I. S. Fagerhaug.

Dr. Martin Luthers

fuldstændige

Kirke-Postille

indeholdende

Udlæggelse af Epistlerne og Evangelierne

paa alle Søn- og Helligdage

i tro Oversættelse.

Vinterdelen

Advent — Paaske.

Uforandret efter den hos L. C. Kjelland i Stavanger i 1862 udkomne Udgave.

Kristiania.
S. Mittets Forlag.
1898.

Brødrene Hanches Bogtrykkeri.

For den evangelisk-lutherske Kirke har den salige Reformators **Kirke-Postille** stedse staaet som et af hans ypperste Skrifter, et af dens herligste Klenodier. Den har af ganske Hjerte bifaldt Luthers Ord, naar han selv om denne sin Kirke-Postille siger, at det er „den allerbedste Bog, som jeg har forfattet," og paa et andet Sted: Jeg haaber, at en Christen i den skal finde, hvad han har nødig at vide.

Det vilde derfor være ligesaa unødvendigt som lidet passende, om Oversætterne videre vilde indlade sig paa at anbefale denne Bog. Den har staaet sin Prøve i Tiden. Den anbefaler sig selv.

Luthers Kirke-Postille er jo heller ikke ganske ubekjendt i vort Land, idet Benjamin Lindners Uddrag af forskjellige Prædikener i Luthers Kirke-Postille og tvende Huus-Postiller allerede i længere Tid har været tilgjængelige for os saavel i norske som danske Oversættelser. Vi tage imidlertid visselig ikke Feil, naar vi tro, at et Savn bliver afhjulpet og et Ønske opfyldt for Mange, idet herved Luthers fuldstændige Kirke-Postille overføres paa norsk Grund. Man har ønsket Luthers Prædikener uforkortede, gjengivne i en Oversættelse saa tro, som det med Tydelighedens Bevarelse kunde ske. Dette Ønske har det været vor Opgave at tilfredsstille.

Idet nu Luthers Kirke-Postille for første Gang i sin Helhed overgives norske Læsere, vil det vistnok være i sin Orden, her at levere en kort Udsigt over denne Bogs Historie og derunder navnlig ogsaa give nogle Oplysninger om denne Udgave af samme, som vi have benyttet ved nærværende Oversættelse*).

Kirkepostillen er ikke udkommet paa eengang eller fra først af fremtraadt i den Skikkelse og Fuldstændighed, hvori den nu foreligger. Allerede kort efter Reformationsverkets Begyndelse tog Luther fat paa dette Arbeide, idet han udgav en latinsk Postille over Advents-Evangelierne og Epistlerne, der strax blev oversat paa Tydsk og udkom i Wittenberg 1521. I dette Aar var det, som bekjendt, at han efter Rigsdagen i Worms paa Kurfyrsten af Sachsens Foranstaltning blev ført til Slottet Wartburg. Herfra skriver sig nu den Samling af tydske Prædikener, som udkom i Wittenberg 1522. Den indeholdt Prædikener over Epistler og Evangelier fra Advent til og med Helligtrekongersdag. Luther ledsagede den med Fortale, rettet til Albrecht, Greve af Mansfeld; den er underskrevet: givet i Orkenen St. Elisabeths Dag 1521; hermed mener han Wartburg, som han pleiede at benævne saaledes, ligesom han ogsaa kaldte det sit Pathmos. Han tilføiede derneft „en liden Undervisning om, hvad man skal søge og vente i Evangelierne". — Efterat dette Arbeide var fuldendt, lagde der sig adskillige Hindringer iveien for Fortsættelsen, saaat denne først fulgte 1525 med Prædikenerne over Epistler og Evangelier fra første Søndag efter Helligtrekongersdag til Paaske eller

*) Vi have her fulgt de historiske Efterretninger, som findes i Walchs Udgave af Luthers Verke. 11te Del.

til og med Langfredag. Den indeholdt ogsaa en „Sermon over Skriftemaalet og Sakramentet." Postillen i denne Form eller den saakaldte Vinterdeel blev derpaa af Martin Bucer oversat paa Latin. I denne Oversættelse havde han imidlertid tilladt sig adskillige Friheder og forandret Meget efter sine Meninger, navnlig de Steder, som vedrørte Nadverlæren. Herover besværer ogsaa Luther selv sig og der hengik derfor ikke lang Tid, før der foranstaltedes en ny tilfredsstillende latinsk Oversættelse, der udkom for første Gang i Strasburg 1528.

Til denne Vinterdeel kom nu 1527 de tvende andre Dele, nemlig: Sommerdelen, der indeholdt Prædikner over Evangelierne fra Paaske til Advent, og Festdelen eller Prædikner paa de fornemste Fester, Apostel- og Helgendage. Med disse tre Dele var Kirkepostillen afsluttet og forelaa saaledes fuldstændig i 1527. I denne Form kom den direkte fra Luthers Haand, idet han lod Stephan Roth samle og sammenstille de Prædikner, som udgjøre Sommer- og Vinterdelen, og som vare optegnede i Kirken efter Luthers mundtlige Foredrag, samt fordetmeste enkeltvis udkomne. Fra nu af fulgte igjennem Trediveaarene flere Oplag, deels af de enkelte Dele, deels af alle tre samlede.

Den sidste Udgave, som udkom i Luthers Levetid, er Udgaven af 1543 og 44. Da det er denne Udgave, som ligger til Grund for de fleste senere Udgaver, saaledes ogsaa for Lüneburger-Udgaven af 1637, der er optrykt efter Wittenberger-Udgaven af 1562, og hvorefter nærværende Udgave er oversat, maa vi dvæle noget nærmere ved den. I de sidste Udgaver fra Trediveaarene og navnlig i Udgaven af 1540 havde man gjort flere Forandringer, deels indenfor de enkelte Prædikener, deels ved at ombytte de ældre Prædikener med senere. Dette behagede ikke ganske Luther, og han overdrog derfor sin Ven og Collega Dr. Caspar Creutziger at foranstalte en ny, bearbeidet Udgave af Kirke-Postillen. Denne udkom 1543 og 44 og indeholder tillige, hvad der manglede i de tidligere Udgaver, Prædikener over Epistlerne fra Paaske til Advent. Sammenholder man denne Udgave med de tidligere, viser der sig for Sommerdelens Vedkommende en temmelig stor Forskjel, idet dels andre Prædikener ere valgte, deels Udeladelser, deels Tilføielser ere gjorte indenfor enkelte Prædikener. Dette kunde ved første Øiekast synes noget betænkeligt, og var det ogsaa virkelig dersom man ikke havde de fuldstændigste Garantier, saavel for at det er skeet med Luthers fulde Samtykke, som for at den nævnte Creutziger har været den rette Mand til at foretage en saadan ny Redaktion af Kirke-Postillen. At det er skeet med Luthers Samtykke, derom vidner allerede et Brev fra Luther 1835, hvor han erklærer det som sit Ønske at overdrage Creutziger det Arbeide at bringe Postillen i en ny og bedre, for den hele Kirke gavnlig Form. Og at man i Creutzigers Person har tilstrækkelig Sikkerhed for, at den af ham foranstaltede Udgave maatte blive tro, og Forandringerne foretagne i Luthers Aand og efter hans Sind, derom vidne nogle Ord af Luther i det samme Brev. Han siger nemlig om Creutziger: „Han er en Mand, der, hvis ikke Kjærligheden lader mig tage Feil, vil bringe Elisa tilbage, dersom jeg har været Elias, om det ellers er tilladt at sammenligne det Ringe med det Store; han er en fredelskende og stille Mand, til hvem jeg vil anbefale Kirken efter mig." Denne Udgave ledsagede saavel Creutziger som Luther med hver sin Fortale, og Luther siger her udtrykkelig: „Desuden have vi ogsaa Postillerne, og synderlig denne nærværende, som min gode Herre og Ven Dr. Caspar Creutziger har forbedret og formeret, i hvilken Epistlerne og Evangelierne det hele Aar igjennem tydeligen og lysteligen ere tilberedte for os og, om jeg saa maa sige, foretyggede, ligesom en Moder tygger Maden for sit Barn." Begge disse Fortaler findes Lüneburgerudgaven af 1637 og findes oversatte nedenfor. Endelig anfører vi Speners

Ord: „Udgaven af 1543 holder jeg for en af de fornemste, efterdi den formodentlig er den sidste som udkom i den salige Mands Levetid, og han altsaa ikke har seet nogen anden end den eller dog ikke har tilstedet nogen videregaaende Forandring." Og Johan Fabricius i Helmstädt siger: „Denne Udgave (nemlig Creutzigers) holdes for den bedste af alle, som i Luthers Levetid har seet Lyset." Det er ogsaa de i denne Udgave staaende Prædikener, som Benjamin Lindner flittigst har benyttet i sit Uddrag, hvorfor de, der kjendte dette, ogsaa vil gjenfinde mangfoldige Stykker deraf i nærværende Oversættelse.

Af denne Udgave af 1543 og 44 er nu Wittenbergerudgaven af 1662, der ogsaa har Creutzigers og Luthers Fortale, et Optryk. Vi have kun paa et Sted fundet en Afvigelse, nemlig i det bekjendte Sted i Prædikenen paa anden Juledag om Jødernes Omvendelse. I Udgaverne til og med 1543 findes denne nemlig udtrykkelig lært. Men allerede i Udgaven af 1547 forandrede man dette Sted saaledes, at Jødernes Omvendelse allerede har fundet Sted i den Udstrækning, den skulde finde Sted. Dette kunde vistnok ikke ligefrem kaldes en Forfalskning, da det er vist, at Luther virkelig i dette Punkt skiftede Mening i sine sidste Aar. Men man burde dog hellere have ladet det Gamle staa og i en Note tilføiet, at Luther heri have forandret Mening. Vi have derfor anseet det rettest paa dette Sted at følge Udgaven af 1543.

Vi haabe saaledes, at der her bliver leveret en i alle Dele fuldkommen paalidelig Udgave, hvis Indhold for enhver, der har Indsigt i denne Sag, strax vil aabenbare sig som i alle Maader luthersk Christendom, ligesom en stor Del deraf, som nævnt, allerede er bekjendt gjennem Lindners Uddrag. Allerønskeligst vilde det jo have været at kunne have overført i vort Sprog samtlige Prædikener, som til de forskjellige Tider have staaet i Postillen, saasom efter Speners eller Walchs Udgave; men Bogen vilde da have opnaaet en Størrelse, som vilde have oversteget Udgiverens Kræfter, ligesom vel ogsaa da Bogens høie Pris vilde have hindret dens almindelige Udbredelse.

Til Slutning nogle Ord om Oversættelsen selv. Det var os paalagt at give en t r o Oversættelse. Troskab har derfor været vor stadige Øiemærke under Arbeidet. Enhver, som har Anledning til at sammenligne den med den tyske Text, vil ogsaa straks kunne se, at vi ikke har været denne vore Opgave utro. Med et saadant Formaal maatte undertiden nødvendigviis Hensyn til Formen vige for Hensynet til Indholdets nøiagtige Gjengivelse. Enkelte Steder kunde vel derfor være blevne noget tunge, men dog ikke, som vi haabe, utydelige. Enhver, som kjender lidt til Luther, vil vide, hvor overordentlig vanskelig det er at gjengive ham, naar det skal ske med virkelig Troskab. Andre kunde visseligen have gjort det langt bedre. Idet vi imidlertid ikke selv have tiltaget os Gjerningen, men er kaldede dertil, have vi den Forvisning, at den dog ikke ganske kan være mislykket.

Det siger sig selv, at vi ikke i allermindste Maade have kunnet lytte ttl og efterfølge Opfordringer fra enkelte Hold om at udelade Steder, som kunne befrygtes deels at ville vække Forargelse, deels at ville blive misbrugte af Verden. En saadan Fremgangsmaade maatte vi kalde Bedrageri. Dette Sted, som navnlig har voldt Enkeltes Bekymring, er det bekjendte Sted i Prædikenen om Brylluppet i Cana, hvor Luther taler om Dands. Vi have oversat det, som det staar. Lad Verden misbruge det; Luthers Ord faar derved kun den samme Skjæbne som Guds eget Ord; Verden veed dog meget godt, og det skal hermed være den sagt, at den bedrager sig, naar den her mener at have en Støtte for sin, det er, for den gudforladte Dands. Nei; den vil Luther Intet have med; den udleder han fra Cainiterne;*) den mener han ogsaa, naar han blandt de Maa-

*) I hans Udlæggelse af 1 Mos. 4, 21.

der, hvorpaa det tredie Bud overtrædes, nævner Fraadseri, Drukkenskab, Dands, Ledig-gang, Ukydskhed**). Og de svage Sjæle, som tage Anstød af disse Luthers Ord, bede vi læse nøiagtigt, hvad der staar, samt erindre, at det om Luther mere end om nogen anden Forfatter gjælder, at man for at faa hans fulde Mening maa tage med de for-skjellige Steder, hvor han udtaler sig om samme Gjenstand. Dernæst er det ogsaa et godt Raad, at man paa Steder, som tykkes uvante og underlige, bestandig undersøger, hvem eller hvad det er, han paa det Sted staar ligeoverfor; da vil man ofte med Lethed baade kunde forene tilsyneladende Modsigelser hos ham og ogsaa finde Sandhed og Be-rettigelse der, hvor man ved en altfor rask Dom vilde tale om skjæv og farlig Fremstilling.

Hvad Bibelterterne og de enkelte Bibelsteder angaar, da have vi fulgt den al-mindelige norske Bibeloversættelse; kun paa Steder, hvor Luther bygger sin Fortolkning paa sin fra vor forskjellige Oversættelse, have vi selvfølgelig maatte holde os til Luthers egen.

Vi skylde at tilføie, at den udmærkede svenske Oversættelse af Luthers Kirke-Postille har været os til stor Hjælp og Støtte under Arbeidet.

Saa være da Luthers Kirke-Postille overgivet den lutherske Kirke i vort Fædre-land! Maatte den ogsaa hos os rigeligen bidrage til vor Opbyggelse og Befæstelse i den evangelisk lutherske Christendom, paa den Grundvold, som lagt er, hvilken er Jesus Chri-stus. Det ske i hans Navn! Amen.

**) I et Skrift betitlet: ein kurtzer Form, die zehn Gebote zu betrachten.

Stavanger i Oktober 1862.

Oversætterne.

I.

Luthers Fortale til Kirkepostillen 1521.

Den ædle, velbaarne Herre.

Albrecht,

Greve af Mansfeld, Herre til Schrappeln og Heldrungen ꝛc.

Min naadige Herre

tilegnet.

Guds Naade og Fred! Amen. Da den hellige Kong David vilde indsætte en Arving til sin kongelige Throne, gjorde han den Bestemmelse, at den yngste Søn blandt hans Børn skulde besidde Riget ganske alene efter ham, paa det at Israels Kongerige maatte forblive eet udeelt Rige; og om den yngste Søns Stamme gik tilgrunde, skulde den næstyngste Broders Stamme træde i hans Sted. Saaledes gjorde han Salomon, den yngste Søn, fremfor alle de andre til Konge, og forblev Kongeriget i Salomons Stamme indtil Kong Joas, paa hvis Tid den grumme Dronning Atalia, med hvis Søn Ahasia Salomons Stamme gik tilgrunde, udryddede hele Davids Stamme, saaat Ingen blev tilovers uden den ene Gnist Joas, af Nathans, Salomons yngste Broders, Stamme, der paa en underfuld Maade blev bevaret af Gud, for Christi Skyld nemlig, der var forjættet David som den, der skulde komme af hans Kjød og Blod.

Ihvorvel nu denne Bestemmelse kunde synes at stride mod Mose Lov, der giver den ældste Søn Herredømme over sine Brødre, samt de to Dele af Arven, saa stred den dog ikke derimod. Thi Davids første Søn, Ammon, var allerede myrdet af sin Broder Absalon, og David blev bevæget til at gjøre denne Bestemmelse, fordi han saa, hvorledes hans Børn stred om at komme til at arve Riget, men dog meget mere af den Grund, at Christus skulde forbilledligen blive betegnet, han, som er den rette Salomon og den yngste og mindste blandt alle Guds Børn, som han selv siger Matth. 11, 11: *Iblandt dem, som ere fødte af Kvinder, er ingen Større opreist end Johannes den Døber; men den Mindste i Himmeriges Rige er større end ham.* Denne *Mindste* er alene Christus. Ingen er jo saa dybt fornedret, Ingen har forringet sig selv saa saare som Christus; hvorfor ogsaa han alene tør sige: *Lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet.* Det Ord har aldrig nogen Helgen sagt, kan ei heller sige det; thi ingen kan tillægge sig Mesterskabet i Ydmyghed og Sagtmodighed; de maa allesammen forblive Disciple

under denne Mester. Derfor ser vi ogsaa, at Paulus, naar han i 1 Cor. 11, 1 siger: Vorder mine Efterfølgere, saa føier han strax den rette Mester til, sigende: ligesom og jeg er Christi; saaat han altsaa ikke fremstiller sig som Paulus til Forbillede, men Christus i sig og sig i Christus. Derfor er nu ogsaa Christus ophøiet og sat til en Konge foran alle sine Brødre, det er, os og alle Christne, som Ps. 45, 8 siger: Din Gud har salvet dig (det er, indviet dig til Konge) fremfor dine Medbrødre. Saaledes er Salomons Forbillede opfyldt i ham, og ikke alene opfyldt, men ogsaa sat os til et Exempel, at vi skulde se den evangeliske Læres Hovedstykke afbildet allevegne, og dette Hovedstykke er Christi Ord. Hvo sig selv fornedrer, skal ophøies; item: Hvo, som vil være den Ypperste iblandt Eder, han være Eders Træl.

Ogsaa Evangeliet er slet ikke Andet end en Historie om Guds mindste Søn og om hans Forringelse, som Paulus siger 1 Cor. 5, 1: Jeg agtede mig ikke at vide Noget iblandt Eder uden Jesum Christum og ham korsfæstet.

Dette har jeg anført, naadige Herre! forat det ikke, siden jeg nu har foretaget mig at tilegne min Families Landsherre denne Bog, skulde se altfor underlig ud, at jeg, stik mod Verdens Skik, ikke har vendt mig til den Ældste af mine naadige Herrer, men til den Yngste af begge Stammer. Thi denne Bogs Art, i hvilken der helt igjennem ikke handles om andet end det Mindste og Yngste, har fordret, at jeg ogsaa stillede Fortalen paa lige Trin med den, og, saavidt det kunde gaa an, lod denne have den samme Art; paa det jeg ikke skulde lade saadan Evangeliets Lære alene forblive i Ordene, men ogsaa lade den komme til Udøvelse idetmindste i en liden Gjernirg. Tilmed er det vel nødvendigt for de store Herrer i Verden, som bestandig omgaaes med sit Fortrin, sin Høihed og Storhed, at man undertiden efter Evangeliet minder dem om deres Ringhed og Mangel paaa Fortrin for Gud, ihvorvel de fremfor alle Andre ikke er skyldige til Andet end til at komme dette ihu.

Jeg skulde vel ogsaa forlængst have bevist mig som et Landsbarn mod Eders Naade. Men Evangeliet ligger ogsaa iveien og siger, trods al Menneskeret og Mening: De Sidste ere de Første og de Første ere de Sidste. Tilmed maatte der ikke gives Modstanderne Anledning eller Aarsag, som søgte jeg Mit og min egen Ære først, aldenstund jeg anførte Evangeliets fornemste Lære, som ikke vil taale, at man søger sig selv først, men at man, som sagt, fornedrer og foragter sig selv.

Og paa det dog denne Fortale i alle Maader skal stemme med Evangeliet, saa er og Forfatteren en foragtet og fordømt Person. Jeg er af Guds Naade i Pavens Ban og allerhøieste Tnaade. Derhos ogsaa heftigen forbandet og hadet af hans kjære Disciple, saaat jeg haaber, det ikke anstaar mig ilde at sysle med Evangeliets foragtede, lille, ringe Bog om Guds mindste og mest foragtede Søn, og lade Roms trekronede Konges høie, store og lange Bøger fare. Og om det end ikke anstod mig vel, siden dog alle Høiskoler, Stifter og Klostere holde paa de tre Kroner og lade den yngste og mindste Bog, Evangeliet, ligge, saa fordrer og tvinger dog Nøden, at idetmindste En tager fat paa den ukronede, foragtede Guds Søns Bog, det lykkes hun nu vel eller ilde.

Aldeles kan det jo ikke mislykkes. Eders Naade har seet Bullen fra Rom, og Pharisæernes Dom begge uden Tvil udstedte efter Guds særdeles Styrelse, paa det Verden skulde faa tage og føle paa, hvor mægtig Sandheden kan skjænde og forblinde sine Fiender ved deres egne Ord og Gjerninger. Mit Ønske har det ikke været, at de saa groveligen skulde narre og forsmæde sig selv; dog maa jeg vel tage derimod for Sand-

hedens Skyld, saaat det skeer det Ordsprog Fyldest, som ikke ligger fjernt fra Evangeliets Mening: de Lærde, de Forkjærte. Evangeliet vil frem for Lyset og bevise, at de Vise ere Daarer, og Daarerne ere Vise; at de, man skjælder for Kjættere, ere Christne, og de, som rose sig af at være Christne, ere Kjættere.

Det siger jeg af den Grund, at Eders Naade, efter min Mening, maaske ogsaa maa eller vil faa føle lidt Svie for min Skyld, af Pavens høilærde og kloge Disciple faa høre, at jeg er en Skam og Vanære for Eders Naades Regimente, det er, en ringe, ganske paa evangelisk Vis foragtet Askepot. Thi saa ivrigt søge de hellige Folk efter Aarsag til at spotte og forsmæde, at de i Anledning af mig heller ikke have kunnet lade de fromme uskyldige Folk i Sangerhausen uforsmædede for Naboskabets Skyld, skjønt det dog endnu er uafgjort, om ikke Kunz Schmidt eller den graa Spurv er værre Kjættere eller Katte.

Johannes Huß, Hieronymus af Prag og mange Flere er brændte i de tyske Lande, men endnu ikke en Haarsbred overvundne indtil denne Dag. Det er en klar Propheti om Antichristen, at han skal opbrænde de Christne med Ild; den maa altsaa blive opfyldt. Derfor vilde Eders Naade her atter komme Evangeliet ihu, at det Altsammen gaar bagvendt og fornuftstridigt til. Hvad de kalde Skjændsel, det er Ære; hvad de kalde Ære, det er Skjændsel; de, som brænde, ere værdige til Ilden, og de, som bliver brændte, ere værd at sidde paa Dommerstolen. Der skulde de ogsaa paa den yderste Dag sidde; da skal det aabenbarligen komme tilsyne, hvad det er, Propheten siger Ps. 18, 27: hos en Forvent beviser Gud sig forvent; efterdi de fare bagvendt frem og dømmer med Uret, saa kommer ogsaa han og dømmer mod al Fornuft med Ret. Hermed befaler jeg Eders Naade og hele Regimente med alle dem, som have Evangelium kjær, til Guds Naade, at han naadigen vil bevare dem for Menneskelærdomme og paa den guddommelige Læres Grund beholde dem ret og stadigt i den frie christelige Tro, Amen.

Thi hvad Mere jeg vilde sige til Fortale, har jeg, forat ikke Brevet skulde blive for langt, fremstillet i denne nærmestfølgende Undervisning. Maatte Eders Naade lade sig min ringe Henvendelse behage, ikke efter Værdighed, men efter Gunst.

Givet i Ørkenen paa St. Elisabets Dag Anno 1521.

En liden Undervisning

om hvad man skal søge og vente i Evangelierne.

Det er en stærk Vane, at man tæller og nævner Evangelierne efter Bøgerne og siger: Der er fire Evangelier. Deraf har Følgen været, at man ikke ved, hvad St. Paulus og Petrus sige i sine Breve, at man anser deres Lære som Tillæg til Evangeliernes, en Mening som ogsaa kommer tilsyne i en Fortale af Hieronymus. Derneſt er der endnu en slemmere Vane, den nemlig, at man anser Evangelierne og Brevene for Lovbøger, hvoraf man skal lære, hvad vi skulde gjøre, og hvori Kristi Gjerning ikke fremstilles os anderledes end som et Eksempel. Hvor nu disse to vildfarende Meninger forblive i Hjertet, der kunde hverken Evangelierne eller Brevene blive læste christeligt og med Frugt, men man bliver som tilforn, idel Hedninger.

Derfor skal man vide, at der kun er et Evangelium men skrevet ved mange Apostler. Ethvert af Pauli og Petri Breve, saa og Lukas's Apostelhistorie, er et Evangelium ihvorvel de ikke fortælle alle Christi Ord og Gjerninger, men fatte sig mere eller mindre kort derom. Der er jo ei heller noget af de store fire Evangelier, som indbefatter alle Christi Ord og Gjerninger, hvilket heller ikke er fornødent. Evangeliet er og skal ikke være Andet end en Tale eller Historie om Christus. Saaledes sker det ogsaa blandt Menneskene, at man skriver en Bog om en Konge eller Fyrste, hvad han i sin Levetid har gjort, talt og lidt. Og dette kan igjen beskrives paa mange Maader, af den Ene vidtløftigere, af den anden kortere.

Paa samme Maade er og bør Evangeliet ikke være Andet end en Krønike, Historie og Legende om Christus, hvo han er, hvad han har gjort, talt og lidt, hvilket den Ene har beskrevet kort, den anden vidtløftig, den Ene paa een, den Anden paa en anden Maade. Thi naar man skal sige det i største Korthed saa er Evangeliet en Tale om Christus, at han er Guds Søn og for vor Skyld bleven Menneske og er død og opstanden og er sat til en Herre over alle. Saameget tager St. Paulus for sig og udvikler i sine Breve, medens han ikke omtaler hans øvrige Liv og Undergjerninger, som ere beskrevne i de fire Evangelier. Og dog indeslutte hans Breve, fuldstændigt og rigeligt det hele, fulde Evangelium, hvilket klarligen kan sees af hans Hilsen i Romerbrevet, hvor han forklarer, hvad Evangeliet er, sigende: Paulus, Jesu Christi Tjener, kaldet til Apostel, beskikket til at forkynde Guds Evangelium — hvilket han forud havde forjættet ved sine Profheter i de hellige Skrifter — om hans Søn, som er født af Davids Æt efter Kjødet, som kraftigen blev bevist at være Guds Søn efter Helligheds Aand ved Opstandelsen fra de Døde, Jesus Kristus, vor Herre.

Der ser du, at Evangeliet er en Historie om Christus, Guds og Davids Søn, død, opstanden og sat til en Herre, hvilket er Evangeliets Hovedsum. Ligesom der nu ikke er mere end een Christus, saaledes er og kan der heller ikke være mer end eet Evangelium. Fordi nu heller ikke St. Paulus og Petrus lærte andet end Christus, paa den Maade, som sagt er, saa kunne deres Epistler ikke være andet end Evangeliet. Ja, efterdi ogsaa Propheterne have forkyndt og talt om Christus, som St. Paulus her melder, og Hvermand godt veed, saa er deres Lære overalt, hvor de tale om Christus, intet Andet, end det sande, pure, rette Evangelium, ganske som om Lukas eller Matthæus havde beskrevet det. Naar saaledes Esaias i Cap. 53 taler om, hvorledes Christus skulde dø for os og bære vore Synder, saa har han der forkyndt det pure Evangelium. Og jeg siger forsandt:

Den, som ikke fatter denne Mening om Evangeliet, han vil aldrig kunne blive oplyst eller faa den rette Grund i Skriften.

For det Andet maa du ikke gjøre en Moses af Christus, som gik hans Gjerning ikke videre end til at lære og give et Exempel, hvad der jo ogsaa kan siges om de andre Helgener og som om Evangeliet var en Sædelære eller Lovbog. Derfor skal du fatte Christus, hans Ord, Gjerning og Lidelse paa tvende Maader: paa den ene Side som et Exempel der er sat dig til Efterfølgelse, som St. Petrus siger 1 Pet. 2, 21: Christus haver lidt for os, efterladende os et Exempel. Som du derfor ser, at han beder, faster, hjælper og beviser Menneskene Kjærlighed, saa skal du gjøre mod dig og din Næste. Men det er det Mindste af Evangeliet, og dermed faar det endnu ikke Navn af Evangelium; thi med dette er Christus dig ikke nyttigere end en anden Helgen. Hans Liv bliver hos ham selv og hjælper endnu ikke dig i nogen Maade. Kortsagt, denne Maade gjør ingen Christen den skaber kun Hyklere. Det maa endnu komme langt høiere med dig. Og dog har dette nu i lang Tid været den allerbedste Maade, man har prædiket paa, og den er tilmed kun sjelden bleven brugt.

Men Evangeliets Hovedstykke og Grund er dette, at du, førend du fatter ham som Exempel, annammer og erkjender ham som en Gave og Skjænk, som er givet dig af Gud til Eiendom, saaat, naar du ser eller hører, at han gjør eller lider Noget, du da ikke tviler paa, at han selv, Christus, er din egen med saadan Gjerning og Lidelse, hvorpaa du ikke mindre tør forlade dig, end, som om du selv havde gjort det, ja, som var du den samme Christus. Se, det hedder at erkjende Evangeliet ret, det er, Guds overvættes Godhed, som ingen Prophet, ingen Apostel, ingen Engel nogensinde har kunnet udsige, intet Hjerte nogensinde nok som kunnet beundre og begribe. Det er Guds store brændende Kjærlighed til os; ved den bliver Hjertet og Samvittigheden glad, sikker og tilfreds. Det hedder at prædike den christelige Tro. Deraf kaldes saadan Prædiken et Evangelium, der er paa vort Sprog Saameget som et glædeligt godt, trøsteligt Budskab, af hvilket Budskab Apostlerne ogsaa kaldes de tolv Sendebud.

Herom er det Esaias taler Cap. 9, 6: Et Barn er født os, en Søn er given os. Er han os given, saa maa han være vor, og saa maa vi ogsaa annamme ham som vor. Og Rom 8, 32: Hvorledes skulde han ikke ogsaa skjænke os alle Ting med sin eenbaarne Søn? Se, naar du griber Christus paa denne Maade som en Gave, givet dig til Eiendom, og ikke tviler derom, saa er du en Christen. Den Tro forløser dig fra Synd, Død og Helvede og gjør, at du kan overvinde alle Ting. Ak, herom kan Ingen tale tilfulde. Det er det Sørgelige, at saadan Prædiken er forstummet i Verden, endog Evangeliet hver Dag bliver berømmet.

Naar du saaledes har Christus til din Salighedsgrund og Hovedstykke, da følger det andet Stykke, at du ogsaa tager ham til Exempel og hengiver dig saaledes til din Næstes Tjeneste, som du seer, at han har hengivet sig. Se, da have Tro og Kjærlighed sin rette Gang, Guds Bud er opfyldt, og Menneskt glad og uforfærdet til at gjøre og lide alle Ting Mærk derfor dette: Christus, som en Gave, nærer din Tro og gjør dig til en Christen. Men Christus som et Exempel øver dine Gjerninger. Disse gjøre dig ikke til Christen, men gjøres af dig, efterat du først er gjort til en Christen. Saa langt nu, som Gave og Exempel ere skilte fra hinanden, saa stor Skilsmisse er der og mellem Tro og Gjerninger. Troen har intet Eget, men kun Christi Gjerning og Liv. Gjerninger have noget Eget af dig, men skulde dog ikke høre dig til, men din Næste.

Heraf ser du at Evangeliet ikke egentlig er nogen Lovbog, som kræver vor Gjerning, men en Bog, som indeholder guddommelige Forjættelser, hvori han lover, tilbyder

og giver os alle sine Goder og Velgjerninger i Christus. Men at Christus og Apostlerne give mange gode Lærdomme og udlægge Loven, det skulde vi regne blandt Velgjerningerne ligesom en anden Christi Gjerning; thi at lære ret, er ikke den ringeste Velgjerning. Derfor se vi ogsaa, at han ikke med Grumhed jager og driver, som Moses gjør i sin Bog, og som det er Budets Art at gjøre. Han lærer derimod lifligt og venligt og siger kun, hvad man skal gjøre og lade, og hvad der venter dem, som gjøre ilde, og dem, som gjøre det Gode, men truer og tvinger Ingen. Ja, han lærer saa mildeligt, at han snarere opmuntrer end befaler. Thi saa begynder han og siger: Salige ere de Fattige, salige ere de Sagtmodige ꝛc. Og Apostlerne bruge og almindeligen de Ord: Jeg formaner, jeg beder, jeg begjærer. Men Moses siger: Jeg befaler, jeg forbyder, og truer og skrække derhos med gruelige Straffedomme og Plager. Efter denne Undervisning kan du nu med Frugt læse og høre Evangelierne.

Naar du nu oplukker Evangeliebogen og læser eller hører, hvorledes Christus kommer til det eller det Sted, eller at nogen bliver bragt til ham. Thi at Evangeliet prædikes, er ikke Andet end at Christus kommer til os, eller at vi bliver bragte til ham. Men naar du seer, hvorledes han virker og hjælper Alle, til hvem han kommer, og som blive bragte til ham, da skal du vide, at Troen virker det samme i dig, og at han ved Evangeliet tilbyder din Sjæl netop den samme Hjælp og Godhed. Holder du da stille og lader ham gjøre vel imod dig, det er, tror du, at han gjør vel mod dig, og hjælper dig, saa har du det visseligen, saa er Christus din og skjænket dig til en Gave. Dernæst er det da nødvendigt, at du gjør dig et Eksempel deraf og paa samme Maade hjælper og tjener din Næste, saa du er ham givet til Gave og Exempel. Herom taler Esaias Cap. 14, 1 flg.: Trøster, trøster mit Folk skal Eders Gud sige; taler kjærligen til Jerusalem og raaber til den, at dens Strid er fuldendt, thi dens Misgjerning er forligt; thi den haver faaet dobbelt af Herrens Haand for alle dens Synder ꝛc. Dette Dobbelte ere de tvende Stykker, som vi have i Christus, nemlig Gave og Exempel; ligesom det ogsaa er betegnet ved de tvende Arvelodder, som Moses tilkjender den første Søn, og ved mange andre Forbilleder.

Imidlertid er det baade Synd og Skam, at det er kommen saavidt med os Christne og at vi have været saa forsømmelige i Evangeliet, at vi ikke alene kan forstaa det, men ogsaa behøve, at man først med andre Bøger og Udlæggelser viser os, hvad vi deri skulde søge og vente. Thi Evangelierne og Apostlernes Breve er jo derfor skrevne, at de selv skulde være saadanne Veivisere, der lede os ind i Propheternes og Mose Skrift i det gamle Testamente, paa det vi der selv skulde læse og se, hvorledes Christus er viklet i Svøbet og lagt i Krybben, det er, hvorledes han er indesluttet i Propheternes Skrift.

Derpaa skulde vi studere og læse og se efter, hvad Christus er, hvortil han er givet, hvortil han er lovet, og hvorledes al Skrift henpeger paa ham, som han selv siger Joh. 5, 46: Dersom I troede Moses, troede I vel mig; thi han haver skrevet om mig. Item v. 39: Randsager og søger i Skriften, thi den er det som vidner om mig. Det mener ogsaa St. Paulus Rom 1, 1 flg. naar han i Hilsenen siger, at Evangeliet er forud forgjættet af Gud ved Propheterne i de hellige Skrifter. Deraf kommer det, at Evangelisterne og Apostlerne stadigen vise os ind i Skriften, og sige: Saa er der skrevet: item: Dette er skeet, paa det Propheternes Skrifter skulde fuld-

kommes ꝛc. Og i Ap. Gj. 17, 11, siger Lukas, at da de i Beroea annammede Evangeliet med al Redebonhed, studerte og ransagede de Dag og Nat i Skriften, om disse Ting havde sig saaledes. Paa samme Maade siger Petrus, da han skrev sit Brev, strax i Begyndelsen: Om hvilken Frelse Propheterne have gransket og ransaget, de, som have spaaet om den Naade, Eder skulde vederfares idet de ransagede, til hvilken eller hvordan en Tid Christi Aand, som var i dem, henviste, da den forud vidnede om Christi Lidelser og den derpaa følgende Herlighed; thi det var dem aabenbaret, at de tjente ikke sig selv, men os, i dette, som nu er bleven Eder kundgjort af dem, der have forkyndt Eder Evangelium, formedelst den Helligaand, som blev sendt af Himmelen; hvilke Ting Englene begjære at gjennemskue.

Hvad Andet vil St. Petrus hermed end at føre os ind i Skriften? Som vilde han sige: Vi prædike og aabne Skriften for Eder ved den Helligaand, forat I selv kunne læse og se, hvad der indeholdes deri og om hvilken Tid Propheterne have skrevet, som han siger Ap. Gj. 3, 24: Alle Propheterne fra Samuel af og derefter, saamange som talede, have og forud forkyndt disse Dage. Derfor siger ogsaa Lukas i sit sidste Cap. at Christus har opladt Apostlernes Forstand, saaat de forstode Skrifterne. Og Christus siger Joh. 10, at han er Døren; ved ham maa man gaa ind; og hvo, som gaar ind ved ham, for ham lader Dørvogteren (den Helligaand) op, saaat han finder Føde og Salighed. Saaledes bliver det derved, at Evangeliet selv viser og leder os ind i Skriften; ligesom jeg med denne Fortale gjerne vilde vise og lede hen til Evangeliet.

Men giver Agt paa, hvor velartede og fromme Børn vi ere: Paa det vi ikke behøve at studere i Skriften og der lære Christus at kjende, holde vi det hele gamle Testamente for Intet og anse det som Noget, der nu er forbi og ikke gjælder mere, skjønt dog det alene har Navn af hellig Skrift. Evangeliet skulde derimod egentlig ikke være Skrift, men mundtligt Ord som frembar Skriften, saaledes som Christus og Apostlerne have gjort. Derfor har heller ikke Christus selv skrevet Noget, men kun talt, og ikke kaldt sin Lære Skrift, men Evangelium, det er, et godt Budskab eller Forkyndelse, som ikke skal frembæres med Pennen, men med Munden. Men saa fare vi afsted og gjøre af Evangeliet en Lovbog, en Budlære, af Christus en Moses, af Frelseren en Lærer. Hvad burde ikke Gud lade komme over et saadant dumt, forkjert Folk? Det er kun billigt, at han har ladet os geraade i Pavens Lære og Løgn, fordi vi lode hans Skrift fare og istedetfor hellig Skrift maatte lære løgnagtige Daarers og arge Skjelmers Decretaler og Bestemmelser. O, give Gud, at dog det pure Evangelium var bekjendt blandt de Christne, og at mit Arbeide kun i mindste Maade var nyttigt eller nødvendigt, saa kunde man forvist haabe, at den hellige Skrift igjen kom til sin Værdighed! Det være nu i al Kortheb sagt til Fortale og Undervisning. I Udlæggelse ville vi tale mere derom. Amen.

II.

Dr. Caspar Creutzigers Fortale til Udgaven af 1543 og 44

rettet til Fyrst Georg af Anhalt.

Guds Naade og Fred formedelst hans enbaarne Søn, Jesus Christus, vor Frelser! Durchlauchtige, høivelbaarne Fyrste og Herre! Ihvorvel intet Menneske kan begribe og nokſom forſtaa Guds overvættes store Barmhjertighed, ſom han har beviist den menneſkelige Slægt, idet han har udvalgt ſig en evig Kirke og vidunderligen opholdt, ſamt uden Afladelſe atter fornyet den, ſaa er det dog Guds Villie, at vi ogſaa i dette ſvage Liv med Lydighed og hjertelig Taknemlighed ſkulle begynde at erkjende, prædike og priſe ham og hans Naade. Thi derfor har han jo fornemmeligen ſkabt den menneſkelige Natur og atter udrevet den af Døden, forat han ſkulde have et Folk, ſom retteligen kunde paakalde og priſe ham.

Nu er der tvende Slags Undergjerninger, hvorved Kirken bliver opholdt nemlig legemlig Beſkjærmelſer og Lærens Renſelſe. Og ihvorvel den legemlige Beſkjærmelſe falder mere i Øinene, ſaaſom da Gud førte Israels Folk ud af Ægypten og gjorde den en jevn, god Vei midt igjennem Vandet, medens han lod Pharao med al ſin Hær drukne, item, da han ved ſin Engel ſlog Sancherib foran Jeruſalem, — ſaa er dog den anden Undergjerning ikke at agte ringere, nemlig Lærens Renſelſe, idet Gud ſtedſe og altid fra Verdens Begyndelſe af har ſendt Propheter, derefter ſin enbaarne Søn, dernæſt Apoſtlerne, ved hvilke han paany har tændt ſin Læres Lys, ſom Djævlen til alle Tider med ſine mange Slags raſende Anløb ſtræber at udſlukke.

Denne ſtore Naade priſer St. Paulus Eph. 4, 8 flg.: Chriſtus opfor til det Høie, bortførte Fanger og gav Menneſkene Gaver, nemlig Apoſtler, Propheter, Evangeliſter, Hyrder og Lærere, til de Helliges Beredelſe til Embedets Forvaltning, til Chriſti Legemes Opbyggelſe ꝛc., at vi ikke mere ſkulle være Børn, og lade os tumle ſom Bølger og omdrive af ethvert Lærdoms Veir ved Menneſkens Spil, ved Trædſkhed til Forførelſens Kunſtgreb. Denne ſtore Velgjerning ſkulle vi erfare og agte høit, ligeſom den i Sandhed er langt større end al legemlig Beſkjæmmelſe eller alle ſtore Slag og Seiervindinger, ſamt af Hjertet takke Gud for ſaadan hans Kirkes Opholdelſe.

Saaledes har han hos ſit Folk Israel ſtedſe igjen tændt Lyſet, hver Gang det var bleven fordunklet; til Exempel ved Elias, Eliſa, Eſaias og Andre, og ligeſaa ſenere efter Apoſtlernes Prædiken. Og ihvorvel Djævelen med Grumhed har raſet derimod og udbredt mange Vildfarelſer og Kjætterier i Verden ſaaſom ved Cerinth, Arius, Marcion, Pelagius og mange Andre, ſaa har dog Chriſtus, vor Frelſer, ſtedſe opvakt troe Lærere, ſom have opretholdt den rette, rene Lære og alvorligen kjæmpet mod Kjætterne. Saaledes opreiſte han efter Evangeliſten Johannes Martyren Polykarp, ſom alvorligen modſtod Kjætteren Marcion, og ſenere Irenæus, derefter igjen Athanaſius mod Arius ꝛc.

Paa ſamme Maade har vor Herre og Frelſer Chriſtus af ſin Naade atter renſet ſin Lære nu i diſſe ſidſte Tider, da Paverne og Biſkopperne, ganſke ſom hedenſke Konger, alene havde med verdſlig Regjering at beſtille, og langt ſkadeligere Vildfarelſer og Misbrug havde trængt ſig ind, ſamt kraftigen vare blevne beſtyrkede ved ulærde, ja utroe

Præster og Munke. Thi den Erkjendelse af det hellige Evangelium, som nu skinner, er i Sandhed ikke noget Menneskeværk, men visseligen en Gave af Gud, som i denne sidste Tid og under saa store Forvirringer i alle Lande, naadigen har set til sit arme Folk og atter givet os den rette Forstand om Guds Paakaldelse, om Syndernes Forladelse og om den rette Gudsdyrkelse og Naadens Trøst i disse beklagelige Forstyrrelser. Og dertil har han fornemmeligen brugt den rette Tjener. Dr. Martin Luther.

Efterdi nu Gud ogsaa har befalet, at vi med al Flid skulle bevare saadanne hans Gaver, saa har jeg og Flere optegnet mange af hans Prædikener og Udlæggelser; thi vi ere alle skyldige til ogsaa at sørge for vore Efterkommere, at de kunne faa den nødvendigste Arvedel, nemlig ren Lære. Derfor byder ogsaa St. Paulus Thimotheus, at han ikke maa tabe den Lære, som er ham befalet og anbetroet at bevare. Af denne og ingen anden Aarsag har jeg troligen samlet og nu ladet udgaa den ærværdige Hr. Dr. Martin Luthers Udlæggelser. Kan og med god Samvittighed sige, at det er den sunde rene guddommelige Lære, og at intet Urent er indblandet deri; ved ogsaa, at det er den hellige katholske, christelige Kirkes rette, enige, evige Forstand, den af vor Kirke bekjendte Lære, som heri er indbefattet.

Derfor beder jeg En og Hver, at han christeligen annammer saadant Arbeide og takker Gud for disse Gaver, at han om disse saa store og nødvendige Sager atter har givet os grundig og sund Lærdom, hvoraf vi kunne have evig Trøst, om den hele Verden begynder at brage forfærdeligt, og det ser ud, som om Kongeriger og Regimenter ville styrte sammen, og, kort at sige, denne forgjængelige Verdens Ende ikke er fjern. I denne skrækkelige Tid er det dog denne Trøst, at vi Gud være lovet, ikke ere ganske blinde, som de Ugudelige, men have Guds rette Erkjendelse og vide, at skulle henflye til vor Herre Christus, og kunne paakalde ham i al vor Nød. Men at mange utidige og giftige Slanger heftigen forsmæde denne vor Kirkelære og berømme den modsatte pavelige Sædvane og Gudstjeneste ꝛc. samt forkaste os mangeslags Forargelser, som finder Sted blandt Vore, baade hos Høie og Lave, — det Spøgelse skal ikke forvirre de Gudfrygtige. Thi hvo som behøver og begjærer den rette guddommelige Trøst, han vil i Gjerningen selv snart blive overbevist om, at han i den pavelige Sædvane og Munkenes Lære vil finde liden Trøst, men at han maa søge denne Kilde, det er Guds Ord. Og naar han da holder begge Lærdomme mod hinanden, saa kan han med et saadant Hjerte, som tørster efter Sandheden, snart dømme, hvilken Lære der er den rette. Til den Dom behøver han ikke stor Skarpsindighed, men kun et gudfrygtigt Hjerte, som elsker Sandheden og søger Guds Ære og sin egen Salighed; som skrevet staar: Herrens Frygt er Visdoms Begyndelse. Item: Guds Hemmeligheder ere hos dem, som ham frygte ꝛc.

Ihvorvel nu ogsaa Forargelserne gjøre den Gudfrygtige Ondt, saa skal dog enhver Christen være saaledes rustet, at han ved, at Djævelen ikke aflader med at skjænde Guds Kirke, paa hvad Maade han blot kan: udvortes ved Fienderne, indvortes ved mangeslags Forargelse. Men derfor skulle vi ikke affalde fra Gud og hans Evangelium, men faste og bestandige holde ved denne urokkelige Befaling, som den evige Gud fra Himmelen har givet om Christus ved denne lydelige Røst: Denne er min Søn, den Elskelige i hvem jeg haver Velbehag, ham skulle I høre. Derved skulle og ville vi ved Guds Naade blive. Skulle ei heller tvile paa, at Gud vil opholde denne Kirke, hvori denne rette og rene Lære bliver prædiket, om end nogle af dens Lemmer, som det altid er skeet, ville komme til at lide. Dette være her kortelig sagt den kristelige Læser til Erindring og Trøst, samt for at man kan vide, hvad

der har bevæget mig til dette Arbeide. Og dette har jeg i trofast og velsindet Mening tilskrevet Eders Fyrstelige Naade, forvisset om, at E. F. N. ogsaa vil vidne med mig, at denne Lære er christelig og Kirken gavnlig; og har jeg af den Grund valgt E. F. N. fremfor Andre.

Thi foruden at E. F. N. som en høi Person har mere Anseelse end et andet ringe Vidne, saa har ogsaa E. F. N. fremfor Andre den Naade, at I alvorligt og grundig har studeret den christelige Lære, og med mere Vished kan dømme herom, end andre Ulærde. Nu siger Christus til Petrus: og du, naar du omvender dig, da styrk dine Brødre. Derfor ere de Forstandige og Lærde skyldige at tjene de Andre med sin Belærelse og Vidnesbyrd. Hermed befaler jeg E. F. N. i Guds naadige Beskjærmelse og Varetægt.

Wittenberg Aar efter Christi Fødsel 1544.

E. F. N.
underdanige
Caspar Creutziger.

III.

Luthers Fortale til Udgaven af 1543 og 44.

Jeg holder for, at vi Evangeliets Prædikanter i denne Tid med god Samvittighed kunne rose os i Gud, vor Herre, som St. Paulus roser sig 1 Cor. 1, 4 flg.: Jeg takker min Gud altid for Eder, for den Guds Naade, som er Eder given i Christo Jesu at I udi ham ere gjorte rige i Alt, i al Lære og al Kundskab, ligesom det Christi Vidnesbyrd er bleven befæstet hos Eder, saa at Eder ikke fattes paa nogen Naadegave, idet I forvente vor Herres Jesu Christi Aabenbarelse, som og skal befæste Eder indtil Enden, saa at I skulle være ustraffelige paa vor Herres Jesu Christi Dag. Gud er trofast, ved hvem I ere kaldte til hans Søns Jesu Christi vor Herres Samfund.

Saaledes kunde ogsaa vi sige til vore Tydskere, at Gud rigeligen har skjænket os sit Ord og i alle Stykker saa begavet os, at vi Intet fattes i alt det, som tjener til evigt Liv og Salighed, saa vi ikke behøve at vente Andet og Mere, end at vor kjære Herre Christus kommer og henter os til sig i Himmelen ved sin herlige og salige Tilkommelse, og forløser os fra dette Kjøds Død og denne onde, skjændige Verden, det er, fra Djævlens Rige, i hvilket vi, som i vort Elende, efter Kjødet maa lide, sukke og klage.

Thi hvad ville vi mere have og begjære? Først have vi Catechismen klar og vældigen prædiket, af hvilken vi kunne forstaa Guds Bud og Alt, hvad vi skulle gjøre; derhos Fadervoret, som lærer os, hvad Bønnen er, og hvorledes og hvad vi skulle bede. Vi have

Symbolet eller Troesbekjendelsen, som lærer os, hvad Troen er og udretter, giver og formaar. Vi have den rette Forstand og Brug af den hellige Daab, af vor Herres Legems og Blods Sakramente, af Nøglerne, Bannet og Absolutionen. Vi have en sikker Underretning om, hvorledes Enhver skal erkjende og forholde sig i sit Kald og sin Stand, den være geistlig eller verdslig, høi eller lav. Vi vide, hvad det ægteskabelige Liv, Enke- og Jomfrustanden er, og hvorledes man kan leve og føre et christeligt Liv deri.

Saadant have sandelig ikke vi, som ere over 50 Aar, havt for 40 eller 30 Aar tilbage. Og den Smule, vi have havt deraf, er ved Pave- og Menneskesætninger og Munkedrømme saaledes besmittet, besudlet og skjændet, at det ikke kan udsiges eller beregnes. Og dog blev der givet utallige Penge til slige utaalelige og fordømmelige Byrder og Skade: da var al Verden i alle Kroge fuld af Messer, Sjælemesser, Vigilier, Valfarter, Aflad, Helgendyrkelse, Munkevæsen, Nonnevæsen, Messepræster og Vederstyggeligheds Vederstyggelighed, som ikke gjorde Andet end at tage Penge fra Folk og overlæsse os med idel Djævelslaster og forblindede vore Øine, paa det vi dog ikke skulde kjende vor Herres og Frelsers salige Lys.

Desuden have vi Postillerne, og synderlig denne nærværende, som min gode Herre og Ven Dr, Caspar Creutziger har forbedret og formeret, i hvilken Epistlerne og Evangelierne det hele Aar igjennem tydeligen og lysteligen ere tilberedte for os og, om jeg saa maa sige, foretyggede, ligesom en Moder tygger Maden for sit Barn. Før derimod maatte vi høre næsten udelukkende Helgenlegender, og af dem var igjen saare mange opdigtede (saasom om St. Georg, Christopher, Anna, Barbara, Margaretha, Catharina, Ursula ꝛc.), medens de øvrige fast alle vare forfalskede. Ja endog paa de høie Fester, Jul, Paaske, i Passionen og Pintsen kom man frem med meget koldt og unyttigt Snak, medens med Nød den blotte Evangelietext blev i Brug, og den blev endda daarlig forstaaet. Men nu kan endog Lægfolk rigeligen forstaa baade Epistlerne og Evangelierne, og ogsaa læse dem hjemme, og deraf høste saare Meget langt mere og Altsammen renere, end vi tilforn kunde faa af alle Prædikener tilsammen. Tilmed ere nu ogsaa Helgenlegenderne rensede og satte i den Stand, at de med Nytte kunne læses og prædikes; og Vitæ batrum, en Bog, som fremfor andre var besudlet og fordærvet, lader sig nu læse med Nytte.

Saa ere og de skjændige, falske, bespottelige Bønnebøger, hvoraf Verden var fuld, skaffede tilside, og istedet er der fremkommet rene Bønner og gode, christelige Sange. Og først og fremst er Psalteret, den allerbedste og kosteligste Bønnebog og Psalmebog, af hvis Psalmer ingen Theolog paa vor Tid kunde rose sig af at forstaa en eneste een saa godt og grundigt, som Lægfolk, baade Mænd og Kvinder, nu gjøre.

Og Summa: allevegne er den hele Bibel paa godt Tydsk saa udbredt, at hver Husfader og Enhver, som kan læse Tydsk, letteligen kan skaffe sig en egen Bibel, medens der tilforn var mange Doctorer i Theologien, som hele sit Liv aldrig havde læst den, ja Nogle som aldrig havde seet den. Nu derimod kunne vi Prædikanter, som i denne Tid troligen ville udrette vort Embede, med Lethed prædike for Folket og lære dem efter deres Behov, hvorledes de skulle blive salige, selv om man ogsaa blot vilde forelæse dem af Bøgerne Ord til andet. Vil Nogen trods alt dette være blind, ustraffet og ulært, saa have vi ingen Skyld i hans Fordømmelse. Vi have troligen og rigeligen udrettet Vort. Lader os nu derfor herefter være taknemmelige mod Gud, al Barmhjertigheds Fader, paa det ikke det kjære Ord og saadant Lys formedelst Guds Vrede, for vore Synders og vor Utaknemmeligheds Skyld, atter skal blive os frataget, og forat der ikke, efter at Djævelen er udfaret, skal komme syv værre Djævle, og saaledes alt blive værre, end det nogensinde tilforn har været.

Thi Papisterne holder ikke op med at bespotte og forfølge det kjære af dem selv erkjendte Sandheds Ord. Saa er og den syvfoldige Djævel faret ind i nogle af Vore og har gjort dem værre, end de vare i Pavedømmet. Der maatte de høre Løgn og give Penge til, hvormed de visseligen maatte fare til Helvede. Nu, da de have den rene Sandhed og Alt

ganske for Intet og ikke give noget dertil, nu ville de heller ikke vide noget af, at man straffer dem, og ville saaledes have Præsterne og Prædikanterne med sig til Djævelen; thi den Præst eller Prædikant, som ikke straffer Synden, han maa med fremmede Synder fare til Djævelen, selv om han for sine egne Synders Vedkommende, som i Christo ere ham forladte, er et Salighedens Barn.

Vel kan det hænde, at nogle Præster fare noget ubehændigt frem i sine Ord; men en from Christen burde dog nu i denne lange Tid have lært saa Meget (eller snarere saa lidet), at han med en liden Taalmodighed kunde sige: Nu vel, lad min Præst, som dog ellers er en from Mand, træffe mig eller tage Feil af mig, gjøre mig Uret eller Ret, saa vil jeg taale det til Ære for Ordet, hvis Embede han nu fører, og for min Herre, som har lidt Død og Helvede for mig; eller ogsaa vil jeg tale i al Venlighed med ham eller lade den nærmeste Præst eller Superintendenten handle. Viser det sig da, at Præsten havde talt Noget af Ondskab, Hevn eller Had, saa skal man bære over med det eller give ham Afsked. Men har det alene sit Udspring fra en utaalmodig Taabenakkes syvfoldige Djævel, saa skal den efterfølgende Præst sky saadanne syvfoldige Djævelsbørn og ikke anse dem anderledes end som den Mand, der sad tilbords ved Christi Nadvere og efter den neddyppede Bid lod alle Djævle fare i sig. Lad dem heller ikke have noget Samfund med de Christne, men negt dem Sacrament, Absolution og al Christi Naade, de skulle ikke staa Fadder, ei heller skal der ringes for dem ved Ligbegjængelse eller Brudevielse. Men lad dem dø som Hunde og begraves i Rakkerkulen, hvor Ravne, Krager og Ulve kunne synge Vigilierne og Sjælemesserne over slige Helgener. Thi det staar ikke til at taale, at naar jeg har tjent som en tro Præst i ti eller tyve Aar og derved fortjent mig Himmelen, at jeg da skulde lade Guds Røst forstumme i mig for en saadan hoffærdig Taabenakkes Skyld, som sit hele Liv igjennem ikke har givet en Skilling hverken for Guds eller Menneskers Skyld, og saaledes med fremmed Synd fare tilligemed ham til Djævelen.

Thi Gud byder saare alvorligt Ez. 3, 18.: Siger du det ikke til den Ugudelige, da vil jeg kræve hans Sjæl af din Haand. Og St. Paulus siger 1 Tim. 5, 22: Gjør dig ikke deelagtig i fremmede Synder. Men det seer ud med Tydskland, som det gjorde med Jerusalem paa Johannes den Døbers Tid; Øxen ligger allerede ved Roden af Træerne. Hans Kasteskovl er i hans Haand, og han skal gjennemrense sin Lo og samle sin Hvede i Laden, men Avnerne skal han opbrænde med uudslukkelig Ild.

Derfor være from, hvo som kan, og lad hvem, som vil, være ond! Og værer I Præster flittige til at formane Folket til Taksigelse, til Bøn og fremfor alt til Livets Bedring. Og det vilde ikke være unyttigt om I undertiden anførte nogle Stykker af det papistiske Tyranni, hvorunder vi have levet i al Elendighed, paa det de desto bedre maatte erkjende, i hvor saare salig en Tid de nu leve, og hvor utallige Byrder de ere blevne kvit.

De Andre, som ikke ville, lade man kun fare og blive mætte af deres Raad, som Salomo siger. De tør ikke give os Skylden, som vidste de det ikke. Saa er og Gud endnu saa klog og mægtig, at han vel veed at opholde sin Kirke uden Verdens og Djævelens Hjælp. Det gaa, som du vil, Djævel med alle Dine! Christus skal vel ikke alene blive i Behold for dig, men ogsaa omsider sønderknuse dit Hoved; derpaa forlade vi os. Ham være Pris og Ære med samt Faderen og den Helligaand, een sand Gud og alle Tings Skaber, i al Evighed! Amen.

Første Søndag i Advent.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 13, 11-14.

Kjære Brødre, efterdi vi vide dette, nemlig Tiden, at Stunden er der at opstaae af Søvne, thi vor Frelse er nu nærmere, end da vi troede derpaa. Natten er forgangen, men Dagen er kommen nær. Derfor lader os aflægge Mørkets Gjerninger og iføre Lysets Vaaben. Lader os vandre skikkeligen som om Dagen: ikke i Fraadseri og Drukkenskab, ikke i Kammere og Uterligheder, ikke i Kiv og Avind. Men ifører den Herre Jesum Christum og pleier Kjødet, dog ikke til at opvække Begjærlighed.

Denne Epistel handler ikke om Troen, men om Gjerningerne og Troens Frugter, og viser, hvorledes et christeligt Levnet udvortes og legemligen her paa Jorden og iblandt Menneskene skal være beskaffen. Thi hvorledes Mennesket skal vandre i Aanden og for Gud, det lærer os Troen, om hvilken St. Paulus foran denne Epistel skriver og lærer rigeligen og ret apostolisk. Og naar vi ret se paa Epistelen, saa lærer den ikke, men opmuntrer og formaner, tilskynder og opvækker Saadanne, som allerede vide, hvad de skulle gjøre. Thi St. Paulus deler Prædikeembedet i to Stykker, Rom. 12, 7. 8: doctrinam et exhortationem, **Lære** og **Formaning**. **Lære** er det, naar man prædiker det, som er ubekjendt, og Folk derved blive underviste og oplyste. **Formaning** er det, naar man opmuntrer og holder Folk til det, som enhver allerede vel veed. Begge disse Stykker ere nødvendige for en Prædikant, hvorfor ogsaa St. Paulus bruger dem begge.

Paadet nu at Formaningen maa blive saa meget stærkere og smukt finde Indgang, bruger han meget skjønne billedlige Udtryk og pryder sin Tale med smukke Farver. Han taler om **Søvn**, **Mørke**, **Lys**, om **at vaagne op**, om **Vaaben**, **Gjerning**, **Dag** og **Nat**; det er idel billedlige Udtryk, ved hvilke noget Andet forstaaes, end deres Art og Natur egentlig medfører. Thi han taler jo ikke om naturlig Nat, Dag, Mørke, Lys, Opvaagnen, Søvn, Vaaben og Gjerninger, men anvender saadanne naturlige Ting som Billeder, forat han derved kan lokke os og føre os til de aandelige Ting, som angaa os; som vilde han sige: I se, at Menneskene for timelige Goders Skyld staa op fra Søvnen, aflægge Mørkets Gjerninger og tage fat paa sit Dagværk, naar Natten er forgangen, og Dagen kommen nær, hvormeget mere skulle da vi vaagne op af vor Søvn, afkaste vort Mørkes Gjerninger og tage fat paa vort Lyses Gjerninger, eftersom vor Nat er forgangen, og vor Dag brudt frem.

Ved **Søvnen** betegner han Ondskabens og Vantroens Gjerninger. Thi at sove er en Gjerning, som egentlig skeer om Natten, og han udlægger det selv, naar han siger: **Lader os aflægge Mørkets Gjerninger.** Ligesaa betegner da paa den anden Side det at **vaagne op** og **staa op** Troens og Gudfrygtighedens Gjerninger. Thi at staa op er egentlig en Gjerning, som hører

Morgenen og Dagen til. Derom taler han ogsaa 1 Thess. 5, 4-10: **I Brødre! I ere ikke i Mørket, saaat den Dag skulde som en Tyv overraske Eder. I ere alle Lysets Børn og Dagens Børn, vi ere ikke Nattens Børn og ei Mørkets. Derfor lader os ikke sove ligesom og de Andre, men lader os vaage og være ædrue. Thi de, som sove, sove om Natten, og de, som ere drukne, ere drukne om Natten; men lader os, som ere Dagens (Børn), være ædrue, iførte Troes og Kjærligheds Pantser, og som en Hjelm Saliggjørelsens Haab. Thi Gud bestemte os ikke til Vrede, men til at bekomme Saliggjørelse ved vor Herre Jesum Christum, som døde for os, at enten vi vaage eller sove, skulle vi leve tilligemed ham.**

Her er det aabenbart, at han ikke forbyder den naturlige Søvn, og dog bruger Billedet af den naturlige Soven og Vaagen for at betegne den aandelige Soven og Vaagen, det er, et godt eller et slet Levnet. Og kort sagt vil det, at staa op af Søvne, sige saameget, som naar han Tit. 2, 11. 12. 13. siger: **Thi Guds saliggjørende Naade er aabenbaret for alle Mennesker, som oplærer os, at vi skulle forsage Ugudelighed og de verdslige Begjæringer, og leve viseligen og retfærdigt og gudeligen i denne Verden, forventende det salige Haab og den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi Herligheds Aabenbarelse.** At forsage al Ugudelighed og de verdslige Begjæringer er det, han her kalder at staa op af Søvne. Og at leve tugtigt, retfærdigt og gudeligt kalder han her at vaage og at iføre sig Lysets Vaaben. Naadens Aabenbarelse er Dagen og Lyset, som vi snart skulle faa høre.

Mærk nu, hvor meget naturlig og aandelig Søvn ligne hinanden. Den som sover, han ser eller føler ikke nogen af de Ting eller Gober, som ere i Verden og omkring ham. Han ligger midt iblandt dem som et dødt, unyttigt Menneske, der hverken kan bruge eller varetage nogen Ting, og om der end er Liv i ham, saa er han alligevel for alle andre Ting, som om han var død. For det Andet, istedetfor med virkelige Ting sysler han i Drømme med idel indbildte og unyttige Former af de virkelige Gober, og er saa daarlig, at han mener, at det er virkelige, sande Gober. Men naar han vaagner op, saa falde Drømmebillederne bort og blive til Intet. Da begynder Mennesket at omgaaes med de Virkelige uden alle Billeder.

Saaledes ogsaa i det Aandelige. Det Menneske, som lever et gudløst Liv, det sover og er ligesom dødt for Gud, seer og føler ikke de sande aandelige Gober, som blive det tilbudte og forjættede ved Evangeliet, lader dem staa der forgjæves for sig og omkring sig; thi saadanne Gober lade sig kun se med Hjertets Tro, og ere derfor endnu skjulte. Imidlertid blander han sig mellem de timelige forgjængelige Gober, Vellyst og Ære, som mod det evige Liv, den evige Glæde og Salighed ere at agte ligesom Drømmebilleder imod de naturlige virkelige skabte Ting. Men naar Mennesket vaagner op og kommer til Troen, saa falder saadanne forgjængelige Ting bort, og det bliver erkjendt, hvor aldeles Intet de ere.

Derom taler Ps. 73, 20: **Ligesom en Drøm, naar En opvaagner, saa vil du ogsaa gjøre deres Billede til Intet i Staden.** Og Es. 29, 8: **Ligesom en Hungrig drømmer, at han æder, og naar han opvaagner, er dog hans Sjæl tom; og ligesom en Tørstig drømmer, at han drikker, og naar han opvaagner, tørster han dog, og hans Sjæl er tom: saaledes vil det ske med alle de Folk, som fegte mod Zions Bjerg.**

Se der, er det ikke nærgaaende og haanligt talt om Verdens høieste Magt,

Rigdom, Lyst og Ære, at ligne det Altsammen med en Drøm og et Drømmebillede? Hvem tør sige, at Kongers og Fyrsters Riger, Gods, Lyst og Vælde er Drømmeværk, da de dog gjøre saadan Støi og Larm derover her i Verden? Det kommer deraf, at de sove og ikke staa op, se ei heller endnu dette Lys i Troen.

Thi vor Frelse er nu nærmere, end da vi troede derpaa.

Hvad vil det sige? Have vi troet tilforn? eller tro vi nu ikke? Her maa mærkes, hvad Paulus siger Rom. 1, 2. 3., at Gud ved sine Propheter i den hellige Skrift har forjættet det Evangelium om sin Søn Jesus Christus, vor Herre, hvorledes ved ham al Verden skulde blive salig, som Ordene lyde 1 Mos. 22, 18. til Abraham: **I din Sæd skal alle Folk paa Jorden velsignes.** Den Velsignelse, som her forjættes Abraham i hans Sæd, er intet Andet end Naaden og Frelsen i Christus, ved Evangeliet frembaaret for den hele Verden, hvilket Paulus ogsaa nærmere forklarer Rom 4. og Gal. 4. Thi Christus er Abrahams Sæd, det er, hans naturlige Kjød og Blod, i hvem alle de velsignes, som tro paa ham og paakalde ham.

Denne Guds Forjættelse er senere ved Propheterne flittigen prædiket og videre udviklet, og de have allesammen skrevet om Christi hans Naades og Evangelii Tilkommelse, som St. Petrus siger Ap. Gj. 3, 18. 24. Til den samme Guds Forjættelse have alle Hellige før Christus sat sin Tro og ere altsaa i og ved den tilkommende Christus frelste og blevne salige: Christus kalder jo ogsaa den samme Forjættelse **Abrahams Skjød**, Luc. 16, 22., hvori alle Hellige, fra Abraham indtil Christus, forsamledes.

Dette mener nu St. Paulus her, naar han siger: **Vor Frelse er nu nærmere, end da vi troede derpaa**; som vilde han sige: Guds Forjættelse til Abraham er nu ikke længer ivente som en tilkommende; den er opfyldt, Christus er kommen, Evangeliet er oprunden, og Velsignelsen uddelt i al Verden, og det er nu tilstede alt det, som vi have biet paa og troet i Forjættelsen. Dermed har Apostelen beskrevet den aandelige Dag, hvorom han senere taler; den er egentlig Evangeliets Opgang og Lys, som vi snart skulle høre.

Men derfor er ikke Troen ophævet, men meget mere stadfæstet; thi ligesom de tilforn have troet paa Guds Forjættelse, at den vilde blive opfyldt, saaledes tro vi nu paa den samme Forjættelse, at den nu er opfyldt. Og den ene Tro er ikke forskjellig fra den anden i sig selv, men kun deri, at den ene følger efter den anden, ligesom Forjættelse og Opfyldelse følge hinanden, thi de fæste sig begge ved Abrahams Sæd, det er Christus, den ene før, den anden efter hans Tilkommelse; thi vilde nu Nogen tro som Jøderne, at Christus endnu skulde komme, som om Forjættelsen ikke var opfyldt, han blev fordømt, efter som han bespkylder Gud for Usandhed og foregiver, at han ikke har opfyldt sin Forjættelse, som han dog har opfyldt. Da var Frelsen endnu fjern, og vi maatte vente paa den som en tilkommende.

Om disse tvende Arter af Tro maa det forstaaes, som Paulus siger Rom. 1, 17.: **I Evangeliet aabenbares Guds Retfærdighed af Tro til Tro.** Ved dette **af Tro til Tro** forstaaes intet Andet, end at, ihvorvel Fædrenes og vor Tro er eet Slags, eftersom begge hænge ved den tilkommende eller den aabenbarede Christus, saa fører dog Evangeliet over fra hin Tro til denne Tro, forsaavidt som det nu er fornødent at tro ikke blot Forjættelsen, men ogsaa den skete Opfyldelse, hvilken Abraham og de Gamle endnu ikke behøvede at tro, om de end havde den samme Christus, som vi have, een Tro, een Aand, een Christus, eet Samfund af alle Hellige, kun at hine gaa foran, vi efter Christus.

Saaledes have vi (det vil sige Fædrene tilligemed os) i den samme fælles Tro troet paa een og den samme Christus, og tro endnu paa ham, men paa en anden Maade. Og ligesom vi paa Grund af den fælles Tro paa Christus sige: Vi have troet, skjønt vi ikke have levet paa deres Tid, men det kun er Fædrene, som have troet, saaledes gjøre de omvendt og sige: Vi ville eller skulle høre, se og tro paa Christus, skjønt de ikke leve i vore Tider, men kun vi gjøre disse Ting. Saaledes siger David Ps. 8, 4.: **Jeg skal se din Himmel og dine Hænders Gjerning,** og han har dog ikke oplevet det, og mange flere lignende Steder. Saaledes forener den Ene sig med den Anden for den fælles Troes Skyld, ved hvilken de have Christus midt imellem sig og udgjøre een Hob.

At han nu siger: Vor Frelse er nu nærmere, end da vi troede derpaa, maa ikke forstaaes om Besiddelsens Nærhed, thi Fædrene have havt den samme Tro og netop den samme Christus, han har været dem ligesaa nær, som os, som Ebr. 13, 8 siger: **Jesus Christus er igaar og i Dag den Samme, ja til evig Tid,** det er: Christus har været fra Verdens Begyndelse og skal være til dens Ende, og Alle ere frelste ved ham og i ham. Hvo, der har størst Tro, ham er han nærmest, og hvo, der har mindst Tro, for ham er Frelsen fjernest, hvad Besiddelsen angaar.

Men St. Paulus taler her om Aabenbaringens Nærhed, om at Forjættelsen paa Christi Tid blev opfyldt, om at Evangeliet er oprunden i al Verden, og at ved det Christus er kommen til alle Mennesker og offentlig prædiket, dette kalder han her: Vor Frelse er nærmere nu, end da den laa skjult i Forjættelsen og endnu ikke var oprunden. Saaledes siger han Titus 2, 11: **Guds saliggjørende Naade er aabenbaret,** det er, den er oprunden og offentlig prædiket, ihvorvel den har været ogsaa tilforn hos alle de Hellige.

Saaledes lærer Skriften, at Christus kommer, uagtet han dog ogsaa har været tilforn i alle Fædrene, men han er ikke kommen til enhver ved offentlig Prædiken, førend efter Opstandelsen fra de Døde, og om denne Komme taler Skriften mest; for dens Skyld er han ogsaa legemlig kommen i menneskelig Natur. Thi hans Menneskevorden havde ikke været Nogen til Gavn, var der ikke blevet et Evangelium deraf, hvorved han kunde komme til al Verden, og det kunde blive kundgjort, hvorfor han var bleven Menneske, og den forjættede Velsignelse kunde blive uddeelt til alle dem, som formedelst Evangeliet troede paa Christus. Træffende siger derfor Paulus Rom. 1, 2., at **Evangeliget er forjættet af Gud,** som vilde han sige: Gud har havt Evangeliet og Christi offentlige Komme deri mere for Øie, end hans Fødsel og Komme iblandt Menneskene. Det har været ham om Evangeliet og vor Tro at gjøre. Derfor har han ladet sin Søn blive Menneske, at Evangeliet om ham maatte blive prædiket, og saaledes hans Frelse ved det offentlige Ord komme nær i den ganske Verden.

Der have Nogle talt om fire Slags Christi Komme efter de fire Søndage i Advent, men denne, som er allernødvendigst, hvorpaa der ligger al Magt, hvorom St. Paulus taler, have de ikke Øie for. Thi de vide ikke, hvad Evangeliet er, eller hvortil og hvorfor det er givet. Snakke meget om Christi Komme, og jage ham dog længere fra os, end Himmel og Jord ere fra hinanden. Hvortil gavner os Christus, naar han ikke besiddes ved Troen? Men hvorledes kan han besiddes ved Troen, hvor Evangelium ikke prædikes?

Natten er forgangen og Dagen er kommen nær.

Det vil sige saa meget som: Vor

Frelse er nær. Thi Paulus mener med Dagen Evangeliet; det er en Dag, som oplyser Hjerterne eller Sjælene. Efterdi Dagen er frembrudt, saa er Frelse nær hos os, det er: Christus og hans Naade, som blev Abraham forjættet, er nu oprunden, prædiket i al Verden, oplyser alle Mennesker, opvækker os alle af Søvnen og viser os de rette, evige Goder, at vi skulle omgaaes med dem og vandre skikkeligen som om Dagen. Paa den anden Side maa man ved Natten forstaa al Lære, som ikke er Evangelium; thi der gives ingen frelsende Lære udenfor Evangeliet; det er altsammen Nat og Mørke.

Og giv nu Agt paa Pauli Ord, saa beskriver han den alleryndigste og lysteligste Deel af Dagen, nemlig den kjære frydefulde Morgenrøde og Solens Opgang. Thi Morgenrøden er der netop da, naar Natten er fremgangen, og Dagen er kommen nær. Da se vi, hvorledes Morgenrøden bringer alle Fugle til at synge, alle Dyr til at røre sig, alle Mennesker til at reise sig, da ser det ud, som om Verden blev ny, og alle Ting levende, naar Dagen bryder frem, og Morgenrøden fremskinner. Derfor bliver i den Hellige Skrift Evangeliets trøstefulde, levende Prædiken sammenlignet med Morgenrøden og Solens Opgang, undertiden ved Billeder, undertiden i tydelige Ord, saaledes som Paulus her med klare Ord kalder Evangeliet den frembrydende Dag.

Denne Dag har sit Udspring fra den allerdeiligste Sol, Jesus Christus. Derfor kalder Malachias ham **Retfærdighedens Sol** og siger Cap. 4, 2.: **For Eder, som frygte mit Navn, skal opgaa Retfærdigheds Sol, og Lægedom er under dens Vinger.** Thi Alle, som tro paa Christus, modtage fra ham hans Naades og Retfærdigheds Glands og blive salige under hans Vinger. David siger ogsaa Ps. 118, 24.: **Denne er Dagen, som Herren gjorde, lader os glædes og frydes i ham**; som vilde han sige: den naturlige Sol bringer den naturlige Dag, men denne Dag gjør Herren selv. Han er selv Solen, fra hvem Glandsen og Dagen, det er Evangeliet, udgaar og lyser i al Verden; Joh. 8, 5.: **Jeg er det Verdens Lys.**

Og Ps. 19, 1. beskriver han paa det allerlifligste baade Sol og Dag, baade Christus og Evangeliet og siger: **Himlene forkynde Guds Ære**, det er: ligesom de naturlige Himle bringe Solen og Dagen, og Solen er paa Himmelen, saaledes bringe og have Apostlerne med deres Prædiken i sig den rette Sol, Christus o. s. v. Videre følger V. 5-7.: **Han satte Solen et Paulun i dem, og den gaar ud som en Brudgom fra sit Brudehuus; den glæder sig som en vældig Stridsmand at løbe sin Vei. Dens Udgang er fra Himmelens Ende, og dens Omgang varer indtil Enderne derpaa igjen, og der bliver Intet skjult for dens Hede.** Det er altsammen talt om denne Dags deilige Frembrud, det er, om Evangeliet, hvilket Skriften priser høit og lifligt, thi det gjør jo ogsaa levende, glad, lystig, virksom, og bringer alt godt med sig; derfor hedder det ogsaa Evangelium, det er et glædeligt Budskab.

Men hvad denne Dag aabenbarer for os, hvem kan opregne alt det? Alle Ting lærer den os, hvad Gud er; hvad vi er; hvad der er forbigangent, hvad der er tilkommende; om Himmelen, Helvede, Jorden, Englene, Djævlene; ved den se vi, hvorledes vi skulle forholde os i og mod alle disse Ting, hvorsomhelst vi komme hen. Hidtil har Djævelen bedraget os, saa vi have forladt Dagen, og søgt Sandheden hos Philosopher og Hedninger, som dog ikke have havt Kundskab om et eneste Stykke af alt dette. Vi have ladet os blende af Menneskelærdomme, og atter føre tilbage til Natten. Det, som ikke er denne Dag,

det kan jo ikke være noget Lys. St. Paulus og den hele Skrift vilde ellers ikke ophøie denne Dag alene, og kalde alt Andet Nat.

Det maa være en stor Guds Vredes Straffedom, at vi ganske mod klare og tydelige Sprog af Skriften, søge andre Lys ved Siden af, naar Herren kalder sig selv Verdens Lys og Sol. Og om der ikke vare andre Kjendetegn, hvoraf man kunde erkjende, at Pavens Høiskoler vare Værksteder for de allerfæleste Djævelens Horerier, og Skarnsstykker, saa skulde det alene være mere end nok, at de saa aldeles og uforskammet ophøie og berømme Aristoteles*), et Bilys, og mere øve sig i ham end i Christo, ja øve sig ikke i Christo, men alene i Aristoteles.

Derfor lader os aflægge Mørkets Gjerninger og iføre Lysets Vaaben.

Ligesom Christus er Solen, og Evangeliet Dagen, saaledes er Troen **Lyset** eller det, at man seer og vaager paa denne Dag. Thi det hjælper Intet, at Solen skinner og bringer Dag, naar Øinene ikke fornemme Lyset. Derfor om end Evangeliet er oprundet i al Verden og prædiker Christus, saa ere dog ikke Andre oplyste derved end de, som have antaget det og ved Troens Lys ere standne op af Søvne. For dem, som sove, er derimod Solen og Dagen uden Nytte, thi de have intet Lys deraf, se ligesaalidet, som om der ingen Sol og Dag var.

Dette er nu Tiden og Stunden, hvorom han siger: **Kjære Brødre, efterdi vi nu vide Tiden, at Stunden er der, at vi skulle opstaa af Søvne** ꝛc. En aandelig Tid og Stund er det, dog oprunden i Tiden — ja den oprinder daglig —, paa hvilken vi skulle opstaa af Søvne og aflægge Mørkets Gjerninger osv. Derved tilkjendegiver St. Paulus, at han ikke taler til dem, som endnu ere i deres Vantro; thi, som sagt, han lærer her ikke om Troen, men om Gjerningerne og Troens Frugter. Han siger, de vide, at Tiden er der, at Natten er fremgangen og Dagen kommen nær.

Men spørger du, hvorfor trænge de til, at saadant skrives dem, saa er der ovenfor sagt, at der er to Slags Prædiken, den ene belærende, den anden opmuntrende og formanende. Nu kan Mennesket vide saameget, han vil, saa trænger han dog til at blive formanet og stedse holdt til ny Betragtning af det, han veed, paa det, at ikke Djævelen, Verden og Kjødet, de uafladelige Fiender, skulle gjøre ham træt og doven, og han tilsidst sove ind og blive skjødesløs. Thi St. Petrus siger 1 Pet. 5, 8., at **Djævelen er en saadan Modstander, der gaar omkring som en brølende Løve, søgende, hvem han kan opsluge. Derfor** (siger han) **værer ædrue og vaager.** Dette vil ogsaa St. Paulus her; fordi der ingen Stands er i Striden med Djævelen, Kjødet og Verden, saa skal der heller ingen Stands være med at formane, opmuntre og tilskynde til at vaage og arbeide.

Af samme Grund bruger og St. Paulus netop de Ord, han her har: han kalder ikke Mørkets Gjerninger Vaaben, men Lysets Gjerninger kalder han Vaaben. Hvorfor det? Udentvivl for at tilkjendegive, at det er en Strid, at det koster Møie, Arbeide og Fare at vaage og føre et godt Levnet, eftersom tre slige stærke Fiender, Djævelen, Kjødet og Verden, uden Afladelse Dag og Nat staa os imod. Derfor siger ogsaa Job 7, 1.: **Er et Menneske ikke i Strid paa Jorden? Og hans Dage som en Daglønners Dage?**

Nu er det ingen ringe Sag uden

*) En græsk Philosoph, død Aar 322 før Christus, hvis Skrifter meget ivrig studeredes i Middelalderen.

Overs. Anm.

Afladelse sit hele Liv igjennem at staa i Strid. Derfor trænger man vel til gode Basuner og Pauker, det er, saadanne Prædikener og Formaninger, som styrke os og gjøre os mandhaftige i Striden. Gode Gjerninger ere Vaaben, onde Gjerninger ere ikke Vaaben, naar vi ikke følge dem og lade dem faa Overhaand. Da ere de ogsaa Vaaben, ikke for os, men imod os, som han siger Rom. 6, 13.: **Fremstiller ikke Eders Lemmer for Synden til Uretfærdigheds Vaaben,** som vilde han sige: Lader ikke Mørkets Gjerninger overvinde Eder, saa at Eders Lemmer blive Uretfærdigheds Vaaben.

Nu nok derom; **Lyset** betegner her **Troen**, som ved Evangelii Dag fra Solen Christus lyser i vore Hjerter. Derfor ere **Lysets Vaaben** intet Andet end Troens **Gjerninger.** Paa den anden Side er **Mørket Vantroen,** som da Evangeliet og Christus holdes borte, regjeres af Djævelen efter Menneskelærdomme og egen Fornuft. **Mørkets Gjerninger** ere derfor **Vantroens Gjerninger.** Thi ligesom Christus er Herre og Fyrste over Troens Lys, saaledes kalder St. Paulus Eph. 6, 12. Djævelene Fyrster over denne Tids Mørke, det er, over de Vantro. Som han ogsaa siger 2 Cor. 4, 3. 4.: **Mener og vort Evangelium skjult, da er det skjult for dem, som blive fortabte, udi hvilke denne Verdens Gud har forblindet de Vantroes Sind, paadet at Evangeliets Oplysning om Christi Herlighed ikke skulde skinne for dem.** Hvilke begge disse Slags Gjerninger ere, skulle vi snart se.

Lader os vandre skikkeligen som om Dagen.

Om Dagen gjør man ikke Mørkets Gjerninger. Den Ene undseer sig da for den Anden og skikker sig ærbart. Man siger: Natten er ublu, det er ogsaa sandt. Derfor gjør man ogsaa de Gjerninger om Natten, som man skammer sig ved om Dagen. Men Dagen er blufærdig og tvinger til ærbar Vandel. Saaledes skal det ogsaa være med et christeligt Levnet. Det skal saaledes føres, at alle dets Gjerninger ere saaledes beskaffne, at man ikke behøver at skamme sig, om end al Verden saa dem. Thi den, hvis Liv og Virken er af saadan Beskaffenhed, at han ikke gjerne vil lade sin Gjerning se og høre aabenbart af hver Mand, den lever visselig ikke christeligt. Derom taler Christus Joh. 3, 20. 21.: **Hver, som gjør Ondt, hader Lyset og kommer ikke til Lyset, at hans Gjerninger ikke skulde overbeviises ham; men hvo, som udøver Sandheden, kommer til Lyset, at hans Gjerninger maa blive aabenbarede, thi de ere gjorte i Gud.**

Heraf seer du, hvor nødvendig saadan Opmuntring og Formaning til at vaage og iføre sig Lysets Vaaben er. Hvormange Christne ere der nu, som kunne taale, at alle deres Gjerninger kom frem for Dagen? Men hvad er det for christeligt Liv hos os Skinhellige, naar vi ikke kunne taale, at vor Vandel bliver aabenbar for Menneskene, da den dog allerede er aabenbar for Gud, hans Engle og al Skabningen og paa den yderste Dag ogsaa maa blive aabenbar for Hvermand?

Derfor skal en Christen leve saaledes, som han ønsker at blive befunden paa den yderste Dag og for Hvermand. Eph. 5, 8. 9.: **Omgaaes som Lysets Børn, thi Lysets Frugt viser sig i al Godhed og Retfærdighed og Sandhed.** Og Rom. 12, 17.: **Beflitter Eder paa det Gode for alle Menneskers Aasyn.** Ligesaa 2 Kor. 1, 12.: **Thi dette er vor Ros, vor Samvittigheds Vidnesbyrd, at vi i Enfoldighed og Retfærdighed for Gud, ikke i kjødelig Visdom, men i Guds Naade har vandret i Verden.** Men et saadant Liv skal man nok lade være at føre, naar man ikke har Troen, da selv den vakre, levende, mandhaftige Tro har nok at be-

stille, for at den kan blive i saadant Liv og ikke sove ind og blive træt. Derfor, ligesaa nødvendigt, som det er for de Ukyndige, at man prædiker Læren for dem, ligesaa nødvendigt er det for dem, som have Kundskab, at man prædiker for dem Formaning, at de ikke ved det urolige Kjøds, den listige Verdens og den ondskabsfulde Djævels Modstand affalde fra det begyndte gode Levnet.

Ikke i Fraadseri og Drukkenskab, ikke i Kammere og Uterligheder, ikke i Kiv og Avind.

Her opregner han ved Navn Mørkets Gjerninger, af hvilke han allerede ovenfor har nævnt een, Søvnen, som skrevet staar 1 Thess. 5, 6.: **Lader os ikke sove ligesom og de Andre, men lader os vaage og være ædrue.** Ikke at han forbyder den naturlige Søvn, men den aandelige, som bestaar i Vantro, hvoraf saadanne Mørkets Gjerninger flyde, ihvorvel ogsaa den naturlige Søvn er en Mørkets Gjerning, naar den er en Følge af Dovenskab og alskens Fylderi, til Hinder for Lyset og dets Vaaben.

Disse sex Mørkets Gjerninger indbefatte i sig alle de øvrige. Thi Gal. 5. og Col. 3. opregner han mange flere. Vi ville for Kortheds Skyld ogsaa dele dem til to Sider, til Høire og til Venstre. Paa den høire Side stride de fire: Fraadseri og Drukkenskab, Kammere og Uterlighed. Paa den venstre de to: Kiv og Avind. Thi i Skriften betyder den venstre Side Modgang og hvad der kommer af Modgang, saasom Kiv, Avind osv. Den høire Side betyder Medgang og hvad der følger af Medgang, saasom Vellyst, Fraadseri, Drukkenskab, Søvn.

Saa er det vist, at Paulus under disse tvende Mørkets Gjerninger, Kiv og Avind, vil have indbefattet alle desligeste, saasom de, han Eph. 4, 31. opregner saaledes: **Al Bitterhed og Hidsighed og Vrede og Skrigen og Bespottelse blive langt fra Eder.** Og Gal. 5, 20.: **Kjødets Gjerninger ere Fiendskaber, Kiv, Nid, Vrede, Trætte, Tvedragt, Partier, Avind, Mord** osv. Kortsagt alt Ondt, som kommer af Vrede, i Ord eller Gjerning, hvilket altsammen ikke staar til at opregne.

Ligesaa indbefatter han under de fire Stykker, Fraadseri, Drukkenskab, Dovenskab og Uterlighed, alle Ukydskhedens Laster i Ord og Gjerninger, som heller ikke Nogen formaar at opregne. Korteligen forstaaes altsaa under disse sex opregnede Gjerninger alt det, hvorved det Menneske, som lever i Vantroens Mørke, gjør sig ureen ligeoverfor sin Næste, og i alt sit Væsen er uordentlig imod sig selv og sin Næste.

Videre Fortolkning behøve Ordene ikke. Enhver veed jo godt, hvad Fraadseri og Drukkenskab er, eller at spise og drikke uden Maade, mere for Lystens Tilfredsstillelse end af Nødtørft; ligesaa hvad det er at dovne sig i Senge og Kammere og at være geil og utugtig, det er, at søge Kjødets Vellyst og Pirrelse ved at sove længe, ved utidig Ladhed, ved alslags Utugt og Skjændighed, som øves i Sengene af de Mætte, Ledige, Dorske og Dovne, det være nu om Dagen eller om Natten, i Sengen eller andensteds, alene eller selv anden. Disse Laster søge ogsaa allesammen det naturlige Mørke og hemmelige Steder, og dem alle indbefatter St. Paulus her under Kammere og Uterligheder. Ligesaa veed og Enhver godt, hvad Kiv og Avind og desligeste er for Noget.

Men iføre Eder den Herre Jesum Christum.

Her viser han os korteligen i en Sum alle Lysets Vaaben, idet han formaner os til at iklæde os Christus. Christus iføres paa to Maader, for det første derved, at vi iklæde os hans Dyder. Det sker ved Troen, som forlader sig derpaa, at Chri-

stus er død for os og har gjort alle Ting for os, thi ikke vor, men Christi Retfærdighed har forsonet Gud for os og forløst os fra Synden. Denne Maade henhører under Læren om Troen; paa denne Maade er Christus givet os til Gave og Pant. Derom skal tales mere over Epistelen paa Nytaarsdag Gal. 3, 27.: **I, saamange som ere døbte til Christum, have iført Christum.**

For det Andet er han vort Exempel og Forbillede, at vi skulle følge ham efter og blive ham lige, gaa klædte i de samme Dyder, som han havde. Derom siger St. Paulus, at vi skulle iføre os Christus. Paa samme Maade 1 Cor. 15, 49.: **Ligesom vi have baaret den Jordiskes Billede, saa skulle vi og bære den Himmelskes Billede**, og Eph. 4, 22-24.: **I skulle aflægge det gamle Menneske efter den forrige Omgjængelse, som fordærves ved bedragelige Lyster, men fornyes i Eders Sinds Aand, og iføre det nye Menneske, som er skabt efter Gud i Sandhedens Retfærdighed og Hellighed.**

Nu se vi i Christus intet Andet end idel Lysets Vaaben. Der er intet Fraadseri og Drukkenskab, men Faste, Maadehold og Kjødets Spægelse ved at arbeide, vandre, prædike, bede og gjøre vel imod Folk. Der er ingen Ladhed, Dorskhed eller Utugtighed, men idel Tugtighed, Reenhed og Kydskhed; han vaager, staar tidlig op, sover paa Marken, har hverken Huus eller Kammer eller Seng; der er ingen Vrede, Trætte eller Kiv, men idel Godhed, Venlighed, Kjærlighed, Barmhjertighed, Taalmodighed osv.

Ligesom Paulus her med faa Ord sætter Christus som et Exempel for os, saaledes siger han det samme med andre Ord Col. 3, 12. flg.: **Saa ifører Eder da, som Guds Udvalgte, Hellige og Elskte, inderlig Barmhjertighed, Godhed, Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed, saa I forbrage hverandre og tilgive hverandre, dersom Nogen haver Klagemaal imod Nogen; ligesom og Christus tilgav Eder, saaledes og I. Men over alt dette ifører Eder Kjærligheden, som er Fuldkommenhedens Baand** osv.

Ligesaa Phil. 2, 5. flg., hvor han, efterat han har befalet dem, at de skulle have Kjærlighed til hverandre og den Ene være den Andens Tjener, ogsaa opstiller Christus, der er bleven en Tjener for os, som et Exempel for dem og siger: **Det samme Sindelag være i Eder, som og i Christo Jesu, hvilken, der han var i Guds Skikkelse, ikke holdt det for et Rov at være Gud lig, men fornedrede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Mennesker lig og fandtes i Skikkelse som et Menneske.**

Saa er nu dette Summa Summarum, at Lysets Vaaben ere de gode Gjerninger, som ere det Modsatte af Fraadseri, Drukkenskab, Utugt og Dovenskab, Kiv og Avind, saasom at faste, vaage, bede, arbeide, lide Hunger, Tørst, Kulde, Hede, være kydsk, tugtig, maadeholden og goddædig. Og, at jeg ikke skal bruge mine Ord, saa lader os høre St. Paulus selv, hvorledes han opregner dem Gal. 5, 22.: **Aandens Frugt er Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Tro, Sagtmodighed** ɔc.

Men endnu meget fuldstændigere opregner han dem 2 Cor. 6, 1-10.: **Vi formane Eder, at I ikke forgjæves maa have modtaget Guds Naade — thi han siger: jeg haver bønhørt dig i en behagelig Tid og hjulpet dig paa Frelsens Dag; se! nu er en behagelig Tid, se nu er Frelsens Dag** — (som vilde han sige: vor Frelse er nu nærmere, end da vi troede derpaa, og Tiden er der til at staa op af Søvne.) **Lader os ikke i nogen Ting give noget Anstød, paadet at vor Tjeneste ikke skal blive lastet. Men lader os bevise os selv i Alting som Guds Tjenere, i megen Taalmodighed, i Trængsler, i**

Nød, i Angester, i Slag, i Fængsel, i Oprør, i Arbeider, i Vaagen, i Fasten, med Reenhed, med Kundskab, med Langmodighed, med Fromhed, med den Helligaand, med usvømtet Kjærlighed; med Sandheds Ord, med Guds Kraft, med Retfærdighedens Vaaben paa høire og venstre Side, under Ære og Vanære, under ondt Rygte og godt Rygte; som Forførere og dog sanddrue; som miskjendte og dog erkjendte; som de, der dø, og se! vi leve! som de, der ere revsede, og dog ikke ihjelslagne; som bedrøvede, dog altid glade; som fattige, der dog gjøre Mange rige; som de, der have Intet, og dog besidde Alt. Se, hvor rigt Ordene strømme fra Pauli Mund; der seer du jo overflødigt nok, hvilke Lysets Vaaben ere paa høire og venstre Side. Dette kaldes redeligen at føre sig Christum.

Men det er ganske ypperligt i denne Epistel, at han foreholder os det høieste Exempel, Herren selv og siger: **Ifører Eder Herren.** Der er dog en kraftig Opmuntring; thi det maa jo være en slet Karl, som seer sin Herre faste og lide Hunger, arbeide, vaage og blive udmattet, og som dog vil leve i Suus og Duus, sove og dovne sig og føre et vellystigt Liv. Hvilken Herre kunde taale det af sin Tjener? Eller hvilken Tjener turde understaa sig dertil? Det kan jo ikke være muligt Andet, end at det Menneske maa skamme sig, naar han seer paa Christus og finder sig selv ham saa ulig og modsat.

Den, som ikke ved Christi eget Exempel bliver opvarmet, formanet og opmuntret, hvo vil opmuntre en Saadan og bringe ham paa Fode? Hvad skulle Blade og Ord udrette med deres Susen, naar Tordenslagene af Christi Exempel ei kunne bevæge ham? Derfor har Paulus særligen tilføiet Ordet **Herren** og sagt: Ifører den Herre Jesus Christus, som vilde han sige: Haver ikke store Tanker om Eder selv, I som ere Tjenere: Seer paa Eders Herre, hvorledes han gjør, og er dog ikke pligtig dertil.

Og pleier Kjødet, dog ikke til at opvække Begjærlighed.

To Slags Omsorg for Kjødet og Pleie deraf berører St. Paulus her med faa Ord. Den første er **naturlig:** Legemet maa til Nødtørft forsørges med Mad og Klæder, forat det kan leve og arbeide, og forat det ikke ved formegen Afholdenhed skal blive sygt og udygtigt til Arbeide.

Den anden er **syndig,** naar man nemlig pleier det efter dets Lyster og Begjæringer. Dette forbyder St. Paulus her, thi Mørkets Gjerninger komme deraf. Kjødet maa man nemlig spæge saaledes, at det tjener Aanden og er den underdanig og ikke kaster Herren af Sadelen; men paa den anden Side maa det dog kunne gaa og bære sin Herre. Sirach 33, 28. siger: **Et Asen bør Foder og Kjep og Byrder, og en Huusknegt bør Brød og Optugtelse og Arbeide.** Han siger ikke, at du skal hudflette eller lamslaa Asenet, heller ikke, at du skal mishandle Tjeneren eller kaste ham i Fængsel. Saaledes bør ogsaa Legemet have sin Optugtelse, sit Arbeide og sin Nødtørft. Og Paulus siger selv: **Jeg undertvinger mit Legeme og fører det i Trældom.** Han siger ikke: Jeg fører det ind i Sygdom og Død, men sørger kun for, at det bliver underdanigt og tjener Aanden.

Disse Ord har St. Paulus tilføiet for to Slags Menneskers Skyld. Det første Slags ere de, som under Skin af naturlig Nødtørft tilfredsstille og skjule sine Lyster. Og heri kan man saa let forsee sig, saa at mange Hellige klage derover og ofte have imod deres Villie indrømmet deres Legemer Formeget. Naturen er saa listig og slug i at søge sine Lysters Tilfredsstillelse, at man ikke nokſom kan være paa Post imod

den, og Mennesket maa i dette Stykke vandre med Bekymring og uden at blive sikker.

Det andet Slags ere blinde Hellige, de, som mene, at Guds Rige og hans Retfærdighed bestaar i Mad og Drikke, Klæder og Leie, som de selv udvælge sig. De se ikke længere end paa Gjerningerne, og mene, at naar de faste saaledes, at Hovedet bliver forrykt eller Maven fordærvet, eller Legemet iøvrigt afkræftet, da have de gjort det godt. Derom siger Paulus 1 Cor. 8, 8.: **Mad gjør os ikke behagelige for Gud; thi hverken blive vi bedre, om vi æde, ei heller ringere, om vi ikke æde.** Ligesaa Col. 2, 23.: **Vogter Eder for Anordninger, hvilke vel have Skin af Viisdom i selvgjort Dyrkelse og Ydmyghed, og derved, at Legemet ikke spares og ikke holdes i Ære, til Kjødets Mættelse.**

Gerson*) berømmer Cartheuserne**), fordi de ikke spise Kjød, end ikke i Sygdom, om de saa skulde dø deraf. Saaledes har den store Mand ladet sig bedrage af den overtroiske Engle-Aandelighed. End om Gud engang vil dømme dem som Mordere af deres eget Legeme? Der maa jo ingen Orden stiftes, eller nogen Bestemmelse eller noget Løfte gjøres imod Guds Bud, og om det sker, saa gjælder det dog ikke og ligesaalidt, som om du aflagde Løftet om at bedrive Hor. Nu har jo Gud ved St. Paulus forbudt saadant Mord paa sit eget Legeme, og man er skyldig til at skaffe Legemet, hvad det behøver, det være Viin, Kjød, Æg, og hvad det være vil, det være om Fredagen eller Søndagen, i Fasten eller efter Paaske, uanseet alle Ordener, Anordninger og Løfter. Imod Guds Bud gjælder intet Forbud, om end alle Engle gjorde det.

Men saadan elendig Daarskab følger af deres Formørkelse og Blindhed, at de se paa sine egne Gjerninger, som om de vilde blive salige ved Gjerningernes Mængde og Storhed. St. Paulus vil gjøre Lysets Vaaben deraf og bruge dem til at besejre Mørkets Gjerninger. Forsaavidt og ikke videre skal man bruge Faste, Vaagen og Arbeide. For Gud kommer det derfor slet ikke an paa, om du spiser Fisk eller Kjød, drikker Vand eller Viin, gaar klædt i Rødt eller Grønt, gjør dette eller hint. Dette er Altsammen Guds gode Skabning, dertil gjort, at man skal bruge det.

Derfor skal du blot se til, at du er maadeholden i disse Ting og bruger saa megen Afholdenhed, som det er nødvendigt for dig for at modarbeide Kjødets Gjerninger. Det er derfor umuligt at foreskrive et bestemt Maal for saadan Afholdenhed, thi ikke alle Legemer ere lige. Et trænger Mere, et andet Mindre. Enhver maa give Agt paa sig selv og styre sit Legeme efter dette Pauli Ord: **Pleier Kjødet, dog ikke til at opvække Begjærlighed.** Havde man kunnet sætte et andet Maal, St. Paulus vilde da ikke undladt det paa dette Sted.

Heraf ser du nu, at de pavelige Anordninger, som uden videre forbyde at spise Kjød, ogsaa ere forudforkyndte af Paulus, naar han 1 Tim. 4, 1 flg. siger: **Aanden siger klarligen, at i de sidste Tider skulle Nogle affalde fra Troen, og hænge ved forførerisk Aander og Djævles Lærdomme, ved deres Hykleri, som taler Løgn, som byde, ikke at gifte sig, at afholde sig fra Mad, hvilken Gud har skabt at annammes med Taksigelse.** At disse Ord gaa paa de Geistliges samt hele Pavedømmets Anordninger, kan Ingen negte. Ordene ere klare, saa er og deres Indhold aabenbart.

Tillige seer du heraf, at St. Paulus ikke vil have den affindige Andagt, som Nogle i kvindagtig Hellighed øve, der vælge sig nogle Dage isærdeleshed til Fastedage som en særdeles Gudstjeneste. Det hele Liv

*) En i flere Henseende udmærket fransk Lærd i Slutningen af det 14de og Begyndelsen af 15de Aarhundrede, især bekjendt for sine Bestræbelser for at reformere den cath. Kirke.

**) En overordentlig streng Munkeorden stiftet 1084 Overs. Anm.

skal, uden Forskjel paa Dag og Spise, være maadeholdent og nøgternt. Thi skal det være Lysets Vaaben, og skal hele Livet være kydskt og reent, saa maa vi aldrig aflægge Vaabnene, men stedse findes ædrue, maadeholdne, vaagende, arbeidende ꝛc.

Men de letsindige Hellige faste een Dag med Vand og Brød; derefter fraadse de og drikke sig fulde og galne hver Dag i et heelt Fjerdingaar. Nogle faste ogsaa saaledes, at de om Aftenen ikke spise, men drikke sig mætte. Og hvem gider opregne alle dette Mørkets Gjerninger og Daarskaber? De komme Alle deraf, at man kun seer paa Gjerningerne, ikke paa Gjerningernes Nytte, af Harnisket gjøre et Speil, og vide ikke, hvorfor de faste eller ere afholdende, ligesom naar En bærer et Sværd blot til at se paa, og ikke bruger det, naar han bliver angreben.

Dette være Nok om denne Epistel.

Første Søndag i Advendt.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 21, 1—9.

Og der de kom nær til Jerusalem og vare komne til Bethphage ved Oliebjerget, da sendte Jesus to af sine Disciple og sagde til dem: Gaar hen i den By, som ligger for Eder; og strax skulle I finde en Aseninde bunden og et Føl hos hende; løser dem og fører dem til mig. Og dersom Nogen taler Eder Noget til, da siger, at Herren har dem behov, saa skal han strax fremsende dem. Men dette skete Altsammen, at det skulde fuldkommes, som sagt er ved Propheten, som siger: Siger til Zions Datter: Se, din Konge kommer til dig, sagtmodig og ridende paa et Asen og paa den undertvungne Asenindes Føl. Men Disciplene gik hen og gjorde saa, som Jesus befol dem, og de hentede Aseninden og Føllet og lagde deres Klæder paa dem, og han satte sig derpaa. Men de fleste af Folket bredte deres Klæder paa Veien, men Andre huggede Grene af Træerne og strøede dem paa Veien. Men Folket, som gik foran og fulgte efter, raabte og sagde: Hosianna den Davids Søn! Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn! Hosianna i det Høieste!

I Fortalen har jeg aller de sagt, at i Evangelierne har man at betragte og mærke sig to Ting: for det Første Christi Gjerninger, skjænkede os til Gave og Eiendom, ved hvilke Troen skal hænge sig fast og øve sig; for det Andet de samme Gjerninger, givne os til Exempel og Forbillede, som vi skulle følge og efterligne, saa at det bliver erfjendt, at alle Evangelier handle først om Troen og dernæst om Gjerningerne.

Derfor ville vi dele Evangeliet i tre Stykker, og for det Første tale **om Troen** for det Andet **om gode Gjerninger,** for det Tredie **om Fortællingens hemmelige Udlæggelse.**

Første Stykke, om Troen.

Dette Evangelium opfordrer til og kræver især Troen, thi det fremstiller Christus i hans naadige Tilkommelse, hvem

Ingen kan modtage eller annamme, medmindre han tror, at han er den Mand og kommer i den Mening, som dette Evangelium foreholder os. Det er idel Naade, Mildhed og Godhed alt det, som her vises os i Christus. Og den, som tror dette om ham og holder ham for en saadan, den er salig.

Se dog! Han rider ikke paa en stolt Hest, et Dyr, som bruges i Krig, kommer ikke med forfærdende Pragt og Vælde, men han sidder paa et Asen, et Fredsdyr, som kun bruges til at hjælpe Menneskene til at bære Byrder og forrette Arbeide, forat vise, at han kommer, ikke for at forfærde, ei heller for at plage og undertrykke Menneskene, men for at hjælpe dem, bære deres Byrder og tage dem paa sig. Og ihvorvel det altid var Skik og Brug der tillands at ride paa Æsler og bruge Heste i Krig, som Skriften paa mange Steder beretter, saa skete det dog her Altsammen, forat denne Konge ved sit Indtog skulde blive erkjendt som en sagtmodig og mild.

Paa det samme tyder for det Andet ogsaa de Æresbevisninger, som Disciplene gjøre Christus, idet de føre Aseninden og Føllet til ham, lægge deres Klæder under ham og sætte ham derpaa, tilligemed Folkets, der breder sine Klæder paa Veien og strør Grene derpaa. Dette viser, at der er ingen Frygt og Skræk for ham, men idel venlig Tillidsfuldhed mod ham, som mod den, med hvem de meget vel kunne komme ud af det. Han optager det meget venligen og lader sig det vel behage.

For det Tredie er der intet Harnisk, intet Krigsraab, men idel Sang, Priis, Glæde og Tak til Gud.

For det Fjerde græder Christus (som Lucas skriver) over Staden Jerusalem, fordi den ikke erkjender og modtager saadan Naade; saa ondt har han af dens Fordærvelse, hvorledes skulde han da fare strengt og forfærdeligt med dem?

For det Femte beviser det allermest hans Godhed og Sagtmodighed, at han anfører dette Sprog af Propheten og saa venligen lokker til i Troen at annamme Christus, for hvilket Sprogs Skyld den Tildragelse, som berettes i dette Evangelium, er skeet og opskrevet, saaledes som Evangelisten selv bekjender. Lader os derfor betragte netop dette Sprog som Hovedstykket i Evangeliet. Thi heri skildres Christus for os; der siges os, hvad vi have at vente af ham, hvad vi skulle søge hos ham, og hvorledes vi skulle have Nytte og Gavn af ham.

For det **Første** siger han: **Siger Zions Datter.** Det er et Ord til Prædikanterne, og derved bliver det dem paalagt at prædike en ny Prædiken, nemlig den, som indeholdes i de følgende Ord, det er, **den sande saliggjørende Christi Kundskab.** Den, som prædiker noget Andet, han er en Ulv og en Forfører. Og dette er et af de Sprog, hvori Evangelium er forjættet, hvorom Paulus taler Rom. 1, 2.; thi Evangelium er en Prædiken om Christus, ligesom han ogsaa her bliver fremstillet for os, forat vi skulle tro.

Nu har jeg ofte sagt, at der er to Slags Tro, den første, naar du vel tror, at Christus er en saadan Mand, som han her og i det hele Evangelium beskrives, men ikke tror, at han er en saadan Mand **for dig,** og tvivler paa, om **du** har eller vil have saadant Gavn af ham; naar du tænker: Ja han er vel en saadan Mand for Andre, som St. Petrus, St. Paulus og de fromme Helgener, hvem veed, om han ogsaa vil være saaledes sindet mod mig, og om jeg tør fortro mig netop saaledes til ham og forlade mig derpaa, som disse Helgener?

Se, denne Tro er et Intet, modtager og smager aldrig Christus, kan heller ikke føle nogen Glæde i ham eller Kjærlighed til ham. Det er en Tro **om** Christus, og ikke en Tro **til** eller **paa** Christus, som

ogsaa Djævlene have, samt alle onde Mennesker; thi hvem tror ikke at Christus er de Hellige en naadig Konge?

Denne fordærvelige og unyttige Tro lære nu de fordømte Djævels-Synagoger, Høiskolerne *), samt Klostrene og alle Papister, som sige, at en saadan Tro er nok, at den gjør En til en Christen. Det er egentlig intet Andet end at fornegte den christelige Tro, at gjøre Hedninger og Tyrker af de Christne, som St. Petrus 2 Pet. 2, 1. har forud forkyndt om dem, naar han siger: **Der skulle komme falske Lærere iblandt Eder, som skulle negte den Herre, som dem kjøbte.**

For det **Andet** siger han: **Zions Datter.** Herved antydes den anden og rette Slags Tro. Thi naar han befaler at sige om Christus de følgende Ord, saa maa der og være Nogle, som høre dem, tage dem til Hjerte og hænge ved dem i fast Tro. Det hedder ikke: Siger **om** Zions, som om det var nogen Anden, der skulde tro om hende, at hun havde Christus, men **til hende selv skulle I sige det**; hun skal tro det om sig selv, uden i nogen Maade at tvivle paa, at det skal ske hende, som disse Ord lyde. Det er den Tro, som alene kan kaldes den christelige Tro, naar du uden Tvivl Vaklen tror, at Christus er en saadan Mand ikke blot for St. Peder og alle Hellige, men ogsaa for **dig selv**, ja for dig selv, mere end for alle Andre.

Din Salighed beror ikke derpaa, at du tror, at Christus er de Fromme en Christus, men derpaa, at du tror, at han er **dig** en Christus, og at han er **din**. Denne Tro gjør, at Christus bliver dig kjær og smager lifligt for dit Hjerte. Da følger Kjærlighed og gode Gjerninger efter uden Tvang. Men følge de ikke, saa er visselig Troen der ikke; thi hvor Troen er, der maa den Helligaand ogsaa være og virke Kjærlighed og alt Godt i os.

Denne Tro fordømme nu de frafaldne og fornegtende Christne, Pave, Biskopper, Præster, Munke og Høiskoler. De sige, at det er Formastelighed at ville sammenligne sig med Helgenerne; men derved opfyldtes St. Peters Propheti 2 Pet. 2, 1., hvor han om de ovennævnte falske Lærere siger: **For deres Skyld skal Sandhedens Vei bespottes.** Deraf kommer det, at naar de høre Troen berømmes, saa mene de, at man forbyder Kjærligheden og gode Gjerninger, og vide i sin store Blindhed ikke, hvad Tro, Kjærlighed og gode Gjerninger er.

Men vil du være en Christen, saa maa du lade disse Ord være sagte dig, netop dig, og hænge dig fast derved uden nogensomhelst Tvivl, tro, at det sker dig saaledes, som Ordene lyde. Du maa ikke agte det for nogen Formastelighed, at du deri stiller dig paa lige Fod med de hellige Mænd, men for en høist nødvendig Ydmyghed og Mistvivl, ikke om Guds Naade, men om dig selv. Gud vil under Saligheds Forliis have saadan Formastelighed lige overfor den tilbudte Naade. Naar du ikke vil ligne de Hellige, og ikke ogsaa vil blive hellig, hvor vil det da blive af dig? Det var Formastelighed, naar du ved dig selv og dine Gjerninger vilde blive hellig og salig, som de nu lære, de frafaldne Papister, idet de kalde det Formastelighed, som er Tro, og det Tro, som er Formastelighed, de elendige forvendte Mennesker.

Men at du i Christus og ved hans Komme i Troen fordrister dig til at være hellig, det er ret at ære og prise Gud, derved erkjender, elsker og priser du hans Naade og Gjerninger i dig, og forkaster og fordømmer dig selv med dine Gjerninger, og mistvivler om dig selv, det hedder at være en Christen. Thi vi sige: Jeg tror en hellig christelig Kirke, som er de Helliges Sam-

*) I nogle andre Udgaver staar: Høiskolerne i Paris med deres Søstre. Overs. Anm.

fund. Vil du da være et Lem af den hellige christelige Kirke og de Helliges Samfund, saa maa du jo ogsaa være hellig, som den er, men ikke ved dig selv eller af dig selv, men af Christus alene, af hvem ogsaa de Andre ere hellige.

For det **Tredie** siger han: **Tag vare** eller **se der,** med hvilket Ord han strax vil vække os af Søvn og Vantro, som den, der nu vil fremstille for os noget Stort, Sælsomt, Mærkeligt, som man længe har eftertragtet, og som man skal modtage med Glæde. Og saadan Opvækkelse er ogsaa ganske fornøden af den Grund, at alt det, som angaar Troen, er foragteligt for Fornuften og Naturen og stemmer slet ikke overeens dermed; saasom at denne skal være Konge af Jerusalem, som drager der saa fattig og ringe, at han kun rider paa et fremmed laant Asen, hvorledes kan den naturlige Forstand fatte det? Hvorledes passer sig et saadant Indtog for en stor Konge?

Men Troen er af den Beskaffenhed, at den ikke slutter og dømmer efter, hvad den seer og føler, men efter hvad den hører. Den hænger ved Ordet alene og slet ikke ved Syner og udvortes Lader. Derfor har heller ikke her nogen Anden annammet Christus som en Konge, end de alene, som have holdt sig til Prophetens Ord, troet paa Christus og have maalt og modtaget hans Kongerige ikke med Øinene, men med Aanden, hvilke ogsaa ere de rette Zions Døttre. Det er nemlig ikke muligt, at ikke den skulde forarges paa Christus, som vil følge Syn og Følelse, og ikke holder fast ved det blotte og bare Ord.

Lader os nu antage og beholde dette Billede som det første, hvori Troens Beskaffenhed bliver fremstillet for os. Thi ligesom her Troens Betragtningsmaade og dens Gjenstand er noget ganske og aldeles Tomt og Urimeligt for den naturlige Forstand, saaledes er der i alle Troens Artikler og Forholde den samme bagvendte og forkjerte Synsmaade. Det var heller ikke Tro, naar Alt viste sig i den Skikkelse, som Troen fatter det, og Ordene lyde. Netop derfor er det Tro, fordi det ikke viser sig og skikker sig saaledes, som Troen antager, og Ordene lyde.

Havde Christus været en verdslig Konge og holdt et pragtfuldt Indtog, da havde det udvortes Skin og Ordene for den naturlige Forstand rimet sig godt med hinanden, og man havde da kunnet sandse med sine legemlige Øine det, som Ordene udsige, men da havde Troen været reent overflødig. Saaledes forholder det sig, at den, som tror paa Christus, han maa i Armod kjendes ved og holde fast paa Rigdom, i Forsmædelse paa Ære, i Bedrøvelse paa Glæde, i Døden paa Liv, Alt formedelst Troen, som holder sig til Guds Ord og venter Saadant.

For det **Fjerde** siger han: **Din Konge.** Her skjelner han denne Konge fra alle andre Konger. Han er **din** Konge, siger han, som er **dig** forjættet, som **du** tilhører, og som skal regjere over dig og ingen Anden, dog i Aanden og ikke med et legemligt Regimente. Ham er det, som du fra Begyndelsen har begjæret, og hvorefter dine kjære Fædre med hjertelig Længsel have sukket og raabt, som vil forløse dig og befri dig fra alt det, som hidtil har besværet, trykket dig og holdt dig fangen.

O, det er et trøsteligt Ord for et troende Hjerte; thi udenfor Christus er Menneskets underkastet mange grumme Tyranner, som ikke ere dets Konger, men dets Mordere, under hvilke det lider stor Nød og Angst, saasom Djævelen, Kjødet, Verden, Synden, hvortil ogsaa kommer Loven og Døden samt Helvede. Alle disse undertrykke den elendige Samvittighed, holder den i et haardt Fangenskab, hvori den maa føre et kummerligt og ængsteligt Liv. Thi hvor Synden herskr, der er ingen god Samvittighed, og hvor der ingen god Samvittighed er, der er idel Usikkerhed og uafladelig Frygt for Døden og Helvede, som ikke lader nogen

varig Glæde eller Fryd faa Rum i Hjertet, men, som det hedder 3 Mos. 26,36., et saadant Hjerte **forskrækkes for et ryslende Blad.**

Men den, hvis Hjerte med en stærk Tro annammer denne Konge, han er sikker, frygter hverken for Synd, Død eller Helvede eller nogen Ulykke; thi han veed vel og tvivler ikke derpaa, at denne Konge er en Herre over Liv og Død, over Synd og Naade, over Himmel og Helvede, og at alle Ting ere i hans Hænder. Thi derfor er han bleven vor Konge og kommen til os, forat han kan forløse os fra alle saadanne grumme Tyranner, og han selv alene regjere over os. Derfor, hvo som staar under denne Konge og holder fast paa ham i en stadig Tro, ham kan hverken Synd, Død, Helvede, Djævel, Mennesker eller nogen Skabning skade, men ligesom hans Konge lever og er uden Synd og salig, saaledes maa ogsaa han ved ham blive bevaret uden Død og uden Synd, levende og salig til evig Tid.

Se, saadanne store Ting indeslutte i sig disse ringe Ord: **Se din Konge.** Saadanne overvættes store Goder bringer den fattige og uanselige Konge, som rider paa et Asen, Men Saadant seer ikke Fornuften og begriber ikke Naturen, men Troen alene. Derfor kaldes han saa passende **din** Konge, din, din, du, som jages og plages af Synd, Djævel, Død og Helvede, Kjødet og Verden, paadet at du kan blive lifligen regjeret og ledet af ham i Naade, i Aanden her i Livet som i Himmelen i Gud.

Saa fordrer han da med dette Ord den Tro, at du holder det for vist og sandt, at han er dig en saadan Konge, over dig har saadant Regimente og derfor er kommen og derfor bliver prædiket. Thi hvis du ikke tror dette om ham, saa vil du aldrig erholde det ved nogen din Gjerning. Thi som du anseer ham, saadan har du ham; hvad du haaber hos ham, det finder du hos ham, og som du tror, saa sker det dig. Han bliver dog den, han er, urokkelig, Livets, Naadens og Salighedens Konge, hvad enten det bliver troet eller ikke.

For det **Femte: Han kommer.** Ja visselig! Du kan ikke komme til ham og hente ham, han er dig for høi og for fjern; med din Anstrengelse, Møie og Arbeide kan du ikke naa til ham, saa at du ikke kan rose dig, som om du ved din Fortjeneste og Værdighed havde bragt ham til dig. Nei, kjære Menneske, al Fortjeneste og Værdighed forslaar ikke her, og der er Intet uden idel Mangel paa Fortjeneste og Uværdighed paa din Side, Intet uden idel Naade og Barmhjertighed paa hans Side. Her mødes den Fattige og den Rige, som Ordspr. 22, 2. siger.

Og hermed fordømmes alle de skjændige Lærdomme om den frie Villie, som komme fra Paven, Høiskolerne og Klostrene, der alle lære, at vi skulle begynde og lægge den første Steen, at vi skulle af den frie Villies Kraft først søge Gud, komme til ham og løbe efter ham og erhverve os hans Naade. Vogt dig, vogt dig for denne Gift; det er idel Djævelslære, hvorved al Verden er forført.

Førend du paakalder Gud og søger ham, maa Gud først være kommen og have fundet dig, som Paulus siger Rom. 10, 14. flg.: **Hvorledes skulle de vel paakalde Gud, paa hvem de ikke have troet? men hvorledes skulle de tro paa den, om hvem de ikke have hørt? men hvorledes skulle de høre, uden der er Nogen, som prædiker? men hvorledes skulle de prædike, dersom de ikke blive udsendte?** osv. Gud maa lægge den første Steen og begynde i dig, forat du kan søge ham og bede til ham; han er allerede tilstede, naar du begynder at søge. Men er han der ikke, saa begynder du Intet uden idel Synd, og det saameget større, jo større og helligere Gjerning du foretager dig, og du bliver en forstokket Skinhellig.

Men spørger du, hvorledes skal man

da begynde at blive from, eller hvad skal man gjøre, forat Gud skal begynde i os? Svar: Hører du da ikke, at du Intet kan gjøre, end ikke en Begyndelse til at blive from, ligesaalidt som det staar til dig at voxe og fuldendes? Gud alene tilhører det at begynde, befordre og fuldende. Alt, hvad du begynder, er Synd og bliver Synd, det se saa smukt ud, som det vil; du kan intet Andet end synde, du gjøre, hvad du vil. Derfor er alle Skole- og Munkelærdomme forførende Lærdomme, naar de lære, at man selv skal gjøre Begyndelsen, bede, gjøre gode Gjerninger, oprette milde Stiftelser, uddele Gaver, synge, blive aandelig, og dermed søge Guds Naade.

Men saa vil du sige: Paa den Viis maa jeg jo, saalænge jeg lever og virker uden Gud, blot efter min frie Villie, nødvendig synde og kan ikke undgaa Synden, selv om jeg gjør kun, hvad jeg vil? Svar: Ja ganske vist er det saa, at du maa blive i Synden, du gjøre, hvad du vil, og det er Synd Alt, hvad du gjør alene af din frie Villie. Thi hvis du selv var istand til af fri Villie at undlade at synde eller til at gjøre det, som er Gud behageligt, hvortil behøvede du da Christus? En Nar vilde han have været, om han havde udgydt sit Blod for dine Synders Skyld, naar du af dig selv havde den Frihed og Styrke, at du kunde gjøre Noget, som ikke var Synd.

Lær derfor her af Evangeliet, hvorledes det gaar til, naar Gud begynder at gjøre os fromme, og hvad der er Begyndelsen til at blive from. **Der er ingen anden Begyndelse end den, at din Konge kommer til dig og begynder det i dig.** Det gaar saa til: Evangelium maa være det Allerførste; det maa blive prædiket og hørt. Deraf hører og lærer du, hvorledes alt dit Eget Intet gjælder for Gud, og Alt er Synd, som du gjør eller begynder paa, men at din Konge først maa komme til dig regjere dig. Se, da begynder din Frelse, da stoler du ikke længer paa dine egne Gjerninger, men mistvivler om dig selv, fordi du hører og seer, at Alt, hvad du har, er Synd og Intet værd, som Evangeliet siger dig, og du tager fat og annammer din Konge formedelst Troen, hænger dig ved ham, paakalder hans Naade og fortrøster dig alene til hans Godhed.

Men at du hører og annammer Saadant, det skeer heller ikke af din Kraft, men af Guds Naade, som gjør Evangeliet frugtbart i dig, saa at du tror det, thi du seer, hvor faa de ere, som antage det. Derfor græder jo ogsaa Christus over Jerusalem; og vore Dages Papister annamme ikke alene ikke denne Lære, men fordømme den ogsaa, thi de kunne ikke taale, at alt deres Eget skal være Synd og intet due; de ville selv lægge den første Steen og rase og storme derfor mod Evangeliet.

Endvidere, at Evangeliet prædikes, og at din Konge kommer, det skeer heller ikke ved din Magt eller din Fortjeneste. Gud maa gjøre det af blot og bar Naade. Derfor viser Guds Vrede sig intetsteds større end der, hvor han ikke sender Evangeliet; thi der maa blive idel Synd, Vildfarelse og Mørke, man gjøre, hvad man gjøre vil. Paa den anden Side viser hans Naade sig intetsteds større end der, hvor han sender sit Evangelium, thi der maa Frugt og Naade følge med, ihvorvel ikke Alle, men kun Faa annamme det. Saaledes er Pavens Regimente den allergrueligste Guds Straffedom, saa at St. Peder tør kalde dem Forbandelsens Børn, thi de lære intet Evangelium, men idel Menneskelærdom om deres eget Arbeide og egne Gjerninger.

Se, dette menes med de Ord: **Din Konge kommer.** Ikke søger du ham, han søger dig; ikke finder du ham, han finder dig; thi Prædikanterne komme fra ham, ikke fra dig; deres Prædiken kommer fra ham, ikke fra dig; din Tro kommer fra ham, ikke fra dig; og Alt, hvad Troen virker i

dig, kommer fra ham, ikke fra dig, og hvor han ikke kommer, der bliver du visselig udenfor, og hvor Evangeliet ikke er, der er ingen Gud, men idel Synd og Fordærvelse, hvad man saa efter den frie Villie foretager sig, lider og handler, hvorledes man saa end lever.

For det **Sjette: Han kommer til dig.** Til dig, til dig, hvad er det? Er det ikke nok, at han er din Konge? Er han din, hvorfor siger han da, at han kommer til dig? Det er altsammen sat saaledes af Profeten forat afbilde Christus paa det Lifligste og at lokke til Troen. Det er ikke nok, at Christus forløser os fra Syndens, Dødens og Helvedes Tyranni og Herredom, og bliver vor Konge, men han giver os ogsaa sig selv til Eiendom, at det kan være vort Alt, hvad han er og har. Derom taler St. Paulus Rom. 8, 32.: **Han sparede ikke sin egen Søn, men gav ham hen for os Alle, hvorledes skulde han ikke ogsaa skjenke os alle Ting med ham?**

Altsaa har Zions Datter et dobbelt Gode af Christus. Det Første er Troen og den Helligaand i Hjertet, hvorved hun bliver reen og fri for Synden. Det Andet er Christus selv, saa at hun ved de skjenkede Goder kan rose sig af Christus, som om det var Altsammen hendes eget, hvad Christus selv er og har, saa at hun kan forlade sig paa Christus som paa sit Arvegods, hvorom St. Paulus siger Rom. 8, 34., at Christus er vor Midler, som antager sig os. Paa den anden Side antage vi ogsaa ham som vor. Og 1 Cor. 1, 30.: **Christus er bleven os Viisdom fra Gud og Retfærdighed og Helliggjørelse og Forløsning.** Om dette dobbelte Gode taler Esaias i 40de Cap. V. 1 og 2.: **Trøster, trøster mit Folk, siger Eders Gud. Taler kjærligen til Jerusalem og raaber til den, at dens Strid er fuldendt, thi dens Misgjerning er forligt; thi den har faaet dobbelt af Herrens Haand for alle dens Synder.**

Se, dette menes der her med de Ord: Han kommer **til dig**, dig til Gode, dig til Eiendom. Derved, at han er din Konge, modtager du hans Naade i Hjertet, hvorved han hjælper dig fra Synd og Død, og saaledes bliver din Konge, og du hans Undersaat. Men derved at han kommer til dig, bliver han din egen, saa at du ogsaa bliver Eier af alle hans Goder, ligesom en Brud bliver Eierinde af sin Brudgoms Goder og over det Smykke, som han pryder hende med. O, det er en livsalig og trøstefuld Tale! Hvem vil forsage eller frygte for Død eller Helvede, naar han tror disse Ord og faar Christus i Eie?

For det **Syvende: sagtmodig.** Dette Ord maa man især lægge Mærke til. Det indeholder en liflig Trøst for de syndige Samvittigheder. Thi Synden virker naturligviis en frygtsom Samvittighed, som forfærdes for Gud og skjuler sig for ham, ligesom Adam gjorde i Paradis. Den kan ikke taale Guds Komme, da den veed og naturligen føler, at Gud hader Synden og straffer den grueligt; derfor flyr og forskrækkes den, hvor den blot hører Gud nævne, og er bange for, at han strax skal slaa til med knusende Slag. At nu ikke saadan Formening og saadan Angst skal jage os bort, forjætter han os her trøstefuligen, at denne Konge kommer sagtmodig.

Som vilde han sige: Fly ikke og vær ikke bange! han kommer ikke nu, som han kom til Adam, til Kain, til Syndfloden, til Babylon og til Sodoma og Gomorra, heller ikke, som han kom til Israels Folk paa Sinai Bjerg; han kommer ikke i Vrede; han vil ikke gaa ivrette med dig eller fordre din Gjeld betalt. Han har lagt al Vrede tilside og er idel Sagtmodighed og Godhed. Han vil nu engang handle saaledes med dig, at dit Hjerte skal fatte Lyst, Kjærlighed og fuld Tillid til ham, at du herefter skal holde dig til ham og søge Tilflugt hos ham ligesaameget som, ja meget mere, end du tidligere har været bange for ham

og flygtet for ham. Se, han er dog idel Sagtmodighed mod dig, han er som en ganske anden Mand, han viser sig saaledes, som om det gjorde ham ondt, at han engang har forskrækket dig og jaget dig fra sig med sin Vrede og Straf. Derfor vil han nu igjen gjøre dig dristig og trøstig og venligen drage dig til sig.

Se, dette er, mener jeg, at tale en stakkels syndig Samvittighed trøstelig ind i Hjertet, dette er rettelig at prædike om Christus og forkynde Evangelium. Hvor er det muligt, at en saadan Tale ikke skal gjøre et Hjerte glad og fordrive al Frygt for Synd, Død og Helvede, og stifte en fri, tryg og god Samvittighed, som senere med Glæde gjør og lader Alt, hvad — og mere, end man af den begjærer!

Men Evangelisten har forandret Propheten Ord en Smule, thi disse lyde saaledes, Sach. 9, 9.: **Fryd dig saare, Zions Datter! Raab med Glæde, Jerusalems Datter! Se, din Konge kommer til dig; han er retfærdig og en Frelser, fattig og ridende paa et Asen og paa en af Asenindernes unge Foler.**

Denne Opmuntring til Glæde og Jubel til Zions Datter og Jerusalems Datter gjengiver Evangelisten i Korthed med de Ord: **Siger Zions Datter.** Ligesaa udelader han de to Ord: **retfærdig og en Frelser.** Ligesaa hvor Propheten siger: **Han er fattig,** der sætter Evangelisten: **Han er sagtmodig.** Ligesaa siger Propheten: **paa Asenin d e r n e s Føl;** han nævner flere Aseninder, plurali mumero; Evangelisten derimod siger: **paa den Undertvungnes** eller Lastdragerindens **Føl,** det er, en saadan Aseninde, som man daglig bruger til Arbeide og til at bære Byrder. Hvorledes skulle vi nu forene dem?

For det Første maa man vide, at Evangelisterne have ikke lagt nogen Vægt paa, om de ikke gjengave netop ethvert af Propheternes Ord; for dem har det været nok at fremsætte den samme Mening og paapege Opfyldelsen, forat de kunne henvise os til Skriften, at vi selv skulle læse efter, hvad de have udeladt, og se, hvorledes slet Intet er skrevet, uden at det rigeligen er opfyldt. Det er ogsaa naturligt, at den som har selve Verket og Opfyldelsen, han giver ikke saa meget Agt paa Ordene, som paa deres Opfyldelse. Saaledes se vi ofte, at Evangelisterne anføre Propheternes Udsagn noget forandrede, dog skeer det bestandigen uden Forandring af Tanken og Meningen.

Idet Propheten nu opmuntrer Zions Datter og Jerusalems Datter til Glæde og Jubel, saa giver han derved tydeligen at forstaa, at denne Konges Komme er den allertrøsteligste og allerligste for alle syndige Samvittigheder, paadet han kan bortage deres Skræk og Frygt, saa at de ikke fly for ham og ængste sig for ham, som vilde han være deres strenge Dommer og drive dem med Loven, som Moses havde gjort, hvorfor de ogsaa vare forskrækkede og kunde ikke have nogen glad og trøstig Tillid til Gud, saaledes som den af Loven virkede Syndserkjendelse fører det med sig.

Derfor vil han strax med disse første Ord paa det Kraftigste vække dem til at fortrøste sig til ham og vente al Naade og alt Godt af ham. Hvorfor skulde han ellers opmuntre dem til Glæde og ikke blot byde dem at glæde sig, men ogsaa at juble og være meget glade? Dette siger han ifølge guddommelig Befaling og paa Guds Vegne til alle dem, som ere i Bedrøvelse og nære Frygt og Angst for Gud. Han viser paa denne Maade, at det er Guds alvorlige Villie og Mening, og at det hermed er befalet, at Saadanne skulle tvertimod deres naturlige Frygt og Skræk fatte en glad Fortrøstning til ham. Og dette er netop Evangeliets rette naturlige Sprog, som Propheten her i sin Forkyndelse slaar ind paa.

Saaledes taler ogsaa Christus stedse i Evangeliet, og Apostlerne opmuntre overalt til Glæde i Christus, som vi herefter oftere skulle høre.

Men at Evangelisten ikke opmuntrer til Glæde, saaledes som Propheten gjør, men kun siger slet og ret, at man skal sige det til Zions Datter, det kommer deraf, at han vil udtrykke, hvorledes Glæden og Jubelen skal være beskaffen, at ikke Nogen skal vente en legemlig, men en aandelig Glæde, som man kun fatter gjennem Prædiken og Hørelse, med Hjertets Tro. Thi ved Christi fattige Indtog var der intet Glædeligt efter det Udvortes; derfor maa man prædike og tro hans aandelige Indtog, det er, hans Sagtmodighed; det gjør munter og glad.

Men at Propheten giver Christus tre Titler: **Fattig, retfærdig** og **Frelser**, medens Evangelisten kun giver ham een, nemlig: **sagtmodig**, det skeer for Kortheds Skyld, fordi han mere vil henvise end udlægge. Det seer mig ud, som om den Helligaand derfor har ladet Apostlerne og Evangelisterne saaledes forkorte Skriftens Sprog, fordi han vil holde os til den blotte og bare Skrift, og ikke efterlade et Exempel for de senere Udlæggere, som bruge saamange Ord, som ikke findes i Skriften, og derved føre os bort fra den blotte og bare Skrift ind i Menneskelærdomme.

Som vilde han sige: Udlægger jeg Skriften vidt og bredt, saa vil Enhver efter mit Exempel gjøre ligesaa. Derved vil det da ske, at man vil læse mere i andre Bøger end i Skriften, i Hovedbogen, og der vil ingen Ende blive paa Bogskrivning, saa at man vil blive ført fra en Bog til en anden, til man tilsidst kommer ganske bort fra Skriften, saaledes som det dog allerede er skeet. Derfor vil han ved saadan Forkortelse af Sprogene kun lokke os hen til den oprindelige Bog, hvori de staa udførligere og i sin Heelhed, saaat det ikke er nødvendigt at skrive hver Mand en særskilt Bog og forlade denne første og fornemste.

Saaledes se vi ogsaa, at det er alle Apostlers og Evangelisters Mening i det hele nye Testamente, at de ville jage og drive os hen til det gamle Testamente, som de ogsaa alene kalde **den hellige Skrift**. Thi det nye Testamente skal egentlig kun være legemligt, levende Ord, og ikke Skrift. Derfor har Christus heller ikke skrevet Noget, men befalet mundtligt at prædike og drive hans Evangelium, som forhen laa skjult i Skriften.

I det hebraiske Sprog lyde dog de to Ord: **Fattig** og **sagtmodig** næsten eens, og En kaldes fattig, ikke naar han lider Brist paa Gods og Guld, men naar han er elendig og nedtrykt i Sind, hos hvem man visselig ikke finder nogen Brede eller noget Hovmod, men idel Mildhed og Medlidenhed. Og naar vi tilfulde ville fatte dette Ords Betydning, finde vi den bedst af Lucas Evangelium, hvor Evangelisten beskriver, hvorledes Christus ved sit Indtog har grædt over Jerusalem og beklaget Staden.

Som du nu seer, at Christus forholder sig, saaledes maa du udtyde Ordene **fattig** og **sagtmodig**. Men hvorledes forholder han sig? Hans Hjerte er fuldt af Smerte og Medlidenhed over Jerusalem; der er aldeles ingen Brede eller Hevngjerrighed. Af overstrømmende Mildhed græder han endog over sine Fienders Fordærvelse. Saa ond kunde Ingen være, at han skulde ville gjøre ham nogen Fortræd eller ønske ham noget Ondt. Hans Smerte gjør ham saa blid og mild, at han ikke kan tænke paa nogen Brede, nogen Storagtighed, nogen Trusel eller nogen Hevn, men viser idel Medlidenhed og Velvillie.

Se, det er dette, som Propheten her kalder **fattig**, og Evangelisten **sagtmodig**. Salig den, som saaledes kjender Christus og tror paa ham, thi han kan jo ikke være bange for ham, men maa have en fri, trøstelig Tillid og Adgang til ham. Han

tager heller ikke feil af ham, thi som han tror, saa finder han ham. Disse Ord lyve og bedrage ikke.

Det Ord **retfærdig** maa her ikke forstaaes om den Retfærdighed, hvormed Gud dømmer, hvad man kalder Guds strenge Retfærdighed. Thi hvis Christus kom til os med den, hvo kunde da bestaa for den? Hvo kunde modtage ham? Selv de Hellige kunde ikke taale den. Da havde den Glæde, Lyst og Kjærlighed, som dette Indtog vækker, været forandret til den største Frygt og Skræk. Nei! her betyder det den Naade, hvormed han gjør os retfærdige. Jeg ønskede ogsaa gjerne, at dette lille Ord: justus og justitia, endnu aldrig oversat i vort Sprog, havde været anvendt om den strenge Dommerretfærdighed, thi det betyder egentlig: **from** og **Fromhed**. Og naar vi i vort Maal sige: den eller den er en from Mand, saa siger Skriften: han er justus, retfærdig eller retskaffen; men Guds strenge Retfærdighed kalder Skriften: Guds Alvor, Nidkjærhed eller Dom.

Derfor skal man forstaa Propheten saaledes: Din Konge kommer til dig retfærdig eller from, det er, han kommer til dig for at gjøre dig from ved sig selv og sin Naade; han veed godt, at du ikke er from. Din Fromhed skal være, ikke din Gjerning, men hans Naade og Gave, og du skal saaledes være retfærdig og from ved ham. Paa denne Maade taler Paulus Rom. 3, 26.: **Han er retfærdig og gjør retfærdig.** Ligesaa Rom. 1, 17.: **Guds Retfærdighed bliver aabenbaret i Evangeliet,** det er paa vort Sprog: Guds Fromhed, nemlig hans Naade og Barmhjertighed, hvorved han gjør os fromme for sig, bliver prædiket i Evangeliet. Saaledes, seer du, bliver ogsaa i disse Prophetens Ord Christus prædiket til vor Fromhed, at han kan gjøre os fromme og retfærdige, og at vi ved ham skulle blive fromme og retfærdige i Troen.

Mærk dig nu med Flid denne lille Omstændighed, at hvor du i Skriften finder det Ord: Guds Retfærdighed, du da ikke forstaar det om Guds væsentlige, iboende Retfærdighed, som Papisterne og ogsaa mange af de hellige Fædre feilagtigen have gjort. Ellers vil du forskrækkes derfor. Men vid, at det efter Skriftens Sprogbrug betyder Guds ved Christus for os udøste Naade og Barmhjertighed, hvorved vi blive agtede fromme og retfærdige for ham.

Og det heder **Guds** Retfærdighed og Fromhed, fordi ikke vi, men Gud virker den i os ved sin Naade. Saaledes kaldes det ogsaa Guds Gjerning, Guds Viisdom, Guds Kraft, Guds Ord, Guds Mund, naar Gud virker og taler i vort Indre. Det beviser St. Paulus ganske tydeligen Rom. 1, 16., naar han siger: **Jeg skammer mig ikke ved Christi Evangelium, thi det er en Guds Kraft** (nemlig: som virker i os og giver os Kraft) **til Saliggjørelse for hver den, som tror —; thi derudi aabenbares Guds Retfærdighed, — som skrevet staar: men den Retfærdige af Troen skal leve.** Her seer du, at han taler om Troens Retfærdighed og kalder den samme Guds Retfærdighed, forkyndt ved Evangeliet, saasom Evangeliet ikke lærer Andet, end at den, som tror det, han har Naade og er retfærdig for Gud og bliver salig.

Og at der her maa ligge denne Betydning i Ordet **retfærdig**, det følger nødvendigt af det efterfølgende Ord **Frelser** eller **Saliggjører.** Thi hvis Christus kom med sin strenge Retfærdighed, vilde han ikke gjøre Nogen salig, men fordømme Alle, eftersom de Alle ere Syndere og uretfærdige. Men nu kommer han ikke alene for at gjøre from og retfærdig, men og alle dem salige, der annamme ham som den eneste Retfærdige og Frelser, der naadigen, af ideel ufortjent Mildhed og Godhed, tilbydes alle Syndere.

Men at Evangelisten kalder Aseninden **den Undertvungne** eller Lastdragerinden, det skeer for at udtrykke, hvad det er for en Aseninde, Propheten taler om, som vilde han sige: Prophetien er opfyldt i denne Aseninde, der var et Arbeidsdyr og ikke særligt opdrættet og indøvet saaledes, som efter Landets Skik Rideæslet blev det. Saa ganske og aldeles slet og ret er Opfyldelsen gaaet for sig. Og naar Propheten siger: Asenin der, som om det havde været mange Aseninders Føl, saa er Meningen, at det har været et Føl, saadant som Aseninder have det, ikke et Hesteføl.

Andet Stykke, om gode Gjerninger.

Dette være nu nok om det første Stykke, om Troen; nu komme vi til det andet, om de gode Gjerninger, saa at vi modtage Christus ikke blot som Gave formedelst Troen, men ogsaa som Exempel i Kjærligheden til vor Næste, som vi skulle tjene og gjøre vel imod, ligesom Christus gjør imod os. Troen bringer og skjenker dig Christus og alle hans Goder til Eiendom; Kjærligheden skjenker dig med alle dine Goder til din Næste. I disse to Stykker bestaar et christeligt Liv heelt og holdent. Derefter følger Lidelse og Forfølgelse for denne Troes og Kjærligheds Skyld. Deraf fremvoxer det Haab i Taalmodighed.

Nu spørger du maaske, hvilke de gode Gjerninger da ere, som du skal gjøre imod din Næste. Saa maa der svares, at de have intet Navn, men ligesom de gode Gjerninger, som Christus gjør imod dig, ere uden noget bestemt Navn, saaledes kunne og skulle ikke de gode Gjerninger, som du skal gjøre mod din Næste, have noget Navn.

Hvorpaa skal man da kjende dem? Svar: derfor have de ikke noget Navn, forat du ikke skal gjøre nogen Forskjel paa dem og stykkevis dele dem, saa at der er nogle, som du ikke gjør. Men du skal hengive dig ham ganske og aldeles med Alt, hvad du formaar, ligesom Christus ikke har alene bedet og fastet for dig; Bøn og Faste er ikke den Gjerning, han har gjort for dig, men sig selv har han ganske hengivet for dig, med sin Bøn og Faste, med alle sine Gjerninger og Lidelser, saa at der er Intet ved eller i ham, som ikke er dit og gjort for dig. Saaledes skal ikke dine gode Gjerninger bestaa deri, at du giver en Almisse eller beder, men deri, at du hengiver dig til din Næste og tjener ham, alt efter som han trænger til dig, og du er istand til, det være med Almisse, med Bøn, Arbeide, Faste, Raad, Trøst, Belærelse, Formaning, Tugt, Undskyldning, Klæder, Mad, ja endog med at lide og dø for ham.

Siig mig, hvor i Christenheden finder man nutildags saadanne Gjerninger? All Verden synger, taler, skriver om og tænker paa gode Gjerninger, alle Prædikener raabe paa gode Gjerninger, alle Klostere, alle Stiftelser, al Verden foregiver ikke Andet end gode Gjerninger, Hver og En vil omgaaes med gode Gjerninger, og der skeer dog ingensteds gode Gjerninger, ja der er Ingen, som forstaar sig noget derpaa. Gid alle saadanne Prædikestole i den ganske Verden bleve fortærede af Ild og laa i Aske! Hvorledes forfører man dog Folket med gode Gjerninger?

Man kalder det gode Gjerninger, som Gud aldrig har befalet, saasom Valfarter, Faste, til Helgeners Ære at bygge og pryde Kirker, at holde Messer og Vigilier*), bede Rosenkrandsbønner,**) at sluddre og skraale Meget i Kirkerne, at blive Munk, Nonne eller Præst, at bruge en egen Slags Mad, Klæder og Boliger, og hvem giver opregne det Altsammen, al den gruelige Asskyelighed og Forførelse? Det er Pavens Regimente og Helligdom.

---

*) Vaagenætter.

**) Katholikerne bruge, naar de bede, en Snor med smaa Kugler paa, af hvilke een skydes tilside for hver Bøn, de bede. Overs. Anm.

Har du nu Øren, som kunne høre, og et Hjerte, som kan give Agt, saa hør og lær for Guds Skyld, hvad det er, som heder gode Gjerninger, og hvori de bestaa. En god Gjerning kaldes **god**, fordi den er **nyttig** og gavner og hjælper den, imod hvem den gjøres. Hvorfor skulde den ellers kaldes god? Thi der er Forskjel imellem gode Gjerninger og store, brede, mange og vakre Gjerninger. At du kan kaste en stor Steen et langt Stykke bort, er vel en stor Gjerning, men for hvem er det gavnligt og godt? At du er vel hjemme i en eller anden legemlig Øvelse, er Altsammen meget vakkert, men for hvem er det godt og nyttigt? Hvem gavner det, at du bærer en kostbar Kjortel eller bygger et smukt Huus?

Og forat jeg skal komme til vore Papisters gode Gjerninger: hvem gavner det, at du smører op Sølv eller Guld paa alle Vægge, alle Stene og alt Træverk i Kirkerne? Hvem blev bedre derved, om alle Landsbyer fik ti Klokker, der alle vare saa store, som den i Erfurt? Hvem var det til nogen Hjælp, om alle Huse vare Stiftelser og Klostre, saa prægtige som Salomos Tempel? Hvem gavner det, at du faster for St. Catharina, St. Martin, for denne eller hin Helgen? Hvem har nogen Nytte af, om dit Hoved er heel- eller halvraget, om du bærer sort eller graa Kappe? Hvem gavner det, om alle Mennesker til enhver Tid holdt Messe? Hvem gavner det, om der i en Kirke (som hidtil i Meissen) bliver sunget Dag og Nat uden Ophør? Hvem blev bedre derved, om alle Kirker vare fulde af Guld og Sølv?

Idel Narreverk og Bedrageri er det Altsammen. Menneskers Løgnagtighed har opdigtet det og kaldet det gode Gjerninger, foregivende, at man tjener Gud dermed og beder for Folk og forsoner for deres Synder, just som om Gud var hjulpen med vort Gods, eller som om hans Helgener trængte til vore Gjerninger. Stok og Steen ere ikke saa dumme og aandige som vi Mennesker. Et Træ bærer Frugter, ikke for sig selv, men til Bedste for Mennesker og Dyr; det er dets gode Gjerninger.

Hør derfor, hvad Christus forstaar ved gode Gjerninger Matth. 7, 12.: **Alt hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjører I og mod dem, thi saadan er Loven og Propheterne.** Hører du ikke, hvad der er Indholdet af den hele Lov og af alle Propheterne? Ikke at du skal gjøre Godt imod Gud og hans afdøde Helgener, de trænge ikke dertil, end mindre mod Træ og Steen, som hverken har Nytte deraf eller trænger dertil, men mod Menneskene, hører du ikke, mod **Menneskene** skal du gjøre Alt, hvad du ønsker, de skulle gjøre mod dig.

Jeg ønsker nu ganske vist ikke, at du skal bygge mig en Kirke eller et Taarn eller støbe mig Klokker; jeg ønsker ikke at du skal bygge mig et Orgel med 14 Registre og tidobbelt Fløiteværk, deraf kan jeg hverken æde eller drikke, hverken forsørge min Hustru eller mit Barn, hverken holde Huus eller Gaard. Mine Øine kunde du maaske forlyste, og mine Øren kunde du kildre, men hvad har jeg deraf til mine Børn? Hvorledes faar jeg derved det Nødvendige til Livsophold? O Daarskab, Daarskab! Tilmed ere Biskopper og Fyrster, som skulle hindre Saadant, de første til sligt Narreverk, og den ene Blinde leder den anden. Slige Folk forekomme mig som Smaapiger, der lege med Dukker, og som Smaadrenge, der ride paa Kjæppe. Jsandhed, det er ret barnagtige Dukkelegere og Kjæpheftryttere.

Saa mærk dig nu dette: mod Gud og hans afdøde Helgener behøver du ikke at gjøre Godt, men kun formedelst Troen hente, søge, bede om og modtage Godt af ham. Christus har gjort og udrettet Alt for dig, betalt for dine Synder, erhvervet dig Naade, Liv og Salighed; lad dig nøie

med ham, tænk kun paa, at du faar ham meer og meer ind i dit Hjerte og styrker dig i denne Tro. Derfor Alt, hvad du er istand til at gjøre, og dit hele Liv maa være rettet derpaa, at det maa være godt; men da er det godt, naar det er nyttigt for andre Folk og ikke for dig selv; thi du trænger ikke dertil, eftersom Christus har gjort Alt for dig og skjenket dig Alt, hvad du maatte attraa og begjere for dig, her og hisset, det være Syndernes Forladelse, Salligheds Fortjeneste eller hvad man nu vil opnævne. Finder du hos dig en Gjerning, hvormed du tror at gjøre Gud, hans Helgener eller dig selv noget Godt, og ikke din Næste alene, saa vid, at en saadan Gjerning ikke er god.

Saaledes skal nu en Mand leve, tale, handle, høre, lide og dø sin Hustru og sit Barn til Kjærlighedsbevisning og Tjeneste, ligesaa Hustruen sin Mand, Børnene sine Forældre, Tjenerne sine Herrer, Herrerne sine Tjenere, Øvrigheden sine Undersaatter, Undersaatterne sin Øvrighed, og Enhver sin Næste, ogsaa din Fiende, saaat den Ene er den Andens Haand, Mund, Øie, Fod, ja Hjerte og Mod, det er ret christelige, naturlig gode Gjerninger, som bør og skal ske uden Afladelse, til enhver Tid, paa ethvert Sted, imod alle Personer. Nu seer du, at alle Papisternes Gjerninger, bestaaende i Orgler, Sang, Klæder, Ringning, Røgelser, Vievandsbesprængelser, Valfarter, Faster osv. vel ere vakre, store, mange, lange, brede og svære Gjerninger, men det er ingen gode og nyttige og hjælpende Gjerninger, saa at man vel maa sige om dem med Ordsproget: Det er skinnende Laster.

Men her maa du vel vogte dig for deres fule Fiinheder, naar de sige: Ja, men om saadanne Gjerninger ikke legemligen ere Næsten til Nytte og Gavn, saa ere de dog aandeligen til Nytte for hans Sjæl, idet Gud bliver tjent og forsonet dermed, og hans Naade opnaaet. Her er det paatide, at jeg siger: Du lyver saa bredt, som din Kjæft er vid. Gud tjenes ikke med Gjerninger, men med Troen. Troen maa gjøre Alt, som skal ske mellem os og Gud. Den, som har Tro, han kan bede for Andre; hvo, som ikke har den, kan slet ikke bede.

Derfor er det ret en Djævelsløgn, at man skal holde en saadan udvortes Stads for god og nyttig i aandelig Henseende. En Møllerpige, naar hun tror, gjør mere Godt, opnaar ogsaa Mere, og jeg vil ogsaa forlade mig mere derpaa, om hun løfter en Meelsæk af Hesteryggen, end alle Paver og Munke, om de Dag og Nat sang sig tildøde og martrede sig tilblods. I store Daarer! ville I hjælpe Menneskene med Eders Liv, som er uden Tro, og uddele aandelige Goder, da der dog ikke gives et mere elendigt, mangelfuldt og gudløst Folk paa Jorden, end I ere? Ikke Aandelige, men Aandløse burde I med Rette hedde.

Se, saadanne virkelige gode Gjerninger lærer Christus os her med sit Exempel. Siig mig, hvad gjør han her for at gavne sig selv eller skaffe sig selv noget Godt? Propheten tildeler Zions Datter det Altsammen og siger: Han kommer til dig; at han kommer som retfærdig, Frelser og sagtmodig, det skeer altsammen for din Skyld, forat gjøre dig retfærdig og salig. Ingen havde bedet ham derom eller kaldet ham dertil. Frivillig, af sig selv, af lutter Kjærlighed kommer han kun for at gjøre Godt, for at gavne og hjælpe.

Nu er hans Gjerning ikke eet Slags, men alle Slags; den indbefatter nemlig Alt, som hører til at gjøre Menneskene retfærdige og salige. Men at gjøre dem retfærdige og salige, det vil sige saameget som, at han forløser dem fra Synd, Død og Helvede, og gjør dette ikke alene mod sine Venner, men ogsaa mod sine Fiender, ja mod idel Fiender, og det med saadan Hjertens Inderlighed, at han græder over dem, som ikke ville lade ham gjøre saadan god Gjer-

ning og ikke ville annamme ham. Derfor vover han Alt, som han har og er, derpaa, at han kan udslette deres Synder, overvinde Død og Helvede og gjøre dem retfærdige og salige, beholder slet Intet for sig selv, lader sig nøie dermed, at han allerede har Gud og er salig, tiener altsaa kun os efter sin Faders Villie, som var, at han skulde fuldføre dette.

Se nu til, om han ikke holder denne Lov: **Hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjører I og mod dem.** Er det ikke sandt: Enhver ønsker af Hjertens Grund, at en Anden vilde være hans Stedfortræder med Hensyn til hans Synder, tage dem paa sig og udslette dem, saa at de ikke længer gnave paa hans Samvittighed, og dertil hjælpe ham ud af Døden og forløse ham fra Helvede? Hvad tragter Enhver mere efter af sit Hjertes Dyb, end at han maatte blive befriet fra Død og Helvede? Hvem vilde ikke gjerne være uden Synd og have en god og glad Samvittighed for Gud? Se vi ikke, hvorledes alle Mennesker med Bøn, Faste, Valfarter, Stiftelser, Munkevæsen og Præstevæsen har stræbt derefter? Hvad driver dem dertil? Intet Andet end Synden, Døden og Helvede, for dem ville de gjerne være sikkre. Og hvis der ved Verdens yderste Ende var en Læge, som kunde forhjælpe dertil: alle Lande vilde blive øde, og Enhver vilde løbe til Lægen og vove Gods, Lemmer og Liv paa Reisen.

Og hvis Christus selv havde været behæftet med Synd, Død og Helvede som vi, saa vilde han ogsaa have ønsket, at Nogen vilde have hjulpet ham ud derfra, taget hans Synd fra ham og skaffet ham en god Samvittighed. Derfor, efterdi han vilde have ønsket, at Andre havde gjort det Samme imod ham, saa tager han fat og gjør dette mod Andre, saaledes som Loven siger, og træder ind i vor Synderstilling, gaar i Døden og overvinder for os baade Synd, Død og Helvede, saa at herefter alle de, som tro paa ham og paakalde hans Navn, skulle blive retfærdige og salige, uden Synd og Død, og faa en god, glad, rolig, ubekymret og salig Samvittighed evindelig, som han siger Joh. 8, 51.: **Dersom Nogen holder mit Ord, skal han ikke se Døden evindelig,** og Joh. 11, 25.: **Jeg er Opstandelsen og Livet, hvo som tror paa mig, om han end dør, skal han dog leve, og hver den, som lever og tror paa mig, skal ikke dø evindeligen.**

Se, det er den store Glæde, hvortil Propheten opmuntrer, naar han siger: **Fryd dig saare, Zions Datter! raab med Glæde Jerusalems Datter!** Det er den Retfærdighed og Frelse, hvortil denne Konge og Frelser kommer, det er gode Gjerninger, gjorte mod os, hvormed han opfylder Loven. Derfor er Døden for dem, som tro paa Christus, ikke Død, men en Søvn, thi de se og smage ikke Døden, som Christus her siger.

Meu Papisterne og deres Disciple, som ville undfly Døden, Synden og Helvede ved egne Gjerninger og egen Fyldestgjørelse, maa evindelig blive deri, thi de understaa sig til at ville gjøre af egen Kraft det, som Christus alene har gjort og alene kunde gjøre, af hvem de ogsaa skulde have ventet at faa det ved Troen. Derfor er det ogsaa forvendte og afsindige Mennesker disse, som gjøre de Gjerninger for at vise Christus og hans Helgener en Tjeneste, hvilke de skulde gjøre mod deres Næste, og paa den anden Side ville finde hos sig selv, hvad de i Troen skulde vente at erholde hos Christus. Tilslut ere de komne saa vidt, at de paa Stene, Træ, Klokker og Røg anvende det, som de skulde hjælpe sin Næste med, gaa saa i et væk hen og gjøre Gud og hans Helgener meget Godt, faste for dem, og indrette horas eller Bedetimer for dem, men lade desaarsag deres Næste skjøtte sig selv, tænke blot: naar vi bare faa hjulpet os selv først. Saa kom-

mer Paven efterpaa og sælger dem sit Kram og sit Brev og fører dem uden Videre ind i Himmelen, ikke i Guds Himmel, men i Pavens Himmel, det er i Helvedes Afgrund. Se, det er Frugten af ikke at tro paa og erkjende Christus. Den Løn have vi for, at vi have ladet Evangeliet ligge under Bænken og have opstillet os Menneskelærdomme.

Se, nu veed du, hvad gode Gjerninger er, saa tænk derover og ret dig derefter. Hvad din Synd, Død og Helvede angaar, da vogt dig for at gjøre Noget af egen Kraft til at afhjælpe det, thi du kan Intet udrette; dine gode Gjerninger duge da intet. Du maa i det Stykke lade en Anden arbeide for dig. Christus sømmer det selv og egentligen at fuldføre denne Gjerning. Du maa lade disse Prophetens Udsagn om ham staa fast, at han er Zions Konge, som kommer der, og at han alene er den retfærdige Frelser. Ved ham og i ham kan du udslette Synden og Døden formedelst Troen. Derfor, om Nogen lærer dig at gjøre gode Gjerninger for at affone din Synd, da tag dig iagt.

Vil man her anføre nogle Sprog af Skriften, som f. Ex. at Daniel siger Cap. 4, 27.: **Gjør dig fri for dine Synder ved Almisse,** og desligeste, saa vær viis, thi saadanne Sprog ville ikke, at Gjerningerne skulle affone Synden eller gjøre Fyldest for den, ellers var jo disse vor Textes Ord om Christus og hele hans Indtog uden Betydning, og alt hans Verk dermed fornegtet; men saadanne Gjerninger ere visse Kjendetegn paa Troen, som hos Christus erholder Kraft til at overvinde al Synd og Død. Thi det er ikke muligt, at den ikke skulde elske og gjøre Godt, som i Troen holder Christus for sin retfærdige Frelser. Men gjør han intet Godt eller er uden Kjærlighed, saa er det vist, at Troen ikke er der. Derfor erkjender Mennesket af sine Frugter, hvad han er for et Træ, og af Kjærligheden og Gjerningerne viser det sig, hvad Christus er i ham, og hvorvidt han tror paa ham.

Derfor udsletter Troen Synden paa en langt anden Maade end Kjærligheden. Troen udsletter den ved sit eget Verk alene, men Kjærligheden og de gode Gjerninger stadfæste og godtgjøre, at Troen har udrettet denne Gjerning og er der tilstede. Derfor tør ogsaa St. Paulus sige 1 Cor. 13, 2.: **Om jeg haver al Tro, saa at jeg kunde flytte Bjerge, men haver ikke Kjærlighed, da er jeg Intet.** Hvorfor? Naturligvis, fordi Troen heller ikke er der, hvor der ikke findes Kjærlighed, thi den Ene kan ikke være uden den Anden. Se derfor til, at du ikke farer vild og lader dig føre fra Troen til Gjerningerne.

Gode Gjerninger maa man gjøre, men ikke bygge sin Tillid paa dem, men paa Christi Verk, og ikke maa vi sætte os imod Synden, Døden og Helvede med vore Gjerninger, men vise dem fra os hen til den retfærdige Frelser, til Kongen af Zion, som kommer ridende paa et Asen; han veed at omgaaes med Synd, Død og Helvede, han er den rette Syndedøder, Dødopsluger og Helvedbetvinger. Lad den Mand have med saadanne Sager at bestille, og beviis du dine gode Gjerninger imod din Næste, at du deri kan have et sikkert Tegn paa, at du tror paa Frelseren og Syndedøderen. Men herom Mere et andet Sted.

Tredie Stykke, om Fortællingen og dens hemmelige (allegoriske) Betydning.

I den Beretning, som vort Evangelium indeholder, maa man fornemmelig betragte, i hvad Mening og af hvilken Grund Evangelisten indfører Prophetens Udsagn, som saa længe iforveien og saa tydeligt, med herlige og dog forunderlige Ord, beskriver Christi legemlige, offentlige Indtog hos sit Folk Zion eller Jerusalem, som Tex-

ten siger. Dermed vilde Propheten tydelig vise dette Folk og al Verden, hvem der skulde være Messias, og hvorledes og i hvilken Skikkelse han vilde komme og vise sig, og han angiver et tydeligt og synligt Kjendetegn paa ham i de Ord: **Se, din Konge kommer til dig, fattig og ridende paa et Asen** osv., forat vi kunde være ganske visse i den Sag og ikke tage feil af den forjættede Messias eller Christus, ei heller behøve at vente en Anden.

Han imødegaar og gjendriver dermed ogsaa Jødernes vildfarende Mening, som tænkte, at fordi saa store, herlige Ting bleve skrevne og talte om Christus og hans Kongerige, saa vilde han ogsaa komme med stor, udvortes, verdslig Pragt og Herlighed, vise sig som en Konge mod deres Fiender, navnlig det romerske Keiserdømme, under hvis Aag de da maatte staa. Han skulde da afkaste det romerske Herredømme og afsætte dets Mægtige, og istedet derfor sætte dem til Herrer og Fyrster. De haabede og ventede saaledes kun et verdsligt Kongerige og Forløsning fra legemligt Fangenskab ved den forjættede Christus, ligesom de ogsaa den Dag idag holde fast paa denne Drøm og derfor ikke ville tro paa vor Christus, fordi de ikke have seet eller opnaaet saadan legemlig Forløsning og verdsligt Herredømme. Til denne Vildfarelse bleve de forledede af deres falske Prædikanter, Skriftkloge og Præster, som fordreiede Skriftens Udsagn om Christus og tolkede den efter deres kjødelige Sind om legemlige, verdslige Ting, saasom de nok gjerne vilde være store verdslige Herrer fremfor Andre.

Men de kjære Propheter have spaaet klart herimod og troligen paamindet dem om ikke at tænke paa et saadant verdsligt Rige og saadan legemlig Forløsning, men at se tilbage og give Agt paa Forjættelserne om det aandelige Rige og om Forløsningen fra Menneskeslægtens beklagelige Fald, som skete i Paradis, hvorom der var sagt: paa hvilken Dag du æder af det forbudne Træ, skal du dø Døden, og i Anledning af hvilket ogsaa den første Forjættelse om Christus er given, at Qvindens Sæd skulde sønderknuse Slangens Hoved, det er, forløse Menneskeslægten fra Djævelens Vold og Lænker, hvori han holder den heelt og holdent fangen under Synden og den evige Død, og istedet derfor føre den til evig guddommelig Retfærdighed og evigt Liv. Derfor kalder ogsaa Propheten ham her en Retfærdig og en Frelser. Dette er sagtens en anden Forløsning end al udvortes Frihed, Magt og Herlighed, hvis Ende er Døden, hvorunder det Altsammen maa blive til evig Tid. Paa denne skulde de have seet og glædet sig derover; derefter have de kjære Propheter sukket og raabt med stor, hjertelig Længsel, og derover er det ogsaa, at denne Prophet saa kraftigen opfordrer til at glæde og fryde sig. Men Jøderne og deres skjændige Lærere gjøre af den Jammer og Elende, som Propheterne tale om, kun legemlige Ting, som om Synd og Død eller Djævelens Magt Intet havde at betyde, og de agte ingen Skade større end den, at de havde tabt deres udvortes Frihed og maatte være Keiseren underdanige og skatskyldige.

Derfor anfører ogsaa Evangelisten dette Sprog af Propheten for at revse denne Blindhed og falske Indbildning hos alle dem, som i Christus og Evangeliet søge legemlige Goder, og forat overbevise dem med Prophetens Vidnesbyrd, eftersom han med tydelige Ord vidner om, hvad Christus er for en Konge, og hvad de skulle erholde af ham, idet han kalder ham den Retfærdige og Frelseren, og dog sætter ved Siden deraf dette mærkelige Tegn ved hans Tilkommelse, hvorpaa de skulle kjende ham og derfor annamme ham: **Han kommer til dig fattig, ridende paa et Asen,** som vilde han dermed sige: en fattig, elendig og næsten tiggeragtig Rytter paa et fremmed, laant Æsel,

der ligesom den under Aaget gaaende Aseninde ikke blev brugt til nogen Stads, men kun til at bære Byrder. Han vil derved rive dem ud af den daarlige Forventelse om et herligt og prægtigt Indtog som en verdslig Konges. Og netop derfor har han givet dem saadant Kjendetegn, forat de ikke skulde være i Tvivl om Christus eller forarge sig over denne ringe Skikkelse, men slaa al udvortes Pragt og Herlighed reent af Tanker, og derimod have Hjerte og Øie rettet og heftet paa denne ringe Æselrytter, som den, der netop derfor kommer saa fattig og elendig og saa gammel har aflagt alt kongeligt Udseende, forat de aldeles ikke skulle søge noget Legemligt eller Timeligt hos ham, men kun det Evige (hvad der ogsaa bliver antydet med Ordene **retfærdig** og **Frelser**).

Saa er nu ved dette Sprog for det Første Jødernes Drøm og Indbildning om et verdsligt Messiasrige og om legemlig Forløsning klart og vældig gjendreven. Dernæst er al Udflugt og formeent Aarsag til at undskylde sig betaget dem, og alt Haab og Forventning om en anden Messias afskaaret, eftersom han saa klart og tydeligt forkynder og paaminder dem om, at Christus skulde komme paa denne Maade og tillige ved sin Komme saaledes har opfyldt Alt. Og vi Christne have altsaa for os en fast Grund og et sikkert Dokument eller Beviis imod Jøderne af deres egen Skrift, at denne Messias, som kom til dem paa denne Maade, er den rette Christus, ifølge Prophetens Spaadom, og at der aldrig vil komme nogen Anden, og at de med deres forgjæves Haab om en Andens Komme maa gaa glip af baade timelig og evig Forløsning. Dette være nok talt om Fortællingen selv, lader os nu ogsaa betragte Fortællingens Mysterier eller hemmelige Betydning.

Her er at mærke, at Christi hele legemlige Gang og Vandring betyder hans aandelige Vandring, saaledes at hans legemlige Gang betegner Evangeliet og Troen; thi ligesom han paa sine legemlige Fødder er gaaet fra en Stad til en anden, saaledes er han ved Prædikenen om ham kommen omkring i hele Verden. Derfor viser dette Evangelium os paa en skjøn Maade hvad Evangelium er for Noget, hvorledes det skal prædikes, hvad det udretter og virker i Verden. Og denne Fortælling er derhos et vakkert legemligt Billede eller Maleri af, hvorledes det gaar til i Christi Rige formedelst Prædikeembedet. Det ville vi betragte Stykke for Stykke.

Og der de kom nær til Jerusalem og vare komne til Bethphage ved Oliebjerget.

Deri ere alle Apostler enige, at Christus er bleven Menneske ved Verdens sidste Tider, og at Evangeliet skulde være den sidste Prædiken. Saaledes 1 Joh. 2, 18.: **Mine Børn! det er den sidste Time, og som I have hørt, vil Antichristen komme** ꝛc. Ligesaa 1 Cor. 10, 11.: **Det er skrevet os til Advarsel, til hvilke de sidste Tider ere komne.** Derfor, ligesom Propheterne kom før Kristi første Komme til Menneskeheden, saaledes ere Apostlerne de sidste Guds Sendebud, sendte før Christi sidste Tilkommelse og den yderste Dag, for at de flittigen skulde forkynde den, saaledes som de da ogsaa gjøre. Dette betegnes her derved, at Christus ikke udsender sine Disciple forat hente Aasenet, før han kommer **nær til Jerusalem,** hvor han nu skulde drage ind. Saaledes er Evangeliet ved Apostlerne bragt ud i Verden kort før den yderste Dag, da Christus vil og skal drage med Sine ind i det evige Jerusalem.

Udsendelsen betegner, at Christi Rige hviler paa det offentlige, mundtlige Prædikeembede, som ikke skal staa stille eller blive paa et Sted, saaledes som det hidtil havde været hos Jøderne alene og skjult i

Skriften, og gjennem Propheterne var forjættet som noget Tilkommende, men aabenbart, frit og uhindret gaa ud i al Verden.

Oliebjerget betyder Guds store Naade og Barmhjertighed, som har ladet Apostlerne udsende og Evangelium forkynde. Thi Olie betyder i Skriften Guds Naade og Barmhjertighed, hvorved Sjælen og Samvittigheden bliver trøstet og lægt, ligesom Olie beroliger eller lindrer og læger legemlige Saar og Smerter. Af det oven for Sagte se vi og, hvilken uudsigelig Naade det er, at vi lære Christus at kjende og have den retfærdige Frelser og Konge.

Han begynder heller ikke sin Udsendelse paa den flade Mark, eller paa et nøgent ufrugtbart Bjerg, men paa Oliebjerget for at vise al Verden, hvad det er for en Barmhjertighed, af hvilken han sender saa stor Naade, at den ikke er en liden Draabe eller en Haandfuld, som i fordums Tid, men at den paa Grund af sin overflødige Storhed maa kaldes et Bjerg. Saaledes kalder ogsaa Propheten Ps. 36, 7, en saadan Naade **Guds Bjerg** og siger: **Din Retfærdighed er som Guds Bjerge,** det er, stor, overflødig, rig og overvættes, som hver den kan forstaa, der betænker, hvad det vil sige, at Christus bærer og overvinder vor Synd, Død og Helvede for os, og udretter for os Alt, som er nødvendigt til vor Salighed, saa at der Intet bliver tilovers for os at gjøre dertil; kun, at vi skulle lige over for vor Næste øve os og prøve, om vi have denne Tro paa Christus eller ikke. Vi finde altsaa, at ved Oliebjerget betegnes, at Evangeliet ikke er prædiket, ei heller sendt, før Naadens Tid kom, men at fra den Tid af den store Naade er gaaet ud i Verden formedelst Apostlerne.

Da sendte Jesus to af sine Disciple og sagde til dem: Gaar hen i den By, som ligger for Eder.

Ved de to **Disciple** ere alle Apostler og Prædikanter, som ere sendte ud i Verden, betegnede, og det af den Grund, at den evangeliske Prædiken har tvende Vidner, som Paulus siger Rom. 3, 21.: **Nu er Guds Retfærdighed aabenbaret, om hvilken der er vidnet ved Loven og Propheterne.** Saaledes se vi ogsaa, at Apostlerne jævnligen anfører Loven og Propeterne, som have spaaet om Christus, for at det maatte blive overholdt, som er sagt af Moses og senere af Christus Matth. 18, 16.: **Ved to eller tre Vidners Mund skal hver Sag stadfæstes** (sml. 2 Cor. 13, 1.).

Men at han siger: **Gaar hen i den By, som ligger for Eder** eller imod Eder — og fortier Byens Navn, betyder, at Apostlerne ikke ere udsendte blot til et enkelt Folk, der ligesom Jøderne indtil den Tid var af Gud udsondret fra alle Hedninger og alene havde Navn af Guds Folk, og hos hvem Guds Ord eller Forjættelsen om den kommende Messias alene fandtes; men nu, da Christus kommer, sender han sine Prædikanter ud i den hele Verden og befaler dem, at de strax skulle gaa lige frem for sig og overalt prædike om ham for alle Hedninger og hvem de traf paa, og uden Forskjel revse, lære og formane Enhver, han være saa stor, saa lærd, saa viis eller saa hellig, som han vilde.

Og Herren trøster og styrker hermed Apostlerne og alle Prædikanter, som vilde han sige: Jeg sender Eder ud i Verden, som er Eder imod, og det synes at være en svare Sag. Thi der ere Konger, Fyrster, Lærde og Rige og Meget og Mangt, som i Verden er stort og har Noget at betyde. Men frygter ikke, gaar kun hen, det har knapt saameget at betyde som en ringe Landsby; lader Eder ikke skræmme af det prægtige Udvortes, prædiker kun kjækt derimod og frygter Ingen. Thi det er ikke muligt, at den kan prædike den evangeliske Sandhed, som er bange for Storhanserne og ikke agter alt det ringe, som Verden

agter stort. Herren vil ikke have nogen Smigrer til Prædikant, derfor siger han ikke: Gaar omkring Byen eller nær til den, men: Gaar kjækt ind i den, og siger dem, hvad de ikke gjerne høre, de, som gjøre imod Eder, hvad de gjerne se.

Og strax skulle I finde en Aseninde bunden og et Føl hos hende; løser dem og fører dem til mig.

Dette er ogsaa sagt til Trøst for Prædikanterne, at de ikke skulle være bekymrede for, hvem der skulde tro paa dem og annamme dem; thi det er forud besluttet: **Mit Ord, som skal udgaa af min Mund, det skal ikke komme tomt igjen til mig** (Es. 55, 11.). Og Paulus siger Col. 1 6., at **Evangeliets Sandheds Ord er frugtbringende og voxer.** Derfor er ikke muligt Andet, end at hvor Evangelium prædikes, der er der ogsaa Nogle, som gribe det og tro derpaa. Dette er den skjulte Betydning i de Ord, at Apostlerne saa strax skulle **finde Aseninden og Føllet hos hende,** naar de kun vilde gaa. Det er, som om han vilde sige: Gaar kun hen, prædiker I kun, bekymrer Eder ikke om, hvem de ere, som komme til at høre Eder, lader mig sørge derfor; Verden vil være imod Eder, lad det kun ikke anfegte Eder, I ville alligevel finde dem, som ville høre og følge Eder; I kjende dem endnu ikke, men jeg kjender dem allerede forud, prædiker I, og lader mig raade.

Se, saaledes trøster han dem, forat de ikke skulde aflade at prædike imod Verden, hvor meget man siger dem imod og staar dem imod, det vil dog ikke løbe af uden Frugt. Men nuomstunder findes der ogsaa Folk, som mene, at fordi det ikke er muligt at omvende Verden, saa skal man tie stille, forat der ikke skal opstaa Oprør; det er dog forgjæves, mene de, Paven med sine Biskopper, Præster og Munke antage det dog ikke og forandre ikke deres Væsen, hvad nytter det da til, at man prædiker og stormer imod dem? Men Herren gjendriver det smukt og siger: Gaar kun hen, prædiker kun; hvad gjør det, at man staar Eder imod? I skulle dog finde, hvad jeg vil lade Eder finde. Saaledes skulle ogsaa vi gjøre, om end Storhanserne storme imod Evangelium, og der ingen Bedring er at haabe hos dem. Alligevel maa man prædike, der skal nok findes dem, som vil høre derpaa og bedre sig.

Men hvorfor lader han hente **to** Aseuer, og ikke enten kun det ene, eller ogsaa to gamle eller to unge? Han havde dog vel havt nok med eet til at ride paa? Svar: Ligesom med de to Apostler Prædikanterne betegnes, saaledes betegnes ved de to Æsler deres Disciple og Tilhørere. Prædikanterne skulle være Jesu Disciple og udsendte af ham, det er, de skulle Intet prædike uden Læren om Christus, heller ikke gaa ud at prædike, uden at de dertil blive kaldede, hvilke to Ting Apostlerne have varetaget. Men i Tilhørerne finde vi det gamle og det unge Æsel.

Her maa man vide, at Mennesket (efter Skriften) bestaar af to Dele, et **indvortes** og et **udvortes Menneske. Udvortes** hedder det med Hensyn til sit ydre, synlige og legemlige Levnet og Omgjængelse, men **indvortes** med Hensyn til sit Hjerte og sin Samvittighed. Det udvortes Menneske kan man tvinge ved Love, Straffe, Pinsler og Vanære eller paa den anden Side lokke med Gunst, Penge, Ære og Belønning til at gjøre det Gode og lade det Onde. Men det indvortes Menneske kan Ingen tvinge eller lokke til frivillig med Lyst og uden Løn at gjøre, hvad det skal, uden Guds Naade alene; den maa omdanne Hjertet og gjøre det frivilligt.

Heraf kommer det, at Skriften gjør den Slutning, at alle Mennesker ere Løgnere, eftersom intet Menneske gjør det Gode eller lader det Onde af fri Villie, men Enhver søger Sit og gjør Intet af Kjærlig-

hed til Dyden. Thi var der ingen Himmel eller intet Helvede, og ingen Ære eller Vanære, saa gjorde Ingen det, som godt er. Om der var ligesaa stor Ære og Verømmelse at opnaa ved at bryde Ægteskabet, som ved at holde det i Agt, saa skulde du vel se, hvorledes man med langt større Glæde vilde begaa Ægteskabsbrud, end man nu overholder Ægteskabet. Ligesaa vilde ogsaa alle andre Synder begaaes med langt større Frivillighed, end den, hvormed Dyden bliver øvet. Derfor er alt godt Levnet udenfor Naaden idel Hykleri og Skinhellighed, thi det er kun det udvortes Menneskes Verk uden at være fremkaldt af det indvortes Menneskes Lyst og frie Villie.

Se, det er de to Asener; den **gamle Aseninde** er det udvortes Menneske. Ligesom Aseninden var bunden, saa er det bunden med Loven og Frygt for Død, Helvede og Vanære, eller med Haab om at vinde Himmel, Liv, og Ære, saa at det vandrer i gode Gjerningers udvortes Skin og er derhos en from Skalk, men det gjør det ugjerne og med Hjertets Ulyst og en tung Samvittighed.

Derfor kalder ogsaa Evangelisten Aseninden subjugalem, en Arbeidsaseninde, som gaar under Aaget og slider suurt; thi det er et elendigt, jammerligt Liv det, som Frygten for Helvede, Død og Skjændsel fremtvinger. Helvede, Død og Skjændsel er et saadant Menneskes Byrde og Aag, og det er et overmaade tungt Aag. Derfor har han en besværet Samvittighed og er hemmelig fiendsksindet baade mod Gud og Lov. Saadanne Mennesker vare især deleshed Jøderne, saadanne ere endnu alle de, som omgaaes med Gjerninger og egne Kræfter for dermed at opfylde Guds Bud og erhverve sig Himmelen. De ere med Samvittigheden bundne til Loven, maa derfor gjøre, hvad den siger, men lod det meget heller være; det er Lastdragere, dovne Æsler og byrdebelæssede Skjælme.

Men **Føllet**, det unge Asen, hvorom Lucas og Marcus skriver, at der **aldrig havde siddet noget Mennske derpaa,** det er det indvortes Menneske, Hjertet, Aanden, Villien, som aldrig kan være Loven underdanig, om det end er bunden dertil med Samvittigheden og føler Loven; men det har ingen Lyst eller Kjærlighed dertil, før Christus kommer og rider derpaa. Derfor, ligesom dette Føl aldrig havde gaaet under nogen Sadel, saaledes er Menneskets Hjerte aldrig det Gode underdanigt, men, som Mose siger, tilbøieligt til det Onde alletider, fra Ungdommen af (1 Mos. 6, 6. og 8, 21.).

At nu Christus byder **at løse dem,** det betyder, at han befaler, at Evangelium skal prædikes i hans Navn. Deri forkyndes Naade og Forladelse for alle Synder; deri forkyndes om, hvorledes han har opfyldt Loven for os. Ved det bliver Hjertet løst fra det Baand, hvormed Samvittigheden har været bunden. Ved det faar Menneskets Naade, som gjør dets Hjerte og indvortes Menneske frit og muntert, glad og villigt til at gjøre og lade Alt, hvad der fordres af det. Og saaledes er Menneskets løst, ikke fra Loven, saa at det ikke skulde holde den, men fra sin bedrøvede og besværede Samvittighed, som det havde paa Grund af Loven, og hvorfor det var fiendsksindet imod Loven, der truede det med Død og Helvede. Det har nu en god Samvittighed under Christus, er Loven huld, frygter ikke meer for Død og Helvede, gjør frivilligt og gjerne, hvad det før gjorde ugjerne. Se, saaledes løser Evangeliet Hjertet fra alt Ondt, fra Synd, fra Død, fra Helvede og en ond Samvittighed formedelst Troen paa Christus.

At han tillige befaler **at føre dem til ham,** det er sagt imod Paven og alle Sekt- eller Partiprædikanter, som drage Sjælene fra Christus til sig. Men Apostlerne føre dem til Christus, det er, de prædike og lære intet Andet end Christus,

ikke deres egen Lære eller Menneskebud; thi Evangeliet lærer kun, at man skal komme til Christus og lære ham ret at kjende. Dermed faa sandelig de uaandelige Prælater et haardt Stød imod deres Regimente, hvormed de drage Sjælene til sig, hvorom Paulus Ap. G. 20, 29. flg. siger: **Jeg veed dette, at der skal komme svare Ulve ind iblandt Eder efter min Bortgang, som ikke skulle spare Hjorden; og af Eder selv skulle opstaa Mænd, som skulle tale forvendte Ting for at drage Disciplene efter sig.** Men Evangeliet omvender Menneskene til Christus og til ingen Anden. Derfor lader han ogsaa Evangeliet udgaa og sender Prædikanter, forat han derved kan drage os Alle til sig, saa vi lære ham at kjende, som han ogsaa siger Joh. 12, 32.: **Naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig.**

Og dersom Nogen taler Eder Noget til, da siger, at Herren har dem behov, saa skal ham strax fremsende dem.

St. Paulus sammenligner Gal. 4, 2. Loven med Formyndere og Huushovmestere, under hvem den unge Arving bliver opdraget i Frygt og Tvang. Loven tvinger os nemlig med sin Trusel til udvortes at afholde os fra onde Gjerninger af Frygt for Død og Helvede, men Hjertet bliver dog ikke godt derved. Det betegnes nu her ved Asenindens og Føllets Herrer, der (som Marcus skriver) sige til Apostlerne: **Hvad gjør I, at I løse Føllet?** Thi hvor Evangeliet kommer til og løser Samvittighederne fra egne Gjerninger, der hedder det strax, at det forbyder gode Gjerninger og Lovens Holdelse. Derfor er det alle Lovlæreres eller (som Evangeliet kalder dem) Skriftkloge og Skriftlærdes eenstemmige Tale, at de sige: Skulle alle vore Gjerninger være Intet værd; skulle alle vore Gjerninger, fuldbragte efter Lovens Forskrift, være onde? Velan, saa ville vi aldrig gjøre Godt mere! Du forbyder gode Gjerninger og forkaster Guds Lov. O du Kjætter, du løser Føllet og vil skaffe Folks Ondskab frit Løb. Derfor fare de da til og ville afværge, at man løser Føllet eller Samvittighederne, og at man fører dem til Christus, idet de foregive, at man maa gjøre gode Gjerninger og holde Menneskene bundne ved Love.

Hvorledes Apostlerne nu skulle forholde sig mod Saadanne, viser vor Text os. De skulle sige: **Herren har dem behov,** det er, de skulle undervise om Forskjellen mellem Lovgjerninger og Naadesgjerninger og sige som saa: Vi forbyde ikke gode Gjerninger, men vi løse Samvittighederne fra falske gode Gjerninger. Ikke, at de skulle leve i Frihed til at gjøre Ondt, men de skulle komme under Christus til deres rette Herre og der gjøre retskafne gode Gjerninger; dertil har han dem behov, vil ogsaa have dem dertil. Om denne Sag taler St. Paulus meget træffende Rom. 6, hvor han lærer os, hvorledes vi ved Naaden blive frie fra Loven og dens Gjerninger, dog ikke saaledes, at vi skulle gjøre det Onde, nei rettelig gode Gjerninger.

Det kommer Altsammen deraf, at de Skriftkloge og Lovlærerne ikke vide, hvad gode Gjerninger er. Derfor ville de ikke give Føllet løs, og drive det med naadeløse og menneskelige gode Gjerninger. Men hvor man giver rigtig Underviisning om gode Gjerninger, der give de efter, saafremt det ellers er sindige og rette Lovens Lærere, som de, der her ere afbildede; thi de rasende Tyranner, som gjøre Støi og Kvalm med Menneskelove, om dem siges der Intet i dette Evangelium. Det taler kun om Guds Lov og om de allerbedste Lovens Lærere, thi uden Naade er ogsaa Guds Lov et Baand og frembringer fangne Samvittigheder og Hyklere, som ikke staa til at

hjælpe, før man prædiker om andre Gjerninger, som ikke ere vore, men Christi, og som han med sin Naade virker i os; derved ophører snart al Lovtjeneste og Lovtvang, og Føllet bliver løst.

Men dette skete Altsammen, at det skulde fuldkommes, som sagt er ved Propheten, som siger: Siger Zions Datter ꝛc.

Sproget er nokſom forklaret ovenfor. Evangelisten indfører det, forat vi skulle se, at Christus ikke er kommen for vor Fortjenestes Skyld, men for den guddommelige Sandheds Skyld, eftersom han er forjættet saalænge iforveien, førend vi vare til, til hvem han er kommen. Derfor, ligesom Gud af lutter Naade har forjættet os Evangelium, saa har han ogsaa opfyldt sin Forjættelse for at bevise sin Sanddruhed, at han holder, hvad han tilsiger. Og derved skulle vi opmuntres til trøstigen at bygge paa hans Tilsagn, thi han vil opfylde dem.

Dette er saaledes ogsaa et af de Steder i Skriften, hvor Evangelium er forjættet, og hvorom St. Paulus siger Rom. 1, 2.: **Gud har forud forjættet Evangelium ved sine Propheter i de hellige Skrifter — om sin Søn, Jesus Christus** ꝛc. Nu have vi jo hørt, hvorledes i dette Sprog Evangeliet, Christus og Troen paa det Allerbedste og Trøsteligste er forud forkyndt.

Men Disciplene gik hen og gjorde saa, som Jesus befol dem, og de hentede Aseninden og Føllet og lagde deres Klæder paa dem og satte ham derpaa.*)

Herved betegnes de Prædikanter, som formedelst Evangelium have løsgjort Samvittighederne fra Loven og dens Gjerninger, og ført dem til Naadens Gjerninger, og af Hyklere have gjort grundgode Hellige, saa at de herefter ere Christus undergivne.

Men her spørges, om Jesus har redet paa begge Aesler. Thi efter Matth. synes det, som om Disciplene have sat ham paa dem begge. Men Marcus, Lucas og Johannes sige alene paa Føllet. Nogle mene, at han først har sat paa Føllet, men da det har været vildt og ustyrligt, har han derpaa sat sig paa Aseninden. Saadant er Fabler og Drømme. Vi skulle holde fast paa, at han kun har redet paa Føllet og ikke paa Aseninden, har dog ladet begge hente for den aandelige Betydnings Skyld, som ovenfor er paapeget. Men at Matthæus siger, at han er sat paa **dem**, som om han havde redet paa dem begge, det er sagt i Overeensstemmelse med Skriftens Viis og en almindelig Talebrug, som man kalder Synekdoche, naar man nemlig tilskriver Alle eller en heel Hob, hvad der dog kun gjælder om Enkelte, som f. Ex. naar Matthæus skriver, at Røverne have spottet Christus paa Korset, og det dog, efter hvad Lucas skriver, kun var den ene af dem, som gjorde det. Saaledes siger ogsaa Christus Matth. 23, 27., at Jerusalem stenede Propheterne, da det dog kun var nogle af Stadens Indbyggere, som gjorde det. Man siger jo ogsaa: Tyrken har slaget de Christne, skjønt han kun har slaget nogle Enkelte. Saaledes kan Christus siges at have redet paa Aseninden, uagtet han kun red paa Føllet, eftersom begge Aesler dannede ligesom eet Heelt; hvad som skeer med en Deel deraf, det, siger man, er skeet med det Hele.

Betragt nu den aandelige Riden. Christus rider paa Føllet, Aseninden følger efter, det er: naar Christus formedelst Troen bor i vort indvortes Menneske, saa gaa vi under ham i hans Regimente. Men Aseninden,

*) Luther følger her en anden Læsemaade i Grundtexten, end vor Bibeloversættelse, der har: „og han satte sig derpaa"; sml. Luc. 19, 35. med Marc. 11, 7. og Joh. 12, 14. Overs. Anm.

det udvortes Menneske, gaar ledig, paa den rider Christus ikke, men den følger dog bagefter, det er, som St. Paulus siger, det udvortes Menneske er ikke villigt, vil ikke endnu bære Christus, ja det strider imod det indvortes, som han siger Gal. 5, 17.: **Kjødet begjærer imod Aanden, men Aanden imod Kjødet, men disse ere hinanden modsatte, at de ikke kunne gjøre, hvad I ville.** Dog fordi Føllet bærer Christus, og Aanden er villig, maa Aseninden, Kjødet, blive ført bagefter ved Tøilen, thi Aanden korsfæster og undertvinger Kjødet, saa at det maa være underdanigt.

Se, det er Aarsagen, hvorfor Christus rider paa Føllet og ikke paa Aseninden og dog vil have begge ved sit Indtog. Thi baade Legeme og Sjæl maa blive salig; om end Legemet her paa Jorden er uvilligt og udygtigt til at bære Naaden og Christus, saa maa det dog taale Aanden, hvorpaa Christus rider, og som drager det og fører det med sig i Kraft af den ved Christus modtagne Naade.

Men hvad betyder det, at Apostlerne uden Befaling **lægge deres Klæder paa Føllet?** Her have nu igjen vel ikke alle Disciple lagt sine Klæder derpaa, endmindre alle sine Klæder, som Ordene dog lyde, men maaske har kun een af Disciplene lagt sin Kjortel derpaa, og dog bliver der for den aandelige Betydnings Skyld skrevet, som om det havde været alle Disciplenes samtlige Klæder, eller begge de Tvendes. Det har nok været en daarlig Sadel og et daarligt Smykke, men dog rigt paa Betydning.

Jeg holder for, at ved Klæderne menes Apostlernes gode Exempel, hvormed den christne Kirke er bedækket og prydet, og hvorved Christus bliver æret og priset, nemlig deres Prædiken og Bekjendelse, Lidelser og Død for Evangeliets Skyld, saaledes som Christus siger om Petrus Joh. 21, 19., **at han med sin Død skal prise ham.**

Saaledes har St. Paulus ovenfor i Epistelen sagt, at vi skulle **iføre os Christus.** Derved vil han udentvivl antyde, at de gode Gjerninger ere de Christnes Klæder, hvorved Christus i os bliver æret og priset for alle Folk. Nu er Apostlernes Exempler de høieste og bedste fremfor alle de Helliges og de, som bedst undervise os og paa det Allertydeligste fremstille for os Christus. Derfor maa de ikke ligge paa Veien som de Øvriges, men paa Æslet, at Christus kan sidde derpaa, og Æslet gaa derunder. Saadanne Apostlernes Exempler skulle vi ogsaa efterfølge og prise Christus med vor Bekjendelse og vort Liv, og smykke og pryde Evangelii Lærdom, som der siges Tit. 2, 10.

Hør, hvorledes St. Paulus lægger sine Klæder paa Føllet; 1 Cor. 11, 1. siger han: **Vorder mine Efterfølgere, ligesom og jeg er Christi.** Og Ebr. 13, 7.: **Kommer Eders Veiledere ihu, som have forkyndt Eder det Guds Ord, og naar I betragte Udgangen af deres Vandel, da efterfølger deres Tro.** Heller ikke er Nogen af de Helliges Exempel saa aldeles rent i Troen, som Apostlernes. Alle de øvrige Hellige efter Apostlerne have en Tilsætning af Menneskelærdomme og Mennegjerninger. Derfor sidder ogsaa Christns paa Apostlernes Klæder forat vise, at deres Exempler ere ret christelige og i Troen rene Forbilleder fremfor Andres.

At de **satte ham derpaa,** maa ogsaa have en Betydning. Kunde han ikke selv sætte sig op? Hvorfor anstiller han sig nu saa svag? Jeg har allerede ovenfor sagt, at Apostlerne ikke vilde prædike sig selv, ligesaalidt som de selv vilde ride paa Føllet. St. Paulus siger saaledes 2 Cor. 1, 24.: **Ikke, at vi herske over Eders Tro, men vi ere Medarbeidere til Eders Glæde.** Og 2 Cor. 4, 5.: **Vi prædike ikke os selv, men Christum Jesum, Herren; os derimod at vær Eders Tjenere for Jesu**

Skyld. Ligesaa hedder det 1 Pet. 5, 3. **Vogter den Guds Hjord —, ikke som de, der ville herske over Herrens Arv.** De have ene og alene prædiket Troen, og fremstillet os sit Exempel til Efterligning alene derfor, at Christus skal regjere i os, og vor Tro blive reen, saa at vi ikke optage deres Ord og Gjerning, som om det var deres Eiendom, men saaledes, at vi lære Christus at kjende baade af deres Ord og af deres Gjerninger. Men dette er senere bleven aldeles fordreiet ved Paven og hans Parti.

Men de fleste af Folket bredte deres Klæder paa Veien, men Andre huggede Grene af Træerne og strøede dem paa Veien.

At **de bredte deres Klæder paa Veien** betyder, at vi skulle (som nys sagt) efter Apostlernes Exempel ogsaa med vor Bekjendelse og vort hele Liv ære, pryde og smykke Christus, saa at vi afklæde os al egen Berømmelse for Viisdom og Helligbed, og lægge det hen for Christi Fødder med reen Bekjendelse, samt at vi anvende Alt, hvad vi have Ære, Gods, Magt, Legeme og Liv til Evangeliets Priis og Fremgang, og for dets Skyld, om det gjøres nødig, sætte Alt paa Spil. Saaledes skulle Konger og Herrer og hvo, som er stor, mægtig og rig, med alt deres Gods, Ære og Magt tjene Christus til Evangeliets Fremme og for dets Skyld vove alle Ting. Saaledes have de hellige Patriarker, Propheter og fromme Konger i det gamle Testamente foregaaet os med deres Exempel. Men nu er ogsaa alt dette fordreiet, navnlig hos den papistiske Hob, som har revet al Ære og Magt til sig imod Christus, og derved har undertrykt Evangeliet.

Men at de **huggede Grene af Træerne og strøede dem paa Veien,** det betegner ogsaa Prædikeembedet og Propheternes Vidnesbyrd om Christus i Skriften, af hvilke Propheten Sachariæ Sprog, som her er indført, ogsaa er eet. Med disse skal man stadfæste og pryde Prædikenen om Christus, og det hele Prædikeembede være rettet derpaa, at Christus ved det bliver erkjendt og bekjendt.

St. Johannes skriver 1, 12, v. 13., at **de toge Palmegrene og gik ud imod ham.** Nogle lægge til, at, siden det var ved Oliebjerget, det gik for sig, saa har man ogsaa brugt Oliegrene, og det er ikke utroe ligt, ihvorvel Evangelierne Intet melde derom. Men at netop Palmegrene og Oliegrene ere nævnte, det er heller ikke uden Grund; thi dermed er betegnet, hvori Bekjendelsen bestaar, og hvad man skal prædike og tro om Christus.

Palmetræet er af den Beskaffenhed, at en Bjælke, som bliver gjort deraf, ikke giver efter for nogen Vægt, men bøier sig op imod Vægten. Derfor har man brugt at bære Palmegrene foran Herrer og Konger, naar de have vundet en Seier og holdt sine Triumphtog. Ligesaa har det, at bære Oliegrene, hos de Gamle været et almindeligt brugt Tegn paa Underdanighed, især hos dem, som bad om Naade og begjærede Fred.

De have saaledes med disse Æresbevisninger imod Christus viist, at de antoge ham for deres Herre og Konge, skjenket dem af Gud — hvad de ogsaa med deres Raab og Lykønskninger bevidnede — som en seierrig og uovervindelig Frelser, og at de bekjendte sig at være ham underdanige og søgte Naade hos ham. Saaledes skal ogsaa denne Christus blive prædiket og bekjendt i al Verden som den, der er den seierrige, uovervindelige Konge over Synd og Død, over Djævelens og al Verdens Magt for dem, som derunder trykkes og plages, og det en saadan Herre, at de hos ham skulle søge og finde idel Naade og Barmhjertighed, som hos deres troe Præst og Midler for Gud.

Saa er ogsaa Evangeliets Ord om denne Konge et Naadens og Barmhjertighedens Ord, som bringer os Fred og Forsoning fra Gud samt en uovervindelig Kraft og Styrke, saaledes som Paulus Rom. 1, 16. kalder Evangeliet **Guds Kraft til Salighed for hver den, som tror,** og — **Helvedes Porte skulle ikke faa Overhaand derover,** som Christus siger Matth. 16, 18.

Men Folket, som gik foran og fulgte efter, raabte og sagde: Hosianna den Davids Søn! Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn! Hosianna i det Høieste!

St. Paulus skriver Ebr. 13, 8.: **Jesus Christus, igaar og idag den samme, ja til evig Tid.** Alle de, som blive salige, fra Verdens Begyndelse og til dens Ende, ere og maa være Christne, og blive salige alene ved den christelige Tro. Derfor siger St. Paulus 1 Cor. 10, 3 flg.: **Vore Fædre aade alle den samme aandelige Mad, og de drak alle den samme aandelige Drik,** og Christus siger Joh. 8, 56.: **Abraham Eders Fader saa min Dag og glædede sig.**

Saaledes betyder her de Skarer, som **gaa foran,** alle Christne og Hellige før Christi Fødsel, og de, som **følger efter,** alle Hellige efter Christi Fødsel. De tro Allesammen paa og hænge alle ved den ene Christus. Hine have ventet ham som tilkommende, disse have modtaget ham i forgangne Tider, derfor synge de og Allesammen een Sang, love og prise Gud i Christus. Vi have heller intet Andet at give Gud, end Lov og Tak, thi alt Andet modtager vi af ham, det være sig Naade, Ord, Gjerninger, Evangelium, Tro og alle Ting. Det er ogsaa den eneste rette, christelige Gudstjeneste at love og takke, saaledes som Psalme, 50, 15. siger: **Kald paa mig paa Nødens Dag, saa vil jeg udfri dig, og du skal prise mig.**

Men hvad betyder de Ord: **Hosianna den Davids Søn?** Ordet Hosianna have de taget af den 118de Psalme 25. og 26. Vers, hvor der staar: **Kjære Herre! Hosianna! kjære Herre! lad det lykkes! Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn!** Disse Vers have de hentydet paa Christus, og de indeholde en Lykønskning; ligesom man hos os ønsker en ny Herre Lykke og Held, saaledes meente ogsaa Folket her, at Christus skulde blive en verdslig Konge, derfor ønske de ham Lykke og Held dertil.

Hosianna betyder paa vort Sprog: **Frels dog!** eller **Kjære, hjælp!** eller hvorledes du nu ellers vil udtale et saadant Ønske. Nu lægge de til: **den Davids Søn,** og det kommer da til at hedde saa: Og Gud! giv Davids Søn Frelse! o Gud! giv Lykke! velsignet være ꝛc. Det Samme vilde vi sige paa vort Maal med de Ord: O du kjære Gud! giv denne David Søn Lykke og Held til sit nye Kongerige! Lad ham gjøre sit Indtog i Guds Navn, saa at det maa være velsignet og vel lykkes osv. Men at de have meent hans Kongerige dermed, det viser Marcus os tydeligt. Han skriver, at de have sagt: **Velsignet være vor Fader Davids Rige, som kommer i Herrens Navn** (Marc. 11, 10.). At der nu i alle Kirker læses: Osanna, er urigtigt, det skal hedde Hosianna. Senere have de gjort et Fruentimmernavn deraf, og dem, som skulde hedde Susanna, kalde de Osanna. Susanna er et Qvindenavn, og betyder saameget som Rose. Tilsidst komme de affindige Biskopper, som have gjort Daaben til et Abespil, og i deres store Vanvittighed døbe de Kirkeklokker og Alterstene og kalde Klokkerne Osanna. Men lad fare de blinde Veiledere!

Vi skulle her lære ogsaa at synge med disse Skarer: **Hosianna og Hazeli-**

hanna*) den Davids Søn, det er, ønske Christi Rige, den hellige Christenhed, Lykke og Fremgang, at Gud vilde afvende Menneskelærdom, og lade Christus alene være vor Konge, som regjerer os alene ved sit Evangelium og lader os være hans Føl. Dertil hjælpe os Gud! Amen!

*) De hebraiske Ord i 118 Psalmes 25de Vers lyder saaledes: anna Jehova! hoschianna! anna Jehova! haz'lihana! Overs. Anm.

Anden Søndag i Advent.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 15, 4-13.

Thi hvadsomhelst tilforn er skrevet, er tilforn skrevet os til Lærdom, paadet vi skulle have Haab formedelst Taalmodigheden og Skrifternes Trøst. Men Taalmodighedens og Trøstens Gud give Eder at have eet Sind indbyrdes efter Christum Jesum, saa at I eendrægtigen med een Mund kunne prise Gud og vor Herres Jesu Christi Fader. Derfor antager Eder hverandre, ligesom og Christus har antaget sig os, til Guds Ære. Jeg siger nemlig: at Jesus Christus er bleven Omskjærelsens Tjener for Guds Sanddruheds Skyld, til at stadfæste Forjættelserne til Fædrene; men at Hedningerne skulle prise Gud for hans Barmhjertigheds Skyld; som skrevet er: Derfor vil jeg bekjende dig iblandt Hedningerne og lovsynge dit Navn. Og atter siger han: Fryder Eder, I Hedninger! med hans Folk. Og atter: Lover Herren, alle Hedninger! og priser ham, alle Folk! Og atter siger Esaias: Der skal være den Rod af Isai, og den, som opstaar at regjere over Hedningerne: paa ham skulle Hedningerne haabe. Men Haabets Gud fylde Eder med al Glæde og Fred, idet I tro, at I kunne vorde rige i Haabet ved den Helligaands Kraft.

Det seer ret ud til at den, som har udtraget denne Epistel, ikke har forstaaet Meget af Paulus. Han begynder baade for høit og for lavt. Den første Deel, nemlig de Ord: **Thi hvadsomhelst tilforn er skrevet** osv., hører til den foregaaende Text. Han skulde have begyndt med de Ord: **Men Taalmodighedens og Trøstens Gud** 2c. Derfor, paadet vi ordentligen og tydeligen maa forstaa denne Epistel, skulle vi vide, at Romerne, til hvem St. Paulus her skriver, vare for en Deel til Christus omvendte Jøder, for en Deel omvendte Hedninger, thi paa den Tid var der i alle Lande, navnlig i Rom, en Mængde Jøder, saaledes som Ap. G. 17 udviser.

Efterat Apostelen nu i hele Brevet har rettelig underviist dem om Troen og gode Gjerninger, giver han dem her ved Slutningen af Brevet nogle Formaninger, for at han kan bevare dem eendrægtige i Troen og gode Gjerninger. Han søger at fjerne de Aarsager, som kunde fremkalde Uenighed og opløse Aandens Eenhed, og af dem er der tvende, som ogsaa nutildags og til enhver Tid stærkt arbeide mod Aandens Eenhed, mod Troen og gode Gjerninger, som vi derfor maa betragte og vel mærke os.

Den **første** var denne, at nogle Omvendte af Jøderne, uagtet de vel hørte, at der i det nye Testamentes Tider er Frihed

med Hensyn til alleslags Spise, Dage, Klæder, Kar, Personer, Steder og Fagter, og at Troen alene gjør retfærdig for Gud, samt at Loven om at spise Kjød og Fisk, om Feste og Klæder, om Steder og Kar var ganske afskaffet: saa var dog deres svage Samvittighed og ufuldkomne Tro endnu saa hildet ved den lange Vane, at de ikke turde benytte denne Frihed, og vare bange for, at de syndede, naar de handlede anderledes, end de vare vante til.

Nogle Saadanne baade af Hedninger og Jøder turde af den samme Svaghed ikke spise af det Brød og det Kjød, som var offret Afguderne af de Vantroe, om det end var frit tilfals paa Torvet og solgtes der. De meente, at naar de spiste deraf, beviste de Afguderne en Ære derved, og havde fornegtet Christus, da det dog i Virkeligheden Intet havde at betyde. Thi al Mad er reen og Guds gode Skabning, hvadenten den nu findes hos Christne eller hos Hedninger, hvadenten den offres Gud eller Djævelen.

De Andre derimod, som vidste dette og havde en stærkere Tro, brød sig ikke om de Svage, men brugte deres Frihed friskt-væk, og idet de foragtede de Svage, aad og drak de uden Forskjel, hvad der kom for dem, som ogsaa Ret var, men det var Uret af dem, at de ikke undsaa sig for de Svage, men forvirrede dem. Thi naar de Svage saa, at disse fore saa djervt afsted, kunde de hverken følge med eller blive tilbage. Skulde de følge, saa stod deres svage Samvittighed iveien og sagde: Det er Synd! gjør det ikke! Skulde de ikke følge, saa stod den atter iveien og sagde: Du er ingen Christen, thi du gjør ikke, som de andre Christne gjøre; din Tro maa ikke være ret. Se, saaledes kunde de hverken komme frem eller tilbage; hvordan de bare sig ad, saa stødte de an mod sin Samvittighed. Men nu er det, at handle imod Troen og forsynde sig groveligen.

Paulus lærer nu her, at man skal taale og bære over med saadanne Svage og ikke fare saa barskt afsted med dem, men en Tidlang overholde, hvad de overholde, og blive svag med dem og ikke afstedkomme en saadan Uenighed i Troen for Mads og Drikkes Skyld, eller hvad det nu kan være af timelige Ting, indtil de ogsaa blive stærkere i Troen og lære at erkjende sin Frihed.

Dog gjør Apostelen nogen Forskjel i sin Fremgangsmaade i denne Henseende og lærer Andre det Samme, nemlig saaledes, at der er to Slags Mennesker at tage Hensyn til i dette Stykke, **Nogle,** som ere svage i Troen, om hvem der netop er talt, og om hvem Paulus ogsaa alene taler paa dette Sted. Det er gode, fromme, enfoldige Folk, som gjerne gjorde det bedre, dersom de blot vidste og kunde det. De ere ikke halsstarrige i Sind; der mangler dem ikke Andet, end at deres Samvittighed og Tro er svag, at de ikke kunne opgive en indgroet Lære og Sædvane.

Saa ere der **Andre**, som ere halsstarrige, der ikke ere tilfredse med, at de selv bruge saadan Adfærd, men de drive ogsaa derpaa, lære og føre ogsaa Andre til det Samme. De paastaa, at det saa er ret og maa saa være, ville heller ikke høre den rette Sandhed om den christelige Frihed, men stride derimod. Det er de, som ere en Aarsag i, at hine ere svage; thi med denne deres Lære saare de de svage Samvittigheder og besnære dem, saa at de mene, det maa saa være. De sætte en Glæde i saaledes at bringe de enfoldige Samvittigheder under sig og gjøre dem sig underdanige. Om disse taler St. Paulus paa dette Sted ikke; ja, han lærer andetsteds, at Saadanne skal man med al Flid sætte sig imod og gjøre netop det Modsatte af, hvad de gjøre (Tit. 1, 10 flgg.).

Derfor er der i denne Sag ingen bedre Regel end Kjærligheden. Og du maa i

din Fremgangsmaade gjøre saadan Forskjel imellem disse to Slags Mennesker, som du vilde gjøre det mellem Ulv og Faar. Naar Ulven havde bidt Faaret halvdødt, og du da for til, blev vred paa Faaret og sagde, at det var urigtigt, at det havde Saar, det skulde være frisk og raskt, og du tvang det med Magt til at følge de andre friske Faar i Mark og i Stald, da du ikke vilde gjøre nogen Undtagelse med det: hvem vilde da ikke sige, at du var afsindig? Faaret vilde sige: Maaske er det urigtigt, at jeg er saaret, og jeg burde vel være frisk, men lad din Vrede gaa ud over dem, som have gjort det, og hjælp mig at blive frisk.

Se, saaledes skulde Romerne ogsaa gjøre. De skulde med fuldt Alvor staa imod de falske Lærere og Ulve, men de svage og ved saadan Lære saarede Samvittigheder skulde de antage sig, ikke drive paa dem og fare haardt afsted med dem, men med Tid og Leilighed helbrede dem og efterhaanden uddrive saadan Lære. Imidlertid skulde de lade dem overholde, hvad de overholde, og ikke forvirre dem.

Uagtet nu den Gjenstand forlængst har ophørt at være til, som Paulus her taler om, idet Mose Lov om Mad, Drikke, Klæder og Steder ꝛc. for stedse er afskaffet, saa er dog i dens Sted kommet meget forargeligere Ting, saa at denne Lære nu er meget nødvendigere, end den var paa den Tid. Thi nu er der formedelst Paven og den geistlige Stand i al Verden afstedkommet saadant Uvæsen med Menneskebud om Mad og Drikke, Klæder og Steder, Dage og Tider, Personer og Stænder, Fagter og Gjerninger, at snart Ingen kan spise en Bid eller drikke en Draabe, ja lukke Øinene op, uden at der er gjort en Lov derom, og Friheden betaget En, især i Stiftelser og Klostre. De paastaa Allesammen, at man maa klæde sig saa og saa, opføre sig saa eller saa, ikke spise den eller den Mad, ikke drikke den eller den Drik ꝛc., ellers er det Synd og Ulydighed. Og de have saaledes ophøiet denne Lydighed mod Menneskebud, at man ikke kan agte nogen Ting høiere, end de agte denne Lydighed. Og Munke og Nonner holde denne Lydighed for deres Aandeligheds Grundvold og Hjørnesteen.

Her vil Ingen lukke Øinene op og se, at det er idel Menneske-Digt og Lærdom, som besnærer Sjælene, gjør svage Samvittigheder, forstyrrer den christelige Frihed og den christelige Tro og kun fylder Helvede. O Ulve! og Ulve! hvilken skrækkelig og gruelig Myrden og Dræben og Fordærvelse anretter ikke dette Uvæsen trindt omkring i Verden! Man er aldrig kommen saa vidt i dette Stykke, at man er bleven var de svage Samvittigheder; thi Ingen har prædiket derimod eller gjort Noget, hvorover de Svage havde kunnet forarge sig, men den, som er traadt ud, har man fordømt og skjældet ham ud for en frafalden, forløben Munk, for en Christendommens Fornegter, og saaledes med Magt ikke alene gjort Faarene svage, men drevet dem ind i Gabet paa Ulvene. O, hvor forfærdelig maa den guddommelige Majestæts Vrede være over Saadant! hvor stor hans Forbittrelse! hvor stort hans Mishag!

Se, naar nu Gud har givet Naade til, at alt Saadant bliver erkjendt at være, hvad det er, idel Menneskefrækhed, Vold og Uret, som Gud ingenlunde har paabudt, og Nogle begynde at bruge Messer, Bønner, Klæder eller Mad paa en anden Maade, end man hidtil var vant, og at holde sig til den christelige Frihed efter Evangeliet: da komme ogsaa tvende Slags Mennesker til at forarge sig derover.

Det **første** Slags er Papisterne, som støie og rase, skrige og skraale; man maa overholde disse Ting; den, som ikke overholder det, han er en Kjætter, en Hedning,

en Jøde og er ulydig mod Kirken. Denne Lydighed mod Kirken opstille de kun for at holde de Samvittigheder fangne i Snare og Død, som mene, at det er, som de paastaa, Lydighed mod Kirken, da det dog ikke er Andet end deres Skarnsstykker og Djævelspil, hvorved ogsaa mange Hellige ere blevne forførte og bedragne, som f. Ex. St. Franciscus*) og hans Lige.

Det **andet** Slags ere de Svage, som høre dette Skraal og ere tilforn vante til disse Skikke, de blive forvirrede, vide ikke, med hvem de skulle holde, vare dog i deres Hjertes Enfoldighed mest tilbøielige til at følge den rette Vei; men hvor de ville hen, møder dem deres Samvittighed. Ville de følge dig, saa staar deres tilvante Skik og Papisternes Skraal dem iveien og holder deres Samvittighed fangen, saa at de ikke tør træde ud, men ere bange for, at de handle mod Guds Villie. Paa den anden Side, ville de ikke følge dig, saa ere de igjen bekymrede for, at de gjøre Gud imod, saaledes som du foreholder dem og prædiker. Hvor skal nu en saadan stakkels svag Samvittighed hen, om hvilken Christus og Djævelen saaledes strides?

Her kommer nu denne St. Pauli Lære ret tilpas. Djævelen og hans Papisters Lære er uden al Barmhjertighed og Medlidenhed, den trænger og driver paa og larmer med al Magt: man skal paa det Skyndsomste afstaa fra hin Lære; den forbander, fordømmer og forkaster dig fire Tusinde Miil bagenfor Helvede, hvis du ikke øieblikkeligen vender dig bort derfra og kaster fra dig hvert Bogstav lige til den mindste Prik. Af saadan Støi saavelsom af dens Frugter erkjender man, hvem der er Mester for saadan Lære.

Men Christi Lære gjør ikke saa; den forkaster dig ikke saa strax, om du ikke i saa kort Tid lader dig bøie, ikke saa hurtigt lader dig overvinde, uagtet den nok havde større Aarsag dertil; men den seer hen til, at du er saaret og svag, antager sig dig venligen, lærer dig den rette Sandhed og Frihed fra alle menneskelige Love; den taaler og bærer over med dig, om du ikke saa strax staar af fra dem og forkaster dem, og den giver dig Tid til at lære at gjøre dig fri derfor. Imidlertid lader den dig handle, som du er istand til, eller som du har været vant, indtil du bliver sund og erkjender Sandheden reent og klart.

Derfor skal en Christen i dette Stykke ogsaa tage vare paa to Slags Mennesker. De Svage skal han venligen undervise og sagtmodigen taale. Men de Støiende og Skraalende skal han med Alvor vise tilbage, kun gjøre og lære Alt, hvad der er dem imod, og som de ikke lide, lade være og tie med Alt, som er dem kjært, og drive Spot og Gjæk med deres Banlysning.

Alt dette lære vi smukt af den christelige Kjærlighed. Enhver ønskede jo, at man skulde have handlet saaledes mod ham selv, thi der er Ingen af os, som, naar han var i Vildrede formedelst en svag Samvittighed, ikke ønskede, at man gav ham Tid og ikke pludselig rev ham bort fra det Tilvante, men venligen underviste og en Tidlang taalte ham og stred mod Ulvene for ham. Derfor gjør Christus ogsaa saaledes mod os og vil, at Enhver skal gjøre saa mod sin Næste.

Den **anden** Aarsag til Uenighed, som St. Paulus vil rydde bort, er den, at der alletider iblandt Christi Folk ere og blive ogsaa et andet Slags Svage og Syge, nemlig med Hensyn til gode Gjerninger, ligesom Hine ere svage og skrøbelige i Troen, saa at der altsaa iblandt de Christne til enhver Tid findes begge Slags Syge, nogle indvortes, med Hensyn til Tro og Samvit-

*) Franciscus af Assisi, født 1182, Stifter af Franciscanernes berømte Munkeorden.
Overs. Anm.

tighed, nogle udvortes, med Hensyn til Gjerninger og god Vandel. Ingen af disse vil Christus, at man skal forkaste, men han vil, at man skal antage sig Alle, forat den christelige Kjærlighed derved kan have rigelig Anledning til at øve sig og gjøre Godt, til at helbrede og fordrage Næsten baade indvortes og udvortes, baade i Tro og i Vandel. Men disse Svage ere de, som undertiden snuble i aabenbare Synder; ligesaa de, som man kalder underlige Hoveder og Særlinge, saadanne som lettelig blive opbragte, eller have en eller anden Brøst, der gjør dem vanskelige at omgaaes med, saaledes som det især kan være Tilfældet mellem Mand og Qvinde, Herre og Tjenere, Øvrighed og Undersaatter.

Dersom nu denne St. Pauli christelige Lære i saadanne Tilfælde fattes, da gaar det saa til, at Enhver forglemmer Bjælken i sit eget Øie, og kun seer paa Skjæven i sin Næstes Øie, og ikke vil taale nogen af den Andens Brøst, men Enhver fordrer af den Anden, at han skal være fuldkommen. Da tænke de kun paa at komme bort fra hinanden; den Ene vil ud paa een Vei, den Anden paa een anden, forat de kan faa Fred og Ro for hverandre og blive den Kjedsommelighed kvit. Den, som da kan, han skiller sig af med den Anden og støder ham fra sig, gjør sig derpaa selv reen og siger, han gjør det af Retfærdighedskjærlighed, han vil ikke vide af slette Personer hos sig eller omkring sig, men kun have gode og fromme Mennesker, ligesom han selv er.

Denne slemme Feil er især raadende hos dem, som have noget Fortrin fremfor Andre og føre et ærbart Liv, samt have modtaget større Naadens Gaver end Andre; de blære og bryste sig; hvad der ikke er ligt dem, det lugter for dem, det dømme de, det foragte de og ville alene være den fornemste Høne i Kurven. Paa den anden Side de, som ligne dem, som vandre ærbart, ak ja! det er fromme Folk, det er gode Venner; til dem holde de sig og vide ikke Andet, end at de handle fuldkommen rigtigt heri, da de intet Andet elske end Fromheden og de Fromme, og paa den anden Side intet Andet hade end Ondskaben og de Onde. De se imidlertid ikke den djævelske Hovmod, som ligger skjult paa deres Hjertes Bund, og som gjør, at de paa en saa stolt og beklagelsesværdig Maade foragte sin Næste for hans Feils Skyld.

Nu kan Dyden elskes og Lasten hades paa en dobbelt Viis, en **hedensk** og en **christelig.** Thi Christus er ogsaa fiendtligsindet mod Synden og en Ven af Retfærdigheden, som Ps. 45. 8, siger om ham: **Du elsker Retfærdighed og hader Ugudelighed,** men dog saaledes, at det tillige staar fast, hvad Moses siger om ham 5 Mos. 33, 3: Dilexit populos **han elsker Folkene.**

Hedensk Kjærlighed og Had er derimod en ufornuftig So, som slænger hen og rapser til sig uden Forskjel Menneskets selv tilligemed dets Last og Dyd. Ja i Grunden elsker hun Ingen uden sig selv alene. Det mærker man deraf, at forsaavidt og saalænge som et Menneske er smykket med Dyd, forsaavidt elsker hun Mennesket og drager det til sig, men hvor der fattes Dyd, eller hvor den falmer, der støder hun ogsaa Mennesket fra sig.

Men et **christeligt** Had til Synden er saaledes beskaffent, at det skjelner mellem Lasten og Mennesket selv, tænker kun paa at tilintetgjøre Lasten og at bevare Mennesket. Derfor hverken flyr eller skyr, hverken forkaster eller foragter den Christne noget Menneske, men antager sig det meget meer, omgaaes gjerne med det og bærer sig saaledes ad med det, at han kan hjælpe det ud af Lasten, revser det, underviser det, beder for det, taaler og bærer over med det, gjør intet Andet, end hvad han

ønsker, at man skulde gjøre med ham, om han var behæftet med lignende Brøst.

Thi et christent Menneske lever kun for at være andre Folk til Nytte, og ikke for at udrydde Menneskene, men kun deres Laster. Dette formaar han ikke at udrette, naar han ikke vil bære over med nogen Skrøbelig eller have med nogen Skrøbelig at bestille. Det var en naragtig Barmhjertighedsøvelse, om du vilde bespise de Hungrige, give de Tørstige at drikke, klæde de Nøgne, besøge de Syge, og du dog ikke vilde taale, at de Hungrige, Tørstige, Nøgne og Syge kom til dig eller vare dig nær. Saaledes ogsaa, om du ikke vilde taale noget ondt eller skrøbeligt Menneske i din Nærhed; det vilde være netop det Samme som, om du ikke vilde være Nogen til Gavn eller hjælpe Nogen til at blive from.

Derfor lader os lære her af denne Epistel, at en christelig Vandel og christelig Kjærlighed ikke bestaar deri, at den finder fromme, retfærdige og hellige Mennesker, men deri, at den gjør fromme, retfærdige og hellige Mennesker. Og lad det være dens Arbeide og Øvelse her paa Jorden, at den kan frembringe saadant Folk, det være nu ved at revse, bede, taale, eller paa hvad Maade den kan. Ligesaalidet lever et Christen-Menneske derfor, at han kan finde rige, stærke og sunde Mennesker, men derfor, at han af Fattige, Svage og Syge kan gjøre Rige osv.

Saaledes formaner nu denne Epistel os til disse tvende Stykker af christelig Kjærlighed og store Gjerninger, at vi skulle saavel med Hensyn til Næstens Tro som med Hensyn til hans gode Gjerninger ikke alene taale, men ogsaa antage os hans aandelige Brøst forat læge dem og fordrive dem, thi de, som ikke det gjøre, de gjøre Oprør, stifte Sekter og Splittelser, ligesom i fordums Dage de kjætterske Donatister og Novationer*) og mange Andre, som skilte sig ud fra Menigheden, fordi de ikke vilde taale Syndere og Skrøbelige iblandt sig. Thi det kan ikke løbe af uden Sekter og Kjætterier der, hvor man ikke overholder denne Lære.

Derfor siger ogsaa Augustin til Gal. 6: Der er Intet, hvorpaa man bedre kjender en aandelig Mand, end paa hvorledes han omgaaes med en Andens Synder, da det er ham mere magtpaaliggende at frelse end spotte, mere at hjælpe end at udskjelde den Anden. Derom siger Paulus Gal. 6, 1 flg.: **Brødre! dersom og et Menneske bliver overilet af nogen Brøst, da hjælper en Saadan tilrette, I Aandelige! med Sagtmodigheds Aand; men se til dig selv, at ikke og du bliver fristet. Bærer hverandres Byrder, og opfylder Christi Lov** (som er Kjærlighed); som vilde han sige: Byrder, og hvad der er vanskeligt at bære hos Eders Næste, det skulle I antage Eder og ikke støde ham bort. Ikke skulle I søge Eders Fordeel hos ham, men bære hans Byrde; thi at søge egen Fordel, det er ikke at bære, men at blive baaren. Det hører hjemme blandt Englene i hint Liv.

Dog skal man ogsaa her gjøre Forskjel mellem de ovennævnte to Slags Mennesker, saa at man skyr dem som Hedninger, der halsstarrig forsvare deres Synder og ikke ville modtage nogen Bedring, saaledes som Christus lærer Matth. 18. Denne Lære taler kun om de Skrøbelige, som erkjende, hvad der er urigtigt, men dog snuble, naar deres Sygdom kommer over dem.

Lader os nu gaa over til Epistelen.

Apostelen begynder med det 15de Cap. og underviser der om det ovenomtalte Stykke af Kjærligheden, som skal øves med Hen-

*) Novatianerne og Donatisterne vare tvende Partier, det første i Midten af det 3die Aarhundrede, det andet i Begyndelsen af det 4de, hvis fælles Hovedtræk var dette, at de vilde fremstille en fuldkommen reen Kirke eller Menighed.
Overs. Anm.

syn til vor Næstes Skrøbelighed i Vandel, ligesom han i det 14de Cap. har underviist om Kjærligheden med Hensyn til vor Næstes Skrøbelighed i Troen, og taler saaledes:

Men vi, som formaa det, ere skyldige at bære over med de Svages Skrøbelighed, og ikke behage os selv. Hver af os være sin Næste til Behag i det Gode, til Opbyggelse. Thi ogsaa Christus levede ikke sig selv til Behag; men som skrevet staar: deres Forhaanelser, som dig forhaane, ere faldne paa mig. Thi hvadsomhelst tilforn er skrevet, er skrevet os til Lærdom ꝛc.

Det er de Ord, hvori Paulus lærer dette Stykke af Kjærligheden, og det er i Sandhed kraftige Ord,

For det **Første** siger han: **Vi er skyldige** at gjøre det. Hvorfra kommer denne Skyldighed? Ganske vist af Kjærligheden og af Loven, Matth. 7, 12: **Alt hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjøre I og mod dem; thi saadan er Loven og Propheterne.** Nu er der Ingen af os, som ønsker, at man skal taale hans Brøst og hjælpe ham til Forbedring. Derfor ere vi igjen skyldige at gjøre det Samme mod enhver Anden, og det er dens Pligt, som formaar Noget, at bære over med og søge at forbedre den, som Lidet formaar.

For det **Andet** siger han: Vi skulle **ikke behage os selv**, det er, vi skulle ikke tykkes godt om os selv, fordi vi formaa Noget, som vor Næste ikke formaar; thi det er det Samme som at finde Behag i, at en Anden vandrer i Synd og Fordærvelse, paadet at han ikke skal blive os lig eller bedre end vi. Da unde vi ham ogsaa hans daarlige Tilstand, forat vi kan synes at have noget Fortrin for ham. Det er dog aldeles stik imod Kjærligheden. Saaledes handler Pharisæeren i Evangeliet, **han takker Gud, at han ikke er som andre Mennesker;** han tykkes saa godt om sig selv, behager sig selv saa vel, at det rimeligviis havde gjort ham ondt, om Nogen ved hans Side havde været uden Synd.

Se nu, er det ikke hæslige Mennesker, som ikke unde andre Folk Naade og Salighed, som have Lyst og Glæde i deres Synd og Fordærvelse? ville dog gjerne holdes for fromme og hellige, for store Fiender af Synden og Venner af Fromheden. Men hvad lærer St. Paulus? Ikke, ikke saa! Ingen skal tykkes godt om sig selv eller behage sig selv. Hvem da? Andre skulle vi behage, og skikke os saa, at Enhver behager sin Næste, at vi bære hans Brøst med Taalmodighed og Sagtmodighed, og handle saaledes, at han faar Lyst og Kjærlighed til os, ikke fare saa barskt og grumt afsted med ham, at han frygter for os og løber længer bort fra os, venter aldrig mere Godt af os, men bliver kun slettere.

Ja, siger du, skulde jeg gjøre det, som behager ham, saa maatte jeg lade ham have sin Villie, saa at han blev den Samme som han er? Ikke saa! siger Paulus, derfor sætter jeg ogsaa til: **i det Gode,** saa at Enhver skikker sig saaledes, at han er sin Næste til Behag, dog kun i det, som godt er, til hans Opbyggelse. Man kan godt handle saaledes imod ham, at han ikke faar sin Villie, og dog beholder et velvilligt Sindelag imod os. Men er han saa ryggesløs, at det ikke hjælper, hvad man gjør med ham, saa lad ham gaa. Du har dog gjort saameget, at du medrette burde have været ham til Behag i det Gode, til Opbyggelse. Du kan ikke drage ham efter Haaret dertil, at han lader sig det behage, som du gjør for at behage ham; Paulus fordrer heller ikke mere, end at du er ham til Behag i det Gode, til Opbyggelse. Det vil jo ikke engang behage Verden, at Gud har, den til Behag, hengivet sin egen Søn i Døden.

Derfor, naar Paulus siger: **Hver af**

os være sin Næste til Behag i det Gode, saa er det ikke hans Mening, at vi skulle bevirke, at det bliver Næsten til Behag, thi det staar ikke til os; men han vil, at vi, drevne af Kjærligheden, skulle gjøre saa Meget, at det medrette burde behaget ham, og at det ikke er vor Feil, at det ikke behager ham. Saaledes siger han ogsaa 1 Cor. 10, 32 flg.: **Værer uden Forargelse —, ligesom jeg og i Alt stræber at tækkes Alle.** Hvorledes tækkedes Paulus Alle, da dog baade Jøder og Hedninger vare hans Dødsfiender? Han gjorde Alt, som var godt og nyttigt for dem, og som medrette burde have behaget dem.

For det **Tredie,** paadet at nu denne Lære maa finde desto større Indgang, foreholder han os Christi Exempel og siger: **Christus levede ikke sig selv til Behag.** Hvorledes det? Jo! om han end var hellig og fuld af Naade, saa forsmaaede han dog ikke os, tyktes heller ikke godt om sig selv, ligesom Pharisæeren, fordi han havde Noget, som vi ikke havde; han syntes heller ikke godt om, at vi havde Intet og han Alt, saaledes som han dog vel havde kunnet gjøre. Men tvertimod gjorde det ham ondt, at vi Intet havde. Han tog derfor fat og overlagde, hvorledes han skulde omgaaes os, forat vi skulde blive ham lige og ogsaa besidde, hvad han besad, og blive frie fra vor Synd. Da det ikke kunde ske paa anden Maade, vovede han derpaa Alt, hvad han var og havde, tog vor Synd paa sig og udslettede den. Saaledes skikker han sig imod os for at være os til Behag og gjøre det, som er os kjært. Og saaledes er det Sprog opfyldt, som staar skrevet Ps. 69, 10: **Deres Forhaanelser, som dig forhaane, ere faldne paa mig.** Vore Synder forhaane og vanære Gud, ligesom vort gode Levnet er hans Priis og Ære. Derfor kalder Propheten dem Guds Forhaanelse og Vanære; de ere alle faldne paa Christus, forat vi maatte blive frie for dem. Havde han nu villet bære sig ad med os, som Pharisæerne med Tolderen, og de hoffærdige Hellige med de skrøbelige Syndere, hvem vilde da være bleven forløst?

Netop dette Exempel fremstiller han ogsaa Phil. 2, 5 flg., hvor han siger: **Kjære Brødre! det samme Sindelag være i Eder, som og var i Christo Jesu, hvilken, der han var i Guds Skikkelse, ikke holdt det for et Rov at være Gud liig; men han forringede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Mennesker liig; og da han fandtes i Skikkelse som et Menneske, fornedrede han sig selv, saa han blev lydig indtil Døden, ja Døden paa Korset.**

Saaledes skulle vi ogsaa omgaaes med vor Næstes Synder, ikke dømme, ikke bagtale, ikke foragte, men kun i al Enfoldighed stræbe efter, at vi kunne hjælpe ham deraf, det koste os Liv, Gods og Ære og alt det, vi eie. Hvo, som handler anderledes med dem, han skal vide, at han allerede har tabt Christus og er en hedensk Hellig.

Herpaa følger nu Dagens Epistel:

Thi hvadsomhelst tilforn er skrevet, er skrevet os til Lærdom, paadet vi skulle have Haab, formedelst Taalmodigheden og Skrifternes Trøst.

Dette siger Paulus af følgende Grund: Han havde af Psalmerne anført Sproget om Christus; at nu ikke Nogen skulde tænke: hvorledes passer dette Sprog her, eller hvad angaar det os, fordi det er talt om Christus og opfyldt ved ham? — saa forekommer han dette og giver en almindelig Regel om Skriftens Læsning, idet han siger, at ikke alene dette Sprog, men ogsaa den hele Skrift **er skrevet os til Lærdom.** Vel er det sandt, at der deri er skrevet om Christus og om mange Hel-

lige, saasom om Adam, Abel, Noah, Abraham, Isak og Jakob; men det er ikke skrevet for deres Skyld, thi den er først skreven længe efter deres Tid, og de have endnu ikke seet den. Saaledes, om der end er skrevet Meget om Christus, saa er det dog ikke skrevet for hans Skyld — thi han trænger ikke dertil —, men os til Lærdom. Om Christus er der skrevet, hvad han har gjort og udrettet, men os til Lærdom, forat vi ogsaa skulde gjøre som han.

Paa samme Maade taler han ogsaa 1 Cor. 9, 9, hvor han siger: **Der er skrevet i Mose Lov: du skal ikke binde Munden til paa en Oxe, som tærsker. — Er det Oxerne, Gud sørger for? eller siger han det sikkerligen for vor Skyld? thi for vor Skyld er det skrevet.** Som vilde han sige: Gud bekymrer sig ikke om Oxerne, men om os, ikke saaledes at forstaa, at han ikke styrer og sørger for alle Ting; men saaledes, at han, naar han skriver og taler, ikke bekymrer sig om dem; hvad skulde han vel skrive og tale til Oxerne? Til Menneskene alene skriver og taler han. Saaledes ogsaa her, om det end er sagt om Christus, saa er det dog ikke sagt Christus, men os til Lærdom, forat vi ogsaa skulle gjøre, hvad vi høre, at Skriften siger, at Christus og alle de andre Hellige have gjort. Men mærk nu her, hvad for en Bog Apostelen forelægger de Christne til at læse og studere, nemlig den hellige Skrift alene, og siger, at deri er vor Lærdom indeholdt. Naar da vor Lærdom er indeholdt i Skriften, saa skulde vi billigen ikke søge den andensteds, men alle Christne skulde dagligen bruge denne Bog. Men se dog, hvad har Djævelen afstedkommet igjennem Papisterne? For dem har det ikke været nok at slænge denne Bog under Bænken og gjøre den saa sjelden, at ganske faa Doctores i den hellige Skrift besidde den, endsige læse den, men paadet at Ingen skal drage den frem, saa sætte de en Klik paa den, bespotte Gud og sige: den er mørk, man maa følge Menneskeudlæggelser og ikke den blotte og bare Skrift. At tale saa, hvad er det Andet end at beskylde Paulus for Løgn, naar han her siger, at den er vor Lærebog? — og de sige, at den er vor Forførelsesbog og er mørk.

Hvad Løn skulde Gud give saadanne Bespottere og Skriftmordere? Om han havde taget mig med paa Raad, saa vilde jeg givet ham dette, at eftersom de udskjelde hans hellige Skrift for mørk og farlig, og derfor kaste den under Bænken, bort fra alle Menneskers Hjerter og Øine, saa skulde han istedet derfor give dem Aristoteles og Averhoes*), dernæst Pavens uendelige Love og Gloser, og derpaa lade dem blive rasende, saa at de studerede deres Levetid i Aristoteles, og dog Intet lærte, saa at de ligefuldt lode Æselet krone**), og gjorde sig dog til Mestere i de frie Kunster og Doctores i den hellige Skrift.

Men hvad skal jeg sige? det er i saa høi Grad beklageligt, at det ikke kan fattes i Ord eller Tanker. Den onde Aand har sat sin Villie igjennem og undertrykt denne Bog, og i dens Sted skaffet tilveie saamange Bøger med menneskelig Lærdom, at man vel maa kalde det en Syndflod af Bøger, og det er dog idel Vildfarelse, Løgn, Mørke, Gift, Død, Fordærvelse, Helvede og Djævelskab. Det har vor store Utaknemmelighed fortjent.

Men lader os igjen komme tilbage til Paulus. Han viser os her, hvad vi skulle læse, og hvor vi skulle søge vor Lær-

*) Eller Averrhoss, en arabisk Fortolker af Aristoteles's Skrifter, død i Slutningen af det 12te Aarhundrede.

**) Sigter formodentlig til den saakaldte Æselsfest, som Katholikerne i Middelalderen paa mange Steder feirede til Ære for det Æsel, paa hvilket Christus drog ind i Jerusalem, ved hvilken Leilighed et udpyntet Æsel førtes ind i Kirken osv. Overs. Anm.

dom. Var der en anden Bog, som vi burde læse, saa havde han ogsaa angivet os den. Derhos viser han, hvilken Frugt en saadan Læsning bringer, og siger: **Vi skulle have Haab formedelst Taalmodigheden og Skrifternes Trøst.** Lad da alle Lærde træde op, lad alle Bøger bære frem, og se til, om de formaa saa Meget, at de er istand til at trøste en Sjæl i den allermindste Anfegtelse. Det er jo ikke muligt at trøste en Sjæl, uden at den hører sin Guds Ord; men hvor findes Guds Ord i nogen Bog foruden i Skriften? Hvad gjøre vi da, at vi læse andre Bøger og lade denne ligge? Martre og døde os kunne de vel, men trøste os formaar ingen Bog uden den hellige Skrift. Den Tittel har den alene, som Paulus her giver den, den er en **Trøstebog,** som kan holde Sjælen oppe i al Bedrøvelse, saa at den ikke forsager, men holder fast paa Haabet; thi naar den fatter Guds Ord, saa lærer den hans naadige Villie at kjende, derved hænger den fast og bliver bestaaende i Liv og Død. Men den, som ikke kjender Guds Villie, han maa leve i Tvivl; thi han veed ikke, hvorledes han staar sig til Gud.

Men se, hvor net St. Paulus stiler sine Ord. Han sætter begge Ting sammen: **Taalmodigheden** og **Skrifternes Trøst.** Skriften borttager ikke Gjenvordigheder, Lidelse og Død, ja den forkynder Intet uden det hellige Kors, saa at St. Paulus kalder den et **Korsets Ord.** Derfor maa Taalmodigheden komme til; men den virkes af Skriften. Midt i Lidelsen trøster og styrker den, saa at Taalmodigheden ikke brister, men trænger igjennem og overvinder. Det gjør Sjælen saare trøstig, kjæk og frimodig til at lide, naar den hører et trøsteligt Ord fra sin Gud, at han er med den og holder sin Haand over den.

Eftersom dette Liv nu ikke er Andet end Dødelse af den gamle Adam, som tilintetgjøres, saa vil der Taalmodighed til. Paa den anden Side, eftersom det tilkommende Livs Salighed ikke fornemmes her, saa er det nødvendigt, at Sjælen har Noget, hvortil den i Taalmodigheden kan holde sig og paa en Maade fatte hiint Liv og hænge fast derved. Det er Guds Ord, ved det hænger den og bliver deri, farer ogsaa derved over fra dette Liv til hiint, ligesom i et sikkert Skib, og bliver saaledes bestaaende i sit Haab.

Se, det er Skriftens rette Brug, at den trøster de lidende, bedrøvede og døende Mennesker. Deraf følger, at hvo, som ikke har forsøgt Lidelse eller Død, den kan heller ikke kjende Noget til Skrifternes Trøst. Deres Trøst vil ikke blive smagt og følt med Ord, men med Erfaring. Thi St. Paulus sætter først Taalmodigheden, derpaa Skrifternes Trøst; forat vi skulle vide, at hvo, som ikke vil lide, men søge andetsteds Trøst, han vil ikke smage denne Trøst. Skriften vil være alene om Trøsten, derfor maa den først finde Taalmodighed; den er iversyg og kræsen, taaler ikke ved Siden af sig menneskelig Trøst og Hjælp, thi derved ophæves Taalmodigheden og Lidelsen.

Men nu er det ikke et ringe Stykke af Taalmodigheden og Korset at bære Næstens Skrøbeligheder og Synder. For Enkelte er dette jo saa tungt, at de af den Grund ønske sig eller ogsaa Næsten Døden. Derfor, paadet at deres Taalmodighed maa blive bestaaende under denne Lidelse, saa maa de trøste sig med Skriften, der fremstiller Christus som Exempel for dem, at de maa blive stærke og villige til at lide, naar de betragte, hvorledes Christus for deres Skyld har gjort meget mere og i deres Synder taget langt tyngre Byrder paa sig for at forløse dem derfra.

Se, Skrifternes Trøst i denne Taalmodighed skjenker da et godt Haab til Christus om, at de skulle blive ham lige, eftersom de blive visse paa, at han har gjort saa og fremdeles vil gjøre saaledes

for dem. Men hvo, som lader dette Exempel og Skriften ud af Sinde, han vil kun have en daarlig Trøst og Taalmodighed, selv om man paa det Bedste vilde trøste ham med Fornuftgrunde. Det har dog ingen Kraft, trænger heller ikke til Hjertegrunden, det bliver kun en indbildt Taalmodighed og Trøst.

Men Taalmodighedens og Trøstens Gud give Eder at have eet Sind indbyrdes efter Christum Jesum

Dette gaar paa begge Slags Skrøbelighed, baade paa Troens og Vandelens, dog mest paa den første, nemlig Troens Skrøbelighed, som vi snart skulle se, og det er en Bøn, hvormed St. Paulus slutter sin Epistel, efter at han har endt sin Prædiken og Undervisning. Han viser ved denne Bøn, at Ingen maa drisle sig til af egen Kraft at ville erholde Taalmodighed og Skrifternes Trøst, at det er Guds Gave, som man maa erholde ved Bøn. Endnu mindre staar det i vor Magt at bære en andens Skrøbelighed og være eens sindet med en Anden i Troen.

Derfor siger han: **Taalmodighedens og Trøstens Gud**, det er, han er en Mester her, han kan give denne Taalmodighed og Trøst. Ligesom han er Himmelens og Jordens Gud, saaledes er han ogsaa Taalmodighedens og Trøstens Gud. Det er Altsammen hans Gave og Skabning; han giver Eder det (siger han), thi I have det ikke af Eder selv; giver han det, saa er det ikke Natur, men Naade og Gave.

Thi naar ikke han indgiver et Sprog i Hjertet, som passer til Leiligheden, saa finder Hjertet det aldrig. Ja, hvis han ikke giver det, saa lader man Skriften ligge og løber efter Menneskelærdomme, som det ogsaa er skeet i det fordømte Pavedømme. Men hvor han giver Naade til, at Skriften bliver draget frem, der giver han ogsaa Taalmodighed og Trøst.

Derfor er der ingen større Guds Straffedom, end at han saaledes lader sit Ord og Skriften blive borttaget, saa at Apostelen ikke uden Grund beder om, at det ikke maa ske. Paa den anden Side er der ingen større Naade, end at han lader sit Ord komme frem og læses, saa at vi vel Alle burde bede denne Bøn med Apostelen.

At I have eet Sind indbyrdes. Hvad er det? Hvorledes kunne de Svage være eens sindede med de Stærke? At have eet Sind er saaledes at forstaa, at Enhver skal lade den Anden beholde sit Godtthykke og lade sig det godt thykkes, som den Anden thykkes godt om. Thi dette Egetthykke er Hovedet for alle Partier, Sekter, Uenigheder og Kjætterier; som man ogsaa siger: Hver thykkes allerbedst om sin Maner, Se, derfor Landet fuldt af Narre er 2c.

Dette Egetthykke og eget Behag vil Paulus her ophæve. Thi der gives heller ingen ulideligere og skadeligere Ting for den christelige Tro og Kirken, end dette Egetthykke. Det kan ikke lade være, det maa handle paa sin egen Maneer og træde udenfor den almindelige Maneer, saa at det opretter noget Eget, hvori det behager sig selv. Deraf er opstaaet saa mange Partier, saameget Kruus og Kraad i Stiftelser og Klostre i Verden, af hvilke intet er eens sindet med det Andet, men Enhver synes bedst om sin Viis og foragter de Andres.

Saa ønsker Apostelen nu her, at de maa have eet Sind og een Mening, og at Enhver skal behage sin Næste, nemlig saaledes: de svage Samvittigheder skulle holde det for det Bedste, som de Stærke i Troen og de sunde Samvittigheder og Meninger maa være eens, og paadet at deres Tro, Samvittighed og Mening maa være eens, og paadet at de ikke skulle trætte med hverandre om Formeninger, saa at En holder dette for ret og godt, en Anden et Andet, men det Sprog staa fast, som staar skrevet Ps. 133, 1.: **Se hvor godt og hvor lif-**

ligt det er, at Brødre bo eendrægtigen sammen. Som f. Ex. naar en Svag i Troen seer, at den Stærke spiser Kjød eller drikker, eller gjør noget Andet, som han synes ikke er Ret, eller er Synd, saa skal han lade fare sin Formening om, hvorledes den Stærke spiser, drikker eller handler, om han end ikke selv vil eller seer sig istand til at gjøre det samme. Han skal tænke, som Paulus siger derom Rom. 14, 5.: **Enhver være forvisset i sit eget Sind**, for at saaledes Ondskab, Dømmen og Foragt maa blive borte, og Enighed i Hjerte og Sind maa blive bevaret.

Paa den anden Side, naar de Svage i Troen ikke ere istand til at følge med, saa skulle de Stærke i Troen ikke drive paa dem eller foragte dem, men lade dem spise, drikke eller forholde sig paa den Maade, som de finde Behag i, og som tykkes dem god, saaledes som han siger Rom. 14, 1.: **Antager Eder den, som er skrøbelig i Troen, og dømmer ikke hans Meninger**, det er, I skulde ikke drive paa dem og sige: dette er Ret, og dette er Uret, men sagtmodigen lede dem og undervise dem, indtil de ogsaa blive stærke.

Alle kunne jo heller ikke have eet Slags Haandværk; En er Smed, en Anden Skrædder, alligevel staar Hjertets og Troens Enighed fast, Enhver lader den Anden drive sin udvortes Haandtering. Naar nu en Nar vilde staa frem og lære, at en Smeds Haandværk var ugudeligt, saa vilde han forvirre Samvittigheden og svække hans Tro. Saaledes er det ogsaa her: Alleslags udvortes Ting, Mad, Klæder, Steder, maa man frit bruge eller ikke bruge, som du vil, og naar du vil. Hvo, som nu kommer og lærer dig noget Andet, at du ikke skal bruge det, saaledes som Paven og hans Geistlige gjøre, han forvilder dig. Paa den anden Side, naar en Anden kommer og siger: Du maa vel bruge det, han forvilder dig ogsaa; men hvo, som holder Middelveien imellem disse og lærer dig, at det staar frit for at lade det være og at bruge det, og desuagtet lader dig blive ved paa din Viis og ikke fordømmer dig, indtil du selv finder ud deraf (ihvorvel han skarpt angriber Ulvene, som have drevet dig til at iagttage denne Skik, som om det ikke var en fri Sag, men maatte nøie overholdes), han lærer dig rettelig.

Men den er at dadle, som farer til og med sin Lære her vil være Dommer, forstyrre saadan Enighed og sige: Du gjør Ret og bør saa gjøre, Hin gjør Uret og bør ikke gjøre det. En Saadan er Djævelens Apostel, og hans Lære Satans Lære; Saadant gjør Paven og Papisterne; Saadant sømmer det sig ikke for nogen Hyrde at prædike, men for Ulvene. Deraf maa nødvendig følge Opløsning af den christelige Enighed. Derved opstaar da megen Dømmen; du er en Kjætter, du er ulydig mod Kirken og gjør ikke Ret osv. Det er som Djævelen vil have det.

Dette taler jeg imidlertid kun om de Ting, som ere frie, at man i dem skal forholde sig saaledes og støde Paven for Hovedet som en Ulv med hans frække og affindige Love, og paa den anden Side lade de Svage i Troen en Tidlang vandre paa sin Viis og med Tiden hjælpe dem ud deraf, saa at de ikke altfor raskt blive støbte bort fra det Tilvante og altfor hurtigt blive drevne til det Nye, til Skade for deres Samvittighed.

Men i de Ting, som ikke ere frie, men af Christus enten forbudte eller paabudte, der er der ikke Meget at disputere om. Hvadenten det møder en stærk eller svag Samvittighed, saa er Enhver i saadant Fald pligtig til at staa Paven imod, den Største med den Mindste. Naar han saaledes med alle Sine Lærer, at man skal holde Nadveren for et Offer og en god Gjerning, da er dette den allerfæleste Vederstyggelighed, som nogensinde er opkommet

paa Jorden, hvorpaa hans Regimente med alle dets Stiftelser og Klostre ere grundede; da er Ingen undskyldt, hvadenten han er svag eller stærk. Thi Christus har indstiftet Nadveren til et Sakrament og Testamente, som ikke kan sælges, meddeles eller skjænkes til Nogen, men som Enhver ligesaavel som Daaben selv maa modtage for sin egen Person. Endnu større Vederstyggelighed indeholdes i Pavens hellige Ret. Og hvor Grundvolden er en saadan, der kan man lettelig vide, hvad Bygningen er. Det er Djævelens Ondskab Alt, hvad som findes i Pavedømmet fra Issen til Fodsaalen.

Apostelen sætter nemlig til, at vi skulle have eet Sind **efter Jesum Christum,** at vi skulle være christelig eensindede; thi de Vantroe ere ogsaa eensindede, ikke efter Christus, men efter Kjødet og Verden og Djævelen. Jøderne vare ogsa eensindede **imod Gud og hans Salvede** (Christus), som Ps. 2 siger. Christelig Eensindethed strider imod Synden og Alt, som er uchristeligt, og gjør eller tilsteder ikke nogen Synd. Det er derfor hans Art, at den gjør alle Christne enige, for det Første i Troen, siden i Sæder og Vandel.

Men dersom Nogen er svag i Troen, eller skrøbelig i Vandel, da indvilger den ikke i, at det skal forblive saaledes, forlader heller ikke Saadanne, endnu mindre tvister den med dem eller forkaster og fordømmer dem, men den anden tager sig dem og handler saaledes med dem, som den vil have, at der skal handles imod den selv, og saaledes som Christus har handlet imod den i lignende og vigtigere Tilfælde. Derved skeer det, at Enhver gjør, hvad der er hans Næste til Behag, og træffer den Andens Tanker, og saaledes blive de begge eensindede.

Anderledes er det med de Egensindige, iblandt hvilke den Ene forsømmer, foragter og fordømmer den Anden, ikke antager sig ham og farer sin egen Vei efter sit Forgodtbefindende, saaledes som nu Pavens og alle andre Sekter gjøre.

Saa at I eendrægtigen med een Mund kunne prise Gud og vor Herres Jesu Christi Fader.

Alt det Gode, som vi ere istand til at gjøre Gud, bestaar i Lov og Tak, hvad der ogsaa er den rette, eneste Gudstjeneste, som han selv siger Ps. 50, 23: **Den, som offrer Taksigelse, den ærer mig; og den, som foresætter sig den rette Vei, ham vil jeg lade skue Guds Frelse.** Alle andre Goder modtage vi af ham, paadet at vi skulle give et saadant Lovoffer derfor, og hvis man fremsætter for dig nogen anden Maade at tjene Gud paa, da vid, at det er Vildfarelse og Bedrageri. Naar saaledes Verden hidtil har været saa affindig at forordne til Gudstjeneste Huse, Kirker, Klostre, alleslags Klæder af Guld og Silke og desligeste, Sølvfade og Billeder, Klokker og Orgler, Lys og Lamper, og man saaledes har villet give Gud de Ting, hvormed man skulde tjene Næsten; naar man derhos mumler og hyler Dag og Nat i Kirkerne, men ved Siden deraf i al Verden fortier Guds Priis og Ære, som ikke er bunden til Sted eller Person, og man opdigter (hvad Præster og Munke paastaa), at deres Uvæsen er Gudstjeneste —, saa er dette Altsammen Forførelse og Gjøgleværk.

Gudstjeneste bestaar i Guds Priis, den vil være fri, ved Bordet, i Kammerne, i Kjælderen, paa Loftet, i Huset, paa Marken, paa alle Steder, hos alle Personer, til alle Tider. Hvo, som siger dig noget Andet, han lyver ligesaameget som Paven og selve Djævelen.

Men hvorledes skal Guds Lov og Priis være den rette Gudstjeneste hos os, naar vi ikke have ham kjær og ikke modtage hans Goder? men hvordan skulle vi have ham kjær, naar vi ikke lære ham at kjende, ei heller hans Goder? men hvorledes skulle

vi erkjende ham og hans Goder, naar man Intet prædiker derom og lader Evangelium ligge under Bænken? Thi hvor Evangelium ikke er, der er det umuligt, at Gud kan blive erkjendt, der er det følgelig ogsaa umuligt, at der kan være nogen Gudstjeneste. Men denne Gudstjeneste lader sig ikke oprette ved Skattepaalæg, lader sig heller ikke anordne ved Love og Statuter, veed heller ikke Noget om store eller smaa Feste, men den kommer af Evangeliet, og det ligesaa snart hos den fattige Hyrdedreng som hos os en mægtig Biskop.

Heraf seer du ogsaa, hvo de ere, som have forstyrret Gudstjenesten og endnu daglig undertrykke den. Det gjør Ingen uden det forlorne Parti, Paven og hans Kameler, Biskoper og Præster, Munke og Nonner, som mest rose sig af sin Gudstjeneste og lade sig betitle Aandelige, samt rive til sig med sit Gjøgleri Alverdens Gods og Ære og leve i Overdaadighed. Paastaar dog med deres Narreværk at kunne hjelpe andre Folk i Himmelen, tie stille med Evangeliet, ja forfølge og fordømme det ovenikjøbet, saa at St. Peter nok har Aarsag til at kalde dem Forbandelsens Børn.

Nu siger St. Paulus, at denne Gudstjeneste skal ske **eendrægtigen** og **med een Mund.** Det skeer, naar vi have eet Sind og erkjende, at vi Alle ere lige og have modtaget de samme Goder i Christus, saa at Ingen kan ophøie sig over de Andre, Ingen opstille noget særeget Fortrin. Spørger du, hvorledes dette gaar til, saa er Svaret: det gaar saaledes til: Alt, hvad som er udenfor Christus, det er fordømt; den Ene trænger til Christus ligesaameget som den Anden. Men naar vi blive omvendte, saa modtager Enhver den samme Daab, det samme Sakrament, den samme Tro, det samme Evangelium, kortsagt, den samme Gud, som den Anden; og bliver Himmelbrødet ligeligen uddeelt her i denne Ørken, hvorledes er det da muligt, at det kan være Ret, at een Aandelig ophøier sig over den anden, een Præst over den anden? Hvad kan han besidde, som er bedre end Christus; men nu besidder dog enhver Christen ham, og Christus antager sig ogsaa Enhver heelt og holdent.

Det er nok saa, at En holder fastere paa Christus end en Anden, naar han elsker ham høiere og har en stærkere Tro; men han besidder derfor ikke mere end den Anden. Christus er blot een Christus og sig selv liig i de Ting, som høre til Salighed; derfor er han ogsaa egentlig en Christus.

Efterdi nu de Svage og de Sunde i Troen, de Stærke og de Skrøbelige i Vandel have eet fælles Gode, saa skal Ingen holde sin Næste ringere end sig selv, heller ikke foragte ham, men slutte sig til ham i Endrægtighed og med een Hu fuldkomme Guds Priis, saa at det klinger ganske eens som kom det fra eet Hjerte og een Mund, efterfom Enhver priser Gud for det Samme, og netop har det Samme i Hjerte og Mund, som hans Næste. Thi Gjenstanden for Alles Erkjendelse og Tak er Christus og hvad de have fra ham, saaledes som det er forud forkyndt i Ps. 72, 15.: **Man skal altid bede for ham, man skal love ham den ganske Dag.** Men lover Nogen Gud for selvgjorte Goder, han adskiller sig med Sind og Mund fra de Eensindede og hører ikke med til det hellige Samfund, saaledes som Papisternes Partier gjøre, iblandt hvilke man aldrig hører om nogen Priis for Christus, men kun om Gjerninger.

Men at han byder at prise Jesu Christi Fader, og ikke lader det blive ved Christus, skulle vi ogsaa vel mærke os, især imod det fæle Afguderi, som vi have drevet med de afdøde Helgener, idet vi have sat vor Liid til dem og ventet det af dem, som vi alene skulle vente af Gud, da dog ogsaa Christus selv i det hele Evangelium henviser os til Faderen, og tillige derfor er kommen, at vi ved ham skulle komme til

Faderen. Nu er det, at komme til Faderen, ikke paa sine Fødder at løbe til Rom, eller med Vinger at svinge sig op mod Himmelen; men det er med hjertelig Tillid at forlade sig paa ham, som paa en naadig Fader, saaledes som det hedder i Begyndelsen af Fadervor. Jo mere en saadan Tillid tiltager i vore Hjerter, desto nærmere komme vi til Faderen.

Derfor siger ogsaa St. Petrus 1 Pet. 1, 18. 19. og 21.: **Vider, at I ikke med forkrænkelige Ting, Guld eller Sølv, ere forløste fra Eders forrige Omgjængelse — men med Christi dyrebare Blod, som et ustraffeligt og lydeløst Lams –, saa at Eders Tro og Haab maa være til Gud;** og Paulus Rom. 5, 2.: **Ved Jesus Christus have vi Adgang formedelst Troen til Guds Naade.**

Ligesom nu Christus er vores Alles fælles Gode, som vi have hørt, saaledes skulle vi heller ikke tilskrive nogen Anden dette Gode end Faderen alene, som derved paa det Allerrigeligste har bevist os sin Naade, paadet han kunde drage vore Hjerter til sig. Derfor skulle vi ogsaa med fuld Tillid elske og prise ham for saadant overvættes Gode, paadet at vore Hjerter kunne vænne sig til at fortrøste sig til ham og vente alt Godt af ham i Liv og Død, dog formedelst Christus og ikke formedelst os selv. Thi han er dertil skjenket os, at vi formedelst ham skulle og kunne komme til Faderen med saadan Fortrøstning, saaledes som det hedder i Joh. 14, 6.: **Ingen kommer til Faderen uden ved mig.**

Og ihvorvel Christus selv er sand Gud, og det er tilstrækkeligt, om man satte sin Tillid til ham, saa fører han os dog stedse til Faderen, paadet at ikke Nogen skal blive hængende ved hans menneskelige Natur, saaledes som Disciplene gjorde før hans Lidelse, og ikke tænke hen over hans menneskelige Natur til hans guddommelige. Thi vi maa holde Christus efter hans menneskelige Natur for en Vei, et Tegn, et Guds Verk, ved hvilket vi komme til Gud og sætte al vor Tillid til ham og til ham alene, og endelig se til, at vi ikke ved Siden deraf sætte vor Liid til Jomfru Maria eller en eller anden Helgen, og saaledes opreise en Afgud i vore Hjerter.

Derfor antager Eder hverandre, ligesom og Christus har antaget sig os, til Guds Ære.

Hvorfor? eller hvad er det for et **Derfor?** Der er to Aarsager, siger han, hvorfor I skulle antage Eder hverandre; den **første** er, som I høre, den, at Skriften fremstiller Christus for os som et saadant Exempel, paa hvem deres Forhaanelser ere faldne, som Gud forhaane, det er, vore Synder. Og han har dog ikke foragtet eller forkastet os eller beskjæmmet os, men antaget sig os for at forløse os derfra. Derfor er det mere end billigt, at vi gjøre ligesaa.

Den **anden** Aarsag er den, at et saadant Exempel geraader Gud til Priis og Ære; thi Gud bliver derved priset og æret, og det saaledes: Efterdi Christus overalt vidner, at Alt, hvad han gjør, er hans Faders Villie, og at han kun er kommen for at gjøre sin Faders Villie, saa er det vist, at han ogsaa har baaret vore Synders Forsmædelse, alene fordi det var hans Faders Villie. Deraf se vi, hvor overvættes barmhjertig Faderens Villie, som raader over os, er, saa at han paalægger sin kjæreste, eneste Søn at bære vor Synd og dens Forsmædelse, paadet at han ikke maa fordømme os derfor. Hvor nu denne Guds Villie ret bliver erkjendt; der maa følge Kjærlighed og Tak til Gud af Hjertens Grund, og der maa hans Barmhjertighed blive priset. Thi Mennesket faar derved en glad, frimodig Samvittighed ligeover for Gud, og kan ikke lade være, han maa ære og prise Gud for saadanne rige Gaver.

Se, det kalder St. Paulus, at Guds Ære er bleven fremmet ved Christus, derved nemlig, at han har antaget sig os og baaret og udslettet vor Synd. Saaledes skulle vi ogsaa tage vor Næstes Synder, Byrder og Skrøbeligheder paa os, taale, forbedre og hjælpe ham. Naar Synderne eller de Skøbelige høre eller fornemme dette, saa blive deres Hjerter vel sindede imod Gud, og de maa udbryde: O! det maa dog være en huld og naadig Gud og en ret Fader, som har et saadant Folk og af dem vil have, at de ikke dømme, ikke fordømme, ikke foragte, men antage sig og hjælpe os arme Syndere og Skrøbelige og handle saa med os, som vare vore Synder og Skrøbeligheder deres egne. Hvem vilde ikke elske, love, prise og ære en saadan Gud, og af Hjertens Grund fortro sig til ham i alle Ting? Hvad maa han selv være, naar han vil, at hans Folk skal være saadant?

Se, saaledes vil Gud æres ved os derved, at vi antage os hverandre, og at Enhver lader sin Næstes Sag være sin egen. Derved blive Menneskene lokkede til Troen, og de, som allerede tro, blive styrkede deri. Men hvor finder man nu i Verden et saadant Exempel?

Jeg siger nemlig: at Jesus Christus er bleven Omskjærelsens Tjener for Guds Sanddruheds Skyld, til at stadfæste Forjættelserne til Fædrene; men at Hedningerne skulle prise Gud for hans Barmhjertigheds Skyld.

Da han nu har fremsat sin Mening, at Enhver skal antage sig sin Næste til Guds Ære, efter Christi Exempel, og har ophævet al Forskjel hos Christi Folk, baade mellem Hellige og Syndere, baade mellem Stærke og Svage, baade mellem Rige og Fattige, eftersom de Alle besidde den samme Gjenstand, de samme Goder i Christus, som virker eet Hjerte, eet Mod, eet Sind, een Mund, og gjør alle Goder fælles, de være aandelige eller timelige, hvor mangfoldige de end stedse maa være, — saa tager han sig nu for at begrunde dette med stærke Sprog af Skriften og fjerner saaledes ogsaa ved Skriften alle Aarsager til Uenighed, stiller sig imellem Jøder og Hedninger som en Voldgiftsmand og Midler. Som vilde han sige: I Jøder kunne ikke forkaste Hedningerne, om de ikke i Mad og Drikke rette sig efter Eder og Eders Sædvane, thi de have netop den samme Christus, som I have, saaledes som Skriften har forud forkyndt. Paa den anden Side: I Hedninger kunne ikke foragte Jøderne, fordi de æde og drikke efter deres Brug, thi de have ogsaa den samme Christus, som er dem forjættet i Skriften. Da nu Skriften gjør Christus fælles for Alle og forsamler baade Jøder og Hedninger under ham, og da Ingen besidder Noget udenfor Christus, men Enhver besidder alle Ting i ham, hvorfor ville I da kives, dømme hverandre og splittes ad? Hvorfor antage I Eder ikke meget mere venligen hverandre, ligesom Christus har antaget sig Eder? Ingen har dog Noget forud for sin Næste, ligesaalidt som Nogen har mindre end sin Næste. Hvorfor ville I da trættes og tvistes med hverandre om Mad, Drikke, Klæder, Dage, Steder og Fakter og deslige Ting, hvorpaa der ikke ligger nogen Vægt, eftersom det er timelige Ting, udenfor Christus, som ikke gjøre Noget til Sagen? Derfor lader heri fri være, hvem som vil. Men er Nogen endnu svag i Troen og endnu ikke fri, saa taaler og bærer ham, til han bliver stærk, idet I se hen til, at I jo ikke tabe Noget derved, I have dog Christus heel og holden.

Forat vi nu skulle forstaa disse St. Pauli Ord, saa maa vi vide, at St. Paulus bruger at kalde det jødiske Folk **Omskjærelsen,** fordi de vare omskaarne og der-

ved som et Kjendetegn bleve adskilte og kjendte fra andre Folk. Saaledes pleier man og at benævne andre Ting efter visse Tegn eller Eiendommeligheder ved dem. Man siger f. Ex. om Kvinderne: Skjørterne eller de lokkede Hoveder anrette megen Ulykke i Verden; og om Messepræsterne: hvem er gjerrigere end de ragede Skaller? Og Rytterne benævner man efter Sporerne eller Stigbøilerne. Netop paa samme Maade benævner St. Paulus Jøderne efter deres Kjendetegn, Omskjærelsen, og Hedningerne efter deres, Forhuden, saaledes Gal. 2, 7 flg.: **De saa, at mig var betroet at prædike Evangelium for Forhuden** (det er for Hedningerne, som endnu have deres Forhud uomskaaren), **ligesom Petrus for Omskjærelsen**, det er for Jøderne. Ligesaa Ephes. 2, 11.: **Kommer ihu, I som forhen vare Hedninger efter Kjødet og bleve kaldte Forhud af den saakaldte Omskjærelse** ꝛc. Saaledes ogsaa her: **Jeg siger, at Jesus Christus er bleven Omskjærelsens Tjener**, det vil sige: Jødernes eller det jødiske Folks Tjener.

En **Tjener** kalder han Christus ligeledes efter sin Sædvane, da han kalder alle Prædikanter og Apostler Tjenere, 1 Cor. 3, 5.: **Hvo er da Paulus? og hvo er Apollos? Tjenere, ved hvilke I bleve Troende.** Altsaa er der med de Ord: **Jesus Christus er bleven Omskjærelsens Tjener,** sagt sammeget som, at han er en Prædikant, en Apostel, et Sendebud, sendt fra Gud til det jødiske Folk. Thi Christus har aldrig prædiket for Hedningerne, er heller ikke sendt til dem, men alene til Jøderne.

Men dette er skeet, ikke for deres Fortjenestes Skyld, men, som han her siger, **for Guds Sanddruheds Skyld.** Hvorledes er det at forstaa? Gud havde forjættet Abraham, Isak og Jakob, at Christus skulde fødes af deres Sæd. Paadet at nu Gud skulde blive funden sanddru i sin Forjættelse, er Christus kommen ifølge den samme Forjættelse. Og saaledes er Guds Sanddruhed beviist derved, at han har holdt, hvad han tilsagde. For denne Sanddruheds Skyld, at Gud maatte bestaa som en Sanddru, og ikke for Nogens Fortjenestes Skyld, er Christus bleven en Omskjærelsens Apostel og Tjener. Dette tilkjendegive de følgende Ord, naar han siger: **For at stadfæste Forjættelserne til Fædrene.**

Se her, hvad for en Sanddruhed han mener, nemlig den, som har viist sig deri, at den guddommelige Forjættelse om Christus, som er skeet til Patriarkerne, er stadfæstet og opfyldt. Ihvorvel det nu er sandt, at Christus er fælles baade for Jøder og Hedninger, saa er han dog ikke forjættet Hedningerne, saaledes som han siger Rom. 3, 2.: **Guds Ord ere Jøderne betroede,** og Rom. 9, 4.: **Pagterne og Lovgivningen tilhøre Israeliterne.** Saaledes er han ogsaa alene kommen til dem, ligesom han og selv siger Matth. 15, 24.: **Jeg er ikke udsendt uden til de fortabte Faar af Israels Huus.**

Altsaa have Jøderne den Fordeel, at Christus var dem forjættet, at de kunde vente ham. Men for Hedningerne har Intet været forjættet, hvorfor de heller ikke kunde vente Noget, ihvorvel ogsaa Jøderne ligne Hedningerne deri, at Christus ligesaavel af lutter Naade er dem forjættet, som han er Hedningerne skjænket. Dog, efterat han var dem forjættet, have de havt virkelig Aarsag til ogsaa at vente ham som den, der skulde blive dem given.

Derfor have Jøderne Christus ikke alene af Forjættelsens Naade, men ogsaa ifølge Guds Sanddruhed, som skulde sørge for hans Forjættelses Opfyldelse. Men Hedningerne have hverken Forjættelsens Naade, heller ikke Sanddruheden med Hensyn til dens Opfyldelse at holde sig til, men den blotte og bare uventede og ufor-

udseede Barmhjertighed, som skjænker dem Christus, uden al Forjættelse, uden al Forpligtelse for Guds Sanddruhed til at opfylde noget Løfte. Dog, efterdi Skriften har forkyndt, at Hedningerne, ihvorvel uden al Forjættelse, uden al Formodning og al Forventning, skulle faa Deel i Christus, saa maatte jo Skriften ogsaa i dette Stykke blive opfyldt. Og saaledes har ingen af Parterne Noget forud for den anden, men Christus er skjænket Jøderne ifølge guddommelig Forjættelse og Sanddruhed, Hedningerne af lutter, uformodet Barmhjertighed.

Efterdi nu Skriften indeholder begge Dele, idet den **forjætter for** Jøderne og **forkynder om** Hedningerne, saa bestaar nu Eenheden deri, at Alle have Christus tilfælles, og at derfor den Ene skal antage sig den Anden som sin Meddeelagtige i det fælles Gode.

Jøderne skulle ikke foragte Hedningerne, efterdi Skriften siger om disse, at de **skulle prise Gud for hans Barmhjertigheds Skyld.** Hvorledes turde de foragte dem, som have og prise Guds Barmhjertighed? Og de kunde jo ikke prise den, naar de ikke havde den. Paa den anden Side skulle Hedningerne ikke foragte Jøderne; thi Christus er dem forjættet, og ifølge Forjættelsen bleven deres Tjener og Prædikant, forat Guds Sanddruhed maatte staa fast, og hans Forjættelse stadfæstes.

Se, det er Meningen med disse Pauli Ord: **Jeg siger, at Christus er bleven Omskjærelsens Tjener for Guds Sanddruheds Skyld, til at stadfæste Forjættelserne til Fædrene.** Hvorfor siger du det? Ganske vist, forat Ingen skal foragte Jøderne, men antage sig dem, efterdi Christus har antaget sig dem og ikke foragtet dem, ja endogsaa bleven dem forjættet, beviist og skjænket som deres egen Prædikant, Tjener og Apostel. Hvad siger du da om Hedningerne? Jeg siger ikke, at Noget er dem forjættet, men det siger jeg, de prise og have Guds Barmhjertighed, som er dem givet uden Forjættelse, saaledes som Skriften melder. Derfor skal Ingen foragte dem, men antage sig dem, efterdi Gud har antaget sig dem og ikke foragtet dem.

Ligesom nu Kristus er bleven fælles for Alle, for Jøder og Hedninger, ihvorvel paa en anden Maade og af forskjellige Aarsager, saaledes skulle ogsaa vi blive fælles for hverandre, Enhver antage sig sin Næste, bære hans Byrder og taale hans Skrøbelighed, uden al Forskjel paa udvortes Personer, Navn, Stand og hvad det kan være.

Derfor vil jeg bekjende dig iblandt Hedningerne og lovsynge dit Navn.

Her begynder han at anføre nogle Sprog af Skriften, hvori der er forkyndt om Hedningerne, at de skulle prise Gud for hans Barmhjertigheds Skyld. Dette første Sprog findes i Ps. 18 og 108 og er talt af Propheten i Christi Navn, som begge Psalmerne udvise. Skulde nu dette Skriftsprog blive sandt, saa maatte Christus være iblandt Hedningerne, og det ikke legemligen, men aandeligen; thi hvor Christus ikke er tilstede aandeligen, der er ingen Lovpriisning; men hvor han bekjender Gud og lovsynger hans Navn, der er han aandelig tilstede. Saaledes viser dette Sprog med Nødvendighed, at Hedningerne skulle tro paa Christus og besidde ham, hvad der er det samme som at have Guds Barmhjertighed. Dog bliver herved Intet forjættet Hedningerne, men det bliver ret og slet forkyndt om Hedningerne, hvad de skulle komme til at gjøre.

Der er ovenfor talt om den rette Gudstjeneste. Det er den, som Propheten her kalder **at bekjende og lovsynge Guds Navn,** og saaledes betegnes den ogsaa af den hele Skrift. Nu er det, at lovprise,

intet Andet end at erkjende de modtagne Goder. Derfor svarer ogsaa det Hebraiske og Apostel-Ordet til: confitebor, **jeg vil bekjende dig,** det er, takke og love dig og sige, at jeg har alt dette fra dig.

Og atter siger han: Fryder Eder, I Hedninger! med hans Folk.

Dette Sprog er taget af 5 Mos. 32, 43., hvor Moses siger: **Priser, I Hedninger! hans Folk.** Men efter det Hebraiske kan det lyde saaledes: **Fryder Eder, I Hedninger! med ham** (nemlig med hans Folk). Og i denne Forstand, tykkes det mig, anfører Apostelen dette Sprog. Dog, det lyde saa eller saa, saa er det aabenbart, at Ingen hverken priser Guds Folk eller glæder sig med det, uden at han er deelagtig i dets Goder og har den samme Gud; thi hvo, som det ikke har, han er Guds Folk fiendsk, forbander og forfølger det, som Gud siger 1 Mos. 12, 3.: **Jeg vil velsigne dem, som dig velsigne, og forbande dem, som dig forbande.** Her seer du, at de ere deelagtige i Velsignelsen, som velsigne Guds Folk. Derfor viser ogsaa dette Sprog med Nødvendighed, at Hedningerne skulle blive Christne.

Og atter: Lover Herren, alle Hedninger! og priser ham, alle Folk!

Dette er af den 117de Psalme og taler ogsaa om den rette Gudstjeneste. Derfor viser det ogsaa med Nødvendighed, at Hedningerne skulde blive Guds Folk, efterdi ingen tjener (det er, priser og ærer) Gud, uden alene hans Folk.

Og atter siger Esaias: Der skal være den Rod af Isai, og den, som opstaar at regjere over Hedningerne: paa ham skulle Hedningerne haabe.

Dette Sprog staar hos Esaias, 11, 10. og lyder efter det Hebraiske saaledes: **Og det skal ske paa den samme Dag: Isai Rod, som staar til et Banner for Folkene, efter ham skulle Hedningerne spørge; og hans Rolighed skal være herlig.** Meningen af dette Sprog er klarligen den, at Hedningerne skulle have Christus og være ham underdanige. Men Paulus forandrer Ordene en Smule og følger de gamle Fortolkere, som i fordums Dage have oversat Bibelen i det græske Sprog. Meningen er dog den samme.

Ved **Isai Rod** skal her ikke forstaaes Isai Stamme, saaledes som Malerne pleie at male Isai, Davids Fader, som et Træ med mange Grene, og som man ogsaa synger om Jomfru Maria: germinavit radix Jesse, Isai Stamme er spiret op. Hvilket altsammen er en voldelig fremtvungen Udtydning. Christus selv og ellers Ingen er denne Stamme eller Rod, saaledes som det tydeligen følger af dette Esaiæ Sprog, naar han siger: Hedningerne skulle haabe paa Isai Stamme eller Rod, som skal regjere over Hedningerne ꝛc. Det kan ikke blive tilegnet den naturlige Isai, eller Jomfru Maria. Men Christus kaldes Isai Rod, fordi han er kommen af Isai Slægt gjennem David; men i ham er den legemlige Fødsel ophørt. Han er efter sin Lidelse begravet i Jorden, og som en uanselig Rod skjult i dens Skjød, og af ham er fremvoxet det skjønne Træ, den christelige Kirke, som er udbredt i al Verden. Det var at male Isai Rod paa den rette Maade, om man malede Christi Lidelser og deres Frugter derpaa.

Men at Paulus siger: **Og den, som opstaar at regjere over Hedningerne,** det er saa Meget som, hvad der efter Grundteksten hedder: **Som staar til et Banner for Folkene.** Thi hermed er Christi Regimente betegnet som et aandeligt. Han er ved Evangeliet opreist i al Verden til et Banner, hvortil man maa se hen og holde sig formedelst Troen. Man seer ham

ikke legemligen, men kun i Banneret, i Evangelium, og saaledes regjerer han ogsaa Folkene formedelst Evangelium, formedelst sit Banner eller Tegn, og ikke i legemlig Nærværelse.

Men at han siger: **Hedningerne skulle haabe paa ham,** er intet Andet, end hvad den hebraiske Text udtrykker med de Ord: **Efter ham skulle Hedningerne spørge,** det er, de skulle se paa ham og alene hænge ved ham og sætte al sin Fortrøstning, alt sit Haab og al sin Tillid til ham, skulle intet Andet spørge efter, intet Andet begjere end ham alene.

Men naar vor Text siger: **Og hans Rolighed skal være herlig,** hvilke Ord Apostelen udelader, saa har St. Hieronimus ikke fortolket ret, naar han mener, at Esaias har talt om Christi herlige Grav. Esaias har villet sige, at hans Rolighed skal være ÆEre, det er, hans Død skal ikke være som andre Menneskers Død, som have sin ÆEre medens de leve. Naar de ere døde, saa have de Intet; men denne Isai Rods ÆEre er først begyndt i Døden. Thi efter sin Død er han først ophøiet til det rette Liv, den rette Magt, Priis og ÆEre, til et Banner og en Regent for Hedningerne, ja sat til en Herre over alle Ting ved Guds høire Haand.

Men Haabets Gud fylde Eder med al Glæde og Fred, idet I tro, at I kunne vorde rige i Haabet ved den Helligaands Kraft.

Han slutter denne Epistel med en vakker Bøn, ønsker dem fuld Glæde og Fred og siger: **Haabets Gud**, det er, han som alene skjænker Haabet formedelst Christus og i Christus. Men hvorledes dette skeer, er sagt ovenfor, nemlig, naar vi erkjende Guds Villie, hvorledes han har hengivet Christus for at bære vore Synder, og hvorledes vi skulle vandre i hans Fodspor. Jo dybere vi erkjende denne Guds Villie, desto stærkere bliver Troen, Haabet og Kjærligheden. Derfor maa man stedse prædike derom, høre derom og tænke derpaa, thi det skeer ikke ved noget andet Middel, end alene ved Evangelium.

Derfor er Apostelens Mening denne: Gud, som virker Haab formedelst Evangeliet, han give Eder Naade til ret at drive paa og tro dette Evangelium; thi deraf skulle I lære Christus at kjende paa det Allergrundigste, deraf skulle I da som af et fælles Gode have al Glæde og en god Samvittighed, samt tillige Fred indbyrdes.

Thi dette er en Glæde og Fred, ikke saadan, som Verden giver gjennem Følelse og Fornemmelse, men den, som kommer ved Troen; thi I se og føle ikke ham, som er Eders Gode, af hvem i have Glæde og Fred. I Verden skulle I derimod have Ufred og Bedrøvelse; men lære I Christus at kjende, at han er fælles for Enhver og for Alle den Samme, saa have I god Fred, thi da er der Intet, som den Ene kan misunde den Anden, eftersom I alle ere lige rige. Se, dette forstaaes ved **Glæde og Fred i Troen** eller **formedelst Troen.**

Deraf følger da videre: **Rigdom i Haabet,** det er, et Haab, som stedse voxer. Dertil hjælpe ogsaa Lidelserne og Forfølgelserne; thi Haabet tiltager ikke i samme Mon, som Gjenvordigheden aftager; denne bliver snarere forøget, paadet at Haabet ikke skal bygges paa vor Magt, men bestaa ved den Helligaands Kraft, som staar os bi og styrker vort Haab, saa at vi ikke fly eller frygte for Verdens Gjenvordigheder, men blive bestandige lige ind i Døden og overvinde alt Ondt, saa at det maa fly for os og ophøre.

Det hedder Haab, ikke i menneskelig Svaghed, men i **den Helligaands Kraft**, og det virkes Altsammen ved Evangeliets Middel, saaledes som han ovenfor har sagt: **Formedelst Taalmodigheden og Skrifternes Trøst have vi Haab.** Thi hvor ikke Evangelium er, der er hverken Haab, Trøst, Fred, Glæde, Christus, Gud eller noget

Godt, saaledes som vi se for vore Øine i den elendige saakaldte geistlige eller aandelige, men igrunden aandløse kjødelige Stand, som dog beder meget og holder mange Messer, for hvilken Haabets og Taalmodighedens og Trøstens Gud os i Naade bevare, Amen!

Anden Søndag i Advent.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 21, 25-33.

Og der skal ske Tegn i Sol og Maane og Stjerner, og paa Jorden skulle Folkene ængstes i Fortvivlelse, naar Havet og Bølgerne bruse; naar Menneskene forsmægte af Frygt og af de Tings Forventelse, som skulle komme over Jorderige; thi Himmelens Kræfter skulle røres. Og da skulle de se Menneskens Søn komme i Skyen med megen Kraft og Herlighed. Men naar disse Ting begynder at ske, da seer op, og opløfter Eders Hoveder, efterdi Eders Forløsning stunder til.

Og han sagde dem en Lignelse: Seer Figentræet og alle Træer: naar de allerede springe ud, og I se det, da skjønne I af Eder selv, at Sommeren er nu nær. Ligesaa og I, naar I se disse Ting at ske, da vide I, at Guds Rige er nær. Sandelig siger jeg Eder, at denne Slægt skal ikke forgaa, førend det skeer Altsammen. Himmelen og Jorden skulle forgaa, men mine Ord skulle ingenlunde forgaa.

Første Deel, om Tegnene.

For det Første maa man vide, at disse Tegn paa den yderste Dags Komme, om de end ere mangfoldige og store, dog skulle fuldbyrdes paa en saadan Maade, at Ingen, eller ganske Faa, skulle agte dem og holde dem for saadanne Tegn. Thi disse to Ting skulle og maa begge ske i Forbindelse med hinanden, de ere ogsaa begge forudforkyndte af Christus og af Apostlerne: for det **Første,** at der skal komme mange og store Tegn, for det **Andet,** at den yderste Dag skal komme saa uventet, at Verden fra dens Begyndelse aldrig har ventet den mindre end netop paa den Tid, da den staar for Døren. Thi om de end skulle se Tegnene, ja tillige høre, at det er Tegn paa den yderste Dag, saa skulle de dog ikke tro det, men le deraf og i deres store Sikkerhed sige: O du store Nar! er du bange for, at Himmelen skal falde ned, og at vi skal opleve den Dag?

Nu maa der jo alligevel være Nogle, som opleve den, og især skulle de gjøre det, som mindst vente det. Men at saadan Sikkerhed og Ligegyldighed skal findes iblandt Menneskene, det ville vi bevise af Christi og Apostlernes Ord. Christus siger strax efter i det samme Capitel: **Vogter Eder selv, at ikke Eders Hjerter nogentid besværes med Fraadseri og Drukkenskab og med Sorg for Næring, og saaledes hin Dag skulde komme uforvarende over Eder. Thi den skal komme som en Snare over alle dem, som bo paa den ganske Jordens Kreds.** Af disse Ord er det klart, at Menneskene skulle over al Maade hengive sig til Fraadseri og Druk-

kenskab og Omsorg for timelig Næring, saa at de drukne sig i Sorg for Næring, i Æden og Drikken, og paa den hele Jord bo saa trygge, som om det endnu var langt frem. Thi hvis der ikke vilde være saa stor Sikkerhed og Ligegyldighed, saa kunde den Dag ikke bryde saa uformodentlig hastig frem. Men nu, da han siger, **den skal komme som en Snare,** hvormed Fugle eller Dyr fanges fordetmeste netop da, naar de fare efter Næring og mindst tage sig ivare for Snaren, saa giver han dermed tydelig nok tilkjende, at Verden vil leve i Suus og Duus, æde og drikke, bygge og plante og paa det Allerflittigste og Dueligste tragte efter timeligt Gods og være af den Mening, at den yderste Dag endnu ikke vil komme paa mindst tusinde Aar; men da skulle de i et Øieblik stilles for Guds forfærdelige Dom.

Det er ogsaa Meningen af Christi Ord, Luc. 17, 24.: **Ligesom Lynet, som lyner fra den ene Side under Himmelen, skinner til den anden Side under Himmelen, saaledes skal Menneskens Søn være paa hin Dag.** Deraf kan du atter se, at den Dag vil hastig, i et Øieblik, falde ind over den ganske Jord. Videre hedder det paa samme Sted V. 26 flgg.: **Og som det skete i Noæ Dage, saaledes skal det og ske i Menneskens Søns Dage. De aade, drak, toge tilægte, bleve udgiftede indtil den Dag, da Noa gik ind i Arken, og Syndfloden kom og ødelagde Alle. Desligeste og, som det skete i Loths Dage, de aade, drak, kjøbte, solgte, plantede, byggede. Men paa den Dag, der Loth gik ud af Sodoma, regnede Ild og Svovl af Himmelen og ødelagde dem Alle. Paa denne Maade skal det gaa til paa den Dag, paa hvilken Menneskens Søn skal aabenbares.** Disse Ord vise jo tydeligt nok, hvor sikkre Menneskene skulle være, og hvorledes de skulle være saa dybt nedsænkede i Omsorg for det timelige Liv, at de ikke skulle tro, at Dagen er forhaanden.

Nu er det ganske vist, at Christus har ikke forudforkyndt disse Tegn, for at Ingen skulde lægge Mærke til dem og kjende dem, naar de ere forhaanden. Nogle skulle der dog være, om end ganske Faa, ligesom der paa Noæ og Loths Tider ogsaa vare Nogle, om end Faa, som erkjendte de tilkommende Straffe. Ellers havde det jo været omsonst, at han formanede og sagde: **Naar I se alle disse Ting, saa vide I, at Guds Rige er nær.** Ligesaa: **Da opløfter Eders Hoveder, efterdi Eders Forløsning stunder til.** Derfor maa der da visselig være Nogle, som gjøre saaledes, og som agte paa Tegnene og opløfte deres Hoveder og vente paa deres Forløsning, ihvorvel de ikke egentlig kunne vide, hvilken Dag det skal være. Derfor have vi nødig vel at lægge Mærke til, om disse Tegn maaske ske nu, eller ere skeede, eller skulle ske.

Jeg vil ikke tvinge eller nøde Nogen til at tro mig, men jeg vil paa den anden Side heller ikke lade Nogen betage mig, hvad der er min Mening, nemlig, at den yderste Dag ikke er langt borte. Dertil er jeg foranlediget netop ved disse Tegn og Christi Ord. Thi om Nogen vil gjennemlæse alle Krøniker, saa vil han finde, at Verden fra Christi Fødsel af aldrig har været saaledes beskaffen, som den er det i alle Henseender i dette Aarhundrede. Slig Byggen og Planten har aldrig været saa almindelig i den hele Verden, slige kostbare og saa mangeslags Spise- og Drikkevarer have heller aldrig været saa almindelige, som de nu ere. Derhos ere Klædedragterne blevne saa kostbare, at det ikke kan komme høiere. Hvem har ogsaa nogensinde læst om saadant Kjøbmandskab som det, der nu drives i Verden, og som opfluger hele Verden? Saa opfindes der og ere opfundne alleslags Kunster, saasom Maler-,

Brodeer- og Graveerkunst, saa at det ikke har havt sin Lige siden Christi Fødsel; derhos er der nu saa mange skarpsindige Folk, som ikke lade nogen Ting være skjult, saa at nu endog en Dreng paa tyve Aar kan mere, end tyve Doctores have kunnet tilforn. Ligesaa er Sprogkundskaber og alleslags Videnskaber komne til en saadan Udvikling, at man maa tilstaa, at Verden i Ting, som angaa timelig Næring, eller som Christus kalder det, Omsorg for dette Liv, saasom at æde, drikke, bygge, plante, kjøbe og sælge, holde Hustru og Børn, fuldstændigen har naaet sit Højdepunkt, saa at Hver og En seer, og Hver og En tillige siger: det maa briste eller blive noget Andet af.

Nu kan man ikke vel tænke sig nogen Maade, hvorpaa der kan blive bedre eller vorde knækket. Den ene Dag gaar, og en ny Dag, en ny Morgen bryder frem, den være nu som den vil, det kan dog ikke blive anderledes. Der har aldrig tilforn i Christenheden været saadan Kundskab, saadan Indsigt og Forstandighed i timelige og sandselige Ting som nu, jeg vil ikke tale om de nye Opfindelser, saasom Bogtrykkerkunsten, samt Skydevaaben og andre Krigsredskaber. Hertil kommer, at det er ikke blot de verdslige Ting, som havde naaet sit Højdepunkt; det Samme er ogsaa Tilfældet med de aandelige. Større Vildfarelse, Synd og Løgn, end der findes i dette Aarhundrede, har ikke herskt paa Jorden fra Verdens Begyndelse af. Nu er jo Evangeliet offentlig fordømt i Costniz, Pavens Løgn antagen som Lov i al Verden, og han slaar jo al Verden lige til Marv og Been; nu holder man Messeoffer meer end mange hundrede tusinde Gange om Dagen rundt omkring i Verden, en Synd, som ikke kan have sin Lige. Nu blive Sjælene i talløse Skarer formedelst Ørebigt*), Sakramenter, Aflad og Menneskebud jagede til Helvede, saa at det seer ud, som om Gud havde overgivet den ganske Verden til Djævelen. Kortsagt, det er ikke muligt, at der nogensinde herefter vil komme større Løgn, grueligere Vildfarelse, skrækkeligere Forblindelse og mere forstokket Gudsbespottelse, end der hidtil har herskt i Christenheden formedelst Bikoper, Klostre og Højskoler, indtil endelig ogsaa den døde, blinde Hedning Aristoteles er bleven de Christnes Lærer og Fyrste, meer end Christus selv. Derhos har Paven ogsaa udslettet Christus og er bleven hans Statholder. Det er sandt og altfor sandt, han sidder i Christi Sted; give Gud, han sad i Djævelens Sted! Jeg vil her heller ikke tale om de grove Synder, som Ukydskhed; Mord, Utroskab, Gjerrighed og Desligeste, thi i disse Ting findes der hverken Undseelse eller Frygt længer, men det gaar Altsammen paa det Stærkeste isvang. Ukydskheden er gaaet ud over sine naturlige Skranker, og der er ingen Stand, som er saa dybt sænket deri som den geistlige, om jeg ellers skal kalde den geistlig eller aandelig, da den er meer kjødelig end Kjødet selv og ganske uden Aand.

Det være nu med de andre Tegn, som det kan, saa er jeg dog vis paa det Tegn, hvorom Christus siger, at Æden og Drikken, Byggen og Planten, Kjøben og Sælgen, Tagen tilægte og Bortgiften og andre Omsorger for dette Liv skulle være herskende før hans Tilkommelse. Ligesaa vis er jeg ogsaa paa det, som han Matth. 24, 15, siger om **Ødelæggelsens Vederstyggelighed**, Antichristen, at under hans Regimente den største Vildfarelse, Blindhed og Synd skal være raadende, saaledes som det nu paa det allermest Tyranniske, paa det aller Uforskammeligste i høi Grad gaar isvang i Pavedømmet. Thi denne Ting tvinger mig fremfor alle andre til at nære den faste Tro, at Christus snart maa komme; thi denne Synd er altfor stor, Himmelen kan ikke længer se derpaa; de egge og trodse

*) Opramsen af de enkelte Synder for Skriftefaderen. Overs. Anm.

den yderste Dag altfor meget, den maa falde ind over dem om ikke lang Tid.

Naar det alene var Ulydskhed, som før Syndfloden, eller blot verdslige Synder, som i Sodoma, saa vilde jeg ikke af den Grund være af den Mening, at den yderste Dag var nær. Men at forstyrre, udslette, fordømme og spotte Gudstjenesten, Guds Ord, Guds Sakramente, Guds Børn og Alt, hvad Guds er, at sætte Djævelen i hans Sted og tilbede og ære ham og holde hans Løgn for Guds Ord, det maa, førend man veed Ord af, gjøre en Ende paa Sagen, derom nærer jeg ingen Tvivl. Amen.

Denne Tryghed hos Menneskene før den yderste Dag have ogsaa Apostlerne forudforkyndt. St. Paulus siger 1 Thess. 5, 2 flg.: **Herrens Dag kommer som en Tyv om Natten. Thi naar de sige: Fred og Tryghed! da skal Fordærvelsen hastigen staa over dem.** Nu veed man vel, at en Tyv kommer ikke førend paa den Tid, da man tror sig sikrest for ham. Og 2 Petr. 3, 3. 4. 10. hedder det: **I de sidste Dage skulle der komme Bespottere, som vandre efter deres egne Lyster og sige: hvad bliver der af Forjættelsen om hans Tilkommelse? Thi fra den Dag, Fædrene ere hensovede, forblive alle Ting saaledes som fra Skabningens Begyndelse. — Men Herrens Dag skal komme som en Tyv om Natten, paa hvilken Himlene skulle forgaa med stort Bulder** ꝛc.

Hvem ere de, som vandre efter deres egne Lyster, naar det ikke er de geistlige Papister, som hverken ville være Gud eller Mennesker underdanige, men underlægge sig hele Verden, forat de kunne leve paa fri Fod og gjøre, hvad de ville? Disse er det ogsaa, som sige: Hvor bliver der af hans Tilkommelse? Mener du, at den yderste Dag kommer saa snart? Nei, det bliver nok herefter, som det hidtil har været.

Saaledes læse vi ogsaa om Jerusalems Ødelæggelse, at der skete mange Tegn, alligevel vilde de ikke tro, at det gjaldt deres Fordærvelse, førend de erfarede det. Og endelig er det fra Verdens Begyndelse altid gaaet saa til, at de Vantroe aldrig have troet, at deres Undergang var saa nær, som den var; de have Allesammen faaet den at føle, førend de vilde tro det, paadet at det Sprog i Ps. 55, 24. maa staa fast: **Blodgjerrige og falske Mænd skulle ikke naa det Halve af deres Dage;** thi de ere bestandig formastelige og frygte aldrig, derfor maa deres Time komme uforvarende. Saaledes vil det ogsaa gaa til her: at de hensætte den yderste Dag til tusinde Aar herefter, naar den skal komme i den næste Nat.

Dette er det første Tegn. Nu ville vi ogsaa se paa de andre.

Og der skal ske Tegn i Solen.

Tegnet i Solen bestaar deri, at den vil miste sit Skin, saaledes som det ofte er skeet, som det hedder i Matth. 24, 29.: **Solen skal formørkes.** Jeg vil ikke her igjen formaste mig til at afgjøre Noget, men blot sige min Mening. Nogle mene, at Solen vil blive saaledes formørket, at den senere ikke vil skinne mere. Saa er det ikke. Thi Dag og Nat maa vedvare til Verdens Ende, saa som Gud har forjættet 1 Mos. 8, 22.: **Saalænge Jorden bliver endnu, skal Sæd og Høst, og Frost og Hede, og Sommer og Vinter, og Dag og Nat ikke aflade.** Derfor maa dette Tegn ske, uden at Dag og Nat forhindres, og maa dog indtræde før den yderste Dag, fordi det er et forudgaaende Tegn. Derfor kan ikke Andet være meent, end at Solen vil miste sit Skin, saaledes som det pleier at ske. Nu har altid dette Tegn i Solen været et Forvarsel om en stor Ulykke, som er fulgt efter, saaledes som Historien udviser. Saa have vi nu i nogle faa Aar havt saa mange Solformørkelser, at jeg ikke tror, at der nogensinde tilforn har været

saa mange og saa nær paa hverandre. Gud har været taus, og ingen synderlig Ulykke er fulgt bagefter; derfor har man foragtet disse Tegn og slaaet dem hen i Vind og Veir. Derhos have de Stjernekyndige sagt os, hvad der ogsaa er sandt, at saadanne Ting ske ifølge Himmellegemernes naturlige Løb, og derved er man bleven styrket i sin Ligegyldighed, og Sikkerheden forøget.

Men ikke destomindre udfører Gud sit Verk paa denne Maade: han tier stille, lader os være trygge og vedbliver bestandig sin Gjerning. Himmellegemernes naturlige Løb være nu, som det vil, saa ere saadanne Tegn altid Tegn paa Guds Vrede, og en kommende Ulykke følger ganske vist derpaa. Om nu tilforn flere saadanne Tegn have viist sig, skulde Gud da derfor skabe andre Sole, Maaner og Stjerner og give nogle nye Tegn i dem?

Himmellegemernes Løb er fra Evighed af indrettet derpaa, at de skulle give saadanne Tegn før den yderste Dag. Hedningerne skrive, at Kometer ogsaa opstaa naturligen, men Gud skaber ingen saadan, uden at den betyder en vis Ulykke. Og kort og godt skal du vide, at i Alt, som tildrager sig paa Himmelen udenfor det Sædvanlige, deri lader Gud os visseligen se et Tegn paa hans Vrede.

Og i Maanen.

Dette Tegn bestaar, som der siges Matth. 24, 29, deri, at **Maanen ikke skal give sit Skin**, det er, den skal miste sit Skin. Om dette Tegn er netop det Samme at sige som om Solens Tegn, det være saa naturligt, som det vil. Og dette Tegn er ogsaa i faa Aar skeet mange Gange. Der har jo en Tidlang næsten ikke været noget Aar, uden at enten Solen eller Maanen har mistet sit Skin, tildeels er det skeet med begge i eet Aar, tildeels med een af dem to Gange. Er det ikke Tegn, hvad er da Tegn? Lad være, at de have viist sig flere Gange før i Tiden, det er dog ikke skeet saa mange Gange og saa nær paa hverandre og saaledes i Forbindelse med hverandre, som nu. Da Jerusalem skulde ødelægges, havde vel nogle af disse Tegn viist sig meget ofte tilforn, og dog var det nye Tegn.

Og i Stjernerne.

Dette bestaar efter Matth. 24, 29. deri, **at Stjernerne skulle falde fra Himmelen.** Dette Tegn lader sig daglig se, og jeg veed ikke, om det ogsaa før i Tiden har viist sig saa ofte. Aristoteles gjør ogsaa deraf naturlige og betydningsløse Ting. Men kort og godt, Evangeliet er Guds Ord og Viisdom, det nævner Stjerneskud som et Tegn, saa lader os blive derved. Derfor, naar Stjernerne falde, eller Solen og Maanen miste sit Skin, saa viid, at det er Tegn; Evangeliet lyver ikke for dig. Men eftersom de i disse Aar ere skeede saa mange Gange og saa nær paa hverandre og dog intet Særdeles er fulgt derefter, saa skal du tænke, at det er de Tegn paa den yderste Dag, hvorom Christus her taler. Thi de maa ske tit og ofte for rigeligen at varsle om og forudforkynde denne Dag. Nu, disse Tegn vise sig og have i lang Tid viist sig, men ingen agter paa dem; saaledes skal det ogsaa være: de skulle vente paa andre Tegn, ligesom Jøderne paa en anden Christus.

Og paa Jorden skulle Folkene ængstes i Fortvivlelse.

Det er ikke saa at forstaa, at alle Folk eller den største Deel af dem skal udstaa Saadant; thi du maa lægge Mærke til, at det skal være Tegn. Det falder ikke alletider Stjerner af Himmelen, Solen mister heller ikke sit Skin et heelt Aar eller en Maaned igjennem, men en Time eller to, mere eller mindre. Maanen taber heller ikke sit Skin i en heel Uge eller den ganske Nat, men ligesom Solen en Time

eller to, paadet at det maa være et Tegn, og at der ikke maa blive vendt op ned paa Alting. Saaledes vil heller ikke mange Mennesker lide under denne Angst og For-Fortvivlelse, men ganske Faa, og det ikke uden Ophør, paadet at de kunne blive til et Tegn for de Andre, som ville foragte det og efter Lægens Underretning sige, at det er en Følge af legemlig Beskaffenhed og Melankoli eller af Planeterne paa Himmelen, eller udfinde en eller anden naturlig Aarsag. Imidlertid gaa alligevel saadanne aabenbare Tegn de Blinde uformærket forbi, og det skeer, at vi med seende Øine se Tegnene og dog ikke kjende dem, saaledes som det gik Jøderne med Christus, som Matthæus skriver i det 13de.

At Folkene **ængstes** skeer ikke legemligen; thi, som vi have hørt, vil der blive nok af Fred og timeligt Gods, saa at de æde og drikke, bygge og plante, kjøbe og sælge, tage tilægte og bortgiftes, danse og springe og indvikle sig saaledes i dette timelige Liv, som om de skulde blive her til evig Tid. Jeg holder for, at der er meent en stor Samvittighedskval; thi eftersom Evangeliet, hvorved Samvittighederne alene blive trøstede, er fordømt, og eftersom Menneskelærdomme ere opstillede, som lære os formedelst vore Gjerninger at blive Synden kvit og fortjene Himmelen, saa følger egentlig efterpaa dette en besværet, beklemt og bedrøvet Samvittighed, som aldrig har nogen Ro, som gjerne vilde være from og blive salig, er meget ængstelig og veed dog ikke, hvorledes den skal bære sig ad; dens Synder trykker og trænger den; hvormeget den gjør, saa finder den dog ingen Ro. Derved bliver den da saa bange, at den ikke veed, hvad den skal gjøre, og hvorledes den skal bære sig ad. Deraf kommer saamange Løfter og Valfarter, deraf opstaar Helgentjeneste og Dyrkelse. Deraf er fremvoxet saamange Indstiftelser af Messer og Vigilier. Nogle pidske og martre sig selv, Nogle blive Munke, og forat gjøre det ret Godt, saa blive de Cartheuser*)

Saadant er Altsammen en Frugt af betrængte og ængstede Samvittigheder, og deri bestaar egentlig den Plage, som St. Lucas her nævner. Thi han bruger tvende Ord og vil dermed betegne en dobbelt Angst saaledes, som naar En først kom i een Nød eller Trængsel, hvori det blev ham saa tungt, som om han var kastet i et snevert Fangehul, og han dernæst blev bange, vidste ikke paa nogen Maade, hvad han skulde gjøre for at komme ud af Trængslen, blev aldeles raadløs, forsøgte dette og hint, som dog intet hjalp — det kalder man paa mit Sprog at ængstes. Saaledes gaar det med disse Samvittigheder: deres Synder holde dem fangne og besvære dem; det trænger og ængster dem meget. Nu vilde de gjerne være dette kvit, da begynder det andet Ve, da blive de bange, vide ikke, hvorledes de skulle gribe Sagen an, forsøge alle Ting, og ingen Ting hjælper.

I denne jammerlige Tilstand geraader ikke den store raae Hob, men blot nogle Faa og sædvanligviis de fornuftigste og ømmeste Sjæle og gode, trohjertige Mennesker, som ellers nødig vilde gjøre Nogen Uret, og som leve ærbart, men have noget Hemmeligt paa sin Samvittighed, saasom isærdeleshed Ukydskhed; det gnaver Dag og Nat paa deres Sind, saa at de aldrig blive ret af Hjertens Grund glade. Og det er uetop et godt Stykke Vildt for Munke og Præster; dem give de sig i Vold og lade sig flaa, især naar det er Kvindfolk; der gjør man Drebigt, lader sig belære, absolvere og føre, hvorhen de hellige Skriftefædre ville. Imidlertid gaar det stakkels Folk hen og er Herren vor Guds Tegn paa den yderste Dag. For Saadanne er Evangeliet Liv og Husvalelse, medens den øvrige Hob fordømmer det.

---

*) Se Oversæt. Anm, Pag. 10 2den Spalte.

Se, dette Tegn kan heller Ingen negte, at det iſærdeleshed i dette Aarhundrede viſer ſig hyppigt, ſaa at Mange derved ere blevne gale og affindige, ſom ogſaa Gerſon*) ſkriver. Men om der end før i Tiden og til enhver Tid har været ſaadanne Mennesker, ſaa har det dog aldrig været ſaa almindeligt og ſaa vidt udbredt i al Verden ſom nuſortiden. Thi fra Verdens Begyndelſe har aldrig nogen Menneskelærdom for en Tiendedeel, ja for en Hundrededeel herſket ſaa vidt og bredt og ſaa ſkrækkeligt, og piint og myrdet ſaa mange Samvittigheder, ſom Pavens og hans Diſciples, Præſters og Munkes Lærdomme. Thi ſaadanne beængſtede Hjerter fremkaldes iſær ved Loven om Ørebigt, ſom aldrig tilforn har været ſaaledes paabudt og i ſaa høi Grad drevet paa ſom nu. Derfor har det heller aldrig før nu været et Tegn paa den yderſte Dag. Det maa dog Altſammen være ſtore og mangfoldige Tegn og alligevel foragtede af den øvrige ſtore Hob.

Naar Havet og Bølgerne bruſe.

Dette vil ſke formedelſt Vind, thi al Havets Bruſen kommer af Vinden; derfor viſer Herren ved diſſe Ord, at der ſkal være mange og heftige Storme. Men ved Havet ſkal her ikke blot forſtaaes Verdenshavet, men ogſaa alle ſtilleſtaaende Vande, det være ſig Hav, Indſø eller Dam, efter den hellige Skrifts Sprogbrug, ſaaledes ſom det hedder i 1 Moſ. 1, 10.: **Vandenes Forſamling kaldte Gud Hav.** Floder derimod ere alle rindende Vande. Nu maa du heller ikke her tænke, at alle Vande, Floder, Damme, Søer og Have og enhver Pyt i Verden ſamtlige paa een Gang ſkal bruſe eller være oprørt. Det ſkal være et Tegn, at nogle Have og Floder bruſe og ere oprørte, og at det ſkeer mange Gange nær paa hverandre. Thi ligeſom ikke alle Stjerner falde, og ikke alle Mennesker ængſtes, ſaaledes bruſe heller ikke alle Vande, og ſtormer det ikke alle Steder paa een Gang.

Her vilde da Fru Hulda*), den hedenſke Videnſkab ved Høiſkolerne, ſidde og le hjerteligt og ſige: Har du ikke ſeet Storm før? Har du aldrig hørt Vand bruſe før? Lærer ikke min Ariſtoteles, at alt Saadant gaar ganſke naturligt til? Dem lade vi fare, vide vel, at Guds Ord og Tegn maa blive foragtet af de ſuperkloge Hoveder. Hold du dig til Evangeliet, det lærer dig, at du ſkal tro, at alle ſtærke Storme og al voldſom Bruſen i Hav eller Vand er et Tegn. Og ihvorvel ſaadanne Tegn allerede ere ſkeede flere Gange tilforn, ſkulle de dog ſke i Mængde og uvant Storhed før den yderſte Dag.

Men jeg mener, at vi i Løbet af en ti eller tolv Aar have havt ſaadanne Storme og hørt ſaadan Suſen og Bruſen, uden at tale om, hvad der endnu kan ſke, at jeg neppe tror, at man nogen Tid tilforn har hørt ſaa voldſomme og ſaamange Storme og ſaamegen Bruſen. Og det er at betænke, at om nogle af diſſe Tegn i Fortiden have viiſt ſig ſjeldent, og enkeltviis, ſaa ſke de dog nu ſamtlige hobeviis og ikke ſjelden men tit og ofte; thi vor Tid ſeer paa een Gang, at Sol og Maane miſte deres Skin, at Stjernerne falde, at Menneſkene ængſtes, at Veiret og Vandene heftigen bruſe, og hvad mere der er nævnt, det kommer Altſammen i Hobetal.

Saa have vi ogſaa ſeet ſaamange Kometer, og nyligen ere mange Kors faldne af Himmelen. Og hvormange Tegn og underlige Ting ere ikke i de ſidſte Aar ſeede paa Himmelen, ſaaſom Sole, Maaner, Stjerner, Regnbuer og mange andre ſælſomme Billeder? Kjære, lad det være Tegn, og det ſtore Tegn, ſom betyde noget

*) Se Overſætterens Anmærkning Side 10.

*) Eller Holda, en Gudinde hos de gamle Tydſkere. Overſ. Anm.

Stort, hvorom heller ikke de Stjernekyndige og Fru Hulda kunne sige, at de ere komne af naturlige Aarsager, thi de have ikke vidst eller forudsagt Noget derom iforveien.

Saa vil heller ikke nogen Stjernekyndig turde paastaa, at Himmellegemernes Løb har forudforkyndt om det skrækkelige Dyr, som Tiberstrømmen i Rom for faa Aar siden opkastede dødt paa Strandbredden, og som havde et Æsels Hoved, et Fruentimmers Bryst og Underliv, en Elefantfod paa høire Haand, Fiskeskjel paa Benene og et Dragehoved bagtil 2c. Hvormed Pavedømmet, denne Guds store Vredes Straffedom, er betegnet. En saadan Masse af Tegn vil have noget Større i Følge, end al menneskelig Fornuft kan udtænke.

Naar Menneskene forsmægte af Frygt og af de Tings Forventelse, som skulle komme over Jorderige.

Dette vil heller ikke blive den ryggesløse store Hob, som foragter Guds Tegn og tilskriver blot Naturen dem, men de bedste og redeligste Mennesker, som tage Sagen til Hjerte og tænke over den. At **forsmægte** eller hentørres er saaledes at forstaa, at de skulle frygte sig tildøde, eller ialfald næsten tildøde, saaledes at Frygten fortærer dem og gjør dem kraftesløse. Hvad frygte og forvente de da? Christus siger: **de Ting som skulle komme over Jorderige,** det er, den yderste Dag, den skrækkelige Dom, Helvedes Ild og den evige Død, og hvad der følger dermed. Af hvad Grund frygte da de, og ere da de i Forventelse, og ikke den hele Verden, over hvilken det vil komme, medens det maaske ikke kommer over dem? Af den Grund, at de skulle være Guds Tegn, som maa blive foragtet af hele Verden.

Men hvem disse Folk ere, det kan jeg endnu ikke sige. Det skulde da være, at det var dem, som have at gjøre med svære Døds- og Helvedes-Anfægtelser om hvilke Tauler*) skriver. Thi saadanne Anfægtelser fortære Kjød og Blod, Marv og Been, og ere Døden selv, saa at Ingen kan udholde dem, medmindre han bliver paa en underbar Maade opholdt. Saadanne have ogsaa nogle af Patriarkerne havt, saasom Abraham, Isaak, Jakob, David, Moses, men ved Verdens Ende skulle de blive almindeligere. Men dette Tegn vil maaske forekomme meget oftere, omendskjønt det har viist sig meget og endnu daglig viser sig, hvad kun Faa vide om. Det er Mennesker, som ere i Dødsnød og kjæmpe med Døden; de føle, hvad der vil komme over den ganske Verden, og frygte for, at det ogsaa skal komme over dem.

Men det er at haabe, at saadanne Folk ere i Naadestanden, thi Christus taler, som vilde han adskille de to Stykker **Frygten** og **de Ting,** som frygtes for, og deler det saa ud, at han giver hine Frygten, men Verden de frygtelige Ting, saa at det lader sig formode, at hine i denne sin Frygt og Angst her have deres Død og Helvede, og at Verden, som ikke frygter, maa lide Død og Helvede bagefter.

Thi Himmelens Kræfter skulle røres.

Ved **Himmelens Kræfter** forstaa Nogle Englene i Himmelen, men efterdi Christus taler om Tegn og siger, at vi skulle se dem og deraf kjende den yderste Dags Komme, saa maa de visseligen være aabenbare, synlige og kunne fornemmes med legemlige Sandser. Thi ogsaa de Mennesker, som lide af Samvittigheds Angst og forsmægte af Frygt, om de end lide paa Sjælen, saa kommer det dog legemligen og udvortes tilsyne i deres Ord og Gebærder.

*) Johan Tauler i Cøln og Straßburg, en from Dominikaner, som med en sjelden Veltalenhed og indtrængende Kraft prædikede Livets Ord midt i Middelalderens Vankundighed og Mørke, og af hvem vi have flere Opbyggelsesskrifter samt hans Levnetsløb. Død 1361. Overs. Anm.

Saaledes maa ogsaa disse Himmelens Kræfter legemligen og udvortes røres og komme tilsyne.

Men Skriften taler paa en dobbelt Maade om Himmelens Kræfter. **Deels** er med Himmelens Kræfter meent saameget, som **den kraftige Himmel,** eller Himmelen, som den, der er det Kraftigste eller Stærkeste af alt det Skabte, saaledes som der 1 Mos. 1, 8. staar skrevet, at Gud skabte Firmamentet, det er, **den udstrakte Befæstning** eller Styrkelse, og kaldte den Himmel. Thi alle Skabninger under Himmelen blive styrede og faa sin Kraft ved Himmelens Lys, Varme og Bevægelse. Hvad var Verden uden Himmel Andet end en mørk og vild Ørken! Saaledes kalder Skriften ogsaa Fyrster og Befalende i Verden virtus, Kraft, eftersom de regjere over og virke iblandt de dem Undergivne.

Deels betyder Himmelens Kræfter det Samme som **Himmelens Hær,** saaledes som i Ps. 33, 6.: **Himlene ere gjorte ved Herrens Ord, og alle deres Kræfter** (det er, **al deres Hær**) **ved hans Munds Aand.** Og 1 Mos. 2, 1.: **Og Himmelen og Jorden bleve fuldkommede og alle deres Kræfter,** det er **al deres Hær.** Og denne Maade at tale paa om Himmelens Kræfter er den meest brugelige i Skriften, og det er tydeligt af disse Sprog, at Himmelens og Jordens Hære eller Kræfter er Alt, hvad der er, det være sig Sol, Maane, Stjerner og i Alt, hvad der er deroppe. Men paa Jorden er det Mennesker, Dyr, Fugle, Fiske, Træer, Urter, og hvad mere der findes derpaa.

Saa maa nu begge disse Slags af Himmelens Kræfter være meent, men navnlig dens Hær. Christus vil da hermed sige, at alle Skabninger skulle komme i Bevægelse og tjene denne Dag med Tegn, Sol og Maane med Formørkelser, Stjernerne med at falde, Folkene at føre Krig, Menneskene med Angst og Frygt, Jorden med Bæven, Vandene med Storm og Brusen, Luften med Pestilentse og Gift, saaledes ogsaa Himmelen med al dens Hær røres.

Men hvad der forstaaes ved at Himmelens Hær skal **røres,** det ved jeg endnu ikke. Det skulde da være den store Constellation*) af Planeterne, som indtraf i Aaret 1524. Thi Planeterne ere visseligen de fornemste af Himmelens Hær og Kræfter, og naar de paa en forunderlig Maade stille sig sammen, saa er det ganske vist et Tegn over Verden.

Nu siger Christus ikke, at alle Himmelens Kræfter eller al dens Hær skal røres, men kun Nogle. Thi ikke alle Stjerner skulle, som ovenfor sagt, røres, ikke alle Mennesker lide Angst og Frygt, ikke alle Vande bestandigen bruse og buldre, Sol og Maane ikke hver Dag formørkes; thi det skal kun være Tegn, som kun maa ske med en Deel, og det en liden Deel, forat de kunne vække en særdeles Opmærksomhed i Modsætning til den anden Deel, som ikke skal være Tegn. Derfor holder jeg fast derpaa, at de himmelske Kræfters Rørelse skal bestaa i saadanne Constellationer af Planeterne.

Men her skal du nu ikke lade dig vildlede deraf, at Constellationerne hidrøre fra Himmellegemernes naturlige Løb. Christus kalder dem dog et Tegn, og det er vel at lægge Mærke til, eftersom det ikke indtræffer alene, men forener sig med den Mængde andre Tegn og er samtidig med dem. Lad de Vantroe tvivle og foragte Guds Tegn og sige, at det er naturlige Tildragelser; hold du dig til Evangeliet.

Der er endnu flere Tegn, som paa andre Steder ere beskrevne, saasom Jordskjælv, Pestilentse, Dyrtid og Krig (Luc. 17. og Matth. 24.) Af dem have vi ogsaa seet mange, ihvorvel de ogsaa ere skeede

*) Constellation kaldes den eiendommelige Stilling, som enkelte Stjerner til visse Tider indtage i Forhold til hverandre. Overs. Anm.

tilsorn, men derfor ere de ikke destomindre bestemte Tegn, isærdeleshed naar de indtræffe samtidig med de andre. Enhver maa ogsaa bekjende, at Nutidens Krige er af saadan Beskaffenhed, at de, som have været førte i Fortiden, ere som Børneverk at agte mod dem, saa storartet og grueligt gaar det til med Skydevaaben, Harnisk og Rustning. Men eftersom Dagens Evangelium Intet taler derom, saa lade vi dem og nu uomtalte. Men, Kjære, lad det være Tegn, og det store Tegn, som betyde noget Stort. Men de ere allerede geraadede i Forglemmelse og Foragt.

Og da skulle de se Menneskens Søn komme i Skyen med megen Kraft og Herlighed.

Det Ord **Kraft** kan her atter forstaaes om den store Hær af Engle, Hellige og alle Skabninger, som skulle komme med Christus til Dommer — og det anseer jeg for den rette Forstaaelse —, eller om Magt og Styrke, saa at denne Christi Komme skal ske med ligesaa megen Magt og Herlighed, som den første var ringe og uanselig.

Han siger heller ikke blot, at han vil komme, men at **de skulle se ham komme.** Thi efter sin legemlige Fødsel er han ogsaa kommen, men blev ikke seet af Nogen som den han var; han kommer ogsaa endnu daglig formedelst Evangeliet aandeligen til de Troendes Hjerter, det seer heller Ingen; men denne Tilkommelse vil ske aabenbart, saa at Enhver maa se det, som det hedder i Aab. 1, 7.: **hvert Øie skal se ham,** og se ham saaledes, at de forstaa, at det er ingen Anden, som kommer, end Menneskets Christus i legemlig Skikkelse, saaledes som han er født af Jomfru Maria og har vandret paa Jorden.

Thi han havde vel ellers kunnet sige: De skulle se mig; men det havde ikke været tydeligt talt om hans legemlige Skikkelse. Men nu da han siger, at de skulle se **Menneskens Søn,** saa er det dermed tydeligt udtrykt, at det skal være en legemlig Tilkommelse, i legemlig Skikkelse, som kan sees med legemlige Øine, dog med stor Kraft, med Englenes store Hær og med al Herlighed, siddende paa en Lysky, og alle Hellige med ham. Om denne Dag siger Skriften Meget, og Altsammen henpeger ogsaa derpaa.

Dette være talt om Tegnene. Nu følger

Den anden Deel, de Christnes Trøst ligeoversor disse Tegn.

Men naar disse Ting begynde at ske, da seer op, og opløfter Eders Hoveder, efterdi Eders Forløsning stunder til.

Her vil du nok sige: Hvem kan opløfte Hovedet imod saadan gruelig Brede og Dom? Al Verden forskrækkes dog for denne Dag og slaar snarere Hoved og Øine ned af Skræk og Frygt. Hvorledes skulle da vi se op og opløfte Hovedet, hvad der jo betyder Glæde og Længsel? Svar: Det er Altsammen sagt til de Christne, som i Sandhed ere Christne, og ikke til Hedninger eller Jøder. Men de sande Christne geraade i store Forfølgelser og Anfægtelser af Synden og alslags Ondt, saa at Livet bliver dem suurt og slemt. Derfor vente og længes de efter og bede om at blive forløste fra Synden og alt Ondt, saaledes som det ogsaa hedder i Fadervor: **Tilkomme dit Rige,** og **fri os fra det Onde.**

Ere vi rette Christne, saa bede vi ogsaa denne Bøn med Alvor, af Hjertens Grund. Men bede vi ikke af Hjertens Grund og med Alvor, saa ere vi endnu ikke rette Christne. Naar vi da bede ret, saa maa det visselig staa saaledes til med os, at vi med Glæde og Længsel se paa disse Tegn hvor skrækkelige de end ere, saaledes som Christus her opmuntrer dertil og siger: **Naar disse Ting begynde at ske, da seer**

op. Han siger ikke: Værer bange, eller: Slaar Øinene ned. Thi da kommer jo det, som vi saa alvorligen have bedet om. Er det nu vort alvorlige Ønske at blive forløst fra Synd, Død og Helvede, saa maa vi ogsaa paa det Høieste attraa og elske denne hans Til-kommelse.

Saaledes siger ogsaa St. Paulus 2 Tim. 4, 8.: **Isvrigt er Retfærdighedens Krone henlagt til mig, hvilken Herren skal give mig paa hin Dag; dog ikke alene mig, men ogsaa alle dem, som have elsket hans herlige Aabenbarelse.** Giver han alle dem Kronen, som elske hans Tilkommelse, hvad vil han da give dem, som hade og frygte den? Ganske vist Helvede, som hans Fiender. Og Tit. 2, 13.: **Vi skulle forvente den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi Herligheds Aabenbarelse.** Og Luc. 12, 36. siger Christus: **Værer ligesom de Mennesker, der vente deres Herre, naar han vil bryde op fra Bryllupet.**

Men de, som frygte og ikke ville, at han skal komme, hvad gjøre de, naar de bede den Bøn: **Tilkomme dit Rige, ske din Villie,** og **fri os fra det Onde?** Træde de ikke frem for Gud og bede til ham imod sig selv? Arbeide de ikke imod Guds Villie, som vil, at denne Dag skal komme, forat hans Hellige kan blive forløste? Vi maa derfor anvende stor Flid derpaa, at der ikke i os skal findes Had til eller Frygt for denne Dag; thi denne Frygt er et slet Tegn og hører de Fordømte til, hvis haarde Hoveder og forstokkede Hjerter maa blive bevægede og brudte ved saadanne Stød og saadan Skræk, om de maaske vilde forbedre sig.

Men for de Troende skal hans Tilkommelse være kjær og trøstelig. Det vil blive en Dag, paa een Gang til den høieste Glæde og Frimodighed for de Troende, og til den høieste Skræk og Uro for de Vantroe, ligesom ogsaa i dette Liv den evangeliske Sandhed er det Allerlifligste for de Gode, det Allerhæsligste for de Onde. Hvorfor skulle de Troende frygte, og ikke i høieste Maade glæde sig, eftersom de forlade sig paa Christus, og eftersom Dommeren kommer for at forløse dem og er paa deres Side?

Men saa siger du: Ja, jeg vilde ogsaa gjerne længes efter og elske denne hans Tilkommelse, naar jeg var from og uden Synd. Svar: Velan, hvad hjælper dig da, at du frygter og undflyr? Dermed bliver du ikke forløst fra Synden, om du end levede tusinde Aar i saadan Frygt. De Fordømte frygte i Evighed derfor, dog blive de derved ikke deres Synder kvit, ja denne Frygt forøger kun Synden og forhindrer dig baade fra at være uden Synd og fra at undfly denne Dag. Frygten maa fare ud, og en Lyst til Retfærdighed og til denne Dag træde ind. Men hvis det er sandt, at du gjerne vilde være from og uden Synd, saa tak Gud og hold ved, og begjer at blive endnu mere uden Synd, og Gud give, at denne Begjering var saa retskaffen og stor hos dig, at du døde deraf.

Der er Ingen bedre rustet til den yderste Dag end den, som begjærer at være uden Synd. Eftertragter du dette, hvad frygter du da for? Du har jo da det samme Maal, som denne Dag: den kommer forat forløse fra Synden alle dem, som tragte derefter, og du attraar jo ogsaa at blive forløst derfra. Tak du Gud og bliv stedse ved i denne Attraa; Christus siger, at hans Tilkommelse skal være en **Forløsning.**

Men se til og bedrag dig ikke selv, idet du siger, at du gjerne vilde være uden Synd og ikke frygte for denne Dag. Maaske er dit Hjerte falskt, og du frygter for den, ikke saaledes, at du gjerne vil være uden Synd, men fordi du paa Grund af den ikke kan synde frit og sikkert. Se da til, at ikke Lyset i dig er Mørke, thi et Hjerte, som i Sandhed gjerne var Synden kvit,

det glæder sig visseligen til denne Dag, som vil opfylde dets Begjering; men glæder det sig ikke, saa er der heller ingen grundig Attraa efter at blive Synden kvit.

Derfor maa vi for alle Ting aflægge dette Had og denne Frygt for hans Tilkommelse, og gjøre os Flid for, at vi med fuldt Alvor tragte efter Befrielse fra Synden. Naar vi gjøre det, saa kunne vi ikke alene med Tryghed forvente hin Dag, men ogsaa med fuld Attraa og Glæde bede om dens Komme og sige: **Tilkomme dit Rige, ske din Villie.** Og i dette Stykke maa du lade dit eget Forgodtbefindende og dine egne Følelser fare, og holde dig til Christi trøstefulde Ord og dig derpaa ganske forlade.

Se, hvorledes skulde han vel paa en lifligere Maade formane, trøste og styrke dig? For det **Første** siger han: **I skulle høre om Krig og Oprør, men forfærdes ikke.** Naar han byder dig ikke at forfærdes, hvad er det da Andet, end at han formaner dig til at være ved godt Mod og at iagttage disse Tegn med Glæde? For det **Andet** byder han dig frimodig at **se op.** For det **Tredie,** at **opløfte Hovedet.** For det **Fjerde** kalder han det **din Forløsning.** Hvad skal trøste og styrke dig, naar ikke saadanne Ord gjøre det? Mener du, at han lyver for dig eller vil bedrage dig til at fatte en falsk Fortrøstning?

Kjære, lad ikke saadanne Ord være sagte forgjæves, tak du Gud og forlad dig derpaa. Der er ellers intet Raad og ingen Trøst mere, hvis du slaar disse Ord hen i Vind og Veir. Christus siger trøstelig, det er ikke din Fordømmelse, men din Forløsning. Vil du selv vende Ordene om for dig og sige, det er ikke din Forløsning, men din Fordømmelse, og saaledes undsly din egen Salighed, saa kan du ikke hilse Gud, naar han møder dig, heller ikke takke ham, naar han hilser dig.

Han har udentvivl talt disse trøstelige Ord til Bedste ogsaa for de Forsagte, som, om de end ere Fromme og beredte til den yderste Dag, dog ængste sig med en altfor stor Frygt og derved hindres fra at længes efter denne Dags Komme, saadanne, som der især skal findes mange af ved Verdens Ende. Derfor kalder han det deres Forløsningsdag. Thi ved Verdens Ende, naar Synden paa den allerskrækkeligste Maade skal tage Overhaand, da vil ved Siden af Synden den anden Deel, Syndens Straf med Pestilentse, Krig, Dyrtid, ogsaa tage Overhaand, og da trænge de Troende til en stærk Frimodighed og Trøst imod begge disse Onder, baade Synden og dens Straf. Derfor bruger han det allerligligste Ord **Forløsning,** et Ord, som alle Hjerter gjerne høre. Hvad er Forløsning? Hvem vilde ikke gjerne blive forløst? Hvem skulde have Lyst til at forblive under saadant elendigt Væsen, som baade Synden og Syndens Straf er? Hvem skulde ikke billigen ønske en Ende paa saadan Elendighed, saadan Fare for Sjælene, saadan Fordærvelse for Menneskene, især da Christus saa lifligen opmuntrer dertil og lokker og trøster.

De ugudelige Drømmeprædikanter ere at revse, som med deres Prædiken dølge disse Christi Ord for Hjerterne og vende deres Tro bort derfra, som ville gjøre Folk fromme med bare Skræk, og dernæst med egne gode Gjerninger og Fyldestgjørelse for Synden forberede dem til denne Dag. Derved maa da idel Forsagthed, Frygt og Skræk forblive og tiltage i Hjerterne, og Had, Uvillie og Sky for denne Christi Tilkommelse, det er, Fiendskab mod Gud, blive fremkaldt, eftersom de lære ikke at forestille sig Christus anderledes end alene som en streng Dommer, som de skulle stille tilfreds og forsone med egne Gjerninger, og de holde ham aldrig for en Forløser, saaledes som han her selv benævner og tilbyder sig, af hvem vi ogsaa skulle i en

faft Tro forvente, at han af lutter Naade vil forløse os fra Synden og alt Ondt.

Se, saaledes gaar det altid, naar man ikke prædiker Evangeliet rettelig, men kun med Paabud og Trusler jager Hjerterne, da driver man dem kun længer bort fra Gud og gjør dem kun uvillig stemte imod Gud. Forskrække skal man nok, dog kun de Halsstarrige og Forstokkede, men efterpaa igjen styrke og trøste dem, naar de ere blevne frygtsomme og forsagte.

Af alt dette se vi, hvor faa de Mennesker ere, som bede Fadervor ret, uagtet denne Bøn dog bedes uden Afladelse, utallige Gange trindt omkring i al Verden. Thi det er ganske Faa, som ikke meget heller ønskede, at denne Dag aldrig skulde komme, og det er jo netop det Samme, som at Guds Rige aldrig skal komme. Altsaa beder deres Hjerte imod deres Mund, og Gud dømmer efter Hjertet, men de efter Munden. Derfor anordne og holde de mange Bønner, skraale alle Verdens Kirker fulde, og det hedder Altsammen Bøn, uagtet det i Grunden ikke lyder anderledes end saa: Tilkomme ikke dit Rige, eller: Lad det endnu ikke komme. Siig mig, er ikke en saadan Bøn ret en Gudsbespottelse? saadan en Bøn, hvorom Pf. 109, 7. siger: **Hans Bøn skal blive til Synd.** Ikke destomindre anvendes nu al Verdens Gods og Guld derpaa, at saadan Bespottelse skal opfylde hver Krog og lade sig betitle Gudstjeneste.

Dog skal den ikke forsage, som føler saadan Frygt for denne Dag, men bruge den viseligen. Men den bruger den viseligen, som af saadan Frygt lader sig drive og formane til at bede om Naade, der borttager denne Frygt og giver ham Lyst og Længsel efter denne Dag. Thi Christus har forjættet, at hvad vi bede om, det skulle vi faa (Matth. 7, 7). Derfor ere saadanne frygtsomme Folk deres Frelse nærmere end de Ryggesløse og Haardnakkede, som hverken frygte for eller trøste sig til denne Dag. Thi om de endnu ikke have Lyst og Længsel derefter, saa have de dog i sig en Drift, som tilskynder dem at bede om Lyst og Længsel derefter. Men den bruger denne Frygt paa en uviis Maade, som kun forøger den og bliver ved deri, som vil han derved rense sig fra Synd. Men der kommer Intet ud deraf. Thi ikke Frygten, der, som Johannes siger, maa udbrives, men Kjærligheden, der, som St. Paulus siger, maa blive ved, vil blive bestaaende paa denne Dag. Men Frygten skal tilskynde til at søge og bede Gud om saadan Kjærlighed; thi hvis Frygten ikke udbrives, da modstaar den Guds Villie og din egen Forløsning. Dog er det ikke fornødent, at vi skulle blive ganske og aldeles uden Frygt, thi der bliver altid noget af vor Natur tilbage hos os, og den er svag og kan ikke være ganske uden Frygt for Død og Dom, men Aanden skal dog være ovenpaa, som Christus siger Matth. 26, 41: **Aanden er villig, men Kjødet er skrøbeligt.**

Og han sagde dem en Lignelse: Seer Figentræet og alle Træer: naar de allerede springe ud, og I se det, da skjønne I af Eder selv, at Sommeren er nu nær. Ligesaa og I, naar I se disse Ting at ske, da vide I, at Guds Rige er nær.

Idel Trøsteord Altsammen. Han tager ikke Lignelsen af Høst eller Vinter, naar alle Træer blive bladløse, og en sørgelig Tid begynder, men af Foraaret og Sommeren, som er en glædelig og fornøielig Tid, naar alle Skabninger faa nyt Liv og ere glade. Dermed lærer han os tydeligt nok, at vi skulle forvente og fortrøste os til den yderste Dag med samme Lyst og Længsel som den, hvormed alle Skabninger glæde sig til Vaaren eller Sommeren. Hvortil skulde ellers denne Lignelse tjene,

naar det ikke var dette, som han dermed vilde lære os? Han havde vel fundet en anden Lignelse, som ikke indeholdt en saadan Lyst og Glæde. Derhos siger han ikke: Helvede eller Eders Fordømmelse er nær, men **Guds Rige.** Hvad er det, at Guds Rige er nær, Andet end, at vor Forløsning er nær?

Vi selv ere jo Guds Rige, som han siger Luc. 17, 21: **Se, Guds Rige er inden i Eder.** Derfor nærmer det sig da, naar vi ere nærved at blive forløste fra Synden og alt Ondt. Thi i dette Liv begynder det i Aanden, men efterdi vi endnu maa kjæmpe med Synden og lide meget Ondt, og derhos endnu have Døden ivente, saa er Guds Rige ikke endnu fuldkomment, men naar nu Synd og Død og alt Ondt bliver taget fra os, da er det fuldkomment. Det skal ske paa den yderste Dag og ikke i dette Liv.

Derfor, kjære Menneske, betragt dit Liv, prøv dit Hjerte, hvorledes det er sindet mod denne Dag. Forlad dig ikke paa din gode Vandel, den vil snart blive tilskamme for dig, men tænk efter og styrk din Tro, at du ikke med de fordømte og forvendte Mennesker forskrækkes for denne Dag, men længes efter den som efter din Forløsning og Guds Rige i dig, saa at, naar du hører den omtale eller tænker paa den, dit Hjerte da hopper af Glæde og længselsfuldt attraar den. Vil du ikke rette dig herefter, saa tænk aldrig, at du alligevel vil bestaa, om du end havde alle Helgeners gode Gjerninger at opvise.

Sandelig siger jeg Eder, at denne Slægt skal ikke forgaa, førend det skeer Altsammen. Himmelen og Jorden skulle forgaa, men mine Ord skulle ingenlunde forgaa.

Hvorfor bekræfter Herren sine Ord saa fast og dyrt og stadfæster dem saa over al Maade stærkt med Lignelser, med Ed og med det Tegn hentet fra denne Slægt, at den skal vedblive ligesaalænge, og tillige med den Forsikkring, at Himlen og Jorden skulle forgaa før hans Ord? Det skeer Altsammen af den Grund, at, som ovenfor sagt, al Verden skal være saa sikker og med seende Øine saa aldeles foragte Tegnene, at neppe noget Guds Ord har været saa foragtet, som disse Ord ville blive det, hvormed han forkynder og varsler den yderste Dag. Det vil for al Verden synes, som om det ikke er de forudsagte Tegn. Og om de end allerede se dem, saa skulle de dog ikke tro, at det er dem, saa at endog de Udvalgte skulle komme til at tvivle paa disse Guds Ord og Tegn, paadet at den Dag skal komme netop, naar Verden endnu aldrig har været saa sikker og derfor i et Øieblik vil blive overrasket i den største Sikkerhed, saaledes som det hedder i det ovenanførte Sprog af St. Paulus.

Derfor vil Christus forvisse os og vække os op, saa at vi med Vished vente Dagen, naar Tegnene vise sig. Og om Tegnene end ere uvisse, saa ere de dog uden al Fare, som med Vished holde dem for Tegn, medens det er farligt for dem, som foragte dem. Lader os derfor holde os til det Visse og anse de omtalte Tegn for de rette, paadet at vi ikke maa forløbe os med de Vantroe. Tage vi feil, saa have vi dog truffet det Rette; tage de feil, saa vil det ogsaa slaa feil med dem for bestandig.

Med **denne Slægt** mener han **Jøderne,** og af dette Sprog følger det klarligen, at det ikke er sandt, hvad man i Almindelighed siger, at Jøderne skulle alle blive Christne, idet man derhos anfører Sproget Joh. 10, 16: **Der skal blive een Hjord og een Hyrde.** Dette Sprog er opfyldt, ikke derved, at Jøderne gik over til Hedningerne, men derved, at Hedningerne sluttede sig til Jøderne og bleve Christne paa Apostlernes Tid, saaledes som St. Augustin oftere udlægger det, og Christi

egne Ord fører det med sig, naar han i Joh. 10, 16 siger: **Og jeg haver andre Faar, som ikke ere af denne Sti; dem bør det mig og at føre did, og de skulle høre min Røst, og der skal blive een Hjord og een Hyrde.** Her seer du nu klart, at han taler om Hedningerne, som ere komne til den jødiske Faaresti. Derfor er Sproget forlængesiden opfyldt. Men her siger han: denne Slægt skal ikke forgaa, førend det skeer Altsammen, det er, Jøderne, som have korsfæstet Christus, maa forblive som et Tegn, og om end allerede Mange af dem ere blevne omvendte, saa maa dog Slægten med sin Eiendommelighed blive tilbage.

Der er nu ogsaa Nogle, som bemøie sig med at udfinde, hvorledes Himlen og Jorden skulle forgaa, og tage den blinde Hedning Aristoteles til Hjælp; han maa udlægge Christi Ord for dem, og de sige da, at Himmel og Jord ikke skulle forgaa med Hensyn til sit Væsen, men med Hensyn til sin udvortes Skikkelse. De vide meget vel, hvad de snakke om. Naar de forstode det saaledes, at Himmel og Jord skulde blive til Noget, saa var det vel rigtigt; men lad de Blinde fare.

Du skal vide, at ligesom vore afsjælede Legemer ogsaa skulle blive forvandlede efter sit Væsen, og dog skulle blive dannede til netop de samme igjen, ogsaa med Hensyn til sit Væsen, saaledes vil Himmel og Jord med alle Elementer og Alt, hvad der findes derpaa, ogsaa alle Menneskers Legemer, paa den yderste Dag smeltes ved Ild og blive til Støv, saa at der intetsteds findes Andet end bare Ild, og strax derpaa Alt igjen blive skabt paany paa det Allerskjønneste, saa vore Legemer skulle lyse klart som Solen, og Solen syv Gange klarere end nu. Derom siger 2 Pet. 3, 10. 13: **Himlene skulle forgaa med stort Bulder, men Elementerne skulle komme i Brand og opløses, og Jorden og Alt, hvad der er paa den, skal opbrændes. — Men vi forvente efter hans Forjættelse nye Himle og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed bor.**

Saa vidner og St. Paulus 1 Cor. 3, 13, at den yderste Dag skal aabenbares med Ild. Og Es. 30, 26 hedder det: **Og Maanens Lys skal være som Solens Lys, og Solens Lys skal være syvfold som syv Dages Lys paa den Dag, da Herren skal forbinde sit Folks Brøst og læge dets Bunders Saar.** Ligesaa 65, 17: **Se, jeg skaber nye Himle og ny Jord, og de første skal ikke ihukommes, ei heller opkomme i Nogens Hjerte, men de skulle glæde og fryde sig indtil evig Tid ved det, som jeg skaber.** De skulle altsaa forgaa, ikke alene med Hensyn til sin udvortes Skikkelse, men ogsaa med Hensyn til Væsen. Det skulde da være, at du ikke vilde kalde det at forgaa, at blive til Støv, saa at man ikke mere kan finde eller se det, ligesom forbrændte Legemer blive til Aske og til Intet.

Men hvor blive da imidlertid vore Sjæle af, naar hele Skabningen paa ethvert Sted staar i Fyr og Flamme, og naar intet Sted eller Rum gives? Svar: Kjære, siig mig, hvor ere de nu? eller hvor ere de, naar vi sove, naar de ikke vide det Mindste af, hvad der skeer udvortes med Legemet og med alle legemlige Skabninger? Mener du ikke, at Gud er istand til at bevare Sjælene i sin Haand, saa at de ikke engang blive var, at Himmel og Jord blive til Støv? Eller mener du, at han behøver et legemligt Huus til dem, ligesom en Hyrde til sine Faar? Det er nok, at du veed, at de ere i Guds Haand og ikke i nogen Skabnings Skjød eller Rum. Om du nu ikke ved, hvorledes det gaar til, saa lad dig ikke føre vild. Du har jo endnu ikke lært, hvorledes det gaar til med dig, naar du sover eller opvaagner, og du veed jo heller aldrig, hvor nær Søvnen eller din

Opvaagnen er dig, Ting, hvormed du dog daglig omgaaes: hvorledes vil du da begribe dette? Det hedder: Fader, i dine Hænder befaler jeg min Aand, derved bliver det. Imidlertid vorde Himmel og Jord nye og vore Legemer ligesaa, og de blive igjen levende til evig Salighed, Amen. Dersom vi vidste, paa hvad Maade Sjælene skulle blive opholdte, saa var det ude med Troen; men nu, naar vi fare hen og ikke vide hvor, men fortro os paa Gud og i hans Hænder, saa bliver Troen bestaaende i sin Værdighed.

Til Slutning maa vi ogsaa en Smule betragte den hemmelige Betydning i dette Evangelium. Solen er Christus, Maanen Kirken, Stjernerne de Christne, Himmelens Kræfter ere de mægtige Mænd eller Planeterne i Kirken. Nu betegne de legemlige Tegn visseligen, hvorledes det allerede i lang Tid er gaaet til og fremdeles gaar til i Christenheden, thi de rette sig efter, hvad Synden fortjener, idet de true og vise den Straf, som skal ramme den.

At **Solen mister sit Skin** betyder uden al Tvivl, at Christus ikke lyser i Christenheden, det er, Evangeliet bliver ikke prædiket, og Troen udslukkes, saa at der ingen Gudstjeneste er længer. Det skeer og er skeet formedelst Menneskers Lærdomme og Gjerninger. Og Paven sidder i Christi Sted i Kirken og lyser som en Lort i en Lygte, han med hans Biskoper, Præster og Munke. Dem er det, som have formørket Solen for os, og istedetfor den rette Gudstjeneste oprettet en Afguds- og Narretjeneste med Kronragning, Kapper, Klædebragter, med Piben og Skraalen, med Sang og Klang ꝛc. O, hvilket Mørke! hvilket Mørke!

Deraf maa følge, at **Maanen** heller **intet Skin giver.** Det er, naar Troen udslukkes, saa maa Kjærligheden ogsaa udslukkes, saa at man ingen christelig Gjerning seer længer, saa at der ikke findes noget Exempel, hvormed den Ene tjener den Anden, men Folket kun bliver ledet til afgudiske Narregjerninger, saasom Anordninger, Messer, Vigilier, Altere, Kapeller, Kalke, Klokker og Gjøgleverk. O, nok engang: hvilket Mørke!

Stjernernes Fald udtyder jeg om det Menneske, som først er døbt og bleven en Christen og derpaa bliver en catholsk Præst eller Munk. Tro mig hvo, som vil; hvo, som ikke vil, han lade det være; jeg veed, hvad jeg siger. Jeg siger ikke, at de Alle skulle gaa fortabte, Gud kan vel midt i Ilden opholde, hvem han vil; men det siger jeg, at hvo, som bliver Præst eller Munk i den Tanke, at han vil indtræde i en saligere Stand end Andre, han træder over fra den christelige Tro til Vantro. Thi ved Stjernernes Fald betegnes ikke grove Fald, saasom Mord, Horeri, Tyveri, men Affald fra Troen. Disse Præster og Munke ere (saafremt Gud ikke gjør særdeles Under) paa Grund af deres Stand visseligen saa frafaldne og fornegtende Christne, at der ikke gives værre Folk paa Jorden.

Tyrkerne ere ogsaa Ikkechristne, men i to Henseender ere de bedre end disse: for det Første deri, at de aldrig have været Christne eller ere faldne fra Troen. For det Andet begaa de heller ingen Synd med Sakramenterne. Men disse Folk gjøre af den hellige Nadvere et Offer og en god Gjerning, gjør det daglig og utallige Gange, hvad der dog er er den allergrueligste Fordreielse, som Solen nogensinde har skinnet paa. Kortsagt, hvo, som ved Gjerninger og Indtrædelse i den geistlige Stand vil blive from og salig, han træder ud af Troen og falder fra Himmelen. Thi alene Christi Blod kan gjøre os fromme og salige. Derfor, naar du seer en Stjerne falder, saa vid, at det betegner Indtrædelse i Præste-, Munke- eller Nonnestanden.

Men at **Menneskene forsmægte af Frygt** betyder den Kval, som Pavens

Hellige og faldne Stjerner føle; thi de gjøre store Ting og deres Samvittighed har dog aldrig Fred, saaledes som den hele Skrift kalder deres Væsen, Møie og Arbeide.

Vindenes Suusen og **Vandenes Bruusen** betyder de verdslige Stænder, de høiere og de lavere. Iblandt dem er der nu ingen Fyrste, intet Land enigt med det andet, ingen Redelighed, ingen Tillid til hverandre indbyrdes. Enhver holder paa sin Ret, derhos er der heller ikke nogen Straf, nogen Frygt eller nogen Tugt paa Jorden, og al Verden driver frit paa Æden, Drikken, Ukydskhed og alle Lysters Tilfredsstillelse, saa at det suser og bruser.

Himmelens Kræfter ere vore Planeter, vore geistlige Junkere og Tyranner, Pave, Biskoper, og deres Kammerater, Høiskolerne, som have sat sig saa fast i verdsligt Regimente, Gods, Ære og Lyst med al mulig Sikkerhed, at de mene, at de ere langtfra at være Planeter, det er errores eller **Vildfarende**; thi det græske planeta betyder en Vildfarende, En, som ikke følger den lige Vei, men gaar tilbage eller til begge Sider, saaledes som Planeterne gjøre paa Himlen. Dette sammenfatte vi i et Ordsprog og sige: Selvklog og lærd, bagvendt i Færd, det er, det geistlige Regimente er idel Planeter. Men naar nu Evangeliets Lys bryder frem og viser dem deres Dyder og lader deres rette Farve komme tilsyne, at de ere ulærde Træguder og Sjælefordervære, saa blive de vrede, komme i Bevægelse og danne Constellationer, det er, slutte sig sammen, ville beskytte sig med Buller og Papirer og true med en stor Syndflod. Men det vil og skal ikke hjælpe dem: Dagen bryder frem, den vil man ikke kunne gjemme under en Skjæppe, som om det var et Voxlys.

Lignelsen om Figentræet, forekommer det mig, betegner den hellige Skrift, som hidtil har lagt under Bænken. Den udfolder sig og faar Blade, det er, dens Ord komme frem for Dagen. Thi i tolv Aarhundreder ere de ikke komne saa vidt frem. I Sprogene har man heller ikke været saa hjemme før. Derom nærer jeg imidlertid ingen Tvivl, at Skriften er et Figentræ, hvad der ogsaa med Lethed lader sig paavise. Thi ligesom Adam og Eva bedækkede sig med Figenblade, saaledes bruger stedse den gamle Adam Skriften til at besmykke sig med. Bogen maa ogsaa frem, Bladene maa grønnes, og det hjælper ikke, hvormeget Planeterne komme i Bevægelse derover. Men Sommeren er ikke fjern, give nu Gud, at ogsaa Frugterne fulgte med Bladene. Jeg er bange for, at det vil blive med Bladene; thi vi tale vel meget om den rette Tro, men gjøre Intet.

Dette være nok om den hemmelige Betydning. Den, som vil gaa videre, har heri en Anledning og en Begyndelse til Granskning. Men Planeterne eller de geistlige Herrer med deres Partier skulle ikke tro Noget af alt dette, paadet at Skriften maa blive sanddru, som tillægger dem en saa stor Sikkerhed og Ligegyldighed med Hensyn til alle Guds Ord, Gjerninger og Tegn.

Tredie Søndag i Advent.

Prædiken over Epistelen.

1 Cor. 4, 1-5.

Saaledes agte hvert Menneske os som Christi Tjenere og Huusholdere over Guds Hemmeligheder. Jøvrigt udkræves af Huusholdere, at de maa findes troe. Men jeg agter det for saare Lidet at dømmes af Eder eller af en menneskelig Ret; ja, jeg dømmer mig end ikke selv; thi vel veed jeg Intet med mig selv; men dermed er jeg ikke retfærdiggjort; men Herren er den, som mig dømmer. Derfor dømmer ikke Noget før Tiden, indtil Herren kommer, som og skal føre til Lyset det, som er skjult i Mørket, og aabenbare Hjerternes Raad; og da skal Hver vederfares sin Lov af Gud.

I denne Epistel have vi et Exempel paa det, som er omtalt i Evangeliet paa første Søndag i Advent, hvor vi have hørt, at Disciplene ikke selv red paa Føllet, men førte det til Christus og satte ham derpaa. Det samme gjør Apostelen her. Thi Corinthierne begyndte at splittes ad og at hænge ved Apostlerne. Endeel roste sig af St. Petrus, Endeel af St. Paulus, Endeel af Apollos; Enhver beraabte sig paa sin Apostel, som havde døbt eller underviist ham, eller som tyktes ham at være den fornemste. Da kommer Paulus og forebygger dette, han tillader ikke, at Nogen roser sig af den ene eller den anden Apostel, men alene af Christus, og siger: Der ligger ingen Vægt paa, hvem de ere, som have døbt eller underviist dem, men derpaa kommer det an, at de endrægtigen holde sig til Christus og ere ham alene undergivne. Saa lærer da Paulus her træffende, hvad Mening de skulle have om Apostlerne. Og den hele Epistel er et grueligt Stød mod Pavedømmet og dets Regimente, som vi ville faa at se.

Saaledes agte hvert Menneske os som Christi Tjenere og Huusholdere over Guds Hemmeligheder.

Dette er talt om alle Apostler og Alle, som have arvet Apostlernes Plads, det være St. Peder eller St. Paul. Derfor skulle vi her nøie lægge Mærke til, hvorledes man skal agte Apostlerne og Biskoperne, saa vi hverken sætte dem for høit eller for lavt. Thi St. Paulus, ja den Helligaand har ikke for ingen Ting sat denne Maalestok, men udentvivl, forat vi skulle være skyldige til at rette os derefter.

Ligesaa er det ogsaa her foreskrevet Biskoperne, hvori deres Embede skal bestaa, og hvorvidt deres Magt strækker sig, paadet at, naar vi se en Biskop, som tiltager sig en større Magt, end denne Text giver, vi da sikkerligen skulle holde ham for en Ulv og en Djævelens Apostel og fly ham som saadan; thi det skal visselig være Antichristen, som gaar videre i sit geistlige Regimente, end der her er bestemt.

For det **Første** siger han, at vi skulle ikke antage eller agte dem for Andet end

Christi Tjenere, og at de skulle heller ikke ville være anseede for noget Andet. Men Betydningen af det Udtryk **Christi Tjener** skal man ikke udlede af den Gudstjeneste, som nu kaldes Christi Tjeneste, saasom Beden, Fasten, Kirkegang og Alt, hvad den geistlige Ret, Stiftelser og Klostre og den hele geistlige Stand kalder Gudstjeneste. Thi det er idel Paasund i Ord og Gjerning, hvorved dette Pauli Sprog og mange andre ere ganske formørkede, saa at Ingen længer veed, hvad Paulus her kalder Christi Tjeneste. Dermed mener han den Tjeneste, som bestaar i et Embede. Alle Christne tjene Gud, men de ere ikke alle i Embede. Saaledes kalder han ogsaa Rom. 11, 13 sit Embede en Tjeneste: **Forsaavidt jeg er Hedningernes Apostel, priser jeg mit Embede.** Og ovenfor i næstforegaaende Epistel Rom. 15, 8: **Jeg siger, at Christus er bleven Omskjærelsens Tjener,** samt 2 Cor. 3, 6: **Som og gjorde os dygtige til at være den nye Pagts Tjenere, ikke Bogstavens, men Aandens.**

Hvorfra skal jeg dog hente et saa kraftigt Sprog, at jeg kunde udrive af alle Christnes Hjerter den dybt rodfæstede Vildfarelse, som er indkommen ved Papisteriet, at de nemlig ved Gudstjeneste ikke forstaa Andet end deres egne Gjerninger, som de gjøre umiddelbart mod Christus? Hør dog, kjære Menneske! at **tjene Christus** og **tjene Gud** betyder hos St. Paulus fornemmelig at føre et Embede, som Christus har paalagt En, nemlig at prædike, det er en Tjeneste, som udgaar fra Christus, ikke ydes til Christus, og som ikke kommer fra os, men til os. Dette maa du vel mærke dig, thi det er meget nødvendigt; du kan jo ellers ikke vide, hvad disse Pauli Ord ministerium, ministratio, ministrare etc. etc. betyde. Han udtrykker dermed det Samme som vort **tjene, Tjeneste, Tjener,** ꝛc. Men sjelden tænker han paa den Tjeneste, som er rettet opad mod Gud, men i Almindelighed paa den, som er rettet nedad mod Menneskene; ligesom Christus ogsaa i Evangeliet byder sine Apostler, at de skulle være de Ringeste og Andres Tjenere.

Og paadet at det maatte blive forstaaet, at han mener en saadan Tjeneste, har han med Flid tilføiet Noget og derved forklaret sig selv, nemlig det Ord **Husholder** eller Forvalter. Dette kan ikke forstaaes om Andet end om Prædikeembedet.

Men han kalder det **Christi Tjeneste** og sig selv **Christi Tjener** af den Grund, at han har modtaget dette Embede af Christus og af ham har faaet Befaling om at prædike. Saaledes ere alle Apostler og Biskoper Christustjenere, det er, Christi Prædikanter, Christi Sendebud, Christi Embedsmænd, sendte til Menneskene med hans Budskab. Meningen af dette Sprog bliver altsaa denne: Enhver af Eder se til, at han ikke gjør nogen Anden til Hoved, ophøier nogen Anden til Herre, indsætter en anden Christus; men bliver Allesammen fast ved den ene Christus. Thi vi ere ikke Eders Herrer eller Eders Øverster eller Eders Hoved, vi prædike heller ikke om os selv, vi lære heller ikke vore egne Ord, føre Eder heller ikke til Lydighed mod os, saa at I ere os underdanige og holde vor Lære; nei, langt, langt derfra! Men vi ere hans Sendebud og Tjenere, som er Eders Øverste, Hoved og Herre; vi prædike hans Ord, indskjærpe hans Befalinger, føre Eder alene til Lydighed mod ham. Som Saadanne skulle I ogsaa agte os. Intet Andet skulle I vente af os, paadet at I dog ikke formedelst os, om vi end ere andre Mennesker end Christus, skulle bekomme nogen anden Lære, andre Ord, andet Regimente, anden Øvrighed end Christi. Hvo, som annammer og agter os som Saadanne, han agter os ret, han annammer ikke os, men Christus selv, som vi alene prædike. Men hvo, som ikke agter os for Saadanne, han gjør os

Uret, lader Christus, det fælles Hoved, fare, og vil opstille sig et eget Overhoved og gjøre os til Afguder.

Saaledes læse vi i Dom. 8, 22, 23., at Israels Børn sagde til Gideon: **Vær du vor Herre baade du og din Søn, saa og din Søns Søn.** Men han svarede dem: **Jeg vil ikke være Eders Herre, og min Søn skal ikke være Eders Herre; Gud skal være Eders Herre.** Og første Sam. 8, 7., da Israels Børn begjerede en Konge af Samuel, saa sagde Gud: **De have ikke forkastet dig, men mig have de forkastet, at jeg skal ikke regjere over dem.** Her se vi, at Gud ikke kan taale nogen anden Øvrighed end sig selv alene iblandt sit Folk og i sit Regimente.

Men du vil maaske her spørge: Hvad Synd gjorde de deri, da dog Gideon var skjenket dem af Gud til en Høvedsmand i Striden, og da dog Gud senerehen indsatte mange hellige Konger over dem? Svar: Det var ikke Synd eller stridende mod Guds Villie, at de havde Konger eller Fyrster; thi Øvrighed maa der være paa Jorden; men det var deres Feil, at de gave sig ind under menneskeligt Regimente og ikke vare tilfredse med Guds Regimente. Thi Gideon og de hellige Konger gik i deres Regjering ikke et Haarsbred videre, end Guds Bud og Befaling strakte sig, og forholdt sig ikke anderledes end som Guds Tjenere, det er, de styrede Folket efter Guds Ord, ikke efter sit eget Ord. Og saaledes blev Regimentet Guds alene, og de vare Tjenere deri, ligesom Apostlerne vare det i Christi Ord.

Derfor synger ogsaa David saaledes om sit eget Regimente, som om det var Guds, og siger Ps. 7, 7 flgg.: **Staa op, Herre! i din Vrede, ophøi dig over mine Fienders megen Grumhed, og hjælp mig atter i det Embede, som du har befalet mig. Saa skal Folkenes Forsamling omringe dig og for din Skyld komme igjen i det Høie. Herren holder Dom over Folkene.**

Men hvor man gaar udenfor Guds Bud, og Øvrigheden fordrister sig til at regjere efter Menneskelærdomme, eller Undersaatterne eftertragte dette, der opstaar Afguderi og nye Overhoveder. Øvrigheden er da ikke mere en Tjenerinde, men den herskер paa egen Haand, uden Guds Bud eller Befaling. Da siger Gud det Samme, som han sagde til Samuel: **De have ikke forkastet dig, men mig have de forkastet, at jeg skal ikke regjere over dem.** Jeg taler nu om det Regimente, som angaar Sjælene, og som skal bestaa for Gud; thi det verdslige Regimente angaar ikke Sjælene og hører heller ikke herhen.

Hvor nu mere end dette ene Overhoved, Gud eller Christus, bliver opstillet, der maa ogsaa opstaa en anden Lære og et andet Ord end Christi Lære og Ord; der maa det da ogsaa snart være ude med Christi Tjeneste, Christus blive forkastet, og et nyt Herskab antaget. Det kan Enhver godt begribe, at de to Ting ikke vel kunne forenes, at være Christi Tjener og at lære sit eget Ord. Hvorledes kan den være Christi Tjener, som ikke lærer Christi Ord? eller hvorledes kan han lære sit eget Ord, naar han skal lære Christi Ord? Lærer han sit eget Ord, saa er han en egen Herre for sig selv og tjener ikke Christus. Lærer han Christi Ord, saa er han ikke nogen Herre for sig selv.

Heraf dømme du nu selv, hvorfra Pavedømmet og dets geistlige Ret med alle Præster, Munke og Høiskolelærdomme har sit Udspring. Kunne de bevise, at de ikke lære Andet end Christi Ord, saa skulle vi holde dem for Christi Tjenere. Men kunne vi bevise, at de ikke lære Christi Ord, saa skulle vi ikke agte dem for Christi Tjenere. Nu er det jo klart, at det, de fare med, ikke er Christi Ord, men ganske deres egne; altsaa er det klart, at de ere Antichristens

Rige og Djævelens Tjenere. Thi Paulus holder her fast paa Sit og slutter: **Saaledes agte hvert Menneske os som Christi Tjenere.** Det hjælper ikke, at de sige, at man ved Siden af Christi Ord ogsaa maa lære Kirkens Bud, og at de paastaa, at hvad de lære, skal være Kirkens Lære. Thi Paulus staar frembeles og lærer, at Kirken hverken skal høre Petrus eller Paulus, men Christus alene, og den erkjender heller Ingen uden Christi Tjenere. Deraf seer du, hvilken stor Gudsbespottelse det er, at Paven udraaber Lydighed mod hans Lære som en Vei til Salighed, og Ulydighed som en Vei til Fordømmelse. Men Paulus giver her denne Lydighed Djævelen, som han ogsaa gjør 1 Tim. 4, 1 flgg.: **Men Aanden siger klarligen, at i de sidste Tider skulle Nogle affalde fra Troen og hænge ved forføreriske Aander og Djævles Lærdomme, ved deres Hykleri, som tale Løgn, brændemærkede i deres egen Samvittighed, som byde, ikke at gifte sig, at afholde sig fra Mad, hvilken Gud har skabt at annammes med Taksigelse af dem, som tro og have erkjendt Sandheden.** Og Christus siger Joh. 10, 4. 5.: **Mine Faar følge mig, fordi de kjende min Røst; men en Fremmed ville de ikke følge, men fly fra ham, fordi de ikke kjende den Fremmedes Røst. — Jeg kjender Mine, og kjendes af Mine.**

Der seer du, hvorledes det stemmer med Pauli Lære paa dette Sted, at Alt, som ikke er Christi Røst, det er Fremmedes Røst og Djævelslære, som man maa fly for. Der hører du, hvad Christus selv dømmer om Lærdommene og om det, som hans Kirke hører og lærer, om hvad der er Kirkens Bud eller ikke. Kirken har ingen anden Lære end Christi, kjender heller ingen anden Lydighed end Christi. Derfor er Alt, hvad Papisterne sige om Kirkens Bud og Lydighed mod den, af den Slags, ovorom Paulus siger, at det er en Løgnlære i Hykleri, kommen fra forføreriske Aander og Djævelens Lærdomme.

Netop det Samme vil han ogsaa sige med de følgende Ord, naar han kalder dem **Husholdere over Guds Hemmeligheder.** Ved **Husholder** skal her forstaaes den, som styrer Herrens Husfolk, saaledes som ufortiden Forvalterne i Munkeklostrene og Provsterne i Nonneklostrene og alle lignende Hovmestere, Forvaltere og Forstandere. Thi det græske Ord oikonomos svarer til det latinske peritus rei familiaris og betyder paa vort Sprog en Husholder, som veed at forestaa et Hus, og som kan styre Husstyendet. Christus kalder ogsaa Matth. 24, 45. en Saadan slet og ret en Tjener, naar han siger: **Hvilken er den troe og snilde Tjener, som Herren har sat over sit Tyende, at give dem Mad itide?** En saadan Tjener var Elieser, Abrahams Tjener (1 Mos. 15.).

Nu har Gud ogsaa et Hus, og det ere vi selv, den christelige Kirke. Deri ere Præster og Biskoper, Huskyndige og Husholdere, som skulle passe Huset, sørge for Spise og styre Husstyendet. Men hans Goder ere ikke legemlige, derfor adskiller St. Paulus Guds Husholdere fra andre legemlige Husholdere. Hine uddele synligt Brød og regjere Legemerne, men disse uddele usynlig Mad og regjere Sjælene. Derfor kalder han disse Goder Mysterier eller **Hemmeligheder.** Alt dette er nu ogsaa kommen ud af Skik, saa vi ikke længer vide, hvad der er eller forstaaes ved en Husholder, og hvilke Mysterierne ere. De mene, at naar de døbe, holde Messe og uddele andre Sakramenter, saa have de omgaaets med Mysterier, og er der nu intet Mysterium, som duger, undtagen Messen, ihvorvel de heller ikke vide, hvorfor det hedder mysterium missæ.

Jeg kan endnu slet ikke finde noget Ord i vort Sprog, som svarer til Ordet Mysterium, og det var derfor ligesaa godt,

at vi bleve staaende ved dette græske Ord, ligesom vi have beholdt mange andre. Det betyder saa meget som secretum, arcanum, en saadan Ting, som er skjult for vore Øine, som Ingen seer; og det bruges i Almindelighed om Ord, som f. Ex. naar Noget bliver sagt, som man ikke forstaar, da siger man, det er fordægtigt, der stikker Noget bagenom, der er et Mysterium deri, der er noget Forborgent derved. Netop dette Forborgne er det egentlig, som hedder Mysterium; jeg kalder det nu Hemmelighed.

Hvad forstaaes der nu ved Guds Mysterier? Intet Andet end Christus selv, det er, Troen og Evangeliet om Christus. Thi Alt, hvad som prædikes i Evangeliet, det ligger langt over vor Forstand og Fornuft, og er skjult for al Verden, kan heller ikke gribes uden ved Troen alene, som han ogsaa selv siger Matth. 11, 25: **Jeg priser dig, Fader, Himmelens og Jordens Herre, at du haver skjult dette for de Vise og Forstandige, og aabenbart det for de Umyndige.** Og Paulus siger 1 Cor. 2, 7 flg.: **Vi tale Guds Viisdom, den hemmelighedsfulde, hvilken var skjult, — hvilken Ingen af denne Verdens Øverster kjendte.**

Og forat jeg skal tale saa tydeligt som muligt: Et Mysterium eller en Hemmelighed er det, naar du hører de Ting, som du fatter med din Tro, at Christus, Guds Søn, er født af en Jomfru, død, opstanden, og det Altsammen for vore Synders Forladelses Skyld. Thi ingen af disse Ting kan vort Øie se eller vor Fornuft begribe, ja de ere, som Paulus siger 1 Cor. 1, 23., **en Daarlighed** for de Kloge og **en Forargelse** for de Hellige. Thi hvorledes er det muligt, at Naturen skal kunne erkjende og Fornuften bekjende, at dette Menneske Christus er vort Liv, vor Frelse, vor Fred, vor Retfærdighed, vor Forløsning, vor Kraft, vor Viisdom, Herre over alle skabte Ting og Gud og Alt det, som Skriften siger om ham? Ingen kan vide Noget derom, undtagen den, som hører og tror det af Evangeliet; det ligger altfor fjernt for Forstand og Fornuft. Saa er da Guds Mysterier intet Andet end de Ting eller Goder, som prædikes om Christus formedelst Evangeliet, og som Troen omfatter og beholder.

Derom siger St. Paulus 1 Tim. 3, 16., — hvor han ogsaa taler om disse Ting og lærer, hvorledes man skal omgaaes i Guds Huus: **Stor er den Gudfrygtiges Hemmelighed** (siger han): **Gud er aabenbaret i Kjød, er retfærdiggjort i Aand, seet af Engle, prædiket iblandt Hedninger, troet i Verden, optagen i Herlighed.** Det er Altsammen talt om Christus, som er aabenbaret i Kjød, thi han har vandret blandt Menneskene, som havde Kjød og Blod, ligesom han ogsaa selv havde det. Men dog bliver han et Mysterium; thi at han var Christus, Guds Søn, Livet, Veien, Sandheden og alt Godt, det var skjult.

Dog er han **retfærdiggjort i Aand,** det er, de Troende have formedelst Aanden antaget, erkjendt og holdt ham derfor. Thi dette **retfærdiggjort** vil ikke sige Andet end erklære for retfærdig eller give En Ret, saaledes som det hedder Luc. 7, 29.: **Og alt Folket — endog Tolderne gave Gud Ret.** Ligesaa Ps. 51, 6.: **Paadet at du skal være retfærdig** (det er, at du maa beholde Ret), **naar du taler.** Det vil Alt sige saa meget som: Hvo, som tror paa Christus, han giver ham Ret, bekjender, at det er sandt, at han alene er vort Liv, vor Retfærdighed og Viisdom, og at vi ere Syndere, Døde og Fordømte. Thi dette er han og vil ogsaa være det. Men hvo, som ikke gjør dette, han holder fast paa sine Gjerninger, vil ikke lade det være fordømt, som findes hos ham; han gaar irette med Christus og fordømmer ham. Men saaledes at retfærdiggjøre Christus, det gjør

Ingen uden den, som har den Helligaand; hans Verk er det alene. Kjød og Blod kan ikke gjøre det, om det end bliver fremstillet og prædiket aabenbart for Øine og Øren.

Om denne Retfærdiggjørelse tales der ogsaa Rom. 1, 4.: **Han blev kraftigen beviist at være Guds Søn efter Helligheds Aand.** Som vilde han sige: I de Vantroe er han Intet, og ikke alene svag, men ogsaa fordømt. Men hvor der er Hellige, som leve i Aanden, der helliger dem, der holder man baade med Kraft fast derpaa og anseer det for noget saare Vigtigt, at han er Guds Søn; thi de ere overbeviste og fast forvisede derom.

Nu havde St. Paulus paa dette Sted godt kunnet sige: Vi ere Huusholdere for Guds Viisdom, Guds Retfærdighed eller noget Lignende, eftersom Christus er alt dette, som han siger 1 Cor. 1, 30.: **Han er bleven os Viisdom fra Gud og Retfærdighed og Helliggjørelse og Forløsning.** Men det havde været stykkeviis talt, derfor vil han i en Sum, i eet Ord sammenfatte alle disse Goder, som skulle prædikes om Christus, og kalder det **Hemmeligheder.** Som vilde han sige: Vi er aandelige Huusholdere, der som saadanne skulle uddele Guds Naade, Guds Sandhed, og hvem kan særskilt opregne det Altsammen? Jeg vil korteligen sammenfatte det og sige, det er Guds Hemmeligheder; jeg kalder dem derfor Hemmeligheder og forborgne Ting, fordi de alene fattes med Troen. Saaledes gjør han ogsaa Rom. 1, 4., hvor han i eet Ord vil sammenfatte alt dette, at Christus **er aabenbaret i Kjød, retfærdiggjort i Aand, prædiket for Hedningerne** ꝛc. (som nys anført af 1 Tim. 3, 16). Der siger han kort og godt paa Græsk oristheis, definitus. Summa Summarum: Han er **beviist,** erklæret, antaget og holdt for Guds Søn, af Engle, Hedninger, **Verden,** Himmelen og Hvermand, eftersom han er aabenbaret, retfærdiggjort, seet, prædiket, troet, antaget som saadan ꝛc. Derfor kalder han det ogsaa her Hemmeligheder og 1 Tim. 3, 16. en Hemmelighed. Det er dog kun en Ting; Christus er det heelt og holdent, een Hemmelighed og mange Hemmeligheder; thi mange hemmelige Goder have vi af ham.

Tillige maa man her mærke sig, hvad St. Paulus føier til, idet han siger **Guds** Hemmeligheder, det er saadanne forborgne Ting, som Gud skjenker, og som ere i Gud. Thi Djævelen har ogsaa sine Hemmeligheder, som det hedder Aab. 17, 5.: **Paa hendes Pande var skrevet et Navn: Hemmelighed; Babylon den Store** ꝛc.; ligesaa V. 7.: **Jeg vil sige dig Skjøgen af Babylons Hemmelighed** ꝛc. Det er saadanne Hemmeligheder, som Paven og hans Geistlige nu ere Huusholdere over, thi de paastaa, at deres Lære og Gjerninger føre til Himmelen, og bagenom er der dog idel Død og Helvede for alle dem, som tro derpaa. Men her tales om Guds Hemmeligheder, som have Liv og Salighed inde.

Saa se vi da, hvad Apostelen mener med disse Ord, at en Christi Tjener er en **Huusholder over Guds Hemmeligheder,** nemlig: han skal anse sig og lade sig anse for den, som ikke prædiker eller meddeler til Guds Huusfolk noget Andet end det, som er Christus og er i Christus, det er, han skal prædike det rene Evangelium, den rene Tro, hvorledes Christus alene skal være vort Liv, vor Vei, vor Viisdom, vor Kraft, Pris og Salighed ꝛc., og at det, som vi have af os selv, er idel Død, Vildfarelse, Daarskab, Kraftløshed, Skjændsel og Fordømmelse. Hvo, som prædiker noget Andet, ham skal intet Menneske holde for en Christi Tjener eller en Huusholder over Guds gode Ting, men ham skal man sky som Djævelens Sendebud. Derfor følger nu:

Jøvrigt udkræves af Huusholdere, at de maa findes troe.

Derpaa ligger der al Magt, derefter spørger Gud, det søger og fordrer Engle, Mennesker og alle Skabninger, ikke om En kaldes Huusholder eller holdes derfor eller ikke. Her spørges der ingenlunde efter, om En har et lidet eller stort Bispedømme, ja heller ikke saa meget, om han er from eller ikke for sin egen Person, men derefter skal der spørges, om han med Troskab forvalter sit Embede og skikker sig som en Huusholder over Guds gode Ting. Her giver Paulus os en stor Magt til at dømme alle vore Biskopers, Pavers og Kardinalers Lære og Liv. Men saadan Troskab fordrer Christus ogsaa Matth. 24, 45.: **Hvilken er derfor den troe og snilde Tjener, som hans Herre haver sat over sit Tyende, at give dem Mad itide?**

Hvori bestaar denne Troskab? Hvorledes maa den være beskaffen? Siig mig, hvem gavner det, eller hvem blev hjulpen derved, om en Biskop var saa mægtig, at han havde alle Bispedømmer inde, saaledes som Paven paastaar at have? Hvem hjalp det, om han var saa hellig, at han med sin Skygge kunde opvække Døde? Hvem hjalp det, om han var saa viis, som alle Propheter og Apostler have været tilsammen? Efter Intet af dette spørges der her, men derefter, om han er tro, om han giver Tyendet Guds Ord, om han prædiker Evangeliet og uddeler Guds Hemmeligheder, det, det, det spørger man efter, det hjælper hver Mand, deraf har Enhver Nytte og Gavn. Derfor bliver fremfor alle Ting Troskab krævet og fordret hos disse Huusholdere.

Hold nu denne Text op imod Paven og alle hans Geistlige. Siig mig, hvad spørger Paven efter? Gaar ikke alt hans Stræv for at skrabe til sig, og alt hans Raseri ud paa, at han alene maa med Vold og Magt blive den Øverste og den Regjerende? Han spørger kun efter, hvorledes han kan blive stor, mægtig, høi og rig, og Hvermand blive ham underdanig. Derfor driver Djævelen sin Spas med sin Spottermund i alle hans Love ved at snakke om, hvor vigtig en Sag Lydighed mod Paven er, og hvor stor Faren er for den Sjæl, som ikke er hans Lydighed underdanig. Men om at være tro i denne Huusholdning, derom bekymrer han sig slet ikke. Thi siig mig, naar har du i hele denne Syndflod af hans utallige Love og Bud, ja i hele hans Regimente nogensinde hørt eller læst, at han med et Ord berører Guds Mysterier eller prædiker Evangeliet? Der handles ikke om Andet end om Lapperier, om Præbender*) og allermest om Kronragning og Klædedragter, ja han fordømmer ovenikjøbet Evangeliet og Guds Mysterier. Ham følge nu Biskoperne og hans Geistlige tilligemed Stiftelser, Klostre og Høiskoler.

Og denne apostoliske Troskab have de nu udtydet saaledes, at der nu iblandt dem ved en tro Biskop, Abbed eller geistlig Prædikant forstaaes den, som under Foregivende af, at det skeer i Guds og Helgeners Navn, med Troskab haandhæver, beskytter, forbedrer og forøger de timelige Goder, saasom St. Petri Arv, St. Mauritii Slot, det hellige Korses Land, Skatten til Jomfru Maria, og saa fremdeles andre Kirkegodser, det er, deres egen Rigdom, saa at Verden, selv hvor den er allerverdsligst, ikke kan maale sig med dem. Og det kalder man nu Biskoper og Prælater, som have forestaaet Kirken vel, uanseet om de aldrig deres hele Liv igjennem have læst eller hørt Evangelierne, endsige, at de skulde have prædiket dem. Saaledes staar nu denne Spottermund uantastet i al Verden og kalder dem gode Huusholdere over Guds gode Ting, som ikke duge til

*) Aarlige Indkomster af geistlige Stiftelser eller Jordegodser. Overs. Anm.

Andet end til at være verdslige Herrers Rentemestere, Slotsforvaltere, Opsynsmænd, Fogder, Bygmestere, Lensmænd, Agerbrugere, Kjælder- og Kjøkkenmestere. Derudi bevise de deres apostoliske Troskab og i intet Andet.

Men imidlertid dø Sjælene; Alt, hvad gudeligt er, fordærves, Ulven regjerer og river til sig. Det se de ikke, det afværger Ingen, der sidde de stille og overrække imidlertid sine Regnskaber, passe paa St. Laurentii Skat og sørge paa det Allertroligste for Kirkegodserne, og for denne Troskab er de visse paa, at Christus har beredt dem en ikke lav Stol i Himmelen. O, denne elendige, fortabte og blinde Hob! hvor sikker farer den ad Helvede til!

Jeg kan her ikke lade være, jeg maa for at advare mod lignende Tilfælde omtale det Djævelens Skarnsstykke, som jeg hører fortælle, at han for nogen Tid tilbage har bedrevet i Merseburg, her i vort Land, med Keiser Heinrichs gyldne Kalk. Her lyver det gode Folk, saa det har god Skik, og faar endatil Aflad derfor; de sige, at den stegte Laurentius*) har overvundet Djævelen, saa at han maatte give slip paa Keiserens Sjæl, da han lagde den gyldne Kalk, som Keiser Heinrich havde skjenket Kirken, paa Vægtskaalen, hvorover Djævelen blev forbittret og brød det ene Øre af Kalken. Saadan grov, tølperagtig, raadden Løgn vil man blende os Christne med, saa at vi ikke erkjende Djævelens Ondskab. Hvorfor har Djævelen opdigtet Saadant? Hele denne Historie har han sat igang af den Grund, at man kunde have en Undergjerning for dermed at stadfæste Prælaternes Rigdom, Vellyst og al den omhyggelige Troskab, hvorom der netop er talt, for at enfoldige Folk skulle falde paa og tro, at man kan overvinde Djævelen med Gaver til Kirken, da dog Petrus siger, at kun Fasthed i Troen formaar det.

Men en endnu berømmeligere Troskab er ogsaa nusortiden almindelig iblandt disse uaandelige Herrer og troe Husholdere, og den aabenbarer sig med Hensyn til Sjælenes aandelige Goder. Det er først de rette troe Husholdere. St. Petrus i Himlen maa se sig vel for, hvorledes han faar beholde sin Plads for dem; de ere vel saa hellige som han. Det er vore aandelige Fædre, Præster, Munke og Nonner, som øve sig i Lydighed mod Paven, den hellige Kirke og alleslags Menneskebud, Anordninger og Statuter. Her seer man først de rette Husholdere og en uhørt Troskab, hvor fast, strengt og alvorligt de iagttage denne Lydighed og haandhæve, hvad de have opstillet. Jo, her have vi netop de rette Helgener! Faa Biskoper, som ogsaa strengt overholde den hellige geistlige Ret, kunne regnes med iblandt disse. Men om man gjennemsøger alle deres Klostre og betragter hele deres Lære og Vandel, saa gives der intet Folk paa Jorden, som kjender mindre til Guds Hemmeligheder og er længer borte fra Christus. Ja, de er det, som ikke bære sig anderledes ad, end som om de vare affindige, og som storme med deres Uvæsen frækt imod Christus. De ere Dyret, som har Horn ligesom Lammet og taler som Dragen (Aab. 13, 11). Thi sine Gjerninger ophøie de, dermed forstyrre de Troen og hedde dog Guds troe Husholdere, ligesom om man vilde kalde Ulven en Hyrde midt iblandt Faarene.

Hvo, som nu har Øren, han høre, hvad Paulus her siger: Iblandt Husholdere spørges der efter, hvem der er tro. Men den er tro, som omgaaes med Guds Hemmeligheder. Derfor være det en afgjort Sag, at Paven, Biskoper, Præster, Munke, Nonner, Høiskoler og alle de, som med dem bygge paa noget Andet eller omgaaes med noget Andet end Christus, Evangeliet

*) Archidiakon i Rom, led Martyrdøden Aar 258 ved at steges paa en Rist. Overs. Anm.

og den rene Tro, de have vel Navn af at være Christi Tjenere og Huusholdere, men i Grunden ere de Djævelens Tjenere og Huusholdere, og omgaaes med Djævelens, deres Herres, Mysterier eller Hemmeligheder.

Derfor føier Christus Noget til og siger: Tjeneren skal ikke alene være tro, men ogsaa **snild** eller klog, saa at han kan gjøre Forskjel paa Guds Hemmeligheder og Djævelens Hemmeligheder, paadet at han kan bevare og opholde sig selv og dem, som ere ham anbetroede. Thi det gaar, som St. Paulus siger, at Christi falske Tjenere udgive sig for rette Christi Apostler, ligesom og Djævelen selv **paatager sig Skikkelse af en Lysets Engel** (2 Cor. 11, 13 flg.). Jo større Troskaben er, desto farligere er det, om ikke Klogskaben er ved Siden af, som veed, hvilke Guds Hemmeligheder ere, saaledes som vi se det af de ovenfor nævnte to Slags falske, forførerisk Troskab hos de uaandelige Hellige. St. Paulus har vel vidst, at Djævelens Hemmeligheder skulle tage saaledes Overhaand, derfor tier han med alt Andet og nævner alene Troskaben. Vare vore Biskoper vedblevne at være troe Guds Huusholdere, saa var vel Pavedømmet og den særegne geistlige Stand bleven borte, og Troens almindelige geistlige Stand bleven opretholdt. Og om de endnu vare eller bleve troe, saa vilde snart alle særegne Stænder forfalde, og den almindelige atter komme op.

Men jeg agter det for saare Lidet at dømmes af Eder eller af en menneskelig Ret.

Her maa vi først lære Sprogene og forklare Ordene, som vi dog skulle forstaa som vort Modersmaal. St. Paulus bruger her det Ord at **dømme** i Betydningen af at fælde en gunstig Dom, saa at det er det Samme som at tænke og tale vel om En. Thi uagtet den almindelige Sprogbrug somoftest med at dømme mener det Samme som at fordømme, saa forekommer dog i enhver Dom begge disse Stykker, at den Ene bliver fordømt, den Anden frikjendt; den Ene straffet, den Anden belønnet; at det geraader den Ene til Skjændsel, den Anden til Ære. Og det Samme skeer ogsaa i al hemmelig Dømmen. Thi idet Pharisæeren i Evangeliet roser sig selv, saa udskjælder han med det Samme Tolderen og andre Mennesker; idet han priser sig selv, udskammer han de Andre. Saaledes gjør Enhver imod sin Næste, idet han berømmer eller laster; en Dom maa bestaa i disse tvende Stykker.

Derfor siger St. Paulus her, at han bliver dømt eller bedømt af dem, det er, den ene Side af Dommen gaar over ham, nemlig det Stykke, som geraader til Ros og Ære, idet de priste ham og ophøiede ham fremfor de Andre. Derved dømte de imellem ham og de andre Apostler, gave ham Fortrinnet og satte de Andre tilbage. Men Nogle dømte, det er, priste St. Petrus, Nogle Apollos. Men at det, at dømme, her betyder det Samme som at rose, det beviser Slutningen af Epistelen, hvor han siger: **Dømmer ikke Noget før Tiden, indtil Herren kommer; da skal Hver vederfares sin Lov af Gud.** Hvad er det Andet end: Roser ikke, lader Gud rose! Til Gud staar det at dømme, rose og krone os; vi skulle ikke rose, dømme eller krone hverandre.

Med en **menneskelig Ret** eller **Dag** (som det efter Grundteksten egentlig hedder), menes her ogsaa menneskelig Dom, Omdømme og Ros, hvormed Menneskene ophøie, prise og navnkundiggjøre dem, som de holde meget af, ligesom den naturlige Dag med sit Lys oplyser, gjør synlige og kjendelige de Ting, som formedelst Natten og Mørket ikke kunne sees eller kjendes; derfor hedder i det latinske Sprog saadanne berømte Personer, om hvem Hvermand taler, præclari, nobiles, illustres, paa Tydsk

Durchlauchtige, lysende, det er høiberømmelige, som fremfor Andre have en stor Glands og stort Navn. Paa den anden Side hedde de, som ikke ere berømte, obscuri, ignobiles, humiles, ringe og ubekjendte ꝛc. Ligesaa kalder den hellige Skrift Konger og Fyrster doxai, gloriæ, det er Klarhed, Herlighed ꝛc., saaledes som St. Petrus 2 Pet. 2, 10. siger om Paven og hans Tilhængere, at de skulle bespotte glorias, Værdigheder, det er, de skulle forbande og banlyse Majestæter, Konger, Fyrster og Alt, som er høit og herligt paa Jorden, saaledes som vi se, at Paven gjør paa Skjærthorsdag i bulla coenæ domini*), og naar det lyster ham, da dog Christus har befalet, at man skal elske ogsaa sine Fiender og velsigne dem, som os forbande, og gjøre vel imod dem, som forfølge os.

Saa er nu menneskelig Dag eller Ret det Samme som Menneskers Omtale og høi Berømmelse hos Menneskene. Saaledes siger Jer. 17, 16.: **Jeg haver ikke begjeret en menneskelig Dag, det veed du**; som vilde han sige: De beskylde mig for at prædike nye Ting alene for at bekomme Ære og et stort Navn og megen rosende Omtale blandt Folk og for at blive anseet af Menneskene. Men du veed det, at det ikke forholder sig saa, at en saadan menneskelig Dag ikke eftertragtes af mig. Og Christus siger Joh. 5, 41: **Jeg tager ikke Ære af Mennesker,** det er, jeg begjærer ikke, at Menneskene skulle berømme og ophøie mig. Og Joh. 8, 50: **Men jeg søger ikke min Ære.** Ligesaa Joh. 5, 35, hvor han siger om Johannes den Døber: **I vilde til en Tid fryde Eder i hans Lys,** det er, I havde gjerne seet, at Johannes med sit Vidnesbyrd havde priset og berømmet Eder, saa at I derved i denne korte Tid havde havt Ære for Menneskene; det tragtede I efter ꝛc.

*) En pavelig Bulle, hvorved hver Skjærthorsdag alle Kjættere sattes i Ban. Overs. Anm.

Saaledes mener nu Paulus, at det er ham en Ting af saare lidet Værd, at han bliver saaledes udskreget, har et saadant Skin, saadan Berømmelse og Navnkundighed blandt Menneskene, og han kalder det mebrette en **menneskelig** Dag; thi den kommer fra Mennesker og ikke fra Gud og svinder tillige bort med Menneskene. Som vilde han sige: Jeg agter det ikke for Noget, om jeg bliver priset af Eder og af al Verden. Lad Menneskene tragte derefter, Christi Tjenere og Guds Husholdere skulle vente sin Dom af Christus og af den guddommelige Dag.

Men det er dog en utaknemmelig Apostel, som ikke sender dem en Sæk fuld af Buller og velsigner dem og uddeler Aflad, som til dem, der have holdt den apostolske Stol i tilbørlig Ære og Værdighed. Paven vilde have opført sig meget mere apostolisk, ja han vilde have forbandet dem, om de ikke havde stiftet en saadan menneskelig Dag og sagt: Jeg er paveligsindet; Paven er den høieste, den helligste, den mægtigste. Hvis St. Paulus her havde villet, saa var han bleven Pave og øverste Herre ved blot at sige eet Ord, om han havde været dem til Behag, som vilde hænge sig ved ham; de Andre havde snart maattet bøie sig for ham. Men nu, da han mere eftertragter Troskab end Høihed i sin Husholdning, saa maa han blive en slet og ret Teltmager og vandre tilfods.

Og det er klart af disse Ord, at Corinthierne i sin Dom alene have taget Hensyn til Personen, og have givet sin Daab og sit Evangelium Fortrinnet fremfor de Andres, fordi Paulus eller Petrus eller Apollos skulde være større eller bedre end de Øvrige. Det kan Paulus ikke taale, men vil have Alt ligt, Personen være, som den vil, saa at den er ligesaavel en Christen, som er døbt og underviist af Paulus, som den, der er døbt og underviist af Petrus eller af Apollos, eller hvem det nu er.

Men imod dette raser alligevel Paven med Strenghed og Grusomhed, vil ikke lade Nogen være en Christen, medmindre han er underdiist af ham, og dog lærer han ikke Andet end blot Vantro og menneskeligt Gjøgleverk.

Men efterdi Paulus forkaster al Personsansеelse og kun spørger efter Troskab hos Guds Huusholdere, saa rydder han derved fortræffeligen alle Aarsager til Uenighed ganske afveien, saa at de ikke kunne splittes ad, men maa blive enige og lade alle Ting være lige og fælles for Enhver. Thi hvorledes skulde der opstaa Splittelse blandt dem, naar den Ene er Christi Tjener ligesaavel som den Anden, og den Ene er en Christi Huusholder ligesaavel som den Anden, saa at der ingen Forskjel bliver. Thi om den Ene viser større Troskab end den Anden, saa opstaar der ikke derved nogen Partier, men det fælles Evangelium bliver kun saa meget bedre fremmet.

Men efterdi nu disse Pauli Ord ikke angaa blot een Apostel, men dem alle (thi han siger ikke: Saaledes agte man **mig**, men: **Saaledes agte hvert Menneske os**; os, os, siger han. Hvad for nogen **os**? Jo mig, Petrus, Apollos, af hvem man har taget Anledning til denne Uskik): saa er det afgjort, at St. Petrus bør agtes lige med St. Paulus, og den Ene som den Anden, saa at enten St. Paulus her maa have lært urigtigt, idet han gjør alle Apostler i lige Maade til Christi Tjenere og Guds Huusholdere, eller ogsaa maa Pavens Forrang og Regimente være opdigtet og opløiet, og denne Text er da en af Pavedømmets mægtigste Fiender.

Ja, jeg dømmer mig end ikke selv.

Du vil maaske spørge, hvorfor han agter sin egen Dom høiere end alle Menneskers. Vi finde dog, at de fleste rose sig selv og sætte sig selv meget høit; thi af Naturen behager Enhver sig selv. Men faa ere de, som bekomme en menneskelig Dag og blive dømte af Andre, saa at det kunde synes rimeligere, at han havde vendt Ordene om og sagt: Jeg agter det for saare libet at dømmes af mig selv, ja jeg sætter heller ikke nogen Priis paa en menneskelig Dag, paa Eders og al Verdens Ros. Men Sagen er den, at han taler som Christen, efter sin Samvittighed for Gud. Thi ogsaa Corinthierne berømmede Paulus for det, som gjælder for Gud. De paastode, at han var høiere, større, bedre for Gud end de Øvrige. Andre derimod ophøiede St. Petrus paa samme Maade.

Nu er der for Gud intet større Vidne end Samvittigheden, thi Gud dømmer ikke efter udvortes Ansеelse som Menneskene, men efter Hjertet, saaledes som der staar 1 Sam. 16, 7: **Et Menneske seer det, som er for Øinene; men Herren seer til Hjertet.** Derfor gjælder vor Samvittigheds Vidnesbyrd meget mere for Gud end al Verdens Vidnesbyrd. Det skal ogsaa alene gjælde saaledes, som han siger Rom. 2, 15 flg.: **Deres Samvittighed vidner med, og Tankerne indbyrdes anklage og forsvare hverandre, paa den Dag, da Gud skal dømme Menneskenes skjulte Idrætter.**

Nu vil St. Paulus her sige: Hvorfor ville I stifte Partier for vor Skyld, om nu den Ene roses af Menneskene for at være større og bedre end den Anden? Dette er jo saa aldeles uden Betydning, at vi ikke engang tør tage Hensyn til vor egen Samvittigheds Dom om, hvem der er den bedste og ypperste for Gud? Thi Salomon siger: **En Daare er den, som forlader sig paa sit Hjerte** (Ordsp. 28, 26). Derfor har Partistriden ingen Grund; Ingen veed jo, hvem der er den høieste for Gud. Det hører heller ikke Christus til **at give Nogen at sidde ved hans høire og ved hans venstre Side** (Matth. 20, 23). Eftersom da Alle ere lige for Gud, den Ene ligesaavel Christi Tjener som den Anden, og

det bliver skjult for os, hvem der er den høieste for ham, saa skal intet Menneske tage sig for at dømme eller afgjøre den Ting og endnu mindre for timelig Magt, timelige Goder og Venners Skyld at ophøie sig over de Andre. Imod dette strider nu ogsaa Pavens Ophøielse, ihvorvel de sige, at hans Høihed over Andre er af Gud. Dette benegter Paulus her, det kan Ingen vide eller dømme om, før paa den yderste Dag.

Men naar Papisternes spidsfindige Tunger her ville hitte paa en Udvei og sige: Paulus forkaster ikke St. Petri eller Pavens Høihed, men han forbyder at dømme om Personen i og for sig selv, hvor god eller ond den er for Gud: saa svarer jeg derpaa og bekjender, at St. Paulus forbyder at dømme om Personen, hvorledes den er beskaffen for Gud. Men det gjorde Corinthierne netop af den Grund, at de for Personens Skyld ogsaa vilde sætte hans Embede, Daab og Prædiken høiere. Ellers havde de ikke sagt: Jeg er en god Pauliner, jeg er en god Petriner ꝛc. Thi de vidste godt, at det kun var een Slags Prædiken, Daab og Embede; men de vilde af Personens Høihed ophøie Embedet og dets Gjerning. Derfor gjør St. Paulus ogsaa det lige Modsatte: han godtgjør Embedets Liighed netop derved, at Personerne for os ere lige, eftersom Ingen kan vide, hvem der er høiest eller bedst for Gud. Havde de alene villet ophøie Personen og ikke Embedet, saa havde de ikke stiftet Partier, saa havde de heller ikke sagt: Jeg er Pauli ꝛc., ligesom det heller ikke foranledige Partier, at vi stille St. Petrus høiere end St. Augustin med Hensyn til Personen. Men det vilde foranledige Partiers Stiftelse, om jeg vilde sige: Jeg er en Petriner, og du vilde sige: Jeg er en Augustiner, og jeg vilde gjøre det i den Mening, at min Prædiken derfor skulde være bedre og ypperligere end din.

Men eftersom disse Løgnere, Papisterne, ogsaa selv godt mærke, at deres Løgn ikke kan bestaa, idet de gjøre Paven til den øverste, naar Personen ikke er from og den bedste, saa fare de afsted og hjælpe paa denne sin Løgn med en anden større Løgn, gjøre Personen saa reen, at de sige: Paven kan ikke feile, den Helligaand forlader ham ikke, og Christus er til enhver Tid hos og i ham. Ja Nogle drive det rigtigt vidt i sin bespottelige Tale, og eftersom de ikke kunne negte, at Paven synder aabenbart, saa paastaa de, at det er en Umulighed, at han kan blive saalænge som et Kvarteers Tid i en Dødssynd. Saa aldeles nøiagtigt have de med Timeglas og Kompas maalt den Helligaand i Paven.

Hvorfor opdigte de nu saadanne bespottelige Løgne? Udentvivl fordi de se, hvorledes Pavens Høihed ikke kan bestaa, hvis de ikke redde Personen, og fordi de maa tilstaa, at Høihed uden Fromhed hører Djævelen til. Saaledes kan man heller ikke her sige, at Corinthierne have ophøiet Personen og ikke Embedet, eftersom Personen bliver ophøiet for Embedets Skyld.

Men, spørger du videre, hvorledes? dømmer ikke Paulus sig selv, da han dog vil, at man skulde holde ham for Christi Tjener og Guds Husholder? Svar: Som ovenfor sagt var Tjenesten og Embedet ikke hans, men Guds, som havde paalagt ham det. Thi ligesom intet Menneske kan frembringe Guds Ord, saaledes kan heller intet Menneske udsende det eller danne Apostler. Gud har selv dømt om den Ting og gjort dem til Apostler. Derfor skal man ogsaa rose sig deraf, bekjende det og udgive det derfor, som et Gode, der er skjenket af Gud selv, paa samme Maade, som jeg ikke kan gjøre mig selv til et Menneske, men dog bør rose mig af og bekjende, at Gud har gjort mig til et Menneske. Men ligesom jeg ikke kan dømme om, hvordan jeg er og vil blive for Gud, saaledes kan

jeg hellerikke dømme om nogen Apostel eller Huusholder, hvem af dem er den største for Gud.

Men saa siger du atter: Lærer du da, at en Christen ikke skal tvivle paa, at han er behagelig for Gud, og at hvo, som tvivler, han er ingen Christen, at Troen gjør os visse paa, at Gud er vor Fader, og at, som vi tro, saa vederfares det os? Svar: Ja, hold kun ret fast derved, at Troen er vis paa Guds Naade. Thi Troen er intet Andet end en bestandig, sikker og fast Fortrøstning til den guddommelige Naade. Men her vilde, som jeg har sagt, Corinthierne anse og dømme Apostlerne efter deres Person og Gjerninger, hvem af dem der vare de helligste, største og værdigste efter sin Person, forat Embedet og de, som holdt sig til dem, maatte blive noget Særdeles fremfor Andre. Derfor skaffer Paulus alle Gjerninger og al Værdighed tilside, henstiller det til Gud at dømme de Ting og gjør alle Apostlerne lige med Hensyn til Embede og Tro. Det er det samme Slags Embede, som de drive, det samme Slags Tro, ved hvilken de blive retfærdige; men hvem, der i alt dette udretter mere, er bedre, høiere og værdigere end Andre, det maa Gud afgjøre, vi have ikke Ret til at udpege Nogen fremfor de Øvrige. Derfor følger:

Thi vel veed jeg Intet med mig selv, men dermed er jeg ikke retfærdiggjort.

Disse Ord tilkjendegive egentligen, at de have dømt Apostlerne efter deres Persons og Gjerningers Værdighed. Thi Paulus giver dem Medhold i, at han har været ustraffelig i sin Samvittighed, tilstaar, at de have dømt ret, forsaavidt som det staar til Mennesker og hans egen Samvittighed at afgjøre det. Men denne Dom er ikke tilstrækkelig for Gud. Derfor er ogsaa al Dømmen falsk, som grunder sig derpaa. Om dette Sprog var der ellers Meget at sige; thi her se vi, at ingen Gjerninger gjøre from og salig for Gud. Thi naar Paulus tør sige: **Jeg veed Intet med mig selv,** saa maa han vel have været fuld af gode Gjerninger. Alligevel siger han: **Dermed er jeg ikke retfærdiggjort.** Hvorved er han det da? Alene ved Troen.

Thi dersom Nogen blev retfærdig derved, at han Intet vidste med sig selv, saa stod hans Fortrøstning til ham selv alene, saa maatte han dømme og rose sig selv, saaledes som da ogsaa de hovmodige Hellige gjøre, saa trængte man heller ikke til Troen, behøvede heller ikke Guds Naade. Vi havde da i os selv, hvad der var gavnligt og nødvendigt for os, og kunde herefter gjerne undvære Gud. Men nu kommer det an derpaa, at vi forlade os paa Guds Naade og derved blive retfærdige. Men hvorledes saa vor Gjerning, Person, Stand og Værdighed skal dømmes, det være overladt til Gud; vi ere visse paa, at ingen af disse Ting gjør os retfærdige; men derom ere vi uvisse, hvorledes Gud vil rose og dømme dem hos Enhver af os.

Det er ogsaa, mener jeg, for Hvermand let at forstaa, at Paulus her taler om sit Levnet efter sin Omvendelse, og at det er i dette, han Intet ved med sig selv; men om sit forrige Levnet skriver han selv 1 Tim. 1, 13, at han har været en Vantro, en Bespotter og en Christenhedens Forfølger.

Her opstaar nu det Spørgsmaal: Hvorledes kan han sige, at han ikke er retfærdiggjort dermed, at han ikke har Noget paa sin Samvittighed, da han dog 2 Cor. 1, 12 siger: **Dette er vor Ros, vor Samvittigheds Vidnesbyrd, at vi i Enfoldighed og Retsindighed for Gud, ikke i kjødelig Viisdom, men i Guds Naade have vandret i Verden og fornemmelig for Eder?** Svaret giver han her selv, idet han tilføier **i Guds Naade;** thi vi skulle visselig rose

os af, pukke og trodse paa Guds Naade, paa den hviler vor Samvittigheds Ros alene. Og selv om han ikke havde gjort dette til, saa maatte det dog forstaaes om denne Ros af Naaden, eller om hans Ros for Verden. Thi for Menneskene kan og skal Enhver bekjende sin Ufuldighed og rose sig af, at han ikke har gjort nogen Mand Uret, og ei skal han sige, at det er ondt, som han veed er godt. Men for Gud har denne Ros intet Værd, thi Gud spørger og dømmer efter Hjertet, Menneskene have nok med Gjerningerne. Derfor maa der for Gud være noget Høiere end vor gode Samvittighed, saaledes som Moses siger 2 Mos. 34, 7: **Du forlader Misgjerning, Overtrædelse og Synd, og der er Ingen uskyldig for dig.** Og Rom. 3, 23: **Alle have syndet, og dem fattes Guds Ære** (for hans Ansigt kan intet Menneske rose sig), men som der staar 1 Cor. 1, 31: **Hvo sig roser, rose sig i Herren**, det er, af hans Naade.

Men Herren er den, som os dømmer.

Det er det Samme som: Jeg vil bie, indtil Herren dømmer og roser mig. Saaledes siger han ogsaa 2 Cor. 10, 18: **Thi ikke den, der priser sig selv, holder Prøve, men den, som Herren priser.** Dette siger han af den Grund, at han ikke vil afskrække dem fra et retskaffent Levnet, men opmuntre dem dertil; thi ihvorvel intet Menneske har Ret til at dømme eller rose det andet, saa vil det dog ikke blive udømt eller urost. Thi Gud vil selv dømme eller rose det, som er vel gjort. Derfor skulle vi saameget desto flittigere gjøre det Gode, efterdi Gud selv vil være den Dømmende, og ikke blive fortrødne eller afstaa derfra, om vi her ere uvisse om, hvorledes det skal blive dømt.

Derfor dømmer ikke Noget før Tiden, indtil Herren kommer, som og skal føre til Lyset det, som er skjult i Mørket, og aabenbare Hjerternes Raad; og da skal Hver vederfares sin Lov af Gud.

Her maa der billigen spørges, om vi slet ikke skulle rose hverandre. Paulus siger dog Rom. 12, 10: **Forekommer hverandre med Ærbødighed,** og Phil. 2, 3: **Agter i Ydmyghed hverandre høiere end Eder selv.** Og Christus siger Matth. 5, 16: **Lader saa Eders Lys skinne for Menneskene, at de se Eders gode Gjerninger og ære Eders Fader, som er i Himmelen.** Og 2 Cor. 6, 8 siger Paulus, at vi maa vandre her i Verden **under ondt Rygte og godt Rygte.** Svar: Alt kommer an derpaa, at ikke Gjerningerne blive anseede, men Troen alene. Gode Gjerninger skulle vi gjøre og rose dem hos Andre, dog ikke prise Nogen retfærdig for deres Skyld, heller ikke dømme eller foretrække den Ene for den Anden; thi det kan hænde, at en Landmand gjør en bedre Gjerning for Gud med at pløie, end en Nonne med sin Kydskhed. De 5 daarlige Jomfruer, Matth. 25, vare ogsaa Jomfruer, dog ere de fordømte. Enken, som kastede to Skjærve i Templets Kiste, Marc. 12, gjorde mere end alle de Andre, som dog kastede Meget deri. Synderindens Gjerning, Luc. 7, bliver mere berømmet end alle Pharisæernes Gjerninger. Og saa fremdeles er det for os Mennesker plat umuligt at kjende eller at træffe den rette Dom over Personer og Gjerninger og gjøre den rette Forskjel derpaa; men vi skulle rose og ære den Ene som den Anden, ikke foretrække den Ene for den Anden, ydmyge os for hverandre og stedse ophøie vor Næste over os selv, derpaa lade Gud alene dømme om, hvem der er den høieste. Ihvorvel han allerede har fældet den Dom, at **hvo sig selv fornedrer, skal ophøies,** saa er det dog endnu

ikke aabenbart, hvo de ere, som sig selv fornedre eller ophøie. Aarsagen er den, at Hjerterne, efter hvilke Gud dømmer, endnu ikke ere aabenbare. Det kan godt hænde, at En i det Ydre fornedrer sig, som i den dybeste Hemmelighed er høi i sit Hjerte; en Anden kan derimod være ophøiet, som i Hjertet er den allermest fornedrede.

Derfor siger han: **Herren kommer og skal føre til Lyset det, som er skjult i Mørket og aabenbare Hjerternes Raad.** Da vil man faa at se den rette Afgjørelse af, hvem der er værdigere, høiere og bedre end Andre, og hvilke Gjerninger der ere de bedste. Derfor er det den allerchristeligste Ting af Verden at dømme og vurdere efter udvortes Væsen og Gjerninger, som naar man f. Ex. vil sige, at en Carthenseers[1]) Levnet i sig selv er bedre end en Bondes eller gift Mands og desligeste, da dog Carthenseren, hvis han vil gjøre Ret, skal agte sit Levnet ringere og under den gifte Mands Levnet, eftersom Gud ikke dømmer efter det udvortes Væsen, men efter det, som er skjult i Mørket, og efter Hjerternes Raad. Hvorledes kan Carthenseren vide, hvad der er ydmygst og bedst, enten hans eller Bondens Hjerte.

Herhen høre de to Exempler, der efter min Mening ere de bedste, som findes i alle Fædrenes Levnetsbeskrivelser. Det første er St. Antonius's[2]), der fik en Aabenbarelse om, at en Garver i Alexandria, en slet og ret gift Haandværksmand, som ingen særdeles Gjerninger havde at opvise, dog stod langt over St. Antonius paa Grund af saadan Hjertets Ydmyghed. Det andet er Paphnutius's[3]), som med alt sit strenge Levnet sattes lige med en vis Hornblæser, ligesom ogsaa to gifte Koner betegnedes som ligesaa hellige som han. Begge disse Exempler lod Gud af særdeles Naade blive viden bekjendt paa den Tid, da Munkevæsenet var paa det Høieste, og Gjerningerne vare bedst i Gang, paadet han kunde holde vore Øine borte fra al Dømmen om Gjerninger og lære os at skatte allehaande Gjerninger lige høit, og den Ene at underkaste sig den Anden.

Saa vil du da sige: Ere alleslags Gjerninger og alt udvortes Væsen saa lige, og det Ene slet ikke at foretrække for det Andet, hvad gjøre vi da, at vi blive Munke, Nonner og Præster i den Mening dermed at tjene Gud, forlade Verden, og at indtræde i den bedste Stand? Svar: Hvorfor har Christus og Paulus forkyndt, at der vilde komme falske Christne og falske Profheter og forføre Mange? Var denne Lære, at Gudstjenesten i alle Stænder og Gjerninger er lige god, bleven staaende fast, saa var visseligen aldrig nogen Stiftelse eller noget Kloster opstaaet, eller de havde ialfald ikke saaledes taget Overhaand og saaledes geraadet i den Vildfarelse, at alene det, som de foretage sig, er Gudstjeneste. Hvem vilde blive Præst, hvem vilde blive Munk, naar han vidste, at hans Stand og Gjerning ikke var det ringeste bedre end den fattigste Barnepiges, naar hun vugger et Barn eller vasker dets Svøb.

Det vilde være et haardt og beklageligt Stød for Paven, ja en Skjændsel, om han skulde ydmyge sig under en Barnepige og sætte sine Gjerninger lavere end hendes Gjerninger, han, hvis Fod Konger og alle Guds Hellige neppe ere værdige at kysse paa Grund af den store Værdighed, som der er ved hans Stand og hans Gjerninger. Disse hellige Folk ville derfor gjøre Noget, som er bedre end det, som St. Paulus her lærer. De ville dømme sig selv, ophøie sin Stand og sin Gjerning

[1]) Se Overs. Anm. Pag. 11, 1ste Spalte.

[2]) Ægypteren Antonius, bekjendt som Munkedømmets Stifter, var ligemeget udmærket ved sin fromme Vandel, som ved sit strenge Levnet som Eneboer i en afsides Ørken. Død 356. Overs. Anm.

[3]) Biskop Paphnutius, ligeledes en Ægypter, som udmærkede sig ved streng Afholdenhed; Samtidig af Antonius. Overs. Anm.

som den bedste, paabet at de kunne sælge sin Fortjeneste og erhverve Himlen for de stakkels Lægfolk, Ægtefolk og andre Stænder, som i deres Øine leve uden nogen Gudstjeneste.

Eftersom du da seer, at det er umuligt, at den nuværende geistlige Stand kunde bestaa, hvis den ikke udslettede denne Pauli Epistel og gjorde Forskjel mellem sig selv og andre Christne og dømte sig selv at være de bedste, saa forstaar du da tilstrækkeligen, at Pavedømme, Stiftelser og Klostre ere grundede paa idel Løgn og Gudsbespottelse. Thi sig selv kalde de geistlige eller aandelige, alle Andre verdslige, da dog Ingen er aandelig for Gud uden de Troende, som næsten Alle findes i Lægstanden og ikke iblandt de Geistlige. Hvad kan nu være løgnagtigere end, om du holder denne Stand for aandelig og foretrækker den for de andre, hvori den rette, sande aandelige Stand findes? Gud alene tilhører det at dømme om, hvem der er aandelig og den bedste, og de tage fat og kalde sig aandelige alene af den Grund, at de have ragede Hoveder og bære lange Kjoler. Er det ikke Afsindighed og Raseri?

Men saa siger du: naar det er sandt, saa var det bedre, at vi igjen løb ud af Klostre og Stiftelser. Svar: Gjør eet af to, enten overhold denne Epistel og døm ikke dig selv og lad ikke din Stand være noget bedre end om du ikke var Geistlig; skat ogsaa din Kydskhed ringere end en Ægtehustrues, som føder Børn og sover hos sin Mand hver Nat. Kan du ikke gjøre det, saa lad Kappe og Kronragning og Kloster og Altsammen fare, eller vid, at du er aandelig, ikke af en god, men af en ond Aand. Paulus kan du ikke her støde omkuld. Det er bedre, at du i enfoldig Tro paa Christus avler Børn, end at du bliver en Jomfru for Djævelen. Her staar Pauli Ord fast: I skulle ikke dømme Eder selv.

Men saa bjæffer du atter herimod og siger: Ei! har dog ikke St. Hjeronimus og mange Andre priset den ugifte Stand høit? Siger ikke derhos St. Paulus, at det er bedre at være Jomfru end at være gift? (1 Cor. 7, 38.) Svar: Hjeronimus hid og Hjeronimus did! Ambrosius her og Augustinus der! du hører, hvad Gud her siger igjennem St. Paulus, at Ingen skal dømme sig selv eller nogen Anden at være den bedste. Han gjælder mere end en St. Hjeronimus, om der end var ligesaa mange saadanne som Sand i Havet og Blade i Skoven. St. Paulus siger vel, at det var bedre at være ugift end gift, men ikke for Gud; han vilde ellers modsige sig selv paa dette Sted. Det er ganske vist, at den, som lever ugift, han er friere og kan bedre røgte Evangeliet end det Menneske, som er gift. Og for Evangeliets Skyld er det ogsaa, at St. Paulus priser den ugifte Stand, saaledes som han selv bekjender 1 Cor. 7, 32: **Den Ugifte har Omhyggelighed for de Ting, som høre Herren til, hvorledes han kan behage Herren.**

Saaledes priser ogsaa Christus, Matth. 19, de Gildede, ikke fordi de ere gildede, men **for Himmeriges Riges Skyld,** det er, for Evangeliets Skyld. Men nu fare de afsted, og uagtet der vel neppe er Nogen, som omgaaes mindre med Evangeliet end de Geistlige, saa ville de dog udgjøre en bedre Stand end de Andre, og de antage den ugifte Stand for dens egen Værdigheds og Høiheds Skyld, ikke for dens Nyttes Skyld. Det forholder sig aldeles, som naar jeg siger: Det er bedre, at du lærer et Haandværk, end at du bliver en Tjenestedreng. Hvorfor? Ikke fordi den ene Stand er bedre for Gud end den anden, men fordi den har mindre Ulempe ved sig. Paa samme Maade er det ogsaa, at St. Paulus priser Jomfrustanden og den ugifte Stand, og dog gjør han det ikke ialmindelighed,

men kun hos dem, som af Guds Naade have Lyst dertil.

Det, som er skjult i Mørket, og Hjerternes Raad.

Aarsagen til alt det ovenfor Sagte viser Paulus os, idet han siger, at det, som er skjult i Mørket, og Hjerternes Raad endnu ikke er ført frem for Lyset. Derfor, fordi Gud dømmer derefter, og vi ikke ere istand til at lære disse Ting at kjende, skulle vi lade Stænder og Gjerninger udømte og ikke gjøre Forskjel paa dem. Men en Jomfru skal ikke sætte sin ugifte Stand over en Ægtehustrues Stand, Paven holde sin Stand ringere end Bondens, og Ingen indbilde sig, at hans eller en Andens Stand er bedre for Gud end Andres.

Med **det, som er skjult i Mørket**, og **Hjerternes Raad** mener Paulus de to Ting, som man ialmindelighed, ihvorvel utydeligt, kalder Villie og Fornuft. Thi i Menneskets Indre findes begge disse Ting: for det Første, at det elsker, vil, begjærer og har Lyst til Noget, for det Andet, at det forstaar, erkjender, dømmer og bedømmer. Jeg vil nu kalde dem **Sindelag** og **Tanker**. Nu er Menneskets Attraa og Sindelag saa hemmeligt og bedrageligt, at Ingen kan udforske det, og ingen Hellig har tilstrækkelig kjendt det, saa at Jeremias 17, 9 udbryder: **Hjertet er bedrageligt, mere end alle Ting, og det er ulægeligt; hvo kan kjende det? Jeg Herren, som ransager Hjertet, som prøver Nyrer.** Og David siger Ps. 31: **Saligt er det Menneske, i hvis Aand der ikke er Svig.**

Deraf kommer det, at Mange synes at være fromme og at gjøre store Gjerninger, men i alt dette er deres Attraa og Sindelag saadant, at de søge deres egen Nytte, uden at de nogensinde blive det var. De tjene ikke Gud for Guds Skyld alene, men for Ære, Gods og Himlens eller og for Helvedes Pines Skyld. Og det Falske i dette Sindelag kan ingen komme efter, med mindre Gud driver Mennesket dertil ved mange og svære Anfegtelser. Derfor kalder St. Paulus her et saadant Sindelag **det i Mørket Skjulte**, og giver det saaledes netop det rette Navn, saa at der ikke kunde findes noget mere passende. Det er ikke alene **skjult**, men ogsaa skjult i **Mørket**, det er, i det Inderste, som Mennesket selv ikke seer, men alene Gud.

Se, denne sørgelige Mørkhed ved vort Hjertes Sindelag og Grund gjør, at vi maa underkaste os hverandre, og at vi ikke kunne ophøie eller veie nogen Gjerning eller Stand imod en anden; thi dette Sindelag er det, hvorefter al Gjerning, Stand, Væsen og Levnet veies og dømmes. Efterdi nu det i Mørket Skjulte hos en Ægtehustru kan være godt, og hos en Jomfru ondt, saa er det aldeles ørkesløst og uchristeligt, om jeg vil anse en Jomfru for bedre end en Ægtehustru alene for den ugifte Stands Skyld, som er noget Udvortes. Det er akkurat, som om jeg vilde veie Æg i en Vægtskaal og veiede alene Skallerne, men slog ud Blommen og Hviden.

Eftersom nu Sindelaget er falskt eller godt, saa ere ogsaa Tankerne derefter. Thi som Menneskets Sindelag og Attraa er, saa er ogsaa dets Tragten, dets Raadslagning og dets Tanker. Dette Sidste kalder Paulus her **Hjerternes Raad**, det er Tankerne, hvormed det omgaaes for at tilfredsstille sit Sindelag og sin Attraa. Disse to Ting gjengiver Maria i sin Lovsang (Luc. 1, 51) saaledes: **Han har adspredt dem, som ere hovmodige i deres Hjertes Sind.** Der kalder hun det i Mørket Skjulte hos dem deres **Sind**, det er, deres Attraa, og deres Raad og Tanker deres **Hjerte**. Ligesaa nævner Moses begge Dele 1 Mos. 6, 5 paa følgende Maade: **Alt Menneskets Hjertes Tankes Paafund er ikkun ondt hver Dag.** Og Christus advarer os Matth. 6, 22 flg. indstændigen for det falske Sindelag

og siger: **Øiet er Legemets Lys; derfor, dersom dit Øie er reent, bliver dit ganske Legeme lyst. Men dersom dit Øie er ondt, bliver dit ganske Legeme mørkt; dersom derfor det Lys, der er i dig, er Mørke, hvor stort bliver da Mørket?** Dette er Altsammen talt om det Skjulte, som skeer i Mørket. Det kan man slet ikke raade Bod paa, uden ved at opgive al Tillid til vore Gjerninger og i en fast Tro holde sig til Guds blotte Naade. Og der er Intet, som hjælper bedre hertil end mange og store Lidelser og alskens Ulykker. Da lærer Mennesket i noget Mon at kjende sig selv. Ellers er det fortabt.

Tredie Søndag i Advent.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 11, 2-10.

Men der Johannes hørte i Fængslet Christi Gjerninger, sendte han to af sine Disciple og lod ham sige: Er du den, som skal komme, eller skulle vi vente en Anden? Og Jesus svarede og sagde til dem: Gaar hen og forkynder Johannes de Ting, som I høre og se: Blinde se, og Halte gaa, Spedalske renses, og Døve høre, Døde staa op, og Evangelium prædikes for Fattige. Og salig er den, som ikke forarges over mig.

Men der disse gik bort, begyndte Jesus at sige til Folket om Johannes: Hvad ere I udgangne i Ørken at se? et Rør, som bevæges hid og did af Vinden? Eller hvad Ere I udgangne at se? et Menneske iført bløde Klæder? Se, de, som bære bløde Klæder, ere i Kongers Huse. Eller hvad ere I udgangne at se? en Prophet? Ja, jeg siger Eder, han er og langt mere end en Prophet. Thi denne er den, om hvem der er skrevet: Se, jeg sender min Engel for dit Ansigt, som skal berede din Vei for dig.

Første Stykke, om Evangeliets Beretning.

Det, som jeg finder, at man mest har beskjæftiget sig med ved Udlæggelsen af dette Evangelium, er det Spørgsmaal, om St. Johannes ikke har vidst, at Jesus var den rette Christus, uagtet dette er et unødigt Spørgsmaal, hvorpaa der ikke ligger megen Vægt. St. Ambrosius mener, at han ikke af Uvidenhed eller Tvivl har fremsat Spørgsmaalet, men af en christelig Hensigt. Hieronimus og Gregor skrive, at han har spurgt, om han ogsaa skulde være hans Forløber i Helvede; men denne Mening **har mindst Grund for sig. Thi i Texten** hedder det tydeligt: **Er du den, som skal komme, eller skulle vi vente en Anden?** Og denne Venten sigter efter Ordenes Lydelse til hans Komme til Jorden, til det jødiske Folk, ellers maatte han jo sige: Eller vente de i Helvede paa dig? Og efterdi Christus med at henvise til sine Gjerninger svarer, at han er kommen, saa er det vist, at Johannes i sit Spørgsmaal har meent Christi legemlige Komme, aldenstund Christus selv forstaar det saaledes og tillige besvarer det paa den Maade. Hermed vil jeg ikke benegte, at Christus ogsaa er nedfaret til Helvede, som vi bekjende i Troesartiklerne.

Nu er det visselig saa, at Johannes vel vidste, at Jesus var den, som skulde komme; thi han havde døbt ham og bevidnet, at han var **det Guds Lam, som bar Verdens Synd**. Han havde ogsaa seet den Helligaand i en Dues Skikkelse komme ned over ham og hørt Røsten fra Himlen, som sagde: **Denne er min Søn, den elskelige, i hvem jeg har Velbehag,** saaledes som alt dette rigeligen er berettet os af alle fire Evangelister.

Hvorfor har han da gjort dette Spørgsmaal? Svar: det er ganske vist ikke skeet uden gyldig Grund. For det Første er det tilvisse saa, at Johannes har ladet spørge for sine Disciples Skyld; thi disse holdt endnu ikke Christus for det, som de skulde holde ham for. Og Johannes var ikke kommen for at drage Disciplene og Folket til sig selv, men for at berede Veien for Christus og for at føre alle til Christus og gjøre dem ham underdanige.

Nu havde Johannes's Disciple af ham hørt mangt et herligt Vidnesbyrd om Christus, om hvorledes han var Guds Lam og Guds Søn, og om hvorledes det burde Christus at voxe, men ham at forringes. Alt dette troede hans Disciple og Folket endnu ikke, eller kunde ialfald endnu ikke forstaa det, men de selv og Alle med dem satte Johannes selv meget høit, derimod ikke Christus. Derfor sluttede de sig fast til Johannes, endog saaledes, at de for hans Skyld var iversyge og nærede Uvillie mod Christus, da de saa, at han ogsaa døbte og gjorde Disciple og trak Folket til sig; de klagede endog derover for Johannes, eftersom de vare bekymrede for, at deres Mesters Anseelse skulde formindskes, saaledes som det beskrives Joh. 3, 26 flg.

Til denne Vildfarelse lededes de af dobbelt Aarsag. For det Første var Christus endnu ikke udraabt iblandt Folk uden alene af Johannes. Han havde heller ikke gjort noget Tegn endnu, og der var Ingen, som havde nogen Anseelse uden Johannes. Derfor faldt det dem underligt, at han viste dem og alle Andre fra sig hen til en Anden, da der dog ikke fandtes nogen Anden end han selv, som havde Navnkundighed og Anseelse. For det Andet var Christi Fremtræden saa aldeles simpel og slet og ret som en fattig Tømmermands og en fattig Enkes Søn, han var derhos ikke af Præstestanden eller af de Lærde, men en Lægmand og ringe Haandværkssvend. Han havde aldrig lært Noget og var opdragen i Tømmermandshaandværket som en anden Lægmand, saa at Johannes's høie og herlige Vidnesbyrd slet ikke vilde rime sig med den simple Lægmand og Haandværkssvend Jesus. Derfor, uagtet de nok troede, at Johannes talte Sandhed, saa tænkte de dog: Maaske vil det blive en Anden end denne Jesus, og de ventede derfor En, som kunde træde op drabeligen, som en høilærd Ypperstepræst eller mægtig Konge. Johannes kunde nu ikke rive dem ud af denne Vildfarelse med sine egne Ord, de bleve hængende ved ham og holdt Jesus for meget ringere. Imidlertid ventede de paa den store Mands Indtog, om hvem Johannes talte. Hvis det nogensinde skulde være Jesus, saa maatte han gribe Sagen anderledes fat, saa maatte han sadle sin Hingst og tage Guldsporene paa og sprænge frem som en Herre og Konge af Israel, og som de fordums Konger havde gjort. Saalænge han ikke gjorde det, vilde de holde sig til Johannes.

Men da Jesus begyndte at gjøre Undere og komme i Ry, da tænkte Johannes, at nu vilde han vise sine Disciple fra sig og føre dem til Christus, paadet at de ikke efter hans Død skulde stifte en Sekt og blive Johannitter, men Alle holde sig til Christus og blive Christne. Og han sender dem afsted, forat de herefter ikke blot ved hans Vidnesbyrd, men ved Christi Ord og Gjerninger selv skulde lære, at Christus var

den rette Mand, hvorom Johannes havde talt. Thi hans Gjerninger og hans Indtog skulde man ikke vente vilde ske med Trommer og Basuner og desligeste verdslig Pragt, men i aandelig Kraft og Naade, hvormed han ikke skulde prange ved at ride igjennem pyntede Gader og træde paa blødе Tepper, men hvormed han skulde gjøre de Døde levende, de Blinde seende, de Døve hørende fordrive alleslags legemlige og aandelige Onder. Det skulde være det Pragtfulde ved denne Konges Fremtræden, hvis Gjerninger alle Konger, alle Lærde og alle Rige i den hele Verden ikke i mindste Maade kunde gjøre ham efter. Dette er Textens Mening.

Men der Johannes hørte i Fængslet Christi Gjerninger, sendte han to af sine Disciple og lod ham sige: Er du den, som skal komme, eller skulle vi vente en Anden?

Som vilde han sige til sine Disciple: Der høre I nu hans Gjerninger, saadanne, som jeg aldrig har gjort, ei heller nogen Anden før ham; gaar nu selv hen og spørger ham, om det er ham eller ikke. Aflægger nu denne grove jordiske Vildfarelse, at I mene, at han vil holde sit Indtog paa vælige Heste og med Brystharnisk. Han begynder nu at voxe, jeg maa forringes; min Gjerning er endt, og hans maa begynde; I maa nu forlade mig og hænge ved ham.

Men hvor nødvendigt det var, at han viste sine Disciple fra sig hen til Christus, er let at forstaa. Thi hvad havde det hjulpet dem, om de tusinde Gange havde efterfulgt Johannes's Helligheд, naar de ikke havde naaet hen til Christus? Udenfor Christus er der hverken Hjælp eller Raad, hvor hellige Menneskene end kunne være. Saaledes er det ogsaa nu. Hvad hjælper det Munke og Nonner, at de overholde og efterfølge St. Benedicts, Bernhards, Franciscus's, Dominicus's og Augustins Regler, hvis de ikke gribe den ene Christus alene og ligeledes forlade deres Johannes? Alle Benedictinere, Cartheuser, Barfodmunke, Prædikebrødre, Augustinere, Carmelitter, alle Munke og Nonner er visselig fortabte, og alene de Christne salige. Hvo der ikke er Christen, ham hjælper heller ikke Johannes den Døber, som dog er den største af alle Helgener, som Herren siger. Johannes omgaaes dog sagtmodigen med dem, taaler deres Svaghed i Troen, indtil de blive stærke, forkaster dem ikke derfor, om de ikke tro ham saa aldeles fast. Saaledes maa man ogsaa gjøre med de Samvittigheder, som ere fangne i hellige Menneskers Exempler og Regler udenfor Christus, indtil man faar bragt dem ud deraf.

Og Jesus svarede og sagde til dem: Gaar hen og forkynder Johannes de Ting, som I høre og se: Blinde se, og Halte gaa, Spedalske renses, og Døve høre, Døde staa op, og Evangelium prædikes for Fattige. Og salig er den, som ikke forarges paa mig.

Christus tager ogsaa i sit Svar til Johannes Hensyn til hans Disciple. Men han svarer paa en dobbelt Maade, for det Første med **Gjerninger**, for det Andet med **Ord**. Saaledes gjør han ogsaa Joh. 10, 24 flg., da Jøderne omringede ham i Templet og sagde: **Dersom du er Christus, da sig os det frit.** Men han henviser dem til Gjerningerne og siger: **Jeg haver sagt Eder det, og I tro ikke; de Gjerninger, som jeg gjør i min Faders Navn, disse vidne om mig.** Ligesaa i V. 38: **Om I ikke ville tro mig, saa tro da Gjerningerne.** Saaledes ogsaa her, han henviser dem først til Gjerningerne og betjener sig dernæst af Ord, idet han siger: **Salig er den, som ikke forarges paa mig.** Og med disse Ord bekjender han ikke alene,

at det er ham, men advarer ogsaa mod Forargelse. Naar han ikke var Christus, saa var ikke den salig, som ikke forargedes paa ham. Thi man kan undvære alle Helgener, Christus alene kan man ikke undvære; ingen Helgen kan hjælpe os, alene Christus hjælper.

Men Svaret ved Gjerningerne er sikkrere, for det Første af den Grund, at hverken Johannes eller nogen Anden tilforn havde gjort saadanne Gjerninger; for det Andet, fordi de var forud forkyndte af Propheterne. Derfor, naar de saa, at det gik, som Propheterne havde sagt, saa kunde og skulde de være visse i sin Sag. Thi Esaias havde 61, 1 flg. talt saaledes derom: **Den Herres, Herres Aand er over mig, derfor har Herren salvet mig til at kundgjøre et godt Budskab for de Sagtmodige; han sendte mig til at forbinde dem, som have et sønderbrudt Hjerte, til at udraabe for de Fangne Frihed og for de Bundne Opladelse, til at udraabe Herrens Velbehageligheds Aar.**

Naar han siger: Han har salvet mig, saa mener han dermed, at han er Christus, og at Christus skal gjøre saadanne Gjerninger, samt at den, som gjorde Saadant, han skulde være Christus. Thi det græske Ord Christus hedder paa Hebraisk Messias, paa Latin unctus, paa vort Sprog **Salvet.** Nu pleiede man at salve Konger og Præster til deres Embeder. Men denne salvede Konge og Præst, siger Esaias her, skal salves af Gud selv, ikke med udvortes Olie, men med den Helligaand, som hviler paa ham, saaledes som det her hedder: **Herrens Aand er over mig;** derfra og en saadan er den Salve, hvormed jeg er salvet. Saa prædiker han ogsaa Evangelium, gjør de Blinde seende, helbreder alleslags Sygdomme og forkynder Velbehagelighedens Aar, Naadens Tid ꝛc.

Ligesaa hedder det Es. 35, 4 flgg.: **Se, Eders Gud skal komme — og frelse Eder. Da skal de Blindes Øine aabnes, og de Døves Øren oplades. Da skal en Halt springe som en Hjort, og den Stummes Tunge synge med Fryd.** Naar de nu holdt Skriften op imod disse Gjerninger, og Gjerningerne op imod Skriften, saa kunde de kjendes ved Johannes's Vidnesbyrd om Christus, at han maatte være den rette Mand. Og Lucas skriver 7, 21, at Christus i den samme Time, da Johannes's Disciple kom til ham med deres Spørgsmaal, **helbredede Mange fra Sygdomme og Plager og onde Aander, og skjenkede mange Blinde Synet.**

Her maa vi nu nøie tage os til Hjerte det redelige Exempel, som Christus giver os, idet han paaberaaber sig paa sine Gjerninger og vil, at man skal kjende Træet af Frugterne, hvormed han vil komme i Forkjøbet for alle falske Lærere, saasom Paven, Biskoper, Præster og Munke, der i den følgende Tid skulde komme i hans Navn og sige: Vi ere Christne, saaledes som Paven roser sig af, at han er Christi Statholder. Thi her have vi det, at hvor ikke Gjerningerne ere, der er Christus ikke heller. Christus er efter sit Væsen levende, virksom og frugtbar, han hviler ikke, men virker uden Afladelse, hvor han er. Derfor, de Biskoper og Lærere, som ikke gjøre Christi Gjerninger, dem skulle vi holde for Ulve og fly dem som saadanne.

Men hvis de nu ville sige: Det er dog ikke nødvendigt, at alle gjøre disse Christi Gjerninger. Hvorledes kunde ogsaa enhver Hellig gjøre de Blinde seende, de Halte gaaende og andre lignende Undergjerninger, som Christus gjorde? — saa Svaret: Christus har ogsaa gjort andre Gjerninger, saasom Taalmodighed, Kjærlighed, Fredsommelighed, Sagtmodighed og desligeste, som Enhver skal gjøre. Gjør dem, saa ville vi ogsaa nu kjende Christus af hans Gjerninger.

Men her kommer de atter med en Indvending: Christus siger Matth. 23, 2 flg.: **Paa Mose Stol sidder de Skriftkloge og Pharisæerne. Alt det derfor, som de sige Eder, at I skulle holde, det holder og gjører, men gjører ikke efter deres Gjerninger; thi de sige det vel, men gjører det ikke** ꝛc. Her har Christus befalet, at man skal se paa Læren og ikke paa Livet. Svar: Hvad hører jeg? Ere I nu blevne Pharisæere og Hyklere og bekjende det i ovenikjøbet selv? Naar vi havde sagt det om Eder, saa skulle I vel være blevne fortørnede. Velan, da I nu ere disse Hyklere og tage disse Ord til Eder, saa maa I ogsaa taale alle de andre Ord, som Christus har talt imod Pharisæerne. Dog, eftersom de forsvare sig med disse Christi Ord og dermed stoppe Munden paa de Enfoldige, saa ville vi betragte Ordene nøiere. Thi ogsaa Christusmorderne paa Costnitzconciliet anførte dette Sprog imod Johan Huss og meente deri at finde fuld Ret til at udøve sit Tyranni, at Ingen nemlig burde modstaa deres Lære.

Man skal derfor mærke sig, at Læren ogsaa er en Gjerning, ja Christi fornemste Gjerning; thi her regner han ogsaa det iblandt sine Gjerninger, at Evangelium prædikes for Fattige. Derfor kan man ligesaavel kjende disse Tyranner af deres Lære som af deres Gjerninger. Thi hvor Christus er, der bliver Evangeliet visseligen prædiket; hvor det ikke bliver prædiket, der er Christus ikke heller.

Paadet at vi nu maa indrømme vore Pharisæere, at det ikke er deres Liv, men deres Lære, man bør efterfølge, velan, saa lader dem da lære, vi ville gjerne skaane deres Levnet. Men nu er de meget værre end Pharisæerne, som dog førte Mose Lære, om de end ikke gjorde derefter; men vore Klodser, de ere Træguder, hos dem er der hverken Gjøren eller Laden, hverken Liv eller Lære, de sidde paa Christi Stol og lære deres egen Løgn og fortie Evangeliet. Derfor kan dette Christi Sprog ikke beskytte dem, de maa være Ulve og Mordere som Christus kalder dem Joh. 10.

Det er altsaa her Christi Mening, at de skulde høre Pharisæerne, dog kun forsaavidt, som de sad paa **Mose Stol,** det er, naar de lære Mose Lov, Guds Bud. Thi paa det samme Sted, hvor han forbyder at gjøre efter deres Gjerninger, der regner han ogsaa deres Lære iblandt deres Gjerninger og siger: **De binde svære Byrder, hvilke man vanskelig kan bære, og lægge Menneskene dem paa Skuldrene; men selv vil de ikke bevæge dem med deres Finger.** Se der, deres Lære, som Ingen kan overholde, er den af deres Gjerninger, som han ogsaa først og fremst vil have forbudt som det Allervigtigste, saa at Meningen af dette Sprog tilslut bliver den: Alt det, som de lære i Overensstemmelse med Moses, det holder og gjører, men hvad de ellers lære og gjøre, det skulle I ikke holde. Meget mere gjælder det om os, at vi kun da skulle høre vore Pharisæere, naar de sidde paa Christi Stol, naar de prædike Evangelium for de Fattige, og at vi ikke skulde høre eller overholde, hvad de ellers lære og gjøre.

Saaledes ser du da, hvor fiffigt de ubehøvlede Papister have anvendt dette Sprog til dermed at begrunde deres Lære, Løgn og Magt, da der dog ikke gives noget Sprog, som vidner stærkere imod dem og mere fordømmer deres Lære end netop dette. Thi Christi Ord ere tydelige og staa fast: **Gjører ikke efter deres Gjerninger.** Men nu er deres Lære deres Gjerning og ikke af Gud; de ere et Folk, som have opkastet sig alene for at lyve og forfalske Skriften. Ja, naar Livet ikke er godt, saa er det desuden sjeldent, at En prædiker ret: han maa jo stedse prædike imod sig selv, og det kan han vanskelig gjøre uden Tilsætninger og Bilærdomme,

Summa Summarum: Hvo, som ikke prædiker Evangeliet, han skal du vide sidder hverken paa Mose eller Christi Stol, derfor skal du hverken gjøre efter hans Ord eller efter hans Gjerninger, men fly ham, saaledes som det er Christi Faars Viis Joh. 10, 4 flg.: **Mine Faar følge mig, fordi de kjende min Røst. Men en Fremmed ville de ikke følge, men fly fra ham, fordi de ikke kjende den Fremmedes Røst.** Men vil du vide, hvad deres Stol hedder, saa hør, hvad David siger Ps. 1, 1: **Salig er den Mand, som ikke vandrer i de Ugudeliges Raad, ei heller staar paa Syndernes Vei, ei heller sidder i Spotternes Sæde.** Og Ps. 94, 20: **Du vil jo aldrig have Samkvem med Fordærvelsens Stol, som ilde udtyder Loven.**

Men hvad forstaaes der derved, at han siger: Evangelium prædikes for Fattige? Bliver det ikke ogsaa prædiket for de Rige og for al Verden? Eller hvorledes er Evangeliet en saa stor Ting, at han regner det for en saa stor Velgjerning, da dog saa mange Mennesker ere fiendskfindede derimod? Her maa vi vide, hvad Evangeliet er, ellers kunne vi ikke forstaa dette Sted. Derfor maa man nøie og med Flid mærke sig, at Gud fra Begyndelsen af, til enhver Tid, har sendt tvende Slags Ord eller Prædiken ud i Verden, Lov og Evangelium. Disse to Slags Prædiken maa du vel adskille og lære at kjende; thi jeg siger dig, at foruden Skriften er der hidtil ikke, end ikke af nogen Helgen, skrevet nogen Bog, som vi endnu besidde, hvori Forskjellen mellem disse to Slags Prædiken er retteligen afhandlet, som der dog ligger saa stor Magt paa at kjende.

Andet Stykke, om Forskjellen mellem Loven og Evangeliet.

Loven er det Ord, hvori Gud lærer og fordrer, hvad vi skulle gjøre og lade, saaledes som det er Tilfældet med de ti Bud. Hvor nu Naturen staar alene uden Guds Naade, der er det umuligt at overholde Loven af den Grund, at Mennesket siden Adams Fald i Paradis er fordærvet og huser hos sig idel ond Lyst til at synde og kan ikke af Hjertens Grund være Loven hengiven, saaledes som vi erfare det Allesammen hos os selv. Thi der er Ingen, som ikke heller ønskede, at der ikke gaves nogen Lov, og Enhver finder og føler hos sig selv, at det er vanskeligt at være from og at gjøre vel, paa den anden Side let at være ond og gjøre ilde. Saadan Vanskelighed og Uvillighed til det Gode gjør, at vi ikke holde Guds Lov. Og saaledes overbeviser Guds Lov igjennem vor egen Erfaring os om, at vi af Naturen ere onde, ulydige, elske Synden og hade Guds Lov.

Af alt dette maa nu følge eet af to, **Formastelse** eller **Fortvivlelse**. **Formastelse** eller falsk Fortrøstning følger da, naar Mennesket tager sig for at fuldkomme Loven med Gjerninger, øver sig saaledes deri, at det gjør, som Ordene lyde; det tjener Gud, sværger ikke, ærer Fader og Moder, slaar ikke ihjel, bedriver ikke Hor, og desligeste. Men imidlertid tager det ikke vare paa sit Hjerte, seer ikke efter, af hvad Hensigt det lever saa vakkert, tildækker den gamle Skjelm i Hjertet med dette skjønne Levnet; thi hvis det saa sig ret i Hjertet, saa vilde det finde, at det gjør alt dette med Ulyst og af Tvang, idet det frygter for Helvede eller eftertragter Himmelen dermed eller maaske det, som er meget mindre værd, saasom Ære, Gods og Sundhed, eller gjør det af Frygt for Skam, Skade eller Sygdomme.

Kortsagt, det maa bekjende, at det heller vilde leve anderledes, hvis ikke Følgerne deraf i et andet Liv holdt det tilbage. Thi ene og alene for Lovens Skyld gjør det Intet. Men efterdi det ikke bliver var en saadan ond Grund, saa vandrer det frem i Sikkerhed, seer alene paa Gjerningerne,

ikke paa Hjertet, og trøster sig med, at det holder Guds Lov ret; og saaledes bliver Mose Aasyn tilhyllet for det, det er, det forstaar ikke Lovens Mening, at den nemlig vil opfyldes med glad, fri og munter Hu og Villie. Det forholder sig dermed, som naar du spørger en Ukydsk, hvorfor han gjør saadan Gjerning, da kan han ikke svare Andet end, at han gjør det for den Fornøielses Skyld, som han finder deri; thi han gjør det hverken for Belønnings eller for Strafs Skyld, tænker ikke at kunne erhverve sig Noget derved, heller ikke at kunne undfly noget Onde derved. En saadan Lyst fordrer ogsaa Loven hos os, saa at naar du spørger en Kydsk, hvorfor han er kydsk, saa bør han kunne svare: ikke for Himlens eller Helvedes Skyld, ikke for Æres Skyld, men alene af den Grund, at det saaledes tykkes mig godt, og at jeg finder hjertelig Behag deri, selv om det ikke var befalet. Se, et saadant Hjerte elsker Guds Lov og holder den med Lyst; saadanne Mennesker elske Gud og Retfærdighed, frygte og hade intet Andet end Uretfærdighed. Men intet Menneske er saaledes findet af Naturen. Men de naturlige Mennesker elske Belønning og Nydelse, frygte og hade Straf og Pine, derfor hade de ogsaa Gud og Retfærdigheden og elske sig selv og Uretfærdigheden. De ere Hyklere, Skinhellige, Falske, Løgnere og Forfængelige. Af den Slags ere alle Mennesker udenfor Naaden, men fornemmelig de Gjerningshellige. Derfor gjør ogsaa Skriften den Slutning: **Hvert Menneske er en Løgner** (Ps. 116, 11). Og atter Ps. 39, 6: **Hvert Menneske er idel Forfængelighed.** Og Ps. 14, 3: **Der er Ingen, som gjør Godt, end ikke Een.**

Men **Fortvivlelsen** følger da, naar Mennesket bliver denne sin onde Grund var og erkjender, at det er umuligt for det at elske Guds Lov. Thi det finder intet Godt hos sig, men idel Had til det Gode og Lyst til det Onde. Da erkjender det, at det ikke kan gjøre Loven Fyldest med Gjerninger, derfor fortvivler det om sine egne Gjerninger og agter dem for Intet. Kjærlighed skulde det have, den finder det ikke og kan heller ikke skaffe den tilveie af og ved sig selv. Det maa da blive en arm, elendig, ydmyget Aand, hvem dets Samvittighed trænger og ængster formedelst Loven, der byder og fordrer af det, hvad det ikke med en Hvid kan betale.

Alene for disse Mennesker er Loven gavnlig, thi den er derfor given, at den skal virke saadan Erkjendelse og Ydmyghed; det er dens egentlige Gjerning. Saadanne Mennesker forstaa sig godt paa Hyklernes og de falske Helliges Gjerninger, at de ere idel Løgn og Bedrageri. I denne Tilstand var David, da han udtalte de Ord i Ps. 116, 11: **Jeg sagde i min Angest: Hvert Menneske er en Løgner.**

Derfor kalder St. Paulus Loven **et Bud til Død** eller en Dødens Lov (Rom. 7, 10) og en **Syndens Kraft** (1 Cor. 15, 56). Og 2 Cor. 3, 6: **Bogstaven ihjelslaar, men Aanden levendegjør.** Med alt dette er der sagt saameget som, at, naar Loven og Naturen ret træffe paa hinanden og lære hinanden at kjende, da først mødes Samvittigheden og Synden, da seer Mennesket, hvor dybt det Onde er rodfæstet i dets Hjerte, hvor stor dets Synd er, ogsaa i det, som det før holdt for gode Gjerninger og for langtifra at være Synd. Da maa det selv fælde den Dom, at det af sig selv intet Andet er end et Dødens, Vredens og Helvedes Barn. Da er der Bæven og Forskrækkelse, da falder al falsk Fortrøstning bort, da kommer der Frygt og Fortvivlelse istedet, da bliver Mennesket sønderknuust og tilintetgjort og i alle Henseender ret ydmygt. Efterdi nu Loven kun virker alt dette, saa siger St. Paulus medrette, at det er en **Dødens Lov** og et

Bogstav, som ihjelslaar, og en **Lov, som gjør Synden kraftig** og **virker Vrede** (Rom. 4, 15). Thi Loven giver Intet og yder ingen Hjælp, men fordrer alene og driver paa, og viser os saaledes vor Jammer og Fordærvelse.

Det andet Guds Ord er hverken Lov eller Bud, fordrer heller ikke Noget af os, men naar Saadant er skeet formedelst det første, nemlig Lovens Ord, og Elendighed, Jammer og Fattigdom er fremkaldt i Hjertet, saa kommer det og tilbyder sit liflige levende Ord og forjætter, lover og forpligter sig til at skjenke Naade og Hjælp, forat vi skulle komme ud af denne Elendighed, og al vor Synd ikke alene tilgives, men ogsaa udslettes, og derhos Kjærlighed og Lyst til at opfylde Loven skjenkes os.

Se, dette Guds Tilsagn om hans Naade og Syndernes Forladelse er det egentlig, som hedder **Evangelium.** Og jeg siger det endnu engang og atter, at du ved Evangelium ikke skal forstaa noget Andet end Guds Tilsagn om Naade og Syndernes Forladelse. Thi deraf kommer det, at man hidtil ikke har forstaaet St. Pauli Epistler og umulig har kunnet forstaa dem — deraf, at de ikke vide, hvad der egentlig forstaaes ved Lov, og hvad ved Evangelium. Thi de holde Christus for en Lovmager, og Evangeliet for blotte nye Lovlærdomme; det er det Samme som at tillukke og aldeles fordølge Evangeliet.

Thi **Evangelium** er et græsk Ord og betyder paa vort Sprog **et glædeligt Budskab.** Saa hedder det, fordi der deri forkyndes os Livets frelsebringende Lære om det guddommelige Tilsagn og tilbydes os Naade og Syndernes Forladelse. Derfor hører til Evangeliet ikke Gjerninger (thi det er ingen Lov), men alene Tro; thi det er ene og alene Tilsagn og Tilbud om Guds Naade.

Den, som nu tror derpaa, han modtager Naade og den Helligaand. Derved bliver da Hjertet muntert og glad i Gud, og da opfylder det Loven frivillig, for Intet, uden Frygt for Straf og uden Attraa efter Belønning; thi det har fuldkommen Nok i Guds Naade; derved er der gjort Loven Fyldest.

Men disse Tilsagn ere alle grundede paa Christus, ligefra Verdens Begyndelse af, saa at Gud aldrig tilsiger Nogen denne Naade uden i Christus og ved Christus. Christus er den, som bringer Budskabet om de guddommelige Tilsagn til den hele Verden. Derfor er han ogsaa kommen og lader det ved Evangelium udgaa i al Verden, ligesom han tilforn til enhver Tid har forkyndt det igjennem Propheterne.

Derfor er det uden al Grund, om Nogen (saaledes som Jøderne) vilde vente guddommelige Tilsagn udenfor Christus. Det har Altsammen Hensyn paa Christus og er besluttet i ham. Hvo, som ikke hører ham, han hører ingen af Guds Tilsagn. Thi ligesom han ikke kjender nogen Lod udenfor Mose-Loven og Propheternes Skrifter, saaledes giver han heller ikke noget Tilsagn uden gjennem Christus alene.

Men, vil du maaske sige, der er dog i Evangelium og i Pauli Breve mange Love og paa den anden Side i Mose og Propheternes Bøger mange Tilsagn og Forjættelser af Gud? Svar: Der er ingen Bog i Bibelen, hvori ikke begge Dele findes; Gud har overalt sat dem ved Siden af hverandre, baade Lov og Forjættelse; thi gjennem Loven lærer han, hvad man skal gjøre, og gjennem Forjættelserne, hvor man skal tage det fra. Men at det **Nye Testamente** fremfor de andre Bøger fornemmeligen kaldes Evangelium, det skeer, fordi det er skrevet efter Christi Komme, hvorved de guddommelige Tilsagn ere opfyldte, fremdragte og offentligen udbredte ved den mundtlige Prædiken, som tilforn var skjult i Skriften.

Derfor hold fast paa denne Forskjel, og hvilkensomhelst Bog du tager for dig, det være i det gamle eller i det nye Testamente, saa gjør saadan Forskjel, idet du læser, at du mærker dig, at hvor der er Forjættelser, der er den samme Bog en Evangeliebog; hvor der findes Bud, der er det en Lovbog. Men eftersom Tilsagnene eller Forjættelserne findes i Hobetal i det nye Testamente, og derimod Lovene i Hobetal i det gamle, saa kalder man det første Evangelium og det sidste Loven.

Nu kommer vi igjen tilbage til Texten.

Evangelium prædikes for Fattige.

Af det ovenfor Sagte er det let at forstaa, at af alle Christi Gjerninger er ingen større end den, at Evangelium prædikes for Fattige. Thi dermed er der i Grunden sagt netop det Samme som, at for de Fattige forkyndes de guddommelige Tilsagn om al Naade og Trøst, som tilbydes og forelægges i Christus og ved Christus, saa at hvo, som troer det, for ham skulle alle hans Synder være forladte, Loven opfyldt, Samvittigheden befriet, og endelig det evige Liv skjenket ham.

Hvad kan være glædeligere at høre for et stakkels elendigt Hjerte og en bekymret Samvittighed end dette? Hvorved kan vel et Hjerte blive mere trøstigt og frimodigt end ved saadanne trøstelige, rige Ord og Tilsagn? Synd, Død, Helvede, Verden og Djævelen og alt Ondt bliver agtet ringe, naar et armt Hjerte annammer og tror denne de guddommelige Tilsagns Trøst. At gjøre de Blinde seende og de Døde levende er en ringe Ting imod det at forkynde Evangelium for Fattige. Derfor sætter han det tilsidst som den allerstørste og bedste iblandt disse sine Gjerninger.

Men det bør man lægge Mærke til, at han siger, at Evangeliet ikke prædikes undtagen for de **Fattige,** hvormed han ubetvivl mener, at det er en Prædiken alene for Fattige. Thi det er jo prædiket i den ganske Verden, og Marc. 16, 15 siger han: **Gaar bort i al Verden, og prædiker Evangelium for al Skabningen.** Saa menes der med disse Fattige visselig ikke Betlerne og de legemlig Fattige, men de aandelig Fattige, det er, som ikke begjere eller elske timelig Rigdom, ja meget mere de sønderknuste arme Hjerter, som formedelst deres Samvittigheds Kval saa inderligen attraa og længes efter Hjælp og Trøst, at de hverken begjere timeligt Gods eller timelig Ære, men ikke føle sig hjulpne paa nogen anden Maade end ved at have en naadig Gud. Dette er den rette aandelige Fattigdom; dette er de, for hvem en saadan Prædiken netop er skikket, og hvem den smager i Hjertet, for dem er det, som om de vare blevne forløste fra Død og Helvede.

Derfor, om end Evangeliet bliver hørt af al Verden, saa bliver det dog ikke annammet uden alene af saadanne Fattige. Jøvrigt, saa lader det sig ogsaa prædike og forkynde for al Verden, at det er en Prædiken alene for Fattige, og at ingen Riig er istand til at fatte det; at hvo, som vil fatte det, først maa blive fattig, ligesom Christus siger Matth. 9, 13: **Jeg er ikke kommen at kalde Retfærdige, men Syndere til Omvendelse,** og han dog kaldte al Verden til sig. Men hans Kalden var af den Beskaffenhed, at den kun kunde annammes af Syndere, og at de alle, som han kaldede, maatte blive Syndere; men det vilde de ikke. Saaledes maa ogsaa alle de blive fattige, som høre Evangeliet, paadet at de maatte blive skikkede til at modtage det, men det ville de ikke. Derfor er det alene blevet hos de Fattige. Saaledes bliver ogsaa i al Verden Guds Naade prædiket for de Ydmyge, paadet at de Alle maa blive ydmyge; men det ville de ikke.

Saa seer du nu, hvem der er Evangeliets største Fiender, nemlig de Gjernings-

hellige, som bygge paa en falsk Fortrøstning, saaledes som ovenfor sagt. Thi med disse kan Evangeliet slet ikke komme overeens; de ville være rige paa Gjerninger, og Evangeliet vil, at de skulle være fattige; de ville ikke give efter, og Evangeliet kan heller ikke give efter, det er Guds uforgjængelige Ord. Saa løbe de paa hinanden og støde sig, som Christus siger Matth. 21, 44: **Hvo, som falder paa denne Steen, skal sønderstødes; men hvilken den falder paa, ham skal den sønderknuse.** De fordømme tvertimod Evangeliet som Vildfarelse og Kjætteri, og det gaar, som vi dagligen se, og som det er gaaet fra Verdens Begyndelse af, at imellem Evangeliet og de Gjerningshellige er der ingen Fred, ingen Naade, ingen Forsoning. Men imidlertid maa Christus lade sig korsfæste, thi han maa med Sine sidde i denne Klemme, imellem Evangeliet og Gjerningerne, og bliver saaledes trykket og knuust som Hveden imellem begge Mølleſtenene. Den underste Steen er det stille, fredelige og ubevægelige Evangelium, den øverste Steen er Gjerningerne og deres Mestere; de støie og rase.

Med alt dette imødegaar han kraftigen deres kjødelige og jordiske Tanker, som de nærede om Christi Komme, idet de indbildte sig, at den store Konge, hvorom Johannes saa højt og lydt prædikede, at han ikke var værdig til at løse hans Skorem, vilde holde sit Indtog med saadan Pragt, at Alt skulde være bare Guld og kostbar Prydelse, og at Gaderne maatte være belagte med Perler og Silke. Eftersom de nu rettede sine Øine saa højt og ventede paa saadan Pragt, saa river Christus dem ned og stiller for dem Blinde, Halte, Døve, Døde, Stumme, Fattige og alt Saadant, som er denne Pragt allermest modsat, og lader sig finde i en Skikkelse, hvori man ikke falder paa at søge en Sygeoppasser, endsige en saadan Konge, at den store Mand Johannes ikke engang var værdig at løse hans Skorem.

Som vilde han sige til dem: Lader Eders høie Indbildninger fare, seer ikke paa min Person og Skikkelse, men paa de Gjerninger, som jeg gjør. Verdslige Herrer maa, eftersom de herske ved udvortes Magt, have rige, høie, sunde, stærke, kloge, duelige Folk omkring sig, med dem maa de omgaaes, og de trænge ogsaa vel til dem, thi uden saadanne Folk kan ikke deres Rige bestaa; derfor kunne de aldeles ikke passe de Blinde, Halte, Døve, Stumme, Døde, Spedalske og Fattige. Men mit Rige, eftersom det ikke søger Gavn af Andre, men kun yder Gavn og i sig selv har Nok og ikke trænger til Nogen, saa kan jeg ikke taale omkring mig dem, som allerede have Nok, som ere sunde, rige, stærke, levende, fromme og i alle Henseender dygtige; thi for Saadanne er jeg ikke til nogen Nytte; de kunne ikke nyde noget Godt af mig, ja det vilde være en Skam for mig, eftersom det vilde se ud, som om jeg trængte til dem og havde Nytte af dem, saaledes som Verdens Herrer have af sine Undersaatter. Derfor maa jeg skikke mig anderledes og holde mig til dem, som kunne have Gavn af mig, maa omgaaes med Blinde, Halte, Stumme og alle Slags Skrøbelige. Det fordrer mit Riges Natur og Beskaffenhed. Derfor maa jeg og skikke mig saaledes, at slige Folk kunne omgaaes med mig.

Derfor følger nu medrette de Ord: **Salig er den, som ikke forarges over mig.** Hvorfor det? Fordi disse to Ting synes at være saa ganske forskjellige fra hinanden, Christi foragtelige Skikkelse og Johannes's herlige Vidnesbyrd; disse to Ting formaaede Naturen ikke at rime sammen. Nu holdt hele Skriften paa Christus, og det var farligt at tage feil af ham, men saa sagde Naturen: Skulde dette være den Christus, hvorom den ganske Skrift taler? skulde dette være den, hvis Skotvinge Johannes

ikke følte sig værdig til at opløse, da jeg dog neppe vilde agte ham værdig til at viske Støvet af mine Sko? Derfor er det vist og sandt, at det er en stor Naade ikke at forarges over Christus, og der er her intet andet Raad eller Hjælp, end at man seer paa Christi Gjerninger og holder dem op imod Skriften. Ellers er det umuligt at værge sig mod Forargelse; hans udvortes Skikkelse og Lader er altfor ringe og altfor foragtelige.

Tredie Stykke, om tvende Slags Forargelse.

Mærk dig nu her, at der er tvende Slags Forargelse, en **Lærens Forargelse** og en **Livets Forargelse**. Disse to Slags Forargelse bør man nøie mærke sig. **Forargelsen i Lære** finder Sted, naar man tror, lærer eller tænker anderledes om Christus, end man burde tro, lære og tænke, saaledes som Jøderne her tænkte og lærte noget Andet om Christus, end han i Virkeligheden var, og ventede i ham at se en verdslig Konge. Om denne Slags Forargelse handler Skriften mest, om den tale ogsaa Christus og Paulus alletider og tænke næsten ikke paa nogen anden. Og mærk dig det vel, at Christus og Paulus netop tale om denne Forargelse.

Det er ikke for ingen Ting, at jeg formaner til at give Agt herpaa. Thi under Pavens Regimente har man forholdt sig ganske og aldeles taus om denne Forargelse, og nu veed hverken Præster eller Munke at tale om anden Forargelse end den, som bestaar i aabenbar Synd og ondt Levnet, hvad Skriften ikke kalder Forargelse, men de fortolke og tvinge denne Betydning ind i Ordet. Paa den anden Side, alt det Uvæsen, som de komme med, det holde de for det Bedste, og al deres Lære, hvormed de mene at hjælpe Verden, den holde de ikke for Forargelse, men for idel Forbedring, da det dog er idel giftige Forargelser, hvis Mage der før ikke har været under Solen. Thi de lære Folk at holde Nadveren for et Offer og en god Gjerning, samt ved gode Gjerninger at blive fromme, udsone Synden og blive salige, hvilket Altsammen ikke er Andet end at forkaste Christus og udslette Troen.

Saaledes er Verden nu opfyldt med Forargelse lige til Himlen, saa det er skrækkeligt at tænke derpaa. Thi nufortiden søger Ingen Christus i Fattigdom, Blindhed, Død 2c., men man vil Allesammen ad en anden Vei til Himmelen og maa dog tage feil.

Forargelsen i Levnet finder Sted, naar En seer en aabenbar ond Gjerning hos en Anden og lærer den; men denne Forargelse er det umuligt at undgaa, eftersom vi maa leve i den onde Verden, og den er heller ikke saa farlig, thi Enhver erkjender, at det er ondt, og bliver ikke forført, men følger egenraadigen det, som han erkjender er ondt, uden noget Hykleri eller Skin. Men hin Forargelse finder Sted ved den allerskjønneste Gudstjeneste, de smukkeste Gjerninger, det mest ærbare Levnet, som det er umuligt for Fornuften at udsætte Noget paa eller at forstaa, at der stikker noget Ondt under; Troen alene forstaar ved den Helligaands Hjælp, at det er falskt. For saadan Forargelse advarer Christus, naar han Matth. 18, 6 siger: **Hvo, som forarger en af disse Smaa, som tro paa mig, ham var det bedre, at der var hængt en Mollesteen om haus Hals, og han var sænket i Havets Dyb.**

Læg derfor Mærke hertil: Hvo, som ikke prædiker Christus for dig, eller prædiker ham anderledes end som den, der omgaaes med Blinde, Halte, Døde, Fattige — saaledes som dette Evangelium udviser —, ham skal du fly som Djævelen selv; thi han lærer dig at blive affindig og at forarges over Christus, saaledes som nu Pave, Munke og deres Høiskoler gjøre,

hvis Væsen saa heeltigjennem er bare Forargelse, fra Isse til Fodsaale, fra Hud indtil Marv, saa at Sneen neppe i høiere Grad kan være bare Vand, og de kunne heller ikke bestaa uden idel Forargelse, eftersom Forargelse er deres Natur og Væsen selv. Derfor, at ville reformere Pave, Klostre, Høiskoler, og dog beholde dem i deres Væsen, det er netop det Samme som at trykke Vandet ud af Sneen, og dog beholde Sneen igjen. Men hvad det er at prædike Christus iblandt de Blinde og Fattige, det ville vi se af Slutningen af vor Text.

Men der disse gik bort, begyndte Jesus at sige til Folket om Johannes: Hvad ere I udgangne i Ørken at se? et Rør, som bevæges hid og did af Vinden? Eller hvad ere I udgangne at se? et Menneske iført bløde Klæder? Se, de, som bære bløde Klæder, ere i Kongers Huse. Eller hvad ere I udgangne at se? en Prophet? Ja, jeg siger Eder, han er og langt mere end en Prophet.

Medens Christus saaledes priste Johannes og siger, at han ikke er et Rør eller et Menneske i bløde Klæder, men mere end en Prophet, saa giver han under disse billedlige Udtryk tydelig nok at forstaa, at Folket har været af den Mening, og at det holdt Johannes for et Rør, for en Person i bløde Klæder og for en Prophet. Derfor maa vi se efter, hvad han mener dermed, og hvorfor han dadler og forkaster denne deres Mening.

Der er allerede tilstrækkeligen talt om, at Johannes skulde pege hen paa Christus, paadet at de ikke skulde forarge sig over Christi ydmyge Fremtræden. Efterdi der nu laa Magt paa, at de annammede Johannes's Vidnesbyrd og anerkjendte Christus, saa priser han Johannes for det **Første** for hans **Bestandighed,** rammer dermed deres Ubestandighed i Meninger, idet de ikke troede Johannes's Vidnesbyrd; som vilde han sige; I have hørt Johannes's Vidnesbyrd om mig, nu holde I ikke fast derpaa, men forarges over mig, og Eders Hjerte farer endnu hid og did, venter paa en Anden end mig, veed dog ikke, hvem, naar eller hvor, og saaledes er Eders Hjerte som et Rør, der bevæges hid og did af Vinden, har intet med Vished, vil gjerne høre noget Andet end om mig. Mene I nu, at Johannes ogsaa saaledes vil vende sit Vidnesbyrd fra mig, ligesom I med Eders Tanker slaa det i Veir og Vind og tale om en Anden, som I gjerne høre om? Nei, ikke saa! Johannes vakler ikke, hans Vidnesbyrd heller ikke, han følger ikke Eders vaklende Indbildninger; men I maa fæste Eders ustadige Tanker ved hans Vidnesbyrd og saaledes blive ved mig og ikke tænke paa nogen Anden.

For det **Andet** roser han ham for hans **grove Klæder,** som vilde han sige: Maaske I nok tro ham, at jeg er den Person, som han vidner om, men I vente, at han skal tale anderledes om mig, tale Noget, som er blødere, som I gjerne høre. Der er ogsaa saa haardt og utaaleligt, at jeg skal komme saa fattig og foragtet; I ville, at jeg skulde drage frem med Pragt og Vælde. Hvis Johannes sagde det om mig, saa forekom han Eder heller ikke saa raa og saa haard. Men tænker kun ikke saa; den, som skal prædike om mig, han maa ikke prædike anderledes, end som Johannes gjør; det bliver der Intet af, min Skikkelse og min Opførsel bliver ikke anderledes. Men de, som lære anderledes, de ere Smigrere og holde sig i Kongernes Huse, ikke i Ørken, de ere rige og anseede iblandt Menneskene; det er Menneskelærdomme, som de lære af sig selv og ikke af mig.

For det **Tredie** roser han ham for hans **Embeds Værdighed,** at han ikke

blot var en Prophet, men mere end en Prophet. Som vilde han sige: Eders flygtige, vaklende Tanker holde ham for en Prophet og for en saadan, der taler om Christus som tilkommende, ligesom de andre Propheter have gjort, og derved vende I Eders Hjerter fra det Nærværende til en kommende Tid, i hvilken I vente Christus i Overeensstemmelse med Johannes's Vidnesbyrd, saa at I ikke annamme mig. Men jeg siger Eder, at Eders Tanker ere falske; thi ligesom han advarer Eder for at være som et bevægeligt Rør og at vente paa en anden Person end mig, og heller ikke tillader, at I hos mig vente at finde andre Lader end dem, jeg har, saaledes vil han ogsaa forhindre, at I forvente en anden Tid. Hans Vidnesbyrd sigter just til den nærværende Person, de nærværende Lader og den nærværende Tid; det imødegaar overalt Eders vaklende Tanker og binder Eder fast til mig.

Ville I nu gjøre ham ret tilpas, saa maa I simpelthen følge hans Vidnesbyrd og tro, at dette er den Person, de Lader, den Tid, som I bør holde fast paa, og lade fare Eders egen Indbildning og Eders Venten paa en anden Person, andre Lader og en anden Tid. Thi det staar fast, at han ikke er noget bevægeligt Rør, intet Menneske i bløde Klæder, og fornemmeligen ingen Prophet om tilkommende Tider, men et Budskab om nærværende Ting. Han skal ikke skrive som de andre Propheter, men han vidner og forkynder mundtlig om det, hvorom alle Propheterne have skrevet, saaledes som det hedder i det Følgende.

Thi denne er den, om hvem der er skrevet: Se, jeg sender min Engel for dit Ansigt, som skal berede din Vei for dig.

Hvad Andet er da sagt hermed, end dette: I behøve ikke at vente paa en anden Person, heller ikke paa en anden Slags Fremtræden, heller ikke paa en anden Tid; her er jeg nærværende tilstede, om hvem Johannes taler. Thi han er ikke en Prophet, men et Sendebud, og ikke blot et Sendebud, saadant et, som sendes af Herren, medens han selv bliver hjemme, men saadant et, som gaar lige forud for sin Herres Ansigt og bringer Herren selv med sig, saa at de komme paa een Tid baade Sendebudet og Herren. Dersom I nu ikke annamme ham som et saadant Sendebud, men gjøre en Prophet af ham, som alene forkynder Herrens Tilkommelse, saaledes som de andre Propheter have gjort, saa fare I vild baade med Hensyn til mig og dette Skriftsted og alle Ting.

Her se vi, at Christus mest dvæler derved, at de skulle anse Johannes for et Sendebud og ikke for en Prophet. Thi for dette anfører han et Sprog af Skriften, nemlig Mal. 3, 1, hvad han ikke gjør ved de andre to Stykker, Personen og Laderne. Thi det er endnu den Dag idag Jødernes Vildfarelse, at de vente en anden Tid, og hvis de dengang havde troet, at det var den rette Tid, og ladet Johannes være et Sendebud og ikke en Prophet, saa var Sagen lettelig bragt paa det Rene, ogsaa hvad Personen og Laderne angik, eftersom de da tilsidst havde maattet antage Personen, idetmindste naar denne Tid var forløben; thi der skulde jo ikke være nogen anden Tid end Johannes's Dage, han, som var sin Herres Forløber, og som skulde ryddiggjøre hans Vei. Men nu da de have ladet den Tid fare og se hen til en anden Tid, saa er det endnu umuligere at faa dem til at kjendes ved Personen og Laderne, men de vedblive at være Rør og at tragte efter bløde Klæder, saalænge som de anse Johannes for en Prophet og ikke for et Sendebud.

Vi maa vænne os til Skriftens Udtryksmaade, at angelus, som vi paa vort Sprog kalder Engel, egentlig betyder

Saameget som et Sendebud, ikke en Ærindssvend eller Brevdrager, men En, som bliver sendt for mundtligen at frembringe et Budskab. I denne Betydning er Navnet i Skriften fælles for alle Guds Sendebud, i Himlen og paa Jorden, det være sig de hellige Engle i Himlen eller Propheter og Apostler paa Jorden. Thi saaledes siger Malachias 2, 7 om Præsteembedet: **En Præsts Læber skal bevare Kundskab, og de skal søge Lov af hans Mund; thi han er den Herre Zebaoths Engel.** Og Hagg. 1, 13 hedder det: **Da sagde Haggai, Herrens Engel, som havde Herrens Budskab** ꝛc. Ligesaa Luc. 9, 52: **Jesus sendte Engle** (det er **Bud**) **foran sig hen i en af Samaritanernes Byer.** Saaledes kaldes alle de Guds Engle og Sendebud, som forkynde hans Ord. Deraf kommer ogsaa Evangelium, som betyder et godt Budskab, men de himmelske Aander bære fornemmelig Navn af Engle, eftersom de ere de høieste og ædleste af Guds Sendebud.

Saaledes er Johannes ogsaa en Engel eller et mundtligt Sendebud, men ikke alene et saadant Bud, men tillige den, **som bereder Veien for Herrens Ansigt,** saaledes at Herren selv følger ham i Hælene, hvad der aldrig er skeet med nogen Prophet. Derfor er han mere end en Prophet, nemlig en Engel eller Udsending og Forløber, med hvem alle Propheters Herre selv er samtidig, og i hvis Følge han kommer.

At **berede** Veien vil her sige at rydde den, saa at det bliver skaffet afveien, som kan hindre Herrens Gang, ligesom ogsaa nutildags en Herres Tjener skaffer tilside for sin Herres Ansigt Træer, Stene, Folk og Alt, hvad der staar ham iveien. Men hvad er det, som ligger iveien for Christus, og som Johannes skal rydde bort? Ganske vist Synden, men endnu meget mere de gode Gjerninger hos de hovmodige Hellige, det er, han skal give Hvermand tilkjende, at alle Menneskers Gjerninger og Væsen er Synd og Fordærvelse, og at de Alle trænge til Christi Naade. Den, som ret grundigen veed og erkjender dette, han er ydmyget i sig selv og har paa rette Maade beredet Veien for Christus. Derom ville vi handle udførligere i næstkommende Evangelium. Nu er det Tid til at føre ogsaa os dette Evangelium til Nytte.

Fjerde Stykke, Lære om Troen og gode Gjerninger.

Som vi nu have sagt ved Udlæggelsen af tidligere Evangelier, at vi deraf skulle hente os disse to Lærdomme, at **tro** og at **elske,** eller at annamme og at udøve gode Gjerninger, saaledes skulle vi ogsaa gjøre her: prise Troen og øve Kjærligheden. Troen annammer Christi gode Gjerninger, Kjærligheden gjør gode Gjerninger imod Næsten.

For det **Første** bliver vor **Tro** styrket og forøget derved, at Christus her fremstilles for os i sine egne naturlige Gjerningers Udøvelse, idet han kun omgaaes med Blinde, Døve, Halte, Spedalske, Døde og Fattige. Det er idel Kjærlighed og Godhed imod alle dem, som ere i Nød og Elendighed, saa at Christus tilsidst ikke er Andet end en Trøst og Tilflugt for alle bedrøvede og skrøbelige Samvittigher. Her maa nu Troen komme til, som bygger paa dette Evangelium og forlader sig derpaa uden i mindste Maade at tvivle paa, at Christus er saadan, som dette Evangelium skildrer ham; den holder ham heller ikke for noget Andet, lader sig heller ikke noget Andet forespnakke om ham. Gjør den dette, saa har den ham visselig saaledes, som den tror, og som dette Evangelium skildrer ham; thi som du tror, saa skeer det dig, og salig den, som her ikke forarges over ham.

Vogt dig nu her med al Flid for Forargelse. Hvo ere de, som her forarge dig? Alle de, som lære dig at gjøre Gjerninger

og ikke at tro, de, som gjøre dig Christus til en Lovmager og en Dommer, og ikke lade ham blive en blot og bar Trøster og Hjælper, de, som ængste dig til med Gjerninger at omgaaes for Gud og dermed at handle med ham, derved at udsone din Synd og erhverve dig Naade. Det er Pavens og hans Præsters, Munkes og Høiskolers Lærdomme, som med deres Messer og Gudstjeneste gjøre dig store Løfter og føre dig til en anden Christus og betage dig denne rette Christus.

Thi vil du tro ret og i Sandhed annamme Christus, saa maa du lade alle Gjerninger fare, med hvilke du vil handle med Gud og for Gud. Det er idel Forargelse, som fører dig fra Christus og fra Gud. For Gud gjælder ingen anden Gjerning end Christi egne Gjerninger: dem maa du paa dine Vegne lade handle med Gud og selv ikke gjøre nogen anden Gjerning for ham end at tro dette, at Christus gjør sine Gjerninger for dig og fremstiller dem for Gud. Paadet at din Tro altsaa maa blive reen, saa gjør intet Andet end at holde dig stille, lad ham gjøre vel, og annam du Christi Gjerning, og lad Christus øve sin Kjærlighed mod dig; du maa være blind, halt, døv, død, spedalsk eller fattig, ellers vil du forarges paa Christus. Evangeliet lyver ikke for dig, naar det siger, at det kun er saadanne Nødlidende, som Christus omgaaes og gjør vel imod.

Se, det kaldes rettelig at kjende og annamme Christus, det kaldes at have den rette christelige Tro. De, som nu ved deres egne Gjerninger ville gjøre Fyldest for sig og blive fromme, de tage feil af denne nærværende Christus og vente paa en Anden, eller tro ialfald, at han skal handle anderledes, at han først og fremst skal komme og antage deres Gjerninger og erklære dem for fromme; de gaa for evig fortabte ligesom Jøderne; der er Intet, som hjælper dem.

For det **Andet** lærer han os den rette Maade at udøve **gode Gjerninger** paa, og viser os, hvad gode Gjerninger er. Alle Gjerninger med Undtagelse af Troen skulle være rettede mod vor Næste; thi Gud fordrer ikke af os, at vi gjøre nogen Gjerning mod ham, uden alene at vi tro paa Christus. Deri har han Nok, derved give vi ham hans Ære, som den, der er naadig, barmhjertig, viis, god, sanddru og desligeste. Tænk senere ikke paa noget Andet end at handle mod din Næste, som Christus har handlet imod dig, og lad alle dine Gjerninger samt dit hele Liv være rettet mod din Næste. Opsøg Fattige, Syge og alleslags Skrøbelige, hjælp dem, lad dit Livs Øvelse bestaa deri, at de nyde Godt af dig Alle, som trænge til dig, saameget som du formaar med Liv, Gods og Ære. Og hvo, som foreholder dig andre gode Gjerninger, ham skal du fly som en Ulv og en Djævel; han vil lægge en Forargelse iveien for dig, saaledes som David siger Ps. 142, 4: **De skjulte en Strikke for mig paa Veien, som jeg skulde gaa paa.**

Men dette gjøre de forbente Folk, Papisterne, som med deres Gudstjeneste afskaffe saadanne christelige Gjerninger og lære Folk kun at bevise Gud sin Tjeneste og ikke Menneskene, stifte Klostre, Messer, Vigilier, blive Geistlige, gjøre dette og hint; de elendige blinde Mennesker kalde det Gudstjeneste, som de selv have udvalgt. Men du skal vide, at ved at tjene Gud forstaaes intet Andet end at tjene Næsten og med Kjærlighed at gjøre vel imod ham, det være dit Barn, din Hustru, din Tjener, din Fiende eller Ven, uden al Forskjel, hvem som trænger til dig, paa Legeme eller Sjæl, og hvor du kan hjælpe, legemligen eller aandeligen: det er Gudstjeneste og gode Gjerninger.

Ak, Herre Gud! hvorledes gaa vi Daarer her i Verden og undlade slige Gjerninger, da der dog paa alle Kanter er

fuldtop af Saadanne, som vi kunne øve dem imod. Ingen tragter derefter eller bekymrer sig derom. Men betragt du dit Levnet; finder du ikke, at du ogsaa, ligesom Christus i Evangeliet, befinder dig iblandt Trængende og Fattige, saa viid, at din Tro endnu ikke er retskaffen, og at du visselig endnu ikke har smagt Christi Verk og Velgjerning paa dig.

Se derfor, hvilket stort Ord det er: **Salig er den, som ikke forarges paa mig.** I begge Stykker forarges vi: i Troen, idet vi tage os for at blive Fromme paa en anden Maade end formedelst Christus og vandre i Blindhed og lære ikke Christus at kjende. I Kjærligheden forarges vi ogsaa, idet vi ikke agte paa de Fattige og Trængende, se ikke engang paa dem, mene dog, at vi skulle gjøre Troen Fyldest med andre Gjerninger, og blive saaledes skyldige til den Dom, som Christus fælder Matth. 25, 42. 45: **Jeg var hungrig, og I gav mig at æde.** Og: **Hvad I ikke have gjort for en af disse mine Mindste, det have I ikke gjort for mig.**

Hvorfor er denne Dom retfærdig? Jo, thi vi have ikke handlet imod Næsten, som Christus har handlet imod os; han har skjenket os Nødlidende sine store, rige, evige Velgjerninger, og vi ville ikke bevise vor ringe Tjeneste imod vor Næste. Derved bevise vi, at vi ikke tro rettelig, ei heller have annammet eller smagt hans Velgjerning. Mange ville da sige: Vi have ved dit Navn propheteret, uddrevet Djævle og gjort Undergjerninger. Men da skal han svare dem: **Viger bort fra mig I, som beflitte Eder paa Uret** (Matth. 7, 22 flg.). Hvorfor det? de have ikke havt den rette Tro og Kjærlighed.

Saaledes se vi ogsaa af dette Evangelium, hvor vanskeligt det er, at Christus kan blive erkjendt. Der hindres og forarges En ved dette, en Anden ved hint, intetsteds vil det gaa, end ikke med St. Johannes's Disciple, uagtet de se Christi Gjerninger og høre hans Ord aabenbarligen. Saaledes gjøre vi ogsaa: om vi end maa se, høre, fatte og bekjende, at det christelige Liv bestaar i Tro paa Gud og i Velgjerning og Kjærlighed til vor nødlidende Næste, saa vil det dog ingensteds gaa ret dermed. Denne holder paa sin Gudstjeneste og sine egne Gjerninger, en Anden skraber blot til sig og hjælper Ingen.

Ja endog de, som gjerne høre, og som forstaa denne Lære om den rene Tro, give sig dog ikke især med at tjene Næsten, just som om de ved Troen vilde blive salige uden Gjerninger; de se ikke, at deres Tro ikke er Tro, men blot et Skin af Tro, ligesom Billedet i Speilet ikke er Ansigtet selv, men et Skin deraf; saaledes som St. Jacob meget træffende skriver derom og siger (1, 22 flgg.): **Vorder Ordets Gjørere og ikke alene dets Hørere, med hvilket I bedrage Eder selv. Thi dersom Nogen er Ordets Hører og ikke dets Gjører, han er lig en Mand, der betragter sit naturlige Ansigt i et Speil, thi han betragtede sig selv og gik bort og glemte strax, hvordan han var.** Saaledes se disse hos sig selv vel et Billede af den rette Tro, naar de høre eller tale derom; men saasnart deres Høren eller Talen er forbi, saa omgaaes de med andre Ting og gjøre ikke derefter. Derved forglemme de stedse Troens Frugt, den christelige Kjærlighed, om hvilken ogsaa Paulus siger 1 Cor. 4, 20: **Guds Rige bestaar ikke i Ord, men i Kraft.**

Fjerde Søndag i Advent.

Prædiken over Epistelen.

Phil. 4, 4-7.

Glæder Eder i Herren altid; atter siger jeg: Glæder Eder! Eders Sagtmodighed vorde vitterlig for alle Mennesker! Herren er nær. Værer ikke bekymrede for Noget, men i alle Ting lader Eders Begjæringer fremføres for Gud i Paakaldelse og Bøn med Taksigelse; og den Guds Fred, som overgaar al Forstand, skal bevare Eders Hjerter og Eders Tanker i Christo Jesu.

En kort Epistel er dette, men dog en vigtig og indholdsrig Deel af den christelige Troes Lærdomme. Først lærer Apostelen, hvorledes man skal forholde sig mod Gud, dernæst, hvorledes mod Næsten. Han siger:

Glæder Eder i Herren altid.

Denne Glæde er en Frugt og Følge af Troen, saaledes som han siger Gal. 5, 22: **Men Aandens Frugt er Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Tro, Sagtmodighed, Afholdenhed.** Thi det er umuligt, at et Hjerte kan glæde sig i Gud, naar det ikke iforveien tror paa ham. Hvor Troen ikke er, der er idel Frygt, Flugt, Angst og Sørgmodighed, naar Gud blot rinder En ihu eller nævnes; ja, Had og Fiendskab imod Gud hersker i et saadant Hjerte. Det kommer deraf, at Hjertet finder sig skyldigt i sin Samvittighed og mangler den Fortrøstning, at Gud er naadig og bevaagen, eftersom det veed, at Gud hader Synden og straffer den grueligt.

Naar nu disse to Ting bo i Hjertet, Bevidsthed om Synden og Erkjendelse af Guds Straf, saa maa Mennesket stedse være bedrøvet, forsagt og forskrækket, hvert Øieblik være bange for, at Gud skal staa bagved det færdig til at slaa til, saaledes som Salomo siger Ordsp. 28, 1: **De Ugudelige fly, og der er Ingen, som forfølger dem.** Og 5 Mos. 28, 65 flg.: **Herren skal give dig et bævende Hjerte, — og dit Liv skal være dig hængendes for dig** ꝛc. At ville tale Meget for et saadant Hjerte om Glæde i Gud, det er det Samme som, om jeg vilde forsøge paa ved min Overtalelse at faa Vand til at brænde. Det finder slet ingen Indgang, thi de føle, hvorledes Guds Haand i deres Samvittighed ligger tungt paa dem. Derfor siger ogsaa Propheten Ps. 32, 11: **Glæder Eder i Herren og fryder Eder, I Retfærdige! og synger med Fryd, alle I, som ere oprigtige i Hjertet.** Det maa være Retfærdige og Oprigtige, som skulle glæde sig i Herren. Derfor er denne Epistel ikke skreven for Syndere, men for Hellige. Synderne maa man først sige, hvorledes de skulle blive Synden kvit og faa en naadig Gud, saa følger Glæden af sig selv, naar de ere blevne den onde Samvittighed kvit.

Men hvorledes bliver man den onde Samvittighed kvit, og hvorledes faar man en naadig Gud? Svar: Derom er tilstrækkelig talt ovenfor i de foregaaende Prædikener, og derom vil der blive talt mange Gange i det Følgende, at hvo, som vil have en god Samvittighed og finde en naadig Gud, han maa ikke begynde derpaa med Gjerninger, saaledes som Forførerne gjøre og derved plage Hjerterne endnu mere

og gjøre Hadet til Gud endnu større, men han maa mistvivle om alle sine egne Gjerninger, gribe Gud i Christus, annamme Evangeliet og tro, hvad det tilsiger.

Men hvad tilsiger Evangeliet Andet, end at Christus er os given, forat han skulde bære vor Synd paa sig; at han er vor Biskop, Midler og Talsmand for Gud, og at saaledes alene ved Christus og Christi Verk Synden forlades, Gud forsones, og Samvittigheden befries og opreises? Naar denne Tro til Evangeliet ret bor i Hjertet, saa er Gud sød og liflig for det; thi Hjertet fornemmer idel Gunst og Naade fra ham med al Fortrøstning, og frygter ikke for hans Straf, men er sikkert og ved godt Mod derved, at Gud har beviist det en saa overvættes Naade og Velgjerning i Christus.

Derfor maa af denne Tro følge Kjærlighed, Glæde, Fred, Lovsang og Taksigelse, og Mennesket have et hjerteligt Velbehag i Gud som i sin allerkjæreste og naadigste Fader, der handler saa faderligt med det og uden al Fortjeneste saa rigelig udøser sine Goder over det.

Se, om denne Glæde taler St. Paulus her. Her er ingen Synd, ingen Frygt for Døden eller Helvede, men en glad, almægtig Fortrøstning til Gud og hans Naade. Derfor hedder det en Glæde **i Herren**, ikke i Sølv eller Guld, ikke i Æden eller Drikken, ikke i Lystighed eller Sang, ikke i Styrke eller Sundhed, ikke i Kunst eller Viisdom, ikke i Magt eller Ære, ikke i Venskab eller Gunst, ja heller ikke i gode Gjerninger og Hellighed, thi det er idel bedragelig, falsk Glæde, som aldrig rører eller føles i Hjertets Grund, hvorom man medrette kan sige: Han glæder sig, men hans Hjerte veed intet deraf.

Men **at glæde sig i Herren** det er at forlade sig paa, rose sig af, trodse og pukke paa Herren som paa en naadig Fader. Saadan Glæde foragter Alt, hvad der ikke er Herren, ogsaa egen Hellighed. Derom siger Jeremias 9, 23 flg.: **En Viis rose sig ikke af sin Viisdom og en Stærk ikke af sin Styrke; en Riig ikke af sin Rigdom; men hvo, som vil rose sig, rose sig af dette, at han forstaar og kjender mig, at jeg er Herren.** Ligesaa Paulus 1 Cor. 1, 31: **Hvo sig roser, rose sig i Herren.**

Han siger ogsaa: Glæder Eder **altid.** Dermed rammer han dem, som glæde sig i Gud, love og takke ham den halve Tid, det er, naar det gaar dem vel; men naar det gaar dem ilde, saa er det ude med Glæden. Men saa skal det ikke være. David siger Ps. 34, 2: **Jeg vil love Herren til hver Tid; hans Lov skal altid være i min Mund.** Det har han og god Grund til, thi den, som har en naadig Gud, hvo kan skade eller bedrøve ham? Synden skader ham ikke, Døden heller ikke, Helvede heller ikke, saaledes som David synger Ps. 23, 4: **Naar jeg end skal vandre i Dødens Skygges Dal, vil jeg ikke frygte for Ondt, thi du er med mig.** Og Paulus Rom. 8, 35. 38. 39: **Hvo skal kunne skille os fra Christi Kjærlighed? Trængsel eller Angst eller Forfølgelse eller Hunger eller Nøgenhed eller Fare eller Sværd? — Thi jeg er vis paa, at hverken Død, ei heller Liv, ei heller Engle, ei heller Fyrstendømmer, ei heller Magter, ei heller det Nærværende, ei heller det Tilkommende, ei heller det Høie, ei heller det Dybe, ei heller nogen anden Skabning skal kunne skille os fra Guds Kjærlighed i Christo Jesu vor Herre.**

Atter siger jeg: glæder Eder.

Ved denne Gjentagelse forstærker Apostelen sin Formaning, og det kan ogsaa vel tiltrænges. Thi eftersom vi leve midt iblandt Synd og Jammer, der begge Dele drive os til Sørgmodighed, saa vil Apostelen, at vi skulle mande os op derimod, og om

vi end stundom falde i Synd, at vi dog lade Glæden i Gud være stærkere end Bedrøvelsen i Synden. Sandt er det, at Synden naturligen fører med sig Bedrøvelse og Samvittighedsangst, og vi kunne ikke altid være uden Synd, men alligevel skulle vi lade Glæden være den Raadende, og lade Christus være større end vor Synd, saaledes som Johannes siger 1 Joh. 2, 1: **Dersom Nogen synder, have vi en Talsmand hos Faderen, Jesum Christum den Retfærdige, og han er en Forsoning for vore Synder.** Saa og 1 Joh. 3, 20: **Om end vort Hjerte fordømmer os, da er Gud større end vort Hjerte og kjender alle Ting.**

Eders Sagtmodighed vorde vitterlig for alle Mennesker.

Da han nu har underviist dem om, hvorledes de skulle forholde sig mod Gud, at de nemlig skulle tjene ham med glade Hjerter, saa fortsætter han og sammenfatter i faa Ord, hvorledes de skulle forholde sig imod Menneskene, og siger: **Eders Sagtmodighed vorde vitterlig for alle Mennesker.** Dermed er sagt saameget som: Værer glade for Gud til enhver Tid, men for Menneskene værer sagtmodige, og indretter Eders Liv saaledes, at I gjøre, lide og taale Alt, hvad I paa nogen Maade ere istand til at gjøre og lide uden at overtræde Guds Bud, saa at I ere alle Mennesker til Behag; saa at I ikke alene ikke fornærme Nogen, men ogsaa holde tilgode og vende til det Bedste alt det, som Andre gjøre; saa at Folk aabenbart kan se, at I ere Saadanne, som ere lige tilfredse, hvordan det gaar; saa at I lade Eder det behage, hvadenten I lide Tab eller Vinding, og ikke hænge ved nogen Ting, hvorover I maatte komme i Strid og Uenighed med Nogen. Værer rige med de Rige, fattige med de Fattige, glade med de Glade, grædende med de Grædende, kortsagt, værer Alt med Alle, paadet at Alle maa bekjende, at I ikke ere Nogen til Fortræd, men derimod tilpas, føielige, jævne og omgjængelige mod Enhver.

En saadan Betydning har det græske Ord, som Apostelen her bruger, nemlig: epieikeia (æqvitas, clementia, commoditas), som jeg paa vort Sprog ikke veed at gjengive anderledes end med Ordet **Sagtmodighed** eller **Mildhed,** at En lemper og skikker sig efter en Anden og gjør ham tilpas, opfører sig mod den Ene som mod den Anden og lige mod Alle, ikke gjør sig selv til Mønster og Rettesnor og vil, at Enhver skal lempe, skikke og rette sig efter ham. Hvorfor man ogsaa taler om to Slags Ret, en streng og en mild Ret, og hvad der er for strengt, dette formilder man og kalder det æqvitas, moderatio, clementia juris. Den latinske Oversætter har gjengivet Ordet med modestia, Maadelighed, og det kunde nok gaa an, naar ikke Ordet Maadelighed i Almindelighed brugtes om Mad, Drikke og Klæder. Men her skulde det være en Maadelighed i Levnet, som bøier, retter og lemper sig efter en Andens Evner og Duelighed, saa at man afstaar fra, holder tilgode, følger med, giver efter, gjør, lader, lider, hvad man seer Næsten er bedst tjent med, om man end maa lide Skade eller Tab paa Gods, Ære og Liv derved.

Dette maa vi oplyse med Exempler, paadet at det kan blive desbedre forstaaet. Paulus siger 1 Cor. 9, 20 flgg.: **Jeg er bleven Jøderne som Jøde, at jeg kan vinde Jøder. Dem, som ere under Loven, som den, der var under Loven, at jeg kan vinde dem, som ere under Loven; dem, som ere uden Loven, som den, der var uden Loven — dog er jeg ikke uden Loven for Gud, men under Loven for Christo, — at jeg kan vinde dem, som ere uden Loven. Jeg er bleven de Skrøbelige som en Skrøbelig, at jeg kan**

vinde de Skrøbelige. Jeg er bleven Alt for Alle, at jeg dog endelig kan frelse Nogle. Det er det Samme som: Han aad, drak og skikkede sig med Jøderne efter Loven, ihvorvel det ikke var nødvendigt for ham. Og med Hedningerne, aad, drak og skikkede han sig uden Lov, som Hedningerne, eftersom alene Troen og Kjærligheden ere nødvendige. Alt Andet staar det frit for at lade være eller at overholde. Derfor kan man den Ene til Behag holde alt dette, og en Anden til Behag lade det være, og saaledes lempe sig efter Alle.

Naar nu her en Blind og Egensindig traadte op og vilde, at man skulde lade være eller overholde dette eller hint (saaledes som nogle Jøder gjorde), som om det maatte saa være, og forlangte, at Enhver skulde rette sig efter ham, men han derimod ikke vilde rette sig efter Nogen, saa var det ude med Ligheden, ja den christelige Frihed og Troen tillige forstyrret. For en Saadan skal man ikke give efter, saaledes som St. Paulus heller ikke gjorde, paadet at Friheden og Sandheden maatte blive bestaaende.

Ligesaa lod Christus Matth. 12 og Marc. 2 sine Disciple bryde Sabbaten og brød den ofte selv, naar det var nødvendigt; naar dette ikke var nødvendigt, overholdt han den, og han angav selv Grunden og sagde: **Menneskens Søn er Herre ogsaa over Sabbaten,** det er, Sabbaten er fri, man kan bryde den af Kjærlighed til Næsten og for at tjene ham, og paa den anden Side af Kjærlighed til Næsten overholde den. Ligemaade omskar St. Paulus Timotheus **for Jødernes Skyld,** siger Lucas, men Titus vilde han ikke lade omskjære, af den Grund, at de trængte ind paa ham og ikke vilde lade Omskjærelsen være en fri Sag. Han vilde have fri Raadighed til at gjøre begge Dele til Andres Tjeneste, men ingenlunde lade sig tvinge til Noget for Gjerningens Skyld i og for sig, som om det maatte saa være.

Naar saaledes — for at vende os til vor Tid — Paven byder at gjøre Ørebigt, at modtage Sakramentet, at faste, at spise Fisk og andre lignende Paabud, og vil gjøre bestemt Fordring paa, at man maa gjøre det af Lydighed mod Kirken, saa skal man kun frisktvæk træde det under Fødder og netop derfor gjøre tvertmod det, som han har paabudt, paadet at Friheden maa opretholdes. Men naar han ikke just befalede det, saa skulde man tjene ham i at overholde det med dem, som det overholde, og paa den anden Side undlade det med dem, som det undlade, og sige, som Christus siger: **Menneskens Søn er Herre ogsaa over Sabbaten,** ikke at tale om over saadanne Menneskebud. Thi af saadan Frihed at overholde disse Ting, det skader ikke i nogen Maade, hverken Troen eller Evangeliet; men af Tvang og Lydighed at overholde dem, det gjør Ende baade paa Tro og Evangelium.

Saaledes bør man i allehaande andre udvortes Bestemmelser om Ting, som i sig selv ere frie og hverken stride mod Troen eller Kjærligheden, gjøre den Forskjel, at man overholder dem af Kjærlighed og Frihed for at tjene Andre, med hvem man er sammen, saa at man lemper og føier sig efter dem; men naar der fordres, at man maa og skal i blind Lydighed overholde saadanne Ting, som om det var nødvendigt til Salighed, da skal man lade alt Saadant være og gjøre tvertimod for at bevise, at Intet er nødvendigt for en Christen uden Tro og Kjærlighed alene. Alt Andet er det frit overladt Kjærligheden at overholde og undlade, eftersom Omgivelserne fordre det. Thi af Kjærlighed og Frihed at overholde saadanne Ting skader slet ikke, men af Tvang og Lydighed at overholde det er fordømmeligt. Dette skal ogsaa have sin Anvendelse med Hensyn til Ceremonier, Sang, Bønner og alle andre Kirkeanordninger: saalænge man gjør dette af fri

Kjærlighed, kun for at føie og tjene dem, som man omgaaes, saa skal man overholde det, saafremt Gjerningen ikke i sig selv er ond. Men naar man driver paa, at det maa saa være, da skal man strax lade det fare og gjøre det Modsatte for at bevare Troens Frihed.

Endvidere: Naar den verdslige Øvrighed giver sine Love og fordrer sin Skat, saa skal man frivilligen yde dem sin Tjeneste, om den end bruger Tvang; thi her er ingen Fare for Friheden eller Troen, eftersom den ikke paastaar, at det er nødvendigt til Salighed at overholde dens Bud, men alene, at det gjøres behov til det timelige Herredømmes, Værns og Regimentes Opretholdelse. Desaarsag bliver Samvittigheden her fri, og det skader ikke Troen, at man gjør det. Men hvad der ikke gjør Troen nogen Skade og tillige er nyttigt for Andre, det skulle vi skikke os i og lade os finde billige og villige. Men hvis den gjorde Paastand paa, at det var nødvendigt til Salighed at overholde dens Love, saa skulde man gjøre netop saaledes, som der nys er sagt om Pavens og Klostrenes Love.

I Overensstemmelse med disse Exempler skal nu Enhver ogsaa i alle andre Tilfælde, og som St. Paulus her siger, være billig, føielig og tjenstvillig mod alle Mennesker, saa at Ingen seer paa eller følger sin egen Ret, men iagttager den Andens Villie og Gavn. Thi St. Paulus har her med eet Ord ophævet al egen Ret. Har du Ret, og din Næste vel tiltrænger, at du for hans Skyld opgiver den, saa handler du imod Kjærligheden og denne Føielighed, hvis du søger og holder fast paa din Ret. Eftersom din Tro ikke lider nogen Skade, og du kan gjøre din Næste en Tjeneste derved, saa er du jo skyldig dertil, thi du vilde jo have ønsket, at man havde gjort det Samme mod dig, saaledes som den naturlige Lov tilsiger. Ja herunder indbefattes ogsaa, at dersom Nogen gjør dig Uret eller Skade, saa skal du holde ham det tilgode og undskylde ham paa det Bedste og tænke som hin hellige Martyr; da alt hans Gods var ham frataget, sagde han: Christus skulle de ikke tage fra mig! Siig du ligesaa: Det gjør mig jo ingen Skade paa min Tro; hvorfor skulde jeg da ikke holde ham det tilgode og give efter for ham og lempe mig efter ham?

Jeg kan ikke paa nogen bedre Maade anskueliggjøre dette end ved Billedet af to gode Venner. Som du seer, at de forholde sig imod hinanden, saaledes skulle vi forholde os mod alle Mennesker. Hvad gjøre de da? Enhver af dem gjør, hvad der behager den Anden; Enhver undlader, giver efter i, taaler, gjør og lader være, hvad han seer er nyttigt og behageligt for den Anden, og dog alt frit og uden Tvang. Saaledes føier og skikker Hver af dem sig efter den Anden, og Ingen tvinger den Anden til at handle efter sin Villie; og hvis den Ene gjør Brug af den Andens Gods, saa holder den Anden ham det smukt tilgode. Kortsagt, der er ingen Lov, ingen Ret, ingen Tvang, ingen Nødvendighed, men idel Frihed og Velvillie, og dog skeer Alt saa rigeligen, at man ellers ikke ved nogen Lov eller Tvang kunde fordre Hundredeparten deraf.

Men de Stivsindede og Ubøielige, som ikke ville holde Nogen Noget tilgode, men ville have Alt lempet og udført efter deres Hoved, de forvirre al Verden og ere Aarsag i al Krig og Jammer paa Jorden, sige derpaa, at de have gjort det for at haandhæve Retten, saa at Hedningen medrette har sagt: Summum jus summa injustitia, den høieste Ret er den høieste Uret. Ligesaa siger Salomo Præd. 7, 16: **Vær ikke formeget retfærdig, og vær ikke formeget viis**; thi ligesom den høieste Ret er den høieste Uret, saa er og den høieste Viisdom den høieste Daarskab. Det er

ogsaa Meningen af det Ordsprog: Naar de Vise ere daarlige, saa ere de daarlige tilgavns. Naar Gud bestandig skulde haandhæve den strenge Retfærdighed, saa havde vi ikke et Øieblik længer at leve i. Men nu priser St. Paulus en saadan Eftergivenhed i Christus og siger 2 Cor. 10, 1: **Jeg formaner Eder ved Christi Sagtmodighed og Mildhed,** at vi ogsaa skulle sætte en Skranke for vor Tilbøielighed, Paastaaelighed, Viisdom og Klogskab og i alle Henseender lempe os efter Andres Omstændigheder.

Men betragt engang Ordene, hvor fortræffeligt de ere stilede: **Eders Sagtmodighed vorde vitterlig for alle Mennesker!** Du vil maaske sige: Hvorledes kan et Menneske vorde bekjendt for alle Mennesker? Og skulle vi da berømme og udraabe vor Sagtmodighed for alle Mennesker? det forbyde Gud! Han siger ikke: Berømmer eller udskriger den, men: Lader den være **vitterlig for** eller **kjendt af alle Mennesker,** det er, udøver den i Gjerningen mod Menneskene, ikke saaledes, at I tænke derpaa eller tale derom, men beviser den i Eders Vandel og Gjerninger, saa at Enhver kan se, forstaa og erfare den, saa at Ingen kan sige Andet om Eder, end at I ere sagtmodige; saa at de, som kunde have Lyst til at sige noget Andet om Eder, maa blive overvundne af den offentlige Erfaring, og deres Mund tilstoppes derved, at Enhver ved at tale om Eders Sagtmodighed. Som ogsaa Christus siger Matth. 5, 16: **Lader saa Eders Lys skinne for Menneskene, at de se Eders gode Gjerninger og ære Eders Fader, som er i Himmelen.** Og 1 Pet. 2, 12: **Lader Eders Omgjængelse iblandt Hedningerne være god, saa at de, idet de bagtale Eder som Misdædere, kunne se Eders gode Gjerninger og formedelst dem prise Gud paa Besøgelsens Dag.** Thi det staar ikke i vor Magt at bevirke, at vor Sagtmodighed behager alle Mennesker, men vi gjøre Nok, naar vi lade Enhver se og erfare den i vort Levnet.

Ved **alle Mennesker** maa man her ikke forstaa alle Folk paa Jorden, men alle **Slags** Mennesker, baade Venner og Fiender, Store og Smaa, Herrer og Tjenere, Rige og Fattige, Landsmænd og Udlændinge, Egne og Fremmede. Thi man finder vel dem, som vise sig særdeles venlige og sagtmodige imod Fremmede, men imod deres Egne og deres Naboer, som de ere vante til, ere de bestandig heftige og knarvurne. Hvormange ere der ikke ogsaa, som, naar det gjælder de Store og Rige, holde dem Alt tilgode, udtyde, vende og dreie Alt, som de gjøre og sige, til det Bedste? Men mod Tjenere eller Fattige og Uanseelige ere de strenge og haarde og vende alle Ting til det Værste. Ligesaa med Hensyn til Børn, Forældre, Venner og Slægtninge er Enhver tilbøielig til at udtyde alle Ting paa det Bedste og bære over dermed. Hvor ofte roser ikke en Ven en anden for det, som er en aabenbar Last, skaaner ham og lemper sig paa det Allerbedste efter ham, medens han gjør det aldeles Modsatte mod sin Fiende og Modstander? Hos denne kan han intet Godt finde, ham kan han aldrig bære over med, aldrig holde Noget tilgode, men hvorledes det end seer ud, saa dadler han det.

Mod en saadan ujævn og stykkeviis Sagtmodighed taler St. Paulus her og vil, at en christelig Sagtmodighed skal være heel og fuldkommen, imod den Ene ligesom imod den Anden, det være Ven eller Fiende, at den skal fordrage Enhver og holde ham Alt tilgode uden alt Hensyn til Person eller Fortjeneste. Thi den er god i sin Grund og af Naturen sagtmodig, uden at det behøves at fremkunstles, ligesom Guld bliver Guld, enten en God eller en Ond faar fat i det; thi Sølvet blev ikke til Aske, da Forræderen Judas fik det. Saaledes

beholder ogsaa Alt, hvad der er skabt af Gud, sin Natur og bliver sig selv ligt for Alle. Saaledes bliver ogsaa den Sagtmodighed, som annammes i Aanden, altid sagtmodig, hvadenten den har Ven eller Fiende, Rig eller Fattig for sig. Men den lunefulde Natur bærer sig ad, som om Guldet i St. Petri Haand blev Guld, men i Judas's Haand blev Aske.

Saaledes er den fornuftige og naturlige Sagtmodighed sagtmodig imod Rige, Store, Fremmede og Venner og ikke imod alle Mennesker; derfor er den falsk, idel opløiet Hykleri, lutter Lunefuldhed og et Gjøgleverk for Gud. Se derfor, hvor umuligt det er for Naturen at øve denne fuldkomne og aandelige Sagtmodighed, og hvor faa Mennesker der ere, som blive var denne deres Skrøbelighed paa Grund af den skjønne og fortrinlige Sagtmodighed, som de vise imod somme Mennesker, medens de indbilde sig, at de gjøre Ret og Skjel deri, at de ere haarde imod andre. Thi saaledes lærer den urene og skidne Natur med sin skjønne Fornuft, som altid beslutter og handler imod Aanden og hvad Aandens er, saaledes som Paulus siger Rom. 8, 5: **De, som ere efter Kjødet, sandse det Kjødelige.**

Saa har nu Paulus i disse faa Ord indbefattet den hele christelige Vandel med Hensyn til Næsten. Thi den, som er sagtmodig, han gjør vel imod Alle, paa Legeme og Sjæl, med Ord og Gjerninger, han fordrager ogsaa Enhvers Ildegjerning og Ondskab. Hos ham møder man ikke andet end Kjærlighed, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Sagtmodighed og Alt, hvad der hedder Aandens Frugter (Gal. 5, 22).

Men saa siger du: Ja, hvem vilde da være sikker paa at beholde en Bid Brød i Fred for onde Mennesker? de vilde misbruge denne vor Sagtmodighed, tage fra os Alt, hvad vi havde, og ikke engang unde os at leve paa Jorden. Hør nu St. Paulus, hvor rigelig han svarer dig ligetil Epistelens Ende.

For det Første siger han:

Herren er nær.

Naar der ikke var nogen Gud, saa kunde du have god Grund til at frygte saaledes for de Onde, men nu er der ikke alene en Gud til, men han **er nær;** han vil ikke forglemme dig eller lade dig istikken; vær du kun sagtmodig imod alle Mennesker, og lad ham sørge for dig, hvorledes han vil ernære og beskytte dig. Har han skjenket dig Christus, det evige Gode, hvorledes skulde han da ikke ogsaa skjenke dig dit Legemes Nødtørft? Han besidder endnu meget Mere, end man kan fratage dig; du besidder ogsaa allerede Mere end al Verdens Gods, efterdi du har Christus. Herom siger Ps. 55, 23: **Kast din Omhu paa Herren, og han, han skal forsørge dig.** Og 1 Pet. 5, 7: **Kaster al Eders Sorg paa ham, thi han har Omsorg for Eder.** Og Christus siger Matth. 6, 28: **Betragter Lilierne paa Marken og seer til Himlens Fugle.** Alt dette er indeholdt i de Ord: **Herren er nær,** og i de følgende:

Værer ikke bekymrede for Noget.

Haver ingen Sorg for Eder selv, lader ham sørge, han kan sørge, han, som I nu have lært at kjende. Hedningerne sørge, fordi de ikke vide, at de have en Gud, saaledes som Christus ogsaa siger Matth. 6, 25. 32: **Bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke, ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. — Thi efter alt Saadant søge Hedningerne. Thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov.** Lad derfor den hele Verden fratage dig, hvad du har, og gjøre dig Uret, du vil dog have Nok, og du skal hverken dø af Hunger eller fryse

ihjel, saalænge man ikke har taget din Gud fra dig, som sørger for dig. Men hvo vil tage ham fra dig, naar du ikke selv lader ham fare? Derfor have vi ingen Aarsag til at være bekymrede, eftersom vi have ham til Fader og Forsørger, som har alle Ting i sin Haand, ogsaa dem, som ville plyndre og skade os, saavelsom alt deres Gods; men vi skulle stedse være glade i ham og sagtmodige mod alle Mennesker som de, der ere visse paa at ville faa Nok til Legeme og Sjæl, og fornemmelig derpaa, at vi have en naadig Gud. De, som ikke have ham, de kunne have Aarsag til at sørge. Vor Sorg skal det være, at vi slet ikke sørge, men ere glade i Gud og sagtmodige mod alle Mennesker. Derom siger ogsaa Ps. 37, 25: **Jeg har været ung og er bleven gammel; men jeg har ikke seet en Retfærdig forladt, eller hans Sæd at søge efter Brød;** og Ps. 40, 18: **Herren maa tænke paa mig.**

Men i alle Ting lader Eders Begjeringer fremføres for Gud i Paakaldelse og Bøn med Takſigelſe.

Her lærer han, hvorledes vor Sorg skal kastes paa Gud, og er Meningen denne: Værer kun ikke bekymrede for nogen Ting, men kommer der Noget, som vil gjøre Eder bekymrede — eftersom det jo maa saa være, at I ville have mange Anstød her paa Jorden —, da forholder Eder saaledes: Fordriſter Eder aldeles ikke til at ville raade Bod derpaa med Eders Sorg, det være nu, hvad det vil; men lader Sorgen fare og vender Eder med Bøn og Paakaldelse til Gud og anraaber ham om alt det, som I tænkte at udrette med Eders Sorg, at han vil udrette det. Og gjører det med Takſigelſe for, at I have en saadan Gud, som sørger for Eder, og til hvem I driſtigen kunne overlade alle Eders Anliggender.

Men hvo, som ikke bærer sig saaledes ad, naar der kommer Noget iveien for ham, men som først vil maale det med Fornuften og styre det med eget Raad og paatage sig selv Sorgen derfor, han fører sig selv ind i megen Jammer, taber Glæden og Freden i Gud og udretter dog Intet, men graver kun i Sandet og sænker sig dybere deri og kommer ikke ud deraf, som vi dagligen lære af egen og Andres Erfaring.

Og dette siger han, forat ikke Nogen skal tænke, at han kan lade Alting fare og overlade det saaledes til Gud, at han selv Intet behøver at gjøre, kan være ganske ledig og ikke engang har nødig at bede derom; thi den, som tænker saa, vil snart blive kastet omkuld og geraade i Sorg. Nei, der maa strides; og just derfor møder os saa Meget, som volder os Sorg, forat vi derved skulle drives fra Sorgen til Bønnen. Og Apostelen sætter ikke uden Grund disse Ord imod hinanden: Værer bekymrede for **Intet**, men i **alle Ting** paakalder Gud. **Intet** og **alle Ting** ere hinanden modsatte. Dermed viser han os nokſom, at der ere mange Ting, som drive os til Bekymring; men i ingen af dem skulle vi være bekymrede, men holde os til Bønnen, befale Gud vor Sag og af ham begjere, hvad der fattes os.

Her maa vi nu se, hvorledes Bønnen skal være beskaffen, og hvilken der er den rette Maade at bede paa. Fire Ting høre efter Apostelens Ord her til Bønnen, nemlig: **Bøn, Paakaldelse, Takſigelſe** og **Begjering.**

Bøn (i engere Forstand) er intet Andet end Ordene eller Talen, som man fremsiger, saasom Fadervor, Psalmerne og desligeste, hvorved stundom noget Andet bliver sagt end det, hvorom man beder.

Paakaldelse er det, naar man søger at gjøre sin Bøn indtrængende og forstærker den ved noget Andet, som for Exempel naar jeg begjærer Noget af et Menneske

for dets Faders Skyld eller af Hensyn til noget Andet, som er det helligt og dyrebart. Saaledes ogsaa, naar vi bede Gud for hans Søns, hans Forjættelses, hans Navns Skyld, saaledes som Salomo gjør Ps. 132, 1: **Herre, kom David ihu og alle hans Elendigheder.** Det Samme gjør ogsaa Paulus Rom. 12, 1: **Jeg formaner Eder ved Guds Barmhjertighed.** Og 2 Cor. 10, 1: **Jeg formaner Eder ved Christi Sagtmodighed og Mildhed** ꝛc.

Begjering er det, naar man nævner det, som ligger En paa Hjerte, og som man søger at erholde ved Bøn og Paakaldelse, saaledes som i Fadervor. Det er en Bøn, men den indeholder syv Begjeringer. Derom siger Christus Matth. 7, 7 flg.: **Beder, saa skal Eder gives; leder, saa skulle I finde; banker, saa skal Eder oplades; thi hver den, som beder, han faar, og den, som leder, han finder, og den, som banker, ham skal oplades.**

Taksigelse er det, naar man opregner de modtagne Velgjerninger og derved styrker sin Fortrøstning til ogsaa at vente det, som man beder om.

Saaledes bliver Bønnen stærk og indtrængende ved **Paakaldelsen,** men sød og behagelig ved **Taksigelsen,** og ved denne forenede Styrke og Sødhed trænger den igjennem og modtager, hvad den **begjerer.** En saadan Maade at bede paa se vi brugt i Kirken og af alle de hellige Fædre i det gamle Testamente, som stedse paakalde og takke i deres Bønner. Saaledes ogsaa i Fadervor: Det begynder med Lov, takker og bekjender Gud som en Fader, og trænger igjennem til ham formedelst den faderlige og barnlige Kjærlighed, en Paakaldelse, som ikke har sine Lige. Derfor er ogsaa Fadervor den høieste og ædleste Bøn under Solen.

Og med disse Ord har St. Paulus paa en træffende Maade aandeliggjort **det gyldne Røgelsekar** og aabenbaret dets Hemmelighed, hvorom Moses har skrevet Meget i det gamle Testamente, hvorledes Præsterne skulde røge i Templet. Thi vi ere alle tilhobe Præster, og vor Bøn er vor Røgelse. Først er det det gyldne **Kar;** dermed betegnes Bønnens **Ord;** de ere kostelige og dyrebare saaledes som Ordene i Fadervor, Psalmerne og andre Bønner. Thi i den hele Skrift anvendes Kar om Ordene af den Grund, at i og med Ordene bliver ogsaa Tanken udtrykt, gjengivet og opfattet, ligesom der i et Kar indeholdes Viin, Vand, Kul og hvad det kan være. Saaledes forstaaes der ogsaa ved Guldbægeret hos Skjøgen af Babylon (Aab. 17, 4) Menneskenes Lærdomme, og ved Bægeret, som indeholder Christi Blod, Evangeliet. Men **Gløderne** betegne **Taksigelsen** og Opregningen af Guds Velgjerninger i Bønnen. Thi at Kul betyde Velgjerninger, viser Paulus os Rom. 12, 20, hvor han anfører Salomos Ord af Ordsp. 25, 21 flg.: **Dersom din Fiende hungrer, giv ham Mad; dersom han tørster, giv ham Drikke; thi naar du det gjør, samler du gloende Kul paa hans Hoved.** Men det er glødende og brændende Kul, thi Velgjerningerne overvinde og antænde med Magt Hjertet. Men i Loven var det befalet, at man ikke skulde tage Gløderne fra noget andet Sted end **Alteret,** det er, i Bønnen skulle vi ikke fremdrage vore Gjerninger og vor Fortjeneste, saaledes som Pharisæeren i Evangeliet Luc. 18, men den i Christus modtagne Velgjerning. Han er vort Alter, hvorpaa vi ere offrede; paa den Velgjerning maa vi grunde vor Taksigelse og vor Bøn, saaledes som St. Paulus siger til Colossenserne 3, 17: **Alt, hvad i gjøre, i Ord eller i Handling, det gjører Alt i den Herres Jesu Navn, takkende Gud og Faderen formedelst ham.** Thi hvad der skeer udenfor ham, kan han aldeles ikke taale, saaledes som han har beviist det 3 Mos. 10, 1 flg., da han fortærede Aarons

Sønner Nadab og Abihu med Ild for Alteret, fordi de paa Røgelsekarret lagde Gløder, som ikke vare tagne fra Alteret.

Begjeringen er **Røgelsen,** saasom Virak eller Myrrha, der lagdes paa Gløderne; den fuldender Bønnen. Og naar St. Paulus her siger: **Lader Eders Begjeringer fremføres for Gud,** saa har han dermed ligesom seet paa og betegnet Røgen, som kommer fra Røgelsekarret, som vilde han sige: Naar I ville frembære Røgelse, som skal være sød og behagelig for Gud, saa lader Eders Begjeringer fremføres med Paakaldelse og Taksigelse. Det er den gode og velbehagelige Røgelse, som opstiger for Gud og fornemmes af ham ligesom Duften af vellugtende Urter, ligesom den naturlige Røg opstiger af Røgelsekarret. En saadan Bøn trænger igjennem Himlen, thi Taksigelsen og Velgjerningen gjør Bønnen dristig og stærk, derhos tillige let, munter og sød, ligesom Gløderne gjør Røgen stærk. Ellers er Bønnen kold, træg og tung, naar Hjertet ikke iforveien er optændt med Christi Velgjernings Gløder.

Men hvorledes kan Paulus sige, at vor Bøn skal **fremføres** eller (som det egentlig hedder) **kundgjøres** for Gud, da han ikke alene kjender den, førend vi begynde, men han ogsaa selv kommer os i Forkjøbet og indgiver os, hvad vi skulle bede? Svar: St. Paulus siger dette for at lære os, hvorledes en ret Bøn skal være beskaffen, at den nemlig ikke skal fare hen i Vind og Veir og ske paa Lykke og Fromme, saaledes som de gjøre, der ikke bryde sig om, enten Gud hører dem eller ikke, men stedse blive i Uvished, ja snarere holde for, at de ikke blive bønhørte. Dette er imidlertid hverken at bede eller at begjere, men at friste og spotte Gud. Thi naar En beder mig om en Skilling og ikke tror eller mener, at jeg vil give ham den, saa vil jeg neppe opfylde hans Bøn; jeg maatte jo tro, at han vilde drive Spot med mig, eller at det ikke var hans Alvor. Hvor meget mindre vil da Gud høre saadant Skraal? Nei, en Bøn skal **fremføres for Gud,** det er, vi skulle ikke tvivle paa, at Gud hører os, og at den kommer frem for ham, og at vi visselig skulle erholde, hvad vi bede om. Thi naar vi ikke tro, at Gud hører os, eller at vor Bøn kommer frem for Gud, saa kommer den tilvisse heller ikke frem for ham. Som vi tro, saa skeer det os.

Derfor er den opstigende Røg intet Andet end Troen i Bønnen, at vi tro, at vor Bøn kommer frem for Gud og bliver bønhørt. Og med disse Ord peger St. Paulus hen paa, hvad der ofte omtales i Psalmerne, saasom: **Mit Raab er kommet for hans Øren; lad min Bøn blive fast for dit Ansigt,** og desligeste. Derom taler ogsaa Christus Matth. 21, 22 og Marc. 11, 24: **Alt, hvad I begjere, naar I bede, tror, at I skulle faa det, saa skal det vederfares Eder;** og Jac. 1, 6 flg. hedder det: **Men beder med Tro, intet tvivlende — thi ikke tænke det Menneske, som tvivler, at han skal faa Noget af Herren.**

Derfor er det let at forstaa, at alt det Skraal, som høres i Stiftelser og Klostre over hele Verden, ikke er Andet end at bespotte og friste Gud. Thi saadan Bøn bliver nok kundgjort for Menneskene — de skrige, skraale og bræge jo overlydt —, men Gud veed ikke noget derom; det kommer heller ikke frem for ham, eftersom de selv ikke tro eller ere visse paa, at det kommer frem for ham. Som de tro, saa skeer det dem.

Det var derfor nok paatide, at man engang holdt en Smule inde med saaledes at bespotte og friste Gud og ødelagde saadanne Spottehuse, som Amos taler om 5, 21-23. Ak, om vi holdt vore Bønner paa hin Maade! Hvad skulde der da være, som vi ikke formaaede? Men nu bede vi meget og have Intet; thi vor Bøn kommer

aldrig for Gud. Ve en saadan Vantro og Tvivl.

Og den Guds Fred, som overgaar al Forstand, skal bevare Eders Hjerter og Eders Tanker i Christo Jesu.

Se, hvor ordentligt og hvor smukt St. Paulus underviser en Christen: For det Første skal han formedelst Troen være glad i Gud, dernæst sagtmodig og god imod Menneskene. Men siger han: hvorledes kan jeg det? saa svarer St. Paulus: Herren er nær. End om jeg da blev forfulgt, og Enhver røvede Mit fra mig? Apostelen siger: Vær ikke bekymret, bed til Gud og lad ham sørge. Men jeg bliver vel engang træt og ødelagt? Nei, siger han, Guds Fred skal bevare dig. Dette Sidste ville vi nu betragte.

Denne **Guds Fred** er ikke at forstaa om den Fred, ved hvilken Gud er stille og tilfreds hos sig selv, men om den, som han giver os i Hjertet, saa at vi ere tilfredse (ligesom det kaldes Guds Ord, som han giver os at tale, høre og tro). Det er Guds Gave, derfor hedder det hans Fred, og det ogsaa af den Grund, at den skjenker os Fred med Gud, om vi end have Ufred med Menneskene.

Denne Fred, siger han, **overgaar al Forstand,** Fornuft og alle Sandser. Dette maa ikke forstaaes saaledes, at ikke Nogen er istand til at føle eller fornemme den; thi skulle vi have Fred med Gud, saa maa vi jo føle det i Hjerte og Samvittighed; hvorledes kunne ellers vore Hjerter og Tanker blive bevarede formedelst den? Men saaledes skal du forstaa det: Naar Bedrøvelse og Gjenvordighed kommer over dem, som ikke vide at henflye til Gud i Bønnen, og de geraade i Bekymring, saa tage ogsaa de sig for at søge efter Fred, men kun en saadan, som Fornuften kan begribe og naa. Men Fornuften kjender ingen anden Fred end den, som bestaar deri, at Ondet ophører. Denne Fred ligger ikke over Fornuften, men svarer nøie til den. Derfor arbeide og stræve de efter Fornuftens Regler for at erholde denne Fred ved at fjerne Ondet, det være ved Magt eller List, ligesom den, som har et Saar, føler det og søger Helbredelse. Men de, som glæde sig i Gud, lade sig nøie med, at de have Fred med Gud, blive mandigen staaende i Trængselen, begjere ikke den Fred, som Fornuften vil have, nemlig at det Onde skal ophøre, men staa faste og vente paa den indvortes Styrkelse ved Troen, spørge ikke, om Ondet vil blive kortvarigt eller langvarigt, timeligt eller evigt; de tænke ikke paa og sørge ei for, hvorledes Enden skal blive, lade stedse Gud raade derfor og tragte ikke efter at vide, hvor, naar, hvorledes eller ved hvem. Derfor giver Gud dem ogsaa atter Naade og gjør en saadan Ende paa deres Gjenvordighed, saa at de have et saa stort Gavn deraf, som intet Menneske havde kunnet tænke eller ønske sig.

Se, det hedder **Korsets Fred, Guds Fred, Samvittighedens Fred,** den **christelige Fred.** Den gjør, at Menneskets ogsaa i det Ydre bliver stille og er tilfreds med Alle og ikke foruroliger Nogen. Thi det kan ingen Fornuft fatte eller bevirke, at et Menneske kan have Glæde under Korset og Fred i Ufred. Det er en Guds Gjerning, som ingen Anden kjender til end den, som har erfaret det. Derom er der ogsaa talt ovenfor i Epistelen paa anden Søndag i Advent: **Haabets Gud fylde Eder med al Glæde og Fred, idet I tro.** Hvad han der kalder **Fred i Troen,** det kalder han her **Guds Fred.**

Saa viser St. Paulus hermed tillige, at den, som vil glæde sig i Gud og leve sagtmodigen, ham vil Djævelen føre et Kors paa Halsen for at drive ham bort fra et saadant Sind og vende hans Hjerte fra Gud. Derfor maa han være rustet derimod,

saa at han sætter sin Fred i Noget, som Djævelen ikke kan faa fat i, nemlig i Gud, Han maa da ikke tænke paa, hvorledes han kan blive det kvit, som Djævelen lægger paa ham, men maa lade ham drive sit Spil, saalænge indtil Gud selv kommer og gjør Ende derpaa. Da bliver hans Hjerte, Tanke og Sind bevaret og opholdt i Fred. Thi heller ikke Taalmodigheden vilde være istand til at holde sig i Længden, om ikke Hjertet holdt Stand ved en over det selv ophøiet Fred og lod sig nøie med at have Fred med Gud.

Ved **Hjerte** og **Tanke** maa man her ikke forstaa den naturlige Villie og Forstand, men, som St. Paulus selv forklarer det, Hjerter og Tanker **i Christo Jesu,** det er den Villie og Forstand, som man har og øver i Christus, af Christus og under Christus, det er Troen og Kjærligheden med alt deres Væsen, saaledes som den er sindet imod Gud og Mennesker, og det er jo ikke anderledes, end at den af Hjertet fortrøster sig til og elsker Gud og er tilbøielig til at gjøre med Hjerte og Sind mod Gud og Næsten Alt, hvad og mere, end den kan. Et saadant Hjerte og Sind søger Djævelen med Frygt, Skræk, Død og al Ulykke at vende bort fra Gud og sætte Menneskeverk istedet, saa at Mennesket søger Trøst og Hjælp hos sig selv og hos andre Mennesker; da er det allerede faldet fra Gud hen i sin egen Bekymring.

Saa er nu denne Epistel i al Korthed en Underviisning om et christeligt Levnet mod Gud og Menneskene, nemlig at vi skulle lade Gud være Alt for os, og os selv ligeledes være Alt for alle Mennesker, saa at vi forholde os mod Menneskene, som Gud forholder sig mod os, saa at vi modtage af Gud og skjenke Menneskene. Det er Summa Summarum:

Tro og Kjærlighed.

Fjerde Søndag i Advent.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 1, 19-28.

Og dette er Johannis Vidnesbyrd, der Jøderne sendte Præster og Leviter fra Jerusalem, at de skulde spørge ham: Hvo er du? Og han bekjendte, og negtede ikke, og bekjendte: Jeg er ikke Christus. Og de spurgte ham: Hvad da? er du Elias? Og han sagde: Jeg er ikke. Er du den Prophet? Og han svarede: Nei. De sagde da til ham: Hvo er du? at vi kunne give dem Svar, som have udsendt os; hvad siger du om dig selv? Han sagde: Jeg er hans Røst, som raaber i Ørken: Gjører Herrens Vei lige, som Propheten Esaias har sagt.

Og de, som vare udsendte, vare af Pharisæerne, og de spurgte ham og sagde til ham: Hvi døber du da, dersom du ikke er Christus, ei heller Elias, ei heller den Prophet? Johannes svarede dem og sagde: Jeg døber med Vand; men han staar midt iblandt Eder, den I ikke kjende. Han er den, som kommer efter mig, hvilken har været før mig, hvis Skotvinge jeg ikke er værdig at opløse. Dette skete i Bethabara paa hin Side Jordan, hvor Johannes døbte.

Evangelisten beskriver Johannes's Vidnesbyrd med mange Ord og fremstiller det som noget særdeles Stort. Thi ihvorvel det havde været nok dermed, at han skriver om Johannes: **Han bekjendte,** saa gjentager han det dog endnu engang og siger: **Og han negtede ikke og bekjendte.** Udentvivl vil han dermed berømme Johannes's herlige Standhaftighed i den store Anfegtelse, hvormed han blev fristet til et stort Affald fra Sandheden. Lader os nu betragte de nærmere Omstændigheder.

For det **Første** vare de, som bleve sendte til ham, ikke Tjenere eller simple Borgere, men Folk af de høieste og fornemste Partier, nemlig Præster og Leviter, som hørte til Pharisæerne, der vare de Fornemste af Folket. Dette var jo et herligt Gesantskab til en saadan ringe Mand, som billigen kunde være bleven glad og hovmodig ved saadan Ære, eftersom man sætter saa stor Priis paa Herre- og Fyrstegunst her i Verden.

For det **Andet** ere Udsendingerne ikke almindelige Folk, men fra Jerusalem, det er fra Hovedstaden og Sædet for det jødiske Folks hele Raad og Regimente. Det var det Samme, som om det hele Folk var kommet til ham og viste ham den Ære. O, hvad for en Stads det har været, og hvor skulde den ikke have været istand til at opblæse, naar den havde truffet et idel verdsligt Hjerte?

For det **Tredie** tilbyde de ham, ikke en Gave eller en almindelig Herlighed, men den allerhøieste, nemlig Kongeriget og den allerøverste Magt, og ere rede til at antage ham for Christus. Det er jo en høi og sød Fristelse. Hvis han nemlig ikke havde mærket, at de vilde holde ham for Christus, saa havde han ikke sagt: **Jeg er ikke Christus.** Og Lucas skriver ogsaa 3, 15, at, da Enhver tænkte om ham, at han var Christus, saa sagde han: **Jeg er ikke den, som I mene mig at være, men jeg er udsendt for hans Ansigt.**

For det **Fjerde,** da han ei vilde modtage denne Ære, forsøgte de det med en Anden, og var rede til at antage ham for Elias. Thi de havde en Spaadom af Propheten Malachias 4, 5 flg., hvor Gud siger: **Se, jeg sender Eder Elias Propheten, førend den store og forfærdelige Herrens Dag kommer. Og han skal omvende Fædrenes Hjerte til Børnene, og Børnenes Hjerte til deres Fædre, at jeg skal ikke komme og slaa Jorden med Ban.**

For det **Femte,** da han ikke vil være Elias, saa gjøre de endnu et Forsøg og tilbyde ham en Prophets Ære i Almindelighed. Thi siden Malachias havde de ikke havt nogen Prophet. Endnu staar Johannes fast uden at rokkes, uagtet han bliver fristet ved saa mange Tilbud om Ære.

For det **Sjette** og Sidste, da de ingen Ære mere vidste at tilbyde ham, saa henstillede de det til ham selv, hvorledes og for hvem han vilde agtes, da de dog gjerne vilde bevise ham nogen Ære. Men Johannes vilde ikke modtage deres Ære og svarer ikke Andet, end at han er en Røst, som raaber til dem og til Enhver. Derpaa agte de ikke. Hvad nu alt dette betyder, ville vi faa at høre i det Følgende. Lader os nu betragte Texten.

Dette er Johannis Vidnesbyrd, der Jøderne sendte Præster og Leviter fra Jerusalem, at de skulde spørge ham: Hvo er du?

De sendte Bud til ham. Hvorfor kom de ikke selv til ham? Johannes var kommen for at prædike Bod for hele det jødiske Folk. En saadan Prædiken stjøttede de ikke om. Derfor er det vist, at de ikke af nogen god og reen Bevæggrund sendte Bud til ham og tilbød ham saadan Ære.

De have heller ikke i deres Hjerter troet, at han var Christus eller Elias eller en Prophet, ellers vare de nok komne selv og havde ladet sig døbe, ligesom de Andre gjorde. Hvad søgte de da hos ham? Christus giver os det tilkjende Joh. 5, 33. 35: **I have sendt til Johannes, og han haver vidnet for Sandheden — han var et brændende og skinnende Lys, men I vilde til en Tid fryde Eder i hans Lys.** Af disse Ord er det klart, at de hos Johannes have søgt deres egen Ære og ville gjøre Brug af hans Lys, det er, betjene sig af hans anseede og berømte Navn for dermed at smykke sig selv for Folket.

Thi havde Johannes sluttet sig til dem og modtaget den af dem tilbudte Ære, saa vilde ogsaa de være blevne store og herlige i det hele Folks Øine som de, der vare værdige til en saadan hellig stor Mands Venskab og Ære. Men hvad havde det været Andet, end at al deres Gjerrighed, Tyranni og Skarnsstykker derved ville være blevne stadfæstede som bare hellige og kostelige Ting? Johannes vilde da med sin Hellighed være bleven det allerbedste Skalkeskjul, som nogensinde har været eller kunde vorde, og da vilde Christi Komme med al Rimelighed blive betragtet som noget Forkasteligt, fordi den var stridende mod Præsternes og Tyrannernes hele Væsen, paa hvis Side den store og hellige Mand Johannes da stod.

Vi se altsaa heraf, hvor slet deres Forehavende har været, og hvorledes de have fristet Johannes til ganske at fornegte Christus og blive en Judas Iskariot, forat han saaledes skulde retfærdiggjøre deres Ugudelighed, gjøre dem deelagtige i den Ære og den Anseelse blandt Folket, som han havde. Er det ikke snue Forretningsmænd, som ville tilvende sig Johannes's Anseelse? De tilbyde ham et Æble for et Kongerige og ville tilvexle sig hans Guldpenge for Regnepenge. Men han stod fast som en Hjørnesteen, saaledes som vi se i det Følgende.

Og han bekjendte, og negtede ikke, og bekjendte: Jeg er ikke Christus.

Johannes's Bekjendelse indeholder tvende Stykker: Noget, som han **bekjender,** og Noget, som han **ikke negter.** Hvad han **bekjender,** det bekjender han om Christus, idet han siger: **Jeg er ikke Christus,** og til denne Bekjendelse hører ogsaa, at han bekjender, at han ikke er Elias eller den Prophet. Men hvad han **ikke negter,** det er indeholdt i, at han tilstaar, hvad han er, idet han siger: **Jeg er hans Røst, som raaber i Ørken: Gjører Herrens Veie lige.** Og saaledes er hans Bekjendelse en aaben Bekjendelse, hvorved han ikke alene bekjender, hvad han ikke er, men ogsaa, hvad han er. Thi den Deel af Bekjendelsen, hvori En bekjender, hvad han ikke er, er endnu dunkel og ufuldkommen; efter den kan man endnu ikke vide, hvad man egentlig skal holde ham for. Men her siger Johannes offentligen, hvad man skal anse ham for, og hvad ikke, og gjør dem derved visse og sikkre, idet han bekjender, at han ikke er Christus, og ikke negter, at han er den Røst, som skal gaa forud for hans Komme.

Men saa vil maaske Nogen sige, at Evangelisten bruger et forkjert Udtryk om Johannes's Tale, idet han kalder det en Bekjendelse, naar Johannes siger, at han ikke er Christus, da det dog snarere er en Benegtelse; thi han benegter jo, at han er Christus. At sige Nei er jo at benegte, og Jøderne begjerede, at han skulde bekjende, at han var Christus, hvilket han benegter, og dog siger Evangelisten: **han bekjendte.** Og paa den anden Side er det meget mere en Bekjendelse, naar han siger: **Jeg er den Røst, som raaber i Ørken.** Men Evangelisten gaar i sin Betragtning

og Beskrivelse af Tildragelsen ud fra, hvad den er i Guds Øine, og tager ikke Hensyn til Ordene, saaledes som de lyde for Menneskene. Thi Jødernes Hensigt var, at han skulde fornegte Christus og ikke bekjende om sig selv, hvad han var. Da han imidlertid bliver urokkelig og bekjender, hvad han er og hvad han ikke er, saa er hans Gjerning for Gud en dyrebar Bekjendelse og ingen Fornegtelse.

Og de spurgte ham: Hvad da? er du Elias? Og han sagde: Jeg er ikke.

Som ovenfor sagt, havde Jøderne Mal. 4 den Spaadom om Elias, at han skulde komme før Herrens Dag; hvorfor det ogsaa endnu er en gjængs Tale blandt de Christne, at Elias skal komme før den yderste Dag. Somme føie dertil Enoch, Somme Johannes Evangelist. Derom ville vi og tale en Smule.

For det Første beror Alt derpaa, om Propheten Malachias taler om Herrens anden Tilkommelse paa den yderste Dag eller om hans første Tilkommelse i Kjødet og formedelst Evangelium. Taler han om den yderste Dag, saa maa man ganske vist forvente Elias's Komme, thi Gud kan ikke lyve. Men at Enoch eller Johannes ogsaa skulle komme, er ikke begrundet i Skriften, hvorfor det ogsaa bør betragtes som Fabel og Sagn. Men taler han om Christi Komme i Kjødet og formedelst Ordet, saa bør man ganske vist ikke vente nogen Elias længere, men Johannes er da den Elias, som er forudforkyndt af Malachias.

Men jeg er af den Mening, at Malachias ikke har talt om nogen anden Elias end om Johannes, og at Elias fra Thisbe, som opfor til Himlen i Ildvognen (2 Kong. 2, 11), slet ikke bør ventes mere. Til den Mening føres jeg først og fremst ved Engelen Gabriels Tale til Zacharias, Johannes's Fader, Luc. 1, 17, hvor han siger: **Og han skal gaa frem for ham i Eliæ Aand og Kraft, at omvende Fædrenes Hjerter til Børnene, og de Ulydige til de Retfærdiges Sindelag.** Med hvilke Ord man seer, at Engelen peger hen paa Propheten Malachias's Spaadom og tillige anfører den samme Prophets Udsagn, der, som ovenfor berettet, ogsaa siger, at Elias skal omvende Fædrenes Hjerter til Børnene. Var der nu af Malachias spaaet om en anden Elias, saa havde Engelen ganske vist ikke udtydet Spaadommen om Johannes.

For det Andet forstode Jøderne selv fra gammel Tid af ogsaa Malachias om Christi Komme i Kjødet. Derfor spurgte de her Johannes, om han var Elias, som skulde komme før Christus. Men deri fore de vild, at de dermed meente den første legemlige Elias. Thi ihvorvel Texten med Nødvendighed kræver, at en Elias skulde komme før Christus, saa er det dog ingen Nødvendighed, at hin Elias skulde være meent. Thi han siger ikke, Thisbiteren Elias skal komme, saaledes som Skriften benævner ham 1 Kong. 17 og 2 Kong. 1, men han siger slet og ret: **Elias Propheten.** Og dette udtyder Engelen Gabriel Luc. 1 med: **i Eliæ Aand og Kraft.** Som vilde han sige: Det vil blive en sand Elias. Ligesom man paa vort Sprog siger om den, som i Sindelag og Gjerninger ligner en Anden, at han er denne Anden, som naar jeg f. Ex. siger: Paven er ret en Caiphas, Johannes Huss er ret en Paulus. Saaledes forjætter ogsaa Gud gjennem Malachias en Mand, som ret skulde være en Elias, og det var netop Johannes.

Jeg vilde dog ikke føle mig bunden ved Jødernes Opfattelse, naar ikke Christus stadfæstede den Matth. 17, 10-13. Da nemlig Disciplene havde seet Moses og Elias

paa Tabors Bjerg, sagde de til Herren: **Hvi sige da de Skriftkloge, at Elias maa først komme?** Som vilde de sige: Du er allerede kommen, og Elias er endnu ikke kommen iforveien, men har først nu aabenbaret sig efter din Tilkommelse, og de sige dog, at han bør først komme: da forkastede ikke Christus denne Mening, men bekræftede den og sagde: **Elias kommer vel først og skal skikke Alting tilrette; men jeg siger Eder, at Elias er allerede kommen, og de erkjendte ham ikke, men gjorde mod ham, hvad de vilde. Da forstode Disciplene** (siger Matthæus), **at han havde talet til dem om Johannes den Døber.** Og Marcus tilføier 9, 13: **Jeg siger Eder, at baade er Elias kommen, og at de gjorde ved ham, hvad de vilde, eftersom der er skrevet om ham.** Nu er der jo intetsteds i Skriften sagt om Elias, at han skulde komme, uden her hos Malachias, og Christus udtyder det selv om Johannes. Og om Nogen vil opholde sig derover, at Christus siger: **Elias kommer vel og skal skikke Alting tilrette,** saa strider dette ikke herimod, aldenstund han selv udlægger sine egne Ord i det Følgende og siger: **Men jeg siger Eder, at Elias er allerede kommen** ꝛc.

Meningen bliver altsaa den: Hvad I have hørt om Elias, at han skal komme først og skikke Alting tilrette, er ret og sandt. Det er saaledes skrevet og maa saaledes ske; men de vide ikke, om hvad for en Elias det er sagt, thi han er allerede kommen. Christus stadfæster altsaa med disse Ord Skriftens Udsagn og deres Mening om en tilkommende Elias, men paa samme Tid forkaster han den vildfarende Opfattelse om en anden Elias end Johannes.

Men allerstærkest bevidner Christus Matth. 11, 13-15, at der ikke skal komme nogen anden Elias, idet han siger: **Alle Propheter og Loven spaaede indtil Johannes, og, dersom I ville annamme det, han er Elias, som skal komme. Hvo, som haver Øren at høre med, han høre!** Her er det klart, at det kun var een Elias, som skulde komme. Thi hvis der endnu var en Anden at vente, saa kunde han jo ikke sige: Johannes er den Elias, som skal komme, men han havde maattet sige saa: Johannes er en af de Elias'er, eller ret og slet: han er en Elias. Men nu, da han forklarer det om Johannes, at han er den Elias, som Enhver ventede ganske vist skulde komme, og som var forudforkyndt, saa giver han tydelig nok at forstaa, at Malachias's Spaadom er opfyldt i Johannes, og at man efter ham ikke skal forvente nogen anden Elias.

Derfor blive vi ogsaa derved, at den sidste Prædiken før den yderste Dag er Evangeliet, ved hvilket Christus er kommen til al Verden, og at før denne Prædiken og Tilkommelse er Johannes kommen og har beredet den Veien. Og da alle Propheter og Loven spaaede indtil Johannes, saa gaar det ikke an, at Nogen strækker dem udover Johannes til en anden tilkommende Elias. Saa maa ogsaa Malachias's Spaadom henpege paa Johannes's Tid, thi efterdi han slutter hele Prophetrækken med Johannes, saa lader han ingen Plads aaben for nogen ny Prophet, og saaledes slutte vi med Sikkerhed, at der ikke vil komme nogen Elias mere, men at Evangeliet skal vare ved indtil Verdens Ende.

Er du den Prophet? Og han svarede: Nei.

Her mene nu Nogle, at Jøderne have spurgt, om han var den Prophet, hvorom Moses skriver 5 Mos. 18, 18: **Jeg vil opreise dem en Prophet midt ud af deres Brødre, ligesom du er** ꝛc. Men dette Sprog udlægger St. Petrus Ap. G. 3 og Stephanus Ap. G. 7 om Christus selv, saaledes som det ogsaa maa udlægges. Og

Jøderne holdt ganske vist denne Prophet ligesom Moses større end Elias. Derfor have de ogsaa dermed forstaaet Christus og saaledes alene spurgt Johannes, om han var en almindelig Prophet saaledes som de andre, siden han hverken var Christus eller Elias. Thi siden Malachias's Tid havde de ingen Prophet havt. Han var ogsaa den sidste, og det gamle Testamente slutter med det Sprog, om Elias's Komme, som ovenfor er anført. Johannes er saaledes den nærmeste og første efter Malachias, som ender sin Bog med at omtale og henpege paa Johannes. De spørge altsaa, om han var en af Propheterne, saaledes som ogsaa Christus siger om ham Matth. 1, 9: **Hvad ere I udgangne at se? en Prophet? Ja, jeg siger Eder, han er og langt mere end en Prophet.** Og Matthæus siger 21, 26: **De holdt Alle Johannes for en Prophet.**

Her spørges der nu: Hvorledes har Johannes bekjendt Sandheden, naar han benegter, baade at han er Elias, og at han er en Prophet, naar dog Christus selv kalder ham Elias og mere end en Prophet, og han selv vidste, at han var kommen i Elias Aand og Kraft, og at Skriften kaldte ham Elias? Siger man, at han ikke har bekjendt sig at være en Prophet, af den Grund, at han var mere end en Prophet, saa klinger dette nedværdigende for Johannes, som om han vilde ophøie og berømme sig selv. Man maa derfor holde for, at han paa det Allereenfoldigste ligefrem har bekjendt Sandheden, nemlig at han ikke var den Elias, som de spurgte efter, heller ikke en Prophet, eftersom det var Sædvane, at Propheterne førte og lærte Folket, og at man søgte Raad og Hjælp hos dem. En saadan Prophet var Johannes slet ikke og vilde heller ikke være det, siden Herren selv var nærværende, hvem de skulde hænge ved og følge. Han vilde altsaa ikke drage Folket til sig, men føre det til Christus, saaledes som det nødvendigen maatte ske, førend Christus selv kom.

Det skete ogsaa af den Grund, at en Prophet forudforkynder om den tilkommende Christus, Johannes derimod peger hen paa den nærværende Christus, og det er noget Andet end en Prophets Embede. Ligesom en Præst i sin Biskops Nærværelse viser Folket fra sig til Biskopen og siger: Jeg er ikke Eders Præst, denne er Eders Præst, medens han dog i Biskopens Fravær styrer Folket ligesaavel som Biskopen, saaledes ogsaa Johannes: han viser Folket fra sig til Christus. Og ligesom dette er en større og vigtigere Forretning end en Prophets, saaledes er den dog ikke vigtigere paa Grund af hans Værdighed, men paa Grund af hans Herres Nærværelse. Og idet Johannes prises som den, der er meer end en Prophet, saa bliver dermed ikke hans Værdighed, men den nærværende Herres Værdighed paapeget. Thi efter Skik og Brug er det saa, at en Tjener i sin Herres Fravær ansees for større, værdigere og mere Ære værd end i hans Nærværelse. Saaledes er vel en Prophets Stand høiere end Johannes's Stand, ihvorvel Johannes's Embede er høiere og nærmere. Thi en Prophet regjerer og fører Folket, og Folket hænger ved ham, men Johannes gjør ikke Andet end blot at vise fra sig til den nærværende Herre. Derfor har han ret og slet paa det Enfoldigste negtet, at han var en Prophet, uagtet han i alle Maader havde en Prophets Egenskaber til Overflod. Det er Altsammen skeet for Folkets Skyld, paadet at de ikke skulde antage hans Vidnesbyrd som en Prophets Spaadom og saaledes vente Christus til en anden Tid som tilkommende, men erkjende ham som en Forløber og som En, der peger hen paa sin Herre og følge denne hans Henviisning til den nærværende Herre. Dette er nu Meningen af de følgende Ord i Texten.

De sagde da til ham: Hvo er du? at vi kunne give dem Svar, som have udsendt os; hvad siger du om dig selv? Han sagde: Jeg er hans Røst, som raaber i Ørken: Gjører Herrens Vei lige, som Propheten Esaias haver sagt.

Dette er den anden Deel af hans Bekjendelse, hvori han bekjender, hvad han er, siden han hverken vil være Christus eller Elias eller en Prophet; som vilde han sige: Eders Frelse er meget nærmere, end at der her skulde være en Prophet; retter ikke Eders Blik saa langt frem paa en fjern Fremtid. Alle Propheters Herre er her selv, man trænger nu ingen Prophet længer. Herren gaar nu der, og jeg er hans Forløber, han følger mig lige i Hælene. Jeg spaar ikke om ham som en Prophet, men jeg raaber som en Forløber, at man giver ham Plads og Rum, saa at han kan drage ind. Jeg siger ikke: se, han er tilkommende, som Propheterne, men jeg siger: se, der kommer han, der er han alt. Jeg taler ikke om ham med Ord, men jeg peger paa ham med Fingeren, ligesom Esaias længe iforveien har forudforkyndt, at en saadan Røst om at give Herren Plads skulde gaa forud for ham. Denne Røst er jeg, og ingen Prophet. Derfor træder tilside, giver Plads og lader Herren selv vandre nærværende iblandt Eder, og seer Eder ikke længere om efter nogen Spaadom om ham.

Det er nu et Svar, som ingen Lærd, ingen Viis, intet skinhelligt Menneske kan taale, og Johannes maa i alle Stykker have Djævelen og være en Kjætter. Thi alene Syndere og Daarer holde ham for en hellig og from Mand og give hans Raab Rum og gjøre Plads for Herren og skaffe tilside, hvad der hindrer hans Gang. Men hine kaste Træ, Steen og Skarn paa hans Vei, ja de dræbe baade Forløberen og Herren selv, fordi han tør sige Saadant til dem. Hvorfor det? Johannes siger, at de skulle gjøre Herrens Vei lige. Dermed er sagt saameget som, at de hverken have Herren eller hans Vei i sig. Hvad have de da? Hvor Herren ikke er, eller hans Vei, der maa Menneskets egen Vei og Djævelen og alt Ondt være. Se nu der, om ikke de hellige vise Folk havde Grund til at vredes paa Johannes og fordømme hans Ord og derpaa myrde baade ham og hans Herre. Hvor turde han være saa dristig at gjøre saadanne hellige Folk til Djævelens Børn og udskjælde alt deres Væsen for vildfarende, gudløst og fordømmeligt og paastaa, at deres Veie ikke vare Herrens Veie, at de først og fremst burde rydde Veien for Herren, og at hele deres hellige Liv var ført forgjæves? Havde han endda skrevet det i al Hemmelighed paa en Tavle, saa kunde de maaske baaret over dermed. Men nu bringer han det paa Tale, og ikke alene paa Tale, men han udraaber det endog høit. Det skeer derhos ikke i en Vraa, men under fri Himmel, i Ørken, for al Verden, og han gjør de Hellige offentligen til Synd og Skam for alt Folket med alt deres Væsen og Vandel, saa at Folket ikke længer sætter nogen Priis paa deres udvortes Ærbarhed, og de saaledes miste den Ære og Fordeel, som de tidligere havde.

Dette kunne disse hellige Folk jo slet ikke taale, men for Guds og Retfærdigheds Skyld maa de fordømme saadan falsk Lære, forat det stakkels Folk ikke skal blive forført, og Gudstjenesten ikke blive undertrykt, og derfor maa de Gud Fader til Velbehag og for at tjene ham slaa baade Johannes og hans Herre ihjel.

Dette er nu at berede Christi Vei, og deri bestaar Johannes's egentlige Embede, at han skal ydmyge al Verden og sige, at de Allesammen er Syndere, fortabte, fordømte, fattige, trængende, elendige Mennesker, og at intet Levnet, ingen Gjerning,

ingen Stand har et saa helligt, skjønt eller godt Udseende at det ikke er fordømmeligt, naar ikke den Herre Christus bor, virker, vandrer, lever deri, og er og udretter Alt ved Troen paa ham, saa at de altsaa Allesammen trænge til Christus og til med hele sit Hjertes Attraa at gjøre sig deelagtige i hans Naade. Se, hvor Saadant bliver prædiket, at alle Menneskers Gjerninger og Levnet er Intet værdt, der er den rette Johannes's Røst i Ørken og den christelige Læres pure, rene Sandhed. Saaledes gjør Paulus Rom. 3, 23, hvor han siger: **Alle have syndet, og dem fattes den Ære, de skulde have for Gud.** Det hedder ret at gjøre ydmyg og at udrydde og tilintetgjøre Indbildskheden hos alle Mennesker. Det hedder nu i Sandhed at berede Herrens Vei, at skaffe Rum og Plads for ham.

Her er nu tvende Slags Mennesker tilstede, Nogle, som tro denne Johannes's Røst og bekjende, at det staar saaledes til med dem. Dem er det, til hvem Herren kommer, hos dem er hans Vei beredt og banet, saaledes som Petrus siger: **De Ydmyge giver han Naade.** Og Christus selv: **Hvo sig selv fornedrer, skal ophøies.** Thi her maa du vel lære efter Ordenes aandelige Forstand at fatte, hvad der er forstaaet ved Herrens Vei, hvorledes man bereder den, og hvad der hindrer ham, saa at han ikke finder Rum hos os.

Herrens Vei er, som du har hørt, at han udretter alle Ting i os, og at alle vore Gjerninger ikke ere vore, men hans, hvilket skeer ved Troen. Men **Beredelsen** bestaar ikke deri, at du med din Bøn, Faste, Spægelse og egne Gjerninger vil værdigen berede dig, saaledes som nu alle Prædikener i Adventstiden drive paa og bedaare Folk med, men, som sagt er, det er en aandelig Beredelse, som bestaar i en grundig Erkjendelse og Bekjendelse af, at du med alle de Gjerninger, du kan gjøre, er en ubuelig, arm, fordømt og elendig Synder. Et saadant Hjerte, jo mere det er saaledes sindet, desbedre bereder det Herren Veien, om det end imidlertid drak bare Malvasier og gik paa Roser og ikke bad et Ord.

Men **Hindringen,** som ikke lader Herren finde Rum, bestaar ikke alene i grove kjødelige Synder, som Ukydskhed, Vrede, Hovmod, Gjerrighed ꝛc., men meget mere i aandelig Indbildskhed og den rette pharisæiske Hovmod, som tykkes godt om sit gode Levnet og sine gode Gjerninger, er sikker derved og fordømmer dem ikke selv, og vil heller ikke have dem fordømte af nogen Anden.

Dette er nu det andet Slags Mennesker, nemlig de, som ikke tro Johannes's Røst, men sige, at den hører Djævelen til, og at den forbyder gode Gjerninger og fordømmer Gudstjenesten. Dem er det, til hvem det siges med den største Styrke: **Gjører Herrens Vei lige,** og som mindst tage derimod. Derfor tiltaler Johannes dem Luc. 3, 7 flg. med skarpe Ord: **I Ogleunger! Hvo viste Eder at flyv fra den tilkommende Vrede? Bærer derfor Omvendelsens værdige Frugter.** Men, som sagt, jo mere man siger dem Saadant om at berede Herrens Vei, desto mere lægge de Hindringer i Veien for ham, og desto afsindigere blive de. De taale ikke, at deres Vei ikke skal være Herrens, indtil de til Guds Ære og Priis dræbe Sandheden og Johannes's Ord tilligemed baade ham og hans Herre.

Se nu der, om det ikke er en stor Bekjendelse af Johannes dette, idet han tør lukke Munden op og frit udsige, at han ikke var Christus, men at han var en Røst, som de ikke gjerne hørte, og idet han udskjælder Folkets store Lærere og Førere for, at deres Væsen ikke var ret og heller ikke var fra Herren. Og som det er gaaet Johannes, saa gaar det og fra Verdens Begyndelse til dens Ende; thi den hovmodige

Helligheds taaler ikke at høre, at den først og fremst trænger til at berede Herren Vei, da den mener, at den sidder Gud i Skjødet, og at han klapper og kjæler for den. De have for længe siden været færdige med at berede Veien, længe førend Gud tænkte paa at søge en Vei hos dem, disse ømme Hellige. Saaledes har nu Paven og hans Tilhængere ogsaa fordømt denne Johannes's Røst: **Gjører Herrens Vei lige.** Summa, det er en utaalelig Røst, undtagen for arme Syndere og bedrøvede Samvittigheder, dem smager den i Hjertet.

Men er det ikke en forunderlig bagvendt Maade at tale paa, naar han siger: **Jeg er hans Røst, som raaber?** Hvorledes kan et Menneske være en Røst? Han burde have sagt: Jeg er den, som raaber med min Røst. Men dette er talt i Overeensstemmelse med Skriftens Maneer, ligesom Gud 2 Mos. 4, 16 siger til Moses: **Aaron skal være din Mund,** det er, han skal tale for dig. Ligesaa Job 29, 15: **Jeg var Øine for den Blinde, og Fødder for den Halte.** Saaledes sige vi ogsaa paa vort Sprog om en Gjerrig: Guld er hans Hjerte, og Penge hans Liv. Saaledes ogsaa her: **Jeg er dens Røst, som raaber,** det er, jeg er en Raabende og har Navn af min Gjerning; ligesom Aaron kaldes en Mund paa Grund af, at det var hans Gjerning at tale, saaledes er jeg en Røst paa Grund af, at det er min Gjerning at raabe. Og hvad der paa Hebraisk svarer til det latinske vox clamantis, (den Raabendes Røst), bør man gjengive med vox clamans, paa vort Sprog: Jeg er en raabende Røst. Det er ligesom naar Paulus Rom. 15, 26 siger: pauperes sanctorum (de Helliges Fattige) istedetfor pauperes sancti (de fattige Hellige), og 1 Tim. 3, 16: mysterium pietatis (Gudfrygtighedens Hemmelighed) istedetfor mysterium pium (den gudfrygtige Hemmelighed), ligesom om jeg vilde sige: De Tydskes Sprog, istedetfor det tydske Sprog, saaledes her: Dens Røst, som raaber, det vil sige, en raabende Røst. Det hebraiske Sprog bruger meget hyppigt dette Talesæt.

Og de, som vare udsendte, vare af Pharisæerne. Og de spurgte ham og sagde til ham: Hvi døber du da, dersom du ikke er Christus, ei heller Elias, ei heller den Prophet? Johannes svarede dem og sagde: Jeg døber med Vand; men han staar midt iblandt Eder, den I ikke kjende. Han er den, som kommer efter mig, hvilken har været før mig, hvis Skotvinge jeg ikke er værdig at opløse.

Det synes, som om Evangelisten udelader Noget i disse Ord, og som om den fuldstændige Tale havde lydt saaledes: Jeg døber med Vand; men han staar midt iblandt Eder, **som døber med Ild,** saaledes som Lucas siger 3, 16: **Jeg døber Eder med Vand — men han skal døbe Eder med Ild;** og Ap. Gj. 1, 5: **Johannes døbte vel med Vand, men I skulle døbes med den Helligaand.** Men om han end her tier om den anden Daab, saa giver han dog tydelig nok at forstaa, at en anden Daab senere kan ventes, eftersom han taler om en Anden, som skal komme efter ham og udentvivl ikke døbe med Vand alene.

Her begynder det andet Stød, hvormed Johannes bliver fristet til den venstre Side; thi da de ikke kunde bevæge ham ved lokkende Tale, angribe de ham med Trudsler. Og her kommer deres falske Ydmyghed for en Dag, og det viser sig, at den har været den største Hovmod. Saaledes havde de ogsaa handlet, om Johannes havde sluttet sig til dem, saasnart de vare blevne mætte af ham. Lær derfor her at vogte dig for Mennesker, især naar de anstille sig venlige og sagtmodige, og som Christus siger Matth. 10, 16 flg.: **Vogter Eder for Menneskene;**

vorder snilde som Slanger og enfoldige som Duer, det er, troer ikke de Blide for vel, og gjører ikke noget Ondt imod Eders Fiender.

Se, disse Pharisæer, som lode sig forlyde med, at de vilde antage Johannes for Christus: da det ikke gaar dem efter Ønske, saa tage de det paa en anden Viis og revse endog Johannes for hans Daab. Som vilde de sige: Da du hverken er Christus eller Elias eller en Prophet, saa burde du jo vide, at vi ere din Øvrighed efter Mose Lov, og at du som en Undersaat burde holde dig det efterrettelig og ikke uden vor Befaling, vort Vidende og vor Tilladelse paa egen Haand begynde med noget Nyt. Hvem har givet dig Magt til at oprette en ny Skik iblandt vort Folk med denne din Daab? Du arbeider paa din egen Undergang med denne din Frækhed og Ulydighed.

Men Johannes, ligesom han foragter deres Hykleri, saaledes foragter han ogsaa deres Trudsler, bliver bestandig og bekjender Christus som forhen. Han hugger derhos dygtigt løs paa dem og bestylder dem for Uvidenhed, som vilde han sige: At jeg døber med Vand, det skeer ikke efter Eders Befaling; paa den ligger der ingen Vægt. Her er en Anden forhaanden, af hvem jeg har modtaget Befaling dertil, hvem I ikke kjende, men i hvem jeg har fuldelig Nok. Naar I kjendte ham eller ønskede at kjende ham, saa vilde I ikke spørge, hvorfra jeg har Magt til at døbe, men ogsaa lade Eder selv døbe. Thi han er saameget større end jeg, at jeg ikke er værdig til at opløse hans Skotvinge.

Johannes's Ord, naar han siger: **Han er den, som kommer efter mig, hvilken har været før mig** (hvilke Ord Evangelisten anfører trende Gange i dette Capitel), have Nogle gjort sig megen Møie med og selv fordunklet for sig derved, at de have udtydet dem om Christi guddommelige Fødsel, som om Johannes dermed havde villet udsige, at Christus var født før ham i Evighed. Men hvad Mærkeligt var der derved, at han er født i Evighed før Johannes, da han ogsaa er født før Verdens og alle Tings Tilblivelse? Saa skulde Meningen ogsaa være den, at han ikke alene skulde komme efter Johannes, men ogsaa efter alle Ting, da han er den Første og den Sidste, som det hedder Aab. 1, saa at altsaa baade hans Tilkommelse og hans Forudværen sigter til det Samme (nemlig hans Evighed). Men Johannes's Ord ere simple og enfoldige og tale om Christus, efterat han allerede var bleven Menneske. Thi naar han siger: Han skal komme efter mig, saa kan Meningen ikke være den, at han skal blive født efter ham, eftersom Johannes paa den Tid, da han udsiger dette, var omtrent tredive Aar gammel, hvad der ogsaa var Tilfældet med Christus.

Saa maa da Meningen sikkerligen være den, at han taler disse Ord om Prædikeembedet, og det i denne Forstand: Jeg er kommen, det er, jeg har begyndt at prædike; men jeg vil snart høre op, og en Anden vil komme og begynde at prædike efter mig. Saaledes siger ogsaa Lucas Ap. Gj. 1, 22, at Christus begyndte **fra Johannes's Daab af.** Og Luc. 3, 23 hedder det: **Jesus var henved tredive Aar, da han begyndte (at lære).** Og Matth. 11, 3 staar der: **Er du den, som skal komme?** det er, den, som skal begynde at prædike. Thi Christi Embede tog først sin Begyndelse efter hans Daab, da Faderen forklarede ham og aflagde Vidnesbyrd om ham. Og da begynder ogsaa det nye Testamente og Naadens Tid, ikke ved Christi Fødsel, saaledes som han ogsaa selv siger Marc. 1, 15: **Tiden er fuldkommet, og Guds Rige er nær.** Thi hvis han ikke havde begyndt at prædike, da havde hans Fødsel været uden Nytte; men da han begyndte at virke og at lære, da begyndte

ogsaa alle Prophetier og den ganske Skrift at gaa i Opfyldelse; da begyndte et nyt Lys, en ny Verden.

Saa have vi da, hvad det vil sige: **Han skal komme efter mig,** men endnu er det ikke klart, hvad det vil sige: **Han har været før mig,** og **han var førend jeg,** hvad hine udtyde om hans evige Fødsel. Vi blive staaende ved den enfoldige Opfattelse, at ogsaa dette er talt om Prædikeembedet, og det i denne Mening: Om han end ikke endnu prædiker, men først vil komme efter mig, og omend jeg er begyndt at prædike førend han, saa er han dog allerede forhaanden og saa nær tilstede, at han, førend jeg begyndte at prædike, allerede var her og var bestemt til at prædike. Dette Ord **før mig** sigter altsaa til Johannes's Embede og ikke til hans Person. Han var før mig, det vil altsaa sige, han har været før min Prædiken og Daab, nemlig omtrent tredive Aar; men han var endnu ikke kommen og har endnu ikke begyndt at prædike. Hermed vidner han altsaa om sit Embede, at han ikke var en Prophet, som skulde forudforkynde Christi Komme, men at han skulde gaa frem for den nærværende Christus som den, der var saa ganske nær, at han endog havde været tilstede saa mange Aar før Johannes's Begyndelse og Komme.

Og det er ogsaa Meningen af de Ord: **Han staar midt iblandt Eder, den I ikke kjende,** som vilde han sige: Skuer ikke saa langt frem for Eder i den tilkommende Tid; han har allerede været iblandt Eder i det jødiske Folk i en tredive Aars Tid, den, om hvem Propheterne tale. Seer Eder fore, og lader ham ikke fare. I kjende ham ikke; derfor er jeg kommen, forat jeg skal vise Eder ham. Men naar han siger: Han **staar** midt iblandt Eder, saa er det talt i Overeensstemmelse med Skriftens Sprogbrug, som siger: **Der skal opstaa** eller optræde **en Prophet.** Ligesaa Matth. 24, 24: **Falske Propheter skulle opstaa** eller optræde eller fremstaa. Og Gud siger 5 Mos. 18, 18: **Jeg vil opreise** eller opvække **dem en Prophet midt udaf deres Brødre** ꝛc. Denne Opstaaen, Optræden, Opreisen og Opvækken vil Johannes vise er opfyldt i Christus: Han er allerede fremstaaet midt udaf deres Brødre saaledes som Gud har forjættet, og de kjende ham ikke.

Dette er nu den anden Deel af Johannes's og en evangelisk Prædikants Embede, at han ikke alene gjør al Verden til Syndere, som vi ovenfor have hørt, men ogsaa paa den anden Side trøster og viser, hvorledes man skal blive Synden kvit, idet han henpeger paa ham, som skal komme. Dermed henviser han os til Christus, at han skal forløse os fra Synden, saafremt vi annamme ham i en sand Tro. Det første Embede siger: I ere Allesammen Syndere og fattes Herrens Vei. Naar vi tro det, saa kommer det andet Embede og siger: Holder Eder til og annammer Christus, tror paa ham, han vil forløse Eder fra Synden. Tro vi det, saa have vi det. Derom ville vi senere tale mere.

Dette skete i Bethabara paa hin Side Jordan, hvor Johannes døbte.

Saa omstændelig beskriver Evangelisten Johannes's Vidnesbyrd, at han ogsaa mindes Stedet, hvor det skete; thi der ligger stor Vægt paa det Vidnesbyrd, som bestaar i at bekjende Christus, og det har mange Anstød. Dog har Evangelisten udentvivl i disse Ord villet antyde en aandelig Hemmelighed. Derom ville vi nu i det Følgende anstille nærmere Betragtning.

Den hemmelige Betydning af Evangeliets Beretning.

Denne er i Korthed følgende: I dette Evangelium skildres os det nye Testamentes

Prædikeembede, hvorledes det er beskaffent, hvad det virker, og hvad der vederfares det.

For det **Første** er det **en raabende Røst,** ikke en Skrift; thi Loven og det gamle Testamente er en død Skrift, forfattet i Bøger. Men Evangeliet skal være en levende Røst. Derfor er Johannes saavel et Forbillede for, som den Første af alle Evangeliets Prædikanter. Han skriver Intet, men han udraaber det Alt med den levende Røst.

For det **Andet** er det gamle Testamente, Loven, prædiket i Teltene ved Sinai Bjerg iblandt Jøderne alene. Men Johannes's Røst lyder **i Orken,** frit, offentligt, under aaben Himmel, for al Verden.

For det **Tredie** er det en **raabende,** klar og lydelig Røst, det er en Røst, som taler trøstig og uforfærdet, uden at frygte for Nogen, hverken Død, Helvede, Liv, Verden, Djævel, Mennesker, Ære, Skjændsel eller nogen Skabning, saaledes som ogsaa paa et andet Sted Esaias siger 40, 6-9: **Der er hans Røst, som siger: Raab! og han sagde: Hvad skal jeg raabe? Alt Kjød er Hø, og al dets Fromhed er som et Blomster paa Marken. — Høet bliver tørt, Blomstret falder af; men vor Guds Ord bestaar evindeligen.** Ligesaa: **Du, som bærer Zion et godt Budskab, stig op paa et høit Bjerg; du, som bærer Jerusalem et godt Budskab, ophøi din Røst med Magt; ophøi den og frygt ikke.** Verden kan nemlig ikke taale Evangeliet. Derfor maa der en Kraft til, som kan foragte den og raabe uforfærdet.

For det **Fjerde:** Johannes bar **Klæder af Kameelhaar og et Læderbelte om sin Lænd.** Ihvorvel dette betegner de rette Prædikanters strenge og kydske Liv, saa skal det dog fornemmelig betegne Prædikenens eller Evangeliets Beskaffenhed. Dette er ikke en med bløde Klæder prydet Røst: det hykler eller smigrer ikke, det er en Prædiken om Korset, et haardt, strengt og skarpt Ord for det gamle Menneske, og omgjorder Lænderne til aandelig og legemlig Kydskhed. Men det er og bliver taget af de afdøde Patriarkers Liv og Ord, der have været Kameler og baaret Lovens og Korsets Byrder. Hans Mad var ogsaa **Græshopper** (vilde Fugle) **og vild Honning.** Det er ikke saadanne vilde Fugle, som findes hertillands, men det er et andet Slags Dyr, som findes i hine Lande. Herved betegnes de, som annamme Evangeliet, nemlig de ydmyge Syndere, de tage Evangeliet til sig og i sig.

For det **Femte** er Johannes **paa hin Side Jordan.** Jordan betegner den hellige Skrift, som har tvende Sider. Den venstre Side er dens legemlige eller kjødelige Forstaaelse, saaledes som Jøderne havde den. Paa den Side er Johannes ikke, thi den virker ingen ydmyge Syndere, men kun hovmodige Gjerningshellige. Den høire Side er den rette aandelige Forstaaelse, som forkaster og dømmer alle egne Gjerninger, paadet at Troen alene maa blive tilbage i Ydmyghed. Til denne Forstaaelse fører Evangeliet, hvorfor ogsaa Paulus Gal. 3, 22 siger: **Skriften har indesluttet Alt under Synd** ꝛc. Smlgn. Rom. 3, 9. 23.

For det **Sjette** reiser der sig nu Strid imellem de sande og falske Prædikanter. Pharisæerne kunne ikke taale Johannes's Røst, de foragte ogsaa hans Lære og Daab og blive forhærdede i deres Gjerninger og Lærdomme. Dog for Folkets Skyld anstille de sig, som om de vilde holde ham høit og i Ære. Men da han ikke vil, hvad de ville, saa maa han have Djævelen og tilsidst blive halshugget af Herodes. Saaledes gaar det nu, og saaledes er det gaaet til enhver Tid. Ingen falsk Lærer vil være det bekjendt, at hans Prædiken er uden og imod Evangelium, men han paastaar meget mere, at han holder det høit og tror derpaa. Men han vrænger

det paa samme Tid til og vil have det til at tale for sin Mening. Det kan Evangeliet ikke taale, thi det staar fast og lyver ikke. Derfor bliver det da udskjældt for Kjætteri og Vildfarelse, for Djævelslære, indtil de endelig bruge Magten derimod og reentud forbyde det og slaa Hovedet af det, forat man ingensteds skal prædike eller høre det, saaledes som Paven gjorde med Johannes Huss.

Saa er nu det en ret christelig Prædikant, som ikke prædiker andet, end hvad Johannes prædiker, og bliver bestandig fast derved. For det **Første** maa han nemlig prædike **Loven** ret, forat Menneskene derved skulle lære, hvor store Ting Gud fordrer af os, hvoraf vi paa Grund af vor ved Adams Fald fordærvede Naturs Uformuenhed ikke kunne gjøre det Ringeste, og saaledes ligesom Johannes døber dem i Jordanen. Thi det kolde Vand betegner Lovens Lære; den antænder ikke Kjærlighed, men udslukker den meget mere. Thi formedelst Loven kommer Mennesket til Erkjendelse af, hvor vanskeligt og umuligt det er at holde Loven. Derved bliver det fiendtligsindet imod den, og dets Lyst til den kjølnes, saa at det føler, hvor aldeles det af Hjertens Grund staar Loven imod. Det er ogsaa en overmaade svar Synd, at man er fiendtligsindet imod Guds Bud. Da maa det ydmyge sig og bekjende, at det er et fortabt Menneske, og at alle dets Gjerninger tilligemed dets hele Liv er Synd. Dermed er da Johannes's Daab fuldbyrdet paa det, og det saa vel, at det ikke alene er besprængt, men døbt eller neddyppet; da seer det, hvad Meningen er med Johannes's Ord: **Omvender Eder** ꝛc. Da forstaar det, at Johannes har Ret, og at Enhver har nødig at bedre sig eller gjøre Bod. Men til denne Forstand komme ikke Pharisæerne og de Gjerningshellige, de lade sig heller ikke døbe, mene, at de trænge ikke til nogen Omvendelse. Derfor er Johannes's Ord og Daab i deres Øine et Narreverk.

For det **Andet**, naar saaledes den første, nemlig Lovens, Lære og Daaben er fuldbyrdet, saa at Mennesket, ydmyget ved Erkjendelsen af sig selv, maa opgive Tilliden til sig selv og al sin egen Kraft, da tager den anden Deel af Læren sin Begyndelse, idet Johannes viser Menneskene fra sig til Christus og siger: Se der det Guds Lam, som bærer Verdens Synd. Dermed siger han saameget som: Jeg har først ved min Lære gjort Eder alle til Syndere, fordømt alle Eders Gjerninger og sagt, at I maa opgive Tilliden til Eder selv. Men paadet at I ikke maa opgive Tilliden til Gud, se, saa vil jeg vise Eder, hvorledes I skulle blive Eders Synder kvit.

Ikke kunne I aflægge Eders Synder eller gjøre Eder fromme ved Eders egne Gjerninger. Der skal en anden Mand til det; jeg kan ikke gjøre det; dog kan jeg vise Eder den, som kan: det er denne Jesus Christus, det Guds Lam. Han, han og ingen Anden, hverken i Himmelen eller paa Jorden, tager Synden paa sig, ganske og aldeles, thi du var jo ikke istand til at gjøre Fyldest for den allermindste Synd. Han maa alene tage Alt paa sig, ikke blot dine Synder, men Verdens, og ikke blot nogle af Verdens Synder, men alle Verdens Synder, de være store, smaa, mange eller faa.

Dette er at prædike og høre det rene Evangelium; dette er Johannes's Finger, hvormed han viser dig Christus, det Guds Lam.

Kan du nu tro, at denne Johannes's Røst er sand, kan du nu se hans Finger og kjende det Guds Lam, at det bærer din Synd paa sig, saa har du vundet, saa er du en Christen, en Herre over Synd, Død, Helvede og alle Ting, da maa din Samvittighed blive glad og af Hjertet holde af dette milde Guds Lam og elske, love og

takke den himmelske Fader for denne hans Barmhjertigheds uudsigelige Rigdom, som er prædiket af Johannes og skjenket i Christus, og blive af Hjertens Grund villig til at gjøre hans guddommelige Villie af alle Kræfter, saameget du formaar.

Thi hvad kan være trøsteligere og lisligere at høre, end at vor Synd ikke mere er vor eller ligger paa os, men paa det Guds Lam? Hvorledes kan Synden fordømme et saadant uskyldigt Lam? Den maa af det blive overvunden og udslettet; saa maa da visseligen tilligemed Synden ogsaa Døden og Helvede, som er Syndens Sold, blive overvunden. Der kan du se, hvad Gud Fader har skjenket os i Christus.

Derfor vogt dig, vogt dig, at du ikke formaster dig til ved dine Gjerninger at ville aflægge den mindste Synd for Gud og saaledes fratage Christus det Guds Lam den Ære. Thi Johannes vidner vel og siger: Bedrer Eder eller omvender Eder. Men at han dermed ikke mener, at du skal forbedre dig selv og formedelst dig selv aflægge en eller anden Synd, det beviser han kraftigen med den anden Deel af sin Tale, idet han siger: Se det Guds Lam borttager al Verdens Synd. Hans Mening er derimod, som ovenfor sagt, den, at Enhver skal lære at kjende sig selv, at han har Omvendelse behov, dog ikke søge Kraften dertil hos sig selv, men hos Christus alene. Til denne Christi Erkjendelse hjælpe os Gud Fader efter al sin Barmhjertighed, og sende i Verden Johannes's Røst med mange Skarer af Evangelister! Amen.

Første Juledag.

Prædiken over Epistelen. *)

Tit. 2, 11-15.

Guds saliggjørende Naade er aabenbaret for alle Mennesker, som oplærer os, at vi skulle forsage Ugudelighed og de verdslige Begjeringer og leve tugtigen og retfærdigt og gudeligen i denne Verden; forventende det salige Haab og den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi Herligheds Aabenbarelse, som gav sig selv for os, at han maatte forløse os fra al Uretfærdighed og rense sig selv et Eiendoms-Folk, nidkjært til gode Gjerninger. Tal dette, og forman, og irettesæt med al Myndighed; lad Ingen foragte dig.

I denne Epistel lærer St. Paulus for det Første, hvad Titus og enhver Prædikant skal prædike for Folket, nemlig Christus og intet Andet, paadet at Folket maa erkjende, hvad Christus er, hvorfor han er kommen, og hvilken Frugt han har bragt os, sigende: **Guds Naade er aabenbaret** ꝛc., det er, den er kundgjort og forklaret. Hvorledes er det gaaet til? Ved Apostlerne og deres Prædiken er den forkyndt i al Verden. Thi førend Christus opstod fra de Døde, var den endnu forborgen, og Christus vandrede endnu uforklaret, alene omkring i

*) Som man vil se, findes der paa første Juledag 3 Epistel- og 3 Evangelieprædikener. Det første Par Texter høre ifølge en i de ældste Udgaver tilføiet Note til den om Julenatten brugelige Gudstjeneste, det andet Par til Froprædiken, det tredie til Høimessegudstjenesten paa første Juledag.

det jødiske Land; men efter sin Himmelfart har han givet den Helligaand, om hvilken han forud havde sagt Joh. 16, 13 flg.: **Sandhedens Aand, som jeg skal sende, han skal forklare mig.**

Apostelens Mening er nu den: Christus er kommen, ikke for kun at vandre for sig selv her paa Jorden, men os til Gode. Derfor har han heller ikke ladet det blive hos sig eller beholdt det for sig selv, men efter sin Himmelfart ladet denne sin Godhed og Naade forkynde, prædike og offentligen fremsætte i al Verden for Hvermand. Derhos har han ikke ladet en saadan Aabenbaring og Forkyndelse ske, forat det skulde blive alene dermed og være nok med Tale og Hørelse, men forat den skulde bære Frugt hos os. Thi denne Aabenbarelse og Forkyndelse er saaledes beskaffen, at den viser os, at vi skulle affige, forsage og aflægge al Ugudelighed og alle jordiske og verdslige Lyster og Begjeringer, og saaledes herefter føre et tugtigt, retfærdigt og gudeligt Levnet.

Og naar han siger: **Guds saliggjørende Naade er aabenbaret** 2c., saa fordømmer han dermed Verdens og Menneskenes Naade som den, der er skadelig, fordømmelig og uduelig, vil derved opmuntre os til Længsel efter den guddommelige Gunst og Naade og lære os at foragte menneskelig Gunst og Naade. Thi hvo, som vil have Guds Naade og Gunst, han maa udsætte sig for at miste alle Andres Naade og Gunst, saaledes som Christus siger Matth. 10, 22: **I skulle hades af Alle for mit Navns Skyld**; og Paulus Gal. 1, 10: **Dersom jeg endnu tækkedes Mennesker, da var jeg ikke Christi Tjener.** Derfor, hvor Guds saliggjørende Naade bliver aabenbaret og forkyndt, der maa Menneskenes skadelige Naade forties og fordunkles, og hvo, som vil erkjende og smage hin, han maa foragte og forglemme denne.

Han siger, den er aabenbaret eller forkyndt **for alle Mennesker**; thi Christus befalede Marc. 16, 15, at de skulde **prædike Evangelium i al Verden for al Skabningen.** Derom taler og Paulus paa mange Steder, isærdeleshed Col. 1, 23: **Det Evangelium, som I have hørt, er prædiket for al Skabningen under Himmelen,** det vil sige, det er offentlig prædiket, saa at alle Skabninger havde kunnet høre det, meget mere alle Mennesker. Thi tilforn prædikede Christus alene i Jødeland, og den hellige Skrift var hos Jøderne, saaledes som den 76de og 147de Psalme siger; men senerehen er det ladet ganske frit, og intet særligt Sted bestemt for det, men som det hedder Ps. 19, 5: **Deres Maalesnor er udgangen over al Jorden, og deres Tale til Jorderigets Ender.** Det er talt om Apostlerne.

Men saa vil du maaske sige: Det er dog ikke skeet paa Apostlernes Tid; Tydskland er dog først henved otte Hundrede Aar efter Apostlernes Tid bleven omvendt, og nu nylig er der jo opdaget mange Øer og Lande, for hvilke der i femtenhundrede Aar Intet er aabenbaret om denne saliggjørende Naade. Svar: Apostelen taler om Evangeliets Beskaffenhed; thi det er en Prædiken, som er saaledes begyndt og dertil bestemt, at den skal komme ud i al Verden. Og paa Apostlernes Tid var den allerede kommen til den største og bedste Deel af Verden. Men forhen har ingen saadan Prædiken været begyndt eller forordnet, thi Mose Lov var forfattet inden det jødiske Folk alene. Fordi det nu forstørstedelen var gaaet i Opfyldelse og tillige maatte gaa fuldkomment i Opfyldelse, hvorledes det saa skulde gaa til, saa omtaler Skriften det, som om det allerede var skeet. Thi Skriften bruger meget hyppigt en Maade at tale paa, som kaldes Synekdoche. Den bestaar deri, at man nævner det Hele, naar det kun gjælder en Deel deraf, som

for Exempel, at Christus siges at have lagt tre Dage og tre Nætter i Graven, da han dog kun laa een Dag, to Nætter og to Dele af to Dage deri. Saaledes siger ogsaa Christus Matth. 23, at Jerusalem stener Propheterne, da der dog fandtes mange fromme Mennesker i Staden. Og det er ogsaa et Talesæt, som bruges i alle Sprog, men især i den hellige Skrift.

Paa denne Maade er Evangeliet paa den Tid prædiket for al Skabningen; thi det er en Prædiken, som er fremstaaet, udgaaet, begyndt og bestemt for al Skabningen. Paa samme Maade kan og en Fyrste, naar han har sendt en Gesandt fra sit Hof, og han er afreist, sige: Min Gesandt er paa det eller det Sted, uagtet han dog endnu ikke er kommen derhen. Saaledes har Gud ogsaa ladet sit Evangelium udgaa til al Skabningen, om det vel ikke skeer saa strax Altsammen. Derfor har da ogsaa Propheten Ps. 19 sagt: **Deres Maalesnor er udgangen over al Jorden;** han siger ikke, at den allerede er kommen til alle Jordens Lande, men den er paa Veien og **gaar ud i** alle Lande. Saaledes mener St. Paulus ogsaa: Evangeliet bliver prædiket, og det offentlig uden Afladelse for alle Mennesker, og det er allerede paa Veien og allerede skeet, dog ikke ganske og aldeles.

To Ting lære vi, som St. Paulus her siger, af denne Naades Aabenbarelse: **Forsagelse af det ugudelige Væsen** og **af de verdslige Lyster.** Disse tvende Ting maa vi nærmere forklare os. Det Ord impietas, som Apostelen paa græsk kalder asebeia, og som paa Hebraisk hedder rescha, kan jeg ikke gjengive med noget Ord af vort Sprog; derfor har jeg kaldt det **Ugudelighed** eller et ugudeligt og gudløst Væsen. Det latinske og det græske Ord svarer heller ikke ganske til det hebraiske. Thi rescha betegner egentlig den Synd, at man ikke ærer Gud, det er, at man ikke tror paa ham, fortror sig til ham, frygter ham, hengiver sig til ham, ikke lader ham raade og være Gud, i hvilken Synd vel de grove udvortes Syndere ere dybt nedsunkne, men meget dybere dog de Vise, Hellige, Lærde og Andelige, som i Verdens og deres egne Øine ere fromme, og som bygge paa deres egne Gjerninger. Kortsagt, alle, som ikke overgive sig til Guds blotte Godhed og Naade og leve deraf, de ere alle impii, ugudelige, om de end formedelst sin store Hellighed kunde opvække Døde, vare rene som Jomfruer og fulde af alle Dyder. Jeg saa gjerne, at man kaldte dem naadeløse eller troesløse Mennesker, vel an, vi ville kalde dem Ugudelige. Thi derfor siger Paulus, at den saliggjørende Naade er aabenbaret for de naadeløse Mennesker, paadet at de skulle blive naaderige og rige i Gud, det er, at de skulle tro paa Gud, fortro sig til, frygte, ære, elske og love ham, og saaledes omvende sig fra det ugudelige Væsen til et gudeligt Væsen og Levnet.

Thi hvortil var det nyttigt, at Guds saliggjørende Naade blev aabenbaret, naar man ved noget andet Middel kunde tage sig for at blive from eller føre en gudelig Vandel? St. Paulus siger dog her, at den er derfor prædiket og aabenbaret, at vi ikke ved os selv eller af os selv, men ved den skulle affige al Ugudelighed og herefter leve gudeligen. Derfor er der Ingen, som i høiere Grad forhaaner denne Naade, heller Ingen, som paa en vederstyggeligere Maade modstaar denne Aabenbarelse, end Hyklerne og de gudløse Hellige, som ikke ville lade deres Gjerninger være Intet, ja Synd og fordømmelsesværdige, men som endnu finde meget Godt hos sig selv, og som indbilde sig, at de uden Naaden gjøre mange fortjenstlige Gjerninger efter deres gode Mening. Men Gud vil ikke holde nogen Gjerning for god — og den er det

ikke heller —, uden at han selv har virket den i os ved sin Naade. Derfor, paadet at han kan virke mange saadanne Gjerninger i os Alle, og at vore egne Gjerninger kunne ophøre, har han aabenbaret sin saliggjørende Naade for alle Mennesker.

Saa er nu det **første** onde Stykke hos alle Mennesker dette, at de ere uden Gud, uden Frelse, uden Naade. Deri indbefattes for det Første det vantroe Hjerte, dernæst alle Tanker, Ord, Gjerninger og det ganske Levnet, som rører sig i og fremgaar af et saadant vantro Hjerte, idet Menneskets overladt til sig selv lever og vandrer efter sin naturlige Evne og Fornuft, der mangen Gang skinner saa skjønt og herligt, at selv de rette Hellige ikke skinne saa. Men deri søge de kun deres Eget, de ville ikke leve og vandre Gud til Ære, om de end rose sig deraf, anstille og finde sig selv bedre end de sande Hellige, hvorom Skriften mange Gange taler. Thi et saadant gudløst, naadeløst Væsen griber vel vidt og bredt om sig, men er dog et saa fiint og skjult Onde, at de, som vandre deri, ingensinde formaa at erkjende det, ei heller ville tro det, naar man siger dem det, saa at Propheten Ps. 32, 2 kalder det ikke en fornuftig, verdslig eller kjødelig, men en aandelig Indbildning eller Falskhed, som ikke alene besviger Menneskets Fornuft, men ogsaa dets Aand. Kort, man maa mere tro end føle det. Thi naar Gud lader sin Naade forkynde for alle Mennesker, forat de skulle affige det ugudelige Væsen, saa maa man tro ham som den, der kjender vort Hjerte bedre end vi, og bekjende, at om ikke vore Gjerninger vare ugudelige og fordømmelige, saa vilde han ikke have ladet sin Naade udraabe for at omvende os. Det var jo en Nar, som vilde give Lægemidler til den, som ikke var syg. Derfor maa Gud blive en Nar for dem, som efter deres Indbildning og Følelse ikke ville tro, at alle deres Gjerninger ere ugudelige og fordømmelige, og at de trænge til hans saliggjørende Naade. Men dette er jo skrækkeligt.

Derfor omtaler han Matth. 21, hvorledes de Ypperstepræster, Lærde og Aandelige ikke have troet Johannes den Døber, som bød dem at omvende sig, thi de vilde ikke vide af nogen Synd. Alle Propheter ere blevne ihjelslagne af den Grund, at de revsede Folket for denne Synd, men Ingen vilde tro dem, Ingen meente, at saadan Synd fandtes hos dem. Thi de dømte efter deres Følelse og Godtykke og egne Gjerninger, ikke efter Guds Ord og Dom, som han fremsatte igjennem Propheterne.

Derfor sætter St. Paulus her et meget passende græsk Ord paidevusa; det betyder at undervise, saaledes som man underviser Børn fra Nyt af i det, som de forhen aldrig have hørt eller kjendt. Børnene rette sig heller ikke efter deres Fornuft, men efter deres Faders Ord; hvad han siger er nyttigt eller skadeligt for dem, det holde de derfor, tro og følge ham. Men for de Forstandige og Voxne anfører man Grunde, forat de med Fornuften kunne begribe, hvad der er nyttigt eller unyttigt. Saadanne Børn vil ogsaa Guds saliggjørende Naade have til sine Desciple, saa at vi, om det end ikke tykkes os saa, dog skulle tro, at vort Væsen er ugudeligt og fordømmeligt, og saaledes tage imod Naaden og følge den. Derfor siger ogsaa Christus Matth. 18, 3: **Sandelig siger jeg Eder: uden I omvende Eder og blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige.** Og Es. 7, 9: **Dersom I ikke tro, da skulle I ikke bestaa.** Saaledes er Guds saliggjørende Naade aabenbaret, ikke alene for at hjælpe os, men ogsaa for at lære os at erkjende, at vi trænge til den, eftersom den derved, at den er aabenbaret, giver tilkjende, at alt vort Væsen er ugudeligt, naadeløst og fordømt. Derfor beder Psalmisten i den 119de Psalme

saa indtrængende om, at Gud vil lære ham sine Rette, sin Lov, sine Bud, paadet at han ikke maa vandre efter sit Forgodtbefindende og sine Følelser, hvad Gud ogsaa har forbudt 5 Mos. 12, 8: **I skulle ikke gjøre efter Alt, som ret er for Eders Øine.**

Det **andet** onde Stykke hos Mennesket kalder han **de verdslige Begjeringer.** Deri indbefatter han Alt det uordentlige Væsen, som et Menneske lægger for Dagen imod sig selv og imod sin Næste, ligesom det Første, det ugudelige Væsen, indbefatter al Uorden mod Gud. Men se, hvor fortræffeligt ogsaa disse Ord ere satte: **Begjeringer** eller **Lyster,** og det **verdslige.** Thi **verdslige** kalder han dem, forat han deri kan indbefatte alle onde Begjeringer, det være sig efter Gods, Vellyst, Ære, Gunst og Alt, hvad Verden kan have, hvori et Menneske kan forsynde sig med Begjeringer. Og saa siger han ikke, at vi skulle forsage de verdslige Goder eller deres Brug. Goderne ere gode og skabte af Gud, derfor maa vi gjøre Brug af dem til Mad, Drikke, Klæder og anden Nødtørft; derimod er der intet Forbud; men Begjerligheden derefter, at vi hænge derved, den er forbudt, den maa vi afsige, thi den fører os ind i alslags Synd imod os selv og imod vor Næste.

Derved bliver da ogsaa atter de ugudelige Hykleres Væsen fordømt, som endskjønt de gaa om i Faareklæder og afholde sig fra adskillige onde Gjerninger af Frygt for Skam eller Helvedes Pine, saa ere de dog fulde af onde Begjeringer efter Gods, Ære og Magt. Og der er ikke noget Menneske, som elsker dette Liv saa høit, frygter Døden saa meget og saa gjerne bliver her i denne Verden som de. De lægger heller ikke Mærke til disse verdslige Begjeringer, hvori de ere nedsunkne, men gjøre mange Gjerninger til ingen Nytte. Det er her ikke nok blot at aflægge verdslige Gjerninger eller Ord, de verdslige Lyster maa bort, saa at vi kun bruge dette Liv og Alt, hvad der tilhører det, og agte det for Intet værdt, og stedse tænke udover i hint Liv, saaledes som det senere hedder i denne Epistel: **Forventende det salige Haab** ꝛc.

Her se vi imidlertid, at Guds Naade aabenbarer, hvorledes alle Mennesker ere fulde af verdslige Begjeringer, om end nogle skjule dem ved Hykleri. Thi om Nogen havde været uden dem, saa behøvede Naaden ikke at være bleven aabenbaret, behøvede heller ikke at være saliggjørende, skulde heller ikke være aabenbaret for alle Mennesker, heller ikke vise, at saadanne Begjeringer bør aflægges; thi hvo, som ikke har dem, behøver heller ikke at aflægge dem, ham rammer heller ikke dette Pauli Sprog. Han kan da heller ikke være noget Menneske, saa er da Naaden hverken nødvendig eller nyttig for ham, behøver heller ikke at aabenbares for ham. Hvad maa han da være? ganske vist en Djævel, evig fordømt med al sin Helligbed og Reenhed. Om de end vide at skjule alle verdslige Begjeringer, saa kunne de dog ikke skjule den, at de gjerne blive i dette Liv og meget ugjerne dø, hvormed de give tilkjende, hvor naadeløse de ere, og hvor ugudeligt og verdsligt alt deres Væsen er; dog se de ikke dette deres naadeløse og farlige forbryderske Sindelag.

Han siger ogsaa: **Vi skulle forsage.** Med disse Ord afskaffer han mange naragtige Maader, hvorpaa Menneskene have fundet paa at gjøre sig retfærdige. Thi Nogle løbe ud i Ørkener, Andre i Klostre, Andre afsondre sig fra Folk og mene ved deres legemlige Flugt at undfly det ugudelige Væsen og de verdslige Lyster; Andre pine og fordærve sit Legeme, saa at de med Hunger, Tørst, Vaagen, særegne Klædningsstykker og Arbeide have paalagt det Mere, end Naturen kan bære. Ja, om det ugudelige Væsen og de verdslige

Begjeringer vare malede paa Husets Vægge, saa maatte de nok løbe ud deraf, eller om de stak i din Kjoles røde Farve, saa maatte du nok lægge den af og iføre dig en graa, eller om de voxte frem med dit Haar, saa maatte du nok lade dig kronrage og faa dig en skaldet Isse, eller om de vare bagte ind i dit Brød, saa maatte du nok spise Urter derimod. Men nu, da de sidde i dit Hjerte og gjennemtrænge dig ganske og aldeles, hvor vil du da løbe hen, hvor du ikke tager dig selv med? Hvad vil du iføre dig, som er saaledes beskaffent, at du ikke selv bliver inden i det? Hvad vil du spise og drikke af saadan Beskaffenhed, at du ikke selv er tilstede derved? Kortsagt, hvad vil du gjøre, hvorved du ikke selv bliver, hvad du i dig selv er? Kjære Menneske, den største Tillokkelse ligger hos dig selv, og du maa først og fremst løbe bort fra og fly for dig selv, saaledes som Jakob siger: **Enhver fristes, naar han drages og lokkes af sin egen Begjerlighed.** Derfor er det ikke Meningen, at man blot skal fly de udvortes Foranledninger til Synd, men, som St. Paulus her siger, **forsage** skal man, saa at Begjeringerne hos os blive dødede, da kan ingen udvortes Tillokkelse skade os. Paa den Maade undflyr man retteligen. Saafremt Begjeringerne ikke blive dødede, saa hjælper det ingenlunde at undfly de udvortes Tillokkelser. Ja vi maa blive midt iblandt saadanne Tilskyndelser og der lære formedelst Naaden at forsage Lysterne og det ugudelige Væsen, saaledes som Ps. 110, 2 siger: **Du skal regjere midt iblandt dine Fiender.** Strid, ikke Flugt, Arbeide, ikke Rolighed, maa vi have her i Verden, saafremt vi skulle erholde Kronen.

Saaledes læse vi om en af de gamle Fædre, at han af Utaalmodighed over sine synd ige Tilbøieligheder ikke gad blive i Klostret, men tænkte, at han i Ørkenen skulde tjene Gud i Fred. Da han nu befandt sig der, faldt engang hans Vandkrukke overende for ham. Han reiste den igjen op, men den faldt atter om. Da blev han vred og slængte Krukken, saa den gik i mange Stykker. Da gik det i ham selv: Se, sagde han, jeg kan jo ikke holde Fred med mig selv engang, nu seer jeg, at Feilen ligger hos mig selv, og han begav sig atter hen i Klostret, udsat for Tillokkelserne, og lærte senerehen at dæmpe de verdslige Begjeringer, ikke ved at undfly dem, men ved at forsage dem.

Endvidere viser han, hvorledes vi skulle leve efterat have forsaget det ugudelige Væsen og de verdslige Begjeringer, og siger: **vi skulle leve tugtigen og retfærdigen og gudeligen i denne Verden.** Er det ikke en aldeles fortræffelig, almeengyldig Levnetsregel, som han her giver os, passelig og anvendelig for alle Stænder? Den giver ingen Anledning til Partistiftelser, gjør ingen Forskjel imellem Menneskene, saaledes som Menneskelærdommene gjøre.

Det **Første** er **Tugtighed** eller Nøkternhed, hvori han indbefatter alt det, som Mennesket skal gjøre imod sig selv, og som bestaar deri, at det spæger og retteligen optugter sit eget Legeme. Vor Text gjengiver det med **tugtigen**, som Paulus paa Græsk kalder sophron, der ikke blot betyder Nøkternhed, men ogsaa Maadeholdenhed i al Legemets eller Kjødets Vandel, saasom i Mad, Drikke, Søvn, Klæder, Ord, Aasyn og Gebærder, kortsagt, hvad man paa vort Sprog kalder et ærbart Levnet, og hvad der hører til et velopdragent Menneske, som i alle saadanne Ting veed at holde sig maadeholden, tugtig og tapper; med andre Ord, at Mennesket ikke fører et vildt, frækt, tøilesløst og uordentligt Levnet i Mad, Drikke, Søvn, Ord og Lader. Om det Samme taler han ogsaa strax ovenfor i samme Capitel, naar han siger, at de gamle Kvinder skulle oplære de unge til saadan Ærbarhed og Sindighed. Det

er vist, at der er Intet, som mere hindrer og forstyrrer et saadant ærbart Liv end Fraadseri, Drukkenskab og Fylderi, medens paa den anden Side Maadelighed i høi Grad befordrer og fremmer det. Thi saasnart et Menneske har taget Formeget til sig, er han aldrig istand til at beherske sig selv, da blive alle fem Sandser vilde og utæmmelige, saaledes som Erfaringen viser os, at naar Bugen er fuld af Mad og Drikke, saa er Munden ogsaa fuld af Ord, Ørene fulde af Lyst til at høre, Øinene fulde af Lyst til at se, det hele Legeme enten dovent, søvnigt og uoplagt, eller altfor vildt og uregjerligt, og alle Lemmer ere ligesom traadte udenfor al Tugts og Fornufts Skranker, saa at der er intet Regimente, ingen Grændser mere. Grundtextens Ord er i det Latinske ikke daarligt gjengivet med **Ædruelighed,** thi ogsaa i det græske Sprog sættes asotos og sophron mod hinanden, ligesom i vort Sprog Fylderi og Maadeholdenhed. Og naar man ret betragter det latinske Ord, saa betyder sobrius ikke nøgtern alene i den Forstand, at man ikke har spiist eller drukket Noget om Morgenen, men sobrius og ebrius staa ogsaa saaledes imod hinanden som i vort Sprog Drukkenskab og Nøkternhed. Vi kalde ogsaa den nøktern eller ædruelig, som ikke er drukken eller fuld, men som smukt er ved sig selv og maadeholden, om han end netop har spiist og drukket.

Betragt nu, hvad det er for gode Gjerninger, som Apostelen lærer. Han byder os ikke at gjøre Valfarter, han forbyder ikke denne eller hin Slags Mad, han lærer ikke, at man skal bære den eller den Slags Klæder, ikke at man skal faste den eller den Dag, saaledes som de gjøre, der udmærke sig selv ved Menneskebud og grunde sit aandelige gode Levnet paa særegne Skikke med Hensyn til Klæder, Mad, Haar og bestemte Dage, ville derved gjøre sig retfærdige, at de ikke følge Folks almindelige Leveviis med Hensyn til Klæder, Steder, Mad, Tider og Lader, og som ogsaa have faaet sit rigtige Navn i Evangeliet, idet de kaldes Pharisæer, de Fraskilte eller Affondrede, de samme, som Propheten Ps. 80, 14 kalder monios, det vil sige en Særling (saaledes benævnes en vild So, som gaar alene og for sig selv). Vi ville ogsaa herefter kalde dem Særlinge, paadet at man maa lære dem at kjende. De anrette imidlertid gruelige Ødelæggelser paa Guds Viinbjerg, hvorover den samme Psalme ogsaa klager. Thi saadanne Pharisæer og Særlinge med deres Forskrifter og særlig udvalgte Klæder, Dage og Lader hykle meget og drage lettelig Mængden bort fra den rette Vei hen paa deres Stier, saa at, som Christus siger, heller ikke de Udvalgte kunne blive i Fred for dem.

Lader os derfor her lære af Paulus, at ingen særegen Mad, ingen Drik, ingen Farve, intet Klædebon, ingen Dag er forbudt eller anordnet, men at Alt dette er frit for Hvermand, kun at man forholder sig nøktern og maadeholden i disse Ting. Tingene selv ere, som ovenfor sagt, ikke forbudne, men al Uorden, Overdaadighed og Misbrug er forbuden. Men hvor en Affondring med Hensyn til Mad, Klæder, Steder og Dage eller særlig Udmærkelse af enkelte af disse Ting finder Sted, der kan man være vis paa, at det er Menneskebud og ikke den evangelisk christelige Lære og Frihed, og tilslut bliver der bare Hykleri og Skinhellighed deraf, og man bliver dog ikke maadeholden og nøktern.

Derfor brug alle Ting paa Jorden, hvilke, naar og hvor du vil, og tak Gud, som St. Paulus her lærer; vogt dig kun for Overdaadighed, Uordentlighed, Misbrug eller Utugtighed med Hensyn dertil, saa gaar du den rette Vei. Lad os ikke føre vild derved, at de hellige Fædre have stiftet Ordener og Sekter, have brugt det eller det Slags Mad, det eller det Slags Klæder

og handlet saa eller saa: de have ikke gjort det for at udmærke sig fremfor Andre, ellers vare de ikke Hellige, men de have saaledes fundet det godt og tjenligt, og de have derved øvet sig i Maadeholdenhed. Øv du dig ogsaa i den i alle de Ting, som du finder det tjenligt, og bliv fri, bind dig ikke til saadant Væsen og saadanne Skikke, som om det netop var et godt Levnets rette Vei; thi du bliver en Særling og taber Samfundet med de Hellige; for det maa du med Flid tage dig ivare. Faste maa man, vaage maa man, arbeide maa man, bære ringe Klæder maa man ꝛc., men gjør det, naar du synes at dit Legeme trænger til Spægelse og Maadeholdenhed. Fastsæt ikke bestemte Dage eller Steder dertil, men gjør det paa hvilkensomhelst Dag, naar Nødvendigheden og Maadeholdenheden fordrer det. Det hedder da at faste ret, og paa den Maade faster man hver Dag og afsiger de verdslige Begjeringer. Saaledes lærer Evangeliet; det er det nye Testamentes Følk.

Det **Andet** er, at vi i vort Levnet skulle være **retfærdige**. Her bliver imidlertid heller ikke nogen særegen Gjerning eller Tid forordnet og udsondret, paadet at Guds Vei maa blive fri og fælles, og Alt henstilles til Enhvers egen Agtsomhed, om han gjør Ret, ganske frit, naar og hvor han gjør Noget og i Alt, hvad han tager sig for at gjøre. Thi i dette Stykke lærer St. Paulus os, hvorledes vi skulle forholde os imod vor Næste, hvem vi ere Retfærdighed skyldige, og den bestaar i disse to Ting, at vi gjøre mod ham, hvad vi ville, at han skal gjøre imod os, og at vi lade være, hvad vi ønske, at han skal lade være, det er, at vi ikke gjøre ham nogen Skade eller Fortræd paa hans Legeme, med Hensyn til hans Hustru, Børn, Venner, Gods, Ære og Alt, hvad hans er, men derimod hjælpe og staa ham bi, saasnart vi se, at han trænger til os, med Legeme, Gods, Ære og Alt, hvad vort er. Thi Retfærdighed bestaar deri, at man gjør imod Enhver, hvad der tilkommer ham. O, hvad for et lidet Ord det er, og dog omfatter det saa Meget! O, hvor lidet vandre endog de paa denne Retfærdighedens Vei, som dog ellers leve sømmeligt! Alle Ting gjøre vi undtagen det, som den saliggjørende Naade aabenbarer os og viser os at gjøre.

Dette Stykke maa man udstrække saa vidt, at der ved Næsten ogsaa forstaaes vor Fiende. Men denne Vei er ganske tilgroet, endnu meget mere end Maadeholdenhedens Vei, om end ogsaa den Sidste ligger ganske øde og ubanet, idet den ved Overdaadighed i Mad, Klæder, Fagter og Prunk er aldeles bragt i Forfald. Vi gjække og narre imidlertid os selv med Rosenkrandse, med at bygge Kirker og stifte Forlehninger, med at høre Messer, med Faste og med egne Gjerninger, hvoraf Gud slet Intet har paabudt. O Herre Gud! hvor vidt har Helvede opspilet sit Gab, som Esaias siger i det 5te, og hvor trang er Himmeldøren vorden formedelst disse Særlinge og Pharisæers forbandede Lærdomme og Paafund! Vore Malere ere Propheter: de vise, uden at de veed det, hvorledes det nu er fat; de male Helvede som en vidt aabnet Dragemund, og Himmelens Dør tillukket. O ve os for et Billede!

Du har derfor ikke nødigt at spørge, hvad du i det Udvortes skal gjøre; se paa din Næste, da vil du finde Nok at gjøre, om der end vare tusinde som du. Forfør dig kun ikke selv, tænk kun ikke, at du ved at holde Bønner og gaa i Kirke eller ved Stiftelser og Gaver skal komme i Himmelen, naar du gaar din Næste forbi. Gaar du ham forbi her, saa vil han ligge iveien for dig der, saa at du igjen maa gaa Himmelens Port forbi ligesom den rige Mand, der lod Lazarus ligge for sin Dør. O ve os Præster, Munke, Biskoper og

Pave! hvad prædike vi? hvad lære vi? hvorledes føre vi dog det stakkels Folk bort fra den rette Vei? Een Blind leder den anden, de falde begge i Graven. Disse ovenfor nævnte Ting er det, som vi skulle lære, saaledes som ogsaa St. Paulus siger ved Slutningen af denne Epistel.

Det **tredie** Stykke er, at vi skulle leve **gudeligen.** Her læres det os, hvorledes vi skulle forholde os imod Gud, saa at vi kunne blive fuldkomne i vor Vandel, mod os selv, mod vor Næste og mod Gud. Nu, ligesom der ovenfor er sagt, at impietas er det ugudelige, naadeløse, gudløse Væsen, saaledes er paa den anden Side pietas det gudelige, naaderige, troende Væsen. Det bestaar deri, at man haaber paa Gud, alene bygger paa hans Naade, ikke agter nogen Gjerning for Noget, medmindre den er virket af ham i os ved hans Naade, saa at han paa denne Maade bliver erkjendt i os og derved æret, berømmet, lovet og elsket. Og dette bestaar korteligen i disse to Ting, at vi **frygte** ham og **sætte vor Lid til** ham, saaledes som den 33te og 147de Psalme 18de og 11te V. synger: **Herren har Behagelighed i dem, som ham frygte, som haabe paa hans Miskundhed.** **Frygten** bestaar deri, at vi tro, at Alt, hvad vi have, er ugudeligt Væsen, saaledes som hans Naades Aabenbarelse viser os, og at vi derfor frygte for ham og skynde os med at komme bort fra et saadant Væsen og for Fremtiden vogte os derfor. **Haabet** bestaar deri, at vi ikke tvivle paa, at han vil være os naadig og gjøre os til gudelige, naaderige Mennesker. Se, saaledes overlader Mennesket Herredømmet til Gud, overgiver sig ham til Eiendom, gjør Intet af sig selv, lader Gud raade og virke hos sig, saa at al dets Sorg, Frygt, Bøn og Begjering uden Afladelse er den, at Gud ikke nogensinde vil lade det gjøre sin egen Gjerning og leve efter sit eget Hoved, hvilket det erkjender at være ugudeligt og værdigt til Guds Fortørnelse, men at han vil regjere det og virke i det med sin Naade. Deraf fremvorer en god Samvittighed, Kjærlighed og Tak til Gud.

Se, dette kaldes pii, gudfrygtige, naaderige Mennesker, som ikke vandre efter deres Fornuft eller Natur, men alene fortrøste sig til Guds Naade, paabet at de ikke atter maa falde tilbage til Stolen paa sin egen Fornuft, eget Godtthykke, gode Meninger og selvopdigtede Gjerninger. Derom har David skrevet hele den 119de Psalme, hvori alle Vers bede om Guds Hjælp i dette Stykke, og der er dog 176 Vers. Saa megen Vægt ligger der paa denne guddommelige Vei, og saa farlig er Naturen, Fornuften og Menneskelærdommene for den, at Ingen noksom kan frygte og vogte sig derfor.

Se, Gud fordrer saaledes ikke af dig, at du skal bygge Kirker, gjøre Pilegrimsreiser, oprette Stiftelser, hverken dette eller hint, men han fordrer et Hjerte og et Levnet, som vandrer i hans Naade og frygter for de Veie og det Levnet, som gaar udenfor Naaden. Noget Andet kan du ikke give ham, thi alt Andet giver han dig, saaledes som han siger Ps. 50, 14 flg.: O Israel! mener du, at jeg spørger efter dine Gaver og Offere? det er dog ikke iforveien mit Alt, hvad der er i Himmelen og paa Jorden. Dette er at tjene mig, at du priser mig og betaler mig dine Løfter; kald paa mig i din Nød, saa vil jeg hjælpe dig, og du skal prise mig. Som vilde han sige: Du har lovet, at jeg skal faa være din Gud, hold det ogsaa, lad mig virke, virk du kun Intet af egen Kraft, lad mig hjælpe dig i din Nød, fortrøst dig i alle Ting paa mig, at jeg vil udrette det ganske alene, hvad der er tjenligt for dig, saa kan du lære at kjende, elske og prise mig og min Naade; det er den rette Vei til Salighed. Ellers, om du virker paa egen Haand, saa priser du ogsaa dig selv og ærer ikke

mig, lader ikke mig være din Gud, bliver troløs og bryder dit Løfte.

Se, det er den rette Gudstjeneste, dertil behøves ingen Klokker, ingen Kirker, ingen Kar eller Zirater, ingen Lys eller Kjærtler, ingen Orgler, ingen Sang, ingen Malerier eller Billeder, ingen Tavler eller Altere, ingen Kronragning eller Munkekapper, ingen Røgning eller Besprængelse, ingen Processjon eller Korsgang, ingen Aflad eller Breve. Thi det er Altsammen Menneskepaafund og Menneskeanordninger, som ikke ære Gud, men fordunkle den rette Gudstjeneste med sit Glimmer. Der behøves kun een Ting, **Evangeliet,** at man driver ret derpaa og deraf gjør Folket bekjendt med denne sande Gudstjeneste; det er de rette Klokker og Orgler til denne Gudstjeneste.

Han siger ogsaa, at vi skulle leve saaledes **i denne Verden.** Det siger han for det Første af den Grund, at det ikke er gjort med enkelte Gjerninger; det hele Liv skal være saaledes, saalænge vi ere her, thi, som Christus siger, **hvo, som bliver bestandig indtil Enden, han skal blive salig.** Der er nok de, som undertiden gjøre Noget af dette, men deres Levnet er ikke saaledes beskaffen, det varer heller ikke ved indtil Enden. For det Andet af den Grund, at Ingen skal opsætte sit gode Levnet til et kommende Liv eller til Dødsstunden, thi her i dette Liv maa det ske, om vi ellers skulle vente noget Godt i hint Liv. Nu forlade Mange sig paa Skjærsilden og leve indtil Enden, som de lyste, ville dernæst hjælpe sig med Vigilier og Sjælemesser: de skulle nok blive salige. Det var derfor godt, om man aldrig havde vidst Noget om Skjærsilden. Den tjener kun til at forhindre meget Godt, til at oprette mange Klostre og Stiftelser, til at gjøre mange Messepræster og Munke, hvorved disse tre Stykker af det christelige Levnet blive i høi Grad undertrykte, da dog Gud ikke har befalet eller talt Noget om Skjærsilden; og give Gud, at det ikke er idel opløiet og vederstyggeligt Bedrageri. Thi hvad der ikke er fastsat af Gud, er det altid farligt at antage og bygge paa, eftersom det ikke er mere, end at vi kunne blive bestaaende, naar vi bygge paa Guds Udsagn, som dog ikke kunne rokkes. Isandhed, dette Pauli Sprog giver Skjærsilden et haardt Stød, idet han fordrer, at man maa have ført en god Vandel i dette Liv, saa at jeg ikke gjerne vilde have et saadant Stød mod min Tro, ikke at jeg endnu til denne Tid negter Skjærsilden*), men min Mening er, at det er farligt at prædike derom, efterdi Guds Ord og Skriften Intet taler derom, om det end i sig selv kunde være sandt.

Men han siger i disse Ord: **i denne Verden** endnu megetmere af den Grund, at han vil vise Guds saliggjørende Naades Kraft, idet Verden er saa ond, at et gudeligt Menneske maa leve ligesom alene, uden noget Exempel af Andre, som en Rose blandt Torner, og lide alslags Ulykke, Foragt, Spot og Synd af denne Verden. Som vilde han sige: Hvo, som vil leve ædrueligen, retfærdigen og gudeligen, han maa udsætte sig for allehaande Fiendtligheder og tage Korset paa sig; han maa ikke lade sig føre vild, om han end maa leve alene, ligesom Loth i Sodoma og Abraham i Canaan iblandt idel fulde fordrukne, uretfærdige, falske, ugudelige Mennesker. Det er jo Verden og bliver jo Verden; den maa han slaa sig ifra og leve tvertimod dens Sind, samt revse den

*) Man lægge Mærke til, at Luther har skrevet dette allerede i Aaret 1521. Den catholske Lære om Skjærsilden (ifølge hvilken Sjælene efter Døden i en Lutrings- eller Renselsesild maa yde Fyldestgjørelse for alle Skrøbelighedssynder, saavelsom for de Dødssynder, som de ikke have afbødet her paa Jorden), har Luther som bekjendt senere bestemt forkastet som Menneskepaafund, hvad man ogsaa vil erfare af flere Steder i senere Prædikener i Kirkepostillen. Overs. Anm.

for dens verdslige Begjeringer. Se, dette hedder at leve ædrueligt midt i en Skjænkebod, tugtigt midt i et Horehuus, gudeligt midt i et Dansehuus, retfærdigt midt i en Røverkule. En saadan Verden gjør da dette Liv snævert og fortrædeligt, saa at Mennesket ønsker, raaber og skriger efter Døden og den yderste Dag, og venter paa den med stor Længsel, saaledes som det hedder i det Følgende. Et saadant vanskeligt Liv maa føres af Naaden; Natur og Fornuft ere her ganske kraftesløse.

Forventende det salige Haab.

Her viser han os den rette Forskjel imellem et gudeligt Levnet og alle andre Slags Levnet, hvorefter Enhver da kan prøve, hvor nær eller fjern han er fra et naaderigt Levnet. Lad da alle dem, som føre en skjøn Vandel, træde hid, og lader os spørge dem, om dette Ord behager dem; om de ere saaledes sindede, at de forvente den yderste Dag, og om de holde den ikke blot for en foredragelig, men for en salig Ting, som man maa haabe paa med den største Længsel og den tillidsfuldeste Fortrøstning. Er det ikke sandt, at hele den menneskelige Natur forskrækkes for denne Dag? Er det ikke sandt, at hvis man overlod det til dem, saa saa de gjerne, at denne Dag aldrig kom, og især er dette Tilfældet med de prunkende Hellige. Hvor er da nu Naturen? hvor er Fornuften? hvor er den frie Villie, som de rose saa høit, og som de sige har saadan Lyst og Kraft til det Gode? Hvorfor flyr den da og forskrækkes, ikke alene for dette Gode, men ogsaa for Guds Herlighed og Salighed, som Apostelen her kalder det salige Haab, hvori vi skulle blive salige? Hvad er der iveien her? jo hermed bliver det erklæret, at de føre et ugudeligt, naadeløst og fordømmeligt Levnet, hvilket de dog ikke lade gaa for ondt og ugudeligt, idet de ikke tage Hensyn til denne Dag. Men hvad er ugudeligere end at modstræbe Guds Villie? Men modstræber ikke den Guds Villie, som flyr for denne Dag, paa hvilken Guds Herlighed skal aabenbares, og som ikke forventer den med Kjærlighed og Lyst?

Giv derfor Agt herpaa: hvo, som ikke længes efter denne Dag, hvo, som ikke forventer den med Kjærlighed og Lyst, han lever ikke et gudeligt Levnet, om han end var istand til at opvække Døde. Saa vil du da vel sige: Ja, paa den Maade ere der kun faa Mennesker, som føre en ret Vandel; mindst er det Tilfældet med Særlingene og de Aandelige, som fly for denne Dag og for Døden mere end alle Andre. Det er just det, som jeg ovenfor har sagt, at disse Særlinge kun føre sig og Andre bort fra den rette Sti og forstyrre Guds Vei. Thi her seer man klart, hvor aldeles Intet Fornuften og Naturen formaar med alle sine Gjerninger, hvorledes de kun modstræbe Gud, og hvor nødvendig den saliggjørende Naade er, forat vore Gjerninger kan ophøre og Gud alene virke i os, og forat vi saaledes kunne komme bort fra os selv og fra vort eget naadeløse Væsen ind i et overnaturligt, naaderigt, gudeligt Levnet, som ikke alene ikke frygter for denne Dag, men ogsaa forventer den trøstigen med Glæde og Længsel, saaledes som derom er talt ovenfor ved Evangeliet paa anden Søndag i Advent.

Se, det lære vi ikke af Naturen eller Fornuften, men af Guds aabenbarede Naade. Se, denne bringer os ikke alene til at afsige de verdslige Begjeringer, men den gjør ogsaa, at vi føle Afsky for dem, længes efter at blive frie for dem, og kjedes ved det hele Liv; derhos fremkalder den et gudeligt Væsen hos os, saa at vi med fuld Fortrøstning til Gud og med Glæde kunne bede om og haabe paa hans Tilkommelse. Da er det ret fat med os.

Lad os nu betragte Ordene. Han kalder det **et saligt Haab**; dette sætter han imod dette elendige usalige Liv, hvori der ikke findes andet end alslags Ulykke, Fare og Synd, som jager og martrer os, dersom vi ville være fromme, saa at det er rimeligt, at Alt det, som her er, vil blive os modbydeligt og tjene til at styrke dette Haab, saaledes som det ogsaa gaar med dem, der øve sig redeligen i at leve tugtigen, retfærdigen og gudeligen. Thi Verden kan ikke udstaa dem i Længden, de maa være ubehagelige for alle Folk, saaledes som Paulus siger Rom. 5, 3: **Vi rose os ogsaa af Trængslerne, efterdi vi vide, at Trængslen virker Taalmodighed, men Taalmodigheden et prøvet Sind, men et prøvet Sind Haab; men Haabet beskjæmmer ikke.** Saaledes ere vore Øine tillukkede for de verdslige synlige Ting, og vi haabe derimod paa de evige usynlige Ting. Det virkes Altsammen af Naaden formedelst Korset, hvori vi føres ved det gudelige Levnet, som er Verden utaaleligt.

Og den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi Herligheds Aabenbarelse.

Denne Tilkommelse kalder St. Paulus epiphania, det er, Aabenbarelse, ligesom han ovenfor har sagt, at Naaden er aabenbaret (epephane). Derfor er Ordet Tilkommelse ikke tilstrækkeligt her, thi Apostelen vil gjøre Forskjel imellem denne sidste og den første Tilkommelse. Den første skete i Ydmyghed og Foragt, saa at der kun vare Faa, som erkjendte den, og den er ikke aabenbaret for Verden undtagen ved Evangelium i Troen. Den er endnu stedse forborgen; men paa den yderste Dag skal han aabenbares i skinnende, aabenbar Klarhed og Herlighed, saa at hans Klarhed og Herlighed vil blive aabenbar for alle Skabninger. Thi den yderste Dag vil blive en evig Dag; saaledes som den er aabenbaret i det første Øieblik, vil den altid blive; da vil alt ligge aabent, alle Hjerter, alle Ting. Det kalder han sin Klarheds eller Herligheds Aabenbarelse. Der behøver man aldrig at prædike eller tro, der vil Enhver se og føle alle Ting som ved klar Dag.

Derfor siger han ogsaa: **den store Guds.** Ikke, som om der maaske var en anden, mindre Gud, men fordi Gud indtil den Dag endnu aldrig har viist sin Storhed, sin Majestæt, sin Herlighed og sin Klarhed. Nu seer man ham i Evangeliet og i Troen, det er kun et ringe Syn, som kun giver et usselt og indskrænket Begreb om Gud, men da vil han lade sig se i sin Storhed og Majestæt.

Det er trøstelige Ord for alle dem, som leve tugtigen, retfærdigen og gudeligen. Thi han siger ikke, at Herligheden skal være vor Fiendes eller Dommers, men vor Frelsers Jesu Christi, som da fuldkommeligen vil gjøre os salige, ja som ogsaa lader den Dag komme og derfor vil aabenbares sig saa stor og mægtig, forat han kan forløse os fra denne Verden, hvori vi maa lide saa Meget for vort gode Levnets og for hans Skyld. Og det siger han, paadet at vi ved Betragtningen af denne Tilkommelse og store herlige Forløsning maa desto kjækkere og trøstigere kunne udholde Verdens Forfølgelse, Pinsler, Skam, Skade og Død, og desto bestandigere holde fast ved det gudelige Levnet, idet vi forlade os og trodse paa denne vor Frelser Jesus Christus.

Paa den anden Side, skrækkelige ere disse Ord for de verdslige Hjerter og ugudelige Mennesker, som ikke ville taale Verdens Forfølgelse for det gudelige Væsens Skyld, men som ville leve her i Fred og være fromme paa en saadan Maade, at Ingen skal hade dem eller gjøre dem Fortræd. Men de ryggesløse, frække, forstokkede Mennesker agte ikke dette Ord, tænke heller ikke at komme frem paa hin Dag, de løbe som gale Dyr blinde og

ubetænksomme hen imod denne Dag og Helvedes Afgrund.

Men du spørger nu: Hvorledes kommer jeg da til et saadant gudeligt Væsen, saa at jeg saaledes kan længes efter den Dag, eftersom min Natur og Fornuft flyr derfor og ikke er istand dertil? Saa mærk dig da, hvad der nu følger:

Som gav sig selv for os.

Disse Ting ere nemlig af den Grund fremstillede saa store og herlige for dig, forat du skal komme til at bekjende og erkjende din Uformuenhed, mistvivle ganske og aldeles om dig selv, og saaledes grundigen og i Sandhed ydmyget lære dig selv at kjende, hvorledes du er Intet og fører et ugudeligt, naadeløst og fordømmeligt Levnet. Se, denne Ydmyghed lærer den aabenbarede Naade os ved Evangeliet, og denne Ydmyghed gjør dig ret naadehungrig og frelsebegjerlig. Men hvis denne ydmyge Begjerlighed efter Naaden findes hos dig, saa er Naadens Dør opladt for dig, saa udebliver Naaden ikke, saaledes som St. Petrus siger 1 Pet. 5, 5: **Gud staar de Hoffærdige imod, men de Ydmyge giver han Naade.** Og Christus har mange Gange i Evangeliet sagt, at **hvo sig selv ophøier, skal fornedres, og hvo sig selv fornedrer, skal ophøies** ꝛc.

Derfor bliver nu det salige Evangelium foreholdt dig, derfor lader det den saliggjørende Naade lyse for dig og aabenbare dig, hvad du videre skal gjøre, at du ikke skal fortvivle; thi dette er Evangeliet, dette er det Lys og Naadens Aabenbarelse, som Apostelen her taler om, det, at **Christus gav sig selv hen for os** ꝛc. Derfor lyt nu til Evangeliet, opluk dit Hjertes Øine og lad den saliggjørende Naade aabenbares for dig, oplyse dig og lære dig, hvad du skal gjøre. Det er den Prædiken, som er kundgjort for alle Mennesker, saaledes som ovenfor er sagt, og som her selv forklarer, hvad den aabenbarede Naade er.

Thi du skal kaste den Vildfarelse langt bort fra dig, hvorefter du mener, at du ikke hører Evangelium, naar du hører St. Pauli eller St. Petri Epistler. Lad ikke det Navn Epistel forvilde dig. Det er det blotte og bare Evangelium, Alt det, som St. Paulus skriver i sine Epistler, saaledes som han selv benævner det Rom. 1 og 1ste Cor. 4. Ja jeg tør sige, at i St. Pauli Epistler skinner Evangeliet klarere og lysere frem end hos de fire Evangelister. Thi de fire Evangelister have beskrevet Christi Liv og Ord, som dog ikke bleve forstaaede førend efter den Helligaands Udgydelse, der har forklaret ham, saaledes som han selv siger. Men St. Paulus fortæller Intet om Christi Liv, men fremstiller klart, hvorfor han er kommen, og hvorledes man skal føre sig ham til Nytte.

Thi hvad er Evangeliet Andet end den Prædiken, at Christus har givet sig selv for os, at han kunde forløse os fra Synden, saa at alle de, som tro det, ogsaa isandhed skulle blive forløste; at de saaledes skulle mistvivle om sig selv, alene holde sig til Christus og forlade sig paa ham. Dette er jo en liflig, trøstelig Tale; den finder ogsaa Indpas hos saadanne om sig selv fortvivlende Hjerter. Derfor hedder ogsaa Evangelium paa vort Sprog et sødt, godt, naadigt Budskab, som bringer et bedrøvet, forskrækket Hjerte Glæde og Opløftelse.

Se nu derfor bare til, at du tror, at det er sandt, som Apostelen siger dig ved Evangeliet, nemlig at Christus har hengivet sig selv for dig, at han har forløst dig fra al Uretfærdighed og renset dig til sin egen Eiendom.

Heraf følger for det **Første**, at du maa tro og bekjende, at alt dit Væsen er ureent og uretfærdigt; at du udenfor Christus og i dig selv maa lade Natur, Fornuft, Kunst og fri Villie være Intet; ellers vilde du

beskylde dette Evangelium for Usandfærdighed. Thi Christus har ifølge dette Evangelium ikke hengivet sig for de Retfærdige og Rene. Havde der været Retfærdighed og Reenhed tilstede, hvorfor skulde han da have hengivet sig selv til ingen Nytte? Det havde jo været en naragtig Hengivelse. For det **Andet** maa du tro, at det er sandt, at han har hengivet sig for dig, forat ved hans Hengivelse din Ureenhed og Uretfærdighed skulde blive borttaget, og du ved ham blive reen og retfærdig. Tror du det, saa virker den samme Tro alt dette. Thi hans Hengivelse for dig kan ikke rense dig og gjøre dig retfærdig paa nogen anden Maade end formedelst denne Tro, saaledes som St. Petrus siger Ap. Gj. 15, 9: **Han renser Hjerterne formedelst Troen.**

Deraf seer du ogsaa, at man ikke giver dig Christus i Haanden, lægger ham ikke i en Kiste, stikker dig ham ikke i Barmen, giver dig ham ikke i Munden, men man bærer ham frem for dig alene ved Ordet og Evangeliet og stiller ham formedelst dine Øren frem for dit Hjerte og tilbyder dig ham som den, der har hengivet sig for dig, for din Uretfærdighed, for din Ureenhed, derfor kan du heller ikke annamme ham med noget Andet end med dit Hjerte. Det gjør du, naar du lukker op og siger med dit Hjerte: Ja jeg tror, at det er saa. Se, saaledes gaar han ved Evangeliet gjennem dine Øren ind i dit Hjerte og bor der formedelst din Tro.

Naar nu en saadan Tro findes hos dig, og du har Christus i dit Hjerte, saa behøver du ikke at tænke, at han kommer nøgen og fattig. Han bringer med sig sit Liv, sin Aand og Alt, hvad han er, har og formaar. Derfor siger St. Paulus, at Aanden ikke bliver givet for nogen Gjernings Skyld, men for dette Evangeliums Skyld. Naar det kommer, saa bringer det Christus; og Christus bringer sin Aand med sig. Da bliver Mennesket nyt og gudeligt; Alt, hvad det da gjør, er vel gjort. Det gaar heller ikke ledigt, thi Troen hviler ikke og holder ikke Festdage, den handler og taler om Christus uden Afladelse. Saa reiser da Verden sig imod den, Troen vil Verden hverken taale eller høre Noget om; da tager Korset sin Begyndelse, og Korset gjør da dette Liv modbydeligt og vækker Længselen efter den yderste Dag. Se, det er Evangeliet og Guds saliggjørende Naades Aabenbarelse.

Hvorledes kan nu den yderste Dag og Døden være forskrækkelig for et saadant Hjerte? Hvo vil gjøre det Menneske Noget, naar den store Gud og Frelser, som raader for den yderste Dag, er paa dets Side og staar det bi med al sin Herlighed, Storhed, Majestæt og Magt? Det er jo ingen Anden, som skal holde Dom paa den yderste Dag, end netop han, som har givet sig selv hen for os; han kan jo aldrig fornegte sig selv, men vil bekjende, at han har givet sig selv hen for dine Synder, saaledes som du tror. Hvad vil da Synden gjøre, naar Dommeren selv bekjender, at han har borttaget den ved sig selv? Hvo vil da anklage? Hvo vil overvinde ham? Han gjælder mere end utallige Verdener med alle deres Synder. Ja, om han end ikke havde givet sig selv, men noget Andet for os, saa kunde man dog være meget trøstig. Men hvad kan nu forskrække os, naar han har givet sig selv hen for os? Før maatte han selv blive fordømt, før Synden kunde fordømme den, for hvem han har hengivet sig selv. O, hvilken stor, fast Sikkerhed der ligger i dette! Det kommer kun an paa Troen, at den er stærk og ikke rokkes. Christus kan sandelig ikke rokkes, han er fast nok. Derfor skulle vi flittigen drive paa Troen og øve den ved Prædiken, Gjerning og Lidelse, at den kan blive prøvet og fast. Thi Gjerningerne ville her ikke hjælpe. Den onde Aand vil

ogsaa kun gjøre Angreb paa Troen; han veed godt, at det er den, som det kommer an paa.

Ak, at vi ikke erkjende, hvilke Goder vi ere i Besiddelse af, og lade Evangeliet med Guds saliggjørende Naade saaledes ligge i Mørket! Ve Eder atter, I Paver, Biskoper, Præster og Munke, hvad gjøre I i Kirkerne og paa Prædikestolene?

Vi ville nu betragte de følgende Ord hvert for sig.

At han maatte forløse os.

Han har hengivet sig, ikke for at tjene sig selv, men for at forløse os. Saa er det da vist, at vi have været fangne. Hvorledes kunne vi da være saa frække og utaknemmelige og tilskrive den frie Villie og den naturlige Fornuft saa meget? Sige vi, at der er Noget hos os, som ikke har været fanget i Synden, saa bespotte vi hans Naade, som har forløst os, efter Evangeliets Lydelse. Hvo kan gjøre noget Godt, naar han ligger fangen i Synd og Ureenhed? Vore Gjerninger kunne vel synes at være gode, men de ere ikke gode i Sandhed, eller ogsaa maa Evangeliet og Christus selv lyve.

Fra al Uretfærdighed.

Med **Uretfærdighed** er i vor Text gjengivet, hvad Paulus kalder anomia, der egentlig betyder Alt det, som ikke stemmer overeens med Guds Bud, og det indbefatter baade Aandens og Legemets Overtrædelser, Aandens ved det ugudelige Væsen (impietas); Legemets ved de verdslige Lyster. Derfor sætter han ogsaa til: **Al** Uretfærdighed, for derved at omfatte baade Legemets og Sjælens Synder og Uretfærdighed, og vise os, at Christus har forløst os ganske og aldeles.

Dette er sagt imod de Gjerningshellige og Særlingene, som forløse sig selv og Andre ved Loven eller deres Fornuft og frie Villie fra nogle Uretfærdigheder, det er: de udvortes onde Gjerninger lade de være og vogte sig vel for dem ved Forbud, Pinsler, Straf eller Belønning og Fordeel; men det er kun Skummet af Uretfærdigheden. Hjertet bliver dog fuldt af ugudeligt, naadeløst Væsen og verdslige Begjeringer, og de blive hverken paa Legeme eller Sjæl retfærdige. Men Christus forløser os ved Troen fra al Uretfærdighed, gjør os atter frie og istand til at føre et gudeligt og himmelsk Levnet, hvad vi tilforn i Uretfærdigheds Fængsel ikke formaaede.

Og rense sig selv.

Synden anretter en dobbelt Skade. Den første bestaar deri, at den tager os tilfange, saa at vi ikke kunne gjøre, erkjende eller ville noget Godt, berøver os altsaa Lysets og Kraftens Frihed. Deraf følger nu strax den anden Skade, som bestaar deri, at vi saaledes forladte af det Gode ikke kunne gjøre Andet end idel Synd og Ureenhed og med suurt og tungt Arbeide trælle i Ægyptens Land for Helvedes Pharao. Naar nu Christus kommer formedelst Troen, saa forløser han os fra Ægyptens Fangenskab, gjør os frie, giver os Kraft til at gjøre det Gode. Det er det Første, som vi vinde ved denne Renselse. Dernæst skal det være vor Øvelse vort hele Liv igjennem, at vi stræbe at udfeie det naadeløse, verdslige Væsens Uretfærdighed af Legeme og Sjæl, saa at hele dette Liv lige indtil Døden ikke er Andet end een Renselse. Thi Troen, om den end forløser os paa eengang fra al Lovens Skyld og gjør os frie, saa blive der dog endnu onde Tilbøieligheder tilbage i Legeme og Sjæl ligesom Stank og Sygdom fra Fængselet. Paa at rengjøre sig ganske fra alt dette arbeider nu Troen. Det gaar dermed saaledes, som det hedder i Evangeliet Joh. 11, 44 om Lazarus, at han med eet Raab blev opvakt fra de Døde, men Jordeklædet og Svedebugen maatte

man senere tage bort. Og det halvdøde Menneske, som blev forbunden af Samaritanen, og som han bragte i Huus, maatte ogsaa en Tid ligge i Herberget for at kunne blive fuldkommen helbredet.

Et Eiendoms Folk.

Det Ord periusion betegner noget Eget, Noget, hvortil man har fortrinlig Eiendomsret, saasom Ens eget Arvegods eller Formue; thi Guds Folk kaldes i Skriften Guds Arvegods. Ligesom en Huusfader bearbeider, forøger og forbedrer sit Arvegods, saaledes driver og arbeider ogsaa Christus, som formedelst Troen er vor Overherre, paa os, at vi dagligen kunne blive bedre og frugtbarere. Se, saaledes gjør Troen os ikke alene frie fra Synden, men ogsaa til Christi eget Arvegods, som han tager sig af og beskytter som sin Eiendom. Hvo kan da skade os, naar vi have en saadan mægtig Gud til vor Arveherre?

Nidkjært til gode Gjerninger.

At vi skulle være hans Arvegods, det er sagt i Modsætning til det ugudelige Væsen. Men at vi skulle være nidkjære eller flittige til det Gode, det er sagt i Modsætning til de verdslige Begjeringer, saaledes, at vi ved et gudeligt Væsen og Levnet blive hans egen Arvedeel, og ved en ædruelig og retfærdig Vandel gjøre gode Gjerninger. Derved, at vi ere hans Arv, tjene vi ham, ved de gode Gjerninger tjene vi vor Næste og os selv. Dog maa vi først være hans Arvedeel, førend vi kunne gjøre gode Gjerninger; thi gode Gjerninger ske ikke uden et gudeligt Væsen.

Han siger, vi skulle være **nidkjære,** zeloteis, det er, at den Ene skal altid tænke paa at forekomme og overvinde den Anden ved at gjøre Godt, ret som om vi ville trættes og kjæmpe med hverandre om, hvem der kunde gjøre den Anden og Hvermand snarest og meest Godt. Det er den egentlige Betydning af zelotes. Hvor finder man nu saadanne Folk.

Tal dette, og forman!

O Herre Gud! en nyttig Befaling, at man ikke blot skal prædike saadanne Ting, som denne Epistel har lært, men ogsaa stedse holde ved, formane og vække for at føre Folket til Troen og rette gode Gjerninger. Ja, dette maa man stedse blive ved med og formane dertil, om vi end allerede vide det, paadet at Guds Ord kan bo rigelig iblandt os.

O Pave, Biskoper, Præster og Munke, lader denne Befaling været rettet til Eder, I, som have opfyldt Kirkerne med Fabler og Menneskelærdomme. Hvorledes kunne I have saa overflødigt Meget at prædike om, naar I ikke behøve at prædike mere end denne Epistel og dens Indhold, og stedse at formane og drive paa den? Et christeligt Liv er i den heel fuldkommen fremstillet. Saadant skal du prædike og formane og intet Andet. Dertil hjælpe Gud, Amen.

Mærk iøvrigt, at en Prædikant i sit Embede har en dobbelt Gjerning, at **lære** og at **formane** — lære nemlig dem, som ere uvidende, formane dem, som vide det, paadet at de ikke maa gaa tilbage, blive dovne eller falde, men stedse gaa fremad trods alle Anfegtelser.

De i denne Epistel indeholdte Vaaben.

Der staar skrevet i Nehemiæ Bog 4, 17, at Jøderne, da de gjenopbyggede Jerusalems Mure, **gjorde med den ene Haand Gjerningen, med den anden holdt de Vaaben,** for Fiendernes Skyld, som vilde forhindre Bygningsarbeidet. Dette udlægger St. Paulus Tit. 1, 9 saaledes, at en Biskop, Præst eller Prædikant skal være mægtig i den hellige Skrift til at lære og formane og derhos til at gjendrive dem, som sige

imod. Man skal saaledes bruge Guds Ord paa en dobbelt Maade, som Brød og som Sværd, til at bespise og til at stride med, i Freds- og i Krigstid, og saaledes med den ene Haand opbygge, forbedre, lære, bespise Christenheden, med den anden gjøre Djævelen, Kjætterne og Verden Modstand. Thi hvor der ikke er noget Værn, der har Djævelen snart ødelagt Græsgangen, hvorpaa han er saare fiendsk. Derfor ville vi ogsaa lære at behandle Evangelierne paa en saadan Maade, at vi ikke alene søge Føde for vore Sjæle deri, men ogsaa lære at iføre os dem som Vaaben og fegte dermed imod alle Fiender, paadet at vi maa være rustede baade med Levnetsmidler og Vaaben.

For det Første kjæmper man ved denne Epistel for den Artikel, at ingen god Gjerning kan komme istand uden Naaden, og at alt menneskeligt Væsen er Synd. Her ligger Værget i de Ord: **Naaden er aabenbaret;** altsaa er det vist, at der tilforn ikke har været nogen Naade; men har der ingen Naade været, saa har der visselig været idel Vrede. Deraf følger, at uden Naade er der intet Godt, men idel Unaade og Vrede hos os.

Ligesaa naar han siger **den saliggjørende Naade,** saa antyder han dermed, at Alt det, som er uden Naade, tillige er fordømt og uden Hjælp eller Frelse. Men hvor er der da her bleven af den frie Villie? hvor er der bleven af Menneskedyd, Fornuft og gode Meninger? Altsammen er uden Naadens Frelse, Altsammen fordømt, Synd og Skam for Gud, om det end glimrer nok saa prægtigt for vore og Menneskenes Øine.

Det giver dog det haardeste Stød, at han siger **alle Mennesker,** uden nogen Undtagelse. Saa maa da visselig, førend Evangeliet blev erkjendt, idel Unaade have herskет hos alle Mennesker, som han siger Eph. 2, 3: **Vi vare forhen ogsaa af Naturen Vredens Børn som og de Andre** ꝛc. Saaledes bringer Apostelen her alle dem til Taushed og støder dem tilbage med stærke Vaaben, som uden Naaden rose sig af deres Fornuft, Gjerninger, gode Hensigter og frie Villie, det naturlige Lys ꝛc., og han lader intet Menneske være uden Fordærvelse, Alle ere impii, ugudelige, naadeløse, gudløse Mennesker.

Videre siger han, at Guds Naade er aabenbaret for alle Mennesker af den Grund, at de **skulle forsage Ugudelighed og verdslige Begjeringer.** Hvo kan bestaa mod dette Vaaben? Hvad Andet følger da heraf, end at Alt, hvad vi have udenfor Guds Naade, er ugudeligt Væsen og verdslige Begjeringer? Thi om Nogen besad noget gudeligt Væsen og nogen aandelig Begjering, saa behøvede ikke alle Mennesker at forsage det ugudelige Væsen og de verdslige Begjeringer, da var heller ikke Naaden eller dens Frelses Aabenbarelse nødvendig. Se, saaledes maa man anvende Skriften som Vaaben mod de falske Lærere og bruge Troen ikke alene i Livet, men ogsaa offentlig til at beskytte sig og kjæmpe imod deres Vildfarelse.

Derfor maa her alle Hyklere og alle falske Aandelige ligge under, om de end faste, bede, vaage og arbeide sig tildøde. Det hjælper Altsammen intet; det ugudelige Væsen og de verdslige Begjeringer blive der, om de end for Skams Skyld tilsløre og skjule sig; Hjertet er dog ikke godt. Thi dersom Gjerninger, Klæder, Klostre, Faste og Bøn kunde have udrettet det, saa skulde han vel have sagt: En Bøn eller en Fest eller en Valfart eller en Orden eller denne eller hin Gjerning er aabenbaret, som skal oplære os at blive gudelige. Nei, nei, intet af dette, men den saliggjørende Naade er aabenbaret, den, den, den alene udretter det og ellers Intet. Heraf er det let at skjønne, hvor farlige og

fordømmelige Menneskers Love, Ordener, Sekter, Løfter og desligeste ere. Thi det er Altsammen Gjerninger og ikke Naade, fører dog med deres Skin al Verden i Vildfarelse, Jammer og Nød, saa at de forglemme Naaden og Troen, og ved saadan Vildfarelse mene at blive fromme og salige.

Ligesaa forfegtes den Lære, at det er et andet Liv efter dette, i de Ord: **Vi skulle forvente det salige Haab og den store Guds Herligheds Aabenbarelse,** hvormed det tydeligen bliver godtgjort, at Sjælen er udødelig, ja at ogsaa Legemet maa igjen opstaa, saaledes som vi bede i Troesartikelen: Jeg tror Kjødets Opstandelse og det evige Liv.

Ligesaa forfegtes den Sandhed, at Christus er sand Gud, naar han siger: **Den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi.** Dermed giver han tilkjende, at han, som skal komme i Herligheden paa den yderste Dag, er en stor Gud og vor Frelser Jesus Christus. Og om Nogen her vil snige sig fra det og henføre til Faderen de Ord **den store Gud,** saa skal dog dette holde ham tilbage, at Aabenbarelsen og Herligheden er fælles for den store Gud og for vor Frelser Jesus Christus. Thi hvis han ikke var sand Gud, saa vilde heller ikke denne den store Guds Herlighed og Klarhed være ham tillagt. Men eftersom det nu er den samme Klarhed, den samme Herlighed, det samme Verk, som tillægges den store Gud og vor Frelser, saa maa den Sidste ogsaa være een Gud med den store Gud; thi han siger ved Esaias mere end een Gang: **Min Ære vil jeg ikke give til nogen Anden,** og han giver den dog her til Christus. Altsaa kan Christus ikke være noget Andet end Gud, da han er i Besiddelse af Guds Herlighed, uden derfor at være een Person med Faderen.

Ligesaa gives der ogsaa her Vaaben mod Menneskelærdommene, idet Paulus siger, at **disse Ting skal man prædike og formane.** Thi var der noget Andet, som burde prædikes, saa havde han vel ogsaa antydet det. Men nu mene vore Biskoper og Paver, at naar de lade det skrive i Bøger og paa Papirsedler, saa have de gjort Nok, og ovenikjøbet er det deres egne Bud, medens det dog var Evangeliet, som de med egen Røst uden Afladelse skulde prædike og drive paa. O ve dem!

Første Juledag.

Prædiken over Evangeliet. *)

Luc. 2, 1-14.

Men det begav sig i de Dage, at en Befaling udgik fra Keiser Augustus, at al Verden skulde indskrives (i Mandtal). Denne første Indskrivelse skete, der Qvirinius var Landsherre i Syrien. Og alle gik at lade sig indskrive, hver i sin Stad. Men Joseph gik ogsaa op fra Galilæa, fra den Stad Nazareth til Judæa, til Davids Stad, som kaldes Bethlehem — fordi han var af Davids Huus og Slægt —, for at lade sig indskrive med Maria sin trolovede Hustru, som var frugtsommelig. Men det skete, da de vare der, blev Tiden fuldkommet, at hun skulde føde. Og hun fødte sin Søn den førstefødte og svøbte ham og lagde ham i en Krybbe; thi de havde ikke Rum i Herberget.

Og der vare Hyrder i den samme Egn, som vare ude paa Marken og holdt Nattevagt over deres Hjord. Og se, Herrens Engel stod for dem, og Herrens Klarhed skinnede om dem, og de frygtede saare. Og Engelen sagde til dem: Frygter ikke! thi se, jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket. Thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus, i Davids Stad. Og det skal være Eder et Tegn: I skulle finde et Barn svøbt, liggende i en Krybbe. Og strax var der hos Engelen en himmelsk Hærskares Mangfoldighed, som lovede Gud og sagde: Ære være Gud i det Høieste; og Fred paa Jorden! og i Menneskene en Velbehagelighed!

Om Evangeliets Beretning.

Der staar skrevet Hagg. 2, 7 flg., at Gud siger: **Jeg vil bevæge Himmel og Jord, — og da skal alle Hedningers Trøst komme.** Dette er gaaet i Opfyldelse paa denne Dag; da har Himmelen bevæget sig, det er, Englene i Himmelen, som med sin Sang lovede Gud. Da bevægedes ogsaa Jorden, det er, Menneskene paa Jorden, idet Enhver stod op og begav sig paa Reise, den Ene til een Stad, den Anden til en anden Stad, i det hele Land, saaledes som Evangeliet siger. Dog var det ingen skadelig, med Blodsudgydelser forbunden oprørsk Bevægelse, men en fredelig, som Gud, der er en Fredens Gud, fremkaldte. Det er heller ikke saa at forstaa, at alle Lande paa den hele Jordkreds har sat sig i Bevægelse; det gjælder kun den Deel, som var i Romernes Magt, saa at der med de Ord **al Verden** blot skal betegnes hele det romerske Rige, som dog langtfra indbefattede Halvdelen af den hele Jord. Derhos har intet Land været i saadan Bevægelse som Jødeland, der var ordentlig inddeelt efter Israels Stammer, ihvorvel det paa den Tid var Juda Stamme, som havde den største Deel af Landet inde, efterat de ti Israels Stammer vare bortførte til Assyrien uden at vende tilbage.

Denne **Indskrivelse** til Beskatning har været den **første,** siger St. Lucas; thi Matth. 17, 24 og flere Steder finder man, at saadanne Beskatninger ogsaa senere ere blevne foretagne fra Tid til anden, saa at de ogsaa af Christus krævede Skattens Penge og tillige fristede ham dermed, Matth. 22, 17. Ja, paa hans Lidelsesdag anklagede man

*) Se Oversætterens Anmærkning ved første Epistelprædiken paa første Juledag, Side 131. Overs. Anm.

ham for at have forbudt at give Skat; thi Jøderne gave den ugjerne og kunde ikke lide saadanne Keiserens Beskatninger og Paalæg. De paastode, at de vare Guds Folk og uafhængige af Keiseren, og havde vidtløftige Tvistemaal angaaende det Spørgsmaal, om de vare pligtige til at give ham Skat. De maatte dog finde sig deri og kunde ikke værge sig derimod med Magt. Derfor havde de gjerne draget Christus ind i Tvisten og saaledes ført ham i Romernes Vold. Saa har da denne Indskrivelse ikke været Andet end et almindeligt Paalæg i alle Lande om, at man aarligen for hvert Hoved havde at erlægge en vis Skat. De Embedsmænd, som indkrævede og oppebare denne og anden Slags Skat og Told, kaldtes publicani eller Toldere, hvad Somme har antaget for eensbetydende med aabenbare Syndere, men med Urette.

Mærk, med hvilken Nøiagtighed Evangelisten taler om Tiden for Christi Fødsel, idet han siger, at den er skeet paa Keiser Augustus's Tid, medens Qvirinius var romersk Landshøvding i Syrien (hvoraf det jødiske Land var en Deel, ligesom Østerrige er en Deel af Tydskland), og at det er skeet under den første Skatteindskrivelse. Denne Skat var altsaa ikke nogensinde erlagt, førend netop da Christus skulde blive født. Dermed antyder han, at hans Rige ikke skulde være et verdsligt, at han heller ikke skulde regjere paa en verdslig Maade over et verdsligt Herredømme, men at han og hans Forældre underkastede sig den verdslige Øvrighed. Og derved, at han netop fødes under denne første Indskrivelse, lader han dette blive udenfor al Tvivl; thi havde han villet stille det i nogen Tvivl, saa maatte han være født senere under en anden Beskatning, saa at man havde kunnet sige, at det var skeet tilfældigviis og uden at være betænkt iforveien. Og hvis han ikke havde villet tilkjendegive sin Underdanighed, saa maatte han være født tidligere, før denne Beskatning. Men nu, da alle hans Gjerninger ere idel kostbare Lærdomme, saa lader det sig her ikke dreie eller vende til noget Andet, end at han ifølge det guddommelige Raad og Beslutning ikke vil blive en verdslig Regent, men en Undersaat. Og dette er det første Stød imod Pavens og hans Tilhængeres Regimente, der rimer sig med Christi Rige som Nat og Dag.

Evangeliet er saa klart, at det ikke trænger til synderlig Udlæggelse, men det vil blot blive vel betragtet og vel taget til Hjerte. Og Ingen vil have større Nytte deraf end de, som holde deres Hjerte stille, slaa alle andre Ting af Tanker og med Flid skue ind deri. Det er dermed som med Solen: i det stille Vand speiler den sig og opvarmer det snart, medens man i det brusende og rindende Vand ikke kan se dens Billede, ligesaalidet som den saaledes kan opvarme det.

Derfor vil ogsaa du her blive oplyst og se den guddommelige Naade og de guddommelige Undere, saa at dit Hjerte kan blive optændt, oplyst, andægtigt og vel tilmode, saa gaa hen, hvor du kan være stille, og opfat Billedet i dit Hjertes Dyb, da vil du finde Under over Under. Men for at give de Enfoldige en Anvisning og Anledning, saa ville vi skildre en Deel deraf for dem, senere maa de da selv gaa dybere ind deri.

Læg for det Første Mærke til, hvor aldeles simpelt og enfoldigt disse Ting ske her paa Jorden, og hvor høit de dog holdes i Himmelen. Paa Jorden gaar det saaledes til: I Nazareth er der en fattig ung Qvinde ved Navn Maria, uden al Anseelse, som ogsaa holdes for en af de ringeste af Stadens Borgerinder. Ingen bliver var det store Under, som hun bærer paa; hun tier ogsaa stille, gjør sig ingenlunde til deraf, men holder sig for den ringeste i Staden. Hun begiver sig nu paa Veien

med sin Husbond Joseph; de have sandsynligviis hverken Pige eller Dreng, men han er baade Herre og Tjener, hun baade Kone og Pige i Huset. De maa altsaa have ladet sit Hus staa øde eller betroet det til Andre.

Lad nu være, at de have havt et Asen, hvorpaa Maria har siddet, ihvorvel Evangeliet Intet beretter derom, og sandsynligst er det, at hun har vandret tilfods med Joseph. Tænk, hvorledes hun maa være bleven foragtet underveis i Herbergerne, hun, som dog var værdig til at føres i gyldne Vogne og med al Pragt.

Hvor mange mægtige Herrers Hustruer og Døttre har der været paa den Tid, som have sat inden lune Vægge og været i stor Anseelse medens denne Guds Moder midt paa Vinteren har maattet reise tilfods med tungt Legeme over Bjerg og Dal! Hvor ulige gaar det til! Nu har det ogsaa været mere end een Dags Reise fra Nazareth i Galilæa til Bethlehem i Judæa. De have maattet reise forbi eller igjennem Jerusalem; thi Bethlehem ligger i Syd for Jerusalem, Nazareth i Nord.

Da de nu kom til Bethlehem, saa viser Evangelisten, hvorledes de have været blandt de allerringeste og mest Foragtede: de have maattet rømme Pladsen for Hvermand, indtil de ere blevne henviste til en Stald og have maattet tage imod fælles Herberge, fælles Bord, fælles Kammer og Leie med Kvæget, medens mangt et ondt Menneske har sat oppe i Værtshuset og ladet sig betjene som en Herre. Da er der Ingen, som lægger Mærke til eller forstaar, hvad Gud udretter i Stalden. Han lader de store Huse og kostbare Værelser blive øde, lader dem æde og drikke og være ved godt Mod, men denne Trøst og Skat er skjult for dem.

O, hvad for en mørk Nat der en Gang har været over Bethlehem, som ikke er bleven var et saadant Lys! Hvor tydeligt viser Gud her, at han agter det for aldeles Intet, som Verden er, har og formaar! Paa den anden Side viser ogsaa Verden, hvorledes den slet ikke forstaar eller agter paa, hvad Gud er, har og virker.

Se, det er nu det første Billede, hvormed Christus gjør Verden tilskamme og viser os, at al dens Gjerning, Viden og Væsen er forkasteligt, at dens største Visdom er Daarskab, dens bedste Gjerning Uret, og dens største Gode blot Ulykke. Hvad havde Bethlehem, naar det ikke havde Christus? Hvad have de nu, de, som dengang havde fuldt op? Hvad fattes der nu Maria og Joseph, om de dengang ikke havde et Sted, hvor de bekvemt kunde hvile Natten over?

Nogle have fortolket Ordet diversorium, som om det skulde betyde en aaben Gadehvælving, hvorigjennem Enhver kunde gaa, og hvor der ialmindelighed hensattes Æsler, og mene, at Maria ikke har kunnet overkomme noget andet Herberge. Det forholder sig ikke saa. Evangelisten vil give tilkjende, at Joseph og Maria af den Grund har maattet tage sin Tilflugt til en Stald, at de i Herberget og i Værelserne, hvor Gjæsterne pleiede at holde sig, ikke har kunnet finde nogen Plads. Alle Gjæsterne have i Herberget været forsørgede med Værelse, Spise og Seng; men disse stakkels Folk have maattet krybe bagenom i en Stald, hvor Dyrene pleiede at holde til. Thi det latinske Ord diversorium, som hos Lucas hedder katalyma, betyder intet Andet end et Beboelsessted for Gjæster, saaledes som det fremgaar af Christi Ord Luc. 22, 11., da han sendte sine Disciple hen for at berede Paaskelammet og sagde: **Gaar hen og siger til Husbonden i Huset: Mesteren lader dig sige: hvor er det** katalyma, det er **det Herberge, hvor jeg kan æde Paaskelammet med mine Disciple?** Saaledes ogsaa her, Joseph og Maria have ikke fundet Rum i katalyma, i Herberget, men blot i Stalden, i Gaar-

den hos den samme Gjæstgiver, som heller ikke har været værdig til paa den rette Maade at herbergere og hædre en saadan Gjæst. De have hverken havt Penge eller Vælde, derfor have de maattet blive i Stalden. O Verden, hvor affindig, o Menneske, hvor blind er du!

Men med selve Fødselen gaar det endnu ynkeligere til: Her skal en ung Kvinde for første Gang føde, og der er Ingen, som forbarmer sig over hende, Ingen, som tager sig hendes høie Svangerskab til Hjerte, Ingen, som agter paa, at hun paa et fremmedt Sted ikke har det Allermindste af, hvad der er nødvendigt for en Barselkvinde, men er der saa alene uden alle Tilberedelser, uden Lys og uden Ild, midt om Natten, i Mørke; der er Ingen, som tilbyder sin Tjeneste, saaledes som man naturligen pleier at gjøre med Barselkvinder. Der er hver Mand fuld og gal i Herberget, en Sværm af Gjæster fra alle Kanter, saa at der er Ingen, som tager sig af denne Kvinde. Jeg tror ogsaa, at hun selv ikke har ventet sin Nedkomst saa snart, ellers var hun sandsynligviis bleven i Nazareth.

Tænk nu, hvad det kan have været for Klude, som hun svøbte ham i. Maaske var det hendes Slør, eller hvad hun har kunnet undvære paa sit Legeme. Men at hun skulde have svøbt ham i Josephs Strømper, saaledes som man foreviser i Aachen, det klinger altfor løgnagtig og letfærdigt, det er blot Fabel, som saa meget Andet trindtom i Verden. Er det nu ikke Altsammen idel Møisommelighed, at Christus er født i den kolde Vinter, i et fremmedt Land, paa den bare Jord, i saadan Foragt og Fattigdom?

Nogle ville ogsaa vide, hvorledes denne Fødsel er gaaet for sig. De sige, at hun har født Barnet under Bøn, med stor Glæde, førend hun selv er bleven det var, uden alle Smerter. Disse Folks andægtige Tanker forkaster jeg ikke; man har maaske ogsaa fremstillet det saa for de Enfoldiges Skyld. Men vi skulle blive staaende ved Evangeliet, som siger, hun har født ham, og ved Troesartikelen, hvori vi sige: **født af Jomfru Maria**. Der er intet Bedrageri tilstede her, men, som Ordene lyde, en virkelig Fødsel.

Nu veed man vel, hvad det er at føde, og hvorledes det gaar til. Det er gaaet til med hende som med andre Kvinder, idet hun havde sin fulde Samling og anvendte sine Lemmer paa almindelig Maade, paadet at hun maatte være hans rette naturlige Moder, og han hendes rette naturlige Søn. Derfor har hendes Legeme ikke undladt, hvad der hører til en naturlig Fødsel, med Undtagelse af, at hun har født uden Synd, uden Skam, uden Smerter og uden Besmittelse, ligesom hun ogsaa har undfanget uden Synd. Evas Forbandelse, som lyder: **med Smerte skal du føde Børn,** er ikke gaaet over hende, iøvrigt er det aldeles gaaet saaledes til med hende som med fødende Kvinder ialmindelighed. Thi Naaden hverken forstyrrer eller hindrer Naturen eller dens Verk, tvertimod forbedrer og befordrer den det. Saaledes har hun ogsaa paa naturlig Maade næret ham med Melk fra sine Bryster, ganske vist ikke givet ham nogen fremmed Melk eller nogen anden Melk end den ad naturlig Vei komne, som dog paa en overnaturlig Maade er bleven skjenket af Gud uden Besmittelse og Ureenhed, saaledes som vi synge om hende: ubere de coelo pleno. Jeg omtaler dette, for at vi maa have vor Troes Grund og lade Christus være et naturligt Menneske i alle Maader som vi, ved hvis Natur der intet Særegent var, uden hvad Synd og Naade betræffer. Naturen var baade hos ham og hans Moder reen, i alle Lemmed og i alle disses Gjerninger. Der har heller ikke været noget kvindeligt Legeme eller Lemmed, som uden Synd har forrettet sin naturlige Gjerning, undtagen hos denne ene Jomfru alene.

Hos hende har Gud engang sat Naturen og dens Verk til Ære og Værdighed. Vi kunne ikke drage Christus saa dybt ned i Kjødet og i den menneskelige Natur, at det ikke stedse bliver end mere trøsteligt. Derfor, saalænge det ikke striber imod Naaden, saa skal man slet ikke tage Noget bort af hans og hans Moders menneskelige Natur. Texten staar der tydeligt nok, og den siger, hun har født ham, og Englene sige ogsaa, at han er født.

Hvorledes havde Gud kunnet vise sin Godhed større, end derved, at han sænker sig saa dybt i Kjød og Blod, saa at han ikke foragter den naturlige Hemmelighed og hædrer Naturen allerhøiest der, hvor den hos Adam og Eva er bleven allermeest til Skjændsel, saa at herefter nu ogsaa det er bleven gudeligt, ærefuldt og reent, som hos alle Mennesker er det ugudeligste, skammeligste og ureneste? Dette er rette Guds Undergjerninger. Hvorledes havde han ogsaa kunnet give os et stærkere, kraftigere og renere Billede paa Kydskhed end ved denne Fødsel? Hvor aldeles maa alle onde Lyster, alle onde Tanker, hvor stærke de end kunne være, falde bort, naar vi ikke gjøre andet end betragte denne Fødsel og betænke, hvorledes den høie Majestæt med sit hele Alvor, med saa overvættes Kjærlighed og Godhed virker og fuldkommer sin Gjerning i denne Jomfrues kvindelige Kjød og Blod? Ingen Kvindes Billede giver en Mand saadanne rene Tanker som denne Jomfru, og paa den anden Side kan heller ingen Mands Billede give en Kvinde saadanne rene Tanker som dette Barn. Idel Tugt og Reenhed fremskinner af denne Fødsel, hvorledes man end betragter den, saafremt man ellers iagttager det guddommelige Verk deri.

Men hvad sker i Himlen ianledning af denne Følelse? Saa foragtelig som den er paa Jorden, saa høit og tusinde Gange høiere bliver den priset i Himelen. Naar en Engel fra Himlen roste dig og din Gjerning, ikke sandt, du foretrak det for al Verdens Ros og Ære? Jeg tænker, du var istand til at bære alskens Ydmygelse og Foragt, naar du fik saadan Ros. Hvad er da dette for en Ære, at alle Himlens Engle ikke kunne tilbageholde sin Glæde, men bryde ud og lade sig ogsaa høre for de stakkels Hyrder paa Marken, prædike, love, synge og vise deres Glæde i fuldeste Maal? Hvad har al Bethlehems, ja alle jordiske Kongers og Herres Glæde og Ære været imod denne? Ikke Andet end saadan Ureenhed og Vederstyggelighed, som Ingen gjerne tænker paa, naar han betragter denne Glæde og Ære.

Se, hvor overmaade rigeligen Gud ærer dem, som ere foragtede af Menneskene, og som gjerne lade sig foragte. Der seer du, hvorhen hans Øine se, kun til det Dybe og Fornedrede, som skrevet staar Ps. 113, 5. 6.: **Hvo er som Herren vor Gud, der troner saa høit, der seer saa dybt ned, i Himlene og paa Jorden!** Englene kunde heller ikke finde nogen Fyrster eller Mægtige, men kun ulærde Lægfolk og de allerringeste Mennesker paa Jorden. Kunde de ikke da have henvendt sig til Ypperstepræsterne og de Skriftkloge i Jerusalem, som dog vidste Meget at sige om Gud og Englene? Nei, de stakkels Hyrder, som her paa Jorden vare ringeagtede, de skulde i Himlen agtes værdige til saa stor Naade og Ære.

Hvor aldeles forkaster Gud det, som høit er, og vi stræbe med stønende og rasende Iver ikke efter Andet end idel Høihed og gjøre derved, at vi ikke blive ærede i Himlens vi gaa stedse mere og mere bort fra Gud; Ansigt, saa at han ikke seer paa os, han, som alene vender sit Blik imod det Dybe.

Dette være nu nok til Anviisning for de Enfoldige, om hvorledes de skulle betragte Evangeliets Beretning. Enhver anstille nu nærmere Betragtning hos sig selv. Alle

Ordene ere bare Ild og opvarme Hjertet, saafremt Nogen opfatter dem i sit Hjerte, saaledes som han siger Jer. 23, 29; **Mit Ord er saa som Ild.** Og som vi se, er det guddommelige Ord af den Beskaffenhed, at det, medens det lærer os Gud og hans Gjerninger at kjende, kun gaar ud paa at vise, at dette Liv er et Intet; thi ligesom Christus ikke lever efter dette Livs Viis og ikke besidder det timelige Livs Gods, Ære og Magt, saaledes agter han det ikke heller, saaledes taler han heller ikke derom, men lærer kun det aldeles Modsatte og handler ogsaa tvertimod det, som man fornuftigen skulde vente; Gud seer paa det, som Verden vender sig bort fra, lærer det, som den flyr for, og tager det op, som den lader ligge.

Og ihvorvel vi ikke vel kunne lide saadanne Guds Gjerninger og nødigen saaledes opgive vort Gods, Ære og Liv, saa maa det dog gaa saa til, der bliver ingen anden Udvei, Gud lærer og handler ikke anderledes, og vi maa rette os efter ham, han vil ikke rette sig efter os. Og hvo, som ikke agter paa hans Ord, paa denne hans Gjerning, paa denne hans Trøst, han har visselig intet godt Tegn til Salighed hos sig. Hvorledes kunde Gud paa en lifligere Maade have givet tilkjende, hvor naadig han er imod alle Ringe og Foragtede paa Jorden, end ved denne fattige Fødsel, hvorover Englene glæde sig, og som de dog ikke kundgjøre for nogen Anden end for de fattige Hyrder?

Nu ville vi ogsaa se, hvad for Mysterier alle hemmelige Ting, der i denne Beretning forelægges os. To Ting er det fornemmeligen, som i alle Mysterier peges hen paa, **Evangeliet** og **Troen,** det er, hvad man skal **prædike,** og hvad man skal **tro.** Her ville vi tillige betragte, hvem der skal være **Prædikanten** og hvem **Tilhørere.**

Lære om Troen.

Det første er Troen, der billigen ved alle Guds Ord først og fremst bør blive erkjendt. Denne Tro bestaar ikke blot deri, at du tror, at denne Beretning er sand, saaledes som den lyder; thi det hjælper intet, eftersom alle Syndere, ogsaa de Fordømte, tro det. Om denne Tro lærer Skriften og Guds Ord ikke; den er et Verk af Naturen uden Naaden. Men dette er den rette naaderige Tro, som kræves af Guds Ord og Gjerning, at du tror vist og fast, at Christus er født for **dig,** og at hans Fødsel er **din,** skeet **dig** til Gode. Thi Evangeliet lærer, at Christus er født for vor Skyld og har gjort og lidt alle Ting for vor Skyld, saaledes som ogsaa Engelen her siger: **Jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket, Thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus, i Davids Stad.** Af disse Ord ser du klart, at han er født for **os.**

Han siger ikke slet og ret, Christus er født, men: **Eder, Eder** er han født; fremdeles siger han ikke: Jeg forkynder en Glæde, men: **Eder, Eder** forkynder jeg en stor Glæde. Og denne Glæde skal Christus heller ikke beholde for sig selv, men den skal **vederfares alt Folket.** Denne Tro har intet fordømt eller ondt Menneske, og det kan heller ikke have den; thi den er al Saligheds rette Grund, den forener Christus og det troende Hjerte saaledes, at Alt er fælles for dem, hvad de have hver paa sin Side. Men hvad have de da?

Christus har en reen, uskyldig, hellig Fødsel; Menneskets har en ureen, syndig og fordømt Fødsel, saaledes som David siger Ps. 51, 7.: **Se, jeg er født i Misgjerning, og min Moder har undfanget mig i Synd.** Mod denne syndige Fødsel er der ingen anden Hjælp end Christi rene Fødsel. Saa kan da den Christi rene

Fødsel ikke blive uddeelt paa nogen legemlig Maade, hvad der heller ikke kunde hjælpe os Noget. Derfor bliver den aandeligen, igjennem Ordet tildeelt Enhver saaledes, som Engelen her siger, saa at alle de, som fast tro, at den saaledes er dem skjænket, dem skal deres urene Fødsel ingen Skade gjøre.

Dette er Veien og Maaden, hvorpaa vi kunne blive rensede fra vor elendige Adamsfødsel. Derfor har Christus villet fødes, paadet at vi formedelst ham skulde blive fødte paany, saaledes som han siger Joh. 3. Dette skeer formedelst denne Tro. Derom siger Jakob 1, 18.: **Efter sin Beslutning fødte han os formedelst Sandheds Ord, at vi skulde være en Førstegrøde af hans Skabninger.**

Se, saaledes tager Christus vor Fødsel fra os og nedsænker den i sin og skjænker os sin Fødsel, saa at vi deri blive rene og nye, som om den var vor egen, saa at enhver Christen maa ikke mindre glæde sig ved og rose sig af denne Christi Fødsel, end om han selv var ligesom Christus født legemligen af Jomfru Maria. Hvo, som ikke tror det, eller tvivler derpaa, han er ingen Christen.

O, det er den store Glæde, hvorom Englen taler, det er Trøsten fra Gud og den overvættes Guds Godhed, at Menneskет, saafremt det tror dette, kan rose sig af en saadan Skat, at Maria er dets rette Moder, Christus dets Broder, Gud dets Fader. Thi disse Ting ere allesammen sande og vederfares os, saafremt vi tro. Dette er Hovedstykket og Grundgodet i alle Evangelier, førend man uddrager Læren om gode Gjerninger deraf. Christus maa fremfor Alt blive vor, og vi hans, førend vi tage fat paa Gjerningerne.

Dette skeer nu ikke paa anden Maade end ved denne Tro, som lærer at forstaa Evangeliet ret; den griber det ogsaa fra den rette Side. Dette kaldes ret at erkjende Christus, derved bliver Samvittigheden glad, fri og tilfreds, deraf fremvoxer Kjærlighed og Tak til Gud som den, der i Christus har skjænket os saadanne overflødige Goder for Intet. Deraf følger da et ret villigt Sind, til at gjøre, lade og lide Alt, hvad der er Gud behageligt, det være med Liv eller Død, saaledes som jeg ofte har sagt. Derom taler Es. 9, 6.: **Et Barn er os født, en Søn er os given,** os, os, os er han født, og os er han given.

Derfor se til, at du af dette Evangelium ikke blot opfatter det Behagelige ved Historien i og for sig — thi det er ikke af lang Varighed —, ei heller Exemplet alene — thi det fæster sig ikke uden Troen —, men se til, at du gjør denne Fødsel til din egen og bytter med ham, saa at du bliver din Fødsel kvit og erholder hans. Dette skeer, saafremt du tror det, da sidder du ganske vist i Jomfru Marias Skjød og er hendes kjære Barn. Denne Tro maa du øve dig i og bede om, saalænge du lever, du kan aldrig faa den nok styrket. Dette er vor Grund og vort Arvegods, derpaa maa da de gode Gjerninger bygges.

Naar da Christus saaledes er bleven din, og du ved ham i denne Tro er bleven reen, har modtaget dit Arvegods og fornemste Gode uden al din Fortjeneste, som du seer, men af Guds blotte Kjærlighed, der giver dig sin Søns Goder og Gjerninger til Eiendom, — da følger ogsaa hans Exempel til gode Gjerninger, saa at du ogsaa gjør mod din Næste, som du seer, at Christus har gjort mod dig. Her læres de gode Gjerninger af sig selv. Thi sig mig, hvad for gode Gjerninger har Christus gjort? Er det ikke saa, at de Allesammen ere gode af den Grund, at de ere skeede til dit Bedste, for Guds Skyld, som har befalet ham at gjøre saadanne Gjerninger dig til Gode? Og saaledes har Christus deri været sin Fader lydig, at han har elsket og tjent os.

Saa har du, naar du nu er mæt og rig, intet andet Bud, hvorefter du skal tjene Christus og være ham lydig, end at du retter alle dine Gjerninger derpaa, at de ere gode og nyttige for din Næste, ligesom Christi Gjerninger ere gode og nyttige for dig. Derfor sagde han ogsaa ved Nadveren: Dette er min Befaling, at, som jeg elsker Eder, skulle og I elske hverandre. (Joh. 13, 34.)

Her seer du, at han har elsket os og gjort alle sine Gjerninger for vor Skyld, paadet at vi paa den anden Side skulle gjøre det Samme, ikke imod ham — thi han trænger ikke dertil —, men imod vor Næste; det er hans Befaling, det er den Lydighed, som vi skulle vise. Saaledes gjør Troen, at Christus er vor, og hans Kjærlighed, at vi ere hans. Han elsker, og vi tro, og saaledes blive vi ligesom eet Brød med ham. Paa den anden Side, vor Næste tror og venter paa vor Kjærlighed, og saa skulle vi ogsaa elske ham og ikke lade ham forgjæves haabe og vente paa os. Det Ene er som det Andet, Christus hjælper os, saa hjælpe vi vor Næste, og have Alle Nok.

Heraf kan du selv se, hvor langt de ere gaaede bort fra den rette Vei, som have bundet de gode Gjerninger til Stene, Træ, Klæder, Mad og Drikke. Hvad hjalp det din Næste, om du kunde bygge en Kirke af bare Guld? Hvad hjælper ham de store og mange Klokkers Klang? Hvad hjælper ham al den Glimmer og Stads i Kirkerne med Messeklæder, Reliqvier, Sølvbilleder og Kar? Hvad hjælper det ham at brænde mange Lys og bruge megen Røgelse? Hvad hjælper ham megen Klingklang, Skraal og Sang ved Vigilier og Messer? Mener du, at Gud vil lade sig betale med Klokkeklang, Kjerterøg, Guldglimmer og desligeste Narreverk? Han har ikke befalet dig Noget af dette, men naar du seer din Næste fare vild, synde eller lide Nød paa Legeme, Gods eller Sjæl, da skal du ile til, lade alt Andet fare og hjælpe ham med Alt, hvad du er og har. Kan du ikke Andet, saa skal du dog hjælpe med Ord og Gebærder, thi saaledes har Christus gjort og givet dig et Exempel, at du skal gjøre ligesaa.

Se, dette er de tvende Stykker, hvori en Christen skal øve sig, det Ene mod Christus, at han optager ham retteligen i sig og ved Troen gjør ham til sin Eiendom, iører sig Christi Goder og bygger dristigen derpaa. Det Andet imod hans Næste, at han bøier sig hen til ham og lader ham saaledes blive deelagtig i Christi Goder. Hvo, som ikke øver disse tvende Stykker, ham hjælper det aldeles ikke, om han fastede og martrede sig tildøde eller lod sig brænde og gjorde alle Undere, saaledes som St. Paulus lærer 1 Cor. 13, 1 flgg.

Beretningens hemmelige Betydning; om Evangeliets Forkyndelse.

Det andet Mysterium eller den anden hemmelige Lærdom er den, at i Kirken skal intet Andet prædikes end det aabenbarede Evangelium. Nu lærer Evangeliet intet Andet end de **tvende** førnævnte Stykker, **Christus** og **hans Exempel**, tvende Slags gode Gjerninger, det **ene** Slags, som tilhører Christus, hvorved vi i Troen blive salige, det **andet** Slags som tilhører os, hvorved vor Næste bliver hjulpen. Hvo, som nu lærer anderledes end Evangeliet, han er en Forfører, og hvo, som ikke prædiker Evangeliet efter disse to Stykker, han er en endnu større og værre Forfører end hin, som lærer uden Evangelium, eftersom han skjænder og forfalsker Guds Ord, saaledes som Paulus klager over, at Nogle gjøre.

Nu har ikke Naturen selv kunnet opfinde en saadan Lære, ja alle Menneskers Forstand, Fornuft og Viisdom var ikke istand til at optænke den. Thi hvo vilde af sig selv bitte paa, at Troen paa Christus gjør

os til Eet med Christus og giver os alle Christi Goder til Eiendom? Hvo vilde ogsaa af sig selv kunne udfinde, at ingen Gjerninger ere gode undtagen de, som bevises vor Næste, eller som idetmindste dertil ere bestemte? Naturen lærer ikke Andet end at handle efter Budets Bogstav; derfor falder den ogsaa paa at gjøre sine egne Gjerninger, saa at En mener at opfylde Budet med Gaver, en Anden med Faste, en Anden med visse Klæder, atter en Anden med Valfarter, En saa, en Anden saa, og det bliver dog ikke Andet end selvvalgte unyttige Gjerninger, hvorved Ingen bliver hjulpen, saaledes som nu desværre hele Verden bliver forblindet og farer vild formedelst Menneskers Lærdomme og Gjerninger, saa at Troen og Kjærligheden tilligemed Evangeliet er gaaet under. Derfor er Evangeliet og dets Forstaaelse en ganske overnaturlig Prædiken og et Lys, som alene viser os Christus.

Dette er betegnet for det **Første** derved, at det ikke var noget Menneske, men en Engel fra Himlen, som kom og forkyndte Hyrderne denne Christi Fødsel; intet Menneske vidste Noget derom. For det **Andet** betegnes det ogsaa derved, at Christus blev født ved Midnatstid. Derved giver han tilkjende, at hele Verden var mørk ved hans Tilkommelse, og at ingen Fornuft kan erkjende Christus; det maa blive aabenbart fra Himlen af. For det **Tredie** tyder ogsaa derpaa det Lys, som omskinnede Hyrderne; det skulde vise os, at her maatte et andet Lys til end alt Fornuftens. St. Lucas siger nemlig her, at gloria domini, **Herrens Klarhed, skinnede om dem.** Han kalder dette Lys Herrens Klarhed eller Herlighed. Hvorfor det? For at antyde Mysteriet og pege hen paa Evangeliets Beskaffenhed. Thi idet Evangeliet er et himmelsk Lys, som ikke lærer Andet end Christus, i hvem Guds Naade bliver os skjænket, og Alt vort Væsen aldeles forkastet, saa opretter det alene Guds Ære, saa at Ingen senere kan rose sig af sin egen Kraft, men maa give Gud Æren og lade ham den Ros, at det er ved hans blotte Kjærlighed og Godhed, at vi blive salige ved Christus.

Se, Guds Priis, Guds Ære er det Lys i Evangeliet, som omskinner os fra Himlen formedelst Apostlerne og deres Efterfølgere, som prædike Evangelium. Thi Engelen stod istedetfor alle Evangeliets Prædikanter, og Hyrderne istedetfor alle Tilhørere, som vi snart skulle se. Derfor kan Evangeliet ikke taale nogen anden Lære ved Siden af sig, thi al Menneskelærdom er et jordisk Lys, den er ogsaa blot Menneskeklarhed, befordrer ogsaa alene Menneskers Ros og Priis og fremkalder formastelige Sjæle, som stole paa deres egne Gjerninger, medens Evangeliet lærer os at stole paa Christus, Guds Naade og Godhed, og at rose os af og trodse paa Christus.

For det **Fjerde** betegnes det endvidere ved Navnet Judæa og Bethlehem, hvori Christus har villet lade sig føde. **Judæa** betyder paa vort Sprog **Bekjendelse** eller **Taksigelse,** som naar vi bekjende, love og takke Gud for, at alle vore Goder ere hans Gaver. En saadan Bekjender og Lovpriser hedder **Judæus**, og saadanne Judæers eller Jøders Konge er Christus, saaledes som Overskriften paa Korset lød! Jesus Nazarenus, Rex Judæorum. Saaledes sige vi ogsaa paa vort Sprog om en Taknemmelig, han er erkjendtlig, og om en Utaknemmelig, som viser sig ikke erkjendtlig ꝛc. Paa denne Maade er det tilkjendegivet, at ingen Lære fremkalder en saadan Bekjendelse, undtagen Evangeliet alene, som lærer os Christus. Fremdeles betyder beth et **Hus**, lehem **Spise** eller **Brød, Bethlehem** altsaa et **Brødhus.** Dette Navn har Staden faaet deraf, at den har lagt i et godt frugtbart Land, og saaledes været rig paa Korn, saa at den ligesom de om-

liggende Stæder har været anseet som et Kornhuus eller Forraadskammer. Før i Tiden hed den ogsaa **Ephrata,** der er **frugtbar.** Begge Navne havde den samme Aarsag, nemlig at Staden havde en frugtbar, kornrig Omegn. Derved er det nu betegnet, at uden Evangeliet er Jorden kun en Udørk, hvor heller Ingen bekjender eller takker Gud. Men hvor Evangeliet og Christus er, der er det kornrige Bethlehem og det taknemmelige Judæa, der har Enhver Nok i Christus, og der er idel Taksigelse for den guddommelige Naade. Men Menneskers Lærdomme bringe kun Mennesker Tak og lade paa samme Tid Landet forblive tørt og i dødelig Hunger. Intet Hjerte bliver jo mættet, medmindre det hører Christus ret at prædike i Evangeliet; da kommer det til Bethlehem og finder ham, da kommer det ogsaa og bliver i Judæa og takker sin Gud evindelig, da bliver det mæt, da faar Gud ogsaa sin Priis og sin Bekjendelse; men udenfor Evangeliet har han intet Andet end Utak, og vi intet Andet end Hungersdøden.

Men tydeligst af Alt vidner Engelens Ord om Evangeliet og om, at Intet uden det skal prædikes i Christenheden. Engelen antager Evangeliets Embede og Ord og siger: evanggelizomai. Han siger ikke slet og ret: Jeg prædiker for Eder, men: **Et Evangelium forkynder jeg Eder,** jeg er en Evangelist, mit Ord er et Evangelium. Saa betyder nu Evangelium, som ovenfor sagt er i Adventstiden: et godt, glad Budskab; det skal være Prædikenen i det nye Testamente. Hvorom taler nu dette Evangelium? Hør, siger han, **en stor Glæde forkynder jeg Eder,** mit Evangelium taler om en stor Glæde. Hvori bestaar den? Hør videre: **Thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus, i Davids Stad.**

Se nu der, hvad Evangeliet er, nemlig en glædelig Prædiken om Christus vor Saliggjører. Hvo, som prædiker ham ret, han prædiker Evangelium og idel Glæde. Hvorledes kan et Hjerte høre noget glædeligere Budskab, end at Christus bliver skjænket det til Eiendom? Han siger ikke blot, at Christus er født, men han tilegner os hans Fødsel og siger: **Eder er en Frelser født.**

Saa lærer da Evangeliet os, ikke blot hvad der har tildraget sig med Christus, men det tilegner og skjænker ogsaa dette til alle dem, som tro derpaa, hvad der ogsaa, som ovenfor sagt, er Evangeliets rette egentlige Art. Hvad hjalp det mig, om han tusinde Gange var født, og om det dagligen paa den lifligste Maade blev sunget for mig, naar jeg ikke fik høre, at det gjaldt mig og skulde være min Eiendom? Naar den Røst lyder, hvor hemmeligt og svagt den end lyder, saa hører mit Hjerte til med Glæde; det trænger igjennem og lyder hjerteligt godt. Havde der nu været noget Andet at prædike, saa vilde den evangeliske Engel eller Engle-Evangelisten ogsaa have berørt det.

Tegnenes Betydning.

Videre siger han: **Det skal være Eder et Tegn: I skulle finde et Barn svøbt, liggende i en Krybbe. Kludene** ere intet Andet end **den hellige Skrift,** hvori den christelige Sandhed ligesom er svøbt, i den finder man Troen beskreven. Thi hele det gamle Testamente indeholder intet Andet end Christus, saaledes som han er bleven prædiket af Evangeliet. Derfor se vi ogsaa, hvorledes Apostlerne anføre Skriftens Vidnesbyrd og dermed stadfæste Alt, hvad man skal prædike og tro om Christus. Saaledes siger St. Paulus Rom. 3, 21. 22., at der **om Christi Tro,** ved hvilken vi blive retfærdige, **er vidnet ved Loven og Propheterne.** Og Christus selv, da han var opstanden, oplod han Skrifterne for sine Disciple og viste dem, hvorledes der var skrevet om ham. Ligesaa stod paa Bjerget

Thabor, da Christus blev forklaret (Matth. 17.), de tvende **Moses** og **Elias**, det er Loven og Propheterne, ved hans Side som hans tvende Vidner; de ere Tegn, som pege hen paa ham. Derfor siger Engelen medrette, at det Tegn hvorved man skal kjende ham, er Svøbet. Thi der er intet andet Vidnesbyrd paa Jorden om den christelige Sandhed, end den hellige Skrift. I Overensstemmelse hermed betegner ogsaa Christi udelelige Kjortel det nye Testamentes Skrifter. Den blev ved hans Lidelse udloddet og bortspillet. Derved betegnes, hvorledes Paven, Antichristen, ikke vilde negte Evangeliet men dog saaledes rakke det til og gjøgle dermed ved falske Fortolkninger, at Christus ikke længere skulde findes deri. Thi de fire Stridsmænd, som korsfæstede Herren, have været Forbilleder paa alle de Biskoper og Lærere fra Verdens fire Hjørner, som forvanske Evangeliet og dræbe Christus og Troen paa ham med sine Menneskelærdomme, saaledes som nu Paven med sine Papister i lang Tid har gjort.

Saaledes se vi, at heller ikke Loven og Propheterne blive retteligen prædikede eller erkjendte, medmindre vi finde Christus svøbt deri. Sandt er det, det seer ud, som om Christus ikke var deri; Jøderne se ham heller ikke deri. Det er uanselige ringe Klude, simple Ord, som synes at handle om ringe udvortes Ting, saa at de ikke kunne forstaaes af sig selv, men det nye Testamente, Evangeliet, maa som sagt vise Veien, oplade og oplyse dem.

Først maa Evangeliet høres, og Engle-Aabenbarelsen og Røsten troes. Havde Hyrderne ikke hørt af Engelen, at Christus saaledes laa der, saa vare de aldrig komne paa det Rene med, at dette Barn var Christus, om de end tusinde og atter tusinde Gange havde betragtet ham. Saaledes siger St. Paulus 2 Cor. 3, 14. 16., at Loven bliver mørk og tilhyllet for Jøderne, saalænge **indtil de omvende sig til Christus.** Thi man maa først have hørt Christus i Evangeliet, førend man kan se, hvor net det gamle Testamente sætter ham alene som sit Maal og paa den lifligste Maade fører hen til ham, saa at Mennesket maa give sig fangen i Troen og finde, hvor sandt det er, hvad Christus siger Joh. 5, 46.: **Dersom I troede Moses, troede I vel mig; thi han har skrevet om mig.** Derfor lader os vogte os for alle Lærere, som ikke lære Christus. Hvad vil du vide mere, hvad trænger du mere, naar du kjender Christus paa den Maade, hvorom der ovenfor er talt, saa at du formedelst ham vandrer for Gud i Troen og for din Næste i Kjærlighed, og handler imod din Næste, saaledes som Christus har handlet imod dig? Det er jo den hele Skrift i en kort Hovedsum, saa at der ikke behøves flere Ord og Bøger, men kun at leve og gjøre derefter.

Han ligger **i en Krybbe.** Mærk dig dette, for at du kan være vis paa, at der er intet Andet, som bør prædikes i al Verden, end Christus.

Hvad er vel Krybben Andet end det christne Folks Forsamling i Kirken for at høre Prædiken? Vi ere Dyrene ved denne Krybbe, der bliver Christus os forelagt, i ham skulde vi finde Føde for vore Sjæle; det er at komme til Prædiken. Den, som gaar for at høre Prædiken, han gaar til denne Krybbe; men det maa ogsaa være en Prædiken om Christus. Thi ikke alle Krybber have Christus inde, og ikke alle Prædikener lære Troen, ja der var kun een Krybbe i Bethlehem, hvori en Skat laa, og det var derhos en tom foragtet Krybbe, hvori der ellers intet Foder var. Saaledes er Evangeliets Prædiken tom paa alle andre Ting, har og lærer intet Andet end Christus; men lærer den noget Andet, saa er det ingenlunde Christi Krybbe længer, men en Krybbe for gridske Heste, fuld af verdslig Lære om legemligt Foder. Men paa-

det at man kan se, hvorledes Christus i Kludene betegner Troen i det gamle Testamente, saa ville vi paapege nogle Exempler.

Vi læse i Matth. 8., at da Christus havde renset den Spedalske, siger han til ham: **Gaa hen, bete dig selv for Præsten, og offre den Gave, som Moses har befalet, dem til et Vidnesbyrd.** Her hører du, at Mose Lov er given Jøderne til et Vidnesbyrd eller Tegn, saaledes som og Engelen her siger. Saadanne Love betegne nemlig noget Andet, end hvad der i dem ligefrem paabydes. Hvad da? Jo, Christus er Præsten, alle Mennesker ere aandelig spedalske formedelst deres Vantro. Men naar vi tror paa ham, saa rører han ved os med sin Haand, skjenker os og lægger paa os sine Gjerninger, derved blive vi da rene og sunde uden al vor Fortjeneste. Saa skulle vi da bete os for ham, det er, være taknemmelige og bekjende, at vi ikke ved vore Gjerninger, men ved hans Naade ere blevne fromme; saaledes ere vi da ret sindede imod Gud. Derhos skulle vi offre vor Gave, det er, hengive til vor Næste alt Vort og gjøre vel imod ham, saaledes som Christus har gjort imod os. Dette hedder da at tjene Christus og offre til den rette Præst; thi det skeer for hans Skyld og ham til Velbehag og Priis.

Seer du her, hvor smukt Christus og Troen er svøbt i den simple Skrift med dens Forbilleder? Nu fatter du, at Moses ved Loven kun har givet et Vidnesbyrd om og en Henviisning til Christus. Paa den Maade skal man forstaa hele det gamle Testamente og lade det være disse Kludo til et Tegn, som viser os Christus og lærer os ham at kjende.

Ligesaa at Sabbathens Overholdelse var saa strengt paabudt, og at ingen Gjerning maatte ske paa den, det viser, at ikke vor Gjerning, men Christi Gjerning skal være i os; thi som sagt er, ikke vore, men Christi Gjerninger gjøre os salige. Disse ere nu tvende Slags, som ovenfor paapeget. Det ene Slags ere de, som Christus har gjort personligen uden os, det er de fornemste Gjerninger, paa hvilke vi grunde vor Tro. Det andet Slags ere de, som han virker i os i Kjærligheden til Næsten. De første kunde man kalde Aftengjerningerne, de Sidste Morgengjerningerne, og saaledes **bliver der af Aften og Morgen een Dag**, som der staar skrevet 1 Mos. 1, 5. Thi Skriften begynder Dagen med Aftenen og ender den med Morgenen, det er, Aftenen tilligemed Natten er den første Halvdeel, Morgenen tilligemed Dagen er den anden Halvdeel af den hele naturlige Dag. Nu ligesom den første Halvdeel er mørk og den anden lys, saaledes ere de førstnævnte Christi Gjerninger skjulte for os i Troen, men de sidste, Kjærlighedens Gjerninger, de skulle komme frem i Dagen og aabenbart bevises vor Næste. Se saaledes bliver den hele Sabbath feiret og helligholdt.

Seer du nu, hvor smukt Christus ligger svøbt i disse Klude? Hvor smukt vidner det gamle Testamente om Troen og Kjærligheden i Christus og hans Christne! Ligesom nu Barnesvøbet ialmindelighed er to Slags, et ydre, grovt, uldent Stykke Tøi, og et andet finere, linnedt Stykke indenfor, saaledes er her det uldne, grove ydre Tøi de forhilledlige Ting i Loven, som netop ere omtalte, men Linnedtøiet er de Sprog hos Propheterne, som ere uden Billeder, f. Ex. Es. 7, 14.: **Se, en Jomfru er frugtsommelig og føder en Søn, og du skal kalde hans Navn Immanuel,** og lignende, som heller ikke vilde blive forstaaet om Christus, om ikke Evangeliet tydeliggjorde dem for os og viste os Christus deri.

Vi have saaledes mærket os disse Tvende, Troen og Evangeliet, at de og intet Andet skulle prædikes i Christenheden. Lader os nu se, hvem der skulle være **Prædikanter** og hvem **Disciple. Prædikanterne** skulle

være **Engle,** det er Guds Sendebud, og føre en himmelsk Vandel, til enhver Tid omgaaes med Guds Ord, paadet at de ikke skulle prædike Menneskelærdomme. Det er en aldeles ugjørlig Ting at være Guds Sendebud og ikke fremføre hans Budskab. Nu betyder angelus et Sendebud, og Lucas benævner her Engelen angelus domini, **Herrens Sendebud.** Der ligger ogsaa mere Vægt paa selve Budskabet end paa hans egen Vandel: fører han en slet Vandel, saa skader han sig selv, men fremfører han et falskt Budskab istedetfor Guds Budskab, saa forfører og skader han Enhver, som hører ham, og afstedkommer Afguderi blandt Folket, saa at de tro Løgn istedetfor Sandhed, Mennesker istedetfor Gud, og tilbede Djævelen i Guds Sted.

Derfor er der ingen frygteligere Plage, Jammer og Ulykke paa Jorden, end Prædikanter, som ikke forkynde Guds Ord, hvoraf der desværre nu er fuldtop i al Verden. Og dog mene de, at de handle ret og ere fromme, medens deres Væsen ikke bestaar i Andet end at myrde Sjæle, bespotte Gud og fremkalde Afguderi. Det havde været meget bedre for dem, om de istedet herfor havde været Røvere, Mordere og de argeste Knegte, saa vidste de dog, at de handlede ilde; men nu gaa de frem under Navn og Udseende af Præster, Biskoper, Paver og Geistlige og ere glubende Ulve i Faareklæder, saa at det var godt, om der Ingen var, som hørte deres Prædiken.

Disciplene ere **Hyrder,** fattige Folk **paa Marken.** Her holder Christus, hvad han siger Matth. 11, 5.: **Evangelium prædikes for Fattige,** og Matth. 5, 3.: **Salige ere de Fattige i Aanden, thi Himmeriges Rige er deres.** Her er ingen Lærde, ingen Rige, ingen Mægtige, thi saadanne Folk annamme ikke Evangeliet. Evangeliet er en himmelsk Skat, vil ikke taale nogen anden Skat ved Siden af sig, kan ikke forliges med nogen jordisk Gjæst i Hjertet. Derfor, hvo som elsker det Ene, maa lade det Andet fare, saaledes som Christus siger Matth. 6, 24.: **I kunne ikke tjene Gud og Mamon.** Dette betegnes af Hyrderne derved, at de blive fundne paa Marken under fri Himmel, ikke i Husene; de hænge eller fæste sig ikke ved timeligt Gods. Derhos ere de om Natten ude paa Marken, de ere foragtede og ukjendte af Verden, som sover om Natten og om Dagen gjerne vandrer omkring og lader sig se. Men de fattige Hyrder gaa i deres Syssel om Natten: det er alle de Fornedrede, som føre et fattigt, foragtet, uanseligt Liv paa Jorden og kun bo under fri Himmel, i Guds Varetægt, de gribe Evangeliet.

Men at de ere Hyrder, det betegner, at Ingen skal høre Evangeliet for sig selv alene, men at Enhver skal sige det til sin Næste, som ikke kjender det. Thi hvo, som tror, har Nok for sig selv og skal senere se til, at han ogsaa kan bibringe Andre denne Tro og Erkjendelse, og saaledes den Ene være den Andens Hyrde, nære ham og drage Omsorg for ham her i Verden, i dette Livs Nat.

Hyrderne forskrækkes ogsaa i Begyndelsen ved Engelens Komme; thi Naturen forfærdes i Førstningen, naar den af Evangeliet hører, at alle vore Gjerninger ere Intet værd og fordømmelige for Gud, og den vil ikke gjerne give slip paa sine Indbildninger og sin Selvgodhed.

Nu holde Enhver sig selv op imod Evangeliet og betragte, hvor nær eller fjern han er fra Christus, hvorledes det hos ham staar til med Troen og Kjærligheden. Der ere Mange, som i deres drømmende Andagt blive optændte, naar de høre om denne Christi Fattigdom, de blive meget vrede paa Borgerne i Bethlehem, dadle deres Blindhed og Utaknemmelighed, idet de mene, om de havde været der, saa vilde de have viist Herren og hans Moder stor Tjeneste og ikke ladet det gaa saa usselt til. Men de

se ikke tætved sig, hvormange af deres Medmennesker der ere omkring dem, som trænge meget til deres Hjælp, og som de dog lade gaa og forblive i den Tilstand, hvori de ere. Hvem er der paa Jorden, som ikke har fattige, elendige, syge, vildfarende eller syndige Mennesker omkring sig? Hvorfor øver han da ikke her sin Kjærlighed? Hvorfor gjør han da ikke imod dem, som Christus har gjort imod ham? Det er usandt og falskt, naar du mener, at du vilde have gjort Christus saa meget Godt, aldenstund du ikke gjør det imod disse. Om du havde været i Bethlehem, du havde ligesaa lidet som de Andre agtet ham. Ja nu, da det er oplyst, hvo han er, saa vil du tjene ham. Om han nu kom og lagde sig i Krybben og lod dig sige, at det var ham, om hvem du nu veed Saameget, saa kunde du vel gjøre Noget, men dengang havde du ikke gjort det. Om Nogen havde sagt den rige Mand i Evangeliet, hvor stor den fattige Lazarus engang skulde blive, saaledes, at han havde været vis derpaa, han skulde ikke ladet ham saaledes ligge og vansmægte. Saaledes, om din Næste nu var det, som han engang skal blive, og han da laa for din Dør, saa skulde du nok røgte ham, men nu, da han ikke er det, saa slaar du det Altsammen hen i Veiret og kjender ikke din Herre i din Næste, handler ikke imod ham, som han har handlet mod dig. Derfor lader Gud dig ogsaa blive blind og bedraget af Paven og falske Prædikanter, saa at du anvender og forøder paa Træ og Steen, Papir og Vox det, hvormed du godt kunde hjælpe din Næste.

Forklaring af Englenes Sang.

Tilslut maa vi ogsaa tale om Englenes Sang, som vi daglig synge ved Messen: Gloria in excelsis Deo, **Ære være Gud i det Høie** ꝛc. Tre Ting forkynde Englene i denne Sang: **Ære**, **Fred** og **Velbehagelighed** eller **god Villie**. Æren tilegne de **Gud**, Freden **Jorden**, Velbehageligheden **Menneskene**. Den gode Villie eller Velbehageligheden kunde forstaaes om Guds gode Villie eller Velbehag, som han har til Menneskene formedelst Christus. Men vi ville blive staaende ved den Opfattelse, at her menes den gode Villie, som Menneskene faa af denne Fødsel, saaledes som Ordene føre det med sig, der lyde: en anthropois evdokia, **i Menneskene en Velbehagelighed**.

Det **Første** er **Guds Ære**. Med den skal man ogsaa begynde, paadet at Gud i alle Ting maa erholde Prisen og Æren som den, der gjør, skjænker og har alle Ting, saa at Ingen tilskriver sig selv Noget eller roser sig af noget Godt; thi Æren tilkommer Ingen uden Gud alene, den kan han ikke dele eller have fælles med Nogen. Denne Ære har Adam, dreven af den onde Aand, stjaalet og tilegnet sig selv, saa at alle Mennesker paa Grund deraf ere i Unaade tilligemed ham. Ja endnu har dette saa dyb en Rod i alle Menneskers Hjerter, at ingen Last er dybere rodfæstet hos dem end Ærgjærrigheden. Ingen vil tilstaa, at han Intet er eller formaar, Enhver behager sig selv; deraf kommer da al Jammer, Ufred og Krig paa Jorden.

Christus har igjen skaffet Gud Æren derved, at han har lært os, hvorledes alle vore Ting ere Intet uden idel Vrede og Unaade for Gud, saa at vi paa ingen Maade kunne rose os eller behage os selv deri, men maa frygte og skamme os som de, der ere i den største Fare og Skjændsel, saa at altsaa vor Ære og vort Selvbehag bliver stødt til Jorden og ganske tilintetgjort, og vi blive glade over, at vi saaledes blive den kvit og i Christo kunne blive fundne og bevarede, som sagt er.

Det **Andet** er **Fred paa Jorden**. Thi ligesom der maa være Ufred, hvor man ikke giver Gud Æren, saaledes som Salomo siger Ordsp. 13, 10.: **Med Hovmodighed**

foraarsager man ikkun Trætte, saaledes omvendt: Hvor Gud faar sin Ære, der maa der være Fred. Hvorfor skulle de kives, naar de vide, at Intet tilhører dem, men at Alt, hvad de ere, have og formaa, er Guds? Ham lade de raade derover og ere tilfredse med, at de have en naadig Gud. Hvo, som det veed, at Alt, hvad han har, er Intet for Gud, han agter og lider derpaa, han tænker paa noget Andet, som gjælder noget for Gud: det er Christus.

Deraf følger, at hvor der ere sande Christne, der kan der ingen Strid, Kiv eller Ufred være iblandt dem, saaledes som Esaias forkynder 11, 9., naar han siger: **De skulle ei gjøre Ondt og ei fordærve paa mit Helligheds hele Bjerg** (det er, i Christenheden). Aarsagen er den, at **Jorden er fuld af Herrens Erkjendelse,** det er, eftersom de erkjende Gud, og Alt er hans, og at Vort er Intet, saa kunne de vel have Fred indbyrdes, saaledes som ogsaa den samme Esaias siger 2, 4.: **De skulle sammenslaa deres Sværd til Hakker og deres Spyd til Segle; et Folk skal ikke oplofte Sværd imod et Andet, og de skulle ikke ydermere lære at føre Krig.** Derfor kaldes vor Herre Christus en **Fredskonge** og har sit Forbillede i Kong Salomo (hvilket Navn paa vort Sprog svarer til Fred-rig eller Frederig), paadet at han maa skaffe os Fred, indvortes med Gud i vor Samvittighed formedelst Troen, der bygges paa ham, og udvortes med Menneskene, i vor Omgang med dem, formedelst Kjærligheden, saa at der altsaa formedelst ham overalt er Fred paa Jorden.

Det **Tredie** er **god Villie hos Menneskene.** Her menes ikke den gode Villie, som virker gode Gjerninger, men den Velbehagelighed og det fredsommelige Sindelag, som lader sig Alt det behage, der vederfares det, det være godt eller ondt. Thi Englene vidste godt, at den Fred, hvorom de sang, ikke strækker sig videre end iblandt dem, som i Sandhed tro paa Christus, de have tilvisse Fred indbyrdes. Men Verden og Djævelen har ingen Ro og vil heller ikke lade dem i Fred, men forfølger dem indtil Døden, saaledes som Christus siger Joh. 16, 33.: **I mig skulle I have Fred, i Verden skulle I have Trængsel.**

Derfor var det ikke Englene nok at synge: **Fred paa Jorden,** men de maatte ogsaa føie til: **i Menneskene en Velbehagelighed,** det er Menneske skulle lade sig alle Ting vel behage, love og takke Gud, finde det ret og godt, saaledes som Gud handler med dem eller lader det skikke sig for dem, ikke knurre, men staa smukt villige og hengivne i Guds Villie, ja, eftersom de vide, at Gud, hvem de dog formedelst Christus i Troen have faaet til en naadig Fader, er den, som gjør og beskikker Alt, saa rose og glæde de sig, naar de blive forfulgte, saaledes som St. Paulus siger Rom. 5, 3.: **Vi rose os ogsaa af Trængslerne.** Alt, hvad der møder dem, tykkes dem at være det Bedste paa Grund af den overvættes Glæde i Samvittigheden, som de have i Christus.

Se, en saadan god Villie, saadan Velbehagelighed, et saadant velvilligt Sindelag i alle Ting, det være sig gode eller onde, er det, Englene her mene i deres Sang, thi hvor der ikke er god Villie, der bliver der ikke længe Fred. Den onde Villie udlægger ogsaa alle Ting paa det Værste, gjør altid Ondt værre og af een Ulykke tvende. Derfor behager det, som Gud gjør med saadanne Mennesker, dem ikke, de ville have det anderledes. Saaledes gaar det da i Opfyldelse, hvad der staar Ps. 18, 26 flg.: **Hos en From beviser du dig from; hos en Fuldkommen beviser du dig fuldkommen; hos en Reen beviser du dig reen** (det er, den, som har en saadan Velbehagelighed i alle Ting, i ham finder paa den anden Side du og alle Dine Behag); **og hos en Forvendt beviser du**

dig forvendt, saa at ligesom du og Alt, hvad du gjør og bestikker, ingenlunde behager ham, saaledes behager han heller ikke dig eller Nogen af Dine.

Om denne gode Villie taler St. Paulus 1 Cor. 10, 33.: **Gjører Eder Flid, at I kunne behage Enhver, ligesom jeg og i Alt stræber at behage Alle.** Hvorledes skeer det? Naar du lader alle Ting være dig gode og behagelige, saa behager du igjen Enhver. Det er en kort Regel: Vil du ikke være Nogen til Behag, saa lad Ingen være dig behagelig; vil du være Enhver til Behag, saa lad Enhver behage dig, dog saaledes, at du ikke derved tilsidesætter Guds Ord — thi da ophører alt Behag og Mishag —, men i Alt, hvori der uden Tilsidesættelse af Guds Ord kan gives efter, der giv efter, paadet at du maa være Enhver til Behag, og skik dig deri for Gud, saa har du denne gode Villie, som Englene synge om.

Af denne Sang kunne vi lære, hvad Englene ere for Skabninger. Lad fare, hvad de Naturligvise drømme derom. Her ere de alle saaledes afbildede, at de ikke kunne være det bedre, saa at man her ogsaa lærer deres Hjerte og Tanker at kjende: for det **Første** derved, at de i deres Sang med Glæde give Gud Æren; dermed give de tilkjende, hvor rige de ere paa Lys og Varme, erkjende, at alle Ting tilhøre Gud alene, tillægge ikke sig selv Noget, men med stor Iver give de ham alene Æren, som har Ret til den. Derfor, saaledes som du vilde forestille dig et ydmygt, lydigt og reent Hjerte, som priser Gud og er glad i ham, saaledes tænk dig Englene. Og dette er det Første, deres Vandel ligeover for Gud. Det **Andet** er deres Kjærlighed til os, der yttrer sig paa samme Maade, som vi ovenfor have lært, at vi skulle gjøre. Her seer du, hvilke trofaste store Venner de ere os, idet de ikke unde os noget Mindre, end de unde sig selv, og glæde sig tillige næsten lige saa meget over vor Frelse, som om det var deres egen. De give os isandhed i denne Sang en trøstelig Opmuntring til paa det Bedste at fortro sig til dem som til de bedste Venner. Se, det er den rette Opfattelse af Englene, ikke efter deres Væsen, hvormed de Naturligvise uden al Frugt beskjæftige sig, men efter deres inderste Hjerte, Hu og Sindelag, saa at jeg ikke veed, hvad de ere, men kun, hvad der er deres høieste Attraa og stadige Gjerning; her seer man dem ind i Hjertet. Dette være nu nok om Evangeliet. Hvad **Maria, Joseph** og **Nazareth** betyder, bliver at behandle ved Evangeliet paa Maria Bebudelsesdag, Luc. 1.

De i dette Evangelium indeholdte Vaaben.

I dette Evangelium er den Deel af Troens Artikel grundet, hvori vi sige: **Jeg tror paa Jesus Christus, født af Jomfru Maria.** Thi om denne Artikel end er grundet paa flere Steder i Skriften, saa er den det dog ikke paa noget Sted saa klart og rigeligt som her. St. Marcus siger ikke Andet, end at Christus havde en Moder, og ligeledes St. Johannes; Ingen af dem siger Noget om Fødselen. St. Mathæus siger, at han er født af Maria i Bethlehem, men lader det ogsaa blive derved, paa det nær, at han herligen vidner om Marias jomfruelige Stand, saaledes som vi i sin Tid skulle høre; men Lucas skriver derom klart og omhyggeligt.

Denne Fødsel er ogsaa i fordums Tid forudforkyndt for Patriarcherne og Propheterne, f. Ex. naar Gud siger til Abraham 1 Mos. 22, 18.: **I din Sæd skal alle Folk paa Jorden velsignes.** Ligesaa til David Ps. 89, 4. og Ps. 132, 11.: **Herren svor David Sandhed, hvorfra han ikke skal vende sig: Af dit Livs Frugt vil jeg sætte paa din Throne.** Men dette

er dunkle Sprog ligeover for dette Evangelium.

Ligesaa er den paa mange Maader forbilledlig betegnet, saasom ved **Arons Mandelstav,** som paa en overnaturlig Maade blomstrede, uagtet den ikke var Andet end en tør Træstok (4 Mos. 17, 5.). Saaledes har opsaa Maria, skjønt fremmed for al naturlig og kjødelig Indflydelse, Kraft og Paavirkning, paa en overnaturlig Maade dog født en virkelig Søn og været en naturlig Moder, ligesom Mandelstaven bar naturlige Mandler og var en naturlig Stav. Ligesaa **Gideons Skind** (Dom. 6, 37 flg.), der blev fugtigt af Dug fra Himlen, medens Jorden rundt omkring det blev tør, og mange flere Exempler, som det nu ikke er nødvendigt at opregne. Forbillederne tjene heller ikke til Troens Forsvar, men de pryde den, thi jeg maa først tro Evangeliet, og min Tro være grundet deri, førend jeg kan tro, at Forbillederne sigte dertil.

Nu ligger der megen Vægt paa denne Artikel, at vi ikke lade os den nogensinde betage under Anfegtelsen. thi den onde Aand anfegter ikke Noget saa heftigt som Troen. Derfor maa vi være rustede og vide, hvor den er grundet i den hellige Skrift, og henvise hans Anfegtelse dertil, da er den snart mat, thi imod Guds Ord kan han ikke bestaa.

Der indeholdes ogsaa mangen Sædelære i dette Evangelium, saasom om Ydmyghed, Taalmodighed, Fattigdom og meget Mere, men disse Ting ere tilstrækkelig berørte, henhøre heller ikke til Troens Forsvar, thi de ere Troens Frugter og gode Gjerninger.

Første Juledag.

Prædiken over Epistelen. *)

Tit. 3, 4-8.

Men der Guds vor Frelsers Miskundhed og Kjærlighed til Menneskene aabenbaredes, har han ikke for de Retfærdigheds Gjerningers Skyld, som vi have gjort, men efter sin Barmhjertighed frelst os ved den Helligaands Gjenfødelses og Fornyelses Bad, hvilken han haver rigeligen udøst over os ved Jesum Christum, vor Frelser, paadet at vi, retfærdiggjorte ved hans Naade, skulle efter Haabet vorde Arvinger til det evige Liv. Dette er en troværdig Tale.

Denne Epistel lærer og driver netop paa det, som vi have talt om ved Slutningen af foregaaende Evangelium, nemlig Velbehageligheden eller den gode Villie, desligeste ogsaa Kjærligheden til Næsten, og er Indholdet i Korthed dette: Hvorfor skulle vi ikke gjøre det, som Gud tilforn har gjort imod os, for hvem vi ere mindre værdige til at modtage saadanne Goder, end noget Menneske er ligeover for os? Ligesom nu Gud har viist sig miskundelig og kjærlig imod os for at skjænke os sin Barmhjertighed, saaledes lader ogsaa os gjøre imod Andre; om de end ikke ere værdige dertil, saa have dog vi været ligesaa uværdige som de.

Men paadet at denne Epistel kan blive saameget bedre forstaaet, saa maa vi kjende Begyndelsen og Foranledningen til denne Tale. Kort iforveien taler han saaledes til sin Discipel Titus: **Paamind dem at være Fyrster og Øvrigheder underdanige, at adlyde dem, at være redebonne til god Gjerning; ikke at bespotte Nogen, ikke være kivagtige, men billige og bevise al Sagtmodighed mod alle Mennesker. Thi og vi vare fordum uforstandige, ulydige, vildfarende, Slaver af Begjerligheder og mangehaande Lyster, henlevende i Ondskab og Avind, vederstyggelige, hadende hverandre. Men der Guds vor Frelsers Miskundhed — aabenbaredes** 2c.

Her seer du, at St. Paulus lærer os, hvorledes vi skulle forholde os imod Gud og Menneskene, saa at vi ere lydige imod Øvrigheden og venlige imod andre Mennesker, uanseet om de ere onde, blinde og vildfarende Folk, men holde dem det tilgode og stræbe efter at være dem til Behag, samt deri vise et velvilligt Sindelag i Betragtning af, at Gud har gjort saa imod os, da vi og vare saadanne, som de nu ere.

Det Ord **aabenbares** er tilstrækkeligt forklaret ovenfor i den foregaaende Epistel, at det nemlig betegner **Evangeliets Aabenbarelse,** hvorved Christus er aabenbaret for al Verden, ihvorvel man henfører denne Epistel til Christi Fødsel, derpaa ligger dog ikke megen Vægt. Han anvender her ikke Ordet **Naade,** saaledes som ovenfor, men to andre liflige Ord, nemlig: **Miskundhed** og **Kjærlighed til Menneskene,** dem tillægger han den naadige Gud.

Det **første** Ord hedder paa Græsk chrestotes, som betegner den venlige og kjærlige Omgang hos den, som fører et godt Levnet, saa at Enhver gjerne omgaaes med et saadant Menneske, og dets Omgang er

*) Se Oversætterens Anmærkning Side 121.

behagelig og opmuntrer Hvermand til Velvillie og Kjærlighed, en Saadan som godt kan bære over med Folk, som ikke foragter Nogen, som ikke støder Nogen bort fra sig med suur, haard og vrangvillig Mine og Ufærd, som Enhver kan trøstigen betro sig til, gaa hen til og omgaas med, ligesom Evangelierne fremstille os Christus iblandt Folket; han viser sig venlig imod Enhver, foragter Ingen, støder Ingen fra sig, men er ganske omgjængelig, mild og føielig.

Saaledes har ogsaa Gud formedelst Evangeliet viist sig særdeles kjærlig og naadig mod os, han er beredvillig mod Enhver, foragter Ingen, holder os al vor Udyd tilgode, støder Ingen fra sig med Strenghed. Thi Evangeliet forkynder idel Naade, i hvilken han bærer over med os og omgaaes med os paa det Allervenligste, handler ikke med Nogen efter hans Fortjeneste og Skyldighed. Dette er Naadens Tid, da kan Enhver gaa til hans Naadethrone med al Fortrøstning, saaledes som der staar skrevet Ebr. 4, 16. og Pſ. 34, 6.: **De, som se til ham og løbe til ham, deres Ansigt bliver ikke beskjæmmet,** det er, han lader dem ikke forgjæves bede og komme til sig eller med Skam gaa tomhændede hjem.

Det **andet** Ord hedder philanthropia, **Menneskekjærlighed,** ligesom Gjerrighed kan kaldes Pengekjærlighed, og David 2 Sam. 21, 26. kalder Behag i Kvinder Kvindekjærlighed. Saaledes kalde de Naturkyndige nogle Dyr, saasom Hunde, Heste osv., menneskekjære eller folkekjære. Thi disse Dyr have en naturlig Tilbøielighed og Kjærlighed til Menneskene, holde sig ogsaa til dem og tjene dem gjerne, ligesom om de havde Fornuft og Forstand ligeover for Menneskene. Et saadant Navn og saadan Kjærlighed tillægger Apostelen her vor Gud. Saaledes har ogsaa Moses tidligere gjort 5 Mos. 33, 2. 3.: **Ved hans høire Haand var en brændende Lov til dem: Visseligen, du er den, som har Folkene kjær.** Meningen er altsaa denne: Gud har i Evangeliet ikke blot viist sig miskundelig og venlig, idet han vil bære over med og antage sig Enhver, men han holder sig paa den anden Side ogsaa til Menneskene, søger at være hos dem og tilbyder dem sin Naade og sit Venskab. Det er jo to søde og trøstelige Ord om vor Gud, at han tilbyder os sin Naade og løber efter os, og derhos paa det lisligste antager alle dem, som nærme sig til ham og længes efter ham. Hvad skal han gjøre mere? Se nu, hvorfor Evangeliet hedder en trøstelig, liflig Prædiken om Gud i Christus. Hvad Lisligere kunde der siges til en syndig, elendig Samvittighed end disse Ord? O hvilken Skade, at Djævelen formedelst Pavens Anordninger saa ynkeligen har undertrykt saadanne rene Guds Ord!

Man lade disse Ord være frie og fælles for Alle og ikke gjøre Forskjel paa Personer iblandt Menneskene, saa at denne Guds Miskundhed og Menneskekjærlighed ikke gjøres afhængig af vor Fortjeneste eller Anseelse, men alene af hans Barmhjertighed, og saaledes angaar Alt, hvad der hedder Menneske, det være saa ringe, som det vil; thi Gud elsker ikke Personen, men Slægten, og hedder ikke personkjærlig, men menneskekjærlig, paadet at hans Ære maa blive ubeskaaren, og Ingen rose sig af sin Værdighed, Ingen forskrækkes over sin Uværdighed, men den Ene som den Anden trøste sig ved den ufortjente Naade, som Gud saa miskundelig og menneskekjærlig tilbyder og skjænker.

Thi skulde Personens Anseelse eller Værdighed her gjøre noget til Sagen, saa maatte billigen de være de Værdige, som have gjort Retfærdighedens Gjerninger. Men nu forkaster St. Paulus disse først og fremst og siger: **Ikke for de Retfærdigheds Gjerningers Skyld, som vi have gjort** ꝛc. Hvor meget mindre er da dette aabenbaret for din Visdoms, Magts, Adels, Rigdoms

eller dit smukke Haars Skyld? Det er en stor Naade, men det er ogsaa blot og bar Naade, som neddæmper al egen Berømmelse og Ære og kun bereder Gud Ære, han, som har skjænket sin Naade til Uværdige for Intet.

Saa lærer nu denne Epistel atter de tvende Stykker, **Tro** og **Kjærlighed**, eller Velgjerningers Modtagelse fra Gud og Velgjerningers Beviisning imod Næsten, ligesom da den hele Skrift driver paa disse to Ting, og det Ene ikke kan være uden det Andet. Thi hvo, som ikke urokkeligen tror denne Guds Naade, han viser det visselig ogsaa i sit Forhold til Næsten og er doven og efterladen i at gjøre vel imod ham. Men jo fastere En tror, desto flittigere og villigere er han ogsaa til at hjælpe sin Næste. Saaledes fremmer Troen Kjærligheden, og forøger Kjærligheden Troen.

Heraf kunne vi se, hvor aldeles fremmede vi ere for Troen, naar vi formaste os til at ville blive fromme og salige paa en anden Maade og dagligen finde paa saa mange nye Gjerninger og Lærdomme, at vi tilsidst ikke længer vide Noget om et ret godt Levnet, da dog al christelig Lære, Gjerning og Liv kort, klart og rigeligt er indbefattet i de tvende Stykker, Tro og Kjærlighed, ved hvilke Mennesker bliver sat imellem Gud og sin Næste som et Middel; det modtager fraoven og uddeler igjen nedad og bliver ligesom et Kar eller Rør, igjennem hvilke de guddommelige Gavers Vælд uden Afladelse skal flyde over paa andre Mennesker.

Se, det er da rette gudlignende Mennesker, som modtage af Gud Alt, hvad han har i Christus, og igjen med Velgjerninger bevise sig, som vare de Guder for de Andre. Da gaar det i Opfyldelse det Sprog i Ps. 82, 6.: **Jeg har sagt: I ere Guder, og I ere Alle den Høiestes Børn. Guds Børn** ere vi formedelst Troen, som gjør os til Arvinger af alle guddommelige Goder, men **Guder** ere vi formedelst Kjærligheden, som gjør os velgjørende imod vor Næste. Thi Guds Natur er ikke Andet end ideel Velgjørenhed og, som St. Paulus her siger, Miskundhed og Menneskekjærlighed, der dagligen i Overflødighed udøser sine Goder over alle Skabninger, saaledes som vi se for vore Øine.

Se nu til, at du lader disse Ord, at Guds Miskundhed og Menneskekjærlighed er aabenbaret og tilbudt Enhver, være sagte til dig, og at du bygger din Tro paa disse Ord, daglig øver og styrker dig derved og uden al Tvivl holder for, at det er saa, og at Gud er og vil være miskundelig og kjærlig imod dig, da er han det ganske vist ogsaa. Da kan du bede og begjære med al Fortrøstning, hvad du vil, hvad der ligger dig paa Hjertet, hvad der er nødvendigt for dig og Andre. Men om du ikke saaledes tror, da var det meget bedre, at du endnu aldrig havde hørt det; thi med Vantroen gjør du disse dyrebare, trøstelige, naaderige Ord til Løgn, forholder dig imod dem, som om du ikke holdt dem for Sandhed, hvad der jo er det Samme som i høieste Grad at vanære og ringeagte Gud, saa at du ganske vist ikke kan begaa nogen større Synd.

Men tror du, saa er det ikke muligt Andet, end at dit Hjerte af Glæde i Gud maa le, blive frit, trøstigt og modigt. Thi hvorledes kan et Hjerte være sørgmodigt eller nedslaaet, naar det ikke tvivler paa, at Gud er miskundelig imod det og forholder sig imod det som en god Ven, med hvem det i alle Ting kan komme vel ud af det som med sig selv? En saadan Lyst og Glæde maa indtræde, men indtræder den ikke, saa er visselig Troen endnu ikke ret tilstede. Og dette er det, som Apostelen i Brevet til Galaterne kalder at modtage den Helligaand i og ved Evangeliet. Thi Evangeliet er en saadan liflig Prædiken om Guds Naade og Godhed, at det

bringer den Helligaand med sig ved Hørelse og Prædiken, ligesom Solens Skin naturligen bringer Varmen med sig.

Hvorledes kunde vel St. Paulus have brugt lisligere og sødere Ord? Jeg tør sige, at jeg i den hele Skrift ikke har læst lisligere Ord udtalte om Guds Naade end disse tvende, chrestotes og philantropia, hvori Naaden er saaledes skildret, at den ikke alene tilgiver Synder, men ogsaa bor hos os, venligen omgaaes med os, er villig til at hjælpe os og rede til at gjøre Alt, hvad vi maatte begjere som af en god, beredvillig Ven, af hvem et Menneske venter alt Godt, og med hvem det staar i det bedste Forhold. Tænk dig altsaa en god Ven, saa har du et Billede af, hvorledes Gud fremstiller sig for dig i Christus, og dog er et saadant Billede endnu altfor mat til at afbilde en saadan overvættes Naade.

Naar du saaledes tror og er glad i Gud din Herre, naar du nu lever og er tilfreds i hans Naade og har, hvad du skal have, hvad vil du da tage dig for her paa Jorden, medens du lever her? du kan jo ikke gaa ledig, nei, en saadan Lyst og Kjærlighed til Gud lader dig ikke være rolig, men du higer og er begjerlig efter at gjøre Alt hvad du blot veed, hvormed du kan yde en saadan miskundelig og livsalig Gud Priis, Ære og Tak. Da er der ingen Forskjel paa Gjerninger, da er det forbi med al Lovtrældom, da er der ingen Tvang, intet Tryk, men idel glad Villighed og Lyst til at gjøre vel, Gjerningen være nu ringe eller kostelig, liden eller stor, af kort eller lang Varighed.

Først og fremst er det da dit Ønske, at ogsaa andre Mennesker maatte faa denne Erkjendelse af den guddommelige Naade. Derfor bryder din Kjærlighed frem, gjør imod Enhver, hvad den kan, prædiker og forkynder denne Sandhed, hvor den kan, forkaster Alt, hvad der ikke bliver prædiket eller levet efter denne Lære. Se, saa kan da Djævelen og Verden ikke taale at høre eller se Saadant, den vil, at du ikke skal forkaste Noget af, hvad den har; da hænger sig paa dig Alt, hvad der er stort, lærd, rigt og mægtigt, og gjør dig til en Kjætter og et affindigt Menneske.

Se, saa kommer du da ligesom din Herre Christus for Sandhedens Skyld paa Korset og maa paa det Sværeste blive forhaanet, maa sætte Legeme, Liv, Gods, Ære og Venner, Alt paa Vove, indtil de endelig drive dig fra sig ud af dette Liv ind i det evige. Dog maa du under alt dette være glad, gjerne taale det Altsammen og tage det for Godt, tvertimod være venlig imod dem og altid komme ihu, at du ogsaa selv forhen har været imod Gud, saaledes som de nu ere imod dig; alt dette gjør da ogsaa tilvisse en saadan Tro og Kjærlighed. Se, det er et ret christeligt Levnet, som gjør imod Andre, saaledes som Gud har gjort imod os.

Dette udtrykker Apostelen her, naar han siger, at Guds Miskundhed ikke er os aabenbaret, eller at vi ikke blive saliggjorte for vor Retfærdigheds Skyld, som vilde han sige: Have vi været uværdige og ere dog blevne antagne af Barmhjertighed og have modtaget Guds Velgjerning, uagtet vi ingenlunde fortjener det og uagtet vore Synder, hvorfor skulle vi da spare vor Velgjerning alene til dem, som gjøre sig fortjente eller værdige dertil af os? Nei ikke saa, men lader os være Guds Børn og tillige gjøre vel imod vore Fiender og Forfølgere, saaledes som Gud har gjort og endnu gjør imod os, hans Fiender og Forfølgere. Dette siger ogsaa Christus Matth. 5, 44 flg.: **Elsker Eders Fiender** ꝛc. —, **paadet I skulde vorde Eders Faders Børn, som er i Himlene: thi han lader sin Sol opgaa over Onde og Gode og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige. Thi dersom I elske dem, som Eder elske, hvad**

have I da for Løn? Gjøre ikke ogsaa Toldere det samme?

Og mærkeligt nok forkaster St. Paulus os ikke blot for de onde Gjerningers Skyld, men han siger: **ikke for de Retfærdigheds Gjerningers Skyld, som vi have gjort.** Han sigter her til de Gjerninger, som vi have holdt for gode, og som ere retfærdige for vore og andre Menneskers Øine, men som dog kun gjøre os endnu mere uskikkede til Guds Naade, eftersom de i sig selv ere falske, og vi saaledes gjøre Ondt værre og begaa en dobbelt Synd, idet vi holde dem for gode og forlade os paa dem, hvad der i høi Grad vækker Guds Fortørnelse. Saaledes vække ogsaa de af vore Fiender mest vor Fortørnelse, som have Uret og dog ligeoverfor os ville paastaa, at deres Sag er retfærdig. Alligevel skulle vi ikke undlade at gjøre dem Godt, ligesom Gud af blotte Barmhjertighed har gjort imod os, da vi vare i en lignende Vildfarelse, da vi ogsaa vare Narre og indbildte os, at, hvad vi gjorde, var vel gjort. Ligesom han nu ikke har gjort imod os efter vor formente Retfærdighed, saaledes skulle vi paa den anden Side heller ikke gjøre imod dem efter deres Fortjeneste eller Ikkefortjeneste, men af lutter Kjærlighed og for Intet kun hjælpe dem og vente Tak og Løn, ikke af dem, men af Gud.

Dette være nok om denne Epistels Hovedindhold. Lader os nu betragte de Ord, som han bruger for at prise og udtale sig om denne Naade. For det første ophøier han den høiligen, idet han forkaster endog alle vore gode Gjerninger og vor Retfærdighed. Thi vi skulle ikke mene, at det er en ringe Ting, som han forkaster med disse Ord, men det Allerbedste, som et Menneske kan gjøre paa Jorden, nemlig Retfærdighed. Om alle Mennesker gjorde deres største Flid og stræbte efter deres høieste Fornuft, Viisdom og frie Villie at gjøre sine Gjerninger fuldkomne, saaledes som vi læse om nogle hedenske Lærere og Fyrster, hvis store Dyd og Viisdom al Verden priser i Tale og Skrift, saasom Sokrates, Trajan og Lignende, saa er da saadan Viisdom og Dyd intet Andet for Gud end idel Synd og fordømmelige Gjerninger, eftersom det ikke skeer i Guds Naade, det er, saadanne Mennesker erkjende ikke Gud, ære ham heller ikke dermed, mene, at de af egen Kraft have gjort det, som Ingen uden Guds Naade i Evangeliet kan lære dem.

Saaledes roser ogsaa St. Paulus sig af, at han tilforn har vandret i et ustraffeligt Levnet fremfor alle sine Ligemænd, meente ogsaa, at han gjorde Ret i at forfølge de Christne, som forkastede et saadant godt Levnet. Men senere, da han havde lært Christus at kjende, siger han, at han agter en saadan sin Retfærdighed **for Skarn at være, paadet at han matte blive funden, ikke i denne sin Retfærdighed, men i Christus og i Troen,** saaledes som han udførligere bevidner Alt dette Phil. 3. og Gal. 1.

Derfor nedstøder han ogsaa her al Berømmelse af den frie Villie, al menneskelig Dyd, Retfærdighed og gode Gjerninger og bevidner, at det Altsammen er Intet værd og idel fordervet Gods, det glimre saa prægtigt det nogensinde vil. Guds Naade alene er det, som kan gjøre os salige, og som ogsaa gjør alle dem salige, som tro det, og som attraa den i en ret Bekjendelse af deres egen Fordærvelse og Intethed.

Saa maa vi da nu vænne os til Skriftens Sprogbrug, idet den taler om tvende Slags Retfærdighed, en menneskelig Retfærdighed, saadan en som Paulus omtaler her og paa mange andre Steder. Den anden, en guddommelig Retfærdighed, det er den guddommelige Naade, som gjør os retfærdige formedelst Troen, saaledes som Paulus her udtrykker det, naar han ved Slutningen af Epistelen siger: **Paadet at vi, retfærdiggjorte ved hans Naade, skulle**

vorde Arvinger til det evige Liv. Der seer du, at Guds Naade er vor Retfærdighed, som ogsaa derfor kaldes Guds Retfærdighed, fordi han giver os den af Naade, og fordi den bliver vor derved, at vi modtage den.

Saaledes siger han Rom. 1, 17.: **I Evangeliet aabenbares Guds Retfærdighed, som kommer af Troen, som skrevet staar: Men den Retfærdige af Troen skal leve.** Ligesaa staar der ogsaa 1 Mos. 15, 6.: **Og Abraham troede paa Herren, og han tilregnede ham det til Retfærdighed.** Skriften erklærer altsaa, at Ingen er retfærdig for Gud, medmindre han tror, saaledes som nu sagt er i de Ord, som Paulus har anført af Hab. 2, 4.: **Den Retfærdige af Troen skal leve,** saa at altsaa Tro, Naade, Barmhjertighed og Sandhed er Noget, som virkes i os af Gud formedelst Christus og hans Evangelium, saaledes som Ps. 25, 10. siger: **Alle Guds Veie ere Miskundhed og Sandhed.** Men Guds Veie ere de, hvorpaa vi vandre i hans Samfund, naar vi følge hans Bud. Disse Veie maa alle være grundede i Guds Barmhjertighed og Sandhed og ikke i vor Formue eller Kraft, hvis Veie ere idel Vrede og Falskhed for Guds Øine, som han siger Es. 55, 9.: **Thi som Himlen er høiere end Jorden, saa ere mine Veie høiere end Eders Veie,** som vilde han sige: Eders Retfærdighed er jordisk og Intet værd, I maa vandre i min himmelske Retfærdighed, om I skulle blive salige.

Men efter sin Barmhjertighed har han frelst os.

Hvorledes kunne disse Ord holde stik, da de jo lyde, som om vi allerede vare frelste og salige? Ere vi da ikke endnu paa Jorden i Jammerdalen? Svar: Det er saaledes talt for paa denne Maade ret at udtrykke Guds Naades Kraft og Troens Beskaffenhed, i Modsætning til de vildfarende Gjerningshellige, der ved deres Gjerninger ville forskaffe og hente til sig Saligheden, som laa den endnu fjernt fra dem. Ikke saa, Christus har paa een Gang gjort os salige paa en dobbelt Maade: for det Første har han gjort Alt, hvad der er fornødent, for at vi kunne blive salige, nemlig overvundet og udslettet Synd, Død og Helvede, saa at Ingen behøver at føie noget Mere dertil. For det Andet har han skjænket os Alle alt dette i Daaben, saa at hvo, som tror paa Christus, at han har gjort dette for os, han har det tilvisse ogsaa Altsammen i samme Øieblik, og alle hans Synder ere som strøgne bort tilligemed Døden og Helvede, saa at han ikke behøver Mere til Salighed end denne Tro.

Se, en saadan overvættes Rigdom udøser Gud over os i Daaben, og han forkaster saaledes Gjerningerne, hvormed Daarerne indbilde sig at vinde Himlen og blive salige. Nei, kjære Menneske! du maa have Himlen inde og allerede være salig, førend du kan gjøre gode Gjerninger. Gjerningerne fortjene ikke Himlen, men tvertimod: Himlen skjænket os af lutter Naade, den frembringer gode Gjerninger, som ske uden Tragten efter at fortjene Noget derved, alene Næsten til Gavn og Gud til Ære, indtil ogsaa Legemet bliver forløst fra Synd, Død og Helvede. Derfor er det ganske Liv, som en rettroende Christen fører efter Daaben, intet Andet end en Venten paa Aabenbarelsen af den Salighed, som han allerede er i Besiddelse af. Han eier den ganske vist heel og holden, men dog skjult i Troen. Naar denne Tro bliver aflagt, saa bliver Saligheden aabenbar hos ham, hvilket skeer ved den legemlige Død, saaledes som der staar 1 Joh. 3, 2.: **I Elskelige! nu er vi Guds Børn, og det er endnu ikke aabenbaret, hvad vi skulle vorde; men vi vide, at, naar det aabenbares, vi da skulle vorde ham lige; thi vi skulle se ham, som han er. Og Hver, som har**

dette Haab til ham, renser sig selv, ligesom han er reen.

Lad dig derfor ikke forføre af de Gjerningshellige, som foragte Troen, sætte din Salighed fjernt fra dig og drive dig til at hente den til dig med Gjerninger. Nei, kjære Menneske! den er indeni dig, det er allerede Altsammen fuldbyrdet, saaledes som Christus siger Luc. 17, 21.: **Guds Rige er indeni Eder.** Derfor er det øvrige Liv efter Daaben intet Andet end en Bien, Venten og Tragten efter, at det maa blive aabenbart, som er i os, og at vi maa gribe det, som har grebet os, saaledes som St. Paulus siger Phil. 3, 12.: **Jeg jager derefter, om jeg og kan gribe det, efterdi jeg og er greben af Christo Jesu,** det er, at jeg dog maa faa se, hvad for Goder, der ere skjænkede mig i Troens Skriin. Han er nysgjerrig og længes efter at se sin Skat, som Daaben i Troen har skjænket og beseglet ham. Saa siger han og sammesteds, V. 21.: **Vort Borgerskab er i Himlene, hvorfra vi og forvente Frelseren, den Herre Jesum Christum, som skal forvandle vor Fornedrelses Legeme til at vorde ligedannet med hans Herligheds Legeme.** Ligesaa Gal. 4, 9., efterat han har sagt: **Nu kjende I Gud,** saa gjentager han Ordet og siger: **ja, I ere meget mere kjendte af Gud,** eftersom dog begge Dele har sin Rigtighed, kun med den Forskjel, at vi ere kjendte og allerede grebne af Gud, men vi kjende og fatte ham endnu ikke ret, thi vor Erkjendelse er endnu tilhyllet og indskrænket i Troen. Saaledes siger han ogsaa Rom. 8, 24.: **Vi ere allerede frelste, dog kun i Haabet,** det er, vi se det endnu ikke; thi den, som seer, siger han, han haaber ikke. **Men dersom vi haabe det, som vi ikke se, da forvente vi det med Taalmodighed.** Ligesaa siger ogsaa Christus Luc. 12, 35 flg.: **Lader Eders Lænder være ombundne, og Eders Lys brændende. Og være ligesom de Mennesker, der vente deres Herre, naar han vil bryde op fra Bryllyppet, paadet at, naar han kommer og banker paa, de strax kunne lade op for ham.** Ligesaa har ogsaa St. Paulus i den foregaaende Epistel Tit, 2, 12 flg. sagt, at **vi skulle leve tugtigen, retfærdigen og gudeligen i denne Verden, forventende det salige Haab og den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi Aabenbarelse.**

Se, disse Sprog og lignende bevidne alle, at vi allerede ere frelste og saliggjorte, saa at en Christen ikke skal se sig om efter Gjerninger for ved dem at blive salige. Thi saadan Indbildning og saadan Lære forblinder hans christelige Øine, formørker den rette Troens Forstand hos ham og river ham ud af Sandhedens og Salighedens Vei. Det hedder her: **Han har frelst os efter sin Barmhjertighed,** og ved Slutningen af Epistelen: **at vi skulle efter Haabet vorde Arvinger til det evige Liv.** Arvinger ere vi, dog paa en skjult Maade, i Troen, og vi forvente i Haabet Aabenbarelsen deraf.

Men denne Forventelse og det øvrige Liv efter Daaben finder Sted af den Grund, at han formedelst os maa spæge Legemet, bevise sin Naades Kraft i Striden mod Kjødet, Verden og Djævelen, og dog Alt tilsidst af den Grund, at han formedelst os kan gavne vor Næste og ligeledes føre ham til Troen formedelst vor Prædiken og vort Levnet. Thi om han end godt kunde gjøre dette formedelst Englene, saa vil han dog udrette det ved os Mennesker, paadet at Troen maa blive bestaaende og forat det kan gaa ret lifligt til, thi der vilde ingen Plads blive for Troen, om Englene skulde uden Afladelse færdes iblandt os; saa var det heller ikke saa lifligt, som naar det skeer ved dem, som ere os lige i Natur, og som vi ere vante til og kjende. Skulde vi derhos strax efter Daaben Alle blive optagne i Himlen, hvo vilde da omvende de Andre

og bringe dem til Gud med Tale og godt Exempel?

Derfor er der ingen Tvivl om, at det er Djævelens og Antichristens Undertegn, at vi gjøre os saameget Bryderi med Skjærsilden og derover forglemme den Tro, indbilde os ved Gjerninger at kunne bevare os derfor og løse os ud deraf, aldeles som om Saligheden ikke endnu var os skjænket, og som maatte vi ad en anden Vei end formedest Troen bekomme den. At vi dog maatte se, hvorledes det strider imod den ganske Skrift og alt christeligt Væsen! Thi hvo, som ikke modtager Saligheden af lutter Naade førend alle gode Gjerninger, han vil ganske vist aldrig nogensinde modtage den. Og hvo, som bruger sine gode Gjerninger til sit eget Gavn for at hjælpe sig selv og ikke sin Næste dermed, han gjør jo ingen god Gjerning, thi det skeer jo Altsammen uden Tro og er idel skadelig Vildfarelse og Vranglære. Nu har Djævelen bragt det dertil, at alle Stiftelser, alle Klostre, alle Messer, alle Bønner næsten udelukkende have sat Skjærsilden som deres Øiemaal, og at det derhos skeer i den giftige Mening, at man ved Gjerninger kan hjælpe paa Sagerne og opnaa Salighed. Derover maa da Daaben og Troens Rigdom blive formørket, og tilslut af de Christne blive bare Hedninger.

O Herre Gud, hvilken Vederstyggelighed! Man burde lære de Christne, saaledes som Christus og St. Paulus har gjort, at de efter Daaben eller Absolutionen ikke skulle forholde sig anderledes end som de, der, hver Time beredte til Døden, forvendte Aabenbarelsen af den Salighed, som de have annammet; men saa gjør man dem istedet derfor ved Fortrøstningen til Skjærsilden dovne og sikkre, saa at de tænke bare paa at udhale dette Liv og opsætte Alting til paa Dødsleiet, da ville de have Anger og Smerte og med Stiftelser, Sjælemesser og Testamenter hjælpe sig ud af Skjærsilden; men de ville nok blive siddende deri.

Ved den Helligaands Gjenfødelses og Fornyelses Bad.

Med hvilke herlige Ord priser han den Guds Naade, som skjænkes os i Daaben! Han kalder Daaben et **Bad,** i hvilket ikke alene Fødder og Hænder, men ogsaa det hele Legeme pleier at blive renset. Saaledes gjør ogsaa Daaben det hele Menneske paa een Gang reent og saligt, saa at der til Hovedstykket og til at faa Arvedeel i Saligheden ikke er noget Andet nøiagtigt end saadan Tro paa denne Guds Naade, paadet at det maa være og blive ved lutter Naade, uden al Gjerning og Fortjeneste, at vi blive salige, og paadet at vi evindeligen maa oprigtigt elske, prise, takke og ære Gud for hans Barmhjertighed, uden paa nogen Maade at berømme os af eller have Velbehag i vor egen Formue eller Medhjælp, saaledes som der ofte og tilstrækkeligt nok er sagt.

Menneskers Retfærdighed er ikke et saadant Bad, men kun en Vaskning af Klæder og Kar, saaledes som der staar skrevet om Hyklerne Matth. 23, hvorved de kun udvortes for Menneskene og sig selv synes rene, men indvortes ere fulde af alskens Ureenhed. Saa kalder han ikke dette Bad et legemligt Bad, men et **Gjenfødelsens Bad**, saa at det altsaa ikke er et Bad, som kun tor den ydre Hud og kun renser Menneskets legemligen, men det omdanner og forvandler dets hele Natur til en anden Natur, saa at den første Fødsel, som er skeet af Kjødet, bliver forstyrret tilligemed hele sin Arv og Synd og Fordømmelse.

Dermed bliver det atter tilkjendegivet, at vor Frelse skjænkes os paa een Gang og ikke er at opnaa med Gjerninger. Thi Fødselen skjænker os ikke blot et Lem, en Haand eller en Fod, men hele Livet, det hele Menneske, og dette gjør ikke Gjerninger,

forat det kan blive født, men bliver først født, paadet at det kan gjøre Gjerninger. Saaledes gjøre ikke Gjerningerne os rene, fromme eller salige, men naar vi iforveien ere blevne rene, fromme og salige, da gjøre vi Gjerningerne med Frihed til Guds Ære og Næstens Bedste. Se, dette hedder ret at erkjende Guds blotte Naade. Da lærer nu Mennesket at kjende sig selv og at kjende Gud, at prise Gud og at foragte sig selv, at fortrøste sig til Gud og at mistvivle om sin egen Kraft. Med Hensyn til denne Lære lægge de Folk sig selv store Hindringer iveien, som med Love, Bud og Gjerninger drive paa Menneskene og derved ville gjøre dem salige.

Endvidere, paadet at dette Bad og denne Gjenfødelse maa blive endnu klarligere forstaaet, saa tilføier han Ordet **Fornyelse,** for nemlig at betegne, at der bliver et nyt Menneske, et nyt Væsen, en ny Skabning, som er ganske anderledes sindet, som elsker, lever, taler og handler anderledes end tilforn. Saaledes som han ogsaa siger Gal. 6, 15.: **I Christo Jesu gjælder hverken Omskjærelse eller Forhud** (der er, ingen Lovens Gjerning) **Noget, men en ny Skabning,** som vilde han sige: Det hjælper ikke saaledes at bøde og lappe med Gjerninger her og der; der maa blive en heel ny Hud, og Naturen maa omskiftes; naar det er skeet, saa følge Gjerningerne af sig selv.

Om denne Fødsel siger ogsaa Christus Joh. 3, 3.: **Uden at Nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige.** Her se vi ogsaa, at Gjerningerne ikke kunne udrette Noget: Personen maa selv og heel og holden deran, maa dø og gaa over til et nyt Væsen. Dette skeer formedelst Daaben, saafremt vi tro, thi Troen er denne Fornyelse. Ogsaa de Fordømte skulle nemlig fødes paany paa den yderste Dag, men det er en Fødsel uden Fornyelse; de vedblive at være urene, saaledes som de have været i sit gamle Adamslevnet. Derfor er dette Bad en Gjenfødelse, som gjør nye Mennesker. Om denne Fødsel taler Skriften meget og paa mange Steder. Thi Gud kalder sit eget Ord og Evangelium en matrix og vulva Es. 64, 3.: **Hører mig, Jacobs Huus! og alle overblevne af Israels Huus, I, som bæres i mit Liv, og som ligger under mit Hjerte,** saaledes som Kvinder pleie at sige, naar de gaa med Foster. Hvo, som nu tror paa dette Evangelium, han bliver undfanget i Guds Liv og født. Men derom Mere en anden Gang.

Det er nu Altsammen, som vi se, Ord, der gjøre Gjerningerne og al menneskelig Stolen paa Budenes Opfyldelse til Intet og klarligen skildre Troens Beskaffenhed, idet Mennesket ifølge disse Ord paa een Gang modtager den hele Naade og bliver saliggjort, saa at Gjerningerne ikke skulle bidrage dertil, men følge deraf. Det er dermed, som om Gud af en fortørret Træblok vilde gjøre et nyt grønnende Træ, der da senerehen bar sin naturlige Frugt.

Det er en stor, stærk, mægtig og virkekraftig Ting denne Guds Naade, den ligger ikke, saaledes som Drømmeprædikanterne opdigte, i Sjælen og sover eller lader sig bære paa samme Maade, som et malet Bræt bærer sin Farve. Nei ikke saa, den bærer, den fører, den driver, den frembringer, den forvandler, den virker Alt i Mennesket og lader sig vel føle og erfare. Den er skjult, men dens Gjerninger ere ikke skjulte. Gjerninger og Ord vise, hvor den er, ligesom Frugter og Blade vise Træets Art og Natur.

Derfor bliver der altfor lidet og altfor usselt prædiket om den, eftersom man ikke indrømmer den mere, end at den pryder Gjerningerne og hjælper til at fuldføre dem, saaledes som Sophisterne Thomas og Scotus*) lære og dermed forvilde og for-

*) Thomas Aquinas, Dominikanermunk († 1274), og Duns Scotus, Franciskanermunk († 1308), vare tvende af de mest fremragende af Middelal-

føre Folket. Den ikke blot bistaar i at gjøre Gjerningerne, den gjør dem alene, ja den gjør ikke blot Gjerningerne, den forvandler og fornyer den hele Person, og det er megetmere dens Verk at omdanne Personen end at fuldføre Personens Gjerninger. Den vil frembringe et Bad, en Gjenfødelse, en Fornyelse, ikke blot af Gjerningerne, men af det hele Menneske.

Se, det hedder frit og fuldt ud at prædike Guds Naade, thi St. Paulus siger her ikke, at Gud har gjort os salige formedelst Gjerninger, men han siger det reent ud: ved en **Gjenfødelse** og en **Fornyelse.** Her gjælder intet Flikverk med Gjerninger, her gjælder det Naturens fuldkomne Omdannelse. Derfor gaar det ogsaa saa til, at de, som tro ret, maa lide Meget og dø, paadet at Naaden maa bevise sin Kraft og Nærværelse.

Endelig kalder han dette Bad **den Helligaands Gjenfødelses og Fornyelses Bad,** paadet at Naadens Storhed og Kraft maa fuldkommen blive fremstillet. En saa betydelig Ting er dette Bad, at ingen Skabning, men den Helligaand maa til for at frembringe det. O, hvor aldeles forkaster du hellige St. Paulus den frie Villie, de gode Gjerninger og de hovmodige Helliges store Fortjenester, hvor høit sætter du vor Salighed og stiller den dog saa ganske nær ved os, ja i os! Hvor blot og bar prædiker du Naaden! Man gjøre derfor, hvad Gjerninger man gjøre vil, for at fornye Mennesket og omdanne Personen: det er ikke muligt uden ved den Helligaands Gjenfødelses Bad.

Dette seer man ogsaa godt paa de Gjerningshellige, at der ikke gives mere ulidelige, hovmodige, frække og vantroe Aander end netop de. Thi det er udbrudte, ufornyede, forstokkede og forherdede Mennesker, som ere forblevne i sin gamle Adam, hvilken de tilhylle og besmykke med sine gode Gjerninger. Der er ingen Forandring af deres onde Natur, men kun af deres ydre Gjerninger. O, det er et giftigt Folk, og de staa i stor Unaade hos Gud, om de end mene at sidde i hans Skjød.

Saaledes stemmer nu St. Paulus overeens med Christus, naar denne Joh. 3, 5. om dette Bad siger: **Uden Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige.** Her hører du om **Vandet,** det er Badet; du hører om **at blive født paany,** det er Gjenfødelsen og Fornyelsen, og om **Aanden,** som St. Paulus her udtrykkelig kalder den Helligaand.

Og her er det at mærke, at Apostelen ikke veed noget om Stadfæstelsens (Konfirmationens) Sakramente*) saaledes som Papisterne lære derom; thi han lærer, at den Helligaand bliver givet i Daaben, saaledes som ogsaa Christus lærer, ja i Daaben blive vi fødte af den Helligaand. Vi læse vel i Ap. G. 8, 17., at Apostlerne lagde deres Hænder paa de Døbtes Hoveder, og at de derved **fik den Helligaand,** og dette anføre nu Papisterne som Beviis for deres Sakrament. Men det skete dog af den Grund, at disse døbte skulle modtage den Helligaand til et aabenbart Tegn og tale med mange Tungemaal for saaledes at forkynde Evangeliet. Men dette er Noget, som efter kort Tids Forløb ophørte, og der er ikke Andet tilbage deraf end Ordinationen eller Indvielsen til Præste- eller Prædike-Embedet, som dermed har nogen Lighed, ihvorvel der ogsaa dermed finder en gruelig Misbrug Sted. Derom en anden Gang.

derens Scholastikere, det er, saadanne, som overbeviste om Kirkelærens Sandhed, søgte at bringe den i Overensstemmelse med Fornusten ved Hjælp af Philosofiens Studium.
Overs. Anm.

*) Catholikerne gjøre af Konfirmationen et eget Sakramente, som meddeles alene af Biskopen under Salvelse med indviet Olie og Haandspaalæggelse, og hvori den voxne Christne siges at modtage visse Naadegaver. Overs. Anm.

Hvilken han haver rigeligen udøst over os ved Jesum Christum vor Frelser.

Se, den Helligaand er ikke alene skjenket, men ogsaa **udøst**, ikke alene udøst, men ogsaa **rigeligen udøst**. Apostelen kan ikke gjøre Naaden og dens Gjerninger store nok, og vi gjøre dem desværre saa ringe imod vore gode Gjerninger. Det vilde være en Forsmædelse for Gud og hans Helligaand, at han skulde have udøst den saa rigelig over os, og der dog skulde fordres Noget af os og hos os, hvorved vi kunde blive retfærdige og salige, som om disse Guds overvættes Gjerninger ikke vare tilstrækkelige dertil. Isaafald havde ogsaa St. Paulus talt for lempeligt og maatte medrette bestyldes for Usandhed. Men nu taler han med klare og fortræffelige Ord derom, saa at det er klart, at Ingen kan fortrøste sig saa meget paa dette Bad og denne Gjenfødelse, at han ikke kunde gjøre det i endnu høiere Grad; Ingen tænke saa høit derom, at han ikke besidder endnu Mere deri, end han tror. Og netop derfor ere saadanne store Goder af Gud indbefattede i Ordet og Troen, fordi vor Natur i dette Liv ikke var istand til at bære eller fatte dem, om de bleve aabenbart fremstillede for os. Det er derhos ogsaa saa, at naar de begynde at blive aabenbare, da maa Mennesket dø og forlade dette Liv, saa at det ganske synker hen i og forsvinder i den Rigdom, hvoraf det nu i Troen har grebet ligesom en liden Flig. Se, saa fuldkommen rigeligen ere vi retfærdiggjorte og saliggjorte uden alle Gjerninger, naar vi kun tro det.

Derfor siger ogsaa St. Petrus 2 Pet. 1, 4., at **ved Christus ere de største og dyrebareste Ting skjænkede os, paadet at vi skulle blive deelagtige i den guddommelige Natur.** Han siger ikke, at de **skulle blive** os skjænkede, men, at de **ere** os skjenkede. Og Christus siger Joh. 3, 16.: **Saa har Gud elsket Verden, at han har givet sin Søn den eenbaarne, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.** Se der, de **have** det evige Liv alle de, som tro; saa ere de da visselig retfærdige og hellige uden alle Gjerninger, og Gjerningerne gjøre Intet dertil, men det er idel blot og bar Naade og Barmhjertighed, som rigeligen er udøst over os.

Men du vil maaske sige: Hvorledes gaar det da til, at der saa ofte i Skriften siges, at de, som gjøre Godt, skulle blive salige? Saaledes siger Christus Joh. 5, 29.: **Og de skulle gaa frem, de, som have gjort Godt, til Livets Opstandelse, men de, som have gjort Ondt, til Dommens Opstandelse.** Og St. Paulus siger Rom. 2, 7 flg.: **Dem, som ved Standhaftighed i god Gjerning søge Ære og Hæder og Uforkrænkelighed, skal han give et evigt Liv, men Trængsel og Angst skal være over hvert Menneskes Sjæl, som gjør det Onde.** Og mange, mange flere lignende Steder. Svar: Hvorledes det skal gaa til? Slet ikke anderledes, end som Ordene lyde, uden alle Udlæggelser: Den, som gjør Godt, han skal blive salig; den, som gjør det Onde, han bliver fordømt. Men deraf kommer Vildfarelsen, at man bedømmer de gode Gjerninger efter deres udvortes Anseelse. Det gjør Skriften ikke, den lærer, at Ingen kan gjøre Godt, medmindre han selv iforveien er god; han bliver ikke god ved gode Gjerninger, men Gjerningerne blive gode ved ham. Han bliver god ved Gjenfødelsens Bad og ellers ikke paa nogen anden Maade. Dette er Meningen af Christi Ord Matth. 7, 18.: **Et godt Træ kan ikke bære onde Frugter, og et raadnet Træ kan ikke bære gode Frugter.** Derfor: **lader enten Træet være godt, saa er der og god Frugt derpaa, eller lader Træet være ondt, saa er der og ond Frugt derpaa.** Matth. 12, 33.)

Det er vel saa, at de Gjerningshellige gjøre Gjerninger, som ligne det gjenfødte Menneskes Gjerninger, ja de glimre tildeels endnu mere end hines gode Gjerninger. De bede, faste, give Almisser, oprette Stiftelser, gjøre Pilegrimsreiser og føre en lysende Vandel, men Christus kalder det Faareklæder, under hvilke der gaa glubende Ulve; thi Ingen af dem er af Hjertens Grund ydmyg, mild, sagtmodig og god. Det kommer ogsaa tilsyne hos dem, naar man tager fat paa dem og forkaster deres Gjerninger; thi da give de sine rette naturlige Frugter, hvorpaa man kan kjende dem, saasom Trods, Dømmelyst, Utaalmodighed, Egenvillie, Halsstarrighed og Bagtalelse, tilligemed mange andre Sletheder.

Derfor er det sandt, at hvo, som gjør Godt, han bliver salig, det er, hans Salighed vil blive aabenbar; men han gjorde intet Godt, om han ikke allerede var salig ved den nye Fødsel. Derfor betegner Skriften saadanne Mennesker stundom efter deres udvortes Vandel i gode Gjerninger, stundom efter deres indvortes Væsen, der fremkalder saadan udvortes god Vandel, og siger, at de allerede **ere** salige paa Grund af deres indvortes Væsen, og **blive** salige, om de gjøre Godt, det er, saafremt de blive bestandige, saa skal deres Salighed blive aabenbar.

Derfor, de gode Gjerninger, som endnu ske i den gamle Fødsels og den gamle Adams Væsen, de ere det, som Apostelen i denne Epistel forkaster, naar han siger: **Ikke for de Retfærdigheds Gjerningers Skyld, som vi have gjort,** 2c. Det er gode Gjerninger, men ikke for Gud, som seer paa, om Personen er god, og dernæst paa Gjerningerne, saaledes som han 1 Mos. 4, 4. først saa til Abel og dernæst til hans Offer, og først vendte sig fra Kain og dernæst ogsaa fra hans Offer, der dog efter det Udvortes ligesaavel var et Offer og en god Gjerning, som Abels Offer.

Han tilsøier ogsaa vel at mærke disse Ord: **Ved Jesum Christum vor Frelser,** paadet at han maa holde os under Christus, ligesom de smaa Kyllinger under Hønen; thi saa siger han selv Matth. 23, 37.: **Jerusalem! Jerusalem! hvor ofte vilde jeg forsamle dine Børn, ligerviis som en Høne forsamler sine Kyllinger under Vingerne? Og I vilde ikke.** Ved disse Ord undervises vi om den rette levende Troes Beskaffenhed. Med den forholder det sig saa, at det ikke er nok til Salighed, om du tror paa Gud, saaledes som Jøderne og mange Andre gjøre, hvilke han ogsaa igjen gjør meget Godt, og hvem han skjenker store timelige Gaver, men du maa tro paa Gud **ved Jesum Christum.** For det **Første** maa du ikke tvivle paa, at han er dig en naadig Gud og Fader, at han har forladt dig alle dine Synder og gjort dig salig i Daaben. For det **Andet** maa du dog ved Siden deraf vide, at alt dette ikke er skeet for Intet eller uden Fyldestgjørelse af hans Retfærdighed. Thi Barmhjertigheden og Naaden kan ingenlunde virke i os og over os eller hjælpe os til de evige Goder og den evige Salighed, medmindre der iforveien er skeet Retfærdigheden paa det Allerfuldkomneste Fyldest, saaledes som Christus siger Matth. 5, 18.: **End ikke een den mindste Bogstav, ikke heller een Tøddel af Loven skal forgaa, førend de Ting ske allesammen.**

Thi hvad man siger om Guds Naade og Godhed, det maa Altsammen forstaaes alene om dem, som paa det Allerpunktligste opfylde hans Bud, saaledes som han siger Mich. 2, 7., da Jøderne satte en falsk Fortrøstning til Gud og ieetvæk sagde: Fred, Fred, og: Skulde Gud være vred? **Mon Herrens Aand være forkortet?** 2c., da svarer han: **Ja, det er sandt, mine Ord gjøre vel imod den, som vandrer oprigtigt.** Derfor kan Ingen faa Deel i Guds

rige Naade, medmindre han til Punkt og Prikke har gjort Guds Bud Fyldest.

Saa har der nu tilstrækkeligt været talt derom, at vore Gjerninger ere Intet værdt for Gud, og at vi ikke med en eneste Gjerning er istand til at opfylde end det ringeste af hans Bud: hvor meget mindre ere vi da istand til at gjøre hans Retfærdighed Fyldest, saa at vi derved kunne blive værdige til hans Naade? Derhos, om vi end have Kraft nok til at holde alle hans Bud og til fuldkomment at gjøre hans Retfærdighed Fyldest, saa vare vi dog ikke derved værdig til hans Naade og Salighed; han var heller ikke pligtig til at skjænke os den, men kunde fordre alt dette af os som en skyldig Tjeneste af sine Skabninger, der ere forpligtede til at tjene ham. Men hvad han desuagtet skjenker, er idel Naade og Barmhjertighed.

Dette har Christus lært med klare Ord i Lignelsen Luc. 17, 7., hvor han siger: **Hvo af Eder, som har en Tjener, der pløier eller vogter Kvæg, siger strax til ham, naar han kommer hjem af Marken: Gak hen, og sæt dig tilbords? Vil han ikke derimod sige til ham: Bered det, jeg skal have til Nadveren, og bind op omkring dig, og opvart mig, saalænge jeg æder og drikker, og derefter maa du æde og drikke? Mon han takke den samme Tjener, at han gjorde det, som var ham befalet? Jeg mener det ikke. Ligesaa og I, naar I have gjort alle Ting, som Eder ere befalede, da siger: Vi ere unyttige Tjenere, thi vi gjorde det, som vi vare skyldige at gjøre.**

Naar det nu er saa, at Himlen af Naade og ikke af Skyldighed skjenkes dem, som gjøre Alt, hvad de ere skyldige at gjøre, og endog saadanne Mennesker (om de nogensinde fandtes) ikke for deres Fortjeneste, men paa Grund af Guds naadige Tilsagn erholde Himlen, saaledes som han lover Matth. 19, 17: **Vil du indgaa til Livet, da hold Budene),** — hvorledes kunne vi da sætte nogen Fortrøstning til vore usle gode Gjerninger og prise dem saa høit, som om de ifølge sin egen Natur og ikke ene og alene paa Grund af Guds Forjættelse og naadige Tilsagn vare værdige til Himmerige?

Derfor har Gud for det Første skjenket os et Menneske, som i vort Sted i alle Maader har gjort den guddommelige Retfærdighed Fyldest. For det Andet har han ogsaa ved det samme Menneske udøst denne sin Naades Rigdom, paadet at, om vi end modtage denne Naade for Intet og uden vor Fortjeneste, ja uagtet at vi slet ikke fortjente det og vare aldeles uværdige dertil, saa er den dog ikke skjenket os for Intet eller uden en dertil værdig Fortjeneste, men, som St. Paulus lærer Rom. 5, ligesom Synden formedelst Adam ved den naturlige Fødsel uden vor Fortjeneste og uden vor egen Medvirkning er kommen over os og os medfødt, saaledes er paa den anden Side ved Gjenfødelsen Naaden og Saligheden uden vor Fortjeneste og vore egne Gjerninger kommen til os formedelst Christus. Derfor er den hellige Apostel paa alle Steder, hvor han prædiker Naaden og Troen, saa flittig til at tilføie: **ved Jesum Christum,** paadet at ikke Hver og En skal plumpe ind og sige: Ja, jeg tror paa Gud, og lade det dermed bero. Nei, kjære Menneske! din Tro maa være saaledes beskaffen, at du veed, hvorledes og ved hvem du skal tro, at du veed, at Gud af dig fordrer, at du opfylder alle hans Bud og gjør hans Retfærdighed Fyldest, førend han antager din Tro til Salighed, og at du, om du end kunde gjøre Fyldest, dog kun af Naade og ikke af Skyldighed kunde vente Saligheden, saa at altsaa din Stolthed og Formastelighed ligger slagen til Jorden for Guds Øine.

Se, dertil tjener nu Christus, ved hvem denne Naade og Salighed bliver dig skjenket,

som ved den, der i dit Sted og for dig overflødigen har gjort alle Guds Bud og hans Retfærdighed Fyldest, hvorfor han og er værdig til, at ved ham Naaden og Saligheden tillige skjænkes dig. Dette hedder da en ret christelig Tro.

Thi ingen Tro vil være tilstrækkelig uden en **christelig** Tro, som tror paa Christus og alene ved Christus og ellers ikke modtager disse tvende Stykker, nemlig Fyldestgjørelse af den guddommelige Retfærdighed og Naade eller den evige Saligheds Gave. Saaledes siger St. Paulus, Rom. 4, 25.: **Christus blev given hen for vore Overtrædelser og opreist for vor Retfærdiggjørelse,** ikke alene for at borttage vor Synd og opfylde Guds Bud, men ogsaa paadet at vi ved ham skulle blive værdige til at blive retfærdige og Naadens Børn. Ligesaa Rom. 3, 25.: **Gud har fremstillet os Christum til en Naadestol formedelst Troen paa hans Blod,** ikke blot slet og ret **formedelst Troen,** men **formedelst Troen paa hans Blod,** hvormed han i vort Sted har gjort Fyldest og saaledes er bleven os en Naadens Throne, at vi ved ham maatte modtage begge Dele, baade Syndsforladelse og Naade, uden Umage og Møie for os, men ikke uden Umage og Møie for Christus.

Derfor maa vi skjule os under denne Hønes Vinger og ikke flyve ud i egen Troes Formastelighed, Høgen vil ellers snart gjøre det af med os. Vor Salighed maa ikke bestaa ved vor Retfærdighed, men, som jeg ofte har sagt, i Christi egen Retfærdighed, der er udbredt over os som Vinger og som et Tabernakel. Thi vor Tro og Alt, hvad vi kunne have af Gud, er ikke nok, ja det er ikke retskaffent, medmindre det begiver sig hen under denne Hønes Vinger og tror fuldt og fast, at ikke vi, men Christus for os kan gjøre og har gjort Guds Retfærdighed Fyldest, og at Naade og Salighed skjænkes os ikke for vor Troes Skyld, men for Christi Skyld, saa at altsaa Guds pure Naade overalt bliver erkjendt i Christus og ved Christus os tilsagt, erhvervet og skjænket.

Dette er Meningen af Christi Ord Joh. 14, 6.: **Ingen kommer til Faderen uden ved mig.** Og i hele Evangeliet gjør han ikke Andet end kalder os bort fra os selv og hen til sig, udbreder sine Vinger og lokker os ind under dem. Dette er ogsaa Meningen af St. Pauli Ord ved Slutningen af denne Epistel, naar han siger:

Paadet at vi, retfærdiggjorte ved hans Naade, skulle efter Haabet vorde Arvinger til det evige Liv.

Dette er en troværdig Tale.

Han siger ikke: ved vor Tro, men **ved hans,** nemlig Christi, **Naade,** det er, Christus staar alene i Naade hos Gud, har alene gjort Guds Villie og fortjener det evige Liv; men nu, da han har gjort dette, ikke for sig, men for os, saa skulle alle de, som tro paa ham, saaledes nyde Godt af ham, at de ved ham og hans Naade skulle blive agtede, som om de have gjort alt det, som Christus har gjort for dem. Se, hvad for en rig og usigelig Ting den christelige Tro er, og hvilke store ubegribelige Gaver den forskaffer alle Troende!

Derfor lader os lære, hvad for en kostelig Prædiken Evangeliet er, hvorved Saadant bliver forkyndt, og hvad for en Skade og Sjæleforderv̊else de afstedkomme, som fortie Evangeliet og prædike Lovgjerninger, ja deres egne Menneskelærdomme. Derfor vogt dig for de falske Prædikanter, ja ogsaa for en falsk Tro. Forlad dig ikke paa dig selv eller paa din Tro, kryb til Christus, hold dig under hans Vinger, bliv under hans Skjul, lad ikke din, men hans Retfærdighed og hans Naade være dit Skjul, paadet at du ikke formedelst din modtagne Naade, men, som St. Paulus her siger, **ved hans Naade** maa blive en Arving til det evige Liv.

Saaledes siger ogsaa Ps. 91, 4.: **Han skal bedække dig med sine Vingefjædre, og du skal haabe under hans Vinger,** og Høis. 2, 14. siger han: **Min Brud er en Due,** som bygger sin Rede i Fjeldklæfterne, **i Klippens Rifter,** det er, i Christi Vunder bliver Sjælen bevaret. Se, det er den rette christelige Tro, som ikke bestaar i og ved sig selv, saaledes som de naturlige Sophister drømme om, men kryber til Christus og bliver under hans Vinger og ved ham bevaret og opretholdt.

De Ord: **at vi efter Haabet skulle vorde Arvinger til det evige Liv,** ere nokfsom forklarede ovenfor: at det nemlig er Naaden, som uden alle Gjerninger giver os Alt paa een Gang, Salighed, Arvelod 2c., dog **efter Haabet,** thi det er endnu skjult til i Døden; da skulle vi se, hvad vi i Troen have modtaget og besiddet.

De i denne Epistel indeholdte Vaaben.

Denne Epistel strider kraftigen og med utrykkelige Ord imod al Retfærdighed og alle gode Gjerninger, som komme af menneskelig Fornuft, Evne og fri Villie. Ordene ere tydelige, naar han siger: **ikke for de Retfærdigheds Gjerningers Skyld, som vi have gjort, men efter sin Barmhjertighed har han frelst os** 2c. Ja, hvert Ord strider imod denne Retfærdighed, thi han tilskriver det ganske og aldeles Gjenfødelsens Bad, Fornyelsen, den Helligaand, Jesus Christus og hans Naade 2c. Hvorledes kan der endnu hos os nogen Formastelighed bestaa for saadanne Tordenslag?

Derfor, lad glimre al verdslig og aandelig Retfærdighed, lad skinne alle Præsters, Munkes og Nonners Stand, lad lyse alle hæderlige Mænds og Kvinders ærbare Levnet saameget det vil, lad dem endog opvække Døde — er ikke Troen paa Christus der, saa er det intet bevendt med det Altsammen. Og dog forblinder og forfører saadant Skinvæsen den hele Verden og fordunkler os det hellige Evangelium og den christelige Tro.

Saalidet som nu alle Dyrenes Gjerninger eller Menneskenes Haandverk forhjælpe til Salighed, saalidet hjælper ogsaa de ovennævnte skinnende Gjerninger og Stænder, ja de lægge endog de største Hindringer iveien. Derfor vogt dig for Ulvene i Faareklæder, og lær at holde dig til Christus i en ret fri Tro.

Men i denne Epistel er det ogsaa at mærke, hvorledes St. Paulus foruden det, som han her anfører om og hvormed han begrunder Artikelen om den Naade og Retfærdighed, som vi have i Christus uden vor Fortjeneste formedelst Daaben og den Helligaand — tillige berører Artikelen om den evige Guddoms tre Personer og omtaler hver ibesynderlighed og særskilt.

Thi for det Første, idet han nævner Hovedmanden, som har ladet sin Miskundhed og Menneskekjærlighed aabenbares og viist os sin Barmhjertighed, siger han: **Guds vor Frelsers Miskundhed og Kjærlighed til Menneskene er aabenbaret,** og vider: **Ikke for de Gjerningers Skyld, som vi have gjort, men efter sin Barmhjertighed har han frelst os.** Hermed giver han tilkjende, at det er denne guddommelige, eneste, evige Majestæt, fra hvem dette vor Salighedsværk oprindelig er udgaaet. Thi, siger han, den, som lader saadan Miskundhed og Menneskekjærlighed aabenbares, og som gjør os salige, ikke for vore Gjerningers Skyld, men efter sin Barmhjertighed, det er og maa være Gud vor Frelser. Thi at gjøre salig, det er at forløse fra Synd, Død og Fordømmelse, det er en Gjerning, som ingen Skabning er istand til, og denne Barmhjertighed har sit Udspring fra den første Person i Guddommen, fra Faderen. Derfor nævner han endnu ikke Andet end Guds Navn alene, uden at omtale en anden Person. Dette er nu Et.

For det Andet siger han videre: **Ved**

den Helligaands Gjenfødelses og Fornyelses Bad, hvilken han har udøst ꝛc. Der taler han om den Helligaand som om en anden Person, forskjellig fra den, som har frelst os efter sin Barmhjertighed. Og dog bliver netop det samme Verk tilskrevet ham; thi at skjenke Gjenfødelsens og Fornyelsens Bad, det vil heller ikke sige Andet end at forløse fra Synd og Død og gjøre Mennesker salige, og dog siger han ikke Guds vor Frelsers, men den Helligaands, hvormed det tydeligt er sagt saa meget som, at netop det Verk, som Gud vor Frelser gjør, det gjør ogsaa den Helligaand. Saaledes have vi nu tvende Personer i den guddommelige Majestæt her opnævnte.

For det Tredie siger han videre: **Hvilken** (Helligaand) **han har rigeligen udøst over os ved Jesum Christum vor Frelser.** Der hører du, at Gud udøser sin Helligaand ved Jesus Christus, hvem han ogsaa kalder Frelseren, ligesom han iforveien har kaldet Faderen Gud vor Frelser. Dette udsiger han endnu tydeligere, naar han fortsætter saaledes: **Paadet at vi, retfærdiggjorte ved hans** (Jesu Christi) **Naade, skulle vorde Arvinger til det evige Liv.** At være retfærdiggjort og Arving til det evige Liv, det vil ogsaa sige det samme som at være saliggjort eller gjenfødt og fornyet. Derfor maa denne Frelser Jesus Christus, ved hvis Naade vi blive Arvinger, ogsaa være sand Gud ligesaavel som Faderen, der frelser os, og den Helligaand er sand Gud. Thi saadanne Gjerninger, at gjøre retfærdig og til Arving af det evige Liv, tilhører alene den evige Gud.

Se, saaledes have vi tre, og dog eet Slags Mestere, som virke dette ene guddommelige, vor Saligheds Verk i os, saa at altsaa denne vor Saliggjørelses, Gjenfødelses og evige Livs Meddelelses Gjerning er et Verk af alle tre Personer i den ene Gud og tillige af hver enkelt Person særskilt. Saa kort og kraftigt har Apostelen Paulus her sammenfattet saagodtsom den hele Skrifts Lære om den guddommelige Majestæt i det gamle og nye Testamente.

Om nu end Christus alene for sin Person fødes af Jomfru Maria, korsfæstes og opstaar fra de Døde, og ikke Faderen eller den Helligaand; om ligesaa den Helligaand bliver udøst over os, ikke Sønnen eller Faderen (derom Mere nedenfor), saa er dog det Verk, som Gud derved gjør imod os efter sin Miskundhed, Naade og rigelige Gave, ikke et Verk af Sønnen Jesus Christus alene eller af den Helligaand alene eller af Faderen alene uden de øvrige Personer, men af alle Tre tilhobe eller (som vi pleie at sige) af Alle tilsammen og af Hver iærdeleshed, dog ikke som af flere Guder eller af mere end een eneste Gud og Herre.

Ikke Sønnen alene har gjort sig til et Menneske, men alle tre Personer have forenet den menneskelige Natur med denne Person og iført ham vort Kjød, saaledes som Engelen siger Luc. 1, 35., da Jomfru Maria spørger: **Hvorledes skal dette gaa til, efterdi jeg kjender ikke Mand?** saa berører han ogsaa i sit Svar den guddommelige Majestæts tre Personer og siger: **Den Helligaand skal komme over dig, og den Høiestes Kraft skal overskygge dig.** Den Høiestes Kraft er den Høiestes Søn, Guds Søn, og den Høieste selv er Faderen. Alle disse Tre skulle blive en Dunkelhed trint om dig og gjøre dig til Moder, og dette skal gaa saa høit og forborgent til, at hverken du eller nogen Skabning vil forstaa, hvorledes en Jomfru bliver Guds Søns Moder. Saaledes er det her Faderen, Sønnen og den Helligaand, som fuldkommer det Verk, at den ene Person, nemlig Sønnen, bliver Menneske. Derfor har Skriften den Maade at tale paa, at den snart kalder den Helligaand, snart Sønnen, snart Faderen Ophavsmanden eller Skabe-

ren, som virker de guddommelige Gjerninger i hans Skabninger.

Saaledes blive vi ogsaa døbte **i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands,** og dog siger ogsaa Skriften stundom ogsaa blot, at vi ere døbte i **Christi Navn** eller **til Christus.** Ligesaa her, naar han siger: **Ved den Helligaands Gjenfødelse og Fornyelses Bad,** saa erklærer han, at vi formedelst den Helligaand ved Daaben blive gjenfødte og nye Mennesker. Dog skulle vi ved Daabens Meddelelse forholde os saaledes, som Christus har befalet og forordnet, saa alle tre Personer særskilt blive nævnte og erkjendte over Daaben. Ligesom det saaledes er ret talt om Gud Fader, naar St. Paulus i denne Epistel siger, at Gud vor Frelsers Naade, Miskundhed og Menneskekjærlighed er aabenbaret, saaledes vilde det og være ret talt, om man sagde: Jesu Christi Naade er aabenbaret, og desligeste ogsaa om man sagde: Den Helligaands Naade er aabenbaret. Og ligesom han siger: Ved den Helligaands Gjenfødelses og Fornyelses Bad, saaledes kunde jeg ogsaa sige: Ved Gud Faders Gjenfødelses Bad, eller: Ved vor Frelsers den Herre Jesu Christi Gjenfødelses Bad ꝛc., ligesom han selv Eph. 5, 25 flg. siger: **Christus hengav sig selv for Menigheden, paadet han kunde hellige den, idet han renſede den formedelst Vandbadet ved Ordet.** Desligeste ogsaa, ligesom St. Paulus siger, at vi blive retfærdiggjorte ved Gud Faders Naade, eller ved vor Frelsers Jesu Christi Naade, saaledes kunde jeg og medrette sige: Ved Gud den Helligaands Naade. Alt er rigtigt, thi det er Alt eet og det samme Verk, som den ene Gud virker hos os, og dog maa de tre Personer blive adskilte, ikke saaledes, at Gjerningerne ere forskjellige eller flere Slags, men saaledes, at vi erkjende Gud paa den Maade, at een er Gud Fader, Søn og Helligaand, hver en særskildt Person, men een og den samme Skaber og een eneste Gud.

Saaledes har St. Paulus hermed viist os Personens Forskjellighed og dog tillige det guddommelige Væsens Eenhed og sammenfattet Eenheden i det ene fælles Saliggjørelsesverk. Endvidere har han ikke forglemt at berøre hver Persons særlige Forskjellighed og Egenskab, ihvorvel disse Ting paa andre Steder ere vidtløftigere fremsatte. Thi at Sønnen er en anden Person end Faderen, og den Helligaand en anden end Faderen og Sønnen, er klart af det, som han siger, at **Gud har frelst os — ved Jesum Christum.** Ligesaa siger han om den Helligaand: **Hvilken han har udøst over os rigeligen**; han skjelner altsaa med Flid imellem Sønnens og Faderens Person og imellem den Helligaands Persom og begge de Øvriges.

Om **Gud Fader** siger Skriften, at han er den første Person, som ikke har sin Udgang fra nogen Anden, men af hvem Sønnen er født i Evighed, medens den Helligaand udgaar fra dem begge, hvad der baade her og andensteds ofte bliver henthydet til derved, at Faderen bliver nævnt først før de Andre, som den, der ikke har sin Oprindelse fra nogen Anden, og saaledes har aabenbaret sig, og tillige paa den Maade vil blive erkjendt, at han er vor Frelser Jesu Christi Fader, og netop i det Verk har aabenbaret sig for os, at han har skjenket os sit Ord og sin Forjættelse om denne sin Søn og sendt ham for at forløse Menneskeslægten.

Om **Guds Søn** tro vi — og saaledes bliver han ogsaa adskilt fra Faderen og Sønnen —, at han er den Person, som er født af Faderen fra Evighed, ved hvem Faderen ogsaa har aabenbaret sig for os, og for hvis Skyld han tillige har besluttet og forjættet at ville forløse Menneskeslægten; og at denne Person alene har taget menneskelig Natur paa sig og er bleven et Offer

for os, og saaledes har fuldendt vor Forløsnings Verk. Derfor siger St. Paulus: **Han har frelst os — ved Jesum Christum vor Frelser,** ligesom han ogsaa andensteds overalt pleier at sige, at Faderen formedelst Sønnen som Mellemmand eller Midler (der ikke er af sig selv, men af Faderen) skjænker os sin Erkjendelse, Naade og Salighed.

Ligesaa siger Skriften om **den Helliggaand** ibesynderlighed, at han er den Person, som udgaar baade fra Faderen og Sønnen fra Evighed, men paa den Maade er særskildt aabenbaret, at han fra Kirkens Begyndelse er bleven sendt eller, som St. Paulus her siger, **udøst** i Menneskenes Hjerter, forat de ved ham skulle blive helliggjorte. Dette Udtryk, at blive sendt eller udøst, bliver netop brugt om den Helliggaand, og fordi han er den Person, som udgaar fra Faderen og Sønnen, saa siges der ogsaa om ham, at han bliver udøst af Faderen og Sønnen, eller, som her, at han bliver udøst af Faderen **ved Christum;** thi det er netop det Samme, som om han vilde sige: Han bliver ikke udøst og skjænket af Faderen alene, men ogsaa af Christus; kun udgaar han fra Faderen som den første Person og fra Sønnen som den anden, dog fra begge tilsammen fra Evighed, bliver udøst indvortes over den evige Guddom og udvortes over de Troende.

At han siger, at den Helligaand bliver udøst **ved Christum,** det er ogsaa et Vidnesbyrd for Christi Guddom; thi at udøse og skjænke den Helligaand er en Gjerning, som ikke staar til nogen Anden end den guddommelige Majestæt alene.

Se, saaledes taler Apostelen om denne høie Artikel og om det guddommelige Væsens og de guddommelige Personers Hemmelighed, hvilket vi Christne maa saaledes tro og bekjende, som vi det af Guds Ord høre og lære, om vi end ikke med vor Forstand og Fornuft kunne begribe, hvorledes det egentlig forholder sig dermed. Thi her adskiller vi os fra alle andre Menneskers Lære og Tro, fra Jøders og Tyrkers og alle Ikkechristnes, og sige, at Ingen af dem Alle tror ret om Gud eller tilbeder eller finder den rette sande Gud, om de end med stort Skrig imod os rose sig af, at de have kun een Gud, men at vi gjøre mange Guder. Thi vi vide, at Gud hverken vil eller kan blive rettelig erkjendt eller tilbedet paa en anden Maade end i Overensstemmelse med hans Ord, hvorved han har aabenbaret sig selv, hvilket de hverken have eller kjende. Men vi vide, at vi visseligen have hans Ord, beviist og stadfæstet ved uimodsigelig Vidnesbyrd, hvori han saaledes aabenbarer sig og giver sig tilkjende, at han er Gud Fader og Gud Søn og Gud den Helligaand i eet, evigt, almægtigt, guddommeligt Væsen, og at der er ingen anden Gud end denne vor Herres Jesu Christi, hans evige Søns, Fader samt den Helligaand, høilovet i Evighed. Amen.

Første Juledag.

Prædiken over Evangeliet. *)

Luc. 2, 15-20.

Og det skete, der Englene fore fra dem til Himlen, da sagde disse Mennesker, Hyrderne, til hverandre: Lader os dog gaa hen til Bethlehem og se den Ting, som der er skeet, som Herren har ladet os vide. Og de kom hastelig og fandt baade Maria og Joseph, og Barnet liggende i Krybben. Men der de havde seet det, lode de dem vide det Ord, som var sagt til dem om dette Barn. Og Alle, som det hørte, forundrede sig over det, som Hyrderne sagde til dem. Men Maria bevarede alle disse Ord og overveiede dem i sit Hjerte. Og Hyrderne vendte tilbage, prisede og lovede Gud for alt det, som de havde hørt og seet, saasom det var sagt til dem.

Dette Evangelium er let at forstaa af det foregaaende Evangeliums Udlæggelse, thi det viser os et Exempel paa Fuldbyrdelsen af den Lære, som er given i det foregaaende Evangelium, idet Hyrderne gjorde og fandt det, som Englene sagde til dem. Derfor fremstiller dette Evangelium for os, **hvilke Følgerne og Frugterne ere af Guds Ord, og hvilke de Tegn, hvoraf man erkjender, om Guds Ord bliver og virker i os.**

Det **første** og fornemste Stykke er **Troen.** Thi om disse Hyrder ikke havde troet Engelens Ord, saa vare de ikke gangne til Bethlehem, havde heller ikke gjort nogen af de Ting, som Evangeliet fortæller om dem. Men om Nogen vilde sige: Ja, jeg vilde ogsaa nok tro, om en Engel fra Himlen saaledes forkyndte mig det, saa er det bare Snak. Thi hvo, som ikke annammer Ordet for dets egen Skyld, han annammer det endnu mindre for Prædikantens Skyld, om end alle Engle prædikede for ham. Og hvo, som annammer det for Prædikantens Skyld, han tror ikke Ordet, ei heller paa Gud formedelst Ordet, men han tror Prædikanten og paa Prædikanten, derfor bestaar hans Tro heller ikke længe; men hvo, som tror Ordet, han agter ikke paa, hvo Personen er, som udtaler Ordet, og ærer heller ikke Ordet for Personens Skyld, men tvertimod Personen for Ordets Skyld, sætter stedse Personen under Ordet, og om Personen gik under eller og faldt fra Troen og prædikede anderledes, saa lader han før Personen end Ordet fare, bliver ved det, som han har hørt, Personen være, hvorledes han vil, komme og gaa, naar han kan og vil.

Dette er ogsaa den rette Forskjel mellem den guddommelige Tro og den menneskelige Tro, at den menneskelige Tro hænger ved Personen, tror, forlader sig paa og ærer Ordet for dens Skyld, som udsiger det. Men den guddommelige Tro derimod fæster sig ved Ordet som ved Gud selv, tror, forlader sig paa og ærer Ordet, ikke for dens Skyld, som har udtalt det, men fordi den føler, at det er saa vist og sandt, at Ingen mere kan rive ham derfra, om end den Samme, som havde forkyndt ham det, forsøgte derpaa. Dette se vi af Samarita-

*) Se Oversætterens Anmærkning Side 124.

nerne Joh. 4, 42.: da de først havde hørt om Christus af den hedenske Kvinde og paa hendes Ord gik ud af Staden til Christus, saa sagde de, da de havde hørt ham selv, til Kvinden: **Vi tro nu ikke længere for din Tales Skyld; thi vi have selv hørt og vide, at denne er sandeligen den Verdens Frelser Christus.**

Derimod alle de, som troede paa Christus for hans Personis og hans Undergjerningers Skyld, de faldt Alle fra, da han blev korsfæstet. Saaledes er det nu, og saaledes har det været alle Tider: Ordet maa i og for sig, uden alt Hensyn til Personer, gjøre Hjertet Fyldest, indeslutte og omfatte Mennesket, saa at det, ligesom fanget deri, føler, hvor sandt og ret det er, om end al Verden, alle Engle, alle Helvedes Fyrster sagde anderledes, ja om Gud selv sagde anderledes, saaledes som han ogsaa undertiden gjør, naar han prøver sine Udvalgte og lader, som om han vilde noget Andet, end hvad han forhen har sagt, saaledes som det hendte med Abraham, da han fik Befaling til at offre sin Søn Isak, og med Jakob i hans Kamp med Engelen, og David, da han blev fordreven af Absalon sin Søn 2c.

Denne Tro holder Stand i Liv og Død, i Himmel og Helvede, og ingen Ting kan omstøde den, thi den staar paa det blotte Ord og foragter alle Personer. En saadan Tro have ogsaa Hyrderne havt, thi de gribe til og hænge saa fast ved Ordet, at de forglemme Englene, som have sagt dem det; de sige ikke: Lader os gaa hen og se de Ting, som Englene have forkyndt os, men: **de Ting som Gud har ladet os vide.** Engelen er allerede strax forglemt, og Guds Ord alene fastholdt. Det Samme siger Lucas ogsaa i dette Evangelium om Maria, at hun bevarede og overveiede disse Ord i sit Hjerte. Hun har ganske vist ingenlunde ladet sig anfægte af Hyrdernes ringe Personer, men har holdt det Altsammen for Guds Ord, ikke blot hun, men ogsaa alle de Andre, som hørte denne Hyrdernes Tale og forundrede sig derover, som Texten siger: Alle have de kun holdt fast ved Ordet.

Ihvorvel det nu er en Udtryksmaade, som bruges i det hebraiske og græske Sprog, at naar der tales om en Begivenhed, saa kalder man den **et Ord,** saaledes som det her efter Grundtexten hedder: **Lader os gaa hen og se det Ord** 2c. (eftersom Begivenheden bliver fattet i Ord og derved kundgjort) — saa er det dog saaledes anordnet af Gud ogsaa af den Grund, at Troen maa blive betegnet, der hænger ved **Ordet** og forlader sig paa det **Ord,** som udsiges om Begivenhederne. Thi om ikke Christi Liv og Lidelser vare fattede i Ord, hvorved Troen kunde fæste sig, saa havde de ikke været til nogen Nytte, eftersom alle de, som saa det med sine Øine, ingen eller høist liden Frugt havde deraf.

Det **andet** Stykke er **Aandens Enighed.** Thi det er den christelige Troes Natur, at den forener Hjerterne, saa at de blive af eet Sind og een Villie, saaledes som Ps. 133. siger derom: **Se, hvor godt og hvor lifligt er det, at Brødre bo eendrægtigen tilsammen.** Om Aandens Enighed taler St. Paulus paa mange Steder, saasom Rom. 12, 18.; 1 Cor. 12, 4. og Eph. 4, 3., hvor han siger: **Beflitter Eder paa at bevare Aandens Eenhed i Fredens Baand.** Saadan Enighed er ikke mulig uden for Troen, thi som man siger: Hver tykkes allerbedst om sin Maneer, Se derfor Landet fuldt af Narre er. Det seer man af Erfaring, hvorledes Alt er sønderstykket i Ordener, Stænder og Sekter; Enhver tror om sin Orden, sin Stand, sit Væsen, sin Gjerning og sit Foretagende, at det er den bedste og beneste Vei til Himlen, foragter de Øvrige og antager sig dem ikke, saaledes som vi nu se blandt Præster, Munke, Biskoper og Alt, hvad geistligt er.

Men de, som have en ret Tro, de vide, at det kommer aldeles an paa Troen, deri stemme de fuldkommen overeens. Derfor deles og adsplittes de ikke for nogen udvortes Stands, Vandels eller Gjernings Skyld. Alt, hvad der er udvortes, hvormange Slags det endogsaa er, er dem lige kjært, saaledes er ogsaa Hyrderne her af eet Sind og een Villie; de tale Eet og mene Eet og sige: Lader os gaa ꝛc.

Det **tredie** Stykke er **Ydmyghed,** at de erkjende sig selv som Mennesker. Derfor føier Evangelisten dette Ord til og siger: **Disse Mennesker, Hyrderne** ꝛc. Thi Troen belærer os snart om, at Alt, hvad menneskeligt er, har intet Værd for Gud. Derfor foragte de sig selv og tænke ikke høit om sig selv, hvad der er den sande grundige Ydmyghed og Selverkjendelse. Thi Ydmygheden fører det med sig, at de slet ikke spørge efter alt det, som er stort og høit i Verden, men holde sig til de ringe og fattige foragtede Mennesker, saaledes som St. Paulus lærer Rom. 12. 16., hvor han siger: **Tragter ikke efter de høie Ting, men holder Eder til de lave.** Derom siger ogsaa Pſ. 15, 4.: **Den Retfærdige foragter den Ugudelige, men ærer den Gudfrygtige.**

Af alt dette følger da **Fred.** Thi den, som ikke bryder sig om, hvad der er udvortes og stort, han lader det med Lethed fare og kives ikke med Nogen derom; han føler vel Noget, som er bedre, hos sig indvortes, i sit Hjertes Tro. Man finder vel ogsaa en Slags Enighed, Fred og Ydmyghed iblandt Mordere, aabenbare Syndere, ja ogsaa iblandt Hyklere, men det er en Kjødets Enighed, ikke Aandens, saaledes som Pilatus og Herodes bleve enige med hinanden og viste Fredsommelighed og Ydmyghed ligeover for hinanden; saaledes ogsaa Jøderne. Det er dermed, som det hedder Pſ. 2.: **Jordens Konger og Fyrster raadslaa tilsammen imod Herren og imod hans Salvede.** Saaledes ere ogsaa Paven, Munkene og Præsterne enige, naar det gjælder at modstræbe Gud, medens der ellers er idel Splidagtighed imellem dem indbyrdes. Derfor hedder dette en Aandens Enighed, Ydmyghed og Fred, eftersom den viser sig i aandelige Anliggender, det er i Christus.

Det **fjerde** Stykke er **Kjærlighed til Næsten** og **Selvfornegtelse.** Dette bevise Hyrderne, idet de forlade deres Faar og gaa hen, ikke til de høie og store Herrer i Jerusalem, ikke til Raadsherrerne i Bethlehem, men til den fattige lille Hob i Stalden. De holde sig til de Ringe, udentvivl villige og beredte til at tjene dem og til at gjøre Alt, hvad man maatte begjære af dem. Havde Troen ikke været der, de vilde ikke saaledes have gaaet fra Faarene og ladet deres Eget ligge, og det uagtet Engelen ikke havde befalet dem det, thi de gjorde det af fri Villie og af egen Drift, som Texten siger: **De sagde til hverandre: Lader os dog gaa hen** ꝛc. — **og de kom hastelig,** — da dog Engelen ingenlunde havde givet dem nogen Befaling, nogen Formaning, noget Raad, men kun viist dem, hvad de ville finde, og overladt det til deres frie Villie, om de vilde gaa og søge.

Saaledes gjør Kjærligheden ogsaa, den behøver ingen Befaling, den gjør af sig selv alle Ting, den skynder sig og nøler ikke, det er den nok, at der kun bliver pegt derpaa, den trænger og taaler ingen Driver. Ak, derom var der Meget at sige! Saaledes skal et christeligt Liv frivilligen øve sig i Kjærlighed, forglemme sig selv og sit Eget, kun tænke paa Næsten og skynde sig med at ile ham til Hjelp, som St. Paulus siger Ph. 2, 4.: **Seer ikke Enhver paa sit Eget, men Enhver ogsaa paa Andres.** Og Gal. 6, 2.: **Bærer hverandres Byrder, og opfylder saaledes Christi Lov.** Men nu har Paven med sine Biskoper og Præster opfyldt Verden med Lov og Tvang,

og der gives nu intet Andet i al Verden end idel Driven og Ængsten, der er ingen frivillig Orden eller Stand længer, saaledes som det ogsaa er forudforkyndt, at Kjærligheden skal udslukkes, og Verden fordærves ved Menneskelærdomme.

Det **femte** Stykke er **Glæde,** der yttrer sig i Ord, idet man gjerne hører og taler om det, som Troen har annammet i Hjertet. Saaledes snakke Hyrderne her i Glæde og Venlighed med hverandre om det, som de have hørt og troet. Og de bruge saa mange Ord, at man næsten kunde sige, at de førte unyttigt Prat. Det er dem ikke nok at sige: **Lader os gaa til Bethlehem og se den Ting, som der er skeet,** men de føie til: **som Herren har gjort og ladet os vide.** Er det ikke en overflødig Tale, naar de sige: **den Ting som er skeet, som Gud har gjort?** De havde dog kunnet sige i al Korthed: Lader os se den Ting, som Gud har gjort. Men Aandens Glæde flyder ligesom over med glade Ord, og dog er det dem slet ikke overflødigt, tvertimod endnu altfor lidet; de kunne ikke saaledes faa udøse sit Hjerte, som de gjerne vilde.

Det **sjette** Stykke er, at de **lade Gjerningen følge paa deres Tale;** thi som St. Paulus siger 1 Cor. 4, 20.: **Guds Rige bestaar ikke i Ord, men i Kraft.** Saaledes sige Hyrderne her ikke blot: **Lader os gaa hen og se;** men de gaa ogsaa hen; ja de gjøre endnu mere, end de sige, thi Texten siger: **de kom hastelig,** og det er jo mere end simpelthen at gaa, hvorom de vare komne overeens. Saaledes gjør Troen og Kjærligheden altid mere, end den siger, og den er i alle Maader levende, driftig, virksom og overflødig. Saaledes skal en Christen tale lidet, men handle meget, hvad han da visseligen gjør, saafremt han er en ret Christen; men gjør han det ikke, saa er han endnu ikke nogen ret Christen.

Det **syvende** Stykke bestaar deri, at de **frit bekjende** og **aabenbart prædike** det Ord, som var sagt dem om Barnet. Dette er den fornemste Gjerning i det christelige Liv, derpaa maa man vove Legeme og Liv, Gods og Ære. Thi at tro ret og føre en god Vandel hemmeligen og for sig selv, det anfegtes ikke saa haardt af den onde Aand. Men naar man vil drage ud og udbrede, bekjende, prædike og prise det, at det ogsaa kan komme Andre til Gode, det kan han ikke taale. Derfor siger Lucas her, at de ikke alene ere komne og have seet, men ogsaa have forkyndt om Barnet, hvad de have hørt paa Marken, og det ikke blot for Maria og Joseph, men for Hvermand.

Mener du ikke, at der har været nok af dem, som have holdt dem for Narre og affindige Folk, da de understode sig til som simple og ulærde Lægfolk at tale om Engle-Sang og Prædiken? Hvorledes vilde man nu have modtaget en Saadan, om han for Pave, Biskoper og Lærde kom frem med saadanne Historier, ja med det, som var mindre forunderligt? Men Hyrderne var i deres Troes og Glædes Fylde gjerne taabelige i Menneskenes Øine for Guds Syld. Saa gjør en Christen ogsaa gjerne; thi Guds Ord maa i denne Verden blive holdt for Daarskab og Vildfarelse.

Det **ottende** Stykke er **den christelige Frihed,** som ikke er bunden til nogen bestemt Gjerning; men alle gode Gjerninger ere for en Christen lige, alt eftersom de falde sig. Thi disse Hyrder løbe ikke ud i noger Ørken, tage ikke Munkekappen paa sig, lade sig ikke kronrage, gjøre ingen Forandring hverken med Hensyn til Klæder, Tider, Mad, Drikke eller nogen udvortes Gjerning, men gaa tilbage til deres Kvægfold og tjene Gud der. Thi det christelige Væsen bestaar ikke i udvortes Vandel, det forandrer ikke Mennesket med Hensyn til dets udvortes Tilstand, men med Hensyn til dets indvortes, det er, det giver et andet Hjerte, en anden Villie og Hu, et andet

Sindelag, som gjør netop de samme Gjerninger, som en Anden gjør uden saadant Sindelag og saadan Villie. Thi en Christen veed, at det kommer ganske an paa Troen, derfor gaar, staar, æder, drikker, klæder han sig, virker og vandrer han som en anden Mand i sin Stand, saa at man ikke bliver var hans Christendom, saaledes som Christus siger Luc. 17, 20.: **Guds Rige kommer ikke saaledes, at man kan pege derpaa. De skulle heller ikke sige: se her eller se der er det; thi se, Guds Rige er indeni Eder.**

Imod denne Frihed strider Paven og den geistlige Stand med deres Love og udvalgte Klæder, Mad, Bønner, Steder og Personer, de fange sig selv og alle Andre i saadanne Sjælesnarer, hvormed de have opfyldt Verden, saaledes som St. Antonius saa det i et Syn. Thi de mene, at det kommer an paa deres Væsen og Gjerninger, om man bliver salig, kalder andre Folk verdslige, skjønt de dog selv ere syv Gange verdsligere, eftersom Alt, hvad de have, er idel Menneskeværk, hvorom Gud Intet har befalet.

Det **niende** og sidste Stykke er **at prise og takke Gud;** thi vi kunne ikke med nogensomhelst Gjerninger gjengjælde Gud hans Godhed og Naade, men kun med Lov og Tak, som da ogsaa gaar fra Hjertet, og ikke trænger til mange Orgler, Klokker og meget Skraal. Troen lærer os snart saadan Lov og Tak, saaledes som der her staar skrevet om Hyrderne, at de vendte tilbage til deres Hjorder, prisede og lovede Gud. De ere meget vel tilfredse, om de end ikke ere blevne rigere, om de end ikke blive mere ærede, ikke fik bedre Mad og Drikke, ikke fik en bedre Haandtering at drive end før.

Se, saaledes har du i dette Evangelium et ret christeligt Levnet afmalet, for det Første med Hensyn til dets udvortes Væsen, at det udvortes har ingen eller ganske liden Anseelse for Menneskene, ja for Størstedelen er Vildfarelse og Narreverk, men dernæst med Hensyn til det Indvortes er det idel Lys, Glæde og Salighed. Deraf seer man nu, hvad Apostelen mener, naar han Gal. 5, 22. opregner Aandens Frugter og siger: **Aandens Frugter** (det er Troens Gjerninger) **ere Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Tro, Sagtmodighed, Afholdenhed.** Her opregnes ingen bestemt Person, Tid, Mad, Klædedragt, Sted eller desligeste opdigtet Menneskeverk, som vi nu se det vrimle af i Papisternes Levnet.

Den hemmelige Betydning.

Hvad det nu betyder at finde Christus i saadan Fattigdom, og hvad der betegnes ved hans Svøb og Krybbe, det er sagt ved det foregaaende Evangelium, at nemlig hans Armod lærer os, hvorledes vi skulle finde ham i vor Næste, i den ringeste og mest trængende af vore Medmennesker, og at hans Svøb er den hellige Skrift, saa at vi i vort udvortes Liv skulle holde os til vor trængende Næste, men i vor Granskning og vort indre Liv kun holde os til Skriften, paadet at Christus alene maa være Manden i begge Henseender, og at han til alle Sider maa staa for os. Aristoteles, Pavens og alle Menneskers Bøger skal man skye, eller læse saaledes, at man ikke søger Sjælebedring deri, men for at øve sig i, hvad Tiden og dette Liv fordrer, saaledes som man lærer et Haandverk eller verdslig Ret.

Men det er ikke skeet for Intet, at St. Lucas sætter Maria foran Joseph og dem begge foran Barnet, idet han siger: **De fandt baade Maria og Joseph, og Barnet liggende i Krybben.** Nu er der ovenfor sagt, at Maria betegner den christelige Kirke, og Joseph Kirkens Tjenere, saadanne, som Biskoperne og Præsterne skulle være, naar de prædikede Evangeliet. Nu bliver Kirken foretrukket fremfor Kirkens

Prælater, saaledes som ogsaa Christus siger Luc. 22, 26.: **Den Øverste blandt Eder være som den, der tjener.** Hermed forholder det sig nufortiden omvendt, hvad der heller ikke er underligt, eftersom de have forkastet Evangeliet og ophøiet Menneskelærdomme. Den christelige Kirke bevarer nu alle Guds Ord i sit Hjerte og overveier dem, holder dem op imod hverandre og imod Skriften. Derfor hvo, som skal finde Christus, han maa først finde Kirken. Hvorledes skulde man faa at vide, hvor Christus var og hans Tro, naar man ikke vidste, hvor hans Troende vare? Og hvo, som vil vide Noget om Christus, han maa ikke tro sig selv eller bygge sig en egen Bro til Himlen formedelst sin egen Fornuft, men gaa til Kirken, søge og raadspørge den. Nu er de ikke Træ og Steen, men Forsamlingen af dem, som tro paa Christus; til dem maa man holde sig og se, hvorledes de tro, leve og lære, de have Christus ganske vist hos sig; thi udenfor den christelige Kirke er ingen Sandhed, ingen Christus, ingen Salighed. Deraf følger, at det er usikkert og falskt, naar Paven eller en Biskop vil have, at man skal tro paa ham alene, og saaledes udgiver sig for en Mester; thi de fare alle vild og maa fare vild. Men deres Lære skal være Forsamlingen underdanig; hvad de lære, skal Menigheden prøve og bedømme, og dens Dom skal man anerkjende, paadet at Maria maa blive sat foran Joseph, Kirken faa Forrangen for Prædikanterne; thi de staar ikke om Joseph, men om Maria, at hun bevarer disse Ord i sit Hjerte, betragter, overveier og holder dem imod hverandre. Dette har ogsaa Apostelen lært 1 Cor. 14, 29 flg., naar han siger: **To eller Tre udlægge Skriften, og de Andre bedømmer det. Men dersom en Anden, som sidder der, faar en Aabenbarelse, da tie den Første.** Men nu ere Paven og hans Tilhængere blevne Tyranner, have vendt op og ned paa denne christelige, guddommelige og apostolske Orden, og indført en aldeles hedensk og pythagoræisk Maneer, saa at de kunne sige, sludre og digte op, hvad de ville, der er Ingen, som faar dømme dem, Ingen, som faar gjøre Indsigelser eller byde dem at tie. Og dermed have de ogsaa udslukket Aanden, saa at man hos dem hverken finder Maria eller Joseph eller Christus, men idel Rotter, Muus, Ogler og Slanger i deres forgiftige Lærdomme og Hyklerier.

Dette Evangelium er iøvrigt egentlig ikke noget Stridsevangelium, thi det lærer christelige Sæder og Gjerninger og begrunder ikke saa aabenbart Troens Artikel, ihvorvel det, som nys omtalt, kan være stærkt nok i Mysterierne. Men Mysterierne stride ikke, det skal der aabenbare Sprog til, som klarligen godtgjøre Troens Artikler.

Første Juledag.

Prædiken over Epistelen. *)

Ebr. 1, 1-2.

Efterat Gud fordum havde talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene ved Propheterne, saa har han i disse sidste Dage talet til os ved Sønnen, hvem han har sat til en Arving over alle Ting, ved hvem han og har gjort Verden, og som, efterdi han er Herlighedens Afglands og hans Væsens udtrykte Billede og bærer alle Ting ved sin Kraftes Ord, gjorde ved sig selv vore Synders Renselse og satte sig hos Majestætens høire Haand i det Høie; og han er bleven saa meget ypperligere end Englene, som han har arvet et herligere Navn fremfor dem. Thi til hvilken Engel sagde han nogen Tid: Du er min Søn, jeg fødte dig idag? Og atter: Jeg skal være han en Fader, og han skal være mig en Søn? Men atter, naar han indfører den Førstefødte i Jorderige, siger han: Og alle Guds Engle skulle tilbede ham. Og om Englene siger han: Han bruger sine Engle som Vinde, og sine Tjenere som Ildslue; men til Sønnen: Din Throne, o Gud! staar i al Evighed; Retviisheds Spiir er dit Riges Spiir. Du elskede Retfærdighed og hadede Uret; derfor har, o Gud! din Gud salvet dig med Glædens Olie fremfor dine Medbrødre; og: Du, Herre! grundfæstede Jorden fra Begyndelsen, og Himlene ere dine Hænders Gjerninger. De skulle forgaa, men du bliver ved; og de skulle alle blive gamle som et Klædebon; ja som et Klæde skal du sammenrulle dem, og de skulle omskiftes; men du, du er den samme, og dine Aar skulle ikke aflade.

Det er en stærk, mægtig og høi Epistel, som tager en vældig Flugt og indskjærper den høie Troens Artikel om Christi Guddom. Det er nu en Mening, som har temmelig stor Sandsynlighed for sig, at den ikke er af St. Paulus, eftersom den har en langtmere pyntet Stiil, end St. Paulus paa andre Steder pleier at bruge. Nogle mene, at den er af St. Lucas, Nogle af St. Apollos, hvem St. Lucas Ap. G. 18, 24. roser som den, der har været forfaren i Skrifterne ligeover for Jøderne. Det er sandt, at ingen Epistel med saadan Kraft bruger Skriften som denne, saa at det maa have været en fortræffelig apostolisk Mand, han maa nu have været, hvem han vil. Denne Epistel gjør nu intet Andet end at begrunde og befordre Troen paa Christi Guddom, saaledes som jeg har sagt, saa at næsten intet Sted i Skriften saa kraftigen driver paa denne Artikel. Derfor maa vi blive staaende ved den og betragte den Stykke for Stykke.

For det Første er Hensigten med Apostelens Skrivelse den, at han gjerne vilde have Jøderne bragte til den christelige Tro, og han trænger sandelig, som vi skulle faa høre, haardt ind paa dem, paadet at de ikke skulle kunne negte, at Christus er sand Gud. Men saafremt han nu er Gud og Guds Søn og selv har prædiket for os, saa maa det med Nødvendighed og Billighed fordres af os, at vi nu meget mere tro ham, eftersom Fædrene fordum have troet, uagtet han kun talede til dem igjennem Propheterne.

*) Se Overs. Anm. Side 124.

Saaledes holder han imod hinanden Prædikanterne og Disciplene: Fædrene og os, det er Disciplene; Propheterne og Christus, det er Prædikanterne; for os prædiker Sønnen, Herren selv, for Fædrene prædikede Tjenerne. Da nu Fædrene have troet Tjenerne, hvormeget mere havde de da ikke troet Herren selv? Og naar nu vi ikke tro Herren, hvormeget mindre skulde vi da have troet Tjenerne? Saaledes beviser han det Ene med det Andet, saa at vor Vantro bliver grueligen tilskamme ligeoverfor Fædrenes Tro, og paa den anden Side Fædrenes Tro høiligen æret ligeoverfor vor Vantro. Og det forøger endnu mere vor Skam, at Gud har talet til Fædrene, ikke een Gang, men mange Gange, ikke paa een Maade, men paa mange Maader, og at de dog hver Gang til enhver Tid have troet; men vi lade os ved dette Exempel ikke bevæge til blot een Gang at tro Herren selv. Se saaledes gaar han frem med kraftig Tale for at omvende Jøderne, dog hjalp det ikke.

Mange Gange og paa mange Maader.

Mellem disse tvende Ord er der efter min Mening den Forskjel, at Ordene **mange Gange** sigte dertil, at der har været mange Propheter efter hverandre, og at ikke alle Prophetier ere skeede ved een Prophet eller paa een Tid. Ordene **paa mange Maader** have derimod Hensyn til, at Gud ved een Prophet, endsige ved flere har talt snart paa en, snart paa en anden Maade; stundom har han fremført sin Mening med klare Ord, stundom ved Billeder og Syner, som f. Ex., naar Ezechiel beskriver de fire Evangelister med fire Dyr. Ligesaa siger Esaias stundom med klare Ord, at Christus skulde blive en Konge, stundom kalder han ham et Skud og en Spire af Isai Stamme eller en høi Jordens Frugt, og saa fremdeles er der paa mange Maader talt om Christus. Desuden sigter ogsaa dette **paa mange Maader** ogsaa dertil, at han har talt snart paa den ene og snart paa den anden Maade, ved at komme Israel til Hjælp ogsaa i det Timelige, thi det var forskjellige Maader, da han førte dem ved Moses ud af Ægypten, da han førte dem igjennem det røde Hav, da han bød David at stride, og saa fremdeles. Det har ikke været eet Slags, men mange Slags Ord, ligesom da ogsaa Gjerningerne vare indbyrdes forskjellige. Men Troen var dog stedse een og den samme alle Gange og ved alle forskjellige Maader.

Hvor særdeles smukt og venligt lokker og indbyder han Jøderne, idet han foreholder dem Fædrene og Propheterne og den samme Gud; thi Jøderne holdt saare fast paa Fædrene, Propheterne og Gud, som fordum havde talet til dem, men nu ville de ikke tro ham og ikke tage til Hjerte, at Gud ikke een Gang, men mange Gange, ikke paa een Maade havde talet til Fædrene, som de godt maatte vide og bekjende. Men nu, da han taler en anden Gang og paa en anden Maade, saa ville vi ikke tro. Paa en saadan Maade har han aldrig tilforn talt; paa den Maade vil han heller aldrig tale mere. Den Maade at tale paa, som de gjerne ønskede, vil der derfor aldrig blive Noget af, eftersom han endnu aldrig nogensinde før i Tiden har talt paa den Maade, som de have forlangt; thi det hindrer Troen og Guds Verk. Man maa overlade til Gud at bestemme Tid, Person og Maade at tale paa og kun tænke paa Troen.

Derfor siger han træffende: **Tilsidst,** thi der vil komme nogen anden Maade at prædike paa før den yderste Dag; det er den sidste Gang og den sidste Maade, hvorpaa han har ifinde at tale, det samme ene Ord har han efterladt sig og befalet at skulle prædikes indtil Enden, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 11, 26.: **Saa**

ofte som I æde dette Brød og drikker denne Kalk, forkynde I Herrens Død, indtil han kommer. Derfor tilstopper han ogsaa deres gabende Munde, idet han siger **i disse Dage,** paadet at de ikke skulle behøve at gabe paa andre tilkommende Dage: de ere allerede her, de Dage, hvori Gud har begyndt at tale for sidste Gang og paa sidste Maade.

Ved Sønnen.

Her begynder han at prise den sidste Lærer, Taler og Apostel, Christus nemlig, og det saaledes, at han med stærke, fastgrundede Skriftsprog beviser ham at være Guds rette Søn og en Herre over alle Ting. Og her skulle vi engang ret lære Christus at kjende, hvorledes det forholder sig med ham, med hans tvende Naturer, den guddommelige og menneskelige. I dette Stykke fare nemlig Mange vild og udspinde forendeel Fabler af Christi Ord, idet de af dem henføre til hans guddommelige Natur, hvad der dog angaar hans menneskelige, og forblinde sig selv i Skriften. Thi med Hensyn til Christi Ord er det af største Vigtighed at vide, hvilke der angaa hans guddommelige og hvilke hans menneskelige Natur; veed man det, saa er Alt let og klart.

Men førend vi gjøre det, maa vi først høre de Spørgsmaal, som En og Anden kunde rette til mig. Skal dette, vil man maaske spørge, være den sidste Prædiken, hvad siger man da om Elias og Enoch, som man har meent skulde komme imod Antichristen? Jeg svarer: Angaaende Eliæ Tilkommelse holder jeg for, at han legemligen ikke vil komme. Jeg veed vel, at St. Augustin etsteds siger: Alle Christne nære den faste Formening, at Elias skal komme og Antichristen; men jeg veed ogsaa vel, at der ikke findes noget Skriftsted, som beviser dette. Thi hvad Malachias 4, 5. siger om en kommende Elias, det henfører Engelen Gabriel Luc. 1, 17. med Bestemthed til Johannes den Døber. Men endnu meget stærkere udtaler sig Christus, naar han Marc. 9, 13. siger: **Men jeg siger Eder, at baade er Elias kommen, og at de gjorde med ham, hvad de vilde, efterdi der er skrevet om ham.** Er nu Johannes den Elias, om hvem der er skrevet, saaledes som Herren her siger, saa er Skriftstedet hos Malachias allerede opfyldt. Thi der er ingen Anden, som taler om Eliæ Komme. Men at Herren kort iforveien siger: **Elias skal vel komme først og skikke alle Ting tilrette,** maa vel kunne forstaaes saaledes, som om Herren har omtalt Eliæ Embede paa denne Maade: Jeg veed vel, at Elias skal komme først og skikke alle Ting tilrette, men han er allerede kommen og har gjort dette. Denne Opfattelse bliver ogsaa gjort nødvendig derved, at han strax efter at have talt om denne Eliæ Tilkommelse og Embede taler om sin Lidelse saaledes: **Og det skal ske, som det er skrevet om Menneskens Søn, at han skal lide Meget og foragtes.** Men skal dette ske efter Elias, saa maa man jo være kommen iforveien; derfor ved jeg slet Intet mere om nogen Eliæ Tilkommelse. Det skulde da være, at hans Aand, det er, at Guds Ord skulde blive bragt frem igjen, saaledes som det nu seer ud til; thi at Paven tilligemed Tyrken er Antichristen, derom nærer jeg ingen Tvivl længer; du maa tro, hvad du vil.

Nu, paadet at vi igjen maa komme tilbage til Christus, saa bør man tro fast og vist, at Christus er sand Gud og sandt Menneske. Og stundom taler Skriften og han selv efter den guddommelige Natur, stundom efter den menneskelige Natur. Naar han f. Ex. Joh. 8, 58. siger: **Førend Abraham blev, er jeg,** saa er det talt om hans Guddom, men naar han Matth. 20, 23. siger til Jakobus og Johannes: **At sidde ved min høire og ved min venstre**

Side hører ikke mig til at give Nogen, uden dem, som det er beredt af min Fader, saa er det talt om hans Manddom, som heller ikke var istand til at hjælpe sig selv, da han hang paa Korset. Rigtignok ville Nogle her vise store Kunster med deres mørke Udlæggelse for at imødegaa Kjætterne. Saaledes er det ogsaa Menneskets Christus, naar han Marc. 13, 32. siger: **Om den Dag og Time veed Ingen, hverken Englene, som ere i Himlen, ikke heller Sønnen, uden Faderen alene.** Her behøves ikke den Udlægning: **Sønnen veed det ikke,** det er, han vil ikke sige det. Hvad skal en saadan Udlægning til? Christus har efter sin menneskelige Natur ligesom et andet helligt naturligt Menneske ikke til enhver Tid tænkt, talt, villet og givet Agt paa alle Ting, saaledes som Nogle gjøre et almægtigt Menneske af ham og paa en uforstandig Maade blande begge Naturer og deres Verk i hinanden. Ligesom han ikke til enhver Tid har seet, hørt og følt alle Ting, saaledes har han heller ikke til enhver Tid anskuet alle Ting med sit Hjerte, men det er skeet, alt eftersom Gud har ført ham og forebragt ham det. Fuld af Naade og Viisdom har han været, saa at Alt, hvad der er kommet ham fore, det har han kunnet dømme og underviise om, og det af den Grund, at Guddommen, som alene seer og kjender alle Ting, i ham var personlig tilstede. Og endelig hør Alt, hvad der siges om Christi Fornedrelse og Ophøielse, henføres til den menneskelige Natur; thi den guddommelige Natur kan hverken blive fornedret eller ophøiet.

Hvem han har sat til en Arving over alle Ting.

Dette er talt efter hans menneskelige Natur, thi vi maa tro, at Christus ikke blot efter sin guddommelige, men ogsaa efter sin menneskelige Natur er over alle Ting, saa at alle Skabninger ere Menneskets Christus underdanige og underkastede. Han har skabt alle Ting som Gud, men som Menneske skaber han Intet, men dog ere alle Ting ham underdanige, saaledes som David siger Ps. 8, 7.: **Du har lagt alle Ting under hans Fødder.**

Saaledes er Christus vor Gud og vor Herre. Som Gud skaber han os, som Herre tjene vi ham, og han hersker over os. Apostelen tænker da i denne Epistel at tale om ham som sand Gud og en Herre over alle Ting. Thi om end de tvende Naturer er indbyrdes forskjellige, saa er det dog een Person, saa at Alt, hvad Christus gjør eller lider, det har Gud tilvisse gjort og lidt, ihvorvel alt dette kun har mødt den ene Natur. Naar jeg saaledes, for at bruge et Billede, taler om et Menneskes Been, som er saaret, saa siger jeg: Mennesket er saaret, uagtet dets Sjæl eller det hele Menneske dog ikke er saaret, men kun en Deel af dets Legeme; Sjæl og Legeme ere nemlig Eet. Saaledes som jeg nu maa tale om Sjæl og Legeme hver for sig, saaledes ogsaa om Christus. Saaledes er det ikke urigtigt talt, naar jeg siger, at jeg ikke kjender Solen om Natten, da jeg dog ifølge min Fornuft kjender den godt, men ikke fornemmer den med Øinene; saaledes veed Christus Intet om den yderste Dag, og veed dog godt derom ꝛc.

Ved hvem han og har gjort Verden.

Se der, det er den samme Søn, der er sat som en Arving over alle Ting efter sin menneskelige Natur, og ved hvem dog den hele Verden er skabt efter hans guddommelige Natur. Een Person, to Naturer, tvende Slags Gjerninger; een Christus, men to Slags Væsen. Her tage de høie Ord sin Begyndelse.

Det er jo klart, at Apostelen taler om Sønnen som den, der er sat til en Arving, og ved hvem hele Verden er skabt. Er da Alt skabt ved ham, saa maa han selv

være uskabt. Heraf følger da klarligen, at han er sand Gud; thi Alt, som ikke er skabt, og som dog er Noget, det maa være Gud. Paa den anden Side maa Alt, hvad der er frembragt, være en Skabning og ikke Gud, thi det har sin Tilværelse, ikke fra sig selv, men fra den, som har frembragt det. Men nu ere alle Ting skabte ved Christum, og han er ikke skabt ved Nogen: saa har han da visselig sin Tilværelse af og i sig selv og ikke fra nogen skabt Ting, heller ikke fra nogen Skaber.

Endvidere, naar han nu er Søn, saa kan han ikke være alene, han maa have en Fader, og naar Gud ved ham har gjort Verden, saa maa denne Gud, som ved ham har skabt Verden, ikke være den samme som den, ved hvem han har skabt den. Altsaa følger heraf, at der maa være to Personer, indbyrdes forskjellige, nemlig Faderen og Sønnen, medens der dog kun er een Gud. Saaledes fremgaar det, at Christus med Faderen er een sand Gud i eet guddommeligt Væsen, een Verdens Skaber og Frembringer, og at der ingen anden Forskjel er, end at han er Sønnen og hin Faderen, og at han ikke maa være skabt af Faderen, saaledes som Verden, men født fra Evighed, ikke mindre end Faderen, men i alle Maal og Maader ham lig, paa det nær, at han er født af Faderen, og Faderen ikke af ham.

Om nu Fornuften ikke begriber, hvorledes dette gaar til, saa maa den give sig tilfange i disse Ord og lignende, og tro. Thi hvis det var begribeligt for Fornuften, saa behøvedes der ingen Tro. Thi det er klart, at disse Ord tale om Tvende, naar Apostelen siger, at Gud har ved ham gjort Verden; saa er det ogsaa klart, at han maa være Gud, som ikke er skabt, men ved hvem alle Ting ere skabte. Men hvorledes det kan forholde sig saa, derom tales ikke og kan heller ikke Skriften udtale sig, det maa blive troet.

Nu bruger Skriften jevnlig den Udtryksmaade, at Verden er skabt **ved** Christus og **af** Faderen og **i** den Helligaand, hvilket Altsammen har sin Aarsag, ihvorvel det ikke tilstrækkelig lader sig udforske eller udsige. For dog at anføre noget Lidet, saa anvender den denne Udtryksmaade af den Grund, at det maa blive tilkjendegivet, hvorledes Sønnen har sit guddommelige Væsen fra Faderen, og ikke Faderen fra Sønnen, og at Faderen er den første oprindelige Person i Guddommen. Derfor siger den ikke, at Christus har gjort Verden ved Faderen, men at Faderen har gjort Verden ved ham, saa at Faderen bliver den første Person, og at alle Ting komme fra ham, dog ved Sønnen. Paa denne Maade taler ogsaa Johannes 1, 3.: **Alle Ting ere ved ham blevne til.** Og Col. 1, 16.: **Alle Ting ere skabte ved ham og til ham.** Og Rom. 11, 36.: **Thi af ham og ved ham og til ham ere alle Ting.**

Nu seer du, hvor smukt Ordene passe sammen, idet han kalder ham en Arving efter hans menneskelige Natur; thi hvem skulde alle Guds Goder med større Ret tilfalde end ham, som er Søn? Han har skabt alle Goder og Skabninger i Samfund med Faderen; men nu er han ogsaa Menneske og Søn, arver dem ogsaa af den Grund, at han er Søn, og er nu en Søn i begge Naturer. Men hvorfra saadan Maade at tale paa kommer, det skulle vi høre i Evangeliet.

Som, efterdi han er Herlighedens Afglands og hans Væsens udtrykte Billede ꝛc.

Her udtrykker han, forsaavidt det er muligt, med nogle Billeder, hvorledes Christus er en anden Person end Faderen, og der dog er een eneste sand, virkelig Gud. Men de Ord af vort og det latinske Sprog, hvormed man gjengiver Apostelens græske Ord, udtrykke ikke fuldstændigt disses Mening. Han kalder ham en saadan Glands,

som udgaar fra Faderens Herlighed, saaledes som den opgaaende Morgenrøde fra Solen; den har den hele Sol med sig og hos sig, og det er ikke en Deel af Glandsen, men den hele Sols hele Glands, som lyser frem af Solen og bliver ved Solen. Saaledes anskueliggjør Apostelen altsaa med eet Ord baade Fødselen, Naturens Eenhed og Personernes Forskjellighed. Thi Christus bliver uden Afladelse født fra Evighed af Faderen, han udgaar altid, ligesom Solens Glands udgaar fra Morgenen af og ikke først om Middagen eller Aftenen. Og han er ikke Eet med Faderen efter Personen, ligesaalidt som Glandsen er Solen selv; og han er dog hos Faderen og i Faderen, hverken før eller efter ham, men lige evig med ham og i ham, ligesom Glandsen er med, i og ved Solen.

Saa kalder han og Faderens Klarhed doxa, det betyder egentlig **Ære** eller **Herlighed,** eftersom den guddommelige Natur er idel Herlighed og Ære, som den, der har Alt af sig selv, Intet fra nogen Anden, og kan ære og rose sig af sig selv. Nu siger han: Christus er et fuldkomment Skin, en fuldkommen Afglands af hans Ære, det er, at han ogsaa i sig selv har den hele Guddom og kan rose og berømme sig af alt det Samme som Faderen, paa det nær, at han har dette af Faderen, og ikke Faderen dette af ham. Han er Faderens Herligheds udgaaende Glans, det er, han er en født Gud og ikke den fødende Gud, dog fuldkommen og ganske Gud saavelsom og ligesom Faderen.

Se, saadan Udtryksmaade bruger Skriften ikke om de Hellige, som ogsaa ere Guds Ære, det er, gjorte og skabte Gud til Ære. Men her, hvor han siger, at Christus er en Afglands af Faderens Ære eller Herlighed, her følger med Nødvendighed af Ordene, at Faderens Herlighed maa være i selve Glandsen, ellers hed det ikke hans Herligheds Afglands. Og hvad skal jeg sige? Disse Ord ville snarere forstaaes med Hjertet end udtrykkes med Tunge eller Pen. De ere i sig selv klarere end alle Fortolkninger, og jo mere man fortolker dem, desto mørkere blive de. Summen deraf er: I Christo er den hele Guddom, og ham tilkommer al Ære som en Gud; dog har han ikke denne af sig selv, men af Faderen, med andre Ord: to Personer, een Gud. Thi om den Helligaand taler han ikke paa dette Sted; paa ham tror man let, naar man først er bragt saa vidt, at man holder tvende Personer for een Gud.

Den anden Lignelse er denne, at han kalder ham hans Væsens Billede eller Tegn. Jeg maa tage mig den Frihed for Tydeligheds Skyld at tale ret simpelt. Naar der bliver gjort et Billede efter et Menneske, saa er dette Billede ikke et Billede af det Menneskes Væsen eller Natur, thi det er ikke et Menneske, men Steen eller Træ, og der er et Billede af Stenens eller Træets Væsen, dannet efter Mennesket. Men naar jeg kunde tage Menneskets Væsen, saaledes som Pottemageren tager Leret, og deraf gjøre et Billede, saa at det paa een Gang var Menneskets Billede og tillige i sig fuldkommen indbefattede menneskeligt Væsen eller menneskelig Natur — se, det var et væsentligt Billede eller et Billede af det menneskelige Væsen. Saadant Billede findes ikke af nogen Skabning, thi alle Billeder, som blive gjorte, ere af et andet Væsen og en anden Natur end det, hvoraf de ere Billeder. Men her er Sønnen et saadant Billede af Faderens Væsen, saa at Faderens Væsen er Billedet selv, og — om det sømmede sig at tale saa — Billedet er dannet af Faderens Væsen, saa at det ikke alene ligner Faderen, men ogsaa fuldkommen i sig indbefatter hans hele Væsen og Natur, saaledes som man ogsaa maa sige om Herlighedens Afglands, at den er dannet af Herligheden og ikke alene ligner denne, men ogsaa har den heel og naturlig

i sig, saa at Glandsen og Herligheden ere Eet.

Se nu, ligesom jeg siger om et Menneskes Billede, at det er et Træ- eller Steenbillede, saaledes siger jeg ogsaa, at Christus er et Gudsbillede, saa at saasandt som hint Billede er Træ eller Steen, saasandt er dette Billede Gud. Derfor kalder St. Paulus ham den levende og **usynlige Guds Billede** (Col. 1, 15.).

Nu fattes denne Fuldkommenhed hos et Træbillede; thi om det end er et Træbillede, saa afbilder det dog ikke Træet, men Menneskets, fremstiller ikke Træet, men Menneskets. Paa den anden Side, om end Menneskets bliver afbildet i Træ, saa er det selv dog ikke Træ, dets Væsen er et andet end dets Billedes Væsen. Og ved alle Skabninger er Billedet af et andet Væsen end det, som det afbilder, og der er intet Væsensbillede at finde. Men her er Billedet og det, hvoraf det er et Billede, af det samme Væsen, paa det nær, at Faderen ikke er et Billede, thi han er ikke billedet af Sønnen eller efter Sønnen, men Sønnen af Faderen og efter Faderen i eet eneste virkeligt og guddommeligt Væsen. En saadan Fuldkommenhed fattes ogsaa ved Solen og dens Glands. Thi Solen har en egen Herlighed for sig selv, Glandsen ogsaa sin egen for sig, om end Glandsen har sin Herlighed fra Solen. Men her er Glandsen paa den Maade Herlighedens Afglands, at den, om jeg saa maa sige, er gjort eller har sin Natur af Herligheden, og altsaa Herligheden ganske væsenslig med Glandsen selv, paa det nær, at Glandsen ikke har denne sin Natur af sig selv, men af Faderens Herlighed.

Men se, endnu ere Ordene i sig selv klarere end denne Udlæggelse. Det er jo klart nok, naar han siger: **Hans Væsens Billede, hans Herligheds Afglands,** saa at Munden her tier stille og lader Hjertet tænke derpaa. Og er det en hebraisk Viis at tale saa: pauperes sanctorum, i. e. pauperes sancti; virtus Dei, i. e. virtus Deus. Sic character substantiæ, i. e. character substantia, subsistens et ipsemet Deus. Sic splendor gloriæ, i. e. splendor gloria ipsa, saaledes som de Latinkyndige vel kunne fatte det. Men for de Enfoldige og Ulærde er det nok, at ligesom de kalde det et Guldbillede, fordi det er gjort af Guld, saaledes skulle de ogsaa kalde Christus Gud Faders Billede af den Grund, at han har sin Natur ganske af Gud, fra Gud, og at der foruden ham ikke er nogen Gud, men at han har denne sin Guddom og sit Billede fra Faderen som den første Person, og at de begge ere een Gud. Denne fuldkomne Liighed fattes hos det skabte; thi Guldbilledet fremstiller ikke sin Guldnatur, men en fremmed, nemlig Menneskets Natur. Derfor, om det end er et Billede af Guld, saa er det dog ikke et Billede af Guldets eget Væsen; thi Guld maa man fremstille ved et andet Billede, saasom med Guldfarve eller ellers med Noget, der ikke er Guld. Men her er Billedet ogsaa selve det Væsen, hvoraf det er Billede, og trænger intet andet Billede end sit eget. Her behøves Tro og ikke megen skarp Spekulering, Ordene ere klare, bestemte og kraftige nok. Den, som ikke ved disse Ord lader sig overbevise om Christi Guddom, ham vil Ingen kunne overbevise derom. Han kalder ham desuden ikke slet og ret et almindeligt Billede, men character, det er, et eiendommeligt Billede, som ingen Anden ligner, saaledes som det er Tilfældet med Portrætbilleder; saaledes heller ikke en almindelig Glands, men en apavgasma, en eiendommelig Glands, som ikke har sin Lige i noget Andet end den Herlighed, hvorfra den udgaar.

Og bærer alle Ting med sin Kraftes Ord.

Det er den tredie Gang han kalder

Christus en Gud. Han har først sagt: Al Verden er gjort ved ham, dernæst: Han er Guds Afglands og Guds Billede. Her siger han, at han **bærer alle Ting.** Bærer han alle Ting, saa bliver han ikke baaret, saa er han noget over alle Ting Ophøiet, det kan ingen Anden end Gud være. At han **bærer,** vil sige, at han ernærer og opholder alle Ting, saa at han altsaa ikke blot er den, ved hvem alle Ting ere skabte, som ovenfor sagt, men ogsaa den, i hvem alle Ting bestaa og opholdes, saaledes som Paulus siger Col. 1, 17.: **Alle Ting bestaa ved ham og i ham** ꝛc. Og det er ret et smukt Ord, som han bruger her, idet han siger: Han **bærer.** Han driver, jager og stormer ikke, han bærer mildt og lader alle Skabninger nyde sin milde Godhed, saaledes som der staar skrevet Viisd. 8, 1.: **Guds Viisdom rækker vældigen fra den ene Ende til den anden og regjerer alle Ting venligen og mildt.**

Men hvad han mener, naar han siger: **ved sin Kraftes Ord,** det er jeg ikke ganske sikker paa. Om et Menneske talte saa, saa sagde jeg, han foer vild, fordi Christus selv er Ordet, saaledes som vi faa at høre i det følgende Evangelium. Om det var talt om Faderens Person, saa stemte det meget vel overeens med Skriften; thi Faderen har ved sit Ord gjort alle Ting, bærer ogsaa ved det alle Ting, saaledes som Ps. 33, 6. siger: **Himlene ere gjorte ved Herrens Ord.**

Jeg vil her gjerne opgive min Opfattelse og lade den vige for en anden og bedre, og kun fremsætte min Formening. Han taler maaske saaledes af den Grund, at han lader Personerne gaa op i den ene Guddom, eftersom de ere een Gud, og udsiger dette om Faderens Person, efterdi hvad Gud gjør, det gjør Enhver af Personerne. Saaledes bærer Gud alle Ting ved sit Ord, hvilken Gud ifandhed ogsaa Christus og dette Ord er. Saadan snar Vexel af Personerne findes vel oftere i Skriften saasom Ps. 2, 6. 7.: **Jeg har salvet min Konge over Zion, mit hellige Bjerg. Jeg vil fortælle om et beskikket Raad: Herre sagde til mig: Du er min Søn** ꝛc. Her er det første Stykke talt i Faderens Person om Christus, og det andet i Christi Person om Faderen, og ere Personerne ombyttede i samme Tale af den Grund, at begge Personer ere een Gud. Saaledes kan det ogsaa her være gaaet til, at der er sagt om Christus, at han er Guds Billede, men at de Ord: at han bærer alle Ting ved sit Ord, ere sagte om Faderen i Talens Løb uden at gjøre Forskjel paa Personerne, efterdi de begge ere een Gud uden Forskjel.

Behager dette ikke, saa kan jeg tænke mig det saaledes, at der her ved **Ordet** forstaaes saa meget som en **Gjerning** eller **Tildragelse,** saaledes som der i det foregaaende Evangelium Luc. 2, 15. er sagt af Hyrderne: **Lader os gaa hen til Bethlehem og se det Ord,***) **som der er skeet,** det er den Ting, Tildragelse eller Gjerning, som der er skeet. Thi der staar heller ikke i den græske Text paa dette Sted det Ord logos, det latinske sermo, som det følgende Evangelium, Joh. 1., bruger, og som egentlig bliver anvendt om Guds Søn, men netop det samme, som Hyrderne der bruge: videamus verbum, qvod factum est, **det Ord, som er skeet.** Saaledes kan Meningen her være, at Christus bærer alle Ting **ved sin Kraftes Ord,** det er, ved sin Krafts Gjerning; thi ved hans Krafts Virkning opholdes alle Ting og Alt, som er og formaar Noget, saa at det ikke fra sig selv, men fra Guds virkende Kraft har, hvad det saaledes er og formaar.

Og saaledes maa da her igjen Kraften og Ordet ikke adskilles, men Ordet og Kraften ere Eet og det Samme, saa at der ikke

*) Se angaaende dette Udtryk Side 185, 2den Spalte. Overs. Anm.

menes Andet end et virksomt eller kraftigt Ord, idet Kraften er Ordets Væsen og Natur, der er virksomt i alle Ting. Dog her faar Enhver følge den Mening, som han veed og kan.

Som gjorde ved sig selv vore Synders Renselse.

Her rammer han ret Evangeliet. Thi Alt, hvad der kan blive sagt om Christus, hjælper os ikke, førend vi høre, hvorledes det Altsammen bliver sagt os til Gode og Gavn. Hvorfor behøvede det at prædikes for os, naar det alene var skeet for hans Skyld? Men nu gjælder det heelt og holdent os og vor Salighed; lader os derfor her lytte til med Glæde, det er over al Maade liflige Ord: Christus, som er saa stor, en Arving til alle Ting, en Afglands af den guddommelige Herligbed, et Billede af Guds Væsen, han, som bærer alle Ting, ikke ved fremmed Kraft eller Hjælp, men ved sin egen Gjerning og Kraft, kortsagt, han, som ganske alene er Altsammen — han har tjent os, udøst sin Kjærlighed og istandbragt en Renselse af vore Synder.

Han siger: **Vore, vore Synder,** ikke sine Synder, ikke de Vantroes Synder; thi hvo, som ikke tror dette, for ham er Renselsen forgjæves og vederfares ham ikke. Og denne Renselse har han ikke istandbragt ved vor frie Villie, Fornuft eller Kræfter, ikke ved vore Gjerninger, ikke ved vor Anger eller Bod, thi det er Altsammen intet for Gud, men **ved sig selv.** Hvorledes ved sig selv? Derved, at han har taget vore Synder paa sig paa det hellige Kors, som Es. 53. siger. Men dette er endnu ikke nok, men han har gjort det ogsaa paa saadan Maade ved sig selv, at om vi tro paa ham, at har gjort Saadant for os, saa bor han formedelst og for den samme Troes Skyld selv i os, saaledes, at til vore Synders Renselse kan Intet hjælpe os eller udrette Noget uden alene Christus selv. Nu kan han ikke være i os, ei heller virke saadan Renselse ved sig selv, uden alene i og ved Troen.

Hør nu til, I Verdens Førere og blinde Veiledere, Pave, Biskoper, Præster, Munke, Lærde og I nyttige Skvaldrere, I, som lære, at man skal afrense Synderne ved Menneskegjerninger og Fyldestgjørelse fra Synden, I, som give Afladsbreve og sælge en opdigtet Syndernes Renselse! Her høre I, at der er ingen Renselse for Synden i Gjerningerne, men alene i Christus og ved Christus selv. Nu kan han jo ikke ved nogen Gjerning blive bragt til og i os, men alene ved Troen, saaledes som Paulus siger Eph. 3, 17.: **Christus bor formedelst Troen i Eders Hjerter.** Saa maa det da visselig være sandt, at Troen er Syndernes Renselse, og at hvo, som tror, at Christus renser ham fra hans Synder, han er visselig renset ved den samme Tro og ellers paa ingen Maade. Derfor siger St. Petrus saa træffende Ap. G. 15, 9.: **Han renser Hjerterne ved Troen.**

Naar denne Tro først er der, og saadan Renselse ved Christus selv er skeet, da lader os gjøre gode Gjerninger, hade og angre Synden, da ere Gjerningerne gode, men før Troen ere de til ingen Nytte og fremkalde kun en falsk Fortrøstning og en falsk Tillid. Thi Synden er en saa betydelig Ting, og dens Renselse koster saa Meget, at en saadan høi Person, som Christus her prises for at være, maa selv være virksom derfor og rense den formedelst sig selv. Hvad skulle vel i saadanne store Sager vor usle og unyttige Gjerning kunne udrette, vi, som ere blotte Skabninger og derhos syndige og uduelige fordærvede Skabninger? Det var jo netop det Samme, som om En tog sig for med en udslukket Brand at opbrænde Himmel og Jord. Betalingen for Synden maa her være ligesaa stor som Gud selv, der ved Synden er krænket.

Og satte sig hos Majestætens høire Haand i det Høie; og han er bleven saa meget ypperligere end Englene, som han har arvet et herligere Navn fremfor dem.

Dette er sagt efter den menneskelige Natur, i hvilken han ogsaa har istandbragt Syndernes Renselse, dog saaledes, at det alligevel er sandt, at Guds Søn har gjort det, saa at ikke Nogen adskiller Personerne, fordi han gjør Forskjel paa Naturerne. Saaledes er det ogsaa sandt, at Guds Søn har gjort det, saa at ikke Nogen adskiller Personerne, fordi han gjør Forskjel paa Naturen. Saaledes er det ogsaa sandt, at Guds Søn sidder ved Majestætens høire Haand, ihvorvel det skeer alene efter hans menneskelige Natur; thi efter sin guddommelige Natur er han ogsaa selv den ene Majestæt med Faderen, ved hvis høire Haand han sidder. Dog ville vi lade saadan Maade at tale paa fare, eftersom den er mørk, og bliver ved Textens Ord, som ere klarere.

At **sidde ved Majestætens høire Haand** er visselig at være Majestæten liig. Derfor, hvor der siges om Christus, at han sidder ved Guds høire Haand, der bliver det grundigen stadfæstet, at han er sand Gud. Eftersom ingen er Gud liig uden Gud selv, saa er det, skjønt der siges om Menneskét Christus, at han sidder ved Guds høire Haand, dog det samme, som om der var sagt, at han er sand Gud, saaledes som det hedder Ps. 110, 1.: **Herren sagde til min Herre: Sæt dig hos min høire Haand** 2c., det er, han har sagt til Christus, som er et Menneske: Vær mig liig, det er, du skal ikke alene blive erkjendt som et Menneske, men ogsaa som Gud, saaledes som da Apostelen ogsaa her indfører dette Sprog af den samme Psalme. Ligesaa Ps. 8, 7.: **Du har lagt alle Ting under hans Fødder,** det er, du har gjort ham liig dig, ikke saaledes at forstaa, at han nu først er begyndt at være Gud, men saaledes, at Menneskét forhen ikke har været Gud og Gud liig; thi saasnart han er begyndt at blive Menneske, saa har dette Menneske ogsaa begyndt at være Gud. Og saaledes taler Skriften meget mere passende om Christus, end vi, og hyller Personen saa net ind i Naturen og gjør paa den anden Side saadan Forskjel imellem Naturerne, at der ere Faa, som ret forstaa det, og jeg selv har ofte faret vild i dette og lignende Sprog, saa at jeg har tilegnet Naturen, hvad der henhører til Personen, og omvendt. Som f. Ex. ved Phil. 2, 6. 7.: **Der han var i Guds Skikkelse, holdt han det ikke for et Rov at være Gud liig; men han forringede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Mennesker liig, og han fandtes i Skikkelse som et Menneske,** ihvorvel dette Sprog er noget dunket.

Nu, at vi igjen maa komme tilbage til Texten, saa begynder Apostelen her at anføre Skriftgrunde af det gamle Testamente og at bevise, at Christus er Gud. Thi hidtil har han fremsat sine egne Ord og sin Mening, uddraget af Skriften, og sagt, at Christus er bleven saa meget ypperligere end Englene, thi han er bleven Gud og har arvet et herligere Navn fremfor dem. Det er Altsammen sagt i den Mening, at Menneskét Christus er begyndt at være Gud og er forklaret og kundgjort som den, der er Gud.

Thi til hvilken Engel sagde han nogen Tid: Du er min Søn, jeg fødte dig igag?

Dette Sprog staar i den anden Psalme, der lyder saaledes:

Hvorfor fnyse Hedningerne og grunde Folkene paa Forfængelighed? Jordens Konger fremstille sig, og Fyrsterne raadslaa tilsammen imod Herren og imod hans Salvede (sigende): Lader os løn-

derrive deres Baand og kaste deres Reb fra os. Men han, som bor i Himlen, leer ad dem; Herren bespotter dem. Da skal han tale til dem i sin Vrede og forfærde dem i sin Grumhed (sigende): Jeg, jeg har dog salvet min Konge over Zion, mit hellige Bjerg. Jeg vil fortælle om et bestemt Raad; Herren sagde til mig: Du er min Søn; jeg, jeg fødte dig idag. Begjær af mig, saa vil jeg give dig Hedningerne til Arv og Verdens Ender til din Eiendom. Du skal sønderslaa dem med et Jernspiir; ligesom en Pottemagers Kar skal du sønderbryde dem. Og nu, I Konger, handler klogeligen; lader Eder undervise, I Dommere paa Jorden! Tjener Herren med Frygt, og fryder Eder med Bævelse, kysser Sønnen, at han ikke bliver vred, og I skulle omkomme paa Veien, naar hans Vrede om et Lidet skal optændes. Salige ere alle de, som forlade sig paa ham.

Her ser man tydeligt, at han taler om Christus, imod hvem Jøderne tilligemed Pilatus, Herodes og de fornemste af Præsterne fnyste; til ham siger han: **Du er min Søn** 2c. Dette Sprog vilde Jøderne slippe fra med forkjerte Fortolkninger, og da de ikke kunde negte, at denne Psalme taler om en Person, som er Konge og christus, det vil sige, salvet, saa sagde de, at den talte om David, som ogsaa var en christus. Thi de benævnede enhver Konge messias eller christus, det er Salvet. Men deres Paastande holde ikke stik; thi David har endnu aldrig eiet Hedningerne, og hans Rige har ikke naaet til Jordens Ender, saaledes som Psalmen siger om denne Konge. Saaledes er da heller ikke til et eneste Menneske i Skriften sagt: **Du er min Søn.** Men, om de end bekjende, at Psalmen er talt om Messias, saa have de endnu tvende Udflugter. Thi de mene, at denne Messias endnu skal komme, og at han ikke var denne Jesus Christus. Derhos paastaa de, at om han endnu bliver kaldet Guds Søn, saa er han derfor ikke Gud, thi ogsaa Ps. 82. staar det skrevet og sagt til alle Guds Børn: **Jeg har sagt: I ere Guder, og den Høiestes Børn ere I Alle.** Og paa mange Steder i Skriften blive de Hellige kaldte Guds Børn, saasom 1 Mos. 6., Ps. 89., Matth. 5., 1 Joh. 3. Og St. Paulus kalder os allesteds Guds Børn; derfor kalde vi ogsaa Gud en Fader og sige: **Fader vor** 2c.

Hvad skulle vi sige dertil? Skulle vi lade Apostelen staa der som den, der ikke anfører et godt og klart Bevis af Skriften? Det var ikke smukt. For det Første, at denne Jesus er den Mand, hvorom denne Psalme taler, det beviser Erfaringen; thi det er saaledes opfyldt og saaledes gaaet til. Han er bleven forfulgt af Konger og Fyrster; de have villet tilintetgjøre ham og ere blevne til Spot derved; de ere ogsaa fordærvede, saaledes som han her siger. Saa er han ogsaa i al Verden bleven agtet for en Herre, saa at ingen Konge hverken før eller efter ham har regjeret eller kan regjere videre eller bredere. Da altsaa Opfyldelsen stemmer med Psalmen, saa lader den sig ikke udtyde om nogen Anden. Men at han er Gud, om end andre Hellige ogsaa kaldes Guder og Guds Børn, beviser Apostelen kraftigt nok derved, at der aldrig særskildt er sagt til nogen Engel, endsige til noget Menneske: **Du er min Søn.** Derfor maa det være en særegen Søn, som staar over alle Mennesker og Engle; thi efterdi han ikke i Fællesskab med Andre kalder ham en Søn, men skiller ham ud fra alle Andre, saa maa han være høiere end alle Andre. Nu kan han ikke være høiere end Englene, medmindre han er Gud i Sandhed, efterdi Englene ere de høieste næst Gud. Desuden, alle andre Børn fødes kun ved Midler, saaledes som St. Jakobus siger Jak. 1, 18.: **Efter sin Beslutning fødte han os formedelst Sandheds Ord,** og Englene har han ogsaa skabt og ikke født. Men denne Søn skaber han ikke,

men føder ham uden alle Midler formedelst sig selv og siger: **Jeg,** jeg selv, formedelst mig selv, **fødte dig idag,** hvad han ikke har sagt til nogen Anden. Denne umiddelbare, personlige Føden gjør det afgjort, at det er en ret og sand Fødsel; thi han siger vel 1 Krøn. 22, 10. om Salomo: **Han skal være mig en Søn,** men dog ikke til ham isærdeleshed: Du er min Søn, jeg har født dig; thi David har født ham, men denne har ingen Anden end Gud selv født. Derhos siger han: **idag,** det er, i Evighed. Det er jo umuligt, at en legemlig Fødsel og Avling kan ske paa een Dag, saaledes som vi se hos Menneskene og alle Dyr. Men for at udsondre denne Fødsel, saa tilføier han **idag**, saa at Gud føder sin Søn paa een Gang evindelig, og samtidig baade føder og har en Søn. Han siger ikke: Jeg fødte dig for et Aar siden, men: Netop nu, da du er min Søn, har jeg født dig. Derfor maa det være en overordentlig Fødsel i den høie Natur, som Ingen kan begribe.

Der staar ogsaa skrevet Hos. 11, 1., at Gud siger: **Jeg kaldte min Søn af Ægypten,** hvilket lyder, som om det var en Søn, saaledes som den Psalme taler om, og Jøderne sige dog, det er talt om Israels Folk. Men St. Matthæus udtyder det ogsaa om Christus. Det være nu dermed, som det er, saa finder man intet Sprog i Skriften, hvor der er sagt til nogen enkelt Person: **Du er min Søn,** endsige da til en Konge, og det saa stor en Konge. Endnu mindre finder man, at han siger til Nogen: Jeg selv fødte dig, og: Idag fødte jeg dig. Derfor er det kraftigt og klart nok beviist af denne Psalme, at Jesus er denne Christus og Guds sande, virkelige Søn.

Herhos bør man med særlig Flid mærke sig, at Apostelen pukker paa Skriften paa den Maade, at om Noget ikke er udsagt deri, saa bør man heller ikke holde det Samme for Noget, der skal troes; thi hvis ikke saa var, saa beviste hans Tale Intet, naar han siger: **Til hvilken Engel har han nogensinde sagt** ꝛc. Thi Jøderne kunde jo sige: Har han ikke sagt det i Skriften, saa kan han dog godt have sagt det, der staar ikke Alting i Skriften. Men da han nu vil, at hvad Skriften ikke meddeler, ikke heller bør troes, saa skulle vi ogsaa forkaste al anden Lære.

Nu, dette gjælder imod Pavens og Papisternes Frækhed, de, som uforskammet mod denne Apostels Ord paastaa, at man maa tro Mere, end Skriften indeholder, og at det ikke skal være et Bevis, om man siger: det staar ikke i Skriften, derfor skal det ikke gjælde. De gjøre dermed denne Apostelens Grund mat, megetmere end Jøderne, paadet at de kunne indføre sine Concilier, Lærere og Høiskoler. Tag dig ivare herfor og vær vis paa, at det, som man bør tro, er Altsammen og overflødigt indeholdt i Skriften. Men hvad der ikke findes deri, om det skal du sige som Apostelen her: Naar har Gud nogensinde sagt det?

Og atter: Jeg skal være ham en Fader, og han skal være mig en Søn.

Dette Sprog have de og villet gjøre magtesløst, som vare de kun af den Grund Lærere, at de skulde svække Skriften. De sige, at dette Sprog har en dobbelt Betydning: for det Første maa det forstaaes om Salomo som et Forbillede paa Christus, dernæst om Christus selv. Men naar man indrømmer, at Skriften har mere end een simpel Mening, saa kan den jo aldrig bevise Noget, da kunne Jøderne holde fast derpaa, at der er sagt om Salomo, saaledes som vi bekjende; men saa ligger jo Apostelen, som det synes, med al Ret overende og beviser Intet. Derfor maa man med Fasthed holde paa, at dette Sprog er talt alene om Christus, og at det ligesom det forrige Sprog beskriver en særegen Søn, som staar over alle andre Sønner, saa at noget Saadant,

som Apostelen her siger, heller ikke er sagt til Englene, endsige til Salomo, og at det er et Navn, som er meget anderledes og bedre end Englenes, saaledes som han ogsaa her siger, saa at det paa ingen Maade kan blive henført til Salomo.

Nu er det os ikke nok, at vi tro Apostelen, vi ere forpligtede til at bevise, at han med klare Grunde tydeligen stadfæster det, saaledes som han har taget sig for. Derfor maa man vide, at dette Sprog er taget af 2 Sam. 7, 14. og Ps. 89, 27. 28., hvilke ere prophetiske Bøger, og paa disse Steder bliver der kun talt om Christus, ikke om Salomo. Men 1 Krøn. 22, 10., som er en historisk Bog, der bliver om Salomo alene sagt: **Jeg vil være ham en Fader, og han skal være mig en Søn.** Nu bekjende ogsaa Jøderne, at Ps. 89. er talt om den rette Christus: **Han, han skal paakalde mig, sigende: Du er min Fader, min Gud og min Saligheds Klippe. Ja, jeg, jeg vil gjøre ham til en førstefødt Søn, til den Høieste for Kongerne paa Jorden.** Ligesaa v. 7.: **Hvo er i Skyerne at ligne med Herren? Hvo er Herren liig iblandt Gudernes Børn?** Det er, iblandt Guds Sønner er der Een, som er Gud, og hvem Ingen ligner.

Men uagtet dette Sprog staar ligelydende skrevet 2 Sam. 7. og 1 Krøn. 22., saa staar det dog 2 Kong. 7. i en saadan Sammenhæng, at det ikke kan forstaaes om Salomo, saa at det altsaa maa være sagt tvende Gange til David, den ene Gang om Christus, den anden Gang om Salomo. For det Første er det 2 Sam. 7. Gud, som siger til David: **Naar dine Dage ere opfyldte, og du ligger med dine Fædre, da vil jeg opreise din Sæd efter dig, som skal udkomme af dit Liv** ꝛc. Nu er Salomo ikke efter Davids Død og heller ikke efter ham opreist til en Konge, men medens David endnu levede (1 Kong. 1.). David forstod ogsaa vel, at dette var sagt om Christus, derfor takker han Gud derstedssaa hjertelig og siger: Kjære Herre Gud! du har ogsaa talet om min Slægt i en lang tilkommende Tid. Men 1 Krøn. 22, 9. er det David, som endnu levende ordner sit Testamente for Salomo og simpelthen siger: Gud har sagt mig: En Søn skal fødes dig, som skal have Fred, han skal bygge mit Huus, ikke du, som har udgydt saa meget Blod. Paa Blodsudgydelsen bliver der slet ikke tænkt 2 Sam. 7., og Gud siger derstedsat han vil bygge ham, nemlig David, et Huus. Og det er ovenikjøbet det Allerkraftigste som Ps. 89. lægger megen Vægt paa, at Gud 2 Sam. 7. forjætter sin Naade frit og uden al Indskrænkning og siger: Om hans Børn synde, saa vil jeg hjemsøge dem med menneskelige Straffedomme, **men min Miskundhed skal ikke vige fra ham.** Denne Forjættelse er ikke, saaledes som Ps. 132. udviser, givet Salomo uden med den Indskrænkning: **Dersom hans Børn holde min Pagt** ꝛc., saaledes som David ogsaa vidner 1 Kong. 2, 4., og Gud selv siger til Salomo 1 Kong. 3, 14. Derfor bør dette Sprog af 2 Sam. 7. (ikke af 1 Krøn. 22.) kun forstaaes om Christus alene, da har man deri et kraftigt Beviis og Vidnesbyrd.

Men atter, naar han indfører den Førstefødte i Jorderige, siger han:
Og alle Guds Engle skulle tilbede ham.

Dette er det tredie Sprog af Skriften, uagtet af den 97de Psalme, som klarligen taler om Guds Rige, hvorom ogsaa Christus stedse prædiker i Evangeliet, i hvilket Rige Christus regjerer og er en Herre, hvilket har taget sin Begyndelse efter hans Himmelfart og er fuldkommet ved Evangeliets Prædiken. Thi Psalmen taler tydeligt om Prædikenen og lyder saaledes:

Han regjerer, Jorden fryder sig, mange Øer glædes. Skyer og Mørke er

trindt omkring ham (det er, han regjerer forborgent i Troen; **Retfærdighed og Ret er hans Throens Befæstelse. Ild gaar foran hans Ansigt og antænder hans Fiender trindt omkring. Hans Lyn oplyse Jorderige** (det er, Undertegnende); **Jorden seer det og bæver. Bjergene** (de store Hoveder og Hoffærdige) **smelte som Vox for Herrens Ansigt, for den ganske Jords Herres Ansigt. Himlene** (Apostlerne) **kundgjøre hans Retfærdighed** (Troen), **og alle Folk se hans Ære** (thi Evangeliet er prædiket overalt). **Beskjæmmede skulle alle de vorde, som tjene udskaarne Billeder, som rose sig af Afguder; tilbeder for ham, alle Guder!** ꝛc.

Erfaringen og Opfyldelsen udlægger denne Psalme; thi alt dette er skeet med Christus. Han er prædiket i al Verden og regjerer i Guds Rige, hvad der heller ikke har været Tilfældet med nogen anden Konge. Derfor tilføier Apostelen en Fortale og siger: **Men atter, naar han indfører den Førstefødte i Verden,** som vilde han sige: Naar Aanden i Psalmen taler om den anden Indgang i Verden formedelst Evangelium. Thi første Gang er han legemlig kommen i Verden og i Døden udbreven derfra af dem, som korsfæstede ham. Men han er senere ved sin Opstandelse og ved Ordet kommen igjen og regjerer nu først ret, og vil aldrig dø eller blive udbreven, og om denne Indgang er det Psalmen taler. Jeg vil ogsaa indrømme, siger han, at Gud har flere Sønner, men denne er den førstefødte Søn, som han indfører og gjør til Konge, saaledes at Englene tilbede ham, hvad de aldrig ville gjøre, ei heller blive befalede at gjøre, hvis han ikke var sand Gud.

Vi læse vel, at David og mange Andre ere blevne tilbedte, men ingen Engel har endnu nogensinde tilbedet Nogen uden Gud alene. Derfor beviser dette Skriftsprog, at han maa være Gud, han, hvem Englene tilbede. Thi da man alene tilbeder det, som er større, ogsaa herpaa Jorden, og da Intet er større og høiere for Englene end Gud alene, saa maa denne Konge, som ved Prædikanterne blive hørt og indført i Verden, og hvem Englene tilbede, være Gud.

Det kommer heller ikke an derpaa, at Apostelen ikke anfører alle Ord i Psalmen saa nøiagtigt. Psalmen siger: **Tilbeder ham, alle Engle;** men Apostelen siger: **Alle Guds Engle skulle tilbede ham.** Meningen er dog den samme. Det var noget Tilkommende, at Englene skulde tilbede ham. Men tilbede de ham, saa er han Gud, saa ere Englene ogsaa hans, og han er dog tillige et Menneske. Men det er imidlertid at mærke, at der i Hebraisken staar: Tilbeder ham alle elohim, det er, **alle Guder,** og blive alle Englene og alle Hellige kaldte saaledes, fordi de ere Guds Børn.

Og om Englene siger han: Han bruger sine Engle som Vinde, og sine Tjenere som Ildslue.

Dermed vil han tilkjendegive, at Englene ikke have saadanne Navne i Skriften; at der ikke bliver sagt til nogen af dem: Du er min Søn; han skal være min Søn; alle Engle skulle tilbede ham ꝛc.; men han gjør dem kun til Sendebud, som han udsender i Verden; og er Meningen den: naar han giver Englene mange Befalinger, saa er det ikke saaledes at forstaa, at han sætter nogen af dem til at være en saadan Herre, men han bruger dem som Vinde og Ildsluer. Han kalder dem Vinde eller Aander og Ildsluer af den Grund, at naar de blive udsendte, saa antage de saadan Form, flyve let og hurtigt som Vinden og lyse som Lyn og Flammer, saaledes som det fremgaar af mange Steder i Skriften. Men derved bliver ingen af dem Verdens Herre, ei heller bliver nogen af dem prædiket overalt, saaledes som denne Konge

bliver prædiket, en Herre over alle Ting. Dette maa ogsaa Jøderne bekjende.

Men til Sønnen: Din Throne, o Gud! staar i al Evighed; Retviisheds Spiir er dit Riges Spiir. Du elskede Retfærdighed og hadede Uret; derfor har, o Gud! din Gud salvet dig med Glædens Olje fremfor dine Medbrødre.

Dette er det fjerde Sprog, hentet fra den 45de Psalme, som i mine Øine allertydeligst og stærkest beviser, at Christus er Gud, og hvorimod ganske vist heller ikke Jøderne kunne indvende Noget. Lader os betragte det.

For det første er det Hvermand bekjendt, at denne Psalme taler om Christus, om han end dengang endnu var tilkommende, saaledes som Jøderne i deres Vildfarelse endnu mene. For det Andet maa det første Stykke, hvor han siger: **Din Throne, o Gud! staar i al Evighed,** være sagt om den rette, sande Gud, som har Kongethrone og Regimente. Thi om end det Ord Gud ogsaa bliver brugt om de Hellige, saaledes som vi have hørt ovenfor af den 82de Psalme, saa er dog ingen Anden i Besiddelse af Regimentet og Thronen, end den eneste sande, rette og virkelige Gud. Er det ikke klart og viist? Velan, saa have vi da en Gud, som har Thronen og regjerer evindelig. Nu følger der om den samme Gud dette: **Du elskede Retfærdighed og hadede Uret, derfor har, Gud! din Gud salvet dig med Glædens Olie fremfor dine Medbrødre.** Hvad skal dette sige? Den Gud, som har den evige Throne og regjerer evindeligen, han bliver salvet af sin Gud fremfor sine Medbrødre. Det maa jo være den rette Gud, som salver; men det er ogsaa en ret Gud, som bliver salvet, eftersom han har Thronen og regjerer evindelig. Nu kan Gud ikke salve sig selv; men den, som bliver salvet, staar under den, som salver ham. Thi at salve betyder her at udgyde den Helligaand med hans Naade, hvad der aabenbart kun vederfares Skabningen. Se, saa er det da her uimodsigeligt, at denne Konge efter det første Stykke af Sproget maa være sand Gud og dog efter det sidste Stykke sandt Menneske; thi efter sin menneskelige Natur har han Medbrødre, da han er Hovedet for alle Troende, der ere blevne deelagtige i hans Aand, som han har i rigeligt Maal fremfor dem Alle. Men efter sin guddommelige Natur har han ingen Medbrødre, thi der er kun een Gud og dog ikke een Person. Thi dette Sprog medfører nødvendig to Personer, den Ene, som regjerer, den Anden, som salver ham, der dog ikke efter sin Guddom kan salves. Derfor staar det fast, at denne er Guds Søn, hvem et saadant Navn bliver givet, at han er Gud og har en evig Throne, nemlig det Kongerige, som er oprettet efter Christi Himmelfart, og at han dog har Medbrødre, bliver salvet og har Retfærdighed kjær, hvorved han fortjener denne Salvelse, hvad der Altsammen tilkommer et sandt Menneske.

Hans **Riges Spiir** eller Scepter er Evangeliet, hvilket er et **Retvisheds Spiir,** eftersom det gaar retviist, lige og stærkt frem. Dette er sagt imod Menneskelærdomme, som have mange krumme og krogede Veie og føre dog aldrig til Salighed. Vi skulle derfor her atter lære, Intet at antage i Christenheden, uden alene dette hans Riges Scepter. Han vil ikke have sit Rige regjeret med nogen anden Ting end med dette Evangeliets Retviisheds Spiir.

Jeg har ogsaa været nødsaget til i den anden Deel af dette Sprog at sætte Ordet Gud tvende Gange, nemlig: **Gud, din Gud,** af den Grund, at vi ikke have mere end eet Ord, som betegner Gud, men det hebraiske Sprog har mange saadanne, og her staar de tvende elohim, elohe. I det

gamle Testamente findes mange saadanne Sprog, som letteligen gaa En saa uformærkt forbi, men som dog indeholde saa uomstødelige Beviser, som f. Ex. 1 Mos. 19, 24.: **Herren lod regne over Sodoma og over Gomorra Svovl og Ild fra Herren af Himlen.** Hvad er det: **Herren — fra Herren,** Andet, end at her antydes tvende Personer, Faderen og Sønnen? Ligesaa Sach. 3, 2.: **Herren sagde til Satan: Herren skjælde dig, Satan!** Se, her taler ogsaa den ene Herre om den anden. Og Ps. 68, 19., hvor han har talt længe og meget om Gud, siger han: **Du opfor i Høiheden, du tog Fængslet fanget,** og denne Opfaren tilkommer dog egentlig kun Menneskét Christus. Og mange lignende Steder.

Og: du, Herre! grundfæstede Jorden fra Begyndelsen, og Himlene ere dine Hænders Gjerninger. De skulle forgaa, men du bliver ved; og de skulle alle blive gamle som et Klædebon: ja som et Klæde skal du sammenrulle dem, og de skulle omskiftes; men du, du er den samme, og dine Aar skulle ikke aflade.

Hvorledes dette Sprog tjener som et tydeligt Bevis i denne Sag, viser sig ikke strax; thi, som det staar der, kan det letteligt blive udtydet om Gud som een Person. Derfor maa man betragte den hele Psalme. Den taler ogsaa om Guds Rige, som skal komme, hvilket Skriften giver Christus at regjere, som vi i de forrige Sprog og paa mange andre Steder have hørt. Nu taler denne Psalme 102, 13-16. saaledes: **Men du, Herre! bliver evindelig, og din Ihukommelse fra Slægt til Slægt. Du, du skal gjøre dig rede, du skal forbarme dig over Zion, thi det er Tid, at du er dem naadig, thi den bestemte Tid er kommen. Thi dine Tjenere** (Apostlerne) **vilde gjerne, at den blev bygget, og saa gjerne, at dens Stene og Kalk bleve tilberedte,** formedelst Evangeliet (dette er talt om Christus, hvis Tjenere Apostlerne ere, og som have opbygget det rette Jerusalem, Guds Kirke, ved deres Prædiken; thi saadanne Tjenere har aldrig nogen Konge havt). **Da skulle Hedningerne frygte Herrens Navn og alle Kongerne paa Jorden din Ære, naar Herren har bygget Zion og skal sees i sin Ære.** Sidst følger nu dette Sprog: **Du grundfæstede fordum Jorden, og Himlene ere dine Hænders Gjerning.** Deraf slutter han, at denne Konge, hvis Tjenere gjerne se, at Zion blev bygget, og som er prædiket i al Verden, hvem Hedningerne og alle Konger paa Jorden frygter, er Gud, som har skabt Jorden, og som bliver bestandigen ved sig selv til evig Tid. Nu er jo ingen Konge saaledes prædiket trint om i Hedningelandene som Christus; deraf følger, at han er sand Gud og sandt Menneske. Hvad mere der er at sige herom, overlader jeg til høiere Aander.

Saaledes finde vi, at hele denne Epistel er idel Vaaben og strider for den Troens Artikel, at Christus er Gud og en Herre over alle Ting ogsaa efter sin menneskelige Natur. Og vi se med Forundring, hvor klar Skriften er i sig selv, og at Skrøbeligheden ligger hos os, idet vi ikke se; hvorfor Lucas træffende 24, 32. siger, at Christus oplod Disciplenes Forstand, saa at de forstode Skriften. Ikke har han opladt Skriften, men Forstanden; thi Skriften er aaben, vore Øine ere ikke ganske aabne.

Første Juledag.

Prædiken over Evangeliet. *)

Joh. 1, 1-14.

I Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Gud var Ordet. Det var i Begyndelsen hos Gud. Alle Ting ere ved det blevne til, og uden det er ikke end en eneste Ting bleven til af det, som er bleven til. I det var Liv, og Livet var Menneskets Lys. Og Lyset skinner i Mørket, og Mørket fattede de det ikke.

Der blev et Menneske udsendt af Gud, han hedte Johannes. Denne kom til et Vidnesbyrd, at han skulde vidne om Lyset, paadet at Alle skulle tro ved ham. Han har ikke Lyset, men kom, forat han skulde vidne om Lyset. Det var det sande Lys, som oplyser hvert Menneske, der kommer til Verden. Han var i Verden, og Verden er bleven til ved ham, og Verden kjendte ham ikke. Han kom til sit Eget, og hans Egne annammede ham ikke. Men saa mange, som ham annammede, dem har han givet Magt at blive Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn, hvilke ikke ere født af Blod, ei heller af Kjøds Villie, ei heller af Mands Villie, men af Gud.

Og Ordet blev Kjød og boede iblandt os, og vi saa hans Herligdeb, en Herlighed som den Eenbaarnes af Faderen, fuld af Naade og Sandhed.

Iblandt alle Evangelier ere dette det høieste, dog ikke, som Nogle mene, mørkt eller vanskeligt at forstaa. Thi her er den høie Artikel om Christi Guddom, som alle Christne billigen bør kjende og vel kunne forstaa, paa det Allerklareste grundet. For Troen er Intet for høit. Derfor ville vi, saa godt vi formaa, paa det Tydeligste handle derom og ikke ligesom de papistiske Høiskolers Lærere med deres opdigtede Subtiliteter skjule Noget for den menige Mand og afskrække Nogen. Der behøves ikke megen spidsfindig Undersøgelse, men kun, at man simpelt og enfoldigen giver nøie Agt paa Ordet.

For det første maa man vide, at Alt, hvad Apostlerne have lært og skrevet, det have de uddraget af det gamle Testamente; thi i det findes alt det forudforkyndt, som skulde ske med Christus og prædikes om ham, saaledes som St. Paulus Rom. 1, 2. siger, at **Gud forud haver forjettet Evangeliet ved sine Propheter i de hellige Skrifter.**

Derfor grunde de ogsaa al deres Prædiken i det gamle Testamente, og der er intet Ord i det nye Testamente, som ikke seer sig tilbage hen til det gamle, hvori det er forudforkyndt. Saaledes have vi ved den foregaaende Epistel seet, hvorledes Christi Guddom af Apostelen er bevidnet ved Sprog af det gamle Testamente. Thi det nye Testamente er ikke Andet end en Opladelse af det gamle; ligesom om En først havde modtaget et forseglet Brev og derpaa brød det op, saaledes er det gamle Testamente Christi Testamentbrev, hvilket han efter sin Død har oplad og ladet læse og overalt forkynde formedelst Evangelium. Dette er ogsaa Aab. 5, 5. betegnet derved, at det er det Guds Lam, som alene oplader Bogen med de syv Segl, hvilken ellers Ingen kunde oplade, hverken i Himmelen, ei heller paa Jorden, ei heller under Jorden.

Paadet at nu dette Evangelium maa blive klarere og lettere at forstaa, saa maa

*) Se Oversætterens Anmærkning Side 131.

blive klarere og lettere at forstaa, saa maa vi gaa tilbage til de Steder i det gamle Testamente, hvorpaa dette Evangelium grunder sig. Og det er da i Begyndelsen af første Mosebog i det første Capitel, hvor vi læse Følgende: **I Begyndelsen skabte Gud Himmelen og Jorden. Og Jorden var øde og tom, og der var mørkt ovenover Afgrunden, og Guds Aand svævede ovenover Vandene. Og Gud sagde: Der blive Lys, og der blev Lys** ꝛc. Og saa fremdeles fortæller Moses, hvorledes alle Skabninger ere skabte paa samme Maade som Lyset, nemlig ved Guds Tale eller ved Guds Ord, saasom: **Gud sagde: der blive en udstrakt Befæstning; Gud sagde: Jorden udgive Græs** ꝛc.

Af Mose Text følger og bevises det klarligen, at Gud har et Ord, ved hvilke han talte, førend alle Skabninger vare skabte, og dette Ord maa og kan ikke være nogen Skabning, eftersom alle Skabninger ere skabte ved det samme guddommelige Ord, saaledes som Mose Text, klart og kraftigen med Nødvendighed fordrer, naar han siger: **Gud sagde: der blive Lys, og der blev Lys.** Her maa jo Ordet være før Lyset, eftersom Lyset bliver ved Ordet, altsaa ogsaa før alle andre Skabninger, der ogsaa, som Moses skriver, ere blevne til ved Ordet.

Lader os nu gaa videre: Har Ordet været før alle Skabninger, og ere alle Skabninger skabte og blevne til ved det, saa maa det være et andet Væsen end det Skabte og selv ikke være bleven til eller skabt saaledes som Skabningerne, da maa det være evigt og uden Begyndelse. Thi da alle Ting begyndte, da var det allerede iforveien til, og det lader sig ikke indbefatte i Tiden eller i det Skabte, men er ophøiet over Tid og Skabning, ja Tid og Skabning bleve ved det til og fik sin Begyndelse. Saa er det uimodsigeligt, at hvad der ikke tilhører Tiden, det maa være evigt, og hvad der ingen Begyndelse har, det kan ikke tilhøre Tiden, og hvad der ikke er nogen Skabning, det maa være Gud; thi foruden Gud og Skabningen er der ingen Ting og intet Væsen. Saa se vi af denne Mose Text, at Guds Ord, som var i Begyndelsen, og ved hvilket Skabningerne ere blevne til og ligesom fremsagte, maa være en evig Gud og ikke nogen Skabning.

Endvidere: Ordet og den, som udsiger det, kan ikke være een Person; thi det gaar ikke an, at den, som taler, selv er Ordet. Hvad vilde det være for en Taler, som selv var Ordet? Han maatte jo være en Stum, eller Ordet maatte uden Taleren kunne lyde af sig selv og udsige sig selv. Nu staar her Skriften kraftig og klar med udtrykkelige Ord: **Gud sagde,** saa at Gud og hans Ord maa være Tvende. Om han havde skrevet: Der var et Udsagn, eller: der skete et Ord, saa havde det ikke været saa tydeligt, at det var Tvende, nemlig Ordet og den, som udtalte det. Men nu, da han udtrykkelig siger: **Gud sagde,** og nævner den Talende og Ordet hver for sig, saa nøder han med Magt til at antage, at der er meent Tvende, og at den Talende ikke er Ordet, og heller ikke Ordet den, som taler, men at Ordet kommer fra Taleren og har sit Væsen ikke af sig selv, men af den, som udsiger det. Den Talende derimod kommer ikke fra, har heller ikke sit Væsen fra Ordet, men af sig selv. Saa beviser nu Moses, at der i Guddommen fra Evighed af, før al Skabningen, ere tvende Personer, og at den ene har sit Væsen af den anden, medens den første ikke har det af nogen Anden end af sig selv.

Paa den anden Side bevidner Skriften og staar fast derpaa, at der ikke er meer end een Gud, saaledes som Moses her begynder og siger. **I Begyndelsen skabte Gud Himmelen og Jorden.** Og 5 Mos. 6, 4. hedder det: **Hør, Israel! Herren vor Gud, Herren er een.** Se, saaledes farer Skriften frem med enfoldige, begri-

belige Ord og lærer saadanne høie Ting saa klart, at Hvermand kan forstaa dem, saa kraftigt, at Ingen kan sige dem imod. Hvem er det, som af disse Mose Ord ikke kan fatte, hvorledes der i Guddommen maa være tvende Personer og dog kun een Gud, saafremt han ikke vil negte Skriftens klare Ord? Paa den anden Side, hvo er saa skarpsindig, at han her kan sige imod? Han maa lade Ordet være noget Andet end Gud, som udtaler det, og maa dog bekjende, at det har været før alle Skabninger, og at Skabningerne ere frembragte ved det. Saa maa han og visseligen indrømme, at det er Gud; thi udenfor det Skabte gives intet Andet end Gud, og han maa tillige bekjende, at der er kun een Gud. Og saaledes fordrer og beviser Skriften, at disse tvende Personer ere een fuldkommen Gud, og at hver af dem er den sande, fuldkomne og virkelige Gud, som har skabt alle Ting, og at den, som taler, ikke har sit Væsen fra Ordet, men Ordet sit Væsen fra den, som taler, dog Altsammen fra Evighed og til Evighed, udenfor alle Skabninger.

Her ville de kjætterske Arianere indhylle dette klare Skriftsprog i en Taage og bore sig et Hul gjennem Himlen, da de ikke kunne slippe forbi for det, idet de sige, at dette Guds Ord var vel ogsaa en Gud, men ikke en virkelig, men skabt Gud, og at alle Ting vel vare frembragte ved det, men det var ogsaa selv iforveien frembragt, og derpaa ved det alle andre Ting. Saadant have de talt uden al Grund i Skriften, efter deres egne Drømme, fordi de lode Skriftens simple Ord fare og fulgte deres egne Tanker. Derfor har jeg sagt: Hvo, som vil gaa sikkert frem og blive bestaaende, han lægge kun ikke Vægt paa mange subtile og spidsfindige Ord eller Paafund, han blive ved Skriftens enfoldige, kraftige og klare Ord, saa vil han blive bevaret. Og hvorledes St. Johannes kommer disse Kjættere i Forkjøbet og imødegaar saadanne Udflugter og Paafund, skulle vi snart se.

Saaledes have vi nu her i Moses den rette Guldgrube, hvoraf alt det er taget, som er skrevet om Christi Guddom i det nye Testamente. Her seer du, hvorfra St. Johannes's Evangelium udflyder, og hvor dets Grund ligger, og heraf er dette nu let at forstaa. Se, deraf flyder nu ogsaa det Sprog i Ps. 33, 6.: **Himlene ere gjorte ved Herrens Ord.** Og naar Salomo Ordspr. 8. med mange herlige Ord beskriver Guds Visdom, hvorledes den har været hos Gud før alle Ting, saa har han taget det Altsammen af dette Kapitel hos Moses, ja alle Propheterne have trolig arbeidet i denne Guldgrube og deraf hentet deres Skatte.

Men om den Helligaand have vi nu andre Sprog ogsaa hos den samme Moses, saasom naar han siger: **Guds Aand svævede over Vandene.** Der maa Guds Aand ligeledes være noget Andet end den, som lader den udgaa, og dog være før alle Skabninger. Ligeledes naar han siger, at Gud velsignede det, han havde skabt, og saa paa det og fandt Velbehag deri, saa antydes ved denne velsignende og naadige Betragten den Helligaand, hvorfor Skriften tillægger ham Meddelelsen af Liv og Naade. Men disse Sprog ere ikke saa vel bearbeidede som de, der vidne om Sønnen, derfor skinne de endnu ikke saa klart. Ertsen ligger her endnu halvveis i Gruben, eftersom det falder let at tro derpaa, naar Fornuften først er saavidt tagen tilfange, at den tror paa to Personer. Men hvo, som havde Tid til at holde Sprogene om den Helligaand i det nye Testamente op imod denne Mose Text, han vilde finde stort Lys, Lyst og Glæde derved.

Nu maa vi vidt oplade vore Hjerter og vor Forstand, at vi ikke agte et saadant Ord som et Menneskes ringe, forgjængelige Ord; men saa stor som han er, der udtaler

det, saa stort maa vi ogsaa agte hans Ord. Det er et Ord, som han taler i sig selv, og som bliver i ham, som aldrig bliver skilt fra ham. Vi maa altsaa efter Apostelens Tanker tænke os, hvorledes Gud taler med sig selv til sig selv og lader udgaa et Ord fra sig selv, i sig selv. Men dette Ord er intet blot Veir, ingen tom Lyd, men bringer med sig hele den guddommelige Naturs Væsen. Og ligesom der ovenfor i Epistelen er sagt om Glandsen og Billedet, at den guddommelige Natur er saaledes dannet, at den heel og holden følger med i Billedet, og at Billedet selv er og bliver den, og at Herligheden ogsaa saaledes lader sin Glands udgaa, at den selv væsentlig følger med i Glandsen —, saaledes udtaler ogsaa Gud her sit Ord paa den Maade fra sig, at hans hele Guddom følger Ordet og naturlig bliver og er væsentlig tilstede i Ordet.

Se, der se vi, hvorfra Apostelen har sin Tale, naar han kalder Christus **Guds Væsens udtrykte Billede** og **hans Herligheds Afglands,** nemlig af denne Mose Text, som lærer, at Gud fra sig udsiger et Ord, der ikke kan være Andet end et Billede, som udviser ham, eftersom ethvert Ord er et Tegn, der betyder Noget; men her er det, som bliver betegnet, væsentlig tilstede i Tegnet eller i Ordet, hvad der ikke er Tilfældet med andre Tegn; derfor kalder han det medrette et Væsensbillede af hans Natur.

Det menneskelige Ord udviser ogsaa noget hermed Beslægtet; thi ved det lærer man Menneskets Hjerte at kjende. Man pleier saaledes ialmindelighed at sige: Jeg har hans Hjerte eller hans Mening, medens man dog kun har hans Ord, efterdi Hjertets Mening følger med Ordet og formedelst Ordet bliver erkjendt, som var den i Ordet. Derfor har Erfaringen ogsaa lært Hedningerne at sige: Qualis quisque est, talia loquitur, som en Mand er til, saa taler han og. Ligesaa: Oratio est character animi, Talen er Hjertets Portræt. Er Hjertet rent, saa taler det rene Ord, er Hjertet ureent, saa taler det urene Ord. Og dermed stemmer Evangeliet, hvor Christus siger: **Af Hjertets Overflødighed taler Munden.** Og atter: **Hvorledes kunne I tale godt, I, som ere onde?** (Matth. 12, 34.) Og Joh. 3, 31. siger Johannes den Døber: **Den, som er af Jorden, taler af Jorden.** Og som man siger i Ordsproget: Hvad Hjertet er fuldt af, det løber Munden over med; og: Hver Fugl synger med sit Næb. Se, saaledes bekjender hele Verden, at intet Billede svarer saa nøie og sikkert til Hjertet, som Mundens Tale, ligesom om Hjertet var væsentlig tilstede i Ordet.

Saaledes er det ogsaa hos Gud, hans Ord er ham saa aldeles ligt, at Guddommen ganske er tilstede deri, og at hvo, som har Ordet, han har den hele Guddom. Men denne Lignelse har ogsaa sine Mangler. Thi det menneskelige Ord bringer ikke Hjertets Væsen eller Natur selv med sig, men det betegner den kun, ligesom et Træ eller Guldbillede ikke bringer med sig det menneskelige Væsen, som det betegner. Men her hos Gud bringer Ordet ikke alene Tegnet og Billedet, men ogsaa det hele Væsen med sig og er ligesaavel fuldkommen Gud som den, hvis Billede eller Ord det er. Om Menneskenes Ord vare idel Hjerte eller Hjertens Mening, saa var det en fuldkommen Lignelse; men saa kan det ikke være, derfor er Guds Ord over alle andre Ord uden nogen Lige i hele Skabningen.

Man har vel ført skarpsindige Disputatser om det indvortes Ord, i Menneskets Hjerte, som bliver derinde, saasom Mennesket er skabt i Guds Billede. Men det har hidtil været og forbliver vel ogsaa fremdeles saa dybt og mørkt, at man ikke selv

veed, hvorledes det er fat dermed. Derfor lade vi det ogsaa fare og gaa nu over til Evangeliet, som i sig selv er klart og tydeligt.

I Begyndelsen var Ordet.

Hvad er det for en Begyndelse, han mener, om det ikke er den, hvorom Moses taler, naar han siger: **I Begyndelsen skabte Gud Himmelen og Jorden?** Det er den Begyndelse, hvori Skabningernes Væsen begyndte; ellers har der ingen Begyndelse været før den. Thi Gud har ikke begyndt at være, men er evig. Saa følger da deraf, at Ordet ogsaa er evigt, efterdi det ikke har taget sin Begyndelse i Begyndelsen, men det var allerede i Begyndelsen, siger her Johannes. Det begyndte ikke, men da alle Ting begyndte, da var det allerede, og dets Væsen fik ikke sin Begyndelse, men det var tilstede, da alle Tings Væsen begyndte.

Hvor forsigtigt taler Evangelisten, idet han ikke siger: I Begyndelsen **blev** Ordet, men det **var** og blev ikke: dets Væsen har en anden Oprindelse end at blive til eller begyndes. Derhos siger han: **I Begyndelsen.** Var det skabte før Verden, saaledes som Arianerne vilde, saa havde det ikke været i Begyndelsen, men det havde selv været Begyndelsen. Men Johannes's Ord ere bestemte og tydelige: I Begyndelsen var Ordet, selv var det ikke Begyndelsen. Hvorfra har nu Johannes saadanne Ord? Fra Moses, som sagt er 1 Mos. 1, 3.: **Gud sagde: Der blive Lys.** Af disse Ord følger haandgribelig denne Text: **I Begyndelsen var Ordet;** thi har Gud sagt Noget, saa maa der have været et Ord. Da han nu talte i Begyndelsen, da Skabningen begyndte, saa var Ordet jo allerede i Begyndelsen og er ikke begyndt ligesom Skabningerne.

Men hvorfor siger han ikke: **Før** Begyndelsen var Ordet? Det havde jo, som det synes, været tydeligere, saaledes som Paulus ofte siger: **Før Verdens Skabelse** ꝛc. Svar: Af den Grund, at det kommer ud paa Eet, at være i Begyndelsen og at være før Begyndelsen; det Ene følger dog af det Andet. Saa vil St. Johannes som en Evangelist ogsaa stemme overeens med Mose Skrift og forklare den for derved at henpege paa sin Grund, hvad der ikke saa ligetil var skeet, om han havde sagt: Før Begyndelsen; thi Moses siger Intet om det, som var før Begyndelsen, men beskriver Ordet i Begyndelsen, forat han desto bedre kunde beskrive Skabelsen, som er skeet ved Ordet. Af samme Aarsag benævner Johannes ham ogsaa Ordet, uagtet han ogsaa medrette, som han ogsaa senere gjør, kunde have kaldt ham Lyset, Livet eller noget Andet; thi Moses skriver her om et Ord.

Nu er det, ikke at have Begyndelse og at være i Begyndelsen, netop det samme som at være før Begyndelsen. Men skulde det have været i Begyndelsen og ikke før Begyndelsen, saa maatte det have begyndt at være før Begyndelsen, saa havde jo Begyndelsen været før Begyndelsen, men det vilde jo være en Modsigelse og det samme som, at Begyndelsen ikke var Begyndelsen. Derfor er det mesterligt sagt: **I Begyndelsen var Ordet;** derved er der erklæret, at det ikke har havt nogen Begyndelse og derfor maa have været før Begyndelsen og evigt.

Og Ordet var hos Gud.

Hvor skulde det ellers være? Udenfor Gud var der jo Ingenting. Det udsiger ogsaa Moses, naar han skriver: **Gud sagde: Der blive Lys.** Skulde Gud sige Noget, saa matte jo Ordet være hos ham. Men Evangelisten adskiller her tydelig Personerne, saa at Ordet er en anden Person end Gud, hos hvem det var. Dette Johannes's Sprog taaler ikke, at Gud har været alene, efter-

som han siger, at Noget har været hos Gud, nemlig hans Ord. Om der kun havde været en eneste Person, hvorledes havde han da behøvet at sige: Hos Gud var Ordet? Naar Noget er hos En, saa er han ikke allene eller for sig selv. Og det bør lægges vel Mærke til, at Evangelisten holder hardt paa det lille Ord **hos**; thi det bliver gjentaget endnu engang, paadet at han klart maa fremstille den personlige Forskjel og imødegaa den naturlige Fornuft og senere opstaaende Kjættere. Thi saasom den naturlige Fornuft bedst fatter, at der kun er een Gud, og mange Sprog i Skriften stadfæster dette, saaledes som det ogsaa er sandt, saa sætte de sig med megen Kraft imod, at der skal være mere end een Person i den samme Gud. Og deraf er det kommet, at den Kjætter Sabellius*) paastod, at Fader, Søn og Helligaand vare een Person. Paa den anden Side vilde Arius,**) om han end indrømmede, at Ordet var hos Gud, dog ikke vedgaa, at det var sand Gud. Hin bekjender og lærer altsaa en altfor stor Enkelthed hos Gud, denne lærer en altfor stor Mangfoldighed; hin blander Personerne i hverandre, denne skiller Personernes Naturer fra hverandre. Men den christelige Troessandhed gaar midt imellem, lærer og bekjender ublandede Personer og udeelt Natur. Faderen er en anden Person end Sønnen, men han er ikke en anden Gud. Om nu den naturlige Fornuft ikke fatter dette, saa er det, som det skal være, Troen er det alene, som skal fatte det; den naturlige Fornuft afstedkommer Kjætteri og Vildfarelse, Troen lærer og holder fast paa Sandheden, thi den hænger ved Skriften, og den bedrager eller lyver ikke.

*) Sabellius, Presbyter i Ptolemais, levede i Midten af 3die Aarhundrede.

**) Arius, Presbyter i Alexandrien, hvis Lære fordømtes paa den første almindelige Kirkeforsamling i Nicæa 325, i første Halvdel af 4de Aarhundrede.

Og Gud var Ordet.

Efterdi der ikke er mere end een Gud, saa maa det være sandt, at Gud selv er dette Ord, som var i Begyndelsen før alle Skabninger. Nogle læse disse Ord i en anden Orden, nemlig saaledes: **Og Ordet var Gud,** og Meningen bliver da, at dette Ord ikke alene var hos Gud og en særegen Person, men ogsaa efter sit Væsen i Sandhed een Gud med Faderen. Men vi lade dem nu blive i den Orden, hvori de staae efter hinanden,*) nemlig: **Og Gud var Ordet,** saa at Meningen er denne: Efterdi der ingen anden Gud er end den eneste sande, saa er denne Gud efter sit Væsen ganske det samme Ord, hvorom han taler, og der er Intet i den guddommelige Natur, som ikke er i Ordet, paadet at det maatte blive ret tydeligt udtrykt, hvor fuldkomment dette Ord er Gud, at det ikke alene er sandt, at Ordet er Gud, men ogsaa, at Gud er Ordet.

Saa kraftigt som dette Sprog nu strider imod Arius, der lærte, at Ordet ikke var Gud, saa kraftigt synes det at styrke Sabellius; thi det lyder som om Evangelisten blandede Personerne i hinanden og dermed gjenkaldte eller nærmere forklarede det foregaaende Sprog, hvor han skjelner imellem Personerne og siger: **Ordet var hos Gud.** Men Evangelisten har villet sætte sine Ord saaledes for at nedslaa alle Kjættere. Derfor støder han her Arius til Jorden og tillægger Ordet sand og væsentlig Guddom, idet han siger: **Og Gud var Ordet,** som vilde han sige: Jeg siger ikke slet og ret: Ordet er Gud, hvilken Tale kunde forstaaes, som om han kun blev kaldet Gud og ikke var det efter sit Væsen, saaledes som da Arius siger; men saa siger jeg: **Og Gud var Ordet,** det kan ikke forstaaes anderledes end som saa: Alt det, som Enhver kalder og anseer Gud for, det Samme er

*) Nemlig i Grundteksten. Overs. Anm.

dette Ord. Men paa den anden Side, forat ikke Sabellius og Fornuften skal mene, at jeg her holder med dem og blander Personerne i hinanden, og saaledes tilbagekalder, hvad jeg har sagt derom, saa gjentager jeg det endnu engang og siger:

Det var i Begyndelsen hos Gud.

Hos Gud, hos Gud var det, og dog var Gud Ordet. Se saaledes fegter Evangelisten til begge Sider, forfegter begge Sandheder, at Gud er Ordet, og at Ordet er hos Gud; een guddommelig Væsensnatur og dog ikke een Person alene, og enhver Person fuldkommen og ganske Gud i Begyndelsen og fra Evighed; det er de Sprog, hvori vor Tro er grundet, hvortil vi ogsaa maa holde os, thi det er jo over al Maade forhøit for Fornuften, at der skal være tre Personer og Enhver være fuldkommen og ganske den ene Gud og dog ikke være tre Guder, men een Gud.

Vore Høiskolelærere have med særdeles høikloge og spidsfindige Bemærkninger fremstillet dette snart paa denne, snart paa hin Maade, forat de kunne gjøre det begribeligt. Men vil du ikke falde i den onde Fienders Garn, saa lad deres Klogheder, Formeninger og Subtiliteter fare, og hold dig til dette guddommelige Ord, kryb ind deri og bliv der som en Hare i sin Hule. Spadserer du ud og giver dig ind paa Menneskesnak, saa vil Fienden føre dig og tilsidst styrte dig ned, saa du ikke veed, hvor Fornuft, Tro, Gud og du selv bliver af.

Tro du mig som den, der har erfaret og forsøgt Saadant og ikke taler Løst og Fast: Skriften er ikke givet os for ingen Ting; havde Fornuften kunnet finde det Rette, da havde Skriften ikke været nødvendig for os. Lad Arius og Sabellius tjene dig til Advarsel: om de havde holdt sig til Skriften og ladet Fornuften spadsere, saa havde de ikke været Anstiftere af saa stor Skade, og vore Høiskolelærere vare ogsaa bedre Christne, om de lode deres naragtige Subtiliteter fare og holdt sig til Skriften.

Alle Ting ere ved det blevne til.

Er dette ikke tilstrækkelig klare Ord? Hvem vil undre sig over, om de Egensindige nu ikke ville lade sig overbevise om deres Vildfarelser, hvor klart og drøit man siger dem Sandheden, naar Arianerne kunde modstaa dette klare og tydelige Sprog og sige, at alle Ting vare skabte ved Ordet, men at det selv var skabt iforveien og derfor alle Ting ved det, da dog her ligefrem staar: **Alle Ting ere ved det blevne til,** og det saaledes er udenfor al Tvivl, at det selv ikke er blevet til og ikke er blandt de tilblevne Tings Tal? Thi den, som nævner Alt, udelukker Intet, saaledes som ogsaa St. Paulus Ebr. 2, 8. udlægger det Sprog af den 8de Psalme: **Alle Ting lagde du under hans Fødder. Idet han altsaa,** siger han, **underlagde ham alle Ting, undtog han Intet, som jo er ham underlagt.** Og 1 Cor. 15, 27.: **Men naar han siger, at alle Ting ere ham underlagte, da er det aabenbart, at det er ham undtagen, som har underlagt ham alle Ting.** Saaledes maa det ogsaa her forstaaes; naar det hedder, at alle Ting ere blevne til ved ham, saa er ganske vist den undtagen, ved hvem alle Ting ere blevne til, og uden hvem Intet er blevet til af det, som er blevet til.

Dette Sprog udleder han ligeledes af 1 Mos. 1., hvor Moses opregner alle Skabninger, som Gud har gjort, og hver Gang siger: **Gud sagde —, og det skete saa,** hvorved han giver tilkjende, at de alle ere frembragte ved Ordet. St. Johannes udtrykker dette endnu udførligere og forklarer sig selv, idet han siger:

Og uden det er ikke end en eneste Ting bleven til af det, som er bleven til.

Er Intet skabt uden det, saa er altsaa

det selv end mindre skabt, det, uden hvem Intet en bleven til, paadet at Arius's Vildfarelse aldeles ingen Understøttelse skulde faa, ihvorvel det ikke har hjulpet noget. Der behøves jo ingen Fortolkninger for at forstaa, at dette Ord er Gud og alle skabte Tings rette Skabermand, eftersom uden det Intet er bleven til af det, som er bleven til. Der ere Enkelte, som have været i Tvivl angaaende denne Text med Hensyn til Ordenen, og Nogle have henlagt de Ord: **som er bleven til** til det Følgende paa denne Maade: **Det som er bleven til, var Liv i ham.** Af denne Mening er St. Augustin. Men den rette Orden er den, at de nævnte Ord hører til den foregaaende Text, saaledes som jeg har anført den, nemlig: **Og uden det er Intet bleven til af det, som er bleven til,** som vilde han sige: Af de Ting, som ere skabte, er der Ingen, som er skabt uden det, paadet at han ret tydeligt maa give tilkjende, at alle Ting ere skabte ved det, og at det ikke er skabt, og altsaa bestemt og fast godtgjøre, at det er sand Gud, ihvorvel ikke af sig selv. Derfor hedder det ogsaa: skabt **ved** Ordet og **af** Faderen.

I det var Liv.

Dette Sprog lemper man ialmindelighed efter de høikloge Grublerier og dunkle Begreber om Skabningens dobbelte Væsen, hvoraf de platoniske Philosopher ere blevne saa berømte, at nemlig alle Skabninger have deres Væsen for det Første i deres egen Natur og Art, saaledes som de ere skabte, for det Andet i Guds evige Raadslutning, hvori han hos sig selv har besluttet at skabe alle Ting, saaledes at, som han lever, saa ere og alle Ting levende i ham. Og dette Skabningernes Væsen i Gud, sige de, er ædlere end deres Væsen i deres egen Art og Natur, thi i Gud lever ogsaa det, som i sig selv er dødt, saasom Steen, Jord, Vand ꝛc.

Og saaledes siger St. Augustin, at dette Ord er et Billede af alle Skabninger og ligesom et Skatkammer fuldt af saadanne Billeder, som de kalde Ideer, efter hvilke Skabningerne ere dannede, enhver efter sit Billede. Og derom skal Johannes her have sagt: **I ham var Livet,** og man forbinder da disse Ord med de foregaaende saaledes: Det, som er bleven til, det var Liv i ham, det er, Alt, hvad der nogensinde er skabt, har, før det blev skabt, levet i ham. Men dette er en altfor søgt og tvungen Opfattelse af dette Sted, thi Johannes taler ganske simpelt og enfoldigt, tænker slet ikke paa at føre os ind i saadanne spidsfindige og subtile Betragtninger. Jeg ved heller ikke, at der i den hele Skrift nogetsteds er talt paa saadan Maade om Skabningerne. Den siger vel, at alle Ting ere iforveien erkjendte, udvalgte og staa ligesaa beredte og levende for Gud, som vare de allerede til, saaledes som Christus Luc. 20, 38. siger om Abraham, Isak og Jakob: **Gud er ikke de Dødes Gud, men de Levendes, thi for ham leve Alle;** men intetsteds finder man Saadant skrevet som, at i ham leve alle Ting.

Dette Sprog taler ogsaa om noget Mere end om det Skabningens Liv i ham, som har været før Verdens Begyndelse. Evangelisten fremsætter paa det Allerenfoldigste den Tanke, at Ordet er Livets Kilde og Udspring, saa at Alt, hvad der lever, har sit Liv af det og ved det og i det, og at der udenfor det intet Liv er, som han selv siger Joh. 14, 6.: **Jeg er Veien, Sandheden og Livet.** Og Joh. 11, 25.: **Jeg er Opstandelsen og Livet.** Derfor benævner Johannes det ogsaa i sit Brev Joh. 1, 1.: **Det Livsens Ord.** Og isærdeleshed taler han om det Liv, som Menneskene have fra ham, det er det evige Liv, for hvilket Livs Skyld han ogsaa har begyndt at skrive sit Evangelium. Dette beviser ogsaa den hele Text, thi hvad det er for et Liv, han

taler om, forklarer han selv og siger: **Livet var Menneskets Lys,** hvorved han ganske vist giver tilkjende, at han taler om det Liv og Lys, som Christus bringer Menneskene ved sig selv; derfor indfører han ogsaa Johannes den Døber som et Vidnesbyrd om dette Lys. Nu er det jo bekjendt, at Johannes den Døber prædikede om Christus ikke efter de høilærde og dybsindige Begreber, hvorom hine Philosopher tale, men simpelt og enfoldigt, hvorledes Christus skulde være Lys og Liv for alle Mennesker til Salighed.

Derfor maa man vide, at Johannes, som Historien beretter, har skrevet sit Evangelium af den Grund, at paa hans Tid Kjætteren Cerinth opstod og lærte, at Christus ikke havde været før sin Moder Maria, og gjorde ham saaledes til et blot og bart Menneske eller Skabning. For at imødegaa denne Kjætter er det, at han begynder sit Evangelium saa høit og derhos fører det saaledes igjennem, at han saa at sige i hvert Bogstav prædiker Christi Guddom, hvad ingen af de andre Evangelister gjør. Ja han gjør dette med saa stor Flid, at han f. Ex. Joh. 2, 4. indfører Christus som anstillende sig saa fremmed ligeoverfor sin Moder og saa haard i sin Tiltale til hende, som om hun ikke var hans Moder, idet han siger til hende: **Kvinde! hvad har jeg med dig at gjøre?** Var det ikke fremmed og haard Tale af en Søn til sin Moder? Saaledes ogsaa paa Korset: **Kvinde! se det er din Søn.** Alt dette har han saaledes anført, forat han ligeoverfor Cerinth heelt igjennem maatte bevise Christus at være en sand Gud, og han fører dog sine Ord saaledes, at han ikke alene imødegaar Cerinth, men ogsaa Arius, Sabellius og alle Kjættere.

Vi læse ogsaa, at den samme hellige Johannes, da han engang traf Cerinth i Badet, sagde til sine Disciple: Lader os skyndsomt fly ud heraf, at vi ikke skulle forgaa med dette Menneske, og at da han var kommen ud, Badehuset styrtede ind og tilintetgjorde denne Sandhedens Fiende. Derfor retter han alle sine Ord skarpt imod Cerinths Vildfarelse og siger: Christus har ikke alene været før sin Moder, men han var ogsaa i Begyndelsen det Ord, hvorom Moses skriver strax i Begyndelsen, og alle Ting ere blevne til ved ham, og han var hos Gud, og Gud var Ordet, og han var i Begyndelsen hos Gud, hamrer saaledes med idel Tordenslag løs paa Cerinth.

Saa holde vi nu for, at Evangelistens Mening paa dette Sted er i al Enfoldighed og Simpelhed denne: Hvo, som ikke erkjender og tror, at Christus er en sand Gud, saaledes som jeg her har beskrevet ham, at han var Ordet i Begyndelsen hos Gud, og at alle Ting ere blevne til ved ham, men som kun vil holde ham for en Skabning, der er begyndt i Tiden og først efter sin Moder er bleven til, saaledes som Cerinth lærer, — han er evig fortabt og kan ikke have Livet; thi der er intet Liv udenfor dette Ord og Guds Søn, i ham alene er Livet. Var Mennesket Christus for sig alene og uden Gud, saa var han os til intet Gavn, saaledes som han ogsaa selv siger Joh. 6, 53. 55.: **Kjødet gavner intet — men mit Kjød er sandelig Mad, og mit Blod er sandelig Drikke.** Hvorfor gavner Kjødet intet, og er dog mit Kjød den eneste sande Mad? Af den Grund, at jeg ikke er blot Kjød eller blot Menneske, men Guds Søn. Mit Kjød er altsaa Mad, ikke fordi det er Kjød, men fordi det er mit Kjød, det vil sige saa meget som: Hvo som tror, at jeg, som er et Menneske og har Kjød og Blod som et andet Menneske, ogsaa er Guds Søn og Gud, han har den rette Føde af mig og skal leve. Men hvo, som tror paa mig kun som et Menneske, ham gavner Kjødet intet, thi det er da ikke mit Kjød eller Guds Kjød. Saaledes siger han ogsaa Joh. 8, 24.: **Dersom I ikke**

ville tro, at jeg er den, jeg er, skulle I dø i Eders Synder. Ligesaa v. 36.: **Dersom Sønnen faar frigjort Eder, skulle I være virkeligen frie.** Dette er ogsaa Meningen af dette Sprog: **I det var Liv**, Guds Ord i Begyndelsen og Gud selv maa være vort Liv, vor Spise, vort Lys og vor Salighed. Derfor maa det ikke tilskrives Christi blotte Manddom, at den gjør os levende, men Livet er i Ordet, som bor i Kjødet, og formedelst Kjødet gjør os levende.

Se, denne Opfattelse er enfoldig og tjener til Opbyggelse, saaledes som St. Paulus pleier at sige om Evangeliets Lære, som han kalder doctrina pietatis, en Lære, som gjør Menneskene rige paa Naade. Men den anden Opfattelse, som ogsaa Hedningerne have, at alle Skabninger leve i Gud, den frembringer vel spidsfindige Snakkere, er ogsaa mørk og vanskelig, men lærer ikke om Naaden, gjør heller ikke noget Menneske rigt paa Naade, hvorfor ogsaa Skriften forkaster den som grundet i Nysgjerrighed.

Saaledes som man nu udlægger Christi Ord, naar han siger: **Jeg er Livet,** saaledes skal man ogsaa udlægge disse, slet ikke paa philosophisk Viis om Skabningernes Liv i Gud, men derimod om hvorledes Gud lever i os og gjør os deelagtige i sit Liv, saa at vi have vort Liv ved ham, af ham og i ham; thi det staar jo ikke til at negte, at ved ham ogsaa det naturlige Liv har sin Bestaaen, saa at ogsaa de Vantroe have det fra ham, saaledes som St. Paulus siger Ap. G. 17, 28.: **I ham leve, røres og ere vi, — vi ere og hans Slægt.**

Ja det naturlige Liv er et Stykke af det evige Liv og en Begyndelse dertil; men det tager sin Ende ved Døden af den Grund, at det ikke kjender og ærer den, fra hvem det kommer; denne Synd afskjærer det, saa at det maa dø evindelig. Derimod de, som tro paa og kjende den, fra hvem de have sit Liv, de dø aldrig, men det naturlige Liv bliver styrket til at gaa over i et evigt Liv, saa at det aldrig smager Døden, saaledes som han siger Joh. 8, 51.: **Sandelig, sandelig siger jeg Eder: dersom Nogen holder mit Ord, skal han ikke se Døden evindeligen.** Og Joh. 11, 25.: **Hvo, som tror paa mig, om han end dør, skal han dog leve.** Disse og lignende Ord vil man let forstaa, naar man ret har lært Christus at kjende som den, der har dødet Døden og igjen bragt Livet tilveie.

Men naar Evangelisten siger: **I det var Livet,** og ikke: I det er Livet, som talte han om noget Forgangent, saa maa man ikke henføre det til Tiden før Verden eller i Begyndelsen; thi han siger ikke: I Begyndelsen var Livet i det, saaledes som han kort iforveien har sagt om Ordet: Det var i Begyndelsen hos Gud; men man skal henføre det til den Tid, hvori Christus levede og vandrede her paa Jorden, da Guds Ord har viist sig for Menneskene og iblandt Menneskene, thi Evangelisten tænker paa at skrive om Christus og hans Liv, i hvilket han har udrettet Alt, hvad der er os nødvendigt til Livet. Og han taler her netop paa samme Maade som kort efter om Johannes den Døber: **Der blev et Menneske udsendt af Gud.** Ligesaa: **Han var ikke Lyset** ꝛc. Ligesaa, som han senere siger om Ordet: **Og Ordet blev Kjød og boede iblandt os.** Ligesaa: **Han var i Verden.** Ligesaa: **Han kom til sit Eget, og hans Egne annammede ham ikke,** og desligeste. Paa samme Maade siger Christus ogsaa om Johannes den Døber Joh. 5, 35.: **Han var et brændende og skinnende Lys.** Saaledes ogsaa her: **I det var Livet,** saaledes som Christus ogsaa Joh. 9, 5. selv siger: **Medens jeg er i Verden, er jeg Verdens Lys,** saa at Evangelistens Ord kun enfoldigen maa forstaaes om Christi Vandel i

den forgangne Tid; thi som jeg i Begyndelsen sagde: dette Evangelium er ikke saa vanskeligt, som man holder det for; de have gjort det vanskeligt med deres altfor høie, dybsindige og voldsomme Grublerier. Han har skrevet det for alle Christne, hvor enfoldige de end ere, og gjort sine Ord ganske forstaaelige. Thi den, som lader Christi Liv og Vandel her paa Jorden fare og nu vil opsøge ham paa sin egen Viis der, hvor han sidder i Himmelen, han vil kun tage feil. Man maa søge ham saaledes, som han har været og vandret paa Jorden, der vil man finde Livet, der er han kommen os til Liv, Lys og Salighed, der er alt det skeet, som vi skulle tro om ham, saa at det er ganske særdeles egentlig talt, naar der siges: **I ham var Livet,** ikke saa at forstaa, at han nu ikke længer er vort Liv, men saaledes at han nu ikke længer gjør det, som han dengang gjorde. Men at dette er Meningen, kan man slutte af det, som han siger om Johannes den Døber, at han var kommen, forat han skulde vidne om dette Liv og Lys, paadet at Alle ved hans Vidnesbyrd skulde tro paa ham. Nu er det jo klart nok, at Johannes ikke kom af anden Grund end for at vidne om Christus, og at han har været en Christi Forløber, og han har dog ikke talt Noget om Skabningens Liv i Gud, som hine Philosopher tale om, men talt og prædiket Altsammen om Christi Vandring paa Jorden, i hvilken han er bleven Menneskenes Liv og Lys. Nu følger:

Og Livet var Menneskets Lys.

Ligesom de nu i deres Opfattelse af dette **Liv** ere gangne bort fra den evangeliske Menings Vei, saaledes have de ogsaa gjort med **Lyset.** De have opdigtet skarpsindige og høie Tanker om, hvorledes Guds Ord efter sin Guddom er et Lys, som lyser paa en naturlig Maade og altid har lyst i Menneskenes Fornuft, ogsaa Hedningernes. Derfor have de fundet Fornuftens Lys stadfæstet og grundet i dette Skriftsted, — det er Altsammen bare menneskelige, platoniske og philosophiske Tanker, som føre os fra Christus til os selv, medens dog Evangelisten vil føre os fra os selv til Christus.

Thi han vil her ikke handle om det guddommelige, almægtige, evige Guds Ord eller tale om det anderledes end iført Kjød og Blod, saaledes som det har vandret her paa Jorden. Han vil ikke adsprede os iblandt Skabningerne, som ere skabte ved ham, forat vi der skulle løbe efter ham, søge og spekulere, som Platonikerne gjøre; men han vil samle os fra saadanne vidtløftige, omvankende Tanker til Christus. Som vilde han sige: Hvad løber du og søger efter saa fjernt? Se her, i Mennesket Christus er Alt, han har gjort Alt, i ham er Livet, han er det Ord, hvorved alle Ting ere skabte, bliv i ham, saa finder du Alt, han er alle Menneskers Liv og Lys; hvo, som vil vise dig ham andetsteds, han forfører dig, thi han har selv fremstillet sig i dette Kjød og Blod, vil deri lade sig finde og deri søges. Følg Johannes den Døbers Vidnesbyrd, han viser dig heller ikke noget andet Liv og Lys end dette Menneske, som selv er Gud. Derfor maa der ved dette Lys forstaaes det sande Naadens Lys i Christus og ikke det naturlige Lys, som ogsaa Syndere, Jøder, Hedninger og Djævle, Lysets værste Fiender, have.

Men her skal Ingen gjøre mig den Indvending, at jeg ved denne Leilighed nærer en anden Mening end St. Augustin, som har forstaaet denne Text om dette naturlige Lys. Jeg forkaster ikke denne Opfattelse, veed meget vel, at alt Fornuftlys bliver antændt af det guddommelige Lys, og ligesom jeg har sagt om det naturlige Liv, at det er et Stykke af og en Begyndelse til det sande Liv, der hvor det bliver ret erkjendt, saaledes ogsaa Fornuftens Lys, det er ogsaa et Stykke af og Begyndelsen

til det sande Lys der, hvor det kjender og ærer den, af hvem det er antændt. Men nu gjør det ikke dette af sig selv, men holder sig til sig selv og bliver forvendt, forvender ogsaa alle Ting med sig, derfor vil det udslukkes og gaa under. Thi Naadens Lys tilintetgjør ikke Naturens Lys. Saaledes er det f. Ex. ganske klart ved Naturens Lys, at tre og to ere fem, og ligesaa, at man bør gjøre det Gode og sky det Onde; Saadant udslukkes ikke af Naadens Lys. Men derhen kan det naturlige Lys ikke naa, at det formaar at sige, hvad der er godt og hvad der er ondt. Det gaar med det, som det gik med ham, der skulde gaa til Rom, og gik bagud, thi han vidste selv meget godt, at man skulde gaa den rette Vei, naar man vilde gaa til Rom, men han vidste ikke, hvad der var den rette Vei. Saaledes gjør det naturlige Lys ogsaa, det gaar ikke nogen ret Vei til Gud, det veed og kjender den heller ikke, ihvorvel det godt nok veed, at man bør gaa den rette Vei. Derfor tager Fornuften altid det Onde for det Gode, og valgte aldrig det Gode, om den ikke piensynligen vidste, at alene det Gode burde tages.

Men denne Mening er ubetimelig paa dette Sted i Evangeliet, hvor der kun prædikes om Naadens Lys, og St. Auguſtin har været et Menneske, hans Opfattelse er ikke bindende for Nogen, efterdi Texten her tydeligen medgiver, at Evangeliſten taler om det Lys, som Johannes den Døber har vidnet om, som jo er Naadens Lys, Chriſtus selv.

Efterdi Leiligheden her tilbyder sig, saa ville vi nærmere fremstille dette falske naturlige Lys, som anretter al Jammer og Ulykke. Det er med det naturlige Lys som med alle Menneskets øvrige Lemmer og Kræfter. Hvo tvivler paa, at Mennesket med alle dets Kræfter ligesom alle andre Ting er skabte ved Guds evige Ord og er en Guds Skabning? Men dog er der intet godt i det; det er, som Moses siger, 1 Mos. 6, 5.: **Al dets Hjertes Tankers Paafund er ikkun ondt.** Derfor, saa sandt, som det er, at Kjødet er en Guds Skabning, saa er det dog ikke tilbøieligt til Kydskhed, men til Ukydskhed. Saa sandt som det er, at Hjertet er en Guds Skabning, saa er det dog ikke tilbøieligt til Ydmyghed og til Kjærlighed til Næsten, men til Hovmod og Egenkjærlighed, og det handler ogsaa efter denne sin Tilbøielighed, hvor det ikke med Magt afholdes derfra. Saaledes ogsaa det naturlige Lys: ihvorvel det efter sit Væsen er saa oplyst, at det veed, at man kun bør gjøre det Gode, saa er det dog saa forvendt, at det aldrig ret træffer, hvad der er godt; men hvad der behager det, det kalder det godt og holder sig da dertil, slutter frækt, at dets udvalgte Gode er det, som bør gjøres; saaledes farer det afsted og følger altid det Onde istedetfor det Gode.

Dette ville vi ogsaa bevise ved Exempler. Fornuften veed godt, at man bør være from og tjene Gud, derom kan den snakke meget og mener at mestre al Verden. Velan, det er sandt og godt talt, men naar det nu kommer an paa Udøvelsen, og den skal vise, hvorledes og hvori man skal blive from eller tjene Gud, da formaar den slet Intet, da er den saa stokblind, farer til og siger: Man skal faste, bede, synge og gjøre Lovens Gjerninger, og daarer sig saalænge med Gjerninger, til den kommer saa dybt, at den mener, man tjener Gud med at bygge Kirker, ringe med Klokker, bære Røgelse, skraale, synge, bære Kapper, gaa kronraget, brænde Kjærter og de utallige Slags Narreverk, som nu al Verden er fuld og meer end fuld af. I saadan stor, blind Vildfarelse farer den afsted og bliver dog altid det klare Lys, som siger, at man skal være from og tjene Gud.

Naar nu Naadens Lys, Chriſtus, kommer, som ogsaa lærer, at man skal være

from og tjene Gud, saa udslukkes ikke derved det naturlige Lys, men Naadens Lys strider imod den Viis og Maade, hvorpaa Fornuften har lært, at man skal blive from og tjene Gud, og siger: at blive from er ikke at gjøre Gjerninger, men at tro paa Gud før alle Gjerninger og da først at gjøre Gjerninger. Uden Tro er ingen Gjerning god. Da reiser Striden sig for Alvor, da raser Fornuften imod Naaden og skriger høit over Naadens Lys, beskylder det for, at det forbyder gode Gjerninger, og vil ikke taale, at dens Viis og Maade at blive from paa forkastes, raaber stedse derpaa, at man bør være from og tjene Gud, og saaledes maa Naadens Lys være den en Daarlighed, ja Vildfarelse og Kjætteri, maa blive forfulgt og forjaget. Se, det er Dyden hos det naturlige Lys, at det kun stormer imod det sande Lys, og altid priser det at være from, være from, altid raaber paa gode Gjerninger, gode Gjerninger, men kan og vil ikke taale, at man lærer den, hvad det er at være from og at gjøre gode Gjerninger; men hvad den finder for godt og paastaar, det skal være godt og ret.

Se, der har du i Korthed Grunden og Aarsagen til alt Afguderi, alt Kjætteri, alt Hykleri og al Vildfarelse, det, hvorover alle Propheter klage, og hvorfor de ere dræbte, det, hvorimod den hele Skrift taler. Det gaar Altsammen ud paa den naturlige Fornufts halsstarrige, egensindige Godtthykke og Meninger, som forlader sig paa og opblæses deraf, at den veed, at man skal være from og tjene Gud; derfor vil den ikke høre eller taale nogen Mester, mener, den veed selv nok, vil nu selv finde, hvori og hvorledes man skal være from og tjene Gud, det kan da og skal heller ikke den guddommelige Sandhed taale af Fornuften, thi det er den største Vildfarelse og strider mod Guds Ære. Da begynder ret Striden og Korset.

Se, saaledes er det, mener jeg, klart, at Johannes her ikke taler om det falske Lys, ei heller om det klare naturlige Lys, som rigtigen dømmer, at man skal være from; thi det er der allerede, og Christus er ikke kommen for at bringe det, men for at blende og dæmpe det falske, egensindige Godtthykke og at sætte sin Naades Lys, Troen, i dets Sted. Og det medfører ogsaa Ordene selv, naar han siger: **Livet var Menneskets Lys.** Skal det være et Lys for Mennesket, saa maa det være et andet Lys end det, som er i Mennesket, eftersom Mennesket af Naturen allerede har det naturlige Lys i sig, og hvo, som oplyser et Menneske, han oplyser det naturlige Lys i Mennesket og bringer et andet Lys, der staar over det Lys, som er i Mennesket. Han siger jo ikke, at der er et Lys for de ufornuftige Dyr, men for Menneskene, som ere fornuftige Dyr; thi der gives ikke et Menneske, i hvem Fornuftens naturlige Lys ikke findes, hvoraf det ogsaa alene har Navn af Menneske og gjælder for Menneske. Thi hvis han vilde have dette Lys forstaaet om Fornuftens naturlige Lys, saa skulde han have sagt: Livet var Mørkets Lys, saaledes som Moses skriver 1 Mos. 1, 2., at der var et Mørke ovenover Vandene. Derfor maa dette Lys forstaaes om det, som i Christus paa Jorden er aabenbart for Verden.

Betragt nu Ordenes Stilling! Først sætter han Livet, dernæst Lyset, han siger ikke: Lyset var Menneskets Liv, men omvendt: Livet var Menneskets Lys, og det af den Grund, at i Christus er Grund og Sandhed og ikke, som hos Menneskene, det blotte Skin. Thi Ligesom St. Lucas 24, 19. siger om Christi udvortes Væsen: **Han var en Prophet mægtig i Gjerning og Ord,** og ligesaa Ap. G. 1, 1.: **De Ting, Jesus begyndte at gjøre og lære,** saa at Gjerningerne gaa foran Læren — ellers er det Hykleri, naar Ordene ere uden Gjerninger —, og ligesom Christus Joh. 5,

35. siger om Johannes den Døber, at **han var et brændende og skinnende Lys** — thi at lyse uden iforveien at brænde er bedrageriskt —, saaledes ogsaa her: paadet at Christus maa blive erkjendt som et sandt ubedrageligt Lys, saa siger han først, at Alt hos ham var Liv, og dernæst, at dette Liv var Menneskets Lys.

Deraf følger nu, at Mennesket ikke har noget andet Lys end Christus, Guds Søn, i hans Manddom, og hvo, som tror, at Christus er sand Gud, og at Livet er i ham, han bliver oplyst af dette Lys, ja ogsaa levende. Lyset opholder ham, saa han bliver der, hvor Christus bliver; thi ligesom Guddommen er et evigt Liv, saa er det samme Liv ogsaa et evigt Lys, og ligesom dette Liv ikke kan dø, saaledes kan dette Lys heller ikke udslukkes, saa kan da heller ikke Troen paa dette Lys beskjæmmes.

Der bør ogsaa særlig lægges Mærke til, at han tillægger Christus som det evige Ord og ikke Christus som Menneske Livet, naar han siger: **I det** (nemlig i Ordet) **var Liv.** Thi om han end er død som et Menneske, saa er han dog til enhver Tid vedbleven at leve, thi Livet maa og kan ikke dø; derfor er Døden ogsaa i dette Liv kvalt og overvunden, saa aldeles, at ogsaa Menneskenaturen strax efter maa blive levende igjen.

Og dette Liv er Menneskenes Lys; thi hvo, som erkjender og tror et saadant Liv i Christus, han gaar ogsaa igjennem Døden og dør ingensinde, som ovenfor er sagt; thi dette Livsens Lys opholder ham, saa at Døden ikke rører ham; om end Legemet maa dø og forraadne, saa føler dog Sjælen ikke denne Død, efterdi den er i dette Lys og ved Lyset heel og holden optagen i Christi Liv. Men hvo, som ikke tror dette, han bliver i Mørket og i Døden, og om end hans Legeme bliver hos ham, saaledes som det ogsaa paa den yderste Dag vil blive evindelig, saa smager og føler dog Sjælen Døden og dør saaledes i al Evighed. Se, heraf erkjende vi, hvad for en Skade Cerinth vilde afstedkomme og alle de, som tro og lære, at Christus, kun var et Menneske og ikke sand Gud, thi hans Manddom var til ingen Nytte, om ikke Guddommen havde været deri; dog vil og kan Gud paa den anden Side ikke blive funden uden ved og i denne Manddom, som han, saaledes som Es. 11, 12. siger, har opreist til et bestemt Tegn, hvorved han forsamler til sig alle sine Børn fra Verden.

Se der, tror du nu, at der i Christus er et saadant Liv, som ogsaa er vedbleven i Døden og har overvundet Døden, saa lyser Lyset ret for dig og bliver ogsaa for dig i din Død et Lys og et Liv. Og saa maa det da følge heraf, at et saadant Liv og et saadant Lys kan ikke være nogen Skabning; thi ingen Skabning kan overvinde Døden hverken hos sig selv eller hos Andre.

Se denne Opfattelse angaaende Lyset, hvor simpel den falder, hvor opbyggelig den er til Salighed, og hvor fjernt de ere derfra, som gjøre et naturligt Fornuftens Lys deraf; thi jeg forbedrer Ingen, ja fører kun hort fra Christus til det Skabte og til den falske Fornuft. Ind i Christus maa vi gaa og ikke se paa de Lys, som komme fra ham, men paa hans Lys, hvorfra hine Lys komme. Ikke maa vi følge Kildens Bække, som løbe bort fra Kilden, men holde os til Kilden alene. Nu følger:

Og Lyset skinner i Mørket, og Mørket fattede det ikke.

Dette Sprog have de ogsaa lempet efter hine høie Tanker og forstaaet saaledes, at Fornuften, som ovenfor sagt, har et naturligt Lys, der bliver antændt af Gud, og den erkjender, begriber eller føler dog ikke ham eller det Lys, hvoraf den er antændt; derfor er den i Mørket og seer ikke det Lys, hvorfra den dog har alt sit Lys og Syn.

O at denne Opfattelse var ganske oprykket af mit Hjerte! Hvor dybt er den dog indplantet deri! Ikke at denne Tanke i sig selv er falsk eller urigtig, men at den paa dette Sted i Evangeliet er upassende og ubetimelig og ikke lader disse salige, trøstelige Ord blive for mig i deres enfoldige, rene og rette Mening. Hvorfor tale de dog paa denne Maade kun om Fornuften alene, at den er antændt af det guddommelige Lys? Hvorfor sige de ikke ogsaa det Samme om det naturlige Liv? Det naturlige Liv er jo ligesaavel gjort levende af det guddommelige Liv, som Fornuftens Lys er oplyst af det guddommelige Lys. Saa burde de ogsaa billigen sige, at Livet gjør de Døde levende, og de Døde fatte det ikke, ligesaavel som de sige, at Lyset lyser for den mørke Fornuft, og Fornuften fatter det ikke. Ligesaa kunde jeg ogsaa sige, at den evige Villie gjør den uvillige Villie villig, og Villien fatter den ikke, og saa fremdeles om alle øvrige naturlige Gaver og Kræfter. Hvorfor bliver alene Fornuften og dens Lys Gjenstand for saadan dyb Betragtning? Platonikerne have nu først bragt St. Augustin til denne Mening angaaende denne Text med deres unyttige og uforstandige Snak, som dog glimrer saa smukt, at de paa Grund deraf have faaet Navn af de guddommelige Philosopher. Senere har Augustin draget os Alle med sig ind derpaa.

Hvad Andet er Indholdet af deres Snak, end at Fornuften bliver oplyst af Gud, der er et ufatteligt Lys? Saaledes bliver jo ogsaa Livet skjænket af Gud, der er et ufatteligt Liv, og al vor Kraft har sin Kraft af Gud, som er en ufattelig Kraft. Og saa nær han er Fornuftens Lys med sit ufattelige Lys, saa nær er han ogsaa Livet med sit ufattelige Liv, og Kræfterne med sin ufattelige Kraft, saaledes som St. Paulus siger Ap. G. 17, 28.: **I ham leve, røres og ere vi,** og Jer. 23, 23. flg: **Er jeg ikke den, som opfylder Himlene og Jorden? Er jeg kun en Gud nærhos og ikke en Gud langt borte?** Saa have vi ovenfor i Epistelen hørt, at **han bærer alle Ting ved sin Kraftes Ord;** derfor er han ikke alene nær hos Fornuftens Lys og lyser deri, men ogsaa hos alle Skabninger og udflyder, udgyder sig, lyser og virker i dem og fylder alle Ting. Desaarsag bør man ikke tro, at St. Johannes her taler om disse Ting. Han tager blot Menneskene for sig og taler om det Lys, som de have i Christus udenfor Naturen og over Naturen.

Derhos er det en blind, ubevøiet Tale, naar de om det naturlige Lys sige, at Mørket fattede ikke Lyset. Hvad Andet vilde Meningen deraf være, end at Fornuften bliver oplyst og antændt af det guddommelige Lys og dog bliver mørk og modtager intet Lys? Hvorfra kommer da deres naturlige Lys? Der kan jo ikke være Mørke der, naar Lyset bliver optændt, om der end er Mørke af Mangel paa Naadens Lys. Men om Naadens Lys tale de ikke, altsaa kunne de heller ikke tale om det Slags Mørke. Derfor er det en Modsigelse, at et Lys oplyser Mørket, og at Mørket ikke fatter det eller, med andre Ord, bliver mørkt, ligesom det er en Modsigelse, at Liv skjænkes den Døde, og den Døde ikke fatter eller bliver var dette Liv, men forbliver død.

Men naar man vil sige, at Meningen er den, at man ikke fatter ham, som skjænker Lyset og Livet, saa er dette vel nok: hvilken Engel fatter da eller begriber ham? Hvilken Hellig begriber den, som skjænker ham Naade? Han bliver forborgen og ufattelig. Men dette udtrykkes ikke med de Ord, som Evangelisten her bruger, at Lyset ikke bliver opfattet af Mørket; men som Ordene lyde, saa er Meningen den, at Lyset lyser i Mørket, men Mørket bliver mørkt og lader sig ikke oplyse deraf,

lader ham lyse og seer dog ikke, ligesom Solen skinner for de Blinde, og de blive det dog ikke var. See, hvormange Ord jeg maa spilde paa at udrydde denne fremmede Opfattelse.

Lader os derfor blive ved den enfoldige Mening, som Ordene utvungent give. Alle de, som oplyses med den naturlige Fornuft, de fatte Lyset og blive oplyste, Enhver efter sit Maal. Men dette Naadens Lys, som er skjenket Menneskene udenom det naturlige Lys, det **skinner i Mørket,** det er, iblandt de Blinde, de naadeløse Mennesker i Verden; men de antage det ikke, ja de forfølge det ovenikjøbet. I den Forstand siger han Joh. 3, 19.: **Denne er Dommen, at Lyset er kommen til Verden, og Menneskene elskede mere Mørket end Lyset.** Se, saaledes var Christus, førend han blev forkyndt af Johannes den Døber, iblandt Menneskene paa Jorden, men Ingen gav Agt paa ham. Han var jo Menneskenes Liv og Lys; han levede og lyste ogsaa; men der var idel Verden, idel blinde og formørkede Folk. Havde de erkjendt ham for den, han var, da havde de ogsaa givet ham den Ære, der tilkom ham, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 2, 8.: **Havde de kjendt Guds Visdom, saa havde de ikke korsfæstet Herlighedens Herre.** Paa samme Maade har ogsaa Christus før sin Fødsel fra Begyndelsen indtil Enden stedse været et Liv og et Lys og lyser altid i alle Skabninger, i den hellige Skrift, ved sine hellige Mennesker, Propheter og Prædikanter, med Gjerninger og Ord, har endnu aldrig ophørt at skinne, men det er dog overalt mørkt, hvorhen han skinner, og Mørket fatter ham ikke.

Saa maa St. Johannes vel ogsaa med disse Ord have sigtet til sin Cerinth, som jo saa den klare Skrift og Sandhed, der lyste for ham, hvis store Mørke dog ikke fattede den. Saa gaar det altid ogsaa nu, om man viser de blinde Lærere Skriften, forat de kunne fatte det, saa fatte de det dog ikke, og det maa sandes, at Lyset skinner i Mørket, og at Mørket fatter det ikke.

Det er ogsaa mærkeligt, at Evangelisten her siger: **Lyset skinner** (phainei), det er, det er aabenbart eller sienſynligen tilstede i Mørket, men hvo, som ikke har mere deraf, han bliver mørk, ligesom Solen skinner for den Blinde, uden at han derfor seer Mere end ellers. Saa er det da Beskaffenheden af dette Lys, at det skinner i Mørket, men Mørket bliver alligevel ikke lysere derved. Men i de Troende skinner det ikke alene, men det gjør dem ogsaa skinnende og seende og lever i dem, saa at det medrette maa hedde, at Livet er Menneskenes Lys. Paa den anden Side er Lyset uden Liv et Mørkheds Skin. Derfor hjælper det ikke for de Vantroe, hvordan det saa skinner; hvor klart man viser og foreholder dem Sandheden, saa blive de dog formørkede.

Saa ville vi nu forstaa alle disse Evangelistens førnævnte Udsagn om Christi almindelige Egenskaber og Navne, idet han derved som i en Fortale og Indledning til sit Evangelium vil have det tilkjendegivet for Menigheden, hvad der i det hele Evangelium skal skrives om Christus, at han er sand Gud og sandt Menneske, som har skabt alle Ting og er skjenket Menneskene til Liv og Lys, ihvorvel kun Faa annamme ham af alle dem, for hvem han bliver anbenbaret; thi dette og intet Andet er Evangeliets Indhold. Og St. Paulus gjør ogsaa Rom. 1. en lignende Fortale og Indledning til sin Epistel. Nu følger den egentlige Begyndelse af Evangeliet.

Der blev et Menneske udsendt af Gud, han hedte Johannes.

Saaledes begynde ogsaa St. Marcus og Lucas deres Evangelier med Johannes den Døber, og dermed bør man ogsaa begynde, som Christus selv siger Matth.

11, 12.: **Fra Johannes den Døbers Dage indtil nu trænger man med Magt ind i Himmeriges Rige.** Og Ap. G. 1, 22. siger St. Petrus, at Christus har begyndt **fra Johannes's Daab af,** ved hvilken han ogsaa blev bekiftet og kaldet til en Lærer, saaledes som Johannes den Døber viser, naar han siger Joh. 1, 22.: **Jeg saa Aanden fare ned som en Due af Himmelen,** og har hørt Faderens Røst: **Denne er min Søn den Elskelige, i hvilken jeg har Velbehag.** Da er Christus gjort til Doktor, da begyndte han ogsaa, og da først opgik Evangeliet formedelst Christus selv. Thi der skulde Ingen begynde det høie, salige, trøstelige Ord uden Christus alene. Og desaarsag maatte Johannes komme først og berede Folket paa saadan Prædiken, at de maatte annamme Lyset og Livet. Thi som vi have hørt, har Christus, ihvorvel han overalt er et Lys, som skinner i Mørket og ikke bliver opfattet, dog i og ved sin Manddom paa en særdeles Maade og legemligen været tilstede, aabenbaret og ikke erkjendt blandt Jøderne. Alene derfor er ogsaa hans Forløber Johannes kommen til dem, paadet han maatte blive kjendt og annammet. Derfor følger denne Text saa net og passende efter den foregaaende, idet der, efterat der er sagt, at Christus, det skinnende Lys, ikke bliver erkjendt, nu siges, at Johannes kom iforveien og aabnede Menneskenes Øine og pegte hen paa det skinnende Lys, som derpaa af sig selv uden Johannes's Henpegen blev annammet, hørt og erkjendt.

Nu, tænker jeg, ere vi komne igjennem den vanskeligste og høieste Deel af dette Evangelium, thi hvad der nu herefter siges, er let og simpelt og det Samme som ogsaa de andre Evangelister udsige om Johannes og Christus, ihvorvel, som jeg allerede har sagt, heller ikke det foregaaende Stykke er i sig selv vanskeligt; man har selv gjort det vanskeligt ved kjødelige og menneskelige Fortolkninger. Det kan ikke Andet end blive vanskeligt, naar man fører et Ord bort fra dets rette Forstaaelse ind paa en fremmed. Hvo vilde vide det og ikke faa besynderlige Tanker om, hvad et Menneske var, naar han hørte, at Menneske var noget Andet, end hele Verden mener? Paa lignende Maade er det her ogsaa gaaet med Evangelistens simple og klare Ord.

Dog bruger Evangelisten en egen Maneer, idet han for Cerinths Skyld stedse fører Johannss den Døbers Vidnesbyrd hen paa Christi Guddom, hvad de andre Evangelister ikke gjøre; de anføre kun hans Vidnesbyrd om Christus uden at fremhæve hans Guddom. Men her siger han, at Johannes er kommen for at vidne om Lyset og forkynde Christus som Livet, Lyset og Gud, saaledes som vi snart skulle høre.

Hvad der i Adventen er sagt om Johannes den Døber, skal man ogsaa her mærke sig, at ligesom han er kommen før Christus og henviser Folket til ham, saaledes skal Evangeliets mundtlige Ord alene prædike Christus og henvise til ham; thi kun dertil er det af Gud forordnet, ligesom Johannes var udsendt af Gud. Saa have vi hørt, at Johannes var en Røst i Ørkenen, som med sit Embede betegnede Evangeliets mundtlige Prædiken. Som nu Mørket ikke af sig selv var istand til at fatte dette Lys, om det end var nærværende, Johannes maatte aabenbare og vise dem det, saaledes kan heller ikke nu nogen naturlig Forstand af sig selv fatte det, om det end er tilstede i al Verden, Evangeliets mundtlige Ord maa aabenbare og vise det.

Nu se vi, at dette Lys ved Evangeliet ikke bringes os fra det Fjerne af, at vi heller ikke behøve at løbe langveis derefter, men at det er os paa det Nærmeste og skinner ogsaa i vort Hjerte; der behøves ikke Andet, end at det bliver os viist og prædiket, og hvo, som hører det prædike og tror derpaa, han finder det i sit Hjerte.

Thi Troen kan ikke være uden i Hjertet, saa kan dette Lys ikke være uden i Troen. Derfor siger jeg, det er nær hos os og i os, men det bliver ikke fattet af os selv, det maa blive prædiket og troet. Det er ogsaa Meningen af St. Pauli Ord Rom. 10, 6 flg., naar han af 5 Mos. 30, 12 flg. anfører: Du behøver ikke at fare over Havet eller op mod Himmelen eller ned i Afgrunden derefter. **Ordet er dig nær, i din Mund og i dit Hjerte.** Se, det hedder, at Lyset skinner i Mørket og ikke bliver erkjendt, førend Johannes og Evangeliet kommer og aabenbarer det; da bliver Menneskets derved oplyst og fatter det og forandrer dog hverken Tid, Sted, Person eller Alder, men alene Hjertet.

Endvidere, ligesom Johannes kom ikke af sig selv, men blev udsendt af Gud, saaledes kan ikke Evangeliet eller nogen Prædiken om dette Lys opkomme af sig selv eller ved menneskelig Fornuft, men maa blive sendt af Gud. Derfor nedstøder Evangelisten her al Menneskelærdom; thi hvad Menneskene lære, det viser os aldrig dette Lys Christus, ja det lægger kun Hindringer iveien derfor; men hvad der viser os Christus, det er ganske vist sendt af Gud og ikke opfundet af Mennesker. Derfor hidsætter Evangelisten Døberens Navn og siger: **Han hedte Johannes.** Men i Hebraisken betyder Johannes **Naade** eller **Gunst,** for at betegne, at saadan Prædiken og Budskab ikke bliver sendt paa Grund af nogen vor Fortjeneste, men af Guds blotte Naade og Gunst og tillige bringer idel Guds Naade og Gunst. Det siger ogsaa St. Paulus Rom. 10, 15: **Hvorledes skulle de prædike, naar de ikke blive udsendte?**

Og af alt dette se vi, at Evangelisten taler saaledes om Christus, at han maa blive erkjendt som Gud. Thi naar han er det Lys, som er overalt tilstede og skinner i Mørket, saa at der ikke behøves Andet, end at det bliver aabenbart ved Ordet og erkjendt ved Troen i Hjertet, saa maa han ganske vist være Gud. Thi ingen Skabning kan paa den Maade være saa nær overalt og skinne for alle Hjerter. Paa den anden Side er han dog saaledes Gud, at han alligevel er Menneske og bliver prædiket i og af det samme Menneske. Videre følger:

Denne kom til et Vidnesbyrd, at han skulde vidne om Lyset, paadet at Alle skulde tro ved ham.

Se, det er nu klart af det, som nys er sagt, hvorledes Evangeliet kun forkynder dette Lys, Mennesket Christus, og gjør, at Mørket kan fatte det; dog ikke igjennem Fornuft eller Følelse, men formedelst Troen; thi han siger nemlig: **paadet at Alle skulde tro ved ham.** Ligesaa: **han kom til et Vidnesbyrd** og skulde vidne; nu er Vidnesbyrdets Natur den, at det taler om Ting, som man ikke seer, veed eller føler, men at man maa tro Vidnet, som bevidner det. Saaledes fordrer Evangeliet heller ikke Fornuftslutninger og Fornuftens Bifald, men en Tro, som staar over Fornuften; ellers kan dette Lys ikke blive erkjendt.

Saa er der ovenfor nokſom talt om, hvorledes Fornuften med sit Lys, fegter og stormer imod dette Lys; saameget mindre kan den da fatte det og bifalde det; thi det staar fast, hvad der er sagt: **Mørket fattede det ikke.** Derfor maa Fornuften med sit Lys blive tagen tilfange og blendet, saaledes som han hos Esaias siger: **Jeg vil tildække din Sol** (det er din Fornuft) **med en Sky,** det er med Evangeliet eller Guds Ord eller Johannes's Vidnesbyrd, der fordrer Troen og gjør Fornuften til Daarskab. Ligesaa: **Solen skal ikke ydermere være dig til et Lys, og Maanen ikke oplyse dig, men Herren skal være dig til et evigt Lys.** Thi derfor bliver dette Lys bevidnet ved Ordet, forat Fornuften skal gaa bort fra sig selv og følge

Vidnesbyrdet: da fatter den Lyset i den samme Tro, og dens Mørke bliver oplyst; thi om den af sig selv var istand til at fatte dette Lys eller bifalde det, saa havde Johannes og hans Vidnesbyrd ingenlunde været nødvendigt. Saaledes er Evangeliet kun indrettet paa at være et Vidnesbyrd for den egensindige, blinde og halstarrige Fornufts Skyld, for at hemme den og at føre den fra dens eget Lys og Mørke til Troen, ved hvilken den fatter dette levende og evige Lys.

Han var ikke Lyset, men kom, forat han skulde vidne om Lyset.

Kjære, hvorfor siger han dette og gjentager endnu engang de Ord, at Johannes kun var et Vidnesbyrd om dette Lys? O, en nødvendig Gjentagelse! For det **Første** for at bevise, at dette Lys ikke var et Menneske, men Gud selv. Thi, som jeg har sagt, Evangelisten ønsker i hvert Ord at pege hen paa Christi Guddom. Er Johannes, den store Helgen, ikke dette Lys, men kun et Vidnesbyrd derom, saa maa dette Lys være langt Mere end Alt, hvad helligt er, det være sig Engel eller Menneske. Thi kunde Helligheden udgjøre et saadant Lys, man havde ogsaa gjort Johannes til et; men nu staar det over al Helligheden, og derfor maa det ogsaa være over Englene, som ikke staa over Helligheden.

For det **Andet** for at afværge menneskelige Prædikanters Frækhed, som ikke vidne om Lyset Christus, men om sig selv. Thi det er vist og sandt, at alle de, som prædike Menneskelærdomme, de gjøre et Menneske til Lyset og føre Folk bort fra det rette Lys til sig selv og sætte sig istedetfor dette sande Lys, som Paven og hans Tilhængere gjøre. Derfor er han ogsaa Antichristen, det er En, som strider imod Christus og imod dette sande Lys. Evangeliet kan ikke taale nogen anden Lære ved Siden af sig, det vil alene være Christi Vidne og føre Menneskene til dette Lys Christus; derfor, o Herre Gud! fortjente disse Ord: **Han var ikke Lyset,** vel at skrives med store Bogstaver og flittig at lægges Mærke til ligeoverfor de Mennesker, som staa frem og ville give Folk Lære og Lov af deres eget Hoved og paastaa, at de ville oplyse dem, men føre dem i Helvedes Afgrund med sig; thi de lære ikke Troen og kunne heller ikke lære den, hvilken Ingen uden Guds Udsending Johannes eller det hellige Evangelium lærer. Ak, derom var Meget at sige!

Kortsagt, hvo, som ikke prædiker Evangeliet, ham forkaste du kun frit, og hør ham ikke. Men den prædiker Evangeliet, som lærer dig at tro paa Christus og at fortro dig til det evige Lys og ikke at bygge paa nogen af dine Gjerninger. Derfor vogt dig for Alt, hvad der siges dig udenfor Evangeliet, forlad dig ikke derpaa, og hold det ikke for noget Lys, som kan oplyse og forbedre din Sjæl; men hold det for en udvortes Ting ligesom Mad og Drikke til Legemets Nødtørft, hvad du kan bruge efter dit eget Godtthykke eller Andre til Behag, og slet ikke som Noget, der fremmer din Salighed, thi dertil skal Intet være dig nyttigt og nødigt uden dette Lys alene.

O, hvilket grueligt Væsen det er med disse Menneskelærdomme, som nu regjere og saa aldeles have fortrængt dette Lys! De ville Alle selv være dette Lys og ikke Vidnesbyrd om Lyset, prædike sig selv og hvad deres er, tie stille om dette Lys eller prædike det saaledes, at de ved Siden deraf ogsaa prædike sig selv. Dette er endnu værre end ganske at tie, thi da bliver der Samaritanere deraf, som halvveis tjene Gud og halvveis Afguderne (2 Kong. 17, 33).

Det var det sande Lys, som oplyser hvert Menneske, der kommer til Verden.

Hverken Johannes eller nogen Hellig er Lyset, men det er det sande Lys, hvorom

Johannes og alle evangeliske Prædikanter vidne. Nu, om dette Lys, hvad det er, og hvorledes det, naar det erkjendes ved Troen, opholder os i Liv og Død evindelig, saa at intet Mørke nogensinde kan skade os, derom er der talt nok for denne Gang. Men det er forunderligt, hvad han her siger, at det oplyser alle Mennesker, som komme til denne Verden. Vilde man forstaa det om det naturlige Lys, saa strider derimod de Ord: **Det var det sande Lys.** Saa har han ovenfor sagt: **Mørket fattede det ikke,** og ere alle hans Ord rettede paa Naadens Lys. Derhos følger senere: **Han var i Verden, og Verden kjendte ham ikke, og hans Egne annammede ham ikke.** Men hvem det sande Lys oplyser, han er oplyst af Naaden og kjender ham. Paa den anden Side synes det med Nødvendighed at maatte forstaaes saaledes, at det ikke er talt om Naadens Lys, naar han siger, at det **oplyser hvert Menneske, som kommer til Verden.** Det er jo ganske tydelig talt om alle Mennesker, som blive fødte. St. Augustin siger, at det er saaledes at forstaa, at intet Menneske bliver oplyst uden af dette Lys, paa samme Maade som man pleier at sige om en Lærer i en Stad, hvori der ingen anden Lærer er, at denne Lærer underviser Alle i Staden, det er, der gives ingen Lærer i Staden uden han alene, han har alene alle Disciple. Dermed er ikke sagt, at han underviser alle Mennesker i Staden, men kun, at han er alene Lærer i Staden, og at Ingen bliver undervist af nogen Anden.

Saaledes er det her ogsaa Evangelistens Mening, at Johannes er ikke Lyset, ligesaalidt som noget andet Menneske eller nogen anden Skabning, men der er kun dette ene Lys, som oplyser Enhver, og der kommer ikke et Menneske til Verden, som kan blive oplyst af nogen Anden. Og denne Opfattelse kan jeg ikke forkaste, thi paa samme Maade taler ogsaa St. Paulus Rom. 5, 18: **Ligesom formedelst Eens Fald Fordømmelsen kom over alle Mennesker, saaledes skal ogsaa formedelst Eens Retfærdighed Livsens Retfærdiggjørelse kommer over alle Mennesker,** uagtet dog ikke alle Mennesker blive retfærdiggjorte ved Christus; men han er alene det Menneske, ved hvem al Retfærdiggjørelse kommer.

Saaledes ogsaa her. Om ikke alle Mennesker blive oplyste, saa er dog dette det Lys, hvorfra alene al Oplysning kommer. Og denne Maade at tale paa har Evangelisten ikke betænkt sig paa at bruge uden at være bange for, at Nogle maaske vilde støde sig over, at han siger: **hvert Menneske;** han har tænkt, at han nok vilde raade Bod paa saadant Anstød derved, at han baade iforveien og efterpaa forklarer sig nærmere og siger: **Mørket fattede det ikke, Verden kjendte ham ikke, og hans Egne annammede ham ikke.** Saadanne Sprog vare jo stærke nok, saa at Ingen kunde sige, at han har meent, at alle Mennesker blive oplyste, men Enhver maa indrømme, at Meningen er, at han alene er det Lys, som oplyser Enhver, og at Ingen bliver oplyst uden ved ham.

Men skulde det være sagt om Fornuftens naturlige Lys, saa vilde det være et temmelig betydningsløst Udsagn, da han dog ikke blot oplyser alle Mennesker, **som komme til Verden,** men ogsaa de, som gaa ud af Verden, og Djævelen. Thi hos de Døde, hos Djævlene og de Fordømte vedbliver dette Fornuftens Lys, jadet bliver kun klarere, saa at de blive endmere plagede deraf. Men nu da han kun taler om Menneskene, som komme til denne Verden, saa giver han derved tilkjende, at han taler om dette Troens Lys, som kun lyser og hjælper for dette Liv; thi efter Døden bliver Ingen oplyst derved. Det maa ske her i Troen formedelst Menneskét Christus, dog ved hans Guddom. Efter dette Liv skulle

vi ikke skue hans Guddom i Troen gjennem hans Manddom, men aabenbart se den blotte Guddom i sig selv.

Saaledes sætter Evangelisten sine Ord, at han paa ingen Maade forkaster Mennesket Christus, og dog udraaber hans Guddom. Derfor har det været nødvendigt for ham at nævne alle Mennesker, paadet at han maatte prædike kun eet Lys for Alle og advare os for at annamme Menneskelys eller andre Lys her i Livet. Der skal intet Menneske lyse for det andet, men dette Lys skal alene lyse for dem alle, og Prædikanterne skulle kun være Forløbere og vidne om dette Lys for Menneskene, paadet at de Alle maa tro paa dette Lys. Se derfor, da han havde sagt: **Det oplyser hvert Menneske,** saa saa han, at det var formeget sagt, og føiede derfor til: **som kommer til Verden,** paadet at han maatte fremstille Christus som et Lys i denne Verden. Thi i hin Verden vil Lyset ophøre og forvandles til evig Klarhed, som ogsaa St. Paulus siger 1 Cor. 15, 24, at **Christus da skal overantvorde Gud og Faderen Riget,** men nu regjerer han formedelst sin Manddom. Ligesom han nu skal overantvorde Riget, saaledes vil han ogsaa overantvorde Lyset. Ikke at der er tvende Slags Lys, eller at vi skulle se noget Andet, end vi nu se, men netop det samme Lys, netop den samme Gud, som vi nu se i Troen, skulle vi da se paa en anden Maade. Nu se vi ham i Troen forborgent, da skulle vi se ham uforborgent. Det er ligesom, naar jeg seer et gyldent Billede gjennem et malet Glas eller ellers paa anden Maade tilhyllet og derpaa seer det bart og utilhyllet. Saaledes siger St. Paulus 1 Cor. 13, 12: **Nu se vi ved et Speil i en mørk Tale; men da skulle vi se Ansigt til Ansigt.**

Se, saa forstaar du nu, hvad det er for et Lys, som Evangelisten taler om: at Christus er Menneskenes Lys ved sin Manddom, det er, i Troen, igjennem hvilken hans Guddom fremskinner som igjennem et Speil eller farvet Glas, eller som Solen igjennem en lys Sky, saa at Lyset tilskrives hans Guddom, ikke hans Manddom, uden at hans Manddom derfor foragtes, saasom den er den Sky og det Forhæng, hvorigjennem dette Lys skinner.

Dette er jo talt tydeligt nok, og hvo, som har Tro, forstaar godt alt dette, at det saaledes forholder sig med dette Lys. Men om den, som ikke tror, ikke forstaar det, saa ligger der heller ingen Vægt derpaa; han skal ikke forstaa det, og det var bedre, at en Saadan slet ikke kjendte eller studerede Bibelen; thi han forfører sig selv og Hvermand med sit vildledende Lys, saa at han mener, at dette er Lyset i Skriften, som dog ikke lader sig forstaa uden den rette Tro; thi dette Lys lyser i Mørket, men bliver ikke fattet af det.

Dette Sprog kan ogsaa forstaaes saaledes, at det er Evangelistens Mening, at Evangeliet og Troen er prædiket i al Verden, og dette Lys opgaaet for alle Mennesker, ligesom Solen opgaar over alle Mennesker, saaledes som St. Paulus siger Col. 1, 23: **Evangeliet er prædiket for al Skabningen under Himmelen.** Og Christus siger selv Marc. 16, 15: **Gaar bort i al Verden og prædiker Evangelium for al Skabningen.** Ligesom ogsaa Ps. 19, 7, siger om Evangelii Sol: **Dens Udgang er fra Himlens Ende, og dens Omløb indtil dens Ende igjen, og Intet er skjult for dens Hede.** Hvorledes dette er at forstaa, er allerede sagt i en af Juledagsepistlerne.

Dette var saaledes en let, enfoldig Opfattelse, at dette Lys oplyser alle Mennesker, som kommer til denne Verden, saa at ikke Jøderne eller nogen Anden kan understaa sig til paa nogetsomhelst Sted selv at oprette et eget Lys. Og denne Tanke følger rigtigt paa den foregaaende Text;

thi før der bliver vidnet om Lyset ved Johannes og Evangeliet, saa lyser det i Mørket og bliver ikke opfattet. Men efterat det er forkyndt og offentligen bevidnet, saa lyser det saa vidt, som Verden er, over alle Mennesker, om de end ikke alle annamme det, saaledes som det nu følger:

Han var i Verden, og Verden er bleven til ved ham, og Verden kjendte ham ikke.

Dette er altsammen sagt om Menneskets Christus og navnlig efter hans Daab, da han begyndte at lyse efter Johannes's Vidnesbyrd; da var han jo midt i Verden, men hvor i Verden vidste man det? Hvem annammede ham? Han blev jo ikke engang antaget af dem, hvem han omgikkes personlig, saaledes som det hedder strax efter:

Han kom til sit Eget, og hans Egne annammede ham ikke.

Dette er ogsaa talt om hans Prædikens Komme og ikke om hans Fødsel. Thi at han kommer, vil sige, at han bliver prædiket og lyser, saaledes som Døberen siger Matth. 3, Luc. 3, Marc. 1 og Joh. 1: **Der skal komme En efter mig, hvis Skotvinge jeg ikke er værdig at opløse.** Og paa Grund af denne Komme kaldes ogsaa St. Johannes hans Forløber. Ligesom Gabriel Luc. 1, 17, siger til hans Fader Zacharias: **Han skal gaa frem for ham og berede ham Veien.** Thi, som ovenfor sagt, Evangelierne begynde med Christus efter hans Daab; da begyndte han at være Lyset og at gjøre det, hvorfor han var kommen.

Saaledes, siger han nu, er han kommen til sit eget Folk midt i Verden, og de have ikke annammet ham. Om dette ikke var sagt om hans Komme, igjennem hans Prædiken, saa vilde han ikke saaledes revse dem, fordi de ikke annammede ham. Hvem kunde vide, at det var ham, om han ikke var bleven aabenbaret? Men nu er det deres egen Skyld, at de ikke annammede ham, uagtet han kom og blev aabenbaret ved Johannes og sig selv. Derfor siger ogsaa Johannes den Døber Joh. 1, 31: **Paadet at han skulde aabenbares for Israel, derfor er jeg kommen og døber med Vand.** Og Christus selv siger Joh. 5, 43: **Jeg er kommen i min Faders Navn, og I annamme mig ikke; dersom en Anden kommer i sit eget Navn, ham skulle I annamme.** Dette er ogsaa klarligen talt om hans Komme og Aabenbarelse igjennem Prædikenen. Han kalder Jøderne sit eget Folk, fordi de af den hele Verden vare udvalgte til hans Folk, og fordi han var lovet dem i Forjættelserne til Abraham, Isak, Jakob og David. Thi os Hedninger er Intet forjættet om Christus, derfor kaldes vi Fremmede og ikke hans Egne, men ere nu af lutter Naade antagne og ogsaa blevne hans Folk, endskjøndt vi ogsaa, desværre! endnu daglig lade ham komme ved sit Evangelium og foragte ham. Derfor maa vi ogsaa taale, at en Anden, nemlig Paven, kommer i hans Sted og bliver annammet af os, saa at vi maa tjene den onde Fiende, efterdi vi ikke ville tjene vor Gud.

Her maa man imidlertid ikke lade det undgaa sin Opmærksomhed, at Evangelisten tvende Gange peger hen paa Christi Guddom: for det Første naar han siger: **Verden er bleven til ved ham;** for det Andet naar han siger: **Han kom til sit Eget.** Thi at have et eget Folk, det tilkommer kun den, som er sand Gud. Det Jødiske Folk var jo Guds eget Folk, saaledes som Skriften paa mange Steder siger. Var det nu Christi eget Folk, saa maa han ganske vist være Gud, hvem Skriften tilegner dette Folk.

Men hvad det er for en Spot og Skam, at Verden ikke erkjender sin Skaber, og at det jødiske Folk ikke annammer sin Gud, det overlader Evangelisten til Enhver selv at betænke. Hvorledes kan man vel

udskjælde Verden mere end ved at sige, at den ikke kjender sin Skaber? Hvilke andre Laster og Navne følge ikke af dette ene Stykke? Hvad Godt kan der være der, hvor der er idel Uvidenhed, Mørke og Blindhed? Hvad Ondt gives der, som ikke maa findes der, hvor der ikke er nogen Guds Erkjendelse? O ve, hvilken gruelig og skrækkelig Ting Verden dog er? Hvo, som kjendte den og ret betænkte denne Ting, han vilde befinde sig som i Helvede, han kunde aldrig være glad i denne Verden, om hvem saadanne onde Ting bliver udsagt.

Men saa mange, som ham annammede, dem har han givet Magt at blive Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn.

Nu se vi, hvad det er for et Lys, hvorom han hidtil har talt. Det er jo Christus, det trøstelige Naadens Lys, og ikke det naturlige Lys eller Fornuften; thi Johannes er en Evangelist og ingen Platoniker. Alle de, som modtage det naturlige Lys eller Fornuften, de modtage det jo fra dette Lys, — hvorledes skulde de ellers annamme ham? — ligesom de modtage det naturlige Liv: men dette Lys og Liv giver dem dog ikke Magt til at blive Guds Børn, ja de blive Fiender af det sande Lys, kjende det ikke og annamme det ikke. Derfor kan der slet ikke være talt om det naturlige Lys i dette Evangelium, men det handler Alt kun om Christus, og det i den Hensigt, at han maa blive erkjendt som sand Gud.

Nu er fremdeles Evangeliet klart nok, thi det taler om Troen paa Christi Navn, at den gjør Menneskene til Guds Børn. Det er herlige Ord, og strider kraftigen imod Gjerningshellige og Lovlærere. Gode Gjerninger ombanne ikke Personen. Derfor, om de Gjerningshellige vel, som de mene, kunne forandre og forbedre sine Gjerninger, saa blive de dog efter sin Person de samme som forhen, og deres Gjerninger blive kun et Skalkeskjul og Hykleri. Men Troen forandrer Personen og gjør af en Fiende et Barn saa hemmeligt, at ogsaa de udvortes Gjerninger, Stand og Vandel blive som før, saa fremt det ikke er af Naturen onde Gjerninger, saaledes som ofte er sagt. Derfor bringer Troen med sig Retfærdighedens og Salighedens hele Arv og Hovedgode, saa at man slet ikke behøver at søge Noget deraf ved Gjerninger, saaledes som de falske Forførere ville narre os til. Thi om Nogen er et Guds Barn, saa har han ogsaa allerede Guds Arvedeel paa Grund af dette Barneforhold, og naar nu Troen skjenker saadan Barneret, saa er det klart, at de gode Gjerninger skulle ske frit og for Intet, alene Gud til Ære, som af dem, der allerede formedelst Troen besidde Saligheden og Guds Arvedeel, saaledes som derom ovenfor nokſom er talt i den anden Juledagsepistel.

Hvilke ikke ere fødte af Blod, ei heller af Kjøds Villie, ei heller af Mands Villie, men af Gud.

Dette siger han, for nærmere at forklare sig om, hvad Troen virker, og hvorledes alt det, som er udenfor Troen, er til ingen Nytte. Her nedstøder han med Magt Natur, Lys, Fornuft og Alt, hvad der ikke er Tro: saa langtfra er det, at han berømmer det. Dette Barneforhold er altfor høit og ædelt til, at det skulde komme op af Naturen og befordres af den.

Han opregner **fire** Slags Barneforhold, det **første af Blodet,** det **andet af Kjøds Villie,** det **tredie af Mands Villie** og det **fjerde af Gud.**

Det **første** Slags Barneforhold, **af Blodet,** kan man let forstaa, er det naturlige Barneforhold. Hermed rammer han Jøderne, som roste sig af at være af Abrahams og Patriarchernes Blod, og som beraabte sig paa de Sprog af Skriften, hvori

Gud forjætter Abrahams Sæd Velsignelse og Salighedens Arv. Derfor vilde de alene være det rette Guds Folk og de rette Guds Børn. Men her siger han, der skal Mere til end Blodsforvandtskabet, ellers bliver der intet Barneforhold til Gud af. Thi heller ikke Abraham og Patriarcherne selv have besiddet Arven for Blodets Skyld, men for Troens Skyld, saaledes som Ebr. 11. lærer. Og om det naturlige Blodsforvantskab havde været nok til at grunde dette Barneforhold, saa havde medrette Forræderen Judas, Caiphas, Annas og alle de onde Jøder, som længe iforveien bleve fordømte i Ørkenen, Allesammen havt Ret til denne Arv, thi de have Alle været af Patriarchernes Blod. Derfor hedder det: ikke de af Blod, men de af Gud Fødte.

De **andre to** Slags Slægtskab eller Barneforhold: **af Kjøds Villie** og **af Mands Villie**, er jeg selv endnu ikke ganske paa det Rene med, men jeg seer dog godt, at Evangelisten dermed vil have forkastet Alt, hvad Naturen er og formaar, og alene ophøie Fødselen af Gud. Derfor har det ingen Fare, hvorledes man bestemmer og skjelner imellem disse tvende Stykker i Naturen udenfor Naaden; det gjælder dog ligemeget. Nogle forstaa ved Barneforholdet **af Kjøds Villie** det Barneforhold, som ikke hidrører fra Blodsforvantskab, men fra Mose Lov. I den var det nemlig befalet, at en afdød Mands nærmeste Slægtning skulde tage hans Hustru tilægte og avle Børn til at tage den Afdødes Navn og Arv, paadet at hans Frændes Slægt maatte vedligeholdes. Og herunder hører ogsaa Stedslægtskab, hvilket Altsammen hidrører fra Kjøds Villie og ikke fra et ordentligt Blodsforvantskab. Men Kjød kalder han her Mennesket, eftersom det lever i Kjødet, som Skriften pleier at gjøre, saa at Meningen er: ikke saaledes som Menneskene have Børn udenfor deres Blodsforvantskab, thi det er ogsaa Altsammen kjødeligt og menneskeligt og skeer efter et Menneskes frie Villie. Men hvad der bliver født af Blod, det skeer uden fri Villie, naturligen, enten Mennesket vil eller ei.

Det **tredie** Slags Barneforhold, **af Mands Villie,** forstaaa de om det fremmede Barneforhold, som man kalder Adoption, som naar en Mand udvælger sig og antager et fremmedt Barn som sit eget. Om du nu altsaa var Abrahams eller Davids rette Barn, Stedbarn eller Adoptivbarn, saa hjalp det dig ikke, du maa være født af Gud. Christi egne Slægtninge troede jo ikke engang, som Johannes siger 7, 5.

Men hvem, som vil, kan nu ogsaa bestemme disse Slægtskaber saaledes, at der ved **de af Blod Fødte** forstaaes de, som høre til Blodet, det være nu ved Nedstammelse eller ved Stedslægtskab. **Af Kjøds Villie** er alt Frendskab udenfor Blodet; men **af Mands Villie** ere de aandelige Børn, saasom Disciple ligeoverfor deres Lærer, saa at Evangelisten forkaster alt det, som Blod, Kjød, Natur, Fornuft, Kunst, Lære, Lov og fri Villie med alle deres Kræfter kan udrette, paadet at Ingen skal briste sig til ved sin Lære, Gjerning, Kunst eller frie Villie at ville forhjælpe sig selv eller noget Menneske paa Jorden til Guds Rige, men at man skal forkaste alt dette og tragte efter Fødselen af Gud.

Saa tykkes mig og, at en **Mand** i Skriften almindelig betegner en Overordnet, som regjerer, fører og lærer Andre, thi Saadanne skulle billigen helst nævnes og forkastes, eftersom intet Slags Forvantskab halsstarrigere og frækkere ophøier sig selv og forlader sig paa sig selv end dette, saa at det til enhver Tid allermest modstaar Naaden og forfølger den. Heri have dog Enhver, hvad Mening han vil, naar han kun veed, at det er Altsammen til ingen Nytte, hvad der er udenfor Fødselen af Gud.

Thi havde Noget været til nogen Nytte, saa havde Evangelisten, siden han ransager det saa nøie, ganske vist nævnt det ved Siden af Fødselen af Gud og ikke priset den alene.

Fødselen af Gud er nu intet Andet end Troen. Hvorledes gaar det til? Ovenfor er talt om, hvorledes Naadens Lys strider imod og blender Fornuftens naturlige Lys. Naar nu Evangeliet kommer og vidner om Naadens Lys, at Mennesket ikke maa handle eller leve efter sit Godtthykke, men maa forkaste, døde og afskaffe sit naturlige Lys, og saa et Menneske antager og følger dette Vidnesbyrd, opgiver sit Lys og sine Formeninger, vil gjerne være en Daare og lade sig føre, lære og oplyse, — se, da bliver det forvandlet i sin fornemste Deel, det er, i sit naturlige Lys, da gaar dets gamle Lys ud, og et nyt Lys, nemlig Troen, kommer ind; det følger Mennesket i Liv og Død, hænger kun ved Johannes's eller Evangeliets Vidnesbyrd og vil for det gjerne lade fare Alt, hvad det har og formaar.

Se, saa er det nu født af Gud ved Evangeliet, hvori det bliver og lader sit Lys og Godtthykke fare, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 5, 15: **Jeg avlede Eder i Christo Jesu ved Evangelium.** Og Jakob 1, 18: **Efter sin Beslutning fødte han os formedelst Sandheds Ord, at vi skulle være en Førstegrøde af hans Skabninger.** Derfor kalder St. Petrus os Guds **nyfødte Børn** 1 Petr, 2, 2. Derfor bliver ogsaa Evangeliet kaldet **Guds Moderliv,** idet han deri undfanger, bærer og føder os, Es. 46, 3: **Hører mig, alle Overblevne af Israels Huus, I, som bæres i mit Liv** ꝛc.

Men denne Fødsel viser sig først ret, naar Anfegtelse og Død kommer paa; da fornemmer man, hvem der har den nye eller blot den gamle Fødsel, da krymper og vrider Fornuften, det gamle Lys, sig og giver ikke gjerne Slip paa, hvad den synes og vil, kan ikke besinde sig og gaa hen til Evangeliet og lade sit eget Lys fare. Men de, som ere fødte paany eller da blive fødte paany, de gaa afsted og følge, lade fare Lys, Liv, Gods Ære og hvad de have, fortrøste sig og hænge ved Johannes's Vidnesbyrd. Derfor komme de ogsaa til den evige Arv som rette Børn.

Se, naar nu det gamle Lys, Fornuften, er død og mørk og bleven forvandlet til et nyt Lys, saa maa da ogsaa det hele Liv og alle Menneskets Kræfter følge efter og blive forvandlede. Thi hvor Fornuften gaar hen, der følger Villien efter, hvor Villien gaar hen, der følger Kjærligheden og Lysten efter, og saaledes maa det hele Menneske krybe ind i Evangeliet og der blive nyt, trække den gamle Hud af, saaledes som Ormene gjøre; naar deres Hud bliver gammel, søge de sig et trangt Hul imellem Stenene, der krybe de igjennem og trække selv deres Hud af sig og lade den blive udenfor Hullet. Saaledes maa ogsaa Mennesket begive sig ind i Evangeliet og Guds Ord og trøstig følge dets Tilsagn, det skal ikke lyve: da trækker det sin gamle Hud af, lader sit Lys, sit Godtthykke, sin Villie, sin Kjærlighed, sin Lyst, sin Tale og sine Gjerninger blive udenfor og bliver saaledes et ganske andet, nyt Menneske, som anskuer alle Ting anderledes end forhen, dømmer anderledes, bedømmer anderledes, tænker anderledes, vil anderledes, taler anderledes, elsker anderledes, begjærer anderledes, handler og virker anderledes end forhen, kan senere ogsaa bedømme alle Menneskers Stand og Gjerning, om den er ret eller ikke, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 2, 15: **Den Aandelige bedømmer alle Ting, men selv bedømmes han af Ingen.** Da seer han det saa tydeligt, hvilke store Daarer alle de ere, som med Gjerninger ville blive fromme, da giver han ikke en Hvid for

alle Præster, Munke, Paver, Biskoper, Kronragninger, Kapper, Røgelser, Lys, Kjerte, Sange, Orgler, Bønner med alt deres udvortes Væsen, thi han seer, hvorledes det Altsammen er idel Afguderi og naragtigt Hykleri, ligesom Jøderne tilbade Baal, Astaroth og Guldkalven i Ørken, hvilket de ogsaa holdt for kostelige Ting efter deres egensindige Fornufts gamle Lys og Godtthykke.

Heraf er det nu klart, hvorledes intet Blodsforvantskab, intet Frendskab, intet Bud, ingen Lære, ingen Fornuft, ingen fri Villie, ingen gode Gjerninger, intet ærbart Levnet, ingen Cartheuserorden, ingen geistlig Stand, om den end var englereen, kan gavne eller hjælpe til Opnaaelsen af denne Barneret hos Gud, men tvertimod er til Hinder derfor. Thi om Fornuften ikke iforveien bliver fornyet, men geraader i noget saadant Væsen, saa kaster den sig over disse Ting, forhærder sig og forblindes deri, saa at den aldrig eller saare vanskelig kan hjælpes ud deraf, og mener, at dens Væsen og Stand er ret og god, stormer saa og raser imod alle dem, som foragte og forkaste saadant dens Væsen. Saaledes maa den da forblive som det gamle Menneske, Guds og hans Naades, Christi og hans Lys's Fiende, slaa Hovedet af Johannes, hans Vidne, det er Evangeliet, og oprette egen Menneskelære istedet, saaledes som det nu med fuld Pragt og Magt gaar isvang og stormer afsted i Pavens og hans Geistliges Væsen, som Allesammen ikke vide Noget om denne guddommelige Fødsel, snakke og vrøvle med deres Lærdomme og Bud om nogle Gjerninger, hvormed de ville bekomme Naade, og dog forblive i deres gamle Skind.

Men det skal nok staa fast, hvad her er sagt: **Ikke af Blod, ei heller af Kjøds eller Mands Villie, men af Gud** skeer denne Fødsel: vi maa opgive al Tillid til vor Villie, vore Gjerninger og vort Liv som det, der ved Fornuftens falske egensindige og egenkjærlige Lys er forgiftet, og for alle Ting høre Døberens Røst og Vidnesbyrd, tro og følge det. Saa skal Lyset, Christus, oplyse os, gjøre os nye og give os Magt at blive Guds Børn; thi derfor er han kommen og bleven Menneske, saaledes som følger:

Og Ordet blev Kjød og boede iblandt os, og vi saa hans Herlighed, en Herlighed, som den Enbaarnes af Faderen, fuld af Naade og Sandhed.

Her skal man ved **Kjød** forstaa den hele Menneskenatur, Legeme og Sjæl, i Overensstemmelse med Skriftens Sædvane, der kalder Menneskene Kjød, saaledes som ovenfor, hvor han siger: **Ikke af Kjøds Villie.** Og i Troesartikelen siger: Jeg tror Kjødets Opstandelse, det er, alle Menneskers. Ligesaa siger Christus Matth. 24, 22: **Dersom disse Dage ikke bleve forkortede, da blev intet Kjød,** det er intet Menneske, **frelst.** Og Ps. 78, 39: **Og han kom ihu, at de vare Kjød; et Veir, som bortfarer og kommer ikke tilbage.** Og Johannes 17, 2: **Du har givet din Søn Magt over alt Kjød, paa det at han maa give alle dem, som du har givet ham, et evigt Liv.**

Dette fremhæver jeg med saadan Flid af den Grund, at dette Sprog har været meget anfegtet af Kjættere paa den Tid, da der vare lærde og store Biskoper. Nogle, saasom Photinus*) og Apollinaris*), lærte, at Christus var et Menneske uden Sjæl, og at Guddommen hos ham traadte i Sjælens Sted. Men Manichæus**) lærte, at Christus ikke havde havt naturligt,

*) Biskoper, som levede i Midten af det 4de Aarhundrede. Overs. Anm.

**) Manichæus eller Mani var Stifteren af en halv hedensk, halv christelig Sekt, som opstod i Persien i det 3die Aarhundrede og snart vandt en bethdelig Udbredelse. Overs. Anm.

virkeligt Kjød, men kun har været et Skinmenneske, som for et Syns Skyld er født af sin Moder Maria uden at have faaet Noget af hendes Kjød og Blod, ligesom Solen skinner igjennem et Glas uden at tage Noget med sig af Glassets Natur. Derfor har Evangelisten her brugt et tydeligt Ord: **Han er bleven Kjød**, det er, et Menneske ligesom andre Mennesker, der have Kjød og Blod, Legeme og Sjæl.

Saaledes har Skriften maattet blive forsøgt og stadfæstet paa den Tid, det ene Stykke efter det andet, indtil Antichristens Tid, som ikke undertrykker den stykkevis, men heel og holden. Thi det er forudforkyndt, at paa Antichristens Tider skulle alle Kjætterier samle sig i een Mudderpøl og opsluge Verden. Det har aldrig bedre kunnet ske end nu, naar den hele Skrift ved Paven er omstødt, og hans egen Lov sat istedet. Derfor ere Biskoperne nu ikke længer Kjættere, kunne heller ikke blive det, thi de have ingen Deel af denne Bog eller af Evangeliet, hvorved de kunne vise sig som Kjættere, og have samlet alle Kjætterier hos sig i en Hob. Hvor onde end Kjætterne fordum vare, saa bleve de dog ved Skriften og lode nogle Stykker staa uantastede. Men nu, hvad er nu bleven tilovers, siden denne Fødsel af Gud og Troen ikke længer bliver erkjendt og prædiket, men der drives paa idel Menneskebud og gode Gjerninger? Hvad Betydning har det, om Christus er Gud eller ikke Gud, virkeligt Kjød, eller kun et Skin, om han har Sjæl eller ikke Sjæl, om han er kommen før eller først efter sin Moder, og om alslags Kjætteri og Vildfarelse, som nogensinde har været, gik isvang, naar vi dog ikke havde andet Gavn af ham, end alle disse Kjættere, og heller ikke benyttede ham bedre? Det er jo det Samme som, at han forgjæves er bleven Menneske, og at alle Ting omsonst ere skrevne om ham, siden vi have fundet paa, hvorledes vi ved vore egne Gjerninger kunne faa Deel i Guds Naade.

Derfor er der nu ikke længer nogen anden Forskjel imellem vore Biskoper og alle de Kjættere, som nogensinde have været, end den, at vi nævne Christus med Mund og Pen til et Skalkeskjul og for et Syns Skyld, men under dette ere ham saa ganske foruden og benytte og bruge ham saa lidet, som var han saadan, som alle Kjættere i deres Daarlighed have sagt om ham, saaledes som St. Petrus 2 Petr. 2, 1. har forudforkyndt: **Der skulle iblandt Eder komme falske Lærere, der negte den Herre, som dem kjøbte, — for hvis Skyld, Sandhedens Vei skal bespottes.**

Hvad hjælper det nu, om Christus ikke er saadan, som hine Kjættere have prædiket ham, naar han alligevel ikke er os mere og ikke bringer os mere, end han har bragt hine? Hvad hjælper det, at vi med Munden fordømme saadant Kjætteri og bekjende Christus ret, naar Hjertet alligevel ikke agter ham anderledes end de? Jeg indseer ikke, hvad de kunde paapege, hvortil Christus var nyttig, om jeg ved mine Gjerninger kunde erholde Guds Naade. Det er jo da ikke nødvendigt, at han skulde være Gud og blive Menneske. Kortsagt: Alt, hvad der er skrevet om ham, var jo da ikke nødvendigt, det var nok, at alene Gud var prædiket, saaledes som Jøderne tro, og at jeg derpaa med mine Gjerninger forskaffede mig hans Naade. Hvad vilde jeg have Mere? Hvad behøvede jeg Mere?

Saaledes er Christus og Skriften til ingen Nytte, saafremt Pavens og hans Universiteters Lærdomme staa ved Magt. Derfor har jeg sagt, Pave, Biskoper og Høiskoler ere ikke gode nok til at kunne være Kjættere, men de overgaa alle andre Kjættere og ere Bærmen af alle Kjætterier, Vildfarelser og Afguderier, som have været fra Begyndelsen af, efterdi de undertrykke Christus aldeles og ligesaa Guds Ord

aldeles og kun beholde Navnet deraf for et Syns Skyld, hvad endnu ingen Afgudsdyrker, ingen Kjætter, ingen Jøde har gjort, ja, hvad end ikke Tyrken gjør i saa høi Grad. Og om end Hedningerne før Christi Fødsel ligesaa have været uden Christus og Skriften, saa have de dog ikke handlet imod Skriften og Christus, som disse gjøre. Derfor have de uden Sammenligning været bedre end Papisterne.

Derfor lader os være vise i denne værste antichristelige Tid og holde os til Evangeliet, som ikke lærer os, hvorledes vor Fornuft er et Lys, saaleder som Mennesker kunne lære os, men frembærer for os Christus som den, vi ikke kunne undvære, og siger: Ordet, hvorved alle Ting ere skabte, er Livet, og dette Liv er Menneskenes Lys. Tro forvist, at det er sandt, han er Menneskenes Lys, saa at der uden ham er idel Mørke hos Mennesket, saa at det ikke kan vide, hvad det skal gjøre, og hvorledes det skal forholde sig, endsige, at det skulde erholde Guds Naade ved sine Gjerninger, saaledes som de gale Høiskoler med deres Afgud Paven lære og forføre al Verden. Og paadet at han maatte blive et Lys for Menneskene, det er, maatte blive bekjendt, er han kommen, har han viist sig legemligen og personligen iblandt dem og er bleven Menneske. Da er Lyset sat i Lygten, og den tabte Penge har ikke ved sine Gjerninger og sit Lys løbet efter og opsøgt Lygten, men Lygten har med sit Lys søgt og fundet Pengen, har desaarsag feiet hele denne Verdens Huus med den rette Feiekost og søgt i alle Kroge, søger, feier og finder ogsaa endnu indtil den yderste Dag.

Men det er en høi Artikel, at Ordet alene er bleven Kjød, og ikke Faderen, da de dog begge ere en eneste, fuldkommen, sand Gud. Men Troen fatter det Alt, og det er i sin Rigtighed, at Fornuften ikke fatter det; thi det er derfor skeet og derfor skrevet, at den ikke skal fatte det, men blive ganske blind, mørk og daarlig og træde ud af sit falske Lys ind i et nyt Lys. Dog strider denne Artikel ikke imod Fornuftens Lys, forsaavidt den siger, man skal tjene Gud, tro paa ham og være from; dette lader denne Artikel blive staaende. Men naar Fornuften skal afgjøre og sige, hvem denne Gud er, da springer den tilbage, og siger: Det og det er ikke Gud; den vil kalde det Gud, som den selv finder for godt. Derfor, naar den hører, at dette Ord er Gud, og at Faderen ogsaa er den samme Gud, saa ryster den paa Hovedet, vil ikke deran, finder det ikke ret eller sandt, bliver ved sin Formening, mener, at den veed bedre, hvad og hvem der er Gud end Nogen kan fortælle den.

Se, saaledes blive Jøderne ved deres Paafund, tvivle slet ikke paa, at man bør tro paa og ære Gud; men hvem denne Gud er, det forbeholde de sig selv at bestemme, der ville de selv være Mestere, der maa Gud selv lyve og have Uret for dem. Se, saaledes gjør Fornuften med alle Guds Gjerninger og Ord, raaber stedse paa, at Guds Gjerninger og Ord bør æres, kun at det overlades til dens Behag og Dom, hvad der skal ansees for Guds Gjerninger og Ord. Den vil mestre Gud i alle hans Gjerninger og Ord og vil selv være umestret af ham. Det skal være overladt til dens Vilkaarlighed, hvad der er Gud eller ikke.

Se der, om Gud ikke medrette i Skriften yttrer sin Vrede over saadan umaadelig Frækhed, om han ikke medrette foretrækker aabenbare Syndere og Synderinder for saadanne Hellige? Hvad kan tænkes afskyeligere end saadan gruelig Formastelighed? Dette siger jeg af den Grund, at vi ret maa lære at kjende denne skjønne Frugt, hvad det er for Noget, som af Paven og hans Høiskoler bliver indrømmet og tilskrevet saa stor Kraft, at den uden Chri-

stus af sig selv kan opnaa Guds Naade med sine Gjerninger; den, som er Guds største Fiende og gjerne vilde gjøre ham til Intet, paadet at den alene og rettelig maatte faa være Gud, den skal opnaa Guds Naade. Saadant, skulde jeg mene, er Mørke.

Se, saaledes gaar det til, at Fornuften skaber sig Afguder, og den kan ikke andet; thi den veed godt at snakke om Guds Ære, men den gaar stedse hen og bringer denne Ære til det, som den selv kalder Gud. Saadant er da tilvisse ikke Gud, men dens egen Indbildning og Vildfarelse, hvad Propheterne paa mangfoldige Steder klage over.

Det hjælper heller ikke, om Nogen vil sige som Jøderne: Ja, jeg mener den Gud, som har skabt Himmel og Jord, da kan jeg jo ikke tage feil, men maa træffe det Rette. Han svarer selv ved Es. 48, 1: **I sværge ved Herrens Navn og ville ihukomme Israels Gud, men ikke i Sandhed og ei i Retfærdighed.** Og Jer. 5, 2: **Om de end sige: Saa vist som Herren lever! saa sværge de dog falskeligen.**

Hvorledes gaar det til? Det gaar saa til, at hvo, som i eet Stykke ikke annammer Gud, navnlig i det, som Gud lader forkynde, ham hjælper det senere slet intet, at han vil annamme ham i de Stykker, som han selv udvælger sig. Om Abraham havde villet sige, at det ikke var Gud eller Guds Gjerning, da det blev ham befalet at offre sin Søn Isaak, og han da havde fulgt sin Fornuft og svaret: Jeg vil ikke offre min Søn, men ivrigt tjene Gud, som har skabt Himmel og Jord, — hvad havde dette saa hjulpet ham? Han havde jo løiet; thi han havde netop i det samme forkastet den Gud, som har skabt Himmel og Jord, og opdigtet en anden Gud under Navn af denne sande Gud, samt foragtet den rette Gud, som havde givet ham Befalingen.

Se, saaledes lyve alle de, som sige, de mene den rette Gud, som har skabt Himmel og Jord, og dog ikke antage hans Ord og Gjerning, men sætte deres Godtthykke over Gud og hans Ord. Om de nu i Sandhed troede paa en Gud, som har skabt Himmel og Jord, saa maatte de ogsaa vide, at den samme Gud tillige er en Skaber over deres Fornuft, og at han har Ret til at danne, bøie og dømme den, som han vil. Men nu, da de ikke lade ham være en Skaber over dem selv og deres Fornuft i en saadan ringe Ting, saa kan det ikke være sandt, at de tro paa ham som alle Tings Skaber.

Saa siger du: End om jeg blev forført, og det ikke var Gud? Svar: Ti stille, kjære Menneske! Gud lader ikke et saadant Hjerte, som ikke staar fast paa sine egne Formeninger, blive forført; thi det er umuligt, at han ikke skulde komme og bo i et saadant Hjerte, som Maria siger Luc. 1, 53: **De Hungrige har han opfyldt med gode Gaver.** Og Ps. 107, 9: **Han fylder den hungrige Sjæl.** Men bliver Nogen forført, saa er det vist, at han har holdt fast paa sin egen Indbildning, hemmeligt eller aabenbart. Derfor, et hungrigt Hjerte, det er altid frygtsomt og betænkeligt i de Ting, hvorom det er uvist, om de ere af Gud. De Selvkloge derimod kaste sig i Hast derover og ere tilfredse dermed, om det glimrer og tykkes dem godt. Paa den anden Side, det, som ganske vist er af Gud, det annamme de Hungrige og Ydmyge meget snart, men de Selvkloge forfølge det.

Nu er der intet sikkrere Tegn paa, at Noget er af Gud, end naar det staar imod og over Fornuften. Saa mene de Fornuftkloge, at Intet er vissere, end at det ikke er af Gud, som strider imod deres Fornuft; thi de ere Gudmagere og Gudmestrere. Hvad de efter sine egne Fornuftslutninger finde forgodt, det skal være Gud og tilhøre Gud. Saaledes maa alle de

blive forførte, som forlade sig paa sig selv, og alle de finde det Rette, som i sig selv ere tomme og hungrende, de ere det, som feire den rette Sabbath. Hvor nu dette Egettykke gaar saa vidt, at det lemper Guds Ord efter sin Frækhed, og saaledes med sit eget Lys kaster sig over Skriften, der er der hverken Hjælp eller Raad længer. Thi da mener det at have Guds Ord for sig, som det maa overholde; det er det sidste Fald og ret en Lucifers Ulykke, hvorom Salomo siger Ordsp. 24, 16: **Den Retfærdige kan falde syv Gange og staa op igjen; men de Vantroe falde i al Ulykke.**

Dette være nok derom; vi vende tilbage til Evangeliet. Han siger: **Ordet,** som er bleven Kjød, **boede iblandt os,** det er, har vandret iblandt Menneskene paa Jorden som et andet Menneske. Skjønt han er Gud, er han dog bleven en Borger af Nazareth og Capernaum, har ogsaa skikket sig som et andet Menneske, som og St. Paulus siger Phil. 2, 6 flgg.: **Der han var i Guds Skikkelse, holdt han det ikke for et Rov at være Gud liig; men han forringede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Menneske liig; og da han fandtes i Skikkelse som et Menneske, fornedrede han sig selv, saa han blev lydig indtil Døden, ja Døden paa Korset.**

Derfor skal denne Liighed og Boen iblandt os ikke forstaaes om hans menneskelige Natur; thi efter den er han bleven Menneskene liig ved sin Fødsel af Maria; derved kom han i menneskelig Natur og blev efter Naturen Menneskene liig. Men det skal forstaaes om hans udvortes Væsen og Vandel, saa at han aad, drak, sov, vaagede, arbeidede, hvilede, brugte Huus og By, gik og stod, klædte og bedækkede sig, var i Vandel og Fagter ligesom alle Mennesker, saa at Ingen havde kunnet erkjende ham som Gud, hvis ikke Johannes og Evangeliet havde forkyndt ham som saadan. Videre siger han:

Og vi saa hans Herlighed.

Det er, hans Guddom i hans Undergjerninger og Prædiken. Det Ord **Herlighed** have vi ogsaa havt ovenfor i Epistelen, hvor Apostelen siger om Christus, han er Faderens **Herligheds Afglands,** og dermed forstaaes hans Guddom. Thi hvad der paa Hebraisk hedder cabod, paa Græsk doxa, paa Latin gloria, det kalde vi paa vort Sprog Herlighed. Saaledes sige vi om en Herre og stor Mand, han har udrettet det herligt, og det er gaaet til med stor Herlighed, naar Noget er gaaet kosteligt og stort til. Herlighed kaldes saaledes ikke blot et stort Ry og en vidt udbredt Berømmelse, men ogsaa de Ting, hvoraf saadan Berømmelse kommer, saasom prægtige Huse, Kar, Klæder, Retter, Tjenere og desligeste, saaledes som Christus siger om Salomo Math. 6, 28 flg.: **Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe** 2c. — **Jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var saa klædt som een af dem.** Saaledes hedder det ogsaa Esth. 1, 3 flg., at **Ahasverus gjorde et stort Gjæstebud, hvori han lod se sit Riges herlige Rigdom.** Saaledes sige vi paa vort Sprog: det er en herlig Ting, et herligt Væsen, en herlig Daad, gloriosa res. &c. Det er ogsaa her Meningen af Evangelistens Ord: Vi have seet hans Herlighed, hans herlige Væsen og Gjerninger, som dog ikke har været en slet og ret almindelig Herlighed, **en Herlighed som den Eenbaarnes af Faderen.**

Her udtrykker Evangelisten, hvad det er for et Ord, som han og Moses have talt om, nemlig Guds eenbaarne Søn, der har al den Herlighed, som Faderen har. Derfor kalder han ham den Eenbaarne for at betegne ham som ophøiet over alle andre Guds Børn, der ei ere Børn, Gud lige i Natur, saaledes som denne Ene. Derved er imidlertid ogsaa hans sande Guddom

paapeget, thi hvis han ikke var Gud, kunde han ikke fremfor Andre kaldes den eenbaarne Søn, hvad der er det Samme, som, om der var sagt: Han og ingen Anden er Guds Søn, hvad der ikke kan udsiges om hellige Engle eller Mennesker; thi Ingen af dem er for sig alene Guds Søn, men de ere alle Brødre og i lige Maade skabte Væsener, af Naade udvalgte Børn, ikke af hans Natur fødte.

Naar det hedder: **Vi saa hans Herlighed,** saa maa man ikke forstaa det blot om det legemlige Syn, thi Jøderne saa ogsaa hans Herlighed og holdt det dog ikke for Guds eenbaarne Søns Herlighed; men de Troende have seet det og troet det med Hjertet. De Vantroe, hvis Øine ere rettede paa den verdslige Herlighed, have ikke agtet paa denne guddommelige Herlighed, De Tvende kunde heller ikke taale hverandre: hvo, som vil være herlig for Verden, maa staa tilskamme for Gud; hvo, som derimod for Guds Skyld staar tilskamme for Verden, han er herlig for Gud.

Fuld af Naade og Sandhed.

Disse tvende Ord sætter Skriften sædvanligen ved Siden af hverandre. **Naade** betyder, at Alt, hvad han er og gjør, er behageligt for Gud, **Sandhed** betyder, at Alt, hvad han er og gjør, er i sig selv grundgodt og ret, og at der altsaa ikke sandtes noget hos ham, som ikke var Gud velbehageligt og retskaffent. Hos Menneskene derimod, der er idel Unaade og Falskhed, saa at Alt, hvad de gjøre, er ubehageligt for Gud; det er ogsaa i sin Grund falskt og kun idel Hykleri, saaledes som Ps. 115, 11 siger: **Hvert Menneske er en Løgner.** Ligesaa Ps. 39, 6: **Hvert Menneske er idel Forfængelighed.**

Men dette er sagt imod de formastelige Papister og Pelagianere*), som ogsaa udenfor Christus, hos hvem der alene er Naade og Sandhed, ville finde Noget, som er godt og sandt. Og, som ovenfor sagt, er det vel saa, at nogle Ting ere sande og behagelige, saasom det naturlige Lys, der siger: Tre og to er fem; man bør ære Gud ꝛc. Men dette samme Lys kommer aldrig til at udrette Noget, men saasnart Fornuften skal hitte paa og bringe dette Lys i Udøvelse og Anvendelse, saa vender den op og ned paa Tingene og kalder det godt, som er ondt, og det ondt, som er godt, kalder det at ære Gud, som er at vanære Gud, og omvendt. Derfor er Mennesket kun en Løgner og Forfængelighed, siden det heller ikke kan bruge dette naturlige Lys uden at gjøre Gud imod, saaledes som derom ovenfor Meget er talt.

I dette Evangelium behøver man ikke at søge længe efter de deri indeholdte Vaaben: det er idel Vaaben og Hovedstykke, som grunder den Artikel af Troen, at Christus er sand Gud og sandt Menneske, samt at uden Naaden ere Natur, fri Villie og Gjerninger intet uden Løgn, Synd, Vildfarelse og Kjætteri, — imod Papisterne og Pelagianerne.

---

*) Saa kaldes efter Pelagius (en britisk Munk, som paa Augustins Tid optraadte fornemmelig i Carthago) alle de, som lære, at Mennesket af egen Kraft kan medvirke til sin Salighed, idet de ikke ville erkjende Menneskets gjennemgribende Fordærvelse ved Arvesynden, men lægge en utilbørlig Vægt paa den frie Villie. Overs. Anm.

St. Stephans Dag.

Prædiken over Epistelen.

Ap. G. 6, 8-15. og 7, 54-60.

Men Stefanus, var fuld af Tro og Kraft, gjorde Undergjerninger og store Tegn iblandt Folket. Men nogle af dem, som hørte til den Synagoge, der kaldes de Libertiners og Cyrenæers og Alexandriners, og af dem, som vare fra Cilicia og Asien, opstode og tvistede med Stephanus. Og de kunde ikke imodstaa den Viisdom og den Aand, af hvilken han talede. Da bestikkede de hemmeligen Mænd, som sagde: Vi have hørt ham tale bespottelig Ord imod Moses og Gud. Og de oprørte Folket og de Ældste og Skriftkloge; og de overfaldt ham og revе ham med sig og førte ham for Raadet. Og de fremstillede falske Vidner, som sagde: Dette Menneske lader ikke af at tale bespottelige Ord mod dette hellige Sted og mod Loven; thi vi have hørt ham sige, at Jesus, denne Nazaræer, skal forstyrre dette Sted og forandre de Skikke, som Moses har overantvordet os. Og da alle de som sadde i Raadet, stirrede paa ham, saa de hans Ansigt som en Engels Ansigt*)

Men der de hørte dette, skar det dem i deres Hjerter, og de bede Tænderne sammen imod ham. Men da han var fuld af den Helligaand, skuede han op mod Himlen og saa Guds Herlighed, og Jesum staaende hos Guds høire Haand; og han sagde: Se, jeg seer Himlene aabnede, og Menneskens Søn staaende hos Guds høire Haand. Men de raabte med høi Røst og holdt for deres Øren og stormede samdrægtigen ind paa ham. Og de stødte ham ud udenfor Staden og stenede ham. Og Vidnerne lagde deres Klæder af ved en ung Mands Fødder, som hedte Saulus. Og de stenede Stephanus, som bad og sagde: Herre Jesu! annam min Aand! Men han faldt paa Knæ og raabte med høi Røst: Herre! tilregn dem ikke denne Synd! Og som han dette sagde, sov han hen.

For ret at forstaa denne Epistеltext maa vi tilføie Noget, som er udeladt, og fortælle Begivenheden med dens Aarsager. Striden reiste sig derover, at Stephanus havde sagt, at det var til ingen Nytte Alt, hvad der skete udenfor Troen, og man kunde ikke tjene Gud medat bygge Kirker eller med Gjerninger, om ikke Troen paa Jesus Christus var der; denne Tro gjør alene from, den alene opbygger Guds Tempel, som er de Troendes Hjerter. Imod dette opstillede Jøderne Moseloven og Templet i Jerusalem, om hvilket der oftere i Bibelen staar, at Gud havde udvalgt dette Sted, og at hans Øine altid skulde se did, hvorfor det ogsaa hed Guds Huus. Dermed meente de at have vunden Sag.

Da anfører St. Stephanus imod dem Sproget: Es. 66, 1, 2: **Saa sagde Herren: Himlen er mig en Throne, men Jorden mine Fødders Skammel: hvad Huus ville I bygge mig? siger Herren, eller hvilket er min Hviles Sted? Har ikke min Haand gjort alt dette?**

Dette Sprog er saa klart og kraftigt, at Ingen kan modsige det. Det bevidner, at Gud ikke kan bo i byggede Huse, al-

*) Her er for Længdens Skyld udeladt saagodtsom et helt Capitel, hvori St. Stephanus svarer paa Jødernes Anklage. Thi den, som har udseet denne Epistel og saaledes ordnet den, har forbigaaet det bedste Stykke og derpaa tilføiet det følgende Stykke af det 7de Capitel. Luthers Anm.

denstund han iforveien har skabt Alt, hvad man anvender dertil. Naar hverken Himmel eller Jord omfatter ham — som han her siger, at Himlen ikke er hans Hus, men hans Throne, Jorden ikke hans Bolig, men hans Fodskammel —, hvorledes skulde han da bo i et Huus, bygget af Mennesker? Paa samme Maade taler ogsaa Salomo 1 Kong. 8, 27, som dog byggede Herrens Tempel.

Da de nu ved dette og lignende Sprog vare stødte for Hovedet, saa at de Intet kunde anføre derimod, saa fore de til og fordreiede hans Ord saaledes, at han skulde have sagt, at Jesus skulde forstyrre Templet og forandre Mose Lov, da dog Stephanus ikke havde sagt dette, men kun erklæret, at Troen paa Jesus Christus alene gjør salig, og ikke Loven eller Templet. Naar Troen først var der, da kunde man baade have Tempel og være Tempel foruden og først ret holde Loven. Han vilde kun afskaffe den falske Fortrøstning til Gjerningerne og Templet. Det er som nutildags: naar Papisterne høre, at Gjerningerne ere til ingen Nytte, at Troen paa Christus maa iforveien udrette Alt, saa sige de ogsaa, at man have forbudt gode Gjerninger og bespottet Guds Bud. Om St. Stephanus skulde prædike nu, saa vilde han rimeligvis ikke blive stenet, men opbrændt med Ild eller sønderrevet med Tænger af de vrede Papister.

Paa saadan falsk Anklage svarer nu Stephanus; han begynder fra Abraham, gjennemløber Skriften og paaviser, hvorledes hverken Abraham eller nogen Patriarch har bygget Gud et Huus lige til Salomo, der byggede ham et, og dog vare de foregaaende Patriarcher ikke ringere for Gud af den Grund, at de ikke byggede ham noget Huus. Og han slutter derpaa med dette Sprog af Esaias og siger: **Men Salomo byggede ham et Huus. Dog den Høieste bor ikke i Templer byggede med Hænder, som Propheten siger: Himlen er mig en Throne, men Jorden mine Fødders Skammel: hvad Huus ville I bygge mig? siger Herren, eller hvilket er min Hviles Sted? Har ikke min Haand gjort alt dette?**

Derfor vedbliver St. Stephan, straffer dem og siger: **I haarde Halse og Uomskaarne paa Hjerte og Øren! I imodstaa altid den Helligaand; som Eders Fædre, saa og I. Hvilken af Propheterne forfulgte ikke Eders Fædre, og ihjelsloge dem, som forud forkyndte den Retfærdiges Tilkommelse, hvis Forrædere og Mordere I nu ere blevne: I, som annammede Loven under Engles Besørgelse og have ikke holdt den.**

Da han nu saaledes læste dem Texten, saa hedder det videre i Slutningen af Epistelen: **Men der de hørte dette, skar det dem i deres Hjerter, og de bede Tænderne sammen imod ham** ꝛc. Saaledes er det klart, at Striden har dreiet sig om Troen og gode Gjerninger. Hvad ville Papisterne tage sig for, de, som ikke have den mindste Grund eller Skin af Ret for sig uden deres egne Love og Menneskelærdomme, om de kunde fremføre saadanne Skingrunde som dem, Jøderne havde, nemlig at Gud havde givet Moseloven, og at han havde udvalgt sig Templet i Jerusalem? Da skulde der først reise sig et Skrig om deres guddommelige Berettigelse, de jure divino, som da vel ogsaa deres Forfædre Jøderne have gjort.

Den i Epistelen indeholdte Lærdom.

Denne Epistel er nu let at forstaa og giver os i St. Stephanus et Exempel paa christelig Tro. Den behøver derfor ikke nogen vidtløftig Udlæggelse, og vi ville i Korthed gaa den igjennem. Saa være det da nu den første Lærdom, at man ikke gjør Gud nogen særdeles Tjeneste med at bygge og smykke Kirker, saaledes som St. Stephanus klarligen beviser det ved Esaias.

Men skulle vi paastaa dette og holde derpaa, saa maa vi vove det, som St. Stephanus har vovet. Thi er det saa, saa maa Pavens Buller, det uhyre Afladsvæsen, den geistlige Ret og al den Prædiken om Kirker, Altere, Stiftelser, Klostre, Kalke, Klokker, Tavler, Kjerter og Klæder ganske gaa tilgrunde. Thi da vilde den pavelige Hellighed og hans Tilhængere blive fortrydelige og det ikke uden Grund; thi dermed vilde deres Bug, Kjøkken, Kjælder og alt timeligt Gods svinde ind, og med Tiden deres Lediggang, Vellyst og behagelige Levnet forvandles til Arbeide, Armod og Møisommelighed, da maatte de studere og bede eller som andre Folk ernære sig selv. Det var ikke godt, thi derved vilde den hellige christelige Kirke komme i Foragt, ligesom Christus og Apostlerne vare foragtede, og de kunde ikke længer føre saadan kongelig Pragt, stride, røve, udgyde Blod til Guds Ære og den hellige Kirkes Ophøielse, saaledes som hidtil de i Gud allerhelligste Fædre have gjort og endnu gjøre.

Dog skal man ikke forstaa dette saaledes, som om det var ondt at bygge og oprette Kirker: men ondt er det, at man kaster sig derpaa og derover, forglemmer Troen og Kjærligheden, og gjør det i den Mening, at det er en god Gjerning, hvormed man vil fortjene Noget hos Gud; deraf følger saadan Misbrug, at det er ingen Maade paa. Man vil bygge alle Kroge fulde af Kirker og Klostre, uden i mindste Maade at betænke, hvorfor Kirker bør bygges.

Thi er der nogen Grund, hvorfor Kirker bør bygges, saa er det kun denne, at de Christne der maa komme sammen, bede, høre Prædiken og modtage Sakramentet. Og hvor denne Grund ophører, der skal man nedbryde Kirkerne, som man gjør med alle andre Huse, som ikke mere ere til nogen Nytte. Men nu vil i hele Verden hvert Menneske oprette et eget Kapel eller Alter eller endog en egen Messe, og det ikke i nogen anden Mening end derved, at blive salig og tilkjøbe sig Himlen.

Er det ikke en elendig, jammerlig Vildfarelse og Forførelse, at man saaledes lærer det arme Folk at bygge paa Gjerninger til stor Skade for dets christelige Tro? Det var bedre, at man udryddede alle Kirker og Klostre i Verden og brændte dem til Aske; ja det var ogsaa mindre Synd, om Nogen gjorde det af Frækhed, end at en eneste Sjæl skulde blive forført og fordærvet ved saadan Vildfarelse. Thi Gud har ikke givet nogen Befaling om Kirker, men alene om Sjælene, som ere hans rette, egentlige Kirker, hvorom St. Paulus 1 Cor. 3, 16 flg. siger: **I ere Guds Tempel** eller Kirke. **Dersom Nogen fordærver Guds Tempel, ham skal Gud fordærve.**

Men se nu Papisternes Hellighed: At alle Verdens Sjæle ved denne Vildfarelse blive i Grund fordærvede, og at denne rette Guds Kirke synker i Gruus, det anfegter dem slet ikke, ja de hjælpe endog til og gjøre ikke Andet med deres Prædiken om gode Gjerninger, end at forstyrre saadanne Kirker paa hvert Sted. Efterpaa komme de frem og bygge istedetfor disse af dem ødelagte Kirker, Træ- og Steenkirker, lægge derhos saadant Baand paa Samvittighederne, at om Nogen pirker en Smule med en Kniv paa samme Træ og Steen, saa er dermed den hele Kirke vanhelliget, da maa man have Omkostninger og Møie med at lade dem indvie paany. Er det ikke rasende, vanvittige, gale og daarlige, ja affindige og besatte Folk, som ikke gjøre sig nogen Samvittighed, men tvertimod en evig Fortjeneste af saadanne store Synder, som at ødelægge de sande Kirker, og gjøre det til saa stor Samvittighedssag med deres egne Kirkers elendige Gjøgleverk?

Jeg siger det endnu engang: Det vilde

være godt for at udrydde en saadan Vildfarelse, om man engang i den hele Verden vendte op og ned paa alle Kirker og prædikede, bad, døbte samt øvede al christelig Pligt i almindelige Huse eller under aaben Himmel, allerhelst, da den paapegede Grund til at bygge Kirker kun er en daarlig Grund. Christus prædikede over tre Aar og dog kun tre Dage i Jerusalems Tempel. De andre Dage prædikede han i Jødeskolerne, i Ørknerne, paa Bjergene, paa Skibene, ved Bordet og i Husene. Johannes den Døber kom aldrig i Templet, men prædikede ved Jordan og hvorsomhelst. Apostlerne prædikede paa Pintsedagen paa Torvet og Gaderne i Jerusalem. Philippus prædiker for Kammersvenden paa Vognen. St. Paulus prædiker i Philippi ved Vandet, i Fængslet, snart hist og her i Husene, som ogsaa Christus befalede Matth. 10, 12, at de skulde prædike i Husene. Jeg mener, at de have været ligesaa gode Prædikanter som de, der nu ere. Men saaledes gaar det: for vildfarende Prædikener og Djævelslærdomme holdes der kostbare hvælvede Bygninger, men Guds Ord finder ikke i det hele Bethlehem noget Herberge, hvor det kan fødes.

Var det ikke her paatide, at vi med St. Stepanus ogsaa sagde til disse Affindige: I haarde Halse og uomskaarne paa Hjerte og Øren! I modstaa altid den Helligaand og ere Forrædere og Mordere af de uskyldige og enfoldige Christi Sjæle. I have modtaget Guds Bud ved Apostlerne og ikke holdt noget af dem! — Jeg tænker, det vilde skjære dem i Hjertet, de vilde ogsaa bide Tænderne sammen og sige: Han har bespottet Gud og talt mod det hellige Sted; han har vanhelliget alle Kirker. — Ak Gud, hvilke blinde Veileder og Sjælemordere herske ikke under det forbandede Pavedømme!

Her seer du, hvorfor Lynilden ialmindelighed slaar ned i Kirker fremfor i andre Huse: Gud hader dem nemlig mere end alle andre Huse, fordi der ikke i nogen Røverkule eller i noget Horehuus skeer eller kan ske værre Synd, værre Gudsbespottelse, værre Sjælemord, værre Kirkeforstyrrelse end i disse Huse. Thi naar ikke Evangeliet prædikes uforfalsket, saa er en offentlig Horevært en mindre Synder end en saadan Prædikant, og Horehuset ikke saa ondt som en saadan Kirke. Og om samme Horevært endog hver Dag beskjæmmede nye Jomfruer og fromme Ægtekvinder, hvad der dog er en skrækkelig og gruelig Ting at høre, saa er han dog ikke saa ond og skadelig som en saadan papistisk Prædikant. Falder dette dig maaske underligt? Betænk dog selv, en saadan Prædikant gjør dog hverken meer eller mindre, end med sin Prædiken at udrive de paany fødte Hjerter af Daabens Naade og skjænde det unge Christenfolk, de spæde Sjæle, som ere idel hellige Jomfruer og Christi Brude. Men fordi det ikke skeer legemligt, men aandeligt, saa rører det Ingen, men Gud harmes over al Maade over Saadant, og i sin store Vrede bruger han ligetil drøie Ord, naar han gjennem Propheten Ez. 16, 25. siger: Du uforskammede Hore, som **adskiller dine Fødder imod hver, som gaar forbi.** Saa utaalelig er ham saadan Prædiken. Derover klager ogsaa Jeremias i sin Bøn Begr. 5, 11.: **De krænke Kvinderne i Zion, Jomfruerne i Judæ Stæder.** Nu er det aandelige Jomfruskab, den christelige Tro, utallige Gange bedre end det legemlige, eftersom Troen alene forskaffer Himlen.

Og ikke blot den christelige Tro bliver forstyrret ved saadan Lære og Gjerninger, men ogsaa den christelige Kjærlighed. Her kommer der ret for en Dag, hvor store Narre de ere. Der er mangen En, som har en Nabo, der er fattig, eller en Datter, et Barn, en Husfru, som er syg, eller ellers trænger til Noget, dem lader han sidde og rækker dem ikke sin Haand, men

gaar hen og giver det til en Kirke, eller samler, saalænge han lever, for siden paa Dødsleiet at gjøre et Testament, hvorved han bestemmer det snart til dette, snart til hint fromme Øiemed. Saa komme da Præster og Munke, rose ham, absolvere den fromme Mand, give ham Sakramentet, begrave ham med Ære og udraabe hans Navn fra Prædikestolen og under Messen. O, det er herlige Ting! Han har forsørget sin Sjæl godt, han har efterladt sig mange gode Gjerninger, ja desværre efterladt sig; thi han gjorde dem forseent. Men den Synd, at han i sit Liv, da han godt var istand til at hjælpe sin Næste, har forladt ham, og saaledes som den rige Mand i Evangeliet ladet den fattige Lazarus ligge, derom paaminder Ingen ham, han betænker den heller ikke, den Synd forbliver ustriftet, uangret og uabsolveret, var der end nokssaamange Buller, Afladsbreve og aandelige Fædre. Men det er nu netop ogsaa den Synd, som hører under den yderste Dom, hvorom Christus vil sige: **Jeg var nøgen, og I klædte mig ikke.** Saa vil da denne fromme Mand sige: Ei Herre, jeg har jo samlet for at skjenke dig i et fromt Øiemed og har dermed betalt Paven for et Afladsbrev, saa jeg er af ham bleven afløst fra alle mine Synder. Hvad skulle saadanne Mennesker faa høre Andet end den Dom: **Gaar bort fra mig, I Forbandede! i den evige Ild?** efterdi de have forstyrret den christelige Tro ved Gjerninger og foragtet den christelige Kjærlighed for Træ og Steens Skyld.

Derfor lader os være vise, kjære Venner, det kan behøves! lader os engang lære, at alene Troen paa Christus gjør salig, saaledes som ovenfor nokssom er sagt, at dog Ingen maa bygge paa sine egne Gjerninger. Dernæst, saalænge man lever, øve man sig alene i de Gjerninger, hvormed man kan være sin Næste til Hjælp. Lad Testament være Testament, Anordning være Anordning, og anordne din Gjerning til Velgjerning imod din Næste, saalænge du lever.

Jeg vil her anføre som et Exempel, hvad der berettes om den hellige Qvinde St. Elisabeth. Hun kom engang i et Kloster og saa, vor Herres Lidelse var smukt malet paa Væggen. Da sagde hun: Denne Omkostning skulde I have sparet til Livsfornødenheder; thi dette burde været malet i Eders Hjerter. Se der, hvilken enfoldig, guddommelig og kraftig Bedømmelse er det ikke af de Ting, som dog Enhver sætter saa stor Priis paa! Om hun havde sagt det nu, saa havde sikkerlig Papisterne ladet hende brænde som den, der havde bespottet Christi Lidelse og talt ilde om gode Gjerninger; hun maatte nu have været en Kjætterinde, om hun var saa god som ti Helgener.

Den anden Lærdom i denne Epistel er den, at Guds Bud ikke opfyldes med Gjerninger.

Thi St. Stephanus forkaster her ikke blot Kirker og Kirkers Bygning, men ogsaa alle Gjerninger, naar han siger: **I, som annammede Loven under Engles Besørgelse og have ikke holdt den.** Derfor er det ogsaa, at de atter udskjælde ham ikke blot som den, der taler imod det hellige Tempel, men ogsaa som den, der bespotter Mose Lov og vil lære andre Gjerninger end dem, de havde gjort. Stephanus kunde jo ikke bestylde dem for, at de ikke havde Loven med udvortes Gjerninger; thi de vare jo omskaarne og overholdt i Mad, Klæder, Festdage, hvad Moses havde paabudt; ja de stenede ham jo ogsaa for Lovens Skyld.

Men St. Stephanus taler af den samme Aand, som St. Paulus Rom. 2. og 3., naar han siger, at **Ingen bliver retfærdig for Gud ved Lovens Gjerninger, men ved Troen alene.** Grunden er den, at hvor den Helligaand ikke er og giver Naade,

der kan Menneskets Hjerte ikke elske Guds Lov, men ønsker meget hellere, at der ingen Lov var, saaledes som Enhver føler hos sig selv, idet han finder sig tung og træg til det Gode, men let og tilbøielig til det Onde. Derfor siger ogsaa Moses 1 Mos. 6, 5. og 8, 21: **Menneskets Hjertes Tankers Paafund er ikkun ondt fra hans Ungdom af.**

Da der nu er saadan Vrangvillighed hos Mennesket, saa gjør det Lovens Gjerninger med Ulyst, ikke af Hjertet, maa gjøre dem af Frygt for Straf, for Skam og for Helvede, eller gjør dem af Attraa efter egen Fordeel og Salighed, ikke af Kjærlighed til Gud eller til hans Ære. Derved blive alle saadanne Gjerninger kun Hykleri og for Gud ikke agtede som nogen god Gjerning. Derfor har han lovet den Helligaand og skjenker ham ogsaa til alle dem, som tro paa Christus. Denne Aand gjør ved sin Naade Hjertet villigt og lystent til det Gode, saa at Mennesket gjør Gjerningerne frit, for Intet, kun til Guds Ære. Thi ved Troen og Aanden er det allerede retfærdigt og saligt, hvad ingen Gjerninger kunde bringe det til. Se, af denne Grund slutter man frit, at alle de, som ere uden Tro og Naade, ikke holde nogen Lov, om de end martrede sig tildøde med Lovens Gjerninger.

Dette er nu St. Stephans Mening, naar han siger, at Jøderne altid modstaa den Helligaand, idet de bygge paa sine egne Gjerninger, mene, at de trænge ikke til den Helligaand og ville ikke have sine Gjerninger forkastede som uretfærdige. De arbeide og arbeide stedse paa Lovens Holdelse og holde dog ingen Deel deraf ret, blive Hyklere deres Levetid, ville ikke annamme Troen, at de ved den dygtiggjøres til rette gode Gjerninger og ved Aandens Naade faa Lyst og Kjærlighed til Loven, og saaledes af frit Hjerte opfylde den; thi saadanne Gjørere og Lovholdere vil Gud have og ingen andre.

Derfor siger han ogsaa, at de ere haarde Halse og uomskaarne paa Hjerte og Øren, fordi de hverken ville høre eller forstaa dette, raabe ieetvæk: Gode Gjerninger! gode Gjerninger! Lov! Lov! og gjøre dog selv intet deraf, ligesom ogsaa vore Papister, alle deres Forfædre, Efterkommere og hele Hoben af denne Slægt har gjort. De forfølge derfor de Retfærdige og rose sig efterpaa af, at de have gjort det for Guds og hans Lovs Skyld. — Saaledes have vi nu betragtet Hovedsagen i denne Epistel. Nu ville vi se os en Smule omkring deri.

Exempel paa guddommelig Nidkjærhed og christelig Kjærlighed.

For det Første se vi her i St. Stephan ogsaa et Exempel paa Kjærligheden til Gud og Næsten. Hans Kjærlighed til Gud viser sig deri, at han saa alvorlig og haardt revser Jøderne, kalder dem Forrædere og Mordere og den hele Lovs Overtrædere, ja haarde Halse, som de, der imodstode Loven og dens Opfyldelse tilligemed den Helligaand selv, samt Uomskaarne paa Hjerte og Øren — hvorledes kunde han have udskjældt dem værre? Han levner dem jo ikke den mindste Ros, saa at det synes, som om han gjorde det af Utaalmodighed og Vrede. Om Nogen nu vilde gjøre det Samme mod Papisterne, hvor i Verden vilde man da kunne taale ham? Men dertil tvinger og driver ham den Kjærlighed, som han har til Gud, den kan ikke taale eller tie til, at Guds Bud bliver saa foragtet, den kan ikke hykle, den revser og skjælder Enhver, som handler imod Gud; deri lader den sig ikke hindre, om det saa skulde koste Livet. Dette kalder Skriften zelus Dei, en hellig Nidkjærhed. Thi det gjør Kjærligheden til Gud ondt og smerter den paa det Høieste, at man vanæ er og er ulydig mod Gud, hvis Ære og Lydighed

den allermest søger og elsker, saaledes som man ogsaa læser om Propheten Elias, at han var en særdeles Mand i saadan hellig Nidkjærhed ligeoverfor de falske Propheter. Af dette Exempel lære vi, at Alle, som tie stille til Synder og Guds Buds Overtrædelse, ikke elske Gud. Hvad vil der da blive af Hyklerne, som endog rose Overtrædelsen, og af Bagvaskere og dem, som le af og gjerne høre og tale om Næstens Ugudelighed?

Heller ikke kan Nogen undskylde sig dermed, at Paven i sine galne Love byder, og at Papisterne lære, at man ikke skal revse eller dømme Øvrigheden. Det er Satanslære. Hvem er det, som St. Stephan her revser? Er det ikke de Øverste i Jerusalem? og han er dog en slet og ret simpel Mand, ingen Præst eller Indviet. Ja han lærer os derved, at enhver Christen skal revse Paven og de Øverste, ja er skyldig dertil, og at det saaledes endmindre kan siges, at han ikke har Magt eller er ubesøiet dertil. Og fornemmelig bør de revses for aandelige Synder, saaledes som St. Stephan ikke revser dem for grove Synder, men for deres Hykleri, idet de ikke troede, men kun modstode den Helligaand; thi derved gjøre de mest Skade, forføre sig selv og Folket med deres Love og Gjerninger.

Saaledes bør Paven, Biskoper og alle Papister aabenbart revses som de haardnakkede og uomskaarne Hyklere, der modstaa den Helligaand og ikke holde noget Guds Bud, men kun forraade og myrde de christelige Sjæle, hvorved de blive Christi Forrædere og Mordere, han, som har kjøbt Sjælene med sit Blod.

Da vi nu ere komne til at tale om, at St. Stephan var en Lægmand eller almindelig Mand, ikke en Præst, saaledes som de synge om ham, at han har været en Levit, og gjøre en Epistel- eller Evangelieoplæser*) af ham (forat Ingenting skal blive uforvansket), saa maa man vide, at St. Lucas Ap. G. 4. og 6. skriver, at de Christne i Jerusalem i Begyndelsen havde alt deres Gods tilfælles. Det uddelte da Apostlerne til Enhver efter hans Trang. Men det skete, at de græskfødte Jøders Enker ikke bleve forsørgede saaledes som Hebræernes. Derover opstod da iblandt dem en Knurren. Da saa Apostlerne, at denne Gjerning vilde blive for vidtløftig, saa at de derved nødsagedes til at tilsidesætte Prædikenen og Bønnen. De forsamlede da Alle, og talede saaledes: **Det sømmer sig ikke, at vi forlade Guds Ord for at tjene ved Bordene. Udseer derfor, Brødre! blandt Eder syv Mænd, som have godt Vidnesbyrd og ere fyldte af den Helligaand og Viisdom, hvilke vi kunne beskikke til denne Forretning. Men vi ville blive vaagtige i Bøn og Ordets Tjeneste.** Saa blev da St. Stephanus tilligemed sex Andre udvalgt og sat til at uddele saadant Gods. Deraf er Ordet Diakonus, en Tjener, opstaaet, da de tjente Menigheden ved at besørge dens timelige Nødtørft.

Saa er det da klart, at St. Stephan har været en Forvalter eller Foged og Forstander iblandt de Christne, sat til at uddele timeligt Gods til dem, som behøvede det. Men med Tiden har man gjort en Epistel- og Evangelieoplæser af ham. Og der er nu ikke blevet Andet tilovers af St. Stephans Embede end det Lidet, som endnu findes i Nonneprovsters, Hospitalsforstanderes og Fattigformynderes Embede. Blandt saadanne Folk burde man tage Epistel- og Evangelielæserne og ikke tage saadanne dertil, som ere indviede, kronragede, bære egen Klædedragt og jage Fluerne fra Alteret, men en simpel og from Lægmand, som holder en Fortegnelse over de Trængende og har den fælles Kasse i sine Hænder for at uddele, hvor det findes fornødent. Det er det egentlige, rette St. Stephans Embede, som aldrig har drømt hverken om

*) D. e. en Saadan, som ved Gudstjenesten forelæste Afsnit af den hellige Skrift. Overs. Anm.

Epistel- og Evangelieoplæsning eller om Kronragning eller om en egen Klædedragt; dette er kun idel Menneskepaafund.

Saa opstaar da her det Spørgsmaal, om Lægfolk og den menige Mand ogsaa kunne prædike, efterdi St. Stephan ikke var sat til Prædikeembede (dette forbeholdt Apostlerne sig selv, som sagt er), men til Huusholderembedet, og han alligevel, naar han gik tiltorvs og kom ud iblandt Folk, ligesom gjør Støi med Tegn og Undere, saaledes som Epistelen siger, og derhos revser de Øverste. Havde Paven og Papisterne været der, de havde visselig spurgt efter det saakaldte Format eller hans Fuldmagt og hans Titel, og hvis han ikke derhos tillige havde været kronraget samt baaret paa en Bønnebog, saa var han tilvisse bleven brændt som en Kjætter, eftersom han ikke var nogen Præst eller Klerk. Thi Titelen af Præst eller Klerk, som Skriften tilegner alle Christne, have de revet til sig og kalde de Andre Lægfolk, ligesom de ogsaa kalde sig selv Kirken, — dette smukke, ædle Folk, som dog hverken forretter Præste- eller Klerke- eller Kirkeembede og Syssel, men bedaarer Verden med sine Menneskepaafund.

Men St. Stephan staar her urokkelig og giver med sit Exempel Enhver Magt til at prædike, hvorsomhelst man vil høre ham, det være sig i Huset eller paa Torvet. Han lader ikke Guds Ord saaledes være bundet til Kronragning og lange Kjoler, hvorved han dog ikke hindrer Apostlerne i deres Prædiken, men varetager paa samme Tid sit Embede, beredt til at tie, naar Apostlerne selv prædike.

Thi der maa jo være en Orden paa det, saa at ikke Alle prædike paa een Gang, men som St. Paulus skriver 1 Cor. 14. 29. 30.: **To eller Tre skulle tale. — Men dersom en Anden, som sidder der, faar en Aabenbarelse, da tie den Første.** Et Exempel herpaa have vi i Ap. G. 15., hvor først nogle Pharisæere prædike, efter dem St. Petrus, efter ham Barnabas og Paulus, tilsidst ogsaa St. Jakobus; den Ene taler efter den Anden. En Smule heraf er endnu bibeholdt ved Høiskolerne i de offentlige Disputater. Men nu snakker Een alene afsted, om Dietrich af Bern, eller hvad han ellers kan have drømt om. En ret Prædiken skulde gaa til, som naar Noget forhandles i en Samtale over Bordet. Derfor har ogsaa Christus indstiftet Sakramentet saaledes, at man derved skulde sidde tilbords og forhandle hans Ord; men der er vendt op og ned paa Alt, og idel Menneskeordning er traadt istedetfor den guddommelige Orden. Det være nu nok derom.

Kjærlighedens anden Side, nemlig den mod Næsten, har St. Stephan viist deri, at han end ikke undte sine egne Mordere noget Ondt. Thi hvor haardt han end for Guds Skyld revser dem, saa er han dog saa venligsindet imod dem, at han ved den sidste Afsked, da han havde befalet sin Aand i Guds Hænder og saaledes draget Omsorg for sig selv, senere glemmer sig selv og kun bekymrer sig for dem og i saadan Kjærlighed opgiver Aanden. Thi det er ikke for Intet, at St. Lucas har sat de Ord af St. Stephan, hvorved han bad for sine Mordere, tilsidst, samt at han, da han bad for sig selv og overantvordede sin Aand, staar opreist, men til Slutning, da han beder for sine Mordere, falder paa Knæ og ovenikjøbet her raaber med høi Røst, hvad han ikke gjør, mens han beder for sig selv. O, hvor meget alvorligere har han ikke bedet for dem end for sig selv! Hvor maa da ikke hans Hjerte have været brændende i ham, hvor maa ikke hans Øine have løbet over, og hans hele Legeme have været bevæget og grebet af Medynk med sine Fienders Jammer, hvortil han var Vidne! St. Augustin mener, at denne hans Bøn har været St. Pauli

Redning, og det er ikke urigtigt, om vi tro, at Gud visselig har hørt en saadan Bøn og fra Evighed af har besluttet for dens Skyld at gjøre noget Stort, som han da ogsaa har beviist det ved St. Paulus. Denne Bøn kunde ikke være forgjæves, om de end ikke Alle bleve reddede. Han stiler ogsaa sine Ord smukt, naar han siger: **Tilregn dem ikke denne Synd!** det er, lad dem ikke blive staaende ubevægelige som Støtter eller Stene. Derved skrifter han, angrer og gjør Fyldest for dem, som vilde han sige: Kjære Herre, Synd er det, Uret er det, det kan Ingen negte; saaledes som Angrende og Skriftende pleie at sige, naar de hade og enfoldigen bekjende deres Skyld. Dernæst beder han og opoffrer sig selv derfor, forat Synden ligesom maatte blive betalt. Se, saaledes se vi da, hvorledes den rette Kjærlighed paa samme Tid er en stor Fiende og en stor Ven, hvor haardt den revser, og hvor mildt den hjælper. En haard Skal har den, men en sød Kjærne; bitter er den for det gamle Menneske, men saare sød for det nye.

Epistelen giver nu ikke alene en saadan kraftig Lærdom og et saadant mægtigt Exempel paa Tro og Kjærlighed, men den giver ogsaa Trøst og Formaning; den lærer ikke alene, men den opmuntrer og tilskynder ogsaa, idet den kalder Døden, hvorfor hele Verden gruer, en Søvn. St. Lucas siger nemlig her: **Han sov hen**, det er, han skiltes herfra ved en blid Død, som han ikke følte, ligesom et Menneske, naar det sover ind, ikke veed, hvorledes det gaar til med det, men falder i Søvn uden at føle det.

Og man skal bygge fast paa disse Aandens Ord. Han lyver ikke, naar han kalder den Christnes Død en Søvn og en stille Bortgang; thi det er Christi Naade og Kraft, det har han erhvervet os ved sin Død, saa at Døden ikke bliver os bitter, naar den kommer, saafremt vi tro paa ham, som han siger Joh. 8, 51.: **Sandelig, sandelig siger jeg Eder: dersom Nogen holder mit Ord, skal han ikke se Døden evindeligen.** Hvorfor ikke see? Fordi Sjælen, omfattet af hans levende Ord, fuld af hans Liv, ikke kan føle Døden. Thi Ordet lever og føler ikke Døden, saaledes ogsaa Sjælen, som tror paa det samme Ord og lever deri. Derfor kaldes Christi Ord **Livsens Ord** og er ogsaa Livsens Ord, og leve maa Enhver, som hænger derved og tror derpaa.

Denne Opmuntring og Trøst bliver endnu større, derved, at han siger: **Jeg seer Himlene aabnede og Menneskens Søn staaende hos Guds høire Haand.** Derved har Christus viist, hvor nær, hvor gjerne hvor flittigt han vaager over os, hvor beredt han er til at hjælpe, naar vi kun tro paa ham og gladelig vove Livet for hans Skyld. Det er ikke skeet for St. Stephans Skyld alene. Saa er det heller ikke skrevet for hans Skyld, men os til Trøst, forat vi ikke skulle tvivle paa, at han vil gjøre ligesaa med os, om vi gjøre, hvad St. Stephan gjorde.

Det er en overmaade stor Trøst og byder Døden mægtigen Trods, dette, at Himlene staa aabne. Hvad skulde ikke være aabent og beredt, naar Himlene, det Høieste Gud har skabt, staa aabne, ligesom vente paa os og fryde sig ved vor Komme. Ja du ønskede nok, at de ogsaa for dig stode saaledes synligen aabne. Men skulde det vederfares Enhver, hvor blev der da af Troen? Det er nok, at det er skeet een Gang for at trøste alle Christne, styrke dem i Troen og gjøre Døden foragtelig; thi som vi tro, saa skeer det os, om vi end ikke se det. Ligemaade: hvilken Engel, hvilken Skabning skulde ikke være beredt og staa færdig, siden Herren selv er beredt og staar færdig til at hjælpe? Det er ogsaa mærkeligt, at der siges ikke, at han har seet en Engel eller Gud selv, men Mennesket

Christus, hvis Natur er den lifligste, os ligeste og allertrøsteligste; thi et Menneske seer heller et andet Menneske end Engle og alle andre Skabninger, især naar det er i Nød.

Her spørge nu de spidssindige Lærere, som ville maale Guds Gjerninger med Fornuften og Havet med en Ske, hvorledes St. Stephan har kunnet se ind i Himlene, da dog vore Øine ikke engang ere istand til at se en Fugl, naar den flyver en Smule høit; hvorledes skulde han da have seet Christus saa nøie, at han var vis paa, at det var Christus og ikke en Anden? Naar vi se en Mand paa et høit Taarn, saa forekommer han os jo som et Barn, og vi kjende ham ikke. De hjælpe derfor paa Sagen og sige, at St. Stephans Syn blev overnaturlig skjærpet, saa han kunde se saa langt og sikkert. End om nu St. Stephan havde været i Huus og under Tag? — Lad fare saadant Menneskesnak! St. Paulus hørte dog ogsaa Christi Stemme fra Himlen paa Veien til Damaskus, og hans Hørelse var dog ikke skjærpet. Og Apostlerne paa Bjerget Thabor saavelsom Døberen Joh. 3. og Folket Joh. 12. hørte Faderens Røst, og deres Øren vare dog ikke paa nogen Maade skjærpede. Men er det nu ikke meget større Ting, at en Røst kan høres fra en saadan Høide, end at et Billede sees saa høit? Øinene se dog utallige Gange længere, end Ørene høre.

Naar Gud vil aabenbare sig, saa er Himlene og alle Ting nær; hvad enten Stephan havde været under Tag eller under aaben Himmel, saa havde Himlen været ham nær, han behøvede ikke at se langt. Gud er overalt, behøver ikke at stige ned af Himlen; et saadant Syn er snart bragt istand, saaledes, at han i Sandhed er i Himlen og dog bliver seet ganske nær, uden at derfor Sandserne behøve at skjærpes eller forvandles.

Om vi ikke vide, hvorledes det gaar til og er muligt, derpaa ligger der ingen Magt. Guds Undere ske ikke derfor, at vi skulle udmaale og begribe dem, men at vi ved dem skulle tro og blive trøstede. Men maal mig, om du er saa klog, hvorledes et stort Æble, en Pære eller et Kirsebær kan voxe ud af en saadan liden Stilk, og mange lignende mindre Undere. Lad Gud gjøre sin Gjerning, og tro du; formast dig ikke til at ville fatte og begribe ham.

Og hvem kan opregne alle de Dyder, som foreholdes os i dette Exempel? Alle Aandens Frugter fremskinne deraf. Der er Kjærlighed, Tro, Taalmodighed, Godhed, Fred, Sagtmodighed, Viisdom, Sandhed, Enfoldighed, Styrke, Trøst, Omsorg for Næsten, Had til og Revselse af alt Ondt, Foragt for Døden og dette Liv, Frihed, Hengivenhed og al Naade og alt Godt! Der er ingen Dyd, hvorpaa der her ikke gives Exempel, ingen Last, som ikke her bliver revset. Derfor siger Evangelisten medrette, at Stephanus var **fuld af Tro og Kraft,** saa at Kraft her betyder Virksomhed eller Daad; som vilde han sige: Han havde en stor Tro, derfor virkede han ogsaa Meget og var mægtig i Gjerning; thi naar Troen er ret, saa følger ogsaa Gjerningen med, og jo større Troen er, desto kraftigere er Gjerningen.

Det er i Sandhed en kraftig, mægtig, virksom Ting en saadan ret Tro. Intet er umuligt for den; den hviler heller ikke og staar stille. Derfor gjorde St. Stephan i Kraft af sin virksomme Tro ikke alene slet og ret almindelige gode Gjerninger, men ogsaa Undere og Tegn aabenbart iblandt Folket, og det **store** Tegn, siger St. Lucas. Dette er skrevet til et Tegn, at hvo, som ikke er virksom, han er heller ikke troende, han kan ikke rose sig af sin Tro. Det er ikke for Intet, at han har sat Troen først og dernæst Gjerningerne; dermed bevidner han, at Gjerningen er Troens Bevisning, og at intet Godt kan ske uden Tro, den maa gaa forud i alle Gjerninger. Dertil hjælpe os Gud! Amen.

St. Stephans Dag.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 23, 34-39.

Derfor, se, jeg sender til Eder Propheter og Vise og Skriftkloge; og Nogle af dem skulle I ihjelslaa og korsfæste, og Nogle af dem skulle I hudstryge i Eders Synagoger og forfølge dem fra en Stad til en anden; at alt det retfærdige Blod skal komme over Eder, som er udgydt paa Jorden, fra den retfærdige Abels Blod indtil Sacharias Barachias Søns Blod, hvilken I sloge ihjel imellem Templet og Alteret. Sandelig siger jeg Eder, at alt dette skal komme over denne Slægt. Jerusalem! Jerusalem! som ihjelslaar Propheterne og stener dem, som ere sendte til dig! hvor ofte vilde jeg forsamlet dine Børn, ligervis som en Høne forsamler Kyllingerne under Vingerne! og I vilde ikke. Se, Eders Huus skal forlades Eder øde. Thi jeg siger Eder: I skulle fra nu af ikke se mig, indtil I sige: Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn!

Det er et strengt Evangelium mod Troens Forfølgere; dog, ligesaa strengt som det er mod dem, ligesaa trøsteligt er det for de Troende, der blive forfulgte. Dette Evangelium lærer os ogsaa, hvad det naturlige Lys, egen Indbildning og Fornuft er for en halsstarrig Ting, naar den kaster sig over Gjerninger og Bud, thi da hører den Ingen længer, saaledes som der siges i næste Evangelium, men dens Gjerning og Mening skal være ret, det hjælper ikke, hvor Meget man prædiker for den, hvor mange Propheter Gud sender den, det maa Altsammen forfølges og dødes, hvad der staar den imod, den store røde Morderske, saaledes som ogsaa St. Johannes skildrer den Aab. 17., naar han siger, at den hedder den store Hore Babylon, som er klædt i Purpur og Skarlagen og sidder paa et Dyr, som ogsaa er skarlagenfarvet, og har Guldbæger i sin Haand, fuldt af Vederstyggeligheder og hendes Horeries Urenhed, det er Mennefkelærdomme, hvormed hun fører de rene troende Sjæle bort fra Troen og skjænder dem, og myrder derfor alle dem, som staa hende imod.

Saadan halsstarrig og morderisk Egensindighed fremstiller ogsaa dette Evangelium for os for det første derved, at Gud forsøger Allehaande med den, sender til den alle Slags Prædikanter, hvilke han nævner med trende Navne, **Propheter, Vise** og **Skriftkloge.**

Propheter kaldes de, som prædike af den Helligaands umiddelbare Indgivelse, som ikke have øst det af Bøger eller hentet det fra andre Mennesker. Saadanne Mænd vare Moses og Amos. Disse Prædikanter ere de ypperste og bedste, de ere vise og kunne gjøre Andre vise og kunne selv skrive og udlægge Skriften. Af den Slags har næsten alle Fædre før og med Moses og tillige Mange efter ham, fornemmelig Apostlerne, været, som jo vare Lægfolk og simple ulærde Mænd, saaledes som St. Lucas skriver Ap. G. 4, 13.

Vise kaldes de, som ikke have deres Viisdom umiddelbart fra Gud, men gjennem Skriften og Mennesker. De ere Propheternes Disciple og Efterfølgere, dog prædike og lære de selv mundtligen det levende

Ord. En Saadan var Aron, der talede Alt, hvad Moses bød ham, saaledes som Gud 2 Mos. 4, 15 flg. sagde til Moses: **Du skal tale til ham og lægge Ordene i hans Mund. Og han skal tale for dig til Folket; og det skal ske, at han skal være din Mund, og du, ja du, skal være ham en Gud.** Saaledes skal det ogsaa være med alle Præster, som Sach. 11. siger.

Skriftkloge kaldes de, som undervise ved Skrifter og Bøger, hvor de ikke kunne være tilstede og undervise mundtligen. Saadanne have Apostlerne og fornemmelig Evangelisterne og deres Efterfølgere, saasom de hellige Fædre, som dog ikke have nedskrevet og afhandlet deres egne Meninger, men Guds Ord, som de have lært af de Vise og af Skriften.

Dette er nu de tre Maader, hvorpaa Sandheden kan aabenbares: ved Skrift, Ord, Tanker; ved Skrift gjennem Munden, ved Tanken gjennem Hjertet. Thi man kan ei ved noget andet Middel opfatte Lærdommen, end ved Hjerte, Mund og Skrift,

Alt dette hjælper nu ikke hos den egensindige Fornuft; den hører hverken Ord Skrift eller Oplysning, hvad Middel end Gud forsøger med den. Skrift og Bøger undertrykker og opbrænder den, saaledes som Kong Jojachim gjorde med Jeremiæ Bøger Jer. 36, 23. Ordet forbyder, fortier og fordømmer den, Oplysningen forjager og døder den tilligemed Propheterne. Og det Allerforunderligste er, at ingen Prophet er dræbt, forjaget eller forfulgt af den Grund, at han har revset de grove Synder, med Undtagelse af Johannes den Døber, hvem Herodias lod dræbe, fordi han revsede hendes Ægteskabsbrud. En saadan stor Mand maatte jo have den allerforsmædeligste Dødsaarsag. Dog var det ikke derfor, at Jøderne hadede ham; men fordi han ikke vilde lade deres Ting gjælde, sagde de, han havde Djævelen. Thi al Tvedragt, som nogensinde har været, har altid reist sig om den sande og falske Gudstjeneste. Abel blev saaledes myrdet af Cain, forat hans Gudstjeneste ikke skulde gjælde.

Saaledes have alle Propheter, Vise og Skriftlærde revset den Gudstjeneste som Afguderi, der sker ved Fornuft og Gjerninger uden Tro. Saa har da altid den naturlige Selvklogskab faret til og sagt, at den gjorde det Gud til Ære, og at det var ret. Derfor have da Propheterne maattet dø, saaledes som Christus siger Joh. 16, 2: **Den Tid skal komme, at hver den, som ihjelslaar Eder, skal mene, han viser Gud en Dyrkelse.** Alt Afguderi i det gamle Testamente skete ikke saaledes, at de tilbade Træ og Steen, men de gjorde det i den Tanke dermed at ville tjene den sande Gud. Da nu Gud havde forbudet Saadant, og det skete efter eget Forgodtbefindende uden Tro, saa var det tilvisse af Djævelen og ikke af Gud. Derfor sagde Propheterne, at de tjente ikke Gud, men Afguderne. Dette kunde de da ikke taale at høre, men disse turde paa Grund af Guds Befaling ikke tie, saa maatte de af den Grund dødes, forjages og forfølges.

Derfor har al Tvedragt sin Grund deri, at de falske Hellige kives med de rette Hellige om Gudstjenesten og gode Gjerninger. Hine sige: Dette er Gudstjeneste; disse sige: Nei, det er Afguderi og Overtro. Saa har det været fra Begyndelsen af, saa vil det og vedblive indtil Enden. Saaledes er det ogsaa nu: Papisterne have opfundet sig selv gode Gjerninger og sin egen Gudstjeneste med deres udvortes Gjerninger og Paabud, som dog Altsammen er Troen foruden, kun bygget paa Gjerningerne og uden Guds Befaling, idel Menneskefant. Saa sige vi, at de ikke tjene Gud dermed, men kun sig selv og Djævelen, saaledes som ved alt andet Afguderi, at de kun forføre Folk bort fra den christelige Tro og den almindelige Broderkjærlighed. Det kunne de da ikke taale og

anrette den Jammer, som nu finder Sted.

Derom ere de paa begge Sider enige, at man bør tjene Gud og gjøre gode Gjerninger; men i den egentlige Bestemmelse af, hvad der er Gudstjeneste og gode Gjerninger, blive de aldrig enige. Thi disse sige: det er Troen; Naturen og Fornuften med deres Gjerninger ere fortabte; hine sige: Troen er Intet, og Naturen med dens Gjerninger er ret. Ligesaa ere de enige deri, at de grove Synder, saasom Mord, Hor og Røveri, er Uret, men i Hovedgjerningerne, som angaa Gudstjenesten, deri adskille de sig som Vinter fra Sommer. Hine holde sig til Gud og hans Barmhjertighed og frygte ham; disse løbe efter Træ og Steen, Spise og Klæder, bestemte Dage og Tider og ville vinde Gud med at bygge Kirker, gjøre Almisser, faste, ved Skraal og ved Kronragning, de frygte ikke for Noget og ere frække, fulde af Formastelighed, disse hellige, lærde og vise Folk, for hvem end ikke Gud er hellig, lærd eller viis nok med alle hans Propheter, Vise og Skriftkloge.

Evangeliet foranlediger nogle Spørgsmaal, som vi nærmere maa betragte. Det første er, hvorfor Christus siger, at alt det retfærdige Blod, lige fra Abels af, skal komme over Jøderne, da de dog ikke have udgydt det Altsammen. Svar: Christi Ord angaa alle deres hele Hob og Slægt, som have forfulgt Propheterne ligefra Begyndelsen af. Det kan man se deraf, at han ikke blot tiltaler dem, som levede paa hans Tid, men det hele Jerusalem, sigende: **Jerusalem! Jerusalem! som ihjelslaar Propheterne og stener dem, som ere sendte til dig; hvor ofte vilde jeg forsamlet dine Børn** ꝛc. Det angaar jo ikke blot de daværende, men ogsaa alle tidligere Indbyggere af Jerusalem. Det Samme er Tilfældet, naar han siger: I have ihjelslaaet Sacharias imellem Templet og Alteret, da dog denne Sacharias blev dræbt af Kong Joas, 2 Kron. 24, 21., over otte hundrede Aar før Christi Fødsel; alligevel siger han: I have ihjelslaaet ham. Saaledes have de ogsaa ihjelslaaet Abel og skulle ogsaa ihjelslaa Propheterne og de Vise; som vilde han sige: Det er eet Folk, een Art, een Slægt, som Fædrene, saa ere ogsaa Børnene, thi det samme Egensind, som imodstaar Gud og hans Propheter hos Fædrene, netop det samme rører sig ogsaa hos Børnene: som Soen, saa ere Ungerne. Og naar Herren siger, at alt retfærdigt Blod skal komme over dem, saa er det hans Mening, at dette Folk maatte udgyde alt retfærdigt Blod, det er saa dets Art, det kan ikke handle anderledes. Alt Blod, som bliver udgydt, det udgyde de, derfor vil det ogsaa Altsammen komme over dem.

Men hvorfor anfører han blot de tvende, Abel og Sacharias, da dog Sacharias ikke var den Sidste, hvis Blod blev udgydt, men efter ham var jo ogsaa Esaias, Jeremias, Ezechiel, Urias, Micha og næsten alle de, som ere nævnte i Skriften, og Sacharias er ovenikjøbet den første af de Propheter, hvorom Skriften melder, at deres Blod er udgydt? Men Christus taler her ikke udelukkende om Propheterne, men om alle Retfærdiges Blod, af hvilke mange bleve ihjelslagne under Kong Saul, ligeledes mange Propeter under Kong Achab, hvis Navne ikke omtales.

Jeg veed ikke at svare Andet herpaa, end at Christus her følger Skriftens Viis og giver os et Exempel, at vi ikke skulle sige, paastaa eller forebringe Noget, som ikke er tydelig grundet i Skriften; thi om end Esaias og andre Propheter ere ihjelslagne, saa omtaler dog ikke Skriften efter denne Sacharias Nogen af dem særskilt, hvorledes han er ihjelslagen. Og om han end saaledes ikke er den Sidste, hvis Blod er udgydt, saa er han dog den Sidste, om hvem der med Navns Nævnelse er skrevet, hvorledes han til sin Tid har prædiket og er ihjel-

slagen, saa at altsaa Christus peger hen paa den første og den sidste Retfærdige, som er omtalt i Skriften, og derunder indbefattet alt andet retfærdigt Blod, som ikke er omtalt, og dog før og senere udgydt.

Der staar vel Jer. 26, 23. skrevet om Propheten Urias, at han blev ihjelslagen af Kong Jojakim længe efter denne Sacharias, men det bliver kun fortalt af Andre som en længe iforveien passeret Begivenhed, men paa hans Tid nævner Skriften Intet om ham, siger ikke engang, at han har været til, idet den beskriver den ovennævnte Konges Tid og Tildragelser i de historiske Bøger 2. Kong. og 1. Krøn. Derfor anfører Herren ham ikke.

Fremdeles spørger man, hvorfor Christus kalder Sacharias **Barachias Søn,** da dog Skriften benævner ham **Jojadas Søn;** thi saa lyder Texten 2. Krøn. 24, 20 flgg: **Og Guds Aand iførte Sacharias, Jojada Præstens Søn, og han stod op over Folket og sagde til dem: Saa sagde Gud: hvorfor overtræde I Herrens Bud? Derfor skal I ikke være lykkelige; thi I have forladt Herren, og han har forladt Eder. Men de gjorde et Forbund imod ham og stenede ham ihjel med Stene efter Kongens Bud, i Forgaarden hos Herrens Huus. Og Kong Joas kom ikke den Miskundhed ihu, som Jojada, hans Fader, gjorde imod ham, men slog hans Søn ihjel. Og der han døde, sagde han: Herren skal se og randsage det.** Dette skete ogsaa af den Grund, at Sacharias revsede dem for den Gudstjeneste, som de havde oprettet. St. Hieronimus mener, at han hedder Barachias Søn af en aandelig Aarsag. Barachias svarer nemlig til det latinske **Benedictus** og betyder den Benedidede eller Velsignede. Atter Andre forklare det paa en lettere Maade, sigende, at hans Fader Jojada har havt Tilnavnet Barachias, maaske af den Grund, at han har gjort Kongen og Folket meget Godt, hvorfor de have kaldt ham den Velsignede, og efter hans Død til Tak slaaet hans Søn ihjel, som det pleier at gaa til i Verden, efter det Ordsprog: Hjælper du En af Galgen, saa hjælper han dig deri igjen. Saaledes er det ogsaa gaaet Guds Søn: da Gud havde gjort al Verden alt Godt, korsfæstede de hans kjæreste Søn, hvorpaa Sacharias Barachias Søn ogsaa har været et Forbillede.

Tilsidst spørger man: Da Ingen kan modstaa Guds Villie, hvorfor siger han da: **Hvor ofte vilde jeg forsamlet dine Børn, og I vilde ikke?** Man har tolket dette Sprog paa mange Maader, Nogle have forklaret det om den frie Villie og dens Kraft, uagtet det dog er klart, at det ikke er den frie Villie, men Egenvillien, som her revses. Det er en slet Frihed, som kun gjør Gud imod og saa haardelig fordømmes og revses. St. Augustin vil have den Mening i Ordene, at Herren dermed skulde have sagt saa meget som: Saa mange, som jeg har samlet af dine Børn, dem har jeg samlet, uagtet I ikke vilde det. Men det er at gjøre storlig Vold paa dette enfoldige Sprog. Hvor meget lettere vilde det være, om man sagde, at Christus her har talt som Menneske, da han jo ogsaa har været deelagtig i alle menneskelige Vilkaar. Saaledes har han gjort Meget efter sin menneskelige Natur, som ikke tilhører den guddommelige, saasom at han maatte spise, drikke, sove, gaa, græde, lide og dø. Saa kunde man ogsaa her sige, at han har talt efter sin menneskelige Natur og menneskelige Følelser: Jeg vilde, og I vilde ikke. Thi, som jeg oftere har sagt, maa man give nøie Agt paa Christi Ord, hvoraf nogle kun tilhøre hans guddommelige, nogle kun hans menneskelige Natur. Men her indfører han nu sig selv som Gud, idet han siger: **Jeg sender til Eder** ꝛc. Thi at sende Propheter tilhører alene Gud. Og Lucas fortæller 11, 49., at han har sagt saa: **Derfor sagde og Guds**

Viisdom: Jeg vil sende Propheter og Apostler til dem ꝛc. Derhos lyde hans Ord saaledes, som om han ikke blot paa sin Tid, men ogsaa tilforn og det mange Gange har villet forsamle dens Børn, saa at det maa forstaaes om den guddommelige Villie. Derfor ville vi svare saaledes:

Ordene maa forstaaes paa det Allersimpleste og Enfoldigste om den guddommelige Villie, efter Skriftens Sædvane, der taler om Gud som om et Menneske for de Enfoldiges Skyld. Saaledes staar der skrevet 1 Mos. 6, 6.: **Det angrede Herren, at han havde gjort Mennesket paa Jorden**, uagtet der dog ikke kan findes nogen Anger hos Gud. Ligesaa, at han **er vred**, da der dog ikke er nogen Vrede hos ham. Ligesaa staar der 1 Mos. 11, 5., at Herren **nedfor** forat se Babylon og det, som byggedes der, uagtet han dog stedse bliver siddende stille. Og i Psalteret siger Propheten ofte til ham: **Vaagn op, hvorfor sover du saa længe?** Og: **Staa op, kom til mig!** og deslige, da han dog ikke sover, ikke ligger og ikke er langt borte. Ligesaa siges der Ps. 1. 6., at Gud ikke kjender de Uretfærdiges Vei, uagtet han kjender alle Ting.

Alle disse Sprog ere sagte efter vore Følelser og Tanker, ikke efter den guddommelige Naturs Væsensbeskaffenhed. Derfor maa de ikke føres ind i den høie Spekulation om den guddommelige Natur og dens himmelske Maade at tale paa, men skulle tvertimod drages ned for de Enfoldige og forstaaes efter vor Følelse saaledes, som de ere sagte; thi vi fornemme ikke Andet, end at han gjør saa, som Ordene lyde, og det er en skjøn, trøstelig Maade at tale paa om Gud, som hverken er afskrækkende eller for høi.

Saaledes ogsaa her, naar han siger: **Hvor ofte vilde jeg**, saa er det ogsaa at forstaa saaledes, at han saa har gjort, saa at Ingen har kunnet tænke eller fornemme Andet, end at han gjerne vilde samle dem; at han har gjort, som et Menneske gjør, der gjerne vilde have Saadant istand. Derfor, lad de høie Ting fare og bliv ved Melken og Skriftens enfoldige Mening.

Lære om Troen af Evangeliet.

Men paadet at vi ogsaa maa hente vor Lærdom af Evangeliet, saa fremsætter Herren her et saa lifligt Billede af og Lignelse om, hvorledes det er beskaffent med Troen og et troende Menneske, at jeg ikke veed noget Lifligere i den hele Skrift. Han har af Vrede og Fortrydelse over Jøderne talt mange haarde Ord i dette Kapitel og raabt et grueligt Ve over deres Vantro. Nu gjør han ogsaa, som de vrede Mennesker pleie at gjøre imod de Utaknemmelige, idet de paa det Stærkeste fremhæve sin Velgjerning og gode Villie, sigende: Jeg havde gjerne skjenket ham mit Hjerte ud af mit Liv. Saaledes er det ogsaa her, hvor Herren saa hjertelig, som han formaar, fremstiller sin gode Villie og Velgjerning imod Jøderne, sigende, at han gjerne vilde have været som en Høne for dem, om de vilde have været hans Kyllinger. O Menneske, mærk dig nøie disse Ord og denne Lignelse, med hvilket stort Alvor og hvor uforbeholdent han udgyder sit Hjerte! Af dette Billede vil du se, hvorledes du skal forholde dig mod Christus, hvortil han er dig nyttig, og hvorledes du skal bruge og nyde ham. Betragt Hønen og dens Kyllinger, der seer du Christus og dig afmalede og afbildede bedre, end nogen Maler kan gjøre det.

For det Første er det vist, at vore Sjæle ere Kyllingerne, saa ere Djævlene og de onde Aander Høgene i Luften. Dog ere vi ikke saa kloge som Kyllingerne til at fly hen under Hønens Vinger, ligesom ogsaa Djævlene ere meget listigere til at røve vore Sjæle, end Høgene i at røve Kyllingerne. Nu er der ovenfor i en af Epistlerne talt om, hvorledes det ikke er nok, at vi ere

fromme, øve gode Gjerninger; thi heller ikke vor Retfærdighed, endsige vor Uretfærdighed, kan bestaa for Guds Øine og Dom. Derfor har jeg sagt, at Troen, naar den er ret, er af den Beskaffenhed, at den ikke forlader sig paa sig selv, ikke paa det, at den tror, men holder sig til Christus og giver sig hen under hans Retfærdighed, lader den være sin Beskjermelse og Beskyttelse, ligesom Kyllingen ikke forlader sig paa sit Liv og sin Løben, men giver sig ind under Hønens Vinger.

Thi for den, som skal bestaa for Guds Dom, er det ikke nok, at han sigea: Jeg tror og har Naade; thi Alt, hvad i ham er, er ikke tilstrækkeligt til at beskytte ham, men han stiller imod denne Dom Christi egen Retfærdighed, lader den have med Guds Dom at gjøre, den bestaar med al Ære for Dommen evindelig. Under den kryber han, med den smykker han sig, den trykker han sig op under, fortrøster sig til og tror uden al Tvivl, at den vil opholde ham, saa skeer det ogsaa; han bliver i den samme Tro opholdt, ikke for sin egen eller for denne Troes Skyld, men for Christi og hans Retfærdigheds Skyld, hvorunder han henflyr. Og den Tro, som ikke saa gjør, den er ikke ret. Se, det er Skriftens Mening, naar den siger Ps. 91, 1 flg.: **Den, som bor i den Høiestes Skjul, som bliver om Natten i den Almægtiges Skygge, han siger til Herren: Min Tilflugt og min Befæstning, min Gud, paa hvilken jeg forlader mig. Thi han, han skal fri dig af Fuglefængerens Snare, fra den skadelige Pestilentse. Han skal bedække dig med sine Vingefjædre, og du skal haabe under hans Vinger; hans Sandhed er Skjold og Pantser. Du skal ikke frygte for Nattens Rædsler, for Pilen, som flyver om Dagen, for Pestilentse, som farer frem i Mørket, for Ødelæggelse, som fordærver om Middagen. Om Tusinde falde ved din Side, og ti Tusinde ved din høire Haand, skal det dog ikke komme nær til dig** 2c.

Se, det er Altsammen sagt om Troen paa Christus, hvorledes den alene bestaar, og bliver beskyttet for al Fare og Fordærvelse, for falsk Lære og Djævelens Anfegtelse, legemligen og aandeligen, paa begge Sider, der, hvor alle Andre maa falde og fordærves, — fordi den giver sig hen under Christi Vinger og Vingefjædre og deri sætter sin Tilflugt og Fortrøstning. Saaledes siger ogsaa Malachias 4, 2.: **For Eder, som frygte mit Navn, skal opgaa Retfærdigheds Sol, og Lægedom skal være under dens Vinger.**. Derfor kalder St. Paulus ham Rom. 3, 25.: hilasterion, **Naadestol**, og lærer overalt, hvorledes vi maa blive bevarede i Troen ved ham og under ham. Naar nu de Troende og Hellige tiltrænge en saadan stor Beskjermelse, hvad skal da saa blive af dem, som fare med deres frie Villie og egne Gjerninger, udenfor Christus?

O, vi maa blive i Christus, ved Christus og under Christus og ikke vige bort fra Hønen, ellers er Alt fortabt. St. Petrus siger, at **den Retfærdige neppeligen frelses**, saa vanskeligt er det at blive under denne Hønes Vinger; thi der er mangeslags legemlige og aandelige Anfegtelser, som ville rive os derfra, saaledes som den ovenanførte Psalme antyder.

Betragt nu, hvorledes en naturlig Høne bærer sig ad. Der gives neppe et Dyr, som saa omhygeligt tager sig af sine Unger: den forandrer sin naturlige Stemme og paatager sig en jamrende og klagende Stemme, den søger og skraber og lokker Kyllingerne; om den finder Noget, saa æder den det ikke selv, men overlader det til Kyllingerne; kommer Høgen, saa skriger og strider den af al Magt og udbreder sine Vinger saa villigen og lader Kyllingerne komme under sig. Den lader dem stige op paa sig og taaler dem saa gjerne. Dette er jo et skjønt og yndigt Billede.

Saaledes ogsaa Christus, han har ogsaa paataget sig en klagende Stemme, har klaget for os og prædiket Bod, af ganske Hjerte viist Enhver hans Synd og Jammer, han oplader Skriften, lokker os ind deri og lader os spise, han udbreder sine Vinger med al sin Retfærdighed, Fortjeneste og Naade over os og samler os saa venlig under sig, opvarmer os med sin naturlige Varme, det er med sin Helligaand, som kommer alene ved ham, og strider for os mod Djævelen, som regjerer i Luften.

Naar og hvorledes gjør han dette? Ganske viist ikke legemligen, men aandeligen. Hans tvende Vinger ere den hellige Skrifts tvende Testamenter, de udbrede over os hans Retfærdighed og bringe os ind under ham. Det skeer derved, at Skriften lærer os dette og intet Andet, hvorledes Christus nemlig er en saadan Høne, saa at vi i Troen blive bevarede under hans Vinger og ved hans Retfærdighed. Derfor udlægger ogsaa den ovenanførte Psalme selv de Ord **Vinger** og **Vingefjædre** og siger: **Hans Sandhed** (det er Skriften annammet i Troen) **er Skjold og Pantser** mod al Frygt og Fare. Thi Christus maa vi annamme i Ordet og Prædikenen og hænge ved det med en fast Tro, at han er saaledes, som der nys er sagt om ham, saa ere vi i det visseligen under hans Vinger og hans Sandhed, blive ogsaa derunder vel bevarede. Saaledes er dette Evangelium hans Vinge eller Sandhed, og ligesaa alle andre Evangelier; thi de lære Allesammen Christus paa denne Maade, dog paa eet Sted klarere end paa et andet. Ovenfor have vi hørt, at han kaldes Lys og Liv samt en Herre og Hjælper, her lignes han ved en Høne, for stedse mere indtrængende at opmuntre os til Troen. Hans Legeme er ham selv eller den christne Kirke, hans Varme er hans Naade og Helligaand. Se, det er det allerlifligste Billede! Som en Høne vil han til enhver Tid saa gjerne forsamle os under sig, han udbreder sine Vinger og lokker os, det er, han prædiker og lader prædike de tvende Testamenter, udsender Propheter, Vise og Skriftkloge til Jerusalem og i al Verden. Men hvad skeer? Vi ville ikke være Kyllinger, især er det de hoffærdige Hellige, som mest stride derimod med sine gode Gjerninger, ville ikke erkjende, at Troen er saa aldeles nødvendig og salig, ville ikke vide af den Fare, hvori de svæve, ei heller indrømme, at det, som de have, er urigtigt. Ja de blive endog derover selv Høge og Svin, æde og forfølge Kyllingerne med Hønen, sønderrive Vinger og Legemer, ihjelslaa Propheterne og stene dem, som ere sendte til dem. Men hvad skal deres Løn blive? Hør nu, hvilke forskrækkelige Ting:

Se, Eders Huus skal forlades
Eder øde.

O, en gruelig Straf er dette! Det se vi ogsaa paa Jøderne: de have saa længe dræbt Propheter, at Gud ikke vil sende dem flere, men har nu ladet dem gaa i over femten hundrede Aar uden Prædiken, uden Propheter, har taget sit Ord fra dem og trukket Vingerne til sig. Og saaledes er deres Huus øde, deres Sjæle opbygger Ingen, Gud bor heller ikke længer iblandt dem. Det er gaaet dem, som de have villet, saaledes som der er sagt om dem i den 109de Psalme: **Fordi han elskede Forbandelse, saa kom den paa ham, og han havde ike Lyst til Velsignelse, og den bev langt fra ham.** Saaledes kommer alt det Blod over dem, som er udgydt paa Jorden, og dette Evangelium bliver opfyldt paa dem. Saaledes har ogsaa Esaias 5, 5. sagt om dem: **Og nu, jeg vil give Eder tilkjende, hvad jeg vil gjøre med min Vingaard: jeg vil borttage dens Torngjærde, og den skal opædes, jeg vil sønderrive dens Hegn, og den skal nedtrædes. Og jeg vil gjøre den øde, den skal ikke beskjæres, ei heller hakkes, men der skal opvoxe Torne og**

Riis, og jeg vil byde over de tykke Skyer, at de ikke regne derpaa. O, det er grueslige Ord! Hvad vil det sige, at ingen Regn skal komme over dem, Andet end, at de ikke skulle høre Evangeliet og Troen? De skulle ikke beskjæres, og der skal ikke hakkes om dem, hvad er det Andet end, at Ingen skal revse dem for deres Vildfarelse og aabne deres Øine for deres Misgjerning? Derfor er den overladt til Menneskelærere, som sønderrive og nedtræde den, saa at den maa blive øde, bærer ikke Andet end Krat og Torne, det er Gjerningshellige, som ere uden Tro, ikke bære nogen Aandens Frugter, men kun ligesom Krat og Torne voxe og beredes til den evige Ild.

Men dette maa vi Hedninger ogsaa tage vel til Hjerte. Det staar jo ligesaa slet om ikke værre til med os. Vi have jo ogsaa forfulgt Christus og ere ikke blevne bestandige i Troen. Derfor er det ogsaa gaaet os saaledes, at han har ladet vort Huus ligge øde og vore Viingaarde forladte. Der er intet Regn længer i den hele Verden, Evangeliet og Troen er fortiet; der er Ingen, som beskjærer eller hakker, Ingen, som prædiker imod de falske Gjerninger og Menneskelærdomme og afskjærer saadanne unyttige Ting. Men han lader os blive oprevne og nedtraadte ved Pave, Biskoper, Præster og Munke, hvoraf al Verden er saa overfuld, og som dog ikke gjøre Andet end at nedtræde og ødelægge denne Viingaard. En lærer saa, en Anden saa, denne nedtræder et Sted, hin et andet; Enhver vil oprette sin Sekt, sin Orden, sin Stand, sin Lære, sine Bud og sine Gjerninger. Derved ere vi nedtraadte, saa at der ikke længer er nogen Troens Erkjendelse, intet christeligt Levnet, ingen Kjærlighed, ingen Aandens Frugt, men idel Brændsel, Torne og Tidsler, det er, Skinhellige og Hyklere, som med Vigilier, Messer, Stiftelser, Klokker, Kirker, Syngen, Rosenkrandse, Helgentjeneste, Fester, Kapper, Kronragning, Klæder, Faster, Valfarter og utalligt andet Narreverk formaste sig til at ville være Christne. O Herre Gud! altfor meget sønderrevne, altfor meget nedtraadte, o Herre Christ! altfor øde og forladte ere vi elendige Mennesker blevne i disse sidste Vredens Dage! Vore Hyrder ere Ulve, vore Vægtere ere Forrædere, vore Skytsherrer ere Fiender, vore Fædre ere Mordere, og vore Lærere ere Forførere. Ak! Ak! Naar? Naar? Naar vil din strenge Vrede ophøre?

Dog bliver der til Slutning tilsagt Jøderne Trøst i de Ord:

Thi jeg siger Eder, I skulle fra nu af ikke se mig, indtil I sige: Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn.

Disse Ord har Christus talt paa Tirsdag efter Palmesøndag, og de ere Beslutningen og de sidste Ord af hans Prædiken paa Jorden. Derfor ere de endnu ikke opfyldte, men maa opfyldes. De have vel engang modtaget ham paa Palmesøndag, men dermed er dette ikke opfyldt. Naar han siger: **I skulle fra nu af ikke se mig,** saa er det ikke saa at forstaa, at de ikke derefter mere skulle se ham legemligen, thi de have jo senere korsfæstet ham. Men han mener, de skulle ikke mere se ham som en Prædiker og Messias, hvortil han var sendt; hans Embede og han i sit Embede blev for Eftertiden ikke mere seet af dem; han har i denne Prædiken givet dem den sidste og nu afsluttet sit Embede, hvortil han var sendt.

Saa er det nu vist, at Jøderne endnu skulle sige til Christus: **Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn.** Det har ogsaa Moses forudforkyndt 5 Mos. 4, 30. flg.: **I de sidste Dage, da skal du omvende dig til Herren din Gud og høre paa hans Røst. Thi Herren din Gud er en barmhjertig Gud, han skal ikke overgive dig eller fordærve dig: han skal**

ei heller glemme den Pagt med dine Fædre, som han svor dem. Ligesaa Hoseas 3, 4 flg.: **Israels Børn skulle blive mange Dage uden Konge og uden Fyrste og uden Offer og uden Støtte og uden Livkjortel og uden Billeder. Derefter skulle Israels Børn omvende sig og søge Herren sin Gud og David sin Konge; og de skulle frygte og komme til Herren og til hans Gode i de sidste Dage.** Og Asaria siger 2 Krøn. 15, 2 flgg.: **Om I forlade ham, skal han forlade Eder. Og der skal være mange Dage for Israel, da de skulle være uden sand Gud og uden Præst, som underviser dem, og uden Lov. Men naar de omvende sig i sin Nød til Herren Israels Gud og søge ham, da lader han sig finde af dem.**

Disse Sprog kunne ikke forstaaes uden om de nærværende Jøder; thi tilforn have de jo aldrig været uden Fyrster, uden Profeter, uden Præster, uden Lærere og Lov. St. Paulus stemmer ogsaa overeens hermed, naar han Rom. 11, 25 flg. siger: **Forhærdelse er kommen over en Deel af Israel, indtil Hedningernes Fylde er indgaaet, og saa skal det ganske Israel frelses.** Gud give, at den Tid maa være nær, saaledes som vi haabe.

Amen.

St. Johannes Apostels Dag (Tredie Juledag).

Prædiken over Epistelen.

Sir. 15, 1—6.

Den, som frygter Herren, skal gjøre Godt, og hvo, som holder fast paa Retfærdighed, han skal gribe den, og den skal møde ham som en Ærens Moder, og som en ung Brud skal den modtage ham. Den skal bespise ham med Forstandigheds Brød og skjenke ham med Viisdoms Vand. Derved skal han blive stærk, saa at han kan staa fast, og skal holde sig ved den, at han ikke skal blive tilskamme. Og den skal ophøie ham over hans Næste og oplade hans Mund midt i Forsamlingen. Og den skal fylde ham med Viisdoms og Forstands Aand, og med Ærens Klæde skal den klæde ham. Lyst og Glæde skal den samle over ham som en Skat, og et evigt Navn skal den lade ham arve.

Denne Epistel er ingen Lære, men en Lovpriisning. Thi den siger ikke, hvormed og hvorledes man skal gjøre Godt, men hvad der vederfares dem, som gjøre Godt. Derfor er den kun en Opmuntring og Formaning til at gjøre det Gode, som man i Forveien veed. Saaledes deler ogsaa St. Paulus Rom. 12. al Prædiken i to Dele, Noget kalder han Lære, Noget Formaning. Læren meddeler, hvad man tilforn ikke veed eller har, Formaningen opmuntrer, driver og opvækker, at Læren ikke maa blive liggende ufrugtbar, samt trøster Menneskет, saa det holder ved og ikke bliver træt. Desaarsag er denne Deel af Prædikenen lettere end hin; den er dog saare nødvendig og nyttig.

Den som nu vil opmuntre, vække, trøste og formane en Anden, den maa foreholde ham Grunde, som kan bevæge ham, nemlig hvor særdeles nødvendigt, hvor nyttigt, hvor priseligt og hvor ærefuldt det er, om

man gjør det, og paa den anden Side, hvor skadeligt og skammeligt det er, om man undlader det. Saa gjør ogsaa denne Epistel, den peger hen paa den store Nytte og Ære, der bliver dem tildeel, som frygte Gud og elske Retfærdighed. Det skulle vi nu nærmere betragte.

Hvad Gudsfrygt og Retfærdighed er, siges ikke her, men ovenfor have vi ofte talt derom, at Gudsfrygt nemlig bestaar deri, at Mennesket ikke bygger paa sig selv, eller paa hvad det har, hverken forlader sig paa sin Ære eller Magt, Rigdom, Styrke, Gunst og Kunst, ja end ikke paa sine gode Gjerninger eller sin gode Vandel, men drager i alle Ting Omsorg for, at han ikke synder, og er bange derfor, ja veed, at om Gud med Alvor og efter sin Dom vilde handle med ham, saa var han tusinde Gange fortabt. Derfor ophøier han sig heller ikke i nogen Ting over det allerringeste Menneske paa Jorden, forbliver ydmyg og mild i al sin Vandel og Gjerning, viser sig ikke stolt mod Nogen, viger gjerne og lader sig sige. Se, Ydmygheden gjør da, at alle hans Gjerninger ere gode. Thi St. Petrus siger 1 Pet. 5, 5.: **Gud staar de Hoffærdige imod, men de Ydmyge giver han Naade.** Hvad der da skeer i denne Naade, det er Altsammen vel gjort.

Saa have vi og hørt om Retfærdigheden, at den ikke er Andet end Troen, hvormed det er saaledes bevendt: for det Første, efterdi Ingen kan bestaa for Guds Dom, og da Mennesket maa frygte i alt sit Væsen og alle sine Gjerninger, saa driver en saadan Frygt det til at søge og finde noget Andet udenfor sig, hvorpaa det kan bygge, forlade sig og saaledes bevares. Dette er den blotte, bare Guds Barmhjertighed, i Christo os forelagt og tilsagt. At forlade sig derpaa, saadan Tro og Fortrøstning gjør retfærdig og from for Gud, saaledes som St. Paulus siger Rom. 1, 17.: **Den Retfærdige af Troen skal leve.**

Saa meget nu Mennesket frygter, naar det seer hen til sig selv, og for Guds Dom i alle Stykker bliver en Synder, saa meget trøster det sig ved den det tildeelte Guds Naade og bliver for den i alle Stykker retfærdig, saaledes, at de Tvende maa blive hos hinanden: Dom og Naade, Frygt og Tillid. Dommen skal fremkalde Frygt, Naaden skal fremkalde Tillid eller Fortrøstning. Saaledes hæver Frygten ved Dommen os ud af os selv og af alt Vort; men Tilliden hensætter os i Gud og i Alt, hvad Guds er, saa at vi altsaa ikke bygge paa noget Godt hos os, men kun paa Guds gode Ting. Da opfyldes det Sprog Ps. 147, 11.: **Herren har Behagelighed i dem som ham frygte, som haabe paa hans Miskundhed.**

Er nu Troen ret, saa handler Mennesket paa sin Side imod Næsten saaledes. som det tror, at Gud har handlet og handler imod det, og viser ogsaa idel Naade mod ham, tilgiver ham, bærer og taaler ham, hjælper ham ud af hans Elendighed og gjør ham deelagtig i sine egne Goder, lader ham nyde Alt, hvad det selv har, afslaar ham Intet, Legeme, Liv, Gods og Ære sætter det til for ham, i alle Maader saaledes, som Gud har gjort mod det selv. Thi dette tror Mennesket, at Gud gjør imod ham af lutter Naade, uanseet hans store Uværdighed, og Gud gjør det visselig ogsaa imod ham, saaledes som han tror. Derfor, ligesom Gud udgyder sig over ham og overøser ham med sine Goder uden at agte paa hans Uværdighed, saaledes udgyder han sig over sin Næste og udøser over ham, hvad han har, uanseet om han er hans Fiende eller ikke har fortjent det. Han er ogsaa vis paa, at han ikke nogensinde kan udtømme sig; thi jo Mere han udgyder, desto Mere skjenker Gud i, og jo Mere han fylder sin Næstes Skjød med sine Goder, desto større Fylde modtager han af Guds Goder.

Se, det er den rette, sande Tro, som gjør Mennesket retfærdigt for Gud, det er den christelige Retfærdighed, som modtager fra oven og udstrømmer hernede, saaledes som det er afbildet Dom. 1., idet den hellige Fader Caleb gav sin Datter Achsa et Stykke Land, som var vandrigt oven og vandrigt neden, det er, det havde oven og neden rindende Vand, hvorved det blev frugtbart og kosteligt. Saaledes er det ogsaa med Troen, som sagt er; derom kan man ikke nokſom prædike. Achsa betyder paa vort Sprog Smykke eller Prydelse paa Sko, og er den kjære Gretelil med de røde Sko, Guds Datter, den troende Sjæl, der vandrer i de skjønne røde forgyldte Sko, hvorom St. Paulus siger Eph. 6, 15.: **Eders Fødder skulle være ombundne,** hvormed? **med Færdighed i Fredens Evangelium.** Se der, naar Hjertet vandrer i Evangeliet og lever i det samme Ord ved Troen, saa er det Achsa, den lille Grete med de skjønne Sko, hvorom ogsaa Salomo siger til Bruden i Høisangen 7, 1.: **Hvor deilig er din Gang i dine Sko, du Fyrstedatter!**

Nu ville vi betragte de Grunde, som drive og opmuntre til saadan Gudsfrygt og Retfærdighed.

Den første er: At gjøre Godt.

Al Verden taler om at gjøre Godt, men vil du vide, hvorledes du skal gjøre Godt, saa hør til; gjør ikke som Daarerne, der se paa Gjerningerne og af Gjerningerne udvælge sig, hvad der skal være godt eller ikke godt, gjøre derved Forskjel paa Gjerningerne. Nei ikke saa, lad Gjerningerne være uden Forskjel, lad den ene være som den anden, men frygt Gud og vær retfærdig, som sagt er, gjør dernæst, hvad der tilfalder dig, saa er Altsammen vel gjort, om det end ikke var Andet end at kjøre Gjødsel og drive Æsler.

Her staar Texten urokkelig: **Den, som frygter Herren, skal gjøre Godt,** han gjøre, hvad han vil og kan, hans Gjerninger ere gode, ikke for Gjerningernes Skyld, men for hans Gudsfrygts Skyld. Se der, hvilken stor Trøst det er, hvor fuld af gode Gjerninger du bliver i en Fart, saa at dit hele Levnet er godt, saafremt du frygter Gud; naar du spiser, drikker, gaar, staar, seer, hører, sover og vaager, saa er det Alt vel gjort. Hvem skulde ikke af saadant Gavn lade sig opmuntre til Gudsfrygt? Se, det ere Guds smaa Faar, hos hvem Intet er uden Nytte, selv deres Møg tjener til at gjøde Ageren med.

Derimod Gjerningsvælgerne og de Valghellige med deres udkaarne, udvalgte Gjerninger gjøre ingen god Gjerning. Hvorfor det? De frygte ikke Gud, sætte deres Ting meget høit, forlade sig ikke paa Gud; derfor ere ogsaa de Gjerninger onde, som de holde for de bedste; thi det staar fast: hvo, som frygter Gud, hans Gjerning er god, hvo, som ikke frygter Gud, hans Gjerning er ikke god.

Den anden Bevæggrund: At gribe Retfærdighed.

Thi saa siger han: **Hvo, som holder fast paa Retfærdighed, han skal gribe den.** Meningen er imidlertid her den samme, kun med andre Ord. At holde fast paa Retfærdighed er det Samme som at holde fast paa Troen og blive i den; hvo, som gjør det, han griber Retfærdigheden, saa at den bliver hans egen, saaledes, at Alt, hvad han gjør og lever, er retfærdigt; han har erholdt den, saa at han bor deri som i sit Arvegods. Derfor, hvo som vil gjøre Ret og leve i Retfærdighed, han tro og holde derpaa, gjøre dernæst Gjerningerne uden al Forskjel, saaledes som de falde for ham, saa har han den Fordeel, at han ikke behøver at søge eller spørge efter,

hvorledes disse Gjerninger skulle blive retfærdige, de ere allerede retfærdige, netop idet de ske, og Retfærdigheden er uden Søgen og uden Vælgen allerede grebet deri, efterdi han holder fast paa den formedelst Troen. Men de Vantroe, som lade Retfærdigheden fare, dem farer den ogsaa til Gjengjæld bort fra i alle deres Gjerninger, og om de end ofte snappe efter den, som en Hund efter Fluerne, saa undløber den dem dog, som St. Paulus siger Rom. 9, 31. om Jøderne, at de jagede efter Retfærdighed, men fik den dog ikke. Disse ligne dem, som løbe efter deres Skygge, ville med Gjerninger gjøre Jagt paa Retfærdigheden, men den flyr for dem, lader sig ikke gribe, fordi de iforveien ikke have ladet sig gribe i Troen og saaledes have holdt sig til Retfærdigheden, isaafald var den senere greben i alle deres Gjerninger, og Skyggen vilde da af sig selv følge dem.

Den tredie Bevæggrund: Den skal møde ham som en Ærens Moder.

Hvad vil det sige? Det er talt paa hebraisk Viis. Som man ifølge den pleier at tale om **Viisdommens Børn**, desligeste om **Ondskabens Børn, Vredens Børn, Fordømmelsens Børn**, saaledes tales ogsaa her om Retfærdighedens Børn. Hvo, som nu er et Syndens Barn eller et Uretfærdighedens Barn, han har en Skjændsels Moder, som han maa skamme sig ved og ikke kan glæde sig ved. Hvo, som er Retfærdighedens Barn, den har en **Ærens Moder**, som han maa rose sig af og glæde sig ved; thi ogsaa en naturlig Moder er, saafremt hun er en redelig Kvinde, sit Barn til Ære, Ros og Trøst, derimod til Vanære for det, saafremt hun er uredelig, saa at der neppe kan være en bittrere Forsmædelse, end om man forekaster En hans Moders Vanære og udskjælder ham for et uægte eller en slet Moders Barn.

Nu vil den vise Mand, at Retfærdigheden modtager sit Barn paa det Allervenligste, som en Moder sit Barn, naar hun møder det, det er, hun er altid beredvillig mod det, gjør hvad hun af sit ganske Hjerte og af alle sine Kræfter er istand til. Dermed vil han udtrykke, hvad for en stor Sikkerhed, Trøst, Fred, Lyst og Ære der vederfares et saadant Hjerte ogsaa for Gud formedelst Troen; thi en naturlig Moder favner, kysser, bærer og løfter sit Barn, tragter stedse kun efter at komme det imøde og være forekommende imod det, og der er ingen større Velvillie end en Moders Velvillie mod sit Barn. Saa gjør og Retfærdigheden: den favner, løfter og bærer Mennesket, kommer det imøde i alle Ting, saa at det hviler i Tryghed og Hjertets Fred og er deelagtigt i dens store Ære, kan rose sig deraf for Gud; thi Retfærdigheden er en Ærens Moder.

Den fjerde Bevæggrund: Og som en ung Brud skal den modtage ham.

Hvad skal det sige? Det er netop den foregaaende Tanke med andre Ord, for at udtrykke, hvor omhyggelig Retfærdigheden er for sit Barn, idet han endog sammenligner dens Sindelag med en ung Bruds, som forhen ikke har været Nogens Hustru, og vil sige: Ligesom en Jomfru, der nu for første Gang er bleven Hustru, er tilsinds mod sin Brudgom, saaledes er Retfærdigheden sindet imod sit Barn. Hvorledes en saadan Bruds Hjerte føler, vil jeg lade dem fortælle, som have erfaret det. Det er ogsaa Noget, som er almindelig omtalt, at ingen Kjærlighed eller Omhu kan være større end den, som en ung Brud viser sin Brudgom, og Skriften er fuld af Tale om Brudekjærlighed, derfor kaldes Retfærdigheden her en Jomfru-Hustru, en, som netop er bleven Hustru, som før har været uerfaren i menneskelig Kjærlighed; thi en

Enke, som forhen har været Hustru, har ikke et saadant Sind ligeoverfor sin anden Brudgom.

Se, hvor træffende og dybt belægger den vise Mand sin Formaning! Er dette ikke stærke og ildfulde Opmuntringer til Tro og Gudsfrygt? Hvorledes kunde han have hittet paa en yndigere Lignelse end Billedet af en redelig Moder ligeoverfor sit Barn og en ung Brud ligeover sin Brudgom? Billedet af en Kvinde er af Naturen mere egnet til at fremstille Kjærlighed og Gunst, end Billedet af en Mand. Nu, denne Retfærdighedens Gunst og Kjærlighed til os og Omhu for os kunne vi ikke naa med Gjerninger; det maa Altsammen blive fornummet i Hjertet, da føler Samvittigheden i Troen ganske saadan Tryghed, Lyst og Kjærlighed i Retfærdigheden, som et Barn kan finde hos sin Moder, og en Mand hos sin unge Brud.

Den femte Bevæggrund: Den skal bespise ham med Livs og Forstandigheds Brød.

Det er det Samme som, at den skal bespise ham med Liv og Forstand. Det gaar saa til: Ligesom det naturlige Brød ikke blot opholder Legemet, men nærer det ogsaa, saa at det voxer og tiltager, bliver sundt og faar et godt Udseende, bliver stærkt og frisk til Arbeide, saaledes nærer ogsaa Retfærdigheden Mennesket, saa at det fra Dag til Dag tiltager i Aand og erholder daglig mere og mere Forstand saavel paa guddommelige som paa alle andre Ting, saaledes som Erfaringen viser os — og uden Erfaring er det en uforstaaelig Tale —; thi Alt, hvad et saadant Menneske betragter, det tjener til dets Aands Uddannelse, og deraf henter det Forstand, maa blive fuldt af Liv og Forstandighed, fornemmelig naar det omgaaes Skriften. Saaledes har Salomo lært mange Ting, som vi se af hans Ordsprog og hans Højsang. Men han sætter Livet foran Forstandigheden, thi Forstand uden Liv er til ingen Nytte. Og denne Forstandighed skal ikke forstaaes om den, som Hedningerne og den naturlige Fornuft bringe i timelige Ting, men om den, som Troen giver i aandelige og guddommelige Ting, den, som gjør Sjælen levende for Gud og lærer den, hvad den bør vide til Salighed.

Den sjette Bevæggrund: Og vil skjenke ham med den sunde Viisdoms Band.

Dette er netop det Foregaaende, ligeledes udtalt om Aandens Vext, og fremhæver isærdeleshed den sunde Viisdom med Udelukkelse af Verdens og Menneskers Viisdom, som ikke er sund. Og med at skjenkes gaar det til paa samme Maade som med det at bespises, at Mennesket nemlig øser Viisdom af Alt, som kommer det fore, det maa blive dets Græsgang, Alt, hvad der findes i Himmelen og paa Jorden, men fornemmelig Skriften, som det alene opfatter i den rette heldbringende Forstand og næres ved.

Den syvende Bevæggrund: Derved skal han blive stærk.

Hidtil har han opregnet det Gavn og den Frugt, som Mennesket har af Retfærdigheden i Fred og hos sig selv. Nu opnævner han, hvad den udretter hos det i Strid og ligeoverfor Fienderne. Han siger: **Derved skal han blive stærk,** det er, den gjør ham stærk, saa at han ikke blot kan modtage disse ovennævnte Goder, men ogsaa forsvare og beholde dem, trods alle Anfegtelser, som ville tage dem fra ham. Derfor bekjender han, at den maa have Arbeide, Strid og megen Møie, som frygter Gud og vil være from; Korset vil ikke udeblive, som ogsaa St. Paulus siger Ap. G. 14, 22.: **Det bør os at indgaa i Guds Rige ved mange Trængsler.** Og hermed kommer han de Skrøbelige og For-

sagte imøde, som gjerne modtage saadanne store Opmuntringer og Gavnsanpriisninger vel, men klage over, at de derved maa sætte paa Spil Gods, Ære, Legeme, Liv og Alt, hvad de have. Dette negter han ikke for, tænker heller ikke paa at afvende det og give en svag Trøst, men styrker Modet og opmander derimod, trøster dermed, at Retfærdigheden, naar han holder fast paa den, vil give ham Mod nok, gjøre ham stærk og haard, saa at han godt kan taale det Altsammen.

Den ottende Bevæggrund: Saa at han kan staa fast.

Det er netop det Samme som, at den er fast i ham. Hvad vil du have mere, naar du bliver saa stærk, at du overvinder alle Ting? Dette formaa de Gjerningshellige ikke, de staa ikke, hos dem er der ingen Fasthed, men idel Vaklen og Liggen under; thi de hænge ved, hvad de selv have, og det kan man godt tage fra dem, saa tager man dem ogsaa selv med. Men den christelige, troende Retfærdighed hænger ved Guds Barmhjertighed, den kan Ingen tage, saa kan heller ikke Nogen tage dem, som hænge ved den, om man end tager alt Andet fra dem.

Den niende Bevæggrund: Og skal holde sig ved den.

Det er, han skal ved den blive opretholdt med Ære. Her bekjender den vise Mand, at det gudfrygtige, troende Menneske maa ikke alene lide meget Ondt, men ogsaa derhos udholde Spot og Forsmædelse. Thi de Christnes Lidelser bestaa egentlig ikke deri, at de lide Ondt som andre Folk, men deri, at de lide det under Forhaanelse og Forsmædelse som de allerværste Misgjerningsmænd, saaledes som Christus har lidt. Derfor kaldes det ogsaa Christi Lidelser eller Korsets Lidelser. Den Christne griber ikke efter den timelige Ære, men efter den Ære, som man skal have i Samvittigheden og for Gud. Saaledes ere alle Martyrer dræbte, ikke som om havde de forskyldt nogen timelig Vanære og Skjændsel, men som om de vare Guds Fiender og Bespottere. At nu ingen skal forskrækkes herfor, saa trøster og opmuntrer han her med de Ord, at den, som tror, han skal opholdes og bestaa med al Ære for Gud og Verden.

Den tiende Bevæggrund: At han ikke skal blive tilskamme.

Det er netop det Forrige med andre og tydeligere Ord. Den lader vel Skam og Forsmædelse gjøre Stormløb paa ham, forat dens Magt kan blive prøvet og forsøgt, ligesom ogsaa Viisd. 10, 12. siger om den: **Den gav ham Seier i en stærk Kamp, at han skulde vide, at Gudelighed er mægtigere end alle Ting.** Der maa jo være Prøvelse, og det kan ikke gaa af uden Forsmædelse. Forsmædelsen maa ramme og røre ogsaa Hjertet, saa at han en Stund forskrækkes og bæver, som om Gud vilde lade ham blive tilskamme. Men imod dette hjælper den ham, saa at han faar en fast Fortrøstning, og derved bliver han opretholdt og træder Forsmædelsen under Fødder. Det er Altsammen fjernt fra de Gjerningshellige.

Den ellevte Bevæggrund: Den skal ophøie ham over hans Næste.

Det er, han bliver ved saadan Prøvelse og Strid kun desto større og bedre bekjendt hos og for andre Folk, saaledes som St. Paulus 1 Cor. 11, 19. siger, at det ved Partier bliver aabenbart, hvem der er de retskafne Christne. Thi saadan Anfægtelse gjør ham bekjendt og priselig for Hvermand, saa at man roser ham derfor og holder ham i Ære. Derimod de Gjerningshellige have ingen Modgang, saa at Ingen ved noget om dem. Det er uprøvede og uer-

farne Folk, kun vante til sit Væsen, vide Intet at sige om Guds Gode og Gjerninger.

Den tolvte Bevæggrund: Og skal oplade hans Mund midt i Forsamlingen.

Det bliver en god Prædikant og Lærer af en Saadan; thi ved Troen forstaar han alle Ting ret, og ved Anfegtelsen prøver han det senere Altsammen, saa at han bliver vis paa det, derfor kan han visselig tale derom og give hver Mand Undervisning. Træffende siger Tauler derom: Et saadant Menneske kunde godt dømme og undervise den hele Verden. Uden saadan Prøvelse bliver aldrig Nogen en god Prædikant; ellers bliver det idel Snakkere, som selv ikke vide, hvorom og hvorhen de tale, saaledes som St. Paulus siger 1 Tim. 1, 7.: **De ville være Lovlærere og forstaa dog ikke, hverken hvad de sige eller hvorom de Noget stadfæste.** Det er unyttige Snakkere, siger han.

Den trettende Bevæggrund: Og den skal fylde ham med Viisdoms og Forstands Aand.

Ovenfor har han sagt: Den skal bespise ham med Forstands Brød og skjenke ham med Viisdoms Vand, det er, før Anfegtelsen, da Guds Gaver blot ere modtagne og endnu ikke ere prøvede. Men efter Anfegtelsen, naar Mennesket er forsøgt og prøvet, bliver han ikke alene fyldt med Viisdoms og Forstands Gaver, men ogsaa med disse Gavers Giver, den Helligaand selv, og ganske fuldkommengjort. Ikke saa at forstaa, at den Helligaand ikke ogsaa tilforn har været i ham, thi hvor hans Gaver ere, der er han visselig ogsaa selv tilstede; men saaledes, at det uprøvede Menneske endnu ikke er kommen saa høit, at han har prøvet og følt Aandens Nærværelse. Først naar han bliver forsøgt og prøvet, da bliver han fuld af Aanden, han, som før har været fyldt med Gaver, saa at han senere ikke blot saaledes som før Anfegtelsen er sig selv til Gavn ved Gaverne, men nu ikke gjør Andet, end hvad der er Andre til Gavn, paa det at ogsaa de ved ham maatte komme til den samme Naade. Og ligesom han tilforn, som ovenfor sagt, har gavnet i det Legemlige ved at udøse sine Gode over Næsten, hvortil Troen og Gaverne have drevet ham, men endnu ikke derved har gavnet dem i det Aandelige, — saaledes kommer efter Anfegtelsen Aanden og virker, at han ikke blot bliver bespist med Viisdoms og Forstands Brød som tilforn, men ogsaa oplader sin Mund og bespiser Andre med Viisdom og Forstand og staar dem saaledes bi i det Aandelige. Saaledes vare Apostlerne før Christi Lidelse kun Herrens Gjæster, aade og drak af hans Viisdom og Forstand, vare fromme, men kun sig selv til Gavn. Efter Opstandelsen bleve de Værter, bespiste Andre og gjorde dem fromme ved den Viisdoms og Forstands Aand, hvormed de efter sin Anfegtelse bleve fyldte.

Den fjortende Bevæggrund: Og med Ære skal den klæde ham.

Det er: Et godt Lov og Rygte skaffer den ham vidt og bredt, saaledes som Gud siger til David: **Jeg har gjort dig et stort Navn.** Saaledes bliver han prydet, at al Verden agter og omtaler ham med Ære for hans Viisdoms og Forstands Skyld. Thi Ære kaldes her gloria, hvilket betegner en stor og herlig Omtale og Berømmelse. Han kalder det et Klæde, thi det pryder mere end alle andre Smykker og Klenodier.

Den femtende Bevæggrund: Lyst og Glæde skal den samle over ham som en Skat.

Hidtil har han omtalt, hvad der til-

falder ham i dette Liv; her siger han nu til Slutning, hvad der levnes ham efter dette Liv, nemlig evig Lyst og Glæde. Det er hans Skat, som den samler til ham; den har ingen Ende.

Den sextende Bevæggrund: Og et evigt Navn skal den lade ham arve.

Det er, efter hans Død skal hans Ihukommelse vare ved, og han skal ikke blot i dette Liv holdes i Ære, hvorefter alle de Gjerningshellige stræbe, uden dog at opnaa det; thi de frygte ikke Gud, holde heller ikke fast paa Troens Retfærdighed.

Se altsaa, hvilken stor Frugt og Gavn den har, hvilket billigen skal trøste os og formane os til, at vi blive ved Troen og Gudfrygtigheden. Jeg har kortelig løbet Texten igjennem og kun givet en Fortegnelse; man kunde ellers godt have holdt en lang Prædiken over hvert enkelt Stykke, om man med Skriften for Øie vilde udbrede sig over dem.

Nu maa dette ikke forstaaes saaledes, at man skal frygte Gud eller tro paa ham for disse Tings Skyld eller søge saadanne Goder ved Troen; thi det vilde være falskt. Det er ikke skrevet, for at man skal søge eller begjære Saadant, men for at man skal vide, at dette visselig tilfalder dem, som frygter Gud. Og netop de alene finde dette, som ikke søge det; det er, de, som frygte Gud, ikke eftertragte sit Eget, kun holde sig til Guds Naade, dem maa saadanne Ting tilfalde, uden at de søge dem, medens de Gjerningshellige ikke kunne naa dem med al sin Stormen.

Denne Epistel passer heller ikke ilde til Evangeliet, thi her siger han: Retfærdigheden skal annamme Menneskет, som en Ærens Moder sit Barn, og som en ung Brud sin Brudgom. Saaledes tager ogsaa Christus Johannes til sit Bryst og lader ham være den kjære Discipel. Paa begge Steder anprises Troen, og foreholde os, hvad der er dens Art.

St. Johannes Apostels Dag (Tredie Juledag).

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 21, 19-23.

Jesus sagde til Peder: Følg mig. Men Peder vendte sig og saa den Discipel følge, som Jesus elskede, og som laa op til hans Bryst i Nadveren og havde sagt: Herre! hvo er den, som forraader dig? Der Peder saa denne, siger han til Jesum: Herre! men hvad skal denne? Jesus siger til ham: Dersom jeg vil, at han skal blive, indtil jeg kommer, hvad kommer det dig ved? følg du mig. Derfor kom dette Sagn ud iblandt Brødrene: denne Discipel dør ikke; enddog Jesus ikke sagde til ham: han dør ikke; men: om jeg vil, at han skal blive, indtil jeg kommer, hvad kommer det dig ved? — Denne er den Discipel, som vidner om disse Ting og har skrevet disse Ting, og vi vide, at hans Vidnesbyrd er sandt.

Da Christus tre Gange spurgte Petrus, om han elskede ham, og Petrus tre Gange svarede: **Ja, Herre! du veed, jeg elsker dig**, saa anbefalede han ham tre Gange sine Faar og sagde: **Røgt mine Faar.** Derpaa forudforkyndte han ham hans Dødsmaade og sagde: **Sandelig, sandelig siger jeg dig: der du var yngre, bandt du op**

om dig selv og gik, hvorhen du vilde; men naar du bliver gammel, skal du udrække dine Hænder, og en Anden skal binde op om dig og føre dig derhen, hvor du ikke vil.

Derpaa følger vort Evangelium. **Følg mig**, raaber han, som vilde han sige: Efterdi det skal gaa dig saaledes, saa betænk det og følg mig; giv dig villig hen i Døden. Thi at denne Følgen betegner Døden, er klart nok, og alle Disciple forstode det ogsaa saaledes, og det er et klart og let Evangelium.

Men da der her ere Nogle, som gjøre sig Umage for at faa at vide, om St. Johannes er død eller endnu lever, saa viser Evangelisten os nokſom, at Christus ikke har villet lade os vide det; derfor skulle vi heller ikke forske derefter. Han siger, Jesus har ikke sagt, at han ikke skulle dø, og heller ikke at han skulde dø, lader det altsaa ganske uafgjort. Om Christus end havde sagt: Jeg vil, at han skal blive, indtil jeg kommer, saa maatte det dog forstaaes saaledes, at han skulde dø paa den yderste Dag. Men naar han nu siger: **om jeg vil, at han skal blive**, saa er det endnu meget dunklere, idet han ikke siger noget Bestemt, om han vil eller ikke vil.

Men en fortræffelig og mærkelig Lærdom har han givet os heri. Den indeholdes i disse Ord, hvormed Christus afviste Petrus, og er

Dette Evangelii Lærdom:

Uden at se hen til alle Helgeners Exempler og Levnet skal Enhver røgte, hvad ham er paalagt, og varetage sit Kald. O det er ret en nødvendig og velsignet Lære! Det er en meget almindelig Vildfarelse, at vi se paa Helgenernes Gjerninger, og som de have vandret, ville vi vandre efter, mene, at saa er det kosteligt og vel gjort. Dertil hjælpe og tilskynde de unyttige Snakkere, som prædike om de kjære Helgeners Liv og ikke fremstille dem som Exempler for Folket paa den rette Maade. Imod dette taler og handler Christus her. Petrus er et Billede paa en saadan vildfarende Vandrer: da Christus havde befalet ham, at han straks for sin Part skulde følge ham, saa vender han sig om og seer efter en Anden, giver sig til at tænke paa, hvor han gaar hen, som Jesus elskede. Saa gjøre ogsaa disse, lade det ligge, som er dem befalet, og se paa Andres Vandel og Gjerninger, hvem Gud elsker, og som derfor ere hans Hellige. Christus sætter ham derfor tilrette og siger: Hvad kommer det dig ved, hvor han vandrer hen? Følg du mig! Lad mig have med ham at gjøre; om jeg vilde lade ham blive, til jeg kommer, vilde du da derfor ogsaa blive? Mener du, at jeg netop vil have det Samme af dig som af ham? Nei, ikke saa, tag du vare paa, hvad dit er, og hvad jeg siger dig, hin vil vel ogsaa finde Sit. Jeg vil have mangeslags Tjenere, og ikke Alle skulle have den samme Gjerning at udføre.

Se, saaledes finder man mange Mennesker, som gjøre alt Muligt, undtagen hvad der er befalet dem. Mangen En hører, at nogle Helgener have gjor Valfarter, hvorfor de ere blevne priste; straks farer den Nar afsted, lader Hustru og Børn, som ere ham overdragne af Gud, sidde, løber ogsaa til St. Jakob eller andetsteds hen, uden at se hen til, at han har faaet et ganske andet Kald og en anden Befaling end de Hellige, som han efterfølger. Ligesaa gjøre de med Stiftelser, Faster, visse Klæder, Fester, Præste, Munke- og Nonnestand. Det er ikke Andet end at se tilbage til Disciple, som Jesus elsker, og at vende Ryggen til Christi Befaling og Kald at følge ham; sige efterpaa, at det er vel gjort; de have efterfulgt Helgenerne.

Betragt derfor, hvorledes den rette Guds Vei er beskaffen! For det Første kan den ikke taale Menneskers Lære og Vei eller

Bud; for det Andet kan den ikke taale egne opdigtede eller udvalgte Gjerninger; for det Tredie kan den heller ikke taale Helgeners Exempel; men derhen peger den, at Menneſket venter paa, hvorledes Gud vil føre det, hvad han vil have af det, saaledes som Propheten siger Pſ. 25, 12.: **Herren skal undervise dem paa den Vei, som han skal udvælge,** og v. 9.: **Han skal lære de Sagtmodige sin Vei.**

Saa vil du maaske spørge: Men om jeg nu ikke har faaet noget Kald, hvad skal jeg saa gjøre? Svar: Hvor er det muligt, at du ikke skulde have noget Kald? Du maa jo være i en eller anden Stand eller Stilling. Du er jo enten en Ægtemand eller en Ægtehustru eller et Barn eller en Datter eller en Tjener eller en Tjenestepige; tag kun den ringeste Stand for dig: er du en Ægtemand, mener du da ikke, at du har Nok at gjøre i denne Stand med at styre din Hustru, dine Børn, dit Tyende og dit Gods saaledes, at der i Alt øves Lydighed mod Gud, og du ikke gjør nogen Mand Uret? Ja om du havde fire Hoveder og ti Hænder, du vilde dog have for Lidet til at opfylde dine Kaldspligter, saa at du hverken behøvede at foretage dig Valfarter eller nogensomhelst anden hellig Gjerning.

Ligesaa, om du er en Søn eller Datter, mener du da ikke, at du har Nok med dig selv, med at bevare din Ungdom tugtig, kydsk og maadeholden, med at være dine Forældre lydig og ikke i Ord eller Gjerning at gaa Nogen for nær? Ja, fordi man er kommen ud af Skik med at agte paa denne sin Pligt og sit Kald, saa gaar man hen og beder Rosenkrandse*) og gjør andet Saadant, som ikke paa nogen Maade tjener til at røgte sit Kald, og Ingen tænker paa at varetage sin Stand.

Ligesaa, om du er en Tjener ellet Tjenestepige, mener du da, at du vil gaa ledig, dersom du efter din Stand og Pligt skal tjene din Huusbond eller Huusmoder trolig med al Flid og holde din Ungdom i Tømme?

Ligesaa, om du er en Fyrste eller Herre, geistlig eller verdslig, hvo har da Mere at gjøre end du, med at paase, at dine Undergivne gjøre Ret, at der er Fred, at Ingen lider Uret? Hvoraf mener du, at det Ordsprog kommer: Fyrster og store Herrer er sjeldent Vildt i Himlen? Kun deraf, at de forsømme deres Embede, ville regjere vidt og bredt og kunne ikke regjere sig selv, efterpaa komme de og ville være med at høre Messe, gjenindføre Stiftelser, Rosenkrandse, Bønner og Aflad, som om Gud var en Kræmmer eller et Barn, der lader sig narre med en Skilling.

Saaledes ogsaa nu Biskoperne og de geistlige Prælater, som skulde føde Christi Faar og efterfølge Christus, ja lide Døden for saadan Sags Skyld, de bede nu paa deres syv bestemte Tider og holde Messe, lade sig kalde fromme Folk; men skal een af Biskoperne komme i Himmelen, saa maa der blive skabt en anden Himmel. Idel godt Brændsel ere nu alle Biskoper, eftersom Ingen af dem røgter en Haarsbred af sit Embede.

Se, ligesom nu Ingen er uden Pligt og Kald, saaledes er heller Ingen uden Gjerninger, om han vil gjøre, hvad ret er. Enhver maa nu give Agt paa, at han bliver i sin Stand, ser paa sig selv, varetager sin Pligt og deri tjener sin Gud og holder hans Bud, saa vil han faa Saameget at gjøre, at al hans Tid bliver ham for kort, hvert Rum for trangt, alle hans Kræfter for smaa; thi den onde Aand anfegter grueligen disse Veie og gjør dem tunge for Menneſket, saa at det kun vanskelig vandrer paa dem; men bringer han det saa langt, at det forglemmer sit Kald og lader det fare, saa anfegter han det ikke længer saa haardt, han har da bragt det ud af Landeveien, lader det undertiden finde en Græsmark eller en Skovvei, det er, lader

*) Om denne katholske Skik se Overs. Anm. Side 22 2den Spalte. Overs. Anm.

det gjøre en uvedkommende god liden Gjerning; saa mener da den Nar, han gaar ret, og tænker paa stor Fortjeneste i Himlen, kommer jo længere desto mere bort fra Veien, indtil han kommer i den allerskadeligste Indbildning, saa at han mener, at det er Gud om Gjerningerne at gjøre, saaledes som Kong Saul gjorde. O nei, kjære Menneske! Det er ikke Gud om Gjerningerne at gjøre, men om Lydigheden, saaledes som det ogsaa hedder 1 Sam. 15.: **Gud har mere Behag i Lydighed end i Offer.** Deraf kommer det, at en from Tjenestepige, naar hun gaar i sit Kald og efter sin Stilling feier Gaarden eller bærer ud Gjødsel, eller en Tjener, naar han paa samme Maade pløier og kjører, gaar lige mod Himlen paa den rette Vei, medens en Anden, som gaar til St. Jakob eller til Kirke og lader sit Embede og sin Gjerning ligge, gaar lige mod Helvede

Derfor maa vi lukke Øinene til, ikke se paa Gjerningerne, om de ere store eller smaa, forbundne med Hæder eller med Foragt, aandelige eller legemlige, eller hvad for Anseelse og Navn de maatte have paa Jorden, men kun paa den Pligt og Lydighed, som øves derved: faar den raade, saa er Gjerningen ogsaa ret, kostelig og hel guddommelig, om den saa var saa ringe som at tage op et Halmstraa. Men faar Lydigheden og Pligten ikke raade, saa er Gjerningen heller ikke ret, men fordømmelig og tilvisse Djævelens egen, om den end var saa stor som at opvække Døde.

Thi det staar fast, Guds Øine se ikke paa Gjerningerne, men paa Lydigheden i Gjerningerne; derfor vil han ogsaa, at vi skulle se paa hans Befaling og Kald, hvorom St. Paulus siger 1 Cor. 7, 20.: **Hver blive i det Kald, som han er kaldet udi.** Og St. Peter siger 1 Pet. 4, 10.: **Efterdi som Enhver har faaet en Naadegave, saa tjener hverandre dermed som gode Husholdere over Guds mangeslags Naade** ꝛc. Se, der siger St. Petrus, at Guds Naadegaver ikke ere eetslags, men mangeslags, og at Enhver skal varetage sin egen, øve den og dermed være de andre til Nytte.

O, hvor godt og smukt det var, om det gik saa til, at Enhver varetog Sit og dog tjente de Andre dermed, og man saaledes i Forening vandrede paa den rette Vei til Himlen! Saaledes skriver ogsaa St. Paulus Rom. 12. og 1 Cor. 12., at ligesom Legemet har mange Lemmer, men ikke alle Lemmer have den samme Forretning, ligesaa ere vi ogsaa mange Lemmer paa den ene christelige Menighed, men have ikke alle eetslags Forretning; Ingen skal derfor varetage de Andres Gjerning, men Enhver sin egen, og saaledes Alle vandre eendrægteligen i den samme enfoldige Lydighed, i mangeslags Kald og mangfoldige Gjerninger.

Saa siger du: Ei, skal man da ikke efterfølge de kjære Helgeners Levnet og Exempel? Hvorfor prædiker man saa om dem? Svar: Man skal prædike om dem paa saadan Maade, at Gud prises derved, for at opmuntre os til ogsaa at fortrøste os til hans Godhed og Naade, og saaledes ikke vise hen til Gjerningerne, men til den Lydighed, som de have bevist deri. Men nu lader man Lydigheden være upaaagtet og leder os ind paa Gjerningerne, saa udelukkende, at vi ganske komme bort fra Lydigheden, gabe efter Gjerningerne, foragte vore egne Pligter og vort Kald. Derfor er det udenfor al Tvivl, at det ikke er Andet end det argeste Djævelens Spil, at man har indskrænket Gudstjenesten kun til Kirker, Altere, Messer, Syngen, Læsen, Almisser og desligeste, som om alle andre Gjerninger vare forgjæves og til ingen Nytte. Hvorledes kunde Djævelen bedre føre os bort fra den rette Vei end ved saa snævert at indskrænke Gudstjenesten alene til Kirkerne og de Gjerninger, som ske i dem!

Vogt dig! se dig for! Christus vil ikke taale, at St. Peder ogsaa ser sig om efter den Discipel, som han dog elskede. Mener du, at det var for Intet, at netop den Discipel, som Jesus elskede, saaledes fremfor de andre Disciple blev Gjenstanden for Petri Spørgsmaal? Ligesaalidt er det skeet for Intet, at Evangelisten ikke nævner ham ved Navn. Han havde godt kunnet sige: Petrus vendte sig om og saa **Johannes**, men istedet derfor siger han: **den Discipel, som Jesus elskede**; han vil nemlig imødegaa denne Synd og skaffe Gjerningerne, ogsaa de Helliges, bort fra vore Øine, at der maa blive lutter reen Lydighed tilbage, og at Ingen skal kunne rose sig af eller undskylde sig med, at han har fulgt Helgenernes Exempel.

Se, saaledes læse vi i Skriften, at Gud ikke vilde, at David skulde bygge ham noget Tempel, skjønt David satte sig det fore, thi der var ikke udgaaet nogen Befaling til ham derom iforveien; men Salomo vilde han skulde gjøre det, ham gav han ogsaa Befaling derom. Deraf er alt Afguderi kommen, at man har seet hen til Helgenernes Gjerninger og ikke til Lydigheden. Man har seet, hvorledes Noah, Abraham, Isaak og Jakob have offret paa Alterne, er løbet efter dem og har villet gjøre dem det efter, og saa er der bleven Afguderi deraf. Saadanne Mennesker betegner Skriften som Aber. Det er ogsaa Dyr, som kun se paa Gjerningerne og ville gjøre alle Ting efter, uden at det er befalet dem. Lader os derfor nøie agte paa Christi Ord:

Følg du mig! Du, du, lad Andre tage vare paa Sit, tag du vare paa Dit; de Andre skulle nok ogsaa komme efter. Thi der staar ikke for Intet, at den Discipel, som Petrus saa paa, ogsaa **fulgte**; han fulgte imidlertid, uden at Petrus behøvede at se paa ham.

Næsten hele dette Evangelium er skrevet for dette Ords og denne Læres Skyld; thi det lærer ikke meget om Troen, men om Troens Frugt og Gjerninger. Christus har ogsaa i St. Peders Person tiltalt alle geistlige Prælater og lært dem deres Embede, og derom burde ogsaa det hele Evangeliums Udlæggelse handle, men de ville rime, ligvis ikke modtage nogen Lærdom af os derfor maa vi ogsaa lade det fare og holde os til Vort.

Den **anden Lære**, som indeholdes i dette Evangelium, er den, at Enhver skal være tilfreds med sin beskikkede Deel, ikke misunde Andre eller knurre, om det gaar dem anderledes. Thi her, om end Johannes alene kaldes den Discipel, som Christus elskede, saa knurrer dog Ingen eller er misundelig paa ham derfor, ei heller er der Nogen, som bliver fortrydelig over, at han, som de meente, ikke skulde dø, og der er ikke desaarsag opstaaet nogen Knurren iblandt dem, men som Texten siger: **Dette Sagn kom ud iblandt Brødrene**: de, nemlig alle Disciple og Christne, have talt derom som Brødre og undt ham det vel. Og dette er ingen ringe Dyd, som det endog skorter mange store Folk paa; thi ogsaa de hellige Patriarker have tildeels savnet den, idet de ikke kunde taale deres Broder Josephs Overhøihed. Og det er en almindelig Plage, at Ingen er tilfreds med Sit, saa at ogsaa en vis Hedning spørger: Hvoraf kommer det, at der altid voxer bedre Frugter paa en fremmed Mark, og at Naboens Kjør altid give mere Mælk end vore egne? Ligesaa maa man spørge: Hvoraf kommer det, at Ingen er fornøiet med sin egen Stilling, at Enhver mener, at en Andens Stilling er bedre end hans? Om En er Kjøbmand, saa priser han Haandværkeren, som kan sidde i Ro, imedens han selv maa fare vidt og bredt omkring; omvendt priser Haandværkeren Kjøbmanden, fordi denne er rig og kommer iblandt Folk, og saa fremdeles: Enhver er kjed af sin Stilling og sukker efter en Andens. Er han gift, saa

priser han den, som ingen Hustru har; har han ingen, saa priser han den gifte Stand, er han geistlig, saa behager ham den verdslige Stand, og omvendt, er han verdslig, saa har han mest Behag i den geistlige. Ja, Gud kan ikke handle saaledes med dem, at de blive tilfredse dermed. Om de tjente Gud i den Stilling, hvori han har sat dem, saa skulde det ikke falde dem suurt eller vanskeligt, men nu, naar de ere kjede og utilfredse, volde de Ingen saadan Besvær som sig selv, gjøre sig selv Livet suurt uden al Grund. Og om Gud nu tillod En efter sin Lyst at vexle Stilling for at raade Bod paa saadan Utilfredshed, saa vilde han dog i alle andre Stillinger blive ligesaa, ja end mere kjed af sig, og tilslut blive ved den gamle Stilling. Derfor maa man ikke tænke paa at blive kvit sin Stilling, men sin Utilfredshed. Aflæg og bortskaf Utilfredsheden, saa vil du ogsaa finde dig lige tilfreds i den ene som i den anden Stilling, og enhver Stand have det samme Værd for dig, hvorledes du saa end er stillet, saa at du hverken trænger eller ønsker nogen Forandring.

Saaledes have og nogle Hedninger fremsat den Tanke, at om alle Menneskers Plage bleve bragte sammen i en Hob, og man saa vilde fordele dem ligelig, saa vilde visselig det blive Tilfælde, at Enhver vilde meget heller beholde, hvad han tilforn havde. Med en saadan fuldkommen Ligelighed styrer Gud Verden, at ethvert Fortrin stedse ledsages af en tilsvarende Mangel. Og Enhver ser vel, hvor godt Skoen passer den Anden, men ikke, hvor den trykker ham, og atter, den, som har Skoen paa, agter ikke paa, hvor godt den sidder, men kun paa, hvor slemt den trykker ham. Saa daarligt bærer Verden sig ad, at Enhver kun ser paa sit Onde og Næstens Gode; saa han derimod alene paa sit Gode og dernæst paa Næstens Onde, da vilde han takke Gud og være inderlig fornøiet, hvor ringe han end var, og hvor ilde det end stod til med ham.

Til at undgaa saadan Uro, Utilfredshed og Misfornøielse er nu Troen nyttig og nødvendig, idet den er forvisset om, at Gud regjerer ret og sætter Enhver i den Stilling, som er ham den allertjenligste og mest passer sig for ham, saa at han ikke var bedre faren, om han selv havde Valget. Denne Tro føder Rolighed, Tilfredshed, Fred og fordriver Misfornøielsen. Men hvor Troen ikke er, og Mennesket dømmer efter sit Skjøn, sin Følelse og Smag, se, der kommer Utilfredsheden, thi han føler kun sin Stillings Onde og ikke sin Næstes, og paa den anden Side seer han ikke sin Stillings Fortrin og heller ikke sin Næstes Onde; saa følger da af denne Følelse og Fornemmelse Utilfredshed, Ulyst, Møisommelighed og Besvær i hans Liv og Gjerning, han bliver derved utaalmodig og utilfreds med Gud, da ophører al Priis, Kjærlighed og Taknemmelighed mod Gud hos ham, han bliver sit hele Liv igjennem en hemmelig Knurrer mod Gud ligesom Jøderne i Ørken, og har dog ikke andet Gavn deraf, end at ham gjør sig selv Livet suurt og alligevel fortjener Helvede derved.

Du seer derfor, hvorledes Troen er nødvendig i alle Ting, og hvorledes den gjør alle Ting lette, gode og behagelige for dig, om du end sad i Fængsel eller Dødsnød, saaledes som vi se det af Martyrerne, og tillige, hvorledes alle Ting i og for sig uden den ere vanskelige, onde og bitre, om du end besad al Verdens Lyst og Glæde, saaledes som vi se af alle store Herrer og de Rige, som altid have det møisommeligste Liv.

Saa sige da Nogle: Ja, naar jeg blot vidste, om det ikke er min Daarskab eller Djævelen, som har ført mig til den Stilling, jeg nu har, og jeg blot var vis paa, at Gud selv havde styret det saa for mig, saa vilde jeg gjerne være glad, fornøiet og til-

freds. Svar: Det er et daarligt og uchristeligt Paaskud, som vidner om et vantro Hjerte. Christus siger Matth. 6 28,: **Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe**; ligesaa Matth. 10 29.: **Sælges ikke to Spurve for en Penning? og ikke een af dem falder paa Jorden, uden Eders Fader vil. Men og alle Eders Hovedhaar ere talte. Frygter derfor ikke; I ere bedre end mange Spurve.** Naar nu da din Stand og Stilling er en saadan, som ikke i sig selv er syndig, om du end ved Synd og Daarskab er kommen ind i den, saa bliver denne din Stand og Stilling ikke derfor mere ubehagelig for Gud; thi Gud har Velbehag i alle Ting undtagen Synden, efter 1 Mos. 1 31. Om du derfor er i en Stand, som ikke i sig selv er syndig, saa er du ganske vist beskikket dertil af Gud og befinder dig i en Stilling, som er velbehagelig for Gud; se kun til, at du ikke synder i den. Om du faldt igjennem et Gulv og brød dit ene Been, saa var ikke derfor den Stue eller den Seng, hvortil Faldet bragte dig hen og tvang dig til at blive, værre eller Gud mindre velbehagelig, om end en Anden kunde komme derhen uden saadant Fald. Ja, lad det være dig et sikkert Tegn, at du er i en ret, Gud velbehagelig Stilling, naar du føler det Kjedsommelige og Ubehagelige ved den. Da er det ganske vist Gud, som lader den onde Aand anfegte dig og prøver dig, om du er vankelmodig eller bestandig, og saaledes giver din Tro Anledning til at stride og vinde Kraft.

Og naar jeg taler om en Stand, som ikke i sig selv er syndig, saa er det ikke dermed min Mening, at Nogen kan leve her paa Jorden uden Synd. Vi synde dagligen i alle Stænder og Stillinger. Men jeg mener de Stænder, som Gud har indstiftet, eller hvis Indstiftelse ikke er Gud imod, saasom at være gift, at være Tjener, Tjenestepige, Huusbond, Huusmoder, Overherre, Regent, Dommer, Embedsmand, Bonde, Borger ꝛc. Syndig Stand kalder jeg Røveri, Aager, Rufferi og, som de nu ere, Pave-, Kardinal-, Biskop-, Præste-, Munke- og Nonnestand, som hverken selv prædike eller ville høre, at der prædikes for dem; thi disse Stænder ere tilvisse Gud imod, eftersom de kun omgaaes med Messe og Sang og ikke med Guds Ord, saa at et offentligt Fruentimmer meget før kommer i Himlen end en af disse. At være geistlig eller aandelig og ikke omgaaes med Guds Ord, hvad der burde være deres eneste Gjerning, er netop det Samme, som at være i Ægteskab og aldrig være hos hinanden, men bole, den ene Gang her og den anden Gang der, saa at det er at befrygte, at mange Stiftelser og Klostre ere ligesaa mange Djævelens Hore- og Skarnshuse; udvortes og legemligen ere de fromme, men indvortes paa Sjælen fulde af Synd.

Evangeliets hemmelige Betydning.

Med disse tvende Lærdomme lade vi os for denne Gang nøie. Her gaar imidlertid St. Augustin nogle Skridt videre og tolker disse tvende Apostle, Peder og Johannes, om tvende Slags Liv. Ved St. Peder seer han betegnet det **udvortes, virkende Liv**, ved Johannes det **indvortes, bestuende Liv**, og siger: Derfor maa det udvortes, virkende Liv, følge Christus og dø, men det indvortes, bestuende Liv bliver til evig Tid. Dette er smukt og letfatteligt, uden forsaavidt at Nogle have skrevet saameget om disse tvende Slags Liv, at de have gjort det ganske dunkelt og vide ikke længer selv, hvad der er udvortes eller indvortes Liv.

Men jeg tager det efter min simple, ligefremme Opfattelse saaledes, at det udvortes Liv maa ophøre og dø, ikke alene legemligen, men ogsaa aandeligen, det er, det maa blive forkastet af Verden, saaat Menneskет ikke forlader sig paa sine Gjer-

ninger, ihvorvel de ere gode og maa ske, men lever alene ved sin Tro og forlader sig alene paa Christus; da er det den Discipel, som Christus elsker. Her rinder Evangeliet op og skinner frem med sin aandelige Betydning, som jeg ikke er istand til at gine i dens hele Udstrækning. Thi Christi Ord og Vandel drive paa saadan Maade paa Gjerningerne, at der kun tænkes paa Troen. Saa lader os nu tage Johannes som Troen eller Sjælens indvortes Liv i Troen, og St. Petrus som Gjerningerne eller det udvortes Liv i Gjerningerne, dog saaledes, at disse tvende ikke ere skilte fra hinanden i det samme Menneske; da skulle vi se Evangeliets Hemmeligheder, hvad det udvortes og indvortes Liv er, og hvorledes det ene dør og det andet bliver.

For det **Første** siger han: det var den Discipel, **som Jesus elskede.** Dermed er betegnet, at Troen alene frembringer rette elskelige Christi Disciple. Disse modtage ogsaa den Helligaand ved den samme Tro og ikke ved deres Gjerninger. Gjerninger frembringe vel ogsaa Disciple, men ikke elskede Disciple, men timelige Hyklere, som ikke bestaa, thi Guds Kjærlighed holder dem ikke oppe, eftersom de ikke tro.

For det **Andet** er dette den Discipel, **som i Nadveren laa op til Christi Bryst.** O, en herlig Ting er det! Troen besidder Christi Hjerte, det er, den eier alle Christi Goder og al sand Oplysning. Jeg har ofte ovenfor, fornemmelig i den første Epistel paa første Juledag, sagt, at Troen gjør Christus og Mennesket til Eet, saa at hvad de have, det have de tilfælles. Hvad Christus er og har, det er det troende Menneskes Eiendom, og omvendt, saaledes som St. Paulus siger Rom. 8, 32.: **Han, som ikke sparede sin egen Søn, men gav ham hen for os Alle, hvorledes skulde han ikke ogsaa skjenke os alle Ting med ham?** Saaledes forlader en Christtroende sig paa Christus, fortrøster sig til ham, hviler op til ham som til sit eget Gode, skjenket ham af Gud, ligesom Johannes hvilede op til Christi Bryst som paa sit Leie, er sikker og rolig.

Se, et saadant overvættes Gode er og meddeler Troen paa Christus, idet den støtter Mennesket op til Christus, og bringer det til at hvile med Tryghed og paa det allerlifligste, saa at det hverken frygter Synd, Død, Helvede, Verden eller Djævelen, thi det, hvorpaa det hviler, er Livet, Naaden, Saligheden, og det eier alle Ting i Himlen og paa Jorden, dog kun i Troen, endnu ikke aabenbart. Dette betegnes derved, at Johannes ikke først efter Opstandelsen eller om Morgenen, men før Opstandelsen og ved **Nadveren,** Aftensmaaltidet, laa op til Christi Bryst, det er, endnu i dette Liv, som er et Aftensmaaltid, nemlig før Verdens Ende, hvori Sjælene bespises ved Paaskelammet og Evangeliet i Troen, og som anrettes, frembæres og nydes formedelst Prædikenen.

For det **Tredie** nævner han særligt Jesu **Bryst,** ikke Skjød eller Arme. Derved er betegnet, at Troen besidder al Guds Viisdom og har den rette Forstand paa alle Ting. Det siger ogsaa St. Paulus 1 Cor. 2, 15 flg.: **Vi have Christi Sind,** samt: **Den Aandelige bedømmer alle Ting, men selv bedømmes han af Ingen.** Ligesaa siger han 2 Cor. 3, 16., at hvo, som omvender sig til Herren, for ham bliver Mose Dække aftaget, saa at han erkjender alle Ting. Derfor kan det troende Menneske dømme ret om alle Stænder, alle Gjerninger, alle Lærere, alle Aander, hvad der er godt og ret, og tager ikke feil.

Se, saaledes ikke alene besidder Mennesket ved Troen paa Christus alle Ting, men forstaar, erkjender og bedømmer ogsaa ret, sikkert og viselig alle Ting. Dertil har ogsaa Moses seet hen i sin Lov, 3 Mos. 7, 7., hvor han lærer hvorledes Brystet af alle Offerdyr tilkommer Præsterne og skal være deres Eiendom. Men Præster

ere alle Troende og Christne, som St. Petrus siger 1 Pet. 2. Derfor bringer denne Tro dem alt Godt og al Viisdom, saa at de formedelst sit Gods ere rige Konger og have fuldt op, formedelst sin Viisdom ere store Præster og kunne dømme, bedømme og lære al Verden.

For det **Fjerde** hedder det, at det var **den Discipel, som havde sagt til Jesus: Herre! hvo er den, som forraader dig?** Hvad betyder det? Forræderen Judas har været et Forbillede paa Paven, Biskoperne og alle de Geistlige, som lade Guds Ord ligge og fremføre deres egne Lærdomme og Gjerninger, hvorved de undertrykke den christelige Sandhed. Nu har deres Væsen et smukt udvortes Skin ved deres aandelige Fagter, Forhold og Gjerninger, saa at Ingen af sin naturlige Fornuft kan forstaa, at de fare vild, tvertimod understøtter den naturlige Fornuft Saadant og hjælper dertil. Da nu sand Tro og Prangen med Gjerninger ikke kunne staa ved Siden af hinanden, og Ingen kan forlade sig paa Guds Naade, det er hvile ved Christi Bryst, som forlader sig paa Gjerningerne og hvad han selv har, saa maa Naaden og Sanheden gaa under i samme Mon, som man beflitter sig paa at prange med Gjerninger. Saaledes skeer det, at Sandheden uforvarende og saa hemmelig undertrykkes ved Forræderne, de Geistlige. Ja det sker endog saa hemmeligt, at de sande Troende ikke blive det var, dersom de ikke med Flid søge Sandheden. Thi Christus har Matth. 24, 24. forudsagt, at ogsaa de Udvalgte ere istand til at blive forførte. Derfor er det her ikke nok for Johannes at ligge op til Christi Bryst, men med Omhyggelighed spørger han efter, hvem Forræderen er. Saaledes komme ogsaa de rette Troende, ved at efterforske Sandheden og se hen til Naaden, efter, hvem denne Forræder er; thi idet de give Agt paa, at alene Naaden (Christus) og Intet udenfor Naaden hjælper, og at man ikke maa bygge paa noget Andet, saa se de letelig ved saaledes at holde Naaden og Naturen op imod hinanden, at Alt, hvad der er udenfor Naaden, er forførisk og vrangt. Og Naaden giver dem ogsaa saadant Svar i deres Hjerter, at de se, hvorledes alle de ere Forrædere, Naadens Tilintetgjørere og Undertrykkere, som udenfor Naaden ville istandbringe Lære, Liv og Gjerninger og paastaa derved at ville frembringe aandelige, fromme Folk.

Saa ere nu Christi Forrædere ingen andre end Hyklene, som vandre i et smukt udvortes Skin af helligt Liv og aandeligt Væsen, og dog derhos undertrykke den christelige Sandhed og Naadens Lys hos sig selv og enhver Anden, saa at de ikke have Andet end idel Menneskefetant hos sig, hvad Ingen erkjender uden den, som har en ret Tro. Dog gjøre heller ikke Saadanne det, førend de give Agt derpaa, udforske det, spørge og holde det op imod hinanden, ellers lade ogsaa de saadanne Gjerninger have sin Gang, i den enfoldige Mening og Tanke, at de ske retteligen i Troen, efterdi de i saa høi Grad ligne de rette gode Gjerninger. Derfor bærer Forræderen Navnet **Judas Ischariot. Judas** betyder en **Bekjender**; thi alle saadanne Hellige bekjende Christus, fornegte ham ikke aabenbart, ja skinne i deres Levnet ofte bedre end de retskafne Bekjendere. Men **Ischarioth** betyder **Løn**; thi saadanne Hellige tragte kun efter Nydelse, Løn og eget Gavn, med Alt, hvad de gjøre, søge de deres Eget, gjøre Intet frivilligen til Guds Ære, ligesom Judas med at bære Pungen ikke attraaede eller fremmede Andet end sit eget Gavn. Se saaledes er Verden fuld af aandelige Folk, men i Grunden stikker der intet Andet under hos dem end idel Ischarioth, egen Gevinst og Egennytte, og de føre med deres udvortes Skin al Verden bort fra den rette Troens Vei, og saaledes foragte og sælge de Christus, det er den christelige Sandhed og Naade; derom skal der i Passionstiden tales udførligere.

Se nu, hvorfor St. Johannes ikke nævner sit Navn; thi Troen stifter ingen Sekter, gjør ingen Forskjel, saaledes som Gjerningerne gjøre; ei heller har den nogen særegen Gjerning, hvorefter den kan blive benævnet; thi den gjør alle Slags Gjerninger, eftersom de falde for den, den ene er som den anden for den. Men Judas Iskarioths Væsen er deelt mellem forskjellige Gjerninger uden Tro; En kaldes en Barfodmunk af sin Kappe og sine Træsko, en Anden Augustiner af sin sorte Kappe og saa fremdeles, den Ene heraf, den Anden deraf. Men Troen bliver i alle Gjerninger og alle Stænder ganske uden Navn, derfor frembringer den ogsaa Disciple, som Christus elsker. Petrus har ogsaa et Navn, thi Troen er ikke uden Gjerninger, men det er et Navn, som Christus har givet ham, og det er ikke det, som gjør ham til den elskede Discipel. Nu se vi, hvad det vil sige, at denne Discipel skal blive og Petrus følge, som ovenfor sagt. Thi Troen bliver, indtil Christus kommer, da hører den op; men Gjerningerne maa gaa under og blive foragtede. Verden kan tage alle Ting fra os og tilintetgjøre dem, ogsaa vore gode Gjerninger og vort gode Levnet, men Troen maa de lade blive i Hjertet, og den bliver der ogsaa til den yderste Dag. Af alt dette er det let at forstaa, at St. Johannes ikke har skrevet disse Ting om sig selv til sin egen Berømmelse, som om han vilde ansees for noget Særdeles fremfor de Øvrige. Men denne Troens hemmelige og rige Dyd har han villet fremstille. Det er ogsaa først efter Christi Himmelfart, at han har forstaaet dette, at Christus af den Grund har handlet saaledes. Det er ogsaa et godt Tegn, at St. Petrus ser sig om efter Johannes, og ikke St. Johannes efter Petrus. Thi Gjerningerne skulle se paa Troen, hvorledes den bliver, og ikke omvendt Troen paa Gjerningerne. Ogsaa mangen anden Betydning kan man finde heri, om man har Tid og Lyst at søge.

Søndag imellem Juul og Nytaar.

Prædiken over Epistelen.

Gal. 4, 1-7.

Men jeg siger: Saalænge Arvingen er et Barn, er der ingen Forskjel mellem ham og Trællen, endog han er Herre over alt Godset; men han er under Formyndere og Huusholdere indtil den af Faderen bestemte Tid. Saaledes stode og vi, saalænge vi vare Børn, som Trælle under Verdens Børnelærdom. Men der Tidens Fylde kom, udsendte Gud sin Søn, født af en Kvinde, født under Loven, paadet at han skulde frikjøbe dem, som vare under Loven, at vi skulle faa den sønlige Udkaarelse. Men eftersom I da ere Sønner, har Gud udsendt sin Søns Aand i Eders Hjerter, som raaber: Abba, Fader! Saa at du ikke længer er Træl, men Søn; men er du Søn, da er du ogsaa Guds Arving, formedelst Christum.

Det er en ret paulinsk Epistel. Derfor er der heller ikke saa Mange, som forstaa den, ikke just fordi den er saa mørk og vanskelig, men fordi Læren om Troen er saa ganske forsvunden af Verden, og uden den er det ikke muligt at forstaa Paulus, som med al Magt og Alvor driver paa Troen i alle sine Epistler. Derfor vil den

koste os nogle Ord, om vi skulle gjøre den lys og klar, og forat tale derom paa det Tydeligste, som vi formaa, ville vi som en Fortale og Indledning forudskikke nogle Ord

Om Menneskets Retfærdighed.

Man maa vide, at der tales om to forskjellige Ting, naar man taler om gode Gjerninger, og naar man taler om Retfærdiggjørelsen, ligesom Væsenet eller Personen er en ganske anden Ting end hans Gjerning og Idræt. Nu hører Retfærdiggjørelsen til Personen og ikke til Gjerningerne; thi det er Personen og ikke Gjerningerne, som erklæres retfærdig og bliver salig eller dømmes skyldig og fordømmes. Saa er det ogsaa afgjort, at ingen Gjerning gjør Personen retfærdig, men den maa iforveien uden alle Gjerninger ved noget Andet blive retfærdig. Saaledes siger Moses 1 Mos. 4, 4.: **Gud saa til Abel og til hans Offer.** Først saa han til Abels Person og dernæst til hans Offer; han fandt først Personen from, retfærdig og velbehagelig, dernæst ogsaa Offeret for Personens Skyld, ikke Personen for Offerets Skyld. Paa den anden Side hedder det: **Til Cain og hans Offer saa han ikke.** Først saa han ikke til Cains Person, og dernæst heller ikke til hans Offer. Af denne Text fremgaar det klart, at det er umuligt, at en Gjerning kan være god for Gud, medmindre Personen iforveien er god og behagelig. Omvendt er det umuligt, at en Gjerning er ond for Gud, medmindre Personen iforveien er ond og ikke velbehagelig. Hermed være det nu for denne Gang nok og en afgjort Sag, at der ere tvende Slags gode Gjerninger, nogle, som gaar forud for, nogle, som komme efter Retfærdiggjørelsen. De, som gaa forud, have kun Skinnet og ere til ingen Nytte, men de, som følge, de ere virkelig gode.

Se, herom er det Striden dreier sig imellem Gud og de hoffærdige Hellige. Her fegter Naturen og raser mod den Helliggaand. Derom handler den hele Skrift. Gud erklærer i Skriften, at alle Gjerninger før Retfærdiggjørelsen ere onde og til ingen Nytte, vil først have Personen retfærdig og god. For det Andet erklærer han, at alle Personer, saafremt de endnu ere i Naturen og den første Fødsel, ere uretfærdige og onde, saaledes som Ps. 116, 11. siger: **Hvert Menneske er en Løgner.** Og 1 Mos. 6, 5.: **Alt Menneskets Hjertes Tankers Paafund er kun ondt hver Dag.** Derfor kan han ingen gode Gjerninger gjøre. Men hvad han deraf gjør, er idel Cainsgjerninger.

Her træder fru Hulda*) frem med sin Flitterstads, Naturen, og brister sig til at bjæffe imod Gud og bekylde ham for Løgn, hænger om sig sit gamle Skramleri, det naturlige Lys's Straaharnisk, Fornuften, den frie Villie, de naturlige Kræfter, dernæst de hedenske Bøger og Menneskelærdomme, tager fat og synger paa sin Vise og siger, at før Retfærdiggjørelsen er der ogsaa gode Gjerninger, og de ere ikke Cainsgjerninger, saaledes som Gud siger, men saa gode, at Personen derved bliver retfærdig; thi saa har Aristoteles lært: Hvo, som gjør meget Godt, han bliver derved god. Derpaa holde de fast, og saaledes vende de Skriften om, mene, at Gud skal først se paa Gjerningerne og dernæst paa Personen. Saadan Djævelslære hersker nu i alle Høiskoler, Stiftelser og Klostre, og de ere Allesammen idel cainitiske Hellige, til hvem Gud ikke ser.

For det Andet, efterdi de nu lægge al Vægt paa Gjerningerne alene og ikke agte Personen og Retfærdiggjørelsen synderlig høit, saa gaa de videre og tillægge ogsaa Gjerningerne efter Retfærdiggjørelsen al Fortjeneste og den fornemste

*) Se Pag. 63 2den Spalte.

Retfærdighed. De sige: Troen er Intet uden Gjerninger, som St. Jakob siger, og, fordi de ikke ret forstaa dette Sprog, agte de Troen ringe og blive saaledes hængende ved Gjerningerne, ville dermed mestre Gud, saa at han for Gjerningernes Skyld ogsaa skal lade Personen behage sig.

Og saaledes stræbe begge disse uafladelig imod hinanden: Gud ser paa Personen, og Cain ser paa Gjerningerne. Gud vil belønne Gjerningerne for Personens Skyld, Cain vil have Personen kronet for Gjerningernes Skyld. Gud viger ikke fra sin Paastand, som billigt og ret er, og Junker Cain lader sig heller ikke fra Verdens Begyndelse til dens Ende overbevise om sin Vildfarelse, paastaar, at man heller ikke skal foragte hans gode Gjerninger, ikke holde hans Fornuft for Intet, ikke agte hans frie Villie for udygtig, eller han vredes paa Gud og slaar sin Broder Abel ihjel, saaledes som da al Historie til Overflod lærer os.

Saa siger du nu: Hvad skal jeg da gjøre? Hvorledes bliver min Person god og velbehagelig først? Hvorledes faar jeg denne Retfærdiggjørelse? Da svarer Evangeliet: Du maa høre Christus og tro paa ham, ganske opgive dig selv og tænke paa fra en Cain at blive en Abel og derpaa offre dit Offer. Denne Tro bliver uden alle dine Gjerninger, saaledes som den er prædiket uden al din Fortjeneste, saaledes ogsaa skjenket dig uden al din Fortjeneste, af lutter Naade. Se, den gjør Personen retfærdig og er ogsaa selv Retfærdigheden. I Kraft af den skjenker Gud den hele Adam og Cain derhos alle Synders Forladelse for Christi sin kjære Søns Skyld, paa hvis Navn den samme Tro er grundet. Derhos giver han den sin Helligaand og omdanner Personen og forvandler den til et nyt Menneske, som da har en anden Fornuft, en anden Villie, tilbøielig til det Gode. En saadan Person gjør, hvor den er, idel gode Gjerninger, og hvad den gjør er godt, saaledes som der er sagt ved den forrige Epistel.

Derfor hører til Retfærdiggjørelsen intet Andet end at høre Jesus Christus og tro paa ham som vor Saliggjører; men det er begge Dele ikke Naturens, men Naadens Verk. Men hvo som mener at komme dertil med Gjerninger, han hindrer Evangelium, Tro, Naade, Christus, Gud og alle Ting. Paa den anden Side hører til gode Gjerninger intet Andet end Retfærdiggjørelsen, thi hvo, som er retfærdig, han gjør Godt og ellers Ingen. Og alt, hvad han som en saadan Retfærdig gjør, det er godt uden al Forskjel paa Gjerningerne, saa at Menneskets Saliggjørelses Begyndelse, Fremgang og Orden forholder sig paa denne Maade: Først for Alting hør Guds Ord, og tro, gjør dernæst Gjerninger og bliv saa salig! Hvo, som forandrer eller forvender denne Orden, han er ganske vist ikke af Gud. Denne Orden beskriver St. Paulus Rom. 10, 13 flgg. og taler saaledes: **Thi hver den, som paakalder Herrens Navn, skal vorde salig. Hvorledes skulle de paakalde den, paa hvem de ikke have troet? men hvorledes skulle de tro paa den, om hvem de ikke have hørt? men hvorledes skulle de høre, uden der er Nogen, som prædiker? men hvorledes skulle de prædike, dersom de ikke blive udsendte?**

Derfor lærer Christus os, **at vi skulle bede Høstens Herre, at han udsender Arbeidere i sin Høst,** det er rette Prædikanter. Naar de komme, saa prædike de det rette Guds Ord; naar man hører det, saa kan man tro; men Troen gjør Personen retfærdig og from; den paakalder da Gud og gjør idel Godt; saaledes bliver da Mennesket salig. Med andre Ord: **Hvo, som tror, han skal blive salig,** og omvendt, hvo, som driver paa Gjerninger uden Tro, han skal blive fordømt, saaledes som Christus siger: **Hvo, som ikke tror, han skal blive fordømt,** der hjælper ingen Gjerninger.

Betragt nu, hvorledes Folk ialmindelighed handle og tale. De pleie at sige:

Ei, jeg vil endnu blive from! Javist maa man være from, ꝛc. Men naar man saa spørger dem: Kjære! hvorledes skal man da bære sig ad for at blive og være from, saa ere de strax færdige til at svare: Ei, man maa bede, faste, gaa i Kirke, afstaa fra Synden ꝛc. Saa løber da En ind i Kartheuserordenen, En i en anden Orden, En bliver Præst, En anlægger en Haarskjorte, En pidsker sig, En martrer sig paa en, en Anden paa en anden Maade. Se, dette er idel Cainiter og Cainsgjerninger. Thi Personerne blive som tilforn, og der er ingen Retfærdiggjørelse, men kun en udvortes Omskiftning og Forandring af Gjerninger, Klæder, Steder og Fagter, og de ere rette Aber, som tage paa sig de Helliges Gebærder og ere dog selv ikke Hellige; de tænke ikke paa Troen, men storme kun med gode Gjerninger og Selvpiinsler, som de mene, til Himlen.

Om dem siger Christus i Evangeliet Luc. 13, 24.: **Stræber alvorligen at indgaa igjennem den snevre Port; thi Mange, siger jeg Eder, skulle søge at komme ind og skulle ikke kunne.** Hvorfor da ikke? Fordi de ikke vide, hvad den trange Port er, det er Troen, som gjør Menneskene smaa, ja ganske til Intet, saa at Mennesket maa mistrøste om alle sine egne Gjerninger, kun hænge sig ved Guds blotte Naade og derover lade alle andre Ting fare. Men de cainitiske Hellige mene, at den trange Port ere de gode Gjerninger. Derfor blive de ikke smaa, mistrøsste ikke om dem, samle dem tvertimod i store Sække, hænge dem om sig og ville saaledes igjennem, og de skulle komme igjennem just saaledes, som Kamelen med sin store Pukkel kan komme igjennem et Naaleøie.

Naar man nu taler til dem om Troen, saa spotte og le de, spørge, om man holder dem for Tyrker eller Hedninger, som nu først skulle lære, hvad Troen er. Skulde der være saa mange Munke, Nonner, Præster, og de skulde ikke vide, hvad Troen er? Hvem veed ikke det? Det vide dog ogsaa aabenbare Syndere. Derfor, som om de havde fultop af Tro, mene de, at det herefter kun er om Gjerninger at gjøre, og agte Troen som sagt meget ringe, thi de kjende den ikke, vide heller ikke, hvorledes den alene gjør retfærdig. De kalde det at tro, at de have hørt fortælle om Christus og holde det for sandt Altsammen, paa samme Maade som ogsaa Djævlene tro, uden dog at blive fromme derved. Men det er ikke den christelige Tro, ja det er snarere en Indbildning end en Tro. Saa have vi ogsaa i forrige Prædiken nok som hørt, at det ikke er tilstrækkeligt for et Menneske, om han vil være en Christen, at han tror, at alt det er sandt, som er sagt om Christus, thi det er de cainitiske Helliges Tro; men han maa slet ikke tvivle paa, at han er En af dem, hvem saadan Naade og Barmhjertighed er skjenket, og at han ganske vist har erholdt den ved Daaben eller Sakramentet.

Om han nu tror det, saa maa han frit sige om sig selv, at han er hellig, retfærdig og et Guds Barn, vis paa sin Salighed, og maa aldeles ikke tvivle herpaa, dog ikke saaledes, at han er det af sig selv eller for sin Fortjenestes eller for sine Gjerningers Skyld, men af Guds blotte Barmhjertighed i Christus, som er udøst over ham. Den agter han saa stor, som den da ogsaa er, at han ikke tvivler paa, at den gjør ham hellig og til et Guds Barn. Og om han tvivler derpaa, saa gjør han sin Daab og Sakramentet den største Vanære og beskylder Guds Ord og Naaden i Sakramenterne for Usandhed.

Thi her skal der ikke være Frygt eller Ængstelse for, at han ikke er from og Guds Barn af Naade, men alene Frygt og Sorg for, at han maa blive ved saaledes bestandig indtil Enden. Dette er det, som er Gjenstand for al Fare og al

Omsorg; thi al Salighed er vis og sikker for Øieblikket, men uvist og bekymringsvækkende er det, om han bliver bestaaende og faar beholde den. Derfor maa man vandre i Frygt. Thi saadan Tro pukker ikke paa Gjerningerne eller sig selv, men alene paa Gud og hans Naade; denne kan heller ikke paa nogen Maade forlade ham, saalænge hans Pukken varer. Men hvorlænge den vil vare, veed han ikke, om maaske en Anfegtelse vil rive ham ud deraf, saa at denne Pukken ophører, da hører Naaden ogsaa op.

Naar de Cainitiske høre om denne Tro, saa korse de sig med Hænder og Fødder og sige: Aa Gud bevare mig! Skulde jeg sige, at jeg er hellig og from? Hvor kunde jeg være saa hovmodig og formastelig? Nei, nei, jeg er en arm Synder. Se saaledes maa denne Tro agtes for Intet af dem, og al saadan Lære kaldes Kjætteri, paa det at det hele Evangelium kan underkues.

Disse Folk er det, som fornegte den christelige Tro og fordrive den af al Verden, om hvilke St. Paulus har forudforkyndt, naar han 1 Tim. 4, 1. siger: **I de sidste Tider skulle Mange falde fra Troen.** Thi denne Tro er nu i hele Verden fortiet, ja fordømt og forbandet som det argeste Kjætteri tilligemed alle dem, som lære og holde fast paa den. Pave, Biskoper, Stiftelser Klostre, Høiskoler staa eendrægtigen imod den og have nu staaet saaledes i 400 Aar og ikke gjort Andet end drevet hele Verden med Magt ind i Helvede; det er ikke Andet end den sidste antichristelige Forfølgelse.

Men naar man saa gjør dem den Indvending: Ja, Profeten siger dog Ps. 86, 2.: **Bevar min Sjæl, thi jeg er hellig.** Og Paulus siger Rom. 8, 16.: **Guds Aand vidner med vor Aand, at vi ere Guds Børn,** — saa svare de: Ja, Profeten og Apostelen sige det vel, men ikke til en Lære eller et Exempel, men de have været oplyste, og dem har det været aabenbaret, at de vare hellige. Og saaledes dreie de alle Skriftsteder, som tale herom, derhen, at de ikke skulle indeholde Lære, men kun gjælde nogle særlig Undere og Fortrin, som ikke times alle Troende, hvilken Fortolkning de da opdigte af deres eget Hoved. Thi efterdi de selv ikke tro, ei heller smage Aanden, mene de, at ligesaalidt nogen Anden skal gjøre det. Derved kjendes de aabenbart af deres egne Frugter, at de ere Torne og Tidsler, ikke Christne, men alle Christnes Fiender og Plagere og den christelige Troes Forfølgere. Men paa den anden Side have de saadan Tro, at de mene ved deres Gjerninger at blive fromme og hellige, og at Gud skal for deres Gjerningers Skyld gjøre dem salige. Se der! det skal være christeligt, at de ved deres Gjerninger blive fromme; men at man ved Guds Naade er og bliver from, det maa være Kjætteri. Deres Gjerninger skulle gjælde mere, udrette og formaa mere end Guds Naade; deres Tro kan pukke paa Gjerninger, paa Guds Naade vil den ikke pukke. Og det bliver dem ogsaa ret tilpas, at de bygge paa Sand, fordi de foragte Klippen, saa at de falde i deres Gjerninger og martre sig tildøde, Djævelen til Ære, da de ikke ville bygge paa Guds Naade og tjene Gud ret og smukt.

Thi alle de, som have denne christelige Tro, maa derved blive glade og veltilmode i Gud og hans Naade og faa ogsaa derved en ret Lyst til gode Gjerninger. Det er ikke de gode Gjerninger, som bestaa i Bønner og visse Klæder, saaledes som de Cainitiske gjøre, men saadanne, som ere nyttige og gode for Næsten, saaledes som ovenfor er sagt i det næstforegaaende Evangelium. Ja de blive glade og rede til at lide alle Ting, thi de tvivle ikke paa, at Gud er med dem, og at de staa i Guds Naade. Det er de Folk, som ere Gud til Ære og Verden til Nytte. Derimod de

Cainitiske ere hverken Gud eller Verden eller sig selv til Nytte, ja de ere kun en unyttig Byrde paa Jorden, sig selv og Hvermand til Skade. Thi efterdi de ikke have en saadan Tro, saa ere de Gud hverken til Gavn eller Ære, saa gjøre de ingen af de Gjerninger, hvoraf Næsten kan have Gavn paa Legeme, Gods, Ære eller Sjæl; thi det er idel selvopdigtede Gjerninger, som bestaa i visse Gebærder, Klæder, Steder, Tider og Spiser. Siig mig, hvad hjælper det mig, om du er dygtig kronraget eller bærer en graa Kappe? Hvad hjælper det, om du faster den Dag og helligholder den Dag, ikke spiser den og den Mad, indespærrer dig paa det og det Sted, læser eller mumler saa og saa mange Ord om Dagen? Derved gjør du ikke andet end martrer dig selv til Djævelen og giver Hvermand et ondt, giftigt Exempel til at efterfølge saadant Levnet og Væsen, som om det var godt, da det dog intet christeligt Væsen er. Thi du tror ikke christeligt, saa beder du heller ikke christeligt, saa er din Faste ikke Legemets Spægelse, som det sig bør, men kun øvet som en god Gjerning, saa at kort sagt saadant Levnet ikke er andet, end hvad Baals og Molochs Afgudstjeneste fordum var hos Jøderne, som ogsaa piinte, dræbte og brændte deres Børn til Ære for Djævelen.

Lovens Nytte og Nødvendighed.

Saa vil du maaske sige: Forholder det sig saa, at man ikke bliver retfærdiggjort ved Gjerningerne, men ved at høre og tro paa Christus som den, der er skjenket os til Eiendom, hvortil ere da Budene nyttige eller nødvendige? Hvorfor har da Gud selv saa strengt paabudt deres Overholdelse? Svar: Her komme vi nu til Epistelen, den skal sige os, hvortil Budene ere givne.

Galaterne havde fra først af lært den christelige Tro af St. Paulus, men bleve senere forførte ved nogle falske Prædikanter, saa at de atter sloge sin Lid til Gjerningerne og meente, at de maatte blive fromme ved Lovens Gjerninger. Da kalder Paulus dem tilbage igjen fra disse Gjerninger til Troen og fremstiller med mange stærke Ord de tvende Slags Lovens Gjerninger og beviser, at de Gjerninger, som gaa forud for Retfærdiggjørelsen eller Troen, ere til ingen Nytte og kun frembringe Trælle. Men Troen, den gjør Menneskene til Guds Børn, eller Sønner, og da følge de rette gode Gjerninger efter.

Man maa imidlertid vænne sig til Apostelens Udtryk, naar han skjelner imellem **Trællen** og **Barnet**. **Trælle** kalder han de Gjerningshellige, hvorom der er talt meget ovenfor. **Barn** kalder han den Christtroende, som uden Gjerninger, alene ved Troen, bliver og er retfærdig, og det Altsammen af den Grund, at den Gjerningshellige ikke tjener som et Barn og en Arving i eget Gods, men som en Daglønner i fremmed Gods. Om end begges Gjerninger ere de samme, saa adskille de sig dog fra hinanden ved det Sind, den Bevidsthed og Tro, hvormed de øves. Barnet har Bevidsthed om og tænker paa, at det som Arving skal blive i Godset. Trællen tænker paa, at han dog tilsidst maa ud deraf, og venter ikke Arven, saaledes som ogsaa Christus siger Joh. 8, 35.: **Trællen bliver ikke i Huset evindeligen, Sønnen bliver evindeligen.**

Saaledes de cainitiske Hellige: eftersom de saaledes, som de selv bekjende, ikke have denne christelige Tro, at de med Vished holde sig for Guds Børn, men forse sig derfor som for en stor kjætterst Formasteligheed og saaledes blive hængende i Tvivlen, saa skeer det dem som de tro, og de ere derfor heller ikke, blive ei heller nogensinde Guds Børn og salige; dog gjøre de Lovens Gjerninger, øve sig og drive hart derpaa; derfor ere de Trælle og blive Trælle og have intet andet Udbytte deraf end sin timelige Løn, at de nemlig her paa Jor-

den have Nok, Ro, Ære og gode Dage. Det se vi da ogsaa nu hos de geistlige Stænder, som indehave al Rigdom, Magt, Ære og Gunst i denne Verden. Det er deres Løn. De ere Trælle og ikke Børn; derfor blive de, naar de dø, alle udstødte fra den evige Arv, som de endnu aldrig have villet tro paa eller modtage ved Troen i dette Liv. Se saaledes ere Begges Gjerninger ikke meget ulige, men Troen og Sindelaget adskiller dem.

Nu mener Apostelen — og det er ogsaa sandt —, at uden saadan Tro frembringer Loven med alle sine Gjerninger idel Trælle; thi alene denne Tro skaber Børn. Saa er nu hverken Lov eller Gjerning eller Natur istand til at skjenke denne Tro, men det er Evangeliet, som bringer den med sig, naar man hører det. Det er et Naadens Ord, og den Helligaand følger det, hvorsomhelst det prædikes og med Opmærksomhed høres, som han beviser det Ap. Gj. 10. med Cornelius og hans Huusfolk, som blot ved at høre St. Petri Tale fik den Helligaand.

Saa er Loven heller ikke given af nogen anden Grund end den, at Mennesket derved skulle erkjende, at det er naadeløst, ikke har Barne-, men Trællesind, som tjener Gud uden denne Tro og Tillid, og derhos ikke af fri Villie; thi de bekjende selv, at de ere uden saadan Tillid, og om de skulde gaa videre i sin Bekjendelse, saa maatte de ogsaa sige, at de heller vilde være uden Lov og ikke med sin gode Villie ere derunder. Saaledes er Alt hos dem fremtvunget og uden Tro, og de maa bekjende, at de ved Loven ikke ere istand til at komme videre. Dette skulde de lære af Loven og erkjende sig selv, at de ere Trælle og ikke Børn, og derfor lade sig føre fra Trældommen til Børneretten, forkaste sit eget Væsen, for at de ved Guds Naade og Troen kunde komme til det rette Væsen.

Dette vilde være den rette Forstaaelse og Brug af Loven, som ikke gjør Andet end overvinder og overbeviser Alle, som leve efter den uden Tro, om, at de ere Trælle, som med Ulyst og uden Fortrøstning om Naade arbeide deri. Den vil, at de skulle støde sig selv paa den, forsøge og lære, hvor uvillige og vantro de ere, og saaledes søge Hjælp andetsteds fra, ikke driste sig til at ville opfylde den af egen Kraft; thi den vil opfyldes med Villighed og alene af Guds Børn, er fiendsksindet mod Trællene og de Uvillige.

Nu fare de løs, bekjende, at de ikke tro, ja forfølge denne Tro, som gjør os til Børn, føle ogsaa godt, hvor uvillige de ere, og vare heller uden Lov; alligevel formaste de sig til at ville blive fromme ved saadanne Gjerninger, ville forblive Trælle, slet ikke blive Børn, og dog forblive i Godset, vende saaledes op og ned paa alle Ting. Istedetfor at de skulle ryste af Loven og lære sig selv at kjende, at de ere uvillige Trælle, for at de derved kunde mistrøste om sig selv og holde sig til Troen, som bringer Naade og gjør os til Børn, saa bruge de den saaledes, at de kun holde sig til den med Gjerninger, driste sig saaledes til at ville opfylde den, hindre just derved Lovens Maal og Hensigt, stride ogsaa just derved imod Troen og Naaden, hvortil Loven skulde henvise, drive og twinge dem. Saaledes blive de et blindt, uforstandigt Trællefolk til evig Tid.

Det er ogsaa St. Pauli Mening Rom. 3. og 7., og han siger frit ud, at **intet Kjød bliver ved Lovens Gjerninger retfærdiggjort for Gud.** Hvorfor da ikke? Han svarer og siger: Af den Grund, at ved Loven udrettes ikke Andet end, at man erkjender og erfarer Synden. Kjære, hvorledes gaar det til? Tag en Kain for dig, saa vil du finde det.

For det første gjør han alle sine Gjerninger efter Loven med stor Møie og Anstrengelse og bekjender dog frit, at han ikke

tror, at han er et Guds Barn og hellig. Ja han fordømmer saadan Tro, som sagt er, som den allergrueligste Formastelighed og Kjætteri, vil blive i sin Tvivl og vente, til han bliver et saadant Barn ved sine Gjerninger. Se, der ser du aabenbart, at Personen ikke er god eller retfærdig, eftersom den ikke har en saadan Tro, ja han er en Fiende af denne Tro, derfor er han ogsaa en Fiende af Retfærdigheden, saa ere tilvisse hans Gjerninger heller ikke gode, hvor smukt de end altid skinne efter Loven. Og saaledes forstaar du, at Paulus medrette siger, at ved Lovens Gjerninger bliver ingen retfærdig for Gud; thi for Gud maa Personen først være god, før Gjerningerne kunne være det. For Menneskene derimod, som dømme efter Gjerningerne, ikke efter Sindelaget eller Hjertet, er han vel retfærdig ved sine Gjerninger. Menneskene dømme Personen efter Gjerningerne, Gud dømmer Gjerningerne efter Personen.

Men nu fordrer og byder det første Bud i Loven, at vi skulle have og ære een Gud, det er, bygge, fortrøste og forlade os paa ham, hvilket er en ret Tro, som gjør os til Guds Børn. Saa ser og erkjender du ved denne Lov klarligen Synden hos denne Cain, nemlig hans Vantro. Desligeste føler du ogsaa hos dig selv, om du tror eller ikke, hvad ingen uden saadan Lov kunde føle eller erkjende. Se, det kalder St. Paulus **ved Loven at komme til Syndens Erkjendelse.** Nu kan du ikke selv hjælpe dig ud af denne Vantro, Loven heller ikke. Derfor maa alle dine Gjerninger, hvormed du tænker at opfylde Loven, blive Lovens Gjerninger og kunne ikke gjøre dig retfærdig for Gud, der alene agter dem retfærdige, som tro paa ham og ere Børn; thi de alene opfylde Budet og holde ham for een sand Gud. Thi om du martrede dig tildøde med Gjerninger, saa kan dog dit Hjerte ikke derved fremavle en saadan Tro, som Budet fordrer, ja Gjerningerne taale og anerkjende ikke en saadan Tro, som sagt er, vide heller ikke, at den fordres af Loven. Derfor maa et saadant Menneske blive en Djævelens Martyr og en Troens og Lovens Forfølger netop ved Lovens Gjerninger, hvortil han sætter sin Lid, indtil han kommer til sig selv, lærer sig selv at kjende, mistrøster om sig selv og sine Gjerninger, giver Gud Æren, bekjender, at han Intet er, og blot sukker efter hans Naade, hvorhen Gud har drevet ham ved Loven. Da kommer Troen og Naaden og opfylder den Tomme og bespiser den Hungrige. Da følge først retskafne gode Gjerninger, som ikke ere Lovens Gjerninger, men Aandens og Naadens Gjerninger og kaldes i Skriften Guds Gjerninger, som han virker i os. Thi Alt, hvad Gud ikke virker ved Naaden i os, eller hvad vi virke af os selv uden Naaden, det er tilvisse Lovens Gjerning, som intet gavner til Retfærdiggjørelse, men er ond og Gud imod for den Vantroes Skyld, hvori det skeer.

For det Andet gjør en saadan Cain aldrig sine Gjerninger med Villighed eller af et frit, muntert Hjerte, medmindre man iforveien afkjøber ham dem og lader ham have sin Villie, giver ham, hvad han begjærer, ligesom en Træl, der ikke gjør, hvad han skal, medmindre man driver paa ham eller lader ham gjøre, som han vil. Nu er det altid et saare fortrædeligt Tyende, som man maa drive, lokke eller tigge til Alt; saaledes ere alle Cainiter fortrædelige og ikke velbehagelige for Gud, fordi de ikke gjøre nogen Lovens Gjerning uden drevne og tvungne dertil af Frygt for Helvede og anden Plage, eller fordi de tigges dertil, eller deres Egenvillie føies, saaat Gud giver dem Nok og handler saa med dem, som de helst ønske. Saa ser du atter, at der ikke er nogen hjertelig Lyst hos dem til Loven, men vel til Fordeel, eller at der er en Frygt for Straf, saaat det er klart, at de i Hjertets Grund ere Loven fiendske, ønskede heller, at der ikke var nogen

Lov. Derfor, naar Personen ikke er god, saa ere hans Gjerninger det heller ikke, eftersom han kun gjør dem tvungen af Frygt eller dreven ved Haab om Fordeel og om at faa sin Egenvillie frem, ligesom tilskyndet ved Bøn og Graad.

Saaledes lærer Loven os at erkjende og føle dette træge og uvillige Sind. Nu er alt dette Synd for Gud; thi hvad er det for en Helligheд, naar du gjør Gjerningen med Haanden og dog er hverken Loven eller Lovgiveren huld i dit Hjerte? Det er jo Synd, naar man ikke er Loven huld.

Se, det kalder St. Paulus her at erkjende Synden formedelst Loven, saaat Menneskет skal rystes derved og fornemme og erfare denne Ulyst i sit Hjerte, forskrækkes derfor, mistrøste om sig selv, med Iil og Tørst tragte efter Naaden, som tager denne Ulyst bort fra det og giver det en villig, munter Aand, som er Loven af Hjertet huld og gjør Gjerningerne utvungent, uopfordret og frivilligt uden noget andet Hensyn, kun fordi Retfærdigheden og Loven i sig selv er ham behagelig, søger hverken Løn eller frygter for Straf. Saaledes bliver der af Trællen et Barn, og af Tyendet en Arving. Men denne Aand bringer eller giver Ingen uden alene Troen paa Christus, hvad ovenfor nokſom er sagt.

Lader os nu betragte Epistelen.

Saalænge Arvingen er et Barn, er der ingen Forskjel mellem ham og Trællen, endog han er Herre over alt Godset.

Han fremsætter en Lignelse tagen af Menneskelivet. Thi vi se, hvorledes et umyndigt Barn eller en Arving, hvem Forældrene efterlade eller gjennem Testamente beskikke sin Eiendom, blive opdraget og holdt som en Træl i sin egen Eiendom. Det raader ikke over den og bruger den heller ikke frit, som det vil, men holdes i Frygt og Tugt, saa at det kun har Føde og Klæder deraf, om Godset end er dets eget. Desaarsag er det som en Fremmed i sit eget Gods og lig en Træl. Saaledes er det ogsaa her i disse aandelige Sager. Gud har gjort et Testamente, da han forjættede Abraham 1. Mos. 22, 18., **at i hans Sæd, Christus, skulle alle Folk paa Jorden velsignes.** Dette Testamente er senere stadfæstet ved Christi Død og efter hans Opstandelse uddeelt ved Evangeliet, som ikke er Andet end dette Testamentes Forkyndelse og Aabenbarelse, hvori der siges al Verden, at i Christus, Abrahams Sæd, er Velsignelse og Naade beskikket og skjenket alle Mennesker, og at Enhver, som kun vil tro det, kan faa Deel deri.

Førend nu dette Testamente blev opladt og forkyndt, have Guds Børn været under Loven, have gjort sig Umage og ladet sig tvinge ved Lovens Gjerninger, uagtet de derved ikke ere blevne retfærdige, men deres Gjerninger have ogsaa været Trællegjerninger og uduelige. Dog, efterdi de have været bestemte til den tilkommende Tro, som gjør dem til Børn, saa ere de tilvisse rette Arvinger til denne Naade og Velsignelse, om de endnu ikke havde eller brugte den, men ligesom de Øvrige, der vare uden Tro, omgikkes med Gjerninger og vare trælleſindede. Ligesom det da ogsaa endnu allevegne er skeet og skeer, at mange mennesker nu tro og er kjende Troen, som tilforn have været druknede i Gjerninger, Intet vidste om Troen og ligesom de andre Hyklere holdt sig til Gjerningerne. Men nu, da de have grebet Troen og annammet Arvegodset, have de tilvisse tilforn ogsaa været Arvinger dertil og bestemte dertil af Gud, om de end til den Tid Intet vidste derom og ligeledes vare Trælle, Gjerningshellige og Cainitiske. Saaledes vandre endnu Nogle i Gjerninger og cainitisk Helligheд og ere Trælle ligesom de øvrige Cainiter; men alligevel ere de tilkommende Arvinger og Børn, efterdi de endnu i den kommende

Tid skulle komme til Troen, derved aflægge deres Trælleværen, vende sig fra Gjerningerne og erholde Retfærdiggjørelsens Hovedgode og Arv, hvorved de blive retfærdige og salige uden Gjerninger, siden gjøre alle sine Gjerninger frit hen, Gud til Ære og Næsten til Gavn, uden alt Hensyn til eller Søgen efter Løn eller Retfærdiggjørelse, thi alt dette have de allerede tilforn formedelst Troen i denne Arv og dette Hovedgode, som Christus i sit Testamente har bestemt for dem og senere ved Evangeliet ladet aabne, læse, udraabe og tildele af puur Naade og Barmhjertighed.

Se, dette Guds Testamente har Abraham og alle Fædre kjendt. Det er ogsaa tildeelt og skjenket dem som os Alle. Om det end ikke paa den Tid, saaledes som efter Christi Himmelfart, var læst og udraabt over al Verden, saa have de dog erholdt netop det Samme som vi og netop ved den samme Tro som den, hvorved vi og alle Guds Børn erholde det. Det er een og den samme Naade, een og den samme Velsignelse, eet og det samme Testamente, een og den samme Tro, ligesom der er een Fader og een Gud over os Alle.

Se, saaledes seer du her, hvorledes St. Paulus overalt lærer, at Retfærdiggjørelsen ikke kommer ved Gjerninger, men af Troen alene uden alle Gjerninger, ikke stykkeviis, men paa een Gang. Thi Testamentet har Alt i sig: Retfærdiggjørelse, Salighed, Arv og Hovedgode; det besiddes ogsaa heelt og holdent paa een Gang, ikke stykkeviis, formedelst Troen. Det maa altsaa være klart, at ingen Gjerninger, men Troen alene bringer saadanne Guds Goder, det er Retfærdiggjørelsen og Saligheden, med sig, og paa een Gang, ikke stykkeviis, saaledes som Gjerningerne maa være stykkeviis, gjør os til Børn og Arvinger, der senere gjør alle Slags Gjerninger frit, uden alt Trælleſind, som mener ved Gjerningerne at være from og indlægge sig Fortjeneste. Der behøves her ingen Fortjeneste, Troen giver det Altsammen for Intet, og Mere end Nogen kan fortjene; men for Intet gjøre de Gjerningerne. De have alt det iforveien, som de Cainitiske ved Gjerningerne søge og aldrig finde, nemlig Retfærdiggjørelsen og den guddommelige Arv eller Naade.

Men han er under Formyndere og Huusholdere indtil den af Faderen bestemte Tid.

Det er de Folk, som opdrage Arvingen og holde ham ved hans Faders Gods, at han ikke skal blive ustyrlig og en Landstryger. Thi om de end ikke give ham Arven ihænde, saa ere de ham dog nødvendige og nyttige i mangfoldige Hendseender; for det Første, som sagt, forat de kunne holde ham hjemme ved Godset, at han kan vorde desto bedre skikket til at modtage Arven; for det Andet, forat hans Attraa efter Arven maa blive desto større, idet han seer, hvor knapt og haardt han holdes. Thi naar han kommer til Fornuft, begynder han at attraa Friheden og faar Ulyst til at være under fremmed Haand.

Saaledes er og skal det ogsaa være med Enhver, der endnu omgaaes som en Træl med Gjerninger under Loven. Loven er hans Formynder og Huusholder, hvorunder han lever som under en fremmed Haand. Og den er for det Første givet ham, at han kan holdes inde og optugtes, paadet at han udvortes maa afholde sig fra onde Gjerninger af Frygt for Straf og saaledes ikke blive altfor vild og slaa sig reent ustyrlig, ganske vende sig fra Gud og sin Salighed, som de gjøre, der uden Sky hengive sig til alle Slags Synder. For det Andet er Loven ham given, forat han derved skal lære sig selv at kjende og komme til Fornuft, betragte, hvor vrangvillig han er under Loven, idet han ikke gjør nogen Gjerning som et villigt Barn, men alt som en tvungen Træl. Derved erfarer han da, hvad det er, som

fattes ham, nemlig en fri, ny, villig Aand, som Loven og dens Gjerninger ikke ere istand til at give ham; ja, jo mere han arbeider, desto uvilligere og tungere bliver han til at arbeide, fordi han mangler denne Aand.

Naar han nu finder dette hos sig selv, saa seer han, hvorledes han kun udvortes holder Loven med Gjerningerne, men indvortes i Hjertet er den fiensk og imod. Hans Hjerte er nemlig uden Lyst og Villie til at holde Loven. Saa er han tilvisse uden Afladelse en indvortes Synder imod Loven og en udvortes Hellig efter Loven, det er, en ret Cain og Storhykler, og det bliver ham ganske klart, at hans Gjerninger ere Lovens Gjerninger, men hans Hjerte et Syndens Hjerte. Thi Hjertets Tilbøielighed er imod Loven, saa er det tilvisse tilbøieligt til Synd, og Haanden er alene tvungen til at holde Loven.

Derfor har St. Paulus medrette kaldet saadanne Gjerninger **Lovens Gjerninger**, thi Loven fremtvinger dem, og den faar heller ikke Andet end Gjerninger. Nu vil Loven ogsaa have Hjertet og fuldbyrdes med Villighed, saa at det ikke alene hedder **Lovens Gjerninger**, men ogsaa **Lovens Hjerte**, ikke blot **Lovens Haand**, men ogsaa **Lovens Villie, Sind og ganske Kraft**, saaledes som Ps. 1, 1. siger: **Salig er den Mand, hvis Lyst er til Herrens Lov, og som grunder paa hans Lov Dag og Nat.** Et saadant Sind fordrer nu Loven, men den skjenker det ikke. Ligesaalidt formaar Naturen af sig selv at skjenke det. Saa trænger Loven ind paa Mennesket og fordømmer det til Helvede, som Guds Buds Overtræder. Da er der Angst og Elendighed i Samvittigheden og dog ingen Hjælp.

Her er den af Faderen bestemte Tid. Da begjærer det Naade og Hjælp; da bekjender det sin Jammer, Udueligheb og Skyld; da lader det falde al sin formastelige Tillid til egne Gjerninger og foragter dem; thi det bliver var, at der mellem det og en aabenbar Synder eller Synderinde ingen Forskjel er uden alene i de udvortes Gjerninger; i Hjertet er det ligesaa fiendskfindet imod Loven som nogen anden Synder. Ja det kan godt være, at dets Hjerte er endnu mere fiendskfindet imod Loven end nogen anden Synders, efterdi Synderen i Syndens Udøvelse kan føle mindre Lyst til Synden og være Synden noget fiensk paa Grund af den Ubehagelighed eller Skade, som derved rammer ham og deraf opstaar. Men denne vil, medens Loven og Formynderen staar ham iveien og holder ham tilbage, vel brænde og rase af Begjerlighed og Lyst til Synden, men maa dog ikke gjøre dens Gjerninger og saaledes i Gjerningerne være frommere, men i Hjertet værre end hin.

Nu kan enhver godt begribe, at Delingen er ganske ulige, naar man blot giver Haanden til Loven og Synden det hele Hjerte, eftersom Hjertet er usigeligt Mere end Gjerningen eller Haanden. Hvad er det Andet end at give Loven Avnerne og Synden Kornet, at give Gud Skallen og Djævelen Kjernen? Saa gaar det da, som Evangeliet siger, at den aabenbare Synders Synd bliver en Skjæv eller Splint, men den Gjerningshelliges Synd en stor Bjælke.

Naar nu her den Ulykke skeer, at Cain ikke seer denne Bjælke og ikke paa denne Maade vil lade sig belære af Loven, men forbliver forstokket og forblindet i sine Gjerninger og ikke agter paa sin indvortes Hæslighed, saa farer han stormægtigt afsted, dømmer frækt al Verden, foragter de arme Synbere ligesom Pharisæeren i Evangeliet, tykkes sig ikke at være som andre Folk, mener, han er from, og om man vil revse eller forkaste hans Væsen og Gjerninger, saaledes som det bør sig, saa raser og støier han og slaar Abel ihjel, forfølger Hvermand, siger saa, at han gjør det for gode Gjerningers og Retfærdigheds Skyld til Guds Priis, og vil indlægge sig stor Fortjeneste dermed som den, der forfølger Gudsbespotterne, Kjættere, vildfarende, onde Mennesker,

som ville forføre ham og afholde ham fra gode Gjerninger. Se, da opfyldes Alt, hvad Skriften siger om disse giftige Aander. Dem kalder Christus Ogleæt og Slangebørn. Det er Cain og bliver Cain, de ere Trælle og blive Trælle.

Men den, som i den tilkommende Tid bliver en Abel og et Barn, han lærer sig selv at kjende ved Loven, hvorledes han i sit Hjerte har Ulyst til den, han afstaar fra sin Formasteligheed, stoler ikke længer paa sine Hænder eller Fødder, bliver ganske til Intet i sine egne Øine ved denne Erkjendelse. Saa kommer da Evangeliet. Da giver Gud den Ydmyge Naade. Han griber Testamentet og tror. Med og i Troen annammer han den Helligaand, som skaber i ham et nyt Hjerte, der har Lyst til Loven og bærer Had til Synden, og frivillig og gjerne gjør det Gode. Der er det ikke længer Lovens Gjerninger, men Lovens Hjerte. Det er **den af Faderen for Arvingen bestemte Tid**, da han aldrig mere skal være Træl og under Formyndere. Det mener St. Paulus, naar han videre siger:

Saaledes stode ogsaa vi, saalænge vi vare Børn, som Trælle under Verdens Børnelærdom.

Apostelen bruger i den græske Text et Ord, som svarer til det latinske **Element.** Man maa imidlertid her ved disse Ord: **Verdens Elementer** ikke forstaa de 4 Elementer i Naturen: Ild, Luft, Vand og Jord. Den hele Skrift bruger heller ikke dette Navn Element forat betegne de nævnte fire Dele af Skabningen. Det er indkommet fra den hedenske Kunst at tale paa denne Maade om Elementer, og man vilde grumt forgaa sig, om man med denne Opfattelse vilde gaa til Skriftens Udlæggelse. Men Elementer kalder han **Lovens Skrift** eller **Bogstaver,** thi i det latinske og græske Sprog kaldes ogsaa Bogstaverne Elementer.

Saaledes siger han Ebr. 5, 12.: **Skjønt I efter Tiden endog burde være Lærere, have I atter behov, at man skal lære Eder, hvilke Begyndelsesgrundene** (eller **Elementerne**) **ere i Guds Ord.** Ligesaa Col. 2, 8.: **Seer til, at ikke Nogen gjør Eder til sit Rov ved verdslig Viisdom og tomt Bedrageri efter Menneskers Sætninger, efter Verdens Børnelærdom** (eller **Elementer**) **og ikke efter Christum.** Saa og Gal. 4, 9.: **Hvorledes vende I atter tilbage til den svage og fattige Børnelærdom, hvoraf I atter paany ville gjøre Eder til Trælle? I tage vare paa Dage og Maaneder og Tider og Aar** ꝛc. Han kalder her Loven ligesom foragteligt **Børnelærdom**, Elementer eller Bogstaver, som ere svage og fattige, fordi den ikke er istand til at hjælpe. Derhos gjør den ogsaa Menneskene selv svage og fattige, thi den fordrer Hjerte og Sind, og Hjerte og Sind er dog ikke med; derved bliver Samvittigheden fattig og svag, erkjender, at den skulde have, hvad den ikke har eller kan have. Denne Tanke fremsætter han 2 Cor. 3, 6. saaledes: **Bogstaven ihjelslaar, men Aanden levendegjør.**

Nogle forstaa ved disse Elementer ikke Bogstaver eller Loven, men Ceremonierne eller de udvortes Lader ved Gudstjeneste og god Vandel, hvori man begynder fra først af at øve Børnene, saa at Element altsaa bliver saa meget som den første og simpleste barnlige Maade at dyrke Gud paa.

Men han kalder det **denne Verdens** Elementer af den Grund, at alle Gjerningshellige, som gjøre Lovens Gjerninger, ikke gjøre dem uden udvortes bundne til timelige, verdslige Ting, saasom Dage, Spise, Klæder, Steder, Personer, Kar og desligeste, som Alt er af denne Verdens skabte Ting, og i saadanne udvortes Ting maa alle Lovens Gjerninger ske. Derfor kan det ogsaa oversættes med **udvortes Bestemmelser.**

Men Troen hænger ved Noget udenfor denne Verden, ved Gud, ved Guds Ord

og hans Barmhjertighed, og gjør Menneskene retfærdige hverken ved Gjerninger eller nogensomhelst verdslig Ting, men ved den evige usynlige Guds Naade. Een Dag er for den som den anden, al Spise eens, alle Steder, Personer, Klæder og alle verdslige Ting ere for den lige: thi de hverken hjælpe eller hindre ham i mindste Maade i hans Retfærdiggjørelse og Helliggjørelse, saaledes som de gjøre for Cain og de Gjerningshellige. Derfor er Troen ikke denne Verdens Elementer, men de evige Goders Fylde. Desligeste, skjønt den Troende ogsaa virker udvortes i Tiden, saa lægger han dog ikke ϑret paa nogen verdslig Ting, thi han virker frit hen, Alt gjælder lige for ham, hvorledes Personerne, Stederne, Tiderne, Spiserne og Klæderne end ere ꝛc. Han udmærker Intet, men bruger, hvad der kommer ham fore, og hvad der farer forbi, det lader han fare, og hans verslige Vandel har intet Navn, ingen Særegenhed. Men Cain, han maa have Navn og Særegenhed, han spiser ikke Kjød, han bærer ikke Sort, han beder ikke paa hvert Sted, han holder paa visse Dage, han er snart bunden ved dette, snart ved hint, og det er dog Altsammen timelige, verdslige Ting som forgaa. Derfor ere de Alle Trælle under denne Verdens Elementer og kalde det alligevel hellig Orden, gode Sæder og rette Veie til Salighed. Derom siger han Col. 2, 20.: flgg.: **Dersom I da ere afdøde med Christo fra Verdens Børnelærdom (eller Elementer), hvi lade I Eder da, som de, der leve i Verden, besvære med Anordninger: rør ikke, smag ikke, tag ikke derpaa — hvilket Alt er til Fordærvelse ved Misbrug — efter Menneskenes Bud og Lærdomme? Hvilke Anordninger vel have Skin af Viisdom i selvgjort Dyrkelse og Ydmyghed** ꝛc.

Af dette og alt det Foregaaende vil følge, at alle Ordener, Stiftelser og Klostre, som vi hidtil have benævnet den geistlige eller aandelige Stand, gaa tvertimod Evangeliet og det christelige Livs Frihed og staa i større Fare end de Verdslige, eftersom alt deres Væsen er idel denne Verdens Elementer, som ere bundne til Klæder, Personer, Steder, Mad, Kar, Tider og Gebærder, hvilket Altsammen er verdslige og timelige Ting. Og naar de hænge derved, formene derved at være fromme og aandelige, saa er Troen allerede ganske borte, og de ere ikke længer Christne, og deres hele Liv er idel Synd og Fordærvelse. Derfor er det nødvendigere for dem end for alle andre Folk, at de nøie give Agt paa dette sit Væsen og med Kraft og Standhaftighed holde sig til Troen, som sætter sin Retfærdighed i Noget, der er udenfor Verden og udenfor disse verdslige Ting. Thi saadant falsk Skin og Glimmer er saare mægtigt til at føre bort fra Troen, endog i langt høiere Grad end de grove aabenbare Synder, og gjør Menneskene netop til saadanne, som Paulus her taler om.

Saalænge vi vare Børn, stode vi som Trælle under Verdens Børnelærdom, det er, da vi endnu ikke vidste af Troen og alene levede i Lovens Gjerninger, da gjorde vi, ihvorvel med Ulyst, som Trælle, saadanne Gjerninger, som dreie sig om timelige Ting, mente dermed at blive fromme og salige. Denne Mening var falsk og gjorde os ikke til Børn, men til Trælle, ellers vare selve Gjerningerne uden Skade, naar blot denne Mening med dem ikke havde været der. Den kan kun Troen borttage, som lærer os alene ved Naaden at blive fromme og at holde og agte alle timelige Ting for frie og ligegyldige.

Men der Tidens Fylde kom, udsendte Gud sin Søn, født af en Kvinde, født under Loven, paadet at han skulde frikjøbe dem, som vare under Loven, at vi skulde faa den sønlige Udkaarelse.

Efterdi Loven ikke kan skjenke Retfærdig-

gjørelsen eller Troen, og Naturen ikke med alle sine Gjerninger kan fortjene det Ringeste, saa fremstiller nu St. Paulus den, som i vort Sted har fortjent os saadan Tro, og som er Retfærdiggjørelsens Mester. Thi den er ikke kommen til os for Intet, den har kostet Meget nemlig Guds Søn selv. Han siger: **Der Tidens Fylde kom**, det er, da den Tid var tilende, hvori vi vare Børn og Trælle. Thi St. Paulus taler her efter Skriftens Sprogbrug, som pleier at sige, at Tiden er opfyldt, naar den er tilende. Saaledes hedder det Ap. G. 2, 1.: **Da Pintsefestens Dag var opfyldt**, det er, da den var kommen. Ligesaa 2 Mos. 23, 26.: **Jeg vil opfylde dine Dage**, det er, jeg vil ikke forkorte dem, men lade dem vare helt tilende.

Som nu for Jøderne denne Tid blev opfyldt ved Christi legemlige Komme, saaledes bliver den endnu daglig opfyldt, naar Mennesket bliver oplyst ved Troen, saa at dets Trældom og Lovtjeneste har Ende. Thi Christi legemlige Komme var til ingen Nytte, om den ikke havde denne aandelige Komme i Troen tilfølge. Han er ogsaa kommen legemlig af den Grund, at han skal oprette en saadan aandelig Komme. Thi alle de, som baade før og siden have troet paa denne hans legemlige Komme, for dem er han kommen. Derfor er han i Kraft af denne Tro kommen til enhver Tid til de gamle Fædre, medens han endnu ikke den Dag idag er kommen til de nuværende Jøder for deres Vantros Skyld. Alt maa, fra Verdens Begyndelse til dens Ende, holde sig til denne legemlige Komme, derved ophører Trældommen for hver den, som saaledes i Troen holder sig fast ved den, naar og hvor det skeer. Derfor kommer for Enhver hans Tids Fylde, naar han begynder at tro paa Christus som den, der var forjættet at skulle komme og nu er kommen.

Om den rette Tro paa Christus.

Dette Sted er imidlertid saa riig en Text, at jeg ikke veed, om vi kunne tale værdig nok derom. Det er ikke nok at tro, at Christus er kommen, men at han er kommen saaledes, som Paulus her fortæller, nemlig: **At han er sendt af Gud, og Guds Søn; at han er sandt Menneske; at hans Moder er en Jomfru; at han alene har opfyldt Loven, samt at han har gjort dette, ikke sig selv, men os til Gavn og Naade.** Disse Stykker ville vi betragte eet for eet.

Om det **første** Stykke taler, som ovenfor sagt paa første Juledag, indtrængende hele Johannes's Evangelium, som overalt vidner om, at Christus er Guds Søn og sendt af Faderen. Thi hvo, som ikke tror, at han er sand Gud, han er allerede fortabt, som han siger Joh. 8, 24.: **Dersom I ikke vil tro, at jeg er den, jeg er, skulle I dø i Eders Synder.** Ligesaa Joh. 1. 4.: **I det var Liv, og Livet var Menneskets Lys.** Ligesaa Joh. 14, 6.: **Jeg er Veien og Sandheden og Livet.** Grunden er denne: Sjælen kan slet ikke lade sig stille tilfreds ved nogen Ting uden allene ved det høieste Gode, som har skabt den; det er dens Livs og Saligheds Kilde. Derfor har Gud selv villet være den, hvorved Sjælen skal hænge, og paa hvem den skal tro. Heller ikke har den Ære anstaaet nogen Anden end Gud selv, at Menneskene skulle tro paa ham. Derfor er Gud selv kommen og bleven Menneske og har hengivet sig til Menneskene, draget dem til sig og lokket dem til sig, at de skulle tro paa ham. Thi Gud trængte ikke til at komme og blive Menneske, men for os var det baade gavnligt og nødvendigt. Om nu ikke Christus var sand Gud, og vi i Troen holdt os til ham, saa vilde Gud være berøvet den Ære, som tilkom ham, og vi vare berøvede vort Liv og vor Salighed. Thi det er alene Gud, paa hvem

det sømmer sig at tro, han, som selv er Sandheden; saa kunne vi heller ikke leve eller blive salige uden Gud.

Nu siger Apostelen: **Gud sendte sin Søn.** Skulde han sende ham, saa maatte han jo være til iforveien, saa har han jo været til, før han kom og blev Menneske. Og naar han er Søn, saa er han Mere end Engel. Er han da Mere end Menneske og Engel, som ere de høieste Skabninger, saa maa han være sand Gud. Thi at være Guds Søn er Mere end at være Engel, som sagt er i Epistelen paa første Juledag. Frembeles: naar han er sendt af Gud, og Guds Søn, saa maa han være en anden Person. Saaledes lærer da St. Paulus her, at der er een Gud og to Personer, Faderen og Sønnen; om den Helligaand skal der senere blive Tale.

For det **Andet** maa vi ogsaa tro, at **han er et sandt naturligt Menneske og et Menneskes Barn,** saaledes som St. Paulus her siger: **Han er født af en Kvinde.** Men hvad der fødes af en Kvinde, det er et sandt naturligt Menneske. En virkelig og naturlig Kvinde avler ikke Andet end et sandt Menneske. Saaledes siger han ogsaa selv Joh. 6, 53.: **Dersom I ikke æde mit Kjød og drikke mit Blod, have I ikke Livet i Eder.** At æde og drikke er ikke Andet end at tro, at han er Guds Søn og har virkeligt Kjød og Blod som et andet Menneske. Det er ogsaa Guds Testamente, naar han siger til Abraham 1 Mos. 22, 18.: **I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes.** Skal han nu være Abrahams Sæd, saa maa han isandhed have Abrahams Kjød og være hans virkelige Barn.

Derfor tør Ingen tage sig fore at gjøre sig en egen Vei til Gud ved sin egen Andagt eller egne Gjerninger. Det hjælper ikke, at du paakalder Gud saaledes, som Jøderne gjøre og Tyrkerne; du maa ved Abrahams Sæd komme til ham og i den blive velsignet, saaledes som Guds Testamente lyder. Han vil ikke gjøre et eget Testamente for dig, og for din Gudstjenestes Skyld sønderrive det gamle. Du maa lade, hvad du har, fare og holde dig til denne Sæd, dette Kjød og Blod, ellers er du forloren med al din Kunst og Viisdom og Alt, hvad du veed om Gud. Thi saa siger han Joh. 14, 6.: **Der kommer Ingen til Faderen uden ved mig.**

Den guddommelige Natur er os altfor høi og ufattelig, derfor har han os til Gavn paataget sig den Natur, som vi kjende allerbedst, nemlig vor egen; i den vil han tage sig af os og lade sig finde, ellers ikke. Den, som her anraaber, han bliver strax hørt; her er Naadens Throne, hvor Ingen, som kommer, bliver udstødt. De Øvrige, som lade ham bo her forgjæves, og ellers ville tjene og paakalde den Gud, som har skabt Himmel og Jord, de have allerede faaet sit Svar Ps. 18, 42.: **De raabe, men der er ingen Frelser, til Herren, men han svarer dem ikke.**

For det **Tredie** maa vi tro, at **hans Moder er en Jomfru.** Det viser Apostelen, naar han siger: **Guds Søn er bleven af en Kvinde,** det er, ikke af en Mand, som alle andre Børn. Dette Menneske er alene blandt alle andre kun født af en Kvinde. Han har ikke villet sige: **af en Jomfru;** thi **Jomfru** er ikke et Navn, som betegner det hele Kjøn efter dets Natur, men **Kvinde** er et Navn for hele Kjønnet efter dets Natur, hvem det efter Naturen tilkommer at bære Frugt og føde Børn. Saledes er Christi Moder en virkelig naturlig Kvinde, som har bragt denne Frugt, dog af sig selv alene og ikke af nogen Mand. Derfor er hun en jomfruelig **Kvinde** og ikke slet og ret Jomfru.

Det har været Apostelen mere at gjøre om denne Christi Fødsels Beskaffenhed end om Marias Jomfrustand. Derfor tier han om hendes Jomfrustand — som kun er en

for Personen eiendommelig Pryd og ikke gavner Andre end hende selv — og vidner kun om hendes Kvindestand, som ikke blot gavner hende selv, men ogsaa hendes Frugt. Thi for Christus kommer det ingenlunde saa meget an paa hendes Jomfrustand som paa hendes Kvindestand. Hun har heller ikke været udvalgt som Jomfru for sin egen Skyld, men for Christi Skyld, idet han vilde have en saadan Kvinde til Moder, af hvilken han kunde blive født uden Synd, hvad der ikke kunde ske, medmindre hun var en jomfruelig Kvinde, som undfangede og fødte uden Mands Medvirkning.

Dette fører ogsaa Guds Testamente med sig, naar han siger, at alle Folk skulle **velsignes i Abrahams Sæd.** Skulle de **velsignes**, saa er det et Tegn paa, at de før have været forbandede, nemlig for den legemlige Fødsels Skyld, som skeer i Synd og kommer fra Adam. Skal da denne Abrahams Sæd velsigne alle Andre, saa maa han selv ikke være forbandet, saa kunde han visselig ikke komme gjennem adamitisk Fødsel, der er ganske forbandet. Paa den anden Side maatte han jo være Abrahams virkelige Barn, hans Kjød og Blod, paadet at Guds Testamente maatte staa fast; det kan jo ikke lyve. Hvorledes skal da det gaa til? Han skal være et virkeligt Barn, født af Kjød og Blod, og skal dog ikke være et Barn af den kjødelige Fødsel? Her er Midlet fundet, idet ingen Mand, men kun en Kvinde toges dertil. Saaledes blev han et ret naturligt Barn af en Kvinde, Abrahams virkelige Sæd, og dog ikke født i Synd, men fuld af Velsignelse, saa at i ham Alle kunne blive velsignede, som efter sin egen Fødsel ere forbandede. Derved er der skeet Guds Testamente Fyldest, og dog den kjødelige Fødsel og Adams Fordærvelse undgaaet, og en kjødelig Fødsel paa en aandelig Maade fuldbragt.

Desaarsag, ihvorvel den hellige Jomfru Maria staar høit i Ære for hendes Jomfrustands Skyld, saa er dog den Ære, hun har af sin Kvindestand, usigelig større, idet hendes kvindelige Ledemod ere blevne den Naade tildeel, at Guds Testamente ved dem blev opfyldt, og Abrahams velsignede Sæd er bleven hendes kvindelige Legemes velsignede Frugt, hvortil hendes Jomfrustand i og for sig ikke var tilstrækkelig, ja ingenlunde nødvendig.

For det **Fjerde** maa vi tro, at **Christus alene har opfyldt Loven,** som han siger Matth. 5, 17.: **Jeg er ikke kommen for at opløse Loven, men for at opfylde den.** Det viser ogsaa Testamentets Mening, idet det siger, at al Verden er forbandet og skal velsignes i Abrahams Sæd. Er nu Enhver forbandet og blottet for Velsignelse, saa er Personen ikke god, men ideel Cain, saa kunne Gjerningerne heller ikke være gode, som ovenfor sagt er, at Gud ikke seer paa Gjerningerne, men først paa Abels og Cains Personer, og at Lovens Gjerninger ikke gjøre Nogen from eller retfærdig. Efterdi nu Christus forkaster alle Lovens Gjerninger og først fordrer Personens Velsignelse og Godhed, saa seer det ud, som om han forkastede gode Gjerninger og vilde opløse al Lov, medens det dog først er ham, som retteligen lærer gode Gjerninger. Derfor siger han imod en saadan Indbildning: **I skulle ikke mene, at jeg er kommen for at afskaffe Loven,** derved, at jeg forkaster Lovens Gjerninger. Jeg vil megetmere opfylde den ved Troen paa mig, som først gjør Personen god og derpaa gjør virkelig gode Gjerninger. Saaledes ogsaa St. Paulus Rom. 3. Efterat han har forkastet Lovens Gjerninger og alene opstillet Troen, siger han: **Afskaffe vi da Loven formedelst Troen? Det være langt fra! men vi stadfæste Loven.** Paa samme Maade sige ogsaa Folk nutildags, at man vil forbyde gode Gjerninger, naar vi forkaste Stiftelser og Klosterliv med deres Gjerninger, medens vi dog gjerne

ønskede, at de først kom til en ret Tro, hvorved Personen vilde blive god og velsignet i Christus, Abrahams Sæd, og derpaa gjøre gode Gjerninger, som tjente til Legemets Spægelse og Næstens Nødtørft, hvorpaa Klostrenes og Stiftelsernes Gjerninger dog paa aldeles ingen Maade gaa ud, saaledes som nokſom er sagt.

Men det er at mærke sig, at Ingen er istand til at opfylde Loven, medmindre han er fri fra Loven og ikke længer under den. Derfor maa vi her atter vænne os til Pauli Udtryksmaade, naar han taler om at **være under Loven**, saaat vi vide, hvem der er under Loven eller ikke. Alle de, som gjøre gode Gjerninger, fordi det saaledes er befalet, af Frygt for Straf eller af Attraa efter Belønning, de ere under Loven, maa være fromme og gjøre Godt, men med Ulyst. Derfor er Loven deres Herre og Driver, de ere dens Trælle og Fanger; men af det Slags ere alle Mennesker udenfor Christus, den velsignede Abrahams Sæd. Det beviser Erfaringen og Enhvers egen Samvittighed. Thi om ikke den drivende Lov var der, og Straffen eller Belønningen, men det stod til Enhvers frie Forgodtbefindende, saa at han kunde gjøre, hvad han vilde, ustraffet eller uden at vente nogen Løn, saa gjorde han det Onde og efterlod det Gode, især deleshed naar nogen Fristelse eller Anledning tilskyndede ham dertil. Men nu, naar Loven med sin Trusel eller Forjættelse ligger ham iveien, saa afholder han sig fra det Onde og gjør det Gode, ikke af Kjærlighed til det Gode og Had til det Onde, men af Frygt for Straf eller Haab om Belønning. Derfor ere Saadanne under Loven og i dens Tvang som Trælle; det er de cainitisk: Hellige.

Men de, som ikke ere under Loven, de gjøre det Gode og undlade det Onde uden at se hen til Loven med dens Trusel, Forjættelse, Straf eller Belønning, men af fri, glad Villie og af Kjærlighed til det Gode og Had til det Onde, idet Guds Lov behager dem saa vel, at om den end ikke var given, saa ønskede de dog ikke, at det var anderledes, og gjorde alligevel det Gode og undlode det Onde; det ere de rette Børn; Saadant formaar Naturen ikke, men Abrahams Sæd, Christus med sin Velsignelse danner saadanne Mennesker ved sin Naade og Helligaand.

Derfor er det, **ikke at være under Loven**, aldeles ikke det Samme som at have Frihed til at gjøre, hvad Ondt man vil, eller til ingen gode Gjerninger at gjøre; men det er det Samme som, at man ikke af Frygt eller fordi Loven tvinger og nøder En, men af fri Kjærlighed og glad Villighed gjør det Gode og undlader det Onde, aldeles som om der ikke var nogen Lov, saa at det gaar ganske naturligt og af sig selv, saaledes som det er med Legemet, der spiser, drikker, fordøier, kaster fra sig, sover, gaar, staar sidder og gjør desligeste naturlige Gjerninger, uden at der behøves nogen Lov dertil; det trænger heller ingen Paaskyndelse dertil, men gjør det af sig selv, enhver Ting til sin Tid og efter sin Leilighed, frygter hverken for Straf eller søger nogen Belønning derved, saaat det godt kan siges, at Legemet ikke er under nogen Lov og dog ikke derfor uden Gjerninger, men det gjør dem frit og af egen Drift.

Se, en saadan fri, naturlig Villighed bør der ogsaa være hos os til at gjøre det Gode og lade det Onde. Det er den aandelige Frihed og Forløsning fra Loven. Dette ere St. Pauli Mening 1 Tim. 1, 9.: **Loven er ikke sat for den Retfærdige** det er, han gjør alt det Gode og undlader alt det Onde af sig selv, uden Tvang, uden Frygt for Straf og uden Tragten efter Belønning. Ligesaa Rom. 6, 14.: **I ere ikke under Loven, men under Naaden**, det er, I ere Børn, ikke Trælle, I gjøre alt Godt uden at drives eller tvinges, af fri Villie. Ligesom Rom. 8, 15.: **I annammede ikke atter en Trældoms Aand til Frygt, men I annammede en sønlig**

Udkaarelses Aand. Loven giver den frygtsomme, trælagtige, cainitiske Aand, men Naaden giver den frie, barnlige, Abels Aand ved Christus, Abrahams Sæd, hvorom Pſ. 51, 12. siger: **Gud! skab i mig et reent Hjerte, og forny en stadig Aand inden i mig.** Saaledes kaldes ogsaa i Pſ. 110, 3. Christi Folk **de Frivillige i hellig Prydelse** ꝛc.

Saaledes har Christus opfyldt Loven og gjort Alt af fri Villie, ikke af Lovens Tvang eller Nødvendighed, og foruden ham har der ikke været og vil heller ikke blive Nogen, som gjør det paa den Maade, medmindre han har det fra og ved ham. Derfor siger St. Paulus her, at **han er født** (eller sat) **under Loven paadet at han skulde frikjøbe dem, som vare under Loven.**

Dette er nu det **Femte**, at vi tro, **at han har gjort os det til Gavn**, paadet at han kunde gjøre os Trælle til Børn. Hvad vil det sige: **at han skulde frikjøbe dem, som vare under Loven?** Ganske vist det Samme som, at han skulde frikjøbe os fra Loven. Men hvorledes frikjøber han fra Loven? Som sagt, ikke ved at bryde eller afskaffe Loven, men ved at give en frivillig Aand, som gjør Alt uden at drives, uden at tvinges, uden at se hen til Lovens Trusel og Belønning, aldeles som om der ikke var nogen Lov, som om den gjorde Alt af reen naturlig Drift, saaledes som Adam og Eva gjorde før Faldet.

Men hvorledes gaar det til, at han giver os en saadan Aand og frikjøber os fra Loven? Ikke paa nogen anden Maade end ved Troen; thi hvo, som tror, at Christus derfor er kommen og derfor har gjort alt dette, at han kunde frikjøbe os, han er visselig frikjøbt; som han tror, saa skeer det ham. Denne Tro bringer med sig den Aand, som gjør ham til et Guds Barn, saaledes som Apostelen selv udlægger det og siger: Christus har saaledes frikjøbt os fra Loven, at **vi faa den sønlige Udkaarelse.** Alt maa ske ved Troen, som sagt er. Saaledes have vi nu betragtet de fem Stykker i denne rige Text.

Hvorledes Christus er født under Loven.

Men et Spørgsmaal er endnu tilbage, nemlig det: Hvorledes kunde det gaa til, at Christus **var under Loven,** da det **at være under Loven** skal være det Samme som at gjøre det Gode, fordi Loven, tvinger og nøder En, og da Ingen opfylder Loven, medmindre han ikke er under Loven; thi Gud vil have frivillige Udøvere af gode Gjerninger? Svar: Apostelen gjør her en Forskjel og siger: **Christus er født** (eller sat) **under Loven,** det er, han har selv frivilligen givet sig ind derunder, og Faderen har ogsaa sat ham frivillig derunder, thi han var ikke derunder. Vi derimod ere ikke med vor gode Villie satte derunder; men han siger, vi vare derunder efter vor Natur og vort Væsen, ufrivilligen, saa at ligesom Christus har været derunder af sin frie Villie og ikke af Naturen, saaledes have vi paa den anden Side været derunder af Naturen, og ikke af fri Villie.

Derfor er der stor Forskjel paa **at være født** (eller sat) **under Loven** og paa **at være under Loven,** ligesom der ogsaa er en stor Forskjel paa Villie og Natur. Det er noget ganske Andet, hvad du gjør frivilligt, end hvad du gjør af Naturen: hvad du gjør frivillig,, det kan du lade være og er ikke tvungen dertil; hvad du gjør af Naturen, det maa du gjøre, og det staar ikke til dit Forgodtbefindende. Du kan reise til Rhinen eller lade det være, men spise, drikke, fordøie, sove, voxe og blive gammel, det maa du, enten du vil eller ei. Saaledes har Christus frivilligen givet sig ind under Loven, han kunde godt have ladet det være. Vi derimod maatte af Naturen være derunder, og det kunde ikke være anderledes med os, det er, vi vare ikke istand til frivilligt at holde og

bære Loven, som om der ikke var nogen Lov, saaledes som der ovenfor er sagt, at man skal gjøre. Men Christus har, foruden at han ikke var skyldig til at holde Loven, derhos ogsaa holdt den villigen og med Frihed, som om den ikke var til.

Lader os til en Lignelse tage for os Fortællingen om St. Petrus Ap. G. 12. Han laa fangen i Herodes's Fængsel, bunden med tvende Lænker, mellem tvende Stridsmænd, og udenfor Døren stode Vogterne. Da kom Herrens Engel i Fængslet under et stærkt Lys; han vakte Petrus op og førte ham ud midt imellem alle Vogterne og igjennem Døren og efterlod Lænkerne i Fængslet. I denne Fortælling er fremstillet, hvorledes Christus forløser os fra Loven. Lader os betragte det lidt nærmere.

Petrus var ikke frivillig i Fængslet, han maatte nok blive deri, han vidste heller ikke, hvorledes han skulde komme ud. Engelen kom ogsaa i Fængslet, men frivillig, og han behøvede ikke at blive deri; thi han var der ikke for sin, men for Petri Skyld. Han vidste ogsaa godt, hvorledes han skulde komme ud. Da nu St. Petrus fulgte ham og holdt sig til ham, saa kom ham ogsaa ud med ham.

Dette **Fængsel** er Loven, hvori vor Samvittighed er fangen, og hvorunder den er mod sin Villie, thi Ingen gjør frivilligen det Gode, som Loven byder, eller lader det Onde, som Loven forbyder, men han maa gjøre det af Frygt for Pine, eller han gjør det for at høste Belønning. Denne Frygt eller Trusel og Løn eller Haab om Løn ere **de tvende Lænker**, som holde os i Fængsel under Loven. **Vogterne** ere Lovens Lærere, som forkynde os Loven. Saaledes gaa, ja ligge vi mod vor Villie i Loven. **Engelen** er Christus; han kommer ogsaa frivillig til os i dette Fængsel, under Loven, gjør netop de samme Gjerninger frivilligen, som vi gjøre uvilligen; thi han gjør dem os til Gavn, paadet at han kan holde os til sig og føre os ud; han ved nok, hvorledes han skal komme ud; thi han traadte jo frivilligen ind deri. Se der, naar vi nu holde os til ham og følge ham, saa komme vi ogsaa ud. Men hvorledes gaar det til e At hænge ved ham og følge ham, det er det Samme som, at du tror paa ham, at han har gjort alt dette til Bedste for dig. Denne Tro skjenker dig den Helligaand. Saa gjør du da ogsaa alle Ting frivillig, uden Tvang, og er ude af Lovens Fængsel. Da anfegter dig heller ikke længer de tvende Lænker, Frygten og Attraaen efter Belønning, men alle dine Gjerninger ske med Frihed, af Lyst og Kjærlighed.

Men paadet vi desbedre maa forstaa, hvorledes Christus er født under Loven, saa skulle vi vide, at han er sat derunder paa en **dobbelt** Maade. For det **Første** under **Lovens Gjerninger:** Han har ladet sig omskjære, har ofret og ladet sig rense i Templet; han har været Fader og Moder underdanig og desligeste, uagtet han ikke var skyldig dertil, thi han var en Herre over al Lov. Men han har gjort det frivillig uden at frygte eller søge noget derved for sin egen Part. Efter de udvortes Gjerninger har han imidlertid været lig alle de Andre, som gjorde det med Ulyst og Trælleſind. Derfor har hans Frihed og Villighed været skjult for Menneskene, ligervis som hines Tvang og Uvillighed ogsaa var skjult. Og saaledes gaar han frem under Loven og tillige ikke under Loven. Han handler ligesom dem, som ere derunder, og er dog ikke saaledes derunder. Med sin Villie er han fri og desaarsag ikke derunder, med Gjerningerne, som han gjør villigen, er han derunder. Men vi ere baade med Villie og Gjerninger derunder, thi vi gaa med tvungen Villie i Lovens Gjerninger.

For det **Andet** har han ogsaa villigen givet sig ind under **Lovens Straf og Pine.** Han har ikke blot gjort de Gjerninger,

som han ikke var skyldig til at gjøre, men han har ogsaa villig og uskyldig lidt den Straf, hvormed Loven truer og domfælder dem, som ikke holde den. Nu dømmer Loven alle sine Overtrædere til Død, til Forbandelse og til Fordømmelse, saaledes som St. Paulus Gal. 3, 10. indfører Moses: **Forbandet er hver den, som ikke bliver ved i alle de Ting, som ere skrevne i Lovens Bog, saa at han gjør dem** (5 Mos. 27, 26.)

Nu er der ovenfor noksom talt om, at intet Menneske kan holde Loven udenfor Christus, og at de Allesammen ere derunder i Tvang og Fangenskab som Trælle. Nu kommer til, at hvo, som ikke holder Loven, han fortjener ogsaa dens Dom og Straf. Derfor, hvo, som er under Loven paa den første Maade, med Hensyn til Gjerningerne, han maa ogsaa være derunder paa den anden Maade, med Hensyn til Straffen, saa at altsaa den første Maade gjør alle vore Gjerninger til Synd, eftersom de ikke ske med Villighed, men med Ulyst; den anden Maade gjør os forbandede og domfældte til Død og Fordømmelse.

Saa kommer nu Christus i Forkjøbet, førend denne Dom griber os; han gaar imellem, træder til os under Lovens Dom og lider Døden, Forbandelsen og Fordømmelsen, aldeles som om han selv havde forbrudt den hele Lov og var skyldig til den ganske Dom, som i Loven fældes over Overtræderne, da han dog ikke alene Intet har forbrudt, men endog har holdt den hele Lov, som han ikke var skyldig til at holde. Hans Uskyld bliver her ligesom dobbel: i een Henseende, idet han ikke behøvede at lide, om han, hvad der stod i hans Magt, ikke havde holdt Loven; i en anden Henseende: idet han af fuldkommen fri Villie havde holdt den og saaledes ogsaa af den Grund ikke var skyldig til at lide. Paa den anden Side var ogsaa vor Skyld en dobbel: i een Henseende, idet vi skulde have holdt den og ikke have gjort det, hvorfor vi billigen burde lide alt Ondt; i en anden Henseende, idet vi, om vi end havde holdt den, dog billigen burde lide, hvad Gud vilde.

Se, det er Meningen af det Ord: **Gud udsendte sin Søn, født under Loven, paa det at han skulde frikjøbe os, som vare under Loven.** Os, os til Gavn har han gjort det, ikke fordi han selv trængte dertil, idel Kjærlighed, Godhed og Barmhjertighed har han villet vise, saaledes som St. Paulus siger Gal. 3, 13.: **Christus har frikjøbt os fra Lovens Forbandelse, der han blev en Forbandelse for os,** som vilde han sige: han har i vort Sted givet sig ind under Loven og dens Forbandelse, paa det at Alle, som tro dette, ogsaa skulde blive frikjøbte fra Loven og dens Forbandelse.

Se nu der, hvilken en overvættes Rigdom den christelige Tro besidder, idet alle disse Christi Gjerninger og Lidelser skjenkes den til Eiendom, saa at den Troende kan forlade sig derpaa, som om han selv havde øvet og udstaaet dem, som om de vare hans egne. Thi, som sagt, Christus har ikke gjort det for sig selv, men for os; han trængte ikke til Noget deraf; han har samlet os den Skat, for at vi skulde hænge derved, tro og besidde den. Ovenikjøbet bringer ogsaa denne Tro med sig den Helligaand.

Hvad Mere skal Gud gjøre? Hvorledes kan et Hjerte vel her holde sig fra at blive frit, glad, muntert og villigt i Gud og Christus? Hvad Gjerning, hvad Lidelse kan møde det, hvortil det ikke skulde hengive sig syngende og springende, elskende og prisende Gud? Men gjør det ikke saa, saa er der visselig en Mangel ved Troen tilstede. Thi jo mere Tro der er, desto større er denne Glæde og Frihed; jo mindre Tro, desmindre Glæde.

Se, det er den rette christelige Forløsning og Frihed fra Loven og Lovens Dom, det er fra Synden og fra Døden. Ikke saaledes at forstaa, at der ikke længer bliver nogen Lov eller Død, men at baade Lov

og Død skulle blive, som vare de ikke til. Loven gjør ikke længer vor Gjerning til Synd. Døden gjør ikke tilskamme, men Troen gaar tvertigjennem ind i Retfærdigheden og det evige Liv. Det være nok talt om denne Deel af Texten. Nøden tvinger os til at bruge saa mange Ord, efterdi Troen er bleven saa ganske ukjendt, og uden den kan Paulus ikke forstaaes. Nu følger:

Efterdi I da ere Sønner, har Gud udsendt sin Søns Aand i Eders Hjerter, som raaber: Abba Fader!

Der se vi, at den Helligaand ikke bliver given formedelst Gjerninger, men formedelst Troen. Thi han siger her, at Aanden er dem given af den Grund, at de ere Børn og ikke Trælle. Børn tro, Trælle gjøre Gjerninger; Børn ere frie fra Loven, Trælle ere under Loven, saaledes som alt dette letteligt vil forstaaes af den foregaaende Udlæggelse. Kun at man vænner sig til Pauli Sprog og Udtryk, hvad **Barn** og **Træl**, hvad **fri** og **tvungen** vil sige. De tvungne Gjerninger ere Trællenes, de frie Gjerninger Børnenes.

Men hvorfor siger han, at den Helligaand er dem skjenket, **eftersom de ere Sønner**, da det dog er den Helligaand, som gjør dem fra Trælle til Børn og saaledes maa være tilstede, førend de blive Børn? Svar: Han taler her paa samme Maade som ovenfor, naar han siger: Vi vare under Børnelærdommen, indtil Tidens Fylde kom ꝛc. Thi for Gud have de været tilkommende Børn, hvorfor han har sendt dem sin Helligaand, som skulde gjøre dem til Børn, hvortil de iforveien vare beskikkede.

Og han kalder Aanden **Guds Søns Aand**, hvorfor ikke **sin** Aand? For at blive paa den engang betraadte Vei: han kalder dem nemlig Guds Sønner, derfor sender Gud dem netop den Aand, som Christus har, der ogsaa er Søn, forat de tilligemed ham kunne raabe: **Abba, Fader!** Som vilde han sige: Gud sender Eder sin Aand, som bor i hans Søn, paa det at I skulle være hans Brødre og Medarvinger og, ligesom han gjør, raabe: kjære Fader. Herved prises da atter Guds uudsigelige Godhed og Naade, idet vi ved Troen ere i ubeelt Eiendomsbesiddelse med Christus og have Alt, hvad han har og er, ogsaa hans Aand.

Derhos vidne dog disse Ord alligevel om den tredie Person i Guddommen, den Helligaand, at han ikke blot bor i Christus som i et Menneske, men ogsaa er hans som den, der har sit guddommelige Væsen fra ham, ligesom han har det fra Faderen. Ellers havde St. Paulus sagt Usandhed, naar han kalder ham Sønnens Aand. Ingen Skabning kan sige om sig, at den Helligaand er hans, eller: det er min Aand; han er alene Guds egen Aand, men Skabningerne ere den Helligaands. Det skulde da være, at Nogen vilde sige: Min Helligaand! saaledes som vi sige: Min Gud! min Herre! ꝛc. Saa maa nu Sønnen være Gud, efterdi Guds Aand er hans Aand.

Her maa nu Enhver ransage og prøve sig selv, om han ogsaa føler den Helligaand og fornemmer hans Stemme i sig. Thi St. Paulus siger her, at hvor han er i Hjertet, der raaber han: Abba Fader! Saaledes som han ogsaa siger Rom. 8, 15.: **I annammede en sønlig Udkaarelses Aand, ved hvilken vi raabe: Abba Fader!** Men dette Raab fornemmer man da, naar Samvittigheden uden al Vaklen og Tvivl fast fortrøster sig til og er ganske vis paa, at ikke blot hans Synd er ham forladt, men at han ogsaa er Guds Barn og sikker paa Saligheden, og med glad og roligt Hjerte i fuld Tillid kan kalde Gud sin kjære Fader. Paa dette maa han være vis, saa at ikke engang hans eget Liv er ham saa vist, saa at han før vilde lide alslags Død, ja endog Helvedes Kval, før han lod sig det betage og vilde tvivle derpaa. Thi det var at gaa Christi rigelige Gjerning og Lidelse

for nær, om vi ikke troede, at han derved overflødigen havde forhvervet os alt dette, eller om vi ikke lode hans store Gjerning og Lidelse drive og styrke os til saadan Fortrøstning ligesaa mægtigt som Synd eller Anfegtelse afskrækker os derfra eller bringer os til at bæve.

Her maa vel være en Kamp, idet Menneskets synes at fornemme og er bekymret for, at det ikke er Barn, idet det tykkes at føle og fornemmer ogsaa Gud som en vred, streng Dommer over sig ligesom det vederfores Job og mange Flere. Men i Kampen maa denne barnlige Fortrøstning tilslut faa Overhaand, hvad enten det sittrer eller bæver — ellers er Alt forloret.

Naar nu Cain hører det, saa vil han korse sig med Hænder og Fødder og for bare Ydmyghed sige: Aa Gud bevare mig for det gruelige Kjætteri og denne Formastelighed! Skulde jeg arme Synder være saa hoffærdig at sige: Jeg er Guds Barn? Nei, nei, jeg vil være ydmyg og bekjende mig som en arm Synder 2c. Lad saadanne Folk fare, og vogt dig for dem som for den christelige Troesog din Saligheds største Fiender. Vi vide ogsaa vel, at vi ere arme Syndere; men her gjælder det ikke at se paa, hvad vi ere og gjøre, men paa, hvad Christus er og har gjort og endnu gjør for os. Vi tale ikke om vor Natur, men om Guds Naade, der, som Ps. 103, 11. siger, er saa meget mere end vi, **som Himmelen er høiere end Jorden og som Osten er langt fra Vesten.** Tykkes det dig at være stort, du er et Guds Barn, Kjære, saa lad det dig heller ikke tykkes lidet, at Guds Søn er kommen, født af en Kvinde, født under Loven, paa det at du skulde blive et saadant Barn.

Hvad Gud gjør, er Altsammen stort; derfor virker det ogsaa stor Glæde og Frimodighed, uforfærdede Aander, som frygte for Intet og formaa Alt. Men hvad Cain har og gjør, er smaat og usselt og virker idel forsagte og ængstelige Hjerter, som ikke duge til Noget, hverken til at lide eller handle, ere bange for ethvert Blad, som rører sig saaledes som Moses siger 3 Mos. 26, 36. Derfor hold fast ved denne Text. Aandens Raaben i Hjertet maa du føle; thi det er jo dit Hjertes Raaben, skulde du da ikke føle det?

Derhos bruger St. Paulus Ordet **raaber,** da han dog kunde have sagt: Aanden hvisker, taler eller synger. Men det er noget mere end alt dette: Anden raaber og skriger af al Magt, med det hele, fulde Hjerte, saa det ganske lever og rører sig i saadan Tillid, saaledes som han ogsaa siger Rom. 8, 26.: **Aanden selv træder frem for os med uudsigelige Sukke.** Og Rom. 8, 16.: **Den samme Aand vidner med vor Aand, at vi ere Guds Børn.** Hvorledes skulde da ikke vort Hjerte føle dette Raab, dette Suk og dette Vidnesbyrd?

O, hertil ere Anfegtelser og Lidelser herlige Midler, de skynde til saadan Raaben og opvække Aanden. Men vi frygte og fly for Korset; derfor føle vi aldrig Aanden, men forblive Cainiter. Føler du nu ikke denne Raaben, saa slaa dig ikke til Ro, men tænk derpaa og beed, indtil Gud bønhører dig; thi du er Cain, og det staar ikke vel til med dig. Dog skal du ikke begjere, at saadan Raaben maa lyde i dig udelukkende og ublandet; der maa ogsaa nu og da lade sig høre et Mordskrig ved Siden af, som kan drive dig til denne Raaben og øve dig deri. Saaledes er det gaaet alle Andre. Din Synd vil ogsaa skrige, det er, foraarsage en stærk Angst i din Samvittighed. Men Christi Aand skal og maa overdøve Skriget, det er, gjøre Tilliden stærkere end din Angst, saaledes som St. Johannes siger 1 Joh. 3, 19 flgg.: **Paa dette kjende vi, at vi ere af Sandheden, og da kunne vi stille vore Hjerter tilfreds for hans Aasyn; thi om end Hjertet fordømmer os, da er Gud større**

end vort Hjerte og kjender alle Ting. I Elskelige! dersom vort Hjerte ikke fordømmer os, have vi Frimodighed til Gud; og hvad vi bede om, det skulle vi annamme af ham.

Saa er nu denne Aandens Raaben intet Andet end en mægtig, stærk urokkelig og uindskrænket Fortrøstning til Gud som til en kjær Fader fra os som hans kjære Børn. Og her seer du, hvor høit et christeligt Liv staar over Naturen. Thi Naturen formaar ikke saaledes at fortrøste sig til og raabe paa Gud. Den frygter kun og raaber idel Mordskrig over sig selv og siger: O ve! o ve! du strenge, uudholdelige Dommer! Ligesom Cain skreg til Gud 1 Mos. 4, 13.: **Min Misgjerning er større, end at den kan tilgives mig. Se, du har drevet mig idag fra at være paa Jordens Kreds, og jeg maa skjule mig for dit Ansigt; og jeg bliver ustadig og flygtig paa Jorden, og det vil ske, hvo mig finder, slaar mig ihjel** ꝛc. Saadan Raaben er og maa der være ogsaa hos alle cainitiske Hellige. Hvorfor? Fordi de se paa sig selv og paa sine Gjerninger, ikke paa Guds Søn, hvorledes han er sendt, født af en Kvinde, født under Loven. De tro heller ikke, at han har gjort det for dem, de bryde sig heller ikke noget derom, arbeide kun paa med sine egne Gjerninger at hjælpe sig selv og erholde Guds Naade. Ja efterdi de forfølge denne Tro og spotte og fordømme den som Kjætteri og Formastelighed, saa gjøre de netop som deres Fader Cain imod sin Broder Abel, og døde dermed i sig selv ogsaa sin Broder Christus. Saa hører da hans uskyldige Blod ikke op at raabe imod dem til Himlen, saaledes som Abels Blod gjorde over Cain. Saa spørger da Gud efter denne Abel og fordrer ham af Enhver. Hvor er Christus, din Broder? Saa svarer da den affindige Cain frækt og vil ikke vide af ham, sigende: **Jeg veed ikke; mon jeg være min Broders Vogter?** Det er just det Samme som: Skal jeg være saa formastelig at anse mig for from og Hellig og et Guds Barn alene formedels Christus? Nei, nei, jeg vil lægge vind paa gode Gjerninger, indtil jeg ogsaa selv, uden ham, er from. Se saaledes bliver Abels Blod ved at raabe over Cain, og Christi Blod at raabe over alle Vantroe, og det raaber efter idel Hevn og Vrede. Men over de Troende raaber det idel Naade og Forsoning ved hans Aand.

Apostelen sætter et hebraiskt og et græskt Ord sammen: **Abba pater!** — **Abba** er hebraisk og betyder en Fader. Deraf er det kommen, at nogle Klosterprælater kaldes Abbeder. Thi før i Tiden kaldte Eremiterne i Ørkenen deres Øverster abba pater, saa at det er gaaet over baade i Latin og i vort Sprog. Saa er nu abba pater saa meget som Fader, Fader! eller paa godt Norsk: Min Fader, min Fader! eller: Kjære Fader, kjære Fader! Men hvi fordobler han Aandens Ord og Raab? Jeg vil tillade mig at fremsætte min Formening: **Først** for at vise dette Raabs Inderlighed og Styrke. Thi den, som raaber meget alvorligt, han gjentager et Ord og Skrig mange Gange. Saaledes maa ogsaa denne Hjertets Raaben og Fortrøstning være stærk og høi, saa at den ikke lader sig neddæmpe af Synden og vort Cainsraab. For det **Andet** er det Skriftens Viis at bruge saadanne dobbelte Ord eller Udtryk for derved at tilkjendegive Nogets Vished og Sikkerhed, saaledes som Joseph siger til Kong Pharao 1 Mos. 41, 32., at Gud derved, at Pharao drømte tvende Gange, betegnede, at det var vist og visselig skulde ske saaledes, som Ordene lød. Saaledes raaber ogsaa her Aanden tvende Gange Fader, at det maa være vist og sikkert hos os, at Gud er og vil være vor Fader, paa det at denne Fortrøstning ikke alene skal være stor, men ogsaa vis. For det **Tredie** skal den ogsaa vedblive at være

det bestandig; thi det første Abba betegner en Begyndelse til denne Fortrøstning. Men derover vil der reise sig en stor Strid, og Djævelen vil uden Afladelse anfegte den. Derfor er det nødvendigt, at vi holde ved og føie det andet, pater, dertil, det er, ikke høre op med, saaledes som vi have begyndt at raabe, men raabe idelig og altid. Deraf fremgaar da en Erfaring i saadan Tillid, som allermest gjør os sikkre og visse i vor Sag. Dette har St. Paulus maaske ogsaa meent, naar han har sat Abba, det hebraiske, ubekjendte, fremmede Ord først, og efterpaa pater, det græske, bekjendte, indenlandske Ord — eftersom han skriver paa Græsk og prædiker for Grækere — for at han kan betegne, hvorledes Begyndelsen til denne Fortrøstning er uvant og fremmed for Mennesket, men naar det har drevet derpaa og øvet sig vel, da bliver den vel bekjendt, og ligesom om den var dets Natur, og som om Mennesket var bleven Guds Fortrolige.

Saa at du ikke længer er Træl, men Søn; men er du Søn, da er du ogsaa Guds Arving formedelst Christum.

Ikke længer, siger han, det er, efter Christi Komme og Erkjendelse er du ingen Træl mere. Thi, som sagt er, Barn og Træl kunne ikke bestaa med hinanden, dertil ere de af altfor ulige Gemyt: Barnet er villigt og frit, Trællen vrangvillig og tvungen; Barnet vandrer i Troen, Trællen i Gjerningerne. Saa se vi her atter, at Ingen ved Gjerninger kan fortjene den mindste Salighed for Gud, men det maa Altsammen være opnaaet og besiddet iforveien før Gjerningerne, at Gjerningerne derefter kunne ske frit, for Intet, Gud til Ære og Næsten til Gavn, uden Frygt for Straf, uden Attraa efter Belønning. Det følger af disse Ord: **Er du Søn, da er du ogsaa Guds Arving.**

Nu er der tilstrækkelig talt om, at alene Troen gjør os til Børn, og det før og uden alle Gjerninger. Men gjør den os til Børn, saa gjør den os ogsaa til Arvinger, thi Barnet er Arving. Naar nu Arven allerede er der, hvorledes kan man da falde paa først at ville erhverve den ved Gjerninger? Det rimer sig ikke med hinanden, at Arven skal være tilstede iforveien, skjenket af lutter Naade, og dog endnu først maatte søges og vindes ved Gjerning og Fortjeneste, som om den ikke var skjenket. Men Arven er jo her intet Andet end den evige Salighed.

Se, saaledes er det, som jeg ofte har sagt: En Christen besidder allerede ved sin Daab og Tro alle Ting, og det skjenkes ham Alt paa een Gang, kun at han ikke seer det utilhyllet, men det bevares for ham i Troen for dette Livs Skyld, som ikke kunne taale saadanne Guders Aabenbarelse. Saaledes siger St. Paulus Rom. 8, 24.: **Vi ere frelste i Haabet og se det endnu ikke, men forvente det.** Ligesaa St. Petrus i 1 Pet. 1, 4.: **Eders Salighed er bevaret i Himlene til Eder og rede til at aabenbares i den sidste Tid.** Derfor skal en Christens Gjerninger ikke gaa ud paa nogen Fortjeneste, saaledes som en Træls, men paa Andres Nytte og Tarv. Han skal jo ikke leve og virke her paa Jorden for sig selv, men kun for sin Næste; derved lever og virker han ganske vist ogsaa til Guds Ære; thi han har ved sin Tro allerede Nok for sig selv og er rig og salig.

Men han føier til: **formedelst Christum**, at ikke nogen skal mene, at denne Arv er os skjenket uden al Fortjeneste og uden at have kostet Noget. Thi om den end ikke har kostet os Noget, og ufortjent er os skjenket, saa har den dog kostet Christus Meget, som for dens Skyld i vort Sted er sat under Loven, forat han skulde erhverve og fortjene alt dette for dem som vilde tro paa ham. Det er dermed, som naar vi gjøre

vor Næste en Velgjerning. Den koster ham Intet, han fortjener den heller ikke; dog koster den os vor Jdræt og vort Gods, som vi frit og af lutter Godhed lade komme ham tilgode, ligesom Christus har ladet og endnu lader komme os tilgode, hvad han er og har.

Det kunde nu ogsaa vække Forundring hos den Enfoldige, naar Paulus saaledes Jalmindelighed siger: **Du er ikke længer Træl, men Søn,** som om der var ingen Træller længer, men idel Børn, — da der dog ere saa Faa, som tro paa Christus og blive Børn, og Verden er og bliver fuld af Trælle og Cainiter. Men han siger det for Lærens Skyld, som vilde han sige: Før Christus kom, og Evangeliet blev prædiket, ved hvilket vi blive Børn, da blev alene Loven prædiket, som gjør Menneskene til idel Trælle formedelst Gjerningerne. Men nu, da Troen prædikes, behøver man ikke Trællemageren, Loven, nu blive Alle fromme og salige ved Troen uden Gjerninger, som tilforn ved Loven og Gjerningerne kun bleve Cainiter og Trælle. Derfor vil det sige saameget som, at der nu ikke skal prædikes nogen Trællelære, og at man ikke bør omgaaes med at gjøre nogen til Trælle, men kun til Børn, det er: Troen og Evangeliet skulle være vor eneste Prædiken, vor eneste Lærdom. Troen bringer Aanden og lærer at fortrøste sig paa Gud og kun at tjene Næsten. Dermed er den hele Lov opfyldt.

Og hermed kalder han Galaterne bort fra de Lærere, som atter ville føre dem tilbage til Loven og Gjerningerne, saaledes som ogsaa Paven nu og i lang Tid ved sine affindige Love formedelst Biskoper og Præster og Munke har forført os og tilintetgjort den christelige Tro, saaledes som da Skriften har forudforkyndt om denne Antichrist. Derfor vogt dig for ham og alle hans Tilhængere, for alle hans geistlige Stænder, som for Lucifers egne Tjenere og Apostler, saafremt du vil blive salig.

Søndag imellem Juul og Nytaar.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 2, 33-40.

Og Joseph og hans Moder forundrede sig over de Ting, som bleve sagte om ham. Og Simeon velsignede dem og sagde til hans Moder Maria: Se, denne er sat mange i Israel til Fald og til Opreisning og til et Tegn, som imodsiges — ogsaa din egen Sjæl skal et Sværd gjennemtrænge —, saaat mange Hjerters Tanker skulle aabenbares.

Og der var en Prophetinde, Anna, Phanuels Datter, af Assers Stamme, hun var meget gammel og havde levet syv Aar med sin Mand efter sin Jomfrustand, og hun var nu en Enke ved fire og firesindstyve Aar, som ikke veg fra Templet, tjenende Gud med Fasten og Beden Nat og Dag. Og hun traadte til i den samme Stund og iligemaade prisede Herren og talede om ham til Alle, som forventede Forløsning i Jerusalem.

Og der de havde fuldkommet alle Ting efter Herrens Lov, droge de til Galilæa igjen, til deres Stad Nazareth. Men Barnet voxte og blev stærkt i Aanden, fuldt af Visdom, og Guds Naade var over ham.

Det ser ret ud til, at den forangaaende Epistel af lutter Uforstand er anordnet paa denne Søndag, at nemlig den, som har anordnet det, har ment, at eftersom den taler om en ung Arving, som er en Herre til alt Godset, saa skal det være talt om

det lille Barn Christus, ligesom da ogsaa mange andre Epistler og Evangelier af en lignende Uforstand ere anordnede paa mindre passende Dage. Dog det kommer ikke an paa Ordningen, det er lige meget, hvad der prædikes til enhver Tid, naar kun den rette Forstaaelse bliver i sin Orden. Det, hvorom dette Evangelium beretter, er saaledes gaaet for sig paa Mariæ Renselsesdag, da de bragte Barnet i Templet, og bliver dog læst paa denne Søndag. Dette siger jeg Altsammen, forat ikke Tidsordenen skal forvirre Nogen eller hindre Nogen i Evangeliets rette Forstaaelse. Vi ville dele det i tvende Stykker og lade det første handle om Simeon, det andet om Anna. Det er et særdeles riigt Evangelium og smukt ordnet: for det Første om Manden Simeon, dernæst om Kvinden Anna, begge gamle og hellige.

Den første Deel, om Simeon.

Og Joseph og hans Moder forundrede sig over de Ting, som bleve sagte om ham.

Hvilke ere de forunderlige Ting, og hvem var det, som sagde dem om ham? Det er ganske vist de Ting, som St. Simeon har sagt kort iforveien, idet han i Templet tog Barnet Jesus paa sine Arme og sagde: **Herre! nu lader du din Tjener fare i Fred, ligesom du har sagt, thi mine Øine have seet din Frelse, hvilken du beredte for alle Folks Aasyn, et Lys til at oplyse Hedningerne, og til en Herlighed for dit Folk Israel.** Over disse Ting siger Lucas, have de forundret sig, da den gamle hellige Mand stod der for dem i Templet, tog Barnet paa sine Arme og med Glæde talede saa herligt om ham, at han skulde være et Lys for al Verden, en Frelser for alle Mennesker, en Herlighed for hele Israels Folk, og at han selv holdt ham saa høit, at han nu gjerne vilde dø, da han havde seet dette Barn. Nu var det jo medrette til at forundres over, at saadanne Ting bleve offentligen udtalte af den store Mand paa det offentlige, hellige Sted, da det dog gjaldt et fattigt, foragtet lille Barn, hvis Moder var fattig og ringe, og hvis Fader Joseph heller ikke var nogen rig Mand. Hvorledes skulde et saadant lidet Barn kunne betragtes med de Tanker, at det var alle Menneskers Frelser, alle Hedningernes Lys og det hele Israels Ære og Ros? Nu, da det er erkjendt, synes det ikke længere saa forunderligt, men da endnu Intet deraf var erkjendt, saa det heel forunderligt ud, og den fattige Barndom svarede saare lidet til saadant mægtigt, stort Væsen som det, Simeon havde spaaet om ham. Men Joseph og Maria have dog troet det, derfor forundrede de sig ogsaa. Havde de ikke troet det, saa havde det været dem foragteligt og ingenlunde forunderligt, men falskt og unyttigt Snak. Derfor beviser denne Forundring en høi og stor Tro hos Joseph og Maria.

Men nu kunde Nogen ville sige: Hvorfor forundre de sig alene herover? De havde dog ogsaa iforveien af Englene hørt, at han var Christus og Frelseren, og Hyrderne talede jo ogsaa herligen om ham; saa var det jo og et Under, at Kongerne eller Magerne fra saa fjerne Lande kom med deres Offer og tilbade ham. Saa vidste Maria vel, at hun havde undfanget ham ved den Helligaand og født ham underligen, og af Engelen Gabriel havde hun hørt, at han skulde blive stor og kaldes Guds Søn. Kortsagt, det var gaaet til gjennem idel Undere ligetil denne Tid, da der ikke skeer noget Under, men alene de Ting forudforkyndes og siges, som endnu ikke vare skeede med ham eller seede hos ham. — Jeg mener, at man her ikke maa gaa for høit eller søge for fjernt. Evangelisten negter ikke, at de ogsaa tilforn have forundret sig; men i al Enfoldighed vil han her beskrive,

hvorledes de have forholdt sig, da St. Simeon talede saa herligt om Barnet; som vilde han sige: Da Simeon talede saa store Ting om Barnet, foragtede dets Forældre det ikke, men troede fast derpaa. Derfor stode de der, hørte paa ham og forundrede sig over den samme Tale; hvad Andet kunde de vel gjøre i den Anledning? Dermed er ikke negtet, at de tilforn have forundret sig ligesaa meget, ja endog mere.

Men hvad den aandelige Betydning af denne Forundring er, bliver senere at undersøge; nu holde vi os til Skriftens ligefremme Mening. Den skal tjene til vor Troes Opmuntring, at vi ogsaa skulle lære, hvorledes Guds Gjerninger med os ere saa forunderlige, at Begyndelse og Ende se aldeles forskjellige ud. Begyndelsen er Ingenting, Enden er Alting, ligesom Christusbarnet her var som Intet at se til og dog tilsidst er bleven alle Folks Frelser og Lys. Havde Joseph og Maria skullet dømme efter den udvortes Anseelse, saa havde de ikke agtet Christus for Andet end et fattigt lidet Barn. Men nu lade de den udvortes Anseelse fare og hænge ved Simeons Ord med en fast Tro; derfor forundre de sig over hans Tale. Saaledes maa ogsaa vi lade alle vore Sandsers Fornemmelser fare med Hensyn til Guds Gjerninger og kun hænge ved hans Ord, paa det at vore Øine eller Sandser ikke skal forarge os.

At de have forundret sig over denne Simeons Tale, det er ogsaa fortalt i den Hensigt at tilkjendegive, hvorledes Guds Ord aldrig gaar af og prædikes uden Frugt, saaledes som han siger Es. 55, 11.: **Mit Ord, som skal udgaa af min Mund** (det er, af Guds Sendebuds Mund), **det skal ikke komme tomt igjen til mig; men det skal gjøre det, mig behager, og det skal lykkes for det, til hvilket jeg sender det.** Saa vil nu Evangelisten sige: Simeon holder en hjertelig skjøn Tale og prædiker det rene Evangelium og Guds Ord. Thi hvad er Evangeliet Andet end en Prædiken om Christus, hvorledes han er al Verdens Frelser, Lys og Ære, ved hvilken Prædiken Hjertet bliver glad og af Glæde ogsaa forundrer sig over saadan stor Naade og Trøst, saasnart det tror derpaa. Men hvor skjøn og underbar trøstelig Talen var, saa var der dog Faa af dem, som troede den, ja de have foragtet det som en Daarlighed; de gik og stode i Templet, En bad, en Anden gjorde noget Andet, men de gave slet ikke Agt paa disse Simeons Ord. Dog efterdi Guds Ord maa bringe Frugt, saa har der dog været en Del af dem, som annammede det med Glæde og Forundring, nemlig Joseph og Maria. Og her revser Evangelisten paa en skjult Maade Jødernes Vantro, idet der har været Mange af dem tilstede — thi det er gaaet for sig offentligen i Templet —, og dog har Ingen villet tro, de have Alle taget Forargelse af Jesu Barndom. Saaledes lære vi her, at vi gjerne skulle høre Guds Ord, thi det gaar ikke af uden Frugt.

Den aandelige Udlæggelse af Evangeliet om Simeon.

Heraf følger nu den aandelige Betydning af denne Josephs og Marias Forundring. Templet er en Guds Bolig; derfor betegner det alle Steder, hvor Gud er, derfor betegner det ogsaa den hellige Skrift, hvori man finder Gud som paa hans rette Sted. At bringe Christus til Templet er ikke Andet, end hvad der tales om, at man gjorde Ap. Gj. 17., hvor de, da de havde annammet Evangeliet med al Redebonhed, gik dermed til Skrifterne og ransagede dagligen, om disse Ting havde sig saaledes. Nu er i dette Tempel Simeon; han staar istedetfor alle Propheter, som vare fulde af den Helligaand, saaledes som Lucas siger om Simeon, og som have talt og skrevet af den Helligaand og ventet paa den

tilkommende Christus ligesom Simeon; de have heller ikke ophørt eller endt, indtil Christus kom, saaledes som St. Petrus siger Ap. G. 3., at alle Propheter have forudforkyndt Christi Tider. Og Christus selv siger Matth. 11., at Propheterne og Loven have varet indtil Johannes, det er, til Christi Daab, da han begyndte at være en Frelser og et Lys for al Verden. Dette er betegnet derved, at Simeon ikke skulde dø, førend han havde seet Christus. Derfor hedder han ogsaa **Simeon**, det er en **Hørende.** Propheterne have nemlig kun **hørt** om Christus, som om den, der endnu var bag dem og skulle komme efter dem. Derfor have de havt ham og hørt om ham som tilkommende. Naar man nu saaledes kommer med Christus og Evangeliet i Templet og betragter Skriften, saa fremstille sig først Propheternes Udsagn ret hjertelige ligeover for ham, tage ham i sine Arme og udsige Alle med stor Glæde, at han er Manden, han, han er det, som vi have talt om; nu har vor Tale naaet sit Maal med Fred og Glæde. Og da begynde de ret og give det allerskjønneste Vidnesbyrd om, hvorledes denne Christus er Israels Frelser, Lys, Trøst og Ære, og om alt det, som Simeon her siger og forkynder. Derom taler St. Paulus Rom. 1., naar han siger, at Gud **forud har forjættet Evangeliet ved sine Propheter i de hellige Skrifter.** Han udlægger her, hvad Simeon og Templet er. Ligesaa siger Christus Joh. 5.: **Ransager Skrifterne; thi de samme ere de, som vidne om mig.** Ligesaa: **Dersom I troede Moses, troede I vel mig; thi han har skrevet om mig.**

Dette skulde godtgjøres ved Exempler, men det vilde blive for vidtløftigt. Ovenfor, paa første Juledag, i den tredie Epistel og det tredie Evangelium, have vi seet Exempler paa, hvorledes Apostlerne af den hellige Skrift øse saa skjønne og træffende Vidnesbyrd. Ligesaa have vi i det første Juledagsevangelium ogsaa talt derom i Anledning af de Klude, hvori det lille Barn var indsvøbt. For denne Gang være det nok med Mose Udsagn 5 Mos. 18, 15., som Apostlerne indføre Ap. Gj. 7. og 13. og mange andre Steder, hvor han siger: **En Prophet midt udaf dig, af dine Brødre, ligesom mig, skal Herren din Gud opreise dig; ham skulle I høre.** Her slutter Moses Folkets Høren og sin Læren aabenbart med denne Prophet Christus, idet de senere hen skulde høre ham, og det er et Vidnesbyrd om, at Christus skulde være et Lys og en Frelser efter Moses og uden tvivl bedre end Moses; ellers vilde Moses ikke lade sin Læren og Føren være tilende og bringes til Taushed med denne Prophet, men ogsaa udstrakt den ved Siden af ham til den kommende Tid. Ligesaa siger ogsaa Esaias 28, 16.: **Se, jeg lægger til Grundvold i Zion en Steen, en prøvet Steen, en kostelig Hjørnesteen, som er vel grundet; hvo, som tror, skal ikke forskrækkes.** Se, disse og lignende Sprog, hvor net og passende de stemme med Evangeliet, de udsige om Christus netop, hvad Apostlerne have prædiket om ham, og saaledes gjør fremdeles hele den hellige Skrift. Derfor maatte denne Simeon være en gammel Mand, at han kunde være et fuldkomment og passende Billede paa de gamle Propheter. Og han tager ikke Barnet i Hænderne eller i Skjødet, men **paa sine Arme.** Ihvorvel dette har en dybere Betydning, saa er det os for Øieblikket nok, at Skriftens Prophetier og Sprog ligesom frembære Christus og tilbyde ham Enhver, saaledes som man gjør med det, som man bærer paa sine Arme, ikke beholde ham for sig selv. Derom siger St. Paulus Rom. 4. og 15., at det er Altsammen skrevet ikke for deres, men for vor Skyld. Og 1. Pet. 1, 2. hedder det, at Propheterne ikke tjente sig selv, men os i det, som vi have hørt om Christus. Derfor har Lucas ikke

ligefrem villet sige, at de forundrede sig over, hvad **Simeon** havde sagt, men han siger: **over de Ting, som bleve sagte om Barnet.** Han fortier Simeons Navn og har med Flid villet drage vor Opmærksomhed bort fra Simeon hen paa denne aandelige Betydning, at vi derved skulde forstaa Skriftens Udsagn.

Det er alene **hans Fader og Moder**, som forundre sig. Her har Evangelisten atter sat os et Mærke, idet han fortier Josephs og Marias Navne og blot kalder dem **Fader og Moder***) for at lede os ind paa den aandelige Betydning. Hvem er nu Christi aandelige Fader og Moder? Han omtaler selv, hvem der er hans aandelige Moder, Marc. 3., 35. og Luc. 8, 21.: **Hvo, som gjør Guds Villie, denne er min Broder og min Søster og min Moder.** St. Paulus kalder sig selv en **Fader** 1 Cor. 4, 15.: **Thi om I end havde titusinde Læremestere i Christo, have I dog ikke mange Fædre; thi jeg avlede Eder i Christo Jesu ved Evangelium.** Saa er det nu klart, at den christelige Kirke, det er alle troende Mennesker, er Christi aandelige Moder, og alle Apostler og Lærere iblandt Folket ere hans aandelige Fader, og saa ofte et Menneske fra Nyt af bliver en Troende, saa ofte bliver Christus født af dem. Disse er det, som forundre sig over Propheternes Udsagn, at de saa smukt og stærkt pege hen paa Christus, saa herligen tale om ham, saa mesterligen bevidne det hele Evangelium, saa at der ingen større Lyst og Glæde gives i dette Liv end at se og erfare Saadant i Skriften.

Men de Andre, den store Hob af Vantroe, foragte denne Simeon, spotte ham derhos og fordreie ham som en Daare hans Ord, drive i Templet deres Abespil og frække Uvæsen, ja sætte Afguder og Altere fra Damascus deri, saaledes som Komg Achas gjorde. Det er alle de, som drive deres frække Spil med Skriften, skjænde den, tolke den efter sin menneskelige Forstand og føre den blinde Fornuft ind deri, gjøre Gjerningslære og Menneskebud deraf; tilsidst vandhellige og forvanske de den aldeles og drive allehaande Synd og Skam dermed, saaledes som Paven gjør og har gjort ved sine Decretaler, og hans Høiskoler ved sin Aristoteles. Imidlertid vise de sig andægtige, indvie og frede en Mængde Træ- og Steenkirker, Kapeller og Altere, fortørnes ogsaa paa Tyrken, at han skjænder og ødelægger saadanne Kirker, mene, at Gud ovenikjøbet skal belønne dem for, at de titusinde Gange værre skjænde og ødelægge hans allerkjæreste Tempel, som er usigeligt bedre og evigt. Det er et blindt, afsindigt Folk, plumper ned, den ene Blinde efter den Anden. i den evige Afgrund.

Det kunde maaske vække Forundring hos en eller anden Enfoldig, at Lucas kalder Joseph Christi Fader og ikke tager Hensyn til Marias Jomfrustand. Men han har talt saaledes iovereensstemmelse med den Maade, hvorpaa de ialmindelighed betragtedes og benævnedes af Folk, og efter Lovens Sædvane, som ogsaa kalder en Stedfader Fader, saaledes som det da ogsaa er Skik og Brug overalt. Han kaldes saameget mere medrette hans Fader, som han var hans Moders eneste trolovede Mand og Brudgom. Men at han ikke har undgaaet at tale saaledes, har sin tilstrækkelige Grund deri, at han iforveien klarligen har bevidnet hendes Jomfrustand, saa at han vel maatte tænke, at Ingen ved Joseph kunde forstaa Christi legemlige Fader. Derfor, ligesom det paa Grund af det Forudskikkede har været uden al Fare, saa har han ogsaa skrevet det uden al Sky, thi hans foregaaende Text beviser overflødigt nok, at Maria var hans legemlige Moder,

*) Luther har i sin Bibeloversættelse til det 33te Vers fulgt en anden Læsemaade i Grundteksten, hvorefter Verset begynder saaledes: Og hans Fader og hans Moder forundrede sig osv. Overs. Anm.

og Joseph den, som var ham i Faders Sted, og at saaledes begge Dele er sandt, at han havde Fader og Moder.

Og Simeon velsignede dem.

Denne Velsignelse har ikke været Andet end, at han har ønsket dem Lykke og Held, Ære og alt Godt. Han har tillige ikke blot velsignet Barnet, siger Lucas, men dem Allesammen, Barn, Fader og Moder. Denne Velsignelse synes at være en simpel, ringe Ting; thi det er jo ganske almindeligt, at Folk ønske hverandre Lykke og Velsignelse. Men at velsigne Christus og hans Forældre er ret en høi og sælsom Gjerning, og det af den Grund, at Christus og Natur ere hinanden ganske modsatte. Han fordømmer Alt, hvad Verden udvælger, giver Kors og al Trængsel, borttager al Vellyst, Gods og Ære i denne Verden, lærer, at det Altsammen er Daarskab og Ondt, hvad Menneskene omgaaes med. Se, det vil og kan nu Ingen taale af ham. Derfor begynder man at forbande, bespotte og forfølge Christus og Alle, som høre ham til. Der ere ganske faa Simeoner, som velsigne ham, men al Verden er fuld af dem, som forbande ham og ønske ham alt Ondt, al Skam og Ulykke. Thi hvo, som ikke har det Sind, at han villig foragter alle Ting og er rede til at lide, hvad det skal være, han vil ikke længe velsigne og love Christus, men snart forarges paa ham.

Nogle ere der vel, som love og velsigne ham, fordi han gjør, hvad de ønske, og lader dem være, hvad de ville. Men da er han ikke Christus, gjør heller ikke Christi Gjerninger med dem, men han er, hvad de ere og ville. Men naar han begynder at være Christus med dem, at de skulle lade sine Gjerninger fare, og at han alene skal være i dem, da er der idel Flugt, Bespottelse og Forbandelse. Nogle af disses Ligemænd mene, at om de ligesom Simeon saa Barnet Christus med dets Moder nærværende, saa vilde de ogsaa gladelig velsigne ham. Men de lyve; de havde tilvisse ladet sig afholde derfra ved hans Barnekaar og Fattigdom og hans foragtelige Skikkelse. Det bevise de derved, at de ikke bekymre sig om, men hade og forfølge saadan Fattigdom og ringe Skikkelse hos Christi Lemmer, hvoriblandt de dog endnu dagligen kunde finde Hovedet Christus. Derfor, som de nu fly og hade Korset og den foragtelige Skikkelse, saaledes gjorde de tilvisse ogsaa, om han endnu den Dag idag laa for deres Øine. Hvorfor bevise de ikke de Fattige saadan Ære? Hvorfor ære de ikke Sandheden?

Men Simeon var ikke saaledes sindet, han forarges ikke over hans Skikkelse, ja han bekjender, at han er et Modsigelsens Tegn, og lader sig det vel behage, at Christus forkaster al Høiheds Skikkelse og fremtræder i Korsets Skikkelse. Derhos velsigner han ikke blot ham, men ogsaa hans Lemmer, hans Moder og Fader.

Derfor er Simeon, som en Korsets Prædiker og Elsker og en Verdens Fiende, i denne Velsignelse et stort og høit Exempel paa det at love og ære Christus i hans foragtede, forbandede og forkastede Skikkelse, som han dengang havde i egen Person og endnu har i sine Lemmer, som for hans Skyld lide Armod, Forsmædelse, Død og alskens Forbandelse, uden at Nogen staar dem bi, tager sig af dem eller velsigner dem. Derimod ved Bøn og Faste, Stiftelser og gode Gjerninger ville deres Fiender være fromme Folk og gode Christne.

Udlæggelse af Velsignelsen over Christi Fader og Moder.

Her skinner nu ogsaa igjennem den aandelige Betydning heraf, at nemlig den aandelige Christus, hans aandelige Fader og Moder, det er den christelige Kirke med Apostlerne og deres Efterfølgere, paa Jorden ere underkastede alskens Forbandelse og,

som St. Paulus siger 1 Cor. 4, 13., ere **som Udskud i Verden, Alles Skoviſk.** Derfor trænge de vel til at modtage sin Velsignelse og Trøst andetsteds fra, fra Simeon i Templet, det er, fra Propheterne i den hellige Skrift. Derom siger St. Paulus Rom. 15, 4.: **Hvadsomhelst tilforn er skrevet, er tilforn skrevet os til Lærdom, paa det at vi skulle have Haab formedelst Taalmodigheden og Skrifternes Trøst.** Se, derfor maa en Christen ikke tænke paa eller tage sig for at ordne sine Sager saaledes, at han bliver priset og velsignet af Menneskene i Verden. Nei, det er en afgjort Sag, Skam og Forbandelse maa han vente og taale og underkaste sig den, slet ikke vente nogen Velsignelse uden af Simeon i Templet. Skriften er vor Trøst, den priser og velsigner alle dem, som af Verden blive forbandede for Christi Skyld. Derom handler den 37te Psalme heelt og holdent, ligesaa den 9de og mange andre, som alle sjunge om, hvorledes Gud forløser dem, som lide ilde af Verden. Og Moses skriver 1 Mos. 4., at Gud antog sig den fromme Abel efter hans Død saa alvorligen, at han endog uden at være bedet derom alene ved hans Blod blev bevæget til Hævn. Han gjør meget Mere for ham efter hans Død, end i hans levende Live, forat tilkjendegive, hvorledes han heller ikke kan slippe de Døde, ja de Døde mindre, end naar de leve, de som tro paa ham. Paa den anden Side, da Cain blev slagen, tier han stille og antager sig ham slet ikke.

Saadanne og lignende Sprog af Skriften ere vor Trøst og Velsignelse, saafremt vi ere Christne. Til dem maa vi holde os og dermed lade os nøie. Af dem se vi, hvor salige de ere, som lide Forbandelse, hvor usalige de, som forbande. Hine kan Gud ikke forglemme eller forlade, disse vil han ikke tænke paa eller vide af. Hvad rigere, større Trøst og Velsignelse kunne vi ønske os? Hvad er Verdens Velsignelse og Trøst imod denne Simeons Trøst og Velsignelse i Templet?

Og han sagde til hans Moder Maria: Se, denne er sat mange i Israel til Fald og til Opreisning og til et Tegn som imodsiges — ogsaa din egen Sjæl skal et Sverd gjennemtrænge —, saa at mange Hjerters Tanker skulle aabenbares.

Hvorfor siger han ikke dette ogsaa til Faderen, og hvorfor nævner han tillige Moderen ved hendes Navn? Han vender sig her til Naturen, nævner den naturlige Moder og ikke Faderen. Derfor har det ogsaa alene gjort Moderen ret naturligen ondt, hvad der har mødt hende med hendes naturlige Barn. Det er maaske ogsaa skeet af den Grund, at Joseph ikke skulde opleve Christi Lidelses Tid, saa at det alene gik ud over Moderen, og der tillige til al den øvrige Lidelse skulde føies dette, at hun maatte lide som en arm, forladt Enke, Christus som en arm Faderløs, hvad der er overmaade ynkværdigt, saa at ogsaa Gud selv i Skriften hjertelig antager sig Enker og Faderløse, kalder sig Enkers Dommer og Faderløses Fader. Thi Maria har gjennemgaaet alle tre Stænder, Jomfrustanden, Ægtestanden og Enkestanden, og den sidste er den elendigste, som ingen Beskyttelse eller Bistand har. En Jomfru har sine Forældre, en Hustru sin Mand, men en Enke er forladt, og i saadan elendig Stand forkynder Simeon hende saamegen Lidelse. Derved udlægger han selv for hende sin Velsignelse og giver tilkjende, hvorledes han mener det, at det nemlig er en Velsignelse for Gud, ikke for Verden; thi for Verden skal det være netop omvendt; af den skal hun ikke alene ikke blive velsignet, men ogsaa hendes Søn blive ligesom et Maal og Mærke, som Enhver sigter paa med sin Forbandelse, ligesom

alle Pile og Buer ere rettede mod Skydeskiven.

Se der, det kaldes mener jeg, at være velsignet i Templet. Det har vel været nødvendigt for hende, at hun ved aandelig og guddommelig Velsignelse blev styrket og trøstet imod saadant Skyts af tilkommende Forbandelser, efterdi hun alene har skullet bære og lide i sin Sjæl saadan vældig Storm af Forbandelse over sit Barn.

For det **Første** siger han: **Christus er sat Mange i Israel til Fald og til Opreisning.** Det er den første Trøst, som hans Moder skulde opleve og hente af ham, at Mange skulde støde sig paa ham, ogsaa i Israel, som dog var det udvalgte Folk. For menneskelige Øine er dette en saare slet Trøst, at hun skulde være Moder til den Søn, over hvem saa mange skulde forarges og falde, ogsaa i Israel.

Nogle have udlagt denne Text saaledes, at Mange have stødt sig paa Christus, og at derved deres Hovmod er saligen falden, paa det at de kunde opstaa i Ydmyghed, saaledes som St. Paulus faldt og opstod, saaledes som ogsaa de Gjerningshellige maa falde og mistrøste om sig selv og opstaa i Christus, om de ellers skulle blive salige. Det er en god Mening, men ikke fyldestgjørende paa dette Sted. Simeon taler om Christus paa den Maade, at mange Jøder skulle støde sig og forarges paa ham, hvorved de ville falde i Vantro, saaledes som det da virkelig er skeet og endnu skeer. Hvilket sørgeligt Billede! Hvilken skrækkelig Forudsigelse maa ikke dette have været at høre for denne hellige Moder! Men Aarsagen til saadant Fald er ikke Christus, men Jødernes Formastelse, og det gaar saaledes til:

Christus er kommen, for at han, som Simeon siger, skulde være et Lys og en Frelser for al Verden, og at Enhver ved Troen paa ham skulde blive retfærdig og salig. Hvor det skal ske, maa al anden Retfærdighed, som søges udenfor Christus, af egen Kraft, ved Gjerninger blive forkastet. Det kunde Jøderne ikke taale, saaledes som St. Paulus siger Rom. 10, 3.: **De kjende ikke Guds Retfærdighed** (formedelst Troen) **og tragte efter at oprette en egen Retfærdighed, underkaste sig derfor ikke den Guds Retfærdighed.** Saaledes forarges de paa Troen, falde alt dybere i Vantroen og blive saaledes forhærdede i deres egen Retfærdighed, at de paa det Allerværste forfølge alle dem, som tro. Saaledes maa ogsaa nu alle Gjerningshellige gjøre, de bygge paa sine Gjerninger, forarges paa Troen, og Christus bliver dem til saa dybt et Fald, at de brænde, forfølge og fordømme alle dem, som forkaste deres Gjerninger eller agte dem Intet værd, saaledes som vi nu se hos Pave, Biskoper, Doktorer og alle Papister. Og det gjøre de i den Mening dermed at bevise Gud en Tjeneste, at beskytte Sandheden og opretholde Christenheden, ligesom Jøderne ogsaa paastode, at de opretholdt Gudstjenesten og Mose Lov, da de dræbte og forfulgte Apostlerne og de Christne.

Derfor, ligesom Simeon her forkynder Christi Moder, at ikke det hele Israel vilde antage ham til et Lys og en Frelser, hvad han er, og at hellerikke blot nogle Faa, men at Mange skulde støde sig paa ham og falde, — saaledes maa Christi aandelige Moder, de Christnes Forsamling, ikke forundres over, at mange falske Christne, især af den papistiske geistlige Stand, ikke antage Troen; thi det er netop de Folk, som forlade sig paa Gjerningerne, søge sin egen Retfærdighed og maa og skulle forarges paa Christus og Troen paa ham og falde, som derfor ogsaa forfølge og ihjelslaa Alt, som taler eller handler dem imod. Thi Saadant er ogsaa forlængesiden forudforkyndt af den aandelige Simeon, det er Propheterne, som næsten Allesammen tale om dette Fald. Esaias siger saaledes 8, 11, flgg.:

Saa sagde Herren til mig, der han tog fat paa min Haand og underviste mig, at jeg ikke skulde vandre paa dette Folks Vei, og sagde: I skulle ikke sige: Forbund! efter alt det, som dette Folk siger: Forbund! og frygter ikke, som de frygte, og forfærdes ikke! Den Herre Zebaoth, ham skulle i hellige, og han skal være Eders Frygt, og han skal være Eders Forfærdelse. Og han skal være til en Helligdom og til en Anstødssten og til en Forargelsesklippe for de tvende Israels Huse, til en Snare og til en Strikke for Jerusalems Indbyggere. Og Mange af dem skal støde sig og falde og sønderbrydes og besnæres og fanges.

Dette Sprog og mange flere saadanne godtgjøre, at Christus maa være en Anstødssten, hvorpaa de Allerbedste og Høieste støde sig. Saaledes ogsaa Ps. 68. Dog siger Herren: **Jeg vil hente Nogle af de Fede, jeg vil føre tilbage Nogle fra Havets Dybheder.** Thi Christus er sat til en Frelser og kan ikke vige eller blive anderledes. Saa ere disse Hoffærdige ogsaa haarde og halsstarrige, ville heller ikke vige fra deres Tant, løbe saaledes med Hovedet mod Christus. Saaledes maa da den ene Part sønderbrydes og falde. Men Christus bliver og kan ikke falde, derfor maa de falde. Paa den anden Side, saa fast som han staar imod de Gjerningshellige uden at vige for dem, saa fast staar han ogsaa for alle dem, som forlade sig paa ham, saaledes som Esaias siger 28, 16.: **Se, jeg lægger til Grundvold i Zion en Steen, en prøvet Steen, en kostelig Hjørnesteen, som er vel grundet; hvo, som tror, skal ikke forskrækkes.** Og han selv siger Matth. 16, 18.: **Paa denne Klippe vil jeg bygge min Menighed og Helvedes Porte skulle ikke faa Overhaand over den.**

Som nu Faldet og Sønderbrydelsen ikke er Andet end Vantro og Fortabelse i Gjerningerne, saaledes er Opreisning og Opbyggelse paa denne Klippe intet Andet end Tro og Opgivelse af Gjerningerne. Det er nu de Troende, for dem alene og ellers Ingen er Christus sat til Opreisning. Som nu paa Christi Tider Mange i Israel ere opreiste ved ham, saaledes maa det ogsaa blive til Verdens Ende, at Ingen kan finde Opreisning ved nogen Gjerning eller nogen Menneskelærdom, men alene ved Christus, hvilket skeer formedelst Troen, som ofte er sagt, uden al Gjerning og Fortjeneste. Gjerningerne kunne først følge efter Opreisningen.

Derfor seer du, hvorledes den ganske Skrift kun driver paa Troen og forkaster Gjerningerne som uduelige til Retfærdiggjørelse og denne Opreisning, ja forargelige og hindrende den. Thi Christus vil alene være sat til Opreisning, eller han maa geraade til Fald; han lader Intet ved Siden af sig være sat til Opreisning. Er det da ikke et grueligt Væsen med Papisternes og de Geistliges Levnet! Thi de løbe jo saa fast og stærkt med Hovedet mod denne Klippe og føre en Vandel saa aldeles stridende mod christeligt Levnet, at det medrette maa kaldes Antichristens Væsen.

Om denne Opreisning taler ogsaa den aandelige Simeon til Christi aandelige Moder. Thi alle Propheter vidne for Christenheden, at alene i Christus kunne Menneskene blive bestaaende, ligesom ogsaa St. Paulus Rom. 1, og Ebr. 10. indfører Propheten Habakuks Ord (2, 4.): **Den Retfærdige af Troen skal leve.**

Saa se vi nu, hvorledes dette Fald og denne Opreisning ved Christus er ganske aandelig, og det er andre Mennesker, som falde, end de, som opreises. Faldet rammer Ingen uden idel store, høilærde, mægtige og hellige Folk, som alle staa altfor fast paa egne Been. Evangeliet viser os jo, at Christus slet ikke har nogen Tvist eller Strid med arme Synd-ere, men omgaaes med dem paa det Allervenligste. Men med Særlingene, de Skrift-

lærde og Ypperstepræsterne, kan han aldrig komme tilrette og beviser dem ingen Naade. Derfor, ligesom kun de falde, der iforveien staa, saaledes kunne de opreises, som ligge og ere faldne, det er, alle de naadehungrige, fattige Aander, som kjende sig selv, at de ere Intet, og Christus Alt.

Simeon har ogsaa mærkelig nok tilføiet det Ord **Israel**. Thi Christus er af alle Propheter kun forjættet det israelitiske Folk, ligesom det ogsaa kun er forudforkyndt, hvorledes Saamange af dette Folk skulde falde fra alene paa Grund af deres Egenretfærdighed. Dette er i Sandhed ogsaa for os Hedninger til at forskrækkes over; thi os er Intet tilsagt, men af lutter Naade, uventet og ligesom uforvarende ere vi komne til og blevne opreiste ved Christus, saaledes som St. Paulus lærer Rom. 15., og som der ovenfor er sagt i Epistelen paa anden Søndag i Advent. Derfor bør dette Fald i Israel ret gaa os til Hjerte, saaledes som Apostelen foreholder os Rom. 11., saa at vi ikke falde paa samme Maade. Ja vi ere desværre allerede værre faldne og forførte formedelst Antikchristen, Jøderne og Tyrkerne, saa at vi bære Christi Navn kun til Guds Vanære og vor Skade.

For det **Andet** siger Simeon: **Christus er sat til et Tegn, som imodsiges.** Er det dog ikke en Ynk, at Verdens Lys og Frelser skal blive modsagt, dømt og fordømt, han, som man medrette burde løbe efter og søge efter fra den ene Verdens Ende til den anden? Men heraf kan man lære, hvad Verden er, og hvad Naturen med sin frie Villie tager sig for. Djævelens Rige og Guds Fiende er den, og handler ikke alene tvertimod Guds Bud, men affindig og rasende forfølger og ihjelslaar den ogsaa den Frelser, som skal hjælpe den at holde Guds Bud. Det Ene følger nemlig af det Andet: De, som støde sig paa ham, de maa ogsaa modsige ham, ere ikke istand til at handle anderledes. Omvendt, de, som opstaa ved ham, de maa bekjende ham, tale vel om ham og prædike ham, de ere heller ikke istand til at handle anderledes. Men dem gaar Sværdet ogsaa gjennem Sjælen, som vi snart skulle høre.

Læg nu Mærke til Ordene! Han siger ikke: Denne skal imodsiges, men: Han er sat til et Maal eller Mærke, dertil, at han stedse skal modsiges, ligesom man for Skyttere stikker op et Maal eller en Skydeskive, hvorpaa alle Buer og Børser, Pile og Kugler skulle være rettede og affkydes. Saaledes er Christus Maalet, hvorpaa Enhver retter sine Skud. Al Modsigelse sigter udelukkende paa ham, og om end Modsigerne indbyrdes ere i høieste Grad uenige, saa blive de dog altid enige deri, at de modsige Christus. Det har ofte nok stadfæstet sig: da Pilatus og Herodes vare Dødsfiender, bleve de alligevel enige i Anledning af Christus og mod ham. Pharisæerne og Sadducæerne vare ogsaa overmaade fiendtligsindede mod hverandre, men imod Christus bleve de Alle enige. David maa ogsaa forundre sig over dette og siger derom Ps. 2, 1. flg.: **Hvorfor fnyse Hedningerne og ponse Folkene paa Forfængelighed? Jordens Konger fremstille sig, og Fyrsterne raadslaa tilsammen imod Herren og hans Salvede.** Ligesaa er det med alle Kjættere: hvor mangeslags og hvor modstridende de have været indbyrdes, saa stode de dog allesammen eendrægtige imod den ene christelige Kirke. Og nu ogsaa, om der end ikke er een Biskop, som er enig med en anden, ingen Stiftelse, ingen Orden, intet Kloster, som agter det andet, og der tætpaa ere saamange Sekter og Afvigelser, som der ere Hoveder, saa ere de dog Alle eensindede imod Evangeliet, ligesom Asaph. Ps. 83. skriver, at alle Folkeslag sloge sig sammen om Israels Folk, Edomiter, Ismaeliter, Moabiter, Hagarener, Gebaliter, Ammoniter, Amalechiter, Philister, samt Tyrus og Assur, hvoraf dog ikke eet var enigt

med et andet. Ondskaben og Løgnen er vel uenig med sig selv, men imod Sandheden og Retfærdigheden maa den være eendrægtig, paa det, at al Strid, al Modsigelse maa ramme dette ene Tegn og Maal. Og dertil har den god Grund, som den synes. Ethvert Parti fegter nemlig kun mod sin egen Modpart, Pilatus mod Herodes, Pharisæer mod Sadducæer, Arius mod Sabellius, Munk mod Præst, men ethvert Parti har derhos sine Tilhængere og Venner, og dets Strid og Fred er kun deelvis. Men Christus er dem heel uhøflig og ufornuftig, for ham er Herodes ikke bedre end Pilatus, Sadducæer ikke bedre end Pharisæer, han holder ikke med nogen af Parterne. Derfor, ligesom han er mod dem Alle, saaledes falde de og omvendt Allesammen an imod ham. Saa er og Sandheden imod al Løgn og Falskhed, derfor slaar ogsaa al deres Løgn sig sammen imod Sandheden og gjør den til et Maal for sin Modsigelse. Det maa Altsammen gaa saaledes til, thi Christus og Sandheden finder intet Menneske fromt og paa sin Side — som Psalmen siger: **Hvert Menneske er en Løgner** —; derfor maa han uden Forskjel revse dem Alle og forkaste hvad de have, paa det at de Allesammen maa trænge til og tørste efter hans Naade. Men det taale og ville de ikke Alle, ja kun den mindste Deel.

Saa have vi nu begge Simeoner: den legemlige Simeon forkynder den legemlige Moder, hvorledes Christus i egen Person er sat til et Tegn, som imodsiges. Derved tilkjendegiver han, hvad den aandelige Simeon, Propheterne, siger Christenheden om den christelige Tro, nemlig at den samme Tro og Evangeliet, Sandhedens levende Ord, er en Klippe, hvorover Mange falde og opreises, og endelig et Tegn, som skal imodsiges; hvorfor ogsaa Esaias 53, 1. ligesom med Forundring derom siger: Hvo troede vel vor Prædiken? Det er som om han vilde sige: Ganske Faa. Ligesaa siger han Cap. 10. og 28., at saa Mange falde over dette Ord, at neppe Bærmen og Bundfaldet af Folket bliver frelst. Der er hos Propheterne overflødigen talt om dette Fald, denne Opreisning og denne Modsigelse.

Simeon har vel iforveien sagt, at Christus er et Lys og en Frelser for al Verden, hvad Propheterne ogsaa sige. Dermed er forkyndt, hvad Christus er, og hvorledes han stiller sig ligeoverfor Verden. Men her, hvor han taler om Fald, Opreisning og Modsigelse, forkynder han, hvorledes hans Gjerning lykkes for ham og falder ud, og hvad Verden er, og hvorledes den forholder sig ligeoverfor Christus. Saa viser det sig da, at Christus vel er villig og mægtig til at være et Lys og en Frelser for al Verden; han fremstiller sig ogsaa for den rigeligen og overflødigen som saadan. Men Verden annammer ham ikke; den bliver kun værre derved, modsiger og forfølger ham derhos paa det Allerhøieste. Deraf lærer man da Verden at kjende, hvorledes den er Djævelens Rige, ikke alene fuld af Ondskab og Blindhed, men tillige en Elsker af Ondskab og Blindhed, saaledes som Christus siger Joh. 3, 19,: **Lyset er kommen til Verden, men Menneskene elskede mere Mørket end Lyset.** Se, saaledes se vi, at vor Vandel her paa Jorden er midt iblandt Djævle og Guds Fiender, saa at dette Liv medrette bør gjøre os bange.

Af dette lære vi nu og ere forvissede om, at naar mange Mennesker, især de Store, lærde og geistlige Personer, forarges over og modsige vort Ord og vor Tro, saa bør vi for vor Part være trøstige og glade. Det er et Tegn paa, at vort Ord og vor Tro er ret, og at det gaar os saaledes, som her Simeon og alle Propheter derom have sagt. Der maa blive Anstød, Fald, Opreisning og Modsigelse — Andet bliver der ikke af. Hvo, som vil have det anderledes, han maa søge sig en

anden Christus. Denne Christus er sat til Fald og Opreisning for Mange i Israel og til et Tegn, som imodsiges. Saa maa det ogsaa med ethvert af hans Lemmer, med enhver Christen, for hans Ords og Troes Skyld forholde sig paa samme Maade. Det hedder overalt **antilegumenos, modsagt.** Man maa fordømme hans Mening og Tro, ja forbande den som det værste Kjætteri, Vildfarelse og Daarskab. Skeer det, saa er det i sin Orden; skeer det ikke, saa findes der hverken Christus eller hans Moder eller Simeon eller Propheterne eller Troen eller Evangeliet eller rette Christne der.

Hvad vil nu Modsigelse sige Andet end, at man ikke blot fornegter, men tillige bespotter, fordømmer, forbander og med al Skam og Forsmædelse forfølger denne Tro som det værste Kjætteri? Men endnu en Trøst giver dette Ord. Han siger, at han er et Tegn eller Maal, som imodsiges, men ikke, at det bliver omstødt eller tilintetgjort. Al Verden kan fordømme min Tro og mine Ord, udskrige det for Kjætteri og fremstille og fordreie det paa det Allerforsmædeligste. Men ham maa den lade blive for mig, ham kan den ikke fratage mig. Den bringer det ikke videre med al sin Støi og Rasen, end at den kun modsiger, og at jeg maa være den til Maal og Mærke. Alligevel falder den, og jeg staar.

Lad dem **sige** imod, saameget de ville, Gud **staar** imod og strider med sine Gjerninger imod deres Ord — vi ville se, hvem der her skal ligge under. Her ere Gjerninger, og det Guds Gjerninger, som sætte Tegnet, det er, gjøre det fast og stærkt, paa en god Grundvold. Det er idel Maal sat af Gud; hvem vil omstøde det? Men hist er ikke Andet end flyvende Ord og et afmægtigt Mundsveir. Fluerne surre stærkt nok med sine Vinger og skjærpe sin Snabel: de udrette dog ikke Andet end at tilrakke Væggen, de lade den nok staa.

Deraf følger, at Pavens, Biskopernes, Stiftelsernes, Klostrenes og Høiskolernes Lære og Tro er idet verslige og djævelske Ting; thi der er der intet Fald, ingen Modsigelse — de taale det heller ikke —, men idel Ære, Magt, Rigdom, Fred og Lyst, og de ere vor Herre Guds rette Mæskeso i hans Svinesti. Det skulde da være, at En og Anden iblandt dem ved aandelige Anfegtelser fra Djævelen blev martret til Troen og Haabet, saaledes som man da ogsaa finder Nogle. Thi hvor Christus er og hans Tro, der maa der være Modsigelse, ellers er der aldrig nogen Christus. Gjøre Menneskene det ikke aabenbart, saa maa Djævelen gjøre det hemmeligt og da er det ganske svære Anfegtelser af Vantro, Fortvivlelse og Gudsbespottelse. Disse maa blive opholdte, men den anden Hob gaar hen uden Christus, uden Maria, uden Simeon, uden al Sandhed, holde dog imidlertid mange Messer, synge høit og lavt, bære Kronragning og geistlige Klæder og ere Salomos Aber og jødiske Katte. Ja, saasom de ikke kunne taale at modsiges, ei heller ere værdige dertil, og hverken have eller gjøre Noget, hvorfor de kunne modsiges, saa fare de løs og blive selv Modsigere; hvad skulde de ellers gjøre? Det er en Gjerning, som tilhører dem: at fordømme, forbyde, forbande og forfølge Sandheden.

Dette siger jeg af den Grund, at jeg hermed vil have min Pligt gjort Fyldest og vise enhver Christen den Fare, han er udsat for, at han maa vide at vogte sig for Paven, for Høiskolerne, for den geistlige Stand, hos hvem Guds Ord ikke holdes i Ære, som for Djævelens eget Rige og Væsen. Han holde sig til Evangeliet, han se paa, hvor der er Modsigelse, og hvor der er Lovpriisning. Er der ingen Modsigelse der, saa er Christus der heller ikke, og det saadan Modsigelse som ikke kommer fra Tyrken, men fra Ens Allernærmeste. Christus er ikke sat som et Tegn til Fald

for Mange i Babylonien eller Assyrien, men for Mange **i Israel**, det er, iblandt det Folk, i hvis Midte han er og som rose sig af ham som hans Egne.

For det **Tredie** siger Simeon til Maria hans Moder: **Et Sværd skal gjennemtrænge din Sjæl.** Dette er ikke talt om et legemligt Sværd, men paa samme Maade, som der om Joseph staar skrevet Ps. 105. 18.: **I Jern kom hans Sjæl.** Og Ps. 107, 10.: **Han forløste dem, som sade i Mørket og i Dødens Skygge, bundne i Elendighed og i Jern.** Ligesaa 5 Mos. 4, 20.: **Herren udførte Eder af Ægyptens Jernovn.** Det vil sige saameget som, at hun skulde bære stor Smerte og Kval i sit Hjerte, om hun end ikke er bleven martret paa Legemet. Hvorledes det er gaaet til, det veed Enhver. Derfor maa man opfatte denne Tale iovereensstemmelse med hebraisk Sprogbrug, saaat der tales om stor Lidelse og Kval for Hjertet paa samme Maade, som vi hos os kalde saadan Kval Hjertesønderknuselse, idet man siger: Mit Hjerte vil sønderknuses, eller: Mit Hjerte vil briste ꝛc.

At tale videre herom maa vi opsætte til Passionstiden. Nu faar det være nok, at vi se, hvorledes Simeon fortolker sin Velsignelse ved at tilføie den et saa bittert Tillæg, paa det at den ikke skulde forstaaes om timelig Velsignelse for Verden. Men hvad betyder det nu, at Simeon udtrykkeligen siger dette alene til hans Moder Maria og ikke til Joseph? Det betyder ganske vist, at den christelige Kirke, den aandelige Jomfru Maria, bliver paa Jorden og tilintetgjøres ikke, om end Prædikanterne og dens Tro og Evangelium, den aandelige Christus, forfølges. Om end Joseph dør, og Christus martres, og Maria saaledes bliver en Enke, berøvet sit Barn, saa bliver hun dog ilive, og al denne Jammer gjennemtrænger hendes Hjerte. Paa samme Maade bliver den christne Kirke alle Tider en Enke, og at dens Joseph, de hellige Fædre, dø, og at Evangeliet forfølges, det gaar den igjennem Hjertet. Den maa taale Sværdet og dog blive ved uafbrudt til den yderste Dag.

Hvad kan være bittrere for et christeligt Hjerte end at maatte se og erfare, hvor grumt Tyrannerne og de Vantro forfølge og undertrykke Christi Evangelium? Dette skeer da nu under Paven i større Maal end nogensinde tilforn. Der gaar det hende efter hendes Navn, thi Maria betyder **et bittert Hav.** Derved udtrykkes, at der ikke blot er Bitterhed for hende, men megen og idel Bitterhed, at det ikke er en Draabe, ja ikke en Flod, men et heelt Hav af Bitterhed; thi al Lidelse ligesom overstrømmer hende, saa at hun vel maa kaldes Maria, et bittert Hav.

Tilsidst siger Simeon: Alt dette skeer til den Ende, **at mange Hjerters Tanker skulle aabenbares.** O, en salig og fornøden Frugt af dette Fald og denne Modsigelse! Men paa det at vi maa forstaa det, saa er det at mærke sig, at der er tvende Slags Forargelse og Forførelse iblandt Menneskene. Den ene en grov, i de grove Synder, saasom Ulydighed mod Forældre, Drab, Ukydskhed, Tyveri, Løgn og Bespottelse ꝛc., og det er Synder mod den anden Mose Tavle. Her er det ikke nødvendigt, at de støde an imod et Modsigelsens Tegn, deres Tanker ligge allerede for Dagen ved dette deres onde Væsen. Om denne Forargelse taler Skriften lidet. Men den anden, Fru Cosbi, den smukke Datter af Fyrsten Zur af Midian, for hvis Skyld fire og tyve Tusinde af Israel bleve ihjelslagne, saaledes som Moses skriver 4 Mos. 25., det er den rette Forargelse og Forførelse, i de hellige og skjønne Synder med de gode Gjerninger og Gudstjenesten, den bringer al Verden i Ulykke, og Ingen kan vogte sig nokſom for den. Det er Synder imod den første Mose Tavle og mod Troen, mod Guds Ære og hans Gjerninger. Thi der er

ingen større, farligere, giftigere Forargelse end det udvortes gode Levnet i gode Gjerninger og aandelig Vandel. Der ere der idel redelige, fornuftige, ærbare, fromme Folk, saa at det ikke var muligt, at en eneste Sjæl blev reddet eller uforført, om ikke Gud satte dette Tegn og Maal, hvorpaa de kunde støde sig og deres Hjerte aabenbares.

Her ser man tvertigjennem deres smukke Ord og skjønne Gjerninger ind i deres Hjerte og finder, at saadanne store Hellige og vise Folk ere Hedninger og Daarer efterdi de forfølge Troen for sine Gjerningers Skyld, ville være ulastelige i sit Væsen. Saa aabenbares deres Tanker, og det kommer tilsyne, hvorledes de bygge paa sine egne Gjerninger og paa sig selv, og saaledes ikke alene uden Afladelse synde imod det første Bud, men ogsaa ere fientligsindede mod og stræbe at undertrykke og forstyrre Alt, hvad der hører Gud og Troen til, dog, som de sige, ikke af anden Grund end for Guds Skyld og for at opretholde Sandheden. Se, af det Slags ere nu Pave, Biskoper og næsten alle Geistlige, de have gjort Verden fuld, fuld, fuld af Forførelse og Forargelse med deres aandelige Levnets skjønne Glimmer og Farvepragt, hvori der dog ikke er nogen Tro, men idel Gjerninger, ikke hersker noget Evangelium, men idel Menneskebud.

Med denne Forargelse har hele Skriften at skaffe, mod den strider Gud ved alle Profpheter og Hellige, det er den rette Helvedport og den brede Landevei til Fordømmelsen. Derfor hedder denne Sjøge træffende **Cosbi, mendacium meum**, det er **min Løgn**. Alt, som glimrer, det lyver og bedrager, men hendes smukke Prydelse og Smykke, besnærer ogsaa Fyrsterne i Israel og det hedder medrette ikke blot **mendacium**, Løgn, men **meum mendacium, min** Løgn, efterfom saadant Bedrag gjerne vinder Alles Behag og lokker Enhver.

Paadet at nu Gud kan bevare os, herimod, har han opreist sin Christus til et Maal og Mærke, hvorpaa de skulle støde sig, falde og modsige, paadet at vi ikke skulle førføres ved deres Gjerninger og Ord, ikke antage deres Levnet for godt og efterfølge det, men erkjende, hvorledes for Gud intet Levnet i Virkeligheden duger uden Tro, og at hvor der ikke er Tro, der er der idel Cosbi, idel Løgn og Bedrag, hvad der hos dem bliver aabenbart, saasnart man prædiker dette imod dem og agter, hvad de have, for Intet imod Troen.

Se, da maa du med din Tro være dem en Kjætter, da bryde de frem og give dig sit Hjerte tilkjende imod sin Villie og sit Vidende, saa at du seer, hvilken en gruelig Vantroens Afskyelighed, der ligger skjult under det skjønne Levnet, hvilken en Ulv under Ulden, hvilken en Skjøge under Krandsen; at hun bliver lige uforskammet og vil have denne sin Skam og Last anseet for idel Ære og Dyd, saa at Gud ved Jeremias medrette siger til hende 3, 3.: **Du har en Horekvindes Pande, du vægrede dig ved at skamme dig**. Og Es. 3, 9.: **Paa deres Væsen lægge de ikke Skjul, de forkynde deres Synd som Sodom og dølge den ikke.** Vilde det ikke være en affindig, uforskammet Hore, som lod besynge sit Ægteskabsbrud til Ære for sig og tillige for sin Ægtemand? Dette gjøre alle Gjerningsprædikanter og vantroe Lærere, som uforskammet prædike Gjerninger og derhos fordømme Troen, den ægteskabelige Kydskhed; deres Horeri skal være Kydskhed, og den rette Kydskhed skal være Horeri. Se, det bliver Altsammen skjult, Naturen og Fornuften kan ikke komme efter saadan Udyd, Gjerningerne ere for smukke og Laderne for pene, ja Naturen optænker netop alt Saadant, har sin Lyst deri, mener det er ret og vel gjort, bliver derved og forhærdes deri. Derfor sætter Gud den et Tegn, hvorpaa den kan støde sig, og Hvermand lære, hvor meget høiere et christeligt

Liv er end Naturen og Fornuften. Al dens Dyd er Synd, alt dens Lys er Mørke, alle dens Veie ere Vildfarelse. Der maa trædes ind i et andet Hjerte, en anden Hud og en anden Natur. Dette Hjerte aabenbarer sig ikke anderledes end som Guds Fiende.

Dette er fra forduns Tid afbildet ved Philisterne, hvem Gud plagede, saa at deres Indvolde kom frem, da de havde Guds Ark iblandt sig. Indvoldene ere det vantroe Hjertes Tanker, som bryde frem, saasnart Guds Ark kommer til dem, det er, naar Evangeliet og Christus prædikes. Det kunne de slet ikke taale. Saaledes skeer det, at om man stiller Christus frem for disse Hellige, hvis Væsen Ingen ellers kan lære ret at kjende, saa bliver ogsaa deres Hjerte aabenbaret, saa at, som St. Paulus siger 1 Cor. 2, 15.: **Det aandelige Menneske bedømmer alle Ting, men selv bedømmes han af Ingen**; thi han veed, hvorledes de ere sindede, og hvorledes det er fat med deres Hjerte, saasnart han hører, at de ikke antage Guds Ord og Troen.

Nu følger i Texten videre:

Evangeliets anden Deel, om Anna.

Og der var en Prophetinde, Anna, Phanuels Datter, af Asfers Stamme, hun var meget gammel og havde levet syv Aar med sin Mand efter sin Jomfrustand; og hun var nu en Enke ved fire og firesindstyve Aar, som ikke veeg fra Templet, tjenende Gud med Fasten og Beden Nat og Dag.

Her vil vel En eller Anden sige: Af denne Anna seer du, at de gode Gjerninger, saasom Faste, Bøn og Kirkegang, blive priisede; derfor maa de ikke være saa at forkaste. Svar: Hvem har da nogensinde forkastet gode Gjerninger? Vi forkaste kun de falske skinnende gode Gjerninger. Faste, Bøn og Kirkegang ere gode Gjerninger, naar de kun skee ret. Men det er Feilen, at de blinde Hoveder saaledes falde ind i Skriften, plumpe ind deri med Støvler og Sporer, se kun paa de kjære Helliges Gjerninger og Exempel, ville saa strax lære deraf og efterfølge dem. Saa bliver der da ikke andet end Aber og Skinhellige af dem, th de se paa samme Tid ikke paa, hvorledes Skriften vidner om Personen, og det meget mere end om Gjerningerne. Skriften priiser ogsaa Abels Offer og Gjerning, dog først Personen i langt høiere Grad. Saa lade de Personen ligge og gribe kun Exemplet; derved fatte de kun Gjerningerne og gaa glip af Troen, æde Klidet og bortkaste Melet, saaledes som ogsaa Propheten Hoseas siger 3, 1.: **De vende sit Ansigt til fremmede Guder og elske Vinflaskerne.** Vil du faste og bede med denne hellige Anna, saa er det vel nok, men se til, at du først efterfølger Personen, og derpaa Gjerningerne, at du først bliver en Anna. Men lad os se, hvorledes St. Lucas handler om Person og Gjerninger, saa at vi ret kunne fatte Exemplet.

For det **Første** siger han, at hun har været en **Prophetinde**. udentvivl en hellig, from Prophetinde, saa har ganske vist den Helligaand været i hende, derved har Personen uden alle Gjerninger iforveien været god og retfærdig, derfor have de følgende Gjerninger ogsaa været gode og retfærdige. Saa seer du, at det ikke hermed er St. Lucas's Mening, at hun ved Gjerninger er bleven from og en Prophetinde, men at hun først er bleven en from Prophetinde, og derpaa ere derved ogsaa hendes Gjerninger blevne gode. Hvorfor vil du da sønderstykke og fordreie Exemplet og Evangeliet, først og alene læse om Gjerningerne, naar Lucas alligevel først beskriver Personen og ikke alene Gjerningerne?

For det **Andet** priiser han hende som **en Enke**, der ogsaa har gjort de Gjerninger, som sømmede sig for hendes Enkestand, og er bleven ved sit Kald. Men derved udmaler og udsondrer han ikke disse Gjernin-

ger, som om de alene skulde være rette gode Gjerninger og ret Gudstjeneste, og alle andre maatte forkastes. St. Paulus beskriver 1 Tim. 5, 3 flgg. Enkers Levnet saaledes: **Hædre de Enker, som ere rette Enker. Men om nogen Enke har Børn eller Børneborn, da lad dem først lære at vise et gudfrygtigt Sindelag mod deres eget Huus og vederlægge Forældrene, thi dette er godt og behageligt for Gud. Men den, som er en ret Enke og forladt, har sat sit Haab til Gud og bliver ved i Bønner og Paakaldelser Nat og Dag; men den vellystige er levende død.** Heraf seer du, at denne Anna maa have været en eenlig Enke uden Børn og Forældre, som hun har havt nødig at pleie, ellers havde hun ikke tjent Gud, men Djævelen, naar hun aldrig kom bort fra Kirken og havde ladet det staa hen at styre sit Huus gudeligen. Og dette tilkjendegiver ogsaa Lucas, naar han skriver, at hun var **en Enke ved fire og firiesindstyve Aar,** hvorved han vil sige, at Enhver let kan regne efter, at hendes Forældre maa have været døde, og hendes Børn forsørgede, at hun som en gammel Moder har været forsørget af dem og har nu ikke havt nødig at gjøre Andet end at bede og faste og forsage al Vellyst. Thi Lucas siger heller ikke, at hun alle de fire og otti Aar har levet saaledes, men paa den Tid, da Christus blev født og bragt i Templet, saa at hun først har begyndt at leve saaledes, da hun havde forsørget alle Ting, alle Børn og Forældre, og var bleven ganske eenlig.

Derfor er det en saare farlig Ting, naar man kun betragter Gjerningerne og ikke seer hverken paa Personen eller Stand og Kald. Det er ganske utaaleligt for Gud, om Nogen lader fare sit Kalds eller sin Stands Gjerninger for at tage fat paa Helgenernes Gjerninger. Om derfor en Ægtehustru vilde efterfølge denne Anna, vilde forlade Mand og Børn, Huus og Forældre for at valfarte, bede, faste og gaa til Kirke, hvad vilde det være Andet end at friste Gud, at sammenblande den ægteskabelige og Enke-Standen, at lade fare sit eget Kald og hænge ved fremmede Gjerninger? Det vilde være akkurat det Samme som at gaa paa Ørene, at bære Slør paa Fødderne og Støvler paa Hovedet og vende op og ned paa alle Ting. Gode Gjerninger skal man gjøre, bede og faste skal man, saafremt ikke dit Kalds og Stands Gjerninger derved forsømmes og forhindres. Gudstjeneste er ikke bunden til en eller to Gjerninger, heller ikke indesluttet i en eller to Stænder, men fordeelt paa alle Gjerninger og alle Stænder. Annas og lignende eenlige Enkers Gjerninger ere idel Fasten og Beden, saaledes som St. Lucas her vidner iovereensstemmelse med St. Paulus. En Ægtehustrues og hendes Liges Gjerning er ikke idel Beden og Fasten, men at styre Huus og Børn gudeligen, at pleie Forældrene, som St. Paulus siger. Dette har ogsaa lagt Evangelisten paa Hjerte, da han vilde skrive om denne Annas Gjerninger, saa at han med saa mange Ord saa omhyggeligen omtaler hendes Stand og Alder, forat han dermed kunde støde tilbage alle dem, som ville bryste sig af Gjerninger og suge Gift af Roserne, og saaledes først paaminde dem om deres Kald.

For det **Tredie** skriver han ogsaa af den samme Grund, at hun **havde levet syv Aar med sin Mand efter sin Jomfrustand.** Dermed priser han ogsaa hendes ægteskabelige Forhold og denne Stands Gjerninger, paa det at Ingen skal tænke paa alene at holde Bøn og Faste for gode Gjerninger. Thi hun har ikke gjort Saadant, da hun levede med sin Mand, ei heller i sin Jomfrustand, men da hun var bleven en høitbedaget eenlig Kvinde, og dog er hendes Jomfrustand og Ægtestand med sine Gjerninger ogsaa priste og satte til Exempel som rette gode Gjerninger. Hvorfor vil du da lade disse saaledes fare og alene hænge ved hendes Enkegjerninger?

Det er heller ikke for Intet, at Evangelisten først har priist hendes Ægtestand og dernæst hendes Enkestand, paadet at han overflødigen maatte tilstoppe ethvert Hul for de blinde Gjerningshellige. Hun har været en from Jomfru, en from Hustru, en from Enke, i alle 3 Stænder varetaget de Gjerninger, som det sømmede sig. Gjør du ligesaa, se paa din Stand, saa vil du finde nok af gode Gjerninger at gjøre, om du vil være from; Enhver har Gjerninger nok at gjøre, saaat han behøver ikke at søge efter fremmede.

Se, da er det sandt, at man tjener Gud, saaledes som St. Lucas her siger, at Anna tjente Gud med Fasten og Beden Nat og Dag. Men Gjerningsmagerne tjene ikke Gud, men sig selv, ja Djævelen, eftersom de ikke varetage sine egne Gjerninger, men løbe bort fra deres Kald. Se, saa aldeles afhænger al Godhed ved Gjerningen af Personen og Kaldet. Derom er ogsaa ovenfor talt ved Evangeliet paa St. Johannes's Dag; derfor være det nok for denne Gang. Vi ville nu se, hvad Anna aandeligen betegner.

Den aandelige Udlæggelse af Evangeliet om Prophetinden Anna.

Simeon betyder, som ovenfor sagt, de hellige Propheter, som tale om Christus i den hellige Skrift. Saa maa Anna betegne dem, som staa derhos og høre Saadant og bekjende det Samme og vidne derom for Andre, saaledes som her Anna gjør, idet hun staar hos, medens Simeon taler om Christus. Saa er nu denne Anna ikke Andet end den hellige Synagoge, den Deel af Israels Folk, hvis Liv og Historie er beskreven i Bibelen; thi i Templet, det er i Skriften, befinder sig denne Anna. Og ligesom Maria betyder Christenheden, Guds Folk **efter** Christi Fødsel, saaledes betegner Anna Folket **før** Christi Fødsel. Derfor er Anna gammel og nær sin Død, Maria er ung og har ikke levet længe. Synagogen var nemlig paa Christi Tider ved sin Slutning, og Kirken ved sin Begyndelse. Saa vil det altsaa sige saameget som, at de kjære Hellige før Christi Fødsel have forstaaet og troet Propheterne og saaledes Allesammen ere blevne frelste i Christus og Troen paa ham, saaat ogsaa Christus selv Joh. 8, 56. siger om Abraham: **Abraham Eders Fader frydede sig, at han skulde se min Dag, og han saa den og glædede sig.** Ligesaa Luc. 10, 24.: **Mange Propheter og Konger vilde see det, I se og høre det, I høre.** Ligesaa siger Paulus Ebr. 13, 8.: **Jesus Christus er igaar og idag den Samme, ja til evig Tid;** og endnu meget klarere 1 Cor. 10, 1 flgg.: **Jeg vil ikke, Brødre! at I skulle være uvidende om, at vore Fædre vare Alle under Skyen, og de gik alle igjennem Havet, og de ere Alle døbte til Moses i Skyen og i Havet, og de aade Alle den samme aandelige Mad, og de drak Alle den samme aandelige Drik; thi de drak af den aandelige Klippe, som fulgte dem, men Klippen var Christus.** Disse og lignende Sprog vise, hvorledes alle Hellige før Christi Fødsel ere ligesom vi blevne salige i Christus. Og derfor opregner Apostelen Ebr. 11. mange Exempler paa deres Tro, idet han fortæller om Abel, Enoch, Noah, Abraham, Moses og Flere, at hele deres Liv er ført i Christus og rettet paa Christus, hvem de havde tilhørt, gjennem Propheterne forstaaet og troet paa, og hvis Komme de have ventet.

Deraf kommer det ogsaa, at alle de gamle Testamentes Fortællinger saa yndigen og smukt pege hen paa Christus og Allesammen bekjende de ham i Gjerningen, staa rundt omkring ham, ligesom denne Anna her legemligen stod om ham, saa at det er en stor Lyst og Glæde at læse og høre, hvorledes de Alle se og pege hen paa Christus.

Og at vi kunne se et Exempel herpaa: Isak blev ofret af sin Fader og blev dog levende; der kom i hans Sted en Væder;

den saa Abraham bag sig hængende med Hornene i Busken. Hermed er Christus Guds Søn afbildet; han er i alle Ting lig et døende Menneske, han er død paa Korset, og den guddommelige Natur blev dog levende, medens for den den menneskelige Natur blev ofret, der ligesom Væderen med sine Horn (det er med Prædikenen, hvormed han stødte og straffede det laadne, bustede, uordentlige Folk, Pharisæerne og Præsterne,) hang i Buskene og var bag Abraham, det er tilkommende i Tiden efter ham. Der ere ogsaa mange flere vigtige Ting skjulte i denne Fortælling.

Ligesaa, at Joseph blev solgt i Ægypten og efter sit Fangenskab blev Herre over samme Land, det er Altsammen skeet og nedskrevet med Hensyn paa Christus, som ved sin Lidelse er blevet en Herre over al Verden. Hvem kan have Tid til at fremdrage alle saadanne Fortællinger og betragte, hvorledes Samson, David, Salomo, Aaron og Flere saa egentlig og smukt med Eftertryk fremstille Christus alene?

Derfor har St. Lucas her sat et skjønt Ord, idet han siger om denne Anna epistasa, det er, **hun stod over** eller **ved Siden af** og **hos** denne Tildragelse, som skete i Templet med Christus, ikke som der staar i den latinske Oversættelse: superveniens, at hun er kommen til, ihvorvel det ogsaa er sandt; men dette er bedre, at hun har **staaet over** denne Tildragelse. Det er omtrent det samme som, at hun er traadt til, med stor Flid har trængt sig hen til for at se ham, ligesom man paa vort Sprog siger: Ei, hvorfor trænger Folk sig frem for den Tings Skyld? ꝛc. Saaledes er det med alle den hellige Skrifts Beretninger om Christus, at de i det Aandelige afbilde ham. Dog deri have vedkommende Personer ikke været eller kunnet være salige. De have selv paa sin Tid ikke vidst, at deres Handlinger saaledes pegede hen paa Christus. Thi Billeder og aandelige Udlæggelser ere ikke tilstrækkelige til at grunde Troen; den maa iforveien være grundet ved klare Skriftsprog, enfoldigen forstaaede efter Ordenes Lydelse og Mening, og derpaa efterat Troen ved saadanne Ord er grundet, tjene disse Tildragelsernes Udlæggelse til at opbygge Troen og dermed at opflamme og styrke den. Derfor har, som jeg har sagt, deres Liv ikke blot været et Forbillede paa Christus, som de udvortes har givet i sine Gjerninger — derved var ingen bleven hellig —; men de have ogsaa i Hjertet troet paa den tilkommende Christus, formedelst klare Sprog og Guds Ord forstaaet uden Billeder.

Adam og Eva fik saaledes efter sit Fald denne Forgjættelse, idet Gud sagde til Slangen 1 Mos. 3, 15.: **Jeg vil sætte Fiendskab imellem dig og imellem Kvinden, og imellem din Sæd og imellem hendes Sæd; den Samme skal sønderknuse dit Hoved, men du, du skal sønderknuse hans Hæl.** I dette Sprog og denne Forgjættelse ere Adam og Eva bevarede, have troet paa Kvindens Sæd, som skulde sønderknuse Slangens Hoved. Saaledes indtil Noah, han fik igjen en anden Forgjættelse 1 Mos. 9, 9., hvor Gud siger: **Jeg opretter min Pagt med Eder.** Derfor, da Eva fødte sin førstefødte Søn Cain, blev hun glad og tænkte, det var den Sæd, hvorom Gud havde talt, og sagde med Glæde: **Jeg har faaet en Mand, Herren,** som vilde hun sige: Det maa vel være den Mand, den Sæd, som skal kjæmpe imod Slangen. Hun havde gjerne seet Christus, men det var endnu ikke Tiden dertil. Senere saa hun vel, at det ikke var ham, og maatte strække sin Tro videre hen paa en anden Kvinde. Senere er kommen den klare Forgjættelse til Abraham 1 Mos. 12 og 22., da Gud sagde: **I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes**; derom have vi talt i Epistelen. Paa dette Sprog har alle Helliges Tro før Christus hvilet indtil hans Tilkommelse,

saa at vel dette Sprog maa forstaaes ved **Abrahams Skjød,** hvorom Christus taler Luc. 16. Rigtignok er han senere ogsaa omstændeligere forkyndt for David, men Alt dog i Kraft af Forgjættelsen til Abraham.

Kvindens Sæd er nu Marias Søn; han kjæmper imod Slangen for at tilintetgjøre Synden og Døden. Derfor siger Texten, at Sæden skal sønderknuse Slangens Hoved. Ganske vist har han ment den Slange, som forførte Eva, det var Djævelen i Slangen. Og saaledes have Adam og Eva visselig ogsaa forstaaet det. Hvem vil ellers paapege en Søn eller en Sæd, som sønderknuste Slangens Hoved? Skal det være sagt om et blot og bart Menneske, saa havde vel Adam ogsaa kunnet sønderknuse den ligesaavel som nogen af hans Børn; men det skulde hverken Adam eller Adams, men kun en Kvindes, en Jomfrus Barn gjøre.

Det er nu skjønt fordelt, at denne Sæd sønderknuser Djævelens **Hoved**, hvori alt hans Liv bor; men Djævelen derimod sønderknuser ikke denne Sæds Hoved, men hans **Hæl** eller Fodsaale, det er, den onde Aand skjænder og tilintetgjør og døder vel Christi udvortes legemlige Liv og hans Vandel eller Gjerninger, men Hovedet, Guddommen, bliver levende og den vækker ogsaa Fodsaalen, hans Mandom, som er sønderknust af Djævelen, atter op. Saaledes sønderknuser Djævelen ogsaa hos alle Christne deres Fodsaale, skjænder og døder deres Liv og Gjerninger, men Troen, Hovedet, maa han lade blive, og ved den blive ogsaa Gjerningerne og Livet gjenoprettede. Men paa den anden Side blive for ham hans Fødder i Behold, hans udvortes Væsen er stærkt og raser, men hans Hoved, Synden og det indvortes Væsen, bliver sønderknust, derfor maa ogsaa tilsidst hans Fødder blive sønderknuste og han ganske og aldeles dø evindeligen med Synden og med Døden. Se, saaledes har Gud forløst alle de Gamle ved sit Ord og deres Tro og bevaret dem fra Syndens og Djævelens Magt for den tilkommende Christi Skyld. Dem er det, som afbildes ved denne hellige Anna. Af den Grund tager hun ikke Barnet Christus paa sine Arme, saaledes som Simeon, udsiger heller ikke Noget over ham, saaledes som Simeon, men hun staar hos og taler om ham til Andre. Thi de kjære gamle Fædre og Hellige have ikke fremsat Prophetier angaaende Christus, saaledes som Propheterne, heller ikke talt Noget om ham: men de have med stærk Tro holdt sig til og staaet fast paa det, som Propheterne have sagt, og have bragt det videre til andre Folk og til Børnebørn, saaledes som Lucas her fortæller om denne Anna.

Hermed stemme nu alle de Egenskaber hos hende, som Lucas her opregner. For det **Første** at hun er **en Prophetinde**, det er, hun har forstaaet Propheterne. Saaledes have de gamle Hellige allesammen formedelst sin Tro forstaaet Christus i de prophetiske Sprog, og derved selv være Propheter.

For det **Andet** hedder hun **Anna,** det hebraiske **Hanna,** som paa Latin hedder gratia, **Gunst** eller **Naade.** Thi de tvende Navne Hanna og Johannes ere saagodtsom eet Navn i det hebraiske Sprog. Derfor betyder Hanna **den Huldsalige** eller den, hvem Manden er gunstig og huld. Dermed betegnes, at de gamle Fædre og Hellige ikke have havt denne Tro og Guds Forjættelse af egen Fortjeneste, men af Guds Gunst og Naade, for hvilken de have været huldsalige og huldrige ifølge hans Barmhjertighed, saaledes som da alle Mennesker, ikke paa Grund af deres Værdighed, men af Guds blotte Naade ere behagelige og elskelige for ham. Det er som med den menneskelige Natur, der ofte lader sin Gunst falde paa Ting, som synes ganske uforbragelige, som det hedder i Ordsproget: Sin Elsk slaar man ligesaasnart paa en Padde som paa Purpur. Ligesaa: Hvad

mig behager, det ingen rager. Paa samme Maade har Gud ogsaa os Syndere og Uværdige kjær, og vi maa Alle være hans Smaahanser og Smaahanner; det er idel Johannes og Hanna for ham.

For det **Tredie** er hun **Phanuels Datter.** Da Jakob ifølge 1 Mos. 32, havde kjæmpet med Engelen, kaldte han det samme Sted **Pniel** eller **Pnuel** og sagde: **Jeg har seet Gud Ansigt til Ansigt, og min Sjæl er frelst.** Saa betyder Pniel eller Pnuel **Guds Ansigt.** Men Guds Ansigt er ikke andet end **Guds Erkjendelse.** Nu erkjender Ingen Gud uden alene Troen gjennem hans Ord; i Guds Ord og Forjættelser bliver idel Trøst og Naade forjættet for Christi Skyld; hvo, som derfor tror dem, han ser Guds Naade og Godhed. Og dette er ret at erkjende Gud, hvorved Hjertet bliver glad og saligt, saaledes som ogsaa David siger Ps. 4, 7 flg.: **Herre! opløft over os dit Ansigts Lys; derved giver du Glæde i mit Hjerte.** Og Ps. 80, 4.: **Gud! omvend os, og lad dit Ansigt lyse, saa blive vi frelste.** Om denne Guds Ansigts Bortvendelse og Tilvendelse staar der ofte talt i Skriften.

Se, saaledes have alle gamle Fædre og Hellige været aandelige Børn af Pnuel, den guddommelige Erkjendelse og Viisdom, hvorved de ere blevne glade. Thi derhen har deres Tro paa de guddommelige Forjættelser ført dem, den gjorde dem til Propheter; men til Troen og til Forjættelsen førte intet Andet dem, end at de var kjære smaa Hanner, det er, Guds blotte Naade og Barmhjertighed.

Deraf følger nu det **Fjerde,** at hun var af **Asfers Stamme.** Asfer betyder **salig.** Saaledes gjør Troen Menneskene til Børn af den guddommelige Visdom og Salighed; thi Troen udsletter Synden og forløser fra Døden, saaledes som Christus siger Marc. 16, 16.: **Hvo, som tror, han skal blive salig.** Nu er Salighed intet Andet end Forløsning fra Synden og Døden. Saaledes er denne Anna en Datter af Phanuel og Asfer, idet hun er fuld af Visdom og god Samvittighed, forløst fra al Synd og Dødens Skræk. Det skjenker Altsammen Troen paa Guds Forjættelse om hans Barmhjertighed, saa at det følger saare net paa hinanden: Prophetinden Anna, Phanuels Datter af Asfers Stamme, det er: Af Guds Naade modtager man hans Forjættelse og tror derpaa, derved faar man den rette Erkjendelse af Gud og hans Godhed, derved bliver Hjertet glad, sikkert og saligt, ganske frit og løst fra Synden og Døden.

Med det **Femte** komme vi endnu dybere ind i den aandelige Udlæggelse. **Hun har syv Aar været gift og levet med sin Mand, derpaa i fire og otti Aar været Enke uden Mand.** Hele Bibelen skulde vel findes indbefattet alene i dette Tal, om man kun havde Tid og Duelighed dertil. Men forat man kan se, hvor aldeles unødvendige Aristoteles's eller Menneskers Lærdomme ere for os Christne, og at vi til evig Tid finde Nok at studere paa i Skriften, om vi blot ville, saa ville vi ogsaa betragte Tallene i Henseende til de antydede Skriftens Undere.

Syvtallet betegner efter den almindelige Opfattelse dette timelige Liv, som bliver fuldbragt i Legemet, eftersom al Tid er indbefattet i Ugens syv Dage (1 Mos. 1. og 2.). Og det er den første og fornemste Inddeling af Tiden, som findes i Skriften; thi 1 Mos. 1 siger Moses, hvorledes Gud i Begyndelsen har skabt Dagene og fra Begyndelsen af indbefattet dem i Syvtallet. Dernæst ere Ugerne samlede i Maaneder, Maanederne i Aar, Aarene i Livstid ꝛc. Saa skulle nu disse syv Aar betegne de gamle Helliges hele Liv i deres udvortes og legemlige Vandel.

Men hvem har Manden været? St. Paulus betegner Rom. 7, 2. ved en Ægte-

mand Loven. Thi ligesom Kvinden er bunden til Manden, saalænge han lever, saaledes ere alle de bundne til Loven, som leve derunder. Nu er Loven ikke givet noget Folk paa Jorden uden alene til denne Anna, det jødiske Folk, saaledes som Paulus siger Rom. 3, 2., **at Guds Ord ere dem betroede**, fremfor alle Hedninger. Og Ps. 147, 19.: **Han har kundgjort Jakob sine Ord, Israel sine Skikke og sine Rette. Han har ikke saa gjort ved noget Folk, og har ikke aabenbaret dem sine Rette.** Ligesaa Ps. 103, 7: **Han lod Mose vide sine Veie, Israels Børn sine Gjerninger.** Men Evangeliet har han ikke aabenbaret alene for dette Folk, men for den hele Verden, hvorom Ps. 19, 5. siger: **Deres Maalesnor er udgangen over al Jorden, og deres Taler til Jorderiges Ender**, det er Apostlerne. Derfor betegner denne Annas syvaarige Ægteskab med sin Mand alene dette Folk under Loven efter dets udvortes og legemlige Vandel. Nu have vi i den foregaaende Epistel hørt, at de, som leve under Loven, ikke leve vel, thi de gjøre kun Lovens Gjerninger uden Villighed og Lyst og ere Trælle, ikke Børn; thi Ingen holder Loven ret, medmindre han gjør det af fri Villie. Men saadan Villie skjænker alene Troen paa Christus, som ofte er sagt. Men hvor den er, gjør den retskafne Gjerninger og opfylder Loven, og det er den lige meget at være under Loven eller ikke, paa samme Maade som ogsaa Christus var derunder.

Derved at Lucas eller snarere den Helligaand ikke sætter den hellige Anna, det hellige gamle Folk, blot under Loven og alene gjør Trælle deraf, tilkjendegiver han videre, hvorledes hun ved Siden af saadan Vandel under Loven ogsaa har vandret i fri Tro og Aand, og ikke blot med Gjerninger, saaledes som Trællene, men meget mere med Troen har opfyldt Loven. Det er Meningen med hendes Enkestands fire og otti Aar, hvorved er betegnet de gamle helliges aandelige Liv i Troen. Thi Enkestanden, som er uden Mand, betegner, at de have været frie fra Loven. Og saaledes ere begge Slags Liv førte ved Siden af hinanden. Med Hensyn til Sjælen have de været uden Lov og Lovens Gjerninger, ere blevne retfærdige ved Troen alene. I saa Maade have de været rette Enker. Men efter Legemet have de vandret i Loven og dens Gjerninger, dog ikke i den Mening, at de derved skulde blive retfærdige, men iforveien retfærdiggjorte ved Troen have de holdt Loven frit, for Intet, til Guds Ære. Og hvo, som lever saaledes, han kan ogsaa endnu holde Loven, og Gjerningerne skade ham da Intet, gjøre ham heller ikke til nogen Træl, saaledes som da Christus og Apostlerne have holdt den.

Se, det er de, som baade leve syv Aar med Manden og fire og otti Aar uden Mand, som paa engang ere uden Lov og under Loven, saaledes som St. Paulus 1 Cor. 9, 20 siger om sig selv: **Dem, som ere under Loven, er jeg bleven som den, der var under Loven**, medens han dog ikke var under Loven. Hvorledes har han paa engang været under Loven og uden Loven? Derved, at han udvortes og gjerne gjorde Gjerningerne med for at tjene de Andre. Men indvortes holdt han sig til Troen, og ved den blev han retfærdiggjort uden alle Lovens Gjerninger. Thi han gjorde Lovens Gjerninger og vilde dog ikke derved blive retfærdig, hvad der da heller ikke var muligt. Paa denne Maade har denne Anna, det hele hellige Folk, ogsaa holdt Loven. Thi hvo, som tror og derved er bleven retfærdig, han kan vel gjøre al Verdens Love og Gjerninger, ikke blot Guds Bud, og de hindre ham dog ikke, thi han gjør dem frit, uden at mene derved at blive from.

Men de, som alene i syv Aar ere den, gifte Anna og ikke derhos i fire og otti Aar Enken Anna, det er de, som leve alene under Loven, uden Aand og uden Tro, ufri-

villige Trælle, som mene, at om de holde Lovens Gjerninger, saa blive de derved fromme. Derfor blive de ikke nogensinde fromme og retfærdige, hvad der nokſom er talt om i foregaaende Epiſtel. Dog er det smukt ordnet, at der først er sat de syv Ægteskabsaar og derpaa de fire og otti Enkeaar. Thi ogsaa St. Paulus siger 1 Cor. 15, 46.: **Det aandelige Menneske er ikke det første, men det naturlige, derefter det aandelige.** Skal Mennesket blive aandeligt og blive deelagtigt i Troen, saa er det nødvendigt for det, at det iforveien er under Loven, eftersom Ingen uden ved Loven lærer sig selv at kjende, hvad det er, som mangler ham. Men hvo, som ikke kjender sig selv, han søger ikke Naade. Men naar Loven kommer, saa fordrer den saa meget, at Mennesket føler og maa bekjende sin Uformuenhed, da maa det fortvivle om sin egen Kraft og ydmyget sukke efter Guds Naade. Se, derfor gaa disse syv Aar iforveien, Loven foran Naaden, ligesom Johannes er Christi Forløber. Loven døder og fordømmer det naturlige, fornuftige Menneske, paa det at Naaden maa oprette det aandelige, indvortes Menneske. Hendes Jomfruſtand tillægges der ingen Aar; derved betegnes det ufrugtbare Liv før Loven og før Naaden, som for Gud har intet Værd. Derfor var Jomfruſtanden i det gamle Teſtamente som en ufrugtbar Stand agtet ganske ringe og forkaſtelig.

Men hvoraf kommer det, at Troen eller det indvortes Menneskes aandelige Liv, som uden Loven er en Enke uden Mand, bliver betegnet ved Tallet fire og otti? Her ville vi, som St. Auguſtin pleier, en Smule spadsere og forlyste os aandeligen. Det er Hvermand bekjendt, at de tvende Tal syv og tolv ere fast de herligste i Skriften. Thi der findes mange Syvtal og mange Tolvtal deri, uden al Tvivl for de tolv Apoſtlers Skyld, som have begyndt og grundet Troen i al Verden, og hvis Lære og Væsen er idel Tro. Ligesom den ene Moses modtog Loven af Engle, hvorved han frembragte den gifte Anna og fremtvang Gjerninger hos det udvortes Menneske, saaledes have Apoſtlerne, som vare tolv Gange mere en Moses, ikke af Engle, men af Herren selv modtaget Evangeliet, hvorved idel Enker, fric troende Mennesker uden alle Gjerninger ere blevne retfærdige. Nu have, som sagt, de gamle Hellige ved Siden af Loven ogsaa havt denne apoſtoliske Tro. Derfor have de ikke alene erholdt Syvtallet, men ogsaa Tolvtallet, og ikke alene besiddet den ene Moses, men ogsaa dem, som vare tolv Gange mere, Apoſtlerne, og levet, som vi have hørt, i begge Slags Lære og Væsen, saaat Syvtallet retteligen betegner den ene Moses, og Tolvtallet Apoſtlerne, som vare tolv Gange saa meget som Moses. Saa være det nu afgjort, at Tolvtallet betegner Apoſtlerne, den apoſtoliske Lære, den apoſtoliske Tro og den rette Enke-, aandelige, lovfrie Stand, ligesom Syvtallet betegner Moses, Mose Lære, Lovens Gjerninger og Væsen, den rette ægteskabelige, bundne Stand.

Disse tolv Apoſtle ere betegnede ved de tolv Patriarker, ved de tolv Ædelstene i Smykket paa Arons Præstedragt, ved det israelitiske Folks tolv Fyrster, ved de tolv Stene ved Jordan, ved de tolv Jeruſalems Grundvolde og Porte og mange andre lignende Ting. Thi den hele Skrift driver paa Troen og Evangeliet, som ved Apoſtlerne er begyndt og grundet. Saaledes bliver denne Tro ogsaa betegnet ved disse fire og otti Aar, hvori Tolvtallet underligen er indbefattet.

For det **Første** er **fire og otti** netop det samme som **tolv Gange syv.** Dermed er betegnet, at Lovens Lærer er kun een, nemlig Moses; han gjør kun en Gang syv, det er, hans Lov og Livet under Loven. Men Apoſtlerne er tolv, og tolv Gange saa meget som Moses, saaat her fire og otti mod syv er neop det Samme som tolv mod een, og som at Loven er given ved Een, Evan-

geliet ved Tolv. Det passer særdeles net, at syv betegner Moses, og fire og otti Apostlerne, saaledes at Moses er Folket, den gifte Anna, Apostlerne Folket, Enken Anna, det ene udvortes i Legemet og Gjerningerne, det andet indvortes i Aanden og Troen. Dermed er ogsaa betegnet, at Troen saa langt overgaar Gjerningerne, som tolv overgaar een, og fire og otti overgaar syv; og den omfatter den hele Sum og Arv, saaledes som Apostelen 1 Thess. 5, 23. siger, at den er holokleros, det hele Arvegods, ligesom Tolvtallet omfatter det hele Israels Folk, der var deelt i tolv Stammer. Thi hvo, som tror, han har Alt, er Arving, Barn og salig. Betragt derfor den guddommelige Styrelse; da denne Anna ikke kunde være en Enke i tolv Aar, ei heller gift blot i eet Aar, saa har han dog afpasset det i disse syv og fire og otti Aar, saa at dette enkelte Tal passede og rimede sig med Tolvtallet, og derhos alligevel lagt mere Betydning deri, nemlig om Syvtallet, om Ægte- og Enkestanden, saaledes som vi have seet.

For det **Andet** lære Arithmetikerne os at dele Tallene, og kalde det Aliquoter, det er, de se efter, hvor mange Gange et Tal kan deles saaledes, at alle Dele ere lige store. 12 kan man saaledes dele 5 Gange, overalt i lige store Dele. Thi 12 er for det Første lig 12 Gange 1, som alle ere lige; for det Andet er det lig 6 Gange 2, for det Tredie lig 4 Gange 3, for det Fjerde lig 3 Gange 4, for det femte lig 2 Gange 6. Udenfor denne Deling er der ingen, som deler sig ligt: 7 og 5 er saaledes ogsaa 12, ligesaa 3 og 9, 1 og 11, men Delene ere ulige, og det har ikke Arten af en lige Deling. Nu tage de Tallene for disse lige store Dele og lægge dem sammen og se, hvormeget de udgjøre. Da nu her Tolvtallet er deelt 5 Gange, saa lægger jeg Tallene 1, 2, 3, 4, 6 sammen, det udgjør 16, altsaa 4 mere end Hovedsummen. Derfor kalder de saadanne Tal som Tolvtallet **rige overflødige** Tal, eftersom Summen af de ligestore Delingstal udgjør mere end Tallet selv. Paa den anden Side ere der nogle Tal, hvis Deling udbringer mindre end Hovedtallet. 8 kan saaledes deles 3 Gange lige, nemlig 8 Gange 1, 4 Gange 2 og 2 Gange 4. Nu udgjør 1, 2 og 4 kun 7, altsaa 1 mindre end 8. Dette kalde de **aftagende** Tal. Mellem disse tvende Slags opstille de nu et tredie Slags Tal, hvor Summen af de Gange, hvori Tallet er deelt, er lig Hovedsummen. 6 er saaledes lig 6 Gange 1, 3 Gange 2 og 2 Gange 3. Nu udgjøre 1, 2 og 3 tilsammen netop 6.

Saaledes ogsaa her: Moses, Syvtallet, taaler ingen saadan Deling, saaledes som det da er Tilfældet med alle ulige Tal; thi denne Ligedeling fordrer udelukkende lige Tal. Men Apostlerne, Tallet 84, er et rigt overflødigt Tal, som kan deles 11 Gange i lige store Dele; thi Forræderen Judas vil ikke være med i den rige Deling, om han end er med i Tallet selv. Han lader her et Hul opstaa i Delingen, saa at det ikke bliver 12 og dog udgjør 12 i Tallet. Han er med i Tallet og Navnet, men ikke i Gjerningen. For det Første er Tallet 84 lig 84 Gange 1, for det Andet lig 42 Gange 2, for det Tredie 28 Gange 3, for det Fjerde 21 Gange 4, for det Femte 14 Gange 6, for det Sjette 12 Gange 7, for det Syvende 7 Gange 12, for det Ottende 6 Gange fjorten, for det Niende 4 Gange 21, for det Tiende 3 Gange 28 og for det Ellevte 2 Gange 42. Læg nu sammen Delingstallene 1, 2, 3, 4, 6, 7, 12, 14, 21, 28 og 42, saa faar du ud 140, altsaa 56 mere end Hovedtallet.

Hvad betyder nu alt dette Andet, end at den udeelte Moses, Loven, ligesom Syvtallet er bleven ved sig selv, ikke kommen videre end til det jødiske Folk, har omfattet hverken flere eller færre Folk? Men Apost-

lerne, det naaderige, aandelige Liv og Evangeliet, er brudt ud og har rigeligen overstrømmet al Verden. Og ligesom een ligeoverfor tolv er saa fattigt og lidet, at det ikke kan være mindre eller fattigere, saaledes er ogsaa syv ligeoverfor otti en Ubetydelighed. Thi Loven med sine Gjerninger giver dog alle sine Trælle slet Intet uden timeligt Gods og Ære i dette Liv, et usselt, elendigt Gods, som ikke forøger, men kun fortærer sig selv. Saaledes er omvendt tolv ligeoverfor een en Overflødighed, som derhos forøger og ikke fortærer sig selv; thi Troen er velsignet og overøser evindeligen med Gods og Ære. Dette være denne Gang nok spadseret, forat man kan se, hvorledes slet intet Bogstav i Skriften er skrevet omsonst, og hvorledes de kjære gamle Fædre med deres Tro have afgivet Exempler for os, men med deres Gjerninger altid afbildet for os det, hvorpaa vi skulle tro, nemlig Christus og hans Evangelium, saaat Intet om dem bliver læst omsonst, men Alt, hvad de have, tjener til at styrke og fremme vor Tro. — Nu skulle vi høre videre om denne Anna.

Lucas siger: **Hun veg aldrig fra Templet.** O, en gavnlig og nødvendig Formaning! Vi have hørt, at dette Tempel er den hellige Skrift. Nu var det for det jødiske Folk en særegen Plage, at det saa gjerne hørte falske Propheter og Menneskelærdomme, hvilket de ogsaa bevisте derved, at de udenfor Templet, paa Bjergene og i Dalene, oprettede mange Altere og Gudstjenester, hvad Moses 5 Mos. 5, og 12. strengelig forbød og sagde: **I skulle holde alt det Ord, som jeg byder Eder, at gjøre derefter; du skal ikke lægge dertil og ei tage derfra,** som vilde han sige: Jeg vil, at du skal blive en saadan Anna, som ikke viger fra Templet. Men de vare ikke Alle Anna, derfor vege de fra Templet til deres Altere, det er, fra Guds Bud, og istedetfor Guds Bud fulgte de ogsaa deres egne Paafund og falske Propheter.

Men det var Intet imod vort nuværende Væsen. Vi ere ikke alene førte bort fra Templet ved Pavens og Menneskers Lærdomme, men have ogsaa nedbrudt og skjændet det med allehaande Ondskab og Afskyelighed, gaa derfor i lutter egenvilligt Væsen, saa at Ingen nokſom kan beklage det. Men det burde i Sandhed være saaledes, som St. Antonius flittig lærte Sine, at Ingen tog sig for at gjøre Noget, som Gud ikke i Skriften havde befalet eller tilraadet, saa at vi altid bleve i Templet. Derom siger Ps. 1, 1.: **Salig er den Mand, som ikke vandrer i de Ugudeliges Raad, ei heller staar paa Synderes Vei, ei heller sidder i Spotteres Sæde, men hvis Lyst er til Herrens Lov, og som grunde paa hans Lov Dag og Nat.** St. Petrus siger 1 Pet. 4, 18.: **Den Retfærdige,** som er i Guds Huus, **frelses neppeligen,** det er, den onde Aand river ogsaa dem til sig, som bygge ene og alene paa Guds Ord, saa at de neppe kunne blive bestaaende, hvad skal det da blive til med de sikkre, vilde Aander, som fare hid og did efter Menneskelærdomme? O, et godt Levnet kan ikke taale Menneskelærdomme, de ere det forargelige og farlige som en i Veien lagt Strikke. Det maa blive i Templet og aldrig vige derfra. Saa have de gamle Hellige gjort, om hvilke St. Paulus siger Rom. 11, 5., at Herren sagde til Elias: **Jeg levnede mig selv syv tusinde Mænd, som ikke have bøiet Knæ for Baal.** Derfor klager David over saadanne Jægere og Forførere Ps. 140, 5. 6.: **Bevar mig, Herre! for de Ugudeliges Hænder, vogt mig for Voldsmænd, som tænke paa at bringe mine Fødder til Fald. De hovmodige have skjult Strikker og Reb for mig, de have udspændt Garn ved Siden af Veien, Snarer have de sat for mig. Sela.** Det er Altsammen talt imod Menneskelærdomme, som rive bort fra Templet; thi Guds Ord og Menneskelærdomme kunne

aldrig fordrages ved Siden af hinanden i et og samme Hjerte. Ovenikjøbet paastaa de affindige Sjælemordere, Papisterne med sin Antichrist Paven, at man maa iagttage og overholde flere Ting, end der staar i Bibelen, og forfører al Verden til Helvede med deres geistlige Stænder og Ordener.

Tilsidst siger han: **Hun tjente Gud med Fasten og Beden Nat og Dag.** Her følge nu Troens Gjerninger. Først maatte hun være en Anna, en Prophetinde, en Phanuels Datter, af Assers Stamme, syv Aar gift, fire og otti Aar Enke og stedse i Templet, da er hendes Fasten og Beden ret, da er Abels Offer behageligt, da tjener man Gud med Fasten og Beden Nat og Dag. Men hvo, som begynder med Gjerningerne, han forvender alle Ting og opnaaer Intet. Efterat St. Paulus har underviist Romerne om Troen, saa begynder han efterpaa i Cap. 12. at lære dem mange gode Gjerninger og siger, at de skulle fremstille sine Legemer som et levende, helligt og Gud velbehageligt Offer til Gudsdyrkelse, hvilket da skeer, naar man spæger Legemet med Faste, Vaagen, Klæder og Arbeide. Det gjør nu denne Anna.

Saa have alle gamle Hellige gjort, thi ved Faste er tilkjendegivet alskens Spægelse og Tugt for Legemet, hvilket omend Sjælen er bleven retfærdig og hellig ved Troen, dog ikke er ganske renset fra Synd og onde Tilbøieligheder. Derfor trænger det til at blive undertvunget og spæget og gjort Sjælen underdanigt, saaledes som St. Paulus siger om sig selv 1. Cor. 9, 27.: **Jeg undertvinger mit Legeme og holder det i Trældom, at ikke jeg, som prædiker for Andre, skal selv blive forskudt.** Saaledes lærer ogsaa St. Petrus 1 Petr. 2, 5.: **I skulle frembære aandelige Offre,** det er, ikke Faar og Kalve, som efter Moseloven, men Eders eget Legeme og Eder selv, ved at døde Synden i Kjødet og korsfæste Legemet. Det gjør nu Ingen, medmindre han iforveien er troende. Derfor har jeg ofte sagt, at Gjerningerne efter Troen kun skulle være af den Art og Mening, ikke derved at fortjene Noget eller blive from — thi det maa være der før Gjerningerne —, men alene for derved at spæge Legemet og gavne Næsten. Og det er den rette Gudstjeneste med Gjerningerne, at de ske frit, for Intet, til Guds Ære. Hvad trænger Gud ellers til din Fasten, naar du ikke dermed dæmper Synden og Kjødet, som han vil have dæmpet, men af nogen anden Grund, saaledes som de gjøre, der faste for Helgenerne og paa særegne Dage og Tider uden at se hen til, om Legemet spæges derved? De gjøre kun en ufrugtbar Gjerning deraf. Men denne Anna har ikke bestemte, særegne Dage; hun faster ikke paa Fredag eller paa Lørdag, heller ikke paa Apostelaften eller Quatember*); ei heller har hun nogen Forskjel paa Spiser, men faster Dag og Nat, siger St. Lucas, og tjener Gud dermed, det er, hun undertvinger uden Afladelse sit Legeme, ikke for at gjøre en Gjerning dermed, men for at tjene Gud dermed. Om saadan Faste lærer og St. Paulus 2 Cor. 6. og siger blandt Andet: **Lader os bevise os som Guds Tjenere i megen Fasten.** Men vor daarlige Fasten, som er opdigtet af Mennesker, synes saare godt om sig selv, naar man paa enkelte Dage ikke spiser Kjød eller Æg eller Smør eller Melk, hvad der slet ikke er anordnet til Legemets og Syndens Korsfæstelse, det er, til at tjene Gud med; men Paven og Papisterne tjene vi dermed, samt Fiskerne.

Hun har ogsaa **bedet Nat og Dag,** saa har hun visselig ogsaa vaaget. Dog maa det ikke forstaaes saaledes, som om hun har bedet og fastet Nat og Dag uden Afladelse — hun har jo ogsaa maattet spise, drikke, sove og hvile sig —, men at

*) Den strenge Faste i den kahtolske Kirke paa hver første Fredag i Fjerdingaaret. Overs. Anm.

denne Gjerning har været hendes fornemste Idræt, hvormed hun har omgaaets Nat og Dag. Hvad et Menneske siges at gjøre Nat og Dag, maa derfor ikke forstaaes saaledes, at det skeer den hele Nat og Dag.

Bønnen er nu den anden Deel af Gudstjenesten, hvorved Sjælen offres Gud, ligesom Legemet ved Fasten. Og ved Bøn forstaaes ikke alene den mundtlige Bøn, men ogsaa Alt, hvad Sjælen har at gjøre med Guds Ord, enten ved at høre, tale, overveie eller betragte det. Thi saare mange Psalmer fremsiges i Bønnen, hvori dog neppe tre Vers indeholde nogen Begjering; de øvrige undervise, straffe Synden, tale med Gud, med En selv og med Menneskene. Se, saadan Gudstjenestes Gjerninger have alle de kjære Fædre og gamle Hellige øvet, hvormed de intet Andet have søgt end Guds Ære og Menneskenes Salighed. Saaledes læse vi mange Suk og Begjeringer af de gamle Fædre i Skriften efter Christus og Verdens Frelse; hvad Enhver kan se isærdeleshed i Psalteret.

Men vor Bøn bestaar nu for Tiden i at mumle Noget paa de syv bestemte Tider, at tælle paa Rosenkrandsen og fremplappre nogle Ord, men Ingen tænker med Alvor paa at udbede sig eller erholde Noget af Gud, men man udfører det som en Pligtgjerning og lader det blive derved. Som en Tærsker, der slaar med sin Pleil, saaledes slaa de med Tungen og fortjene kun Bugen dens Brød. Endnu meget Færre bekymre sig om at tjene Gud dermed, det er, at bede for Christenhedens almindelige Nød, men de Allerbedste mene, at det er vel gjort, naar de for sin egen Part ere fromme og bede for sig selv. Derfor fortjene de ogsaa som Hyklerne kun mere og mere Helvede med deres Bøn; thi den tjener hverken Gud eller Menneskene, men deres Bug og timelige Gods. Men skulde de tjene Gud og Næsten dermed, saaledes som det bør sig, saa maatte de gjerne lade være og gjerne forglemme at tælle sine Ord, ikke tænke paa, hvormange Psalmer eller Ord, de bruge, men hvor hjertelig de søge Guds Ære og Menneskenes Frelse dermed, det er den rette Gudstjeneste, og de vilde da ofte bede en heel Dag om en enkelt Ting, som især laa dem paa Hjerte; det var en ret Bøn og Gudstjeneste som Annas. Thi Lucas har ikke for Intet skrevet om hende, at hun har **tjent Gud** med sin Bøn, paa det at han kunne forforkaste alt Sludder og Vrøvl i vore daarlige Bønner, hvormed vi kun ophobe og forøge Synderne, eftersom vi ikke tjene og søge Gud dermed. Nu ville vi igjen komme til Texten.

Hun traadte til i den samme Stund og iligemaade prisede Herren og talede om ham til Alle, som forventede Forløsning i Jerusalem.

Vor gamle latinske Text lyder saaledes: **Alle, som ventede paa Israels Forløsning,** men den græske har som ovenfor: **Alle, som forventede Forløsning i Jerusalem,** saa at Anna har talt til dem, som i Jerusalem ventede paa Forløsning. Thi da hun aldrig kom fra Templet, saa har hun ikke kunnet fortælle det til Andre end dem, som vare i Jerusalem, enten de nu vare Borgere der eller ellers kom dertil. Men hvad det vil sige, at hun stod derhos eller derover, derom er der nok̃som talt ved den aandelige Udlæggelse. Thi om man kommer med Christus i Skriftens Tempel for der at fremtræde for Gud og takke ham, saa indfinder sig i den samme Stund denne hellige Anna med alle Hellige i den hele Synagoge, som eendrægteligen med dercs Tro og hele Levnet se hen til Christus og vidne om ham.

Men derhos er ogsaa denne hellige Kvindes store Værdighed legemligen beviist hende derved, at hun fremfor saa mange store Folk har havt denne Naade at erkjende

dette fattige Barn som den rette Frelser, da der dog udentvivl have været Præster der, som modtoge Marias og Josephs Offer og dog ikke erkjendte Barnet, men derhos maaske have holdt for Kjærlingesnak Alt, hvad de af Simeon og Anna hørte og saa. Der maa have været en særdeles Aandens Oplysning hos hende, og hun maa i Guds Øine været anseet for en stor Helgen, siden han har skjenket hende fremfor alle Andre saadant Lys.

Betragt engang! fem Personer ere her samlede: Barnet Christus, Moderen Maria, Joseph, Simeon og Anna. Alligevel er i dette lille Tal alle Stænder indbefattede: Mand og Hustru, Ung og Gammel, Jomfru og Enke, Gift og Ugift. Saa tidligen begynder Christus at samle alle salige Stænder om sig; han vil ikke være alene. Derfor, hvo, som ikke befinder sig i een af disse Stænder, han er ikke i Salighedens Stand.

Hun prisede Herren. Det hebraiske Sprog bruger det Ord **bekjende** i saa vid Forstand, at vi neppe kunne udtrykke det ved tre Ord, saasom skrifte, bekjende, prise. Naar de derfor ville prise, saa kalde de det **bekjende**, og det er heller ikke saa ilde og upassende talt; thi at prise er ikke Andet end at bekjende den modtagne Velgjerning og Velgjørerens Godhed og den Trængendes Uværdighed. Hvo, som erkjender og bekjender Saadant, han priser retskaffent. Desuden betyder **bekjende** ogsaa at tilstaa Noget. Derom siger Christus Matth. 10, 32 flg.: **Hvosomhelst, der vil bekjende mig for Menneskene, den vil og jeg bekjende for min Fader, som er i Himlene. Men Hvosomhelst, der vil negte mig for Menneskene, den vil og jeg negte for min Fader, som er i Himlene.**

Alt, hvad der ovenfor er sagt om Simeons Velsignelse, gjælder ogsaa her: Ligesom det er en sjelden høi Dyd at velsigne Christus, som dog al Verden forbander, saaledes er det ogsaa en sjelden høi Gjerning at takke Gud for den samme Christus. De, som erkjende ham, de gjøre det, men Faa er der af dem. De Andre bespotte Gud, fordømme, forfølge og modsige Christus og hans Lære. Men hvad de gjøre imod hans Lære, det gjøre de ogsaa imod ham selv og mod Gud, hans Fader, saaledes som han siger Luc. 10, 16.: **Hvo, som Eder foragter, foragter mig; men hvo mig foragter, foragter den, som mig udsendte.** Forskrækkeligt er det, at Verden skal være saa fuld af Gudsbespottere og Forbandere, og at vi maa bo iblandt dem. Dette har St. Paulus forudforkyndt 1 Tim. 4, 1. flg., at i disse sidste Tider skulle der være mange Gudsbespottere, hvad der nu er opfyldt ved Paven og hans Høiskoler, Stiftelser og Klostre, som ikke gjøre Andet end at fordømme, forfølge og forbande Christi Evangelium.

Derfor, lad det ikke være dig nogen ringe Naade, om du er kommen dertil, at du kan erkjende Christus og takke Gud derfor, og ikke længer holde ham for en fordømt, forbandet Kjætter og Forfører, ikke længer bespotter, foragter og forkaster Gud i hans Lære, saaledes som den største Hob gjør. Thi det er ikke Christus derom at gjøre, at man ærer hans Person og Navn høit, saaledes som det er Tilfældet med alle hans Fiender; men sin Lære vil han have æret, deri bestaar den rette Kunst, saaledes som han siger Luc. 6, 46,: **Hvi kalde I mig Herre, Herre, og gjøre ikke, hvad jeg siger?** Og Marc. 8, 38.: **Hvo som skammer sig ved mig og mine Ord iblandt denne utroe og syndige Slægt, ved ham skal og Menneskens Søn skamme sig** ꝛc. Her hører du, det er ham om hans Lære at gjøre. Paven og hans Papister kalde ham ogsaa Herre, ja i hans Navn og til hans Ære og Tjeneste fordømme de hans Lære, myrde hans Anna og drive hende ved deres Forfølgelse ud af

Verden. Det er forskrækkeligt og uudholdeligt at se paa den utallige Hob, som bespotter Gud for Christi Skyld og med Suus og Duus fare ad Helvede til. Han er et Modsigelsens Tegn, hvorpaa nu Flere støde sig og falde end nogensinde tilforn. Et almindetigt Mundheld er Deo gratias! (Gud ske Tak:); men der er neppe Een blandt Tusinde, som siger det med Sandhed. Paa Elias's Tider vare kun syv Tusinde bevarede blandt saa mange Jøder, hvis hele Antal ganske vist var mere end ti Gange hundrede Tusinde, og endnu var det en naadig Tid, hvorledes skal det saa være nu i den unaadige sidste Tid, som Daniel kalder **en Vredens Tid?** (Dan. 11, 36.) Man maa vel nu sige til Gud med den 89de Psalme: **Almægtige Gud! hvor ere dine forrige Miskundheder? Har du da omsonst skabt alle Menneskers Børn?**

Hun har ogsaa ikke alene priset Gud, men tillige **talt om ham til alle dem, som forventede Forløsning.** St. Lucas tilføier ikke uden Grund, at denne Anna har talt om Christus kun til dem, som forventede Forløsning. Af dem har der vel ikke været Mange, og blandt de høilærde Præster Ingen. Hvad skulle saadanne hellige, lærde Folk lære af en gammel, tossет Kjærling? Vi ere de rette Mestere iblandt Folket. Uden al Tvivl er hendes Udsagn bleven saaledes modtaget af disse store Herrer. Thi Guds Ord om Christus er af denne Beskaffenhed, og det bliver ikke Andet deraf, end at det maa være foragteligt, daarligt, kjættersk, frækt og formasteligt i de høie, lærde, geistlige Øren. Derfor modtages det kun af de hungrige, fattige Sjæle **som forvente Forløsning**, saaledes som Lucas her siger. Det er dem, som føle deres Synd, begjære Naade, Lys og Trøst, som ikke vide Noget om sin egen Viisdom og Retfærdighed.

Nu kan Troen og Christi Erkjendelse ikke tie. Den bryder ud og siger fra sig, hvad den veed, at den ogsaa kan hjælpe Andre og meddele dem sit Lys, saaledes som det hedder Ps. 116, 10.: **Jeg tror, derfor taler jeg.** Den er altfor mild og god til, at den skulde beholde en saadan Skat for sig selv. Men taler den, saa møder den ogsaa al Ulykke fra de vantroe Hellige; men derom spørger den ikke, gaar frisk fremad. Og hvem veed, hvorledes det er gaaet denne Anna? Det skulde da være, at man har taget Hensyn til hendes Alder og Kvindestand og foragtet hende som en taabelig Tosse, ellers skulde hun vanskelig have beholdt Livet, efterdi hun afstedkom saadan Vildfarelse og Kjætteri og talede saa Meget om Christus, saadant noget Nyt og Uhørt, tvertimod al de høilærde Præsters og Lovlæreres Lære og Kunst. De, som ere mætte og fulde af Viisdom og Retfærdighed, de trænge ingen Forløsning, men kun deres Gjernings og Fortjenestes Krone og Løn. Thi hvo, som vil tale om Christi Forløsning, han paastaar, at de ere fangne i Synd og Blindhed; men det var at gaa saadanne høie Hellige for nær, at de skulde være Syndere og blinde. Derfor kunne de slet ikke taale at høre om Christus og hans Forløsning, eller at der tales derom, og skulle fordømme det som en skadelig Vildfarelse og djævelsk Kjætteri.

Heraf er det nu let at forstaa, hvorledes den aandelige Anna takker Gud og taler om Christus til alle dem, som forvente Forløsning i Jerusalem. Thi de kjære Hellige i det gamle Testamente have kjendt Christus vel. Derfor er hele deres Liv Lov og Tak til Gud og udsiger, hvad der staar i Bibelen, og taler heller ikke om Andet end om denne Forløsning, hvorledes Christus kun er skjenket de Trængende og Hungrige. Det fremgaar af alle det gamle Testamentes Beretninger; thi Gud har endnu aldrig hjulpet dem, som have været stærke i sig selv og ikke følt sig forladte. Omvendt

har han aldrig forladt dem, som have været i Nød og begjeret hans Hjælp. Derpaa kunde man opstille mange, ja alle Exempler i Bibelen. Men det er klart nok og aabenbart for Enhver, som læser den.

Og der de havde fuldkommet alle Ting efter Herrens Lov, droge de til Galilæa igjen, til deres Stad Nazareth.

Hvad de Ting ere, som de have fuldkommet efter Guds Lov, vil Evangeliet paa Mariæ Renselsesdag oplyse os om. Men hvad Galilæa og Nazareth er, vil blive omtalt ved Evangeliet paa Mariæ Bebudelsesdag. Her maa vi lægge Mærke til en Omstændighed: medens St. Matthæus skriver, at, efterat Magerne, som havde fundet Christus i Bethlehem og der offret ham Guld, Røgelse og Myrrha, atter vare dragne hjem, har Engelen aabenbaret sig for Joseph i en Drøm og befalet ham at fly til Ægypten med Barnet og Moderen, og at Joseph har gjort saaledes, — saa siger Lucas, at de igjen ere dragne hjem til Nazareth, da de sex Uger vare forløbne, og de havde fuldkommet alle Ting efter Herrens Lov. Hvordan passer dette sammen? Her maa vi antage Et af To, **enten** at de først ere dragne til Ægypten, strax efter de sex Ugers Forløb, og derpaa i sin Tid fra Ægypten af ere dragne hjem til Nazareth, **eller**, som det tykkes mig bedst, og hvorved jeg bliver staaende, de ere først strax vendte hjem efter de sex Ugers Forløb, saaledes som Lucas her siger, og Engelens Aabenbarelse, hvorom Matthæus taler, og Befalingen at de skulde fly til Ægypten, er skeet i Nazareth, ikke i Bethlehem. Og det er vistnok skeet efter Magernes Afreise, saaledes som Matthæus siger, men ikke saa strax efter. Han siger imidlertid, at det er skeet derefter, for Ordenens Skyld i sin Beretning. Thi han skriver efter Beretningen om Magerne strax derpaa om Flugten til Ægypten, lader staa derhen, hvad Lucas her fortæller om Offringen i Templet. Paa denne Maade bliver det klart, hvorledes begge Evangelister ikke ere i Modsigelse med hinanden. Tillige er det hellige Kors dermed saameget bedre skildret, at den stakkels Moder tilligemed Barnet, da hun har været syv eller otte Uger paa et fremmet Sted paa Grund af denne uventede Fødsel, neppe ere komne hjem igjen og i Rolighed, eller have begyndt sit Huusliv, førend de igjen skyndsomt have maattet bryde op, ladet Alt ligge og vandre endnu længere bort end før. Den Herre Christus begynder saaledes sin Valfart med sin Fødsel og vandrer stedste om paa denne Jord, har intet blivende Sted. Hvor ganske anderledes bliver dette kongelige Barn opfødt og behandlet end andre Børn? Hvor ubillig og tung skulde saadan Skjæbne forekomme os! Men den stakkels Moder maa afsted til Ægypten med det lille Barn for Herodes's Vrede. Men derom videre i sin Tid ved det derom handlende Evangelium.

Men Barnet voxte og blev stærkt i Aanden, fuldt af Viisdom, og Guds Naade var over ham.

Der har været nogle Nysgjerrige, som ikke have ladet sig nøie med, hvad Skriften siger, men have villet vide, hvad dog Christus har gjort i sin Barndom; saa er der ogsaa skeet deres Nysgjerrighed tilpas. En Nar eller Gavtyv har taget sig for at digte en Bog om Christi Barndom, har ikke frygtet eller skammet sig for at komme frem med sine Løgne og foregjøgler, hvorledes Christus har gaaet i Skole og meget andet lignende taabeligt, gudsbespotteligt Tosseri, spaser saaledes med sin Løgn over den Herre, som alle Engle tilbede og frygte, og alle Skabninger bæve for, saa at den Gavtyv havde fortjent, at man havde hængt ham en Mølle-sten om hans Hals og druknet ham i det dybe Hav, eftersom han ikke har skattet sin og Alles Herre høiere, end at han har

drevet sit Gjøgleri og Abespil med ham. Endnu finder man dem, som trykke, læse og tro en saadan Bog; det har denne Gavtyv villet. Derfor siger jeg: saadanne Bøger skulde Paven, Biskoper og Høiskoler, om de vare Christne, opbrænde, men nu føie de endnu meget værre dertil og ere og blive blinde Veiledere. Christus har ikke gaaet i Skole, der har heller ikke været saadanne Skoler dengang. Han har heller ikke nogensinde lært et eneste Bogstav, saaledes som Evangeliet siger Joh. 7. 15., at **Jøderne forundrede sig og sagde: Hvorledes kjender denne Skrifterne, da han ikke har lært dem?** Desligeste forundrede de sig ogsaa over hans Viisdom Marc. 6, 2 flg. og sagde: **Er denne ikke den Tømmermand, Marias Søn? Kjende vi ikke hans Slægtninge? Hvorfra har han da denne Viisdom og alt dette?** Det tykkes dem forunderligt, at en Lægmand og en Tømmermands Søn skulde være saa lærd uden at have lært Noget. Derfor forargedes de ogsaa paa ham, saaledes som Evangeliet siger, og tænkte, at han maatte være besat af en ond Aand.

Saa lader os blive ved Evangeliet, det beretter tilstrækkeligt om hans Barndom, saaledes som Lucas her skriver: **Han voxte og blev stærk i Aanden, fuld af Visdom** ꝛc., ligesom senere, at **han var sine Forældre underdanig.** Hvad mere skulde han skrive? Det var endnu ikke Tid for ham til at gjøre Undergjerninger. Han er opfødt og opdragen som et andet Barn, paa det nær, at ligesom nogle Børn fremfor andre ere meget opvakte, saaledes har ogsaa Christus været et særdeles opvakt Barn fremfor andre. Derfor har der ikke være Mere at skrive om ham, end hvad Lucas skriver. Skulde han ogsaa skrive, hvad han har spiist, drukket og taget paa sig hver Dag, hvorledes han har staaet, gaaet, vaaget og sovet, hvad havde det været for en Skriven? Derfor er det heller ikke nødvendigt at tro — jeg holder det ogsaa for en Usandhed —, at hans strikkede Kjortel, som de, der korsfæstede ham, ikke vilde dele, er voxet med ham fra Ungdommen af. Maaske har det heller ikke været hans Moder, som har arbeidet den til ham, men det har været en sædvanlig Klædning for fattige Folk dertillands. Man skal have en reen Tro, som ikke tror Noget, uden det er grundet i Skriften. I Skriften staar Alt og rigeligt nok, hvad man skal tro, navnlig fordi Christi Undere og Gjerninger først ere begyndte efter hans Daab, saaledes som der staar skrevet Joh. 2, 11. og Ap. G. 10, 37.

Dernæst gjøre her ogsaa de spidsfindige Hoveder sig Møie med Lucas's Ord, hvorledes Christus, naar han har været Gud, altid har kunnet tiltage i Aand og i Viisdom. Thi at han er voxet, indrømme de dog, hvad der dog er et Under, saa behændige de ere til at gjøre Undere, hvor der ingen er, og til at foragte dem, hvor de ere. Saadan Møie og Vanskelighed forvolde de sig selv; thi de have opdigtet sig en Troesartikel, at Christus fra det første Øieblik af hans Undfangelse har været fuld af Viisdom og Aand, saaat intet Mere har kunnet komme til, aldeles som om Sjælen var et Viinfad, som man fylder, til der ikke gaar Mere deri. De vide selv ikke, hvad de sige, eller hvorom de tale, som St. Paulus skriver 1 Tim. 1, 7.

Om jeg ikke kunde forstaa, hvad Lucas mener dermed, at Christus har taget til i Aand og Viisdom, saa vilde jeg holde hans Ord i Ære som Guds Ord og tro, det var sandt, om jeg end aldrig nogensinde kunde komme efter, hvorledes det kunde være sandt, og jeg vilde lade mine egne tildrømte Troesartikler fare som menneskelig Daarskab, der er meget for ringe til at være et Maal og en Rettesnor for den guddommelige Sandhed. Maa vi dog alle bekjende, at Christus ikke til enhver Tid har været lige vel tilmode, uanseet, at hvo, som er fuld af Aanden, han er

ogsaa fuld af Glæde, eftersom Glæde er en Aandens Frugt, Gal. 5, 22. Ligesaa har Christus heller ikke til enhver Tid været lige blid og mild; han blev stundom vred og fortrydelig, saasom da han drev Jøderne ud af Templet Joh. 2., og da han blev **bedrøvet i Vrede over deres Hjerters Forhærdelse** Marc. 3 ꝛc.

Derfor skulle vi forstaa Lucas's Ord paa det Allerenfoldigste om Christi Mandom, der har været et Redskab og en Bolig for hans Guddom, og om han end til enhver Tid har været fuld af Aand og Naade, saa har Aanden dog ikke altid bevæget ham, men snart opvakt ham til dette, snart til hint, eftersom Omstændighederne have ført det med sig. Saaledes ogsaa, om end Aanden har været i ham fra hans Undfangelse af, saa har den dog, eftersom hans Legeme voxte og hans Fornuft tiltog paa naturlig Maade som hos andre Mennesker, stedse sænket sig alt dybere og dybere i ham og bevæget ham jo længere jo mere, saaat det ikke er noget Spilfægteri, hvad Lucas siger: **Han blev stærk i Aanden;** men som Ordene klarligen lyde, saaledes er det ogsaa gaaet til paa det Allerenfoldigste, at han virkelig er bleven jo ældre jo større, og jo større jo forstandigere, og jo forstandigere desto stærkere i Aanden og desto mere fuld af Viisdom for Gud og sig selv og for Folkene; der behøves her ingen Fortolkninger. Og denne Opfattelse er uden al Fare og christelig, der ligger ingen Magt paa, om den støder an imod deres indbildte Troesartikler.

Dermed stemmer St. Paulus overens Phil. 2, 7., hvor han siger, at Christus udtømmede sig for sin guddommelige Skikkelse og tog en Tjenerskikkelse paa, blev Mennesker liig og fandtes i Skikkelse som et Menneske. Disse Ord taler St. Paulus ikke om Naturens Liighed; thi han siger, Mennesket Christus, efterat han allerede var Menneske, blev ligesom et andet Menneske og fandtes i Skikkelse som et Menneske. Men da nu alle Mennesker naturligen tage til med Hensyn til Legeme, Fornuft, Aand og Viisdom, og Ingen er skikket som en Anden, er det Lucas's Mening, iovereensstemmelse med Paulus, at Christus ogsaa saaledes har tiltaget i alle Stykker og har været et særdeles Barn, som fremfor andre har tiltaget saaledes i særdeles Grad. Thi hans Oprindelse var ædlere, og Guds Gaver og Naade var rigere over ham end over Andre. Disse Lucas's Ord have saaledes en let, lys og eenfoldig Mening, naar blot disse kloge Hoveder lade deres Spidsfindigheder være borte. Dette være talt om dette Evangelium.

Nytaarsdag.

Prædiken over Epistelen.

Gal. 3, 23-29.

Men førend Troen kom, bevogtedes vi, indesluttende under Loven, til den Tro, som skulde aabenbares, saaat Loven er vorden vor Tugtemester til Christum, forat vi skulde blive retfærdiggjorte af Troen. Men nu Troen er kommen, ere vi ikke mere under Tugtemesteren. I ere jo alle Guds Børn formedelst Troen i Christo Jesu. Thi I, saa mange, som ere døbte til Christum, have iført Christum. Her er ikke Jøde eller Græker; her er ikke Træl eller Fri; her er ikke Mand eller Kvinde; thi I ere alle Een i Christo Jesu. Men ere I Christi, da ere I jo Abrahams Afkom og Arvinger efter Forjættelsen.

Det er ogsaa en ret paulinsk Epistel, skreven om Troen og om Gjerningerne og er nu let at forstaa af den foregaaende Epistel. Hvad dersteds er sagt om Trællen, skal ogsaa her forstaaes om Discipelen. Thi St. Paulus betjener sig af disse to Billeder for at lære os, hvad Loven virker og hvortil den er nyttig. Derfor maa vi atter tale om Loven og dens Gjerninger, nemlig at der ere to Slags Gjerninger, nogle fremtvungne ved Straf eller fremlokkede ved Fordel og Løn; nogle, som ere øvede med Frihed og Lyst, for Intet, uden Frygt for Straf eller Attraa efter Vinding, men af lutter Villighed og Lyst til det Gode. De første ere Trællens og Discipelens Gjerninger, de andre ere Barnets og den frie Arvings Gjerninger.

Thi en Dreng, som er under sin Tugtemester, gjør ikke, hvad han vil, men maa gjøre af Frygt for Riset, hvad hans Mester vil, og man kan ikke vide, hvad der bor i ham, efterdi hans Mester vogter paa ham. Men naar han var fri, da vilde man se, hvad der boede i ham, thi da vilde han vise sin Natur og gjøre sine egne Gjerninger. Derfor ere de Gjerninger, som han maa gjøre saaledes bunden og bevogtet, ikke egentlig hans Gjerninger, men megetmere Tugtemesterens, som afnøder og aftvinger ham dem. Thi om ikke Tugtemesteren var over ham, saa gjorde han ingen af dem, men det stik Modsatte.

Med dette simple, men træffende Billede fremstiller St. Paulus Lovens og den frie Villies eller Naturs Forretninger ligeoverfor hverandre saa klart, at det ikke kunde være klarere fremstillet, og saaat Enhver heraf lettelig kan lære Lovens Mening, Maal og Virkning saavelsom Naturens Dyd og Beskaffenhed at kjende. Thi hos denne Dreng iagttage vi tvende Ting: For det Første, at han ved denne sin Frygt og Tugtemesterens Bevogtning bliver bevaret for meget Ondt, som han ellers vilde gjøre, idet han vilde hengivet sig til et tøileløst, slet Levnet og blive ganske vild. For det Andet, at han i sit Hjerte bliver desto fiendtligere sindet mod Tugtemesteren, jo mere denne hindrer ham i at gjøre sin Villie. Og det gaar saaledes til med ham, at jo strengere det Onde udvortes forbydes ham, desto stærkere forbittres han i sit Hjerte derover. Og hans Væsen staar paa en saadan Vægt, at ligesaameget som Synden udvortes aftager, ligesaameget tiltager den indvortes; gaar den ene Vægtskaal op, saa gaar den anden ned. Det se vi ogsaa af

Erfaringen, at de Drenge, som blive allerstrengest opdragne, blive, naar de slippe løs, meget værre end de, som ikke er saa strengt opdragne. Saa umulige er det at hjælpe paa Naturen med Paabud og Straffe. Der skal Mere til end saa.

Saaledes er det ogsaa med ethvert Menneske: saalænge det endnu er i Naturen udenfor Naaden, gjør det ikke, hvad det vil, men maa gjøre, hvad Loven, dets Tugtemester, vil. Og Enhver maa bekjende, at om der ikke var noget Helvede og Lovens Straf, saa vilde Ingen gjøre det Gode. Derfor, saalænge saadanne Gjerninger ikke ere fremgangne af dets frie Aand, saa ere de ikke dets egne, men den tvingende og drivende Lovs Gjerninger, saaat Apostelen medrette kalder saadanne Gjerninger ikke vore, men Lovens Gjerninger. Thi hvad vi ikke gjøre med vor Villie, det gjøre ikke vi, men den, som tvinger os dertil. Naar saaledes En tog min Haand med Magt og dermed slog en Anden ihjel, eller dermed gav en Fattig en Almisse, saa var Gjerningen ikke min, om end min Haand havde gjort det, men dens, som havde tvunget den dertil; derfor skader eller gavner Gjerningen mig slet intet. Saaledes gjøre Lovens Gjerninger heller ikke Nogen from, om de end ske ved os; thi vor Villie gjør dem kun af Frygt for Lovens Straf, gjorde meget hellere noget Andet, om ikke den tvingende og truende Lov vogtede paa os. Derfor er det ikke vore Gjerninger. Nu maa Enhver blive salig ved sine egne Gjerninger.

Paa den anden Side, om Nogen, som han maaske tykkes, ikke af Frygt gjør saadanne Gjerninger, saa gjør han dem dog paa Grund af Lovens Løfter om Belønning; det er jo ondt og falskt, ja endnu værre end hint. Det er jo det Samme som, at om Himlen ikke var lovet, og han vidste, at han skulde gjøre alt for Intet, saa gjorde han det ikke. Derfor ere heller ikke disse Gjerninger vore egne, men Lovens, fremkaldte af dens Lokken og Tilskyndelse ved Løfte om gode Ting og Belønning. Og disse Gjerninger ere farligere og vanskeligere at erkjende end hine, saasom de ere meget finere og i høieste Grad ligne de med Frihed og Lyst gjorte retskafne Gjerninger. Men under Korset lærer man dem at kjende, naar de blive forkastede, og der fordres, at de skulle være skeede for Intet uden Attraa efter Belønning, alene Gud til Ære og Næsten til Gavn. Da er Naturen afmægtig og kan Intet, bliver befunden som den, der ikke gjør nogen egne gode Gjerninger, men kun fremmede og Lovens Gjerninger, ligesom et ufornuftigt Dyr drives ved Slag eller for Foderets Skyld løber og arbeider. Hvormange mener du nu ville blive fromme Folk, om ikke Skam, Straf, Helvede eller Himmel stod dem for Øie? Der vilde ikke blive et eneste fromt Menneske. Altsammen bliver ved Frygt eller Haab om Fordeel holdt i den gode Skik. Derfor er ogsaa Alt falskt og idel Løgnverk, saaledes som Skriften siger: Hvert Menneske er en Løgner og idel Forfængelighed (Ps. 116, 11. og Ps. 39, 7.).

Saaledes iagttage vi disse tvende Ting ogsaa hos alle Mennesker. For det Første, at de ved Tugtemesteren, Loven, blive bevarede for et skjændigt, frækt, vildt Væsen og blive inddragne under disse Lovens Gjerningers Tugt i et udvortes ærbart Væsen. For det Andet, at de indvortes i Hjertet i Sandhed ere Loven og dens Straf fiendske, og det saameget mere, jo haardere Straffen truer. Hvem er ikke fiendtligsindet mod Døden og Helvede? Men hvad er det Andet end at være fiendtligsindet imod Loven, som paalægger saadan Straf? Men at være fiendtligsindet imod Loven, hvad er det Andet end at være fiendtligsindet imod Retfærdigheden? Men at være fiendtligsindet imod Retfærdigheden, hvad Andet end at være findtligsindet imod Gud selv? Er det ikke hermed en afgjort Sag, at vi ikke alene er uretfærdige, men ogsaa hade Ret-

færdigheden, elske Synden og ere Gud fiendske af ganske Hjerte, hvor smukt og ærbart det udvortes Væsen i Gjerningerne end nogensinde kan glimre?

Nu vil jo Gud være elsket af ganske Hjerte, saaledes som Budet lyder 5 Mos. 6, 5.: **Du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjerte, af din ganske Sjæl og af al din Formue.** Og han vil, at alle vore gode Gjerninger skulle være vore egne og ikke Tugtemesterens, Lovens, Dødens eller Helvedes eller Himlens, det er, at vi ikke gjøre dem af lutter Frygt for Død eller Helvede, ei heller af Haab om at fortjene Himlen, men af fri Aand, Lyst og Kjærlighed til Retfærdigheden. Thi hvo, som gjør en god Gjerning af Frygt for Død eller Helvede, han gjør den ikke til Guds Ære, men til Ære for Døden og Helvede, og er en Dødens og Helvedes Gjerning. Thi de have aftvunget ham den, og for deres Skyld alene gjør han den, havde ellers ikke gjort den. Derfor bliver han ogsaa en Dødens og Helvedes Træl og Tjener med alle saadanne Gjerninger. Men bliver han Dødens og Helvedes Tjener, saa maa han ogsaa dø og blive fordømt, og det gaar efter det Ordsprog: Den, som frygter for Helvede, farer derind. Og: At bæve hjælper ikke for Døden,

Saa spørger du: Hvad skal der blive heraf? Hvem kan da blive salig? Hvem er fri for saadan Frygt for Død og Helvede? Hvem gjør sine Gjeninger eller fører sin gode Vandel uden saadan Frygt? Saa svarer jeg: Ei, hvem elsker da ogsaa Gud, naar han nærer saadan Frygt for hans Lov eller Had til hans Retfærdighed hos sig? Hvorledes er det nu fat med Naturen, med den frie Villie? Vil du alligevel ikke tro, hvor nødvendig Guds Naade er? Vil du alligevel ikke indrømme, at alle Menneskers Væsen er Synd, falskt og fremhyklet? Kan man alligevel ikke overbevise dig om, at Gjerningerne ikke gjøre from?

Her seer du jo, hvortil Loven er nyttig og god, hvad Gud dermed tilsigter, nemlig tvende Ting. For det **Første**, at han maa beholde os i Tugt og drive os til et udvortes ærbart Væsen, at vi maa være istand til at leve med hverandre og den Ene ikke æde den Anden, hvad der vilde ske, om der ikke var nogen Lov, nogen Frygt, nogen Straf, saaledes som det fordum er gaaet til iblandt nogle Hedningefolk. Thi af samme Grund vilde Gud ikke ophæve det verdslige Sværd i det nye Testamente, ja han stadfæster det, ihvorvel han ikke vilde bruge det mod sine Børn, som heller ikke have det nødig, men forat man kunde afværge det frække, vilde Væsen, og Menneskene leve, ernære og formere sig med Fred mellem hverandre. Ellers bleve alle Lande øde, fulde af Mordere og Røvere, der blev ingen Kvinde, intet Barn uskjændet. Men ved Sværdet og hans Lov blive de bevarede og drevne til et stille, roligt og ærbart Væsen. Dog blive de derved ikke fromme, Hjertet bliver ikke bedre, Haanden er alene tvungen og bunden, og Gjerningerne eller Retfærdigheden ere ikke deres egne, men Sværdets, som fremtvinger Saadant af dem og ved sin Straf og Frygt virker det hos dem. Saaledes trænger og tvinger ogsaa Guds Lov os til at undlade meget Ondt af Frygt for Døden og Helvede, og bevarer os som en Tugtemester i et udvortes ærbart Levnet; men dermed er Ingen from for Gud; Hjertet bliver dog fiendtligsindet imod denne Tugtemester, hader hans Straf og vilde heller være fri.

For det **Andet** lærer Mennesket saaledes ved Loven sig selv at kjende, hvor falskt og uretfærdigt dets Hjerte er, hvor fjernt det endnu er fra Gud, hvorledes Naturen er aldeles Intet, at det maa foragte sin ærbare Vandel og erkjende, at den slet intet forslaar imod det, som hører til Lovens Opfyldelse, og bliver saaledes ydmyget, kryber til Korset, sukker efter Christus og

længes efter hans Naade, mistvivler ganske om sig selv, slaar al sin Lid til Christus, som da giver det en anden Aand, der forvandler dets Hjerte, saa at det ikke længer frygter Død og Helvede, ikke længer tragter efter Livet og Himlen som Belønning, men bliver for Intet og med Frihed Loven huld, lever saa med god og rolig Samvittighed i Liv og Død, lader sig hverken bevæge af Himmel eller Helvede eller nogen Ting. Thi saa siger Brevet til de Ebræer 2, 15., at **Christus har befriet os, saamange som formedelst Dødens Frygt vare under Trældom al vor Livstid,** hvormed han jo klart nok bevidner, at vi skulle være uden Dødens Frygt, og at Alle, som leve i Dødsfrygt, ere Trælle og aldrig blive salige. Nu kan jo hverken Naturen eller Loven befri fra Frygten, de forøge tvertimod begge Frygten, Christus alene har forløst os derfra, og saafremt vi tro paa ham, saa giver han os den frie, uforfærdede Aand, som hverken frygter Død eller Helvede, hverken begjære Liv eller Himmel som Løn, men frit og saligt tjener Gud.

Af dette se vi nu: For det **Første**, hvor farlige de Lærdomme ere, som ved Paabud og Love drive Menneskет til den Tanke, at det derved skal blive from. Thi dermed rive de det kun længere bort fra Gud, fra Christus, ja ogsaa fra Loven og al Retfærdighed, udrette ikke Andet end jo længere desto mere at virke en frygtsom, skrøbelig, forsagt og elendig Samvittighed, lære bestandig kun at frygte Døden og Helvede, indtil de endelig fremkalde idel Fortvivlelse i Hjerterne, saaat Menneskет i Et og Alt maa være Djævelens Martyr.

For det **Andet** se vi, at der er tre Slags Brug af Loven, eller at Menneskет forholder sig til den paa tre Maader: For det Første de, som ganske og aldeles slaa den ud af Tanker, handle frækt derimod i et tøjleløst Liv; for disse er det aldeles, som om der ikke var nogen Lov. For det Andet de, som ved den afholdes fra et saadant ryggesløst Levnet og bevares i et ærbart Levnet; di se ere altsaa udvortes i Tugt, men indvortes ere de Tugtemesteren fiendske; Alt, hvad de have, fremgaar kun af Frygt for Død og Helvede, og saaledes holde de Loven kun udvortes, ja Loven holder dem udvortes, indvortes holde de den ikke og blive heller ikke holdte af den. For det Tredie de, som holde dem baade indvortes og udvortes; de ere Mose Tavler, udvendig og indvendig skrevne af Guds Finger selv. Som nu de Første hverken udvortes eller indvortes ere fromme, saaledes er det andet Slags kun udvortes fromme, og ikke fromme i Hjertet. Men de Sidste ere heelt igjennem fromme. Derom siger St. Paulus 1 Tim. 1, 8 flg.: **Vi vide, at Loven er god, dersom Nogen bruger den lovligen.** Hvorledes bruger man den da lovligen? Han svarer: **Den, som veed, at Loven ikke er sat for den Retfærdige, men for Uretfærdige.** Hvad vil han sige hermed? Ikke Andet end, at hvo, som vil prædike Loven ret, han maa skjelne mellem disse tre Slags, saaat han for Alting ikke prædiker Loven for det tredie Slags, som om de derved skulde blive fromme, thi det var Forførelse. Men for de Første skal man prædike den saaledes, for dem er den sat, paadet at de skulle forlade sit frække Levnet og lade sig bevare under Tugtemesteren. Men dermed er det ikke nok, at de saaledes blive bevarede og vogtede af Loven. De maa paa den anden Side ogsaa lære at holde Loven derfor maa man da mere end Loven og fremfor Loven prædike Evangeliet, hvori Christi Naade skjenkes til at holde Loven. Saaledes er det to ganske forskjellige Ting at bevare eller holde Loven og at blive bevaret eller beholdt af Loven. De Første hverken holde den eller beholdes, de Andre beholdes det tredie Slags overholde den ganske.

Disse tre Maader at bruge Loven paa ere betegnede af Moses. For det Første,

da han sønderbrød Tavlerne 2 Mos. 32., da Jøderne tilbade Guldkalven. Derved at Tavlerne sønderbrødes og ikke kom til Folket, betegnes det første Slags, som slet ikke annamme Loven, men sønderbryde den ganske. For det Andet, da han bragte de andre Tavler 2 Mos. 34.; de kom til Folket. Men Mose Ansigt var saa skinnende, at Aaron og Israels Folk ikke kunde udholde hans Ansigts Glands og Skin, han maatte lægge et Dække over sit Ansigt, naar han vilde tale med dem. Herved betegnes det andet Slags, som annamme Loven, men kun holde den udvortes, indvortes er den dem for skinnende, og de frygte derfor. Derfor gjøre Hyklerne sig et Forhæng, saaledes som St. Paulus udlægger det 2 Cor. 3, 13 flgg., som bestaar i deres Stolen paa egne Gjerninger og udvortes Helligbed; de ville ikke se Loven ret under Øine og erkjende, at denne deres Retfærdighed er Intet værd. Saaledes **bliver Dækket over deres Hjerte indtil denne Dag,** siger Paulus. Nu fører heller ikke Moses Folket videre end til Jordanen, og slaar kun tvende Konger, Sihon og Og, og uddeler Landet kun til halvtredie Stamme af Israel. Med alt dette er betegnet den halve, ja saare ringe udvortes Retfærdighed. Og her dør Moses i Moabs Ørken. Videre kan Loven ikke hjælpe. Derpaa kommer Josva og fører det hele Folk paa det Tørre igjennem Jordanen ind i det hele Land. Her er ingen Moses, ingen Lov, men Josva, Christus, fører dem formedelst Troen og opfylder Alt, hvad der er befalet ved Moses. Det ere de, for hvem **ingen Lov er given,** saaledes som St. Paulus siger, som ikke ved Gjerninger, men ved Naade blive fromme, det er, som ikke ved Lovens Tvang gjøre det Gode; der er ingen Moses for dem. Af alt dette, mener jeg, vil det nu være let at forstaa St. Paulus i denne Epistel. Lader os nu betragte den!

Men førend Troen kom, bevogtedes vi, indesluttede under Loven, til den Tro, som skulde aabenbares.

Han siger ikke: Førend Troen kom, vare vi fromme og holdt Loven, men tvertimod: Loven holdt os, og vi vare derunder indesluttede og bevogtede, paadet at vi ikke skulde løbe ud, frækt og frit drive vor Ondskab; dog vare vi dermed ikke fromme i Sind. Denne Indeslutning og Bevogtning var alligevel ikke rettet derpaa, at vi skulde forblive derunder, men den sigtede til den tilkommende Tro, at den skulde gjøre os frie og løs derfra, ikke til at gjøre det Onde, hvorfra Loven holdt os, men til frit at gjøre det Gode, hvortil Loven tvang os. Denne Tro skulde vi ved saadan Indeslutning lære at attraa og at kjende vor Naturs onde Tilbøielighed, thi denne Forløsning er aandelig og forløser kun Hjertet.

Saaledes, naar en mægtig Herre havde kastet dig i Fængsel, og du derfor ugjerne befandt dig deri, saa kunde man paa to Maader befri dig derfra: for det Første legemlig, idet Herren sprængte dit Fængsel og gjorde dig legemlig fri, lod dig gaa, hvorhen du vilde. For det Andet, om han gjorde dig saameget Godt i Fængslet, gjorde dig det lifligt, lyst, rummeligt og paa det Allersmukkeste prydet, saa at ingen Konges Gemak og Rige var saa kosteligt, og paa denne Maade omstemte dig og forandrede dit Sind, saa at du ikke for al Verdens Gods vilde være ude af Fængslet, men bad, at Fængslet maatte blive, og at du maatte være deri, da det nu ikke længer var dig noget Fængsel, men var blevet dig et Paradis. Siig mig, hvilken Forløsning var her den bedste? Ikke sandt denne aandelige er den bedste? Thi ved den første blev du en fattig Betler som forhen, men ved denne sidste fik du et frit Mod

og Alt, hvad du ønskede. Se, paa denne Maade har ogsaa Christus aandeligen forløst os fra Loven, ikke nedbrudt og afskaffet Loven; men vort Hjerte, som tilforn saa ugjerne var derunder, har han saaledes forvandlet, har han gjort saameget Godt imod og gjort Loven saa liflig for det, at det ikke har nogen større Lyst og Glæde, end det har i Loven, ønsker ikke gjerne, at en Tøddel deraf falder bort. Som nu den, der er i Fængslet, gjør sig selv Fængslet trangt og besværligt ved sin Uvillie, saaledes ere ogsaa vi Loven fiendske, og den er os fortrædelig af den Grund, at vi ved den mod vor Villie blive holdte tilbage fra det Onde og tvungne til det Gode.

Saaledes har Apostelen i disse Ord smukt indbefattet Lovens tvende Slags Frugt og Nytte. Thi naar jeg spørger: Hvortil er Loven nyttig? saa svarer han: Den gjør vel ikke from, men forøger Synden og hidser Naturen med sine Bud og Forbud. Dog bringer den tvende Frugter: For det Første indeslutter og bevogter den os, saa at vi ikke slaa os løs og frækt give os ind i et aabenbar uteerligt Levnet, saaledes som de gjøre, der ikke ville indesluttes og bevogtes derunder, saa at det jo allerede af den Grund er meget bedre, at der er en Lov til, end at der ingen Lov skulde være. Hvem kunde ellers være i Fred for den Anden? Saaledes siger ogsaa St. Paulus Rom. 13., at det verdslige Sværd er sat til Skræk, ikke for de Fromme, men for de Onde. Den anden Frugt er denne, at denne Indeslutning sigter til den tilkommende Tro, idet Mennesket derved lærer at kjende sin Ondskab og Ulyst til det Gode, kommer til sig selv og ydmygelig bekjender og klager over sin onde Natur og begjærer Guds Naade, der vel ikke tager Loven fra ham, som han seer er ret, god og hellig, men skaber hos ham et andet Hjerte, som elsker denne rette, gode og hellige Lov. Se, det er den rette Forstaaelse og bedste Brug af Loven. Derfor er det vel nødvendigt, at der er en Lov til, som bringer Mennesket til saaledes at kjende sig selv og til at søkke efter Guds Naade.

Men her reiser sig Striden mellem de rette og falske Hellige. De falske hellige vil ikke bruge Loven videre end paa første Maade, formaste sig til allerede ved saadan Indeslutning og Bevogtning at ville være fromme, ville ikke derved lære deres onde Natur at kjende, paastaa, at Naturen i sig selv er god og istand til med sin naturlige Kraft at elske Loven. Hertil sige de rette Hellige Nei, og det er heller ikke sandt, Enhvers Erfaring siger noget Andet og stemmer overeens med Guds Ord i Skriften, og hvo, som ikke vil lyve eller hykle, maa bekjende, at han af Naturen ugjerne holder Guds Bud og endnu meget nødigere vil høre om Syndens Straf, Døden og Helvede, som forkyndes af Loven. Denne deres Hjertes store, dybe og gruelige Vederstyggelighed undskylde og tildække de med sine Lovgjerningers Figenblade, ligesom Adam og Eva tildækkede sin Nøgenhed; men de bleve ved denne Tildækning ikke en Smule bedre i Sind. Saaledes bliver heller ikke ved Gjerninger og egen Retfærdiggjørelse ved Loven Nogen bedre, men tvertimod værre. For denne Vederstyggeligheds Skyld har Christus forkastet og forstyrret den gammeltestamentlige Synagoge.

Saa er det nu klart, til hvem Paulus taler disse Ord, nemlig til de Gjerningshellige, som ved Loven og dens Gjerninger ville blive fromme og anse den alvorlige Benyttelse af Loven for tilstrækkelig til Fromhed. Af dem bliver der et Folk, som man kunde kalde Absaloniter. Thi ligesom Absalon blev hængende imellem Himmel og Jord, paa et Egetræ, efter sit eget Hovedhaar (2 Sam. 18.), saaledes hænge disse ogsaa imellem Himmel og Jord; thi ved Lovens Bevogtning røre de ikke ved Jorden, det er, de gjøre ikke, hvad deres

onde Natur gjerne vilde, og paa den anden Side, eftersom Loven ikke gjør Naturen bedre, men tirrer og hidser den kun, saaat den bliver Loven fiendsk, saa ere de ikke fromme og røre saaledes heller ikke ved Himlen. Ligesom ogsaa Zacharias (5, 5 flgg.) saa to Kvinder, som opløftede en Epha imellem Himmel og Jord til henimod Babylonien, og en Kvinde sad i Ephaen, som hed Impietas, Vantro eller Ugudelighed. Denne Epha er saadan Helligheds Folk, som svæver imellem aabenbar Ondskab og retskaffen Hellighed. Derfor sidder i den Impietas, Vantroen. De tvende Kvinder, som opløfte den imellem Himmel og Jord, ere Frygt og Attraa efter Belønning; thi alle deres Gjerninger gjøre de af Frygt for Straf eller af Attraa efter Løn. Disse tvende Ting løfte, bære og holde dem i deres Hellighed. Derfor siger han ogsaa, at de tvende Kvinder have havt Vinger ligesom en Grib eller Høg. Vinger betegne i Skriften den mundtlige Prædiken, fordi Talen flyver og farer hurtigt afsted. Nu dreier alle disse Helliges Prædiken sig kun om Frygt og Belønning, ville gjøre Menneskene fromme med Skræk og Lokken og gjøre det kun værre, saaat de derved blive Loven end mere fiendske for dens Trusels Skyld, og for dens Lokkens Skyld kun elske sig selv og sin Binding saameget høiere end forhen. Derfor ere de medrette Høge eller Gribbe, som æde Kyllingerne og kun ombringe Sjæle. Men de rette Hellige blive ikke midt imellem Himmel og Jord. De høre ogsaa godt Lovens Trusel og Lokken, men de lære derved at kjende sig selv, at de mere have agtet paa dens Trusel og Lokken end paa Loven selv, og saaledes se de, hvorledes de i Grunden ikke ere rene og retfærdige, falde ned, bekjende sin Tilstand og raabe: Naade! Naade! Herre Gud! Til dem kommer da Christus og bringer dem den rette Frihed ved sin Aand, saaat de blive ganske himmelske.

Se, dette vil det sige at være indesluttet og bevogtet under Loven til den tilkommende Tro. Saaledes indesluttede have ikke alene Jøderne været, men ogsaa endnu og til enhver Tid alle de, som før Troen øvede sig ved Gjerninger, Lov, Trusel, Frygt, Fortjeneste og deslige Ting i at blive fromme. Saafremt dette ikke sigter til Troen, eller Troen ikke kommer tilslut og bliver dem bekjendt, saa maa det kun blive værre med dem og de tilsidst falde i Fortvivlelse eller forstokket Formastelse, saaat de aldrig staa til at hjælpe. Saa farligt er det, naar man ikke bruger Loven ret, i det Øiemed nemlig derved at ledes til Troen.

Saaat Loven er vorden vor Tugtemester til Christum, forat vi skulle blive retfærdiggjorte af Troen.

Se der, som sagt er: Ingen bliver ved Loven og dens Gjerninger retfærdiggjort; thi om vi kunde blive retfærdiggjorte ved Loven, saa var Troen ikke nødvendig, og saa var det ogsaa falskt, hvad St. Paulus her siger, at vi blive retfærdiggjorte ved Troen. Det Ene udelukker ganske det Andet, Troen Gjerningerne og Gjerningerne Troen, med Hensyn til Retfærdiggjørelsen. Tillægger du Troen Retfærdiggjørelsen, saa maa du negte Gjerningerne, Loven og Naturen den. Tillægger du Gjerningerne Retfærdiggjørelsen, saa maa du negte Troen den. Det Ene maa være sandt og det Andet falskt; begge Dele kunde ikke være sande paaeengang. Derfor kan Lovens Kraft eller Formue ikke være nogen anden end at fremkalde Syndere eller lade Syndere blive Syndere. Hvad der ikke gjør retfærdig, det gjør tilvisse syndig eller lader forblive syndig. Videre, da Loven imidlertid har at gjøre med Synden og Syndere, saa maa den udrette noget Mere hos dem end slet og ret lade dem forblive som Syndere. Hvad vilde det blive for en Virksomhed, naar den lod det blive, som den forefinder

det? Nu, hvad kan den da udrette, naar den hverken gjør retfærdig eller forbedrer og heller ikke lader det blive, som den foresinder det? Det maa være en forunderlig Virksomhed, ikke at gjøre retfærdig, ei heller at lade det blive som det er. Derfor følger med Nødvendighed, at den maa gjøre Synden større, saaledes som St. Paulus siger Rom. 5, 20.: **Loven kom til, paadet at Faldet skulde fremtræde des overflødigere.** Det gaar som sagt, saaledes til, at idet den indeslutter og bevogter Haanden og hindrer det aabenbare onde Levnet, opvækker den kun endnu større Had og Uvillie imod sig i Hjertet, ligesom en Dreng bliver saa meget uvilligere mod sin Tugtemester, jo haardere han bliver straffet af ham, jo mere han bliver hindret i at gjøre sin Villie. Men dette Had og denne Uvillie er ikke Andet end en Forøgelse af den onde Villie, som bliver hindret, og var aldrig opstaaet, om der ikke var gjort denne Villie Modstand.

Saaledes synder Menneskets og den onde Natur, førend Loven kommer, friskt væk, tænker ikke paa Loven; men naar Loven kommer og vogter og truer, saa bliver Naturen strax ond og uvillig mod Loven, begynder ikke alene at elske Synden, men ogsaa at hade Retfærdigheden. Se, det er Lovens Gjerning hos Synderen og ligeoverfor Synden. Det kalder St. Paulus, at Synden ved Loven bliver overflødigere; hvor langt fra, at Nogen da ved den skulde blive retfærdiggjort! Men salig er den, som forstaar og erkjender dette. Thi de Gjerningshellige forstaa det slet ikke, tillægge ikke Naturen saadan Ondskab eller saadant Had til Loven, men finde meget Godt hos den. Derfor forstaa de heller ikke et Bogstav af St. Paulus, som aldrig taler anderledes om Loven. Og naar vi ville sige sandt, saa finde vi det ogsaa saaledes i vore Hjerter.

Han siger ogsaa, **til Christum** eller **indtil Christum** er Loven vor Tugtemester, paadet at Ingen skal satte en anden Tro end Troen paa Christus. Loven driver til Abrahams Sæd, Christus, paa hvem alle Hellige fra Begyndelsen af have troet, saaledes som der er sagt i den foregaaende Epistel. Derfor hjælper det ikke Jøderne og Tyrkerne, at de tro paa den Gud, som har skabt Himmel og Jord. Hvo, som ikke tror paa Christus, tror heller ikke paa Gud. Og selv om det var saa, at Christus ikke var Gud, hvad der er en Umulighed, saa troede de alligevel ikke paa Gud, om de ikke troede paa Christus; thi Gud har forjættet sin Naade i Abrahams Sæd. Nu er denne Sæd Christus, saaledes som Jøder, Tyrker og al Verden bekjender. Hvo, som derfor ikke tror paa Christus, han tror heller ikke paa Guds Forjættelser; derfor tror han heller ikke paa den Gud, som har skabt Himmel og Jord, eftersom det ikke er nogen anden Gud, som har givet Forjættelsen til Abraham, og Velsignelsen og Troen ikke er udgangen og prædiket i al Verden i nogen anden Abrahams Sæds Navn, end i Christi Navn alene. Derfor er der udenfor Christus ingen Velsignelse eller Retfærdiggjørelse, hverken formedelst Loven eller nogensomhelst anden Tro. Gud vil holde sin Forjættelse, som han har givet Abraham, i hvis Navn han har forjættet Velsignelse for al Verden og ellers ikke i nogen anden Sæd; derfor vil han ikke stadfæste, hvad ny og særegen Tro Enhver kan falde paa, og lade sin Forjættelse ligger eller tilbagekalde den. Derfor er det alene Troen paa Christus, som gjør retfærdig, saaledes som Paulus siger Rom. 10, 4.: **Christus er Lovens Ende til Retfærdighed for hver den, som tror.** Hvad vil det sige? Ikke Andet end, at alle de, som tror paa Christus, blive retfærdiggjorte ved Troen, annamme hans Aand og Naade. Dermed faar Loven en Ende, saaat den Troende ikke mere er under Loven, hvad der ogsaa er Lovens endelige Mening, saaledes som følger:

Men nu Troen er kommen, ere vi ikke mere under Tugtemesteren.

Ihvorvel det af det Foregaaende tilstrækkeligen og let kan forstaaes, hvad det vil sige at være under Loven eller Tugtemesteren, saa kan der dog, efterdi denne Lære og disse Ord ganske ere komne ud af Brug, ikke tales nokſom derom. At være under Tugtemesteren eller Loven er med eet Ord at være en Hykler, at gjøre mange gode Gjerninger og dog ikke blive from, at føre en god Vandel og aldrig blive retfærdig, altid at lære og prædike og aldrig at lære eller forstaa Noget. Grunden er den, at Alle, som ere af dette Slags, aldrig gjøre noget Godt af fri Villie og med Kjærlighed, men altid af Frygt eller Attraa efter Belønning. Derfor ere de Trælle, som drives af Loven, og Loven bliver stedse deres Herre og Driver, saa blive de og stedse dens Skyldnere og Undersaatter. Thi Loven kræver en fri, munter og redebon Villie. Den have de ikke og kunne heller ikke have den af sig selv. Troen paa Christus er det alene, som skjenker den. Hvor den er, der hører Loven op at kræve, der har den Nok, der er den tilfredsstillet og fyldestgjort. Discipelen kan nu, hvad han skulde kunne, og hvad Tugtemesteren krævede, at han skulde vide. Derfor slipper den ham nu, kræver ikke Mere af ham og er ikke længer hans Tugtemester, men hans gode Ven og Fortrolige.

Saaledes forløser Troen os ikke legemligen fra Loven, saa at vi skulle fare et Steds hen, Loven et andet Steds og saaledes skilles fra hinanden, saa vi aldrig mere ere under den, — men saaledes, at der ved os er gjort dens Fordring fyldest, idet vi nu kunne og have, hvad den fordrer, at vi skulle kjende og have, nemlig den Helligaand, som gjør, at vi elske Loven. Thi Loven lader sig ikke opfylde og tilfredsstille med Gjerninger; den vil være elsket og mættet med Kjærlighed. Uden Kjærlighed vil den ikke give os løs eller holde vor Gjeld betalt. Med alle vore kjærlighedsløse Gjerninger maatte vi saaledes blive under den som dens Skyldnere, og vor Samvittighed havde ingen Fred for den; den vilde stedse revse os som Synbere og Overtædere og true os med Død og Helvede, indtil Christus kom og gav os sin Aand og Kjærlighed formedelst Troen, prædiket i Evangeliet. Da bleve vi frie fra Loven, saa at den ikke mere fordrer, ikke mere revser, men lader Samvittigheden i Ro, ikke mere skrækker med Død og Helvede, men er bleven vor hulde Ven og Fortrolige.

Som nu Tugtemesteren ikke paa den Maade forlader Drengen, at han dør eller drager andetsteds hen, men gjør det aandeligen, idet Drengen er bleven anderledes og kan, hvad Faderen gjennem Tugtemesteren vilde have af ham, saaledes forlader heller ikke Loven os paa den Maade, at den ophører at være til eller afskaffes, men den slipper os aandeligen, idet vi ere blevne anderledes og ere i Besiddelse af, hvad Gud ved sin Lov fordrede, at vi skulde være i Besiddelse af. Derfor har jeg sagt, at dette Billede af Drengen og Tugtemesteren er som et smukt Lys, der hjælper os til ret at forstaa Loven og Naaden. Thi den første Brug af Loven, at den nemlig bevogter og gjør udvortes from, er saa dybt indgroet og saaledes indprentet af alle Lærere og Bøger, derhos saa overeensstemmende med vor Natur, at det falder heelt suurt og besværligt at forstaa ogsaa denne anden Brug, at Loven nemlig indvortes gjør Synden større. Derfor kan jeg godt sammenligne det med en Vægt, hvorpaa den ene Skaal er tom, den anden belæsset. Saaledes er det med Loven, naar den udvortes gjør from, saa forøger den Synden indvortes og lægger indvortes formedelst Hadet og Uvillien saa Meget paa, som den

udvendig tager bort formedelst Gjerningerne, og endnu meget Mere, saa at St. Paulus Rom. 7, 13. kalder det: Ultra modum peccans peccatum per legem, **at Synden formedelst Budet bliver overmaade syndig** ꝛc. Alt dette maa ogsaa Enhvers Erfaring bekjende.

I ere jo Alle Guds Børn formedelst Troen i Christo Jesu.

Hvad der er under Loven og virker uden Lyst, er Altsammen trælagtigt, saaledes som det er sagt i foregaaende Epistel, men hvad der virker i Troen og med Lyst, er Altsammen Barn; thi de have erholdt Guds Aand formedelst Christus. Men Apostelen peger hen paa Christus og vidner om en saadan Tro, som tror paa Jesus Christus og bliver i ham, at saaledes ingen anden Tro er tilstrækkelig og ret, man tro nu paa Gud, som man vil.

Der ere Nogle, først og fremst iblandt de nye Høiskolelærere, som sige, at Syndernes Forladelse og Retfærdiggjørelsen af Naade heelt og holdent hviler paa den guddommelige Imputation, det er, paa den guddommelige Tilregnelse, saaat den er nok; hvem Gud tilregner eller ikke tilregner Synden, han er derved bleven retfærdiggjort eller ikke retfærdiggjort fra sin Synd, saaledes som Ps. 32, 2. og Rom. 4, 8. tykkes dem at medføre, naar det der hedder: **Saligt er det Menneske, hvem Herren ikke tilregner dets Synd.** Om dette var sandt, saa var det hele Nytestamente Intet værdt og til ingen Nytte, og Christus havde arbeidet daarligen og unyttigen, idet han leed for Synden. Ogsaa Gud selv havde da drevet lutter Spilfægteri og Gjøglespil uden al Nytte, eftersom han godt uden Christi Lidelse kunde have tilgivet og ikke tilregnet Synden, og saaledes kunde ogsaa en anden Tro end den paa Christus godt gjøre retfærdig og salig, nemlig en Tro, som forlod sig paa denne Guds naadige Barmhjertighed, at den ikke vilde tilregne Menneskets dets Synd.

Imod denne gruelige, skrækkelige Mening og Vildfarelse har den hellige Apostel den Viis, at han stedse peger hen paa Troen paa Jesus Christus og saa ofte nævner Jesus Christus, at det maatte være høist forunderligt, om det ikke var skeet med Hensigt og af gyldig Grund. Der findes dog, som man siger, ved hvert andet Ord idel **Jesus Christus** i St. Pauli Epistler, medens de hedenske Mestere saa frækt have skaffet ham afveien og fortiet ham for os med denne deres Forførelses gruelige og djævelske Drømme.

Derfor vide ogsaa vore Høilærde i Høiskolerne nu ikke længer, hvad Christus er, eller hvortil han er nyttig og nødvendig, og hvad Evangeliet og det nye Testamente vil sige. De holde Christus kun for en Moses, det er, en Lærer, som giver Bud og Love for, hvorledes man skal blive from og leve ret. Derpaa fare de afsted med den frie Villie og naturlige Gjerninger og ville derved gjøre sig beredte og skikkede til Naaden, reentud storme Himlen. Eftersom da Gud skal give sin Naade til saadanne Gjerningsgjørere, som ved sin egen Flid gjøre sig beredte, saa maa Christus blive dem et Gjøglebillede; hvad trænge de til ham, naar de i sit eget Navn og ved sin egen Jdræt kunne erholde Naaden, saaledes som de offentlig ikke alene lære, men ogsaa forfegte med pavelige Buller og med al Magt, idet de fordømme den modsatte Lære som det største og værste Kjætteri? Derfor har jeg advaret og advarer endnu Enhver, paadet at han skal vide, hvorledes Paven med sine Høiskoler har kastet Christus og hele det nye Testamente længer ud af Verden, end Jøderne nogensinde have gjort. Derfor er Paven den rette Antichrist, og hans Høiskoler Djævelens egne Tabernakler og Horehuse. Hvad skal Christus være til, naar jeg kan erholde Guds Naade ved min

egen naturlige Beredelse? Eller hvad Mere vil jeg have, naar jeg har Naaden?

Derfor lader os tage os iagt for saadan Helvedes Gift og ikke miste Christus, den trøstelige Frelser. Christus maa for alle Ting være med. Sandt er det, at, som David siger Ps. 32., og Paulus Rom 4., den er salig, hvem Gud ikke tilregner hans Synd; men dette fører St. Paulus derhen, at denne guddommelige Tilregnelse alene vederfares den, som tror paa Christus, ikke den frie Villie eller Naturen for dens Gjerningers Skyld. Han anfører nemlig Abraham som den, hvis Tro blev regnet ham til Retfærdighed, da han troede den guddommelige Forjættelse om sin Sæd. Om det end er af lutter Naade, at vor Synd ikke tilregnes os af Gud, saa har han dog ikke villet gjøre det, medmindre hans Lov og hans Retfærdighed iforveien blev ganske og fuldkommen fyldestgjort. Saadan naadig Tilregnelse maa iforveien være afkjøbt hans Retfærdighed og derved erhvervet os. Derfor, efterdi det var os umuligt, har han beskikket En for os i vort Sted, som tog al Straf, som vi havde fortjent, paa sig og for os opfyldte Loven og saaledes afvendte Guds Dom fra os og udsonede hans Vrede. Saaledes skjenkes os vel Naaden for Intet, idet den ikke koster os Noget, men den har dog kostet en Anden i vort Sted Meget og er erhvervet ved en uudsigelig, uendelig Skat, nemlig ved Guds Søn selv. Derfor er det nødvendigt, at vi fremfor alle Ting have ham, som har udrettet Saadant for os, og det er os ogsaa umuligt at erholde Naaden uden alene ved ham. Se, derfor er fra Adam indtil Abraham Ingen bleven salig uden ved Troen paa Kvindens Sæd, som skulde sønderknuse Slangens Hoved, og efter Adam Ingen uden ved Troen paa Abrahams Sæd, ligesaalidt som Nogen den Dag idag kan blive salig uden alene ved Troen paa den samme Abrahams Sæd, som nu er kommen. O, det gjør det ikke, at du uden denne Midler vilde komme til Gud formedelst dig selv, ved din Gjerning og Flid, saaledes som Jøderne, Tyrkerne og Papisterne lære. Hvem vil iforveien forsone dig med Gud? Han siger Joh. 14, 6.: **Der kommer Ingen til Faderen uden ved mig.** Ægypterne vilde i Dyrtiden ogsaa komme til Pharao, Kongen selv, og klage, men han viser dem fra sig og siger: Gaar til Joseph, hvad han siger Eder, skulle I gjøre? (1 Mos. 41, 55.). Saaledes hører Gud heller Ingen, hjælper heller Ingen til Salighed, men Alle maa vi komme til Christus, som er sat til en Herre over alle Ting, og hos ham er Naadens Throne, han har erhvervet os den; derfor er det omsonst, at vi søge andetstedshen. Ja, om vi vare uden Synd, saaledes som Adam var før Faldet, saa trængte vi ikke til Christus, kunde ved os selv komme til Gud. Men i Dyrtiden efter Faldet maa vi have en Joseph, som er uden Synd og dog antager sig os Syndere og Nødlidende, som komme til ham og begjere ham.

Deraf følger, at Papisterne ikke tale og tro anderledes om Naturen, end som var den endnu ufordærvet, saaledes som den var før Faldet i Adam, tro ikke, at den i Synden er ganske fordærvet og Guds Fiende. Thi Gud er Synden fiendsk, saa er Synden Gud fiendsk, saaledes som Paulus lærer Rom. 5. og 8. Saa tro de tilvisse ikke det, som Moses skriver om Adams Fald 1 Mos. 3., eller holde dette Fald for en Plet, som Intet har virket paa Naturen og ikke har gjort den syndig og Guds Vrede underkastet. Eftersom de da nu ikke tro Moses, ikke trænge til Christus, og saaledes forkaste det nye og gamle Testamente, fordømme den hele levende Skrift, er det paa den anden Side skeet dem ret tilpas af Gud, at de ere blevne den døde og fordømte Hedning Aristoteles's Disciple og Djævelens hemmelige Gemak, som de fræk fylde med Pavebud og Menneskelærdomme, saa at det gaar over

alle Grændser og stinker Verden fuld og fylder den med Ureenhed, blive dog stedse i Mørket, saa at de uden denne Tro paa Christus ville trænge sig frem til Gud med sin Bøn, Faste, Studeren og Prædiken. Og om de end nævne og bekjende Christus, saa er dog deres Mening dermed ikke anderledes, end som havde Gud til Overflod givet dem en saadan Herre, at de deri skulde være Gud lydige og holde ham for en Herre. Ellers var vel ogsaa uden dette Christi Herredømme den frie Villie ved naturlig Flid istand til at erholde Guds Naade, saa at Christi Rige for deres Vedkommende hos dem er en unødig Ting og et blot og bart Paafund af Gud, som saaledes vil have ham til Herre, ligesom et andet Kongerige, hvis Undersaat man er, uden at det er nødvendigt til Saligheд (eftersom man godt uden saadant Rige kan blive salig), men fordi det er Guds Villie og Bud, at man skal være denne Konge lydig. Saaledes er nu Christus for dem i deres Hjertes Grund ikke en Saliggjører, men snarere en Tyran og Stokmester, som Naturen ikke tiltrænger for at blive deelagtig i Naaden, men hvorved den kun bliver endnu mere besværet, da den nu ikke alene maa have Gud, som forhen, men ogsaa Christus til Herre og tillige holde hans Bud.

Mange have fra fordums Tid forudforkyndt, at paa Antichristens Tider skulde alle Kjættere samle sig i een Hob og ødelægge hele Verden. Dette gaar nu under Paven og Tyrken ret for sig; thi naar Christus med den hele Skrift er forkastet og fordømt, saa at der ikke bliver Andet end Navnet tilbage, kan man lettelig bevise, hvorledes nu alt Kjætteri, al Vildfarelse, alt Mørke, som nogensinde har været fra Verdens Begyndelse, paa eengang herske, saa at jeg ofte er bleven saare bange for, at alle Mennesker nu blive fordømte, undtagen de, som dø i Vuggen, og Ingen bekjender, begræder eller beklager den gruelige Guds Vrede over os.

Se, det er Grunden og Nødvendigheden, hvorfor St. Paulus alletider driver paa Troen paa Christus, idet han vel har forudseet saadan giftig Lære i den tilkommende Tid, som uden Christus vilde formaste sig til at have med Gud at gjøre, som var Gud og vor Natur gode Venner med hinanden, som kunde Retfærdigheden elske Synden og høre paa, hvad Synden vilde.

Derfor, kjære Venner, lader os være vise og ret erkjende Christus; nemlig at vi fremfor alle Ting maa høre Evangeliet og saa tro paa Christus ikke alene for hans Skyld, som den, der er en Herre, men at han er den Mand, som er traadt istedetfor vor syndige Natur, har taget sig paa og overvundet al Guds Vrede, som vi have fortjent med alle vore Gjerninger, og ikke beholdt alt dette for sig selv, men skjenket os det til Eie, saa at Alle, som tro dette i og om ham, skulle tilvisse ved ham blive forløste fra den samme Guds Vrede og tagne til Naade. Deraf lære vi i hvor høi Grad nødvendig og nyttig Christus er os, og at det er opløiet, og af Djævelen selv opdigtet, at et Menneske af naturlige Kræfter kan udrette Saameget, at Guds Naade bliver det skjenket; thi kan Naturen erhverve sig Naaden, saa er Christus ingenlunde nødvendig til en Stedfortræder og Midler. Men er han nødvendig, saa maa Naturen ikke kunne erhverve sig Andet end Unaade. De to Ting kunne ikke forenes: selv at være Midler og at have Christus til Midler.

Thi I, saa mange, som ere døbte til Christum have iført Christum.

Hvilken smuk Orden iagttager Apostelen: **Nu Troen er kommen, ere vi ikke mere under Tugtemesteren.** Hvorfor? **I ere jo Alle Guds Børn formedelst Jesu Christi.** Men hvorledes gaar det til, at vi blive Guds Børn? **I, saamange som ere døbte til Christum, have iført Christum.** Christus er Guds Barn, der-

for, hvo som iklæder sig Guds Barn, han maa ogsaa være Guds Barn, thi han gaar iklædt med guddommelig Barneret, og det maa tilvisse gjøre ham til et Barn. Er han da et Barn, saa er han ikke længer under Loven, hvor der er idel Trælle, og om et Barn er derunder, saaledes som Barnet under Tugtemesteren, saa er det dog liigt en Træl, saalænge det er derunder, saaledes som det hedder i den følgende Text hos St. Paulus, og som vi have hørt ved den foregaaende Epistel.

Men hvad vil det sige **at iføre Christum?** De, som ikke have Troen, ere her strax færdige med det Svar, at det betyder at efterfølge Christus og blive ham liig som sit Forbillede. Men da kunne jeg ogsaa iføre mig St. Peter, Paulus og alle Hellige, og det var ikke i Synderlighed talt om Christus. Derfor lade vi Troen her tale, hvilken St. Paulus med dette Ord **iføre** yndigen beskriver. Det er aabenbart, at de, som blive døbte, aldrig tilforn have efterfulgt Christus, men først i Daaben begyndt at efterfølge ham. Derfor maa Christus først være iført, førend man efterfølger ham, og det maa være en ganske anden Ting at iføre Christus end at følge Christi Exempel. Det er en aandelig Ifførelse i Samvitigheden og gaar saaldes til, at Sjælen tileguer sig Christus og al hans Retfærdighed som sit eget Gode, trodser og forlader sig derpaa, som havde den selv gjort og fortjent Saadant, ligesom et Menneske pleier at paatage sig sin Klædning. Denne Tilegnelse er en aandelig Ifførelse, og deri bestaar Troens Art og Natur. Ganske vist er Christus saaledes skjenket os, at al hans Retfærdighed tilligemed Alt, hvad han har og er, staar til vor Tjeneste, som var han vor Egen, og hvo det tror, ham skeer det og derefter, saaledes som St. Paulus siger Rom. 8, 32.: **Han har hengivet sin egen Søn for os, hvorledes skulde han da ikke ogsaa skjenke os alle Ting med ham?** Ligesaa 1 Cor. 1, 30. **Christus er bleven os Viisdom fra Gud og Retfærdighed og Helliggjørelse og Forløsning.** Se, hvo der saaledes tror paa Christus, han ifører ham. Derfor er Troen saa stor en Ting, at den gjør Mennesket salig og retfærdigt; thi den bringer ham alle Christi Goder; paa dem fortrøster og forlader Samvittigheden sig. Derved maa den da blive glad i Christus, villig til at gjøre alt Godt og sky alt Ondt, frygter ikke længer hverken for Død eller Helvede eller nogen Ulykke. Dertil er den altfor rigeligen beklædt i Christus. Det er da at gjøre Loven fyldest og ikke længere at være under den; thi nu er den Helligaand med dette Klædebon i Sjælen, og der er et ganske andet Menneske, som gaar klædt i Guds Barneret; derfor maa det være Guds Barn.

Se, paa denne Maade kan ingen Helgen blive iført for Gud; thi Enhver har for sin egen Part nødig ligeledes at iføre Christus, og har Intet, som han kan give Andre at iføre sig. Efter denne Iklædelse og Iførelse følger da Exemplet og Efterfølgelsen; da gjør Mennesket paa den anden Side ogsaa imod sin Næste saaledes, som Christus har gjort imod ham, skjenker og gjør ham ligeledes alt Godt, som han har og formaar, lader sig ogsaa iføre og klæder sin Næste med det, som han har. Men det Klædebon, som han selv er klædt med i Christus, kan han ikke give ham; thi Ingen kan overdrage sin Tro til en Anden eller give ham en lignende Tro. Han kan vel ved den bede for ham, at han ogsaa maa blive iført Christus, men Enhver maa tro for sig selv, og Christus alene klæde os Alle med sig selv.

Hvo, som nu ikke har denne Tro, at Christus er hans med alle sine Goder, han tror endnu ikke ret, er heller ingen Christen, hans Hjerte bliver heller ikke muntert og villigt. Thi alene denne Tro gjør os til

Christne, kun den gjør os glade, villige, tryge, salige og til Guds Børn, i hvilke den Helligaand bor. O, hvilken en smuk, farverig og kostelig Klædning er det, som har saa overvættes ædle Prydelser, Smykker og Klenodier paa sig: al Dyd, Naade, Viisdom, Sandhed, Retfærdighed og hvad der er i Christus, saaat St. Paulus vel maa sige: **Gud være Tak for sin uudsigelige Gave!** (2 Cor. 9, 15.) Og St. Petrus siger 2 Pet. 1, 4.: **Ved Christum ere de største og dyrebareste Goder os givne.** Det er Josephs brogede Kjortel, som hans Fader Jakob gav ham fremfor de andre Børn; thi alene Christus er fuld af Naade og Sandhed. Det er Ypperstepræsten Aarons kostelige Klædebon, hvori han tjente Gud. Derom var Meget at sige. Thi Paulus henpeger ogsaa med dette Ord paa disse Fortællinger.

Paa den anden Side, ligesom vi iføre Christus og tilegne os ham, saaledes ifører han ogsaa os og antager sig os og Alt, hvad vort er, som var det hans eget. Nu findes der i os intet Godt, men idel Synd, den tager han paa sig og driver den bort fra os som fra sit herlige Klædebon, derhos beder han for os og bærer Synden frem for Gud, at den ikke evindeligen skal straffes, saaledes som Paulus siger Rom. 8, 34.: **Christus træder frem for os hos Gud.** Og Ps. 41, 50. siger han: **Jeg sagde: Herre, vær mig naadig, helbred min Sjæl; thi jeg har syndet imod dig.** Og Ps. 69, 6.: **Gud! du, du veed min Daarlighed, og al min Skyld er ikke dulgt for dig.** Alt dette har Christus talt i vor Person, saaledes som St. Paulus Rom. 15, 3. udlægger det af den samme 69de Psalme og taler om, hvorledes Christus har baaret vor Synd og ikke foragtet os eller tykkets godt om sin Herlighed ligeover for os, men **som skrevet staar: Deres Forhaanelser, som dig forhaane, ere faldne paa mig.**

Nu, at han er vor Klædning og træder frem for os som sin Klædning, det høre vi vel gjerne: men naar han vil rense sin Klædning, det taale vi saare ugjerne; ville vi være hans Klædning, saa maa vi taale, at han renser den, han kan og vil ikke gaa i en ureen Klædning. I Lidelsestiden, da han havde taget Klædningen ny paa, da børstede han ærligt og redeligt derpaa ved Døden og allehaande Lidelser, da sad han, som Malachias siger 3, 3., og smeltede Levi Børn og var som en Tvætter, der tor Klæder. Derfor er det et godt Tegn, naar han tilskikker megen Lidelse, og han undlader heller ikke, hvor hans Klædebon er, at rense det med alskens Lidelse, men gjør han det ikke, saa er hans Klædning der heller ikke.

Her er ikke Jøde eller Græker; her er ikke Træl eller Fri; her er ikke Mand eller Kvinde; thi I ere Alle Een i Christo Jesu.

Det er aabenbart nok, at det ikke er St. Pauli Mening, at der nu ikke længer er nogen Jøde eller Græker eller Mand eller Kvinde i Naturen eller efter Legemets Person, men at de ikke ere det i det, hvorom han taler. Men hvorom taler han? Ikke om Legeme eller Natur, men om Troen, om Retfærdiggjørelsen, om Christus, hvorledes vi i ham formedelst Troen blive Guds Børn, hvilket Alt gaar for sig i Sjælen og Samvittigheden, ikke formedelst Kjød eller Blod, ikke formedelst Haand eller Fod, men formedelst Ordet og Evangeliet. I dette Væsen og i denne Sag er der ingen Forskjel paa nogen Person, det gjælder Altsammen lige, du være Jøde, Hedning, Træl, Fri, Mand eller Kvinde. For Menneskene og i det legemlige Væsen har vel Jøden en anden Lov og en anden Maade at leve paa end Grækeren, Trællen en anden end den Frie, Manden en anden end Kvinden. Jøden er omskaaren, Hedningen uomskaaren, Manden bærer sit Hoved ubedækket, Kvinden bærer Slør; derhos har

Enhver ogsaa sin Maade at tjene Gud paa, og det gaar som man siger: Saa mange Lande, saa mange Skikke. Med saadan Maade og Alt, hvad der er udvortes og ikke Tro, det gjør ikke retfærdig eller from for Gud, hindrer heller ikke Retfærdiggjørelsen: thi Troen maa i og hos alle disse Maader, Personer, Sæder og Forskjelligheder uden al Forskjel være den samme. Men hvor den Ulykke rammer, at Menneskет slaar sig paa saadanne udvortes Skikke og hænger sig derved som ved det, hvorved han vil og skal blive from og retfærdig, og dermed vil hjælpe sin Sjæl, aflægge Synden og erhverve sig Salighed, der er Altsammen forvendt, Christus fornegtet, Gud tabt, Troen og Evangeliet borte, der regjere Gjerningerne og Loven atter, der er Samvittigheden allerede forført, saaat den mener, at om den ikke holdt saadanne Skikke, saa var den allerede evigt fortabt, men at, naar den holder dem, kan den derved blive salig. Dette er den skadeligste Vildfarelse paa Jorden; derimod kjæmper Apostelen saa alvorligt; thi med saadan Vane eller Samvittighed er det ikke muligt, at den christelige Tro kan bestaa. Thi den vil og kan ikke blive retfærdig og salig ved nogen Ting i Himlen og paa Jorden uden alene i Christus. Alle andre Maader, Love, Gjerninger, Skikke, Personer bruger han kun til Legemets Øvelse her paa Jorden og til sin Næstes Tjeneste.

Hvad fattes nu Jøderne, at de ikke blive salige? St Paulus svarer Rom. 9, 32.: **De søgte ikke Retfærdighed ved Troen, men ved Lovens Gjerninger**; de vilde, at kun Jøder skulde gjælde i Himlen. Nu vil Gud, at kun Christne skulle gjælde, det være Jøder eller Hedninger, Mand eller Kvinde. De mene, at om de holde Loven, saa blive de salige, hvis ikke, saa blive de fordømte; saa mener Gud omvendt, at hvo, som tror paa Christus, han bliver salig, og hvo som ikke tror, han bliver fordømt (Marc. 16, 16.). Derhos saa er Ingen istand til uden Tro at holde Loven, sam ovenfor er sagt, og som St. Paulus ogsaa bevidner Gal. 6, 13., hvor han skriver, at de Omskaarne selv ikke holde nogen Deel af Loven. Hvorfor? der er ingen villig Holdelse, men kun Lovens Skræk og Lokken. Eftersom de nu mene, at de maa være Jøder, og at de ikke anderledes end som Jøder kunne have med Loven at gjøre, ere saaledes med Samvittigheden fangne i Jødedommen og jødiske Love, saa maa de evig forværves; thi det er en afgjort Sag: der er ikke en Jøde eller Hedning, som St. Paulus siger, men ideI Christus og Christne.

Naar de nu iforveien troede paa Christus, og senere bleve Jøder, saaledes som de vilde, lode sig omskjære eller lode det være, holdt sin Lov, som de vilde, saa var det uden al Fare for dem, naar de kun ikke formaastede sig til at ville blive fromme og salige derved, men alene ved Christi Naade, saaledes som alle deres Fædre og Patriarker, som St. Petrus siger Ap. G. 15, 11. Men det gjøre de ikke, de hænge for fast ved Gjerningerne, ved Lovens Skræk og Lokken, saaat de straks ere færdige til at forfølge og fordømme alle dem, som sige anderledes og prædike Troen. Af samme Grund have ogsaa deres Forfædre forfulgt og ihjelslaaet alle Propheter, derpaa sagt, at de have for Guds og hans Lovs Skyld tilintetgjort Folkets Forførere og Lovens og Gudstjenestens Bespottere saaledes, som Moses havde budet dem.

Men lader os her ogsaa betragte vore Jøder, de gjøre det meget grovere og plumpere. Hine Jøder have dog et ærligt Skin, at Guds Lov bandt dem. Vore Jøder, Paven med sine Papister, drive os med lutter Menneskebud og sine egne Paafund, som Gud har forbudt, skrige saare meget paa den ædle Dyd Lydighed, at Ingen kan blive salig uden den, og at ved den Enhver bliver salig, men ville ikke have denne Ly-

dighed rettet paa Guds Bud, men paa sine smaalige Love og Paafund. Betragt deres Væsen, saa finder du ganske vist, at de ikke ved Troen som Christne, men ved sine Gjerninger og Love som Charthausere, Prædikebrødre, Barfodmunke, Augustinere, Benedictinere, Domherrer, Vicarier ꝛc. tænke at blive fromme og salige. Ogsaa bekjende de selv, at de give sig ind i saadanne Ordener og Stænder som de rette Veie at blive fromme og salige paa, saaat det er aabenbart, hvorledes deres Samvittighed hænger ved Gjerninger og ikke ved Christi Naade. Og om de læse St. Pauli Ord, at der er ikke Jøde, ikke Græker ꝛc., saa sige de dog: Er der ikke Jøde eller Græker, saa er der alligevel Chartheuser, Barfodmunke, Prædikebrødre, Benedictinere, Augustinere og den eller hiin Stand. Men taler man om Troen paa Christus, saa sige de: Vi vide godt, at vi maa tro paa Christus. Men at de ved ham alene skulle blive fromme og salige, det tro de ikke og sige: Hvortil gavnede da de gode Gjerninger? Paa den Viis vare jo saadanne Ordener og Stænder til ingen Nytte! Du vil tilintetgjøre gode Gjerninger og Gudstjeneste! Ud, jud med den fordømte Kjætter! Ild, Ild, Ild her! Kjætter, Kjætter, Kjætter! Skulde St. Franciscus, Dominicus, Benedictus, Augustinus, Bernhardus, Antonius have taget saaledes feil? Hvad finder du paa? Hvorfra har du den Djævelstro?

Se, er det ikke sandt, at vore Hellige og Jøder fare saaledes frem? Hvad skulle vi nu gjøre med dem? Vi maa gjøre, som St. Paulus gjorde med Galaterne: han raabte tvende Gange: **Dersom og vi eller en Engel af Himlen prædike et andet Evangelium for Eder, end det, I annammede, han være en Forbandelse!** (Gal. 1, 8 flg.) Saaledes sige ogsaa vi: Vor Prædiken og Troes Grund er denne, at alene ved Troen uden Lov og Gjerninger erholdes Retfærdeggjørelse og Salighed. Om nu Verden var idel Cartheusere og lærte anderledes, saa være det en Forbandelse! Om al Verden var idel Barfodmunke, Prædikebrødre, Augustinere, Benedictinere og lærte anderledes, saa være det en Forbandelse! Sig videre: Om een Verden var idel hellige Augustinusser, en anden idel hellige Franciscusser, den tredie idel hellige Dominicusser, den fjerde idel hellige Benedictusser, den femte idel hellige Antoniusser, den sjette idel St. Paul, den syvende idel Engle Gabriel, — hvad var det saa? Om de lærte anderledes, saa være det en Forbandelse! Alligevel maa Guds Ord bestaa og Christus alene blive! Hvad vilde du mere.

Christus har om disse Sekter sagt Matth. 24, 24.: **Mange falske Christi og falske Propheter skulle opstaa, som skulle sige: Se her er Christus, eller der, da skulle I ikke tro det; de skulle gjøre store Tegn og underlige Gjerninger, at de Udvalgte skulle og forføres, om det var muligt.**

Tvende Grunde have i lang Tid holdt mig tilbagge, saa at jeg ikke har turdet forstaa dette Sprog om disse Sekter og Ordener. Den første er, at der er saa mange og at al Verden er fuld af dem. Naar der havde været ganske faa af dem, san havde jeg ikke havt nogen Betænkning. Jeg tænkte, Gud lader ikke saa mange Folk fare vild, og saa ikke, at Texten klarligen siger, at der skulle være mange af dem, saa at ogsaa de Udvalgte, hvis Tal er lidet, kunde fare vild, med dem. Den anden Grund var den, at hellige Folk have været iblandt dem, saasom Benedictus, Bernhardus, Augustinus, Franciscus og mange af deres Efterfølgere. Da tænkte jeg, det kunde ikke være Vildfarelse, og saa ikke, at Christus siger, at de Udvalgte skulle heri snuble og anfegtes med Vildfarelse, men dog ikke blive deri. Gideon (Dom. 8.) var ogsaa en stor Mand i Troen, ved hvilken han ogsaa gjorde store Ting; dog blev han forført, saa at han gjorde en Livkjortel, det er, oprettede en særegen Guds-

tjeneste, hvorved senere megen Jammer foraarsagedes, og hvorfor ogsaa hans Slægt blev ødelagt, saaledes som Skriften paa samme Sted beretter. Hvad Under er det da, om St. Benedictus, Franciscus, Dominicus have faret vild? Hvem kan borge os for at de ikke have faret vild derudi? Det er muligt at det er gaaet i dette Stykke, som det ialmindelighed gaar i alle Helgenlegender, at Folk har ladet de kjære Helgeners bedste Væsen og rette Vei fare og kun kastet sig paa det, hvori de som Mennesker have snublet. Saa bliver da deres Skrøbelighed ophøiet som deres Styrke, og deres Styrke derimod ringeagtet, thi Enhver er tilbøielig til at efterfølge den svageste og ringeste, ja den værste og ikke den bedste Side.

Alligevel, om de med Frihed overholdt disse deres Stænder og Ordener, altsaa ikke i den Mening derved at blive fromme og salige, men alene til deres Legemes Øvelse og Næstens Tjeneste, Gud til Ære, og overlade til Troen alene at gjøre from og salig, saa kunde man taale det, og da var det uden Skade for dem, ihvorvel ikke uden Forargelse for den enfoldige Hob, som lærer deraf, saaat den mener, at saadant Væsen er den rette Vei, og hvis Tro desaarsag faar et stærkt Stød, om den ikke ganske gaar under. Thi Troen er en fiin, ædel Ting, tager let Skade, fornemmelig ved saadanne skinnende, glindsende Gjerninger og Lader. Nu er der ingen Tvivl om, at de hellige Fædre med sine Disciple have iagttaget saadanne Stænder med Frihed og uden Skade for, ja til Forøgelse af sin Tro; ellers vare de i Sandhed ikke hellige. Men denne blinde Hob tager efter dem og efterfølger dem, lader Kjærnen fare og beholder Skallen, gjør deres Gjerninger og forglemmer deres Tro, og vil dog roses og ansees, som overholdt den de hellige Fædres Stand, Orden og Exempel, da den dog ikke har mere end Skyggen deraf og er en ret Abehob, som gjør Alt efter, hvad den seer, og bliver alligevel Abe og gjør Intet i saadan christelig Frihed. Det bevise de derved, at de sige: skulde jeg ikke ved min Stand, Orden og Gjerninger blive from og salig? Kom det alene an paa Troen, som Hvermand har, hvad søger jeg da i Klostret? Hvorfor er jeg da bleven en Munk? Hvorfor er jeg da Præst? Hvad hjælper da mine Messer og Bønner, som jeg holder? Da var jeg heller forbleven en Lægmand. — Her ser du af disse deres Ord, at de ere vantroe og ikke Christne, og ville ikke være Eet med alle Christne, saaledes som St. Paulus her siger, at alle Døbte have iført Christus og **ere Alle Een i Christo**; men de søge egne særlige Veie fremfor alle Christne, og Christus er dem hverken god nok eller tilstrækkelig til, at de skulle iføre sig ham og ved ham blive retfærdige og salige. Saaledes vende de op og ned paa dette St. Pauli Sprog og sige: Alle Døbte ere ikke Een i Christo, men der er ikke alene Jøder og Græker, men ogsaa Cartheuser, Barfodmunke, Prædikebrødre, Præster og deslige Stænder; det er rette Veie til Saligheb. Saaledes søge de først ved sit eget Væsen Fromhed og Salighed, som de iforveien skulde have af Daaben i Troen, saaledes som de andre Christne have, forglemme sit christelige Væsen og Navn og antage i dets Sted et menneskeligt Væsen og Navn, hedde ikke længer Christne, men Cartheuser, Benedictinere, Barfodmunke ꝛc.

St. Paulus taler her om Trælle og Frie i Overensstemmelse med den gamle Brug, som nu ikke længer er almindelig, men som tidligere ogsaa fandtes i tydske Lande, at Tjenerne var Livegne, som deres Herrer solgte og kunde handle med som med andet Kvæg. De, som nu ikke vare saadanne Livegne, kalder han de Frie, og medrette kunde man nu kalde Klosterfolket saadanne Trælle og Livegne, da de ogsaa give sig under andre Mennesker til Eiendom, og give Gud, at de selv holdt sig derfor og lode sit geistlige Væsen være et frivilligt

Fængsel, hvori de ikke vilde blive fromme og salige, men hvori de øvede den Fromhed og Salighed, som de erholdt formedelst Troen. Nu, saalidet det hjælper eller hindrer til Salighed, at du er en Mand eller Kvinde, saalidet hjælper og hindrer det ogsaa dertil, at du er en Cartheuser eller Præst og udvortes iagttager alleslags Væsen, Gjerninger, Ordener og Stænder. At du er en Kvinde, gjør dig hverken from eller slet, om du end gjorde alle den kvindelige Naturs Gjerninger; men Troen paa Christus, og det uanseet og foruden din Kvindestand og kvindelige Væsen eller Gjerninger. At du er en Nonne, gjør dig saaledes hverken aandelig eller from eller salig, om du end opfyldte alle Nonneordenens Regler, Love og Gjerninger til Punkt og Prikke, ja om du end alene havde opfyldt alle Nonners Gjerninger og Væsen; men Troen paa Christus, den gjør det, den ved hverken af Nonner eller af Munke, hverken af Lægfolk eller af Præster, hverken af Skomagere eller af Skræddere, hverken af Fasten eller af Beden at sige, ligesaalidt som den veed af Jøder og Græker, af Mand og Kvinde, af Træl og Fri, men den er i Alle og over Alle, uden al Forskjel paa Stænder, Ordener, Personer, Fagter, Gjerninger, Klæder, Spiser, Dage, Steder, Haandverk, kortsagt, paa Intet af dette beror Fromheden eller Saligheden. Men omvendt maa disse Ting vel høre paa Fromheden og Saligheden, det er, de maa tro paa Christus, og i ham Allesammen blive Eet, hvor mangfoldigt end deres udvortes Væsen er, saaledes som St. Paulus siger: **I ere Alle Een i Christo.** Og Ps. 133, 1.: **Se, hvor godt og hvor lifligt er det, at Brødre bo eendrægteligen tilsammen.** Thi Troen er eens hos Alle og gjør den Ene from som den Anden; det gjøre Sekterne og Ordenerne ikke, men Enhver tager sig for sin egen Maade; derfor er det idel Afveie.

Han siger ogsaa: I ere Allesammen **Een,** aldeles som talte han om en Mandsperson; det taler han imod Mængden i den Forstand: I ere ikke Mange, men Een. Og om I i udvortes Væsen er mange og forskjellige, om I ikke Alle have een Stand eller eens Gjerninger, hvoraf Fromheden og Saligheden ikke afhænger, saa ere I dog indvortes, hvor Saligheden og Fromheden har sit Sæde, Een. Derfor er for Menneskene vel Lægmanden noget Andet end Præsten, en Munk noget Andet end en Nonne, en Mand noget Andet end en Kvinde; men for Gud er der hverken Læg eller Præst, den Ene er som den Anden i Troen. Non est prosopolepsia, det er Skriftens Ordsprog, som Apostlerne almindeligen føre i Munden, og det lyder paa vort Maal. **Der er ingen Persons Anseelse.**

Da opfyldes Forbilledet i 2 Mos. 16., hvor det hedder, at Israels Børn sankede Manna, En meer, en Anden mindre, og at senere, naar de maalte det med Maalet Omer, det var saameget som een Person kunde spise om Dagen, saa fik de Alle lige meget, Enhver sin Omer, og som Texten siger: **Den havde ikke tilovers, som Meget havde sanket, og den fattedes ikke, som havde sanket Mindre.** Saaledes skulde det ogsaa nu være ikke alene med Troen, hvor vi Allesammen faa een Christus i een Troens Omer, om end En hører mere af Evangeliet end en Anden, men saaledes skuloe det ogsaa være med Hensyn til Kjærligheden, at alle Christnes Liv og Gods var fælles, saaledes som Apostelen udlægger dette Billede 2 Cor. 8, 15.: **Den, som sankede Meget, havde ikke overflødigt, og den, som sankede Lidet, fattedes ikke,** og Byrderne saaledes bleve ligelig fordeelte, saaledes som Apostlerne gjorde i Begyndelsen. Thi ligesom det vederfares os af Christus i Troen, hvorved han viser os sin Kjærlighed og udøser over os sin Godhed, og gjør os Alle lige sig, og sig selv lig os, saaledes maa vi ogsaa med vort Gods

handle imod vor Næste, om vi ville være Christne. Og om Troen er ret, saa gjør den det ganske vist villigen af Hjertet, eftersom da alle Ting ere Eet og alle Christne Een, saa er da Loven ganske opfyldt. Men skeer det ikke, saa er der hverken Tro eller Christendom. Derfor er det let at komme efter, hvorledes nu i al Verden Troen ligger under, og ingen Christne længer findes, og ere dog alle Kroge fulde af Messer og Gudstjeneste; det er idel Afguderi.

Saa siger du: Paa den Maade forstyrrer du alle Klostre og Stiftelser og giver Enhver Anledning til at løbe bort og forlade sin Stand. Hertil svarer jeg: Disse Ord og denne Lære er dog ikke min, som du seer; tal med St. Paulus, ja med Christus og Gud desangaaende, hvorfor de forstyrre saadanne Stiftelser og saadant Væsen. Der fandtes iblandt det israelitiske Folk ogsaa Særlinge, som kaldtes Baals og Molochs Folk, saalænge indtil hele Landet og alle Stæder bleve opfyldte af saadan selvvalgt og fremmed Gudstjeneste, saaat Jeremias og Hoseas sige, at de have oprettet saa mange Altere og Afguder, som de havde Stæder, vilde dog Alle tjene Gud dermed. Derfor lod Gud Landet ødelægge, og den hellige Kong Josias forstyrrede dette Uvæsen (2 Kong. 23.), ødelagde og tilintetgjorde al saadan Gudstjeneste, frygtede dog ikke for Pavens Ban, eller at man skulde sige om ham, at han havde forstyrret Gudstjenesten, saaledes som Rabsake forekastede den hellige Kong Ezechias paa Grund af en lignende Daad (2 Kong. 18.).

Betragt Pauli Ord, hvorledes han afværger og imødegaar paa begge Sider, paadet at han maa bevare os paa den rette Middelvei. Han siger: **Der er hverken Jøde eller Græker** ꝛc. Naar en Jøde paa Grund af disse Ord vilde sige: Gjælder ikke Jødestand for Gud, velan, saa vil jeg lade den fare og blive en Græker og antage det Modsatte, — saa imødegaar Paulus ham fra den anden Side: Nei, siger han, der gjælder heller ingen Græker. Vil da Grækeren sige: Ei, saa lader jeg Grækerstanden fare og bliver en Jøde. Nei, siger Paulus, der gjælder heller ingen Jøde. Siger Kvinden eller Trællen: Ei, var jeg da en Mand eller Fri, eftersom Kvinde og Træl ikke gjælder, saa imødegaar St. Paulus det atter og siger: Nei, der gjælder hverken Mand eller Kvinde. Hvad gjælder da? Ei, ikke ud til Siderne, men op over alt dette, over Jøder, Grækere, Trælle Frie, Mand Kvinde: til Troen og til Christus; hiint ere jordiske Veie, dette er himmelsk. Saaledes siger han ogsaa 1 Cor. 7, 18.: **Er Nogen kaldet omskaaren, han lade ikke Forhuden drages over; er Nogen kaldet i Forhuden, han lade sig ikke omskjære.** Hvad vil det sige Andet end, at Jøden ikke skal sige: Fordi min Omskjærelse ikke gjælder, velan, saa gjælder det at være uomskaaren, og deri vil jeg nu blive from. Omvendt skal Hedningen ikke sige: Fordi min Uomskaarenhed ikke gjælder, og jeg gjerne vil blive salig, velan, saa lader jeg mig omskjære. Nei, siger Paulus, Intet af dette, og han slutter saaledes: **Omskjærelsen er Intet, og Forhuden er Intet, men at bevare Guds Bud.** Det vil sige saameget som: Tro først paa Christus, derved blive Guds Bud bevarede, og bliv først from og salig, lad dig saa omskjære eller ikke omskjære, vær Jøde eller Hedning, Mand eller Kvinde, Træl eller Fri, gjør hvad du vil, det gjælder Alt lige meget.

Hør engang en simpel Lignelse: Naar en Dreng skulde lære Skomagerhaandverket, og han fik en saadan Daare eller Skalk af en Mester, som lærte ham, at Haandverket var en Vei til at blive from og salig, og Drengen troede og drev Skomagerhaandverket i den Mening, at han derved maatte blive salig, og han derover lod alle andre Veie, Tro og Kjærlighed, fare, — hvad vilde du da gjøre? Skulde

du ikke forbarme dig over Drengen? Vilde du ikke blive vred paa Mesteren og ønske ham al Ulykke? Nu, hvorledes vilde du da komme Drengen tilhjælp? Vilde du sige: Mit kjære Barn, Skomagerhaandværket gjør det ikke; Skomagere gjælde ikke i Himlen, du maa blive en Skrædder. Da førte du ham jo fra et Helvede i et andet, og var ligesaa from som hiin Mester, saaledes som de gjøre, der raade en Præst til at blive Munk, og en Munk til at gaa ind i en anden strengere Orden, og saaledes kaste Sjælene og Samvittighederne fra een Stegepande i en anden. Men saaledes maatte du hjælpe ham: Mit kjære Barn, her er hverken Skomager eller Skrædder; men du maa tro paa Christus og dernæst handle imod din Næste, som du tror, at Christus har handlet imod dig; bliv saa en Skomager eller bliv en Skrædder, som du vil. Se, da har du forløst Sjælen, da bliver dens Samvittighed glad og tilfreds, takker Gud og dig og behøver alligevel ikke at opgive sit Haandværk, ja er nu istand til at drive det gladere og friere end tilforn. Thi ikke Haanden fra dens Gjerning, ikke Personen fra dens Embede, ikke Legemet fra dets Stand, men Sjælen fra den falske Indbildning og Samvittigheden fra den falske Tro er det, Christus forløser. Han er Samvittighedernes Forløser og **Sjælenes Biskop**, saaledes som St. Petrus siger 1 Pet. 2, 25., og lader saa Haanden forblive ved sin Gjerning, Personen i sit Embede, Legemet i sin Stand. Gjør nu ogsaa du Præst, Munk, Nonne ligesaa, tro ikke de Lærere, som lære dig, at din Stand er en Vei til at blive from og salig — det er idel blinde Blindes Veiledere, Djævelens Sendebud og Sjælemordere —; men lær først at tro paa Christus og saa at tjene din Næste, det er den rette Vei.

Men saa siger du: Ja, men jeg er bleven geistlig i den Mening, at jeg i den Stand vilde blive from og salig; jeg havde ellers ikke kastet mit Øie paa den, og jeg mener, at der iblandt Tusinde ikke er Een, som i en anden Mening bliver geistlig. Og om Folk viste det, saa blev rimeligviis Ingen geistlig, men inden tredive Aar skulde vel alle Klostre og Stiftelser forgaa af sig selv, saaat Ingen behøvede at forstyrre dem. Hertil svarer jeg: Mener du da ogsaa, at Christus har været drukken eller en Daare, da han Matth. 24. siger, at saadanne falske Christi skulde forføre Hvermand, ogsaa de Udvalgte? Og St. Petrus siger 2 Pet. 2, 2., at Mange skulde efterfølge disse fordømte Sekter. Er det underligt, at Christus taler Sandhed? Vil du tro mere paa din Indbildning end paa hans Ord?

Giv derfor Agt herpaa: om saadan aandelig Stand ikke føres paa denne Maade i Tro og Kjærlighed, som sagt er, da ønskede jeg ikke blot at denne min Lære blev Aarsag til, at Klostre og Stiftelser forstyrredes, men jeg ønskede, at de allerede laa tilhobe i Aske. Kan du faa din Samvittighed og Sjæl forløst ved denne Lære og leve saaledes i den geistlige Stand, at du ikke tænker at blive from og salig derved, men kun vil øve din Tro deri ved dit Legemes Spægelse og tjene din Næste, saa bliv deri, du behøver da ikke at løbe bort derfra. Men kan du det ikke, og vil din Samvittighed blive fangen, saa er det bedre, du sønderriver Munkekappe og aflægger din Kronragning, lader Messe og Bønnelæsning for bestandig fare, og bliver t. Ex. en Svinehyrde, der kan Intet være bedre for dig; thi fra at faa sin Sjæl og Samvittighed forløst skal man ikke lade sig hindre ved nogen Ting i Himlen og paa Jorden. Udskjælder man dig for en Apostat, en frafalden, forløben Munk, saa taal det og tænk paa Christi Ord Matth. 7., hvor den, som har Bjælken i sit Øie, revser den, som har en liden Splint i sit Øie. Du er en Menneskers Apostat, de ere Guds Apostater; du løber fra Menneskene for at komme til

Gud, saa løbe de fra Gud for at komme til sig selv og Menneskene.

Dog se til, at du ikke lader Skjælmen blive siddende og forlader denne Stand af en urigtig Grund; thi den gamle Adam besmykker sig saare gjerne og tager en Alenlang, hvor han faar Lov til en Fingerbred. Mennesker kan du bedrage, Gud skal du ikke bedrage; forlader du din Stand alene, forat du kan leve frit og blive din Orden kvit, og søger du ikke ene og alene din Samvittigheds Befrielse, saa har du ikke fulgt mig, jeg har heller ikke raadet dig til det; det skal du vide.

Summa Summarum, Et af To: du maa aflægge hiin Mening eller maa lade Standen fare. Troen taaler ikke den Mening, at du ved geistligt Levnet og Stand vil blive from og salig. Det er kun om Slangehovedet, om denne Mening at gjøre; naar den var død, saaat Menneskets ikke indbildte sig, at det vilde og kunde ved Gjerning og Stand blive salig, saa var al Sorg og Fare borte. Men Slangen vogter med saa stor Flid paa Hovedet, at Christus ogsaa lærer os, at vi skulle ligesaa flittigen vogte paa vort Hoved, naar han Matth. 10, 16. siger: **Vorder kloge som Slanger og enfoldige som Duer.** Slangerne vove sit hele Legeme, og hvad de have, derpaa, at de maa beholde sit Hoved; derpaa beror deres Liv. Saaledes skulle vi give Agt paa vort Hoved Troen, vove alt Andet derpaa, lade det komme og fare, som det vil. Thi derpaa beror vort Liv, det søger ogsaa den onde Aand med saadanne skinnende Ordener og Stænder at sønderknuse. Omvendt, naar vi søndertræde Slangen dens Hoved, det er, hin Mening, som er en falsk Tro paa Gjerningerne, saa er senere det hele Væsen ukadeligt. Derfor kalder Christus Pharisæerne **Øglenunger,** fordi de holdt hart paa Gjerningerne og saadan Mening. Men om vi ogsaa bevarede vort Hoved, saaledes som Slangerne, og vare saa kloge i vore Ting som Verdens Børn i sine, saa fulgte Dueenfoldet af sig selv, saa at vi ikke byggede paa nogen udvortes Gjerning, Stand eller Væsen.

Dog ligger her den største Skyld ikke paa Pilatus, men paa Caiphas, som overgiver Christus i Pilati Hænder, det er, Paven, Biskoperne og Doktorerne i Høiskolerne, der som Hyrder skulde afværge saadanne Ting, saa æde de selv Faarene som Ulve: de skulde opretholde Troen, saa tilintetgjøre de den og lade ikke alene saadanne Ordener og Stænder opkomme i Verden, men indsætte dem, stadfæste dem og prise dem og lægge Slangehovedet paa Silkepuder, give den Melk nok at æde og drikke.

De have bragt tvende Sætninger ind i Verden og drevet dem saa dybt ind i alle Hjerter, at det ikke har været muligt, at den christelige Tro kunde blive bestaaende. Den **ene** er den, at den geistlige Stand er en Fuldkommenhedens Stand. Dermed have de tilveiebragt en saadan Sondring mellem sig og det almindelige Christenfolk, at de saagodtsom udelukkende holdes for Christne. De Andre agtes som den udygtige, forkastede Skiddenso. Hermed gjøre de da Hvermand store Løfter; Hver og En er løben til og har villet være fuldkommen, har foragtet den simple Stand, som Intet værd, indtil de ere komne saavidt at de mene, at Ingen er istand til at blive from og salig, medmindre han er geistlig.

Se, saaledes er Troen gaaet tilgrunde, og Gjerninger og Ordener opkomne, aldeles som om det stod til deres Væsen ikke alene at blive from og salig, men ogsaa at blive fuldkommen, da det dog Altsammen beror alene paa Troen baade at være from og fuldkommen. O, hvilket et Banner har den Helvedes Satan her opreist, idet denne Tale er opkommen og har fundet Indgang! Dermed har han udentvivl besteget Hovedslottet i Christenheden. Saa gaar da det blinde, affindige Folk hen, taler stedse om Fuldkommenhed og ved ikke en Tøddel af, hvad det

er at være from, endsige at være fuldkommen, mene, at de gaar for sig med Gjerninger og Stænder.

Ovenikjøbet have de desuden gjort sig et stort Smuthul. De sige, at Fuldkommenhed og Fuldkommenheds Stand ere tvende Ting; et Menneske kan godt være i Fuldkommenhedens Stand uden derfor at være fuldkommen, det er, han kan være en geistlig Person uden derfor at være hellig, saaledes som de da ialmindelighed Alle ere i Fuldkommenhedens Stand og Ingen i Fuldkommenheden selv. De have ogsaa Thomas af Aquino, han lærer, at det er ikke nødvendigt at være fuldkommen, men det er nok, at de ere i Fuldkommenhedens Stand og tænke paa at blive fuldkomne. Saa er det nu deres Viis, at man kan være i Fuldkommenhedens Stand og dog ikke fuldkommen; det er heller ikke nødvendigt, men stræb kun derefter. Blindt, blindt, blindt, galt, galt, galt, daarligt, daarligt, daarligt og afsindigt er det Folk. Hvem veed ikke, at en Munk kan bære Kappe og Kronragning, og dog være en Skalk i Sindet? En saadan En er i Fuldkommenhedens Stand og er dog ikke fuldkommen. Fuldkommenhedens Stand er nu det Samme som Munkekappe og Kronragning. Lad fare de Blinde, siger Christus, de ere blinde og Blindes Veiledere. Er St. Thomas hellig, som jeg tvivler paa, saa er han tilvisse bleven hellig paa en forunderligere Maade end nogen anden Helgen for sin skadelige, forgiftige Læres Skyld.

Den **anden** Sætning er den, at de have deelt Evangeliet i to Dele, i consilia og præcepta, **Raad** og **Befalinger**. Christus har i det hele Evangelium kun givet eet Raad, nemlig det om ugift Stand, som man ogsaa maa overholde i Lægstanden, hvo, som har Naade dertil. Men de have opfundet tolv Raad deri og omgaaes med Evangeliet, som de ville. Men dermed have de nu deelt og adskilt Verden, sat Raadene som Maal for sit Levnet, Budene for Lægfolks, paastaa, at deres Levnet er høiere end Guds Bud. Desaarsag er den almindelige Christnes Levnet og Tro bleven som et dovent, suurt Øl; saa har Hvermand spærret sine Øine op, foragtet Budene og er løben efter Raadene. Og idet de have løbet paa det Bedste, have de tilsidst opfundet Menneskebud med Hensyn til Klæder, Spise, Syngen, Læsen, Kronragning ꝛc., og er det desaarsag gaaet med Guds Bud som med Troen, de ere baade tilintetgjorte og forglemte, saa at nu herefter det at være fuldkommen og at leve efter Raadene vil sige det Samme som at iføre sig en sort, hvid, graa eller broget Kappe, at skraale i Kirkerne, at kronrage sig, ikke at spise Æg eller Kjød eller Smør, og alligevel at spise og drikke det Bedste og at have dovne og gode Dage.

Se, det vil Satan udrette ved disse tvende Sætninger. Den første tilintetgjør Troen og hele det nye Testamente med Christus. Den anden jager Budene og hele det gamle Testamente tilligemed Moses bagefter. Det er det Folk, hvorom hele Skriften taler, som skal regjere ved Verdens Ende under Antichristen. To skadeligere, forgiftigere Sætninger er aldrig opkommen paa Jorden, som saa mægtigen og hurtigen have fordrevet den hele Guds Skrift ud af Verden, saa at man nu ikke engang veed, hvad Bud eller Evangelium er. Evangeliet giver ikke Bud, men viser, hvor umuligt det er at holde Budene, og lærer Troen paa Christus, ved hvilken de blive overholdte. Jeg ønsker derfor atter, at alle Klostre enten vare forsynede med den rette Troes Prædikanter eller laa i Aske. Der er ingen Udvei med saadant Væsen, saaledes som med Lægstanden; thi Lægfolket har ikke den Mening med sine Lægmandsgjerninger derved at blive fromme og salige. Men disse Folk kan ikke leve eller bestaa uden saadan Mening; der maa være ret eller falsk Tro i deres Gjerninger, der er ingen Middelvei. Nu, det være engang Nok om Sekterne. Det

er desværre saa dybt indgroet Fordærvelse, at det koster mange Ord; veed dog ikke, om det hjælper, at vi atter forstaa St. Pauli klare, lyse Ord.

Men ere I Christi, da ere I jo Abrahams Afkom og Arvinger efter Forjættelsen.

Hvoraf følger det, at Alle, som iføre Christus og tilhøre ham, ogsaa ere Abrahams Sæd og Arvinger? Vi ere dog ikke af jødisk Slægt? At Alle, som iføre Christus ved Daaben og Troen, ere hans, og han omvendt ogsaa deres, er af den ovenanførte Text og Udlæggelse aabenbart nok; ligesaa at de Alle ere Een i Christus og Eet med ham, dog aandeligen, ikke legemligen. Saa maa de ogsaa være og have Alt, hvad Christus er og har. Men Christus er Abrahams Sæd, saa maa de ogsaa ved ham være Abrahams aandelige Sæd. Ligesom de have Christus, saa ere de ogsaa Sæd; men de have den ikke legemlig i Kjød og Blod. Derfor ere de heller ikke legemligen men aandeligen hans Sæd.

Men her at merke, at Apostelen tillægger Abraham tre Slags Sæd. For det **Første** er det de, som alene legemligen ere hans Børn, som alene have Kjød og Blod fra ham, det er, blot efter Naturen ere hans Børn. Med denne Sæd har Gud ikke mere at skaffe end med andre Hedninger, saaledes som han har bevist det med Ismael, der efter Kjød og Blod var Abrahams første Søn og dog ikke i Skriften regnes iblandt Abrahams Sæd og Børn. Ligesaa var ogsaa Esau efter Naturen Isaks Søn og Abrahams Kjød og Blod. Ligesaa senere Mange af Israel, som Alle vare Abrahams Børn, hans Kjød og Blod, og dog bleve tilintetgjorte i Ørkenen. Og senere har der til enhver Tid været Mange, som ere fortabt, ligesom endnu Størstedelen af Jøderne gaa fortabt.

Den **anden** Sæd ere de, som baade legemligen og aandeligen ere Abrahams Børn, som ikke alene ere delagtige i Abrahams Kjød og Blod men ogsaa i hans Aand og Tro, saaledes som Isak, Jakob, Patriarkerne, Propheterne og alle Salige af Israels Folk havde været. Det er den rette Sæd, med hvilken Gud har at skaffe; den Sæd har han hjulpet ud af Ægypten, ført ind i Landet Kanaan og bevist utallige Velgjerninger, saaledes som Skriften viser os. For denne Sæds Skyld har han ogsaa taalt den blot kjødelige Sæd iblandt dem og ladet dem nyde lige Velgjerning i det Timelige. Som nu Abraham formedelst Troen paa Christus har været deres aandelige Fader, saaledes have de ogsaa Alle været hans aandelige Børn, uanseet den naturlige Nedstammelse. Iblandt denne Sæd er Christus den Fornemste, af hvem Abraham selv og al Abrahams Sæd, som hans Brødre og Medarvinger, ere velsignede. Det er nu Meningen af Texten, naar han 1 Mos. 12. og 22. om denne Sæd siger: **I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes**. Det er opfyldt i Christus; thi de ere Allesammen med Christus og i Christus og Christus med dem og i dem een Sæd. Christus er velsignet af Gud; hans Medafkom er velsignet ved Christus, Hedningerne ved Apostlerne og ved i Christus værende Jøder, som ogsaa ere hans Medafkom.

Den **tredie** Sæd, som ikke legemligen er deelagtig i Abrahams Kjød og Blod, men haver det aandelige Slægtskab, det er, Abrahams Tro paa Christus, hans Sæd, det ere nu vi og alle Hedninger, som ere Christne i en ret Tro. Thi ligesom Vantroen er saa stærk, at den ogsaa adskiller de naturlige Børn af Kjød og Blod fra Abrahams Slægtskab, saaat de i Skriften ikke kaldes Abrahams Sæd og Guds Børn, saaledes er omvendt Troen meget mere saa mægtig, at den ogsaa gjør den til Abrahams sande Afkom, som ikke ere hans Kjød og

Blod, men som alene paa Grund af det aandelige Slægtskab ere deelagtige i Abrahams Tro. Derom taler Paulus Meget Rom. 4. og 9., ligesaa Gal. 3. Denne Sæd er berørt i Forjættelsen, idet Gud siger til Abraham: **Alle Folk paa Jorden** skulle i din Sæd velsignes.

Skal Velsignelsen komme til Folkene, saa maa de blive liig Abrahams Sæd; thi Abraham og hans Sæd har ikke Andet end den samme Velsignelse. Er da Arven, Hovedgodet, Velsignelsen, fælles og een og den samme for Abraham, hans Sæd og alle Folk paa Jorden, saa maa de ogsaa Alle blive regnede for Abrahams Lige, Arvinger, Sæd og Børn, hvad enten de ere af hans Kjød eller ikke, saaat det altsaa er afgjort, Abraham har ingen Sæd, uden alene den, som tror; thi den bliver i Skriften regnet ham til Sæd. Dette følger med Nødvendighed af Guds Forjættelse, naar det hedder, at Abrahams Sæd skal være velsignet og velsigne Andre. Det maa Altsammen blive velsignet, hvad der skal være Abrahams Sæd og Arving, saaledes som Forjættelsens Ord fordre. Nu er Ingen velsignet, medmindre han tror. Hvo, som ikke tror, han bliver i Forbandelsen, saaat St. Paulus Rom. 4, 9. og herstedes kalder saadan Abrahams Afkom Forjættelsens Afkom, det er, ikke Kjødets Afkom, men Troens, om hvilke der meldes i Forjættelsen, saaledes som han siger Rom. 9, 8.: **Ikke de Samme, som ere Børn efter Kjødet, ere Guds Børn, men Forjættelsens Børn regnes ham til Afkom.** Dermed stemmer ogsaa Joh. 1, 13.: **Ikke de, som ere fødte af Blod, ei heller af Kjøds Villie, ei heller af Mands Villie, men af Gud.**

Nu seer du, hvad Apostelen mener, naar han her siger: **Men ere I Christi, saa ere I jo Abrahams Afkom og Arvinger efter Forjættelsen.** Som vilde han sige: Abrahams naturlige Afkom ere I ikke; det vilde heller ikke hjælpe Eder mere, end det hjælper de Andre; men hans forjættede Afkom ere I, og derpaa er det ogsaa, at der ligger Magt, thi Abraham har ingen anden velsignet Afkom end den forjættede, den være nu hans Kjød og Blod eller ikke. Man maa forstaa Abrahams Afkom efter Skriften, ikke efter Naturen. Nu ændser Skriften ikke Naturen, antager saavel Natur som Ikkenatur, Alle nemlig, som velsignes og tro. Vel havde Gud besluttet, at der tilvisse ogsaa af Abrahams naturlige Afkom skulde komme Velsignelsens Børn, men ikke for Naturens Skyld, men paa Grund af Udvælgelsen af Naade.

Nu maa du vel fatte det Ord **Abrahams Afkom og Arving**, saaledes som der ovenfor er sagt i den foregaaende Epistel imod de Gjerningshellige, at Retfærdigheden ikke opnaaes ved Gjerninger, men maa være der iforveien og virke alle Gjerninger. Thi hvo der er Arving, han arbeider ikke for Arvens Skyld, eller for Belønning af Arven, men han besidder den allerede og øver sig deri med sine Gjerninger. Saaledes og, hvo som tror, han er allerede from og retfærdig, ja salig med uden alle Gjerninger, af Naade saaledes begavet. Senere er Alt, hvad han gjør, kun Øvelsesgjerninger i dette Arvegods.

Fremdeles, saafremt du da tror, saa maa du ogsaa fornemme Arven og holde dig for Guds Barn og ikke tvivle derpaa. Tvivler du derpaa, saa er du heller ikke Barn eller Arving og tror tilvisse ikke ret. I hint Liv og i Døden maa du dog ikke tvivle derpaa; men hvad er et christelige Væsen Andet end en Begyndelse til det evige Liv? Men vil du udgive dig for et Guds Barn og bekjende denne Tro, saa vil Caiphas i gudstjenstlig Iver sønderrive sine Klæder og raabe over dig: **Han har bespottet Gud!** og alle de Andre med ham: **Han er skyldig at dø! Vi have en Lov, og efter denne Lov skal han dø, fordi han har gjort sig selv til Guds Søn. Korsfæst korsfæst ham!** Han er en Kjætter og Forfører ꝛc. Lad det være dig sagt og ret dig derefter, det maa saa være.

Nytaarsdag.

Prædiken over Evangeliet

Luk. 2, 21.

Og der otte Dage vare fuldkommede, at Barnet skulde omskjæres, blev og hans Navn kaldet Jesus, som det var kaldet af Engelen, før han blev undfangen i Moders Liv.

Paa denne Dag pleier man at uddele Nytaarsønsker fra Prædikestolen, som om man ellers ikke havde Nok af nyttige, salige Ting at prædike om og derfor maatte komme frem med saadanne unyttige Fabler istedetfor Guds Ord og af saadant alvorligt Embede gjøre en Leg og en Komedie. Angaaende Omskjærelsen fordrer Evangeliet, at der prædikes og om Jesu Navn; det ville vi betragte!

Om Omskjærelsen.

For det Første lader os spørge den klogtige Fru Jesabel, den naturlige Fornuft: Er det ikke et naragtigt, latterligt, unyttigt Bud, at Gud fordrer Omskjærelsen? Kunde han ikke finde noget andet Lem paa Legemet end det? Skulde Abraham her have fulgt Fornuften, saa havde han ikke troet, at det var Gud, som fordrede Saadant af ham, thi det er jo en saa naragtig Ting for vore Øine, at den neppe kan være naragtigere. Derhos havde Jøderne stor Forsmædelse og Skam deraf, bleve paa Grund deraf foragtede af al Verden og snart sagt agtede for en Vederstyggelighed. Ovenikjøbet er der jo ingen Nytte derved. Hvad hjælper det til, at Legemet bliver saaret? Mennesket bliver derved ikke bedre, eftersom det Altsammen kommer an paa Sjælen. Men saaledes ere og skulle alle Guds Bud og Gjerninger være, at de for vore Øine synes i høieste Grad naragtige, foragtelige og unyttige, paa det at den hoffærdige Formuft, som tykkes sig selv klog og viis, skal blive skjændet og blændet, saaat den opgiver sine egne Indbildninger og underkaster sig Gud, giver ham Æren og tror, at Alt, hvad han forordner, er det Nyttigste, Ærbareste og Viseste, om den end ikke seer det, og det tykkes den ganske anderledes. Havde Gud givet et Tegn, som havde været den tilpas og efter dens Formening nyttigt, viist og ærefuldt, saa var den forbleven i sit gamle Skind, havde ikke opgivet sit Hovmod, var forbleven i sin gamle Vane, at søge og elske idel Ære, Nytte og Klogskab paa Jorden, og saaledes stedse dybere rodfæstet i de verdslige, timelige Ting. Men nu, da han forelægger den naragtige, unyttige og foragtelige Ting, river han den ud af dens Tragten efter Nytte, Ære og Viisdom, og lærer den alene at se paa den usynlige, guddommelige Viisdom, Ære og Nytte, og desaarsag gjerne at lide Mangel paa timelig Ære, Nytte og Viisdom, at være en Daare, fattig, uduelig og foragtet for Guds Skyld. Derfor har det ikke været Gud at gjøre om Omskjærelsen, men om den stolte Naturs og Fornufts Ydmygelse.

Saaledes have vi ogsaa i det nye Testamente Daaben, at vi skulle bøie os for Vandet og tro, at vi deri blive rene fra Synden og salige. Ligesaa at Christi Legeme er i Alterens Brød. Ligesaa, at vi skulle tilbede det korsfæstede Menneske som en Herre og Gud, hvad der Altsammen staar umaaleligt over og imod Fornuften. Saaledes staa alle Guds Gjerninger og

Ord imod Fornuften og den ogsaa omvendt imod Gud og forundrer sig over Modsigelsens Tegn.

Det var en heel taabelig Tale for Menneskene, da Noah byggede Arken og sagde, at Verden vilde drukne. Ligesaa maatte Loth være en Nar, naar han sagde, at Sodoma og Gomorrha skulde gaa under. En Daare var Moses og Aron for Kong Pharao. Kortsagt, Guds Ord og hans Prædikanter maa være Daarer, som St. Paulus siger 1 Cor. 1. Og derved søger Gud ikke Andet end Ydmygheden, at Mennesket giver sin Fornuft fangen og underordner sig den guddommelige Sandhed. Saaledes blev den taabelige Omskjærelse givet Abraham og hans Sæd, for at de derved skulde give Gud Æren og lade ham være alene viis.

Denne Omskjærelse var nu et udvortes Tegn, hvorved Guds Folk kjendtes fra andre Folk, ligesom vi se, at enhver Fyrste giver sit Folk og sin Hær sit Banner og Løsen, hvorved de kunne kjendes indbyrdes og af Fremmede, til hvilken Herre de høre. Saaledes har Gud endnu aldrig ladet sit Folk uden saadant Tegn eller Løsen, hvorved man i Verden udvortes kunde kjende, hvor hans Folk var. Jøderne kjendte man paa Omskjærelsen, den var deres guddommelige Løsen. Vort Løsen er Daaben og Christi Legeme. Derfor have de gamle Fædre kaldt saadanne Tegn characteres, symbola, tesseras, det er Løsen eller Hærtegn, som vi nu kalde Sakramenter, det er hellige Tegn. Thi hvor Daaben er, der ere tilvisse Christne, de være hvor de ville i Verden; det kommer ikke derpaa an, om de ere under Paven, saaledes som han paastaar og ogsaa gjerne vilde gjøre sig selv til Sakrament og christeligt Løsen.

Dette være nok om den legemlige Aarsag til Omskjærelsen. Nu ville vi ogsaa undersøge den aandelige og Betydningen. For det **Første,** hvorfor har han ikke befalet at omskjære Fingeren, Haanden, Foden, Øret eller Øiet eller et andet Lem? Han tager netop det for sig, som dog ikke tjener til nogen Gjerning eller Øvelse i den menneskelige Vandel, og som kun er skabt af Gud til Naturens Fødsel og Forplantelse? Skulde det Onde blive afskaaret, saa burde billigen Haanden eller Tungen fremfor alle Lemmed være omskaaren, efter som det er ved Tungen og Haanden, at al Ondskab fuldkommes iblandt Menneskene.

Her siger man, at det er skeet af den Grund, at de onde Lyster mest yttrer sig ved den Deel af Legemet, hvorfor ogsaa Adam og Eva med Hensyn dertil følte deres Kjøds Ulydighed og søgte at skjule sin Nøgenhed. Det er Altsammen sandt, men desuden er herved ogsaa afbildet, hvad vi altid holde frem, at Gud ikke fordømmer eller saliggjør Personen for Gjerningernes Skyld, men Gjerningerne for Personens Skyld. Derfor ligger vor Mangel ikke i Gjerningerne, men i Naturen, Personen. Vor Natur og vort hele Væsen er ved Adams Fald fordærvet; derfor kan ingen Gjerning være god hos os, førend Naturen og det personlige Væsen bliver forandret og fornyet. Træet er ikke godt, derfor ere Frugterne onde. Saaledes har Gud ved Omskjæresen tidligen lært Enhver, at Ingen kan ved Gjerninger eller Loven blive from, og at alle Gjerninger og alt Arbeide for at blive from og salig er forgjæves, saalænge Naturen og Personen ikke bliver fornyet. Se, havde han nu befalet, at Haanden eller Tungen skulde omskjæres, saa havde det været et Tegn paa, at Mangelen laa ved Ordene eller Gjerningerne, som maatte forandres, og at han var gunstig sindet imod Naturen og Personen og kun hadede Ordene og Gjerningerne. Men nu, naar han tager det Lem, som slet ingen anden Gjerning har, end at Naturen og det personlige Væsen derved frembringes, saa giver han klarligen at forstaa, at Feilen ligger i

Naturens hele Væsen, at dens Fødsel og hele dens Herkomst er fordærvet og Synd. Det er Arvesynden eller Natursynden eller Personsynden, den rette Hovedsynd. Om den ikke var, saa var der heller ingen virkelig Synd. Denne Synd bliver ikke gjort saaledes som al anden Synd, men den er, den lever og gjør al Synd, og den er den væsentlige Synd, som ikke synder en Time eller en Tidlang, men naar og saalænge som Personen er til, saa er Synden der ogsaa.

Paa denne naturlige Synd seer Gud alene; den kan man ikke fordrive med noget Bud eller nogen Straf, om de end vare tusinde Helveder, men Guds Naade maa udrense den, som gjør Naturen reen og ny. Loven aabenbarer den kun og lærer at kjende den, men den afhjælper den ikke; den hindrer alene Haanden og Lemmerne; Personen og Naturen kan den ikke hindre fra at være syndig; thi den er allerede fra Fødselen af kommen Loven i Forkjøbet og bleven til Synd, førend Loven har forbudt den det. Saa libet som det ligger i Nogens Magt, at han bliver født og modtager det naturlige Væsen, saa libet staar det ogsaa i hans Magt at være uden Synd, og blive befriet fra den. Den, som har skabt os, han er det alene, som ogsaa maa skaffe den bort; derfor giver han først Loven, hvorved Mennesket lærer denne sin Synd at kjende og bliver naadehungrig, derpaa giver han da Evangeliet og hjælper det.

For det Andet, hvorfor byder han imidlertid kun at omskjære Mandspersoner, da dog ogsaa Kvinden maa virke med til Naturens Avling og Fødsel? Og Propheten klager jo Ps. 51, 7. mere over Moderen end over Faderen, naar han siger: **Se, jeg er født i Misgjerning, og min Moder har undfanget mig i Synd?** Det er tilvisse skeet for Christi og hans Moders Skyld, fordi det var tilkommende og kunde ske, at et naturligt Menneske og Person kom af en Kvinde uden al Synd og uden Naturens Medvirkning. Men hvad der undfanges af en Mand, derved syndes baade af Mand og Kvinde, og det kan ikke gaa for sig uden Synd paa begge Sider. Derfor har Christus ikke villet undfanges af en Mand, paadet at hans Moder ikke ogsaa maatte synde og undfange ham i Synd. Saaledes har han brugt hendes kvindelige Kjød og Legeme til en naturlig Fødsel, men ikke til en naturlig Undfangelse, og er et sandt Menneske undfanget og født uden Synd. Se, fordi der nu af en Kvinde kunde komme en reen uskyldig Fødsel, Natur og Person, men af en Mand ikke kan komme Andet end syndig Fødsel, Natur og Person, derfor er Omskjærelsen alene forordnet paa Mandspersoner, at det kunde blive betegnet, hvorledes al Fødsel af Manden gjør syndig og fordømmer, trænger til at omskjæres og forandres, men at hvad der alene kommer af en Kvinde uden Mand er uskyldigt og ikke fordømmeligt, trænger ikke til nogen Omskjærelse og Forandring. Om nu flere Kvinder ogsaa kunde føde uden Mand, saa vilde alle disse Fødsler være rene og hellige, men det er forbeholdt denne ene Moder alene.

For det Tredie, hvorfor maatte Omskjærelsen ske paa den ottende Dag? Herved er der atter peget hen paa Natursynden. Thi det stakkels lille Barn har jo endnu ingen gjørlig Synd paa sig, alligevel maa det omskjæres og modtage Tegnet paa Rensel-sen fra Synden. Havde han befalet, at det skulde omskjæres efter otte Aar, saa kunde man sige, at det skede for den Synds Skyld, som var gjort, og for at forebygge den tilkommende Synd. Nu omstøder han begge Dele, saaat det hverken skeer for den gjorte Synds Skyld eller for den tilkommendes Skyld. Omskaaren efter otte Dage vil ganske vist sige det Samme som, at en stor Synder der er født og frembragt af Naturen, thi der er ingen gjørlig Synd hos det.

Men maaske vil En eller Anden her sige: ja, men Abraham med hans Trælle og Husfolk bleve dog omskaarne, da de vare voxne og gamle (1 Mos. 17.); derfor maa vel Omskjærelsen have Hensyn til den virkelig forøvede Synd. Svar: Skriften kommer her til og oplyser, at Abraham ikke blev retfærdiggjort ved Omskjærelsen, men var allerede iforveien bleven retfærdiggjort fra sin Synd, da han modtog Omskjærelsen; thi 1 Mos. 15. fortælles der, hvorledes han ved sin Tro blev retfærdig for Omskjærelsen. Han var dengang 80 Aar eller lidt derover og modtog Omjærelsen, da han var 99 Aar, saaat Omskjærelsen følgelig er kommen henved 20 Aar efter hans Retfærdiggjørelse, saaledes som da ogsaa St. Paulus Rom. 4. heraf slutter imod Jøderne, at ikke Omskjærelsen, men Troen uden Omskjærelse gjør retfærdig, saaledes som Abrahams Exempel fordrer.

Derfor er Omskjærelsen ikke en Syndens Aflæggelse, men et Tegn paa denne Aflæggelse, som alene skeer ved Troen, saaledes som det er skeet med Abraham. Derfor fordrer den, ligesom hos Abraham, saaledes hos alle Mennesker, Troen, som aflægger Natursynden og gjør Personen retfærdig og velbehagelig. Om nu Abrahams Tro ikke havde været omtalt før Omskjærelsen, saa havde den været et sikkert Tegn paa Arvesynden hos ham, saaledes som den er det hos Børnene, hvis Tro ikke iforveien omtales. Derfor har Skriften ordnet det saaledes, at Abraham først troede og derpaa omskares, de Andre først omskares og derpaa troede, paadet at begge disse Stykker maatte staa fast: først, at Omskjærelsen kun var et Tegn paa Retfærdiggjørelsen, og at Ingen ved den blev from; dernæst, at alene Troen gjør retfærdig uden Omskjærelsens Medvirkning, og saaledes Troen og dens Tegn, klarligen adskilte, kunde modstaa den formastelige Retfærdighed af Gjerningerne.

Den ottende Dag er derhos maaske fastsat af legemlig Grund, fordi Barnet først maatte blive en Smule stærkt, at det ikke, naar det blev omskaaret strax efter Fødselen og døde af Svaghed, skulde se ud, som om det var død paa Grund af Omskjærelsen. Men dog er der taget mere Hensyn til den aandelige Betydning. Syv Dage betegne denne forgjængelige Tid indtil den yderste Dag af den Grund, at denne Tid maales med Ugerne eller de syv Dage, som beskrives 1 Mos. 1. Den ottende Dag er den yderste Dag, som kommer efter denne Tid, da Uger, Maaneder og Aar skulle ophøre, og der kun skal være een evig Dag. Paa den Dag vil denne Omskjærelse blive fuldkommen, da ikke alene Sjælen, men ogsaa Legemet, forløst fra Synd, Død og al Ureenhed, vil lyse som Solen. Indtil den Tid bliver Sjælen ved Troen omskaaren fra Synden og den onde Samvittighed.

Saaledes se vi, hvorledes Skriften overalt driver paa Troen, men kun paa Troen paa Christus. Derfor er Omskjærelsen ikke givet ved Mose Lov, ei heller til Fædrene før Abraham, men til Abraham, hvem hans Sæd Christus var forjættet til Velsignelse, forat den legemlige Omskjærelse overalt maatte stemme med den aandelige Omskjærelse.

Hvorfor er den da ophørt, da dog den samme Tro paa Christus, hvorpaa den er et Tegn, endnu gjælder og vedbliver? Svar: Gud har stedse lige fra Verdens Begyndelse til dens Ende bevaret een Tro paa Christus, men han har ikke givet den blot eet Tegn. Skulle alle Tegn vedblive, som betegne Troen, hvem kunde saa varetage dem alle? Men nu, da Troen er indvortes og usynlig, har Gud afbildet den for Menneskt med mange udvortes Tegn, at det derved skulde opmuntres til at tro, ligesom ved mange Exempler, og har ladet hvert af dem raade til sin bestemte Tid. Hvor mange Tegn gjorde ikke Moses alene i Ægypten og i Ørkenen, Tegn, som dog alle ere forgangne og have varet deres Tid, og som dog alle vare Tegn paa Troen? Saaledes ogsaa da

Gud forjættede Abraham Velsignelsen i hans Sæd og gav ham Omskjærelsen til et Tegn derpaa, saa kunde den jo i Kraft af denne Forjættelse ikke bestaa længere end til samme Forjættelses Opfyldelse. Men da Christus den velsignede Sæd kom, da blev Forjættelsen fuldkommet og opfyldt, saaat der ikke længere var Noget at vente paa; derfor maatte med Nødvendighed Tegnet ogsaa være tilende og ophøre. Hvortil skulde det videre vedblive, naar Forjættelsen, hvortil det var knyttet, var opfyldt? Men Troen, som derved betegnes, bliver til enhver Tid, hvad enten Forjættelsen gaar eller bliver med dens Tegn.

Dog er Omskjærelsen ikke saaledes afskaffet, at det skulde være Synd at lade sig omskjære, saaledes som St. Hieronymus og Mange med ham holde for; men det er bleven en fri Sag, saaat hvem som vil kan lade sig omskjære eller lade det være, saafremt han ikke gjør det i den Mening, at det er nødvendigt og befalet, eller at Guds Forjættelse til Abraham endnu staar som uopfyldt, eller han formaster sig til derved at blive from; thi saadan Mening kan Troen paa ingen Maade taale. Derfor kommer det ikke an paa Gjerningen, men paa Meningen og Hensigten med Gjerningen. Hvo, som lader sig omskjære i den Mening, som han lader sit Haar eller Skjæg skjære, Nogen til Behag og Tjeneste, han gjør ingen Synd, thi han gjør det ubunden af Loven og uden at finde det nødvendigt til Retfærdiggjørelsen, heller ikke imod den opfyldte Guds Forjættelse, men med fuld Frihed og af eget Valg, fordi Forjættelsen er opfyldt, og det Tegn, som var knyttet til den, er med den fuldendt.

Derhos har Gud ikke havt for Skik, naar et Tegn var kommet til Ende, atter at oprette det, men han har altid indsat andre og nye. Saaledes har han efter sin Forjættelses Opfyldelse, efter Christi, Abrahams Sæds Komme, oprettet et andet nyt Tegn, nemlig Daaben, der tilvisse er det sidste, som er indsat før den yderste Dag, fordi han har indsat det i egen Person. Alligevel vedbliver stedse den samme Tro paa Christus, som var hos Abraham; thi den veed hverken af Dag eller Nat eller af nogen ydre Forandring at sige. Denne Daab betegner nu det Samme som Omskjærelsen; derom skal der i sin Tid tales.

For det Fjerde og Sidste var det Skik ved Omskjærelsen at give Barnet Navn, saaledes som vi se her og af Johannes den Døber, som ogsaa fik sit Navn ved sin Omskjærelse. Dog ligesom Christus ikke var pligtig til at lade sig omskjære, og ligesom det hos ham var et tomt Tegn, saaledes er ogsaa hans Navn givet ham iforveien af Engelen, saaat han ikke vandt det ved sin Omskjærelse. Hvilket desaarsag er skeet og beskrevet, fordi han i alle Maader var fri for Loven og Synden, fremfor alle andre Mennesker, og kun tjente os dermed, idet han gav sig ind under Loven og blev os lig for at forløse os derfra, saaledes som St. Paulus siger i den næstforegaaende Epistel: **Han blev født under Loven, at han kunde frikjøbe dem som vare under Loven.** Thi ligesom Døden overfaldt ham og dræbte ham uden Aarsag og uden at have nogen Ret til ham, og han villig og uskyldig gav sig ind derunder og lod sig døde, hvorved Døden er bleven skyldig for ham, har gjort ham Uret og har forsyndet sig mod ham, har forskjærtset alle Ting for sig selv, saaat Christus har et retmæssigt Krav til den: saaledes er Uretten nu saa stor, som den har forøvet mod ham, at Døden ikke er istand til at betale eller udsone den. Derfor maa den være under Christus og i hans Magt evindelig, og er saaledes Døden i Christus overvunden og tilintetgjort. Men da nu Christus ikke har gjort dette til Bedste for sig selv, men for os og har skjenket os denne Dødens Overvindelse i Daaben, saa maa ogsaa alle

de, som tro paa Christus, være Dødens Herrer, Døden deres Undersaat, ja deres Misdæder, som de skulde dømme og bortskaffe, saaledes som de da gjøre i Døden og paa den yderste Dag. Thi paa Grund af Christi Gave har Døden ogsaa forbrudt sig mod alle dem, hvem Christus har skjenket saadan Gave. Se, det hedder lifligen og gladeligen forløst fra Døden formedelst Christus. Det er Josva aandelige Strid mod de kanaanitiske Hedninger, fornemmelig de fem Konger, paa hvis Halse Israels Fyrster paa hans Befaling traadte.

Paa samme Maade gjorde ogsaa Omskjærelsen Christus Uret; han var ikke pligtig til den, derfor er den billigen Christus underlagt, og han har faaet Magt over den, har overvundet den og gjort os en Gave dermed, saaat den maa ophøre og har ingen Ret mere over dem, som tro paa Christus. Saaledes har han ogsaa frigjort os fra Omskjærelsen alene derved, at han uskyldig gav sig ind derunder og har skjenket os sin Ret mod den. Se, det vil imidlertid sige det Samme som at Christus er født under Loven, paadet at han kunde frikjøbe dem, som vare derunder.

Videre har han ogsaa givet sig ind under alle andre Love, hvoraf han dog ikke var skyldig til at holde nogen som en Herre og Gud over alle Ting. Derfor ere de ham alle hjemfaldne, have gjort ham Uret og maa nu medrette være ham underlagte. Nu har han ogsaa skjenket os dem. Derfor, naar vi tro paa Christus, og Loven vil revse os som Syndere, og Døden trænger ind paa os og saaledes vil drive den elendige Samvittighed til Helvede, og du holder op imod dem deres egen Synd og Uret, som de havde gjort mod Chrstus, din Herre, mener du da ikke, at de ogsaa ville skamme sig og mere forskrækkes for dig, end du for dem? Døden vil føle sin Skyld og fly med Skam, Loven vil maatte lade sin Skræk fare og venlig smile med Christus. Saaledes maa man fordrive Synd med Synd. De Synder, som de have gjort mod Christus og nu ogsaa mod dig for din Troes Skyld, ere større end de, som du har gjort mod dem. Saa vil Gud, den retfærdige Dommer, her ikke taale, at en stor Tyv hænger den lille, men skal den store være fri, saa maa meget mere den lille være fri. Derom siger St. Paulus 1 Cor. 15, 54 flgg.: **Død, hvor er nu din Braad? — Dødens Braad er Synden; men Gud være Tak, som har givet os Seier formedelst Jesum Christum, vor Herre; thi Døden er opslugt til Seier.** Se, er det ikke en liflig Forløsning fra Loven ved den, som uskyldig gav sig ind under Loven?

Ak Gud, hvilken en overvættes rig og mægtig Ting Troen dog er! Gjør den dog Menneskет ganske til en Gud, hvem Intet er umuligt! saaledes som Christus siger Marc. 9, 23.: **Kan du tro? Alle Ting ere dem mulige, som tro.** Derfor siger ogsaa den 82de Psalme v. 6: **I ere Guder, den Høiestes Børn ere I Alle.**

Medrette er hans Navn idag kaldet **Jesum**, det er **Frelser**; thi Frelser kalde vi paa vort Sprog den, som hjælper, forløser, saliggjør og bringer Hvermand Frelse, en saadan kalder det hebraiske Sprog Jesus. Saaledes sagde Engelen Gabriel til Joseph i Drømmen Maatth. 1, 21.: **Hun skal føde en Søn, og du skal kalde hans Navn Jesus; thi han skal frelse sit Folk fra deres Synder.** Der udlægger Engelen det selv, hvorfor han kaldes Jesus, Frelser, nemlig fordi han er sit Folk til Frelse og Salighed. Det have vi nu hørt, hvorledes det skeer ved Troen, til hvilken han skjenker alle sine Goder og Rettigheder, som han har over Synd, Død og Lov, gjør den retfærdig, fri og salig.

Ligesom nu Omskjærelsen, som vi have hørt, betegner vor Tro, saaledes betegner

det, at Børnene derved faa sit Navn, at vi ved Troen faa Navn for Gud og blive kjendte af ham. Thi alle de, som ikke tro, kjendes ikke af Gud; saaledes som Ps. 1, 6 siger: **Herren kjender de Retfærdiges Vei, men de Ugudeliges Vei skal forgaa.** Og Matth. 25, 12.: **Sandelig siger jeg Eder, jeg kjender Eder ikke.** Hvorledes lyder da vort Navn? Ganske vist, ligesom Christus giver os alt Sit, saaledes giver han os ogsaa sit Navn. Derfor hedde vi Alle Christne efter ham, Alle Guds Børn efter ham, og som han hedder, saa hedde vi ogsaa, saaledes som St. Paulus skriver Rom. 8, 24.: **I ere frelste i Haabet,** thi I ere Jesus eller Frelser. Se, derfor er den christelige Stand og Ære uendelig stor; det er hans Goders overflødige Rigdomme, som han udøser over os, saaat vort Hjerte bliver frit, muntert, roligt og uforfærdet og saaledes holder Loven villigen og med Lyst. Amen.

Helligtrekongersdag.

Prædiken over Epistelen.

Es. 60, 1-6.

Staa op, bliv oplyst; thi dit Lys er kommen, og Herrens Herlighed er opgangen over dig. Thi se, Mørket skal skjule Jorden, og Dunkelhed Folkene; men Herren skal oprinde over dig, og hans Herlighed skal sees over dig. Og Hedningerne skulle vandre ved dit Lys, og Kongerne ved det Skin, som er opgangen for dig. Opløft dine Øine trindt omkring og se, alle disse have forsamlet sig, de komme til dig; dine Sønner skulle komme langt fra, og dine Døtre opfostres ved Siden. Da skal du se det og løbe til, og dit Hjerte skal ræddes og udbrede sig, naar Havets Mangfoldighed omvendes til dig, naar Hedningernes Magt kommer til dig. Kamelernes Mangfoldighed skal skjule dig; Veiløbere af Midian og Epha, alle de af Scheba skulle komme, de skulle bære Guld og Røgelse og bebude Herrens megen Lov.

Denne Epistel er en Formaning til Tro og en Forkyndelse af Evangeliet, saaledes som det skulde prædikes i den ganske Verden og samle Christne fra alle Lande. Det er en klar og let Propheti, hvorfor den ikke behøver megen Udlæggelse.

Men derved, at han kalder Evangeliet et Lys, en Klarhed, et Skin og Herrens Opgang, giver han tilkjende, at der er en Forskjel mellem dette Evangeliets Lys og Lovens, hvilken Forskjel man skal lægge vel Mærke til, saa man ikke blander Evangelium og Lov sammen, og kalder det Evangelium, som er Lov, eller omvendt. Thi i Adventen og i den forrige Epistel have vi hørt, hvorledes Evangeliet er et Livsens Ord, en Naadens Lærdom, et Glædens Lys, som tilsiger, bringer og skjenker Christus med alle hans Goder. Men Loven er et Dødsens Ord, en Vredens Lærdom, et Sorgens Lys, som aabenbarer Synden og kræver den Retfærdighed af os, som vi ikke formaa at tilveiebringe, paadet at Samvittigheden skal erkjende og føle sig skyldig til den evige Død og Vrede og derved bedrøves og blive urolig. Og til en saadan Samvittighed kommer nu denne Esaias's glædelige Propheti, og for den bli-

ver den sungen, at den atter skal blive glad, levende og fri for Lov og Synd. Derfor maa vi kalde disse to Lys, det ene Herrens Lys, det andet Trællens. Herrens Lys er opgaaet ved Christus, Trællens Lys ved Moses. Derfor kunde Aaron og Israels Børn ikke udholde Lyset og Klarheden i Mose Aasyn, men han maatte lægge et Dække derover. Christi Ansigt derimod, da det blev forklaret paa Bjerget Tabor, kunde godt beskues, ja var saa lysteligt og deiligt, at St. Petrus af lutter Glæde sagde: **Mester, her er godt for os at være, lader os gjøre tre Boliger, dig een, Moses een og Elias een.** Der var heller ikke Mose Aasyn uudholdeligt, men lisligt; thi Evangeliet gjorde Loven, Tugtemesteren behagelig, som tilforn for Naturen var ulidelig og ubehagelig, saaledes som vi før have hørt. Saa siger nu Esaias:

Staa op, bliv oplyst.

Det Ord: **Staa op**, er visselig sagt til den, som ikke er opstanden, det er, til den, der ligger og sover eller er død; thi mig forekommer det, at det er dette Sprog, som St. Paulus mener og sigter til, naar han Eph. 5, 14. siger: **Derfor hedder det: vaagn op du som sover, og staa op fra de Døde, og Christus skal lyse for dig.** Christus er tilvisse ogsaa det Lys hvorom Esaias her taler, som ved Evangelium lyser i den ganske Verden og oplyser Alle som staa op og begjere det.

Hvo ere nu disse Sovende og Døde? Ganske vist Alle, som ere under Loven, thi de ere Alle døde ved Synden; men iserdeleshed ere de døde, som ikke agte Loven og leve frækt og tøilesløst. Men de Gjeruingshellige ere de Sovende, som ikke føle, hvad der mangler dem. Begge disse Slags Folk give ikke syndelig Agt paa Evangelium, men sove og dø fortvæk; derfor maa Aanden vække dem op, at de se og erkjende dette Lys. Men det tredie Slags Mennesker, som føle Loven og plages af sin Samvittighed, de tørste efter Naaden og sukke efter Evangelium; disse ere det ogsaa, som gjøre, at det kommer og bliver skjenket, og de forkynde det ogsaa, forat de Sovende og Døde skulde vaagne op og modtage Lyset. Til dem hører ogsaa Esaias.

Derfor siger han: **Lad dig oplyse**, eller, **bliv oplyst**; lad Lyset træffe dig, kryb ikke ned, du Døde, i dit stinkende Levnets Grav, det er, lad af fra at elske og følge det onde Levnet, paadet at det evangeliske Lys kan træffe dig og finde Rum i dig. Og du Sovende, vaagn op, kryb ikke ind under den dorske og søvnagtige Sikkerheds og din egenretfærdige Formastelighedes Dyner, paadet at det sande Lys maa komme til sin Ret i dig. Saaledes have begge disse Slags Folk megen Formaning nødig. Thi det tøilesløse Liv hindrer mægtigen de Døde, og den formastelige Egenretfærdighed lader vanskelig de Sovende erkjende dette salige Lys og optage det i sig.

Thi dit Lys er kommen.

Hvorfor siger han: **dit Lys**, da det dog er Guds Lys, som vi nedenfor ville se? Svar: Det er Guds Lys og tillige vores Alles Lys. Guds er det, fordi han giver det; vort er det, fordi det lyser for os, og vi bruge det; paa samme Maade, som Christus siger om Solen, at den er Faderens, Matth. 5, 45.: **Han lader sin Sol opgaa over Onde og Gode**, og dog Joh. 11, 9. siger: **Vandrer Nogen om Dagen, da støder han ikke an; thi han seer denne Verdens Lys**, det er, den Guds Sol, som oplyser Verden. Ligeledes siger han om sig selv Joh. 8, 12.: **Jeg er Verdens Lys**, og han er dog Guds Lys alene. Foruden alt dette er han ogsaa i Besynderlighed Jerusalems og det israelitiske Folks Lys, til hvem Propheten her taler, efter Forjættelsen nemlig; thi han er kun forjættet Abraham og hans

Sæd, saaledes som Maria synger i sin Lovsang Luc. 1, 55.: **Som han tilsagde vore Fædre, Abraham og hans Sæd, til evig Tid.** Saaledes er han ikke Hedningernes Lys, hvem han ikke er forjættet, men om hvilke han dog har sagt, at de skulle erholde Lyset; saaledes som hans Forjættelses Ord lyde, og Esaias ogsaa her bevidner. Thi der er ingen Tvivl om, at næsten alle Esaias's og alle Propheters Spaadomme have sin Grund i Christus og ere øste af Guds Forjættelse, som skete til Abraham, nar han 1 Mos. 22. 18. siger: **I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden** (alle Hedninger) **velsignes.** Af disse Ord følger klarligen, at Christus, Abrahams Sæd, skulde blive bekjendt i den ganske Verden; ved hans egen Person kunde det jo ikke ske; derfor er det skeet ved Prædiken. Og ikke alene dette, at han skal prædikes og blive bekjendt, følger heraf, men ogsaa hvad det er for en Prædiken, nemlig en Velsignelsens og Naadens Prædiken, ved hvilken al Verden skal blive velsignet. Ligeledes følger det og sluttes heraf, at Abrahams Sæd er et sandt Menneske og tillige Gud. Ligeledes, at han maatte blive født af en Jomfru. Ligeledes at hans Rige ikke maatte være et timeligt eller jordisk. Ligeledes, at han maatte dø og snart igjen opstaa fra de Døde og blive en Herre over alle Skabninger. Alt dette er med korte, men rige og fulde Ord indbefattet i denne guddommelige Forjættelse, hvilket var let at bevise, hvis det var Tid dertil, paadet at man kan se og fatte, hvorledes alle Prophetier ere udsprungne og udfyldte af denne Forjættelse som af en Brønd; derfor lo ogsaa Abraham i sit Hjerte 1 Mos. 17, 17., da saadan Forjættelse skete til ham; thi han forstod den, ligesom og Christus selv siger om denne hans Hjertes Latter Joh. 8, 56,: **Abraham, Eders Fader, frydede sig, at han skulde se min Dag, og han saa den og glædede sig.**

Og Herrens Herlighed er opgangen over dig.

Vi have ofte om det Ord gloria sagt, at det betyder Ære eller Klarhed eller Herlighed; det er intet Andet end en stor og herlig Berømmelse, dog saaledes, at der ogsaa til Grund for denne ligger et herligt Væsen, og at det ikke er en blot tom Berømmelse. Saaledes maa man nu agte en herlig Mand som Solen eller ethvert andet Lys; ligesom nemlig Solen er en Kilde fuld af Lys, og dens Glans er dette Lys's Klarhed, Udbredelse eller Ære (thi Solens Glands er ligesom dens naturlige Berømmelse, hvorved den bliver bekjendt og aabenbar i al Verden, og den forkynder heller ikke sin Nærværelse ved nogen anden Ting), saaledes er en Persons Herlighed hans herlige Berømmelses Kilde, Sol og Grund; og hans Berømmelse er Glandsen af saadan Herlighed, hvorved han faar et Navn, bliver berømt, bekjendt og agtet herlig. Se, dette er det egentlig, som betegnes ved gloria, Ære eller Berømmelse eller Klarhed.

Saaledes hedder nu ogsaa Evangeliet Guds Klarhed og vort Lys. Vort Lys, fordi vi derved se og erkjende Gud, os selv og alle Ting; men Guds Klarhed, fordi derved Gud, hans Gjerninger og hele hans herlige Væsen bliver prædiket, nævnet, berømt, erkjendt og agtet høit i den ganske Verden. Og naar vi ville tale endnu nøiagtigere derom, saa er Evangeliet ikke Klarheden selv eller Lyset selv; men det er denne Klarheds Opgang og Lysets Frembrud; det er intet Andet end en Aabenbarelse af dette Lys og denne Klarhed. Thi Lyset og Klarheden har været fra Evighed af, som Joh. 1, 4. 5. siger: **I det var Livet, og Livet var Menneskenes Lys.** Men det er ikke oprundet og offentlig forkyndt uden alene ved Evangelium. Derfor er ogsaa Evangeliet en Berømmelse af Guds Klarhed og Herlighed,

hvorfor ogsaa Skriften kalder det **Guds Stemme** Pf. 29, 3. og 68, 34. og paa mange andre Steder. Af samme Grund hedder det ogsaa Evangelium, det er, et godt Budskab, fordi det forkynder og udraaber Guds Godhed, Guds Herlighed og Guds Ære og Klarhed, som Pf. 19, 2. siger: **Himlene fortælle Guds Ære, og den udstrakte Befæstning forkynder hans Hænders Gjerning.** Hvad er det at **fortælle** og **forkynde**, Andet end at prædike og udraabe Evangeliet, **ved Himlene**, det er, ved Apostlerne? Hvad er **Guds Ære** og **Gjerninger** Andet end hans Godheds og Naades store og herlige Rigdomme, som ere udgydte over os? Saaledes siger St. Paulus Tit. 2, 11.: **Guds saliggjørende Naade er aabenbaret for alle Mennesker.** Hvorledes er den aabenbaret? Ved Evangeliets Prædiken. Det Samme betegner ogsaa Esaias's Ord her, naar han siger: **Dit Lys er kommen, og Herrens Herlighed er opgangen over dig**, det er, Guds Lys og Herlighed er prædiket og forkyndt for dig. Og at Christus selv er Lyset og Herligheden sees af det Følgende: **Og Herren skal oprinde over dig**, det er, blive forkyndt for dig; ligeledes i samme Cap. v. 20.: **Herren skal være dig til et evigt Lys.**

Saa er da Lyset og Klarheden Gud selv, som Christus siger Joh. 8, 12,: **Jeg er Lyset**, ligesom vi og ovenfor i Epistelen paa Juledag hørte, at Christus er Guds Herligheds Afglands. Heraf er det nu aabenbart, at Esaias her ikke taler om Christi Fødsels Komme eller Opgang, men om Evangeliets Opgang efter Christi Himmelfart, ved hvilken Christus aandelig og salig er opgaaet og forklaret i alle Troendes Hjerter i Verden. Om denne Opgang taler Skriften mere end om Christi Fødsel. Thi paa den kommer det ogsaa an, for dens Skyld er han ogsaa født, hvorfor ogsaa St. Paulus støttende sig hertil siger: Evangelium er af Gud forjættet ved Propheterne, i de hellige Skrifter, om hans Søn ꝛc.

Ligeledes er det heraf aabenbart, hvad Evangeliet er, hvorom det taler. Det er Lysets Frembrud og den guddommelige Herligheds Opgang. Det taler om intet Andet end Guds Herlighed, Ære og Berømmelse, det er, det berømmer intet Andet end Guds Gjerning, hans Naade og Godhed mod os, og lærer, at vi skulle og maa have hans Gjerning, hans Naade og hans Godhed, og ham selv, dersom vi ville opnaa Salighed.

Derved udfører det tvende Gjerninger i os. For det **Første** kaster det til Jorden vor naturlige Fornuft og vort Lys og erklærer, at der er Intet og idel Mørke. Thi var der Lys i os og ikke idel Mørke, saa lod Gud til ingen Nytte dette Lys opkomme i os; Lyset oplyser ikke Lyset, men Mørket; derfor forkastes og fordømmes kraftigen i denne Epistel al naturlig Viisdom eller Menneskers Fornuft, alle Hedningers Kunst, alle menneskelige Lærdomme og Bud, og det er en afgjort Sag, at det er idel Mørke, eftersom dette Lys's Komme er fornøden. Derfor har man at vogte sig for alle Menneskelærdomme og for al Fornuftens Godtthykke, som for det Mørke, der er fordømt af Gud, og kun at staa op og vaagne op, give Agt paa dette Lys og følge det alene.

Den **anden** Gjerning er den, at det slaar til Jorden alle vore Gjerningers, Goders og vor frie Villies Berømmelse og Herlighed, saaat vi ikke kunne trøste os ved Noget af Alt dette eller have Ære deraf, men idel Forsmædelse og Skam for Gud. Thi var der i os Noget, som fortjente Ære og Berømmelse, saa var denne guddommelige Ære og Herlighed til ingen Nytte opgangen over os. Men nu, den er opgangen over os, er det dermed afgjort, at der i os er Intet, uden at vi deraf have Skam og Forsmædelse. Derom siger St. Paulus Rom. 3, 23.: **Alle have syndet, og**

dem fattes Guds Ære eller Herlighed, som vilde han sige: De kunne vel have Natur og egen menneskelig Retfærdighed og deraf have timelig Ære, Berømmelse og Herlighed for Menneskene paa Jorden som om de ikke vare Syndere; men for Gud ere de Syndere og have ikke hans Herlighed, kunne ikke rose sig af hans Goder eller af ham.

Nu bliver Ingen salig, medmindre Guds Herlighed er i ham, saaat han alene kan trøste sig ved Gud og Guds Goder og rose sig deraf, saaledes som det hedder Jer. 9, 24. og 2 Cor. 10, 17.: **Hvo sig roser, rose sig i Herren.** Se, det hedder, at Guds Herlighed opgaar. Saaledes gjør ogsaa Evangeliet, det forkaster alt det, som er vort, og priser alene Guds Naade og Goder, det er, Gud selv, at vi alene skulle rose os af ham og trøste os ved ham, saaledes som Ps. 144, 15. siger: **Salig er det Folk, hvis Gud er Herren,** og ellers Ingen. Derfor følger ogsaa hos Esaias:

Thi se, Mørket skal skjule Jorden, og Dunkelhed Folkene; men Herren skal oprinde over dig, og hans Herlighed skal sees over dig.

Der siger jo Propheten udtrykkelig, at hvor ikke Christus er, der er Mørke, det skinne saa stort og klart det nogensinde vil. Og han taaler ikke den Middelvei, som er opdigtet af Høiskolernes Lære, der sige, at imellem Mørket og Christus staar det naturlige Lys, den menneskelige Fornuft. De tilskrive saaledes blot de aabenbare onde Mennesker og Daarerne Mørket; men Mellemlyset holde de for godt og sige, at det nokſom kan passe til Christi Lys og vel er et Mørke, om det sammenlignes med Christi Lys, men i sig selv er vel dog et Lys. Men hvor klart de tykkes sig oplyste, saa see de dog ikke, at de allerværste Mennesker ialmindelighed ere de allerfornuftigste, og at **denne Verdens Børn ere klogere end Lysets Børn i deres Slægt,** som Christus siger, og blive desuagtet ikke bedre skikkede, ja tvertimod meget mere uskikkede til det sande Lys end alle Andre, hvad der dog ikke vilde være Tilfældet, om saadant Lys kunde hjælpe hen til det sande Lys. Ogsaa Djævlene ere klogere, fornuftigere og visere end alle Mennesker, men ere derfor ikke i nogen Maade bedre. Ja der er et Lys, som altid er det sande Lys fiendsk, saaledes som St. Paulus siger Rom. 8, 7.: **Kjødets Sands er Fiendskab imod Gud; thi den er ikke Guds Lov underdanig, ja kan heller ikke være det.** Derfor har Gud ikke vidst at raade dette skadelige Lys bedre, end at han har aldeles fordømt og forblindet det, som St. Paulus atter siger 1 Cor. 1, 19 flg.: **Har ikke Gud gjort denne Verdens Viisdom til Daarlighed? Der er skrevet: Jeg vil forkaste de Vises Viisdom og tilintetgjøre de Forstandiges Forstand.** Ligesaa siger ogsaa Esaias i dette Capitel v. 19.: **Solen skal ikke ydermere være dig til et Lys om Dagen, og Maanen skal ikke oplyse dig til et Skin; men Herren skal være dig til et evigt Lys, og din Gud til din Herlighed.** Hvad er det Andet, end at al timelig Viisdom skal blive forkastet? Derfor, lad fare saadant Snak om det naturlige Lys, og bliv ved Esaias's og Skriftens Ord, som lærer dig at fly dette Lys som et Mørke og som en Fiende af det sande Lys. Thi det er det Lys, som lærer Jøderne og alle Tyranner at pine og forfølge Christus og alle hans Hellige, og som den Dag idag ikke kan taale det sande Lys; thi det vil altid have Ret og være Lys, uagtet det er Mørke og fordømt af det sande Lys. Derfor vredes det ogsaa og anretter al Ulykke.

Men en Enfoldig kunde her spørge: Hvorledes kan det være Mørke Alt, hvad den naturlige Fornuft lærer ? Er det ikke klart nok, at 3 og 2 er 5? Eller, at

naar En vil gjøre sig en Klædning, saa gjør han klogt, om han tager Tøi dertil, taabeligt, om han tager Papir? Er det ikke en viis Mand, som tager en from Kvinde tilægte og en Daare, som tager en ond? og mangfoldige andre Ting i hele det menneskelige Liv; du vil da ikke foresnakke os, at alt Saadant er Mørke? Christus peger jo selv hen paa det Lys Matth. 7, 24., naar han siger: **Hver den, som hører mine Ord og gjør efter dem, ham vil jeg ligne ved en forstandig Mand, som byggede sit Huus paa en Klippe; men hver den, som ikke gjør derefter, skal lignes ved en daarlig Mand, som byggede sit Huus paa Sand.** Skal nu den Første ogsaa være stedt i Mørke, som byggede paa Klippen, hvem kan da siges at bygge klogeligen? Ligesaa siger han Luc. 16, 8. om Husholderen, som forødte sin Herres Gods, at han **gjorde snildeligen.** Og St. Paulus taler 1 Cor. 11. om, at Naturen lærer, at en Kvinde ikke bør bede barhovedet i Kirkerne.

Svar: Det er Altsammen sandt. Men du maa her gjøre Forskjel paa Gud og Mennesker eller paa evige og timelige Ting. I timelige Ting og det, som angaar Menneskene, der er Mennesket fornuftigt nok; der behøver det intet andet Lys end Fornuftens. Derfor lærer heller ikke Gud os i Skriften, hvorledes vi skulle bygge Huse, sy Klæder, indgaa Ægteskaber, føre Krig, fare tilsøs eller desligeste; thi dertil er det naturlige Lys tilstrækkeligt. Men i guddommelige Ting, det er, de som angaa Gud, at man i dem skikker sig saaledes, at det er Gud behageligt, og at man derved bliver salig, deri er Naturen dog ganske stok- og stærblind, saaat den ikke kan til et Haarsbred vise, hvori disse Ting bestaa. Formastelig nok er den, saaat den nok giver sig af dermed og plumpt farer ivei som en blind Hest. Men Alt, hvad den bestemmer og beslutter, det er saa ganske vist falskt og vildfarende, som det er vist, at Gud lever. Her gjør den som Manden, der byggede paa Sand; her tager den Spindelvæv og vil deraf gjøre en Kjortel, som Esaias siger 59, 5 flg.; her tager den Sand for Meel og vil bage Brød; her saar den Veir og høster Hvirvelvind, som Hoseas siger 8, 7.; her maaler den Luften med Skeer og bærer Lys i Kjælderen med Trug og veier Flammerne med Vægt og driver alt det Narreverk og forkjerte Spil, som nogensinde er skeet og kan hittes paa; thi den gjør sine Ting, som om det var Gudstjeneste, hvad det dog ikke er. Naar du saaledes spørger den: Hvorledes bærer man sig rettelig ad for at behage Gud og blive salig? saa svarer den: Ei, du maa bygge Kirker, støbe Klokker, stifte Messer, lade holde Vigilier, gjøre Kalke, Monstrantser, Billeder, Klenodier, brænde Kjærter, bede saa og saa meget, faste til Ære for St. Chatarina, blive Præst eller Munk, løbe til Rom og St. Jakob, bære Haarskjorte, pidske dig og desligeste, det er gode Gjerninger, rette Veie og Stænder til Salighed. Men spørger man, hvorfra de vide, at Saadant er Gud behageligt, saa kunne de ikke sige Andet end, at det saa tykkes dem at være ret. Ja tilvisse er det et Godtykke, ja en Dunkelhed og Mørke tillige. Se der, det kalder Esaias her **Mørke og Dunkelhed**, hvori alle de maa falde, som ikke annamme det guddommelige Lys, og det eer ikke muligt, at de skulde kunne gjøre Noget, som ret er for Gud.

Nu er der Intet, hvorover Gud harmes mere end over den Formastelighed, at den udgiver saadant tykt Mørke for et Lys og vil ikke lade det være Mørke, men tager paa at dræbe og forfølge alle dem, som straffe Saadant hos den, og vil ikke fordrage det sande Lys. Se, heraf komme alt Afguderi. Saaledes havde Jøderne sin Baal, Moloch, Astharoth, Camos, Peor og utallige slige Afguder, saaat Jeremias siger

2, 28., at **de havde saa mange Guder som Stæder.** Og Hoseas siger Cap. 10, at **de oprettede saa mange Altere, som der var Stæder i Landet.** Ligesaa siger Esaias om dem 2, 8.: **Deres Land er fuldt af Afguder.**

Nu var alt dette idel Gudstjenester, hvormed de indbildte sig at tjene den rette Gud; derfor ihjelsloge de ogsaa Propheterne, der straffede Saadant, som dem, der havde forstyrret Gudstjenesten og besyttet Gud. Men det var Gudstjenester, opfundne af Naturen, hvorom Gud Intet havde talt; thi i sin Tjeneste vil han selv være Lyset og intet Andet have, end hvad han selv byder og befaler. Derfor læse vi i 3 Mos. 10, at Ild fortærede Aarons Sønner, Nadab og Abihu, foran Alteret, endog de vare Præster, indsatte af Gud, og ikke havde gjort Mere, end at de havde lagt fremmed, uindviet Ild i Røgelsekarret, hvilket Gud ikke havde befalet. Der se vi altsaa, at han paa ingen Maade vil og kan taale, at man kalder og udgiver Noget for Gudstjeneste, som han ikke selv har udgivet derfor eller givet dette Navn. Thi den, som tager sig Saadant til, hvad gjør han af Gud Andet end en Afgud? Han mener, at Gud er af samme Mening som han, og danner sig en Gud efter sit eget Sind, og saa skal Gud ville og lade sig behage, hvad han har optænkt. Se, det er jo ikke Andet end at forandre Guds Villie og Mening. Det er at drive Gjæk og Abespil med Gud og holde ham for Nar eller for en Træklods, som vi kunne haandtere, som vi ville. Men det er ham en aldeles ulidelig Ting; thi han vil ikke være afbildet eller dannet af os, saaledes som det første Bud lyder; og han vil ikke have sit Navn misbrugt af os, saaledes som det andet Bud lyder, hvilket jo ogsaa er ret og billigt. Derfor er det umuligt, at det kan behage Gud, hvad Naturen i denne Sag dømmer. Det er tillige den største Formastelighed, som findes paa Jorden, hvorover Gud paa det Hestigste fortørnes.

Af denne Forskjel mellem Gud og Mennesker er det nu let at erkjende, hvad der er sandt og falskt Lys. Thi hvad Gud ikke har befalet, det skal man undflye med største Flid, om end en Engel eller alle Hellige gjorde og befalede det. Derfor kan heller ikke Størstedelen af Pavens og den geistlige Stands Love være gode; thi de ere fordetmeste idel Menneskepaafund om udvortes Gjerninger, som Gud ikke har befalet; og er nu hele Verden mere fuld af Afguderi, end den nogensinde var iblandt Jøderne. Alligevel mene de dermed at tjene Gud, og Ingen af dem gaar den rette Vei. Thi det guddommelige Lys lærer at fortrøste sig til og at tro paa Gud, overlade Alt til ham, lade ham gjøre og handle med os, hvad han vil, være tilfredse, gjøre og lide, hvad han lader møde og træffe os, uden Forskjel, derefter at tjene Næsten, saalænge vi leve. I saadan Tro er der ikke Forskjel paa Gjerninger; de ere alle lige; da kan ogsaa et Menneske vel tjene Gud med at bygge Hus, plante, tærske og med ydre Gjerninger; thi det skeer nu Altsammen paa den rette Maade i det guddommelige Lys, i Troen. Det kalder Gud selv sin Tjeneste og en guddommelig Vei. Men derom veed Naturen og Fornuften saa Lidet, at den farer hen og fordømmer saadan Tro som Vildfarelse og Kjætteri, og henfalder til de Gjerninger, som den seer hos de kjære Helgener og i deres Ordener, og vil eller kan ikke erkjende, at disse Helgener have gjort saadanne Gjerninger i det guddommelige Lys og i Troen, hvilket Lys den foragter, og danner sig saaledes af Helgenernes Exempel en Afgud og bliver i Naturen og Afguderiet fortvæk uigjenkaldeligt.

Derfor har Salomo Ordspr. 3, 5. ret undervist de Enfoldige: **Forlad dig ikke fast paa din Forstand,** og atter v. 7.: **Lad dig ikke tykkes at være viis:** hvilket

ogsaa Paulus Rom. 12, 16. indfører og siger: **Vorder ikke selvkloge.** Den pavelige Lov anfører vel ogsaa Saadant i sin Begyndelse, men kun for at skræmme al Verden bort fra saadanne Sprog i den hellige Skrift, paadet at Ingen efter denne Lære skal forkaste hans gale Lov, som billigt og nødvendigt var, men for at Enhver skal fanges af ham og lade ham alene være viis hos sig selv og følge ham og lade Guds Viisdom fare. Thi det er lutter Menneskefornuft i hans Lov, stik imod denne Salomos og Pauli Lære. Han forbyder En og Hver hans egen Fornuft og bruger den dog selv grueligen i al Verden.

Men Salomo vil, at vi ikke skulle lade os lære Fornuft eller Godtykke af os selv eller nogetsomhelst Menneske, men alene af Gud, vor Herre; hvad han ikke lærer eller oplyser os om, det skal vi sky ligesom Mørket. Thi i guddommelige Ting kan og vil han ikke taale nogen Mester og Lærer ved Siden af sig. Han vil selv være Lys og Mester, paadet at Troen maa forblive reen og klar i guddommelige Ting.

Men i timelige Ting, der maa du lære at bygge af en Tømmermand eller af dig selv, om du kan, lære at male af en Maler, at gjøre Sko af en Skomager, at skrive af en Skriver. Men at tjene Gud, og hvorledes disse omtalte og alle Gjerninger blive gode, det skal du ikke lære af Mennesker, men alene af Gud. Thi Gud lærer dig at tro paa sig og at elske din Næste i alle dine Gjerninger. Mennesker lære dig at handle uden Tro og kun elske dig selv, saaat du maa glemme Gud og din Næste.

Se, dette er det, Esaias mener, naar han her siger: Thi se, Mørket skal skjule Jorden, og Dunkelhed Folkene. Det maa ikke blive forstaaet, som om han talte om legemlig Formørkelse, thi Solen har bestaaet med sit Lys ligesom tilforn, men om det Mørke, som staar imod det Lys, hvorom han siger: Dit Lys er kommen, og Herren skal oprinde over dig. De, over hvem nu Herren ikke opgaar og lyser, de ere i Mørket. Mørket betegner ikke Andet end Vantroen og den naturlige Fornuft, ligesom Lyset er Christus eller Christi Tro, formedelst hvilken Christus bor i Hjertet, som St. Paulus siger Eph. 3. Saaledes skal heller ikke Jorden her betegne den naturlige Jord, thi den er ikke bleven mørk ved Christus, men de jordiske Mennesker, som ikke ville tro eller annamme Christus ved Evangelium, men forblive i deres jordiske Indbildning og naturlige Lys, saaledes som Esaias udlægger sig selv og siger:

Dunkelhed skal skjule Folkene.

Men hvad menes nu hermed? Have ikke Menneskene ogsaa været formørkede, før Christus kom. Han har jo dog bragt Lyset frem ved Evangelium, hvorledes kommer da allerførst Mørket?

Her maa man nu vide, at Esaias taler alt dette kun om det jødiske Folk, hvilket han deler i to Dele. Den ene Del skal blive oplyst, den anden forblindet, saaledes som det ogsaa er gaaet. Derfor siger han: Landet og Folkene, ligesom David Ps. 2. siger om dem: Hvorfor tale Folkene saa forfængeligt mod Gud og hans Christus? Nu skulde det hele Israels Folk have ventet paa Christus og ved Christus kommet fra Lovens Skygge ind i Lyset, men saa er det gaaet omvendt, saaat Størstedelen er falden og nu bleven rigtig mørk. Thi førend Christus kom, var der endnu et Lys tilstede, nemlig Loven, i hvilken Christus var dem forjættet. Men efterat han er kommet og har opfyldt Loven, blive de dog hængende ved Loven og vente endnu hans Komme, saaat de nu ogsaa have tabt den Indsigt i og Forstand paa Loven, som de før havde, og det er gaaet dem som den, der lader det Lys bag sig, som han skulde have eller maaske engang havde foran sig, og derfor nu vandrer i tykt Mørke uden

Lys. Thi den, som har et Lys foran sine Øine, lad det end være langt borte fra ham, saa seer han dog, hvor han gaar hen; men den, som lader det bag sig og vender Ryggen til det, den bliver heeltigjennem bedækket med Mørke.

Saaledes handle Jøderne; de have Loven, som lyder paa den allerede komne Christus, bag sig og foragte dette dens Lys, som den kaster paa denne Christus, og vente paa, at den endnu skal lyse for dem paa en tilkommende Christus. Men der er intet Lys, og der kommer heller Intet derudaf; Loven henviser ikke til nogen anden Christus.

Derfor siger han, at Jorden skal ikke alene blive mørk, men ligesom bedækket med Mørke, hvormed han ikke alene betegner det arme Folks store Blindhed, men ogsaa, at de dermed ere ligesom bedækkede, saaat dette Lys ikke opgaar over dem. Thi man prædiker ikke for Jøderne; ei heller høre de det. Derfor opgaar ikke Lyset, Christus, over dem ved Evangelium. De blive derfor bedækkede med Vantro, uden Prædiken og Undervisning, saaledes som ogsaa Gud derom siger Es. 5, 6.: **Og jeg vil byde over de tykke Skyer, at de ikke regne derpaa,** det er, at ingen Prædikant skal prædike for dem om Christus. Se, det er ikke alene at være mørk i Vantroen, men ogsaa at blive bedækket dermed, saaat de ikke høre Prædiken derom, og at Lyset ikke opgaar over dem. O, en skrækkelig Propheti og Exempel over alle dem, som foragte Evangelium!

Men over dig, siger han, **skal Herren oprinde.** Thi ikke det hele Folk er forblindet, men den bedste og ypperste Deel er udtaget deraf, nemlig Apostlerne, Evangelisterne og mange Hellige. Det er dem, over hvem intet Mørke hviler, som ei heller ere bedækkede dermed; men for dem er Herren selv prædiket og saaledes prædiket, at hans Herlighed er aabenbaret eller seet i dem. Thi han siger ikke alene, at Guds Herlighed skal oprinde over dig, men ogsaa, at den skal sees i dig, saaat han ikke alene er forkyndt for dem, hvilket i Begyndelsen ogsaa skete for den vantroe Deel, men han er ogsaa fremtraadt i dem, og de have erkjendt ham og hans Herlighed og ere forblevne derudi. Derfor er Lysets Opgang, det er Evangeliet, ikke taget fra dem.

Altsaa er det Esaias's Mening, at dette Stykke af Texten handler om det prædikede Evangeliums Frugt. Det første Stykke handler om Evangeliets Prædiken. Evangeliet er opgaaet og har formanet Alle at staa op. Men derefter er en Deel bleven forstokket og bedækket med Mørke, saaat Lyset ikke længer kan opgaa over dem, og ingen Prædiken lyde til dem. Den anden Deel blev oplyst og forblev i Lysets Opgang. Saaledes gaar det ogsaa indtil denne Dag ved enhver Evangeliets Prædiken; en Deel annammer det og bliver oplyst; den anden og større Deel fordømmer det som Vildfarelse og vender sig fra det. Derfor vederfares den ogsaa, at den bliver bedækket med sin Vantro, og ikke mere lader sig Noget sige eller prædike derom, vil ei heller høre derpaa, og saaledes maa den vel være bedækket for Opgangen af et saadant Lys.

Og det skal for Ingen være noget Nyt eller Forunderligt, at Mørket bedækker Jorderige, og Dunkelhed Folkene. Er det skeet iblandt Jødernes udvalgte Folk, Abrahams naturlige Sæd, hvor meget mere vil det da ikke ske iblandt os Hedninger, som ere af fremmed Blod og Natur? Saa se vi nu, at Alt, hvad Paven og Papisterne have fordømt, det tør Ingen prædike for dem; de fordrage det ikke; derfor blive de bedækkede med sit Mørke, have sin egen Prædiken, hvormed de beskytte og tildække sit Mørke, og det gaar dem, som de selv ville have det, ligesom det gik Jøderne.

Og Hedningerne skulle vandre ved dit Lys, og Kongerne ved det Skin, som er opgangen for dig.

Saasom den større Del af Jøderne ikke vilde give Evangeliets Frugt noget Rum,

men forblive i sit Mørke, saa har det dog ikke kunnet blive uden Frugt, men har brudt frem i al Verden og istedetfor de forblindede og affaldne Jøder forsamlet Hedningerne. Dette er det, Esaias her taler om, og det er ogsaa i sig selv klart af Opfyldelsen; thi Hedningerne ere blevne Christne og vandre i Christus, det sande Lys, formedelst en ret Tro. Og denne Frugt er voxet saaledes, at endog Konger, som ere de Høieste paa Jorden, have ydmyget sig under Troen. Dette er af den Grund bleven forkyndt, at ikke Prædikanterne skulle opblæses, naar de omvende Konger eller nogen Anden, som om det var deres eget Verk. Thi Gud har forudseet det Altsammen og ladet det forkynde og forjættet Evangelium til denne Gjerning.

Tilforn kom dette Esaias's Sprog tidt og ofte i Anvendelse, dengang Mange af høi Adel og Stand i Hedenskabet bleve Christne. Men nu ere de af Tyrken og Paven atter blevne forførte, saaat det nuomstunder gaar meget smaat og sparsomt med dette Sprog, saasom ogsaa det øvrige Folk i Hedenskabet blev forført med dem. Thi det er forudsagt, at Antichristen skal forføre den ganske Verden og Hedningerne, som Christus tilforn havde bragt paa den rette Vei. Men hvad menes med de Ord: **i det Skin, som er opgangen over dig?** Han kalder Christus Glandsen eller Skinnet af Opgangen, det er af Evangeliet, af den Grund, at Evangeliet stedse og altid vil drives paa og prædikes, saaat det stedse er i Opgang mod Menneskelærdomme, som navnlig for Konger og høie Stænder ere høist farlige. Thi dem angriber den onde Aand først med Forførelse og Menneskelære. Naar han først har faaet dem, kan han siden lettelig drage den fattige, gemene Hob efter. Saaledes har Paven først revet Konger og Fyrster til sig og derefter den store Hob med dem. Men det vilde ikke være skeet, hvis Evangeliet var forblevet i Opgaaende. Ei heller skete det, saalænge det var nyt og i sin Opgang. Men nu er det gaaet ned, og Menneskelære er opkommet; derfor er der Ingen, som vandrer i Guds Lys.

Opløft dine Øine trindt omkring og se, alle disse have forsamlet sig, de komme til dig; dine Sønner skulle komme langt fra, og dine Døttre opfostres ved Siden.

Her begynder han at opregne de Lande, i hvilke Hedningerne ere omvendte til Troen. Og derved, at han opfordrer Jerusalem til at opløfte sine Øine og se omkring sig, giver han klart nok at forstaa, at han taler om aandelige Sønner og Døttre, det er, om Mand og Kvinde, som tro paa Christus. Derfor maa ogsaa Sjælenes Forsamling og Komme være en aandelig, saaat de ikke med Legemet begive sig til Jerusalem, men med Hjertet og i Aanden tro det Lys, som er i Jerusalem, og som er opgaaet over det. Thi til dette Lys kan man ikke komme med Fødderne, ellers vare Alle i Jerusalem blevne oplyste, medens dog den større Deel af dem blev forstokket og bedækket med Mørke, som allerede sagt er.

Er derfor Lyset saaledes beskaffent, saa maa man nødvendigen ogsaa forstaa Børnene, deres Forsamling og Komme paa samme Maade. Hvor saadan Nødvendighed ikke var tilstede, der skulde man forstaa Børnene og Forsamlingen, ikke aandeligt, men legemligt. Men da nu Lyset er aandeligt, saa kan der kun være Tale om en aandelig Forsamling og Komme; derfor maa ogsaa Børnene være aandelige; thi heller ikke Abrahams naturlige Børn og Sæd ere derfor komne til dette Lys, fordi de vare hans Kjød og Blod, men fordi de vare hans aandelige Børn, som sagt er i forrige Epistel.

Ogsaa det, at han siger: Dine Sønner

skulle komme langt fra, viser, at det er aandelige Børn og Hedninger. Thi Apostlerne Petrus og Paulus tale om Hedningerne som de, der vare langt borte, og om Jøderne som de, der vare nær, saaledes som der staar Eph. 2, 13.: **Men i Christo Jesu ere nu I, som forhen vare langt borte, komme nær til ved Christi Blod;** ligesaa v. 17.: **Og han kom og forkyndte Fred i Evangelium for Eder, som vare langt borte, og for dem, som vare nær.** Aarsagen er den, at Jøderne havde Loven og Guds Forjættelse om Christus, men Hedningerne ikke. Fordi nu Hedningerne ikke ere eller kunne være Abrahams eller Jerusalems naturlige Børn, og Esaias alligevel her taler om dem, saa maa han visselig tale om aandelige Børn.

Ligeledes kan Jerusalem eller det jødiske Folk, som han her byder at opløfte sine Øine og se, ikke være det legemlige Jerusalem, thi det er ikke en Moder til disse Børn, men en Morderske for Moder og Børn og Fader. Det er altsaa en aandelig Moder, det er, Forsamlingen af Apostlerne og alle hellige Christne blandt Jødefolket, de, der kaldes den christne Kirke. Og den kaldes Jerusalem, fordi den i denne Stad samledes og tog sin Begyndelse og fra den udbredte sig i den ganske Verden. Der maatte jo være et legemligt Sted i Verden, hvor Evangelium og Christenheden kunde tage sin Begyndelse. Saadant er skeet i Jerusalem midt iblandt deres argeste Fiender.

Saa er da Esaias's Mening: Se, omkring dig i de fire Verdens Egne; saa stor og bred vil jeg gjøre dig, at du skal findes i al Verden; paa alle Steder skulle dine Børn være. Og alle disse Ord ere talte til Trøst for de første Christne i Jerusalem, efterdi de vare foragtede og faa, der tilmed befandt sig midt iblandt sine Fiender, som dog burde været deres nærmeste Venner (saaledes som det senere følger i dette Capitel hos Esaias), saaat det var taabeligt at se til, at saa liden en Hob tog sig en saa ny og stor Sag fore og satte sig op mod den store Hob.

Jøderne tænkte ogsaa, at de snart skulde finde paa Raad og dæmpe dette Væsen, begyndte derfor at dræbe, fordrive og forfølge dem overalt, menende, at det skulde gaa meget let for sig at udrydde dette elendige, afmægtige Folk. Men de Daarer saa ikke, at de dermed just pustede til den antændte Ild og spredte den rundt i al Verden; thi med sligt Raseri og Bulder hjalp de jalene ret kraftigt til, at dette Esaias's Sprog og Guds Villie blev opfyldt imod dem selv. Thi ved Forfølgelsen bleve de Christne drevne ud i hele Verden og udbredte Evangelium, saaat paa alle Steder Jerusalems Sønner og Døttre bleve forsamlede til dette Lys.

Deri viser sig ogsaa stadig den guddommelige Ypperlighed, at han allerbedst udfører sin Villie ved sine Fiender; just derved, at de rase for at udrydde hans Ord og Folk, maa de udrydde sig selv og gavne Guds Ord og hans Folk. Derfor er det en god, indbringende og gavnlig Ting at have Fiender og Forfølgere for Troens og Guds Ords Skyld; thi deraf flyder en usigelig Trøst og Frugt. Herom taler David Ps. 2.: **Hvorfor fnyse Hedningerne og grunde Folkene paa Forfængelighed mod Christum?** ꝛc. Som vilde han sige: de tragte og rase efter at udrydde ham og se ikke, at de just derved styrke ham.

Saaledes siger ogsaa her Esaias til det kjære Jerusalem. Frygt ikke og vær ikke bedrøvet; slaa ikke dine Øine ned, men løft dem gladelig op og se dig omkring; lad det ikke forvirre dig, at dine nærmeste Venner ere dine argeste Fiender, at de ville udrydde dig og mene, du er for ringe til at bestaa for dem. Lad dem kun falde an og angribe! Dræbe de Een af dig, saa skal Tusinde reise sig i hans Sted. Fordrive

de Een, saa skal han bringe Tusinde frem. Slukke de paa eet Sted, saa skal det fænge paa ti Steder, indtil du, deres Tak og Villie foruden, har Sønner og Døttre i hele Verden, i deres Sted, som skulde være dine Sønner og Døttre, men ere dine Fiender. Saa skal du tilsidst vorde stærk og formeret, men de formindskede og udryddede, og dem skal vederfares, hvad de vilde gjøre med dig, og dig skal vederfares, hvad de ikke vilde unde dig. Hvordan alt dette er gaaet til, og opfyldt, det se vi.

Da skal du se det og løbe til, og dit Hjerte skal ræddes og udbrede sig, naar Havets Mangfoldighed omvendes til dig, naar Hedningernes Magt kommer til dig.

Ved Havets Mangfoldighed skal her ikke forstaaes Havets naturlige Vande, men de Lande og Folk, som bo ved Havet; ligesom man hos os vilde sige om Rhinen: hele Rhinstrømmen har reist sig, det er, Lande og Folk ved Rhinen. Skriften pleier imidlertid, endskjønt der er mange og mangeslags Have, kun at kalde Middelhavet uden Tilnavn **Havet**. Det røde Hav derimod kalder den med dets Tilnavn. Geographerne kalde det af den Grund Middelhavet, at det ligger midt paa Jorden og gaar ind fra Vest. Paa den vestre Side har det Spanien, Frankrig, Italien, Grækenland og Asien indtil Cilicien. Paa den høire Side har det Afrika og Ægypten indtil Palæstina, saaat det altsaa paa begge Sider har store og mægtige Lande og Riger; desuden er det opfyldt med Øer, saasom Kandia, Rhodus og Cypern. Nu har Tyrken det forstørstedelen under sig. Dette Middelhav kalder Skriften Havet, og det ligger i Vest for Jødeland; thi Palæstina ligger ved Havets Ende, og Jødeland støder til Palæstinas østlige Side.

Det Folk nu, som bor ved dette Hav, navnlig paa dets venstre Side, kalder Skriften med et fælles Navn **Hedninger**. Thi de, som bo paa den høire Side og mod Øst, have særegne Navne i Skriften. Blandt disse Hedninger ere ogsaa vi og Alt, hvad der bor mod Vest paa den venstre Side af Havet. Derfor kalder St. Paulus sig 2 Tim. 1. og flere Steder **en Hedningernes Lærer og Apostel;** thi han har prædiket i dette Strøg paa den venstre Side af Havet og skrevet alle sine Breve derhen; men til den anden Side af Havet, den høire, er han ikke kommen. Disse Hedninger er det, Esaias her mener, idet han siger: **Naar Havets Mangfoldighed og Hedningernes Magt kommer til dig**. Thi ved Havets Mangfoldighed og Hedningernes Magt forstaar han een og samme Ting og udlægger sig selv, saaat ved Havets Mængde ikke forstaaes Vand, men Folk. Saaledes skal heller ikke **Hedningernes Magt** her betegne Hedningernes Styrke eller Vælde. Hvad skulde den nytte til i Kirken? Men der menes Massen, saaledes som man pleier at sige om en stor Pengesum: Her er Penges Magt, det er, en stor Masse. Saaledes her: Hedningernes Magt, det er, en stor Masse Hedninger. Ligesaa siger man: Det er en mægtig Herre, naar han har store og mange Lande og Folk. Dette Esaias's Sprog er nu forstørstedelen opfyldt ved Apostelen Paulus, han er vor Apostel, ved hans Prædiken er Havets Mængde omvendt, og saadan Hedningernes Magt kommen til Troen. Og det er Altsammen sagt for at forklare, hvo de ere disse Sønner og Døtre, som skulde komme langtfra, nemlig Hedenskabets Mængde ved det store Middelhav, som er omvendt ved St. Paulus.

Heraf bliver det igjen klart, at saadant **Komme** ikke maa forstaaes om et legemligt Komme. Thi hvorledes vilde en saadan Mængde og Magt af Folk kunne forsamles i een Stad, Jerusalem, endsige bo eller blive der? Han siger, Havets Mængde skal blive omvendt eller vendes om, ligesom man

dreier eller vender Ansigtet om, for at betegne, at Hedningerne ikke skulde komme legemligen til Jerusalem; men deres Omvendelse er deres Komme. Tilsorn vare de vendte mod Verden, nu ere de vendte mod og omvendte til Kirken.

Han kalder ogsaa Havets Mængde paa Hebraisk hamon, det er, en Hob eller Mængde, hvorved han aabenbart tager Hensyn til Guds Forjættelse til Abraham, at han skulde blive mange Hedningers Fader. Thi saa sagde Gud til ham 1 Mos. 17, 5.: **Dit Navn skal ikke ydermere kaldes Abram, men dit Navn skal være Abraham; thi jeg haver gjort dig til mange Hedningers Fader.** Her lægger Gud den første Bogstav af hamon til Abram og gjør **Abraham** deraf, angiver selv Aarsagen og siger: Efterdi han skal blive til en Fader for hamon, det er, for Hedningernes Mængde; ret ligesom sagde han med Esaias: Han skal være en Fader for Havets hamon, en Fader for Hedningernes Mængde. Derfor driver St. Paulus i sine Breve derpaa, at Hedningerne ifølge Guds Forjættelse ere Abrahams Børn og Sæd formedelst Troen, og dette har Esaias her ogsaa sigtet til og beskrevet saadan Forjættelses Opfyldelse. Før hed han Abram, en Høihedens Fader eller den høie Fader; nu hedder han Abraham, en Fader for alle Hedningernes Mængde, saaat hans Høihed og Ophøielse har faaet sin Opfyldelse i Hedenskabet.

Men hvad betyder det, at han bruger saa mange Ord og siger: **Da skal du se det og løbe til** eller **flyde, og dit Hjerte skal ræddes og udbrede sig?** Hvad er det, **at se, bryde frem, forfærdes** og **udbrede?** det er Altsammen trøstelige Forjættelsesord. Det hebraiske Sprog pleier at bruge Ordet **se**, naar det vil betegne, at vor Villie og Begjæring opfyldes; saaledes Ps. 54, 9.: **Og mit Øie skal se paa mine Fiender;** det er, jeg skal se paa dem, hvad jeg forlængst gjerne havde seet, nemlig at de ere undertrykte, og at Sandheden bestaar. Ligesaa Ps. 37, 34.: **Du skal se, naar de Ugudelige skal udryddes;** det er, da skal du se, hvad du gjerne seer. Ligesaa Ps. 35, 21.: **De lade deres Mund vidt op imod mig; de sagde: ha, ha, det saa vort Øie;** det er: Ei, hvor godt det dog er; det havde vi gjerne seet forlængesiden. Saaledes ogsaa her: **Da skal du se**, det er, du er nu et fattigt, elendigt, ringe og lidet Folk; dine Fiender se, hvad de gjerne se, og du saa ogsaa gjerne, at du var stor og talrig, men det seer du endnu ikke, men maa se, hvad du ikke gjerne seer, endnu en lidenStund; derefter skal ogsaa du se, og de ikke se. Naar Havets Mangfoldighed omvendes til dig, da skal du se, hvad du alt længe gjerne havde seet, og de skal da ikke længer se, hvad de gjerne vilde. Du maa nu en Stund være taalmodig og ikke se, lade dig forringes og bære Korset.

Denne Maade at tale paa er hentet fra Naturen, da vi nemlig ifølge denne vende Øinene bort fra og ikke se, hvad vi nødig vil se. Paa den anden Side, hvad vi gjerne ville have, til det vende vi ogsaa vore Øine venligt og flittigt. Deraf har man et Ordsprog: Hvad der er Hjertet kjært, det søge Øinene. Derfor kan man vel sige: Han seer det ikke, det er, det behager ham ikke; thi Øinene give fremfor alle andre Lemmer Hjertets Behag og Mishag tydeligt tilkjende.

Det **at flyde** er igjen ligeledes talt om det samme Bifald og den samme Tilfredshed. Thi naar Noget gaar En godt og let fra Haanden, saa siger man: Det gaar flydende for ham. Hvad der er blødt, det gaar af sig selv og følger let med; men det som er tørt, haardt og uformeligt, det kan man ikke faa af Stedet, og det skaffer megen Møie og Fortræd. Saaledes er altsaa Esaias's Mening den: Du skal faa se, hvad der behager dit Hjerte; derved skal

du blive saa glad og lystig, at Du ligesom vil flyde afsted, gjøre og lide alle Ting lystig, glad og rask, og aldrig skal der møde dig Møie eller Fortræd. Dette er altsaa den Frugt, som Aanden virker formedelst den guddommelige Forjættelses Trøst, at den skaber tilfredse, lystige og livlige Mennesker.

Men det Tredie: **dit Hjerte skal ræddes** eller forundre sig, hvorledes rimer det sig med Glæden? De rigtig store Glæder, som overstige vor Begjæring og Tanker, bringe med sig ligesom en Forskrækkelse, efterdi de ere langt større, end vi nogensinde havde tænkt. Saaledes siger Lucas Ap. G. 10, 45., da den Helligaand under St. Petri Prædiken var falden paa Hedningerne, Cornelius og hans Huus, at de, som vare med Petrus, **bleve meget forfærdede over, at den Helligaands Gave blev og udøst over Hedningerne**, hvad de slet ikke have tænkt sig. Paa samme Maade siger ogsaa Esaias her, at Jerusalem skal forskrækkes i sit Hjerte formedelst den store Glæde, at en saadan stor Mængde Hedninger kommer til en saa elendig, forfulgt og liden Hob.

Det Fjerde: **Dit Hjerte skal udbrede sig**, er let at forstaa; det betegner Frimodighed, Sikkerhed og Frihed. Thi alt Saadant følger af Aandens Trøst og Hjertets Glæde, naar Gud gjør med os Mere, end vi havde tænkt og begjæret; og det er jo ogsaa hans Viis, saaledes som denne Esaias's Text lærer; og St. Paulus siger ogsaa Eph. 3., at Gud altid gjør Mere, end vi bede og forstaa. Saaledes har han ogsaa handlet med denne sin lille Hob, som han lod forfølge og formindskes, saaat det saa ud til, at der ikke skulde blive noget af den, og før man saa sig om, var den formeret i al Verden og stærkere end alle sine Fiender. Det er ret underligt for vore Øine.

Kamelernes Mangfoldighed skal skjule dig; Veiløbere af Midian og Epha, alle de af Scheba skulle komme; de skulle bære Guld og Røgelse og bebude Herrens megen Lov.

Han har hidtil talt om Hedningerne, som af Havets Mangfoldighed komme til Jerusalem fra Vest. Her taler han om de Folk, som komme fra Øst. Thi Midian, Epha, Scheba og det Folk, som reiser med Kameler, ligge i Øst for Jerusalem. I 1. Mos. 25, 2. 4. læse vi, at Abraham avlede sex Sønner med sin tredie Hustru Ketura, nemlig Simram, Jokschan, Medan, Midian, Jischbach og Schuach. Siden avlede den 4de Søn, Midian, Epha og Epher. Her have vi de tvende, Midian og Epha, som Esaias her taler om. Ligesaa avlede den anden Søn, Jokschan, Scheba og Dedan. Atter læse vi 1 Mos. 10, 1. 6. 7., at Noah avlede Sem, Cham og Japhet; Cham avlede Chus og hans Brødre; Chus avlede Raema; Raema avlede Scheba og Dedan, altsaa de samme Navne som hine Abrahams Børn. Nu er der og vil vel ogsaa blive Tvivl, om Esaias mener den Scheba, der nedstammede fra Abraham, eller den fra Cham; men det er ogsaa ligegyldigt. Det gaar saaledes til paa Jorden, at det ene Folk fordriver det andet og indtager dets Land; ligesom ogsaa de enkelte Huse og Marker i Stæderne ved Bytte og Salg komme fra en Eier til en anden. Nu har jeg ovenfor sagt, at Landene øst for Jerusalem have mange og særegne Navne og benævnes ikke med det fælles Navn Hedninger, saaledes som de ved Middelhavet. En Del hedte Kedar, Andre Nebajoth, Andre Midian, Andre Epha, Andre Ismael, Andre Ammon, Andre Edom, Andre Moab, Andre Scheba, ethvert Folk efter sin første Stamfader. Moses siger 1 Mos. 25., at Abraham skilte sine Sønner med Ketura fra Isak og sendte dem mod Øst. Derfor kan man med Visshed antage, at de have erobret

meget af dette Land, og at Midian, Epha og Scheba have været de Fornemste.

Men hos de Latinske og græske Geographer hedde alle disse Folk tilsammen Araber, og Arabien deles i tre Dele: Arabia deserta, Arabia petrea og Arabia felix, det er, det øde Arabien, det stenede Arabien og det rige Arabien. Det øde Arabien ligger mellem Ægypten og Judæa mod Øst; igjennem det blev Israel ført af Moses, og paa Hebraisk hedder det alene Arabia; thi Arabia betegner i dette Sprog en Ørken. Det stenede Arabien ligger i Øst for Judæa og er et stort Land. Men om intet af disse taler Esaias her. Det **rige** og største Arabien, som ligger langt fra Judæa bortenfor det øde og det stenede Arabien, kaldes paa Hebraisk Scheba; om det er kaldet saa af Abrahams eller af Chams Søn, er ligegyldigt. Og Epha er en Del af dette rige Arabien. Fra dette Arabien eller Scheba er den Tyrk Mahometh kommen, og hans Grav har været i Staden Mekka i det samme Land. Og det kaldes af den Grund det rige Arabien, fordi det har kosteligt Guld og mange ædle Frugter, navnlig Røgelse, der ikke voxer paa noget andet Sted i Verden end her; den var det ogsaa, Dronningen af Scheba tilligemed mange andre kostbare Specerier bragte Kong Salomo 1 Kong. 10. Om dette Scheba og Epha taler Esaias her. Dette Folk bruger Kameler og lignende Dyr. Men Midian er deres Naboer og grændse med dem til det røde Hav, mellem Ægypten og det rige Arabien.

Saa er nu Esaias's Mening den, at der fra disse Lande skal komme saa mange Kameler og Løbere, at de ligesom skal bedække Landet formedelst deres store Mængde, ligesom en stor Krigshær bedækker Jorden, hvor den farer frem og ligger. Ikke saaledes, at alene Kameler og Løbere skal komme, men Folket, som paa dem kommer ridende. Derfor fortolker han sig selv; thi efterat han har berettet, hvorledes Kamelernes Mangfoldighed og Løbere af Midian og Epha skulle komme, føier han, forklarende, Menneskene til: **Alle de af Scheba skulle komme; de skulle bære Guld og Røgelse og bebude Herrens megen Lov.** Som vilde han sige: De Folk af Midian og Epha skulle komme i saadan Mængde, at dit Land ved deres Kamelers og Løberes store Overflod og Mængde skal blive bedækket. Men hvorfor nævner jeg alene Midian og Epha, som kun ere Steder i og Dele af Arabien? Allesammen og hele det rige Arabien skal komme.

Her møder os nu det Spørgsmaal, om der tales om legemlige Kameler og Løbere? Ligesaa, om det er legemligt Guld og Røgelse, de offre? Fremdeles, om i Virkeligheden hele det rige Arabien er kommet? Vi læse jo ikke, at noget af dette er skeet. Thi omendskjønt Mange udtyde dette Sprog om Magerne, som efter Christi Fødsel kom fra dette Land, som Evangeliet fortæller, saa vare de dog saa faa, at det ikke kunde siges om dem, at deres Kameler formedelst deres Mængde have bedækket Landet; heller ikke udgjorde de Alle fra Scheba, men kun en ganske liden Deel af dette Folk. Paa den anden Side skal man heller ikke gribe til den aandelige Udtydning, medmindre Nøden tvinger dertil.

Men fordi nu dette ikke legemligen er foregaaet, og det ikke heller er muligt eller troligt, at det nogensinde vil ske, eftersom det ikke rimer sig, at Alle af Scheba legemligen skulle komme til Jerusalem, et saa stort og mægtigt Land og Folk til een Stad; desuden har Esaias hidtil i dette Capitel kun talt om aandeligt Lys, om Evangelium, om Troen og om aandelig Samling og Komme; ligesaa har han sagt, at dette Komme skeer til Guds Kirke, ikke legemligen til Christi Person. Derfor vil vi blive paa den samme Vei og holde for,

at der er tilstrækkelig Aarsag og Nødvendighed, som tvinger os til at lade ogsaa dette Stykke være talt om aandeligt Komme, saaat det altsaa er den christne Kirke, der skal se, bryde frem, forundre og glæde sig, naar ikke alene Havets Mængde fra Vest, men ogsaa fra Øst, Arabiens allerrigeste og støiste Folk forsamles til den.

Foruden alt dette tvinger ogsaa den Omstændighed os til denne Fortolkning, at der senere i dette Capitel omtales Ting, som umuligt kan forstaaes om legemligt Komme; saaledes naar han siger v. 7.: **Alle Faar af Kedar skal samles til dig, Nebajoths Vædre skal tjene dig; de skal offres paa mit behagelige Alter**; ligesaa v. 10.: **Den Fremmedes Børn skal bygge dine Mure, og deres Konge tjene dig,** og Lignende, som legemligen ikke er skeet, ei heller vil ske.

Derfor maa dette være Esaias's Mening, at Folket i dette Land Arabien hobeviis skal forsamles til Troen og Evangelium og hengive sig selv med alt deres Gods, Kameler, Guld, Løbere, Røgelse og Alt, hvad de eie. Thi hvor der er rette Christne, der overgive de sig og alt Sit til at tjene Christus og dem, som høre ham til; saaledes som vi se, at det ogsaa her hos os er skeet, at store Eiendomme ere skjenkede til Kirken, og at Enhver gjerne og villigt skjenker Christus og dem, som ham tilhøre, sig selv og Alt, hvad han har, saaledes som St. Paulus ogsaa skriver om Philippenserne og Corinthierne 2 Cor. 8.

Saaledes har nu denne Epistel indbefattet det største, talrigste, mægtigste og rigeste Folk, som findes paa Jorden, nemlig Havets Mængde og Hedningernes Magt. Det er fast Kjernen af alt Folk paa Jorden med Hensyn til Mængde og Magt. Saaledes er Arabien agtet for det rigeste og ædleste Folk, hvormed han giver tilkjende, at hele Verden skal omvendes til Troen. Derfor, om end her Guldet, Røgelsen og Kamelerne maa forstaaes legemligen, saa bør man dog antage, at denne Kommen og Frembæren skeer til det aandelige Jerusalem. Men hvad den aandelige Mening er, det vil vi gjemme til Evangeliet. At han ogsaa siger: **Alle af Scheba,** det betegner ikke, at de Alle ere blevne Troende, men at det hele Land er blevet christent, om der end iblandt findes dem, som ikke tro; ligesom ogsaa vi sige: Hele Tyskland er nu christent, efterdi der ikke findes Mere af det gamle hedenske Væsen; omendskjønt vel den riigere Deel ere rette Christne, saa bliver dog for deres Skyld Alle kaldte Christne. Saaledes var ogsaa Jødefolket tilhobe Guds Folk, 4 Mos. 25., og dog var der Mange deriblandt, som tilbade Afguder.

Tilsidst siger han: **De skulle bebude Herrens megen Lov.** Det er ret egentlig en christelig Gjerning, at vi bekjende vor Synd og Skam og alene prædike Guds Naade og Gjerning i os. Thi Guds Pris og Ære kan Ingen prædike, som ikke kjender Guds Naade og dette Lys. Men Ingen kan kjende Guds Naade, som endnu holder paa Noget af sit eget Lys, Gjerning, Væsen og Natur. Thi han er og bliver en gammel blind og død Adam, som ikke staar op at se dette Lys, og prædiker mere sin egen Pris. Derfor priser her Esaias dem fra det rige Arabien, at de ere rette Christne, som kun forkynde Guds Lov, hvilket visseligen dette Naadens Lys og Evangelium lærer dem.

Helligtrekongersdag.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 2, 1-12

Men der Jesus var født i Bethlehem i Judæa, udi Kong Herodis Dage, se, da kom Vise fra Østen til Jerusalem og sagde: Hvor er den Jødernes Konge, som nu er født? Thi vi have seet hans Stjerne i Østen og ere komne for at tilbede ham. Men der Kong Herodes det hørte, blev han forfærdet, og al Jerusalem med ham. Og der han havde forsamlet alle de Ypperstepræster og Skriftkloge iblandt Folket, udspurgte han af dem, hvor Christus skulde fødes. Men de sagde til ham: I Bethlehem i Judæa; thi der er saa skrevet ved Propheten: Og du Bethlehem i Judæ Land er ingenlunde den ringeste iblandt Judæ Fyrster: thi af dig skal udgaa en Fyrste, som skal være mit Folk Israels Hyrde. Da kaldte Herodes de Vise hemmelig og udspurgt af dem nøie Tiden, naar Stjernen havde ladet sig tilsyne. Og han sendte dem til Bethlehem og sagde: Gaar hen og udspørger nøie om Barnet; men naar I have fundet det, da forkynder mig det, at jeg og kan komme og tilbede det. Men der de havde hørt Kongen, droge de bort; og se, Stjernen, som de havde seet i Østen, gik hen for dem, indtil den kom og stod ovenover, hvor Barnet var. Men der de saa Stjernen, bleve de ganske meget glade. Og de gik ind i Huset og fandt Barnet med dets Moder Maria, faldt ned og tilbade det og oplode deres Liggendefæ og offrede det Gaver: Guld og Røgelse og Myrrha. Og der de vare blevne advarede af Gud i en Drøm, at de ikke skulde vende tilbage til Herodes, fore de ad en anden Vei bort til deres Land.

Dette Evangelium passer godt til Epistelen og taler om **Hedningernes legemlige Komme til Christus**, der er Billedet paa og Begyndelsen til **det aandelige Komme**, hvorom Epistelen taler. Og det er paa eengang et forfærdeligt og et trøsteligt Evangelium: forfærdeligt for de Store, Lærde, Hellige og Mægtige, saasom de Allesammen foragte Christus; trøsteligt for de Ringe og Foragtede, for hvilke Christus alene aabenbares.

Om Evangeliets Beretning.

For det Første omtaler Evangelisten **Kong Herodes** for at minde om Patriarken Jakobs Spaadom 1 Mos. 49, 10., hvor han siger: **Scepteret skal ikke vige fra Juda, og ikke Læremesteren fra hans Fødder, førend Siloh (Frelseren) kommer, og ved ham skulle Folkene hænge.** Af denne Spaadom er det klart, at Christus da maatte være forhaanden, naar Jødernes Rige eller Regimente blev frataget dem, saaat ingen Konge eller Regent af Judæ Stamme længer sad paa Thronen. Dette skete nu ved denne Herodes, som ikke var af Judæ Stamme eller jødisk Herkomst, men en Udlænding fra Edom og af Romerne sat til Konge over Jøderne, skjønt disse ganske satte sig derimod, saaat han i omtrent tredive Aar kivedes med dem derom, udgød saare meget Blod og ihjelslog de Bedste af Folket, indtil han fik dem undertrykte og betvungne. Da nu denne første Udlænding havde regjeret i tredive Aar og tiltvunget sig Regimentet, saa han med Ro havde det inde, og Jøderne havde fundet sig deri, fordi der ikke længer var Haab om at komme løs derfra, og saaledes Jakobs Spaa-

dom var opfyldt, — da var Tiden der, da kom Christus og blev født under den første Udlændings Regjering, da indfandt han sig efter Prophetien. Som vilde han sige: Scepteret er veget fra Juda, en Udlænding sidder paa min Throne. Nu er Tiden der, at jeg skal komme og blive Konge, Regimentet tilkommer nu mig selv.

De Vise kaldes sædvanligen **de tre Konger**, maaske efter Antallet af de tre Offere. Men det er ikke bekjendt, om de have været to, tre, eller hvormange. Dog, fra Arabien eller Scheba have de rimeligviis været. Derpaa tyder Offeret: Guld, Røgelse og Myrrha, som alle tre findes af kostbart Slags i det Land, og man kan ikke vel tænke sig, at de have kjøbt det andetstedsfra, thi det er Skik og Brug i hine Østerlande at bringe Gaver og Foræringer af Landets bedste Frembringelser og egne Goder. Saaledes bød ogsaa Jakob 1 Mos. 43. sine Sønner, at de skulde tage af **Landets bedste Frugter** og bringe til Ægypten, til Gave for Joseph ꝛc. Naar det ikke havde været Landets Frembringelser, hvorfor skulde de da netop have bragt med sig Guld, Røgelse og Myrrha, som frembringes i det Land, og ikke hellere Sølv og Ædelstene eller et andet Lands Frembringelser? Derfor have de ikke offret Christus disse Gaver saaledes, som Malerne pleie at afbilde det, at Een kommer med Guld, en Anden med Røgelse, en Tredie med Myrrha, men samtlige have de givet alle tre Slags som for een Person. Og det har formodentlig været en liden Hob, iblandt hvilke nogle Herrer, saaledes som endnu en Fyrste eller Stad kunne sende nogle brave Mænd fra sig som sine Sendebud med Gaver til Keiseren; saaledes er det ogsaa her gaaet til.

Hvad Evangelisten her kalder **magoi**, kalder vi paa vort Sprog, **Sandsigere**, ikke saaledes som Propheterne vare det, men, hvad man pleier at kalde kloge Mænd, kloge Koner, der kunne sige Folk allehaande Ting, kjende mange hemmelige Kunster og omgaaes med Eventyrligheder. Og deres Kunst hedder magia og gaar tildeels for sig med Sortekunster og Djævelsvæsen, dog ikke ganske saaledes som Hexene og Troldkvinderne drive det. Thi en Mager efteraaber de rette Propheter, men dog ikke af Guds Aand. Derfor træffe de stundom ganske det Rette; thi de have ikke lutter Djævelsting for sig, saaledes som Hexene, men benytte baade den naturlige Fornuft og Djævelens Bistand. Saaledes forholder det sig ogsaa med deres Undergjerninger, det er heller ikke blot og bart Djævelstøi, saaledes som Hexenes Kunster, men blandet med naturlige Gjerninger, og en Mager lægger sig altid efter den rette naturlige Kunst. Thi der ere mange hemmelige Kræfter i Naturen, og den, som veed at anbringe dem, han gjør ligesom Undere for dem, der ikke kjende dertil, saaledes som naar Alkymisterne gjøre Guld af Kobber. Denne Erkjendelse af Naturens Hemmeligheder har Salomo ved Guds Aand i en høi Grad været i Besiddelse af og bruger den især smukt 1 Kong. 3., hvor han dømmer mellem de tvende Kvinder angaaende det levende og det døde Barn og af den allerdybeste Naturgrund udfandt, hvem der var den rette Moder. Ligesaa bruger Jakob 1 Mos. 30. den samme Kunst, naar han ved de stribede Kjeppe bevirkede, at der fødtes idel spraglede Faar.

Denne Kunst er en smuk og ret naturlig Kunst. Fra den har sin Oprindelse Alt, hvad Læger og deres Lige vide, skrive om og bruge af Urters, Frugters, Metallers, Stenes og lignende Tings Kræfter. Der peges ogsaa i Skriften ofte hen derpaa, idet den bruger Lignelser hentede fra Dyr, Stene, Træer og Urter. I saadanne Kunster have Perserne, Araberne og andre Østerlændinger øvet sig meget, have studeret derpaa, og det har været en ærlig Kunst, som ogsaa har frembragt vise Folk. Men senere have Svinene og de grove Hoveder kastet sig derover, saaledes

som det er gaaet med alle Kunster og Lærdomme, ere farne altfor langt ud af Sporet og have opblandet den ædle Kunst med Gjøgleverk og Trolddom. De have villet efterligne og eftergjøre denne Kunst, og da de ikke have formaaet det, have de ladet den rette Kunst fare, og der er bleven Gjøglere og Troldmænd af dem som spaa og gjøre Undere ved Djævelens Hjælp, dog undertiden ved Naturens Kræfter. Thi Djævelen har beholdt Meget af denne Kunst og bruger den tildeels i Magien, saaat Mager nu er blevet et forsmædeligt Navn og ikke betyder Andet end En, som ved den onde Aand spaar og gjør Undere, dog saaledes, at de undertiden træffe det Rette og bringe Hjælp, fordi Naturens Verk, som ikke kan lyve, bliver indblandet deri, hvad den onde Aand godt forstaar.

Derfor have disse Mager eller Vise ikke været Konger, men i saadanne naturlige Kunster oplærte og erfarne Folk, om end udentvivl ikke Alt har været saa reent hos dem, idet de ogsaa have drevet meget Gjøgleverk ved Siden deraf. Den Dag idag drive disse Østerlændinger mangfoldige og store Trolddomskunster, og den rette Kunst er ogsaa der foragtet og svundet hen. Derfra ere Troldomskunster komne ind i al Verden. Fordum have de af al Magt lagt sig efter Himmellegemernes Løb og Stjernerne.

Saaledes har den formastelige Fornuft til enhver Tid opblandet og udskjæmt det, som har været godt, med sin Efterabelse og Nysigenhed, som den driver ligesom Aberne, forvender Alt, hvad den ser og hører. Saaledes efterabe de falske Propheter de sande, de falske Gjerningshellige de rette Hellige, de falske Lærde de virkelig Lærde, og betragter man den ganske Verden, saa finder man, at Fornuftens Gjerninger ikke ere Andet end et ret Abespil, hvormed den vil efterligne det Gode, men fordreier det kun og forfører sig selv og Hvermand.

Derfor have disse Mager ikke været Andet, end hvad Philosopherne vare i Grækenland og Præsterne i Ægypten, og hvad de Lærde ved Høiskolerne nu ere hos os, kortsagt, de have været de Geistlige og Lærde i Arabien, ligesom nu geistlige, lærde Folk sendes fra Høiskolerne med Gaver til en eller anden Fyrste. Thi Høiskolerne rose sig ogsaa af, at de lære den naturlige Kunst, som de kalde philosophia; de lære dog ikke blot Abespil, men giftig Vildfarelse og idel Drømme.

Thi den naturlige Kunst, som før hed magia, og nu physiologia, er den, hvorved man lærer Naturens Kræfter og Gjerninger at kjende, som f. Eks., at en Hjort med sin Næses Aande lokker Slangerne ud af Klippekløfterne, dræber og æder dem, og derpaa formedelst den af Giften fremkaldte store Hede tørster efter friskt Vand, saaledes som Ps. 42, antyder. Ligesaa, hvorledes en Væsel lokker Slangen ud af dens Hul ved at vifte foran det med sin Hale, og naar da Slangen bliver vred og kryber frem, saa lurer Væselen foran Hullet, og idet Slangen ser sig om efter sin Fiende, slaar Væselen sine Tænder i dens Hals ved Siden af Giften og tilintetgjør saaledes sin Fiende i hans eget Hul. Magerne have nu studeret denne Kunst, i hvilken der er skjult stor Visdom om Christus, og om hvorledes Mennesket skal forholde sig i Livet. Naar vi altsaa skulde ret egentlig gjengive dette Evangelium i vort Sprog, saa maatte vi sige: Der kom Mestere i Naturvidenskaben fra Østerland, eller: Naturkyndige fra Arabien.

Der er ogsaa dem, som forundre sig over, hvorledes de i saa faa Dage have tilbagelagt saa lang Vei; thi man tror, at de ere komne paa den trettende Dag efter Christi Fødsel, og Geographerne sige dog, at Arabiens Hovedstad Scheba ligger henved sexti Dagsreiser fra Middelhavet, der ikke er stort længer fra Bethlehem end tre tydske Miil. Men saadanne og lignende Spørgsmaal bekymre mig slet ikke; saa er det heller ikke nogen Troesartikel, at de netop ere

komne der den trettende Dag. Heller ikke er det nødvendigt at antage, at de vare fra Hovedstaden Scheba eller fra Landets yderste Ende; de kunne godt være komne fra et Sted ikke langt udenfor Grændsen, i hvilken Tid og paa naturlig Maade. Thi Maria maatte som en anden Kvinde efter Loven blive sex Uger i Bethlehem som ureen og holde sig inde, saa hun vel har været at finde der over tyve eller tredive Dage. Dog vil jeg ikke hermed forkaste den almindelige Mening, at det er gaaet til ved et Under, naar blot Ingen twinges til at holde derpaa som paa en Troesartikel, saaledes som man har gjort og pleiet at gjøre i mange lignende Stykker. Hvad den guddommelige Skrift ikke sætter, har Ingen nødig at holde for en Troesartikel.

Saa er det nu Evangelistens Mening, at da Christus var født under Herodes, den første fremmede Konges Regimente, og Spaadommenes Tid var opfyldt, se, da skete det store Undertegn. Ham, som hans egne Landsmænd og Medborgere ikke vilde søge og lære at kjende, ham søge disse fremmede og udenlandske Folk fra et langt bortfjernet Sted. Ham, til hvem de Høilærde og Præsterne ikke vilde komme og tilbede, til ham komme Sandsigerne og Stjernekigerne. Det var jo en stor Skam for hele det jødiske Land og Folk, at de havde Christus født iblandt sig og skulde allerførst faa det at vide af fremmede, hedenske og udenlandske Folk. Og i Hovedstaden Jerusalem burde de dog først og fremst have vidst det. Derved er der da givet dem en kraftig Formaning til at lære at kjende og søge Christus. Men **deres Nakke har været en Jernsene, og deres Pande af Kobber**, som Esaias siger om dem 48, 4.

Hvor er den Jødernes Konge, som nu er født? Thi vi have seet hans Stjerne i Østen og ere komne for at tilbede ham.

Vi nødsages til at tale noget Mere om de Naturkyndige eller Mesterne i Naturen, og Texten twinger os dertil, eftersom Magerne her, som de bekjende, af Stjernen have erkjendt en Konges Fødsel. Man skal vide, at Kundskaben om Naturen for en Deel besiddes af ethvert Menneske. Jeg veed jo saaledes, at Hundens Tunge læger Saar, at en Kat fanger Muus, om den er mæt, at en Høg fanger Agerhøns, og saa fremdeles. En veed Mere, en Anden Mindre om Naturen, ved egen Erfaring eller Andres Underviisning. Men Gud har ikke aabenbaret os den hele Natur, men den mindste Deel deraf. Saa er Fornuften nysigen og vil stedse vide Mere og Mere. Deraf er Forskningen og Studiet af Naturen opstaaet. Nu er det ikke muligt for Fornuften, siden den ved Adams Fald er bleven formørket, at gaa dybere i Naturens Erkjendelse, end Erfaringen og den guddommelige Oplysning gjør det muligt. Saa kan den urolige Fornuft ikke være stille og lade sig nøie dermed, vil se og vide Alt, ligesom en Abe. Derfor tager den iwei og digter, forsker videre, end det er den befalet, og foragter, hvad Erfaringen og Gud har givet den, og griber dog ikke, hvad den søger. Saaledes bliver al dens Studering og Forskning idel Vildfarelse og Narreverk. Deraf kommer det, at da Menneskene foragtede eller ikke kunde magte den naturlige Kunst, have de deelt sig i utallige Partier og Sekter. Nogle have skrevet om Jorden, Andre om Vandene, Nogle herom, Andre derom, saaat der ingen Ende har været paa Bogmageri og Studering. Tilsidst, da de havde studeret sig trætte paa Jorden, ere de farne til Himmels, have ogsaa villet kjende Himlens og Stjernernes Natur, hvorom man dog aldrig kan have nogen Erfaring. Der have de nu faaet ret fri Raadighed til at opdigte, lyve og bedrage og sige om den uskyldige Himmel, hvad de ønske. Thi, som man siger, de, som lyve om fjerne Lande,

de lyve med Magt, eftersom man ikke med egen Erfaring kan gjendrive dem. Saaledes ogsaa her: fordi Ingen kan naa til Himmelen og hente nogen Erfaring om deres Lære eller Vildfarelse, saa lyve de af fuld Magt og med største Sikkerhed. Der lære de, at den, som fødes i det Tegn, han maa blive en Spiller; at den, som fødes under den eller den Constellation*), han maa blive riig eller viis; eller, han maa blive ihjelslagen; eller, at hvo, som paa den eller den Dag bygger, gifter sig eller gaar ud, ham maa det gaa saa eller saa med. De sige, at Stjernerne paa Himlen have en saadan Natur og virke saadanne Ting hos de Mennsker, som foretræffes paa de Tider. Hjælpe Gud, hvor dog alle mulige Ting ere underkastede denne Kunst! Til den har da Fornuften hengivet sig med fuld Andagt, eftersom det er store, grove Løgne og nette, unytige Fabler, hvori den siden dens Blindhed har sin største Lyst; thi Sandheden smager den ikke saa vel som Fabler og Løgne.

Men at vi nu skulle komme tilbage til Texten, saa vil du maaske sige: Ja, men nu siger dog dette Evangelium, at disse Mager af Stjernen have erfaret en Konges Fødsel. Derved stadfæstes det jo, at den Kunst at tyde Stjernerne kan læres og kjendes, da Gud selv hjælper dertil og lader en Stjerne opgaa, hvorved han lokker og lærer Magerne. Svar: Bliv kun ved Exemplet, og lær saaledes, som disse Mager have lært af Stjernen, saa gjør du Ret og farer ikke vild, Thi derom er der ingen Tvivl, at Solen, Maanen og Stjernerne ere skabte, som Moses skriver 1 Mos. 1., at de skulle være Tegn og med deres Skin tjene Jorden.

Af Solen lærer du, naar den gaar op, at Dagen begynder; naar den gaar ned, at Dagen har Ende; naar den staar midt paa Himmelen, at det er Middag, og saa fremdeles er den sat dig til et Tegn og Maal paa Tid og Timer, forat du kan rette din Gjerning og Handling derefter. Ligesaa Maanen og Stjernerne om Natten. Derhos benytter du ogsaa Solen, naar du skal pløie og dyrke din Ager og røgte dit Kvæg; eftersom den er varm eller ikke varm, maa du indrette dit Arbeide.

Ligesaa skal du ogsaa vide, at naar Solen mister sit Skin, saa er det visselig et ondt Tegn, som vil have en Ulykke tilfølge. Iligemaade, naar en Komet eller Halestjerne viser sig, thi saa lærer Erfaringen os. Derhos siger Christus Luc. 21., at saadanne Tegn skulle ske i Sol, Maane og Stjerner, og betegne Verdens sidste Ulykke. Saaledes er det ogsaa et Tegn, naar der er svært Uveir, Lyn, Overvømmelser og Ild i Luft og paa Jord. Men hvorledes det gaar for sig, og hvad for naturlige Kræfter der røre sig i Altsammen, eller hvilke hemmelige Virkninger det har, er ikke nyttigt eller nødvendigt for dig at vide. Det er nok, at du deri erkjender Guds Vrede og bedrer dig. Saaledes har der disse Aar været seet overmaade mange Formørkelser, mange Tegn paa Himlen i mange Lande, thi der forestaar ganske vist en stor Omvæltning. Saaledes betegnede ogsaa Formørkelsen under Christi Lidelse den Ulykke, som hidtil har hvilet over Jøderne. Sikkre Tegn er det, hvortil Gud har skabt dem, men af usikker Art det, som Gjøglerne opdigte om dem.

Saaledes have disse Mager heller ikke havt Mere i denne Stjerne end et Tegn, have heller ikke brugt den som noget Andet end et Tegn, hvortil ogsaa Gud havde beskikket den. Derfor kunne Stjernekigerne og Sandsigerne ikke finde nogen Bekræftelse eller Bestyrkelse for sin Kunst i dette Evangelium; thi om end disse Mager ogsaa ellers have været bedaarede i denne Kunst, have de dog her ikke brugt Stjer-

*) Se Oversætterens Anm. Pag. 65 2den Spalte.

nen til Andet end til et Tegn. De sige jo ikke, hvad Christus i den tilkommende Tid skal være, hvorledes det skal gaa ham, spørge heller ikke derefter, men have Nok deri, at det er en stor Konges Tegn, og spørge kun efter, hvor han er at finde.

Og forat Christus ganske og aldeles kunde stoppe Munden paa saadanne Snakkere, har han ved sin Fødsel frembragt en særegen ny Stjerne, som var ubesmittet og uberørt af deres Snak, saaat han, om de vilde sige, at han var født under de eller de Stjerners Constellation, kunde imødegaa dem og sige: Denne Stjerne er dog ikke en af dem, om hvilke Eders Kunst opdigter sine Paafund. Om da alle Menneskers tilkommende Skjæbner staa i Stjernerne, saaledes som I lære, saa maa der ikke være nogen af disse Skjæbner at finde i denne Stjerne, som er af en ny og anden Art end hine, og som I jo ikke have vidst eller hørt Noget om tilforn. Videre, da ingen af de andre Stjerner har nogen Underretning om Christus at give, men han har en egen ny Stjerne, saa følger deraf, at de heller ikke give nogen Underretning om noget andet Menneske, thi han er jo liig et andet Menneske. Omvendt, da denne nye Stjerne ingen Meddelelse giver om andre Mennesker — thi den har ikke viist sig i nogen lang Tid —, saa giver den heller ingen Underviisning om Christus, som er alle Mennesker liig. Derfor er det idel Gjøgleverk saadan unyttig Kunst at tyde Stjernerne.

Men hvorfor disse Mager have erkjendt denne Stjerne som et saadant Tegn paa, at en Konge saa ganske vist netop nu var født, kan jeg ikke vide. Maaske have de i sine historiske Bøger og Krøniker fundet, at oftere tilforn en og anden Konges Fødsel har været betegnet paa Himlen eller ved en Stjerne. Thi man finder ogsaa i den romerske og græske Historie, at nogle store Fyrsters og overordentlige Mænds Komme eller Fødsel er bleven bebudet ved Undere og Tegn i Luften og paa Himlen. Saa vidste disse Mager vel, at dette Jødefolk var et særeget, af Gud udvalgt Folk, mod hvem Gud gjorde og havde gjort Meget fremfor mod andre Folk. Derfor, da dette var en saa liflig Stjerne, have de visseligen tænkt, at Gud havde skjenket dette Folk en ny Konge.

Naar Nogle sige, at de have kjendt Bileams Udsagn 4 Mos. 24, 17.: **Der fremgaar en Stjerne af Jakob** ꝛc., saa er dette ikke tvingende; thi det er mere talt om Christi aandelige Opgang, og Christus er selv Stjernen. Men den, som ikke er tilfreds hermed, han tænke ellers, hvad han vil. Maaske havde de det ved guddommelig Aabenbaring.

De have i Begyndelsen heller ikke anseet denne Konge for Gud, men for en almindelig verdslig Konge, ligesom Dronningen af Arabien ansaa Salomo og kom til ham med sit Lands Gaver. Derfor komme de ogsaa til Jerusalem, til Hovedstaden, haabe at finde ham i det kongelige Palads og kongelig Pragt. Thi Stjernen, som de saa over Jødeland, da de endnu vare derhjemme i Arabien, maa senere være forsvunden, saaat de ikke have seet den paa Veien, førend de droge fra Jerusalem til Bethlehem, saaledes som Evangeliet beretter.

Men naar de sige, vi have seet **hans** Stjerne, saa er det endnu ikke paa den Tid deres Mening, at Christus har skabt den, men at den derfor er hans, fordi den er Tegnet paa hans Fødsel, ligesom ogsaa nu Stjernetyderne kalde ethvert Menneskes Tegn dets Tegn, hvorunder det er født, ikke, at Mennesket selv har skabt Tegnet. Thi Christi Guddom forbliver uforklaret lige til hans Himmelfart, ihvorvel den ofte lader sig tilsyne.

Saaledes ogsaa, da de ville tilbede ham, gjøre de det i den Mening, som Skriften viser, at Kongerne i Østerlandene tilbades; ikke saaledes, at man holdt dem for Guder, men det, at man faldt ned for dem og

ærede dem, kalder Skriften at tilbede dem, og bruger dette Ord baade om Gud og Mennesker ligesom Ordet Herre, Konge, ja endog Navnet Gud, naar han 2 Mos. 7, 1. siger til Mose: **Se, jeg har sat dig til en Gud for Pharao.**

Men der Kong Herodes det hørte, blev han forfærdet, og al Jerusalem med ham.

Hvorfor forskrækkes de derfor? Jøderne ventede jo dog paa Christus, der, som ovenfor sagt, var forjættet dem 1 Mos. 49. I Jerusalem var dog paa den Tid Simeon og Anna og udentvivl ogsaa mange flere hellige Mennesker, som ventede Christi Komme og glædede sig dertil. Grunden, hvorfor Herodes forfærdes, er aabenbar. Han er bange for sit Kongerige, fordi han er sig vel bevidst, at han er en Udlænding og har gjort sig slet fortjent af Jøderne. Han vidste vel ogsaa, at Jøderne ventede Christus, som skulde forløse dem, saaledes som Moses havde gjort, saaat hans Samvittighed maatte ængste sig for, at der kunde reise sig et Oprør mod ham, og han blive stødt fra Thronen.

Jøderne derimod frygte for Herodes og Romerne, at det vilde koste saare meget Blod, skulde de nu have en ny Konge; thi de have før modsat sig Romerne og Herodes til stor Ulykke for sig selv, og det er gaaet dem ligesom Israels Folk i Ægypten, da Moses skulde føre dem ud deraf, og de derfor bleve haardere forfulgte end forhen, saaat de strax knurrede mod Moses. Det var et Tegn paa deres Svaghed i Troen, ligesom ogsaa denne Jerusalems Forskrækkelse aabenbarer deres Vantro, at de saa mere paa Menneskers end paa Guds Magt.

Men de hellige og fromme Mennesker ere ikke blevne forskrækkede, men glade. Naar Evangelisten imidlertid siger, den **hele** Stad forfærdedes med Herodes, saa er det ikke talt om alle Indvaanere eller Borgere i Staden, men efter Skriftens Sædvane; naar den nævner en Stad alene og ikke tillige dens Beboere, saa mener den ikke Alle og Enhver, som findes deri, men de Fleste, den største Deel. Anderledes er det, naar der i Josva Bog oftere staar skrevet, at han har ødelagt den og den Stad, og det udtrykkelig tilføies, at han har ihjelslaaet Alt, hvad der fandtes af Indbyggere og Levende deri.

Og der han havde forsamlet alle de Ypperstepræster og Skriftkloge iblandt Folket, udspurgte han af dem, hvor Christus skulde fødes. Men de sagde til ham: I Bethlehem i Judæa; thi der er saa skrevet ved Propheten: Og du Bethlehem i Judæ Land er ingenlunde den ringeste iblandt Judæ Fyrster; thi af dig skal udgaa en Fyrste, som skal være mit Folk Israels Hyrde.

Her spørge vi, hvorfor Christus ikke har ført disse Mager eller Vise lige til Bethlehem ved Hjælp af Stjernen, men lader dem angaaende hans Fødsel, hvorom de nu havde faaet Kundskab, udforske det nærmere af Skriften. Det skeer af den Grund, at han vil lære os at holde os til Skriften og ikke følge vort Forgodtbefindende eller andre Menneskers Lærdomme; thi han vil ikke, at hans Skrift skal være givet for Intet; der vil han lade sig finde og ellers intetsteds; hvo, som foragter den og lader den fare, han skal og maa aldrig finde ham.

Saaledes have vi ovenfor hørt, at Engelen ogsaa gav Hyrderne et Tegn, ikke Maria og Joseph eller nogetsomhelst Menneske, hvor hellige de end kunde være, men alene Svøbet og Krybben, hvori han var svøbt og lagt, det er, Propheternes Skrifter og Loven; deri er han svøbt; den har ham; den taler kun om ham og vidner om ham og er hans visse Tegn, som han selv siger Joh. 5, 39.: **Ransager Skrifterne, thi I**

mene, at I have et evigt Liv i dem, og de samme ere de, som vidne om mig. Og Paulus Rom. 3, 21.: **Om Guds Retfærdighed er vidnet ved Loven og Propheterne.** Ligesaa have vi om Simeon og Anna hørt, at de betegne Skriften, der viser os Christus og bærer ham paa sine Arme. Og Luc. 16. vil Abraham ikke indrømme den rige Mand, at Lazarus sendes til hans Brødre, men henviser dem til Skriften og siger: **De have Moses og Propheterne, lad dem høre dem. Høre de ikke Moses og Propheterne, skulle de heller ikke tro, om Nogen opstod fra de Døde.**

I Modsætning til denne trofaste guddommelige Lære have hidtil vore Lærde opfundet mangeslags Maader at lære Sandheden paa. Nogle af dem maa vi her fremsætte, at vi kunne vide at vogte os derfor.

For det **Første** have de opstillet utallige Love, Bestemmelser, Artikler og Lærdomme, opfundne af Mennesker, saasom den geistlige Ret og Lignende, Ordener og Regler, hvilket ganske vist ikke er Christi Kryhbe og Svøb, ei heller Simeon og Anna, og St. Paulus advarer os flittig for saadanne Lærdomme, at vi skulle blive ved Guds Ord alene. Thi alle Menneskelærdomme ere farlige og føre tilslut bort fra Troen, ligesom Salomo blev forført ved fremmede Qvinder, hvad St. Paulus Tit. 1. udtyder og siger, at Menneskelærdomme vende af fra Sandheden. Men om Nogen brugte Menneskers Lærdomme, som man bruger Mad og Drikke og Klæder, saa vare de uden Skade. Ingen spiser og drikker eller klæder sig af den Grund, at han mener derved at blive from og salig. Thi en saadan Mening eller Samvittighed var en grov Daarskab for Hvermand, men hans Mening og Samvittighed at blive from er alene den, at om han kun tror fast paa Christus, saa bliver han from og salig; den Mening er ret, og den Samvittighed god. Altsaa: Hvo, som faster, arbeider, bærer Munke- eller Præsteklæder eller overholder sin Ordensregel saaledes, at han agter det ligesom Mad og Drikke, ikke derfor er from, fordi han saa gjør, og heller ikke ond, om han lader det være, men veed, at han kun ved Troen er from, — han vandrer og handler ret, ham skade Menneskelærdommene Intet, ligesaalidet som Mad og Drikke eller Klæder skade ham. Men hvor findes de, som gjøre saa? Blandt Tusinde neppe Een. Thi de sige ialmindelighed Alle: Ja, skulde jeg ikke blive from og salig ved saadant Liv, saadanne Ordener, Regler og Gjerninger, hvad skal jeg saa dermed, jeg store Daare!

Derfor er det ikke muligt, at Menneskelærdomme ikke skulde, som Paulus siger, føre bort fra Sandheden; thi der maa ske Et af To: enten maa man foragte eller forlade dem, naar man hører, at man ikke derved bliver from og salig, — eller de maa besnære og forkvakle Samvittighed og Mening, naar man holder for, at man ved dem bliver from og at de maa overholdes; thi da maa Troen gaa under og Sjælene dø. Da er der ingen Hjælp eller Redning. Troen kan hverken bestaa eller taale det, naar man holder for, at noget Andet er nyttigt og nødvendigt til at blive from, end den alene. Derfor, hvo, som har den, han kan lade være at agte paa Menneskebud, men holder dem, naar og hvorledes han vil, er slet og ret en Herre derover. Men hvo, som har Menneskebud uden Tro, han kan ikke lære Troen at kjende, bliver evindelig en Træl af Menneskelærdomme, gjør heller aldrig nogen god Gjerning, saaledes som St. Paulus siger Tit. 1. Derfor maa man holde sig til den blotte og bare Skrift, den lærer alene Christus, at vi ved ham i Troen blive fromme og derpaa med Frihed gjøre alle Gjerninger til Næstens Bedste, som ofte er sagt.

For det **Andet** forelægge de os Helgenernes Legender og Exempel, hvormed de

ogsaa bestyrke og begrunde sine Menneskelærdomme, og det gjør i Sandhed stærkt Indtryk og fordærver utallige Sjæle. Derved føres man saa hemmeligt bort fra Skriften og Troen, at Ingen kan mærke det. Der fremstille de for os St. Benedict, Bernhard, Gregorius, Augustin, Franciscus, Dominicus og mange store Helgener, som Ingen kan negte have været hellige Mænd, og som derhos have levet i saadanne Menneskelærdomme og Ordener og ere blevne hellige. Siig mig, hvor kan et enfoldigt Hjerte taale saadanne Stød og blive i Troen? Der skal en apostolisk eller evangelisk Aand til for at kunne staa sig derimod. O, hvor sikkre de ere; hvor fare de afsted, naar de have opstillet saadanne Helgeners Exempel! da mene de, de have tændt det rette Lys.

Naar jeg nu vilde sige til dem: Saadanne Helgener have ogsaa brugt Mad, Drikke, Søvn og Klæder: burde vi da ikke ogsaa oprette en Spiseorden, Drikkeorden, Soveorden og Klædeorden? — saa ville de svare: Nei, de kjære Fædre have ikke gjort Saadant for derved at blive fromme, saaledes som de have gjort med de andre Ting, hvilke de have holdt for gode og hellige Veie. Hertil svarer jeg: Naar du siger, at de kjære Fædre ved saadant Væsen ere blevne fromme, mere end ved Mad, Drikke, Søvn og Klæder, saa farer du aabenbart vild; thi Gud har smukt vogtet derpaa, at han ikke har æret Nogen af disse Helgener med noget Under for hans Gjerningers Skyld, men de have alle været fulde af Aand og Tro. Saa lader du deres Aand og Tro fare og griber alene deres udvortes Væsen. Det er netop det Samme, som om en Nar sit hele Liv igjennem ikke gjorde Andet end sov, fordi han havde hørt, at St. Bernhard engang havde sovet, og tænkte derved at blive from og salig. Derfor gjør man Helgenerne Uret, naar man paastaar, at de have overholdt saadanne Ordener i den Mening, at de derved skulde blive fromme og salige, og bedrager saaledes Folk med Helgenernes Levnet og Navn.

Men saa siger du: Ja, men de have dog overholdt dem og ikke foragtet dem, heller ikke agtet dem saa ringe, som du lærer at agte dem. Jeg svarer: Det tilkommer hverken mig eller dig at dømme deres Mening og Hjerte; men det sige vi: det er ikke umuligt, at de have agtet saadanne Ting altfor høit. Men deri have de som Mennesker faret vild, thi det maa Hvermand bekjende, at de kjære Helgener have feilet og syndet. Derfor vil Gud, at man kun skal se paa hans Ord og ikke følge de kjære Helgeners Exempel videre, end hvor de følge Guds Ord. Hvor de derimod som Mennesker følge deres eget Forgodtbefindende og Menneskers Lærdomme, der skulle vi efterfølge den fromme Sem og Japhet, som tildækkede sin Faders Skam, og ikke med den onde Cham prædike og snakke vidt og bredt derom. Saaledes skulle vi ogsaa tie stille om disse Helgeners Skrøbelighed og ikke udbrede den, paadet at vi maa efterfølge alene deres Styrke.

Det er slet intet Under, at de kjære Helgener have snublet og feilet heri. Christi og Troens Erkjendelse er en saa høi og stor Ting, at alene Guds Naade maa virke den i os; Kjød og Blod sige os Intet derom, men alene Faderen i Himlen, som Christus bevidner Matth. 16. Der er nok større Helgener end St. Augustin, Benedict og Gregorius og deres Lige, som have faret vild heri. Der var jo allerede paa Apostlernes Tider saadanne Lærere, imod hvem St. Paulus skriver alle sine Breve, paadet han kan bevare Troen ukrænket af Gjerningerne og Menneskelærdommene. Og — at du skal forundre dig endnu mere — den hele Kirke har, da den endnu var ny og paa sit Bedste, faret vild heri, saa at alene St. Petrus, Paulus og Barnabas

stode derpaa og fik sat igjennem, at ingen Lov eller Gjerning var nødvendig eller nyttig til at gjøre from, saaledes som St. Lucas tydeligt fremstiller det Ap. G. 15. Nu vare jo store Helgener der, saasom Apostlerne og deres Disciple; alligevel stode de derpaa og vare ogsaa blevne derved, at Lov og Gjerning vare nødvendige til Salighed, hvis ikke St. Paulus og St. Petrus havde staaet derimod. Og heller ikke de havde vidst rettere, hvis ikke Gud ved Undertegn fra Himlen havde gjort dem visse i den Mening, at kun Troen er nyttig og nødvendig til at gjøre salig, saaledes som det berettes Ap. G. 10. Endvidere, om end St. Petrus vidste det, og selv havde hjulpet til at opretholde det, saa feiler alligevel han ogsaa desaarsag i Antiochia og bruger ikke ret denne Frihed, saaat alene St. Paulus modstod ham, som han skriver Gal. 2. Ikke saaledes at forstaa, at St. Petrus meente, at han maatte overholde Loven, men han gjorde ikke ligefrem Brug af den Frihed, som han vidste, han besad, men meente, at han for de Øvriges Skyld maatte unddrage sig derfor, hvad der ikke var Ret, men bliver revset af St. Paulus.

Derfor gjælder det aldeles Intet, naar man fremstiller det, som Helgenerne have gjort udenfor eller ved Siden af Skriften, som Exempel for os. Det bedrager ligesaa meget, ja meget meer, end nogen Kjætters eller Falskærers Vildfarelse, fordi saadan Skrøbelighed altfor meget prydes af den sande Helligheb. Gud har derimod ladet os se deres Skrøbelighed, at han kan holde os til sin Skrift og Lære, udenfor hvilken der hverken findes noget Liv eller Lys, om end alle Engle lærte det.

For det **Tredie** lægge de stor Vægt paa Helgenernes Udlæggelse af Skriften. Det skal ogsaa være et Lys. Herved hænge de sig ogsaa fast og mene, de have her Noget, som Ingen kan forkaste, hindre os derved stedse og altid fra at komme til den blotte og bare Skrift, fare afsted og sige: Skriften er mørk, og der blive mange Kjættere derved. Er det ikke den værste af al Gudsbespottelse? Men hvem siger dem, at ikke Fædrene ogsaa ere mørke? Eller hvem vil indestaa os for, at Fædrene ikke toge feil i sin Udlæggelse, eftersom det er aabenbart, at de ofte have taget feil, ofte have modsagt sig selv og tillige hverandre, og meget sjelden stemme overeens. Gud føier det saaledes og gjør ogsaa denne Fædrenes Udlæggelse usikker, vogter paa alle Sider, forat vi ikke skulle løbe bort for ham fra hans Skrift. Alligevel smutte vi bort og lade os ikke holde.

Derfor skulle vi vide, at det ikke er sandt, hvad de sige, at Fædrene oplyse den mørke Skrift. De gjøre Fædrene Uret og lyve paa dem. Fædrenes Gjerning er det ikke at oplyse Skriften med deres egne Fortolkninger, men at frembringe klar og tydelig Skrift og saaledes bevise Skrift med Skrift, blot og bart, uden alle egne Tilsætninger.

Men at der opstaa Kjættere ved Skriften, er sandt; hvorved skulde de ellers opstaa? Der er dog ingen Bog, som mere lærer Troen, end Skriften. Derfor, ligesom Ingen kan blive en Christen uden alene ved Skriften, saaledes kan heller Ingen blive en Kjætter uden alene ved Skriften. Christus er et Tegn, som modsiges, hvorpaa Menneskene støde sig, Nogle falde, og Nogle opreises. Skulde man derfor forkaste ham eller opstille en anden Christus ved Siden af ham? Om du ikke bruger Brød og Viin paa den rette Maade, skulde man derfor lade Ager og Viingaard ligge, eller strax opdyrke andre ved Siden af? Den onde Aand er Skriften fiendsk; derfor har han ved dette Skrig, ved sin bespottende Mund saaledes gjort den berygtet og fordægtig.

Men hvad lærer dette Evangelium os? For det Første spørge de Vise ikke efter Ypperstepræsterne. De sige ikke: hvor er

Annas eller Caiphas, eller hvorledes har denne eller hiin levet? Men saa sige de: **Hvor er den Jødernes Konge, som nu er født?** Ja, Christus lader dem, os til et Exempel, støde an og feile deri, at de søge ham i Jerusalem, i den hellige Stad, hos de Geistlige, hos de Lærde, hos de Øverste. Han lader sig ikke finde i den hellige Stad eller i al den udvortes Helligheds. Ei heller faa de til Svar, hvad Menneskers Fortolkning, men hvad selve Skriften siger om Christus. Den alene maa man søge hos de hellige Folk og paa de hellige Steder.

Herved er der givet os et klart Exempel, at vi skulle, uden at se hen til alle Menneskers Gjerning, Lære, Udlæggelse og Levnet, kun give Agt paa den blotte og bare Skrift, og med alle Helgeners Lærdomme og Levnet forholde os saaledes, at vi ikke give os til at opsnappe Alt, hvad der findes i deres Lære og Liv, men underkaste det en Prøvelse, og, idet vi gjøre Forskjel, kun antage det, som stemmer overeens med Skriften. Men hvad der er deres Eget, uden Grund i Skriften, skulle vi agte som menneskelige Ting og lade det blive, saaledes som St. Paulus lærer os 1 Thess. 5, 21.: **Prøver Alt, beholder det Gode.** Det har ogsaa Moses betegnet 3 Mos. 11, 3. og 5 Mos. 14, 6., hvor han beskriver de rene og urene Dyr, idet alle Dyr, som ikke have spaltede Klover og tygge Drøv, ere urene. Det er de Mennesker, som ikke spalte deres Fødder, det er, vandre sit Liv tankeløst igjennem; hvad der kommer dem fore, det snappe de op og følge det. Men de rene Dyr ere de Mennesker, som handle med Aandens Prøvelse i alle udvortes Ting og Lærdomme; hvad de se stemme overeens med Skriften, det overholde de; men hvad der er uden Grund i Skriften og idel Menneskefant, det lade de fare, Helgenerne være saa store, som de ville eller kunne.

Thi der har ingen Helgen været saa fuldkommen, at han ikke har havt Kjød og Blod, ja en bestandig Strid med sit Kjød og Blod, saaat det ikke er muligt, at det, de have, skal maatte holdes for idel Aand og tages til Exempel. Naturen og Fornuften har mangen Gang maattet blande sig i med, og dem bør man ingenlunde følge. Derfor byder Moses os at spalte Fødderne, og St. Paulus os at have Aandens Prøvelse og ikke antage alle Gjerninger og alt Væsen.

I disse tre Stykker, det er, Menneskelærdomme, Helgenernes Exempel og Fædrenes Fortolkninger, mene de nu og tror Hvermand, at de ere paa ret Vei, og der er Ingen, som tør tvivle derpaa eller sige imod, saaat de heri regjere med al Sikkerhed, lade sig det behage, at Ingen uden de alene har den hellige Skrift, hvilken de godt og vel have indesluttet i disse tre Kar. Og ovenikjøbet ere de faldne endnu dybere i Mørkets Afgrund, saaat de paastaa, at det naturlige Lys og den hedenske Kunst ogsaa er et godt Middel til at finde Sandheden. Derpaa holde nufortiden Høiskolerne saa fast i bundløs Vildfarelse, at de lære, at Ingen kan uden Aristoteles blive en ret Theolog, det er, den bedste Christen. O Blindhed over al Blindhed!

Det kunde nu taales, naar de kaldte det naturlig Kunst, at Ilden er varm, at tre og fem er otte og Lignende, hvad al naturlig Fornuft vel veed. Men de tabe Sands og Samling og opdigte idel Drømme og unyttige Tanker om Ting, som ikke ere til, og som de ikke kjende, saaat det er en Jammer at tænke paa deres affindige, gale Studeren, hvorpaa de anvende saamegen Bekostning og Møie, at den onde Aand kun har sin Spas med dem, og hvorved de plage Gud, saa de selv have fortjent, at de ikke ere blevne staaende ved den blotte Skrift. Derfor maa de æde og fortære idel saadan Helvedes Dynd og Stank.

Dernæst ere de geraadede i Djævelens Vold og have bygget paa Saadant, som at Sjæle have viist sig og bedet om Hjælp. Saadanne Aander og Alt, hvad de have sagt, have de da troet uden al Sky og Frygt. Derfor er Messen kommen i saadan Misbrug med Sjælemesser og Handel dermed, at det ikke nokſom kan beklages og bejamres, om end al Verden græd Blod Dag og Nat. Der har Djævelen ladet sig besværge og tvinge til at sige Sandheden, har derved drevet saadan Spot og Spil med vor Tro og Sakrament, som han bare selv har ønsket. Det er Altsammen den velfortjente Løn for vor Nysigenhed, at vi ikke have ladet os nøie med Guds Skrift, men have holdt vor trofaste Gud og Fader for en Nar og Taabe, som den, der understaar sig til at lære os ved sin Skrift og ikke veed eller kan lære os, hvad vi skulle vide, eller hvad der er os nødvendigt at vide. Derfor handler han ret imod os, naar han lader os blive Djævelens Disciple, efterdi vi foragte hans Skole.

Saa siger du: Skal man da ikke tro, at der gives vildfarende Aander, som vanke om og søge Hjælp? Svar: Lad vanke om, hvad vanke vil! Du hører, hvad din Gud byder dig: om du holder alle saadanne Aander for fordægtige, saa synder du slet ikke, men holder du En af dem for retskaffen og paalidelig, saa er du allerede i Fare for at ledes i Vildfarelse. Hvorfor det? Jo derfor, at Gud ikke vil vide af, at du skal lære af de Døde eller søge Sandheden hos dem. Han vil selv være din levende, overflødige og fuldkomne Lærer. Til hans Ord skal du holde dig. Han veed godt, hvad han skal sige dig om de Døde og Levende; thi han veed alle Ting. Men hvad han ikke siger eller ikke vil sige dig, skal du ikke begjere at vide, og vise ham saamegen Ære, at du tror, at han bedst veed, at det ikke er nødvendigt, nyttigt eller godt for dig at vide. Derfor skal du frit og kjækt slaa alt saadant Aandespøgeri hen i Vind og Veir, og ikke frygte for dem, saa skulle de vel ogsaa lade dig være i Fred. Og er det saa, at du i dit Huus har et Spøgelse eller en urolig Aand, saa gjør ikke megen Disputeren, men vid, at det ikke er nogen god Aand, slaa Korsets Tegn for dig, og hold Troen fast i dit Hjerte; har Gud sendt dig den til en Straf ligesom over den fromme Hjob, saa vær beredt og bær det villigen; men er det dens eget Spil, saa foragt den i en stærk Tro og forlad dig kun med Tillidsfuldhed paa Guds Ord, thi Guds Ord vil den ikke give sig ikast med; derom skal du ikke tvivle. Jeg holder rigtignok for, at ingen saadanne urolige Aander af Gud ere sendte til Straf, men at det er deres egen onde Lyst at indjage Menneskene ugrundet Skræk, eftersom de ikke længere have Magt til at skade dem. Thi hvis de havde Magt til at gjøre Skade, saa vilde de ikke give sig tilkjende med megen Larm og Støi, men forøve sin Ondskab, førend du fik at vide, hvem der havde gjort det. Men skal en god Aand komme til dig, saa vil det ikke ske paa den Maade, med megen Larm og saadan Letfærdighed. Forsøg dette og vis saadan Tro, saa vil du se, at saadant Spøgeri ikke er af Gud og vil høre op. Men tror du ikke, saa har det frit Spillerum, thi du har ikke Guds Ord, hvilket han alene frygter.

De Guds Ord, hvorpaa du skal trodse, ere de Luc. 16., hvor Abraham afslaar den rige Mands Begjering, at den hensovne Lazarus maatte blive sendt til hans endnu levende Brødre, og siger: **De have Moses og Propheterne; lad dem høre dem!** Af hvilken Text klarligen følger, at Gud ikke vil lade os belære ved de Døde, men have os holdte til sin Skrift. Derfor, naar og hvor en Aand kommer til dig, saa spørg kun aldrig, om den er ond eller god, men stød den kun raskt dette Ord forteligt og

foragteligt i Næsen: Habent Mosen & prophetas, saa vil den snart fornemme, hvad du mener; er den god, saa vil den derfor have dig desto mere kjær, at du frit og freidigt bekjender dig til din og dens Guds Ord; er den ikke god, saaledes som det er Tilfældet med alle dem, som larme, saa vil den snart sige Farvel.

Et andet lignende Guds Ord er det, som findes 5 Mos. 18, 9 flgg.: **Naar du kommer til det Land, hvilket Herren din Gud giver dig, da skal du ikke lære at gjøre efter disse Folks Vederstyggeligheder. Der skal ikke findes hos dig den, som lader sin Søn eller Datter gaa igjennem Ilden; den, som omgaaes med Spaadom, en Dagvælger, eller som agter paa Fugleskrig, eller en Troldkarl, eller som omgaaes med Manen, eller som adspørger en Spaamand, eller en Tegnsudlægger, eller som gjør Spørgsmaal til de Døde** 2c. Her hører du, at det for Gud er idel hedensk Vederstyggelighed og strengt forbudt at gjøre Spørgsmaal til de Døde eller til Aander. Disse Ord seer Abraham hen til, naar han ikke vil lade Lazarus gaa til de Levende. Saa skal du ogsaa anføre dette Sprog imod disse Aander og sige: Non qveras a mortuis, dicit Dominus, d. e.: Gud siger: **Du skal ikke gjøre Spørgsmaal til de Døde.**

Dette har Gud saa fast overholdt, at der ikke i Skriften findes noget Exempel paa eller nogen Beretning om, at de hellige Mænd have udspurgt Noget hos de Døde. Og dette er det tredie Stød, at du kan sige til Aanderne: Der er ikke i den hellige Skrift hørt eller læst noget Exempel paa saadanne Aander eller deres Væsen. Derfor bør man foragte og sky Saadant som noget Djævelsspøgeri tilvisse.

Heraf er det let at forstaa, at det har været blot Spøgeri, naar der 1 Sam. 28, fortælles om Samuels Opvækkelse. Thi det gaar Altsammen for sig imod dette Guds Bud, og det er derfor ikke at formode, at den virkelige Prophet Samuel er opvakt af Spaakvinden. Men naar Skriften der tier stille og ikke siger, om det er den virkelige Samuel eller ikke, saa skeer det af den Grund, at Skriften fordrer af Enhver, at han vel skal vide, at Gud ved Moses har forbudt at adspørge de Døde, og at han aldrig tilbagekalder sit Ord, som Hjob vidner, og Bileam siger 4 Mos. 24. Og hvorledes skulde en Troldkvinde have Magt over de Hellige, som ere forvarede i Guds Hænder?

Men siger man: Paa den Maade bliver Skjærsilden fornegtet, saa svarer jeg: Om du ikke tror paa Skjærsilden, saa er du derfor ingen Kjætter. Thi der staar Intet derom i Skriften, og det er bedre, at du ikke tror, hvad der er uden Grund i Skriften, end at du lader fare, hvad der staar i Skriften. Lad Pave og Papister vredes, saameget de ville, de, som af Skjærsilden have gjort en Troesartikel, af den Grund, at den har bragt al Verdens Rigdomme i deres Hænder og utallige Sjæle i Helvede, som have forladt sig derpaa og have trøstet sig til at skulle blive udløste deraf med Gjerninger. Gud har ikke givet dig nogen Befaling om Skjærsilden, men befalet, at du ikke skal gjøre noget Spørgsmaal til de Døde, ei heller tro, hvad de sige. Det skal du holde for visere og sandere, end hvad alle Engle, endsige Paven og hans Papister sige, hvilke, eftersom alt deres Væsen er Løgn og Bedrag, ogsaa gjøre Skjærsilden libet troværdig. Men vil man her ogsaa anføre Gregorius, Augustin og andre Helgener med deres Udsagn, Fortolkninger eller Exempler om Skjærsilden, saa har du ovenfor hørt, hvor langt det er fra, at man bør følge eller tro Helgenerne i alle Stykker. Hvem kan forvisse os om, at de ikke i dette Stykke ere blevne bedragne eller have faret vild som i saa mange andre Stykker? Vor Tro skal have

een Grund, som er Guds Ord og ikke Sand eller Mos, Menneskers Indbildning og Gjerning.

Hermed stemmer ogsaa Esaias 8, 19 flgg.: **Naar de ville sige til Eder: Søger til Spaakvinderne og til Tegnsudlæggerne, dem, som kviddre, og dem, som mumle, da siger: skal ikke et Folk søge til sin Gud? Skal man søge til de Døde for de Levende? Ja, efter Lov og efter Vidnesbyrd; dersom de ikke sige efter dette Ord, da skal Ingen af dem se Morgenrøden.** Se, det er ogsaa et klart Sprog; det tvinger og nøder dertil, at man skal søge i Guds Lov og Vidnesbyrd efter Alt, hvad man vil vide, og hvo, som ikke gjør det, han skal være berøvet Morgenrøden, som ganske vist er Christus og Sandheden selv. Og læg Mærke dertil: efterat han har sagt, man skal søge til Gud, saa viser han, forat ikke Nogen skal gabe imod Himlen og vente noget Overordentligt fra Gud, hvor og hvorledes vi skulle søge til Gud, og siger: **efter Loven og efter Vidnesbyrdet**, vil ikke engang taale, at man adspørger Gud selv udenfor Skriften; hvor meget mindre vil han da taale, at man adspørger nogen Anden?

Af den Grund opregner Moses saa Meget, hvortil man pleier at ty hen med sine Spørgsmaal, nemlig otte Slags: 1) **Spaamænd**, det er de, som forudsige tilkommende Ting, saaledes som Stjernekigene og de falske Propheter gjøre formedelst Djævelens Indskydelse. 2) **Dagvælgere**, det er de, som erklære nogle Dage for ulykkelige, andre for lykkelige til paa dem at reise, bygge, gifte sig, iføre sig nye Klæder, føre Krig og til alle Foretagender. 3) **Aandebesværgere**, eller hvad man skal kalde dem, som mane Djævelen ind i et Speil, et Billede, en Stok, et Sværd, et Glas, en Krystal, en Finger, en Negl, en Kreds, en Kjæp eller Lignende, og deri ville se hemmelige Skatte, Historier og andre Ting. 4) **Troldkarle** eller Hexe, det er de onde Djævelsdrog, som tiltrolle sig Melk, frembringe Uveir, ride paa Bukke og Koste, gjøre Folk syge, lamme og visne, plage Smaabørn i Vuggen, fortrylle Folks Lemmer og desligeste. 5) **Manere**, som læse over Folk eller Kvæg, besværge Slanger og Orme, forhexe Fjøs og alskens Redskab og kjende allehaande Mærker, Tegn og Varsler. 6) **Sandsigere** eller Tegnsudlæggere, som have Djævelen bag Øret og kunne sige Folk, hvad der er kommen bort, hvad de nu gjøre, og hvad de skulle gjøre, saaledes som Tatere og Zigeunere pleie. 7) **De, som drive paa Traalddom**, som kunne give Ting en anden Skikkelse, saaat et Menneske seer ud som en Ko eller Oxe, som tvinge Folk til Elskov og Utugt og mangt saadant Djævelsvæsen. Til Slutning ogsaa 8) **de Døde**, de omvankende urolige Aander.

Se, Moses har dog ikke glemt at tilstoppe noget Hul, hvorigjennem man udenfor Guds Ord vil udforske og lære Noget. Saa har han ogsaa paa mange Steder forkastet eget Forgodtbefindende og naturlig Fornuft, især 5 Mos. 12, 8.: **I skulle ikke gjøre, efter hvad Ret er for Eders Øine.** Og Ordspr. 3, 5. 7. hedder det: **Forlad dig ikke fast paa din Forstand. — Lad dig ikke tykkes at være viis.** Vi se saaledes, hvorledes Gud vil, at vi hverken skulle følge det, som er i, eller det, som er over vor Fornuft, men alene hans Ord, saaat det er træffende, hvad Esaias, som ovenfor anført, siger, at vi hverken skulle søge til Levende eller til Døde, men alene til Gud i hans Lov og Vidnesbyrd.

Saaledes siger ogsaa St. Petrus 2 Pet. 1, 19.: **Vi have det prophetiske Ord mere stadfæstet, og I gjøre vel, naar I give Agt derpaa som paa et Lys, der skinner paa et mørkt Sted, indtil Dagen fremstraaler, og Morgen-**

stjernen oprinder i Eder Hjerter. Stemmer ikke St. Petrus her smukt overeens med Esaia's Udsagn om Guds Ord og Morgenrøden? Og naar St. Petrus siger, at Guds Ord alene er et Lys, som skinner paa et mørkt Sted, viser han da ikke dermed nokſom, at Alt udenfor dette Ord er idel Mørke?

Disse Omsvøb har det været nødvendigt for os at gjøre, forat vi kunde give de falske Aander og Menneskelærdommene det rette Svar og beholde den hellige Skrift i sin Reenhed.

Nu komme vi igjen tilbage til Texten og lære af disse Vise at spørge: Hvor er den nyfødte Jødernes Konge? Lad Herodes spørge efter Præster og Skriftkloge. Vi spørge alene efter den Konge, som er født. Lad Høiskolene spørge: Hvor er Aristoteles? hvor er Paven? hvor er den naturlige Fornuft? hvor er St. Bernhard? hvor er St. Gregorius? hvor ere Concilierne? hvor Doctorerne? ꝛc. Vi sige: Hvor er Christus? og vi lade os ikke nøie, ere ikke tilfredse, medmindre vi faa høre Skriften, som taler om ham. Lader os ikke anfegtes af, hvor stor og hellig Jerusalem er, hvor høi og mægtig Rom er; vi søge hverken Jerusalem eller Rom, men den Konge Christus i hans Skrift. Naar vi have den, saa lade vi Herodes, Præster og Skriftkloge med Jerusalem og Rom bag os, og følge den, til vi finde ham.

Men her se vi, hvorledes Skriften og Christns have trende Slags Disciple: For det **Første Ypperstepræsterne og de Skriftkloge.** De kjende Skriften og lære Andre den, men komme ikke selv derhen, hvor den skal føre dem. Er det ikke en stor forstokket Haardnakkenhed og Foragt hos disse geistlige og lærde Folk? De høre og se, at saa mægtige og redelige Folk komme fra saa fjerne Lande for at søge Christus, og det bliver sagt dem, at en Stjerne fra Himlen af har vidnet om hans Fødsel, og ovenikjøbet give de selv Vidnesbyrd om ham af Skriften. Og eftersom de ere Præster og de Lærdeste af Folket, burde de have skyndet sig for at være de Første, som løb til Bethlehem med al Glæde og Længsel. Ja, om de havde hørt, at Christus var født i Østerland, burde de med Alt, hvad de havde, løbet til ham, eftersom dog alt deres Haab og Fortrøstning stod til Kristi Komme.

Men de have frygtet for Herodes, som visselig havde slaaet dem ihjel, om de med et Ord havde bekjendt Christus og villet antage ham som sin Konge, ligesom han forhen havde dræbt Hyrkanus af den samme Grund og Mange med ham, og derfor ogsaa lod de uskyldige Børn dræbe. Altsaa have de af Frygt for Døden forladt sin Herre og Konge og ere blevne under Tyrannen Herodes og Djævelen. Senere, da Christus ikke mere viser sig og ikke bryder frem med verdslig Magt, er alt dette kommen i Foragt og Forglemmelse; da have de meent, at de Vise ere blevne bedragne, og Christus er saaledes opvoxet blandt dem ganske ukjendt, saaat de ikke længer vidste, hvorfra han kom, som St. Johannes fortæller i sit Evangelium. Dette er nu de Christi Disciple, som godt kjende Sandheden, men ikke tør bekjende den eller staa ved den. Derfor ere de ogsaa fortabte, som Christus siger Matth. 10, 32 flg.: **Hvosomhelst, der vil bekjende mig for Menneskene, ham vil jeg og bekjende for min Fader, som er i Himlene. Men hvosomhelst, der vil negte mig for Menneskene, ham vil jeg og negte for min Fader, som er i Himlene.**

Det **andet** Slags Disciple er **Herodes** og hans Folk; thi Herodes spørger efter Skriften og tror den ogsaa og holder den for Sandheden, tror ogsaa, at Christus forkyndes deri og nu er født; ellers havde han foragtet alt dette og ikke viist saadant Alvor i denne Sag. Saa er det vist, at han har holdt for, at Skriften er Guds Ord, som maatte blive opfyldt, og at det

er Guds Gjerning, som er opfyldt i denne Christi Fødsel. Alligevel retter han sig op for vitterligt og aabenbart at løbe med Hovedet lige imod Guds Ord og Gjerning, mener at kunne vende op og ned paa, hvad Gud siger og gjør, uagtet han veed, at det er Gud, som siger og gjør det. Derfor adspørger og hører han ogsaa med stor Flid Skriften og Christus, men kun i den Hensigt, at han kan udslette og tilintetgjøre det Altsammen, thi han er bange for, at det skal gaa i Opfyldelse, hvad Gud siger, som ikke kan lyve. Er det ikke en utrolig Daarskab og Formastelighed? Hvem kan tænke sig, at et Menneskehjerte kunde falde paa et saadant Foretagende? Og dog er hele Verden til alle Tider fuld af dem, og det er overalt netop de Øverste og Bedste.

Det **tredie** Slags Disciple ere de fromme **Vise**, som forlade sit Land, Huus og Gods og lade det Altsammen staa derhen, paadet at de maa komme og finde Christus. Det er dem, som frit bekjende Christus og hans Sandhed. Men Herodeser ere de, som forfølge og udrydde dem, og ikke destomindre gjælde for Guds Tjenere, gaa i Templet og gjøre som andre fromme Folk.

Om det i Texten anførte Sprog af Micha.

Det kunde her vække Forundring, at Evangelisten forandrer Prophetens Sprog og siger: **Og du Bethlehem i Judæa er ingenlunde den ringeste iblandt Judæ Fyrster; thi af dig skal udgaa en Fyrste, som skal være mit Folk Israels Hyrde,** medens Propheten siger Micha 5, 1.: **Og du Bethlehem Ephrata! du, som er liden mod Judæ Tusinde, af dig skal mig den udgaa, som skal være en Herfker i Israel.** Hvorledes rime disse to Sprog sig med hinanden: **Du er ingenlunde den mindste**, som Mathæus siger, og: **Du er liden**, som Micha siger? Den anden Ulighed, at Matthæus har: **iblandt Judæ Fyrster**, Micha derimod: **mod Judæ Tusinde,** er let at udjevne. Thi det hebraiske Ord alphe betyder baade **Fyrster** og **Tusinde**, saaat Enhver kan oversætte Prophetens Ord, som han vil, med Fyrster eller Tusinde, omtrent som naar jeg paa vort Sprog siger: Der kommer en Feltherre, da kan dette forstaaes enten om Feltherren selv eller tillige om den Hær, han fører, ligesom man om hvad Hæren gjør, taber eller vinder, gjerne siger, at Feltherren har gjort det. Moseloven har ogsaa 2 Mos. 18. den Forordning, der over hvert tusinde Mænd skulde sættes en Fyrste, saaat det bliver det Samme, om man siger: iblandt Fyrsterne, eller: iblandt Tusinderne; thi Meningen er dog den, at der er mange Hobe, hvori Folket var deelt, og hvoraf hver gjør et Tusinde og har sin Fyrste, og iblandt disse Fyrster eller Tusinder i Judæ Stamme kalder han Bethlehem ringe eller liden, ligesom naar vi sige: Iblandt Sachsens Stæder er Wittenberg liden. Men det har forekommet Evangelisten bedre at sige: **iblandt Judæ Fyrster**, end: **iblandt Judæ Tusinder**; thi det var jo ikke sagt, at der netop var tusinde Mænd i hver Stad, men det var ham nok at nævne denne særegne Stammedeling, hvori der egentlig skulde være tusinde Mænd, og som altid havde en saadan Øvrighedsperson, der førte Styrelsen over Tusinde. Saaledes kan man kalde enhver Stads Borgermester eller ogsaa den deri værende Menighed aluph, det er, et Tusinde, eller en Menighed, hvori der kan være omtrent tusinde Mennesker, og som har en aluph eller Fyrste over sig, saa det var det Samme, naar vi oversatte Evangelistens og Prophetens Ord saaledes: Og du Bethlehem er en ringe og liden Stad iblandt Judæ Menigheder eller Stæder. Det var ogsaa paa den Tid en ringe Stad mod de andre Stæder, saasom Hebron, Carioth, Sepher og lignende.

Men naar Propheten kalder den: **Bethlehem Ephrata**, og Evangelisten: **Bethle-**

hem i Juda Land, saa kommer det ud paa Eet. Thi begge To have de villet tale bestemt og tydelig peget hen paa Bethlehem, at det var den Stad, som fordum hed Ephrata og nu Bethlehem, beliggende i Judæ Land. I Prædikenen over det første Evangelium paa første Juledag have vi hørt, hvorfor den hedder Bethlehem og Ephrata, fordi det nemlig var et kornrigt Land. Ogsaa det, at Patriarken Calebs Hustru Ephrat ligger begravet der, har maaske bidraget til dette Navn. Bethlehem betyder, som før sagt, **Brods Huus**, og Ephrata **frugtbar**, eftersom Landet var frugtbart og rigt paa Næringsmidler.

Saaledes lader det sig ogsaa let forene, at Propheten siger: **en Herfker i Israel**, og Evangelisten: **en Fyrste, der skal være en Hyrde for mit Folk Israel.** Evangelisten udtrykker blot, hvorledes Herredømmet skal komme Folket til Nytte ved denne Fyrstes Regjering.

Men hvorledes kan det rime sig med hinanden, at Propheten kalder Staden **liden**, og Evangelisten **ikke liden?** det er dog hinanden ganske modstridende. Det hjælper os ikke, om vi vilde sige, at Bøgerne ere forfalskede. Det maa rimeligvis ikke have anden Grund, end at Evangelisten seer mere paa den aandelige Størrelse, som ogsaa Propheten antyder, som vilde han sige: Du Bethlehem er vel liden for Menneskene, men du er i Sandhed ikke den ringeste for Gud, efterdi Israels Herfker skal udgaa af dig. Saaledes har Evangelisten udtrykt og udfyldt, hvad Propheten har meent og dog fortiet. Denne Talefigur eller Maade at tale paa, at man fortier Noget, som man dog antyder, er ogsaa i daglig Tale meget brugelig, saasom, naar jeg siger: Du er nok min Ven, men du holder dig til mine Fiender; det er saameget som: Du er ikke den mindste af mine Fiender. Ligesaa: Denne Person gaar nok og tigger, men han har dog mange Penge, det er: Han er ikke blandt de Fattigste. Ligesaa siger St. Paulus Rom. 2, 22.: **Du haver Vederstyggelighed for Afguder, men raner dog det Hellige,** det er, du er ikke i nogen liden Grad Afgudsdyrker, uagtet du ikke tilbeder Afguderne.

Dette være nok herom, thi det er ikke fornøieligt at anvende meget Arbeide paa Saadant og heller ikke nødvendigt for et rettroende Menneske, som giver Gud Æren og ikke tvivler paa, at Alt er ret og rigtigt nok i Skriften, om han end ikke veed at bevise Alt. For de Lærde er saadant nyttigt for at forsvare Skriften imod dem, som bespotte og forvrænge den. Vi gaa derfor over til at tale om Skriftens Forstaaelse og Mening.

Den taler her ikke om en slet og ret almindelig Herfker i Israel, saaledes som dem, hvoraf der før havde været mange. Det maa være en Særegen fremfor alle Andre, som Propheterne saa høitideligt forkynde og udraabe. Thi Michas Sprog lyder jo, som om der tilforn ikke havde været nogen Herfker i Israel, eftersom han siger: **Af Bethlehem skal mig den udgaa, som skal være en Herfker i Israel.** Det lyder, som om han sagde: Jeg vil ogsaa engang give Israels Folk en Herfker, saaat de ogsaa engang kunne have en egen Fyrste. Hidtil have Kongerne og Fyrsterne kun været Trælle, og Folket ikke været deres eget. Men dette skal være en Herfker, hvem Folket tilhører. Derfor have ogsaa de allerældste Fortolkere altid forstaaet saadanne Sprog derhen, at Christus ikke maatte være blot Menneske, men ogsaa Gud, og at hans Herredømme ikke skulde have nogen Ende, heller ikke være et legemligt, men et aandeligt Regimente; thi intet Menneske, ja ingen Engel har et Folk, som er deres Eiendom. Gud alene er en Herre for sit eget Folk, saaledes som David Pf. 7. siger: **Herren er selv Dommer.** Og Gideon svarede, da Folket bad ham, at han vilde

være deres Herfker: **Jeg, jeg vil ikke herske over Eder, og min Søn skal ikke herske over Eder; Herren skal herske over Eder** (Dom. 8, 23.). Derfor sagde ogsaa Gud 1 Kong. 8, 7., da Folket bad Samuel om en Konge: **De have ikke forkastet dig, men mig have de forkastet, at jeg skal ikke regjere over dem.** Ikke saaledes at forstaa, at det var Synd at have en Konge, som han dog gav dem; men at de mere fortrøstede sig til menneskelig Hjælp og Regimente end til Gud alene, det var en svær Synd.

Skulde nu Christus være en Herfker over Folket som sit Eiendomsfolk, saa maatte hans Herredømme ikke være et timeligt eller legemligt, men han maatte regjere over det hele Folk, baade som forgangent, nærværende og tilkommende. Derfor maa han være en evig Herfker; det kan kun paa en aandelig Maade gaa for sig. Men naar nu Gud giver ham sit eget Herredømme, saa kan han ikke være blot og bart Menneske; thi det er umuligt, at Gud kan give sin Ære, sit Herredømme, sin Eiendom, sit Folk til nogen Anden, som ikke er ret sand Gud, som han siger Es. 42, 8.: **Jeg vil ingen Anden give min Ære.**

Derfor følger ogsaa hos Propheten Micha efter de i vor Text anførte Ord: **Hans Udgang er fra fordum, fra Evigheds Dage.** Som vilde han sige: Jeg forkynder den Herre, som skal komme fra Bethlehem; men hans Begyndelse skal ikke være derfra; han har allerede været i Begyndelsen, fra Evigheds Dage, saa at man ingen Dag, ingen Begyndelse kan nævne, da han ikke allerede er udgaaet og har været til. Nu har jo Intet været fra Begyndelsen og før al Verdens Dage, uden alene den rette, sande Gud. Saa kan nu denne Udgang fra Evighed af ikke være Noget, som vedkommer alene en Enkelt, men det at udgaa peger hen paa Noget, hvorfra det udgaar. Saaledes følger det med Nødvendighed af Michas Ord, at denne Herfker maa være Guds fødte, virkelige Søn og een sand Gud med ham fra Evighed af før al Skabning.

Paa den anden Side maa han, da han i Tiden skal komme fra Bethlehem, være et sandt naturligt Menneske. Og det er Hovedstykket af den christelige Tro. Det er hans eget Folk og rette Israel, som erkjender ham for en saadan Herre og lader ham regjere og virke iblandt sig. Men de, som ikke tro det, deres Herre er han ikke, og de ere heller ikke Israel.

Af dette er det nu videre let at slutte, hvorledes Christus har maattet dø og opstaa fra de Døde, at han kan regjere evigen og aandeligen. Thi naar dette Sprog nøder os til at tro, at han maatte blive et sandt, naturligt, legemligt Menneske, saa følger deraf, at han maatte omskifte dette legemlige Liv med et aandeligt usynligt Liv, eftersom det ikke var muligt, at han legemligt skulde regjere saa vidtstrakt og længe, som Propheten her antyder. Og i det Følgende siger han: **Derfor skal han hengive dem, indtil den Tid hun, som skal føde, har født, da skal det Øvrige af hans Brødre vende tilbage med Israels Børn. Og han skal staa og vogte sin Hjord i Herrens Kraft, i Herren sin Guds Navns Høihed, og de skulle sidde i Ro; thi nu skal han være stor indtil Jordens Ender.** Af disse Ord er det klart, at Christi Rige ved Prædiken og Lidelse skal blive formeret indtil Verdens Ende; thi naar han her siger, at han i **Herren sin Guds Navns Høihed** skal prædike og røgte sin Hjord, saa antydes dermed, at han skal lide Forfølgelse for sin Prædikens Skyld. Derfor siger han ogsaa, at han vil **hengive** Jøderne, med Hensyn til deres timelige Væsen og Regimente, indtil et nyt Folk blev født. Den, som skal føde, er Samlingen af Apostlerne, der under Christi Lidelser vare i Fødselsangst

over et nyt aandeligt Folk for denne Israels Herskr, saaledes som han selv forkynder dem Joh. 16, 2.

Fortsættelse, om Evangeliets Beretning.

Da kaldte Herodes de Vise hemmelig og udspurgte af dem nøie Tiden, naar Stjernen havde ladet sig tilsyne. Og han sendte dem til Bethlehem og sagde: Gaar hen og udspørger nøie om Barnet; men naar I have fundet det, da forkynder mig det, at jeg og kan komme og tilbede det.

Af denne Text kan man godt forstaa, ta disse Mager eller Vise ikke have været Konger eller Fyrster, men ganske simple ærbare Folk, saasom Geistlige eller Lærde, thi Herodes gjør dem ingen Æresbevisning, men lader dem reise til Bethlehem og skjøtte sig selv, byder dem at komme igjen, som vare de hans Undersaatter. Dette havde han ikke gjort, om de havde været Konger og store Herrer; da havde han indbudt dem til sig, var reist med dem og havde ydet dem al Æresbevisning. Thi efter alle Historiens Beretninger var Herodes en galant Mand, som forstod paa verdslig Vis at skatte Folk høit og bevise dem Ære, og som gjerne vilde ansees af Verden. Naar han nu kalder dem hemmeligen til sig uden al Pragt og Stads, saa maa de have været langt ringere end han.

Men hvorfor kalder han dem til sig **hemmelig?** Landet var dog hans, og han kunde gjøre, hvad han vilde. Det gjør han, fordi han vel vidste, at Jøderne af Hjertet hadede ham og gjerne vilde være ham kvit. Derfor er han bange for, at om han kaldte dem til sig aabenbart, og Jøderne kom efter det, saa vilde de komme ham iforkjøbet og overtale Magerne til ikke at give ham den rette Besked, paadet at den nye Konge kunde blive uantastet af ham.

At han spørger dem om Tiden, da Stjernen viste sig, skeer af den samme Frygt, idet han allerede havde besluttet med sig selv at dræbe de uskyldige Børn. Thi han tænker som saa: Er den nye Konge født, saa ville Jøderne glæde sig og skjule ham en Tid for mig, til han bliver stor, da ville de slutte sig til ham, ophøie ham til Konge og støde mig fra Thronen. Derfor maa jeg komme dem iforkjøbet og listigen udforske Tiden for hans Fødsel. Om han da holdes skjult for mig, saa vil jeg dog ramme ham i Hoben, naar jeg lader alle Børn, som ere fødte efter den Tid, dræbe, saaat det ikke skal hjælpe dem at skjule ham for mig. Foruden at lægge denne listige Plan anvender han al Flid for at komme paa tydeligt Spor efter den nye Konge og befaler Magerne, at de skulle komme tilbage til ham og give ham Besked, anstiller sig ganske aandelig og ydmyg, som om han ogsaa vilde tilbede Barnet.

Hvis menneskelig Viisdom havde kunnet udrette Noget, saa havde han handlet klogt nok til at slaa Christus ihjel. Men det er sandt, hvad Salomo siger Ordspr. 21, 30: **Mod Gud hjælper ikke Viisdom, ei heller Raad.** Og Ps. 33, 10.: **Herren gjør Hedningernes Raad til Intet, han forvender Folkenes Tanker.** Og Ps. 37, 32 flg.: **Den Ugudelige lurer paa den Retfærdige og søger at dræbe ham. Herren skal ikke forlade ham i hans Haand.** Saadanne Sprog maa Herodes her mod sin Villie gjøre til Sandhed, og tjene som Exempel derpaa, os til Trøst, at vi skulle være frimodige og sikkre, ikke frygte Nogen uden Gud alene; naar han holder med os, saa kan hverken Magt eller List skade os.

Men der de havde hørt Kongen, droge de bort; og se, Stjernen, som de havde seet i Østen, gik hen for dem, indtil den kom og stod ovenover, hvor Barnet var. Men der

de saa Stjernen, bleve de ganske meget glade.

Han siger ikke, at de have lovet Herodes at gjøre, hvad han befalede dem, men at de have hørt ham, at han begjerede, at de skulde komme tilbage med Svar. Men dog synes det af den Advarsel, som de senere modtog i en Drøm, at de have været tilsinds i god Tro at vende tilbage til Herodes, da de ikke kjendte hans Ondskab og listige Anslag og holdt ham for en ligefrem Mand. Hvoraf vi lære, at de Hellige kunne vel blive bedragne og ledes vild af de vantroe Helliges smukke og skinnende Fagter, saaat de anse for godt, hvad der ikke er godt; men tilslut blive de dog ikke i sin Vildfarelse, de maa før blive undervíste fra Himlen og befriede derfra. Tillige kan Evangelisten have omtalt deres Høren af den Grund, at de af Herodes hørte Prophetens Skrift, hvorledes den nye Konge skulde fødes i Bethlehem, efter hvem de havde spurgt, og om hvem det var al deres Begjering at faa høre.

Dette er et Exempel paa, hvorledes Christi Fiender til sine Tider ogsaa kunne være nyttige og lære Andre ret saaledes som Caiphas Joh. 11. lærer ret, naar han siger, at det var nødvendigt, at eet Menneske døde for Folket, og Bileam 4 Mos. 24. taler mange Sprog om Christus, ihvorvel de gjøre det uden selv at ville det, og tildeels ogsaa uden at vide det. Saaledes lærer Christus Folket Matth. 23, 2 flg., at de skulde høre og følge de Skriftkloge og Pharisæerne, naar de sade paa Mose Stol og lærte, men forbød dem dog at gjøre efter deres Gjerninger. Saaledes have disse Vise handlet ret og givet os et godt Exempel, idet de have hørt Herodes, ikke for Herodes's Skyld, eller fordi han havde sagt det, men for Skriftens Skyld, som de havde hørt af ham. Den følge de og ikke Herodes's Gjerninger.

Deraf flyder den gode Lærdom, at man ligesaavel skal høre de onde Biskoper og Præster, som de gode, og ikke rette sig efter deres Levnet, men efter deres Lære, dog at deres Lære er den rene Skrift og ikke Menneskelant. Thi ligesom man skal høre Skriftens Lære, om end Herodes foredrager den og derhos forøver idel Mord, saaledes skal man omvendt ikke høre Menneskelærdomme, om end St. Peter, St. Paul eller en Engel foredrager dem og derhos lader det regne og hagle med Undere.

Ovenfor er der ogsaa talt om, hvorledes Helgenerne mangen Gang feile og afstedkomme Forargelse i menneskelige Lærdomme og Gjerninger. Derfor vil Gud ikke, at vi skulle se paa deres Exempel, men paa hans Skrift. Af den Grund tillader han ogsaa ofte, at Helgenerne foredrage Menneskelærdomme og Gjerninger. Paa den anden Side føier han det ofte saa, at de Vanhellige lære den rene og klare Skrift, paadet at han maa bevare os paa begge Sider for begge Slags Forargelser, til venstre Side for de Vanhelliges onde Levnet, til høire Side for Helgenernes skjønne glimrende Levnet. Thi hvis du ikke seer hen til den blotte Skrift, saa er Helgenernes Levnet ti Gange skadeligere, farligere og forargeligere end de Vanhelliges, efterdi de begaa onde, grove Synder, som let kunne kjendes og afskyes, men Helgenerne ledsage Menneskelærdommene med et fiint og smukt Skin, der ogsaa er istand til at forføre de Udvalgte, saaledes som Christus siger Matth. 24. Nu strider saadan Forargelse hos Helgenerne lige imod Hovedstykket, Troen og dens Lære, men de grove Synder stride dog ikke imod Troen eller dens Lære; om de end falde derfra, saa storme de dog ikke derimod. Men Menneskelærdommene ere idel Storme mod Troen og dens Lære, thi de bringe Menneskene til at forlade sig paa sig selv og sine Gjerninger, hvorfra Christus dog bevarer sine

Hellige midt iblandt Menneskelærdomme og Gjerninger, ligesom han bevarede de tre Mænd Ananias, Asaria og Misael midt i Ildovnen (Dan. 4.) Derfor er Helgenernes Levnet heri ikke at følge som Exempel men at skye som idel Undere, der kun bør loves og prises; thi han vil ikke med Enhver gjøre Undere i en Ildovn, saa vil han heller ikke af Enhver gjøre en Bernhardus, Franciscus, Gregorius, Benedictus eller Augustinus.

Dette har Evangelisten seet hen til, naar han fortier Herodes's Navn og siger: **De have hørt Kongen,** benævner ham med hans Værdigheds og Myndigheds Navn, legesom Johannes Cap. 11. siger, at Caiphas spaaede, ikke fordi han hed Caiphas, men **fordi han var Ypperstepræst.** Konge- og Præsteembede er godt og af Gud, om end onde Folk bruge det ilde, ligesom Guld og Sølv og al Skabning er god og dog kan blive baade vel og ilde anvendt. Saaledes bruger Gud her Herodes til det, hvortil han godt kan bruges, og saasom han er Guds Skabning, og giver ogsaa Magerne ham at bruge paa saadan Maade. Derfor have de ikke seet hen til og hørt Herodes, men Kongen; thi for dem kom det slet ikke derpaa an, at han var ond i sig selv. De have taget hos ham det, som var af Gud og godt, ligesom Bierne suge Honningen af Blomsterne, men overlade Edderkopperne Giften. De have hørt ham deri, at han bød dem gaa til Bethlehem og spørge med Flid efter Barnet, hvilket Propheten forkyndte, hvilket han heller ikke havde af sig selv, men fra Præsterne. Men hans onde Raad og Foretagende eller hans onde Liv have de slet ikke villet vide af eller kjende. Saaledes skulle vi ogsaa lære at hade Menneskenes Laster, men dog elske Menneskene, saaat vi ogsaa sondre Honning og Gift fra hinanden.

Det fremgaar ogsaa her af vor Text, at denne Stjerne ikke kan have staaet høit ligesom de andre Stjerner paa Himlen, men den maa have svævet nær over dem i Luften, ellers havde det ikke været muligt for dem at se, om den stod over Jerusalem eller over Bethlehem. Thi paa Grund af Stjernernes store Afstand kan man, som Astronomerne og Erfaringen klarligen godtgjøre, ikke let se, over hvilken Stad de egentlig staa, eftersom to Stæder, der ligge ti eller flere Mile fra hinanden, begge synes, at Stjernen staar over dem, Desuden kan man ikke iagttage deres Løb med det blotte Syn, uagtet de løbe hurtigere, end noget Pilekast eller Lyn løber. Men denne Stjerne have de egentlig ikke seet løbe, men gaa langsomt foran dem, medens de have fulgt efter tilfods eller tilhest. En Stjerne paa Himlen løber meget længere i et Øieblik end ti Reiser fra Jerusalem til Bethlehem, thi de løbe hver Dag og Nat eengang omkring Jorden og Himlen. Derhos løbe alle Stjerner fra Øst til Vest og omvendt fra Vest til Øst. Men da denne Stjerne er gaaet med dem fra Jerusalem til Bethlehem, saa er den gaaet fra Nord mod Syd og har saaledes været af en anden Art, havt et andet Løb og en anden Stilling end Stjernerne paa Himlen. Og det har ikke været en Fixstjerne, som Astronomerne kalde de faste Stjerner men en fri Stjerne, som har kunnet hæve og sænke sig og bøie sig til alle Sider. Hermed bliver atter Munden stoppet paa Stjernetyderne, idet Stjernen ikke har havt nogen særegen Betydning i Christi Fødsel og Liv. Heller ikke kan den have været saa stor som Stjernerne deroppe paa Himlen, om den end har seet større ud paa Grund af sin Nærhed. Kortsagt, det har været en Christi Tjener, som ikke har havt noget Herredømme eller Betydning udenfor Christi Fødsel.

Men det er forunderligt, at Stjernen nu først viste sig for dem, da de ikke længer trængte til den, men vidste Staden, hvor Barnet var, medens den tidligere havde

skjult sig for dem, da de trængte til den og ikke vidste Staden. Men det er skeet for ved tvende Vidnesbyrd at styrke deres Tro, ligesom der i Mose-Loven staar, at hver Sag skal ved to eller tre Vidners Mund stadfæstes. Saaledes have disse Vise for det Første hørt Propheternes Skrift i Jerusalem som et Vidne om Christi Fødsel; saa stemmer nu Stjernen overeens dermed som det andet Vidne og vidner ogsaa om denne Fødsel, saaat de nu ere visse i sin Sag. Propheten siger ikke videre, end at Christus skal fødes i Bethlehem, saa gaar Stjernen heller ikke videre end did, hvor Barnet er, i Bethlehem, og bliver staaende ovenover. Derover have de medrette glædet sig.

Og de gik ind i Huset og fandt Barnet med dets Moder Maria, faldt ned og tilbade det og oplode deres Liggendefæ og offrede det Gaver: Guld og Røgelse og Myrrha.

Det er omhyggeligt forebygget, at disse Vise af sig selv eller ved andre Menneskers Hjælp skulde finde Christus. De have fundet ham alene ved Prophetens Skrift og Stjernen paa Himlen, paadet at hermed maatte blive forkastet al naturlig Kunst, al Menneskefornuft, alt Lys udenfor Aanden og Naaden, som roser sig af og formaster sig til at ville lære Sandheden og lede paa rette Vei, saaledes som nu de blinde Folk i Høiskolerne paastaa, hvorom ovenfor er talt. Det er engang for alle hermed afgjort, at Christus, den saliggjørende Sandhed, ikke lader sig lære eller finde ved menneskelig Lærdom eller Hjælp; men Skriften og det guddommelige Lys er alene istand til at vise os ham, saaledes som han siger Matth. 16, 17.: **Salig er du, Simon Jonas Søn, thi Kjød og Blod haver ikke aabenbaret dig det, men min Fader, som er i Himlene.** Her forkaster Christus ogsaa klarlig Kjød og Blod med dets Aabenbaring, det er, Mennesket og al menneskelig Forstand, som aldeles udueligt til at lære os Christus at kjende; derfor maa det visselig ogsaa være idel Mørke. Ligesaa siger han ogsaa Joh. 6, 44.: **Ingen kan komme til mig, uden Faderen faar draget ham.** Hermed er ogsaa al Stolen paa egen og menneskelig Fornuft fordømt, da den ikke er istand til at lede paa ret Vei, og Alle maa fare vild, som følge den. Saa omhyggeligt og stærkt værger Gud overalt mod det naturlige Forgodtbefindende og vil, at vi skulde erkjende os som Blinde, opgive al Tillid til vort eget Lys, alene række ham Haanden og lade ham føre os paa de Veie, som Fornuften ikke kan erkjende eller følge.

Om de Vises Tro.

Her lære nu disse Vise os den rette Tro. Efterat de have hørt Prædikenen og Prophetens Ord, have de ikke været dovne eller langsomme til at tro. Men betragt, hvilke Anstød og Hindringer der laa dem iveien. For det Første begaa de en Feil, de komme til Jerusalem, til Hovedstaden, og finde ham ikke; Stjernen er ogsaa forsvunden. Mene vi ikke, at de have tænkt — eller, om menneskelig Fornuft alene havde raadet, da maatte de have tænkt saa —: O, ve! vi have forgjæves reist saa lang Vei; Stjernen har bedraget os, det har været noget Spøgeri; var en Konge født, saa maatte han dog medrette findes i Hovedstaden og i de kongelige Sale. Men nu, da vi komme, saa forsvinder Stjernen, og vi finde Ingen, som veed Noget om ham; vi Fremmede skulde være de Første, som tale om ham i hans eget Land og i den kongelige Stad. Det maa Altsammen være falskt.

Derhos forskrækkes de derved, at hans eget Folk ikke gjerne hører tale om ham: De vise os fra den kongelige Stad til en fattig liden Landsby; hvem veed, hvad vi ville finde der? Derhos forholde de sig saa

kolde og fremmede derved, at Ingen drager med os og viser os Barnet. De tro selv ikke, at en Konge er født dem, og vi komme ansættende og ville finde en. O, hvor øde og uligt ser ikke alt dette ud til en Konges Fødsel; og om en Hundehvalp var født, saa skulde der dog være noget Skrig at høre. Her skal en Konge være født, og Alt er fuldkommen stille! Skulde ikke Folk synge og springe, tænde Lamper og Lys og bestrø alle Gader med Løv og Blomster? O, hvad for en stakkels Konge det er, vi søge! O, vi Daarer, som saaledes have ladet os narre og gjække ꝛc.

De have tilvisse endnu ikke været ganske uden Kjød og Blod og uden saadanne eller lignende Tanker og Indfald og have maattet udholde en haard Kamp i deres Tro. Thi naturlig Fornuft havde her paa ingen Maade holdt stand; den havde strax sat et suurt Ansigt og puftet sig op, naar Kongen ikke var funden saaledes, som den havde tænkt at finde ham; den havde sagt: Djævelen har ført mig hid; hvad skal det være for en Konge, som er født her, hvor Alt er saa stille og gaar saa jammerligt til? Har dog en Hyrde hos os mere Støi, naar et Barn bliver ham født, og om en Ko kalver, bliver det mere bekjendt end denne Konges Fødsel. Se, saaledes gjør Fornuften og Naturen til enhver Tid: den følger ikke længer, end den fornemmer. Naar den Intet fornemmer, saa er den strax istand til at fornegte Gud og sige, som Ps. 14, 1. siger om den: **Der er ingen Gud;** Djævelen maa være der. Det er Høiskolernes Lys, som skal føre dem til Gud, — ja i Helvedes Afgrund. Naturlys og Maadelys kan ikke vel forliges. Naturen vil fornemme og være vis, før den tror; Maaden vil tro, før den fornemmer. Derfor gaar Naturen ikke videre end i sit Lys; Maaden træder freidig ud i Mørket, følger det blotte Ord og Skrift; det maa se ud som det vil, det maa tykkes Naturen sandt eller falskt, saa holder den fast ved Ordet.

Se, for den Strids og Kamps Skyld, som de kjære Vise have havt ved at gribe og efterfølge Propheternes Sprog, uagtet Alt var saa uligt til en Konges Fødsel, har Gud trøstet og styrket dem ved Stjernen, som gaar foran dem og viser sig meget venligere for dem end første Gang. Nu se de den i Nærheden, og den er deres Ledsager; nu ere de visse paa alle Ting, behøve ikke at spørge Nogen. Første Gang var den fjernt fra dem, og de vare endnu uvisse om, hvor de skulde finde Kongen.

Saaledes gaar det altid med den Christne, at Gud efter Anfegtelsen, saafremt han bestaar den, bliver ham saa hjertelig sød og kjendes saa nær og klarligt, at han ikke alene forglemmer Angsten og Anfegtelsen, men ogsaa faar Lyst og Kjærlighed til mere Anfegtelse, og bliver efterhaanden stærkere, saaat han ikke længer saa let forarges over Christi ringe og uanselige Væsen. Thi han har nu smagt og fornummet, at det maa gaa saaledes til med den, som vil finde Christus, at det nemlig seer saaledes ud, som om han intet Andet skulde finde end blot Skam. Ligesom de Vise her havde maattet skamme sig, om de havde taget feil, og sige — som de da maaske ogsaa hemmelig have sagt i sit Hjerte —: Ei, hvor smukt vi ere farne afsted og søge nye Konger!

Det kan man ret kalde, mener jeg, at blive taget ved Næsen, saaledes som det pleier at gaa med Fru Natur i alle guddommelige Ord og Gjerninger. Thi at disse Vise have været i saadan Anfegtelse og ganske ilde tilmode, da det saa saa mørkt ud for dem, kan man forstaa deraf, at de bleve saa hjertelig glade, da de saa Stjernen. Denne Glæde viser, at de ikke have havt noget lidet Stød og Lede i sit Hjerte, men have været stærkt anfegtede af Vantroen, hvortil der ogsaa var Anledning nok, om man vilde se hen til Naturen. Derfor

siger Christus mebrette Matth. 11, 6.: **Salig er den, som ikke forarges paa mig.** Ja ganske vist salig, men det gaar ogsaa haardt paa; thi Skinnet er saa ganske og aldeles imod, at Christus skal findes der.

Da nu de Vise vare komne ud af Anfegtelsen og selv vare ligesom fødte paany ved den store Glæde, saa ere de nu stærke og forarges ikke mere paa Christus; de have overstaaet det Stød. Derfor, om de end maa gaa ind i et fattigt Huus, finde en fattig ung Kvinde med et fattigt lidet Barn, og det her atter seer saa ganske uligt ud til, at der skal være en Konge, saaat deres egen Tjenestekarl har mere Ære og Anseelse ved sig, — saa lade de sig dog ikke anfegte, men i stor stærk, fuld Tro drive de alt det ud af Øie og Sind, som Naturen med sit Godtthkke kunde fremdrage og føre dem i Tanker, følge enfoldigen Prophetens Sprog og Stjernens Vidnesbyrd og holde ham for en Konge, falde ned, tilbede ham og skjenke ham Gaver. O, hvilken mægtig Tro det har været, hvor mange Ting har den foragtet, som Naturen har sat i Bevægelse! Hvormange vilde der ikke have været, som ved at se dem havde tænkt: Ei, det maa dog være de største Daarer, som kunne tilbede et saadant fattigt Barn; de maa tilvisse være forhexede, som af det kunne gjøre en Konge.

Her ligger nu Kjernen af dette Evangelium, hvori det lærer os Troens Art og Beskaffenhed, at den nemlig er argumentum non apparentium, den hænger kun ved det blotte Guds Ord og retter sig efter de Ting, som den ikke seer, men som alene ere paapegede i det samme Ord, uagtet den paa samme Tid seer mange Ting, som friste den, som om det var Intet og forgjæves, hvad Ordet siger den. Og netop det, som Naturen kalder at løbe med Liimstangen, og som den viger tilbage fra, det kalder Troen den rette Vei og trænger igjennem, lader Naturen være klog og viis, bliver dens Nar og Daare, og saaledes kommer den til Christus og finder ham. Da sandes Pauli Ord 1 Cor. 1, 25.: **Det Daarlige fra Gud er visere end Menneskenes Viisdom, og det Skrøbelige fra Gud er stærkere end Menneskenes Styrke.** Thi at fornemme og at tro kunne ikke vel forenes.

Men at de have skjenket ham tre Slags Gaver og tilbedet ham, er ikke saaledes at forstaa, at enhver af dem har ydet sine særegne Gaver, men det har, som ovenfor sagt, været en fælles Gave af deres Lands Goder, hvormed de have bekjendt ham som en Konge. Og Tilbedelsen er heller ikke skeet paa samme Maade, som man tilbeder Gud; thi de have, mener jeg, endnu ikke erkjendt ham som Gud, men paa samme Maade, som Skriften fortæller, at Konger og store Folk tilbades, hvilket ikke bestod i Andet, end at man faldt ned for deres Fødder for at bevise dem Ære, ligesom man nu bøier Knæ, og det skeer uden Mundens Tale, alene med Legemets Bevægelser.

Men hvad de have talt med Maria og Joseph, det overlader jeg til de Ørkesløse at udtænke. Sprogene ere i Østerlandene ikke saa aldeles fjerne og fremmede fra det hebraiske Sprog, at de ikke med Lethed have kunnet forstaa hverandre. Thi ligesom de have kunnet tale med Herodes og Præsterne og Borgerne i Jerusalem, saaledes have de ogsaa talt med Maria og Joseph. Og om de end havde havt et andet Sprog, saa drev dog det jødiske Folk Forretninger ved det røde Hav og var kjendt, saaat altid begge Sprog have været kjendte i begge Lande, ligesom der i Tydskland findes Italienere, og i Italien Tydskere. Nu ligger der paa hele den ene Side af det røde Hav ikke Andet end det arabiske Rige, hvorfra disse Vise ere komne.

Og der de vare blevne advarede af Gud i en Drøm, at de ikke skulde

vende tilbage til Herodes, forebar en anden Vei bort til deres Land.

Her viser det sig, at de, som tro paa Gud, staa under hans særegne Varetægt. Thi saa nøie giver han Agt paa disse Vise, at han ogsaa bærer Omsorg for deres Hjemreise og i Drømme belærer dem derom. Og hvorfor lader han dem ikke vende tilbage til Herodes, da han dog havde kunnet bevare Barnet for al Verden, om end Herodes havde erfaret og fundet det? Det er skeet af den Grund, at vi skulle lære ikke at friste Gud. Hvad man paa en naturlig Maade og ved skabte Midler kan udrette, det skal man ikke foragte og sige: Ja, jeg vil tro paa Gud, saa maa det nok gaa godt; som naar En f. Ex. ikke vilde arbeide, men sagde: Jeg vil tro paa Gud, det vil nok voxe, som voxe skal. Hvad skulle Skabningerne være til, naar du ikke vil bruge dem? 1 Mos. 1. staar der, at han har skabt og ordnet alle Skabninger med deres Gjerninger og bestemt, hvorledes Mennesket skal bruge dem og arbeide; det vil han aldrig tilbagekalde eller gjøre noget Særeget for din Skyld.

Saa kunde du her spørge: Hvorledes træffer jeg da det Rette, naar jeg skal tro og friste Gud; thi du lover og prædiker jo idel Tro og kan ikke høit nok udraabe den? Hertil svarer jeg: Ikke før og ikke videre skal du tro, end du har Guds Ord derfor. Thi Troens Væsen og Natur er den, at den bygger og forlader sig paa Guds Ord, og hvor Guds Ord ikke er, der kan og skal der ingen Tro være. Er det ikke klart og bestemt nok talt? Derfor kaldes Guds Ord i Skriften testamenta, testimonia, pacta, foedera, fordi de fordre Troen. Han har heller endnu aldrig fordret, at Nogen skal tro hans Gjerninger uden hans Ord. Men paa den anden Side har han vel stadfæstet sine Ord med Gjerninger og Undere, paadet man skal tro Ordene, som ogsaa Christus siger Joh. 10, 38.: **Om I end ikke ville tro mig, saa tror Gjerningerne.** Hvor du ikke har Guds Ord, der skal du altid gaa frem og bruge dine Kræfter, dit Gods, dine Venner og Alt, hvad Gud har givet dig, og saaledes blive i den Orden, som 1 Mos. 1. er indsat. Thi han har ikke givet dig Saadant forgjæves, vil heller ikke for din Skyld gjøre, at Vand bliver Viin, og Steen bliver Brød; men saaledes som han har skabt enhver Ting, saaledes skal du lade det være og bruge det, indtil han med Ord eller Gjerning tvinger dig til at bruge det paa en anden Maade.

Men naar den Stund og det Tilfælde komme, at Skabningen ikke længer formaar at hjælpe, og din Evne bliver for kort, se, da træder strax Guds Ord i Kraft, thi han har budet, at vi skulde holde ham for en Gud, det er, vente alt Godt af ham. Det Sprog og det Ord vil, ihvorvel det gjælder til enhver Tid, dog i Nøden, naar Intet mere kan hjælpe, først ret blive erkjendt og komme til Nytte. Derom siger han Ps. 50, 14.: **Kald paa mig paa Nødens Dag; jeg vil udfri dig, og du skal prise mig.** Deraf er det klart, at man ikke kan friste Gud i Nøden; thi alle hans Ord og Tilsagn sigte til Nødens Tid, da Ingen uden han alene kan hjælpe. Saaledes læse vi Matth. 4., da Djævelen frister Christus og siger, at han skal kaste sig ned fra Templet, saa siger han: Nei, **der staar skrevet: Du skal ikke friste Herren, din Gud,** som vilde han sige: Jeg kan godt gaa ned ad Trapperne, det er ikke nødvendigt at begjære noget Under. Derimod læse vi i de gamle Fædres Legender om to Brødre, som vandrede sammen, at den Ene af dem døde af Hunger for Guds Skyld (det er, han for til Helvede). Thi da de kom iblandt ugudelige Mennesker, som gave dem at spise, saa vilde han ikke, men sagde, at han ikke vilde mod-

tage Brød af saadanne Folk, men vente sin Mad fra Himlen af, men den Anden tog og spiste og blev ilive. Hvad gjorde den Daare Andet end foragtede Guds Anordning i Skabningen og fristede ham? Lad Menneskene være saa onde, de ville, de ere dog Guds Skabninger ligesaavel som Torne og Tidsler. Naar en Torn kan tjene dig til at stikke Hul paa en Byld eller til noget Andet, vilde du da foragte den, fordi den er en ond, stikkende Busk? Saaledes læse vi, at Abraham og Isak ogsaa hengave deres egne Hustruer og lode sig dem fratage, paadet de ikke maatte friste Gud; de lode fare, hvad fare vilde, gjorde, hvad de kunde: derfor bevarede Gud dem ogsaa, saaat der hverken skete dem eller deres Hustruer noget Ondt, ja han straffede mægtige Konger for deres Skyld. Deraf er det klart nok, at det at friste Gud, er blot og bar Letsindighed og Frækhed, som man begaar imod Gud uden at være stedt i Nød,

Men foruden denne Maade at friste Gud paa er der endnu en anden, som skeer i Nøden, og som hos Israels Folk ofte straffes, og desværre er almindeligere end den forrige. Den skeer paa en ganske modsat Maade af den forrige. Thi hin Fristelse skeer, uden at man har noget Guds Ord; men denne bestaa deri, at man, naar man vel veed, at Gud har forjættet Hjælp i al Nød, da ikke vil lade sig nøie dermed, men farer afsted og vil ikke bie eller vente paa den tilsagte Hjælp, sætter og bestemmer Maal, Sted, Tid og Maade for hans Hjælp. Kommer han ikke, som vi ville og begjere, saa er det ude med Troen. Der var Troen for lang, her er den for kort; der var den for snar, her er den for seen; paa begge Sider falder den fra Ordet. Hine have Troen uden Ord, det gjælder ikke; disse have Ord uden Tro, det hjælper ikke; Middelveien er herlig og salig: baade Ord og Tro tilsammen forbundne i Et, ligesom Gud og Menneske er een Person i een Christus.

Hvo, som nu alene bliver hængende ved det blotte Ord og fortrøster sig og venter derpaa, ikke tvivler paa, at det visselig skal komme, som Ordet siger, sætter ham dog intet Maal, bestemmer ham ingen Tid, udvælger ingen Viis, men overlader det frit til Guds Villie og Velbehag at fuldbyrde sit Ord, naar, hvor, hvorledes og ved hvem han vil, — det er en fri retskaffen Tro, som ikke frister eller kan friste Gud. Derfor lær, hvad det er at friste Gud; det er let at erkjende: det er tilvisse en Mangel paa den rette Tro. Til Troen hører fremfor alle Ting Guds Ord som Troens Grund og Klippe.

Derfor maa det at friste Gud ikke være Andet end at handle med Gud uden hans Ord, det er, at man tror, naar han ikke har befalet at tro og ikke har givet sit Ord derfor, eller at man ikke tror, naar han har befalet at tro og givet sit Ord derfor. Nu har han ikke befalet dig, at du skal tro, at han vil bevise dig paa en overordentlig Maade, naar du har Mad for dig eller godt kan finde den uden noget Under. Men naar du ikke kan finde den, da har han befalet, at du skal tro for vist, at han ikke vil forlade dig; men du skal ikke bestemme ham nogen Tid eller Maade; thi han vil være fri — hvor billigt! — og dog ikke lade dig uden Hjælp — hvor guddommeligt! — hvad forlanger du mere?

Saaledes er det ogsaa her gaaet med Christus. Gud havde godt kunnet bevare ham for Herodes's Magt, men da Faren godt kunde afhjælpes, uden at noget Under var nødvendigt, har han os til Exempel benyttet en simpel Maade ved Skabninger og ført de Vise ad en anden Vei hjem igjen, Thi det havde nødvendigviis villet koste Undere, om de vare komne til Herodes igjen og havde nævnet ham Huset, hvori Barnet fandtes. Dog har det ogsaa sin særegne Betydning, hvorom vi nu skulle tale videre.

Om Evangeliets hemmelige Betydning.

Christi **legemlige Fødsel** betyder overalt hans **aandelige Fødsel,** hvorledes han bliver født i os og vi i ham, hvorom Paulus siger Gal. 4, 19.: **Mine Børnlille, hvilke jeg atter føder med Smerte, indtil Christus faar sin Dannelse i Eder.** Nu ere **tvende Stykker** nødvendige til denne Fødsel, nemlig **Guds Ord** og **Troen,** i hvilke tvende Christi aandelige Fødsel bliver fuldbragt. Derfor viser dette Evangelium aandeligen ikke Andet, end hvad der er Guds Ords og Troens Beskaffenhed, og tillige hvorledes det gaar dem, som blive saaledes fødte, hvad Anfegtelse og Strid Troen har.

For det Første, at Udlændingen Herodes regjerer over Guds Folk, dermed har Gud betegnet, hvad for et Regimente dette Folk indvortes havde i Sjælene. De havde forkastet Gud, saaat han ikke længer regjerede i dem formedest Troen; det var blevet et Folk af idel Pharisæer, Sadducæer, Hyklere og Partier, som tænkte at gjøre sig selv fromme og salige ved Menneskelærdomme og udvortes Gjerninger; der var ingen Tro, saaledes som det hele Evangelium og Christi Levnet bevise. Ligesom nu de formedelst sin Vantro i aandelig Forstand havde opreist sig selv en Herodes i Christi Sted, saaledes maatte de ogsaa udvortes taale en legemlig Herodes istedetfor den oprindelige, Davids Kongestamme, saaat der paa begge Steder var idel Herodes-Regimente. Thi i det græske Sprog kalder man store, berømmelige og daabrige Folk heroes. Saadanne have Herkules, Hektor, Achilles og Lignende været, hvilke vi paa vort Sprog kalde Riser eller Karle, hvoraf Navnet Karolus kommer, der hos os betyder saameget som heros eller Herodes hos Grækerne, thi Herodes kommer af heros og betyder kjæmpestærk, risestor, som gjør Heltegjerninger, en Dietrich af Bern eller Hildebrand eller Roland, eller hvad man ellers vil kalde saadanne store Mordere og Folkeopslugere, som ogsaa fandtes før Syndfloden, og hvilke Moses paa Hebraisk kalder niphlim, det betyder saameget som: **de, der falde,** af den Grund, at de overfalde andre Folk og med Vold undertrykke dem. Israels Folk ihjelsloge ogsaa mange Saadanne i det forjættede Land; der kaldes de enak, raphaim og emim. Enak betyder **en gylden Kjæde;** derfor kaldes de enakim, fordi de vare mægtige Herrer i Landet og bare gyldne Kjæder. Raphaim betyder **Frelsere;** thi saadanne Folk ansaa man som dem, der frelste Land og Folk. Emim betyder **de Gruelige,** Frygtelige, fordi man var bange for dem.

Saaledes har der til enhver Tid været Herodeser, men snart under dette, snart under hint Navn. Saaledes maa der ogsaa før den yderste Dag findes Herodeser, som Christus ved sin Tilkommelse skal tilintetgjøre. Dem kalder mam nu Paver, Cardinaler, Biskoper, Klerke, Munke, de geistlige Herrer og hellige Fædre, som maa lide den store Uret at kaldes Christi Faars Hyrder, da de dog i Sandhed ere glubende Ulve, som sønderrive og opsluge Christi Folk med Legeme, Gods og Sjæl. Det er de sidste og mægtigste Riser, Folkeopslugere og Herodeser, som Ingen uden alene Christus fra Himlen kan tilintetgjøre.

Nu ere Christus og Herodes aldeles ulige og ganske modsatte hinanden; thi i Christi Væsen er der ingen stor Berømmelse og Heltegjerninger, der er ingen Rise- eller Kjæmpebedrifter, men idel Ydmyghed: saaat Menneskets holder sig selv for Intet, er foragtet og lader Gud alene være og gjøre Alt og have Æren deraf. Omvendt bestod Herodes's Væsen i at gjøre mægtige Ting, formaa Alt og være berømt som den, hvem Intet fattes.

Eftersom nu Jøderne indvortes vare rette Herodeser, satte stor Priis paa sig selv

og sine egne Gjerninger og havde stor Anseelse for sit udvortes smukke Levnet, saaat Christi Væsen Intet gjaldt for dem, saa sendte Gud dem derfor ogsaa en Kong Herodes, der omgikkes saaledes med dem legemligen, som de med Sjælene aandeligen. De forkastede Christi og Guds Væsen, saa forkastede han deres kongelige Stamme, og fordi han ikke regjerede i deres Sjæle, lod han heller ikke deres Kjød og Blod regjere over deres Legemer og Gods. Og ligesom de aandeligen dræbte og undertrykte Folket, ret med sit Regimente og Menneskelærdomme, saaledes lod han dem ved Herodes legemligen døde, undertrykke og plage, og saaledes var den legemlige Herodes en Straf for og et Tegn paa deres aandelige Herodes.

Ligesom det nu skeer med alle Synder, at man kjender og hader Straffen, men elsker og ikke kjender Synden, saaledes gik det ogsaa Jøderne. De kjendte den legemlige Herodes godt og vare ham fiendske, men den aandelige Herodes, deres vantroiske aandelige Tyranni, syntes dem at være kosteligt og godt; de tiltroede sig ved deres pharisæiske og sekteriske Væsen med Menneskelærdomme og Lovgjerninger at gjøre sig meget fortjente for Gud, og saa ikke, at de netop dermed gjorde sig fortjente til Herodes's Regimente, som de heller ikke kunde blive kvit, saaledes som de dog gjerne havde ønsket, og hvortil de ogsaa troede sig værdige paa Grund af deres store aandelige, hellige Væsen. Saaledes kjende vi ogsaa nu meget vel vor Herodes, at han røver og mishandler os paa Legeme og Gods. Men fordi vi ikke ere lutter Christne og ikke lade Christus være vor Konge i en reen, fri Tro, men lade det aandelige Væsen, som nu regjerer, og vore egne Gjerninger behage os, saa kunne vi heller ikke blive ham kvit, og have intet Haab derom. Vi maa lade os opæde og fordærve, der hjælper Intet, vi maa paa een Gang have en legemlig og aandelig Herodes.

Saa være nu det for det Første sat som Grundvold, at Herodes betegner et Regimente, ikke et ret og slet Regimente, saaledes som de verdslige Herrer regjere, thi Herodes var ogsaa selv en verdslig Herre, derfor kan hans Regimente ikke betegne et verdsligt eller sig selv, men maa betegne et andet og aandeligt Regimente. Saa kan heller ikke Regimentet regjere over legemligt Folk og Gods, men over aandeligt Folk og Gods, det er, over Samvittigheden og de Ting, som høre til Salighed, saasom gode Gjerninger, godt Levnet, Læren om Sakramentet og Guds Ord. Videre: dette aandelige Regimente kan ikke blive regjeret paa mere end to Maader, enten paa en salig Maade, naar Christus alene regjerer i en ret Tro og det rene Evangelium, — eller paa en fordærvelig Maade, naar et Menneske regjerer med Gjerninger og Menneskelærdomme, ligesom Israels Folk først blev regjeret af sin naturlige Slægt og egne Konger, men senere af Herodes, en fremmed Konge. Derfor kan Herodes ikke betegne Andet end et saadant aandeligt Regimente, i hvilket Menneskene ikke regjeres ved Troen og Evangeliet, men ved Gjerninger og Menneskelærdomme, og det dog har Navn og Skin af, at det fører lige til Himlen og lærer Folk ret, medens det dog ikke er Andet end den slagne Landevei til Helvede.

Summa Summarum; Herodes er Paven med hans aandelige Regimente; thi der seer man ingen Tro, intet Evangelium, men idel Menneskelærdomme og Gjerninger, og det har dog en ret stor herodisk Magt og Berømmelse. Samvittighederne ville og maa ogsaa alene ledes, næres og bevares ved Guds Ord, men han leder og nærer dem alene med sit eget Skarn og Spy, med Aflad, med Ordener, med Messer, med Bønner og Faster og Desligeste, og er heri en mægtig Rise, Roland og Kjæmpe. Thi de sige, at den christne Kirke opholdes ved

saadant Regimente; den vilde ellers gaa under, om Troen og Christus alene skulde regjere. Derfor gaar det her, som Bønderne sige: Kuntz Hildebrand, den store Hvalfisk, bærer Verden paa sin Halestjert, det er, om ikke Paven var der med sit Regimente, saa var Gud altfor svag, Verdensæblet saldt ham tilvisse ud af Hænderne, da kunde hverken Troen eller Evangeliet hjælpe. Men nu, da Paven kommer ham tilhjælp og lægger til Grundvold saa mange Kronragninger, Munkekapper, Baand, Træsko, Biskops- og Kardinalhatte, Orgelklang, Røgelse, Klokkelyd og Kjerter, Skraal i Kirkerne og Duur i Maverne, især hos dem, som faste og ikke spise Melk, Æg og Kjød, og Desligeste, hvori Pavens Helligheд bestaar, — saa bliver Altsammen holdt oppe; paa Paven beror det Altsammen. Om nu dette aandelige, ordentlige, hellige Regimente blev afskaffet, hvorledes skulde det saa gaa med Verden? Saa se vi nu, hvad Herodes og Christus er; tvende aandelige Regimenter, det ene i Vantroen, det andet i Troen.

Hvad er nu **Stjernen?** Den er ikke Andet end det nye Lys, Prædikenen og Evangeliet mundtligt og offentligt prædiket. Christus har tvende Vidnesbyrd om sin Fødsel og sit Regimente. Det ene er Skriften eller Ordet forfattet i Bogstaver, det andet er Røsten eller Ordet udraabt med Munden; det samme Ord kalder ogsaa St. Paulus og St. Petrus et Lys og en Lygte. Nu bliver Skriften ikke forstaaet, førend Lyset gaar op; thi formedelst Evangeliet ere Propheterne oplagte. Derfor maa Stjernen først opgaa og blive seet; thi i det nye Testamente skal Prædikenen ske mundtlig med levende Røst og offentlig, og bringe det frem i Tale og Hørelse, som før var skjult i Bogstaver og hemmelige Syner.

Det nye Testamente er heller ikke Andet end en Opladelse og Aabenbaring af det gamle Testamente, saaledes som det bevidnes Aab. 5., hvor Guds Lam aabner Bogen med de syv Segl. Derhos se vi hos Apostlerne, hvorledes al deres Prædiken ikke har bestaaet i Andet end at bære Skriften frem og bygge derpaa. Derfor har Christus heller ikke selv nedskrevet sin Lære, saaledes som Moses sin, men lært mundtlig og befalet at lære mundtlig, og ingen Befaling givet om at skrive. Ligesaa have ogsaa Apostlerne kun skrevet Lidet, og det ikke Alle, men alene Petrus, Paulus, Johannes og Matthæus. Af de andre Apostler have vi Intet, undtagen Jakobs og Judæ Brev, som Mange mene ikke ere skrevne af Apostler. Og de, som have skrevet, gjøre ikke Andet end henvise os til den gamle Skrift, ligesom Engelen henviste Hyrderne til Krybben og Svøbet, og Stjernen disse Vise til Bethlehem.

Derfor er det slet ikke nytestamentligt at skrive Bøger om den christelige Lære; men der skulde overalt være gode, lærde, aandelige, flittige Prædikanter, som fremdroge det levende Ord af den gamle Skrift og uden Ophør drøftede den for Folket, saaledes som Apostlerne have gjort. Thi før de skreve, have de først prædiket med legemlig Røst og omvendt Folket, hvad der ogsaa var deres egentlige apostolske og nytestamentlige Gjerning; det er ogsaa den rette Stjerne, som viser Christi Fødsel, og Englebudskabet, som forkynder om Svøbet og Krybben.

Men at man har maattet skrive Bøger, er allerede en stor Skade og en Mangel paa Aand, som Nøden har fremkaldt, og som ikke hører til det nye Testamentes rette Art. Thi da der istedetfor fromme Prædikanter opstode Kjættere, Falskklærere og mangeslags Vildfarelser, som gave Christi Faar Gift istedetfor Næring, da maatte man forsøge det Sidste, som var at gjøre og var nødvendigt, paadet at dog nogle Faar maatte blive reddede fra Ulvene. Da begyndte man at skrive for dog ved Skrift at føre saa mange som muligt af Christi Faar

til Skriften og dermed bevirke, at dog Faarene maatte nære sig selv og bevares for Ulvene, naar ikke deres Hyrder nærede dem, eller naar de vilde blive til Ulve. Derfor siger ogsaa St. Lucas i sin Fortale, at han er bleven bevæget til at skrive sit Evangelium for Nogles Skyld, som havde formastet sig til at skrive Christi Historie, udentvivl fordi han har seet, at de ikke omgikkes ret dermed. Saa gaa ogsaa alle St. Pauli Epistler ud paa blot at bevare, hvad han tilforn har lært, og han vilde udentvivl have prædiket langt rigeligere, end han har skrevet. Og om det hjalp Noget at gjøre Ønsker, saa kunde man ikke ønske noget Bedre, end at alle Bøger bleve reent afskaffede, og intet Andet blev tilovers i den hele Verden, fornemmelig hos de Christne, end den blotte bare Skrift eller Bibelen. Der er mere end Nok i den af alleslags Kunst og Lærdom, som er et Menneske nyttigt og nødvendigt at vide. Men Ønsker ere nu forgjæves; give Gud, at der dog var blot gode Bøger ved Siden af Skriften.

Det kan nu være nok for denne Gang, at denne Stjerne er den legemlige Prædiken og den lysende Aabenbarelse om Christus, som ligger skjult og er forjættet i Skriften. Derfor, hvo som seer Stjernen, han lærer visselig Christus, den nyfødte Jødernes Konge, at kjende; thi Evangeliet lærer ikke Andet end Christus; saa har heller ikke Skriften Andet end Christus. Men hvo, som ikke lærer Christus at kjende, han kan vel høre Evangeliet eller tage Bogen ihænde, men dets Forstaaelse har han endnu ikke; thi at have Evangeliet uden dets Forstaaelse er det Samme som intet Evangelium at have, og at have Skriften uden Christi Erkjendelse er det Samme som ingen Skrift at have, og det er ikke Andet end at lade denne Stjerne lyse og dog ikke se den.

Saaledes gaar det disse Herodianere og dem, som vare i Jerusalem: Stjernen staar over deres Land og over deres Hoved, men de se den ikke. Saaledes har det jødiske Folk, som Esaias siger i Dagens Epistel, da Evangeliet opgik over deres Land, ladet det lyse, og dog ikke erkjendt det, hvorom St. Paulus siger 2 Cor. 4, 3 flg.: **Men er og vort Evangelium skjult, da er det skjult for dem, som blive fortabte, udi hvilke denne Verdens Gud** (det er Djævelen) **har forblindet de Vantroes Sind, paadet at Evangeliets Oplysning om Christi Herlighed, som er Guds Billede, ikke skulde skinne for dem.** Heraf er det aabenbart, at alene Vantroen er Aarsag i den Blindhed, at man ikke seer Evangeliet, om det end lyser og uden Afladelse prædikes. Thi umuligt er det, at Christus og hans Evangelium kan erkjendes ved Fornuften; men Troen er her alene den, som erkjender, og at se Stjernen, det betegner denne Tro.

Og disse **Mager** eller **Vise** betegne og ere ogsaa selv den første Deel af Hedenskabet, som ved Evangeliget omvendes til Troen. Hedningerne vare magi, det er, naturlige Mennesker, levede efter Fornuften og havde ikke Loven og Propheterne, saaledes som Jøderne, men vandrede kun efter Naturens Anvisning uden Guds Ord og Lov. Ligesom nu de naturlige Vise, saaledes som disse Mager, sædvanligvis løbe ud af Sporet og af den naturlige Kunst gjøre Trolddom og Signeri, som ovenfor sagt, saaledes gaar ogsaa Naturen, hvis den vandrer paa egen Haand og ikke bliver hjulpet af Guds Lærdomme, ganske vist paa Irveie og kommer bort fra sig selv ind i lutter Vildfarelse og Blindhed, bliver en ret Troldqvinde og fuld af alskens Overtro.

Saaledes skriver St. Paulus Rom. 2., at Hedningerne, uagtet Guds Lov ikke var dem given, dog have en naturlig Lov i Samvittigheden og gjøre af Naturen Lovens Gjerninger, som de finde skrevne i sine Hjerter. Men ligesom de have været langt

borte fra Loven og uden Guds Lov, saaledes ere de ogsaa meget nærmere til Troen og før komme til den end Jøderne, af den Grund, at Jøderne havde Loven, forlode sig paa den og meente, at de gjorde den fyldest med Gjerninger; derfor foragtede de Evangeliet som Noget, de ikke trængte til, og som en falsk Lære, fordi de forkaster Gjerningerne, hvorpaa de pukkede, og alene priser Troen. Hedningerne havde ingen Aarsag til saadan Opblæsthed, eftersom de vare uden Lov; derfor ere de letteligen faldne Evangeliet tilfode, have erkjendt dets Nytte og sin egen Nød.

At nu de Vise komme til Jerusalem og spørge efter den nye Konge, det betegner ikke Andet, end at Hedningerne, oplyste ved Evangeliet, komme i den christne Kirke og søge Christus. Thi Jerusalem er et Billede paa og en Begyndelse til den christne Kirke, hvori Guds Folk er forsamlet, og betyder paa vort Sprog saameget som et **Fredens Syn**, fordi i den christne Kirke Freden sees, det er, en god Samvittighed og en fredelig Fortrøstning i Hjertet have Alle, som ere i den christne Kirke og ere rette Christne, ved Syndernes Forladelse af Guds Naade.

Nu regjerer paa dette fredelige Sted og vil ogsaa altid regjere Herodes den Menneskeæder. Thi Alle, som lære Menneskelærdomme og Gjerninger, have den Plage med sig, at de ved sit Væsen forføre, forderve og undertrykke det rette Jerusalem, fange de gode Samvittigheder og fromme, enfoldige Hjerter, lære dem at bygge paa Gjerninger og paa sig selv, hvorved da Troen gaar under, Freden og den gode Samvittighed fordærves, og der bliver et Herodesregimente deraf, som vel har stort Skin, Berømmelse og store Gjerninger, og dog derfor er uden Tro og uden Grund. Det vil ogsaa Evangelisten tilkjendegive, naar han siger, at Christus bliver født paa Herodes's Tid og eftersøges netop i hans Residentsstad. Thi den evangeliske Sandhed har al sin Strid med den herodianske Helligheds, og hvor den kommer, saa finder den Herodister som regjere i Folket med Menneskelærdomme og Gjerninger. Den kommer dog kun for at fordømme Saadant, og istedetfor Gjerningerne at lære idel Guds Naade, istedetfor Loven idel Tro, og forløse Guds Folk i Jerasalem fra det herodianske Regimente.

Naar nu Herodes hører det, saa forskrækkes han og hele Jerusalem med ham. Hvorfor det? Herodes frygter en anden, den rette Konge, vil selv alene med Magt være Konge. Dette blev opfyldt, da Hedningerne begyndte formedelst Evangeliet at prise Christus og Troen fremfor Gjerningerne og Menneskelærdommene, da bleve Jøderne vrede, mærkede vel, at hvis det skulde bære saaledes afsted, saa vilde det, de havde, komme i Foragt, og deres store skinnende Væsen i Gjerninger og Lærdomme ganske blive tilskamme. Det kunde de ikke taale, men begyndte at rase, saaledes som Ap. G. udviser; thi dermed maatte deres overordnede Stilling, deres Ære, Magt og Rigdom, hvilket de Altsammen havde i Overmaal under saadant herodiansk aandelige Regimente, faa et stærkt Stød. Thi Gjerninger og Menneskelærdomme bringe altid mange Penge og meget Gods med sig. Derimod bringe Guds Lærdom og Kristi Gjerninger Kors, Fattigdom, Forsmædelse og allehaande Ubehagelighed med sig; det kan den herodianske Helligheds ikke taale. Saaledes skeer det altid at de, som have fanget og undertrykt det stakkels Folk ved Samvittighedernes Forvildelse og Menneskelærdomme, ikke gjerne høre, at de stakkels elendige Samvittigheder faa nogen ret Forstand og Underviisning og tragte efter det blotte, bare Guds Ord og Troen eller tale Meget om, at de ville have en ny Konge, og have seet hans Stjerne; thi da vilde Paven, Biskoperne og de hellige Fædre og geistlige Herrer ikke saa godt kunne mæske sin

Bug. Derfor er det ikke synderlig velkomment eller tilpas for deres herodianske Regimente, at Magerne, de Ulærde, Lægfolk, som Intet vide, ville begynde at tale om Evangeliets Lys og uden at se hen til deres aandelige Pomp midt i Jerusalem spørge efter et andet Slags Væsen. Det maa nok forskrække Herodes og hans Folk: det gjælder hans Pung og Bug. Ja, hele Jerusalem forskrækkes med ham. Thi ogsaa mange fromme Folk, om de end ere fiendtligsindede mod det herodianske Regimente og ønskede, at det ikke var til, frygte dog for, at Sandheden i Utide kommer for Dagen, at der derved vilde reise sig Oprør og Forvirring i Verden, hvorved Øvrigheden bliver antastet, og som maaske ikke uden store Ulemper vil kunne dæmpes. Derfor mene de, at det var bedre en Tidlang at forholde Sandheden eller fremsætte den paa en saadan Maade, at Herodes ikke forskrækkes eller drives til at anrette større Ulykke.

Men Magerne spørge slet ikke efter hans Forskrækkelse og Vrede, tale i Jerusalem frit om Stjernen og den nye Konge, ere slet ikke bange for, at Himlen skal falde ned. Thi Evangeliet maa man ikke for noget Menneskes Skyld bekjende eller fornegte; det er Guds Ord, det skal Herodes vige for og følge; men raser han, saa lad ham rase. Christus skal dog blive for ham.

Men læg nu Mærke til: Herodes tænker for det Første ikke paa at efterstræbe den nye Konge med Magt, men med List, samler alle Lærde og forsker flittig i Skriften, som om han gjerne ønskede at vide Sandheden, medens det dog er hans Mening, at ikke Skriften, men hans Villie og Mening skal beholde Ret og blive fuldbyrdet. Her komme vi til den rette Herodes-Dyd, her ville vi se Paven og hans Folk ret afbildede.

Men at Ingen skal fortænke mig i, at jeg saaledes farer løs paa Paven og saa foragtelig sammenligner den geistlige Stand og dens Regimente med Herodes, vil jeg hermed have betinget, at jeg gjør det af min christelige Pligt og skyldige Troskab, som jeg af min Samvittighed drives til at bevise Enhver. Jeg tvinger Ingen til at tro mig. Medfører ikke Sandheden og Erfaringen selv Alt, hvad jeg siger, saa overbevise mig om Løgn, hvo som vil, jeg vil gjøre mit broderlige Embede Fyldest og være angerløs for Gud. Om Nogen foragter min troe Advarsel, han maa svare for sig selv; jeg vil, at det skal være sagt ham, at Christus og hans Lære kunne ikke forliges med Paven og hans geistlige Stand. Derfor har Enhver at vogte sig for dem som for sin evige Fortabelse og skal kun holde fast ved Christus alene, om det end ikke bringer Paven og hans Geistlige meget Gods og megen Ære; derpaa kommer det slet ikke an for mig: jeg skal prædike Christus, ikke Pavens og de Geistliges Gods og Ære. Og hvad der er sagt om Paven og hans Geistlige, det er sagt om alle dem, som med Gjerninger og egne Lærdomme undertrykke Menneskene og ikke lære den blotte Tro, den rene Skrift, den ene Christus, saaledes som Jøderne ogsaa gjorde, men kun i ringe Grad imod Paven og hans Folk. Hvo, som vil lade sig forføre, han har hermed hørt min Mening; jeg er uskyldig i hans Blod og Fordærvelse.

At nu Herodes forsamler Ypperstepræsterne og de Skriftkloge blandt Folket og forsker efter Christi Fødsel, det er netop, hvad vort geistlige Regimente og tillige alle Gjerningslærere gjøre: de ville have Skriften for sig, og hvad de lære, skal staa i Skriften, dog saaledes, at deres Mening har Forrangen, og at Skriften maa lempe sig efter dem; thi de tænke kun at benytte Skriften til at undertrykke Sandheden og stadsæste, hvad de selv gjøre, ligesom Herodes blot af den Grund forskede i Skriften, at han kunde slaa Christus ihjel. Saaledes gjør vor Herodes, Paven, med sine Herodister; han forsker ogsaa i Skriften og bru-

ger den, men han udlægger den blot saaledes, at han tilintetgjør dens rette Forstaaelse og lægger sin egen Mening ind deri. Med saadant Skin blive ogsaa de Udvalgte forførte; thi Intet er mere istand til at forskrække og forføre Samvittighederne, end naar man paaberaaber sig Guds Navn og anstiller sig, som om man kun vilde søge og følge Guds Skrift og Ord, og derunder dog kun søger det Stikmodsatte, nemlig at undertrykke Skriften med alt dens Indhold. Derfor se disse Mager ikke Stjernen i Jerusalem, vide heller ikke, hvorhen de skulle gaa, og Alle, som komme iblandt saadanne smukt skinnende Folk, blive tvivlraadige og tabe den rette christelige Forstand over det herligt skinnende Væsen hos de vantroe Hellige, indtil de ret og vel fatte den rene Skrift.

Ligesom her baade Herodes og Magerne have Skriften fra Præsterne, men Herodes opfatter den i en falsk, ond Mening, Magerne derimod i en ret, god Mening, og derfor atter faa Stjernen at se og blive befriede fra Herodes' falske Væsen, hvorunder de havde tabt Stjernen affyne, — saaledes er her mellem Herodes og Magerne betegnet den Strid, som viser sig mellem de sande og falske Hellige i Anledning af Skriften, saaat de sande Hellige vel blive en Smule tvivlraadige og en kort Tid tabe det rette Lys, men forblive dog ikke i denne Tilstand; de fatte tilsidst Skriftens rette Mening og komme atter til det klare Lys og lade de Herodianske rose sig i sin falske Opfattelse af Skriften.

At Herodes tillige kalder de Vise hemmelig til sig og af dem faar at vide Tiden, da Stjernen viste sig, betegner, at de aandelige Herodianere ikke negte Evangeliet udvortes, men lære det af de rette Christne, men kun i den Hensigt at bruge det efter deres ondskabsfulde Tanker, ligesom Herodes her tænkte at benytte sig af Underretningen om Stjernens Tid til at dræbe Christus og befæste sit eget Rige. Naar man saaledes nu foreholder vore Aandelige Evangeliet, saa negte de ikke, at det er Evangeliet; de høre det og modtage det. Men de sige, det er ikke den rette Forstaaelse deraf, det har en Udlæggelse og Fortolkning; den skal man ikke vente at finde hos nogen Anden end hos dem, og Enhver skal gaa ind paa deres Udlæggelse. Paa denne Maade fornegte de ikke Evangeliet, men betage det al dets Kraft og fremsætte under Evangeliets Navn og Skin kun sine egne Drømme.

Dette kalder St. Paulus **at have Gudfrygtigheds Skin, men fornegte dens Kraft.** (2 Tim. 3, 5.). Han siger ikke, at de fattes Gudfrygtigheds Kraft, ihvorvel det ogsaa er sandt, men meget haardere, at de endog fornegte den. Derved giver han klarligen tilkjende, at de ikke blot i Levnet og Vandel ere ugudelige, men ogsaa i Læren og Regimentet, saaat de med sit Levnet føre sig selv, med sin Lære føre Andre bort fra Evangeliets og Salighedens Vei. Det gjør nu Paven med hans Geistlige i alle Prædikener, raabe høit: Evangelium, Evangelium! og fornegte, fordømme og forbande dog Alt, hvad der staar i Evangeliet, og dets ganske Indhold; ligesom Herodes lader sig belære om Stjernen, men dog vil ødelægge Alt, hvad Stjernen betyder. Vi ville derfor betragte nogle af deres Lærdomme, forat vi kunne vogte os for dem.

Evangeliet lærer, at Saligheden ganske afhænger af Troen. Det høre de og negte det ikke, men paa samme Tid betage de det al dets Kraft og sige, at Troen uden Gjerninger er til ingen Nytte, komme saaledes hemmeligen bort fra Troen ind paa Gjerningerne, saaat de nu aabenbart fordømme Troen og tilskrive Gjerningerne Alt. Saaledes beholde de Ordet Tro blot til et Skin og fornegte, fordømme, forbande Alt, som har Troens Art, tage fat og dele Troen i mangeslags Dele. Nogle tillægge de en naturlig Tro, Andre en aandelig, Nogle en almindelig, Andre en særegen, Nogle en udviklet, Andre en indskrænket Tro, vide selv

mindre, hvad de gjøgle, de blinde Veiledere, end nogen naturlig Daare. Evangeliet veed Intet om disse deres mange Arter af Tro, det har blot den ene, som forlader sig paa Guds blotte Naade uden al Fortjeneste af Gjerninger. Men om den vide de ikke en Døit, ja fordømme den som det argeste Kjætteri og sige dog, at de ville forfegte Evangeliet og den christelige Tro.

Evangeliet lærer videre, at Christus er vor Saliggjører. Det høre de, men paa samme Tid gjøre de alle Christi naturlige Gjerninger og Egenskaber matte og kraftløse, idet de lære aabenbart, at Mennesket kan ved naturlige Kræfter og Gjerninger fortjene Guds Naade, fordømme saaledes Christus og al hans Gjerning, saaledes som St. Petrus 2 Pet. 2, 1. har forudforkyndt om dem, naar han siger: **Der skulle komme falske Lærere iblandt Eder, som fornegte den Herre, som dem kjøbte.** Thi hvis Naturen af sig selv kan erholde Guds Naade, hvad nu alle Høiskoler, Stiftelser og Klostre med Paven eendrægtigen lære og holde fast paa, saa er Christus født og død omsonst og forgjæves. Hvorfor behøvede han at udgyde sit Blod for at skaffe os Naade, naar vi selv ved vor Natur kunne erholde den? Alligevel ville de være Christne og høit ophøie Christi Navn, under hvilket Skin de udskjælde og fordømme alt christeligt Væsen som Kjætteri.

Evangeliet lærer videre, at Guds Lov er aandelig og umulig for Naturen at opfylde, men at Guds Aand maa opfylde den i os ved Troen (Rom. 8.). Saa negte de hverken Aanden eller Loven, men betage den paa samme Tid al dens Magt og lære, at Mennesket uden Aandens Hjælp godt kan opfylde Guds Lov ved naturlig Kraft i alle sine Gjerninger, om det end ikke dermed fortjener Himlen. Det er ikke Andet end at fornegte Lovens og Aandens Kraft og kun beholde Navnet deraf. Derhos gaa de videre og fordreie Guds Lov, hvor den forekommer dem at være for svær for Naturen, gjøre Raad (concilia) og overflødige, unyttige Ting deraf. Saaledes lære de t. Ex., at det ikke er nødvendigt eller befalet, at man skal elske Gud af ganske Hjerte, eller at man skal lade Kappen fare tilligemed Kjortelen. Endvidere lære de, at det ikke er nødvendigt, at man ikke skal skjændes for Retten; ei heller, at man skal laane og give Enhver uden Fordeel og Rente; ei heller, at man skal lide Uret og gjøre sine Fiender godt ꝛc. Dermed have de ophævet den christelige Stands hele, rette, naturlige Væsen, som kun bestaar i at lide Uret og gjøre Hvermand godt. Dernæst have de istedetfor dette opstillet sine egne Bud, at man skal bære Kronragning og Munkekapper, ikke spise Kjød, Æg, Smør, Melk, skraale meget i Kirkerne ꝛc., og saaledes er der ikke blevet Noget igjen af Guds Bud.

Evangeliet priser endvidere den blotte, bare Guds Naade, at den forlader og udsletter al Synd. Nu negte de ikke Ordet Naade, men give sig Skin af at sætte det saare høit. Men paa samme Tid lære de mangeslags Fyldestgjørelse for Synden, indsætte Ordener, Sekter og Bodsstænder for dermed at afkjøbe Gud Syndernes Forladelse og betale ham hans Naade. Derved bliver Naadens Art og Gjerning tilintetgjort og fordømt; thi den vil være lutter Naade eller ogsaa Intet.

Evangeliet lærer videre, at alle Mennesker ved Arvesynden ere under Guds Vrede og Unaade, saaat alle deres Gjerninger derved ere syndige. De negte nu ikke Ordet Arvesynd, men betage det dets Kraft, sige, at Naturen endnu er god, at dens Gjerninger ikke ere Synd, at den ogsaa godt kan berede sig selv til Naaden. De sige ogsaa, at Arvesynden ikke har gjort nogen Skade paa Naturen, som ikke er fordømmelig, men kun har gjort den svag til det Gode og tilbøielig til det Onde, og naar den da ikke følger sin Tilbøielighed, hvad der staar i

dens egen Magt, saa fortjener den ikke Helvede, men kan ogsaa erhverve sig Guds Naade. Se, dermed er sagt saameget som, at Arvesynden er ikke Arvesynd; dermed er under Bibeholdelsen af Navnet Syndens Gjerning og Beskaffenhed negtet.

Evangeliet lærer videre, at Kjærligheden søger ikke sit Eget, men kun tjener Andre. Nu holde de vel fast paa Ordet Kjærlighed, men betage den al dens rette Beskaffenhed, idet de lære, at den ordentlige Kjærlighed begynder med Mennesket selv og elsker sig selv allerførst og allermest. Derhos sige de, at til Kjærlighed er det nok, at den Ene vil den Anden vel; den behøver ikke at vise sig i Gjerningen og selv at tjene. Thi det vilde være vanærende, om Paven skulde ydmyge sig for en Underordnet, men han maa lade ham kysse sine Fødder, og det er nok, naar han kun opdigter en Tanke hos sig selv, som siger: Jeg under Hvermand Godt undtagen mine Fiender. Se, paa denne Maade tilintetgjøres al Kjærlighedens Kraft og Væsen, der bliver kun det blotte, tomme, fattige Rum tilbage.

Evangeliet lærer videre, at Haabet bygger alene paa Guds Forjættelse; men de bekjende Ordet Haab og lære paa samme Tid, at Haabet grunder sig ikke paa Guds Forjættelse, men paa egen Fortjeneste.

Evangeliet lærer videre, at Guds Forudbestemmelse er evig vis, men de lære, at den beror paa den frie Villie og er uvis. Og kortsagt, Gud og hans Navn bekjende de, men Alt, hvad Gud anordner, vil, handler, bestemmer og gjør, det fordreie de, tilintetgjøre og fordømme det som det høieste Kjætteri, saaat det er aabenbart, at Christi Lidelser nu aandeligen blive fuldkommede under Pavens Regimente. Se, saaledes have de i sin Lære Skinnet af Troen, Haabet, Kjærligheden, Naaden, Synden, Loven, Christus, Gud og Evangeliet, og fornegte dog al dettes Kraft og Beskaffenhed, fordømme det ogsaa Altsammen som det værste Kjætteri. Derfor har Apostelen talt saa haardt, at han siger, at de fornegte den hele Gudsdyrkelses og gudelige Vandels Kraft og have kun Skinnet deraf. Ak, Herre Gud i Himlen, hvor ere de Vandstrømme, ja Blodstrømme, som billigen vore Øine burde græde i denne sidste gruelige, skrækkelige Tid, i hvilken Guds usigelige, uendelige Vrede hviler over Verden for dens Synders og Utaknemmeligheds Skyld!

Nu hedder det videre i vor Text, at Herodes sender de Vise til Bethlehem og befaler dem med Flid at søge efter Barnet, anstiller sig, som vilde han ogsaa komme og tilbede det. Hermed er nu det andet Stykke hos vore Herodianere betegnet, at de nemlig ogsaa leve, som de lære. Lære og Liv er hos dem idel Skin og Fornegtelse af Sandheden; thi Livet maa være saadant, som Læren danner det. Saaledes gjør nu Paven og hans geistlige Stand, lader vel de Christne være fromme og byder dem at søge Christus og Sandheden, dog med det Tillæg, at de skulle være hans Forrædere og tjene Paven med saadan Søgen. Thi Paven paastaar nu uforskammet og trøstigt for al Verden, Enhver maa gjerne søge Christus og leve gudeligt, men hvis han ikke tillige overholder Pavens Bud og Befaling og tjener ham, og er med alt sit gode Levnet hans Lydighed underkastet, saa kan han dog ikke blive salig. Han bevirker derved, at Folk mene, at der ligger mere eller ialfald ligesaa megen Magt paa Lydighed mod ham, som paa Lydighed mod Guds Bud. Se, det er Herodes's Tilsætning, idet han ikke alene sender de Vise til Bethlehem, men vil ogsaa gjøre dem sig underdanige og skyldige, forat de skulle blive Forrædere og hjælpe til at slaa Christus ihjel. Thi Alle, som saaledes holde paa Lydigheden mod Paven, som om den er nødvendig til Salighed, og at man bliver fordømt, om man ikke iagttager den, hvad gjøre de Andet end forraade og overantvorde Christus, saaat Herodes finder og dræber

ham? Den christelige Tro kan nemlig ikke bestaa med saadan Lydighed og Samvittighed, saaledes som ofte er sagt; thi Troen maa alene forhjælpe til Salighed, og saadan Lydighed maa holdes for udygtig dertil, eller hvis den ansees for at kunne forhjælpe dertil og tillades, saa maa Troen gaa under, og saaledes Herodes regjere i Christi Sted. Det er da i Sandhed at overantvorde og forraade Christus og Troen paa ham.

Men naar Herodes siger: Jeg vil ogsaa komme og tilbede ham, saa seer Enhver, at han lyver, og at det kun er Ord og falskt Paaskud, hvorunder han tænker paa noget ganske Andet, nemlig at dræbe Christus og forstyrre hans Rige. Her har du alle vantroe Helliges Billede smukt og korteligt fremstillet i Herodes. Han foregiver ikke, at han vil gjøre nogen slet og ret, almindelig Gjerning, siger ikke, at han vil skjænke ham Guld og Myrrha, ei heller, at han vil hjælpe ham eller være hans gode Ven, men tager den høieste og bedste Gjerning i al Gudstjeneste, det er, Ydmyghed og Tilbedelse, siger: Jeg vil komme som en ydmyg Mand, vise ham den største Ære og tilbede ham. Saaledes gjøre nu ogsaa de aandelige Herodianere, de tage sig ikke en ringe Gjerning for, men Gudstjenesten, det Allerhøieste, det tilegne de sig selv, det drive de paa, tør frit sige, at andre Menneskers Liv er timeligt og verdsligt Liv, men de ere i Gudsdyrkelse Dag og Nat, og naar de Andre arbeide, saa bede de og tjene Gud for de stakkels Folk. Tror du det ikke? Saa spørg Kirkeklokkerne derom! de ringe jo til deres Gudstjeneste. De vandre saa ydmygt, lade sig for alle Mennesker udraabe som Guds Tjenere og mæske paa samme Tid ret godt deres Bug, rive til sig al Verdens Gods og bygge sig Huse, som om de vilde blive her til evig Tid. Derfor maa vi her se Forskjellen mellem den sande og falske Gudsdyrkelse, at vi kunne lære at kjende og afskye den Nidding Herodes's Hjerte og Mening.

Om den sande og den falske Gudsdyrkelse.

Man kan ikke finde Nogen, som her bedre veed at drage den rette Forskjel end **Guds Ord**. Den Gudsdyrkelse, som deri læres, det maa jo være den rette Gudsdyrkelse; men den Gudsdyrkelse, som er opretet ved Siden af eller udenfor Guds Ord og opfunden af Mennesker, den maa ganske vist være en falsk, skinnende Herodestjeneste. Nu er der om Gudsdyrkelse eller Gudstjeneste Intet forordnet uden i Guds Bud; thi ganske vist tjener den alene Gud, som holder hans Bud. Ligesom der om et Tyende i Huset da siges, at han tjener sin Herre, naar han gjør og varetager hvad hans Herre byder ham. Men naar han ikke gjør det, saa siges han ikke at tjene sin Herre, om han saa ellers gjorde den hele Stad tilpas. Saaledes tjener heller ikke den Gud, som ikke holder hans Bud, om han end overholdt alle Menneskers Lærdomme og Bud.

Saa bestaar nu Gudsdyrkelse for det **Første** deri, at du kjender, ærer og elsker Gud af ganske Hjerte, sætter al din Tillid og Fortrøstning til ham, aldrig tvivler paa hans Godhed, hverken i Liv eller Død, hverken naar du har syndet eller gjort vel, saaledes som det første Bud lærer, og hvortil vi alene kunne komme ved Christi Blod og Fortjeneste, som har forhvervet os saadant Hjerte og skjenket os det, naar vi høre og tro hans Ord. Naturen kan ikke have et saadant Hjerte af sig selv. Se, det er Hovedgudsdyrkelsen og det fornemste Stykke, som vi kalde en oprigtig christelig Tro og Kjærlighed til Gud formedelst Christus. Saaledes bliver det første Bud opfyldt af os formedelst Christi Blod, og Gud ret paa paa en grundig Maade tjent.

For det **Andet**, naar du ærer Guds Navn, paakalder det i Nøden og bekjender det aabent for Tyrannerne og Forfølgerne af denne rette Gudsdyrkelse, ikke frygter dem,

ressér Herodianerne, og saameget du formaar søger at forhindre, at de vanære Guds Navn med sit falske Væsen og sin falske Lære, som de smykke med Guds Navn. Det er en stor Ting og drager altid Verdens Had paa sig. Se, det er det andet Stykke af den rette Gudsdyrkelse, som foreholdes os i det andet Bud.

For det **Tredie**, naar du driver paa Guds Ord og befordrer det efter al din Formue og sætter Liv og Levnet, Gods og Ære, Venskab og Gunst ivove for denne din Tro og Bekjendelse. Det hedder ret at høitideligholde og hellige Sabbathen, hvorved ikke du selv, men Gud alene er virksom i dig, og du kun er et lidende forfulgt Menneske. Det er det tredie Stykke af den rette Gudsdyrkelse, forordnet i det tredie Bud. Se, det er den første Tavle med de første tre Bud, hvilke indbefattes i de tre Stykker, **at tro, bekjende og lide;** derved forsager man dette Liv og Verden og lever alene for Gud.

Komme vi nu til den anden Tavle, saa er det fremdeles for det **Fjerde** en ret Gudsdyrkelse, naar du ærer Fader og Moder, er dem underdanig og lydig, hjælper dem fremfor alle Mennesker paa Jorden, naar de tiltrænge det, at du heller ikke uden deres Villie indtræder i den geistlige Stand, naar de behøve dig eller ønske at bruge dig til noget Andet.

For det **Femte**, at du ikke gjør Nogen Skade paa Legemet, men gjør Hvermand Godt, ogsaa dine Fiender, besøger de Syge og Fangne og rækker alle Trængende Haanden, har et godt og kjærligt Hjerte imod alle Mennesker.

For det **Sjette**, at du lever kydsk og maadeholdent eller holder dit Ægtefkab ret og reent og hjælper Andre at gjøre det.

For det **Syvende**, at du ikke bedrager Nogen eller gjør ham Skade eller forfordeler ham i timeligt Gods, men laaner, giver Enhver og vexler for Enhver, naar du kan, og søger at afværge al Skade fra din Næste.

For det **Ottende**, at du bevarer din Tunge, ikke bagvasker, berygter eller belyver Nogen, men undskylder, taler vel om og skaaner Enhver.

For det **Niende** og **Tiende**, at du ikke begjærer Nogens Hustru eller Gods.

Se, det er alle Stykker, som høre til den grundgode Gudsdyrkelse. En saadan fordrer Gud af dig og ellers ingen. Hvad du gjør derover, det agter han ikke for Noget. Det er ogsaa klart nok og let at forstaa for Hvermand. Nu seer du, at den rette Gudsdyrkelse maa være fælles for alle Stænder, alle Mennesker, og at kun denne ene findes hos Guds Folk. Hvis der findes nogen anden Gudsdyrkelse, saa maa den tilvisse være falsk og forførerisk, saasom den ikke vil være fælles for Alle, men holder sig til nogle særegne Stænder og Mennesker. Dette være sagt om den rette, fælles og ene Gudsdyrkelse. Lader os nu betragte den falske, særegne, sekteriske og mangfoldigartede Gudsdyrkelse, hvorom Gud Intet har befalet, men som er opdigtet af Paven og hans Geistlige.

Der seer du mangeslags Anstalter, Ordener og Klostre, hvoraf ingen har Noget tilfælles med den anden. Der bærer En stor, en Anden liden Kronragning; der bærer En graae eller sorte, en Anden hvide Klæder; En Klæder af Uld, en Anden af Liin eller Haar; En beder paa sine visse Dage og Tider, en Anden paa andre Dage og Tider; En spiser Kjød, en Anden Fisk; En er en Cartheuser, en Anden en Barfodmunk; En har eet Slags Ceremonier, en Anden et andet Slags; En valfarter til Rom, en Anden til Jerusalem; En holder Messe paa een Viis, en Anden paa en anden; En er bunden til eet Kloster, en Anden til et andet; En skraaler i eet Chor, en Anden i et andet, og opfylde Kirkerne med sit Skvalder. De leve ogsaa i ugift

Stand og have mangeslags Regler, og hvem kan opregne alle de utallige, særegne, sekteriske Stykker? Denne Slags Gudsdyrkelse har nu grebet om sig og født endnu langt Mere af sig, saa at der er intet Maal eller Maade med at bygge Kirker, Kapeller, Klostre, Altere, med at stifte Messer og Vigilier, med at oprette Bønnetimer, med at skjenke Messeklæder, Chorkapper, Kalke, Monstrantser, Sølvbilleder og Klenodier, Lysestager, Kjerter, Lys, Røgelse, Malerier og Klokker. Hui, hvilket et Hav og hvilken en Skov af slige Ting! Herpaa er nu alle Lægfolks Andagt gaaet ud, hertil al deres Tiende, Penge og Gods anvendt. Det kaldes at forøge og forsørge Gudstjenesten, saaledes som Paven benævner det i sin hellige Ret. Hold nu disse Stykker op imod den sande Gudsdyrkelse og siig mig, hvor har Gud sagt et Bogstav om nogen af disse Ting? Tvivler du endnu paa, at den hele geistlige Stand under Paven er Andet end idel Herodes's hyklerske og bedragerske Væsen, som kun hindrer Folk og holder dem borte fra den rette Gudsdyrkelse? Det er de Altere og Høie, hvorom Propheterne tale, naar de klage over Israels Folk, at der ikke var nogen Stad, uden at den havde oprettet en egen Høi og et eget Alter og lod den eneste Guds Tempel fare. Saaledes har denne afgudiske, overtroiske, papistiske, herodianske Gudsdyrkelse opfyldt alle Verdens Kroge og fortrængt og tilintetgjort den rette, sande Gudsdyrkelse.

Du vil maaske se dig om og tænke: Ei, skulde da saa mange Mennesker Allesammen fare vild? Se dig for og lad ikke Mængden anfegte dig. Hold fast ved Guds Ord, det kan ikke lyve for dig; alle Mennesker maa lyve, og som Skriften siger: **Alle Mennesker ere Løgnere.** Lad det ikke forundre dig, at nu Saamange fare vild; der var dog paa Elias's Tid kun syv Tusinde gudfrygtige Mænd i hele Israels Folk. Siig mig, hvad var syv Tusinde Mænd imod hele Israel, som havde mere end tolv Gange Hundredetusinde stridbare Mænd foruden Kvinder og Børn? Hvad var ogsaa det hele Folk imod den hele Verden, som tilhobe for vild. Hvorledes maa det da være nu, siden Christus og Apostlerne have forudsagt saa gruelige Ting om disse Tider, at endog Christus selv har sagt: Mener du, at Menneskens Søn skal finde Troen paa Jorden, naar han kommer? Det maa gaa saare grueligt til, og mange og store Folk maa fare vild, helst de, om hvilke man mindst tænker det, naar Antichristen skal regjere og forføre Verden, saa at de sige: Vi ville være sikkre, ikke agte paa Guds Dom og ikke tage hans Brede til Hjerte, saaat det ikke vilde være noget Under, om han neppe beholdt eet gudfrygtigt Menneske tilbage paa Jorden.

Det er den sidste og værste Tid, hvormed den hele Skrift skrækkeligen har truet; derfor tak Gud, at du af hans Ord kan faa se, hvad der er ret eller falsk Gudsdyrkelse. Se da til, at du bliver derved og ikke følger Hoben, som løber uden Guds Ord. Naar de neppe blive bestaaende, som have Guds Ord og hænger derved, hvorledes skal det da gaa dem, som uden Guds Ord følge sin egen Næse? Derfor lad tvivle hvo, som vil! Guds Ord og den rette Gudsdyrkelse overbeviser nokſom om, at Paven er Antichristen, og at de geistlige Stænder ere hans Diciple, som forføre al Verden.

Se, det er Herodes's Gudsdyrkelse, der anstiller sig, som han vilde tilbede Christus og tjene Gud, og mener Intet dermed. Alligevel hykler han saa smukt, at han dagligen bedrager og ofte har bedraget ogsaa mange hellige, fromme Folk, saaledes som Christus siger Matth. 24., at de ogsaa skulde føre mange Udvalgte i Vildfarelse, saaledes da som det er gaaet St. Bernhard, Franciscus, Dominicus og Lignende, ihvorvel de ikke ere gaaede under

i Vildfarelse eller blevne deri; thi deres rette Tro har bevaret dem skadesløse under saadan Vildfarelse og ført dem ud deraf. Saaledes gik det ogsaa disse fromme Vise: de havde en god, ret Tro og Mening, alligevel toge de feil med Hensyn til Herodes, holdt hans Tale for sand og troede hans Løgn, vare ogsaa beredte til at følge ham deri, om de ikke vare blevne anderledes undervist fra Himlen. Saaledes gaar det ogsaa nu og er saaledes gaaet til, at Mange vise Paven Lydighed og i al Enfoldighed tro, at hans Væsen er ret og godt, fare saaledes vild heri; men deres christelige Tro hjælper dem, saaat saadan Gift tilslut alligevel ikke skader dem, saaledes som Christus siger Marc. 16, 18.: **Dersom de drikke nogen Forgift, skal det ikke skade dem, som tro paa mit Navn.** Men hvad er **Forgift** uden saadan Løgn og Hykleri ved den falske Lære om en uret Gudsdyrkelse.

Have vi nu erkjendt Herodes's Gudsdyrkelse og seet hans falske, ondskabsfulde Hykleri, saa lader os nu ogsaa se hans falske Mening og Ondskab, hvormed han tænker at tilintetgjøre ikke alene den sande Gudsdyrkelse, men ogsaa den Konge Christus og hans ganske Rige.

Paa **tre** Maader understaar han sig til at gjøre det. For det **Første** med dette hyklende Paaskud om denne falske Gudsdyrkelse. Thi en saadan udvortes Gudsdyrkelse er et stærkt og uden særegen Naade et uovervindeligt Middel til at lokke bort fra den rette Gudsdyrkelse, saaat St. Paulus medrette kalder den energiam erroris, **kraftige Vildfarelser** (2 Thess. 2, 11.), og Folket kan ikke værge sig mod saadan Forførelse, om ikke brave Biskoper og Prædikanter opstaa og alene prædike den sande Gudsdyrkelse, holde Folket til Guds rene Ord og modsige den falske Gudsdyrkelse, saaledes som Propheterne gjorde i Israels Folk og desaarsag Alle bleve dræbte. Thi saadan Prædiken gjælder Halsen og kan ikke taales af Herodes, Paven og hans geistlige, hellige Folk. Den gjør altfor stor Skade i Pungen, og Sjælene altfor meget Gavn, og det er ulideligt for deres Lærer Djævelen.

For det **Andet** vil han tilintetgjøre ham ved sin Lære, hvorom ovenfor er talt, idet han lærer Gjerninger istedetfor Troen imod det første Bud, som byder at ære Gud og hans Gjerning. Det andet og tredie Bud undertrykker han og lærer egne Gjerninger og Stolen derpaa, forbyder ogsaa at bekjende Troen og Guds Navn; lærer at være ulydig mod Fader og Moder, imod det fjerde Bud, saaledes som ovenfor er sagt; lærer, at det ikke er nødvendigt at elske og gjøre vel mod sine Fiender, imod det femte; nedsætter Ægteskabet i Folks Øine, imod det sjette; røver og stjæler uretfærdigt Gods og tillader Andre det Samme, imod det syvende; lærer ogsaa, at det ikke er nødvendigt at laane og give. Summa Summarum, han lærer, at det ikke er nødvendigt af Hjertet at elske Gud og sin Næste. Det er jo at tilintetgjøre den hele Skrift og Gudsdyrkelse. For det **Tredie** er han ikke tilfreds med saadant giftigt Exempel og saadan dødbringende Lære, men farer afsted og øver tillige tvende Slags Vold, idet han baade forbander og fordømmer aandeligen de Sjæle, som ikke følge ham, og tillige legemligen brænder, forjager, forfølger deres Legemer, Gods og Ære paa det Allerforsmædeligste. Hvad mere Ondt kan han gjøre? Jeg mener, han er en Herodes. Alligevel maatte han lade Christus blive og kan ikke fuldføre sin Villie. Han fordærver Meget; men Troen bliver til Verdens Ende, ihvorvel skjult, flygtig og ubekjendt.

Da de Vise gik bort fra Herodes og vendte sig mod Bethlehem, viste Stjernen sig atter for dem, og de bleve saare glade. Det skeer altid, naar Hjertet, efterat være vildledet og forført af Menneskelærdomme,

atter kommer tilbage til Evangeliets og den rene Sandheds Erkjendelse, da bliver det strax Herodes kvit og seer, hvor fuldkommen sikker og lys Sandhedens Vei er imod Herodianernes falske Skin; da bliver Hjertet ogsaa glad. Thi Evangeliet er en trøstelig Lære, som fører os ud af al menneskelig Formasteligheb ind i Fortrøstningen paa Guds blotte Naade, saaledes som Ps. 4. siger: **Herre, oplyst over os dit Ansigts Lys! derved giver du Glæde i mit Hjerte.** Derimod føre alle de, som vandre i Menneskelærdomme og egen Kraft, et saare ængsteligt Liv, og det er dog til ingen Nytte. Hvilket Hjerte skulde ikke blive glad, naar det erkjender, at Pavens Regimente er idel Møie og Besværelse af Samvittigheden og bedrager al Verden med sit Skin! Det guddommelige Lys og Sandheden har den Natur, at den husvaler Samvittighederne, trøster Hjerterne og gjør Aanden fri, ligesom omvendt Menneskelærdommene have den Natur, at de gjøre Samvittighederne nedtrykte, plage Hjerterne og udslukke Aanden.

Videre hedder det, at Stjernen gaar frem foran dem, forlader dem ikke, førend den saar bragt dem til Christus, gaar heller ikke videre, men bliver staaende ovenover, hvor Barnet er. Saaledes gjør det hellige Evangelii Lys, det er som en lysende Stjerne i Mørket, som St. Petrus kalder det 2. Pet. 1., og gaar foran os, fører os, saafremt vi kun hænge derved med fast Tro, forlader os heller ikke, førend det saar bragt os til Christus og Sandheden, gaar heller ikke videre; thi udenfor Christus lærer det Intet. Saaledes er da ved denne Stjernens Ledsagelse betegnet Evangeliets Art og Gjerning, og ved de Vise alle Troende, saaat ligesom Stjernen legemligen førte dem til Christus, og de legemligen fulgte den, saaledes fører Evangeliet aandeligen Menneskenes Hjerter i denne Verden, og de troende Hjerter se det og følge det ogsaa med Glæde, indtil de komme til Christus. Saaledes roser St. Paulus sig 1 Cor. 2, 2.: **Jeg agtede mig ikke at vide Noget blandt Eder uden Jesum Christum og ham korsfæstet.** Og Col. 3 forbydes det os at følge nogen Lære, som ikke lærer Christus. Hvad er det Andet, end at denne Stjerne viser Christus alene og intet Andet, gaar heller ikke videre. Saaledes er i dette Billede al Menneskelærdomme fordømt, og der skal ikke prædikes for de Christne Andet end det blotte, rene, ene Evangeliets Lys, og vi skulle alene følge denne Stjerne. Derfor er ogsaa her Pave, Biskoper, Klerke, Munke med alt deres Regimente og Lære fordømt og at sky som Herodes's Tyranni.

Her stoppes ogsaa Munden paa Papisterne og Herodianerne, og de blive redeligen resede for deres Løgn, naar de med ugudelig Frækhed lære, at man skal søge den christne Kirke og Troen hos dem, og at hvo, som ikke hører dem, han skal agtes, som hørte han ikke den christne Kirke. De ville være det Tegn og den Stjerne, som hører til Christus og Sandheden, men det er falskt og opdigtet. Vil du vide, hvor Christus og Sandheden er, saa lær det af denne Historie, se ikke paa Paven, ikke paa Biskopshattene, ikke paa Høiskolerne og Klostrene; lad dig ikke føre vild derved, at de meget prædike, synge og holde Messer; spørg ikke derefter, om de sidde i Apostlernes Sted og ophøie det geistlige Embede. Det maa Altsammen bedrage og bedrager uden Afladelse; de fare vild og lære Vildfarelse.

Det er ikke mere end eet eneste sikkert Tegn, hvorved du kan kjende, hvor Christus og hans Kirke er, det er denne Stjerne, det hellige Evangelium; alt Andet er falskt og feilagtigt. Men hvor Evangeliet prædikes, der lyser denne Stjerne, der er ganske vist Christus, der finder du ganske vist hans Kirke, det være i Tyrkiet, Rusland, Bøhmen, eller hvor det vil. Det er ikke muligt, at Guds Ord skal lyde, og Gud, Christus og

den Helligaand ikke være der. Paa den anden Side er det ikke muligt, at Gud, Christus, den Helligaand, Kirken, eller noget Saligt skal være der, hvor Guds Ord ikke lyder, om de end gjorde alle Undere, men det maa være idel Herodianere og Djævelsregimente, som findes der. Nu seer jo Hvermand, hvorledes Paven og hans Geistlige omgaaes uden Guds Ord kun med Menneskelærdomme.

Og de gik ind i Huset og fandt Barnet med dets Moder Maria, faldt ned og tilbade det.

Huset er den christne Kirke, Forsamlingen af alle Troende paa Jorden, i hvilken du alene finder Christus og hans Moder. Thi alene i den christne Kirke findes de, som ere gjorte svangre og frugtbare af den Helligaand, føde christeligt og føre et christeligt Levnet. Alt, hvad der er udenfor dette Huus, hvor smukt det end skinner, hvor fornuftigt det er, saa er hverken Christus eller hans Moder der, det er, der findes intet christeligt Levnet der, som ikke kan findes uden Troen og den Helligaand. Derfor, naar Pave, Biskoper, eller hvem det er, fordre af dig, at du skal se hen til dem, naar du vil se den christne Kirke, saa tænk paa dette Evangelium, og se efter Stjernen. Vær vis paa, at hvor Stjernen ikke staar ovenover, der er ganske vist ikke Huset, hvor Christus og hans Moder findes, det er, hvor ikke Evangeliet svæver og lyser ovenover, der er ganske vist ikke den christne Kirke. Denne Stjerne skal ikke føre dig vild, saa kan du heller ikke nogensinde uden den træffe det Rette. Den fører til dette Huus og bliver over dette Huus. Saaledes bringer Evangeliet dig ind i Kirken, og bliver ogsaa over Kirken, staar fast, lader sig ikke drive derfra ved nogen Forfølgelse. Det lyder og lyser frit og aabenbart, saaat alle dets Fiender blive fortrydelige derover, saaledes som vi have seet det Altsammen opfyldt ved Apostlerne, Martyrerne, alle Hellige og endnu daglig, hvor det prædikes.

Og de oplode deres Liggendefæ og offrede det Gaver: Guld, Røgelse og Myrrha.

Alle legemlige Offere, som omtales i Mose Lov eller paa andre Steder i Skriften, betegne de aandelige Offere, hvorom der Ebr. 13, 15. siges: **Ved ham lader os da altid frembære Gud Lovoffer, det er, en Frugt af Læber, som bekjende hans Navn.** Og Hos. 14, 2 flg.: **Omvend dig, Israel! til Herren din Gud; thi du er falden ved din Misgjerning. Tager Ord med Eder, og omvender Eder til Herren; siger til ham: Tilgiv al Misgjerning og tag tiltakke med os, saa ville vi betale dig med vore Læbers Oxne,** det er Lov og Tak. Derom taler ogsaa Ps. 51, 20 flg.: **Gjør vel imod Zion efter din Velbehagelighed; byg Jerusalems Mure. Da skal du have Lyst til Retfærdigheds Offere, Brændoffere og helt Offer; da skulle de offre Stude paa dit Alter.** Ligesaa Ps. 50, 1 ffgg.: **Hør, mit Folk! og jeg vil tale, Israel! og jeg vil vidne iblandt dig; jeg er Gud, ja din Gud. Jeg vil ikke straffe dig for dine Offeres Skyld; thi dine Brændoffere ere altid for mig. Jeg vil ikke tage en Stud af dit Huus, ei heller Bukke af dine Stier. Thi alle Dyrene i Skoven høre mig til, Dyrene paa Bjergene i Tusindetal. Jeg kjender alle Fuglene paa Bjergene, og Dyr paa Marken ere hos mig. Dersom jeg hungrede, vilde jeg ikke sige dig det; thi Jorderige hører mig til og dens Fylde. Mener du, at jeg vil æde de stærke Oxnes Kjød eller drikke Bukkeblod? Offre Gud Taksigelse, og betal den Høieste dine Løfter; og kald paa mig paa Nødens Dag, jeg vil udfri dig, og du skal prise mig.** Og v. 23.: **Den, som offrer Tak-**

sigelse, han ærer mig, og den, som forefætter sig den rette Vei, ham vil jeg lade se Guds Salighed. Af disse Sprog er det klart, at skal Offeret være Gud velbehageligt, saa maa det være Lov og Tak, eller ikke ske uden Lov og Tak. Og sker det uden Lov og Tak, saa kan og vil han ikke vide deraf, saaledes som han ogsaa siger Es. 1, 11.: **Hvad skal jeg med Eders mangfoldige Offere? Eders Rygoffer er mig en Vederstyggelighed.** Vi kunne jo hellerikke give Gud Noget, thi det er jo allerede Altsammen hans, og vi have Alt fra ham. Alene Lov, Tak og Ære kunne vi give ham. Det mener ogsaa David Pj. 116, 12 flg.: **Hvorledes skal jeg betale Herren alle hans Velgjerninger imod mig? Jeg vil optage den (mangfoldige) Saligheds Kalk og paakalde Herrens Navn. — Du har løst mine Baand. Dig vil jeg offre Takoffers Offere og paakalde Herrens Navn.**

Nu er det, at love Gud, ikke Andet end at bekjende de af Gud modtagne Velgjerninger og ikke tilskrive os dem, men ham alene, og ligesom at bære dem tilbage til ham. Og denne Lov og Bekjendelse skeer paa tvende Maader, for det Første for Gud alene, for det Andet for Menneskene, og er Troens egen Gjerning og Frugt. Derom lærer St. Paulus Rom. 10, 9 ffg.: **Dersom du bekjender den Herre Jesum med din Mund og tror i dit Hjerte, at Gud opreiste ham fra de Døde, da skal du blive salig.** Som vilde St. Paulus sige: Det er ikke den rette Tro, at du hemmelig i Hjertet vil tro paa Christus og love ham i en Krog, du maa frit med Munden bekjende ham for Hvermand, saaledes som du tror i dit Hjerte; det gjælder da strax dit Liv, thi saadan Bekjendelse taale Djævel og Mennesker ikke at høre. Og Korset er bunden til saadan Bekjendelse, saaledes som du seer, at heller ikke nu Pave, Biskoper, Klerke og Munke kunne taale eller høre Christi Ord. Det er derfor træffende, hvad Propheten siger i den ovenanførte Psalme: **Jeg vil tage Salighedens Kalk og paakalde Herrens Navn,** som vilde han sige: Skal jeg love og bekjende Gud, saa ville de desaarsag trænge og ængste mig med Smertens Kalk. Velan, jeg vil modtage den i Guds Navn og ikke derfor fortie Guds Lov; den vil heller ikke skade mig, men være frelsende for mig og kun hjælpe mig saameget snarere til Salighed. Det er ogsaa Meningen af Christi Ord Marc. 8, 38.: **Hvo, som skammer sig ved mig og mine Ord iblandt denne utroe og syndige Slægt, ved ham skal og Menneskens Søn skamme sig, naar han kommer i sin Faders Herlighed med de hellige Engle.**

Der have Mange fremsat sine Udlæggelser over disse tre Offere, den Ene saa, den Anden saa; dog ere i Almindelighed Alle blevne staaende derved, at de betegne tre Slags Bekjendelse. Vi ville derfor tage det deraf, som nu forekommer os at være det Bedste. Guldofferet, sige de, betegner, at de bekjende, at Christus er Konge; Røgelsen, at han er en Præst; Myrrhaen, at han er død og begraven. Alle tre Stykker skulle passe paa Christus efter hans menneskelige Natur, dog saaledes, at han tillige er Gud, og at der for hans Guddoms Skyld er vederfaret hans menneskelige Natur dette.

For det **Første** lærer og bekjender den christelige Tro, at Christus er en Konge og Herre over alle Ting, efter det Sprog Pj. 8, 7.: **Du gjør, at han herster over dine Hænders Gjerninger; du haver lagt alle Ting under hans Fødder.** Og Pj. 110, 1.: **Herren sagde til min Herre: Sid hos min høire Haand, indtil jeg lægger dine Fiender til dine Fødders Fodskammel.** Denne Bekjendelse i en ret Tro er en høi og mægtig Trods og Frimodighed hos alle dem, som tro paa Christus, imod Alt, hvad der er dem imod, det

være (som St. Paulus siger Rom. 8. 35.) Sværd, Hunger, Nøgenhed og al Skabningen. Hvo vil forskrække en Christen eller gjøre ham Skade, naar han offrer dette Guld, tror og bekjender, at hans Herre Christus ogsaa er en Herre over Død, Helvede, Djævel og al Skabningen, og at Alt er i hans Hænder, ja ligger under hans Fødder? Hvo, som har en naadig Fyrste, han frygter Intet af det, som er den samme Fyrste underlagt, men trodser derpaa, berømmer og bekjender sin Herres Naade og Magt. Hvormeget meer trodser og berømmer en Christen sig af Christus imod Pine, Død, Helvede og Djævel og siger trøstigen til dem: Hvad kan du gjøre mig? Er du ikke under min Herres Fødder? Lad se, om du tør æde mig uden hans Villie! Se, et saadant frimodigt Hjerte frembringer dette Guldoffer. O, hvor sjeldent er det nu bleven! Derfor er det saare trøsteligt, naar Nogen skrækker dig eller gjør dig Skade, at du med Munden bryder ud, bekjender Christus og siger: Omnia subjecisti sub pedibus ejus, alle Ting ere under hans Fødder, hvo vil da være imod mig?

For det **Andet,** Røgelse brugte man efter Mose Lov ved Gudstjenesten til at røge med i Templet, hvad der tilkom det præstelige Embede. Derfor er det, at offre Røgelse, ikke Andet end at bekjende Christus som en Præst, der er en Midler mellem Gud og os, saaledes som St. Paulus siger Rom. 8, 34., at han taler for os og er vor Midler for Gud, hvad vi ogsaa allermest trænge til. Thi ved sit Kongerige og Herredømme beskjærmer han os mod alt Ondt i alle Ting, men ved sit Præstedømme bevarer han os mod al Synd og Guds Vrede, træder frem for os og offrer sig selv for at forsone Gud, saaat vi ved ham have en Fortrøstning til Gud, og saaat vor Samvittighed ikke forskrækkes eller frygter for hans Vrede og Dom, saaledes som St. Paulus siger Rom. 5, 1 flg.: **Ved ham have vi Fred med Gud og Adgang formedelst Troen til Guds Naade.**

Nu er det meget større, at han gjør os trygge og freidige ligeoverfor Gud og skjenker vor Samvittighed Fred, saaat ikke Gud og vi selv ere os imod, end at han gjør Skabningen uskadelig for os. Thi Skylden og Synden er meget værre Ting end Straffen og Døden, eftersom Synden er Aarsag til Døden, og der uden Synd ikke var nogen Død eller da ialfald ikke kunde skade os. Ligesom nu Christus er en Herre over Synd og Død, og det staar i hans Magt at skjenke alle dem Naade og Liv, som tro paa ham, saaledes er det, at offre Guld og Røgelse, at bekjende disse hans tvende Embeder og Gjerninger og takke ham derfor, saaledes som St. Paulus gjør 1 Cor. 15, 55 flgg.: **Død, hvor er din Braad? Helvede, hvor er din Seier? Men Dødens Braad er Synden; men Syndens Kraft er Loven. Men Gud være Tak, som giver os Seier formedelst vor Herre Jesum Christum!** Det er i Sandhed en høi Trods, at et Menneske imod sin Synd, imod sin onde Samvittighed, imod Guds skrækkelige Vrede og Dom kan sætte denne Præst, med fast Tro sige og bekjende: Tu es sacerdos in æternum, **du er Præst til evig Tid.** Men er du en Præst, saa træder du frem for alle Syndere, der bekjende dig som en saadan Præst. Saa lidet som nu Guds Dom, Vrede, Synden og den onde Samvittighed kan fordømme eller forskrække dig, saa lidet fordømmer og forskrækker det ogsaa mig, for hvem du er en saadan Præst. Se, det hedder ret at offre Røgelse, at være uforsagt mod al Synd og Guds Vrede formedelst Christus i Troen.

For det **Tredie**: Myrrha bruger man til dermed at salve de døde Legemer, forat de ikke skulde forraadne i Graven. Derfor er Christi Død og Opstandelse herved forudbetegnet; thi han alene er det, som er

død og begraven og ikke forraadnet, men igjen opvakt fra de Døde, saaledes som Pſ. 16, 10. siger: **Du skal ikke forlade min Sjæl i Helvede; du skal ikke lade din Hellige se Forraadnelsen**, og denne Uforgjængelighed er betegnet ved Alle, som ved legemlig Myrrha ere bevarede fra Forraadnelse. Saa er nu det, at offre Myrrha, det Samme som at bekjende, at Christus er død og dog ikke har seet Forraadnelse, det er, at Døden er overvunden af Livet, og at han aldrig er død efter sin guddommelige Natur, og at hans menneskelige Natur tillige er bleven opvakt igjen fra de Døde.

Denne Bekjendelse er den allernødvendigste af de tre, ihvorvel de alle Tre ere nødvendige og maa være uadskilte. Thi at han er bleven dig en Konge og Præst og har skjenket dig saadanne store Goder, det maa du ikke tænke er skeet for Intet, eller har kostet ham Lidet, eller kommer til dig ved din Fortjeneste. Synd og Død er i ham og ved ham overvunden for dig, Naade og Liv skjenket dig; men ham har det kostet megen Lidelse, han har udstaaet Meget, han har kjøbt det paa det Dyreste ved sit eget Blod, Legeme og Liv. Thi at stille Guds Vrede og Dom, at borttage den onde Samvittighed, Helvede, Død og alle onde Ting og erhverve alt Godt, har ikke kunnet ske, medmindre Guds Retfærdighed blev fyldestgjort, Synden betalt, og Døden medrette overvunden. Derfor har St. Paulus for Skik, at naar han prædiker om Guds Naade i Christo, saa omtaler han tillige i Almindelighed hans Lidelse og Blod for at vise, at alle Goder, som ere skjenkede os ved Christus, ikke ere komne til os uden hans uudsigelige Fortjeneste og Møie. Saaledes siger han Rom. 3, 25.: **Gud har fremstillet ham til en Naadestol formedelst Troen paa hans Blod.** Og 1 Kor. 2, 2.: **Jeg agtede mig ikke at vide Noget iblandt Eder uden Jesum Christum og ham korsfæstet** ꝛc. Derfor er det rette Myrrhaoffer at bekjende den store Lidelse og Møie, som det har kostet Christus at blive vor Præst og Konge.

Se, det er de tvende Stykker, hvori vi skulle love og bekjende Christus, hans tredobbelte Værk, som han har udført for os, og som han endnu daglig udfører ligetil den yderste Dag. Ordenen er ogsaa net: Evangelisten begynder med Guldet som det Fornemste; thi det var ikke muligt, at han skulde blive en Konge over alle Ting, os tilgode, hvis han ikke først havde forsonet Gud med os og stillet vor Samvittighed tilfreds, paadet at han kunde regjere og virke i os med Ro og Fred, som i sit eget Rige; derfor maatte han ogsaa være Præst for os. Men skulde han være Præst og efter sit præstelige Embede forsone os med Gud, saa maatte han gjøre Guds Retfærdighed Fyldest for os. Men der var ingen anden Fyldestgjørelse mulig, end at han maatte hengive sig selv og dø, og saaledes overvinde Synden med Døden i sig selv. Saaledes er han ved Døden kommen til Præstedømmet, ved Præstedømmet til Kongedømmet, og har saaledes modtaget Myrrhaen før Røgelsen, og Røgelsen før Guldet. Men dog nævner Skriften altid først Kongedømmet, dernæst Præstedømmet, dernæst hans Død, saaledes som Pſ. 110. ogsaa gjør, der for det Første beskriver hans Kongedømme saaledes: **Herren sagde til min Herre: Sid hos min høire Haand, indtil jeg lægger dine Fiender til dine Fødders Fodskammel.** Dernæst hedder det om hans Præstedømme saaledes: **Herren svor, og det skal ikke angre ham: Du er en Præst evindelig efter Melchizedeks Viis**, og tilsidst tales der om hans Lidelse saaledes: **Han skal drikke af Bækken paa Veien, derefter skal han opløfte Hovedet.** Saaledes kunde man ogsaa her sige: Han skal smage Myrrhaen og derfor blive Præst, og er han bleven Præst, skal han derfor ogsaa blive Konge, saaat det Ene følger af det Andet,

det Ene er det Andets Aarsag og de staa i nøie Forbindelse med hverandre.

Ved denne enfoldige, simple Udlæggelse lader jeg det bero, overlader de høie Betragtninger til de Lebige. Derpaa have vi fornemmelig at give Agt, at vi ikke adskille disse trende Bekjendelser fra hverandre, men offre dem tilsammen. Naar Esaias desuagtet i Dagens Epistel alene taler om Guld og Røgelse, men tier om Myrrhaen, saa kan det maaske være skeet af den Grund, at Christi Kongedømme og Præstedømme har været altid fra Verdens Begyndelse, saaledes som St. Paulus siger Ebr. 13, 8.: **Jesus Christus er igaar og idag den Samme, ja til evig Tid.** Thi alle Hellige ere ved ham og ved Troen paa ham forløste fra Synd og Død. Saa var og paa den Tid det tredie Stykke, hans Lidelse, Myrrhaen, endnu ikke fuldbragt, hvilket Evangelisten efter den skete Opfyldelse medrette har burdet omtale.

Men Herodianerne og Papisterne have ikke alene adskilt disse trende Offere fra hverandre, men ogsaa med uudsigelig Skjændsel tilintetgjort dem, medens de dog have beholdt Navnene og bekjende med Ord, at Christus er en Konge og Præst og død for os; men med andre modstridende Ord, med sit Hjerte og sit hele Væsen negte det Altsammen og fordømme det paa det Allergrueligste. Og at vi skulle mærke os Saadant, saa er det for det Første Tilfældet med Myrrhaofferet: naar de lære at Mennesket uden Guds Naade af sig selv ved sin Fornuft og sin frie Villies naturlige Kraft kan gjøre sig værdig og modtagelig for Guds Naade, — hvad er det saa Andet end uden Christi Blod og Lidelse selv at ville ved egne Gjerninger gjøre den guddommelige Retfærdighed Fyldest, stille hans Vrede og Dom og skaffe Samvittigheden Fred? Det er jo at gjøre Christi Blod og al hans Lidelse, ja hans hele Manddom med al dens Gjerning til Intet, agte det unyttigt og træde det med Fødder. Derom siger Brevet til de Ebræer 6, 4 flg.: **Det er umuligt, at de, som engang ere blevne oplyste, og som have smagt den himmelske Gave og ere blevne deelagtige i den hellige Aand og have smagt Guds gode Ord og den tilkommende Verdens Kræfter, og falde fra, atter kunne fornyes til Omvendelse.** Thi udenfor Christus er ingen Naade eller Omvendelse, men ideel Vrede. Alligevel lære Papisterne, at man kan søge og finde Naade udenfor ham. Saaledes er Myrrhaofferet ganske ophævet. Saa maa da Røgelseofferet iforveien være gjort til Intet; thi hvorledes skal Christus være deres Præst og Midler, naar de ere saa gode og rene, at de ikke tiltrænge hans Blod og Midlerembede, men ere sine egne Midlere, og selv træde frem for Gud for sig selv, erhverve sig Naade og Liv ved naturlig Kraft? Derhos bekjende de jo og lære, at den naturlige Kraft er reen og god, saa behøver da ikke Christus at være en Præst for dem. Hvem havde kunnet tro, at det skulde komme saa vidt med de Christne, at Nogen vilde lære eller høre Saadant, som er skrækkeligt at tænke!

Nu se vi jo, at alle Høiskoler samt Paven og hans Geistlige ikke lære eller overholde Andet, og det skal være Kjætteri, om Nogen lærer anderledes. Hvor træffende har ikke St. Petrus skildret dem 2 Pet. 2, 1., naar han siger: **Der skulle komme iblandt Eder falske Lærere, som negte den Herre, som dem kjøbte.** Han siger ikke, at de skulle negte Christus, men **den Herre, som dem kjøbte,** som vilde han sige: Christus ville de bekjende med Ord, men de ville ikke anse ham for at have kjøbt dem med sit Blod, men uden hans Blod ville de forløse sig selv og af egen naturlig Kraft erhverve sig Guds Naade, hvilken dog alene Christus har tilkjøbt os Alle med sit Blod, det er, de mene, at det Intet koster at erhverve Guds Naade; der-

for falde de paa selv at ville erhverve sig den og kunne ikke taale, at Christus har kjøbt den.

Naar nu Christus ikke bliver erkjendt som en Præst, saa kan han meget mindre blive erkjendt som en Konge; thi de ere ham paa ingen Maade underdanige, de ere sine egne Herrer, det er, Djævelens eget Tyende, fordi de ikke ville lade ham regjere over sig og alene virke i dem. Han bliver alligevel en Konge, Præst og Forløser for alle Skabninger, enten de nu ville det eller ei. Se, saaledes maa du erkjende, at det nu er den Tid, da St. Petrus tre Gange fornegter Christus. Give Gud, at de hørte Hanegalet, kom igjen til sig selv, erkjendte deres Fald, at de ogsaa græd bitterlig og gik ud af Caiphas's Huus, det er, af Pavens Helvedesforsamling, hvor Verdenskjærlighedens Ild er antændt, og hvor Pavens Tjenere staa omkring og varme sig, thi den guddommelige Kjærlighed er bleven ganske og aldeles kold i dem.

Dette være nok om de aandelige Offere. Nu hedder det videre i vor Text:

Og der de vare blevne advarede af Gud i en Drøm, at de ikke skulde vende tilbage til Herodes, fore de ad en anden Vei bort til deres Land.

Dette er den endelige Beslutning, at vi skulle sky Menneskelærdomme og ikke atter falde tilbage deri, naar vi engang ere befriede derfra, ligesom disse Vise engang Herodes kvit ikke vende tilbage til ham igjen. Saaledes siger jeg ogsaa, at vi skulle sky Pavens og alle Papisters Bud og Lærdomme, saasandt vi ikke ville paabrage os Guds Unaade, og saasandt vi ville have vore Sjæle frelste, eftersom vi nu have erkjendt den rette evangeliske Sandhed. Thi de lære os kun at gaa bort fra Gud og følge vor egen Fornuft og Gjerning, hvorved Guds Gjerning bliver forhindret, som dog vil og skal virke i os og skjenke os alle Ting, og tillige vil, at vi skulle vente os dette af ham. Men Menneskelærdomme forlange af os, at vi først skulle tage fat paa alle Gjerninger og være de Første og dernæst søge Gud; han skal da komme efter og se til os, hvad vi have begyndt. For at jeg skal fremsætte dig et Exempel: de, som nu have den allerstørste Anseelse, lære Ungdommen og foresige dem, at de skulle flittigen bede og gaa i Kirke, skulle leve kydsk og være fromme; men de sige ikke, hvorledes de skulle begynde derpaa og søge Kraften dertil, just som om det var nok, at de havde lært, at de skulle være fromme. Ligesaa naar de senere skulle indtræde i Ægtestanden eller blive Geistlige, mene de, at det er nok, at de selv tage fat derpaa, uden at se hen til Gud og vende sig til ham dermed. Derpaa, naar de da have begyndt det, saa skal Gud komme og se, hvad de have udrettet, lade Sagen behage sig og gjøre det godt. Ja, man opdrager de unge Folk saaledes, at en Pige skammer sig ved at bede Gud om en Ungkarl, og en Ungkarl at bede om en Pige, mene, at det er en taabelig Ting at bede Gud derom, de maa paa egen Haand slumpe til det. Deraf kommer det ogsaa, at det saa sjelden gaar godt med Ægteskabet. Burde ikke en Pige med alt Alvor være saaledes oplært, at hun traadte hen for Gud og sagde med fuld Fortrøstning: Se, kjære Gud, jeg er nu kommen til den Alder, at jeg kan indtræde i Ægteskab: vær du min Fader, og lad mig være dit Barn; giv mig en from, ung Mand, og hjælp mig med Naade til Ægtestanden, eller, hvis det saaledes er dig behageligt, giv mig en saadan Aand, at jeg kan blive i et kydsk Levnet. Paa samme Maade skal ogsaa en Ungkarl bede om en Pige og ikke begynde Noget, af hvad han vil gjøre, paa egen Haand, men bede Gud derom, at han vil begynde det og lægge den første Steen. Det vilde være rette Guds Børn, som ikke begyndte Noget,

medmindre de først havde vendt sig til Gud dermed, hvor ringe det endogsaa var; da blev Christus vor Konge, og alle vore Gjerninger vare hans Gjerninger og vel gjorte. Men Menneskelærdommene taale ikke dette, de slumpe ivei, som var der ingen Gud, og som om de maatte gjøre det, hvis det skulde blive vel gjort. Se, af dette Exempel kan du lære, hvorledes alle Menneskelærdomme ere forføreriske og imod Gud.

Men der er tre Maader at sky Menneskelærdomme paa. For det Første, naar de blive skyede alene med Samvittigheden og ikke i Gjerningen, saaledes som naar jeg skriftede, bad eller fastede efter Pavens Paabud, ikke i den Mening, at jeg maatte gjøre det, eller at det var Synd, om jeg lod det være, men at jeg gjorde det villigen af mig selv, ikke nødtvungen, og godt kunde lade det være, om jeg vilde. Her drives vel den menneskelige Lærdoms Gjerning, men Samvittigheden er fri og agter Overholdelsen og Efterladelsen lige; det er den ingen Synd, om den lader dem være, ingen Fortjeneste, om den gjør dem; thi den beviser ingen Lydighed, men handler efter eget Velbehag deri. Det er vel det Bedste. Saaledes ere de Vise endnu i Herodes's Land, færdes ogsaa inden hans Herredømme, men de agte ham slet ikke, komme ikke til ham, bevise ham heller ingen Lydighed. Hvo, som nu forholder sig og handler paa samme Maade under Paven, saaat han ikke af Lydighed men af egen fri Villie overholder hans Paabud — saafremt de ikke stride mod Guds Bud — hvorledes, naar, hvor og hvorlænge han vil, ham skade de ikke. Men dertil skal der en høi Forstand, som faa Mennesker have, og ligesom disse Vise fik det at vide i Søvne og hemmelig, saaledes kan det alene ved Guds Aand erkjendes i Hjertet og ikke med Ord udenfra tales ind i Nogen, hvis ikke Hjertet selv annammer det fra Himlen.

Den anden Maade er den at sky Menneskelærdommene baade med Samvittigheden og med Gjerningerne, saaledes som de gjøre, der ganske og aldeles træde dem under Fødder og kun gjøre det Stikmodsatte med freidig og sikker Samvittighed. Og denne Maade er den nødvendigste og bedste for de svage Samvittigheders Skyld, idet man fører dem vel ud deraf og gjør dem lige med de førstnævnte Stærkeste, fuldkomne og frie, hvad man ikke vel kan gjøre med Ord og Samvittighed alene, men man maa gribe ind deri og vise dem ogsaa med Exempler det Modsatte, ligesom Christus gjorde, da han lod sine Disciple tvertimod Pharisæernes Paabud undlade at to sine Hænder. Saaledes var det godt, om man nu lod det paabudne Skriftemaal, Faste og bestemte Bønnetider staa derhen, og saaledes med Exempler beviste hvorledes Pavens Paabud var Narreverk og Bedrageri, men til en anden Tid gjorde alt Saadant frivilligt.

Den tredie Maade er den at sky dem alene med Gjerningen og ikke med Samvittigheden, saaledes som de gjøre, der frækt lade dem staa hen og tro dog, at de gjøre Uret, idet de ikke overholde dem. Og saadan Samvittighed stikker desværre i den menige Mand i al Verden. Desaarsag kalder St. Paulus denne Tid en farlig Tid. Thi saadanne Samvittigheder synde uden Afladelse, hvad enten de overholde eller ikke overholde, og Paven er deres Sjælemorder og Aarsag i saadan Fare og Synd med sine Paabud. Overholde de dem, saa handle de imod Troen, som skal være fri for alle Menneskelærdomme. Overholde de dem ikke, saa handle de imod sin Samvittighed, som troer, at de maa overholde dem. Saadanne have nødig, at man underviser dem vel i den frie christelige Tro og bringer dem til at aflægge den falske Samvittighed, eller, om de ikke formaa det, en Tidlang bærer deres Svaghed, saaledes som St. Paulus lærer Rom. 15., og lader dem ved Siden af Troen følge og over-

holde saadan Samvittighed, indtil de ogsaa blive store og stærke.

Se, det er at drage en anden Vei hjem og ikke vende tilbage til Herodes. Thi al Begyndelse til at blive from skeer i Almindelighed ved Menneskelærdomme og udvortes-Hellighed. Men man maa komme ud deraf til den rene Tro og senere ikke paany falde fra Troen til Gjerningerne. Saaledes komme vi vel til vort Fædreneland, hvorfra vi ere komne, det er, til Gud, af hvem vi ere skabte, og Enden træffer igjen sammen med Begyndelsen som en Guldring. Dertil hjælpe os Gud formedelst Christus, vor Konge og Præst, velsignet i Evighed. Amen!

Første Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 12, 1-5.

Derfor formaner jeg Eder, Brødre! ved Guds Barmhjertighed, at I fremstille Eders Legemer som et levende, helligt og Gud velbehageligt Offer, hvilket er Eders fornuftige Gudsdyrkelse; og skikker Eder ikke lige med denne Verden; men bliver forvandlede ved Eders Sinds Fornyelse, saaat I maa skjønne, hvad der er den Guds gode og velbehagelige og fuldkomne Villie. Thi formedelst den Naade, som mig er given, siger jeg til Enhver iblandt Eder, at han skal ikke tænke høiere, end han bør at tænke, men at han skal tænke saa, at han er beskeden, altsom Gud har tildeelt Enhver Troens Maal. Thi ligervis som vi have mange Lemmer paa eet Legeme, men alle Lemmer have ikke den samme Forretning: ligesaa ere vi mange eet Legeme i Christo; men hver for sig ere vi hinandens Lemmer og have adskillige Naadegaver efter den Naade, som os er given.

I de foregaaende Prædikener har jeg skrevet rigelig nok om Troen, om Kjærligheden og om Korset og Lidelsen, hvoraf Haabet kommer, i hvilke tre Stykker et christeligt Levnet og Væsen bestaar. Derfor er det ikke nødvendigt fremdeles at udvikle disse Ting længere og videre, men hvor der forekommer Kjærlighed, Tro og Kors og hvad der angaar et christeligt Levnet, saa maa Enhver hente og erindre sig Saadant fra de foregaaende Prædikener; thi jeg vil herefter kun i Korthed antyde det, forat man kan se, hvorledes al guddommelig Lære ikke har noget andet Indhold end Jesus Christus, saaledes som vi ofte have hørt.

Denne Epistel handler nu ikke om Troen, men om Troens Frugter, saasom at tugte Legemet, vise Kjærlighed, Endrægtighed, Taalmodighed ɔc. Og først tager den for sig den Troens Frugt, som bestaar i at tugte Legemet og døde de onde Lyster. Apostelen taler derom paa en ganske anden Maade, end han gjør i de andre Epistler; thi i Brevet til Galaterne kalder han det at korsfæste Kjødet med dets Lyster; i Brevene til Ephesserne og Colossenserne kalder han det at afføre det gamle Menneske og døde de jordiske Lemmer; men her kalder han det at gjøre et Offer og udhæver det med de allerhøieste og allerhelligste Ord. Hvorfor det? For det Første forat han med saadanne mægtige og herlige Ord de-

sto stærkere kan opmuntre os til denne Troens Frugt. Thi al Verden holder den præstelige Gjerning, Embede og Værdighed for det Ædleste og Høieste, hvad det da ogsaa i Sandhed er. Har nu nogen Lyst og Tilbøielighed til at være Præst og til at komme ret høit for Gud, velan, han begynde hermed og tage sig for denne Gjerning, at offre Gud sit eget Legeme, det er, han blive den Allerringeste og aldeles Intet for Verden og her paa Jorden.

Her overlader jeg til Enhver at søge og finde Forskjellen imellem det udvortes, skinnende Præstedømme og dette indvortes aandelige Præstedømme. Hint have kun nogle Faa og en liden Deel revet til sig; dette derimod er fælles for alle Christne. Hint er uden Guds Ord, saaledes opkastet og benævnt af Mennesker; dette er uden Mennesketant, grundet ved Guds Ord. Hint bliver udvortes paasmurt paa Huden med legemlig Olie; dette bliver salvet med den Helligaand indvortes i Hjertet. Hint priser og lover sin egen Gjerning og Fortjeneste; dette prædiker og priser Guds Naade og hans Ære. Hint lader Legemet med dets Lyster være uoffret, ja føder og nærer Kjødet med dets Lyster; dette derimod døder og offrer Legemet med dets Lyster. Hint lader offre sig Penge, Gods, Ære, Lediggang, gode Dage og alt Lysteligt paa Jorden; dette derimod lader sig alt Saadant betage og det Modsatte øves imod sig. Hint offrer Christus paany med gruelig Fordreielse af Sandheden; dette lader sig nøie med, at Christus er offret een Gang og offrer sig selv med ham og i ham i det samme og lignende Offer. Og Summa: Disse tvende Præstedømmer rime sig sammen, netop som Christus og Barrabas, som Lys og Mørke, som Gud og Verden. Thi saa lidet som Christus ved nogen paasmurt Olie eller ved nogen Kronragning er bleven Præst, ligesaalidet bliver dette Præstedømme Nogen skjenket ved at besmøre eller rage dem. Alligevel er Christus Præst med alle sine Christne, Ps. 110, 4.: **Du er en Præst evindelig efter Melchizedeks Viis.** Dette Præstedømme lader sig ikke gjøre eller ordinere. Her kan Ingen gjøres til Præst; han maa være født Præst og bringe det med sig som Arv fra Fødselen af; jeg mener imidlertid den nye Fødsel af Vand og Aand; ved den blive alle Christne saadanne Præster, Ypperstepræsten Christi Børn og Medarvinger.

Nu, Præstedømmets Navn og Titel er herlig og snart nævnt og berømmet af Hvermand, men dets Embede og Offer er sjeldent; for det gruer Enhver; thi det gjælder Liv, Gods, Ære og Ven og Alt, hvad Verden har, ligesom det har kostet Christus alt dette paa det hellige Kors. Ingen vil gaa ind paa at vælge og tage Død for Liv, Pine for Lyst, Skade for Gods, Skam for Ære, Fiender for Venner, — thi det har Christus gjort paa Korset os til et Exempel —, og ovenikjøbet gjøre alt dette ikke for sig selv eller til egen Nytte, men sin Næste til Gavn og Gud til Ære og Priis, saaledes som Christus har offret sit Legeme. Dette er et høit og herligt Præstedømme.

Jeg har ofte sagt, at man skal betragte Christi Lidelse og Gjerning paa tvende Maader: for det Første som en Naade eller Gave os skjenket og givet, hvorpaa Troen skal øve sig og modtage saadant Offer og Gave til sin Salighed. For det Andet som et Exempel, hvilket vi skulle følge og paa samme Maade ogsaa offre os for vor Næste, Gud til Ære. Derpaa skal Kjærligheden øve sig og uddele saadanne Gjerninger Næsten til Gavn. Hvo, som gjør saa, han er en Christen og bliver Eet med Christus, og hans Legems Offer er med Christi Legems Offer eet Offer. Og det kalder da St. Petrus at bringe Gud formedelst Christus et velbehageligt Offer. 1. Pet. 2, 5., hvor han ogsaa beskriver dette

Præstedømme og dette Offer og siger: **Og vorder selv som levende Stene opbyggede til et aandeligt Huus, til et helligt Præstedømme, for at frembære aandelige Offere, der ere velbehagelige for Gud ved Jesum Christum.** Han kalder dette et aandeligt Offer, medens dog St. Paulus siger, at vore Legemer skulle offres. Nu er jo Legemet ikke Aand, men han kalder det et aandeligt Offer, fordi det skeer ved Aanden frivilligt og ikke bliver fremtvunget ved Loven og Frygt for Helvede, saaledes som hidtil de Geistlige have plaget sig med Faste, grove Klæder, Vaagen, haardt Leie, og desligeste forlorent Arbeide og Møie, og ere dog ikke komne til dette Offer, men kun faldne længere derfra, saaat de ikke have dødet det gamle Menneske. Ja de ere kun blevne desto hoffærdigere og argere og have formastet sig til at ophøie saadanne Gjerninger til en Fortjeneste for Gud. Thi de have heller ikke gjort Saadant til Legemets Ødelse, men opsamlet det som gode Gjerninger til en stor Fortjeneste, for hvis Skyld de mene fremfor andre Folk at faa Høisæde i Himlen, saa at det medrette bør kaldes et kjødeligt Offer af deres Legemer, som er Gud uvelbehageligt, men Djævelen velbehageligt.

Men aandelige Offere ere Gud velbehagelige, siger St. Petrus, som ogsaa Paulus Rom. 8, 13 lærer: **Dersom I døde Legemets Gjerninger formedelst Aanden, skulle I leve.** Han siger: **døde formedelst Aanden,** ligesom Petrus kalder det aandelige Offere; thi hvad der bliver offret, det maa dødes. Som vilde han her sige: Naar I døde Kjødets Gjerninger paa Eders selvvalgte Maade uden Aand og Lyst, men af Frygt for Pinen, da bliver det en kjødelig Døden og et kjødeligt Offer, og I ville ikke derfor vinde Livet, men kun dø saameget grueligere. Aanden maa gjøre det og det aandeligen, det er med Lyst og Kjærlighed uden Frygt for Helvede, frit og for Intet, uden at søge nogen Fortjeneste eller Ære eller Løn derved, hverken timelig eller evig.

Se, det kaldes et aandeligt Offer; thi Alt, hvad der skeer, det være saa udvortes, grovt, legemligt og synligt det være kan, saa hedder det Altsammen aandeligt, naar det skeer af og ved Aanden, saaat ogsaa det, at spise og drikke, er en aandelig Gjerning, naar det skeer ved Aanden. Derimod er det kjødeligt, hvad der skeer ved Kjødet, det maa være saa hemmeligt og dybt i Sjælen, det være kan, saaledes som St. Paulus Gal. 5, 20. kalder Afgudsdyrkelse og Kjætteri Kjødets Gjerninger, hvilke Ting dog have hjemme i Sjælens inderste Dyb.

Foruden dette aandelige Offer omtaler St. Petrus endnu et andet i de følgende Ord, hvor han siger: **I ere et kongeligt Præstedom, at I skulle forkynde hans Dyder, som kaldte Eder fra Mørket til sit vidunderlige Lys.** Her omtaler han Prædikeembedet, som er det rette Offerembede, hvorom Ps. 50, 23. siger: **Den, som offrer Taksigelse, den ærer mig.** Thi ved Prædiken bliver Guds Naade priset, og det hedder at offre Lov og Tak, saaledes som ogsaa St. Paulus Rom. 15, 16. roser sig af, at han helliger eller offrer Evangeliet.

Men om dette Offer tale vi her ikke. Det kan ellers ogsaa godt medindbefattes i dette aandelige Offer som et Stykke deraf, saaledes som senere følger. Thi hvo, som offrer Gud sit Legeme, han offrer ogsaa sin Tunge og Mund til at prædike, bekjende og prise Guds Naade. Dog derom paa et andet Sted; lader os nu betragte Ordene!

Jeg formaner Eder, Brødre!

Han siger ikke: Jeg byder Eder; thi han prædiker for dem, som allerede ere Christne og fromme formedelst Troen i det nye Menneske, som derfor ikke maa tvinges med Befalinger, men formanes, saaat de villigen gjøre det, som kan gjøres mod det syn-

dige gamle Menneske. Thi hvo, som ikke gjør det villigen, alene ved venlig Formaning, han er ingen Christen, og hvo, som med Love fremtvinger det af de Uvillige, han er ingen christelig Prædikant eller Herfker, men en verdslig Fangevogter.

Ved Guds Barmhjertighed.

En Lovivrer nøder med Trusel og Straf; en Naadeprædikant lokker og opmuntrer med den os af Gud beviste Godhed og Barmhjertighed; thi han vil ikke have uvillige Gjerninger og en Tjeneste, som skeer med Ulyst, men han vil have glade og villige Gudstjenere. Hvo, som nu ikke lader sig opmuntre og lokke med saadanne søde, liflige Ord om Guds Barmhjertighed, der er os i Christo saa overflødigen skjenket og givet, saaat han ikke med Lyst og Kjærlighed gjør ligesaa, Gud til Ære og sin Næste til Gavn, han er Intet, og Alt er spildt paa ham. Hvorledes vil den blive blød og villig ved Love og Trusler, som ikke henfsmelter og henflyder ved saadan himmelsk Kjærligheds og Naades Ild? Det er ikke Menneskers Barmhjertighed, men Guds Barmhjertighed, som er os given, og som St. Paulus vil, at vi skulle betragte for derved at opmuntres og bevæges.

At J fremstille eders Legemer.

J det gamle Testamente vare mange og mangeslags Offere, men de betegne alle det ene Offer, som Christus og hans Christne bringe ved deres egne Legemers Offring. Thi der er ikke og kan heller ikke være noget andet Offer i det nye Testamente uden dette ene, nemlig vore Legemers Offer. Og hvad vil eller kan Nogen offre mere end sig selv med Alt, hvad han er og har? Hengives Legemet til et Offer, saa hengives dermed Alt, hvad der tilhører Legemet. Derfor er det nu forbi med alle det gamle Testamentes Offere, Præster og al deres Stads. Hvad er det for et Offer, at du offrer nogle Skillinger, imod det hele Legemes Offer? Ja, det er ikke værdt længer at kaldes et Offer, saadant Stykverk og Lapperi, nu da dette store Offer, nemlig Christus og hans Troendes Legemer, offres. Derfor siger ogsaa Esaias medrette om saadant Makverk, at det i det nye Testamente skal blive en Bæmmelse ligeoverfor de store rette Offere, og taler derom i det sidste Capitel v. 3. saaledes: **Hvo, som slagter en Oxe, skal være som den, der ihjelslaar en Mand; hvo, som offrer et Lam, som den, der hugger Halsen over paa en Hund; hvo, som offrer Madoffer, som den, der offrer Svineblod; hvo, som gjør et Ihukommelsesoffer af Virak, som den, der velsigner Uretfærdighed** ꝛc. Ligesaa taler han derom Es. 1, 11.: **Hvad skal jeg med Eders mangfoldige Offere? siger Herren; jeg er mæt af Brændoffere af Væddere og af det fede Kvægs Fedme, og jeg haver ingen Lyst til Blod af Stude og Lam og Bukke,** og saa fremdeles. Med træffende Ord forkaster han ganske alle Offere for dette ene, retskafne Offers Skyld.

Derfor have vore blinde Veiledere hidtil ganske ynkeligen bedraget Verden med Messeofferne og forglemt dette ene Offer. Thi Messen kan vel blive holdt, uden at Sjælene have nogen Frugt deraf, men kun Skade; dette Offer derimod kan ikke ske uden Frugt for Sjælene. Derfor kan Messen ikke være et nyteſtamentligt Offer, om den end ellers var et Offer. Thi alle det nye Testamentes Gjerninger og Offere maa være retskafne og tjene til Sjælenes Frelse, hvis ikke, saa høre de ikke til det nye Testamente. Saaledes som Ps. 25, 10. siger: **Alle Herrens Veie ere Miskundhed og Sandhed.**

Som et levende, helligt og Gud velbehageligt Offer.

Disse tre Ord, **levende, helligt og velbehageligt,** bruger St. Paulus udentvivl,

fordi han vil ophæve det gamle Testamentes Offere og afskaffe dets hele Præstedømme. Thi det gamle Testamentes Offere vare Øxne, Faar og Bukke; af det blev Intet levende, men naar det skulde offres, blev det slagtet, brændt og fortæret af Præsterne. Men dette Offer i det nye Testamente er et vidunderligt Offer, som paa een Gang dødes og dog bliver levende, ja, jo mere det dødes og offres, desto bedre og kraftigere lever det, saaledes som han siger Rom. 8, 13.: **Dersom I døde Kjødets Gjerninger formedelst Aanden, saa skulle I leve.** Og Col. 3, 3.: **I ere døde, og Eders Liv er skjult med Christo i Gud.** Og Gal. 5, 24.: **Men de, som høre Christum til, have korsfæstet Kjødet med Lysterne og Begjæringerne.**

Saa maa vi nu forstaa det Ord **levende** aandeligt, om Livet for Gud og ikke for Verden, saaledes nemlig, at hvo, som tugter sit Legeme og døder sine Lyster, han lever ikke for Verden; thi han fører ikke saadant Liv som Verden fører. Verden lever og kan ikke Andet end leve i Lysterne og efter Kjødet, men han lever ikke efter Kjødet, saaledes som St. Paulus siger 2. Cor. 10, 3.: **Vi omgaaes vel i Kjødet, men vi stride ikke efter Kjødet.** Og Rom. 8, 1.: **De, som ikke vandre efter Kjødet.** Derfor er et saadant Liv et evigt Liv for Gud og et ret levende Offer. Thi saadan Dødelse af Legemet og Lysterne, det ske ved egen Tugtelse eller Andres Forfølgelse, er ikke Andet end en Øvelse i og til saadant Liv.

Det gamle Testamentes Offer var heller ikke noget ret **helligt**, men kun udvortes og timeligt helligt, nemlig til det var fortæret, ligesom det ogsaa kun levede udvortes og timeligt, til det blev offret. Men dette Offer er ret beskaffent og evigt helligt for Gud. Men helligt kaldes det som alene er bestemt til Guds Tjeneste og Ære, og som Gud alene bruger. Derfor er det Ord **helligt** saaledes at forstaa, at vi lade Gud alene virke i os og ere hans eget hellige Værktøi, saaledes som han siger 1 Cor. 6, 19 flg.: **Eders Legeme er den Helligaands Tempel, og I ere ikke Eders egne; ærer derfor Gud i Eders Legeme og i Eders Aand, hvilke høre Gud til.** Ligesaa Gal. 6, 17.: **Jeg bærer den Herres Jesu Mærketegn paa mit Legeme.** Hvo, som nu gjør en Gjerning til sin egen Ære eller Lyst, hans Offer er vanhelligt, saaledes som de gjøre, der med sine Gjerninger søge Løn og Fortjeneste hos Gud, det være sig timelig eller evig. Det kommer deraf, at de endnu ikke ere dødede til Offer; thi dette Offer kan ikke være helligt, medmindre det iforveien er levende, det er, er dødet for Verden og for sig selv, saaat det ikke søger sit Eget.

Det gamle Testamentes Offer var heller ikke i sig selv **velbehageligt for Gud**, det gjorde heller Ingen velbehagelig, men for Verden og Menneskene var det velbehageligt. De holdt meget deraf, som kunde de derved behage Gud ret. Men dette Offer er for Menneskene den allermest forhadte og ubehagelige Ting paa Jorden; thi det døder og fordømmer og staar i fuldkommen Strid med alt det, som behager Verden og Menneskene, og som de synes at være ret. Thi Naturen kan som sagt ikke leve anderledes end efter Kjødet, og maa navnlig holde fast paa sine gode Gjerninger og sin Formasteligheð; den kan ikke taale, at alt det, som den gjør og paastaar skal gjøres til Intet og dødes. Derfor er dette Offer Gud velbehageligt, siger Paulus, hvor ubehageligt det ogsaa er for Verden. Og de, som bringe et saadant levende helligt Offer, føle ogsaa vel og ere visse paa, at det er Gud velbehageligt, fordi de vide, at Gud vil have Kjødets Lyst og Sands dødet og selv alene leve og virke i os.

Heraf følger, at St. Paulus her ved Legemet ikke alene forstaar de grove ud-

vortes Ting og Gjerninger, saasom Fraadseri, Drab, Horeri ꝛc., men Alt, hvad der ikke er født paany af Aanden, og hvad der tilhører det gamle Menneske med dets bedste og høieste Kræfter baade udvortes og indvortes, saasom den indgroede Ondskab i Egenvillien, Selvklogskaben, Fornuften, den naturlige Viisdom, den formastelige Stolen paa egne Gjerninger og et aandeligt Levnet, og hvad der ellers af Guds Gaver findes hos Menneskene. Exempler herpaa kan du tage hos alle dem, som nu ere de alleraandeligste og klogeste paa Jorden, af hvilke Nogle vel udvortes holde sit Legeme tugtigt, men i Hjertet ere de fulde af Hovmod, Selvtillid, Egenvillie og Velbehag i deres Levnet og Væsen eller Visdom. Denne indvortes indgroede Ondskab er ingen Hellig ganske og aldeles fri for; derfor maa han stedse offre sig selv og døde denne gamle Skalk. Men han kalder det at offre **Legemet**, fordi de, som ere Christne, leve allerede mere end halveis i Aanden, og hvad der endnu findes hos dem af det, som skal dødes, tilskriver han Legemet som den laveste og ringeste Deel, hvor der endnu ikke er Aand.

Hvilket er Eders fornuftige Gudsdyrkelse.

Her adskiller han klarlig de Christnes Gudsdyrkelse fra Jødernes og siger: Jøderne have havt sin Gudsdyrkelse i ufornuftige Dyr og Offere, men Eders Gudsdyrkelse bestaar i fornuftigt Offer, det er, Eders Legeme og Eder selv. Jøderne have offret Guld og Sølv og bygget et dødt Tempel af Steen og Træ, men I ere et andet Folk, derfor er Eders Offer ikke Sølv og Guld, Eders Tempel ikke Træ eller Steen, men Eder selv. **I ere Guds Tempel** (1 Cor. 3, 16.)

Herfor mærker du, hvor redeligt man har handlet med de Christne, idet man har fortiet denne vor egen Gudsdyrkelse og drevet al Verden til at bygge Kirker, Altere og Klostre, offre Klokker, Kalke, Billeder og desligeste, som om de Christnes Gudsdyrkelse bestod alene deri, saaat de endog skulde have været formeget for Jøderne.

Summa: denne vor fornuftige Gudsdyrkelse kalder han Hjertets rette, aandelige Gudsdyrkelse, som skeer i Troen og Guds Erkjendelse, og hermed forkaster han al Gudsdyrkelse, som skeer udenfor Troen, som idel ufornuftig Gudsdyrkelse, om den end skeer legemlig og udvortes og har Skin af stor Hellighed og aandeligt Liv, saaledes som hidtil Papisternes Gjerninger, Offere, Munkevæsen og strenge Levnet have været; thi de ere skete uden Guds Erkjendelse (da de intet Guds Ord have havt), derhos uden Aand og Hjerte, idet de alene have gjort Gjerningen og meent, at det maatte behage Gud, uagtet der ingen Tro var derhos. Saadan har ogsaa Jødernes Gudsdyrkelse været i deres Gjerninger og Offere ꝛc., idet de ikke kjendte Christus og havde Troen, og saaledes ikke vare bedre end de afgudiske, uforstandige Hedninger i deres Gjerninger og Gudsdyrkelse.

Og skikker Eder ikke lige med denne Verden; men bliver forvandlede ved Eders Sinds Fornyelse, saa at I maa skjønne, hvad der er den Guds gode og velbehagelige og fuldkomne Villie.

Verden kan som sagt hverken se eller høre dette Offer; derfor fegter den derimod til begge Sider, med Opmuntring og Trusler, med Lokken og Forfølgelse, og den har desuden den Fordeel, at den ikke har Noget af vort Sind og vor Aand i sig, men at vi have endnu saare Meget af Verdens Sind og Tilbøielighed i os. Desaarsag have vi nødig at passe paa, at vi hverken følge Verdens Viis, ei heller vor egen Fornuft og gode Mening, men stedse bryde med vort Sind og vor Villie og

gjøre og lide anderledes, end Fornuften og Villien paastaar, paadet at vi kunde være Verden ulige og gjøre det Modsatte af, hvad den gjør. Saaledes blive vi dagligen forandrede og fornyede i vort Sind, det er, at vi dagligen stedse mere og mere lære at elske det, som Verden og Fornuften hader, saasom, at vi dagligen alt hellere og hellere blive fattige, syge, foragtede, Daarer og Syndere og tilsidst agte Død bedre end Liv, Daarskab dyrere end Viisdom, Beskjæmmelse ædlere end Ære, Armod saligere end Rigdom, Synd herligere end Fromhed. Saadant Sind har Verden ikke, men er i alle Ting anderledes sindet, og i dette sit gamle Sind bliver den uforandret og ufornyet, ja forstokket og steenhaard.

Guds Villie er i sig selv altid god, elskelig og fuldkommen, men den bliver ikke altid erkjendt som saadan, ja Fornuften mener, at det er Djævelens onde, bittre og vederstyggelige Villie, fordi den byder at tilintetgjøre og døde det, som den anseer for det Høieste, Bedste og Allerhelligste. Derfor maa Erfaringen alene her være Mester, den prøver, føler, finder og bliver var, at denne Villie er god og mener det hjertelig vel. Dernæst, hvo, som bliver bestandig og tiltager heri, han erfarer ogsaa, at denne gode Villie er elskelig og velbehagelig, saadan, at han ikke bytter den bort mod nogen af Verdens Goder, men har større Lyst og Glæde i Armod, Forsmædelse og allehaande Modgang, end Nogen paa Jorden kan have i al Rigdom, Ære og Lyst, indtil det tilsidst kommer dertil, at Mennesket bliver fuldkomment og gjerne giver Livet bort for Døden, og med Paulus begjærer at fare herfra, at al Synd saaledes maa ophøre, og Guds Villie i alle Ting paa det Allerfuldkomneste ske Fyldest i ham. Men da er han ogsaa Verden allermest ulig og skikker sig paa ingen Maade lige med Verden, som ikke kan blive mæt af Livet; han kan ikke blive Livet kvit; hvad den søger, det flyer han; hvad den flyer, det søger han ꝛc.

Men her seer du, at St. Paulus ikke erklærer en Christen for i alle Maader at være reen for Synd og Ondskab, eftersom han befaler, at vi skulle **forandres og fornyes i vort Sind.** Hvor der er Forandring og Fornyelse, der er jo endnu Noget tilbage af det Gamle og Onde. Men dette er Synder, som ikke tilregnes de Christne, eftersom de daglig arbeide dermed og paa at forandres og fornyes; thi det hænger ved dem imod deres Villie, Rom. 7. 15. og Gal. 5, 17.: **Kjødet og Aanden ere hinanden modsatte, saaat de ikke kunne gjøre, hvad de ville.**

Han nævner særlig **Sindet** for selv at antyde, hvad han mener med det Legeme, som han byder at offre. Der er nu ovenfor tilstrækkelig talt om, hvad det er, som i Skriften kaldes **Sind**, nemlig vor Mening og Forgodtbefindende, som er Hovedet enten for alle Laster eller for alle Dyder; thi hvad der tykkes mig ret, det holder jeg af, og hvad jeg holder af, det gjør jeg; saaledes Andre med mig. Hvor nu dette Sind ikke er ret, der er det ude med Samvittigheden og Troen; hvor det ikke er eens med Andres Sind, der er det ude med Kjærligheden og Freden; hvor det er ude med Kjærligheden og Troen, der er idel Verden og Djævelen selv. Derfor kommer Alt an paa at forandre og fornye Sindet, saaledes som det ogsaa hedder i det Følgende:

Thi formedelst den Naade, som mig er given, siger jeg til Enhver iblandt Eder, at han skal ikke tænke høiere, end han bør at tænke, men at han skal tænke saa, at han er beskeden, altsom Gud har tildeelt Enhver Troens Maal.

Denne Lærdom lægger St. Paulus de Christne særlig paa Hjerte i alle sine Breve,

paadet at han maa bevare den eenfoldige Tro eens hos Alle og forebygge Sekter og mangeslags Søndersplittelser i det christelige Liv, som udspinde sig af de forskjellige Sind og Meninger, naar disse ikke længer blive eens hos Alle. Derfor minder han her om sit Apostelembede for at formane dem paa det Kraftigste, som den, der var udvalgt af Guds Naade og sendt for at lære dette, og vil saaledes sige: Mangeslags Naadegaver have I blandt hverandre; men Enhver se til, at han fatter og bevarer sin Mening i Troen, at Ingen tænker bedre om sig selv end om en Anden og holder den Gave, som ham er skjenket, for bedre end den Andens Gave. Thi naar det sker, saa vil Enhver foragte den ringeste Gave og holde sig til de bedste og ogsaa tilskynde Andre dertil. Hvis den Ulykke skeer, saa kaster man sig over Gjerningerne og Gaverne og lader Troen fare. Da farer Sindet afsted, saaledes som Verden gjør, og tragter efter det, som høit er, og ikke efter det Lave. Dette kan man ikke bedre afbilde end ved det, som gaar i Svang paa vor Tid. Der seer du, hvorledes Munke og Klerker have ophøiet sin geistlige Stand. Den tykkes dem at være den bedste. Derom tænke de ikke saaledes, at de ere beskedne, men over al Maade høit og staa fast paa den Mening, at den almindelige Christenstand er som aldeles Intet at agte mod den. Nu findes der dog ikke i denne deres Stand noget af Gud Befalet, hverken Tro eller Kjærlighed, men kun noget Særeget af dem selv Opfundet. Derfor spalte de sig ogsaa ad indbyrdes og dele sig efter disse fine Meninger i saa mange Partier, idet Enhver vil være den bedste, og blive desaarsag Allesammen til ingen Nytte for Gud. Thi da gaar baade Tro og Kjærlighed under, tilligemed det eendrægtige Sind, som skal holde alle Christne sammen, og gjøre dem til Eet.

Saa vil nu St. Paulus hermed sige, at hvor mange Slags Gaver, Gjerninger og Væsen der end ere udvortes, saa skal dog Ingen tykkes saa godt om Noget deraf, at han vil være bedre end Andre, men Enhver skal tykkes godt om Troen, som vi have Alle, ihvorvel ikke i lige Maal, En er stærkere end en Anden, men dog er det, som Troen besidder, altid Eet og det Samme og sig selv ligt, nemlig Jesus Christus. Thi Røveren paa Korset havde ligesaavel Jesus Christus og ligesaamegen Deel i ham formedelst Troen, som St. Peter, Paul, Abraham og Jomfru Maria og alle Helgene om han end ikke havde en saa stærk Tro. Lad nu Gaverne være ulige, saa er dog Troens Gode altid sig selv ligt. Men fordi vi alle skulle rose os af Troens Gode, og ikke af Gaverne, saa skal ogsaa Enhver holde en Andens Gaver for ligesaa gode som sine egne og med disse tjene den Anden, som er mig lig i Troens Gode, saa bliver Kjærlighedens Enighed og Troens Enfoldighed bestaaende, og Ingen falder paa at bygge paa egen Gjerning eller Fortjeneste.

Om dette Sind og Forgodtbefindende kan du læse mere i de foregaaende Prædikener, især over Epistelen paa tredie Søndag i Advent. Men hvad der mere er at sige om denne Epistel, ville vi spare til næste Søndag; thi disse Søndages Epistler hænge begge sammen.

Første Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Evangeliet.

Luk. 2, 42-52.

Der Jesus var tolv Aar gammel, gik de op til Jerusalem efter Høitidens Sædvane. Og der de havde tilendebragt de Dage og de gik hjem igjen, blev Barnet Jesus i Jerusalem, og Joseph og hans Moder vidste det ikke. Men da de meente, at han var i Reiseselskabet, kom de en Dags Reise frem, og de ledte efter ham iblandt Slægtninge og Kjendinge. Og der de ikke fandt ham, gik de tilbage til Jerusalem og ledte efter ham. Og det begav sig efter tre Dage, da fandt de ham siddende i Templet midt iblandt Lærerne, hvor han baade hørte dem og spurgte dem ad. Men Alle, som hørte ham, forundrede sig saare over hans Forstand og Gjensvar. Og der de saa ham, bleve de forfærdede, og hans Moder sagde til ham: Søn, hvi gjorde du os Saadant? Se, din Fader og jeg ledte efter dig med Smerte. Og han sagde til dem: Hvorfor ledte I efter mig? Vidste I ikke, at mig bør at være i det, som er min Faders? Og de forstode ikke det Ord, som han talede til dem. Og han gik ned med dem og kom til Nazareth og var dem underdanig. Og hans Moder bevarede alle disse Ord i sit Hjerte. Og Jesus forfremmedes i Viisdom og Alder og Naade hos Gud og Menneskene.

Man har hidindtil under Pavedømmets Blindhed ikke vidst at lære eller prædike anderledes om de kjære Guds Helgener, end at man overøste dem med umaadelig Lovtale og Ros og kun priste dem for deres underfulde Liv og Gjerninger, høie Andagt og himmelske Glæde, aldeles som om ikke de ogsaa havde været Mennesker paa Jorden, og som om de aldrig havde lidt eller følt nogen menneskelig Ulykke, Skrøbelighed eller Svaghed, og som om man ikke kunde prise dem nok, medmindre man gjorde dem ganske til Træ og Steen. Og dernæst har man villet bekræfte saadant med falske skjændige Løgne og Fabler, just som om Helgenerne bleve høit ærede derved, at man kun fortalte idel underlige Ting om dem og i dem kun maatte se og lære saadanne Exempler, som Ingen med sit Levnet kunde naa eller trøste sig ved. Derved har det da senere indsneget sig, at man ganske har gjort dem til Afguder og lært at paakalde dem i den Herre Christi Sted som Forbedere, Midlere og Hjælpere i Nød, med skjændig Bespottelse og Fornegtelse af vor kjære Frelser og Ypperstepræst Christus.

Saaledes har man ogsaa meent at prise Christi Moder høit derved, og ingen større Ære vidst at vise hende, end at man saaledes overfyldte og udstyrede hende med Naader og Gaver, som havde hun aldrig lidt nogen Anfegtelse, aldrig snublet og feilet i Forstand eller nogen Ting. I Modsætning hertil viser Skriften og Evangeliet os, hvorledes Gud handler ganske fornuftstridigt og, som Ps. 4. siger, forunderligt med sine Hellige, og at jo høiere han benaader, ærer og ophøier dem, desto dybere lader han dem geraade i Kors og Lidelse, ja i Vanære, Skjændsel og Forladthed.

Menneskelig Fornuft vilde udentvivl belære og raade Gud saaledes, at han ikke skulde behandle sin egen Søn saa skjændigt og forsmædeligt — som en Morder og Røver — og lade ham udgyde sit Blod, men meget hellere ordne det saa, at alle Engle maatte

bære ham paa Hænderne, alle Konger og Herrer falde ham tilfode og bevise ham al Ære. Thi deri bestaar Menneskenes Viisdom, at den ikke seer, tragter efter og begjerer Andet, end hvad der er ærefuldt, høit og kosteligt, og derimod ikke skyr og flyr Noget mere end Vanære, Foragt, Lidelse og Elendighed. Saa vender Gud det netop om og gjør det Stikmodsatte, omgaaes med sin allerkjæreste Søn (efter menneskelig Forstand og Betragtning) saa uvenlig og forargeligt som med intet Menneske paa Jorden, som var det ikke Guds eller et Menneskes, men Djævelens eget Barn. Saaledes gjorde han ogsaa med sin kjæreste Tjener St. Johannes den Døber, om hvem Christus selv siger, at iblandt dem, som ere fødte af Kvinder er ingen Større opreist end han; ham fører han til den Ære, at hans Hals bliver ham afbandset af en Skjøge. Det var jo en vanærende og skjændig nok Død. I lige Maade har han ogsaa handlet med sin kjære Moder, saaat hun ogsaa har maattet erfare og lære dette, at han fører sine Hellige underligt. Og Evangelierne vise nokſom, at han kun sjelden har ladet hende se og erfare, hvad der var herligt, kosteligt og glædeligt, men at hun for Størstedelen har maattet erfare idel Lidelse og Angst, saaledes som den hellige gamle Simeon iforveien havde spaaet hende, til et Forbillede for den hele Christenhed. Derhos taler han i Almindelighed haardt og tvært med hende og afviser hende, som det synes, uvenlig, saaledes som vi senere skulle høre.

Saaledes foreholder dette Evangelium os for det Første i Christi Moder et Exempel paa det Kors og de store Lidelser, som Gud lader vederfares sine Hellige. Thi ihvorvel den hellige Jomfru var høit velsignet med alle Naader og et skjønt Tempel for den Helligaand, og fremfor Alle udkaaret til den Ære at blive en Moder til Guds Søn, og uagtet hun ganske vist ogsaa havde den største Lyst og Glæde i sit Barn, mere end nogen Moder (hvad der da maatte være naturligt), saa har Gud dog ført hende saaledes, at hun ikke havde noget Paradiis med ham, men derimod megen Ulykke, Smerte og Hjertelidelse. Thi det var den første Jammer, som vederfores hende, at hun maatte føde i Bethlehem, paa et fremmed Sted, hvor hun intet Rum havde med sit Barn, men maatte ligge i en aaben Stald. Den næste, at hun strax efter de sex Renselsesuger maatte gaa med Barnet i Udlændighed og være der i syv Aar. Af saadan Elendighed har hun udentvivl havt meget mere, som ikke er beskrevet.

Deriblandt er ogsaa dette en og det ikke den mindste Sorg, som han her lægger paa hende, at han bliver borte for hende i Templet og lader sig saalænge søge forgjæves. Da har han gjort hende saa forskrækket og bedrøvet, at hun var nærved at forsage, saaledes som hun ogsaa bekjender, naar hun siger: **Din Fader og jeg ledte efter dig med Smerte.** Thi lader os en Smule tænke efter, hvorledes hun maa have været tilmode. Det forstaar enhver Fader og Moder godt, hvad det er for en Jammer og Hjertelidelse, naar et Barn, som er dem kjært, uformodentlig kommer fra dem, saaat de ikke vide Andet, end at det er fortabt, og om det kun varer en Timelang, hvad er det da ikke for en Sorg, Hylen og Klagen og slet ingen Trøst! Da kan man hverken spise, drikke, sove eller være stille; det er en Jammer, saa man heller vilde være død. Hvormeget værre bliver det naar saadant varer en heel Dag eller Nat eller endnu længere, da hver Time ikke er som eet, men som hundrede Aar.

Betragt nu denne Moder, som for første Gang mister sin eneste Søn, medens hun endnu ikke har nogen anden, ikke har eller kan have nogen flere, som alene

er hendes Søn, og til hvem hun alene er Moder uden nogen naturlig Fader, ja, som i Sandhed er Guds eenbaarne Søn og hende af Gud særlig anbefalet og betroet, for at hun som Moder skal med al Flid røgte, pleie og passe paa ham. Ham har hun hidtil opdraget ikke uden stor Møie og Omsorg og med Vanskelighed forsvaret ham iblandt Fremmede og Fiender, saaat han er voxet en Smule op og nu skulde være hendes høieste Glæde og Trøst, — nu skal hun pludselig miste ham, da hun mener, hun har ham saa sikkert som Nogen, og ikke behøver at vise den Omsorg som forhen, og miste ham, ikke i en eller to Timer, ikke een Dag og Nat, men hele tre Dage, saaat hun ikke kan tænke Andet, end at hun har mistet ham for bestandig og evig. Hvo kan her sige eller tænke, hvor ængstet og bedrøvet hendes moderlige Hjerte derover har været disse tre hele Dage igjennem? Det har været et Under, at hun har kunnet leve i saadan Hjertelidelse.

Nu er denne Bedrøvelse og Lidelse desuden ikke af den Beskaffenhed, at hun maa bære det som Noget, der er tilstødt hende tilfældigviis og uden hendes Skyld, men hendes egen Samvittighed slaar hende desuden ogsaa, idet hun tænker paa, at Gud har anbefalet hende Barnet, og at Ingen uden hun maa svare derfor. Og saadanne Storme bruse og tordne i hendes Hjerte: Se, Barnet har du mistet; det er ingen Anden end du selv Skyld i, thi du skulde passe ham og have Tilsyn med ham og ikke lade ham noget Øieblik komme fra dig. Hvad vil du nu svare Gud, siden du ikke bedre har passet paa ham? det har du fortjent med dine Synder og er nu ikke værd at være hans Moder; ja, du har fortjent, at han fordømmer dig fremfor alle Mennesker, fordi han beviste dig saa stor Ære og Naade, at han udvalgte dig til hans Moder.

Maatte ikke hendes Hjerte være nær ved at briste og fortæres af Angst, og det af en dobbelt Grund: for det Første fordi hun har mistet sin Søn og ikke kan finde ham igjen; for det Andet — hvad der er det Haardeste, som ikke vederfares andre Mødre og gjør denne Lidelse allertungest — fordi hun maa forfærdes for Gud, som er dette Barns eneste rette Fader, og maa tænke, at han ikke længer vil have og vide af hende som dets Moder, og saaledes i sit eget Hjerte er mere elendig og bedrøvet end nogen Kvinde paa Jorden. Og det er, efter hvad hun føler i sit Hjerte, en lignende Synd som den, vor første Moder Eva begik, der bragte den hele Menneskeslægt i Fordærvelse. Thi hvad vare alle Synder imod denne, at hun saa slet har passet paa og mister dette Barn, Guds Søn og Verdens Frelser? Og hvis han var bleven borte, eller (da han ikke kunde forblive tabt eller kunde mistes) hvis Gud atter havde taget ham til sig, saa havde hun været Aarsag til, at Verdens Forløsningsverk var bleven forhindret. Saadanne og lignende Tanker have udentvivl faldet hende ind og i høieste Grad forskrækket hendes Hjerte. Samvittigheden er desuden en ømfintlig Ting, og hun har som et fromt Barn havt et meget følsomt Hjerte og Samvittighed.

Det seer du, hvorledes Gud handler med sin Søns hellige Moder: om han end har æret hende paa det Høieste, og hendes Glæde over denne Søn har været overmaade stor, ja saa stor, som ingen Moder har havt den, saa tilskikker Gud hende dog Saadant og blotter hende saa aldeles for Ros og Trøst, at hun nu ikke længer kan sige: Jeg er Moder til denne Søn. Før var hun ophøiet indtil Himlen, nu ligger hun pludselig i det dybeste Helvede og i saadan Skræk og Hjertelidelse, at hun maatte være nærved at fortvivle og dø og maa have ønsket, at hun aldrig maatte have seet dette Barn eller hørt om det, og

saaledes begaaet en større Synd, end noget Menneske har gjort.

Se, saaledes kan Gud handle med sine Hellige, at han tager deres Glæde og Trøst fra dem, naar han vil, og netop lader det, hvori de have sin høieste Glæde, allermest forskrække dem, ligesom han ogsaa omvendt kan give dem den største Glæde af det, som mest forskrækker dem. Thi det har været den hellige Jomfrues høieste Glæde, at hun var bleven Moder til dette Barn, men nu har hun ingen større Skræk og Hjertelidelse end netop af denne Søn. Saaledes have vi ingen større Skræk end den af Synden og Døden; dog kan Gud deri trøste os saaledes, at vi tør rose os, saaledes som St. Paulus siger, deraf, at Synden netop har maattet tjene til at gjøre Naaden desto større og overflødigere, og at Døden er overvunden af Christus; det gjør, at vi ogsaa begjere at dø og dø med Glæde. Saaledes ogsaa omvendt: naar Gud har skjenket os levende Tro, og vi derfor gaa i stærk Fortrøstning, at vi formedelst Christus have en naadig Gud, da ere vi i Paradiis. Men før vi kunne se os for, kan det vende sig om, saaat Gud lader vort Hjerte blive aldeles modfaldent, saaat vi mene, at han vil rive os den Herre Christus ud af Hjertet, og han saaledes bliver skjult for os, at vi ikke kunne finde nogen Trøst i ham. men Djævelen indskyder Hjertet idel skrækkelige Tanker om ham, saaledes at vor Samvittighed synes, den har mistet ham, og derfor skjælver og bæver, som var der kun idel Vrede og Unaade imod os, hvilken vi havde fortjent med vore Synder.

Ja, om end Samvittigheden ikke veed af nogen aabenbare Synder, saa kan dog Djævelen gjøre Synder ogsaa af det, som ingen Synd er, og saaledes drive og ængste Hjertet, at det plager sig med saadanne Tanker, som: hvem veed, om Gud ogsaa vil have Noget med dig at gjøre? Hvem veed, om han vil unde dig Christus? Ligesom her den kjære Moder tvivler paa, om han længer vil have hende til en Moder, og føler saadant Samvittighedsnag, som har hun ved sin Skjødesløshed tabt Sønnen af Sigte og mistet ham, medens hun dog ikke var skyldig deri, ligesaalidt som han virkelig var tabt. Saaledes siger Hjertet ogsaa i saadan Anfegtelse; ja, Gud har vel hidindtil skjenket dig en god og smuk Tro, men nu vil han maaske ikke mere give dig den, det har du fortjent med dette eller hint.

Og dette er just den sværeste og høieste Anfegtelse og Lidelse, hvormed Gud undertiden angriber og øver sine høie Hellige, hvilket man pleier at kalde Desertionem gratiæ, da Menneskets Hjerte ikke føler sig anderledes, end som om Gud havde forladt det med sin Naade og ikke længer vil vide af det, og hvor det vender sig hen, seer det Intet uden idel Vrede og Skræk. Men saadanne høie Anfegtelser lide ikke Hvermand, og heller ikke forstaar Nogen dem uden den, som har erfaret dem. Der høre meget stærke Aander til at udholde saadanne Stød.

Dog foreholdes os saadanne Exempler, paadet at vi deraf maa lære, hvorledes vi skulle skikke og trøste os i vore Anfegtelser og ruste os dertil, om Gud engang vil angribe os med saadanne eller lignende høie Anfegtelser, saaat vi ikke derfor strax forsage. Thi det er ikke for denne Jomfrues og Christi Moders Skyld, men for vor Skyld nedskrevet, paadet at vi maa have baade Lærdom og Trøst deraf. Derfor er der i Skriften flere Exempler paa saadanne høie Anfegtelser for de store Hellige. En Saadan har det udentvivl været for den hellige Patriark Jakob, da han en heel Nat igjennem stred med Engelen, hvorom der fortælles 1 Mos. 32. Ligesaa have vi Josvas Exempel, Josv. 7. Ham havde Gud givet en stor og stærk Forjættelse, at han skulde ødelægge alle Hedninger, som

vilde modsætte sig ham, og derhos selv formanet og forjættet ham, at han kun skulde være trøstig og uforsagt; thi han vilde selv være med ham ꝛc. Og han gik ogsaa i Tillid til saadan Forjættelse freidigen frem og slog trøstigen til og vandt stor Seier. Men hvad skeete? Netop da han stod i saadant Mod og saadan Tro og i samme havde ovdrvundet og indtaget Staden Jericho, saa begav det sig, at de ikke sendte mere end tre Tusinde Mænd af det hele Folk imod Staden Ai, som de skulde slaa og indtage. Da vare de ogsaa stolte og modige, fordi Staden var liden og Fienderne faa. Men da de kom derhen, vender det sig pludselig om, saaat de bleve forsagte, vende Fienderne Ryggen og fly, uagtet der dog ikke vare faldne flere af dem end toogtredive Mand. Og Josva selv tabte Modet og sank til Jorden og laa paa sit Ansigt den hele Dag, klagede og raabte til Gud: Ak, Herre, hvorfor har du ført os over Jordan og vil give os i Fiendernes Hænder? O, at vi aldrig vare komne herhen ꝛc. Se, der ligger den store, stridbare Helt, som dog havde et saa stærkt Guds Ord at bygge paa, nede i Støvet med sin Tro, saaat Gud selv maa reise ham op igjen. Hvad gjør ham da nu saa forsagt? Intet Andet, end at Gud for at prøve ham skjuler sig for ham og saaledes tager Modet fra ham, paadet at han maa lære og erfare, hvad Mennesket er og formaar, naar Gud trækker sin Haand tilbage.

Saadan Lidelse er over al Maade svær og for Naturen uudholdelig; derfor raabe og klage de Hellige derunder med Angst og Jammer, og af saadanne Klagemaal ere der mange i Psalmerne, saasom Ps. 31, 23.: **Jeg sagde i min Angst: jeg er udryddet fra at være for dine Øine,** det er, jeg vidste og følte ikke Andet, end at mit Hjerte sagde mig: Gud vilde ikke vide af dig ꝛc. Og hvis Gud ikke opholdt dem ved sin Kraft og igjen hjalp dem ud deraf, saa maatte de derunder ganske synke i Helvede, saaledes som ogsaa Ps. 94, 17. siger: **Dersom Herren ikke var min Hjælp, saa boede snart min Sjæl i det Stille** ꝛc.

Derfor har den hellige Jomfru disse tre Dage igjennem været en ret Martyrinde, og hendes Lidelse har været meget sværere end den udvortes Pine og Marter for nogen anden Helgen, og hun kommer for sin Søns Skyld i saadan Angst, at hun ikke kunde udstaa et bittrere Helvede. Thi dette er af alle Lidelser den største Pinsel og Smerte, naar Hjertet angribes og kvæles. Andre Lidelser, som vederfares Legemet, kunne allesammen lettere bæres, ja, Hjertet kan under saadanne være saa glad, at det foragter alle udvortes Lidelser, saaledes som man læser om St. Agnes og andre Martyrinder. Det er smukt deelt og kun en halv Lidelse, naar Legemet alene lider, men Hjertet og Sjælen er fuld af Glæde. Men hvor Hjertet alene skal bære det, der høre store og høie Aander og særdeles Naade og Styrke til at kunne udholde det.

Hvorfor lader nu Gud Saadant vederfares sine kjæreste Børn? Ganske vist ikke uden Grund, og det skeer jo ikke af Brede, eller Unaade, men af stor Naade og Godhed, for at vise os, hvorledes han i alle Stykker mener det venligt og faderligt med os, og hvor troligt han sørger for Sine og saaledes sører dem, at deres Tro stedse mere og mere øves og bliver alt stærkere og stærkere. Men i Særdeleshed gjør han det af følgende Grunde:

For det **Første** for at bevare Sine mod Formastelighed, paadet at de store Helgener, som have særegne høie Naadegaver af Gud, ikke skulle falde i Fristelse og forlade sig paa sig selv. Thi om de altid skulde være saa stærke i Aanden og intet Andet føle end idel Glæde og Sødhed, saa kunde de tilsidst falde i den lede Djævelshoffærdighed, som foragter Gud og trodser

paa sig selv. Derfor maa det blive saaledes saltet og blandet for dem, at de ikke stedse føle idel Aandsstyrke, men at deres Tro undertiden skjælver, og deres Hjerte bæver, paadet at de maa se, hvad de ere, og bekjende, at de Intet formaa, naar ikke Gud opholdt dem ved sin blotte Naade. Saaledes bevarer han dem i Ydmyghed og Selverkjendelse, saaat de ikke blive stolte og sikkre af sin Tro og Helligheд, saaledes som det gik med St. Petrus, da han formasteligen paastod, at han vilde lade sit Liv for Christus.

Saaledes bekjender Propheten David Ps. 30, 7 flg.: **Jeg sagde i min Sikkerhed: jeg skal ikke rokkes evindelig. Men der du skjulte dit Ansigt, da blev jeg forfærdet.** Og St. Paulus klager 2 Cor. 1. over den store Lidelse, han har udstaaet i Asien, idet han siger: **Vi ville ikke, Brødre, at I skulle være uvidende om vor Trængsel, som os er vederfaren i Asia, at vi vare overmaade besværede over Evne, saaat vi endog mistvivlede om Livet. Ja, vi havde selv fældet den Dom hos os selv, at vi maatte dø.** Men det skete, **paadet at vi ikke skulde forlade os paa os selv, men paa Gud, som opvækker de Døde.** Og 2 Cor. 12. siger han, at der var givet ham **en Pæl i Kjødet, en Engel Satan, som skulde slaa ham paa Munden, paadet at han ikke skulde hovmode sig af de høie Aabenbarelser.** Og Gud har ikke villet tage den fra ham, uagtet han tre Gange bad derom, men han har maattet holde sig til den Trøst, at Gud sagde til ham, at han skulde lade sig nøie med Guds Naade og formedelst den overvinde i Skrøbelighed. Derfor er saadan Anfegtelse de Hellige ligesaa nødvendig, ja endnu nødvendigere end Mad og Drikke, at de maa blive i Frygt og Ydmyghed og lære at holde sig til Guds Naade alene.

For det **Andet** lader Gud Saadant vederfares dem, Andre til Exempel, baade for at skrække de Sikkre og for at trøste de Skrøbelige og Forskrækkede. De Ryggesløse og Ubodfærdige kunne heri speile sig, at de maa lære at bedre sig og vogte sig for Synden, naar de se, hvorledes Gud handler saaledes ogsaa med sine Hellige, at de komme i saadan Angst, at de ikke føle Andet end Vrede og Unaade og falde i saadan Skræk, som om de havde begaaet de værеste Synder, som et Menneske nogensinde har kunnet begaa. Saaledes som Christi Moder her har maattet kjæmpe til paa den tredie Dag med saadan tung Samvittighed, der anklagede hende, som om hun havde bortkastet Guds kjære Søn, hvilken Synd Ingen paa Jorden havde begaaet, og hun saaledes nu ikke kunde Andet end frygte for den høieste Vrede, medens hun dog i Sandhed ikke havde begaaet saadan Synd, og der ikke var saadan Vrede og Unaade tilstede. Naar nu en saadan svær og næsten uudholdelig Skræk og Angst overfalder de fromme Hjerter, hvorledes vil det da gaa med de Andre, som ryggesløst og sikkert leve og fremture i virkelige Synder og kun fortjene og samle Guds Vrede over sig? Hvorlebes skulle de bestaa, naar der engang pludseligen kommer en Angst over dem, hvad der godt kan hænde dem hver Stund.

Paa den anden Side skulle disse Exempler tjene til at trøste de forskrækkede og bекængstede Samvittigheder, naar de se, at Gud ikke har angrebet dem alene, men ogsaa de høieste Helgener paa denne Maade og ladet dem lide netop saadan Anfegtelse og Skræk. Thi hvis vi i Skriften intet Exempel havde paa, at det var gaaet de Hellige saaledes, saa kunde vi ikke bære det, og den bange Samvittighed vilde altid klage: det er alene mig, som er stedt i saadan Lidelse! Naar har Gud ladet sine Fromme og Hellige saaledes anfegtes? Det maa være et Tegn paa, at Gud ikke vil vide af mig.

Men nu, naar vi se og høre, at Gud har handlet saaledes med alle Hellige og ikke engang forskaaner sin egen Søns Moder, saa have vi deraf denne Lærdom og Trøst, at vi i saadan Lidelse ikke skulde forsage, men være stille og vente, til han hjælper os ud deraf, saaledes som han ogsaa har gjort mod alle sine kjære Hellige.

For det **Tredie** følger nu den rette Aarsag, hvorfor Gud fornemmeligen gjør Saadandt, nemlig at han vil lære sine Hellige, hvorledes de skulle søge den rette Trøst og skikke sig deri saaledes, at de finde og beholde Christus. Det er nu Hovedstykket i dette Evangelium, som lærer os, hvor og hvorledes vi skulle søge og finde Christus, saaledes som Texten siger, at Maria og Joseph have søgt Jesusbarnet i tre Dage uden at finde ham hverken i Jerusalem eller iblandt Venner og Bekjendte, indtil de komme i Templet, hvor han sidder midt iblandt Lærerne, og hvor man betragter Skriften og Guds Ord. Og da de blive forfærdede og begynde at klage over, at de havde søgt ham med stor Smerte, svarer han dem:

Hvorfor lede I efter mig? Vidste I ikke, at mig bør at være i det, som er min Faders?

Hvad vil det sige: **Jeg maa være i det, som er min Faders?** Ere ikke alle Skabninger hans Faders? Alt er hans, men Skabningerne har han skjenket os til vor Brug, at vi skulle handle dermed i dette timelige Liv, som vi best forstaa. Men Eet har han forbeholdt sig selv, som kaldes helligt og Guds Eiendom, og som vi særskilt maa modtage af ham. Det er hans hellige Ord, hvorved han regjerer vore Hjerter og Samvittigheder, gjør os hellige og salige. Derfor kaldtes ogsaa Templet hans Helligdom eller hellige Bolig, fordi han deri ved sit Ord viste sig nærværende og lod sig høre. Saaledes er Christus i det, som er hans Faders, naar han taler med os ved sit Ord og derved ogsaa fører os til Faderen.

Se, derfor revser han nu sine Forældre, at de saaledes løbe vild og søge ham i andre verslige og menneskelige Sager og Forretninger og ikke tænke paa, at han maa være i det, som er hans Faders. Han vil hermed tilkjendegive, at hans Regimente og det hele christelige Væsen alene bestaar i Ordet og Troen, ikke i andre udvortes Ting (saaledes som Jødedommens udvortes, skinnende Hellighed var det), ei heller i timeligt, verdsligt Væsen eller Regimente. Kortsagt, han vil ikke lade sig finde hverken blandt Venner eller blandt Bekjendte eller Noget, som er udenfor Ordets Embede. Thi han vil ikke være verdslig, ei heller i det, som verdsligt er, men i det, som er hans Faders, saaledes som han da ogsaa fra sin Fødsel af og sit hele Liv igjennem til enhver Tid har viist sig. Vel har han været i Verden, men har ikke holdt sig til Verden, saaledes som han ogsaa siger til Pilatus: **Mit Rige er ikke af denne Verden.** Hos Venner og Bekjendte har han været og hos hvemsomhelst, han kom til; men han antog sig ikke alt deres verdslige Væsen, men vandrede kun som en Gjæst derigjennem og benyttede det til sit Legemes Nødtørft. Han røgter alene det, som er hans Faders, det er Ordet; der vil han lade sig finde, der maa man søge ham, om man ret vil træffe ham.

Dette er nu, hvad jeg før har sagt, at vi ikke skulle forlade os paa noget Andet eller hænge med vort Hjerte ved Noget, som ikke er Christus i hans Ord, det være hvor helligt og fuldt af Aand det være vil. Troen har ingen anden Grund, hvorpaa den kan bestaa. Derfor vederfares dette Christi Moder og Joseph, at deres Viisdom, Tanker og Haab maa slaa feil og Alt været tabt, naar de søge ham længe paa det ene Sted efter det andet; thi de søge ham ikke, som

de skulle, men som Kjød og Blod pleier, der stedse gaber efter en anden Trøst end Ordets; thi det vil altid have Noget, som det kan se og føle og hænge sig ved med Fornuft og Sandser.

Derfor lader Gud dem ogsaa synke og feile, paadet at de maa lære dette, at der er ingen Trøst at hente hos Kjød og Blod, hos Mennesker og alle Skabninger, og ingen Hjælp eller Raad, medmindre Ordet gribes. Her maa Alt opgives, Venner, Bekjendte, den hele Stad Jerusalem, al Kunst og alt Vid, Alt, hvad de selv og alle andre Mennesker ere og have; thi Intet af alt dette giver eller forhjælper til nogen ret Trøst, indtil man søger ham i Templet, hvor han er i det, som er hans Faders. Der finder man ham visselig, og Hjertet kommer igjen til Glæde; ellers maatte det blive uden Trøst baade fra sig selv og fra al Skabningen.

Altsaa, naar Gud vil lade os komme i saadanne høie Anfegtelser, saa skulle vi ogsaa lære, at vi da ikke følge vore egne Tanker eller menneskeligt Raad, som viser os hid og did, til os selv eller til andre Mennesker, men betænke, at vi maa søge Christus i det, som er hans Faders, det er, at vi holde os ene og alene til Evangeliets Ord, som retteligen viser os Christus og lærer os ham at kjende. Og lær nu i denne og alle aandelige Anfegtelser, om du vil trøste Andre eller dig selv ret, at sige med Christus: Hvad skal det være til, at du saaledes løber frem og tilbage, saaledes plager dig selv med ængstelige og bedrøvelige Tanker, som om Gud ikke længer vilde være dig naadig, og som om ingen Christus var at finde, og ikke vil være tilfreds, førend du finder ham hos dig selv og føler dig hellig og uden Synd, det bliver der Intet af, det er idel spildt Møie og Arbeide. Veed du ikke, at Christus ikke vil være eller lade sig finde uden i det, som er hans Faders, ikke i det, som du eller alle Mennesker ere og have. Feilen ligger ikke hos Christus og hans Naade; han er og bliver vel aldrig borte, men lader sig til enhver Tid finde. Men Feilen ligger hos dig, at du ikke søger ham ret der, hvor han er at søge, fordi du retter dig efter din Følelse og mener at kunne gribe ham med dine Tanker. Du maa komme til det, som ikke er dit eller noget Menneskes, men Guds Forretning og Regimente, nemlig derhen, hvor hans Ord er, der vil du finde ham og høre og se, at der hverken er Vrede eller Unaade, som du frygtede og bævede for, men idel Naade og hjertelig Kjærlighed imod dig, og at han som en venlig og kjærlig Midler taler de kjærligste og bedste Ord for dig hos Faderen, sender dig heller ikke saadan Anfegtelse, fordi han vil forstøde dig, men forat du desto bedre kan lære ham at kjende og hænge desto fastere ved hans Ord og revse din egen Forstand, og at du kan erfare, hvor hjerteligt og trofast han mener det med dig.

Se, det er den skjønne Lærdom af dette Evangelium, hvorledes man ret skal søge og finde Christus. Det viser os den rette Trøst, som stiller de bedrøvede Samvittigheder tilfreds, saaat al Skræk og Angst falder bort og Hjertet igjen bliver glad og ligesom født paany. Men tungt bliver det, førend Hjertet kommer saa langt og griber dette. Det maa først løbe til og erfare, at Alt er tabt, og at Christus er søgt forgjæves, og at der tilsidst dog ikke er andet Raad, end at du søger udenfor dig selv og al menneskelig Trøst og hengiver dig alene til Ordet. I anden legemlig Ulykke og Nød, der kan du søge Trøst af det, som er vort: Penge, Gods, Slægtninge og Bekjendte; men her i disse Sager maa du have noget Andet, som ikke er Menneskers, men Guds Eiendom, nemlig Ordet, hvorigjennem han alene kan handle med os og vi med ham.

Men det er særligt at lægge Mærke til, at Evangelisten videre siger:

De forstode ikke det Ord, som han talede til dem.

Hermed er stoppet Munden paa de unyttige Snakkere, som sætte den hellige Jomfru Maria og andre Helgener altfor høit, som om de have vidst alle Ting og aldrig kunnet tage feil. Thi her hører du, hvorledes de fare vild og snuble, ikke alene deri, at de søge Christus overalt og ikke vide at finde ham, indtil de tilfældigviis komme i Templet, men ogsaa deri, at de heller ikke forstaa dette Ord, hvormed han revser deres Uforstand, og maa sige til dem: Vidste I ikke, at mig bør at være i det, som er min Faders? Dette har Evangelisten med stor Flid paapeget og ikke villet fortie, paadet at man ikke maa give saadanne Løgnhistorier Rum, som uforstandige, uerfarne og opblæste Gjerningslærere til de Helliges Priis opdigte, idet de ganske gjøre dem til Afguder. Den hellige Jomfru trænger ikke til saadan falsk opdigtet Ros. Gud har ført hende saaledes, at han har skjult Meget for hende og daglig har ladet vederfares hende, hvad hun ikke tilforn har vidst, paadet at han maatte forvare hende i Ydmyghed, at hun ikke maatte tykkes bedre om sig selv end om Andre. Og det er Ros og Berømmelse nok for hende, at han har styret og opholdt hende ved sin Naade, uagtet han havde prydet hende fremfor Andre med mange høie Gaver, dog saaledes, at hun ligesom Andre gjennem mangeslags Forsøgelse og Trængsel daglig har maattet lære og tiltage.

Og saadanne Exempler ere ogsaa meget nyttige og nødvendige for os, saasom de vise os, hvorledes der ogsaa hos de Hellige, som ere Guds Børn og fremfor Andre høit benaadede, alligevel endnu bliver Svaghed tilbage, saaat de ofte fare vild og feile, ja have mangeslags Skrøbelighed ved sig, tildeels ogsaa snuble groveligt, dog ikke forsætligt eller af Ondskab, men af Svaghed eller Uforstand, saaledes som man hist og her seer hos Apostlerne i Evangeliet, paadet at vi maa lære ikke at bygge eller forlade os paa noget Menneske, men, som dette Evangelium lærer, alene hænge ved Guds Ord, og at vi tillige af saadanne Exempler maa have nogen Trøst, at vi ikke derfor skulle forsage, om vi endnu ere svage og uforstandige, kun at vi ikke blive frække og sikkre ved saadan Naade, saaledes som de stolte, falske Hellige gjøre.

Og Summa, du har i dette Evangelium et stærkt Exempel, hvormed man kan nedslaa det vanlige Raad baade fra de affindige Hellige og de store Selvkloge, som de hidtil og endnu fremdeles raabe paa, at de kun maa blive ved deres Tant tvertimod Guds Ord, idet de nemlig forelægge os de hellige Fædres Skrifter og Lærdomme og Kirkernes og Konciliernes Bestemmelser og Beslutninger; dem maa man holde; thi de have, sige de, havt den Helligaand, derfor kunne de ikke fare vild ꝛc. De ville dermed vise os bort fra Skriften og det sikkre Sted, hvortil Christus her selv viser os hen, og hvor han visseligen vil lade sig finde, hen paa det Uvisse, forat det ogsaa maa gaa os, saaledes som det her gik hans Moder Maria og Joseph, at vi søge Christus allevegne og dog intetsteds finde ham, medmindre at vi ogsaa tilsidst komme derhen, hvor han er. Paa saadant er der hidtil drevet af al Magt i Christenheden under den forbandede Pavés Regimente, som baade med Lærdom og Bud, Trusel og Straf forhindrer Folk fra baade at søge og finde Christus i Skriften.

Thi de have, som ovenfor er sagt i Prædikenen over forrige Evangelium, opfyldt Verden med tre Slags Lærdomme, hvorved Menneskene ere førte bort fra Guds Ord. Den **første** er den saare grove, som St. Thomas Aqvinas (om han forresten er hellig) og andre Scholastikere have fremsat i sine Skrifter, og som kommer af den hedenske Kunst og naturlige Forstand. De have sagt, at Naturens Lys er ligesom en skjøn

lys Tavle, og Skriften er ligesom Solen, der skinner paa en saadan Tavle og gjør den desto skjønnere og lysere. Saaledes skinner ogsaa det guddommelige Lys paa Naturens Lys og oplyser det. Med denne Lignelse have de ogsaa bragt hedenske Lærdomme ind i Christenheden. Dem have da Høiskolerne alene lært og drevet paa, og det saa aldeles, at de selv have vendt denne Lignelse ganske om, idet de ved saadanne Fornuftens og Aristoteles's Kunster og Lærdomme have villet oplyse Skriften, som dog er det rette, eneste Lys, uden hvilket alt Fornuftens Lys er idel Mørke i guddommelige Ting og Troens Artikler, saaledes som ofte tilforn er sagt.

For det **Andet** har man opfyldt al Verden med Menneskelærdomme og Bud og kaldet dem Kirkens Bestemmelser og Bud, saasom at faste, holde Fester, bede, synge, klæde sig, om Munkestand ꝛc., hvoraf Pavens hele Sværm og Læreskrifter ere fulde; derved have de trøstet sig til at ville bringe Folk i Himlen. Det er brudt ind som en Syndflod og har druknet Verden deri, besnæret og fanget alle Samvittigheder, saa at næsten Ingen har været til at redde af dette Helvedes Gab. Til Støtte herfor har man anført Helgenernes Exempel og Løgnhistorier, og det er bleven stadfæstet af Paver og Kirkeforsamlinger, saaat man har maattet holde Saadant jevngodt med Troens Artikler. Derfor raabe de endnu uden Ophør som Afsindige: Ei, det have de hellige Kirkeforsamlinger fastsat, det har Kirken paabudt, og det er overholdt i saa lang en Tid ꝛc.

For det **Tredie** have de ved Siden af disse tvende Lærdomme alligevel ladet den hellige Skrift blive staaende, men saaledes, at de have bundet den til nogle Fædres Skrifter og Fortolkninger, dog dette heller ikke videre, end forsaavidt det behagede Paven og ikke stred mod hans Bud. Saaledes maatte Ingen omgaaes anderledes med Skriften, end det behagede Paven, hvem det alene tilkom at udlægge Skriften, og Enhver maa nu efterleve hans Kjendelse og Dom, ihvorvel de dog med Ord vise Fædrene den Ære, at man skal følge deres Fortolkning og Udlæggelse. Paa dette har nu al Verden givet sig ind og saaledes antaget Alt, hvad Fædrene have sagt, som kunde de ikke fare vild. Her skrige de atter: Ei, hvor er det muligt, at saamange Hellige, Lærde og Høiforstandige ikke skulde have forstaaet Skriften?

Imod dette skal man, som sagt er, af dette Evangelium hente det Svar: Lad det kaldes Hellige, Lærde, Fædre, Kirkeforsamlinger, eller hvad det kan være, om det saa var Maria, Joseph og alle Helgener tilsammen, saa er det derfor ikke vist, at de ikke have kunnet fare vild og feile. Thi her hører du, at Christi Moder, som dog har høi Forstand og Oplysning, stedes i den Uvidenhed, at hun ikke veed eller betænker, hvor hun skal finde Christus, og derfor bliver revset af ham, at han ikke veed Saadant, som hun dog burde vide. Har nu hun feilet og er ved sin Uvidenhed kommen i saadan Angst og Bedrøvelse, at hun mener, hun ganske har mistet Christus, hvad Under er det da, om andre Helgener ofte have snublet og fare vild, naar de ere gangne udenfor Skriften og have fulgt sine egne Tanker eller lagt dem ind i Skriften?

Derfor er det uden Gyldighed, naar man paastaar, at man maa tro og overholde, hvad Kirkeforsamlingerne have besluttet eller de hellige Fædre lært og skrevet, thi det kan Altsammen fare vild. Men man maa vise et sikkert Sted, hvor Christus er og vil blive funden, nemlig det, som han her selv peger hen paa, naar han siger, han maa være i det, som er hans Faders.

Det var derfor ganske i sin Orden, at vi Christne gjorde hyppig Anvendelse af dette Exempel i vort Evangelium og toge deraf ligsom et Ordsprog imod alle Lærdomme og

Alt, hvad man kan opstille, som ikke er Guds Ord, saaat man sagde: Christus skal man ikke søge blandt Slægtninge og Bekjendte, ei heller i det, som Menneskers er, hvor fromme, hellige og store de ere. Thi Christi Moder farer selv vild og feiler deri, at hun ikke veed eller forstaar dette.

Derfor kan Samvittigheden ikke bygge paa nogen Helgen eller nogen Skabning, men kun paa Christus. Lad gaa, ophøi og ros Fornuften og det naturlige Lys, saameget du vil, men det vil jeg forbeholde mig, at jeg ikke maa forlade mig derpaa. De hellige Fædre og Kirkeforsamlinger have lært, levet, besluttet og bestemt, hvad de ville, det lader jeg staa ved sit Værd, kun at jeg ikke bliver fangen dermed, som maatte jeg overholde Saadant og forlade mig derpaa. Summa, man lade alt Saadant staa og gjælde efter sit Værd i de Ting, som ere menneskelige og tilhøre os, saaat man i dem bestemmer, hvad og hvorledes man vil, kun at man ikke sætter eller lærer Folk at søge Christus, det er Samvittighedernes Trøst, deri, men lader det være saadanne Ting, som man finder og omhandler blandt Slægtninge og Bekjendte, som ikke angaa Samvittigheden, men det udvortes menneskelige Liv i Verden. Havde vore Papister villet indrømme dette, saaledes som Guds Ord lærer dem, saa havde vi længe været enige og vel tilfredse med dem, naar de bestemte og anrodnede, hvad der behagede dem, i saadanne menneskelige Anliggender, og vi derimod beholdt Frihed til ikke videre at overholde det, end hvor det ligeledes behagede os, ikke nødtvungne eller som om det skulde gjælde Noget for Gud. Men det ville de sandelig ikke gjøre, men have hængt den Tilsætning dertil, at man er skyldig til at overholde deres Anordninger som nødvendige til Salighed, kalde det den christne Kirkes Bud og gjøre idel Dødssynder deraf, om Nogen ikke saaledes anser dem. Det ville og skulle vi slet ikke gjøre eller taale.

Ja, sige de, men Kirken, de hellige Fædre og Kirkeforsamlinger have besluttet og fastsat Meget i strenge Artikler imod Kjætterne, som man overalt har antaget, og som Enhver maa tro og overholde, derfor maa ogsaa i andre Ting det gjælde, som er bleven besluttet af den almindelige Kirke eller Kirkeforsamlingerne. Svar: Her maa de atter lade os den frie Dom, at vi ikke uden Forskjel lade os binde af alt, hvad Kirkeforsamlingerne have fastsat eller Fædrene lært, men gjøre den Forskjel, at have de fastsat og bestemt Noget i Overensstemmelse med Guds Ord, saa antage vi det ogsaa, ikke for deres, men for det samme Ords Skyld, hvorpaa de selv have bygget, og hvortil de henvise os. Isaafald handle de ikke som Mennesker, men føre os til det, som Guds er, og ere da ikke iblandt Slægtninge og Bekjendte, men sidde iblandt dem, som høre paa Christus og med ham ransage Skriften. Heri bevise vi dem billigen og gjerne den Ære at høre dem. Men naar de gaa videre og fastsætte Noget udenfor denne Regel, om andre Ting, ikke efter Guds Ord, men efter deres Forgodtbefindende, saa angaar det ikke Samvittigheden; derfor skal man ogsaa lade det være menneskeligt, hvortil vi ikke maa være bundne, eller saaledes maa overholde, som om christelig Tro og Levnet bestod deri; men, som St. Augustin herom medrette har sagt, totum hoc genus habet liberas observationes, hvad der henhører til disse Ting, staar det frit for at overholde eller lade være.

Saa siger du videre: Ja, men Kirken og Fædrene have havt den Helligaand, som ikke lader dem fare vild. Herpaa er det let at svare af det, som er sagt: Kirken eller Kirkeforsamlingerne være saa hellige, de ville, saa have de ikke i høiere Grad den Helligaand end Maria, Christi Moder, som jo ogsaa har været et Lem, ja paa den Tid det fornemste Lem af Kirken. Og ihvorvel hun er helliget af den Helligaand, saa lader

han hende alligevel ogsaa undertiden fare vild, selv i de høie Troens Anliggender. Deraf, at de Hellige have den Helligaand, følger saaledes ikke, at de ikke kunne feile, og at Alt maa være ret, hvad de sige. Der bliver endnu megen Skrøbelighed og Uvidenhed tilbage selv hos de bedste Folk, saaat man ikke maa dømme efter personlig Helligheed om, hvad der i Læren og i Troessager er af den Helligaand; thi det kan Altsammen tage feil. Men derhen maa du komme, hvor Guds Ord er; det er sikkert og feiler ikke; der finder du visselig Christus og den Helligaand og kan bygge og blive bestaaende derpaa imod Synd, Død og Djævel.

Saadanne Exempler paa, at Hellige og den større Hob, som kaldes Kirken, fare vild, have vi ogsaa andetsteds i Skriften og især deleshed Ap. G. 15., hvor der fortælles, at kort efter Christi Himmelfart, ikke over atten Aar efter, Apostlerne og en stor Mængde af de Christne kom sammen i Jerusalem. Da optraadte de Fornemste og Lærdeste af Pharisæernes Sekt, som vare blevne troende, og lærte, at man maatte tvinge Hedningerne til at lade sig omskjære og holde Moseloven, og drog næsten hele Hoben efter sig. Da fremstod alene Petrus, Paulus, Barnabas og Jakobus og modsatte sig dem og gjorde den Slutning af Skriften, at man ikke skulde besvære Hedningerne med at paalægge dem Lovens Overholdelse, eftersom Gud allerede uden den ved Evangeliets Prædiken havde givet dem den Helligaand ligesaavel som Jøderne. Se engang: her har nu været saamange Christne, som vare troende, og det medens Kirken endnu var ung og i sin bedste Stand, alligevel ere de Alle i den Vildfarelse, at Moseloven er nødvendig til Salighed, undtagen disse tre eller fire Apostler, saaledes, at hvis de ikke havde afværget det, saa vilde en vildfarende Artikel og Befaling, som var Christus imod, være bleven fastsat og stadfæstet. Ligesaa senere St. Petrus, som dog selv havde lært dette, han snubler ogsaa i Anledning af den samme Artikel tilligemed Barnabas, idet de hyklede med Jøderne, som ikke vilde spise med Hedningerne, og derved gave Hedningerne en Forargelse i Brugen af deres Frihed, saaat St. Paulus offentlig maa irettesætte og revse dem derfor, saaledes som han siger Gal. 2.

Derfor lader os lære af dette Exempel at være kloge i de Ting, som angaa Troen og Christus, ikke lade os henvise til Mennesker, men blive ved Ordet alene og holde fast paa den Regel, som St. Paulus giver Gal. 1, 8., at dersom og en Engel af Himlen kom og prædikede et andet Evangelium, saa være han en Forbandelse, og kun blive derved, at man intetsteds finder Christus uden i det, som er Guds.

Saadant have vi ovenfor ogsaa hørt i mange Forbilleder og Exempler, saasom i Evangeliet paa første Juledag, Luc. 2., hvor Engelen ikke giver Hyrderne noget andet Tegn, hvorefter de skulde finde Christus, end Krybben og Svøbet; der skulde de finde ham liggende og svøbt, ikke ved Moderens Bryst eller i hendes Skjød, hvad der dog havde større Sandsynlighed, det er, Gud vil ikke henvise os til nogen Helgen eller noget Menneskes Person, men til det blotte Ord eller Skrift, hvori Christus er svøbt ligesom i Tøi eller Klude, og i den fattige Krybbe (Det er Evangeliets Prædiken), som slet ingen Anseelse har og ikke tjener til Andet, end at Dyrene deraf tage sit Foder. Ligesaa have vi ogsaa hørt om den hellige gamle Fader Simeon, der, saaledes som der var ham forjættet af Gud, ikke skulde dø, førend han havde seet Christus, men som dog ikke faar ham at se, førend han af Aandens Drift kommer i Templet. Saaledes ogsaa de Vise fra Østerland: da de kom til Jerusalem og ikke længer saa Stjernen, høre de intet andet Tegn om Christus, hvor han er født og at finde, end Propheten Michas Skriftsprog ꝛc. Dette være nok om Evangeliets Rodstykke og fornemste Lærdom.

Til Slutning maa vi ogsaa lægge Mærke til, at Evangelisten siger:

Hans Moder bevarede alle disse Ord i sit Hjerte.

Dette er ligeledes sagt os til Formaning, at vi ogsaa skulle tragte derefter, at vi kunne beholde Guds Ord i vore Hjerter, saaledes som den kjære Jomfru har gjort: Da hun seer, at hun har faret vild og ikke har forstaaet Ordet, saa bliver hun senere, da hun har faaet Underviisning, desto flittigere til at indprente sig og bevare i sit Hjerte det, som hun har hørt af Christus. Derved giver hun atter et Exempel, at vi fremfor alle Ting skulle holde os til Ordet og ikke lade det ud af Hjerte, men stedse omgaaes dermed, lære at styrke og trøste os derved og tiltage deri, hvad der ogsaa er ganske nødvendigt; thi naar det hænder os, at vi blive anfegtede eller forsøgte, saa er det snart forglemt eller bortfaldt ogsaa hos dem, som ere flittige deri.

Men hvad Mere der var at sige til dette Evangelium, om hvorledes Christus gik hjem igjen med sine Forældre og var dem lydig og underdanig, er let at udfinde. Hvorledes det endvidere er at forstaa, at Jesus forfremmedes i Naade og Viisdom, derom er ovenfor talt ved Evangeliet paa Søndag mellem Juul og Nytaar.

Anden Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 12, 6-16.

Efterdi vi have adskillige Naadegaver efter den Naade, som er given os, saa, hvad enten vi have Prophetiens Gave, da lader os bruge den i Forhold til vor Tro; eller vi have en Tjeneste, da lader os tage vare paa Tjenesten; eller om Nogen er Lærer, paa Lærdommen; eller om Nogen formaner, paa Formanelsen; den, som uddeler, gjøre det med Redelighed; den, som er Forstander, være det med Flid; den, som gjør Barmhjertighed, gjøre den med Glæde.

Kjærligheden være uden Skrømt; haver Afsky for det Onde, hænger fast ved det Gode; værer hinanden inderligen hengivne i broderlig Kjærlighed; forekommer hverandre med Ærbødighed; værer ikke lunkne i Eders Iver; værer brændende i Aanden; tjener Herren; værer glade i Haabet, taalmodige i Trængselen, varagtige i Bønnen; antager Eder de Helliges Nødtørftighed: laaner gjerne Huus. Velsigner dem, som Eder forfølge; velsigner, og forbander ikke. Glæder Eder med de Glade, og græder med de Grædende. Haver eet Sind mod hverandre: tragter ikke efter de høie Ting, men holder Eder til de lave.

Denne Epistel burde været kortere i Begyndelsen og længere i Slutningen, thi det, hvormed den begynder, hænger sammen med Epistelen paa forrige Søndag, og ved Slutningen bryder den altfor hurtigt af, saaat det vel seer ud til, at den er saaledes ordnet af en ulærd og ubetænksom Mester, som kun har tænkt paa Oplæsningen i Kirkerne og ikke paa Folkets Underviisning. Derfor maa vi, som det bør sig, knytte dem til hinanden, forat de desto bedre kunne forstaaes.

I den foregaaende Søndags Epistel lærer Apostelen, hvorledes vi Christne skulle fornye vort Sind ved at offre vort Legeme, paadet at vi kunne bevare Troens rette enfoldige Art og ikke holde Noget for godt eller bedre end Troen, forat ikke Sekter og mangeslags Væsen skulle opstaa iblandt de Christne, men Enhver blive i det Troens Maal, som er ham given af Gud, enten den er stærk eller svag, og deri bruge og øve de andre Gaver ligeoverfor Næsten, forat ikke Gaverne skulle blive særegne Stænder fremfor Andre, som ikke have saadanne Gaver, men den fælles Troens Stand bliver for Alle den allerhøieste og dyrebareste, hvormed Enhver maa lade sig nøie. Dette fremstiller han i en Lignelse og siger: **Ligervis som vi have mange Lemmer paa eet Legeme, men alle Lemmer have ikke den samme Forretning: ligesaa ere vi mange eet Legeme i Christo; men hver for sig ere vi hinandens Lemmer.** Derpaa følger nu Dagens Epistel, som burde være knyttet dertil, saaledes: **Men efterdi vi have adskillige Naadegaver, efter den Naade, som er given os** ꝛc. Thi de mange forskjellige Naadegaver henlægger han til de mange forskjellige Lemmer, som vi ere i Christus paa eet Legeme.

Dette er nu en meget smuk og klar Lignelse, som han ogsaa mange Gange anvender, saasom 1 Cor. 12. og Eph. 4. Thi den lærer særdeles smukt, hvorledes alle Christne skulle være lige og have Nok i een fælles Tro, og ikke anse Gaverne, hvor forskjellige og store de ere, som om Nogen ved dem for Gud var from, salig og bedre end Andre; thi et saadant Sind, en saadan Mening og Indbildning er tilvisse Vildfarelse og en Fordærvelse for Troen, som alene gjælder for Gud.

Lader os dog betragte Lignelsen, saa ville vi forstaa det.

Christendommen afbildet ved Legemets Lemmer.

For det **Første** have alle Lemmer paa Legemet derfor deres Gjerning for samme, fordi de ere Legemets Lemmer, og intet Lem er derfor et Lem, fordi det gjør sin Gjerning eller med sin Gjerning har fortjent at være et Lem; men det er blevet et Lem paa Legemet iforveien ved Fødselen, førend det gjorde eller kunde gjøre nogen Gjerning. Ja netop derfor gjør det sin Gjerning, fordi det iforveien er et Lem, og bliver ikke et Lem ved sin iforveien gjorte Gjerning. Derfor har det sit Væsen og al sin Kraft iforveien og for Intet af Legemet.

Dernæst har Legemet Lemmernes Gjerning til sin Nødtørft; thi Øiet er ikke derfor blevet et Øie, fordi det iforveien har seet godt og dermed har fortjent at sættes paa Legemet og blive et Øie. Men det er først ved Legemet blevet et Øie og har sit Væsen af Legemet, saaat det kan se. Derfor kan det ikke rose sig af, at det med sit Syn som med sin Gjerning har fortjent Noget, end ikke en Haarsbred til at være paa Legemet og blive et Øie; men det har saadan Ære og Ret ganske for Intet uden sin Gjerning ved Fødselen.

Saaledes kan heller ikke nogen Christen rose sig af, at han ved Gjerninger er kommen dertil, at han er blevet et Lem paa Christus tilligemed de andre Christne i en Tro, og kan heller ikke gjøre nogen Gjerning, ved hvilken han kan blive en Christen; men derfor, fordi han allerede iforveien er bleven en Christen formedelst den nye Fødsel i Troen, uden al Fortjeneste, derfor gjør han gode Gjerninger. Saaledes staar det fast: Gode Gjerninger gjøre Ingen til Christen, men Christne gjøre gode Gjerninger, ligesom Frugterne ikke frembringe Træet, men Træet frembringer Frugterne, og Synet ikke gjør Øiet, men Øiet Synet, og overalt maa Væsenet være der førend Gjerningen, saaat ingen Gjerning giver Væsenet, men Væsenet giver Gjerningen. Gjøre nu ikke de gode Gjerninger Christne, saa erhverve de heller ikke Guds Naade, udslette heller

ikke Synder og fortjene heller ikke Himlen; thi Saadant kan Ingen have uden alene en Christen, og han har det heller ikke ved nogen Gjerning, men derved, at han er Christi Lem; det skeer formedelst Troen paa Guds Ord.

Hvad gjøre da de, som lære os med gode Gjerninger at udslette Synder, erhverve Naade, fortjene Himlen, og som ophøie deres geistlige Stænder som særegne, høie Veie til Himlen? Hvad monne de gjøre? De lære, som du her seer, med Gjerningerne at erholde Væsenet; de lære, at naar et Stykke Kjød taler godt, saa vil der blive en Tunge deraf, om det ellers endnu ikke er en Tunge. Ligesaa, at om et Stykke Kjød svælger og drikker godt, saa bliver der en Mund og Hals deraf; det, som gaar og løber godt, bliver til en Fod; hvad der hører godt, det bliver til et Øre; hvad der lugter godt, det bliver lil en Næse, og hvad der dier sin Moders Bryst, det bliver til et Barn, som fødes. Naar Æblet staar paa Træet, saa bliver der et Træ deraf. Er det ikke nette Tunger, Halse, Fødder, Øren, Børn og Æbler!

Hvilke affindige Narre og forkjerte Folk det er! siger du; hvilke umulige Ting og hvilket unyttigt Arbeide og Stræv tage de sig for! Ja hvad Andet fortjene de, som fordreie Guds Sandhed til Løgn og af Guds Gaver gjøre fortjenstlige Gjerninger for Gud, medens de ere givne til Næstens Tjeneste, og som ikke ville være i Troens almindelige Stand, men være ædle, særdeles Præster og noget Bedre end andre Christne, saa skeer det dem tilpas, at de blive ravgale og affindige og paatage sig idel spildt Arbeide og Møie med umulige Ting. De bedrage kun Verden for dens Gods og mæske deres Bug, saaledes som Ps. 14, 4. siger om dem: **Kjende de det ikke, de, som gjøre Uret, som æde mit Folk, som de aade Brød? men paa Herren kalde de ikke** (det er, de leve ikke i Troen). **Der frygte de saare,** det er, nu og da gjøre de sig en Samvittighed der, hvor det ikke behøves, fordi de holde sig til Gjerningerne, ikke til Troen.

For det **Andet** er ethvert Lem tilfreds og lader sig nøie med det, som det har, og spørger ikke efter, om et andet Lem er ædlere end det. Saaledes er Næsen ikke saa ædel som Øiet, alligevel forholde de sig saaledes imod hinanden, at Næsen ikke vredes, fordi den ikke er Øie, men vil gjerne unde Øiet dets Adel, og lader det behage sig vel. Omvendt bryster ikke Øiet sig imod Næsen eller foragter den, men lader det behage sig ganske vel, hvad de andre Lemmer saa have, ja, som ogsaa St. Paulus siger 1 Cor. 12, 23 flg., de uanseelige Lemmer og de, vi skamme os ved, have større Ære end de anseelige. Der se vi, hvorledes Haanden og Øiet forglemme deres Adel og gjøre sig Omsorg og Umage for at tildække og pryde de uanseelige Lemmer og skjule med sin Ære deres Vanære og Skam, saa godt de kunne.

Hvor ulige nu Lemmernes Maal og Ære er indbyrdes, saa ere dog alle hverandre lige deri, at de ere Legemets Lemmer, det ene saavelsom det andet. Og Øiet kan ikke sige, at det har mere Ret til Legemet end det alleruanseeligste Lem, kan heller ikke rose sig af, at Legemet i større eller høiere Mon tilhører det end noget andet Lem. Det gjør heller ikke dette, men lader Legemet være fælles og lige for alle Lemmer. Saaledes ogsaa alle Christne, de være stærke eller svage i Troen, skrøbelige eller fuldkomne, saa har dog den Ene ligesaamegen Deel i Christus og hans Christenhed som den anden, thi Enhver har Christus ganske i Eie, og jeg kan rose mig ligesaa høit af Christus som St. Petrus eller Guds Moder selv. Jeg under ogsaa St. Petrus vel, at han er et ædlere Lem end jeg, og lader det behage mig vel. Paa den anden Side foragter han ikke mig, om

jeg er et uanseeligt Lem. Alligevel tilhører jeg det samme Legeme som han og har Christus ligesaavel som han.

Det formaa de Gjerningshellige ikke at gjøre. De maa stifte Sekter og Forskjellighed iblandt de Christne. Der ville Klerkerne være mere end Lægfolk, Munkene mere end Klerkerne, Jomfruerne mere end de Gifte, og de, som bede og faste meget, mere end de, som arbeide, og de, som føre et strengt Liv, mere end de, som leve slet og ret; det er Djævelen og al Ulykke, imod hvilken St. Paulus her taler. Thi da gaar Troen og Kjærligheden under, da lokker man de Enfoldige bort fra Troen til Gjerningerne og Stænderne, da bliver Alt uligt, da ville de Geistlige sidde øverst, alene være ærede og lade sine Fødder kysses og ikke ære eller agte Nogen. Ja, de ville tilslut bede for de stakkels Christne og være Midlere mellem Gud og de Christne, og agte de andre Stænder som aldeles Intet, just som om de alene vare Christi Lemmer og de Nærmeste, og ville først veed sine Gjerninger gjøre alle de Andre til Lemmer, og tage Gods og Penge nok derfor. De ere Djævelens Lemmer og ikke Christi.

For det **Tredie** har ethvert Lem sin egen Gjerning, til Nytte for de andre Lemmer og for hele Legemet. Thi Øiet seer, hvad Haanden skal gjøre, og hvor Foden skal gaa hen; Foden gaar og bærer Legemet, saaat Øiet ikke kommer til nogen Skade, og det ene Lem har stedse Omsorg og Umage for det andet og ikke for sig selv, saaledes at man ikke kan finde noget mere træffende Exempel paa Kjærlighed og gode Gjerninger end i vort eget Legemes Lemmer, hvori Gud har skrevet Kjærlighedens Lov med saa levende og kraftige Exempler, som vi daglig bære paa os, og altid have for Øie, hvorledes en Christen bør være, nemlig ikke med sin Gjerning tilsigte sin egen, men Andres Nytte og være sysselsat og omhyggelig derfor. Da vilde der ingen Splittelser eller Partier være iblandt os. Men vi ere forblindede og se eller læse ikke et saadant lifligt Exempel paa vort eget Legeme, men fare afsted og søge egne gode Gjerninger, hvormed vi først ville hjælpe os selv og gjøre os selv salige. Deraf følger, at Troen bliver borte, og at Hjertet ikke kjender Christus; derfor har det ikke Ro, det søger at blive fromt og Synden kvit, men fordi det ikke veed, at den almindelige Tro alene gjør det, griber det til saadanne store og særdeles Gjerninger. Da sætter det afsindige Folk afsted, lader Troen og Kjærligheden fare og mener, at dette er den rette Vei til Himlen; derpaa begynder en Anden det paa en anden Maade og saa fremdeles, til der bliver idel Partier, som tilsidst ophøie sig selv og foragte hverandre, sætte sig selv over al Maade høit og ville være de Bedste.

For det **Fjerde** lider ethvert Lem, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 12, 26., med, naar et andet Lem lider. Naar det andet Lem lider ondt, saa er det, som om det selv led ondt. Ligesaa glæder det sig med det andet, naar det gaar vel, som om det gik det selv vel. Kortsagt, intet Lem lever eller arbeider for sig selv, men Allesammen ere hverandre underdanige og tjene hverandre, ja de ædleste tjene allermest de øvrige. Som vilde de Allesammen sige: Jeg ønsker ikke at være anderledes; mig er det nok, at jeg er et Lem paa det samme Legeme og har ligesaameget Ret dertil og Ære deraf som alle de Øvrige. Derfor vil og behøver jeg ikke at arbeide for at blive et Lem eller at blive deelagtig i Legemet; thi det er jeg allerede og er tilfreds dermed. Men mine Gjerninger skulle tjene Legemet og dets Lemmer, mine kjære Brødre og Medforbundne, og jeg vil intet Særeget foretage mig eller stifte Tvedragt og Partier.

Se, saaledes gjøre alle rette, fromme Christne, saaledes som ofte er sagt, og de,

som ikke gjøre saa, ere falske Christne, ja værre og skadeligere end Hedninger. Thi de kunne ikke lade være, de afstedkomme Partier og foretage sig noget Særeget og Ualmingeligt, hvormed de gjøre sig selv opblæste og sætte sig selv meget høiere end Andre, og lokke saaledes de Enfoldiges Hjerter til sig, for hvilke St. Paulus her og overalt saa troligen advarer os.

Saa se nu du til, at du maa blive et Lem paa Christus, hvilket du kan blive uden Gjerninger ved Troen alene; og naar du er bleven det og efter dit Maal har faaet en Gjerning af Gud, saa se til, at du bliver deri og ikke lader dig den fravive igjen, ei heller holder dig for bedre end Andre, men tjener de Andre dermed, og lad deres Gjerninger og Embede behage dig ligesaa godt som din egen, om de end ere ringere; thi Troen gjør dog dig liig Alle og Alle liig dig ꝛc.

Det er det, som St. Paulus vil i denne Epistel, at Ingen skal agte sig selv for høit, men være beskeden, alt som Gud har tildeelt Enhver Troens Maal. Som vilde han sige: Enhver holde det for sin Gjerning og gjøre det, hvortil han har Naade; men derfor ophøie han sig ikke over dem, som ikke have den samme Naade, men en anden, og lade deres Gjerning ogsaa behage sig og anse den saaledes, som den bør ansees, nemlig saaledes, at han erkjender den og lader den være en Guds Naade, og veed, at Gud uddeler Troens Maal og saadan Naade ikke paa een, men paa mange Maader. Derfor bruger han ogsaa her saadanne Ord og kalder det Altsammen Guds Naade og Troens Maal, paadet at ikke Nogen skal anse sit Eget alene for Guds Naade og Troens Maal, saaledes som Særlingerne gjøre. Det er netop den samme Gud, Aand og Herre, siger han 1 Cor. 12., som virker baade dette og hiint, baade Stort og Lidet, baade i dig og i mig, i een Tro, een Kjærlighed og eet Haab.

Hvor ædel, dyrebar og nødvendig denne Lærdom er, kan ikke udsiges. Det beviser desværre altfor godt den elendige Jammer i hele Christenheden, som er saaledes tilpyntet med Partier uden Tal, saaat der intetsteds længer viser sig hverken Legeme eller Lemmer, hverken Tro eller Kjærlighed. Thi saadan Sindets Endrægtighed i de mangeslags Guds Naadegaver kan ikke taale Menneskelærdomme ved Siden af sig. Derfor er det umuligt, at vore geistlige Herrers Stand og Lære kan bestaa med Enigheden; en af Delene maa ligge under.

Troens Maal maa du forstaa om Troen selv, saasom den bliver skjenket En stærkere, en Anden svagere, eftersom Gud uddeler den. Men jeg holder for, at St. Paulus kalder det Troens Maal i den Forstand, at Troen som det fornemste Gode bringer de andre Gaver med sig, at det derfor hedder Troens Maal og ikke vor Villies eller Fortjenestes Maal, idet vi ikke have fortjent disse Gaver; men hvor Troen er, der ærer Gud den samme Tro med forskjellige Gaver som et Medgift eller Overlevering, saa mange han vil, som han siger 1 Cor. 12.: **Han uddeler til Enhver i Besynderlighed, eftersom han vil.** Og Eph. 4, 16.: **Ethvert Lem efter sit Maal.** Netop derfor siger han ogsaa, at der ere **adskillige Naadegaver**, ikke efter vor Fortjeneste, men **efter den Naade, som er given os.** At altsaa Naaden ligesom Troen bringer med sig saadanne Klenodier og Gaver til Enhver efter hans Maal, saaat altsaa overalt Gjerningen og Fortjenesten er udelukket, og vi med Gjerningerne kun blive henviste til Næsten.

Hvad enten vi have Prophetiens Gave, da lader os brugeden i Forhold til vor Tro.

Her opregner han nogle af Naadegaverne, det er, de christne Lemmers Gjerninger, og sætter da først Prophetiens eller Spaadommens Gave. Propheti er to Slags: det ene Slags, som forudsiger tilkommende Ting, saadan som alle Propheter i det gamle Testamente og Apostlerne have havt. Det andet Slags bestaar i at kunne udlægge Skriften, saaledes som der staar 1 Cor. 14, 5.: **Den, som propheterer, er større end den, som taler med fremmede Tungemaal.** Men fordi Evangeliet er den sidste Prædiken og Propheti før den yderste Dag, hvori aabenbart er forudsagt Alt, hvad der i den Tid skal komme, holder jeg for, at St. Paulus her ikke taler om nogen anden Propheti end i 1 Cor. 14., nemlig den, hvorved man udlægger Skriften. Thi en saadan Propheti er ogsaa en almindelig, bestandig og nyttig Gave for de Christne; men hin prophetiske Gave er sjelden. Han peger tillige selv hen derpaa, naar han siger, at Prophetien skal bruges **i Forhold til vor Tro**, og mener hermed udentvivl den christelige Tro, som da begyndte. Nu kommer der jo aldrig nogen anden Tro eller Lære; skal saa Prophetien være overensstemmende med og i Forhold til denne fælles Tro, saa er det klart, at han her ikke taler om Forudforkyndelsen af tilkommende Ting.

Saa er det da hans Mening, at de, som have Naadegaver til at udlægge Skriften, skulle se til, at de udlægge den saaledes, at det stemmer overens med Troen og ikke lærer imod eller anderledes end det, Troen indeholder, ligesom han 1 Cor. 3, 11 flg. siger: **Ingen kan lægge en anden Grundvold end den, som er lagt, men Enhver se til, hvorledes han bygger derpaa,** at han ikke bygger med Straa, Høe eller Træ derpaa, thi det passer ikke med en saadan Grundvold, men med Guld, Sølv eller Stene.

Hermed er grundigen forkastet al Lære og Udlæggelse af Skriften, som fører os hen paa vore egne Gjerninger og under Troens Navn frembringer falske Christne og Gjerningshellige. Thi hvad der lærer os at fordrive Synden, at blive salig eller from og erholde en god Samvittighed for Gud paa nogen anden Maade end ved Troen alene uden alle Gjerninger, det er strax ikke længer overeensstemmende med Troen og passer ikke med den, som f. Ex. alt Klosterliv, Spøgelseaanders Aabenbarelser om Skjærsilden og desligeste.

Men læg Mærke til, at St. Paulus her ikke agter den Propheti stort, som forudsiger tilkommende Ting, saadan som i disse sidste Tider Lichtenbergers, Abbed Joachims og Lignendes har været. Thi ihvorvel saadan Propheti behager Nysgjerrigheden, idet den tilkjendegiver, hvorledes det skal gaa Konger, Fyrster og andre verdslige Stænder, saa er den dog i det nye Testamentes Tid en unødvendig Propheti, thi den lærer eller forbedrer ikke den christelige Tro. Derfor er den næsten en af de ringeste Guds Gaver og kommer stundom ogsaa fra Djævelen. Men at udlægge Skriften, det er den ædleste, høieste og største prophetiske Gave; thi ogsaa alle det gamle Testamentes Propheter have sit Prophetnavn allermest deraf, at de propheterede om Christus (saaledes som St. Petrus siger Ap. G. 3. og 1. Pet. 1.), og tillige deraf, at de ledede Folket paa deres Tid til Troen ved Udlæggelsen og den rette Forstaaelse af Guds Ord, men ikke saa meget, fordi de undertiden forudforkyndte Noget om Konger og verdslige Begivenheder, hvad de ogsaa selv øvede og tillige ofte feilede i, men hint øvede de daglig og feilede ikke. Thi Troen, med hvilken deres Propheti stemte overeens, tager ikke feil.

Men det er et mægtigt Ord, at han her sætter Troen til Mester, Dommer og Regel for al Lære og Propheti, saaat de alle skulle være den underkastede og

rette sig efter den. Derfor se engang, hvem det er St. Paulus gjør til Doctorer i den hellige Skrift, nemlig alle dem, som have Troen, og ellers Ingen. De skulle dømme og bedømme al Lære, og deres Dom skal gjælde, den ramme Pave, Kirkeforsamlinger og hele Verden. Thi Troen er og skal være en Herre og Gud over alle Lærere.

Mer heraf seer du, hvorledes den geistlige Stand handler, som ikke overlader saadan Dom til Troen, men har revet den til sig og har alene tillagt Magten, Mængden og den verdslige Høihed den. Men du skal vide, at Pave, Kirkeforsamlinger og hele Verden ere med sin Lære underkastede selv den ringeste Christen, om det end var et Barn paa syv Aar, naar det har Troen, og skulle antage Sammes Dom over deres Lære og Love, saaledes som ogsaa Christus siger Matth. 18, 10.: **Seer til, at I ikke foragte een af disse Smaa, som tro paa mig.** Ligesaa Joh. 6, 45.: **De skulle Alle blive undervidste af Gud.** Nu sømmer det sig ikke at foragte den, som Gud selv underviser, men Enhver bør høre ham.

Eller vi have en Tjeneste, da lader os tage vare paa Tjenesten.

Det er den anden Gave, **at have en Tjeneste.** Men denne Tjeneste bestod iblandt de Christne deri, at man tjente de fattige Enker og Faderløse og uddeelte blandt dem timeligt Gods, saaledes som St. Stephanus og hans Stalbrødre gjorde (Ap. G. 6.), og som nufortiden Forvalterne og Provsterne i Klostrene skulde gjøre. Herhen høre ogsaa de, som have Omsorg for Apostlerne, Propheterne, Prædikanterne og Lærerne, tjente dem og gik dem tilhaande, saasom de Kvinder, der fulgte med Christus og tjente ham med sit Gods, ligesaa saadanne, som Onesimus, Titus, Timotheus og andre St. Pauli Disciple. Disse maatte sørge for den timelige Næring, paa det at Apostlerne og Prædikanterne kunde være frie og ledige til vedholdende at prædike, lære og bede. Men nu gaar det, som vi se, saaledes til, at de geistlige Herrer ere Fyrster og Konger, og ikke alene ingen Omsorg have for Prædiken og Bøn, men heller ikke uddele timeligt Gods blandt Fattige eller Enker eller Faderløse, men anvende det til deres egen Stads, saaat de hverken prophetere eller tjene og dog sidde paa Prædikanternes og Tjenernes Plads og have Navnet, paadet at de kunne forhindre og forfølge de rette Prædikanter og Tjenere, og tilintetgjøre Christenheden, og til Løn derfor bortødsle dens Gods.

Eller om Nogen er Lærer, paa Lærdommen; eller om Nogen formaner, paa Formanelsen.

Om disse tvende Gaver er der talt i den første Epistelprædiken paa første Juledag (Tit. 2.). **At lære** er det, naar man underviser de Mennesker, som endnu ikke vide det, om Troen og det christelige Liv. **At formane** er det derimod, naar man ideligen lokker, vækker, tilskynder og beder dem, som nu vide og forstaa det, saaledes som han siger 2 Tim. 4, 2.: **Hold ved, overbeviis, straf, forman** ꝛc., paadet at de Christne ikke blive lade, træge og dovne, fordi de nu vide, hvad der er at gjøre, saaledes som det i Almindelighed gaar. Men Prophetien skal skaffe Stoffet til disse Lærere og Formanere. Thi den, som udlægger Skriften, han rækker frem og giver i Haanden, hvad man skal lære og formane, saaat Prophetien er Brønden og Kilden til al Lære og Formaning.

Den, som uddeler, gjøre det med Redelighed.

Denne Uddelen er sagt om det fælles Gods, som man skjød sammen som i en fælles Kasse under Tjenernes og Embedsmændenes Hænder, om hvilke ovenfor er

talt. Af dette gav man til Lærerne, Propheterne, de Fattige, Enkerne og de Faderløse, saaledes som det var paabuden ogsaa i det gamle Testamente, at man foruden al aarlig Tiende, som man gav Leviterne, maatte hvert tredie Aar vedlægge en særegen Tiende for de Fattige, Enkerne og de Faderløse ꝛc. Denne Given er nu ikke bestemt med Navn i det nye Testamente, ei heller forfattet i Love. Thi det er en Naadens Tid, i hvilken Enhver formanes at gjøre saadant frivilligt, som St. Paulus siger Gal. 6, 6.: **Den, som undervises i Ordet, skal dele alt Godt med den, som ham underviser.** Og v. 10.: **Lader os gjøre det Gode mod Alle, men mest mod Troens Egne.**

Men denne Given skal være **enfoldig,** det er, fri og for Intet, alene Gud til Ære, ikke for deri at søge Gunst, Ære eller Fordeel, og ikke saaledes, at man giver den Ene Fortrinnet for den Anden, at du giver den Meget eller Alt, som du holder af, og den Anden Intet, som du ikke kan lide, saaledes som hidtil Præbender og Lehn ere uddeelte efter Venskab, Gunst, for Penge, Ære og Fordeel, og saaledes som næsten alle Lehn ere stiftede, for Skjærsildens og Helvedes Skyld; men frit, frit skal du give, uden at se hen til, søge eller begjere Andet, end at det maa behage Gud, og hvad disse Folk trænge til.

Se, denne Enfoldighed er priset af St. Paulus paa mange Steder; thi den er ogsaa sjelden, uagtet der er ingen Maade med Given. Men det er Altsammen forgjæves, fordi det ikke gives med Enfoldighed, f. Ex. alle Klostre og Alt, hvad der skjenkes og testamenteres til Sjælemesser. Og ligesom det ikke er givet enfoldigt, saa lader Gud det heller ikke bruges christeligt. Uchristeligt er det givet, uchristeligt maa det ogsaa forbruges, saaledes som Micha siger 1, 7.: **Af Horelon ere de samlede, og til Horelon skulle de blive igjen.** Han mener imidlertid her aandeligt Horeri, det er Vantroen, den gjør heller ikke Noget paa en enfoldig Maade.

Den, som er Forstander, være det med Flid.

Dette Forstanderskab og Regimente er ogsaa ganske at forstaa om de almindelige Embeder i Christenheden, ikke om verdslige Forstandere, saasom Husbonder og Fyrster, men om dem, som forestaa Christenheden, saaledes som han siger 1 Tim. 3, 5.: **Dersom Nogen ikke veed at forestaa sit eget Huus, hvorledes kan han forestaa Guds Menighed?** Det er nu dem, som skulle have Tilsyn med alle Embeder, at Lærerne røgte deres Embede og ikke ere forsømmelige, at Tjenerne uddele Godset ret og heller ikke ere lade, som revse Synderne og sætte dem i Band og saa fremdeles have Die med, at alle Embeder forvaltes ret; dette skal være Biskopernes Embede, hvorfor de ogsaa kaldes **Biskoper**, det er **Tilsynsmænd,** og antistites (saaledes som St. Paulus her kalder dem), det er **Forstandere** og Styrere. For disse sømmer det sig især isærdeleshed, at de ere omhyggelige, ikke for sig selv (hvad Christus Matth. 6. forbyder), men for de Andre, saaat det er en Kjærlighedens Omsorg og ikke Egennyttens. Thi fordi det tilkommer en Saadan at have Tilsyn med Allesammen, og fordi han skal have Haand i med og drive det Hele, og fordi Alt ligger paa ham, ligesom det beror paa Kudsken, at Heste og Vogn gaa, saa maa han ikke være forsømmelig, søvnig eller lad, men flink og omhyggelig, om end alle Andre vare forsømmelige og ikke omhyggelige. Thi hvis han vil være lad og forsømmelig, saa vil ikke eet af de andre Embeder blive ret skjøttet, og det vil gaa saaledes, som om Kudsken sover ind paa Vognen og lader Hest og Vogn gaa, som de selv ville. Da er der intet Godt at vente eller haabe, især-

deleshed paa saadanne farlige Stræder og Veie, som Christenheden har at færdes paa iblandt Djævlene, som hvert Øieblik gjerne ville omstyrte og tilintetgjøre den.

Hvorledes vender dog St. Paulus op og ned paa Ordenen, idet han ikke sætter Regimentet øverst og i Spidsen, men lader Prophetien gaa foran, dernæst det at tjene, lære, formane, give, og sætter Regimentet allersidst iblandt de almindelige Embeder, nemlig paa den sjette Plads? Det har Aanden udentvivl gjort for den tilkommende Vederstyggeligheds Skyld, at Djævelen i Christenheden vilde foranledige idel Tyranni og verdsligt Magtherredømme, saaledes som det nu gaar til, at Styrelsen er det Fornemste, og at Alt, hvad der er i Christenheden, maa bøie sig efter deres Tyranni og Egenmægtighed, og al Propheti, Tjeneste, Lære, Formaning og Given heller gaar under, end dette Tyranni skal lide noget Afbræk derved, at de lade sig bøie efter Prophetien, Læren og andre Embeder. Men vi skulle vide, at Intet er høiere end Guds Ord, hvis Embede er over alle Embeder. Derfor er Forstanderembedet dets Tjener, som skal opmuntre og vække det, ligesom en Tjener vækker sin Herre op af Søvnen og ellers paaminder ham om hans Embedsgjerning, forat det kan staa fast, som Christus siger: **Hvo, som vil være den Største blandt Eder, skal være Eders Tjener, og de Første skulle være de Sidste.** Omvendt skulle Lærere og Propheter være Forstanderne lydige og følge dem, og ligeledes fornedre sig, paadet at alle christelige Gjerninger og Embeder maa være hverandres indbyrdes Tjenere, forat det ogsaa maa staa fast, hvad St. Paulus lærer i denne Epistel, at Ingen skal tykkes sig selv at være den Bedste og ophøie sig over Andre, og Ingen sætte sig selv høiere, end han bør, men lade eet Embede og een Naadegave vistnok være ædlere end de andre, men dog Enhver tjene den Anden dermed og være ham underdanig. Saaledes er Forstanderembedet det ringeste, og dog ere alle de andre det underdanige, og omvendt tjener det alle de andre med sin Omsorg og sit Tilsyn. Paa den anden Side er Prophetien det høieste og adlyder dog Forstanderen ꝛc.

Den, som gjør Barmhjertighed, gjøre den med Glæde.

De foregaaende sex Stykker henhøre til det almindelige Regimente i Christenheden, hvad man nu kalder den geistlige Stand. Nu gaar han videre og opregner saadanne Stykker, som angaa Enhver i Christenheden. Men de sex nævnte Stykker bør ikke saaledes skilles fra hverandre, at hvert for sig maa have sin egen Person; thi den, som propheterer, kan tillige godt lære, formane, tjene og foreståa, og omvendt. Men Enhver se til, at han røgter det, hvortil han er kaldet, det være nu een eller tvende af disse Ting, saaledes, at han ikke derved ophøier sig over Andre, som var han den Bedste, eller gjør af Guds fælles Gaver særegne Partier, men bliver i den fælles lige Tro og lader den ene Gave tjene den anden og være den underdanig.

Barmhjertighed er alslags Velgjerning, som man øver mod Næsten udenfor det almindelige Sammenskud, hvorom ovenfor er talt. Thi Apostelen følger her hebraisk Sprogbrug; thi det hebraiske hesed, det er Barmhjertighed, svarer egentlig til det latinske deneficium og det græske eleemosyne, paa vort Sprog **Velgjerning**, eller som man nu pleier at kalde det **Almisse**, saaledes som ogsaa Christus bruger det overalt i Evangelierne, saasom Matth. 6, 2.: **Naar du gjør din Almisse**, det er, din Velgjerning, og Matth. 12, 7.: **Jeg har Behag i Miskundhed (eller Barmhjertighed), ikke i Offer**, og Luc. 10, 37.: **Den, som gjorde Barmhjertighed imod ham**, og desligeste. Her betegner Barmhjertighed (eleemosyne) overalt det Samme

som Velgjerning. Ligesaa Matth, 5, 7.: **Salige ere de Barmhjertige.**

Saa vil nu St. Paulus sige: Hvo, som har Naade til at gjøre Andre vel, han gjøre det med Lyst og Glæde, saaledes som han siger 2 Cor. 9, 7.: **Gud elsker en glad Giver**, og udlægger sig selv paa samme Sted, sigende: **ikke med Bedrøvelse eller af Tvang,** det er, at han ikke vrider og kvier sig og gjør sig tung og langsom til at give, søger snart denne, snart hin Udflugt til ikke at give, eller give saaledes, at man ikke bliver glad derved, men snarere ilde tilmode, førend man har fremført sin Begjering. Men han skal være villig og beredt, ligesom ogsaa Salomo siger Ordsp. 3, 28.: **Siig ikke til din Næste: Gak bort og kom igjen, og imorgen vil jeg give dig, naar du allerede nu godt kan give.** Qvi cito dat, bis dat. Rursus tarda gratia non est gratia: Den, som giver snart, giver dobbelt; men langsom Velgjerning er ingen Velgjerning. Derfor betegner Ordet hilaris ikke egentlig glad, men den, som gjør det gjerne, med Lyst, Billighed og Kjærlighed, saaat der ikke behøves nogen Beden eller Tiggen eller Tilskyndelse.

Kjærligheden være uden Skjømt.

Hvor træffende forstaar Apostelen at afmale enhver Tings rette og falske Art! Prophetiens Udskeielse er det, naar den ikke stemmer overens med Troen, og det er den almindelige Fare og Ulempe ved al Propheti. Den almindelige Feil ved Tjenesten er, at man bliver forsømmelig deri og stedse synes bedre om en anden Gjerning. Saaledes er det ogsaa den almindelige Feil ved Læren og Formaningen, at man befatter sig med Andet end at lære og formane og hellere gjøgler med Menneskesnak. Den almindelige Feil ved at give er, at det sjeldent skeer af Enfoldighed. Forstanderne søge i Almindelighed gode og magelige Dage, saaat de ikke behøve at have Omsorg og Møie for Noget. Velgjerninger ske sjelden med Lyst og af et villigt Hjerte. Saaledes er ogsaa den rene Kjærlighed en sjelden Ting paa Jorden, ikke at Kjærligheden i sig selv er ureen, men at de foregive Kjærlighed, uden at der er Noget derunder, saaledes som St. Johannes siger 1 Joh. 3, 18.: **Mine Børn! lader os ikke elske med Ord, ei heller med Tunge, men i Gjerning og Sandhed.**

De, som nu i sin Samvittighed føle sit Had og dog anstille sig kjærlige, og deslige grove Hyklere ere langt fra dette Sprog. St. Paulus mener de frie Aander, der gaa omkring som rette Christne og godt forstaa at tale om Christus, men ikke give Agt paa sine Gjerninger, se ikke, hvorledes de selv slet ikke antage sig sin Næste, ikke hjælpe de Trængende, ikke revse de Onde, lade Alt gaa, som det kan, og bringe ingen Troens Frugt, men det sande Guds Ord kvæles hos dem, ligesom Sæden iblandt Tornene, saaledes som Christus siger. Men hvad der forstaaes ved den rette Kjærlighed, derom er andetsteds tilstrækkelig talt.

Haver Afsky for det Onde.

Det er et stort Stykke i Kjærligheden og sjeldent at finde. Thi Hykleriet og den falske Kjærlighed forblinder os heri saare, saaat vi tie, se igjennem Fingre med, ja le endog og lade det os behage, naar vor Næste gjør det Onde; vi ville ikke gjøre ham vred eller farnærme ham, idet vi hade det Onde hos ham, revse det eller bryde med ham, især naar det volder Fare for Liv eller Gods, saaledes som naar man skal tage fat paa Storhansene for deres Laster. Der er tilvisse en sminket Kjærlighed; thi St. Paulus taler ikke om Had i Hjertet alene, men derom, at man skal bevise det udvortes med Ord og Gjerninger.

Men den rette Kjærlighed agter ikke,

hvor god Vennen er, hvor nyttig hans Gunst, hvor ærefuldt hans Selskab, eller hvor frygtelig Fienden er. Den hader og afskyr det Onde hos ham, revser det og flyr det, det være hos Fader, Moder, Broder, Søster eller hvem det vil. Den onde Natur elsker derimod sig selv og hader ikke det Onde, som findes hos den, men tildækker og udsmykker det. Hvad der er Vrede, maa hedde Alvor; hvad der er Gjerrighed, maa hedde Sparsommelighed, hvad der er onde Raad, maa hedde Klogskab.

Hænger fast ved det Gode.

Dette er det andet Stykke af den retskafne Kjærlighed, at den paa den anden Side hænger fast ved det Gode, om det ogsaa er den argeste Fiende, som gjør det, og om det er os allermest imod. Thi den gjør ikke Forskjel paa Personer, frygter heller ikke, om den kommer til at lide derved. Men den falske Kjærlighed tør vel for Gunst, Ære eller Bindings Skyld ogsaa forlade det Gode hos sin Ven, naar Forfølgelse eller Fare opstaar derved. Hvor meget mindre kan den da hænge fast ved det Gode hos sin Fiende, holde og staa fast derpaa, endsige, naar den lider Skade derved? Da gjør den det slet ikke, om det end var nok saa godt. Summa: Det Ordsprog: Verden er falsk og af Utroskab fuld, og: Gode Ord, men Intet videre, vise, at Naturen ikke har Andet end en falsk, sminket Kjærlighed, og at der ingen ret, reen Kjærlighed findes, uden hvor Guds Aand er.

Disse tvende Stykker har den 15de Psalme smukt sammenfattet: **I hans Øine er den Forkastede foragtet, men han ærer dem, som frygte Herren,** det er, han hænger fast ved det Gode, om det ogsaa er hos hans Fiender, og hader det Onde, om det end er hos hans Venner. Betragt engang, hvorledes Folk forholde sig mod hverandre i disse tvende Stykker, ved Laan, Kjøb, i at give, revse, lære, lide, bære ꝛc., saa vil du snart se, hvorledes Alt er sminket og hyklet.

Bærer hinanden inderlig hengivne i broderlig Kjærlighed.

Det er Kjærlighedens Bevisning i det fornemste og høieste Stykke, at de Christne skulle have en særdeles Kjærlighed til hverandre indbyrdes, som staar over den almindelige Kjærlighed til andre Mennesker. Thi Ordet **inderlig** eller **hjertelig** bruges egentligen om den Kjærlighed, som Fader og Moder have til sine Børn, og Søskende have indbyrdes; som vilde han sige: I Christne skulle ikke alene elske hverandre, men Enhver skal være den Anden hjertelig, moderlig, faderlig og broderlig hengiven; saaledes som St. Paulus roser sig af, at han har været i Thessalonika, 1 Thes. 1., saaledes som ogsaa Esaias i det sidste Capitel har forudforkyndt om Apostlerne, sigende: **Som En, den en Moder trøster, saaledes vil jeg trøste Eder.** Saaledes siger ogsaa St. Peter 1 Pet. 3, 8:. **Værer kjærlige mod Brødrene, barmhjertige, velvillige.** Hvad nu saadan venlig, broderlig Kjærlighed skal gjøre, taale, og bære for Næsten, det lær af en legemlig Moder, af hvorledes hun forholder sig mod sit Barn. Saaledes har ogsaa Christus forholdt sig mod os og gjør det endnu, idet han bærer os urene, ufuldkomne, skrøbelige, syndige Mennesker, der ei se ud som Christne; men hans Kjærlighed gjør os til Christne uanseet vor Skrøbelighed.

Forekommer hverandre med Ærbødighed.

Det fører Christi Kjærlighed og Venlighed med sig, at vi maa holde hverandre høit og i Ære for Christi Skyld, som bor i os og ikke taaler, at jeg foragter Nogen for hans Skrøbeligheds Skyld, men jeg maa tænke: Min Herre bor i det skrøbelige Kar

og ærer det med sin Nærværelse. Dersom nu Christus agter det værdigt til sin hjertelige og inderlige Gunst, saaat han har ligesaa stor Deel i Christus som jeg, saa maa jeg bøie mig for ham og ære ham som min Herres levende Tempel og Throne. Hvad Vægt ligger der paa, om Thronen er ringe, naar Herren sidder derpaa? Er den ikke for ringe for ham at sidde paa og bevise Ære, hvorfor vil da du, som er en Tjener, ikke ære den?

Værer ikke lunkne i Eders Iver.

Dette gjælder alslags Gjerning og Forretning, hvormed man omgaaes, og som man driver i guddommelige Ting. Deri vil St. Paulus, at vi skulle være flinke, virksomme og flittige, ikke saaledes som de, der idag begynde paa Eet, imorgen paa et Andet, ikke blive ved med nogen Ting, men let blive trætte og kjede. Saaledes finder man Mange, som med Iver og stort Alvor begynde paa noget Godt, det være sig at tugte Legemet, at bede, læse, faste, give, tjene eller hvad det skal være; men naar de have gjort det to eller tre Gange, blive de lade og føre det ikke tilende. Thi den første Hede har lagt sig, ligesom Nysgjerrigheden lægger sig, naar den er bleven tilfredsstillet. Og saaledes bliver der da idel ubestandige, ubuelige Mennesker af dem. Derfor følger:

Værer brændende i Aanden.

Det nyhedslystne og letbevægelige Sind er ogsaa brændende, begynder paa Meget og vil gjøre Alt paa een Gang. Men strax i Begyndelsen bliver det mat og slapt og holder op, endog ganske af sig selv, endsige, naar det møder Modstand, Had og Forfølgelse; derfor er det en kjødelig Ild i guddommelige Ting, som ingen Bestandighed har. Men aandelig Ild er det, som voxer, jo mere den arbeider og driver paa. Thi det er Aandens Viis, at den ikke bliver træt; ja ved at staa ledig bliver den mat og træt, ved Arbeide bliver den stærk. Men allermest bliver den brændende ved Forfølgelse og Modstand. Derfor, hvad den begynder, det gaar fremad og fuldføres, selv om alle Helvedes Porte stode derimod.

Skikker Eder i Tiden.

Nogle Bøger have: **Tjener Herren**, fordi det græske kairo og kyrio lyder næsten eens, og det ene betyder **Tid**, og det andet **Herre**. Jeg veed heller ikke, hvad der er det Bedste. Der kan godt staa: **Tjener Tiden**, det er, **skikker Eder i Tiden**; saa staar det heller ikke ilde: **Tjener Herren**. Enhver tage, hvad ham behager.

At tjene Herren vil sige saameget som: Alt, hvad I gjøre, det lader Eder ikke tykkes anderledes, end som gjorde I det for Herren selv og tjente ham dermed. Og søger ikke Eders Ære derved, efterlader det heller ikke af Menneskefrygt eller for Menneskegunst. Saaledes som de sagde, der byggede paa Templet, Nehem. 2, 20.: **Vi ere Gud i Himlens Tjenere**. Med disse Ord svarede de dem, der vilde hindre dem i Arbeidet; som vilde de sige: Vi tjene jo ikke os dermed og gjøre det heller ikke til vor Ære, men for Gud i Himlen.

Men jeg bliver ved den Læsemaade: **Skikker Eder i Tiden**, det er saa meget sagt som: Retter Eder efter Tiden, og bruger den ret, saaat I gjøre enhver Ting til sin Tid, som Salomo siger Præd. 3.: **Der er Tid at bygge og Tid at nedrive**; **Tid at græde, og Tid at le**, og saa fremdeles; **Alting har sin Tid**, det er: Vær fri og ikke bunden til nogen Tid, saaat du gjør, saaledes som og hvad der kommer dig forhaanden, saaledes som Ps. 1. siger: **Han giver sin Frugt i sin Tid.**

Dette er en kostelig og skjør Lærdom imod de Gjerningshellige, som saaledes binde sig til Tiden, at Tiden maa rette sig efter dem og skikke sig i deres Væsen. De have sine bestemte Timer til at bede om dette

eller hint, til at spise eller at drikke dette eller hint, til at gjøre det eller det, til at leve saa eller saa. Naar du nu i din største Nød kommer til en Saadan for at bede ham om Hjælp, se, saa maa du før gaa tilgrunde, end han lod sine Ting fare og kom dig tilhjælp. Se, en Saadan skikker sig ikke i Tiden, det er, han gjør ikke, hvad Tiden forebringer ham, saaledes som han dog burde, men lader den Tid gaa forbi, i hvilken han havde kunnet gjøre en Kjærlighedens Gjerning, og Tiden maa saaledes føie sig efter ham. Det skeer imidlertid aldrig. Thi der kommer Intet beleiligt for dem, som det kan være bekvemt at gjøre, fordi de lade Alt gaa forbi og blive hængende ved sine egne Sager. Derhos skikke de sig heller ikke i Tiden i sine egne Anliggender; thi de le, naar de skulle græde, og omvendt ere de bedrøvede, naar de skulle være glade; prise, naar de skulle skjælde, og saa fremdeles. Alt, hvad de gjøre, er ubetimeligt, og det gaar dem saaledes, at de netop derved tage feil af al Tid, fordi de saa bestemt have knyttet sine Ting til en vis Tid. Saaledes gjør Verden ogsaa.

Værer glade i Haabet.

Dette hører vel ind under at skikke sig i Tiden. Thi de Ugudelige ere glade, naar de have Gods, Ære og Bekvemmelighed nok, men bedrøvede, saasnart Veiret vender sig. Derfor er deres Glæde en ubetimelig Glæde og deres Bedrøvelse en ubetimelig Bedrøvelse; de glæde sig, naar det er Bedrøvelsens Tid, og bedrøves, naar det er Glædens Tid. Men de Christne vide at skikke sig, saaat de ikke have nogen Glæde i timelig Overflod og Bekvemmelighed, men alene i Gud. Derfor glæde de sig mest, naar det gaar værst til efter Kjødet; thi Gud er dem saameget nærmere med sine tilkommende Goder, jo længere de timelige Goder vende sig fra dem. Saaledes regner ogsaa St. Paulus Gal. 5, 22. **Glæden** iblandt **Aandens Frugter;** thi Kjødet bærer ikke saadan Glæde. Og Rom. 14. kalder han det **Glæde i den Helligaand.**

Taalmodige i Trængselen.

Evangeliet giver overalt de Christne onde Dage og Kors. Derfor ruster det os heller ikke anderledes end med guddommelige Vaaben, det er, det lærer os ikke, hvorledes vi skulle blive Ulykken kvit og have Fred, men hvorledes vi skulle blive derunder og overvinde, saaat det ikke ved vor Bestræbelse og Modstand bliver afvendt, men saaat det arbeider sig mat og træt paa os og plager os saa længe, indtil det ikke formaar mere, men ophører af sig selv og falder kraftesløst bort, ligesom Bølgerne slaa imod Strandbredden og af sig selv fare tilbage og forsvinde. Det gjælder ikke at vige, men at holde ud. Derom er det ogsaa talt i Adventstiden.

Varagtige i Bønnen.

Hvad det er at bede, derom er nokſom talt i Epistelprædikenen paa tredie Søndag i Advent, at St. Paulus derved ikke forstaar megen Opramsen af Bønnebøger eller Skraalen i Kirkerne. - Af en Bog kan du aldrig bede nogen god Bøn. Du kan vel læse deraf og undervises om, hvorledes og hvad du skal bede og optændes til Andagt, men Bønnen selv maa gaa frit ud af Hjertet uden alle gjorte og foreskrevne Ord; den maa selv gjøre sig Ord, eftersom Hjertet er brændende.

Han siger særligen: Vi skulle være **varagtige** i Bønnen, det er, ikke aflade eller blive dovne, om det ikke kommer saa strax hvad vi bede om. Thi det Allerbedste i Bønnen er Troen, som forlader sig paa Guds Forjættelse, at den bliver bønhørt, saaledes som den har talt. Men Troen erholder ikke saa strax hvad den tror, men det forhaler sig og anstiller sig, som om det vilde gaa fra os, og kommer dog. Om saadan Varagtighed fremsætter Christus en

skjøn Lignelse, Luc. 18, om den onde Dommer, og Luc. 11., om Vennens Tryglen. Saaledes lærer han overalt at have Troen i Bønnen, Matth. 21, 22.: **Alt det, I begjere i Bønnen, dersom I tro, da skulle I faa det,** og Matth. 7, 9.: **Hvo af Eder vil give sin Søn en Sten?** ꝛc.

Antager Eder de Helliges Nødtørftighed.

Det er smukt forklaret: Vi begjere og attraa daglig, at de Hellige skulle antage sig vor Nødtørft (deraf komme ogsaa saamange Stiftelser og Altere og saamegen Helgendyrkelse trindt om i Verden), saa lærer nu St. Paulus, at vi skulle antage os de Hellige i deres Nødtørftighed. Men os er det skeet ret tilpas, at vi, efterdi vi foragte de Levende, som trænge til os, derfor fare afsted og søge de afdøde Hellige og vor Nødtørft hos dem.

Saa mener nu her St. Paulus de Hellige paa Jorden, det er, de Christne og kalder dem Hellige til Ære for Guds Ord og Naade, ved hvilke de uden alle Gjerninger ere hellige i Troen. Thi det var en stor Skam og Gudsbespottelse, dersom en Christen vilde negte, at han var hellig. Thi dermed vilde han bekjende, at heller ikke Christi Blod, Guds Ord, Aand og Naade og Gud selv vare hellige, hvilket Gud dog Altsammen har tildeelt og tillagt ham, forat han skulde være hellig. Derfor kalder St. Paulus sig uden Sky en Hellig, Col. 1, 26., og Eph. 3, 8. siger han: **Mig, den Allerringeste af alle Hellige, er denne Naade given** ꝛc. Og 1 Tim. 5. vil han, at de Enker skulle udnævnes, **som have tvet de Helliges Fødder.** Saa siger ogsaa Ps. 86, 2.: **bevar min Sjæl, thi jeg er hellig.** Og St. Petrus anfører 1 Pet. 1, 16. Sprog af Moses og siger: **Vorder hellige** (siger Herren); **thi jeg er hellig.** Saaat altsaa Ordet Hellig i Skriften kun bruges om de Levende. Men vi have havt andre Bøger at læse end Skriften; derfor ere vi ved vore Forførere geraadede i den bespottelige Ydmyghed, at vi kun kalde de Afdøde Hellige eller Helgener og agte det for den høieste Formastelighed, at en af os skulde kaldes Hellig, medens dog Enhver vil kaldes en Christen, hvad der er et endnu høiere Navn end hellig, eftersom Christus er den Allerhelligste, og en Christen har sit Navn af Christus, det er, af den Allerhelligste. Til saadan Jammer har ogsaa bidraget den skjændige Vederstyggelighed, som man kalder Helgenernes Ophøielse eller Canonisering. Dermed har Paven virket, at man mener, at de alene ere hellige, som ere døde eller blive ophøiede og have fortjent Saadant med Gjerninger. Men hvor ofte vil ikke ogsaa herved Djævelen være bleven ophøiet til en Helgen, og hvor ofte monne vi ikke holde dem for Helgener, som tilhøre Helvede?

At nu St. Paulus kalder denne Nødtørftighed **de Helliges**, det gjør han derfor, at han derved desto mere kan opmuntre og optænde os til at gjøre de Christne Godt; thi vi ere tilbøielige til at tjene de Hellige og agte det stort, som vi anvende paa de Hellige, hvad der da ogsaa er ret. Men han viser os de rette Hellige, nemlig de, som ere i Nødtørftighed, det er, de se ud til at være alt Andet end Hellige, men snarere fattige, forladte, hungrige, nøgne, fangne og tilintetgjorte Mennesker, som trænge til Hvermands Hjælp og ikke kunne hjælpe sig selv og derfor ogsaa af Verden holdes for Usalige og Misdædere, som de, hvem al Ulykke rammer. Derfor ere de ganske andre Helgener end de, som vi med vor Gaben op imod Himlen søge og anraabe om, at de skulle hjælpe os. Saadanne Hellige vil ogsaa Christus paa den yderste Dag føre frem og sige: **Hvad I have gjort mod den Ringeste af Mine, det have I gjort mod mig.** Da skulle de store Helgen-Tjenere staa ganske tilskamme og forskrækkes

for disse Hellige, som de ikke have villet betragte som Saadanne her i Livet, hvad de vare skyldige til. Da skulle de Hellige som de ikke vare skyldige at tjene, men som de dog have gjort til sine Afguder, ikke hjælpe dem Noget.

Laaner gjerne Huus.

Her begynder han at opregne Et og Andet, som hører til de Helliges Nødtørftighed, og lærer, hvorledes man skal antage sig dem, nemlig, at det ikke skeer med Ord alene, men med Gjerning, saasom at man laaner dem Huus, om de tiltrænge det. Deri er indbefattet al anden legemlig Nødtørft, saasom at bespise de Hungrige, give de Tørstige at drikke og klæde de Nøgne; thi paa den Tid, da Evangeliet udgik, sad Apostlerne og deres Disciple ikke saaledes paa Slotte, Stiftelser og Klostre og martrede Folk til sig med Breve og Befalinger, saaledes som nu de biskopelige Afguder gjøre; men droge om i Landene som Pilegrime, havde hverken Huus eller Hjem, hverken Rum eller Sted, hverken Kjøkken eller Kjælder. Derfor tiltrængtes det her overalt nokſom at herbergere de Hellige og tjene dem, paadet at Evangeliet kunde blive prædiket, foruden al anden Nødtørft, som fulgte af deres Lidelser og Forfølgelser.

Velsigner dem, som Eder forfølge.

Da han netop tænker paa de Helliges Nødtørft, saa knytter han med det Samme hertil, at man ogsaa skal forholde sig christeligt imod sine Forfølgere, fra hvem de Helliges Nødtørftighed for en stor Deel kommer. Og læg Mærke til, at dette ikke er et Raad, men en Befaling og Aandens Frugt, at man elsker sine Fiender, gjør dem Godt og taler vel om dem, at du ikke skal tænke, det kun er et Raad for de Fuldkomne, at de skulle velsigne sine Forfølgere, saaledes som han hidtil har lært os. Thi ogsaa Christus lærer Matth. 5. alle Christne Saadant som nødvendigt at gjøre. Men **at velsigne** eller at benedide er, at man ønsker sine Forfølgere alt Godt paa Legeme og Sjæl; som f. Ex., naar din Fiende antaster din Ære, da skal du sige; Gud ære dig og bevare dig for al Skam! Angriber han dit Gods, skal du sige: Gud give dig Lykke og Salighed! Og saa fremdeles.

Velsigner, og forbander ikke.

Dette er talt i Almindelighed om Alle, om de end ikke ere Forfølgere, og han vil hermed sige: I skulle ikke blot velsigne Eders Forfølgere, men Eders hele Liv skal ogsaa være saaledes indrettet, at det ikke forbander Nogen, men velsigner Enhver, saaat I ikke ønske Nogen noget Ondt, men hver Mand idel Godt. Og det af den Grund, at vi ere Velsignelsens Børn og, som St. Petrus siger, kaldede til Velsignelse, at vi skulle arve den Velsignelse, med hvilken al Verden formedelst Christus er velsignet, 1 Mos. 22, 18.: **I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes.** Thi det sømmer sig ikke, at en Christen skal forbande Nogen, end ikke den allerværste Fiende og Misdæder, eftersom det er ham befalet at føre Evangeliet i sin Mund. Duen bragte ikke Gift, ei heller en Tornegreen i sin Mund til Noah i Arken, men et Olieblad. Nu er jo Evangeliet ikke Andet end et sødt, saligt, fredsommeligt, lægende Ord, som bringer idel Naade og Velsignelse til Hvermand i al Verden; derfor kan ingen Forbandelse bestaa ved Siden af det, men idel Velsignelse. Desaarsag maa en Christens Mund være en Velsignelsens Mund, ikke en Forbandelsens; men er det en Forbandelsens Mund, saa er det ikke en Christenmund.

Men her maa man gjøre Forskjel mellem at forbande og at skjelde eller revse; thi at skjelde eller revse er en ganske anden Ting end at bande eller forbande. For-

bande er egentlig at ønske noget Ondt over En; men at skjelde eller revse er at vredes over og paa det Onde, som allerede er skeet og tilstede, forat det kan skaffes bort. Kortsagt, at forbande og revse ere hinanden modsatte: Forbandelsen ønsker, at Ondt og Ulykke maa komme; Revselsen vil, at det Onde og Ulykken maa gaa bort. Derfor læse vi ogsaa om, hvorledes Christus skjelder og revser og kalder Jøderne Øgleunger, Djævelens Børn, Hyklere, blinde Daarer, Løgnere ꝛc. Men han forbander ikke, ønsker ikke, at det Onde skal vedblive, men ønsker gjerne, at de skulle blive det kvit. Saaledes gjør ogsaa St. Paulus og kalder Troldkarlen et Djævelens Barn, fuld af al Skalkhed. Ligeledes revser Aanden Verden for Synd, Joh. 16. ꝛc.

Men her reiser sig en stærk Indvending, at de Hellige i Skriften ofte ikke alene skjelde og revse, men ogsaa forbande. Thi Patriarken Jakob forbander sine Sønner Ruben, Simeon og Levi, 1 Mos. 49. Saa er Moselov for en stor Deel idel Forbandelse, iserdeleshed 5 Mos. 28., og befaler at offentliggjøre Forbandelserne paa Bjerget Ebal 5 Mos. 17. Hvor mange Forbandelser staa der ikke i Psalmerne, især Ps. 109? Ligesaa, hvorledes forbander ikke David sin Feltherre Joab, 2 Samuel 3, 29? Hvor bittert forbander ikke St. Peter Troldmanden Simon, Ap. G. 8, 20.: **Dine Penge være forbandede tilligemed dig.** St. Paulus forbander Galaternes Forførere, Gal. 5, 12.: **Gid de og maatte afskjæres**; og 1 Cor. 16, 22.: **Dersom Nogen ikke elsker den Herre Jesum Christum, han være** Anathema, maharam motha. Ligesaa forbander Christus, Matth. 21, 19., det ufrugtbare Figentræ. Ligesaa forbander Elisa Drengene i Bethel. Hvad skulle vi sige hertil?

Svar: Her maa du skjelne mellem Kjærlighed og Tro. Kjærligheden skal ikke forbande, men stedse velsigne. Troen har Magt og skal forbande; thi Troen gjør Guds Børn og staar i Guds Sted. Men Kjærligheden gjør os til Menneskenes Tjenere og staar i Trællens Sted. Derfor maa her være Aand; hvis ikke, saa kan Ingen ret forstaa eller bruge og følge saadanne Exempler paa Forbandelse. Og det gaar her saaledes til, at Forbandelse sættes imod Forbandelse, Guds Forbandelse imod Djævelens Forbandelse. Thi hvor Djævelen formedelst sine Børn modstaar, fordærver eller forhindrer Guds Ord, der bliver Guds Velsignelse, som kommer formedelst Ordet, forhindret, og der bliver anrettet idel Forbandelse for Gud. Da er det paatide, at Troen bryder frem, forbander og ønsker, at saadan Forbandelse og Hindring maa gaa under, paadet at der kan blive Rum for Guds Velsignelse.

Saasom naar nu Nogen med Forbandelse ønskede, at Gud vilde udrydde og tilintetgjøre Pavedømmet med dets Præste-, Munke- og Nonnekab, saa bør hele Verden dertil sige Amen, fordi Guds Ord og Velsignelse ved saadant Djævelspøgeri bliver forbandet, fordømt og forhindret i al Verden. Thi mod Saadant kan man ikke øve Kjærlighed, saa giftige, onde, djævelske Ting er det: Jo mere man tjener dem, giver efter for dem og føier dem, desto mere forstokkede blive de og storme og rase baade imod Guds Ord, Guds Aand og Troen. Derfor kalder ogsaa Christus det en Synd mod den Helligaand, som aldrig skal forlades. Og St. Johannes siger, det er en Synd til Døden, hvorfor man ikke skal bede, thi det er forgjæves. De ville ikke taale nogen Kjærlighed eller Tjeneste undtagen den, som lader dem blive i deres Vederstyggelighed og hjælper, styrker, ærer og ophøier dem deri. Hvad man ellers vil gjøre med dem, saa rase de imod den Helligaand, bespotte og fordømme det og sige, det er ikke Kjærlighed eller Troskab fra Gud, som man beviser dem, men bittert Had og

Nid fra Djævelen, og det er ikke Guds Ord, men Løgn, Kjætteri og Djævelens Vildfarelse.

Summa, denne Forbandelse er et Verk af den Helligaand, som alene tjener Gud, og det er en Gjerning, som er befalet i det første Bud, udenfor og over Kjærligheden. Thi hvor Gud befaler ikke at bevise nogen god Gjerning eller Kjærlighed, der er man aldrig skyldig at elske; thi hans Villie skal gaa foran for alle gode Gjerninger og al Kjærlighed, som jeg kan bevise min Næste, og om jeg kunde gjøre al Verden salig paa een Dag, og det ikke var Guds Villie, saa skulde jeg dog ikke gjøre det. Saaledes skal jeg heller ikke velsigne eller gjøre vel imod Nogen eller paa nogensomhelst Maade bevise Nogen Kjærlighed, medmindre Gud vil det og byder det. Maalestokken for Kjærligheden mod Næsten er altsaa Guds Ord, ligesom det første Bud er en Maalestok for alle de andre Bud, saaat jeg tvertimod Budene i den anden Tavle maa slaa ihjel, røve, bortføre Kvinder og Børn, være Fader og Moder ulydig, naar Guds Ære og Villie kræver det ifølge det første Bud, saaledes som Israels Folk gjorde med sine Fiender, Hedningerne.

Saaledes kan og pleier ogsaa Aanden undertiden at gjøre Gjerninger, som ere at se til, som vare de tvertimod alle Guds Bud. Men de ere kun imod Budene i den anden Tavle, som vise os til Næsten, og stemme overens med Budene i den første Tavle, som vise os til Gud. Derfor bliv først en Petrus, Paulus, Jakob, David og Elisa, saa kan du og godt i Guds Navn forbande med høi og stor Fortjeneste for Gud.

Glæder Eder med de Glade, og græder med de Grædende.

Disse tvende Stykker maa ogsaa hænge sammen med, hvad han ovenfor siger: Antager Eder de Helliges Nødtørftighed, hvad han hidtil har udbredt sig over og tillige lært, hvorledes man skal forholde sig imod Forfølgerne, fra hvem saadan Nød og Trang fordetmeste kommer. Dog mener jeg, han taler her i Almindelighed om, hvorledes vi skulle lempe os efter Alle og skikke os i deres Anliggender, om det gaar dem vel eller ilde, om de end ikke have nogen Mangel eller Nødtørft, saaat vi som hele Verdens Tjenere antage os Alt, hvad der ligger Enhver paa Hjerte, paadet at vi maa lokke og drage dem Alle til Evangeliet, saaledes som han ogsaa senere taler mere om saadan Antagelse.

Er nu Nogen glad, saa skulle vi ikke se suurt som Hyklerne, der ville være noget Særdeles og med sit ubetimelige Alvor udgive sig for alene Vise og Hellige og gjøre alle dem, som ere glade og ikke med dem sætte et suurt Ansigt op, til Daarer og Syndere. Men vi skulle have Behag i deres Glæde, naar den ikke er Gud imod. Saasom naar en Fader er glad, fordi hans Hustru er sund, from og elskelig eller har født ham et Barn; eller naar et Barn er fromt og fornuftigt, og saa fremdeles; naar det gaar ham vel paa Sjæl, Legeme, Gods og Ære, eller dem, som høre ham til, da skulle vi glædes med ham, som angik det os selv. Thi det er Guds Gaver, som han giver, siger St. Paulus Ap. G. 14., at han fylder Menneskenes Hjerter med Glæde, ihvorvel mangen saadan Gave og Glæde bruges ilde; ikke destomindre ere de Guds Gaver, som ikke maa fordømmes med sure Miner, som kunde eller skulde man ikke have dem.

Omvendt skulle vi græde med ham, om det i nogen af disse Stykker gaar ham ilde, som gik det os selv ilde. Saaledes som vi læse, at David græd og klagede over Saul og Jonathan og over Abner, eller saaledes som St. Paulus Phil. 2. antager sig den syge Epaphroditus som sig selv.

Haver eet Sind mod hverandre.

Ovenfor har han talt om at have eet Sind i aandelige Gaver for Gud, at Enhver skal holde en Anden Embede og Gave for gode og lade sig dem behage. Her taler han nu om udvortes og verdslige Ting for Menneskene, i hvilke ogsaa Enhver skal lade sig den Andens Stand, Væsen, Embede og Gjerning behage, og Ingen synes bedre om sig selv end om Andre, eftersom en Skomagerdreng ligesaavel har den samme Christus som dn Fyrste og Konge, eKvindn igesaavel som een Mand, saaat ogsaa i disse udvortes, mangfoldigartede og forskjellige menneskelige Ting alligevel den ene Tro og Aand er lige. Men denne Lære er forlængesiden ganske gaaet under: Fyrster og Herrer, Adelsmænd, Rige og Mægtige speile sig i sig selv og have det Sind, at de alene ere Mennesker paa Jorden, og iblandt dem selv indbyrdes vil ogsaa den Ene være høiere, ædlere og redeligere end den Aanden, og der er saa mangeslags Sind og Meninger iblandt dem, at Skyerne paa Himlen neppe ere saa mangeslags og saa forskjellige. De have ikke eet Sind og een Mening i denne mangfoldige udvortes Forskjellighed, ei heller finde de Andres Stand og Væsen saa godt og lade det behage sig saa vel som deres eget; Mit er her alene det Bedste, alt Andet stinker.

I lige Maade komme da ogsaa de grove Bønder stigende affsted; der vil en Bager være bedre end en Barbeer, en Skomager bedre end en Bademester. Men er Nogen ikke ægte født, saa duger han ikke til et Haandverk om han end var en Helgen. Her maa man fremvise Fødselsbreve. Og disse Ting ere saaledes sønderstykkede, at der ere ligesaamange Sind og Meninger, som der ere Mestere og Svende. Hvorledes skulle disse have eet Sind i aandelige Embeder og Goder, som ere saa ueens fundede i Anledning af slige lumpne, usle, timelige Ting? Sandt er det, at der maa være saa mangeslags Stænder, Stillinger og Haandverk paa Jorden, men hedenskt, uchristeligt og verdsligt er det, at man med saadanne Indbildninger hænger fast derved og holder sig for en bedre Christen end Andre for saadant Krams Skyld og ikke seer, hvorledes man indvortes Alle er lige for Gud. Ja det er ikke alene uchristeligt, men ogsaa kvindagtigt og barnagtigt. Den ene Kvinde er vel istand til at synes bedre om sig selv end om den anden, naar hun kan sætte en Brystnaal bedre i, eller sætte Hatten bedre paa end den anden, og kanske for endnu ringere Tings Skyld. Hun tænker slet ikke paa, at hun ligesaavel som den anden er et Kvindemenneske (for at jeg ikke skal sige mere). Børnene gjøre ligesaa: hvert Barn synes bedst om sit Smørrebrød, og dets egen Fugl er altid den peneste; hvis ikke, saa græder det, til det har den peneste. Netop som det er med Kvinder og Børn og med Verden, saaledes er det, naar Een ved sin Fødsel eller Herkomst har Navn af den Allermægtigste, en Anden Navn af den Allerchristeligste, en Tredie den Stormægtigste, En saa og en Anden saa, denne højlærd og hin ærværdig osv., og de for saadan Forskjels Skyld ere istand til at anrette Tvedragt, Mord og al Jammer. Saa fast hænger deres Sind derved, Enhver ved Sit; alligevel ville de være Christne med saadanne splidagtige, ulige og mangeslags Sind.

Tragter ikke efter de høie Ting.]

Her forklarer han sig selv nærmere og forbyder de mange Slags Godtykke; thi som jeg har sagt: Hver synes allerbedst om sin Maneer, se derfor Landet fuldt af Narre er. Men naar Nogen seer, at en Anden er høiere, saa har han ikke Ro, han vilde gjerne være ham lig. Derfor forholder han sig paa begge Maader tvertimod denne Pauli Lære: ligeoverfor de Laverestaaende eller sine Ligemænd synes han allerbedst om sig selv,

og hans Eget er det Allerkosteligste; men ligeoverfor Højereståaende kan han ikke holde sig selv for den Bedste: derfor tragter han efter og agter kun paa, hvad der er saaledes højt og kosteligt. Dette kommer Altsammen af den ulige Hu og det ueensstindede Hjerte, som ikke lader ham være tilfreds med den fælles Christus, men hænger sig fast ved saadan udvortes Forskjellighed.

Men hvad siger St. Paulus? Ikke saa, **tragter ikke efter de høie Ting**; som vilde han sige: Der maa jo være saadan Forskjel paa Jorden; den Ene maa staa højt, den Anden lavt. Ikke Alt kan være Guld, og heller ikke Alt Straa; men alligevel skal Sindet under disse forskjellige Stillinger være eens, ligesom Gud handler eens med de forskjellige Mennesker og giver sit Ord og sin Aand saavel til de Lave som til de Høie.

Det Ord **tragte** bruger Paulus ikke for Intet. At have høie Ting er nødvendigt og tillige uskadeligt, men at tragte derefter, vende sit Hjerte dertil, bryste sig deraf og synes godt om sig selv ligeoverfor dem, som ikke have det, det er hedenskt.

Men holder Eder til de lave.

Det er: Foragter ikke, hvad der tilhører en lavere Stand og Stilling; han siger ikke, at de skal ophøie eller bortskaffe de lave; thi Gud har Brug for dem ogsaa. Ja Verden kan ikke undvære saadanne lave Stænder. Hvorledes skulde det gaa med alle Rige og Mægtige, naar der ingen Fattige og Undersaatter vare? Ligesom Fødderne bære Legemet, saaledes bære de lave alle de høie Stænder. Derfor ligesom Legemet forholder sig mod Fødderne, saa skulle de Høie forholde sig mod de Lave, ikke agte eller anse det Høie, som de have, men lempe sig efter og lade sig behage, hvad de Lave ere og have; thi dette at stille sig lige med de Lave, er ogsaa talt aandeligt om Hjertets Tanker om En selv. Saaledes har ogsaa Christus gjort. Alt hvad der var høit hos ham, det har han ikke bortkastet eller fornegtet, men han agter det ikke og bryster sig ikke deraf imod os. Han skikker sig derimod lig med vor Elendighed, foragter os ikke, men tjener os med sin Høihed.

Vorder ikke selvkloge.

Her har man standset ved Oplæsningen af denne Epistel i Kirkerne. Vi ville derfor i al Korthed løbe igjennem det Følgende til Slutningen af Capitlet. Denne Selvklogskab er det Stivsind i verdslige Ting, som ikke lader sig sige, vil vide Alt bedre, end Nogen kan sige det. Det maa være ret og velgjort, hvad en Saadan har i sit Hoved; han viger ikke for Nogen. En Christen skal derimod være eftergiven i saadanne Ting og gjerne vige for Andre, lade Enhver beholde Ret, naar det ikke angaar Guds Ord og Troen, men timeligt Gods, Ære og Glæde.

Betaler ikke Nogen Ondt for Ondt.

Ovenfor, hvor han lærer, at man ikke skal forbande, taler han om dem, som ikke kunne hevne sig eller gjøre Ondt igjen; thi Saadanne formaa ikke Andet end at forbande og ønske al Ulykke over dem, som ere dem for mægtige. Her taler han om indbyrdes lige Folk, hvor En kan betale den Anden Ondt for Ondt og gjøre den Anden en ond Streg, enten det skeer ved Gjøren eller Laden, men meest skeer det ved Laden. Men en Christen skal gjøre den Godt, som gjør Ondt, og ikke aflade dermed, ligesom **Gud lader sin Sol opgaa over Onde og Gode,** Matth. 5, 45.

Beflitter Eder paa det Gode for alle Menneskers Aasyn.

Det er det Samme, som han siger til Thessalonikerne 1 Thes. 5, 22.: **Skyr det Onde under alle Skikkelser,** og Phil. 4, 8.: **Hvadsomhelst der er sandt, hvad der er ærbart, hvad der er retfærdigt,**

hvad der er reent, hvad der er elskeligt, hvad der tales vel om, enhver Dyd og Alt, hvad priseligt er, derpaa giver Agt ꝛc. Dette er Altsammen talt om den udvortes Vandel, at en Christen ikke skal tænke, han kan gjøre, hvad han vil, uanseet om det falder i Ingens eller i Hvermands Behag. Thi Saadant skal han gjøre kun i Troessager, men i sin udvortes Vandel skal han forholde sig saaledes, at man intet Strafværdigt finder hos ham, men at han behager Enhver, saaledes som han siger 1 Cor. 10, 32.: **Værer uden Forargelse baade for Jøder og Græker og for Guds Menighed**, og Petrus 1 Pet. 2, 12.: **Lader Eders Omgjængelse iblandt Hedningerne være god.**

Dersom det er muligt, da holder Fred med alle Mennesker, saavidt det staar til Eder.

Dette er talt om udvortes Fred med alle Mennesker, baade Christne og Hedninger, Fromme og Onde, Høie og Lave, det er, de skulle ikke give nogen Aarsag til Ufred, men heller lide Alt, hvad man gjør dem, paadet at Freden dog maa staa fast paa vor Side. Derfor maa man ikke gjengjælde Ondt med Ondt, ei heller slaa igjen; thi den, som slaar igjen, han vækker Strid. Derfor lægger han til: **saavidt det staar til Eder**, det er, I skulle ikke fornærme Nogen, paadet at Striden ikke maa komme fra Eders Side, men fra de Andres; I skulle være fredelig sindede mod Hvermand, om end alle Mennesker gjorde Eder Ufred. Thi at Freden overalt skal blive bevaret, det staar ikke i Nogens Magt, som man siger: Jeg kan ikke have Fred længer, end min Nabo vil. Men i vor Magt staar det jo at lade Hvermand være i Fred, baade Fiende og Ven, og at taale Ufred af Hvermand. Ja, hvorledes skal det da gaa mig? Hør her!

Hevner Eder ikke selv, I Elskelige! men giver Guds Vrede Rum; thi der er skrevet: Hevn hører mig til, jeg vil betale, siger Herren.

Der seer du, at han forklarer det at holde Fred med det at lide Ufred af Andre, idet han forbyder at slaa igjen og hevne sig. Han trøster ikke alene med, at det skal blive hevnet, men afskrækker os ogsaa fra at gjøre Indgreb i Guds Embede, som alene vil være den, der hevner og gjengjælder. Ja han beklager tillige Fiendens store Ulykke, idet han tilkjendegiver, hvorledes de løbe ind i Guds Vrede, forat han kan tvinge os til at forbarme os over dem, idet vi maa give Vreden Rum og lade dem falde i Guds Hænder.

Men denne Guds Vrede og Hevn bliver udført paa mange Maader, stundom ved Øvrigheden, stundom ved Djævelen, stundom ved Sygdom, Hunger, Pestilentse, Ild, Vand, Krig, Fiendskab, Skjændsel og al Ulykke, som er og kan være paa Jorden. Thi alle Skabninger ere Guds Riis og Vaaben, naar han vil straffe, saaledes som han siger Viisd. 5, 18.: **Han skal ruste Kreaturene til Hevn over Fienderne.** Derfor siger St. Paulus: **Giver Vreden Rum.** Men jeg har tilføiet Ordet **Guds**, paadet at Texten maa blive desto klarere og forstaaes om Guds Vrede, ikke om Menneskevrede, som vilde St. Paulus derved forstaa Fiendernes Vrede, at man skulde give den Rum, ihvorvel det ogsaa er sandt. Men her taler han dog ikke om saadan Vrede, men i Almindelighed om al Ulykke og Plage, hvilket Altsammen kaldes Guds Vrede. Han har ogsaa af den Grund udeladt Ordet Guds, at man ikke skulde mene, at han talte alene om Guds Vrede paa den yderste Dag og om, naar Gud selv straffer uden Midler. Han vil have dette sagt om al Vrede, hvormed Gud straffer, den være timelig eller evig, og er dette det gamle Testamentes Maade at tale paa, saaledes som

Pinehas Josv. 22, 18. siger: **At hans Vrede idag eller imorgen reiser sig imod os**, som og Moses paa nogle Steder siger: **Hans Vrede optændtes imod Folket** ɔc. Det siger jeg af den Grund, at om Øvrigheden, som bærer Sværdet, straffer, eller Fienderne gjøre Skade, man da skal kalde alt Saadant Guds Hevn, og ikke tolke dette Sprog af 5 Mosebog 32, 35.: **Hevnen hører mig til**, alene om de Guds Straffedomme, som ske uden alle Midler.

Dersom da din Fiende hungrer, giv ham Mad; dersom han tørster, giv ham Drikke; thi naar du det gjør, samler du gloende Kul paa hans Hoved.

Det er, hvad jeg har sagt: Man maa forbarme sig over sin Fiende, fordi han falder i Guds Hevn, saaat det er christeligt ikke at gjøre ham noget Ondt, men kun Godt. St. Paulus anfører imidlertid et Sprog af Salomo, Ordspr. 25; thi **at samle gloende Kul paa sin Fiendes Hoved** er efter min Opfattelse at forstaa saaledes, at Fienden overøses med Velgjerninger, saaat han tilsidst bliver optændt og opvarmet, vred paa sig selv og derefter gunstigere stemt imod os. Thi Kul betyder Velgjerninger, hvorfor ogsaa Kullene i Røgelsekarret betegne Guds Velgjerninger, som man i Bønnen skal ihukomme, forat Bønnen skal ryge stærkt og trænge op.

Nogle udtyde Kullene om Guds Lov og Domme, saaledes som det hedder Ps. 18, 9.: **Der blev Kul optændt af ham** ɔc., saaat Fienden ved Velgjerningen synker i dybere Skyld og fører Guds Dom og hans Lov endnu mere over sig. Men jeg holder for, at en Christen ikke bør ønske Saadant over sin Fiende, ihvorvel det ikke er nogen uessen Opfattelse, men passer godt med det Ord: **Giver Vreden Rum**, det er, gjører I ham Godt, Vreden og Kullene skulle nok finde ham.

Lad dig ikke overvinde af det Onde; men overvind det Onde med det Gode.

Med dette Sprog slutter St. Paulus, og, som det forekommer mig, udtyder han selv de glødende Kul efter den første Forstaaelse, saaat Meningen er, at Fiendens Ondskab skal overvindes med det Gode. At blive overvunden af det Onde er jo intet Andet, end at du ogsaa bliver ond og gjengjælder med Ondt den, som gjør dig Ondt. Derved har han overvundet dig, saaat du bliver ligesaa ond som han. Men overvinder du ham med det Gode, saa bliver han ogsaa ligesom du god og from. Det er en aandelig Overvindelse, hvorved Hjerte, Sind og Sjæl bliver overvunden, ja Djævelen selv, som driver og anretter det Onde.

Anden Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 2, 1-11.

Og paa den tredie Dag holdtes et Bryllup i Cana i Galilæa, og Jesu Moder var der. Men ogsaa Jesus og hans Disciple vare budne til Brylluppet. Og der dem fattedes Viin, sagde Jesu Moder til ham: De have ikke Viin. Jesus sagde til hende: Qvinde! hvad haver jeg med dig

at gjøre? Min Time er endnu ikke kommen. Hans Moder sagde til Tjenerne: Hvad han siger Eder, det gjører. Men der vare sex Vandkar af Steen, satte efter Jødernes Renselses Skik, som holdt hvert to eller tre Maader. Jesus sagde til dem: Fylder Vandkarrene med Vand. Og de fyldte dem indtil det Øverste. Og han sagde til dem: Øser nu, og bærer til Kjøgemesteren; og de bare det til ham. Men der Kjøgemesteren smagte Vandet, som var blevet til Viin — og vidste ikke, hvorfra det kom, men Tjenerne, som havde øst Vandet, vidste det —, kaldte Kjøgemesteren Brudgommen og sagde til ham: Hvert Menneske sætter først den gode Viin frem, og naar de ere blevne drukne, da den ringere; du haver forvaret den gode Viin indtil nu. Denne Begyndelse paa sine Tegn gjorde Jesus i Cana udi Galilæa og aabenbarede sin Herlighed, og hans Disciple troede paa ham.

Om Ægtestanden er der forhen skrevet Nok. Det lade vi nu staa derhen og ville i Anledning af dette Evangelium omhandle trende Stykker: For det Første om den Trøst, som Ægtefolk af denne Fortælling have med Hensyn paa deres Ægtestand; for det Andet om Troen og Kjærligheden, som dette Evangelium viser os; for det Tredie om dette Bryllups aandelige Betydning.

For det Første er jo denne Stand herligen æret derved, at Christus selv med sin Moder og sine Disciple gaar til Bryllups. Derhos er hans Moder tilstede som den, der anretter dette Bryllup, saaat det synes, som om det maa have været hendes nærmeste fattige Venner eller Naboer, og at hun har maattet være Bruden i Moders Sted. Det har saaledes visselig ikke været mere end et Bryllup og intet storartet Gjæstebud; thi Christus har holdt sig sin Lære efterrettelig, idet han ikke gik til de Rige, men til de Fattige, eller om han kom til de Store og Rige, saa opførte han sig jo saaledes, revsede og skjendte, saaat de viste ham ingen Høflighed, naar han gik bort, og han ikke høstede megen Tak af dem, endsige, at han skulde ære dem med en Undergjerning, saaledes som han her gjør.

Saa er det nu den anden Æresbevisning, at han til dette fattige Bryllup med et stort Under skjenker god Viin og er Brudens øverste Mundskjænk. Han har maaske heller ikke ellers havt nogen Penge eller noget Klenod at skjenke. Saadan Ære har han aldrig gjort Pharisæernes Stand. Thi han stadfæster derved, at Ægteskabet er Guds Verk og Anordning. Det være ogsaa saa foragtet og ringe, som det vil i Folks Øine, saa vedkjender Gud sig alligevel sit Verk og har det kjær. Det har ogsaa vore Caiphaser ofte selv sagt og prædiket, at Ægtestanden er den eneste Stand, som Gud har indsat. Hvem har da indsat de andre? Udentvivl ikke Gud, men Djævelen formedelst sine Mennesker. Alligevel sky, forkaste og bespotte de denne Stand og ere saa hellige, at de ikke alene ikke selv indtræde i Ægteskab, saaledes som de vel behøvede og burde, men for overvættes Hellighed heller ikke ville overvære noget Bryllup, som de, der ere meget helligere end Christus selv, der som en vanhellig Synder gaar til Bryllups.

Efterdi nu Ægtestanden har den Grund og Trøst, at den er stiftet af Gud, og at Gud har den kjær, og at Christus selv saaledes ærer og trøster den, saa burde den medrette være hver Mand kjær og dyrebar, og Hjertet være ved godt Mod, saaat det er vis paa, at Gud elsker denne Stand, og glad taaler alt det Tunge, som møder os deri, om det end var ti Gange saa tungt. Thi deraf kommer det ogsaa, at der er saa

megen Møie og Besvær i Ægtestanden efter det udvortes Menneske, fordi Alt, hvad der er Guds Ord og Gjerning, maa skikke sig saa, at det for det udvortes Menneske er suurt, bittert og tungt, om det ellers skal være til Salighed. Derfor er det ogsaa en Stand, som driver og øver Troen paa Gud og Kjærligheden til Næsten ved mange Slags Møie, Arbeide, Besværlighed, Kors og allehaande Gjenvordighed, saaledes som det da maa følge med Alt, hvad der er Guds Ord og Gjerning. Alt dette ere de kydske Horejægere og hellige Blødagtige og Sodomiter smukt hævede over, som tjene Gud udenfor Guds Stand med deres egne Gjerninger. Thi det viser ogsaa Christus herved, at han vil udfylde, hvad der mangler i Ægtestanden, idet han giver Viin, da den fattes, og frembringer den af Vand. Som vilde han sige: Maa I drikke Vand, det er, lide Bedrøvelse efter det udvortes Væsen, og bliver det Eder suurt, — velan, jeg vil gjøre Eder det sødt og forvandle Vandet til Viin, saaat Eders Bedrøvelse skal blive Eders Glæde og Lyst. Det vil jeg ikke gjøre paa den Maade, at jeg vil tage Vandet bort eller befale at øse det bort; det skal blive, ja, jeg vil allerførst befale at øse det i og gjøre det fuldt til Bredden; thi jeg vil ikke betage det christelige Ægteskab sin Gjenvordighed, men meget mere forøge den. Det skal gaa underligt til, saaat Ingen skal forstaa det uden de, som erfare det, nemlig saaledes:

Guds Ord skal gjøre det, ved hvilket alle Ting blive gjorte, opholdte og forvandlede. Det er Guds Ord, som forvandler Eders Vand til Viin og gjør Eders sure Ægteskab til Lyst. At Gud har indstiftet Ægteskabet 1 Mos. 2., det vide Hedningerne og de Vantroe ikke; derfor bliver deres Vand Vand og bliver aldrig Viin. Thi de føle ikke min Lyst og Velbehagelighed i det ægteskabelige Liv. Dersom de følte den, saa vilde de have saadan Lyst i mit Velbehag, at de ikke følte Halvdelen af deres Trængsel, ja alene følte den udvortes, men ikke indvortes, og det var Maaden at gjøre Vand til Viin, at optage mit Velbehag i dit Mishag og gjøre ogsaa deraf et Velbehag. Men dette mit Velbehag viser og skjenker Ingen dig uden mit Ord 1 Mos. 1, 31.: **Gud saa Alt, hvad han havde gjort, og se, det var saare godt.**

Herved lader ogsaa Christus sig mærke med, at han ikke har noget Mishag i Bekostningerne ved Brylluppet eller i Noget af alt det, som hører til et Bryllup, saasom at være pyntet og glad, at spise og drikke, saaledes som Skik og Brug fordrer, hvilket dog synes, som var det en Overflødighed og spildt Omkostning og verdslige Ting; dog kun forsaavidt, som alt dette har sin Maade og passer sig med et Bryllup. Thi Brud og Brudgom maa jo være smykkede, saa maa Gjæsterne jo ogsaa spise og drikke, skulle de være glade, og saadan Bekostning og Væsen kan Altsammen ske med god Samvittighed. Thi Skriften omtaler nu og da Saadant, og der staar ogsaa i Evangeliet skrevet om Brudesmykke, om Bryllupsklædning, om Bryllupsgjæster og Bryllupsgammen. Ligesaa skjenker Abrahams Tjener 1 Mos. 24, 53, Isaks Brud Rebekka og hendes Brødre Klenodier af Guld og Sølv, saaat heri Ingen skal bryde sig om de suurtseende Hyklere og selvvorne Hellige, som ikke have Behag i Noget, uden hvad de selv gjøre og lære, og ikke vel skulle taale, at en Pige bærer en Krands eller pynter sig en Smule.

For Gud kommer det slet ikke an paa saadant udvortes Væsen, naar kun Troen og Kjærligheden bliver der, saafremt det som sagt gaar til med Maadelighed og passer sig med Enhvers Stand; thi dette Bryllup, om det end har været fattigt og lidet, saa har det alligevel havt tre Borde, hvad der kan sluttes af Ordet architriclinus, idet Kjøgemesteren nemlig har havt tre Borde at tilse. Derhos har Brudgom-

men selv ikke ført dette Embede, men havt sin Tjener. Saa have ogsaa de drukket Viin. Alt dette havde dog, dersom man blot vilde se hen til Fattigdommen, maattet blive borte, saaledes som det vel hos os af og til skeer. Saa kunne Gjæsterne heller ikke blot have slukket sin Tørst med Vinen; thi Kjøgemesteren taler jo om, hvorledes man først skulde skjænke den gode Viin, dernæst, naar de vare blevne drukne, fremsætte den ringere. Alt dette lader Christus gaa, og man skal ogsaa lade det gaa, saaat man ikke gjør sig Samvittighed derover. De have ikke derfor hørt Djævelen til, om Nogle have drukket en Smule over Tørsten af denne Viin og er blevne muntre. Ellers maa du give Christus Skylden, at han med sin Gave har givet Aarsag dertil, og hans Moder bedet derom, saaat baade Christus og hans Moder her ere Syndere, hvis de suurtseende Hellige her skulde være Dommere.

Men saadan Umaadelighed, som der paa vore Tider gaar i Svang, det gaar over alle Grændser, da man ikke spiser eller drikker, men fraadser og svirer, svælger og fylder sig og anstiller sig, som det var Kunst eller Styrke at æde og svire Meget, da man heller ikke søger at blive munter, men at blive gal og fuld. Saadanne ere Svin, ikke Mennesker, dem vilde Christus hverken skjenke Viin eller være kommen til. Saaledes er det ogsaa med Klædedragten; den er ikke afpasset efter Brylluppet, men til at beskues og prange med, som om de vare de Bedste, der kunde bære mest Guld og Sølv og Perler og gjøre Ende paa en Mængde Tøi og Silke, hvad ogsaa Æsler og Træklodse godt vare istand til.

Hvad er da det rette Maal og Maade? Det skal Fornuften lære os og tage Exempel af andre Lande og Stæder, hvor saadan Pragt og Umaadelighed ikke finder Sted. Men at jeg skal sige min Mening, saa holder jeg for, at en Bonde var vel pyntet, naar han til Bryllups bar eengang til saa gode Klæder, som han daglig bærer under sit Arbeide, en Borger ligesaa, og en Adelsmand endnu eengang til saa pyntet som en Borger, en Greve endnu eengang til saa godt som en Adelsmand, en Fyrste eengang til saa godt som en Greve og saa fremdeles. Saaledes skal det ogsaa være med Mad og Drikke og Gjæsternes Antal; de skulle rette sig efter Enhvers Stand og Værdighed, og Anretningen være bestemt til at vække Glæde, ikke til at blive fuld og gal af.

Om det da ogsaa er Synd at spille og dandse i Bryllupper? Eftersom man siger, at der kommer megen Synd af Dandsen. Om man hos Jøderne har brugt at dandse, veed jeg ikke; men da det er Lands Skik, ligesom at indbyde Gjæster, pynte sig, spise og drikke og være munter, saa veed jeg ikke at fordømme det uden Overmaalet, naar det bliver utugtigt eller formeget. Men at der skeer Synd derved, det er ikke Dandsens Skyld alene, eftersom det Samme ogsaa godt kan ske ved Bordet og i Kirken, ligesom det ikke er Madens og Drikkens Skyld, at Nogle blive til Sviin derved. Men hvor det gaar tugtigt til, lader jeg Brylluppet have sin Ret og Brug og dandser frit med. Troen og Kjærligheden lader sig ikke uddandse eller udsidde, dersom du er tugtig og maadeholden derved. De smaa Børn dandse jo uden Synd: gjør du ligesaa, og bliv et Barn, saa skader Dandsen dig ikke. Ellers, hvis Dandsen i sig selv var Synd, saa maatte man ikke tillade Børnene det. Dette være nu nok om Brylluppet.

For det Andet, i Evangeliet se vi her, at vi maa komme tilbage til Kjærlighedens Exempel i Christus og hans Moder. Christi Moder tjener og er Huusmoder, Christus ærer Værtskabet med sin egen Person, med Under og Gave, og det skeer Altsammen til Bedste for Brudgommen, Bruden og Gjæsterne, saaledes som det da er Kjærlig-

hedens og dens Gjernings Art. Hermed vil Christus lokke alle Hjerter til sig til at forlade sig paa ham som den, der ogsaa i timelige Ting er beredt til at hjælpe Enhver og ikke tillader, at de skulle lide Nød, Alle de, som tro paa ham, det angaa timelige eller evige Goder; før maa Vand blive til Viin og alle Skabninger forvandles og blive til det, som hans Troende behøve. Den maa have Nok, som tror, og Ingen kan forhindre det.

Men Troens Exempel er endnu forunderligere i dette Evangelium. Der lader han det komme til den yderste Nød, saaat Mangelen føles af Alle, som ere der, og saaat der er intet Raad eller Hjælp mere. Dermed er den guddommelige Naades Beskaffenhed lagt for Dagen, idet Ingen kan blive deelagtig i den, som iforveien har Nok og endnu ikke føler sin Mangel. Thi den bespiser ikke dem, som ere fulde og mætte, men de Hungrige, saaledes som vi ofte have sagt. Hvo, som endnu er klog, stærk og from og finder noget Godt hos sig selv og endnu ikke er fattig, elendig, syg, en Synder og Daare, han kan ikke komme til den Herre Christus eller finde Naade. Men hvis Mangelen føles, farer han afsted og giver ikke saa stræk, hvad man trænger og begjerer, men udsætter det og forsøger Troen og Tilliden, saaledes som han her gjør. Ja, hvad der er endnu bitrere, han anstiller sig, som vilde han slet ikke, men taler haardt og strengt. Det kan du her se af hans Moder; hun føler og klager for ham Mangelen, begjerer Hjælp og Raad hos ham med ydmyg og anstendig Bøn. Thi hun siger ikke: Kjære Søn, skaf os Viin, men: **de have ikke Viin.** Derved anslaar hun kun hans Godhed, som hun ganske fortrøster sig til hos ham, som vilde hun sige: Han er saa god og naadig, at der ingen Bøn behøves; jeg vil kun gjøre ham opmerksom paa, hvori Mangelen stikker, saa vil han af sig selv gjøre Mere, end man beder ham om. Saaledes er Troen sindet, og forestiller sig saaledes Guds Godhed og tvivler ikke paa, at det er saaledes. Derfor drister den sig ogsaa til at bede og frembære sin Nød.

Men se, hvor han uvenlig afviser sin Moders ydmyge Anmodning, som med saa stor Tillid siger dette til ham. Se der, hvorledes Troen er beskaffen. Hvad har den nu for sig? Aldeles Intet og idel Mørke; da føler den Mangelen og seer intetsteds nogen Hjælp. Derhos bliver Gud den ogsaa fremmed og umild og kjender den ikke, saaat den slet ingen Udvei har. Saaledes gaar det ogsaa i Samvittigheden, naar vi føle Synden og Mangelen paa Retfærdighed, eller i Dødsnød, naar vi føle, at Livet vil svigte, eller i Helvedsangst, naar den evige Salighed vil slaa os feil. Da er der vel ydmyg Begjering og Raaben, Beden og Søgen, hvorledes vi skulle blive Synden, Døden og Angsten kvit. Saa anstiller han sig da, som skulde Synden først ret komme, Døden blive over os og Helvede ikke ophøre, ligesom han her gjør med sin Moder, for hvem han ved sin afvisende Tale gjør Mangelen større og tyngre, end den var, førend hun talte til ham derom. Thi nu synes det, som var det Alt forlorent, nu da den eneste Trøst ogsaa er borte, paa hvilken hun i Mangelen forlod sig.

Her staar nu Troen i sin rette Kamp. Se der, hvorledes hans Moder gjør og her belærer os. Hvor haarde hans Ord end lyde, hvor uvenlig han ogsaa anstiller sig, saa udtyder hun dog i sit Hjerte alt dette ikke som Vrede eller mod hans Godhed, men bliver fast ved den Mening, at han er god, og lader sig ikke denne Mening betage ved dette Stød, saaat hun derfor i sit Hjerte ogsaa skulde tilsøie ham den Vanære ikke at holde ham for god og naadig, saaledes som de gjøre, der ere uden Tro og ved det første Stød fal-

de tilbage og ikke tro Mere om Gud, end de fornemme, saaledes som Heste og Muuldyr gjøre (Pſ. 32, 9.). Thi hvis hans Moder havde ladet ſig afſkrække af disſe haarde Ord, saa var hun ſtille og forſagt gaaet bort. Men nu da hun befaler Tjenerne at gjøre, hvad han vil ſige dem, beviſer hun, at hun har overvundet Støbet og endnu ikke venter Andet end idel Godhed af ham.

Hvad tænker du, det vilde være for et Helvedes Støb, naar et Menneſke i ſin Nød, iſærdeleshed i Samvittighedens ſtore Nød, maatte føle, at Gud ſagde til ham: quid mihi et tibi, **hvad har jeg med dig at gjøre?** Forſage og fortvivle maa han, hvis han ikke veed og kjender ſaadanne Guds Gjerningers Beſkaffenhed og er øvet i Troen. Thi han handler, ſom han føler, og tænker heller ikke anderledes om Gud, end ſom Ordene lyde. Men han føler idel Vrede og hører idel Unaade, saa holder han da heller ikke Gud for Andet end ſin Fiende og vrede Dommer. Som han da anſeer Gud, saa finder han ham ogſaa, saa kan han da ikke fortrøſte ſig til noget Godt hos ham. Det hedder da at fornegte Gud og al hans Godhed; deraf følger, at han flyr for ham og hader ham og ønſker, at Gud ikke var Gud, og al Gudsbeſpottelſe, ſom er Vantroens Frugter. Derfor er dette Stykke af Evangeliet det vigtigſte og vel at lægge Mærke til, at vi maa give Gud Æren, at han er god og naadig, om han end ſelv anſtiller ſig anderledes og taler anderledes, og alle vore Sandſer og Følelſer ſynes at finde ham anderledes. Thi dermed bliver Følelſen dødet og gaar det gamle Menneſke under, paadet at lutter Tro paa Guds Godhed og ingen Følelſe maa blive tilbage hos os. Thi her ſeer du, hvorledes Moderen beholder en fri Tro og giver os den til Forbillede. Hun er vis paa, at han vil være naadig, uagtet hun dog ikke føler det; viſt er det ogſaa, at hun føler anderledes, end hun tror. Derfor overlader hun det ganſke og aldeles til hans Godhed og ſætter ham hverken Tid eller Sted, hverken Maade eller Maal, hverken Perſon eller Navn. Han gjøre det, naar det ham behager; ſkeer det ikke midt i Maaltidet, ſaa ſke det ved Enden eller efter Maaltidet; den Koſt vil jeg døie, at han ſaaledes forhaaner mig og lader mig ſtaa tilſkamme for alle Gjæſterne og tiltaler mig ſaa uvenlig og lader os Alle blive ſkamrøde. Suur anſtiller han ſig, dog er han ſød, det veed jeg. Lader ogſaa os gjøre ſaa, da ere vi rette Chriſtne.

Men læg her Mærke til, at naar han er ſaa haard ogſaa imod ſin egen Moder, ſaa lærer han os derved ikke blot det ovenomtalte Troens Forbillede, men ſtadfæſter ogſaa det, ſom Moſes ſiger 5 Moſ. 33, 9.: Den, ſom ſiger til ſin Fader og til ſin Moder: jeg kjender dem ikke, han bevarer dit Ord ꝛc. Thi ihvorvel der ingen ſtørre Magt og Myndighed er paa Jorden end Faders og Moders Magt, ſaa er det dog forbi med den, naar Guds Ord og Gjerninger træde op imod den; thi i guddommelige Ting ſkal hverken Fader eller Moder, endſige Biſkop eller noget Menneſke, men alene Guds Ord lære og føre os, og om Fader eller Moder vilde befale, lære eller ogſaa bede dig at gjøre Noget imod Gud og til Guds Tjeneſte, ſom ikke af Gud var klarligen paabudt og befalet, ſaa ſkal du ſige til dem: quid mihi et tibi? Hvad har jeg og du at gjøre med hinanden? Ligeſom Chriſtus her ſlet ikke vil gjøre Guds Gjerning, naar hans egen Moder vil have det.

Thi Fader og Moder ere ogſaa ſkyldige til, ja netop derfor af Gud gjorte til Fader og Moder, at de ſkulle lære og føre Børnene til Gud ikke efter ſine Meninger og ſelvgjorte Andagt, men efter Guds Bud, ſaaledes ſom ogſaa Paulus ſiger Eph. 6, 4.: **I Fædre! opirrer ikke Eders Børn, men opføder dem i Tugt og Herrens**

Formaning; det er, lærer dem Guds Bud og Ord, saaledes som I selv have lært, og ikke Eders egne Ting.

Saaledes seer du ogsaa her i Evangeliet, at Christi Moder viser Tjenerne fra sig til Christus, og siger ikke: Gjører, hvad jeg siger Eder! men: Gjører, hvad han siger Eder! Kun til hans Ord skal man henvise Enhver, om man vil vise ret, saaat dette Marias Ord: **Hvad han siger Eder, det gjører!** er og skal være et dagligt Ord for den hele Christenhed, og dermed alle Menneskelærdomme og Alt, hvad der ikke er Christi eget Ord støbes til Jorden, og skal man tro forvist at det ikke er Kirkens Bud, saaledes som de rose sig af og opdigte, hvad der udenfor og over Guds Bud bliver paabudt; thi Maria siger: Hvad han siger, det, det, det gjører, og intet Andet; thi da vil der blive Nok at gjøre.

Her seer du ogsaa, hvorledes Troen ikke tager feil, og hvorledes Gud ikke lader den i Stikken, men giver Mere og Herligere, end man beder om; thi her giver han ikke blot Viin, men god og kostelig Viin, og det i Mængde. Dermed opmuntrer og lokker han os atter trøstig til at tro paa ham, om han end lader vente paa sig; thi han er sanddru og kan ikke fornegte sig selv. God og naadig er han, det maa han bekjende om sig selv, det maa han ogsaa bevise. Det maatte da være, at man forhindrer ham og ikke lader ham om Tiden, Stedet og Maaden dertil. For bestandig kan han ikke svigte, ligesaalidt som han kan svigte sig selv, dersom man kun forstaar at bie paa ham.

Dette Bryllups Betydning.

For det Tredie skulle vi ogsaa tale Noget om den aandelige Betydning. I Korthed sagt betegnes ved dette Bryllup og alle Brylluppер Christus som den rette Brudgom og hans Christenhed som Bruden, saaledes som Evangeliet Matth. 22. nokſom viser os.

Dette Bryllup holdes **i Cana i Galilæa**, det er, Christenheden begyndte paa Christi Tider iblandt det jødiske Folk og er endnu iblandt dem, som ere Jøderne lige. Det jødiske Folk hedder imidlertid **Cana**, det er Nidkjærhed, fordi det alvorlig øver sig i Loven og holder med stor Iver paa Lovens Gjerninger, saaat ogsaa Evangelierne overalt kalde dem Ivrere eller Nidkjære, især St. Paulus, Rom, 9. og 10. Det er ogsaa naturligt, at hvor der er Lov og gode Gjerninger, der maa der være Nidkjærhed og Tvist, naar den Ene vil være bedre end den Anden, men fornemmelig i Troen, som ikke vil agte paa deres Gjerninger, og kun pukker paa Guds Naade. Nu findes der altid, hvor Christus er, saadanne Ivrere, og hans Bryllup maa holdes i Iverstad. Thi man finder bestandig ved Siden af Evangeliet og Troen Gjerningshellige og jødiske Ivrere, som tviste med Troen.

Galilæa betyder **Grændse** eller Landsende, hvor man træder fra eet Land ind i et andet. Hermed betegnes ogsaa det samme Folk i Iverstad, idet det nemlig bor imellem Loven og Evangeliet og burde vandre ud og træde fra Gjerningerne over til Troen, fra Loven over til den christelige Frihed, som ogsaa Nogle gjorde og endnu altid gjøre. Men Størstedelen forbliver i Gjerningerne og paa Grændserne, saaat de hverken komme til de gode Gjerninger eller Troen og hjælpe sig med et falskt Skin af gode Gjerninger.

Men at Christus blev **buden til Bryllluppet**, betyder, at han længe iforveien var forjættet i Loven og Propheterne, og at man hjertelig ventede og raabte paa ham, at han vilde gjøre Vandet til Viin, opfylde Loven og oprette Troen og gjøre os til rette Galilæer. **Og hans Disciple**; thi man ventede, at han vilde blive en stor Konge og dertil maatte bruge mange Apostler og Disciple, at hans Ord kunde blive rigelig prædiket overalt. Desligeste **hans Moder**, det

er den christne Kirke, tagen af Jøderne, hun var der, som den der allermest hørte til Bryllluppet; thi Christus var egentlig forjættet det jødiske Folk.

De sex Vandkar af Steen, som Jøderne brugte til sin Renselse, ere det gamle Testamentes Bøger, som ved Love og Bud gjorde det jødiske Folk kun udvotes fromt og reent, hvorfor ogsaa Evangelisten siger, at Vandkarrene vare **satte efter Jødernes Renselsesskik**, som vilde han sige: Det betegner den Renselse, som skeer ved Gjerningerne uden Troen, hvilke aldrig rense Hjertet, men kun gjøre det endnu mere ureent. Det er en jødisk og ingen christelig eller aandelig Renselse. Men at Karrene vare **sex**, betegner den Møie og det Arbeide, som de have med saadan Renselse, der omgaaes med Gjerninger. Thi Hjertet har ingen Hvile deri, fordi Sabbaten den syvende Dag, ikke er der, paa hvilken vi hvile fra vore Gjerninger og lade Gud virke i os. Thi Virkedagene ere sex, hvori Gud skabte Himmel og Jord, og i hvilke han har befalet os at arbeide. Den syvende Dag er Hviledagen, da vi ikke bemøie os med Lovens Gjerninger, men lade Gud virke i os formedelst Troen, og vi holde stille og hvile fra vore Lovgjerninger.

Vandet deri er Lovens Indhold og Mening, hvorefter Samvittigheden retter sig, og den er fattet i Bogstaver ligesom i Kar. De ere **af Steen**, saaledes som Mose Tavler vare, men betegne det halsstarrige Jødefolk; thi ligesom deres Hjerte er imod Loven, saaledes viser Loven sig udvortes imod dem. Den tykkes dem haard og tung; derfor er den ogsaa haard og tung. Det kommer deraf, at deres Hjerte er haardt og tungt til Loven, saaledes som vi Alle befinde, føle og erfare, at vi ere haarde og tunge til det Gode og bløde og lette til det Onde. Dette føle ikke de Ryggesløse, men de, som gjerne ville blive fromme og gjøre sig megen Møie med Gjerninger. Dette er de **to eller tre Maader**, som disse Kar indeholdt.

At forvandle Vandet til Viin er at gjøre Lovens Indhold behageligt. Det gaar saa til: Forinden Evangeliet kommer, forstaar Enhver Loven paa saadan Maade, som fordrede den vore Gjerninger, og vi maatte gjøre den Fyldest med vore Gjerninger. Af denne Forstaaelse komme enten forstokkede, formastelige Skinhellige og Hyklere, haardere end noget Steenkar, eller ængstelige, urolige Samvittigheder. Thi i Karret bliver der bestandig Vand, det er, Vankelmodighed og Frygt for Guds Dom; og et saadant Vand, hvoraf man ikke drikker, hvoraf ei heller Nogen bliver glad, men det er kun idel Vaskning og Renselse, og man bliver dog aldrig ret indvortes reen. Men Evangeliet forklarer Loven saaledes, at den fordrer Mere, end vi formaa, og vil have en anden Mand end os, som kan holde den, det er, den fordrer Christus og driver hen til ham, at vi ved hans Naade først i Troen maa blive andre Mennesker og Christus lige og saa gjøre rette gode Gjerninger. Saaat altsaa Lovens rette Forstand og Mening er at føre os til Erkjendelsen af vor egen Uformuenhed og drive os bort fra os selv til en Anden, nemlig til Christus, for at søge Naade og Hjælp.

Da Jesus derfor vilde gjøre Vandet til Viin, befalede han at fylde endnu mere Vand i Karrene, **til det Overste**. Thi Evangeliet kommer og forklarer, som ovenfor sagt, Lovens Mening paa det Allerfuldkomneste, at det, vi have, er intet Andet end idel Synd, hvorfor vi ikke ved Loven kunne blive Synden kvit.

Naar nu de **to eller tre Maader**, de gode Hjerter, som have bemøiet sig med Gjerninger efter Loven og allerede hos sig selv ere af en frygtsom og urolig Samvittighed, høre dette, forskrækkes de endnu meget mere over denne Mening, og Vandet vil nu ganske løbe over. Forhen følte

de sig tunge og haarde til det Gode, tænkte dog endnu at komme igjennem med Gjerninger, — nu høre de, at de slet ikke duge dertil, og at det er umuligt at komme igjennem med Gjerninger; da er Karret saa overfuldt af Vand, at intet Mere kan komme deri, da er man kommen allerhøiest i Lovens Forstaaelse, og der er idel Fortvivlelse i Hjertet.

Da kommer det trøstelige Evangelium og gjør Vandet til Viin. Thi naar Hjertet hører, at Christus opfylder Loven for os og tager vor Synd paa sig, saa bryder det sig ikke længer derom, at Loven fordrer umulige Ting af os, og at vi maa fortvivle derover og afstaa fra Gjerningerne. Ja det er nu en kostelig Ting og smager godt, at Loven er saa dyb og høi, saa hellig og ret og god og fordrer saa store Ting; den bliver nu elsket og priset, fordi den fordrer saa Meget og saa Stort. Det kommer deraf, at et saadant Hjerte nu besidder alt det i Christus, som fordres af Loven, og det vilde gjøre det saare ondt, om den fordrede Mindre. Se, saaledes er nu Loven kjær og let, som før var saa haard, vanskelig, ja umulig. Thi den lever nu formedelst Aanden i Hjertet; Vandet er ikke længer i Karret; **det er bleven til Viin,** som er udøst og drukket og har gjort Hjertet glad.

Saa ere nu **Tjenerne** alle det nye Testamentes Prædikanter, saasom Apostlerne og deres Efterfølgere. **At øse og skjenke** er at hente saadan Lovens Forstaaelse af Skriften og prædike den for al Verden, som er indbuden til Bryllluppet. Disse Tjenere **vide** vel, siger Evangelisten, **hvorfra Vinen er kommen,** hvorledes den har været Vand. Thi Apostlerne og deres Efterfølgere forstaa alene, hvorledes Loven formedelst Christus bliver liflig og lystelig, og hvorledes Evangeliet opfylder Loven formedelst Troen, ikke ved Gjerninger, og at der er kommen et ganske andet Væsen end fordum under Gjerningerne.

Men **Kjøgemesteren smager Vinen,** at den er god, og **veed ikke, hvorfra den er kommen.** Denne Kjøgemester er det gamle Præstedømme iblandt Jøderne, som alene vide om Gjerninger, af hvilke Nicodemus (Joh. 3.) var En; han mærker godt, at der var noget Herligt ved Christus, men veed ikke, hvorledes det gaar til, og hvorfra det kommer, hænger endnu ved Gjerninger. Thi Gjerningslærerne kunne ikke forstaa eller erkjende Evangeliet og Troens Væsen.

Kjøgemesteren kalder paa Brudgommen og foreholder ham, **at han har fremsat den gode Vin tilsidst,** medens dog alle Mennesker fremsætte den ringere tilsidst. Det er det ogsaa, som Jøderne forundre sig over den Dag idag, at Evangeliets Prædiken skal være saa lang Tid forhalet og nu allerførst blive Hedningerne tildeel, medens de saalænge have maattet drikke den daarlige Viin og under Loven saalænge have maattet bære Dagens Byrde og Hede, som det ogsaa paa et andet Sted i Evangeliet betegnes.

Og læg nu Mærke til, hvor ganske modsat Gud og Mennesker gaa frem. Menneskene give først det Bedste, dernæst det Værste: Gud giver først Kors og Lidelse, dernæst Ære og Salighed. Det kommer deraf, at Menneskene søge at opholde det gamle Menneske; derfor lære de ogsaa at opholde Loven med Gjerninger og give store og søde Løfter. Men det falder daarligt ud, og Enden smager ilde. Thi Samvittigheden bliver derved jo længere desto værre, ihvorvel den saaledes beruser sig i Løfterne, at den ikke føler denne Jammer. Men tilsidst, naar Vinen er fordøiet, og det er ude med de falske Løfter, vil det nok vise sig. Men Gud gjør først en ond Samvittighed og giver først slet Viin, ja idel Vand, men dernæst trøster han med Evangeliets Forjættelser, som evindelig vedvare.

Tredie Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 12, 16-21.

Vorder ikke selvkloge. Betaler ikke Nogen Ondt for Ondt. Beflitter Eder paa det Gode for alle Menneskers Aasyn. Dersom det er muligt, da holder Fred med alle Mennesker, saavidt det staar til Eder. Hevner Eder ikke selv, I Elskelige! men giver Vreden Tid; thi der er skrevet: Hevnen hører mig til, jeg vil betale, siger Herren. Dersom da din Fiende hungrer, giv ham Mad; dersom han tørster, giv ham Drikke; thi naar du det gjør, samler du gloende Kul paa hans Hoved. Lad dig ikke overvinde af det Onde; men overvind det Onde med det Gode.

Denne Epistel er udlagt sammen med Epistelen paa foregaaende Søndag. Der kan du søge den.

Tredie Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 8, 1-13.

Men der han gik ned af Bjerget, fulgte ham meget Folk. Og se, en Spedalsk kom, tilbad ham og sagde: Herre, om du vil, saa kan du rense mig. Og Jesus udrakte Haanden, rørte ved ham og sagde: jeg vil; vord reen! og hans Spedalskhed blev strax renset. Og Jesus sagde til ham: se til, at du Ingen siger det; men gak hen, bete dig selv for Præsterne, og offre den Gave, som Moses har befalet, dem til et Vidnesbyrd.

Men der Jesus gik ind i Jerusalem, traadte en Høvedsmand hen til ham og sagde: Herre, min Dreng ligger hjemme værkbruden og pines svarligen. Og Jesus sagde til ham: jeg vil komme og helbrede ham. Og Høvedsmanden svarede og sagde: Herre, jeg er ikke værd, at du skal gaa ind under mit Tag; men siig ikkun et Ord, saa bliver min Dreng helbredet. Thi jeg er og et Menneske, som er under Øvrighed, men haver Stridsmænd under mig; og siger jeg til denne: Gak! saa gaar han, og til den Anden: Kom! saa kommer han, og til min Tjener: Gjør det! saa gjør han det. Men der Jesus det hørte, forundrede han sig og sagde til dem, som fulgte: Sandelig siger jeg Eder, end ikke i Israel har jeg fundet saa stor en Tro. Men jeg siger Eder, at Mange skulde komme fra Øster og Vester, og sidde tilbords med Abraham og Isak og Jakob i Himmeriges Rige. Men Rigets Børn skulle udkastes i det yderste Mørke, hvor der skal være Graad og Tænders Gnidsel. Og Jesus sagde til Høvedsmanden: Gak bort, og dig ske, som du troede! og hans Dreng blev helbredet i den samme Time.

Tvende Exempler paa Troen og Kjærligheden fremstiller dette Evangelium for os: det ene i den Spedalske, det andet i Høvedsmanden. Lader os først betragte den Spedalske. Saa dristig har ikke den Spedalske været, at han var gaaet til Herren og havde bedet ham om at blive reen, hvis han ikke af ganske Hjerte havde troet og

fortrøstet sig til, at Christus vilde være saa god og naadig at rense ham. Thi fordi han var spedalsk, havde han Aarsag til at være tilbageholden. Derhos bød Loven de Spedalske ikke at blande sig iblandt Folk. Alligevel trænger han sig frem uanseet Lov og Folk og uanseet, hvor reen og hellig Christus var.

Se der, hvorledes Troen forholder sig ligeoverfor Christus. Den forestiller sig slet intet Andet end Christi blotte Godhed og Naade, hvilken den søger at erholde for Intet uden al Fortjeneste; thi man kan jo ikke her sige om den Spedalske, at han med sin Reenhed har fortjent at komme Christus saa nær, at tale med ham og anraabe ham om hans Hjælp. Ja, netop derfor, fordi han føler sin Ureenhed og Uværdighed, gaar han desto længere frem og seer kun paa Christi Godhed. Det kaldes en ret Tro, en levende Tillid til Guds Godhed. Det Hjerte, som gjør saa, det tror ret; det, som ikke gjør saa, det tror ikke ret, saaledes som de gjøre, der ikke sætte sig Guds blotte Godhed for Øie, men først se sig om efter sine egne gode Gjerninger, om de ere Godheden værd og kunne fortjene den. De blive heller aldrig dristige nok til med Alvor at paakalde Gud eller træde hen til ham.

Denne Tillid eller Tro eller Erkjendelse af Christi Godhed var ikke opstaaet hos denne Spedalske af egen Fornuft. Den var han ikke kommen til, hvis han ikke iforveien havde hørt et godt Rygte om Christus, at han nemlig var saa god, naadig og barmhjertig, hjalp og meddelte, trøstede og raadede Enhver, som kun kom til ham. Et saadant Rygte maa udentvivl være kommen for hans Øren. Men af dette Rygte har han fattet Mod og anvendt og udlagt det til Gavn for sig selv, har henført denne Godhed paa sig selv og med al Tillid tænkt: mod mig vil han ogsaa være saa god, som Rygtet fortæller om ham, og som den gode Omtale om ham udsiger. Saaledes er hans Tro ikke fremvoxet af Fornuften, men modtaget ved dette Rygte om Christus, saaledes som St. Paulus siger Rom. 10.: **Troen kommer af Hørelsen; men Hørelsen kommer af Guds Ord** eller Rygtet om Christus.

Et saadant Rygte er nu Evangeliet, som er Begyndelsen, Midten og Enden af alt Godt og al Frelse. Thi det have vi nu ofte hørt, at man først maa høre Evangeliet, dernæst tro og elske og gjøre gode Gjerninger; ikke først gjøre gode Gjerninger og saaledes vende op og ned paa Tingen, som Gjerningslærerne gjøre. Men Evangeliet er et godt Rygte, en god Tale og Berømmelse om Christus, at han ikke er Andet end idel Godhed, Kjærlighed og Naade, saaat Saadant aldrig er hørt om noget andet Menneske eller Helgen. Thi ihvorvel ogsaa andre Hellige have et godt Rygte og tales vel om, saa kaldes det dog aldrig Evangelium, uden naar det gjælder Christi Godhed og Naade. Og naar det tillige vil fortælle om andre Helgener, saa er det ikke længere Evangelium; thi det vil bygge Troen og Tilliden alene paa Klippen Jesus Christus.

Saa ser du nu, at dette den Spedalskes Exempel strider for Troen imod Gjerningerne. Thi ligesom Christus hjælper denne af lutter Naade formedelst Troen uden nogen hans Gjerning eller Fortjeneste, saaledes gjør han med Enhver og vil ogsaa, at man skal tro Saadant om ham og vente Saadant af ham. Og hvis denne Spedalske var kommen paa den Viis til ham, at han havde sagt: Se, Herre! saameget har jeg bedet eller fastet ꝛc., det vil du se hen til og derfor gjøre mig reen, — saa havde Christus ingensinde renset ham, eftersom et saadant Menneske ikke forlader sig paa Guds Naade, men paa sin Fortjeneste. Derved bliver ikke Guds Naade priset,

elsket, lovet og begjeret; men Eens egne Gjerninger tiltage sig denne Ære og berøve Gud hans Ære. Dette kaldes at kysse paa Haanden og fornegte Gud, saaledes som Job siger 31, 27.: **Haver mit Hjerte ladet sig forlokke i Løndom, at min Mund haver kysset min Haand? Det er ogsaa en Misgjerning for Dommerne; thi dermed havde jeg negtet Gud, som er oven af.** Og Es. 2, 8.: **De tilbede for deres Hænders Gjerning,** det er, den Ære og Tillid, som de skulle vise Guds Naade, bevise de sine egne Gjerninger.

Paa den anden Side have vi her ogsaa et Exempel paa Kjærligheden i Christi Adfærd med den Spedalske. Thi der seer du, hvorledes Kjærligheden gjør ham til en Tjener, saaat han frit og for Intet hjælper den Elendige, søger hverken Fordeel, Gunst eller Ære derved, men alene den Nødlidendes Gavn og Gud Faders Ære. Derfor forbyder han ham ogsaa at sige det til Nogen, paadet at det ene og alene maa være et Verk af den frie, godhedsfulde Kjærlighed. Det er det, som jeg nu ofte har sagt, at Troen gjør os til Herrer, Kjærligheden til Tjenere. Ja, ved Troen blive vi Guder og deelagtige i guddommelig Natur og Navn, saaledes som Ps. 82, 6. siger: **Jeg har sagt: I ere Guder, og I ere Alle den Høiestes Børn.** Men formedelst Kjærligheden blive vi lige med de Allerfattigste; ifølge Troen trænge vi Intet og have fuldt op af Alt, ifølge Kjærligheden tjene vi Hvermand; formedelst Troen modtage vi gode Gaver fra oven, af Gud, formedelst Kjærligheden uddele vi dem nedad til Næsten, ligesom Christus efter sin Guddom ikke trængte til Noget, men efter sin Mandom tjente Hvermand, som trængte til ham.

Derom have vi ofte nok talt, at vi ogsaa saaledes formedelst Troen maa fødes til Guds Børn, Gud er Herrer og Konger, ligesom Christus bliver født til en sand Gud af Faderen i Evighed; og at vi paa den anden Side maa bryde ud i Kjærlighed og hjælpe Næsten med vore Velgjerninger, ligesom Christus er bleven Menneske for at hjælpe os Alle. Og ligesom Christus ikke ved Gjerninger har fortjent eller ved sin Menneskevorden har erhvervet, at han er Gud, men har været det fra Fødselen af uden alle Gjerninger, og førend han blev Menneske, saaledes have heller ikke vi ved vor Gjerning eller Kjærlighed fortjent Børneret hos Gud, at Synden tilgives os, at Død og Helvede ikke skade os; men uden Gjerninger og før Kjærligheden modtaget det formedelst Troen paa Evangeliet, af Naade; og ligesom Christus først, efterat han allerede var Gud fra Evighed, er bleven Menneske for at tjene os, saaledes gjøre vi ogsaa Næsten Godt og elske ham først, naar vi allerede iforveien ere formedelst Troen blevne fromme, uden Synd, levende, salige og Guds Børn. Det være nu Nok om det første Exempel, den Spedalskes.

Det andet Exempel er aldeles ligt dette, hvad Tro og Kjærlighed angaar. Thi denne Høvedsmand har ogsaa en hjertelig Tillid til Christus og stiller sig heller intet Andet for Øie end Christi blotte Godhed og Naade. Ellers var han ikke gaaet til ham eller havde ikke sendt Bud til ham, saaledes som Lukas fortæller. Saa havde han heller ikke havt en saadan fast Tillid, hvis han ikke iforveien havde hørt om Christi Godhed og Naade, saaat altsaa ogsaa her Evangeliet er Begyndelsen og Foranledningen til denne hans Tillid eller Tro. Herved lære vi da atter, at man maa begynde med Evangeliet og tro det og ikke se hen til nogen Fortjeneste eller Gjerning, ligesom heller ikke denne Høvedsmand paaberaaber sig nogen Fortjeneste eller Gjerning, men alene fortrøstede sig til Christi Godhed. Vi se altsaa, hvorledes alle Christi Gjerninger foreholde os Exempler paa Evan-

geliet, Troen og Kjærligheden. Saa se vi ogsaa Kjærlighedens Exempel, idet Christus gjør vel imod ham for Intet, uden al Vinding eller Gave, som ovenfor er sagt.

Desuden viser ogsaa Høvedsmanden et Exempel paa Kjærlighed, idet han antager sig sin Tjener som sig selv, ligesom Christus har antaget sig os. Og han gjør tillige denne gode Gjerning imod ham for Intet, alene til Tjenerens Bedste, som Lukas siger, at han gjorde det, fordi denne Tjener var ham kjær og dyrebar; som vilde han sige: Den Kjærlighed, som han havde til Tjeneren, drev ham til at se hen til hans Nød og gjøre dette. Saa lader os gjøre ligesaa og se til, at vi ikke bedrage os selv og slaa os til Ro med, at vi nu have Evangeliet og dog ikke agte paa Næstens Nød. Dette være nu talt om tvende Exempler; nu ville vi ogsaa betragte nogle Stykker af Texten.

Naar her den Spedalske former sin Bøn saaledes og siger: **Herre, om du vil, saa kan du rense mig,** saa er det ikke saaledes at forstaa, som tvivler han paa Christi Godhed og Naade; thi det var Intet bevendt med Troen, om han end troede, at Christus var almægtig, formaaede Alt og vidste Alt. Thi det er den levende Tro, som ikke tvivler paa, at Gud ogsaa er god og af sin Naade er villig til at gjøre det, som vi bede om. Men det er saaledes at forstaa: Troen tvivler ikke paa, at Gud har en god Villie ligeoverfor Personen, at han vil og under ham alt Godt; men vi vide ikke, om det, hvorom Troen beder og anholder, ogsaa er os godt og nyttigt; det veed alene Gud. Derfor beder Troen saaledes, at den henstiller Alt til Guds naadige Villie, om det tjener ham til Ære og os til Gavn, tvivler ikke derpaa, at Gud vil give os det, eller om det ikke gives os, at det er hans guddommelige Villie, som af sin store Naade ikke giver os det, fordi han seer, at det er bedre. Dermed bliver alligevel Troen paa Guds naadige Villie fast og sikker, hvad enten han giver eller ikke giver, saaledes som ogsaa St. Paulus siger Rom. 8, 26., at vi ikke vide, hvad eller hvorledes vi skulle bede, og som det i Fadervor bydes os at foretrække hans Villie og bede om den. Dette er det, som vi ofte have talt om; tro skal man uden at tvivle paa og uden at maale Guds Godhed, men bede skulle vi med det Maal, at hans Ære, hans Rige og hans Villie fremmes, paadet at vi ikke sætte hans Villie nogen Tid, Sted, Maal eller Navn, men henstillede det Altsammen frit til ham. Derfor behager ogsaa den Spedalskes Bøn Herren saa godt og bliver strax hørt. Thi naar vi henstille det til hans Villie og begjere, hvad ham behager, saa kan han ikke lade være, han gjør igjen, hvad os behager. Troen gjør, at han er os gunstig, saa gjør saadan hengiven Bøn, at han giver os, hvad vi bede om.

Om denne Spedalskes Hensendelse til Præsterne, hvorfor den er skeet, og hvad den betyder, er nokſom talt i Prædikenen om de ti Spedalske.

Men at han siger: **Jeg har ikke fundet saadan Tro i Israel,** det har man gjort sig megen Umage med at udlægge for paa den ene Side at undgaa, at Christus skulde have løiet, og paa den anden Side, at Guds Moder og Apostlerne skulde være ringere end denne Høvedsmand. Ihvorvel jeg nu ogsaa kunde sige, at Christus her taler om dem af Israels Folk, for hvem han havde prædiket, og til hvem han var kommen, saaat altsaa hans Moder og Disciple ere undtagne som de, der droge med ham og kom med ham til disse af Israels Folk, for hvem han havde prædiket, — saa vil jeg dog blive slet og ret ved Herrens Ord og lade dem gaa, som de lyde, og det af følgende Grunde: For det **Første** fordi det ikke strider mod nogen Troens Artikel, at denne

Høvedsmands Tro ikke har havt sin Lige hverken hos Apostlerne eller hos Guds Moder; men hvor Christi Ord ikke aabenbart stride mod nogen Troens Artikel, skal man lade den gjælde, som de klinge, og ikke med vor Udlæggelse og Udtydning lempe eller vende derpaa, hverken for nogen Helgens eller Engels eller Guds egen Skyld; thi hans Ord er Sandheden selv, ophøiet over alle Helgener og Engle. For det **Andet** fordi saadan Vriden og Venden kommer af det kjødelige Sind og kjødelig Andagt, at vi ikke maale Guds Helgener efter Guds Naade, men efter deres Person, Værdighed og Storhed, hvad der er Gud imod, som maaler dem meget anderledes, alene efter sine Gaver. Thi St. Johannes den Døber lod han aldrig gjøre noget Under, hvad dog mange ringe Helgener have gjort. Og Summa: han gjør ofte gjennem ringe Helgener, hvad han ikke gjør gjennem de store Helgener. Han skjulte sig for sin Moder, da han var tolv Aar gammel, og lod hende fare vild og være i Uvidenhed. Han viste sig for Maria Magdalena, førend han viste sig for sin Moder og Apostlerne paa Paaskedagen. Han talte med den samaritanske Kvinde (Joh. 4.) og med Kvinden greben i Hor (Joh. 8.) saa venligt, at han aldrig har talt saa venligt med sin egen Moder. Ligesaa medens Petrus falder og fornegter ham, bliver Morderen paa Korset staaende i en fast Tro.

Med disse og lignende Undere viser han, at han ikke vil have sin Aand maalet af os i sine Hellige, og at vi ikke skulle dømme efter Personen. Han vil give sine Gaver frit, saaledes som ham behager, siger St. Paulus 1 Cor. 12., ikke saaledes som det tykkes os bedst, ja, han siger om sig selv, at hvo, som troede paa ham, skulde gjøre større Tegn, end han havde gjort, Altsammen af den Grund, at Ingen skal ophøie sig over de Andre, og Ingen ophøie den ene Helgen over den anden og saaledes afstedkomme Partier, men lade dem Alle være lige i Guds Naade, hvor ulige de ere med Hensyn til hans Gaver. Han vil udrette ved St. Stephan, hvad han ikke udretter ved St. Petrus, og ved St. Petrus, hvad han ikke udretter ved sin Moder, paadet at det alene maa være ham, som udretter Alt i Alle, uden Forskjel paa Personen, efter sin Villie. Saaledes skal man ogsaa her forstaa det paa den Maade, at han i den Tid, han havde prædiket, ikke havde fundet saadan Tro hverken hos sin Moder eller sine Apostle, om man end maa lade det staa derhen, om han tidligere eller senere har fundet en større Tro hos sin Moder og sine Apostler og hos mange Andre. Thi det kan godt være, at han paa den Tid, da hans Moder undfik og fødte ham, har skjenket hende en stor Tro, og at den senere ikke eller kun sjelden har været saa stor, og at han undertiden har ladet den synke, saaledes som han gjorde da hun i tre Dage havde mistet ham (Luc. 2.), saaledes som han ogsaa gjør med alle sine Hellige, og hvis han ikke gjorde det, saa skulde vel de Hellige falde i Formastelighed og gjøre sig selv til Afguder, eller vi vilde gjøre Afguder af dem og mere se paa deres Afguder af dem og mere se paa deres Værdighed og Person end paa Guds Naade.

Mærk nu heraf, hvilke Daarer vi ere, og hvor lidet vi forstaa os paa guddommelige Gjerninger og Undere, naar vi saaledes foragte den almindelige Christenmand og holde for, at alene de spidse Hatte og de Lærde kunne vide og dømme om Guds Sandhed, da dog Christus her ophøier denne Hedning med hans Tro over alle sine Disciple. Det kommer deraf, at vi hænge ved Personer og Stænder og ikke ved Guds Ord og Naade. Derfor fare vi ogsaa med Personerne og Stænderne ind i al Vildfarelse, sige saa, at den christne Kirke og Kirkeforsamlingerne have erklæret dette; de kunne ikke tage feil; de have den Helligaand. Imidlertid er Christus hos de Foragtede og lader Personer og Kirkeforsamlinger fare til Hel-

vede. Læg derfor vel Mærke til, at Christus ophøier denne Hedning saa høit, ja baade over Annas, Caiphas og alle Præster, Lærde og Hellige, som Alle medrette burde være denne Hednings Disciple og derfor saamegetmindre burde beslutte eller bestemme Noget om ham. Gud giver vel en stor Helgen en liden Tro, og en liden Helgen en stor Tro, paadet at den ene stedse kan holde den anden høiere end sig selv. (Phil. 2, 3.).

Herre, jeg er ikke værd.

Deri bestaar denne Hednings store Tro, at han veed, at Saligheden ikke beror paa Christi legemlige Nærværelse, thi den hjælper ikke, men paa Ordet og Troen. Men det vidste Apostlerne endnu ikke, hans Moder maaske ikke heller, men holdt fast paa hans legemlige Nærværelse og gav ikke gjerne slip paa den (Joh. 16.), holdt saaledes ikke paa hans Ord alene. Men denne Hedning lader sig saa rigelig nøies med Ordet, at han endog ikke ønsker hans Nærværelse eller tykkes sig værdig dertil. Derhos beviser han denne sin mægtige Tro ved en Lignelse og siger: Jeg er et Menneske og kan hos Mine med et Ord udrette, hvad jeg vil, skulde du da ikke med et Ord udrette, hvad du vil, da jeg med Vished veed, og du tillige beviser, at Sundhed og Sygdom, Død og Liv ere dig underdanige, ligesom mine Tjenere ere mig underdanige? Derfor bliver ogsaa hans Tjener sund fra den Time af formedelst denne Troes Kraft.

Og fordi her Tiden og Evangeliet fører det med sig, saa maa vi tale en Smule om den fremmede Tro og dens Magt, eftersom Mange bekymre sig dermed, allermest for de smaa Børns Skyld, som man bringer til Daaben, idet man mener, at de ikke blive salige ved sin egen, men ved Andres Tro, ligesom her denne Tjener ikke blev helbredet ved sin egen Tro, men formedelst sin Herres Tro. Denne Sag have vi endnu aldrig behandlet, derfor maa vi her, for at forebygge kommende Fare og Vildfarelse, handle derom efter den Indsigt, vi have deri.

For det Første maa vi lade den Grund staa fast og sikker, at Ingen bliver salig formedelst Andres Tro eller Retfærdighed, men formedelst sin egen. Paa den anden Side fordømmes Ingen for en Andens Vantro eller Synd, men paa Grund af sin egen Vantro, saaledes som Evangeliet klart og tydeligt siger Marc. 16, 16.: **Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig, men hvo, som ikke tror, skal blive fordømt.** Rom. 1, 17.: **Den Retfærdige skal leve ved sin Tro,** og Joh. 3, 15. flg.: **Hvo, som tror paa ham, skal ikke fortabes, men have et evigt Liv.** Og: **Hvo, som tror paa ham, dømmes ikke, men hvo, som ikke tror, er allerede dømt.** Det er klare, tydelige Ord for: at Enhver maa tro for sig selv, og at Ingen kan hjælpe ham formedelst en fremmed Tro, naar han ikke selv tror. Disse Sprog maa man ikke vige fra eller fornegte, der hænde, hvad der hænde vil, og man skal før lade al Verden gaa under, før man forandrer denne guddommelige Sandhed. Og om Noget tilsyneladende kunde anføres derimod, som du ikke kunde svare paa, saa skal du før bekjende, at du ikke forstaar det, og befale det Gud, før du indrømmer Noget imod disse klare Sgrog. Lad Hedninger, Jøder, Tyrker, Smaabørn og Alt, hvad det skal være, blive, hvor det kan: disse Ord skulle og maa have Ret og være sande.

Nu er Spørgsmaalet, hvorledes det gaar med de smaa Børn, da de dog ikke endnu have nogen Fornuft og ikke kunne tro for sig selv, eftersom der staar skrevet Rom. 10, 17., at Troen kommer formedelst Hørelsen, men Hørelsen skeer formedelst Guds Ords Prædiken. Nu høre og forstaa jo ikke de smaa Børn Guds Ord, saa kunne de heller ikke have nogen egen Tro. Paa dette Spørgsmaal have Sophisterne i Høiskolerne og Pavens Parti opdigtet et saadant Svar, at de

smaa Børn blive døbte uden egen Tro, nemlig paa Kirkens Tro, som Fadderne bekjende ved Daaben; dernæst bliver i Daaben formedelst Daabens Kraft og Magt Synderne tilgivne Barnet, og en egen Tro indplantet det tilligemed Naaden, saaat det bliver et Barn, som af Vandet og den Helligaand er født paany. Men naar man spørger dem om Grunden til et saadant Svar, og hvor det staar i Skriften, saa finder man det grebet ud af Skorsteensrøgen, eller de vise os deres Doktorhat og sige: Vi ere de høilærde Doktorer og lære Saadant, derfor er det ret, behøves ikke at spørge videre derom, ligesom da næsten al deres Lære ikke har nogen anden Grund end deres egne Drømme og Indbildninger. Og naar de ruste sig paa det Bedste, saa fremdrage de efter Haaret et Sprog af St. Augustin eller en anden hellig Fader. Men det er os ikke nok i de Ting, som angaa Sjælens Frelse; thi de selv og alle hellige Fædre have ikke været andet end Mennesker. Hvem vil borge mig for, at de sige sandt? Hvem vil forlade sig derpaa og dø derpaa, fordi de sige det uden Skriften og Guds Ord? Helgener her og Helgener der! Naar det gjælder min Sjæls evige Fortabelse eller Frelse, kan jeg ikke forlade mig paa alle Engle og Helgener, endsige paa een eller to Helgener, naar de ikke vise mig Guds Ord.

Fra denne Løgn ere de gangne videre og komne saa vidt, at de have lært og endnu holde derpaa, at Sakramenterne have saadan Kraft, at om du end ingen Tro har og modtager Sakramentet, saa erholder du dog (saafremt du ikke har det Forsæt at synde) Naade og Syndernes Forladelse uden al Tro. Dette have de indført som Følge af den foregaaende Mening, i Betragtning af, at de smaa Børn saaledes uden Tro alene af Daabens Magt og Kraft erholde Naade, saaledes som de drømme. Derfor tilmaale de ogsaa de Gamle og alle Mennesker det paa samme Maade og tale alt Saadant af deres eget Hoved, hvormed de ganske mesterlig have udryddet den christelige Tro, gjort den til Intet og unødvendig og med denne Sakramenternes Kraft alene oprettet vore Gjerninger. Derom har jeg nokſom skrevet i Anledning af Artiklerne i Pave Leos Bulle.

De hellige gamle Fædre have dog talt en Smule bedre derom, om end ikke klart nok. De tale ikke om en saadan opdigtet Kraft i Sakramentet, men sige, at de smaa Børn døbes i den christne Kirkes Tro. Men fordi de ikke grundigen og udførligen have behandlet, hvorledes denne christelige Tro kommer Børnene tilhjælp: om de derved komme i Besiddelse af en egen Tro eller kun saaledes døbes paa den christelige Tro, uden at de selv tro, saa fare Sophisterne i Vei og udtyde de hellige Fædres Ord derhen, at Børnene døbes uden egen Tro og alene i Kirkens Tro finde Naade. Thi de ere Troen fiendske; hvor de blot kunne faa ophøie Gjerningerne, der maa Troen lide derunder. De tænke ikke engang efter, om de hellige Fædre tage feil, eller om de selv forstaa Fædrene ret.

Vogt dig for denne Gift og Vildfarelse, om det saa end var alle Fædres og Kirkeforsamlingers udtrykkelige Mening. Thi den kan ikke bestaa; den har ingen Grund for sig i Skriften, men idel Menneskers Paafund og Drømme. Derhos strider den ligefrem og aabenbart imod de førnævnte Hovedsprog af Christus: **Hvo, som tror og bliver døbt** ꝛc.; kort og godt, det er en afgjort Sag: Daaben hjælper Ingen, bør heller ikke gives Nogen, medmindre han selv tror, og Ingen skal stedes til Daab uden egen Tro, saaledes som ogsaa St. Augustin selv siger: **Non sacramentum justificat, sed fides sacramenti:** Sakramentet gjør ikke retfærdig, men Troen, som annammer Sakramentet.

Foruden disse ere der nogle Andre, saasom de saakaldte waldensiske Brødre, der holde fast paa, at Enhver maa tro for sig

selv og med egen Tro annamme Daaben eller Sakramentet; hvis ikke, er Daaben eller Sakramentet ham til ingen Nytte. Forsaavidt tale de og tro de ret. Men naar de alligevel fare til og døbe de smaa Børn, om hvem de mene, at de ikke have nogen egen Tro, saa er det en Bespottelse af den hellige Daab og Synd mod det andet Bud, idet de med Vidende og Villie bruge Guds Navn og Ord uden Nytte og til ingen Ting. Det hjælper dem heller ikke den Udflugt, at de sige, at Børnene døbes paa den Tro, som de senere skulle faa, naar de komme til Fornuft, thi Troen maa være før eller ialfald tilstede i Daaben, ellers bliver ikke Barnet befriet fra Synden og Djævelen.

Derfor, om deres Mening var rigtig, saa maatte det Altsammen være idel Løgn og Bespottelse, hvad man foretager med Barnet i Daaben; thi der spørger den, som døber, om Barnet tror, og man svarer Ja i dets Sted; og om det vilde blive døbt, derpaa svarer man ogsaa Ja i dets Sted. Nu bliver dog Ingen døbt i dets Sted, men det bliver selv døbt. Derfor maa det ogsaa selv tro, eller Fadderne maa lyve, naar de i Barnets Sted sige: Jeg tror. Ligesaa forkynder den, som døber, at Barnet er født paany, dets Synd forladt, og at det er befriet fra Djævelens Vold og ifører det til Tegn derpaa et hvidt Klædebon og behandler det i alle Stykker som et gjenfødt, helligt Guds Barn. Alt dette maatte være falsk, hvis ikke Barnet selv havde nogen Tro, og det var bedre aldrig at døbe noget Barn end saaledes at drive Narre- og Gjøgleverk med Guds Ord og Sakrament, som var han en Afgud eller Daare.

Det hjælper heller ikke, at de dele Guds Rige i tre Slags: for det Første skal derved forstaaes den christne Kirke, for det Andet det evige Liv, for det Tredie Evangeliet, og sige saa, at Børnene døbes til Guds Rige i den første og tredie Forstand, det er, de døbes ikke saaledes, at de derved blive salige og erholde Syndernes Forladelse, men de optages i Christenheden og bringes til Evangeliet. Det er Altsammen en aldeles grundløs Tale og opdigtet af eget Forgodtbefindende. Thi det er ikke at komme i Himmerige, at jeg kommer blandt de Christne og hører Evangeliet. Det kunne ogsaa Hedningerne gjøre og kanske uden Daab. Saadant kan heller ikke kaldes at komme i Himmerige, enten du taler derom paa den første, anden eller tredie Maade, hvorledes du vil. Men det kaldes at være i Himmerige, naar jeg er et levende Lem af Christenheden og ikke blot hører Evangeliet, men ogsaa tror det. Ellers kom et Menneske i Himmerige, just som naar jeg kastede en Træklods eller Træblok ind iblandt de Christne, eller som Djævelen er iblandt dem. Derfor duger dette aldeles ikke.

Deraf vilde ogsaa følge, at den christne Kirke havde to Slags Daab, og at Børnene ikke fik den samme Daab som de Voxne, medens dog St. Paulus Eph. 4, 5. siger, at der er kun **een Daab, een Herre og een Tro.** Thi naar Daaben ikke virker hos Børnene og skjenker dem, hvad den virker hos de Gamle og skjenker disse, saa er det ikke den samme Daab; ja, det er ingen Daab, men en Leg og Spot med Daaben, eftersom der ikke er nogen anden Daab end den, som gjør salig. Naar man veed eller holder for, at den ikke gjør salig, saa skal man ikke meddele den. Men meddeler man den, saa meddeler man ikke den christelige Daab; thi man tror ikke, at den virker, hvad Daaben skal virke, derfor er det en anden og fremmed Daab. Desaarsag var det næsten fornødent, at de waldensiske Brødre lode sig selv døbe om igjen, ligesom de døbe Vore om igjen, eftersom de ikke alene modtage Daaben uden Tro, men ogsaa imod Troen og Gud til Spot og Vanære meddele en anden, fremmed, uchristelig Daab.

Om vi nu ikke kunne svare bedre paa dette Spørgsmaal og bevise, at de smaa Børn selv tro og have en egen Tro, saa

er det mit trofaste Raad og Kjendelse, at man strax afstaar jo før jo heller og aldrig mere døber noget Barn, paadet at vi ikke maa bespotte og forhaane Guds høilovede Majestæt med saadant aldeles tomt Narreverk og Gjøgleri.

Derfor svare vi hertil saaledes og slutte, at Børnene i Daaben selv tro og have en egen Tro, som Gud virker i dem formedelst Faddernes Forbøn og Frembæren i den christne Kirkes Tro, og det kalde vi den fremmede Troes Kraft, ikke saaledes at forstaa, at Nogen formedelst den kan blive salig, men at han derved som ved den Andens Forbøn og Hjælp kan af Gud selv erholde en egen Tro, ved hvilken han bliver salig.

Ligesom det gaar til med mit naturlige Liv og min naturlige Død: skal jeg leve, saa maa jeg selv blive født, og Ingen kan blive født for mig, saaat jeg kommer til Liv derved; men min Moder og Jordemoderen kan ved deres Liv vel hjælpe mig til min Fødsel, saaat jeg ogsaa kommer til Liv derved; og skal jeg dø, saa maa jeg ligeledes selv lide Døden, og ingen Andens Død kan bevirke, at jeg selv dør derved; men den kan vistnok hjælpe mig til min egen Død, saasom naar den forskrækker mig, naar den Døde falder over mig, kvæler eller nedtrykker mig eller forpester mig; ei heller kan Nogen fare til Helvede i mit Sted, men han kan forføre mig med vildfarende Lære og Liv, saaat jeg selv farer dertil formedelst egen Vildfarelse, det er mig bibragt ved hins Vildfarelse. Ligesaalidt kan Nogen fare til Himmelen i mit Sted, men han kan hjælpe mig dertil, prædike for mig, lære, styre mig, bede og hos Gud erholde Troen for mig, ved hvilken jeg kan fare til Himmelen; og denne Høvedsmand er ikke bleven helbredet for sin Tjeners Sygdom, men han har alligevel udvirket, at hans Tjener fik sin Sundhed igjen: — saaledes sige vi ogsaa her, at Børnene ikke døbes i Faddernes og Kirkens Tro, men at Faddernes og Christenhedens Tro udbeder og forhverver dem en egen Tro, i hvilken de døbes og tro for sig selv. Derfor have vi stærke og faste Sprog, Matth. 19., Marc. 10., Luc. 18: da Nogle bragte Smaabørn til den Herre Jesus, og han skulde røre ved dem, og Disciplene forhindrede dem, revser han Disciplene og kjærtegner Børnene og lægger Hænderne paa dem og velsigner dem og siger: **Guds Rige hører Saadanne til** o. s. v. Disse Sprog vil Ingen kunne tage fra os eller med god Grund gjøre magtesløse. Thi her staar det, at Christus ikke vil have det forbudt at bringe de smaa Børn til sig, ja, han byder at bringe dem til sig og velsigner dem og skjenker dem Himmerige. Lader os lægge vel Mærke dertil.

Dette er ganske vist skrevet om naturlige Børn, og det gjælder ikke, naar man vil udlægge Christi Ord, som havde han meent aandelige Børn, som ere smaa ved sin Ydmyghed; thi det var legemlige Smaabørn, hvilke Lukas kalder infantes, og det er over dem, hans Velsignelse udgaar, om dem han siger, at Guds Rige er deres. Hvad skulle vi sige hertil? Ville vi sige, de have været uden egen Tro, saa ere de foregaaende Sprog falske, naar det hedder: Hvo, som ikke tror, skal fordømmes o. s. v., saa maatte det ogsaa være Usandhed eller Spilfegteri, naar Christus siger, at Guds Rige hører dem til, og han kan ikke have talt med Alvor om det rette Himmerige.

Udlæg nu disse Christi Ord, som du vil, saa have vi her, at Børnene skulle bringes til Christus, og at man ikke skal forhindre dem, og naar de ere bragte til ham, saa tvinger han os her til at tro, at han velsigner dem og giver dem Himmerige, ligesom han gjør med disse Smaabørn, og det sømmer os paa ingen Maade at tro eller gjøre anderledes, saalænge det Ord staar fast: **Lader de smaa Børn komme til mig, og forhindrer dem ikke.**

Ikke mindre sømmer det os at tro, at han, naar de ere bragte til ham, kjærtegner dem, lægger Hænderne paa dem, velsigner dem og skjenker dem Himlen, saalænge den Text staar der, at han velsignede de smaa Børn, som bleve bragte til ham, og skjenkede dem Himlen. Hvem kan slippe forbi denne Text? Hvem vil ligeoverfor den være saa dristig ikke at lade Børnene komme til Daaben eller ikke tro, at han velsigner dem, naar de komme derhen?

Nu er han i Daaben ligesaa nærværende, som han var den Gang; det vide vi Christne forvist, hvorfor vi ikke tør negte Børnene Daaben, saa tør vi heller ikke tvivle paa, at han velsigner alle dem, som komme dertil, ligesom han gjorde med hine; saa bliver her nu intet Mere tilbage end deres Andagt og Tro, som bringe Børnene til ham. De bidrage og hjælpe derved, at de bringe Børnene frem, dertil, at Børnene blive velsignede og faa Himmerige, hvad der ikke kan ske, medmindre de have en egen Tro for sig selv, som sagt er. Saaledes sige vi ogsaa her, at Børnene vistnok bringes til Daaben formedelst fremmed Tro og Gjerning; men naar de ere komne derhen, og Præsten eller den, som døber, handler med dem i Christi Sted, saa velsigner han dem og giver dem Troen og Himmerige; thi Præstens Ord og Gjerning er Christi eget Ord og Gjerning.

Hermed stemmer ogsaa St. Johannes i sit første Brev, hvor han siger: **Jeg skriver til Eder, i Fædre; jeg skriver til Eder, I Unge; jeg skriver til Eder, I Børn.** Han lader sig ikke nøie med at skrive til de Unge; han skriver ogsaa til Børnene og siger: **I have kjendt Faderen.** Deraf følger jo, at Apostlerne ogsaa have døbt Børn og meent, at de tro og kjende Faderen, just som om de vare komne til Fornuft og kunne læse. Jhvorvel Nogle her kunde udtyde Ordet **Børn** om de Voxne, ligesom Christus stundom kalder sine Disciple saa, saa er det dog vist, at han her taler om dem, som ere yngre end de Unge, saaat det klinger, som meente han her overhovedet dem, som ere under 15 eller 18 Aar, og Ingen undtager, som ere i disse Aar ligefra det første af; thi de kaldes Allesammen Børn.

Men vi ville dog betragte deres Grunde, hvorfor de ikke holde Børnene for troende. De sige: Fordi de endnu ikke ere komne til Fornuft, kunne de ikke høre Guds Ord; men hvor Guds Ord ikke bliver hørt, der kan der ikke være nogen Tro; Troen kommer formedelst Hørelsen, men Hørelsen skeer formedelst Guds Ord ꝛc. (Rom. 10.). Siig mig, er det ogsaa christeligt talt at dømme saaledes om Guds Ord efter vort Godtthykke? Børnene ere ikke komne til Fornuft, derfor kunne de ikke tro. End om du formedelst denne Fornuft allerede var kommen bort fra Troen, og Børnene formedelst deres Ufornuft komne til Troen! Kjære, hvad Godt gjør Fornuften til Troen eller Guds Ord? Er det ikke den, som paa det Allerhøieste modstaar Troen og Guds Ord, saaat Ingen for den kan komme til Troen eller vil taale Guds Ord, medmindre den bliver blændet og skjændet, saaat Menneskет maa afdø fra den og blive ligt en Daare, ja, ufornuftigere, uforstandigere end noget lidet Barn, om det ellers skal blive troende og annamme Guds Naade, saaledes som Christus siger Matth. 18, 3.: **Uden I omvende Eder og blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige.** Hvor ofte foreholder ikke Christus os, at vi maa blive til Børn og Daarer, og hvor ofte fordømmer han ikke Fornuften? Siig mig ogsaa, hvad havde de smaa Børn for en Fornuft, hvem Christus tog i Favn og velsignede og tildeelte Himlen? Vare ikke de ogsaa endnu uden Fornuft? Hvorfor byder han da, at de skulle bringes til ham, og velsigner dem? Hvorfra have de saadan Tro, som gjør dem til Himmeriges Børn,

ja, netop fordi de ere uden Fornuft og daarlige, ere de bedre skikkede til Troen end de Gamle og Fornuftige, hvem Fornuften stedse staar iveien, og som ikke ville trænge sit store Hoved ind igjennem den trange Port. Man maa her ikke se hen til Fornuften og dens Gjerning, naar man taler om Troen og Guds Gjerning. Her virker Gud alene, og Fornuften er død, blind og ligeoverfor denne Gjerning som en ufornuftig Træklods. Herpaa holder Skriften fast, som siger: **Gud er underlig i sine Hellige,** og Es. 55, 9: **Som Himlen er høiere end Jorden, saa ere mine Veie høiere end Eders Veie, og mine Tanker høiere end Eders Tanker.**

Men fordi de stikke saa dybt i Fornuften, saa maa vi angribe dem med deres egen Klogskab. Siig mig: Hvorfor døber du da et Menneske, naar det er kommet til Fornuft? Svarer du: Det hører Guds Ord og tror, saa spørger jeg: Hvoraf veed du det? Saa siger du: Han bekjender det med Munden. Hvad skal jeg sige? end om han lyver og bedrager, du kan jo ikke se hans Hjerte. Velan, naar du da saaledes døber uden nogen anden Grund end Menneskets udvortes Bekjendelse og er uvis om dets Tro og maa tænke, at om det indvortes i Hjertet er anderledes, end du udvortes erfarer, saa hjælper hverken hans Høren eller hans Bekjendelse eller Tro; thi det kan være lutter Indbildning og ingen ret Tro, — hvem er da du, at du siger, at den udvortes Hørelse og Bekjendelse er nødvendig til Daaben; og at, hvor det ikke findes, skal man ikke døbe, men hvor det er, der skal man døbe, og maa dog selv bekjende, at saadan Hørelse og Bekjendelse er upaalidelig og tillige utilstrækkelig til at modtage Daaben? Hvorpaa døber du nu? Hvorledes vil du bestaa, som saaledes slænger Daaben hen i Tvivlsmaal?

Er det ikke saa, at du maa komme frem og bekjende, at dig tilkommer det ikke at gjøre og vide Mere, end at man bringer til dig den, som du skal døbe, og fordrer Daaben af dig, og at du maa tro eller henstille det til Gud, om den, som skal døbes, indvortes tror ret eller ikke? Dermed er du undskyldt og døber ret. Hvorfor vil du da ikke gjøre dette med de smaa Børn, hvem Christus byder at bringe til ham, og som han vil velsigne, men vil først have den udvortes Hørelse og Bekjendelse, som du dog selv bekjender er usikker og for den Døbte utilstrækkelig til Daaben? Du lader for din usikkre udvortes Hørelses Skyld Christi sikre Ord, naar han byder at bringe de smaa Børn til sig, fare.

Siig mig ogsaa: Hvor bliver den Troendes Fornuft af, naar han sover, da dog hans Tro og Guds Naade aldrig forlader ham? Kan nu Troen her vedblive uden Fornuftens Medvirkning, og uden at den bliver det vaer, hvorfor skulde den da ikke ogsaa kunne tage sin Begyndelse hos de smaa Børn, førend Fornuften endnu veed Noget derom? Ligesaa kan jeg ogsaa sige om alle Stillinger, hvori en Christen lever og arbeider eller har Noget at sysle med, at han ikke er sig sin Tro eller Fornuft bevidst, men derfor ophører alligevel ikke Troen. Guds Gjerning er hemmelig og underlig, hvor og naar han vil, og paa den anden Side ogsaa aabenbar nok, hvor og naar han vil, saaat det er for høit og for dybt for os at dømme derom.

Fordi han da her byder ikke at forhindre de smaa Børn fra at komme til sig, at han kan velsigne dem, og det ikke fordres af os, at vi skulle være visse paa, hvor Troen findes indvendig, og den udvortes Hørelse og Bekjendelse ikke er nok for den, som skal døbes, saa skulle vi lade det blive derved, at det for os, nemlig for Døberen, er nok at høre deres Bekjendelse, som af sig selv komme for at døbes. Og det af den Grund, at vi ikke skulle give Sakramentet mod vor Samvittighed som

til dem, hos hvem ingen Frugt er at haabe; men naar de med deres Attraa og Bekjendelse forsikkre vor Samvittighed, at vi kunne give dem det som et Sakrament, der giver Naade, saa ere vi angerløse. Er hans Tro ikke ret, det være Gud befalet. Vi have dog ikke givet det som en unyttig Ting, men med den Samvittighed, at det skulde være gavnligt. Alt dette siger jeg af den Grund, at man ikke skal døbe saaledes hen i Veiret, som hine gjøre, der med Vidende og Villie meddele Daaben, ogsaa da, naar den i deres Tanker Intet udretter eller gavner; thi dermed forsynde de, som døbe, sig, at de med Vidende bruge Guds Sakramente til ingen Nytte eller meddele det med en saadan Samvittighed, som skulde eller kunde det Intet udrette. Det er at handle ganske uværdigt med Sakramentet og at friste og bespotte Gud. Thi det er ikke at meddele Sakramentet, men at drive Spot med Sakramentet. Men hvis den Døbte lyver eller ikke tror, velan, saa har du dog gjort Ret og meddeelt et ret Sakramente med god Samvittighed som det, der skal stifte Gavn.

Men de, som ikke komme af sig selv, men bringes frem (ligesom Christus byder at bringe de smaa Børn frem), deres Tro anbefale du ham, som byder at bringe dem frem, og døb dem paa denne Befaling, og siig: Herre, du bringer dem frem og byder at døbe dem, saa vil du ogsaa svare for dem; derpaa forlader jeg mig; jeg tør ikke drive dem bort eller forhindre dem. Have de ikke hørt Ordet, hvorved Troen kommer, saaledes som de Voxne høre det, saa høre de det imidlertid som de smaa Børn. De Voxne fatte det med Øren og Fornuft, ofte uden Tro; men Børnene høre det med Øren uden Fornuft og med Tro, og Troen er saa meget nærmere, jo mindre Fornuften er, og jo stærkere den, som bringer dem frem, er end de Voxnes Villie, som komme af sig selv.

Saadanne Drømmere anfegtes mest deraf, at de Voxne have en Fornuft, der anstiller sig, som tror den det Ord, den hører; det kalde de da at tro. Paa den anden Side se de, at der hos Børnene endnu ikke findes Fornuft; thi det seer ud, som tro de ikke. Men derpaa se de ikke, at Troen uden Guds Ord er en langt anden og dybere Ting end det, som Fornuften istandbringer af Guds Ord. Thi hint er alene Guds Gjerning over al Fornuft, og den staar Barnet ligesaa nær som den Voxne, ja meget nærmere, og den Voxne ligesaa fjern som Barnet, ja meget fjernere. Dette derimod er en menneskelig Gjerning, frembragt af Fornuften.

Det tykkes mig derfor, at skal nogen Daab være sikker, saa maa Barnedaaben være den allersikkreste, netop paa Grund af Christi Ord, som byder at bringe dem til sig, da de Voxne kunne komme af sig selv. Hos de Voxne kan der være Bedrageri paa Grund af den udviklede Fornuft, hos Børnene kan intet Bedrageri findes paa Grund af den skjulte Fornuft, i hvilken Christus virker sin Velsignelse, ligesom han har befalet at bringe dem til sig. Det er et fortræffeligt Ord og ikke saaledes at slaa hen i Veiret, naar han byder at bringe Børnene hen til sig og revser dem, som forhindre det.

Hermed ville vi imidlertid ikke have Prædikeembedet svækket eller nedlagt. Thi Gud lader ganske vist ikke Ordet prædikes for den fornuftige Hørelses Skyld, eftersom der ingen Frugt kommer deraf, men for den aandelige Hørelses Skyld, hvilken som sagt ogsaa Børnene have ligesaavel som og bedre end de Voxne. Saa høre de jo ogsaa Ordet; thi hvad er Daaben Andet end Evangeliet, hvortil de bringes frem? Ihvorvel de kun høre det een Gang, saa høre de det saameget kraftigere, fordi Christus, som har befalet at bringe dem frem, antager sig dem. Thi de Voxne have her den

Fordeel, at de høre ofte og gjentagende kunne tænke derpaa. Dog gaar det ogsaa med de Voxne saa til, i den aandelige Hørelse, at det ikke finder Indgang formedelst megen Prædiken, men det kan een Gang i en enkelt Prædiken træffe saaledes, at han har nok for Evighed. Hvad han senere hører, det hører han enten til at gjøre det Første bedre eller til at fordærve det.

Summa: Barnedaaben og Børnenes Trøst hviler paa det Ord: **Lader de smaa Børn komme til mig, og forhindrer dem ikke; thi Guds Rige hører Saadanne til.** Det har han talt, og han lyver ikke, saa maa det være ret og christeligt at bringe de smaa Børn til ham. Det kan ikke ske uden i Daaben. Saa maa det ogsaa være vist, at han velsigner dem og giver alle dem Himmerige, som komme til ham, saaledes som Ordene lyde: **Guds Rige hører Saadanne til.** Dette er Nok herom for denne Gang.

Til Slutning skulde der ogsaa handles om Spedalskhedens og Værkbrudenhedens aandelige Betydning. Men om Spedalskhed er talt meget i Prædikenen om de ti Spedalske. Derfor kan her ikke handles vidtløftigere derom.

Fjerde Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 13, 8-10.

Bliver Ingen Noget skyldige uden det at elske hverandre; thi hvo, som elsker den Anden, haver opfyldt Loven. Thi det: du skal ikke bedrive Hor; du skal ikke ihjelslaa; du skal ikke stjæle; du skal ikke sige falsk Vidnesbyrd; du skal ikke begjere, og om det er noget andet Bud, det indbefattes som i een Hovedsum i dette Ord, det nemlig: du skal elske din Næste som dig selv. Kjærligheden tilføier Næsten intet Ondt; derfor er Kjærligheden Lovens Fylde.

Dette er ogsaa en Formanings-Epistel, der opmuntrer os til Troens Frugter, ligesom de to foregaaende; kun, at St. Paulus her sammenfatter Alt i Korthed og indeslutter alle Troens Frugter i Kjærligheden. Kort ovenfor har han lært, hvorledes man skal være den verdslige Øvrighed underdanig og give Enhver, hvad ham tilkommer: Skat, Told, Frygt, Ære, efterdi al Magt og Øvrighed er forordnet af Gud. Derpaa følger denne Epistel:

Bliver Ingen Noget skyldige ꝛc.

Her lader jeg de Andres mangehaande Udlæggelse fare med Hensyn til Meningen af dette: **Bliver Ingen Noget skyldige uden det at elske hverandre.** Mig tykkes dette at være den simple og enfoldige Mening: I skulle være skyldige, ikke som Mennesker, men som Christne, saaat Eders Skyldighed er en fri Kjærlighedens Skyldighed, ikke en tvungen formedelst Loven. Dermed viser han altsaa tvende Slags Skyldighed, en, som kommer af Loven, en anden, som kommer af Kjærligheden. **Den af Loven** gjør os til Skyldnere for Menneskene, idet det ene Menneske formedelst den har retslig Fordring paa det andet. En saadan

Skyldighed er den, hvorefter man maa give Øvrigheden Skat, Told, Lydighed, Ære ꝛc. Thi ihvorvel en Christen ikke har Saadant behov for sin egen Skyld, efterdi han ved saadanne Gjerninger ikke bliver forbedret eller retfærdig, saa er han dog, saalænge han maa leve paa Jorden, efter det udvortes Menneske skyldig at gjøre sig alle Andre lig i denne og lignende Skyldighed og hjælpe til at opretholde den almindelige timelige Orden og Fred. Saaledes betaler ogsaa Christus Matth. 17, 27. Skattens Mynt som en Skyldighed, endskjønt han for Petrus erklærer, at han ikke var skyldig dertil, og ikke havde gjort nogen Synd for Gud, om han havde ladet det være.

Den **anden** Skyldighed er Kjærlighedens, idet en Christen af sig selv gjør sig til Enhvers Tjener, som St. Paulus siger 1 Cor. 9, 19.: **Thi alligevel jeg er fri for Alle, haver jeg dog gjort mig selv til en Tjener for Alle.** Denne Skyldighed kræves ikke af nogen menneskelig Lov; dens Forsømmelse straffes ei heller af nogen saadan; intet Menneske kan forlange den af noget andet; thi Mennesket og al Verden veed ikke, at Kjærligheden er befalet, forstaar heller ikke, hvorledes Enhver bør tjene den Anden og være ham underdanig og forpligtet. Det seer man ogsaa tydeligt nok. Thi naar En er rig, og han kun ikke berøver Nogen hans Gods, ikke skjænder hans Hustru, ikke skader ham paa Legeme og Ære, saa gaar han for alle Domstole for en from Mand; men at han lever sig selv, er gjerrig og karrig, ikke laaner, giver eller hjælper Nogen, men kræver igjen, hvad der er ham frataget, — det straffer ingen Lov. Thi de Love, som tvinge det udvortes Menneske, have kun med at hindre og straffe de onde Gjerninger; de gode lade de være frie og fremtvinge dem ikke, hverken med Straf eller Trusel, men rose og belønne dem, saaledes som ogsaa Mose Lov gjør.

Saaledes vil nu St. Paulus her lære de Christne, at de skulle forholde sig saaledes mod Øvrigheden og Enhver, at Ingen maa have noget Klagemaal eller Fordring paa dem, saaat de staa i nogen Skyld efter den udvortes Lov og Regimente; den første Skyldighed maa aldrig staa uopfyldt hos dem; men de bør desuden endog gjøre Mere, end saadan Skyldighed fordrer; de bør uopfordrede gjøre sig selv til Skyldnere og tjene dem, som ingen Ret eller Fordring have paa saadan Tjeneste. Saaledes siger ogsaa St. Paulus Rom. 1, 14,: **Jeg er baade Græker og Barbarer en Skyldner** ꝛc. En saadan Skyldighed gjør Mennesket saa dygtigt, at det gjør Mere, end der fordres af det: derfor yder det ogsaa uopfordret Øvrigheden og Enhver, efter det udvortes Regimente, hvad det bør, saaat de ikke behøve at kræve nogen Skyld af det.

Derfor har denne Apostelens Tale den samme Mening, som naar jeg siger: Værer Enhver skyldige, paadet I ikke skulle være Nogen skyldige; værer Alting skyldige, paadet I Intet skulle være skyldige. Det synes at være en Modsigelse, men den ene Deel seer hen til Kjærligheden for Gud, den anden til Ret og Regimente for Verden. Thi den, som af Kjærlighed gjør sig til Enhvers Skyldner, han gjør Saameget, at Ingen i Verden tør føre Klagemaal over ham, ja han gjør langt mere end Nogen begjærer. Derfor bliver han sin Skyld kvit og bliver Ingens Skyldner, just derved, at han gjør sig selv til Alles Skyldner i alle Ting. En saadan Maade at tale paa vilde ogsaa Aanden bruge i andre Sager, som naar jeg siger: Gjører ingen god Gjerning, paadet I maa gjøre idel gode Gjerninger; værer aldrig fromme og hellige, paadet I bestandig maa være fromme og hellige; og som St. Paulus siger Rom. 12, 17.: **Holder Eder ikke selv for kloge,** det er, saaledes som han ogsaa siger 1 Cor. 3, 18.: **Dersom Nogen iblandt Eder tyk-**

kes sig at være viis i denne Verden, han vorde en Daare, at han kan vorde viis. Netop paa denne Maade er ogsaa dette talt: Bliver Enhver skyldige, paadet I ikke skulle være Nogen skyldige, eller: Bliver Ingen Noget skyldige uden det at elske hverandre.

Thi alt Saadant og Lignende er talt med de tvende Slags Regimente for Øie. Hvo, som vil gjøre rette, gode Gjerninger for Gud, han vogte sig for de gode Gjerninger, som glimre i Verdens Øine, og ved hvilke Menneskene tænke at blive fromme, og hvo, som vil være from og hellig, han vogte sig for den Hellighed, som bestaar i Gjerninger uden Troen. Saa og, den, som vil være viis, han foragte den Viisdom, som er uden Aanden, og som Mennesker og Naturen omgaaes med. Altsaa, den, som ikke vil være Nogen Noget skyldig, han blive Alle Alting skyldig, saa beholder han intet Eget; dermed er han strax ophøiet over al Lov, som kun forbinder dem, der have Noget for sig selv. Thi ogsaa Menneskene sige ganske rigtigt: Qvi cedit omnibus bonis, omnibus satisfecit, den, som lader fare alt det, han eier, han har betalt Alle. Hvorledes kan den være Nogen Noget skyldig, som ikke har eller kan have Noget, som er hans eget? Men saaledes gjør Kjærligheden. Derfor er det den bedste Maade at blive Ingen Noget skyldig, naar man i Kjærligheden gjør sig til Alles Skyldner i alle Ting.

Paa samme Maade er det ogsaa talt: Vil du ikke dø, saa dø; vil du ikke være fangen, saa giv dig fangen; vil du ikke komme i Helvede, saa far did; vil du ikke være en Synder, saa bliv en Synder; vil du gaa fri for Korset, saa tag det paa dig; vil du overvinde Djævelen, saa lad dig overvinde af ham; vil du tvinge et ondt Menneske, saa lad dig tvinge af ham. Alt dette gaar ud derpaa, at Menneskets maa hengive sig og villigen lade sig behandle, som Gud, Djævel og Mennesker ville, saaat det ikke hefter ved Noget, men lader Alt fare og komme, som det farer og kommer. Derfor har ogsaa St. Paulus her brugt denne Maade at tale paa: **Bliver Ingen Noget skyldige** ꝛc. Han havde vel ellers ladet det bero med det, han ovenfor har sagt: **Giver Alle, hvad I ere dem skyldige.**

Thi hvo, som elsker den Anden, haver opfyldt Loven.

Vi have saa ofte talt om Kjærligheden og dens Art og Frugter, at det ikke er nødvendigt her at tale derom: derhos vil ogsaa Epistelen paa Fastelavns-Søndag nokſom handle derom. Derfor lade vi det her fare og ville nu se, hvorledes saadan Kjærlighed i Guds Lov bliver befalet. Man har udgivet saamange Bøger og fremsat saamange Lærdomme angaaende Menneskenes Levnet, at der hverken er Tal eller Ende derpaa, og der er endnu ingen Stands med at gjøre Bøger og Love, saaledes som vi se i geistlige og verdslige Regimenter, i geistlige Ordener og Stænder. Dog kunde det Altsammen taales og vilde være en særdeles Naade, om al saadan Lov og Lære blev bestemt og fremstillet efter Kjærlighedens Hovedlov, Regel og Maade, saaledes som den hellige Skrift gjør. Den giver ogsaa mange og mangeslags Love, men sammendrager og indeslutter dem alle under Kjærligheden, og underkaster dem tillige under Kjærligheden saaat de Allesammen maa vige og ophøre at være Love eller gjælde Noget, hvor det gjælder Kjærligheden.

Herpaa læse vi mange Exempler i Skriften, og navnlig viser Christus selv i Matth. 12, 3 flg. og Marc. 2, 25 flg., **hvorledes David og de, som vare med ham, aade de hellige Skuebrød.** Thi hvorvel det var en Lov, at saadanne hellige Brød ikke skulde ædes af Nogen uden Præsterne alene, saa var dog Kjærligheden her en selvraadende Keiserinde over denne Lov og tvang den under sig, saaat den maatte vige og

ophøre, da David hungrede, og taale en saadan Dom: David lider Hunger; ham bør man hjælpe, saaledes som Kjærligheden siger: Gjør din Næste Godt, naar han behøver det; derfor ophøre du, Lov! og forhindre ikke, at der bevises ham Godt: men gjør ham selv Godt og tjen ham i Nøden og bind mig ham ikke med dit Forbud. Saaledes siger ogsaa Christus selv paa det anførte Sted, at man skal gjøre Næsten Godt paa Sabbathen, naar han trænger dertil, hvor strengt end Loven forbyder at gjøre Noget paa Sabbathen. Men fordi Nøden kræver, at Næsten bliver hjulpen, skal Kjærligheden gaa foran, og Sabbathen ikke gjælde Noget.

Om nu alle Love stode i saadant Forhold til Kjærligheden, og alle bleve mestrede af Kjærligheden, saa kom det ikke an paa, hvor mange de vare. Thi den, som ikke kunde høre eller lære alle, han kunde dog høre og lære nogle, een eller to, i hvilke han dog vilde lære den samme Kjærlighed, som læres i dem alle. Og om han hørte og lærte dem alle og ikke i alle kunde lære Kjærligheden at kjende, saa kunde han dog omsider lære den at kjende i een Lov. Denne Regel og Maade at mestre og forstaa Loven paa giver ogsaa her St. Paulus, naar han siger: **Bliver Ingen Noget skyldige uden det at elske hverandre**; ligesaa: **Hvo, som elske den Anden, har opfyldt Loven**; ligesaa: **Alle Bud indbefattes i dette Ord: du skal elske din Næste som dig selv**; fremdeles: **Kjærligheden tilføier Næsten intet Ondt**; endelig: **Kjærligheden er Lovens Fylde.** Alle Ord i denne Epistel slutte og sige, at Kjærligheden er Mester over alle Love.

Om man derimod lærer og driver paa Loven uden og udenfor Kjærligheden, saa kan der ingen større Ulykke, ingen større Uret, ingen større Jammer og Elendighed tænkes paa Jorden. Thi da er Loven ikke Andet end en Plage og Fordærvelse. Der er Ordsproget sandt: Summum jus, summa injustitia, den største Ret er den største Uret; og Salomons Ord i Præd. 7, 16.: Noli nimium esse justus, **vær ikke formeget retfærdig.** Ja, da lade vi Bjælken sidde i vort eget Øie og kjende den ikke, men søge at tage Skjæven ud af vor Broders Øie. Da fremkalder man bange, forskrækkede og forsagte Samvittigheder, uden al Nødvendighed og Aarsag, derhos til stor Skade paa Legeme og Sjæl. Da styrter man Folk i stor Møie og Arbeide, og dog Altsammen til ingen Nytte.

Vi ville bevise dette med Exempler. Om nu i det anførte Tilfælde, da David var hungrig, Præsten ikke havde villet give ham de hellige Brød, men været saa blind, at han havde staaet fast paa Loven og ikke erkjendt Kjærligheden, og saaledes negtet ham Maden, se, hvad vilde Følgen blevet? Saavidt det stod til ham, havde David da maatet dø af Hunger, og Præsten havde da begaaet et Mord for Lovens Skyld, og da vilde det sandeligen gjælde: summum jus, summa injustitia, den strengeste Ret, den strengeste Uret. Desuden, naar du seer ind i en saadan affindig Præsts Hjerte, saa finder du der den gruelige Vederstyggelighed, at han gjør det til Synd og Samvittighedssag, som ikke er det; thi han holder for, at det vilde være Synd at æde Brødet, skjønt det var Kjærlighed og en god Gjerning. Derimod holder han ikke det Mord for nogen Synd, at han lader David dø af Hunger, men for en god Gjerning og Gudstjeneste.

Men hvo kan nokſom opregne saadan gruelig, blind, forkjert Daarskab? Thi med slig Fremfærd gjør han det saa ilde, at Djævelen ikke kunde gjøre det værre. Idet han nemlig gjør det til Synd og Samvittighedssag, som ikke er det, tager han bort fra Menneskene Naade, Frelse, Dyd og Gud med alle hans Goder, og det Altsammen uden Aarsag, derhos med

Falskhed og Bedrageri, hvorved han fornegter og fordømmer Gud heelt igjennem. Paa den anden Side, fordi han af Mord og Uret gjør en god Gjerning og Gudsdyrkelse, saa sætter han Djævelen og Løgnen i Guds Sted og afstedkommer det største Afguderi, som kan tænkes, fordærver baade Sjæl og Legeme, myrder Legemet ved Hunger og Sjælen ved Samvittigheden, gjør af Gud en Djævel og af Djævelen en Gud, af Himlen et Helvede og af Helvede en Himmel, af Synden det, som Ret er, og af det, som Ret er, Synd. Dette er, mener jeg, at vende op og ned paa Tingen; her bliver vel den største Ret den største Uret.

Dette er det, Ezechiel mener Cap. 13, 18 flg.: **Saa sagde den Herre, Herre: Ve dem, som sy Puder over alle mine Hænder og Arme, og som gjøre Huer til Hoveder af alle Slags Vext, til at jage Sjæle! monne I skulle jage mit Folks Sjæle og holde Eders Sjæle i Live? Og skulle I vanhellige mig for mit Folk for en Haandfuld Byg og for Stykker Brød, til at dræbe Sjæle, som ikke skal dø, og til at dømme Sjæle til Liv, som ikke skal leve; idet I lyve for mit Folk, for dem, som høre Løgn?** Hvad er dette Andet end at sige, at de blinde Lovlærere forskrække Samvittighederne og sætte Synd og Død der, hvor der er Naade og Liv, og derimod Liv og Naade, hvor der er Synd og Død? Og det Altsammen for en Haandfuld Byg og en Bid Brød, det er, at de binde saadan Lov saa fast til udvortes Ting, som dog efterhaanden fortæres, saasom en Drik og en Bid Mad, og lade derover Kjærligheden fare og slaa Synden fast i Samvittigheden, saaat evig Død maa følge. Derfor siger han videre v. 22 flg.: **Fordi at I bedrøvede en Retfærdigs Hjerte falskeligen, og jeg, jeg havde ikke bedrøvet det; og styrkede en Ugudeligs Hænder, at han ikke omvendte sig fra sin onde Vei, at jeg kunde holde ham i Live: derfor skal I ikke se Forfængelighed og ei spaa falsk Spaadom ydermere; og jeg vil redde mit Folk af Eders Haand, og I skal fornemme, at jeg er Herren.** Se, det er at bedrøve de fromme Hjerter, at man betynger dem med Synder, naar de have gjort gode Gjerninger, og at styrke de Ugudelige, naar man holder dem til saadanne gode Gjerninger, som ere idel Synd.

Derom siger ogsaa David Ps. 14, 4 flg.: **De kalde ikke paa Herren; der frygte de saare.** Det er: de gjøre sig Samvittighed og frygte der, hvor der ingen Samvittighed eller Frygt bør være, og ere bange for, at det er Synd, som er en ædel Gudstjeneste. Derfor siger han: just hvor de burde paakalde Gud og tjene ham, der frygte de for, at det er Synd og ikke en Gudstjeneste. Og hvor de derimod burde frygte, og hvor det ingen Gudstjeneste er, der ere de sikkre og frygte ikke. Saaledes siger og Es. 29, 13.: **Deres Frygt for mig er Menneskers Bud** ꝛc., saaat dette forvendte Folk forvender alle Ting; de paakalde Gud og frygte ikke der, hvor Djævelen er, og paakalde ikke, men frygte, hvor Gud er.

Se, dette er alle deres Jammer og Elendighed, som omgaaes med Love og Gjerninger efter sin Blindhed og forstaa ikke Lovens Mening og dens Herre, som er Kjærligheden. Saaledes se vi ogsaa i vort usle Folk, hvor dybt de Aandelige og Alle, som følge dem, ere nedsænkede i, og hvor strengt de holde fast paa sit Væsen; og skulde end Verden gaa tilgrunde, saa maa dog deres Sager gaa sin urokkede Gang og holdes ved Magt, uanseet, at Legemet sygner og dør, og Sjælen omkommer og fordærves. Og saa mene de, at saadant Mord og Fordærvelse er en Gudstjeneste, frygte ikke og gjøre sig ingen Samvittighed derover, men bestyrke sig i saadan Ondskab, saaat de aldrig omvende sig fra saa-

dant Væsen til Livet. Om de derimod skulde tillade et armt Menneske at redde Legeme og Sjæl, spise Kjød eller gifte sig, da er der Frygt, da er der Samvittighed, da er der Synd og Lov, Død og Helvede, da paakalde de ikke Gud eller tjene ham, skulde end Legemet dø ti Gange, og Sjælen hundrede Gange fare til Djævelen.

Se derfor, hvad Verden er, hvad Kjød og Blod gjør, naar de ville gjøre det paa det Bedste. Se, hvor farligt det er at omgaaes og regjere med Love, ja, hvor umuligt det er, uden stor Skade at regjere og lære Sjælene med Love, uden at der er Aand og Kjærlighed tillige, som med uindskrænket Magt har alle Love i sin Haand. Derfor staar der skrevet 5 Mos. 33, 2., at **ved Guds høire Haand er en brændende Lov**, det er, Kjærlighedens Lov i Aanden; den bør regjere alle Love tilvenstre eller de, som ere rettede paa det udvortes Væsen i Verden. Og i 2 Mos. 28, 30. hedder det, at Ypperstepræsten skal bære paa sit Bryst **Urim** og **Thummim**, det er, Lys og Ret, for at betegne, at Præsten skulde oplyse om Lovens rette Forstand og uden Vaklen holde og lære den.

Saaledes burde nu alle Love dertil gives, forordnes og holdes, at de ikke bleve holdte for sin egen eller for Gjerningernes Skyld, men alene forat Kjærligheden kunde øves; hvad der ogsaa er Lovens rette Mening, saaledes som Paulus her siger: **Hvo, som elsker den Anden, har opfyldt Loven.** Hvor man altsaa seer, at en Lov ikke geraader til Næstens Gavn, men til hans Skade, der skal man ikke efterkomme den. Thi een og samme Lov kan til een Tid være Næsten gavnlig og til en anden Tid skadelig. Derfor skal Næstens Gavn være det Bestemmende, og man maa omgaaes med Love, som med Mad og Klæder og anden Legemets Nødtørft. Her maa jeg ikke se paa Klæderne og Maden, men paa Næstens Gavn og Behov, som skal bespises og beklædes, saaat jeg holder op med at bespise og klæde ham, naar jeg seer, at han ikke formaar eller kan bære Mere.

Om du nu saa en saadan Nar, som tænkte hos sig selv: Ei, Mad og Klæder er en god Ting, og saa ikke tænkte videre, men gik hen og tog et Menneske for sig, og fyldte i det friskvæk alt det Brød og Øl, han kunde faa fat paa, og lagde alle de Klæder paa det, som han kunde overkomme, indtil Mennesket blev kvalt, og dog blev ved at stoppe i det og pakke paa det uden Ophør; og naar Nogen sagde til ham: Hold dog op; du har jo kvælt Mennesket; det har faaet altfor meget Mad og Klæder, og du gjør et faafængt Arbeide, om han da vilde sige: Du Kjætter, vil du forbyde gode Gjerninger? Mad og Drikke og Klæder ere gode Ting; derfor skal man ikke holde op og kan ikke gjøre Formeget deraf; og saa tog paa igjen at bespise og beklæde dette Menneske, — sig mig, hvad vilde du tænke om ham? Affindigheden selv vilde ikke være saa topmaalt gal som en saadan Nar. Netop saadanne Folk have vore Aandelige været og derhos alle de, som omgaaes med Gjerninger og Love, alene i den Mening og med saadan Blindhed, at det er om Gjerningerne at gjøre, hvormed de kvæle Legeme og Sjæl, og se ikke, at det er Kjærlighedens Øvelse, det gjælder. De sætte altsaa Gjerningerne over Kjærligheden, Pigen over Huusmoderen, saaat det er sørgeligt at tænke derpaa, endsige høre og se eller selv gjøre og lide det.

Saaledes er nu dette Kjærlighedens Bud et kort Bud og et langt Bud, et enkelt Bud og mange Bud, intet Bud og alle Bud. Kort og enkelt er det i sig selv og forsaavidt det snart fattes med Forstanden; men langt og mangfoldigt i Henseende til Udøvelsen, thi det indbefatter og raader over alle Bud. Det er slet intet Bud, naar man seer hen til Gjerningerne; thi det har og nævner ikke nogen særegen Gjer-

ning; men det er alle Bud, fordi alle Buds Gjerninger ere og skulle være dets Gjerninger. Altsaa afsætter Kjærlighedsbudet alle Bud og indsætter dog alle Bud. Altsammen af den Grund, at vi skulle vide og lære, ikke at holde og agte nogen Gjerning længere, end Kjærligheden kræver det. Efterdi vi nu ikke skulle eller kunne være uden Gjerninger paa Jorden, maa der ogsaa være mangeslags Bud, hvori Gjerningerne angives; dog saaledes, at Kjærligheden beholder sin Magt og forbliver Overherre over saadanne Bestemmelser, saaat Gjerningerne ske eller ikke ske, eftersom det er den tjenligt, og ingen Gjerning gaar for sig, medmindre den giver sit Samtykke.

Det kunne vi lære af en Kudsk. Han styrer Hesle og Vogn efter sin Villie; om han nu vilde nøie sig med, at Hestene gik under Tømmen, og ikke saa efter Veien for at styre Heste, Tømmer og Vogn efter den, saa vilde vel det Hele snart ligge overende, baade Heste, Vogn og Kudsk, og maaske drukne i en Sump eller over Stok og Steen brække Halsen. Men om han er saa klog at styre det Hele efter Veien og se efter, hvordan Veien er, og hvor den gaar, saa kjører han ret. Men den kloge Kudsk, som vil fare ligefrem og vil lempe Veien efter Vognen og fordrer, at Veien skal skikke sig som hans Vogn vil, han faar vel se, hvor godt han kommer fra det.

Saaledes gaar det ogsaa, naar man vil styre Folk efter Lov og Gjerninger, og ikke Lovene efter Folket, men ligesom Kudsken rette Veien efter Vognen. Nu er det vel sandt, at Veien ofte skikker sig efter Vognen og løber lige frem; men ofte er den ogsaa krum og ulige, og da vil den sandelig, at Vognen skal krumme sig efter den. Saaledes maa jo ogsaa Menneskene rette sig efter Loven og Gjerninger, hvor de kunne og det er dem nyttigt. Men hvor det derimod er dem skadeligt, der skal sandeigen Loven bøie sig og vige, og den Styrende være saa klog, at han giver Kjærligheden Plads og ophæver Gjerninger og Love. Derfor sige ogsaa de Verdsligvise, at prudentia eller Forsigtighed eller Klogskab, som de Aandelige kalde den, er alle Dyders Styrer og Mester. Og man læser i en Bog om de gamle Fædre, at de engang kom sammen og, da det Spørgsmaal blev opkastet, hvilken der var den ædleste Gjerning, og den Ene nævnte een, den Anden en anden, den Ene Bønnen, den Anden Fasten, saa gjorde St. Antonius Udslaget, idet han sagde, at blandt alle Gjerninger og Dyder var Klogskab den bedste og en sikker Vei til Himlen. Men alt dette var endnu en barnagtig og verdslig Forstand om egne og selvvalgte Gjerninger. En Christen gaar dybere i Sagen og slutter at hverken Klogskab eller Galskab gjælder Noget for Gud, men alene Troen og Kjærligheden. Kjærligheden er den rette Styrer og den rette Klogskab i guddommelige gode Gjerninger; den seer altid paa Næstens Nytte og Forbedring, ligesom Klogskaben i de verdslige Dyder seer paa det almene Bedste og lemper Lovene derefter. Det være nok herom.

Hvorledes Kjærligheden opfylder Loven.

Her viser sig det Spørgsmaal, hvorledes det kan være sandt, at Kjærligheden opfylder Loven, da dog Kjærligheden kun er en Frugt af Troen. Saa have vi og ofte sagt, at Troen paa Christus udsletter Synden og gjør retfærdig, samt gjør Loven Fyldest. Hvorledes stemmer nu dette overeens? Tilmed siger jo ogsaa Christus Matth. 7, 12.: **Alt det, som I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjører I og mod dem; thi det er Loven og Propheterne;** dermed viser han, at Kjærligheden til Næsten opfylder baade Loven og Propheterne. Og Matth. 22, 37 flgg. hedder det: **Du skal elske Herren, din Gud, og din Næste som dig selv.**

Af disse to Bud hænger al Loven og Propheterne. Hvorledes gaar det her St. Paulus, naar han Rom. 3, 31. siger: **Vi stadfæste Loven formedelst Troen**; og v. 28.: **Vi slutte, at Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen uden Lovens Gjerninger**; og Rom 1, 17: **Den Retfærdige skal leve ved sin Tro?**

Svar: Som vi ofte have sagt, maa man skille Tro og Kjærlighed saaledes ad, at Troen angaar Personen, og Kjærligheden Gjerningerne. Troen udsletter Synden og gjør Personen behagelig og retfærdig. Men naar Personen er bleven behagelig og retfærdig, saa bliver den Helligaand og Kjærligheden givet den, saaat den gjør det Gode med Lyst. Nu er det Lovens Art, at den angriber Personen og fordrer saadanne gode Gjerninger af den og holder ikke op dermed, førend den faar dem. Men saadanne Gjerninger formaar Personen ikke uden Aanden og Kjærligheden, og saaledes bliver den ved Loven drevet til at erkjende, hvad der mangler den, og til at tænke videre, nemlig hvorledes den ogsaa selv først kan blive anderledes, paadet den maa kunne fyldestgjøre Loven. Thi Loven trænger ikke saa haardt paa Personen som paa Gjerningerne, ja den fordrer kun Gjerningerne og tier stille om Personen; men ved at fordre Gjerninger lader den dog ogsaa Personen mærke, at den maa blive en anden Person, end den er. Men naar Troen kommer, da skaber den en saadan Person, som kan frembringe de Gjerninger, som Loven kræver. Og dette hedder da at opfylde Loven.

Derfor taler St. Paulus ret og overeensstemmende med Sagens egen Natur. Loven fordrer Gjerninger af Personen og opfyldes ogsaa ved Gjerninger. Derfor kan man ikke egentlig sige, at Troen opfylder Loven, ihvorvel den danner og bereder Personen saaledes, at den kan opfylde den; thi Loven fordrer ikke Personen, men Gjerningerne af Personen; dog giver den ogsaa, som sagt, dermed tilkjende og trænger paa, at Personen maa blive anderledes, om den skal kunne gjøre saadanne Gjerninger, idet nemlig Personen bringes til Erkjendelse om, at den ikke kan gjøre saadanne Gjerninger. Paa den anden Side gjøre heller ikke Kjærligheden og Gjerningerne Personen anderledes eller retfærdig, men Personen maa forud være bleven retfærdig og anderledes, dersom den skal kunne elske og gjøre Gjerningerne. Alligevel vise og bevise de, at Personen er bleven retfærdig og anderledes, eftersom jo saadanne Gjerninger ikke kunne ske, om ikke Personen allerede var uden Synd og from.

Dette er talt til den Ende, at man maa mærke sig Lovens, Troens og Kjærlighedens rette Art og Egenskab, tilegne enhver af dem Sit og derefter retteligen forstaa Skriftens Sprog; saaledes nemlig, at Troen gjør retfærdig, men den opfylder dog ikke Loven; Kjærligheden gjør ikke retfærdig, men opfylder dog Loven; Loven fordrer Kjærligheden og Gjerningerne og nævner ikke Personen; Personen føler vel Loven, men af Kjærligheden føles den ikke. Thi ligesom Loven, før Troen er der, fordrer Gjerningerne og netop derved betegner, erklærer og beviser, at Personen er uden Tro og ikke from, saaledes opfylder Kjærligheden Loven, efterat Troen er kommen, og er et Tegn og Bevis paa, at Personen har Troen og er from, saaat altsaa baade Loven og Kjærligheden ere Vidner om Personen, om han er from eller ond. Loven er, før Troen, Vidne om, at Personen ikke er from; Kjærligheden er, efter Troen, Vidne om, at Personen er from. Derfor føler vel Personen Loven, før han faar Troen, efterdi han ikke har, hvad Loven fordrer, ihvorvel Loven ikke fordrer Personen, men Gjerningerne. Gjerningerne og Kjærligheden derimod frembringe ikke

det, hvormed Loven opfyldes, efterdi de selv ere dens Opfyldelse.

Ihvorvel nu Troen ikke opfylder Loven, saa har den dog det, hvormed Loven opfyldes; thi den forhverver Aanden og Kjærligheden, hvormed Loven vorder opfyldt. Og atter, ihvorvel Kjærligheden ikke gjør retfærdig, saa beviser den dog det, hvorved Personen bliver retfærdig, nemlig Troen. Og med eet Ord, som St. Paulus selv siger derom: **Kjærligheden er Lovens Fylde**; som vilde han sige: Det er Eet at være Lovens Fylde eller Opfyldelse, og et Andet at frembringe eller give Lovens Opfyldelse eller det, hvormed den bliver opfyldt. Kjærligheden opfylder i den Forstand Loven, at den selv er dens Fylde eller Opfyldelse; men Troen opfylder i den Forstand Loven, at den frembringer og frembyder det, hvormed Loven opfyldes. Thi Troen elsker og virker, som det hedder Gal. 5, 6.: **Troen er virksom ved Kjærlighed**. Vandet fylder Krukken; Personen, som øser, fylder ogsaa Krukken; Vandet fylder den ved sig selv; Personen, idet han øse Vandet. Det kalde Sophisterne paa sit Sprog: effective et formaliter implere.

Saaledes bliver Troen Gjøreren, og Kjærligheden Gjerningen. Nu fordrer Loven Gjerningen og tvinger derved Personen til at blive anderledes. Derfor opfyldes den ved Gjerningen, som dog Gjøreren maa fuldbringe. Og dermed forkaster St. Paulus Sophisternes Drømme, naar de tale saaledes om Kjærligheden, at de skjelne mellem de ydre Gjerninger og den indre Velvillie, og sige, at Kjærligheden er den indre Velvillie, og at den elsker Næsten, naar den indvortes under ham Godt; men Gjerningerne kalde de Kjærlighedens Frugter ꝛc. Lad Saadant fare. Her seer du, at St. Paulus ved Kjærligheden forstaar ikke alene Velvillien, men den velvillige Velgjerning, saa at Troen og Personen bliver Lovens Gjører og Opfylder, saaledes som han siger: **Hvo, som elsker den Anden, har opfyldt Loven**; og Kjærligheden er Gjerningen og Opfyldelsen, saaledes som han ogsaa siger: **Kjærligheden er Lovens Fylde**.

Et Andet Spørgsmaal: Hvorledes er Kjærligheden til Næsten Lovens Opfyldelse, da vi dog skulle elske Gud over alle Ting og altsaa ogsaa over Næsten? Svar: Det har Christus selv løst, naar han Matth. 22, 39. siger: **Det andet Bud er ligt det første**, og altsaa af Kjærligheden til Gud og Kjærlighegen til Næsten gjør een og samme Kjærlighed. Og det af en dobbelt Grund: **først**, fordi Gud ikke behøver vor Gjerning og Velgjerning, men har henviist os med dem til Næsten, forat vi skulle gjøre mod denne, hvad vi vilde gjøre mod ham. Han behøver ikke Mere, end at man tror paa ham og holder ham for Gud. Thi ogsaa det, at man prædiker hans Ære, lover og takker ham paa Jorden, skeer alene til den Ende, at Næsten derved maa omvendes og bringes til Gud. Og dog hedder det Altsammen Gudskjærlighed og skeer ogsaa Gud til Velbehag, men alene Næsten til Nytte og Gavn.

For det **Andet** har Gud gjort Verden til en Daare og vil nu elskes, ogsaa under Kors og Elendighed, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 1, 21: **Efterdi Verden formedelst Viisdom ikke kjendte Gud i Guds Viisdom, da behagede det Gud formedelst denne Prædikens Daarlighed at gjøre dem salige, som tro.** Derfor har han ogsaa hengivet sig selv paa Korset i Død og Jammer og lagt det Samme paa alle Sine, saaat den, som før ikke har villet elske Gud, da han gav ham Mad, Drikke, Gods og Ære, han maa nu elske ham i Hunger og Kummer, i Ulykke og Skam. Derfor skulle alle Kjærlighedens Gjerninger være rettede paa Næstens Nød og Elendighed. Der skal man finde og elske Gud, der skal man tjene ham og gjøre ham Godt, om man vil gjøre ham Godt

og tjene ham, saaat altsaa Budet om Kjærligheden til Gud ganske og aldeles er draget ind under Kjærligheden til Næsten.

Dermed er der nu sat en Bom og Grændse for de ustadige og høitflyvende Aander, som alene søge Gud i store og herlige Ting, kun tragte efter hans Storhed, kun gjennemfare Himlen og mene at tjene og elske ham i saadanne hæderlige Stykker. Der finde de ham ikke og gaa ham imidlertid forbi her paa Jorden i Næsten, i hvem han vil være elsket og æret. Derfor skulle de paa den yderste Dag faa høre: **Jeg var hungrig, og I gave mig ikke at æde** 2c., Matth. 25, 42. Thi han har derfor afklædt sig den guddommelige Skikkelse og antaget Tjenerskikkelsen for at drage vor Kjærlighed til ham ned paa Jorden og binde den til Næsten, men saa lade vi Næsten ligge hernede og gabe imidlertid op til Himlen og foregive, at vi dermed storligen elske og tjene Gud.

Thi det: du skal ikke bedrive Hor; du skal ikke ihjelslaa; du skal ikke stjæle; du skal ikke sige falsk Vidnesbyrd; du skal ikke begjere, og om der er noget andet Bud, det indbefattes som i een Hovedsum i dette Ord, det nemlig: du skal elske din Næste som dig selv.

Hvorledes Kjærligheden er Hovedstykket i alle Love, er tydeligt nok deraf, at den indbefatter alle Bud i een Sum. Efterdi den ikke har Andet for Øie end at være Næsten nyttig og ikke skadelig, saa lærer den ogsaa meget nøie, hvormed den kan være Næsten til Nytte og ikke til Skade, idet den seer, hvorledes Mennesket elsker sig selv og er sig selv til Nytte og ikke til Skade, og beflitter sig derfor ogsaa paa at gjøre ligesaa mod Andre. Derfor ville vi nu betragte dette Bud og se, hvor mesterligt og fuldkomment det er affattet. Derom vidne **fire Stykker.**

For det **Første** Personen, som skal elske, idet det siger: **Du selv skal elske**: det er den bedste, nærmeste og fornemste Person, man kan faa til Gjerningen; thi Guds Lov kan Ingen opfylde for Andre, men Enhver maa opfylde den for sig selv, som Paulus siger Gal. 6, 5.: **Hver skal bære sin egen Byrde**; og 2 Cor. 5, 10.: **Os bør Alle at aabenbares for Christi Domstol, paadet at Enhver kan faa efter det, som er skeet ved Legemet, efter det, som han haver gjort, enten Godt eller Ondt.** Derfor hedder det: Du, du, du selv skal elske, og ikke: Lad en Anden elske i dit Sted. Thi ihvorvel den Ene kan og skal bede for den Anden, at Gud maa være ham naadig og hjælpe ham, saa bliver dog Ingen salig, medmindre han for sin egen Deel har opfyldt Guds Bud. Derfor skal man ikke bede alene derom for Næsten, at han maa blive ustraffet, saaledes som Afladskræmmerne foregive, men meget mere derom, at han maa blive from og holde Guds Bud.

For det **Andet** den ædleste Dyd, nemlig Kjærligheden. Thi han siger ikke: Du skal bespise din Næste, give ham Drikke, klæde ham 2c., hvilket dog ogsaa ere kostelige gode Gjerninger, men: Du skal **elske** ham. Men Kjærligheden er Hovedet, Kilden og en fælles Dyd for alle Dyder. Kjærligheden bespiser, giver at drikke, beklæder, trøster, beder, løser, hjælper og redder, ja, hvad skal man sige? Den hengiver sig selv med Legeme og Liv, med Gods og Ære, med alle Kræfter indvortes og udvortes til Næstens Gavn og Nødtørft, hvad enten det er Ven eller Fiende, og beholder Intet, hvormed den ikke tjener den Anden. Derfor kan ingen Dyd sammenlignes med den; derfor kan man heller ikke nævne eller udmale nogen for den særegen Gjerning, saaledes som man gjør med de andre Dyder, der kun ere rettede paa en enkelt Ting, saasom Kydskhed, Barmhjertighed,

Taalmodighed, Sagtmodighed ꝛc. Kjærligheden gjør alle Ting, lider Død og Liv og Alt, endog for sin Fiende, saaat Paulus vel medrette siger: **Alle Bud indbefattes som i een Sum i det Ord: Elsk din Næste.**

For det **Tredie** det allerædleste Verksted og den dyrebareste Ven, som skal elskes, nemlig Næsten. Han siger ikke: Du skal elske de Rige, Mægtige, Lærde, Hellige. Nei, den frie Kjærlighed og det allerfuldkomneste Bud deler og udstykker sig ikke saaledes til nogle enkelte Personer; den kjender ingen Persons-Anseelse. Thi det gjør den falske, kjødelige Verdens-Kjærlighed, som alene seer paa Personen og elsker, saalænge den har Fordeel eller Noget at haabe derved; og hvor den ikke har det, der er det ogsaa forbi med Kjærligheden. Men dette Bud fordrer en fri Kjærlighed til Enhver, uanseet hvo han er, Ven eller Fiende; thi den søger ikke Nytte eller Fordeel, men den giver og skaffer Nytte og Fordeel. Derfor er den mest virksom og kraftig mod Fattige, Trængende, Onde, Syndere, Daarer, Syge og Fiender; thi her finder den Noget at taale, lide og bære; her kan den tjene og gjøre vel; her har den alle Hænder fulde, har altid Nok og er allesteds beredt.

Og lader os her mærke, hvorledes dette Bud gjør os Alle lige for Gud og ophæver al Forskjel paa Stænder, Personer, Embeder og Gjerninger. Thi fordi Budet er givet Alle og Enhver, saa maa en Konge og Fyrste, om han ellers er et Menneske, bekjende, at den fattigste Tigger og den usleste Spedalske er hans Næste og i ingen Maade ringere for Gud end han selv, saaat han ikke alene er skyldig at hjælpe ham, men ogsaa efter dette Bud skyldig at tjene ham med Alt, hvad han har og formaar. Thi skal han elske ham, saaledes som Gud her befaler, saa følger deraf, at han skal have Tiggeren kjærere end sin Krone og sit hele Kongerige, ja, om Tiggeren behøver det, endog give sit Liv for ham. Thi han skylder ham Kjærlighed og maa lade ham være sin Næste.

Er det nu ikke et skjønt og kosteligt Bud, som gjør saa ulige Mennesker saa ganske lige? Er det ikke en forunderlig Trøst, at en Tigger har saadanne herlige Tjenere og Venner, at en rig Konge maa staa hans Armod til Tjeneste, at en skjøn Krone og den kongelige Pragts søde Duft maa være hans stinkende Saar underdanig? Hvor underligt vilde det ikke være, om vi fik se, hvorledes Konger og Fyrster, Dronninger og Fyrstinder tjente de fattige Tiggere og Spedalske, saaledes som vi læse om St. Elisabeth? Og om det skete, saa var det dog en saare ringe Ting i Sammenligning med, hvad Christus har gjort. Thi han er kommet saa høit i dette Exempel og Bud, at Ingen kan gjøre ham det efter. Thi han er Verens Konge over alle Konger, ja Guds Søn selv, og alligevel gjør han sig lig de allerværste Syndere og tjener dem, saaat han endog dør for dem. Om nu ti Konger saaledes tjente en Tigger, saa vilde det vel være noget Stort, men hvad var det dog mod Christi Tjeneste? De maatte skamme sig og bekjende, at deres Gjerning end ikke var værd at komme i Betragtning.

Se nu heraf, hvad Verden er, og hvor langt den er, ikke alene fra Christi Exempel, som er uopnaaeligt, men ogsaa fra dette Bud. Hvor ere de, som kjende og forstaa, hvad det lille Ord **Næste** betyder? Og dog staar den naturlige Lov, netop med dette Buds Indhold, skreven i alle Menneskers Hjerter. Thi der er Ingen, som ikke føler og maa bekjende, at det er ret og sandt, hvad den naturlige Lov siger: Hvad du vil, at Andre skulle gjøre eller ikke gjøre mod dig, det gjøre eller undlade du ogsaa mod dem. Dette Lys lever og

lyser i alle Menneskers Fornuft, og naar de vilde følge det, hvad behøvede de da Bøger, Lærere eller nogensomhelst Lov? Der bære de en levende Bog hos sig i sit Hjertes Dyb; den skulde rigeligt nok sige dem Alt, hvad de skulde gjøre, lade, dømme, antage og forkaste.

Nu siger hiint Bud: Elsk din Næste som dig selv, netop det Selvsamme som dette: Hvad du vil, at Andre skulle gjøre mod dig ꝛc. Thi Enhver føler, at han vil være elsket og ikke hadet; saa føler han ogsaa, at han er skyldig en Anden det Samme. Men det er intet Andet end dette: Elsk en Anden som dig selv. Men den onde Lyst og Kjærlighed formørker saadant Lys og forblinder Menneskene, saa de ikke se i denne sit Hjertes Bog, ikke følge dette Fornuftens klare Lys. Derfor maa man med udvortes Bud, Bøger, Sværd og Magt holde og drive dem tilbage, paaminde dem om dette naturlige Lys og stille dem deres eget Hjerte for Øie; men endnu hjælper det ikke; de se dog ikke dette Lys, men den onde Lyst og Kjærlighed hindrer dem fra at give Agt derpaa, saaat de dog udenfra med Sværd og Love maa tvinges til at afholde sig fra de ydre Gjerninger.

For det **Fjerde** vidner derom det allerædleste Exempel eller Forbillede; thi det er ypperlige Lærdomme og Bud, som tillige give Exempel. Nu giver dette Bud et ret levende Exempel, nemlig dig selv. Det Exempel er jo ædlere end alle Helgeners, thi de ere nu bortgangne og døde; men dette Exempel lever stedse. Thi Enhver maa jo bekjende, at han føler, hvorledes han elsker sig selv; han mærker jo, hvor ivrigt han sørger for sit Liv, med hvilken Flid han pleier sit Legeme med Spise, Klæder og alt Godt, hvorledes han flyr Døden og skyr al Ulykke. Det er nu Kjærligheden til dig selv; den seer du, den føler du. Hvad lærer nu dette Bud dig? At gjøre netop det Samme mod Næsten som du gjør mod dig selv, saaat du skal lade hans Legeme og Liv gjælde ligesaa meget for dig som dit eget Legeme og Liv. Se, hvor havde han kunnet give dig et nærmere, kraftigere og mere levende Exempel end dette, som ligger saa dybt i dig selv? Ja, du selv ligger sigesaa dybt i dit Hjerte, som dette Bud staar skrevet derinde.

Hvorledes vil det nu gaa dig for Gud, naar du ikke elsker din Næste? Da vil din egen Samvittighed, som finder dette Bud indskrevet i dig, fordømme dig, og dit hele Liv vil som et Exempel vidne mod dig, at du ikke har gjort saaledes mod Andre, som dit eget Liv saa kraftigt har lært dig, ja kraftigere end alle Helgeners Exempel. O, hvorledes vil det isærdeleshed gaa de Aandelige med deres Syngen, Beden, Kapper, Kronragninger, Messer og lignende Gjøgleri? Jeg vil ikke tale om, at de aldrig have holdt dette Bud; men det siger jeg: Naar have de for sin Klosterlarm faaet saamegen Tid og Leilighed, at de een Gang kunde betragte dette Bud i deres Hjerte og faa Syn paa dette Exempel i deres eget Legeme eller dog læse derom i udvortes Bøger eller høre prædike derom? O, det arme, elendige Folk! Mener du, at Gud for din Kappes og dit skallede Hoveds Skyld skal slaa dette sit Bud hen i Veiret, det Bud, som han saa dybt og tydeligt har skrevet i dit Hjerte, saa skjønt og klart afbildet i dit eget Legemes Exempel og derhos indprentet med saamange udvortes Skrifter og Ord, og at han skal agte, hvad du imidlertid selv har opdigtet og gjort?

Ak, hvor skammeligt har dog Verden vendt sig bort fra dette skjønne og kraftige Bud, i hvilket Person, Gjerning, Exempel og Værksted saa mesterligen ere fremstillede, og hvor grueligt handler den ikke stik derimod! Thi nu er det overalt bleven Skik og

Brug, at vi sætte andre Personer i vort Sted; Munke og Messepræster skulle være fromme og bede i vort Sted, paadet vor Person maa være fri for det Besvær. Istedetfor den ædleste Dyd, Kjærligheden, have vi optænkt egne Gjerninger. I Næstens Sted have vi sat Træ og Stene, Klæder og Mad, ja de Afdødes Sjæle og Helgenerne i Himlen; dem tjene vi, dem omgaaes vi med, de ere vort Verksted, paa dem øve vi os. Istedetfor det ædleste Exempel tage vi Helgeners Legender og Gjerninger og ville ligne de udvortes Exempler; men det Exempel, som vort eget Legeme og Liv frembyder os, og Guds Bud foreholder os, det give vi en god Dag, skjønt vi dog deri havde Mere at efterfølge og øve os i, end vi kunne overkomme. Og om vi end formaaede det Altsammen, bleve vi dog ikke Christus lige.

Kjærligheden tilføier Næsten intet Ondt; derfor er Kjærligheden Lovens Fylde.

Efterdi de ti Bud forbyde at tilføie Næsten noget Ondt eller nogen Skade, idet de sige: **Du skal ikke slaa ihjel, du skal ikke bedrive Hor** ꝛc., saa retter Apostelen sin Tale derefter og siger: Kjærligheden opfylder dette og tilføier Ingen Ondt; men ikke nok dermed, at den ikke tilføier Nogen noget Ondt; den gjør ogsaa Enhver Godt. Thi det er ogsaa at tilføie Ondt, naar jeg lader min Næste ligge i Nød, naar jeg kan hjælpe ham, om jeg end ikke selv har bragt ham deri; thi om han hungrer, og jeg ikke giver ham Mad, saafremt jeg har Evne dertil, saa er det det Samme, som om jeg lod og bød ham dø af Hunger. Og det Samme gjælder med al Næstens Skade og Ulykke. Hvorledes Kjærligheden er Lovens Fylde have vi ovenfor hørt.

Fjerde Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 8, 23-27.

Og Jesus gik i Skibet, og hans Disciple fulgte ham. Og se, da blev en stor Storm paa Søen, saaat Skibet skjultes af Bølgerne; men han sov. Og hans Disciple gik til ham, vakte ham op og sagde: Herre! frels os! vi forgaa. Og han sagde til dem: hvi ere I frygtagtige, I lidet Troende? Da stod han op og truede Vindene og Søen; og det blev ganske blikstille. Men Menneskene forundrede sig og sagde: hvad er denne for En, at baade Vindene og Havet ere ham lydige?

Denne Evangeliets Beretning fremstiller og et Exempel paa Troen og Vantroen, hvoraf vi lære, hvor mægtig Troens Kraft er, og at den maa omgaaes med store og forfærdelige Ting og udrette idel Undergjerninger, og paa den anden Side, hvor forsagt, bange og forskrækket Vantroen er og dog ikke formaar nogen Ting. Det se vi her hos Disciplene, naar vi betragte, hvorledes de vare tilmode. I Begyndelsen, da de med Christus traadte ind i Skibet, var det stille, og de følte ingen Frygt. Havde Nogen da spurgt dem, om de ogsaa troede, saa havde de svaret Ja; men de saa ikke, hvorledes deres Hjerter forlode sig paa, at Veiret var godt og roligt, og at deres Tro altsaa var grundet paa det Synlige. Men da Uveiret kom, og Bølgerne brøde ind i Skibet, da er det forbi med Troen; thi den Stilhed og Fred, som de støttede sig til, var

borte. Derfor gaar ogsaa deres Tro sin Vei, og der bliver kun idel Vantro tilbage.

Hvad gjør nu denne Vantro? Den seer ikke Andet, end hvad den føler. Liv og Sikkerhed føler den ikke, men derimod Bølgerne, som bryde ind over Skibet, og Havet, som truer med Død og Undergang. Og efterdi de føle Saadant og give Agt derpaa og ikke vende sig bort derfra, saa ophører heller ikke deres Forskrækkelse, Frygt og Banghed; ja, jo mere de se derpaa og føle det, desto haardere trænger Døden og Fortvivlelsen ind paa dem og vil hvert Øieblik opsluge dem. Men Vantroen kan ikke lade være at føle eller noget Øieblik vende sine Tanker bort fra det, den føler: thi den har intet Andet at holde og trøste sig ved; derfor kan den heller ikke noget Øieblik have Fred og være stille. Saaledes vil det ogsaa gaa til i Helvede; der vil være idel Fortvivlelse, Bævelse og Forskrækkelse uden nogen Stands eller Ophør.

Men om Troen havde været der, saa vilde den have handlet saaledes: Den havde slaaet Stormen og Havets Bølger ud af sine Tanker og istedetfor Vind og Veir stillet frem for sine Øine Guds Magt og hans i Ordet forjættede Naade; herpaa vilde den saa fast have forladt sig, som om den sad paa en haard Klippe og ikke drev om paa Havet, som om Solen skinnede klart, og der intet Uveir var, men ganske stille. Thi det er Troens høie Kunst og Kraft, at den seer det, som ikke sees, og seer ikke det, som dog føles, ja, som trykker og trænger; ligesom Vantroen alene seer det, som den føler, og slet ikke kan holde sig til Andet, end hvad den føler.

Derfor skikker ogsaa Gud det saa, at Troen ikke har at gjøre med ringe Ting, men med saadanne, som hele Verden ikke kan magte, saasom Døden, Synden, Verden og Djævelen. Thi hele Verden formaar ikke at holde Stand imod Døden, men flyr og forskrækkes derfor og bliver ogsaa overvunden af den. Men Troen staar fast og sætter sig imod Døden, som æder al Verden, samt overvinder den og opsluger den umættelige Slughals. Saaledes ogsaa med Kjødet; al Verden kan ikke tvinge eller dæmpe det, men det regjerer hele Verden, og hvad det vil, det maa ske, saaat Verden heelt igjennem er kjødelig. Men Troen griber det an og lægger det under sig og holder det i Tømme, saaat det maa tjene. Ligesaa kan heller ikke noget Menneske udstaa Verdens Raseri, Forfølgelse, Bespottelse, Forhaanelse, Had og Avind, men Alle vige derfor og give tabt, og Verden faar Overhaand og beholder Seier. Men Troen foragter den endog, træder alt Saadant under Fødder og gjør en Glæde og Lyst deraf.

Paa samme Maade, hvo skulde kunne overvinde Djævelen med hans utallige listige Anslag, hvormed han hindrer Sandheden, Guds Ord, Troen og Haabet og afstedkommer saa mangeslags Vildfarelse, Sekter, Forførelse, Kjætteri, Fortvivlelse, Overtro og Bederstyggelighed over al Maade? Al Verden er mod ham, som en Ildgnist mod en heel Brønd. Alle maa de heri være ham underkastede, saaledes som vi da ogsaa se, høre og fornemme. Men Troen er den, som giver ham Noget at bestille og ikke alene undgaar hans Forførelse, men aabenbarer ogsaa hans Skalkhed og gjør ham tilskamme, saaat hans Bedrageri ikke faar Fremgang, men bliver kraftesløst og forsvinder, saaledes som det nu ogsaa gaar med hans Aflad og Pavedømme.

Saa kan heller Ingen bringe den ringeste Synd til Taushed, men den bider og æder Samvittigheden, saaat det ikke vilde hjælpe Noget, om saa al Verden trøstede og bistod et saadant Menneske; det maatte dog ned i Helvede. Her er Troen en Helt, som bringer alle Synder til at tie, vare det end saamange, som al Verden har begaaet.

Er den nu ikke et almægtigt, ubeskriveligt Væsen, denne Tro, som kan bestaa mod alle disse mægtige Fiender og beholde Seier? Med fuld Ret siger derfor Johannes: **Vor Tro er den Seier, som haver overvundet**

Verden, 1 Joh. 5, 4. Ikke, at Saadant gaar til med Fred og stille Ro; nei, det er en Strid, som ikke gaar af uden Saar, uden Blod. Ja, i saadan Strid føler Hjertet Synden, Døden, Kjødet, Djævelen og Verden saa haardt, at det ikke kan tænke Andet, end at det er fortabt, at Synd og Død har vundet, Djævelen er ovenpaa, medens det kun lidet mærker Troens Kraft. Dette betegnes her i denne Historie, naar det hedder, at Bølgerne ikke alene stødte an mod Skibet, men ganske skjulte det, saaat det holder paa at gaa under og synke; og Christus ligger og sover; her var intet Haab om Liv, Døden laa ovenpaa og havde vundet; Livet laa under og var fortabt.

Som det der gik til, saaledes gaar det og maa det gaa i alle andre Anfegtelser af Synden, Djævelen ꝛc. Man maa føle, hvorledes Synden har fanget Samvittigheden, hvorledes der er idel Vrede og Helvede, saaat man synes at maatte gaa evindelig fartabt. Djævelen maa gaa saa vidt med Vildfarelser og falsk Lære, at det synes, som om Guds Ord maa ligge under og al Verden opfyldes med Vildfarelse. Verden maa rase og forfølge, saaat det seer ud, som om intet Menneske skulde kunne bestaa eller blive salig eller bekjende Troen; det maa se ud, som skulde Cain alene herske og dræbe sin Broder og ganske udrydde ham. Dog, efter Skinnet og Følelsen maa man ikke dømme og rette sig, men efter Troen.

Derfor er nu dette Evangelium et trøsteligt Exempel, som lærer os, hvorledes vi skulle forholde os, saa vi ikke forsage i Syndens Nød, i Dødens Pine, i Verdens Bulder, men vide, at det ikke derfor er ude med os, om end Bølgerne skjule Skibet. Du maa ikke derfor i Helvede, om du end føler Synd, Vrede og Unaade i din onde Samvittighed; du maa ikke derfor dø, om end al Verden hader og forfølger dig og opspærrer din Strube saa vidt som Morgenrøden. Saadant er Altsammen Bølger, som bryde ind over dit Skib og gjøre dig forsagt og twinge dig til at raabe: **Herre! frels mig, jeg forgaar!** Saa seer du nu her Evangeliets **første Stykke**, nemlig Troen, og hvorledes dens Art er, og tillige, hvor uduelig og forsagt Vantroen er.

Det **andet Stykke** er Kjærligheden. Den beviser Christus, idet han staar op og afbryder sin Søvn for deres Skyld, antager sig deres Nød, som om den var hans egen, og beteer dem sin Hjælp af fri Kjærlighed, uden deres Fortjeneste, tager og søger heller ikke nogen Løn derfor, men lader dem frit nyde og bruge hans Godhed. Saaledes som vi ofte have hørt, at det er den christelige Kjærligheds Art, at den gjør Alt frit og for Intet, Gud til Priis og Ære, og at et Christenmenneske lever paa Jorden netop for at øve saadan Kjærlighed, ligesom Christus alene har levet for at gjøre vel, som han selv siger Matth. 20, 28.: **Jeg er ikke kommen for at lade mig tjene, men for at tjene.**

Denne Histories aandelige Betydning.

Christus afbilder heri det christelige Liv og isærdeleshed Prædikeembedet. Skibet betegner Christenheden, Havet Verden, og Stormen Djævelen. Christi Disciple ere Prædikanterne og de fromme Christne; Christus er Sandheden, Evangeliet og Troen. Førend Christus træder ind i Skibet med sine Disciple, er Havet og Veiret stille; men da Christus kommer deri med sine Disciple, bryder Stormen løs, saaledes som han selv siger Matth. 10, 34.: **Jeg er ikke kommen for at sende Fred paa Jorden, men Sværd.** Om nu Christus lod Verden i Fred og ikke straffede dens Gjerninger, saa vilde den vel være stille; men nu, da han prædiker, at de Vise ere Daarer, de Hellige Syndere og de Rige fortabte, saa bliver den vild og galen. Saaledes mene ogsaa nu nogle kloge Hoveder, at det vilde være godt, om man prædikede Evangeliet ganske simpelt

og lod den aandelige Stand og dens Væsen urørt, saa vilde de nok taale det; men at alt Saadant skal revses og ikke gjælde for Noget, det kalde de at prædike Ufred og Oprør, men ikke nogen christelig Lære.

Men hvad siger dette Evangelium? Der blev en stor Storm paa Søen, da Christus og hans Disciple vare gangne ind i Skibet. Andre Skibe lod Havet og Vinden i Fred; men dette Skib maa lide Nød, efterdi Christus er i det. Verden kan vel fordrage al Prædiken, naar det blot ikke er Christi. Og Grunden er den, at naar han kommer, og hvor han er, der prædiker han saaledes, at han alene vil have Ret og straffer alt Andet, saaledes som han siger Matth. 12, 30.: **Hvo, som ikke er med mig, er imod mig**; og Joh. 16, 8.: **Aanden skal overbevise Verden om Synd og om Retfærdighed og om Dom.** Han siger ikke, at han blot skal prædike ligefrem, men at han skal overbevise eller straffe den hele Verden og Alt, hvad deri er. Men Saadant bereder dette Skib Uveir og Fare. Om han skulde prædike saaledes, at han lod den forblive ustraffet i sit Væsen, saa taug han heller stille og kom ikke frem med sin Prædiken; thi dersom Verdens Væsen var godt og ulasteligt, saa behøvede man aldrig hans Prædiken.

Det er nu de Christnes og navnlig Prædikanternes Trøst, at de skulle være forvisede om og forlade sig paa, at om de prædike Christus, saa maa de lide Forfølgelse, der bliver ikke Andet af, og at det er et ret og godt Tegn paa, at Prædikenen er ret og christelig, naar den bliver forfulgt, især naar det skeer af de store, hellige, lærde og kloge Folk. Derimod er den ikke retskaffen, naar den bliver berømmet og æret, saaledes som han siger Luc. 6, 26. 22.: **Ve Eder, naar alle Mennesker tale vel om Eder! lige det Samme gjorde deres Fædre ved de falske Propheter. Salige ere I, naar Menneskene hade Eder og forskyde Eders Navn som ondt for Menneskenes Sons Skyld. Lige det Samme gjorde deres Fædre ved Propheterne.** Betragt vore Aandelige, hvorledes det er med deres Lære; Verdens Gods, Ære og Magt have de ganske under sig og ville være christelige Lærere; og hvo, som priser og prædiker deres Væsen, han nyder Ære og alt Godt.

Derfor viser ogsaa dette Exempel, hvor de skulle søge sin Trøst og Hjælp, nemlig ikke hos Verden; Menneskers Kunst og Magt skal ikke beskytte dem, men Christus selv og han alene. Til ham og ved ham skulle de med al Tillid og Fortrøstning holde sig i al Nød, saaledes som Disciplene her gjøre; thi havde de ikke troet, at han vilde hjælpe dem, saa havde de ikke vakt ham og anraabt ham, skjønt deres Tro vistnok var svag, og der endnu var meget af Vantro hos dem, saaat de ikke hengav sig ganske til ham og med ham vovede Livet og troede ikke heller, at han kunde redde dem midt i Havet og udrive dem af Døden. Det staar altsaa fast, at Guds Ord ikke maa gives nogen anden Mester eller Dommer og derfor heller ikke nogen anden Skydsherre end Gud selv. Det er hans Ord; ligesom han derfor lader det udgaa uden Menneskers Raad og Fortjeneste, saaledes vil han ogsaa selv, uden Menneskers Hjælp og Styrke, haandhæve og forsvare det. Og hvo, som i denne Sag søger Beskyttelse og Trøst hos Menneskene, han skal falde og forlise begge Dele, idet han bliver forladt baade af Gud og Mennesker.

Men at han sover, det betegner deres Hjerters Tilstand, at de nemlig have havt en svag og søvnig Tro; men især betegnes derved, at Christus i Forfølgelsens Tid ligesom unddrager sig og lader, som om han sover, idet han ikke giver Styrke og Kraft, ei heller Fred og Ro, men lader os bekymres og arbeide i vor Svaghed, paadet vi maa erkjende, hvor ganske ubuelige

vi selv ere, og at det beror Altsammen paa hans Naade og Magt, saaledes som Paulus bekjender 2 Cor. 1, 9., at han har maattet lide saa stor Trængsel, **paadet vi ikke skulde forlade os paa os selv, men paa Gud, som opvækker de Døde.** Denne Guds Søvn har ogsaa David ofte maattet erfare og taler ogsaa paa mange Steder derom, saasom naar han Ps. 44, 24. siger: **Vaagn op! hvorfor vil du sove, Herre? vaagn op, forkast ikke evindeligen!**

Summa: Dette Evangelium giver os tvende trøstelige, opmuntrende Ordsprog, saaat naar Forfølgelse for Guds Ords Skyld reiser sig, vi da kunne sige: Ja, det kunde jeg tænke; Christus er i Skibet, derfor raser Havet og Vinden, og Bølgerne bryde ind og ville styrte os i Dybet; men lad raase, det staar dog fast, at Veiret og Havet ere ham lydige. Forfølgelsen skal dog ikke vare længere og gaa videre, end han vil; og om de end falde over os, saa maa de dog være ham lydige. Han er en Herre over alle Ting, derfor skal det ikke skade os; han hjælpe os alene dertil, at vi ikke forsage i Vantro! Amen.

Men at Menneskene forundre sig og prise Herren, fordi Veiret og Havet ere ham lydige, det betegner, at ved Forfølgelsen kommer Evangeliet og Guds Ord ikkun videre og bliver ikkun stærkere, og Troen forøges, tvertimod alle verdslige Goders Art og Natur, som ved Ulykke og Gjenvordighed aftage og tiltage ved Lykke og Fred. Christi Rige derimod tager til ved Trængsler og aftager ved Fred og gode Dage, saaledes som St. Paulus siger 2 Cor. 12, 9.: **Min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed** ꝛc. Dertil forhjælpe os Gud! Amen.

Femte Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Epistelen.

Col. 3, 12-17.

Saa ifører Eder da, som Guds Udvalgte, Hellige og Elskte inderlig Barmhjertighed, Venlighed, Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed, saa I fordrage hverandre og tilgive hverandre, dersom Nogen haver Klagemaal imod Nogen; ligesom og Christus tilgav Eder, saaledes og I. Men over alt dette ifører Eder Kjærligheden, som er Fuldkommenhedens Baand. Og Guds Fred seire i Eders Hjerter, til hvilken I og ere kaldte i eet Legeme; og værer taknemmelige. Lader Guds Ord bo rigeligen iblandt Eder i al Viisdom, saa I lære og paaminde hverandre med Psalmer og Lovsange og aandelige Viser i Naaden, og synger i Eders Hjerter for Herren. Og Alt, hvad I gjøre i Ord eller i Handling, det gjører Alt i den Herres Jesu Navn, takkende Gud og Faderen formedelst ham.

Dette er ogsaa en Formanings-Epistel, som lærer, hvad for Frugter Troen skal bære. Derfor omgaaes Apostelen ogsaa saa venligt med Colossenserne, befaler ikke, driver og truer heller ikke, saaledes som Lovlærerne gjøre og maa gjøre med Lovmennesk ene; men han opmuntrer og lokker dem med søde Ord, med den Guds Velgjerning og Naade, som de havde annammet, og med Christi Exempel. Thi christne Mennesker skulle gjøre al sin Gjerning villigt og med Lyst, hverken af Frygt for Straf

eller af Begjerlighed efter Løn, saaledes som vi nu ofte have hørt. Og efterdi nu denne Lære saa mange Gange er fremstillet i de forrige Epistler, saa jeg haaber, at man nu veed, hvad en Christen er, saa ville vi gjøre det kort og som snarest løbe Epistelen igjennem.

Saa ifører Eder da ꝛc.

Hvad denne **Iføren** er, derom er talt i Epistelen paa Nytaarsdag, hvorledes vi nemlig iføre os Christus, og han igjen os, formedelst Troen, og hvorledes vi iføre os vor Næste, og han igjen os, formedelst Kjærligheden. Den Christne har altsaa en dobbelt Klædning; Tro og Kjærlighed, ligesom ogsaa Christus havde tvende Kjortler, een, som bestod af et heelt Stykke, hvilken betegner Troen, og een, som bestod af mange Stykker og betegner Kjærligheden. Her taler nu St. Paulus om det andet Klædebon eller Kjærlighedens og viser os Christne, hvad for Smykker og Klæder vi skulle bære i Verden, nemlig ikke Silke eller kosteligt Guld, saaledes som ogsaa Petrus byder Kvinderne 1 Pet. 3, 3. og St Paulus 1 Tim. 2, 9. Os anstaar en anden Klædning, nemlig Kjærligheden til Næsten, hvorved vi antage os ham og hans Nød; det er de Christnes Smykke for Menneskene.

Og se, hvor høit og dyrt han formaner os, saaledes som han pleier; han driver og tvinger os ikke med Bud og Love, men tilskynder og opmuntrer os ved at minde os om Guds uudsigelige Naade, idet han kalder os **Guds Udvalgte, Hellige og Elskte**, paadet han maa fremlokke saadanne Kjærlighedens Frugter af Troen, at de kunne ske frit, gladeligen og med Lyst. Thi hvo, som af Hjertet tror og er forvisset om, at han for Gud er elsket, hellig og udvalgt, han vil ikke alene tænke paa, hvorledes han skal gjøre saadanne Hædersnavne Fyldest og vandre dem værdigt, men han vil ogsaa blive optændt af en brændende Kjærlighed til Gud, saaat han gjerne vilde gjøre, lade og lide Alt og aldrig veed, hvorledes han skal gjøre Nok. Men den, som ikke tror det eller tvivler derpaa, han bevæges ikke ved disse Ord, føler heller ikke, hvilken Ild og Flamme disse Ord have i sig, at vi ere Hellige, Elskte og Udvalgte for Gud.

Saa lad nu de Helgener fare, som udvælge sig selv, elske sig selv og smykke sig med Lovens Gjerninger, holde Faste og Tugt og gjøre Forskjel paa Klæder og Steder; thi de ville ikke være Syndere for Gud. Vi have et andet Smykke, som ikke bestaar i saadant Gjøgleværk, men er ægte og retskaffent, som gjør Næsten Godt og er ham nyttigt, frit og ikke bunden ved nogen Lov om Mad, Klæder og Tid ꝛc. Derfor ere vi **hellige** for Gud, for hvem Ingen er hellig, medmindre han er en Synder og lader sin egen Hellighed fare. Men hine ere hellige for sig selv; derfor blive de altid Ugudelige og Syndere for Gud. Saaledes ere vi ogsaa **elskede** for Gud, fordi vi hade, dømme og fordømme os selv og lade vor Egenkjærlighed fare. Men hine elske og agte sig selv; derfor ere de for Gud hadede og mishagelige. Ligesaa ere vi **udvalgte** for Gud, fordi vi forkaste og forsmaa os selv som Skarn. Thi Saadanne udvælger Gud og har udvalgt dem fra Evighed. Men fordi hine udvælge sig selv, maa de være forkastede for Gud, ligesom han da ogsaa har forkastet Saadanne fra Evighed. Se, det mener St. Paulus med disse Ord.

Inderlig Barmhjertighed.

Det er en Deel af dette Smykke og et saare deiligt Christen-Klenodie, som er kosteligere for Gud, end alle Perler, Ædelstene, Silke og Guld for Verden, og som ogsaa er et Kjendetegn paa de sande Christne. Han vil hermed sige: I skulle ikke alene være barmhjertige med udvortes Gjerning og Skin, men af Hjertens Grund, ligesom

Fader og Moder bevæges i Hjertets Dyb og i deres inderste Sjæl, naar de se eller høre sit Barns Nød, og derover vove og sætte til sit Liv og Blod og Alt, hvad de have. Sind og Hjerte skal altsaa bestandig være overstrømmende i Barmhjertighedens Gjerninger, saaat de i denne sin Inderlighed ikke se eller mærke, at de ere barmhjertige eller gjøre Godt.

Med dette ene Ord fordømmer St. Paulus alle Skinhelliges Væsen og Regimente; thi med deres Væsen er det saaledes bevendt, at de ikke kunne omgaaes med Syndere og Skrøbelige. Her maa Alt gaa efter deres Lovs Strenghed, her er idel Driven og Jagen, ingen Barmhjertighed; de gjøre ikke Andet end at straffe, skjælde, smælde, dømme og dadle, og kunne ikke taale nogen Uret. Men med de Christne er det saaledes fat, at de have mange Syndere og Skrøbelige hos sig og omgaaes med dem alene og ikke med de Hellige. Derfor forkaste de Ingen, men taale Alle, ja, de antage sig dem saa hjerteligt, som om de selv vare stedte i saadan Skrøbelighed, bede for dem, lære, formane og opmuntre dem og gjøre Alt, hvad de formaa, for at hjælpe dem. Det er et ret christeligt Væsen; saaledes har Gud gjort mod os i Christus, saaledes gjør han endnu bestandig. Saaledes gjorde Christus med Kvinden, som var greben i Hor, Joh. 8., da han befriede hende fra hendes Drivere og Jagere, og med milde, venlige Ord lokkede hende til Omvendelse og lod hende gaa. Saaledes lære vi ogsaa om St. Antonius, at han engang sagde: Paphnutius vidste, hvorledes man skulde gjøre Sjæle salige, fordi han havde befriet En fra de andre Brødre, som havde jaget og drevet ham, forat han skulde lide Straf for sin Overtrædelse. Se derom vitæ patrum.

Thi dersom ogsaa Gud skulde gaa frem med os efter sin Lovs Strenghed, saa vare vi Alle fortabte. Men nu omgaaes han med os med inderlig Barmhjertighed og har ophævet sin Lov, saaledes som han siger Es. 9, 4.: **Hans Byrdes Aag og hans Skuldres Riis, ja hans Driveres Kjep haver du sønderbrudt;** nu opmuntrer han ikkun og lokker os. Mærk derfor, hvor dybt de endnu ligge i Loven og i Hykleriet, som allerede holde sig for store Christne og dog endnu ikke kunne bære over med og være barmhjertige mod de Christnes Skrøbeligheder. Naar de ikke se idel Helligbed og særdeles Mirakler hos dem, som have og kjende Christus og Evangeliet, saa staar det intetsteds ret til, saa vil Himlen falde ned og Jorden forgaa, saa kunne de ikke Andet end laste, dømme og spotte: Jo, han er smukt Evangelisk! O, hvilken Sværmer! Men dermed vise de klarligen, hvor stokblinde de ere, og at de endnu aldeles Intet vide om Christus, men bære altid Bjælken i Øiet.

Saa vid nu, at hvor du seer En, som er saa snar til at dømme og dadle og vil have en saadan reen Fuldkommenhed af de Christne, han er endnu blot en Lovdriver, Hykler og Fangevogter og har slet ingen ret Erkjendelse af Christus. Thi ligesom der blandt de Christne ikke er nogen Lov mere, men idel Kjærlighed, saaledes er og kan der heller ikke være nogen Dømmen, Fordømmen eller Dadlen, og det er vist, at den, som kalder en Anden en Sværmer, er selv tifold Sværmer. Kort sagt, hvormed han dømmer en Anden, dermed fordømmer han sig selv. Og ligesom han er uden Barmhjertighed og har idel Lov for Øie, saaledes har han ikke heller nogen Barmhjertighed for Gud, har heller aldrig følt eller smagt, hvad Guds Barmhjertighed er. Ligesom derfor Gud smager ham, saaledes smager ham ogsaa hans Næste, begge nemlig som idel bitter Galde og Malurt.

Men denne inderlige Barmhjertighed bør bevises alene de Christne og iblandt de Christne. Thi mod dem, som fordømme og forfølge

Evangeliet, maa man forholde sig anderledes; her gaar det ikke an, at min Kjærlighed skal forbarme sig og taale og fordrage falsk Lære. Hvor det gjælder Troen og Læren, der har hverken Kjærlighed eller Taalmodighed nogen Plads, der maa jeg med Alvor staa imod og ikke vige en Haarsbred. Ellers, hvor Folk lade Troen urørt og bekjende den, om de end i Livet ere skrøbelige, der skal jeg uden Afladelse være inderlig barmhjertig, ikke straffe, drive, jage, men lokke, bede, tigge, fordrage og taale. Thi Skrøbelighed i Livet fordærver ikke Christenheden, men øver den; men Skrøbelighed i Læren og en falsk Tro fordærver Alt. Derfor gjælder her hverken Taalmodighed eller Forbarmelse, men idel Vrede, Strid og Odelæggelse, dog alene med Guds Ords Vaaben.

Paa den anden Side skulle heller ikke de, som man bærer med inderlig Barmhjertighed, tænke, at deres Væsen er ret, fordi man ikke laster og jager dem; de skulle heller ikke deraf tage Anledning til at være dovne og trøge og forblive i saadan Svaghed. Thi det er ikke Meningen med den Barmhjertighed, som vises dem, men at de derved maa opvarmes og blive stærke. Men ere de af den Art, at de ville forblive, som de ere, saa lad dem fare; de ville ikke længe forblive derved, Djævelen vil føre dem videre, saaat de tilsidst ganske falde fra og blive Evangeliets Fiender, efterdi de lade den Barmhjertighed, som er dem bevist, være spildt paa sig. Derfor er det her ikke Tid til at være doven og sove eller forlade sig derpaa, at Andre ikke drive eller foragte os; men vi bør være desto mere stærke og aarvaagne, efterdi Djævelen ikke sover eller hviler, paadet han ikke maa bringe det did med os, at vi ikke mere kunne faa Deel i saadan Barmhjertighed.

Venlighed, Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed.

Dette er de andre Stykker af de Christnes Smykke. Hvad **Venlighed** er, finder du i den anden Epistelprædiken paa første Juledag, nemlig det behagelige Væsen hos et Menneske, at det er venligt mod Enhver og ikke jager Nogen fra sig med sure Miner, haarde Ord eller vilde Fagter; om en Saadan pleier man at sige: O, hvor venlig, hvor omgjængelig han er! Derfor angaar denne Dyd ikke en enkelt Gjerning, men det hele Liv; et Menneske skal vise sig venlig mod Alle og lade Enhvers Væsen behage sig. En Saadan omgaaes man ogsaa meget gjerne. De underlige Hoveder derimod, som ikke finde Behag i Andet, end hvad de selv have, og efter hvem Alle skal rette sig, medens de ikke ville rette sig efter Nogen, dem kalder man uvenlige Folk.

Men ogsaa om denne Venlighed gjælder det, at den ikke har sin Plads, hvor der handles om Læren, men kun i Gjerningerne og Livet, saaledes som vi nu ofte have sagt, at Kjærligheden med alle dens Frugter og Gjerninger ikke har Plads i Læren. Thi jeg kan og skal elske og være venlig mod Næsten, hans Liv være som det vil; men dersom han ikke vil lære eller tro ret, da skal og kan jeg ikke elske eller være venlig, men, som St. Paulus siger Gal. 1, 8., holde ham for forbandet og fordømt, selv om det var en Engel fra Himlen. Saa underligen dele og adskille sig disse to: Tro og Kjærlighed. Kjærligheden vil og maa være venlig, endog mod sin værste Fiende, saafremt han kun ikke anfegter Læren og Troen. Troen vil og kan ikke engang taale Fader og Moder og den allerkjæreste Ven, naar de angribe Læren og Troen, 5 Mos. 13, 6 flgg. Derfor maa Kjærligheden med sin Gjerning være rettet, ikke paa Næstens Lære og Tro, men paa hans Liv og Gjerning, og Troen derimod ikke paa hans Gjerning og Liv, men paa hans Lære og Tro.

Hvori **Ydmyghed** bestaar, mener jeg nu Enhver burde kjende til, nemlig deri, at Enhver holder sig for den Ringeste og An-

dre høiere end sig selv og, som Christus siger, sætter sig nederst ved Bryllupsbordet, samt at man gjør det af Hjertens Grund, ogsaa mod dem, som ikke fortjene det eller endog ere vore Fiender. Saaledes har Christus ydmyget sig for sin Forræder Judas og for os Alle, thi han kom ikke for at lade sig tjene, men for selv at tjene. Om nu denne Dyd er sjelden at træffe paa, saa er ikke det underligt, saasom jo Alt, hvad der er christeligt, tillige er sjeldent og allersjeldnest findes hos dem, som allermest ville vide, hvad Christus er, og have det travlt med at laste paa alle Christne. Det er en Guds Hemmelighed, som St. Paulus siger, og derved forbliver det vel ogsaa.

Sagtmodighed er det Modsatte af Brede og bestaar deri, at vi ikke lade os opirre, ikke forbande, ikke slaa, ikke hade, ikke gjøre eller ønske Nogen Ondt, end ikke vor Fiende. Det er Kunsten. Thi at være sagtmodig mod dine Venner og mod dem, som gjøre dig Godt, det kunne ogsaa Hyklerne og hele Verden; men den rette Sagtmodighed og Ydmyghed vil vel alene findes hos Guds Udvalgte, Hellige og Elskte, som St. Paulus her siger. Men ogsaa blandt disse er der Mange, som ere skrøbelige i alle disse Stykker eller dog i nogle af dem, paadet Hyklerne maa have Noget at laste og forarge sig paa hos Guds kjære, udvalgte Hellige, og de rette Hellige maa have Noget, hvorpaa de kunne øve sin Barmhjertighed, Ydmyghed, Sagtmodighed og Langmodighed. Thi de, som St. Paulus her kalder Udvalgte, Hellige og Elskte, ere ikke derfor forkastede, vanhellige og hadede, om der endnu fattes dem Noget i Ydmyghed, Sagtmodighed og Barmhjertighed ꝛc.

Langmodighed sætter St. Paulus som lidt forskjellig fra Taalmodighed, saasom Rom. 2, 4.: **Foragter du hans Godheds, Taalmodigheds og Langmodigheds Rigdom?** Ordet er taget fra det Hebraiske, hvor Gud hist og her i Psalmerne og andre Steder berømmes som arich apaim, **langsom til Vrede,** det er, at han ikke alene er taalmodig og taaler det Onde, men ogsaa Dag efter Dag opsætter Hevnen og viser sig som den, der heller vil tilgive end straffe, skjønt han opfordres dertil og havde fuld Ret til at gjøre det. Langmodigheden strækker sig altsaa noget videre end Taalmodigheden. Taalmodig er man, naar man taaler Ondt og Uret; langmodig derimod, naar man ogsaa venter og ikke tænker at straffe eller at hævne sig engang i Fremtiden, ei heller af Hævnlyst ønsker Ondt over Nogen. Saaledes finder man vel Mange, som lide Meget og ere taalmodige, men som dog herhos tænke, at det vel vil blive hævnet i sin Tid. Men Langmodigheden ønsker ogsaa, at det maatte blive uhævnet, og at Synderen maatte omvende sig.

Saa I fordrage hverandre og tilgive hverandre, dersom Nogen haver Klagemaal imod Nogen; ligesom og Christus tilgav Eder, saaledes og I.

Hermed er ogsaa al Rettighed ophævet blandt de Christne, saaat det ikke er tilladt, at Nogen i Kraft af sin Ret fordrer Sit tilbage, men han skal tilgive og eftergive. Og hertil tilskynder han os ved Christi Exempel; ligesom Christus har tilgivet os, saaledes skulle ogsaa vi tilgive. Men hvorledes har han tilgivet os? Ikke alene de begangne og forbigangne Synder, men, som St. Johannes siger 1 Joh. 2, 1.: **Dersom Nogen synder, have vi en Talsmand hos Faderen, Jesum Christum den Retfærdige; og han er en Forsoning for vore Synder.**

Mærk tillige, at han her skriver til de rette Christne og Hellige og dog agter dem saa skrøbelige, at den Ene krænker den Anden, og at den Ene har Klagemaal mod den Anden. Saaledes burde det jo dog ikke være blandt de Christne og Hellige, men det er, som jeg har sagt: Christi Rige er et saadant

Mysterium eller Hemmelighed, at man aldrig kan lære og prædike Nok derom. Dem, som ikke tro, kan man ikke bringe bort fra Gjerningerne; men dem, som tro, kan man ikke bringe til Gjerningerne. Hine ville ikke frem til Troen, disse ville ikke frem til Kjærligheden.

Saaledes er da Christi Rige af den Beskaffenhed, at hans Christne ikke ere fuldkommen hellige, men have begyndt at blive det og tiltage, jo længere desto mere deri. Derfor finder man endnu stedse blandt dem Vrede, ond Lyst, syndig Kjærlighed og Omsorg og andre onde Skrøbeligheder, som endnu ere tilbage af den gamle Adam. Disse er det, St. Paulus mener med de Byrder, som vi skulle bære for hverandre, Gal. 6, 2., og med de Skrøbeligheder, som vi skulle bære over med, Rom. 15, 1., ligesom Christus taalte og bar over med meget Saadant hos sine Apostler og dagligen bærer over dermed hos dem, som høre ham til. Om nu Nogen her gaar hen og tager for sig de Aandens Frugter, som opregnes Gal. 5, 22., at de Christne skulle være sagtmodige, milde, taalmodige, afholdende, og mener, at Saadant er Bud og Love, og vil ikke tro, at de ere Christne, hos hvem ikke saadanne Frugter findes uden nogen Skrøbelighed, — se, han kan ikke tro, at Christus er der, hvor han dog i Sandhed er tilstede, men maa bespotteligen dømme og klage, at der intetsteds findes Christne. Han forarges altsaa paa Christus i sin store Visdom og berømmer sig af Skriften som den, der vil kjende de Christne paa deres Frugter, saaledes som ogsaa Christus siger, at man kjender Træet paa Frugten. Saadant pukker han paa.

Gjet nu, hvad der fattes denne? Der fattes ham, at han slet ikke forstaar sig paa Christi Rige; thi han forstaar de Sprog, som ere talte om de Christne, saaledes: De Christne skulle være milde og sagtmodige, det er, de skulle aldrig vredes, men taale Alt og ikke være utaalmodige mod Nogen, end ikke mod eet eneste Menneske; hvis ikke, saa ere de ikke Christne; thi de ere uden Frugter. Kjære, hvad driver ham til en saadan Forstaaelse, uden netop hans Blindhed? Han drømmer sig selv den christne Stand som en fuldkommen hellig Stand, hvori der ikke findes nogen Skrøbelighed, saaledes som det skal blive i Himlen blandt Englene. Men sig mig: hvor taler Skriften saaledes om de Christne?

Hvo, som nu erkjender de Christnes Stand som en, der befinder sig i Begyndelse og i Vext, han forarges ikke, om en Christen undertiden er umild, uvenlig og utaalmodig mod Nogle; thi han veed, at der er Noget hos de Christne, som hedder at bære Byrder og bære over med Skrøbeligheder. Han veed tillige, at Aandens Frugter ikke ere opstillede som en Lov, paa den Maade, at de i sin Fuldkommenhed maa være tilstede, ellers er Christus fornegtet, men at det er saaledes at forstaa: De Christne skulle være milde, det er deres Maal, hvortil de sigte. Men dermed kan det godt forenes, at de begynde at vorde milde og tiltage deri og under dette saare ofte vise sig umilde og ligesom bære ganske andre Frugter end Aandens. Det hedder vel: Vi skulle være milde; men det hedder endnu ikke: Vi ere milde; men det hedder: Vi vorde milde og holde paa at blive milde. Under denne Udvikling og Fremadskriden til det nye Væsen kommer der endnu Meget af det gamle Væsen ind med.

Vid derfor, at Christus er forunderlig i sine Hellige, og vogt dig, at du ikke dømmer Nogen, medmindre du klarligen seer og hører, at han taler og tror imod Evangeliet. Thi den, som taler eller handler derimod, om ham kan du frit dømme, at han er udenfor Christus og under Djævelen; for ham maa du bede og formane ham, paadet du maa omvende ham. Men ellers, hvor du finder Nogen, som priser

Evangeliet og holder det i Ære, der skal du holde dig til St. Pauli Lære i Rom. 14, 4.: **Hvo er du, som dømmer en fremmed Svend? Han staar eller falder for sin egen Herre; men han skal blive staaende; thi Gud er mægtig til at holde ham opreist;** og i 1 Cor. 10, 12.: **Hvo, som tykkes at staa, se til, at han ikke falder.** Thi Christus vil være hemmelig og aabenbar tillige, baade lade sig finde og ikke lade sig finde. Derfor lader han blandt Aandens Frugter, paa hvilke man kan kjende ham, og hvoraf man kan tage sig Exempel til Forbedring, ogsaa nogle Skrøbeligheder løbe ind med, hvorved han skjuler sig, paadet de formastelige Dommere skulle forarges paa ham.

Men over alt dette iført er Eder Kjærligheden, som er Fuldkommenhedens Baand.

Han skiller Kjærligheden fra Taalmodigheden og Sagtmodigheden og de andre Klenodier i de Christnes Smykke, hvorom vi nu have hørt, ihvorvel alt Saadant skeer i Kjærligheden. Men fordi Troen er Hovedstykket i det christelige Væsen, saa er Kjærligheden ogsaa en af Aandens Frugter og et af Smykkets Klenodier, men vistnok det bedste. Derfor siger han ogsaa her: **Men over alt dette iført er Eder** ꝛc., det er, Kjærligheden er Mere end Barmhjertighed, Venlighed, Sagtmodighed og Ydmyghed. Han kalder den tillige **Fuldkommenhedens Baand,** fordi den holder Hjerterne sammen, ikke stykkeviis eller i enkelte Ting alene, men heelt igjennem, overalt og i alle Ting. Den gjør, at vi Alle have eet Sind, een Hu, een Villie og tillader ikke, at Nogen opstiller noget Særeget og Ualmindeligt i Læren og Troen; her maa Alt forblive lige og af een og samme Beskaffenhed. Paa samme Maade gjør den ogsaa Hjerterne lige mellem Rige og Fattige, mellem Herskere og Undersaatter, mellem Syge og Sunde, mellem Høie og Lave, mellem Ansеede og Foragtede, og lader sit Gode være fælles for Alle. Derhos antager den sig ogsaa Alles Ulykke som sin egen, saaat der allevegne, i alle Ting, de gode som de onde, bliver en fuldstændig Enighed, et fuldkomment Fællesskab. Det maa vel kaldes et ret fuldkomment Baand.

Men hvor Kjærligheden ikke findes, der er vel ogsaa Hjerterne forbundne og af eet Sind, men i faa Stykker; i de allerfleste ere de derimod uenige. Saaledes have Røvere ogsaa et Baand; men det sammenknytter dem ikke videre, end forsaavidt de have eet Sind til at røve og myrde. Verdslige Venner have ogsaa eet Sind, saalænge de kunne have Fordeel deraf. Munkene have eet Sind i Alt, som angaar deres Orden og Ære. Herodes og Pilatus ere ogsaa enige, men kun med Hensyn til Jesus Christus. Men forøvrigt er næsten ingen Munk, Messepræst eller Lægmand enig med den anden; derfor er deres Baand et løst Baand og holder sammen paa samme Viis, som naar man binder Avner sammen med et Halmbaand.

Og Guds Fred seire i Eders Hjerter; til hvilken I og ere kaldte.

Der er mange Ting, som vil sønderrive Baandet; thi Djævelen sover ikke, men afstedkommer altid Uenighed og Ufred. St. Paulus negter altsaa ikke her, at Kjærlighedens Baand anfegtes. Men han formaner os, at vi skulle staa imod og vide, at Kjærligheden maa anfegtes, paadet den maa øves. Derfor siger han, at Guds Fred skal regjere og seire i vore Hjerter; som vilde han sige: Vil Kjødets og Verdens Fred ikke blive bestandig, og maa I udvortes se og høre, hvad der gaar ud paa Uenighed og Ufred, velan, saa lader dog Eders Hjerter have Fred i Gud. Om Freden i Gud have vi ovenfor hørt under Epistelen paa fjerde Søndag i Advent. Det er den Fred, til hvilken

vi ere kaldte ved Evangeliet, og ikke Verdens, Kjødets, Djævelens Fred. Men **den overgaar al Forstand,** siger St. Paulus Phil. 4, 7., og forbliver urokket, ikke alene i Fredens Tid, men ogsaa naar Synd, Død, Djævel, Kjød, Verden og al Ulykke storme og rase.

Og værer taknemmelige.

Denne Taknemmelighed kan forstaaes paa to Maader: **enten** mod Gud, saaat St. Pauli Mening er denne: Lad det bevæge Eder, at Gud har gjort saa Meget imod Eder, og takker ham for hans Naade og Barmhjertighed, og beviser Eders Taknemmelighed derved, at I bevare Kjærligheden og Freden: **eller** mod Menneskene, saaat Enhver saaledes nyder Kjærlighed og Velgjerning af Andre, at han ogsaa er erkjendtlig. Thi han siger ogsaa 2 Tim. 3, 2., at blandt andre Laster ved Verdens Ende skal der ogsaa være den, at Menneskene skulle være utaknemmelige mod hverandre. Enhver antage nu, hvilken han vil af disse to Forklaringer. Da han imidlertid senere taler særskilt om Taknemmelighed mod Gud, men her lærer om Kjærlighed til Næsten, og Meningen er da denne:

Enhver har det saaledes, at han gjerne tager imod Kjærlighed, og seer gjerne, at man gjør ham vel og handler mod ham efter Evangeliet. Men derimod vil han ikke bevise Andre det Samme, og al Velgjerning er spildt paa ham formedelst hans Utaknemmelighed. Skjønt nu Kjærligheden ikke lader sig overvinde deraf, thi **den taaler Alt,** 1 Cor. 13, 7., saa bliver den dog derved træt og taber Lysten til at hjælpe, og det er tillige en ubillig og skammelig Ting, at En altid skal hjælpe, uden at Nogen vil hjælpe ham igjen. Derom taler han ogsaa Gal. 6, 6.: **Den, som undervises i Ordet, skal dele alt Godt med den, som ham underviser**; og 1 Tim. 5, 17.: **De Ældste, som ere gode Forstandere, skal man holde dobbelt Ære værd.** Og 1 Cor. 9. taler han udførligen om, hvorledes man bør underholde Lærerne og **ikke binde Munden til paa den Oxe, som tærsker**; thi det vilde jo være en grov Utaknemmelighed. Om denne Utaknemmelighed taler han ogsaa her. Thi Guds Ord maa i dets Prædikanter næsten altid lede efter Brød og faar Utak til Løn for det store Gode, som det bringer. Saaledes er det altid gaaet, og saa gaar det endnu. Men om der blev holdt Messer og uddeelt Aflad, saa vilde man nok være erkjendtlig og til Tak give og gjøre, hvad det skulde være. Saaledes gik det ogsaa Leviterne i det gamle Testamente ved Siden af Afgudspræsterne og dem, som offrede i Lundene.

Lader Guds Ord bo rigeligen iblandt Eder i al Viisdom, saa I lære og paaminde hverandre med Psalmer og Lovsange og aandelige Viser.

Dette følger passende ovenpaa det, som han har talt om Taknemmeligheden. Som vilde han sige: Seer til, at I holde Lærerne og Prædikanterne i Ære og ere taknemmelige, paadet de maa forvalte Ordets Tjeneste ret og rigeligen række Eder det. Thi jeg holder for, at St. Paulus her ikke taler om Guds Ord, forsaavidt det gives os fra Himlen; thi det staar ikke i vor Magt, men Gud maa selv give det, at det bor iblandt os. Det har han ogsaa gjort og gjør det endnu, saaofte han lader Evangeliet prædike; da udøser han det rigeligt, saaat han ikke holder Noget tilbage, som det er os fornødent at vide. Men naar han nu saaledes har givet os det, saa skulle vi ogsaa være taknemmelige og aarvaagne, læse, høre, betænke det, synge og tale derom Dag og Nat og virke dertil, at vi kunne have mange Lærere, som rigeligen og uden Afladelse kunne forkynde os det. Det hedder at lade Guds Ord bo rigeligen iblandt os.

Men de lade Aander blive snart kjede

og trætte deraf og lade saa Prædikanterne stelle sig, som de bedst kunne. Saa maa da disse ernære sig selv af sit Arbeide; derved forsømmes Guds Ord og bliver tyndt og sjeldent. Saaledes klager Nehemia Cap. 13, 10. over, at Leviterne havde maattet forlade Gudstjenesten og Templet og vare bortflyede paa Agrene, fordi de ikke fik sit Ophold af Folket; eller ogsaa maatte de oprette en falsk Gudstjeneste og lære Fabler, hvormed de kunde forføre Folket; da bleve de ikke alene forsørgede, men endog rige.

Saaledes er det ogsaa gaaet i Christenheden. Da man kviede sig for at underholde fromme Biskoper og Lærere (hvorover ogsaa Augustinus klager), maatte de enten ernære sig med Arbeide og lade Guds Ord fare, eller ogsaa opfinde den sørgelige og fordømte Gudstjeneste, som nu gaar i Svang i al Verden, og hvorved de nu ere blevne store Herrer i Verden. Nu begynder det paa samme Maade, efterat Evangeliet igjen er bragt for Lyset; nu kan man ikke faa sammen hundrede Gylden for at lønne en god Skolemester eller Prædikant, medens man forhen har givet Tusinder, ja i det Uendelige til Kirker, Klostre, Messer, Vigilier og deslige. Saaledes holder man paa, indtil Gud atter straffer slig Utaknemmelighed og enten lader Prædikanterne ganske lægge Embedet tilside og ernære sig selv, eller sender andre større Vildfarelser over dem, som skiller dem af med Penge, Legeme og Sjæl, fordi de ikke have villet lade Guds Ord bo rigeligen iblandt sig.

Han tilføier: **i al Viisdom.** Thi om man end havde Guds Ord saa rigeligt, at alle Gader og Stræder gjenlød deraf, og alle Børn kunde synge derom (hvortil de have stræbt, som i Kirken paa saa mangfoldige Maader have benyttet Prædikestolene, Forelæsning, de syv Bedetimer, Sang og Læsning), hvad nyttede det vel, saafremt der ikke var nogen Sands, Forstand eller Viisdom deri? Guds Ord er jo dog givet til den Ende og vil ogsaa saaledes prædikes og synges, at det maa blive forstaaet og give Viisdom, paadet at de, som have, synge og tale det, kunne være vise og forstaa sig paa alle Ting, som kunne tjene til Sjælenes Salighed og Guds Ære. Se, da kan det siges, at Guds Ord bor hos os i al Viisdom. Her slaar nu St. Paulus med eet Ord til Jorden alt det Skraal, som drives i Kirker og Klostre, hvor der er saa megen Prædiken og Læsning, og hvor dog Evangeliet forbliver uforstaaet. Han maa vel have forudseet, at der vilde komme den Tid, da der vilde være meget Guds Ord, men ingen Forstand eller Viisdom følge deraf, men Folk dagligen ikkun blive alt taabeligere og uforstandigere, indtil de bleve saa dumme som Træklodse og saa aldeles uden Viisdom, at de vilde kalde saadant Skraal og Æselskryden en Gudstjeneste og mene, at Sligt var at prædike Sjælenes Frelse.

Hvad det er at **lære og paaminde** eller formane, er nu ofte nok sagt; kun er det her at mærke, at St. Paulus her gjør Læreembedet fælles for alle Christne, idet han siger: Lærer og paaminder hverandre, det er, indbyrdes den Ene den Anden, og derhos ogsaa Enhver sig selv, udenfor det almindelige Prædikeembede, saaat altsaa Guds Ord skal være i Gang allevegne, offentlig og privat, i det Almindelige og i det Enkelte.

Forskjellen mellem de tre Ord: **Psalmer, Lovsange og aandelige Viser,** er efter min Mening denne: Ved **Psalmer** forstaar han egentlig Davids egne og de øvrige Psalmer i Psalteret; ved **Lovsange** de andre Sange, som findes hist og her i Skriften, af Profeterne, saasom af Moses, Deborah, Salomon, Esaias, Daniel, Habakuk, ligesaa Marias og Zacharias's Lovsang og Lignende, som man kalder Cantica; ved **aandelige Viser** forstaar han derimod de Sange, som man udenfor Skriften synger om Gud, og som man dagligen kan forfatte. Men han kalder dem aandelige, hvil-

ket Navn han ikke bruger om Psalmerne og Lovsangene; disse vidste han vel, at de i sig selv vare aandelige; men iblandt Viserne vil han forbyde os at bruge de verdslige, kjødelige og ublue Sange, og vil derimod, at vore Sange skulle lyde om aandelige Ting og være skikkede til at lære og formane os, saaledes som han her siger.

Men hvad betyder det, at han siger: **i Naaden?** Enhver, som vil, kan forstaa det om Guds Naade, saaat altsaa Meningen er, at saadanne Sange skulle ske uden Tvang og Lov, af fri Kjærlighed og Lyst; ikke saaledes som nu, da Kirkesangen fremtvinges ved Bud og Love, saaat Ingen prædiker, synger eller beder, fordi han har Naade dertil, men for Fordeels og Skjænks Skyld eller for at undgaa Straffen og Skammen, eller, saaledes som de Allerhelligste, der af Lydighed forpligte og lade sig drive dertil, som til en Gudsdyrkelse, hvorved de ville tilkjæmpe sig Himlen, og slet ikke gjøre det af den Grund, at Guds Ord maa findes rigeligt og forstaaes med al Viisdom, saaledes som St. Paulus vil. Jeg holder imidlertid for, at St. Paulus taler om Sangens eller Visernes Naade eller Ynde og Liflighed, paa samme Maade som han ogsaa siger Eph. 4, 29.: **Ingen raadden Snak udgaa af Eders Mund; men saadan Tale, som er god til fornøden Opbyggelse, at den kan være yndig at høre.** Saaledes skulle ogsaa Viserne være saaledes beskafne, at de finde Gunst og Naade hos dem, som høre derpaa, og ikke bestaa af raadne, slappe, utugtige Ord og andre unyttige Ting, som hverken have Smag eller Lugt, hverken Saft eller Kraft. Men det skal være rige, liflige, yndige Sange, som Enhver gjerne hører. Det forstaaes egentlig ved **at synge i Naaden**, saaledes som St. Paulus her efter det Hebraiske siger: Af den Art ere ogsaa Psalmerne og Lovsangene i Skriften, som indeslutte gode Ting i skjønne Ord. Nogle Sange have de allerskjønneste Ord, men ere verdslige og kjødelige. Andre derimod have et godt Indhold, men i en saa uheldig Form, at hverken Indhold eller Form vinder Naade eller Yndest.

Og synger i Eders Hjerter for Herren.

Det er ikke St. Pauli Mening, at Munden skal tie stille, men at Mundens Ord skulle fremgaa af hjertelig Mening, Alvor og Inderlighed, saaat det ikke maa være noget hykkelsk Væsen og gaa til, som Es. 29, 13. siger: **Dette Folk holder sig nær til mig med sin Mund og ærer mig med deres Læber, men deres Hjerte er langt fra mig.** Saaledes vil nu St. Paulus have Guds Ord saa almindeligt og rigeligt boende iblandt de Christne, at man allevegne taler, synger og digter derom, og dog alt dette saaledes, at det gaar til med Forstand og aandelig Frugt og af Alle elskes og skattes høit, og at der altsaa af Hjertens Grund synges for Herren til Lov og Taksigelse. Han siger jo: **Lader det bo iblandt Eder**, ikke være som Gjæst hos Eder een Nat eller to, men forblive boende hos Eder og aldrig flytte fra Eder. Han frygter altid for, at Menneskets Lærdomme skulle faa Indpas.

Og Alt, hvad I gjøre i Ord eller i Handling, det gjører Alt i den Herres Jesu Navn, takkende Gud og Faderen formedelst ham.

De Christnes Gjerninger have intet Navn, Tid eller Sted; men hvad de gjøre, det er godt, og naar de gjøre det, saa er det ret, og hvor de gjøre det, der er det vel gjort. Derfor nævner St. Paulus her ingen Gjerning og gjør ingen Forskjel, men fatter dem alle i een Sum og gjør dem alle gode. Det være sig at æde, drikke, sove, vaage, gaa, staa, tale, tie, arbeide, være ledig ꝛc., saa er det Altsammen idel

kostelige Ting, af den Grund, at det Altsammen skeer i den Herres Jesu Navn, saaledes som St. Paulus her lærer. Men da skeer det i den Herres Jesu Navn, naar vi i en fast Tro ere forvisede om, at Christus er i os og vi i ham, paa den Maade, at vi ere stille, og han lever og virker i os, saaledes som St. Paulus siger Gal. 2, 20.: **Jeg lever, dog ikke jeg, men Christus lever i mig.** Derimod, naar vi gjøre Noget, som gjorde vi det selv, saa skeer det i vort Navn, og der er intet Godt derved.

Thi at man vel siger med Munden: Gud give Lykke, eller: Velan, i Jesu Navn, det er saare ofte Falskhed og Hykleri; derfor pleier man at sige: I Guds Navn begynder al Ulykke. Thi falske Lærere og falske Lærdomme have for Skik at fremføre sine Paafund under Guds Navn og at komme i Christi Navn, som han selv siger Matth. 24. Skal Nogen derfor med Alvor og af Hjertets Grund tale eller handle i Jesu Navn, da maa Hjertet stemme med Munden, og ligesom Munden siger: Gud give Lykke, saaledes maa ogsaa Hjertet i en fast Tro være forvisset om, at Gud styrer den samme Gjerning og gjør den i ham, saaledes som ogsaa St. Petrus lærer 1 Pet. 4, 11.: **Hvo, som gjør Noget, han gjøre det som af den Formue, hvilken Gud forlener** ꝛc. Da har det ogsaa Fremgang og lykkes vel. En Christen skal slet Intet gjøre af sin egen Formue eller efter eget Godtthykke, men være vis paa, at Gud virker med ham og gjennem ham, saaledes som ogsaa St. Paulus atter siger 1 Cor. 9, 26.: **Jeg løber, ikke som paa det Uvisse; jeg fegter, ikke som den, der slaar i Veiret.**

Herved kommer man da ogsaa til at love og takke Gud, hvem alene Priis og Ære tilkommer for alt Godt, saaledes som Paulus her siger. Det lærer ogsaa St. Petrus; efterat han paa det anførte Sted har sagt, at man skal gjøre Alt af den Formue, som Gud giver, saa tilføier han: **paadet at Gud maa æres i alle Ting formedelst Jesum Christum.** Hvo, som derimod gjør Noget af sin egen Formue, om han end takker Gud med Munden, han lyver og er falsk ligesom Hykleren i Evangeliet.

Femte Søndag efter Helligtrekongersdag.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 13, 24-30.

Han fremsatte en anden Lignelse for dem og sagde: Himmeriges Rige lignes ved et Menneske, som saaede god Sæd i sin Ager. Men der Menneskene sov, kom hans Fiende og saaede Klinte iblandt Hveden og gik bort. Men der Grøden voxte og bar Frugt, da lod ogsaa Klinten sig tilsyne. Men Husbondens Tjenere kom frem og sagde til ham: Herre! saaede du ikke god Sæd i din Ager? hvorfra haver den da Klinten? Men han sagde til dem: det haver et fiendsk Menneske gjort. Da sagde Tjenerne til ham: vil du da, at vi skulle gaa bort og luge den af? Men han sagde: nei, paadet I ikke skulle tilligemed den rykke Hveden op, naar I luge Klinten af. Lader dem begge voxe tilsammen indtil Høsten, og i Høstens Tid vil jeg sige til Høstfolkene: sanker først Klinten tilsammen og binder den i Knipper for at opbrænde den, men samler Hveden i min Lade.

Denne Lignelse har Herren selv udlagt i samme Capitel, foranlediget dertil af sine Disciple. Han siger nemlig v. 37 flgg.: **Den, som saar den gode Sæd, er Menneskens Søn. Men Ageren er Verden: men den gode Sæd er Rigets Børn; men Klinten er den Ondes Børn. Men Fienden, som saaede den er Djævelen; men Høsten er Verdens Ende; men Høstfolkene ere Englene.** Disse syv Stykker indbefatte nu dette Evangelium og give tydeligt tilkjende, hvad han har meent med denne Lignelse. Men hvo havde nu kunnet finde en saadan Udlæggelse, saameget mere som han i denne Lignelse kalder Menneskene Sæden og Verden Ageren, medens han i den Lignelse, som gaar strax foran denne, kalder Guds Ord Sæden og Menneskene eller deres Hjerter Ageren? Dersom han ikke her selv havde givet Udlæggelsen, saa havde Enhver efterabet den forrige Lignelse og ladet Sæden betegne Guds Ord, og altsaa taget feil af den rette Mening. Lader os derfor her, for de Kloges og Lærdes Skyld, som skulle udlægge Skriften, mærke os dette, at det ikke gaar an at efterabe eller gjætte sig til Noget i Skriften, men man skal og maa være vis i sin Sag. Saaledes udtyder ogsaa Joseph i 1 Mos. 40. Bagerens og Mundskjænkens Drømme ganske forskjellig og retter sig ikke derefter, at de i saamange Stykker lignede hinanden. Og ihvorvel det her ikke havde været saa stor Fare, om man havde forstaaet Sæden om Guds Ord, saa havde man dog ikke truffet den rette Mening.

Saa lærer nu dette Evangelium os, hvorledes det i Verden gaar til med Guds Rige, det er, med Christenheden, navnlig i Henseende til Læren, nemlig, at vi ikke maa vente, at der paa Jorden skal være blot rettroende Christne, og Guds rene Lære, men at der ogsaa maa være falske Christne og Kjættere, paadet de rette Christne maa blive aabenbare, som St. Paulus siger. Thi denne Lignelse taler ikke om saadanne falske Christne, som alene udvortes, i Livet, ere uchristelige, men om dem, som ere det i Læren og Troen, som føre Christi Navn og have et smukt Skin, men netop derfor ere skadelige. Det er Samvittigheden, det kommer an paa, ikke Haanden. Og det maa være saare aandelige Tjenere, som skulle kunne skjelne saadant Ukrud fra Hveden. Og er Summen af dette Evangelium den, at vi ikke skulle forundres eller forskrækkes, om der blandt os reiser sig mangeslags falsk Lære og Tro. Djævelen er ogsaa stedse midt iblandt Guds Børn, Job 1, 6.

For det Andet lære vi her, hvorledes vi skulle forholde os mod saadanne Kjættere og falske Lærere. Vi skulle ikke udrydde og udslette dem. Han siger her klart og tydeligt, at man skal lade Klinten voxe sammen med Hveden. Man skal her ikke bruge noget Andet end Guds Ord. Thi det gaar saaledes til i disse Sager, at den, som er vildfarende idag, kan imorgen komme paa ret Vei. Hvo veed, naar Guds Ord vil røre hans Hjerte? Men bliver han brændt eller paa anden Maade omkommet, saa bliver han derved forhindret fra at komme paa ret Vei igjen, idet han bliver revet bort fra Guds Ord og saaledes maa gaa fortabt, medens han ellers havde kunnet blive salig. Derved skeer altsaa det, som Herren her siger, at Hveden ogsaa bliver rykket op, naar man vil luge Klinten af. Det er da en saare vederstyggelig Ting for Gud og staar aldrig til at forsvare.

Mærk nu heraf, hvilke rasende Mennesker vi i saa lang Tid have været, vi, som have villet tvinget Tyrkerne til Troen med Sværd, Kjætterne med Ild og Jøderne med Mord og saaledes udrydde Klinten med vor egen Magt, som om vi vare saadanne Folk, der kunde regjere over Hjerter og Aander og gjøre dem fromme og retfærdige, hvad dog alene Guds Ord maa

udrette. Med saadant Mord tage vi ikkun Menneskene bort fra Ordet, saaat det ikke kan virke paa dem, og gjøre os saaledes, saavidt det staar til os, skyldige i tvende Mord, idet vi nemlig baade myrde Legemet timeligen og Sjælen evindeligen; og bagefter sige vi, at vi have gjort Gud en Tjeneste dermed, og ville dermed have fortjent noget Synderligt i Himlen. Derfor burde billigen dette Sprog forfærde alle Kjættermestere og Menneskemordere, saafremt de ikke havde Jernpander, — selv da, naar de havde rette Kjættere for sig. Men nu brænde de de rette Helgener og ere selv Kjættere. Hvad Andet er vel det, end at de som affindige Mennesker oprykke Hveden og foregive, at de luge Klinten af?

Dernæst giver ogsaa dette Evangelium med sinLignelse tilkjende, at den frie Villie er intet, efterdi Christus alene udsaar den gode Sæd, og Djævelen ikke saar Andet end ond Sæd. Ligesom vi ogsaa see, at Ageren af sig selv ikke bærer Andet end Ugræs, som Dyrene afæde, ihvorvel det grønnes og indtager Ageren, som om den hørte det til. Saaledes ere ogsaa de falske Christne blandt de rette Christne ikke nyttige til Andet, end at de ere Verdens Græsgang og Djævelens Føde, ihvorvel de grønnes og se saa smukt ud, som om de alene vare de Hellige, ja, de indtage en saadan Plads i Christenheden, som om de vare dens Herrer, og Regimentet og det øverste Sæde maa høre dem til, skjønt de ingen anden Grund have dertil, end at de rose sig af at være Christne og at leve blandt Christne i Christi Kirke, ihvorvel de selv se og maa bekjende, at de leve uchristeligt.

Naar Herren fremdeles afmaler Djævelen som den, der udsaar sin Sæd, medens Folkene sove, og derpaa gaar bort, saaat Ingen seer, hvem der har gjort det, saa viser han dermed, hvorledes Djævelen kan smykke og skjule sig, saaat han ikke bliver holdt for en Djævel. Saadant erfare vi i Christenheden, naar han sender falske Lærere ind; i Begyndelsen fare de smukt frem saa det seer ud, som om bare Gud var tilstede, og Djævelen mange tusinde Mile borte, saaat Ingen seer Andet, end at de prædike Guds Ord, Navn og Gjerninger. Det kommer af deres List og Forslagenhed. Men naar Hveden kommer op, saa seer man Klinten; det er, naar man retteligen vil prædike Guds Ord og lære Troen, saaat der vil komme Frugt deraf, da fare de hen og sætte sig derimod og ville beholde Ageren for sig, idet de frygte for, at alene Hveden skal voxe op paa Ageren, og deres eget Væsen gaa tilgrunde.

Herover forundre da Tjenerne eller Prædikanterne sig, men tør endnu ikke dømme dem, vilde gjerne udlægge det til det Bedste, efterdi de dog føre det christne Navn. Men de se, at de ere Ugræs og en ond Sæd, at de ere affaldne fra Troen og have hengivet sig til Gjerninger, og tænke derfor paa at oprykke dem. De klage imidlertid derover for Herren med hjertelig Bøn i Aanden. Han siger derimod, at de ikke skulle oprykke dem, det er, de skulle have Taalmodighed og taale saadan Bespottelse og befale Gud den Sag. Thi ihvorvel Saadanne hindre Hveden, saa gjøre de dog, at den seer langt herligere ud ved Siden af Ugræsset, saaledes som ogsaa St. Paulus siger 1 Cor. 11, 19.: **Der maa og være Partier iblandt Eder, paadet de Retskafne iblandt Eder kunne blive aabenbare.** Det være Nok herom.

Søndag Septuagesima.

Prædiken over Epistelen.

1 Cor. 9, 24. — 10, 5.

Vide I ikke, at de, som løbe paa Banen, løbe vel Alle, men kun Een faar Klenodiet? Løber saaledes, at I kunne erholde det. Men hver den, som kjæmper, er afholdende i Alt; hine vel nemlig, forat de kunne annamme en forkrænkelig Krone, men vi en uforkrænkelig. Derfor løber jeg, ikke som paa det Uvisse; jeg fegter, ikke som den, der slaar i Veiret; men jeg undertvinger mit Legeme og holder det i Trældom, at ikke jeg, som prædiker for Andre, skal selv blive forskudt.

Thi jeg vil ikke, Brødre! at I skulle være uvidende om, at vore Fædre vare alle under Skyen, og de gik alle igjennem Havet, og de ere alle døbte til Moses i Skyen og i Havet, og de aade alle den samme aandelige Mad, og de drak alle den samme aandelige Drik; thi de drak af den aandelige Klippe, som fulgte dem; men Klippen var Christus; men Gud havde ikke Behag i de Fleste af dem, thi de bleve nedslagne i Ørkenen.

Denne Epistel er et Stykke af den lange Lære, som St. Paulus gjennem fire Capitler indprenter Corinthierne, og hvori han viser, hvorledes de skulle forholde sig mod de Svage i Troen, samt advarer de indbildske og sikkre Christne, at de skulle vogte sig, at ikke ogsaa de falde, om de ogsaa nu ere staaende. Og han bruger en Lignelse, som er afskrækkende nok, hentet fra dem, som løbe paa Banen eller kjæmpe for et Klenodie, og hvor der er Mange, som løbe, men dog ikke naa Maalet saaat de ikke vinde Klenodiet. Derfor er det ikke Nok, at man løber, men man maa tillige ikke løbe forgjæves. Saaledes er det heller ikke Nok, at man er en Troende og løber paa Christi Vei, man maa ogsaa gribe det evige Liv som ogsaa Christus siger Matth. 24, 13.: **Hvo, som bliver bestandig indtil Enden, han skal blive salig.** Og St. Paulus 1 Cor. 10, 12.: **Hvo, som tykkes at staa, se til, at han ikke falder.**

Nu forhindres dette Løb paa to Maader. For det Første ved Ladhed, naar man ikke mandigen øver Troen, og er efterladen i gode Gjerninger. Om denne Hindring taler efter min Mening St. Paulus ikke her; thi han taler ikke om dem, som ere efterladne i Løbet, men om dem, som løbe forgjæves og løbe feil, som løbe flittigt mod et Maal, men som have noget Vildledende for Øinene, saaat de gaa feil af Maalet og fare vild, saaat de brække Halsen eller paa anden Maade løbe imod Noget til sin Fordærvelse. Derfor siger han, at efterdi de løbe, skulle de løbe saaledes, at de kunne faa fat paa Klenodiet og ikke gaa glip deraf. Saaledes forhindres nu Løbet, naar man sætter et falsk Maal, eller forrykker det rette Maal, saaledes som han siger Col. 2, 18.: **Lader Ingen forrykke Eder Maalet.** Vistnok er det ogsaa saa, at det dovne og lade Levnet endelig og nødvendig fører derhen, at Klenodiet forspildes. Thi naar Menneskene sove, udsaar Fienden snart sin Klinte iblandt Hveden, Matth. 13, 25.

At forrykke Maalet, det er at forfalske Guds Ord og under Skin af Guds Ord at prædike egne Paafund, hvilket meget snart og let er gjort, naar man ikke seer

sig for, og forbliver i Aandens Enighed, idet nemlig Enhver følger sit eget Hoved og Sind, og Ingen viger for den Anden, men Enhver tykkes bedst om sine Tanker. Saaledes maa det ogsaa gaa, hvor der ikke er Kjærlighed; thi der ville de Lærde og Stærke ansees som ophøiede over de Andre, og foragte dem, som ere svage i Troen. Der har Djævelen god Leilighed til at udsaa sit Ukrud. Derfor kalder ogsaa St. Paulus Eph. 4, 3. Kjærligheden **Aandens Eenhed** og formaner os til **at beflitte os paa at bevare Aandens Eenhed i Fredens Baand**, og 2 Thess. 2, 10 forkynder han, at Antichristen skal komme, fordi man ikke har annammet Sandhedens Kjærlighed, det er, den rette, sande Kjærlighed.

Hver den, som kjæmper, er afholdende i Alt.

Skulde En løbe paa Banen og kjæmpe, og ved Siden deraf ogsaa udrette andre Ting eller virke paa anden Maade, saa vilde han ikke vinde Meget, men snart blive slagen og tabe baade Seieren og Alt. Skal han derfor kjæmpe, saa maa han sandeligen ikke befatte sig med andre Ting, men forglemme Alt og lade Alt fare og alene tage vare paa Kampen. Det er endda en Lykke og Naade, om han vinder, efterdi ogsaa de, som afholde sig fra Alt og løbe ivrigt, dog ikke Alle naa Klenodiet. Saameget nødvendigere er det her, i den christelige Kamp, at afholde sig fra Alt og alene give Agt paa Kampen. De, som nu ved Siden deraf ogsaa ville søge sin Ære og Fordeel og indlægge sig Berømmelse af Guds Ord og Aand og stræbe efter at blive anseede fremfor Andre, saaledes som Partierne og Sekterne, hvad ville de vinde? De ere ganske indviklede i timelig Ære og Binding, bundne paa Hænder og Fødder og aldeles fangne. Et saadant Løb vil blive som det, man i Drømme indbilder sig at gjøre, medens man dog ligger ganske rolig i Sengen, fangen i Søvnen.

Derfor løber jeg, ikke som paa det Uvisse; jeg fegter, ikke som den, der slaar i Veiret.

Her fremstiller St. Paulus sig selv som Exempel og viser, hvorledes det gaar til, at man forfeiler Maalet, nemlig, naar man lader Kjærligheden fare og i Guds Ord søger sine egne Tanker, egen Ære og Binding, hvorved Troens Øvelse i en ret Kjærlighed forsømmes. Paa den Maade befinde vel de falske og lade Christne sig i fuldt Løb og ere muntre og raske nok under Skinnet af Guds Ord og Væsen, idet de vende og dreie alt saadant til sin egen Berømmelse og Fordeel; men de se ikke, at de løbe aldeles paa det Uvisse og fegte hen i Veiret. Thi de gribe aldrig Sagen ret an og sigte heller ikke lige paa Maalet. Ærgjerrigheden og Egennytten burde de døde og dæmpe og hengive sig ganske til Næstens Tjeneste, men de gjøre ingen af Delene; men forøvrigt befatte de sig med alslags Ting, hvorved deres Ærgjerrighed og Egennytte kun endnu mere forøges. Og bagefter sværge de vel tusinde Eder paa at de søge Guds Ære og ikke sin Ære, Næstens Gavn og ikke sit eget.

Om Saadanne siger St. Petrus 2 Pet. 1, 9 flg.: **at de ere blinde, tillukke Øinene og have forglemt Renselsen fra sine forrige Synder, fordi de ikke befæste sit Kald ved gode Gjerninger.** Derfor gaar det dem, som St. Paulus her siger: **de løbe som paa det Uvisse og fegte i Veiret;** thi deres Hjerter ere ubestandige og tvesindede for Gud, og de ere **ustadige i alle sine Veie**, Jak. 1, 8. Thi ligesom de ere uvisse og ubestandige i Hjertet, saaledes blive de ogsaa ustadige og ubestandige udvortes i Gjerning og Lære, tage sig snart Eet, snart noget Andet for og kunne ikke komme til Ro eller forblive uden Splittelser. Deraf følger da, at de forfeile Maalet eller forrykke

sig selv Maalet og maa vige fra den rette, almindelige Bane.

Men jeg undertvinger mit Legeme og holder det i Trældom ꝛc.

Dette er det Samme, som han ovenfor har sagt: **Hver den, som kjæmper, er afholdende i Alt.** Thi ved Legemets Undertvingelse eller Spægelse mener han ikke alene Dæmpelsen af den kjødelige Lyst, men ogsaa Forsagelsen af alle timelige Ting, hvori vi have legemlig Lyst, saasom Ære, Gunst, Gods ꝛc. Hvo, som slipper dem løs og ikke undertvinger dem, han prædiker saaledes, at han selv bliver forskudt, om han end prædiker ret. Men nu tillade de ikke Een at prædike ret, og det gjælder især den timelige Ære. Derfor giver St. Paulus med disse Ord de ærgjerrige og egennyttige Prædikanter og Christne et alvorligt Stød, idet han siger, at de ei alene løbe forgjæves og fegte hen i Veiret, men ogsaa selv blive forskudte, fordi de kun føre Skinnet og Farven af et christeligt Væsen.

Thi jeg vil ikke, Brødre! at I skulle være uvidende om, at vore Fædre vare alle under Skyen.

Her anfører St. Paulus et forfærdeligt Exempel af Skriften, hvormed han beviser, at ikke Alle, som løbe, gribe Klenodiet. Thi Israels Børn, som vare henved sexhundrede tusinde Mænd, løb vel Alle paa Guds Vei, i hans Ord og Tro, og det saa vældigen, at de Alle vare under den guddommelige Sky, og Alle paa en vidunderlig Maade gik gjennem Havet; men blandt denne Mængde, som saaledes løb, grebe ikke Flere end To Klenodiet, nemlig Josva og Caleb, som vare de Eneste af den store Hob, der kom ind i det forjættede Land. Dette udlægger St. Paulus selv strax efter denne Epistel og siger, at **disse Ting skete dem som Forbilleder**, og at **det er skrevet os til Advarsel, paadet at den, som tykkes at staa, maa se til, at han ikke falder.** 1 Cor, 10, 11 flg. Dette gaar Altsammen derpaa ud, at den stolte Indbildning og Egensindighed skal falde, og Ingen foragte den Anden eller af Guds Ord søge Ære og Fordeel fremfor de Andre; men Enhver skal agte sig lige med Andre, og den Ene bære den Anden, de Stærke de Svagere, saaledes som alle disse fire Capitler lære og indskjærpe.

Hvormange herlige, store og fortræffelige Mænd har der vel ikke været blandt disse sexhundrede Tusinde, Folk, som vi paa ingen Maade kunne maale os med? Iblandt dem have de tolv Stammers tolv Fyrster været, navnlig Fyrsten Naassøn, som staar i Christi hellige Slægtregister, Matth. 1, 4.; fremdeles de sytti Mænd, blandt hvilke Mose Aand var deelt, navnlig Eldad og Medad, 4 Mos. 11, 27., og alle andre store Mænd foruden, Corah og hans Parti. Se, de løb Alle, havde Alle udrettet Meget og lidt Meget, seet mange Guds Undergjerninger, hjulpet til at istandbringe et skjønt Tabernakel og Gudstjenesten og have været fulde af gode Gjerninger, og dog forfeilede de Alle Maalet og maatte dø i Ørkenen. Hvilket Mod er saa stort og stolt, at ikke et saadant Exempel paa Guds underlige Dom skulde bryde og ydmyge det? Derfor maa det vel hedde: **Hvo, som staar, se til, at han ikke falder.**

Nu, dette Exempel er let at forstaa: Gud give, vi ogsaa maatte lægge det paa Hjerte. Vi maa dernæst ogsaa betragte Apostelens Text og de Ord, hvori han taler om Daab og aandelig Mad og gjøre Fædrene lige med os Christne, som om ogsaa de have havt Daab og Sakrament.

Her maa man for det Første vide, hvad der ofte er sagt, at Gud fra Begyndelsen af altid har ført, forløst og saliggjort sine Hellige ved to Ting, nemlig ved sit legemlige Ord og ved udvortes Tegn. Saaledes Adam ved Ordet i 1 Mos. 3,

15.: **Kvindens Sæd skal sønderknuse Slangens Hoved**, det er, Christus skal komme og overvinde Død, Synd og Djævel for os. Til dette Ord gav han det Tegn, at Offrene bleve antændte af Ild fra Himlen, saaledes som det skete med Abels, 1 Mos. 4, 4., og omtales paa flere Steder i Skriften. Dette Ord har været Adams Evangelium og hans Efterkommeres indtil Noah og Abraham. Paa det have de troet, ved det ere de forløste fra sine Synder, ligesom vi forløses ved Evangeliets Ord, saafremt vi tro; og Ilden fra Himlen var dem et Tegn, paa samme Maade som Daaben er for os, ved Siden af Guds Ord.

Saadanne Ord og Tegn har han til forskjellige Tider givet enkelte Andre, indtil det sidste, som Christus gav i egen Person, nemlig Evangeliet og Daaben blandt alle Hedninger. Saaledes gav han Noah et Ord, at han skulde blive ilive i Syndfloden, og et Tegn, nemlig Skibet eller Arken, som han byggede. Og ved sin Tro paa dette Ord og Tegn blev Noah retfærdig og frelst tilligemed Sine. Ligesaa gav han ham siden efter et andet Ord og til Tegn Regnbuen. Paa samme Maade gav han senere Abraham et Ord og Omskjærelsen til Tegn, saaat Omskjærelsen var hans Daab, medens Syndfloden og Arken var Noahs. Og Daaben er igjen vor Omskjærelse, vor Ark og Syndflod, saaledes som ogsaa St. Petrus udlægger det 1 Pet. 3, 21. Thi det er overalt Guds Ord og Tegn, hvorpaa man maa tro og saaledes ved Troen vorde frelst fra Synd og Død.

Saaledes havde Israels Børn Guds Ord, at de skulde komme ind i det forjættede Land; ved Siden af dette Ord havde de mange Tegn, navnlig dem, St. Paulus her nævner, Havet og Skyen, Himmelbrødet og Vandet af Klippen. Det har været deres Daab, siger han, ligesom Daaben kan kaldes vort Hav og vor Sky. Thi det er overalt een og den samme Tro og Aand, om end Tegnene og Ordene ere forskjellige. Tegnene og Ordene er vel forskjellige til de forskjellige Tider, men det bliver dog een og samme Tro paa den samme ene Gud, som ved mangeslags Tegn og Ord til de forskjellige Tider giver een og samme Tro og Aand, og derved ogsaa virker een og samme Syndsforladelse, Forløsning fra Døden og Salighed i alle Hellige, hvad enten de leve ved Verdens Begyndelse, Midte eller Ende.

Det mener St. Paulus her, naar han siger, at Fædrene have nydt den samme Spise og drukket den samme Drik som vi. Dog føier han til det Ord **aandelig**; thi udvortes og legemligen havde de andre Tegn og Ord end vi, men dermed netop den samme Aand og Christi Tro, som vi have. Men at æde og drikke aandeligen, det er intet Andet end at tro paa Guds Ord og Tegn, saaledes som ogsaa Christus siger Joh. 6, 56.: **Hvo, som æder mit Kjød og drikker mit Blod, han bliver i mig og jeg i ham**; ligesaa v. 55.: **Mit Kjød er sandelig Mad, og mit Blod er sandelig Drikke** ꝛc. Det er, hvo, som tror paa mig, skal leve.

Thi de drak af den aandelige Klippe, som fulgte dem; men Klippen var Christus.

Det er, de troede paa den samme Christus, som vi, ihvorvel han endnu ikke var kommen i Kjødet, men skulde komme. Og denne deres Troes Tegn var den legemlige Klippe, hvoraf de legemligen drak Vand, ligesom vi i det legemlige Brød og Viin paa Alteret æde og drikke den sande Christus aandeligen; det er, idet vi udvortes æde og drikke, øve vi Troen indvortes. Thi dersom hine ikke havde havt Guds Ord og Troen, da de drak Vand af Klippen, saa havde det ikke været deres Sjæle til ringeste Baade. Paa samme Maade hjalp det heller ikke os, om vi uden Troen an-

nammede Brødet og Vinen fra Alteret. Ja, hvis ikke Guds Ord forud havde vært hist ved Klippen, saa havde Klippen aldrig givet Vand eller Aarsag til Tro. Og om Guds Ord ikke var her ved Brødet og Vinen, saa kunde det ikke være nogen aandelig Spise, ei heller kunde det øve Troen.

Derfor er det overalt een og den samme aandelige Mad og Drikke, hvori Gud sætter sit Ord og Tegn, dette maa være saa udvortes og legemligt, det vil; ja, om han bød mig at tage et Halmstraa op, saa var der strax aandelig Mad og Drikke i Halmstraaet, ikke for Halmstraaets Skyld, men formedelst Ordet og Tegnet paa Guds Sandhed og Nærværelse. Derimod, hvis Guds Ord og Tegn ikke er der, eller ikke erkjendes at være der, saa hjælper det Intet, om saa Gud selv var der. Saaledes siger Christus om sig selv Joh. 6, 63.: **Kjødet gavner Intet**, fordi de ikke give Agt paa hans Ord, naar han taler om sit Kjød; thi det er disse Ord, som gjøre hans Legeme til den rette Spise, naar han v. 51. siger, at **han er det levende Brød af Himmelen**. Saaledes maa man ikke give saameget Agt paa Guds Gjerninger, Tegn og Undere, som den blinde Fornuft gjør, som paa Guds Ord ved dem, saaledes som Troen gjør.

Han tager imidlertid kun Klippen for sig og siger: **De drak af den aandelige Klippe, som kom siden, hvilken var Christus.** Dermed udtyder og overfører han alle saadanne Tegn, som ved Guds Ord gaves Israels Folk, paa Christus. Thi hvor Guds Ord er, der er Christus, og alle Guds Ord og Forjættelser pege hen til Christus. Saaledes henfører han selv Joh. 3, 14. Kobberslangen til sin Person og udtyder den paa sig, saaat vi gjerne kunne sige, at de have seet netop paa den samme Slange, som vi se; thi de saa den aandelige Slange, som kom siden, hvilken Slange var Christus paa Korset; det er, deres Seen var Tro paa Guds Ord, som var føiet til Slangen, ligesom deres aandelige Drikken var Tro paa Guds Ord, som var forenet med Klippen. Thi dersom ikke Guds Ord havde været der, saa havde ikke Slangen hjulpet dem Noget, selv om der havde været fuldt op af Kobberslanger, og de havde seet paa dem i al Evighed. Ligesaalidt vilde Klippen have hjulpet dem, om de end havde slaaet alle Klipper til Støv eller suget dem op, saafremt ikke Guds Ord havde været der.

Saaledes giver St. Paulus os her en almindelig Regel med dette Exempel af Klippen, hvorefter vi ogsaa kunne sige om Himmelbrødet, at de aade det Himmelbrød, som vi æde; men de aade af det aandelige Himmelbrød, som kom siden, hvilket var Christus. Det er, deres Æden var Tro paa Guds Ord, der var forenet med Himmelbrødet, som de aade legemligen. Thi dersom samme Ord ikke havde været derhos, saa havde det kun været en legemlig Spise, som Intet havde gavnet Sjælene, ei heller kunnet øve Troen; saaledes som Christus siger Joh. 6, 32. 49.: **Moses gav Eder ikke det Brød af Himmelen, men min Fader giver Eder det Brød af Himmelen, som er det sande; ikke som Eders Fædre aade Manna i Ørkenen og døde.** Og Moses siger selv 5 Mos. 8, 3.: **Han gav dig Himmelbrød at æde, at han vilde lade dig vide, at Mennesket lever ikke ved Brødet alene, men Mennesket lever ved alt det, som udgaar af Herrens Mund.** Som vilde han sige: Du maa i det legemlige Himmelbrød ikke blot se hen til Gjerningen, og at du dermed fylder Bugen, men meget mere til Ordet, ved hvilket han har forjættet og giver dig Himmelbrød; thi ved det samme Ord lever du evindeligen i Troen.

Paa samme Maade kunne vi ogsaa sige om Havet og Skyen: De gik under den Sky, som vi gaa under; men de gik under den aandelige Sky, som kom siden, hvilken var Christus. Det er, deres Gang var Tro paa Guds

Ord, som de havde i Hjertet, om den legemlige, udvortes Sky, at de skulde følge den; uden dette Ord havde de hverken kunnet tro eller følge Skyen, ja Skyen selv vilde ikke have været der. Derfor kaldes ogsaa den samme Sky **Herrens Herlighed**, som var forjættet at skulle være der 2c.

Saaledes se vi, hvorledes vi i alle Ting maa agte paa Guds Ord, som Troen skal holde sig til, og uden hvilket Guds Tegn og Gjerninger enten slet ikke ere tilstede, eller, om de ere der og betragtes uden Ordet alene med Øinene, saa virke de kun en timelig Forundring ligesom alle andre Nyheder, men Sjælene gavne de Intet og befordre ikke Troen.

Der er Nogle, som oversætte: De drak af den aandelige Klippe, **som fulgte dem**, og forklare dette derhen, at den aandelige Klippe er gaaet med Israels Børn, har været hos dem og ledsaget dem, saaat det burde hedde comitante petra, ikke conseqvente, i den Forstand, at Christus har været der aandeligen i Ordet og Troen; og denne Forklaring skal den græske Text fordre. Det er imidlertid ikke Noget at strides om. Enhver vælge den Forklaring, han vil; begge Dele ere rette. Jeg bliver imidlertid ved det, jeg har sagt, at alle Guds Ord og Gjerninger i fordums Tid henpege til Christus, som skulde komme og kom siden, paa hvem de Alle have maattet tro.

Der er ogsaa Nogle, som henføre dette Sprog: **Men Klippen var Christus**, paa den legemlige Klippe og udlægge dette saaledes: Klippen betyder Christus; thi Christus er ingen legemlig Steen. Ordet **er** skal her altsaa gjælde saameget som **betyder**. Dette overføre de da videre paa andre Christi Ord, naar han taler om Sakramentet og siger: **Tager, æder; dette er mit Legeme**; som om hans Mening skulde være: Brødet **betyder** mit Legeme, men **er** det ikke. Dermed ville de da negte, at Brødet er Christi Legeme. Paa samme Maade anføre de Joh. 15, 1.: **Jeg er det sande Viintræ**, som da skal sige det Samme som: Jeg betegnes gjennem Viintræet. Vogt dig for Saadanne; de fordreie Skriften efter sin egen Indbildning.

Thi St. Paulus skjelner her med klare Ord mellem den legemlige og aandelige Klippe og siger: **De drak af den aandelige Klippe, som kom siden, hvilken var Christus.** Han siger ikke, at Christus har været den legemlige Klippe, men den aandelige Klippe; thi den legemlige Klippe var ikke aandelig, ei heller kom den siden eller fulgte dem. Derfor behøver man ikke her deres Udtydning og Kunster, men som Ordene lyde, saaledes er det, saaat det bør forstaaes om Væsenet eller det at være, ikke om at betyde. Saaledes taler han heller ikke Joh. 15, 1. om et legemligt Viintræ, men om et aandeligt. Hvad Mening vilde vel det give: Jeg betegnes ved et aandeligt Viintræ? Nei, det maa være talt om Væsenet og forstaaes saaledes: Jeg er og her er væsentligen et sandt aandeligt Viintræ.

Ligesaa Joh. 6, 55.: **Mit Kjød er sandelig Mad**, det vil ikke sige: Mit Kjød betyder eller bliver betegnet ved den sande Mad, men det er talt om den aandelige Spise saaledes: Mit Kjød er sandelig og væsentlig en Mad, ikke legemlig for Bugen, men aandelig for Sjælen. Saaledes maa du heller ikke lade disse Ord tages fra dig eller fordreies for dig: Brødet er mit Legeme, saaat Meningen skulde være, at hans Legeme bliver betegnet ved Brødet, saaledes som de foregive; men tag Ordene beent frem, som de lyde: Brødet er væsentlig og nærværende mit Legeme 2c. Thi det gaar ikke an saaledes at tvinge Skriften efter sit eget Hoved, men man maa med klare Sprog bevise, at det Ord **er** er det Samme som **betyder**. Og selv om det blev bevist paa et enkelt Sted, saa var det dog ikke Nok,

men der maatte ogsaa leveres tydeligt Bevis for, at det skulde og maatte forstaaes saaledes her paa dette Sted. Det ville de aldrig kunne gjøre; men naar man ikke kan det, da skal man give sig fangen under Guds Ord og forstaa dem, som de lyde.

Men ligesom Christus er betegnet ved allehaande Tegn og Begivenheder i det gamle Testamente, saaledes er han ogsaa her betegnet ved Klippen. Her maa vi først mærke, hvorledes denne legemlige Klippe i Ørkenen stod langt borte fra Mennesker, eensom og øde, og var bleven til uden noget Menneskes Arbeide. Saaledes er ogsaa Christus en ganske uanseelig Ting for Verden, hvem intet Menneske agter eller antager sig, og som heller ikke er bleven til ved menneskeligt Arbeide. Fremdeles, at Vandet flyder ud af Klippen, det er mod al Natur og et fuldkomment Under. Men Vandet er Guds levende Aand. At han skulde komme af den korsfæstede, døde og fordømte Christus, det er jo det Samme som at øse Liv af Døden, og dog skeer det ved Guds Magt. Thi hans Død er vort Liv, og ville vi leve med ham, saa maa vi dø med ham.

At Moses efter Guds Befaling slaar med Staven paa Klippen, som Gud viser ham, det er Prædikeembedet, som paa Guds Bud prædiker om Christus og saaledes slaar Aanden frem med Mundens Ord. Thi Gud vil ikke give Nogen Aanden uden gjennem Ordet og Prædikeembedet, som han dertil har indsat, samt befalet det at prædike alene om Christus. Thi dersom ikke Moses ifølge Guds Befaling havde slaaet Klippen med Staven, saa var der aldrig kommet Vand frem. Denne Stav er den Mundens Stav eller Riis som Es. 11, 4. taler om: **Han skal slaa Jorden med sin Munds Stav og dræbe den Ugudelige med sine Læbers Aand**; og Ps. 45, 7.: **Dit Riges Riis er et ret Riis** ꝛc.

Søndag Septuagesima.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 20, 1-16.

Thi Himmeriges Rige lignes med et Menneske, en Husbonde, som udgik tidlig en Morgenen for at leie Arbeidere til sin Viingaard. Men der han blev enig med Arbeiderne om en Penning om Dagen, sendte han dem i sin Viingaard. Og han gik ud ved den tredie Time og saa Andre staa ledige paa Torvet; og han sagde til dem: gaar I og hen i Viingaarden, og jeg vil give Eder, hvad som ret er; men de gik hen. Han gik atter ud ved den sjette og niende Time og gjorde ligesaa. Men ved den ellevte Time gik han ud og fandt Andre staaende ledige og sagde til dem: hvi staar I her den ganske Dag ledige? De sagde til ham: Fordi Ingen leiede os. Han sagde til dem: gaar I ogsaa hen i Viingaarden og hvad som ret er, skulle I faa. Men der det blev Aften, siger Viingaardens Herre til sin Foged: kald Arbeiderne og giv dem Lønnen, og begynd fra de Sidste til de Første. Og de kom, som vare leiede ved den ellevte Time, og fik hver en Penning. Men der de Første kom, meente de, at de skulde faa mere; og de fik og hver en Penning. Men der de fik den, knurrede de imod Husbonden og sagde: Disse sidste have ikkun arbeidet een Time, og du haver gjort dem lige med os, som have baaret Dagens Byrde og Hede. Men han svarede og sagde til Een af dem: Ven! jeg gjør dig ikke Uret; er du ikke bleven enig med

mig om en Penning? Tag dit og gak bort. Men jeg vil give den Sidste som dig. Eller haver jeg ikke Magt til at gjøre med mit hvad jeg vil? eller er det dit Øie ondt, fordi jeg er god? Saaledes skulle de Sidste blive de Første, og de Første de Sidste; thi Mange ere kaldede, men Faa udvalgte.

Dette Evangelium have nogle af Fædrene udlagt om Prædikanterne fra Verdens Begyndelse af indtil Enden, saaat den første Time skal være Adams Tid, den tredie Noahs, den sjette Abrahams, den niende Mose, den ellevte Christi og Apostlernes. Saadant Snak er godt til at fordrive Tiden med, naar man ikke har Andet at prædike om. Thi det vil rime sig ilde, at Penningen skal være det evige Liv, og at de Første, saasom Adam og de hellige Patriarker, ikke ville lade sig nøie dermed, samt at saadanne hellige Mænd skulde knurre i Himlen og dertil blive revsede af Husbonden og anseede for de Sidste, det er, blive fordømte.

Derfor lade vi saadanne Fabler fare og blive ved Christi enfoldige Lære og Mening, som med denne Lignelse vil vise, hvorledes det gaar til i Himmeriges Rige, det er, i Christenheden paa Jorden, at Gud her dømmer og virker underligen, paa den Maade nemlig, at han gjør de Første til de Sidste og de Sidste til de Første. Og det er Altsammen sagt for at ydmyge dem, som ere Noget, paadet de ikke skulle forlade sig paa Noget uden paa Guds blotte Godhed og Barmhjertighed; og atter, paadet at de, som ere Intet, ikke skulle forsage, men forlade sig paa Guds Godhed, ligesaavel som hine.

Derfor maa man ikke fæste sin Opmærksomhed paa alle Stykker i denne Lignelse, men give Agt paa Hovedstykket, og hvad han dermed tilsigter, ikke bekymre sig om, hvad Penningen eller den første eller sidste Time betyder, men om hvad Husbondens Mening og Villie er, hvorledes han vil have sin Godhed høiere, ja alene agtet fremfor alle Gjerninger og al Fortjeneste. Saaledes forholder det sig ogsaa med Lignelsen om den utroe Husholder Luc. 16.; her foreholdes os ikke den hele Lignelse, saaat vi ogsaa skulle bedrage vore Herrer, men alene denne Husholders Klogskab, idet han saa vel og viseligt veed at forsørge sig og se paa sit Bedste, skjønt til sin Herres Skade. Hvo, som nu her vilde granske og prædike i det Lange og Brede om Skyldnerne, og hvad Brevene, Olien, Hveden og Maaderne betyde, han vilde komme bort fra den rette Mening og følge sine egne Paafund, hvilket ikke vilde gavne i nogen Maade.

Thi saadanne Lignelser ere ikke talte i den Hensigt, at man skal gjøre Anvendelse af alle Stykker i dem. Saaledes sammenligner St. Paulus Rom. 5. Adam og Christus, og siger, at Adam har været Christi Forbillede, da dog Adam gav os Døden og Synden til Arv, men Christus Livet og Retfærdigheden. Men Ligheden ligger ikke i Arven, men i Maaden, hvorpaa den følger; thi ligesom Synden og Døden hænger ved og arveligen følger dem, som blive fødte af Adam, saaledes hænger Livet og Retfærdigheden ved og følger arveligen dem, som blive fødte af Christus. Paa samme Maade kunde man ogsaa fremstille en utugtig Kvinde, som smykker sig Verden og Synden til Behag, som et Forbillede for en christelig Sjæl, at ogsaa den maa smykke sig for Gud, men ikke til Synd ligesom hin.

Summen af Lignelsen i dette Evangelium bestaar altsaa ikke i Penningen, og hvad den er, ei heller i de forskjellige Timer, men i Erhvervelsen og Opnaaelsen, eller hvorledes man kan erhverve Penningen; saaat, naar her de Første indbildte sig, at de for sin Fortjenestes Skyld skulde faa Penningen og noget Mere til, medens dog de Sidste af Herrens Godhed fik den samme

Løn, saa vil Christus hermed vise, at det er idel Godhed, hvad Gud giver os, og at Ingen skal ophøie sig over den Anden. Derfor siger han her: jeg gjør dig ikke Uret; det Gode, jeg giver, er jo mit og ikke dit, giver jeg bort det, som dit er, saa kan du knurre; men maa jeg ikke gjøre med Mit, hvad jeg vil?

Saaledes afskrækker nu Christus hermed (ligesom ogsaa Dagens Epistel gjør) for det Første deres Indbildskhed, som ville tilkjæmpe sig Himlen med Gjerninger, saaledes som Jøderne gjorde; de vilde være Gud de Nærmeste, saaledes som hidtil vore Aandelige. Alle disse arbeide for en bestemt Løn, det er, de anse ikke Guds Lov anderledes, end som om de med visse Gjerninger skulde opfylde den for en vis Løn; de forstaa aldrig Loven ret, vide heller ikke, at for Gud gjælder alene idel Naade. Dette betegnes derved, at de lode sig leie og bleve enige med Herren om en Penning som Dagløn. Derfor bliver deres Liv dem suurt, og de tilhøre en streng Orden.

Naar nu Evangeliet kommer og gjør Alle lige, saaledes som St. Paulus gjør Rom. 3, 23., saaat de, som have gjort mange Gjerninger, ikke gjælde Mere end de aabenbare Syndere og maa ogsaa blive Syndere og taale det Sprog: omnes peccaverunt, **Alle have syndet,** og at Ingen bliver retfærdig for Gud ved Gjerninger, saa se de sig om og foragte dem, som aldeles Intet have gjort, og taale ikke, at deres store Møie og Arbeide ikke skal gjælde Mere end hines Lediggang og uvirksomme Levnet. Saa knurre de mod Huusbonden, mene, at han gjør dem Uret, bespotte Evangeliet og blive forhærdede i sit Væsen. Da miste de Guds Naade og Venlighed og maa tage sin timelige Løn og gaa bort med sin Penning og blive fordømte; thi de have ikke tjent for hans evige Naade, men for Løn; den faa de ogsaa og intet Mere.

Men de Andre maa bekjende, at de hverken have fortjent Penningen eller Naaden, men at de faa Mere, end de meente, at der var dem lovet. Disse blive ved Naaden og vorde derhos salige, foruden at de ogsaa her have timeligen Nok; thi det beror Altsammen paa Huusbondens gode Villie. Om man derfor her vilde gaa i det Enkelte, saa maatte man lade Penningen betegne det timelige Gode, og Huusbondens Naade eller Venlighed det evige Gode; men Dagen og dens Byrde og Hede maatte man ikke forstaa om Tiden, men anvende det paa Samvittigheden, saaledes nemlig, at de Gjerningshellige have et langt og tungt Arbeide, det er, de gjøre Gjerningen med tung Samvittighed og et uvilligt Hjerte, tvungne og drevne af Loven. Men den korte Tid er den lette og glade Samvittighed, som Naaden medfører, og i hvilken man frivilligt og uden Lovens Tvang gjør det Gode.

Saaledes faar de nu begge den samme Penning, det er, de faa begge det timelige Gode. Men de Sidste have ikke søgt det, men det tilfalder dem, fordi de først have søgt Guds Rige, Matth. 6, 33.; og foruden dette ere de ved Naaden Arvinger til det evige Liv og ere glade. Men de Første søge det Timelige, tinge og tjene for det og gaa derfor glip af Naaden og fortjene med sit sure Liv Helvede. De Sidste tør ikke tænke sig, at de fortjene Penningen, og dog faa de Alt; naar nu de Første se det, indbilde de sig at skulle faa meget Mere, og saa gaa de glip af Alt. Om man derfor giver Agt paa deres Hjerte, saa seer man klart, at de Sidste ikke vide om nogen Fortjeneste, men nyde Herrens Godhed; de Første derimod agte ikke Herrens Godhed, men se paa sin Fortjeneste og mene at faa det af Skyldighed og knurre derover.

Disse to Ord: **de Sidste** og **de Første,** maa vi nu betragte fra de to Sider, først fra Guds og dernæst fra Menneskenes. De nemlig, som ere de Første for Menneskene, det er, de som holde og lade sig holde

for de Første og Nærmeste for Gud, dem gaar det for Gud ganske modsat, saaat de for ham ere de Sidste og Yderste. De derimod, som for Menneskene ere de Sidste, det er, de som holde og lade sig holde for de Sidste og Fjerneste for Gud, dem gaar det ogsaa ganske modsat, saaat de blive de Første og Nærmeste for Gud. Hvo, som nu vil være sikker, han rette sig efter det Sprog: **Hvo sig ophøier, skal fornedres**; thi her staar det: Den Første for Menneskene er den Sidste for Gud; den Sidste for Menneskene er den Første for Gud. Og atter, den Første for Gud er den Sidste for Menneskene, og den Sidste for Gud er den Første for Menneskene.

Men efterdi dette Evangelium ikke taler simpelthen om de Første og Sidste i Almindelighed, og om hvorledes de Høie i Verden ere Intet for Gud, ligesom Hedningerne, der Intet vide af Gud, men sigter til dem, som om sig selv mene, at de ere de Første eller Sidste, saa rammer det saare fortræffelige Folk, ja, det forskrækker de allerstørste Helgener. Derfor foreholder ogsaa Christus det selve Apostlerne. Thi her kan det vel hænde, at En, som for Verden er usel, svag, foragtet, ja som maaske ogsaa lider Noget for Guds Skyld, saaat han slet ikke har Skin af at være Noget, dog hemmeligen i sit Hjerte kan være fuld af Selvbehag, saaat han tykkes sig at være den Første for Gud, og netop derfor er den Sidste. Derimod kan En være saa forsagt og bange, at han mener sig at være den Sidste for Gud, og er netop derved den Første, omendskjønt han for Verden har Penge, Ære og Gods.

Man seer ogsaa, hvorledes de største Helgener her have frygtet, og hvormange der af den høie aandelige Stand her ere faldne. David klager Ps. 131, 2.: **Naar jeg ikke satte og stillede min Sjæl, saa blev min Sjæl afvendt som den, der bliver afvendt fra sin Moder.** Og Ps. 36, 12.: **Lad den Hovmodiges Fald ikke komme over mig.** Hvor ofte straffer han ikke de Sikkre, Frække og Hovmodige, saasom Ps. 119, 21. Ligesaa siger St. Paulus 2 Cor. 12, 7.: **At jeg ikke skal hovmode mig af de høie Aabenbaringer, er mig givet en Torn i Kjødet** ꝛc. Og hvad for ypperlige Mænd ere ikke faldne, saaledes som vi hørte i Epistelen? Alle disse ere udentvivl komne ind paa det lede hemmelige Selvbehag, saaat de ere blevne sikkre og have tænkt: Vi ere nu nær ved Maalet; det har ingen Nød; vi kjende Gud og have gjort det og det; og de have ikke mærket, hvorledes de have gjort sig selv til de Første for Gud. Se, hvad var Sauls Fald? Hvorledes lod han David falde? Hvorledes maatte Petrus falde? Hvorledes faldt nogle af Pauli Disciple?

Derfor behøves det ogsaa vel, at man prædiker dette Evangelium i vore Tider for dem, som nu kjende Evangeliet, som mig og mine Lige, der kunne lære og mestre hele Verden, og derfor let kunde komme paa den Tanke, at vi ere de Første og have slugt Guds Aand med Hud og Haar. Thi hvorafkommer det, at der nu opstaa saamange Sekter, hvoraf den ene gjør Eet, den anden noget Andet med Evangeliet? Udentvivl deraf, at Ingen af dem tænker, at dette Sprog: **de Første ere de Sidste,** gjælder ham: eller, om de tænke, at det gjælder dem, saa ere de alligevel saa sikkre og frygtløse, at de holde sig for de Første. Derfor maa det da gaa dem efter dette Sprog, at de blive de Sidste, saaat de gaa hen og indføre saadan skammelig Lære og Bespottelse mod Gud og hans Ord.

Er det ikke gaaet ligesaa med Paven? Da han med Sine ikke meente Andet, end at han var Guds Statholder og hans Allernærmeste, og tillige indbildte Verden det Samme, saa blev han netop derved Djævelens Statholder og den Allerfjerneste fra Gud, saaat intet Menneske under Solen har raset og stormet saaledes mod Gud og

hans Ord. Dog har han ikke seet dette sit gruelige Hovmod; thi han har været sikker og har ikke frygtet for denne dybe, skarpe, høie og ypperlige Dom: **de Første ere de Sidste**; thi denne rammer det Allerdybeste i Hjertet, den aandelige Selvindbildning, som ogsaa i Armod, Vanære og Ulykke holder sig for den Første, ja da allermest.

Saa er nu Summen af dette Evangelium, at Ingen er saa høi eller kan komme saa høit, at han ikke maa frygte for at blive den Allernederste. Og atter, Ingen er saa dybt falden eller kan falde saa dybt, at han jo endnu kan haabe at blive den Allerhøieste; og det efterdi al Fortjeneste her er ophævet, og alene Guds Naade prises, og det staar fast: **De Første skulle blive de Sidste, og de Sidste de Første.** Naar han siger: **De Første skulle blive de Sidste,** saa betager han dig al Indbildskhed og forbyder dig at ophøie dig, end ikke over en Skjøge, selv om du var Abraham, David, Petrus eller Paulus. Naar han derimod siger: **de Sidste skulle blive de Første,** da vil han forebygge al Fortvivlelse og forbyder dig at holde dig ringere end nogen Helgen, selv om du var Pilatus, Herodes, Sodoma og Gomorra.

Thi ligesom vi ikke have nogen Aarsag til at ophøie os, saaledes have vi heller ingen Aarsag til at fortvivle; men Middelveien bliver ved dette Evangelium bekræftet og stadfæstet, at man ikke seer hen til Penningen, men til Husbondens Godhed, som er een og den samme over Høie og Lave, over de Første og de Sidste, over Hellige og Syndere, saaat Ingen kan rose sig deraf eller trøste og forlade sig derpaa mere end Andre; thi han er ikke alene Jødernes Gud, men ogsaa Hedningernes, ja Alles, hvordanne de end ere, og hvad de saa kaldes.

Søndag Sexagesima.

Prædiken over Epistelen.

2 Cor. 11, 19 — 12-9.

I fordrage gjerne Daarer, efterdi I ere kloge. Thi I fordrage det om Nogen gjør Eder til Trælle, om Nogen opæder Eder, om Nogen tager til sig, om Nogen ophøier sig, om Nogen slaar Eder i Ansigtet. Til Skam siger jeg dette, som om vi vare blevne svage; men det, hvoraf Nogen er dristig — jeg taler i Daarlighed —, er og jeg dristig af. Ere de Ebræere? jeg ogsaa; ere de Israliter? jeg ogsaa; ere de Abrahams Afkom? jeg ogsaa; ere de Christi Tjenere? — jeg taler i Daarlighed —; jeg er det mere; jeg haver arbeidet overflødigere, lidt flere Slag, været flere Gange i Fængsler, ofte i Dødsfare. Jeg haver fem Gange af Jøderne faaet fyrretyve Slag mindre end eet. Jeg har tre Gange blevet hudstrøget, een Gang stenet, jeg haver lidt tre Gange Skibbrud, jeg haver været eet Døgn i Dybet. Jeg haver gjort mange Reiser, jeg var i Farer i Vandstrømme, i Farer blandt Røverne, i Farer, paaførte af mit Folk, i Farer, paaførte af Hedninger, i Farer i Byer, i Farer i Ørkenen, i Farer paa Havet, i Farer blandt falske Brødrer; i Arbeide og Møie, ofte i Nattevaagen, i Hunger og Tørst, ofte i Fasten, i Kulde og Nøgenhed, foruden hvad der kommer til: det daglige Overløb og Bekymringen for alle Menigheder. Hvo er skrøbelig, uden at jeg er skrøbelig? hvo bliver forarget, uden at det brænder i mig? Dersom jeg skal rose mig, da skal jeg rose mig af min Skrøbelighed. Gud og vor Herres Jesu

Christi Fader, hvilken være velsignet til evig Tid, veed, at jeg ikke lyver. I Damascus lod Kong Aretæ Landshøvding de Damascæners Stad bevogte, da han vilde gribe mig, og jeg blev nedladt af et Vindu i en Kurv over Muren og undslyede af hans Hænder.

At rose mig er mig sandeligen ikke nyttigt; thi jeg vil komme til Syner og Herrens Aabenbarelser. Jeg kjender et Menneske i Christo, som for fjorten Aar siden — hvad heller han var i Legemet, veed jeg ikke, eller udenfor Legemet, veed jeg ikke, Gud veed det! — blev henrykt indtil den tredie Himmel. Og jeg kjender et saadant Menneske — hvad heller han var i Legemet eller udenfor Legemet, veed jeg ikke, Gud veed det! — at han blev henrykt ind i Paradiis og hørte uudsigelige Ord, hvilke det ikke er et Menneske tilladt at udtale. Af Saadant vil jeg rose mig, men af mig selv vil jeg ikke rose mig, uden af mine Skrøbeligheder. Thi dersom jeg end vilde rose mig, blev jeg ikke en Daare; thi jeg vilde sige Sandhed; men jeg undlader det, forat ikke Nogen skal tænke høiere om mig end det, han seer mig at være, eller det, han hører af mig. Og at jeg ikke skal hovmode mig af de høie Aabenbarelser, er mig givet en Pæl i Kjødet, nemlig en Engel Satan, forat han skal slaa mig paa Munden, paadet jeg ikke skal hovmode mig. Om denne bad jeg Herren tre Gange, at den maatte lade af fra mig; og han sagde til mig: min Naade er dig Nok, thi min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed. Derfor vil jeg helst rose mig af mine Skrøbeligheder, paadet at Christi Kraft kan bo i mig.

De, som rose sig selv, dem kalder og holder man i Verden for Daarer; derfor pleier man at sige: Selvros stinker. Saadan Selvros forbyder ogsaa Salomon Ordspr. 27, 2.: **Lad en Fremmed rose dig og ikke din Mund.** Og Christus Joh. 8, 54.: **Dersom jeg ærer mig selv, er min Ære intet.** Derfor bekjender St. Paulus her, **at han maa blive til en Daare, idet han roser sig selv;** og han gjør det ikke gjerne, men Nøden tvinger ham dertil. Thi de falske Apostler gjorde, hvad alle falske Aander have for Skik at gjøre; de førte store og prægtige Ord for det enfoldige Folk og ophøiede sig langt over Paulus, forat de kunde bringe ham og hans Lære i Foragt og gjøre den til Intet. Nu bekymrer det ikke St. Paulus meget, om hans Person agtes ringe og de falske Apostlers høit; men at Evangeliet gaar tilgrunde, at de af ham omvendte Christne i Corinth blive forførte, det kan han ikke taale; derfor gjør han Alt, hvad han kan, for at hindre Saadant, skulde han end blive til en Daare og ogsaa rose sig selv.

Men han bruger denne Selvros heelt mesterligt, formedelst sin rige Aand, og gjør de falske Apostlers Berømmelse fuldstændigen tilskamme og til Intet.

Først nemlig dermed, at han roser sig af det samme, hvoraf de rose sig, og endnu mere end de, og siger dog, at han bliver til en Daare derved. Som vilde han sige: Det er store Daarer og grove Æsler, de som rose sig selv, og de burde skamme sig i sit Hjerte; thi ingen redelig og fornuftig Mand roser sig selv; det er kun løse, letfærdige Folk, som gjøre Sligt, men saa haardt og skarpt tager han ikke fat i dem, men meget høfligt og pynteligt, idet han fremstiller sig selv som en Daare. Som vilde han sige: Seer, hvor smukt det anstaar mig at rose mig! Jeg er værd at skammes ud med min Ros, endog det er sandt Alt, hvad jeg roser mig af. Hvor langt skammeligere er det da for Eder, at I rose Eder meget og maaske i intet Stykke med Sandhed! Saaledes tager St. Paulus Narrekappen paa og fremstiller sig som et Speil for de grove Narre, paadet de skulle se, hvad for Folk de ere. Det er at betjene sig af Daarskaben med Viisdom, til

Næstens Nytte og Forbedring og til Evangeliets Ære. Saaledes er ogsaa Daarskaben for den Retfærdige en Visdom, ligesom alle Ting ere rene og hellige for ham.

For det **Andet** giver han dem ret et alvorligt Stød, idet han viser dem, at de endnu ikke vide, hvoraf og hvorledes en ret Christen bør rose sig. Thi en Christen roser sig af det, hvorved alle Andre skamme sig, nemlig af Korset og deraf, at han lider Meget. At rose sig saaledes, det er den rette Kunst. Derfor siger han ogsaa Gal. 6, 14.: **Det være langt fra mig at rose mig uden af vor Herres Jesu Christi Kors.** Denne Ros tage nok de falske Apostler sig iagt for; thi de flygte heelt kjækt for al Forsmædelse og Lidelse og leve helst i Ære og gode Dage, ville altid være høit paa Straa og have Noget forud for Andre. Men dette er da ogsaa et sikkert Mærke paa, at de ikke have nogen god Aand og ikke komme fra Gud, saaledes som ogsaa Christus vidner Joh. 5, 44.: **Hvorledes kunne I tro, I, som tage Ære af hverandre, og den Ære, som er af den eneste Gud, søge I ikke?**

Saa er nu Summen af denne Epistel den, at der hos en Prædikant eller Lærer, ikke kan være nogen skadeligere eller giftigere Last end forfængelig Ære; ihvorvel ogsaa Gjerrigheden er en slem Ting hos dem, ligesom de da ogsaa i Almindelighed begge findes forenede, idet de stræbe at blive høie og store for derved at vinde desto Mere; thi den Mynt, som ikke gaar, den giver man Intet for; og det, som Intet kaster af sig, giver ingen Indtægt. Alle andre Laster kunne bedre taales hos en Prædikant, ihvorvel ingen af dem ere ønskelige, og han billigen bør være ustraffelig og fuldkommen, saaledes som St. Paulus lærer Tit. 1, 7. Og det er heller ikke underligt, at disse to Laster ere de skadeligste; thi de staa ifølge sin Natur stik imod Prædikeembedets Væsen. Prædikeembedet er nemlig indsat for, at det af ganske Hjerte skal søge og tragte efter Guds Ære alene, saaledes som Ps. 19, 2. siger: **Himlene fortælle Guds Ære**; derfor maa det selv lide Haan og Forsmædelse, saaledes som Jeremias klager Cap. 20, 8.: **Herrens Ord er bleven mig dagligen til Spot og til Haanhed den ganske Dag.** Thi Verden taaler det ikke. Derfor er det umuligt, at den skulde forblive paa den rette Bane og prædike det rene Guds Ord, som søger sin egen Ære deri; thi han skyr Haan og Spot; derfor skyr han ogsaa at søge Guds Ære og maa prædike saaledes, at han behager Menneskene og indlægger sig selv, sin Kunst og Forstand Ære og Berømmelse.

Paa samme Maade strider ogsaa Gjerrigheden ifølge sin Natur stik imod Prædikeembedet. Thi ligesom Prædikeembedet skal være rettet paa Guds Ære under vor Vanære, saaledes skal det ogsaa øves til Næstens Gavn og Bedste, og ikke til Egennytte. Og hvor det ikke øves saaledes, der bringer det mere Skade end Gavn. Efterdi nu en falsk Lærer ikke søger Andet end sin egen Nytte, saa er det umuligt, at han skulde kunne prædike ret; thi han er nødt til at tale, hvad man gjerne hører, paadet han maa kunne fylde sin Bug; derfor kalder St. Paulus dem **Bugtjenere** Rom. 16, 18., og den hele Skrift straffer deres Gjerrighed paa mangfoldige Steder. Hvo, som nu vil være en Prædikant, han vogte sig paa det Omhyggeligste for forfængelig Ære og Gjerrighed; eller om han føler en Tilbøielighed hos sig til dem, saa holde han sig fra Prædikeembedet; thi han vil da ikke udrette noget Godt, men ikkun bespotte Gud, forføre Sjælene, samt stjæle og tilrane sig Gods. Heraf vil nu Epistelen være let at forstaa; dog ville vi betragte nogle Stykker af den.

I fordrage gjerne Daarer, efterdi I ere kloge ꝛc.

I sex Stykker roser han Corinthiernes

Taalmodighed og Klogskab: **at de som Kloge gjerne fordrage Daarer**; fremdeles, **at de gjerne taale, at man gjør dem til Trælle, at man opæder dem, at man tager fra dem, at Nogen ophøier sig over dem,** og **at man slaar dem i Ansigtet.** Men han roser dem saaledes for dette, at han ogsaa baner sig Indgang for sin egen Daarlighed, paadet de desto hellere maa taale den hos ham. Som vilde han sige: Eftersom I taale Saamedet af Andre, som gjøre Eder Skade (og i saadan Taalmodighed handle I viseligen), saa haaber jeg, at I ogsaa ville holde mig det tilgode, om jeg, som har gjort Eder idel Godt, gjør mig en Smule til Daare, efterdi jeg dog gjør det til Eders Bedste, for at opretholde Evangeliet hos Eder mod de falske Propheter.

Der seer du, hvor lempeligt og faderligt han farer frem med Corinthierne, dem han dog vel havde kunnet revse haardt, fordi de fordroge de falske Propheter. Men han roser dem, som en Fader sit frygtsomme Barn; og idet han roser dem, dadler han baade dem og de falske Propheter, paadet han saaledes maa behandle dem paa det lempeligste, ligesom man behandler et Æg, at han ikke skal forvirre eller forskrække dem.

Det er imidlertid et stort Mesterstykke af ham, at han saaledes med de samme Ord roser Corinthierne og dog hemmeligen laster baade dem og deres Propheter; thi at han roser dem for deres Taalmodighed, det er idel Stik, Hug og Saar for de falske Propheter. Som vilde han sige: Belan, jeg har prædiket Evangeliet for Eder med Opoffrelse og Fare for mig selv, og ved mit Arbeide ere I komne til saadan Naade og Ære. For dette have I Intet givet mig, Intet taalt af mig. Men nu, da jeg er borte, komme Andre og indtage Eder, som søge sin Ære og Vinding i mit Arbeide. De ville være Eders Mestere, og jeg skal Intet gjælde. De rose sig af, at de have gjort Alt; deres Disciple maa I være; deres Prædiken maa gjælde, og mit Evangelium maa lugte ilde. Ja, det gaar mig ligesom Bierne, der arbeide og gjøre Honning, men bagefter komme de dovne Humler og Maddiker og opæde den Honning, som de ikke have gjort. Saaledes opfyldes ganske paa mig det Ordsprog, som Christus siger Joh. 4. 27.: **Der er Een, som saar, og en Anden, som høster.** Den Ene falder altid ind i den Andens Arbeide, saaat den Ene har Arbeidet og Faren, den Anden Fordelen og Sikkerheden.

Slige falske Apostler kunne I fordrage, skjønt de ere Daarer og lære idel Daarskab; her ere I kloge og taalmodige. Men mig, som har lært Eder idel Viisdom, mig fordrage I ikke saaledes og give mig ikke Meget for mit Arbeide. Af hine kunne I fremdeles taale, at de gjøre Eder til Trælle og som Eders Herrer befale Eder, hvad de ville, og I adlyde dem villigen. Men jeg, som har gjort mig til Eders Tjener og tjent Eder for Intet, paadet I maatte blive Herrer med Christus, jeg gjælder nu ikke mere for Noget; Alt er spilt; de herske over Eder og gjøre, som de ville. Fremdeles kunne I af hine taale, at de opæde Eder, det er, fortære Eders Gods, thi I give dem rigeligen, saaledes som Ps. 14, 4. siger: **de æde mit Folk.** Saadanne kunne I overøse med Gods og Gaver og lade dem udsuge Eder, som de ville: men jeg har aldrig nydt Noget af Eder og har gjort Alt uden Løn, paadet I maatte blive rige i Christus.

Endvidere kunne I af dem taale, at de tage til sig Mere, end I give dem, frembeles at de ophøie sig over Eder og ville være bedre end I og jeg og øve sit Hovmod paa og iblandt Eder. Med mig er det anderledes, jeg, som har opoffret Mit for Eder og taget fra Andre, at jeg kunde prædike for Eder; ikke heller har jeg

ophøiet mig over Nogen iblandt Eder, men været Enhver til Tjeneste og Behag. Men hine lade sig tjene af Eder og lægge Eder under sig. Endelig taale I, at de slaa Eder i Ansigtet, det er, at de aabenlyst skjælde Eder og gjøre Eder skamrøde og bruge vederstyggelige og uforskammede Ord mod Eder, som vare I Æsler og Kvæg, og de Eders egne Herrer; det taale I Altsammen. Men at jeg har handlet og endnu handler saa faderligt og moderligt med Eder, det er glemt og forbi, Paulus maa nu ikke have gjort noget Godt i Corinth.

Her seer du, hvor mesterligt St. Paulus afmaler de falske Læreres Art, saaledes som den fremtræder i deres Ærgjerrighed og Gjerrighed. For det **Første** lade de de rette Lærere lægge Grundvolden og gjøre Arbeidet, og bagefter komme de og ville gjøre det bedre og høste Ære og Fordeel deraf, samt anstrenge sig derhen, at de rette Læreres Gjerning og Navn ikke maa være eller gjælde Noget, men hvad de bringe, det skal først være Noget. Dermed faa de det arme, enfoldige Folk til at gabe paa sig og vinde og forføre det med smigrende og søde Ord, som det hedder Rom. 16, 18. Disse ere de dovne Humler, som opæde Honningen, den de selv hverken kunne eller ville gjøre. Og at det er gaaet ham saaledes i Corinth, udviser dette Brev, ja begge Breve klarligen, idet han ideligen taler om dem, som ere komne efter ham og bygge paa den lagte Grundvold, og kalder dem Djævelens Sendebud.

Og disse have den Lykke, at man fordrager og taaler al deres Daarskab; og om man end kan tage og føle paa, at de ere nogle grove Daarer, saa gaar det dog vel af for dem, og man holder dem det tilgode. Men de rette Lærere holder man slet Intet tilgode, men lurer baade paa deres Ord og Gjerninger, om man kunde fange dem, saaledes som Ps. 17, 9. og andre Sprog klage. Og hvor man finder en Splint, om end blot til et Skin, der gjør man idel store Bjælker deraf; da findes der ingen Overbærelse, men idel Dømmen, Fordømmen og Foragt. Derfor er det et fortrædeligt Embede at prædike, saaat den, som ikke seer paa Guds Ære og Næstens Gavn alene, ikke kan forblive deri. Han maa arbeide og lade Andre have Æren og Nytten, han selv maa tage Skade og Spot til Løn. Her gjælder det at elske og ikke nyde og dog ikke lade sig det fortryde. Det maa Guds Aand gjøre; Kjød og Blod gjøre det ikke. Saaledes rammer St. Paulus her de falske Propheter, naar han siger: **I fordrage gjerne Daarer**; som vilde han sige: Jeg veed, at de ofte bære sig ad som Daarer og kunne heller ikke Andet, efterdi de lære falskt; men alligevel holde I dem det tilgode Altsammen.

For det **Andet** er det deres Art, at de ganske gjøre Folket til Trælle og fange deres Samvittigheder med Love og Gjerningslærdomme, saaat de af Frygt ligesom Trælle gjøre, hvad man prenter ind i dem, og de selv ere Lærere, som frygtes og adlydes. Men de rette Lærere, som gjøre vor Samvittighed fri og os selv til Herrer, forglemme og foragte vi snart. Og dette de falske Læreres Herredømme staar vel ved Magt og taales med al Taalmodighed, ja holdes dertil i Ære. Men alt dette er tillige en Guds Straf over dem, som ikke annamme Evangeliet med Kjærlighed og Tak, saaledes som Christus siger Joh. 5, 43.: **Jeg er kommen i min Faders Navn, og I annamme mig ikke; dersom en Anden kommer i sit eget Navn, han skulle I annamme.** Paa denne Maade er Paven med sin aandelige Stand bleven vor Herre, og vi hans Fanger, formedelst hans Menneskelære om Gjerninger. Og nufortiden omgaaes ogsaa vore Partiaander dermed formedelst sin Drømmelære om egne Gjerninger.

For det **Tredie** slaa de sine Disciple indtil Benene og opæde dem, men ogsaa det gaar lykkeligt af for dem og bliver taalt. Det tænker jeg, vi ogsaa have erfaret i Pavedømmet. Men de rette Lærere giver man ikke det tørre Brød. Og dermed skeer dem kun deres Ret; thi naar de ikke ville give dem, af hvem de have Guds Ord, men lade dem tjene paa deres egen Bekostning, saa er det billigt, at de maa give desto Mere til dem, som prædike dem Løgn og lære dem til deres Skade. Thi hvad man sparer paa Christus, det maa man give Djævelen tidobbelt, paadet de, som ikke give Sandhedens Tjenere Saameget som en Traad, maa blive slaaede af sine Løgnere.

For det **Fjerde** tage de til sig, det er, foruden det, man giver dem, rive de ogsaa til sig, hvad og hvor de kunne, for ikkun at gjøre sin bundløse Gjerrighed endnu dybere. Det holder man dem ogsaa Altsammen tilgode. Saaledes har Paven ikke havt Nok i de store Skrifter, men med mangeslags Kunster, Breve, Love, Aflad ranet til sig Lande og Folk og Alt, hvad de have, og udaagret hele Verden. Det er ogsaa ret og fortjent, efterdi man foragter Evangeliet og dets Prædikanter.

For det **Femte** lade de sig ikke nøie dermed, de ophøie sig ogsaa over os og ere vore Herrer og Junkere. Ikke nok med, at de rane al vor Eiendom, men de ville ogsaa være de Øverste, have den første Plads og nyde al Ære. Og vi maa bøie Knæ for dem, falde til Jorden, tilbede og kysse deres Fødder. Alt dette taaler man ikke blot, men holder det ogsaa med al Ærbødighed for ret og billigt. Og det er ogsaa ret og billigt; hvorfor have vi ikke med Ærbødighed annammet og bevaret Evangeliet?

For det **Sjette** give de os for alt Saadant vor rette Løn, idet de slaa os i Ansigtet, det er, agte os ringere end Hunde, udskjælde os og behandle os som Skoviske. Jeg tænker vel, vi have erfaret det i Pavedømmet, hvori man saa letfærdigt bandede, forbandede, skjældte, fordømte og gav os Djævelen i Vold. Alt Sligt have vi smukt taalt og fordraget og givet alt vort Gods og Ære, Legeme og Sjæl derfor. Men at man skulde bære over med nogen Brøst hos en ret Lærer, det var Noget, som hverken burde eller kunde ske. Velan, saa er ogsaa Gud retfærdig i saadan Dom, at vi maa agte Djævelens Sendebud tusinde Gange mere og gjøre og taale Alt, hvad de finde for godt.

Til Skam siger jeg dette, som om vi vare blevne svage.

Dette kan forstaaes paa to Maader. Først saaledes: Dette taler jeg, som om jeg var en af de Svage, som I maa fordrage i saadan Daarlighed, hvilket for mig er en Skam, som med større Grund burde fordrage Eder. Paa den Maade har jeg hidtil forstaaet det. Eller ogsaa maa det oversættes saa: Detter taler jeg efter Vanære, som de, der ere blevne svage,det er, jeg kan tale paa to Maader om mig og mine Lige; enten efter Æren, forsaavidt vi nemlig ere stærke, det er, forsaavidt vi for Gud og de Aandelige agtes som de, der ere hædrede og store og ikke svage og uduelige, men stærke og dygtige. Men paa den Maade kan jeg ikke tale om mig. Thi man foragter os og kjender os ikke mere fra den Side, og deri ere de falske Propheter Skyld. Derfor vil jeg tale om mig paa den anden Maade, forsaavidt jeg nemlig er foragtet og i Vanære og holdes for svag og uduelig, og dog skal jeg deri finde Saameget at rose mig af, at jeg med min Vanære og Svaghed maa høste mere Berømmelse end de med sin Ære og Dygtighed eller Styrke. Hvorledes vilde det da gaa, naar jeg vilde tale om os i Henseende til vor Ære og Styrke? Thi at være svag kalder han selv senere at være uduelig eller Intet gjælde i Menneskenes Øine eller at

ligge under. Saaledes bliver nu Meningen denne: Jeg vil ogsaa være en af de Daarer, som rose sig; det maa I holde mig tilgode; thi jeg gjør det, forsaavidt eller fra den Side betragtet, at jeg for Menneskene er uanseelig, taabelig og udygtig. For Gud er og ved jeg mig vel at være noget Andet.

Her maa det imidlertid ikke oversees, at St. Paulus siger: **I ere kloge, derfor fordrage I gjerne Daarer.** Dermed viser han, at den ene Daare ikke kan fordrage den anden, ligesom ogsaa Ordsproget siger: To Narre forliges ikke i et Huus. Der hører Fornuft og Klogskab til for at bære en Andens Skrøbelighed og holde ham den tilgode.

Men det, hvoraf Nogen er dristig ꝛc.

Det er: Hvad de falske Propheter pukke og trodse paa, samt rose sig af, derpaa kan ogsaa jeg pukke og trodse. Og her se vi, hvorpaa de falske Propheter grundede sin Berømmelse, nemlig paa udvortes Væsen, at de vare Ebrære, Abrahams Sæd, Israels Børn, Christi Tjenere. Dermed vilde de have et stort Fortrin for Corinthierne, som Hedninger; og skulde deres Lære og Gjerning have desto mere Vægt, fordi de havde Moses og Propheterne til Læremestere. De saa ikke, at alt dette var udvortes Ting, hvorved Ingen bliver from eller bedre for Gud; megetmere gaar den større Deel af Ebrære, Israeliter, Abrahams Sæd og Christi Tjenere fortabte. De saa ikke, at slige Navne gjøre Intet til Sagen, men kun give et prægtigt Skin til at forføre de Enfoldige med. Derfor pukker ogsaa St. Paulus paa det Samme, men foragter det dog og kalder det Narreverk, paadet at han ogsaa hos de falske Propheter maa gjøre det til Intet, saaat Folket ikke bliver bedraget.

Mærk nu, hvorledes slige store Folk allerede paa den Tid have taget feil af Evangeliets rette Forstand, og hvorledes saamange herlige Prædikanter have villet maale og bedømme et christeligt Væsen efter det udvortes Skin og Navn, saaat ogsaa dengang de rette aandelige Prædikanters Tal har været lidet. Hvad Under er det da, om der nu i vor Tid ere faa rette Prædikanter, og om de Fleste sværme med udvortes Skin og Gjerninger? Det vil og maa saa være. Sværme, hvo som sværme vil, ja sværmer kun, I tvvagtige Humler! Vi staa imod, saa godt vi formaa, og befale Sagen i Guds Haand. Han skal vel give os Ære og Gavn nok, timelig og evindelig, om vi end maa gjøre Arbeidet for Intet og tage Skam og Skade til Løn. De skulle heller ikke længe drive sit Væsen, men som St. Paulus kort ovenfor siger, de skulle tilsidst faa Løn som forskyldt.

Iblandt de andre udvortes, legemlige Stykker, hvoraf St. Paulus roser sig, (og hvori han overgaar de falske Apostler, som ikke lide Noget for Ordets eller Sjælenes Skyld, men alene rose Navnet og Personen), er ogsaa dette, at han siger, **at han har været eet Døgn i Dybet.** Dette henføre Nogle til den Seilads, som St. Lucas beskriver Ap. Gj. 27., da de i fjorten Dage ikke havde spiist og ikke saa nogen Stjerne, men Dag og Nat omtumledes blandt Havets Bølger. Nogle mene, at han virkelig selv er sunket ned i Havets Dyb og ligesom Propheten Jonas er forblevet dernede, dog kun eet Døgn; og dette synes næsten at maatte ligge i Texten; dog forstaa Nogle det om Fængsel, efterdi der i den græske Text ikke tales om Havet, men kun om Dybet.

Hvo er skrøbelig, uden at jeg og er skrøbelig? ꝛc.

Blandt de ydre Ting, det er, de som ikke angaa hans Person, men hidrører fra Andres Brøst og Skade, opregner han disse

to, at han er skrøbelig, naar en Anden er det, og at det brænder i ham, naar Nogen bliver forarget. Dermed viser han rigeligen, hvilket brændende Hjerte han har havt, og hvor fuld han er af Kjærlighed, saaat Andres Brøst og Smerte gjør ham ligesaa ondt, som om den havde været hans egen. Thi ved **Skrøbeligheden** tænker han, efter min Mening, ikke paa den legemlige Skrøbelighed eller Sygdom, men paa den aandelige i Troen, naar Nogen endnu er ung i Troen og har en bange og frygtsom Samvittighed og altsaa endnu har en spæd og svag Tro, saaledes som han siger Rom. 14, 2.: **Den skrøbelige æder kun Urter;** og 1 Cor. 8, 12.: **Men naar I saaledes synde mod Brødrene og saare deres skrøbelige Samvittighed, synde I mod Christum.** Saadanne Skrøbelige forkaster han ikke, men antager sig dem og gjør med, som de gjøre, som om han selv ogsaa var saa skrøbelig, saaledes som han siger 1 Cor. 9, 22.: **Jeg er bleven de Skrøbelige som en Skrøbelig, paadet jeg kan vinde de Skrøbelige.**

Thi denne Antagelse er det, han mener, naar han taler om **Bekymringen for alle Menigheder;** som vilde han sige: Jeg bemøier mig og er i stadig Bekymring, jeg formaner uden Ophør, paadet der ikke maa opstaa falsk Lære og slem Forargelse og fordærve, hvad jeg har plantet, forvirre de Svage og fordærve mig de skrøbelige Samvittigheder. Saaledes gjør han ogsaa i dette Brev til Corinthierne ligeoverfor de falske Apostler; og den samme Omsorg har han ogsaa for Thessalonikerne, at ikke Fristeren maa komme iblandt dem, hvorfor han ogsaa sender et særskilt Sendebud til dem, ligesom han roser sig af, at det er hans Liv, at han erfarer, at de endnu staa faste. Saaledes betegner ogsaa det, **at det brænder i ham**, at det bedrøver og martrer ham saare, **naar Nogen forarges**, det er, naar Nogen ved farlig Lære eller Exempel i noget Stykke falder fra Troen; om denne Troens Forargelse taler han ogsaa Meget Rom. 14. Men da han jo kan forarges med de Forargede, ligesom han blev skrøbelig med de Skrøbelige, saa siger han, at det brænder i ham og volder ham Hjertekval.

Jeg kjender et Menneske i Christo, som for fjorten Aar siden ꝛc.

Om denne St. Pauli Henrykkelse til den tredie Himmel og ind i Paradiis have Mange skrevet og bekymret sig om, hvad den første, anden og tredie Himmel, og hvad Paradiset er for Noget. Men efterdi St. Paulus, som har erfaret det, selv ikke har sagt eller kan sige det, og erklærer, at intet Menneske kan udtale det, thi han har hørt uudsigelige Ord, saa maa vi vel ydmyge os og bekjende, at vi ikke vide det. Der ligger heller ingen Magt derpaa; thi han roser sig ikke deraf, forat vi skulle vide det, eller efter hans Exempel ogsaa skulde henrykkes, men for at stoppe Munden paa Sværmerne og bevise, hvor ringe deres Berømmelse er mod hans. Vist er det imidlertid, at han er bleven henrykket fra dette Liv ind i et uudsigeligt, ellers kaldte han det ikke en Henrykkelse.

Er mig givet en Pæl i Kjødet, nemlig en Engel Satan.

Ak, store Gud! maa der endnu hænge Anfegtelse ved en saa stor Mand, paadet han ikke maa hovmode sig af de høie Aabenbarelser, hvorledes skulle da Andre eller vi Skrøbelige gaa frie for at ophøie os? Denne **Pæl** have hidtil mange Lærere forstaaet saaledes, at det har været Kjødets Fristelser hos St. Paulus. Denne Mening har den latinske Text fremkaldt, som lyder: stimulus carnis, en Kjødets Torn eller Braad. Men dette kan ikke være ret; thi kjødelige Fristelser kalder han ikke Braad, esterdi Braad meget mere er noget Ondt og Pinligt, og Kjødets Braad her ikke er Noget, hvormed Kjødet stikker, men hvor-

med det selv bliver stukket. Derhos maa den græske Text oversættes **en Pæl for Kjødet** eller en Pæl paa eller i Kjødet, saaat det bliver noget nær det Samme, som naar vi sige: Kjæppen er bundet Hunden paa Halsen. Som vilde han sige: Ligesom man sætter en Kjæp paa Hunden, Bjørnen en Ring i Næsen, Hesten et Bidsel i Munden, og Svinet en Knevl i Gabet, for at hindre dem i at løbe, bide og gjøre Skade, saaledes har ogsaa jeg faaet en Pæl, det er, en stor Stok paa mit Legeme, paadet jeg ikke skal ophøie mig.

Men hvad denne Pæl eller Stok er, forklarer han selv og siger: **en Engel Satan**, det er, en Djævel, **som slog ham i Ansigtet**, det er, alvorligen tærsker og prygler ham. Derfor kan der ikke menes kjødelige Fristelser. Derimod skulde jeg være tilbøielig til at antage, at der ved disse Slag af Djævelen, som er hans Stok, forstaaes alle de Forfølgelser og Lidelser, som han ovenfor har opregnet, saaat hans Mening er denne: Høie Aabenbarelser har jeg, men derfor har jeg ogsaa faaet en Stok paa Halsen, nemlig disse mangeslags Farer og Ulykker, som jeg nu har opregnet, hvormed den Engel Satan slaar og ydmyger mit Legeme, saaat jeg nok glemmer at ophøie mig. Det er Pælen i mit Kjød, eller over mit Legeme; thi over Sjælen lader Gud den ikke komme.

Dog ser det af Texten ud, som om det har været noget Særeget, hvormed Djævelen selv har plaget St. Pauli Legeme, efterdi han siger, at Pælen er en Engel Satan, og fordi han tre Gange beder om, at den maa lade af fra ham. Nu vilde han efter min Mening visselig ikke bede om, at Forfølgelser maatte tages fra ham, som om han ikke længer vilde lide Forfølgelse. Da han nu selv ikke angiver, hvad det har været, faa vi ogsaa lade det være en hemmelig Lidelse, som ingen uden St. Paulus kjender. Og det er Nok, at vi vide Saameget: Ligesom Gud har givet ham saa høie Aabenbarelser, at intet Menneske kan forstaa dem, saaledes har han ogsaa, paadet han ikke skulde ophøie sig deraf, givet ham en saadan Pæl i Kjødet, at Ingen uden han alene veed, hvorledes samme Pæl eller Djævel har slaaet og tærsket ham.

Min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed.

Det er en underlig Kraft, som skal blive stærkere just derved, at den er svag. Hvo har nogensinde hørt, at Kraft er svag, end sige, at Kraft bliver stærkere gjennem Svaghed? Hermed skiller han de to Slags Kraft, den menneskelige og guddommelige fra hinanden. Thi den menneskelige Kraft bliver stærkere, naar den tiltager, og svagere, naar den aftager. Men Guds Kraft, det er, hans Ord i os, jo mere det undertrykkes, desto høiere stiger det. Det kommer af, at det er Guds Maade, at han som Skaber gjør Alt af Intet og igjen Alt til Intet. Det kan ingen menneskelig Kraft. Det er det rette Palmetræ; jo mere man belæsser det, desto kraftigere spænder det imod.

Og her seer du, at paa dette Sted maa ikke forstaaes den aandelige Svaghed, ligesom ovenfor, men udvortes Svaghed, og det ikke Sygdom alene, men alt Ondt, al Ulykke, Lidelse og Forfølgelse, hvorved Legemet tugtes og ydmyges. Thi han sætter ogsaa Christi Kraft, som ikke kan taale aandelig Svaghed ved Siden af sig, mod denne Svaghed og siger: **paadet at Christi Kraft kan bo i mig, vil jeg helst rose mig af mine Skrøbeligheder**, det er, som han selv strax nedenfor forklarer det, **i Forhaanelser, i Nød, i Forfølgelser, i Angester.** Summen er altsaa denne: Christus er ikke mægtig i os, hans Ord og Tro kunne ikke være stærke i os, naar vort Legeme ikke er stedt i Skrøbeligheder. Men dette vogte de falske Propheter sig vel for.

Søndag Sexagesima.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 8, 5-15.

Der gik en Sædemand ud at saa sin Sæd, og idet han saaede, faldt Noget ved Veien og blev nedtraadt, og Himmelens Fugle aade det op. Og Noget faldt paa Klippen; og der det voxte op, visnede det, fordi det ikke havde Vædske. Og Noget faldt midt iblandt Torne, og Tornene voxte op med og kvalte det. Og Noget faldt i den gode Jord, og det voxte op og bar hundrede Fold Frugt. Der han dette sagde, raadte han: hvo, som haver Øren at høre med, han høre! Men hans Disciple spurgte ham ad og sagde: hvad skal denne Lignelse være? Men han sagde: Eder er det givet at vide Guds Riges Hemmeligheder; men de Andre siges det i Lignelser, at de Seende ikke skulle se, og de Hørende ikke forstaa. Men dette er Lignelsen: Sæden er Guds Ord. Men de ved Veien ere de, som det høre; derefter kommer Djævelen og tager Ordet af deres Hjerter, at de ikke skulle tro og blive salige. Men de paa Klippen ere de, som annamme Ordet med Glæde, naar de det høre, og disse have ikke Rod, de tro til en Tid og falde fra i Fristelsens Tid. Men det, som faldt iblandt Tornene, ere de, som det høre; og idet de vandre under dette Livs Bekymringer og Rigdom og Vellyster, kvæles de og bære ingen fuldkommen Frugt. Men det i den gode Jord ere de, hvilke, naar de høre Ordet, beholde det i et smukt og godt Hjerte og bære Frugt i Taalmodighed.

Dette Evangelium siger os, hvilke Disciple Guds Ord har, og hvilke Frugter det bærer i Verden. Thi det taler ikke om Loven, ei heller om Menneskelærdomme, men, som Christus selv siger, om Guds Ord, som han selv, Sædemanden, prædiker. Ogsaa Loven skaffer ingen Frugt, ligesaalidt som Menneskelærdomme. Han giver imidlertid Guds Ord **fire Slags Disciple.**

De **Første** ere de, som høre det og forstaa det ikke, agte det ikke heller. Og disse ere ikke ringe Folk paa Jorden, men de Største, Klogeste, Helligste, med eet Ord, den største Hob. Thi han taler her ikke om dem, som forfølge Ordet, eller ikke høre paa det, men om dem, som høre det, ere dets Disciple, og som ogsaa ville kaldes rette Christne, leve blandt os i den christelige Forsamling og med os ere deelagtige i Daaben og Sakramentet. Men de ere og blive kjødelige Hjerter og tage ikke Ordet til sig, det gaar dem ind af det ene Øre og ud af det andet, ligesom Kornet, der falder paa Veien, ikke kommer ned i Jorden, men bliver liggende ovenpaa Veien, efterdi den er bleven haard og fast ved Menneskers og Dyrs Fødder.

Derfor siger han, at **Djævelen kommer og tager Ordet af deres Hjerter, at de ikke skulle tro og blive salige.** Denne Djævelens Magt betegner ikke alene, at deres Hjerter ere forhærdede ved det verdslige Sind og Levnet og miste Ordet og lade det fare, saaat de aldrig forstaa eller erkjende det, men ogsaa, at Djævelen istedetfor Guds Ord sender falske Lærere; thi her staar det, baade at Sæden blev nedtraadt, og at Himmelens Fugle aade den op. Ved Fuglene betegner Christus selv Djævlene, som borttage og opæde Ordet. Dette skeer, naar Djævelen forvender og forblinder Hjerterne, saaat de ikke forstaa Ordet eller agte derpaa, saaledes som St. Paulus siger 2 Tim. 4, 4.: **De skulle**

vende Ørene fra Sandheden, men henvende sig til Fabler. Ved Nedtrædelse af Menneskene forstaar han Trældommen under de Menneskelærdomme, som regjere i vore Hjerter, saaledes som han ogsaa Matth. 5, 13. siger om det Salt, som mister sin Kraft, og som kastes ud og nedtrædes af Menneskene; det er, som St. Paulus siger 2 Thess. 2, 11.: **De skulle tro Løgnen, efterdi de ikke have troet Sandheden.**

Til disses Tal høre altsaa alle Kjættere, Partiaander og Sværmere, som opfatte Evangeliet kjødeligt og udlægge det efter sit Hoved og Godtykke. De høre Alle Evangeliet og bære dog ingen Frugt, ja, de regjeres endnu mere af Djævelen og trælle endnu mere under Menneskelærdomme end tilforn. Thi det er et forfærdeligt Ord, naar Christus siger, **at Djævelen tager Ordet bort fra deres Hjerter.** Dermed viser han jo, at Djævelen regjerer vældigen over deres Hjerter, omendskjønt de hedde Christne og høre Ordet. Et ligesaa sørgeligt Ord er det ogsaa, at de **nedtrædes** og maa være Mennesker underdanige i deres fordærvelige Lære, ved hvilke dog Djævelen, under Evangeliets Skin og Navn, listigen tager Ordet bort fra dem, saaat de aldrig forstaa det eller blive salige, men maa gaa evindelig fortabte. Saaledes gjøre nufortiden vore Sværmere i alle Lande. Thi hvor dette Ord ikke er, der er ingen Salighed, og det hjælper ikke, om man har store Gjerninger og et helligt Levnet. Thi naar han siger, at de ikke blive salige, fordi Ordet tages fra dem, saa vidner han dermed tydeligt nok, at ikke Gjerningerne, men alene Troen formedelst Ordet gjør salig, saaledes som St. Paulus siger Rom. 1, 16.: **Det er en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror.**

Det **andet** Slags ere de, **som annamme Ordet med Glæde,** men ikke blive bestandige. Disse udgjøre ogsaa en stor Hob. De opfatte og forstaa Ordet ret og reent, uden alle Sekter og Partier eller Sværmere, glæde sig ogsaa over, at de erkjende den rette Sandhed og nu kunne vide, at man uden Gjerninger, ved Troen alene, skal blive salig; fremdeles derover, at de ere blevne frie fra Lovens, Samvittighedens og de menneskelige Lærdommes Fængsel. Men naar det gjælder og de derover skulle lide Skade, Forhaanelse og Tab paa Liv og Gods, da falde de fra og fornegte det; thi de have ikke Rod nok, staa heller ikke dybt nok. Derfor ere de ligesom Sæden paa en Klippe, som spirer raskt op og grønnes, saaat det er en Lyst at se, og giver godt Haab; men naar Solen skinner varmt, saa visner den; thi den mangler Jord og Vædske og staar paa bare Fjeldet. Saaledes er det ogsaa med disse i Forfølgelsens Tid; da fornegte eller fortie de Ordet og gjøre, tale og taale Alt, hvad Forfølgerne befale eller ville; og dog vare de tilforn kjække, talte derom og bekjendte det med Glæde, da der endnu var Fred og ingen Hede, saaat man haabede, at de skulde skaffe megen Frugt og Nytte blandt Menneskene. Thi saadanne Frugter ere ikke alene Gjerningerne, men meget mere Guds Ords Bekjendelse, Prædiken og Udbredelse, saaat mange Andre derved omvendes, og Guds Rige udbredes.

Det **tredie** Slags ere de, som høre og forstaa Ordet, men dog falde til den anden Side, idet de hengive sig til dette Livs Vellyst og Mageligheb, saaat Ordet Intet udretter hos dem. Denne Hob er ogsaa meget, stor. Thi ihvorvel de ikke stifte noget Kjætteri, som de Første, men stedse have Ordet puurt og reent, og heller ikke blive anfegtede til den venstre Side, som de Andre, med Gjenvordighed og Forfølgelse, saa falde de dog til den høire Side, og det er deres Fordærvelse, at de have Fred og gode Dage. Derfor hengive de sig ikke med noget Alvor til Ordet, men blive dovne og nedsænke sig i dette Livs Bekymringer og

Rigdom og Vellyster, saaat de ikke ere nyttige til Noget. Derfor ligne de den Sæd, som falder blandt Torne. Skjønt der ikke er nogen Klippe, men god Jord, og heller ikke nogen Vei, men dybt nok pløiet Land, saa hindre dog Tornene den fra at komme op, og kvæle den. Saaledes have ogsaa disse i Ordet Alt, hvad der tjener til Salighed, men de bruge det ikke og forraadne i deres kjødelige Levnet. Herhen høre nu de, som høre Ordet, men ikke holde sit Kjød i Tømme; de vide det, men gjøre ikke derefter; de lære det, men efterkomme det ikke og forblive iaar, som de vare ifjor.

Det **fjerde** Slags ere de, **som høre Ordet og beholde det i et smukt og godt Hjerte og bære Frugt i Taalmodighed,** det er, som høre Ordet og blive bestandige derved, som derover vove og give slip paa Alt, hvem heller ikke Djævelen tager Ordet fra eller forfører, hvem Forfølgelsernes Hede ikke afskrækker, og dette Livs Vellysters og Gjerrigheds Torne ikke hindre, men som bære Frugt, saaat de ogsaa lære Andre det Samme og fremme Guds Rige, samt gjøre sin Næste Godt i Kjærligheden. Derfor siger han: **i Taalmodighed.** Thi Saadanne maa taale Meget for Ordets Skyld: Forsmædelse og Skjændsel af Partiaanderne og Kjætterne, Had og Avind med Skade paa Liv og Gods af Forfølgerne, foruden hvad Tornene og egne Anfegtelser fra Kjødet forvolde. Derfor hedder det vel billigen et **Korsets Ord;** thi hvo, som skal holde det, maa bære og overvinde Kors og Ulykke med Taalmodighed.

Han siger: **i et smukt og godt Hjerte.** Ligesom en Ager, der er uden Torne og Straa, er ganske jevn og slet som en skjøn og reen Plads, saaledes er ogsaa det Hjerte jevnt og reent, som er uden Gjerrighed og Sorg for timelig Næring, saaat Guds Ord finder godt Rum. Men god er Ageren, naar den ikke alene ligger jevn og reen, men ogsaa er fed og frugtbar og har en god Grund og ikke er fuld af Steen og Gruus. Saaledes er det ogsaa med det Hjerte, som har god Grund og ved Aandens Fylde er stærkt, fedt og godt, saaat det beholder Ordet og bærer Frugt i Taalmodighed.

Her se vi nu, at det ikke er underligt, at der er saa faa rette Christne. Thi ikke al Sæden falder i den gode Jord, men kun den fjerde og mindste Deel. Derfor kan man ikke tro Alle, som rose sig af at være Christne og prise Evangeliets Lære, saaledes som Demas, Pauli Discipel, der tilsidst forlod ham, og som Christi Disciple, der gik fra ham, Joh. 6, 66. Thi han raaber og siger her selv: **Hvo, som haver Øren at høre med, han høre!** Som vilde han sige: O, hvor faa ere de rette Christne, ja, man tør ikke tro Alle, som hedde Christne og høre Evangeliet; der hører Mere til.

Dette er Altsammen talt os til Lærdom, at vi ikke skulle lade os forvirre derved, at saa Mange misbruge Evangeliet og saa Faa annamme det ret; ihvorvel det er fortrædeligt at prædike for dem, som saa skammeligen misbruge denne Prædiken og forvende den stik imod Evangeliet. Thi det er en Prædiken, som skal være saa almindelig, at den lyder for alle Skabninger, som Christus siger Marc. 16, 15.: **Prædiker Evangelium for al Skabningen;** og Ps. 19, 5.: **Deres Maalesnor er udgangen over al Jorden, og deres Taler til Jorderiges Ender.** Hvad gaar det os an, at Mange foragte det? Det maa jo blive derved, at Mange ere kaldte, men Faa udvalgte. For den gode Jords Skyld, som bærer Frugt i Taalmodighed, maa Sæden ogsaa falde forgjæves paa Veien, paa Klippen og blandt Tornene; vi ere dog stedse forvisede om, at Guds Ord ikke bliver uden Frugt, men bestandig maa finde nogen god Jord, saaledes som han her siger, at Noget af Sædemandens Sæd faldt i den gode Jord og ikke alene paa Veien, blandt Tornene og paa Steengrund. Thi hvor Evan-

geliet prædikes, der er ogsaa Christne, Es. 55, 11.: **Mit Ord skal ikke komme tomt igjen til mig.**

Herved er nu at mærke, at St. Marcus Cap. 4, 8. og St. Matth. Cap. 13, 8. siger, at **Sæden bar Frugt, Noget tredive Fold, Noget tredsindstyve Fold og noget hundrede Fold.** Dette have alle Fortolkere forstaaet om de tre Slags Kydskhed, som findes, nemlig Jomfruers, den ægteskabelige og Enkers Kydskhed. Jomfrustanden have de da tillagt de hundrede Fold, den ægteskabelige Stand, som den ringeste, de tredive Fold, og Enkestanden de tredsindstyve Fold. Dette er dog et saa grovt og unyttigt Snak, at det er en Synd og Skam, at Sligt saa længe har kunnet bestaa i Christenheden og tilmed være bleven holdt paa af saamange store Lærere, uden at Nogen har mærket, hvor galt det var. Heraf seer man vel, hvormange aarvaagne, betænksomme og flittige Lærere, der hidtil har været, og hvorledes den Ene blindthen har troet den Anden, samt hvorledes Gud har ladet saa store Helgener og Mænd tage saa groveligen feil, og det i saadanne høivigtige Ting, som angaa Sjælene. Men derved advarer han os om ikke at tro nogen Lærer, hvor hellig og stor han end er, medmindre han fører Guds klare Ord.

For det **Første** var det dog at forkleine Guds Ord altfor meget, at det ikke skulde bære andre Frugter en Kydskhed, da dog St. Paulus Gal. 5, 22. berømmer det for mange andre. Og med eet Ord: Guds Ord virker alt Godt; det gjør viis, forstandig, klog, forsigtig, from, mild, taalmodig, tro, tugtig, kydsk ꝛc. Derfor er denne Udlæggelse, alene om de tre Slags Kydskhed, aldeles uchristelig. Fremdeles have dog ogsaa Hedningerne og ugudelige Folk, som ikke have Evangeliet eller endog forfølge det, baade Jomfruer, Enker og Ægtefolk. Udentvivl vare baade Annas og Kaiphas redelige Ægtemænd, Ligesaa vilde jo Jomfrustanden være der før Guds Ord, og det Samme gjælder ogsaa Enkestanden og den ægteskabelige Stand; thi Jomfruer fødes jo til Verden som Jomfruer, og naar Evangeliet kommer, finder det baade Jomfruer, Enker og Ægtefolk, og gjør dem ikke først til Jomfruer, Enker eller Ægtefolk.

For det **Andet** ere Ægteskabet, Jomfrustanden og Enkestanden ikke Frugter eller Dyder eller Gjerninger, men tre af Gud skabte og anordnede Stænder, staa saaledes ikke i vor Magt, men ere guddommelige Gjerninger og Skabninger som al anden Skabning. Thi dersom det skulde gjælde, at man vilde gjøre de forskjellige Slags Stand til Frugter, saa maatte man ogsaa sige, at Herrestanden, Tjenerstanden, det at være Mand eller Barn og alle Embeder vare idel Frugter af Evangeliet. Paa den Viis vilde der ingen Frugter blive tilbage for Evangeliet, efterdi alle saadanne Stænder ogsaa findes der, hvor Evangeliet ikke er. Kydskheden er imidlertid saaledes fremtrukken for sit store Skins Skyld, til stor Fare og Skade for Sjælene, ret som om der ellers ikke var nogen Dyd, som prydede en Christen, uden Kydskheden.

Jeg vil endvidere sige, at Kydskheden er en anden og langt høiere Ting end den jomfruelige Stand, som blot bestaar deri, at en Kvinde ikke har havt med nogen Mand at skaffe. Ved Siden deraf skeer det dog, at Jomfruerne ifølge deres kvindelige Legemes Art og Natur ikke alene have Lyst og Brynde til Manden, men ogsaa maa være fulde af Sæd og Blod for at kunne føde Børn og formere sig, saaledes som Gud har skabt dem. Og Saadant er ikke deres Verk, men Guds alene; derfor kunne de ikke hindre det, men det maa have sin Gang, saaledes som den af Gud skabte Natur medfører, enten der nu kommer Børn derved eller ikke. Kydskheden derimod maa jo bestaa deri, at man i sit Sind har ingen eller liden Attraa

til nogen Mand og i Legemet ingen eller liden Sæd til Frugt eller til Børn.

Nu gaar det i Almindelighed saa, at en gift Kvinde ikke saa ofte føler saadan Lyst, Brynde og Sæd, thi hun bliver hos og ved Manden Saadant kvit. Og derhos, medens en Jomfru bærer idel Lyst i Hjertet og Sæd i Legemet, saa er der hos den gifte Kvinde ved Manden kommet megen Ulyst til, saaat, i Almindelighed, den høieste og bedste Kydskhed findes i den ægteskabelige Stand, fordi der i den findes mindre Brynde og Lyst; og den mindste Kydskhed findes i den jomfruelige Stand, fordi der i den er langt mere Brynde og Lyst. Derfor er Kydskheden en langt høiere Dyd end den jomfruelige Stand. Thi man kalder jo en Brud endnu Jomfru, skjønt hun er fuld af Brynde, Lyst og Kjærlighed til sin Brudgom. Kydskheden staar altsaa høit over alle disse tre Stænder, baade Ægteskabet, Enkestanden og den jomfruelige Stand. Men hvor Gud ellers ikke gjør Mirakler, der findes den allermest i Ægteskabet og allermindst i den jomfruelige Stand, og der er ikke tre Slags Kydskhed, men trende Kydskhedens Stænder.

Sandt er det, at naar man bedømmer den jomfruelige Stand efter det ydre Udseende, saa synes det som noget Stort, at den er afholdende og ikke dæmper sin Lyst ved Manden. Men hvad er det, om En længere bærer og bedre dæmper sin Lyst uden Mand eller Kvinde, end med Mand eller Kvinde? Er ikke der en større Ukydskhed, hvor der er mere Brynde, Elskov og Lyst, end der, hvor der er mindre? Naar man derfor skal dømme om Kydskheden efter Brynden og Lysten, saaledes som man ogsaa bør gjøre, saa er den jomfruelige Stand mere ukydsk end den ægteskabelige. Det seer man ogsaa godt hos de unge Piger, som ere Jomfruer; de ere dog fulde af Lyst og Nysgjerrighed og have langt større Tanker derom, end det i sig selv er. Kort sagt, jeg vilde gjerne se en Jomfru, som var tyve Aar gammel og havde et sundt og retskaffent Kvindelegeme.

Det være nu Nok om Kydskheden, saa at vi vide, at disse Ordets Frugter maa forstaaes anderledes og videre end om Kydskheden, og navnligen om de Frugter, hvorved mange Mennesker omvendes og komme til Sandhedens Erkjendelse. Thi ihvorvel Gjerningerne ogsaa hedde Frugter, saa taler han dog her fornemmelig om de Frugter, som Ordet bærer i Menneskenes Hjerter, saasom at de blive oplyste, troende, trøstige og vise i Christus, saaledes som St. Paulus siger Rom. 1, 13.: **paadet jeg maatte have nogen Frugt ogsaa iblandt Eder, ligesom og iblandt de andre Hedninger**; og Col. 1, 6.: **Evangeliet er frugtbringende i den ganske Verden, som og iblandt Eder,** det er, Mange blive derved levende, forløste fra Synden og salige, ligesom det da ogsaa er Evangeliets rette Gjerninger, som et Livets, Naadens og Salighedens Ord at forløse fra Synden, Døden og Djævelen. Paa denne Frugt følge da Aandens Frugter, Gjerningerne, saasom Taalmodighed, Kjærlighed, Troskab 2c.

At nu **Noget bærer tredive, Noget tredsindstyve og Noget hundrede Fold**, det vil sige Saameget, som at paa eet Sted blive Flere omvendte end paa andre, og at den ene Apostel og Prædikant kommer videre og udretter Mere med sin Prædiken end den anden. Thi der er ikke overalt lige meget Folk, gives heller ikke overalt lige mange Christne, ei heller komme alle Prædikanter lige vidt med sin Prædiken, men eftersom Gud har forud beskikket og bestemt det. St. Pauli Ord, som har prædiket allervidest og mest, maa man vel tillægge de hundrede Fold Frugt, endog han ikke var nogen Jomfru.

Men hvad er det, at han siger: **Eder er det givet at vide Guds Riges Hemmeligheder?** 2c. Hvad vil **Hemmelighed**

sige? Skal man ikke vide det, hvorfor prædiker man det da? Hemmelighed betegner en forborgen og hemmelig Ting, som man ikke veed, og Guds Riges Hemmeligheder ere de skjulte Ting i Guds Rige, saasom Christus med al den Naade, han har bevist os, saaledes som St. Paulus kalder ham. Thi den, som kjender Christus ret, han veed, hvad Guds Rige er, og hvad der findes deri. Og det hedder af den Grund en Hemmelighed, at det er aandeligt og hemmeligt, hvad det vel ogsaa forbliver at være, saafremt ikke Aanden aabenbarer det. Thi omendskjønt der er Mange, som se og høre det, saa fatte de det dog ikke. Saaledes er der nufortiden Mange, som prædike og høre Christus, hvorledes han er hengivet for os; men det er endnu Altsammen blot paa Tungen og ikke i Hjertet, thi de tro det ikke selv, erfare det heller ikke, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 2, 14.: **Det naturlige Menneske fatter ikke de Ting, som høre Guds Aand til.**

Derfor siger han her: **Eder er det givet at vide** ꝛc., det er, Aanden giver Eder det saa, at I ikke blot høre og se det, men ogsaa med Hjertet fatte og tro det; derfor er det Eder nu ikke længer nogen Hemmelighed. Men de Andre, der høre det ligesaavel som I, men ikke have Troen i Hjertet, som se det, men ikke forstaa det, dem er det en Hemmelighed og forbliver dem ubekjendt; og Alt, hvad de høre, er ikke anderledes for dem, end som om de hørte en Lignelse eller mørk Tale. Det se vi ogsaa nu paa vore Sværmere. De vide Meget at prædike om Christus; men fordi de ikke selv erfare det i Hjertet, saa gaa de hen og lade Hemmelighedens rette Grund ligge og omgaaes med Spørgsmaal og fælsomme Paafund. Og naar det gjælder, saa vide de slet ikke, hvorledes de skulle fortrøste sig til Gud og finde Syndernes Forladelse i Christus.

Men nu siger St. Marcus Cap. 4, 33., at Christus derfor talede til Folket gjennem Lignelser, paadet de maatte fatte det, Enhver efter sin Formue; hvorledes rimer da dette sig med det, som St. Matthæus siger Cap. 13, 13 flg., at han derfor taler ved Lignelser, forat de ikke skulle fatte det? Det maa udentvivl forstaaes saaledes: St. Marcus vil sige, at Lignelser tjene dertil, at enfoldige Folk fatte dem udvortes, og om de end ikke forstaa dem, dog senere kunne blive belærte og saaledes faa Forstand paa dem. Thi Lignelser behage naturligen de Enfoldige og fæste sig hos dem, efterdi de blive hentede fra de almindelige Ting, som Folket omgaaes med. Men St. Matthæus vil sige, at disse Lignelser ere af den Beskaffenhed, at Ingen kan forstaa dem, han høre dem saameget han vil, medmindre Aanden kundgjør og aabenbarer dem. Ikke at de prædikes til den Ende, at man ikke skal forstaa dem; men at de ikke forstaaes, det følger naturligen, naar ikke Aanden aabenbarer dem. Imidlertid har dog Christus taget disse Ord fra Es. 6, 9 flg., hvor der handles om Guds Forudvidens høie Hemmelighed, at han skjuler og aabenbarer sit Ord, for hvem han vil og fra Evighed har udseet dertil.

Fastelavns-Søndag.

Prædiken over Epistelen.

1 Cor. 13, 1, 13.

Dersom jeg taler med Menneskenes og Englenes Tungemaal, men haver ikke Kjærlighed, da er jeg en lydende Malm eller en klingende Bjelde. Og dersom jeg haver prophetisk Gave og veed alle Hemmeligheder og al Kundskab, og dersom jeg haver al Tro, saaat jeg kunde flytte Bjerge, men haver ikke Kjærlighed, da er jeg Intet. Og dersom jeg uddeler alt mit Gods til de Fattige og dersom jeg giver mit Legeme hen, at jeg skal brændes, men haver ikke Kjærlighed, gavner det mig Intet. Kjærligheden er langmodig, er velvillig; Kjærligheden bærer ikke Nid; Kjærligheden er ikke underfundig, opblæses ikke; den er ikke usømmelig, søger ikke sit Eget, forbitres ikke, tænker ikke Ondt; den glæder sig ikke over Uretfærdighed, men glæder sig ved Sandhed; den fordrager Alt, tror Alt, haaber Alt, taaler Alt. Kjærligheden bliver aldrig træt; men enten det er prophetiske Gaver, da skulle de afskaffes, eller Tungemaal, da skulle de ophøre, eller Kundskab, da skal den afskaffes. Thi vi forstaa stykkeviis og prophetere stykkeviis. Men naar det Fuldkomne kommer, da skal det, som er stykkeviis, afskaffes. Da jeg var et Barn, talede jeg som et Barn, tænkte jeg som et Barn, dømte jeg som et Barn; men da jeg blev Mand, aflagde jeg det Barnagtige. Thi nu se vi ved et Speil, i en mørk Tale; men da skulle vi se Ansigt til Ansigt; nu kjender jeg stykkeviis, men da skal jeg erkjende, ligesom jeg og er erkjendt. Men nu blive Tro, Haab, Kjærlighed, disse Tre; men størst iblandt disse er Kjærligheden.

Denne Epistel skriver St. Paulus for at nedslaa og ydmyge de Hoffærdige blandt de Christne og fornemmelig blandt Lærerne og Prædikanterne. Thi efterdi der ved Evangeliet skjenkes en stor Kundskab om Gud og Christus og derhos mange store Gaver, saaledes som St. Paulus opregner Rom 12. og 1 Cor. 12., idet Nogle have Gaven at tale, Andre at lære, Andre at udlægge Skriften, Andre at styre og saa fremdeles, saaat der altsaa blandt de Christne er en stor Rigdom og Skat af aandelig Kundskab og Gaver, idet Alle vide, hvad Gud, Christus, Menneske, Samvittighed, Synd, dette og hint, Liv, Djævel, Død, Verden, Kors ꝛc. ere og betegne, saa finder man dog Faa, som bruge saadanne Gaver og Kundskab ret, som nedlade sig og tjene Andre dermed efter Kjærlighedens rette Art, men Enhver søger sin egen Ære, Berømmelse og Vinding dermed og vil være den Øverste og ansees fremfor Andre. Det Samme se vi ogsaa i vore Tider. Ved Evangeliet have Mange lært, hvad al Verden tilforn ikke vidste, og formaa nu, hvad de før ikke formaaede; thi ogsaa mangeslags Gaver ere faldne paa dem og iblandt dem, hvorved de ere komne til Ære. Saa gribe de til, men Ingen tænker paa at tjene og gavne Andre dermed i christelig Kjærlighed, men Enhver søger Berømmelse og Ære, Fordeel og Gods. Og kunde En bringe det derhen, at han alene var lærd og dygtig i Evangeliet, og at alle Andre ikke duede til Noget, saa gjorde han det gjerne, paadet han alene maatte agtes for den kloge Mester. Og ikke desto mindre lader han, som han er ydmyg, ja, foragter sig selv, og prædiker om Kjærligheden og Troen; men det vilde gjøre ham Ondt, om han selv skulde røre derved med sin mindste Finger. Deraf kommer det, at Verden er fuld af Sværmere og Partiaander, og at der

ikke er Nogen af dem, uden at han jo vil være alle Andres Mester og den Bedste, og de have nu en langt høiere Aand end den, som har været deres Læremester.

Saadanne æresyge Aander angriber St. Paulus her og fælder een Dom over dem Alle, at de ere og gjælde Intet, om de saa havde høiere Erkjendelse og større Gaver, end de have, saalænge de ikke nedlade sig til Andre dermed og bruge dem til Andres Gavn. Men dette udfører han nu med mange Ord og i en lang Tale, saaledes som man maa gjøre for grove og uforstandige Folk. Paa andre Steder bruger han derimod faa Ord hertil, saasom Phil. 2, 3 flg., hvor han siger, at de skulle være eens sindede, og at Enhver skal se paa Andres Bedste, og ikke paa sit eget. Til et Exempel fælder han ogsaa saadan Dom over sig selv, om han var en Saadan, paadet han desto alvorligere maa forskrække de Andre, som paa langt nær ikke ere ham lige. Han siger:

Dersom jeg taler med Menneskenes og Englenes Tungemaal ꝛc.

Det er: Om jeg kunde lære og prædike bedre end noget Menneske eller nogen Engel saaat Ordene vare de allerligste og Mening og Forstand den rette og den bedste, **men havde ikke Kjærlighed**, det er, søgte dermed min egen Ære og Nytte og ikke min Næstes, **da var jeg en lydende Malm eller klingende Bjelde**, det er, jeg kunde dermed maaske lære Andre Noget, og fylde deres Øren, men for Gud var jeg Intet. Thi ligesom en Klokke eller Bjelde ikke hører sin egen Klang eller bliver forbedret derved, saaledes forstaar en saadan Prædikant ikke selv, hvad han siger, og bliver i ingen Maade dermed bedre for Gud. Thi han veed vel Meget, men fordi han ikke bruger det i Kjærligheden, saa veed han endnu ikke Noget saaledes, som det sig bør at vide 1 Cor. 8, 2. Derfor er en Stammende og En, som ikke taler godt, men som dog lærer i Kjærlighed og Ydmyghed, langt bedre end den, der taler som en Engel, men kun søger sit Eget.

Og dersom jeg haver prophetisk Gave ꝛc.

At **prophetere** er, som det følger i Cap. 14, at kunne forstaa og udlægge Propheterne og Skriften gjennem den Helligaands Oplysning; det er en saare ypperlig Gave. **At vide Hemmeligheder** er at kunne tyde Skriften aandeligen, som man siger, gjennem Allegorier, saaledes som St. Paulus gjør Gal. 4, 24., naar han siger, at Sara og Hagar ere de to Testamenter, Isak og Ismael ere de to Folk, Jøder og Christne. Saaledes ogsaa det, at Mose Kobberslange er Christus, Joh. 3. 14; at Isak, David, Salomon og Andre have været Christi Forbilleder. Saadant kalder St. Paulus **Hemmelighed**, det er, den hemmelige Forstand, som ligger skjult under Historiernes udvortes Forstand. **Kundskab** er Indsigt i det udvortes Væsen og Forstand paa den christelige Frihed, saaat man veed, at Samvittighed ikke er bunden til Noget. St. Paulus vil altsaa sige: Om nu Nogen magtede den ganske Skrift, baade efter dens aabenbare og dens hemmelige Forstand, og vidste Alt om den christelige Frihed, og om hvorledes det udvortes Liv bør føres, men ikke havde Kjærlighed, det er, ikke tjente sin Næste dermed, men søgte sin egen Ære og Nytte, han var dog med alt dette fortabt og gjaldt Intet for Gud.

Se her, hvor vældigt og dog venligt St. Paulus kjæmper mod den forfængelige Æres skjændige Last, idet han ikke engang agter saadanne høie Gaver, som dog ere saare ypperlige, liflige og herlige, og som naturligen gjøre Menneskene stolte og hofærdige, samt staa i stor Anseelse hos Folk. Thi hvo skulde ikke tænke, at den Helligaand maatte være tilstede og bo der, hvor der fremlyser en saadan Forstand i Skriften

og en saadan Viisdom? Imod denne ene Last kjæmper han næsten igjennem begge sine Breve til Corinthierne; thi den anretter stor Ulykke, hvor den tager Overhaand. Derfor nævner han ogsaa Tit. 1, 7. blandt en Biskops Dyder som den første: non superbum, **ikke indtagen i sig selv**, det er, at han ikke ophøier sig af sit Embede, sin Ære eller Forstand og agter Andre ringere end sig selv.

Men hvad han derefter siger, lyder heelt underligt: **Og dersom jeg haver al Tro, saaat jeg kunde flytte Bjerge, men haver ikke Kjærlighed, da er jeg Intet.** Vi holde jo for, og det staar ogsaa fast, at Troen gjør retfærdig og reen, Rom. 1, 17; 10, 10; Ap. Gj. 15, 9. Men gjør den retfærdig og reen, saa maa den ikke være uden Kjærlighed, men Aanden maa tilligemed Troen indgyde Kjærligheden. Kortsagt, hvor den rette Tro er, der er den Helligaand; hvor den Helligaand er, der maa Kjærlighed og Alt være. Hvorledes kan han da her tale, som om Nogen kan have Troen uden Kjærlighed? Herpaa svare vi, at dette ene Sprog maa ikke modsige eller støde omkuld alle andre Sprog om Troen, som tilskrive Troen alene Retfærdiggjørelsen. Thi end ikke Sophisterne selv have tillagt Kjærligheden Retfærdiggjørelsen, kunne ei heller gjøre det, esterdi Kjærligheden er en Følge eller Frugt af Aanden, som i Troen bliver vor Eiendom.

Her kunne vi nu give tre Slags Svar. Det **første** er, at St. Paulus her ikke taler om den christelige Tro, som ifølge sin Natur bringer Kjærligheden med sig, men om den almindelige Tro paa Gud og hans Magt, hvilken Tro er en Gave ligesom den at tale med Tunger, at prophetere, Kundskabens Gave og lignende. Thi det er troligt, at Forræderen Judas ogsaa har gjort Mirakler, skjønt han dog ikke havde den christelige Tro, Joh. 6, 70.: **Een af Eder er en Djævel.** Denne Tro, der ikke gjør retfærdig og reen, lader den gamle Adam blive i Ro med sin Udyd, saaledes som ogsaa de andre Gaver, saasom Fornuft, Sundhed, Veltalenhed og Rigdom gjøre

Det **andet** er, at St. Paulus taler om den rette kristelige Tro, men tænker paa dem, som annamme denne Tro og i Kraft af den gjøre Mirakler, men strax falde, blive hovmodige og dermed forlise Troen. Thi der er Mange, som begynde godt, men ikke holde ud, ligesom Sæden, der faldt paa Klippegrund. Saaledes skeer det let, at man falder fra Troen, og Fristelser, som komme fra forfængelig Ære, ere mægtigere end de, som komme fra Gjenvordigheder. Derfor kan det vel hænde, at En gjør Mirakler i den rette Tro, og dog strax efter søger og tilegner sig selv Ære og dermed falder ud baade af Troen og Kjærligheden.

Det **tredie** er, at St. Paulus med disse Ord gjør Kjærligheden saa nødvendig, at han endog anfører et umuligt Exempel, paa samme Maade som naar jeg vilde sige: Om du var en Gud, men var ikke taalmodig, saa var du dog Intet, det er, Taalmodighed hører saa nødvendig med til Guddommen, at Gud ikke kan være til, med mindre han er taalmodig; thi det er umuligt, at Gud kan være uden Taalmodighed. Saaledes er det ogsaa St. Pauli Mening, ikke at Troen kan være uden Kjærlighed, men at Kjærligheden saa nødvendig maa være der, at endog Troen, som dog flytter Bjerge, uden Kjærlighed vilde være Intet, hvis det var muligt, at den kunde være uden Kjærlighed.

Dette tredie Svar behager mig bedst, ihvorvel jeg ikke forkaster de to andre, og mindst det første. Thi aabenbart er jo ogsaa det første Stykke: **Dersom jeg taler med Englenes Tungemaal,** noget Umuligt, esterdi det ikke er muligt for noget Menneske at tale med Engles Tunger; saameget mere som han her skjelner mellem Menneskers og Engles Tunger; endvidere have jo Englene ingen Tunger; de kunne vel tale med Menne-

kers Tunger, men Mennesker kunne aldrig tale med Engles Tunger. Ligesom nu det første Stykke: **Dersom jeg taler med Englenes Tungemaal**, maa forstaaes saaledes; Var det muligt, hvad det dog aldrig er, at jeg kunde tale med Englenes Tungemaal, men havde ikke Kjærlighed ꝛc., — saaledes maa ogsaa det andet Stykke: **Dersom jeg haver al Tro, saaat jeg kunde flytte Bjerge, men haver ikke Kjærlighed,** have den Mening: Var det muligt, at jeg kunde have saadan Tro uden tillige at have Kjærlighed, hvad der dog er umuligt, saa var jeg dog Intet. Paa samme Maade er det ogsaa noget Umuligt, naar han siger: **Dersom jeg veed alle Hemmeligheder**; det maa ogsaa forklares saaledes: Var det muligt, at Nogen vidste alle Skriftens Hemmeligheder, hvad der dog er umuligt ꝛc. Thi St. Johannes siger i sit sidste Capitel, at end ikke Verden selv kunde rumme alle de Bøger, som endnu kunde skrives, thi det er en Afgrund, som Ingen i al Evighed naar tilbunds i. Denne Maade at tale paa er ogsaa meget almindelig, som naar jeg siger: Om jeg var en Christen og dog ikke troede paa Christus, saa var det Intet; eller: Om du end var en Fyrste, men havde intet Land eller Gods, saa var du Intet.

Og dersom jeg uddeler alt mit Gods til de Fattige.

Det er: Om jeg gjorde alle de gode Gjerninger, som findes paa Jorden, og havde dog ikke Kjærligheden, det er, søgte min egen Ære og Nytte deri og ikke Næstens, saa var jeg dog fortabt. Thi under de store udvortes Gjerninger, at opoffre Liv og Gods, indbefatter han alle Gjerninger, som kunne ske; efterdi den, som af en eller anden Grund gjør saadanne Gjerninger, han gjør ogsaa alle andre. Saaledes indbefatter han ogsaa under det **at tale** alle gode Ord og Lærdomme, og under **Propheti, Kundskab** og **Tro** al Viisdom og Forstand. Nu kan det vel hænde, at Nogen for timelig Æres Skyld kan ove Liv og Gods, saaledes som Romerne og andre Hedninger have gjort; men der har dog ingen Kjærlighed været, thi de have søgt sig selv, og derfor er deres Opoffrelse saameget som Intet. Nu er det umuligt, at Nogen med fri Villie skulde uddele alt sit Gods og give sit Legeme hen til at brændes, saaat Meningen ogsaa her maa være: Om det var muligt, at jeg kunde uddele alt mit Gods til de Fattige ꝛc.

Derfor kan Sophisternes Udlæggelse ikke bestaa, naar de af denne Text formasteligen drage den Slutning, at den christelige Tro er ikke tilstrækkelig til at udslette Synden og gjøre retfærdig, men sige, at Troen maa være smykket med Kjærligheden, saafremt den skal retfærdiggjøre. Men de vide ikke, hvad Retfærdiggjørelse er, og kunne ikke gjøre den rette Forskjel. Retfærdiggjørelsen maa være der før Kjærligheden, efterdi Ingen elsker, medmindre han er from, men paa Fromhed følger Kjærlighed. Thi Kjærligheden er Troens, Aandens og Retfærdighedens Frugt og Følge, og ikke dens Smykke og Anhang. Derfor sige vi, at Tro alene gjør from og salig. Men paadet vi ikke maa bedrage os og forlade os paa en falsk Tro, fordrer Gud, at vi skulle elske og dermed bevise vor Tro, paadet vi kunne blive visse paa, at vor Tro er ret.

Kjærligheden er langmodig, er velvillig ꝛc.

Her beskriver han nu Kjærlighedens Art, hvorpaa man kan mærke, hvor den rette Tro og Kjærlighed findes. Thi Ingen hofærdig Lærer er i Besiddelse af disse Stykker; om de end derfor ved Evangeliet have faaet mange Gaver, saa ere de dog uden Kjærlighed.

For det **Første** er Kjærligheden **langmodig**, det er, taalmodig, ikke hastig eller snar til Vrede, Hevn, Utaalmodighed; den bruser ikke frem efter sit Hoved, men venter

og bærer over med de Uretfærdige og Skrøbelige, indtil de komme efter. Hoffærdige Lærere kunne ikke Andet end dømme, fordømme og foragte Andre og retfærdiggjøre og ophøie sig selv.

For det **Andet: velvillig;** det er, den er god at omgaaes med, den seer ikke suurt, skyr Ingen, men viser sig venlig mod Enhver i Ord, Gjerninger og Gebærder.

For det **Tredie; Kjærligheden bærer ikke Nid;** det er, den er ikke avindsyg, det fortryder den ikke, om det gaar Andre bedre end den, og misunder Ingen noget Godt eller nogen Ære. Men de hoffærdige Lærere ere avindsyge og misundelige og unde Ingen uden sig selv hverken Ære eller Gods, ihvorvel de anstille sig anderledes med Munden, men man seer det vel paa Gjerningen.

For det **Fjerde: Kjærligheden er ikke underfundig;** det er, den gjør ikke noget Skalkestykke eller bruger ikke hemmelig List og Svig, hvad de hovmodige og falske Aander ikke kunne lade være, men den handler redeligt, oprigtigt og aabenlyst.

For det **Femte: den opblæses ikke,** saaledes som de falske Lærere gjøre, der blæse sig op som en Hugorm.

For det **Sjette: den er ikke usømmelig,** saaledes som de vredagtige, utaalmodige og stivsindede Hoveder, der bestandig og mod Enhver vil have Ret og ikke vige for Nogen, men for hvem Enhver skal vige; hvis ikke, saa staar Verden i lys Lue, og de storme og rase med Skrig og Klager og Hevntørst. Det følger af den Hoffærdighed og Opblæsthed, som ovenfor er nævnt.

For det **Syvende: den søger ikke sit Eget;** det er, den søger ikke sit eget Bedste, sin egen Ære, Nytte, Bekvemmelighed, Liv og Velfærd, men offrer det Altsammen paa Næsten og seer kun paa, hvorledes den kan befordre hans Nytte og Ære, Liv og Velfærd.

For det **Ottende: den forbittres ikke** ved Uret og Utaknemmelighed, men er sagtmodig. Men falske Lærere kunne Intet taale, søge ogsaa alene sin egen Nytte og Ære med Skade for Andre.

For det **Niende: den tænker ikke Ondt;** det er, den er ikke mistænksom, udlægger Alt til det Bedste og optager det i Enfoldighed. Men de Hoffærdige ere over al Maade mistænksomme, gaa i en stadig Bekymring for, at man ikke sætter dem høit nok, og udlægge Alt, hvad de se og høre, til det Værste, saaledes som Joab udlagde Abners Gjerning 2 Sam. 3. Det er en skjændig Last, og saare vanskeligt er det at omgaaes med saadanne Folk.

For det **Tiende: den glæder sig ikke over Uretfærdighed.** Dette kan forstaaes paa to Maader; enten sigtes der til dem, som selv gjøre Uret og glæde sig deri, saaledes som Salomon siger Ordspr. 2, 14.: **De glæde sig ved at gjøre Ondt.** Saadanne Folk maa enten være aldeles ryggesløse og frække, saasom Skjøger og Skjelme, eller ogsaa Hyklere, som ikke kjende sit ugudelige Væsen, saasom Kjætterne og Partiaanderne, som ogsaa have sin Lyst deri, at deres Bedrageri har Fremgang under Guds og Sandhedens Navn. Men efter min Mening sigter ikke St. Paulus hertil, men til det, at de falske Lærere ere saa giftige, at de Intet hellere høre, end at en Anden gjør Uret, falder og beskjæmmes, paadet alene de maa synes skjønne og fromme, saaledes som Pharisæeren i Evangeliet gjorde mod den arme Tolder. Men Kjærligheden har meget større Medlidenhed med Andres Synder end med sine egne og beder for sin faldne Næste.

For det **Ellevte: den glæder sig ved Sandhed.** Dette Stykke beviser, at det forrige er at forstaa om det ondskabsfulde Velbehag i Andres Fald og Synder. Thi at glæde sig ved Sandhed er ikke Andet end at se sin Lyst deri, at Nogen gjør Ret og bliver retskaffen; ligesom Kjærligheden bedrøves, naar Nogen gjør Uret.

Men de Hoffærdige græmme sig, naar de se eller høre, at Andre gjøre Ret; thi de mene, at det gjør et Skaar i deres Fordeel og Ære.

For det **Tolvte; den fordrager Alt;** det er, den holder Hvermand Alt tilgode, hvor svag, hvor uretfærdig, hvor taabelig han end viser sig, og føler Medlidenhed dermed og taaler, hvormeget Uret det skal være. Men de Hoffærdige kan Ingen gjøre til Behag, de finde altid Noget, som de klandre og laste og ikke kunne taale, om de saa skulle tage det ud af Luften.

For det **Trettende: den tror Alt.** Han taler her ikke om Troen paa Gud, men om Tro indbyrdes blandt Menneskene. Han vil sige Saameget: Kjærligheden er en ganske enfoldig Ting, den tror og stoler paa Enhver og anseer Enhver for at være ligesaa ærlig, som den selv er, venter sig ikke noget Skalkestykke eller nogen List, lader sig skuffe, bedrage og narre af hvem, som vil, og siger: Ei, mener du, at Folk ere saa onde? Den maaler altsaa alle Andre efter sit eget Hjerte og tager ganske trøstig feil. Men det skader den ikke; thi den veed, at Gud ikke kan forlade den, og hvo, som bedrager den, bedrager kun sig selv. De Hoffærdige derimod tro ikke Nogen og ville ikke lade sig bedrage.

For det **Fjortende: de haaber Alt;** det er, den fortvivler ikke om noget Menneske, hvor ondt det end er, men haaber stedse det Bedste og siger ogsaa her: Ei, man maa dog haabe det Bedste. St. Paulus taler saaledes heller ikke her om Haab til Gud. Thi Kjærligheden er en Dyd, som især er rettet mod Næsten, idet den gjør og ønsker ham alt Godt. Ihvorvel den nu ofte skuffes i dette sit Haab, saa holder den dog ikke op at haabe, forkaster intet Menneske og mistvivler ikke om nogen Sag. Men de Hoffærdige opgive snart Haabet om Alle og forkaste dem som uduelige.

For det **Femtende: den taaler Alt;** det er: Om den end tilføies nok saamegen Krænkelse og Fortræd, idet den enten skuffes i sin Tro og sit Haab, eller man tilføier den Skade paa Legeme, Gods og Ære, saa veed den dog, at det ikke skader den, men at den har en rig Gud. Men falske Lærere kunne Intet taale, og allermindst, at man ikke holder dem Tro og Love.

For det **Sextende: Kjærligheden bliver aldrig træt;** det er, den aflader ikke og lader sig ikke forhindre eller overvinde af Folks Ondskab eller Utaknemmelighed, saaledes som Verden og de falske Helgener gjøre; saasnart de mærke Foragt eller Utaknemmelighed, trække de sig tilbage og ville ikke mere gjøre Nogen noget Godt og blive saaledes unyttige Umennesker og Træblokke, lig den menneskefiendske Timones. Det gjør ikke Kjærligheden; den lader sig ikke fordærve af Andres Ondskab eller hindre i at gjøre Vel; men den holder ved med at gjøre Alle Godt med Lærdom og Raad, Hjælp og Tjeneste, om den end maa høste, ikke Godt, men Ondt for sin Tjeneste og Velgjerning. Den forbliver altsaa stadig, fast og urokkelig og varer og bliver ved ikke alene i dette Liv paa Jorden, men ogsaa i det evige Liv. Derfor føier han til: **men enten det er prophetiske Gaver, saa skulle de afskaffes** ꝛc. Hermed priser han Kjærligheden fremfor alle andre Gaver, som den der er evig og ikke kan eller skal ophøre, end ikke i det tilkommende Liv. Thi de andre Gaver, som de falske Lærere rose sig af, ere kun givne for dette Liv og til Prædikeembedets Forvaltning. Thi Propheti, Tungemaal og Kundskab maa ophøre, efterdi Alle i Livet hinsides selv skulle se Alt, saaat Ingen behøver at lære den Anden. Saa skal og al Forskjel og Ulighed ophøre, saaat man ikke behøver nogen Kundskab og Skjelnen, da **Gud selv skal være Alt i Alle**, 1 Cor. 15, 28.

Og her begynder nu St. Paulus at

tale om Forskjellen mellem det nærværende Liv i Troen og det tilkommende Liv i Guds Beskuelse i Himlen. Og Meningen er den: Det er een og samme Ting, som vi have i dette og i hint Liv, thi det er den samme Gud og det samme Gode, vi her tro paa, og som vi der skulle skue; forsaavidt er der ingen Forskjel. Men Forskjellen ligger i Erkjendelsen, idet vi have den samme Gud paa en anden Maade i hint Liv, end vi have ham i dette. I dette Liv have vi ham saaledes, at vi ikke se ham, men tro paa ham. Nu er Troen en ufuldkommen og dunkel Skuen, som trænger til Ordet, der fremmes ved Prædikeembedet, ved Tungemaal og Propheti; thi uden Ordet kan Troen ikke bestaa. Men i hint Liv have vi ham saaledes, at vi ikke tro paa ham, men se ham, hvilket er en fuldkommen Erkjendelse, hvortil ikke Ordet behøves, ei heller Prædiken eller Tunger eller Propheti; derfor maa alt Saadant ophøre.

Derfor siger han: **Vi forstaa** (nemlig i dette Liv) **stykkevis**, det er, ufuldkomment; thi det skeer i Troen og ikke i Beskuelsen. Og **vi prophetere stykkevis**, det er, ufuldkomment; thi det skeer gjennem Ord og Prædiken. Og dog viser baade Kundskab og Propheti os ikke noget Mindre og Ringere end det, Englene se, nemlig den samme Gud. **Men naar det Fuldkomne kommer, da skal det, som er stykkeviis, afskaffes.** Og han tager her et Exempel af et Barn i Sammenligning med en Mand. Thi Børn behøve at lege, fordi de endnu ere for svage, nemlig til at forrette noget Embede eller Gjerning. Saaledes ere ogsaa vi i dette Liv altfor svage til, at vi skulde kunne se Gud; derfor er det os fornødent imidlertid at omgaaes dermed i Ordet og Troen, saaledes som vi kunne bære det.

Nu se vi ved et Speil, i en mørk Tale; men da skulle vi se Ansigt til Ansigt.

Troen er ligesom et Speil eller en mørk Tale, siger han. Thi i Speilet er ikke Ansigtet selv, men kun et Billede deraf, som er det ligt. Saaledes er heller ikke i Troen den evige Guddoms klare Ansigt, men et Billede deraf, frembragt ved Ordet. Og en mørk Tale betegner noget Andet, end den lyder. Saaledes indeholder ogsaa Troen Noget, som er klarere, end den selv føler. Men i hint Liv ville Speil og Mørke, Tro og Tegn være afskaffede, og baade Guds Ansigt og vort Ansigt være utilhyllede og staa tydeligt og klart for hinanden. **Nu kjender jeg stykkeviis**, siger han, **men da skal jeg erkjende, ligesom jeg og er erkjendt.** Det er: Gud erkjender mig nu fuldkomment og klart, og der er intet Dække over mig for ham; men for mig er der et Dække over ham. Ligesom han nu erkjender mig paa det Allerklareste, saaledes skal ogsaa jeg da erkjende ham paa det Allerklareste, uden at der er noget Dække over ham; thi Dækket bliver ikke taget bort fra ham, men fra mig; thi han har intet Saadant for sine Øine.

Men nu blive Tro, Haab, Kjærlighed, disse Tre; men størst iblandt disse er Kjærligheden.

Her have Sophisterne mesterligen forbrudt sig og gjort Troen langt ringere end Kjærligheden, efterdi St. Paulus siger, at Kjærligheden er større end Troen og Haabet. De fare frem paa sin vante Viis, kaste sig i sin Blindhed og med sin gale Forstand paa Bogstaven, rive ud et enkelt Stykke og lade det Andet staa og se ikke hen til St. Pauli Mening, og hvorledes han ved de Ord, som gaa foran og staa ved Siden, vil have denne Kjærlighedens Storhed forstaaet. Thi det vil dog Ingen negte, at han her taler om Kjærlighedens og andre Gavers Ved-

bliven og Ophør, og ikke om deres Værdighed og Kraft. Med Hensyn paa Værdigheden er ikke alene Troen, men ogsaa Ordet større end Kjærligheden. Thi Ordet er **en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror**, Rom. 1, 16., og dog maa det ophøre. Og Kjærligheden er Ordets Frugt og Virkning, og dog skal den blive. Og Troen besidder Gud selv, formaar og har alle Ting, og dog maa den ophøre. Og Kjærligheden giver sin Næste og gjør ham Godt, som en Følge af Troen, og dog skal den blive.

At nu Kjærligheden er større end Troen og Haabet, det er talt med Hensyn paa Varigheden, idet Kjærligheden varer længere og bliver evindeligen, medens Troen er langt kortere og mindre, saasom den kun varer her i Tiden. Paa samme Maade kunde jeg sige: Christenheden er større paa Jorden end Christus. Dermed mener jeg ikke, at Christenheden i sig selv er bedre og værdigere end Christus, men at den er længere og videre udbredt paa Jorden, end Christus, der kun var tre Aar paa et lidet Sted paa Jorden, medens Christenheden fra Begyndelsen af har strakt sig saa vidt som Verden. Saaledes er ogsaa Kjærligheden længere og bredere end Troen og Haabet. Thi Troen har alene at gjøre med Gud i Hjertet i dette Liv; men Kjærligheden har at gjøre med Gud og al Verden i al Evighed. Ikke destomindre, ligesom Christus er uendelig bedre, værdigere og dyrebarere end Christenheden, omendskjønt han er mindre og kun en enkelt Person, saaledes er ogsaa Troen bedre, værdigere og dyrebarere end Kjærligheden, endskjønt den varer kortere og kun omgaaes med Gud alene.

Men St. Paulus priser paa denne Maade Kjærligheden for dermed at omstøde de falske Lærere og gjøre deres Berømmelse af Tro og Gaver uden Kjærlighed til Intet. Som vilde han sige: Naar I ikke have Kjærligheden, som varer evindeligen, saa er dog alt Andet, som I rose Eder af, forgjængeligt, og I selv forgaa dermed. Thi ihvorvel ogsaa Guds Ord og de aandelige Gaver ere evige, saa vil dog det evige Ords udvortes Embede og Lyd og Gavernes udvortes Brug og Forskjel ophøre, saaat dog Eders Berømmelse og Hovmod paa den Maade maa blive til Aske. Derfor bliver det dermed, at Troen gjør retfærdig gjennem Ordet og bringer Kjærligheden med sig. Men baade Ordet og Troen ophøre, og Retfærdigheden og Kjærligheden, som ere forhvervede derved, blive evindeligen, ligesom en Bygning, der er opført ved Stilladser, bliver, men Stilladset tages bort.

Se nu her, hvad Kjærligheden er for et lidet Ord, og hvor snart det er sagt; men hvo havde vel i denne ene Dyd søgt saamange kostelige, og saamange Udyder modsatte, Dyder og Egenskaber, som St. Paulus her tilskriver Kjærligheden. Jeg tænker vel, det er at prise og afmale Kjærligheden og beskrive Dyder og Laster bedre, end Hedningerne have gjort. Her har han opstillet et Forbillede, for hvilket billigen alle falske Lærere burde skamme sig, de, som snakke meget om Kjærlighed, men ikke finde eet eneste af disse Stykker hos sig. Det er i Sandhed idel vældige Stik og Stød mod de falske Lærere, saa ofte han nævner een af Kjærlighedens Dyder. Thi idet han roser Kjærligheden saaledes og tillægger den saadanne Egenskaber, vil han tillige og hver Gang ramme de falske Lærere som de, der Intet have deraf, saaat du gjerne kan sætte en liden Anmærkning til hvert Stykke og sige: Men du gjør ganske anderledes.

Men nu er det underligt, at der hos saadanne Lærere, som ikke have Kjærligheden, dog skal forblive saadanne høie Gaver, saasom at tale med Tunger, at prophetere, at vide Hemmeligheder, at have Tro, at bortgive sit Gods og lade sig brænde, saaledes som han her har opregnet. Thi vi se jo her, hvad for Vederstyggeligheder der findes

hos disse, som ikke have Kjærligheden, nemlig at de ere hoffærdige, avindsyge, opblæste, utaalmodige, falske, underfundige, giftige, mistænkelige, ondskabsfulde, spotske, bittre, misundelige, mistroiske, egennyttige, æresyge og foragtende Andre. Hvorledes kan det nu gaa til, at disse flytte Bjerge ved sin Tro, give sine Legemer hen til at brændes, prophetere ꝛc., hvad dog St. Paulus her tilskriver og tilegner dem? Ikke anderledes, end som jeg har sagt. Han sætter noget Umuligt som Exempel, og vil meget mere tilkjendegive, at efterdi de ikke have Kjærligheden, saa have de heller ikke nogen af de andre Gaver ret, men kun deres Skin og Navn. Paadet han nu ogsaa maa betage dem Skinnet og Navnet, taler han saaledes om dem, som om han medgav, at de vare Saadanne, endog de ikke ere det.

Fastelavns-Søndag.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 18, 31-43.

Men han tog til sig de Tolv og sagde til dem: se, vi gaa op til Jerusalem, og alle Ting, som ere skrevne ved Propheterne, skulle fuldkommes paa Menneskens Søn. Thi han skal overantvordes Hedningerne og bespottes og forhaanes og bespyttes; og de skulle hudstryge og ihjelslaa ham, og tredie Dag skal han opstaa. Men de forstode Intet deraf, og denne Tale var skjult for dem, og de forstode ikke det, som blev sagt. Men det skete, der han kom nær til Jericho, sad en Blind ved Veien og tiggede. Men der denne hørte Folket gaa forbi, udspurgte han, hvad dette var. Men de forkyndte ham, at Jesus den Nazaræer kom forbi. Og han raabte og sagde: Jesu, du Davids Søn! forbarm dig over mig! Og de, som gik foran, truede ham, at han skulde tie; men han raabte meget mere: du Davids Søn, forbarm dig over mig! Da stod Jesus stille og bød ham føres til sig; men der han kom nær til ham, spurgte han ham ad og sagde: Hvad vil du, at jeg skal gjøre dig? Men han sagde: Herre, at jeg maa blive seende. Og Jesus sagde til ham: bliv seende! din Tro haver frelst dig. Og strax blev han seende og fulgte ham og prisede Gud; og alt Folket, som saa det, lovede Gud.

Dette Evangelium foreholder os ogsaa tvende Stykker, nemlig Troen og Kjærligheden, idet Christus siger, at han maa gaa op til Jerusalem og lade sig martre, og idet han tjener og hjælper den Blinde. Det **første** Stykke, **Troen**, bevises dermed, at Skriften ikke bliver opfyldt uden gjennem Christi Lidelse, ligesom den heller ikke taler om Andet end Christus, og det for den fremfor Alt er om Christus at gjøre: han maa opfylde den med sin Død. Men maa nu hans Død gjøre det, saa kan vor Død slet Intet bidrage dertil; thi vor Død er en syndig og fordømt Død. Men er vor Død syndig og fordømt, som dog er den høieste og tungeste Lidelse og Ulykke, hvad skulde vi da med vore andre Lidelser og Piner kunne fortjene? Og er vor Lidelse Intet og uduelig, hvad skulde da vore gode Gjerninger kunne udrette, efterdi jo altid Lidelse er

ædlere og bedre end Gjerning? Her maa det være Christus alene, og det maa Troen holde fast ved.

Disse Ord siger han nu, førend han har fuldbyrdet sin Lidelse, medens han stod i Begreb med at drage op til Jerusalem, ligesom til Paaskefesten, en Tid, da Disciplene mindst ventede hans Lidelse, men meente ret at kunne glæde sig til Høitiden. Dette gjør han i den Hensigt, at de sidenefter kunde blive desto stærkere i Troen, naar de mindedes, at han havde sagt dem det forud, og at han frivilligen var gaaet Lidelsen imøde, at det altsaa ikke var Jødernes, hans Fienders, Magt eller Forstand, som bragte ham paa Korset; ligesom da ogsaa Esaias Cap. 53, 7. længe forud havde forkyndt, at han frivilligen og gjerne skulde lade sig offre. Ogsaa Engelen formaner Kvinderne paa Paaskedagen, at de skulde komme ihu dette Ord, som han her taler, paadet de skulde vide og desto fastere tro, at han frivilligt havde lidt Saadant os tilgode.

Og det er den rette Vei til at erkjende Christi Lidelse ret, naar man ikke alene erkjender og begriber hans Lidelse, men ogsaa hans Hjerte og Villie til at lide. Thi hvo, som betragter hans Lidelse saaledes, at han ikke seer hans hjertelige Villighed deri, han maa mere forfærdes derfor end glæde sig deri. Seer man derimod hans hjertelige Villighed deri, saa faar man ret Trøst, Tillid og Lyst til Christus. Derfor priser ogsaa Ps. 40, 8 flg., denne Guds og Christi Villie i Lidelsen: **I Bogens Rolle er skrevet om mig: Jeg haver Lyst til at gjøre din Villie, min Gud! og din Lov er midt i mit Inderste.** Derhos siges Ebr. 10, 10.: **Ved denne Villie ere vi helliggjorte**; det hedder ikke: ved Christi Lidelse og Blod (hvilket dog ogsaa er sandt), men: ved Guds og Christi Villie, idet de begge have havt een Villie til at helliggjøre os ved Christi Blod. Denne sin Villie til at lide viser han ogsaa her i Evangeliet, naar han forud forkynder, at han vil gaa op til Jerusalem og lade sig korsfæste. Som vilde han sige: Betragter mit Hjerte, at jeg gjør det villigt, utvungen og gjerne, paadet I ikke maa forskrækkes eller forfærdes derfor, naar I nu faa det at se, og tænke, at jeg gjør det ugjerne, at jeg maa gjøre det, at jeg er forladt, og at Jøderne udrette det med sin Magt.

Men Disciplene forstode Intet deraf, siger han, **og denne Tale var skjult for dem.** Det vil sige saameget: Fornuft, Kjød og Blod kan ikke forstaa eller fatte, at Skriften skulde tale derom, at Menneskens Søn maatte korsfæstes. Langtmindre forstaar den, at Saadant er hans Villie, og at han gjør det gjerne. Thi den tror ikke, at det var nødvendigt for os, men vil selv handle med Gud gjennem egne Gjerninger. Derfor maa Gud, udenfor dette, at det udvortes forkyndes gjennem Ordet for Øret, aabenbare det i Hjertet ved sin Aand; ja, ogsaa de, hvem Aanden har aabenbaret det indvortes, ogsaa de have vanskeligt for at tro det og maa arbeide med Tvivlen. Saa stor og forunderlig en Ting er det, at Menneskens Søn bliver korsfæstet villigen og gjerne, for at opfylde Skriften, det er, os tilgode. Det er en Hemmelighed og bliver en Hemmelighed.

Heraf følger nu, hvor daarligt de handle, som lære, at Menneskene skulle bære sin Lidelse og Død med Taalmodighed, for dermed at betale for sin Synd og erholde Naade. Og i Besynderlighed handle de som Daarer, der trøste dem, som skulle aflives, eller som ellers ligge for Døden, og snakke for dem om, at dersom de lide villigt, saa blive derved alle deres Synder dem tilgivne. Saadanne ere Forførere; thi de fordølge Christus med hans Død, hvorpaa vor Trøst beror, og føre Menneskene til en falsk Fortrøstning til deres egen Lidelse og Død. Det er det Allerværste, som kan vederfares

et Menneske i dets sidste Stund; thi dermed føres det lige ind i Helvede.

Men lær du her at sige: Min Død, min Taalmodighed, hvad er det? Min Død er Intet; jeg vil heller ikke have eller høre den som min Trøst; Christi Lidelse og Død er min Trøst, derpaa forlader jeg mig, at ved den blive mine Synder mig tilgivne. Men min Død vil jeg lide frit og for Intet, min Gud til Lov og Ære og min Næste til Nytte og Tjeneste, men ikke i ringeste Maade forlade mig derpaa.

At dø med Frimodighed eller taalmodigt at lide Døden eller villigen bære en eller anden Smerte, det er jo dog noget ganske Andet end ved saadan Død eller Lidelse at udslette Synden og erhverve Naade hos Gud. Det Første have ogsaa Hedningerne gjort, og mange letfærdige Skjelmer og raae Folk gjøre det endnu. Men det andet er en giftig, dødbringende Tilsætning, opfunden af Djævelen, ligesom alle andre Løgne, hvormed han har fremkaldt Fortrøstning og Tillid til vore egne Gjerninger. For Saadant skal man vogte sig. Thi ligesaa ivrigt som jeg skal værge mig, om Nogen vil lære mig, at jeg skal gaa i Kloster, saafremt jeg vil blive salig, ligesaa mandigt skal jeg staa imod, om Nogen paa mit Sidste vil foreholde mig min Død eller Lidelse til Trøst og Haab, som om den skulde hjælpe mig til mine Synders Udslettelse. Thi begge Dele er at fornegte Gud og hans Christus, at bespotte hans Naade og forvanske hans Evangelium. Men de gjøre langt bedre, som holde et Crucifix frem for den Døende og minde ham om Christi Lidelse og Død.

Jeg maa her anføre et Exempel, som er meget gavnligt og ikke at foragte. Det var en from Eneboer, som ogsaa var opdraget i saadan Tro paa menneskelig Fortjeneste. Han skulde engang trøste en Mand, som laa for Døden, og gjorde det heelt kjækt paa denne Maade: Kjære Ven, lid kun Døden villigt og med Taalmodighed, saa vil jeg sætte min Sjæl i Pant paa, at du vil blive deelagtig i det evige Liv. Det lovede da den Syge, og døde paa denne Trøst ganske stille og taalmodigt. Men efter tre eller fire Dage blev ogsaa Eneboeren dødssyg; da kom Mester Anger og oplod hans Øine, saaat han saa, hvad han havde gjort og lært; saa laa han, indtil han døde, og jamrede sig over dette sit Raad og den Trøst, som han havde givet hin, og sagde: O Ve! hvad har jeg raadet ham! Letfærdige Mennesker lo af ham, fordi han ikke selv gjorde, hvad han havde lært en Anden. Hin gav han sin Sjæl i Pant paa, at han kunde dø trøstigen, og nu fortvivler han selv, ikke alene for Døden, men ogsaa for det Raads Skyld, som han med saadan Sikkerhed havde givet, men nu høit og lydt forkastede og gjenkaldte.

Men Gud har visseligen sagt til ham: hvad der staar Luc. 4, 23.: **Læge, læg dig selv**; og Luc. 12, 21.: **Saaledes gaar det den, som ikke er rig i Gud.** Thi her har sandeligen den ene Blinde ledet den anden, og de ere begge faldne i Graven, de bleve begge fordømte, den Første, fordi han er faret herfra i Fortrøstning til sin Taalmodighed og Død; den Anden, fordi han fortvivlede om Guds Naade og ikke kjendte den, og derhos ogsaa meente, at om han ikke havde gjort denne Synd, saa kunde han have faret herfra i Fred. Saaledes have Ingen af dem kjendt Christus, men fornegtet ham begge. Paa denne Maade fare ogsaa nogle Bøger vild, hvori der ogsaa til Støtte anføres nogle Sprog af St. Augustin og Andre, som tale om, hvorledes Døden er en Dør til Livet og en Lægedom mod Synden. Her seer man ikke, at Saadant er at forstaa om Christi Død og Lidelse.

Saa ringe nu dette Exempel er, saa mesterligt lærer det os, hvorledes ingen Gjerning, ingen Lidelse, ingen Død kan hjælpe eller bestaa for Gud. Thi man kan

dog her ikke negte, at den Første har gjort den største Gjerning, idet han nemlig har lidt Døden med Taalmodighed, hvorved den frie Villie visseligen har udført sit bedste Verk, og dog er han gaaet fortabt, hvilket den Anden med sin Fortvivlelse bekjender og nokſom beviſer. Og den, som ikke vil tro disse To, han vil vel selv faa erfare, at det er saa.

Dette være nok om Troen paa Christi Lidelse. Ligesom nu han villigen gav sig selv hen for os, saaledes skulle ogsaa vi efter dette Kjærlighedens Exempel hengive os selv for Næsten med Alt, hvad vi have, saaledes som vi andetsteds nokſom have sagt, at det er paa disse to Maader, Christus skal prædikes. Men det er en Tale, som Ingen vil forstaa; Ordet er skjult, thi **det naturlige Menneske fatter ikke de Ting, som høre Guds Aand til.**

Det **andet** Stykke er **den Blinde**, hvori vi ogsaa se de to Stykker lyse skjønt og klart, nemlig hos Christus Kjærlighed til den Blinde og hos den Blinde Tro paa Christus, og denne den Blindes Tro ville vi nu korteligen betragte.

For det **Første** hører han, at Christus gaar forbi, havde ogsaa tilforn hørt, at Jesus af Nazareth var en god Mand, som hjalp Enhver, der blot bad ham derom. Gjennem dette Rygte var der nu opkommet Tro og Tillid hos ham til Christus, saaat han ikke tvivlede om, at han ogsaa vilde hjælpe ham. Men saadan Tro havde han ikke kunnet have i Hjertet, dersom han ikke havde hørt eller vidst Noget om ham; thi Troen kommer ikke uden ved Hørelsen.

For det **Andet** tror han fast og tvivler ikke om, at det forholder sig saa, som han hører om ham, hvilket de følgende Tegn beviſe. Skjønt han ikke seer eller kjender Christus, og om han end kjendte ham, dog ikke kunde se og vide, om Christus havde Hjerte og Villie til at hjælpe ham, saa tror han dog strax, hvad han har hørt om ham. Paa dette Rygte og Tale grunder han sin Tillid, derfor bliver han heller ikke beskjæmmet.

For det **Tredie** beder og paakalder han i saadan Tro, hvilken Orden ogsaa St. Paulus beskriver Rom. 10, 14.: **Hvorledes skulle de paakalde dem, paa hvem de ikke have troet?** Og v. 13.: **Hver den, som paakalder Herrens Navn, skal vorde salig.**

For det **Fjerde** bekjender han ogsaa Christus frit og uden Sky. Hans Nød tillader ham ikke at spørge efter nogen Anden. Thi det er ogsaa den rette Troens Art, at den bekjender Christus at være den, som baade kan og vil hjælpe, medens de Andre skamme sig ved ham og ikke ville bekjende ham for Verden.

For det **Femte** kjæmper han ikke alene med sin Samvittighed, som visseligen har sagt ham, at han ikke var saadan Velgjerning værd, men ogsaa med dem, som truede og bød ham at tie stille, og som dermed vilde forskrække hans Samvittighed og gjøre ham forsagt, at han skulde se hen til sin Uværdighed og Christi Værdighed og derover fortvivle. Thi hvor Troen begynder, der følger ogsaa Kamp og Strid.

For det **Sjette** staar han fast, trænger igjennem og vinder og lader sig hverken af al Verden eller af sin egen Samvittighed rive bort fra sin Tillid. Derved opnaar han, hvad han begjerer, og faar Christus fat, saaat han staar stille og befaler at føre ham til sig og tilbyder sig at gjøre, hvad han ønsker. Saa gaar det alle dem, som kun holde sig fast til Guds Ord, tillukke Øine og Øren for Djævelen, Verden og sig selv og stille sig ganske, som om der i Himlen og paa Jorden ikke var Andre end dem og Gud.

For det **Syvende** følger han Christus efter, det er, han gaar den Kjærlighedens og Korsets Vei, som Christus selv vandrer, gjør gode, retskafne Gjerninger, forbliver i den rette Stand og Væsen og farer ikke

med saadant Narreverk, som Gjernings-helgenerne gjøre.

For det **Ottende** takker og priser han Gud og bringer saaledes det rette Offer, som behager Gud, Ps. 50, 23.: **Den, som offrer Taksigelse, den ærer mig, og den, som sætter sig den rette Vei fore, ham vil jeg lade se paa Guds Salighed.**

For det **Niende** bringer han ogsaa mange Andre til at prise Gud for hans Skyld; thi et Christenmenneske er Alle til Nytte og Forbedring, og derhos Gud til Lov og Ære paa Jorden.

Til Slutning se vi, hvorledes Christus med Gjerninger og Ord opmuntrer os til Troen. For det Første med Gjerninger, idet han saa omhyggeligen antager sig den Blinde og lader se, hvor godt Troen behager ham, saaat han ligesom lader sig fange dermed, staar stille og gjør, hvad den Blinde i saadan Tro begjærer. For det Andet med Ord, idet han priser hans Tro og siger: **Din Tro haver frelst dig**, og fraskriver sig saaledes Æren for Undergjerningen og giver den til den Blindes Tro. Summa: Troen faar det, den beder om, og er derhos vor store Ære for Gud.

Denne Blinde betegner de aandelig Blinde, det er, alle af Adam fødte Mennesker, som ikke se eller kjende Guds Rige. Og det er en Naade, at man føler og erkjender sin Blindhed og gjerne vil blive dem kvit. Saadanne ere de hellige Syndere, som føle sin Brøst og sukke efter Naade. Han **sidder ved Veien og tigger**, det er, han sidder blandt Lovens Lærere og begjærer Hjælp; men Hjælpen er daarlig, han maa plage sig med Gjerninger og hjælpe sig dermed. Og Folket gaar forbi og lader ham sidde; det er, Lovens Folk støier og larmer med sin Gjerningslære; det gaar foran Christus, og Christus følger efter. Men naar han hører Christus, det er, naar et saadant Hjerte hører om Evangeliet og Troen, saa raaber og skriger det og har ingen Ro, før det kommer til Christus. Men de, som true og befale ham at tie, ere Gjernings-lærerne, som ville dæmpe og underkue Troens Lære og Raab, men dermed gjøre de kun Hjerterne desto ivrigere. Thi Evangeliet er af den Art, at jo mere man hemmer det, desto mere Fremgang har det. Derefter, naar han nu er bleven seende, saa ere alle hans Gjerninger og hele hans Liv idel Guds Lov og Ære, og med Glæde følger han Christus efter, saaat al Verden forundrer sig og forbedres derved.

Første Søndag i Faste.

Prædiken over Epistelen.

2 Cor. 6, 1-10

Men som Medarbeidere formane vi, at I ikke forgjæves maa have modtaget Guds Naade; thi han siger: jeg haver bønhørt dig i en behagelig Tid og hjulpet dig paa Frelsens Dag; se, nu er en behagelig Tid! se, nu er Frelsens Dag! Lader os ikke give noget Anstød i nogen Ting, paadet Tjenesten ikke skal blive lastet; men vi bevise os selv i Alting som Guds Tjenere: med stor Taalmodighed, i Trængsler, i Nød, i Angester; under Slag, i Fængsler, i Oprør, i Arbeide, i Vaagen, i Fasten, med Renhed, med Kundskab, med Langmodighed, med Velvillighed, med den hellige Aand, med uskrømtet Kjærlighed, med Sandheds Ord, med Guds Kraft, ved Ret-

færdigheds Vaaben paa høire og venstre Side; under Ære og Vanære, under ondt Rygte og godt Rygte, som Forførere og dog sanddrue, som miskjendte og dog erkjendte, som de, der dø, og se, vi leve; som de, der ere revsede, og dog ikke ihjelslagne; som bedrøvede, dog altid glade; som fattige, der dog gjøre Mange rige; som de, der have Intet og dog besidde Alt.

Denne Epistel er en Formaning og Opmuntring til Corinthierne, at de skulle gjøre det, som de allerede tilforn vide. Og den er vel let, hvad Ordene angaar, men vanskelig, naar det gjælder at udføre den, og bliver sjelden udøvet. Thi den afmaler et christeligt Liv paa en ganske underlig Maade og giver det Kjendetegn og Farver, som ere ret ubehagelige at se til.

Som Medarbeidere formane vi.

For det **Første** nævner han her **Medarbeidere** ligesom 1 Cor. 3, 9.: **Vi ere Guds Medarbeidere; I ere Guds Ager, Guds Bygning.** Det er: Vi prædike, vi arbeide paa Eder med det udvortes Ord, ved Lære og Formaning; men Gud giver indvortes ved Aanden Velsignelse og Vext, saaat vort udvortes Ord ikke arbeider forgjæves. Derfor er Gud indvortes den rette Mester, som gjør det Bedste, og vi hjælpe og tjene ham deri udvortes gjennem Prædikeembedet. Men han berømmer saadanne Medarbeidere i den Hensigt, at de ikke skulle foragte det udvortes Ord, som om de ikke behøvede det, eller som vidste de det allerede altfor vel. Thi ihvorvel Gud kunde udrette alle Ting indvortes gjennem sin Aand, saa vil han dog ikke gjøre det, men vil have Prædikanterne til sine Medarbeidere og Medhjælpere og udrette det gjennem deres Ord, hvor og naar han vil. Efterdi da Prædikanterne have det Embede, Navn og Ære, at de ere Guds Medarbeidere, saa skal Ingen være saa lærd eller saa hellig, at han vil forsømme eller foragte den allerringeste Prædiken, eftersom han ikke veed, hvad Tid den Stund kommer, da Gud vil udrette sin Gjerning i ham gjennem Prædikanterne.

For det **Andet** viser han, hvorledes man kan løbe Fare for at forsømme Naaden. Dermed giver han visseligen tilkjende, at Evangeliets Prædiken ikke er en evig, vedvarende og blivende, men er som en forbifarende Plaskregn; hvad den træffer, det træffer den; hvad den ikke rammer, det rammer den ikke; den kommer ikke tilbage, bliver heller ikke staaende, men efter den kommer Sol og Hede, som tørrer den bort ꝛc. Saaledes lærer ogsaa Erfaringen, at Evangeliet ikke paa noget Sted i Verden er forblevet puurt og reent i mere end een Mands Minde; men saalænge de leve, som have bragt det frem for Dagen, er det blevet staaende og har havt Fremgang; og naar de vare borte, saa var ogsaa Lyset borte, og saa fulgte strax Partiaander og falske Lærere.

Saaledes forkynder ogsaa Moses 5 Mos. 31, 29., at Israels Børn strax efter hans Død skulde fordærve det, ligesom da ogsaa Dommernes Bog stadfæster, at det virkeligen er gaaet saaledes. Saa ofte en Dommer døde, under hvem Guds Ord blev draget frem, ligesaa ofte faldt de igjen fra, og det blev endnu værre med dem. Og Kong Joas gjorde, hvad Ret var, saalænge Ypperstepræsten Jojada levede, men siden var det forbi dermed. Og efter Christi og Apostlernes Tid blev Verden fuld af Partiaander og falske Lærere, saaledes som ogsaa St. Paulus forkynder Ap. G. 20, 29,: **Jeg veed dette, at der skal komme svare Ulve ind iblandt Eder efter min Bortgang, som ikke skulle spare Hjorden** ꝛc.

Saaledes er det ogsaa nu; Evangeliet have vi puurt og reent, og nu er Naadens eller Salighedens Dag og den behagelige Tid; men om en kort Tid vil det være forbi, saafremt Verden skal staa længere.

Men **at modtage Guds Naade forgjæves** kan ikke være Andet, end at man hører Guds rene Ord, hvori Guds Naade fremstilles og tilbydes, og dog ikke gjør derefter, eller tager det til Hjerte, men bliver, som man var tilforn. Dermed fortjene vi da, at det atter bliver taget fra os som fra Utaknemmelige, der ikke ere det værd, saaledes som Lignelsen i Matth. 22, 8. siger om Gjæsterne, der vare indbudne til Brylluppet; de vilde ikke komme, men gik hen og skjøttede sine egne Ting og fortørnede dermed Husbonden, saaat han svor, at de ikke skulde smage hans Nadvære. Her truer St. Paulus os netop med det Samme og formaner os, at vi skulle se os for og annamme Evangeliet med Tak og Frygt, saaledes som ogsaa Christus siger Joh. 12, 35.: **Lyset er endnu en liden Tid hos Eder. Vandrer den Stund, I have Lyset, at Mørke ikke skal overfalde Eder.** Jeg mener dog, vi nu burde have lært af Erfaringen, hvad for Mørke vi have været i under Pavedømmet. Men det er Altsammen glemt; der er ingen Tak eller Forbedring. Men vi ville nok faa føle det.

Se, nu er en behagelig Tid! se, nu er Frelsens Dag!

Hermed beskriver han, hvad for en rig Salighed der findes der, hvor Evangeliet lyder. Der er idel Naade og Hjælp; der er ingen Vrede eller Straf; ja, det er uudsigelige Ord, han her fremsætter. For det **Første** siger han, at det er **en behagelig Tid**. Det er talt efter den hebraiske Udtryksmaade og vil paa vort Sprog sige Saameget som: det er en naadig Tid, hvori Gud afvender sin Vrede og har idel Kjærlighed, Lyst og Velbehag til at gjøre vel med os. Her ere alle Synder glemte, baade de forbigangne og de, som endnu staa tilbage. Med et Ord, det er et Barmhjertighedens Rige, hvori der er idel Forladelse og Forsoning. Himlen staar nu aaben; det er det rette gyldne Aar, hvori Ingen bliver negtet Noget. Derfor siger han: **Jeg haver bønhørt dig i en behagelig Tid**; det er, jeg er dig huld; hvad du kun ønsker og beder, det har du visseligen. Forsøm dig kun ikke, men bed, saalænge Tiden varer.

For det **Andet**, at det er **en Frelsens Dag**, en Salighedens Dag, en Hjælpens Dag, paa hvilken vi ikke alene have Guds Velbehag og ere forvisseede om, at Gud er os huld og naadig, men paa hvilken han ogsaa efter denne vor Forvisning hjælper os og i Gjerningen beviser, at vor Bøn er hørt. Det kalde vi en salig Dag, en lykkelig Dag, en rig Dag. Thi begge Dele bør og maa være sammen: at Gud er os naadig, og at han beviser os denne Naade i Gjerningen. At han er os naadig, følger af det Første, nemlig at det er en naadig, behagelig Tid. At han hjælper og staar os bi, det følger af det Andet, nemlig at det er en salig Hjælpens Dag. Begge Dele ville og maa gribes med Troen i en god Samvittighed. Ellers, om man vilde dømme efter det udvortes Menneske, da skulde vel denne salige Tid snarere kaldes en usalig Vredens og Unaadens Tid. Men saadanne aandelige Ord maa man tage aandeligt, og da ville vi finde, at disse to herlige, liflige og skjønne Navne tilhøre den evangeliske Tid, og at i dem prises Christi Riges hele Skat og Rigdom.

Lader os ikke give noget Anstød i nogen Ting.

Efterdi det da er en saadan salig Tid, siger han, saa lader os bruge den ret og ikke annamme den forgjæves, men alvorligen vogte os for, at vi ikke give Nogen noget Anstød, paadet vort Prædikeembede

ikke maa blive lastet. Dermed viser han, hvad for Anstød eller Forargelse han mener, nemlig at man skal vogte sig for, at Ingen skal kunne laste Evangeliets Lære, som lærte det noget Utilbørligt. Der er imidlertid to Slags Forargelse, som bringe Skam over Evangeliets Lære. **Een,** hvormed Hedningerne forarges, idet Nogle ved Evangeliet ville være frie og sætte sig imod verdslig Øvrighed og gjøre saaledes af den aandelige Frihed en verdslig. Derover maa nu Evangeliet høre ilde, som om det lærte Saadant, og Hedningerne eller de verdslige Mennesker forarges saaledes paa det, at de forhindres fra at annamme det og uden Aarsag blive Troens og Guds Ords Fiender og desto mindre omvende sig, fordi de holde de Christne for onde, letfærdige Skjelmer. Heri ere da de, som give saadant Anstød, Aarsag og Skyld.

Den **anden** Forargelse er den, som findes mellem de Christne indbyrdes, naar de Svage i Troen forarges ved en utidig Brug af den christelige Frihed, hvorom der tales Meget 1 Cor. 8. og Rom. 14. St. Paulus mener altsaa her det Samme, som han siger 1 Cor. 10, 32 flg.: **Værer uden Forargelse baade for Jøder og Græker og for Guds Menighed. Ligesom jeg og i Alt stræber at tækkes Alle, idet jeg ikke søger det, som er mig selv, men det, som er Mange nyttigt** ꝛc. Derom lærer han ogsaa Phil. 2, 4., at **Enhver ikke skal se paa sit Eget, men Enhver ogsaa paa Andres.** Da ophøre vel ogsaa alle Forargelser.

Paadet Tjeneften ikke skal blive lastet.

Hvo kan forhindre, at vort Embede bliver lastet, da dog Guds Ord maa blive forfulgt ligesom Christus selv? At Guds Ord lastes af de Vantroe, som ikke forstaa, hvad det er at tro paa Gud, det kunne vi ikke hindre; thi det er en **Forargelsens-Klippe,** Es. 8, 14. Rom. 9, 33. Det er Troens Forargelse, den gaar sin Gang, og det er ikke vor Skyld. Men Forargelsen i Kjærligheden, som vi give ved vore Gjerninger og vor Troes Frugter, dem vi burde lade lyse for Menneskene, at de maatte se dem og derved ogsaa blive opmuntrede til Troen, i den Forargelse have vi Skylden. Den burde vi fly, paadet Hedninger, Jøder, Svage og denne Verdens Herrer ikke behøvede at sige: Se, hvilke Skjelmer og slette Mennesker de ere; deres Lære kan ikke være ret. Saaledes gaar da vort onde Navn og Rygte og de Andres Forhindring fra Troen ud over det hellige, uskyldige Ord, som Gud har givet os at erkjende og prædike; det maa bære vor Skam og derhos blive ufrugtbart og unyttigt for dem, som blive forargede. Saadant er da en gruelig Synd.

Med stor Taalmodighed ꝛc.

Her afmaler han et christeligt Liv efter det udvortes Væsen. Ikke saa at forstaa, at Nogen derved bliver en Christen eller from, men som han selv her siger, man skal dermed som med Frugter og Tegn bevise, at man er Guds Tjener, en ret Christen og et fromt Menneske. Og mærk vel, at han siger **Guds Tjenere.** Hvad er dog det for en underlig Gudstjeneste, at man maa have megen Lidelse, Trængsel, Nød, Angest, Slag, Fængsel, Oprør, Arbeide, Vaagen, Fasten? ꝛc. Her seer du ingen Messer eller Vigilier eller anden selvopdigtet Gudstjeneste; men her er den rette Gudstjeneste, som undertvinger Legemet og dæmper Kjødet, paadet Ingen maa foragte og slaa Brag paa Vaagen, Fasten og Arbeide, fordi Ingen derved bliver from. From bliver du vistnok ikke derved; men dog skal du øve det og ikke give Kjødet Tøilen og gaa ledig.

Han nævner ogsaa **Oprør;** ikke at vi skulle føre en oprørsk Lære eller Vandel,

thi vi skulle leve stille og lydigt, Rom. 13, 1. Og Christus siger Matth, 22, 21.: **Giver Keiseren det, som Keiserens er.** Men Meningen er, at vi maa lide Oprør af Andre mod os, ligesom vi ikke skulle paasøre Andre Nød og Angest, Slag og Fængsel, men taale det af Andre. Derfor sætter han som det første Stykke **Taalmodighed**; men Taalmodigheden gjør ikke Oprør, men lider Oprør.

Men det er ret trøsteligt for os i vore Tider, naar man beskylder os for Oprør, at vi her se, at det er det christelige Livs Art og rette Farve, at det for Guds Ords Skyld udskjældes for at stifte Oprør, skjønt det meget mere lider Oprør, og Andre gjøre Oprør mod det. Saaledes gjorde ogsaa Kong Achab mod Propheten Elias 1 Kong. 18, 17. og beskyldte ham for, at han forstyrrede Israel og gjorde det oprørsk. Kalder man os uu oprørske, saa lader os erindre, at ikke alene Apostlerne have maattet høre det Samme, men at ogsaa Christus uskyldigen blev beskyldt derfor, og derhos blev forhaanet med en oprørsk Overskrift paa sit Kors og maatte dø som en oprørsk Jødernes Konge, der drog Folket til sig og ophidsede det mod Keiseren.

De andre Stykker, saasom Taalmodighed, Trængsler, Nød, Angester, Slag, Fængsel, Oprør, Arbeide, Vaagen, Fasten, Reenhed ꝛc., ere lette at forstaa, hvorledes man deri tjener Gud, som ikke vil have dovne og ørkesløse Ædere og søvnige eller utaalmodige Tjenere. Og navnlig rammer han hermed vore lade Junkere, som tage Skat, have gode Dage og mene, at de ikke skulle arbeide, fordi de ere kronragede og bære lange Kjoler og skraale i Kirkerne. Enhver skal arbeide og fortjene sit Brød, saaledes som han ogsaa lærer 2 Thess. 3, 12. Thi med Arbeide, siger han her, tjener man Gud, og ikke det alene, men man beviser ogsaa dermed, at man tjener Gud.

Med Kundskab.

Hvad er det? Kunskab betegner hos St. Paulus Saameget som Klogskab eller Forstand eller Fornuft. Saaledes siger han Rom. 10, 2. om Jøderne, at **de have Nidkjærhed for Gud, men ikke med Kundskab**, det er, med Uforstand, med Ufornuft, uden al Klogskab. Derfor vil han her sige Saameget som saa: Vi skulle bevise os ret forstandige og forsigtige i det kristelige Væsen, saaat vi ikke forarge de Svage ved en ubetænksom Brug af den kristelige Frihed, men bruge den med Fornuft og Klogskab, eftersom vor Næstes Gavn udkræver. Saaledes skulle vi ogsaa arbeide, faste, vaage, være kydske, dog ikke med Uforstand, paadet ikke Legemet ved altformeget Arbeide, Fasten og Vaagen skal blive fordærvet, og forat ikke en altfor stor og lang Afholdenhed skal give Anledning til noget Værre. Men Enhver handle heri med Forstand og Klogskab, saaledes som han finder det tjenligt for sig. Saaledes siger han ogsaa 1 Cor. 7, 5. til de Gifte, at de skulle holde sig fra hverandre, men ikke for længe, paadet de ikke maa blive fristede. I alle saadanne Stykker hverken kan eller vil St. Paulus give nogen Regel, Maade, Maal eller Lov, saaledes som Kirkeforsamlingerne, Paven og Munkene have gjort, men henstiller det frit til Enhver efter sin Kundskab at prøve og kjende, hvor meget, hvor vidt, hvor længe og hvor strengt han bør undertvinge Kjødet.

Med Langmodighed, med Velvillighed.

Hvad dette er, er sagt paa mange andre Steder, navnlig Rom. 12. og Gal. 5.

Med den hellige Aand.

Hvad er det? Det kan forstaaes paa to Maader, enten saaledes, at han taler om den Helligaand, som er Gud, eller saaledes,

at han blot taler om Aanden eller det aandelige Væsen, saaat den hellige Aand er Saameget som den hellige Aandelighed. Som vilde han sige: Vogter Eder for den aandelige og brammende Aandelighed, som roser sig meget af Aanden, og er dog en falsk, ureen, vanhellig Aand, som kun bringer med sig Sekter og Tvedragt; men bliver i den rette hellige Aandelighed, som kommer af Guds hellige Aand, og som giver Enighed og Lighed i Sind, Hjerte og Hu, saaledes som han siger Eph. 4, 3.: **Beflitter Eder paa at bevare Aandens Eenhed i Fredens Baand.** De, som nu forblive i een Tro, eet Sind og een Mening, de bevise med den rette hellige Aandelighed og med den Helligaand, at de tjene Gud. Thi den rette Aandelighed eller et ret helligt Væsen i Aanden bestaar deri, at Hjerterne ere enige og eensindede i Troen ꝛc.

Med uskrømtet Kjærlighed, med Sandheds Ord.

Ligesom han sætter den Helligaand mod de falske Sekter og Propheter, saaledes sætter han **den uskrømtede Kjærlighed** mod de lade Christne, som vel have den rette Tro og eet Sind i hellig Aandelighed, og dog ere lade, kolde, ja falske i Kjærligheden. Ligesaa sætter han **Sandheds Ord** mod dem, som misbruge Guds Ord og udlægge det efter sit eget Godtthykke til sin egen Nytte og Ære. Thi de Aandelige komme uden Ord og ophøie Aanden over Ordet; men disse berømme Ordet og ville være Mestere i Skriften, og deres Forstand skal være den rette og bedste. Imod disse taler ogsaa St. Petrus 1 Pet. 4, 11.: **Dersom Nogen tale i Menigheden, han tale som Guds Ord,** det er, han være vis paa, at han taler Guds Ord og ikke sit eget Ord. Det kalder her St. Paulus **Sandheds Ord**, det er, det rette Guds Ord og ikke det urette, falske Ord, som er vort eget og dog bære Navn af Guds Ord. Thi vi sige i vort Sprog: det er det rette Ord, medens det hebraiske Sprog siger: det er Sandhedens Ord eller det sande Ord.

Med Guds Kraft.

Denne Kraft mener ogsaa St. Petrus 1 Pet. 4, 11.: **Dersom Nogen tjener, han tjene som af den Formue, hvilken Gud forlener.** Og St. Paulus Col. 1, 29.: **hvortil jeg og arbeider, stridende ved hans Kraft, som virker mægtigen i mig.** Og Rom. 15, 18.: **Jeg vil ikke fordriste mig til at tale Noget om det, som Christus ikke har udrettet ved mig til Hedningernes Lydighed** ꝛc. De Christne skulle være forvisede om, at de ere Guds Rige, og Intet foretage sig, allermindst i aandelige Embeder, som have med Sjælenes Salighed at gjøre, uden de ere forvisede om, at ikke de udrette det, men Gud gjennem dem. Thi i Guds Rige skal Gud alene tale, regjere, handle og virke, saaledes som ogsaa Christus siger Matth. 5, 16.: **Lader saa Eders Lys skinne for Menneskene, at de se Eders gode Gjerninger og ære Eders Fader, som er i Himmelen,** efterdi det er ham, som gjør dem, og ikke J. Men de falske Aander fare frem og virke af egen Kraft, storme Billeder og gjøre egne Anordninger i Kirken og spørge ikke efter, om det er Guds Kraft, som gjør det, eller ikke; derfor kommer der heller intet Godt deraf.

Ved Retfærdigheds Vaaben paa høire og venstre Side.

Disse Vaaben beskriver han videre i sine Breve til Ephesserne og Thessalonicherne og nævner blandt disse **Troens Skjold, Saliggjørelsens Hjelm og Fødderne ombundne med Færdighed i Fredens Evangelium**; hvorom tilstrækkeligt er talt i Adventen. Men han kalder dem **Retfærdigheds Vaaben,** ligesom i Eph. 6, 11. **Guds Vaaben,** for at adskille og holde de Christne

borte fra legemlige og verdslige Vaaben, paadet de skulle vide, at de som et aandeligt Folk føre en aandelig Kamp mod aandelige Fiender, saaledes som han her opregner dem, baade til høire og venstre Side.

Til **venstre** Side sætter han **Vanære, ondt Rygte**, at vi ere som **Forførere, Miskjendte, Dvende, Revsede, Bedrøvede, Fattige** og som **de, der Intet have.** Et Christenmenneske maa lade sig aabenlyst forhaane og forsmæde, han maa lade sig bagtale og udskjælde som en Forfører. Han maa være miskjendt, saaat Ingen vil antage sig ham eller kjendes ved ham; men man skammer sig ved ham, ogsaa hans bedste Venner, for den Forsmædelses og det onde Rygtes Skyld, som han har hos de Store, Vise, Rige og Mægtige i Verden. Han maa fremdeles være som en Døende, der stedse maa vente sig Døden formedelst Verdens Had, Avind og alleslags Forfølgelser ꝛc. Han maa lide Slag og Revselse og undertiden prøve dette Verdens Had og Avind og føleligt erfare, hvad den under ham. Han maa ogsaa være lig de Bedrøvede; thi udvortes gaar det ham ilde, og han har Aarsag nok til at bedrøves. Han er lig de Fattige, thi man giver ham Intet og gjør ham ikkun Skade. Han har Intet; thi om man ikke tager fra ham Alt, saa maa han dog stadig være beredt derpaa. Mod saadanne Fiender maa han, forat han ikke skal mistrøste om Gud og tabe Modet, være rustet paa venstre Side med guddommelige Vaaben, med fast Tro, med det guddommelige Ords Trøst, med Haab, paadet han maa kunne bestaa og bevare sig i Taalmodigheden. Dermed beviser han sig som en ret Guds Tjener, hvilket de falske Lærere aldrig gjøre, ei heller Hyklerne med deres skinnende Gudstjeneste.

Til **høire** Side sætter han **Ære, godt Rygte**, at vi ere som **Sanddrue, Erkjendte, Levende, ikke Ihjelslagne, Glade, Rige,** og som **de, der have Alt.** Thi en Christen maa jo have Nogle, som rose og prise ham. Der maa dog være Nogle, hos hvem han staar i godt Rygte og har det Lov, at han er sanddru og retkaffen i sin Lære. Der maa være Nogle, som annamme ham, kjendes ved ham og ikke skamme sig ved ham. Han maa blive i Live, hvor nær end Døden er ham, saaat han end ikke opgiver Aanden under deres Hænder, som hudflette ham. Han er glad, selv naar det gaar ham som værst. Thi hans Hjerte glæder sig i Gud, og hans Glæde bryder ud i Ord, Gjerninger og Gebærder. Og om han end er legemlig fattig, saa dør han dog ikke af Hunger, men gjør Mange aandelig rige gjennem Ordet. Har han end slet Intet, saa mangler der ham dog aldrig Noget, men han har Alt i sin Haand; thi en Troende maa alle Skabninger tjene, saaledes som Christus siger: **Alle Ting ere mulige for den, som tror,** Marc. 9, 23. For sin egen Part har han vel Intet, og han taaler ogsaa gjerne den Mangel; men for sin Næstes Skyld formaar han Alt og besidder ogsaa Alt, hvormed han kan tjene ham, hvor han har det behov. Mod disse Goder er ogsaa en stærk Rustning fornøden, at de ikke skulle gjøre os stolte og hovmodige.

Saaledes er et Christenmenneske et aldeles frit Menneske, som Intet har for Øie uden Gud alene, og gaar den rette Middelvei mellem Høire og Venstre, lader sig ikke fælde af det Onde, ei heller ophøie af det Gode, men bruger begge Dele til Guds Ære og sin Næstes Gavn. Saadant Liv, siger han, skulle vi nu føre og øve, saalænge Naadens Tid er der, saa vi ikke forsømme den. Det er den rette Gudstjeneste. Dertil hjælpe os Gud! Amen.

Første Søndag i Faste.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 4, 1-11.

Da blev Jesus ført af Aanden til Ørkenen for at fristes af Djævelen. Og der han havde fastet fyrgetyve Dage og fyrgetyve Nætter, hungrede han omsider. Og Fristeren gik til ham og sagde: er du Guds Søn, da sig, at disse Stene blive Brød. Men han svarede og sagde: der er skrevet: Mennesket lever ikke alene ved Brød, men ved ethvert Ord, som udgaar gjennem Guds Mund. Da tog Djævelen ham med sig til den hellige Stad og satte ham paa Tindingen af Templet og sagde til ham: Er du Guds Søn, da kast dig selv herned; thi der er skrevet: han skal give sine hellige Engle Befaling om dig, og de skulle bære dig paa Hænderne, at du ikke skal støde din Fod paa nogen Steen. Da sagde Jesus til ham: der er atter skrevet: du skal ikke friste Herren din Gud. Atter tog Djævelen ham med sig op paa et saare høit Bjerg og viste ham alle Verdens Riger og deres Herlighed og sagde til ham: Alt dette vil jeg give dig, om du vil falde ned og tilbede mig. Da sagde Jesus til ham: vig bort, Satan! thi der er skrevet: du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene. Da forlod Djævelen ham; og se, Englene gik til ham og tjente ham.

Dette Evangelium har man i Pavedømmet læst idag, i Begyndelsen af Fasten, for at indprente de Christne, at de efter Christi Exempel skulle holde Faste, hvilket dog ikke er Andet end et tomt Abespil, **først** fordi Ingen kan efterfølge dette Exempel og uden nogen Føde faste i fyrgetyve Dage og Nætter, saaledes som Christus har gjort. Christus har meget mere efterfulgt Mose Exempel, som ogsaa fastede fyrgetyve Dage og Nætter, da han modtog Guds Lov paa Sinai Bjerg. Saaledes har ogsaa Christus villet faste, da han skulde bringe og meddele os den nye Lov. **Dernæst**, fordi vor Faste er en forkjert Ting og indført af Mennesker. Thi om end Christus har fastet i fyrgetyve Dage, saa have vi dog ikke noget Ord fra ham, hvori han har befalet os at gjøre det Samme. Han har vel gjort mange andre Ting, som han ikke vil, at vi skulle gjøre ham efter. Men hvad han byder os at gjøre og lade, derpaa skulle vi give Agt, saaat vi følge hans Ord.

Men det Allerværste er dog det, at vi have anseet og drevet vor Faste som en god Gjerning, ikke til Kjødets Undertvingelse, men som en Fortjeneste for Gud til at udslette Synden og erholde Naade. Dette har gjort vor Fasten saa vederstyggelig og stinkende for Gud, at ingen Drukkenskab, intet Fraadseri havde kunnet være saa ond og stinke saa ilde, ja, det havde været bedre at være fuld Dag og Nat end at faste paa den Maade. Desuden, selv om det Altsammen var gaaet til paa en ret og god Maade, saaat denne Fasten alene sigtede til Kjødets Spægelse, saa vilde det dog være en spildt og unyttig Gjerning, efterdi det ikke har været overladt til Enhver at gjøre den frit og frivilligt, men den er paatvungen ved Menneskebud, saaat man har gjort den uvilligt. Jeg vil ikke tale om, hvormegen Skade der ellers er kommet deraf, saasom at frugtsommelige Kvinder og deres Foster, samt syge og svage Folk ere omkomne derved, saaat det vel kunde kaldes, ikke en hellig, men en

djævelsk Faste. Derfor ville vi bedre betragte Evangeliet og se, hvorledes det i Christi Exempel lærer os, hvad den rette Faste er.

Skriften foreholder os tvende Slags god Faste; **først** den, som man villigen paatager sig for dermed i Aanden at dæmpe Kjødet, hvorom St. Paulus taler 2 Cor. 6, 5.: **i Arbeide, i Vaagen, i Fasten**; **dernæst** den, som man maa lide formedelst Nød og Fattigdom, og dog gjør det villigt; om den taler St. Paulus 1 Cor. 4, 11.: **Indtil denne Time lide vi baade Hunger og Tørst.** Og Christus Matth. 9, 15.: **De Dage skulle komme, naar Brudgommen skal borttages fra dem, og da skulle de faste.** Denne Faste lærer Christus os her, da han er alene i Ørkenen og ikke har Noget at æde og dog villigt lider denne Mangel. Hin Faste kan man lade fare, naar man vil, og erstatte den med Mad. Her maa man bie og vente, indtil Gud selv gjør en Ende paa den. Derfor er denne langt ædlere end hin, efterdi den skeer i større Tro.

Dette er ogsaa Aarsagen, hvorfor Evangelisten med Flid først siger, at **Jesus blev ført af Aanden til Ørkenen** for der at faste og fristes, paadet Ingen efter eget Valg skal efterfølge dette Exempel og gjøre en egennyttig, egenvillig og selvvalgt Faste deraf, men vente paa Aandens Førelse, som vel vil tilskikke ham Nok af Faste og Fristelse. Thi den, som uden Aandens Drift letfærdigen giver sig ind i Hungersnød eller nogen Fristelse, naar han dog ved Guds Velsignelse har det, han kan æde, drikke og ellers gjøre sig tilgode med, han frister Gud. Vi skulle ikke søge Mangel og Fristelse; de ville vel komme af sig selv, naar vi kun da kunde gjøre vort Bedste og holde os tappert. Det hedder: Jesus ductus est Spiritu in desertum, **Jesus blev ført af Aanden til Ørkenen**, og ikke: Jesus elegit sibi ipsi desertum. Jesus udvalgte sig selv en Ørken. **De, som drives af Guds Aand, disse ere Guds Børn,** Rom. 8, 14. Gud giver sine Gaver dertil, at man skal bruge dem med Taksigelse, og ikke forat man skal lade dem ligge og friste ham, medmindre han vil det og tvinger os dertil ved Aanden eller ved Nød, som man ikke kan undgaa.

Men denne Historie er skrevet os baade til Lærdom og til Formaning. For det **Første** til Lærdom, paadet vi skulle vide, hvorledes Christus med denne sin Faste, Hunger, Fristelse og Seier har tjent og hjulpet os, saaledes, at den, som tror paa Christus, han skal ikke lide nogen Mangel, og ingen Fristelse skal skade ham, men han skal have Nok midt i sin Mangel og være sikker midt i Fristelsen. Thi hans Herre og Hoved har overvundet alt Saadant, ham tilgode; derom er han forvisset, saaledes som han selv siger Joh. 16, 33.: **værer frimodige, jeg haver overvundet Verden.** Har han kunnet opholde Christus i fyrgetyve Dage uden nogen Føde, saa kan han vel ogsaa opholde sine Christne. For det **Andet** til Formaning, paadet ogsaa vi efter dette Exempel, Gud til Ære og Næsten til Gavn, villigen skulde lide Nød og Fristelse, saa ofte det er nødvendigt, ligesom det da ogsaa visseligen skeer, om vi ville lære og bekjende Guds Ord. Derfor er dette Evangelium en ypperlig Trøst mod den vantroe, skjændige Bug, efterdi det opretter og styrker vore Samvittigheder, saa vi ikke sørge for vor timelige Næring, men ere forvisede om, at han vil og kan opholde os.

Men hvorledes det gaar til med denne Fristelse, og hvorledes den bliver overvundet, det fremstilles os her saare klart i Christi Exempel. For det **Første, bliver han ført i Ørkenen,** det er, han bliver ladt alene og forladt af Gud, Engle, Mennesker og alle Skabninger. Hvad vilde det være for en Fristelse, om vi ikke bleve forladte og overladte til os selv? Thi det

er netop det, som gjør ondt, at man ikke føler Nogetsomhelst, der kan hjælpe og støtte En; saasom, naar jeg skal forsørge mig og ikke eier en Skilling, en Traad, en Træpinde, ei heller seer nogen Hjælp hos Andre, men er ganske raadløs. Det er at blive ført i Ørkenen og ladt alene. Da er jeg i den rette Skole, da faar jeg lære, hvad jeg er, hvor svag min Tro er, og hvor dybt den skjændige Vantro ligger i alle Menneskers Hjerter. Men den, som har Pung, Kjælder og Lade fulde, han har endnu aldrig været ført i Ørkenen, er ei heller ladt alene, derfor føler han heller ikke Fristelsen.

For det **Andet** træder Djævelen frem og anfegter Christus med denne Sorg for Bugen og med Mistillid til Guds Godhed og siger: **Er du Guds Søn, da sig, at disse Stene blive Brød.** Som vilde han sige: Ja, forlad dig kun paa Gud og bag ikke; vent nu, til der flyver dig en stegt Høne i Munden! Sig nu, at du har en Gud, som sørger for dig! Hvor er nu din himmelske Fader, som har Omsorg for dig? Jeg tænker, han har sat dig i en vakker Knibe; æd og drik nu af din Tro og lad se, hvor mæt du bliver! ja, naar bare Stenene vare Brød! Hvor smukt er du ikke Guds Søn! Hvor faderlig teer han sig nu imod dig! Ikke Saameget som en Brødskorpe sender han dig, men lader dig være saa fattig og nødlidende. Tro nu længer, om du kan, at du er hans Søn, og han din Fader! Med saadanne Tanker anfegter han sandeligen alle Guds Børn, og Christus har ogsaa visseligen følt dem; thi han var ingen Stok eller Steen, ihvorvel han var og forblev reen og uden Synd, hvad vi aldrig kunne være. Men at Djævelen virkelig har anfegtet Christus med Bugsorgen eller med Vantro og Gjerrighed, beviser Christi Svar, naar han siger: **Mennesket lever ikke alene ved Brød.** Det er det Samme, som vilde han sige: Du vil alene henvise mig til Brødet og handler med mig, som om jeg blot skulde tænke paa den legemlige Næring.

Denne Fristelse er saare almindelig, ogsaa hos fromme Folk; og især faa de føle den, som ere fattige, have Huus og Børn og Intet at føde dem med. Derfor siger St. Paulus, at **Gjerrighed er en Rod til alt Ondt.** 1 Tim. 6, 10.; thi den er en Frugt af Vantroen. Mener du ikke, at denne Vantro, Næringssorg og Gjerrighed er Grunden til, at Mange ikke gifte sig? Hvorfor lader man det være og forbliver hellere i Ukydskhed, uden fordi man frygter for at maatte dø af Hunger eller lide Nød? Men man skulde her betragte Christi Gjerning og Exempel, som lider Nød fyrgetyve Dage og Nætter og dog tilsidst ikke bliver forladt, men endog bliver forsørget ved Engle.

Se for det **Tredie**, hvorledes Christus forholder sig mod denne Bugens Fristelse og overvinder den. Han seer Intet uden Stene og uspiselige Ting. Men saa griber han til Guds Ord og holder sig til det, styrker sig dermed og slaar med det Djævelen tilbage. Dette Sprog skulle ogsaa alle Christne mandigen gribe, naar de se Nød og Mangel for sig, og Alt er bleven til Stene, saaat Modet vil svigte; da skulle de sige: Hvad hjalp det, om al Verden var fuld af Brød? Mennesket lever dog ikke ved Brød alene; der hører Mere til, nemlig Guds Ord. Men disse Ord ere saa ypperlige og kraftige, at vi ikke maa løbe for snart over dem, men se nøiere paa dem.

Christus tager disse Ord af 5 Mos. 8, 3., hvor Moses siger: **Og han ydmygede dig og lod dig hungre og gav dig Manna at æde, hvilket du ikke kjendte, og ei dine Fædre kjendte; at han vilde lade dig vide, at Mennesket lever ikke ved Brødet alene, men Mennesket lever ved alt det, som udgaar af Guds Mund.**

Dermed vil han sige: Deraf, at han lod dig hungre, og du alligevel blev i Live, deraf kan du vel forstaa, at Gud ernærer dig uden Brød, ved sit Ord. Thi dersom du skulde leve og nære dig alene af Brød, saa maatte du vel bestandig have fuldt op af Brød. Men det Ord, som nærer os, det er dette, at han tilsiger os og lader forkynde for os, at han er vor Gud og vil være vor Gud.

Saaledes er nu Mose og Christi Mening den: Hvo, som har og tror Guds Ord, han har ogsaa i Sandhed disse to Stykker: for det **Første**, at om han lider Nød og Intet har, men maa hungre, saa vil Ordet ligesaa godt opholde ham, saa han ikke dør af Hunger eller lider nogen Skade, som naar han havde fuldt op at æde; thi Ordet, som han har i Hjertet, nærer og opholder ham, endog uden Mad og Drikke. Men har han kun Lidet at æde, saa vil en Bid eller et Stykke Brød føde og ernære ham ligesaa godt, som om han havde et kongeligt Maaltid. Thi ikke Brødet, men Guds Ord nærer, og det ogsaa Legemet paa naturlig Maade, ligesom det skaber og opholder alle Ting, Ebr. 1, 2 flg. Det **andet** Stykke er det, at Brødet tilsidst visseligen vil findes, det maa komme, hvorfra det vil, skulde det endog ligesom Manna maatte regne ned fra Himlen, hvor dog intet voxer, ei heller kan voxe. Paa disse to Stykker kan Enhver trygt forlade sig: enten maa han i Hungeren faa Brød og Noget at æde, eller, om det ikke skeer, saa maa Hungeren blive saa taalelig og udholdelig, at den nærer ligesaa godt som Brødet.

Hvad der nu er sagt om Mad og Næring, det skal man ogsaa forstaa om Drikke, Klæder, Huus og al Nødtørft, saaledes, at han vel lader os blive blottede og lide Mangel paa Klæder, Huus ꝛc.; men kort og godt, tilslut maa Klæderne komme, skulde end Bladene paa Træerne blive til Kjoler og Kapper; eller, om ikke det skeer, saa maa før vor Kjole og Kappe aldrig blive udslidt, saaledes som det skete med Israels Børn i Ørkenen, at deres Klæder og Sko ikke bleve udslidte, 5 Mos. 8, 4. Paa samme Maade maatte ogsaa den vilde Ørken blive dem til Huus; hvor der ingen Vei var, der blev en Vei for dem; hvor der intet Vand var, der maatte blive Vand, ja Stenene maatte blive til Vand. Thi her staar Guds Ord, som siger: **Han har Omsorg for os.** Og St. Paulus siger 1 Tim. 6, 17.: **Gud giver os rigeligen alle Ting at nyde.** Og Matth. 6, 33 flg. hedder det: **Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. Bekymrer Eder ikke** ꝛc. Saadanne Ord maa forblive sande og bestaa evindeligen.

Alt Saadant kan man vel se af den daglige Erfaring. Thi man holder for, og jeg tror det ogsaa gjerne, at der ikke voxer saamange Kornneg, som der lever Mennesker paa Jorden, men Gud velsigner og forøger dagligen Kornet i Sækken, Melet i Truget og Brødet paa Bordet og i Munden, saaledes som Christus gjorde Joh. 6. Man seer ogsaa i Almindelighed, at fattige Folk og deres Børn er federe, og at deres Mad strækker længere til end for de Rige med alt deres Forraad. Men at de Ugudelige undertiden lide Nød, eller at Mange i Dyrtid dø af Hunger, det er en særegen Plage ligesom Pest, Krig ꝛc. Ellers seer man i alle Ting, at det ikke er Maden, men Guds Ord, som opholder Alle.

At nu Gud opholder al Verden ved Brød, og ikke ved sit Ord alene uden Brød, det skeer til den Ende, at han derunder maa skjule sin Gjerning, forat Troen maa øves. Saaledes befalede han ogsaa Israels Børn at ruste sig og at stride, og vilde dog ikke, at Seiren skulde erholdes ved deres Sværd og Gjerning, men han selv vilde under deres Sværd og gjennem deres Gjerning slaa Fienderne og vinde Seier. Her kunde han

ogsaa sige: Krigeren vinder ikke ved sit Sværd alene, men ved ethvert Ord, som udgaar af Herrens Mund, saaledes som ogsaa David synger Ps. 44, 7.: **Jeg forlader mig ikke paa min Bue, og mit Sværd kan ikke frelse mig.** Og Ps. 33, 16 flg.: **En Konge frelses ikke ved stor Magt, og en vældig Mand fries ikke ved stor Kraft. Hesten slaar feil til Frelse og kan ikke redde ved sin store Styrke.** Dog bruger han Mand og Hest, Sværd og Bue, men han strider og udretter det Altsammen, ikke ved Mandens og Hestens Magt og Kraft, men under Mandens og Hestens Skjul og Dække. Det beviser han derved, at han ofte uden Mand og Hest har udrettet og dagligen udretter Saadant, hvor der er Nød og man ikke frister ham.

Saaledes gjør han ogsaa med Brødet; saalænge det er forhaanden, saa ernærer han ved det og under det, saaat man ikke seer det, men mener, at Brødet udretter det. Men hvor det ikke er forhaanden, der ernærer han uden Brødet alene ved Ordet, ligesom han ellers gjør det under Brødet, saaat altsaa Brødet er hans Medarbeider, saaledes som Paulus siger om Prædikeembedet: **Vi ere Guds Medarbeidere**, 1 Cor. 3, 9.; det er, gjennem og under vort udvortes Prædikeembede meddeler han indvortes sin Naade, den han vel ogsaa kunde give og ogsaa giver uden vort Embede. Men efterdi Embedet er forhaanden, saa skal man ikke foragte det eller friste Gud. Saaledes nærer han os udvortes ved Brødet, men indvortes giver han alene Velsignelsen og den nærende Kraft, som Brødet ikke kan give. Summa: Alle Skabninger ere Guds Masker og Forklædninger, som han vil lade virke med sig og bruge som sine Medhjælpere til at udrette allehaande Ting, som han dog uden deres Medvirken kan udrette og ogsaa virkelig udretter, og det forat vi skulle holde os til hans Ord alene, saaledes nemlig: Have vi Brød, saa skulle vi ikke derfor have desto større Tillid, og have vi ikke Brød, saa skulle vi ikke derfor være desto mere mistrøstige, men bruge det, naar vi have det, og undvære det, naar vi ikke have det, forvisselse om, at vi dog i begge Tilfælde, enten vi have Brød eller ikke, skulle leve og blive ernærede ved Guds Ord. Med saadan Tro overvinder man ret Gjerrigheden, Bugen og al timelig Næringssorg.

Den anden Fristelse er ganske modsat den første. Den bestaar deri, at Djævelen vil lære os at friste Gud, ligesom han her opfordrer Christus til at kaste sig ned fra Templets Tinde, hvilket slet ikke var nødvendigt, saasom der vel var en god Trappe, paa hvilken han kunde gaa ned. Og at denne Fristelse gik ud paa at faa ham til at friste Gud, det viser ogsaa klarligen Christi Svar, naar han siger: **Der er skrevet: Du skal ikke friste Herren din Gud.** Deraf seer man, at Djævelen har villet tilskynde ham til at friste Gud. Og denne Fristelse passer ret godt ovenpaa den første. Thi naar Djævelen træffer et Hjerte, som i Nød og Mangel slaar sin Lid til Gud, saa holder han snart op med Bugsorgens og Gjerrighedens Fristelse og tænker: Vent lidt, vil du være saa ganske aandelig og troende, saa skal jeg vel hjælpe dig dertil. Saa gaar han hen og angriber det fra en anden Side for at faa det til at troe, hvad Gud ikke har befalet at tro, ei heller vil, at man skal tro. Om saaledes Gud havde givet dig Brød i Huset, saaledes som han aarligen gjør i al Verden, og du ikke vilde bruge det, men foraarsage dig selv Nød og Mangel og sige: Ei, man bør jo tro paa Gud, jeg vil ikke æde Brødet, men vente, til Gud sender mig Brød fra Himmelen, se, det vilde være at friste Gud. Thi han befaler ikke at tro, naar man allerede har det, man behøver og bør erhverve sig. Hvorledes kan man tro, naar man allerede har faaet det?

Saaledes seer du her, at han vil foregjøgle Christus en Mangel og Nød, hvor der

dog inden Nød og Mangel er, men hvor der allerede forud er en god Maade tilstede til at komme ned af Templet paa, uden at han behøver at fare ned paa en slig ny, opdigtet og unødvendig Maade. Derfor fører han ogsaa Christus til den hellige Stad, siger Evangelisten, til Templet og stiller ham saaledes paa et helligt Sted. Thi han indskyder Menneskene saa kostelige Tanker, at de mene sig at være fulde af Tro og at være paa en ret og hellig Vei, og dog staa de ikke i Templet, men udenpaa Templet, det er, de staa ikke i Troens rette, hellige Sind, men have kun dens Skin. Og dog ere de i den hellige Stad, det er saadanne Folk finder man alene i Christenheden og iblandt de Christne, som høre Meget prædike om Troen. Derhos anfører han ogsaa Sprog af Skriften; thi saadanne Folk lære ogsaa Skriften ved daglig Hørelse, men ikke videre end til at afpasse og lempe den paa sin egen Indbildning og falske Tro.

Saaledes anfører han her af Ps. 91, 11., hvorledes Gud har befalet Englene at bevare Guds Børn og bære dem paa Hænderne. Men Skalken udelader, hvad der staar ved Siden af, nemlig at Englene skulle bevare Guds Børn **paa deres Veie**. Thi saaledes lyder Psalmen: **Han skal befale sine Engle om dig at bevare dig paa alle dine Veie** ꝛc., saaat altsaa Englenes Varetægt efter Guds Befaling ikke strækker sig videre end til den Vei, Gud har befalet os at gaa. Vandre vi paa saadanne Guds Veie, saa skulle Englene bevare os. Men Djævelen nævner ikke Guds Vei og udlægger og udstrækker denne Englenes Beskjermelse til alle Veie, ogsaa dem, som Gud ikke har befalet. Derved bedrager man sig og frister Gud.

Denne Fristelse skeer nu sjelden, hvor det angaar de grove udvortes Ting, saasom Brød, Klæder, Huus ꝛc. Vistnok finder man mange Bovehalse, som uden Nødvendighed sætte Liv og Velfærd, Gods og Ære paa Spil, saaledes som de gjøre, der letfærdigen give sig ind i Strid, springe i Vandet, spille om Penge eller paa anden Maade give sig ind i Fare, om hvilke den vise Mand Syrach siger: Den, som elsker Fare, skal falde derudi. Krukken gaar saa længe tilvands, at den kommer hankeløs hjem. Gode Svømmere drukne gjerne, og de, som klattre godt, falde gjerne ned. Men dog finder man sjelden Folk, som i en falsk Tro paa Gud afholde sig fra Mad, Klæder og anden Nødtørft, naar de kunne have den, saaledes som man læser om tvende Eneboere, der ikke vilde modtage Brød af Mennesker, men Gud skulde sende dem det fra Himlen, og af hvilke da den Ene døde og for til sin Fader Djævelen, som havde lært ham saadan Tro og tilskyndet ham til at kaste sig ned fra Templets Tinde.

Men i aandelige Sager, hvor det ikke gjælder Bugens Næring, men Sjælens, der forekommer denne Fristelse saare ofte. Her har Gud sat en Vei og Maade, hvorpaa man paa det Rigeligste uden nogen Mangel kan nære Sjælen evindeligen, nemlig Christus, vor Frelser. Men den Vei, den Skat, det Forraad vil Ingen have. Enhver søger andre Veie, andet Forraad til at hjælpe sin Sjæl med. Saadanne ere i Sandhed de, som tro at blive salige gjennem egne Gjerninger. Dem sætter Djævelen smukt paa Templet, de følge ogsaa hans Opfordring og fare ned, hvor der ingen Vei er; de tro og forlade sig paa Gud i sine egne Gjerninger, hvori der ingen Tro eller Fortrøstning, Vei eller Sti er. Derfor brække de ogsaa Halsen. Men han belægger sig med Skriften og overtaler dem ved den til at tro, at Englene bevare dem, og at deres Vei, Gjerning og Fortrøstning behager Gud vel, og at han i Skriften har befalet dem, at de skulle gjøre gode Gjerninger; men de se ikke, hvor falskeligen Skriften anføres.

Hvem Saadanne ere, have vi nokſom og til Overflod sagt, nemlig de gjernings-

hellige og vantroe Hyklere, som føre det christne Navn og findes blandt de Christnes Hob. Thi i den hellige Stad maa denne Fristelse gaa for sig. Begge disse Fristelser staa paa en underlig Maade mod hinanden. I den første er Mangel og Hunger Aarsag til, at man ikke tror, idet man gjerne ville have Nok af alle Ting, saaat man ikke behøvede at tro. I den anden er Overflod Aarsag til, at man ikke tror, idet man kjedes ved den Skat, som man har paa samme Maade som Andre, og Enhver tager sig noget Særeget fore for dermed at hjælpe sin Sjæl. Saaledes er det med os: have vi Intet, saa mistvivle vi om Gud og tro ikke; have vi Overflod, saa kjedes vi derved og ville have noget Andet, og tro altsaa atter ikke. Hist fly og hade vi Mangelen og søge Overflod; her søge vi Manglen og fly Overfloden. Nei, hvorledes end Gud gjør det for os, saa er det os aldrig tilpas. Ja, der er en bundløs Ondskab i den Vantro.

Den tredie Fristelse er timelig Ære og Magt, hvilket Djævelens Ord klarligen give tilkjende, naar han viser Christus alle Verdens Riger og tilbyde sig at give ham dem, dersom han vil tilbede ham. Herhen høre de, som for Æres og Magts Skyld falde fra Troen, paadet de kunne have gode Dage, eller som dog ikke tro længere, end deres Ære og Magt varer. Af den Art ere ogsaa Kjætterne, som stifte Sekter og Partier i Troen blandt de Christne, paadet de selv maa komme høit i Veiret for Verden og høste Ære.

Man kan altsaa sætte denne tredie Fristelse paa høire Side og den første paa venstre. Den første er en Ulykkens Fristelse og tilskynder til Vrede, Utaalmodighed og Vantro. Den tredie og sidste er en Lykkens Fristelse, som tilskynder til Vellyst, Ære, gode Dage og Alt, hvad der er høit. Den anden og mellemste er ganske aandelig og omgaaes med blinde Paafund og Vildfarelse og er anlagt paa at besnære Fornuften og føre bort fra Troen.

Thi den, som Djævelen ikke kan forføre med Armod, Mangel, Nød og Elendighed, den angriber han med Rigdom, Gunst, Ære, Vellyst, Magt ꝛc. og sætter saaledes an paa os fra begge Sider. Ja, han **gaar omkring**, som St. Petrus siger 1 Pet. 5, 8., saaat den, han ikke kan fælde med Nød eller Lyst, det er, hverken med den første Fristelse til Høire eller den tredie til Venstre, ham lægger han sig imod med al Kraft og angriber ham med Vildfarelse, Blindhed og falsk Udlæggelse af Skriften. Og vinder han her, da gaar det galt baade til Høire og Venstre; enten man lider Nød eller har Overflod, enten man strider imod eller giver tabt, saa er Alt forloren. Thi i Vildfarelsen hjælper hverken Taalmodighed i Ulykke eller Bestandighed i Lykke, efterdi Kjættere ofte ere mægtige i begge disse Stykker, og tillige Djævelen ofte anstiller sig, som han er overvunden i den første og tredie Fristelse (endskjønt han ikke er det), naar han kun beholder Seier i den anden og mellemste. Thi han taaler vel ogsaa hos Sine, at de lide Nød og derunder ere taalmodige, og at de foragte Verden, naar kun ingen af Delene skeer med Tro og af Hjertet.

Saaledes ere nu disse tre Fristelser allesammen svare og haarde, men den mellemste er den største; thi den anfegter selve Troens Lære i Aanden, samt er aandelig og dreier sig om aandelige Ting. De andre to anfegte Troen i udvortes Ting, saasom i Lykke og Ulykke, gode og onde Dage, ihvorvel ogsaa de gaa haardt nok ind paa os. Thi ondt gjør det, naar man skal holde sig til Himlen og stedse lide Nød og æde Stene istedetfor Brød. Ligesaa gjør det ondt at foragte Gunst, Ære og Gods, Venner og Frænder og lade fare, hvad man allerede har. Men den Tro, som er grundet i Guds Ord, formaar det Altsam-

men; er den stærk, saa falder alt dette den let.

I hvilken Orden disse Fristelser efter hverandre have mødt Christus, kan man ikke med Vished vide; thi Evangelisterne stemme ikke overeens deri. Den Fristelse, som St. Matthæus sætter i Midten, sætter St. Lucas tilsidst, og omvendt, den mellemste hos St. Lucas sætter St. Matthæus sidst, som om det ikke har kommet ham saameget an paa Ordenen. Men naar man skal prædike og tale derom, saa vil St. Lucas's Orden vare den bedste. Thi det bliver en skjøn og passende Orden, naar man siger, at Djævelen først frister med Nød og Ulykke; hvor han Intet udretter dermed, forsøger han dernæst med Lykke og Ære. Hvor alt dette ikke hjælper, sætter han endelig paa af al sin Magt med Vildfarelser, Løgn og allehaande aandeligt Bedrageri. Men efterdi de i det virkelige Liv ikke altid netop forekomme i denne Orden, idet en Christen snart bliver anfegtet med den første, snart med den sidste ꝛc., saa har St. Matthæus ikke rettet sig efter den Orden, som var bekvemmest for en Prædikant, naar han skal tale derom. Og maaske er det ogsaa gaaet Christus saaledes i disse fyrgetyve Dage, at Djævelen ikke har fulgt nogen bestemt Orden, men anfegtede ham en Dag med denne, en anden Dag med en anden, ti Dage efter igjen med den første Fristelse og saa fremdeles, alt eftersom han fandt det klogest.

Tilsidst **gik Englene til ham og tjente ham.** Dette maa være gaaet til paa en legemlig Maade, saaat de legemligen have viist sig for ham og bragt ham Spise og Drikke og ligesom opvartet ham ved Bordet med Alt, hvad han behøvede. Thi denne Tjeneste er beviist hans Legeme udvortes, ligesom ogsaa Djævelen, hans Fristere, udentvivl er fremtraadt for ham i legemlig Skikkelse, ja maaske som en Engel. Thi naar han kunde sætte ham paa Templets Tinde og vise ham alle Verdens Riger i et Øieblik, saa maa han have været noget Høiere end et Menneske, ligesom han da ogsaa selv udgiver sig for noget Høiere, idet han tilbyder ham alle Verdens Riger og vil lade sig tilbede. I Djævleskikkelse har han imidlertid ikke viist sig; thi han gjør sig gjerne skjøn, naar han vil lyve og bedrage, ligesom St. Paulus siger om ham 2 Cor. 11, 14., at han **paatager sig Skikkelse af en Lysets Engel.**

Men dette er skrevet os til Trøst, paa det vi skulle vide, at om een Djævel anfegter os, skulle derimod mange Engle tjene os, saafremt vi kjæmpe mandigen. Og blive vi staaende, saa lader Gud os ikke lide Nød; før maa Englene komme ned fra Himlen og være vore Bagere, Kokke og Opvartere og tjene os i Alt, hvad vi have behov. Det er ikke skrevet for Christi Skyld, han behøver det ikke. Have Englene tjent ham, saa kunne, ja, saa skulle de ogsaa tjene os.

Anden Søndag i Faste.

Prædiken over Epistelen.

1 Thess. 4, 1-7.

Ivrigt, Brødre! bede og formane vi Eder altsaa i den Herre Jesu, at ligesom I have lært af os, hvorledes det bør Eder at omgaaes og tækkes Gud, I derudi maatte ydermere tiltage. I vide jo, hvordanne Bud vi gave Eder formedelst den Herre Jesum. Thi dette er Guds Villie, Eders Helliggjørelse, at I skulle fly Horeri, saaat Enhver af Eder veed at bevare sit Kar i Helligheed og Ære, ikke i Begjerligheds Brynde, som og Hedningerne, der ikke kjende Gud; at Ingen skal forurette eller bedrage sin Broder i nogen Handel; thi Herren er en Hevner over alt Saadant, som vi og forud have sagt og vidnet for Eder. Thi Gud kaldte os ikke til Urenheed, men til Helliggjørelse.

Dette er en let Epistel, hvori St. Paulus i Almindelighed formaner og tilholder os, at vi skulle tiltage og blive fuldkomnere i den Lære, som vi have annammet. Men han **beder** herom og **formaner**, som det sømmer sig en evangelisk Prædikant, at vi skulle holde saadan Lære, skjønt den dog er et Guds **Bud**, saaledes som han siger: **I vide jo, hvordanne Bud vi gave Eder formedelst den Herre Jesum.** Thi de Christne skulle villigen gjøre, hvad de gjøre, og ikke tvinges med Bud; men naar de høre Budene, skal man bede og formane dem til at holde dem. De, hvem Aanden bliver givet, saaat de gjøre det, de ere de Rette: men dem, som ikke gjøre det villigen, dem lade man fare.

Men det bør nøie mærkes, at han sætter den saa høit, denne Gave, som er os givet, at vi nemlig vide, **hvorledes vi bør omgaaes for at tækkes Gud.** Det er ogsaa i Sandhed en stor Gave og derhos sjelden at finde i Verden, endskjønt den tilbydes og aabenbart forkyndes al Verden. Derfor er ogsaa en saadan Formaning høist fornøden, og St. Paulus giver den ogsaa med stor Flid og Omhu. Thi Faren er den, at vi blive dovne og lade, glemsomme og utaknemmelige, hvilket er en høist farlig Ting, og dog skeer det desværre altfor meget. Thi lader os se os tilbage og betragte, i hvilket Mørke, i hvilke Vildfarelser og Vederstyggeligheder vi have levet, dengang vi ikke vidste, hvorledes vi skulde omgaaes og tækkes Gud. Men det er desværre allerede glemt Altsammen, og vi ere blevne lade og utaknemmelige. Derfor gaar det os ogsaa derefter. Derfor siger han ogsaa medrette i forrige Søndags Epistel, 2 Cor. 6, 1.: **Vi formane Eder som Medarbeidere, at I ikke forgjæves maa have modtaget Guds Naade; thi han siger: jeg haver bønhørt dig i en behagelig Tid og hjulpet dig paa Frelsens Dag.** Men det hjælper Lidet.

Det er især to Laster, han her omhandler, nemlig, **Ukydskhed**, hvormed der syndes baade i sig selv og mod Troens Frugt, og **Bedrageri** i Handel, hvormed der syndes mod Næsten. Det er ogsaa mod Troen og Kjærligheden. Og han begjærer, at de skulle beflitte sig paa at være kydske og redelige mod Enhver, samt truer med Guds Vrede over saadanne Synder. Det er imidlertid en stor Ros og Ære for Thessalonicherne, at de ere forblevne retskafne i Troens Lære og Erkjendelse, fremfor Corinthierne og Galaterne; men

derimod have de maaske været skrøbelige i disse grove udvortes Stykker. Og ihvorvel Gud ogsaa straffer saadanne Laster, dersom man ikke vil sly og afstaa fra dem, saa ere de dog taaleligere end de grove Laster, naar man feiler i Troen og Læren, og blive ogsaa i Almindelighed straffede i dette Liv.

Men han truer med Guds Vrede, paadet Ingen maa mene, at Christi Rige er et saadant Rige, som taaler og ikke straffer saadanne Synder, og derved blive doven og lad. Derfor siger han ogsaa: **Gud kaldte os ikke til Ureenhed, men til Helliggjørelse.** Som vilde han sige: Det er ikke Meningen, at de Christne skulle have Ret og Magt til at være ukydske, og at Gud skulde holde dem Saadant tilgode og lade det ske. Nei, tvertimod straffer han det før hos de Christne end hos Hedningerne. Saaledes lærer han ogsaa 1 Cor. 11, 30., at Mange ere blevne syge og ere døde, fordi de have ædt og drukket uværdigen, ligesom ogsaa Pj. 89, 33. stadfæster dette og siger: **Jeg vil hjemsøge deres Overtrædelser med Riis.**

Det er vel sandt, at de, som synde af Skrøbelighed, gaa i sig selv, lade sig sige og snart angre det; dem taaler og fordrager Christi Rige og befaler at antage sig og bære over med dem, Rom. 15, 1. Gal. 6, 1. 1 Cor. 13, 7. Men at man vil have det som en Rettighed eller gjøre det til en Vane, som Gud skal lade sig behage, det gaar ikke an. Derfor siger han: **Dette er Guds Villie, Eders Helliggjørelse;** og fremdeles: **hvorledes det bør Eder at omgaaes og tækkes Gud.** Som vilde han sige: Nogle agte disse Stykker for ringe og slaa dem hen i Veiret, som om der ikke laa synderlig Magt derpaa, og som om de ikke kunde mishage Gud. Men ikke saa; Gud taaler vel saadanne Syndere, som falde; men han vil dog, at man skal erkjende sin Synd og stræbe efter at forbedre sig og blive stedse fuldkomnere, paadet hans Naade ikke maa blive et Skalkeskjul, og letfærdige Folk misbruge Christi Rige til en Støtte for sin Ondskab, saaledes som Paulus siger Gal. 5, 13.: **Misbruger ikke Friheden til en Anledning for Kjødet;** og Petrus 1 Pet. 2, 16.: **Som de, der ere frie, dog ikke som de, der have Friheden til Ondskabs Skjul, men som Guds Tjenere.**

Naar han om Kydskheden siger: **Eders Helliggjørelse,** saa er dette talt paa hebraisk Viis, idet han kalder Legemet helligt, naar det er kydsk, og Kydskhed er Saameget som Hellighed for Gud. Derfor er ogsaa **hellig** i det gamle Testamente Saameget som **reen**; saaledes sætter han ogsaa i 1 Cor. 7, 14. Hellighed og Reenhed som den samme Ting; **ellers**, siger han, **vare jo Eders Børn urene, men nu ere de hellige**, det er, rene. Men hvad det er for en Hellighed og Reenhed, han mener, viser han selv, naar han siger: **at I skulle sky Horeri, saaat Enhver af Eder veed at bevare sit Kar i Hellighed og Ære.** Thi hermed forbyder han ikke Ægteskabet men Horeri og Ukydskhed udenfor Ægtestanden. Thi hvo, som bevarer sit Kar, det er, sit Legeme, i Kydskhed, det er, hvo som ikke bryder Ægteskabet, eller udenfor Ægteskabet ikke bedriver Hor, han holder sit Legeme helligt og reent og hedder ogsaa kydsk og hellig. Det bevise ogsaa de følgende Ord: **ikke i Begjerligheds Brynde, som og Hedningerne.**

Thi Hedningerne, som Intet vide om Gud, give sig hen til al Ureenhed, til **skjændige Laster**, saaledes som han opregner Rom. 1, 26 flg. Ikke, at alle Hedninger handle saaledes; thi han siger heller ikke her: som alle Hedninger gjøre; men saaledes gaar det til blandt Hedningerne, saaledes er det Hedningernes Art, som ikke kjende Gud. De lade det ogsaa ske og straffe det ikke, hvorfor han Rom. 1, 32.

gjør dem, som samtykke i, at det skeer, lige skyldige, fordi de ikke forhindre det. Men om Nogle paa denne Maade falde og synde blandt de Christne, saa bør man hindre og straffe det og ikke lade det ske, saaledes som Hedningerne gjøre. Der gaar man efter sin Brynde; det er, man staar ikke imod, men lader sin Lyst fri Tøile, saaat den farer frem efter sin Art og Ondskab, ganske som om den var noget Naturligt, endog den er en Sygdom og Feil, som man burde helbrede og standse. Men ingen tænker derpaa; meget mere forraadne og fordærves de i den onde Lyst. Saaledes er nu Begjerlighebs Brynde Saameget som det, vi kalde ond Lyst.

Det sidste Stykke er klart nok i sig selv, at **Ingen skal forurette**, det er, Ingen skal tage fra en Anden og rive til sig, eller bruge en Andens Eiendom til sin Fordeel, saaledes som dette kan ske ved mangeslags Rænker. **Og bedrage i Handel,** idet Enhver søger sit Eget, til sin Næstes Skade. Derom er ellers skrevet Meget, navnlig i den lille Bog om Kjøbmænd og Ager. I dette Stykke hersker megen Uredelighed, og Kjærligheden bliver sjelden og vanskeligen overholdt. Hertil er det, St. Paulus sigter.

Anden Søndag i Faste.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 15, 21-28.

Og Jesus gik bort derfra og drog hen til Tyri og Sidons Egne. Og se, en kananæisk Kvinde kom fra de samme Egne, raabte og sagde til ham: Herre, Davids Søn, forbarm dig over mig! min Datter plages ilde af Djævelen. Men han svarede hende ikke et Ord. Da traadte hans Disciple til ham, bad ham og sagde: skil dig af med hende, thi hun raaber efter os. Men han svarede og sagde: jeg er ikke udsendt uden til de fortabte Faar af Israels Huus. Men hun kom og tilbad ham og sagde: Herre, hjælp mig! Men han svarede og sagde: det er ikke smukt at tage Børnenes Brød og kaste det for de smaa Hunde. Men hun sagde: jo, Herre! de smaa Hunde æde dog af de Smuler, som falde af deres Herrers Bord. Da svarede Jesus og sagde til hende: o Kvinde! din Tro er stor, dig ske, som du vil! Og hendes Datter blev karsk fra den samme Time.

Dette Evangelium foreholder os et ret Exempel paa en bestandig og fuldkommen Tro. Thi denne Kvinde holder Stand og seirer i tre store og haarde Kampe og lærer os ret klart, hvad der er Troens rette Art og Dyd, at den nemlig er en hjertelig Fortrøstning til Guds Naade og Godhed, som i Ordet erfares og forkyndes. Thi St. Marcus siger Cap. 7, 25., at **hun havde hørt Rygtet om ham.** Hvad for et Rygte? Uden tvivl et godt Rygte og Raab, at Christus var en from Mand, som gjerne hjalp Enhver. Et saadant Rygte om Gud er et ret Evangelium, et Naadens Ord, og det har virket Troen hos denne Kvinde. Thi dersom hun ikke havde troet, saa havde hun ikke saaledes løbet efter ham ꝛc. Dette er, hvad vi ofte have hørt, og hvad St. Paulus siger Rom. 10., at Troen kommer ved Hørelsen, og at Ordet maa gaa forud og være Begyndelsen til Saligheden.

Men hvorledes gaar det til, at Saa-

mange høre dette gode Rygte om Christus og dog ikke agte derpaa eller løbe efter ham? Svar: For de Syge er Lægen nyttig og velkommen, men de sunde agte ham ikke. Men Kvinden føler sin Nød, derfor løber hun efter den gode Lugt, som der staar Høis. 1, 3. Saaledes maa Moses gaa foran og lære Hjertet at kjende sine Synder, paadet Naaden maa blive sød og behagelig. Derfor nytter det slet Intet, hvor venlig og liflig Christus fremstilles, naar ikke Menneskets forud gjennem Erkjendelsen af sig selv er bleven ydmyget og begjerlig efter Christus, saaledes som det hedder i Magnificat Luc. 1, 53.: **De Hungrige haver han opfyldt med gode Gaver, og de Rige haver han afviist tomhændede.** Det er Altsammen sagt og skrevet til Trøst for de elendige, fattige, trængende, syndige, foragtede Mennesker, paadet de i al sin Nød maa vide, til hvem de skulle henflyv og søge Trøst og Hjælp.

Men betragt nu her, hvorledes Christus driver og jager Troen hos sine Børn, paadet den maa blive stærk og fast. For det **Første**: medens Kvinden, ledet af dette gode Rygte, løber efter ham og raaber i den faste Fortrøstning, at han efter dette sit Rygte vil handle naadigen mod hende, saa anstiller Christus sig ganske anderledes, som vilde han lade hendes Tro og gode Fortrøstning slaa feil og gjøre sit Rygte til Usandhed, saaat hun havde kunnet tænke: Er dette den milde, venlige Mand? Eller: er dette det gode Ord, jeg har hørt om ham, og som jeg har bygget paa? Det kan ikke være sandt; han er din Fiende og bryder sig ikke om dig; han kunde dog gjerne tale eet Ord og sige til mig: Jeg vil ikke vide af dig; men nu tier han som en Stok. Se, dette er et saare haardt Stød, naar Gud viser sig saa mørk og vred og skuler sin Naade saa høit og dybt. Dette vide vel de, som føle og erfare det i sit Hjerte, saaat det tykkes dem, som om han ikke vil holde, hvad han har sagt, men gjøre sit Ord til Usandhed. Saadant vederfaredes ogsaa Israels Børn ved det røde Hav og ellers mange andre store Helgener.

Hvad siger nu denne Kvinde hertil? Hun seer bort fra dette Christi uvenlige Væsen, lader sig ikke forvirre deraf, tager sig det ikke nær, men bliver i fast og urokkelig Tillid hængende ved det gode Rygte, som hun har hørt om ham og grebet, og giver ikke tabt. Saaledes maa vi ogsaa gjøre. Vi maa lære at holde os fast ved Ordet alene, om end Gud med alle Skabninger anstiller sig anderledes, end Ordet siger om ham. Men ak! hvor ondt gjør det ikke Naturen og Fornuften, at den skal klæde sig saa nøgen og lade fare Alt, hvad den føler, og hænge alene ved det blotte Ord, ja føle det stik Modsatte. Gud hjælpe os i Nød og Død til saadant Mod og Tro!

For det **Andet**: Da hendes Raab og Tro ikke hjælper, træde Disciplene frem med sin Tro og bede for hende, menende, at de visseligen skulle blive bønhørte. Men medens de tænke, han skal blive blødere, bliver han kun desto haardere og lader, som det synes og maa føles, baade deres Tro og Bøn slaa feil. Thi her tier han ikke og lader dem i Uvished, men afslaar ligetil deres Bøn og siger: **Jeg er ikke udsendt uden til de fortabte Faar af Israels Huus.** Dette Stød er endnu haardere, idet ikke alene vor egen Person blive forkastet, men ogsaa den eneste Trøst tilintetgjort, som vi endnu have tilovers, nemlig fromme og hellige Menneskers Trøst og Forbøn. Thi det er vor sidste Udvei, naar vi føle, at Gud er os unaadig, at vi gaa til fromme, aandelige Folk og søge Raad og Hjælp; dertil ere de ogsaa villige, saaledes som Kjærligheden fordrer; og dog kommer der Intet derudaf, de blive heller ikke bønhørte, og det bliver ikkun værre med os.

Her kunde man foreholde Christus alle

de Ord, hvori han har forjættet sine Hellige Bønhørelse, saasom Matth. 18, 19.: **Dersom to af Eder blive enige paa Jorden, om hvad for en Sag det er, at de ville bede, skal det vederfares dem** ꝛc., fremdeles 21, 22.: **Alt det, I begjere i Bønnen, dersom I tro det, da skulle I faa det.** og flere lignende. Hvor bliver her disse Forjættelser af? Men han svarer snart og siger: Ja, det er sandt, jeg hører alle Bønner, men disse Forjættelser har jeg kun givet Israels Huus. Hvad tykkes dig? Er dette ikke et Tordenslag, som slaar baade Hjerte og Tro i tusinde Stykker, naar det mærker, at Guds Ord, hvorpaa det bygger, ikke gjælder det, men Andre? Her maa alle Helgener og al deres Forbøn forstumme, ja her maa Hjertet ogsaa lade Ordet fare, saafremt det vil rette sig efter sin Følelse. Men hvad gjør Kvinden? Hun giver dog ikke tabt, men holder sig til Ordet, skjønt det ligesom med Magt vil blive hende revet ud af Hjertet; hun tager sig ikke nær af det strenge Svar, men tror endnu fast, at hans Godhed endnu er skjult derunder, og vil endnu ikke dømme, at Christus er eller kan være unaadig. Det hedder dog at holde fast.

For det **Tredie** løber hun efter ham ind i Huset, saaledes som St. Marcus skriver, bliver ved med sin Bøn, falder ned for ham og siger: **Herre, hjælp mig!** Her faar hun det sidste mordiske Slag, idet han siger hende lige i Dinene, eftersom Ordene lyde, at hun er en Hund og ikke værd at faa Deel i Børnenes Brød. Hvad vil hun nu sige? Her siger han beent ud, at hun er en af de Fordømte og Fortabte, som ikke skal regnes blandt de Udvalgte. Det er et evigt, uigjenkaldeligt Svar, som Ingen kan komme forbi. Men endnu giver hun ikke tabt, ja, hun billiger hans Dom og medgiver, at hun er en Hund, begjerer heller ikke Mere end en Hund, nemlig, **at faa æde af de Smuler, som falde under deres Herrers Bord.** Er det ikke et Mesterstykke? Hun fanger Christus i hans egne Ord. Han ligner hende med en Hund; det gaar hun ind paa og beder ikke om Mere, end at han vil lade hende være en Hund, saaledes som han selv dømmer. Hvor skal han hen? Han er fangen. En Hund overlader man jo Brødsmulerne under Bordet, det er dens Ret. Derfor aabner han sig nu ganske og overgiver sig aldeles i hendes Villie, saaat hun ikke mere er en Hund, men et Israels Barn.

Men det er skrevet os alle til Trøst og Lærdom, paadet vi skulle vide, hvor dybt Gud skjuler sin Naade for os, og hvorledes vi ikke skulle dømme om ham efter vor Følelse og Tanke, men ligefrem efter hans Ord. Thi her seer du, at om Christus end stiller sig haard, saa giver han dog ingen endelig Dom, saaat han siger reentud Nei; men alle hans Svar lyde vel som Nei og ere dog ikke Nei, men ere svævende og uvisse. Thi han siger ikke: Jeg vil ikke høre hende, men han tier stille og siger hverken Ja eller Nei. Saaledes siger han heller ikke, at hun ikke er af Israels Huus, men at han ikke er sendt uden til Israels Huus, og lader det altsaa svæve mellem Ja og Nei. Paa samme Maade siger han ikke: Du er en Hund, man bør ikke give dig af Børnenes Brød, men: Det er ikke smukt ꝛc.; han lader det atter være uvist, om hun er en Hund eller ikke. Dog lyde alle tre Stykker nærmere til Nei end til Ja, og dog er der mere Ja end Nei deri, ja, der er idel Ja deri, men det ligger saare dybt og hemmeligt og tykkes at være idel Nei.

Hermed vises nu, hvorledes det er med vort Hjerte i Anfegtelsen; saaledes som det føler sig, saaledes anstiller Christus sig her. Det tænker ikke Andet, end at det faar idel Nei, enddog det ikke er saa. Derfor maa det vende sig bort fra sin Følelse og i en fast Tro paa Guds Ord gribe og holde fast paa dette dybe, hemmelige Ja, som ligger under og over dette Nei, saaledes som

denne Kvinde gjør, og give Gud Ret i hans Dom over os; saa have vi vundet og fange ham i hans egne Ord. Naar vi saaledes føle i Samvittigheden, at Gud skjælder os for Syndere og dømmer os uværdige til Himmeriges Rige, da føle vi Helvede, og det tykkes os, som om vi ere evindeligen fortabte. Hvo, som nu her kunde lære denne Kvindes Kunst og fange Gud i hans egen Dom og sige; Ja, Herre, det er sandt, jeg er en Synder og ikke værd din Naade; men dog har du forjættet Syndernes Forladelse og er ikke kommen for at kalde Retfærdige, men, som St. Paulus siger 1 Tim. 1, 15., **for at gjøre Syndere salige,** se, da maa Gud paa Grund af sin egen Dom forbarme sig over os.

Saaledes gjorde Kong Manasse i sin Omvendelse, saaledes som hans Bøn udviser. Han gav Gud Ret i hans Dom, anklagede sig selv for en stor Synder og griber dog Gud i hans Forgjættelse om Syndernes Forladelse. Det samme gjør ogsaa David i Ps. 51. og siger v. 6.: **For dig, ja for dig alene haver jeg syndet og gjort det Onde for dine Øine, paadet du skal være retfærdig, naar du taler, være reen, naar du dømmer.** Thi det er det, som bringer al Unaade over os, at vi ikke kunne taale Guds Dom eller sige Ja dertil, naar han holder og erklærer os for Syndere. Ja, kunde de Fordømte gjøre det, saa vare de paa Øieblikket salige. Vi sige vel med Munden, at vi ere Syndere, men naar Gud selv siger os det i Hjertet, saa holde vi ikke stille, men vilde gjerne holdes for fromme og være frie for den Dom. Men det maa blive derved: skal Gud være retfærdig i sit Ord, at du er en Synder, saa kan du da bruge alle Synderes Ret, som Gud har givet dem, nemlig Syndernes Forladelse. Saa æder du da ikke alene Brødsmulerne under Bordet, ligesom Hundene, men du er ogsaa et Barn og har Gud til Eiendom efter din Villie.

Det er nu dette Evangeliums baade aandelige Betydning og bogstavelige Forstand. Thi som det gaar denne Kvinde i hendes Datters legemlige Sygdom, som hun ved sin Tro helbreder paa en underfuld Maade, saaledes gaar det ogsaa os, naar vi skulle helbredes fra Synden og den aandelige Sygdom, som er en ret ond Djævel: Kvinden maa blive en Hund, og vi maa blive Syndere og Helvedesbrande, saa ere vi allerede helbredede og salige.

Men hvad Mere der var at tale om i dette Evangelium, saasom at En uden egen Tro, ved en Andens Tro kan erholde Naade og Hjælp, saaledes som det her skete Kvindens Datter, derom er andetsteds nokſom handlet. Hvorledes endelig Christus og Disciplene samt Kvinden i dette Evangelium foreholde os Kjærlighedens Exempel, idet Ingen af dem handler, beder og sørger for sig selv, men Enhver for Andre, er ogsaa klart nok og let at se.

Tredie Søndag i Faste.

Prædiken over Epistelen.

Eph. 5, 1-9.

Vær derfor Guds Efterfølgere som elskelige Børn og omgaaes i Kjærlighed, ligesom og Christus elskede os og gav sig selv hen for os til en Gave og et Slagtoffer, Gud til en velbehagelig Lugt. Men Horeri og al Ureenhed eller Gjerrighed nævnes end ikke iblandt Eder, som det

sommer de Hellige, og ublue Ord og gjækkelig Snak eller letfærdig Skjemt, som ere utilbørlige, men heller Taksigelse. Thi dette vide I, at ingen Skjørlevner eller Ureen eller Gjerrig, hvilken er en Afgudsdyrker, haver Arv i Christi og Guds Rige. Ingen forføre Eder med forfængelige Ord; thi for Saadant kommer Guds Vrede over Vantroens Børn. Derfor vorder ikke deelagtige med dem. Thi I vare forhen Mørkhed, men nu ere I et Lys i Herren; omgaaes som Lysets Børn; thi Aandens Frugt viser sig i al Godhed og Retfærdighed og Sandhed.

Dette er et Formaningsbrev, saaledes som det er Apostlernes Sædvane i sine Epistler at drage Omsorg for de Christne, at de ikke skulle blive efterladne og dovne, men bevise og ære det Ord, som de have lært af ham, med Gjerningen, det er, med Troens Frugter, alle Hedninger og Vantroe til Forbedring, paadet de ikke maa forarge sig paa Christi Lære.

Først formaner han os da, efterdi vi ved Christus ere blevne Guds Børn, at vi skulle efterfølge denne Fader som elskelige Børn. Han bruger de bedste og sødeste Ord, idet han kalder os **elskelige Børn**, paadet vi ved denne Faderens Kjærlighed maa lade os drive til ogsaa at elske saaledes, som han har elsket os. Men hvorledes har han elsket os? Ikke alene paa den almindelige Maade, at han timeligen opholder os Uværdige tilligemed alle Ugudelige paa Jorden og lader sin Sol opgaa over Gode og Onde og lader regne over Taknemmelige og Utaknemmelige, hvorom Christus siger Matth. 5, 48.: **Derfor skulle I være fuldkomne, ligesom Eders Fader, som er i Himlene, er fuldkommen**; men ogsaa paa en særegen Maade, idet **han har hengivet sin Søn for os**, Joh. 3, 16. Han har altsaa overøst os baade med timelige og evige Goder, ja med sig selv, og udgydt sig ganske og aldeles over os med Alt, hvad han er, har og formaar, over os, som vare Syndere, Uværdige, Fiender og Djævelens Tjenere, saaat der ikke er Mere tilbage, som han kan gjøre eller give os.

Hvo, som nu foragter denne guddommelige Kjærligheds Ild (som opfylder Himmel og Jord, og dog ikke begribes) og ikke ved den lader sig opflamme eller drive til Kjærlighed mod sin Næste, han være Ven eller Fiende, han vil sandeligen aldrig ved nogen Lov, Bud, Lære eller Tvang blive from og komme til Kjærligheden.

Omgaaes i Kjærlighed, siger han; vort udvortes Levnet skal altsaa være idel Kjærlighed; men ikke en saadan Kjærlighed som den, hvormed Verden elsker, der søger sit Eget i Kjærligheden og kun elsker, saalænge det stemmer med dens egen Nytte og Fordeel, men som den, hvormed Christus har elsket os, der ikke søgte sin egen Fordeel hos os, men gav sig selv hen for os (ei at tale om de andre Goder, som han dagligen skjenker os) og hengav sig saaledes, at han blev en Gave og et Offer til at forsone Gud, til at forhverve os Gud til Eiendom og gjøre os til Guds Børn ꝛc. Paa samme Maade skulle vi ogsaa give, laane og lade os berøve vort Gods, og det ikke alene, naar det gjælder Venner, men ogsaa Fiender, ja, ikke lade det bero dermed, men ogsaa give os selv hen i Døden baade for Venner og Fiender og ikke have nogen anden Tanke, end hvorledes vi i dette Liv kunne tjene og gavne Andre med Liv og Gods, efterdi vi vide, at Christus er vor, og at han har givet os Alt.

Det Ord: **Gud til en velbehagelig Lugt** har St. Paulus taget af det gamle Testamente, hvor der om de legemlige Offere siges, at de have været Gud en sød Lugt, det er, velbehagelige for ham, men ikke paa Grund af Gjerningen og Offeret i og for sig selv, saaledes som Jøderne

meente og derfor bleve straffede af alle Propheter, men for den tilkommende Christi Skyld, som var det rette Offer, til hvilket alle Offere henpegede, og hvori de vare indbefattede. Som vilde St. Paulus sige: Alle det gamle Testamentes Offere ere forbi, og nu gjælder intet andet end det ene Offer, Christus selv; han har en sød Lugt, det er, Gud modtager det gjerne og finder Velbehag deri, paadet ogsaa vi maa være forvissede om, at dette Offer, som er bragt for os, er ham velbehageligt. Derfor er der heller intet andet Offer i Christenheden, som kan bringes os, uden dette ene, som eengang er skeet. Og ihvorvel vi, efter dette Exempel, ogsaa offre vore Legemer, Rom. 12, 1., saa bringe vi dog ikke dette Offer for os eller Nogen; thi det tilkommer alene det ene Offer Christus. Derfor ere alle de Offere stinkende og ildelugtende, som man gjør i den Mening, at de bringes for os, eller til at forhverve os Syndernes Forladelse. Derom andetsteds Mere.

Men Horeri og al Ureenhed eller Gjerrighed nævnes end ikke iblandt Eder, som det sømmer de Hellige.

Ved Ureenhed, som han nævner ved Siden af Horeri, menes al kjødelig Lyst udenfor Ægteskabet, som han for dens Uteerligheds Skyld ikke vil nævne her, saaledes som han gjør Rom. 1., hvor han taler ligefrem derom. Dog skal der ogsaa indenfor Ægteskabet holdes den Maade blandt de Christne, at deres Omgang bliver en ægteskabelig Pligt, som fordres og ydes, forsaavidt det er fornødent for at undgaa Ukydskhed og Ureenhed; thi det vil vel sjelden hænde, at man kommer sammen alene for at avle Børn, hvilket vilde være det Bedste og vel ogsaa var det Rette.

Han siger, at saadanne Ting ikke bør siges om dem. Thi det vil vel altid ske blandt de Christne, at nogle Svage falde; men da skal man tage sig deraf, straffe, forbedre, forhindre og ikke lade det gaa, men tildække og helbrede det, paadet Hedningerne ikke maa forarges og sige, at de Christne taale slige Laster iblandt sig, og at det gaar til blandt dem som blandt Hedningerne, hvorom vi have hørt i den foregaaende Epistel. Thi at Nogle falde iblandt dem, det maa man bære over med, naar kun den større Hob lever ret og ikke taaler eller lærer Saadant, men straffer og søger at forbedre det. Saaledes lærer ogsaa St. Paulus Gal. 6, 1., at de **med Sagtmodigheds Aand** skulde hjælpe dem tilrette, som falde, og dog revser han Corinthierne 1 Cor. 5., fordi de lode Synden ustraffet. Thi en straffet Synd er ligesom ingen Synd, og man kan ikke sige noget Skammeligt derom.

Paa samme Maade skal man ogsaa forstaa dette, at Gjerrighed ikke bør nævnes blandt de Christne. Om altsaa Nogle ere gjerrige og forfordele sin Næste eller trættes med ham om timeligt Gods, saaledes som det skete i Corinth, 1 Cor. 6., saa bør man dog ikke undlade at straffe det eller søge at rette derpaa, men Evangeliets Lære bør have sin Gang uhindret og uindskrænket hos den større Mængde, **paadet at Embedet ikke skal blive lastet**, som han siger 2 Cor. 6, 3. Dette siger jeg for deres Skyld, som, saasnart de se, at ikke alle Christne ere idel Hellighed, men undertiden snuble og falde, strax mene, at der ingen Christne gives, og at Evangeliet er tabt og spildt, just som om det christelige Væsen allerede var fuldkomment og bestod i idel Seier og Triumph over Synden, skjønt det dog mere er en Kamp og Strid. Men hvor der er Strid og Kamp, der maa jo Nogle flygte, Nogle blive saarede, Nogle falde, Nogle omkomme aldeles; thi Krig gaar ikke af uden Skade, om det ellers er en ret Krig.

Men han angiver ogsaa Grunden, hvorfor det lyder ilde, naar Saadant hø-

res om de Christne, nemlig at de ere Hellige, og at det sømmer de Hellige at være kydske og milde og baade leve og lære saaledes. Der seer du, at St. Paulus kalder de Christne **Hellige**, skjønt de dog endnu i dette Liv ere omgivne med syndigt Kjød og Blod, og det gjør han visseligen ikke for deres gode Gjerningers Skyld, men for Christi hellige Blods Skyld, saaledes som han siger 1 Cor. 6, 11.: **I ere aftoede, I ere helliggjorte, I ere retfærdiggjorte ved den Herres Jesu Navn og ved vor Guds Aand.** Efterdi vi nu ere Hellige, saa skulle vi ogsaa bevise det i Gjerningen, og om vi end ere skrøbelige, dog dagligen stræbe efter at blive kydske og uden Gjerrighed, Gud til Lov og Ære og de Vantroe til Forbedring.

Og ublue Ord og gjækkelig Snak eller letfærdig Skjemt, som ere utilbørlige.

Ublue Ord ere utugtige Ord om Horeri, Ureenhed og kjødelige Synder, som man pleier at bruge paa Værtshuse, og hvor der fraadses, drikkes og spilles. Isærdeleshed vare Grækerne letfærdige og øvede i dette Stykke, hvad deres Digtere og Skribenter endnu nokſom udvise. Navnlig taler han her om saadanne ublue Ord, som man taler aabenlyst, uden Sky og Tugt, og som vække onde Tanker og give stor Forargelse, især hos Ungdommen, saaledes som han siger 1 Cor, 15, 33.: **Ond Tale fordærver gode Sæder.** Og om nogle Christne forglemte sig saaledes, at de gjorde Sligt, saa bør det straffes og ikke blive taalt af den større Hob, paadet Menigheden ikke maa komme i Vanrygte, som om man lærte og taalte Saadant blandt de Christne, ligesom blandt Hedningerne.

Gjækkelig Snak ere saadanne Fabler, Eventyr og andet Fjas, som Grækerne fremfor Andre vare fulde af og duelige til at opdigte; fremdeles saadanne Eventyr, som Kvindfolkene fortælle, naar de sidde ved Spinderokken; fremdeles saadanne Ordsprog, som Dagdrivere føre i Munden; saa og verdslige Viser, af hvilke nogle ere skammelige, nogle handle om løse og unyttige Ting. Herhen høre ogsaa Munken af Kalenberg, Didrik af Bern og utallige slige Ting.

Og især er det uchristeligt, om man fører saadan gjækkelig Snak i Menigheden, naar man kommer sammen for at høre Guds Ord og undervises i Skriften. Det pleier jo ogsaa bestandig at gaa saaledes, hvor Mange komme sammen; om de end begynde med alvorlige Ting, saa komme de dog snart ind paa letfærdig, løs og latterlig Snak, hvormed Tiden spildes og bedre Ting forsømmes. Saaledes har man hidtil brugt paa Paaskefesten at blande noget Naragtigt og Latterligt ind i Prædikenen for dermed at holde de Søvnige vaagne; og i Julen har man vugget det lille Barn og drevet meget Abespil med Rim, saaledes som det ogsaa er skeet med de hellige tre Konger, med Christi Lidelse, med Dorothea og andre Helgener.

Herhen burde jeg ogsaa regne Helgenlegenderne og den store Løgnsværm af Mirakler, Valfarter, Messer og Helgendyrkelse, Aflad og Lignende, som har opfyldt Prædikestolen. Men de ere altfor grove. Thi de ere ikke letfærdige Løgne, som alene fordærve Sæderne, saadanne som de, St. Paulus her omtaler, men de omstyrte ganske Troen og Guds Ord, saaat ingen Hellige kan bestaa derfor. Deres Spøg er altfor stort Alvor; ihvorvel de for Saadanne, som forstaa dem, ere ligesaa letfærdige og latterlige Løgne som hine, saaat ogsaa St. Paulus selv kalder dem fabulas, **kjærlingagtige Fabler**, 1 Tim. 4, 7. Men hine ere menneskelige Eventyr, som man ikke tror eller bygger paa; man ler kun af dem, skjønt de dog fordærve de udvortes Sæder, forhindre det, som bedre var, og skabe kolde og lade Christne. Men disse ere djævelske Eventyr, som man tror og med fuld Alvor holder

for Sandhed, ihvorvel Djævelen med sine Engle leer deraf.

Letfærdig Skjæmt, det er, alskens uanstændig lystige og spøgefulde Ord, som man nu kalder artige og behagelige, hvormed man faar Folk til at le, være lystige og glade, saaledes som det gaar for sig i Selskaber og Gjæstebud. Saadant have Hedningerne regnet for en Dyd, ligesom da ogsaa Aristoteles kalder det eutrapelia eller Belevenhed. Men St. Paulus kalder det en Udyd blandt de Christne, som vel have anden behagelig Tale, som kan gjøre dem glade og muntre i Christus. Og om de end ikke Alle ere saa rene, at jo nogle feile i dette Stykke, saa bifalde og taale de dog ikke, at man jager derefter og øver sig deri, men straffe og hindre det, og det især i Forsamlingen naar der prædikes og læres, efterdi ogsaa Christus siger, **at Menneskene skulle gjøre Regnskab paa den yderste Dag for ethvert unyttigt Ord.** Thi de Christne, skulle være et kjækt og mandigt Folk, og dog tillige venlige, saaat deres Væsen er en alvorlig Venlighed og et venligt Alvor, saaledes som Christi Liv er os afmalet i Evangeliet.

Som ere utilbørlige.

Derunder indbefatter han alle andre unyttige Ord, som ikke have noget særeget Navn. Men **unyttige** kalder jeg alle Ord, som ikke tjene til Troens Forbedring eller til Legemets Nødtørft og Ophold. Vi have jo ellers Nok at tale om, om vi endelig ville tale i dette korte Liv, og derhos det, som er nyttigt og lifligt nok, naar vi vilde tale om Christus, om Kjærligheden og om nødvendige Ting, saasom Taksigelse, som han her nævner. Lov og Tak bør være vort daglige Ord uden Afladelse, baade hos os selv og offentlig i Prædikenen, Taksigelse for det store Gode, som Gud har givet os i Christus, som er saa stort, at det aldrig kan nok udsiges. Men det Nødvendige maa staa tilbage, og det Unødvendige maa frem. Men mærk nu dette: naar St. Paulus ikke vil taale munter og letsindig Skjemt, hvad vilde han da sige om den skjændige Bagtalelse, som er saa almindelig, naar man kommer sammen, ja selv om der ikke er Flere end To, som tale sammen? Ja, hvad vilde han sige om dem, som offentlig i Prædiken tilrakke, skjælde og forsmæde hverandre?

Thi dette vide I, at ingen Skjørlevner eller Ureen eller Gjerrig, hvilken er en Afgudsdyrker, haver Arv i Christi og Guds Rige.

Det er talt ligefrem. Den er en Hedning under christeligt Navn, som ikke viser Troens Frugter; det er en kort og ligefrem Dom: En Skjørlevner har fornegtet Troen, en Ureen har fornegtet Troen, en Gjerrig har fornegtet Troen; de ere Allesammen Frafaldne, Meenedere, Troløse mod Gud, saaledes som han ogsaa siger 1 Tim. 5, 8.: **Dersom Nogen ikke haver Omsorg for Sine, han haver fornegtet Troen og er værre end en Vantro.** Hvorledes kunde han forskrække dem alvorligere? Han siger: **Dette vide I,** det er, tvivler kun ikke derom, holder det ikke for en Skjemt eller Spøg, og trøster Eder ikke med en falsk Trøst. At I bære det christne Navn og ere i de Christnes Forsamling, vil ikke hjælpe Eder, ligesaalidt som det hjalp Jøderne, at de vare Abrahams Børn og Mose Disciple. Det gjælder Enhver, hvad Christus siger Matth. 7, 21.: **Ikke Enhver, som siger til mig: Herre, Herre! skal indgaa i Himmeriges Rige, men den, som gjør min Faders Villie, som er i Himlene.** Der maa handles, og Troen maa bevises i Gjerning.

Vil nu ikke den store Opmuntring hjælpe, som han ovenfor har hentet fra den guddommelige Kjærligheds Ild, saa hjælpe dog denne store Trusel med Helvedes Ild. Følge de nemlig ikke Gud, vandre de ikke

i Kjærligheden og bevise sin Tro i Gjerningen, saa skulle de vide, at de heller ikke ere Guds Børn eller Arvinger i hans Rige, og da maa de visseligen være Djævelens Arvinger i Helvede. Den, som nu disse to Formaninger ikke kan bevæge, han maa vel være Stok og Steen, ja have et Hjerte som en Ambolt, som Hjob siger.

Og især fælder han en skarp Dom over **den Gjerrige** og kalder ham en **Afgudsdyrker**, saaat man vel mærker, at han især har været en Fiende af den Gjerrige; thi Col. 3, 5. giver han ham det samme Navn. Og det kommer, efter min Mening deraf: Alle andre Syndere bruge det, hvormed de omgaaes, og lade det tjene sin Lyst. Thi en Skjørlevner og Ureen bruger sit Legeme til sin Lyst; den Hoffærdige bruger Penge, Kunst, Gunst og Menneskene til sin Ære; men den usalige Afgudsdyrker er en Træl af sine Penge, og hans Synd bestaar deri, at han sparer, vogter og bevarer sine Penge og sit Gods og tør ikke bruge dem, hverken for sig selv eller for Andre, men tjener dem som sin Gud. Før han tager Hul paa sine Penge, før lader han baade Guds Rige og Verdens Rige gaa under; derfor giver han heller ikke en Skilling til at underholde en Prædikant eller Skolemester, forat Guds Ord og Rige kan fremmes. Efterdi da hans Tillid og Fortrøstning staar til Pengene og ikke til den levende Gud, som rigelig nok har lovet at opholde ham, saa ere medrette Pengene hans Gud, og han hedder billigen en Afgudsdyrker; men Himlen gaar han dog glip af. Det er jo en skammelig Last; tvi dig, du Vantro, du usalige Last!

Ingen forføre Eder med forfængelige Ord.

Her sigter han til dem, som kunne besmykke sig, som om Ukydskhed var en ganske ringe Synd; ja Nogle have vel endog lært saa grovt, saasom Grækernes Philosopher og Digtere, at de ikke holdt Ukydskhed for noget Ondt, med Undtagelse af Ægteskabsbrud, men meente, at det var en naturlig Ting ligesom at spise og drikke; saaledes siger Terents, at det ikke er nogen Synd eller Skam, om en Yngling bedriver Hor. Det kalde vi, ikke at kjende Gud og at leve i Begjerligheds Brynde ligesom Hedningerne, saaledes som vi have hørt i forrige Epistel. Det er Altsammen forfængelige Ord, som vel have et Skin for Fornuften; men det er forgjæves og faafængt, det vil ikke hjælpe dem. Saaledes kan ogsaa Gjerrigheden give sig et stort Skin og Smykke, som om det ikke var nogen Synd, at den Ene forfordeler den Anden og søger sit Eget til Skade for den Anden; men det maa hedde at være omtænkt, huuslig og sparsommelig, om ogsaa den Fattige derunder lider Nød eller dør af Hunger. Det er altsammen tilgavns hedensk, blind Tale, stik imod den christelige Kjærlighed.

Men vi have et andet Lys, som lærer os, **hvorledes Guds Vrede for Saadant kommer over Vantroens Børn.** Herpaa opregnet han 1 Cor. 10. mange Exempler og siger, at meget Folk blev ihjelslaget for Hors Skyld, 4 Mos. 25, 9. Og for sin Frækheds, Gjerrigheds og Ukydskheds Skyld blev den hele Verden fordærvet ved Syndfloden. Det er en haard Tale og dog sandt og vist. Naar han kalder dem **Vantroens Børn**, saa vil han dermed sige, at de ere affaldne fra Troen, saaat vi heraf se og lære, at den, som ikke beviser sin Tro med Gjerningen, han er ligesaa god som en Hedning, ja, han er værre end en Hedning, han er en Fornegter og falden fra Troen. Derfor kommer ogsaa Guds Vrede over dem, og det ogsaa timeligen her paa Jorden; saaledes som det ogsaa nu gaar os her i Tydskland, idet vi maa have Nok af Dyrtid, Pest, Krig og Blodsudgydelse.

Iblandt disse unyttige Svadsere og forfængelige Lærere maa ogsaa de se vel til, at de ikke blive regnede, som er dovne og lade, og som, ihvorvel de ikke ere saa blinde som Hedningerne, men vel vide, at Ukydskhed og Gjerrighed er Synd, og heller ikke lære eller holde Saadant, -- dog gaa hen og forlade sig paa Troen, som skal gjøre dem salige uden Gjerninger, efterdi Gjerninger jo ikke gjøre salig, eller, om de end vide, at Troen uden Gjerninger er Intet og en falsk Tro, og at der maa følge Frugt og gode Gjerninger, hvor Troen er retskaffen, dog gaa hen i Sikkerhed og forlade sig paa Guds Naade og frygte ikke for Guds Vrede og Dom, som vil have den gamle Adam korsfæstet og plukke gode Frugter af gode Træer. Ihvorvel, siger jeg, St. Paulus her maaske ikke taler om disse, men om dem, som med forfængelige Ord lære og mene, at Ukydskhed ikke er Synd, saaledes som de blinde Hedninger gjøre, saa er der dog at befrygte, at de ville faa samme Løn som disse; thi de vandre som Hedninger, leve ikke i Kydskhed og sky ikke Gjerrighed, og hvad der er værre, de vide ogsaa, at de gjøre Uret, saaledes som han siger Rom. 2, 3 flgg.: **Tænker du dette, o Menneske! du, som dømmer dem, der gjøre Saadant, og gjør selv det Samme, at du skal undfly Guds Dom? Efter din Haardhed og dit ubodfærdige Hjerte samler du dig selv Vrede** 2c.

Derfor vorder ikke deelagtige med dem. Thi I vare forhen Mørkhed, men nu ere I et Lys i Herren.

Saaledes siger ogsaa Petrus 1 Pet. 4, 2 flg.: **saaat I den øvrige Tid i Kjødet ikke fremdeles skulle leve efter menneskelige Lyster, men efter Guds Villie; thi det er Nok, at vi i den forbigangne Tid have bedrevet Hedningernes Villie** 2c. Da vi vare Hedninger, vidste vi ikke, at alt Saadant var Synd. Det kom af Vantroens Mørke, formedelst hvilket vi ikke kjendte Gud. Men nu ere vi blevne et Lys i Herren, det er, ved Christus ere vi saa herligt og rigeligt oplyste, at vi ikke alene vide, hvad Gud er og vil have, samt hvad Synd og Uret er, men at vi ogsaa kunne være et Lys for Andre og lære dem, hvad vi vide, saaledes som han roser Philiphenserne, at de ere som Lys i Verden midt iblandt den vanartige og forvendte Slægt, Phil. 2, 15. Ligesom vi nu tilforn ikke alene vare mørke, men endog selve Mørket, som de, der ikke alene vare uvidende og vildfarende, men ogsaa med Ord og Gjerninger bragte og førte Andre ind i det samme Mørke, saaledes skulle vi nu være taknemelige mod ham, som har kaldet os fra dette Mørke til sit underfulde Lys, og vandre som Lysets Børn, saaledes som St. Petrus siger 1 Pet. 2, 9.

Thi Aandens Frugt viser sig i al Godhed og Retfærdighed og Sandhed.

Efterdi han her taler om Lyset, saa havde det passet bedre til det Foregaaende, om han havde sagt: **thi Lysets Frugt**, (saaledes som det ogsaa staar i den latinske Oversættelse), end **Aandens Frugt**, som det lyder i den græske Text. Og hvo veed, om det ikke i den græske Text er forandret efter Gal. 5, 22., hvor han ogsaa taler om **Aandens Frugt?** Men der ligger liden Vægt derpaa; Aand og Lys kommer her ud paa Eet.

Godhed er den Lysets eller Aandens Frugt, som er modsat Gjerrighed og bestaar deri, at et Christenmenneske er godt, det er, nyttigt, og gjerne gjør vel imod sin Næste. **Retfærdighed** blandt Menneskene indbyrdes, som en Aandens Frugt (thi Aanden er ogsaa retfærdig for Gud), er ogsaa modsat Gjerrigheden og bestaa deri, at Ingen berøver sin Næste, hvad hans er,

hverken med Vold eller List eller ved at søge sin egen Fordeel, men giver Enhver, hvad ham tilkommer, endog den hedenske Øvrighed, Rom. 13. **Sandhed** er den Aandens Frugt, som strider mod Hykleri og Løgn, og bestaar deri, at en Christen ikke alene er sanddru i sine Ord, men ogsaa retskaffen i sit Liv, saaat han ikke fører Navnet uden Gjerninger eller kalder sig en Christen og dog lever som en Hedning i Ukydskhed, Gjerrighed og andre Laster ꝛc.

Tredie Søndag i Faste.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 11, 14-28.

Og han drev en Djævel ud, og den var stum; men det skete, der Djævelen var udfaren, talede den Stumme, og Folket forundrede sig. Men nogle af dem sagde: han uddriver Djævle ved Beelzebub, Djævlenes Øverste. Men Andre fristede ham og begjerede et Tegn af ham fra Himmelen. Men der han fornam deres Tanker, sagde ham til dem: hvert Rige, som er splidagtigt med sig selv, bliver øde, og et Hus, som er splidagtigt med et andet, falder. Men er og Satanas bleven splidagtig med sig selv, hvorledes skal hans Rige da blive bestandigt? thi I sige, jeg uddriver Djævle ved Beelzebub. Men om jeg uddriver Djævle ved Beelzebub, ved hvem uddrive da Eders Børn dem? derfor skulle de være Eders Dommere. Men dersom jeg uddriver Djævle ved Guds Finger, da er jo Guds Rige kommet til Eder. Naar den Stærke bevæbnet bevogter sit eget Pallads, bliver det, han haver, med Fred. Men naar en Stærkere end han kommer over ham og overvinder ham, da borttager han hans fulde Harnisk, som han forlod sig paa, og uddeler hans Rov. Hvo, som ikke er med mig, er imod mig, og hvo, som ikke sanker med mig, adspreder. Naar den urene Aand udfarer af Mennesket, vandrer han igjennem tørre Steder og søger Hvile; og naar han ikke finder den, da siger han: jeg vil vende om til mit Huus, som jeg gik ud af. Og naar han kommer, finder han det feiet og pryhet. Da gaar han bort og tager syv andre Aander til sig, som er værre end ham selv, og naar de komme ind, bo de der; og det Sidste bliver værre med dette Menneske end det Første. Men det begav sig, der han sagde disse Ting, opløftede en Kvinde af Folket Røsten og sagde til ham: saligt er det Liv, som bar dig, og de Bryster, som du diede. Men han sagde: ja, salige ere de, som høre Guds Ord og bevare det.

Dette er et skjønt Evangelium, hvoraf vi lære Meget og Mangehaande; thi her fremstilles næsten Alt, hvad Christus, hans Rige og Evangelium er, hvad alt dette udretter, og hvorledes det gaar med det i Verden. **Først** lærer det os da, saaledes som alle Evangelier gjøre, Troen og Kjærligheden; thi det foreholder os Christus som den, der af sin store Kjærlighed er Frelser og Hjælper i al Nød; hvo, som tror dette, han er salig. Thi her se vi, at han intet har at gjøre med de Karske, men med et armt Menneske, som har mangeslags Plager. Han var blind, som Matthæus siger, og stum og besat, som Lucas her melder; nu ere alle Stumme ogsaa døve, saaat ogsaa

døv og stum i det græske Sprog ere eet Ord. Dermed lokker han os til sig, at vi skulle vente os alt Godt af ham og løbe til ham i Nød, og dernæst ogsaa efter Kjærlighedens Art gjøre mod Andre, som han gjør mod os. Dette er den almindelige og allerlifligste Lærdom i dette og i alle andre Evangelier hele Aaret rundt. Men det arme Menneske er ikke kommen dertil uden Ordet; thi de, som bragte ham til Christus, maa jo have hørt tale om denne Christi Kjærlighed og ere derved bevægede til at fortro sig til ham. Deraf lære vi, at Troen kommer ved Ordet, hvorom andetsteds videre er talt.

For det **Andet** se vi her, hvorledes det gaar Christus og Evangeliet i Verden, nemlig, at det har tre Slags Tilhørere. Nogle forundrede sig over det; disse ere de fromme og rette Christne, som holde det for noget saa Stort, at de ogsaa forfærdes derfor. Nogle spotte det, saasom Pharisæerne og de Lærde, hvem det fortrød, at ikke ogsaa de formaaede at udrette saa Meget, og frygtede for, at Christus skulde komme i høiere Ære hos Folket end de. Nogle friste ham og ville have et Tegn, og det skal han gjøre, saaledes som de vilde have det, saaat de kunne have sin Fornøielse deraf; paa den Maade begjerede ogsaa Herodes Tegn af Christus. Men han svarer dem begge i dette Evangelium, først Spotterne og dernæst Fristerne, nemlig, at intet Tegn skal gives den onde Slægt uden Profeten Jonæ Tegn, hvorom der tales strax efter vort Evangelium. Spotterne svarer ham venligt og anfører fem Ting imod dem.

For det **Første** anfører han en tydelig og fornuftig Slutning, idet han af to Lignelser viser, at den ene Djævel ikke kan udrive den anden; thi om saa var, saa maatte Djævlene være uenige, og da kunde Satans Rige ikke bestaa; thi det er en naturlig Følge, at, naar et Rige bliver indbyrdes uenig, saaat den Ene begynder at fordrive den Anden, saa behøver man ikke at bekrige dette Rige, men det vil vel af sig selv gaa under paa en værre Maade end ved Krig. Paa samme Maade, om et Hus bliver indbyrdes uenigt, saa behøves der intet Andet for at forstyrre det. Derfor lærer ogsaa Hedningen Sallust af Naturen og Erfaringen, at stor Formue forgaar ved Uenighed, men ved Enighed bliver liden Formue stor. Om nu Djævlene vare saa uenige, at den ene uddrev den anden, saa var Satans Rige intet, og saa havde vi vel Fred for ham.

Hvad have nu disse Spottere kunnet sige til et saa klart Bevis? Deres Mund er tilstoppet, men dog er deres Hjerte forhærdet, saaat de ikke bryde sig derom. Thi et forhærdet Hjerte lader sig ikke sige, hvor klart og tydeligt end Sandheden fremstilles det. Dog bliver de Frommes Tro derved kræftet, idet de deraf se, at deres Troes Grund er ret og god. Og netop for disse Frommes Skyld maa man svare de Forstokkede og stoppe Munden til paa dem. Om de end ikke omvende sig eller tie, saa tjener det dog dertil, at deres forstokkede Daarskab bliver aabenbar, efterdi de tale, jo længere desto daarligere, saaat man ogsaa kan tage og føle derpaa, og saaledes ikke deres Væsen beholder Skin af at være ret og godt. Derfor siger ogsaa Salomon Ordspr. 26, 5.: **Svar en Daare efter hans Daarlighed, at han ikke skal for sine egne Øine tykkes at være viis,** det er, svar ham paa hans Daarskab, saaat han bliver tilskamme, for de Andres Skyld, paadet de ikke skulle følge ham og blive bedragne, naar han havde Skin af at have Ret. Ellers, hvor denne Aarsag ikke er tilstede, der er det bedre at tie stille, saaledes som ogsaa Salomon siger paa det samme Sted: **Du skal ikke svare en Daare efter hans Daarlighed, at ikke maaske ogsaa du skal blive ham lig.**

Her kunde de heller ikke sige, at Djævlene blot anstille sig, som om de vare uenige, og at den ene frivillig viger Pladsen for den

anden for derved at bedrage Folket. Thi man seer jo klart, hvorledes de stride imod, raabe og rase, rive og slide, naar de se, at det er Alvor, at de maa ud, saaat man maa bekjende, at de staa imod og ere uenige med Christus og hans Aand, som den, for hvem de maa vige, hvor nødig de end ville. Derfor bliver her intet Andet tilbage end denne aabenbare, bespottelige Løgn, hvori de blive grebne og gjorte tilskamme, at de i sit giftige Had og Avind tilegne Djævelen Guds Gjerning. Deraf lære vi, at det ikke skal forundre os, om vor Lære og Virken bliver bespottet, og om de forstokkede Hjerter ikke lade sig bringe til Taushed og omvende sig, om de end blive overbeviste med den haandgribeligste Sandhed, og deres Mund tilstoppet. Det er nok, at deres forstokkede Daarlighed ved vort Svar for de Fromme bliver aabenbaret, erkjendt og gjort til Intet, saaat de ikke blive forførte af noget smukt Skin. Derefter lader man dem gaa, hvor de ville; de have sin Dom, siger St. Paulus Tit. 3. 11.

For det **Andet** svarer han med et tydeligt Exempel af en lignende Gjerning, idet han siger: **Ved hvem uddrive da Eders Børn dem?** Som vilde han sige: Er det ikke en aabenbar Galenskab? Just det Samme, som I rose hos Eders Børn, det fordømme I hos mig; naar Eders Børn gjøre det, saa er det af Gud; men naar jeg gjør det, saa maa det være af Djævelen. Saaledes gaar det i Verden. Hvad Christus gjør, det er af Djævelen; gjorde en Anden det, saa var det ret. Saaledes gjøre ogsaa nu vore Tyranner og Evangeliets Fiender, som ligeledes fordømme hos os, hvad de selv gjøre, bekjende og lære. Og saa maa de gjøre, paadet deres Dom maa blive aabenbar, og det maa erkjendes, at de med al Ret ere fordømte.

De **Børn**, hvorom Christus her siger, at de uddrive Djævle, have efter min Mening været nogle Djævlebesværgere blandt Folket, ligesom jo ogsaa Gud fra Begyndelsen af havde givet dette Folk mangeslags aandelige Gaver. Han kalder dem **deres Børn**; som vilde han sige: jeg er Guds Søn og maa være af Djævelen, medens de, som ere Eders Børn og fødte af Eder, gjøre netop det Samme som jeg, og maa dog ikke høre Djævelen til. **Derfor skulle de være Eders Dommere**, det er, jeg beraaber mig paa dem; de skulle maatte dømme, at I bespotte mig med Urette og fordømme Eder selv. Naar nu den Ene Djævel ikke uddriver den anden, saa maa en anden Magt gjøre det, som hverken er djævelsk eller menneskelig, men guddommelig. Deraf følger: **Om jeg uddriver Djævle ved Guds Finger, da er jo Guds Rige kommet til Eder.** Denne **Guds Finger** er efter Matthæi Forklaring Cap. 12, 28. **den Helligaand**; thi hans Text lyder saaledes: **Dersom jeg uddriver Djævle ved Guds Aand** ꝛc. Summa, Christus vil sige Saameget: Skal Guds Rige komme til Eder, saa maa Djævelen uddrives; thi hans Rige er imod Guds Rige, saaledes som I selv maa bekjende. Nu uddriver man ikke Djævel med Djævel, end mindre med Mennesker eller med Menneskers Kraft, men alene med Guds Aand og Kraft.

Deraf følger, at hvor Guds Finger ikke uddriver Djævelen, der er endnu Djævelens Rige. Men hvor Djævelens Rige er, der er Guds Rige ikke. Saa er det da en uomstødelig Slutning, at saalænge den Helligaand endnu ikke er kommen til os, saa ere vi ikke alene udygtige til det Gode, men ere ogsaa nødvendigen i Djævelens Rige. Men ere vi i hans Rige, saa kunne vi heller ikke gjøre Andet end, hvad han har Behag i; ellers kunde det ikke kaldes hans Rige, som ogsaa St. Paulus siger 2 Tim. 2, 26., at Menneskene **ere fangne i Djævelens Snarer ttl at gjøre hans Villie.** Hvorledes skulde han da af Sine taale, at de toge sige for at gjøre Noget, som var imod

og ikke for hans Rige? O, det er et mægtigt og forfærdelig stort Ord, at Christus her tillægger Djævelen et saadant Rige, som man ikke kan komme ud af, uden ved den Helligaand, og at Guds Rige ikke kan komme, medmindre Djævelens Rige bliver udbrevet af os ved guddommelig, himmelsk Magt.

Dette beviser vel ogsaa dette arme Menneske, som var legemligen besat af Djævelen. Siig mig, hvad kunde han, hvad kunde alle Mennesker paa Jorden bidrage til, at han blev befriet fra Djævelen? Visseligen Intetsomhelst. Han maatte vel taale og gjøre, hvad Djævelen, hans Herre, vilde, indtil Christus kom med Guds Kraft. Men kunde han nu ikke legemligen skaffe Djævelen bort fra sit Legeme, hvorledes skulde han da ved egen Kraft aandeligen og i Henseende til sin Sjæl blive ham kvit? Saameget mere, som Sjælen er Aarsag i, at Legemet bliver besat, til en Straf nemlig, fordi den er besat af Synden, og det er vanskeligere at blive Synden kvit end Straffen, ligesom ogsaa Sjælen bestandig er haardere besat end Legemet. Det seer man deraf, at Djævelen lader det besatte Legeme have sin naturlige Kraft og udføre sine naturlige Gjerninger; men Sjælen berøver han Fornuft, Sands, Vid, Forstand og alle dens Kræfter, som man vel seer hos de besatte Mennesker.

For det **Tredie** svarer han med en Lignelse, tagen af Erfaringen: **Naar den Stærke bevæbnet bevogter sit eget Palads, bliver det, han haver, med Fred. Men naar en Stærkere end han kommer over ham og overvinder ham, da borttager han hans fulde Harnisk, som han forlod sig paa, og uddeler hans Rov.** Dermed stadfæster han ogsaa, at Ingen kan overvinde Djævelen uden Gud alene, saaat atter Ingen kan rose sig af, at han af sig selv kan uddrive Djævelen og Synden. Og se, hvorledes han afmaler Djævelen! Han kalder ham en stærk Kjæmpe, som bevogter sit Huus og Hjem; det er, Djævelen har ikke alene Verden inde som sit eget Rige, men han forvarer og bevogter den ogsaa saaledes, at Ingen kan tage den fra ham. Han besidder den ogsaa i Ro og Fred, saaat den gjør, hvad han vil. Ligesaalidt som nu et Huus kan sætte sig op og værge sig imod den Tyran, som har det inde, ligesaalidt formaar den frie Villie og menneskelig Kraft at sætte sig imod Synden og Djævelen; de ere trælbundne. Og ligesom Huset maa erobres af en Stærkere og fratages Tyrannen, saaledes maa ogsaa Menneskets forløses af Christus og fratages Djævelen. Saaledes se vi atter her, hvor aldeles Intet vor Gjerning og Retfærdighed hjælper til vor Forløsning, men den er alene et Verk af Guds Naade.

For det **Fjerde** med herlige Sprog og Lærdomme, saasom: **Hvo, som ikke er med mig, er imod mig, og hvo, som ikke sanker med mig, adspreder.** Djævelen er ikke med mig, thi jeg uddriver ham jo; derfor maa han nødvendigen være imod mig. Men dette Sprog gjælder ikke alene Djævelen, men ogsaa Spotterne, som han hermed dømmer og fordømmer som dem, der ere imod ham, esterdi de ikke ere med ham. **At være med Christus** er at have samme Sind og Mening som han, det er, at tro paa Christus, at det er hans Gjerning og ikke vor, som hjælper os; thi det mener Christus, og det lærer han ogsaa. Men **at sanke med Christus** er at gjøre Godt formedelst Kjærligheden og at blive rig paa gode Gjerninger. Hvo, som nu ikke tror, han er med sine egne Gjerninger med sig selv, ikke med Christus, og altsaa mod Christus; thi han fornegter Christus, esterdi han bygger paa Gjerninger. Paa samme Maade, hvo, som ikke elsker, han sanker ikke med Christus, men gjør unyttige Gjerninger, hvorved han ikkun bliver værre og kommer længere bort fra Troen.

For det **Femte** med Trusel: **Det Sidste**

bliver værre end det Første. Derfor bør man se til, at man ikke alene lader Evangeliet og Christus ubespottet, som udrette saa store Ting hos os og drive Djævelen fra os, men ogsaa holder fast derved med Alvor og Frygt, forat det ikke ogsaa skal gaa os saaledes, at syv værre Djævle skulle komme og besætte os, medens vi før alene vare besatte af een. Saaledes gik det Jøderne, som aldrig tilforn vare saa onde, som efterat Evangeliet var dem forkyndt. Ogsaa vi ere under Pavedømmet blevne syv, det er, mange Gange værre Hedninger under christeligt Navn, end nogensinde tilforn, som St. Petrus siger 2 Pet. 2, 20.: **Det Sidste med dem er bleven værre end det Første.** Og dersom vi ikke tage os iagt, saa vil det ogsaa nu, efterat dette store Lys er oprundet for os, gaa os saaledes, at vi blive værre end tilforn. Thi Djævelen sover ikke. Og vi ere nokſom advarede.

Tilsidst, da en Kvinde opløfter sin Røst og priser Christus, sigende: **Saligt er det Liv, som bar dig, og de Bryster, som du diede**, viser han hendes kjødelige Andagt tilrette og lærer dermed os Alle Summen af dette Evangelium, nemlig, at vi ikke skulle gabe paa Helgenernes Gjerninger og Værdighed, men mere paa Guds Ord, at vi maa høre og beholde det. Thi der ligger os ingen Magt paa, gavner os heller ikke Noget, hvor hellig og værdig dette Barns Moder er, ei heller hvor ædelt Barnet og Frugten er, men hvad dette Barn har gjort for os, at det har forløst os fra Djævelen, af Naade og uden nogen vor Medvirken og Fortjeneste. Dette forkyndes os ved Guds Ord; det bør vi høre og i en fast Tro holde os til, saa blive ogsaa vi salige, som Moderen og hendes Barn. Og om end dette Ord og Verk maa blive bespottede, saa maa vi taale det og svare derpaa med Sagtmodighed, for Andres Forbedrings Skyld, som St. Paulus lærer.

Den hemmelige Betydning.

Dette stumme, døve, blinde, besatte Menneske betegner alle Adams Børn, som formedelst Kjødet blive besatte af Djævelen i Arvesynden, saaat de maa være hans egne og gjøre hans Villie. Deraf ere de blinde, det er, de kjende ikke Gud. De ere døve, thi de høre ikke Guds Ord og ere det heller ikke lydige og underdanige. De ere ogsaa stumme, thi de takke, love, tale og prædike ikke om Christus og Guds Naade. Men om Djævlelærdomme og Menneskepaafund tale de Nok og altfor Meget. Her se de ogsaa altfor godt og ere, naar det gjælder deres Foretagender, Godtthykke og Lyst, klogere end Lysets Børn. Her høre de ogsaa med begge Øren og antage Alt, som behager Kjød og Blod. Altsaa ere alle vore Gjerninger og Ord og hele vort Væsen, baade til Legeme og Sjæl, det være nu udvortes Hellighed eller Synd, Altsammen af Djævelen, og vi maa forløses ved Guds Gjerning; thi Djævelen besidder os som sit Rige. Men ere vi forløste ved Guds Gjerning, saa kjende vi ham, saa se og høre vi ham, saa følge vi ham og love og prædike ham, hvilket Altsammen skeer ved Guds Aand i Guds Ord, som uddriver Djævelen med hans Rige.

Djævlenes Øverste kalder Jøderne **Beelzebub. Zebub** betyder paa Hebraisk en Flue; **Baal** eller Beel en Mand, Herre eller Husherre. Beelzebub betegner altsaa en Herreflue eller øverste Flue, en Fluekonge eller stor Humle. Dette foragtelige Navn have de givet Satan, som vare de ganske frie og sikkre for ham, ja, hans Herrer. Thi saaledes gjøre alle sikkre, dovne Hyklere; de indbilde sig, at de ere saa rene og hellige, at Djævelen mod dem er en afmægtig og ussel Flue, saaat de ikke behøve Christi Naade og Guds Ord, ihvorvel de antage, at han er de Andre stærk nok, ja at, hvad de Gudfrygtige lære

og gjøre, det er Altsammen af Djævelen og maa derfor agtes som bare matte Fluebedrifter. Saadan Foragt taaler nu ogsaa Djævelen gjerne; thi midt under den er han dog høiere i deres Hjerter end Gud selv.

Den Stærke, som bevæbnet bevogter sit Pallads eller Gaard, er, som sagt, Djævelen. Han sidder i Fred, saalænge Guds Ord og Finger ved Christus ikke kommer imod ham, og saalænge gjør man ogsaa hans Villie; thi man veed ikke bedre, saaledes som dette stumme og døve Menneske gjorde. Hans Vaaben og Harnisk ere de kjødelige Indbildninger, Lærdomme og Paafund, hvormed han holder Samvittighederne fangne og forsvarer sig.

Men naar den Stærkere, det er, Evangeliet, kommer, saa er det forbi med Freden, saa raser og fnyser han og vil ikke være fordømt, forraadt, straffet og aabenbaret. Da iører han sig sit Harnisk, de mægtige, kloge, rige, hellige Folk, som han hidser paa Guds Ord, saaledes som vi se de evangeliske Læreres Forfølgelser. Saadant Raseri og Forfølgelse betegnes derved, at Djævelen saa nødig vil fare ud, og grasserer saaledes i den Besattes Legeme. Thi ligesom han forholder sig i et enkelt Legeme og dets Lemmer, naar han maa fare ud, saaledes forholder han sig ogsaa i den ganske Verden, naar han skal vige for Evangeliet; da reiser han sig med al sin Vælde, men det hjælper ham ikke. Thi **en Stærkere**, det er, **Christus, kommer og overvinder ham og bortdrager hans Harnisk**, det er, han omvender nogle af Forfølgerne og gjør derved ham svagere og sit Rige stærkere. Han **uddeler ogsaa hans Rov**, det er dem, han omvender, dem bruger han til mangeslags Embeder og Gjerninger i Christenheden, i Kraft af de Naadegaver, han giver dem, og hvorom St. Paulus skriver Rom. 12, 6 flgg. Han er ogsaa i Gaarden eller i Forhuset; thi Djævelens Rige bestaar i et udvortes glimrende Skin af Viisdom, Helligheb og Styrke; men naar det bliver angrebet af Evangeliet, da viser det sig, at det er idel Daarskab, Synd, og Magtesløshed.

At **den urene Aand, naar den er udfaren, vandrer gjennem tørre Steder og søger Hvile**, det betegner, at Djævelen ikke hviler eller sover, men søger igjen at komme ind i Menneskets. De tørre Steder ere ikke de Ugudeliges Hjerter, thi i dem hviler og bor han som en stærk Tyran, saaledes som dette Evangelium siger, men det er de tørre og øde Steder hist og her i Landene, hvor der ikke bor Mennesker, saasom Ørkener og Vildnisser; derhen flyr han i sin Ondskab og Harme over, at han er udbreven, ligesom det ogsaa var i Ørkenen, han fandt Christus. Nu er der i Jødeland ikke meget Vand, men derimod mange tørre Ørkener; derfor nævner han her disse. I andre Lande derimod, som i vort, hvor der er meget Vand, bo Djævlene ogsaa i Søer og Sumpe, hvor de ogsaa undertiden drukne Folk, som bade sig eller fare derover. Ligesaa findes der ogsaa paa nogle Steder Nøkker, som lokke Børnene ud til sig i Vandet og drukne dem. Saadant er Altsammen Djævle.

Men **at han kommer igjen og finder Huset feiet og prydet** og, som St. Matthæus tilføier, **ledigt**, det betegner, at Menneskets er helliggjort og prydet med skjønne aandelige Gaver, saaat den onde Aand vel seer, at han der ikke mere kommer nogen Vei med sine gamle Rænker, eftersom man kjender ham. Saaledes ogsaa, da Afguderiet var fordrevet blandt Hedningerne, da angreb han ikke mere Verden dermed. Men hvad gjør han saa? Han griber til noget Nyt, gaar hen og tager syv andre Aander med sig, drager ind med dem og bor derinde, saaat det bliver værre end før. Saaledes har han ogsaa gjort med os. Da Christus var bleven forkyndt i Verden, og Djævelens forrige Regimente i Afguderiet

forstyrret, slog han ind paa en anden Vei og angreb os med Kjætteri, indtil han fik indført og oprettet Pavedømmet, hvori Christus blev ganske forglemt, og vi saaledes under Christi Navn bleve værre Hedninger end tilforn, saaledes som vi se for vore Øine.

Saaledes er det ogsaa gaaet Jøderne efter Jerusalems Forstyrrelse, og Grækerne under Tyrkerne, og saaledes gaar det Alle, som høre Guds Ord og derefter blive sikkre og lade, saaledes som St. Matthæus siger, at **han finder Huset ledigt.** Og Matth. 13, 25. hedder det, **at han saar den onde Sæd iblandt Hveden om Natten, medens Menneskene sove.** Derfor behøve vi vel at vaage, saaledes som Apostlene overalt formane os, og navnlig St. Peter 1 Pet. 5, 8.: **Værer ædrue, vaager; thi Eders Modstander Djævelen gaar omkring som en brølende Løve, søgende hvem han kan opsluge.** Thi hvor han faar Troen omstyrtet, der bringer han letteligen ind igjen alle de forrige Laster.

Midfaste-Søndag.

Prædiken over Epistelen.

Gal. 4, 21-31.

Siger mig, I, som ville være under Loven, høre I ikke Loven? Der er jo skrevet, at Abraham havde to Sønner, een af Tjenestekvinden og een af den frie Kvinde. Men den af Tjenestekvinden var født efter Kjødet, men den af den frie Kvinde ifølge Forjættelsen. Ved hvilke Ting noget Andet betegnes; thi disse ere de tvende Pagter, den ene fra Sinai Bjerg, som føder til Trældom; denne er Hagar. Thi Hagar er Sinai Bjerg i Arabia, men svarer til det Jerusalem, som nu er; thi det er i Trældom med sine Børn. Men det Jerusalem heroventil er den frie Kvinde, som er alles vores Moder. Thi der er skrevet: vær glad, du Ufrugtbare, du, som ikke fødte! udbryd og raab, du, som ikke havde Fødselssmerter! thi den Forladtes Børn ere meget flere end dens, som haver Manden. Men vi, Brødre! ere Forjættelsens Børn, som Isak var. Men ligesom dengang den, som var født efter Kjødet, forfulgte den, som var født efter Aanden, saaledes og nu. Men hvad siger Skriften? Udstød Tjenestekvinden og hendes Søn; thi Tjenestekvindens Søn skal ingenlunde arve med den frie Kvindes Søn. Saa ere vi da, Brødre! ikke Tjenestekvindens Børn, men den frie Kvindes.

Denne Epistel er rigeligen udlagt i min Comentar eller Forklaring over Brevet til Galaterne, saaat det ikke er fornødent her at gjøre det; man kan søge og læse den der. Og om Nogen vil have endnu rigeligere Forstand paa denne Epistels Mening, saa læse han Prædikenerne over de to Epistler paa Søndag efter Juul og Nytaarsdag, hvor han vil finde Alt; paadet vi ikke til ingen Nytte skulle skrive Eet og det Samme paa alle Steder.

Midfaste-Søndag.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 6, 1-15.

Derefter for Jesus hen over Galilæas Sø ved Tiberias, og meget Folk fulgte ham, fordi de saa hans Tegn, som han gjorde paa de Syge. Men Jesus gik op paa Bjerget og satte sig der med sine Disciple. Men Paaske, Jødernes Høitid, var nær. Da opløftede Jesus Øinene, og da han saa, at meget Folk kom til ham, sagde han til Philippus: hvorfra skulle vi kjøbe Brød, saaat disse kunne æde? Men han sagde dette for at forsøge ham, thi han vidste selv, hvad han vilde gjøre. Philippus svarede ham: Brød for tohundrede Penninge ere ikke Nok for dem, saaat Enhver af dem kan tage noget Lidet. En af hans Disciple, Andreas, Simeons Broder, siger til ham: Her er en liden Dreng, som haver fem Bygbrød og to smaa Fiske; men hvad er det iblandt Saamange? Men Jesus sagde: kommer Folket til at sidde; men der var meget Græs paa Stedet. Da satte Mændene sig ned ved fem Tusinde i Tallet. Men Jesus tog Brødene og takkede Gud og uddelte dem til Disciplene, men Disciplene til dem, som havde sat sig ned, desligeste ogsaa af de smaa Fiske, saameget de vilde. Men der de vare blevne mætte, sagde han til sine Disciple: sanker tilsammen de overblevne Stykker, at intet forkommes. Da samlede de og fyldte tolv Kurve med Stykker, som bleve tilovers af de fem Bygbrød fra dem, som havde faaet Mad. Derfor, da Menneskene saa det Tegn, som Jesus havde gjort, sagde de: denne er i Sandhed den Prophet, som skal komme til Verden. Der Jesus da vidste, at de vilde komme og gribe ham med Magt for at gjøre ham til Konge, veg han atter op paa Bjerget, han selv alene.

I dette Evangelium lærer Christus os atter **først** om Troen, at vi ikke skulle sørge for Bugen og vort Ophold. Og han lokker os dertil med et Mirakel, som vilde han her med Gjerningen sige, hvad han Matth. 6, 33. siger med Ord: **Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder.** Thi her se vi jo, at da Folket for Guds Ords og Tegns Skyld følger efter ham og saaledes søger Guds Rige, saa lader han dem ikke hungrige, men bespiser dem rigeligen, og det saaledes, at han dermed viser, at før de skulle lide Nød, som søge Guds Rige, før maa Græsset i Ørkenen blive til Korn eller af en Bid Brød blive tusinde Brød, eller en Bid mætte ligesaa meget og strække ligesaa langt som tusinde Brød; paadet at det maa staa fast, hvad han siger Matth. 4, 4.: **Mennesket lever ikke ved Brød alene, men ved hvert Ord, som udgaar gjennem Guds Mund.** Og til endmere Bestyrkelse gjør han selv Begyndelsen og sørger for dem, hvad de skulle æde, og spørger Philippus, endnu før de beklage sig eller bede derom, paadet vi skulle overlade ham at sørge for os og vide, at han antager sig os før og ivrigere end os selv.

For det **Andet** giver han os et Exempel paa Kjærligheden, og det paa mange Maader: først derved, at han lader dette Under med Bespisningen ikke alene komme de Fromme tilgode, som følge ham for hans Gjerningers og Ords Skyld, men ogsaa Bugtjenerne, som kun søge Mad og Drikke og timelig Ære hos ham, saaledes som det senere v. 26. staar om dem, at de i Capernaum trættede med ham om denne Bespisning, og at han sagde til dem: **I søge mig, fordi I aade af Brødene og bleve mætte**

2c.; og v. 15. hedder det, at **de vilde gjøre ham til Konge.** Saaledes lader han ogsaa her regne og sin Sol opgaa over Onde og Gode.

Dernæst beviser han sin Kjærlighed derved, at han saa venligt bærer over med sine Disciples Uforstand og svage Tro. Thi at han forsøger Philippus, og at denne kommer frem med sin Fornuft, samt at Andreas taler som et Barn, det er skeet, forat Apostlernes Ufuldkommenhed derved maatte komme for Dagen, og derimod hans Kjærlighed og venlige Omgang med dem maatte lyse desto skjønnere og lifligere, paadet vi maatte lokkes til Troen paa ham, og for at give os et Exempel, at ogsaa vi skulle gjøre ligesaa. Det Samme lære vi ogsaa af Legemets Lemmer og af alle Skabninger; thi Alt, hvad Gud har skabt, er fuldt af Kjærlighed, saaat det Ene bærer, hjælper og redder det Andet.

Naar han **tager de fem Brød, takker** 2c., saa giver han dermed tilkjende, at Intet er forlidet for dem, som høre ham til, og at han vel kan velsigne det Lidet, de have, saaat de faa Overflod, medens de Rige ikke have Nok midt i al sin Rigdom, saaledes som ogsaa Ps. 34, 11. siger: **De unge Løver,** det er, de Rige, **blive nødtørftige og hungrige, men de, som søge Herren, skal ikke have Mangel paa noget Godt.** Og Maria siger i sin Lovsang, Luc. 1, 53: **De Hungrige haver han opfyldt med gode Gaver, og de Rige haver han afviist tomhændede.**

Naar han derimod byder dem saa omhyggeligen **at samle sammen de overblevne Stykker,** saa vil han dermed lære os at være sparsommelige og at nytte og bruge hans Gaver, paadet man ikke maa friste Gud. Thi ligesom han vil, at man skal tro, naar man Intet har og være vis paa, at han vil give, saaledes vil han ogsaa, at man ikke skal friste ham og foragte de Goder, han har givet, eller lade dem ligge eller spildes og vente paa, at der ved et Mirakel skal komme andre fra Himlen; men hvad man har, det skal man annamme og bruge, og hvad man ikke har, det skal man i Troen vente paa.

Den hemmelige Betydning.

At Christus med denne underfulde Bespiisning vil lokke os til den aandelige Bespiisning, samt betegne, at vi hos ham skulle søge Næring for vore Sjæle, det beviser vel hele dette Capitel, hvori han selv kalder sig **det himmelske og levende Brød** og **den sande Mad,** samt henviser Jøderne fra den legemlige Mad til sig, sigende: **Sandelig, sandelig siger jeg Eder: I søge mig, ikke fordi I saa Tegn, men fordi I aade af Brødene og bleve mætte. Arbeider ikke for den Mad, som er forgjængelig, men for den Mad, som varer til et evigt Liv, hvilken Menneskens Søn skal give Eder,** v. 26 flg. Derfor ville vi ogsaa søge den hemmelige Forstand og Betydning af denne evangeliske Historie.

For det Første **var der paa Stedet meget Græs.** Dette kunde Evangelisten ikke lade uomtalt, skjønt det just ikke synes at være saa fornødent. Men det betegner det jødiske Folk, som grønnes og blomstrer som Græsset i udvortes Hellighed, Ære, Gods 2c., saaledes som Es. 40, 6 flg. siger: **Alt Kjød er Hø, og al dets Fromhed er som et Blomster paa Marken. Høet bliver tørt, Blomsteret falder af, naar Herrens Aand blæser derpaa; ja, Folket er visselig Hø.** Iblandt dette Folk er Guds Ord opkommet, og fra dem er den rette Mad kommen til os; **thi Saliggjørelsen kommer fra Jøderne,** Joh. 4, 22. Ligesom nu Græsset ikke er Menneskenes, men Kvægets Næring, saaledes er al Herlighed i den udvortes, jødiske Hellighed intet Andet end en Mæskelse for de fæiske, kjødelige Hjerter, som ikke vide eller have Noget af Aanden.

Det Samme betegnes os derved, at **Folket sidder paa Græsset**. Thi de rette Helgener foragte den udvortes Hellighed, saaledes som Paulus, der agter sin forrige Hellighed for Skarn og Skade, Phil. 3, 8. Men dette gjøre alene de enfoldige og hungrige Mennesker, som annamme Guds Ord og nære sig deraf. Thi her seer du, at hverken Kaiphas eller Annas eller Pharisæerne og de Skriftkloge følge efter Christus og se hans Tegn, men foragte det; Saadanne ere Græs og Græsædere.

Dette Tegn skeer ogsaa strax før Jødernes Paaske; thi den rette Paaskefest var nær, paa hvilken Jesus skulde offres og begynde sin Bespiisning med Ordet.

De fem Brød betegne det udvortes legemlige Ord, som udtales med Stemmen og fornemmes gjennem Sandserne. Thi Femtalet betegner paa Grund af de fem Sandser Menneskets sandselige, udvortes Væsen, hvori det lever, ligesom der ogsaa sigtes til det Samme med de to Gange fem Jomfruer, Matth. 25. Disse Brød ligge indesluttede i **Kurven**, det er, i Skriften. De bæres af en **Dreng**, det er, det tjenende Folk og Præstedømmet blandt Jøderne, **hvem Guds Ord vare betroede**, Rom. 3, 2., ihvorvel de ikke nød Godt deraf. Men **at Christus tager dem** i sine Hænder, og at de derved blive velsignede og formerede, det betegner, at ved Christi Verk og Gjerning, og ikke ved vor Gjerning og Fornuft bliver Skriften oplukket, ret forstaaet og ret prædiket. Derefter **uddeler han dem til Disciplene, og Disciplene til Folket.** Thi Christus tager Ordet af Skriften, og Lærerne faa det alle af Christus og give det til Folket, paadet at det maa forblive ved det, han siger Matth. 23, 10.: **Een er Eders Veileder, nemlig Christus.** Fra sit Sæde i Himlen lærer han alene os Alle, gjennem sine Prædikanters Mund og Ord, ved sin Aand. Det gjælder mod de falske Lærere, som lære sine egne Paafund.

De to Fiske ere Patriarkernes og Prophesternes Exempler og Vidnesbyrd, som ogsaa ere i Kurven. Thi dermed stadfæste Apostlerne Læren og styrke de Troende, ledes som St. Paulus gjør Rom. 4., hvor han indfører Abraham og David ꝛc. Fiskene vare **to**; thi disse det Helliges Exempler ere fulde af Kjærlighed, der ikke kan være alene, saaledes som Troen, men maa bevise sig mod Næsten. Fiskene ere tillige **stegte**; thi disse Hellige ere ved mange Lidelser og Forfølgelser vel døbede, saaat man i deres Exempler ikke finder noget Kjødeligt, og saaat de heller ikke trøste med en falsk Tillid til Gjerninger, men henvise stedse til Troen, og døde Gjerningerne med deres Fortrøstning.

De tolv Kurve med overblevne Stykker ere alle de Skrifter og Bøger, som Apostlerne og Evangelisterne have efterladt sig. Derfor ere ogsaa Kurvene netop **tolv** ligesom Apostlerne; og disse Bøger ere intet Andet end det Tiloversblevne, som er taget af det gamle Testamente og ved Christus formeret. Derfor betegner ogsaa de fem Brød Mose fem Bøger. Thi, som Johannes siger i sit sidste Capitel, **Verden kunde ikke rumme de Bøger, som maatte skrives om Christus:** og dog er det Altsammen forud skrevet og forkyndt i det gamle Testamente.

Men at **Philippus** foreslaar, at man skal kjøbe Brød for tohundrede Penninger og dog tvivler om, at det vil hjælpe, betegner de Lærere, som ville hjælpe Sjælene med Menneskelærdomme, og som dog i sin Samvittighed føle, at det ikke hjælper. Thi denne Raadslagning, som Christus her holder med sine Disciple, skeer til den Ende, at man tydeligt maa se og fatte, at det paa naturlig Maade var umuligt at bespise Folket med det Forraad, de havde, og saaledes Underet blive desto mere aabenbart. Saaledes lader han ogsaa os stræve og arbeide

med Menneskelærdomme, paadet vi skulle se og erkjende, hvor nødvendigt og kosteligt Guds Ord er, og at al Lære udenfor Guds Ord slet Intet hjælper.

Men **Andreas,** som gjør opmærksom paa Drengen og Brødene og har endnu mere Tvivl, betegner de Lærere, som ville gjøre Folk fromme og stille dem tilfreds med Guds Lov. Men Samvittigheden kan ikke finde Ro og Fred deri, men bliver alt mere og mere urolig, indtil Christus kommer med Naadens Ord; han er og gjør alene Fyldest, hjælper fra Synd og Død og giver Fred og fuldkommen Glæde. Og det gjør han af sig selv, uanmodet og mod og over al Forhaabning og Tanke, paadet vi maa vide, at Evangeliet ikke bliver os givet og beskaaret formedelst nogen vor Fortjeneste, men af lutter Naade.

Endelig seer du her i Evangeliet, at Christus, som dog i høieste Grad led under den evangeliske Fattigdom og ikke sørgede for den Dag imorgen, saaledes som han lærer Matth. 6, 34., dog havde et Forraad nemlig tohundrede Penninger og fem Brød og to Fiske, paadet vi maa lære, at denne Fattigdom og Frihed for Bekymring ikke bestaar deri, at man Intet har, saaledes som Barfodmunkenes Parti foregive og dog ikke selv holde, men at den bestaar i et frit Hjerte og en fattig Aand. Thi Abraham og Isak havde ogsaa meget Gods og levede dog uden Bekymring og i Fattigdom som de bedste Christne.

Femte Søndag i Faste.

Prædiken over Epistelen.

Ebr. 9, 11-15.

Men da Christus kom, en Ypperstepræst for det tilkommende Gode, gik han igjennem et større og fuldkommere Tabernakel, hvilket ikke er gjort med Hænder, det er, som ikke er af denne Skabning, hverken ved Blod af Bukke eller Kalve, men ved sit eget Blod, eengang ind i Helligdommen og fandt en evig Forløsning. Thi dersom Blod af Øxne og Bukke og Asken af en Kvie, hvormed de urene bestænkes, helliger til Kjødets Reenhed, hvormeget mere maa da Christi Blod, som formedelst en evig Aand offrede sig selv som et ulastet ligt Offer for Gud, rense Eders Samvittighed fra døde Gjerninger til at tjene den levende Gud. Og derfor er han det nye Testamentes Midler, paadet at, da der er skeet en Død til Forløsning fra de Overtrædelser, som vare begangne under det første Testamente, de kaldede maatte faa den evige Arvs Forjættelse.

Til at forstaa dette Stykke kræves, at man forstaar næsten hele denne Epistel til Ebræerne. For at sige det i en kort Sum, saa handler den om **tvende Slags Præstedømme.** Det **gamle** var et legemligt Præstedømme, legemligt med Hensyn til Prydelse, Huus, Offer, Forladelse og i alt sit Væsen. Det **nye** er et aandeligt, aandeligt i Prydelse, Huus, Offer og i alt sit Væsen. Thi Christus gik ikke i Silke, Guld og Ædelstene, da han forrettede sit Præsteembede og offrede paa Korset, men i guddommelig Kjærlighed, Viisdom, Taalmodighed og alle Dyder, hvilke Ingen saa uden Gud og den, som havde Aanden; thi denne Prydelse er aandelig. Han offrede

heller ikke Bukke eller Kalve, Fugle eller Brød, som Aron og hans Efterkommere, men sit eget Legeme og Blod, og det ogsaa aandeligen, saaledes som det her hedder: **formedelst en evig Aand.**

Thi om man end saa Christi Legeme og Blod, som andre legemlige Ting, saa kunde man dog ikke se, at det var et Offer, og at han offrede det. Anderledes var det med Arons Offer, hvor ikke alene Kalven, Bukken, Fuglen, Brødet ꝛc. vare legemlige Ting, men hvor man ogsaa med sine Øine saa, at han offrede det, og at det var et Offer. Men Christus offrede sig selv i Hjertet for Gud, uden at Nogen saa og mærkede det; derfor er hans legemlige Kjød og Blod et aandeligt Offer. Saaledes offre ogsaa vi Christne som hans, vor Arons, Efterfølgere **vore Legemer**, Rom. 12, 1., og dog er det et aandeligt Offer eller, som St. Paulus paa samme Sted kalder det, **en fornuftig Gudsdyrkelse**; thi vi gjøre det i Aanden, hvilket Gud alene seer.

Saaledes er ogsaa Christi Tabernakel eller Huus og Kirke aandelig, nemlig Himlen eller for Guds Ansigt; thi han hang ikke paa Korset i noget Tempel, men for Guds Øine, og der er han endnu. Alteret er ogsaa aandeligt, nemlig Korset; thi Træet saa man vel, men at det var Christi Alter, vidste Ingen. Paa samme Maade var hans Bøn, hans Blodsbestænkelse, hans Røgelse Altsammen aandeligt; thi det skete Altsammen ved hans Aand. Derfor var ogsaa Frugten eller Nytten af hans Offer og Embede, nemlig Syndernes Forladelse og vor Retfærdiggjørelse, aandelig.

Thi i det gamle Testamente forhvervede Præsten med sin Offring og Blodsbestænkelse intet Videre end en barnagtig, udvortes Absolution eller Syndsforladelse, saaledes, at Enhver, som blev deelagtig deri, kunde være og vandre frit iblandt Folket og var udvortes hellig, som den, der var løst fra Band. Den derimod, som ikke blev deelagtig deri, han var vanhellig og maatte ikke være i Menigheden eller nyde dens Goder, men være afsondret i alle Maader, saaledes som nu de Banlyste ere.

Men dermed var nu Ingen indvortes, for Gud, hellig og from, men der maatte noget Større til, som kunde forhverve den rette Syndsforladelse. Saaledes er det ogsaa nu med Bandlysningen; den, som ikke har Mere end den geistlige Dommers Absolution, han bliver vel udenfor Himlen til evig Tid; og paa den anden Side behøver ikke Nogen at fare til Helvede, alene fordi han er sat i Band, medmindre der kommer noget Større til. Saaledes gik det ogsaa til her, saaat jeg ikke kan give nogen bedre Lignelse til at forklare det jødiske Præstedømme end det pavelige Præstedømme med sin Binde- og Løsemagt, hvorved intet Andet end det udvortes Samfund mellem de Christne forbydes eller tillades. Dog vilde ogsaa Gud paa den Tid have Saadant til dermed at tvinge Folket og holde det i Frygt, ligesom han endnu vil, at Bandet skal gjælde, saafremt man omgaaes ret dermed, til at straffe de Onde og holde dem i Frygt, men ikke til dermed at gjøre dem fromme eller onde.

Men Christus har i sit Præstedømme den rette aandelige Forladelse, Helliggjørelse og Absolution, som gjælder for Gud, hvad enten vi udvortes ere i Band eller ikke, hvad enten vi udvortes ere hellige eller vanhellige; thi hans Blod har forhvervet os en Forladelse, som bestaar evindeligen for Gud, efterdi Gud vil forlade os vore Synder for hans Blods Skyld, saalænge dette Blod gjælder og raaber om Naade for os. Men nu gjælder og raaber det evindeligen for os; derfor ere vi derved til evig Tid hellige og salige for Gud. Dette er Summen og Meningen af denne Epistel, som efter dette er let at forstaa. Vi ville nu korteligen løbe den igjennem.

Men da Christus kom, en Ypperstepræst for det tilkommende Gode.

Det er: Aron og hans Efterfølgere, Ypperstepræsterne, traadte frem i sit legemlige Smykke og forhvervede en legemlig Forladelse i det legemlige Tempel eller Tabernakel, saaat man saa det; det var timelige, nærværende Goder, idet man blev absolveret og hellig for Menneskene og kunde være i Menigheden ꝛc. Men Christus fremtraadte paa Korset, saaat Ingen saa, hvorledes han gik frem for Gud i den Helligaand, smykket med al Naade og Dyd, en ret Ypperstepræst. Thi her ere ikke timelige Goder eller en legemlig Forladelse, men tilkommende, det er, aandelige og evige. Han kalder dem tilkommende, ikke at vi først i hint Liv skulle vente Forladelse og al Naade, men fordi de nu i Troen vel ere nærværende, men dog skjulte og først i hint Liv skulle blive aabenbarede. Han giver dem ogsaa af den Grund dette Navn, fordi de i Modsætning til det gamle Præstedømmes, vare tilkommende i Christus.

Gik han igjennem et større og fuldkomnere Tabernakel, hvilket ikke er gjort med Hænder, det er, som ikke er af denne Skabning.

Han vil og kan ikke nævne dette Tabernakel, saa vidunderligt er det. Thi det er for Guds Ansigt i Troen og skal endnu aabenbares; derfor er det ikke gjort med Hænder ligesom hint, det er, ikke af denne Skabning. Thi hint Tabernakel maatte som enhver anden Bygning gjøres af Træ og andre Ting, som Gud allerede har skabt og gjort legemligen, saaledes som han siger Es. 66, 1 flg.: **Hvor er det Huus som I ville bygge mig? Og min Haand gjorde alle disse Ting** ꝛc. Men dette Tabernakel er endnu ikke til, endnu ikke færdigt, men Gud bygger derpaa og skal aabenbare det, saaledes som Christus siger Joh. 14, 2.: **Jeg gaar bort at berede Eder Sted.**

Hverken ved Blod af Bukke eller Kalve, men ved sit eget Blod, engang ind i Helligdommen og fandt en evig Forløsning.

Ifølge 3 Mos. 16. maatte Ypperstepræsten engang hvert Aar gaa ind i det Allerhelligste med Blod af Bukke ꝛc. og dermed legemligen sone for Folket. Dermed betegnedes, at Christus, den rette Præst, engang skulde dø for os og forhverve os den rette Forsoning. Men efterdi man engang hvert Aar maatte gjentage dette, saa var det en timelig og ufuldkommen Forsoning og ikke en evig fyldestgjørende, saaledes som Christi Forsoning er. Thi om vi end paany falde og synde, saa ere vi dog forvisede om, at Christi Blod ikke falder eller synder, men staar fast for Gud og soner evindelig og altid, saaat vi ved det stedse komme til Naade igjen, uden nogen vor Gjerning og Fortjeneste, saafremt vi kun ikke i Vantro skille os fra det.

Thi dersom Blod af Øxne og Bukke og Asken af en Kvie, hvormed de Urene bestænkes ꝛc.

Om Bestænkelsens Vand og Asken af den røde Kvie kan du læse i 4 Mos. 19., om Bukke og Øxneblodet i 3 Mos. 16, 14 flg. Thi her var, som han siger, idel timelig og legemlig Renselse, saaledes som jeg ovenfor har sagt; men Christus renser Samvittigheden for Gud fra døde Gjerninger, det er, fra Synden, som fortjener Døden, og fra Gjerninger, som ske i Synden og derfor ere døde, paadet vi kunne tjene den levende Gud i levende Gjerninger.

Og derfor er han det nye Testamentes Midler ꝛc.

Under hin Lov, hvor der for Folket ikke var Andet end udvortes, legemlig For-

ladelse, forbleve Synderne og Overtrædelserne indvortes i Samvittigheden for Gud, og den hjalp ikke Sjælene, efterdi Gud ikke havde indsat Saadant for dermed at rense og berolige Samvittigheden eller give Aanden, men for udvortes at opdrage, tvinge og holde Folket i Tugt. Derfor siger han her, at Overtrædelserne vare og forbleve under det første Testamente. Men Christus er en Midler med sit Blod, saaat vi forløses fra dem i Samvittigheden for Gud, efterdi Gud har lovet at give Aanden formedelst Christi Blod, hvilken dog ikke Alle modtage, men alene de, som ere kaldte til det evige Livs Arv, det er, de Udvalgte.

Saaledes er det nu denne skjønne Epistels trøstelige Lære, at vi skulle erkjende Christus som den, der er vor Præst og vore Sjæles Biskop, og vide, at ingen Synd forlades os, ei heller Aanden skjenkes os, formedelst vor Gjerning eller Fortjeneste, men alene ved hans Blod, og det alene dem, som dertil af Gud ere beskikkede; hvorom nokſom er talt i alle Prædikener.

Femte Søndag i Faste.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 8, 46-59.

Hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd? Men siger jeg Sandhed, hvorfor tro I mig ikke? Hvo, som er af Gud hører Guds Ord: derfor høre I ikke, fordi I ikke ere af Gud. Da svarede Jøderne og sagde til ham: sige vi ikke med Rette, at du er en Samaritan og haver Djævelen? Jesus svarede: jeg haver ikke Djævelen, men jeg ærer min Fader, og i vanære mig. Men jeg søger ikke min Ære; der er den, som søger den og dømmer. Sandelig, sandelig siger jeg Eder: dersom Nogen holder mit Ord, skal han ikke se Døden evindeligen. Da sagde Jøderne til ham: nu indse vi, at du haver Djævelen; Abraham er død, og Propheterne, og du siger: dersom Nogen holder mit Ord, han skal ikke smage Døden evindeligen. Mon du er større end vor Fader Abraham, som er død? og Propheterne ere døde: hvem gjør du dig selv til? Jesus svarede: dersom jeg ærer mig selv, er min Ære Intet; min Fader er den, som giver mig Ære, om hvem I sige, at han er Eders Gud. Og I have ikke kjendt ham, men jeg kjender ham, og dersom jeg sagde: jeg kjender ham ikke, da blev jeg en Løgner ligesom I. Men jeg kjender ham og holder hans Ord. Abraham, Eders Fader, frydede sig, at han skulde se min Dag, og han saa den og glædede sig. Da sagde Jøderne til ham: du er endnu ikke halvtredsindstyve Aar gammel og haver dog seet Abraham? Jesus sagde til dem: sandelig, sandelig siger jeg Eder: førend Abraham blev, er jeg. Derfor optoge de Stene for at kaste paa ham; men Jesus skjulte sig og gik ud af Templet og gik igjennem midt iblandt dem, og han undkom saaledes.

Dette Evangelium lærer, hvorledes de Forhærdede ikkun bliver desto galere, jo mere man lærer og venligen lokker dem. Thi her spørger Christus dem med stor Venlighed, hvorfor de ikke tro ham, da de dog ikke have Noget at laste hverken paa hans Liv eller hans Lære. Hans Liv er ufkyldigt, thi han trodser dem og siger: **Hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd?** Det Samme gjælder Læren, thi han siger:

Men siger jeg Eder Sandhed ꝛc. Han lever altsaa, som han lærer. Og disse to Stykker skal enhver Prædikant øve: for det **Første** et uskyldig Levnet, paadet han maa kunne trodse Alle, og Ingen have Aarsag til at laste Læren; for det **Andet**, en ustraffelig Lære, saaat han Ingen forfører af dem, som følge ham. Han skal altsaa til begge Sider kunne holde Stand: ligeoverfor Fienderne med en retskaffen Vandel, thi disse se langt mere paa Livet end paa Læren og foragte Læren for Livets Skyld; ligeoverfor sine Venner med Læren, thi disse give langt mere Agt paa Læren end paa Livet og fordrage Livet for Lærens Skyld.

Thi det er vel sandt, at intet Liv er saa godt, at det er uden Synd for Gud. Derfor er det Nok, at det er ustraffeligt for Mennesker. Men Læren maa være saa god og reen, at den ikke alene kan bestaa for Mennesker, men ogsaa for Gud. Derfor kan enhver from Prædikant vel sige: Hvo af Eder kan laste mig? af **Eder**, siger jeg, som ere Mennesker; men for Gud er jeg en Synder. Saaledes gjorde ogsaa Moses i 4 Mos. 16, 14., hvor han roser sig af, at han ikke har taget Noget fra dem og ikke gjort Een iblandt dem noget Ondt. Saaledes gjorde ogsaa Samuel, 1 Sam. 12, 3., og Jeremias og Ezechias, som roste sig af sin Uskyldighed for Menneskene, for dermed at stoppe Munden paa Spotterne. Men saaledes taler Christus ikke om Læren; han siger ikke: hvo af Eder kan laste min Lære? men: **Siger jeg Eder Sandhed**. Thi man maa være vis paa, at Læren er ret for Gud og Sandhed, og derfor ikke agte paa, hvad Mennesker dømme om dem.

Saaledes have nu Jøderne ingen anden Aarsag til sin Vantro end den, at de ikke ere Guds Børn. Derfor fælder han ogsaa den Dom over dem og siger: **Hvo, som er af Gud, hører Guds Ord: derfor høre I ikke, fordi I ere ikke af Gud**; og det er ikke Andet, end at I ere af Djævelen. Det kunde Jøderne ikke taale, thi de vilde være Guds Børn og Folk. Derfor fare de nu afsted og forsmæde baade hans Liv og Lære: Læren, idet de sige: **Du haver Djævelen**, det er, du taler af Djævelen, og din Lære er Djævelens Løgn; Livet, idet de sige: **Du er en Samaritan**, hvilket hos Jøderne lød værre end alle andre Laster.

Saaledes lærer Christus os her, hvorledes det maa gaa os og hans Ord. Baade Liv og Lære maa blive fordømte og forsmedede, og det af de Fornemste, Klogeste og Største paa Jorden. Her kjender man da de onde Træer paa deres Frugter, idet de under et smukt Skin ere saa bittre, giftige, utaalmodige, frække og gale til at dømme og fordømme, naar man træffer dem paa det rette Sted og med Guds Ord forkaster deres Væsen.

Hvad gjør nu Christus her? Forsmædelsen over Livet lader han uænset og taaler, at de kalde ham en Samaritaner. Men Læren forsvarer han; thi Læren er ikke vor, men Guds, og han skal intet lide; her hører Taalmodigheden op; jeg skal før sætte til Alt, hvad jeg har, og lide Alt, hvad de gjøre mig, førend Guds og hans Ords Ære skal lide Noget. Thi om jeg gaar under, saa skader det ikke meget; men lader jeg Guds Ord gaa under og tier stille, saa gjør jeg Gud og al Verden Skade. Om jeg nu ikke kan binde deres Mund eller hindre deres Bespottelse, saa bør jeg dog ikke tie eller lade dem have Ret, saaledes som jeg gjør, naar mit uskyldige Levnet angribes; da lader jeg dem beholde Ret; thi om de end gjøre mig Uret, saa bliver det dog ret for Gud. Saaledes undskylder Christus sig her og siger: **Jeg haver ikke Djævelen**, det er, min Lære er ikke Djævelens Løgn, **men jeg ærer min Fader**, det er, jeg prædiker i min Lære Guds Naade, hvormed han skal blive priset, elsket og æret af de Troende. Thi et evangelisk Prædikeembede er ikke Andet end

en Guds Ære, Pſ. 19, 2.: **Himlene fortælle Guds Ære** ꝛc. **Men I vanære mig,** det er, I kalde mig en djævelſk Løgner, ſom beſpotter og vanærer Gud.

Hvorfor ſiger han ikke: Jeg ærer min Fader, men I vanære ham, men derimod: I vanære **mig**? Hermed giver han hemmeligen tilkjende, at Faderens og hans Ære er een og ſamme Ting, ligeſom han er een Gud med Faderen. Dog mener han derhos ogſaa, at vort Prædikeembede, ſom Gud priſer, burde billigen blive æret, og dog bliver det vanæret. Saaledes ſkulle nu ogſaa vi gjøre mod vore Fyrſter og Meſſepræſter; naar de angribe vort Levnet, da ſkulle vi lide det og gjengjælde Had med Kjærlighed og Godt med Ondt. Men naar de angribe Læren, ſaa angribe de Guds Ære, og da ſkal Kjærlighed og Taalmodighed have Ende; da ſkulle vi ikke tie, men ogſaa ſige: Jeg ærer min Fader, men I vanære mig. Dog, jeg bryder mig ikke om, at I vanære mig, thi jeg ſøger heller ikke min Ære; men tager Eder dog iagt; der er Een ſom ſøger den og dømmer, det er, Faderen vil fordre den af Eder og dømme Eder og ikke lade Eder ustraffet. Han ſøger ikke alene ſin Ære, men ogſaa min, efterdi jeg ſøger hans, ſom han ſiger 1 Sam. 2, 30.: **Dem, ſom ære mig, vil jeg ære.** Og dette er vor Trøſt, ſaaat vi kunne være glade, om end al Verden forhaaner og vanærer os; thi vi ere forviſſede om, at Gud ſøger vor Ære og derfor vil ſtraffe, dømme og hævne; hvo ſom blot kunde tro det og holde ud! Han kommer viſſeligen!

Sandelig, ſandelig ſiger jeg Eder: derſom Nogen holder mit Ord, ſkal han ikke ſe Døden evindeligen.

Her fordærver nu Chriſtus ganſke ſin Sag hos Jøderne, idet han ikke alene forſvarer ſin Lære, den de gjorde til Djævelens, ſom ret og god, men ogſaa tilſkriver den ſaadan Magt, at den er en vældig Keiſerinde over Djævel, Død og Synd og kan give og bevare et evigt Liv. Se her, hvorledes guddommelig Viisdom og menneſkelig Fornuft ſtøde mod hinanden. Hvorledes kan et Menneſke begribe, at et legemligt og mundtligt Ord ſkal forløſe fra Døden evindelig? Men lad Blindheden fare, og lad os betragte dette ſkjønne Sprog.

Han taler her ikke om Lovens Ord, men om Evangeliet, ſom er en Tale om Chriſtus, der er død for vore Synder ꝛc. Thi Gud har ikke paa anden Maade kunnet uddele Chriſtus i Verden; han maatte indeſlutte ham i Ordet og gjennem det udbrede og tilbyde ham til Alle; ellers var Chriſtus blevet for ſig ſelv og ubekjendt for os, og vilde da være død for ſig ſelv alene. Efterdi nu Ordet tilbyder os Chriſtus, ſaa tilbyder det os den, ſom har overvundet Døden, Synden og Djævelen. Den, ſom derfor annammer og holder det, han annammer og holder Chriſtus og opnaar ſaaledes ved Ordet, at han bliver Døden kvit til evig Tid. Derfor er det et Livets Ord, og det er ſandt, at hvo, ſom holder det, han ſkal ikke ſe Døden evindeligen.

Og heraf kan man vel forſtaa, hvad han mener med det Ord **holde**, og at det ikke er talt i ſamme Forſtand, ſom naar man ſiger om Loven, at den holdes, nemlig med Gjerninger. Thi dette Ord om Chriſtus maa holdes med Troen i Hjertet, og ikke med Næven eller Gjerninger, ſaaledes ſom Jøderne her forſtaa det og grueligen raſe mod Chriſtus og forekaſte ham, at Abraham og Propheterne ere døde; de vide ikke, hvad det er, hverken at holde eller at dø eller at leve. Og han kalder det ikke uden Grund **at holde**; thi det koſter Strid og Kamp, naar Synden nager, Døden trykker og Helvede trænger; da gjælder det at holde faſt ved Ordet og ikke lade ſig rive derfra.

Saa mærk nu, hvorledes Chriſtus ſvarer Jøderne og priſer ſin Lære: I ſige, at

mit Ord er af Djævelen, og ville trykke det ned under Helvede; men jeg siger Eder derimod, at det har en guddommelig Kraft i sig, og ophøier det over alle Himle og alle Skabninger.

Hvorledes gaar det da til, at man ikke seer eller smager Døden, naar dog Abraham og alle Propheter, som dog have Guds Ord, ere døde, saaledes som Jøderne sige? Her maa vi give Agt paa Christi Ord; han gjør en Forskjel, saaat det at dø er noget Andet end at se og smage Døden. Dø maa vi Alle: men en Christen smager eller seer ikke Døden, det er, han føler den ikke, forskrækkes ikke derfor og gaar sagte og stille ind i den, som om han sov hen og ikke døde. Men en ugudelig føler den og forfærdes evindeligen derfor. At smage Døden kan man vel altsaa kalde Dødens Magt og Kraft eller Bitterhed, ja, deri bestaar den evige Død og Helvede. Denne Forskjel virker Guds Ord. En Kristen har Ordet og holder sig dertil i Døden; derfor ser han ikke Døden, men Livet og Christus i Ordet, og derfor føler han heller ikke Døden. Men den Ugudelige har ikke Ordet; derfor seer han intet Liv, men idel Død; og saaledes maa han ogsaa føle den, og det er da den bittre evige Død.

Christi Mening er altsaa, at den, som holder fast ved hans Ord, han vil midt i Døden ikke føle eller se Døden, saaledes som han ogsaa siger Joh. 11, 25.: **Hvo, som tror paa mig, om han end dør, skal han dog leve; thi jeg er Opstandelsen og Livet** ꝛc., det er, han skal ikke føle Døden. Her se vi nu, hvad det er for noget Stort at være en Christen; han er allerede evindelig forløst fra Døden og behøver aldrig at dø. Thi hans Død ligner vel udvortes den Ugudeliges Død, men indvortes er der en saadan Forskjel mellem dem som mellem Himmel og Jord; thi den Kristnes Død er en Søvn, og han gaar gjennem den ind i Livet; men den Ugudelige forlader Livet og føler Døden i al Evighed. Derfor se vi ogsaa, hvorledes Nogle bæve, fortvivle, forsage og blive affindige og forstyrrede i Dødens Nød.

Derfor kaldes ogsaa Døden i Skriften **en Søvn**; thi ligesom den, der sover ind, ikke veed, hvad der vederfares ham, eller hvorledes gaar det til, og, uden at mærke det, kommer til Morgenen, naar han opvaagner, saaledes skulle ogsaa vi pludseligen opstaa paa den yderste Dag, saaat vi ikke vide, hvorledes vi ere komne i Døden og gjennem Døden. Lader os tage et andet Exempel. Da Israels Børn drog ud af Ægypten og kom til det røde Hav, vare de frie og følte ingen Død, men idel Liv; men da Kong Pharao kom efter dem med al sin Magt, da stode de midt i Døden, da saa de intet Liv mere for sine Øine; thi foran sig havde de Havet, hvorigjennem de ikke kunde komme, bag sig Kong Pharao og til begge Sider høie Bjerge, og vare saaledes allevegne fangne og indesluttede i Døden, hvorfor de ogsaa sagde til Moses 2 Mos. 14, 11.: **Mon der ikke var Grave nok i Ægypten?** ꝛc. Saa aldeles fortvivlede de om Livet. Da kom Moses og bragte Guds Ord, som trøster og holder ilive midt i Døden, og sagde: **Frygter ikke, staar, og seer Herrens Frelse, som han skal gjøre Eder idag; thi disse Ægyptere, som I se idag, dem skal I ikke se mere herefter evindelig.** Til dette Ord holde de sig fast; derved fik de se Livet midt i Døden, efterdi de troede Ordet, at det saa skulde ske, og gik derpaa midt igjennem det røde Hav, og Vandet stod som en Muur paa begge Sider. Saaledes blev der i Havet idel Liv og Tryghed, medens der før var idel Død og Fare. Thi saa dristige havde de aldrig været, at de vilde have gaaet ud i Havet, om det saa havde skilt sig hundrede Gange, dersom ikke Guds Ord havde været der, som trøstede dem og forjættede Livet. Paa samme Maade overvinder Menneskет Døden, naar det i Troen

holder sig dertil og med det gaar i Døden.

Saaledes siger ogsaa Christus her mod Jøderne, at Abraham og Propheterne endnu leve og aldrig ere døde, men midt i Døden have Livet, thi de ligge og sove i Døden. Thi **Abraham**, siger han, **frydede sig, at han skulde se min Dag, og han saa den og glædede sig**; og paa samme Maade haver ogsaa Propheterne seet den. Hvor og naar har han da seet den? Ikke med legemlige Øine, saaledes som Jøderne forstode det, men med Troens Syn i Hjertet, det er, han erkjendte Christus i det Ord, som blev sagt til ham 1 Mos. 22, 18.: **I din Sæd skal alle Folk paa Jorden velsignes**. Deraf saa forstod han, at Christus skulde fødes af hans Sæd ved en reen Jomfru (paadet han ikke skulle være forbandet med Adams Børn, men velsignet) og lide for al Verden, samt lade dette prædike og saaledes overøse al Verden med Velsignelsen ꝛc. Dette er **Christi Dag**, det er, Evangeliets Tid, som er denne Dags Lys, der straaler, skinner og lyser af Christus som Retfærdighedens Sol; det er en aandelig Dag, skjønt oprundet med Christi legemlige Tid, saaledes som Abraham har seet. Men deraf forstode Jøderne Intet formedelst sit kjødelige Sind; derfor skjælde de ham for en Løgner.

Derfor gaar Christus videre og anfører Grunden og Aarsagen, hvorfor netop hans, og ikke nogen Andens Ord gjør levende, og siger, at **han var før Abraham**, det er, at han er den eneste sande Gud. Thi dersom den Person, som offrede sig for os, ikke var Gud, saa hjalp og gjaldt det Intet for Gud, at han var født af en Jomfru, selv om han tusinde Gange led Døden. Men det er det, som bringer Velsignelsen og Seieren over al Synd og Død, at Abrahams Sæd, som hengiver sig for os, ogsaa er sand Gud. Derfor taler Christus her ikke om sit menneskelige Væsen, som man saa og kunde tage paa; thi efter det kunde man vel begribe, at han ikke var femti Aar gammel og ikke havde været før Abraham. Men med det Væsen, hvorefter han var før Abraham, med det har han ogsaa været før alle Skabninger og før den ganske Verden; ihvorvel han ogsaa efter sit aandelige Væsen var Menneske før Abraham; det vil sige, i Ordet og Troen var han i de Hellige, thi de vidste og troede Alle, at Christus, Gud og Mand, skulde lide for os, saaledes som der staar Ebr. 13, 8.: **Jesus Christus er igaar og idag den Samme, ja til evig Tid**; og Joh. Aabenb. 13, 8.: **Lammet, som er slagtet fra Verdens Begyndelse af**. Dog taler han her nærmest om sit guddommelige Væsen.

Men her forarges Fornuften forfærdeligt og bliver ganske forstyrret, naar den hører, at et Menneske skal være Gud; det kan den ikke rime sammen, og det er ogsaa den Artikel, hvorpaa Jøderne endnu den Dag idag støde an, og hvorover de ikke kunne ophøre med at kaste Stene og bespotte. Men saa ophører heller ikke Christus at skjule sig for dem og gaa ud af deres Tempel, saaat de hverken kunne se eller finde ham i Skriften, som de dog dagligen granske i.

Og denne Historie er ikke lidet forfærdelig for alle dem, som ere formastelige og ikke i Ydmyghed omgaaes med Skriften. Thi det gaar endnu den Dag idag saa, at Mange læse og studere i Skriften og kunne dog ikke finde Christus; han har skjult sig og er gaaet ud af Templet. Og hvormange ere ikke ogsaa de, som sige med Munden, at Gud er Menneske, og dog ere uden Aand i Hjertet, og som derfor i Kampens Time skulle vise, at de endnu aldrig have meent det alvorligt? Det være Nok herom.

Palme-Søndag.

Prædiken over Epistelen.

Phil. 2, 5-11.

Thi det samme Sindelag være i Eder, som og var i Christo Jesu, hvilken, der han var i Guds Skikkelse, ikke holdt det for et Rov at være Gud lig, men han forringede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Menneskerlig; og da han fandtes i Skikkelse som et Menneske, fornedrede han sig selv, saa han blev lydig indtil Døden, ja Korsets Død. Derfor haver og Gud høit ophøiet ham og skjænket ham et Navn, som er over alt Navn, saaat i det Navn Jesus skal hvert Knæ bøie sig, deres i Himlen og paa Jorden og under Jorden, og hver Tunge skal bekjende, at Jesus Christus er en Herre til Gud Faders Ære.

Her foreholder Paulus os atter den himmelske evige Ilds, det er, Christi mod os bevidste Kjærligheds Exempel, paadet han ogsaa maa opmuntre os til at øve Kjærlighed indbyrdes. Og dette gjør han med høie Ord og indtrængende Formaninger; thi han har vel seet, hvor dovne og forsømmelige de Christne vare i Kjærligheden; hvilket Alt sammen er Kjødets Skyld, som bestandig staar den villige Aand imod og søger sit Eget, samt afstedkommer Sekter og Partier ꝛc. Ihvorvel nu for nogle Aar siden en Prædiken over denne Text er udgaaet under mit Navn, om tvende Slags Retfærdighed, saa er dog ikke Texten udførligt nok forklaret der; derfor ville vi nu betragte den Ord til andet.

Det samme Sindelag være i Eder ꝛc.

Det er, i Eder Christne, som nu have Christus og hos og i ham al Fylde og Alt, hvad I behøve, baade timelig og evindelig. I skulle nu ikke tænke paa Andet, ikke agte Noget for godt, ikke lade Eder Noget behage, uden hvad I se, at Christus har tænkt mod Eder og ansect for det Bedste, idet han nemlig ikke har søgt Noget for sig selv, men gjort Alt for Eder og for Eders Skyld. Paa samme Maade skal Enhver, efter dette Forbillede, gjøre Alt, hvad der er Næsten godt og gavnligt.

Hvilken, der han var i Guds Skikkelse, ikke holdt det for et Rov ꝛc.

Det er: Har Christus, som dog var en sand naturlig Gud, fornedret sig til at blive Enhvers Tjener, hvormeget mere bør da vi gjøre det, som ere aldeles Intet og af Naturen Syndens og Dødens og Djævelens Børn? Og om vi end gjorde det, ja fornedrede os dybere end Christus (hvilket dog er umuligt), saa vilde det dog ikke være noget Udmærket, men en stinkende Ydmyghed i Sammenligning med Christi Ydmyghed. Thi om Christus kun ydmygede sig i allerringeste Grad og ikkun en Haarsbred under de høieste Engle, og vi ydmygede os tusinde Gange dybere under alle Djævle og Helvede, saa vilde det dog være Intet mod Christus; thi han er et uendeligt Gode og Gud selv, men vi ere arme Skabninger, som ikke et Øieblik ere sikkre paa vor Tilværelse og vort Liv.

Hvor gruelig en Dom vil der nu gaa over dem, som ikke efterfølge dette Christi uudsigelige Exempel og ikke ydmyge sig under sin Næste og tjene ham, men ophøie sig over ham? Dette ene Exempel burde

jo billigen sætte en mægtig Skræk i alle dem, som sidde i høi Stilling og hedde Øvrighed, men langt mere i dem, som ophøie sig selv. Thi hvo skulde ikke grue for at sidde øverst eller fare i det Høie, naar han seer, at Guds Søn nedlader og fornedrer sig?

Det Ord: **Guds Skikkelse**, bliver ikke af Alle forstaaet paa samme Maade. Nogle mene, at Paulus dermed vil betegne Christi guddommelige Væsen og Natur, saaledes, at Christus var sand Gud og dog fornedrede sig. Ihvorvel det nu er sandt, at Christus er sand Gud, saa taler dog St. Paulus ikke her om hans guddommelige hemmelige Væsen. Thi netop det samme Ord morphe eller forma bruger han ogsaa nedenfor, naar han siger, at **Christus tog en Tjeners Skikkelse paa**. Her kan jo en Tjeners Skikkelse ikke betegne en naturlig Tjeners Væsen, som efter sin Art har en Tjenernatur, efterdi Christus ikke af Naturen, men af sin gode Villie og Naade er bleven vor Tjener. Derfor kan heller ikke Guds Skikkelse her betegne, det Samme som hans guddommelige Væsen; thi det guddommelige Væsen kan Ingen se, men Guds Skikkelse saa man. Velan, vi ville tale paa vort eget Maal derom og bringe St. Pauli Mening klart frem for Dagen.

Guds Skikkelse betegner derfor, at En forholder sig som en Gud, opfører sig som en saadan eller paatager og tiltager sig at være Gud, og det ikke hemmeligen, for sig selv alene, men for Andre, som blive hans Gebærder eller Skikkelse var. Derfor kunde man ikke tale tydeligere herom end paa denne Maade: Han har guddommelige Gebærder eller forholder sig som en Gud, naar han fremtræder, samt taler og handler, som det tilkommer eller vel anstaar Gud. Saaledes maa ogsaa ved **Tjeners Skikkelse** forstaaes, at En forholder og opfører sig mod Andre som en Tjener (saaat det havde været tydeligere, om man havde oversat morphe tu dulu med en Tjeners Gebærder eller Tjeneropførsel); det er, han forholder sig saaledes, at Enhver, som seer paa ham, maa holde ham for en Tjener. Af dette er det klart, at der paa dette Sted ikke tales om Guds Væsen eller om en Tjeners Væsen, men om Gebærderne eller dette Væsens Yttring og Beviisning. Thi, som sagt, Væsenet er hemmeligt, men dets Yttring er aabenbar; Væsenet, er Noget, men Yttringen eller Gebærderne gjøre Noget eller ere en Virksomhed.

Nu viser St. Paulus her tre forskjellige Forhold, som kunne finde Sted ved disse Gebærder eller Skikkelser. Man kan finde Væsenet uden Skikkelsen, ligesom paa den anden Side Skikkelsen uden Væsenet, og endelig Væsenet og Skikkelsen forenede. Til Exempel: naar Gud skjuler sig og ikke lader sig fornemme, saa er vel det guddommelige Væsen der, men ingen guddommelig Skikkelse eller Gebærder; saaledes som han gjør, naar han er vred og unddrager sin Naade. Men naar han beviser sig med sin Naade, da er der baade Væsen og Gebærder. Men paa den anden Maade kan han ikke forholde sig; han kan ikke gebærde eller opføre sig som en Gud og dog ikke være Gud eller ikke have Væsenet. Saadant tilkommer alene Djævelen og dem, som høre ham til, der sætte sig i Guds Sted og opføre sig som Gud uden at være Gud, saaledes som Ezechiel siger om Kongen af Tyrus, at **han holdt sit Hjerte som Guds Hjerte**, Ezech. 28, 2.

Ligeledes kan det ogsaa forholde sig paa tre Maader med en Tjeners Skikkelse eller Gebærder. En kan være en Tjener og opfører sig dog ikke som en Tjener, men som en Herre eller Gud; om Saadanne have vi ovenfor talt; om dem taler ogsaa Salomon Ordspr. 29, 21.; **Naar En opføder sin Tjener kræsent fra Ungdommen af, da vil han paa det Sidste være en Søn**. Saadanne ere alle Adams Børn;

de ville være Gud selv, saaledes som Djævelen lærte Eva 1 Mos. 3, 5.: **I skulle blive ligesom Gud.** For det Andet kan En være en Tjener og opfører sig ogsaa som en Tjener. Saaledes gjøre for Verden de fromme, troe Tjenere, og for Gud de rette Christne, som ere Gud underdanige og tjene Enhver. For det Tredie kan En ikke være nogen Tjener og opfører sig dog som en Tjener, saasom naar en Konge vilde tjene sine Tjenere, for Verden. Men for Gud kan Ingen gjøre det, og har heller Ingen gjort det, uden Christus alene, saaledes som han selv siger ved Nadveren, Joh. 13, 13.: **I kalde mig Mester og Herre, og I tale ret, thi jeg er det. Men jeg er iblandt Eder som den, der tjener.** Luc. 22, 27.; og Matth. 20, 28.: **Jeg er ikke kommen for at lade mig tjene, men for at tjene.**

Af alt dette er nu St. Pauli Mening klar. Han vil nemlig sige: **Christus var i Guds Skikkelse**, det er, han havde Væsenet tilligemed Gebærderne; thi han paatog sig ikke saadanne guddommelige Gebærder, paa samme Maade som han paatog sig en Tjeners Skikkelse, men **han var, han var, han var,** (siger jeg) deri. I det lille Ord **var** ligger det, at han havde det guddommelige Væsen i og med den guddommelige Skikkelse. Som vilde han sige: Man finder Mange, som paatage og tiltage sig guddommelig Skikkelse, men som ikke ere deri, saaledes som Djævelen, Antichristen og Adams Børn gjøre. Det kalder man sacrilegium eller **at røve de Hellige**, Rom. 2, 22., idet man røver Gud hans Guddom. Thi om de end ikke holde det for et Rov, saa er det dog et Rov og ansees ogsaa derfor af Gud og alle Engle og Helgener, ja, af deres egen Samvittighed. Christus derimod, som ikke røvede det, men var deri og havde det ifølge sin Natur og sit Væsen, han holdt det ikke for et Rov. Han kunde heller ikke holdt det for et Rov, efterdi han var vis paa, at han derunder havde Væsenet som noget Medfødt, men han holdt det for sin naturlige, evige Eiendom.

Saaledes priser nu St. Paulus med disse Ord Christi naturlige Guddom og hans Kjærlighed til os. Derhos angriber han alle dem, som paatage sig Guds Skikkelse og ere dog ikke Gud; og det gjøre vi Alle, saalænge vi ere Djævelens Lemmer. Som vilde han sige: Alle ville være Gud og tilrane sig den Guddom, som de ikke have; og de holde det ogsaa, ja maa holde det for et Rov, thi deres Samvittighed vidner jo og maa vidne for dem, at de ikke ere Gud. Og om de end foragte dette deres Samvittigheds Vidnesbyrd og ikke gjøre derefter, saa staar det dog der og gjør det til en afgjort Sag, at det ikke er ret, men et formasteligt Rov. Men det eneste Menneske Christus, som ikke paatog sig guddommelig Skikkelse, men var deri, ligesom den ogsaa tilkom ham, og han havde Ret dertil fra Evighed af, han holdt det ikke og kunde heller ikke holde det for et Rov at være Gud lig. Og dog fornedrede han sig og tog en Tjeners Skikkelse paa, som ikke tilhørte ham. Og det gjorde han, forat han dermed, som med et mægtigt og dog venligt og lifligt Exempel, maatte bringe dem tilbage til Tjenerskikkelsen, som vare i en Tjeners Skikkelse og havde en Tjeners Væsen og dog ikke vilde være deri, men grebe efter Guds Skikkelse, i hvilken de ikke vare, ei heller kunde have hans Væsen.

At nu denne skjønne Text ikke er bleven forstaaet af Alle paa samme Maade, det kommer deraf, at de ikke have givet Agt paa St. Pauli Talebrug, men paa sin egen, efter hvilken St. Paulus burde have talt saaledes: Christus var født en sand Gud og har ikke røvet det ꝛc. Men nu, da han bruger det Ord: Han var i Guds Skikkelse, saa lyder det næsten, som om han kun i det Ydre er fremtraadt som Gud,

især i det græske og latinske Sprog, hvor man ikke giver saa nøie Agt paa det lille Ord: **han var**, som St. Paulus sætter imod det Ord: **han paatog.**

Thi Christus tog vel en Tjeners Skikkelse paa, men han var ikke deri. Derimod paatog han sig ikke Guds Skikkelse, men var deri. Vi derimod ere saa forvendte, at vi paatage os Guds Skikkelse og ere dog ikke deri, medens vi derimod ikke tage Tjenerskikkelsen paa, skjønt vi ere deri. Saaledes afførte nu Christus sig den guddommelige Skikkelse, hvori han var, og tog paa sig en Tjeners Skikkelse, i hvilken han ikke er. Vi derimod afføre os Tjenerskikkelsen, hvori vi ere, og paatage eller tiltage os Guds Skikkelse, hvori vi ikke ere.

Paa samme Maade støder det dem ogsaa, at han siger: **Christus holdt det ikke for et Rov at være Gud lig**, hvilket lyder, som om der dermed ikke var sagt noget Stort om Christus, efterdi jo ogsaa Djævelen og de, som høre ham til, hvilke stedse ville være Gud lige, heller ikke holde det for et Rov, om end deres Samvittighed vidner for dem, at det er det. Men hos St. Paulus gjælder dette Ord **holde** eller **agte** saare Meget, nemlig: Saameget som **at være fast forvisset om.** Saaledes siger han Rom. 3, 28.: **Derfor agte vi, at Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen, uden Lovens Gjerninger,** og 1 Cor. 7, 40.: **Jeg mener** eller agter **og at have Guds Aand.** Men saaledes kunne de Ugudelige ikke gjøre; de kunne ikke Andet end holde det for et Rov, naar de tiltage sig Guds Skikkelse; thi det vide de jo, det er, de holde for og maa holde for, at de ikke ere Gud. Men Christus holdt det ikke og kunde ikke holde det for et Rov, det er, han var forvisset om, at han var Gud lig og altsaa ikke begik noget Rov. Derfor taler St. Paulus paa denne Maade, ikke for Christi Skyld, men, som sagt, for at ramme dem, som tiltage sig Guds Skikkelse, skjønt deres Samvittighed overtyder dem om, at de ikke ere det, men røve det, paadet han dermed maa vise, hvilken langt anden Mand Christus er, og hvorledes han med god Ret er i Guds Skikkelse, hvilken de røve.

Men saaledes udtrykker han sig ikke, naar han taler om Tjenerskikkelsen, hvori Christus ikke var, men som han dog paatog sig. Her lyder det, som om Christus røver, hvad der ikke er hans. Og her, mene de, burde St. Paulus have sagt: Han holdt det ikke for et Rov, at han paatog sig en Tjeners Skikkelse. Hvad behøvede han at bruge dette Udtryk ovenfor, hvor Christus Intet tog, men var i Guds Skikkelse, ja tilmed afførte og fraſagde sig den? Men Sagen er den, at den, som bliver Tjener, ikke tager Noget, og kan heller ikke tage Noget, men giver kun fra sig, ja giver sig selv bort; derfor kan her ikke tales om at røve eller holde det for et Rov, naar man tager en Tjeners Skikkelse paa. I den guddommelige Skikkelse derimod gaar det saaledes til, at man Intet giver, men tager; derfor kan der her være Tale om at røve og om dem, som holde det for et Rov. Men saaledes er det ikke med Christus; han røver her ikke, holder det heller ikke for et Rov, saaledes som alle Andre gjøre, men han er deri, Skikkelsen er hans Eiendom og er ham medfødt.

Saaledes, mener jeg, er denne Text os ret klar. **Guds Skikkelse** er altsaa ikke Andet end med Ord og Gjerninger at bevise sig mod Andre som en Gud og Herre; og dette har Christus gjort med sine Undergjerninger og frelsebringende Ord, saaledes som Evangelierne bevidne, ikke som andre Helgener, der ikke have havt Væsenet, men som den, der ogsaa havde Guds Væsen og Natur i den guddommelige Skikkelse, som han bar. En **Tjeners Skikkelse** derimod

er det at bevise sig med Ord og Gjerninger mod Andre som en Tjener. Dette har Christus gjort, idet han tjente sine Disciple og hengav sig for os; men heller ikke dette som de andre Helgener, der af Naturen ere Tjenere; han derimod har paataget sig det, os til Gavn og til Exempel, at ogsaa vi skulle gjøre saa mod Andre og afføre os vor guddommelige Skikkelse, saaledes som vi senere skulle vise.

Saa er det nu vist, at St. Paulus her prædiker Christus som en sand Gud. Thi dersom Christus havde været et blot og bart Menneske og ikke Gud, hvad behøvede han da at sige om ham, at **han blev Mennesker lig**; fremdeles, **han fandtes i Skikkelse som et Menneske**; fremdeles, **han tog en Tjeners Skikkelse paa, der han var i Guds Skikkelse?** Hvorledes vilde det vel lyde, om jeg sagde om dig eller noget andet Menneske: Du er som et Menneske og bliver i Skikkelse funden som et Menneske og tager en Tjeners Skikkelse paa? Du maatte vel tænke, jeg gjorde Nar af dig, og svare mig: Det er vel, du holder mig for et Menneske; jeg skulde kanske holde mig selv for en Ko eller Ulv, — er det rigtigt bevendt med din Forstand? Ikke sandt, saaledes vilde man svare paa slig taabelig Tale? Da nu St. Paulus ikke er nogen Daare, ei heller taler som en Daare, saa maa jo Mennesket Christus være noget Høit og Guddommeligt, efterdi han siger om ham, at han er bleven andre Mennesker lig, skjønt han jo var et Menneske, saaledes nemlig, at Mennesket var Gud og ogsaa i sin Manddom havde kunnet fremtræde paa guddommelig Maade, men gjorde det ikke, gjorde Afkald derpaa og viste sig som et slet og ret Menneske.

Hvad der nu videre siges om Christus, er let at forstaa, naar vi nu vide, hvad Guds Skikkelse og hvad en Tjeners Skikkelse er. Og han udlægger selv, hvad han kalder en Tjeners Skikkelse.

For det **Første: Han forringede udtomte sig selv**, det er, han fremtraadte saaledes, som om han lagde sin Guddom fra sig og ikke vilde bruge eller tiltage sig den; ikke saaledes at forstaa, at han ikke var i Besiddelse af sin Guddom eller kunde aflægge og bortkaste den, men at han har aflagt sin guddommelige Skikkelse og ikke viist sig som Gud, hvad han dog i Sandhed var. Vistnok aflagde han heller ikke sin guddommelige Skikkelse saaledes, at man aldrig fornam eller saa den; thi da havde der ikke kunnet være Tale om nogen guddommelig Skikkelse; men han tog den ikke paa, det er, han brugte den ikke og prangede ikke dermed imod os, men tjente os meget mere dermed; thi han gjorde Undergjerninger ogsaa under Lidelsen og paa Korset, idet han som en Gud skjenkede Røveren Paradiis og i Haven kastede Skaren til Jorden med et Ord. Derfor siger han ikke, at Nogen har forringet ham, men at **han forringede sig selv**, ligesom en viis Mand, der udvortes hverken aflægger sin Viisdom eller sin vise Opførsel og dog aflægger dem saaledes, at han dermed tjener Daarerne, som billigen burde tjene ham. En Saadan forringer sig ogsaa selv midt i sin Viisdom og i sin Viisdoms Skikkelse.

For det **Andet: Han tog en Tjeners Skikkelse paa**, og forblev dog Gud og i Guds Skikkelse, det er, han var Gud, og alle guddommelige Gjerninger og Ord, som han øvede og talte, dem gjorde han os til Gavn og tjente os dermed som en Tjener. Han lod sig ikke tjene derfor som en Herre, hvortil han havde havt fuld Ret; han søgte heller ikke hverken Ære eller Vinding derved, men vort Gavn og vor Frelse. Dette var jo en frivillig Tjeneste, øvet for Intet, Andre tilgode. Men uudsigelig er denne Tjeneste, fordi Tjeneren er en saadan uudsigelig Person, som er Gud evindelig, hvem alle Engle og Skabninger tjene. Den, som ikke ved dette Exempel venligen drives til

at tjene sin Næste, han er jo billigen fordømt og haardere end Sten, mørkere end Helvede og har sandelig ingen Undskyldning.

For det **Tredie**: **Han blev Menneske lig.** Ved Fødselen af Maria blev han et naturligt Menneske; men i denne sin Manddom havde han endnu kunnet ophøie sig over alle Mennesker og ikke behøvet at tjene Nogen. Det undlod han Altsammen og blev som et andet Menneske. **Menneske** maa du her forstaa uden al Tilsætning; men et saadant Menneske er Ingen, som af Naturen har Noget forud for Andre. St. Paulus mener altsaa: Christus blev som et andet Menneske, der hverken havde Rigdom eller Ære eller Magt eller Fortrin fremfor Andre, skjønt der dog fødes Mange, som ved sin Fødsel arve Magt, Ære og Gods. Men Christus er bleven og er ogsaa forbleven et saadant Menneske, at Ingen er saa ringe, saafremt han ellers er Menneske, at jo Christus har været ham lig og en Saadan, som Tjenere og fattige Folk ere, dog saaledes, at han har været sund og uden nogen legemlig Brøst, saaledes som et naturligt Menneske skal være.

For det **Fjerde**: **Han fandtes i Skikkelse som et Menneske**, det er, han forholdt sig i Alt som et andet Menneske; han spiste, drak, sov, vaagede, gik, stod, hungrede, tørstede, frøs, svedede, blev træt, arbeidede, klædte sig, boede, bad, med eet Ord levede ganske, som et Menneske ellers lever for Gud og Verden. Alt dette havde han kunnet undlade og forholdt sig og fremtraadt som en Gud. Men efterdi han blev andre Mennesker lig, som ovenfor sagt, saa underkastede han sig ogsaa et Menneskes Vilkaar og brugte Alt som et Menneske, der behøver det; og dog viste han derunder sin guddommelige Skikkelse, hvori han var.

For det **Femte**: **Han fornedrede** eller **ydmygede sig selv.** Det er: Foruden det, at han beviste sin Tjenerskikkelse dermed, at han blev andre Mennesker lig og underkastede sig et Menneskes Vilkaar, gjorde han ogsaa noget Mere, idet han blev ringere end alle Mennesker og nedlod sig til at tjene alle Mennesker med den høieste Tjeneste, idet han hengav sit Legeme og Liv for os.

For det **Sjette**: I denne Tjeneste underkastede han sig ikke alene Menneskene, men ogsaa Synden, Døden og Djævelen og bar alt dette for os, og tilmed en saadan **Død**, som var den allerforsmedeligste, nemlig **Korsets Død**, ikke som et Menneske, men som en Orm, Ps. 22, 7., ja som den allerstørste Misdæder over alle Misdædre; hvorved han og mistede den Gunst, Tak og Ære, som han havde fortjent, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og udførte sin Tjeneste saaledes, at han derunder gik ganske tilgrunde.

For det **Syvende**: Alt dette gjorde han ikke, fordi vi vare værdige dertil eller havde fortjent det — thi hvo var vel værdig til at tjenes af en saadan Person? — men fordi han var **sin Fader lydig.** Her oplukker St. Paulus med eet Ord Himlen og lader os se ind i den guddommelige Majestæts Afgrund og skue Faderhjertets udsigelig naadige Villie og Kjærlighen til os, saaat vi føle, hvorledes det fra Evighed har været Guds Velbehag, hvad Christus, den herlige Person, skulde gjøre og nu har gjort for os.

Hvor er det Hjerte, som her ikke burde smelte af Glæde? Hvo skulde ikke her elske, love og takke? Hvo skulde ikke til Gjengjæld ikke alene blive al Verdens Tjener, men gjerne blive ringere og ubetydeligere end Intet, naar han seer, at Gud har meent ham det saa inderligt vel og i denne sin Søns Lydighed saa rigeligen udøst og beviist sin faderlige Villie? O, hvilke Ord er det ikke, St. Paulus her taler! Saaledes taler han ikke paa noget andet Sted, saa han ret maa have været brændende, glad og frydefuld. Det er tænker jeg, at komme til Faderen ved Christus. Dette er det Ord: Ingen kommer til Christus, uden Faderen faar draget eller lok-

ket ham saa kraftigt, sødt og lifligt. O, hvormange Troens Prædikanter er der ikke nu, som mene, de vide Alt, men som dog endnu aldrig have kjendt den mindste Lugt eller Smag af disse Ting! O, hvor snart blive de Mestere, som dog endnu ikke ere blevne Disciple? De smage det ikke, derfor kunne de heller ikke give det, men forblive unyttige Svadsere.

Derfor haver og Gud høit ophøiet ham ꝛc.

Ligesom han er blevet den Allerringeste, ja alle Djævles Tjener, i Guds Lydighed og vor Tjeneste, saaledes har og Gud igjen ophøiet ham, saaat han er en Herre over alle Engle og Skabninger, over Død, Djævel og Helvede. Nu har han ganske aflagt Tjenerskikkelsen og bliver herefter ikke alene i guddommelig Skikkelse, men bliver ogsaa forklaret, berømmet, prædiket, bekjendt, æret og agtet som en Gud. Vistnok synes det endnu ikke saa for os, som St. Paulus siger 1 Cor. 15, 27.: **Alle Ting ere ham underlagte**; men Feilen ligger deri, at vi endnu ikke se, hvorledes alle Ting ere ham underlagte. Og dog er det sandt, at han for sin Person er saaledes ophøiet og sidder i fuld Magt og Vælde, saaat Alt, hvad han vil, skeer i Himlen og paa Jorden, ihvorvel der findes Faa, som tro, at Saadant skeer for Jesu Christi Skyld. Det som skeer, gaar sin frie Gang; Herren sidder ogsaa fri deroppe. Men vore Øine ere endnu blinde og mørke, de se ikke, at det er ham, og at alle Ting ere ham lydige. Men paa den yderste Dag vil det blive aabenbaret; da skulle vi se, hvad der allerede nu skeer, at ligesom Christus har afført sig sin Guddomsskikkelse og blevet et Menneske, saaledes har han atter aflagt Tjenerskikkelsen og blevet som en Gud, befunden tillige som en Gud med Herlighed og som en Herre over Liv og Død og som en Ærens Konge ꝛc.

Det være Nok om denne Text; thi hvorledes ogsaa vi bør aflægge vor herlige Skikkelse og tjene Andre dermed, derom er ofte og rigeligt nok talt i de andre Prædikener. Thi Gud vil, at den Ene skal være den Andens Tjener med Legeme, Gods, Ære, Aand og Sjæl, saaledes som hans Søn har gjort mod os.

Palme-Søndag.

Prædiken over Evangeliet.

Matth 21, 1-9.

Dette Evangelium med dets Udlæggelse finder du under første Søndag i Advent. I dets Sted ville vi tale nogle Ord om Christi Lidelse og om Sakramentet, saaledes som det sømmer sig i denne Uge.

En Prædiken om Christi hellige Lidelses Betragtning.

(Skrevet Aar 1521.)

For det **Første** betænke Nogle Christi Lidelse saaledes, at de harmes paa Jøderne, samt skjælde og smelde paa den arme Judas. Dermed lade de det bero, ligesom det ogsaa er deres Viis at klage paa andre Folk og fordømme og tale ilde om sine Fiender.

Sligt kan vel ikke kaldes at betænke Christi Lidelse, men Judas's og Jødernes Ondskab.

For det **Andet** have Nogle talt Meget om den Nytte og Frugt, som skal komme af Christi Lidelses Betragtning. Herhen hører ogsaa et Sprog, som tillægges Albertus, at det er bedre, een Gang lyseligen at betragte Christi Lidelse, end om man fastede et heelt Aar og hver Dag bad et Psalter ꝛc. Dette have Nogle fulgt blindthen og opmaa derved det stik Modsatte af Christi Lidelses rette Frugt, thi de søge kun sit Eget deri. Derfor slæbe de paa Bøger, Billeder, Breve og Kors, ja, Nogle gaa saa vidt, at de mene dermed at sikkre sig for Vand, Jern, Ild og alslags Fare, saaat altsaa Christi Lidelse, tvertimod sin Art og Natur, hos dem skal virke en Befrielse fra al Lidelse.

For det **Tredie** ynkes Nogle over Christus, beklage og begræde ham som et uskyldigt Menneske, ligesom Kvinderne, der fulgte efter Christus fra Jerusalem og bleve revsede af ham og formanede til at græde over sig selv og sine Børn. Saadanne ere ogsaa de, som i Lidelseshistorien gjøre lange Afstikkere, snakke Meget om Christi Affked i Bethanien og om Marias Smerte, men heller ikke komme videre. Deraf kommer det ogsaa, at man bruger saamange Timer til Passionsprædikenerne. Gud veed, om saadant Væsen ikke snarere er udtænkt til at faa Folk til at sove end til at opvække dem.

For det **Fjerde**: De betænke Christi Lidelse ret, som betragte den saaledes, at de hjerteligen forskrækkes derfor og i sin Samvittighed føle Frygt og Forsigtighed. Denne Forskrækkelse bør komme deraf, at du seer Guds strenge Vrede og uforanderlige Nidkjærhed over Synden og Synderen, saaat han end ikke har villet lade Synden ustraffet paa sin egen allerkjæreste Søn, medmindre han først gjorde en saadan tung Bod for den. Men han siger i Es. 53, 8.: **Han havde Plage for mit Folks Overtrædelses Skyld.** Naar det kjæreste Barn bliver saaledes slaget, hvad maa da Synderen vente? Det maa jo være en uudsigelig og uudholdelig Vrede, som har mødt en saa stor og umaadelig Person, naar han under den maa lide og dø! Og naar du ret dybt betænker, at det er Guds Søn, Faderens evige Viisdom, som lider, saa vil du vel forskrækkes, og det desto mere, jo dybere du nedsænker dig deri.

For det **Femte**: Du maa indprente dig dybt og slet ikke tvivle om, at det er dig, som saaledes martrer Christus, thi dine Synder have visseligen gjort det. Saaledes slog og forfærdede St. Petrus Ap. G. 2, 37. Jøderne som med et Tordenslag, idet han sagde til dem Alle i Almindelighed: **I have korsfæstet ham,** saaat tre Tusinde den samme Dag skjælvende og bævende sagde til Apostlerne: **I Mænd, Brød re! hvad skulle vi gjøre?** Naar du derfor seer Naglerne gaa igjennem Christi Hænder, da tro forvist, at det er dine Gjerninger; seer du hans Tornekrone, da tro, at det er dine onde Tanker ꝛc.

For det **Sjette**: Betænk nu: Hvor een Torn stikker Christus, det burde vel billigen mere end hundrede tusinde Torne stikke dig, ja de burde stikke dig saaledes, som de stak ham, og endnu langt værre i al Evighed. Naar en Nagle gjennemmartrer Christi Hænder og Fødder, da burde vel du føle saadanne og endnu værre Nagler evindelig. Og saaledes vil det da ogsaa gaa dem, som lade Christi Lidelse være spildt paa sig. Thi dette alvorlige Speil, Christus, vil ikke lyve eller skjemte; hvad det viser, det maa være sandt i allerhøieste Maade.

For det **Syvende**: En saadan Forfærdelse betog St. Bernhard ved Betragtningen heraf, at han sagde: Jeg tænkte, jeg var sikker, og vidste Intet om den evige Dom, som var overgaaet mig i Himlen, indtil jeg saa, at Guds eenbaarne Søn forbarmer sig over mig, træder frem og i mit Sted giver sig under denne Dom. O Ve!

det gaar ikke an at være lystig og sikker, naar Sagen er saa alvorlig. Derfor bød Christus Kvinderne Luc. 23, 28.: **Græder ikke over mig, men græder over Eder selv og over Eders Børn.** Og han tilføier Aarsagen: **Thi gjøre de dette med det grønne Træ, hvad vil da ske med det tørre?** Som vilde han sige: Lærer af min Pine, hvad I fortjene, og hvorledes det skal gaa Eder. Thi her fandes det Ordsprog: Man slaar de smaa Hunde for at skræmme de store. Derfor forfærdedes ogsaa Jøderne, som ovenfor sagt, saaat de sagde: I Mænd, Brødre! hvad skulle vi gjøre? Derfor synger ogsaa Kirken: Jeg vil flittig grunde derpaa, og saa vil min Sjæl forsmægte i mig. *)

For det **Ottende**: I dette Stykke maa man øve sig ret med Flid. Thi man kan sige, at den hele Nytte af Christi Lidelse beror derpaa, at Mennesket kommer til Selverkjendelse, saaat det bliver forskrækket og nedslaaet over sig selv. Og saalænge Mennesket ikke er kommet dertil, saa har det endnu ikke havt den rette Nytte af Christi Lidelse. Thi Christi Lidelses nærmeste, naturlige Virkning er den, at den gjør Mennesket lig ham, saaat ligesom Christus blev ynkeligen martret til Legeme og Sjæl i vore Synder, saaledes maa ogsaa vi martres paa samme Maade i Samvittigheden af vore Synder. Heller ikke her gaar det til med mange Ord, men med dybe Tanker og en alvorlig Betragtning af Synden. Tag en Lignelse: Naar en Misdæder blev dømt, fordi han havde myrdet en Fyrstes eller Konges Barn, og du var sikker, sang og skjemtede, som om du var ganske uskyldig, indtil man alvorlig trængte ind paa dig og overbevidste dig om, at du havde formaaet Morderen til Ugjerningen, mon ikke da Verden vilde blive dig for trang, især om din Samvittighed ogsaa vidnede imod dig? Hvormeget større Angest bør der da overfalde dig, naar du betænker Christi Lidelse? Thi ihvorvel Gud nu har dømt og fordrevet hans Mordere, Jøderne, saa have de dog været dine Synders Tjenere, og du er i Sandhed den, som med dine Synder har myrdet og korsfæstet Gud hans Søn ved dine Synder, som ovenfor sagt.

For det **Niende**: Hvo, som føler sig saa haard og tør, at Christi Lidelse ikke paa denne Maade forskrækker ham og lærer ham at kjende sig selv, han bør vel blive betænkelig. Thi her bliver ikke Andet af: du maa engang blive ligedannet med Christi Billede og Lidelse, enten det nu skeer i dette Liv eller i Helvede. Idetmindste maa du i Dødens Stund falde i Forskrækkelse og skjælve, bæve og føle Alt, hvad Christus lider paa Korset. Nu er det grueligt at maatte vente Saadant paa sit Dødsleie. Derfor skal du bede Gud, at han maa gjøre dit Hjerte blødt og lade dig med Nytte og Frugt betænke Christi Lidelse, Thi det er heller ikke muligt, at Christi Lidelse af os selv kan blive grundigen betragtet, medmindre Gud indtrykker det i vore Hjerter. Ei heller gives denne Betragtning eller nogen anden Lære dig, forat du af dig selv skal tilegne dig og fuldbyrde den, men forat du først skal søge og begjere Guds Naade, paadet du ved hans Naade og ikke ved egen Kraft maa fuldbyrde den. Thi deraf kommer det, at de Føromtalte ikke betragte Christi Lidelse ret: de anraabe ikke Gud derom, men de opfinde af egen Kraft særegne Betragtningsmaader og omgaaes saaledes ganske menneskeligt dermed, og derfor ogsaa uden nogen Frugt.

For det **Tiende**: Hvo, som paa denne Maade betænker Guds Lidelse ikkun en Dag, en Time, ja et Kvarteer, om ham tør vi frit sige, at det gavner ham mere, end om han fastede et heelt Aar, hver Dag bad et Psalter og hundrede Gange læste Lidelseshistorien. Thi en saadan Betragtning forandrer Mennesket efter dets Væsen, og det ganske nær paa samme Maade, som Daaben gjenføder. Her udretter

*) Af en gammel tydsk Psalme.

Christi Lidelse sin rette, naturlige, ædle Gjerning, døder den gamle Adam, forjager al Lyst, Glæde og Tillid, som man kan have i Skabningen, ligesom Christus var forladt af Alle, ja af Gud selv.

For det **Ellevte**: Efterdi nu denne Virkning ikke staar i vor Magt, saa skeer det vel, at vi undertiden bede derom og dog ikke faa den strax; men derfor skal man dog ikke forsage eller aflade. Stundom kommer det, naar vi ikke bede derom, alt efter Guds Viisdom og Velbehag, thi han vil være fri og ubunden. Da bliver Menneskets bedrøvet i sin Samvittighed, og dets Liv mishager det. Og det kan vel hænde, at det ikke veed, at det er Christi Lidelse, som virker Saadant hos det, idet det maaske ikke har tænkt paa den. Andre derimod kunne tænke ivrigt paa Christi Lidelse og lære dog derved ikke at kjende sig selv. Hos de Første er Christi Lidelse hemmeligen, men i Sandhed tilstede; hos de Sidste synes den at være, men det er kun et bedrageligt Skin. Paa den Maade vender Gud ofte Bladet om, saaat de, som betænke Lidelsen, i Grunden slet ikke betænke den.

Den anden Deel.
Om Trøsten af Christi Lidelse.

For det **Tolvte**: Hidtil have vi været i den stille Uge og retteligen holdt Langfredag. Nu komme vi til Paaskedag, til Christi Opstandelse. Naar Menneskets saaledes har faaet se sin Synd og er ganske forfærdet i sit Hjerte, da maa man give Agt paa, at Synden ikke forbliver saaledes i Samvittigheden, hvoraf visseligen vilde følge idel Fortvivlelse; men ligesom dens Erkjendelse er udflydt af Christus, saaledes maa man igjen kaste den tilbage paa ham, og saaledes gjøre sin Samvittighed fri.

Se derfor til, at du ikke gjør som de forkjerte Mennesker, der bide og æde sig i Hjertet med sine Synder og stræbe efter at arbeide sig ud af dem med sine gode Gjerninger eller sin Fyldestgjørelse, med Valfarter eller ogsaa med Aflad og paa den Maade blive dem kvit, hvad der dog er umuligt. Og desværre er saadan falsk Fortrøstning til egen Fyldestgjørelse og Valfarter trængt altfor dybt ind.

For det **Trettende**: Men da kaster du dine Synder fra dig paa Christus, naar du fuldt og fast tror, at hans Vunder og Lidelser ere dine Synder, som han saaledes bærer og betaler, saaledes som Es. 53, 6. siger: **Herren lod alles vores Misgjerning møde ham**; og St. Petrus 1 Pet. 2, 24.: **Han bar vore Synder paa sit Legeme paa Træet**; og St. Paulus 2 Cor. 5, 21.: **Gud haver gjort ham til Synd for os, paadet vi i ham skulle vorde retfærdige for Gud**.

Paa disse og lignende Sprog maa du fuldt og fast forlade dig, og det desto mere, jo haardere din Samvittighed nager dig. Thi gjør du ikke det, men formaster dig til at ville bringe den til Ro ved din Anger og Fyldestgjørelse, saa vil du aldrig komme til Fred, men maa tilsidst fortvivle. Thi lade vi vor Samvittighed være Mellemmand mellem os og vore Synder, lade vi dem forblive hos os og betragte dem i vore Hjerter, saa ere de os altfor stærke og leve evindelig. Men naar vi se, at de ligge paa Christus, og at han overvinder dem ved sin Opstandelse, samt dristigen tro dette, saa ere de døde og tilintetgjorte. Thi paa Christus kunde de ikke forblive; ved hans Opstandelse ere de opslugte; du seer nu ingen Vunder, ingen Smerte mere paa ham, det er, ingen Kjendetegn paa nogen Synd. Derfor siger St. Paulus Rom. 4, 25: **Han blev givet hen for vore Overtrædelser og opreist til vor Retfærdiggjørelse**, det er, i sin Lidelse aabenbarer han vore Synder og døder dem saaledes, men ved sin Opstandelse gjør han os retfærdige og brier os fra alle Synder, saafremt vi tro det.

For det **Fjortende**: Kan du nu ikke

tro, saa skal du, som sagt er, bede Gud derom; thi ogsaa dette Stykke staar frit i Guds Haand, og han giver det stundom aabenbart, stundom hemmeligt, saaledes som vi sagde om Lidelsen. Men til en saadan Tro kan du opvække dig, først derved, at du ikke mere betragter Christi Lidelse (thi den har nu gjort sin Gjerning, idet den har forskrækket dig), men trænger igjennem og betragter hans venlige Hjerte, hvor fuldt det er af Kjærlighed til dig, en Kjærlighed, som tvinger ham til at tage din Samvittigheds og din Synds tunge Byrde paa sig. Paa den Maade bliver dit Hjerte draget til ham, og Troens Tillid styrket.

Stig derpaa videre gjennem Christi Hjerte til Guds Hjerte og se, hvorledes Christus ikke har kunnet bevise dig sin Kjærlighed, hvis ikke Gud i sin evige Kjærlighed havde villet have det saa, og hvorledes altsaa Christus med sin Kjærlighed til dig adlyder Faderens Villie. Da vil du finde Guds milde Faderhjerte og bliver saaledes, som Christus siger, ved Sønnen draget til Faderen. Da vil du forstaa det Christi Ord: **Saa haver Gud elsket Verden, at han haver givet sin Søn den eenbaarne** ꝛc. Joh. 3, 16. Det hedder da at kjende Gud ret, naar man griber ham, ikke ved hans Magt eller Viisdom, som ere forfærdelige, men ved hans Godhed og Kjærlighed. Da kan Troen og Fortrøstningen bestaa, da er Mennesket i Sandhed født paany i Gud.

For det **Femtende**: Naar nu dit Hjerte saaledes er bestyrket i Christus og har fattet Had til Synden, og det af Kjærlighed, ikke af Frygt for Straffen, saa skal fremdeles Christi Lidelse være dig et Exempel i dit hele Liv, idet du nu betragter den paa en anden Maade. Thi hidtil have vi betragtet den som et Sakrament, som virker i os, medens vi modtage; nu betragte vi den saaledes, at ogsaa vi ere virksomme. Saaledes nemlig: Besværer dig Kummer eller Sygdom, saa betænk, hvor ringe det er mod Christi Tornekrone og Nagler.

Maa du gjøre eller lade, hvad der er dig imod, betænk, hvorledes Christus, bunden og fangen, føres hid og did.

Fristes du til Hovmod, se, hvorledes din Herre bliver bespottet, hvor foragtet han hænger midt iblandt Røvere.

Rører der sig ond Lyst og Ukydskhed i dig, kom ihu, hvor bitterligen Christi hellige Kjød hudstryges, gjennembores og gjennemstinges.

Anfegtes du af Had og Avind eller Hevnlyst, kom ihu, hvorledes Christus med mange Taarer og stærkt Skrig bad for dig og alle sine Fiender, paa hvem han dog med større Ret havde kunnet hevne sig.

Trykkes du af Trængsel eller nogen Slags Gjenvordighed, legemlig eller aandelig, styrk dit Hjerte og sig: Ei, hvorfor skulde da ikke ogsaa jeg lide en liden Bedrøvelse, naar dog min Herre af Angst og Bedrøvelse sveder Blod i Urtegaarden? En lad og skjændig Tjener vilde det være, som vilde ligge i Sengen, naar hans Herre maa stride i Dødens Nød.

Se, saaledes kan man i Christus finde Styrke og Vederkvægelse til at stride mod alle Laster og Udyder. Og det er at betænke Christi Lidelse ret; det er Christi Lidelses rette Frugter. Hvo, som øver sig saaledes deri, han gjør bedre, end om han hørte alle Passionsprædikener eller læste alle Messer. Det er ogsaa de rette Christne, som saaledes drage Christi Liv og Navn ind i sit Liv, saaledes som St. Paulus siger Gal. 5, 24.: **De, som høre Christum til, have korsfæstet Kjødet med Lysterne og Begjeringerne.**

Thi med Christi Lidelse maa man ikke omgaaes med Ord og Skin, men med Liv og Sandhed. Saaledes formaner St. Paulus os Ebr. 12, 3.: **Betragter den, som haver taalmodigen lidt en saadan Modsigelse af Syndere imod sig, paadet at**

I ikke skulle blive trætte og forsage i Eders Sjæle. Og St. Petrus 1. Pet. 4, 1.: **Efterdi da Christus haver lidt for os i Kjødet, saa væbner Eder og med det samme Sind.** Men denne Betragtning er kommen af Brug og bleven meget sjelden, skjønt St. Pauli og Petri Epistler ere fulde deraf. Vi have forvandlet Væsenet til et Skin og alene malet Christi Lidelses Betragtning paa Papir og paa vore Vægge.

En Prædiken om Skriftemaalet og Sakramentet.

(Aar 1524.)

Ihvorvel jeg ofte har prædiket og skrevet om Sakramentet, saa maa vi dog i en kort Sum gjentage det Samme og atter tale derom, efterdi den Tid aarligen vender tilbage, paa hvilken det er forordnet, at man skal handle derom for deres Skyld, som skulle modtage Sakramentet.

For det **Første** har jeg ofte nok sagt, at de Christne ikke ere forpligtede til netop paa denne Fest at modtage Sakramentet, men have Ret og Magt til, naar de ville, at gaa derhen. Og dertil har Gud forordnet Præsteembedet, at de dagligen skulle passe og pleie Folket med Guds Ord og Sakramenterne. Derfor er det uchristeligt at ville tvinge Folk til netop paa denne Tid at annamme Sakramentet, hvis de ikke ville begaa en Dødssynd, saaledes som man hidtil har gjort og endnu paa mange Steder gjør. Thi dette Sakramente vil og kan ikke taale, at Nogen bruger det af Tvang. Det søger ingen Andre end de hungrige Sjæle, som drive sig selv og ere glade, at de kunne faa komme dertil; de Andre, som maa drives dertil af Menneskene, skjøtter det ikke om.

Derfor har Djævelen hidtil regjeret med fuld Magt og Vælde gjennem Paven, som han har drevet til at drive og tvinge hele Verden til Sakramentet; derfor have ogsaa Alle løbet dertil som Svin, for Budets Skyld, hvorved der da er vederfaret Sakramentet saa stor Vanære og Forsmædelse, og Verden er bleven saa fuld af Synd, at det er en Jammer at tænke derpaa. Efterdi vi nu vide Saadant skulle vi ikke lade os fange af noget Bud, men holde fast ved den Frihed, som vi have i Christus. Dette siger jeg for deres Skyld, som ikke ville gaa til Sakramentet uden paa denne Tid og gjøre Saadant alene af Vane og for den almindelige Skiks og Brugs Skyld. Dog skader det ikke, at man netop paa Paaskefesten gaar dertil, saafremt ellers ikke Samvittigheden da er bunden, men fri og skikket til at annamme Sakramentet.

For det **Andet** maa vi ogsaa tale Noget om **Skriftemaalet**. Først maa man vide, at der i Skriften tales om tre Slags Skriftemaal. Det **Første** er det, som skeer for Gud, hvorom Propheten David taler Ps. 32, 5.: **Jeg bekjendte min Synd for dig og skulte ikke min Misgjerning; jeg sagde: jeg vil bekjende mine Overtrædelser for Herren, og du, du forlod mig min Synds Misgjerning.** Og strax ovenfor, v. 3. flg.: **Der jeg vilde tie, fortæredes mine Been, som af Alderdom ved min Hylen den ganske Dag, saaat min Saft blev forvandlet til Sommerens Tørheder.** Det er, for Gud kan Ingen bestaa, medmindre han bringer dette Skriftemaal med sig, saaledes som Ps. 130, 4. siger: **Hos dig er Forladelse paadet du maa frygtes**; det er, hvo som vil skrifte for Gud, han maa gjøre det saaledes, at dette Skriftemaal kommer fra et Hjerte, som siger: Herre, gjør du ikke Barmhjertig-

hed mod mig, saa er jeg fortabt, hvor from jeg end kan være. Saadant maa alle Helgener bekjende, saaledes som det atter staar i Ps. 32, 6.: **Derfor**, det er, for sine Misgjerninger Skyld, **skal hver Hellig bede til dig.** Dette Skriftemaal lærer os altsaa, at vi for Gud ere alle lige onde og syndige, og, som man pleier at sige: er Een from, saa ere vi Alle fromme. Har Nogen synderlige Gaver, saa takke han Gud derfor og rose sig ikke af sig selv. Er Nogen falden i Synd, saa kommer det af hans Kjød og Blod, og Ingen er falden saa dybt, at jo en Anden, som nu staar, kan falde endnu dybere. Derfor er der imellem os, saavidt det kommer an paa os selv, ingen Forskjel, men Guds Naade alene virker Forskjellen mellem os.

Dette Skriftemaal er nu saa høit fornødent, at det intet Øieblik maa forsømmes, men netop udgjøre den Christnes hele Liv, saaat han uophørligen priser Guds Naade og forkaster sit eget Levnet for Guds Øine. Ellers, saasnart jeg vil komme frem for ham med nogen god Gjerning eller mit retskafne Liv, da udebliver ikke hans Dom, som ikke kan taale noget Saadant, og for hvem Ingen med Saadant kan bestaa. Derfor maa dette Skriftemaal ske saaledes, at du fordømmer dig selv som den, der fortjener Døden og Helvedes Ild; thi paa den Maade forekommer du Gud, saaat han ikke kan dømme eller fordømme dig, men maa være dig naadig. Men om dette Skriftemaal tale vi nu ikke.

Det **andet** Skriftemaal skeer derimod for vor Næste og er Kjærlighedens Skriftemaal, ligesom det første er Troens. Derom er skrevet Jak. 5, 16.: **Bekjender Overtrædelserne for hverandre.** Dette Skriftemaal bestaar deri, at naar En har fornærmet sin Næste, skal han bekjende det for ham, saaledes som Christus siger Matth. 5, 23 flg.: **Naar du offrer din Gave paa Alteret og kommer der ihu, at din Broder har Noget imod dig, saa lad din Gave blive der for Alteret og gak hen, forlig dig først med din Broder, og kom da og offre din Gave. Vær snart velvillig mod din Modstander, medens du er med ham paa Veien** ꝛc. Her fordrer han, baade at den, som har fornærmet den Anden, beder om Tilgivelse, og at den Fornærmede tilgiver ham. Dette Skriftemaal er ogsaa nødvendigt og befalet; thi Gud vil ikke være Nogen naadig eller tilgive ham hans Synd, medmindre han ogsaa tilgiver sin Næste. Ei heller kan Troen være retskaffen, naar den ikke bærer denne Frugt, at man tilgiver sin Næste og beder om Tilgivelse; ja, uden det maa ikke Mennesket komme frem for Gud. Er ikke denne Frugt tilstede, saa er heller ikke Troen og det første Skriftemaal retskaffent.

Det **Tredie** er det, som Paven har paabudt, og bestaar deri, at man hemmeligen i Præstens Øren opregner sine enkelte Synder. Dette er ikke befalet af Gud, men Paven har tvunget Folk dertil og derhos inddelt Synderne i saamange forskjellige Slags, at Ingen kan faa det ind i Hovedet; dermed ere da Samvittighederne blevne saa jagede og plagede, at det har været en Jammer og Nød uden Lige. Men vi sige herom saaledes: Gud tvinger dig ikke til i Troen at skrifte for ham eller i Kjærligheden for Næsten, naar du ikke vil blive salig eller have hans Naade. Han vil heller ikke, at du gaar hen og gjør det, men dog ugjerne og med Ulyst; men han vil, at du skal gjøre det af dig selv, af Kjærlighed og Hjertens Lyst. Saaledes tvinger han dig heller ikke til at gjøre hemmeligt Skriftemaal for Præsten, saafremt du ikke selv har Lyst dertil og begjærer Absolution.

Det har Paven ikke agtet paa, men i denne Sag faret saaledes frem, som om den hørte under det verdslige Regimente, hvor man maa bruge Tvang. Han har ikke spurgt efter, om man gjorde det gjerne eller ugjerne,

men ligefrem befalet, at den, som paa denne Tid ikke gaar til Skrifte, han skal ikke blive begravet paa Kirkegaarden. Men Gud spørger ikke efter, om du gjør det eller ikke gjør det, saasnart det ikke skeer med Lyst. Derfor, gjør du det med Ulyst, saa er det bedre, du lader det fare. Thi til Gud kan Ingen komme uden den, som kommer med Lyst og frivilligt; derfor kan Ingen drive dig dertil. Gjør du det for Budets Skyld og af Lydighed mod Paven, da gjør du Uret.

Saaledes sige vi nu om det hemmelige Skriftemaal, at Ingen er tvungen dertil. Men dog er det tilraadeligt og godt af følgende Grund: hvor og hver Gang du kan faa høre Guds Ord, skal du ikke foragte det, men annamme det med hjertelig Begjerlighed. Nu har Gud ladet sit Ord udgaa gjennem den ganske Verden, saaat det opfylder enhver Vraa, saaat hvor du kommer hen, der finder du Guds Ord. Naar jeg nu prædiker Syndernes Forladelse, saa prædiker jeg det rette Evangelium. Thi det er Summen af Evangeliet: Hvo, som tror paa Christus, ham skulle alle hans Synder være forladte. Saaledes kan en christelig Prædikant aldrig oplade sin Mund, uden at han maa forkynde en Absolution. Saaledes gjør ogsaa Christus i Evangeliet, naar han siger: Pax vobis, **Fred være med Eder**, det er, jeg forkynder Eder fra Gud, at I have Fred og Syndernes Forladelse. Saadant er ogsaa netop Evangeliet og Absolutionen. Det Samme gjælder ogsaa Indstiftelsesordene: **Dette er mit Legeme, som gives for Eder; dette er mit Blod, som udgydes for Eder til Syndernes Forladelse.** Vilde jeg nu sige: Jeg vil ikke skrifte, fordi jeg har Ordet i Sakramentet, saa var det ganske det Samme, som om Nogen vilde sige: Jeg vil ikke høre nogen Prædiken, efterdi jo Evangeliet uden Afladelse skal lyde og klinge gjennem alle Christnes Mund. Derfor skal man annamme det med Glæde, hvor og naar man kan høre det, samt opløfte sine Hænder og takke Gud, at man overalt kan faa høre det.

Naar du derfor gaar til hemmeligt Skriftemaal, skal du ikke saameget give Agt paa din Bekjendelse som paa Præstens Ord, saaat du gjør denne Skilsmisse: Eet er det, som du siger, og et Andet er det, som den siger, der modtager dit Skriftemaal. Hvad du gjør, det skal du ikke agte saameget, men giv derimod nøie Agt paa det, som han siger, at han nemlig i Guds Sted forkynder dig Syndernes Forladelse. Her er det ligemeget, om han er en Præst og i Prædikeembedet eller en anden Christen; Ordet, som han taler, er ikke hans, men Guds Ord, og Gud staar ligesaa fast ved det, som om han selv talede det. Saaledes har han opfyldt alle Steder med sit hellige Ord; efterdi vi da finde det overalt, skulle vi annamme det med megen Taksigelse og ikke slaa det hen i Veiret.

Thi i Skriftemaalet har du ogsaa ligesom i Sakramentet den Fordeel, at Ordet bliver rettet til din Person isærdeleshed. Thi i Prædikenen tales det til Alle i Almindelighed, og skjønt det ogsaa angaar dig, saa kan du dog ikke gribe det saa fast, som her, hvor det ikke angaar Nogen uden netop dig alene. Men burde du ikke blive hjertelig glad, naar du vidste et Sted, hvor Gud selv vilde tale med dig? Ja, om vi kunde faa høre en Engel tale, saa vilde vi vel løbe til Verdens Ende. Men ere vi da ikke gale, elendige og utaknemmelige Mennesker, som ikke høre, hvad man siger os? Der staar Skriften og bevidner, at Gud taler med os, og at det gjælder ligesaa meget, som om han selv personlig med sin Mund talede til os, som Christus siger Matth. 18, 20.: **Hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem**; og Joh. 20, 23.: **Dersom I forlade Nogle deres Synder, ere de dem forladte; dersom I beholde**

Nogle deres Synder, ere de dem beholdne. Saaledes taler Gud selv Absolutionens Ord, ligesom han ogsaa selv døber ethvert Barn. Og dog siger du, at man ikke behøver Skriftemaalet? Thi om du end hører det Samme i Sakramentet, saa skal du derfor ikke skyde det fra dig, især fordi det her, som sagt, rettes til dig alene.

Desuden har du endnu den Fordeel, at du i Skriftemaalet kan aabenbare Alt, hvad der fattes dig, og hente Raad derimod. Selv om der ikke var nogen anden Aarsag, og om end ikke Gud selv her talede, saa vilde jeg dog ikke gjerne undvære det, netop af denne Aarsag, at jeg her kan faa aabenbare og klage for mine Brødre, hvad der ligger mig paa Hjerte. Thi det er en elendig Tilstand, naar Samvittigheden er besværet eller beængstet, og man ikke veed noget Raad eller nogen Trøst. Derfor er det ogsaa en ædel og trøstelig Ting, naar To komme sammen, og den Ene giver den Anden Raad, Hjælp og Trøst, og det gaar heelt broderligt og kjærligt til: den Ene aabenbarer sin Sygdom, og saa helbreder den Anden hans Saar. Derfor vilde jeg ikke undvære det for al Verdens Gods. Og ihvorvel det ikke bør være noget Bud, paa-det man ikke skal gjøre sig nogen Samvittighed derover, saa maatte man nødvendig skrifte, før man gaar til Sakramentet, saa skal man dog ikke foragte det; du kan aldrig høre Guds Ord formeget, aldrig prente det saa dybt i dit Hjerte, at du jo endnu kan gjøre det bedre.

Derfor har jeg sagt, at man skal vel adskille disse To: Skriftemaalet og Absolutionen, som du hører, saaat du giver mest Agt paa Absolutionen og ikke gaar til Skrifte for Budets Skyld, ei heller, fordi du med dit Skriftemaal vil gjøre en god Gjerning, som om dine Synder skulde forlades dig for dens Skyld, men alene af den Grund, at du der maa høre Guds Ord og modtage Trøst deraf. For dette skal du aabne dine Øren og nøie mærke, hvorledes Gud taler til dig gjennem Mennesker og forlader dig dine Synder. Hertil udfordres da Troen.

Vore Skriftemaal have hidtil været saaledes beskaffne, at naar man skulde afløse Folk, har man paalagt dem en heel Hob Gjerninger, hvormed de skulde gjøre Fyldest for sine Synder. Det skulde hedde at løse, og dog er det først tilgavns at binde. Medens alle Synder ved Absolutionen skulde borttages, saa paalægge de Folk først at gjøre Fyldest for dem, og drive dem saaledes bort fra Troen og Absolutionen hen til egne Gjerninger. Men saaledes burde de have lært: Se, Ordet, som jeg siger dig i Guds Sted, det maa du gribe med en ret Tro; har du ikke Troen, saa lad dit Skriftemaal fare. Dog ikke saa at forstaa, at du ikke skulde gaa derhen, fordi din Tro endnu er for svag; der faar du jo netop Trøst og Styrke. Kan du ikke tro, saa klag ogsaa det for din Broder, som du vil skrifte for, og siig: Jeg føler vel, at jeg trænger til Absolutionen, men jeg befinder mig altfor koldsindig og svag i Troen til at annamme den. Thi for hvem vil du klage din Brøst uden for din Gud? Men hvor kan du finde ham uden i din Broder? Han kan styrke og hjælpe dig med Guds Ord. Det er da at skrifte ret. Og give Gud, at den hele Verden kun var bragt saavidt, at enhver bekjendte, at han ikke kunde tro.

Dette være nu talt om Skriftemaalet, og om hvorledes det altsammen bør være en fri Sag, saaat man utvungen og af sig selv kommer til Skrifte. Men hvad skal man nu skrifte? Her have nu hidtil vore Prædikanter foresnakket os Meget om de fem Sandser, de syv Dødssynder, de ti Bud ꝛc., hvormed de have forvirret Samvittighederne. Men saaledes skal det gaa til, at du først prøver, hvad der trykker dig; de Synder da, som nage dig mest, og hvormed din Samvittighed er besværet, dem skal

du bekjende og skrifte for din Broder. Derfor behøver du ikke at søge længe og at plage dig med at opregne alle Synder. Tag for dig dem, som falde dig ind, og siig: Saa og saa har jeg feilet, og i det og det er jeg falden; her begjærer jeg Trøst og et godt Raad. Thi Skriftemaalet skal være kort; og om der falder dig Noget ind, som du har glemt, saa skal du ikke lade dig forvirre deraf; thi du har ikke skriftet af den Grund, som var det en god Gjerning, og som maatte du nødvendig gjøre det, men for at modtage Trøst ved Absolutionen. Derfor skal man ikke lade det bekymre sig, om man maaske har glemt nogle Synder i Skriftemaalet; ere de forglemte, saa ere de dog forladte. Thi Gud ser ikke paa, hvor godt du har Skriftet, men paa sit Ord og paa din Tro derpaa. Ei heller lyder Absolutionens Ord saaledes, at nogle Synder skulde være dig forladte, og andre ikke. Men det er en fri Prædiken, som forkynder dig, at Gud er dig naadig. Men er Gud dig naadig, saa maa jo alle Synder være borttagne. Derfor hold dig kun til Absolutionen og ikke til din Bekjendelse. Enten du har glemt Noget eller ikke, bryd dig ikke derom; Saameget som du tror, Saameget er dig forladt. Saaledes maa man altid trodse paa Guds Ord mod Synden og en ond Samvittighed.

Om det hellige Sakrament.

For det **Tredie** maa vi ogsaa tale om det hellige Sakrament. Ovenfor have vi sagt, at man ikke skal tvinge Nogen dertil paa en bestemt Tid, men lade det være en fri Sag. Her maa vi endnu tale om Sakramentets begge Skikkelser. Jeg har tilforn sagt, at man hos os herefter ikke skal meddele det blot under den ene Skikkelse; hvo, som vil have Sakramentet, skal tage det heelt. Thi vi have nu længe nok prædiket derom og indskjærpet det, saaat det ikke er troligt, at der skulde være Nogen, som ikke har kunnet forstaa det. Men er Nogen endnu saa grov, eller vil han være saa svag, at han ikke kan fatte det, saa lade vi ham fare. Det er ligesaa godt, at han holder sig derfra. Skulde En i saa lang Tid høre Guds Ord og lade sig bære paa Hænderne og dog endnu bestandig sige: Jeg forstaar det ikke, saa vilde det ikke være noget godt Tegn; thi det er ikke muligt, at du saa længe skulde kunne høre Guds Ord og dog forblive uoplyst. Esterdi du da er blind, saa er det bedre, at man ikke giver dig Sakramentet. Kan du ikke forstaa Ordet, som dog er saa tydeligt, klart og vist, saa tag heller ikke Sakramentet; Sakramentet var jo dog Intet, om ikke Ordet var der.

Saa har nu Ordet desuden lydt over den hele Verden, saaat ogsaa de vide det, som staa det imod. Men esterdi disse ikke ere svage, men forstokkede og forhærdede og sætte sig med Magt derimod, skjønt de dog høre, at vi saa klarligen bevise vor Lære af Skriften, at de ikke kunne svare os eller indvende Nogetsomhelst derimod, men alligevel holde sig til sin romerske Kirke og med Vold og Magt ville tvinge os til at følge dem, — esterdi dette er Tilfælde, saa gjælder det nu ikke længer at vige eller taale. Siden de ville trodse os og have Ret i, hvad de gjøre og lære, saa ville vi tage Sakramentet under begge Skikkelser, just fordi de ville hindre os deri. Derfor behøver man her ikke længer at bryde sig om den Forargelse, som disse Folk tage.

Hvor derimod Evangeliet slet ikke var hørt, der var det billigt og christeligt, at man en Tid skikkede sig ige med de Svage, saaledes som vi ogsaa i Begyndelsen, da dette endnu var noget Nyt, have gjort. Men nu, da man sætter sig saaledes derimod og vil underkue det med Magt, nu gjælder det ikke mere nogen Skaansel.

Det er ogsaa en herlig Ting, at Gud styrer og ordner det saaledes, at dette Sakrament ikke er uden Forfølgelse; thi han

har ogsaa indstiftet det til den Ende, at det skal være Christenhedens Løsen og Mærket, hvorpaa man kan kjende os. Thi om vi ikke havde det, saa kunde man ikke vide, hvor og hvilke der vare Christne, og hos hvem Evangeliet bar Frugt. Men naar man gaar til Sakramentet, saa seer man, hvilke de ere, som have hørt Evangeliet. Derefter kan man ogsaa mærke, om de leve christeligt eller ikke. Paa den Maade er dette Sakrament et Kjendetegn, hvorpaa man kjender os, og hvormed vi ogsaa bekjende Guds Navn, idet vi ikke skamme os ved hans Ord.

Naar nu Paven seer, at jeg gaar til Sakramentet og efter Evangeliet tager det under begge Skikkelser, saa er det et Vidnesbyrd om, at jeg vil holde mig til Evangeliet. Begynder han da at vredes og vil omkomme mig, saa gaar det ret til og netop, som det gik i Christenhedens Begyndelse, hvor de Christne ogsaa med dette Kjendetegn bekjendte Gud. Vore Biskoper have, tvertimod Christi Anordning og Befaling, forbudt at tage det under begge Skikkelser. Ville vi nu bekjende Christus, saa maa vi ikke tage det anderledes end under begge Skikkelser, paadet man maa vide, at vi ere Christne og holde paa Guds Ord. Dræber man os saa derfor, saa skulle vi lide det, Gud skal rigeligen nok give os Livet igjen. Derfor er det ret, om vi herover blive forfulgte; ellers, dersom vi høstede Ære derved, saa var det ingen ret Bekjendelse. Men da ere vi i den rette Stand, naar vi maa vente Skjændsel og Forsmædelse, ja Døden, for Herrens Skyld, saaledes som det gik i Kirkens første Dage.

Endvidere har jeg sagt, at det ikke er Nok, at du gaar til Sakramentet, men at du maa være vis i din Sag og have et Forsvar for dig, saaat du kan angive Grund og Aarsag, hvorfor du gjør Ret deri, paadet du maa være rustet, naar man angriber dig, og med Guds Ord kunne beskjærme dig mod Djævelen og Verden. Derfor kan du ikke gaa derhen paa en Andens Tro; du maa tro for dig selv, ligesaavel som jeg, efterdi du ogsaa maa stride ligesaavel som jeg. Derfor maa du fremfor Alting vel vide de Ord, hvormed Christus har indsat dette Sakrament, nemlig disse:

Vor Herre Jesus Christus, i den Nat, da han blev forraadt, tog han Brødet, takkede og brød det, gav sine Disciple og sagde: Tager dette hen og æder det: Det er mit Legeme, som gives for Eder. Dette gjører til min Ihukommelse.

Ligesaa tog han og Kalken efter Aftens Maaltid, takkede, gav dem og sagde: Drikker Alle heraf; denne er det nye Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder til Syndernes Forladese. Dette gjører, saa ofte som I det drikke, til min Ihukommelse.

Dette er et Ord, som hverken de eller Djævelen kunne negte; paa dem maa vi staa fast. Og lad dem udlægge og bruge saamange Kunster, de ville, saa have vi her Guds klare Ord, som siger, at **Brødet er Christi Legeme, som er hengivet for os**, og at **Kalken er hans Blod, som er udgydt for os.** Dette befaler han os at gjøre til sin Ihukommelse. Men Paven har befalet, at man ikke skal gjøre det saa. Ja, sige de, vi ere Lægfolk, forstaa os ikke derpaa og kunne ikke udlægge det. Dertil svare vi: Det tilkommer ligesaavel os at udlægge, som dem; thi det er ligesaavel befalet os at tro paa Christus og at bekjende Troen, samt holde alle Guds Bud, som det er befalet dem; thi vi have den samme Gud, som de ville have. Hvorledes skulle vi nu tro uden at vide eller forstaa hans Ord? Efterdi det da er befalet mig at tro, saa maa jeg jo vide de Ord, som jeg skal tro; thi hvorledes kan jeg tro uden Ord?

Derhos maa jeg ogsaa være fast grundet deri og vide at forsvare mig dermed og gjendrive, hvad man indvender derimod. Paa den Maade kan du stoppe Munden paa dem og slutte: Min Tro maa jo være ligesaa god som din; derfor maa jeg jo have og vide Ordet ligesaa godt som du.

Naar saaledes Evangelisten her siger: **Jesus tog Kalken, gav Disciplene og sagde: Drikker Alle heraf, denne er det nye Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder** 2c., saa ere jo disse Ord tydelige nok, og Ingen er saa dum, at han ikke skulde kunne forstaa, hvad det vilde sige: **Tager og drikker Alle heraf, dette er det nye Testamentes Kalk i mit Blod** 2c. Derfor sige vi: Medmindre de kunne lære os, at det at drikke her betyder noget Andet, end hvad den hele Verden kalder saa, saa staa vi fast derpaa, at vi Alle skulle drikke af Kalken. Lad dem indvende, hvad de ville, Kirkens Sædvane eller Kirkeforsamlingerne, saa sige vi: Gud er ældre og større end alle Ting.

Ligesaa klare ere disse Ord: **Dette gjører til min Ihukommelse.** Siig mig her: Hvo skal ihukomme Herren? Er det alene sagt til Messepræsterne og ikke til Alle? Men hvad er det at ihukomme ham Andet end at prædike om ham og bekjende ham? Skulle vi nu Alle ihukomme Herren, saa maa det jo ogsaa gives os baade at æde af Brødet og at drikke af Kalken; det kan jo Ingen negte. Derfor hjælper det Intet at du vil lægge et Dække derover og siger, at vi ikke bør vide Ordene. Skulle vi ikke vide dem, hvad gjør da du, som dog vil være en Hyrde? Skulde du ikke være det til den Ende, at du undervilste mig i dem og prædikede dem for mig? Saaledes maa du med dine unyttige Paafund bekjende din egen Skam og bide dig selv i Tungen, fordi du saa uforskammet tør tale mod Sandheden.

Du seer altsaa, at det er nødvendigt, at man veed og er vis paa Sakramentets Ord. Thi paa dem beror Alt; dem maa vi Alle vide, forstaa og i Troen holde fast ved, paadet man dermed maa kunne værge sig og slaa Fienderne tilbage. Naar du nu vil gaa til Sakramentet, saa hør disse Ord og hold fast paa, at i dem ligger den hele Skat, hvorpaa du skal bygge og forlade dig, thi de siges særskildt til dig: **Mit Legeme, som gives, mit Blod, som udgydes.** Hvortil? Mon alene dertil, at du skal æde og drikke det? Nei, men **til Syndernes Forladelse.** Dette er det, som netop angaar dig, og alt Andet, som ellers skeer og siges her, tjener alene dertil, at dine Synder skulle blive dig forladte. Men skal det tjene til Syndernes Forladelse, saa maa det ogsaa være istand til at overvinde Døden; thi hvor Synden er borte, der er ogsaa Døden borte og Helvede med. Og hvor disse ere borte, der er ogsaa al Ulykke borte, der maa al Salighed være.

Der, der ligger den store Skat; dette er det, du skal se paa, og lade det Narreverk fare, som Høiskolerne have saa travlt med, idet de bekymre sig om, hvorledes Christi Legeme kan være tilstede og skjule sig under en saa ringe Skikkelse. Saadant Under skal du ikke tænke paa, men hold dig kun til Ordet, og tragt efter, at du maa have Nytte og Frugt af Sakramentet, denne nemlig, at dine Synder blive dig forladte. Derfor maa du skikke dig saaledes dertil, at Ordene angaa dig. Det skeer da, naar du føler, at dine Synder nage og forskrække dig, og at du ligger i Anfegtelse af Kjødet, Verden og Djævelen. Snart er du vredagtig og utaalmodig, snart fristes du af Gjerrighed og Sorg for timelig Næring 2c., undertiden løber der ogsaa grove Stykker ind med, saaat du falder, og Sjælen bliver saaret. Saa er du da et armt og elendigt Menneske, som frygter for Døden, bliver forsagt og kan ikke være glad. Her er det da paa høi Tid og Aar-

sag nok til, at du gaar hen, skrifter og klager Gud din Nød og siger: Herre, du har dertil indsat dit Legemes og Blods Sakrament og forjættes os den Trøst, at man der skal finde Syndernes Forladelse; nu føler jeg, hvor vel jeg trænger dertil, jeg er falden i Synd og ligger nu i Frygt og Forsagthed, har ikke Mod til at bekjende dit Ord og finder i mig saamange Brøst. Derfor kommer jeg nu, at du maa læge, trøste og styrke mig ꝛc.

Jeg har derfor sagt, at man ikke skal give Nogen Sakramentet, medmindre han først giver tilkjende, at det staar saaledes til med ham, nemlig, at han siger, hvad der fattes ham, og begjærer at faa Trøst og Styrke gjennem dette Ord og Tegn. Hvo, som nu ikke kan bruge det paa den Maade, han blive derfra og gjøre ikke, som de gjøre, der paa denne Tid plage sig saa jammerligt, naar de gaa til Sakramentet, og dog slet ikke vide, hvad de gjøre.

Naar du nu har modtaget Sakramentet, saa bliv ved at øve din Tro. Thi dertil tjener Sakramentet, at du da skal kunne sige: Her har jeg hørt Guds klare og aabenbare Ord, at mine Synder ere mig forladte, og derhos annammet Guds aabenbare Tegn med min Mund; det kan jeg bevidne, ligesom jeg aabenbart har bekjendt det for Djævelen og al Verden. Naar nu Døden og den onde Samvittighed anfegter dig, saa kan du briste derpaa og trodse Djævelen og Synden og saaledes styrke din Tro og gjøre din Samvittighed glad for Gud. Og saaledes bliver det Dag for Dag bedre med dig, medens du ellers forbliver træg og kold. Jo mere du holder dig borte derfra, desto ubueligere bliver du. Men føler du, at du er ubuelig, svag og uden Tro, hvor vil du andetsteds hente Styrke, om ikke her? Vil du vente saalænge, til du først bliver reen og stærk, saa kommer du vel aldrig dertil, og da er heller ikke Sakramentet dig til nogen Nytte.

Dette vilde være den rette Brug af Sakramentet, hvorved Samvittighederne ikke vilde blive martrede, men trøstige og glade. Thi Gud har ikke givet det dertil, at det skal være en Gift og en Plage, som man maa forskrækkes for, saaledes som vi have gjort formedelst den forkjerte Lære, som skulde vi der offre Gud vor Fromhed. Saa have de og fordulgt de Ord, som ere givne os til Trøst og Lægedom, til at styrke, vederkvæge og glæde vore Samvittigheder og saaledes gjøre os frie fra al Ulykke. Paa denne Maade burde man forstaa Sakramentet og ikke anse det anderledes, end at det i sig indeslutter idel sød Naade, Trøst og Liv. For dem derimod er det en Gift og Død, som gaa til det med Frækhed og ikke føle nogen Svaghed, Brøst eller Nød, som skulde drive dem dertil, men tykkes sig allerede forud at være rene og fromme. Men det vil have saadanne Gjæster, som erkjende og føle sin Skrøbelighed, og at de ikke ere fromme, og dog gjerne ville blive fromme. Altsaa kommer det alene an paa saadan Erkjendelse, thi vi ere vel Alle skrøbelige og Syndere, men vi bekjende det ikke Alle.

Dette være nu Nok om, hvorledes man bør berede og skikke sig til Sakramentet, at man maa øve og styrke sin Tro gjennem bisse Sakramentets Ord, at Christi Legeme og Blod er hengivet og udgydt for os til Syndernes Forladelse, hvilke Ord noksom betegner og udtrykke dette Sakramentes hele Nytte, Frugt og rette Brug, forsaavidt vi nyde det for os selv.

Det andet Stykke, som følger af det første, er nu den christelige Kjærlighed, hvorpaa man ogsaa bør give nøie Agt. Thi vi ere ogsaa skyldige til at lade Sakramentets Nytte og Frugt komme tilsyne og bevise, at vi have havt Gavn af dets Brug. Nu se vi vel, at det over hele Verden bliver annammet i saamange Messer, men hvor seer man nogensteds endog

en eneste Frugt følge deraf? Men dette er nu Frugten, at vi igjen lade os æde og drikke, ligesom vi have ædt og drukket Christi Legeme og Blod, saaat vi ogsaa sige til vor Næste disse Ord: **Tag, æd og drik.** Det skal ikke være nogen Skjemt, men dit fulde Alvor, saaat du hengiver dig med hele dit Liv, ligesom Christus i disse Ord har skjenket dig selv med Alt, hvad han er; som vilde han sige: Her er jeg selv, som bliver hengivet for dig; den Skat giver jeg dig; hvad jeg har, det skal du ogsaa have; fattes dig Noget, saa skal det ogsaa fattes mig. Der har du min Retfærdighed, Liv og Salighed, saaat hverken Synd eller Død, hverken Helvede eller nogen Ulykke skal faa Magt over dig; saalænge jeg er retfærdig og lever, saalænge skal ogsaa du være from og have Livet.

Saadanne Ord siger han til os; dem maa vi gribe og ogsaa tale saaledes til vor Næste, og det ikke alene med Munden, men ogsaa med Gjerningen, nemlig saaledes: Se, min kjære Broder, jeg har annammet min Herre, han er min, og jeg har nu Overflod nok og al Fylde; saa tag nu ogsaa du, hvad jeg har, det skal Altsammen være dit, og jeg vil ogsaa hengive det for dig, ja, er det nødvendigt, at jeg skal dø for dig, saa vil jeg ogsaa gjøre det. Et saadant Maal er os her i dette Sakrament foresat, saaledes skulle vi lade dets Frugt komme tilsyne mod vor Næste.

Det er imidlertid sandt, at vi ikke kunne bringe det til en saadan Fuldkommenhed, at den Ene sætter Sjæl, Legeme, Gods og Ære til for en Anden. Vi leve endnu i Kjødet, og det er saa dybt rodfæstet i os, at vi ikke kunne lade dette Tegn fremtræde i en saadan Reenhed. For denne Skrøbeligheds Skyld har ogsaa Christus indsat dette Sakrament, forat vi derved skulle øves og her kunne hente, hvad der i dette Stykke fattes os. Thi hvad vil du ellers gjøre, naar du ikke finder Saadant hos dig? Du maa jo klage ogsaa dette for ham og sige: Se, herpaa fattes det mig ogsaa; du giver mig saa rigeligt og overflødigt, men jeg kan ikke gjøre det Samme igjen mod min Næste; det klager jeg for dig og beder: lad mig dog blive saa rig og kraftig, at jeg ogsaa kan gjøre dette. Og ihvorvel det er umuligt, at vi kunne naa en saadan Fuldkommenhed, saa skulle vi dog sukke derefter, og om der end fattes os meget, dog ikke fortvivle, saa sandt det er vor inderlige Begjering, at vi gjerne vilde gjøre det.

Men det er nu ikke det mindste Stykke af Kjærligheden eller Hengivelsen, naar jeg kan opgive min egen Indbildning. Jeg kan vel med min Møie og Arbeide bevise min Næste timelig Godt og legemlig Tjeneste; jeg kan ogsaa tjene ham med Undervisning og Forbøn; jeg kan besøge og trøste ham, naar han er syg eller bedrøvet, bespise ham, naar han hungrer, hjælpe ham løs, naar han er i Fængsel ꝛc.; men det er det allerstørste, naar jeg kan bære over med min Næstes Svaghed Den Mangel vil imidlertid altid blive iblandt os, at vi ikke kunne gjøre det saa fuldkomment, som Christus har gjort det. Han er den klare, rene Sol, hvori ingen Taage er, og mod hvilken vort Lys neppe er som et antændt Halmstraa. Hos ham er der en glødende Ovn fuld af brændende, fuldkommen Kjærlighed, og dog er han tilfreds, om vi kun antænde et lidet Lys og der hos os blot er en Lignelse til, at vi ville lade Kjærligheden brænde og fremlyse.

Det er nu den Mangel, som vi Alle maa se og spore hos hverandre. Men derfor skal dog sandeligen Ingen dømme og sige, at Christus ikke er der. Betragt derimod, hvorledes han i Evangeliet saa ofte lader sine Disciple være daarlige og snuble, og med sin Viisdom bøier sig for og tje-

ner deres Daarlighed, fordømmer dem ikke, men bærer over med deres Svaghed og siger til dem: **Hvor jeg gaar hen, der kunne I ikke komme**, Joh. 13, 33.; og v. 7. siger han til Petrus: **Hvad jeg gjør, veed du ikke nu.** I saadan Kjærlighed opgiver han sin Retfærdighed, Dom, Magt, Hevn, Straf og den Ret, som han har over os og vore Synder. Han kunde vel fordømme os for vor Daarligheds Skyld, og dog gjør han ikke Mere, end at han siger: Du gjør Uret, du forstaar det ikke, forkaster os derimod ikke, men trøster os. Derfor siger jeg, at det ikke er noget ringe Bevis paa Kjærlighed, om man kan bære over med sin Næste, naar han er svag i Troen eller i Kjærligheden.

Derimod have vi ikke Lov til at billige Svagheden eller Synden, fordi om Christus handler saa venligt med sine Disciple. Thi naar han siger til Petrus: **Hvad jeg gjør, det veed du ikke nu, men du skal forstaa det herefter**, saa har han alene givet hans Svaghed en Frist og baaret over med den; som vilde han sige: Din Uforstand og svage Tro vil jeg bære for min Skyld og skaane dig, saafremt du bliver i denne Erkjendelse, at du maa komme til bedre Forstand, og har den Villie og Forsæt at komme dertil; men jeg gjør det ikke, forat du skal blive lad og sikker.

Derfor skulle vi ikke, naar vi have annammet Sakramentet, tage Anledning deraf til at blive dovne, men derimod flittigen give Agt paa, at vi tiltage i Kjærligheden, drage os Næstens Nødtørft og række ham Haanden, naar han beder eller behøver Hjælp. Gjør du ikke det, da er du ingen Christen, eller dog en svag Christen, om du end roser dig af, at du i Sakramentet har annammet Herren med Alt, hvad han er.

Vil du derfor være vis paa, at du med Nytte har modtaget Sakramentet, saa kan du ikke paa nogen bedre Maade komme dertil, end naar du giver Agt paa, hvorledes du beviser dig mod din Næste. Du behøver ikke at tænke efter, hvor stor Andagt du følte, eller, hvor sødt Ordene smagte dit Hjerte. Saadant er vel godt at tænke paa, men giver dig ingen Vished og kan bedrage dig. Men da vil du være vis paa, at det har øvet sin Kraft i dig, naar du seer paa, hvorledes du er sindet mod din Næste. Finder du da, at Ordene og Tegnet eller Sakramentet gjør dit Hjerte blødt og bevæger dig, saaat du er din Fiende huld og antager dig din Næste og hjælper ham at bære sin Jammer og Sorg, da staar det ret til med dig.

Men gjør du ikke det, da forbliver du i Uvished, om du saa hundrede Gange paa een Dag nød Sakramentet med saa stor Andagt, at du græd af bare Glæde. Thi en saadan underlig Andagt og sød Følelse er for Gud Intet, og kan vel være ligesaa farlig, som god. Derfor maa vi fremfor alle Ting være forvisede derom hos os selv, saaledes som St. Petrus siger 2 Pet. 1, 10.: **Beflitter Eder paa at befæste Eders Kald**, nemlig ved gode Gjerninger. I sig selv er vel Ordet og Sakramentet vist; thi det bevidner Gud selv med alle Engle og fromme Mennesker. Men det fattes endnu, at du ogsaa afgiver det samme Vidnesbyrd. Om end derfor alle Engle og den hele Verden vidnede om dig, at du havde annammet Sakramentet med Gavn, saa er dog dette Vidnesbyrd langt svagere end det, du selv aflægger; men dertil kan du ikke komme, medmindre du betragter dit Væsen om det deraf fremlyser, at Sakramentet [illegible] ket i dig og skaffet Frugt.

Om da ing[illegible] Frugt følger, og du mærker, at du frembeles bliver, som du før var, og ikke antager dig din Næste, saa har du Aarsag til at skikke dig anderledes; thi det er intet godt Tegn. Det maatte ogsaa Petrus høre, som dog var from og vilde dø for Christus og gjøre idel Undere. Men hvad vil du gjøre? Føler du endnu

ond Lyst, Brede Utaalmodighed ꝛc., saa har du her atter en Nød, som driver og jager dig til den Herre Christus, og til at klage den for ham og sige: Jeg gaar til Sakramentet og bliver dog som før, uden Frugt; jeg har annammet en saa stor Skat; men den bliver liggende hos mig uden Frugt. Det klager jeg for dig; har du givet og skjænket os Skatten, saa giv ogsaa at den bærer Frugt og skaber et nyt Væsen i mig, som kommer tilsyne mod min Næste. Naar nu Saadant, om end i ringe Grad, begynder at vise sig hos dig, saa vil det stedse blive stærkere og Dag for Dag bryde alt mere og mere frem.

Thi dette Liv er intet andet end et Liv i Tro, i Kjærlighed og i det hellige Kors. Men disse Tre blive aldrig fuldkomne i os, saalænge vi leve paa Jorden og Ingen har dem fuldkomment uden Christus alene. Han er Solen, som er givet og sat os til Exempel, som vi ogsaa maa efterfølge. Derfor finder man altid iblandt os Nogle, som ere svage, og Nogle, som ere stærke, og atter Nogle, som ere endnu stærkere. Nogle kunne taale Lidet, Andre igjen Meget; og saaledes maa vi altsaa Alle befindes som de, der blive ligedannede med Christus. Thi dette Liv er en saadan Vandring, hvori man stedse skrider frem, fra Tro til Tro, fra Kjærlighed til Kjærlighed, fra Taalmodighed til Taalmodighed og fra Kors til Kors. Det er ikke Retfærdighed, men Retfærdiggjørelse; vi ere endnu ikke komne did, hvor vi skulle; men vi ere alle paa Banen og paa Veien, medens Nogle ere komne længere frem paa den, end Andre. Gud er tilfreds, naar han finder os i Arbeidet og Forsættet. Naar han vil, saa kommer han snart og styrker Troen og Kjærligheden og overflytter os i et Øieblik fra dette Liv til Himlen. Men saalænge vi leve paa Jorden, maa vi stedse bære hverandre, ligesom Christus har baaret os, eftersom Ingen af os er ganske fuldkommen.

Saadant har Christus afbildet os, ikke alene i sit Exempel og i Ordet, men ogsaa i dette Sakramentes synlige Ting, nemlig i Brødet og Vinen. Vi tro, at under Brødet og Vinen er Christi sande Legeme og Blod, saaledes som det ogsaa i Sandhed er. Her se vi altsaa Eet og tro et Andet; deri afbildes os Troen. Thi naar vi høre Ordet og tage Sakramentet, saa have vi i det Udvortes kun et slet og ret Ord og Gjerning; og dog gribe vi deri Livet og alt Godt, ja Gud selv. Paa samme Maade er ogsaa Kjærligheden afmalet i disse synlige Tegn. For det **Første** i Brødet: thi saalænge Kornene ligge i en Hob og endnu ikke ere knuste, saa er ethvert Korn et Legeme for sig og ikke blandet med de andre; men naar de blive knuste, saa bliver der af alle eet Legeme. **Dernæst** skeer Saadant ogsaa i Vinen; saalænge man ikke persser Druerne, saa beholder enhver sin Skikkelse for sig; men naar de blive pressede, flyder det Alt sammen og bliver til een Drik. Da kan man ikke længer sige, at det og det Meelgran har været i det og det Korn, eller at den og den Draabe har været i den og den Drue; men det er Altsammen saaledes blandet og forenet, at det er blevet eet Brød og een Drik deraf.

Saaledes udlægger ogsaa St. Paulus det 1 Cor. 10, 17.: **Thi eet Brød og eet Legeme ere vi Mange, thi vi ere Alle deelagtige i det ene Brød.** Vi æde Herren formedelst Troen paa Ordet, som Sjælen annammer og nyder. Og saaledes æder igjen min Næste mig, naar jeg giver ham mit Gods, Legeme og Liv og Alt, hvad jeg har, og lader ham nyde og bruge det Altsammen til al sin Nødtørft. Saa trænger og jeg paa samme Maade til min Næste; jeg er ogsaa fattig og elendig og lader mig igjen hjælpe og tjene af ham. Saaledes blive vi flettede ind i hverandre, saaat den

Ene hjælper den Anden, ligesom Christus har hjulpet os, hvilket hedder aandeligen at æde og drikke hverandre.

Dette være nu som et Anhang talt om Sakramentet, at vi altsaa, naar vi have modtaget det, skulle give Agt paa Kjærligheden, hvorved vi for os selv blive forvisede, om vi have annammet det med nogen Frugt og Nytte og ogsaa kunne bevise det mod Andre, paadet vi ikke maa løbe dertil og dog bestandig forblive, som vi før vare. Derfor skulle vi, som allerede sagt, vende vore Øine fra vor egen Andagt og Tanker og fæste dem paa vort Forhold til Næsten og speile os deri, og det saaledes, at vi lade det være vort Alvor. Sakramentet skal altsaa have den Indflydelse paa os, at det forandrer os og gjør os til Andre Mennesker. Thi Guds Ord og Gjerninger ville ikke være unyttige, men udrette store Ting, nemlig, at vi blive befriede fra Synd, Død og Djævel og ikke frygte for Noget, og dog paa den anden Side blive det allerringeste Menneskes Tjenere paa Jorden og ikke lade det falde os besværligt, men blive glade, naar vi kunne finde Nogen, som behøver vor Hjælp, og derimod sørge over, at vi have saameget Godt og dog ikke anvende det, som vi burde.

Hvor nu Sakramentet ikke virker Saadant, der er det at befrygte, at det gjør Skade. Dog, om det end ikke er saa ganske kraftigt, saa skal man ikke derfor forkaste de Ufuldkomne Svage, men kun de, som ere lade og fræfke og mene, at det er gjort dermed, at de have løbet derhen og taget Sakramentet. Du maa blive anderledes og bevise det i din Vandel, saa kan du af det Tegn mærke, at Gud er hos dig, og da vil din Tro blive vis og sikker. Thi du kan dog vel mærke, om du bliver gladere og freidigere, end du før har været.

Tilsorn, naar vi hørte om Døden eller tænkte paa Synden, da vilde Verden blive os for trang. Føle vi nu ikke mere Saadant, saa er det ikke vor egen Kraft; thi forhen kunde vi ikke komme dertil, endda vi anvendte mere Flid derpaa og vilde hjælpe os selv med Gjerninger. Paa samme Maade kan du ogsaa mærke, om du er den god, som har gjort dig Fortræd, og forbarmer dig over den, som er syg. Paa den Maade kan du af dit eget Liv erfare, om Sakramentet har skaffet nogen Frugt hos dig. Mærker du ikke Noget dertil, saa klag Gud din Nød og Mangel, saaledes som vi jo Alle maa gjøre, saalænge vi leve, efterdi, som sagt, Ingen er fuldkommen. Det være for denne Gang Nok herom.

Ende paa Kirkepostillens første Deel.

Dr. Martin Luthers

Fest-Postille

indeholdende

Udlæggelse af Evangelierne

paa

de fornemste Helgenfester

i tro Oversættelse.

Første Deel.

Advent — Paaske.

Paa den hellige Apostel Andreæ Dag.

Evangelium Matth. 4, 18—22.

Men der Jesus vandrede ved den galilæiske Sø, saa han to Brødre, Simon, som kaldes Petrus, og Andreas, hans Broder, som kastede Garn i Søen; thi de vare Fiskere. Og han sagde til dem: Følger efter mig, saa vil jeg gjøre Eder til Menneskefiskere. Men de forlode strax Garnene og fulgte ham. Og der han gik frem derfra, saa han to andre Brødre, Jakobus, Zebedæi Søn, og Johannes, hans Broder, i Skibet med deres Fader Zebedæus, at de bødte deres Garn; og han kaldte dem. Men de forlode strax Skibet og deres Fader og fulgte ham.

Summen af Evangeliet.

1. Christi Ord er saa kraftigt gjennem Aanden, at du ikke alene forlader Alt, men ogsaa dig selv.
2. Menneskenes Ord er forfængeligt og unyttigt, saafremt ikke Christus skaber Fiskere, det vil sige, sender Prædikanter, som han selv har udvivist.

Udlæggelse af Evangeliet.

Man feirer idag den hellige Apostel St. Andreæ Fest. Den Legende, som er skrevet om ham, ville vi forbigaa i Taushed, saasom den stinker af Kjød og Blod. Det er os nok at vide, at han var en Apostel, kaldet til det høie Embede. Thi Apostler kaldes Sendebud, som Gud umiddelbart selv har udvalgt, kaldet og sendt for at vidne, at den Messias, som er Fædrene forjættet, allerede er kommen, og at ved hans Lidelse og Død Gud Fader er forsonet, Synden udslettet, Djævelens og Dødens Vælde forstyrret, Retfærdighed og evigt Liv ved ham atter erhvervet, og at Evangeliet skal prædikes ikke paa eet Sted alene, men gjennem den hele Verden ved saadanne Sendebud, som ogsaa have den Helligaand og Kraft til at gjøre Undergjerninger, hvorved bevidnes, at deres Lære er af Gud, og ikke af Mennesker, og som er skjænket dem, forat de derved skulle kalde og samle Gud en Menighed til Arvelod i det evige Liv. Og disse ere de høieste Titler, som man kan give dem; derved lade man det blive.

Fremdeles, hvorledes man skal ære dem, have I nu ofte hørt, nemlig, at man skal lade de kjære Helgener blive, hvor de ere, og sørge for deres Pleie, som leve her med os; thi vi have Nok at gjøre med os selv, forat vi kunne vandre rettelig, som Christne skulle. Derfor lade man dem blive paa deres af Gud beskikkede Sted; vi kunne hverken vide eller begribe, hvorledes de leve hisset. Hin Verden er meget forskjellig fra denne: denne Verden maaler man efter Dage og Timer, hin er ikke saadan, hvilket St. Peter har sagt med Psalmens Ord: **Men dette Ene bør I ikke være uvidende om, I Elskelige! at een Dag er for Herren som tusinde Aar, og tusinde Aar som een Dag**, 2 Petr. 3, 8. Derfor lade man saadan unyttig Bekymring fare, og drive paa det, som er os af Vigtighed, nemlig, at vi leve gudeligt i Tro og christeligt i Kjærlighed: disse ere de to Stykker, hvori vort Liv skal bestaa. Naar vi nu dø, vil Gud vel forordne og beskikke os vort Sted, hvorhen han vil have os.

Det første Lærestykke.

Om St. Andreæ og de andre Apostlers Kaldelse.

Vi ville tale lidt om Evangeliets Beretning. Da nu den Herre Christus efter Johannes den Døbers Død ifølge sin himmelske Faders Befaling skulde prædike Evangeliet om Guds Rige, først gjennem det jødiske Land, udvælger han sig, eftersom han var et Menneske, dødelig som vi, og ikke kunde være paa mange Steder, nogle Medhjælpere, som han ogsaa vilde udsende for at prædike Guds Rige i det jødiske Land, og særskilt udnævner han her fornemmelig tolv saadanne, hvoriblandt ogsaa St. Andreas, saaledes som St. Matthæus her skriver. Og dette er den anden Kaldelse. Men Johannes beskriver den første Kaldelse og siger, at Andreas havde været en Discipel af Johannes den Døber, og da han havde hørt sin Mester vidne om Christus, at han var det Guds Lam og den rette Messias, havde han fulgt Herren og var forblevet hos ham en heel Dag, og hvorledes han derpaa gik hen og kaldte sin Broder Peter og sagde, at han havde fundet Messias ꝛc. Dette var Begyndelsen, den første Kaldelse, nemlig at høre Evangeliet om den Herre Christus; thi skulde de prædike for Andre, maatte de først høre og lære det. Dernæst, da de nu skulde prædike for Andre, kalder Herren dem særskilt og befaler dem, hvorledes de skulde forholde sig, saaledes som Matthæus skriver. Nu er denne Kaldelse af ikke liden Vigtighed for Herren; derfor er han heller ikke kommen plumpende med den og har ikke udvalgt Enhver uden Forskjel til et saadant Embede. Han har uden Tvivl ikke gjort det uden sin himmelske Faders Raad og Villie, saaledes som Lucas klarlig viser, naar han Cap. 6, 12. siger, at Herren gik en Stund op paa et Bjerg for at bede der og tilbragte en heel Nat der i Bøn til Gud, og at han den følgende Morgen kaldte sine Disciple til sig og af dem udvalgte tolv, som han kaldte Apostler. Heraf skulle vi lære, at vi, naar vi trænge til Prædikanter, skulle bede Gud derom, saaledes som Christus selv siger Matth. 9, 38.: **Beder Høstens Herre, at han udsender Arbeidere til sin Høst.**

Nu gives der en dobbelt Kaldelse til Prædikeembedet: den ene skeer umiddelbart af Gud, den anden gjennem Mennesker, og dog ogsaa af Gud. Den første skal man ikke tro, uden at den bevises med Undertegn, saaledes som det var Tilfældet med Christus og hans Apostler, som stadfæstede sine Prædikener ved medfølgende Tegn, Marc. 16, 20. Naar Folk derfor komme og sige: Gud har opfordret dem, den Helligaand driver dem, de maa prædike, saa spørge man dem kun dristig: Hvad gjøre I for Tegn, forat man skal tro Eder? Paa Eders blotte og bare Ord ville vi sandelig ikke høre Eder; ja, om I end gjøre Tegn for os, ville vi dog først se, hvilken Lære I føre, om den ogsaa stemmer overens med Guds Ord, eller ei. Thi ogsaa falske Propheter kunne gjøre Tegn, saaledes som Moses siger til Jøderne 5 Mos. 13, 1. flgg.: **Naar en Prophet eller den, som drømmer en Drøm, staar op midt iblandt Eder og giver dig et Tegn eller en underlig Ting, og det Tegn eller den underlige Ting kommer, som han sagde til dig, sigende: Lader os gaa efter andre Guder, som du ikke kjendte, og lader os tjene dem, da skal du ikke lyde den samme Prophets Ord, eller den, som drømte den Drøm; thi Herren Eders Gud forsøger Eder, at han vil fornemme, om I elske Herren Eders Gud i Eders ganske Hjerte og i Eders ganske Sjæl. I skulle vandre efter Herren Eders Gud, og frygte ham, og holde hans Bud, og høre paa hans Røst, og tjene ham, og hænge ved ham.**

Derfor lader os just give Agt paa de Karle, som rose sig af den Helligaand, at de ikke føre os bort fra Guds sanddrue Ord. Tror dem for Alt i Verden ikke, hvis de ikke bevise sin Aand med Undertegn, og have dernæst Die med, hvorhen Undertegnene bære hen; thi Djævelen kan ogsaa gjøre Undertegn.

Den anden Kaldelse skeer gjennem Mennesker, og dog ogsaa fra Gud, nemlig middelbart; og dette er en Kjærlighedens Kaldelse, som naar man udvælger En af Hoben til Biskop eller Præst, om hvem man tror, at vide, at han har Guds Ord, og ogsaa kan meddele det til andre ved sin Lære og Prædiken. Her maa man nu flittig se til, at der ikke ogsaa her er en Dienskalk, saaat man selv trænger sig ind for at prædike, det være nu for Bugens eller for AErens Skyld; thi det er farligt, og det vil aldrig løbe godt af. Er du lærd og forstaar Guds Ord vel, og mener du ogsaa, at du vilde foredrage det for Andre retskaffent og nyttigt, da vent! Vil Gud have det, saa vil han vel finde dig. Kjære! lad ikke din Kunst løbe af med dig; Gud har ikke glemt dig; skal du prædike hans Ord, saa vil han vel fordre dig til sin Tid; sæt ham intet Maal, Tid eller Sted! Thi hvor du ikke vil hen, did vil han drive dig; og hvor du gjerne vilde være, derhen skal du ikke komme.

Det andet Tæreslykke.

At Ingen skal forvalte Prædikeembedet, uden at han dertil er kaldet.

Men saasom det ikke er af liden Vigtighed, hvorledes man kommer til dette høie Embede, og da der for Dieblikket ere Mange, som rose sig af Apostelembedet eller anse sig værdige dertil, maa jeg tale lidt mere derom til Trøst for Nogles Samvittighed, som bedrages af Djævelen. Naar de kunne tale lidt om Evangeliet, mene de, at de strax maa optræde og prædike det for Andre.

St Paulus roser sig i Epistelen til Galaterne af, at han er en Apostel, ikke valgt af Mennesker, heller ikke ved Mennesker, men ved Jesus Christus og Gud Fader. Disse hans Ord ere særligt rettede mod de falske Apostler, som ikke tør rose sig af noget Saadant. Disse St. Pauli Ord ville vi betragte; de ville gjøre os god Tjeneste i denne Sag. Først ville vi da vise, hvad det Ord **Apostel** betyder.

Apostel vil sige just Saameget som et Sendebud, fordi han sendes af en Anden. Dette Navn er et beskjæmmende Navn, og dog paa samme Tid høit og ærligt; derhos ligger deri stor Ydmyghed, idet den, som har dette Navn, sendes af en Anden. Det hentyder ogsaa paa Tjenstfærdighed og Lydighed, forat ikke Nogensomhelst maaske skal komme til at rose sig af Navnet og sætte falsk Lid til det, som om det var et Navn af stor Værdighed og en høi Titel; men at han meget mere ved dette Tjenernavn skal blive draget og revet hen til den, som har sendt ham, og efter hvem man skal bedømme Sendebudets og Tjenerens Anseelse og Værdighed, forat man med større AEre skal modtage og behandle Tjeneren og Budet: ikke som i vore Tider, da disse Navne, Apostel, Biskop og andre ikke ville være Embeder og Tjenester, men Værdigheder og Herskaber. Saadanne kalder Christus Joh, 10, 8. med et selvmodsigende Navn, ikke Sendebud, men dem, som komme af sig selv. Ja, han kalder dem Tyve og Mordere, som de, der ikke bringe Udsendernes Ord (hvorimed de skulle røgte), men som kun stræbe efter Vinding (idet de slagte Faarene). Thi saa siger han: **Alle de, som ere komne**, det er, de, som ikke vare sendte, **ere Tyve og Mordere**. Og som ogsaa St. Paulus siger Rom. 10, 15.: **Hvorledes skulle de prædike, dersom de ikke blive udsendte?**

O! give Gud, at Biskoperne, Præsterne og de, som rose sig af at være det christelige Folks Regenter, i denne Tid vilde

værdig annamme denne Lære. Hvem kan vel prædike, uden at han er en Apostel? Men hvem er en Apostel, uden den, som bringer Guds Ord? Men hvem kan bringe Guds Ord, uden den, som har hørt Gud? Men kan man da nu ogsaa kalde den en Apostel, som ikke foredrager Folket Andet end sine Drømme, menneskelige Sætninger og philosophisk Lære? Nei, en Tyv er han, en Morder, en Sjælenes Fordærver og Ødelægger, som ikke er sendt, men kommer af sig selv. Og det erkjende de ængstede, bekymrede Samvittigheder meget vel; thi saa ofte Guds Ord prædikes, virker det en glad, freidig, sikker Samvittighed, da det er et Naadens, Syndstilgivelsens Ord, derhos et godt og sødt Ord. Men naar Menneskeord prædikes, virker det en bedrøvet, snever og zittrende Samvittighed i ham selv; thi det er et Lovens, Vredens og Syndernes Ord, viser, hvad Mennesket ikke har gjort, og hvad det endnu har at gjøre.

Derfor har det fra Begyndelsen af aldrig været baarligere fat med Kirken end just nu for Tiden, og det bliver daglig værre og værre, da de stakkels Samvittigheder martres og ængstes med saamange Forskrifter, Statuter, med utallige Strikker og Pinsler, meget haardere end paa Martyrernes Tid, som dog kun bleve plagede paa Legemet. Vi derimod ere med disse deres Forskrifter blændede, forførte og i Bund og Grund fordærvede baade paa Legeme og Sjæl.

Og det skal man her vel lægge Mærke til, at Christus ikke har villet lade Nogen blive Apostel af Menneskevalg, men han selv har opfordret og kaldet dem dertil. Derfor have heller ikke de andre Apostle turdet udvælge den hellige Matthias, men have erhvervet ham ved Bøn fra Himmelen, Ap. Gj. 1, 24. Og Christus har selv kaldet Paulus fra Himmelen, Ap. Gj. 9., og gjort ham til Apostel, og det fornemmelig ved den Helligaands Stemme, som skrevet staar i Ap. Gj. 13, 2.: **Udtager mig dog Barnabas og Saulus til den Gjerning, til hvilken jeg haver kaldet dem.** Ligesaa roser Paulus sig selv Rom. 1, 1. af, at han var udsondret til Guds Evangelium. Og Gal. 2, 7. siger han, at ligesom de andre Apostler vare sendte blandt Omskjærelsen, det vil sige blandt Jøderne, saaledes var han og Barnabas udsondret blandt Forhuden, det vil sige Hedningerne. Alt dette gaar ud paa, at du skal se, hvorledes Christus omhyggelig har ordnet og indhegnet sin Menighed, forat Ingensomhelst med Frækhed skal driste sig til at lære, uden den, som opfordres og kaldes dertil af ham eller af dem, som han har sendt.

Thi ligesom Guds Ord er Christi Menigheds fornemste og allerstørste Gode, saaledes er der paa den anden Side intet fordærveligere Onde for Christi Menighed end Menneskeord og verdslige Sætninger. Gud er alene sanddru, men alle Mennesker ere Løgnere, Rom. 3, 4. Og netop derfor har Christus ladet os faa sit Evangelium og den øvrige hellige Skrift, forat hans Menighed skal opbygges dermed, og ikke med menneskelige Sætninger. Og at dette Evangelium nu i mere end tre hundrede Aar har været saa jammerlig foragtet, ja heelt og holdent forvanskет, det viser nokſom den christelige Menigheds Tilstand nutildags.

Af disse St. Pauli Ord, naar han siger til Galaterne, at han var en Apostel, **kaldet ikke af Mennesker og ikke ved noget Menneske, men ved Jesum Christum og Gud Fader**, faar Hieronymus fire Slags Apostler ud:

For det Første gives der nogle Apostler, som ikke ere udvalgte af Mennesker eller ved Mennesker, men ved Jesus Christus og Gud Fader, som f. Ex. Propheterne og Apostlerne.

For det Andet gives der Nogle, som

vel ere valgte af Gud, men ved Mennesker, saasom Apostlernes Disciple og Alle, der indtil Verdens Ende i Apostlernes Sted med Rette indtræde i Embedet, saasom Biskoper og Præster. Og disse kunne ikke være uden de Første, fra hvem de have sin Oprindelse.

For det Tredie gives der Nogle, som som ere valgte af Mennesker, og ikke af Gud, saasom naar man tager En dertil af Gunst og Venskab, og af dem se vi nutildags mange, som alene ved Hobens Gunst antages til det præstelige Embede. Dette ere Hieronymi Ord. Er denne Ulykke opstaaet paa Hieronymi Tider, ja tildeels endog begyndt at blive kraftig, saa er det intet Under, at den nu triumpherer, hersker, regjerer og har Overhaand. Thi af dette Slags maa alle de være, som selv frembyde sig til at være Biskoper og Præster, førend de vlive kaldte dertil, hvilke kun ere Bugtrælle og ærgjerrige Folk. Derfor se vi da ogsaa, hvad det er for Slags Gavn og Nytte den christelige Menighed har af dem.

For det Fjerde gives der et Slags Apostler, som hverken komme fra Gud eller fra Mennesker eller ved Mennesker, men af sig selv, saasom de falske Propheter og falske Apostler, som St. Paulus paa mange Steder berører, og i Særdeleshed i Epistlen til Galaterne. Saadanne falske Apostler kalder Skriften Misdædere, der kunne paatage sig Skikkelse af Christi rette Apostler. Og hos Joh. 10, 8. kalder Herren dem Tyve og Mordere og Saadanne, som komme af sig selv. Saaledes siger ogsaa Gud hos Jeremias: **Jeg sendte ikke Propheterne, og de, de løb; jeg talede ikke til dem, og de, de spaaede.** Herfor skal man især tage sig iagt; thi derfor vilde ikke Christus, at Djævlene skulde tale Noget om ham, om de end sagde Sandhed, forat de ikke under Sandheds Skin skulde indsmugle Dødens Løgne, efterdi den, der taler af sig selv, ikke kan tale Andet end Løgn, som Christus siger hos Johannes. Og netop forat Apostlerne ikke skulde tale af sig selv, gav Christus dem sin Aand, hvorom han taler saaledes: **I ere ikke de, som tale, men det er Eders Faders Aand, som taler i Eder,** Matth. 10, 20. Og Luc. 21, 15, siger han: **Jeg vil give Eder Mund og Viisdom, hvilken alle Eders Modstandere ikke skulle kunne imodsige og ei imodstaa.**

Jeg maa her tale om en taabelig Klage, som mange Mennesker og især Munkene og Papisterne fremføre, hvilke dog have en heftig Anfegtelse deraf. De klage nemlig saaledes: De have et Pund fra Herren og derfor blive de drevne af det evangeliske Buds Tvang og Nødvendighed til at prædike og undervise sine Medmennesker; og saafremt de ikke prædike, gjøre de sig meget taabelige Samvittighedsskrupler derover og tro, at de nedgrave sin Herres Pund og følgelig ere skyldige til evig Fordømmelse ꝛc. Alt dette bevirker Djævelen for at gjøre dem ustadige i det Kald, hvortil de ere kaldede. O, kjære Broder! Christus frigjør dig med eet Ord fra dette Spørgsmaal og denne Bekymring; betragt kun dette samme Evangelium og hør blot, hvad det siger! **Ligesom et Menneske, der vilde drage udenlands, kaldte sine Tjenere og overantvordede dem sit Gods,** Matth. 25, 14. Se, han kaldte sine Tjenere; hvem har kaldet dig? Kjære, vent, indtil Gud kalder dig, indtil du kan optræde med freidigt og godt Mod. Ja, om du end var visere og klogere end Salomo og Daniel, saa skulde du dog skye det som selve Helvede at tale endog kun eet eneste Ord uden at være opfordret og kaldet dertil. Hvis Gud trænger til dig, saa vil han nok kalde dig; kalder han dig ikke: Kjære, lad ikke din Kunst løbe af med dig. Du nærer meget taabelige Tanker om den Nytte og det Gavn, som du vil stifte; tro mig! Ingen stifter Nytte med sin Prædiken, uden den, som uden sin Villie og Lyst kaldes og drives til at prædike og lære.

Thi vi have kun een Mester, vor Herre Jesus Christus; han alene lærer og bringer Frugt ved sine Tjenere, som han dertil har kaldet; men den, som lærer ukaldet, han lærer ikke uden Skade baade for sig selv og for Tilhørerne, fordi Christus ikke er hos ham.

Mod saadanne falske Apostler og Propheter advarer Christus os trolig, naar han siger: **Vogter Eder for de falske Propheter, som komme til Eder i Faareklæder, men ere indvortes glubende Ulve**, Matth. 7, 15. Ligeledes advarer ogsaa Paulus Romerne: **Men jeg formaner Eder, Brødre! at I give Agt paa dem, som volde Splid og Forargelser tvertimod den Lærdom, som I have lært; og viger bort fra dem**, Rom. 16, 17. Og Bifkoperne i Efesus advarer han ogsaa flittig til at give Agt paa Hjorden; thi der vilde sikkert komme falske Lærere og glubende Ulve blandt dem, Ap. Gj. 20, 29. Det samme gjør ogsaa Petrus, som siger, at ligesom der altid havde været falske Propheter, saaledes vilde de heller ikke nu mangle, 2 Pet. 2, 1. Thi det er vist, ja, det kan man trygt sige, at sammen med den rette Lære altid falsk Lære vil indsmugles; Djævelen er for listig, det gjør ham ondt, at hans Rige skal blive forstyrret og anfægtet af den rette Lære, et Rige, som han opholder ene og alene ved Løgn og falsk Lære, dog under Skin af Sandhed og ret Lære. Dette siger ogsaa St. Paulus til Corinthierne, naar han taler saaledes om de falske Apostler og om selve Djævelen: **Saadanne falske Apostler ere svigefulde Arbeidere, som paatage sig Skikkelse af Christi Apostler. Og det er ikke Under; thi Satanas selv paatager sig Skikkelse af en Lysets Engel. Derfor er det ikke synderligt, om ogsaa hans Tjenere paatage sig Skikkelse som Retfærdigheds Tjenere; men deres Ende skal være efter deres Gjerninger**, 2 Cor. 11, 13 flgg.

Det tredie Lærestykke.

Hvorfor Christus har taget enfoldige Folk til Apostler.

Dette være sagt om Apostlene og om Prædikeembedet. Nu ville vi tale om et andet Stykke i Evangeliet, nemlig om det Spørgsmaal: Hvorfor har Christus kaldet saadanne enfoldige, simple Folk til Apostelembedet, og ikke taget rige, mægtige, lærde og hellige Folk dertil, som dog vilde have havt Anseelse hos Verden? Dertil kan man nu paavise tre Aarsager.

For det **Første**, forat Guds Vælde og Kraft skal kundgjøres, idet han baade begyndte og fuldfører et saadant Værk med saa ringe enfoldige Folk, paadet at man skulde erkjende, at dette ikke skeer af menneskelig Kraft, men af Guds Vælde og Magt. Thi alle Guds Gjerninger gaae ud paa, at han vil gjøre Verden til en Daare, saaat den med sin Fornuft hverken skal eller kan finde sig tilrette i Guds Gjerninger. Derfor siger St. Paulus 1 Cor. 1, 26. flgg.: **Thi betragter, Brødre! Eders Kald, at ikke mange Vise efter Kjødet, ikke mange Mægtige, ikke Mange Fornemme ere kaldte; men hvad der er daarligt for Verden, haver Gud udvalgt for at beskjæmme de Vise; og Gud haver udvalgt, hvad der er skrøbeligt for Verden, for at beskjæmme det Stærke; og Gud haver udvalgt, hvad som er nædelt for Verden, og hvad som er ringeagtet, og hvad som Intet er, for at tilintetgjøre det, som er Noget; paa det at intet Kjød skal rose sig for ham.**

Den anden Aarsag: forat man ikke skulde tænke, at Gud ansaa Personer og udvalgte de rige, Ædle, Vise, og foragtede de Fattige, Enfoldige, Ulærde. Og det har Gud beviist paa Mange, at han ikke kjender til Personsanseelse, f. Eks. paa David og flere Andre, som ogsaa St. Peter siger om ham: **Jeg befinder i Sandhed, at Gud anseer**

ikke Personer; men hvo iblandt alle Folk, som ham frygter og gjør Retfærdighed, er ham behagelig, Ap. Gj. 10, 34 flg.

For det tredie har Christus villet udvælge enfoldige, fattige Folk til Prædikeembedet af den Grund, at disse saameget lettere kunde efterfølge ham; thi ingen Rig vilde saa snart have efterfulgt ham og ladet sit Gods fare; thi Rigdom er en stor Hindring for at efterfølge Christus, som hin, der skulde komme til Bryluppet, siger Luc. 14, 19.: **„Jeg haver kjøbt fem Par Øxen, og gaar hen at prøve dem; jeg beder dig, hav mig undskyldt."** Saaledes staar der ogsaa et skjønt Exempel i Matth. 19, 21. flgg. om den rige Yngling, til hvem Herren sagde: **Vil du være fuldkommen, da gak hen, sælg hvad du haver og giv Fattige det, og du skal have et Liggendefæ i Himmelen; og kom, følg mig. Men der den unge Karl hørte det Ord,** siger Evangelisten, **gik han bedrøvet bort; thi han havde meget Gods. Da sagde Jesus til sine Disciple: Sandelig siger jeg Eder, at en Rig kommer vanskelig ind i Himmeriges Rige. Atter siger jeg Eder: Det er lettere, at en Kamel gaar igjennem et Naalesie, end at en Rig kommer ind i Guds Rige.** Farligt og vanskeligt er det at have meget Gods; thi det er ikke muligt for det menneskelige Hjerte at lade være at hænge derved eller forlade sig derpaa. Hænger nu En ved sit Gods, saa kan han ikke hænge ved Christus eller være hans Efterfølger. Thi **Ingen kan tjene to Herrer,** Matth. 6, 24.

Derfor have disse Apostler her med Lethed efterfulgt Herren og ladet Alt ligge, hvad de have havt. Men Christus har her ikke seet paa, hvad de have forladt, men paa Hjertet og Lysten til at forlade Saadant; thi deres Hjerte har dengang været saaledes beskaffent, at, om de end havde havt Meget, ja den hele Verden, vilde de have forladt Alt. Man kan her ogsaa undres over, at de saasnart stode op og fulgte Christus uden anden Forjættelse og Tilsagn, end at de skulde være Menneskefiskere; men hvad udretter ikke Christi Ord, hvor det kommer ind i Hjertet? Det er et levende virksomt, fyrigt Ord; det vender ikke tomt tilbage, Hebr. 4, 12.; Es. 55, 11.

Dernæst er det ogsaa vigtigt, at de ikke komme med nogen Undskyldning, men lade det, som de have, ubekymret staa og ligge, og paa dette ene Ord: **Følger efter mig!** følge de øieblikkelig efter Herren. Summa Summarium: Det er Christi Ords Kraft; naar han taler til Hjertet, da er det allerede gjort; men hvor han ikke taler til Hjertet, der kan man let finde en Undskyldning, som hin Mand i Matth. 8, 21., hvem Herren bød at følge efter ham, da han sagde: **Herre, tilsted mig, at jeg først maa gaa hen og begrave min Fader.** Det findes let, som drager os bort fra Evangeliet: ja, en Deel tage gode Gjerninger til Paaskud; saaledes netop den nys Omtalte. Nu velan, den, hvem han giver det, han har det; men bede skulle vi, at han ogsaa giver os en saadan Frimodighed til at tro Evangeliet og efterfølge det.

Heraf skulle vi nu ogsaa lære dette, at denne Kaldelse og hurtige Efterfølgelse ikke indskjærper Andet, end at vi skulle se til, hvorledes vi kunne døde alt vort Kjød saalænge, indtil vi erkjende Christus ret og kunne sige med St. Peter: **Herre! se vi have forladt alle Ting og fulgt dig,** Matth. 19, 27. Thi Ingen erkjender Christus uden den, som forlader Alt og ikke længer hænger med Hjerte og Begjær ved nogen Skabning. Derfor siger Christus Matth. 10, 37. flg.: **Hvo, som elsker Fader eller Moder mere end mig, er mig ikke værd; og hvo, som elsker Søn eller Datter mere end mig, er mig ikke værd. Og hvo, som ikke tager sit Kors og følger efter mig, er mig ikke værd.** Disse Sprog gaa alle ud paa, at vi skulle døde

vort Kjød, og som Paulus siger 1 Cor. 7, 31., at de Christne skulle bruge denne Verden, som om de ikke brugte den. Heri vil Enhver vel vide at forholde sig efter sin Troes og Aands Styrke, hvad han skal gjøre og ikke gjøre; Aanden vil vel give ham det.

Det fjerde Læresthkke.

Om den hemmelige Betydning.

Nu ville vi ogsaa tale Noget om den hemmelige Betydning. Kort og godt: Christus siger selv, han vil gjøre dem til Menneskefiskere, det er til Prædikanter. Men Garnet, hvormed de skulle fange Menneskene, er Evangeliet, som da ogsaa andetsteds hos Matthæus, Cap. 13, 47 flgg., Himmeriges Rige sammenlignes med et Garn, som kastes i Søen, og hvormed man fanger alle Slags. **Men naar det er fuldt, drage de det op paa Strandbredden** (siger Herren) **og sidde og sanke de gode sammen i Kar, men de raadne kaste de ud. Saaledes skal det ogsaa gaa til ved Verdens Ende: Englene skulle udgaa og skille de Onde ud fra de Retfærdige, og kaste dem i Ildovnen: der skal være Graad og Tænders Gnidsel.** Det er en fiin, skjøn Lignelse: Evangeliet og Læren, hvorved Syndernes Forladelse prædikes, er et Garn i Verden; de ved Evangeliet Udvalgte og Kaldede forblive imidlertid i Verden, det er, i dette Syndens Rige, i denne Verdens Ustyrlighed og Vandbølger; derefter blive de dragne op paa Strandbredden og afsondrede fra de Onde, nemlig ved Døden, naar man skal bekjende Evangeliet og Sandheden: da vil der opstaa en Sprællen og Mylren.

Men Fiskerne, det er, Ordets Tjenere, fange Intet, uden at Herren befaler dem at kaste Garnet i Havet, som det staar i Joh. 21, 6., det vil sige: de, som skulle prædike Evangeliet, maa være kaldede dertil, som vi ovenfor have sagt. Derfor er det intet Under, naar de, som ikke ere kaldede, ikke stifte nogen Nytte med sine Prædikener; men de, som ere kaldede, udføre store Gjerninger, de være nu saa svage, ringe, enfoldige, som de være ville. Thi det kommer ikke an paa Prædikanterne, men paa Ordet: **thi det er en Guds Kraft for hver den, som tror**, Rom. 1, 16.

Mærker Eder endelig ved Pauli Ord til Corinthierne, at Gud antager sig de Uvise for at gjøre denne Verdens Viisdom tilskamme. Er dette ikke et underligt Guds Raad, at han begynder en saa stor og mægtig Sag med saa enfoldige, fattige Folk? Ved tolv Fiskere vil han drage den hele Verden til sig; er det ikke en naragtig Ting for Fornuften? Og dog bryder han igjennem med dem, om saa end alle Konger og den hele Verden sætte sig derimod. Dette skeer Altsammen, forat han kan gjøre Fornuften til Nar, og forat vi skulle lære, hvilke Guds Gjerninger ere, og hvordan de gaa for sig, som I have hørt: han skal bruge et Menneske til en Sag, paa hvilket man ikke havde gjort Regning. St. Paulus har han brugt til at omvende en mærkelig stor Deel af Verden. Frembeles ved Elias, Elisa, Jonas og flere andre Mennesker, som have været af ringe Anseelse, har han udrettet fortræffelige Gjerninger. Naragtige ere de Folks Raad og Anslag, som nu for Tiden sige: Naar det var Guds Raad og Villie, saa vilde han lade et Concilium sammenkalde, eller vilde give Kirkernes Biskoper og Prælater denne Lære. Men disse Narre se ikke, hvad der er Guds Raad og Villie. De, som nu drive Evangeliet, er ikke de, som gjøre det; de ere kun en Maske og en Forklædning, hvorigjennem Gud udretter sin Gjerning og Villie. Det er ikke Eder (siger han), som fange Fiskene; jeg drager selv Garnet. Men dette kan Ingen erkjende, hvorledes Gud virker gjennem Svaghed uden den, som tror.

Men at de bøde Garnet, gaar paa, at de (de retskafne Prædikanter) stoppe Munden paa de falske Lærere med Skriften og overvinde dem. Thi de falske Apostler og Lærere gjøre intet Andet end at sønderrive Garnet, det vil sige Evangeliet, den sunde Lære, med falsk Lære, og idelig drage en Fisk efter den anden ud af Garnet. Der skulle nu de rette Apostler være paa sin Post og værge med Evangeliet og den rette Skriftforstand, som St. Paulus siger til Titus, Cap. 1, 9.: **En Biskop skal holde fast ved det sande Ord efter Underviisningen, at han kan være mægtig baade at formane ved den sunde Lærdom og at overbevise dem, som sige imod.**

Summen af dette Evangelium og Slutning.

Saa er nu dette Summen og Indholdet af dette Evangelium samt af den hemmelige Betydning. Christus kalder os til sig, hvorpaa vi skulle spore og mærke hans Godhed; derpaa, naar vi erkjende hans Godhed, skulle vi ogsaa meddele Andre det og prædike offentlig, — dog ikke, før vi kaldes dertil, — forat vi ogsaa kunne fange Andre og bringe dem til Christus. Garnet er Guds Ord og Christi Evangelium, som kastes i det oprørte Hav, det vil sige i Verden, forat det skal fange Fiske, det er, Menneskenes Sjæle. Vore Biskoper og Præster ere Fiskerne, der, som Garn skulle have Guds Ord, Christi hellige Evangelium, og ikke skulle være bange for Havets Oprørthed: hvordan saa end Verden larmer og raser, saa maa de prædike Ordet og ikke frygte Nogen; thi det er ingen dygtig Fisker, som ikke selv med Livsfare frit tør vove sig ud paa Vandet eller Havet, naar det gjælder en Fangst. Heller ikke vil nogen af disse Fiskere fange Herrens Fiske, uden at han forlader sine egne Garn, det vil sige, glemmer sin Løn og Fordeel og følger efter Herren. Det maatte sandelig være en taabelig Fisker, som, naar et ukadeligt Uveir opkom paa Vandet, af Frygt atter vilde lade de Fisk, som han havde fanget, gaa; saasom det er Evangeliets Natur og Art at bringe Oprør og Tvedragt, Modbør og Forfølgelse med sig. Som Christus selv siger Matth. 10, 34 flg.: **I skulle ikke mene, at jeg er kommen at sende Fred paa Jorden; jeg er ikke kommen at sende Fred, men Sværd. Thi jeg er kommen for at gjøre et Menneske tvistigt imod sin Fader, og Datteren imod sin Moder, og Sønnens Hustru imod sin Mands Moder, og Menneskets Husfolk skulle være hans Fiender.** Og dette maa alle Prædikanter, ja alle Christne gjøre sikker Regning paa. Dette være for denne Gang Nok om dette Evangelium; vi ville lade det blive herved og anraabe Gudom hans Naade og Barmhjertighed.

Paa Barbaras Dag.

Evangelium Matth. 25, 1—13.

Da skal Himmeriges Rige lignes ved ti Jomfruer, som toge deres Lamper og gik Brudgommen imøde. Men de fem af dem vare kloge, og de fem daarlige. Der de daarlige havde taget deres Lamper, toge de ikke Olie med sig. Men de kloge toge Olie i deres Kar tilligemed deres Lamper. Men der Brudgommen tøvede, slumrede de Alle og sov ind. Men om Midnat skete Anskrig: Se, Brudgommen kommer; gaar ham imøde! Da vaagnede alle disse Jomfruer og gjorde deres Lamper tilrette. Men de daarlige sagde til de kloge: Giver os af Eders Olie, thi vore Lamper udslukkes. Men de kloge svarede og sagde: Det maatte ikke blive nok til os og Eder; men

gaar heller bort til dem, som sælge, og kjøber for Eder selv. Men der de gik bort for at kjøbe, kom Brudgommen, og de, som vare rede, gik ind med ham til Bryllup; og Døren blev tillukket. Men siden kom og de andre Jomfruer og sagde: Herre, Herre! lad op for os! Men han svarede og sagde: Sandelig siger jeg Eder, jeg kjender Eder ikke. Vaager derfor; thi I vide hverken Dag eller Time, paa hvilken Menneskens Søn kommer.

Evangeliets Sum.

1. Denne Lignelse taler ikke om de aabenbar Ugudelige, over hvem Skriften ikke kan fælde Dom, thi de ere allerede dømte; men den er kun rettet mod vort Hykleri; der tales her om dem, som ere Jomfruer og som løbe Brudgommen Christus imøde.
2. Hyklere kan ikke prange med Andet end Gjerninger, men det har ingen indre Tro. Derfor være Gjerningerne forbandede, som kun have Røg, Stank og Mørke; det er den kjødelige Viisdoms Uvidenhed.
3. Den heromtalte Søvn forstaar jeg ikke om den sidste tilkommende Søvn i hin Verden, men om Søvnen i dette Liv. Ogsaa de kloge Jomfruer ere søvnige, naar de ikke have nok Tro, saasom naar de ere besværede af sit Kjød; men dog ere de beredte og rustede og saagodtsom vaagne. De daarlige Jomfruer sove, hvilke ogsaa forkastes ifølge andre Lignelser; de ere udbredte, have aldeles ingen Tro og se heller ikke sit Hykleri.
4. Af denne Parabel se vi, at vi maa dø, naar vi mindst tænke derpaa. Da først vil Hyklerne se, at alt er forfængeligt og uden Olie; da vil man forgjæves og til ingen Nytte søge det, som man ikke kan finde.
5. Dette er Hyklernes Bøn: Herre, Herre! men de faar til Svar: Jeg kjender Eder ikke.

Udlæggelse af Evangeliet.

Legenden om St. Barbara ville vi lade fare; thi der gives neppe en jammerligere i den hele Legendebog, end netop denne. Det er Altsammen Opspind og Løgn om Hyrden som forraadte hende, og som blev til en Steen, og om Faarene, som bleve forvandlede til Græshopper; det er mere poetisk og ligt en Fabel, end christeligt. Vi ville kortelig behandle Evangeliet efter den Naade, som Gud giver, forat I desto snarere kunne komme tilbage til Eders Arbeide. Thi I vide, at vi feire denne og andre lignende hellige Feste, ikke for deres egen Skyld, thi de og vi ere lidet hjulpne med Festligholdelsen, — men for Evangeliets Skyld, forat dette ved stadige, flittige Prædikener kan blive Eder bekjendt, i hvilket Diemed ogsaa væsentlig baade Søndagen og andre Festdage ere bestemte til at høitideligholdes.

Kummen af denne Lignelse.

I dette Evangelium fordres af os, at vi stedse skulle vaage og vente paa Herren, fordi vi ikke vide, naar denne Herrens Dag vil komme. Den vil snige sig paa os, førend vi se os om; pludselig vil den overfalde og omsnære os, ligesom en Fuglefænger omsnærer Fuglene med en Strikke eller et Garn. Dertil formane ogsaa de kjære Apostler os meget flittigt. St. Paulus siger, efterat han har skrevet meget til Thessalonikerne om den sidste Dag, hvorledes det vil gaa til, i det nærmeste Følgende: **Men om de Tider og den Stund, Brødre! have I ikke Behov, at Eder tilskrives; thi I vide selv grant, at Herrens Dag kommer som en Tyv om Natten. Thi naar de sige: Fred og Tryghed! da skal Fordærvelsen hastigen staa over dem, ligesom Veerne over den Frugtsommelige, og de skulle ingenlunde undfly,** 1 Thess. 5, 1 flgg. Saaledes siger ogsaa St. Peter: **Herren forhaler ikke Forjættelsen — saaledes som Nogle agtede det for en Forhaling, — men haver Langmodighed med os, idet han ikke vil, at Nogen skal fortabes, men at Alle skulle komme til Omvendelse. Men Herrens Dag skal komme som en Tyv om Natten,** 2 Petr. 3, 9 flg.

Derfor viser denne Lignelse os intet Andet i en Sum, end at vi skulle vaage og ikke være altfor sikkre, saasom vi ikke vide, naar Herrens Dag kommer. Som da ogsaa Christus selv siger i det forrige Capitel: **Vaager! thi I vide ikke, i hvilken Time Eders Herre kommer. Men dette skulle I vide, at dersom Husbonden vidste, i hvilken Nattevagt Tyven vilde komme, da vaagede han og lod ikke bryde ind i sit Huus. Derfor værer og I rede; thi Menneskens Søn kommer paa den Time, som I ikke mene**, Matth. 24, 42 flgg. Alt dette er rettet mod vor Sikkerhed; thi vi ere altfor sikkre og tænke altid, det har ingen Nød, Dommedag kommer endnu ikke paa lang Tid. Derimod raabe Christus og Apostlerne: Vi skulle have Agt paa Dagen, vaage og staa i stadig Frygt for, at den skal finde os uforberedte. Derfor ville de, som vaage, finde en naadig Herre, men de, som ere sikkre, ville høste Unaade.

I denne Lignelse vises os ogsaa, hvordan den christelige Kirkes Tilstand er, og det er os her smukt afmalet. Himmeriges Rige er intet Andet end et Rige, som er grundlagt med Christi Evangelium, som tog sin Begyndelse efter Christi Opstandelse, da Christi Disciple bleve udsendte i den hele Verden for at prædike Evangeliet for alle Mennesker, og er intet Andet end, naar vi tale om Troen, om Evangeliet, om Haabet og om Kjærligheden, ja naar vi tale om eet af disse Stykker, saa er det at tale om Himmeriges Rige. Nu taler denne vor Parabel til os om den Ovelse, som finder Sted i Himmeriges Rige, i Christenheden, hvilken Ovelse Herren giver og borttager efter sit Velbehag, saaat vi stedse maa staa i Frygt og være bange for, at Herren berøver os denne Glæde og Ovelse, som findes i dette Rige, saaat han ikke skal finde os sikkre og snorkende, saaledes som Tilfældet her var med disse daarlige Jomfruer.

Naar nu dette Rige prædikes, saa virker det paa følgende Maade: Nogle annamme det med Hjertet, og gjøre Alvor af at tro Ordet, og drage ogsaa ud og gjøre gode Gjerninger, lader sine Lamper lyse for Verden, thi de ere vel udrustede med Lamper og Olie, det er, med Tro og Kjærlighed; disse menes med de kloge Jomfruer. Dernæst er der Nogle, som ogsaa annamme Evangeliet, men søvnigt, uden at gjøre Alvor deraf; de gjøre vel mange Gjerninger, men Tro fattes dem, mene, at det er gjort med Gjerninger, ere sikkre, og tænke: det har ingen Nød, Gud lader sig betale med Gjerninger. Disse menes med de daarlige Jomfruer. I Skriften kaldes de Mennesker daarlige, som ikke adlyde Guds Ord, som følge sit eget Hoved, ikke lade sig sige, men holde sit Hoved for det bedste; men disse gaar det tilsidst, som det her gaar disse daarlige Jomfruer.

Disse to Klasser Mennesker gives der nemlig i dette Rige; der nemlig, hvor Evangeliet og Guds Ord prædikes, findes ogsaa Troens Ovelse: Nogle følge, Andre følge ikke. Og mærk her vel, at denne Parabel ikke taler om Evangeliets Forfølgere, thi de ere allerede dømte og allerede forstødte fra dette Rige; men det taler om dem, som ere i dette Rige. Han kalder ogsaa de Daarlige Jomfruer, thi de have Navn af Christne og tilhøre dette Rige; de prædike ogsaa Evangeliet, gjøre gode Gjerninger, ja de have endogsaa et smukkere Gjerningsskin end de Andre. Hvad fattes dem da? De drive det ikke med Alvor, søge sit Eget og ikke Guds Aere alene; der er ingen Frygt hos dem, Glæden ville de gjerne være med i, de ville alle til Bryllups, og af dem er der Mange; de have Allesammen Lamper, men ere ikke forsynede med Olie. Men naar nu Brudgommen, den Herre Christus, kommer paa den yderste Dag, da ville faa af dem gaa ind med ham til Bryllupet. Der var overmaade mange Mennesker paa Jorden, da Synd-

floden kom, og dog gik af dem kun otte Sjæle med Noah ind i Arken, 2 Petr. 2, 5. Saaledes vil det ogsaa gaa her: Mange ville have Skin af at være Christne; men Faa ville gaa ind med Brudgommen til Bryllupet.

Da ville de daarlige Jomfruer, de Gjerningshellige, Hyklerne, som have stolet paa sine Gjerninger, sige og tale til de kloge Jomfruer, det er, til de retskafne Christne, som alene stole paa Guds Barmhjertighed og Godhed:

Giver os af Eders Olie, thi vore Lamper udslukkes.

Ja, vistnok slukkes Lamperne, hvor der ikke er Olie; med Gjerninger er det ikke gjort, det er vist; du kan ikke skaffe dig nogen Trøst med Gjerninger; hos Guds Naade og Barmhjertighed er det, du maa søge Trøst og Hjælp; den, som faar det der, han har det. Derfor sige de Kloge til de Daarlige:

Det maatte ikke blive nok til os og Eder.

Dette er et Tordenslag mod dem, som forlade sig paa Helgenernes og andre Folks Fortjeneste, saasom ingen af dem selv har Nok, ikke at tale om, at han skulde have Noget tilovers at meddele Andre. Derfor, naar de nu komme og banke paa og ogsaa gjerne ville gaa ind til Bryllupet, skulle de, ligesom de daarlige Jomfruer, faa høre: **Jeg kjender Eder ikke**; de, som skulle ind, ere alt inde. Det vil da være en skrækkelig Dom; da blive de forladte af alle de Hellige, ja af alle Skabninger; thi den, som han ikke kjender, kjender Ingen. Derfor lader os dog give flittig Agt paa denne Parabel, thi det er sagt til os; og lader os gjøre Alvor af Evangeliet, lader os ikke sove eller staa altfor sikkre; thi før vi blive det var, vil Brudgommen, den Herre Christus, komme; den, som da er beredt, han gaar med ind til Bryllupet. Dette mener ogsaa Herren med denne Lignelses Slutningsord; det forstaar sig af sig selv, i hvilket Øiemed han har sagt det:

Vaager derfor; thi I vide hverken Dag eller Time, paa hvilken Menneskens Søn kommer.

Ligesom han ogsaa paa et andet Sted formaner os til stedse at sidde berette paa denne Dag, naar han siger: **Lader Eders Lænder være ombundne og Eders Lys brændende: Og værer ligesom de Mennesker, der vente deres Herre, naar han vil bryde op fra Bryllupet; paa det, naar han kommer og banker paa, de strax kunne lade op for ham**, Luc. 12, 35 flg. Og strax nedenfor, v. 40., siger han: **Derfor værer og I beredte; thi Menneskens Søn kommer paa den Time, som I ikke mene.** Endnu er der et Ord i dette Evangelium, som skal være os til stor Trøst, naar han nemlig siger:

Men der Brudgommen tøvede, slumrede de Alle og sov ind.

Alle, siger han, det er, baade de Kloge og de Daarlige: ogsaa de Kloge sove, de sande Christne synde ogsaa undertigen; Gud kan godt taale Syndere i sit Rige, saafremt man kun erkjender Synden, saafremt man kun lader op, naar han banker paa; ja, hans Rige er intet Andet end et Rige, hvori man kun altid tilgiver Synd. Synd vil der vel blive hos de Christne, fordi de have Kjød og Blod; men det er Trøsten, at vi vide, den skader os ikke; og naar vi bede Gud, saa tilgiver han os den, som Johannes siger 1 Joh. 2, 1 flg.: **Mine Børn! dette skriver jeg Eder til, paadet I ikke skulle synde; og dersom Nogen synder, have vi en Talsmand hos Faderen, Jesum Christum, den Retfærdige; og han er en Forsoning for vore Synder, dog ikke alene for vore, men**

ogsaa for den ganske Verdens. Og i Fadervor bede vi daglig: **Forlad os vor Skyld, saasom vi og forlade vore Skyldnere!** Tro vi, saa bliver det os sikkert tildeel.

Dette er nu Forskjellen mellem de sande, fromme Christne og de falske Christne: de Fromme vide, at alene Guds Naade og Barmhjertighed borttager Synden; men de falske Christne mene at stille Guds Vrede og blive Synden kvit med Gjerninger.

Det andet Læresykke.

Om Guds Rige, hvad det er, og hvad dets Kraft og Virkning er.

Men efterdi Ordets Himmerige, Guds Rige, Christi Rige ofte omtales i det nye Testamente, er det ogsaa en Christen saare magtpaaliggende at vide, hvad det er, nemlig at det ikke er Andet end Ordet, som prædiker Syndernes Forladelse, og det er det hellige Evangelium. Thi i dette Rige er der idel Naade og Godhed, idel Forladelse og Eftergivelse af Synderne, idel Kjærlighed og Venlighed: derfor ville vi tale lidt nærmere derom, hvordan det gaar til med dette Rige og med Syndernes Forladelse.

Guds Rige, hvormed han regjerer over alle Troende, og som en tro Konge beskjærmer, straffer, belønner, leder, tilrettevifer ꝛc., hvorimod de ogsaa til Gjengjæld forlade sig ganske paa ham, villig modtager hans faderlige Tugt og Straf og følge ham allevegne i Lydighed, — dette Guds Rige er ikke verdsligt eller timeligt, men aandeligt, bestaar heller ikke i Mad eller Drikke, eller nogen udvortes Ting, men kun i Retfærdighed, det menneskelige Hjertes og Samvittighedernes Husvalelse og Trøst; derfor er det intet Andet end Syndernes Forladelse og Borttagelse, ved hvilke Samvittighederne besmittes, bedrøves og foruroliges.

Thi ligesom et verdsligt, timeligt Rige bestaar deri, at Folk kunne leve i Ro og ernære sig fredeligt med hinanden, saaledes giver Guds Rige saadanne Ting aandeligen, sønderbryder Syndernes Rige og er intet Andet end en Udslettelse og Forladelse af Synderne; Gud regjerer i Hjerterne, idet han virker Fred, Ro og Trøst deri ved sit Ord; ligesom Synden virker det stik Modsatte, nemlig Uro, Angst og Nød. Deri viser Gud sin Herlighed og Naade i dette Liv, at han borttager og tilgiver Menneskets Synden: Saadant er et Naadens Rige. Men naar Synden med sit Følge, Djævelen, Døden og Helvede slet ikke mere skal anfegte Mennesket, da vil der være et Herlighedens og den fuldkomne Saligheds Rige.

Heraf følger for det **Første**: Guds Rige fuldbringes eller regjeres ikke ved nogen Lov, end ikke ved Guds, meget mindre ved Menneskers Lov, men alene ved Evangeliet og Troen paa Gud, hvorved Hjerterne renses, trøstes og husvales, Ap Gj. 15. 9., naar den Helligaand indgyder dem Kjærlighed og Gudserkjendelse og gjør Mennesket til eet Hjerte og een Aand med Gud, saaat det netop faar Lyst til, vil og begjærer, søger og elsker, hvad Gud vil; og det gaar her ikke anderledes til, end som med to Venner, som ere forenede med hinanden, saa den ene vil, hvad den anden vil. Heraf kommer det, at et Menneske i dette Guds Rige, er fuldkommen, barmhjertig, medlidende og venlig mod sin Næste, efterdi han af den Helligaands Indgivelse veed, at Gud ogsaa gjør ligesaa mod ham og mod Enhver og udgyder sin Godhed mildelig. Denne Guds Beskaffenhed kan Ingen erkjende ved Loven, men alene ved Evangeliets Aand og Ord; hvorfor heller Ingen opnaar Ro, Trøst og Hjertefred, eller kommer til Guds Rige ved nogetsomhelst Slags Lov. Og de, som gjøre mange Love, drage Menneskene fra Guds Rige til Syndens Rige, hvor der er idel Uro, Angst, Bedrøvelse, Modgang og al Samvittighedens Ulykke, ligesom der i Guds

Rige og Erkjendelse er idel Fred, Glæde og Trøst for Hjerterne.

For det **Andet**: I dette Guds Rige regjerer vor kjære Herre Christus som en Hospitalsforstander i et Hospital blandt de syge, fattige, usle Mennesker. Thi i dette Rige hører Ingen hjemme, uden idel Syndere og elendige Mennesker, hvis Synd skal blive dem forladt; hvorfor ogsaa Christus siger i Evangeliet, Luc. 6, 24.: **Ve Eder! I Rige! thi I have Eders Trøst borte.** Derimod blive de Fattige, Elendige og Forladte trøstede og glædede ved Evangeliet; thi Christus er kun kommen for at kalde Syndere, og ikke Retfærdige, Matth. 9, 13.; 1 Tim. 1, 15., forat Æren ganske skal tillægges Gud Herren, efterdi han af luiter Naade og Barmhjertighed forlader Synden.

En saadan Syndernes Udslettelse, hvori Christi Regjering, som en Konge i Guds Rige, bestaar, virker han paa en dobbelt Maade. For det Første saaledes, at han forlader, eftergiver og bedækker Synden, saaat Gud ikke vil se paa den, agte eller dømme den, om den end er i Mennesket, som Ps. 32, 1 flg. siger: **Salig er den, hvis Overtrædelse er forladt, hvis Synd er skjult. Saligt er det Menneske, som Herren ikke tilregner Misgjerning, og i hvis Aand ikke er Svig.** Og Es. 43, 25. siger Gud: **Jeg, jeg er den, som udsletter dine Overtrædelser for min Skyld, og jeg vil ikke ihukomme dine Synder.** For det Andet saaledes, at han renser Synden ved mangeslags Kors og Lidelse; thi der er to Stykker: Syndsforladelse og Syndsborttagelse eller Udfeielse. Naar et Menneske tror og bliver døbt, saa forlades han al Synd; men dernæst maa Synden udfeies ved mangfoldige Kors og Dødslidelser, saa længe han lever. Synden bliver i os, saa længe det dødelige Legeme varer; dog bliver den for Christi Skyld ikke tilregnet af Guds Vrede, men den bliver ved faderlig Tugtelse udfeiet og udrenset. I en saadan Udfeielse og Renselse have de fromme Christne, som rose sig af og glæde sig ved sit Kors, al Trøst, Fred og Glæde, som St. Paulus siger Rom. 5, 1 flgg.: **Altsaa, retfærdiggjorte ved Troen, have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum, ved hvem vi ogsaa have Adgang formedelst Troen til den Naade, hvori vi staa, og vi rose os af Haab om Herlighed hos Gud; ja ikke det alene, men vi rose os og af Trængslerne, efterdi vi vide, at Trængslen virker Taalmodighed, men Taalmodigheden et prøvet Sind, men et prøvet Sind Haab, men Haabet beskjæmmer ikke, fordi Guds Aand er udøst i vore Hjerter ved den Helligaand, som er os given.**

Altsaa har du her to Stykker. For det Første blive vi i dette Guds Rige retfærdiggjorte; for det Andet herliggjorte, og det gjennem Kors og Lidelser, uden hvilket vi aldrig i Evighed komme til Herligheden.

For det **Tredie**: De fromme Christnes Kjendetegn er ikke Syndernes Udrensels eller Udfeielse, som skeer gjennem mange Slags Kors og Tugtelser; thi heri ere de indbyrdes ganske ulige, og den Ene lider dette, den Anden hint, den Ene bliver tugtet paa en Maade, den Anden paa en anden, saaat end ikke Apostlerne have levet og lidt paa samme Maade; — men det er Syndernes Forladelse eller Troens Retfærdiggjørelse, hvorved Gud vender sin Vrede fra dem, antager dem til Naade, holder dem for sine kjære Børn og ikke regner dem nogen Synd til Fordømmelse. Heri er de alle lige, ligesom de Alle leve under den ene og samme Himmel. Derfor gjøre de sig skyldige i grov Vildfarelse og Anstød, som dømme de christne Mennesker efter deres Sæder, Gjerninger og udvortes Væsen, ligesom Hyklerne gjorde, der fordømte Christus, fordi han ikke overholdt deres Skikke, men omgikkes med løse, syndige Mennesker, Matth. 11, 19., som hin Pharisæer siger ved sig selv Luc. 7, 39.: **Dersom denne var en Prophet, vidste han jo, hvo og hvordan en Kvinde**

denne er, som rører ved ham; thi hun er en Synderinde.

Tag et Exempel paa de ovenfor paaviste Stykker. En Læge, som paatager sig at helbrede en Syg, lover ham først med Guds Hjælp Sundhed, hvorved han indgyder ham en trøstelig Tillid; dernæst begynder han at anvende purgerende, udtømmende, styrkende og lignende Lægemidler. Saaledes ogsaa, naar Gud har forladt Synden og antaget Menneskет til Naade, paalægger han ham alleslags Kors og renser og fornyer ham fra Dag til Dag i Guds Erkjendelse og Kjærlighed, indtil han bliver ganske reen og ny; dette skeer da, naar dette dødelige Legeme gaar tilgrunde.

For det **Fjerde**: Ved disse to Stykker, som høre til Guds Rige, findes der to Slags Mennesker, som misbruge dette Guds Naades og Evangeliets Rige: Nogle blive dovne og efterladne og sige: Ei! da Synden bliver tilgivet mig for Intet, af Naade og er udslettet i Daaben, saa tør jeg ikke gjøre Noget dertil. De Andre derimod mene at ville bøde for Synden med sine Gjerninger, forlade sig altsaa paa sin Fortjeneste, blive hoffærdige og stolte, foragte Andre, som ikke gjøre saa. De Første misbruge Syndsforladelsen, de Andre dens Udfeielse eller Udrenselse: begge ville de ikke være Guds Herlighed og Majestæt underdanige. De Første foragte hans Naade; de Andre bekjæmpe den som utilstrækkelig: ere altsaa Svin og Hunde.

Alt dette seer man nu for Tiden under Evangeliet, hvorved Christus regjerer i Guds Rige, hvilke Nogle misbruge til kjødelig Frihed, medens Andre tvertimod mene, at det ikke er nok til Salighed, men deres Gjerninger maa ogsaa gjøre Noget, og dermed fornegte og foragte de Guds Naade. Derom kan du finde Mere i Brevet til Romerne, hvor han behandler disse to Slags Mennesker.

For det **Femte**: Dette Guds Rige eller Syndernes Forladelse har intet Maal eller Maade, som ogsaa Evangeliets Text skjønt viser, da Petrus spurgte: **Herre, hvor ofte skal jeg forlade min Broder, som synder imod mig? indtil syv Gange? Jesus sagde til ham: Jeg siger dig, ikke indtil syv Gange, men indtil halvfjerdsindstyve Gange syv Gange,** Matth. 18, 21. flg., det er, saa ofte, som det indtræffer; og herpaa følger den Lignelse, som Herren paa dette Sted fortæller, hvori Christus paa det Inderligste formaner os, hvis vi ikke ville paadrage os Guds Unaade, til at forlade vor Næste hans Feil uden al Vægring, efterdi Gud forlader os utallig, uendelig megen Skyld og Synd. Vor Gjæld, som vi skylde Gud, er tusinde Pund, det er, uden Tal og Maal, saa stor, at vi med al vor Formue, med alle Kræfter og Gjerninger ikke formaa at betale den; thi vi formaa ikke at udslette nogen Synd, end ikke den ringeste. Da nu Gud af Naade i sit Rige forlader os saa Meget, er det ogsaa billigt, at vi forlade vor Næste en Smule.

Af dette Guds Syndsforladelsens Rige er Skriften fuld og siger, at Christi Rige og Herredømme strækker sig fra Ende til Ende; saaledes siger David Ps. 72, 8.: **Han skal regjere fra et Hav til et andet og fra Floden indtil Jordens Ender.** Og strax derpaa siger han v. 11.: **Alle Hedninger skulle tjene ham.** Betragt denne hele Psalme om Christi Rige! Dette forkynder ogsaa Engelen Gabriel Jomfru Maria, da han sagde om Christus: **Gud Herren skal give ham Davids, hans Faders, Throne. Og han skal være en Konge over Jakobs Huus evinderlig, og der skal ikke være Ende paa hans Kongerige,** Luc. 1, 32 flg. Saadanne og lignende Sprog vise at Syndsforladelsen, hvori Christus og Guds Rige bestaar, ikke har noget Maal eller Maade.

For det **Sjette**: Heraf følger, hvor aldeles uchristeligt de handle, som udveie Syndsforladelsen i Kvintin eller Lodevis,

Saadanne nemlig, som udmaale sin Aflad i bestemte Aar og Dage, i Forladelse af Trediedelen, Fjerdedelen eller Halvdelen af Synderne. Thi herved indkniber de Guds Rige inden smalere og trangere Grændser og skjænde hans Barmhjertighed, da der dog ikke er nogen Ende paa hans Rige og intet Tal paa hans Barmhjertighed; men Enhver, som anraaber Herrens Navn, skal blive salig, Rom. 10, 13.; saa ofte han det gjør, om end Synderen blot sukker, vil Gud ikke mere komme hans Synd ihu, som det staar i Ezech. 18, 21.

For det **Syvende**: Ligesom dette Guds Syndsforladelsens Rige ikke har noget Maal eller Maade, saaledes har det heller ingen Ende; men det varer altid og altid, stedse uden Afladelse, omend dette Riges Undersaatter ikke stedse blive faste og tro derunder, men ofte falde fra; thi saaledes bliver Guds Gunst og Naade stedse over St. Peter, om han end fornegter Herren og faldt fra. Hvad vi nu have sagt, viser ogsaa Parabelen i Evangeliet; thi Tjeneren, som ikke vilde forbarme sig over sin Medtjener, gjorde sig uværdig til Guds Barmhjertighed, skilte sig selv ved Himmeriges Rige, der, som ovenfor sagt, bestaar i Syndernes Forladelse.

Her have de høilærde Skoletheologer disputeret klogeligen, om og hvorledes den forladte Synd kommer igjen, hvis Mennesket atter synder, og vide selv ikke, hvad de tale. Hold du dig slet og ret enfoldig til Evangeliets Ord, at dine Synder blive dig forladte saa ofte, som du forlader din Broder, og ham skal du forlade saa ofte, han synder imod dig. Derfor formaner Christus os alle i denne nu omtalte Lignelse til at forlade og tilgive alle dem, som fornærme os. Som om han vilde sige: ligesom i de menneskelige Forhold den, som har viist En Naade, atter modtager en Naadesbevisning af den Anden, saaledes siger Christus: i Himmeriges Rige, — hvor egentlig intet Andet forhandles end Syndsforladelse, — det er, i den almindelige Christenhed, vil jeg gjøre paa samme Maade imod den, som forlader en Anden hans Synd; og altsaa paa den anden Side: den, som ikke beviser en Anden Naade, ham vil jeg heller ikke vise Naade; jeg er ligeoverfor Eder Alle som Herre og Konge, men I ere indbyrdes ligesom Medtjenere og Medarbeidere. Efterdi nu jeg, Eders Herre, tilgiver Eder villig, skulle I indbyrdes være desto naadigere til at tilgive. Netop derfor har han i Fadervor befalet os at bede: **Forlad os vor Skyld!** hvilket han ikke vilde have gjort, hvis han ikke forjættede og vilde naadig tilgive; men ikke destominbre har han knyttet dette Tilsagn til et Tegn, idet han siger: **Forlade I Menneskene deres Overtrædelser, skal Eders himmelske Fader og forlade Eder**, Matth. 6, 14. Det første er et Kjendetegn, det andet en Forjættelse.

Mærk her, at Christus gjør Fyldestgjørelsen for Synden til en Samvittighedssag, paadet at Ingen skal kunne undskylde sig. Fremdeles, at det til Bod og Fyldestgjørelse for vor Synd er paalagt os at tilgive hverandres Synder og Feil, saa vi maa være barmhjertige og gode mod vor Næste, hvis vi ville, at Faderen ogsaa skal være naadig og forsonlig mod os. Vi skulle ogsaa sikkert tro, at, naar vi med Billighed tyde og opfatte Andres Synder og Feil, hvor store og tunge de end ere, i den bedste Mening, saa skulle vi ogsaa have en god Fader mod os i Himmelen. Derfor er det uchristeligt og gudsbespotteligt, naar man siger: Jeg kan og vil ikke tilgive den og den, at han har syndet mod mig, jeg vil huske ham det ꝛc. Thi saadanne forblindede Mennesker erkjende ikke, at de stjæle Æren fra Gud, hvem alene Hevnen tilhører, og tiltage sig den selv, og altsaa overantvorde sin egen Sjæl, som de have af Gud og atter ere skyldige at overantvorde ham, til Djævelen, hvortil

maaske en ubetydelig timelig Sag foranlediger dem. Saadanne Folk skulle lægge sig følgende Ord i Matthæi Evangelium Cap, 18, 32 flgg. paa Hjerte: **Du onde Tjener! al din Gjæld eftergav jeg dig, fordi du bad mig. Burde dig ikke og at forbarme dig over din Medtjener, ligesom jeg og haver forbarmet mig over dig. Og hans Herre blev vred og overantvordede ham til dem, som pine, indtil han betalte alt det, han var ham skyldig. Saa skal og min himmelske Fader gjøre mod Eder, om I ikke forlade af Eders Hjerter, hver sin Broder hans Brøst.**

Det er ikke nok, at du med Gebærder, Tegn, Mund eller Tunge viser dig venlig og forsonlig mod ham, men det maa komme fra Hjertet, ellers vil Gud ikke tilgive, og du vil ogsaa blive udstødt fra Guds Naaderige. Derfor, naar vi fornemme Guds Barmhjertighed mod os, skulle vi ogsaa gjerne tilgive vore Medbrødre, som have fornærmet os. Den barmhjertige Fader tilgiver os vor Synd, for at vi ogsaa skulle tilgive vore Brødre og vise Barmhjertighed, ligesom han er barmhjertig mod os og tilgiver Synd, Død, Skyld og Pine. Naar vi gjøre dette, da ere vi i Guds Rige; thi Guds Godhed lever i vore Hjerter og gjør os ogsaa gode. Christus sidder ved Faderens Høire og regjerer ikke destomindre i de Troendes Hjerter og Samvittigheder, saaat de elske ham, frygte ham, holde ham i Tugt og Ære og følge ham lydig, ligesom et lydigt Folk sin Konge, og blive ligedannede med ham i al sin Gjerning, som han da ogsaa siger: **I skulle være fuldkomne, ligesom Eders Fader i Himmelen er fuldkommen,** Matth. 5, 48. Deri er Gud fuldkommen, at han bærer over med og tilgiver os vor Ondskab, Skrøbelighed, Synd og Ufuldkommenhed, paadet at ogsaa vi skulle gjøre saaledes mod vore Brødre; men naar vi ikke gjøre det, saa blive vi udstødte fra hans Rige og underkastede Syndens, Dødens og Djævelens Rige, ligesom de utroe og ulydige Undersaatter forvises og forjages fra Landet. Derfor bevare os Gud i sin Naade! Amen.

Alt dette skal du sammenfatte i følgende Stykker:

1. Christus regjerer, naar han ved Troen paa Evangeliet indpræger Guds Godhed og Naade i Hjerterne og gjør dem ligedannede med Gud.

2. I dette Rige har Samvittigheden Fred, Trøst og Ro, efterdi den veed og erkjender, at Gud er ham naadig og ikke tilregner ham hans Synd.

3. Derfor bærer Menneskет med Glæde alleslags Kors og Lidelser, hvorved Synden udfeies, beflitter sig ogsaa paa at gjøre Godt mod Enhver, ligesom Gud gjør mod ham.

4. Saaledes regjerer Herren paa en dobbelt Maade, først derved, at han forsikrer de Troende om Guds Naade og Syndernes Tilgivelse, og dernæst paalægger Korset til Udfeielse af den tidligere Synd; derfor bliver Christus et Kjendetegn paa Troen og et Exempel for Livet.

5. Syndsforladelse udfeier Synden, og er et Kjendetegn paa en tro Christen eller Borger i dette Himmerige.

6. Den, som tilgiver sine Skyldnere, han tilhører Guds Rige; den, som ikke tilgiver dem, han forbliver under Syndens Rige.

Dette har jeg for denne Gang villet sige om Himmerigets Rige, om Guds Rige eller om Christi Rige — hvilket er Et og det Samme — nemlig, at det ikke er noget Andet, end et Rige, hvori der intet findes uden Syndsforladelse, hvilket Rige ved Evangeliet bliver os forkyndt og tilbudt. Gud give, at vi saaledes annamme det.

Paa Nicolai, den hellige Biskops, Dag.

Evangelium Luc. 12, 35—40.

Lader Eders Lænder være ombundne, og Eders Lys brændende. Og værer ligesom de Mennesker, der vente deres Herre, naar han vil bryde op fra Bryllyppet, paadet, naar han kommer og banker paa, de strax kunne lade op for ham. Salige ere de Tjenere, som Herren finder vaagne, naar han kommer. Sandelig siger jeg Eder, at han skal binde op om sig og sætte dem tilbords, og gaa frem og tjene dem. Og dersom han kommer i den anden Vagt, og kommer i den tredie Vagt, og finder det saaledes, da ere disse Tjenere salige. Men dette skulle I vide, og dersom Husbonden vidste, hvad for en Time Tyven vilde komme, da vaagede han og lod ikke bryde ind i sit Huus. Derfor værer og I beredte, thi Menneskens Søn kommer paa den Time, som I ikke mene.

Summen af dette Evangelium.

1. Herren sigter her til de Tjenere, som i dette Land bare lange Klæder, som de bandt op om sig, naar de skulde vandre.
2. Vi binde op om vore Lænder, naar vi fornegte og forsage alt, som er kjødeligt i os, ved Troen.
3. Vi bære brændende Fakler i vore Hænder, naar vi foregaa vor Næste med Lysets Lære, det er, puur og reen Lære, som lyser for os i Mørke, og naar vi foregaa ham med gode Kjærlighedsgjerninger.
4. Vaage skulle vi altid, holde fast ved Guds Ord og tro det: det vil da ikke være uden Frugt og Nytte.

Udlæggelse af Evangeliet.

Legenden om den hellige Biskop Nicolaus, hvis Fest det idag er, ville vi lade staa ved sit Værd; thi det indblander mange Barnagtigheder og undertiden endog Løgne. Om Evangeliet ville vi tale, hvad der er mere fornødent, for at vi derefter kunne forbedre vort Liv og tiltage og vedblive i den paabegyndte Tro.

Summen af Evangeliet.

I dette Evangelium blive vi atter formanede, at vi ikke skulle være sikkre eller sove, men vaage efter Herren og altid være beredte, esterdi vi ikke vide, hvad for en Time han kommer. Og Christus fremsætter en Lignelse for os om en tro Tjener, som venter paa sin Herre med al Flid, rustet og bekvem til at løbe, omgjordet og med opbundne Klæder, at han til enhver Tid kan være færdig, naarsomhelst Herren kalder paa ham. Han vil altsaa ogsaa med disse Ord vække os, saaat vi ikke ere dovne og efterladne til Dag og Nat at gjøre Godt mod vor Næste, som tiltrænger vor Hjælp og vort Raad.

Nu vises os her i dette Evangelium, ligesom næsten i alle Evangelier, hvori et christeligt Liv bestaar, nemlig, i Tro, Haab og Kjærlighed. Men esterdi dette er Hovedstykker og vor Saligheds Grundvold, saa ville vi tale Lidt derom efter den Naade, som Gud maatte give. Thi det er meget nødvendigt at lide, og der er Faa, som forstaa det ret.

Det første Læresstykke.

Om Troen.

Disse tre Stykker, Tro, Haab og Kjærlighed, forholde sig saaledes til hinanden, at Troen seer hen til den guddommelige Forjættelse og Tilsagn, som ved Ordet foreholdes den; naar Hjertet hænger fast derved og tror Ordet, saa er det den Tro, som man kalder fides justificans, den retfærdiggjørende Tro, som skaber retfærdige, fromme Mennesker, og som alene seer paa den gud-

dommelige Forgjættelse af lutter Naade, uden nogensomhelst vor Medvirken, Gjerning og Fortjeneste, forjættet og tilsagt os i hans Ord.

Dette er det, som St. Paul med Profheten Joels Ord siger i Epistelen til Rom. 10, 13. flgg.: **Hver den, som paakalder Herrens Navn, skal vorde salig. Hvorledes skulle de da paakalde den, paa hvem de ikke have troet? men hvorledes skulle de tro paa den, om hvem de ikke have hørt? men hvorledes skulle de høre, uden der er Nogen, som prædiker** ꝛc. Deraf drager man følgende Slutning: **Altsaa kommer Troen derved, at man hører, men at man hører, skeer ved Guds Ord.** Og det slutter han ogsaa Gal. 3, 2., at vi have modtaget den Helligaand, ikke ved vore Gjerninger, men ved Troens Forkyndese; at altsaa vor Salighed ene og alene beror paa Troen, hvori vort Gudsforhold skal bestaa; og derpaa driver da ogsaa den hele Skrift. Saa siger Hab. 2, 4.: **En Retfærdig ved sin Tro skal leve.** David siger 1. Sam. 26, 23.: **Herren vil gjengjælde Enhver efter hans Retfærdighed og Tro.** Og Paulus siger Rom. 3, 28.: **Derfor slutte vi, at Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen uden Lovens Gjerninger.** Fremdeles: Christus sagde til sine Disciple, da han udsendte dem til den hele Verden for at prædike Evangeliet: **Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig; men hvo, som ikke tror, skal blive fordømt,** Marc. 16, 16.

Men dette er Troen: attro paa Jesus Christus, Guds eenbaarne Søn, som er sendt ned til os fra Himmelen af Faderen, og **som er bleven os Viisdom fra Gud og Retfærdiggjørelse og Helliggjørelse og Forløsning,** 1 Cor. 1, 30. Thi saa siger St. Paulus Rom. 10, 9 flgg.: **Dersom du bekjender den Herre Jesus med din Mund og tror i dit Hjerte, at Gud opreiste ham fra de Døde, da skal du blive salig. Thi med Hjertet tror man til Retfærdighed, men med Munden bekjender man til Saliggjørelse. Thi Skriften siger: Hver den, som tror paa ham, skal ikke beskjæmmes.** Og tidligere i Cap. 4 anfører St. Paulus Abrahams Exempel, som alene derfor blev retfærdiggjort, fordi han troede Guds Ord, som Skriften siger: **Abraham troede Gud, og det blev regnet ham til Retfærdighed;** som om den vilde sige: Abraham har holdt Gud for sanddru i sine Ord og sit Tilsagn, derfor er han bleven en from, retfærdig Mand i Guds Øine.

Og denne Tro alene gjør alle Mennesker salige, men Vantroen fordømmer, som Christus selv siger Joh. 3, 17 flg.: **Gud haver ikke sendt sin Søn til Verden, for at han skal dømme Verden, men at Verden skal blive frelst ved ham. Hvo, som tror paa ham, dømmes ikke; men hvo, som ikke tror, er allerede dømt; thi han haver ikke troet paa Guds eenbaarne Søns Navn.** Og Johannes den Døber, vidner ogsaa Joh. 3, 35 flgg. saaledes: **Faderen elsker Sønnen og haver givet alle Ting i hans Haand. Hvo, som tror paa Sønnen haver et evigt Liv; men hvo, som ikke tror Sønnen, skal ikke se Livet, men Guds Vrede bliver over ham.** Dette er da det evige Liv, som Christus sagde til Gud, sin Fader, kort før sin Lidelse: **Dette er det evige Liv, at de kjende dig, den eneste sande Gud og den, du udsendte, Jesus Christus,** Joh. 17, 3. Af disse Sprog fremgaar det nu klart og tydeligt, at vi blive fromme og retfærdige for Gud alene ved Troen; thi Guds Øine, siger Jeremias Cap. 5, 3., se kun paa Troen. Derfor handle Hyklere og de Gjerningshellige taabeligt, naar de mene at blive fromme ved sine Gjerninger og derved at erhverve sig en naadig Gud, ja, de bespotte Gud, hvis Naade og Godhed, som er os beviist i Jesus Christus, de foragte. Den, som vil have Mere om dette Stykke,

han læse den lille Bog den christelige Frihed; der vil han finde det udførligen behandlet. Vi ville nu tale om det andet Stykke, om Haabet.

Det andet Lærestykke.

Om Haabet.

Af denne Guds Forjættelse og Tilsagn, som af lutter Naade og Barmhjertighed uden nogensomhelst vor Fortjeneste er os tilsagt og lovet, udspringer Haabet, som bestaar i, at jeg med Vished venter det, som er mig lovet; thi at haabe er intet Andet, end at stole urokkelig paa den guddommelige Forjættelse, som er os tilsagt for Intet og af lutter Naade, nemlig, at jeg staar fast derpaa, modig og kjæk venter paa dette hans Tilsagn, og ikke lader Noget afskrække mig derfra, det være nu Synd, Død, Djævel eller Helvede, Verden eller vort eget Kjød. Ligesom nu Troen alene seer paa Guds Forjættelse, saaledes seer Haabet alene paa Guds rene og ufortjente Barmhjertighed, det vil sige, paa det, som i hans Ord og Forjættelse er tilsagt os for Intet. Saa siger Ps. 26, 3. **Din Miskundhed er for mine Øine, og jeg vandrer i din Sandhed.**

Troens Virkning og Frugt er en glad Samvittighed, et sikkert Hjerte og en kjæk Tillid til Gud; Haabet derimod holder sig stille og venter paa, hvad der er det tilsagt af Gud, komme nu, hvad komme vil, og det viser sig især i Gjenvordighed. Dette har St. Paulus skjønt sammenfattet Rom. 5, 1 flgg., hvor han siger: **Altsaa, retfærdiggjorte ved Troen, have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum, ved hvem vi ogsaa have Adgang formedelst Troen til den Naade, hvori vi staa, og vi rose os af Haab om Herlighed hos Gud; ja ikke det alene, men vi rose os og af Trængslerne, efterdi vi vide, at Trængslen virker Taalmodighed, men Taalmodigheden et prøvet Sind, men et prøvet Sind Haab, men Haabet beskjæmmer ikke, fordi Guds Kjærlighed er udøst i vore Hjerter ved den Helligaand, som er os given.**

Saa er da Haabet intet Andet, end at forlade sig paa og vente paa de Ting, som man ikke seer; thi det Haab, som sees, er ikke Haab, som St. Paulas siger Rom. 8, 24., og Haabet kan ikke være uden Tro. Thi saaledes beskriver Epistelen til Hebr. Cap. 11, 1. Troen: **Troen er en Bestandighed i det, som haabes, en fast Overbevisning om det, som ikke sees.** Man adskille saaledes: Troen seer paa Ordet og tror det, at det er sandt; Haabet derimod seer paa det, som Ordet og Tilsagnet forjætter, derpaa venter det og er vis paa, at det vil ske saaledes. Men her maa man for Alting flittig iagttage Guds Gjerninger, saaat vi ikke her komme med vor Fornuft og dømme dem saaledes, som vi se dem for os. Thi alle Guds Gjerninger staa i Strid med vor Fornuft, saaat den ikke betragter den anderledes, end som om der ikke vilde blive Noget deraf, som om hans Ord og Tilsagn vare tomme og opdigtede.

Derfor maa man vel give Agt herpaa; thi Gud giver og gjør alle Ting aandelig, saa at Kjød og Blod ikke kan fatte dem, paadet at han kan gjøre Fornuften tilskamme og vænne sine Hellige — thi ogsaa de ere iførte Kjød og Blod — til at stole og se paa ham alene; thi naar man taler om Syndsforladelse og evigt Liv og vi intet Andet føle end Synd og evig Død, saa tro vi ikke, at det skeer, som det guddommelige Ord tilsiger. Derfor gaar alt stik imod menneskelig Erfaring og bestaar i lutter Haab om, at det engang vil blive bedre: saaledes er da Haabet det, som man ikke seer. Synden siger: Du er en Synder, derfor maa du dø! Det seer man. Haabet siger: Hav Tillid og haab; thi Gud har tilsagt dig, at det skal blive bedre og tage

en Ende! Og jo mindre du føler saadan Hjælp, desto mere skal du haabe; thi du maa haabe paa det, som du ikke seer.

Man læser om St. Antonius, at han har været tilstede ved flere Martyrers Død og har trøstet dem paa følgende Maade, naar de begyndte at tabe Modet til at dø: Luk Øinene! det vil snart blive bedre. Saa indbefatter da Haabet to Ting: for det første, at se det, som er for Øinene, Synden og Døden for vor Skrøbeligheds Skyld, og lide dette med Taalmodighed; thi det gjør ondt. For det Andet, at haabe det, som vi ikke se, Syndernes Forladelse og det tilkommende evige Liv. Derfor siger Ps. 4.: Du Herre har befæstet mig i Haab.

Saa have I nu hørt om de to første Stykker, om Troen og Haabet, hvad de ere, og hvad de virke. Fred og Ro og Stilhed i Samvittigheden følge Troen paa Christus, som har skaffet os Fred med alle Skabninger, Himmel og Jord, saaat de maatte tjene os, og ingen af dem kan skade os; og denne Tillid bevirker, at man roser sig i alle Anliggender, i Lidelse og Død, efterdi man er vis paa, at den er lutter Naade, om det end synes, som om det var Vrede og Utaalmodighed; thi Haabet holder os oppe, saa vi vide, at Gud gjør det, og at det snart vil tage en Ende. Og dette gaar saaledes til: Naar Gud vil styrke et Menneskes Tro, saa lager han det saa, at det begynder at mangle ham paa Tro; han anstiller sig, som om han hverken vilde holde ham Tro eller Love, kaster ham i al Slags Ulykke og gjør ham saa mat, at han hartad maa forsage; trods alt dette sørger han dog for, at Menneskets holder sig stille. Den som holder sig stille, er taalmodig, og dette Taalmod bringer Erfaring, nemlig, naar Gud kommer igjen og atter lader Solen skinne, og naar Uveiret er over, da aabner Mennesket sine Øine, som tidligere kun vare rettede paa det forhaandenværende Onde og dengang ikke kunde hæve sig over Ulykken, men vare forsagte, og nedsænkede, og da seer det, at det er bleven Dag, forundrer sig, og siger: Eia! Gud være lovet, at jeg er Ulykken kvit; her bor Gud; det havde jeg ikke formodet, at Alt skulde blive saa godt.

Og to, om tre, om otte Dage, om et Aar, om en Time kommer et andet Kors fra Synden, Skade paa Ære, Gods, Legeme, eller fra hvadsomhelst Andet, som kan bringe saadan Trængsel: da begynder det paany, da bryder Uveiret atter løs; men efterdi Gud tidligere har hjulpet saa naadig, og efterdi Mennesket veed, at det er til vort Bedste, naar det er Guds Villie at tugte os med det faderlige Riis, saaat vi have Aarsag til at anraabe ham og ile hen til ham, trøster det sig selv, roser sig af Trængslen og siger: Han, som tidligere saa ofte har staaet mig bi, vil ogsaa hjælpe mig denne Gang. Denne Længsel i Hjertets Inderste, som driver Hjertet til at sige: Ak! var jeg blot fri; ak! kom blot Gud; ak! fik jeg blot Hjælp! er Haabet, og det beskjæmmer Ingen; Gud maa hjælpe et saadant Menneske; thi Guds Kjærlighed, som han bærer til os, er udgydt i vort Hjerte ved den Helligaand, som er os givet, det vil sige, den Helligaand virker Længslen, vækker Hjertet og rækker Hjælpen, som St. Paul siger til Romerne.

Paa denne Maade skjuler Gud under Døden Livet, under Helvede Himmelen, under Daarskab Viisdom, under Synd Naade. Saaledes maatte Abraham sige, at det var Guds Villie, da han bød ham at ofre sin egen Søn. Saaledes taler ogsaa David, da han maatte erfare, hvor godt Gud meente det med ham dengang, han maatte vige for sin Søn Absalon og at det blev regnet ham til Salighed, naar han Ps. 119, 71. siger: **Det var mig godt, at jeg blev ydmyget.** Men denne Guds Villies Viisdom, Godhed, Sødhed og Fuldkommenhed erkjendes ikke

ved Menneskenes Fornuft eller Viisdom, thi den kommer tilkort; men alene ved Troen, som dræber Fornuften. Dette om Haabet; nu til Kjærligheden.

Det tredie Læresтykke.

Om Kjærligheden.

Det tredie Stykke, som hører til et christeligt Liv, er Kjærligheden, som flyder umiddelbart af Troen og Haabet, ja, staar i en saa nøie Sammenhæng dermed, at den heller aldrig kan være skilt fra Troen, hvor ellers Troen er oprigtig, og ligesaalidt som Ild er uden Hede og Røg, ligesaalidt er Troen uden Kjærlighed. Thi naar jeg i Troen erkjender, hvor kjær Gud har mig, saaat han for min Skyld, for at frelse mig har sendt sin egen Søn ned fra Himmelen, har ladet ham blive Menneske og lader ham dø for mine Synders Skyld, for at hjælpe mig, der ellers maatte være bleven evig fordømt, og har skjænket mig Alt med denne sin Søn, saaat jeg tør rose mig deraf og af Alt, hvad hans er, og trodse og pukke derpaa imod Synd, Død, Djævel og Helvede og al Ulykke, saa maa jeg nødvendigviis til Gjengjæld have ham kjær og være ham huld, holde hans Bud og med Lyst og Kjærlighed gjøre Alt, som han vil, at jeg skal gjøre. Saaledes maa da Mennesket vinde et Hjerte, som er venlig og sødt stemt mod Gud, og dette Hjerte kan ikke blive alene for sig selv; det maa flyde ud og til Gjengjæld vise sig frit i al Taknemmelighed og Kjærlighed.

Men efterdi Gud ikke trænger til vore Gjerninger og heller ikke har befalet os at gjøre Noget for ham, uden alene at love og takke ham, saa gaar da et saadant Menneske uden Betænkning løs paa Sagen, og hengiver sig ganske og aldeles til Næsten, tjener ham, hjælper og raader ham frit og uden Vederlag, ligesom han veed, at saadan Naade er vederfaret ham uden Vederlag og af lutter Barmhjertighed, uden al Fortjeneste, ja, da han sad fast i Synden, var Guds Fiende og aldrig tænkte paa Gud. Han kan da heller ikke undlade, naar han seer sin Næste fare vild eller sidde fast i Synden, at vise ham paa den rette Vei, at føre ham derhen, hvor han selv har fundet Trøst og Hjælp, at prædike Evangeliet for ham og bevirke, at ogsaa han bliver Synden kvit. Dernæst: seer han ham nøgen, saa beklæder han ham, hungrig, saa bespiser han ham, tørstig, saa giver han ham at drikke og saa fremdeles. Summa Summarum: saaledes, som han vil, at man skal gjøre mod ham, gjør han ogsaa mod sin Næste; naar han veed Noget, hvormed han kan tjene ham, gjør han det villig og gjerne, ja, førend han fordrer og begjærer det af ham, og seer herved ikke paa Andet, end at det saa behager Gud. Thi Christus siger selv Matth. 22, 38., at Kjærlighed til Næsten er et Bud som er ligt det største Bud, nemlig Kjærlighed til Gud; thi hvad jeg gjør for min Næste, det gjør jeg for Gud selv og hans Christus, som han vil sige paa den yderste Dag: **Saameget som I have gjort for een af disse mine mindste Brødre, have I gjort for mig**, Matth. 25, 40.

Derfor maa ingen tænke eller indbilde sig, at han har en oprigtig Tro og elsker Gud, naar han ikke tillige viser Kjærlighed mod sin Næste, som Johannes siger 1 Joh. 4, 19 flgg.: **Vi elske ham fordi han elskede os først. Dersom Nogen siger: Jeg elsker Gud, og han hader sin Broder, han er en Løgner; thi hvo, som ikke elsker sin Broder, som han haver seet, hvorledes kan han elske Gud, som han ikke haver seet? Og dette Bud have vi af ham, at den, som elsker Gud, skal og elske sin Broder.** Og Cap. 3, 16. flgg. siger han: **Derpaa have vi kjendt Kjærligheden, at han haver sat sit Liv til for**

os; ogsaa vi ere skyldige at sætte Livet til for Brødrene. Men den, som haver Verdens Gods og seer sin Broder lide Mangel og lukker sit Hjerte for ham, hvorledes bliver Guds Kjærlighed i ham? Mine Børn! lader os ikke elske med Ord, ei heller med Tunge, men i Gjerning og Sandhed. Ja, strax ovenfor v. 14. flg. siger han: **Hvo, som ikke elsker sin Broder, bliver i Døden. Hver, som hader sin Broder, er en Manddraber.**

Saa skulle da de Christne, som nu ved Troen ere fromme og retfærdige, ikke give Agt paa noget Andet, end paa Kjærlighed til Næsten, saaat St. Paulus kan sige, Kjærligheden er Lovens Fylde, saasom naar han Rom. 13, 8 flg. siger: **Bliver Ingen Noget skyldige, uden det at elske hverandre, thi hvo, som elsker den Anden, haver opfyldt Loven. Thi det: Du skal ikke bedrive Hor, du skal ikke ihjelslaa, du skal ikke stjæle, du skal ikke sige falskt Vidnesbyrd, du skal ikke begjære; og om der er noget andet Bud, det indbefattes som i een Hovedsum, i dette Ord, det nemlig: Du skal elske din Næste som dig selv. Kjærligheden tilføier Næsten intet Ondt; derfor er Kjærligheden Lovens Fylde.** Derfor har den Herre Christus ikke givet sine Disciple og os alle nogen saa høi og dyrebar Befaling, som netop denne, at de skulle have indbyrdes Kjærlighed. Thi dette er det eneste Tegn, hvorpaa man kjender de Christne, at de elske hverandre, og vise hverandre indbyrdes Velgjerning, som han siger Joh. 13, 34 flg: **Jeg giver Eder en ny Befaling, at I skulle elske hverandre: at, som jeg elskede Eder, skulle og I elske hverandre. Derpaa skulle Alle kjende, at I ere mine Disciple, dersom I have indbyrdes Kjærlighed.**

Men dette er Kjærlighedens Regel, hvorpaa den skal se, at det, som jeg vil have af en Anden, skal jeg ogsaa gjøre mod Andre. Ligesom jeg gjerne seer, naar jeg er trøsteløs, at man trøster mig, saaledes skal jeg ogsaa gjøre mod en Anden; er jeg hungrig, saa ønsker jeg at blive bespiist, er jeg tørstig, saa ønsker jeg at blive læsket, og saaledes fremdeles med alle Mangler: saaledes skal jeg ogsaa gjøre mod Andre. Derfor, da Herren i Matthæi Evangelium i en lang Prædiken havde beskrevet et christeligt Liv for sine Disciple og for Folket, slutter han endelig med dette Udsagn: **Alt det, som I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjører I og mod dem; thi saadan er Loven og Propheterne,** Matth. 7, 12. Som om han vilde sige: Dette er Summa Summarum af et heelt christeligt Liv: Naar du ved, hvorledes du ved Christus har en naadig og mild Gud, som vil tilgive dig din Synd og aldrig mere erindre den, og at du nu er et af den evige Saligheds Børn, en Herre over Himmel og Jord med Christus, saa har du intet Andet at gjøre, end at gribe trøstig fat og tjene din Næste, hjælpe ham, raade ham og gjøre, hvad du kan. Men heri vil jeg give dig den Regel, at du ikke maa staa og gabe og spørge dig selv længe om, hvad du skal gjøre. Hør: Hvad du vil, at Andre skal forskaane dig for, derfor forskaane du ogsaa den Anden; og hvad du vil, at man skal gjøre mod dig, det skal du ogsaa gjøre mod Andre.

Og det gjør den oprigtige Kjærlighed, som flyder af Troen. Visselig, den ser ikke paa sig selv, men paa Andre og mener Alt af Hjertet, som St. Paulus smukt beskriver dens Natur og Egenskab, naar han 1 Cor. 13, 4 flgg. siger: **Kjærligheden er langmodig, er velvillig; Kjærligheden bærer ikke Nid; Kjærligheden bruger ikke Fremfusenhed, opblæses ikke; den er ikke usømmelig, søger ikke sit Eget, forbittres ikke, tænker ikke Ondt; den glæder sig ikke over Uretfærdighed, men glæder sig ved Sandhed; den fordrager Alt, tror Alt, haaber Alt,**

taaler Alt. **Kjærligheden falder aldrig bort.** Derfor siger han Rom. 12, 10.: **Værer hinanden inderlig hengivne i broderlig Kjærlighed!** Her fordres ikke en ringe Kjærlighed, men en, som kommer fra Hjertet, saaat vort Hjerte giver os det Vidnesbyrd, at andre Menneskers Skade gjør os ligesaa ondt, som om den var vor egen, og deres Held gjør os ligesaa godt, som om det var vort eget, just ligesom Forældrene ere sindede mod Børnene, have stor Glæde af deres Lykke og dybt beklage deres Ulykke.

Og her lære vi, hvor langt vi endnu ere fra Loven, som siger: **Elsk din Næste som dig selv**, et vi skulle være i den Grad indforlivede i ham, at vi ganske tilhøre ham med Legeme, Sjæl, Gods og Ære. Det er en stor Ting at elske, en endnu meget større, at elske broderligen, allerstørst er det, at elske, som en Fader elsker sit Barn, og denne Kjærlighed er en ivrig Kjærlighed, der strømmer ud af ganske Hjerte.

Disse ere de tre fornemste Stykker, som et christeligt Liv indbefatter: Tro, Haab og Kjærlighed. De to første se paa Gud og høre hjemme oventil; det tredie seer paa Næsten og hører hjemme nedentil. Men vore Papister og Gjerningshellige have vendt op og ned derpaa: de have faret opad med sine Gjerninger og ville gjøre dem gjældende for Gud, med Troen ere de forblevne hernede hos Menneskene. Gud være lovet, at vi nu vide anden Besked derom!

Det fjerde Tærestykke.

Om det hellige Kors.

Men endnu gives der et Stykke, som ogsaa hører med til det christelige Liv, nemlig det hellige Kors, som gjør meget ondt for Kjød og Blod og ogsaa afskrækker Mange. Og en Christen maa ikke se sig om eller længes derefter; han gaa kun fremad og være en Christen! Thi saasnart du bliver en Christen, saa faar du Djævelen, Verden og dit eget Kjød paa Nakken og mod dig; det er tre gruelige Tyranner, med hvem du maa kjæmpe, saalænge du har Kjød og Blod, det er, saalænge du lever her paa denne Jord; thi Djævelen kan ikke lide, at du viger bort fra hans Rige, derfor bruger han allehaande List, for at rive dig bort fra Christi Rige; han ophidser Verden og dit eget Kjød mod dig, og han sparer ingen Møie, naar det gjælder at opegge derimod Alt, hvad han veed og kan.

Og dette gaar saaledes til: Naar du erkjender Guds Naade i Hjertet, saa er det umuligt at beholde dette hos dig selv alene; du maa drage ud og bekjende det for Verden. Korset følger Troens Bekjendelse. Thi imod Bekjendelsen reiser først Verden sig, de Klogeste og Helligste i Verden, efterdi jeg ved den Bekjendelse, at Guds Godhed og Viisdom alene gjør Alt, gjør deres Viisdom og Helligheed til Intet og støder den til Jorden; det kunne de da ikke lide, derfor rase og larme de derimod, rase og dømme friskt væk og efter bedste Evne forfølge de dem, som føre en saadan Bekjendelse om guddommelig Naade. Derfor siger David Ps. 116, 10.: **Jeg troede, derfor talede jeg; jeg var saare plaget.** Som om han vilde sige: Efterdi jeg erkjender Guds Naade og Godhed, kan jeg ikke lade det være, jeg maa tale derom; men fordi jeg talede saaledes, er jeg bleven meget plaget.

Herpaa have vi først et Exempel i den Herre Christus; han maatte undgjælde for denne Bekjendelse. Ligesaa have alle fromme Patriarker og Propheter før ham maattet lide derfor. Derefter se vi, hvorledes de hellige Apostler og Martyrer alle have maattet dø for denne Bekjendelses Skyld. Og alt dette har Christus forudsagt sine Disciple og os Christne, hvorledes det vilde gaa os, og trøster os, paadet at vi ikke

skulde forsage, naar det kom dertil. Thi saa siger han Matth. 10, 16 flgg.: **Se, jeg sender Eder som Faar midt iblandt Ulve; vorder derfor snilde som Slanger og enfoldige som Duer. Men vogter Eder for Menneskene; thi de skulle overantvorde Eder til Raadet og hudstryge Eder i deres Synagoger. Men I skulle og føres for Fyrster og Konger for min Skyld.** Og strax derefter siger han: **I skulle hades af Alle for mit Navns Skyld.** Og kort derpaa siger han: **Disciplen er ikke over Mesteren, ei heller Tjeneren over sin Herre. Det er Disciplen nok, at han bliver som hans Mester, og Tjeneren som hans Herre; have de kaldet Husbonden Beelzebul, hvormeget mere hans Husfolk. Frygter derfor ikke for dem.** Det samme gjentager Herren ved den sidste Nadvere; da han skulde skilles fra sine Disciple, sagde han til dem; **Dersom Verden hader Eder, da vider, at den har hadet mig forend Eder. Vare I af Verden, saa vilde Verden elske sit Eget; men efterdi I ikke ere af Verden, men jeg haver udvalgt Eder af Verden, derfor hader Verden Eder. Kommer det Ord ihu, som jeg sagde Eder: En Tjener er ikke større end hans Herre. Have de forfulgt mig, skulle de og forfølge Eder; have de holdt mit Ord, skulle de og holde Eders,** Joh. 15, 18 flgg. Og med mange flere andre Ord paa forskjellige Steder hos Evangelisterne har Christus forudforkyndt sine Disciple, at det vilde gaa dem saaledes i denne Sag.

Derfor maa vistnok alle Christne med Sikkerhed vente, at de ville komme til at maatte lide Meget for Evangeliebekjendelsens Skyld, at de skulle forfølges, forjages og endelig ogsaa dræbes. Dette siger ogsaa St. Paulus 2 Tim. 3, 12. med ligefremme Ord: **Alle, som ville leve gudeliden i Christo Jesu, skulle forfølges.** Hvo, som nu ikke skammer sig for denne det hellige Kors Hofsarve, han tilhører Christi Rige, han vil ogsaa indtil Enden forblive salig; men hvo, som vil skamme sig for denne Hoffarve og se mere paa Verdens Venskab, Gunst og Befordring end paa Guds Velbehag, han bliver ikke staaende, naar Anfegtelse og Forfølgelse, om end nok saa ringe, bryder løs.

Om disse Stykker har jeg andetsteds skrevet Mere og behandlet dem vidtløftigere; den, som vil, kan læse det. Vi ville nu lade det blive herved og anraabe Gud om hans Naade, at vi maa fatte dette, tiltage i Tro og Kjærlighed og ikke være bange for det hellige Kors.

Paa Maria, Guds Moders, Undfangelses Dag.

Evangelium Luc. 11, 27—28.

Men det begav sig, der han sagde disse Ting, opløftede en Kvinde af Folket Røsten og sagde til ham: Saligt er det Liv, som bar dig, og de Bryster som du diede. Men han sagde. Ja, salige ere de, som høre Guds Ord og bevare det.

Summen af Evangeliet.

Christus seer ikke paa Kjødets Ære, Ros og Herlighed, end ikke hos sin Moder, den allerhelligste Jomfru. Derfor burde de, som ikke kunne snakke om Andet end om Marias Priis, prædike Guds Ord efter Christi Exempel.

Udlæggelse af Evangeliet.

Man feirer idag Jomfru Marias Fest, hvordan hun skal være undfangen uden Arvesynd, hvilken Fest har stiftet megen Fortræd, Kiv og Strid iblandt Munkene uden al Nytte og Gavn, saasom der ikke staar et Bogstav derom i Evangeliet eller paa noget andet Sted i Skriften. Hvoraf vi ogsaa skulle se, hvorledes Djævelen har forblændet og forført os, saaat vi allermest har drevet paa det, som ikke er os befalet og heller ikke er nødvendigt at vide; men det, som er os befalet, det lade vi staa hen. Saaledes er det stedse gaaet og gaar endnu fremdeles og vil gaa saaledes, saalænge Verden staar; derfor maa Ingen tage Forargelse deraf, thi Verden bliver Verden, man gjøre, hvad man vil. Nu har man paa denne Dag talt Meget om Arvesynden; give Gud, at de havde truffet det ret! Derfor maa vi ogsaa tale en Smule derom; dog ville vi først betragte Evangeliet en Smule.

Det første Stykke.

Om Evangeliets Hovedlærdom, hvilken er, at høre Guds Ord og bevare det med reen Tro.

I dette Evangelium er kortelig indbefattet Alt, som tjener til vor Salighed, nemlig at høre Guds Ord og bevare det; thi Menneskets Sjæl kan ikke blive opholdt ved noget Andet et ved Guds Ord; det er dens Spise og Græsgang, og i samme Grad, som den bruger det, hænger derved og tror derpaa, trives og frelses den. Derfor siger St. Paulus Rom 1, 16.: **Evangeliet** eller Guds Ord **er en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror.** Derfor kan Gud ikke straffe eller plage Menneskene haardere, end naar han unddrager dem denne Næring. Vi have vistnok desværre erfaret det, da vi vare under Pavedømmet, hvad det var, at mangle Guds Ord; hvor gik vi ikke der, som fortabte Faar, den Ene hid, den Anden did, under Jammer og Nød! Og derfor, efterdi Guds Ord er en saa nødvendig Ting, saa sætter Herren det ogsaa her høiere end sin egen Ære og sin Moders Ære.

Heraf skulle vi lære, at det menneskelige Hjerte med alle sine Kræfter og bedste Tanker her bliver ganske og aldeles fordømt og forkastet af Christus, og at Intet er godt, som tykkes vor Fornuft godt, og som har en stor Anseelse i Verdens Øine, ja, som endog synes det Allerhelligste. Hvad Kosteligere kunde vel denne Kvinde have gjort i Verdens Øine, end at hun træder frem for alt Folket og priser den Moder, som havde givet Verden en saadan Søn, paa hvem alle Menneskers Øine ere rettede, hvem den hele Verden løber efter, som Enhver gjerne har hos sig, som gjerne hjælper og gjør Vel mod Enhver? Og dog kommer Christus her og giver hendes Lovpriisning Dødsstødet. Den gode Kone taler af et kjødeligt, kvindagtigt Hjerte, ligesom man da vel ogsaa endnu hører saadan taabelig, kvindagtig Snak, som naar man siger: Salig er den Moder, som bringer en Præst til Verden! og ligesom man endnu finder mange Mødre, som, naar hun hører en eller anden lærd, from Prædikant, paa hvem hele Verden gaber, siger: Ak, give Gud, at min Søn ogsaa maatte blive en saadan Mand! ꝛc. Dette er kjødelige Tanker, som Herren her ganske forkaster og viser os, hvad der er mere fornødent end dette, nemlig, at høre Guds Ord og bevare det; thi saa siger han her til Kvinden, som prisede ham saaledes for Folket og sagde: **Saligt er det Liv, som bar dig, og de Bryster, som du diede:**

Ja, salige ere de, som høre Guds Ord og bevare det.

Som om Herren vilde sige: Jeg vil ikke have kjødelig Lovpriisning, heller ikke er min Moder af den Grund salig, din Lovpriisning er falsk; thi du forstaar dog ikke de Ting, som høre Gud til, du søger Kjø-

dets Nytte og Lyst, behager dig selv med saadanne kvindagtige, skadelige Tanker; dermed erhverver du ikke din Sjæls Frelse og Salighed: derfor vend dit Hjerte bort fra saadanne unyttige, forfængelige Tanker, og lær, at de ere evig salige, som høre Guds Ord flittig og gjemme det i sit Hjerte, sætte al sin Trøst og Tillid dertil, fordi det ikke kan bedrage. Disse ere de, som bygge sit Huus paa Klippen, hvilket Vandets og Vindens Rasen ikke kan overvælde. Derfor, tro du paa Guds Søn, saa bliver du salig.

Altsaa se vi, at Guds Ord altid staar imod al kjødelig, menneskelig Fornuft, Hjerte og Tanker og kan aldrig komme overeens dermed. En lignende Historie have vi i Matth. 12, 46 flgg.: Da Herren holdt en lang Prædiken til sine Disciple og til Folket, **stode hans Moder og Brødre udenfor og bgjærede at tale med ham. Da sagde Een til ham: Se, din Moder og dine Brødre staa udenfor og begjære at tale med dig. Men han svarede og sagde til den, som sagde ham det: Hvo er min Moder, og hvilke ere mine Brødre? Og han rakte sin Haand ud over sine Disciple og sagde: Se, min Moder og mine Brødre! Thi hvo, som gjør min Faders Villie, som er i Himlene, den er min Broder og Søster og Moder.** Dette udtrykker han nu her endnu klarere, naar han siger: **Salige ere de, som høre Guds Ord og bevare det.** Dette være Nok om Evangeliet. Vi ville nu ogsaa tale lidt om Arvesynden.

Det andet Tærestykke.

Om Arvesynden.

For det **Første** er at mærke, hvad Arvesynden er, paadet vi kunne forstaa, hvorledes Jomfru Maria er bleven befriet fra den. Arvesynd, som alle Doctorer endrægtelig skrive, er intet Andet end en Fortabelse af Arveretten, med hvilken Arvesynd vi ere blevne straffede i Paradiset ved Adams første Synd. Og derfor hedder den en Arvesynd, fordi vi ikke have gjort den, men medbringe den fra vore Forældre, og den bliver os ikke mindre tilregnet, end om vi selv have gjort den. Thi ligesom en Søn besidder de fædrene Godser, som han ikke har vundet ved Arv og med Rette, saaledes er han ogsaa ifølge den samme Arveret forpligtet til at betale den Gjæld, som Faderen ved sin Død har efterladt sig, efterdi han besidder og indehaver de fædrene Godser; thi den, som vil have Nytten, bærer ogsaa billigviis Skaden: saaledes gaar det ogsaa til her med Arvesynden, som ikke vi, men vore Forældre have gjort; den maa vi ogsaa hjælpe til at bære og betale.

Dette er saaledes at forstaa: Førend Adam aad af det forbudne Træ, var han skabt retfærdig, from og hellig af Gud, havde i sig ingen Lyst eller Tilbøielighed til det Onde, hverken til Hoffærdighed eller til Vrede, hverken til Ukydskhed eller til nogen Last, men var kun tilbøielig til det Gode, til Kydskhed, Sagtmodighed, Kjærlighed, Ydmyghed og andre Dyder, hvilke han gjorde af Naturen uden Overveielse, og tog intet Hensyn til noget Diemed, hvorfor han gjorde det, ligesom vi nu af Naturen kunne se, høre, spise, drikke, gaa, føle, tale; og ligesaa let vilde det i denne Tilstand have været for os at overholde al Dyd, som det nu falder os let at se, høre, tale og deslige, og det vilde have været os muligt at gjøre alle gode Gjerninger lystig og let, som vi nu ikke kunne gjøre uden meget haardt Arbeide, Møie, Anfegtelse, Fare, Synd og Besvær. Thi ligesom Adam dengang var, saaledes vilde vi Alle, som ere fødte af ham, have været, og derfor, som sagt, hedder det ogsaa en Arveret, fordi den fra Begyndelsen af og fra vor første Fader ved Fødselen bliver os medfødt: paa samme Maade, som man kunde kalde Synet og Hørelsen arvelige. Thi ligesom Synet og Hørelsen har været hos Adam og Eva, saaledes er det os med-

født ved Fødselen. Men at vore første Forældre Adam og Eva have indehavt en saadan Arveret, bevidner Moses ved disse Ord: **Og de vare begge nøgne, Adam og hans Hustru, og bluedes ikke,** 1 Mos. 2, 25. Saaledes vilde da ogsaa alle Mennesker, som vare blevne fødte af dem, have været, og de vilde ogsaa, skjønt nøgne, have kunnet afholde sig; thi de følte dengang ingen ond Tilbøielighed, den Ene til den Anden, saaledes som nu alle Mennesker føle.

For det **Andet**: Men saasnart som de aad af det forbudne Træ og havde syndet, da faldt og fordærvedes øieblikkelig denne Arveret, da begyndte onde Lyster at røre sig og voxe i dem, da bleve de tilbøielige til Hoffærdighed, Ukydskhed, Kjødets Vellyst og til alle Synder, saaledes som vi da nu ere; thi ligesom Adam og Eva dengang vare efter Overtrædelsen, saaledes ere alle deres Børn; ligesom nemlig han dengang havde et af Synd forgiftet Kjød, saaledes have ogsaa alle hans Børn, der ere fødte af ham, just et saadant Kjød, tilbøieligt til alt Ondt, og den Synd, som var i Forældrene, bliver ogsaa alle deres Børn medfødt. Ligervis som en spedalsk Fader med en spedalsk Moder avler spedalske Sønner og Døttre af samme Kjød, som Forældrene ere: saaledes blive vi alle fødte i og med Synd af vore syndige Forældre. Deraf kommer det, at alle levende Mennesker ere tilbøielige til det Onde, som det staar 1 Mos. 6, 5 flg.: **Og Herren saa, at Menneskets Ondskab var stor paa Jorden, og alt hans Hjertes Paafund var ikkun ondt hver Dag. Da angrede Herren, at han havde gjort Mennesket paa Jorden, og det bekymrede ham i hans Hjerte.** Og efter Syndfloden sagde Herren: **Jeg vil ikke mere herefter forbande Jorden for Menneskets Skyld, dog Menneskets Hjertes Tanke er ond af hans Ungdom,** 1 Mos. 8, 21.

Af denne første medfødte Synd flyder saamegen Synd, hvormed Mennesket er belæsset, saasom Mord, Ægteskabsbrud, Tyveri og utallige andre Laster, at den vel ogsaa næsten af denne Grund burde hede originale peccatum, som en Oprindelse og Begyndelse til alle andre Synder; thi alle Synder komme fra vort Hjertes onde Tilbøielighed, som Christus siger Matth. 15, 19.: **Af Hjertet udkommer onde Tanker, Mord, Hor, Skjørlevnet, Tyverier, falske Vidnesbyrd, Bespottelser.** Og paa et andet Sted siger han ogsaa: **Af Hjertets Overflødighed taler Munden,** Matth. 12, 34. Af alt dette er det nu klart og aabenbart, at Arvesynden ikke er noget Andet end den hele Ondskab og Tilbøielighed til det Onde, som alle Mennesker føle i sig, hvilke ere fødte til Hoffærdighed, Vrede, Misundelse, Ukydskhed og flere andre Laster; thi saaledes have Adam og Eva ogsaa været efter Overtrædelsen.

For det **Tredie**: Men nu har Gud ordnet det saaledes, at Ingen skal blive salig, uden at han er reen for denne Synd, og han vil, at vi atter skulle være fromme og retfærdige, ligesom Adam var før Syndefaldet. Men efterdi vi ikke kunne gjøre dette, saa har han hengivet Christus, sin eneste Søn, for os i Døden, forat han skulde redde og frigjøre os ved sit Blod fra denne Arvesynd og fra alle Synder som flyde af denne Arvesynd. Derfor lærer Christus os, at vi skulle tro paa ham og anraabe ham om Naade, ved hvilken denne Synd renses. Og dette er intet Andet end at prædike Evangeliet, som han sagde til sine Disciple Marc. 16, 16.: **Gaar bort i al Verden og prædiker Evangelium for al Skabningen. Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig; men hvo, som ikke tror, skal blive fordømt.** Thi naar vi ere døbte og tro, da modtage vi Naade, som strider imod den onde Tilbøielighed i os og udriver og udrydder Arvesynden. Da opstaa nu i os gode og

ærlige Lyster eller Begjærligheder, til Ydmyghed, Kydshed, Sagtmodighed og til alle Dyder, og da komme de gode Gjerninger, og det med et villigt og lystigt Hjerte. Alt dette udretter den Naade, som vi have modtaget i Daaben ved Troen paa Jesus Christus; thi det er umuligt, at saadan Naade skulde være uvirksom i os; den maa gjøre gode Gjerninger. Dette siger den Herre Christus meget smukt ved en skjøn Lignelse til sine Disciple efter Nadveren, da han talte saaledes: **Jeg er det sande Viintræ, og min Fader er Viingaardsmanden. Hver Green paa mig, som ikke bærer Frugt, den borttager han; og hver den, som bærer Frugt, renser han, at den skal bære mere Frugt. I ere allerede rene formedelst det Ord, som jeg haver talet til Eder. Bliver i mig, da bliver og jeg i Eder. Ligesom Grenen ikke kan bære Frugt af sig selv, uden den bliver i Viintræet, saa kunne I ikke heller, uden I blive i mig. Jeg er Viintræet, I ere Grenene; hvo som bliver i mig, og jeg i ham, han bærer megen Frugt; thi uden mig kunne I slet Intet gjøre. Om Nogen ikke bliver i mig, han bliver udkastet som en Green og visner; og man sanker dem og kaster dem i Ilden, og de brænde. Dersom I blive i mig, og mine Ord blive i Eder, da beder om hvadsomhelst I ville, og det skal vederfares Eder. Derved forherliges min Fader, at I bære megen Frugt, og I skulle vorde mine Disciple,** Joh. 15, 1 flgg.

Men forat vi ikke skulde glemme dette, har Gud ordnet og befikket det saaledes, at vi fremsige Troesbekjendelsen og bede Fadervor, paadet vi daglig skulle øve os i Troen og Bønnen og altid anraabe hans Naade imod Arvesynden. Thi saalænge vi leve her, ere vi ikke uden Synd; onde Lyster og Begjerligheder blive endnu altid i os, som lokke os til Synd, og mod hvilke vi maa stride og kjæmpe, som St. Peter siger 1 Petr. 2 11 flg.: **I Elskelige, jeg formaner Eder som Fremmede og Udlændinge, at I holde Eder fra de kjødelige Lyster, som stride imod Sjælen, og lade Eders Omgjængelse iblandt Hedningerne være god, saaat de, idet de bagtale Eder som Misdædere, kunne se Eders gode Gjerninger og formedelst dem prise Gud paa Besøgelsens Dag.** Derfor maa vi nu stedse øve os og altid bede og kjæmpe mod Synden, saalænge vi leve her, indtil vi dø; thi da først bliver det hele Kjød dødet.

For det **Fjerde**: Efterdi Arvesynden i Daaben borttages, hvorfor siger du da, at den endnu forbliver, og at man altid fremdeles maa kjæmpe mod den? Derpaa svarer Augustinus saaledes: Arvesynden bliver vel tilgivet i Daaben, dog ophører den ikke, men Gud vil ikke mere tilregne den. Ligesom Samaritaneren paa hint Sted hos Luc. Cap. 10, 34 flg., da han gyder Olie og Viin i sin Næstes Saar, gjør han ham ikke strax frisk, men fører ham til Herberget, og lader Værten først pleie ham, indtil han kommer tilbage. Saaledes borttages vel alle Synder ved Daaben, dog saaledes, at forstaa, at Gud ikke tilregner dem, men derfor ere de ikke borte, men man maa fremdeles bestandig helbrede dem, ligesom man da har begyndt at helbrede dem; men naar vi nu dø, da ville de alle være fuldkommen helbredede.

Derfor, saa ofte som du føler, at du fristes til Utaalmodighed, Hoffærdighed, Ukydshed og til andre Synder, saa ofte skal du vide, at du føler Arvesyndens dødelige Pile, som Djævelen har skudt ind i Adams Kjød, hvoraf dit er født, og skal strax huske paa at modstaa disse Pile og bede den Herre Jesus, at denne Synd ikke tager Overhaand og overvinder dig, men at den ved hans Naade maa blive overvunden. Saa siger Paulus Gal. 5, 16 flg.: **Vandrer i Aanden, saa skulle I ikke fuld-**

komme Kjødets Begjæring. Thi Kjødet begjærer imod Aanden, men Aanden imod Kjødet; men disse ere hinanden modsatte, saaat I ikke kunne gjøre, hvad I ville. Og Rom. 13, 13 flg. siger han: **Lader os vandre skikkeligen, som om Dagen, ikke i Fraadseri og Drukkenskab, ikke i Løsagtighed og Uteerlighed, ikke i Kiv og Avind. Men iføre den Herre Jesus Christus, og pleier ikke Kjødet til at vække Begjærlighed.** Derhos kan du ogsaa betragte det hele syvende Capitel til Romerne. Den, som nu saaledes kjæmper med sine Synder, ham bliver ikke alene hans Synd ikke tilregnet af Gud, hvormeget den end fremdeles lever i ham; men han vil ogsaa erholde en Krone og blive befriet fra den. Men de, som ikke kjæmpe mod sin Synd, men give den sit Samtykke, de falde atter tilbage i Arvesynden og blive, som de have været før Daaben.

For det **Femte**: Heraf opstaar nu et Spørgsmaal, med hvilket man hist og her beskjæftiger sig: Hvordan gaar det dog til, at Forældrene avle Børn med Arvesynd, uagtet de dog ere døbte, og Arvesynden er dem tilgivet? Derpaa svarer atter Augustinus og fremsætter en skjøn Lignelse, idet han siger: Ligervis som et Korn, som man kaster paa Ageren uden Snerp, Skal eller Avner, aabenbart ikke frembringer andre Korn uden Skal, Straa og Avner: saaledes avle de døbte Forældre ingen Børn uden Arvesynd, om end de, Forældrene, ere døbte og ved Daaben befriede fra Arvesynd. Og han fremsætter ogsaa et andet Exempel hentet fra Olietræet: Naar man planter en Frugt deraf, saa fremvoxer deraf intet godt, men et vildt Olietræ; saaledes gaar det ogsaa til her: Om end Forældrene ved Daaben ere befriede fra Arvesynden, saa avle de dog Børn med Arvesynd. Men det er netop Sagen. Thi Menneskenes Kjød kan aldrig i dette Liv komme fuldkommen til sin Reenhed, saaat det er uden Lyst og syndig Begjæring; derfor kunne Forældrene hverken undfange eller føde Børn uden saadan Lyst og Begjering.

Derfor siger ogsaa David Ps. 51, 7.: **Se, jeg er født i Misgjerning, og min Moder haver undfanget mig i Synd.** Og dette er det, som St. Augustinus siger: Arvesynden kommer ikke ved Nedstammelsen eller Fødselen, men ved Lysten. Som om han vilde sige: Naar Forældrene kunde undfange og føde uden Lyst og Begjæring, saa vilde intet Barn fødes med Arvesynd. Men Gud Herren taaler saadan Lyst og Begjæring hos Forældrene for Menneskeslægtens Ægteskabs Skyld, men især først og fremst for Daabens og den christelige Troes Skyld; thi denne Lyst kan i dette Liv ikke borttages ganske og aldeles; desuden maa den menneskelige Slægt avles og paa denne Maade formeres. Og derfor prædiker man Meget om den ugifte Stand i det nye Testament, priser og ophøier den overmaade, saaat naar En ikke vilde, behøvede han ikke saadan Lyst, men udslukkede fra den Tid af Arvesynden; men man seer vel, hvad det har at betyde.

For det **Sjette**: Dette er nu ogsaa Aarsagen til, at Christus har villet fødes af en Jomfru ved den Helligaand uden Mand. Nemlig, forat han ikke skulle besmittes af Arvesynden, som er en naturlig Følge af Menneskenes Fødsel ved Mand og Kvinde, saaledes som vi have hørt. Derfor siger man alene om denne Marias Søn, som Elisabeth sagde til Maria: **Velsignet er dit Livs Frugt**, Luk. 1, 42. Thi alle andre Kvinders Frugt er forbandet, fordi den, som sagt, er undfangen i Synd, fra hvilken Forbandelse den ikke befries uden ved at holde sig til denne Jomfru Marias velsignede Frugt, til den Herre Christus, hvilket skeer ved Daaben og Troen paa den samme Christus; thi da bliver den gjenfødt til en anden Frugt, og der bliver en aandelig Frugt deraf. Derfor sagde Christus til

Nicodemus; **Uden at Nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige**, Joh. 3, 3. Men hvorledes denne Gjenfødelse skal foregaa, og hvorledes den skal ske aandelig siger han ham fremdeles v. 5 med disse Ord: **Uden at Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige.**

Og af den samme Aarsag siger man ogsaa, som Engelen Gabriel sagde til Maria: **Du velsignede iblandt Kvinderne**, Luk. 1, 28. Thi ingen Kvinde er saa hellig; hverken har der været eller vil der komme Nogen, som føder en velsignet Livs Frugt, saasom ingen undfanger uden Lyst og Synd. Davids Udsagn bliver vel sandt: **Se, jeg er født i Misgjerning, og min Moder har undfanget mig i Synd.** Denne Titel maa alle Menneskenes Børn føre med Undtagelse af Christus alene. Her faar da ogsaa den frie Villie Dødsstødet; thi Ingen kan ved den frie Villie modstaa saadan Lyst, saasom den er indædt i Menneskene fra Issen indtil Fodsaalen.

For det **Syvende:** Men efterdi Jomfru Maria ogsaa er født naturlig af Fader og Moder, have Mange villet sige, at hun ogsaa er undfangen i Arvesynd; dog ere alle disse enige i, at hun er helliget i Moders Liv, og at hendes Forældre have undfanget uden Lyst og Begjæring. Men Enkelte have villet slaa ind paa en Middelvei og have sagt, at Menneskets Undfangelse er en dobbelt; en, som kommer af Mandens og Kvindens naturlige Omgang; den anden Undfangelse skulde gaa saaledes til, at Legemet tilberedes i Moderskiv, og Sjælen indgydes af Gud, Skaberen. Om den første Undfangelse tale vi her ikke; det gjør heller ikke meget til Sagen, om Jomfru Maria er undfanget efter alle Menneskers fælles Viis, naar blot Christus paa denne Maade undtages som ogsaa alene særskilt er undfangen paa denne Maade uden nogen Mands Medvirken; thi det maatte være saa, at Christus skulle undfanges som Gud og Menneske, fuldkommen i alle Dele, og derfor var det nødvendigt, at her den alleraandeligste og helligste Undfangelse fandt Sted.

Men hvad Jomfru Marias Undfangelse angaar, hvis Legeme er dannet efterhaanden, som andre Børns, indtil Sjælens Indgydelse, da har det ikke været fornødent, at der fandt en saadan Undfangelse Sted; thi hun kunde bevares for Arvesynd, indtil Sjælen kom til. Men hvad Gud har gjort med Maria ved den anden Undfangelse, er ikke berettet os i Skriften; hvorfor der heller ikke herom maa prædikes noget Sikkert, som skal troes; men Tanker ere toldfri, Enhver kan tænke, som han vil, naar han blot ikke gjør nogen Troesartikel deraf.

Paa Thomas, den hellige Apostels, Dag.

Evangelium Joh. 20, 24—29.

Men Thomas, en af de tolv, — hvilket Navn betyder Tvilling — var ikke med dem, der Jesus kom. Derfor sagde de andre Disciple til ham: Vi have seet Herren. Men han sagde til dem: Uden jeg faar seet Naglegabet i hans Hænder, og stukket min Finger i Naglegabet, og stukket min Haand i hans Side, vil jeg ingenlunde tro. Og efter otte Dage, vare atter hans Disciple inde, og Thomas med dem. Jesus kom, der Dørene vare lukkede, og stod midt iblandt dem og sagde: Fred være med Eder! Derefter siger han til Thomas:Ræk din Finger hid og se mine Hænder, og ræk din Haand hid og stik den i min Side og vær ikke vantro, men troende.

Og Thomas svarede og sagde til ham: Min Herre og min Gud! Jesus siger til ham: Efterdi du haver seet mig, Thomas, haver du troet; salige ere de, som ikke have seet og dog troet.

Summen af dette Evangelium.

1. Thomas tror ikke, at Christus er opstanden, førend han ser og føler det.
2. Disciplene tro ikke uden aabenbart Tegn, men salige ere de, som ikke have seet det og tro Ordet alene.
3. Dette er en stor Erkjendelse, at erkjende Christus som en Gud og Herre; thi den, som har Christi Erkjendelse, frygter hverken Synd eller Død, hverken Djævel eller Helvede. Summa: han er sikker for al Angst, Nød og Anfegtelse; thi den, som er i ham, er større end den, som er i Verden, som Johannes siger 1 Joh. 4, 4.

Udlæggelse af dette Evangelium.

Om St. Thomas veed jeg intet Visere end det, som dette Evangelium her skriver om ham; det Andet, som man forøvrigt siger om ham efter Legendebogen, er Altsammen Fjas og Løgn. Og om det end for en Deel var sandt, saa er det dog ikke at bygge paa; det gjør os heller ikke bedre. Derfor ville vi lade det fare og sige Noget om dette Evangelium, som vil være os nyttigere og mere fornødent end alle Legender.

Den første Deel af Evangeliets Beretning har tildraget sig paa Paaskedagen henimod Aften, da de Tvende kom tilbage fra Emmaus og forkyndte de andre Disciple, at Herren var opstanden. Den anden Deel har tildraget sig otte Dage derefter. Derfor læser man ogsaa dette Evangelium den ottende Dag efter Paaske; ved denne Leilighed have I nokſom hørt Evangeliet udlagt. Give Gud, at I maa have bevaret det; thi det er et saare trøsteligt Evangelium, det viser os Troens Frugter, nemlig Fred og Glæde, som ogsaa Paulus siger Rom. 5, 1.: **Altsaa, retfærdiggjorte ved Troen, have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum.** Men nu ville vi tale lidt om, hvad det vil sige, at Herren viser Disciplene sine Hænder og Fødder, hvorved det er os antydet, hvad Nytte vi have af Christus, hvortil han tjener os, og hvad vi skulle vente af ham.

Hvorledes og hvorved Mennesket bliver retfærdigt og saligt for Gud, og hvorledes Kjærlighed til Næsten skal følge af en saadan Retfærdighed.

I alle Menneskers Hjerter er det ligesom af Naturen indplantet, at vi gjerne vilde være fromme, og Enhver tænker paa, hvordan han kunde naa Saligheden, hvorfor ogsaa Mange have udtænkt dette, Andre hint, og have meent dermed at erholde for sig en naadig Gud og erhverve sig Himmelen, men aldrig har Nogen truffet den rette Vei, efterdi de alle have holdt fast ved, at de vilde udrette det med Handlinger og Gjerninger; ogsaa have de høilærde Doctorer og hellige Fædre skrevet og lært meget derom, hvorledes man skal komme til Fromhed og have gjort sig megen Umage dermed; men, som man seer, og som vi ogsaa til vor følelige Skade have erfaret, Lidet er bleven udrettet. Derfor er det vel fornødent, at man faar en rigtig og grundig Besked om, hvorledes vi kunne komme til sand Fromhed, fordi det er saare magtpaaliggende; thi den, som her tager feil, han har forfeilet det christelige Væsens rette Hovedstykke. Derom maa vi tale lidt.

Den rette, sande Fromhed, som gjælder for Gud, bestaar i fremmede Gjerninger og ikke i egne Gjerninger. Tager et Exempel herpaa: En bygger Kirker, en Anden valfarter til St. Jacob, til Aachen, til Rom, til den hellige Grav, en Tredie faster, beder, bærer en Hætte, gaar barfodet, eller gjør hvilkensomhelst anden Gjerning, hvad det nu end kan være, — dette er egne Gjerninger; Gud har ikke befalet dem, men

Menneskene og Hyklerne, de Gjerningshellige have selv opfundet dem og have meent at det var kostelige, gode Gjerninger, og at de vilde have en stor Anseelse hos Gud; de vidste ikke Andet, end at de derved vilde og skulde blive sin Synd kvit og erholde en naadig Gud. Men saadanne selvvalgte Gjerninger ere aldeles Intet og maa gaa tilgrunde, efterdi de ske uden Tro og ere Synd, som St. Paulus siger Rom. 14, 23.: **Det, som ikke sker af Tro, er Synd.** Thi disse vore Gjerninger ere besmittede og urene for Guds Øine, ja, de ere ham en Vederstyggelighed, og han væmmes ved dem.

Derfor, dersom vi ville fremstaa for Gud, saa maa vi ikke komme frem med vore Gjerninger, men med fremmede. Hvilke ere nu de fremmede Gjerninger, som gjælde for Gud? Det er vor Herres Jesu Christi Gjerninger, hvem Gud Fader har sendt fra Himmelen, for at gjøre Fyldest for vor Synd ved sin Lidelse og Død.

Denne Fyldestgjørelse er gaaet saaledes til: Vi vare i stor Fare, havde haarde Tyranner over os, som Dag og Nat uden Ophør ængstede os; Loven, som Gud lagde paa Menneskene, drev os, fordrede Meget af os, og vi kunde ikke gjøre det; derfor fordømte den os. Synden, som Loven gjorde endnu altid større og større, var os paa Halsen. Døden vilde æde os, saasom den var Syndens Sold. Djævelen vilde rive os ned i Helvede, som den, der skulde straffe os for Synden; der var Jammer og Nød. Over denne Jammer forbarmede Gud sig og sendte sin egen Søn af lutter Naade og Godhed, uden vor Fortjeneste, forat han skulde redde os fra saadanne grusomme Tyranner; og dette gjorde han vældelig paa følgende Maade.

Loven gjorde han Fyldest; han har opfyldt Loven ganske og aldeles; thi han har elsket Gud af ganske Hjerte, af ganske Sjæl, af ganske Styrke og af ganske Sind, og Næsten som sig selv. **Thi deraf hænger al Loven og Propheterne**, som Christus selv siger Matth. 22, 40. Alt, hvad nu Christus har gjort, er indbefattet i disse to Stykker. Han elskede Gud, idet han adlød hans Villie, blev Menneske og i Lydighed udrettede alt det, som han skulde udrette, og som var ham befalet af hans himmelske Fader, som Paulus siger Phil. 2, 8.: **Han blev lydig indtil Døden, ja Korsets Død.** Dernæst elskede han sin Næste; thi alle hans Gjerninger, som han udførte her paa Jorden, gik ud paa at tjene Menneskene, ja, saa stor var hans Kjærlighed til Næsten, at han endog satte sit Liv til, som han ogsaa siger til sine Disciple Joh. 15, 13.: **Ingen haver større Kjærlighed end denne, at en sætter sit Liv til for sine Venner.** Ja St. Paulus gaar endnu videre og siger **for sine Fiender,** naar han Rom. 5, 8. siger: **Gud beviser sin Kjærlighed mod os derved, at Christus er død for os, der vi endnu vare Syndere.**

Efterdi nu Christus saaledes har opfyldt Loven, saa har den ikke kunnet anklage ham, saa har Synden heller ikke kunnet gjøre ham Noget. Den lagde sig vel efter ham; men han var den for mægtig, han opslugte den, i ham maatte den udslukkes som en liden Ildsgnist i det hele, store Hav; thi her var idel Retfærdighed.

Døden vilde ogsaa æde ham; den aad ham vel; men den kunde ikke fordøie ham, maatte atter give ham fra sig. Ja, denne Bid forvoldte Døden stor Skade, og Spillet vendte sig, saaat Christus aad Døden; thi den angreb ham, til hvem den ikke havde nogen Ret, efterdi ingen Synd var forhaanden. Hvor der ikke er nogen Synd, der har Døden Intet at gjøre, som St. Paulus siger 1 Cor. 15, 56,: **Synden er Dødens Braad** eller Spyd, hvormed den myrder; thi ellers vilde den være stump og kunde intet udrette.

Djævelen forsøgte ogsaa sin Magt paa ham, men han maatte give tabt; thi han

angreb den, til hvem han ikke havde nogen Ret, han blev overvunden i denne Kamp og udrettede Lidet. Som Christus siger Joh. 14, 30.: **Denne Verdens Fyrste kommer, og haver slet Intet i mig.** Item: Helvede spærrede sit Svælg op og vilde sluge Christus, men det blev opslugt af ham: saaat altsaa i denne Kamp Lov, Synd, Død, Djævel og Helvede er blevne tilskamme, hvilke han alle har ført i Triumph, og vist dem aabenbarligen til Skue, som St. Paulus siger Col. 2, 15.

Alt dette er nu ikke alene skeet til vort Bedste, men ogsaa skjænket os, naar vi tro paa denne Herre Christus; thi Alt, hvad han har, det er vort; han selv er ogsaa vor, som St. Paulus siger Rom. 8, 32.: **Gud gav sin Søn hen for os alle, hvorledes skulle han ikke ogsaa skjænke os alle Ting med ham?** Saa kan jeg da rose mig af alle disse Seire, som han har vundet, over Loven, Synden, Døden, Djævelen, Helvede, og kan tilskrive mig alle hans Gjerninger, som om de vare mine egne, og som om jeg selv havde udført dem, naar jeg kun tror paa Christus; ellers vilde hans Gjerninger slet Intet hjælpe mig, hvis de ikke vare mig skjænkede. Dette ere de fremmede Gjerninger, som gjøre os fromme og salige for Gud; vore Gjerninger ville ikke gjøre det, vi ere for svagt rustede, med alle vore Kræfter, til at modstaa endog den mindste Synd, end sige da til at gaa Døden, Djævelen og Helvede under Øinene og kjæmpe med dem.

Derfor, naar Loven kommer og anklager dig, fordi du ikke har holdt den, saa henviis den til Christus og sig: Der er Manden, som har gjort det, ved ham hænger jeg, han har opfyldt den for mig og skjænket mig sin Opfyldelse: saa maa den tie stille. Kommer Synden og vil kvæle dig, saa viis den hen til Christus og sig: Saameget, du kan komme ham tillivs, saameget kan du ogsaa komme mig tillivs; thi jeg er i ham, og han i mig. Kommer Døden og vil æde dig, saa sig til den: Kjære Død! kjender du ogsaa den Mand, gaa derhen, brug dine Tænder paa ham; han har engang gjort dig din Biden suur nok; er du lysten, saa giv dig i Kast med ham; du meente, du vilde ogsaa faa Deel i ham, da han hang mellem to Mordere og døde en forsmædelig Død, som ogsaa var forbandet for Gud og for Verden; men hvad hjalp det dig? Du gjorde der et Bid, som ikke bekom dig vel. Denne Mand tilhører jeg; jeg er hans, han er min, og hvor han bliver, der bliver jeg ogsaa. Du har ikke kunnet komme ham tillivs, vil vel ogsaa lade mig i Fred. Kommer Djævelen og vil ogsaa have Deel i dig, og vil Helvede sluge dig, saa viis dem hen til Christus; da vil du vel stoppe Munden paa dem.

Saaledes se I da, hvad vi have i Christus, nemlig den Mand, som er os skjænket af Gud, som skulde udslukke Synden, sønderknuse Døden, sønderbryde Helvede og tage Djævelen tilfange, og alt dette for vor Skyld; thi hvis han ikke havde gjort det og skjænket os saadanne Gaver, vilde vi evig have maattet forblive under Lovens Forbandelse, under Synden, under Døden, under Djævelen og under Helvede. Derfra har Gud reddet os ved denne Christus. Derfor anfører St. Paulus 1 Cor. 15, 54 flgg. Propheten Hoseas og siger: **Død! hvor er din Braad? Helvede! hvor er din Seier? Men Dødens Braad er Synden; men Syndens Kraft er Loven. Men Gud være Tak, som giver os Seier formedelst vor Herre Jesum Christum.**

Heraf se vi nu vel, hvilke Gjerninger det er, som skulle gjøre os fromme og retfærdige for Gud, nemlig fremmede Gjerninger, og ikke vore egne selvvalgte Gjerninger. Derfor falder hermed det hele Pavedømme overende med alle dets Gjerninger, endog de kosteligste og helligste,

hvilket ganske er indrettet paa, at de arme, elendige, forblindede Folk mene at erholde Himmelen ved sin Fortjeneste og egne Gjerninger; derfor er der opvoxet saamange Ordener at man næsten ikke ret kan tælle dem, hvoraf den ene altid har villet være helligere end den anden, eftersom den har drevet haarde, store, tunge Gjerninger; men dette deres Arbeide, denne deres Møie og Ængstelse, Beden, Fasten og Legemets Spægelse, og hvad Mere der er af saadanne Ting, er ganske spildt og forgjæves, har ikke formaaet saa Meget, at den har kunnet borttage den allerringeste daglige Synd; de have ikke lagt sig Esaias's Udsagn, som Herren gjentager Matth. 15, 8, paa Hjerte: **Dette Folk holder sig nær til mig med sin Mund og ærer mig med Læberne, men deres Hjerte er langt fra mig. Men de dyrke mig forgjæves, idet de lære saadanne Lærdomme, som ere Menneskers Bud.**

Deraf kan du nu slutte, at alle Helgener, hvor hellige de end have været, ikke have opnaaet Saligheden ved sin Hellighed, Fortjeneste og sine Gjerninger. Heller ikke er Maria, Guds Moder, for sin Jomfrudoms Skyld, og fordi hun har været en Guds-Moder, bleven from, salig eller retfærdig; men Alle ere de blevne salige ved den Herre Christus, ved fremmed Gjerning. Derfor mærker, at vor Salighed ikke grunder sig paa vore, men paa fremmede Gjerninger, nemlig Jesu Christi vor Frelsers, og dem erholde vi alene ved Troen paa ham.

Dette vil ogsaa den i dette Evangelium fortalte Historie betegne: ved at vise Disciplene og især den kjære Thomas sine Hænder og Fødder gav Herren tilkjende, at disse Hænder og Fødder maatte gjøre det, og ingen andre; thi ved Hænder og Fødder forstaaes i den hellige Skrift Gjerninger og Vandel.

Disse Hænder og Fødder viser Christus os endnu altid fremdeles og siger: Se, Menneske! jeg er den Eneste, hvis Gjerning og Vandel gjælder Noget for Gud; med dine Gjerninger vil du ikke udrette det, din Fromhed tjener her ikke til Noget, den hører andetsteds hjemme: er du from, saa nyder du Godt deraf iblandt Menneskene, høster Lov og Priis derfor her paa Jorden, som Paulus siger Rom. 4, 2., men for Gud gjælder ikke denne Fromhed; du maa have en anden Fromhed, min Fromhed; den tager Gud, min Fader, Hensyn til; thi jeg har forløst dig fra Synd, Død, Djævel, Helvede og al Ulykke; hvad dig selv angaar, saa sidder du vel endnu fast deri, ja, du vilde aldrig i Evighed ved egne Kræfter komme ud derfra. Jeg har borttaget Guds Vrede og forvandlet en vred Dommer til en naadig, barmhjertighed, mild Fader: tro det! saa har det ingen Nød med dig; du er allerede salig, from og retfærdig; kom bare ikke med din Fromhed for Gud; vil du fremstaa for ham, saa skjul dig i mig, ifør dig mig, saa vil du erholde af Faderen, hvadsomhelst du vil have og begjære. Som han siger Joh. 16, 23. til sine Disciple: **Sandelig, sandelig siger jeg Eder, at hvadsomhelst I bede Faderen om i mit Navn, skal han give Eder.**

Derfor, ligerviis som vi have faaet Synden fra først af og oprindelig fra Adam, fra en fremmed Synd, — thi hverken jeg eller du har spiist Æblet —, saaledes maa vi ogsaa atter gjøres retfærdige og fromme ved en fremmed Retfærdighed. Det er nu Jesus Christus, ved hvis Retfærdighed og Gjerninger vi alle ere blevne salige, saaledes som I nokſom have hørt. Dette har St. Paulus næsten rigelig sammenfattet i eet Sprog, naar han 1 Cor. 1, 30 flg. siger: **Christus Jesus er bleven os Viisdom fra Gud og Retfærdighed og Helliggjørelse og Forløsning; at, som skrevet er: Hvo sig roser, rose sig i Herren.**

Og Rom. 4, 25. siger han: **Han som blev given hen for vore Overtrædelser og opreist for vor Retfærdighed.**

I disse to Sprog have I ligesom i et lidet Knippe sammenfattet Alt, hvad vi skulle vente af Christus. Men alt dette skeer ved Troen; thi hvo, som ikke har Troen, for ham er saadanne Ting ubegribelige, ja de ere Fornuften en Daarlighed, og Verden anseer det for en Taabelighed, som Paulus siger 1 Cor. 1, 23.: **Christus er Jøderne en Forargelse og Grækerne en Daarlighed,** det vil sige: naar man prædiker Christus, at han er vor Retfærdighed, at vi ved ham skulle blive salige og Arvinger til det evige Liv, uden vor Gjerning og Fortjeneste, saa forarges de fromme, hellige Mennesker derover, saadanne, som Jøderne vare; men for denne Verdens Kloge og Vise er det en Daarlighed og Taabelighed, at et korsfæstet, dræbt Menneske skal udrette Saadant. Saaledes maa da Alt, som er fromt, helligt, viist og klogt for Verden, forarge sig over denne Christus og tage Anstød af ham; **men for dem, som ere kaldte, baade Jøder og Græker,** siger Paulus videre, **prædike vi Christus, Guds Kraft og Guds Viisdom.** Og Rom. 1, 16 flg. siger han: **Evangeliet er en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror, baade for Jøder først og for Græker; thi derudi aabenbares Guds Retfærdighed af Tro til Tro, som skrevet staar: Men den Retfærdige af Troen skal leve.** Derfor siger Herren til Johannes's Disciple med god Grund: **Salig er den, som ikke forarges over mig.** Matth. 11, 6.

Og her seer du ogsaa klart, at denne Tro, som vi have paa Christus, kommer ved Evangeliets Prædiken, som St. Paulus siger Rom. 10, 17.: **Troen kommer derved, at man hører, men at man hører, skeer ved Guds Ord.** Ja, der ligger Magten, i Guds Ord, ikke i Menneskenes Ord; Guds Ord gjør det, ikke naar man prædiker om Afladsbreve eller om Gjerninger, saaledes som hidtil desværre er skeet til vor aabenbare Skade baade paa Guds, Legeme og Sjæl. Dog vilde vi ikke tale om det Gods, som vi hyppig have hengivet, hvis de ikke havde plaget os paa Legemet med Faste, Spægelse, Valfarter og deslige Narrestreger; ja, ogsaa det kunde vi endnu forvinde, hvis de ikke med sin falske Tillid til saadanne sine Gjerninger havde ført og forført os saa jammerligt og ynkeligt bort fra den rette Tro og Tillid til Gud ved Christus. Nu, Gud være lovet! at vi nu endelig erkjende det; thi Verden har været saa fuld af denne Jammer, at den næsten har strømmet over, hvilket alene er en Guds Straf og Vrede, fordi vi have foragtet hans Ord og have fulgt Menneskeord samt vort eget Hoved og Godtthykke. Saa forblindede have vi været, at vi næsten have troet Enhver, hvilkensomhelst Gjerning han end bragte tilorvs.

Derfra ere vore Samvittigheder reddede og frigjorte, men Ingen takker Gud derfor; forsømme vi det, saa have vi en større Ulykke paa Nakken end denne har været; men det vilde just være tilpas, vi fortjene det redelig med vor Utaknemmelighed. Forhen har man kunnet give Munkene og Prælaterne saa Meget, at de næsten ere blevne Verdens Herrer ved disse Gaver; nu kan man knap underholde sex eller syv fattige Mennesker i en By; ja, man kan nu ikke ernære een Prædikant eller Præst der, hvor man forhen har ernæret næsten en Stok Prælater. Heraf se vi tydelig, hvad vi have været; nu bryder det ud; havde man ikke med Tvang og Vold drevet os dertil, saa vilde vi ogsaa have ladet det være ligesom nu. Derfor maa du ikke give Evangeliet Skyld for saadant forkeert Væsen, saaledes som nu vore Modstandere uforskammet gjøre. Det byder dig ikke at lade din Næste lide Nød ved din Side; ja, det hele Evangelium gaar just ud paa at hen-

vise dig til din Næste, at du skal vise ham Velgjerninger, hjælpe og raade ham, ligesom Gud har raadet og hjulpet dig.

Og dette gjør visselig en oprigtig Troende: han gaar ud i Verden og gjør mod Andre, som Gud har gjort imod ham, og som han vilde, at man skulde gjøre mod ham, naar han var omspændt af Armod, Angst og Nød. Vore gode Gjerninger trænger ikke Gud til; i vor Beden og Fasten, Kirkebyggen og Messeanordning har han intet Behag; vort Offer begjærer han heller ikke, ja, han siger hos Esaias Cap. 1, 11., at han hader dem, og at de ere ham en Vederstyggelighed. Saaledes siger han ogsaa Ps. 50, 8 flgg.: **Hør, mit Folk! og jeg vil tale, Israel! og jeg vil vidne iblandt dig: Jeg er Gud, din Gud. Jeg vil ikke straffe dig for dine Offeres Skyld; thi dine Brændoffere ere altid for mig. Jeg vil ikke tage en Stud af dit Huus, ei heller Bukke af dine Stier. Thi alle Dyrene i Skoven høre mig til, Dyrene paa Bjergene i Tusindtal. Jeg kjender alle Fuglene paa Bjergene, og Dyr paa Marken ere hos mig. Dersom jeg hungrede, vilde jeg ikke sige dig det; thi Jorderige hører mig til og dets Fylde. Mener du, at jeg vil æde de stærke Oxnes Kjød eller drikke Bukkeblod? Offre Gud Taksigelse, og betal den Høieste dine Løfter. Og kald paa mig paa Nødens Dag; jeg vil udfrie dig, og du skal prise mig.**

Men med Gjerningerne viser Gud os ned til Næsten, til de arme, elendige, trøstesløse Mennesker; dem skulle vi komme til Hjælp, dem skulle vi trøste, belære og undervise, og hvad vi gjøre for dem, det have vi gjort for Gud selv og hans Christus, vor Herre, som han vil sige paa den yderste Dag: **Saameget, som I have gjort for een af disse mine mindste Brødre, have I gjort for mig**, Matth. 25, 40,

Altsaa have I hørt, at et christeligt Liv bestaar deri, at vi maa blive fromme og retfærdige ved fremmede Gjerninger, nemlig ved Christi Gjerninger, som vi alene kunne have ved Troen; denne Tro bringer efter sin Natur Kjærligheden med sig, hvorved vi gjøre for vor Næste, hvad vi have erkjendt, at Gud har gjort mod os. Derom have I andetsteds hørt mere; vi ville nu lade det bero hermed og anraabe Gud om Naade.

Den Epistel eller Esaias's Propheti, som man læser i Julen.

Es. 9. 1—7.

Det Folk, som vandrede i Mørket, saa et stort Lys; over dem, som boede i Dødens Skygges Land skinnede et Lys. Du formerer Hedningerne, dermed gjør du ikke megen Glæde. De glædede sig for dit Ansigt, ligesom Glæden er om Høsten, saasom man fryder sig, naar man uddeler Bytte. Thi hans Byrdes Aag og hans Skuldres Riis, ja hans Drivers Kjep haver du sønderbrudt, som paa Midians Dag; thi al Krig med Bulder og blodige Klæder skulle opbrændes og fortæres af Ild. Thi et Barn er født os, en Søn er given os, og Fyrstendømmet skal være paa hans Skulder, og hans Navn kaldes Underlig, Raadgiver, Kraft, Helt, Stedse-Fader, Fredsfyrste, paadet hans Herredømme skal blive stort og Freden ikke have nogen Ende paa Davids Throne og over hans Rige til at befæste det og til at opholde det med Ret og Retfærdighed fra nu og indtil evig Tid. Dette skal den Herre Zebaoths Nidkjærhed gjøre.

Fortale.

Denne Epistel læser man paa denne Christi Fødselsdag, fordi Esaias blandt andre Ord siger: **Et Barn er født os**, hvilket jo uden Tvivl er sagt om Christus; dog er den hele Tale fra først til sidst om det fødte Christusbarns Rige, hvorledes han skal regjere, og hvad der skal følge af hans Regjering, nemlig, at Israels Folk vilde forarges over og støde an imod ham, fordi han prædikes som en saadan Herre, at han forkaster Lovens Retfærdighed, og annammer Hedningerne uden Lov ved Troen, hvilket indtil den Dag idag fortryder, forblinder og forstokker Jøderne saaledes, at de slet ikke ville komme hid til ham. Derom taler det hele Capitel, ligesom ogsaa Simeon siger Luc. 2, 34.: **Se, denne er sat Mange i Israel til Fald og til Opreisning, og til et Tegn, som imodsiges.** Og Esaias selv siger Cap. 8, 14., at Herren vilde være en Forargelsens Klippe og en Anstødssteen for begge Israels Huse, hvilket Sprog Petrus og Paulus anføre i sine Skrifter om Jøderne.

Summen af denne Epistel.

Saa er det da denne Epistels Sum, at Jøderne vilde forarge og forstokke sig over det naaderige Ord om Christi Rige, fordi det bliver saa høit priset, og deres Gjerninger og Lov saaledes slet Intet skulde gjælde for Gud, hvilket de ikke kunne taale. Thi dette maa følge, at der, hvor Guds Naade prises, der vredes og rase de Gjerningshellige.

Denne Mening og Sum give de Ord, som gaa umiddelbart forud, naar han taler om Mørket, som vilde overfalde Jøderne, hvorledes det ikke skulde være en naturlig Formørkelse eller et legemligt Mørke, men en aandelig Formørkelse, som skulde opstaa derved, at de andre Folk og Hedningerne se et stort Lys, og siger: Thi det skal ikke være et saadant Mørke, der skal ængste dem, saaledes som det skete i den første Tid, da det endnu gik let til i Sebulons Land og i Naphthali Land, eller da det siden gik tungere til paa Veien imod Havet, paa hin Side Jordan, i Hedningernes Galilæa, men et saadant, at det Folk, som vandrer i Mørket, seer et stort Lys, og at det skinner klart over dem, som bo i Mørket.

Dette vil sige Saameget som saa: Et andet Mørke og en anden Ulykke vil komme over dette Folk end den, som bestod i, at Kongen af Assyrien, Tiglath-Pileser, først indtog Sebulons og Naphthali Land, hvilket endnu var at regne for en let og ringe Ulykke imod den, som Salmanassar senere bragte over dem, da han indtog det hele Land ved Havet og aldeles bortførte Israels Rige, hvilket var en meget tungere og større Ulykke og Formørkelse; men efter begge disse Ulykker vil først den rette Ulykke og Formørkelse komme paa Christi Tider, da dette Folk vil forarges og forstokkes derover, at et stort Lys og et klart Skin vil opgaa i Folket, hvorved ogsaa mange Hedninger skulle omvendes, og Lov og Moses og alt det jødiske Folks Væsen aldrig skal gjælde, men alene Naade og Barmhjertighed i Christus skal prædikes.

Thi du maa her vel kjende Skriftens Ord, som staa i det 15de Capitel af den anden Kongernes Bog, hvorledes Kong Thiglath-Pileser af Assyrien kom op paa Pekah's, Kongen af Israels, Tid og indtog og bortførte Gilead og Galilæa, næsten Trediedelen af Israels Land paa begge Sider af Jordan, og i det 17de Capitel, hvorledes Kongen af Assyrien, Salmanassar, beleirede Samaria i tre Aar og bortførte hele Israel. Dette var to Formørkelser, det er, to Ulykker; thi paa Hebraisk betyder Lys Lykke og Mørke Ulykke, fordi ingen Guds Naade og Mildhed skinner over dem, men idel Uveir og den guddommelige Vredes Hvirvelvind bringer Formørkelse over dem. Og Esaias kalder den ene endnu let, da Galilæa og Gilead bleve bortførte; thi det var kun et

Stykke af Landet og den varede ikke længe i Landet. Men den anden var tungere, da Kongen af Assyrien laa og stred tre Aar i Landet og tilsidst ogsaa bortførte det hele Land.

Disse to Ulykker og Formørkelser have været Forbilleder paa den sidste Ulykke, da Jøderne lede et dobbelt Tab og blev ødelagte og bortførte aandeligt og legemligt, nemlig, da de af Djævelen bortførtes fra Gud og Guds Ord til sine Løgne og dernæst ogsaa af Romerne bleve legemligt adspredte rundt om i den hele Verden. Om denne Ødelæggelse taler Esaias paa mange Steder. Nu, vi ville gaa til Epistelen og lære at kjende vor Herre Christus og hjælpe til at vugge Barnet. Nu følger Texten med Udlæggelsen Ord for Ord.

Det Folk, som vandrede i Mørket, saa et stort Lys; over dem, som boede i Dødens Skygges Land, skinnede et Lys.

Som jeg har sagt, taler Esaias om aandeligt Mørke, hvilket er den største Ulykke og Unaade, og om aandeligt Lys, hvilket er den største Lykke og Naade; thi hvad kan være grueligere end Hjertets Blindhed og Uvidenhed i guddommelige Sager? Hvad kan være yndigere og ædlere end et oplyst Hjerte og Guds Erkjendelse? Hist kan ikke være Andet end idel Ondt, saaat end ikke det Gode er godt, om det end var der. Her kan ikke være Andet end Godt, saaat end ikke det Onde er ondt, om det end var der. Thi hvad kan skade den, som kjender og har Gud selv? Hvad kan gavne den, hvem Gud er berøvet, og som har Djævelen? Saa er nu dette store Lys og klare Skin det hellige Evangelium eller Guds Naades Ord, det er, et aandeligt Lys, som viser, hvad Gud er, hvad han gjør for os og giver os, og hvad han vil have af os. Item lærer, hvad Synd, Død, Djævel, Verden og alle Ting er, hvad de skade eller gavne os til Saligheden.

Mener du ikke, at dette er et uudsigeligt Lys, hvorved vi ogsaa skue ind i Guds Hjerte og i Guddommens Dyb? Item, vi se ogsaa Djævelens Tanker. Item, hvad Synden er, og hvorledes man skal blive den kvit; hvad Døden er, og hvorledes man skal komme ud fra den; hvad Menneske og Verden er, og hvorledes man skal tage sig iagt for dem, — da dog Ingen tilforn har vidst, hvad Gud er, om der ogsaa var Djævle, hvad Synd og Død er, end sige, at man skulde vide, hvorledes man skal blive dem kvit. Saaledes har heller Ingen vidst, hvad Menneske og Verden er; thi man har meent, der var megen Redelighed, Fornuft og mange gode Dyder i den; Ingen har meent, at dens høieste Viisdom er idel Daarskab, dens ædleste Dyd idel Ondskab.

Saadan Uvidenhed og Blindhed kalder Esaias her Mørket og Dødens Skygges Land, hvori Folket bor, og mener dermed det jødiske Folk. Her opstaar nu Striden og Forargelsen over dette Lys. Thi ihvorvel dette Lys er opgaaet og prædiket over det hele Folk, saa har dog Størstedelen ikke villet annamme det; thi de vilde paa ingen Maade være blinde og mørke, men holdt sin Gjerning for Lys, som vi ogsaa se i Epistelen paa Helligtrekongers-Dag, da Esaias taler paa lignende Maade om Lyset og Mørket.

Men se, hvormed have de fortjent Saadant, at de se saadant Lys? Her nævnes ingen Gjerning, ingen fri Villie, men snarere en fangen Villie; thi hvem kan gjøre Noget i Mørket? Hvem veed, hvad han skal gjøre, naar han Intet veed? Siger ikke Christus Joh. 12, 35.: **Hvo, som vandrer omkring i Mørket, veed ikke, hvor han gaar hen?** Saa er det nu idel Naade, at et Lys opgaar i Mørket og skinner klart over Folket. Og saa er heller ikke Esaias at forstaa, naar han siger: **Det Folk, som vandrede i Mørket, saa et stort Lys,**

som om han adskilte to Slags Folk: et, som vandrer i Mørket, og et andet, som vandrer i Lyset, saaledes som Jøderne adskille sig og Hedningerne, som om de gik i Lyset og Hedningerne i Mørket; men saaledes er han at forstaa, at han dermed betegner alle Folks Jammer, som om han vilde sige: Over det Folk, som sidder i stort Mørke og høilig tiltrænger Lyset, forbarmer Gud sig og lader et stort Lys lyse for dem, ikke bevæget dertil ved deres Fortjeneste, men ved sin Barmhjertighed kommer han dem imøde, førend de bede eller søge derom; ligesom da Lucas saare skjønt udlægger det, naar Zacharias siger Luc. 1, 78 flg.: **Formedelst den inderlige Barmhjertighed, ved hvilken Lyset fra det Høie haver besøgt os, for at skinne for dem, som sidde i Mørke og i Dødens Skygge, for at styre vore Fødder paa Fredens Vei.** Med hvilke Ord Lucas som med en Finger henpeger paa Esaias i denne Epistel; ligesaa Johannes, naar han taler meget om Lyset: hvoraf man vel mærker, at han fornemmelig taler om Jøderne og tillige om Hedningerne; thi naar Jøderne, Guds Folk, sidde i Mørket, hvor meget mere sidde da ikke Hedningerne deri.

Du formerer Hedningerne, dermed gjør du ikke megen Glæde.

Han har nu beskrevet Lyset, Evangeliet og Læren, hvorfra, hvorhen og hvorfor den lyser og kommer; nu tæller han dette Lyses og denne Læres Disciple og Lærlinger, og opstiller to Klasser af dem: en, som ikke annammer Lyset og Læren, som Johannes ogsaa siger Cap. 1, 5.: **Lyset skinner i Mørket, og Mørket fattede det ikke,** det er det Samme, som vi ovenfor have sagt, at Størstedelen af Jøderne have forarget sig over og taget Anstød af Evangeliet, som atter Johannes siger Cap. 1, 11.: **Han kom til sine Egne, men hans Egne annammede ham ikke.** Men Faa og ligesom den tiloversblevne Bærme og Bundfald, de Ringe blandt Jøderne, have annammet Lyset. Det hedder nu: du gjør ikke megen Glæde, eller liden Glæde, hvilket kan forstaaes paa to Maader: enten, at der er faa Jøder, som blive glade over dette Lys, hvorimod Størstedelen, de Forstokkede, ere blevne vrede, gale og affindige derover, saaat de forfulgte det indtil sin Død uden Ophør; — eller: der er stor Glæde hos de Hellige, naar Evangeliet har Fremgang og Mange omvendes; men af saadan Glæde have de kjære Apostler havt Lidet blandt det jødiske Folk, ja, de have fældet mange Taarer over deres forstokkede Tro, som Paulus gjør i Brevet til Rom. Cap. 9, 2. Og Esaias forkynder ogsaa selv paa et andet Sted: **Fredsbud skulle græde bedskeligen,** Es. 33. 7., det er, Apostlerne, som prædike Freden og Evangeliet, skulle græde bedskeligen ꝛc. Og dog skulde Jøderne have gjort størst Glæde derved, at de alle troede, fordi saadant Lys er forjættet dem og bragt dem særligt fremfor alle Folkeslag af Christus selv.

Men den første Forklaring er den bedste, og rimer sig godt med Texten, fordi han siger, at der er liden Glæde over, at saamange Hedninger ere omvendte. Nu fortrød dette, at der kom saamange Hedninger til Troen, Ingen saameget, som de forstokkede Jøder; thi Apostlerne glædede sig saare derover. Men det er et høfligt Udtryk, at der har været liden Glæde, og at ikke Mange have glædet sig over saadan evangelisk Frugt blandt Hedningerne, og vil sige det Samme som: det fortryder dem overmaade meget og gjør dem sørgmodige, at saamange Hedninger annamme den korsfæstede Christus, og der er kun en liden Hob af Jøderne, hvem det behager; de Andre ere affindige derover. Ret ligesom naar man nu sagde om vor Tid: Gud gjør, at mange Folk tilfalde Evangeliet; men det er Pavedømmet en daarlig Glæde, det er: det er Faa, som

glæde sig derover i Pavetømmet, men overmaade Mange og Størstedelen, som det fortryder, og som blive gale og affindige derover.

Og denne Text vil just det Samme, som Moses vil i sin Sang, naar han 5 Mos. 32, 21. siger: **Jeg vil gjøre dem nidkjære ved det, som ikke er et Folk, ved et daarligt Folk, vil jeg opirre dem,** saaledes som Paulus anfører det i Rom. 10, 19., det er: Jeg vil antage Hedningerne, som ikke ere mit Folk, dertilmed daarlige, som de, der ikke have Mose Lov, og heller ikke vide Saameget om Gud, som Jøderne, der daglig høre den. Naar man da siger: Se, Hedningerne ere Guds Folk, saa vil det gjøre dem gale og affindige; thi de ville alene være Guds Folk, og holde mig dog ikke for Gud, men have andre Guder. Fordi de da forlade mig, saa vil jeg antage Andre; bole de hist, saa boler jeg her. Det hedder: Du gjør en ringe og daarlig Glæde ved at formere Hedningerne.

Dermed er nu Evangeliets Art og Skjæbne betegnet, hvorledes det gaar det i Verden, saaat man vel kunde skrive dette Sprog som Titelvers og Motto paa Evangeliet, at der kommer ringe Glæde deraf, naar mange Folk annamme det. Fy! sige de, hvormange Folk blive dog forførte ved Kjætteriet, al Verden vil høre saadan Lære; og de sige, ligesom Jøderne sige Joh. 11, 48.: **Dersom vi lade ham saaledes blive ved, ville Alle tro paa ham.** Og paa et andet Sted: **Se, al Verden er gaaet efter ham,** Joh. 12, 19. Saaledes tale de ogsaa nu: Sætte vi os ikke til Modværge, saa vil al Verden antage det Lutherske Kjætteri; derfor lader os værge, brænde, myrde, jage, forfølge, forat vi kunne dæmpe Evangeliet; thi det bringer os Frafald blandt Folket, Afgang i Gods og Undergang af Ære og Magt. O ja, sætter Eder kuns til Modværge, Godtfolk; I komme rigtig tilpas; naar I ikke satte Eder til Modværge, kunde maaske Eders Pragt og Væsen vare forlænge. Forat I nu endelig desto før skulle gaa under, saa hjælper dertil; striber imod Gud og Mennesker, forat til Gjengjæld Gud og Mennesker kunne blive Eders Fiender, og I saaledes tilsidst blive udryddede, ligesom det er gaaet med Jøderne og med alle Evangeliets Forfølgere. Amen.

De glædede sig for dit Ansigt, ligesom Glæden er om Høsten, saasom man fryder sig, naar man uddeler Bytte.

For dig — siger han — det er, i Aanden og Troen, hvori Christi Rige bestaar, og hvor han ogsaa hersker. Her er ogsaa den nys omtalte lille Hob, der glæder sig, hvoraf man kan mærke, at det er sandt, at Texten (dermed gjør du ikke megen Glæde) vil sige det Samme som: Du gjør dem uglade og vrede, saaat de ingen Glæde have deraf, men idel Bedrøvelse, og Meningen er: Det er sandelig en usel Glæde der, det vil sige, ingen Glæde. Thi herpaa følger det og hedder: Men for dit Ansigt er der Glæde. Som om han vilde sige: Hist er usel Glæde, det vil sige, ingen Glæde. Derfor hedder det ogsaa: **for dit Ansigt**, forat Ingen skal indbilde sig eller vente at finde verdslig og timelig Glæde i Christi Rige; det maa være en Glæde i Gud under Korset, som Christus siger: **I skulle have Fred i mig; i Verden skulle I have Trængsel,** Joh. 16, 33. De Christnes Hjerte er altid glad, om de end maa lide paa Legeme, Gods og Ære for Christi Skyld; thi den store Hob, for hvem det er en usel Glæde, og Djævelen vil vel udrette saa Meget, at de Christne udvortes ikke kunne glæde sig i Gods og Ære. Saa har da Esaias truffet begge Dele: hvorledes Christenheden befinder sig paa een Gang i Lidelse og

Lyst, i Sorg og Salighed, i Ufred og Fred, fordi den er glad for Guds Ansigt i Aanden og dog er de Vantroe og Djævelen en Vederstyggelighed, som de ikke kunne fordrage.

Han fremsætter ogsaa en Lignelse om Høstglæden; thi om Høsten herfker den største Glæde i Aaret, naar man indhøster og indsamler al Slags Frugt og Grøde i Landet, Viin, Korn, Olie, Figener, Frugt og deslige uden Tal, især naar den er vellykket; da hedder det den rige Høst. Thi da lønner Landet de Folk, som have dyrket det, og giver sine Renter og Frugter for det hele Aars Møie; da synger Enhver og er glad over Indsamlingen. Derfor kalder ogsaa Skriften Høsten Aarets Ende eller Udgang, som det hedder 2 Mos. 23, 16.: **Naar Aaret gaar ud, naar du har samlet dit Arbeide af Marken.** Thi strax efter Høsten begynder atter Arbeidet med Pløining og Tilberedelse, forat det atter skal voxe til den følgende Høst.

Saa er da Evangeliets Tid ogsaa en aandelig Høst, saaledes som Christus selv tyder det Joh. 4, 35.: **Seer Markerne, at de ere allerede hvide til Høsten.** Propheterne, som have været tilforn, have dyrket Landet, men dog ikke oplevet Høsten, det er: de have prædiket Loven, forkyndt om Christus, propheteret om Evangeliet, havt megen Møie med Folket og Skriften for at forberede paa Christi Tilkommelse; men Tiden, da det skulde ske, have de ikke oplevet. Som Christus atter siger Luc. 10, 24.: **Mange Propheter og Konger vilde seet det, I se, og have det ikke seet, og høre det, I høre, og have det ikke hørt.**

Men vi, det er, Apostlerne og alle Troende, have modtaget Evangeliet og ere komne til Høsten, forat vi skulle indsamle alle Evangeliets Frugter, det er, den Helligaand med alle hans Gaver, hvorpaa vi ere blevne saa rige, at vi have Naade og Syndsforladelse for evig Tid, derhos Forløsning fra Døden, Herredømme og Magt over Djævelen og alt Ondt. Og kort sagt: alt Godt i Fylde og Overflod, paa det Allerrigeligste, saaat Paulus med Rette kalder det uudsigelige Goder og herlige Rigdomme i Christus, Eph. 2, 7.; Col. 1, 27. Dette er den rette, rige Høst, som fylder Loft og Fad.

Dertil have de kjære Propheter tjent os og arbeidet med sit Embede, idet de have forkyndt os om en saadan Tid og henviist Folket dertil og trøstet det dermed, hvori vi ogsaa have et kraftigt Vidnesbyrd for vor Tro, som St. Peter siger 1 Petr. 1, 12.: **De tjente ikke sig selv, men os i dette, som nu er blevet Eder kundgjort af dem, som have kundgjort Eder Evangelium.** Og her gjælder nu ret det Ordsprog: Den Ene saar, den Anden høster, som Christus selv siger Joh. 4, 38.: **I ere indkomne i deres Arbeide,** ligesom Israels Folk ogsaa kom ind i Canaans Land, som de ikke havde dyrket, men som det staar skrevet Ps. 105, 44.: **Og de eiede Folkenes Gods, som disse havde havt Møie for.** Og Mose siger 5 Mos. 6, 10.: Gud vil give dig Stæder, som du ikke har bygget ꝛc. Dette er nu den rette store Glæde, at erkjende og have saadanne store Goder og derfor takke og love, prædike og synge for Gud. Men ihvorvel Saadant tilbydes den helle Verden, medens dog Faa erkjende og annamme det, saa er der ogsaa desværre Faa, som glæde sig derover; thi disse Goder ere for store og for høie.

Den anden Lignelse er hentet fra Seieren efter Striden, naar man uddeler Byttet og bliver rig. Jo farligere og surere Striden er, desto deiligere og gladere er Seieren og Udbyttet; da er der en glad Hjemreise med Jubel, Priis, Sang og Tale om Stridens Fare og Arbeide og om Seierens Lykke og Held; da høres Spot og Skoser over Fienderne, og

Landet er fuldt af Glæde; og dette gjælder i endnu høiere Grad om den aandelige Seier for Guds Ansigt, da Synden, Døden og Djævelen ere overvundne. Men Esaias tier om Seieren og taler om Udbyttet; strax efter taler han nemlig om Seieren og hvem den tilhører; thi den er ikke vor, som om vi skulde have vundet den, men Seierens Kraft og Frugt er os given, det vil sige Udbyttet, hvilket er det hellige Evangelium, Livets Ord; det bringer os Frugten af Christi Seier, nemlig Syndernes Forladelse og Forløsning, som sagt er.

Dette gjør Hjerterne rigtig glade, sikkre, freidige for Gud og uforfærdede mod Djævelen og al hans Magt og Ondskab; thi tilforn, før Christus kom, og da Propheterne laa tilfelts med Guds Ord, var der endnu ingen Seier; de stode vel der og holdt Stand, indtil den rette Feltherre kom og førte Kampen for os med Synden, Døden og Djævelen og vandt og beholdt Slagmarken; tilforn uden Feltherre gik det til, som det gik Israels Folk, da de laa tilfelts mod Philisterne; men naar de saa Kjæmpen Goliath, saa flygtede de og frygtede alle, indtil den rette Stridsmand David kom og fik Seier. Ligesaa slet bestaa ogsaa vi, naar vi uden Christus skulle kjæmpe mod Synden og Døden.

Men nu, da vor David har overvundet Døden samt Synden, hvorfor vi altid maatte frygte og flygte, ere vi glade og sikkre, synge og ere ved godt Mod, uddele Byttet med Glæde, det er, vi forkynde Evangeliet, love og takke Gud, trøste og styrke hverandre indbyrdes og sige: Vær glad! dig kan ingen mere gjøre Skade; Synden er borte og tilgivet, Døden er overvunden, og al Vrede og Unaade ophævet; her er idel Naade og Fred, Djævelen er udmattet, hans Rige er underkuet, som St. Paulus siger 1 Cor. 15, 55. 57.: **Død! hvor er din Braad? Helvede! hvor er din Seier? Men Gud være Tak, som giver os Seier formedelst vor Herre Jesum Christum!** Med saadanne Ord, siger han, trøster hverandre indbyrdes. Nu, Esaias vil selv tale videre om Striden og Seieren, hvorved Evangeliet uddeles blandt os som et Bytte til evig Glæde. Lader os høre:

Thi hans Byrdes Aag og hans Skulders Riis, ja hans Drivers Kjep haver du sønderbrudt, som paa Midians Dag.

Dette Sted, mener jeg, kan Ingen udlægge godt uden Paulus til Corintierne, som vi netop have anført, naar han siger: **Død! hvor er din Braad? Helvede! hvor er din Seier? Men Dødens Braad er Synden; men Syndens Kraft er Loven.** Her opregner ogsaa Paulus tre Fiender, som Christus har overvundet, og forløst os fra: Død, Synd, Lov, ligesom ogsaa Esaias opregner tre Fiender, som Gud har overvundet, for at gjøre os glade og sikkre for hans Ansigt. Nu ville vi se, hvorledes Esaias vil rime sig med St. Paulus; thi han kan ikke tale om Andet end det, hvorom St. Paulus taler, saasom Guds Folk ikke kan have nogen Glæde og Fred uden der, hvor disse tre Stykker ere overvundne, Død, Synd, Lov; og naar disse tre Stykker forbleve, saa hjalp det os ikke, at Gud, hvis det var muligt, gav os alle Ting og strax satte os i Himmelen. Hvem kan være glad og tilfreds, naar han har og føler Døden, Synden og Loven over sig? Der maa jo være Liv, god Samvittighed og Frihed, hvor der skal være Glæde. Men nu, da Esaias siger, at man glæder sig for Gud, ved den tredobbelte Seier og Forløsning, fordrer Troens Forstand kraftigt nok, at han ovenfor stemmer med St. Paulus, som ogsaa trøster de Christne og byder dem at trøste med saadan Seier mod Døden, Synden og Loven.

Nu, det **Første** er: **hans Byrdes Aag. Hans,** siger han, det er deres, som glæde sig for hans Ansigt, ligesom om Høsten og

ved Byttets Uddeling, de, som erkjende og annamme Evangeliet; de have som den første Aarsag til sin Glæde, at Christus har sønderbrudt deres Byrdes Aag, hvilket Aag er Døden. O! et stort, tungt Aag og en utaalelig Byrde, hvorfor Enhver frygter og flygter og dog ikke kan undfly, men maa holde til og lide. Men jeg taler om den Død, som man føler, den nemlig, for hvilken Samvittigheden bæver, og hvori man føler Guds Vrede og Dom for sine Synders Skyld, det er intet Andet end den Død, som endnu herfker og er mægtig udenfor Christi Rige, saadan, som Adam og Eva følte den i Paradiset, og David, da han blev straffet af Nathan for sit Ægteskabsbrud. Der er intet uden idel evig Død; men de Ryggesløse blive ikke denne Død var indtil Enden, thi de gaa ubekymrede og føle ingen Synd; fordi de ikke føle den, saa føle de heller ikke Døden. Derfor siger St. Paulus: **Synden er Dødens Braad,** det er: Døden vilde ikke have nogen Magt eller Ret, ingen Eg, ingen Od, og kunde ikke have trængt igjennem, hvis der havde været Ufkyld og ingen Synd; hvem vilde den dræbe uden Aarsag og Skyld? En god Samvittighed kan heller ikke frygte den. Den ved heller ikke af nogen Dødens Braad, Kraft eller Ret; men hvor Synd findes, der trænger den gjennem og er mægtig; thi den syndige Samvittighed maa give den Rum, og sige Ja dertil, og at den har fortjent det; derfor frygter den onde Samvittighed saa gruelig for Døden, thi den føler Dødens Braad; den bærer Synden i sig og kan ikke afværge den.

Det andet er: **hans Skuldres Riis,** det er Synden, der gjør Døden mægtig og skarp, som sagt er; thi Døden kan ikke være overvunden, hvor Synden ikke overvindes, og det er ikke muligt, at der skulde findes Død uden Synd eller Synd uden Død, hvorfor heller ikke Døden kunde faa blivende Magt over Christus, om den end holdt ham en Tid for vore Synders Skyld; thi hos Christus var ingen Synd uden den, som han tog paa sig; altsaa kan den heller ikke faa blivende Magt over de Christne, fordi de nu ere retfærdige i Christus og ikke have nogen Synd, om den end holder paa dem en kort Tid.

Thi det er en mesterlig Overvindelse af Synd og Død, ikke at man med Vold strax paa Øieblikket bortskaffer dem, og aldrig føler dem, men at man først berøver dem deres Ret og Magt, saaat de skulle tilintetgjøres; om de end nu imidlertid fremdeles rase og lade sig føle, førend de sønderbrydes, det gjør Intet til Sagen; den Dom er dog overgaaet dem, at de dertil ingen Ret eller Magt have, men skulle og maa snart ophøre og faa Ende. Ligesom man gjør med en mægtig Fiende: naar han er fangen, gjør man det ikke strax af med ham, men lader ham leve, indtil han bliver dømt for Retten og derpaa dræbt ifølge Dommen. Nu, hans Liv, som han lever i Fængslet er ogsaa et Liv, men et usselt Liv, som nu hverken har Ret eller Magt til at skade, beherske og trykke hans Modstandere, men er opbevaret til Døden, og han lever nu ikke mere, forat han skal herske, men forat han skal fordømmes og bortryddes.

Saaledes gaar det ogsaa Døden og Synden: Christus har besejret og fanget dem, saaat de ikke mere kunne beherske eller besejre os som før, som Ps. 68, 19. siger: **Du opfor i Høiheden, du tog Fængslet fangen.** Og han lader daglig Kjendelsen og Dommen udgaa og fordømmer dem ved Evangeliet, som dem, der ikke have nogen Ret og Magt over os, men som skulle ophøre og snart tage Ende, som han siger Rom. 8, 3., at Christus har fordømt Synden ved Synd. Den Levning af dem, som endnu rører sig og lader sig føle, er Intet; thi de ere fordømte og have tabt Retten og Herredømmet, kunne ikke skade og det staar kun tilbage, at de snart skulle faa en Ende og ophøre.

Hvad skader det nu, om jeg føler Døden eller Synden en liden Stund, som om de herskede, da jeg dog veed, at de ikke herske, men ere fordømte, og deres Rørelser og Fornemmelser ikke ere Andet end Spræl og Krampetrækninger, førend de komme i Galgen, hvor de skulle henrettes. Og paa den anden Side: hvad hjalp det dem, som en stakket Stund ikke føle Synden og Døden, som om Døden med Vold var ryddet af Veien, naar dog baade Synd og Død beholder sin Ret og Magt over dem og snart kommer over dem og vil herske evig.

Dette er Grunden, hvorfor baade Esaias og Paulus bruge saadanne Ord, som antyde, hvorledes Synden og Døden have tabt sin Ret og Magt og snart skulle faa Ende, om de end en liden Stund røre sig, som om de herskede; thi St. Paulus siger ikke: Død! hvor er du? Helvede! hvor er du? men: **Død! hvor er din Braad? Helvede! hvor er din Seier?** Som om han vilde sige: Kjære Død og Helvede! I ere vel endnu en liden Stund der, dog ikke længe; men Retten, Magten, Seieren, Braadden og al Kraft have I tabt; vrede ere I, men Kjære! bider mig ikke; bliver mig fra Halsen! Jeg føler Eder vel, men jeg frygter ikke for Eder; thi I formaa Intet mere og maa desuden ogsaa snart i Galgen og blive til Intet.

Ligesom Jøderne spottede Christus paa Korset, som om han havde tabt al Magt og Kraft og desuden snart maatte dø; saaledes har Forholdet vendt sig, saaat vi trodse, spotte, haane og beskjæmme Synden og Døden, fordi de Intet mere formaa, men maa undgjælde. Derfor er Døden og Synden hos de Christne saa fordømt og hænger paa Korset, saaat deres tiloversblevne Væsen ikke tjener dem til Andet, end at de maa høre, hvorledes de blive bespottede og forhaanede: **Død! hvor er din Braad? Helvede! hvor er din Seier?** Saa mægtige, som I have været, ligesaa afmægtige ere I nu. Tvi Eder, I store Kjæmper! Død og Synd, hvor gruelig have I hersket i Verden og trodset og pukket mod Enhver! Hui nu! stiger ned af Korset! Ere I Kjæmper og store Herrer, velan! saa beviser det dog med en Finger! Der hænge I nu paa Christi Kors og maa snart dø paa det, og Han, som I hængte derpaa er bleven løst fra det tilligemed os alle, som hænge fast ved ham. Saa gaar det da, som Salomo siger Ordsp. 11, 8.: **En Retfærdig udfries af Nød, og en Ugudelig kommer i hans Sted.**

Saa taler da ogsaa Esaias ikke slet og ret om Synden og Døden, men om hvorledes de have hersket, og om at dette Herredømme, det er, deres Magt, Ret og Kraft, er sønderbrudt; thi han siger ikke slet og ret: hans Byrde, men **hans Byrdes Aag.** Med Ordet Aag antyder han, hvorledes vi have været Døden underkastede, saa vi maatte bære dens Byrde, og han har herskt over os, ligesom en Bonde over sit Dyr, som han spænder i Aaget og belæsser med en Byrde, som en Herre over det Dyr, der er fanget og bundet i Aaget; thi den Byrde, som man frivillig af egen Drift tager paa sig, hedder ikke en Byrdes Aag, men slet og ret en Byrde. Men Byrdens Aag, eller Byrde i Aaget indbefatter en undertvungen Tilstand, hvori man twinges til at bære Byrden. Saaledes have vi ogsaa maattet bære Døden, denne tunge Byrde, twungne, som de, der ere Døden og hans Vælde og Ret underkastede ved Synden, og den herskede over os; men dette Herredømme har Christus sønderbrudt for os og forløst os fra dette Vælde, ihvorvel Døden endnu en Stund ligger paa os, dog uden al Ret, indtil den ophører.

Derhen sigter ogsaa, at han ikke slet og ret siger: Riset, men **hans Skuldres Riis,** som om han vilde sige: Synden er ikke et slet og ret Riis, som man villig bærer og lægger paa Skulderen, men man driver dermed og slaar ogsaa Skulderen, forat vi skulle bære Byrden, saaledes at dette Riis er et Herredømme og vi det underkastede. Thi

som sagt: hvis Synden ikke herskede over os, saa kunde Døden heller ikke herske over os; men nu, da Synden hersker over os, og vi ere dens Tjenere og Fanger, hade vi vel Dødens Byrde og vilde gjerne være den kvit; men Synden er os paa Nakken som et Ris og driver og tvinger os til at bære Byrden, det er: Synden driver os, saa vi dø og maa være Døden underkastede.

Det **Tredie** er **Driverens Kjæp,** det er Loven, som Paulus siger til Romerne: Loven er Syndens Kraft. Men jeg taler om Loven aandelig, naar den aabenbarer Synden; thi saa siger han Rom. 3, 20.; **Ved Loven kommer Syndens Erkjendelse,** og ikke kjødelig, naar den gjør Hyklere ved Gjerningerne, som det staar i det foregaaende andet Kapitel. Thi de, som ikke opfatte Loven randelig, føle heller ikke Riset paa Skulderen, det er Synden. Riset er vel der, men det trykker ikke deres Skulder, det er: Synd have de, men de føle og agte den ikke, ligesom ogsaa Byrden, det er Døden, er der. Men Byrdens Aag have de ikke, thi de føle ikke, hvorledes Døden har dem under sig og regjerer over dem. Saaledes ogsaa her: Kjeppen er der vel, men de høre ikke Driverens Stemme. Der er altsaa ogsaa her to Stykker: Kjeppen og Driveren, ligesom Riset og at det ligger paa Skulderen, Aaget og Byrden ere to Stykker. Thi vi have samtlige Døden, Synden, Loven; men vi føle ikke alle Braadden og Seieren, det er Dødens, Syndens, Lovens Kraft og Herredømme over os, førend vor Time kommer.

Saa er nu Kjeppen Loven, Driveren dens Magt og Herredømme; thi hvis der ikke var nogen Lov, saa vilde vi vel gjerne være Synden kvit, men vi kunde ikke; thi Loven er der og driver, jager, overbeviser og overtyder os om, at vi ere Syndere, og tvinger os altsaa med Vold og Magt ind under Synden; der er Driverens Stemme, det er Lovens Herredømme og Magt over os, som gjør os til Syndens Trælle; thi derfor kaldes Lovens Kraft en Driver eller Opsynsmand, exactor, fordi den altid fordrer Lydighed af os og ikke lader Samvittigheden have nogen Ro for saadan Fordren og Driven. Da vi nu ikke kunne tilfredsstille saadanne Fordringer og heller ikke være lydige, saa driver den os strax ind under Synden og dømmer os som Syndens Trælle, men Synden giver os da strax Døden. Der ligge vi da som fangne Trælle under Døden, Synden og Loven, det er, under Byrdens Aag, under Riset paa Skulderen og under Driverens Kjep.

Vi se altsaa, at Esaias har taget sit Billede fra en Æseldriver eller en anden grusom Tyran; thi der er en Byrde, Ris og Driver over det arme Dyr. Nu, Byrden vilde vi gjerne være kvit, men vi ere fangne i Aaget, det er, Dødens Kraft og Herredømme holder os, saaat vi maa bære dens Byrde og være ham underdanige. Ligesaa vilde vi ogsaa gjerne være Riset kvit, men det er os paa Nakken, det er Syndens Magt og Herredømme, som holder os under sig med Magt. Kjeppen vilde vi ogsaa gjerne være kvit, men Driveren er efter os, det er Lovens Stemme og Kraft.

Saa have vi da nu, hvad Esaias mener med disse tre Stykker, og at vi ikke kunne sønderbryde dem, men maa være dem underdanige og lade dem herske over os; men herske de, saa maa vi gjøre, hvad de ville. Deraf følger da, at vi ikke formaa at gjøre noget Godt, men idel Ondt, og at vi ikke have nogen fri Villie. Men Christus er det, som alene overvinder disse Stykker ved sig selv for os alle og uddeler det glade Bytte, saaat vi frank og fri love og synge i al Glæde og Sikkerhed; om ham siger han: **Du have sønderbrudt.** Hvorledes sønderbryder han dem? Saaledes at de maa ophøre, som Paulus siger om Døden: **Den sidste Fiende, som tilintetgjøres, er Døden,** 1 Cor. 15, 26. Saaledes er ogsaa Synden sønderbrudt. Men hvorledes er Loven søn-

derbrudt? Synd og Død have, som sagt, tabt sin Kraft og Ret, saaat de ikke mere have os under sig, og maa ogsaa aldeles ophøre; men Loven er saaledes sønderbrudt, at den ikke mere driver, og at vi blive fri for dens Fordring og Driven derved, at vi gjøre den Fyldest ved Christus, vor Herre, og leve nu og gjøre med frivillig Aand Alt, hvad Loven vilde drive os til og aftvinge os; derfor behøve vi ingen Lov mere, og fordi dens Driven og Fordren er forbi, saa er ogsaa al dens Magt, Ret og Grund forbi, og vi leve som de, der ikke have nogen Lov ligesom et sundt Menneske lever, spiser og drikker uden Lov og Tvang, fordi han ikke behøver nogen Lov dertil. Derom kan du læse Mere i Postillerne og andre Bøger.

Som paa Midians Dag.

Her maa man kjende den skjønne, herlige Historie, som staar skrevet i Dommernes Bog, hvorledes Midianiterne, Amalekiterne og alle Østens Folk hærjede Israels Land, og Israels Børn flygtede for dem, og hvorledes Gidion ifølge Guds Befaling slog dem uden Sværd med Basuner og Fakler, saaat de dræbte hverandre indbyrdes og flygtede. Thi denne Historie er et Forbillede paa den Seier, som Christus har vundet over de tre Fiender, og hvorledes endnu med ham daglig alle hans Christne vinde Seier ogsaa uden Sværd. Thi derfor har Esaias netop villet indføre denne Historie som Exempel, for at vise, af hvad Art den Kraft er, hvormed Christus har sønderbrudt og overvundet disse tre Stykker eller Fiender. Denne Historie vilde imidlertid være for lang at fortælle og udtyde i sin Heelhed; den, som vil kjende den, kan læse den.

Dette er dens Sum, at Gidion i stor Svaghed og Skrøbelighed har vundet en saadan Seier; thi hans egne Landsmænd og Brødre vare ham fiendske, da han havde forbittret dem derved, at han nedbrød Baals Alter, uagtet de dog skulde have gaaet frem i Spidsen med ham. Dernæst faldt af de Øvrige først to og tyve tusinde Mand fra ham, derpaa ti tusinde, og kun tre hundrede Mand bleve hos ham, hvormed han skulde overvinde Fiendernes Hær, som var omtrent hundrede og fem og trebive tusinde Mand, rustede til Kamp. Hans Hjerte havde vel tusinde Gange kunnet fortvivle, ja aldeles forsage. Hvad var en saadan forladt liden Hob imod en saadan Magt? Intet. Hvor Mange har der vel været, som spottede ham, ligesom Suchots og Pnuels Borgere, som om han var en affindig Nar, der foretog sig en saadan umulig Ting og hengav sig med sine Folk i Faren. Da har hans Hjerte maattet sige med St. Paulus: **Min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed**, 2 Cor. 12, 10. Saadan Tro slog Midianiterne uden Sværd.

Saaledes er ogsaa Christus svag og bleven til Spot i sin Lidelse, saaat det var umuligt at fatte og utroligt, at han skulde udrette Noget dermed; men ikke destomindre vandt han i saadan Skrøbelighed Seier over Døden, Synden, Loven, Helvede, Djævelen og al Ulykke uden al menneskelig Kraft og Vaaben, ligesom Gidion i sin Skrøbelighed fik Overhaand over de tre Folkeslag. Og ligesom Gidion var den Første og Høvdingen i Slaget mod Midianiterne, og de tre hundrede Mand fulgte efter ham, saaledes er Christus ogsaa Førstegrøden, som har overvundet Synden og Døden, og de andre Christne gjøre ham det daglig efter og med ham.

Men at Midianiterne maatte dræbe sig med sit eget Sværd, betyder, at Døden, som vilde myrde Christus, just i og med dette Mord har myrdet sig selv; thi Christus er opstanden og har opslugt Døden i sin Død. Saaledes ogsaa Synden, som laa paa ham: den vilde fordømme ham til Døden og være Dødens Braad; men hans

Uskyld var for stor og fordømte Synden ved Synd, som St. Paulus siger Rom. 8, 3., fordi Synden har forsyndet sig saaledes mod ham, at den maatte dø og blive død. Loven drev ham ogsaa og gjorde ham til Synder, fordi han var under den og maatte ifølge Loven være forbandet, ligesom alle Hængte, som Paulus siger Gal. 3, 13.; men fordi den ikke havde nogen Ret til ham, og han var skyldig i Intet, skete der ham Uret; og nu driver han til Gjengjæld Loven, fordi den har Synd og Uret og ogsaa maa dø. Hvad de andre Stykker i denne Historie betyde, deraf kunde der vel blive en særskilt Bog, saa rig, fuld og skjøn er den. Men vi lade det her bero ved det fornemste Stykke af Udtydningen, som angaar Christus efter Esaias's Mening.

Thi al Krig med Bulder og blodige Klæder skulle opbrændes og fortæres af Ild.

Hvorledes Christus har vundet sin Seier uden Sværd og legemlig Kraft, har han nu sagt med Gidions Exempel. Her forudsiger han nu, at dette vil være den nye Maade at føre Krig paa i Christi Kongerige; deri vil der ikke være nogen legemlig Krig, heller ikke vil den Ene føre Krig for den Anden, eller den Ene staa den Anden bi, men enhver Enkelt for sig selv maa ved Troen og Aanden, ligesom Christus, overvinde Døden, Synden og Loven, og tør kort og godt ikke forlade sig paa Nogen, uden paa Christus; alene maa han staa, thi han kan ikke vide, hvem der er troende eller vantro. Derfor er det en vidunderlig Strid i Christenheden, at et enkelt Menneske skal staa imod alle Djævle, imod den hele Verden, imod Døden, Synden og Loven og dog beholde Seier.

Her vil nu Esaias sige: Der vil fremtidig iblandt de Christne ikke mere være saadan Krig, som gaar for sig med Bulder og Vaaben, saaat der kommer Blod og blodige Klæder deraf, men Christi ene Seier vil beholde Slagmarken i alle dem, som høre ham til, og Striden vil gaa for sig saaledes, at man lider, ligger under og er afmægtig, det er, en aandelig Krig skal det være. Saaat altsaa disse Ord gaa ud paa netop det Samme, som Esaias paa et andet Sted siger med følgende Ord: **De skulle sammenslaa sine Sværd til Hakker og sine Spyd til Segle; et Folk skal ikke opløfte Sværd mod et andet, og de skulle ikke ydermere lære at føre Krig**, Es. 2, 4.

Naar han nu siger: **Al Krig med Bulder og blodige Klæder skulle opbrændes og fortæres af Ild,** har han to Arter af Krig for Øie. Den ene gaar for sig med Skyden og Bryden, med Hug og Skrig, med Fald og Knald og med Blodsudgydelse paa begge Sider: det er en legemlig Krig. Den anden gaar for sig med Stilhed, Taalmodighed og uden at man rører sig, ja, uden engang at lukke Munden op, ligesom et Faar paa Slagterbænken, Es. 53, 7. Thi med det Ord: **Krig med Bulder** afmaler han og stiller os ligesom et Feltslag for Øie, hvor Alt stimler og vrimler; hist gaar Trommen, her Trompeterne, hist raaber man, her kommer Ryttertiet, her klirrer det, hist klaprer det, her blinker Sværdet, hist glindser Spydet, og det gaar hulter til bulter, der flyder Blod over Klæderne, og det er et grueligt Syn; den, som vil se noget Roligt og Fredeligt, han maa ikke være Tilskuer ved nogen Krig. Men saadan buldrende Larm og Krig skal man ikke mere have i Christenheden; den Helligaands Ild skal fortære og reent opæde alt Saadant, forat der kan være idel Glæde blandt dem. Men er der Ufred, saa anstifte de den ikke, men taale den af Andre, stille og taalmodig, og saaledes efterfølge de sit Hoved, Christus, som ogsaa har stridt saaledes aandelig, at han var udvortes stille og fredsommelig; taalmodig led han Alt, hvad man gjorde ham,

og vandt dog dermed Alt og beholdt Seier over Død, Djævel, Helvede og Alt.

Og man maa ikke undre sig over saadan Tale, at han siger: Ild skal forbrænde og fortære saadan legemlig Strid; thi han vil med saadanne Ord egentlig beskrive, hvorledes og hvorved den udvortes Krig blandt de Christne skal ophøre. Og han følger heri ganske Psalmisten, som ogsaa taler saaledes om disse Ting: **Kommer, seer Herrens Gjerninger, han, som, kommer Krigene til at holde op indtil Jordens Ender, sønderbryder Buen og afhugger Sværdet, brænder Vognene med Ilden**, Ps. 46, 10. Ilden er et stærkt Element, som man siger; den gjør Alt til Aske, og hvad den fortærer, det kommer ikke igjen, hvilket hverken Vand, Luft eller nogen Skabning kan gjøre; og naar man vil gjøre Noget reent udvendig og indvendig og heelt igjennem, saa tager man ogsaa Ild dertil, saa Gud selv ogsaa vil feie og rense den hele Verden, Himmel og Jord, paa den yderste Dag med Ild, 2 Pet. 3, 12. Saaledes skal den Helligaands Ild, (hvilken er den christelige Kjærlighed) i Bund og Grund bortskaffe al Strid og Stridsgrund, saaat Intet bliver tilovers deraf og i Evighed ikke kommer igjen.

Thi at man afværger Krig og Strid med Lovbud eller hæmmer den med Magt, det er ikke paalideligt eller evigt, fordi det krigerske Mod ikke forandres. Man finder overalt Tid og Sted til at oppuste til Strid og Krig, førend Magt kan afværge det; derfor kan man i Verdens Regimente ikke fortære og ganske ophæve Krig og Strid med Ild, saa at der er sikker og bestandig Fred, som man siger: Jeg kan ikke have Fred længer, end min Nabo vil. Men det er det rette Mesterstykke, som Christus udfører i sit Rige for at holde evig sikker Fred, nemlig, at han gjør Hjerterne eendrægtige og ikke med Lovbud og Vold alene ophæver Nøderetten og bringer den til at nedlægge sine Vaaben, men borttager Krigsmodet og Stridslysten. Men naar det skeer, da er Nøden og Vaabenet afværget med mere end tilstrækkelig Magt. Thi hvorfor og hvorom skulde Christne føre Krig og Strid, naar de ere saaledes sindede, at de samtlige ville taale Alt, gjerne lade Gods, Ære, Legeme og Liv fare? Det er: de have slet ingen Aarsag mere til at føre Krig; thi for disse Tings Skyld maa Øvrigheden føre Krig for at beskytte Gods, Ære og Liv og haandhæve Fred, og derom kives man ogsaa, men ikke blandt Christne. Saaledes har Christus heller ikke stridt, men lidt og er ved Lidelse bleven den øverste og dyrebareste Ridder. Dette er ret at fortære Krigen med Ild og lide Alt med Kjærlighed, ikke kives eller strides for vor egen Skyld. Men hvorledes Krigsførsel kan være god for Andre, har jeg nokſom sagt i den lille Bog om den verdslige Øvrighed.

Thi et Barn er født os, en Søn er given os.

Her udbryder Esaias og afmaler dette Kongeriges Høvedsmand eller Konge. Af denne Text er denne skjønne Sang taget, som man synger nu i Julen: Et lidet Barn saa lysteligt ꝛc. En vidunderlig Konge, som skal udrette saadanne store Ting, hvorom ovenfor er talt, som skal overvinde Død, Synd, Lov, regjere uden Sværd og fylde Verden med Glæde; thi Esaias siger her klarlig, at alt dette kommer derfor og deraf, at et Barn er os født og en Søn er given os. Som om han vilde sige: Ved Barnet og Sønnen kommer alt dette; han er Mideleren, som skal udrette det.

Thi i denne Text er det lille Ord **Os** vel at mærke, som det, hvorpaa Vegten ligger. Alle Børn, som fødes, fødes for sin egen eller for sine Forældres Skyld; men om dette ene Barn udsiges det, at

det er os født: **Os, os, os**, hedder det. Os alle tilhører Barnet, det er født for vor Skyld; thi for sin egen Skyld havde han slet ikke behøvet at fødes. Derfor: Alt, hvad han er, har og gjør ifølge Fødselen eller ifølge sin Menneskevorden, det hedder og er vort og er ydet os, forat det skal være vor Frelse og Salighed. Ordet **Os** fordrer nu fast Tro; thi om han blev født tusinde og atter tusinde Gange og dog ikke var født for os og bleven vor Eiendom, saa vare vi dermed ikke hjulpne. Hvad hjælper det os, at saa mange tusinde Mennesker ere fødte og daglig fødes fra Verdens Begyndelse af?

Betragt nu Ordene, hvad denne Konge er for en Person, og hvor mesterligt Esaias vælger og veier sine Ord. For det Første er et Barn født, det er, et naturligt Menneske, thi Jeled paa Hebraisk betyder infans, et nyfødt Barn, saaledes som det fødes af Kvinden. Dermed er beviist, at Christus er et ret, naturligt Menneske, født af en Kvinde, har Kjød, Blod, Been, Marv og Haar, lever, gaar, staar og virker som et andet Menneske, og dog er født uden Synd fremfor alle Andre. Thi ligesom denne Text fordrer, at han skal være født som et ret, naturligt Menneske, saaledes fordrer den foregaaende Text, at han skal være født uden al Synd, da Esaias siger, at han har sønderbrudt Byrde, Riis, Driver, det er, Synd, Død, Lov. Thi det rimer sig ikke, at den skulde være født i Synd, som sønderbryder og undertvinger Synden; ellers vilde Synden snarere have sønderbrudt og undertvunget ham, ligesom det gaar alle Mennesker, som fødes.

Saa have vi da nu, at dette Barn er et naturligt, men uskyldigt, helligt Menneske, at det, som han er, har, gjør og formaar, altsammen er vort. Thi at han er hellig og uskyldig, skal komme os tilgode, fordi han er født os; derfor er hans Hellighed og Uskyld vor, som havde vi den selv, og vi smykke og klæde os deri som med vort Smykke, der er os skjænket, saafremt vi ellers tro, at det er sandt. Saa ere vi da uskyldige og hellige i dette Barns Uskyld og Hellighed.

For det Andet er han Sønnen, og os given. Her siger han ikke: Sønnen er os født, men **given**; det er jo smukke og deilige Ord. **Søn** kalder han ham, hvormed han beviser, at denne Konge ikke er blot og bart Menneske, men ogsaa ret naturlig Gud; det maa jo være en anden Søn, end alle andre Menneskesønner ere, efterdi han skal gjøre saadanne Ting, som sagt er: Om end alle Sønner bleve vore egne, hjalp det os dog ikke, fordi der ikke er nogen, som ikke sønderbrydes af Synd, Død, Lov. Skal han nu sønderbryde Død, Synd, Lov, maa han sandelig have guddommelig Kraft hos sig, især, da han ikke skal gjøre det for sig, men for vor Skyld, og er os given; thi at befrie andre Folk fra Synd, Død og Lov, staar ene og alene i Guds Magt.

Er han nu Søn og Gud, saa holder han Alt i sin Haand og maa være Gud lig; men saadan Guddom er os ikke født, thi han har ikke for vor Skyld erholdt den; fra Evighed har han den for sig selv af Faderen, men given er den os, at den ogsaa skal være vor; men er denne vor, hvad er det da, som ikke er vort? Som St. Paulus siger Rom. 8, 32.: **Han, som ikke sparede sin egen Søn, men gav ham hen for os alle, hvorledes skulde han ikke ogsaa skjænke os alle Ting med ham.**

Her have vi nu denne Konges Person, at han er ret, sand Gud og sandt Menneske, derhos født af en Jomfru. Thi Alt, som fødes af Mand og Kvinde, det er syndigt, som Johannes siger Cap. 3, 6.: **Hvad, som er født af Kjødet, er Kjød.** Og atter Cap. 1, 13.: **Hvilke ikke ere fødte af Blod, ei heller af Kjøds Villie, ei heller af Mands Villie, men**

af Gud. Skulde han nu sønderbryde Synd og Død, saa maatte han ikke fødes af Kjød og Blod. Og dog skulde han være ret, naturligt Menneske, født af en Kvinde, som Esaias siger her: **Et Barn er os født.**

Her maatte findes og træffes et Middel til, at han paa engang kunde fødes af en Kvinde, og dog ikke af Kjød. Dette gik saaledes til, at han maatte fødes af sin Moder ikke ved Kjødets Kraft og indplantede Natur, men overnaturligt, ved den Helligaands særegne Kraft, det er: Hans Moder maatte som Jomfru og uden nogen Mands Medvirken blive frugtsommelig, som vi bekjende i Troesartikelen: Undfangen af den Helligaand, født af Jomfru Maria. Saaledes kunde det være muligt, at han var Menneske uden Synd og Herre over Synden, og at Synden aldrig kunde have ham under sig ligefra hans Menneskeheds første Øieblik. Thi saaledes var det ogsaa billigt, at Guds Søn skulde fødes, fordi det ikke var muligt, at Guds Søn skulde være under Synden; ellers var Gud selv bleven en Synder og havde tiltrængt en Forløser ligesom vi; hvo vilde da have hjulpet os?

Og Fyrstendømmet skal være paa hans Skulder.

Dette Sprog afmaler man saaledes, at Christusbarnet bærer Korset paa sin Skulder, da han blev sendt af Gud til Maria. Og ihvorvel det ikke viser Tilstrækkeligt, saa behager dog dette Maleri mig ikke ilde for de Enfoldiges Skyld. Thi det træffer jo Noget og feiler ikke ganske. For det Første er det aabenbart nok, at man afmaler de verdslige Kongers Kongerige anderledes, ikke paa Skuldrene, men med Kronen paa Hovedet, Æblet i den venstre Haand, Scepteret i den høire Haand, hvad dette betyder lade vi nu bero. Christi Kongerige er hans Christne, som St. Peter siger: **I ere et kongeligt Præstedømme, et Folk til Eiendom,** 1 Pet. 2, 9. Item: i Psalteret staar der: **Jeg vil give dig Hedningerne til Arv,** Ps. 2, 8. og mange flere Sprog. Saadant Kongerige maler Esaias ham paa Skuldrene, for det Første derfor, at han har taget os og vor Synd paa sig og baaret den paa Korsets Træ, og endnu daglig bærer den i alle vore Brøst, som St. Peter siger: **Han bar vore Synder paa sit Legeme paa Træet,** 1 Pet. 2, 24. Og Johannes den Døber siger Joh. 1, 29.: **Se det Guds Lam, som bærer Verdens Synd!** Og Luc. 10, 34, bærer Samaritaneren det halvdøde Menneske paa sit Dyr. Item: han er Hyrden, som atter hjembringer det fortabte Faar paa sin Skulder. Dette er det Kors, som man maler Christusbarnet paa hans Skulder.

Heraf skjønner du nu, hvilket trøsteligt Ord det er, naar Esaias siger: **Fyrstendømmet skal være paa hans Skulder** Han siger ikke: Hans Fyrstendømme ligger i Jerusalem, i Syrien, Asien, Indien eller paa nogetsomhelst Sted i Verden, men paa hans Skulder. Hvor han er, der er det ogsaa, frit for al Tvang, ikke bundet til noget Sted, Tid eller Person, uden alene til ham selv; derhos bærer han dem med alle deres Brøst, som en Fader sine Børn, som en Hyrde de smaa Lam, og forkaster dem ikke for Syndens Skyld, men helbreder og hjælper dem. Thi hans Rige er et Naaderige, et Hjælpens, et Trøstens Rige for alle arme Syndere. Og det er en underlig Tale, at han bærer sit Kongerige paa sin Skulder og skal dog være i Verden, thi han skal paa alle Steder regjere ved Evangeliet og dog overalt bære det paa sin Skulder. Verdslige Fyrster lade sig vel løfte og bære, føre og lede af sit Kongerige; men denne Konge løfter, bærer, fører og leder Sine.

Dette gaar saaledes og ikke anderledes

til: Paa Korset bar han os alle paa een Gang; men nu bærer han os ved Evangeliet, det er, der prædikes om, hvorledes han dengang har baaret os og har erhvervet Tilgivelse for al Synd, som vi have gjort, gjøre eller skulle gjøre. O! hvilken smuk Titel er det, hvilket trøsteligt Sprog om Christus, at han bærer sit Rige paa sin Skulder. Paa samme Maade siger ogsaa Moses i sin Sang, 5 Mos. 32, 11., at Gud har baaret Israels Folk paa Skuldrene, det er, ligesom unge Børn har han behandlet dem, næret dem, taalt deres Viis og hjulpet dem ꝛc., ligesom Christus da ogsaa gjør med os.

For det Andet hedder det derfor et Herredømme paa hans Skulder, for at vise, at det er et Rige i Troen; thi vi se det bagfra paa Ryggen, ikke fortil i Ansigtet, som han ogsaa siger til Moses 2 Mos, 33, 23.: **Du skal ikke se mit Ansigt, men bagtil skal du se mig, naar jeg gaar bort.** Saaledes siger ogsaa St. Paulus 1 Cor. 13, 12.: **Nu se vi i en mørk Tale, men da skulle vi se Ansigt til Ansigt.** Saaledes bærer han os i Troen, at vi ikke se ham og dog alligevel føle hans Kraft, hvormed han bærer, forløser, hjælper og bevarer os. Nu følger, hvorledes han skal kaldes.

Og hans Navn kaldes: Pele, Jogetz, El, Gibbor, Abigad Sarsalom.

Sex Navne giver han denne Konge, som paa Hebraisk hedde, som her staar: Pele, Jogetz, El, Gibbor, Abigad, Sarsalom. I vort Sprog: **Underlig, Raadgiver, Kraft, Helt, Stedse-Fader, Fredsfyrste.** Her maa du ikke tænke, at man skal nævne eller kalde hans Person saaledes, ligesom man ellers kalder En ved hans Navn; thi det vilde blive en lang Ramse, naar man altid skulde opregne de sex Navne, saa ofte man vilde kalde; men det er Navne, som man vil bruge om ham i Prædiken, Lov og Priis over hans Gjerninger, Værk og Embede; thi paa Hebraisk kan denne Text ogsaa betyde: Og hans Navn skal prædikes; thi kalde, raabe, prædike er eet og samme Ord paa Hebraisk; ligesom man kalder David mild, ydmyg, stridbar, det er, man priser med saadanne Navne hans Dyd og Gjerning eller Egenskab, forat man skal kjende og adskille ham fra Andre, hvilke Navne vi kalde Tilnavne, som man sætter til det rette Navn. Saasom: der er Mange, som hede Peter; men naar man siger: Peter, Christi Apostel, som har ført Christus med sin Død, saa giver man ham et Tilnavn, hentet fra hans Dyd, Embede eller Egenskab. Item: der er Mange som hedde Hans; men naar man siger: Hans Skriver, da kalder man ham saa for hans Embedes Skyld. I det hebraiske Sprog hedde nu Tilnavnene ligesaavel Navne, som de rette Navne, saaledes ogsaa Hædersnavne; thi saaledes hedder Gud god, naadig, de Fattiges Dommer, Hjælper i Nød, de Faderløses Fader, og saa videre.

Pele, Underlig.

Det første Navn viser, hvilken Maade denne Konge har at regjere sit Rige paa, og siger: Han gjør det underligt og sælsomt, saaat det overtræffer al Fornuft, Natur og Klogskab og er ikke til at begribe. Hvorledes det? Han regjerer os saaledes, som han selv regjeres af Faderen. Det gik, som Ps. 118, 22. synger: **Den Steen, som Bygningsmændene forkastede, er bleven til en Hovedhjørnesteen. Dette er skeet af Herren, det er underligt for vore Øine.** Var det ikke en underlig Ting: da han vilde gaa ind i det evige Liv, gik han i Døden, og da han vilde til Faderen til sin Ære, geraadede han i al Skjændsel og blev hængt paa Korset og blandt Mordere paa den allerskjændigste Maade. Da han skulde underkaste sig mange Folk, ja den hele Verden, da faldt ogsaa hans eget Folk fra ham saaledes,

at de ikke alene fornegtede ham, men ogsaa forraadte, solgte, overgave, korsfæstede og forhaanede ham? Kan nu ikke det kaldes en sælsom, underlig Ting, at den Steen, som var saa høit og dybt forkastet, skulde blive en Hjørnesteen? Summa: Der er paa Jorden endnu aldrig hørt eller seet nogen mere naragtig, umulig, fortvivlet Ting, end at et døende Menneske ikke alene skulde være levende, men ogsaa Livets Herre og Uddeler og alle Dødes Opvækker, at Døden skulde komme under den, som den dræbte, og atter af ham evig dræbes. Item, at han skulde blive en Ærens Konge, som hans eget Folk forlod, forraadte, forfulgte, myrdede, forhaanede og beskjæmmede; og saa fremdeles i alle andre Stykker, som ere idel uudsigelige Undere. Men vi ere vante til daglig at høre det; derfor undre vi os ikke mere derover; thi vi betænke det ikke, tro det heller ikke med Alvor; ellers vilde vi undre os derover uden Afladelse.

Just saaledes gjør han ogsaa med Sine, det er, med sit Kongerige. En verdslig Konge regjerer saaledes, at han holder fast ved sit Folk og fjerner Fremmede eller Fiender fra sig. Denne vender Forholdet om: Sit eget Folk, Jøderne, lader han fare og antager Hedningerne, sine Fiender, sønderbryder og forstyrrer Jødedommen i Bund og Grund og opbygger Hedenskabet til sit Rige, saa langt som Verden strækker. Hvor deiligt vilde man prise den Fyrste, som forlod sit Folk og tog sine Fiender ind i sit Land, og dog foregav, at han vilde regjere kostelig? Affindig, gal og vanvittig vilde man holde ham for at være, som da ogsaa vilde være Tilfældet, naar man førte verdslig Regjering paa denne Maade. Ligesaa: den, som han vil gjøre from, ham gjør han til en fortvivlet Synder; den, som han vil gjøre klog, ham gjør han til Nar; den, som han vil gjøre stærk, ham gjør han svag; den, som han vil gjøre levende, ham stikker han i Dødens Svælg; den, som han vil føre mod Himmelen, ham sænker han i Helvedes Afgrund og saa videre. Den, som han vil bringe til Salighed, til Herlighed, gjøre høi og stor, ham fører han i al Skjændsel, gjør ham fordømt til Træl, lav og liden. Her gjælder og opfyldes det Sprog: **De Første skulle blive de Sidste og de Sidste de Første**, Matth 19, 30. Hvo, som vil være stor, han være liden; hvo, som vil gaa foran han gaa bagefter.

Dette er nu den underlige og sælsomme Konge, som er nærmest da, naar han er fjernest, og fjernest da, naar han er nærmest. At nu ikke dette tykkes os underligt, kommer deraf, at vi ikke erfare det, og ere ogsaa uforsøgte deri, men høre og tygge Ordene derom daglig, indtil vi blive mætte og kjede af dem, og komme aldrig til Kjærnen; men de, som ere indviede og blive øvede, de se og føle, hvilket underligt Væsen det er, og med hvor stor Ret han hedder Underlig. Og dette er Summen: Han er **Underlig**, fordi hans Væsen, Rige og Herredømme bestaar i at lide og dræbe den gamle Adam, og ikke lader Noget være godt af alt det, som denne gjør, veed og kan.

Jogetz, Raadgiver.

Det andet Navn viser, hvorledes han i saadan Lidelse, Dødelse og Kors staar os bi, saaat vi ikke fortvivle eller gaa tilgrunde derunder. Og han er ogsaa i denne Bistand Underlig; thi han staar os ikke bi saaledes, som Verden og den gamle Adam staar bi, som han siger Joh. 14, 27. og 16, 33.: **Fred lader jeg Eder, min Fred giver jeg Eder; ikke som Verden giver, giver jeg Eder. I skulle have Fred i mig; i Verden skulle I have Trængsel.** Verden staar bi paa den Maade, at den flyr Lidelsen og Trængselen, eller værger sig med Vold, forat den kan blive den kvit; thi den øver legemlig Magt derimod eller

lider den med Uvillie, hvor den maa. Men Christus lader Sine blive derunder og staar dem bi uden legemlig Magt, men med Ordet, som han siger Es. 50, 4.: **Den Herre, Herre haver givet mig de Lærtes Tunge, at vide at tale i Tide et Ord med en Træt.** Saadanne Ord, hvormed vi trøstes i Lidelsen, ere et godt Raad, og hvo det kan, han er en Raadgiver; derfor hedder Christus med fuld Ret Raadgiver. Saaledes raadede han Apostlerne Joh. 33.: **Værer frimodige, jeg haver overvundet Verden.** Item Joh. 14, 1. 28.: **Eders Hjerte forfærdes ikke og frygte sig ikke! I have hørt, at jeg sagde til Eder: Jeg gaar bort og kommer til Eder igjen; dersom I havde mig kjær, da glædede I Eder over, at jeg sagde: Jeg gaar til Faderen; thi min Fader er større end jeg** ꝛc. Og denne samme hele Aftenprædiken og Afskedstale, hvad er det Andet, end idel Raad og Trøsteord i Lidelsen? Saa siger ogsaa den Herre Christus tilligemed Sine i Ps. 16, 7.: **Herren gav mig Raad.** Item Ordsp. 2, 6.: **Herren giver mig Forstand** ꝛc. Det er: Han lader mig vel uden legemlig Kraft i Lidelsen, men han forlader mig ikke med Raad og Forstand, hvorledes jeg skal forholde mig derunder.

Saaledes gaar det i Christi Rige, at vi alene regjeres ved Guds Ord, hvilket Esaias her priser for at besidde den Dyd, at det kan give godt Raad og Trøst; det formaar ingen anden Konge eller Herre, thi naar de ere legemlig overvundne, eller deres Land er fordærvet, saa er det ude med Raadet og Trøsten; thi de have kun Raad og Trøst, naar Lommen er fuld og Vold er ovenpaa og Æren bliver ukrænket. Men her hedder det: det bedste Raad og den bedste Trøst kommer da, naar Alt er fordærvet og fortvivlet; derfor hører Tro dertil, thi det er et Troens Raad, fordi det kommer, naar Alt er forbi, og man alene kan haabe paa det Usynlige. Hvem kunde ellers bestaa, naar Herren efter sit alvorlige Navn førte os saa underligt, at vi Intet havde, hvortil vi kunde holde os? Der maa jo i det Mindste findes et Ord, som kan raade og trøste os. Summa: Han hedder Raadgiver, fordi han med Evangeliet i Verden trøster Sine, som ere forladte og stedte i alskens Kummer.

El, Kraft.

Ordet El i Hebraisk tillægges Gud, og Gud bliver ogsaa mange Gange kaldt El; hvoraf man da vil slutte i Modsætning til Jøderne, at Christus er Gud, idet man anfører dette Udsagn af Esaias. Saa forsvare da Jøderne sig og have sine Udflugter efter bedste Evne; men kort at sige: Da Ordet El i Skriften ikke tillægges Gud alene, og heller ikke egentlig betyder Gud, saa kan man ikke presse ud deraf, at det her skal og maa betyde Gud; ligesom naar Gud kaldes god og retfærdig, kan man ikke deraf slutter, at saadanne Ord, God og Retfærdig, hvo, de staa i Skriften, betyde Gud, fordi begge Ord tillægges Gud og mange Andre.

Men nu taler Esaias her om saadanne Navne, som antyde ikke Christi Person, men hans Embede og hans Riges Beskaffenhed, og da vi vel maa have sikkrere Sprog, som vi da ogsaa have, for at bevise Christi Guddom, saa vil jeg blive staaende ved Ordets naturlige Udtydelse, hvad det egentlig betyder. Men det betyder egentlig intet Andet end Kraft eller Evne, som vi have det i 5 Mos. 28, 32.: Og der skal Intet være i din Haands El, hvor vi læse: der skal Intet være i din Haands Kraft til at værge dig imod eller redde dig fra saadan Ulykke. Saaledes føre ogsaa i vort Land Nogle Navnet **Kraft,** hvilket er dannet efter eller laant fra det Hebraiske. Saa være da nu **Kraft** denne Konges tredie Navn. Men at jeg siger Jogetz, og ikke Joetz, som det lyder paa Hebraisk, gjør jeg, fordi vi ikke vel kunne gjengive Bogstaven Ain uden Bogstaven G, ligesom St. Marcus ogsaa

gjør i Ordet **Bnehargem**, da det dog i Hebraisk lyder **Bne Har Em**.

Kraft viser nu, hvorledes Raadet er kraftigt, ligesom ogsaa vi sige Raad og Hjælp; thi hvor et Raad alene findes, der er det Ord uden Eftertryk, og der bliver til Slut Intet deraf. Men Christus, foruden at han raader og trøster os med Evangeliets Ord, giver os ogsaa Kraft til at tro det og blive og holde fast derved, tilsidst ogsaa trænge igjennem, erholde Seier og beholde Slagmarken; thi det er ikke Christi Mening, naar han fører os paa en underlig Maade og bringer os Lidelse og Kors, at vi altid skulle blive deri, alene have Nok i Raadet og Ordet, og at det dermed skal være ude. Nei ikke saa: Raadet og Ordet skal være der, saalænge Lidelsen varer, og opretholde os, saaat vi ikke synke af Svaghed; men den skal ogsaa tilsidst have en Ende og overvindes ved vort Taalmod og aflade.

Tag St. Paulus som Exempel herpaa: hvor ofte har han ikke været i Løvens Gab, det er, i alskens Trængsel? men hvormed redder og trøster han sig? Med Guds Raad og Ord; men han kommer dog igjennem og vinder tilsidst, saaledes som han beskriver alt dette rigeligt i 2 Cor. 11. Saaledes have vi vel mangeslags Trængsel, den ene efter den anden, undertiden samtidig, snart Synd, snart Død, snart Verden, snart Djævel ꝛc. Men alt dette er Peles Verk. Under alt dette er Jogetz der med sit Raad og Ord og trøster os, forat vi kunne holde ud. Tilsidst gjør han ogsaa Ende derpaa og lader det atter blive smukt Veir, saaat vi beholde Slagmarken, som St. Paulus siger 2 Cor. 1, 3.: Lovet være Gud! som altid lader os vinde Seier ved Christus; thi han hedder Kraft og kan ikke alene raade og trøste, men ogsaa afhjælpe Lidelsen og kaste den under os. Han har Synd og Klem og er en Klippe, saaat end ikke Helvedes Porte kunne overvælde os, Matth. 16, 18.

Gibbor, Helt.

Hvor skjønt følge Navnene efter hinanden og hænge sammen i alle Dele, ligesom det ogsaa gaar i Christi Rige; thi det Første er at dræbe den gamle Adam med alleslags Lidelse og Kors, men dertil hører Trøst og Raad ved Ordet; ligesaa er Raad og Trøst heller ikke nok, ogsaa Kraft maa der til, forat vi skulle komme igjennem: dette er Halvdelen af Navnene. Og vi se, at de alle tre have Betydning for os, og at han for vor Skyld, til vor Tjeneste og Nytte, ikke for sin egen Persons Skyld hedder saaledes.

Med de tre Navne blive vi nu regjerede, fornyede, opholdte og forsvarede, og han, Kongen, har i de tre Embeder med Sine at skaffe; men hvorledes han nu ogsaa angriber Fienderne og omgaaes med dem, viser det fjerde Navn. Thi det er en ret Herre, som først forsørger, ruster og ordner sit Land og Folk, og derefter angriber Fiender og gjør sit Kongerige større. Men det gaar ogsaa underligt til; thi Alt maa være underligt, som angaar denne Konge, eftersom det første Navn lyder: underligt dræber han, underligt redder og trøster han, underligt hjælper han at vinde og seire, Alt i Lidelse og Skrøbelighed. Saaledes strider og kjæmper han ogsaa og bringer Folk under sig paa en underlig Maade; thi han er en Helt og Krigsmand, ja en Kjæmpe uden Sværd og Harnisk, som St. Paulus siger 2 Cor. 10, 4 flgg.: **Vore Stridsvaaben ere ikke kjødelige, men mægtige for Gud til at forstyrre Befæstninger; idet vi forstyrre Anslag og al Høihed, som oplofter sig imod Guds Kundskab, og tage al Tanke til Fange under Christi Lydighed, og ere rede til at straffe al Ulydighed.** Saaledes siger ogsaa Ps. 110, 2.: **Regjer midt iblandt dine Fiender.** Og Ps. 45, 6.: **Dine Pile ere skjærpede, — Folk**

skulle falde under dig — de skulle fare i Kongens Fienders Hjerte.

Alt dette gjør han med det hellige Evangelium; det er hans Sværd, hans Pile og Vaaben, hvormed han nedslaar og knuser al Klogskab, Fornuft, Kraft og Herlighed; er det nu ikke en underderlig Ting? Intet Andet at føre end Ordet, og dermed uden alt Sværdslag, ja med mange Lidelser og Kors at vinde Verden? Og ikke alene vinde, men ogsaa værge sig og sætte sig imod alt Kjætteri og Vildfarelse, og tilsidst nedslaa den og beholde Seier: det kan heller ingen Konge paa Jorden gjøre, thi hans Ord er for ringe; han maa gjøre det med Vold og Magt. Her gjælder nu den Lignelse, som han fortæller i Matth. 12., hvorledes den Stærke besidder sit Huus i Fred, indtil en Stærkere kommer over ham, overvinder ham, fratager ham Alt, hvad han har, og uddeler Byttet: det er den seierrige, stærke Helt, om hvem Esaias her siger, at han skal hedde Gibbor; og i Sandhed! et ret Mesterstykke er saadan Kamp og Seier. Han angriber først Hjertet med Ordet; thi han lader prædike, at alle Gjerninger, alt Vid og al Fornuft ikke er Andet end idel Synd for Gud; dermed bortfalder al Hellighed, Viisdom, Magt, Rigdom, og hvad Verden har; thi her er Formastelighed forsvunden, og Mennesket maa forsage sig selv og hengive sig og bekjende, at det er saa. Men hvor Hjertet er forsagt og beseiret, hvorledes vil eller kan man der værge sig eller stride? Men de, som endnu ikke forsage, ere endnu ikke beseirede; med dem kjæmper Helten endnu altid ved Ordet, indtil han vinder dem eller overlader dem til Guds Dom.

Saaledes gjorde de kjære Apostler; de sloge trøstig om sig med Guds Ord der, hvor Djævelen og hans Rige var tættest og stærkest, og reve og toge Mange fra ham, splittede og forstyrrede hans Rige i alle Lande, som vi læse i deres Historie, hvorledes St. Paulus kjæmpede med Djævelen og stred ridderlig og allevegne vandt, hvorfor han ogsaa pleier at kalde saadan Prædiken en Kamp, Krig, Strid og Ridderspil ꝛc. Saa gjøre nu ogsaa vi og alle Christne indtil den yderste Dag, forat vi kunne afkjæmpe Djævelen mange Mennesker og rive dem ud af hans Gab. Thi vi have ikke Nok deri, at vi faa Hjælp og have Kraften, men vi tjene ogsaa Gibbor, Helten Christus, forat han ved os skal vinde Mange, og hans Rige blive stort.

Derfor er en Christen ogsaa saaledes rustet, at han daglig ligger tilfelts og kjæmper med Fienderne, og Gud hedder derfor Deus Zebaoth hos Propheterne, det er, Hærskarernes Gud. Thi han er en ret Krigsfyrste, saasom hans Ord ikke kan være ledigt; det angriber Djævelen og Verden friskt væk; det kan Djævelen ikke lide, værger sig kjækt, stifter Partier og Kjætterier, og hidser Fyrster og Herrer derimod; der reiser man sig da, der gaar det Smeld i Smeld; den, som ligger, han ligger. Men hvor Guds Ord ikke er, der ophører ikke Krigen, og Djævelen sidder atter i sit Rige med Fred, syv Gange værre end forhen, som Herren siger Matth. 12, 45.

Abigad, Stedse-Fader.

Det femte og sjette Navn vise tilfulde den Løn og det Gode, som de ville have, der ere i Christi Rige. Jeg havde gjerne oversat det: **Evig Fader**, og det vilde ogsaa have været smukt; men det lyder nu engang efter Sprogbrugen saaledes, at Gud Fader, og ikke Christus, forstaaes derved; og denne Gud Fader hedder evig Fader af den Grund, at han for sin Person og for sit Væsens Skyld er evig og lever evig. Men denne Konge skal hedde evig Fader af den Grund, at han for os og for vor Skyld er evig, som jeg har sagt, at disse sex Navne samtlige tilskrives ham for vor Skyld og med Hensyn til hans Embede,

ikke med Hensyn til hans Person: Derfor skal altsaa Christus hedde evig Fader, fordi han stedse og evig forholder sig og beviser sig faderlig imod os og fostrer og nærer os som Børn. Derfor vidste jeg ikke at oversætte det bedre, end ved at sige: Stedse-Fader, som den, der altid og evig forholder sig faderlig. Ihvorvel det er fornødent, hvis han altid og evig skal forholde sig faderlig mod os, at han da ogsaa maa leve evig for sig selv; thi en kjødelig Fader, ihvorvel han ogsaa forholder sig faderlig mod sine Børn, kan dog ikke længe gjøre det; han maa dog dø og efterlade sine Børn og anbefale dem til Andre; derfor kan ikke han være eller hedde Stedse-Fader. Han kan vel et Øieblik hedde Fader; men han er ikke mere end et Øieblik sikker paa sin Livstid.

Men denne Konge dør aldrig i Evighed og efterlader heller ikke sine Børn, men beholder dem samtlige for sig, og de maa ogsaa evig leve med ham. At han nu hedder Fader, viser hen paa, hvorledes han ikke alene avler Sine, men nærer, klæder, underviser, tugter, forsørger og bereder dem en Arv. Item: naar de synde, straffer han dem faderlig, men forkaster dem ikke, ligesom en kjødelig Fader opdrager, straffer, forsørger, elsker og forsvarer sit Barn, og ikke forkaster det, om det er ureent, befængt med Udslet og anden Svaghed. Saaledes gjør Christus end ydermere med Sine, og det evig, her begyndt i Tro, og hisset i Beskuelse. Og Summa: dette Navn gaar ud paa det Samme, som St. Paulus taler om Rom. 5, 3 flgg.: **Vi rose os af Trængslerne, efterdi vi vide, at Trængslen virker Taalmodighed, men Taalmodigheden virker et prøvet Sind, men et prøvet Sind Haab, men Haabet beskjæmmer ikke.** Thi som de Christne ved de forrige Navne ere vel øvede med Lidelse, med Trøst, med Seier og Strid mod Synden, vinde de ved alt dette et sikkert Haab til Gud, at de ere Børn og aldrig skulle forlades: Saadant Haab er nu dette Navns Verk og Frugt, at de ved saamange Øvelser vinde et barnligt Hjerte for Gud, og Gud bliver dem saa inderlig sød og liflig, at der ikke længere er nogen Frygt, men idel Tillid og Fortrøstning til Gud. Fordi nu Saadant udrettes ved Christus i hans Rige, hedder han med fuld Ret Stedse-Fader.

Om saadan faderlig Regjering i Christi Rige synger ogsaa Ps. 48, 15. og siger: **Denne Gud er vor Gud evindeligen og altid; han fører os som Ungdommen**, det er, som man opfostrer Ungdommen i de Huse, hvor Forældrene selv opdrage sine Børn, der gaar det faderligt og moderligt til; og det varer stedse og evig, saaat han hedder evig Fader og evig Moder, og vi evige Sønner, evige Døttre, og omgaaes ikke med os, som med Mose Folk, der som et trælbundet Folk ikke holdtes i barnlig Kjærlighed, men i Trællefrygt med Trusler, Slag, Straf og Død under hin Tyran, Loven, som under en Bøddel og Stokmester, hvilke heller ikke gjorde Noget af frivillig Aand eller godt Hjerte, men Alt af Nødvendighed og Tvang, saaat deres Herre vel kunde hedde Stedse-Bøddel eller Stedse-Stokmester; thi der er hverken faderlig eller barnlig Regjering eller Væsen, men idel Bøddel- og Skurke-Regjering, hvor Bøddelen er Fader, ligesom man siger: Hvo, som ikke vil høre Fader og Moder, han maa høre Bøddelen.

Og især er dette Navn trøsteligt i den sidste Nød, naar vi skulle dø, saa vi ikke forsage, men vide, hvorhen vi fare; thi Herberget er alt bestilt, og vi fare fra dette Liv i Faderens Hænder, ja i Faderens Skjød. Thi vi behøve ikke at være bange for, at vi skulle falde i Bøddelens eller Djævelens Snare; Christus er der som en evig Fader og venter paa os for at modtage os. Hvem vil nu frygte for sin kjære Fader, som venter paa os saa venlig? Der er et sikkert, vist Sprang at gjøre fra dette

Liv over i hint. O! hvor salige vare vi, naar vi troede dette, ligesom det visselig er sandt. Derfor gjælder det Riim og Sprog ikke om de Christne: Jeg lever, og veed ei hvorlænge, jeg dør og ved ikke naar, bort gaar jeg, veed ikke til hvad; det undrer mig, at jeg er glad. Saadant skulle alle Vantroe sige, hvem alt dette gjælder. Men en Christen veed vel, hvorhen han gaar, nemlig til sin Faders Skjød; saa veed han vel ogsaa, hvorlænge han lever, og naar han dør; thi han er allerede død og afdød fra Verden og agter Livet for Intet. Derfor er det et Under, naar han ikke er glad, og er et ligesaa stort Under, som at den Ugudelige kan være glad; men ligesom Hjertet aldrig ret erfarer den Ugudeliges Glæde, saaledes kommer en Christens Sorg heller ikke ret fra Hjertets Grund.

Sarsalom, Fredsfyrste.

Ikke som Verden giver Fred, — ellers havde de første Navne, Underlig, Raadgiver og Kraft, ingen Betydning, — men for Gud i Samvittigheden, hvilken Fred tiltager og er saa meget stærkere, jo større og talrigere Lidelserne ere; thi Freden kommer deraf, at vi føle os som Børn og kjende den evige Fader, saa vi kan være sikkre og visse paa hans Naade og have trøstig Adgang, som til vor kjære Fader.

Og hvor skjønt følge de sex Navne efter hinanden: først, hvorledes Christus regjerer os i Lidelsen for os selv og mod os selv, vise de tre Navne; dernæst, hvorledes han regjerer os til at kjæmpe med Styrke mod Andre, viser det fjerde Navn; men de to sidste vise, hvorledes han regjerer os i Forhold til sig selv. I det første Stykke er idel Møie, i det andet idel Arbeide. Men i det tredie er idel Ro, Fred og Glæde; thi hvo, som lider, har Møie, hvo, som kjæmper, har Arbeide, men hvo, som hviler, har Fred. Det er den rette Sarsalom og Fredrik, som gjør os rig, ikke med timeligt Gods eller timelig Fred, men med den aandelige og evige Fred, endog midt i Ufreden; thi disse sex Navne med deres Gjerning gaa Haand i Haand hos en Christen, og intet er uden det andet.

Og han hedder ikke slet og ret Fredrik, ligesom Salomo, men Fredsfyrste, Sarsalom, saaat Freden staar i hans Magt, som i en Fyrstes og Herres, der er saa mægtig over Freden i sit Rige, at han giver den til alle Sine, saa Ingen kan bryde eller røve den, men han holder det allerherligste, sikkreste Leide mod Djævel, Død, Synd og Helvedes Porte, saaat Synden ikke indjager os Frygt for Gud, hans Dom og Vrede ikke træffer os, Djævelen og Døden ikke kan gribe os: det kan man kalde en ret Fredsherre eller Fredsfyrste. Verdslige Fyrster holder ogsaa Leide og Fred; men det slaar ofte Feil for dem, thi de kunne ikke være paa alle Kanter og passe paa hver Time eller hvert Øieblik; derfor kunde de maaske hedde Fredrik, men Fredsfyrste kunne de ikke være, end ikke i den udvortes Regjering for Menneskene, ikke at tale om den aandelige Regjering for Gud; thi de ere ikke saaledes Herrer og Magthavere over Freden, at den jo ikke undertiden brydes og røves, om end Regjeringen er allerstrengest. Men vor Herre er paa alle Kanter og vaager hvert Øieblik og kan mægtigen vedligeholde Freden, som Ps. 121, 4. siger: **Se, han skal ikke slumre og ei sove, han, som bevarer Israel.** Og Summa: Christi Kongerige er idel Fred; thi Gud gjør dem alt Godt, og intet Ondt; saa gjøre de hinanden indbyrdes heller intet Ondt, men alt Godt; saa kunne ei heller Fienderne gjøre Skade, thi de Christne lide det gjerne; saa ganske trindtom og heelt igjennem holder Christus, Fredsfyrsten, denne Fred.

Der have vi vor Konges tre Navne, som afmale hans Kongerige, hvorledes det er et underligt Kongerige, og aldeles ikke verdsligt og synligt, men maa være aande-

ligt og usynligt. Hvoraf da fremdeles følger, at disse Navne tilsammen gjøre og bevise, at denne Konge maa være sand Gud og sandt Menneske, derhos ogsaa opstaa fra de Døde, som da ogsaa næsten alle Skriftsteder, der tale om Christi Rige, indeholde, at han er Gud og Menneske, skal dø og opstaa. Thi da han er født som et Barn, maa han være et sandt, naturligt Menneske i dette legemlige Liv, timelig og udvortes, vandre, spise, drikke, tale, handle, lide, dø 2c. som alle andre Mennesker. Thi det maa være sandt, hvad han siger: Et Barn er os født. Men det, som er født, maa være dødeligt og maa dø. Paa den anden Side: da han skal regjere underligen og have et heelt og holdent aandeligt, usynligt Kongerige, saaat han bærer det paa Skulderen og opholder og styrer det i Død, Nød og alle Forhold, som stride imod Fornuften og Kjødet, saa kan han ikke være i det timelige, kjødelige Liv, medens han regjerer, men maa have et aandeligt, usynligt Væsen; derfor maa han atter opstaa fra de Døde og ombytte dette dødelige Liv, hvori han fødes, med et udødeligt, hvori han skal være Konge og regjere. Saa fordre da de to Stykker, hans Fødsel og hans usynlige Kongedømme til evig Tid, at han skal dø og dog leve evig.

Fremdeles: fordi det har sig saaledes med hans Magt, at han skal være evig Fader, Fredens evige Herre, og derhos midt under Død, Synd, Helvede, Djævel opholde, hjælpe og raade og desuden overvinde Modstanderne, saa maa han besidde guddommelig Kraft; thi Ingen er Fredens Herre eller Magthaver, uden Gud alene; Ingen kan hjælpe i Døden, uden Gud alene; og Fred kan der heller ikke være, hvor alt dette ikke er overvundet. Da nu dette er idel guddommelige Gjerninger og Handlinger, som tillægges denne Konge i disse Sprog og Navne, saa fordrer Troen, som anseer disse Esaias's Spaadomme for sande, at denne Konge er sand og den naturlige Gud, og maa dog være sandt Menneske, fordi Sproget staar der og siger: **Et Barn er os født.** Det er nu Jesus Christus vor Herre, Guds Søn af Natur og Marias Søn efter Kjødet. Salige ere alle de, som tro, thi Skriften bedrager og skuffer os ikke. Nu følger videre i Prophetien:

Paadet hans Herredømme skal blive stort og Freden ikke have nogen Ende paa Davids Throne og over hans Rige.

Her udtyder Esaias selv Navnene saaledes, at de ikke gaa paa Personen, men paa Embedet. Thi naar du spørger: Hvorfor skal han da hedde saaledes og have saadanne Navne? svarer han og siger: Paadet at hans Herredømme skal blive stort. Han siger ikke: paadet at han selv skal sidde høit i Herligheden; thi dertil behøver han intet Navn, hvorom man prædiker; han har det uden Navn, uden Prædiken og uden os; men os har han ikke uden saadanne Navne og saadan Prædiken, thi han maa hente os ved Ordet og bringe os til sit Rige: derfor maa han føre saadanne Navne i os og med os. Men derved bliver hans Rige stort, at de Christne daglig voxe og formeres fra Evangeliets Begyndelse indtil Verdens Ende; thi det er ogsaa dette Riges Væsen og Natur, at det bestaar i stadig Vext og Formerelse, saasom Evangeliet ikke slaar sig til Ro eller hviler, men løber ustandseligt og udbreder sig i den hele Verden, indtil den yderste Dag kommer. Noget saadant Kongerige, som altid tiltager, er aldrig kommet paa Jorden; de tage alle tilsidst af og blive til Intet, saaat dette ene Kongerige med fuld Ret har Ord for, at det altid voxer og tiltager eller bliver stort.

Og det skeer alligevel vidunderligt og tillige mod al Fornuft; thi alle Kongeriger og den hele Verden lægge sig om dette Rige, som den anden Psalme synger, saaat

det seer ud, som om det skulde være et Rige, som forgaar og mindskes, fordi dets udvortes Skikkelse ikke er Andet end Død og Lidelse for Enhver, saaat Fornuften maa sige: Dets Væsen bestaar i Aftagen og Undergang; men det klarer sig nok tilsidst. Jerusalem var en mægtig Stad; den lægger sig med samt den hele Jødedom om de Christne med stort Alvor og stor Vælde; dengang var der faa Christne og mange Jøder, saaat vel deres Rige kunde kaldes et tiltagende. Men hvorledes gik det? Tredive Aar derefter laa der ikke Steen paa Steen i Jerusalem, og Jødedommen var Intet. Jøderne bleve adspredte i den hele Verden; da bleve de Christne ikke staaende stille, men formerede sig blandt alle Hedninger. Rom var ogsaa det største Rige og lægger sig ogsaa om det stakkels, lille Christi Rige; men det varer ikke længe derefter, da laa Rom med sit Rige i Aske, og de Christne udbredtes i den hele Verden. Det vil sige: hans Rige skal vidunderlig formeres ved de sex Navnes vidunderlige Gjerninger; derfor maa det Altsammen forstaaes og oppebies i Troen, ligesom det Altsammen er talt og forjættet i Aanden. Saaledes skal der heller ikke være nogen Ende paa Freden, saalænge som Riget staar; men dette staar evig, som sagt er. Saadan Fred har heller aldrig noget Kongerige havt. Saa er det heller ikke en legemlig Fred, men en aandelig, som vi have hørt; og om end Rigets Tiltagen eller Formerelse skal ophøre paa den yderste Dag, naar de Udvalgtes Tal er fyldt, saa skal dog Freden ikke ophøre, men vare evig uden Ende, det er, der skal være idel evig Glæde og Salighed i dette Rige, som her begynder i Troen og varer indtil hisset. Thi af dette Ord maa man nødvendigviis slutte, at den yderste Dag og de Dødes Opstandelse maa komme. Vi se jo, at alle hellige Propheter ere døde, ogsaa Esaias selv, derhos dø de Christne samtlige; og dog er det sagt om dem alle, at dette Barn er født for dem, Sønnen er hengivet for dem, han skal være deres Konge, og de skulle være i hans Rige og have evig Fred uden Ende. Nu er han ikke de Dødes Gud, men de Levendes, og heller ikke kunne de Døde have Brug for den evige Fred: altsaa følger det, at de samtlige maa leve, det er, opstaa fra de Døde og allerede leve for ham, som Christus siger Matth. 22, 32.: **Gud er ikke de Dødes Gud men de Levendes;** thi de leve alle for ham.

Saaledes alle Sprog, som tale om Christi Rige: Naar man seer ret paa dem, saa slutte de, at ikke alene Christus maa opstaa og derfor er Gud og Menneske, men at ogsaa alle Mennesker maa opstaa; thi da han skal være evig Konge, maa han være mægtig over Døden og Synden, hvilket fordrer, at han er Gud, fordi Saadant alene tilhører Gud. Men fordi han skal være et født Menneske, er det nødvendigt, at han maa dø, og dog atter opstaa, forat han skal være Konge i Evighed; thi en Død kan ikke være Konge. Men skulle de Hellige i hans Rige have Fred uden Ende, saa maa de ogsaa opstaa fra de Døde, fordi Christus ikke kan være de Dødes Konge, og de dog alle dø. De Fordømte maa derfor ogsaa opstaa, forat de kunne faa sin Løn og som hans Fiender lægges under hans Fødder, paadet han saaledes kan være Dommer og Herre over Levende og Døde.

Netop dette stadsæster ogsaa Texten, som siger, at denne Fred ikke skal have nogen Ende paa Davids Throne og over hans Rige. Nu veed man jo vistnok, at Davids Throne og Kongerige ikke har været blandt Englene, men paa Jorden blandt Menneskene, nemlig over Israels Folk og de omliggende Hedninger, og saaledes maa denne Konges Folk ogsaa høre til denne samme Davids Throne; men David har ikke været evig Konge, og heller ikke har

han kunnet have noget evigt Kongerige; derfor fordrer denne Text, at just dette samme Kongerige, som David legemligt og timeligt har havt, skal blive og forblive aandeligt og evigt under denne Konge. Nu ere de jo døde og dø endnu, de, som høre til Davids Kongerige: altsaa maa de visselig atter opstaa fra de Døde, forat de kunne leve evig for denne Konge, og besidde hans evige Fred under ham.

Se, saa hemmelig og vældig beviser Skriften, at alle Mennesker maa opstaa fra de Døde, og Christus først, som Kongen, fremfor og over Alle; derfor siger St. Paulus 2 Tim. 2, 8.: **Kom Jesum Christum ihu, som er opreist fra de Døde og er af Davids Æt efter mit Evangelium.** Som om han vilde sige: Det er en saa utrolig og underlig Ting, at, naar man ikke holder sig til Skriften, kan Fornuften ikke taale det, og vilde heller intet Menneske tro det.

Men her kunde nu Nogen sige: Hvad bliver der da af os andre Hedninger, som ikke have hørt til Davids Kongerige? Skulle vi heller ikke komme i Christi Rige, skulle alene Jøderne blive salige? Esaias følger i sin Forjættelse den hele øvrige Skrifts Sædvane og forjætter Jøderne alene Christus og hans Rige; thi Christus er forjættet Jøderne alene, som Abrahams Sæd; men han er ikke alene bleven for Jøderne, som St. Paulus siger Rom. 15, 8.: **Jeg siger nemlig, at Jesus Christus er bleven Omskjærelsens Tjener for Guds Sanddruheds Skyld, til at stadfæste Forjættelserne til Fædrene; men at Hedningerne skulle prise Gud for hans Barmhjertigheds Skyld.** Ifølge Forjættelsen tilhører nu Christus Jøderne alene, men ifølge Opfyldelsen tilhører han den hele Verden. Der maatte jo være et særskildt Folk blandt alle Folk, hvem han blev forjættet, fordi han ikke kunne fødes af alle Folk og enhver Sæd; dog maatte han ikke alene blive dette Folk tildeel, men den hele Verden. Derfor er der ogsaa andre Sprog, som vise, hvorledes Christus ogsaa skal blive Hedningerne tildeel, ihvorvel han ikke er dem forjættet, hvorom Esaias ikke her taler, men har talt ovenfor paa det Sted, hvor han siger: **Du formerede Hedningerne, dermed gjør du ikke megen Glæde.** Men her taler han om den forjættede Konge, ja, han forjætter Israels Folk, som Davids Throne og Kongerige, denne Konge.

Til at befæste det og til at opholde det med Ret og Retfærdighed fra nu og indtil evig Tid.

Denne Konge skal ikke dø og efterlade sig Arvinger, ligesom David, men skal selv altid og evig blive een og den samme Konge og tillige beholde Kongeriget evig. Derved bevidnes atter de Dødes Opstandelse og et evigt Liv. Men han skal gjøre dette ikke med Vaaben eller Heste, som verdslige Konger gjøre, men med Ret og Retfærdighed, og det skal begynde fra nu af, naar han bestiger Thronen, og skal vare evig. Hvad Ret og Retfærdighed betyder, er ofte sagt paa andre Steder, som f. Ex. i Psalteret.

Og dette er kortelig Summen: Christus skal for det Første ordne, indrette og berede sit Rige, saaat det staar og gaar i god Ret, saaat dets Indvaanere sky og undgaa al Synd og al Uret: For det Andet, at han opholder, styrker, vederkvæger det, naar det er afkræftet, saa dets Indvaanere ere fromme, retfærdige, hellige og ustraffelige: dette er Retfærdigheden. Alt dette maa han rigtignok gjøre med sin Helligaand, som gjør nye Mennesker. Thi da alle Mennesker ere Syndere og idel falske Løgnere, due de aldeles ikke til hans Rige, i hvilket der skal være idel Retfærdige, Fromme og Hellige. Og det mener han ogsaa, naar han siger: Han Kongen, skal gjøre, at hans Rige har idel Retfær-

dighed og Fromhed, og Folkene ere fromme og hellige, forat de ikke selv ved sine Gjerninger skulle blive fromme og retfærdige i hans Rige, men han selv ved sin Gjerning og Aand skal berede og styrke dem. Dette skeer, naar de tro paa ham og lade ham virke med sit Ord og Aand.

Dette skal den Herre Zebaoths Nidkjærhed gjøre.

Hvorfor ikke: Dette skal Guds Naade og Barmhjertighed gjøre? Det er dog idel Naade og ikke Iver? Svar: Derfor er det sagt saaledes, fordi Gud seer de falske Lærere og falske Propheter, som understaa sig at gjøre Folket fromt med Love og Gjerninger, hvorved da Troen og Guds Forjættelse tilligemed den hele Christus bliver til Intet; dette fortryder da Gud saaledes, at han maa lade sit Ord og Christi Rige komme netop ved sin Nidkjærhed, forat Troen og hans Forjættelse skal bevares, og Folket ikke skammelig forføres. Amen.

I Julenatsmessen.

Evangelium Luc. 2, 1—14.

Men det begav sig i de Dage, at en Befaling udgik fra Keiser Augustus, at al Verden skulde indskrives i Mandtal. Denne første Indskrivelse skete, der Qvirinius var Landsherre i Syrien. Og Alle gik at lade sig indskrive, hver i sin egen Stad. Men Joseph gik ogsaa op fra Galilæa, fra den Stad Nazaret, til Judæa, til Davids Stad, som kaldes Bethlehem, — fordi han var af Davids Huus og Slægt, — for at lade sig indskrive med Maria, sin trolovede Hustru, som var frugtsommelig. Men det skete, da de vare der, blev Tiden fuldkommet, at hun skulde føde. Og hun fødte sin Søn, den Førstefødte, og svøbte ham og lagde ham i en Krybbe; thi de havde ikke Rum i Herberget. Og der vare Hyrder i den samme Egn, som vare ude paa Marken og holdt Nattevagt over deres Hjord. Og se, Herrens Engel stod for dem, og Herrens Klarhed skinnede om dem, og de frygtede saare. Og Engelen sagde til dem: Frygter ikke; thi se, jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket. Thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus, i Davids Stad. Og det skal være Eder et Tegn: I skulle finde et Barn svøbt, liggende i en Krybbe. Og strax var der hos Engelen en himmelsk Hærskares Mangfoldighed, som lovede Gud og sagde: Ære være Gud i det Høieste! og Fred paa Jorden! og i Menneskene en Velbehagelighed!

Summen af Evangeliet.

1. Idet Evangelisten beskriver Christi Fødselstid og Fødeby, fordrer han Troen af os; du skal tro, at den om hvem han har skrevet og sagt saadanne Ting, er Christus. Desuden seer du ogsaa her Davids Slægt og Stamme omtalt, af hvilken Messias skulde komme.
2. Hyrderne her ere Førstegrøden blandt Jøderne, som kommer til Christus, ligesom de Vise fra Østen ere Hedningernes Førstegrøde, og ligesom de uskyldige umyndige Børn ere Førstegrøden af alle dem, som skulle bære Korset for Christi Skyld.
3. At Engelen viser sig for Hyrderne med Klarhed betyder, at Evangeliet skal komme med Guds Klarhed til Menneskene. Det skræmmer vel først, thi det fordømmer vort Mørke og Alt, som er i os, indtil vi høre den Trøst, som Hyrderne hørte: Frygter ikke; thi se, jeg forkynder Eder en stor Glæde,

som skal vederfares alt Folket. Thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus.

4. At her fra først af een Engel prædiker for Hyrderne, det betyder den rette Prædikant Christus; dernæst, at Englene blive mangfoldige, betyder Mængden af de Prædikanter, som alle prædike Guds Priis og Fred blandt Menneskene.
5. Den Frugt og Nytte, som var Hensigten med Christi Komme i Kjødet, er den evangeliske Glæde og en Velbehagelighed i Menneskene, hvilket denne Englenes Lovsang viser: Ære være Gud i det Høieste! og Fred paa Jorden! og i Menneskene en Velbehagelighed!

Udlæggelse af dette Evangelium.

Denne Historie have I ofte forhen hørt og maa høre den iaar og hvert Aar, hvilket er de dovne, søvnige Christne, som ere mætte og overfyldte, en Væmmelse, at de altid skulle høre een og samme Ting; men for dem, i hvem den rette, sande Tro bor, er det altid nyt; thi den Helligaand kan ofte tale om en Sag, og saaledes, at den altid tykkes dem, som han kalder Sine, ny. Nu, der var vel meget at prædike om denne Historie; thi det er en rig Text, naar vi havde Tid og kunde træffe det Rette; dog ville vi sige saa Meget derom, som Gud vil give.

I have netop hørt læse, hvorledes Engelen selv udlægger denne hele Historie og udlyder den saaledes, at dette er prædiket for vor Skyld; og dette er Frugten af den hele Historie, at vi vide, hvad Nytte vi have deraf. Thi saa siger Engelen selv til Hyrderne: **Frygter ikke; thi se, jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket. Thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus, i Davids Stad.** Der høre I, at vi skulle tilegne os hans Fødsel, efterdi han siger: **Eder** er Frelseren født. Thi den Herre Christus er visselig ikke kommen for sin egen Skyld, men for at hjælpe os. Derfor maa vi flittig give Agt paa, at vi tro Engelen; saa have vi det ganske og aldeles. Jeg har ogsaa forhen sagt, at Evangeliet ikke prædiker Andet end Troen; det Samme prædiker ogsaa Engelen her, og alle Prædikanter maa prædike paa samme Maade; ellers ere de ikke rette Prædikanter. Engelen her har været alle Prædikanters Førstegrøde og Forbillede. Nu er der her at tale om en dobbelt Fødsel, om vor og om Christi Fødsel. Men førend vi tale derom, maa vi først omtale Historien, forat I skulle lægge den paa Hjerte og fatte den Glæde, som Engelen her forkynder. Først siger Evangelisten saaledes:

Det første Lærestykke.

Om Christi Fødsels Historie.

Men det begav sig i de Dage, at en Befaling udgik fra Keiser Augustus, at al Verden skulde indskrives i Mandtal. Denne første Indskrivelse skete, der Qvirinius var Landsherre i Syrien. Og Alle gik at lade sig indskrive, hver i sin egen Stad.

I vide vel, at Jøderne havde et Tilsagn af Patriarken Jakob, at der af Judæ Slægt ikke skulde fattes en Fyrste, Mester eller Lærer blandt det jødiske Folk, indtil den Messias kom, som var dem forjættet. Thi saaledes lyde de Ord klarlig, som Jakob sagde til Juda: **Der skal ikke vige Spiir fra Juda og Læremester fra hans Fødder, førend Siloh skal komme,** 1 Mos. 49, 10. Nu stod det saaledes til paa denne Tid, at Romerne havde indtaget det jødiske Land og indsat en Landsherre, som Evangelisten her kalder Qvirinius. Jøderne havde ogsaa tilforn en lang Tid havt Præster til Konger, da Macabæerne havde overtaget Riget, saaat Herredømmet af Judæ Stamme en lang Tid tilforn var under-

trykket, og ingen Fyrste eller Lærer forestod Folket af Judæ Slægt eller Blod. Dette var nu et stort Tegn paa, at Christus eller Messias skulde komme, og det havde nu varet i lang Tid, saaat Prophetien var paa Alles Læber, at Messias maatte komme; det vidste Jøderne vel.

Derfor siger han her, at i de Dage, da Christus blev født, havde Keiser Augustus sat en Landsherre i det jødiske Land, under hvem Jøderne skulde lade sig indskrive. Som om han vilde sige: Han er netop født, da han skulde fødes. Alle, som stode under den romerske Keiser, maatte lade sig indskrive for at bevidne, at de vare ham underdanige. Det vidste Jøderne, men forstode ikke Prophetien. Jakob havde sagt: **Der skal ikke vige Spiir fra Juda og Læremester fra hans Fødder, førend Siloh skal komme.** Det er: der skal ikke ophøre at være en Fyrste og Lærer i Juda, førend Christus kommer. Med disse Ord har Jakob tilstrækkelig antydet, at det skulde ophøre, naar Christus kom. Men at de forstode det saaledes, som om der skulde komme en Helt, der skulde regjere med Sværdet, det er en falsk Forstaaelse, og det ligger heller ikke i Texten; thi den siger: Naar Christus kommer, saa skal denne den jødiske Konges timelige Regjering ophøre. Altsaa angiver Lucas her, just den Tid, da det maatte ske. Videre følger i Texten:

Men Joseph gik ogsaa op fra Galilæa, fra den Stad Nazareth, til Judæa, til Davids Stad, som kaldes Bethlehem, — fordi han var af Davids Huus og Slægt, — for at lade sig indskrive med Maria, sin trolovede Hustru, som var frugtsommelig.

Dette keiserlige Bud var Joseph og Maria ogsaa lydig, viste sig som andre fromme, lydige Folk, droge hen til Bethlehem, som var Hovedstaden i Judæ Slægt, og lode sig indskrive. Maria havde, efterdi hun var svanger og sin Nedkomst nær, vel kunnet undskylde sig for en saadan Reise; men hun gjør det ikke, vil ikke give de Andre Forargelse; ogsaa maatte det ske saaledes, at de kom til Bethlehem, ifølge Propheten Michas Propheti, som siger, at Christus skulde fødes i Bethlehem. Se, dertil maatte denne Indskrivning tjene, hvilket hverken Keiser Augustus eller hans Landsherre vidste. Saaledes gjør endnu den Dag idag Gud med sine Gjerninger, hvortil Hedninger og onde Folk maa tjene ham, forat han kan gjøre os arme, elendige Mennesker, som ere saa dybt nedsænkede i Kjød og Blod, visse paa vor Tro; hvorpaa især denne Evangelist Lucas driver, idet han altid saaledes angiver Tid og Sted i Historien, forat vi ikke skulle tage feil af Christus. Hvorledes nu denne Fødsel er gaaet til, beretter Evangelisten videre og siger:

Men det skete, da de vare der, blev Tiden fuldkommet, at hun skulde føde. Og hun fødte sin Søn, den førstefødte, og svøbte ham og lagde ham i en Krybbe; thi de havde ikke Rum i Herberget.

Her skulle vi ikke bekymre os eller forarge os over, at vi se, hvor fattig og elendig Herren kommer. Han giver Verden et stort Stød med denne Indgang og gjør den ganske og aldeles til Nar. Se, var det ikke en stor Ting, at den Jomfru, som man holdt for en ung Brud, der først i det samme Aar var kommen sammen med sin Mand, ikke skulde føde i Nazareth i sit Huus, men først maatte uden al Stads (thi de vare fattige, Joseph og Maria) gjøre et Tog med frugtsommeligt Liv næsten tre Dagsreiser. Og da hun nu er kommen derhen, har hun ikke havt saa megen Plads, at hun kunde føde i Herberget i en Stue eller et Kammer. Der har været fuldt i Herberget, og heller ikke har man kunnet

indlogere Enhver i Huset, men disse to Mennesker har man maattet henvise til Stalden. Der var Ingen, som havde rømmet sin Stue eller sit Kammer for denne frugtsommelige Kone; hun maatte ud i Stalden og der føde alle Skabningers Skaber, for hvem her Ingen vilde vige Pladsen. Derved giver Gud vel tilkjende, hvad man skal tænke om Verden, og giver den her et saadant Stød, forat man skal vide, hvad den er, og hvad vi have at vente af den, nemlig, at den er blind og uforstandig, at den ikke seer Guds Gjerninger, og om den end seer dem, dog ikke kan finde sig i dem.

Heraf skulle vi lære, at det heller ikke skal anfegte os, om vi end ere fattige, elendige og forladte af Verden; thi her have vi en stor Trøst: Har Christus, alle Tings Skaber, og hans kjære Moder maattet ligge i saadan Elendighed, hvorfor skulde det da ikke ogsaa vederfares os? Eller hvorfor ville vi arme, elendige Skabninger ikke ogsaa gjerne lide Saadant, naar han sender os Ulykke og Elendighed? Men det er en Ulykke, at vi vende vore Øine bort fra saadant Exempel, og endnu mere vort Hjerte. Vi kunde vel lide, naar vi troede og havde en stærk Trøst, efterdi vi se, at den Herre Christus har lidt saadan Nød, Armod og Elendighed. Derfor er dette det Første, at I se, hvorledes Christus er kommen til Verden med saa stor Armod, i en saa stor Stad, hvor der end ikke var en Eneste, som viste ham noget Venskab eller nogen Velgjerning. Saaledes gik det til paa Jorden med denne Fødsel, over hvilken dog den hele himmelske Hær glædede sig, som følger:

Og der vare Hyrder i den samme Egn, som vare ude paa Marken og holdt Nattevagt over deres Hjord. Og se, Herrens Engel stod for dem, og Herrens Klarhed skinnede om dem, og de frygtede saare.

Der høre I, hvad Gud i Himmelen foranstalter i Anledning af denne Fødsel, som Verden foragter, ja hverken kjender eller seer. Denne Glæde, som er i Himmelen, den er saa stor, at den ikke kan forblive i Himmelen, maa bryde ud og forkyndes for Verden; thi der forkynde Englene Hyrderne den store Glæde. Hvilket atter er en stor Trøst, som dog Verden foragter og forkaster; men Englene holde det i stor Ære, ja, hvis det havde været dem tilladt, vilde de have udført denne Gjerning meget herligere og kosteligere, end de dengang gjorde. Men det skulde ikke være saa; thi Gud maatte give et Exempel med denne sin Søn, forat man dog skulde foragte Verdens Prunk og endelig engang faa Øinene op for, hvad Verden er.

Den menneskelige Fornuft er saa klog, sætter bestandig Næsen mod Sky, seer kun, hvad der er høiest, vil ikke have Noget at bestille med det, som ligger lavt. Derimod er det nu en Trøst, at Englene og den hele himmelske Hær tage sig saaledes af den, som Verden foragter, saa vi lære, om Verden end foragter os, at vi dog have dem, som tage sig af os og se paa os. Det tro vi ikke, vende ikke Øinene mod den Kant, men se paa store, kostelige, høie Ting, ligesom Verden, og forsage straks, naar det gaar os lidt imod; tænke og vide ikke, naar en saadan Ulykke falder i vor Lod, at det er Guds Villie. Tro det for vist: havde det ikke været Guds Villie, saa havde han ikke ladet denne sin allerkjæreste Søn lægge i Krybben, havde ikke ladet ham fødes saa fattig, elendig og foragtet. Men jo mere fattig og foragtet han er i Verdens Øine, desto mere gav Gud, hans Fader, og den himmelske Hær Agt paa ham, forat vi ogsaa skulle trøste os og tro fuldt og fast: jo mere foragtede vi ere i Verdens Øine, desto høiere Anseelse have vi i Guds Øine.

Der ere Mange, som her tænke saaledes og have saadan Andagt: O, hvis jeg havde været her, hvor flittig vilde jeg da have betjent Barnet, jeg vilde have vadsket hans Svøb og have redet Sengen! O havde jeg været saa salig som Hyrderne, at jeg havde kunnet se Herren ligge der i Krybben! og deslige. Ja, nu vilde du gjøre det, da du veed, at Christus nu er saa stor; du havde ligesaalidt gjort det paa hin Tid, som Borgerne i Bethlehem. Barnagtige og taabelige Tanker er det; hvorfor gjør du det ikke nu? Der har du Christus i din Næste, hvem du skal tjene og gjøre Godt; thi hvad du gjør for din Næste, som lider Nød og sidder i Elendighed, det har du gjort for den Herre Christus selv, som han vil sige paa den yderste Dag til de Udvalgte: **Saameget, som I have gjort for en af disse mine mindste Brødre, have I gjort for mig,** Matth. 25, 40. Derfor er det fortrædeligt, ja taabeligt, at have saadan barnagtig Andagt. Derfor lader os engang lukke Øinene op, at vi ikke skulle høre saa mange gode Exempler forgjæves; ellers vil der komme stor Straf over os. Men hvilke Ord var det, som Engelen brugte til Hyrderne? Evangelisten siger, som følger:

Det andet Lærestykke.

Om Christi Fødsels Frugt og Kraft, og hvorimod samme bör bruges, hvilket er Læren om Troen paa Christus.

Og Engelen sagde til dem: Frygter ikke; thi se, jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket. Thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus, i Davids Stad. Og det skal være Eder et Tegn: I skulle finde et Barn svøbt, liggende i en Krybbe.

Lærer af disse Engelens Ord, at I ret vide at bruge denne Christi Fødsel og lader det ikke være nok, at I alene have det. En stor Skat er ikke til Nytte for Nogen, naar den er skjult under Jorden eller nogetsomhelst andet Sted; men naar den er aabnet og bleven gangbar, saaat man handler med den, da er den nyttig og kostelig. Derfor tænk efter, at du kan bruge den; ellers vil den aldeles ikke være dig til nogen Nytte eller Trøst. Thi at du slet og ret kjender Historien om, hvordan det er gaaet til ved Fødselen, hjælper dig ligesaa meget, som naar du ellers hører en Historie om Kongen af Frankrig, eller en hvilkensomhelst anden stor Konge, hvoraf du hverken faar Nytte eller Trøst.

Men hvorledes maa vi nu bruge denne Fødsel ret og nyttigt? Som jeg har sagt, derved, at vi holde fast paa, at han er født for os, at hans Fødsel er min, ligesom I ogsaa i Propheten Esaias's Propheti have hørt, og at altsaa hans og min Fødsel bringes sammen. Vor Fødsel er en saadan Fødsel, hvor der intet Andet er end Synd, som David siger Ps. 51, 7.: **Se, jeg er født i Misgjerning, og min Moder haver undfanget mig i Synd.** Som vilde han sige: Der er intet Andet end Synd, baade i Undfangelsen og i Fødselen; hvad jeg medbringer i Modersliv, det er Altsammen fordømt, tilhører Døden, Djævelen og Helvede. Efterdi nu vor Fødsel med Hud og Haar er ond, hvad Godt kan der da blive deraf? Det er vor Titel, som vi have fra Adam; deraf kunne vi rose os, ellers af slet Intet, nemlig, at ethvert Barn, som fødes, er i Syndens, Dødens, Djævelens, Helvedes og den evige Fordømmelses fuldstændige Magt; det er en elendig, jammerlig Fødsel uden Hensyn til, hvad Jammer og Nød der ellers siden følger i Verden.

For at hjælpe paa denne Fødsel, har Gud beskikket en anden Fødsel, som maatte være reen og ubesmittet, hvis den skulde rense den urene, syndige Fødsel: det er nu

den Herre Christi, hans enbaarne Søns Fødsel, og derfor har han heller ikke villet lade ham fødes af syndig Kjød og Blod, men han skulde fødes af en Jomfru alene. Han har ikke her ladet noget Ureent eller nogen Synd hefte ved Kjødet, men bortskaffet Alt, har gjort det fuldt af den Helligaand og ikke efterladt Noget der, uden ene og alene den Jammer og Nød, som kommer fra Kjød og Blod, Hunger, Tørst, Ulykke og Døden, med Undtagelse af Synden, som ogsaa Hebr. 4, 15. siger: **Han er forsøgt i alle Ting i Lighed med os, dog uden Synd.**

Det er den store Ting, som vor Herre og Gud har gjort; deraf vil Ingen høste Frugt, saaat det hjælper ham, uden den, som tror. Men Ingen vil lettelig tro det, uden den, som har følt, hvad hans Fødsel er; den, som ikke føler sin Elendighed, ham smager denne Christi Fødsel ikke, men hos den, som føler det, der maa det gaa saaledes, at vi ogsaa ligesom Propheten David raabe og sige: **Se, jeg er født i Misgjerning, og min Moder haver undfanget mig i Synd**; thi vi føle Synden og vor onde Fødsel. Naar Døden kommer, saa man føler Hjerteondet, da vilde man vel gjerne smage det og tørste derefter og blive glad over, at vi kunde have denne salige, ubesmittede Fødsel; men nu, efterdi vi ikke føle Synden, derhos heller ikke smage Dødens Bitterhed, lade vi det gaa koldt ind i Hjertet, ja, vi høre det vel, men det kommer sandelig ikke for Alvor ind i Hjrrtet; thi hvis En troede, at denne Fødsel var skeet til hans Bedste, vilde han hverken frygte for Synden eller for Døden. Derfor har jeg sagt, at et christent Menneske skal tro og ikke nære Tvivl om, at Christi Fødsel er ligesaavel hans, som den er den Herre Christi egen, og at ligesom han af en Jomfru har reent Bold og Kjød, saaledes er ogsaa han reen, og denne Jomfru er hans aandelige Moder, ligesom hun har været den Herre Christi legemlige Moder; dette maa Hjertet forlade sig paa med Glæde, og være vis derpaa; ellers vilde det ikke staa godt til med os.

Dette mener Engelen med disse Ord, da han sagde: **Han er Eder født.** Det vil sige det Samme som: Alt, hvad han er og har, det er Eders, og han er Eders Frelser; I anse ham ikke blot derfor, men han kan virkelig redde Eder fra Synd, Død, Djævel og fra al Ulykke, ja, saa stor som han er, er han født for Eder og er Eders med Alt, hvad han har. Naar han nu er min, og hans Fødsel har forvandlet sig til min, saa er mit Kjød og Blod ogsaa hans Moders, og med Alt, hvad han har, er han min, saaat jeg tør sige til hans Moder: Se, det Barn, som du har født, er mit; hans Kjød og Blod er mit Kjød og Blod; derfor er du ogsaa min Moder, maa altsaa ogsaa holde mig for dit Barn. Thi hvad Christus bringer med sig, det maa være mit, ligesom han er min. Naar nu hans Fødsel er min, af en Jomfru og uden Synd, fuld af den Helligaand, saa maa min Fødsel ogsaa være af en Jomfru og uden Synd. Saa er da nu Eva, den første Moder, ingenlunde min Moder; thi denne Fødsel maa aldeles dø og forgaa, her maa jeg mod den Moder, af hvem jeg er født i Synd, sætte denne Moder Maria.

Saa bringer da Engelen stor Glæde med sig. Thi det er ikke muligt, at Hjertet nu ikke skulde blive glad, naar det faar denne Frelser til Eiendom. Naar det kommer til Træfning, saa vi føle vor Jammer og Nød, da er der ingen Trøst eller Hjælp, da kan mit Hjerte ikke hæve sig over den Byrde, som trykker det, men maa lide Skibbrud; men naar jeg da griber til og ikke tvivler, at Christi Fødsel er min, og at min Synd er borte, maa jeg blive glad og faa en Trøst, hvormed al Ulykke gaar bort. Dette er Trøsten og

ingen Anden, som virker en god Samvittighed, der hverken frygter for Død eller Helvede, thi den forlader sig allevegne paa Guds Ord, som skjænker os Christus. Derfor er det en elendig og jammerlig Ting, naar man vil søge en saadan god Samvittighed og et glad Hjerte andetsteds end her; du vil ikke finde nogen Samvittighedens Glæde eller Fred i Himmelen eller paa Jorden, uden i denne Fødsel: vær vis og sikker derpaa! Derfor lad alt Andet fare og hold dig alene hertil; vil du være kjæk og modig imod Synd, Død, Djævel, Helvede og mod al Ulykke, her er Herren og Frelseren.

Dette forstaa I nu vel, thi I have saa ofte hørt det; blot I nu ogsaa se, at Skriften i alle Dele kun lærer een Ting, saa I blive vel grundede og sikkre. Dette er det, som jeg har sagt, at man maa ret vide at bruge denne Fødsel; de, som nu søge noget Andet, og ikke bruge Fødselen saaledes, de ere fortabte, som I nu have hørt.

Dette have I ogsaa smukt udtrykt i denne Sang; hvem det nu end er, som har gjort den, saa har han truffet det vel, nemlig, at Christusbarnet alene er vor Trøst, hvilket er store, fortræffelige Ord, og som man gjorde Ret i at give Agt paa med fuldt Alvor. Saaledes have I nemlig sunget: Et lidet Barn saa lysteligt Er født for os paa Jorden, Af en Jomfru reen og hellig, Han vilde vor Frelser vorde; Havde ikke Guds Søn Manddom taget, Da havde vi Allesammen bleven fortabet. Der høre I, at det hedder: der gives ingen anden Trøst end Christus alene; det maa vistnok være den Helligaand, som har lært den, der har gjort denne Sang, at synge saaledes.

Naar nu dette er sandt, saa maa det Altsammen være fortabt, Munke, Nonner, Papister og Alt, hvad der løber bort fra dette Barn og vil bruge andre Maader og gjøre andre Gjerninger, og mene dermed at komme til Himmelen. Thi disse sige, de behøve ikke Barnet; ellers maatte de bekjende, at deres Væsen var til ingen Nytte. Derfor er det intet Andet end Forførelse, hvormed man river Hjerterne fra Christus og fører dem til Djævelen. Derfor er det en ret skjøn Sang, og der er ogsaa en Taksigelse deri, naar det hedder: Han er vor Salighed alene, Vi takke dig søde Jesu Christ, At du Menneske vorden est, Vogt os fra Helvedes Pine! Og derfor vilde jeg gjerne, at I skulde forstaa det ret; Enhver i den hele Verden synger det og Ingen er der, som tror det; derfor fare de ogsaa frem og stride derimod, i Særdeleshed de, som vide meest derom, skrige og skraale, saa jeg frygter, at Christus aldrig lider nogen større Bespottelse, end netop idag og paa de største Festdage, saaat det ikke var at undres paa, om Gud, naar man saaledes bespotter ham, lod den hele Verden blive opslugt, hvis ikke den yderste Dag var nær forhaanden.

Derfor giver Agt paa, at I synge denne Sang saaledes ogsaa med Hjertet, og tro det, ligesom I synge det med Munden. Er det saa, at det Altsammen er fortabt der, i hvor Barnet ikke er, hvortil behøves da meget Væsen? Hvorfor farer du da hen og vil gjøre andre Gjerninger, for engang at bygge dig en Stol i Himmelen? Ligesom de allermest gjøre, som bede mange Rosenkrandse, prise og love Guds Moder med Munden uden Ophør, men med Hjertet laste hende mere end alle Andre, og det ikke blot Maria, men ogsaa Christus selv, deres Herre og Frelser. Derfor fatter det saaledes, at I med Vished kunne dømme, at Alt, som tager sig noget Andet for, end at tilegne sig dette Barn, det er Altsammen fordømmeligt; ellers vilde Englene have løiet. Dette maa man alene lade gjælde, og ikke taale nogen saadan Tilsætning: Det er ikke Nok, at man tror; man maa gjøre endnu Mere. Thi da Engelen siger, at dette Barn gjør det, og at han er

Frelseren, hvis ikke, saa er det fortabt: hvorledes kan det da følge, at du maa gjøre Noget, naar det i Forveien er gjort? Hvad understaar du dig at gjøre for at erhverve det? Barnet lader sig ikke gribe eller erhverve ved Gjerninger, om du end gjør alle Gjerninger; har du endnu ikke Barnet, da ere dine Gjerninger ogsaa urene, saaat de ikke kunne fortjene en saadan Skat, de være nu saa hellige, som de være ville; men det vil gribes med Hjertet, naar du tror og siger til Engelen: Jeg tror, at det er sandt, som du siger, og holder Barnet visselig for en Frelser, som er mig født. Det Stykke, hvorom vi nu have talt, handler om Troen.

Det tredie Lærestykke.

Om Kjærligheden mod Næsten.

Dernæst have vi ogsaa her det andet Stykke, som hører til det christelige Liv, nemlig Kjærligheden, forat man ikke skal forkaste Gjerningerne. Vil du gjøre Gjerninger, da gjør dem ikke i den Hensigt, dermed at ville erhverve Noget hos Gud; men følg Christi Exempel: ligesom han har gjort mod dig, saa gjøre du ogsaa mod din Næste. Naar du kun seer hen til Christi Exempel, kan du ikke spore Andet end idel Kjærlighed. At han nedlader sig og fødes i saadan Armod, det er lutter Kjærlighed, som han har til os; den driver ham, saa han bliver min Tjener (som Paulus siger Phil. 2, 6 flg.), han, som vel havde kunnet forblive i guddommelig Ære; men det har han gjort for din Skyld, har seet hen til din Elendighed og Jammer, har forbarmet sig over dig, som er et saadant elendigt Menneske, aldeles fordømt og fuld af Synd; ureen er din Fødsel, idel Hjertesorg og Jammer; du havde ikke fortjent Andet end Guds Vrede og evig Fordømmelse, og om du end i tusinde Aar var en Chartheuser, kunde du dog ikke befri dig fra saadan Ulykke og Fordømmelse. Men Christus hjælper dig, han er riig og stærk nok, og da han kan gjøre det, saa gjør han det, og er villig dertil, saaat han gjerne gjør det. Saaledes driver Kjærligheden ham til at tilsætte Alt paa dig og forstrække dig med Alt, hvad han har og formaar.

Fordi nu Christus viser dig saadan stor Kjærlighed og gjør Alt for dig, som han paa nogen Maade kan gjøre for dig, saa gjøre du og ligesaa mod Andre: vil du gjøre Gjerninger, saa gjør dem for Næsten, som ogsaa sidder i Jammer og Nød; du maa ikke gjøre Noget, fordi Christus trænger til det, for at ville gjøre ham riig; thi han har heller ikke gjort det, fordi hans Fader skulde have trængt dertil, for at ville fortjene Noget af ham derved, men gjorde det, forat Faderen kunde have Velbehag deri, at han saa ganske hengiver sig i sin Faders Villie og har os saa kjær. Ligesaa maa vi ogsaa gjøre med vore Gjerninger mod Næsten, hvilke vi kun skulle gjøre, for saaledes at takke Faderen, fordi han har viist os Naadevillie derved, at han har givet mig sin kjære Søn, har ladet ham sætte til for mig Alt, hvad han har havt; thi naar jeg tror det ret, saa udbryder jeg og siger: Har Gud viist mig saadan Velgjerning og Naade i sin allerkjæreste Søn og har ladet ham tilsætte Alt paa mig, saa vil jeg ogsaa paa min Side gjøre ligesaa, ogsaa sætte til Alt, hvad jeg har, for at tjene og elske min Næste. Saa seer jeg da nu for Fremtiden ikke op mod Himmelen, men gaar hen, hvor min Næste ligger i Ulykke, Armod, Sygdom, Synd eller Vildfarelse og hjælper ham med Alt, hvad jeg paa nogen Maade kan, og tænker: Christus har reddet mig fra Synd og al Ulykke; ligesom jeg nu vilde, at man skulde gjøre mod mig, hvis jeg selv var i saadan Nød, saaledes vil jeg ogsaa gjøre mod min Næste. Derfor, er din Næste en Synder, og du ser det, men du ikke er en Synder og har den hellige Fødsel: da gaa hen, prædik for ham, hjælp ham ogsaa ud deraf. Og alt dette skal

du gjøre uden nogetsomhelst Vederlag, ligesom Christus har gjort mod dig, uden al Gjerning og Fortjeneste, af lutter Naade, Kjærlighed og Barmhjertighed.

Saaledes gjøre du dine Gjerninger, naar du vil gjøre gode, retskafne, christelige Gjerninger; Gud trænger ikke til dem, dog vil han, at du gjør dem for at tjene ham, fordi det saaledes er ham velbehageligt, og han vil have det saa. Dette kan man kalde retskafne, gode Gjerninger; det gjør ikke hine Hyklere, som med sin Kydskhed, Armod og Lydighed ville fortjene Himmelen. Hvem hjælpe saadanne Gjerninger? Jeg selv behøver dem ikke, heller ikke min Næste tjene de; derfor er det idelt Bedrag, at man giver Gjerningerne et Navn, som om de skulde fortjene Himmelen, og ere dog Intet, hjælpe heller ingen Anden. Lægger dette paa Hjerte og gjører ogsaa derefter.

Saa have I da i det hele Evangelium fra først til sidst omhandlet disse to Stykker, Tro og Kjærlighed; tilegne I Eder det, saa vil ogsaa Christi hellige Fødsel komme Eder til Hjælp, Nytte og Trøst, og I ville ogsaa være Moderens Børn aandeligt, ligesom Christus er hendes Barn legemligt.

Hvad mere der desforuden er i dette Evangelium, hvorledes der hos denne Engel har været en himmelsk Hærskares Mangfoldighed, og hvorledes Englenes Sang: **Ære være Gud i det Høieste! og Fred paa Jorden! og i Menneskene en Velbehagelighed!** skal forstaaes, har jeg tilstrækkeligt udlagt i Postillen. Vi ville nu lade det bero herved, og anraabe Gud om Naade, saa han vil lade sin Søns Fødsel komme os til Nytte og Trøst.

Første Juledag til Froprædiken.

Evangelium Luc. 2, 15-20.

Og det skete, der Englene fore fra dem til Himmelen, da sagde disse Mennesker, Hyrderne, til hverandre: Lader os dog gaa hen til Bethlehem og se den Ting, som der er skeet, som Herren haver ladet os vide. Og de kom hastelig og fandt baade Maria og Joseph, og Barnet liggende i Krybben. Men der de havde seet det, lode de dem alle vide det Ord som var sagt til dem om dette Barn. Og Alle, som det hørte, forundrede sig over det, som Hyrderne sagde til dem. Men Maria bevarede alle disse Ord og overveiede dem i sit Hjerte. Og Hyrderne vendte tilbage, prisede og lovede Gud for alt det, som de havde hørt og seet, saaledes som det var sagt til dem.

Summen af Evangeliet.

1. I disse Hyrder have vi et Exempel paa Troen; de forargedes ikke over det ringe Ydre, men bekjendte frit for Menneskene, hvad der er dem vederfaret, prise og love Gud, hvilket er Troens rette Frugter.
2. Men naar Evangelisten siger, at Maria bevarede alle disse Ord og overveiede dem i sit Hjerte, betegnes os en hellig Betragtning og en brændende, heftig Tro i Hjertet.
3. Her kunne vi ogsaa se, hvorledes denne Nat ikke har været skjult hverken for Englene eller for Menneskene; jeg tvivler heller ikke paa, at de Vise samtidig have seet Stjernen i sin Opgang, at saaledes Guds Folk netop nu blev forsamlet til een Christus, baade Englene, Jøderne og Hedningerne.

En kort Gjentagelse af Prædikenen paa Christi Fødselsdag, hvori Nytten af Christi Fødsel, og hvad Andet der endnu er at sige om Evangeliet, omtales.

Vi ville nu ogsaa en Smule omtale og gjentage, hvad vi idag have prædiket, nemlig, hvordan det gaar til, at dette Barn, Christus, fødes i os; thi saa have I hørt, at dette Barn maa være vort, hvis ellers denne Fødsel skal bringe os Frugt, og at vi maa tilegne os ham; derfor skal Enhver tænke, at det er født for ham; thi Christus er ikke kommen fordi han trængte dertil, men fordi vi trængte dertil. Han har nedladt sig i dette Hylster, i vort Legeme og Blod, alene af den Grund, at han vilde udøse sine Goders umaadelige Skat og befri os fra Synd, Død, Djævel, Helvede og fra al Ulykke. Hvo, som nu saaledes tilegner sig Barnet, han maa blive glad; thi det er ikke muligt, at ingen Glæde skulde følge, naar Hjertet bliver fyldt og overøst med saadanne store Goder. Derom have I nu hørt Nok.

Det første Tærestykke.

Hvorledes vi ved Christi Fødsel fødes paanv til Kjærlighed mod Næsten.

Nu kunde En spørge, hvorledes man kan vide, at vi tilegne os Barnet i Hjertet ved en sand Tro, og blive vis paa, at denne Fødsel er os nyttig. Derfor ville vi tale lidt om det Tegn, som visselig er der og følger i udvortes Gjerninger fra Hjertet der, hvor Barnet har fæstet Bo. Dette Tegn er intet Andet, end naar vi Mennesker ogsaa indbyrdes tilegne os hinanden, saa vi isøre og iklæde os vor Næstes Kjød og gjøre mod ham, ligesom Gud har gjort mod os i denne Christus. Og det er ogsaa en aandelig Fødsel og at blive et aandeligt Menneske; thi paa denne Maade blive vi indbyrdes selv fødte.

Skriften kalder Næsten vort Kjød; thi saa siger Esaias Cap. 58, 7.: **Naar du seer en Nøgen, skal du klæde ham og ikke skjule dig fra dit Kjød.** Han siger, at det er vort Kjød, som er en Anden; thi Gud vil, at Ingen skal foragte den Anden; ja, jo ringere han er, desto mere skal jeg antage mig ham, ikke anderledes, end som om det var mit eget Kjød og Blod, mit eget Legeme; thi Christus har iført sig vort Kjød, som dog er fuldt af Synd, og har følt al Jammer og Ulykke, har ikke forholdt sig anderledes for Gud, sin Fader, end som om han selv havde fuldbragt den Synd, som vi alle have gjort, og som om han selv havde fortjent alt det, som vi have fortjent, som Paulus siger Phil. 2, 1. flgg., der, hvor han taler om Christi Fornedrelse, og hvorledes vi indbyrdes efter Christi Exempel ogsaa skulle nedlade os; saa siger han: **Dersom der da er nogen Formaning i Christo, dersom der er nogen Opmuntring af Kjærlighed, dersom der er noget Aandens Samfund, dersom der er nogen inderlig Kjærlighed og Barmhjertighed, da fuldkommer min Glæde, saaat I mene det Samme, have den samme Kjærlighed, ere eens sindede, mene Eet, og gjøre Intet af Lyst til Trætte eller forfængelig Ære, men agte i Ydmyghed hverandre høiere end Eder selv, seende ikke enhver paa sit Eget, men Enhver ogsaa paa Andres.** Og fremdeles siger han: **Thi det samme Sindelag være i Eder, som og var i Christo Jesu, hvilken, der han var i Guds Skikkelse, ikke holdt det for et Rov at være Gud lig, men han forringede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa, og blev Mennesker lig; og da han fandtes i Skikkelse som et Menneske, fornedrede han sig selv, saa han blev lydig indtil Døden, ja Korsets Død.**

Naar vi nu saaledes antage os vor Næste og efterfølge dette Christi Exempel, saa gaar det gamle Kjød bort, og en ny Fødsel kommer, ikke kjødelig og efter verds-

ligt Venskabs Viis, men aandelig, saaat jeg antager mig min Næstes Ulykke, som om det var min egen; her blive vi altsaa nære Venner sammen, Brødre og Søstre, saa det ikke kunde være nærmere.

Den Helligaand gjør saaledes eet Kjød og eet Legeme af meget Kjød og af mange Legemer. Naturen gjør derimod af eet Kjød meget Kjød og mange Legemer; ligesaa langt som nu Naturen bringer Kjød og Blod fra hverandre, ligesaa nær og meget nærmere fører Aanden dem sammen. Derfor maa jeg tjene min Næste paa samme Maade, som om jeg gjorde det for mig selv, og maa af min Overflod afhjælpe hans Trang: er han fattig, og jeg er rig, saa skal min Rigdom komme ham tilhjælp; er han en Synder, og jeg er from, saa skal min Fromhed tjene ham; er han i Skjændsel, jeg i Ære, saa skal min Ære tildække hans Skjændsel, og saa videre. Hvad jeg vilde, at man skulde gjøre mod mig, naar jeg var i Angst og Nød, saaledes skal jeg ogsaa gjøre mod min Næste.

Naar jeg nu viser dette med Gjerninger, saa er det et vist Tegn paa, at Christi Fødsel har Kraft og Rum i mig, og i samme Grad som saadanne den christelige Kjærligheds Gjerninger tiltage i os, i samme Grad tiltager ogsaa Christus i os. Thi naar vi se, hvor stor Naade vi have modtaget af Christus, saa bliver vort Hjerte glad over, at det har Nogen, hvem det atter kan vise Kjærlighed efter Christi Exempel. Derfor hvo, som ikke er beredt i sit Hjerte til at hjælpe sin Næste med Alt, hvad han formaar, han har endnu ikke tilegnet sig Barnet; han veed og forstaar heller ikke, hvad det betyder: Guds Søn er bleven Menneske.

Enhver vil alene hænge sig fast ved de mægtige og rige Folk, som hjælpe ham, og af hvem han har Nytte, forsmaar de Arme, Elendige og Bedrøvede, seer kun paa, hvad der er høit, stort, rigt og mægtigt i Verdens Øine; men for dem gaar Barnet tabt, dem bringer denne det nye lille Barns Fødsel ingen Nytte eller Frugt. Man kan ikke smage denne Fødsels Sødhed, hvis vi ikke lade al Menneskehjælp og Menneskетrøst fare; vi maa alene af dette Barn modtage og vente Hjælp, Trøst og Salighed, ellers bliver der Intet deraf; thi saa synge I og have idag hørt det: Havde ikke Guds Søn Manddom taget, Da havde vi Allesammen bleven fortabet ꝛc. Barnet maa fylde os, ellers komme vi nok til at blive tomme; derefter maa vi af vor Overflod, hvormed Barnet har fyldt os, ogsaa meddele vor Næste. Just ligesom nu dette Barn har blottet sig for Alt, og alene iført sig vort Ydre, ikke anderledes end som en Tjener, og (som vi have sagt med St. Pauli Ord) paataget sig en Tjeners Skikkelse, ganske fornedret sig og været lydig indtil Døden: saaledes skulle vi blotte os for alle de Goder, som vi have, antage os vor Næstes Svaghed, bære hverandres Byrder, som Paulus siger paa et andet Sted Gal. 6, 2., og saaledes opfylde Guds Lov. Han siger ikke, at Enhver skal søge sin Fordeel hos den Anden, men, at Enhver skal paatage sig Næstens Byrde og Brøst.

Saaledes erkjender man, hvorledes Christus er vor, og hvorledes han er sammensmeltet med os ved Troen for at flette os Mennesker i hverandre, saa vi alle blive eet Kjød og eet Legeme, hvilket det legemlige Ægteskab betegner, hvorom Gud sagde: **De To skulle blive eet Kjød,** 1 Mos. 2, 24. Derfor siger St. Paulus Eph. 5, 30 flgg. om dette aandelige Ægteskab iblandt Andet saaledes: **Vi ere hans Legemes Lemmer, af hans Kjød og af hans Been. Derfor skal Manden forlade sin Fader og Moder og blive fast hos sin Hustru, og de To skulle være eet Kjød. Denne Hemmelighed er stor; jeg taler nemlig om Christus og Menigheden.** Derfor, naar vi alle blive eet

Legeme og eet Kjød, saa blive vi ogsaa med Christus renfede ved et aandeligt Ægteskab, det er, vi blive alle hans Brud, og han vil paa den yderste Dag sætte os til med sig at dømme den hele Verden. Medens vi ere paa Jorden, seer det vel ud, som om Christus ikke vilde tage sig af os, thi han lader os forfølges og lide Tvang af den hele Verden; men han har Die med os og beskytter os og forsvarer os mod alle Fiender, som I have hørt hos Prophæten Esaias, saaat Ingen kan gjøre os noget Ondt, uden at han vil have det saa, som han selv siger i Luc. 21., naar han taler til sine Disciple om, hvorledes de for hans Navns Skyld skulle lide Meget, og hvorledes de ikke skulle være bekymrede, naar de skulle svare; han vilde give dem saadan Mund og Viisdom, hvilken alle Modstandere ikke skulle kunne modsige. Og endelig slutter han og siger, at ikke eet Haar paa deres Hoved skal forkommes.

Derfor er nu dette Tegnet, hvoraf vi med Vished skulle erkjende, om den Herre Christi Fødsel i os er kraftig, om vi antage os vor Næstes Nød. Og dette er ogsaa det Tegn, som han paa den yderste Dag vil fordre og se hen til, naar han vil sige til dem, som ikke have gjort det: **Jeg var hungrig, og I gave mig ikke at æde; jeg var tørstig, og I gave mig ikke at drikke,** og saa videre. Men naar de frækt ville undskylde sig og sige, de have ikke seet ham hungrig eller tørstig, saa vil han svare dem saaledes: **Sandelig siger jeg Eder: Saameget, som I ikke have gjort for een af disse Mindste, have I og ikke gjort for mig,** Matth. 25, 35. 40.

Dette kan være Nok om, hvorledes man skal bruge denne Fødsel saaledes, at den kommer os til Nytte, og hvorledes vi for vor egen Deel skulle blive visse paa, at den er kraftig i os. Og det lærer ogsaa Evangeliet skjønt, da Engelen sagde til Hyrderne, som I idag have hørt det udlægge: **Frygter ikke; thi se, jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket. Thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus.** Dette er det Tilsagn, som Engelen gav Hyrderne, og som tilhører os alle ifølge de Ord, at denne Glæde skal vederfares alt Folket, og som al Verden skal tilegne sig. Foruden dette Tilsagn har Engelen her ogsaa givet Hyrderne et Tegn, hvorved de sikkert kunde vide, at dette var det rette Barn, om hvilket han talte, nemlig, at de vilde finde Barnet svøbt og liggende i en Krybbe. Hvad nu Tegnet betyder efter den hemmelige Betydning, ville vi en Smule betragte.

Det andet Tærestykke.

Om den hemmelige Betydning.

Marie er et Billede paa Christenheden, det er, alle Christne: den fatter og svøber det nyfødte Barn i Evangeliets og Tilsagnets liflige Ord; thi ved dette Tegn forstaaes Evangeliets Prædiken. Ligesom nu dette lille Tøi eller Svøb er ringe, saaledes er ogsaa Ordet ringe og ikke skattet af den verdslige Viisdom. De Tegn, som ledsage Barnet, ere alle ringe og ikke meget værd, hidrøre fra Kjød og Blod, og dog gives dermed en saa stor Skat, at det er umuligt at udsige. Evangeliets Prædiken er ikke smykket, gaar ganske enfoldigt tilværks, er ikke smuk i Menneskenes Øine; ja, dette Tegn er til Anstød for alle Konger og Fyrster, alle Doctorer, Pharisæere og Hyklere, de frommeste og allerhelligste Folk, som Simeon siger til Maria, at Barnet skal være til Fald og Opreisning for Mange i Israel og til et Tegn, som skal modsiges, Luc. 2, 34. De store Prælater og Høilærde i Jerusalem komme ikke derhen, hvor Barnet ligger, de lade det ligge, agte det for Intet; men de stakkels Hyrder paa Marken, som ikke have noget Navn, nogen Ære eller Anseelse, de

se det og blive glade og takke Gud, fordi de faa Lov til at se det.

Krybben betyder de Steder, hvor de Christne komme sammen for at høre Guds Ord om Christus; thi man prædiker ikke Christus andetsteds end i de Ehristnes Forsamling, ikke hos Jøderne eller Hedningerne og de Vantroe. Dyret, Oxen og Aseninden ere vi; thi vi skulle høre det og æde denne Spise, det er vort Tegn, derved alene finde vi Christus. Der er intet sikkert Tegn, hvorved vi kunne finde Christus, uden paa det Sted, hvor man prædiker Evangeliet; thi sande Christne vandre alene i Troen og Evangeliets Ord; man kan ikke udvortes kjende eller se dem, hvilket Moses ogsaa har betegnet, da han satte Pagtens Ark bag Forhænget, forat man ikke skulde se Andet end de to Stænger, som ragede frem, 2 Mos. 26, 33. Man kan ikke kjende de Christne paa Andet end alene paa Evangeliet, ihvorvel Verden heller ikke vil eller kan kjende Evangeliet. Det være overladt til Guds Dom.

Udlæggelse af Englenes Sang.

Gloria in excelsis Deo ꝛc.

Ære være Gud i det Høieste! og Fred paa Jorden! og i Menneskene en Velbehagelighed.

Efterdi denne Sang næsten er fortærsket, og der dog ikke ere Mange, som forstaa den ret, skjønt der er meget Godt i den, ville vi omhandle den lidt og gjentage og fremsætte næsten den samme Udlæggelse, som findes i Postillen.

Tre Stykker nævne Englene i denne Sang: Prisen eller Æren, Freden og Velbehageligheden eller den gode Villie. Æren give de Gud, Freden, Jorden og Velbehageligheden Menneskene.

Det **Første** er **Guds Ære** eller Priis; dermed skal man ogsaa begynde, for at give Gud Ros og Ære i alle Ting, som den, der gjør, giver og har alle Ting, saa Ingen tilskriver sig selv Noget eller tilegner sig nogen Ting; thi Æren tilkommer Ingen uden Gud alene; den kan ikke deles eller eies i Fællesskab med Nogen. Denne Ære har Adam, forført af den onde Aand, stjaalet og tilegnet sig selv, saaat alle Mennesker derfor ere faldne i Unaade tilligemed ham, og den har ogsaa slaaet saa dybe Rødder i alle Mennesker, at ingen Last ligger saa dybt hos dem, som Æresygen. Ingen vil være eller formaa Intet; Enhver synes godt om sig selv, hvorfra da al Jammer, Ufred og Krig kommer paa Jorden.

Denne Ære har nu Christus gjenbragt Gud, sin Fader, derved at han har lært os, hvorledes alt vort Eget er Intet uden idel Vrede og Unaade for Gud, saa vi ikke kunne rose os paa nogensomhelst Maade, eller behage os selv deri, men maa frygte og skamme os, som de, der ere i den største Fare og Skjændsel, saaat altsaa vor Ære og vort Selvbehag faar Dødsstødet og tilintetgjøres, og vi blive glade, at vi blive den saaledes kvit, at vi kunne findes og opholdes i Christus.

Men naar Englene synge: **Ære være Gud i det Høie**, er det en hebraisk Talemaade. Thi Gud nævnes som den, der alene bor i det Høie, hvorfor han ogsaa hedder den Allerhøieste, og hvad, som er høit, det tilhører Gud.

Det **Andet** er: **Fred paa Jorden;** thi ligesom der maa være Ufred, hvor Guds Ære ikke er, som Salomo siger Ordspr. 13, 10.: **Med Hovmodighed foraarsager man ikkun Trætte**, saaledes ogsaa paa den anden Side: hvor Guds Ære er, der maa være Fred. Hvorfor skulde de trætte, naar de vide, at Intet er deres Eget? Men Alt, hvad de ere, have og formaa, tilhører Gud; ham lade de skalte og valte dermed og nøie sig med, at de have en naadig Gud. Den, som veed, at alt hans Eget er Intet for Gud, han agter heller ikke sit Eget synderligt, men tænker paa

noget Andet, som er Noget for Gud; og det er Christus.

Deraf følger, at hvor sande Christne ere, der kan ingen Strid, Trætte eller Ufred findes, som Esaias forkynder og siger: **De skulle ei gjøre Ondt og ei fordærve Noget paa mit Helligheds hele Bjerg** (det er i Christenheden), og Aarsagen følger: **thi Jorden er fuld af Herrens Kundskab, ligesom Vandet skjuler Havets Bund,** Es. 11, 9. Det er: Efterdi de erkjende Gud, at Alt er hans, og vort Eget er Intet, saa kunne de vel have Fred indbyrdes. Ligesom ogsaa den samme Esaias siger paa et andet Sted: **De skulle sammenslaa deres Sværd til Hakker og deres Spyd til Segle; et Folk skal ikke oplofte Sværd mod et andet, og de skulle ikke ydermere lære at føre Krig,** Es. 2, 4.

Derfor hedder vor Herre Christus en Fredskonge eller Fredsfyrste og er betegnet ved Kong Salomo, som i vort Sprog betyder Fredrik, fordi han skaffer os Fred indvortes med Gud i vor Samvittighed, grundet ved Troen paa ham, og udvortes med Menneskene i den legemlige Vandel ved Kjærligheden, saaat der altsaa ved ham er Fred allevegne paa Jorden.

Det **Tredie** er **Menneskenes gode Villie** eller **Velbehagelighed.** Her tales ikke om den gode Villie, som virker gode Gjerninger, men om Velbehageligheden og det fredelige Hjerte, som finder sig i Alt, hvad der vederfares det, det være godt eller ondt, sødt eller suurt. Thi Englene vide vel, at den Fred, hvorom de synge, ikke strækker sig videre, end til dem, som i Sandhed tro paa Christus; disse have visselig indbyrdes Fred. Men Verden og Djævelen have ingen Ro og lade dem heller ikke have nogen Fred, forfølge dem indtil Døden, som Christus siger Joh. 16, 33.: **I skulle have Fred i mig. I Verden skulle I have Trængsel.**

Derfor var det ikke Englene Nok at synge om Freden paa Jorden, men de sang ogsaa om Menneskenes Velbehagelighed, det er, at disse finde sig med Velbehag i Alt, love og takke Gud, anse det for rigtigt og godt, hvordan saa end Gud behandler dem og lader dem behandle, knurre ikke, finde sig smukt rolig og villig i Guds Villie; ja, da de vide, at Gud gjør og virker Alt, hvem de dog ved Christus i Troen have faaet til en naadig Fader, saa rose og glæde de sig, naar de forfølges, ligesom St. Paulus siger Rom. 5, 3.: Vi rose os af Trængslerne og Forfølgelserne; det tykkes dem Altsammen at være det Bedste, hvad der end møder dem, formedelst den overvættes Glæde i Samvittigheden, som de have i Christus.

Se, en saadan god Villie, Velbehagelighed, Godtthykke i alle Ting, de være gode eller onde, mene Englene her i sin Sang; thi hvor den gode Villie ikke er, der forbliver Freden ikke længe; han udlægger ogsaa alle Ting til det Værste, forstørrer altid Ondet og gjør af eet Vanhel tvende. Derfor behager det dem ikke, hvad Gud end gjør med dem, de ville have det anderledes; saa gaar det da, som Ps. 18, 25. flgg. siger: **Hos en Reen beviser du dig reen** (det er, den, som finder Velbehag i alle Ting, ham lader du ogsaa finde Velbehag for dig og Alle), **og hos en Forvendt beviser du dig fortrædelig,** saaat, ligesom du og al din Gjerning og Virksomhed aldeles ikke behager ham, saaledes behager han heller ikke dig og alle Dine.

Om den gode Villie eller Velbehaget siger St. Paulus 1 Cor. 10, 33., at de skulle stræbe at tækkes Alle, ligesom han tækkes Alle. Hvorledes skeer det? Naar alle Ting tækkes dig, saa tækkes du ogsaa Alle. Det er en kort Regel: Vil du ikke tækkes Nogen, saa lad Ingen tækkes dig; vil du tækkes Alle, saa lad Enhver tækkes dig, dog saaledes, at du ikke af den Grund opgiver Guds Ord; thi da

hører alt Velbehag og Mishag op. Men det, som uden Opgivelse af Guds Ord kan opgives, lad det fare, forat du kan tækkes Alle, og lad det tykkes dig godt for Gud, saa har du denne gode Villie og Velbehagelighed, hvorom Englene synge.

Det andet Lærestykke.

Om Englenes Natur og Kjærlighed til os.

Af denne Sang kunne vi ogsaa lære, hvad Slags Væsener Englene ere: Lad fare, hvad de naturlige Mestere drømme derom! Her ere de saaledes afmalede, at de ikke bedre kunne afmales, saaat ogsaa deres Hjerte og Tanker her blive erkjendte.

For det **Første**: derved at de i sin Sang, med Glæde give Gud Æren, vise de, hvor fulde af Lys og Ild de ere, erkjende, hvorledes alle Ting tilhøre Gud alene, give sig selv Intet; med stor Fyrighed tilskrive de ham alene Æren, hvem Æren tilhører. Derfor, ligesom du vilde tænke om et ydmygt, reent, lydigt Hjerte, der priser Gud og glæder sig i Gud, saaledes tænke du om Englene. Og dette er det Første, deres Omgjængelse for Gud. Det **Andet** er deres Kjærlighed til os, ligesom vi ovenfor have lært, at vi skulle gjøre. Her seer du, hvor gunstige de ere os, og hvor store Venner vi have i dem, saa de ikke unde os Mindre, end de unde sig selv, glæde sig ogsaa over vort Vel, ligesaa meget som over sit eget, saaat de sandelig i denne Sang give os en trøstelig Opmuntring, og vi kunne vente os det Bedste af dem, som af de bedste Venner. Se, dette er ret egentlig Englene, naar man ikke opfatter dem efter deres Væsen, hvormed de naturlige Mestere uden al Frugt befatte sig, men efter deres allerinderste Hjerte, Gemyt og Sind, saaat jeg ikke veed, hvad de ere, men hvad der er deres høieste Begjær og stadige Gjerning; da seer man dem ind i Hjertet.

Dette være Nok om denne evangeliske Sang og om Frugten af det lille Barn Jesu Christi Fødsel. Gud give sin Naade, saa vi satte det saaledes og tillige forbedre vort Levnet derefter. Amen.

Første Juledag til Høimesse.

Evangelium, Joh. 1, 1—4.

I Begyndelsen var Ordet og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud; det var i Begyndelsen hos Gud. Alle Ting ere ved det blevne til, og uden det er ikke end een eneste Ting bleven til af det, som er bleven til. I det var Livet, og Livet var Menneskets Lys, og Lyset skinner i Mørket, og Mørket fattede det ikke. Der blev et Menneske udsendt af Gud, som hedte Johannes. Denne kom til et Vidnesbyrd, at han skulde vidne om Lyset, paadet at Alle skulle tro ved ham. Han var ikke Lyset, men kom, forat han skulde vidne om Lyset. Det var det sande Lys, som oplyser hvert Menneske, der kommer til Verden. Han var i Verden, og Verden er bleven til ved ham, og Verden kjendte ham ikke. Han kom til sit Eget, og hans Egne annammede ham ikke. Men Saamange, som ham annammede, dem haver han givet Magt til at blive Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn, hvilke ikke ere fødte af Blod, ei heller af Kjøds Villie, ei heller af Mands Villie, men af Gud. Og Ordet blev Kjød og boede iblandt os, og vi saa hans Herlighed, en Herlighed som den Enbaarnes af Faderen, fuld af Naade og Sandhed.

Summen af Evangeliet.

1. I dette Evangelium bliver Guds Søns Ære og Priis forkyndt, dertil ogsaa Menneskenes Mørke. Som nu denne Guds Søn har skabt alle Ting, saaledes gjør han ogsaa alle Ting levende og oplyser dem, paadet at tilsidst de djævelske Lærere, som paa en anden Maade og Vei søge Retfærdighed og at blive fromme, maa forstumme.
2. For Herrens Ære tie alt Kjød; for den maa forstumme alle menneskelige Lærdomme og Drømme; Guddommen og det evige Guds Ord, som lever, brænder og lyser i Hjerterne, det lærer os og gjør os salige. Det er Aanden og ikke Kjødet. Heller ikke hører det ind under Pharisæernes og de Gjerningshelliges udvortes værdslige Lærdomme.
3. Naar nu Evangelisten siger: Hans Egne annammede ham ikke, er dette visselig et haardt Ord mod dem, som roste sig af at være Guds Folk. Men de Troende forstaa, hvorom Johannes her taler.
4. Alt vort Eget maa gaa tilgrunde, paadet vi skulle blive fødte af Gud ved dette Ord. Det mener Evangelisten, naar han siger: Saamange, som ham annammede, dem har han givet Magt til at blive Guds Børn, hvilke ikke ere fødte af Blod, ei heller af Kjøds Villie, ei heller af Mands Villie, men af Gud. Det er: vi blive Guds Børn ved Troen, ikke ved den kjødelige Fødsel, eller fordi vore Forældre have været fromme, ligesom Jøderne roste sig af Abraham. Vi blive det ei heller ved vor Villie; thi, som Paulus siger Rom. 9, 16.: Derfor staar det ikke til den, som vil, ei heller til den, som løber, men til Gud, som gjør Miskundhed, hvilket er de Gjerningshellige inod. Heller ikke blive vi Guds Børn med vor bedste Villie eller Viisdom, som nogen Mand, han være saa klog han være vil, kan udtænke. Summa: Troen gjør det, og intet Andet.
5. Det er de Christnes høieste og eneste Sakrament: Ordet er blevet Kjød. Dersom vi tro dette indtil Enden, da æde vi altid Christi Kjød, som Johannes siger. Da har du Immanuel, det er, Gud med os, som Matthæus udlægger det.

Udlæggelse af Evangeliet.

Skjønt dette Evangelium er en usædvanlig Prædiken for den simple Mand og ansees for vanskeligt, fordi man deri hører flere sælsomme Ord end ellers, sømmer det sig dog for os at lære det, efterdi Tiden lægger det frem for os, og vænne os til det Sprog og de Ord, som Johannes fører; thi at de have været os dunkle, volder, at vi ikke have beskjæftiget os med dem og derfor have havt travlt med andet Narreverk. Ogsaa vore Lærere have selv gjort Vanskeligheder deraf, fordi de vilde udgrunde det med Fornuften, og ere derfor blevne Daarer. Thi der findes ikke et saa ringe Ord i Skriften, at det lader sig begribe med Fornuften.

Hvilken Troesartikel bliver lært i dette Evangelium?

Dette er nu Summen, at herpaa grunder sig Hovedartikelen om Christi to Naturer og hans dobbelte Fødsel, først den evige af Gud Fader, som har med sig den hele Natur, Væsen og Herlighed, som Faderen har, dernæst den timelige af Jomfruen, hvorved han ogsaa har bragt med sig alt det, som var Kjød og Blod. Saadanne fortræffelige Ting ligge her indeslutte i det fattige Ord med al den uudsigelige Skat, saaat det er et Under, at et Menneskes Mund kan tale saaledes om saadanne Ting.

Om det ene Stykke have vi imidlertid hørt Nok, nemlig om, hvorledes det lille Barn blev lagt i en Krybbe, i den høieste Armod og Elendighed, saaat det fornedrer sig under alle Mennesker, ja endog under de ufornuftige Dyr og trænger til Alt. Hvad nu deri ligger skjult, viser dette Evangelium os allerbedst; thi saalidet Barnet tidligere er forkyndt, saa høit bliver det her udraabt. Hist er det uden al Magt og hjælpeløst, saaat det maa udstaa alleslags Lidelser, her bliver det sat saa høit, at alle Ting maa ligge under dets Fødder. Saaledes gaar Johannes frem heelt igjennem, saaat Ingen har beskrevet saa nøie og kraf-

tigt, hvorledes Christus er baade Gud og Menneske; derfor er han ogsaa et Mønster for alle Evangelister.

Nu skal et Menneske ikke alene vide og bekjende denne Artikel, men ogsaa vide at angive Grunde og anføre Sprog af Skriften derfor; thi vi maa være udrustede til at søge og finde Barnet i Krybben, det er, i Skriften, saaat vi hænge ved Ordet og holde fast derved; ellers er det Rygtets løse Tanker, som ikke holde Stand; thi Fornuften fatter det ikke; derfor er det snart bortrevet, naar den med sin Kløgt farer løs derpaa, og Djævelen vil udsaa Partier, som Tilfældet var med Arianerne, der sagde, at Christus ikke er fuldstændig og sand Gud; og omvendt opstode der Andre, som lærte, at han ikke var et sandt Menneske, men kun en Lignelse og et Speilbillede, som fremstiller sig for Øiet, og at han er gaaet gjennem Moders Liv, som Solens Glands gjennem Glasset, som vel tager Farven med sig, men er dog ikke Glasset.

Saaledes have de disputeret og sluttet: der er kun een Gud; derfor kan Christus ikke være lig Faderen, og de have dristet sig til at male Gud og at anstryge den Farve, som de vilde. Thi de bekjendte, at han var Gud og Menneske, men alene saaledes, at han førte Guds Navn og Lignelse og kaldtes Guds første Søn som den, der var skabt af ham før Verdens Begyndelse og som den høieste af alle Skabninger; siden er han i Tiden bleven Menneske. Det var Arius's Kjætteri, som fik saadan Indgang og aad saavidt om sig, at næsten den hele Verden var en Tilhænger deraf, og neppe tre eller fire Biskoper holdt Stand derimod, og disse bleve da ogsaa af den Grund fordrevne.

Jeg nærer ogsaa Bekymring for, at det vil igjen bryde frem; thi Djævelen rører sig allerede stærkt, og saafremt Gud bliver vred, saa ere vi snart faldne, saaat det siden ikke lader sig gjøre at afværge det. Dog have vi den Trøst herimod, at denne Vildfarelse tilsidst maa blive tilskamme, og Sandheden holde Stand mod Løgnen; thi Troen, at Christus er den eneste sande Gud tilligemed Faderen og et sandt naturligt Menneske, født af Jomfruen, er dog endnu bleven tilbage. Derfor betragte Enhver denne Text nøie, at man kan være rustet, om saadanne Partier igjen skulde opstaa; thi uden Skriften er Troen snart bortrykket, hvilket vi allerede have seet altfor meget af og daglig kunne se paa vore Partiaander.

Det første Tæreſtykke.

Hvorledes Christus er væsentlig og sand Gud tilligemed Faderen, dertil ogsaa sandt naturligt Menneske.

Saaledes begynder nu Johannes:

I Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud.

Her kalder han Barnet, som ligger i Moders Skjød, Ordet, som i Skabningens Begyndelse var hos Gud, saaat dette lille Barn er saa stort, at Himmel og Jord med Alt, hvad deri er og nævnes kan, ikke er blevet til uden ved Barnet, og ikke alene er blevet til ved det, men ogsaa uden Afladelse bliver opholdt ved det, ja, at Moderen selv, som bærer det under sit Hjerte, giver det Die og svøber det, er Barnets Skabning, og der findes ikke en Blodsdraabe i hende, uden at han jo skaber og opholder den, hvilket er vor Troes Under og Hemmelighed, som Fornuften agter for Intet og leer ad som lutter Daarlighed. Og netop det samme evige Ord, slutter Johannes, er blevet Kjød og er ved sig selv skabt og bragt ind i Verden. Det er Hovedstykket og Summen af dette Evangelium.

For det Første maa vi nu se, hvorfor Johannes kalder ham **et Ord**, som i vore Øren klinger som et ringe Navn for hans høie evige Majestæt. Skriften kalder Christus efter sin Guddom snart Guds Søn, snart Guds

Ord, item Guds Billede og Lignelse, saaledes at vi af Evangelium ikke alene faa vide, hvad Englenaturen er, og hvorledes Englene leve, men Gud har ogsaa selv aabnet sig og aabenbaret sig saa fuldstændig, saaat vi vide, dog kun i Troen, hvorledes det har sig med den høieste Majestæt og det allerforborgneste Væsen, som dog er meget høiere, end hans Gjerninger aabenbare ham. Derfor have vi et meget stort Lys og en overvættes rig Erkjendelse. Gud give, at vi virkelig erkjendte det og vare taknemmelige derfor!

Saaledes lader nemlig Christus sig for det Første kalde Faderens Afglands og Billede, som er ham lig i alle Ting, som Paulus siger Col. 1, 15.: **Han er den usynlige Guds Billede**, item Hebr. 1, 3.: **Han er Guds Væsens udtrykte Billede**, det er, et Billede, som er Gud og har det samme Væsen, i langt fuldere Forstand end et Signet aftrykker sig paa Voxet, saaat der ikke er et Haars Uoverensstemmelse. Propheterne og Evangelisterne ville derfor med denne Lignelse udtrykke det guddommelige Væsen, som han i enhver Henseende deler med Faderen. Det er ikke ganske det Samme, som naar man gjengiver et Billede eller tager et Aftryk af et Signet; thi der følger ikke Signetet med, men der bliver kun en Lignelse tilbage; men i dette Billede, som er Guds, følger Alt, hvad han er. Kunde Signetet aftrykke sig selv og Voxet blive til Signetet, og der af begge kunde blive Eet, da var Ligheden fuldkommen; ligesaa, hvis man kunde afmale et Menneske saaledes, at Billedet fik Kjød og Blod, og dette dog ogsaa beholdt sit Væsen, saa var det en fuldkommen Lignelse.

Skriften vil nu tilkjendegive, at denne Søn er Faderen ganske lig i Guddom, Almagt, Viisdom, Kraft og i det hele Væsen, Intet undtaget, og er i Eet og Alt den samme Gud, og ikke er malet, dannet eller skabt, men fra Evighed født, at han bringer den samme Natur med sig, og det samme guddommelige Væsen følger med i dette Billede. Saavidt lærer Skriften os at tale derom; derved bliver det; bedre kunne vi ikke fatte det. Derfor slutte vi: som Faderen er Gud i enhver Henseende, saa er Sønnen ligesaa Gud, og dog er der kun een Gud; saa kunde det ikke være, hvis han var et gjort Billede, men fordi han uafladelig fødes, bliver han i det samme ene Væsen.

Paa samme Maade er det at forstaa, at Brevet til Hebræerne kalder ham Guds Herligheds Afglans og hans Væsens udtrykte Billede. Solen udstraaler en Glands, som er noget Andet end Solen; men udgik Glandsen saaledes fra Solen, at den bragte dens Væsen med sig og denne var ligesaavel Solen som hin, vilde det være en fuldkommen Lignelse. Fremdeles er Glandsen et Tegn, idet den ikke gaar videre, høiere eller lavere end Solen, men netop i samme Høide, uden at Solen bliver i dens Væsen og afgiver det ikke til Glandsen; men her gaar Solen som en Glands ud fra Faderen, og er dog selv Solen. Se, dette er to Lignelser, hvormed det er afbildet for os efter vor grove Forstand, hvorledes det har sig med det guddommelige Væsen.

Her bruger nu St. Johannes den tredie Lignelse og kalder ham et Ord, hvilket er meget kosteligere end alle andre, kun at disse ere grove og trænge bedre ind. Mit Ord, det jeg taler, er ikke Andet end et Segl og et Billede paa mit Hjerte, saaat den som hører mig tale, seer, hvad jeg bærer i Hjertet, som Christus siger Matth. 12, 34.: **Af Hjertets Overflødighed taler Munden!** thi Ingen kan i Længden afholde sig fra at tale om det, som er Hjertets Digten og Tragten. Derfor naar man hører et Menneskes Ord, saa siger man: jeg seer vel, hvad der bor i ham; item: jeg hører paa Sangen, hvad der er for en Fugl. Derfor siger ogsaa Christus Matth. 12, 37.: Af

dine Ord skal du dømmes retfærdig, og af dine Ord skal du fordømmes. Det er et Tegn, som ikke skuffer, som er sikkert, saafremt En ikke tænker paa at lyve. Ja, om man end hører paa en Løgner og giver Agt derpaa, forsnakker han sig dog tilsidst og røber sig. Nu er Menneskets Aand en stor Ting, og dog kan jeg se den gjennem Ordet, som lader Hjertet udstraale og afmaler sig i en Andens Hjerte.

Dette se vi ogsaa hos de himmelske Aander. Englene synge, som vi idag høre: **Ære være Gud i det Høieste, Fred paa Jorden og i Menneskene en Velbehagelighed.** Det er den rette Afbildning af Englene. Thi ved Ordet kunne vi se dem ind i Hjertet, at de ere saadanne Skabninger, som skinne og brænde med lutter saadanne Tanker og Begjærligheder, at Gud maa blive priset, at der maa være Fred paa Jorden, og alle Mennesker have Frimodighed og god Samvittighed. Saa dybt kan jeg øse af Guds Ord og gaa tilbunds deri, at jeg ikke alene erkjender Mennesker, men ogsaa Engle og Gud selv.

Saaledes har Gud Fader et Ord hos sig, som han taler ved sig selv, som og er Eet med ham, saaat der er Intet hos Gud, som ikke tillige hører Ordet til, saaat naar vi ville beskue det, saa skulle vi se Faderens fuldkomne Væsen. I det legemlige Ord er der endnu en Mangel ved Ligheden; mit Ord bliver hos mig; mit Hjerte gaar ikke ud, men er kun et Tegn i Overensstemmelse med Tankerne. Naar nu Een kunde tale saaledes, at med Ordet Hjertet strømmede ud, og Alt blev Hjerte, saa havde begge et Væsen. Saaledes prædiker Skriften om den guddommelige Natur og det guddommelige Væsen, hvorledes det har sig i Himmelen med Gud selv, idet Faderen afbildes ved Ordet, saaat netop den selvsamme ene Natur og Væsen udgaar fra ham, hvilket vi ogsaa ville faa se i hint Liv.

Men hvorfor har Johannes brugt netop denne Lignelse om Ordet, og ikke en anden, som f. Ex. om Solens Glands eller om et Billede? For det **Første**, fordi han vil vise os til det gamle Testamentes Skrift, hvorpaa han ogsaa støtter sig (som vi skulle faa at høre), for at forklare og udlægge den. For det **Andet**, fordi han derved vil indskjærpe og betegne Evangeliets mundtlige Prædikens Kraft og Herlighed. Thi hvor ringe Ordet, som man prædiker, er i vore Øine, vilde vi dog være vel farne, naar vi vare at formaa til at holde Ordet høiere og lade det gjælde Mere end alle andre Skabninger; men Fornuften kan ikke lade sig overbevise derom; thi den seer kun efter, at Hvermand har Ordet i sin Mund, og at det udtales med en Stemme, som snart forsvinder. Men de, som have den Helligaand i Hjertet, se og vide, at hvor det mundtlige Ord høres og faar Indgang i Hjertet, har det i Følge med sig en Magt, som drukner og tilintetgjør Døden, Synden, Helvede og al Ulykke. Derfor roser Gud sig af selv at være i vor Mund, naar vi tale, saaledes, som han siger til Moses: **Jeg vil være din Mund**, 2 Mos. 4, 12. Item siger han Ps. 81, 11.: **Lad din Mund vidt op, saa vil jeg fylde den.**

Det er nu en underlig Tale og Prædiken, at Gud med Ordet er i Menneskets Mund, hvoraf man ikke hører Andet end en usel forgjængelig Stemme. Dog maa han være deri, skal han i os dræbe og tilintetgjøre Synden, Døden og Helvede; thi at gjøre dette, dertil hører stor Styrke, ja alene guddommelig Kraft, som ikke kan komme til os paa anden Maade, end i og ved Ordet. Derfor har ogsaa Paulus høit priset det, idet han kalder det en Guds **Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror**, Rom. 1, 16. Vi kunne saaledes med Munden tale et Ord, hvorved Sjælene rives ud af Djævelens Rige og hensættes i det evige Liv.

Men denne Kraft og Dygtighed kan det intetsteds bedre bevise end i Kampen

med Døden og andre Gjenvordigheder; thi da maa den evige Retfærdighed, Sandhed og Liv træde al Synd og Død under Fødder; men skal dette gribes og blive i Sjælen, maa det først komme ind gjennem Ordet, der med Munden prædikes og med Ørene opfattes. Se dog, hvor stort det er at prædike om Troen og Evangeliet. Thi hvilket Menneskehjerte kan fatte, hvad det evige Liv er med alle sine Goder; og dette bliver os ikke paa anden Maade tildeel end ved Troen paa Guds Ord.

Derfor skulle vi holde den udvortes mundtlige Prædiken i al Ære og vogte os for de letfærdige, luftige Aander, som ville slaa det hen i Veir og Vind og holde det for Intet, ligesom vore Sekter, der have udfundet sin egen Viis at gaa med sine Tanker til Gud og understaa sig uden Bro og Stige at klatre op til Himmelen trl Majestæten og at høre hemmelig Stemme og Aabenbaring, indtil de brække Halsen, som det skal gaa dem, som friste Gud og ville mestre hans Viisdom.

Saa har nu Johannes brugt saadant Udtryk, at han har kaldet vor Herre Christus efter hans guddommelige Majestæt **et Ord**, som efter det Høieste, han er og gjør, og giver det saa høi Ære og Navn, at ved det ere alle Ting blevne til, hvorfor alle Engle i Himmelen, Djævelen, Verden, Helvede og alle Skabninger maa tilbede ham og kalde ham Herre. Og ligesom Verden er skabt ved Ord, saaledes er den ogsaa forløst ved Ordet (som Johannes tilsidst vil have ud), dog saaledes, at Ordet i Forløsningen er blevet Kjød eller Menneske.

Og dette (har jeg sagt) har Evangelisten hentet fra Moses; thi saa begynder han det gamle Testamentes Bøger: **I Begyndelsen skabte Gud Himmelen og Jorden, og Jorden var øde og tom. Og Gud sagde: bliv Lys, og der blev Lys**, og saa fremdeles gjentager han ved alle de sex Dage med Flid dette Ord: **Gud sagde, og det blev saaledes.** Dermed fremhæver han stærkt, at der har været et Ord før alle Skabninger; thi Gud taler, før endnu nogen Ting er til, ja just ved Ordet maa alle Skabninger blive til. Men efterdi alle Ting ere blevne til ved Guds Talen og Ord, kan det ikke være nogen Skabning; thi det passer ikke sammen, at ved Ordet skulle Alt blive til, og at Ordet skulde selv være skabt; er det da ikke blevet til, saa maa det være Gud; thi foruden Skabningerne gives der Intet uden Gud. Fremdeles kan Ordet ikke være Faderen, som taler det; derfor maa det være en anden Person; thi Ingen taler sig selv, og endvidere kan der ikke være mere end een sand naturlig Gud. Efterdi nu begge disse Ting ere sande, saa maa Ordet udgaa fra Faderen saaledes, at det bringer med sig den samme Natur og den hele Guddom, som Faderen har, saaledes at der er to Personer og dog een Gud. Dette sammenfatter Johannes i følgende Ord:

Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud.

Thi at han for det Første har sagt: **I Begyndelsen var Ordet,** det er det Samme, som om han havde sagt: fra Evighed af, udenfor Tiden og Skabningerne. Efterdi der nu Intet var uden Gud, saa maatte det jo være i og hos Gud; men efterdi der kun er en eneste Gud, saa kunde det ikke være nogen anden, dog ikke en enkelt Gud, men i Personen adskilt. Saaledes hænge nu de to Ting sammen, at der er kun een væsentlig, sand Gud, og at der dog ikke er en enkelt Person.

Saaledes har Moses begyndt med det Høieste, ja ligesaa høit som Evangelisten Johannes og næsten skarpere og klarere, saaat vi nødes at studere tilbage og lære det gamle Testamente af det nye. Thi nu seer du, hvorledes alle disse Johannes's

Ord flyde lige ud af Moses og falde herlig til, saaat, hvis vi skulde udlægge Moses, Ingen kunde gjøre det anderledes eller bedre, end netop med de samme Ord, som Evangelisten her bruger. Saaledes kan Aanden se ind i Mose straalende Aasyn og borttage Dækket; thi før havde Ingen forstaaet, hvad Moses mener eller hvorfor han netop fremfører saadanne Ord og Tale og saa ofte gjentager det, skjønt det synes unyttigt og forgjæves; dette gjør Johannes her, at det skal skinne og lyse paa det Klareste. Nu slutter Johannes, at man ikke skal tro, at han irettesætter sig selv, og gjentager, hvad han har sagt i Begyndelsen:

Det var i Begyndelsen hos Gud.

Som vilde han sige: Jeg siger det endnu engang, at man ikke skal gjøre een Person af de to, men forstaa, at der er een Gud og to Personer. Evigheden kan man nu ikke bedre begribe end saaledes, at den har været før Begyndelsen og Tiden, før man regner Timer eller Dage; men dette kan Fornuften ikke fatte eller naa med sine Tanker; den vil altid maale Tiden før Begyndelsen, skjønt der ikke kan være nogen Tid udenfor Begyndelsen og Enden. Det jeg nu løfter udenfor Tiden, det løfter jeg ind i Evigheden, saaat Tiden og Evigheden ere hinanden modsatte, og der ligger Intet imellem.

Saaledes besegler denne Text i Forening med Moses vor Troesartikel, at Christus er sand Gud. Saa høit har Johannes begyndt sit Evangelium for Kjætternes Skyld. Thi det Stød har givet Christenheden det største Knæk før Paven, da de allerlærdeste, helligste Biskoper, som skulde være Christenhedens Børn og Kjærne, sluttede sig til Kjætteriet; de toge det bedste Klenodie bort, hvem vore Biskoper ikke vare værdige til at række deres Sko, og der bleve meget Faa tilbage, som bleve bevarede og holdt Stand. Dog gav Gud Naade, at Folket for en Deel blev tilbage og Troen ikke ganske udslukkedes. Det var dog ikke saa forfærdeligt som i vore Tider, da der ikke var en Biskop at finde, som havde kunnet stille sig imod en Vildfarelse og et Kjætteri.

Saaledes skal man være rustet til at nedstøde Fornuften og Kjætteriet, som ville maale og tælle; hvad der er timeligt, lader sig vel tælle fra Time til Time, men hvad du kan tælle, det er ikke evigt. Thi her kan du ikke finde noget mellemliggende Punkt. Derfor betyder det Intet, hvad Arianerne have sagt, at Sønnen vistnok har været før Begyndelsen, og dog ikke evig, men efter Evigheden, og er ogsaa blevet til eller skabt, dog før Skabningerne, før Himmel og Jord. Saa gjør nu Fornuften efter sit eget Paafund og vil finde en Middelvei, hvor ingen er. Og vel burde dette ene Kjætteri have gjort os kloge paa, at Fornuften ikke duer Noget i Guds Sager. Saaledes skyder den ogsaa det fra sig, som Johannes videre tilføier:

Alle Ting ere ved det blevne til, og uden det er Intet blevet til af de Ting, som ere blevne til.

Fordi det uimodsigeligt bliver sagt, at Alt, hvad der er blevet til, er blevet til ved Ordet, saa kan dette jo ikke være blevet til; hvad skulde det ellers sige, at han saa udtrykkelig og tydelig lægger til: **uden det er ikke end een eneste Ting blevet til af de Ting, som ere blevne til.** Ligeledes have vi endnu flere klare Sprog, som støtte denne Artikel, saasom St. Pauli til Colosserne Cap. 1, 15 flg.: **Han, som er den usynlige Guds Billede, al Skabningens Førstefødte, efterdi ved ham ere alle Ting skabte, de i Himlene og de paa Jorden, de synlige og de usynlige; alle Ting ere skabte ved ham og til ham, og han er før alle Ting, og alle Ting bestaa ved ham** 2c.

Saaledes skulle vi blive kjendte i Skriften og lære at forstaa den for dermed at stadfæste og bevise denne Troens Artikel; ellers vide vi ikke Mere, end hvad vi høre af Andre. Dertil skal man ogsaa undervise og øve Ungdommen, at de kunne sammenholde Sprog af Skriften om denne og andre Artikler, at Enhver kunde vide at svare, naar man spurgte, paa hvilken Grund vor Tro staar; paa den Maade kunde man i kort Tid blive lærde Christne, saaledes som man i forrige Tider har havt dem, som St. Agatha og Agnes, der kunde anføre Skriften og stoppe Munden paa Alle og Enhver.

Saadanne loci communes eller almindelig Hovedsteder for Troen skulde man give Børnene at lære og rigtig indskjærpe dem, at de, naar de havde fattet disse, siden selv kunde læse Skriften og dermed videre styrke og spække hine, at de kunde blive stærke i Troen og i Skriften; saa kunde det staa vel til med Christenheden, at man ikke saa snart lod den rene Lære forfalskes og kunde forhindre Sekter og Kjætterier. Hvad hjælper det, at vi have Skriften saa rigeligen blandt os og høre den og Intet lære af den eller gjøre os den nyttig? Vi ligne da en Pige, som, skjønt hun sidder midt i Blomsterengen, dog ikke vil bryde nogen Blomst af og gjøre en Krands.

Saa have vi Texten for, at Barnet, som Moderen giver Die og Mad, det ringe Kjød og Blod, er saa høi en Majestæt. Kjød og Blod blot og bart vilde Intet nytte os; men det er Skatten, at dette Barn er Guds Søn; deri hviler vor Trøst og Salighed; derfor er Alt, hvor dette Barn er, kosteligt og fuldt af Gud. Naar jeg fatter, at dette Barn er Guds Søn, dertil kommen, at han skulde hengive sig selv med Legeme og Liv, ja med Guddommen selv, for min Synd, Død og Djævel, saa er jeg hjulpet; derpaa kan jeg fortrøste mig, staa fast og sige: der staar min Frelser og min Gud for mig; lad mig saa se, hvem der tør gjøre mig Noget.

Se, en saadan Viden og Tro gjør Barnet nyttigt for os, og bringer os den uudsigelige Skat, som er skjænket af Gud; paa anden Maade hjælper det os ikke, om vi end vide, at Christus er Gud og denne Moders, Jomfruens, Søn; han maa ganske blive vor Eiendom, saaat vi formedelst Troen bære Barnet i vor Favn og paa vore Arme, ligesaavel som Moderen. Derfor er han ogsaa blevet Menneske, at han saaledes skulde drage os til sig, ja lægge os i sin Favn. Paa den Maade maa man holde fast ved begge Dele, at han er Moderens og tillige Guds Søn og givet os som den, der efter sin høie Majestæt er indesluttet i det fattige Kjød.

. Derfor seer man, at de kjære Apostler Paulus, Johannes, Petrus og Christus selv næsten ikke med eet Ord omtale Moderen eller Jomfru Maria; thi det ligger ikke stor Magt paa, at hun er Jomfru, men derpaa kommer det Altsammen an (hvorfor ogsaa alt Andet er skeet), at vi vide, at Barnet er der for vor Skyld, træder frem og staar for os, er vor Herre og Gud, som vil bevare og beskytte os. Dette skal man fremfor Alt udraabe og drive paa; paa anden Maade, naar man priser Moderen for Alt og fortier dette, befordrer man kun Afguderi; hun er ikke til for sin egen Skyld, men for min Skyld, at hun skal tjene mig og give mig Barnet. Hun er vel af Ære værd, men det faar dog blive Kobber mod dette Guld.

Derfor taler ogsaa St. Paulus saaledes Gal. 4, 4.: **Da Tidens Fylde kom, sendte Gud sin Søn, født af en Kvinde** ꝛc; som vilde han sige: Er det ikke forunderligt, at Guds Søn saa dybt nedlader sig og sænker sig i en fattig Kvinde, saaat hun bærer under sit Hjerte Guds væsentlige Søn. Se, dette Stykke er sat os til Trøst og Frelse, at dette Barn alene for vor Skyld

kommer ned fra Himmelen fra Gud Fader. Tror du det, saa skal Intet forfærde og ængste dig; du er sikker og fri for al Skade og Ulykke, trods Synden, Døden, Helvede og Djævelen, som ville rive Barnet bort. Kjødet, som han har iført sig, kommer vel i hans Svælg, men han river det igjen ud og gjør ham det saa broget, at han maa dø deraf. Nu siger Johannes videre:

Det andet Tærsthykke.

Hvad vi udenfor Christus ere og formaa.

I ham var Livet, og Livet var Menneskets Lys, og Lyset skinner i Mørket, og Mørket fattede det ikke.

Dermed er i Korthed, Saameget sagt: Der er aldeles intet Liv udenfor Ordet, og der lever Intet, uden at det kommer fra ham, ja er i ham. Med dette ene Ord er alle Menneskers Gjerning og Kraft nedslaaet. Hvad roser du dig nu af den frie Villie og egen Fortjeneste? Gjør, hvad du kan, gjør Alle Helliges og Engles Gjerning, saa er det dog Altsammen dødt; thi her staar det kort og godt: hvad der ikke er i ham, er idel Død. Livet bestaar ikke deri, at du bliver i ugift Stand, beder meget og hører til en streng Orden, men i ham, siger han, og i Intet Andet; thi han taler baade om det timelige, jordiske og det himmelske, evige Liv. Som vilde han sige: Alt, hvad der lever og rører sig i dette eller hiint Liv, er Alt i ham, hvilket ogsaa Moses antyder, naar han siger: **Og Gud sagde: Vandet udgive mangfoldigen vrimlende Dyr, som have levende Sjæle, og Jorden frembringe levende Dyr, og det skete saa.** Item: **Og Gud sagde: lader os gjøre et Menneske i vort Billede efter vor Lignelse.**

Der seer du, at Alt, som har Tilværelse, er og bestaar ved Ordet; derfor er det ogsaa med os, naar vi ere overladte til os selv og ikke have Christus i os, idel Død; men Troen, som griber Christus alene, og veed, at den sande Gud er i Kjød, den har Livet. Thi derfor har han iført sig Kjød, at han skal aabenbare og bringe os Livet. Derfor, om du end har Mose Lov og vandrer i den, har du endnu ikke Livet; thi hvor Ordet ikke er, der er ikke Livet. Er nu Ordet Livet, saa maa jeg jo have dette og intet Andet, saafremt jeg ellers vil leve. Men Ordet mene Ingen at gribe uden som før sagt, gjennem Troen. Naar vi nu troede, vilde vi ikke bekymre os om Noget, hverken Liv eller Død, hverken Synd eller Fromhed. Hvad vil du understaa dig til at styre og mestre ved Fornuften og egen Kraft? Her hører du den første Berømmelse, at vi ere døde og Intet. Det er ikke i os selv, men alene indbefattet i Ordet, at vi ved og i ham maa finde Livet og bevare det.

For det Andet siger han: **Livet var Menneskets Lys.** Hvor Livet er, der er ogsaa alene Lyset og ellers intetsteds; thi vistnok faa alle Ting sit Lys af dette Lys, men han taler her egentlig om Menneskets Lys; thi ingen anden Skabning kan gribe Ordet. Saa er det atter en afgjort Sag, at Ingen seer Noget, ingen Fornuft forstaar Noget, hvor Ordet ikke lyser, hvilket er det levende Lys, som skinner paa alle Verdens Steder, i det Indre og i det Ydre, timelig og evig. Fornuften har vel et Lys, hvorom Sophisterne tale, men skulde det være det sande Lys, saa behøvede dette Lys ikke at være kommet til Verden. Fornuftens Lys lærer dig vel at se, at tælle og beregne, at een Ting er større og mere end den anden, men i Sammenligning med ham, som er Christus, som oplyser vort Hjerte og Samvittighed, er Alt hvad der er i os, Blindhed og Mørke. Griber du ikke Ordet, saa bliver du til evig Tid død og blind.

For det Tredie tilføier han: **Og Lyset**

skinner i Mørket, det er, ind i den blinde Fornuft, men intet Mørke kan fatte det. At dette Barn er Guds Søn, Livet og Lyset, vilde aldrig noget Øie blive var, ingen Sands eller Forstand erkjende; derfor maa det blive aabenbaret fra Himmelen, hvilket er skeet ved Evangeliet; men ihvorvel det overalt skinner og aabenbares, bliver det dog ubekjendt for vor Fornuft.

Se, der ligger baade Fornuften og den frie Villie med al Kraft aldeles kastet til Jorden; thi her kalder han dem jo ligeud et Mørke, og et saadan, Mørke, som ikke kan fatte Lyset. Her skal Ingen turde sige, at den menneskelige Fornuft ikke behøver Lyset; thi her staar Johannes urokkelig og gjør denne Slutning: Lyset skinner i Mørket; hvad er det Andet end: hvor Lyset ikke skinner, der er idel Mørke. Ja hvad Mere er, ogsaa hvor det skinner, fatter Mørket det ikke, men Mørket bliver. Hvad udrette vi da ved, og hvad rose vi os af, hvad Menneskene udfinde, have besluttet og anordnet til Guds Tjeneste? Eller hvor ville vi hen med vore selvopfundne Gjerninger, Munkeordener og Stænder, ved hvilke vi formene at forskaffe os Naade og evigt Liv? Hvorledes kunne vi se Lyset og vide, hvad vi skulle gjøre, dersom vi intet Andet ere end idel Mørke? Eller hvorledes kunne vi gribe efter Lyset og gjøre Godt, naar vi ikke se eller kjende det? Hvorledes kunde Johannes tale klarere og kraftigere, end han her i Begyndelsen gjør, hvilket vi dog hidtil have holdt for dunkelt og unyttigt?

Alt hidtil er nu overhovedet talt om Christus og tilskrevet ham som hans Titel og Egenskaber. Det er, som Johannes vilde sige: Jeg vil skrive om en Jesus Christus, der er sand, naturlig Gud og det eneste Liv og Lys, og dertil sandt naturligt Menneske. Med dette Forord sætter han os som en Modsætning og giver os det Lov, at vi alle ere døde og mørke, hvad vi end med Fornuft, Villie og Gjerninger ville foretage os. Derved bliver det, at Ingen kommer til Livet og Lyset, uden at han har Christus formedelst Troen, det er ikke af os, men af Naade og som Gave.

Der blev et Menneske udsendt af Gud; han hedte Johannes. Denne kom til et Vidnesbyrd, at han skulde vidne om Lyset, paa det at Alle skulde tro ved ham.

Her begynder nu egentlig Evangeliet, ligesom ogsaa de andre Evangelister have begyndt. Thi **ligetil Johannes have Loven og Propheterne spaaet**, siger Christus Matth. 11, 13.; men da det sande Lys skulde komme, maatte dette Bud gaa foran og begynde det nye Testamentes og Evangeliets offentlige Prædiken. Hans Embede skulde nu alene være at vidne om Lyset; thi Gud vilde saliggjøre Verden ved Lyset og Livet, som han selv er. Men fordi det kom saa Tilhyllet og i fremmed Skikkelse, saaat det umuligt kunde kjendes i et saa foragtet Væsen og Skikkelse, saa maatte der være En, som skulde prædike om ham og pege paa ham. Han maatte nu være sendt af Gud; ellers havde han heller ikke kunnet gjøre det; thi han var selv ikke saa klog, at han kunde have udfundet det, hvis ikke Gud havde oplyst ham; dernæst vilde heller Ingen have troet, hvis ikke Gud havde aabenbaret det ved den mundtlige Prædiken.

Hvad har nu hans Vidnesbyrd været? Ikke Andet, end at al vor Tilværelse, alle vore Gjerninger og Kræfter ere døde og Mørke, hvor kosteligt, viist og helligt Skin de end kunne have; men i Christus alene er Livet og Lyset, og det af den Grund, at vi skulle opgive os selv og tro paa ham; thi han er dertil kommen og indgaaet i vor usle Tilværelse og har ladet prædike om sig, at han kunde gjøre os til sine Egne. Det skal nu, siger jeg, være Johannes's Vidnesbyrd at vise bort fra sig hen til Christus

og intet Andet at vide at prædike end om Lyset; ellers er han ikke Johannes. Derfor siger han:

Han var ikke Lyset, men han kom, forat han skulde vidne om Lyset.

Hvorvel der blandt dem, som ere fødte af Kvinder, er Ingen større end Johannes, skjønt han ikke selv var Lyset eller Mesteren, har heller ikke villet holde sig selv derfor eller modtage den Ære, endog den blev ham tilbudt, baade af Pharisæerne og hans Disciple. Paa samme Maade ere ogsaa alle andre Prædikanter ikke Mestere, men kun Vidner om det eneste Lys. Derfor skal man ikke følge Nogen, fordi han taler og lærer saa, som vore gale Biskoper og Prædikanter gjøre, der ville sætte sin Sjæl i Pant paa, at det er ret, hvad de paastaa; men saa skal du sige: Det har Gud sagt; er du ikke vis paa, at det er Guds Ord og Befaling, saa afstaa kun rask derfra. Prædiker En dig noget Andet end om Lyset, saa er han paa ingen Maade Guds Vidne.

Det var det sande Lys, som oplyser hvert Menneske, der kommer til Verden.

Hvad nu følger, er klart og let paa Grund af det Forangaaende; thi han forklarer kun nøiere, hvad det skaber og bringer med sig formedelst Evangeliet, og hvorledes man stiller sig dertil. Det oplyser (siger han) hvert Menneske, det er: hvad der skal blive oplyst, maa alene og umiddelbart ved ham blive oplyst. Johannes kommer vel med Prædiken og viser dig til Lyset; men Christus maa selv bane sig Indgang i Hjertet og lyse der.

Han var i Verden, og Verden er bleven til ved ham, og Verden kjendte ham ikke.

Han gik om i Verden, det er, blandt Menneskene, ligesom alle andre Mennesker, saaat ingen Fornuft skulde kunne tro, at han var saa stor. Dertil var Evangeliet, som ogsaa endnu, en usel, foragtet Prædiken, saaat Ingen brød sig derom. Blindheden var for dyb og stærk i vore Hjerter; derfor kunde vi ikke blive Lyset var.

Han kom til sit Eget, og hans Egne annammede ham ikke.

Her er Jødernes Trods og Stolthed ogsaa nedkastet, de, som heelt herlig brystede sig af, at de kjendte og ærede den sande Gud, havde Guds Ord og Lov og alene var det sande udvalgte Folk. Hvad kunne de fremføre til at undskylde sig med eller bestaa med for Gud, naar de, som vilde være Gud nærmest og kjende alt hans Raad og Villie, ikke kjende eller annamme Christus, som først var forjættet af Gud, men nu er sendt til dem og ved Forløberen Johannes aabenbaret og peget paa? De maa jo slaa sine Fjedre ned og bekjende, at de have været værre end Hedningerne, som ikke havde nogen Kundskab eller Aabenbaring om Gud. Saa lidet kan Gud taale nogen Ros eller Formasteligheb.

Det tredie Lærestykke.

Hvad vi faa af Christus, og hvad Troens Virkning og Kraft er.

Men Saamange, som ham annammede, dem har han givet Magt til at blive Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn.

Der staar baade vor Skam og Ære, hvormed han har begavet os. Skammen er stor, at vi hidtil have været Djævelens Børn, men Æren er meget større, at vi nu ere Guds Børn. Thi hvorledes kunne vi have noget større i Himmelen og paa Jorden at rose os af og prale med, end at vi kaldes den høieste Majestæts Børn og have Alt, hvad han er og har, og, som

St. Petrus priser saa højt, at vi ved Christus ere blevne **deelagtige i den guddommelige Natur**? 2 Pet. 1, 4. Thi ihvorvel vi ikke ere det af Naturen som Christus, ere vi dog deelagtige i den samme Ære.

Men hvorledes komme vi dertil? **Ved Troen** (siger han) **paa hans Navn**. Her ere alle vore Veie og Maader kuldkastede, al Gjerning og Fortjeneste udelukket; thi saalænge vi ikke ere Guds Børn, saa ere vi heelt og holdent i Djævelens Rige, i Døden og Mørket, som ovenfor er sagt. Hvad skal nu Djævelens Barn og en Helvedes Brand kunne gjøre eller fortjene for at blive et Guds Barn? Han maa af uendelig Godhed og Barmhjertighed tilbyde og give, og vi ikkun tro og modtage. Saaledes er Alt indbefattet i Troen, hvadsomhelst vi have af aandelige Goder; ved den river Gud os ud af Syndens og Djævelens Svælg, og ved den gjør han os fra Vredens Børn til sine kjære Børn. Naar vi nu ere Guds Børn, saa have vi ikke længere Synd, Helvede eller Død og ere frie for al Ulykke; men efterdi dette sker ved Troen, saa er det en sikker Slutning, at hvor Troen ikke er, der er heller ikke noget Guds Barn, men der bliver idel Synd, Unaade og Død, om du end havde alle Helgeners Fortjeneste og plagede dig tildøde med Gjerninger. Derfor kan det ikke være vor Gjerning at give Soning for Synden og fyldestgjøre for den, overvinde Døden og undfly Helvede.

Se, her har du den sande Kjerne i Evangeliet og i al vor Trøst, klarere og lysere end nogen Sol om Middagen, om vi end hidtil have været saa stokblinde, at Ingen har betragtet, lagt Mærk til eller betænkt, hvad saadanne Ord og Sprog dog vare. Hvorledes kunde man tale tydeligere og herligere om Troen, end at den gjør os til Guds Børn, frier os fra Døden og Djævelen? Endnu forklarer han sig selv nøiere, at man skal se, hvorledes han giver Troen alene Ære med Udelukkelse af al Gjerning, at ikke Nogen skal sige: Han tager ogsaa Gjerningerne med, ligesom vore Løgnprædikanter blande dem ind med.

Hvilke ikke ere fødte af Blod, ei heller af Kjøds Villie, ei heller af Mands Villie, men af Gud.

Det kalder jeg at slaa overende Alt, hvad Menneskene ere og kunne, saaledes, at den hele Fødsel, det er, hvad vi bringe med fra Mennesker, hvad der kommer til Verden, det være født paa hvilkensomhelst Maade eller af hvemsomhelst, det duer Altsammen ikke; er det Kjød og Blod, saa er det fortabt. Nu er Fornuft, Villie, Viisdom, udvortes Fromhed og al Kraft i os af Kjød og Blod. Alt, hvad vi ved vor Kløgt udtænke og finde paa, Alt, hvad vi ved vore Kræfter, den frie Villie og vor gode Mening gjøre og udrette, gjælder Intet for Gud.

Og for det **Første** (siger han) ere ikke de Guds Børn, som ere fødte af Blod, ligesom Jøderne, som vare Abrahams Børn og roste sig af alene at være den forjættede Sæd, ved hvem alle Jordens Slægter skulde velsignes. Dette var jo at sætte høi Priis paa og et stort Fortrin, saaat ogsaa Paulus besegler en saadan Ros, naar han Rom. 9, 4 flg. siger: **Hvilke den sønlige Udkaarelse og Herligheden og Pagterne og Lovgivningen og Gudstjenesten og Forjættelserne tilhøre, hvilke Fædrene tilhøre, og af hvilke Christus er efter Kjødet.** Efterdi nu alt dette, som dog er beseglet af Gud, Intet gjælder eller giver, hvad skulde da vor Ros og Stolen paa Kirkeforsamlinger, hellige Fædre, mange Tiders Sædvane og deslige Narreverk have at betyde?

For det **Andet**: Hvad der er født af Kjødet, kan heller ikke være Guds Børn; dette angaar nu Fødselen selv, ligesom det foregaaende Led Nedstammelse og Herkomst;

thi Kjød kaldes Menneskene, forsaavidt de blive fødte af Kjød og Blod, eller af Mand og Kvinde. Og dette vil sige, at om du end selv vil gjøre Noget dertil og af alle dine Kræfter tage fat paa det Høieste, nemlig at holde Guds Lov, og du uden Afladelse øver dig deri, saa kommer du dog intetsteds dermed. Thi du bliver dog Kjød, som du er født af Kjød; Guds Barn kan du ikke gjøre dig selv til, om du end har Lyset og veed, hvad du skal gjøre og har Villie dertil. Paa den Maade er ogsaa al Hellighed forkastet, som kommer af Gjerninger efter Guds Bud, hvilke ingen Fornuft kan dadle, saaat Alt, hvad der ikke er Tro, er ganske afpillet og afhugget.

For det **Tredie:** Heller ikke kan der fødes et Guds Barn af Mands Villie, det er (efter den sædvanlige hebraiske Sprogbrug): ikke af Nogensomhelst, hvem han er, og hvordan han end er. Og dette betyder det Samme som: Om end En af sig selv udvælger og foretager sig at gjøre Mere og Bedre, end hvad der før er gjort, det være nu en egen afstikkende Leveviis eller en Efterfølgelse af de Helliges Exempel, saa gjør dette heller ikke Noget til Sagen. Kort sagt, der gjælder intet helligt Liv, ingen Gjerning, intet Valg, ingen Lov, ingen Værdighed eller Ære fremfor Andre; der maa være en heelt igjennem ny Fødsel. Hvad du gjør af din Villie, af egen Gudfrygtigheds Øvelse og i egen god Mening, hvad du gjør i Overensstemmelse med Loven, og nu dertil, hvad der er dig medfødt, det gjælder Altsammen Intet. Der bliver Intet tilbage uden at være født af Gud, ellers er alt Andet fortabt. Hvorledes kunde der nu i Skriften staa et kraftigere Sprog mod den frie Villie og al vor Lære og alt det Uvæsen, som hidtil er drevet!

Og Ordet blev Kjød og boede blandt os — og vi saa hans Herlighed, en Herlighed, som den Enbaarnes af Faderen, — fuld af Naade og Sandhed.

Dermed slutter han nu det Hele, eftersom jo Alt maa gjøres for vor Skyld. Fordi vi skulle blive Guds Børn ved Troen paa Ordet, har Ordet mattet aabenbare sig for os og er blevet Kjød, det er, et naturligt Menneske, og boede blandt os, det er, omgikkes med os, har paataget sig al menneskelig Nød og Skrøbelighed, ja afklædt sig den guddommelige Majestæt, som St. Paulus siger Phil. 2, 7. 8. Men dog have vi i det Kjød seet, hvad der ikke mere er vederfaret Nogen, en saa stor Herlighed som Faderens egen; thi saa har han med Ord og Gjerninger beviist den; dertil er den ogsaa offentlig ved den Helligaand og Faderens Stemme og Vidnesbyrd udraabt over ham. Dette er ogsaa et Under over alle de Undere, som han har gjort, hvorfor ogsaa St. Petrus omtaler og høit priser det: **Vi have selv været Øienvidner til hans Majestæt; thi han fik Hæder og Ære af Gud Fader, idet en saadan Røst skete til ham fra den majestætiske Herlighed. Denne er min Søn, den Elskelige, i hvem jeg har Velbehag. Og vi hørte denne Røst komme fra Himmelen, der vi vare med ham paa det hellige Bjerg,** 2 Petr. 1, 16 flgg. Ved saadan Herlighed og Ære, som er udraabt i Verden, er Ordet blevet kjendt at være fuldt af Naade og Sandhed; det er, Alt, hvad der er hos ham, er velbehageligt og retfærdigt, ligesom Alt, hvad der er hos os, er under Guds Unaade og Vrede; dertil er det idel Falskhed og Bedrageri, saaat han alene maa gjøre os til retskafne og i Hjertet gode, velbehagelige, ja kjære Børn, som før sagt, formedelst Troen.

Saaledes seer du, hvor stærkt og klart St. Johannes har fremstillet den rette christelige Læres Hovedstykke og begrundet vor

Troes vigtigste Artikler, for det første, hvorledes Christus er naturlig og sand Gud tilligemed Faderen og dertil ogsaa et sandt naturligt Menneske. Derefter har han ogsaa fremstillet, hvad vi ere og kunne, idet han taler som idel Tordenslag mod alle vore menneskelige Lærdomme om den frie Villie, om Stolen paa Gjerninger og alle opdigtede aandelige Ordener. For det Tredie har han ogsaa fremstillet, hvad vi faa af Christus, og hvad Troen bringer, ved hvilken vi nyde Alt, hvad der er i Christus.

Paa Stephans, den hellige Martyrs, Dag.

Evangelium Matth. 23, 34—39.

Herren sagde til Pharisæerne, de Skriftkloge og Jødernes Øverste: Derfor, se, jeg sender til Eder Propheter og Vise og Skriftkloge; og Nogle af dem skulle I ihjelslaa og korsfæste, og Nogle af dem skulle I hudstryge i Eders Synagoger og forfølge dem fra en Stad til en anden; at alt det retfærdige Blod skal komme over Eder, som er udgydt paa Jorden, fra den retfærdige Abels Blod indtil Sacharias, Barachias Søns, Blod, hvilken I sloge ihjel mellem Templet og Alteret. Sandelig siger jeg Eder, at alt dette skal komme over denne Slægt. Jerusalem! Jerusalem! som ihjelslaar Propheterne og stener dem, som ere sendte til dig, hvor ofte vilde jeg forsamlet dine Børn, ligesviis som en Høne forsamler sine Kyllinger under Vingerne! og I ville ikke. Se, Eders Huus skal forlades Eder øde. Thi jeg siger Eder! I skulle fra nu af ikke se mig, indtil I sige: Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn.

Summen af Evangeliet.

1. Det er en stor Guds Naade, at Prædikanter sendes til Folket. Omvendt er det ogsaa en stor Plage, at der ikke sendes Prædikanter, som og Propheten Amos siger Cap. 8, 11.: Se, de Dage komme, siger den Herre, Herre, at jeg vil sende Hunger i Landet, ikke Hunger efter Brødet, og ei Tørst efter Vandet, men efter at høre Herrens Ord.
2. De Ugudelige blive kun værre af Guds Ord, som Gud siger til Esaias, Cap. 6, 10.: Gjør dette Folks Hjerte fedt og gjør deres Øren tunghørende, og tilstryg deres Øine, at det ikke seer med sine Øine og hører med sine Øren, og forstaar med sit Hjerte, og omvender sig, at man kunde læge det. Det kunde nu Esaias ikke gjøre paa anden Maade end ved sin Prædiken.
3. Menneskelig Viisdom, dertil verdslig Magt og Retfærdighed maa sætte sig op imod Evangelium og stride mod det som mod en nar agtig, ussel og foragtelig Ting.
4. Hvo, der den Dag idag forfølger en Prædikant eller Guds Sendebud, over ham kommer alle retfærdige og fromme Menneskers Blod, ja Christi Blod selv.
5. Denne Lignelse her om Hønen og dens Kyllinger er for Aanden en heelt liflig, glædelig og smuk Lignelse.
6. Saadant Ord har Herren visselig talt efter Palmesøndag; derfor maa man forstaa dette Ord: Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn, saaledes: Efterdi nu den Herre Christus havde ophørt at prædike og gjøre Mirakler blandt det jødiske Folk, saaledes at han nu havde lagt Alt fra sig, paadet han nu kunde dø, siger han til Jøderne, at de fra nu af ikke skulde se noget Tegn mere, hvorved Christus kunde blive erkjendt, men at alt saadant med forvendt Sind skulde blive seet af dem, indtil nogle af Jøderne tro det prædikede Evangelium, hvilke da skulle sige og bekjende: Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn.

Udlæggelse af Evangeliet.

Dette Evangelium have I fra først til sidst udlagt i Postillen og ville vel selv læse det. Vi ville kortelig omhandle Historien paa denne Festdag, om hvorledes det er gaaet med den kjære hellige Stephan med de forstokkede Jøder, formedelst Evangeliets Prædiken. Historien beskriver St. Lucas klart med mange Ord i Ap. Gj. Cap. 6. og 7. Men han gjør det, væsentlig fordi i denne Historie er indeholdt Alt, hvad vi have prædiket, paadet I engang kunde se et Exempel paa den Lære, I ofte have hørt. Hvorledes det er gaaet til, ville vi nu kortelig gjennemgaa.

Da Evangeliet var stærkt, og der var mange Disciple i Jerusalem, var der en saadan Ordning blandt Disciplene, at de bragte alt sit Gods sammen i Fællesskab; var det Agre eller Huse, solgte de dem og lagde Pengene for Apostlernes Fødder. Men ved den Tid begyndte Grækerne at knurre mod Hebræerne, fordi deres Enker bleve tilsidesatte ved den daglige Uddeling. Da havde Apostlerne en Raadslagning mellem sig og kaldte alle Disciplene sammen og sagde: **Det sømmer sig ikke, at vi forlade Guds Ord for at tjene ved Bordene; derfor, kjære Brødre! udseer blandt Eder syv Mænd, som have godt Vidnesbyrd, at de ere fulde af den Helligaand og Viisdom, hvilke vi kunne beskikke til denne Forretning; men vi ville blive varagtige i Bøn og Ordets Tjeneste.** Da udvalgte de syv Mænd, iblandt hvilke Stephanus ogsaa var en — som man nu for Tiden kalder Diakon —; det var en saadan Tjeneste, at de skulde have det timelige Gods under sig og uddele samme i Menigheden.

Saaledes blev det dengang Skik, at Apostlerne toge vare paa Prædikenen, medens de syv Mænd vare Forstandere og uddelte Godset. Men Stephanus gjorde nu, idet han, efter hvad hans Tjeneste fordrede, gik offentlig omkring blandt Folket, fordi han var fuld af den Helligaand, Tro og Kraft, Undergjerninger og store Tegn blandt Folket; men dette fortrød høiligen Pharisæerne og de Ypperstepræster; derfor lagde de lærde Jøder af den Skole, der kaldes de Libertiners og Cyrenæers og Alexandriners og af dem, som vare fra Cilicia og Asia, sig sammen mod Stephanus og stode op og tvistede med ham. Men da de mærkede, at de ikke kunde modstaa ham, beskikkede de og reiste mod ham nogle Mænd, som sagde, at han var en Gudsbespotter, at han havde talt mod Gud og imod Templet, og de oprørte Folket; da for de Ældste op og rev ham med for Raadet og fremstillede falske Vidner, som sagde: Han havde sagt, at Jesus skulde forstyrre Templet ꝛc. Da spurgte Ypperstepræsterne ham, om det havde sig saaledes som disse vidnede mod ham.

Da tager Stephan til Orde, gjennemløber den hele Skrift fra alle Patriarcherne, Abraham, Isak og Jakob af og udhæver, hvorledes Ingen har bygget vor Herre Gud et Tempel. Og da han kommer til Enden, siger han saa: David vilde bygge vor Herre Gud en Kirke, men han gjorde det ikke; Salomon gjorde det. Og saa vedbliver han og slutter af al sin Tale, at Gud ikke bor i Huse, byggede med Menneskehænder, og siger: **Dog den Høieste bor ikke i Templer, byggede med Hænder, som Propheten siger: Himmelen er mig en Throne, men Jorden mine Fødders Skammel; hvad Huus ville I bygge mig, siger Herren, eller hvilket er min Hviles Sted. Haver ikke min Haand gjort alt dette?** Med disse Ord slutter han sin Prædiken og Tale. Derpaa vender han sit Ord mod dem, og begynder at læse dem en god Text og siger: **I haarde Halse og Uomskaarne paa Hjerte og Øren! I imodstaa altid den Helligaand; som Eders Fædre, saa og I.**

Hvilken af Propheterne forfulgte ikke Eders Fædre? og de ihjelsloge dem, som forud forkyndte den Retfærdiges Tilkommelse, hvis Forrædere og Mordere I nu ere blevne, I, som annammede Loven under Engles Besørgelse og have ikke holdt den.

Det kan man kalde, mener jeg, at læse dem Texten, Men hvad gjøre de? gavner han dem ogsaa med saadan venlig Prædiken eller med saa haarde Ord? Nei, men han forbitrer dem endnu mere og gjør dem heelt igjennem forstokkede, gale og afsindige, som Lucas videre siger: **Men der de hørte dette, skar det dem i deres Hjerter, og de bede Tænderne sammen imod ham.**

Men hvad gjorde den kjære Stephanus, da de bleve saa forstokkede? Lucas siger: Da de rasede og forbittredes saaledes skuede Stephanus, da han var fuld af den Helligaand, op mod Himmelen og saa Guds Herlighed og Jesum staaende hos Guds høire Haand, og sagde: **Se, jeg seer Himlene aabnede og Menneskens Søn staaende hos Guds høire Haand.**

Disse Ord kunde de ikke taale; thi de trængte dem gjennem Hjertet; derfor, da de hørte saadanne Ord, bleve de endnu meget mere forbitrede paa ham, **raabte med høi Røst og holdt for deres Øren og stormede samdrægteligen ind paa ham. Og de stødte ham ud udenfor Staden og stenede ham.** Hvorledes bar Stephanus sig ad herved? I denne sin Marter har han anbefalet sin Aand i sin Herres Christi Hænder, ikke seet hen til sine Fienders Forbitrelse og forstokkede Hjerte, men bedet for dem og sagt: **Herre tilregn dem ikke denne Synd: thi de vide ikke hvad de gjøre.** Og som han knælende gjorde saadan Bøn for sine Fiender, siger Lucas, **sov han hen.** Det er Historien om St. Stephan. Hvo der vil have den klarere, han læse den i Apostlernes Gjerninger.

I.

Hvorledes en christelig Menighed skal være ordnet.

I denne Historie se I for det Første, hvorledes en christelig Menighed skal være ordnet; dernæst se I et ret Billede paa et geistligt Regimente, hvilket Apostlerne her føre. De drage Omsorg for Sjælene, arbeide med Prædiken og Bøn, sørge dog ogsaa for, at Legemet forsørges, og udvælge nogle Mænd, som da uddele Godset, saaledes som I have hørt. Saaledes sørger det christelige Regimente for Menneskene baade til Legeme og Sjæl, saaat Ingen lider nogen Mangel, ligesom Lucas siger, og Alle bespises rigelig og forsørges vel baade til Legeme og Sjæl.

Det er et ret smukt Billede og Exempel, og godt vilde det vel være, at man endnu tog det saaledes fat, naar der var Folk dertil, saaat en Stad, som denne her, blev deelt i fire eller fem Dele og man gav hver Deel en Prædikant og Diakon, som betjente samme Deel med Prædiken og uddeelte Godset, besøgte syge Folk og saa til, at Ingen led Mangel. Vi have imidlertid ikke Personer dertil, derfor trøster jeg mig ikke til at begynde derpaa, førend vor Herre Gud gjør Christne.

Nu har man, som I vide, i Pavedømmet gjort Epistel- og Evangelielæsere af Diakonerne, og naar man nu gjør en Biskop, saa gjør man ham ikke, forat han skal prædike; thi den Forretning har han i Forveien fra Præsteembedet ligesom enhver anden slet og ret Præst; men kun derfor, at man kan sætte ham paa skjønne Heste og sige: Naadigste Junker. Saa vælger man heller ikke nogen Diakon til det Embede, som de bestyrede paa Apostlernes Tid, men til at han skal staa ved Alteret og ramse op en eller anden Epistel eller Evangelium; dermed er da det gjort; og saaledes er Alt geraadet i et Misbrug; hvad der hører til Prædiken og Bøn, det

har man kaldt Messe, og hvad der hører til at forsørge Folk, har man gjort til Epistel og Evangelielæsning. En Rest eller Lignelse deraf have rigtignok endnu Hospitalsforstanderne, Nonne-Provsterne og Fattigforstanderne.

Naar man derfor vil oprette en Fælleskasse, saa maa man vide, hvad det er for Embeder, der skulle foreståa Menigheden. Biskop kaldes en Guds Embedsmand, der skal uddele det guddommelige og aandelige Gods, prædike Evangelium og betjene Folket med Guds Ord. Denne maa have Tjenere, det er Diakoner, som skulle tjene Menigheden paa den Maade, at de føre Register over fattige Folk, med al Nødtørft forsørge dem af Menighedens Penge, besøge de Syge og i alle Maader vel foreståa Godset. Det er det første Stykke, som I se i denne Historie.

For det andet har her en Trætte reist sig mellem Jøderne og Stephanus i Anledning af dette Stykke. St. Stephan har prædiket den christelige Tro, nemlig at vi uden vore Gjerninger og Fortjeneste maa finde en naadig Gud alene ved Troen paa hans Søn Jesum, som de havde dræbt, og at Gud ikke anser Personer; men hvo der vil paakalde Herrens Navn, han være Jøde eller Hedning, han skal vorde salig, Rom. 10, 12 flg., som og St. Stephans Ord udvise og føre med sig. Saadan Prædiken kunde Jøderne ikke taale; derfor beskyldte de ham for at have talt og prædiket mod det hellige Tempel og mod Mose Lov. Det forelægger St. Stephan dem saaledes: Jeg veed vel, at Salomo har bygget et Tempel, David vilde ogsaa have bygget det. Saa havde og de gamle Fædre Tabernaklet; men Gud bor ikke i Templer. Det var et Kjætteri. Det andet var, at han prædikede, at man ikke kunde blive salig ved Gjerninger og angaaende det, at de aldrig havde holdt Loven, hvad han sagde dem lige i Øinene, sagde han til dem: Vilde de ellers blive salige, saa maatte de tage fat paa en anden Maade. De maatte have Christus og denne Christus havde de myrdet og korsfæstet. Det var dem en underlig, ja skammelig og naragtig Prædiken. Derfor fore de op og sagde: denne bespotter Moses, fordi han taler imod Loven og fortæller om En, der skal forandre Loven; det maa visselig være Kjætteri; her sømmer det sig ikke for os at tie; det angriber Gud og vor Lov, dette er det paatide at afværge.

II.

Gjendrivelse af den første Beskyldning om Templet.

De to Kjætterier ere lastede fra Verdens Begyndelse af og ville lastes til Verdens Ende, som man og nu ser. Men hvad skal man gjøre ved det? Skal man lade det blive Kjætteri eller skal man kjæmpe derimod? Man maa gjøre saaledes derved, som her St. Stephan gjør. Thi da de udskjældte saadan hans Prædiken, var han rustet, kunde stoppe Munden paa dem, vidste at paapege Grund og Aarsag saaledes, at de maatte forstaa det. Han tager for sig deres egen Skrift, saaledes som I have hørt i dette Sprog af Propheten Esaias: **Himmelen er min Throne og Jorden mine Fødders Skammel.** Se, dette Sprog er saa stærkt og klart, at de derimod Intet kunde anføre. Der ligger al deres Klogskab og alt deres Væsen kuldkastet. Saaledes skulle vi ogsaa stagge og knuse Evangeliets Modstandere med Guds Ord ellers ville vi ikke udrette Noget med dem. Nu, med dette Sprog af Esaias støbte han dem saaledes haardt for Hovedet. Thi han vil sige Saameget som: I høre dette Sprog, I læse det ogsaa og kjende det vel, at Gud siger: Himmelen er min Throne, og Jorden mine Fødders Skammel. Hvorledes understaa I Eder da, at indeslutte Gud i Eders Tempel? Be-

tragter Himmelen i Sammenligning med Eders Tempel. Ville I indeslutte den i et saa snævert Huus, som rækker ud over Himmelen, og hvis Been ere saa store, at han med sine Fødder berører Jorden? Ere I saa daarlige? forstaa I Skriften saaledes? Hvad skulde de stakkels blinde Folk gjøre? De kunde ikke lade Propheten lyve; Ordene stode der klare; de vare dem ogsaa saa vel bekjendte som noget Ord i Skriften, de maatte forstumme og blive tilskamme. Derfor, efterdi de saaledes ere beskjæmmede og overvundne, fare de fort i sin Forstokkethed og gaa paa med Vold; ligesom jo og Pharisæerne og Hyklerne gjøre; de forvende hans Ord, tyde dem imod ham og sige: Han har sagt, man skal ikke bygge noget Tempel og ikke holde Loven. Derfor dræbte de nu den kjære Stephan; han maa undgjælde for disse to Stykker.

Der se I, hvad Vantroen er for en Urt; omendskjønt den er overvunden og saa beskjæmmet og gjort tilskamme, at den maatte stinke, vil den dog ikke vige; men jo mere den støder an, jo bitrere bliver den. Derfor tør I ikke tænke, at I vilde kunne omvende de Vantroe, om I end have nok saa klare Sprog, saa de endog selv føle, at det er den aabenbare Skrift, saaat de ikke kunne komme fra det; thi de blive i sit forstokkede Hjerte og ville med Vold og Magt have Ret, det koste, hvad det vil, ja de tør vel endog sige, at de ere Skriftens Mestere, og at de alene ere de, som kjende Skriften og sige: Ei, skulle saadanne prægtige Folk, som kjende Skriften og som Dag og Nat omgaaes med den, bekymre sig om og bryde sig med at lære af den Tigger der; ja, lægge de vel til: Vil du lære os; du skulde være vor Discipel! Ud med Kjætteren, det er en Gudsbespotter, han taler imod Gud og den hellige christelige Kirke, som saalænge har havt den Mening; det anstaar det os ikke at taale. Væk med den Knægt, Ild hid og brænd ham, ellers bliver der intet Godt af ham. Saa maa da de fromme Folk undgjælde, og det gaar dem, som det her er gaaet til med den hellige Stephanus.

Derfor driste Ingen sig, som sagt er, til at omvende eller overvinde en Kjætter, saaat han skulde være tilfreds. Men man gjøre med ham, som St. Paulus siger til Titus: **Unddrag dig fra et kjættersk Menneske, naar du engang og atter har paamindet ham, vidende, at en Saadan er forvendt og synder, fordømt af sig selv,** Tit. 3, 10 flg.

Hvad der er at lære af dette første Stykke om Templet.

Lader os nu heraf lære og tage Exempel, at vi ogsaa derefter vide og kunne rette vor Lære. For det Første tjener man ikke vor Herre og Gud med at bygge Kirker. Thi saa siger han til sit Folk, til Jøderne, som han udvortes regjerede, som der staar 2 Mos. 29, 45 flg.: **og jeg vil bo midt iblandt Israels Børn og jeg vil være dem en Gud. Og de skulle fornemme, at jeg er Herren deres Gud, som udførte dem af Ægypti Land, at jeg vil bo midt iblandt dem; jeg er Herren deres Gud.** Det vil sige Saameget som: jeg vil bo i Eder og virke i Eder; I skulle være min Bolig; derinde vil jeg virke og skabe. Men Tabernaklet og Teltet gav Gud dets Navn og kaldte det et Vidnesbyrdets Tabernakel, da han deri vilde vidne og tale med Folket, medens han ikke vilde give det Navnet: sin Bolig, hvorvel det skulde være et Tegn, at Gud vilde bo der og lade sig finde paa det Sted, og at det altsaa skulde staa der som et sindbilledligt Tegn. Deraf skulde de se, at Gud var hos dem, og deri skulde de have et udvortes Vidnesbyrd, at der var Guds Folk, ligesom vi Christne have Daaben.

Og ligesom en Fyrste ikke bor i sit Vaabenskjold, men man seer paa Skjoldet,

hvor Fyrsten regjerer og bor, saaledes var ogsaa Salomons Tempel alene et Tegn og Vidnesbyrd, at Gud der vilde lade sig finde af sit Folk; thi Gud havde fordum sagt ved Moses, at hans Navn skulde bo der, det er, at man der skulde offre og paakalde ham, ikke at han skulde bo der, og netop være bunden til det Sted alene. Thi saaledes siger han til det jødiske Folk ved Moses, 2 Mos. 20, 24.: **paa hvert det Sted, hvor jeg lader ihukomme mit Navn, vil jeg komme til dig og velsigne dig**; det vil sige Saameget som: jeg vil ikke, at I bygge mig Huse; jeg trænger ikke til dem; dog, paadet i kunne have et sikkert Tegn paa, hvor mit Folk er, vil jeg udvælge et Sted, om hvilket man skal sige, at det har vor Herre Gud udvalgt; derinde priser og ærer man Gud, der kan man frembære for ham sin Nød. Ligesom Salomon selv siger til Gud, da han byggede ham et Huus: **Thi mon Gud skulde sandeligen bo paa Jorden? se Himlene og Himlenes Himle kunne ikke omfatte dig, langt mindre dette Huus, som jeg haver bygget. Men vend dit Ansigt til din Tjeners Bøn, og til hans ydmyge Begjæring, Herre min Gud! at høre paa det Raab og paa den Bøn, som din Tjener beder for dit Ansigt idag, at dine Øine skulle være aabnede over dette Huus Nat og Dag, over dette Sted, om hvilket du haver sagt: Mit Navn skal være der, til at høre den Bøn, som din Tjener beder paa dette Sted; og at du vilde høre paa det Sted, hvor du bor i Himmelen, og ville høre og forlade!** 1 Kong. 8. 27 flgg.

Af dette kan nu Enhver slutte, at man ikke tjener Gud med at bygge Kirker, og at al Møie, som man anvender derpaa, er spildt, naar man dermed vil behage Gud og derved faa en naadig Gud, hvorom vi andetsteds have talt Mere. Det se I her klart i denne Historie; thi naar den Helligaand, som her talte gjennem Stephanus, selv forkaster det Huus, som Gud har befalet at bygge, hvad vil han gjøre med os, vi som hverken have Bud eller Befaling om at bygge Kirker? For det første seer du i Mose Ord, at Gud selv tilsiger, at han vil give sin Velsignelse til det Sted, hvor man vil bygge ham et Telt; den Fordeel have vi ikke.

For det Andet, at Jøderne ikke behøvede at bygge noget Huus eller Telt paa noget andet Sted, end hvor Gud havde befalet det. Derfor var der kun eet Tempel og eet Huus, som Gud havde udvalgt og vilde have bygget. Nu for Tiden er der ingen Kirke, hvorom du tør sige, Gud har udvalgt Stedet og befalet at bygge. Naar vi havde en saadan Fordeel som Jøderne, at Gud havde sagt: byg mig et Huus, om det end var en Svinesti, saa var det kosteligt, og at Gud dertil havde sagt: jeg vil velsigne dig, da stod det vel til med os, og vi vare rigelig benaadede.

Derfor havde Jøderne her vel Aarsag til at fordømme Stephanus; thi de havde bygget Templet efter Guds Befaling, saaat de ikke havde turdet reise en Stok eller nedlægge en Steen uden Gud havde befalet det; det har været en stor Fordeel. Men endnu meget større og bedre er det, at han ogsaa siger: jeg vil komme derhen, at mit Navn skal være der og jeg vil velsigne dig; den Fordeel have ingen af vore Kirker. Det tør Ingen sige, at Bønnen i Kirken er bedre og bliver før hørt end paa Marken eller paa et andet Sted. Saadan Magt ligger der paa, at Gud befaler at bygge eller gjøre Noget.

Har nu Gud forkastet den Kirke, som han selv har smykket og befalet at bygge, hvad vil han sige om os, naar vi hæve vore Kirker, hvorom han Intet veed, saa høit og mene, vi gjøre Gud en stor Tjeneste dermed? Da ville vi staa som Narre, og som om vi vare slagne paa Munden, naar han siger saaledes: Du Nar, hvem

har befalet dig, at du skulde bygge mig saadanne Kirker og reise Altere? Se, jeg har dog forkastet det Tempel, som jeg har ladet bygge og selv paabudt, hvilket i Besynderlighed skulde have behaget mig vel, efterdi det var min Befaling. Hvorfor har da Gud forkastet saadan deres Gjerning? Ikke derfor, at han vilde nedrive Kirkerne, men fordi de vilde falde paa Gjerningerne, og sætte Tillid til saadanne Gjerninger, hvad da ogsaa Hyklerne blandt Jøderne allesammen gjorde og mente, at de for Gud vare fromme Folk, naar de udvortes holdt Loven. Men de tage storlig feil, de arme Folk, ligesom ogsaa endnu vore Gjerningshellige og Hyklere tage feil. Uagtet det saaledes ogsaa var dem befalet, at de ikke skulde bedrive Hor, og hvorvel de vare meget ærbare Mænd, som holdt sin ægteskabelige Stand rigtig, vare de dog ikke fromme for Gud. Hvorledes gik det til? Har da ikke Gud befalet det? Hvorvel Gud havde befalet det, blev det dog ikke holdt saaledes, som han havde befalet det.

Derfor stødte Gud altsaa Gjerningerne ned, efterdi de mente, de vilde gjøre Gud en velbehagelig Tjeneste og at tjene ham og gjøre godt med at bygge Kirker, som om han var en Stodder; det kunde han ikke taale; desaarsag lod han ogsaa Templet ødelægge; som vilde han sige: Jeg vil ikke have, at I gjøre mig saadan en Bolig, og at I dermed ville gjøre mig til Behag og bygge mig et Huus; men I maa og skulle tage af mig og fra mig hente Velsignelse. Som nu Jøderne have gjort, saa gjøre vi ogsaa med vore Gjerninger og med vor Kirkebyggen. Men de have en Fordeel, den vi ikke have, nemlig, at det var dem befalet af Gud. Men vi drive paa og indbilde os, at Gud skal have Velbehag i vore Gjerninger, men han lader det vel være.

Her forstaa I nu (mener jeg) hvorfor der har reist sig Trætte mellem Stephanus og Jøderne. De saa ikke, hvorfor Gud havde befalet, at man skulde bygge Templet og meente, de vilde gjøre Gud en Tjeneste derved, og øve en god Gjerning med at bygge sin Kirke eller Tempel. Da siger Stephanus: Nei, Gud bor ikke i Huse, byggede med Hænder. Som vilde han sige: Ville I bygge et Tempel, saa seer derpaa, at I have Troen; have I ikke den, saa bygge I bort i Væggene, som om I vilde gjøre en Dansebod. Derfor sagde han ogsaa til dem: I modstaa altid den Helligaand; hvorledes han gjør det, saa er det ikke ret gjort for Eder; han vil, at I skulle have Tro, saa fare I afsted og ville betale Gud med Gjerninger. Naar man straffer Eder derfor, saa kunne I ikke taale det, saa forfølge I de hellige Propheter og ere Mordere og Forrædere; I have myrdet selve Guds Søn.

Saaledes have I nu lært, at Ingen tjener Gud med at bygge Kirker, omendskjønt det har været befalet Jøderne. Derfor, ville I gjøre en god Gjerning, saa gjører ingen anden end den, som flyder af Troen. Og her seer man et Exempel for sine Øine paa det, som vi hidtil have lært og hørt, nemlig paa det, ikke at bygge paa Gjerninger, eller dermed at komme frem for Gud, om det endog var saadanne Gjerninger, som Gud havde paabudt. Thi Gud anseer ikke Gjerningen, men Troen; og hvad deraf kommer, det er ham kosteligt og velbehageligt, men hvad der ikke er udgaaet af Tro, det er Synd, og forkastet hos Gud, som Paulus siger Rom. 14, 23., hvor skjønt, hvor helligt, hvor guddommeligt det end maatte synes.

III.

Gjendrivelse af den anden Beskyldning om Loven.

Det være nu talt om det første Stykke, nemlig, at Gud ikke bor i Templer, byggede ved Menneskehænder, og at man hel-

ler ikke behager eller tjener ham med at bygge Kirker. Nu følger det andet Stykke, der om St. Stephan siger: **I have modtaget Loven ved Engles Besørgelse og have ikke holdt den.** Dermed giver han at forstaa, at Ingen kan opfylde Loven ved Gjerninger, men Troen maa gjøre det. I kunne skjønne, at St. Stephan har havt en mægtig Forstand, fordi han tør fælde saadan Dom over dem, at de ikke holdt Loven, som de dog stode saaledes paa, som om de holdt endog den ringeste Tøddel i Loven; og naar man havde skullet dømme efter Verden og Fornuften, saa havde Hvermand maattet slutte, at det var fromme Folk, og at de holdt Loven ret. Ja, det var tildeels saadanne Folk i udvortes Fromhed, at om man end nu gik ud blandt alle Klostere, ja blandt Cartheuserne, skulde man neppe finde En, der turde rose sig af saadan Fromhed for Verden. Men her høre I, at Stephanus siger, de vare Skalke i Sind og Skind, de have ikke holdt Loven; thi den Helligaand seer dybere end vi, han dømmer efter Hjertet, ikke efter Gjerninger.

Saa maa vi da, som jeg ogsaa ofte har sagt, med Frimodighed slutte: hvo der ikke har Troen, han er fordømt. Nu er det visselig sandt, hvo der holder Loven, bliver salig. Derfor slutter her Stephanus afgjort, at de ikke holdt den; som vilde han sige: Om I end ere redelige Folk, saa ere I dog i Hjertet de mest fortvivlede Skalke, dertil Mordere og Forrædere. Jøderne tog dette ganske bogstavelig og vidste ikke Andet, end at de havde holdt Loven ret; derfor havde de ikke kunnet indrømme det, naar han offentlig havde sagt: I Mordere, I Horkarle, I Type. Thi da vilde de have faret op og sagt: Ei, vi have dog ikke dræbt Nogen med vor Haand, vi have ikke krænket Nogens Hustru eller Barn, vi have ikke bestjaalet Nogen for Noget. Desaarsag kunne de give sig Skin af, at de vare fromme Folk, og han turde nu sige, de ikke havde holdt Loven. Ja, da de nu dertil maatte hedde Forrædere og Mordere af uskyldigt Blod, saa maatte han derfor dø. Saaledes gaar det endnu altid den Dag idag, som vi og se Papisterne gjøre; naar man siger, at deres Væsen er Intet og fordømmeligt, saa skrige de, vi forbyde gode Gjerninger, og forfølge derfor de Retfærdige og mene, de gjøre Gud en Tjeneste derved.

Der lære I nu, at uden Tro holdes ingen Lov, saaat I frit og afgjort kunne slutte, at den, som ikke har Troen, har ikke opfyldt eet eneste Bogstav af Loven. Dette ligger til Grund for, at Christus siger: **Hvo som ikke tror, skal blive fordømt,** Marc. 16, 16. Nu fordømmer Gud Ingensomhelst uden den, der er Loven ulydig og ikke holder samme. Deraf følger visselig, at hvo, der ikke tror, er fordømt og holder Intet af Loven. Men naar Nogen tror, da følger den Helligaand og gjør, at han opfylder den hele Lov; men hvor ikke den Helligaand er, der kan En vel bede meget, offre, faste og gjøre mange Gjerninger; men der bliver dog indvortes en Harme og Modvillie i Hjertet mod Loven og ogsaa mod Gud som den, der har givet Loven, saaat han aldrig har det godt med Gud og ingen Glæde eller Fred har i Hjertet; han er stedse fuld af Had og Hovmod. Derfor er han heller ikke i Hjertet venlig mod sin Næste, ja, hvad godt han gjør ham, det skeer Alt for et Syns Skyld; Ligeoverfor ham er han ham god; men naar han kommer fra ham, da tager han fat paa ham med Negle og Klør. Summa: han er en giftig, ond Mund, har ingen Anden kjær end sig selv. Og de samme Folk føre endnu et glimrende Væsen og omgaaes med andre Gjerninger, saaat de selv mene sig at være fromme. Da gaar man hen og bygger Kirker, reiser Altere og gjør endnu andre Gjerninger, som hverken ere nyttige for Gud eller Næsten og

bedrager dermed baade andre Folk og sig selv.

Og herved har man saaledes indsnøret Samvittighederne, at vi endog have agtet de samme Gjerninger større og helligere end dem, som Gud har paabudt. Naar en har begaaet et Ægteskabsbrud, har det ikke været saa farligt, som om han om Fredagen havde spist Kjød. Saaledes ogsaa med Kirkerne: Naar man et eller andet Sted har hugget i en Steen, saa er Kirken bleven vanhelliget, og En er bleven haardt straffet. Men har En eller Anden myrdet sin Næste, saa er det blevet ham meget lettere tilgivet, end om han havde vanhelliget en Kirke eller Kirkegaard.

Saadant Væsen har man lært og prædiket i vore Kirker og Templer, har og gjennemført samme, saaat man paa intet Sted har spottet og skjændet Gud mere end just i Kirker og Gudshuse, som man har kaldt dem, saaat jeg vel tør sige, det var bedre, at alle Kirker vare Dandsehuse, end saadanne Kirker, hvori man prædiker og øver saadant Narreverk, hvormed man fratager Gud hans Ære, og fordærver utallige Sjæle. Ja, jeg vilde vel sige endnu meget Mere, at somme Kirker ere forargerligere end offentlige Horehuse; thi der forgifter og skjænder man paa eengang tusinde eller flere Sjæle. Og en saadan Prædikant er tusinde Gænge forargerligere end en saadan Horevært, idet han skjænder saa mange ædle Sjæle med saadan sin Prædiken. Derom have vi ofte talt Mere. Gud give, at vi kunde erkjende Saadant.

IV.

Lære om christelig Kjærlighed.

Fremdeles giver St. Stephan her ogsaa en Lære om christelig Kjærlighed, og En kunde vel her opkaste et Spørgsmaal, om ogsaa St. Stephans har gjort Ret i, at han saa fiendtlig farer løs paa Jøderne og skjælder dem saa haardt. I have i 1 Pet. 3, 9. 15. hørt, at de Christne ikke skulle skjælde og forbande, men med al Sagtmodighed gjøre rede for sin Troes Grund og svare for sig. Kaldes da ikke det at skjælde, naar En læser sin Fiende en saadan Text, som St. Stephan her gjør for Jøderne? Han var en ringe Mand, de vare store Herrer; og Paven siger ogsaa, man skal ikke antaste dem; hvorfor? de blive vrede og det kunde afstedkomme Oprør; hvorfor gjør da St. Stephan her saaledes og forglemmer, at de ere store Herrer, og skjælder dem ud for Mordere, Forrædere og Skalke?

Herpaa er snart svaret. Jeg har før sagt, naar man havde Folk, saa vilde det være godt at prædike, og let at istandbringe en christelig Orden. Naar du har en saadan Aand som St. Stephan, saa skjælder du rettelig; men har du ikke Aanden, saa skjælder du aldrig rettelig. Derfor, som jeg ofte har sagt, de Helliges Gjerninger synes undertiden, som vare de onde; omvendt give Hyklernes Gjerninger sig Udseende af at være bedre end de rette Helliges Gjerninger. Derfor byder St. Peter, at man ikke skal skjælde, saaledes som Kjød og Blod skjælder og forbander; men han forbyder ikke at skjælde, saaledes som den Helligaand skjælder. St. Stephan har havt en stor Tro og en sand christelig Kjærlighed; naar du ogsaa har de to Ting, vil den Helligaand derefter vel byde dig at skjælde eller være venlig, eftersom Tid og Sag fordrer det. Det kan et saadant Hjerte, hvorefter St. Stephan her handler, ikke taale, at Christus saaledes skal bespottes og undertrykkes. Det kaldes nu en gudelig Nidkjærhed, saaledes som Skriften benævner det, saasom: Ps. 69, 10.: **Nidkjærhed for dit Huus har fortæret mig.**

Thi netop Kjærligheden tvinger her St. Stephan, saaat det gjør ham saa ondt og han vredes derover; thi han kan formedelst sin store Kjærlighed ikke taale saadan Van-

ære og Bespottelse, som her vederfares Gud; derfor seer han ikke paa, hvor ringe han er, eller hvor store Herrer de ere, men skjælder dem frit ud paa det Haardeste. Naar du nu ogsaa har en saadan Aand, kan du vel skjælde og det freidig; men har du ikke Aanden og vil ogsaa gjøre Gjerningen efter, saa vil du feile, og det vil netop gaa med dig som med Jøderne, der faldt paa Gjerningerne og vilde gjøre sine Fædre deres Gjerninger efter og ikke agte paa deres Tro og Aand. Eftersom Salomon havde bygget Templet og gjort en god Gjerning, sagde de, hvorfor skulle vi forkaste Templet? Derfor har Stephanus ikke syndet mod St. Peter; thi han har ikke skjældet for sin egen Skyld, men han har villet kjæmpe for Herren, ligesom vi ogsaa skulle gjøre; naar en Biskop eller Præst eller ellers vor Næste, han være, hvem han vil, er et Fyldesviin, har to, tre eller fire Horer og er besmittet med andre grove Laster, da sig: det vil jeg gjerne skjule og vil ikke tale om det; men naar han vil oplade sin Mund, prædike og sige Noget mod Christus, det skal ikke være skjult, men aabenbaret; da skal du ikke tie, men tale derimod og aabenbare saadan Forførelse og sige: Nei, her tier jeg ikke, her maa du blive tilskamme; thi du vil fordærve Sjælene og undertrykke Christus; der gjælder ikke Taushed. Forbandet være det Menneske, som der tier, som Jeremias siger Cap. 48, 10.; der maa man hugge ind med Skarphed, fordi det gaar ud paa Sjælenes Fordærvelse.

Jeg har ogsaa Ord for, at jeg er heftig og bidsk; jeg roser mig ikke af, at jeg ikke har den Aand, St. Stephan havde; men jeg ved vel, at jeg ikke vil angribe dem for deres Levnets Skyld; men den Lære, de drive med Sjælenes Fordærvelse, kan jeg ikke fortie, og jo mere de forbyde os det, jo mere ville vi bide og stedse videre og videre oplade vor Mund. I det Tilfælde maa man ikke se paa, hvo der er stor eller liden; det angaar vor Herre; hvad angaar det mig da, at jeg skjælder Paven? Hverken han eller jeg blive bedre derved; men det angaar Christus, hvis Ære, Ros og Priis han efterstræber, fordi han prædiker og lærer saadan Lære, som kun tjener dertil, at Christus gaar under; thi staar Christus, falder Paven; falder Paven, saa staar Christus.

Altsaa skulle I, naar man siger, St. Stephan har skjældet, svare, at han har gjort det af stor Kjærlighed. Og det kan man derhos vel mærke, at han har meent det hjertelig godt med dem. Thi da man rev ham bort og stenede ham, bad han, uden at knæle, for sig; men da han vilde bede for sine Mordere og Fiender, knælede han ned og raabte med høi Røst og sagde: **Herre, tilregn dem ikke denne Synd; thi de vide ikke, hvad de gjøre,** saaledes som I have hørt. Der seer du, at han ikke beder saa flittig for sig selv, som for disse sine Fiender. Deraf kan man spore og mærke, at han ikke straffer dem, fordi han vilde hævne sig dermed, men at han søgte Guds Ære. Det har været en overvættes Kjærlighed, at han ogsaa har villet sætte sit Liv til for dem. Derfor giver Texten klart tilkjende, at hans Skjælden maa have været en kostelig god Gjerning, hvortil den Helligaand har drevet ham. Og hans Bøn har været saa stærk for Gud, at jeg mener, som ogsaa Augustin siger, han har ved saadan Bøn ogsaa bragt Paulus over, han, som saa til deres Klæder, som stenede Stephanus.

Trøst fremstillet.

Til Slutning er ogsaa her en deilig Trøst, at St. Stephan seer Himmelen staaende aaben, og at han sov hen. Derved skulle vi mærke, at vor Herre Gud staar hos os, saafremt vi tro, og at Døden ikke er nogen Død for dem, som tro. Saa-

ledes have I her i vor Historie det hele Evangelium afmalet, Tro, Kjærlighed, Kors, Død og Liv. Deraf vilde det endnu være let at gjøre en heel Prædiken, men Tiden tillader det ikke; saa har jeg og før præ= diket og skrevet Nok derom. Derfor ville vi nu lade det blive derved og anraabe Gud om Naade, at vi ogsaa maatte fatte Saadant og engang ogsaa indrette vort Liv derefter! Amen.

Paa Johannes's, den hellige Apostels og Evangelists, Dag.

Evangelium Joh. 21, 19—24.

Herren sagde til Peder: følg mig. Men Peder vendte sig og saa den Discipel følge, som Jesus elskede og som laa op til hans Bryst i Nadveren og havde sagt: Herre! hvo er den som forrader dig? Der Peder saa denne, siger han til Jesum: Herre, men hvad skal denne? Jesus siger til ham: Dersom jeg vil, at han skal blive ind= til jeg kommer, hvad kommer det dig ved? Følg du mig. Derfor kom dette Sagn ud iblandt Brødrene: Denne Discipel dør ikke; endog Jesus ikke sagde til ham: Han dør ikke, men: Om jeg vil, at han skal blive, indtil jeg kommer, hvad kommer det dig ved? Denne er den Discipel, som vidner om disse Ting og haver skrevet disse Ting; og vi vide, at hans Vidnesbyrd er sandt.

Summen af Evangeliet.

Enhver Christen maa efterfølge Christus i det Kald, hvortil Christus kalder ham, og paa den Vei, hvor Gud bestemmer og ordner det med ham, saaat vi heri ikke skulle bekymre os om eller sørge for Noget uden det alene, at vi tro. Han vil vel paalægge dig et Kors, hvad for et han vil; spørg du ikke derefter, om han vil, at du kommer som Petrus eller Johannes, overgiv ham Sagen, anbefal ham den; han har Omhu for os; han vil, at Alle skulle efterfølge ham, men ikke pa een Maade. Bed alene, at du efterfølger ham; Maaden, hvorpaa, lad det ingen Uro gjøre dig. Der er vel kun een Tro, men Troens Bevisning er mangfoldig. Alt dette er imod Munkene og de overtroiske Lægbrødre, som man kalder dem, som udvælge for sig en særegen Maade og Vei, eller se kun paa Andres Kald, saasom St. Franciscus, Bernhardus, Dominicus, Nicolaus eller paa andre Helgeners Liv, hvem de ville følge og ellers Ingen.

Dette Evangelium er let, og I forstaa det nu, Gud skee Lov! vel; thi I have i disse Dage hørt overflødigt nok, hvad vi skulle søge i alle Evangelierne. Dog ville vi ogsaa tale lidt om dette Evangelium, paadet vi maa se et Exempel paa den forangaaende Lære, og spore, hvorledes det overalt stem= mer overeens.

Det første Lærestykke.

Enhver skal passe sit Kald.

For det Første er der her i dette Evan= gelium givet os en mærkelig Lære, som vi ret skulle tage til Hjerte, idet Christus siger til Petrus: **Følg du mig**, og ikke vil, at han skal se, hvor Johannes bliver af, forat han kan beholde ham paa den rette og stærke Bane, og at han kan gaa efter ham. I have nu ofte hørt, at Enhver skal passe den Stand, hvori han er. Det er en tro= værdig Prædiken, men Ingen vil annamme den; thi der har Verden stedse prædiket

imod; de have talt meget om Jomfru Marias ugifte Stand og om Helgenernes Exempel og oprettet mangen Gudstjeneste og prædiket, at det var en god Gjerning og kostelig Ting. Og især har man saa høit drevet dette Stykke ind i Folk, som var det den kosteligste Gjerning, naar En holdt sig i den ugifte Stand, hvilket de have ophøiet saa høit, at der fast ingen Prædiken har været, man jo har talt derom og hertil fremdraget saamangt Exempel af Helgenerne, at man fast ikke kan nævne dem alle.

Saaledes have de ogsaa havt travelt med andre Gjerninger; Enhver for sig har sat sig en Helgens Gjerning fore, saaat man har sat Christum ude af Die og har gaaet efter Mennesker og holdt det for Intet, at han her siger til Petrus: Følg du mig. Derfor har det ikke været den ringeste Skade, at man saaledes har foreholdt Helgeners Exempel. Man skulde ikke prædike saaledes for Folk, at de skulde efterfølge Helgenerne og træde i deres Fodspor; thi de kjære Helgener have vandret i mange Slags ulige udvortes Vandel og Gjerninger. Heller ikke skulde man tilskynde Enhver til at leve i ugift Stand; thi det gives ikke Enhver at holde den ugifte Stand; deri skal man ikke følge dem efter, selv om man kunde gjøre det ligesaa godt eller bedre. Hvorledes da? Gjør saa, som Christus siger. Han siger til Petrus: Peder, følg du mig; som om han vilde sige: Se du paa mig, hvad jeg siger dig. Der har Christus egentlig gjort en Vei, hvorpaa han skal blive, saaat han gjør det, som af Gud er befalet ham, og passer sit Kald.

Saaledes skal ogsaa Enhver gjøre. En Ægtemand, der ikke af eget Valg, men af Gud er skabt til at være en Mand, kunde vel komme og sige: Ei, Ægtestand er ikke en god Stand; den er møisommelig, fuld af Jammer og Nød; spiler saa Dinene op, seer paa den ugifte Stand og mener: Ei, det er en hellig Stand, der er ingen Møie eller Angst, du skal vælge denne Stand, og saa mener han da at have truffet det Rette, og dertil hjælper det da heelt vel, naar man, saaledes som man hidtil har gjort, prædiker Helgeners Liv og Gjerninger. Der skulde han nu ernære Hustru og Barn, lære og opdrage dem i et christeligt, tugtigt Liv; da vilde han efterfølge dem. Til ham er det paa Tide at sige: Du Nar, veed du ikke, hvad Gud har befalet dig? Følg hans Bud og udret det med Flid. Dette have I nu ofte hørt, og jeg har ogsaa ofte prædiket derom; men seer til, at I ikke blive kjede deraf eller væmmes derved ligesom Jøderne ved Himmelbrødet. Det er vel stedse og altid det samme; alligevel kan man ikke prædike tilstrækkeligt derom; det vilde være godt, at man daglig talte derom og daglig beskjæftigede sig dermed; thi der ligger Magt paa, hvorledes man i dette Stykke skal forholde sig; og Mange lide her Skibbrud.

Som det nu er med Manden, saa er det og med Kvinden; det er hendes Gjerning at være Mandens Medhjælp, opdrage Børn og forestaa Huset; dertil er hun kaldet og skabt af Gud; naar hun nu vil fare afsted og slaa sig paa noget Andet, nemlig vælge den ugifte Stand, hvorved hun træder ud af sit Kald, saa siger jeg: om en Kvinde kunde blive saa reen som, ja meget renere end alle Engle i Himmelen, vilde det dog ikke hjælpe hende Noget; thi alt dette var ikke det Mindste bedre end hendes egen Gjerning; idet hun nemlig giver sine Børn Die og passer dem, gjør hun bedre end en anden Kvinde, som ikke passer sin Gjerning, om hun end gjorde den allerstørste Gjerning; gjør hun det ikke, saa vil Gud sige til hende: Du har ikke gjort, hvad jeg har befalet dig. Det Eneste skulde være, om Gud vilde undtage En i Særdeleshed fra denne Gjerning at føde Børn, og det vil han vel sige dig, ligesom du ogsaa ret godt vil føle det; ellers er det efter den almindelige Regel bestemt, at du skal føde Børn og være Mandens Medhjælp;

dermed skal du være tilfreds. Derfor se Enhver til at blive i sin Stand og ikke forkaste den; det er idel gyldne Gjerninger, naar de udgaa fra Troen. Det er nu det Første, som Christus lærer os i dette Evangelium.

Det andet Lærestykke.

Hvorledes en Christen skal efterfølge den Herre Christus.

Det andet Stykke er, at det Ord, som i Synderlighed er rettet til Petrus, er os til Exempel. Han blev befalet at efterfølge Herren; hvorhen skulde han følge ham? Hvor Herren gik hen. Christus har før indtrængende forkyndt ham det, da han sagde til ham: **Peder, elsker du mig?** Da sagde han tre Gange: **Ja, Herre, du veed, at jeg elsker dig**: da sagde Christus til ham: **Røgt mine Lam, vogt mine Faar.** Fremdeles sagde han til ham: **Sandelig, sandelig siger jeg dig, da du var yngre, bandt du op om dig selv og gik, hvorhen du vilde; men naar du bliver gammel, skal du udrække dine Hænder, og en Anden skal binde op om dig og føre dig derhen, hvor du ikke vil. Men dette sagde han** (fortæller Evangelisten) **for at betegne, med hvad Død han skulde ære Gud.** Paa dette Ord følger strax, at han siger til ham: **Følg mig.** Der udhæver Herren ogsaa, hvorfor han skal dø; thi Christus selv har maattet dø, derfor maa vi alle følge ham efter, vi maa alle gaa herfra, alle betræde denne Vei i Døden; men vi følge ham ikke alle paa lige Maade efter.

Men det er Efterfølgelsen, at vi ere ligesindede med den Herre Christus, at vi saaledes komme igjennem og dø, som han har underkastet sig Døden. Naar Gud kommer og siger: Du maa dø, saa skal du være beredt, uden al Modsigelse, og sige: Ja, Herre, her er jeg, gjør med mig, som du vil. Men det vil gaa haardt paa; det vil ikke behage dig vel; thi her vil en Anden føre dig bid, du ikke gjerne gaar hen.

Derfor har han her sagt, at vi alle maa deran; En maatte da være i Besynderlighed undtaget, saaledes som Christus her siger om Johannes til Petrus, da han spurgte: **Herre, men hvad skal denne?** Da sagde Herren: **Dersom jeg vil, at han skal blive, indtil jeg kommer, hvad kommer det dig ved?** Dog siger han ikke aabenbart, at han ikke skal dø. Bittert vil det smage os; men det skal hjælpe og trøste os, at Christus selv har været forfærdet derfor, som han tydelig beviste paa Oliebjerget, da han derover svedede den blodige Sved og hjertelig for fuldt Alvor bad, at Gud Faber, om det var muligt, vilde lade saadan Lidelse og Død gaa fra ham. Det forekom ogsaa Petrus bittert; men han har skjænket ham det, som han ogsaa vil skjænke os af Naade, om det gaar ligesaa haardt paa for os. Vi skulde vel ikke være saa svage; men saadan Svaghed holder Christus os tilgode; thi han veed, hvorledes det gaar os, han har ogsaa forsøgt Alt; derfor kan han vel se gjennem Fingre dermed, om vi ikke gjerne lade os føre derhen og det gjør ondt og bliver bittert; kun at vi udstrække Hænderne og ere lydige, som han har været lydig mod sin himmelske Fader; men det kan Ingen gjøre, uden han har Deel i Troen og Guds Aand udretter Saadant i hans Hjerte. Dette være nok afhandlet om dette Stykke. Vi ville ogsaa tale Noget om den hemmelige Betydning; thi St. Johannes har en særegen Lyst fremfor andre Evangelister til gjerne at omgaaes med aandelige, hemmelige Udtydninger.

Det tredie Lærestykke.

Om den hemmelige Betydning.

Augustinus har givet en saadan Udlæggelse, at de to Disciple betyde to Liv, et virkeligt og et indadvendt Liv. Derom

have mange Folk skrevet Meget, saa der er en stor Sværm Bøger derom. De Aandelige, i Besynderlighed de, som holde til i Klostrene, rose sig af, at de føre et indadvendt Liv, skjønt de vide ligesaa meget om et indadvendt Liv, som Gaasen om Psalteret; derfor lad det fare. Vor Herre Gud har ikke befalet dig, at du skal sidde og gabe op i Himmelen, som de indbilde sig, er et indadvendt Liv, men derimod at man efter det udvortes Liv skal leve i Tro, Kjærlighed og Kors.

Derfor ville vi forklare det paa en anden Maade, saaledes at det indadvendte Liv har med Troen, det virkelige med Kjærligheden at gjøre; saaledes vil nemlig ethvert Menneske belæres og ikke bringes i Vildrede. Gud indretter det ikke saaledes med sin Lære, at han indsnører den saa trangt, at den kun lader sig anvende paa en Deel Mennesker og ikke paa alle; thi naar det ikke skal vedkomme Alle, saa veed han vel at udvælge Nogle, saaledes som og Christus taler om ugift Stand. Naar man derfor ikke prædiker saaledes om det indadvendte og det virkelige Liv, saa skal man ikke annamme det. Thi ligesom enhver Mand er skyldig at tro, saa er han og skyldig at have det indadvendte Liv, og som Enhver er skyldig at elske, saa er han og skyldig at leve det virkelige Liv.

Hvad nu det indadvendte Liv er, bliver betegnet ved Johannes; det Andet, hvad det virkelige er, seer man hos Petrus. Troen er en saadan Ting, at den altid retfærdiggjør; det er det rette indadvendte Liv; derhen kunne ikke Øine, Tunge, Hænder, Fødder og alt det Udvortes, der er i Himmelen og paa Jorden, naa; thi det er ikke mit, men Guds Verk, og der hører Intet dertil uden Ordet, som skaber Troen i Hjertet, som Paulus siger Rom. 10, 17., at Troen kommer af Hørelsen. Men et saadant indadvendt Liv er ikke ledigt; det vender Blikket mod Alt, hvad der er i Himmelen og paa Jorden; derom taler Evangeliet saaledes: Det er den Discipel, som Herren elskede, som laa op til hans Bryst i Nadveren, og havde sagt: Herre, hvo er den, som forraader dig? Ved samtlige disse Ord er den rette Troens Art betegnet.

For det Første, Discipelen har intet Navn, nævner sig ikke, men siger: den hvem Jesus elskede; det betyder, at Troen intet Navn giver. Al anden Leveviis har Navn; men denne Stand er ganske navnløs, man kan ikke give den nogen Titel. Naar jeg spørger, hvad en Christen er, kan jeg ikke sige, han er det eller det; jeg kan ikke sige, han bærer en Munkehætte eller er gift, at han er Mand eller Kvinde, Tjener eller Herre, Jøde eller Græker, thi han er ikke Noget, som jeg kan se eller høre; jeg kan ikke betegne ham med en udvortes Ting, hvilket alt har Navn af Gjerninger; alle Stænder have sin Betegnelse og Navn; men denne har intet Navn. Det er det Første, hvad Troens Art er, at den er skilt fra alle Gjerninger, at ingen Gjerning kan hjælpe paa den; men man maa alene tro og blive retfærdiggjort uden Gjerninger.

For det Andet er han den Discipel, som Jesus elskede. Har han da ikke ogsaa elsket de Andre? Svar: Det er den Discipel, som er et Billede paa Troen; Christus elsker Ingen uden den, der har Tro; han elsker Ingen for Gjerningers Skyld, men alene for Ordets Skyld; hvo, som derfor hænger ved Troen, den er hans kjære Discipel.

For det Tredie er han den, som under Aftensmaaltidet (i Nadveren) laa op til Herrens Bryst. Hvorfor siger han netop om Aftenen? Morgenen er det hinsides Liv efter Opstandelsen; derfor er dette Liv Tiden før den yderste Dag ved Verdens Ende, fra den Tid, da Evangeliet udgik. Derfor siger St. Paulus 1 Cor. 10, 11.,

at **vi ere de, til hvem de sidste Tider ere komne**. Om Aftenen leve de Troende som Christus regjerer ved Troen i deres Hjerter.

Item, han ligger ikke i Skjødet, ikke i Armen, ikke om Halsen, men op til Christi Bryst; det er vel det bedste Stykke af Troen. Saaledes er Troens rette Art beskaffen, og saaledes føler den. Thi at Johannes ligger op til Christi Bryst, det er vistnok en stor Forvisning om, at han fuldt kan overgive sig til ham og formaar Meget hos ham og derfor ikke frygter, at han vil slaa ham paa Hovedet. Saaledes fortrøster og forlader den, som har en ret Tro, sig paa alle de Skatte, som Christus har, at han ved Troen kan vinde alt Godt, som han har, at han staar sig vel med ham og ikke kan opvække hans Vrede.

Derfor siger ogsaa den vise Mand i Epistelen, som man læser idag: Hvo, som har faaet Retfærdigheden, skal gribe den, og den skal møde ham som en Moder, Syr. 15. Retfærdigheden er Troen; hvo der hænger ved den, han vil faa en salig Tillid til Gud ligesom et Barn ligeoverfor sin Moder. Har en redelig Kvinde sit Barn meget kjær, da vil Barnet heller ikke have nogen større Kjærlighed end til Moderen. Saaledes har det sig ogsaa mellem Gud og Sjælene. Frembeles hedder det i Epistelen: Som en ung Kone skal den antage ham; det er, som en ung Brud, der før ikke har været Ægtehustru; det er en stor Kjærlighed og en stor Tro; ingen Kjærlighed er større end Brudekjærligheden, som man ogsaa seer, at den før forlader Fader og Moder, før den forlader Brudgommen. Og han taler om en saadan Brud, som før ikke har havt nogen Mand; som hendes Hjerte er til Brudgommen og ligesom de have Velbehag til hinanden og der er idel Kjærlighed, saa faar ogsaa Troen et saadant Hjerte til Gud. Dette er egentlig Meningen af, at denne Discipel ligger op til Herrens Bryst.

Saaledes tilkjendegiver Evangelisten, hvilken en kostelig Ting og herligt Væsen den Samvittighed er, som har en saadan vis Tillid til Gud; den hviler op til Christi Bryst; der kan den ikke forstyrres; om den endog snubler, kan han vel vogte den og hjælpe den op igjen; thi han opvækker igjen dens Tillid, saa ofte det er nødvendigt; og fordi den netop ligger op til Brystet, er det et christeligt Liv, det vil sige et ret indadvendt Liv og Væsen. En Saadan veed Alt og har al Guds Viisdom. Saaledes priser Paulus ofte Troen, og det christelige Liv, naar han taler om rig og stor Viisdom og Erkjendelse. Og derfor kaldes Troen Viisdom og Forstand, fordi den dømmer alle Ting og veed alle Ting, som St. Paulus siger 1 Cor. 2, 15.: **men den Aandelige**, det er den, som har Troen paa Christus, **bedømmer vel alle Ting, men selv dømmes han af Ingen.** Hvor Troen er, der kan En fælde Dom over alle udvortes Ting; han veed, hvad Gud tænker, og hvad Djævelen tænker og har i Sinde, som St. Paulus frembeles siger 2 Cor. 2, 11.

Men det er ikke at forstaa saaledes, at han veed, hvad Gud tænker, hvad han vil gjøre imorgen, eller hvad han vil gjøre med denne eller hin; men hvad der tjener til Salighed, og hvad der er ham behageligt, det veed han og retter sig derefter. Saaledes siger St. Paulus 1 Cor. 2, 10.: **Aanden randsager alle Ting, ogsaa Guds Dybheder**; item v. 16.: **vi have Christi Sind**; det Sind, han har, det have vi ogsaa. Det er at forstaa (som sagt) saaledes, at vi kunne vide og udforske, hvad der tjener os til Salighed. Dette Sind er den Tro, at han uden alle Gjerninger, alene ved Ordet, maa blive salig; derefter kan han dømme alle Ting, hvad der er Ret eller Uret, saa veed han ogsaa alle Djævelens Tanker og Anslag, hvorpaa de ere rettede, nemlig paa at udslukke og tilintet-

gjøre Troen og Guds Ord, og Alt, hvad der er nødvendigt til Salighed, det veed han. Det er alene den Erkjendelse, hvori jeg erkjender Guds Villie og hvad der er velbehageligt for ham; derefter kan jeg sige: det er Ret eller ikke Ret. At Johannes ligger op til Christi Bryst betyder, at al Forstand og Viisdom flyder af Christus, saaledes at han ogsaa faar al Viisdom. Det kaldes et ret indadvendt Liv; det er ikke Flyvetanker, men en sikker Erkjendelse.

Men hvad er Betydningen af, at han har spurgt, hvem den var, som skulde forraade Christus? Det betyder, at falsk Lære og falske Gjerninger erkjender Ingen uden Troen, og den ikke engang, førend den forsker derefter og giver Agt derpaa; thi Christus har forkyndt, at falsk Lære skal faa saameget Indpas og blive saa stærk, at endog de Udvalgte, om det var muligt, skulde forføres, saaledes som det er gaaet mange hellige Fædre. Man maa netop her se sig vel for, at man banker paa hos Herren, og derefter spørger; thi ellers vil man ikke lettelig erkjende den falske Lære. Derfor have Apostlerne flittig formanet, at man skulde se vel paa det Stykke; thi falsk Lære udebliver ikke, saasnart den rette Lære gjør Fremgang.

For den Discipel, der saa ivrig spørger derefter, bliver det kundgjort; de andre kunne ikke dømme eller fordømme det falske Væsen; thi det skinner for stærkt, ja, det gaar under Navn af ret Lære. Christus giver jo ogsaa Judas et Stykke Brød, som han dypper i Fadet. Det betyder: disse Forrædere have ogsaa Guds Ord; thi de æde netop det Brød, som de andre æde, men det er neddyppet, forfalsket og anstrøget med en Farve, som ikke er fra Gud. Det er vel et godt og reent Stykke; men de æde det neddyppet, betage det den rette Smag og give det en anden; som naar de sige: Christus siger: Du er Petrus, og paa denne Klippe vil jeg bygge min Kirke eller Menighed. Petrus betyder Paven og paa Paven har Christus bygget sin Kirke; ligeledes, naar de sige: Lydighed er bedre end Offer; Lydighed betyder at være Abbeden, Prioren eller Guardianen lydig; og saaledes have de flere andre saadanne Skriftsprog, som de udlægge om sit Tant og Menneskepaafund.

Saaledes har Christus med dette Tegn betegnet Troen, og hvo de falske Lærere ere, samt hvorledes Ingen sporer dem uden de, som tro: Derfor kaldes han ogsaa Judas; det er et herligt Navn og det bedste Navn blandt alle Disciplene, det betyder Saameget som en Bekjender, En, der bekjender Gud, lover og takker Gud. Det er de falske, hykkelske Helgener og falske Lærere, som i Besynderlighed forraade Christus, daglig omgaaes med Gudstjeneste og Ordet; de ere rette Judasser, de have det skjønneste Skin, det skjønneste Navn; man tør ikke Andet end kalde dem aandelige Folk og sige, at de omgaaes med Guds Ting; de have af den Grund ogsaa udskilt sig fra de Andre, saaat de derfor agtes, som om de vare Guds rette og udvalgte Folk.

Men det er derhos ogsaa skrevet, at Judas hedder Ischarioth, det er Judas for Betaling; thi det er saadanne Karle, som ikke have en retskaffen Tro, men bygge paa Gjerninger og ville dermed frarive Gud Himmelen; de have alle for Viis at være Bugtrælle og Leiesvende, som Paulus siger Phil. 3, 19.; thi al deres Gudstjeneste er rettet og beregnet paa at fylde Bugen. Naar det ikke længere er Tale derom, og de ikke have Mere, saa tjene de aldrig. Troen derimod gjør ikke saaledes: den siger: jeg vil ikke have Penge eller Løn derfor, jeg vil gjøre det for Intet. Saaledes have de falske Lærere og Gjerningshellige et smukt Navn, dog med en ret træffende Tilsætning.

Heraf er det nu klart, at vi alle have taget feil, ved saaledes at have stolet og

pukket paa Gjerninger; thi hvem vilde have gaaet i Kloster, naar han havde vidst, at det var Narreverk? Det vide vi nu, Gud være lovet, vel ved Troen, at det har været idel Bedrageri og falskt Væsen; thi naar Troen kommer, saa bliver Forræderen aabenbar. Dette kaldes nu rettelig et indadvendt Liv og tilhører alle Troende, ikke alene de Aandelige i Klostrene.

Dernæst (hvilket er den anden Deel) maa der ogsaa være et virkeligt Liv; det er Kjærligheden; der hører Gjerninger hjemme, dem skulle vi og Alle have; paa dette er Petrus et Billede; det forstaa I lettelig og have ogsaa hørt Saameget derom, at det fast ikke mere er nødvendigt at sige Eder det. Det er intet Andet end at tjene sin Næste, saaledes som Troen erkjender, at Gud har tjent os. Hvo som nu seer sin Næste lide Mangel, hvad Slags det nu end er, han se til at tjene og hjælpe ham; det er da et virkeligt Liv. Se, saadan aandelig og hemmelig Mening har Johannes almindelig i sit Evangelium. Dette være talt om dette Evangelium. Vi ville anraabe Herren om hans Naade, at vi ogsaa engang i Gjerningen gjøre saaledes, som vi daglig høre prædike! Amen.

Paa de uskyldige Børns Dag.

Evangelium Matth. 2, 13—18.

Da aabenbaredes Herrens Engel for Joseph i en Drøm og sagde: Staa op og tag Barnet og dets Moder, og fly til Ægypten og bliv der, indtil jeg siger dig til; thi Herodes vil søge efter Barnet for at omkomme det. Men han stod op, tog Barnet og dets Moder om Natten og veg hen til Ægypten. Og han blev der, indtil Herodes var død; at det skulde fuldkommes, som var sagt af Herren ved Propheten, som siger: Jeg kaldte min Søn ud af Ægypten. Der Herodes da saa, at han var skuffet af de Vise, blev han saare vred og sendte hen og lod ihjelslaa alle Drengebørn, som vare i Bethlehem og i alle dens Egne fra to Aar og derunder, efter den Tid, som han havde noie udspurgt af de Vise. Da blev det fuldkommet, som sagt er af den Prophet Jeremias, som siger: Udi Rama blev hørt en Røst, Graad, Skrig og megen Hylen; Rachel begræd sine Børn og vilde ikke lade sig husvale; thi de ere ikke mere i Live.

Summen af Evangeliet.

1. I dette Evangelium, hvori den Herre Christus reddes og er bleven bevaret, seer du et Exempel paa Guds Faderomhu for alle Sine. Alt staar i Guds Haand; før hans Time vil Intet vederfares dig, det maa du tro for vist.
2. Gud handler, som om han ikke seer, og lader Herodes rase vel ud. Hvor er da den faderlige Omhu? Om en Christen staar det, at Verden anseer og agter dem som Skarn, forladt af Gud, som St. Paulus siger 1 Cor. 4, 9 flgg.: Thi mig synes, at Gud har fremstillet os Apostler som de Ringeste, som overantvordede til Døden; thi vi ere blevne et Skuespil for Verden, baade for Engle og Mennesker. Vi ere Daarer for Christi Skyld, men i ere kloge i Christo; vi ere skrøbelige, men i stærke; I herlige, men vi foragtede. Indtil denne Time lide vi baade Hunger og Tørst og ere nøgne og faa Mundslag og have intet vist Opholdssted og arbeide møisommeligen med vore egne Hænder. Overskjældede velsigne vi; forfulgte taale vi; bespottede formane vi; vi ere blevne som Udskud i Verden, som Alles Skoviskt indtil nu.

Udlæggelsen af dette Evangelium ville vi lade staa hen, efterdi man saagodtsom overalt ikke høitideligholder denne Dag; det er Nok, at I kjende Historien, hvorledes det er gaaet til med de uskyldige Børns Mord, hvilket Enhver for sig selv kan læse og betragte.

Paa Jesusbarnets Omskjærelses-Dag.

Evangelium Luc. 2, 21.

Og der otte Dage vare fuldkommede, at Barnet skulde omskjæres, blev og hans Navn kaldet Jesus, som det var kaldet af Engelen, før han blev undfangen i Moders Liv.

Summen af Evangeliet.

1. Omskjærelsen betegner, at Alt, hvad der er af den første Fødsel, er ureent; denne Omskjærelse var de Troende en Gjenfødelse.
2. Omskjærelsen efter Bogstaven (det er Omskjærelsen, som skeer udvortes paa Kjødet) gavner Intet, men Hjertets Omskjærelse i Aanden, den er nyttig, som St. Paulus siger Rom. 2, 29. Men den udvortes Omskjærelse blev da i Besynderlighed overholdt, thi Gud havde givet Jøderne dette Tegn, ligesom vi have Vanddaaben; derved skulde de forsikkres om, at Gud var hos dem, og at de vare Guds Folk, ligesom Texten klart udsiger, og ikke alene, at de derved bleve udsondrede fra andre Folk. Men hvorfor gav han dem dette Tegn? Fordi det behagede ham saaledes.
3. Her i Omskjærelsen modtager Barnet for det Første et Navn, at du skal vide, at den første Fødsel er fordømt og ikke værd at at blive nævnt.
4. Disse to Navne, Jesus og Immanuel, stemme nøiagtig overeens, ligesom du seer begge hos Matthæus; thi Engelen siger til Joseph: Maria skal føde en Søn, og du skal kalde hans Navn Jesus; thi han skal frelse sit Folk fra deres Synder. Dernæst staar der hos Propheten Esaias, Cap. 7, 14.: Og man skal kalde hans Navn Immanuel, hvilket er udlagt: Gud er med os, hvilket ikke er sagt alene derfor, at Gud er blevet Menneske, men han, som tilforn var mod os, er nu med os, som den, der ikke mere vil vredes for vor Synds Skyld.

Udlæggelse af Evangeliet.

Dette Evangelium fordrer, at vi maa prædike og høre om Omskjærelsen; thi Ordet bliver meget brugt i det gamle og det nye Testamente og flittig benyttet af Propheterne og Apostlerne, forat vi skulle faa vide, hvad den er, og hvortil den sigter.

Det første Lærestykke.

Hvorfor Gud har givet Jøderne det forsmædelige Omskjærelsens Tegn.

For det Første maa man her stikke Fornuftens Øine ud, at vi ikke drive Spot, hvor Gud bruger stort Alvor. Sandt er det, naar man anseer Gjerningen og forglemmer Gud, som staar hos, saa er den latterlig. Men efterdi vi Christne bekjende, at Gud har skabt alle Ting, maa vi ogsaa bekjende, at han har skabt alle Lemmer, ogsaa det ringeste og det, som vi mest undre os ved. For nu at have et Grundlag for vor Tale om Omskjærelsen, saa ville vi betragte Loven, som Gud gav Abraham angaaende Omskjærelsen; thi saaledes lyde Ordene, som Moses skriver i den første Bog, Cap. 17, 10 flgg.: **Og du skal holde min Pagt, du og din Afkom efter dig hos deres Efterkommere. Denne er min Pagt, som I skulle holde**

imellem Eder, og imellem din Afkom efter dig: Alt Mandkjøn skal omskjæres hos Eder. Og I skulle omskjære Eders Forhuds Kjød, og det skal være til en Pagts Tegn mellem mig og mellem Eder. Og hvert Drengebarn, som er otte Dage gammelt, skal omskjæres af Eder hos Eders Efterkommere, det hjemmefødte Barn, og det, som er kjøbt for Penge af hver Fremmeds Søn, som ikke er selv af din Afkom. Din Hjemmefødte og den for dine Penge Kjøbte skal visseligen omskjæres, og min Pagt i Eders Kjød skal være til en evig Pagt. Og er det et Drengebarn, som har Forhud, og hans Forhuds Kjød ikke bliver omskaaret, da skal den samme Person udslettes fra mit Folk; han har brudt min Pagt.

Der høre I, at Texten alene sigter til Drengebørnene. Naar her Fornuften betragter Budet, gjør den en latterlig og naragtig Ting deraf og bekymrer sig om, hvorfor Gud ikke har befalet at omskjære Barnet paa et andet Lem, men just paa det Sted og Lem, hvorved al Verden undseer sig? Nu, der maa Fornuften tillukke Øinene og sige: Det har saaledes været hans Villie, og give Gud Æren og tie stille dertil, holde Gud klogere og visere, end at den kan forstaa det og komme ihu, at det er vor Herre Guds Gjerning, hvormed han intet Andet vil end gjøre Verden og Fornuften til Skamme og til Daarlighed, 1 Cor. 1, 27. Thi det er hans Maade at gjøre viist, hvad der er daarligt, og bringe til Ære, hvad der er uanseeligt, og som en Skaber skal og maa gjøre, af Intet gjøre noget Stort; med saadanne Gjerninger har han Lyst til at omgaaes. Saaledes se I ogsaa, hvorledes han i den hele Skrift gaar frem og saa underlig og sælsom udretter sine Gjerninger, at menneskelig Fornuft ikke kan finde Rede derpaa. Det gjør han Alt, som sagt, derfor, at han vil gjøre de Vise til Daarer og tilintetgjøre de Store, ophøie de Elendige og Ringeagtede og gjøre Noget af det, som Intet er.

Saaledes har han ogsaa foreskrevet Jøderne en Gjerning, hvorpaa den naturlige Fornuft støder sig og siger: Ei, skulde Gud, som er den høieste Viisdom, gjøre en saadan Daarlighed? Men det skeer just derfor, at Gud med saadanne sine Gjerninger og Bud vil døde det gamle Menneske og levendegjøre det nye. Naar du derfor her seer, at han foreskriver en saadan uædel Gjerning, saa maa du lade Fornuften lægge sin Klogskab tilside og betænke, at det er en kostelig Ting, og sige saa: Skjønt det tykkes mig daarligt og uædelt, saa vil jeg dog give min Herre Æren og Prisen, at han er visere end jeg og veed, hvad han skal gjøre; han behøver aldeles ikke mit Raad til sine Gjerninger. Saaledes maa han knække min Nakke og beskjæmme Fornuften og gjøre den til Daarlighed; da falder dens Dom bort, og den faar et andet Sind og andre Tanker, saaat den siger: Det tykkes mig godt og ret, fordi det behager Gud, skjønt jeg paa ingen Maade forstaar det.

Saaledes gjør ogsaa Gud med alle andre Gjerninger; naar han sender En Fattigdom, Sygdom eller ellers en Ulykke, saa gjør han det alene derfor, at Fornuften skal lukke sine Øine og ikke se hen til, hvorledes det seer ud; vistnok gjør det ondt, at den seer Ulykken for sine Øine og skal dog ikke rette sig derefter, men alene have Agt paa det, som ikke sees, sætte sin Lid til Gud og tro, at hos ham er der stor Rigdom og Sundhed og sige: Siden han nu har paalagt mig dette, saa vil jeg gjerne have det, og efterdi det er ham velbehageligt, saa er det ogsaa mig velbehageligt; jeg veed dog sikkert, at der er noget Andet derunder end det, jeg seer for mine Øine. Det Samme maatte Jøderne ogsaa gjøre her i Omskjærelsen.

Nu, salig er den Mand, som forstaar det. Dette er Aarsagen til al Guds Gjerning i Almindelighed og i Besynderlighed til den, som Gud her havde befalet, nemlig alle Jøders Omskjærelse.

For det Andet er dette Bud ogsaa af den Grund givet legemlig, at Gud havde udsondret og udvalgt dette Folk, Jøderne, fremfor alle andre som det, af hvilket han vilde blive Menneske, og har høit priset og benaadet det, som ogsaa St. Paulus siger i Rom. 3., og derfor maatte de ogsaa blive adskilte fra ethvert Folk ved et særeget Tegn, ligesom vi Christne ogsaa have et saadant Tegn, nemlig Daaben. Ligesom vi se i verslige Ting, at enhver Fyrste har sit Vaaben og Skjold, hvorpaa man kan kjende ham og hans Folk, og i Krigen enhver Herre eller Høvedsmand har sit Banner og Løsen, hvorpaa man kjender dem: saaledes have ogsaa Jøderne sit Tegn, hvorpaa man kunde kjende dem, at det var Guds Folk; ihvorvel de fornemmelig, ligesom ogsaa Texten lyder, af den Grund havde Tegnet, at de kunde være forsikkrede om, at de tilhørte Guds Folk. Dertil maatte de ogsaa bære et Symbol og Billede paa det kommende Christenfolk. Thi for Tegnets Skyld bleve de slemt forhaanede af Hedningerne: det var dem latterlig, de spottede og foragtede dem, ligesom Verden ikke kan gjøre Andet; den maa foragte Guds Gjerning og Befaling.

Men hvad gjorde vor Herre Gud dertil, at hans Folk for saadan Gjernings Skyld blev spottet? Han ophøiede dem ikke destomindre, ja han satte dem til Trods for Hedningerne midt blandt alle Hedninger og beskjærmede dem ogsaa og beskyttede dem mod alle Hedninger, saaat hvormeget Hedningerne end foragtede dem og vare dem fiendske, maatte de dog med Skam og slagne paa Munden trække sig tilbage, saaat Jøderne fik Overhaand og til Gjengjæld spottede Hedningerne. Saaledes handler vor Herre Gud endnu i alle sine Gjerninger, naar man holder dem ringe og foragter dem. Thi alle hans Gjerninger gaa saaledes frem, at Fornuften forarger sig derover, og han gjør det ogsaa just af den Grund, at den skal forarge sig derover, paadet at den endelig engang ogsaa paany kan staa op og begynde at erkjende Guds Gjerninger og vide at prise ham i dem.

Paa samme Maade som nu Jøderne for denne Gjernings Skyld vare foragtede hos Hedningerne, saaledes maa ogsaa alle Christne for Evangeliets Skyld, som for Verden er en daarlig, latterlig Prædiken, blive forhaanede, bespottede og foragtede; thi det er en Christen paalagt af Gud, at vi maa bære Forsmædelse, og det kan ikke feile, naar man prædiker Evangelium ret, at man vil foragte, haane og bespotte os. Dette er da det hellige Kors, som er meget forsmædeligt for Verden. Det var jo en stor Daarlighed, at de Christne troede paa ham, som var død paa Korset, og holdt ham for en Gud og Frelser. Men det er vort Mærke og Løsen, det maa vi bære; det kan ikke være anderledes, som St. Paulus siger 2 Tim. 3, 12.: **Alle, som ville leve gudeligen i Christo Jesu, skulle forfølges.** Men jo mere vi blive foragtede, spottede og forfulgte, desto høiere ophøier han os; han kan ikke lade det være: han maa kjendelig ære og beskytte os; derfor sætter han os ogsaa til Trøst midt iblandt Djævlene og siger: Gjører dem Noget, om I tør; jeg vil bygge min Kirke paa en Klippe, og Helvedes Porte skulle ikke faa Overhaand over den, de lægge sig nu om den, saameget de ville; hverken Djævelen eller Døden eller Verden kan overvinde dette Folk. Ligesom det nu tilforn legemlig er gaaet til med Jøderne, at de ere blevne forfulgte og forjagede, saa gaar det ogsaa nu til med de Christne.

Dette er de legemlige Aarsager, hvorfor Gud har villet give Jøderne et saadant

forsmædeligt Tegn, at maatte bære Omskjærelsens Skam. Det vilde vel ikke være Noget at undse sig for hos Mennesken, hvis ikke Synden var der; thi da Adam og Eva endnu vare i Uskyldighedsstanden, skammede de sig dog ikke, endskjønt de vare nøgne, som Moses siger. Nu ville vi ogsaa se, hvad Gud aandeligen har villet give tilkjende ved denne Gjerning. Sandt er det, Guds Gjerninger og Befalinger ere Naturen og Fornuften en Daarlighed; han griber det ogsaa daarligt nok an, men saafremt vi holde stille og bie, ville vi snart se, hvorledes de ske med den største Klogskab, og ingensinde havde kunnet udtænkes bedre, end Gud udtænker dem; det ville vi her lære.

Det andet Lærestykke.

Hvad Gud ved Omskjærelsen aandeligen har villet betegne.

For det **Første**: Gud den Almægtige har paalagt Abraham og hans Slægt Omskjærelsen alene paa det Sted, for hvilket man undseer sig og føler Blusel. Hvorfor har han ikke ladet tage en anden Deel eller et andet Lem paa Legemet dertil, f. Ex. Haand, Fod eller Tunge, med hvilke vi se, at man ogsaa synder gruelig, men tager netop Fødselslemmet dertil? Dermed er lang Tid iforveien betegnet, at Ingen kan ved Hjælp af Gjerninger komme til Gud og blive salig, men alene ved Troen. Derpaad river Skriften heelt igjennem i alle sine Exempler og i al sin Lære. Vor Synd i os er ikke en Gjerning eller Handling, men den er Naturen og det hele Væsen; derfor tager Gud det Lem, som hører til Naturen, og hvorved den menneskelige Natur bliver forplantet, som vilde han sige: Din Fødsel, din Natur og dit hele Væsen er Synd og Ureenhed; derom vidner jeg for dig ved denne Omskjærelsens Gjerning. Det er ikke en Gjerning, som Hænder og Fødder gjøre. Det var vel en Gjerning, da Adam og Eva aade; men siden, efter Faldet, har det aldrig været en Gjerning; thi da saa de, at de vare nøgne og bluedes, som Texten hos Moses siger, og der har Giften trængt ind og er gaaet gjennem det hele Menneske, gjennem Legeme og Sjæl. Det er ikke gjort med Gjerninger, men Naturen er heelt igjennem fordærvet, saaat der ikke findes nogen god Lyst mere, hverken i Legeme eller Sjæl. Derfor mener jeg, at Omskjærelsen maatte ske ved Fødselen og paa det Sted, hvorfra den onde Lyst kommer, at du ikke skal tænke ved Gjerninger at gjøre noget Godt. Thi selv om du ikke bruger Hænderne dertil, er du dog ikke fri for den onde Lyst. Ligesom naar et ondt Menneske sidder i Fængsel, hvor hans Hænder og Fødder ere bundne, bliver han vel tvunget til ikke at gjøre nogen ond Gjerning, men derfor bliver han ikke frommere. Saaledes ogsaa vi; vi blive derfor ikke fromme, om vi end ikke gjøre onde Gjerninger med Haanden; vi maa iføre os en heel anden Hud, ville vi blive fromme.

For det **Andet**: Hvorfor har han netop paalagt Manden dette Bud? Er ikke ogsaa Kvinden forgiftet og stikker ligesaa dybt i den onde Lyst, som Manden? Svar: Derved er strax indskjærpet den tilkommende Forjættelse, at Christus skulde blive født. Thi dermed vil han betegne, at naar det kunde saa ske, at Kvinden af sig selv kunde undfange, vilde det ske uden Synd; derfor har den Helligaand paataget sig, at et Barn kunde blive født uden Synd, idet en Kvinde alene undfangede, ikke ved Mand. Og om det endnu kunde ske, at en Kvinde kunde føde uden Mands Sæd, saa vilde en saadan Fødsel ogsaa være reen.

Derfor er herved betegnet, at Christus skulde blive undfanget og født uden Synd af Kvinden, uden mandlig Sæd. Det har han klart udtrykt ved det Ord: **Alt Mand-**

kjøn skal omskjæres. Saaledes har han i Omskjærelsen faaet Frelseren med, som skal hjælpe paa den syndige Natur. Skjønt nu Alt er forgiftet og vor Natur er fuld af Synd, saa har dog den Helligaand med disse Ord villet betegne, at der endnu skulde fødes et Barn af Moderen alene, uden Synd, hvilket ikke behøvede Omskjærelsen, skjønt der ikke kunde findes en Fader, af hvem Barnet kunde blive avlet uden Synd. Der seer du, at skjønt dette Tegn er til at undre sig over for Verden, er der dog deri skjult en saa stor guddommelig Viisdom, som aldrig nogen Fornuft har kunnet udgrunde, at Gud saaledes har villet hjælpe paa den forgiftede, onde Natur, og at paa den Maade engang et Barn skulde blive født uden Synd, og at Moderen skal uden Synd undfange det; dette Barn skal frelse den menneskelige Natur fra saadan Forgift.

For det **Tredie**: Her kunde nu En ogsaa spørge: Hvorfor skulde Barnet just omskjæres paa den ottende Dag? Ihvorvel man kunde forklare det af en legemlig Aarsag, at man skulde lade Barnet blive lidt stærkt, at det ei skulde dø af Svaghed, havde det dog alligevel ogsaa en aandelig Betydning; thi den ottende Dag betegner Opstandelsen. Nu følge altid syv Dage paa hverandre ligetil Verdens Ende; da vil jo den ottende Dag indtræde, saaat man aldrig mere vil sige: idag eller imorgen; den Dag vil bestaa evig, og da bliver aabenbaret Alt, hvad der er i Himmelen og paa Jorden, alle Menneskers Hjerter og Samvittigheder; der vil ingen Nat være mere.

Dette er her saaledes betegnet paa en forborgen Maade, at der skal komme en Opstandelse og en anden Tid, og da vil Omskjærelsen blive fuldkommen. Barnet maa ikke have Forhuden heel, det betegner, at Omskjærelsen maa være ganske fuldstændig, og det, som er ondt i os, heelt og holdent blive afskaaret. Men det skeer ikke før paa den yderste Dag; da vil der blive et nyt Legeme, hvori ingen ond Lyst eller Tilbøielighed mere vil findes, men idel Lyst til Retfærdighed, og det vil blive klart som Solen, som ogsaa Christus selv siger hos Matth. 13, 43., at paa den yderste Dag **skulle de Retfærdige skinne som Solen i deres Faders Rige.**

Saaledes er nu heri et Stykke af den guddommelige Viisdom skjult, hvormed han betegner den aandelige Omskjærelse, at Mennesket skal blive renset for Alt, hvad der er Kjød og Blod, og denne aandelige Omskjærelse hører ikke op, saalænge vi leve, men varer ved indtil den yderste Dag. Den legemlige Omskjærelse med Barnet er snart forbi, men den sidste Omskjærelse skeer ikke snart, hvorom Paulus og Propheten Jeremias tale Meget, Col. 2, 11.; Jer. 4, 4., og endog Moses siger selv i sin femte Bog, Cap. 10, 16.: **Derfor skulle I omskjære Eders Hjerters Forhud**; han fører saaledes fra den legemlige hen til den aandelige Omskjærelse. Som vilde han sige: I forstaa det ikke ret og bruge heller ikke Omskjærelsen ret; I vide ikke, hvorfor I gjøre det. Det vil nu Gud, at Alt, hvad der er Eder medfødt og som kommer af Fødselen, skal blive bortskaaret; I ere vantroe og stikke dybt i ond Lyst og Skibbenhed, hvorfra I skulle renses.

Ligesaa siger ogsaa Moses paa et andet Sted: **Herren din Gud skal omskjære dit Hjerte og din Sæds Hjerte, at du skal elske Herren din Gud i dit ganske Hjerte og i din ganske Sjæl, at du maa leve,** 5 Mos. 30, 6. Derfor sagde St. Stephanus ogsaa til Jøderne, Ap. Gj. 7, 51.: **I haarde Halse og uomskaarne paa Hjerte og Øren,** de, som dog vare omskaarne i Kjødet. Som vilde han sige: Eders Øren og Hjerte ere endnu ikke omskaarne; I have endnu den gamle Hud i Hjertet; I ere vantroe og lade Eder ikke sige. Saaledes forklarer St. Paulus det

Col. 2, 13.: **Eder, I Hedninger, som vare døde i Eders Kjøds Forhud, har Gud gjort levende,** det er, det kjødelige Liv, som I have af Adam, Eders onde Lyst og Vantro, det er, den onde Hud, som I have arvet fra Adam, har Gud gjort levende og reen ved Troen paa Christus; thi **Troen,** siger Petrus Ap. Gj. 15. 9., **renser Hjerterne.** Saaledes finder man paa andre Steder oftere, at Apostlerne udvide Omskjærelsen, ligesom St. Paulus siger Rom. 2, 28.: Omskjærelsen, som skeer udvortes paa Legemet, gavner Intet; den maa ske indvortes i Aanden.

Nu er den aandelige Omskjærelse intet Andet end Troen, som den Helligaand virker i Hjertet, og som borttager Adams Vanart; derved kommer Vantroen bort og afløses af et saadant Hjerte, som gjerne hører Guds Ord; der virker da vor Herre Gud en Lyst til alle Bud og bortskjærer alle onde Lyster; thi det vil han, naar han hos Propheterne byder, at man skal omskjære Hjertet, og Omskjærelsen maa vedvare, har jeg sagt, saalænge vi leve; derfor, om vi have gjort en god Begyndelse, er dog ikke dermed Alt fuldbragt; Kjødet er endnu ikke ganske reent; der har heller ikke endnu været nogen Hellig, som ikke har klaget over sin Ureenhed. Det bevidner St. Paulus høit og lydt med heelt herlige Ord, naar han taler saaledes Rom. 7. 14 flgg.: **Vi vide, at Loven er aandelig, men jeg er kjødelig, solgt under Synden; thi jeg erkjender ikke, hvad jeg gjør, thi det, som jeg vil, dette gjør jeg ikke, men det, som jeg hader, det gjør jeg. Men gjør jeg det, som jeg ikke vil, da vidner jeg med Loven, at den er god. Men nu gjør ikke jeg det mere, men Synden som bor i mig, thi jeg veed, at i mig, det er i mit Kjød, bor ikke noget Godt; thi at ville, det staar i min Magt, men at udrette det Gode, formaar jeg ikke. Thi det Gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke, men det Onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg. Men dersom jeg gjør det, som jeg ikke vil, saa er det ikke mere mig, som udretter det, men Synden, som bor i mig. Saa finder jeg da den Lov hos mig, naar jeg vil gjøre det Gode, at det Onde hænger ved mig, thi jeg haver Lyst til Guds Lov efter det indvortes Menneske, men jeg seer en anden Lov i mine Lemmer, som strider imod mit Sinds Lov og tager mig fangen under Syndens Lov, som er i mine Lemmer. Jeg elendige Menneske! hvo skal fri mig fra dette Dødens Legeme. Jeg takker Gud ved Jesum Christum, vor Herre. Saa tjener da jeg, den selvsamme, Guds Lov med Sindet, men Syndens Lov med Kjødet.**

Det er, som Paulus vilde sige: Den onde Lyst bliver vel der, men jeg lader den ikke faa sin Villie, men tæmmer den, at den ikke faar gjøre, som den vil, og tilfredsstille sin onde Lyst; derfor maa Lysten dæmpes og der maa kjæmpes mod den; den, der nu øver sig bedst heri, han er den bedste Christen. Paa den Maade er Omskjærelsen ganske aandelig, ligesom ogsaa tilforn hos Jøderne. Det betegne ogsaa de otte Dage; thi hvad Ondt og hvad Synd skal det spæde Barn, som ikke er otte Dage gammelt, have gjort? Hvorfor paalægger Gud det Omskjærelsen? Fordi Naturen er ond, og Barnet bringer med sig Arvesynd, som er os af Naturen medfødt. Derfor er her ikke tale om Gjerninger; thi Barnet har aldrig kunnet gjøre nogen ond Gjerning, men om den onde forgiftede Natur; thi Barnet er jo født med Synd og Ondskab.

Det tredie Lærestykke.

Om de Naadens Tegn, som Gud til enhver Tid har givet ved Siden af Ordet.

Nu kan her spørges: Hvorfor har da Omskjærelsen ophørt, og hvorfor har Gud

ikke ladet den vedblive, ogsaa nu hos de Christne? Svar: Det staar i vor Herre Guds Villie, og hans Villie skal være os Nok, saaat vi ikke videre behøve at bryde os derom; dog ville vi nærmere betragte det. Det er vor Herre Guds Viis, at han altid til Ordet føier udvortes Tegn, hvilke alle sigte til Christus; og dette gjør han for vor Skyld, fordi vi ere saa dybt nedsænkede i Kjød og Blod, at vi ikke kunne tro de blotte og bare Guds Ord; derfor giver han Tegn, at man skal være vis paa, at det er sandt, hvad han ved sit Ord forjætter og tilsiger os. Saadan Naade og Godhed har han fra Verdens Begyndelse beviist den menneskelige Slægt. Hvad have Adam og vore Stamforældre paa sin Tid havt for Tegn? De havde ikke Daaben, som vi, ei heller Omskjærelsen, som Abraham; men det havde de til Tegn, at der kom Ild fra Himmelen og opbrændte Offeret, hvoraf de vidste, at Gud var dem naadig. Ved Siden af dette Tegn havde de et Tilsagn, nemlig, hvad Gud sagde til Slangen (som havde ført dem i Arvesynden): **Jeg vil sætte Fiendskab mellem dig og mellem Kvinden, og mellem din Sæd og hendes Sæd; den samme skal sønderknuse hans Hoved, men du, du skal sønderknuse hans Hæl**, 1 Mos. 3, 15. Det var deres Evangelium, og havde det netop Saameget at betyde, som om han havde sagt til Eva: Jeg vil give dig en Søn og en naturlig Sæd; han skal være en Frelser og søndertræde Djævelens Hoved. Dette Evangelium og denne Trøst have de hørt og troet med Glæde og ere blevne salige derved; derom forvisedes de ved det Tegn, hvorom jeg har talt. Hvor man nu saa at Offeret brændte, der vare Christne. Derfor anfører Moses ofte det Sprog, at **Gud har lugtet til deres Offers søde Lugt**, hvormed er betegnet, at Gud har havt Velbehag i deres Offer, 2 Mos. 29, 18.; 3 Mos. 26, 31.

Dette har nu varet fra Adam til Abraham; Da lod Gud hint Tegn ophøre og giver et klarere, som endnu bedre kunde forvisse og forsikkre dem, idet han gav dem et Tegn paa Legemet, nemlig Omskjærelsen; ved Siden af et saadant Tegn havde de Ordet og Tilsagnet, som Gud talte til Abraham: **I din Sæd skulle alle Jordens Slægter velsignes**, 1 Mos. 22, 18. Det var Christus Jesus, som Paulus udlægger det Gal. 3, 8. 13., han, der ved sin Velsignelse skulde borttage alle Menneskers Forbandelse.

Da nu Christus kom, ophørte ogsaa det Tegn og han gav os et klarere Tegn, nemlig Daaben. Det er nu det sidste, at man dukker os ned i Vandet, som om vi skulde drukne deri, for at betegne, at det gamle Menneske, den onde syndige Natur maa drukne og gaa tilgrunde, skal den paa nogen Maade komme ind i Himmelen. Men at man igjen drager os op, det betegner, at vi maa igjen blive levende, og et nyt Menneske blive født, og det varer indtil den yderste Dag; saaledes er det Guds Villie, at hint Tegn, som alene er givet Jøderne, er ophørt. Han er en Herre over alle Mennesker og over den ganske Verden; derfor maa man nu ogsaa have et nyt Tegn for alle Mennesker.

Det er Skriftens Mening om Omskjærelsen, hvorfor den er anordnet, hvad den har betegnet, og hvorfor den har ophørt, at vi ikke skulle drive Spot dermed; thi den er en Guds Gjerning.

Det fjerde Lærestykke.

Hvorfor der efter Omskjærelsen blev givet Børnene Navn.

Det Sidste i Evangeliet er nu, at Barnet ikke alene er blevet omskaaret paa den ottende Dag, men ogsaa har faaet et andet Navn. Thi Jøderne have havt den Skik, at de i Omskjærelsen gave Barnet Navn.

Dette er nu Betydningen: Naar vi blive retfærdiggjorte ved Troen, saa faa vi først Navn; før have vi hverken havt Tro eller Navn; Gud kjender os ikke før, veed ikke Noget af os, men saasnart vi blive aandelig omskaarne og have Troen, saa er Navnet der; vi komme saaledes bort fra Navnet Adam og kaldes Guds Børn, ligesom vi da træde ud af hiin Fødsel og slet ikke have den første Fødsel af Adam. Derhen pege Prophetens Ord: invocatum est nomen tuum super nos, det er, **vi ere kaldte efter dit Navn**, Jer. 14, 9. Og det er de Christnes Ros, at vi hedde Guder og Christne, dertil hellige, retfærdige, rene, sandrue og saadant Mere, saaat vi have alle de Navne, som han har, og som man kan give ham, og hvad Godt man kan sige om ham. Denne Maade at tale paa bruger ogsaa Esaias, naar han siger Cap. 4, 1.: **Syv Kvinder skulle paa den samme Dag tage fat paa een Mand og sige: Vi ville æde vort eget Brød og iføre vore egne Klæder; lad os ikkun kaldes efter dit Navn, borttag vor Forsmædelse.** Ligeledes vide I jo, at man kalder Hustruen efter Manden.

Ligesom nu Hustruen sidder i fælles Bo med Manden, saaat hvad der er Mandens, det er ogsaa Hustruens, og omvendt, hvad der er Hustruens, det er ogsaa Mandens, saaledes ere ogsaa alle Troende deelagtige i alle Guds Goder og i Alt, hvad han har; derfor maa vi kaldes efter ham. Det nye Væsen, naar vi fødes paany, giver os Navnet; før ere vi blottede for alle Goder, have ogsaa vort Navn af vor Fader Adam, der lyder saa: omnis homo mendax; **alle Mennesker ere Løgnere;** Ps. 116, 11.; det Navn kjender Gud ikke. Derfor, som det er en anden Brud, saa maa hun ogsaa have et andet Navn; derfor har Gud ikke villet give Barnet Navn førend i Omskjærelsen; ligesom vi da heller ikke give vore Børn Navn før i Daaben, da de blive forenede med Christus som sin Brudgom.

Det femte Tærestykke.

Hvorfor blev Christus omskaaret, siden han ikke behøvede det?

Der staar endnu Eet tilbage: Hvorfor blev Christus omskaaret, han som dog var uskyldig, og slet ikke behøvede Omskjærelsen? Det have vi ofte prædiket om; der er deri ogsaa en Formaning baade for Troen og Kjærligheden. For det Første har Christus derfor underkastet sig Omskjærelsen, at han skulde frie os derfra, paadet at vor Tro skulde blive stærk derved: Han har ikke været skyldig, men for min Skyld har han hengivet sig og har gjort det mig tilgode; ligesom han ogsaa har underkastet sig Døden, skjønt han ikke har været skyldig under Døden, men han har gjort det for vor Skyld, at han skulde forløse os fra Døden; derfor ere vi nu ikke skyldige til at blive omskaarne. Dernæst er heri et Kjærlighedens Exempel, at han træder ind i den Gjerning, som han ikke behøver, og hvoraf han ingen Nytte har. Dermed giver han os et Exempel, at vi ogsaa skulle gjøre saaledes og skulle tjene vor Næste, om vi end ikke behøve det. Dette anbefaler jeg Eder bedre at overveie. Dette være nu kortelig talt om dette Evangelium. Vi ville anraabe Herren om Naade.

Paa Herrens Aabenbarelses-Dag eller, som man kalder den, Helligtrekongers-Dag.

Evangelium Matth. 2, 1—12.

Men der Jesus var født i Bethlehem i Judæa, udi Kong Herodis Dage, se, da kom Vise fra Osten til Jerusalem og sagde: Hvor er den Jødernes Konge, som nu er født? thi vi have seet hans Stjerne i Osten, og ere komne for at tilbede ham. Men der Kong Herodis det hørte, blev han forfærdet og al Jerusalem med ham. Og der han havde forsamlet alle de Ypperstepræster og Skriftkloge iblandt Folket, udspurgte han af dem, hvor Christus skulde fødes. Men de sagde til ham: I Bethlehem i Judæa, thi der er saa skrevet ved Propheten: Og du Bethlehem i Judæ Land er ingenlunde den ringeste iblandt Judæ Fyrster; thi af dig skal udgaa en Fyrste, som skal være mit Folk Israels Hyrde. Da kaldte Herodes de Vise hemmelig og udspurgte af dem nøie Tiden, naar Stjernen havde ladet sig tilsyne. Og han sendte dem til Bethlehem og sagde: Gaar hen og udspørger nøie om Barnet; men naar I have fundet det, da forkynder mig det, at jeg og kan komme og tilbede det. Men der de havde hørt Kongen, droge de bort; og se, Stjernen, som de havde seet i Osten, gik hen for dem, indtil den kom og stod ovenover, hvor Barnet var. Men der de saa Stjernen bleve de ganske meget glade. Og de gik ind i Huset, og fandt Barnet med dets Moder Maria, og faldt ned og tilbade det, og oplode deres Liggendefæ og offrede det Gaver: Guld og Røgelse og Myrrha. Og der de vare blevne advarede af Gud i en Drøm, at de ikke skulde vende tilbage til Herodes, fore de ad en anden Vei bort til deres Land.

Summen af Evangeliet.

1. Her have vi Førstegrøden blandt Hedningerne, som ere førte til Christus, ikke uden himmelsk Lys, det er, ikke uden Tro, hvor ringe ogsaa samme har været.
2. Jerusalem forskrækkedes ogsaa over de Vises Spørgsmaal; thi da begyndte allerede mange Hjerters Tanker at aabenbares, som Simeon siger til Maria, og ogsaa Esaias forudforkynder Cap. 8, 14.
3. Jøderne faa Herrens Fødselssted at vide af Prophetien, men Tiden bliver dem kundgjort ved de Vise, paadet at de ingen Undskyldning skulle have.
4. Det evangeliske Lys eller Ord, ved hvilket Christus erkjendes, bringer med sig Fred og Glæde i Samvittigheden.
5. En sand retskaffen Tro bryder sig ikke om den udvortes ringe Skikkelse, men tilbeder Christus, om end Alt synes i Strid med Fornuften; dog gjør den det ikke uden Offer eller uden Gave; thi Troen kan ikke være uden gode Gjerninger; de komme af sig selv. Og disse gode Gjerninger, som vi bevise vor Næste, dem bevise vi Gud og hans Christus selv, saaledes som han vil sige ved den yderste Dom: Saameget som I have gjort for En af disse mine mindste Brødre, det have I gjort for mig.
6. Herodes er et Exempel og Forbillede paa den menneskelige Fornufts Ondskab eller Viisdom, som sætter sig op mod Evangeliet, for hvilket Aanden advarer os, saaat vi ikke igjen vende tilbage til den, ligesom Gud her befalede de Vise i en Drøm, at de ikke skulde vende tilbage til Herodes.

Udlæggelse af Evangeliet.

Dette er et rigt Evangelium, og det kunde vel være billigt, at man behandlede det med Flid; jeg veed ikke, hvor jeg skal begynde. Matthæus beskriver denne Historie, kun fordi han vil vise, hvorledes Christi Fødsel ikke har været hemmelig, paadet at Jøderne ingen Undskyldning skulde have at paaskyde. Desaarsag indfører han ogsaa nogle Sprog af Propheterne Esaias og Micha, hvorved han vil gjøre det sikkert, at Messias var

født; de skulde ikke vente nogen anden; herpaa er ikke alene deres Skrift, men ogsaa de fremmede Folk, som kom der og søgte Jødernes Konge, Vidner. Og dette siges til liden Ære for Jøderne, at de, hans eget Folk, sov ved deres Konges Fødsel, og at fremmede Folk skulde spørge derom og vide bedre Besked om hans Fødsel end dem. Nu, det gaar saa og ikke anderledes. Vi ville kortelig løbe over dette Evangelium.

Det første Tærestykke.

Historiens Handling.

Disse Vise, som man nu kalder de tre Konger, have været fra det Land, som kaldes det lykkelige Arabien, et Land, som er rigt paa Guld, og som ogsaa har sjelden Røgelse og kostelig Myrrha; det ligger i Øst for Jerusalem. Men disse Vise have ikke været Konger, men lærde Mænd, maaske Præster, hvorvel paa den Tid, Konge og Præst vare een Ting. Evangelisten benævner dem Mager, hvilket betyder Naturkyndige; thi Magi er egentlig den Kunst at forstaa Skabningens Art og Natur, saasom, for at give et Exempel, at man veed, at Kalk har den Natur, at den begynder at brænde, naar man gyder Vand paa den, og omvendt slukkes af Olie, som ellers opflammer Ilden; item, at Hjorten har den Natur, at den med sin Aande trækker Slanger ud af deres Hul, dræber og spiser dem; frembeles, at en Væsel lokker Slangen ud ved at bevæge sin Hale foran Slangehullet, og naar den kryber ud, hugger Tænderne saaledes i Slangens Hals, at Giften ikke træffer den, og dræber den.

Nu, de som forstaa hemmelige Kunster, ere Mager; deraf kommer det ogsaa, at de ofte ved Naturens Hjælp frembringe underlige Ting for dem, som ikke forstaa det, saaat man tænker, det gaar til med sorte eller djævelske Kunster; slige Folk skulde det egentlig være, som man kalder Philosopher; de skulde kjende Skabningernes Natur; men nu kjende Bønderne mere dertil end vore Naturforskere. I Østerlandene har denne Kunst været stor; der have Mange lagt sig derefter, og den er ogsaa ofte omtalt i den hellige Skrift. Salomon og adskillige Andre have forstaaet sig godt paa den, og Skriften sigter ogsaa hertil ved at bruge Lignelser om Naturens Ting. Derefter have Folk gaaet videre og ogsaa villet gjøre andre Ting, som ikke findes i Naturen, deraf er da opstaaet Sortekunstnere og Troldmænd, der i Lighed med hine ogsaa vilde være vise og kloge, men toge feil og ere som Aberne; hvad de se, det ville de ogsaa gjøre.

Disse Mager have nu seet en Stjerne i Østen, som Evangelisten siger; denne Stjerne har bevæget dem til at bryde op og følge efter den; thi den viser, at en Konge er født i Jødeland. Her har nu Nogle spurgt, hvorledes dette er gaaet til og hvem der har sagt de Vise, at Stjernen betegner en ny Konges Fødsel? Her vil jeg nu ikke just gjøre det til et Under. Det er sandt, at Araberne ere komne af Abrahams Slægt; thi saa læse vi, at Abraham med Ketura avlede nogle Sønner, som han lod fare til Østerland, hvilket tvinger mig til at tro, at Araberne ere af Abrahams Stamme; hele dette Land stammer da fra Ismael og hans Brødre. Det er nu vist, at Abraham har lært alle sine Børn, hvad han selv kjendte til, at der var lovet ham en Sæd af Gud; han har ogsaa lært dem om Troen, hvorledes de skulde gjøre gode Gjerninger, saaat de øvede en ret Gudstjeneste og vandrede i et retskaffent Liv; det er klart nok; thi saa siger Gud selv om Abraham 1 Mos. 18, 17 flgg.: **Skulde jeg dølge for Abraham, det jeg gjør? Efterdi Abraham skal visselig vorde et stort og stærkt Folk; alle Folk paa Jorden skulle velsignes i ham; thi jeg kjender ham, at han vil byde sine**

Børn og sit Huus efter sig, at de skulle bevare Herrens Vei til at gjøre Retfærdighed og Ret, paadet at Herren skal lade det komme over Abraham, som han har lovet ham. Efterdi da Gud har sagt dette, har Abraham vistnok ogsaa gjort det, og han vil ikke alene have underviist Isak, men ogsaa de andre Brødre, saaat de vistnok have lært det og fattet det med Forstanden, om de end ikke alle have grebet Troen, saaledes som det ogsaa skeer nutildags.

Saaledes have nu de Vise ogsaa været saadanne Folk, som have lært det fra Abraham og hans Børn, hvorvel falsk Tro og Gjerninger stedse have fulgt med; derfra ville de ogsaa have havt det, at en ny Konge vilde blive født blandt det jødiske Folk. Da de nu havde seet Stjernen i Jødeland, saa have de tænkt: Der maa han være født. Deraf kunne I slutte, at disse Vise ikke have havt langt derhen; det kan ikke have været over fire Dagsreiser; thi hvorledes skulde de have været saa visse paa, at Stjernen skulde have staaet netop over Jerusalem, naar det havde været en saa lang Vei, som man ellers siger. Derfor ville vi altsaa forklare det saaledes, at de have havt hjemme paa Grændsen, nær imod Ægypten, hvor det støder til Jødeland; thi ellers havde de ikke kunnet se Stjernen saa langt, i Særdeleshed fordi den ikke har staaet saa høit som en af de andre; thi Evangelisten fortæller, at den er gaaet hen for dem imod Bethlehem og har staaet over Huset, hvor Barnet var; hvormed han ikke alene betegner Staden, hvorover den har staaet, men ogsaa Huset. Dertil er den ogsaa gaaet fraNord mod Syd, medens dog andre Stjerner gaa fra Øst mod Vest; derfor har den ikke staaet som de andre, har heller ikke havt et saadant Løb som de andre; thi den er skabt af Gud i Besynderlighed for denne Sags Skyld. Dette taler jeg om, paadet at vi ogsaa kunne møde Snakkerne, som tage sig fore at gjøre Troesartikler, hvor ingen er; thi det er ikke nødvendigt at tro, at det har været en saa lang Vei, og at de dog paa faa Dage ere komne frem, som man siger, paa tretten Dage.

Og saaledes kunne I ogsaa gjendrive den Paastand, Stjernekigerne gjøre, naar de heraf ville bevise, at ethvert Menneske bliver født under en egen Stjerne, og som Stjernens Indflydelse er, saaledes bliver et Menneske, og saa skal det gaa ham; det er idel opdigtede og latterlige Ting. Naar de da sige: Ei, har dog Christus havt en Stjerne ved sin Fødsel, skal da ikke ethvert Menneske have sin egen Stjerne? saa svar saaledes: Du Nar, Stjernen har jo ikke staaet saaledes som de andre, men meget lavere, eller hvad Magt har da Stjernen over Christus? Naar Stjernerne betyde Noget for os, saa havde de ogsaa maattet betyde Noget for Christus, saa havde heller ikke Gud behøvet at give ham en særegen Stjerne. Saa ville vi da anvende det mod dem: Har Stjernen ikke indvirket paa Christi Fødsel, saa kan den heller ikke indvirke paa vor Fødsel. Stjernerne ere ikke satte forat skulle regjere min eller din Fødsel, men for at lyse og gjøre Skilsmisse mellem Dagen og Natten og til at give Varme; og ikke afhænger det af, at En er født under denne eller hin Stjerne, om han bliver saa eller saa. Vi Christne ere Herrer over Himmel og Jord, saaledes vistnok og over Stjernerne.

Da nu de Vise kom til Jerusalem og spurgte, hvor den nyfødte Jødernes Konge var, fortæller Evangelisten, at Kong Herodes blev forskrækket over dette Spørgsmaal, og med ham det hele Jerusalem. Hvorfor forskrækkedes her Herodes og Jøderne? Jøderne havde for lang Tid siden, vel for tredive Aar tilbage, kjæmpet og stridt med Herodes, førend de vilde tage ham til Herre; thi han var ikke af deres Blod, men en

Fremmed og af Romerne sat til Konge over Jøderne. Eftersom nu Jøderne havde et Sprog af Moses, at de ikke skulde have en Fyrste eller Konge, uden han var af deres Blod og af Brødrene, 5 Mos. 17, 15., satte Jøderne sig derfor mod Herodes, hvorover der begyndte Krig, stor Jammer og Nød. Herodes havde paa sin Side Keiseren i Rom, ihjelslog mange af dem, overvandt og undertvang dem saa ganske, at de maatte have ham. Og dette var et Tegn — som Jakobs Propheti lyder — paa, at Tidens Fylde var der, at Christus skulle komme, 1 Mos. 49, 10. Derfor forskrækkedes han nu og tænkte: Jeg har nu bragt Styrelsen under mig og siddet her og beholdt Regjeringen vel tredive Aar; ville de nu begynde et nyt Spil og opstille en ny Konge, og komme nu fremmede Folk og spørge offentlig i Staden efter den nyfødte Konge, da vil det først blive rigtig slemt. Saa forskrækkedes ogsaa den hele Stad Jerusalem, idet de tænkte: Nu vil det ikke blive godt, men der vil opstaa en Jammer i Landet; thi Herodes vil ikke taale det, men fare op imod os, falde ind og ombringe os, at han kan beholde os under sit Regimente.

Da faudt Herodes paa et klogt Raad og tænkte saaledes; Jøderne ville skjule det for mig og ville ikke ret sige til; derfor vil jeg først udforske Staden, derefter Tiden, hvor og naar Kongen skal fødes; derfor, om de end skjule det, vil jeg dog vel træffe ham, jeg vil myrde saamange unge Børn, at han ogsaa maa omkomme. Desaarsag kaldte han de Skriftkloge til sig og spurgte, hvor Christus skulle fødes; thi han tænkte, at han maatte være den Christus, hvorpaa Folket havde ventet saalænge; ogsaa han har udentvivl været klog paa Skriften. Da svarede nu de Skriftkloge ham, maaske af Frygt, at det var skrevet i Propheten Micha Cap. 5, 1., at han skulde fødes i Bethlehem. Se, hvad Jøderne her gjøre! Der give de ham hen, lade ham ligge; de sidde stille og løbe ikke til ham, endog de billigen skulde have løbet til Verdens Ende efter ham, medens de lade Folk fra fremmede Lande komme og søge ham; selv skjøtte de ikke om ham af Frygt for Tyrannen Herodes.

Da nu Herodes hos de Skriftkloge havde erkyndiget sig om, hvor Christus, den Jødernes Konge, skulde fødes, kalder han de Vise hemmelig til sig og udspørger dem nøie, naar de havde seet Stjernen; han vilde nemlig afgjøre Sagen med dem, forat Jøderne ikke skulde erfare det; thi han var bange for, at disse skulde skjule Christus for ham, naar det blev almindelig bekjendt blandt dem; han formaner derfor de Vise, ikke at sige det, men beholde det som en Hemmelighed hos sig selv. Da han nu havde besluttet, hvad han vilde gjøre med ham, byder han, for at være vis i sin Sag, de Vise drage bort, for at faa ret Besked om Sagen, idet han tænker saaledes: Træffer det, saa træffer det; og han siger til dem: Naar I have fundet Barnet, saa kommer tilbage til mig, at jeg ogsaa kan komme og tilbede det. Men dette gjør han bare af Fulhed og List, da han frygter for, at de ellers ikke vilde komme tilbage til ham.

Og her se I ogsaa, at disse Vise og Magere ikke have været Konger fra Arabien; thi Herodes var en klog og høflig Mand, — hvorfor ogsaa Romerne gjorde af ham, — og derfor vilde han udentvivl have gjort større Væsen af dem, dersom det havde været saa store Herrer; og han vilde da ikke saa uden videre have budet dem at drage til Bethlehem og saa komme igjen og sige ham til. Hvad gjøre nu de Vise? Da de havde hørt Kongen, fortæller Evangelisten, droge de bort og troede Ordet, som de havde hørt af Prophetien og droge op til Bethlehem.

Det andet Lærestykke.

Om Troen.

Her kommer nu Evangeliets Lære ret frem, og det Bedste, vi her have at holde fast, er Evangelistens Fremstilling af Troens rette Art og Natur, der har det saaledes, at den er en fast Overbevisning om det, som ikke sees, men staar alene fast paa det Ord, som den har, og lukker Øiet for alle andre Ting. Thi se, hvorledes det gik dem; Gud vilde ikke lade dem komme til Christus, uden de have hans Ord; derfor lod han dem drage fra sit eget Land mod Jerusalem, hvor Guds Ord blev lært, og lod dem fra først af høre det Ord, hvor de skulde finde Christus. Men førend de bleve forvisselse herom, maatte de først komme i Angst og Nød. Derfor lader han det slaa feil for dem, da de vare komne til Jerusalem, og gjorde deres Tanker til Intet; thi de tænkte saaledes: Der, i Hovedstaden Jerusalem, ville vi finde ham, eftersom jo en Konge maa blive født og opfostret i sin fornemste Hovedstad; der gjør Gud, at deres Beregninger blive til Intet; de finde ikke Barnet, og nu er ogsaa Stjernen, de have seeet, forsvunden; heller ikke veed Nogen i Staden Noget om, at en ny Konge skulde være født.

De gode Mænd havde endnu en kjødelig Indbildning om ham, og mene, at han skulde fødes i samme Pragt og Herlighed som en verdslig Konges Børn; disse Tanker kunde vel Gud taale, men han lader dem ikke blive i saadan Indbildning, men lader dem i Skriften blive belært om, at de ikke skulde finde ham, hvor de tænkte, i en stor Hovedstad, men i en ringe Landsby, og saa viser han dem fra Kongestaden til Bethlehem.

Det har vistnok været et stort Stød og et stort Kors for den gamle Adam, eftersom de iforveien havde seet en stor Stjerne, som end ikke skulde opgaa for den romerske Keiser, og de havde reist en saa lang Vei og endda ikke fundet ham der, da de dog meente at skulle finde ham strax; alligevel lade de sig føre af Ordet alene og hænge fast derved, uagtet deres Tro havde maattet lide saa stor Anfegtelse. Da har vistnok Fornuften sagt: Se, vi Narre have foretaget en saa stor Reise og have ikke fundet, hvad vi have søgt; Stjernen har bedraget os, dertil veed her i den kongelige Hovedstad Ingen Noget derom; her gaar Alt stilt til, og man byder os paa Lykke og Fromme at drage op til Bethlehem.

Men saaledes bærer Troen sig ad; den sætter Alt, hvad den seer eller føler, ud af Betragtning og hænger alene ved det blotte Ord. De Vise have maattet sætte alle sine Tanker og hvad de saa, tilside og gaa did, hvor de Intet saa; dog hang de ved Ordet og troede, hvad Propheten havde sagt, at han skulde fødes i Bethlehem. De have vel ogsaa været bedrøvede og ilde tilmode derover, og de ere vel blevne anfegtede over at være dragne hjemmefra i fuldkommen Tillid til, at de skulde komme rigtig frem, og dog Intet at have fundet, hvad ogsaa Evangelisten giver at forstaa, idet han siger; **Men der de saa Stjernen, bleve de ganske meget glade**, som om han vilde sige: Først, da Stjernen blev borte, vare de sørgmodige og bekymrede; men nu da Stjernen kommer igjen, blive de glade og tænke: Alt er endnu i Orden, vi ere ikke bedragne.

Saa maa og vi gjøre, alene holde fast ved Ordet, og om det end er underligt og mod Fornuften, maa vi alligevel blive ved det, lukke Øine og Sind for Alt, hvad der ikke er Guds Ord og haabe, at Gud vil trøste os, og at vi tilsidst faa se, hvorledes Guds Gjerninger overgaa Naturen. Derom have vi andetsteds talt Mere.

Det tredie Lærestykke.

Om Tilbedelsen.

Fremdeles fortæller Matthæus, hvad der tildrog sig, da de vare komne til Bethle-

hem, idet han siger: **Og de gik ind i Huset og fandt Barnet med dets Moder Maria og faldt ned og tilbade det og oplode deres Liggendefæ og offrede det Gaver: Guld, Rogelse og Myrrha.**

Her maa vi da tale om Tilbedelsen. Ikke skulle J mene, at de have været saa forstandige, at de have holdt Christus for Gud; thi Guddommen er i det gamle Testamente aabenbaret paa en forborgen Maade: derfor har Christi Guddom kun været bekjendt for faa Mennesker paa den Tid, han var legemlig paa Jorden; den er først ved den Helligaand paa Pintsedagen forklaret og offentlig forkyndt for Verden, saaledes som Paulus siger Rom. 1, 2 flgg.: **Guds Evangelium — hvilket han forud havde forjættet ved sine Propheter i de hellige Skrifter, — om hans Søn, som er født af Davids Æt efter Kjødet, som kraftigen blev beviist at være Guds Søn efter Helligheds Aand ved Opstandelsen fra de Døde.** Guds Aand er givet efter Christi Himmelfart, fra hvilken Tid den helliger de Christne og forklarer for hele Verden Christus at være Guds Søn, med al Magt i Ord, Undere og Tegn. Derfor, siger jeg, skal man ikke holde for, at disse Vise have antaget Christus for en Gud. Det var dengang Nok, at de holdt ham for den Christus, der skulde nedstamme fra Abraham og var lovet dem af Gud.

Om den rette Tilbedelse, hvormed man tilbeder Gud, har jeg før sagt Mere, nemlig, at man skal tilbede ham i Aand og Sandhed, Joh. 4, 23., hverken her eller der, saaledes at man er bunden til udvortes Sted, Gebærder eller Ord. Evangeliet taler imidlertid ikke her om saadan Tilbedelse, men om det, som Skriften ellers ogsaa kalder at tilbede, falde ned, knæle og bevise Ære. Det hebraiske Sprog er et rigt Sprog, saaat Jøderne ofte have ti Ord, hvor vi kun have eet, synderlig hvor Talen er om, hvad der hører til Gudstjenesten. Derfor ville jeg, at vi havde oversat **tilbede** med **at yde sin ærbødige Hyldest** eller **at bøie sig.** For derfor ret at kunne forklare det, maa vi vise Forskjellen paa saadanne Ord. Begjæring og Bøn bestaar i Ord. Det er Bøn, naar man forelægger vor Herre Gud Noget; saaledes er der i Psalmerne og i Fadervor baade Bøn og Begjæring. Naar jeg for det Første siger: **Fader vor, du som er i Himmelen,** saa er det Bøn, men endnu ikke Begjæring. Thi det er at bede, at man fremsiger de aandelige Ord, som staar i Bønnen, saasom: **Fader vor,** der ere Aandens og Troens Ord.

Men Begjæring bestaar deri, at man vil have Noget af Gud og frembærer sin Nød for ham, saasom i de følgende syv Bønner i Fadervor: **Helliget vorde dit Navn, Tilkomme dit Rige, Ske din Vilje,** ꝛc.

Paakaldelse hedder det, naar jeg indstændig eller vedholdende begjærer, idet jeg fremhæver, for hvis Skyld jeg beder, som naar jeg siger: Jeg beder dig for Guds Skyld, hvad St. Paulus ofte gjør, især i Romerbrevet. Forskjellen er i Skriften klar, derfor vilde jeg gjerne, at J ogsaa skulle fatte det.

Men hvorledes en saadan Bøn skal være beskaffen, og hvad der hører til en retskaffen Bøn, det har jeg paa et andet Sted skrevet Meget om. Men i Besynderlighed skulle J mærke, at en saadan Bøn ikke skal være lang, saaledes som Papisterne blandt os bede; thi de holde paa flere Timer i Træk, det er ikke ret bedet; men vil du bede ret, saa gjør det ofte og mange Gange, giv dig kun ikke af med megen Snak, frembær din Nød for Gud med simple, enfoldige Ord og overlad det til ham; han veed bedre end du selv, hvad der feiler dig, og hvor Nøden trykker. Derfor siger Christus Matth. 6,

5 flgg.: **Og naar du beder, skal du ikke være som Dieuskalkene; thi de staa gjerne og bede i Synagogerne og paa Gadernes Hjørner, paadet de kunne anseés af Menneskene; sandelig siger jeg Eder, at de have alt faaet deres Løn. Men du, naar du beder, gak ind i dit Kammer og luk din Dør og bed til din Fader, som er i Løndom, og din Fader, som ser i Løndom skal betale dig aabenbare. Men naar I bede, skulle I ikke bruge overflødige Ord, som Hedningerne; thi de mene, at de blive bønhørte, naar de bruge mange Ord. Derfor skulle I ikke vorde dem lige; thi Eders Fader veed, hvad I have behov, førend I bede ham.**

Derfor, naar du vil bede og forelægge vor Herre Gud din Nød, skal du gaa hen i en Krog og sige saa: Kjære Herre! formedelst din allerkjæreste Søn Jesus Christus beder jeg, at du vilde give mig det eller det. Og gjentag det saa snart paany igjen. Thi saaledes kan min Aand blive samlet i Andagt, saa jeg ikke staar der og tænker paa noget Andet, men paa den Nød, der ligger mig paa Hjerte. Men naar jeg tænker paa at ramse op saa og saa mange Psalmer eller Rosenkrandse efter hverandre, saa er snart Sjælen eller Aanden andetsteds, og min Andagt er borte.

Alt det, som I nu have hørt, er imidlertid endnu ikke nogen Tilbedelse; thi til Tilbedelse hører intet Ord; men Tilbedelse er Noget, som skeer baade udvortes og indvortes. Udvortes er den det hele Legemes Gjerning, naar jeg bøier mig eller knæler for Gud og erkjender ham for min Herre, ligesom man bøier sig eller knæler for en Fyrste og erkjender ham for en Herre. Derfor siger David Ps. 99, 5.: **Ophøier Herren vor Gud, og tilbeder for hans Fødders Fodskammel; han er hellig.** Saaledes have Jøderne gjort foran Herrens Ark eller Kiste og foran Tabernaklet; der bøiede de sig, som skrevet staar 2 Mos. 38, 10., og have derhos ogsaa bedet der. Thi det kan Alt vel ske paa eengang, blot at I forstaa Forskjellen, at denne Tilbedelse skeer med Legemet. Men saadan udvortes Tilbedelse er Hykleri, hvor den ikke udgaar fra Troen og Aanden.

Tilbedelse er dernæst indvortes og aandelig; det er en ret Tilbedelse, naar man tilbeder i Aand og Sandhed, som Christus siger Joh. 4, 23.; det er, naar du af ganske Hjerte paakalder Gud og siger: Du er min Gud og naadige Herre; det er i Sandhed at tilbede, at et Menneske saaledes ydmyger og bøier sig for ham og siger: Du er min Gud og naadige Fader, du maa hjælpe mig og gjøre mig from. Troen virker den indvortes Bøielse, den virker ogsaa den udvortes. Undertiden virker den vel ikke den sidste; thi den veed, at Gud seer paa Hjertet og Troen, ikke paa den udvortes Bøielse, 1 Sam. 16, 7. Begge Dele kunne saaledes vel forenes med hinanden, og netop da gaar Legeme og Sjæl Haand i Haand; men uden den indvortes er den udvortes Tilbedelse Intet.

I gamle Dage har Gud bundet sin Tilbedelse til udvortes Steder, som vi læse Dan. 6, 10., at han vendte sit Ansigt mod Jerusalem og Temlet, naar han vilde bede. Men nu siger Christus Joh. 4, 21., at man herefter hverken skulde tilbede i Jerusalem eller paa dette Bjerg, men i Aand og Sandhed. Thi fordi Evangelium er udbredt i hele Verden, saa skal man nu tilbede overalt, hvor Guds Ord prædikes, og hvor Troen er; thi naar Evangeliet prædikes og man hænger ved det i Troen og af Hjertet, fortjener det vel, at du bøier dig derfor og giver det al mulig Ære; thi Gud er selv deri. Men naar Hjertet ikke tror derpaa og ikke holder det for Guds Ord, men sidder der og hører uden at tænke paa, hvad det er og hvorpaa det gaar ud, saa har det Intet at betyde, om du med dit Legeme bøier dig

for det; thi Hjertet hvorpaa Gud alene seer, følger ikke med. Naar Skriften derfor siger om Jøderne 2 Mos. 22, 9., at de vare haarde Halse og at deres Nakke var en Jernsene, saaat de ikke kunde bøie eller bukke sig for Gud, da taler den egentlig om Vantroen.

Saaledes maa det nu ogsaa her, naar Evangelisten siger, at Magerne eller de Vise have tilbedet Herren, forstaaes paa den Maade, at de have bevist ham Ære og bøie sig for ham. Men det er kommet indvortes fra Hjertet, ellers havde det ikke været Noget. Derfor opfatter det saaledes, at Tilbedelse i Skriften ikke betyder Andet end at ydmyge og bøie sig, hvorved vi erkjende den, for hvem vi gjøre det, for Herre. Vi læse saaledes, at Propheten Nathan og Bathseba, Kong Salomons Moder, bøiede sig for Salomon, 1 Kong. 1, 16.

Der kunne I se, hvilket Narreverk de have drevet, som have udtænkt saa mangeslags Tilbedelse og skjeldne mellem Benævnelserne latreia, duleia, og hyperduleia; den første tilhører Gud alene, den anden Jomfru Maria, den tredie det hellige Kors og ellers andre Helgener. Saadant er Menneskетanker og Drømme uden Grund i Skriften. Derfor mærker Eder her alene, at Evangeliet, naar det siger, at de Vise tilbede Barnet, maa forstaaes saaledes, at de ikke alene med Legeme, men ogsaa i Aanden have bøiet sig og erkjendt ham for en Herre; thi de have ikke alene bevist ham udvortes Ære og i Gjerning bekjendt, at han var en Konge; men deres Hjerte har ogsaa været med, det har ikke holdt ham for et almindeligt Barn, men for Messias, hvorpaa de som Abrahams Sæd have ventet; thi ligesom deres Legeme bøier sig og knæler, saaledes ydmyger Hjertet sig indvortes for Gud. Saaledes se I nu klart, at det lille Ord Tilbedelse ikke betyder Andet end Nedbøielse, ærbødig Hyldest og Knælen, hvorfor det var bedst at oversætte det med at yde ærbødig Hyldest, knæle eller bøie sig for.

Lader os nu høre videre i Evangelium, hvorledes det gik, da de havde offret ham sin Gave, hvorledes nemlig Gud befalede dem i Drømme, ikke at vende tilbage til Herodes, og hvorledes de have gjort saa og ad en anden Vei ere dragne hjem igjen til sit Land. Vi ville nu lade det staa derhen, hvad for Offer det er, de have bragt; thi I finde nok derom i Postillen; derimod ville vi betragte, hvad Andet Evangeliet hermed lærer os og hentyder til.

Det fjerde Læresтykke.

Om Fristelse.

Hvorfor lader Herren dem ikke komme til Herodes, men giver dem i Drømme tilkjende, at de ikke skulde vende tilbage igjen til ham? Han havde dog vel kunnet beskytte Barnet mod al Vold, saaat Herodes ikke havde kunnet gjøre det Noget? Christus viser sig snart som en Herre, snart som en Tjener; han lader undertiden se, at han er Gud, saasom da han her lod Stjernen gaa foran de Vise; saa flygter han igjen for Herodes, som om han frygtede for ham. Der giver han et Exempel paa, ikke at friste Gud; han vil her ikke gjøre noget Mirakel, men han opfører sig paa sædvanlig Maade, saaat han unddrager sig og undflyr Ulykken; saaledes skulle heller ikke vi friste Gud, men have Fortrøstning til ham; men den, som tror, frister ikke Gud.

Nu er der to Maader at friste paa, den ene til høire, den anden til venstre Side. Da gjør du ret, naar du tror og fortrøster dig paa det, som du har Guds Ord for; men naar du ikke tror, hvor du har Guds Ord, der frister du Gud. Her have I et klart Exempel: Gud har givet dig Korn og Frugt paa Marken, som du skal dyrke i dit Ansigts Sved; naar du nu

gaar hen og siger: Ei, jeg vil ikke arbeide, men stole paa Gud, han vil nok ernære mig, da er det at friste Gud; det er en Tro udenfor Guds Ord, der ikke duer, saaledes som vi læse om en gal Helgen i Ørkenen; to Brødre vandrede nemlig sammen og vare meget hungrige: da kom de til et Sted, hvor der var onde Mennesker, og da de skulde spise, vilde den ene af dem ikke tage Spise til sig, fordi det var hos onde Mennesker, og døde derfor Hungersdød. Denne har ikke havt en ret Fortrøstning til Gud, ja han har faret til Djævelen derfor. Naar derfor En, som kan hjælpe sig med Ting, der ere skabte for at bruges, farer frem paa slig Viis og lader det staa til, da frister han Gud, hvilket ogsaa de gjøre, der løbe i Kloster og ville leve ugifte, Noget, de ikke kunne gjøre efter sin Natur, uagtet de kunde blive udenfor og gifte sig. Thi naar Naturen ikke tillader dig at være afholdende og du kan blive gift, skal du ikke tænke, at Gud vil gjøre et Mirakel med dig; han har skabt Mænd og Kvinde, lad det blive derved og gjør det ikke bedre. Dette var da at friste Gud til høire Side.

Den anden Maade at friste paa er, naar du har Guds Ord og ikke tror samme, saaledes som Jøderne gjorde i Ørkenen; de troede ikke, skjønt de dog havde Guds Ord, og vilde heller ikke tro, men foreskrive ham den Maade, hvorpaa han skulde gaa frem. Det hjalp ikke, at han sagde: Jeg vil drage Omsorg for Eder; men hvorledes han end gjorde det, vilde de have det anderledes. Dette er at friste Gud til venstre Side. Derfor vær du fornuftig; hvor du har Guds Ord, da forlad dig fast derpaa og vig ikke derfra, ligesom ogsaa Jøderne, der havde Guds Ord, omendskjønt der intet Korn voxede i Ørkenen og de ikke havde Noget at æde, dog skulde have troet, at Gud vilde ernære dem og give dem Nok; thi de havde et bestemt Tilsagn og Guds Ord for, at han ikke vilde forlade dem. Derfor naar du staar paa Guds Ord, saa kan du tro og heller ikke friste Gud. Derfor maa man overalt lade disse to blive sammen: at Ordet ikke er uden Tro og heller ikke Troen uden Ordet. Det være nu kortelig talt om dette Evangelium, hvorvel endnu meget Mere vilde være at omhandle deri.

En anden Prædiken

paa den Herre Christi Aabenbarelses-Dag over det foregaaende

Evangelium Matth. 2, 1—12.

Vi feire idag tre liflige, trøstelige Fester, paa hvilke den Herre Christus har aabenbaret sig, alle dem til en særegen Trøst, der søge ham med fast Tro. For det Første for de Vise fra Østerland, for det Andet for Johannes den Døber, da han af denne i sit tredivte Aar døbtes i Jordan og den Helligaand ved Faderens Røst gav det Vidnesbyrd om Christus, at han var Guds Søn; for det Tredie dengang han beviste sin Herlighed og Ære med Mirakelet, der han gjorde Vin af Vand i Bryllupet, hvorved han vilde ære Ægteskabet, der desværre nu af Paven og hans naadige Junkere er ilde tilredt, forsmaaet og forkastet som en elendig, foragtet Stand. Thi hvad Gud har forordnet, det er og bliver forsmaaet af Verden; derom ville v

til sin Tid tale mere; vi have og allerede skrevet tilstrækkeligt derom. Nu ville vi tale lidt om den første Aabenbarelse.

Om den første Aabenbarelse,
der skete for de Vise fra Østerland.

Da de Vise fra Arabien, der have været høit dannede Mænd og udentvivl Styrere eller Raadsherrer i sit Land (som det dengang var almindelig i Østerlandene), saa Stjernen gaa op, kom de uden Tøven til Jerusalem og søgte omhyggeligt den nyfødte Jødernes Konge. Herved skulle vi mærke os, at de uden Stjernen ikke have kunnet, hverken søge eller finde denne Konge, den Herre Christus; men den har tilsidst ført dem frem, saaat de af Guds Ord ere blevne forvisede om, hvor de skulde finde denne Konge. Saaledes gaar det ogsaa med os; vi kunne ikke finde Christus uden ved Evangeliet, uden Guds Ord; det maa vise os Veien og lede os til at finde ham, dog alene først, naar vi gribe dette Evangelium med Troen; thi ellers hjælper det os Intet, om vi end have, høre og kjende det; vi ville da ligesaalidt finde ham som de Skriftkloge, der havde Skriften og vidste at vise andre Mennesker Veien, medens de ikke selv kom eller toge Saadant til Hjerte, sov derimod fra den Konge, hvorpaa de dog med megen Sukken havde ventet en lang Tid. Derfor er det ikke Nok, at man har eller hører Evangelium, men det maa troes og gribes i Hjertet, ellers finde vi ikke Christus. Og herigjennem se I ogsaa, hvorledes det ikke kommer an paa, om En er Lærd eller Ulærd, om han er meget eller lidet forstandig paa Skriften. Den, hvem Gud giver det, han har det; han anseer ikke Personer, men hvem han drager, den bliver draget, og dog lader han alligevel altid Evangeliet prædike.

Da nu de Vise ved Skriftens Forklaring og Stjernens Betegnelse havde fundet Christusbarnet, Jødernes Konge, i Bethlehem med Joseph og Maria, lode de sig ikke anfegte af hans ringe Skikkelse, men erkjendte Barnet, saaledes som de havde lært i Ordet, for den Messias og Jødernes Konge, hvorpaa Jøderne ventede. **Og de oplode deres Liggendefæ og offrede det Gaver: Guld, Røgelse og Myrrha.** Deraf skal man spore Troens Viis, at den ikke lader sig lede vild, men alene hænger ved Ordet og spørger ikke om alt det Udvortes. Disse Vise forarges ikke over, at Barnet med dets Forældre ere paa et saa ringe Sted, uden al Pragt, i Armod og Elendighed, og Intet synes mindre rimeligt, end at dette Barn skulde være en Konge; men de blive ved, de holde det med Visshed for den Konge, som i Skriften var dem betegnet, og bevise ham kongelig Ære med kostelige Gaver og Skjænk, med det Bedste, som de havde bragt med sig fra sit Land. Verden derimod vilde ikke have gjort saaledes, men efter sin Sædvane have seet paa stor Pragt, paa Fløiels Polstre, paa mange Tjenere og Piger; der pleier den at give sine Gaver, hvor der nemlig før er Nok og Overflod; ja, den har det vel saa, at den tager fra de Fattige og Elendige, river Brødet fra Munden paa den Hungrige og Trængende og dem, som ikke have Andet, end hvad de med sin blodige Sved kunne skrabe sammen.

Heraf skulle vi nu lære, at vi, hvis vi ogsaa med de Vise ville ære Christus, maa lukke vore Øine for Alt, hvad der er smukt, skinner og glimrer for denne Verden, og ikke forarges eller skrækkes tilbage, om det end for Verden synes ringe, foragteligt og naragtigt; vær du tilfreds med at vide, det behager Gud i Himmelen. Vogt dig for det, som glimrer for Verden; øv dig i Gjerninger, som for Fornuften ansees naragtige og ringe, saasom at hjælpe de Fattige, trøste de Bedrøvede og antage sig Næstens Nød; naar du øver dig flittig og i

Troen veed at skikke dig ret i disse Stykker, saa ville de andre glimrende Gjerninger, saasom at anordne Messe, holde Vigilier og Aarsdage, bygge Kirker, og hvad Mere der er af sligt Narreverk, falde bort af sig selv og gaa tilgrunde hos dig; og paa saadanne Gjerninger stoler nu den hele Verden; thi de glimre smukt, skjønt Gud har Afsky for dem. Men hvad Gud har befalet: at tjene vor Næste og antage sig hans Elendighed, være venlig og god mod ham, saaledes som de andre Guds Bud lyde, det lægges tilside og ansees af Verden for ubetydeligt, naragtigt og latterligt; derfor indlader Ingen sig derpaa. Hvorfor? fordi det ikke glimrer; glimrer det ikke, saa gjælder det ikke, siger man sædvanlig.

Nu vil dog Gud før berøves sin Ære og Tjeneste, end at vi skulle være efterladende i vor Næstes Tjeneste, saaledes som Christus siger Matth. 5, 23 flg.: **Naar du offrer din Gave paa Alteret, og kommer der ihu, at din Broder har Noget imod dig, saa lad din Gave blive der for Alteret, og gak hen, forlig dig først med din Broder, og kom da og offre din Gave.** Der se og høre I reentud, at Gud ikke vil have nogen Tjeneste, uden at vi tjene og vise os venlig mod vor Næste.

Derfor forkaster ogsaa Gud hos Propheten Esaias Jødernes Offer, fordi de efterlode det Vigtigste, nemlig Barmhjertighed og Tro, og taler saaledes: **I Fyrster af Sodom! hører Herrens Ord; Folk af Gomorra! mærker vor Guds Lov. Hvad skal jeg med Eders mangfoldige Offere? siger Herren; jeg er mæt af Brændoffere af Vædere og af det fede Kvægs Fedme, og jeg haver ikke Lyst til Blod af Stude og Lam og Bukke. Naar I komme at sees for mit Ansigt, hvo haver krævet dette af Eders Haand, at træde paa mine Forgaarde? Bærer ikke mere frem forfængeligt Madoffer, det er mig en vederstyggelig Røgelse; paa Nymaaneder og Sabbater, og naar I kalde Forsamlingen tilsammen, kan jeg ikke lide Uret, eller paa Forbudsdagen. Min Sjæl hader Eders Nymaaneder og Eders bestemte Høitider, jeg er kjed af dem; jeg er træt af at fordrage dem. Og naar I udbrede Eders Hænder, da vil jeg skjule mine Øine for Eder, ja, om I end meget bede, hører jeg dog ikke; thi Eders Hænder ere fulde af Blod. Toer Eder, vorder rene, borttager Eders Jdrætters Ondskab fra mine Øine, lader af at gjøre ilde, lærer at gjøre Godt, søger Ret, hjælper en Fortrykt tilrette, skaffer en Faderløs Ret, udfører Enkers Sager. Kommer dog og lader os gaa irette med hverandre, siger Herren,** — og saa fremdeles hvad der staar Es. 1, 10 flgg.

Der se I af Esaias, hvad Gud vil, og hvad der er ham velbehageligt. Saafremt vi slaa Brag paa denne Gjerning, at tjene de Fattige og vi ikke antage os deres Nød, vil han ikke kjende os; thi hvad vi gjøre mod vor Næste, det gjøre vi mod Gud og Christus selv, som han og vil sige paa den yderste Dag: **Saameget, som I have gjort for en af disse mine mindste Brødre, det have I gjort for mig,** Matth. 25, 40. Da vil du ikke kunne rose dig af at bygge Kirker eller stifte Messer; thi han vil sige: Hvad spørger jeg efter dine Kirker eller Messer, hvad bryder jeg mig om dit Alter eller dine Klokker; mener du, at jeg har Lyst til Steen eller Træ, til Klokkespil og Klang? Er ikke alt dette allerede mit? **Himlene ere min Throne og Jorden mine Fødders Fodskammel,** Es. 66, 1. Hvo har befalet dig at bygge Kirker? Jeg har sat levende Templer paa din Vei, dem skulde du have opbygget, næret og hjulpet; men du har derimod drevet paa med andet Narreverk, som jeg ikke har befalet; jeg kjender dig ikke, du maa nu frisk væk arbeide med dine

Kirker og dine Messer, saameget du vil; medens I skulle sætte al Eders Lid til mig, have I sat al Eders Trøst til saadanne Gjerninger, som om I dermed vilde afstvinge mig Himmelen, og derved gjøre mig til Eders Ven. Og Summa Summarum: hvad jeg har befalet, have I ikke gjort, og hvad jeg ikke begjærer, det have I udført med al Eders Iver; velan, saa have I til Gjengjæld Takken herfor: jeg kjender Eder ikke; I faa nu tage Eders Tilflugt til den Gud, der har befalet Eder at gjøre Saadant ꝛc.

Deraf skulle vi nu lære, at, ligesom de Vise her ikke have ladet sig anfegte af Barnets og dets Forældres ringe Skikkelse, skulle heller ikke vi lade os vildlede ved vor Næstes ringe og usle Skikkelse, men være forvisede om der at finde Christus, og at hvad vi gjøre mod ham, det gjøre vi mod Christus selv; thi hans Rige bestaar i foragtede ringe Ting, ja i det hellige Kors, i Foragt, Forfølgelse, i Jammer og Elendighed. Hvilket og Paulus siger efter Ps. 44, 23.: **For din Skyld dræbes vi den ganske Dag, vi ere regnede som Slagtefaar,** Rom. 8, 36.; og paa et andet Sted: **Vi ere blevne som Udskud i Verden, Alles Skoviskindtil nu,** 1 Cor. 4, 13. Derfor siger Christus til sine Disciple, da han sendte dem ud at prædike i Jødeland: **Se, jeg sender Eder som Faar midt iblandt Ulve,** Matth. 10, 16.

De, som nu søge Christus andetsteds end i saadan ringe Skikkelse, i Kors og Forfølgelse, de finde ham ikke. De Vise fandt ikke Christus, den nyfødte Konge, i Herodes's Sale, ikke hos Ypperstepræsterne, ikke i Jerusalem, den store mægtige Hovedstad, men i Bethlehem, i Krybben, hos et Par simple Folk, Maria og Joseph. Summa: Christus findes der, hvor man mindst gjør Regning derpaa.

Nu maa vi og betragte, hvad de Vise have meent med sit Offer og Gave. De have da visselig — skjønt de ikke have havt en fuld Erkjendelse — dermed betegnet, at dette Barn var en Konge, og ikke alene en Konge, men Gud og et dødeligt Menneske. Ved Guldet have de bekjendt, at han var en Konge, som vilde de sige: Vi bringe dig ikke Guld for dermed at ville gjøre dig rig; thi Guld og Sølv og Alt, hvad skabt er, det er allerede dit; men vi bekjende dig for en Konge over alle Ting. Saaledes offre ogsaa vi Christus Guld, naar jeg erkjender ham som min Konge og Herre. O, det er en stærk Tro; thi skal jeg erkjende ham for min Konge og Herre, saa maa al min Villie undertrykkes og maa aldeles ikke regjere i mig; men jeg maa lade Christus alene regjere og herske i mig, som det behager ham, og overgive ham Alt, han gjøre, som han vil. Saa gjør og den Spedalske i Matth. 8, 2., naar han siger til Christus: **Herre, om du vil, kan du rense mig;** derfor maa der slet Intet være i mig af min Villie, skal Christus bestaa ret i mig. Christus selv har ikke ladet sin Villie regjere i sig; men han har altid levet efter sin Faders Villie, som han siger Joh. 6, 38.: **Jeg er kommen ned af Himmelen, ikke forat jeg skal gjøre min Villie, men hans Villie, som mig udsendte.** Ja, han har været sin Fader lydig indtil Døden, Phil. 2, 8., og har overgivet ham Alt.

Saaledes skulle og vi, efter dette Exempel, som synderligen er skrevet os til Trøst, overgive vor Villie til Gud i hans Christus og frit vove paa ham, at han vil gjøre det, som Ps. 37, 5 flgg. siger: **Vælt din Vei paa Herren og forlad dig paa ham, han, han skal gjøre det;** og strax efter: **ti for Herren og forvent ham.** Saadanne og lignende Sprog skulle tilskynde os, taalmodigen at finde os i Guds Villie, han gjøre det sødt eller suurt, han komme med Godt eller Ondt; thi han fordærver visselig ikke; salig den, som tror Saadant af

ganske Hjerte; thi hvorledes kan en Saadan nogensinde være ilde tilmode? Man handle med ham, som man vil, man kan brænde eller drukne ham, kaste ham i Fængsel eller lade ham fri, saa spørger han ikke derom; han veed, at det skeer til hans Bedste. Saaledes offre ogsaa vi Guldet med de Vise, naar vi ikke lade vor Villie regjere i os, men ere stille for Christus, og lade ham gjøre med os, som han vil. Derfor kunne ikke Hyklerne og de Skinhellige finde sig i Guds Villie, men hvorledes han steller det med dem, saa gjør han det ikke rigtigt, — thi de mene, at de skal faa det Udfald, som de tænke, og blive vrede, naar det ikke gaar efter deres Villie; de ville ikke forfølges, ikke være foragtede, knurre og brumme, skjænde og bide derimod ligesom de onde, stædige Heste, hvormed de forhindre Christi Rige fra at herske i dem, og berøve saaledes Christus det Guld, som de dog skulle offre og byde ham; det vil sige, de ville selv regjere og ikke erkjende Christus for sin Konge og Herre.

Ved Røgelsen have de betegnet den guddommelige Ære, som vi ofre ham, naar vi bekjende, at vi have Alt, som vi have, af ham, ganske uforskyldt, uden al vor Fortjeneste; derfor skulle vi til Gjengjæld tilskrive ham som den rette Herre de modtagne Goder og slet ikke rose os af dem, men alene søge hans Ære deri; og naar han igjen tager dem fra os som sit eget Gods, skulle vi være tilfredse dermed, velsigne med den kjære Hjob og sige: **Nøgen kom jeg fra min Moders Liv, nøgen vender jeg igjen tilbage, Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet,** Hj. 1, 21. Vi skulle saaledes taalmodig lide al vor Ulykke og Modgang, som havde Gud selv lagt det os paa, eftersom jo Ingen kan skade os, uden vor Gud vil have det, **ja ikke engang et Haar af Eders Hoved skal forkommes,** som Christus siger til sine Disciple, Luc. 21, 18.

Derfor skulle vi i al vor Nød ikke søge nogen anden Hjælp eller Trøst end alene hos Christus; **thi han er bleven os Viisdom fra Gud og Retfærdighed og Helliggjørelse og Forløsning,** 1 Cor. 1, 30. Saa offre vi da Christus rettelig den gode arabiske Røgelse, naar vi i al vor Nød, Modgang og Angst alene tage vor Tilflugt til ham. Men de som andetsteds søge Hjælp og Trøst, saasom hos Hexe og Troldkvinder, de offre ikke Christus Røgelse, men stinkende Svovel, hvori de evig maa blive brændte, fordi de ikke have havt Tro og Tillid til Christus.

Ved Myrrha have de betegnet et dødeligt Menneske; thi med Myrrha har man salvet de døde Legemer, forat de i mange Aar ikke skulle forraadne. Myrrha er nemlig en stærk, bitter Saft, der flyder af Træer i Arabien ligesom Gummi, eller som hos os Kvade flyder af Naaletræerne, Furu og Gran. Men da offre vi Christus Myrrha, naar vi fuldt og fast tro, at Christus ved sin Død i sit dødelige Legeme har overvundet vor Død, Synd, Djævel og Helvede; thi tvivle vi derom, saa staa vore Sager ikke godt; men tror jeg af Hjertet, at Død, Synd, Djævel og Helvede ere opslugte ved Christi Død, saa frygter jeg ikke for dem. Døden skal ikke fortære mig; thi jeg har Myrrha, det er, den Herres Christi Død, i mit Legeme og min Sjæl, og han lader mig ikke gaa under, saasom der er en saadan Styrke og Magt i Troen, **for hvilken alle Ting ere mulige,** som Christus siger Marc. 9, 23.

Heraf skulle vi lære, at vi Dag fra Dag ved den Herre Christus dæmpe den gamle Adam og døde hans Begjæringer med Kors og Anfegtelse, ikke dem, vi selv udvælge, men hvad Gud tilskikker os, at vi skulle bære samme taalmodig og gjerne, paadet Legemet derved kan tæmmes og være

Aanden lydig. Vi ere altsaa begravne med Christus og druknede i Daaben og skulle igjen opstaa med Christus, at han alene maa regjere og leve i os. Hertil hører megen Sukken og Længsel, hvilket den Helligaand for os virker i os uden Afladelse, som Paulus siger Rom. 8, 26., at Christus maa hjælpe os til at give den gjenstridige, trodsige Skjelm af Sporerne, saa han ikke bliver for kaad og kaster den ædle Sjæl i Skarnet.

Herpaa peger vor Daab hen, paa intet Andet nemlig, end at vi maa døde og begrave den gamle Skjelm, den stinkende Adam, og herpaa skulle vi til enhver Tid tænke, fordi der, saalænge vi leve, endnu altid bliver Synd i os; vi maa derfor altid ved Betragtning af Daaben slikke paa os som paa et gammelt daarligt Huus, saalænge til vi ingen Flikning længere kan undergaa, det er, til vi dø. Derom taler St. Paulus Rom. 6, 3 flgg. saare herlige Ord, som man skal lægge vel Mærke til, og siger: **Vide I ikke, at vi, saamange som ere døbte til Christum Jesum, ere døbte til hans Død? Vi ere altsaa begravne med ham ved Daaben til Døden, paadet at, ligesom Christus er opreist fra de Døde formedelst Faderens Herlighed, saa skulle og vi vandre i et nyt Levnet. Thi dersom vi ere blevne forenede med ham ved Lighed med hans Død, da skulle vi og være ham lige i hans Opstandelse; thi vi vide dette, at vort gamle Menneske er korsfæstet med ham, paadet at det Syndens Legeme skal blive tilintetgjort, saaat vi ikke fremdeles skulle tjene Synden; thi hvo, som er død, er retfærdiggjort fra Synden. Men dersom vi ere døde med Christo, da tro vi, at vi og skulle leve med ham; efterdi vi vide, at Christus, efterat han er opreist fra de Døde, dør ikke mere; Døden hersker ikke mere over ham. Thi det, at han døde, døde han een Gang for Synden; men det, at han lever, det lever han for Gud. Saaledes ansee ogsaa I Eder selv som døde for Synden, men som levende for Gud i Christo Jesu, vor Herre.**

Om den anden Aabenbarelse, nemlig Christi Daab.

Dette om den første Aabenbarelse. Vi ville nu ogsaa tale lidt om den anden Aabenbarelse, nemlig om Christi Daab.

I Christi Daab have vi tre Stykker at mærke. For det Første, at Himlene aabnedes, da Christus blev døbt. For det Andet, at den Helligaand saaes i en Dues Skikkelse. For det Tredie, at man hørte Faderens Røst, som sagde: Denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg har Velbehag. **Først** er her at mærke, at den Herres Christi Daab ikke har mindre at betyde, end at han har taget paa sig og afbetalt al vor Synd og dernæst ved sit Legemes Berørelse renset alt Vand, saaat hvo, der døbes i hans Navn, ogsaa skal befries for Synden og Himlene staa aabne ogsaa for ham.

Saa er nu Christus ikke døbt for sin egen Skyld; thi han **havde ikke gjort Synd**, som Petrus siger 1 Petr, 2, 22, **men han har taget vore Sygdomme paa sig og baaret vore Piner**, Es. 53, 4., druknet dem alle i Vandet og dermed betegnet, hvad vi skulle gjøre. Han bærer sig netop ad som en god Læge, der først drikker den bittre Mixtur for den Syge, for at denne derefter skal drikke den desto gladere og mere uforfærdet. Vi drikke ogsaa i Daaben en bitter Drik, nemlig den gamle Adams Dødelse, hvilket river os heelt skarpt og bittert i Næsen; thi Neddukningen i Vandet betyder ikke mindre, end at det gamle onde Menneske maa gaa under og dø; det skeer nu ved Korset, som Gud paalægger os efter sin guddommelige Villie, og som

vi ikke skulle kaste fra os, men villigen og gjerne bære.

Men forat det skal falde os desto lettere, har Christus ogsaa gjort det, lader sig døbe, taget sit Kors paa sig og villig baaret det; han har saaledes været sin Fader lydig til Døden, ja, til Korsets Død, som Paulus siger Phil. 2, 8., for at redde os af vore Synder og paany forsone os med sin himmelske Fader, hvilket er skeet af lutter Naade uden al vor Fortjeneste, hvorpaa vi have Daaben til Tegn og Forsikring, som Paulus siger Tit. 3, 4. flgg.: **Men der Guds, vor Frelsers, Miskundhed og Kjærlighed til Menneskene aabenbaredes, haver han, ikke for de Retfærdigheds Gjerningers Skyld, som vi havde gjort, men efter sin Barmhjertighed frelst os ved Igjenfødelsens Bad og Fornyelsen ved den Helligaand, hvilken han haver rigeligen udøst over os ved Jesum Christum, vor Frelser, paadet at vi, retfærdiggjorte ved hans Naade, skulle efter Haabet vorde Arvinger til det evige Liv. Dette er en troværdig Tale.**

For det **Andet** aabenbarer her den Helligaand sig synlig i Daaben i en Dues Skikkelse; herved betegnes, at ogsaa vi i vor Daab faa den Helligaand til at regjere og føre os efter sin guddommelige Villie til at være hos os og hjælpe os til at bære det hellige Kors, til at formane os, holde os oppe og drive os frem, til at ile til og hjælpe os at bære, naar vi svigte, ja, til igjen at reise os op, om vi falde, og til at være hos ham som en tro Staldbroder paa Veien. Han udretter ogsaa, at Korsets Byrde, som vi ellers slet ikke kunne bære uden hans Hjælp, bliver os let. Falder du nu i Synden, saa betænk, at du igjen har et Tilflugtsted i Daaben; thi den er det eneste Skib, som hjælper os over; derfor, vogt dig for dem, som gjøre to Brætter, hvormed vi kunne svømme over Syndernes Hav, nemlig Daaben og Boden, idet de sige: Naar vi have lidt Skibbrud og tabt Daaben ved Synden, saa maa vi gribe Boden; tro dem ikke, det er idel Forførelse, hvorved de bedrage baade sig selv og Andre. Daaben er Bodens Begyndelse; saa ofte du nu falder i Synden, saa tag igjen din Tilflugt til Daaben, der finder du paany den Helligaand, som staar dig bi. Thi Boden er ikke andet end Menneskets Mishag med sig selv og sit syndige Levnet og dets Fornyelse, hvilket i Daaben betegnes.

Paa saadan Levnets Fornyelse følger Lov og Tak til Gud for den modtagne Naade; da begynder det samme Menneske at vise sig venlig mod sin Næste og gjøre, hvad der behager ham vel. Dette betegnes ved, at den Helligaand i en Dues Skikkelse viste sig over Christus; thi Duen har ikke Galde; saaledes blive og de, som modtage den Helligaand i Daaben, helt venlige og uden Bitterhed mod Nogen.

For det **Tredie** høres Faderens Røst ved Kristi Daab, som siger: **Dette er min Søn den elskelige, i hvem jeg haver Velbehag.** Denne Røst høre ogsaa Alle, som døbes i Jesu Navn; thi der blive vi Guds Arvinger og Christi Medarvinger. Derom skal da Ingen tvivle; St. Paulus siger Eph. 1, 6.: **Gud benaadede os i sin elskede Søn.** Dette skulde være os en ret fortræffelig og stor Trøst i Angst og Modgang, at vi have En, ved hvem vi ere velbehagelige for Gud, om vi end sidde i Synden; thi han seer ikke paa os, men paa sin kjære Søn, i hvem ogsaa vi ere ham velbehagelige. Derfor handle de taabeligt, der med Gjerninger ville handle med Gud, og sætte denne Midler tilside. Det er en afgjort Sag, Ingen kan behage Gud, uden ved Christum, som han har skjænket os; denne er Naadestolen, hvorpaa og hvori han vil høre og annamme os.

Hertil tjener alle de Sprog i Evangelium og hos Paulus, der lokke os saa

venligen til Christus, i Besynderlighed dette, som han selv siger Matth. 11, 28 flgg.: **Kommer hid til mig, Alle, som arbeide og ere besværede! og jeg vil give Eder Hvile. Tager mit Aag paa Eder og lærer af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet; saa skulle I finde Hvile for Eders Sjæle. Thi mit Aag er gavnligt og min Byrde let**; og dette St. Pauli Sprog i 1 Tim. 1, 15.: **Det er en troværdig Tale og aldeles værd at annammes, at Christus Jesus kom til Verden for at gjøre Syndere salige**; og i Rom. 4, 25.: **han blev given hen for vore Overtrædelser og opreist for vor Retfærdiggjørelse.** Af saadanne Sprog er hele det nye Testamente fuldt, og med saadanne Sprog skulle vi trøste vort bedrøvede, forsagte Hjerte, naar det sidder i Angst og Nød for Syndens eller Dødens Skyld, og saaledes styrke og nære vor Tro; og naar der mangler paa Tro, skulle vi altid raabe til Gud: Herre, forøg os Troen, Herre, hjælp vor Tro, Herre, hjælp vor Svaghed, at vi hænge ved dig og have Nok i dig, det gaa, som det vil. Dette være nu for denne Gang Nok. Vi ville anraabe Gud om hans Naade.

En Prædiken om Christi Daab,

hvorved han har tiltraadt sit Embede og af sin Fader er viet til Præst og Konge. Prædiket paa den Herres Christi Aabenbarelses-Dag.

Fortale.

Denne Dag er helliget for tre Tings Skyld, som har tildraget sig paa denne Dag. For det **Første** har Christus aabenbaret sig for og er bleven bekjendt for Hedningerne fra Solens Opgang, ved et Undertegn, som de have seet paa Himmelen. For det **Andet** har Christus overtaget sit Fyrstendømme og har tiltraadt sit Embede, er bleven døbt af Johannes i Jordan og af sin Fader indsat som Prædikant og har begyndt at regjere og prædike, er bleven Konge og Præst. For det **Tredie** har han gjort Viin af Vand i Cana i Galilæa.

For det Første har han aabenbaret sig for Hedningerne som Herre. For det Andet er han indsat af sin Fader til Præst og Lærer. For det Tredie har han selv givet sig tilkjende ved Tegn. Det Første have vi idag omhandlet i Evangeliet, og det Tredie udlægger man paa anden Søndag efter Christi Aabenbarelses-Dag. Nu ville vi tage for os det andet Stykke, om Christi Daab og tale derom, saavidt Gud giver os Naade dertil; det har hidtil været lagt paa Hylden. Lader os læse Matthæi Evangelium.

Evangelium Matth. 3, 13—17.

Da kom Jesus fra Galilæa til Jordan til Johannnes, for at døbes af ham. Men Johannes formeente ham det meget og sagde: Jeg haver Behov at døbes af dig, og du kommer til mig? Men Jesus svarede og sagde til ham: Tilsted det nu; thi saaledes bør det os at fuldkomme al Retfærdighed. Da tilstedte han ham. Og der Jesus var døbt, steg han strax op af Vandet; og se, Himlene aabnedes ham, og han saa Guds Aand fare ned som en Due og komme over ham. Og se, der kom en Røst af Himlene som sagde: Denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg haver Velbehag.

Udlæggelse af Evangeliet.

Denne Evangelisten Matthæi Prædiken er hidtil bleven ringeagtet, medens man har oprettet mange Fester og foreholdt os andre Prædikener og gjort sig bred med at ophøie Helgener; men dette Stykke om Christi Daab og hans Embede og Regimente har maattet staa tilbage, uden at Nogen har vidst, hvor stort dette Stykke gjælder for Gud; thi baade i det nye og det gamle Testamente gaar næsten den hele Skrift ud paa Christi Daab, medens Skriften ikke gjør meget Væsen af Christi Fødsel og Barndom, idet den næsten lader det være med, at han er født af David og hans Sæd og Esaias kun lægger Eet til: at ogsaa hans Moder skal være en **Jomfru**, Es. 7, 14. Derfor skrive ogsaa Evangelisterne Lidet om hans Barndom, men komme hurtig til hans tredivte Aar for at beskrive det Embede, hvortil han var kommen; sidenefter haste de ikke mere, men beskrive alle hans Ord, Gjerninger og Tegn med stor Flid og Alvor, saa man vel kan se, at der baade i det gamle og nye Testamente allermest sees paa Christi Daab, som paa det fornemste Stykke i Skriften.

Og dermed, ikke med Christi Barndom, begynder ogsaa det nye Testamente; derfor tale ogsaa St. Marcus og Johannes lidet om hans Barndom; St. Petrus og St. Paulus skrive aldeles Intet derom; ikke fordi de foragte, hvad St. Matthæus og St. Lucas skrive derom, men fordi de haste med at berette det fornemste Stykke, hvormed hans Embede begynder; thi hvorvel han var født som et Barn, var dog hans Embede endnu ikke begyndt; han har heller ikke vovet sig paa det, førend han blev kaldet dertil af Faderen. Summa Summarum: I Daaben begynder Embedet; der bliver han vor Christus, vor Frelser, dertil er han kommen, som Esaias siger Cap. 61, 1., og Christus anvender det paa sig selv Luc. 4, 18 flgg., naar han siger: **Herrens Aand er over mig, derfor salvede han mig; han haver sendt mig til at kundgjøre Evangelium for de Fattige, at helbrede dem, som have et sønderknuset Hjerte, at forkynde de Fangne, at de skulle løslades, og at de Blinde skulle faa Syn, at sætte de Plagede i Frihed, at forkynde Herrens behagelige Aar.** For at prædike dette Naaderige er han kommen, og han begynder sin Prædiken fra Johannes's Daab af, som Lucas siger Ap. Gj. 1, 22., ligesom og Marcus begynder sit Evangelium med Johannes's Prædiken og Christi Daab.

Men hvorfor det? Af denne Grund: Der begynder Christus at være en Christus, der bliver han indviet og indtræder i sit Embede; derved har Faderen villet forvisse Verden, at den slet ikke skulde have nogen Tvivl om Christus, at han jo havde indsat ham. I vide, hvor jammerlig vi ere blevne forførte ved de falske Propheter, som bedrage det arme Folk ved egne Drømme, saa endog næsten al Verden er forført ved dem. Derfor har det været Gud meget magtpaaliggende, det har ogsaa kostet ham Meget, og han har offret sin allerkjæreste Skat derpaa, at han kunde forvisse os om, at vi havde den rette Lære.

Og det er i Sandhed en stor og herlig Guds Naade og Barmhjertighed, at den guddommelige Majestæt saaledes nedlader sig og forvisser os saaledes om Christus og bekræfter Sagen paa det Høitideligste ved Propheterne, at han fastsætter bestemt Tid, Land, Stamme, Slægt, By og Person. Landet, thi i Jødeland skal han fødes, som Christus selv siger Joh. 4, 22.: **Saliggjørelsen kommer fra Jøderne** og fra intet andet Folk. Stammen (Jødefolket var deelt i tolv Stammer) var Juda Stamme, som Patriarken Jakob propheterer 1 Mos. 49, 10. Slægten, thi han skal komme af Davids Slægt,

skal være hans Kjød og Blod. Han udhæver ogsaa Staden, hvor han skal fødes, nemlig i Bethlehem, som det staar Micha 5, 1., og som Matthæus anvender det, naar han Cap. 2, 6. siger: **Og du Bethlehem, i Judæ Land er ingenlunde den ringeste iblandt Judæ Fyrster; thi af dig skal udgaa en Fyrste, som skal være mit Folks, Israels Hyrde.** Det er jo bestemt talt og fast forsikkret; han vil ikke, den gode og fromme Gud, at vi skulle tage feil.

Saasnart nu Personen er tilstede, lader han ham ogsaa betegnes, peger paa ham og siger: Denne er det, der have I ham; han lader Johannes gaa forud for ham, den store Prophet, der for dette Embedes Skyld i Skriften kaldes en Herrens Engel, saasom Mal. 3, 1.: **Se, jeg sender min Engel for mig for at berede Veien for mit Ansigt,** hvad ogsaa Christus selv Matth. 11, 10, forklarer om Johannes, der endog for sin Helligheds Skyld af Folket holdtes for en stor Prophet, ja, endog for Christus. Denne store Mand matte gaa forud for Christus og henvise til ham, at vi kunde være ganske visse paa, hvor vor Saliggjørelse skulde være.

Thi hvad hænder? Efterdi Propheterne have betegnet Land, Stamme, Slægt og Stad, saa kommer Johannes og gjør det endnu klarere og viser os endog Personen selv. Vidnesbyrdet var saa overordentlig stort, at det ikke kunde være større og vissere; thi Johannes var i stor Anseelse hos Folket; men han viser dem fra sig, peger paa den ubekjendte Christus og siger: **Se, det Guds Lam, som bærer al Verdens Synd.** Gud fremstiller for os en ophøiet, herlig Mand, der stiller os Christus for Øine og gjør Sagen saa sikker, at den jo ikke kunde være sikkrere. Thi jeg kunde jo ikke gjøre en Ting sikkrere end veed at pege med Fingeren derpaa og sige: Der staar den. Saaledes gjør Johannes Jøderne visse, bruger mange Ord og siger: Der er Lammet, ham er det, om hvem jeg har sagt Eder: han er midt iblandt Eder, han er større end jeg, og mange andre Ord, saaledes som Evangelisten Johannes har optegnet dem. Thi havde han ikke forsikkret os saaledes, vilde vi have faret hid og did; synderlig vilde Jødene have tænkt: Han bliver maaske født i et andet Land, Sted, Stammel Slægt eller Stad. Nu kommer Gud til og binder os til Personen, til Christus selv, idet han tilsidst endnu giver et større Vidnesbyrd fra Himmelen; han peger ikke alene med Fingrene paa ham ved et Menneske, men han selv med sin Aand baade bekræfter og forsikkrer det Altsammen med sit Ord, ved selv fra Himmelen at raabe herned: **Denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg haver Velbehag.**

Dette er altsammen skeet, forat vi skulle vide, at det ikke er en ringe Sag, men at der ligger særdeles Magt paa, at det er saaledes forsikkret ved hellige Folk, ved Gud selv og hans Aand, saa al Skabningen maa bekjende, at han er Christus og vi maa hænge ved Christus og ikke bryde os Noget om nogen Anden. Alligevel have ikke Jøderne annammet det; de vilde ikke hænge ved ham, ligesom det nutildags ogsaa gaar iblandt os, idet vi agte Guds Ord og Evangelium lidet og lade det gaa forbi. Dette være sagt til Indledning. Vi ville nu gjennemgaa Evangeliet Ord for Ord: Matthæus siger:

Da kom Jesus fra Galilæa til Jordan til Johannes, at døbes af ham.

Indtil tredive Aars Alder var Christus ubekjendt; han var en Haandverkssvend, en Tømmermand; Ingen holdt ham for Christus; man holdt ham iøvrigt for en from Mand; thi han passede sit Arbeide og byggede Huse til sit tredivte Aar; han var født i Nazareth, de kjendte hans Moder og Fader; Ingen tænkte, at Me-

sias skulde være i Nazareth, ligesom ogsaa Nathanael siger til Philipus Joh. 1, 46.: **Hvad godt kan der komme fra Nazareth?** Og paa et andet Sted forundre Jøderne sig og sige: **Er denne ikke den Tømmermand, Mariæ Søn, men Jakobs og Jose og Judæ og Simeons Broder? ere og ikke hans Søstre her hos os?** Hvorledes kommer han da til dette? Marc. 6, 3.

Da nu Johannes begyndte at prædike og kom i et saadant Ry, at Folk i Hobeviis løbe til ham i den Mening, at han var Christus, siger han: I mene, at jeg er Christus; jeg er det ikke; men jeg vil vel synge Eder en liden Sang om ham, hvis I ville vide, hvor han er. Han er født midt iblandt Eder, lever og vandrer iblandt Eder. Han vilde altsaa vise dem fra sig og hædre Christus. Hvis man vilde sige: Christus er i Wittenberg, vilde Enhver med Forundring spærre Munden op og sige: Hvor er han? Saa skulde de ogsaa have gjort, men de lode det gaa forbi; det gik dem ikke til Hjerte. De lode sig vel synge og sige: Han er midt iblandt Eder, det er, han tømrer Huse og driver sit Haandværk, kjende I ham ikke? Jeg kjender ham heller ikke; men jeg veed vel af Aanden, at han er kommen og er iblandt Eder.

Dette er Johannes's Vidnesbyrd. For Verden bliver Christus i Nazaret ubekjendt hos sin Moder; han er ikke riig, fører et elendigt Liv og har slet ingen Anseelse blandt Jøderne. Nu hjælper ikke Johannes's Vidnesbyrd, hvormeget han taler til dem om Tømmersvenden, saaledes som det almindelig skeer: naar en Ting ikke er tilstede, agter man den høit og taler Enhver derom, men naar den kommer for Øine, saa agter man den lidet. Ingen troede, at Tømmersvenden skulde være Christus, om hvem den store Mand Johannes talte til dem; de tænkte: er han iblandt os, hvorfor lyde da ikke alle Klokker, hvorfor bestrør man da ikke alle Gader med Blomster, til Kongens Ære? Hvor er hans Heste, Vogne, Rytstere og Harnisk? Hvad? skulde Tømmersvenden Jesus være Manden?

Fordi nu Johannes's Vidnesbyrd er saaledes og Ingen, ikke engang Johannes, uden alene ved Guds Aand kjender ham, kommer Jesus fra Nazareth til Johannes til Jordan. Hidtil var han sin Moder underdanig og lydig, men nu siger han hende Farvel og bliver hendes Herre, gaar til Jordan og kommer ikke mere hjem som før; han tager Afsked fra hende og tiltræder det Embede, hvortil hans Fader havde sendt ham, gaar hen og lader sig døbe. Og hvorvel han havde Magt til at døbe, bruger han dog ikke sin Vælde, men gjør som de Andre og døbes af Johannes. Se, hvor simpelt og enfoldigt han gaar frem; hvo skulde dog have anseet ham for Messias? thi han bærer sig ikke anderledes ad, end et andet Menneske, der kom til Johannes's Daab. Efterdi han nu er større end Johannes (som Johannes siger), skulde han have sagt til Johannes: Du skal ikke døbe mig; det Embede er mit, jeg skal døbe dig; men han gjør det ikke, skjuler sig, bærer sig ad, som om han ikke var det, lader sig ikke mærke med noget Ord, og gjør sig slet ikke til. Det er en underbar Ydmyghed, der ikke lader sig udraabe, ikke forklarer sig selv, før Faderen forklarer ham, men, som Paulus siger, oppebier den Tid, indtil Røsten lød af Himmelen: **Du er min Søn, jeg fødte dig idag,** Hebr. 5, 5.

Christus var Guds Søn og havde alle Ting i sin Magt; dog vil han paa ingen Maade fremtræde: han prædikede ikke, lod sig ikke, før han var tredive Aar, med et Ord forlyde med, at han var den Aandens Mand, der skulde hjælpe alle Mennesker; han gjorde ikke som vi og vore Lige; om vi blot kunne læse et eneste Ord, saa bliver Bugen os for stor, vi kunne

ikke afholde os, vi maa ud med vort Besyv; al Verden maa vide det; blot Ørene hid, hvor faa vi Tilhørere? Saaledes beflitter vore Partiaander sig paa at bringe noget Nyt paa Bane, forat man skal høre paa dem og forglemme, at Christus med sit Exempel har lært, at man ikke skal træde ukaldet til Prædikeembedet. De have i disse Aar gjort nok Ugavn, saaat man vel kan være bange for dem; de betænke ikke engang, om de ogsaa have Guds Kald og Befaling. De sige vel: Vi have Guds Aand, han siger os det; kjære Mand, jeg holder ligesaa meget paa din Aand, som paa dit Kjød paa dette Sted; der hører Mere til end din Aand. Menneskets Christus var mere end en Aand, nemlig Gud selv, fuld af alle aandelige Goder; han lever og røres i Aandens Fylde, men farer ikke frem som vore gale Aander; thi han venter paa Guds Befaling, og bryder ikke frem, førend han af Faderen hører: denne er min Søn, den Elskelige.

Derfor skulle vi ikke pludselig fare til og tro de Aander, der ikke kunne Andet end rose Aanden. Sig til dem: Jeg kjender ikke din Aand. Men vil du, at jeg skal tro dig, saa aflæg et offentligt Vidnesbyrd om dig, hvoreftet fromme Folk kunne prøve dig, ligesom Johannes fik om Christus, idet han hørte Røsten fra Himmelen; ellers tror jeg dig ikke. Hvor dette ikke skeer, men man vil bringe noget Nyt paa Markedet, saa slut kun uden videre, at han drives af Djævelens Aand.

I 1 Cor. 2, 4. staar ogsaa om Aanden, men han (Paulus) siger: i Aandens Beviisning. Det er forskjellige Ting, det at have Aanden og at bevise Aanden; naar jeg ikke havde Aandens Beviisning, vilde jeg vistnok ikke prædike mere. Dette er nu min Beviisning, ikke at jeg ved en Guds Aabenbarelse er kaldet til Prædikeembedet, men at jeg er tvungen dertil af andre Folk og maa gjøre det for andre Folks Skyld. Saaledes har jeg Kjærlighedens Aands Beviisning, der ikke søger sit Eget, men beflitter sig paa Andres Nytte. Jeg har ikke Andet deraf end Uro og vilde hellere blive hjemme i min Stue, men jeg er skyldig og pligtig dertil af Kjærlighedens Aand, og om jeg end ikke havde nogen anden Aand og ellers var en skinbarlig Knegt, skulde jeg dog gjøre det for Kjærlighedens Skyld og hjælpe dem, der trænge og begjære det af mig. Det er nu min Frimodighed. Men hvad de pukke paa, og hvad de hovmode sig saa meget af er, at Aanden har lært dem. Men hvo har bedet Eder om at lære og prædike for os?

Men det skal du gjøre: naar du føler en Aand i dig, der indgiver dig Noget, saa kan du tale om den med en Anden, om det er rigtigt og stemmende med vor Tro og Skriften, som Johannes siger 1 Joh. 4, 1.: **Prøver Aanderne, om de ere af Gud.** Og St. Paulus siger Rom. 12, 7.: **Have vi Prophetiens Gave, da lader os bruge den i Forhold til vor Tro.** Men at plumpe saaledes frem, og ikke spørge Nogen derom, at ville forsvare sig selv og erklære om sig selv, at man ikke er Nogen underkastet, det er visselig af Djævelen. Christus har Aandens Fylde, dog taler han ikke et Ord eller gjør nogen Gjerning, uden Faderen først har forklaret ham; han vil ikke af sig selv gaa til Embedet, men ved en Anden, nemlig ved Faderen. Men efter Forklaringen tager han fat paa Sagen, udretter sit Embede, lærer, prædiker, gjør Mirakler, og da gik det ogsaa godt.

Nu følger i Texten:

Men Johannes formeente ham det meget og sagde: Jeg haver behov at døbes af dig, og du kommer til mig?

Dette skriver ingen anden Evangelist end Matthæus, og det lyder, som om Johannes har kjendt Christus, førend han har døbt ham.

Men Evangelisten Johannes siger det Modsatte, at Johannes ikke har kjendt Christus; thi saa siger Johannes den Døber Joh. 1, 30 flgg.: Jeg kjendte ham ikke, jeg vidnede: jeg er ikke Christus. Han er den, som kommer efter mig, hvilken har været før mig; jeg ved, at det er mit Embede, at han ved mig skal aabenbares for alle Mennesker; men jeg kjender ham ikke. Men den, som sendte mig at prædike, han gav mig et Tegn, og sagde til mig: **Paa hvilken du seer Aanden fare ned og blive over ham, han er den, som døber med den Helligaand.**

Nu kunne I se, at det er gaaet til saaledes, at Johannes ikke har kjendt ham; han har vel vist, at han var i Verden og blandt Folket; men han kjender endnu ikke Personen, og kunde heller ikke sige: Ham er det. Dog havde han Tegnet og saa paa Duen. Han havde nu døbt Mange og havde givet Agt paa Enhver især. Thi hans Hjerte har havt det saaledes: Naar vil han komme? Maaske er det ham der. Han har vistnok døbt mange fromme Folk, men Tegnet har endnu ikke vist sig. Men da Jesus var døbt, kom Tegnet; Himmelen aabnedes og Aanden kom over ham som en Due og Faderen sagde: **Denne er min Søn den Elskelige i hvilken jeg haver Velbehag.** Thi det er skeet efter Daaben.

Men hvad skulle vi da sige dertil, at Christus og Johannes saaledes undslaa sig og gjøre Indvendinger. Johannes vilde døbes af Christus og Christus af Johannes; har han kjendt ham eller ei? Efter Matthæi Tale har han kjendt ham, men Johannes Evangelium strider derimod. Svar: vi kunne ikke sige Andet derom, end saaledes som Johannes's Ord lyde: det er saa, at han ikke har kjendt ham før Daaben, men han har anet, at han ikke var noget almindeligt Menneske, og at der var noget Høiere skjult under ham; han havde jo ogsaa i Moders Liv fornummet ham, da Maria kom til Elisabeth, Luk. 1, 41.; han synes nok, det er saa, men er ikke vis i sin Sag; Christus forekom ham ikke som andre Folk, der gik en større Kraft fra ham end fra et andet Menneske. Derfor bliver han ved sin Formodning og tænker, det maa være ham, det er en herlig Mand; hvorfor kommer han til mig? Hvorvel han ikke er ganske enig med sig selv, at han er Christus, holder han ham dog for en stor, ædel og aandelig Mand, han føler Aanden, thi der gik Kraft og Saft fra ham.

Og det er ogsaa virkelig sandt, at det tykkes den, som er ligeoverfor en saadan aandelig Mand, at han har det bedre end andre Folk; Aanden kan ikke skjule sig, der udgaar en besynderlig Kraft fra saadanne Folk, hvorpaa vi ogsaa læse et ret smukt Exempel om en from Fader, som vilde føre en ung Pige ud af et offentligt Huus; da nu Pigen sad hos ham, vidste hun ikke, hvad der kom over hende; hun følte, at der laa noget Eiendommeligt hos Manden; der var som en sød Vellugt ved ham; thi det er Aandens Natur og Art at lade sig spore og mærke, at aabenbare sig med Blik og Gebærder, at give Menneskет en anden Skik, Sind og Smag. Saaledes er det ogsaa gaaet til her; da Christus kommer og Johannes bliver ham var, da holder han ham for en særdeles og hellig Mand, og han falder strax paa at tænke, at det bestemt maatte være Christus.

Som Ordene lyde hos Matthæus, synes han at have kjendt ham; men han veed det endnu ikke sikkert; thi Tegnet havde endnu ikke vist sig; han havde endnu ikke seet Duen. Johannes's Ord gaa derimod ud paa, at han ikke har kjendt ham. Derfor maa man sammenholde de to Evangelier, ellers modsige de hinanden. Da nu Johannes staar i saadan Formodning, prøver han ham og siger: Jeg har behov at døbes af dig. Johannes ydmy-

ger sig altsaa og vil underkaste sig Christus som en from Mand, medens Christus paa sin Side underkaster sig Johannes, ligesom jo og de fromme Christne gjøre overeensstemmende med Pauli skjønne Formaning, Phil. 2, 3 flg., naar han siger: **Og gjører Intet af Lyst til Trætte eller forfængelig Ære, men agter i Ydmyghed hverandre høiere end Eder selv, seende ikke Enhver paa sit Eget, men Enhver ogsaa paa Andres;** og Rom 12, 10 siger han: **forekommer hverandre med Ærbødighed.**

Saaledes have de to Mænd gjensidig ydmyget sig, Christus for Johannes, Johannes for Christus. Christi Væsen var endnu skjult, derfor ydmyger hver af dem sig for den anden. Johannes siger, at Christus var helligere end han, og Christus bærer sig ligedan ad; han hæver sig ikke, for sin Faders Skyld, hvem han giver Æren. Derfor svarer han ham og siger: **Saaledes bør det os.** Han negter ikke at være Messias; men Faderen vil have denne Ydmyghed. Som vilde Christus sige: Kjære Johannes, du gjør ret i saaledes at ydmyge dig; jeg skal ogsaa gjøre det for min Faders Skyld.

Kjære Herre Gud! Hvor have de fromme Folk forstaaet sig paa Ydmyghed! Vi arme Folk maa, naar vi have et Ord eller Sprog, ud dermed; den Ene vil ikke vige for den Anden, men den Ene stedse være over den Anden; vi vente ikke, til Gud drager os frem. Se, hvor Christus ydmyger sig; han holder sig som et andet Menneske, til en Anden, det er Faderen, drager ham frem. De to Mennesker bøie sig for hinanden, vige den Ene for den Anden og ere dog begge store Folk, fulde af Aanden, saaat det ikke havde seet urimeligt ud, om den Ene ikke havde veget for den Anden, thi de vare begge sendte af Gud, fulde af Naade og dertil visse i sin Sag.

Johannes viste ikke Pharisæerne saadan Ære og Ydmyghed, ja, han skjældte dem endog, og kalder dem Øglekt, der alene bare Helligheds Skin, medens han ydmygelig annammede Syndere, som erkjendte sin Sygdom. Saa skulde det ogsaa være blandt de Christne; vi skulde vige for hverandre og ikke saaledes stikke Hovedet frem, men vi gjøre det ikke; hvad der falder os ind, maa frem, skulde det end koste et heelt Land; saa lidet betænke vi den Skade, som opstaar deraf, og derfor maa vi ogsaa have saamange Partier og Sekter. Dog have vi den Fordeel deraf, at vi saameget desbedre kjende Djævelen, som ikke kan skjule sig, ligesom vi og spore de rette Christne, der ikke lettelig tro Partiaanderne, men fly dem som Djævelen selv, hvor de blive dem var. Men vi skulle bie, til Gud fordrer os frem, ligesom Christus og Johannes, og alligevel med Frygt tage fat.

Men Jesus svarede og sagde til ham: Tilsted det nu; thi saaledes bør det os at fuldkomme al Retfærdighed. Da tilstedte han ham.

Hvad vil det sige, at fuldkomme al Retfærdighed? Hvad betyder al Retfærdighed? At fuldkomme al Retfærdighed er at agte sig selv uretfærdig for Gud og af Hjertet erkjende, at Ingen kan bestaa for hans Dom, men at Alle, de være saa hellige, de ville, maa bøie sig for ham og bekjende sig at være Syndere; hvilket ogsaa David, der dog var en Mand efter Guds Hjerte, begjærer, at Gud ikke skulde gaa i Dom med sin Tjener; thi Ingen, som lever, kan være retfærdig for ham, Ps. 143, 2. At fuldkomme al Retfærdighed er altsaa at være from, og dog ikke indbilde sig at være from, det er, at bekjende sig at være en Synder og ikke at tiltage sig Fromhed. Der er da en dobbelt Retfærdighed; retfærdig er man ved Troen paa Christus, og for det Andet tilskriver man sig ikke selv Retfærdighed, men idel Synd og Skam,

saaledes som vi Alle ere af Naturen; thi Synden hænger ved vort Kjød, til det bliver Støv. Saaledes er der og paa den anden Side en dobbelt Ondskab, naar En er en skinbarlig Knegt, og ikke vil være ved det, men fremviser et godt Skin og der er Intet derunder; han er af Naturen en Skalk og dertil heller ikke hverken from eller god, fordi han ikke vil bekjende dette. Derfor ere Begge, Christus og Johannes, retfærdige for Gud og dernæst bevise de sin Fromhed i Ydmyghed. Saaledes fuldkomme de ved Troen al Retfærdighed af Hjertet og med udvortes Bevisning, hvilket er et Mærke paa den indvortes og sande Tro.

Saaledes skulle ogsaa vi hernede blive, ikke være trodsige, men allevegne staa i Frygt og Ydmyghed. Johannes tiltager sig her Intet; bort (tænker han) med Retfærdigheden, her kommer En, der er frommere end jeg; han roser sig ikke fremfor Christus; saaledes fuldkommer han al Retfærdighed. Men det er tungt for Naturen at skulle være from og agte sig som en Synder og lade sig udpege og skjælde for en Synder; ligesom det er en høi Dyd at have megen Naade og dog befinde sig, som om der kun var idel Synd, at have Aandens Visdom og dog føle sig simpel og enfoldig. Hvo, der nu gjør det, han er fri for Trods og Hovmod. Saaledes skikker ogsaa Christus sig som andre Mennesker, han lader sig ogsaa døbe og siger: **Tilsted det nu, thi saaledes bør det os at fuldkomme al Retfærdighed.** Som vilde han sige: Saaledes skal al Verden faa se, at vi ere fromme Børn; han vil endnu ikke, førend Faderen har forklaret ham, være det, som han er. Videre følger i Texten:

Og der Jesus var døbt, steg han strax op af Vandet, og se, Himlene aabnedes ham, og han saa Guds Aand fare ned som en Due og komme over ham.

Der staar Faderens og Aandens Erklæring og Vidnesbyrd fra Himmelen; her bliver der en anden Mand af Christus, ikke i Hensende til hans Person, men i Hensende til hans Embede. Han bliver forklaret fra Himmelen for Johannes; der har han seet det Tegn, som Faderen havde lovet ham, Aanden som en Due, og derpaa hører han Faderens Røst, som der staar videre:

Og se, der kom en Røst af Himlene, som sagde: Denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg haver Velbehag.

Dette er Frelseren, som befrier os fra Synd, Død, Djævel og Helvede. Her skulle vi nu lære, hvorledes vi komme til Gud; hvo der vil være Faderens elskelige Barn, maa blive det ved Christus, ved hans elskelige Søn alene, der sidder i Faderens Skjød, paa hvem Faderen alene seer, uden hvem han Ingen antager; og hvad der er Faderen velbehageligt, det er ham velbehageligt ved denne Søn. Derfor, hvo, der vil til Faderen, han maa hænge ved hans elskelige Barn og bæres af ham; thi ved Røsten fra Himmelen ophæves al anden Adkomst, den skinne saa skjøn den vil med Fromhed og Hellighed; det maa bort, der gjælder Intet for Faderen uden alene hans elskelige Søn; ham er han naadig. Hvo der nu vil være kjær og værdig for Faderen, han skal løbe til Sønnens Favn; saa kommer han til Faderen, som Paulus siger Eph. 1, 5., at **han forud bestemte os formedelst Jesum Christum til sønlig Udkaarelse hos sig selv;** uden Christus ere vi Guds Fiender.

Hvo der nu ved Troen hænger ved Christus, han bliver i Guds Velbehag, bliver ligesaa kjær og værdig som Christus

og Eet med Faderen og Sønnen; men hvor En ikke gjør det, der er idel Vrede, der hjælper ingen Fromhed, ingen Kraft, ingen fri Villie, hverken Bøn og Faste eller andre Gjerninger, Alt er fortabt. Thi dette er et heelt herligt, vældigt og mægtigt Sprog: **Dette er min Søn, den Elskelige;** deri er indesluttet og indfattet Alt, hvad der staar i hele Skriften, ligesom Gud har lagt Alt under hans Fødder og sat ham til Hoved over Alting, som Paulus siger Eph. 1, 22. Thi naar han siger: dette er min Søn, den Elskelige, og han ellers Ingen veed at nævne og paavise, giver han nokſom at forstaa, at ellers Ingen er den elskelige Søn. Men ere de ikke elskelige Sønner, saa ere de visselig Vredens og Unaadens Børn; thi havde der været flere elskelige Sønner, skulde han ikke saaledes have udmalet og udpeget denne alene og sagt: denne er min elskelige Søn, og alene havt Øinene henvendt paa denne og alene rost sig af denne, som om han ellers Ingen kjendte. Thi Ordene lyde jo, som om han har seet sig nøie om og dog ikke fundet Nogen uden denne, naar han siger: denne er det. Som vilde han sige: Det er nu engang kun Een, der er mig velbehagelig og er min kjære Søn, med alle de Andre forholder det sig ikke saaledes.

Vi maa nu ikke forstaa Ordet saaledes alene, at det skal bevise, at Christus er sand Gud, ligesom der staa Hebr. 1, 5.: **Thi til hvilken Engel sagde Gud nogensinde: Du er min Søn, jeg fødte dig idag,** og atter: **jeg skal være ham en Fader, og han skal være mig en Søn** ꝛc. Thi visselig er det saa, at Christus med disse Ord er forkyndt at være Guds rette og virkelige Søn, efterdi saadant Ord ei nogensinde er talt til nogen Skabning, og han vilde jo alligevel have været og evindelig blevet Guds Søn, som han fra Evighed havde været, om det end ikke havde været udtalt fra Himmelen, hvorfor det da heller ikke gjør Noget fra eller til for ham; men derpaa have vi at se, at saadan herlig Lov og Priis udtales over Christus for vor Skyld, efter hvad han selv siger Joh. 12, 30.: **Denne Røst skete ikke for min Skyld, men for Eders Skyld.** Han behøvede ikke at siges, at han var Guds Søn, han vidste det vel før, og har det allerede af Naturen fra Evighed af. Da altsaa dette er meent i Røsten og Ordet, gjælder det os og ikke Christus. Christus har Væsenet for sig selv uden Ord, vi have Ordet derom uden Væsenet; derfor maa vi tilegne os Ordet uden Væsen, ligesom han tilegner sig Væsenet uden Ord.

Hvad udretter nu dette Ord? Se nu paa det og hør! Det lærer os at erkjende Christus og i denne Erkjendelse ligger vor Frelse heel og holden, efter hvad Esaias, Paulus og Petrus lære. Hvorledes lærer det os at erkjende ham? Saaledes, at han er Guds Søn og er Gud, sin Fader, velbehagelig. Med de Ord gjør Gud al Verdens Hjerter glade og frydefulde og gjennemstrømmer al Skabningen med idel guddommelig Sødme og Trøst. Hvorledes det? Ei, naar jeg veed og er vis paa, at Mennesket Christus er Guds Søn og Faderen velbehagelig, hvad jeg da maa være vis paa, naar den guddommelige Majestæt selv, der ikke kan lyve, udsiger det fra Himmelen, saa er jeg og vis paa, at Alt, hvad dette Menneske taler og gjør, det er idel Ord og Gjerninger af den elskelige Søn, som paa det Allerbedste maa behage Gud. Velan, det mærker og begriber jeg vel, at hvor jeg fra nu af hører Christus tale eller seer ham gjøre Noget, der gjør han det til mit Bedste, hvad han ogsaa overalt gjør, eftersom han siger, at han gjør Alt for min Skyld; **han er ikke kommen for at lade sig tjene, men for at tjene,** Matth. 20, 28. Saa betænker jeg dette Faderens Ord, at han er den elskelige Søn; saa maa

det være mig indlysende, at saadan Christi Tale, Gjerning og Lidelse, der efter hans eget Udsagn er skeet for mig, maa være Gud af Hjertet velbehagelig.

Hvorledes kunde nu Gud udtømme og fremstille sig lifligere og sødere end ved at sige, at hans Hjerte har Velbehag i, at hans Søn Christus taler saa venlig og mener det saa hjertelig med mig og med saa stor Kjærlighed har lidt, er død og har gjort Alt for mig. Mener du ikke, at et Menneskehjerte, naar det ret skulde føle saadant Guds Velbehag i Christus, naar han saaledes tjener os, maatte for Glæde springe i hundrede tusinde Stykker? Thi det vilde da se ind i Faderhjertets Dyb, ja i den bundløse og evige Godhed og Kjærlighed, Gud bærer og fra Evighed af har baaret til os.

Men vi ere for kolde og haarde, Kjødet ligger os for tungt paa Halsen, saaat vi ikke ret fatte dette Ord, ei heller nøie eftertænke samme og tage det til Hjerte, hvor herlig og uudsigelig en Kjærlighed og Salighed der er deri; ellers maatte vi udentvivl derigjennem se, at Himmel og Jord er fuld af den guddommelige Kjærligheds Ild, fuld af Liv og Retfærdighed, fuld af Ære og Priis, at derimod Helvede med sin Ild, Død og Synd ikke er Andet end en malet Ting. Men vi ere kolde, dovne, utaknemmelige Skjelmer, lade disse Ord som en ringe Ting, og som det ikke var Andet end Menneskeord, gaa os forbi eller blot staa i Bogen eller skrevet paa Papiret, ret som de vare døde og for længst uden Betydning, ja, som angik de alene Christus og ikke os, medens vi ikke se, at de slet ikke angaa Christus, men alene gjælde os og ere der for vor Skyld.

Saa seer du da, at Gud med disse Ord forener Christus med sig og sig med Christus, saaledes, at han har Velbehag i Alt, hvad Christus gjør, og dernæst med de samme Ord udøser baade sig selv og Christus, sin elskelige Søn, over os, og udgyder sig i os og drager os til sig, saaat han i Eet og Alt bliver menneskeliggjort og vi i Eet og Alt guddommeliggjorte. Hvorledes det? Jo, eftersom Gud siger, at det, Christus gjør, er ham velbehageligt, saa lede disse Ord dig til at se Guds Velbehag og hans hele Hjerte i Christus, i alle hans Ord og Gjerninger, og omvendt seer du Christus i Guds Hjerte og Velbehag, idet de begge ere paa det Allerdybeste og Høieste forenede; deri kan du slet ikke tage Feil, fordi Gud ikke kan lyve.

Fremdeles, fordi nu Christus, det i saadan Guds Velbehag og Hjerte indeslutte elskelige og yndige Barn, med al sin Tale og Gjerning er din og dermed tjener dig, som han selv siger, saa er og du visselig i det samme Velbehag og lige saa dybt i Guds Hjerte som Christus, og omvendt, Guds Velbehag og Hjerte ligesaa dybt i dig som i Christus, saaat nu du og Gud med hans elskelige Søn heelt og holdent ere i dig, og du heelt og holdent i ham, og Alt er et med hverandre, Gud, Christus og du.

Se, herpaa gaa nu mange Sprog i Johannes Evangelium ud, saasom Cap. 14, 23.: **Om Nogen elsker mig, skal han holde mit Ord; og min Fader skal elske ham, og vi skulle komme til ham og gjøre Bolig hos ham;** ligesaa 12, 26.: **hvor jeg er, der skal og min Tjener være;** ligesaa 17, 21.: **paadet de maa alle være Eet, ligesom du, Fader! i mig, og jeg i dig, at de og skulle være Eet i os.** Men hvor er Christus? I Guds Velbehag, i hans Hjertes Dyb; der ere ogsaa vi, saafremt vi kjende og elske Christus; der ere vi jo (mener jeg) sikkre nok, der er vor Tilflugt sat høit nok, og der **skal ingen**

Plage komme nær til dit Paulun, som der staar i Psalmen.

Men der seer du, at hertil hører det at tro, og at i denne Sag hjælper ingen Lov; ingen Gjerning udretter det, ingen Fortjeneste gjælder. Derfor blive ogsaa disse dyrebare Ord saa skjulte og ubekjendte for Fornuften; thi Fornuften er besat af Djævelen fra Verdens Begyndelse af, da den i Paradiis vilde blive Gud og greb efter den Ære, som Gud alene havde bestemt for Christus, at være hans Søn; derfor staar den endnu altid paa Sit og kjæmper mod dette Ord, og omvendt, Ordet mod den; thi fordi Christus alene her bliver forkyndt at være Guds Søn, nedstødes heelt vældigen, hvad der gjør sig selv til Gud. Men hvo er det, som gjør sig selv til Gud? Djævelen og Menneskет, der tykkes godt om sig selv, have Velbehag i sig selv og have sig selv alene kjær, men ikke spørge efter Gud og kun stræbe efter at være som Gud. Men hvad vil Gud sige til dem? Udentvivl det Modsatte af, hvad han siger om Christus; Christus, han er min elskelige Søn, han behager mig, fordi han ikke har udraabt sig selv og gjort sig til Gud, skjønt han endog er Gud; men I ere Skalke, i hvem jeg har Mishag, fordi I ophøie Eder selv og gjøre Eder til Gud, I, som dog ere Skabninger og Mennesker og ikke have noget Guddommeligt i Eder.

Saaledes ydmyger dette Sprog al Verden og tager Guddommen fra Alle og giver Christus, og dette Altsammen os tilgode, saafremt vi ellers ville og annamme Ordet, men ellers til Dom, saafremt vi ikke ville og foragte Ordet; thi, kort sagt, udenfor Christus er ingen Velbehagelighed, ei heller nogen elskelig Søn, men idel Vrede og idel Ran af det Guddommelige. Hvad Mere der vilde være at tale, om den aabnede Himmel, om Duen, det ville vi spare til en anden Gang.

Nogle Sprog af Skriften om Christus,

om at vi alene i ham ere Faderens Elskelige og uden ham afskyede.

Joh. 1, 16 flg.

Og af hans Fylde have vi Alle faaet og det Naade over Naade. Thi Loven er given ved Moses; Naaden og Sandheden er bleven ved Jesum Christum.

Joh. 3, 13.

Og Ingen farer op til Himmelen, uden den, som for ned af Himmelen, Menneskens Søn, som er i Himmelen.

Joh. 3, 16 flgg.

Thi saa haver Gud elsket Verden, at han har givet sin Søn, den eenbaarne, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv. Thi Gud haver ikke sendt sin Søn til Verden, forat han skal dømme Verden, men at Verden skal blive frelst ved ham. Hvo, som tror paa ham, dømmes ikke; men hvo, som ikke tror, er allerede dømt, thi han haver ikke troet paa Guds eenbaarne Søns Navn.

Joh. 3, 35 flg.

Faderen elsker Sønnen og haver givet alle Ting i hans Haand. Hvo, som tror paa Sønnen, haver et evigt Liv; men hvo, som ikke tror Sønnen, skal ikke se Livet, men Guds Vrede bliver over ham.

Joh. 6, 40.

Thi det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sønnen og tror paa ham, skal have et evigt Liv; og jeg skal opreise ham paa den yderste Dag.

Joh. 7, 37 flg.

Men paa den sidste Høitidens Dag, den store, stod Jesus og raabte og sagde: Om Nogen tørster, han komme til mig og

drikke! Hvo, som tror paa mig, af hans Liv skal, som Skriften siger, flyde levende Vandstrømme.

Tit. 3, 4 flgg.

Men der Guds, vor Frelsers, Miskundhed og Kjærlighed aabenbaredes, har han, ikke for de Retfærdigheds Gjerningers Skyld, som vi havde gjort, men efter sin Barmhjertighed frelst os i Gjenfødelsens Bad og Fornyelsen ved den Helligaand, hvilken han haver rigeligen udøst over os ved Jesum Christum, vor Frelser, paadet at vi, retfærdiggjorte ved hans Naade, skulle efter Haabet vorde Arvinger til det evige Liv. Dettte er en troværdig Tale.

Foruden disse er der mange andre Sprog, besynderlig i Pauli Breve, hvilke imidlertid Enhver for sig selv kan sammenholde og læse.

Paa Christi Ofrings Dag i Templet.

Evangelium Luc. 2, 22—32.

Og der hendes Renselses Dage efter Mose Lov vare fuldkommede, førte de ham op til Jerusalem for at fremstille ham for Herren, — som der er skrevet i Herrens Lov, at alt Mandkjøn, som aabner Moders Liv, skal kaldes Herren helliget, og at give Offer efter det, som er sagt i Herrens Lov, eet Par Turtelduer eller to unge Duer. Og se, der var en Mand i Jerusalem, som hedte Simeon, og denne Mand var gudfrygtig og retfærdig, og ventede Israels Trøst, og den Helligaand var over ham. Og det var ham forudsagt af den Helligaand, at han skulde ikke se Døden, førend han fik Herrens Salvede at se. Og han kom i Templet af Aandens Drift, og der Forældrene bragte Barnet Jesum ind for at gjøre for ham, hvad der var Skik efter Loven, da tog han ham paa sine Arme og prisede Gud og sagde: Herre! nu lader du din Tjener fare i Fred, ligesom du haver sagt; thi mine Øine have seet din Frelse, hvilken du beredte for alle Folks Aasyn, et Lys til at oplyse Hedningerne, og til en Herlighed for dit Folk Israel.

Summen af Evangeliet.

1. Den i Loven foreskrevne Renselse betegnede, at Kjødets Frugt var ureen.
2. Istedetfor de ihjelslagne Førstefødte i Ægypten har Gud Herren antaget sig de Førstefødte blandt Jøderne. Derhos er der om Christus forkyndt, at han skulde være den Førstefødte blandt mange Brødre, der i Sandhed var den Herrens Helligede.
3. Simeon giver Evangeliet Vidnesbyrd.
4. Evangeliets Frugter ere | først Fred, som Simeon siger: Herre, nu lader du din Tjener fare i Fred, og dernæst Lys; thi hvor ikke Evangelium er, der er idel Mørke.

Udlæggelse af Evangeliet.

Dette Evangelium er let, og jeg antager derfor, at I selv godt skjønne det, men eftersom det dog kommer her, kunne og ville vi ikke forbigaa det, men maa ogsaa tage det for os.

Det første Læresthkke.

Om Renselsesloven. 3. Mos. 12, 2.

I dette Evangelium fremstilles Marias og hendes Barns Jesu Ydmyghed, idet de, skjønt ikke skyldige dertil, gik ind under Loven, overensstemmende med hvad Moses har skrevet, at en Kvinde, der fødte et Drengebarn, skulde blive hjemme i sin Renselses fyrgetyve Dage, og hvis det var et Pigebarn, dobbelt saa mange Dage,

nemlig firesindstyve; denne Lov traf ikke Maria, efterdi der staar: Naar en Kvinde har født et Barn, undfanget af en Mand. Thi Ordene i Texten lyde: **Naar en Kvinde undfanger ved Sæd og føder en Dreng,** hvorved Moses tydelig har undtaget Maria fra Loven, idet Christus er undfanget af den Helligaand, ikke ved menneskelig Sæd; hvad havde ellers Moses havt nødig at sige: naar en Kvinde undfanger ved Sæd, det er, naar hun undfanger ved en Mand, eftersom jo Hvermand veed, at en Kvinde ikke undfanger ved en Drik Viin?

Saaledes har ret den Helligaand styret Mose Tunge, saaat han er bleven betegnet som reen i Moders Liv, idet han nemlig siger: **en Kvinde, der undfanger ved Sæd.** Men Maria og Christus underkastede sig Loven af Kjærlighed, hvorvel de ikke vare tvungne dertil, da de ikke vare Loven underkastede. Saaledes skulle vi gjøre alle vore Gjerninger til Næstens Bedste og Tjeneste, om vi end ikke ere tvungne dertil, ligesom Maria gjør denne Gjerning til Guds Ære og af Kjærlighed til Næsten. Hun vil ikke bruge sin Frihed, men ved sin Gjerning styrker hun de Andres Lydighed, som for sin Ureenheds Skyld maatte være Loven underkastede.

Det andet Lærestykke.

Om den Lov, at give Herren Offer for det Førstefødte.

Jeg veed ikke, om den anden Lov, som Moses har givet 2 Mos. 13, 12; 34, 19., at enhver Førstefødt af Moderen skal offres til Herren, ogsaa vedkommer Maria; men jeg antager, at den vedkommer hende fremfor Andre; thi her har Christus, den førstefødte Søn, gjort, at hun er bleven og bliver Moder. Gud gav i Loven det Bud, at alt det Førstefødte, der aabner Moders Liv, skal komme til ham, til Ihukommelse af, at han havde ført Israels Børn ud af Ægypten; var det nu et Drengebarn, saa skulde man løse det igjen hos Præsten med et Pengestykke; var det en Oxe eller Kvæg, skulde det tilhøre Præsterne; thi saa byder Gud i Loven: **Hellige mig alle Førstefødte, det, som aabner hver Moders Liv, blandt Israels Børn, baade blandt Folk og Fæ; det hører mig til.** Og strax efter tilføier han, at det skulde være af Hankjøn.

Denne Lov har fornemmelig angaaet Maria, da Christus er den Førstefødte, som alene har hørt Herren til og er hellig, og som Skriften sigter til. Endskjønt nu En her kunde sige: Efterdi Christus ikke har aabnet Moders Liv (efter Lovens Indhold), saa kan han ikke blive at regne deriblandt? Svar du derpaa: Herpaa kommer det ikke an, han er alligevel henregnet under det Førstefødte, skjønt han vel har kunnet blive født af sin Moder uden Beskadigelse; dog er han en Førstefødt og har en kjødelig Moder.

Med denne udvortes Lov har Gud villet betegne Noget, der skal opfyldes i Christus, nemlig den sande Førstefødsel. Thi der er to Slags Førstefødsel. Den første er den, vi have faaet fra Adam, det er Vantroen, ja, det er os selv, som Christus siger Joh. 3, 6.: **Hvad som er født af Kjød, er Kjød, og hvad som er født af Aanden, er Aand.** Dermed er sagt Saameget: Et naturligt Menneske, som ikke har Guds Aand, elsker, søger, tænker og begjærer ikke Andet, end hvad der behager Kjødet og det selv. Denne Førstefødsel har Christus tilintetgjort for at erhverve i os den rette Førstefødsel.

Den anden Førstefødsel er Troen, som vi give Gud, og som er et Hovedstykke i et fuldkomment christeligt Væsen. Denne Tro døder det gamle Menneske og skaber nye Børn, der altid betænke og tragte efter de Ting, som høre Gud til. Denne

Førstefødsel er Gud helliget og tilhører ham, og Ingen skal tage den af sig selv, det er, Ingen skal understaa sig at have Troen af egne Kræfter, hvad Mange gjøre idet de, naar de høre om Troen, foretage sig at opnaa samme af sin egen Formue, og tilegne sig det, som hører Gud alene til, eftersom det ganske og aldeles er en Guds Gjerning, at have en ret Tro, som Paulus siger Eph. 2, 8.: **Thi af Naade ere I frelste, formedels Troen og det ikke af Eder; det er en Guds Gave, ikke af Gjerninger, forat ikke Nogen skal rose sig.**

Det tredie Tærestykke.

Hvad Meningen er med Loven om Renselsen.

I det gamle Testamente havde Gud Meget at gjøre med Førstefødselen og gav derfor saa mange Bud derom. Fra Adam til Christus havde altid den førstefødte Søn to Hædersfortrin fremfor de Andre; de vare nemlig Præster og Familiens Hoveder; mellem de andre Børn blev Fædrenegodset deelt lige; men de havde ingen af de to Værdigheder. Ruben, den førstefødte Søn, bleve de fratagne for Syndens Skyld, og skjænkede til Judas og Levis Slægt. I alt dette har Gud træffende afmalet Troen og Kjærligheden; thi vi behøve slet ikke disse ydre Ting for at gjøre Loven Fyldest, men vi gjøre det alt aandeligen, og ere ikke nødte til at løse vore Børn hos Præsterne eller overholde saamange Ugers Renselsestid. Saa skal da en Kvinde, det er, enhver Sjæl, som skal renses, bekjende, at hun er en Adams Datter og vandrer i Kjødet; og naar hun gjør en ganske ringe Gjerning, skal hun bekjende sin Synd og Urenhed og begjære Naade at maatte blive reen; thi en uanseelig god Gjerning er betegnet ved Pigebarnet, en stor og vældig Gjerning ved Drengebarnet, der har mindre Ureenhed; hun skal derfor skrifte for Gud og sige: Nu har jeg gjort denne Gjerning, en Frugt er født; skulde du dømme efter din Strenghed, kunde den ikke bestaa; Frugten lever, men er endnu ureen; dog hvor ureen den end er, vil du dog antage dig den, efterdi jeg nu bekjender min Ureenhed og begjærer Renselse. Thi Hjertets Bekjendelse er Offer og Løsning for Førstefødselen.

Det fjerde Tærestykke.

Hvad Meningen er med Budet om det Førstefødte.

Saa er nu den aandelige Forklaring paa denne Førstefødsel den, at ethvert Christenmenneske ved Troen er en aandelig Præst og Konge. Derfor udretter Troen, at vi kunne udføre det præstelige Embede, eller prædike, bede og uddele Sakramentet. Derfor have Papisterne med Urette afsondret og skilt os fra Andre, idet alene de, som pludre i Choret og foregive at bede for os, skulde være Præster, medens der dog slet ingen Forskjel er mellem os og dem; thi vi ere alle ligefuldt Christne, om end det udvortes Embede skal overdrages til Een alene af Menigheden, saaledes som vi andetsteds have sagt derom. Troen skaber den Førstefødsel, som bringer med sig Kongedømmet og Præstedømmet; men aandelig, siger jeg, idet jeg kan bede for mig og for Andre og sige saaledes: Herre, vær denne eller hin naadig, hjælp ham, og lignende.

Thi at Præsterne i det gamle Testamente bade for de Andre, har været et Billede for det nye Testamente, hvori enhver Christen har Magt og Embede til at bede. Thi netop derfor er jeg en Christen, forat jeg skal bede for Andre og lægge Ord ind hos Gud for de Andres Synder. Det gamle Testamentes Billede hører ikke længere hjemme i det nye (og dette have vore Papister paany kaldt tillive), fordi Enhver, som tror, ogsaa skal bede. Beder

han nu, saa maa deraf følge, at han er en Præst, hvilket ikke kunde være Tilfældet i det gamle Testamente, da det alene var tilladt en Præst at bede om Sundhed for en Anden, og det en udvortes.

Den anden Frihed, der følger med Førstefødselen, er Værdigheden som Herre. Ligesom nu i det gamle Testamente Værdigheden som Familiens Hoved tilhørte de Førstefødte, saaledes er ogsaa et troende Menneske i aandelig Forstand en Herre. Paa samme Maade nemlig som alle Skabninger maa tjene Christus, endog mod deres Villie, saaledes maa de og tjene et Christenmenneske, ja, endog selve Djævelen maa det, derved at han anfegter og forfølger de Christne; thi derved tvinges de til at bede, gjøre Modstand, og blive alt stærkere og stærkere i Troen; thi lide de Forfølgelse, ja om de end blive dræbte, saa kunne de des før komme i Himmelen. Saaledes komme da alle Gjenvordigheder os tilgode, som Paulus siger Rom. 8, 28.: **Vi vide, at alle Ting tjene dem til Gode, som i Sandhed elske Gud**; de voxe altid i sine Sjæle i Tro og Kjærlighed, som ere overvættes meget kosteligere og ædlere Goder end timeligt Gods. Derfor er det et aandeligt Kongerige, ikke at man har meget Gods og Land og stor Ære, hvori de verdslige Kongeriger bestaa. Derfor taler St. Peter saaledes til de Christne 1 Pet. 2, 9: **Men I ere en udvalgt Slægt, et kongeligt Præstedom, et helligt Folk, et Folk til Eiendom, at I skulle forkynde hans Dyder, som kaldte Eder fra Mørket til sit underfulde Lys.**

Men hvad Turtelduerne betyde er kortelig dette: De to Turtelduer ere intet Andet end Syndernes Bekjendelse; naar En erkjender sig for en Synder og siger Gud Herren Lov og Tak, da har han offret to Turtelduer; men herom ville vi i sin Tid tale mere i Udlæggelsen af Moses.

Det femte Lærestykke.

Om den gamle Simeon og hans Sang.

Nu maa vi ogsaa betragte den gamle fromme Simeon. Simeon prises her for, at han har været from og gudfrygtig samt ventet paa Israels Trøst. Propheterne havde fordum skrevet om, at Herrens Dag skulde komme saa ganske hemmelig, at kun ganske faa Folk skulde blive den var. Derfor sagde Jøderne til Christus Joh. 7, 27., at han ikke var Messias, siden de vidste, hvorfra han var, nemlig Josephs og Marias Søn; og havde end Propheterne sagt, naar Christus skulde komme, saa skulde dog Ingen vide, hvorfra han kom. Men saa var der dog nogle af dem, som vidste, hvilken Tid Christus vilde komme, nemlig de, som gave Agt paa og rettelig forstode Prophetierne, og en af dem var Simeon. Han var vis paa, at Tiden var der, at Skriften var opfyldt og Jødernes Rige var forbi, efter Jacobs Propheti, at **der ikke skulde vige Spiir fra Juda, førend Siloh kom**, 1 Mos. 49, 10.; derfor venter han paa Frelseren, paa Israels Trøst og modtog af den Grund den Helligaands Svar, at han ikke skulde dø, før han havde seet Herrens Salvede. Han vidste imidlertid ikke, paa hvilken Dag eller Time han skulde komme. Saaledes veed heller Ingen, i hvilken Time den sidste Dag skal komme; Tegn har Gud i Forveien ladet os vide, hvorpaa vi kunne mærke, at den ikke er langt borte.

Saaledes indskjød den Helligaand Simeon en Tanke om at gaa i Templet paa den Time, uden at han dog vidste Noget om, at Barnet skulde komme til den Time; men den Helligaand aabenbarede ham, at netop dette Barn var Frelseren; thi af Naturen kunde han ikke vide det. Da han nu af den Helligaands Indskydelse erkjendte, at det lille Barn var Herrens Salvede og Israels Trøst, hvorpaa han ventede,

begyndte han at synge med Glæde, prophetere og sige:

Herre, nu lader du din Tjener fare i Fred, som du haver sagt.

Heraf se vi, at han iforveien havde faaet et Svar af den Helligaand, at han ikke skulde dø, førend han havde seet Israels Frelse. Da han nu holdt ham i Armene og den Helligaand havde talt ind i hans Hjerte, at dette lille Barn var Frelseren, var han tilfreds og beredt til at dø, da han havde seet Frelseren. Saa skarpe ere Troens Øine, at den anseer og holder et saadant ringe, fattigt, foragtet Barn for det, hvorom saa store Ting vare forudsagte; dette har vistnok Ingen, det skulde da have været Maria og Joseph, troet om dette Barn; thi det var mod al Fornuft og Natur, hvad den gamle Simeon her formedelst den Helligaands Indskydelse saa, nemlig dette Barns Rige og alle de Undere og Gjerninger, som dette lille Barn skulde gjøre. Saadanne Ting vare for Fornuften alle utrolige og ubegribelige.

Her seer man Troens Art, hvorledes den forlader sig paa Ting, som den ikke seer eller begriber, saaledes som det hedder Hebr. 11, 1.: **Troen er en Bestandighed i det, som haabes, en fast Overbevisning om det, som ikke sees.** Saaledes maa ogsaa vi tro, at Guds evige Barmhjertighed er vor, at vi ere forløste og blive forløste fra Synd, Død, Djævel og Helvede og evig skulle leve med Gud. Saadant tror ikke Naturen eller Fornuften; den siger vel, det var herligt, om det var sandt, men Troen virker og tror mod al Naturens og Fornuftens Følelse. Det er underligt at sige, at jeg skal tro og holde det sikkert, at jeg er i Guds Hænder, endskjønt jeg allerede ligger i Djævelens Gab, føler Døden og Synden; alligevel skal jeg sige, at hverken Død eller Synd kan skade mig, som Paulus siger: **Vi ere, som de, der dø, og se, vi leve** ꝛc., 2 Cor. 6, 9.; og Rom. 8, 35 flgg. siger han: **Hvo skal kunne skille os fra Christi Kjærlighed? Trængsel eller Angst, eller Forfølgelse eller Hunger, eller Nøgenhed eller Fare eller Sværd? — ligesom skrevet er: For din Skyld dræbes vi den ganske Dag, vi ere regnede som Slagtefaar. Men i alle disse Ting mere end seire vi ved ham, som os elskede. Thi jeg er vis paa, at hverken Død, ei heller Liv, ei heller Engle, ei heller Fyrstendømmer, ei heller Magter, ei heller det Nærværende, ei heller det Tilkommende, ei heller det Høie, ei heller det Dybe, ei heller nogen anden Skabning skal kunne skille os fra Guds Kjærlighed i Kristo Jesu, vor Herre.**

Fordi denne Simeon havde en sand Tro, holdt han det stakkels fattige Barn for den hele Verdens Konge og Saliggjører, hvilket ingensinde noget naturligt Menneske vilde have gjort. Her kan du se, hvor behjertet og modig Troen gjør! Dette Simeons Syn paa Barnet gjorde ham saa behjertet, at han udbrød og sagde: **Herre, nu lader du din Tjener fare i Fred;** som vilde han sige: Jeg frygter ikke herefter mere hverken Synd, Død eller Helvede, jeg er ganske drukken i Troen. Hvorfor er du da saa glad, kjære Simeon?

Mine Øine have seet din Frelse.

Udvortes dør jeg, men den indvortes Tro tilintetgjør Døden; jeg har skuet Frelseren med mine Øine; for ham vige Synd, Død og Helvede. Vil du derfor dø glad og salig, saa fremstil for dig dette Vers, at Christus, din Frelser, har borttaget al din Nød og Ulykke, og ham har du i Troen skuet med dine Øine; dette Syn gjør dig sikker for alle dine Synder og for Døden; thi de ere borttagne og overvundne ved Christus.

Saaledes se vi, at alene Troen overvinder Synden og Døden; derfor er jeg

saa fro og saa glad (siger Simeon), fordi jeg har seet din Frelse, det er, jeg kjender Christus, og det er for mig Nok. Ogsaa de Andre skulle have Deel deri, saaledes som der staar i det Følgende:

Hvilken du beredte for alle Folks Aasyn.

Det er, ved Prædikenen er han sat frem for alle Folk; han vil blive et Lys for alle Hedningerne, den ganske Verden vil blive oplyst ved Christus; derfor glæder jeg mig. Simeon er nu ikke misundelig, men begjærer af Hjertet og med Glæde at Hedningerne maatte omvendes. Djævelen har trukket et Forhæng for deres Øine; det har Christus taget væk. Item, han vil ogsaa være en Herlighed for sit Folk Israel. Thi denne Ære have Jøderne, at Christus er født iblandt dem, og de allerbedste Hellige, Patriarcherne, Propheterne og Apostlerne, som overflødig og rigelig have havt den Helligaand, ere komne fra dem. Derfor siger Christus Joh. 4, 22: **Saliggjørelsen kommer fra Jøderne**, hvilket ogsaa St. Paulus i Rom. 3. høit og lydt forkynder. Derfor slutter Simeon:

Et Lys til at oplyse Hedningerne og til en Herlighed for dit Folk Israel.

I de første Ord skuer han Hedningernes Blindhed og ønsker dem Oplysning og Omvendelse, men i de andre seer han paa den Ære og Priis, som af denne Frelser vil opstaa for Jødefolket.

Saaledes indbefatter denne Sang, som man kalder Nunc dimittis, to Stykker af et christeligt Væsen i sig, nemlig Troen, hvorved vi erkjende Christus for vor Saliggjører, der befrier os fra Synden og alt Ondt og giver os Saligheden, hvoraf vi have Nok for os selv.

Dernæst har den ogsaa Kjærligheden til sit Indhold, at vi nemlig af Hjertet bede, ønske og begjære, at ogsaa de Andre skulle blive oplyste og erkjende Christus og saaledes med os blive salige. Naar vi betænke disse to Stykker i denne Sang, først da er denne Nunc dimittis rettelig sunget.

En anden Prædiken

paa Christi Offrings Dag i Templet over det foregaaende

Evangelium Luk. 2, 22—32.

Kjære Venner! denne Prædiken vil jeg dele i to Stykker. For det Første vil jeg gjennemgaa Historien om Dagens Fest. For det Andet vil jeg udlægge Simeons Sang, som man benævner Nunc dimittis.

Det første Tærestykke.

Om Historien, hvorledes Christus har givet sig under Loven, og hvad Lovens Kraft og Virkning er, samt hvorledes vi ved Christus ere løste fra Loven.

For det Første ville vi ved at betragte denne Historie se, at den hellige Evangelist Lucas med stor Flid og Alvor beskriver og kundgjør, hvorledes Maria med sin Søn Jesus kom til Templet og bleve rensede, og hvad der efter Mose Lov har hørt til Renselsen, idet han siger:

Og der hendes Renselses Dage efter Mose Lov vare fuldkommede, førte de ham op til Jerusalem for at fremstille ham for Herren, —

som der er skrevet i Herrens Lov, at alt Mandkjøn, som aabner Moders Liv, skal kaldes Herren helliget, — og at give Offer efter det, som er sagt i Herrens Lov, eet Par Turtelduer eller to unge Duer.

Det er: de have oppebiet hendes Renselses Dage, som man hos os kalder Sexugersdagene, i hvilke en Kvinde holder sig inde efter Barnefødsel. Budet staar i 3 Mos. 12, 2 flgg., hvor Gud ved Moses byder Jøderne (thi os Christne og Hedningerne angaar ikke dette og de andre Mose Bud): Naar en Kvinde undfanger ved Sæd og føder en Dreng, skulde hun være ureen i fyrgetyve Dage, hvori hun da blev fraskilt og holdt borte fra andre Mennesker, ligesom hos os de Spedalske, med hvilke man intet Samkvem havde. Men føder hun en Pige, maatte hun blive hjemme i firesindstyve Dage, netop eengang til saa længe, blev skyet og af Enhver anseet for ureen.

Dette var nu et svært Bud, og det vilde vel hos os ikke engang være til at udholde eller taale, om man skulde holde saa strengt over det, som hos dem. Hos os har det liden Betydning; Kvinderne kunne ligge inde nogle faa Dage og gaa ud, naar de ville, og man skyr ikke dem saa strengt som Jødinderne. Thi de vare som forbandede Væsener og til stor Assky for Jøderne; Ingen turde spise eller drikke, sove, sidde eller ligge sammen med en saadan Kvinde, og Alt, hvad de rørte ved, blev ureent, det være Seng, Stol, Borde, Klæder, Fade, Drikkekar, Spise og Drikke; Summa Summarum: hvad de toge fat paa, var besudlet og forkastet, og dette varede i sex Uger, naar en Kvinde fødte et Drengebarn, og i tolv Uger, naar hun fødte et Pigebarn. Af saadanne Bud var der mange hos dem, og det meget tunge, saaat de sex Uger hos os kun ere en Skygge mod deres sex Uger. Dette var nu Budet om, at de i sex Uger maatte holde sig inde og blive betragtede lige med en spedalsk og ureen Kvinde.

Den anden Lov, om det Førstefødte.

Den anden Lov: Naar nu de fyrgetyve Dage vare omme, maatte Kvinden gaa og fremstille sig for Præsterne, samt give Offer, nemlig, naar det var det førstefødte Barn, saaledes som Gud byder 2 Mos, 34, 19.: **Alt det, som aabner Moders Liv, hører mig til; og alt dit Fæ skal ihukommes, som aabner Moders Liv.** Var det nu et Dyr, en Geed, Hest, Oxe eller Faar, saa hørte det Præsten til, og hvis En vilde beholde det, saa maatte han løse eller kjøbe det igjen fra Præsten. Men var det et Menneske, og det ikke kunde afstaaes, men maatte forblive som Arvingen, kunde En ikke give det til Præsten, men maatte føre det frem og vise det for Præsten, fra hvem han da maatte løse det, ved at give en Sølvsekel, omtrent et Gyldenstykke, foruden andre Ting, saaledes som der staar skrevet i Loven. Saaledes vare Jøderne ved Loven tvungne til at give den førstefødte Søn til Præsten og derpaa igjen udløse ham, hvortil kom det Tillæg, at alt det Førstefødte i Huset var Præstens.

Saaledes var Folket meget plaget af Loven, der af Gud var paalagt dem, for at holde dem i Tømme, trænge, tvinge, ængste dem og gjøre dem virksomme. Thi da det var et grovt, uvorrent, raat og vildt Folk, og Ingen kunde regjere, betvinge og holde det i Tømme, lagde Gud selv det et saadant Aag og Byrde paa Ryggen og plagede det med saadanne Love, paadet de ikke skulde hovmode sig. Thi det er altfor sandt, at der intet stoltere, trodsigere og hoffærdigere Folk er til under Solen, end Jøderne have været; derfor har Gud ogsaa plaget

dem, holdt dem i Tvang og saaledes holdt dem i Tømme.

Nu staar der i Loven heelt igjennem om Kvinder, der undfange Børn med Mænd, at det, naar det har en kjødelig Fader og er født efter Kjødet, hører under Loven og med sin Moder en Tidlang er ureent; Derfor hører ikke Christus under Loven, ligesom denne heller ikke angaar Maria; thi Texten staar der ganske klar: naar en Kvinde undfanger ved Sæd; her bliver Maria ved det Ord **undfanger ved Sæd** undtaget; thi hun vidste jo ikke af nogen Mand, som hun hos Lucas selv bekjender for Engelen, men var **Jomfru,** som Esaias siger Cap. 7, 14., og undfangede, mod andre Kvinders Sædvane, fra Himmelen ved den Helligaand, uden nogen Mand.

Saaledes vedkommer Loven alene de Kvinder, der blive Mødre efter Kjødet, medens denne blev Moder efter Aanden. Derfor har Moses med hele sin Lov ingen Ret over Jomfruen og hendes Barn, og der skeer dem Uret, naar de maa holde den og ligge fangne under den, skjønt de stode over den.

Men Lucas har ikke uden Aarsag saa omhyggelig beskrevet det; thi det gjælder os; han vil lære os, hvorledes vort Hjerte skal blive trøstet derved. Dette lærer ogsaa den hellige Paulus heelt deiligt Gal. 4, 4. flg., naar han siger: **Der Tidens Fylde kom, udsendte Gud sin Søn, født af en Kvinde, født under Loven, paadet at han skulde frikjøbe dem, som vare under Loven, at vi skulle faa den sønlige Udkaarelse.** Paulus taler her om Loven som om en Tyran, Profos eller Bøddel, som om en forhadt og ubehagelig Ting, dog ikke om Loven i og for sig selv, thi Loven er god og hellig, men om den Gjerning, den har at udføre i vore Hjerter. Naar derfor Paulus taler saaledes om Loven, skal man forstaa det om den Gjerning, den har at udføre, ikke om dens Væsen.

Nu, hvad gjør Loven? Den er Aarsag til Synderne, ja, **den er Syndens Kraft,** siger Paulus 1 Cor. 15, 56.; den vækker Strid og gjør ikke from (I forstaa mig, i Hjertet), saaledes som Papisterne sludre og de Verdsligvise foregive; udvortes holder den vel Haanden tilbage, men deraf bliver ikke Andet end Hykleri for Gud; i Hjertet derimod virker den en saadan Elendighed, at den ikke alene ikke gjør Menneskene fromme, men meget værre end før; thi den opvækker Synden og straffer den, gjør Samvittigheden urolig, thi ved den erkjender den Synden. Dette er nu ligesom en Slutters Gjerning, thi han putter Tyven i Fængsel, trækker ham frem, martrer og slaar ham paa Kagen og Stigen, indtil han bekjender Synden, hvorpaa Bøddelen kommer og fører Tyven frem; thi naar Synden bekjendes, følger Straffen paa.

Saaledes er det ogsaa med Loven; fra det Øieblik Synden kommer frem og aabenbares i Hjertet, er Guds Vrede os paa Halsen, Dommen staar der, Samvittigheden bæver, Mennesket sidder fast i Synd, i Død og i Guds Vrede; thi hans Hjerte siger ham: Gud kan ikke taale Synden; da er Loven fremme, truer ham dermed og siger: Gjør du det, støder Gud dig i Helvede; saa ligger da din Samvittighed slagen, føler, at den ikke kan holde Loven og maa derfor fortvivle. Dette er det da, som Paulus siger Rom. 3, 20.: **Ved Loven kommer Syndens Erkjendelse,** det er, ved Loven voxer min Samvittigheds Kval og frembringer hos mig Vrede imod Loven og imod Gud, som har givet Loven, **saaat Synden formedelst Budet bliver overmaade syndig,** som Paulus siger Rom. 7, 13., det er, jeg mener og holder for, at jeg har en vred Gud. Thi saalænge jeg ikke ved Loven havde Syndens Erkjendelse, havde jeg ikke denne Elendighed i mit Hjerte, brød mig ikke om nogen Ting, var en lystig Fætter, gik min Vei i Suus og

Duus, uden al Bekymring og spurgte ikke efter Gud. Men saasnart Syndens Erkjendelse kommer, og jeg af Loven veed, hvorledes jeg har det med Gud, staar jeg overalt i Frygt, Bekymring og Ængstelse, ja lader mig (som Moses siger 3 Mos. 26, 36.) forskrække ved **et rystet Blads Lyd** som af et Tordenslag, og maa altid være bekymret for, at Gud skal komme over mig med en Kølle og slaa mig paa Hovedet.

Alt dette udspringer deraf, at Loven saaledes tager mig fangen og lægger mig i Baand og Lænker, og fordi den saaledes forskrækker mig og viser mig Guds Vrede, kan jeg ikke være venlig stemt mod den, men maa være den af Hjertet fiendsk; thi den bringer mig i fuldkommen Elendighed, stiller mig Døden for Øine og støder mig i Helvede. Nu, det har jeg af Naturen, at jeg frygter og flygter for Døden, Straf, Helvede og Guds Dom. Naturen kan ikke le ad Døden, der kommer af Guds Vrede og er Syndens Følge; derfor maa der være idel Fiendskab og Uvillie mod Loven. Eftersom nu Loven er god og hellig, har jeg ogsaa Fiendskab i Hjertet mod det Gode og det Hellige.

Denne Elendighed ligeoverfor Loven har været blandt Jøderne, for hvem i Besynderlighed den skrevne Lov er given, medens vi og alle Hedninger have den af Naturen. Thi denne Lov, hvorom Evangeliet her taler, om Renselsen, om Offer og om alle de andre Ting, der staa hos Moses, har aldrig nogen Jøde holdt ret af Hjertet; de have vel udvortes gjort Gjerningen efter Skinnet; men deres Hjerter have været langt derfra. Skulde man have spurgt Kvinderne, som efter Barnefødsel bleve affondrede fra Mennesker og anseede som urene, om de gjorde det gjerne og med Villie, og om de havde Lyst og Kjærlighed dertil, vilde de ret af Hjertens Grund have svaret og udentvivl have talt saa: Kjære Moses, du kan have en god Dag med din Lov; skal jeg da sidde her for din Skyld som et Sygelem eller spedalsk Menneske; hvorfor skal jeg det? det er jo idel Gift, hvad jeg rører ved; jeg er foragtet af Enhver og holdes som et ureent Dyr og tør ikke gaa til Folk; jeg vilde ønske, du med din Lov var i Galgen.

Saaledes skete det ogsaa med Uvillie og Ulyst, naar de skulde fremstille Barnet og give Offer derfor, og de vare fortrydelige over at skulle give Noget ud og sagde udentvivl: Skal jeg nu stikke det i Hænderne paa Præsterne og selv have Mangel. Og saaledes vare de da i alle Bud uvillige; Hjertet vilde ikke samtykke, men satte sig imod og vægrede sig overalt, ja, det kunde ikke engang sige Ja dertil; thi Loven gav ikke saadan Naade, at de kunde fuldkomme den med Lyst og god Villie.

Som nu de have gjort, saa gjøre og vi; efter det udvortes Skin holde vi vel Loven, fremvise en god Yderside og tage i med Næven; men Hjertet unddrager sig derfor, gjør det uvillig og har ingen Lyst dertil af Naturen, uden den Helligaand faar oplyst Hjertet med sin Naade; derfor, om vi end holde Loven med Gjerninger, saa skeer det dog ikke af Hjertet, sandt og reent, thi det skeer for egen Nyttes eller Fordeels Skyld eller af Frygt for Straf.

Fordi nu Gud har givet Loven saaledes og veed, at Ingen holder den, saa har han og derhos beskikket Stokmestere, Drivere og Opsynsmænd; thi saaledes benævner Skriften Øvrigheden ved et Billede, ligesom Drivere af Æsler, hvem man altid maa være paa Nakken og drive med Pidsken, ellers gaa de ikke frem. Pøbelen, Hr. Omnes, maa saaledes Øvrigheden drive, slaa, tage Livet af, hænge, brænde, kappe Hovedet af og radbrække, at man kan frygte den, og Folket saaledes holdes i Tømme; thi Gud vil ikke, at man alene skal foreholde Folket Loven, men at man

ogsaa skal drive og haandhæve samme og med Haanden tvinge til Gjerning; thi saafremt man alene foreholdt Folket den og ikke drev paa den, kom der intet ud deraf, siden nu engang Hjertet ikke kan hænge ved Loven, der er det ganske imod.

Derfor vilde der, naar der ikke fulgte Straf paa, ikke være andet i Verden end Mord, Ægteskabsbrud, Tyveri, Røveri og Drab, og alle Laster vilde tage Overhaand, saa Ingen kunde være sikker for den Anden; men nu er Øvrigheden der og straffer Synden, saadanne grove Feil og Laster; derfor maa Pøbelen holde sig i Skindet og kan ikke fare saa frækt afsted og leve i Alting efter sit Tykke. Saaledes er det nødvendigt, at Lovens Drivere passe paa Folket og tvinge og drive den raa, uopdragne Hr. Omnes, ligesom man driver og tvinger Svin og vilde Dyr.

Eftersom vi da nu maa holde Loven, men ikke gjerne holde den, blive vi Loven fiendske; thi den lægger Baand paa vor Tøilesløshed. Gud har imidlertid gjort det Altsammen forat vi skulle blive trætte og lære vor Evne at kjende, hvad vi kunne, og saaledes gaa i os selv og sige: Jeg arme Menneske, jeg maa holde Loven og gjør det ikke gjerne, ja, jeg har slet ingen Lyst dertil. Derved mister jeg da al den Løn og Tak, jeg skulde have deraf, naar jeg holdt Loven ret og med Lyst. Summa Summarum: Alle de, der ere under Loven, holde den uvilligen, derfor plages vi derved, maa holde den og kunne ikke holde den, og have saa ingen Løn derfor.

Dette er nu Meningen, som jeg har sagt, af, at Paulus gjør Loven til en Tugtemester, som for Gud bringer os Synd og Skam; denne Plage gaar over alle Mennesker, naar Loven rører dem, og Samvittigheden bliver Synden var. Men Christus er kommen til Verden for at holde Loven for os; han har ogsaa havt Lyst dertil og holdt den gjerne frivillig, af Hjertet og utvungen, og det, uagtet han ikke var forpligtet dertil. Men med os er det Modsatte Tilfældet; jeg maa holde Loven, er forpligtet dertil, og har dog hverken Lyst eller Villie dertil; Christus var slet ikke forpligtet dertil og gjorde det med Lyst; Loven havde aldeles ingen Ret til ham; thi han har i sin Person mere Retfærdighed, Fromhed, Lyst og Kjærlighed, end Loven nogensinde kan og tør fordre. Derfor har Loven ingen Magt, end ikke den allerringeste, over Christus, han staar høit over den og er Lovens Herre; thi han er uskyldig, født af en Jomfru. Saaledes kan Loven ikke sige til ham: Gjør det, lad det være; han maatte da vel sige: Ei, Kjære! jeg gjør og lader, og har gjort og ladet, hvad der er at gjøre og lade; jeg behøver slet ikke din Fordren dertil. Nu hold det sammen. Jeg er forpligtet paa Loven, og holder den ikke, Christus er ikke forpligtet og holder den; han er fri for den, kryber dog villig under den og holder Alt, hvad der staar hos Moses, fra første Bogstav til Enden af hele Loven, ikke af Nød og Tvang, men af fri Villie.

Saaledes gaar det her med Jødernes Lov om Renselsen; fra den Stund af, at Barnet bliver født, er Moses tilstede, byder Barnet: saa og saa skal man gjøre med dig, det skal holdes, det lades, og sætter saaledes Barnet paa Øieblikket i Lovens Fængsel; men Christus er født under Loven, ikke fordi han var bundet af Loven eller var den Noget skyldig, men han har selv frit og villigt givet sig under den.

Dette er nu vor Trøst, som vi skulle tage af Evangeliet, at vi vide, at Christus er lagt under Loven. Hvorfor? Hvortil har han havt det nødig? Ikke for sin Persons Skyld, men som Paulus skriver Gal. 4, 5., **paadet at han skulde frikjøbe dem som vare under Loven**; han var ikke under Loven, men gaar under den og kaster

sig i den som et Fængsel og en Arrest; han satte sig ved Mose Fødder og blev hans Lærling. Der kan Moses vel sige: naar jeg skal have mange saadanne Lærlinge, vil jeg ikke være Mester. Efterdi da Christus ikke var skyldig at være under Loven, saa gjør han een Ting, skjænker os den og siger: Jeg er Loven Intet skyldig, Jeg vil se, hvad den formaar, træde i dit Sted og opfylde Loven, som plager og martrer dig saaledes. Saaledes gaar han ind under den og gjør Alt, hvad Moses har befalet.

Det gaar nu saaledes til, som naar en Stokmester sætter sin Herre og Konges Søn fast, uden at vide, at det var hans Herres Søn, men havde anseet ham for en Anden, som om han var et andet almindeligt Menneske. Hvad vilde vel Kongen sige dertil, naar han erfarede det? Han vilde vistnok sige: Hvad har du gjort? Hvem har givet dig Ret imod min Søn? Du har vel havt Ret over Tyve og Kjæltringer, men paa min Søn har du forgrebet dig grovt. Denne Herre havde nu paa to Maader Ret imod Stokmesteren, først, fordi han var hans Herre, for det andet, fordi han havde forgrebet sig paa hans Søn; naar nu Stokmesteren endnu havde en Tyv i Fængsel, og hans Herre var vred paa ham over, at han havde sat hans Søn i Fængsel, i Baand og Lænker og ikke vilde lade denne Skjændsel uhevnet paa Stokmesteren, vilde han sige: Du har tabt din Ret; over Tyven, som du har arresteret, har du havt Ret; Tyven skal imidlertid nu være fri, og dig vil jeg berøve din Ret, og det skal blive min Søn tilgode, hvad han har lidt med Urette af dig. Hvad vilde vel da den Fængslede gjøre; han vilde udentvivl blive glad, falde ned for Herrens Fødder og med Glæde udbryde: Hav Tak, min kjære Herre. Saaledes vilde Tyven være Stokmesterens Herre, og Stokmesteren maatte skamme sig for Herren, ikke for Tyvens Skyld, men for den unge Herres Skyld, som han saa uskyldig havde bundet og sat i Fængsel.

Saaledes har det sig ogsaa her: Christus, en Søn af den evige Fader, ligger under Loven; men vi ere Tyve og Kjæltringer; thi vi holde ikke Loven, derfor sætter Moses os i Bolte og Jern, det er, Loven tager os til Fange, den Lov nemlig, som Gud aabenbarer i vore Hjerter; Mose Lov angaar nemlig ikke de Christne og Hedningerne. Saa kommer nu Christus og kryber hemmelig under Loven, saa Loven ikke bliver det var; Loven mener da at have et almindeligt Menneske, En, der er som et andet Menneske, avlet i Synd af en Mand, der har forskyldt Døden (thi som Paulus siger Phil. 2, 7.: **han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Menneske lig**); og saa kommer Lov og Død over Guds Søn, binder og fængsler ham, straffer ham og behandler ham som et andet syndigt Menneske.

Hvad skeer da? Med sin Død beviser Christus, at han er Herre, hvorved Lov og Død flygte fra Christus til Djævelen, og saa kommer Christus og siger til os: Du var under Loven og kunde ikke holde den, du er bunden i Døden og Guds Vrede; jeg har befriet dig og overrumplet Loven; den meente, at jeg skulde dø som en anden Synder, har saa viist sit Overmod mod mig og derved tabt sin Ret. Synden kan heller ikke herefter skade mig; Døden er ved mig bleven til Skam og Spot, velan, saa skjænker jeg nu dig denne Ret mod Lov, Synd og Død, som du nu kan bruge mod dem alle, dersom de ville røre dig. Hvis vi nu tro dette, ville vi falde ned for Christi Fødder og sige ham Tak med stor Glæde.

Kjære Gud, naar vi nu kunde byde Loven, Døden og Synden Trods, saa vi sige: Vide I ikke, hvad I have gjort ved min Herre? I have gjort ham Uret og taget ham uskyldig til Fange; dette er nu mit, han har skjænket mig det; hvad Ret

have I nu mod mig? Da vilde Loven, Døden og Synden vel blive borte, saafremt vi kunde sige Saadant med troende Hjerte og byde dem saadan Trods og Spot som denne: Jeg er vel skyldig til Døden; thi mit Hjerte holder ikke Loven; er jeg nu for min Person skyldig til Helvedes Ild, saa gjører med mig, som I ville, koger eller steger mig, men seer paa Christus, fortærer ham, hvis I kunne. Det er den rette Trods mod Døden og Synderne. Naar nu ved Lovens Kraft Synderne trykke dig, saa hold Christus mod Loven; vil den skrække dig med Døden, at du ikke har gjort Loven Fyldest, saa vend dine Øine straks fra dig selv paa Christus, som har været under Loven og har opfyldt den, og sig: Kjære Mand, om du skrækker mig, saa skræk mig ogsaa den, der har overvundet dig og gjort dig mat; han har givet dig din Bekomst, gjør ham Noget om du tør! Der maa da Loven vige og Døden fly uden mere at kunne skrække; thi jeg har den Ret, Christus har; Døden har jeg gjort Ende paa, Synden har jeg overvundet, Djævelen har jeg traadt under Fødder, ikke ved mig selv, men ved den unge Herre og Konge; jeg bruger ikke min, men min Herres Ret.

Dette er nu Grunden til, at Lucas med stor Flid beskriver baade Moder og Søn, saaat han ret afmaler, hvorledes de uskyldig have været under Loven, og at det er skeet os til Gode. Den, som annammer dette, han takke Gud; thi han kan berede sig mod Døden og til at kjæmpe mod Lov, Synd og Djævel og binde dem alle. Paa den Maade er det sandt, hvad Jacobus skriver: Misericordia exaltat judicium, det er: **Barmhjertighed træder frimodig for Dommen.** Naar nu Barmhjertigheden er borte, saa træder Dommen imod os. Men dette er Barmhjertigheden, at Guds Søn har været under Loven og har skjænket mig det, han har erhvervet for mig, samt giver mig Frimodighed ligeoverfor Lov, Synd og Død. Loven staar nemlig imod mig og siger: Du er i dine Synder, Døden skyldig og Helvede værd; saadan Dom fælder den over mig. Nu er det sandt, jeg kan ikke negte det; hvorledes skal jeg undløbe den? Der maa jeg tage Mod til mig, holde Loven dette under Øinene og sige: Det er sandt, jeg er en Synder og skyldig til Helvede, men hvorledes synes du om dette: Du har forgrebet dig paa den Herre Christus og uskyldig piint ham, sendt ham i Døden, og netop derved tabt al din Ret og Magt, hvorfor Bladet har vendt sig, og han har fordømt dig, medens du vilde fordømme ham, og han har skjænket mig sin Ret, efterat du har fordømt mig, saa jeg nu kan fordømme dig igjen. Den, som nu kunde annamme dette med Troen i Hjertet, han vilde være en Christen og kunne beslaa i Døden mod Synden og alle Djævle. Thi denne Frimodighed maa vi træde frem med, naar vort Hjerte banker og frygter for Guds Vrede; den vil knipse ad Lov, Synd og Død og sige: tør du, saa tag fat paa denne unge Herre.

Den, som nu saaledes kunde fatte Christus, vilde vel trænge igjennem; den Sag er snart prædiket, men ikke snart gjort; der maa nemlig han være med, som kan skabe et saadant Hjerte. Derfor er det Narreverk og bort i Væggene med vore usle Gjerninger, thi de ville ikke længe opdrive saadan Frimodighed. Om hundrede tusinde Cartheusere lagde alle sine Haarskjorter, strikkede Hætter og Tonsurer med al ugift Stand dertil i en Hob, de vilde dog ikke bestaa med sin Hellighed for Døden, men henveires som Støv for Vinden og smelte som Smør for Solen, thi de kunde da paa ingen Maade befrie for Dødens Frygt. De prise sine Gjerninger saameget, som de ville, de maa alligevel forsage, naar de komme til Døden; thi

intet Menneske bestaar for Guds Dom, som Propheten David siger Ps. 143, 2.: **Herre, gak ikke i Dom med din Tjener; thi Ingen, som lever, kan være retfærdig for dig.**

Derfor, sæt kun alle Gjerninger i Vove og se alene paa den unge Herre; thi han vinder Prisen og Frimodigheden ligeoverfor Alt, hvad der er mod os; thi paa ham har Loven brændt sine Fingre, forgrebet sig og tabt sin Ret; den Frimodighed har han givet mig, at jeg skal holde hans Uskyldighed mod Loven og saaledes kjæmpe med Loven og ikke med mine Gjerninger eller min egen Hellighed, men med min Herres Gave; den er Loven meget for stærk og kan træde den med Fødder; den kan ikke gjøre nogen Synder af ham, thi han er Herre over Loven, Synden, Døden og Djævelen med.

Dette er nu den første Deel i Evangeliet, at Christus for vor Skyld har givet sig under Loven med sin Moder Maria og har dog ikke været Loven Noget skyldig. Den anden Deel er om Simeons Sang og er et Exempel paa denne Lære. Det ville vi nu betragte.

Videre følger i Texten:

Det andet Lærestykke.

Om Simeons Sang.

Og se, der var en Mand i Jerusalem, som hedte Simeon; og denne Mand var retfærdig og gudfrygtig og ventede Israels Trøst.

Det er, han har ventet paa Frelseren som for vor Skyld har givet sig under Loven; thi med vore Gjerninger var det ude; derfor maatte de slagne og forskrækkede Samvittigheder opreises ved den Trøst, der var dem forjættet. Videre:

Og den Helligaand var over ham, og det var ham forudsagt af den Helligaand, at han skulde ikke se Døden, førend han fik Herrens Salvede at se.

I vide, hvad Christus betyder: den Salvede. I det gamle Testamente har man salvet to Personer med Balsamolie, Præsterne og Kongen, saaledes som man hos os pleier at salve Keisere og Paver. Derfor benævner det jødiske Folk ham Messias, det græske Christus, det latinske Unctus, men paa vort Sprog den Salvede, det vil sige, den rette Konge og Præst, hvilken længe forud af Propheterne var hjerteligen begjæret, og hvem det var denne fromme gudfrygtige Simeon forudsagt, at han skulde faa se før sin Død. Men hvorledes kommer han nu dertil?

Videre følger i Texten:

Og han kom i Templet af Aandens Drift.

Han gik i Templet for efter Aandens Svar at se den, hvem det var ham forudsagt, at han skulde faa se før sin Død.

Og der Forældrene bragte Barnet Jesum ind, for at gjøre for ham, hvad der var Skik efter Loven.

Den uskyldige Konge og Præst ligger under Loven, Herren bliver en Træl og vores Alles Tjener. Give Gud, at vi Alle, saaledes som den hellige Simeon, i Troen maatte se hen til denne Konge.

Da tog han ham paa sine Arme og prisede Gud.

Denne graahærdede Mand tog Barnet til sig, var glad, og hans Hjerte blev ungt for stor Glæde, ja, han var saa fuld af Glæde, at Ingen hverken kan skrive eller udsige det. Thi da han saa det lille Barn, havde hans Hjerte det saa: Her har jeg et lidet Barn, sex Uger gammelt, ubekjendt for Verden; men han er den rette Frelser,

han er den rette Skat, som jeg længe har begjæret. Paa ham saa hverken Fyrste, Keiser eller Konge, men hans Hjerte, der kjendte ham ret, var saa glad, at det intet Under vilde været, om han var død af Glæde; thi hans Begjæring blev saa rigeligen opfyldt, at han ikke alene fik se ham, men endog tage ham paa sine Arme. Derfor siger han i denne Glæde:

Herre, nu lader du din Tjener fare i Fred, ligesom du haver sagt.

Som vilde han sige: Gud være Lov og Tak, at jeg har levet denne Dag, jeg vil nu gjerne dø, nu skal Døden være mig kjær; thi det er opfyldt, som var mig forudsagt; men hvorfor vil du saa gjerne dø, du kjære, fromme Simeon?

Thi mine Øine have seet din Frelse?

Dette er den Skat, som har glædet mig og gjort mig Døden liflig. Saaledes er det, som jeg nylig har sagt: naar vi se ham, som har været under Loven, og kjende ham som den, der hjælper os, da er det ikke muligt, at vi ikke skulde være glade og uforfærdede overfor Døden og al Ulykke. Seer nu, hvad den gode gamle Mand har i sit Hjerte? Han skulde nu dø og siger, han vilde fare i Fred, og det er et stort, trøsteligt og deiligt Ord, det, at dø med Glæde og i Fred. Hvorfra har han en saadan livsalig Død? Alene fra Barnet. Hvo har dog seet en saadan Død? Betragt dem, som forlade sig paa Gjerninger, om ogsaa de fare med Glæde, naar de skulle dø? Der seer man, hvorledes deres Hjerte banker, hopper og slaar, de blegne ganske hen, Fornuft og alle Kræfter svinde bort; thi Døden er for stærk og mægtig. Om alle Keisere, Konger og Fyrster stode der med sine Gangere, Bøsser, Kyrads og Harnisk, og Dødens Skræk kom paa, saa stode de stokstive for Døden. Se, hvorledes det gik til, da Bønderne gjorde Oprør, da var endda ikke Døden for Døren, men kun Frygt for Tab af Gods; hvor var der da en Forsagthed og Stivnen af Skræk paa alle Fyrster. Hjælpe Gud, hvorledes vil det gaa til, naar Døden bryder ind, naar dette har bragt saadan Skjælven og Bæven, at man hverken kunde føre Spyd eller Harnisk, og Hvermand blev forsagt.

Den fromme Simeon derimod roser sig af at ville fare i Fred, som om der ingen Død var for Døren, ja, han benævner den end ikke Død, vil ikke give den den Ære, men siger: **Nu lader du din Tjener fare i Fred**, siger ikke: lad mig nu dø. Han benævner den en Bortfart og Afsked, en sød og sagte Søvn. Hvorfra har han den Kunst, at han slet ikke frygter Døden, hvorfor dog den hele Verden er forskrækket, og hvorover endog alle Dyr hyle, vride sig og rase, men tvertimod holder den for en sød Søvn? Det maa ud af Hjertet, Lov, Synd og Død, saafremt vi skulle være uden Frygt; fordi han nu ikke har frygtet for Loven, var der heller ingen Dødens Skræk; thi hvor Loven er, der er Bevidsthed om Synderne, men hvor Loven er borte, der er ideel Retfærdighed, og der er Moses borte, og bragt saa ganske ude af Syne, at man ikke veed hans Grav, hvor han ligger skjult. Naar nu Moses er borte, da er Synderne borte; hvor ingen Synder ere, der har Døden Intet at bestille; thi Døden er Syndens Sold, som Paulus siger Rom. 6, 23. Saaledes bliver der da af Døden en liflig Søvn. Men hvorfra har Simeon dette? Han siger ikke: Du lader mig fare i Fred, eftersom jeg har fastet, gjort Mirakler, opreist Kirker, er bleven Munk eller har taget en graa Kappe paa og deslige; skulde Gjerninger nemlig gjøre det, saa maatte det staa her; han tænker imidlertid ikke paa nogen Gjerning og siger ikke; det har jeg gjort, men han siger: **thi mine**

Øine have seet din Frelse. Han ytrer ikke, at han har gjort det med sine Hænder, men at han har seet det med sine Øine; det gjælder her Synet, ikke Haanden. Og vi have her to Stykker at mærke: Synet og Frelsen. Dette, at vi se Christus, hører til at dø i Fred; se vi ham, saa kunne vi dø med Glæde, se vi ham ikke, saa er han forgjæves der, og du vil aldrig kunne dø med Glæde. I Templet have Mange seet ham, men ikke paa den rette Maade; men paa den rette Maade have Maria, Joseph, Simeon og Prophetinden Anna seet ham; de Andre, alle tilsammen, der ikke saa ham ligesom Maria og Simeon, de have ikke seet Christus eller Frelseren. Caiphas, Annas, Pilatus og Herodes have vel seet ham; men de saa ikke, at han var Frelseren. Hvor laa da Feilen hos dem, siden de ikke saa ham? I Hjertets Øine; de maatte være rene for at se den unge Herre, der for os var gaaet i Trældom og uretfærdigen havde lidt for os og frikjøbt os, ikke for vor Fortjenestes Skyld, men for sin Barmhjertigheds og Kjærligheds Skyld. Hvo der seer hen til ham, han kan pukke og sige: Jeg veed Intet om Lov, Synd og Død, han kan ogsaa saaledes staa fast derpaa.

Det rette Syn bestaar ikke i de legemlige Øine, thi paa den Maade have Mange seet ham; Troen i Hjertet maa gjøre det; det er muligt, at de legemligen have seet ham, men de have ikke troet, at han var Frelseren, men tænkt saaledes: Skal han være dette lille Barn, det er jo neppe sex Uger gammelt og kan endnu ikke holde Hovedet oppe; hvad skal det Barn gjøre? Den rette Frelser vil komme med Ryttere, med store høie Gangere, med Pragt og stor Vælde 2c. Men den gode Simeon har seet ham anderledes; ham blev et Ord indskudt i Hjertet og sagt: ham er det, og derved faar han et andet Lys, et andet Syn, han har det ikke blot af hvad han har hørt fortælle, det var Alvor i hans Hjerte.

Saaledes maa ogsaa vi ikke alene høre om Christus, men vi maa oplyses ved den Helligaand og af Hjertet tro, om vi, som Simeon, skulle erkjende Christus for den rette Frelser; thi af Naturen er vort Hjerte forstokket, for haardt og mørkt til at erkjende en saadan Frelse og se et saadant Lys. Det er heller ikke Nok, at Maria, Joseph, Simeon og Hanna have seet ham, jeg maa ogsaa se ham, ogsaa kjende ham og vide, at han er den rette Messias, min Frelser og Saliggjører.

Hvad er nu Frelsen, hvem er Frelseren? Det er ham, som den gode fromme Simeon bærer der i sine Arme, han, der skal forløse Verden, borttage Synden, tilintetgjøre Døden, gjøre Menneskene levende samt udføre og udrette det Under, hvorom Propheterne have prædiket Meget. Barnet skal nu komme for Dagen og prædikes for alle Folk, saaledes som Simeon videre siger til Gud:

Hvilken du beredte for alle Folks Aasyn.

Barnet skal blive udbredt blandt alle Folkeslag; man skal synge og tale om ham, al Verden skal vide om ham. Der priser den gode Mand, at det Evangelium skal gaa ud og blive forkyndt i den ganske Verden, at han alene er Herre over Synd, Død, Helvede, Djævel og al Ulykke, paadet Ingen skal rose sig uden af det Barn, som Gud har beredt for alle Folk; og ved denne Beredelse skal han, som der staar i det Følgende, være:

Et Lys til at oplyse Hedningerne.

Det er: han skal være et Lys for Hedningerne, at ved ham de Vantroe kunne oplyses, som Johannes siger Cap. 1, 9., paadet de skulle erkjende ham, og de, som

før ikke erkjendte ham ved Mose Lov, saaledes som Jøderne, ved dette Lys skulde komme til og klarligen se, at han er Manden. Det er en klar og ligefrem Text imod vore gode Gjerninger og al vor Fortjeneste; her behøves kun Syn og Viden i Hjertet; den udvortes Gjerning hjælper og tjener slet ikke dertil. Derfor skulle vi nøie fatte og lære dette, at Christus er dette Lys og at intet Andet her er tjenligt end at se det i Hjertet, det er, ret at tro paa Christus.

Videre siger han:

Og til en Herlighed for dit Folk Israel.

Han er forjættet Jøderne; de ere de Første, som have havt ham; hos dem er han født og opdragen, af deres Kjød og Blod er han kommen og altsaa først igjennem dem er han kommen til Hedningerne; thi Apostlerne ere de Første, som have troet paa ham, annammet hans Ord og prædiket det i den ganske Verden, baade for Jøder og Hedninger; de ere Hjørnestenene og Søilerne, hvorfor Simeon her kalder Christus deres Herlighed og Ære. Dette er nu (som jeg har sagt) et Exempel paa Læren om Loven og om Christus, paa hvorledes Loven er opfyldt ved Christus, og hvad Godt Loven udretter. Dermed ville vi nu lade det blive og anraabe Gud om hans Naade.

Paa Matthiæ, den hellige Apostels, Dag.

Evangelium Matth. 11, 25—30.

Paa den samme Tid udbrød Jesus og sagde: Jeg priser dig, Fader, Himmelens og Jordens Herre! at du haver skjult dette for de Vise og Forstandige og aabenbaret det for de Umyndige. Ja, Fader! thi det var saaledes behageligt for dig. Alle Ting ere mig overgivne af min Fader; og Ingen kjender Sønnen uden Faderen, og Ingen kjender Faderen uden Sønnen og den, som Sønnen vil det aabenbare. Kommer hid til mig, Alle, som arbeide og ere besværede! og jeg vil give Eder Hvile. Tager mit Aag paa Eder og lærer af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet; saa skulle I finde Hvile for Eders Sjæle. Thi mit Aag er gavnligt, og min Byrde er let.

Summen af Evangeliet.

1. Fornuften kan ikke fatte Evangeliet; thi, som Paulus siger 1 Cor. 2, 14., det naturlige Menneske fatter ikke de Ting, som høre Guds Aand til, thi de ere ham en Daarlighed, og han kan ikke kjende dem; thi de bedømmes aandeligen. Naar derfor Fornuften søger Saligheden i verdslig Viisdom og Retfærdighed, finder den den ikke.
2. Umyndige kalder Christus her dem, der ikke tro eller forlade sig paa egen Viisdom og Retfærdighed, men tro og forlade sig alene paa Christus.
3. Paa samme Maade som nu de Umyndige alene opnaa Saligheden, saaledes erkjendes heller ikke Faderen, uden Christus aabenbarer ham. Det vil sige Saameget som: vor Viisdom erkjender ikke Gud og Faderen, men naar vi gjennem Troen blive lærte og undervist i Korset, da lære vi først Guds Magt. Derfor trøster han ogsaa derefter dem, som ligge under Korset, og siger: mit Aag er gavnligt, og min Byrde er let.

Udlæggelse af Evangeliet.

Vi ville først tale lidt om dette Evangelium og derpaa fremstille denne Festdags Beretning om, hvorledes Matthias blev kaldet og udvalgt til Apostelembedet, saa-

ledes som Lucas beskriver det i Ap. Gj. 1, 15 flgg.

Dette Evangelium er et af de rette herlige Evangelier; thi de andre Evangelier, hvori alene Christi Undergjerninger beskrives, ere ikke saa trøstelige, som de, hvori Christi Prædikener ere tagne med, hvorved han saa venlig lærer os og lokker os til sig. Jeg er ikke saa vis paa den Naade, som jeg seer i Mirakler, der ere beviste Andre, som naar jeg har det klare Ord for mig; det er ogsaa trøsteligere for mig at høre saadanne venlige Formaninger og lokkende Tale, end at høre prædike om Mirakler og Undertegn, hvorvel ogsaa de styrke min Tro og tjene mig til Exempel, at jeg skal tro og være vis paa, at, som han har hjulpet dem, saa vil han og hjælpe mig.

Nu, dette Evangelium er intet Andet end en Erkjendelse af Gud Fader og hans Søn Christus, og det viser ved Siden deraf, hvorfra denne Erkjendelse kommer. Og Kraften i dette Evangelium bestaar i de to Ord: Vise og Umyndige.

At vi nu ikke, naar vi høre dette, skulle sige: det angaar ikke os, det er talt til Andre, saaledes som Jøderne sagde til Propheterne, idet de tydede Altsammen paa Hedningerne, saa give de foregaaende Ord klarligen tilkjende, til hvem og om hvem disse Ord ere talte af Christus. Thi iforveien taler han om dem, som foragte Evangeliet og ikke ville annamme det, de, som dog allermest skulde have annammet det, og som ogsaa vilde agtes for de Eneste, som omgikkes med Guds Ord og hørte til Guds Folk. Om dem siger han: **Men hvem skal jeg ligne denne Slægt ved? den er lig de smaa Børn, som sidde paa Torvene og raabe til deres Staldbrødre og sige: Vi pebe for Eder, og I ville ikke danse; vi sang klageligen for Eder, og I ville ikke græde.** Dette anvender Herren om sig og Johannes den Døber og siger: **Thi Johannes kom; han hverken aad eller drak; og de sige; Han haver Djævelen. Menneskens Søn kom; han æder og drikker; og de sige: Se, hvilken Fraadser er det Menneske, og en Viindranker, Tolderes og Synderes Ven! Og Viisdommen er retfærdiggjort af sine Børn.** Som vilde Herren sige: Vi have prædiket Evangelium for Eder, Johannes med Alvor og skarpt, men jeg venligt og mildt; men I foragte det og ville ikke annamme det; I ville faa at se, at det ikke vil falde godt ud for Eder. Det er ogsaa sandt, hvorledes man gjør det for Folket, sødt eller suurt, venligt eller uvenligt, saa gjør man det ikke tillags.

Disse kalder Herren her Vise og Forstandige, for hvem Evangeliet er skjult. Og han kalder ikke dem Vise, som ere retskafne og i Sandhed vise i guddommelige Ting; thi det er en stor Naade at blive kaldet viis eller klog eller forstandig. Den sande Viisdom er nemlig ikke andet end Guds Erkjendelse, at man veed, hvad man skal mene om Gud, og erkjender hans guddommelige Velbehag. Men det kaldes Forstand, at man kan dømme om alle Ting i Verden, hvad der er Ret eller Uret, saaledes som St. Paulus ofte sammenstiller Forstand og Viisdom, synderlig i Brevene til Ephesserne og Colossenserne. Om saadan Viisdom taler Christus ikke her, men om verdslig Viisdom, der slaar sig paa Guds Ord og Gjerninger, og som da gjør opblæste Folk og ikke vil give Rum for den rette gudelige Viisdom. Slige Karle, som sætte sig op imod Guds Viisdom, ere vi alle af Naturen.

Det, som bringer Lyst, Ære og Fordeel, kalder du nu af verdslig Viisdom Godt, men det Modsatte, Bedrøvelse, Skam og Skade, det kalder du Ondt; thi den menneskelige Natur kan ikke og er ikke istand til at søge Andet, end sit Eget;

hvad der behager den og tykkes den godt, det holder den for det Bedste; men hvad der er den imod, det holder den for det Værste, det være saa godt, som det være vil.

Derfor, siger jeg, taler Herren om de Vise og Forstandige, der med sin egen Viisdom sætte sig op imod Guds Viisdom. Thi den verdslige Viisdom er saaledes beskaffen, at den ikke alene vil styre de timelige, verdslige Ting, men ogsaa de Ting, som ere Guds; den grubler og tænker altid paa noget Nyt, ogsaa i aandelige og gudelige Ting. Saaledes have de i sin Viisdom opfundet Munkehætter og Tonsur, ja næsten Alt, som findes i hele Pavedømmet; der har Enhver udvalgt en egen Gjerning, den Ene har udtænkt det, den Anden det, og naar det er blevet forbi med Et, eller Noget ikke har villet behage, have de strax kastet sig paa noget Andet, hvad vi desværre have seet og se endnu den Dag idag, og ingen Ende vil der blive paa den Ting. Men alt dette kommer deraf, at vi ikke ville lade Guds Ord og Sandhed have Ret, men kun tænke frisk paa noget Nyt.

Thi det er sikkert, naar vi uden og mod Guds Ord faa en ny Gudstjeneste istand, saa blive vi forblindede og falde stedse fra den ene Vilfarelse i den anden, hvilket da er den største Plage og Straf. Derfor taler Paulus saaledes 2 Thes. 2, 11 flg.: **Derfor skal Gud og sende dem kraftige Vildfarelser, at de skulle tro Løgnen; paadet at alle de skulde dømmes, som ikke troede Sandheden, men havde Velbehag i Uretfærdighed.** Ja, de komme tilslut saavidt, at de Intet vide om Gud, som der staar i Ps. 14, 1.: **Daaren siger i sit Hjerte: der er ingen Gud.** Thi det er umuligt, at et naturligt Menneske, der er Kjød og Blod og ikke er undervisst ved Guds Aand, skulde kunne dømme om og forstaa de Ting, som høre Guds Rige til, som og Paulus siger 1 Cor. 2, 14.: **Men det naturlige Menneske fatter ikke de Ting, som høre Guds Aand til; thi de ere ham en Daarlighed, og han kan ikke kjende dem; thi de bedømmes aandeligen.**

Den, som vil læse Mere derom, han gjennemlæse det 1ste Capitel af St. Pauli Brev til Romerne, der vil han vel finde, hvad Blindheden gjør, og hvad Straf der følger paa, naar vi lade Guds Ord fare og følge vore Paafund og Tanker, hvad vi altsammen kan se og desværre altfor sandt erfare paa vore Aandelige: Munke, Nonner og Præster; Gud give, at de engang maatte kjende sig selv og give Gud hans Ære. St. Paulus siger sammesteds om Hedningerne, at **de have forvendt den uforkrænkelige Guds Herlighed til Lighed med Billedet af et forkrænkeligt Menneske og af Fugle og af firefoddede Dyr og af Orme.** Saa gjøre ogsaa vore Papister, som gjøre sig en Gud, der har med Munkehætter og Tonsur, med Hampestrikker, med Kjød- og Fiskespiser at bestille. Derfor har ogsaa Gud givet dem hen, ligesom Hedningerne, i deres Hjerters Begjæringer og en Ureenhed, saa skjændig, at det næsten ikke gaar an at tale derom. Thi har Sligt gaaet saa til hos Hedningerne, der dog havde mange Hustruer og Horer, hvorledes skal det undgaaes hos de Aandelige, som forbyde at have Hustruer? Summa, det gaar ei anderledes til, hvor Djævelen er, og Guds Ord ikke regjerer; det kan man visselig vente sig; det er da ogsaa vist nok, saa Børnene paa Gaden vide at synge og snakke derom.

Dette er nu ikke alene at forstaa om de Aandelige, men det gaar ogsaa til blandt Menigmand, naar han ikke annammer Guds Ord, saaledes som vi jo se, at Borgerne give sig af med falske Varer, Kjøbmændene med Bedrageri, hvorhos der er saamange Slags List og Snyderi blandt dem, saamegen Aager og Forfordeling, at man ikke

kan opregne det Altsammen, og alligevel gaa de stedse hen, lade holde Messe, opstille sine Kjerter, og mene, Gud lader sig dermed forsone; de tragte alene efter, at deres gode Rygte hos Verden maa blive uangrebet og ubeskjæmmet, det staa med Gud, som det vil. Om disse Vise og Forstandige taler her den Herre Christus i Evangeliet, om dem, der vil høre Evangeliet og ogsaa se Mirakler, uden at det hjælper dem; thi det kommer ikke i deres Hjerte; han siger nemlig saa:

Jeg priser dig Fader, Himmelens og Jordens Herre! at du haver skjult dette for de Vise og Forstandige, og aabenbaret det for de Umyndige. Ja, Fader! thi det var saaledes behageligt for dig.

Umyndige kalder Christus her alle enfoldige Mennesker, idet han ikke taler om de egentlige umyndige Børn og heller ikke om de for Verden tossede Folk; det kan godt være en stor Doctor, som han kalder umyndig, ligesom det paa den anden Side ogsaa godt kan være en Bonde, som han kalder viis og forstandig. I Ps. 8, 3. kalder ogsaa David dem Umyndige og Børn, naar han siger: **Af de spæde og diende Børns Mund grundfæstede du en Magt for dine Fienders Skyld.** Dette maa sandelig være rette umyndige Børn, ved hvem Gud har grundfæstet en Magt mod sine Fiender, som da skulle prise og berømme hans Ære over den ganske Verden.

Saa kalder nu da Herren disse Folk umyndige, der ikke holder Noget paa sin Gjerning og Intet tilskrive sin egen Viisdom, agte sig selv for aldeles Intet, men holde Gud alene for viis og klog. Derfor holde de ogsaa stille og underkaste sig Gud ganske og aldeles og lade sig alene lære af ham. Men de Andre ere for kloge, ville Intet lære af Gud, ja, de understaa sig vel at mestre Guds Lære og Gjerning, hvorom det første og andet Capitel i St. Pauli første Brev til Corinthierne taler.

Derfor siger Christus Luc. 16, 8.: **Thi denne Verdens Børn ere klogere end Lysets Børn i deres Slægt.** Men Lysets enfoldige Børn gjaldt for Gud Mere end Verdens kloge Børn. Om disse Umyndige taler her Herren i Evangeliet. Saa maa de Kloge være uvise og de Enfoldige kloge, thi der er intet Andet sagt i disse Ord: **Fader, du har skjult dette for de Vise og Forstandige og aabenbaret det for de Umyndige,** end dette: de Vise og Forstandige vide det ikke, men de Umyndige og Enfoldige vide det. Hvorfor vide ikke hine det? Du har skjult det for dem. Hvorfor vide da disse det? Du har aabenbaret det for dem.

Men hvad han mener med det Ord **dette,** maa man forstaa af, hvad han før har sagt, nemlig, at han har prædiket Evangelium i mange af Judelands Stæder, som i Chorazin, Bethsaida og i sin egen Stad Capernaum, men at de ikke have annammet det formedelst sin store Viisdom, der har hindret dem, saa de ikke have kunnet fatte Evangeliets daarlige, naragtige Prædiken.

Evangeliet er et godt glad Budskab, der lærer mig, hvorledes jeg skal erkjende Gud, ved hvilken Erkjendelse jeg faar Syndernes Forladelse og det evige Liv. Ligesom Christus siger til sin Fader Joh. 17, 3.: **Dette er det evige Liv, at de kjende dig, den eneste sande Gud, og den du udsendte Jesum Christum;** saaledes siger han ogsaa her i dette Evangelium: **Ingen kjender Sønnen uden Faderen, og Ingen kjender Faderen uden Sønnen og den, som Sønnen vil det aabenbare.** Der taler han om Erkjendelse baade af Faderen og af Sønnen. Hvem det nu bliver aabenbaret, den erkjender det, og en Saadan har det evige Liv. Dette har nu Faderen skjult for de Vise og Forstandige,

saa de hverken erkjende Faderen eller Sønnen, og aabenbaret det for de Umyndige, saa de erkjende Faderen og Sønnen, og saaledes have det evige Liv.

Er nu dette sandt, som det da visselig er sandt, hvor bliver da den frie Villie af? Naar du seer, at endog saadanne bespottelige og skjændige Ting skeer med Legemet, som der staar i 1ste Capitel af Romerbrevet, saa gaa hen og ros dig af din frie Villie. Jeg mener ogsaa det maa være en deilig fri Villie, at leve i et saadant grueligt, umenneskeligt Væsen, som endog er ukjendt blandt de ufornuftige Dyr. Man kan vel rose sig af den frie Villie, man ser vel, hvad den udretter. Nu, det gaar ikke anderledes, hvor vi blive forladte af Gud. Naar vi ere forladte af Gud, saa er snart Djævelen i os med sit Regimente; i det Rige gaar det saa til, at der intet Andet skeer end Laster og Skjændsel, og dog kunne de saa mesterlig skjule det med et saadant skjønt Skin og Glands, at man endog anseer det for det allerhelligste, ja, for et evangelisk Liv. Hvad formaa her de menneskelige Kræfter, hvorved Nogle mene, de ville udrette Meget, ja erhverve Himmelen dermed, naar de kun ville?

Men her hører du, at Christus siger, Faderen har aabenbaret det, item, det var saaledes behageligt for Faderen. Dermed borttager han fandelig al menneskelig Fortjeneste, her hjælpe ingen Fyldestgjørelser, ingen Gjerninger; det skeer alene af Faderens Villie og Velbehag; han seer ikke paa Personen, som den er for Verden, forsmaar eller forkaster ikke Synderen, han bære paa saamange Synder, som han vil. Saa siger Christus ogsaa til sine Disciple Luc. 12, 32.: **Frygt ikke du lille Hjord, thi det er Eders Fader behageligt at give Eder Riget.** Dette kunne Hyklerne og de Gjerningshellige ikke taale, ja, det gjør dem rasende, gale og vanvittige, at de Enfoldige og Fattige, Toldere og aabenbare Syndere skulle før dem indgaa i Guds Rige, og at de med sin Hellighed, og prægtige, skjønne og glimrende Gjerninger skulle udelukkes; det kunde nok gjøre En fortrydelig og vanvittig. Nu, hvad er derved at gjøre, det er Guds Velbehag; hvem han aabenbarer det, han har det; hvem han skjuler det for, ham er det skjult, det bliver ikke Andet af.

Og mærk her især, at Christus siger **Ja, Fader, thi det var saaledes behageligt for dig,** for dig, ja før Verden er bleven skabt, som Paulus siger Eph. 1, 4 flg.: **Gud udvalgte os i Christo, før Verdens Grundvold blev lagt, at vi skulde være hellige og ustraffelige for hans Aasyn i Kjærlighed, idet han forud bestemte os formedelst Jesum Christum til sønlig Udkaarelse hos sig selv efter sin Villies Velbehagelighed, sin herlige Naade til Priis, ved hvilken han benaadede os i den Elskede.** Der er al Fortjeneste udelukket, tænk derfor blot ikke, at du her skulde fortjene Noget eller kunne pukke storligen paa din Fortjeneste; her er al Ros borttaget, at **hvo sig roser, rose sig i Herren,** som Paulus siger 1 Cor. 1, 31.

Nu følger videre i Evangeliet:

Alle Ting ere mig overgivne af min Fader, og Ingen kjender Sønnen uden Faderen, og Ingen kjender Faderen uden Sønnen og den, som Sønnen vil det aabenbare

Her seer du den Sikkerhed, som der er i Christi Rige, ved hvem vi have Erkjendelse og Lys. Har nu Christus Alt under sine Hænder, og er han i alle Ting ligesaa mægtig som Faderen selv, saa kan Ingen rive ham Noget af Hænderne, som han selv siger Joh. 10, 28 flg.: **Jeg giver mine Faar et evigt Liv, og de skulle slet ikke fortabes evindelig, og Ingen skal rive dem af min Haand. Min Fader, som har givet mig dem, er større end**

Alle; og Ingen kan rive dem af min Faders Haand. Jeg og Faderen, vi ere Eet.

Derfor maa enhver Christen, naar han har annammet Evangeliet, vel glæde sig, at han er under denne Christus, og ikke lade sine Synder forstyrre sig; har han grebet Evangeliet, vil Christus, under hvem han er, vel fortsætte det; Djævelen vil vistnok endnu anfegte ham med denne og hin Last, med Ægteskabsbrud, Horeri, Tyveri, Mord, Misundelse, Had, Brede, og hvad de hedde alle Synderne; men det har ingen Nød, han har en stærk, mægtig Konge, han vil nok forsvare ham. Tungt vil det komme paa dig, suurt vil det blive dig, derfor behøves nok Bøn; der maa vel og Andre bede for dig, paadet du kan have et stærkt Mod og kjækt Hjerte til at modstaa Djævelen; men vist er det, du bliver ikke forladt, Christus vil nok redde dig, fald kun ikke ud af hans Rige.

Saa seer du nu her i dette Evangelium, at Christus er Gud og Menneske. Menneske, idet han priser og takker Gud; Gud, idet alle Ting ere ham overgivne af hans Fader, hvilket skal være os saare trøsteligt i allehaande Anfegtelser.

Men naar han siger, **Ingen kjender Sønnen uden Faderen, og Ingen kjender Faderen uden Sønnen og den, som Sønnen vil det aabenbare**, er det Altsammen talt mod den frie Villie, der vil erkjende Gud og Christus, naar og som det behager den. Men her staar det klart, hvorfra Guds og Christi Erkjendelse kommer; Faderen (siger han) kjender Sønnen, og Sønnen Faderen. Hvorledes kjende vi det da? ved denne eller hin Prædikant? Nei, de ere kun Midler dertil, men **den, som Sønnen vil det aabenbare.** Nylig iforveien har han sagt, at Faderen aabenbarer det; nu siger han her, at Sønnen gjør det. Ja, baade Faderen og Sønnen aabenbare det, og som Faderen aabenbarer det, saa aabenbarer og Sønnen det, ligesom Christus ogsaa siger Joh. 14, 26.: **Den Helligaand skal lære Eder alle Ting.** Derfor, som nu Faderen lærer, saa lærer ogsaa Sønnen, og saaledes lærer ogsaa den Helligaand. Hvor nu Gud Fader, og Sønnen og den Helligaand ikke lærer, der bliver det nok ikke lært.

Nu følger videre i Evangeliet:

Kommer hid til mig, Alle, som arbeide og ere besværede! og jeg vil give Eder Hvile. Tager mit Aag paa Eder og lærer af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet; saa skulle I finde Hvile for Eders Sjæle. Thi mit Aag er gavnligt og min Byrde er let.

Hidtil have vi hørt, hvorledes Gud gjør med de Vise og Forstandige, nemlig, at han gjør dem blinde og skjuler Evangelium for dem; ligeledes, hvorledes han omgaaes med de Umyndige og Fattige, nemlig at han giver dem en ret Forstand og aabenbarer Evangelium for dem. Nu kunde En sige: Gaar det saa til, saa maa jeg staa i stor Fare i min Samvittighed, førend jeg hører og veed, at Evangeliet ogsaa tilhører mig; jeg er en Synder, og maaske hører ikke Evangeliet mig til, jeg er det uværdig. Derfor siger nu Christus, for at trøste saadanne svage, forskrækkede, bedrøvede Samvittigheder: **Kommer hid til mig, Alle, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile.** Der kaldes vi til denne Trøst, til Evangeliet, og her maa du da ikke tænke paa din Værdighed, thi han nævner jo dem, som arbeide og ere besværede, nemlig med Loven, med Synden, med Angst og Bekymring, og hvormed det nu ellers kan være, at en Samvittighed maatte være besværet. Derfor giver han det heller ikke noget særeget Navn, men siger slet og ret: dem, som arbeide og ere besværede.

Han vil heller ikke have Nogen udelukket; thi han siger: **Alle**, hvilket er et aldeles fortræffeligt, mægtigt Trøstesprog i Anfegtelse, det være hvad for en Anfegtelse, det være vil. Den derfor, som nu føler sin Synd og sin Udygtighed til at opfylde Guds Lov og erkjender, at han her maa træde til, han komme frimodig og kjæk, han vil blive hjulpen. Jeg vil give Eder Hvile, siger han, da de sjo ere trykkede og besværede af tungt Arbeide og Møie; se alene paa, at du tror dette venlige Kald og Tilsagn.

Saaledes raabte ogsaa Christus i Templet paa en Fest i Jerusalem og sagde: **Om Nogen tørster, han komme til mig og drikke! Hvo, som tror paa mig, af hans Liv skal, som Skriften siger, flyde levende Vandstrømme. Men dette sagde han** (siger Johannes) **om den Aand, som de skulde annamme, som troede paa ham**, Joh. 7, 36 flgg. Dette skeer nu saaledes: Han lader først prædike Evangelium for os, men saasnart jeg giver denne Prædiken Indgang, saa er den Helligaand tilstede, og naar den Helligaand er der, saa blive mine Synder mig forladte. Da føler du nemlig, at den Helligaand er der, naar du tror og holder det for vist, at dine Synder ere dig forladte. Sandelig, det er ret at give dem Hvile, som ere besværede i Samvittigheden, naar de føle, at deres Synder ere dem forladte, og at de ere blevne Arvinger til Himmeriges Rige.

Han giver heller ikke alene Hvile i Angst og Syndens Anfegtelser, men i al anden Nød vil han være hos os; i Hunger, Krig, Dyrtid, og hvad anden trykkende Trængsel, der maatte paakomme, der vil han ikke slippe os, saaledes som Gud heller ikke slap den kjære Patriarch Joseph i et fremmed Land, men var altid hos ham, det gik ham vel eller ilde. Nu, det er en tung Byrde, naar Synderne trykke En; derfra forløses Ingen, uden Guds Søn, Christus Jesus, forløser ham ved den Helligaand, hvilken han hos Faderen har erhvervet os; han gjør vort Hjerte glad, muntert og freidigt til Alt, som Gud vil have af os.

Men hvad er det, som han siger?

Tager mit Aag paa Eder.

Kaldes det at give Hvile, naar jeg tager een Byrde af Halsen paa En og lægger ham en anden paa? Det er det, som vi ofte have sagt, Evangeliet skrækker i Begyndelsen og er mod Kjødet; thi det siger, at alle vore Ting Intet betyde, vor Hellighed og Fromhed gjælder ikke, at Alt, hvad der er ved os, er fordømt, vi ere Vredens og Unaadens Børn; dette er nu for Kjødet tungt og en utaalelig Byrde, derfor kalder han det en Byrde eller et Aag.

Men at ikke Nogen skal forskrækkes for denne Mand og tænke, at han er stor, høi og vældig, og ikke kan taale arme Syndere og ringe Folk, eller at han omgaaes uvenlig med dem, saa siger han:

Lærer af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet.

Som vilde han sige: Kjødet og den svage Natur seer paa mig, som var jeg grusom, alvorlig og streng; men jeg er det ikke, jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet. Jeg forskrækker ikke Folk som Moses, jeg prædiker ikke: gjør dette, gjør hint; men jeg prædiker Syndernes Forladelse; jeg prædiker, at man kun skal tage, ikke at man skal give Noget; jeg er ikke som Pharisæerne, der fordre, at man skal bevise dem stor Ære; men jeg er venlig og ydmyg af Hjertet og beredt til at annamme Syndere, og om de end atter falde i Synden, saa kaster jeg dem dog ikke fra mig, naar de kun komme til mig og vente sig Trøst og Hjælp hos mig; jeg sætter ikke Folk saaledes i Ban, som Pharisæerne for deres Sætningers og Menneskepaafunds Skyld, de, som

jo hellere vilde, at alle Guds Bud bleve overtraadte, end at en af deres Bestemmelser og Sætninger ikke bleve overholdte. Ligesom vi have seet i Pavedømmet, at det har været meget større Synd at spise Kjød paa Fredag, eller at En gifter sig, end tyve Ægteskabsbrud eller vel endog end ti Mord. Men her hører du, at Gud ogsaa lader sin Lov falde, at han kan lokke mig Synder til sig.

Og synderligen siger her Christus, at han er sagtmodig, som vilde han sige: Jeg veed, hvorledes jeg skal omgaaes med Syndere, jeg har selv erfaret det, hvad en svag, forskrækket Samvittighed er (saaledes som Hebr. 4, 15. siger, at **han er forsøgt i alle Ting i Lighed med os, dog uden Synd**); derfor forfærdes Ingen for mig, jeg vil omgaaes med ham heelt venlig og sagtmodig, vil ikke overfuse eller forskrække ham, han komme kun freidig hen til mig; hos mig skal han finde Hvile for sin Sjæl. Sin Sjæl, siger han, som vilde han sige: Der kan vel være udvortes Trængsel og Forfølgelse paa Legemet, og der kan vederfares Eder mange Gjenvordigheder, men det skulle I Altsammen bære let og roligt. Saaledes som han ogsaa Joh. 16, 33. siger til sine Disciple: **I mig skulle I have Fred, men I Verden skulle I have Trængsel.** Om end derfor udvortes Alting synes at være mod os, som vilde det undertrykke og fortære os, saa har det dog ingen Nød; thi indvortes i Samvittigheden have vi god Fred. Og dette er den første og nærmeste Frugt af Troen, Fred i Samvittigheden, som Paulus siger Rom. 5, 1.: **Retfærdiggjorte ved Troen, have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum.** Naar nu vor Samvittighed staar fri og har Fred med Gud, saa kan Intet røre eller skade os, det være saa ondt, som det være vil. Men forat En ikke saa skal tænke og sige: dermed er man lidet hjulpen, naar jeg tager en Byrde fra Halsen paa En for at lægge ham en anden paa, saaledes som ovenfor sagt, saa taler han saaledes:

Mit Aag er gavnligt og min Byrde er let.

Som vilde han sige: forskrækkes ikke for mit Aag; Lovens Aag, hvorunder I før have vandret, har været Eder tungt; men mit Aag er ikke saa tungt; det er et let og gavnligt Aag; I kunne godt bære det. De kloge Folk sige nu ogsaa, at Christi Aag er tungere end Lovens Aag og paaberaaber sig det femte Capitel i Mathæus; men paa det Sted udlægger Christi Loven, hvorledes den er at forstaa, og han giver ikke nogen Lov, men siger, at Mord kommer af et ondt Hjerte og Ægteskabsbrud udflyder af et ureent Hjerte; saaledes udlægger han kun Mose Lov og giver der ikke nogen Lov.

Derfor er imidlertid Christi Aag gavnligt og hans Byrde let, fordi han ikke alene borttager Ceremonier og menneskelige Sætninger, men ogsaa den ganske Lov, Forbandelsen, Synden, Døden, og Alt, hvad der for Lovens Skyld kan vederfares os; alt dette tager Christus bort fra mig og giver mig Aanden, ved hvilken jeg freidig, villig og gjerne gjør Alt, hvad jeg skal gjøre. Og han kalder det kun derfor gavnligt, sødt og let, fordi han hjælper os at bære det, og hvor det bliver os for tungt, lægger han sig med os under Byrden. Verden anseer det vel for at være tungt og utaaleligt; men det er det ikke; thi vi have i Christus en god Staldbroder, der hjælper os at bære, saaledes som man siger: Med en god Kammerat er det godt at synge. To kunne lettelig bære en Byrde, hvor den Ene ikke har godt for at bære den. Dette være Nok om Evangeliet; vi ville nu betragte Beretningen paa denne Festdag, om hvorledes Matthias er bleven udvalgt til Apostelembedet. Lucas beskriver det i Apostlernes Gjerninger med disse Ord:

Beretningen om den hellige Apostel Matthias's Udvælgelse.

Ap. Gj. 1, 15—26.

Og i de Dage stod Petrus op midt iblandt Disciplene og sagde: — men der var en Skare af hundrede og tyve Personer tilsammen — I Mænd, Brødre! det burde de Skriftens Ord at fuldkommes, hvilket den Helligaand havde forud talet ved Davids Mund, om Judas, som blev deres Veileder, der grebe Jesum. Thi han var regnet med os og havde annammet dette Embeds Lod. Denne altsaa forhvervede en Ager ved Uretfærdigheds Løn; og der han styrtede ned, brast han itu, og alle hans Indvolde udvæltede. Og det er blevet vitterligt for alle dem, som bo i Jerusalem, saaat den Ager kaldes paa deres eget Maal Hakeldama, det er, Blodager. Thi det er skrevet i Psalmernes Bog: Hans Bolig blive øde, og Ingen være, som bor derudi, og en Anden annamme hans Embede! Derfor bør det, at En af disse Mænd, som have været med os den ganske Tid, i hvilken den Herre Jesus gik ind og gik ud hos os, lige fra Johannis Daab af indtil den Dag, der han blev optagen fra os, skal vorde et Vidne med os om hans Opstandelse. Og de fremstillede Tvende, Joseph, som kaldes Barsabas, med Tilnavn Justus, og Matthias. Og de bade og sagde: Du, Herre! som kjender Alles Hjerter, giv tilkjende, hvilken af disse To du haver udvalgt til at annamme denne Tjenestes og Apostelembedes Lod, som Judas veg fra, for at gaa hen til sit eget Sted. Og de kastede Lod melkem dem, og Lodden faldt paa Matthias, og han blev eenstemmigen optagen blandt de elleve Apostler.

Paa Mariæ Bebudelses-Dag.

Evangelium Luc. 1, 26—38.

Men i den sjette Maaned blev Engelen Gabriel sendt af Gud til en Stad i Galilæa, som hedder Nazareth, til en Jomfru, som var trolovet med en Mand ved Navn Joseph, af Davids Huus; men Jomfruen hedte Maria. Og Engelen kom ind til hende og sagde: Hil være dig, du Benaadede! Herren er med dig, du Velsignede iblandt Kvinderne! Men der hun saa ham, forfærdedes hun over hans Tale, og hun tænkte, hvad denne skulde være for en Hilsen. Og Engelen sagde til hende: Frygt ikke, Maria! thi du haver fundet Naade hos Gud. Og se, du skal undfange og føde en Søn, og du skal kalde hans Navn Jesus. Han skal blive stor og kaldes den Høiestes Søn, og Gud Herren skal give ham Davids, hans Faders Throne. Og han skal være en Konge over Jacobs Hus evindelig, og der skal ikke være Ende paa hans Kongerige. Men Maria sagde til Engelen: Hvorledes skal dette gaa til, efterdi jeg kjender ikke Mand? Og Engelen svarede og sagde til hende: Den Helligaand skal komme over dig, og den Høiestes Kraft skal overskygge dig, derfor skal ogsaa det Hellige, som fødes af dig, kaldes Guds Søn. Og se, Elisabeth, din Frænke, hun haver og undfanget en Søn i hendes Alderdom, og denne Maaned er den sjette for hende, som kaldes ufrugtbar. Thi hos Gud skal ingen Ting være umulig. Men Maria sagde: se, jeg er Herrens Tjenerinde! mig ske efter dit Ord! og Engelen skiltes fra hende.

Summen af Evangeliet.

1. Christus maatte efter Forjættelsen fødes af Davids Huus, derfor bliver alt dette frem hævet her i Begyndelsen af Evangeliet.
2. Davids, hans Faders, Throne, er Christi Rige. Men at man kan forstaa, hvad det er for et Rige, maa man her gjentage Esaias's Sprog i det 9de Capitel, hvilket i Epistelen paa Juledag er tilstrækkelig udlagt, og dertil dette Sprog af Jeremias: I hans Dage skal Juda fredes, og Israel bo tryggeligen, Jer. 23, 6., det er, ved Christus ere vi trygge, om vi end ere Syndere.
3. Alt, hvad der stammer fra kjødelig Undfangelse, det er ureent, derfor er Christus født af en Jomfru.

Udlæggelse af Evangeliet.

Dette er et frydefuldt og lifligt Evangelium, i hvilket atter Troen foreholdes os, ligesom i alle andre Evangelier. Thi vi skulle høre, at Jomfru Maria har havt en saadan Tro, at vi ikke ofte have fundet dens Lige i Skriften. Derved skulle ogsaa vi tilskyndes til Troen; thi dette Evangelium foreholder os en Lære og Formaning. Og paa dette Sted ville vi se, hvormeget det er om Troen at gjøre, hvorledes dens Natur og Art er, hvorledes den ikke bygger eller forlader sig paa nogen Ting uden blot og bart paa Guds Ord; alt dette ville vi bemærke, naar vi ret betragte Omstændighederne ved denne Fortælling.

Det første Lærestykke.

Om Troen og dens Kamp, Kraft og Magt.

For det Første hører her Maria, og det bliver hende bebudet af Engelen, at hun skal føde et Barn og blive Moder; dette var nu ikke nogen stor Ting; thi det kan en anden Jomfru ogsaa lettelig tro, naar hun er trolovet med en Mand. Men lader os nu betænke, at denne Jomfru her selv svarer saaledes paa Engelens Budskab og siger: **Hvorledes skal dette gaa til, efterdi jeg kjender ikke Mand?** Hun forundrer sig saaledes selv over det, som blev hende forkyndt, at hun skulde blive Moder, medens hun dog ikke kjendte Mand; alligevel tror hun Engelens Ord.

Dette er en høi, herlig Tro, at blive Moder og at vedblive at være en reen Jomfru; det overgaar sandelig Forstand, Tanker, dertil al menneskelig Fornuft og Erfaring. Her har Maria da intet Exempel blandt alle Skabninger paa Jorden, hvortil hun kunde holde sig og styrkes; ja, de ere alle stik imod hendes Tro, thi hun er den Eneste, der er til, som mod alle Menneskers Fornuft, Sind og Tanker skulde føde og blive Moder uden nogen Mands Medvirken. Mene I ikke, at saadant Anstød for Troen er gaaet hende til Hjerte? Thi hun har jo ogsaa været Kjød og Blod, som En af os; derfor har hun maattet lade Alt fare, ogsaa sig selv, og hænge alene ved Ordet, som Engelen forkyndte hende fra Gud.

For det Andet er her dette Budskabs-Storhed, som ogsaa har anfegtet hendes Tro; thi det blev hende bebudet, at hun skulde undfange og føde den Allerhøiste og Guds Søn, paa hvis Rige der ikke skulde være nogen Ende. Hvorledes rimede dette sig med hendes Stilling? Hun var en fattig, ringe Pige, maaske paa tretten, fjorten eller femten Aar; thi det er troligt, at hun ikke har været stort anseet i Nazareth, som hun siger om sig selv i sin Lovsang: **han haver seet til sin Tjenerindes Ringhed**; men hendes Forældre have været af ringe Stand og Stilling, simple, enfoldige Folk, ja, hvem veed om hendes Fader og Moder havde levet den Tid? Det er vel et Spørgsmaal, om hun ikke har været et forældreløst Barn, og det forholder sig ikke, som Nogle have sagt, at hendes Forældre, Joachim og Anna, havde været rige og have deelt sit Gods i tre Dele, en Deel til Kirkerne, en anden til de Fattige og overladt den tredie til Maria; det er op-

spundne Ting, ligesom da flere andre Ting, der ere fortalte udenom Skriften og uden Grund.

Som det nu er gaaet Maria med hendes Tro, saa skeer det ogsaa med os alle, at vi maa tro det, som er mod vor Følelse, Tanke, Erfaring og uden Exempel; thi dette er Troens Egenskab og Natur, at den ikke kan taale Noget ved Siden af sig, hvorpaa Menneskет kan støtte eller hvile sig, uden det blotte Guds Ord eller det guddommelige Tilsagn. Mene I ikke, at Djævelen, synderlig i den sidste Stund og vor Dødsnød vil foreholde os og sige: Se, hvorledes den hele Verden er forladt af Gud, og I, som ere saa ganske Faa, skulde blive opholdte? Mener du, at han vil gjøre noget Særdeles for dig fremfor alle Andre og gjøre dig salig saaledes uden al Fortjeneste? Og hvad han nu vil bruge for Ord, saaledes som han paa det Skrækkeligste kan stille det frem. Saaledes maa ogsaa Maria her have tænkt og af sin Fornuft disputeret med sig selv: hvad Nyt skal der nu gaa for sig med dig? Naar hun havde fulgt Fornuften, vilde det vel have været tungt for hende; thi hun havde en ikke liden Foranledning dertil, efterdi hendes hele Natur og Skabning stode imod. Hvad gjør hun imidlertid? Hun tror, lukker Øinene til, om end Fornuft og alle Skabninger ere derimod; Hjertet hænger alene ved Ordet.

Derfor anvender Djævelen al Flid og kommer frem med naturlige Ting og Historier, som ere mod Troens Ord, paadet han kan føre Menneskет bort fra Ordet, og begynder det at vakle, saa har Djævelen allerede vundet. For den, der kjæmper med Troen, vil der strax forefalde Ting, som ere mod Ordet; men Troen lader alle Skabninger og syndige Ting i Verden fare, endog sig selv, og hænger ved Guds Ord, Ja, saa maa det gaa til; kjære Ven, Troen søger ikke noget Fodfæste eller famler efter Noget; den er vis i sin Sag, derfor vil den ogsaa holde Stand. Dette mener ogsaa Christus, naar han Joh. 8, 51. siger: **Sandelig, sandelig siger jeg Eder, dersom Nogen vil holde mit Ord, han skal ikke se Døden evindelig.** Det er, hvo, der fast hænger ved mit Tilsagn i Troen, han skal ikke dø. Thi Herren taler ikke her om at holde Guds Bud, saaledes som Sophisterne fortolke det, men om Troens og Evangeliets Ord; thi i Døden vil du se for dig Helvede, Djævelen, Synden, din egen Natur og Alt, hvad der er skrækkeligt og dig imod; da skulde du gjerne ville blive længere her, og du forfærdes for saadant Syn. Bliver du nu i denne Betragtning, saa maa du gaa tilgrunde; men hænger du ved Guds Ord og lukker Øinene til, saa vil du holde Stand. Hvoraf kommer det? det kommer deraf, at Guds Ord er levende, og at Døden ikke kan tilintetgjøre det; hvor nu Ordet bliver, der bliver du ogsaa. Derfor har det sandelig været en stor Tro hos den unge Pige Maria, at hun har overvundet alle synlige, modstridende Ting, og alene hængt ved Engelens Ord.

Heller ikke lader hun sig, som sagt, rokke ved, at der forkyndes hende saa store Ting, at hun skal undfange og føde Guds Søn og en Konge; der havde hun vel maattet sige: Hvem er jeg arme, lille Orm, at jeg skal føde en saadan Konge? Og hun skulde saa have fortvivlet derover, men hun lukker Øinene til, stoler paa Gud, at han er mægtig til at fuldføre disse Ting, alle tilsammen, om end Fornuft og alle Skabninger ere derimod. Efterdi hun nu tror, saa skeer det hende ogsaa, som Engelen har sagt.

Saa skeer det ogsaa med os, og synderlig vil det gaa os saa i Døden; der vil vor Natur og Djævelen lægge frem for os Storheden af Guds overvættes Gaver, hvormed han overflødig har benaa-

det og overøst os, saa rigelig, at intet menneskeligt Hjerte kan begribe eller udmaale dem, meget mindre kan Nogen naa dem med Ord; thi det er en aldeles uudsigelig Ting, at den, som tror paa Christum, er en Herre over Døden, Synden, Djævelen og Helvede, dertil ogsaa en Christi Medarving. Derover maa da et Menneske forfærdes og tænke saa: du er et armt, elendigt Menneske, hvem er du, at du skal leve evindelig i Himmelen og faa disse store Gaver? Da maa Hjertet vakle; thi det er for trangt, og Goderne ere for store, det kan ikke begribe dem. Derfor maa man her være viis og ikke lade det ængste sig, ikke se paa vor Værdighed og Uværdighed, men paa Guds Ord og Tilsagn, at ikke vore Kræfter gjøre det, men det er Guds Velbehag, som lader Saadant forkynde og tilsige os.

Saaledes trøster Christus sine Disciple Luc. 12, 32., der han siger: **Frygt ikke du lille Hjord, det er Eders Fader behageligt at give Eder Riget.** Som vilde han sige: I have ikke fortjent det, ja, I have fortjent Helvede; men hvad der skeer med Eder, det er lutter Naade, lovet Eder af Guds velbehagelige Villie; derfor tro det kun, saa have I det sikkert. Det er jo noget Stort, at vi ere Guds Børn og Christi Brødre, at vi have Magt over og ere Herrer over Død, Synd, Djævel og Helvede; men denne Magt have ikke alle Mennesker, men alene de, som tro. Thi hvo som tror, at Gud er vor Fader og vi hans Børn, han kan ikke frygte for Nogen; thi Gud er en Beskytter, i hvis Magt alle Ting ere, og alle Menneskers Hjerter ere i hans Haand. Lad mig se, hvem der vil skade mig Noget, saafremt jeg tror dette og har saadan Tillid til Gud. Ja, en saadan Tro maa jeg have hos mig og fornemme i Hjertet, thi den vil ikke alene svære paa Tungen eller ligge i Øret, men den gaar til Hjertedybet.

Men de have ikke Troen, som ere saa gjerrige, skrabe og rive denne Verdens Goder til sig, ogsaa med Skade for Andre; thi hvis de havde Troen, vilde de vel stole saameget paa Gud, at han her i Tiden vilde ernære dem. Efterdi de nu ikke have nogen Tillid til ham i de timelige Goder, hvorved de her paa Jorden skulle opholdes, hvorledes ville de da tro paa ham, at de evindelig skulle blive ernærede og opholdte. Denne Spise her er timelig og forgjængelig, men den, Sjælen har, er evig, og uden den Spise kan heller ikke Sjælen leve, ligesom Legemet ikke kan leve uden legemlig Spise; hvor derfor Sjælen unddrages den aandelige Spise, er den allerede død og har intet Liv i sig, hvilket alene gives den gjennem Christus, saaledes som han selv siger Joh. 11, 25 flg.: **Jeg er Opstandelsen og Livet, hvo der tror paa mig, om han end dør, skal han dog leve, og hvo der lever og tror paa mig, skal ikke se Døden evindelig.**

Saa gaar det ogsaa til med vore Fiender; naar jeg har Tillid til Gud, at han er almægtig og har alle Ting i sin Magt, saa frygter jeg ikke for min Fiende; thi Gud har ligesaavel min Fiendes Hjerte og Tanker i sin Haand, som mit; thi han er en Herre over Liv og Død, endsige da over Menneskene. Dette mener Salomon, naar han Ordspr. 15, 11 siger: **Helvede og Fordærvelse er aabenbar for Herren, meget mere Menneskenes Børns Hjerter.** Efterdi da Død og Liv hænge i hans Haand, hvem vil gjøre mig Noget mod hans Villie? Vil han imidlertid lade mig dræbe, vellan, saa ske hans Villie, han kan vel atter gjøre mig levende, naar han vil have det; alt dette have vi ved Christus, naar vi tro paa ham. Derfor maa vi her netop give Agt paa Engelens Ord, naar han siger, at Christus skal have et Rige og regjere evindelig; thi jo større vi kunne gjøre denne Konge, desto mere bliver vor Tro styrket,

saafremt vi tro, at han er mægtig, saaledes som Engelen siger om ham. Tro vi dette, saa har det ingen Nød med os, vi skulle ikke frygte, hverken for Død eller for Helvede, end sige for et Menneske.

En saadan Tro havde de tre Drenge, Dan. Cap. 4., da de lode sig binde og kaste i en gloende Ildovn; thi de havde den Tillid til Gud, at han kunde redde dem endog midt ud af Ilden, hvilket ogsaa skete. Dette mener ogsaa Psalmisten, naar han siger: **Naar jeg end skal vandre i Dødens Skygges Dal, vil jeg ikke frygte for Ondt; thi du er med mig; din Kjep og din Stav, de skulle trøste mig**, Ps. 23, 4. Og Ps. 3, 7 flg. siger David: **Jeg vil ikke frygte for ti Tusinde af Folket, som have lagt sig omkring imod mig;** og han tilføier Aarsagen: **Staa op, Herre! frels mig, min Gud! thi du haver slaget alle mine Fiender paa Kindbenet, du haver sønderbrudt de Ugudeliges Tænder.** Og St. Paulus siger Rom. 14. 7 flg.: **Ingen af os lever sig selv, og Ingen dør sig selv; thi baade, dersom vi leve, leve vi for Herren, og dersom vi dø, dø vi for Herren; derfor, enten vi leve eller dø, ere vi Herrens.** Gjør En mig nu Noget, saa gjør han dog ikke mig Noget, men min Herre. Denne trøstelige Tillid kan Ingen have, uden han har en stærk Tro, der alene er rettet paa Gud og hans Ord. Det menneskelige Hjerte kan ikke udmaale saadanne høie Goder, ja, det forfærdes derfor, hvor ikke Troen er.

Derfor er i dette Evangelium fremstillet os et Exempel paa en stor Tro, paadet vi kunne blive formanede og tilskyndede til at tro, og saaledes stedse tiltage og blive styrkede i Troen. Mene I, at Maria intet Stød har lidt i sit Hjerte? Skulde hun strax fri og frisk have troet de høie Ting? Nei, hun har sandelig følt et Stød af Vantroen i sig, ellers havde hun ikke spurgt og sagt: Hvorledes skal dette gaa til, da jeg ikke kjender Mand? Derfor omgaaes ogsaa Engelen heelt mildelig med hende, taler venlig, styrker hende og siger:

Den Helligaand skal komme over dig, og den Høiestes Kraft skal overskygge dig, derfor skal ogsaa det Hellige, som fødes af dig, kaldes Guds Søn.

Som vilde han sige: det er ikke Menneskeverk, hvorom jeg taler med dig, Gud vil overnaturligen virke sin Gjerning i dig, hvilket hverken du eller jeg kan forstaa; derfor tro mine Ord og giv Gud Æren; hvad der tykkes dig umuligt, det er Alt muligt for Gud. Han trøster og styrker hende frembeles ogsaa ved et Exempel, idet han siger:

Se, Elisabeth, din Frænke, er ogsaa frugtsommelig med en Søn i hendes Alderdom, og det er nu den sjette Maaned for hende, som kaldes ufrugtbar; thi for Gud er ingen Ting umulig.

Med dette Exempel vil Engelen vise hende, at ogsaa de for Naturen umulige Ting ere mulige for Gud; thi Elisabeth, siger han, hvorvel hun var gammel og ufrugtbar og var kommen i Folkemunde, saaat man kaldte hende den Ufrugtbare, har dog undfanget ved sin Mand Zacharias, og vil endnu føde et Barn. Derfor lad dette Exempel overbevise dig, og tro mit Ord, det vil visselig ske saaledes med dig, som jeg har bebudet dig.

Disse Ord, som Engelen siger: **For Gud er ingen Ting umulig**, skulle ogsaa trøste os, naar vi vakle og bæve i Troen, saaledes som da ogsaa Christus siger Marc. 9, 23.: **Alle Ting ere mulige for dem, som tro.** Thi Christus veed vel, at vi ikke kunne begribe hans Naades overvættes Rigdomme, thi de overtræffe al vor Forstand

og Tanke, derfor tilskynder han os kun til Troen, for hvilken Intet er for svært.

Saaledes have vi løselig faret over Hovedstykkerne i dette Evangelium, hvoraf vi da lære, hvorledes en ret og rigtig Tro er beskaffen, og hvad dens Art er, nemlig at den klynger og hænger sig fast, ikke til nogen udvortes Ting, til nogen Gjerning, hvad den saa kaldes, men alene til Guds Ord. Nu ville vi ogsaa kortelig betragte den aandelige Betydning eller hemmelige Udlæggelse, saavidt vi have Tid nok tilovers.

Det andet Æreſtykke.

Om den hemmelige Betydning.

For det Første erindres vi om, hvorledes en ret Prædikant skal være udrustet, naar han da med Frugt vil prædike Guds Ord, idet Lucas skriver, at Engelen var sendt af Gud. Dermed bliver for det Første sagt, at en Prædikant skal være sendt af Gud og ikke prædike sit, men Guds Ord, og at han ikke skal være en Ordets Herre, men dets Budbringer og Tjener. Thi Angelus er et græsk Ord og betyder paa Norsk et Bud, og det et saadant Bud, som bærer Budskabet i Munden, ikke i Breve, men i Ord, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 4, 1.: **Saaledes agte hvert Menneske os som Christi Tjenere og Husholdere over Guds Hemmeligheder.** Saa læse vi og i Luc. 9, 52., at Herren, da han reiste op til Jerusalem, har sendt et Bud foran sig til en af Samaritanernes Byer for at bestille ham Herberge; der har den latinske og græske Text Engel, det har imidlertid ganske vist ikke været en Engel, men hans Disciple, hvorfor jeg har oversat det med Bud, ikke med Engel.

Heraf skulle vi nu lære, at Ingen skal prædike, uden at han er sendt dertil af Gud, det er, at han har et sikkert Tegn af Gud, eller er kaldet dertil ved den ordentlige Øvrighed, paadet han kan rose sig ligeoverfor de falske Apostler, som intet saadant have. Og derfor er det, at St. Paulus saa høit og ofte, næsten i alle Breve roser sit Apostelembede, naar han siger: **Paulus, Jesu Christi Tjener, kaldet til Apostel, beskikket til at forkynde Guds Evangelium** ꝛc. Naar en verdsligviis Mand kommer og vil dømme herom efter Fornuften, skal han vel sige, at Paulus var et hovmodigt Menneske, som blot roser sig selv, medens han dog intet Andet søger i sin Ros, end at han bevidner sit Ord at være Guds Ord, ligeoverfor de falske Apostler, hvoraf der paa hans Tid vare mange, der ikke kunde rose sig af sit Kald eller bevise, at de i Sandhed havde Guds Ord.

Dernæst kalder han Engelen **Gabriel**, det er Saameget som Gotthart eller Guds Styrke, den der er gjort stærk og kraftig af Gud; thi naar en Prædikant ikke har sin Styrke og Kraft fra Gud, saa vil han ikke længe drive Prædikenen, eller med Bestandighed forkynde Sandheden, men han vil trække sig tilbage, naar Forfølgelse og Død rykker frem. Han kan ikke bestaa; thi han har ikke nogen Fynd, han hedder ikke Gabriel eller Gotthart, det er, han er ikke gjort stærk af Gud; derfor maa alle Prædikanter hedde Gabriel, det er, de maa have og føle Guds Styrke hos sig; da ville de forkynde Guds Ord med Frugt og Bestandighed, thi da maa ganske vist Frugt følge med. Men hvor en Prædikant ikke føler saadan Styrke fra Gud, han tie kun stille, han vil Lidet, ja aldeles Intet udrette. Guds Ord er ikke en saa ringe Ting, at det med Frygt og Bæven vinder Indgang; thi mod det lægger sig Djævelen, Verden og Alt, hvad i Verden kun er høit, stort og herligt; derfor maa der ogsaa være en stor Styrke forhaanden til at kjæmpe derimod, hvilket sandelig ikke menneskelig Styrke kan gjøre; Guds Kraft og Magt maa gjøre det, ellers bliver der Intet af.

Dette være sagt om Ordet Gabriel. Videre følger, at denne Engel Gabriel var sendt til Staden Nazareth, til Jomfru Maria, som der var trolovet med en Mand ved Navn Joseph. Men Maria hedder egentlig Mirjam og er et hebraisk Navn, der hos Hebræerne betyder Saameget som hos os en Draabe Vand, som bliver hængende igjen i et Spand eller en Krukke, og hvilken liden Draabe ikke taaler nogen Sammenligning med Havet eller et stort Vand. Herved er det jødiske Folk betegnet, til hvem Guds Ord, det hellige Evangelium var sendt, medens kun den mindste lille Hob, der her betegnes ved Maria, antager og tror det; thi med Undtagelse af Apostlerne var der ellers faa Jøder, som annammede Evangeliet; hvad er to og fytti Mand mod et saa overmaade talrigt Folk som Jøderne?

Men at denne Jomfru Maria var trolovet med en Mand og dog vedbliver at være Jomfru, betyder, at Evangeliet kun bliver prædiket for dem, som blive trykkede op pinte under Loven; thi at være under Loven er ligesom at være i Underdanighed under Manden; saalænge Manden lever, er Hustruen i Underdanighed under Manden; saaledes ogsaa, saalænge Loven er der, saa trykker og piner den; men ligesom naar Manden dør, Hustruen er fri, saa bliver og Loven ophævet og kan aldrig mere trykke, drive, fordre, pine eller plage. Dette udlægger St. Paulus smukt, naar han Rom. 7, 1 flgg. taler saaledes: **Vide I ikke, Brødre! — thi jeg taler til dem, som kjende Loven, — at Loven herfker over Menneſket, saa lang Tid han lever? Thi den gifte Kvinde er bunden ved Loven til Manden, saalænge han lever; men dersom Manden dør, haver hun Intet at gjøre med Loven om Manden. Derfor skal hun kaldes en Hore, om hun, medens Manden lever, bliver en anden Mands; men dersom Manden er død, er hun fri fra den Lov, saaat hun ikke er en Hore, om hun bliver en anden Mands. Ligesaa ere og I, mine Brødre! døde fra Loven ved Christi Legeme, paadet at I skulle blive en Andens, hans nemlig, som er opreist fra de Døde, paadet vi skulle bære Frugt for Gud.**

Loven er Manden, og Samvittigheden er Kvinden. Nu, Kvinden skal have en Mand og ikke have en Mand, hun skal være ukrænket og blive som Jomfru hos ham. Dette gaar saa til: Vi ere under Loven, og dog ikke under Loven; det er, hvorvel vi leve under Loven, saa ere vi dog ikke Loven underkastede, men blive frie og ukrænkede af den, ligesom her Maria vedbliver at være Jomfru hos Joseph. Men dette skeer, naar jeg i Troen lever under Loven og udretter Lovens Gjerninger med Frihed og med Lyst, ikke af Budets Tvang, eller saaledes, at jeg mener at blive salig ved Gjerningerne; men jeg hænger alene ved Troen, ved den har jeg Nok, er rig og salig; men Gjerningerne øver og gjør jeg, om der end ikke var nogen Lov, med muntert, glad og villigt Hjerte, Alt, hvad kun Loven kan fordre af mig, hvilket jeg forhen ikke kunde gjøre, da jeg ikke havde Troen. Men derpaa staar jeg ikke, jeg forlader mig heller ikke paa Gjerningerne; men mit Liv flyder alene af Troen.

Saaledes lever jeg nu under Loven og er dog ikke under Loven; thi Gjerningerne gjør jeg ikke, fordi Loven fordrer det, men jeg er fri fra Loven ved Troen, der ikke lader sig binde til nogen Lov eller Gjerning. Men den er ikke ørkesløs, men virker først vel tilbunds gode Gjerninger; men den har ikke sat sin Tillid til Gjerningerne, men alene til Guds Naade. Saaledes siger St. Paulus Gal. 2, 20.: **Hvad jeg lever i Kjødet, det lever jeg i Guds Søns Tro.** Som vilde han sige: De Gjerninger, som jeg gjør, forsaavidt jeg

lever i Kjødet, er ikke mit Liv, hvorpaa jeg staar eller bygger; men Troen er min Trøst, Haab og Tillid, ved den alene og ikke ved mine Gjerninger, som jeg udretter i Kjødet, haaber jeg at blive salig. Derfor siger han ogsaa efter Propheten Habakuk Rom. 1, 17.: **Den Retfærdige skal leve af sin Tro.** Og saaledes opholder Troen os i Loven rene og ukrænkede.

Og paadet I bedre maatte forstaa det, saa tager et Exempel og en Lignelse: Naar jeg feirer denne Festdag, som det er befalet mig, og idet jeg holder den, mener, at jeg har gjort en god Gjerning, men naar jeg ikke holder den hellig, mener, at jeg har brudt den og syndet derved, — naar jeg tænker saa, da er min Jomfrustand allerede borte; thi jeg er besmittet ved Loven og har havt Samleie med Manden. Men naar jeg feirer Dagen og ikke mener derved at gjøre en særdeles god Gjerning, eller naar jeg efterlader Helligholdelsen, og mener dog Intet derved at have brudt, og saaledes ikke falder derpaa, at jeg holder den, som havde jeg gjort en god Gjerning, hvorved jeg vilde blive salig, saa bliver jeg reen og ubesmittet af Manden; thi den rette Tro holder mig i min Jomfrustand, men den Misbrug, at jeg, naar jeg ikke feirede den, meente at have gjort en Synd, gjør mig ureen.

Der staar nu, hvad den rette Tro er, som slet ikke er grundet paa nogen Gjerning, men alene paa Guds blotte uforskyldte Barmhjertighed; men saadan Tro have faa Folk. Derfor betyder ogsaa her Maria en Draabe i Havet; thi som Havet over al Maade overgaar en Draabe Vand, saaledes er ogsaa de rette Christne, der have denne retskafne Tro, paa ingen Maade at sammenligne med hele den øvrige Hob, hvorvel den ogsaa har Navnet.

Saa have I nu hørt, at Loven er Manden og Samvittigheden Kvinden; naar Samvittigheden hænger ved Loven, saaledes, at den gjør Synd, naar den ikke holder Loven, og gjør en god Gjerning til Salighed, naar den holder Loven, da er Jomfrustanden allerede tabt. Thi det er alene den aandelige Jomfrustand, som grunder sig paa Troen til Christus og gjør Loven med Frihed, uden Tvang, af Kjærlighed, for at tækkes Gud. Men naar vi holde Loven eller Guds Bud efter Naturens Evne, det er, uden Guds Aand, saa bliver deraf lutter Hykleri og en Kvinde, som har mange Børn; thi ligesom en Kvinde har Livsfrugt med en Mand, saa gjør ogsaa Folket under Loven: det bærer mange Frugter, det er, gjør mange Lovens Gjerninger.

Dette bliver ogsaa fremstillet os ved Elkanas to Hustruer 1 Sam. 1, 1 flg. Den ene, Peninna, havde mange Børn, men den anden, Hanna, havde ingen Børn. Der er to Slags Lovens Folk; det ene gjør mange Gjerninger, men uden Tro, uden Lyst og med Uvillie, og dette er besmittede Kvinder. Det andet gjør Lovens Gjerninger i Troen, frit, villigt og med Lyst, dette er rene Jomfruer. Saaledes gaar det ogsaa til med Pavens Bud; naar Paven byder dette eller hint, og jeg siger: velan! jeg vil gjøre den Gjerning Paven til Behag, men det ligger mig dog ikke megen Magt derpaa, min Salighed bestaar dog ikke deri, og jeg dog frit gjør det, ikke som maatte jeg gjøre det, da er Bruden endnu reen og ukrænket. Men hvis jeg tænker saa: holder du ikke Pavens Bud, saa gjør du en Dødssynd, da bliver Bruden en Hore og taber sin Jomfrustand; thi da har hun tabt Troen og tror, at Gjerninger gjøre hende salig eller fordømt, og ikke den blotte Tro paa Christus.

Derved skulle I ogsaa mærke, som sagt, at Evangeliet først og fremst er at prædike for de Folk, som ere under Loven, men dog ikke øve Lovens Gjerninger, det er, for dem, som føle Lovens Tyngde og Byrde, at den fordrer Ting af dem, som de af

egne Kræfter ikke formaa at gjøre, men gaa ikke til dem med sin naturlige Evne, saaat de alene holde den med udvortes Gjerninger, men i sin Angst og Afmagt forvente de en større Hjælp, at de af Hjertet maa fuldføre det. Til saadanne ængstede Samvittigheder, som erkjende sin Elendighed og Synd og ere tørstige, bliver Engelen, Guds Ords Prædikant, sendt; han forkynder dem det Ord, at de skulle blive Christi Mødre, i hvem Gud bor ved Christus, Gud og Menneske. Dette være talt om dette Evangelium. Vi ville nu tilføie Udlæggelsen af Engelens Hilsen.

Udlæggelse af Engelens Hilsen.

Ave Maria.

Her er at mærke, at Ingen sætter sin Tillid og sin Fortrøstning paa Guds Moder eller hendes Fortjeneste, thi saadan Tillid tilkommer alene Gud, som den eneste store Gudstjeneste, men at man priser og takker Gud for hende og for den Naade, som er hende given, og at man ikke anderledes lover og elsker hende, end fordi hun af Gud har modtaget saadanne Goder af lutter Naade, uden Fortjeneste, hvad hun selv bekjender i sin Lovsang.

Ligesom naar jeg ved at betragte Himmelen, Solen og alle Skabninger bevæges til at love deres Skaber og tage dem med i min Bøn og Lovpriisning og siger: Ak, Gud! du, som har skabt saa deilige og skjønne Skabninger, giv mig en ret Erkjendelse og en stærk fast Tro ꝛc.; saaledes skal du ogsaa her tage Guds Moder med i Bønnen og sige: Ak, Gud! hvad for et ædelt Menneske har du her skabt, velsignet være hun ꝛc.; og du, som har æret hende saa høit, giv ogsaa mig det eller det ꝛc. Hvad du saa udbeder dig af Gud, lad da Hjertet ikke blive staaende ved hende, men gjennem hende trænge frem til Christus og til Gud selv. Derfor lyder ogsaa Ave Maria saa, at det giver Gud alle Ting, idet der staar:

Hil være dig, du Benaadede! Herren er med dig, du Velsignede blandt Kvinderne, og velsignet er dit Livs Frugt, Jesus Christus, Amen.

Der seer du, at heri ikke indeholdes nogen Bøn, men idel Lov og Priis, saaledes som der heller ikke i de første Ord af Fadervor er nogen Bøn, men Lov og Priis til Gud for, at han er vor Fader i Himmelen. Derfor kunne vi af Ave Maria hverken gjøre nogen Bøn eller Paakaldelse; thi det passer sig ikke for os at fortolke Ordene videre, end de lyde, og den Helligaand har sat dem; dog kunne vi tage dem paa to Maader. For det Første som en Betragtning, saaledes at vi deri fortælle den Naade, Gud har givet hende. For det Andet, at vi dertil føie et Ønske om, at hun af Hvermand derfor maa blive erkjendt og agtet.

For det Første er hun fuld af Guds Naade, saaat hun bliver erkjendt uden al Synd, hvilket er en overmaade stor Ting, da Guds Naade fylder hende med alt Godt og befrier hende for alt Ondt. For det Andet er Gud med hende, det er, al hendes Gjøren og Laden er gudelig og skeer i hende af Gud; dertil beskytter og bevarer han hende for Alt, som kan være hende skadeligt. For det Tredie er hun velsignet fremfor alle Kvinder, ikke alene fordi hun har født uden Veer og Smerte og uden Beskadigelse, fremfor Eva og alle andre Kvinder, men ogsaa fordi hun har faaet Livsfrugt og har undfanget uden al Synd, af den Helligaand, en legemlig Frugt, hvad der ikke har været givet nogen anden Kvinde. For det Fjerde, at hendes Frugt har været velsignet, nemlig unddraget Forbandelsen, som gaar over alle Evas Børn, saa de ere undfangne i Synd og blive fødte skyldige til Døden og Fordømmelsen, medens denne

hendes Livsfrugt alene er velsignet, og vi alle ved den ere blevne velsignede.

For det Andet er nu hertil at føie en Bøn eller et Ønske, at man beder for alle dem, der forbande denne Frugt og Moder. Men hvo forbander denne Frugt? Alle de, som forfølge og forbande hans Ord, Evangeliet og Troen, som nu Jøderne og Papisterne gjøre. Deraf følger da, at Ingen nu forbander denne Moder og hendes Frugt saa meget som de, der velsigne hende med mange Rosenkrandse og altid have Ave Maria i Munden; thi de ere fordetmeste de, som allerstærkest forbande Christi Ord og Troen.

Læg derfor Mærke til, at denne Moder og hendes Frugt bliver velsignet paa to Maader, legemlig og aandelig. Legemlig, med Munden og med Ordene i Ave Maria; dette er de slemmes Bespotter og Forbandere. Aandelig med Hjertet, idet jeg lover og velsigner hendes Barn Christus i alle hans Ord, Gjerninger og Lidelser, hvilket Ingen gjør uden den, der ret christeligt tror; thi uden saadan Tro er intet Hjerte godt, men det er af Naturen fuldt af Forbandelse og Bespottelse mod Gud og alle hans Hellige. Den derfor, som ikke tror, ham er det at raade, at han lader Ave Maria og al Bøn fare; thi der er skrevet om en Saadan Ps. 109, 7.: Oratio ejus fiat in peccatum, **hans Bøn skal blive til Synd.** Derfra bevare os Gud! Amen.

Ende paa Festpostillens første Deel.

Dr. Martin Luthers

fuldstændige

Kirke-Postille

indeholdende

Udlæggelse af Epistlerne og Evangelierne

paa alle Søn- og Festdage

i tro Oversættelse.

Sommerdelen

Paaske — Advent.

Uforandret efter den hos L. C. Kielland i Stavanger i 1862 udkomne Udgave.)

Kristiania.

Alb. Cammermeyers Forlag.

Trykt hos Brødrene Hanche.

1888.

Første Paaskedag.

Prædiken over Epistelen.

1 Cor. 5, 7 og 8.

Derfor udrenser den gamle Surdeig, at I kunne være en ny Deig, ligesom i ere usyrede; thi og for os er vort Paaskelam slagtet, Christus. Derfor lader os holde Høitid, ikke med gammel Surdeig, ei heller med Ondskabs og Skalkheds Surdeig, men med Reenheds og Sandheds usyrede Brød.

Da Gud vilde føre Israels Folk ud af Ægyptens Land, bød han dem, at de den samme Nat først skulde æde Paaskelammet, og til evig Ihukommelse af denne Forløsning aarligen paa den samme Tid i syv Dage feire Paaskefesten, og han befalede dem isærdeleshed alvorligen, at de den Aften, Festen begyndte, skulle bortskaffe fra alle Huse al Surdeig og alt Brød, som var syret, og de syv Dage igjennem ikke spise Andet end sødt, usyret Brød eller usyrede Kager. Derfor benævnes ogsaa Høitiden af Evangelisterne **de usyrede Brøds Dage** eller **de usyrede Brøds Høitid**. Marc. 14, 1.; Luc. 22, 1.

Betydningen af denne billedlige Handling viser St. Paulus os i denne Epistel med faa, men dog skjønne og rige Ord. Han kommer til at gjøre dette af den Grund, at han ovenfor i dette femte Capitel af Brevet til de Corinthier har revset dem for, at de vilde rose sig af Christus og Evangeliet, og dog misbrugte deres Frihed til Utugt og andet syndigt Væsen. Han formaner dem da til, efterdi de have faaet Evangeliet og ere blevne Christne, ogsaa at leve som Christne efter Evangeliet, og til at fly og unddrage sig alt det, som ikke stemmer overeens med Troen og et christeligt Væsen, og som ikke sømmer sig for dem som nye Mennesker.

Hertil bruger han nu dette Billede om Paaskelammet og det usyrede Brød, som det jødiske Folk maatte spise paa sin Paaskefest, og udtyder det om, hvorledes man rettelig bør forholde og skikke sig christelig i det nye Testamentes Tider i Christi Rige. Han viser os saaledes, hvad det rette Paaskelam og det rette usyrede Brød er, og hvorledes vi rettelig skulle holde Paaske i denne Tid, da Alt skal være nyt og aandeligt. Og han bruger saadant Billedsprog med en glad og rig Aand, for desto mere at opmuntre dem og bevæge dem til at ihukomme deres Christendom og ret betænke den.

Han vil hermed ligesom sige: Da I nu ere Christne og retteligen Guds Folk, og nu ogsaa skulle holde en Paaskefest, saa maa I ogsaa feire den, som det sig bør, og bortskaffe fra Eder al den Surdeig, som endnu maatte findes hos Eder, paadet at der ikke maa findes Andet end idel god usyret Deig hos Eder. Men hvad det er, som man kalder Surdeig, det forklarer han selv senere, idet han lægger til: **Ikke i Ondskabs og Skalkheds Surdeig**, det er, en Surdeig, som er ond og slet, og det

vil da sige, Alt, som ikke stemmer overeens med et retskaffent christeligt Væsen, baade i Lære eller Tro og i Liv. Saadant vil han have ganske udrenset blandt de Christne, ligesom Suurdeigen i Loven var strængt forbuden. Paa den anden Side vil han, at vi skulle holde vor Paaske med det rette usyrede Brød, hvilket han i Modsætning til Suurdeigen kalder **Reenheds og Sandheds usyrede Brød**, det er, et retskaffent nyt Væsen og Levnet ꝛc.

Derfor er denne Epistel intet Andet end en Formaning til en god christelig Vandel og gode Gjerninger, rettet til dem, som have hørt Evangeliet og lært Christus at kjende. Dette kalder han at spise ret usyret Brød*) paa vor Paaskefest, paa hvilken vi i Troen nyde vort Paaskelam, Christus, saaledes, at vort Liv og vor Gjerning maa ligne og stemme overeens med vor Tro paa den erkjendte Christus.

Denne sin Formaning begynder han med disse Ord:

Vide I ikke, at en liden Suurdeig gjør den ganske Deig suur.

Med disse Ord begrunder han den følgende Formaning. Det er en Almeensætning, som Paulus gjerne benytter og det næsten som et Ordsprog. Saaledes anfører han den ogsaa Gal. 5. 9., ligesom ogsaa Christus henter denne Lignelse om Deigen og dens Gjennemsyring fra Skriften. Thi det er Suurdeigens Natur, at naar man kun kommer en Haandfuld deraf i en Deig, saa gjennemtrænger den Deigen ganske og aldeles, saaat den hele Deig bliver suur. Dette udtyder St. Paulus om de aandelige Ting, baade i Lære og Liv.

Thi Gal. 5. 9., bruger han disse Ord egentlig om falsk Lære, som ogsaa er af den Beskaffenhed, at hvor der i et Stykke eller en Artikel indføres noget Urigtigt eller Falskt, der er snart Alt ganske fordærvet og Christus tabt, saaledes som det var gaaet Galaterne i Anledning af det ene Stykke om Omskjærelsen, som de falske Apostler dreve paa, uagtet de ogsaa mente at ville prædike Evangeliet og Christus. Thi saadan Begyndelse trænger ind og griber stedse videre om sig indtil ogsaa de Stykker, som endnu vare uforfalskede, ikke ere til nogen Nytte længer, og ogsaa den Menighed, som før var reen bliver fordærvet, ligesom ogsaa St. Paulus skriver til sine Galater 5, 24: **Se, jeg Paulus siger Eder, at dersom I lade Eder omskjære, da nytter Christus Eder Intet.** Ligeledes: **I have tabt Christus og ere faldne fra Naaden.**

Men paa dette Sted anvender han denne Lignelse mere om Vildfarelse i Levnet. Der gaar det ogsaa saaledes til, at naar man begynder at give Kjødet Rum og at misbruge Friheden og det under Evangeliets Navn, saa er allerede Suurdeigen blandet ind i det rette christelige Væsen, og fordærver snart Troen og Samvittigheden og griber derpaa stedse mere om sig, indtil man mister Christus og Evangeliet, saaledes som det ogsaa vilde være gaaet Corinthierne, hvis ikke Paulus havde afværget det med denne Epistel, og formanet og tilskyndet dem til at udrense saadan Suurdeig, da de allerede begyndte at øve alskens Letfærdigheder og derhos at stifte Partier og Sekter imod Evangeliets og Troens Enighed ꝛc.

Derfor er dette et mærkeligt Sprog og en alvorlig Formaning til med al Flid at vogte sig og se sig for, at man ikke lader noget Falskt eller Fremmed blande sig med eller snige sig ind i Læren om Troen eller Gjerningerne. Thi Guds Ord, Troen og Samvittigheden ere meget ømfintlige Ting, som ogsaa et gammelt gjængs Ordsprog siger: Non patitur ludum fama, fides, oculus:

*) Og Oblater eller „Fladen", som vi Tydskere kaldte det (thi vi have taget dette Ord fra Kirken, men forkortet det og for Oblater gjort Fladen; som Hedninger vidste vi jo hverken af „Fladen" (Paaskekager) eller Paaske). Luthers Anm.

Æren eller det gode Rygte, Troen og Diet, de tre Ting skal man ikke skjemte med.

Thi ligesom en god Malvasier eller en kostbar Medicin, jo ædlere og bedre den er, jo lettere kan fordærves og blive skadelig, om der blot kommer en Draabe Gift eller Ureenhed deri, saaledes kunne Guds Ord og de guddommelige Ting slet ikke taale nogen Tilsætning ved Siden af sig; det maa være ganske reent og puurt, ellers er det strax fordærvet, og har ingen Nytte længer. Og det er her det Værste, at saadan Tilsætning trænger ind med saadan Styrke og sætter sig saa fast, at det ikke er til at faa bort igjen, ligesom Suurdeigen, hvorlidet af den man end blander i en Deig, dog gjennemtrænger det Hele, saaat det snart Altsammen bliver suurt, uden at Nogen kan afværge det eller igjen gjøre det sødt eller usyret.

Derfor er det urigtigt og Intet værdt, at nu nogle Vise, som ville mægle og istandbringe en Udjævning mellem os og vor Modpart, Pavedømmet, og som vel ville prædike Evangeliet, men dog fremdeles derhos beholde det pavelige Misbrug, komme med Forslag og sige, at man maa ikke laste og omstøbe Alt for de Svages Skyld, og at man for Fredens og Enighedens Skyld maa være en Smule maadeholden og nærme sig hverandre, at den ene Part maa give en Smule efter for den anden, og bære over med hinanden, om det ikke alt er saa reent, man kunde dog ved god og forstandig Udtydning hjælpe paa det, saaat det kunde taales.

Nei, ikke saa! Thi her hører du, at St. Paulus ikke vil, og at Gud al vorlig har forbudt, at selv en liden Suurdeig blandes ind i den gode Deig, thi det æder sig dog ganske og aldeles igjennem, og fordærver det Hele, saaat, naar man i et eneste Stykke blander den rette rene Lære med menneskelig Tilsætning, saa er den Skade forvoldt derved, at Sandheden derved bliver fordunklet og Sjælene forførte. Derfor maa det ikke taales i Christenheden, at man bringer saadan Tilsætning og Flikværk ind i Læren, og, som Christus siger, sætter en ny Klud paa et gammelt Klædebon 2c.

Ligesaa forholder det sig med Livet og Gjerningerne. Der maa det heller ikke taales, at man vil give Kjødet Tøilerne og lade det onde Sind raade, og paa samme Tid roser sig af Christus og Evangeliet, som Chorintierne gjorde, der stiftede Splittelse og Tvedragt imellem sig, og iblandt hvilke En tog sin Stedmoder til Hustru. Der heder det ogsaa, siger St. Paulus her: En liden Suurdeig gjennemsyrer og fordærver den hele Deig, det er, hele det christelige Levnet.

Thi det rimer sig ikke med hinanden, at være en Christen og have Troen, og at leve efter Kjødets Egensind i Synder og Laster mod Samvittigheden, som St. Paulus andetsteds (1 Cor. 6, 9.) siger: **Farer ikke vild, hverken Hoerkarle eller Skjørlevnere 2c. skulle arve Guds Rige.** Ligesaa Gal. 5, 19—21.: **Kjødets Gjerninger ere aabenbare 2c. — om hvilke jeg forud siger Eder, ligesom jeg og før har sagt, at de, som gjøre Saadant, skulle ikke arve Guds Rige.**

Derfor maa man her gjentagende revse de frække Aander og ikke lade dem noget Rum, som foregive, at man ikke skal forskrække Folk ved Loven, eller saa strax overantvorde dem til Djævelen, men man maa belære saadanne og sige dem, at den gamle Suurdeig maa udrenses, og at de ikke ere Christne, eller have Troen, naar de lade Kjødets onde Tilbøielighed raade og forsætligen mod Samvittigheden blive og fremture i Synden, hvilket er saameget værre og fordømmeligere, som man gjør Saadant under Evangeliets og den christelige Friheds Navn og Dække. Thi derved bliver Christi og Evangelii Navn spottet og foragtet. Derfor maa Saadant kastes rent bort og udryddes, som det, hvormed

Troen og en god Samvittighed ikke kan bestaa, saaledes som det strax efter heder:

Derfor udrenser den gamle Suurdeig, at I kunne være en ny Deig, ligesom I ere usyrede.

Skulle I være en ny Deig, siger han, saa maa I udrense den gamle Suurdeig, thi, som sagt, det passer ikke med Troens og Christendommens nye Væsen, at vi ville blive ved at leve som tilforn, da vi vare uden Tro, i vore Synder og havde en ond Samvittighed. Det rimer sig ikke med hinanden, at være en ny Deig og holde Paaske, og dog at ville lade den gamle Suurdeig ogsaa blive der. Thi naar den ikke bliver udrenset, saa bliver den hele Deig gjennemsyret og fordærvet, det er, det forrige syndige Væsen vil tage Overhaand og tilintetgjøre Troen og den begyndte Reenhed og den gode Samvittighed.

Men at St. Paulus her ikke kalder det slet og ret Suurdeig, men byder at udrense den **gamle** Suurdeig, for at antyde at der ogsaa maa være en god Suurdeig, det gjør han udentvivl den Herre Christus til Ære, som Matth. 13, 36. ogsaa sammenligner Himmeriges Rige med en Suurdeig, der jo ikke kan være ond eller skadelig, men maa blive blandet i Deigen, for at der deraf kan blive godt og frisk Brød. Det er talt om Guds Ord eller Evangelii Prædiken, hvorved vi blive indforlivede i Christi Rige eller Christenheden. Thi dette Ord har, uagtet det synes ringe og er foragteligt og ubehageligt for Verden, dog den Kraft, at hvor det kommer hen, der udbreder det sig og finder Mennesker, som annamme det, og virker i dem, at de blive fornyede og det lige, ligesom Suurdeigen gjennemsyrer Deigen og bringer den til at gjære.

Men Paulus taler her om saadan Suurdeig, som er gammel, raadden og ubrugelig, det er, om saadan Lære og Vildfarelse eller saadant Levnet, som kommer af den gamle Adam, Kjød og Blod, og fordærver den rene nye Lære eller det nye christelige Væsen. Derfor kalder han den ogsaa senere Skalkheds og Ondskabs Suurdeig, og fordrer her, at de skulle være en ny, frisk og god Deig.

Men se, hvorledes Apostelen taler: Han byder at udrense den gamle Suurdeig og angiver denne Grund: **thi I ere en ny Deig og usyrede.** Ved at **være en ny Deig** eller en usyret god Deig forstaar han det at have Troen, som holder sig til Christus, og er forvisset om, at man ved ham har Syndernes Forladelse, saaledes som Apostelen strax i det Følgende taler om Paaskelammet Christus, som er offret for os ꝛc. Ved denne Tro blive vi rensede fra den gamle Suurdeig, det er, fra Synden og en ond Samvittighed og ere nu begyndte at blive nye Mennesker. Dog byder han Saadanne at udrense den gamle Suurdeig.

Hvorledes rimer det sig nu sammen, at han siger, at **de skulle udrense den gamle Suurdeig, at de kunne blive en ny Deig,** da han dog selv tilstaar, at de ere usyrede og en ny Deig? Hvorledes kunne de være usyrede som rette Paaskebrød eller en ret usyret Deig, og skulle dog skaffe bort fra sig den gamle Deig, som om den endnu var i dem?

Svar: det er Paulinsk eller apostolisk Maade at tale paa og skrive om de Christne og Christi Rige, og han tilkjendegiver dermed, hvorledes det forholder sig med dette Rige, at det nemlig er et Regimente, hvori et nyt christeligt Væsen er begyndt ved Troen paa Christus, det rette Paaskelam, og hvori der nu holdes en ret Paaskefest med nye usyrede Brød. Men dog bliver der noget tilbage af det Gamle, som maa udfeies og udrenses, men som dog ikke bliver dem tilregnet, fordi Troen og Christus er der, og de nu stadigen øve sig og arbeide paa, at det Urene, som endnu findes

hos dem, lidt efter lidt kan blive udrenset.

Saaledes have vi Christus og hans Reenhed os skjænket hel og holden ved Troen, og blive desaarsag agtede som rene, og ere dog i og for os selv ikke saa strax aldeles rene og uden Synd og Brøde, men have endnu meget af den gamle Suurdeig tilbage, som dog skal blive tilgivet og ikke tilregnet, saafremt vi blive i Troen, og udrense den tilbageblevne Ureenhed.

Dette er det, som Christus siger til sine Disciple Joh. 15, 3.: **I ere rene formedelst mit Ord**, og dog siger han dersteds om Grenene paa ham som Viinstokken, at **de maa blive rensede, forat de kunne bære mere Frugt**. Og til Petrus og de Andre siger han, at **hvo som er toet og reen, har ikke behov uden at to Fødderne**, hvilket ofte andetsteds er forklaret saaledes, at en Christen ved Troen annammer Christi Reenhed, og for hans Skyld ogsaa bliver erklæret for reen, og i Sandhed begynder at blive reen. Thi med Troen bliver den Helligaand givet, og han virker i Mennesket, at det senere hen modstaar Synden og dæmper den.

Derfor maa man ogsaa revse dem, som ville beskrive, fremstille og bedømme Christenheden og Kirkens Væsen og Regimente som Noget, der i alle Maader skal og maa være uden alle Brøst og Mangler, og som sige, at, hvor dette ikke er Tilfældet, der er ikke Christi Kirke eller rette Christne, saaledes som mange vildfarende Aander, isærdeleshed de store Selvvise og de utidige, selvgjorte Hellige ukjærligen ærgre sig og stødes, naar de se eller spørge noget Skrøbeligt ved de Christnes Hob og dem, som have Evangeliet. Og de drømme sig selv en saadan Kirke, som ikke skal have noget Skrøbeligt ved sig, hvilket dog ikke kan finde Sted her paa Jorden og i dette Liv, og heller ikke bliver funden hos dem selv.

Derimod bør man vide, at Christi Embede og Regimente i hans Kirke er saaledes beskaffent, at han vel ved Ordet og Troen skjænker os sin Reenhed fuldkommen paa eengang, dertil ogsaa ved den Helligaand gjøre vore Hjerter nye, men dog saaledes, at han ikke paa eengang fuldender dette vor Fornyelses og Renselses Verk, men daglig arbeider paa os og renser os, saa vi stedse blive renere og renere. Saadant Verk øver og driver han ved Ordets Embede ved Formaning, Revselse, Rettelse og Styrkelse (ligesom han gjorde igjennem Paulus med Corinthierne) samt ved Kors og Lidelser 2c.

Thi han er derfor kommen og har derfor fuldført sin Gjerning, har lidt og er opstanden 2c., ikke fordi han i os vilde finde aldeles rene og hellige Mennesker. For sin egen Person har han vel gjort Alt fuldkomment, ligesom han har været ganske uden Synd og fuldkommen reen fra sin Menneskevorden af, og meddeler os og lader os nyde denne Reenhed heel og uden Mangel, saafremt man i Troen holder sig til ham. Men for at en lignende Reenhed skal følge efter hos os selv, saa maa vi daglig arbeide derpaa, indtil han ogsaa gjør os fuldkomne, saaledes som han i sig selv er reen og uden Brøst. Dertil har han givet os sit Ord og sin Aand, hvorved vi skulle øve og drive paa dette, at den gamle Suurdeig, som endnu er tilbage hos os, kan blive udrenset, paadet at vi kunne blive ved i den paabegyndte Renselse og ikke atter falde derfra, men beholde Troen, Aanden og Christus. Dette skeer ikke, naar man giver det gamle kjødelige Væsen Rum og og ikke gjør det Modstand, som sagt er.

Se, dette er det Første, som denne Text lærer os, at der ogsaa hos de Hellige bliver tilbage nogen Svaghed, noget Ureent og Syndigt, som maa udrenses, men som dog ikke tilregnes dem, fordi de ere i Christo og udrense saadan Suurdeig.

Det Andet er, at han her ogsaa giver tilkjende, hvad det er, som gjør Forskjellen

mellem Hellige og Vanhellige, eftersom de begge ere syndige, og hvad det er for Synder, som findes hos de Christne og Troende, med hvilke de dog blive hellige og ikke tabe Naaden og den Helligaand, og paa den anden Side tillige, hvad det er for Synder, som ikke kunne bestaa med Troen og Naaden.

De Synder, som blive tilbage hos de Hellige, ere allehaande onde Tilbøieligheder og Lyster eller Begjæringer, som rører sig i Menneskets imod Guds Bud, og som de Hellige føle ligesaavel som de Andre. Men dette er Forskjellen, at de Hellige ikke lader sig overvinde af dem, saaat de følge dem og lade det komme til Gjerning, men de gjøre Modstand, og (som St. Paulus her siger) de udrense dem stedse hos sig. Deres Synder ere altsaa saadanne, som blive udrensede. Dette gjøre de Andre ikke, som følge deres Lyster og lade Kjødet raade, og derfor synde mod deres Samvittighed.

Derfor vedbliver hos dem, som modstaa den syndige Lyst, en god Samvittighed og Troen, medens disse ikke kunne blive bestaaende hos dem, som ikke modstaa Synden, men følge den. Derved bliver jo deres Samvittighed saaret og deres Tro omstødt. Thi naar du bliver i dit onde Forsæt, og din egen Samvittighed vidner imod dig, saa kan du ikke tro eller sige, at Gud er dig naadig. Derfor er det nødvendigt for en Christen, at han ikke giver saadanne syndige Lyster Rum.

Thi netop derfor bliver og den Helligaand given, at han skal stride imod Synden, og ikke lade den faa Herredømmet, som Paulus siger Gal. 5, 17.: **Aanden begjærer imod Kjødet og Kjødet imod Aanden**, og tilføier denne Regel: **at I ikke gjøre, hvad I ville**, og Rom. 8, 14.: **Dersom I døde Legemets Gjerninger formedelst Aanden, skulle I leve.** Ligesaa Rom. 6, 12.: **Lader ikke Synden herske i Eders dødelige Legeme, saaat I ere den lydige i dets Begjæringer.**

Thi og for os er vort Paaskelam slagtet, Christum.

Med disse Ord angiver han Grunden til det, som han nys har sagt: I ere usyrede. — En ny usyret eller sød Deig ere I, siger han, ikke af Eder selv eller paa Grund af Eders Hellighed og Værdighed, men derfor og deraf, at I have Christus og tro paa ham som det Offerlam, der er offret for os. Dette gjør Eder rene og hellige for Gud, saaat I ikke længer ere gammel Suurdeig, som I forhen have været, da I vare udenfor og uden Christus, men ved dette Offer ere I forsonede med Gud og rensede fra Synden ꝛc.

Saaledes have vi nu ogsaa en ny Tid og Fest, givet os af Gud, hvori der ikke længer er det gamle, men idel nyt Væsen; et andet og bedre Paaskelam og Offer, end Jødernes var, der havde deres Paaskelam som de aarlig maatte offre og spise, men hvorved de ikke bleve hellige eller rene for Synden. Men det var givet dem til Tegn og Paamindelse om det rette tilkommende og af Gud forjættede Offer, ved hvis Død og Blod vi blive toede fra Synden og i Sandhed helliggjorte, som vi i Troen maa nyde og æde, og vi have nu en eneste stedsevarende og evig Paaskefest, i hvilken Troen næres, bliver mæt og glad, det er, annammer Syndernes Forladelse, Trøst og Styrke, af dette Paaskelam Christus.

Men hvad Betydningen er af de Ord: **offret for os**, have vi hørt i Prædikenen om Christi Lidelse, hvorledes vi nemlig deri skulle foreholde os tvende Stykker. For det Første skulle vi betænke Guds store alvorlige og skrækkelige Vrede over Synden, idet denne Vrede ikke paa nogen anden Maade kunde afvendes, og Forsoningen ikke ved nogen anden Betaling kunde erhverves, end ved Guds Søns Død og

Blod. Vi skulle betænke, at vi Alle med vore Synder have fremkaldt denne Guds Vrede, og at vi have været Aarsag til, at Guds Søn har maattet offres paa Korset og udgyde sit Blod.

Dette skal virke i os, at vi alvorlig forskrækkes for vore Synder, thi det maa ikke have været en liden Vrede hos Gud, naar du hører, at intet andet Offer har kunnet tilfredsstille den og bringe Erstatning for Synden, end Guds eenbaarne Søn selv. Og tror du, at du vil kunne bære saadan Vrede, eller kunne blive og bestaa for den, om du ikke agter og erkjender dette.

For det Andet maa man ogsaa heri se og erkjende Guds uudsigelige Naade og Kjærlighed imod os, paadet at Menneskets Hjerte i saadan Forskrækkelse over sine Synder igjen maa fatte Mod, og betænke, hvorfor Gud gjør Saadant, at han ikke skaaner sin egen Søn, men hengiver ham som Offer til Kors og Død, paadet at Vreden igjen kan bortvendes fra os. Kan der gives større Kjærlighed og større Velgjerning? Derfor bliver nu dette Offer stillet os for Øie, at vi skulle have en sikker og sand Trøst imod Synden. Thi her kan du se og føle paa, at han ikke vil, at du for dine Synders Skyld skal gaa fortabt, da han har skjænket dig et saadant Offer som høieste og dyreste Pant paa hans Naade og din Frelse.

Derfor, om end Synden og den Vrede, som dine Synder fortjene, er stor, saa er dog dette Offer og Guds Søns Død meget større. Og dem skjænker han dig til et sikkert Tegn paa, at han for deres Skyld vil være dig naadig, og tilgive Synden. Dette maa nu gribes med Troen, som holder sig til disse Ord: **Vort Paaskelam, Christus, er slagtet for os** ꝛc., og trøster og styrker sig derved.

Derfor lader os holde Høitid, ikke med gammel Suurdeig, ei heller med Ondskabs og Skalkheds Suurdeig, men med Reenheds og Sandheds usyrede Brød.

Da vi nu have et nyt Paaskelam og en ret Paaskefest, saa skulle vi og gjøre samme dens Skyldighed, og glædelig helligholde den og feire den, som det sig bør, saaat vi ikke længer æde den forrige, gamle Suurdeig, men rette Oblater eller Paaskekager. Thi de to høre sammen, Paaskelammet og usyret Brød eller Oblater. Hiint er Christus, offret for os, hvortil vi Intet have at gjøre, uden blot med Troen at modtage og nyde det som os givet og skjænket. Men naar vi have det, da sømmer det sig, at vi ogsaa spise det usyrede Brød dertil, det er, med saadan Tro paa dette Paaskelam baade bevare og drive paa Evangelii rene Lære, og tillige holde os derefter i et godt Levnet og med godt Exempel, og saaledes stedse leve vel som i en evig Paaskehøitid, som Paulus her kalder det, hvori vi som nye Mennesker i Troen paa Christus føre et retfærdigt, reent og helligt Liv, i den Helligaands Fred og Glæde, og vedblive dermed, saalænge vi ere her paa Jorden.

Men han sætter atter, ligesom han gjorde i Begyndelsen, Suurdeig og usyret Brød imod hinanden, og han kalder ganske ialmindelighed alt det Suurdeig, som kommer af Kjød og Blod og den gamle syndige Natur, men indbefatter det i to Stykker, naar han siger: **Ikke i Ondskabs og Skalkheds Suurdeig. Ondskab** kaldes alslags Udyd og Synd, hvorved man aabenbar gjør Uret imod Gud og Næsten. Men **Skalkhed** kalder han allehaande onde Rænker og alle listige, hemmelige Kneb, hvorved man søger at forfalske eller forvende Læren eller Guds Ord, og saaledes at forføre Hjerterne fra Troen og

fra den rene Mening og Forstaaelse, hvilket St. Paulus 2 Cor. 11, 3. advarer mod, naar han siger: **Jeg frygter, at ligesom Slangen bedrog Eva med sin Trædskhed** (eller Skalkhed), **Eders Sind saaledes skal fordærves fra det oprigtige Sindelag mod Christum.** Dernæst ogsaa andre onde Rænker, Hykleri og anden forargelig Ting, hvorved man handler falskelig og underfundig (især, naar det skeer under Guds Navn) og dog vil besmykke og skjule det, at der ikke skal siges, at det er urigtigt lært, raadet eller handlet, men at det skal kaldes ret, godt og christeligt. Saadant kalder Christus **Pharisæernes Surdeig** eller **Herodes's Surdeig** ꝛc. Deraf er der ubeskriveligt Meget i Verden, især i denne sidste værste Tid.

Imod dette sætter han nu de to, **Reenhed og Sandhed. Reenhed** er det, at man lever og handler ret og christeligt, af et trofast og fromt Hjerte, saaat man mener det godt med Enhver, ikke gjør Nogen Uret eller Skade, men gjør mod Andre, hvad vi ville, at de skulle gjøre mod os. Men **Sandhed** er, at man ikke omgaaes falskelig eller underfundig med Bedrag og Skalkhed, men lærer og lever retskaffent og rigtigt efter Guds rene Ord. Dette maa findes og komme for en Dag hos de Christne som de, der nu ere i en ny Stand og af et nyt Væsen, og holde den nye Paaskefest, saaat baade Tro, Lære og Liv skikker sig derefter.

Første Paaskedag.

Prædiken over Evangeliet.

Marc. 16, 1—8.

Og der Sabbaten var forgangen, kjøbte Maria Magdalena og Maria Jacobi Moder og Salome vellugtende Salver, for at komme og salve ham. Og de kom til Graven paa den første Dag i Ugen meget aarle, der Solen gik op. Og de sagde til hverandre: Hvo skal vælte os Stenen fra Indgangen til Graven? Og der de saa hen, bleve de var, at Stenen var fravæltet; thi den var meget stor. Og de gik ind i Graven og saa en ung Person sidde ved den høire Side i et langt hvidt Klædebon, og de forfærdedes. Men han sagde til dem: Forfærdes ikke! I lede efter Jesum af Nazareth, den Korsfæstede; han er opstanden, han er ikke her; se, der er Stedet, hvor de lagde ham. Men gaar bort, siger hans Disciple og Peder, at han gaar forud for Eder til Galilæa; der skulle I se ham, som han har sagt Eder. Og de gik hastigen ud og flyede fra Graven; men Bævelse og Forfærdelse betog dem, og de sagde Ingen Noget; thi de frygtede.

Dette Evangelium er et Stykke af Beretningerne om Christi Opstandelse, og indeholder den første Kundgjørelse, som til en Begyndelse ved Engelen meddeltes Kvinderne, der gik til Graven for at salve Herrens døde Legeme, førend Christus selv viste sig for dem og talede med dem. Thi han vil først ved Ordet aabenbare dem sin Opstandelse, førend de faa ham selv at se, og erfare hans Opstandelses Kraft.

Ligesom der nu tilforn er sagt om Christi Lidelse og Død, og om de andre

Artikler om Christus, at de maa betragtes paa en dobbelt Maade, saaledes er der ogsaa angaaende Herrens Opstandelse tvende Ting at vide og lægge Mærke til. For det **Første** Beretningerne, som vise, hvorledes Tildragelsen er gaaet for sig, med alle enkelte Omstændigheder, hvorledes han ved mangeslags Bevisning aabenbarede sig som levende, paadet at man skal have sikker Kundskab og paalideligt Vidnesbyrd derom til vor Troes Grund og Styrkelse, eftersom denne Artikel om Opstandelsen er den fornemste, hvorpaa vor Frelse og Salighed tilsidst hviler, uden hvilken alle de andre vare til ingen Nytte og uden al Frugt.

Men hvad der nu er at mærke angaaende Beretningerne om, hvorledes baade Engleaabenbarelserne (hvorom en Deel fortælles i dette Evangelium) og Herrens Aabenbarelse fulgte paa hinanden, det bør bedst omhandles der, hvor man ordentligen sammenfatter den hele Fortælling af alle Evangelister. Derfor ville vi ogsaa spare det Stykke, hvorom dette Evangelium fortæller, indtil Saadant kan ske.

Det andet Stykke, som er det fornemste og nødvendigste, og for hvis Skyld Tildragelserne ogsaa skete og bleve prædikede, handler om den Kraft, Nytte og Trøst, som følger af Herrens glædelige Opstandelse og om hvorledes man formedelst Troen skal gjøre Brug deraf. Derom lærer og prædiker St. Paulus og alle Apostlerne og den hele Skrift herligen og rigeligen, som om vor Troes Hovedstykke, men paa det Allerhelligste den Herre Christus selv, da han først aabenbarer sig for Kvinderne. Derfor, paadet at vi ogsaa herom maa høre og mærke os noget Nyttigt, saa ville vi tage for os de Christi Ord, som han taler til Maria Magdalena, saaledes som Evangelisten Johannes fremsætter dem i det 20de Cap. 17 V.:

Rør ikke ved mig; thi jeg er endnu ikke opfaren til min Fader; men gak til mine Brødre, og siig dem: jeg farer op til min Fader og Eders Fader og til min Gud og Eders Gud.

Dette er den første Prædiken, som den Herre Christus har holdt efter sin Opstandelse, og udentvivl tillige den trøsteligste, ihvorvel med ganske faa, men dog særdeles venlige og hjertelige Ord, hvilke han først forkynder sin kjære Maria Magdalena og gjennem hende tillige sine Disciple for at trøste og glæde dem med sin Opstandelse, efter den svare Jammer, Sorg og Lidelse, som de hidtil havde havt ved hans Bortgang og Død. Og fordi denne Maria med saameget større Længsel og Inderlighed end de Øvrige søger Herren, og er den første ved Graven, bringende med sig kostelige Specerier for at salve Christi Legeme, og derhos er forskrækket, bestyrtet og høist bekymret over, at hun ikke finder ham, og græder i den Tro at han er bortagen, derfor lader han ogsaa hende nyde den Kjærlighedsbevisning, at han først aabenbarer sig for hende, og trøster hende i hendes Angest, og holder denne skjønne Prædiken, som vi nu ville betragte.

I Førstningen, da Jesus viser sig for hende, ikke langt fra Graven, førend han tiltaler hende, anseer hun ham for Gartneren, men da han nævner hende ved Navn, og siger: Maria! kjender hun strax Stemmen, og modtager ham ogsaa med det Navn, som hun saavelsom hans øvrige Disciple pleiede at benævne ham med, paa hendes Sprog **Rabbuni,** det er, ak kjære Mester eller kjære Herre (thi hos dem er Mester det samme, som naar vi sige: kjære Herre), og falder strax for hans Fødder, ligesom hun var vandt til, for at røre ved ham. Da afværger han det sigende: **Rør ikke ved mig,** som vilde han sige: Jeg veed

godt, at du elsker mig, men du kan endnu ikke betragte mig og røre ved mig retteligen, saaledes som du skal betragte mig og røre ved mig.

Thi hun glæder sig endnu ikke ved noget Høiere og Større, end den sandselige og kjødelige Glæde over, at hun nu atter har sin Herre i Live, saaledes som hun forhen havde havt ham, bliver altsaa blot hængende ved selve Tildragelsen, og tænker, at han nu igjen som tilforn vil være hos dem, spise og drikke med dem, prædike og gjøre Undere, og vil derfor ved at tjene ham og røre ved hans Fødder vise sin Kjærlighed paa samme Maade som tilforn, da hun salvede ham, baade i hans levende Live og efter hans Død.

Derfor vil han nu ikke mere lade saaledes røre ved sig, for at han kan give hende at forstaa, at hun skal holde sig rolig og høre og lære, hvad hun endnu ikke veed, at det nemlig ikke er hans Mening, saaledes at blive berørt og salvet og saaledes at lade sig opvarte og tjene, som hun tilforn have gjort mod ham. Men, siger han, jeg vil sige dig noget Andet og noget Nyt: Jeg er ikke derfor opstanden, at jeg atter skal vandre og blive legemligen og timeligen iblandt Eder, men derfor, at jeg skal fare op til min Fader. Derfor behøver og ønsker jeg ikke saadan Tjenestebeviisning og saadanne Gjerninger, og det gaar ikke længer an at anse mig paa samme Maade som Lazarus og Andre, som endnu leve i dette Liv; thi her er ikke det Sted, hvor jeg vil være og blive, men I skulle tro, at jeg gaar til Faderen, hvor jeg skal evigen regjere og herske med ham, og ogsaa bringe Eder derhen ud af Eders Død og ud af al Jammer. Der ville I have mig ret synlig og paatagelig iblandt Eder, og evigen glæde Eder over det evige Samfund med mig og min Fader.

Lad nu derfor det fare, vil han sige, at vise saadan legemlig Tjeneste og Æresbeviisning, men gjør dette: gaa hen og bliv en Prædikantinde, og forkynd dette, som jeg siger dig, videre til mine kjære Brødre, at jeg ikke længer skal være og forblive her legemligen, men er traadt over fra dette dødelige Liv til en anden Tilværelse, i hvilken I ikke længer skulle have mig føleligen og paatageligen iblandt Eder, men have og erkjende mig ved Troen.

Han bruger nu her en ganske ny Maade at tale paa, naar han siger: **Gaa hen og siig mine Brødre**, tagen af den 22de Psalme, som heelt igjennem handler om Christus og hvori han baade taler om sin Lidelse og om sin Opstandelse og siger: **Jeg vil forkynde dit Navn for mine Brødre** ꝛc. Saaledes har han aldrig tilforn talt til sine Apostle, thi ved Nadveren kalder han dem vel sine kjære Børn og sine Venner, Joh. 13, 33. og 15, 14., men nu bruger han det allervenligste og herligste Navn, som han kan nævne, og kalder dem Brødre. Derhos er det ham meget magtpaaliggende, thi han venter ikke længe, men saasnart han er opstanden, er det den første Gjenstand for hans Omsorg, at det maa blive sagt dem, hvad han har fore, og hvorfor han er opstanden.

Og det er jo en over al Maade kjærlig og liflig Tale, saaat den som nu her vil tro, at det er sandt, han skal have Nok at tro sit Liv igjennem og saalænge Verden staar, ligesom ogsaa de kjære Apostler selv have Nok og mere end Nok med at tro derpaa. Thi det trøstelige deri er for stort og det Glædelige for høit og Menneskets Hjerte for lidet og for snævert til at kunne fatte Saadant.

Apostlerne laa der indesluttede, ikke alene forsagte og ængstelige, som en adspredt Hjord uden Hyrde, men ogsaa med ond Samvittighed. Petrus havde fornægtet og forsvoret sin Herre, og forbandet sig selv, og alle de Andre vare flyede og faldne fra ham; det var jo et svært og grueligt Fald,

saaat de nok maatte tænke, at det aldrig vilde tilgives dem, at de havde fornægtet Guds Søn, og saa skjændigen forladt deres kjære Herre og tro Frelser.

Hvorledes kunde det nogensinde komme i deres Hjerter, at Christus vilde byde frafaldne Mennesker og Fornægtere en saadan venlig Hilsen og et saa lifligt Godmorgen, og at han vilde ikke alene tilgive og forlade dem Alt, men ogsaa kalde dem sine Brødre? Eller hvem kan endnu tro og fatte det? Jeg vilde og undertiden gjerne tro det, men jeg kan ikke bringe det saa dybt ind i Hjertet, at jeg fuldt og fast kan forlade mig derpaa, og holde det for lutter Sandhed. Ja, dersom vi kunde det, saa vare vi allerede her salige, og vilde aldrig frygte hverken for Død eller Djævel eller Verden, men Hjertet maatte stedse springe af Fryd og synge Gud et evigt Te deum laudamus*).

Men det lader sig desværre ikke gjøre her paa Jorden; den elendige Tiggerpose, vort gamle Skind, er dertil for snævert. Derfor maa den Helligaand her komme til Hjælp, han, som ikke alene prædiker Ordet for os, men og indvortes puster til og driver paa, ja som ogsaa tager Djævelen, Verden og alslags Anfægtelse og Forfølgelse til Hjælp. Og ligesom man maa rive og bearbeide en Svineblære med Salt, forat den kan blive vid og rummelig, saaledes maa han ogsaa vel gjennemsalte og plage vort gamle Skind, saaat vi skrige og raabe om Hjælp, og baade ved indvortes og udvortes Lidelse saaledes tøie og udvide os, at vi dog ogsaa kunne komme saavidt og faa et saadant Hjerte og Mod, saadan Glæde og Trøst af Christi Opstandelse.

Thi lader os dog en Smule betragte, hvad det er for Ord, som Christus her siger, og ikke løbe saaledes henover dem, som hidtil skeet er, og som man endnu gjør i hele Pavedømmet, i hvilket vi til Overflod har læst, hørt og sunget dem, og alligevel løbet dem forbi, ligesom Koen forbi Helligdommen, saaat det er Synd og Skam at høre og kjende saadanne Ord og dog lade dem ligge saa aldeles uden Hjerte, kolde og døde, som om de vare talte og nedskrevne aldeles omsonst, da de Christne selv, som dog ikke ligesom de Andre foragte disse Ord, men daglig omgaaes dermed, ikke kunne agte dem saa høit og dyrt, og tro saa fast paa dem, som de gjerne vilde.

Thi betænk selv, siger jeg, hvad saadanne Ord have i sig og meddele som disse: **Gaa hen**, min kjære Søster (thi saaledes vil han udentvivl ogsaa have Kvinderne benævnede, da han først aabenbarer sig for dem) og siig til de fornægtende og frafaldne Disciple, at de skulle hede og være **mine kjære Brødre.** Er det ikke med eet Ord, at være optagen og hensat med Christus i hele hans Eiendoms- og Arveret til Himmelen og Alt, hvad Christus har? Det maa sikkerligen være rige og salige Brødre og Søstre, der kunne rose sig af denne Broder, som nu ikke hænger paa Korset, eller ligger død i Graven, men er en mægtig Herre over Synd, Død, Helvede og Djævel.

Men hvorledes komme de stakkels forskrækkede, forsagte Disciple til saadan Ære og Naade, og hvormed have de fortjent et saadant Broderskab? Mon dermed, at Petrus skjændigen fornægtede Christus og at alle de Andre bleve troløse mod ham? Og hvormed har jeg og Andre (for at vi ogsaa skal tale om os selv) fortjent det? Mon derved, at jeg i femten Aar holdt afgudisk Messe, spottede Gud og troligen hver Dag hjalp til at korsfæste Christus paany? I Sandhed en vakker Fortjeneste, at vi have i Djævelens Tjeneste redet til Helvede og søgt andre Djævelens og hans Partiers Broderskaber under afdøde Helgeners Navne, som St. Antonii, St. Francisci, St. Ba-

*) De latinske Begyndelsesord af Lovsangen: O store Gud, vi love dig. Overs.s Anm.

stians, St. Christophs, St. Georgs, St. Annas, St. Barbaras, hvoraf det om Nogle er uvist, om de vare hellige, ja om de nogensinde have levet.

Fy hvilken Synd og Skam, at vi, som kaldes Christne, og som høre dette Broderskab med den Herre Christus saa naadigen tilbydes os, have foragtet Saadant og ladet det fare, og ere sunkne ned i saa dyb Blindhed, at vi have ladet os indskrive i de skjændige Munkes og alle de pavelige Partiers Gavtyvbroderskaber, og prædiket derom og rost os deraf, som om det var kostelige Ting.

Men det er og skeet Verden ret tilpas: Hvorfor have vi ikke villet agte paa Guds Ord, som dog har været skrevet, malet, spillet, sunget og messet os for Øine og Øren. Og selv nu, da Saadant ved Guds Ord bliver paaviist og revset, hører man dog ikke op med at spotte og forfølge. Men vi skulle love og takke Gud, som saa naadigen uden nogen og tvertimod vor Fortjeneste har udrevet os af saadan Blindhed og Gudsbespottelse, og givet os at erkjende Saadant.

Nu, hver som kan tro, han tro det; thi om vi ikke ville tro det, saa er det dog Sandhed. Broderskabet er her stiftet, og det et Broderskab, som ikke vort løse Samfund og Munkebroderskab, men Christi, hvorved Gud er vor Fader og hans eenbaarne Søn vor Broder, og hvorved der skjænkes os en Arv, ikke paa hundrede Tusinde Daler eller et eller flere Kongeriger, men hvorved vi blive forløste fra Samfund med Djævelen, fra Synd og Død, og modtage som Besiddelse og Eiendom evigt Liv og evig Retfærdighed, og det saaledes, at om vi have levet i Synder, skyldige til Død og evig Fordømmelse, og tillige endnu ere befængte dermed, saa vide vi, at dette Broderskab er større, mægtigere, stærkere og rettere, end Djævel, Synd og alle Ting. Saa dybt ere vi ikke faldne, saa onde og fordærvede ere vi ikke blevne, at ikke dette Broderskab kan bringe Alt igjen paa Fode, og rigeligen gjøre glad og fornøiet, thi det er evigt, uendeligt og uudtømmeligt.

Thi hvem er han, som bringer os dette Broderskab? Guds eenbaarne Søn, alle Skabningers almægtige Herre, som aldrig har gjort sig skyldig i nogen Synd (Es. 53, 9. og 1 Pet. 2, 22.), saaat han for sin Person ikke behøvede at lide nogen Marter eller Pine; men jeg har gjort Altsammen, siger han, for Eders Skyld, som Eders kjærlige Broder, der ikke kunde taale, at I skulde gaa under i saadan Elendighed under Djævelen, Synden og Døden, evig adskilte fra Gud. Derfor er jeg traadt i Eders Sted, og har taget Eders Elendighed paa mig, har hengivet mit Liv i Døden for Eder, paadet at I skulle blive hjulpne, og er derfor igjen opstanden, at jeg kan forkynde og tilegne Eder denne Hjælp og Seier, og sætte Eder i Broderskab med mig, at I skulle med mig have og nyde Alt, hvad jeg har og formaar.

Saaledes seer du, at han ikke vil lade det blive dermed, at Tildragelsen er gaaet for sig, og at han for sin Person har bragt det istand, men han bringer det ogsaa ud iblandt os, og opretter et Broderskab derved, for at det skal være vores Alles fælles Gods og Arv; han sætter det ikke in prædicamento absoluto men relationis, det er, han har gjort det, ikke for sin egen Person, eller for sin egen Skyld, men som vor Broder alene til vort Bedste. Og han vil ikke blive betragtet og erkjendt anderledes end som den, der med alt dette er vor, og vi igjen hans, og saaledes høre sammen paa det Allernøieste, saaat vi ikke kunne være nøiere forbundne, da vi have den samme Fader og besidde det samme fælles udeelte Gods, og kunne tage Deel i, rose os af og trøste os ved hans Magt, Ære og Eiendom, som vor egen.

Hvo kan nu tilfulde fatte Saadant, og hvilket Hjerte kan nu tilstrækkelig tro dette, at Herren hører os saa nær til? Thi det er jo altfor Stort og Uudsigeligt til, at vi arme, elendige Adamsbørn, som ere fødte og blevne gamle i Synd, skulle være den høie Majestæts virkelige Brødre, Medarvinger og Medregenter i et evigt Liv; saaledes som St. Paulus herligen priser og ophøier dette i Rom. 8, 17. og Gal. 4, 7.: **Ere vi Børn** (i Christo), **saa ere vi og Arvinger, nemlig Guds Arvinger og Christi Medarvinger** ꝛc. Thi det følger Altsammen det Ene af det Andet. Skulle vi kaldes Guds Børn, saa maa vi ogsaa i Sandhed være hans Arvinger, og den Herre Christi Brødre og Medarvinger, thi han er Guds egen eenbaarne Søn.

Derfor lære nu hvo, som lære kan, at begynde at bede Fadervor rettelig: hvad det vil sige, at jeg kalder Gud min Fader, og sandelig og visselig skal holde og anse mig for hans kjære Barn og den Herre Christi Broder, som deler Alt, hvad han har, med mig, og sætter mig med sig i fuld Eiendomsret til alle de evige Goder. Randsag og spørg dit eget Hjerte her, om du kan uden Tvivl og uden Vaklen, af Hjertets Grund sige: **Fader vor,** om du kan staa fast derved, og for Guds Ansigt slutte saaledes: Jeg holder mig for dit kjære Barn, og dig for min kjære Fader, ikke af den Grund, at jeg skulde have fortjent det eller nogensinde kunde fortjene det; men af den Grund, at den kjære Herre Christus vil være min Broder og af sig selv forkynder mig dette og tilbyder mig, at jeg skal holde ham for min Broder, og han paa den anden Side holder mig for sin.

Men begynd kun, siger jeg, og forsøg dog, hvorledes dette Arbeide vil gaa for dig; da vil du finde, hvilken en vantro Skalk, der stikker i dit Bryst, og hvor tungt det falder dit Hjerte at tro Saadant. Ak! siger Naturen, jeg er en stakkels Synder, hvorledes skulde jeg ophøie mig saa høit og stræbe saa høit og rose mig af, at Christus er min Broder, og jeg hans Broder? Thi Storheden og Herligheden er saa overvættes høi, saa over alt menneskeligt Begreb, Hjerte og Tanke, at det ikke lader sig begribe. Saaledes bekjender ogsaa den hellige Paulus selv i Phil. 3, 18., **at han vel griber derefter, men ikke har grebet det.** Ja et Menneske forfærdes derfor og maa ræddes for sig selv, at det skal formaste sig til at tage imod en saadan Ære og Herlighed.

Nu, hvad skal man da gjøre? Vi maa jo sige, og det med Sandhed, at vi ere elendige Syndere og, med St. Peder, vor Herres Fornægtere (saaledes som jeg i Besynderlighed fremfor Andre har været). Men hvad kunne vi gjøre derved? Det er nok og mere end nok, at jeg har gjort ham imod, er affalden fra ham og har gjort mig til en Skalk; skulde jeg endnu dertil gjøre **ham** til en Løgner og Skalk, samt fornægte og bespotte denne trøstefulde Prædiken? Det bevare mig Gud for!

Ja, du er det ikke værd, siger Djævelen gjennem mit Kjød; dette er desværre ogsaa sandt. Men skulde jeg ikke tro og tage det til mig, saa maatte jeg bespytte min Herre for Løgn og sige: det er ikke sandt, som han siger, at han er min Broder. Men derfor bevare mig Gud! Thi derved havde jeg forspildt Gud og al min Frelse og Salighed, ja traadt det med Fødder.

Derfor vil jeg sige saaledes: Jeg veed meget vel, at jeg er et uværdigt Menneske, og værdig til at være Djævelens (ikke Christi og hans Helliges) Broder. Men nu har Christus sagt, at jeg er hans Broder som den, for hvem han er død og opstanden, ligesaavelsom St. Peder, der ogsaa var en Synder, mig lig; og Christus vil alvorligen have af mig, at jeg skal tro ham uden mindste Tvivl og Vaklen og ikke

se paa eller agte, at jeg er uværdig og fuld af Synd; thi han selv vil ikke se derpaa eller tænke derpaa, saaledes som han dog billigen kunde gjøre, og han havde Aarsag nok til at hevne og straffe paa sine Disciple, hvad de have forbrudt mod ham; men dette er Alt forglemt og udslettet af hans Hukommelse, ja dødet og begravet, og han veed nu ikke at sige Noget om dem uden hvad deiligt og godt er; han hilser dem og taler med dem saa venligt, som med sine tro og kjære Venner og fromme Børn, der intet Ondt havde gjort og intet Reent besmittet, men tvertimod gjort ham alt Godt. Alt dette gjør han, for at de ikke skulle beholde i deres Hjerter nogen Sorg eller Bekymring, som vilde han mindes det og forkaste dem det eller hevne det paa dem.

Naar han da ikke vil vide Noget af min Synd, men betragte den som død og begraven, hvorfor vil jeg da ikke lade det være saaledes og af Hjertet takke, prise og elske min kjære Herre, fordi han er saa naadig og barmhjertig? Om jeg end er belæsset med Synder, saa maa jeg dog ikke gaa hen og gjøre hans venlige Ord, som jeg her af ham selv hører, til Løgn og med frit Forsæt tilbagevise det tilbudte Broderskab. Tror jeg ikke hans Ord, saa er det min Skade; men derfor er det ingen Løgn, og der er ingen Mangel fra hans Side.

Dersom nu Nogen vil bebyrde sig med nye Synder og ikke lade det være forglemt, hvad Christus har forglemt, han kunde sandeligen forsynde sig saaledes, at han selv blev evigt forglemt og ikke mere stod til at redde, saaledes som Brevet til de Ebræer i Cap. 6 og 10 siger om dem, der ere geraadede saaledes i Synden, at de falde af fra Guds Ord og halsstarrig gjøre det til Løgn, hvilket kaldes Synd imod den Helligaand, og, som det hedder i Cap. 6, 6., **gjøre Guds Søn til Spot,** i Cap. 10, 29. **træde ham med Fødder og bespotte Naadens Aand.** Derfra bevare Gud alle dem, som gjerne ville være Christne! Der er desværre altformeget af den forrige Blindhed og Daarskab, som vi hidtil have lagt i. Lad nu den være forglemt og lad os være hensatte i den Stand: at være hans Brødre, saafremt vi kun ville tage derimod. Kunne vi ikke tro saa fast, som vi skulde, bør vi dog begynde, som de smaa Børn, at suge idetmindste et lidet Skeblad fuldt af denne Melk, indtil vi maatte blive stærkere, og ikke støde den aldeles fra os.

Derfor, om din egen Uværdighed nedslaar dig, naar du skal bede, og du tænker, ak! mine Synder ere formange, og jeg frygter for, at jeg ikke kan være Christi Broder, saa slaa omkring dig og værg dig saa godt du kan, for at du ikke skal give saadanne Tanker Rum, og siig kun trøstigt og med Trods imod en saadan Djævelens Indskydelse: Jeg veed vel, hvad jeg er, og du behøver ikke at sige eller lære mig Saadant; thi det tilkommer ikke dig at dømme derom; derfor pak dig, du lede Løgnaand! jeg vil og skal ikke høre paa dig. Men her skal jeg høre, hvad Christus er og siger; **thi han er min Herre og Frelser, Guds eenbaarne Søn, der er død og opstanden fra de Døde for mig; og han siger mig, at alle mine Synder ere forglemte, og at han nu vil være min Broder, at jeg paa den anden Side skal være hans Broder.** Dette vil han, at jeg skal tro af ganske Hjerte uden nogen Vaklen.

En Skalk og et Skarn, ja den lede Djævels Broder maatte den være, som ikke vil antage Saadant. Er jeg ikke værdig dertil, saa er jeg dog trængende dertil, ja, selv om jeg ikke var dette, saa er dog Gud værd, at jeg giver ham Æren og holder ham for en sandfærdig Gud. Men tror jeg det ikke, saa gjør jeg mod ham en Synd, større end alle andre Synder, og

beviser den høieste Vanære mod det første Bud, idet jeg holder ham for en Løgner og for en Gud, der intet er værd. Men hvilken større Ondskab og Gudsbespottelse kan blive hørt eller sagt end denne?

Derfor gjør du meget bedre, naar du føler, at det falder dig tungt at tro, deri, at du falder paa dine Knæ og klager for ham over denne din Uformuenhed, idet du siger med Apostlerne: **Herre, forøg os Troen!** jeg vilde vel hjertens gjerne holde dig for min kjære Fader og Christus for min Broder, men mit Kjød vil desværre ikke følge med; derfor hjælp du min Vantro, at jeg maa give dit Navn Æren og holde dit Ord for sandt.

Se, saaledes vil du hos dig selv ved Erfaring finde, hvilken en tung Kamp det er, at tro det Ord og at bede Fadervor ret. Ikke saaledes at forstaa, at det i sig selv ikke skulde være vist, fast og stærkt nok; men saaledes, at vi ere saa svage, ja saa lastefulde, urolige som Kviksølvet, saaat vi ikke kunne holde fast paa det, som det dog var billigt og vel værd at holde fast paa med Hænder og Hjerter af Jern og Diamanter.

Fordum, da vi bleve forførte og bedragne med Løgn og falsk Gudstjeneste, have vi kunnet holde os til og trøste os med alle Helgeners og Munkes Broderskab, og sige med fast, men dog falsk Tro, og glade: Hjælp, kjære Herre St. Georg, St. Antoni og St. Franciscus, og lad mig nyde din Forbøn! Da var der ingen Anfegtelse eller Hindring, men Arbeidet gik meget godt for sig, og vi havde da lutter Jernnæver og Jernstyrke til at tro med. Men nu, naar Christus, Sandheden selv, tilbyder os at være vor Broder, ja lokker og opmuntrer os paa det Allervenligste dertil og siger: Kjære, antag mig dog som en Broder; saa kan han dog ikke bevæge os til at tro og antage det. Saameget strider og kjæmper Kjødet og den lede Djævel derimod.

Derfor, siger jeg, er det her bedst, at Enhver forsøger og øver sig selv, naar han gaar i sit Lønkammer og begynder at bede, saaat han dog tænker efter, hvad han siger, og lægger det Ord Fadervor paa Vægtskaalen: Kjære, hvad beder du dog om? hvad siger dit Hjerte dertil? holder du ogsaa i Sandhed Gud for din Fader og dig for hans kjære Barn? Nei, i Sandhed siger Hjertet, jeg veed det ikke; hvorledes kan jeg tildele mig en saa herlig Ting? Ak, hvorfor lader du da ikke en saadan Bøn fare, da du med din Mund kalder Gud Fader, og dit Hjerte beskylder dig selv og ham i hans Ord for Løgn? eller hvorfor bekjender du ikke hellere din Svaghed og siger: Jeg kalder dig min Fader og skal efter dit Ord og din Befaling kalde dig saaledes; men jeg er desværre bekymret for, at mit Hjerte lyver som en Skalk; og dette vilde endnu ikke være det Værste, om jeg løi for mig selv, naar jeg kun ikke tillige beskyldte dig for Løgn. Ak! hjælp mig, kjære Herre og Fader, at jeg ikke gjør dig til en Løgner; thi jeg kan ikke gjøre mig selv til en Løgner, uden at jeg først har gjort dig dertil.

Derfor, omendskjønt jeg vel føler og erfarer, at jeg desværre ikke kan sige med hele mit Hjerte Fadervor, ligesom intet Menneske paa Jorden fuldkomment kan sige det (ellers vare vi allerede salige), saa vil jeg dog forsøge det og begynde, ligesom et lidet Barn begynder at die sin Moders Bryst. Kan jeg ikke tilstrækkeligt tro det, saa vil jeg dog ikke lade det være Løgn eller sige Nei dertil; og om jeg end ikke kan spille det Spil saaledes, som Ret er, saa vil jeg dog ikke spille modsat, saaledes som Munkene og de fortvivlede Hjerter gjøre, hvilke ikke holde Christus for deres Broder, men for en Fiende og Stokmester (thi dette vilde være at gjøre en Djævel

af ham); men jeg vil daglig lære at stave derpaa, indtil jeg lærer at sige efter dette Fadervor og denne Christi Prædiken; lad mig saa gjøre det saa godt eller slet, som jeg kan; Gud give, jeg maatte stamme det eller lalle det, naar jeg kun kan bringe Noget tilveie.

Thi, som sagt, det er en Synd over alle Synder, naar Gud er naadig og vil have alle Synder tilgivne, og Menneskets ved sin Vantro gjør Guds Naade og Sandhed til Usandhed, og støder den fra sig, og ikke vil lade den Herre Christi Død og Opstandelse gjælde. Thi jeg kan jo ikke sige, at dette Broderskab, som giver og bringer os Syndernes Forladelse og al Salighed, er min eller et Menneskes Gjerning og Arbeide, eller at Nogen har arbeidet derpaa og søgt derefter. Denne Opstandelse er nemlig skeet og istandbragt, førend noget Menneske vidste deraf, og det er ikke noget Menneskes, men det er Guds Ord, som forkynder og prædiker det for os; derfor kan det ikke feile eller lyve. Da det altsaa alene er Guds Værk og Guds Sandhed, saa sømmer det sig, at vi, under Guds høieste Straf og Unaade, dersom vi ikke lyde, antage det som for Guds Skyld og i Troen holde os dertil, paadet at vi ikke skulle falde i den Synd, som ikke kan blive tilgivet. Thi alle andre Synder imod Guds Bud og Loven, der handler om, hvad vi skulle gjøre og hvad Gud fordrer af os, de kunne endnu aldrig tilgives, da vi slet ikke hele vort Liv igjennem ere dem foruden; og, dersom Gud vilde regne med os efter vort Liv og efter vore Gjerninger, saa kunde vi aldrig blive salige. Men den, som ikke vil tro dette Christi Ord eller modtage hans Frelsesgjerning, han forsynder sig hundrede tusinde Gange dybere og sværere; thi han modarbeider Naaden og berøver sig selv Tilgivelsen. Thi det er Naaden, som siger: Loven skal ikke skade eller fordømme dig, om du end høiligen har forsyndet dig derimod; disse Synder skulle alle ved Christus blive dig tilgivne; thi derfor er han død og opstanden for dig, og giver dig det ved denne Prædiken om sit Broderskab.

Dersom du nu ikke vil tro eller annamme dette, men løber med Hovedet derimod og siger: Jeg vil ikke have Naade; hvad skal da kunne hjælpe dig, eller hvad Andet vil du søge for at faa Tilgivelse og blive salig? Jo, siger du, jeg vil blive en Cartheuser-Munk, eller løbe barfodet til Rom og kjøbe Aflad ꝛc. Velan! saa løb da, hvorledes du vil, ikke i Guds, men i den lede Djævels Navn; thi, naar du gjør dette, da har du fornegtet ikke alene Naaden, men ogsaa Loven, og du er falden aldeles fra Gud, eftersom du søger saadanne Gjerninger og saadan Hellighed, som ikke alene ikke er befalet af Gud, men endog forbudt.

Skulde han da ikke blive vred og straffe os, fordi vi dagligen have plapret, sunget og læst **Fadervoret** og **Troen** uden Forstand, uden Tro og Hjerte, og ikke alene ikke have agtet noget paa Christus, men heller ikke paa Guds Lov? Skulde han da ikke blive vred paa os, fordi vi alene holde frem vore egne Gjerninger og vor falske Aandelighed, hvilke begge ere over og imod Naaden og Loven, og bære dem frem for Gud, for dermed at forsone ham og fortjene Himmelen af ham? Det skulle jo gaa saa til, at vi, da vi have foragtet Guds Ord og denne Christi herlige og trøstefulde Prædiken, skulde blive saa skammeligt forblindede og bedragne af Djævelen og straffede og plagede ved Paven; som vilde Gud hermed sige: Velan! ville I ikke have min Søn til Broder og mig til Eders kjære Fader, saa tager Paven med hans Munke, som vise Eder bort fra Evangeliet, fra Troen og de ti Bud til sine skabbede, stinkende Munkekapper og til sit Broderskab med Djævelen. Thi, naar de ikke ville, at Christus uden al vor

Fortjeneste og Værdighed skal være og blive vor Broder, bringe os Guds Naade og Syndernes Forladelse, hvad er dette da Andet end i Grunden og med Gjerningen at fornægte, som St. Paulus siger, Troen paa Gud og hans Søn, om de end bekjende ham med Munden? Saaledes har ogsaa jeg gjort i min forrige Blindhed, da jeg sang og læste disse Ord tilligemed andre og holdt dog meget mere af mit Munkevæsen og mine egne Gjerninger. Thi, dersom jeg havde holt det for vist og sandt, hvad St. Paulus siger i Brevet til de Romere Cap. 4: **at Christus er hengiven for vore Overtrædelser og opreist til vor Retfærdiggjørelse,** paadet at vi skulde blive hans Brødre; saa vilde jeg drraf have lært, at ikke min Gjerning og min Munkekappe kunde hjælpe mig dertil. Hvad havde ellers Christus behøvet at træde til og tage min Synd og Guds Vrede paa sig ved sit Kors og sin Død, og ved sin Opstandelse lade mig faa Arveret til alle mine Synders Forladelse, til den evige Salighed og Herlighed! Men nu, da de hænge ved deres Munkevæsen og ved egen Fortjeneste søge Naade hos Gud, og dermed ville aflægge og gjøre Bod for Synden, saa aflægge de Vidnesbyrd mod sig selv, at de ikke tro Noget af det, som de sige med Munden, nemlig: Jeg tror paa Jesus Christus, som for mig er død og opstanden; men de tro det Modsatte; de tro paa Barfodmunkenes Kapper og Belter, paa St. Anna og Antonius. Thi det er umuligt, at den, som kjender Christus i dette Broderskab, skulde drive paa saadant Narreverk, der ikke alene bliver lært og holdt udenfor og imod Troen, men ogsaa imod Loven, og er rette Djævelsynder fremfor alle andre.

Derfor skal en Christen, om han end ikke kan udsige et stærkt Fadervor, dog lære at bede og tænke saaledes: Kjære Herre Gud! bevar mig for Synd imod den Helligaand, saaat jeg dog ikke falder af fra Troen og dit Ord og bliver en Tyrk, Jøde eller Munk og Pavehelgen, som tror, lærer og lever imod dette Broderskab; men lad mig dog beholde en liden Deel i dette Broderskab. Lad det nu være nok, at vi saalænge have troet og levet tvertimod den rette Tro; nu er det paatide at bede Gud om, at han vil gjøre denne rette Tro sikker og stærk i os.

Thi have vi den, saa ere vi frelste og befriede fra Synd, Død og Helvede, og kunne nu dømme alle andre Aander og alle Vildfarelser, samt forstaa og fordømme alt Bedrageri og al falsk Tro og afsige den Dom: Den, som trækker en Munkekappe paa lader sit Haar rage for derved at blive hellig, eller kjøber sig ind i Munkebroderskabet, han er en taabelig og uforstandig Nar, ja et elendigt, blindt, usaligt, fortvivlet Menneske; den, som martrer sig selv med stor Fasten og Piisken, som Cartheuserne eller de tyrkiske Helgener gjøre, han er allerede adskilt fra Gud og Christus og fordømt til Helvede.

Thi alt Saadant er intet Andet end idel Bespottelse og Modsigelse mod dette Christi kjære og himmelske Broderskab. Vel kunne de bede og læse meget derom, som Esaias 29, 13. siger: **Dette Folk holder sig nær til mig med sin Mund og ærer mig med sine Læber,** træder frem for mig med Sang og Klang, **men dets Hjerte er langt fra mig.** Hvilken stor Lyst, mener du, vil han have til saadanne Hellige, der udvortes skikke sig, som om de vare Guds rette Børn, læse og synge Evangeliet, tale de smukkeste Ord og holde en herlig Paaskefest og Procession med Fasten og Kjerter, og bryde sig dog ikke om at forstaa eller tro det, men kjæmpe derimod med deres Lære og Liv, Thi, dersom de forstode og troede det, saa vilde de ikke vedblive med deres Munkevæsen og Menneskepaafund; men de vilde snart træde Kapperne og Belterne med Fødder og sige: Tvi dig,

du skammelige Broderskab! Til Helvede dermed! Imod det Broderskab, som lærer mig min Tro og mit Fadervor, er det ikke engang værd, at man skal se eller tænke derpaa.

Saaledes fælder St. Paulus i Phil. 3 følgende Dom over sit hellige Liv i Jødedommen: Jeg var, siger han, en from, ustraffelig Mand ikke efter eget Menneskepaafund, men efter Mose Lov; men, da jeg havde lært Christum at kjende, agtede jeg al min Retfærdighed under Loven for Skade, ja ikke alene for Skade, men jeg agtede det for Snaus og Skarn. Jeg mente vel, at jeg var en stor Helgen, eftersom jeg strængt og med al Flid havde holdt Loven, og ansaa dette for min høieste Skat og største Vinding; — men, da jeg hørte om den Herre Christi Broderskab og Arvedeel, o! hvor sank da det høie Mod og min Pukken paa egen Retfærdighed, saaat jeg nu gruer derfor og ikke meer kan tænke derpaa.

Se, saaledes priser han den Retfærdighed, som dette Broderskab bringer os, at han paa det Høieste nedsætter og foragter alle Menneskers Gjerninger og Hellighed, selv om denne er den bedste efter Guds Lov (der dog skal og maa blive holdt og er det mest Rosværdige og Gode paa Jorden). Thi, da det alt er vor egen Gjerning og vort eget Liv, kan og skal det ikke have den Ære og Ros, at det gjør os til Guds Børn, opnaar Syndernes Forladelse og det evige Liv. Nei, forat opnaa dette, er det nødvendigt, at du giver Agt paa det Christi Ord, som siger til dig: God Morgen, min kjære Broder! i mig er din Synd og Død overvunden; thi hvad jeg har gjort, det har jeg gjort for dig 2c.

Heraf fremgaar ogsaa den Trods, som St. Paulus fremfører, efter Propheten Hoseas Cap. 13, i 1ste Brev til de Cor. 15, 55. imod Synden og Døden: **Død! hvor er din Braad? Helvede! hvor er din Seier?** Som om han vilde sige: Fordum vare I forfærdelige Fiender, for hvilke alle Mennesker, hvor hellige og fromme de end kunde være, maatte sittre og forsage; men hvor ere I nu? hvorledes ere I saa ganske komne bort? O! siger han, Alt er opslugt, Alt er nedsænket og druknet ved en Seier. Men hvor er Seieren, eller fra hvem er den kommen? **Gud være Tak,** siger han V. 57, **som giver os den formedelst vor Herre Jesum Christum.**

Det er vel stort og herligt at kunne trodse saaledes; men Ingen kan det, uden han har den Tro, som St. Paulus havde, uagtet denne ikke, som han selv klager, havde den saa stærk, som han gjerne vilde have den. Men dog havde han den sikkerligen og kunde beholde den trods Djævelens Vrede og Vælde. Men at vi ikke kunne dette og endnu frygte og ræddes for Døden og Helvede, det er et Tegn paa, at vi endnu have altfor liden Tro. Derfor have vi desto større Aarsag til at raabe og bede til Gud, dertilmed tage vore Brødres Bøn til Hjælp, og dagligen trykke dette Ord ind i vort Hjerte, indtil ogsaa vi kunne nogenlunde trodse mod Døden, som Paulus. Vore Modstandere kunne vel haanligt le af os og spotte over, at vi ikke vide noget Andet at lære end Troen; de raabe: man maa komme meget høiere og gjøre Mere. Men havde vi kun nok Tro, saa skulde vi nok komme efter med det Øvrige. Thi dette er jo Hovedstykket og det allernødvendigste (hvorom hine intet vide), hvorledes man skal komme dertil, at vi blive fri fra Rædselen for Synden, Døden og Helvede og kunne faa en glad Samvittighed ligeoverfor Gud, for at vi med Sandhed og af Hjertet kunne bede **Fadervoret.** Hvor der ikke er en god Samvittighed, der er alt Andet forgjæves, om man end plagede sig tildøde

med Gjerninger. Men da det endnu skorter os Alle herpaa, saa behøve vi ikke at skamme os for at lære derpaa og omgaaes dermed, ligesom med vort daglige Brød, og derhos anraabe Gud om hans Kraft og Styrke. Amen.

Anden Paaskedag.

Prædiken over Epistelen.

Ap. Gj. 10, 34—43.

Men Petrus oplod Munden og sagde: Jeg befinder i Sandhed, at Gud anseer ikke Personer; men hvo iblandt alle Folk, som ham frygter og gjør Retfærdighed, er ham behagelig. Hvad det Ord angaar, som han udsendte til Israels Børn, der han lod forkynde Fred i Evangelium ved Jesum Christum: denne er Alles Herre. — Saa vide I den Ting, som er skeet over al Judæa, som begyndtes fra Galilæa, efter den Daab, som Johannes prædikede: Angaaende Jesum af Nazareth, hvorledes Gud salvede ham med den Helligaand og Kraft; han, som drog omkring, og gjorde vel og helbredede Alle, som vare overvældede af Djævelen, thi Gud var med ham; og vi ere Vidner til alt det, som han haver gjort baade i Jødernes Land og i Jerusalem; han, hvilken de sloge ihjel, idet de hængte ham paa et Træ. — Denne opreiste Gud paa den tredie Dag og lod ham blive aabenbar, ikke for alt Folket, men for de Vidner, som tilforn vare udvalgte af Gud, for os nemlig, vi som aade og drak med ham, efterat han var opstanden fra de Døde.

Og han haver budet os at prædike for Folket og at vidne, at han er den af Gud bestemte, Levendes og Dødes Dommer. Denne give alle Propheterne det Vidnesbyrd, at hver den, som tror paa ham, skal faa Syndernes Forladelse ved hans Navn.

Denne Prædiken har St. Petrus holdt for Høvedsmanden Cornelius i Cæsarea (der var en Hedning og dog Troende) og for dem, som vare hos ham, da han var opfordret af ham, og paa Grund af den Helligaands aabenbaring og Befaling var kommen derhen, saaledes som kort tilforn i dette Cap. (Ap. Gj. 10.) er beskrevet. Og det er en skjøn Prædiken og et skjønt Vidnesbyrd om Christi Opstandelse. Men, som det sømmer sig Apostlernes og Evangeliets Prædiken, fortæller han ikke Historen alene, men ogsaa Sammes Kraft og Nytte. Det er et meget smukt Exempel paa, hvorledes en saadan Prædiken virker og bærer Frugt ogsaa hos Hedningerne, og hvorledes der for Gud intet Andet gjælder for at naa Opstandelsens Kraft og den Helligaand, end Troen alene.

Thi indtil da havde Apostlerne alene prædiket for dem, som vare af det jødiske Folk, det er, for dem, som havde Omskjærelsen og Mose Lov. Men her bliver talt om den romerske Høvedsmand, der var født af Hedninger og uomskaaren, og alligevel havde omvendt sig fra Afguderiet, som han havde lært af sine Forældre, antaget Guds Ord og Propheterne, som blev lærte hos Jøderne, og troet paa Israels Folks Gud; men han havde ikke antaget Omskjærelsen og Mose Lov. Han havde ogsaa nogle fromme Krigsmænd, Tjenere og Venner hos sig, hvilke han — som en from Husfader gjør med sine Tjenere og

Beslægtede — havde holdt til Gudsfrygt.

Til denne kommer nu Apostelen Petrus, i hans Huus — hvor mange af hans Venner og af Folk, som vilde høre Guds Ord, vare forsamlede — og det var for ham selv endnu forunderligt og besynderligt, at han gjennem et Syn blev dreven af Gud til at gaa derhen, idet han endnu ikke ventede, at en saadan Ting dengang skulde ske, som at den Helligaand aabenbarligen skulde komme over disse Hedninger, og han maa da først lære, hvad han før ikke vidste, og holde for dem en Prædiken, ikke om Omskjærelsen og Mose Lov, men om den døde og gjenopstandne Christus, at de skulde tro paa ham. Thi forhen var han endnu hildet i de Tanker, at han ikke skulde gaa til Hedningerne og spise med dem og drikke med dem, ligesom han selv her siger: **I vide, hvor utilbørligt det er for en jødisk Mand at holde sig til eller komme til En, som er af et fremmed Folk.** Derfor tænkte han ogsaa ligesom de Andre, at, dersom Hedningerne skulde komme til Evangeliet og blive deelagtige i Christi Naade, saa maatte de først blive Jøder. Men nu kommer han til en anden Kundskab, saaledes som det bliver ham viist af Gud gjennem Synet, og som han hører det om denne Cornelius, saaat han nu maa oplade sin Mund, selv bekjende og sige: **Jeg befinder i Sandhed, at Gud anseer ikke Personer** ꝛc. Med disse Ord er det, som om han vilde sige: Jeg har vel hørt, at Evangeliet ogsaa skal blive prædiket iblandt Hedningerne, eftersom Christus har befalet Apostlerne: **Gaar hen i den ganske Verden og prædiker Evangeliet** ꝛc. Men det havde jeg ikke troet, og derpaa har jeg ikke villet gaa ind, at Hedningerne uden Omskjærelsen og Loven skulde blive delagtige deri; thi vi have alle holdt for, at Gud har udvalgt dette Folk alene til at være sit Folk, saaat man enten maatte være fødte Jøder, eller lade sig omskjære, for saaledes at blive det. Men nu erfarer og seer jeg vel, at Gud slet ikke bryder sig om, enten man er omskaaren eller uomskaaren; han gjør ingen Forskjel mellem dem, som holde Mose Lov efter Kjødet og mellem dem, som ikke gjør det; han byder ikke, at Hedningerne skulle lade sig omskjære; men han vil alene have, at Evangeliet om Christus skal blive prædiket og troet af Enhver, han være nu Jøde eller Hedning.

Dette er et Stykke, og det er et meget vigtigt Stykke i den christelige Erkjendelse, som St. Petrus, Apostelen selv, endnu maa lære ved denne Begivenhed med Hensyn paa Hedningerne, samt paa Jøderne, som vare med ham, og som ogsaa bleve forfærdede, da de saa, hvorledes den Helligaand aabenbarligen blev given dem, som vare idel Hedninger, nemlig: at Gud ikke vil, at der i hans Kirke skal være saadan Forskjel og Adskillelse mellem Jøderne og Hedningerne, som de mente, og at Loven intet hjælper til at gjøre Nogen behagelig for Gud, men at Enhver skal høre og lære denne Prædiken om den korsfæstede og gjenopstandne Christus, saaat vi alene ved Troen paa ham kunne faa Syndernes Forladelse — som St. Prtrus ender denne Prædiken.

Derefter begynder han at tale om Christus, om hvorledes og hvorfor han var kommen, og hvad han har gjort og udrettet, og siger: **Gud har udsendt Ordet** — eller Prædikenen — **til Israels Børn, og har ladet forkynde Fred ved Jesum Christum,** ligesaa siger han i Slutningen: **Han har budet os, at prædike for Folket, og at vidne, at han er den af Gud bestemte, Levendes og Dødes Dommer.**

Dette er en selsom Tale, der skurrer meget i Jødernes Øren, at han ikke veed noget Mere at sige om deres Christus og Messias, end kun det, at han sender et Ord eller en Prædiken til dem. Skulde han ikke, sige de, have sendt os noget

Andet? Have vi ikke havt Propheter og Prædikanter nok, og kunne vi ikke selv prædike nok? De mente, at de ikke behøvede nogen Messias, der drev paa at prædike meget for dem, men derimod En, der kom som en stor Konge og Herre, strøede Guld og Sølv iblandt Jøderne, og kastede Hedningernes Kongedømmer og Herredømmer under deres Fødder. Maatte de ikke blive fortrædelige og utaalmodige over, at de saalænge havde ventet paa en saadan Messias, i Særdeleshed nu, da de vare under Hedningernes Herredømme, og han skulde nu ikke bringe dem Andet end en nøgen Prædiken, og ikke udsende sine Apostle for Andet end for at prædike!

Men hvad er dette for en Prædiken? **Han har ladet forkynde**, siger han, **Fred ved Jesum Christum, som er Alles Herre.** Han har ikke ladet forkynde om et jordisk Rige og Herredømme, saaat Jøderne skulde blive Verdens Herrer, og de Hedninger, som vilde blive Guds Folk, ogsaa maatte blive Jøder — alt Saadant er ophævet. Men han lader forkynde Fred, og det ikke alene jordisk Fred — uagtet han ogsaa vil borttage Ufreden og Striden iblandt Jøder og Hedninger — men at vi skulle have evig **Fred med Gud** og alle Skabninger, ved den forjættede Naade og Tilgivelse i Christus, imod vore Synder, imod Djævelen, Guds Vrede, Død og Helvede, paadet at vi ikke skulle ligge fangne derunder eller lade os forskrække derfor; men for at vi, om vi end blive anfægtede deraf, og baade Djævelen og Verden vredes paa os og ikke vil lade os have Fred, vi da kunne sige: Jeg har grebet denne glædelige Prædiken, om at Gud lader mig forkynde Fred ved Christus, der er Alles Herre, og om, at jeg skal stille mit Hjerte tilfreds ligeoverfor ham og vide, at jeg af ham og i ham har Fred og alt Godt. Derfor, lad nu den være vred, som ikke vil le, og lad den knurre og gjøre sure Miner, som ikke vil være glad! **Thi naar Gud er for os**, siger St. Paulus i Rom. 8, 31., og holder med os, og vi igjen ere Eet med ham, **hvo kan da være imod os?** Hverken Djævel eller Verden vil skade mig, og hverken Død eller Helvede vil have Noget med mig at skaffe; Christus har besejret dem alle, han, som er Alles Herre. Og, da han er min Herre, saa maa heller ikke mine Synder, hvori jeg er født, og som jeg ogsaa selv har begaaet — hvor store de end maatte være, og hvormeget Djævelen end kan opblæse dem i min Samvittighed — berøve mig den Fred, som han skjænker mig; thi han er jo Syndens og Dødens og Djævelens Herre, og vil netop af den Grund hede min Herre og blive troet som saadan, ikke for at han skal skrække eller fordømme mig, men for at forkynde mig idel Glæde, saaledes som han ogsaa strax efter sin Opstandelse lader sige ved Engelen baade til Kvinderne og Apostlerne: at **de ikke skulle forskrækkes**, og han selv kommer til Apostlerne og siger: **Fred være med Eder; seer mine Hænder og Fødder** ꝛc.

Eftersom vi nu ved denne Prædiken have Fred med Gud, saa følger derefter ogsaa **Fred med alle Mennesker**, som ville annamme denne Prædiken, saaat vi fra nu af ikke skulle have nogen Strid eller Tvedragt for Troens eller Levnets Skyld, eftersom de alle — det være Jøder eller Hedninger, eller hvad de maatte hede — vide, at de alle have een fælles Herre, som de alle skulle underkaste sig og være lydige, og at de faa Naade og Syndernes Forladelse, ikke for deres gode Levnets og Gjerningers Skyld, men for denne Herres Skyld. Derfor skulle de nu ikke mere stride om det ydre Væsen og det ydre Regimente, men alle have eet Sind i Christi Tro og eet Hjerte for hinanden formedelst Kjærligheden, hvor forskjelligt det end kan være i de ydre Foranstaltninger.

Se, dette er den herlige, skjønne, sa-

lige Prædiken, som Ingen har kunnet bringe til Jorden uden Christus, Guds Søn, selv. Thi den taler ikke om vor Gjøren og Laden, hvorom Loven prædiker — der ikke bringer nogen Fred og Trøst, men kun Guds Vrede og idel Ufred, ond Samvittighed, Død og Helvede — men om Guds Søn, der er kommen for at forløse os fra alt Saadant, og forkynder Fred fra Gud og har tillige selv erhvervet denne Fred ved sin Død og Opstandelse og befalet at prædike baade for dem, som vare nær, og dem, som vare langt borte, som St. Paulus siger i Eph. 2., det er: for Jøder og Hedninger.

Derfor maa vi ikke se suurt derpaa, som den store Hob af Jøder have gjort, der vilde være Guds Folk og til Tak for denne salige Prædiken og for alle hans Velgjerninger have korsfæstet ham og bragt ham i Døden. Men dermed have de ikke kunnet betage ham hans Magt og Herredømme eller tilintetgjøre hans Verk og Prædiken; thi han er opstanden fra de Døde og vedbliver med denne Prædiken, som han har befalet Apostlerne at forkynde for den hele Verden, for at den skal antage dette Fredens Evangelium og vide, at han er Herren, der ogsaa vil være en Dommer mod dem, der ikke ville antage dette Fredens Evangelium, eller erkjende ham for deres Herre og lyde ham.

Saaledes har han hidtil talt om Evangeliets nye Prædiken og om Frelseren Christus, der har bragt denne Prædiken og befalet at forkynde den. Nu angiver han i Slutningen, hvorledes og hvorved vi opnaa eller komme til det, som denne Prædiken udsiger:

Denne give alle Propheterne det Vidnesbyrd, at hver den, som tror paa ham, skal faa Syndernes Forladelse i hans Navn.

Dette er et skjønt og mærkeligt Ord, ja Hovedsproget og et af de fornemste udi Apostlernes Skrifter, hvori Alt er indbefattet, ogsaa hvad der i Propheterne er sagt om Christus, nemlig: at han ikke vilde blive en Konge, der slaar omkring sig med Sværdet, og med verdslig Magt tvinger Hedningerne under sit Herredømme; men at han bringer den yndige og glædelige Fredsprædiken, hvorved Folkene ikke blive tvungne, men venlig lokkede til at komme af sig selv og trænge sig frem til denne Herre, som Christus siger i Matth. 11: **Fra Johannes den Døbers Dage, indtil nu, lider Himmeriges Rige Vold og de, som gjøre Vold, rykke det til sig.** Forhen har Ingen villet komme, i Særdeleshed iblandt Hedningerne, hvilke Jøderne ikke vilde optage iblandt sig, med mindre de først bleve omskaarne og antoge Loven; men nu, naar de stakkels Syndere høre, at der bliver prædiket Fred og Syndernes Forladelse, saa løbe de til og trænge sig frem, som vilde de med Vold og Magt oprive Dørene; thi hvem vilde ikke gjerne have denne Fred — saafremt han erkjender sin Nød og Elendighed — hvorved vi kunne blive forløste fra Frygten og Rædslen for Guds Vrede, faa en god Samvittighed, Trøst og Seier imod Synden og den evige Død, og blive evigt salige Mennesker, Konger og Herrer i Himmerige? Og hvad er jordisk Magt, Herredømme, Guld Sølv og alle Kongerigers Rigdom paa Jorden i Sammenligning hermed?

Se, dette er den Skat og det Gode, som denne Konge og Herre har erhvervet ved sin Opstandelse, og som han bringer og giver os ved denne Prædiken, og hvis Navn er Syndsforladelse, hvormed han mener, hvad der ovenfor er nævnt, nemlig Freds Forkyndelse eller Freds Prædiken; thi denne Fred er intet Andet end at have Syndsforladelse, og i dette ene Ord bliver indbefattet Evangeliets hele Sum, nemlig

Christi Naade og Velgjerning. Thi med Syndsforladelse maa ogsaa følge Forløsning fra den evige Død og fra Djævelens Herredømme, Retfærdighed, den Helligaand og et evigt Liv. Alt dette tilsammen bliver os givet og skjænket, men dog paa den Maade, at vi endnu ikke have det aabenbart for vore Øine og vore Sandser, men i Prædiken og sikkre Tilsagn, indtil vi ville have det ogsaa aabenbart for Øinene og i Besiddelsen.

For det Andet lærer ogsaa dette Ord os, hvad der hører til denne Prædiken, og hvorledes den bærer Frugt hos os, saaat vi opnaa, hvad den bringer, nemlig, at det skeer ved Troen, der griber, hvad der i Evangeliet bliver tilbudt os. Thi derfor bliver det prædiket, for at vi skulle annamme og holde det; det bliver altsaa ved Ordet tilsagt os, rakt frem til os og skjænket os; men ved Troen bliver det modtaget af os, saaat det er vort, og dets Kraft virker i os, det er: saaat det kan give os Fred og Syndsforladelse, eller med andre Ord Naade og Salighed.

Men Troen maa være saaledes beskaffen, at den griber og fastholder det Stykke, som St. Petrus her fremsætter, naar han siger: **i hans Navn**, det er: den maa være saaledes beskaffen, at den tilskriver Christus alene Syndsforladelsens hele Aarsag, Fortjeneste og Kraft, og tror, at vi erholde og faa Alt, ikke ved eller formedelst vor egen Værdighed eller Fortjeneste, men at vi alene ved Christus og i Kraft af hans Opstandelse erholde Syndernes Forladelse, saaat altsaa herved ganske og aldeles er udelukket og borttaget Alt, hvad nævnes kan, som ikke er Christus, og ham alene tilkommer Æren. Thi hvad er alle Menneskers Gjerning og Evne paa Jorden, at den skulde udrette eller fortjene en saa stor Ting, nemlig Syndsforladelse og Forløsning fra den evige Død og Vrede, eller hvad skulde kunne sammenlignes med Guds Søns Blod og Død eller hans Opstandelses Kraft, og have den Ære ved Siden af ham, at det skulde tjene til at opnaa Syndsforladelse og Befrielse fra Døden? Dette vil han have, at man skal prædike og tro i den hele Verden, og han ophæver dermed al Jødernes og alle Gjerningshelliges Ros, at de skulde vide, at de ikke ved Loven eller ved egne Gjerninger kunne faa Naade hos Gud, men at de alene i dette Christi Navn kunne modtage ved Troen Syndernes Forladelse.

Og dette, siger han, er forhen bevidnet i Skriften og forkyndt ved alle Propheterne. Det er jo et herligt Vidnesbyrd og det jødiske Folk burde jo tro deres egne Propheter, naar de ikke frivilligen vilde være forstokkede og fordømte. Men vi Hedninger maa saameget mere tro det, eftersom vi dog maa bekjende, at vi Intet have gjort dertil, og Intet udrettet, hvorved saadan Naade skulde blive os tilbudt og skjænket. Og vi skulde jo være saa fromme, at vi gav Christus Æren og troede Apostlerne og den hele Skrift, og skamme os over, at vi tvivle derpaa og først ville trætte med hinanden, om vi alene for Christi Skyld — saaledes som hele Skriften siger, og vi selv maa sige, dersom vi ville aflægge en rigtig Bekjendelse — eller ogsaa ved vore egne Gjerninger erholde Syndernes Forladelse og blive retfærdige for Gud.

Saaledes høre vi her, hvad der er den hele Skrifts Sum og Hovedlære, hvorpaa det Alt fornemmelig kommer an, nemlig at lære og bevidne denne Artikel: at vi have Syndernes Forladelse ved Troen for Christi Skyld, og at dette har været Fædrenes og Propheternes og alle Helliges Tro fra Verdens Begyndelse og Christi og Apostlernes Lære og Prædiken, som det er dem befalet at bære om i al Verden og udbrede, og som ogsaa endnu paa denne Dag og til Verdens Ende er den hele christelige Kirkes eenstemmige Opfatning og

Mening, der til alle Tider eendrægtigen og samtligen har troet og bekjendt denne Artikel og kjæmpet derfor, saaat alene i dette den Herre Christi Navn Syndsforladelse bliver opnaaet og modtaget, og i denne Tro ere de blevne retfærdige og salige for Gud. Ved saadant Vidnesbyrd er altsaa vor Læres Grund lagt stærk nok, og længe for os er den vældigen bleven kjæmpet for, forsvaret og beviist.

Derfor den, som endnu spørger om og begjærer at vide, hvad den christne Kirke til alle Tider lærer og holder for sandt, i Særdeleshed i den høie Hovedartikel: Hvorledes man bliver retfærdig for Gud eller faar Syndernes Forladelse, hvorom der til alle Tider i Verden har været Strid, han har det her i dette Ord klart og sikkert og hører den hele Kirkes rette og bestandige Vidnesbyrd fra Begyndelsen af, saaat man nu ikke behøver at disputere videre derom, og Ingen kan med Billighed have nogen Aarsag eller Undskyldning for sin Tvivl eller for, at han venter paa videre Beslutning og Forklaring af Kirkemøder. Thi her hører du, at det allerede forlængst og fra gamle Dage af er besluttet og stadfæstet ved de første Fædres, Propheternes og Apostlernes Kirke, og en fast, ubevægelig Grund er sat, hvilken ogsaa alle Mennesker, under Straf af deres evige Saligheds Forliis, ere skyldige at holde og tro; lad saa andre Kirkemøder og hele Verden disputere, fastsætte og beslutte, hvad de vil; for os er Dommen fældet; os er det befalet at skye og flye det, som vil tro eller lære, anordne og fastsætte noget Andet, som ogsaa St. Paulus i Gal. 1, 8. siger: **Dersom og en Engel af Himmelen prædike et andet Evangelium for Eder end det vipræ-dikede Eder, han være en forbandet Ting.**

Heraf seer du nu, hvorimod det er, at det hele Pavedømme med alt sit Slæng larmer og raser, og hvorledes de bør ansees, hvilke ikke ville høre og lide denne Artikel — som St. Petrus her prædiker, og som er stadfæstet ved alle Propheter og den hele Skrift — og ikke ophøre, derfor at forfølge fromme, uskyldige Folk, just under det Skin, at de ville være Kirken, og rose dennes Navn paa det Høieste imod os, endskjønt de dog ved deres Lære, Tro og Levnet vidne om sig selv, at de tro og lære imod alle Propheters og saaledes imod den hele Kirkes Vidnesbyrd. Papisterne kunne altsaa ikke være den sande Kirke, eftersom de saa dristigt og uforskammet modsige St. Petrus og den hele Skrift, ja træde Christus selv, som Hovedet, i hans Ord med Fødder; men de maa være den lede Djævels fordømte Bande og den christelige Kirkes værste Fiender, argere og skadeligere end nogen Hedning eller Tyrk.

Tilsidst vil ogsaa St. Petrus med dette Ord bevise al Verden og gjøre den vis paa, at denne vor Herre, saaledes som han nævner ham ved Navn: Jesus af Nazareth, er den rette Messias og Christus, der i Skriften forhen er forjættet; thi **just denne,** siger han, **give alle Propheterne det Vidnesbyrd** ꝛc. Thi de tale tydeligt om et saadant Menneske, født af Davids Kjød og Blod fra Byen Bethlehem ꝛc., der skulde lide og dø og igjen opstaa og gjøre og udrette det Samme, som denne Jesus har gjort og opfyldt og tillige med Mirakler beviist og stadfæstet. Derfor have heller ikke Jøderne og de Vantro nogen Aarsag til at tvivle om Christus eller vente paa en anden i Fremtiden.

Ved Siden heraf skulle de ogsaa af de samme Propheters Vidnesbyrd lære, hvad dette Christi Rige skulde være, nemlig at det ikke skulde være en udvortes, verdslig Magt, et udvortes, verdsligt Herredømme, ligesom andre Herrer, Konger og Keisere over Land og Folk, Gods og timelige Ting; men et aandeligt, evigt Rige, i Menneskenes Hjerter, og en Magt og et Herredømme over og imod Synden

og den evige Død og Helvedes Magter, for at befri os derfra, et Rige og en Magt, som dette Embede eller denne Evangelies Prædiken vil bringe og give os, og som vi maa modtage ved Troen, der er den Lydighed, som Enher skal yde denne Herre, og hvorved han skal gjøre sig underdanig under ham og saaledes blive deelagtig i hans Naade og Velgjerninger, saaledes som ogsaa St. Paulus i Rom. 1, 5. taler om **Troens Lydighed.**

Anden Paaskedag.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 24, 13—35.

Og se, to af Disciplene gik paa den samme Dag til en By, som var tredsindstyve Stadier langt fra Jerusalem, hvis Navn var Emmaus. Og de talede med hinanden om alle disse Ting, som vare skeede. Og det begav sig, der de talede og bespurgte sig med hinanden, kom og Jesus selv nær, og vandrede med dem. Men deres Øine vare betagne, saa de kjendte ham ikke. Men han sagde til dem: Hvad ere disse for Taler, som I handle med hinanden om, idet I gaa og ere bedrøvede. Men en af dem, som hed Cleophas, svarede og sagde til ham: Er du alene fremmed i Jerusalem, og veed ikke de Ting, som der ere skeede i disse Dage? Og han sagde til dem: Hvilke? Men de sagde til ham: De Ting om Jesu, den Nazaræer, som var en Mand, en Prophet, mægtig i Gjerning og Ord for Gud og alt Folket. Og hvorledes de Ypperstepræster og vore Øverster have overantvordet ham til Dødens Dom og korsfæstet ham. Men vi haabede, at han var den, som skulde forløse Israel; men med alt det er det idag den tredie Dag, siden det skete. Saa have og nogle af vore Kvinder forskrækket os, som vare aarle ved Graven. Og der de ikke fandt hans Legeme, kom de og sagde: at de og havde seet et Syn af Engle, hvilke sige: han lever. Og nogle af dem som vare med os, gik hen til Graven og fandt det saaledes, ligesom Kvinderne og havde sagt; men ham saa de ikke. Og han sagde til dem: O, I Daarer og Seenhjertede til at tro alt det, som Propheterne have sagt! Burde det ikke Christum at lide dette og at indgaa til sin Herlighed? Og han begyndte fra Mose og alle Propheter, og udlagde for dem i alle Skrifter det, som var skrevet om ham. Og de kom nær til Byen, som de gik til, og han lod, som om han vilde gaa længere. Og de nødte ham meget og sagde: Bliv hos os, thi det er mod Aftenen og Dagen hælder; og han gik ind forat blive hos dem. Og det skeede, der han sad med dem tilbords, tog han Brødet, velsignede og brød det og gav dem. Men deres Øine bleve aabnede, og de kjendte ham, og han blev usynlig for dem. Og de sagde til hinanden: Var ikke vort Hjerte brændende i os, der han talede til os paa Veien, og der han oplod os Skrifterne? Og de stode op i den samme Time, og vendte tilbage til Jerusalem igjen, og fandt de Elleve forsamlede, og dem, som vare hos dem, og sagde: Herren er sandeligen opstanden og seet af Simeon. Og de fortalte de Ting, som vare skeede og hvorledes han blev kjendt af dem, idet han brød Brødet.

Dette Evangelium viser og lærer os fornemmelig **tre** Ting i **Artikkelen om Christi Opstandelse**.

For det **Første**, at denne Historie, ved Siden af andre, er skeet og skrevet til et sikkert Vidnesbyrd og Bevis for vor Tro paa denne Artikkel. Først derved, at denne Lære intet Mere udrettede og formaaede hos de to Disciple, der gik bort fra de andre i stor og stærk Vantro med Hensyn til Christi Opstandelse, og talte saaledes med hinanden om den Sag, som om de aldeles fortvivlede om Christus, og denne nu var aldeles død for dem og for evigt begravet i deres Hjerter, saaledes som de ogsaa selv bekjende med deres egne Ord og sige: **Vi haabede, at han skulde være den, som skulde forløse Israel; men med alt det er det idag den tredie Dag, siden det skete.** Og omendskjønt de af Kvinderne havde hørt, at de havde seet et Englesyn, som sagde: **Han er opstanden og lever**, saa har man og intetsteds seet eller fundet ham.

For det **Andet** (og dette er Hovedstykket) derved, at Christus her **ikke alene** viser sig levende for de vantro Disciple, forat de nu kunde være visse derpaa, og strax gaa tilbage at forkynde det for de øvrige og faa høre just det Samme af dem; saaat altsaa begges Vidnesbyrd maatte stemme overens og blive indbyrdes bestyrkede; **men** at han ogsaa, førend han bliver kjendt af dem, af Skriften saa rigeligen og klart beviser, at han baade havde maattet lide og igjen opstaa fra de Døde, og at han straffer dem for, at de ikke troede det, uagtet de dog burde kjendt, hvad Skriften siger om Christus, ligesom han selv af Skriften havde fordum sagt dem det endog før sin Lidelse.

Det **andet** Stykke i dette Evangelium er et Exempel paa Christi Opstandelses Kraft og Frugt, der viser sig i disse to Disciple derved, at de tale om ham og høre paa hans Prædiken. Dette er netop et Vidnesbyrd om hans Opstandelses Sandhed. Thi Christus beviser her i Gjerningen, at han ikke er død, saaledes som de i Begyndelsen mente, men at han virker i dem og udøver sin Kraft gjennem Ordet, ogsaa førend de kjendte ham igjen, samt gjør, at de blive troende og nu have et andet Sind, en anden Forstand, et andet Hjerte og Mod end tilforn, saaledes som de ogsaa selv føle og bekjende: **Var ikke vort Hjerte brændende i os, der han talede til os paa Veien.** Saaledes gjør han ogsaa nu i den hele Christenhed, da han ikke bliver seet og dog udfører og beviser sit Verk og Herredømme, idet han som den levende Herre, ved Ordet oplyser, trøster og styrker den, og ved sin Kraft forsvarer og opholder den imod Djævelens og Verdens Vrede og Rasen.

For det **Tredie** se vi i dette Evangelium den Maade, hvorpaa Christus aabenbarer sin Opstandelse, og hvorledes denne bliver erkjendt og fattet, nemlig først ved Ordet og Troen, og dernæst ved legemlig Beskuelse eller Følelse. Derfor er han i Begyndelsen skjult og ubekjendt for Disciplene, der han kommer til dem og vandrer med dem, omendskjønt han i Sandhed er hos dem og er den samme Christus, som de saa ofte havde seet og hørt og meget godt kjendte; og nu kjendte de ham dog slet ikke, ja, de kunde ikke engang formode, at det var ham, fordi de vidste, at han var død den tredie Dag i Forveien og begraven; og de kunde slet ingen anden Tanke have om ham, end den, de havde om ethvert andet afdødt Menneske. Han er bleven saa aldeles fremmed og ukjendelig for dem, at de ikke havde kjendt ham, hvorlænge han end paa den Maade havde været hos dem, indtil han forkynder dem denne Artikel om Opstandelsen og prædikede derom, som det heder i Texten: **Deres Øine vare betagne, saaat de kjendte ham ikke.** Ikke

saaledes at forstaa, at han da var anderledes end siden, eller at han ikke vilde lade sig kjende; men saaledes, at deres Hjerter og Tanker vare saa fremmede og fjernede fra ham. Paa samme Maade bliver han heller ikke kjendt af Magdalena og de øvrige Disciple, førend de havde hørt Ordet om hans Opstandelse.

Hermed vil han ogsaa lære og vise os, at hans Opstandelses og Riges Kraft her paa Jorden og i dette Liv skal vise sig alene ved Ordet og Troen, der holder sig til Christus, hvilken den dog ikke seer, og i ham overvinder Synd og Død, samt griber Retfærdighed og Livet.

Dette er nu i Korthed Summen af dette Evangeliums Historie eller Beretning (hvad Artikelen om Opstandelsen ialmindelighed angaar). Derom have vi ogsaa tilforn hørt Mere.

Men isærdeleshed bliver i dette Evangelium forestillet os **Disciplenes Troesſvaghed,** og hvorledes Christus i sit Rige viser og forholder sig imod saadanne Svagttroende. Vi se nemlig i Evangeliets Beretning om Christi Opstandelse, hvorledes først alle Apostle, dernæst alle de andre Disciple have været saa svage med Hensyn til at tro denne Artikel, og det lige til hans Himmelfart, at han maa straffe dem formedelst deres Hjerters Haardhed og Uforstand (Marc. 16, 14.), **at de ikke havde troet dem som havde seet ham opstanden,** uagtet han selv ofte havde forudforkyndt dem af Skrifterne, at han maatte korsfæstes og paa tredie Dag igjen opstaa ꝛc.

Af dette lære vi først, hvorledes der ogsaa hos dem, som allerede ere Christne og hellige, findes Svaghed og Brøst, isærdeleshed i de høie Stykker af Læren og Troen, saaat de ikke strax kunne forstaa det eller bevare det saa fast og sikkert, som de burde; Troen er ikke en saa ringe og let Ting, som de uforstandige og uerfarne Aander mene, og vore dumme Klodse, Pavæslerne, foregive, idet de mene, at Troen ikke er andet, end at kjende og have hørt Historien og Beretningen, og siden tykkes, at de have forstaaet klart og til Fuldkommenhed alt det, som Evangeliet siger om Christus, naar de kun eengang have hørt eller læst det, og at de nu have udtømt Troen, saaat de ikke mere behøve at lære deraf og blive troende.

Men at dette ikke er Andet end en løs og intetsigende Tanke, beviſes deraf, at de selv maa bekjende, at en saadan historisk Erkjendelse bliver liggende aldeles stille, kold og dorsk hos dem, som et tomt Skal, uden Saft og Kraft, og hverken nytter eller hjælper, hverken styrker eller forbedrer dem. Og dog er denne Christi Opstandelsens store Gjerning skeet af den Grund, og skal blive prædiket, hørt og erkjendt til den Ende, at den skal bære Frugt i os, opvække og antænde vort Hjerte, samt virke nye Tanker, ny Forstand og nyt Mod, ny Trøst og Glæde, nyt Liv og Styrke.

Hvor dette ikke skeer, der er Evangeliet forgjæves hørt, og ligger aldeles dødt i dig, ja det gjælder ikke meer for dig end for Tyrker og Hedninger, som aldrig have vist Noget derom eller holdt det for sandt. Og du tør ikke rose dig af nogen Tro, om du end af Beretningen har beholdt som et Skum paa Tungen, eller en Lyd for Ørene, og en Drøm i Hukommelsen, hvoraf Hjertet Intet erfarer eller smager. Papisterne vise jo med deres hele Lære og Liv, at de af Hjertet hverken tro eller holde Noget af denne Troesartikel, eftersom de lære, at man skal søge og opnaa den Kraft og Nytte, som Christi Opstandelse skal tilveiebringe, udenfor Christus, hos sig selv, ved egen Gjerning og egen Fortjeneste, og derimod fordømme, laste og forfølge den saliggjørende Lære, som

viser os bort fra al Løgndigt hen til Christus og hans Opstandelses Kraft.]

Men de Christne og Troende erfare, baade hos Andre og hos sig selv, deres Svaghed, bekjende den og klage over, at de ikke kunne gribe denne Artikel saa stærkt med Troen og trykke den saaledes ind i deres Hjerter, som de burde, og de maa kjæmpe og stride imod denne deres Svaghed, saalænge de leve, som Paulus selv siger Phil. 3, 12., at **han ikke alerede havde grebet det eller var fuldkommen, men han jagede stedse derefter, om han kunde gribe det**, nemlig, at kjende Christi Opstandelses Kraft ꝛc. Thi, omendskjønt denne Artikel i og for sig er særdeles liflig og trøstefuld, idel Glæde og Salighed, saaat den jo burde blidt og let trænge ind i Hjertet, saa har den dog to stærke Hindringer, der gjør, at den bliver vanskelig at tro. For det Første er dette Verk i og for sig altfor høit og stort, til at det tilstrækkeligen kan begribes i dette Liv, selv om Troen var nok saa stærk og uden nogen Svaghed. Thi det har en saadan Kraft og Magt, at vi først i hiint Liv, i Evigheden kan skue og erfare det. For det Andet er vort Kjød og Blod og alle Menneskers Hjerte af Naturen altfor svagt og blødt til at tro Guds Ord, og det maa forskrækkes og forfærdes for et saa stort Verk, naar det tænker derpaa, isærdeleshed naar det paa den anden Side seer hen til sig selv og sin egen Uværdighed.

Med den første Aarsag og Hindring kan Gud ikke se igjennem Fingre eller have Taalmodighed. Thi dette Verk maa og skal forblive saa stort, som det er, og ikke forringes, ja, det skal være den Kraft og Magt, for hvilken alle Skabninger, Mennesker, Engle, Djævel og Helvede maa vige og ligge under; ligesom det ogsaa er fornødent for vor Frelses og Saligheds Skyld. Thi, dersom det ikke var saaledes, saa maatte vi forblive i Synden, Døden og Guds evige Vrede. Men med den anden Hindring kan han endnu se igjennem Fingre og have Taalmodighed, nemlig dermed, at vi ere for svage til med Troen at fatte et saa stort Verk og en saa stor Kraft; ligesom vi se, at Christus her gjorde med sine Disciple, hvilke vel havde hørt, at han var opstanden, men dog endnu vare i stor Tvivl derom, ja i saa stor, at de næsten havde opgivet alt Haab om Christus; thi de sige: **Vi haabede, at han var den, som skulde forløse Israel.**

Og se, med hvor stor Flid han antager sig disse to svagtroende Disciple, og sørger for dem, og gjør Alt for at hjælpe deres Svaghed og styrke deres Tro. Thi han seer og veed, at de, bekymrede og bedrøvede, ere bortgangne fra de andre Apostle, og ikke vide, hvad de skulde tænke eller haabe. Han vil ikke, at de skulde forblive i saadan Tvivl og Anfægtelse; men han kommer forat hjælpe dem, og han slutter sig til dem paa Veien, lader alle de andre Apostle sidde hos hverandre, skjønt ogsaa de ere bekymrede for den samme Sag og svage nok i deres Tro. Men, fordi disse To ere i større Fare for at henfalde til Vantro, indfinder han sig strax hos dem alene, som om han nu efter sin Opstandelse intet Andet havde at gjøre; han taler og disputerer saa venligt med dem udaf Skriften, giver dem derved Anledning til at opholde ham og bede ham at forblive hos dem, spise og drikke med dem, indtil deres Tro igjen bliver opvakt, og de ophøre at tvivle, ja blive saa stærke i Troen, at de nu kjende ham og se, at det er den samme Christus, som de forhen havde havt levende hos sig, og som de for tre Dage siden havde seet korsfæstet, men hidtil ikke havde kunnet kjende paa Veien paa Grund af den Tvivl og Svaghed, som endnu vare i dem.

Hermed har han alstaa selv os til Lærdom og Trøst, villet forebilde og vise, hvorledes hans Regimente efter hans Op-

ſtandelſe ſkal blive ført i hans Chriſtenhed, nemlig ſaaledes, at han ikke vil forkaſte eller ſtøde fra ſig de ſvagt troende, ja ikke engang de vildfarende og uforſtandige eller i andre Henſeender ſkrøbelige, bløde og forſagte Hjerter og Samvittigheder, men at han juſt paa dem vil øve og beviſe ſin Opſtandelſes Kraft, derved at han venligen lokker dem til ſig, ja ſelv indfinder ſig hos dem, og omgaaes dem paa den ſkjønneſte og meſt fortryllende Maade, ſnakker med dem, lærer og underviſer dem, ja ſpiſer endog med dem, indtil de blive ſtærke og viſſe i Troen, og deres Hjerter, ſom forhen vare bedrøvede og bekymrede, igjen blive glade. Derfor ſkulle ogſaa vi vide og trøſteligen forlade os paa, at vi i ham have en Herre, der ogſaa kan bære over med vor Skrøbelighed og taale den, og ikke derfor vil ſtøde os fra ſig og fordømme os, fordi vi ikke ſaaſnart kunne tro og leve ſaaledes, ſom vi burde, ſaafremt vi kun ere ſaadanne Hjerter, ſom ikke ville foragte eller fornægte Chriſtus og hans Ord, men have Lyſt og Kjærlighed til ham og gjerne ville blive ſtærke og fuldkomne i Tro og Levnet. Saaledes ſe vi, at diſſe to Diſciple vel vare ſvage og uforſtandige, men i deres Hjerte elſkede de dog Chriſtus, talte og hørte tale med Lyſt om ham, og intet Andet hellere ønſkede, end at det maatte være ſandt, hvad de havde hørt om hans Opſtandelſe; men det er dem altfor høit at tro det, ſaaat de ikke ſtrax kunde holde det for viſt og ſandt. At det ogſaa er meget for høit og for ſtort for os, det veed og ſeer vor kjære Herre meget vel; derfor kan han ogſaa ſaameget bedre have Taalmodighed med os, og han er tilfreds, naar vi kun høre paa ham, ſom hans Diſciple, der gjerne ville lade ſig belære og viſe tilrette af ham.

Hermed vil han ogſaa lære os, hvorledes man ſkal forholde ſig i hans Rige, i Særdeleshed imod de Svagttroende og Skrøbelige. Han vil lære os, at heller ikke vi ſtrax ſkulle fordømme eller forſtøde dem, ſom vi ſe fare vild eller ſnuble; men vi ſkulle have Taalmodighed med dem, ligeſom Chriſtus ogſaa havde med os, og endnu den Dag idag maa have. Thi endſkjønt han for ſin Perſon, ved ſin Opſtandelſe, har guddommelig Vælde og Magt, endſkjønt han er en Herre over Himmel og Jord, ſaa regjerer han dog ſin kjære Chriſtenhed ſaaledes, at han øver og beviſer ſin Opſtandelſes Kraft paa ſin arme, ſkrøbelige lille Flok, og tjener dem med denne ſin Vælde og Magt, trøſter og ſtyrker dem.

Efter dette Exempel ſkulle heller ikke vi, om vi end ere ſtærke, behage os ſelv og hovmode os, men lade vore Gaver og vor Styrke tjene de Svage, og ſtræbe efter at opreiſe og forbedre dem ved at underviſe, trøſte, ſtyrke, venligen formane og ſtraffe dem; ligeſom man gjør med ſvage, eller ſkrøbelige Børn og Syge, med hvilken man maa omgaaes paa en ſkjøn og tiltrækkende Maade, og ſom man maa pleie, bære og løfte, indtil de ere voxne og kunne gaa paa egne Been.

Se dette er et af de fornemſte Stykker i Evangeliet, hvoraf vi lære, hvorledes man ſkal forholde ſig, og hvorledes det gaar til i Chriſti Rige: at der nemlig hos de Chriſtne, ſom begynde at tro og blive hellige, endnu forbliver Svaghed, Uforſtand og andre ſyndige Skrøbeligheder, hvilke Herren dog bærer over med og holder dem tilgode, dog ſaaledes, at de ſkulle blive forbedrede. Man ſkal ikke drømme om en Kirke paa Jorden, hvori der ikke er nogen Skrøbelighed eller nogen Vildfarelſe i Troen, ſaaledes ſom Catolikerne roſe ſig af ſin Kirke og ſine Kirkemøder, hvilke de ſige ikke kunne tage feil. Thi her høre vi, at ikke alene diſſe to Diſciple, men ogſaa alle de andre Apoſtle have faret vild i denne vigtige og nødvendigſte Artikel, og ere forblevne ſaalænge i Vantroen, indtil Chriſtus ſelv ved megen

og mangfoldig Prædiken og Aabenbaring har revet dem ud deraf; Troen paa Christi Opstandelse var i de tre Dage efter hans Korsfæstelse udslukket i deres Hjerter, og denne Tro var vistnok næsten intetsteds bleven bevaret, undtagen hos hans Moder Maria, der havde beholdt Ordet, som hun havde hørt af ham selv og andetstedsfra, i sit Hjerte og derved er bleven trøstet og opholdt i sin store Hjerteve over sin Søns Lidelse og Død.

Thi Christi Tro maa til alle Tider forblive og være opholdt i Kirken paa et eller andet Sted, og der maa være Nogle, som have og bekjende Sandheden, om de end ere faa, og om end den store Hob farer vild, saaledes som de her have gjort; Troen maa blive opholdt, skulde det kun være ved en Maria. Derfor lader Herren ogsaa det ske, at maaske mange af de rette Hellige fare vild og snuble, forat vi ikke skulle forlade os paa Mennesker, hvor mange, store og hellige de end kunne være; men vi skulle se hen til hans Ord, der er sikkert og ikke kan bedrage, saaledes som han her overalt henviser og fører de to Disciple, og siden alle de andre, til Skriften.

Ved Siden heraf er ikke at forglemme Evangeliets Exempel, der lokker og formaner os til, at vi gjerne skulle tale og høre om Christus, og omgaaes med Skriften og Guds Ord, om det end ikke altid forstaaes saa snart, eller gaar saaledes til Hjertet, som det burde. Evangeliet viser os, hvilken Kraft, Nytte og Frugt det virker, naar man omgaaes det med et eenfoldigt Hjerte. Thi for det **Første** se vi, at Christus, omendskjønt disse to Disciple endnu vare befængte med Vantro, dog ikke kan eller vil blive borte fra dem, af den Grund nemlig, at de underveis ere bekymrede for hans Skyld, snakke og disputere ganske eenfoldigen om ham; han er strax forhaanden, og slutter sig paa det Venligste sammen med dem, træffer øieblikkeligen deres Hjerter og Tanker, og begynder at holde en herlig Prædiken for dem netop om den Artikel hvorfor de ere bekymrede, og hvorom de tvivle, en Prædiken, hvis Mage de aldrig forhen havde hørt. For det **Andet** føle de strax Kraften deraf, idet deres Hjerte ikke mere er saa tungt, trægt og koldt til at tro, som tilforn, men det bliver bevæget og opflammet, dertil ogsaa oplyst, og faar en ny Forstand, saaat de nu begynde at forstaa Skriften retteligen, og det bliver dem klart, hvad de tilforn ikke havde forstaaet. For det **Tredie** bliver Sløret borttaget fra deres Hjerte og Øine, saaat de ikke mere anse ham for en Gjæst og Fremmed, men ret erkjende og føle, at han ikke længere er fjernt fra dem, men selv tilstede, og virker hos dem, at de nu ere ganske visse i Troen, og ikke for Fremtiden behøve hans legemlige, synlige Aabenbarelse, men strax kunne gaa hen, og endog prædike for Andre, og styrke og hjælpe dem imod Tvivl og Vantro.

Derfor skulle vi ogsaa, efter deres Exempel, gjerne høre Guds Ord og være ufortrødne dertil; thi det er ikke alene en nødvendig Øvelse baade for Svage og Stærke, Læge og Lærde; det lærer ikke alene rigeligt alt, hvad der er nødvendigt til Salighed, saaat Ingen nogensinde bliver udlært; men det er ogsaa det Middel, hvorved Gud virker i vore Hjerter, det Middel, hvorved han giver Troen og den Helligaand, som St. Paulus siger: **Troen kommer af Ordets Hørelse.** Og det bliver visseligen ikke uden Frugt, naar man kun har en alvorlig Mening, om end Hjertet i Begyndelsen er koldt og dorskt. Bliver man kun ved og ikke holder op, saa gjør man det ikke forgjæves; det forbedrer de Uforstandige og Vildfarende, styrker de Svage, opvarmer og oplyser Hjertet, saaat Christus bliver bedre forstaaet og erkjendt i Skriften.

Og, om der ikke var nogen anden Nytte derved, saa skulde dog det lokke os til flittigen at omgaaes med Guds Ord,

at vi derved behage Gud og Herren, Christus, og holde en for ham kjær Gudstjeneste; og vi vide, at han under Guds Ords Betragtning ikke er langt fra os, som han selv forgjætter og siger Matth. 18, 20.: **Hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg mit iblandt dem.** Tillige er med Christus visseligen ogsaa de kjære Engle omkring dig, og have deres Lyst og Glæde derved, medens derimod Djævelen maa vige og bliver bortdrevet, ligesom han maatte vige for Christus, da denne modstod ham med Guds Ord.

Man kan ogsaa læse et Exempel herpaa. Der var engang en gammel from Mand, som opholdt sig i en Ørken, og havde særdeles Syner og Aabenbaringer fra Gud, naar han var iblandt de unge Mennesker og hørte, hvad Slags Tale de førte med hinanden. Naar de talte om Skriften og gudelige Ting, saa han, at skjønne Ynglinge sluttede sig til dem og smilede venligt og blidt til dem; men, naar de dreve paa letfærdigt og unyttigt Snak, vendte de sig derimod, ilde tilmode og bedrøvede, bort fra dem, medens smudsige, sorte Svin kom og væltede sig iblandt dem,

Dette være nu nok sagt om de fornemste Stykker af dette Evangeliums Beretning. Dernæst følger Hovedstykket af den Christi Prædiken, som han udaf Skriften har holdt for Disciplene, og i en Sum beviser han, at **Christus maatte lide og derpaa indgaa i sin Herlighed.** Om denne Prædiken siger Evangelisten saaledes:

Og han begyndte fra Mose og fra alle Propheter og udlagde for dem i alle Skrifter, det som var skrevet om ham.

Det har udentvivl været en særdeles skjøn og herlig Prædiken, og Enhver iblandt os vilde vist gjerne vide, hvad dog den Herre Christus har anført af Skriften, der har talt om ham, eftersom de ere blevne saa opflammede, styrkede og overbeviste, og man dog i Mosebøgerne finder saa Lidet, ja tilsyneladende slet Intet, der omhandler, hvad han siger, nemlig: at han maatte lide og paa den tredie Dag opstaa, og at der i hans Navn skal prædikes Omvendelse og Syndsforladelse for alle Folk. Jøderne have paa den Tid ogsaa længe tilforn havt Mosebøgerne, ligesom de ogsaa den Dag idag flittigen læse dem; men de have dog aldrig seet saadanne store og forunderlige Ting deri. Hertil svarer Evangelisten og løser det Argument saaledes: **Deres Hjerter brændte i dem, der han udlagde for dem Skrifterne,** og, som han siger i det næstfølgende Evangelium: **Han oplod deres Forstand, saaat de forstode Skrifterne.** Derom gjælder det! Moses skriver visseligen om Christus; men det kommer an paa, at den, som læser det, ogsaa forstaar, hvad det er. Saaledes siger St. Paulus 2 Cor. 3, 14, 15,: **Men deres Sind er forhærdet; thi det samme Dække vedbliver intil denne Dag under det gamle Testamentes Læsning og fratages ikke; thi det afskaffes alene i Christo. Men indtil denne Dag ligger der et Dække over deres Hjerte, naar Moses læses;** og saaledes siger Herren til sine Apostler Matth. 13, 11. 13.: **Eder er det givet at forstaa Himmeriges Riges Hemmeligheder, men dem er det ikke givet. Seende se de ikke, og hørende høre de ikke, og forstaa ikke heller.**

Derfor er Skriften en Bog, hvortil hører ikke alene Læsning og Prædiken, men ogsaa den rette Forklarer, hvilken er den Helligaands Aabenbaring, saaledes som ogsaa vor Tids Erfaring lærer os; selv om man paa det Klareste af Skriften beviser Artiklerne i den rene Lære og gjendriver Modstandernes Vildfarelse, saa hjælper det dog ofte Intet hos dem; der er endnu aldrig prædiket nogen Troesartikel, uden at den jo mere end eengang er bleven angrebet og mod-

sagt af Vranglærerne, der dog have læst den samme Skrift, som vi have.

Men, for at faa den Helligaands Aabenbaring, maa man ogsaa være rette Disciple, der gjerne lade sig belære og vise tilrette — saadanne som de to fromme, eenfoldige Disciple, — ikke selvkloge Hoveder, egensindige Aander og selvbagte Mestere, der med deres Klogskab række langt over Himmelen. Thi det er en Lære, som vil gjøre vor Viisdom til Daarskab, og udstikke Øinene paa Fornuften, saafremt den skal blive troet og forstaaet; den kommer nemlig ikke fra menneskelig Viisdom, saaledes som andre Lærdomme og Kunster paa Jorden, hvilke ere udgaaede af Fornuften, og derfor igjen kan fattes deraf. Derfor er det ogsaa umuligt at fatte denne Lære med Fornuften; og, naar du understaar dig til at ville udmaale og regne efter, hvorledes det Ene rimer sig med det Andet, saa kommer du aldeles bort derfra; thi al vildfarende Lære er fra Begyndelsen opstaaet deraf, og baade Jøder, Hedninger og Tyrker blive gale over vor Lære og Tro, fordi den ikke er overeensstemmende med Fornuften og menneskelig Viisdom. Kun den fromme, eenfoldige lille Hob, som taler saaledes: Gud har sagt det, derfor vil jeg tro det, kan fatte og forstaa det; som Christus selv siger, naar han med glad Hjerte takker Gud, fordi han har skjult det for de Vise og Forstandige, og aabenbaret det for de Umyndige. Man kan paa ingen Maade faa kloge Folk og den høie Fornuft til at forstaa de underbare Ting om Christus, at han nemlig baade er et naturligt Menneske og Guds Søn fra Evighed af, at han er død og dog igjen er opstanden, at han ogsaa efter sin menneskelige Natur er bleven en Herre paa Jorden og i Himmelen og regjerer med guddommelige Vælde over alle Skabninger, uagtet man dog intetsteds seer ham, og at vi alene for hans Skyld blive salige, saafremt vi tro paa ham. Derfor har ogsaa Gud maattet lage det saaledes, at den, som her ikke vil være en Nar og et Barn og tro eenfoldeligen, han skal heller ikke begribe det.

Læg saaledes Mærke til, hvad det er for Folk, han har brugt til først at aabenbare og bevidne dette hans Opstandelses store Verk. De stakkels uforstandige Kvinder, som med unyttig Bekostning og forgjæves Møie, efterat have kjøbt den dyre Salve, komme til Graven, uden at betænke, at Graven var bedækket med en svær Steen, dertil forseglet og forvaret med Bevogtere; disse Daarer og Narre blive de Første, for hvem Christus aabenbarer sin Opstandelse; dem gjør han til Prædikanter og Vidner derom. Paa samme Maade giver han ogsaa hine to Disciple den Forstand i Skriften, som ingen høiforstandige Skriftlærde have, saaat de nu betragte Moses med andre Øine end før, og maa sige: Se, det har jeg dog længe tilforn læst og hørt, men aldrig forstaaet, før nu.

Det er, som om Gud hermed vilde sige: Velan, jeg seer at det ikke hjælper, om det Altsammen blev talt og skrevet saa klart, som muligt, saaledes som jo alle Troesartikler ere fremstillede klart og tydeligt nok i Skriften. Thi hvorledes har ei den blotte Artikel om Gud og hans Verdensskabelse fra gamle Dage frembragt en Sværm af Vranglærere, som Manichæer, Valentiner, Marcioniter*), uagtet der om denne Artikel er talt og skrevet paa det Allertydeligste? Ligesaa, hvad har det hjulpet, at Christus selv, hos sit eget Folk, har bekræftet sin Lære klart og offentligt med store Undergjerninger? Til intet An-

*) Disse tre Partier kaldte sig vel selv Christne, men vare det i Virkeligheden ligesaalidet som Mormonerne i vore Dage. De vare Hedninger med christeligt Navn. og de havde en Religionslære, især om Gud og hans Verdensskabelse, som de selv havde opfundet efter deres egne Tankers Paafund. De vare mest mægtige i det andet og tredie Aarhundrede.
Overs.s Anm.

det har det hjulpet, end at de fore til og forvrængte baade hans Ord og Gjerninger, og kaldte dem Djævelens og Belzebubs Ord og Gjerninger. Derfor maa ogsaa Gud sige: Eftersom de ikke ville have og annamme det saaledes, som jeg siger dem, saa skal det ogsaa forblive forborgent og uforstaaet for dem; jeg vil vel lade det skrive og prædike med klare Ord, men dog ordne det saa, at det kommer an paa den Helligaands Oplysning for de faa enfoldige Sjæle, som spørge efter mit Ord; for de Andre skal det være et tykt Mørke (ligesom Ægypternes Mørke), omendskjønt det lyser og bliver prædiket paa det Klareste; ja, det skal være lutter Forargelse og Gift, hvorover de maa støde sig og falde, og som de skulle laste og modsige, indtil de gaa tilgrunde.

Saaledes have Jøderne indtil den Dag idag havt og læst deres Moses, og dog forstaa de slet ikke Noget af det, som han siger om Christus eller om andre langt ringere Artikler; ligesom heller ikke deres Fædre forstode Noget deraf, naar man undtager nogle faa, der have troet, f. Ex. de kjære Propheter og sidenefter Apostlerne, der, som vi skulle faa høre, af et eneste Sprog have udspundet hele Bøger, og den Helligaands Aabenbaring skjænker dem en saadan Prædiken, at Enhver maa bekjende, at det er Sandhed.

Hvad gjør Christus, der han stopper Munden paa Sadusæerne — hvilke ikke troede de Dødes Opstandelse eller noget Skrift, uden Moses — og der han overbeviser dem om de Dødes Opstandelse? Han tager det alleralmindeligste Ord, som de havde i hele deres Religion, og som vare alle Jøderne bekjendt, og dagligt i Brug, nemlig at Gud siger: **Jeg er Abrahams Gud, og Isaks Gud, og Jakobs Gud** 2c. Hermed forklarer han Moses, og slutter saaledes: Anse I da Gud for de Dødes Gud? Hvorledes skulde deres Gud være, som ikke mere er til? Naar han nu er og kalder sig Abrahams, Isaks og Jakobs Gud, saa maa disse leve, om de end have forladt dette Liv og ere begravne, thi han kan ikke være en Gud for det, som ikke er til. Derfor maa Abraham, som nu er under Jorden, og alle afdøde Hellige leve for Gud, om de end ere døde for Eder. Thi det er og bliver hans Navn i Evighed, at han er Abrahams og alle Troendes Gud, ligesom han har forjættet ham og alle Troende og sagt: **Jeg vil være din Gud** 2c.

Se, hvem skulde have meent, at der laa saa Meget i disse korte, enfoldige og almindelige Ord? Hvem skulde have meent, at derudi laa Stof til en saa fortræffelig og rig Prædiken, ja, til en stor Bog, som man kunde gjøre derom? Ordene kjendte de dog meget godt, og alligevel troede de ikke, at der i hele Mosebøgerne var at finde et Ord om de Dødes Opstandelse; derfor antoge de ogsaa alene Mosebøgerne, og forkastede Propheterne, der dog havde taget alle deres Prædikener om de høie Troesartikler om Christus af Moses.

Men, forat komme tilbage til Christi Prædiken i Evangeliet, ville vi betragte et Sprog, som han har anført af Moses. I 1 Mosebogs Cap. 3 staar det første Naadens Ord, den første Naadens Forjættelse, som Gud har givet Adam og Eva, der han siger til Slangen: **Jeg vil sætte Fiendskab imellem dig og imellem Kvinden, og imellem din Sæd og imellem hendes Sæd; den samme skal sønderknuse dit Hoved, men du, du skal sønderknuse hans Hæl.** Dette Sprog læser Jøden, Tyrken og Hedningen og den menneskelige Fornuft, men det er for dem en haard Flintesteen, ja døde og intetsigende Ord, hvoraf de Intet kunne faa ud. Men, naar den Helligaands Aabenbaring kommer dertil, saa forstaar man, at deri er sagt saameget: Slangen, det er Djævelen, har ved Synden be-

virket Døden og Guds evige Vrede i Adam og Eva. Men, forat de atter kunde blive hjulpne af dette skrækkelige Fald og denne Elendighed, hvorudi de vare blevne førte af Djævelen, har Gud af grundløs Barmhjertighed hos sig fundet det Raad, at gjennem Kvindens Sæd, det er gjennem en Kvindes naturlige Afkom, skal Slangens Hoved, det er Synden, Døden og den evige Vrede, blive sønderknuset og hans Magt frataget ham, paadet at Djævelen ikke mere skal være Dødens Herre, og holde Menneskene under Syndens Magt, under Guds Vrede og Fordømmelse.

Heraf flyder nu et heelt ny Testamente, alle Prædikener af St. Paulus og de andre Apostler, hvilke ikke fortælle Meget om Christi Liv og Undergjerninger; men de gjøre af et saadant Sprog, som af en Blomst, en heel Eng, naar den Helligaands Aabenbaring kommer til, der forstaar ligesom at perse Ordene ret, saaat de have og give Saft og Kraft. Thi for det **Første** er herved anviist, at denne Sæd skal være et naturligt Barn, født af en Kvinde, dog uden Synd. Skriften bevidner nemlig, at, hvad der bliver født til Verden af Mand og Kvinde, det er under Synd og Guds Forbandelse, som David siger i Ps. 51, 7.: **Se, jeg er født i Misgjerning, og min Moder har undfanget mig i Synd.** Thi dette vort Kjød og Blod er aldeles gjennemsyret og fordærvet med onde Lyster og Ulydighed mod Gud, og, ligesom det er fordærvet hos Fader og Moder, saaledes forbliver det ogsaa hos Børnene; derfor kan intet Menneske fødes af Mand og Kvinde uden syndig Natur. Derfor har Gud her fundet det Middel, at han til den forjættede Sæds, Christi, Undfangelse og Fødsel tager alene en Kvinde, der uden nogen Mand vorder Barnets Moder, nemlig ved den Helligaand, der virker slig Undfangelse og Fødsel i hende, forat han kunde være et naturligt Menneske, af vort Kjød og Blod, men uden al Synd og Djævelens Vælde, paadet at han kunde sønderknuse Slangens Hoved.

For det **Andet**: Skal han være en Herre over Synd og Død, kaste Djævelen under sig, og rive os ud af hans Magt, saa hører dertil guddommelig, almægtig Vælde. Thi det er ikke menneskelig Kraft og Evne — selv om Christus var ganske reen og uden Mangler paa Sjæl og Legeme, som Adam først var — der kan borttage denne evige, uendelige Elendighed og Fordærvelse fra os, og istedet derfor skaffe og give os et uforgjængeligt Gode, et evigt Liv. Deraf følger, at han maatte have større Magt, end alle Skabninger, ja end alle Engle. Det kan ingen Anden være, end Gud selv, alle Skabningers Herre.

Fremdeles følger ogsaa videre: Er han født af et Menneske, saa er han og dødelig, og maa, som alle andre Mennesker, ogsaa dø legemligen. Da han er født som et Menneske for vor Skyld, og sendt af Gud forat hjælpe os af Synden og Døden, saa har han maattet træde i vort Sted og blive et Offer for os, selv bære den Vrede og Forbandelse, hvori vi vare faldne, og hvorunder vi laa, og han har maattet gjøre Fyldest derfor. Men han har ikke kunnet forblive derunder, og, da han var evig, kunde han ikke holdes af Døden; førend han var fortæret af denne, maatte han ogsaa trænge igjennem med Legemet og igjen blive befriet, og ved sin Opstandelse og et evigt Liv har han begyndt vældeligen at herske med evig Magt og Herlighed, paadet at han ogsaa omsider kunde frelse Sine fra Synden, Døden og Djævelen, og føre dem til evig Retfærdighed og Liv.

Se, det er kun et eneste Sprog, og Christus har udentvivl ikke forglemt det, men med sin rige Aand forklaret det som et Hovedsprog, hvoraf de andre siden have flydt. Man seer heraf, hvorledes det in-

beholder saadanne vidunderlige Ord, som ikke kan begribes eller udgrundes af nogen Fornuft, men alene blive forstaaede, naar den Helligaand kommer til, der prædiker og aabenbarer det for dem, som med enfoldige Hjerter tro derpaa og blive derved. Naar han kommer til, da begynder Ordet at smage, da giver det Saft og Kraft fra sig, saaat man maa sige: Dette kunde sandeligen oplyse Hjertet og gjøre det brændende.

Saaledes have ogsaa Propheterne seet ind i Mose Sprog, og deraf suget deres herlige Spaadom om Christus; f. Ex. Esaias, der af dette Sprog med klare Ord fremsætter Prophetien om Christi Fødsel i Cap. 7, sigende: **Se, en Jomfru er frugtsommelig, og føder en Søn;** ligeledes taler han i hele Cap. 53 om hans Lidelse og Opstandelse, hvorledes han skulde hengive sig selv til et Offer for vore Synder ꝛc., hvilken Spaadom ogsaa Christus udentvivl har anført i sin Prædiken.

Saaledes have ogsaa Apostlerne, de enfoldige Fiskere, lært at forstaa Skriften, ikke i de store Skriftlærdes Skoler, men ved den Aabenbaring, hvorved Christus ledede dem ind i Skriften, saaat de gjerne af et eneste Sprog kunde gjøre en Bog eller Prædiken, som Verden ikke kan begribe. Og, dersom jeg havde den Aand, som Esaias eller Paulus havde, saa kunde jeg ogsaa af dette Sprog gjøre et ny Testamente, dersom det ikke allerede var gjort.

Hvorfra har St. Petrus det, eller hvor staar det skrevet i Mosebøgerne, naar Petrus siger 1 Pet. 1, 10. 11.: **Om hvilken Frelse Propheterne have granskет og randsaget, de, som have spaaet om den Naade, Eder skulde vederfares, idet de randsagede, til hvilken eller hvordan Tid Christi Aand, som var i dem, henviste, da den forud vidnede om Christi Lidelser og den derpaa følgende Herlighed?** Hvem har sagt ham, at Christi Aand var til, og havde spaaet om Christus, førend Propheterne vare til, og at Christus tilligemed den Helligaand har været til før Alle. Er dette en Fiskers eller en klog og viis Skriftlærds Ord? Nei; men det er netop den Helligaands Aabenbaring, som forhen havde aabenbaret det for Propheterne.

Paa samme Maade: Hvor staar det hos Moses, hvad Brevet til de Ebræer Cap. 1, 3. 4. siger: **at Christus satte sig hos Majestætens høire Haand i det Høie, og han er bleven saameget ypperligere end Englene,** en Herre over alle Ting? Vistnok har han taget disse Ord af det gamle Testamente; men han har ikke udfundet dem ved Fornuften, men ved den Helligaands Aabenbaring. Derfor slutter han saaledes: Er Christus Guds Søn, Englenes Herre, saa er han visseligen mere og af et høiere Væsen end Englene; nu er jo enhver Engel mægtigere end hele Verden og den hele menneskelige Natur, og alligevel skulde denne Jomfruens naturlige Søn være en Herre, ikke alene over de onde, men ogsaa over de gode og hellige Engle; derfor maatte han være af samme Vælde og Væsen som Gud. Dette kan Ingen sige eller tro, uden at den Helligaands Aabenbaring kommer til. Paa den samme Maade vilde og jeg tage Moses, Psalmerne, Esaias tilligemed den samme Aand, og gjøre et ny Testamente saa godt, som Apostlerne have skrevet; men da vi ikke have Aanden saa rigeligen og vældigen som de, maa vi lære af dem og drikke af deres Brønde.

Dette være nu nok om eet Stykke eller eet Sprog af den Prædiken, som Christus holdt for Disciplene af Skriften, og derved vel og rigeligen fortjente, ja betalte og fremlagde den Penning, som han fortærede med dem i Herberget. Men at fortælle de øvrige Sprog af Moses og Propheterne, der ere skrevne om ham og handle om ham, det vilde være meget forlangt paa eengang,

og for sig selv udgjøre en Bog, saa stor som Bibelen. Men det har udentvivl været de samme, som sidenefter ogsaa Apostlerne anførte, saaledes som de her hørte dem af ham selv, og sidenefter paa Pintsefesten bedre have forstaaet. En god Deel af disse Sprog findes i deres Prædikener i Apostlernes Gjerninger og i deres Breve. Og enhver Christen bør tænke over dette, naar han betragter og læser Skriften; dertil giver da ogsaa den Helligaand Kraft og Forstand, som den rette Fortolker, naar man omgaaes dermed i Alvor og med enfoldige Hjerter, og frembringer derved den Frugt, at man deri finder Christus og lærer ham ret at kjende, hvorved Hjertet bliver opvagt og brændende, trøstigt og glad.

Tredie Paaskedag.

Prædiken over Epistelen.

Ap. Gj. 13, 26—39.

I Mænd, Brødre, Sønner af Abrahams Æt, og de, som frygte Gud iblandt Eder, Eder er denne Saliggjørelses Ord sendt. Thi de, som bo i Jerusalem, og deres Øverster, der de ikke kjendte denne, opfyldte de ogsaa, idet de fordømte ham, Propheternes Ord, som blive læste hver Sabbat, og alligevel de fandt ingen Dødsskyld hos ham, bade de dog Pilatus, at han maatte ihjelslaaes; men der de havde fuldkommet alle Ting, som ere skrevne om ham, nedtoge de ham af Træet og lagde ham i en Grav. Men Gud opreiste ham fra de Døde, og han blev seet mange Dage af dem, som vare gangne med ham op fra Galilæa til Jerusalem, hvilke ere hans Vidner for Folket. Ogsaa vi forkynde Eder formedelst Evangelium den Forjættelse, som er skeet til Fædrene, at Gud haver opfyldt den for os, deres Børn, idet han opreiste Jesum. Som og e skrevet i den anden Psalme: Du er min Søn idag haver jeg født dig. Men, at han haver opreist ham fra de Døde, der ingenlunde skal vende tilbage til Forraadnelse, derom haver han saaledes sagt: Jeg vil holde Eder de hellige (Løfter) til David, de trofaste. Derfor siger han og i en anden Psalme: Du skal ikke tilstede din Hellige at se Forraadnelse. Thi David, der han havde i sin Livstid tjent Guds Raadslutning, sov hen og blev henlagt til sine Fædre, og saa Forraadnelse; men den, som Gud opreiste, saa ikke Forraadnelse. Saa være det Eder vitterligt, I Mænd, Brødre! at ved ham kundgjøres Eder Syndernes Forladelse; og fra Alt, hvorfra I ikke kunne vorde retfærdiggjorte ved Mose Lov, retfærdiggjøres ved ham Enhver, som tror.

Denne Prædiken har St. Paulus holdt i Antiochia, i det Land Pisidien, hvor Jøderne og nogle Grækere, som havde omvendt sig til Jødedommen, vare forsamlede. Thi, hvor Jøderne vare i Stæderne, der havde de ogsaa deres Skoler, hvori de lærte og prædikede, saaat ogsaa mange af Hedningerne kom til dem og bleve omvendte til Gud ved Guds Ord af Skriften. Thi Gud har udentvivl forunderligen skikket det saaledes, at Jøderne vare adspredte overalt i Verden blandt Hedningerne, efter den første Forstyrrelse ved Assyrerne, saaat ved dem Guds Ord havde maattet udbredes, og dette Folk altsaa har maattet tjene Hedningerne til Salighed, og berede Vei for

Evangeliet, der ved Apostlerne skulde blive prædiket i den ganske Verden. Thi, hvor disse kom hen, der fandt de saadanne Jødeskoler eller Synagoger, hvor de havde Rum til at prædike, ligesom i ordentlige Forsamlinger, og saaledes kunde deres Prædiken, da ogsaa mange Hedninger kom ind, blive udbredte videre. Thi, hvor de ikke tilforn vare vante til Jøderne og deres Skoler, der havde de ikke heller villet høre Apostlerne, som fremmede og ubekjendte Folk, eller tillade dem offentligen at prædike. Saaledes kommer nu St. Paulus ind i Synagogen paa Sabbatten, da de pleiede at komme sammen og læse Skriften. Og, efterdi han tilligemed Barnabas vare Gjæster fra Jødeland, bade de ham, at han vilde holde en Prædiken eller Formaning til Folket. Da træder han op, og begynder en skjøn, lang Prædiken om Christus, hvorledes han i Skriften var lovet Fædrene og Kong David, af hvis Sæd han skulde fødes, og hvorledes der ved Johannes den Døber offentligen var vidnet om ham. Han fortæller, ligesom St. Petrus gjorde i forrige Epistel, hvorledes Christus blev korsfæstet af Jøderne, og opstod fra de Døde, og viste sig levende en god Tid lang, og befalede sine Apostler at forkynde for Verden den nye Prædiken, at den Forjættelse, som var given dem af Gud, var opfyldt, og at han ved sin Opstandelse vilde give og overantvorde dem det, som han havde tilsagt dem. Han nævner med Navn, hvad det var, som de skulde faa ved hans Opstandelse — ligesom St. Petrus havde gjort — nemlig Syndernes Forladelse, hvilken de ikke havde kunnet faa i og af Mose Lov og al deres Regimente; kun ved Troen paa Christus, som forkyndtes dem, kunde de faa og besidde Alt.

Men der har ikke alene været Jøder, men ogsaa mange Hedninger tilstede ved denne Prædiken, som Texten sidenefter siger, at, da St. Paulus havde endt sin Tale, bade Hedningerne ham, at han ogsaa vilde prædike for dem den næste Sabbat. Og, da han den følgende Sabbat atter har villet prædike i Synagogen, var næsten den hele Stad kommen derhen. I denne Prædiken siger han: **I Mænd Brødre, Sønner af Abrahams Æt,** (det er, fødte Jøder) **og de, som frygte Gud iblandt Eder** (det er ogsaa Hedninger). Og, omendskjøndt det har været en ubehagelig og meget slem Prædiken i Jødernes Øren, saa begynder han den dog venlig og indtagende, forat han kan vinde dem, saaat de stille og flittig skulle høre til; han roser dem meget af den Grund, at de er det Folk, som Gud har udvalgt fremfor alle Hedninger, at de ere de hellige Fædres Børn, hvilke de fornemmelig tilkommer, som Gud har lovet dem. Men paa den anden Side fordærver han det ogsaa dermed, at han ikke forkynder dem Andet, end den Korsfæstede og gjenopstandne Messias; og tilsidst slutter han med, at deres Lov og Regimente under Moses ikke kan hjælpe dem mere end Hedningerne, eller gjælde for Gud.

Hans Tale stemmer ganske overeens med St. Petri Prædiken. Thi, ligesom denne har sagt, at Gud har sendt dem denne Prædiken og ladet dem forkynde Fred, saaledes taler ogsaa St. Paulus her, idet han siger: **Eder er denne Saliggjørelses Ord sendt** ꝛc. Disse Ord, omendskjønt de ere meget trøstefulde og kjærlige, have dog ikke kunnet behage Jøderne. Thi det har mishaget dem, saaat de heller ikke med god Villie have hørt til, at de for deres lange Haab, for deres Messias, der skulde være (som de mente) en Herre og Konge over den hele Verden, ikke skulde have Mere end en Prædiken, og det en saadan Prædiken, som slet ikke agter deres Lov og hele Regimente, hvilket de mente, skulde ved Messias først ret blive ophøiet og antaget i hele Verden. Dette var dog i deres Tanker, som om de havde ganske forgjæves haabet paa ham.

Og Paulus gjør det endnu fortrædeligere derved, at han ikke siger simpelt hen, som Petrus: **Fredens Ord eller Prædiken**, men kalder det endnu med et høiere og herligere Navn, nemlig: **Saliggjørelsens Ord**, eller en Lærdom, som er frelsende og saliggjørende. Man kan heller ikke give det et høiere Navn; thi et Ord eller Prædiken om Saliggjørelsen er en Prædiken om Guds Naade, om Syndernes Forladelse, om evigt Liv og Fred. Og dette skal ikke alene gives Jøderne, men ligesaavel ogsaa Hedningerne, der dog ikke havde nogen Guds Kundskab, nogen Lov eller Gudstjeneste; han gjør dem altsaa ganske lige med Jøderne, siger, at disse ikke skulde have noget Fortrin eller nogen Fortjeneste hos Gud, og heller ikke nogen Fordeel eller noget Herredømme over Hedningerne i Verden.

Paa denne Maade begyndte han Prædikenen til Jødernes Misnøie, idet han strax slaar baade Jøder og Hedninger sammen; ja, han siger dem klart ud, at Mose Lov ligefra Begyndelsen af Intet har hjulpet dem, og at han heller ikke vil kunne hjælpe dem for Gud; men alene ved denne Prædiken kunne og skulle de (tillige med Hedningerne) blive befriede fra Synden, Døden og Djævelens Vælde, saaat de kunde blive Guds Børn og Herrer over alle Ting. Og dog fører han Intet med sig, hvorpaa man kan se eller spore denne store Ting, som han kalder Frelse og Salighed, uden det, at han prædiker derom. Ordet hører jeg (kan man sige), Paulus seer jeg, han er et stakkels Menneske; men denne Frelse og Naade, dette Liv og denne Fred seer jeg ikke; jeg maa snarere dagligen se og føle det Modsatte: Synd, Skræk, Ulykke, Lidelse og Død, saa det synes, som om ingen Mennesker vare saa aldeles forladte af Gud, som de Christne, der høre dette Ord.

Men dette er den høie Lærdom, som vi maa lære og kjende — saafremt vi ville være Guds Børn og føle Guds Rige i os — og hvoraf hverken Jøderne ved deres Lov eller Hedningerne ved deres Fornuftviisdom kan kjende eller erfare Noget, nemlig at vor Frelse og Salighed bestaar i det Ord, som St. Paulus her forkynder om Christus, at det skal hede og er et Frelsens og Freds Ord, og i Sandhed bringer og skjænker Frelse og Fred. Thi **Gud har sendt det**, siger Apostelen; det er ikke udtænkt eller frembragt af Mennesker, og det kaldes ikke den romerske Keisers eller den jødiske Ypperstepræstes Ord og Befaling, men Guds i Himmelen, som taler derigjennem, og vil have det prædiket ved elendige Mennesker saaledes og i den Hensigt, at det skal hede og være saadan en Kraft (som Loven ei har været), hvorved han vil give os Frelse og Salighed, som St. Paulus siger Rom. 1, 16.: **Jeg skammer mig ikke ved Christi Evangelium; thi det er en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror.** Og Gud selv har grundet vor Salighed derpaa, da han aabenbarede sig selv og lod sin Stemme høre fra Himmelen, idet han siger ved Jordan om Christus: **Dette er min Søn, den elskelige, ham skulle I høre.** Dette Christi Ord vil han have, at vi skulle høre; som vilde han dermed sige: Her have I Fredens og Saliggjørelsens Ord; alene i Ordet, og ikke andetsteds, skulle I søge og finde det. Til dette Ord skal du holde dig, vil du have Fred, Frelse og Salighed. Det gaa dig, som det vil; i Kors, Lidelse, Ufred, Død, om du bliver halshugget, brændt, eller du dør af Pestilense, Slag, eller paa hvilken Maade Gud fordrer dig, saa se paa mig, hvem Ordet tilhører, og som dig giver den Forjættelse: Du skal ikke dø, og om du dør, skal Døden kun være dig en sød Søvn, ja Indgangen til Livet, som han siger hos Joh. Cap. 8: **Sandelig, sandelig siger jeg Eder: dersom Nogen**

holder mit Ord, skal han ikke se Døden evindeligen.

Men det er nødvendigt **at holde Ordet,** siger Christus, det er: at blive fast ved det — ogsaa imod al Følelse og Sands — saaat du ikke tvivler paa, at det sandeligen er saaledes, som du har hørt det. Thi den, som taler dette er ikke et Menneske, men han, som har skabt Himmelen og Jorden og Alt, hvad der er deri, af Intet, og som indtil den Dag idag regjerer og opholder det. Hvad har du og jeg og Alle, som nu leve, været for hundrede Aar siden Andet end lutter Intet? Hvorved eller hvoraf er det da Altsammen blevet til, da der før slet Intet var? **Han, han talede,** siger den 33te Psalme efter 1 Mos. 1., **og det skede,** hvilket ikke tilforn var; **han bød, saa stod det der.**

Derfor, fordi det er **Guds Ord**, er det en ganske anden Ting — omendskjønt det bliver udtalt gjennem et Menneskes Mund, ja, selv om det var gjennem et Æsels Mund — end det, som heder Menneske-Ord. Derfor, lad der nu være eller endnu komme Ufred, Rædsel for Synden, Døden og Helvede, Grav og Forraadnelse; lad der falde over dig, hvad der falde kan: grib du kun dette Ord i dit Hjerte, at Christus har sendt dig en Saliggjørelses Prædiken, det er, Forløsning og Seier imod det Altsammen, og byder dig at tro det; saa vil du se, at han — som en Gud og Skaber — ikke vil lyve for dig; thi hvad er Død, Djævel og alle Skabninger imod ham?

Derfor er denne Berømmelse af Prædikenen om Christus, som St. Paulus her kalder et Saliggjørelsens Ord, langt større og høiere, end om han havde talt til dem om alle Kongerigers Rigdom og Herligheder i Verden, ja om Himmel og Jord. Thi hvad kunde alt dette hjælpe mig, naar jeg ikke havde dette Ord om Saliggjørelsen og det evige Liv? Thi, naar det kommer til Syndens og Dødens Nød eller Fare, saa maa jeg dog sige: Nu bort med Alt, som hører til denne Verdens Goder og Glæder, forat jeg alene kan høre og have den Saliggjørelses Prædiken, som er sendt af Christus. Dertil maa du holde dig, og vide, at alene et saadant Ord giver evig Fred og Glæde, og at det maa troes, om end Alt seer anderledes ud; saaat du ikke følger dig selv eller dine Følelser, men holder det, som han har talt og lader forkynde, for gnddommelig, evig, uforanderlig Sandhed.

Saaledes formaner nu St. Paulus især Jøderne, at de skulle annamme denne Prædiken som en, der var sendt dem af Gud, og tillige bringer saa store Velgjerninger med sig. Derefter gaar han videre, og vil bortskaffe og borttage den Forargelse, der gjør dem mest vildfarende, og advarer dem, at de ikke maatte gjøre, ligesom Jøderne i Jerusalem, der selv havde hørt dette Frelses Ord om Christus, hvilket de ogsaa dagligen læste i Propheterne, og hvoraf de vel skulde have seet, hvorledes disse vidnede om Christus, og hvorledes deres Prædiken stemte overeens med hans og Apostlernes Prædiken. Men de havde ikke villet forstaa dem; og efterdi denne Christus ikke kom saaledes, som de vilde have ham, have de fordømt netop den Samme, hvorom de selv havde læst i Skriften, at han skulde komme og bringe denne Saliggjørelsens Prædiken. Tillige har han ogsaa tydet Tiden, som de selv vidste forlængesiden var forhaanden, at de ikke skulde vente paa en Anden. Alligevel have de ikke forstaaet Skrifterne. Aarsagen var, at de vare aldeles forstokkede og forstenede i deres Tanker om, at han skulde regjere som en anden jordisk Konge. Dette var ogsaa saa fast indgroet i det hele Folk, at heller ikke Apostlerne tænkte Andet om hans Rige, endog efter hans Opstandelse, og, som Joh. Cap. 12 siger, endnu ikke

forstode Skrifterne, indtil Christus var faren til Himmelen, og den Helligaand kom.

Thi, saalænge et saadant Slør hænger for Øinene, det vil sige, de kjødelige Tanker om Christi legemlige Kongerige og Regimente og om hans Kirke, saa kan man ikke forstaa Skriften, som ogsaa St. Paulus siger om Jøderne 2 Cor. 3, at **Dækket vedbliver indtil denne Dag under det gamle Testamentes Læsning.** Men derfor er saadan Uforstand ikke undskyldt; thi det er grov og modvillig Blindhed, at de ikke ville lade sig sige eller vise tilrette, som Apostlerne gjorde, men fare immer fort at rase derimod, og ikke ville høre Noget om denne Christus, endog da der blev prædiket Bod og Syndsforladelse af Apostlerne for dem, efterat de havde korsfæstet ham.

Nu er det meget ubehageligt for Jøderne, at St. Paulus tør saa dristeligen tale saaledes om de Fornemste og Øverste i det hele Jødedom — det er, iblandt Guds Folk, og, som vi sige, Kirkens Hoveder — idet han siger, at ikke alene den store Hob, men ogsaa de selv ikke kjendte eller forstode Skrifterne, som vare givne dem, ja, at de ei alene vare saa uvidende og vildfarende, men at de endog vare blevne dem, om hvilke de havde læst, at de skulde dræbe og korsfæste Guds Søn, deres Frelser. Hvor ærgerligt har det ikke lydt for dem at høre ham saaledes tale om de Folk, iblandt hvilke Gud selv havde stiftet sin Gudstjeneste, sit Tempel og Præstedømme og forfattet et eget Regimente, saaat Ypperstepræsten havde Magt til at sige: Det skal man holde, eller dø Døden, 5 Mos. 17., iblandt hvilke det herlige, store Raad, der bestod af to og sytti Ældste (som først blev forordnet af Moses, 2 Mos. 18., og kaldt Sanhedrin), dømte og regjerte det hele Folk, og jo vidste, hvad der efter deres Lov var Ret og Uret.

Skulde man ikke her sønderrive Paulus med gloende Tænger som en Oprørsstifter og offentlig Bespotter, der ikke alene taler det hele Regimente, men Guds Ære selv noget Ondt paa, og tør sige, at Folkets Øverste alle tilsammen fare vild, at de Intet kjende til Skriften, ja, ere Guds Søns Mordere? Hvad er det at regne herimod, at vi straffe og fordømme Paven med hans Hob, der ikke kan fremskaffe en saadan Berømmelse og et saadant Vidnesbyrd fra Gud, men har fremsat og forsvaret idel selvopdigtet Lære og Afguderi.

Her seer du, at han ikke lader det gjælde; men lærer Enhver, at de ikke skulle bryde sig om Jødernes Skrig og Bulder, naar de komme frem med, at de ere Ypperstepræster, Lærere, Regenter eller Herskab og Øvrighed, der er forordnet af Gud, og at Folket var dem underkastet, saaat det, at prædike imod dem, var ligesaameget, som at prædike mod Fader og Moder, mod Lydighed for den forordnede Øvrighed, ja, mod Gud selv, hvilket vi jo ikke vilde taale. Alligevel gjør St. Paulus det uden Sky, som en Guds Apostel, og efter hans Befaling. Men endnu meget mere vilde han have sat sig imod vor Paves Narreværk, der uden Guds Ord rose sig af at være Kirkens og Guds Folks Hoveder, og alligevel hverken lære eller forstaa Skriften, men udgive deres egen Tant for Guds Ord.

Nu, hvad har han da for Aarsag til, at han saa frisk væk tør fordømme saadanne høie Folks Dom? Det er, siger han, fordi at der er En, som heder Jesus Christus, om hvem alle Propheter og den hele Skrift taler, og som de ikke ville kjende; han er mere og større end de Ypperstepræster, Øverster, samt Templet og den hele By Jerusalem, og de vidste vel selv, at de, naar han kom, skulde aftræde, og lyde ham som deres Herre og øverste Regent. Derfor ere de ikke undskyldte, og Intet gjælder deres Udflugt: Gud har

givet os Herredømmet og den høie Magt og befalet Enhver at være os lydige, saavel Fader som Moder. Nei, dermed bliver du ikke løs, at du er Herre eller Fyrste, Fader eller Moder, Barn eller Undersaat (det er, skyldig at adlyde Øvrigheden), saaat du ikke behøvede at lade dig døbe og tro paa Christus; thi han er den eneste Overherre over alle Konger, Fyrster, Øvrighed ꝛc.

Derfor skal man dog være Fader og Moder og den verdslige Øvrighed lydig, men kun saavidt, at man ikke bliver ulydig mod den Herre, der har skabt Keiser og alle Herskere, og har dem under sig, ligesaavel som de allerringeste Mennesker. Men det vilde ikke hine Junkere og Regenter i Jerusalem gjøre, ligesom ogsaa nu vore; deraf kommer nu Striden, at vi maa tale og handle efter Guds Bud, hvilket de falskeligen kalde at være ulydig og oprørsk, paadet at vi kunde blive befundne at være lydige mod vor og deres Herre, den, de fornægte. Thi her gjælder det hverken Caiphas eller Pave, Keiser eller Konge, men Jesus Christus, hvilken I, siger St. Paulus, de Øverste i den hellige Stad have dræbt i Jerusalem. Derfor, omendskjønt I kunne være forordnede af Gud og satte til Øvrighed, saa spørger han dog ikke mere efter Eder, fordi I ikke ville annamme Christus; og I ere nu blevne grove Taaber og blinde Ledere, som slet ikke forstaa Skriften, men alligevel skulle og ville lære Andre, ligesom Moses og alle Propheterne have talt om denne Christus, der er Eder og al Verden forjættet til Frelse og Trøst; og I ere vedblevne og forstokkede i denne Blindhed, og have bragt ham paa Korset, uagtet I slet ikke have kunnet finde nogen Aarsag til at fordømme ham; thi han har jo Intet gjort imod Eder; ei heller har han taget Penge eller Gods, Ære eller Magt fra Eder, men bragt Eder alt Godt og Salighed, naar I kun vilde antage ham. Men I have netop maattet være dem, som opfyldte Skriften, den I dagligen læse, nemlig derved at I dræbte Christus og hjalp til, at han igjen opstod fra de Døde og — uden Eders og Djævelens Tak — blev en Herre over alle Ting, hvilken alle Skabninger maa være underdanige.

Derfor spørge vi nu slet ikke mere efter, hvad I og al Verden gjøre og sige dertil, at vi prædike Christus, om I vredes eller le. Thi vi have den Herre, som er Guds Søn og af Faderen er sat til Herre over alle Ting ved sin Opstandelse; Faderen vil altsaa have, at vi skulle prædike om ham, og at Enhver skal tro paa ham. Og, fordi I ikke ville dette, saa ophører derfor den Vælde og Magt, som Gud har givet Eder; den varede ikke længer end til Messias fremtraadte; nu maa vi afsondre og skille os fra Eder, og lade Øvrighed, Præsteskab, Jerusalem fare, og kort og godt sige, at vi ikke skulle eller ville være Eder lydige imod denne Herre.

Se, saaledes har St. Paulus maattet prædike for sine Jøder, om de skulde blive Christne, og sige, at Christus allerede var kommen, og ikke længere at vente; han maatte vise dem, hvad de selv og Folkets Øverste og Formemste have gjort med ham, forat de kunde erkjende deres Synder, og lade deres Pukken paa Loven og deres Gudstjeneste falde, eftersom de selv maatte se og føle, at de selv Intet havde at rose sig af for Gud. Thi, omendskjønt de rigeligen havde havt og hørt Moses og Guds Ord, saa havde de dog ikke erkjendt eller villet antage deres Messias, som Gud havde sendt dem overeensstemmende med sin Forjættelse, men de havde fordømt ham, og bleve hans Mordere.

Hvad har det nu hjulpet dem alt det, de roste sig af, nemlig, at de hedte Abrahams Børn, Guds Folk, at de havde Pro-

pheter, Loven, Præstedømme? Alt dette gjør jo deres Synder og Fordømmelse værere og større for Gud, efterdi de, ikke som uvidende, blinde Hedninger, men som de, der have og skulde kjende Guds Ord, ikke destomindre med frit Forsæt have dræbt Guds Søn.

Dette er det første Stykke af denne Prædiken.

Det andet Stykke handler om Christi Opstandelse og sammes Kraft formedelst Troen. Thi derpaa driver St. Paulus, efterat han har sagt dem, hvorledes de havde dræbt Christus, og derved gjort deres Fordømmelse for Gud altfor stor, saaat de maa bekjende, at de ikke have nogen Ros for Gud af deres Jødedom, men idel Skam og Vrede. Forat de nu i Fremtiden, om de vilde, kunde blive fri for Fordømmelsen, og, som han siger i Slutningen, blive retfærdige og salige, skulde de endnu høre og tro Ordet om Christus. Og, eftersom de med deres Øverste ikke have annammet denne Messias eller villet kjende ham, da han selv prædikede og gjorde Undergjerninger, saa maa de nu annamme ham, som de have henrettet og korsfæstet, medens de ikke se ham eller have ham legemligt hos sig; de maa tro, at han er opstanden fra de Døde, saaledes som de høre om ham gjennem Apostlernes Prædiken, og at han er Herren over alle Ting; nu maa de aldeles lade falde deres forrige Drømme og Forhaabning om, hvorledes han skulde komme og ophøie dem formedelst deres Lov og Gudstjeneste til stor Ære, Rigdom og Herredømme over Jorden, og udbrede deres Moses og Præstedømme i al Verden. De maa nu være glade og takke Gud, at de ere Hedningerne lige, og med dem kunne komme til Saliggjørelsens Ord, forat faa Guds Naade, Syndernes Forladelse og et evigt Liv.

Men han beviser sin Prædiken om Christi Opstandelse med mange vægtige Sprog af Skriften, hvilke han udentvivl har forklaret med mange Ord og gjort en lang Prædiken om; denne er i sin Heelhed ikke her beskreven, men kun stykkeviis antydet saa kort, som muligt. Saaledes have Apostlerne villet vise os ind i Skriften, at vi skulle studere i den selv, og med Flid iagttage hvor kraftigen Propheterne have talt om Christus, hans Gjerninger og Rige.

Det første Sprog anfører han af den anden Psalme, hvilken ganske handler om Christus og hans Rige — som ogsaa Jøderne paa den Tid, da de endnu vare lærde, maatte bekjende. Der siger Christus selv: **Jeg vil fortælle om et bestemt Raad**, nemlig, at **Herren sagde til mig: du er min Søn, jeg, jeg fødte dig idag.** Dette, siger her St. Paulus, staar skrevet i den første*) Psalme, medens det dog i alle Bøger, gamle og nye, i Tal og Orden er den anden Psalme. Men han taler her ikke om den Orden, hvori Psalmerne staa efter hinanden i Bogen, men om Ordenen af de Sprog, som han vil anføre, som om han vilde sige: For det Første vil jeg bevise det af en Psalme, eller: for det Første staar det skrevet i Psalmen; ligesom enhver Prædikant begynder og siger: Det vil jeg sige for det Første; ligesaa: Dette staar for det Første i een Psalme, dette i en anden Psalme ꝛc. og det er ligegyldigt om det er den første, anden, tyvende eller tredivte, eftersom han ikke optæller Psalmerne efter deres indbyrdes Orden, men saaledes som han indfører dem i sin Tale.

Hvorledes passer nu dette Sprog til det, hvortil St. Paulus anfører det, nemlig, til at bevise Christi Opstandelse? Det er jo en vægtig Henviisning, og han har

*) I den græske Text, hvoraf vort ny Testamente er en Oversættelse, staar i nogle Haandskrifter den første Psalme, i andre den anden Psalme. Luther benytter hiin Læsemaade, vore Oversættelser denne. Meningen bliver ogsaa aldeles den samme, hvilket vi se Luther strax efter tydeligen viser. Overs.s Anm.

udentvivl smukt og rigeligen udviklet det. Den anden Psalme taler om Messias eller Kongen, der skal regjere iblandt Folket og Menneskene, som den klarligen siger: **Jeg, jeg haver salvet min Konge over Zion, mit hellige Bjerg,** det er, i Jerusalem. Derfor maa han jo være et sandt Menneske, de andre liig. Ja, den siger tillige, at ogsaa Konger og Herrer i Landet ville larme mod ham og forfølge ham; dette kunde ikke ske, dersom han ikke regjerede paa Jorden. Men i dette Vers staar nu, at han ogsaa er sand og evig Gud. Thi Gud kalder ham sin Søn, og det en saadan Søn, som han selv har født i sit guddommelige, evige Væsen og Majestæt, saaat han ikke er en udvalgt, men en virkelig, født Guds Søn. Efterdi han nu er et Menneske, som andre Mennesker, saa maa han ogsaa dø — ifølge denne Natur — ja, lade sig dræbe og korsfæste af Verdens Herrer. Men eftersom han ogsaa er Guds fødte Søn, og altsaa sand Gud, saa kan denne Person — endog efter den menneskelige Natur — ikke forblive i Døden, men maa igjen frem og ud af Døden, og blive en evig Herre over Døden og Livet. Thi der er her en uadskillelig Person, Jomfruens eneste Søn, af Davids og Guds Slægt; han kan ikke blive i Døden. Men, naar han kommer i Døden, saa maa denne blive overmandet og overvundet ved ham, ja, opslugt og tilintetgjort, og idel Liv maa regjere i denne Herre, og blive givet alle dem, som ham annamme. Herom er der talt videre paa andre Steder.

Men det lyder endnu forunderligere om Opstandelsen, hvad derpaa følger af Propheten Esaias Cap. 55: **Jeg vil holde Eder de hellige (Løfter) til David, de trofaste.** Dette lyder efter den hebraiske Text saaledes: **Jeg vil gjøre en evig Pagt med Eder, nemlig, Davids visse Naade.** Propheten taler her om den Forjættelse om Christus, som er given David, 2 Sam. 7.; i de foregaaende Ord af Cap. 55 formaner og lokker han meget trøsteligt den hele Verden til at annamme saadant Ord og saadan Prædiken, eftersom deri et stort Gode, stor Glæde og Frelse vil vederfares alle Arme, Elendige og Bedrøvede. Strax efter disse Ord siger han, hvorledes Gud vilde sætte Messias, Davids forjættede Sæd, for Folkene til et Vidne — det er, til en Prædiker, sendt af Gud — og til en Fyrste og den, der skal byde over Folkene ꝛc. som den, der skal være en anden Lærer, end Moses med sine Præster og Lovlærere — der tilforn vare til — og en anden Herre, Regent og Konge, end David og alle Herrer i deres verdslige Regimente, og han underkaster ham alle Ting; ikke saaledes at forstaa, at han skal oprette et nyt udvortes Regimente, eller udbrede det jødiske iblandt Hedningerne, men saaledes, at baade Jøder og Hedninger tilsammen skulle høre ham og tro paa ham, at de ved ham kunde faa, hvad han havde forjættet; og dette kalder han her **den visse Naades Pagt,** som er lovet David. Denne, siger han, vil jeg gjøre med Eder og holde, som en guddommelig, vis og trofast Pagt, netop i denne Christus, saaat gjennem ham skal alt det blive givet, som Guds Naade giver og bringer, nemlig, Syndernes Forladelse og Udslettelse, Forløsning fra Døden og det evige Liv.

Naar nu denne Christus, ved hvem denne Pagt bliver bragt istand — er sandt Menneske, saaledes som han er forjættet David, af hans Kjød og Blod, og skal bringe og give den evige Naade, hvorfor han ogsaa maa være Gud, hvem det alene tilkommer og anstaar at give Saadant: saa maa han ikke blive i Døden, om han end som et naturligt Menneske ogsaa dør; men han maa selv opstaa fra de Døde, paadet at han kunde forløse ogsaa Andre fra Døden og give dem et evigt Liv, saaat han med Sandhed heder og er Naadens,

Retfærdighedens og Livets evige Konge, ligesom Gud har forjættet sikkert at holde.

Saaledes er overalt, hvor der i Skriften staar om Christi evige Rige og evige Naade, betegnet denne Artikel om Christi Opstandelse, ligesom ogsaa St. Paulus vil have indført flere andre Sprog for at forklare dette. Saaledes af den 110de Psalme: **Herren sagde til min Herre: sid hos min høire Haand;** ligesaa Vers 4.: **Herren svor, og det skal ikke angre ham: du er en Præst evindelig.** Her har Gud lovet, at han vilde sende Christus, som skal sidde hos hans høire Haand, det er, være en evig Herre og Konge i almægtig, guddommelig Magt, og dog skulde hans Kongerige være paa Jorden — i Zion eller Jerusalem —; tillige skulde han være en evig Præst, som jo maa tages af Menneskene og være dem liig, det er, ogsaa være dødelig, men dog saaledes, at han allikevel forbliver Præst til evig Tid; derfor maa han ikke forblive i Døden og Graven.

Det tredie Sprog, som St. Paulus her anfører, er af den 16de Psalme, der ogsaa egentlig taler om Christus; dette udlægger St. Peder videre i den første Prædiken paa Pintsedag, og slutter kraftigen deraf — ligesom da ogsaa Ordene i sig selv sige det klart — at Christus var død, og har dog ikke kunnet forraadne i Graven, men blev ufortæret af Døden og uforraadnet, og opstod igjen — nemlig paa den tredie Dag.

Tredie Paaskedag.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 24, 36—47.

Men der de talede dette, stod Jesus selv midt iblandt dem og sagde til dem: Fred være med Eder! Da forfærdedes de og betoges af Frygt og mente, at de saa en Aand. Og han sagde til dem: Hvi ere I saa forfærdede? og hvi opstige saadanne Tanker i Eders Hjerter? Seer mine Hænder og mine Fødder, at det er mig selv; føler paa mig og seer; thi en Aand haver ikke Kjød og Been, som I see, at jeg haver. Og der han det sagde, viste han dem Hænderne og Fødderne. Men der de endnu ikke troede for Glæde, og forundrede sig, sagde han til dem: Have I her noget at æde? Men de gave ham et Stykke af en stegt Fisk, og af en Honningkage. Og han tog det og aad det i deres Paasyn. Men han sagde til dem: Disse ere de Ord, som jeg sagde til Eder, der jeg endnu var hos Eder: at de Ting bør allesammen at fuldkommes, som ere skrevne i Mose Lov og Propheterne og Psalmerne om mig. Da oplod han deres Forstand, saaat de forstode Skrifterne. Og han sagde til dem: Saaledes er skrevet, og saaledes burde det Christum at lide og at opstaa fra de Døde paa den tredie Dag, og at prædikes i hans Navn Omvendelse og Syndernes Forladelse for alle Folk, hvilket skulde begynde fra Jerusalem af.

For det Første er i dette Evangelium angivet, hvilke de ere, som med Nytte og Frugt høre om Herrens Opstandelse, nemlig de, som her sidde indesluttede i Frygt og Engstelse; for dem kommer det meget vel tilpas, og de ere de bedste Disciple, for dem skulde man ogsaa alene prædike det, omendskjønt det maa blive prædiket

iblandt alle Folk, som Herren siger ved Enden af Evangeliet. Derfor lader os for det Første heraf lære, hvorledes de ere beskafne, som høre Evangeliet paa en ret Maade.

Disciplene sidde der hemmeligen forsamlede i en Hob, og frygte for Jøderne; de have tillige en ond Samvittighed, fordi de have forladt og fornægtet Christus; de ere saaledes forsagte og forskrækkede for Synd og Død. Thi havde de været stærke i Troen, saa vilde de ikke saaledes være krøbne i Krogen; siden efter, da den Helligaand kom, som styrkede og trøstede dem, bleve de saa modige, at de traadte frem og prædikede offentligen uden Frygt. Dette er nu skrevet for os til den Ende, at vi skulle lære, hvorledes Evangeliet om den Herre Christi Opstandelse kun er trøsteligt for dem, som have ydmyge og frygtsomme Hjerter, for dem, hvis Synder trykke dem, og som føle deres Svaghed, ikke gjerne gaa i Døden, frygte og ræddes næsten for et raslende Blad; for disse bliver Evangeliet til Trøst, og dem smager det ogsaa godt.

Dette kan man ogsaa skjønne af Evangeliets egen Natur. Thi Evangeliet er et Budskab og en Prædiken, som forkynder, hvorledes den Herre Jesus Christus derfor er opstanden fra de Døde, at han skal bortage Synd og Død og al Ulykke fra dem, som tro paa ham. Og, naar jeg erkjender ham for, at han er en saadan Frelser, saa har jeg retteligen hørt Evangeliet, saa har han retteligen aabenbaret sig ogsaa for mig. Er dette nu saa, at Evangeliet ikke lærer noget Andet, end hvorledes Christus ved sin Opstandelse har overvundet Synd og Død, saa maa vi visseligen bekjende, at saadan Prædiken ikke kan komme Andre til Hjælp end dem, som føle Synden og Døden hos sig. For de Andre, som ikke føle sin Skrøbelighed og Synd, og ikke agte Noget derpaa, for dem er det slet ikke nyttigt; det smager dem hellerikke; og, om de end i lang Tid høre Evangeliet, saa frembringer det dog intet Andet hos dem, end at de lære Ordet og tale derom, saaledes som de have hørt det; men det gaar dem ikke til Hjerte og giver dem hverken Trøst eller Glæde.

Derfor vilde det være godt, naar det saaledes kunde ske, at man kunde prædike Evangeliet alene paa et saadant Sted, hvor der var saadanne ydmyge og ængstede Samvittigheder. Men, da man ikke kan skjelne disse fra den store Hob, og man for deres Skyld maa prædike i Almindelighed og lade det staa til Gud, hvilke og til hvilken Tid det skal træffe, saa skeer det, at Evangeliet ikke overalt bærer Frugt. Derfor giver man os Skyld for, at vi ville prædike mange nye Ting, og at alligevel Ingen forbedrer sig ved vor Lære. Feilen ligger ikke i Evangeliet, men hos Tilhørerne, som vel alle høre det, men ikke føle al deres Jammer og Elendighed og vandre sikkre og ryggesløse, ligesom de ufornuftige Dyr.

Derfor bør Ingen undre sig, om Evangeliet ikke overalt bærer Frugt. Thi foruden disse retskafne Tilhørere, om hvilke vi have talt, gives der ogsaa mange andre, som slet ikke ville annamme det, som hverken have Samvittighed eller Hjerte, som hverken tænke paa Døden eller paa sin Sjæls Frelse; disse maa man styre, ligesom Æslerne og de ufornuftige Dyr, med Magt og Lovens Tvang og med Frygt for Straf; dertil er da ogsaa det verdslige Sværd indsat. Ligesaa er der fremdeles Nogle, som vel ikke foragte Evangeliet; de forstaa det vel, men de forbedre sig ikke, de stræbe ikke at leve derefter; de beholde kun Ordene og kunne snakke Meget derom, men der følger ingen Handling eller Frugt deraf. Men det tredie Slags Mennesker og det de færreste ere de, som annamme Evangeliet retteligen, saaat det bærer Frugt hos dem.

Hvad der kan sluttes af dette Stykke er altsaa, at Evangeliet er en Prædiken om Christi Opstandelse, som skal tjene til at trøste og opmuntre de stakkels bedrøvede og forskrækkede Samvittigheder. Dette er nødvendigt og nyttigt at vide især i Døden og i al anden Nød, saaat man kan have rustet sig dertil, og fatte og beholde Trøst deri.

Thi, naar nu Mennesket ved, forstaar og tror Evangeliet, saa er Christus allerede i hans Hjerte og bringer ham Freden, saaat han bliver trøstet og siger: Har min Herre Christus ved sin Opstandelse overvundet mine Synder og traadt dem under Fødderne, hvorfor skal jeg da være bange og forskrækket? Men denne Trøst, denne Hjertets Fred og Glæde føler Ingen uden den lille Hob, som forhen er forskrækket og fuld af Bedrøvelse og har følt sin Elendighed. Derfor forstaa de steenhjertede grove Folk hverken dette eller andre Evangelier. Thi den, som ikke har smagt det Bittre, ham smager ikke det Søde, og den, som ikke har prøvet Ulykke, han forstaar sig ikke paa nogen Lykke. Thi, som det naturligen gaar i Verden, at det Menneske ikke duer, der ikke arbeider eller forsøger og lide Noget: saaledes og meget mere gaar det ogsaa her i de aandelige Ting, saaat det ikke er muligt, at Nogen vel fatter Evangeliet, uden at han først har følt et saadant ydmygt og forskrækket Hjerte hos sig.

Derfor er det ikke underligt, om ikke Alle fatte Evangeliet og gjøre derefter, naar de høre det; der er overalt mange Saadanne, som foragte og forfølge det; man maa lade dem fare og vænne sig dertil. Hvor man prædiker Evangeliet, der vil man visseligen finde saadanne Folk. Dernæst er der ogsaa Mange, som ikke forfølge det, men alligevel heller ikke antage det; thi de bære ingen Frugt deraf, de føre et Liv som før. Kort sagt, om man end længe prædiker og forkynder Evangeliet, saa indfinder sig dog stedse den Klage, at man siger: Ak, vil dog Ingen forbedre sig! Alt bliver i det forrige Væsen! Derfor maa man ikke lade sig anfegte eller forskrække derved.

Thi se, hvad skede i Jerusalem, da man første Gang hørte Evangeliet, og der var saameget Folk, som der skrives, at der har været i Staden paa Paaskefesten, nemlig over elleve Gange hundrede tusinde Mand; hvormange af dem bleve omvendte derved? Da St. Peder stod op og prædikede, dreve de Spot dermed og holdt Apostlerne for Narre; og, da de paa det Stærkeste og Bedste havde prædiket, bragte de tilveie tre tusinde Mænd og Kvinder. Hvad var det imod den hele Stad? Det har i Sammenligning med den øvrige Hob været, som kunde man ikke spore, at det havde virket Noget; thi Alt forblev i sit forrige Væsen og Regimente, saaat man ikke saa nogen Forandring og næsten Ingen blev var, at der vare Christne. Saaledes bliver det endnu stedse. Derfor skal man ikke maale Evangeliet efter Mængden af dem, som høre det, men efter den lille Hob af dem, som annamme det; disse sees ikke stort, man agter dem ikke, og Gud virker dog skjult i dem.

Desuden er der endnu Noget, som paa en fiendtlig Maade hindrer Evangeliets Kraft, nemlig, de Troendes Svaghed, saadan som den er beskrevet i denne Beretning om Disciplene, og sidenefter ogsaa fandtes hos Apostlerne efter Christi Himmelfart. Saaledes for Exempel, da Petrus faldt, uagtet han var fuld af Tro og den Helligaand, og snublede tilligemed Mange, som vare med ham, saaat Paulus offentligen maatte irettesætte ham. Dengang hang mange store og hellige Folk ved ham, der alle snublede med ham, Gal. 1. Ligeledes læse vi om, hvorledes Marcus drog med Paulus, og sidenefter faldt fra og løb bort fra ham; ligeledes, hvorledes Paulus og

Barnabas kivedes med hinanden og stødte skarpt an mod hinanden, Ap. Gj. 13 og 15. Og vi læse i Evangelierne, hvorledes Apostlerne ofte fore vild i grove Stykker, de, som dog vare de bedste Christne. Disse Skrøbeligheder hos de Christne og Troende fordunkle Evangeliet mest, saaat de Folk, som gjerne ville være kloge og vise, støde og forarge sig herved, og Faa ere de, som vide at skikke sig ret og vel heri, saaat de ikke forarges. Derfor sige de: Ja, disse rose sig af Evangeliet, ville være gode Christne og ere dog uforstandige, underlige, vredagtige, utaalmodige; og de ville heraf drage den Slutning, at Evangeliet er prædiket forgjæves. Dette er egentligt at forarge sig over den svage og skrøbelige Christus.

Saaledes gik det ogsaa Christi Disciple: I Førstningen, da Christus vandrede omkring og gjorde mægtige og store Gjerninger, saaat han trængte igjennem med stor Ære i Alt, hvad han gjorde, saa det maatte ske, da holdt de fast ved ham; omendskjønt de høie og store Herrer, de Hellige og Lærde, alligevel forargede sig over ham, af den Grund, at han ikke vilde holde med dem. Men derimod forbedrede sig den almindelige Mand, og Folket hang ved ham, saalænge de saa, at han gjorde saadanne Undergjerninger med stor Vælde, og tillige levede saaledes, at Ingen kunde udsætte Noget derpaa; men Enhver maatte sige: Det er en hellig og stor Profet. Men da hans Lidelser begyndte, traadte de Alle tilbage og vege fra ham, og heller ingen af hans Disciple forblev hos ham. Hvori stak da Feilen? Alene deri, at de ikke mere saa den stærke, men kun en svag Christus i ham; thi han var nu i Jødernes Hænder, gjorde ingen Undergjerninger, just som han Intet mere kunde, og som om han var forladt af Gud. Da faldt hans Kraft og høie Navn aldeles; tilforn holdt man ham for en Prophet, hvis Lige aldrig var kommen; nu holdt man ham for en Morder og et fordømt Menneske. Hvem kunde dengang se, at denne Christus var Guds Søn? Da maatte al Fornuft, ja, ogsaa de Retskafne, Store, Hellige falde; thi de tænkte: Dersom han var Guds Søn, saa maatte der ogsaa være Frugter, hvorpaa man kunde spore, at han var det; men nu seer man intet Andet hos ham end idel Svaghed, Synd og Død.

Derfor er det den allerhøieste Viisdom paa Jorden, og den er bekjendt for meget faa Folk i Verden, at man kan finde sig tilrette med den svage Christus. Naar jeg seer en from, hellig Mand, der fører et helligt og skjønt Levnet, hvem takker mig da for, at jeg priser ham og siger: Der er Christus, der gaar det ret til? Thi omendskjønt Biskopper og store Herrer forarge sig paa en saadan, saa forbedrer sig dog den almene Mand. Men, naar han bliver skrøbelig og snubler, saa støder sig saasnart Enhver paa ham og siger: Ak, jeg havde dog troet, at det var en from Christen; nu seer jeg vel, at jeg har bedraget mig. Men naar vi ret se os omkring, saa ville vi ikke finde Nogen, der ikke ogsaa er skrøbelig; ja, Enhver vil blive det var hos sig selv; alligevel mene vi, at det er ude med Evangeliet. Ja, naar ikke Gud var saa klog, at han kunde skjule det, saaledes som han lagde et Dække over Christus, da han drog Døden og idel Kraftesløshed over ham, og alligevel var Christus derunder, hvilket intet Menneske kunde se. Derfor siger han ogsaa til Disciplene iforveien: **I skulle alle forarges paa mig**, Matth. 26, 31., saaat I ikke mere skulle tro, at jeg er Christus.

Dette er, som jeg har sagt, næsten den største Hindring, hvorpaa man støder sig, idet man mener, at Evangeliet ikke har nogen Kraft, naar man seer hen til de Christnes Skrøbelighed og Svaghed, og til at de undertiden snuble. Derfor, den, som retteligen vil erkjende Christus, han

maa ikke se paa det Ydre. Om du end seer En eller Anden snuble, saa skal du alligevel ikke forsage eller tænke: Nu er det forbi. Men du skal tænke saaledes: Maaske vil Gud handle med denne saaledes, at han skal have Christus i Svaghed, ligesom en Anden i Styrke; thi begge Dele maa findes og forblive paa Jorden, omendskjønt den største Deel er svag, især i vore Tider. Dog, naar du trænger igjennem, igjennem denne Svaghed, da vil du se, at Christus ligger der skjult i den svage Person, og i sin Tid vil komme frem og lade sig se.

Dette mener St. Paulus, naar han siger til de Corinthier: **Jeg agtede mig ikke at vide Noget iblandt Eder, uden Jesum Christum, og ham korsfæstet**, 1 Cor. 2, 2. Hvad er det for en Ros, at han siger, han ved Intet, uden Christus og ham korsfæstet? Det er Noget, som Fornuften og den menneskelige Visdom ikke kan begribe, ja hellerikke de, som allerede have studeret og lært Evangeliet, kjende det nok; thi det er en Visdom, som er mægtig, hemmelig og skjult, og synes slet ikke at være noget Stort, af den Grund, at den er tildækket af Svaghed og Daarskab, ligesom Christus paa Korset, da han havde afført sig al Styrke og Guds Kraft, og hang der som et elendigt, forladt Menneske, og det syntes, som om Gud ikke vilde hjælpe ham. Om ham alene veed jeg at prædike, siger St. Paulus. Thi den Christus, som offentligen gjør Undergjerninger, han bryder frem med Vælde, saaat Enhver seer, hvem han er; han er snart lært og erkjendt, men til at kjende den svage Christus, der hænger paa Korset og ligger i Døden, dertil hører større Forstand; den, som ikke kjender ham saaledes, han maa støde sig og forarges over ham.

Ja, man finder ogsaa sande Christne, som kjende Evangeliet, og dog forarge sig over sit eget Levnet; de mene, at de saa gjerne vilde, at Christus skulde være stærk i dem og vise sig i store Gjerninger; men de føle hos sig selv, at det ikke vil gaa, og saa begynde de at forsage og tro, at det er ude med dem, fordi de ikke føle den Styrke hos sig, som de burde have. Men dette gjør vor Herre Gud forat ydmyge os, forat vi skulle se, hvor svage Skabninger, hvilke elendige, fordømte og fortabte Mennesker vi ere, dersom Christus ikke kommer os til Hjælp med sin Retfærdighed, og ved sin Styrke bærer vor Svaghed. Se, dette er den høie Visdom, som vi have, og hvorover hele Verden forarger sig.

Men med det her Sagte have vi ikke givet Lov til, at man stedse skal forblive svag; thi vi prædike ikke, at man skal være svag, men at man skal erkjende og være Svagheden hos de Christne. Det var ikke Hensigten, at Christus skulde hænge paa Korset som en Røver og Ugjerningsmand, men at man deraf skulde lære, hvor dybt Styrken ligger skjult under Svagheden, og hvorledes Guds Kraft viser sig i Skrøbeligheden. Det er altsaa ikke at rose, at vi ere svage, som om vi altid skulde være og forblive saaledes; men man skal lære, at man ikke maa holde En for en Ikkechristen, fordi han er svag, og at den ikke maa forsage, der føler sin egen Svaghed. Det kommer an paa, at vi erkjende vor Svaghed, og stedse tragte efter at blive stærkere. Thi Christus skal ikke stedse lide og ligge død i Graven, men han skal komme frem til Livet.

Derfor skal Ingen tænke, at det, at være svag, er den rette Maade og den rette Stand; det er kun en Begyndelse, og man bør voxe Dag for Dag; kun maa man se til, at man ikke for Svagheden Skyld holder op og fortvivler, som om det var forgjæves; man maa arbeide dermed saalænge, indtil man bliver stærkere og stærkere, indtil Gud borttager Svagheden. Derfor, om du seer din Næste skrøbelig og snub-

lende, saa tænk ikke, at det derfor er ude med ham. Gud vil ikke have, at den Ene skal fordømme den Anden og tykkes godt om sig selv, eftersom vi dog alle ere Synd-ere, men at den Ene skal bære den Andens Skrøbelighed Rom. 14, 1.; Gal. 6, 1. 2. Vil du ikke gjøre dette, saa kan han vel lade dig falde og kaste ned og løfte den Anden op.

Dette være nu sagt om de Christnes Svaghed, paadet at man kan lære at skikke sig deri; thi det er meget nødvendigt at vide dette, især i vor Tid. O, gid de catholske Biskopper, Præster og Prælater havde havt denne Viisdom, de, som mest burde have den! Hvor godt skulde det ikke da staa til i Christenheden? Men nu er det kommen dertil, at man intetsteds vil se paa Andet end paa idel stærke Hellige; man kan ikke taale de Svage; man farer frem med Strenghed og med Magt. Det har ogsaa i gamle Dage, da det endnu stod vel til, feilet Biskopperne meget i dette Stykke; de have dog været hellige Folk, endskjønt de dreve og trængte Samvittighederne formeget. Det gaar ikke saaledes an med de Christne; thi Christus vil dog endnu en Stund være skrøbelig i sin Kirke paa Jorden.

Dette viser han ogsaa derved, at han her i Evangeliet siger til Disciplene: **Føler paa mig og seer; thi en Aand haver ikke Kjød og Been, som I se, at jeg haver.** Han vil have begge Dele, ikke Been alene, eller Kjød alene; men begge ere tilsammen, saaledes som det maa være i Menneskets naturlige Legeme. Paa samme Maade læse vi i 1ste Mosebog, at Adam siger om sin Eva (der var skabt af et Ribben udaf hans Side): **Denne Gang er det Been af mine Been og Kjød af mit Kjød.** Han siger ikke Kjød eller Been alene, men han siger begge Dele; derfor siger han: af mine Been og af mit Kjød. Saaledes er det ogsaa med Christus og med os; derfor siger han her: Jeg har baade Kjød og Been. I ville ikke finde blot Been hos mig, eller blot Kjød. Det er: I ville finde begge Dele, nemlig, at jeg er stærk og svag, og det maa gaa saaledes iblandt mine Christne, at Nogle ere stærke, og Nogle svage. De, som ere stærke, gaa sin jævne Gang, ere friske og sunde, og maa bære de Andre; dette er Benene. De Andre ere de Svage, som hænge fast ved de Stærke. De Svage udgjør den største Hob, ligesom man altid seer mere Kjød end Been paa Legemet. Af den Grund er Christus baade korsfæstet og død, atter bleven levende og ophøiet til Ære, at han ikke skulde være en Aand, saaledes som Disciplene her holdt ham for, og maatte forfærdes; men han skulde være et sandt, naturligt Menneske, i alle Ting os lig efter det samme Kjød og Blod, paadet at han kunde antage sig vor Svaghed og bære den.

Denne Viisdom har Apostlerne og Christus selv meget drevet paa, og siden-efter veed jeg ingen Bog mere, hvori der er skrevet derom; det er vel undertiden berørt, men intetsteds har man drevet paa det; det ny Testamentes Bog driver stedse derpaa, og gjør sig det magtpaaliggende at lære Folkene baade den svage og stærke Christus. Saaledes siger Paulus til Romerne Cap. 15, 1. 2. 3.: **Men vi, som formaa det, ere skyldige at bære over med de Svages Skrøbeligheder og ikke behage os selv. Hver af os være sin Næste til Behag i det Gode, til Opbyggelse. Thi ogsaa Christus levede ikke sig selv til Behag.** Se, dette skal være den Viisdom, som vi heraf kunne lære. Og til denne Skole hører Alle de, som ere afmalede her i Evangeliet, og som Christus finder forsagte og svage; de Andre, som ikke høre hertil, kan man letteligen kjende; det er nemlig dem, som slaa Evangeliet hen i Veir og Vind og foragte det.

Saaledes kan ogsaa Enhver føle hos sig selv, om Evangeliet hjertelig behager ham; og, seer du hos en Anden, at han beviser sig saaledes, at du kan spore hos ham Ønsket om at være from, saa skal du ikke foragte ham.

Alt dette viser nu Evangeliet, det Ene efter det Andet. For det Første viser det, at Herren staar iblandt Disciplene og nu er stærk, har overvundet Alt, Synd, Død og Djævel; men Disciplene staa endnu ikke fast, de sidde der, men han træder til og staar midt iblandt dem. Hvor staar han nu? Iblandt den forsagte og skrøbelige Hob, som er forskrækket, som sidder der bange og svag; men han er stærk og mægtig, omendskjønt Verden endnu ikke seer det. For det Andet viser han dem sine Hænder og Fødder, trøster dem og siger: **Hvi ere I saa forfærdede? og hvi opstige saadanne Tanker i Eders Hjerter? Seer mine Hænder og mine Fødder, at det er mig selv; føler paa mig og seer; thi en Aand haver ikke Kjød og Been, som I se, at jeg haver.** Dette er intet Andet end en Prædiken, som lærer, at man ikke skal forarge sig over den svage Christus. Han farer ikke haardt ind paa Disciplene; han siger ikke: Bort med Eder, jeg vil ikke og kan ikke fordrage Eder, I skulde være stærke og kjække, og nu sidde I der og ere forsagte; men han trøster dem venligen, forat han kan gjøre dem stærke og uforsagte. Derfor ere de ogsaa sidenefter blevne stærke og ikke det alene, men ogsaa glade og frydefulde.

Derfor skulle hellerikke vi forkaste de Svage, men vi skulle saaledes omgaaes med dem, at vi kunne bringe dem dertil, at ogsaa de blive stærke og trøstede. Thi det er ikke Meningen, at det er ret, at de ere svage, eller at de skulle vedblive at være det; det er ikke af den Grund, at Christus staar der iblandt dem; men det er, forat de skulle tiltage i Troen og blive uforfærdede.

Her vilde det ogsaa, eftersom Evangeliet giver Anledning dertil, være Stedet at tale om de Aander, som vise sig og gaa omkring. Thi vi se her, at det jødiske Folk og Apostlerne selv holdt for, at Aander om Natten og til andre Tider gaa omkring og blive seede; saaledes bleve Disciplene forskrækkede, som om de saa et Spøgelse, og skrege af Frygt, da de om Natten fore over Søen, og saa Jesus gaa paa Havet, Matth. 14. Og her høre vi, at Christus hellerikke negter, men snarere ved sit Svar bekræfter, at Aander kunne vise sig; thi han siger: **En Aand har ikke Kjød eller Been** ꝛc.

Men Skriften siger ikke, og man har hellerikke noget Exempel derpaa, at saadanne Aander ere afdøde Menneskers Sjæle, der skulde komme til Folk og søge Hjælp, saaledes som vi hidtil i vor Blindhed, bedragne af Djævelen, have troet. Heraf har ogsaa Paven opdigtet sin Skjærsild og oprettet et skammeligt Messemarked; af denne falske Lære og store Vederstyggelighed, som af den baarne Frugt, kan man se, at ogsaa Grunden, hvorpaa Saadant er bygget, nemlig Læren om de vandrende Sjæle, stammer fra Løgnens Fader, Djævelen, der har bedraget Folk under de afdøde Menneskers Navn. Thi, at man ikke skal tro paa et saadant Spøgelse af Aander, der vandre omkring under Navn af Menneskesjæle, dertil have vi Grund nok. For det Første, fordi Skriften slet ikke taler om, at de afdøde Menneskers Sjæle, som endnu ikke ere opstandne, skulle gaa omkring iblandt Folk. Medens dog ellers Alt, hvad vi have nødigt at vide, er tilstrækkeligt aabenbaret i Skriften, saa har den ikke villet lade os vide et Ord — ligesom det da hellerikke er muligt at begribe og forstaa det — om, hvorledes det forholder sig med de Aander, som ere adskilte fra Legemet,

før Opstandelsen og den yderste Dag, medens de ere aldeles adskilte og afsondrede fra Verden og Timeligheden. For det Andet, fordi det ogsaa er klarligen forbudet i Skriften at gjøre Spørgsmaal til de Døde eller at tro dem, saaledes 5 Mos. 18, 11. Es. 8, 19.; og Luc. 16, 31. vises, at Gud ikke vil lade Nogen af de Døde opstaa og prædike, fordi vi have Moses og den hele Skrift.

Derfor bør man vide, at alle saadanne Spøgelser og Syner, som lade sig se eller høre, især deleshed med Støi og Bulder, ikke ere Menneskesjæle, men visseligen Djævle, som drive sit Spil, og enten komme med falskt Foregivende og Løgnens Bedrag eller søge at skrække og plage Folk. Derfor skal en Christen forholde sig imod et saadant Spøgelse, som udgiver sig for en afdød Sjæl, paa samme Maade som imod den virkelige Djævel. En Christen bør være saaledes rustet med Guds Ord og Troen, at han hverken lader sig vildlede eller forskrække; han bør forblive ved den Lære, som han af Evangeliet om Christus har lært og bekjender, og frimodig foragte Djævelen med hans Larmen; ligesom da denne hellerikke længe forbliver der, hvor han sporer, at man har Tiltro til Christus og Foragt for ham.

Dette siger jeg, for at vi skulle være kloge, saaat vi ikke igjen skulle lade os forføre ved saadant Bedrageri og Løgn, saaledes som hidtil ogsaa fortræffelige Folk, som St. Gregorius, ere blevne bedragne og narrede under det foregivne Navn af afdøde Sjæle.

Tredie Paaskedag.

En anden Prædiken over Evangeliet.

Luc. 24, 36—47.

I den første Deel af dette Evangelium bliver atter foreholdt os et trøsteligt Exempel og Billede paa, hvorledes Christus viser og opfører sig imod sine kjære Disciple, idet han nemlig saa snart er forhaanden, naar de tale om ham, og træder midt iblandt dem, og dertil siger det venlige, frydefulde Ord: **Fred være med Eder,** hvorover alligevel Disciplene bleve forskrækkede og fatte de Tanker, at de se en Aand.

Men han kan ikke lide en saadan Forskrækkelse, og iretteſætter dem for, at de lade saadanne Tanker komme ind i deres Hjerter; han viser dem derpaa sine Hænder og Fødder, at de kunne se, at han ikke er noget Spøgelse, eller en anden Christus, end han tilforn har været, men at han er af deres Kjød og Been og af samme Natur som de, paadet at de ikke skulle forfærdes for ham, men meget mere glædeligen trøstes og vente alt Godt af ham. Thi dette Billede, denne Adfærd skal tjene til at være et trøsteligt Syn eller Billede for alle forskrækkede Hjerter, især deleshed imod det Spøgelse, som kaldes **en falsk Christus.** Thi Djævelen har ogsaa den Skik, at han kommer til Mennesket, baade aabenbart og hemmeligen, enten igjennem falsk Lære eller gjennem hemmelig Indskydelse, og vil endog være Christus selv; han kan ogsaa i Begyndelsen give en venlig Hilsen, byde en venlig Godmorgen; men siden efter angriber han Hjertet med Skræk og Bedrøvelse, saaat det ikke veed, hvor Christus er; thi det er hans Lyst at bedrage os under Christi Skin

og Navn; han vil altid være Guds Abe, og gjør efter, hvad han seer, at han gjør. Nu har Gud den Skik, at han vel i Begyndelsen forskrækker dem, som endnu ikke ere forskrækkede, ei at tale om, at de af Naturen frygtsomme Hjerter, paa Grund af deres Naturs Svaghed, bestandigen forfærdes for hans Ord og Gjerninger; men saadanne, som allerede ere forskrækkede, trøster han snart igjen og taler dem venligen til. Dette efteraber Djævelen ogsaa og kommer under Christi Navn og Ord, men baade med falsk Trøst og falsk Skræk; thi han vender begge Dele om, saaat han gjør dem forskrækkede og forsagte, som behøvede Trøst, og paa den anden Side trøster og styrker han dem, som skulde frygte og forskrækkes for Guds Vrede.

Af dette Evangelium skulle vi nu lære at gjøre ret Forskjel mellem de Lærdomme og Tanker, som forekomme os skrækindjagende og de, som forekomme os trøstefulde, saa vi skjelne, hvilke af dem der ere af Gud, og hvilke af Djævelen. Thi allerførst har Løgnens Aand strax i Paradiset begyndt med saadant Bedrageri, der han kom til Eva med smukke, venlige og søde Ord, og siger: Ei, det har ingen Nød, hvad behøve I at frygte og ræddes forat spise af et eneste Træ? Mene I, at Gud skulde have forbudt Eder alene denne Frugt, og ikke unde Eder at spise af dette Træ? Ja, han veed, at I, naar I æde deraf, ville blive meget klogere og være Gud lige. Dette var vel en god Trøst og en sød Prædiken; men den lod en græsselig Stank efter sig, og førte den hele Menneskeslægt i den store Ulykke, som vi endnu alle maa beklage. Derfor er det ogsaa blevet til et Ordsprog hos dem, som have villet være andægtige og lære at gjøre Forskjel paa Aanderne, at Djævelen altid først kommer med søde, trøstelige Ord, og siden efterlader sig Skræk og en ond Samvittighed; derimod gjør den gode Aand det Modsatte.

Og det er sandt; det er en af de Skalkestykker, som han driver, at han, som en Slange, hemmeligen sniger sig ind, og i Begyndelsen gjør sig saa smuk og venlig; men førend man seer sig om, stikker han med Halen og efterlader sig Gift. Derfor naar en Mand kommer og sniger sig ind, som en Guds Engel, giver de bedste Ord og sværger paa, at han ikke søger noget Andet end at hjælpe Sjælene, og siger endog: Fred være med Eder; saa skal man ikke derfor forlade sig derpaa; thi, naar Djævelen smigrer Folk og saaledes vil vinde Rum, saa prædiker og lærer han ved Saadanne, forat han siden efter kan gjøre Skade; og, naar han ikke udretter Mere, saa forvirrer han dog Samvittighederne og lader dem tilsidst forblive i Jammer og Fortvivlelse.

Det Samme gjør han ogsaa med Tanker, som han indskyder i Hjertet, og hvormed han anfegter Folk og lokker dem endog til grove Synder. Han begynder da altid med det Ord: Fred, saaat han først fordriver al Gudsfrygt, gjør Sagen ringe, og prædiker og skriver stedse med de Tanker: Fred og Sikkerhed! det har ingen Nød! Men endnu meget mere gjør han dette, naar det gjælder store Synder, som angaa Troen og Guds Ære, naar han driver Folk til Afguderi og Tillid til egne Gjerninger og egen Hellighed; da gjør han sig først hellig og from og indgiver de allersødeste Tanker og siger: Ei, ei! det har ingen Nød! Gud vredes ikke paa dig! Paa samme Maade sige Propheterne om saadanne Folk: De ville høre dig og lade dig prædike; men stedse trøste og velsigne de sig selv, og sige: Ei, det har ingen Nød! Helvede er ikke saa hedt, og Djævelen ikke saa sort, som man maler ham, Jer. 6. Ezech. 33.

Dette er Djævelens bedrageriske Indtræden hos et Menneske; han lærer Fred, og hilser venligen; men siden efter seer man først, hvilken Skade og Elendighed han har

anrettet, sidenefter, naar man allerede ligger deri, og ikke meer kan komme derifra. Saaledes lærer Erfaringen, at Mangen saa let falder i Synd, Skam og Straf, at han selv ikke veed af det; han er bleven dragen deri, ligesom ved et lidet Haar eller Halmstraa, og det med saadanne fine, søde Tanker. — Se, denne Maade er det, hvorpaa Djævelen forfører mange uforstandige og sikkre, uagtsomme Aander, idet de indbilde sig, at de sidde i Guds Skjød og lege Dukkespil med ham, men blive saa drukne af saadanne Tanker og den søde Djævlegift, saa stolte, haarde og gjenstridige, at de slet ikke ville høre eller følge Nogen. Dette have dog nogle gudfrygtige Folk forstaaet, og til Andres Advarsel have de sagt, hvorledes Djævelen saa sødt sniger sig ind, og foregiver guddommelig Trøst; men tilsidst efterlader han sig en Stank, hvorpaa man kan se, at det er ham, som har været der. Dette er dog endnu en ringe Ting, og angaar de unge Begyndere i Christendommen. Enhver fuldvoxen Christen burde billigen forstaa iforveien at vogte sig for denne Gift; thi skal man først lære det af Erfaring, saa koster det dyre Lærepenge, førend man kan vogte sig derfor, og alligevel har man ikke dermed endnu tilstrækkeligt lært hele hans Falskhed.

Den anden Maade, hvorpaa han driver sit Bedrageri, er, at han paa den anden Side anfegter Menneskene med Rædsel, endog i ringe Ting, ja ogsaa i det Ydre med sit Gjøglerverk og Spøgeri, saaledes som han hidtil har gjort med sit Bulder, under Navn af afdøde Menneskesjæle. Dermed plager og skrækker han svage, frygtsomme Hjerter, farer derpaa sin Vei, og efterlader sig ingen Trøst. Men endnu værre er han, naar han kommer ind i Hjertet, og begynder at disputere, og endog anfører saadanne Sprog, som Christus selv har talt. Dermed gjør han Hjertet saa bange, at det mener, at det ikke kan være Andet, end Gud og Christus selv; og, naar saadanne Tanker faa Overhaand, maa det tilsidst fortvivle; thi hvor skal det søge Trøst mere, naar det føler, at Gud selv skrækker og udskyder sine Pile, Gud, som skal trøste det? Herover klager ogsaa Hjob, Cap. 6, og siger: **Hvad skal jeg gjøre, thi den Almægtiges Pile ere i mig, hvis Forgift min Aand drikker; Guds Forfærdelser ere stillede mod mig;** de udsuge mit Liv og fortære al min Kraft? Dog er det ikke Gud, som gjør dette, men Djævelen, som har Lyst til at gjennemskyde og saare Hjertet, saaledes som han ogsaa gjorde med Paulus, 2 Cor. 12. Men alligevel havde Djævelen saaledes indtaget Hjobs Hjerte, at denne ikke kunde tale eller tænke Andet, end at det var Gud, som gjorde det.

Dette er nu et langt større og farligere Bedrageri af Djævelen, naar han kommer saaledes, og ikke hilser venligen eller byder Fred, men forskrækker og ængster Hjertet under Guds Skikkelse og Stemme, saaat det Menneske, som derunder bliver trykket og slaaet, ikke kan høve sig derover, eller tænke, at det er Djævelen. Thi, naar Hjertet indbilder sig og føler, at det er Gud, for hvem Ingen kan bestaa, saa bliver Himmel og Jord det for trang, alle Skabninger ere imod det, og Alt, hvad det seer og hører, skrækker det.

Imod en saadan skjændig, løgnagtig Djævel har Christus her i Evangeliet afmalet og forebildet sig saaledes, som han i Sandhed er. Thi omendskjønt han undertiden i Begyndelsen bringer Rædsel med sig, saaledes som St. Petrus og de, som vare med ham, bleve bange formedelst Fiskedrætten, Luc. 6, saa er dog hans Endemaal at skaffe Hjertet Trøst og Glæde. Men det menneskelige Hjerte er dog i begge Tilfælde saa uforstandigt, at det ikke kjender ham — hertil hjælper da ogsaa Djævelen med sine Indskydelser — eller tænker, at det er Christus; det gjør strax en falsk Christus af ham. Saa-

ledes holdt Apostlerne ham i vort Evangelium for en Aand eller et Spøgelse, og deres Hjerte tænkte slet ikke paa, at det var Christus, omendskjønt de saa Christi Skikkelse og Gebærder. Derfor er det en stor Kunst og stor Forstand at kunne drive den falske Christus udaf Hjertet og lære ham ret at kjende, eftersom man, som sagt er, maa overveie, at Djævelen foremaler en falsk Christus, ja forklæder sig i hans Skikkelse.

Saaledes viser nu dette Evangelium, hvad den rette Christus og hans Ord er, nemlig for det Første derved, at han siger: **Fred være med Eder,** hvilket er en Deel af den Trøst, som han bringer med sig. For det Andet derved, at han straffer dem og ikke vil taale, at de skulle fatte saadanne rædselsfulde Tanker om ham, idet han siger: **Hvi ere I saa forfærdede? og hvi opstige saadanne Tanker i Eders Hjerter?** Denne Text kan ikke betales hverken med Penge eller Gods, eftersom et bedrøvet Hjerte deraf kan lære og slutte saaledes: Omendskjønt Djævelen fremfører alle Sprog, som ere i Bibelen, forat skrække mit Hjerte, saa er det, eftersom han gjør formeget deraf og ikke levner nogen Trøst, visseligen Djævelen, om han end fremviser Christi Skikkelse saa skinbarligen, som han hang paa Korset eller nu sidder ved Faderens høire Haand. Thi det kan vel være, at Christus kommer og forskrækker dig i Begyndelsen; men det er visseligen ikke hans, men din egen Naturs Skyld, at du ikke ret kjender ham. Det er Djævelen selv, som angriber dig med Forskrækkelse, og ikke aflader, førend han bringer dig til Fortvivlelse.

Derfor maa du her fuldkommen adskille fra hinanden den Skræk, som Christus indjager, og den Skræk, som Djævelen indjager. Thi omendskjønt Christus undertiden begynder med at skræmme, saa bringer han dog visseligen Trøst med sig og vil ikke lade dig forblive i Forskrækkelsen. Men Djævelen kan ikke aflade eller ophøre at skrække, om han end i Begyndelsen trøster og gjør søde Miner. Dette maa en Christen vide, og han maa lære Djævelen saaledes at kjende, især deleshed i store Anfegtelser, naar han føler Skræk og Angst, at han tænker: Det kan dog ikke forblive med idel Skræk, denne maa ophøre engang, og Trøst igjen følge paa.

Ja — siger du — det er alligevel Christus og hans Ord; thi han prædiker jo ogsaa om Guds Vrede over Synden, saaledes som han Luc. 13, 3. 5. siger: **Dersom I ikke omvende Eder, skulle i alle omkomme.** Svar: Ja, det kan han lide, og det bør ske, at du rædes formedelst dine Synder, dersom du ikke tilforn er forskrækket; ja, han maa lade det ske, at du, formedelst din svage Natur, ogsaa rædes for ham selv, ligesom Apostlerne. Men det er ikke hans Mening, at du skal forblive i Skrækken; han vil, at du skal aflade dermed, ja, han irettesætter dig derfor og siger: Du gjør mig Uret med dine Tanker, naar du tilskriver mig saadant; kort sagt, han vil ikke, at du skal være ræd for ham, men at du skal fatte glad Tillid til ham og Trøst imod din Skræk.

Men, komme nu de skrækindjagende Tanker af Christi Ord og Gjerninger, saa er dette Noget, hvormed han maa begynde; men du skal forstaa dem siden om de Folk, som han selv dermed mener, nemlig om de sikkre, haarde og forstokkede; over disse maa han raabe Ve, disse maa han true med Helvedes evige Ild. Thi det er saadanne Folk, som ikke frygte for Gud; naar man vil skrække dem med Guds Navn og Ord, saa gjøre de Modstand, byde ham Trods og blive haardere end en Ambolt og Diamant. Men du, naar du føler, at du er forskrækket — hvad enten det nu er den rette Christus eller ikke — saa gjør kun en Ende derpaa og høre op; thi er det virkeligen Christus, saa vil han ikke have

det af dig; men er det ikke ham, saa skal du ikke bryde dig noget derom. Bevar derfor denne Text og dette Exempel og mærk dig, at Christus ikke vil have sine Troende forskrækkede, og at han ikke synes om, at man ræddes for ham, men at man skal lære ham saaledes at kjende, at han gjerne kommer til dig, naar han seer dig bedrøvet og forskrækket, og at ogsaa du paa din Side skal være glad og lade de bange Tanker fare. Lær kun, at dette er hans Tale til dig, naar han siger: **Hvi ere I forfærdede? og hvi opstige saadanne Tanker i Eders Hjerter?** I anse mig for en Aand og det en saadan, som kun vil forskrække Eder, og dog kommer jeg for at trøste og glæde Eder.

Naar nu saadanne tunge Tanker om Christus falde dig ind, saa vær klog og viid, at de visseligen ikke komme fra Christus, men fra Djævelen; og, om du i Begyndelsen forfærdes for ham, saa skal en liden, pludselig Skræk ikke skade dig. Thi Naturen er saaledes, at der aldrig falder den noget Godt ind, især naar Hjertet ogsaa er svagt eller bedrøvet og forsagt; lad Tanker være Tanker og Indfald Indfald; men betænk, at du hører Christi Ord, der ikke vil, at du i hans Navn skal saaledes forskrækkes og frygte for ham, men at du skal glæde dig ved ham og annamme ham som En, der vil trøste dit arme, syndige, bedrøvede Hjerte. Lad de Andre forfærdes, de haarde, ubodfærdige Hoveder, Paven, Tyrannerne og alle andre Christi Fiender og Bespottere; her behøves en saadan Tordenøxe, som kan sønderslaa Jern, Klipper og Fjelde.

Derfor, er der nogen forfærdelig Christus til, saa er og vil han alene være forfærdelig for disse forstokkede Hoveder, omendskjønt de ikke tro det, men hovmodigen foragte det, indtil deres Time og hans Tid kommer, da han uden Naade maa træde dem under sine Fødder. Men saaledes vil han ikke være imod sine kjære Disciple og Troende, som allerede tilforn ere saa bange og forskrækkede, at de letteligen forfærdes ogsaa for deres kjære Frelser. Thi det er ingenlunde hans Mening, siger St. Matthæus Cap. 12, 20 efter Propheten Esaias Cap. 42, 3., at han vil sønderbryde det knuesede Rør og udslukke den rygende Tande, det er, han vil ikke tilintetgjøre de bedrøvede, ydmyge og forsagte Samvittigheder. Om nu de ubodfærdige, stolte og frække Hoveder slet ikke bryde sig om hans Trudsler, skulde da ogsaa de ydmyge, frygtsomme Hjerter undgjælde derfor og føre over sig selv disse Trudsler, de, som han dog vil have, skulle være uden Frygt? eller om ingen Skræk og Trudsler hjælpe hos hine, skal derfor ingen Trøst hjælpe disse? Hvis saa er, vilde Christus være aldeles unyttig, og hans Rige kunde ikke finde noget Rum eller bære nogen Frugt paa Jorden.

Derfor, dersom du føler dig forskrækket og forsagt, saa lad dig atter trøste hermed, paadet at Christus maa finde Rum i dig; thi han finder jo ikke et stolt, ubodfærdigt Hjerte hos dig, som ikke vil lade sig ydmyge; i modsat Tilfælde har du nok Grund til at ræddes for ham som den, der ogsaa er sat til Dommer over de Ugudelige og dem, som ham foragte; men til dig kommer han forat tilbyde og bringe dig Naade og Fred, saaledes som du begjærer og beder.

Vogt dig nu her, siger jeg, at du ikke støder hans venlige Hilsen og din egen Frelse fra dig og gjør denne kjære Frelse til en Satan, eller hører, istedetfor Christus, Djævelen, der er en Løgner og Morder, og har sin Lyst deri, at han plager de svage, bedrøvede Hjerter. Og det er hans Maneer, at han ikke holder op; kan han ikke skrække nok med et Sprog, saa kommer han med ti og hundrede, og trykker saalænge paa, indtil han aldeles nedsænker og drukner Hjertet i Bedrøvelse.

Derimod kan du jo, som en Christen

sikkerligen slutte, at saadanne Tanker ikke ere eller kunne være fra Christus. Ja, om det ogsaa var muligt, at det var Christus selv, saa har du dog her hans Ord og sikkre Vidnesbyrd, hvilket du mere bør tro end alle Aabenbarelser. Istedet derfor skal du ikke begjære nogen hemmelige Aabenbarelser af Christus eller en Engel af Himmelen; thi saadanne Aabenbarelser kunne bedrage og ere intet Andet end stumme Billeder. Men her har du hans levende Røst og Ord, som han offentligen taler for alle Disciplene, og som straffer dem for saadanne Tanker, forat vi skulle vide, at han ikke har noget Behag deri. Ydermere viser han netop det Samme ogsaa med ydre Tegn og Gjerninger; han lader det ikke blive med Ordene, hvormed han straffer deres Tanker; men **han viser dem ogsaa sine Hænder og Fødder,** forat de kunne se og føle, at det er ham selv. Som vilde han hermed sige: Hvorfor ville I endnu tvivle og i Eders Tanker gjøre et Spøgelse af mig? I have jo endnu aldrig taget og følt paa nogen Djævel eller Aand eller seet dem have Kjød og Blod, som jeg har, omendskjønt de undertiden paatage sig en saadan Skikkelse og bedrage Sandserne. Saaledes giver han dem foruden Ordet ogsaa et stærkt og sikkert Tegn, trøster dem med selve Gjerningen, paadet at de ikke skulde frygte for ham, og han viser dem, hvad han har gjort for dem. Thi det er jo et yndigt, trøsteligt og frydefuldt Billede at se denne kjære Frelsers Hænder og Fødder, som for min Skyld ere gjennemborede, og dermed ere ogsaa mine Synder naglede til Korset; han viser mig dem til et Tegn og Vidnesbyrd om, at han har lidt for mig, er korsfæstet og død for mig, og ikke tænker paa at vredes paa mig og nedstøde mig til Helvede. Thi dette er egentligen at **se hans Hænder og Fødder**, naar jeg formedelst Ordet og Troen erkjender, at, hvad han har gjort, det er skeet mig til Gode, Frelse og Trøst. Her seer jeg ingen Bøddel, ingen Død, intet Helvede, men kun en yndig, sød Naade imod alle Arme og Bedrøvede; herfor kan jeg ikke frygte eller forfærdes, medmindre at det skulde være af den Grund, at hiint Verk er altfor stort, til at Hjertet tilstrækkeligen kan fatte og begribe det. Saaledes vil han da baade med Ord og Gjerninger gjøre os frie for Frygten, om vi end i Begyndelsen ere forskrækkede for ham. Derimod viser Djævelen endeligen ogsaa sine Hænder og Fødder, om han end i Begyndelsen trøster; det er Guds Vredes og den evige Døds afskyelige, gruelige Klør, og han kommer tilsidst med idel Skræk, Mord og Drab, hvilke ere de Gjerninger, som han fra Begyndelsen har gjort; han kan foreholde Hjertet allehaande skrækkelige Billeder, Exempler og Historier om alleslags gruelige Synder, om alleslags Mord og Straffe, som nogensinde har fundet Sted, og om hvormange og store Folk han har forført, forblindet og styrtet i Fordømmelse.

Hvor nu Christus bliver saaledes ret erkjendt, der kommer den sande Glæde, og det en saadan, som Evangelisten siger, at Disciplene fik, der formedelst Glæde forundrede sig og endnu ikke kunde tro. Det er da ogsaa en besynderlig Text og en underlig Tale: Før forhindredes Troen formedelst Frygten og de skrækfulde Tanker; nu hindres den ved Glæden, som er langt større end Skrækken før var, og Disciplene ere nu saa fulde af Glæde over Herrens Jrettesættelse og over, at han viste dem sine Hænder og Fødder, at de endnu ikke kunne tro.

Det er da ogsaa en af de Christnes Anfegtelser — hvorom tilforn er talt — at Naaden er altfor stor og herlig, naar vi se hen til vor Ringhed og Uværdighed ligeoverfor Christus, og Trøsten saa aldeles overvættes, at vore Hjerter ere meget

for trange til at kunne rumme den. Thi hvem skulde turde annamme i sit Hjerte, at Christus beviser sig mod mig arme, syndige Menneske som en saadan venlig Frelser, der paa een Gang giver mig til Eiendom Alt, hvad han har gjort. Hjertet maa jo strax blive bange for ham og tænke: Mener du ogsaa, det er sandt, at den Majestæt, som har skabt Himmel og Jord, skulde saa saare antage sig min Elendighed og se saa naadigt paa mig, der saa høiligen og mangfoldigen har syndet imod ham og tusinde Gange har fortjent og paabyrdet mig Brede, Død og Helvede? Hvorledes kan en saadan Naade, en saadan Skat begribes af noget menneskeligt Hjerte, ja af nogen Skabning?

Kort sagt, Troen bliver anfegtet fra begge Sider i Menneskets Hjerte, baade under Skræk eller Bedrøvelse og under Glæde; enten er Mangelen eller Fylden for stor, og enten er Trøsten for liden eller for megen. Før, da de gjerne vilde havt noget Stort, da var alle Guds Gaver for smaa og for ringe, saaat de ikke kunde trøste Hjertet, da Christus endnu var skjult for dem; nu, da han kommer og lader sig se, saa er det meget for stort for deres Hjerter, saaat de for Forundring ikke kunne tro, at han er opstanden fra de Døde og staar levende iblandt dem. —

Tilsidst viser han sig endnu venligere, sætter sig tilbords med dem, spiser med dem stegt Fisk og Honningkage og holder en herlig Prædiken for dem forat bestyrke dem i Troen, at de ikke mere skulde ræddes eller tvivle, men blive stærke i Troen, og saaledes al Bedrøvelse svinde bort. Derfor lader os nu heraf lære at kjende den Herre Christi Egenskab og rette Væsen: han kommer og viser sig, og hans Afsked er tilsidst idel Trøst og Glæde; thi han maa dog tilsidst komme med Trøst; hvis ikke, kan det ikke være Christus. Forbliver Angst og Skræk stedse i Hjertet, saa kan du frit slutte, at det ikke er Christus, om det end synes saa for Hjertet, men at det er den lede Djævel; bryd dig derfor ikke om saadanne Tanker, men hold dig fast ved det Ord, som han siger til dig: **Seer mine Hænder og Fødder** ꝛc., saa vil dit Hjerte igjen blive glad, og den Frugt vil følge paa, at du retteligen forstaar Skriften; hans Ord vil smage dig i dit Hjerte og være idel Honning og sød Trøst.

Den anden Deel og Hovedstykket af dette Evangelium er, at Christus, efterat have udlagt Skriften og aabnet Forstaaelsen af den for dem, slutter og siger:

Saaledes er skrevet og saaledes burde det Christum at lide og at opstaa fra de Døde paa den tredie Dag, og at prædikes i hans Navn Omvendelse og Syndernes Forladelse for alle Folk.

Her seer du, hvorledes Herren atter viser og fører Sine ind i Skriften og vil have deres Tro styrket og stadfæstet derved, saaat han, om han end nu synligen aabenbarer og viser sig for dem, dog vil, at de for Fremtiden, naar de ikke mere se ham, skulle hænge ved Ordet, og igjennem Skriftens Vidnesbyrd styrke baade deres egen og Andres Tro; thi Opstandelsens Kraft og Trøst bliver hverken forstaaet eller annammet uden ved Troen paa hans Ord, saaledes som vi her have hørt; uagtet de se ham, saa kjende de ham dog ikke, men forskrækkes meget mere for ham, indtil han taler med dem og aabner deres Forstand ved Skriften.

For det Andet vil han ved dette Skriftens Vidnesbyrd lære dem, hvorledes og hvori hans Rige paa Jorden skal gaa og bestaa, nemlig, at det ikke skal være et nyt Regimente eller Herredømme, som har med verdslige og timelige Ting at gjøre, men en aandelig, guddommelig Magt, idet han vil regjere i Menneskenes Hjerter usynligt,

dog overalt, ved Ordet og Prædikeembedet, og virke i dem, at de kunne blive fri fra Synden, Guds Vrede og den evige Død og faa Deel i Naaden og det himmelske, evige Liv, for hvis Skyld han ogsaa har lidt og igjen er opstanden. Alt dette viser og forklarer han i disse korte Ord, og indbefatter deri Summen af det hele Evangelium og Hovedstykket af den christelige Lære, som man altid skal prædike og drive paa i Kirken, nemlig: om **Omvendelse** og **Syndernes Forladelse.** Derfor maa vi ogsaa tale Noget derom.

Om **Omvendelsen** har hidtil det hele Pavedømme ikke vidst at lære noget Andet, end at den bestaar af tre Dele, som de kalde Anger, Skriftemaal og Fyldestgjørelse, og de have dog ikke retteligen kunnet undervise Folket om Noget deraf. Hvad Ordet satisfactio, Fyldestgjørelse, angaar, saa have vi efter deres Villie ladet det staa, i det Haab, at vi ved Lemfældighed kunne muligens bringe dem til den rette Lære; dog maa Ordet forstaaes saaledes, at det ikke betyder vor egen Fyldestgjørelse, eftersom vi i Sandhed ingen saadan have, men Christi Fyldestgjørelse, hvormed han gjennem sit Blod og sin Død har betalt for vore Synder og forsonet Gud. Men eftersom vi hidtil saa ofte har erfaret og endnu se for vore Øine, at med Lemfældighed er Intet at vinde hos dem, og at de, jo længere desto mere, vedblive at modsige den rette Lære, faa ville og maa vi reent adskille og adsondre os fra dem og ikke mere vide af deres opdigtede Ord, som de komme frem med i deres Skoler, og som de kun søge at bestyrke deres gamle Vildfarelser og Løgne med. Derfor bør ogsaa dette Ord, Fyldestgjørelse, være borte fra vore Kirker og fra vor Theologi og overlades til Dommerembedet og Juristskolerne, hvorhen det egentlig hører, og hvorfra Papisterne ogsaa have taget det. Dommerne bør bruge dette Ord og lære Folk, hvorledes de skulle fyldestgjøre og betale, hvad de have stjaalet, røvet eller indehave paa en urigtig Maade.

Ordet **Anger**, contritio, er vel taget udaf Skriften, som kalder det cor contritum, hvilket betyder et sønderslaaet, bedrøvet Hjerte, Psalm. 51.; men heller ikke dette Ord er af Munkene ret forstaaet eller lært. Thi Anger havde de kaldt det af egne Tanker og af egen Villie fremtvungne Arbeide, at et Menneske sidder i en Krog, hænger med Hovedet og foretager sig med bittre Tanker at betragte sine forhen begangne Synder, hvoraf dog ingen alvorlig Lede og Mishag til Synden har fulgt paa, men man har kildret sig selv med saadanne Tanker og styrket den syndige Lyst. Og, hvorlænge de have talt derom, saa have de dog ikke kunnet sige noget Vist om, hvor stor Angeren skulde være, forat den kunde være tilstrækkelig Betaling for Synden; men de maatte trøste og hjælpe sig med saadant Flikværk, at den, som ikke kunde have en ret, fuldkommen Anger, han skulde dog idetmindste have, hvad de kalde attritio det vil sige en halv Anger, og lade Synderne gjøre sig lidt ondt.

Dernæst have de med **Skriftemaalet** gjort sig selv en utaalelig Marter og Angst, eftersom de have lært, at Enhver var skyldig idetmindste een Gang om Aaret at opregne alle sine Synder og det med alle nærmere Omstændigheder, ogsaa dem, som man havde forglemt, men sidenefter igjen kom ihu; men de gave dog ikke Samvittigheden nogen ret Underviisning eller Trøst af Absolutionen; de viste saaledes Folk hen til deres egne Gjerninger, saaat, naar de gjorde en tilstrækkelig og god Anger og skriftede Synderne reent (hvilket dog efter deres Lære var umuligt) og tillige havde gjort Fyldest derfor, saa vilde Synderne forlades dem. Her var slet ikke et Ord om Christus eller om Troen, og de uforstandige, anfegtede Hjerter, som gjerne vilde

have været fri for Synderne og søgte Trøst, maatte paa en saadan usikker Grund svæve i evig Tvivl. Og, hvad der var værst: de have ikke retteligen lært, hvad der var Synd; de have ikke vidst Mere derom, end hvad Juristerne kalde Synd, og hvad der straffes af de verdslige Dommere. Om Arvesynden og Hjertets indre Ureenhed have de Intet vidst at sige. Thi de have endog foregivet, at den menneskelige Natur og den frie Villies Kræfter vare saa fuldkomne, at et Menneske kunde af sine egne Kræfter bringe saameget tilveie, at det kunde opfylde Guds Lov og derved fortjene Guds Naade; det kunde altsaa være uden Synd, saaat det ikke behøvede nogen Omvendelse.

Men, forat det dog kunde skaffe Folk Noget at skrifte, saa maatte de opdigte Synder, som ikke vare Synder, ligesom de ogsaa paa den anden Side have opdigtet egne gode Gjerninger; disse opdigtede Synder holdt de dog for de største og sværeste, saasom naar en Lægmand havde rørt ved en indviet Kalk, eller en Præst havde stammet paa et Ord under Messen og lignende Gjøgleverk.

Denne Pavedømmets intetsigende Lære og Drøm om Omvendelsen maa man ikke forglemme, forat man kan overbevise dem om deres Vildfarelse og Blindhed, eftersom de nu overalt besmykke og berømme sig, som om de ikke havde havt nogen urigtig Lære. For det Andet ogsaa af den Grund, at man saameget bedre kan forstaa den rette christelige Lære af Forskjellen, naar man nemlig holder den sande og falske Lære imod hinanden. Derfor ville vi overeensstemmende med Skriften tale om, hvad der er den rette christelige Omvendelse og den rette christelige Syndsforladelse, som Christus her befaler, at der skal prædikes i hans Navn.

For det Første kaldes i Skriften en sand **Anger** ikke disse vore egne og selvgjorte Tanker, som Munkene kalde contritio og attritio, heel eller halv Anger men sand Anger er det, naar din Samvittighed virkeligen begynder at nage og ængste dig, og dit Hjerte alvorligen skrækkes for Guds Vrede og Dom, ikke alene formedelst de aabenbare, grove Synder, men ogsaa formedelst de stærke Knuder, som du seer og føler i dig, idet der er idel Vantro, Gudsforagt og Ulydighed og, som St. Paulus siger Rom. 8, 7., **Fiendskab imod Gud** i dit Kjød og Blod, og at der rører sig alleslags onde Lyster og Begjæringer, hvorved du har paabyrdet dig og fortjent Guds Vrede, saaat du evigt burde forkastes fra hans Ansigt og brænde i Helvedes Ild. Angeren strækker sig altsaa ikke stykkeviis over enkelte Gjerninger, som du aabenbarligen har begaaet imod de ti Bud, hvorunder Drømmen og Indbildningen om den hykkelske og munkeagtige Bod forbliver, som har opdigtet en Forskjel paa Gjerningerne, og alligevel finder noget Godt hos sig selv; men den strækker sig over den hele Person med al dens Liv og Væsen, ja, over den hele Natur, og viser dig, at du ligger under Guds Vrede og er hjemfalden til Helvede. Ellers lyder det Ord **Anger** endnu noget juridisk, ligesom man i verdslige Sager taler om Synder og Anger, for Exempel om en Gjerning, som En har gjort, men sidenefter tænker anderledes og ønskede, at han ikke havde gjort det.

En saadan Anger og alvorlig Rædsel kommer ikke af egne, menneskelige Foretagender eller Tanker, saaledes som Munkene drømme derom; men den maa virkes i Menneskene ved Guds Ord, som viser Guds Vrede og rammer Hjertet, saaat det begynder at bæve og forsage og ikke veed, hvor det skal gjøre af sig. Thi den menneskelige Fornuft kan af sig selv ikke se eller forstaa, at Alt, hvad der staar i Menneskets Kræfter og Evne, det ligger under Guds Vrede, og er for hans Domstol allerede fordømt til Helvede. Dette maa nu

prædikes og forkyndes, som Christus her siger, naar man skal kunne bringe Folk til en sand Omvendelse, saaat de erkjende deres Synder og Guds Vrede, og saaledes ved Ordet lade sig først kaste under Guds Vrede og Fordømmelse, paabet at de atter ved den anden Prædiken, nemlig om Syndernes Forladelse, kunne blive hjulpne til en sand Trøst, til Guds Naade og Salighed. Forkyndes dette ikke, da vil Menneskет aldrig komme dertil, at det erkjender sin Jammer og Elendighed og sukker efter Naade; endnu mindre vilde det lære, hvorledes det skulde blive fri for Guds Vrede og Fordømmelse og faa Naade og Syndernes Forladelse.

Denne Prædiken om Omvendelse, siger Christus, **skal udgaa blandt alle Folk.** Her griber han i Sandhed meget vidt omkring sig: han omfatter paa eengang Alt, hvad der er i Verden, det være sig Jøder, Hedninger, og hvem det være vil; intet Menneske er udelukket; han indeslutter dem allesammen, saaledes som han finder dem udenfor Christus, under Guds Vrede og siger: I ere allesammen fordømte med al Eders Gjerning og Væsen, I kunne nu være, hvad I ville, og hvorunge, hvor store, hvor høie, hvor hellige I ville.

Ja, han skrækker og fordømmer allermest dem, som vandre frem i deres egen Hellighed og ikke tykkes sig at være Syndere eller at behøve Omvendelse, saasom hos Jøderne de hellige Pharisæere, til hvilke ogsaa St. Paulus før sin Omvendelse hørte, og som levede og vandrede strængt efter Loven, og hos Hedningerne nogle dydige, høiforstandige, vise og ærbare Folk; hos os de sande, fromme Munke, Cartheuſere eller Eremiter, der alvorligen have foresat sig at være fromme for Gud, og som levede saaledes, at de ikke vidste sig skyldige i nogen Dødssynd, dertil spægede deres Legeme paa det Allerstrængeste med Fasten, Vaagen, haardt Leie, ja Nogle endog med Pidsken til Blodet, saaat Enhver, og de selv ogsaa, mente, at de for saadan Vandel og saadant Liv ikke behøvede nogen Anger og Bod, ja, de vilde netop dermed, som med de bedste og mest fortjenstfulde Gjerninger, betale for deres begaaede Synder, og med saadant helligt Liv redeligen fortjene Himmelen af Gud og kjøbe den af ham, og det dyrt nok.

Netop for Saadanne skal denne Prædiken om Omvendelse allerstærkest lyde, og som med et Tordenslag slaa til Jorden og støde ned til Helvede og Fordømmelsen Alt, hvad der er sikkert og formasteligt og endnu ikke erkjender sin Elendighed og Guds Vrede. En saadan Prædiken begynder offentligen Johannes den Døber, som skulde berede Christus Veien; med en saadan Tordenøxe for han trøstig og kjæk over den hele Jødedom, angreb haardest fremfor alle Andre de hellige Pharisæere og Sadusæere og sagde: **I Øgleunger! hvo viste Eder at fly fra den tilkommende Vrede?** — For saadanne Mennesker er Omvendelsen allernødvendigst. Thi de fortjene for Gud en større Vrede end andre aabenbare Syndere — hvilke dog straffes af deres egen Samvittighed — eftersom de ligge i Blindhed og indbilde sig, at de ingen Synd have, medens de dog for Guds Øine ere fulde af Ureenhed og Vederstyggelighed og i de vigtigste Punkter synde imod Guds Lov, idet de, uden Gudsfrygt og med Foragt for hans Vrede, med formastelig Stolen paa deres Liv og Hellighed, ere hoffærdige og stolte og drive Afguderi med deres egen, selvgjorte Gudstjeneste, medens dog deres Hjerter ere fulde af Ureenhed og indre Ulydighed imod Guds Bud, om de end udvortes afholde sig fra onde Gjerninger; ligesom ogsaa vi, der vilde være de frommeste, hidtil paa det Høieste have fortørnet Gud, idet vi dreve et grueligt Afguderi med Messer, Helgentjeneste og egen Munkehelligheд, hvorved vi troede at fortjene Himmelen tvertimod Hensigten med Christi Død og Op-

standelse, og vi have derved jammerligen forført baade os selv og Andre.

Derfor vedbliver ogsaa St. Johannes med sin Bodsprædiken og siger til Saadanne: **Bærer derfor Omvendelsens værdige Frugter!** Det er, lader Eder sige og raade, at I ikke blive sikkre og stolte; erkjender Eders Synder og Guds Vrede over Eder; ydmyger Eder for Gud og begjærer hans Naade. Dersom I ikke gjøre dette, saa er Dommen allerede fældet over Eder, ja, **Øxen ligger allerede ved Roden af Træet,** saaat det med Stamme og Rod skal afhugges, saasom det ikke bærer nogen god Frugt og ikke længer duer til Andet end til at kastes i Ilden og gjøres til Aske, uanseet, om det er stort, tykt og har skjønne Blade, saaledes som I rose Eder af, at I ere Abrahams Børn ꝛc.

Saadan Prædiken førte sidenefter ogsaa Apostlerne, saasom St. Peter paa Pintsedagen og senere, da han viste Jøderne, hvad de vare for fromme Børn, og hvorledes de have gjort sig fortjente af Gud derved, at de have fornegtet hans kjære Søn, korsfæstet og dræbt ham. Og St. Paulus siger Ap. Gj. 17, 30. 31.: **Gud, som haver baaret over med Vankundighedens Tider, byder nu alle Mennesker allevegne at omvende sig: fordi han haver sat en Dag, paa hvilken han vil dømme Jorderige med Retfærdighed** ꝛc. Det er, han vil, at alle Mennesker paa Jorden, det ene med det andet, skal lære sig selv at kjende, forskrækkes for Guds Vrede og vide, at han vil dømme og fordømme dem, dersom de ikke gjøre Bod og lyde denne Prædiken.

Saaledes siger ogsaa Christus Joh. 16, 8.: **Den Helligaand skal** (gjennem sin Prædiken om Omvendelse) **overbevise Verden om Synd.** Thi saadan Omvendelse kan Fornuften ikke lære, endnu mindre bringe tilveie ved sine egne Kræfter; men den maa, som Christus her siger, blive prædiket som en Aabenbaring, der overgaar al Fornuft, Forstand og Viisdom; ligesom ogsaa St. Paulus kalder det en himmelsk Aabenbaring, naar han Rom. 1 18. siger: **Guds Vrede aabenbares fra Himmelen.** Thi det vil ingen Fornuft, eiheller nogen Jurist kunne sige mig, at jeg er en Synder og staar under Guds Vrede og Fordømmelse, naar jeg ikke stjæler, røver, bedriver Hor, men er en from, ærbar Mand, paa hvem Ingen kan have Noget at sige eller dadle, og dertil en hellig Munk; hvem vilde da tro, at jeg med saadant vakkert, ærbart Liv (dog uden Tro) kun skulde fortjene Guds Vrede, og at jeg med saadan skjøn Gudstjeneste og strængt Levnet (som jeg øver af eget Godtthykke, uden Guds Ord) kun driver grueligt Afguderi, og dermed fordømmer mig selv til Helvede i en høiere Grad end andre, aabenbare Syndere?

Derfor er det hellerikke forunderligt, at det kun er den mindre Deel af Verden, som annammer denne straffende Bodsprædiken; medens derimod den største Hob, især deleshed de Kloge og Hellige, foragte den, sætte en stolt Nakke op og sige: Hvorledes kan dette være sandt? Skal jeg lade mig udskjelde for en Synder og for et fordømt Menneske af Folk, som komme her med en ubekjendt, ny Lære? Hvad har jeg da gjort? Jeg har jo med største Alvor afholdt mig fra Synder og beflittet mig paa det Gode — skulde alt dette være forgjæves? Skulde hele Verden før os have foret vild, og Alt, hvad den har gjort, og hvorfor den har levet, være til ingen Nytte? Hvorledes er det muligt, at Gud skulde saaledes forkaste den hele Verden og sige: de ere alle fordømte og fortabte? Nei, dette har Djævelen ladet dig prædike. Saaledes forsvare og styrke de sig i sin Ubodfærdighed og paabyrde sig endnu mere Guds Vrede, idet de bespotte og forfølge hans Ord.

Men denne Dom og Prædiken har alligevel stedse sin Gang i Verden, saaledes

som Christus i Evangeliet befaler, at Disciplene skulle simpelt hen prædike iblandt alle Folk, byde Enhver omvende sig og sige, at Ingen vil undfly Guds Vrede eller blive salig, som ikke annammer denne Prædiken. Thi Christus er opstanden forat begynde et saadant Rige, at dette kunde blive prædiket, annammet og troet af dem, som skulle og ville blive salige, om end Verden, Djævelen eller Helvede ville blive vrede derover.

Se, dette er det **første** Stykke af denne Prædiken om en sand Omvendelse, og det straffer ikke alene en Hob onde Skalke, hvilke ogsaa Verden og Juristerne kalde Syndere, omendskjønt ogsaa de alvorligen bør straffes; men det angriber og fordømmer især dem, som for Verden ere de frommeste og helligste, men dog ikke kjende sine Synder og Christus; det lærer, at Angeren ikke er vort eget Verk, tilveiebragt ved vore egne Tanker, at den ikke alene gjælder stykkevis og enkelte Gjerninger, saaat Mennesket først maa lede længe og tænke efter, hvorledes, naar, hvor og hvorofte det har syndet. Thi, om det end er sandt, at den kan begynde efter en enkelt Synd, som hos David, da han blev straffet for Hor og Mord, saa maa den dog strække sig over det hele Liv, og den kaster dig paa eengang, som med et Tordenslag fra Himmelen, ganske og aldeles under Guds Vrede, siger dig, at du er et Helvedes Barn, og forskrækker dit Hjerte, saa hele Verden bliver dig for trang.

Derfor maa du her gjøre den Adskillelse, at du henviser den Omvendelse, som endnu er vort eget Verk, saasom egen Anger, Skriftemaal og Fyldestgjørelse, til Juristerne og Børneskolerne, hvor det kan tjene til Tugt og legemlig Øvelse. Men reent adskilt maa Saadant være fra den **sande, aandelige Anger,** som Guds Ord virker, hvor og naar det træffer Hjertet, saaat det maa sittre og bæve for Guds alvorlige og skrækkelige Vrede, og for Angst ikke veed, hvor det skal gjøre af sig.

Denne sande Anger og Bod viser Skriften med mange Exempler. Saaledes staar der om St. Paulus, da han skulde omvendes, i Ap. Gj. 9, at Christus selv fra Himmelen prædikede Omvendelse for ham og sagde: **Saul! Saul! hvi forfølger du mig?** ꝛc. og at han, saasnart Virkningen og Kraften indtraadte, pludseligen falder til Jorden, bæver og siger: **Herre! hvad vil du, at jeg skal gjøre?** Dette er en ret Anger, og den kom ikke af hans egne Tanker. Thi Paulus gik omkring i stærk Indbildning om og Tiltro til sin egen Hellighed efter Loven og vidste ikke om nogen Synd, hvorved han skulde have fortjent Guds Vrede. Men Christus viser ham pludselig, hvad han er, nemlig hans og hans Kirkes Forfølger og Morder; dette har han tilforn ikke seet, men holdt det for en fortræffelig Dyd og guddommelig Iver. Nu derimod falder han i stor Forskrækkelse derover; thi han seer, hvorledes han med al sin Retfærdighed efter Loven er fordømt af Gud; og han maa være glad, at han fik høre det naadige Ord af Christus om, hvorledes han kunde faa Naade og Syndernes Forladelse. — Et lignende Exempel findes i Ap. Gj. 2.; da Petrus optraadte paa Pintsedagen, og ellers siden, med sin Tordenprædiken over hele Jødefolket om, at de vare den forjættede Christi, Guds Søns, Forrædere og Mordere, siger Texten: **Der de det hørte, gik det dem gjennem Hjertet, og de sagde til Petrus og de andre Apostler: I Mænd, Brødre! hvad skulle vi gjøre?**

Se, det er ogsaa en ret Anger, som pludseligen angriber Hjertet og gjør det saa angst og bange, at de føler Guds Vrede og Forbandelse ligge paa sig, og det begynder at kjende de rette, stærke Knuder, hvorom det tilforn ikke har vidst det Mindste, saaat det maa sige: Ak, hvad skal jeg gjøre?

Her er Intet uden ideel Synd og Vrede, og det har jeg desværre hverken vidst eller troet før ꝛc. Saaledes siger ogsaa St. Paulus om Ordets Kraft, der foreholder Guds Vrede, Rom. 7, 9.: **Jeg levede nogen Tid uden Lov,** det er, formastelig og sikker, og vidste ikke af Synd eller Guds Vrede; **men der Budet kom,** og traf mit Hjerte, **blev Synden levende igjen,** saaat jeg begyndte at føle Guds Vrede, og **jeg døde,** det er, kom i Bæven, Angst og Forsagthed, hvilket jeg ikke kunde bære, og jeg havde maattet forgaa derunder og være hjemfalden den evige Død, dersom der ikke var bleven bragt mig Hjælp igjen.

Herpaa skal nu følge det **andet** Stykke, som Christus her i Evangeliet befaler at prædike, nemlig **Syndernes Forladelse.** Thi det er ikke nok, blot at tale om Synden og Guds Vrede og dermed forskrække Folk. Omendskjønt det er nødvendigt at begynde hermed, forat Synden kan blive erkjendt og følt og Naaden begjæret, saa maa det dog ikke have sit Forblivende dermed; thi da var der ingen Christus og Salighed til, men kun Død og Helvede. Saaledes begyndte Christi Forræder, Judas, stærkt nok paa det første Stykke af Omvendelsen, nemlig Anger og Syndserkjendelse, ja, altfor stærkt, eftersom der ingen Trøst fulgte derpaa, saaat han ikke kunde bære det, men styrtede sig selv saa hastigen i Fordærvelse og den evige Død. Saaledes gjorde ogsaa Kong Saul og mange Andre. Men dette er ikke at prædike retteligen eller fuldkomment om Omvendelsen, saaledes som Christus vil have den prædiket. Thi til dette Stykke lader ogsaa Djævelen sig gjerne bruge, saaat han driver paa denne Prædiken, uagtet det ikke er befalet ham; ligesom han da ogsaa til alle Tider bruger Guds Navn og Ord, men kun for at bedrage og gjøre Skade, og han forvender begge Dele: han trøster, naar han ikke skal trøste eller ogsaa forskrækker han alene og bringer Folk til Fortvivlelse.

Men det er ikke den Herre Christi Mening, at man skal prædike Omvendelsen saaledes, at man lader Samvittighederne forblive i Skrækken; men at man atter skal trøste og opreise dem, som erkjende deres Synder og have angerfulde Hjerter. Derfor knytter han her i Evangeliet saasnart det andet Stykke til, og befaler at prædike ikke alene Bod men ogsaa Syndernes Forladelse; naar man det gjør, da prædiker man, som han siger, **i hans Navn.**

Derfor, naar nu ved Bodsprædikenen (hvad enten den skeer ved mundtlig Stemme eller paa anden Maade, i dit Hjerte) din Samvittighed er bleven forskrækket, saa skal du vide, at du ogsaa bør høre og gribe det andet Stykke, som Christus har befalet at sige dig, nemlig dette: Omendskjønt du fortjener evig Vrede og er skyldig til Helvedes Ild, saa vil dog Gud af grundløs Barmhjertighed ikke lade dig forblive i din Fordømmelse eller geraade i Fordærvelse, men han vil tilgive dig dine Synder, forat hans Vrede og din Fordømmelse kan blive dig fratagen.

Dette er Evangeliets trøstefulde Prædiken, hvilken Menneskет af sig selv ikke kan forstaa, saaledes som det af sig selv kan forstaa Lovens Prædiken, naar Hjertet bliver truffen deraf; thi Loven er indplantet i Naturen. Men Evangeliet er en særegen Aabenbaring og Christi egen, sande Stemme. Den menneskelige Natur og Fornuft kan ikke hæve sig over Lovens Dom, der gjør saadan Slutning: Den, som er en Synder, han er fordømt af Gud. Altsaa havde alle Mennesker evigen maattet forblive under Vrede og Fordømmelse, naar ikke en anden, ny Prædiken var givet af Himmelen. Denne Prædiken har Guds Søn selv maattet forordne, og han har befalet, at den skulde udbredes i Verden, og i den tilbyder Gud dem, som

føle sine Synder og Guds Vrede, Naade og Barmhjertighed.

Men paadet at dette kan blive grebet og holdt for vist, maa denne Prædiken, som han her siger, udgaa **i hans Navn**, det er, ikke alene efter hans Befaling, men ogsaa, at Synderne blive tilgivne for hans Skyld og i Kraft af hans Fortjeneste; saaat vi maa bekjende, at hverken jeg eller noget Menneske, Christus undtagen, har tilveiebragt eller fortjent det, eller i Evighed kan fortjene det. Thi hvorledes skulde jeg kunne fortjene det, naar jeg og hele mit Levnet og Alt, hvad jeg kan gjøre, ifølge den forrige Prædiken er fordømt af Gud.

Skal Guds Vrede blive taget fra mig, skal jeg opnaa Naade og Tilgivelse, saa maa det af En eller Anden blive fortjent af ham. Thi Gud kan ikke være Synden huld og naadig eller ophæve Straffen og Vreden, uden at der bliver betalt derfor og gjort Fyldest. Nu har Ingen, ja, selv ingen Engel i Himmelen, kunnet give Erstatning for den evige, ubodelige Skade og for Guds evige Vrede, som vi have paadraget os ved vore Synder, uden den evige Person, Guds Søn selv, og det saaledes at han traadte i vort Sted, tog vore Synder paa sig og svarede derfor, som om han selv havde været skyldig.

Dette har nu vor kjære Herre og eneste Frelser og Midler for Gud, Christus, gjort med sit Blod og sin Død, der han blev et Offer for os, og ved sin Reenhed, Uskyldighed og Retfærdighed, der var guddommelig og evig, har han veiet meer end al Synd og Vrede, som han for vor Skyld har maattet bære, ja, han har ganske drukket og opslugt den og fortjent saa Meget, at Gud nu er tilfreds og siger: Hvem han dermed hjælper, han skal være hjulpen; ligesom Christus ogsaa siger om denne sin Faders Villie, Joh. 6, 40.: **Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sønnen og tror paa ham, skal have et evigt Liv**; ligesaa Matth. 28, 18.: **Mig er given al Magt i Himmelen og paa Jorden**, og Joh. 17, 1. 2. siger han i sin Bøn: **Fader! Timen er kommen; herliggjør din Søn, at og din Søn kan herliggjøre dig. Ligesom du haver givet ham Magt over alt Kjød, paadet at han maa give alle dem, som du haver givet ham, et evigt Liv.**

Dette har han nu ikke alene opfyldt i Gjerningen; men han har ogsaa gjort og udrettet det af den Aarsag og til den Ende, at det skal prædikes og forkyndes; ellers vilde vi ikke kunne vide Noget derom eller komme dertil. Det er derfor fra vor Side aldeles ufortjent og gives os aldeles gratis, af lutter Naade; og det netop af den Grund, at vi kunde være visse paa denne Naade og ikke behøve at tvivle derom. Vi maatte forblive i evig Tvivl, naar vi skulde se os om efter vor egen Fortjeneste og søge egen Værdighed, indtil vi havde gjort Saameget, at Gud maatte se derpaa og være naadig derfor. Men nu befaler Christus, **at der skal prædikes Syndernes Forladelse i hans Navn**, paadet jeg skal vide, at de visseligen ere mig tilgivne, af den Grund, at han har fortjent det og gjort det for mig (thi for sig selv havde han det ikke Behov), og nu tilbyder og meddeler mig det gjennem Ordet.

Og, paadet at jeg og Enhver for sin Person kan trøste sig derved, og Ingen have Aarsag til at bekymres og sørge med Hensyn til, om han tør tilegne sig en saa stor Naade (eftersom Menneskets Hjerte af Naturen er tilbøieligt til Tvivl, og disputerer med sig selv saaledes: Ja, jeg tror nok, at Gud har udvalgt nogle store Mænd dertil, som Paulus, St. Peder; men hvem veed, om ogsaa jeg er en af dem, som han under saa stor en Naade; maaske er jeg ikke udseet dertil): saa vil og befaler Christus herved, at denne Prædiken skal blive forkyndt, ikke i en Afkrog eller for Nogle

tjærdeleshed, ja, ikke engang alene for Jøderne eller for nogle faa Folk, men i den hele, vide Verden, eller, som han siger, **iblandt alle Folk**, ja, **der skal prædikes**, siger han Marc. 16, 15., **for al Skabningen.**

Dette vil han, paadet at vi skulle vide, at han slet ikke vil have nogen Enkelt udsondret eller Nogen udelukket, dersom han kun vil annamme Naaden og ikke udelukke sig selv. Thi ligesom Prædikenen om Omvendelse skal være en almindelig Prædiken og udstrække sig til alle Mennesker, paadet at Alle maa erkjende sig for Syndere; saaledes skal ogsaa Prædikenen om Syndsforladelse være almindelig og antages af Alle; thi alle Mennesker have fra Begyndelsen af trængt dertil, og de trænge endnu dertil, og det indtil Verdens Ende. Thi hvorfor skulde ellers Syndernes Forladelse blive tilbudt og prædiket for Alle, dersom de ikke alle havde Synd! Paadet at det maa forblive sandt, hvad St. Paulus siger Rom. 11, 32.: **Gud haver indesluttet Alle under Ulydighed, forat han kunde forbarme sig over Alle** ꝛc.

Derfor fordres der nu ogsaa **Tro** til denne Prædiken, saaat jeg sikkert og uden Tvivl deraf drager den Slutning, at Syndernes Forladelse skjænkes mig for den Herre Christi Skyld, og at jeg formedelst ham skal være forløst fra Guds skrækkelige Vrede og den evige Død, samt at Gud vil have af mig, at jeg skal tro denne Prædiken og ikke foragte Christi tilbudte Naade eller slaa den hen i Veiret eller gjøre ham til Løgner i hans Ord. Thi, naar han byder, at dette Ord skal prædikes i hele Verden, saa fordrer han hermed ogsaa tillige af Enhver, at han skal antage denne Prædiken, holde den for guddommelig, uforanderlig Sandhed og bekjende, at vi visseligen faa det Altsammen for den Herre Christi Skyld. Og jeg skal ikke lade mig hindre i denne Tro eller afskrække ved Følelsen af min Uværdighed, naar kun mit Hjerte er saaledes beskaffent, at jeg har et alvorligt Mishag til min Synd og gjerne vilde være den kvit. Thi, ligesom denne Forladelse ikke bliver mig tilbudt eller prædiket for min Værdigheds Skyld, eftersom jeg intet har gjort eller bidraget til, at Christus har fortjent den og lader mig den forkynde; saaledes skal jeg hellerikke undgjælde Noget formedelst min Uværdighed eller blive den berøvet, dersom jeg ellers har Begjær derefter

Endeligen føier ogsaa Christus her, til desto større Trøst, den Forordning med Hensyn til denne Prædiken om Omvendelse og Syndernes Forladelse, at den ikke skal være en Prædiken, der bliver oprettet blot for en enkelt Tid eller for en enkelt Gang, men den skal stedse og uden Ophør have sin Gang og vedvare i Christenheden, saalænge Christi Rige staar. Thi den er forordnet af Christus saaledes, at den skal være en stadig, evig Skat, en evig Naade, der altid virker og er kraftig, paadet at man ikke skal tro, at Forladelsen blot strækker sig til det enkelte Øieblik, da Absolutionen (Afløsningen) blev udtalt, eller, saaledes som man hidtil har lært under Pavemørket, blot til de forbigangne og forrige Synder, som skulde vi sidenefter selv kunne gjøre saa Meget, at vi for Fremtiden vare ganske rene og uden Synd. Thi det er ikke muligt i dette Jordeliv, at vi skulde kunne leve aldeles uden Synd og Skrøbelighed (om vi end have modtaget den Helligaands Naadegave) paa Grund af vort syndige, fordærvede Kjød og Blod, der ikke ophører at røre sig i os ligetil Graven med onde Lyster og Begjæringer imod Guds Bud, ja, ogsaa hos de Hellige, om de end efter den modtagne Naade afholde og vogte sig for Synd og modstaa den syndige Lyst, saaledes som Boden fordrer. Derfor trænge de ogsaa endnu daglig Forladelse, ligesom de ogsaa for den tilbageblivende

Skrøbeligheds og Svagheds Skyld dagligen gjøre Omvendelse og erkjende, at deres Levnet og Gjerninger endnu ere synbige og fortjene Guds Vrede, dersom det ikke for Christi Skyld bliver tilgivet og tildækket.

Derfor har Christus hermed oprettet et Rige paa Jorden, som skal kaldes et evigt Naaderige, stedse forblive under Syndsforladelse og saa kraftig svæve over dem, som tro, at Synden, omendskjønt den endnu bor i Kjødet og Blodet og har fæstet saa dyb Rod, at den slet ikke kan udrenses i dette Liv, alligevel ikke skal skade dem, men blive dem skjænket og utilregnet; dog kun forsaavidt, som vi ogsaa forblive i Troen og dagligen arbeide paa at dæmpe de øvrige onde Lyster, indtil disse ganske og aldeles udslettes ved Døden og forraadne i Graven tilligemed denne gamle Ormesæk, paadet at Mennesket kan opstaa ganske nyt og reent til det evige Liv.

Ja, om ogsaa et Menneske, som er under Naaden og hellig, igjen falder ud af Omvendelsen og Troen og saaledes forspilder Syndsforladelsen, saa staar dog dette Naaderige fast og ubevægeligt, saaat man altid igjen kan komme derind, naar man atter søger det ved Bod og Omvendelse; ligesom Solen daglig opstaar paa Himmelen og ikke alene fordriver den forgangne Nat, men stedse vedbliver at lyse den hele Dag, om den end bliver overtrukket med tykke Skyer; ja, selv om En tilspærrer Døre og Vinduer for dens Lys, saa forbliver dog den samme Sol og bryder igjen frem, saaat man altid kan se den igjen.

Se, dette er Evangeliets rette Lære om den christelige Omvendelse, indbefattet i tvende Stykker, nemlig: **Anger** eller alvorlig Forskrækkelse formedelst Synden og **Tro** paa Syndernes Forladelse for Christi Skyld. Herom har hidtil det hele Pavedømme Intet lært, og især har det slet Intet vidst at sige om Troen paa Christus, der bør være Hovedstykket i denne Prædiken, men det har alene henvist Folk til deres egne Gjerninger og derpaa udtalt Absolutionen, naar vi efter deres Lære ret havde angret og skriftet. Christus er saaledes bleven aldeles forglemt og fortiet, og denne Prædiken, som han her paabyder, er bleven aldeles forvendt og fordunklet, saaat det ikke har været Omvendelse eller Absolution i hans Navn, men i vort eget Navn og for vore Gjerningers, vor Angers, Skriftemaals og Fyldestgjørelses Skyld.

Dette er med Magt at undertrykke Troen og Christi Kundskab, ja, at udslette den og betage de bedrøvede Samvittigheder deres Trøst og føre dem netop ved Absolutionen ud paa Isen og lade dem forblive og omkomme i Tvivl, idet de ikke skulde være visse paa Syndernes Forladelse, førend de havde plaget og martret sig tilstrækkeligt med deres selvgjorte og fremtvungne Anger og Skrifte. Saaledes har Paven og hans hele Parti ved dette ene Stykke, at de saaledes have forvendt og fordærvet Læren om den christelige Bod og Syndsforladelse, gjort sig høiligen nok fortjente, og de fortjene det endnu dagligen høiere og høiere (eftersom de ikke ville gjøre nogen Bod for al deres Vildfarelse og Forførelse, hvilken de selv maa bekjende, men spotte og larme imod den erkjendte Sandhed) til at blive af alle Christne forbandede til Helvedes Afgrund; saaledes som St, Paulus Gal. 1, 9. forbander alle dem, som prædike et andet Evangelium.

Her skulde vi ogsaa tale noget om Skriftemaalet, hvilket vi beholde og rose som en nyttig og gavnlig Ting. Thi, omendskjønt det, egentlig talt, ikke er et Stykke af Boden og hellerikke nødvendigt og paabudt, saa tjener det dog dertil, at man modtager Absolutionen, der ikke er Andet end netop den Prædiken og Forkyndelse af Syndernes Forladelse, som Christus her befaler baade at prædike og høre. Men eftersom det er nødvendigt at beholde denne

Prædiken i Kirken, saa skal man ogsaa beholde Absolutionen. Thi der er herimellem ingen anden Forskjel end den, at det Ord, som ellers i Evangeliets Prædiken overalt bliver forkyndt offentligen og almindeligen, det samme bliver i Absolutionen tilsagt Een eller Flere isærdeleshed, som begjære det; ligesom da ogsaa Christus har forordnet, at Syndernes Forladelse skal udgaa og lyde overalt og til alle Tider, ikke alene ialmindelighed over en heel Hob, men ogsaa over enkelte Personer, hvor der ere saadanne Folk, som trænge dertil; saaledes som han siger i det følgende Søndags-Evangelium: **Hvilke I forlade Synderne, dem ere de forladne.**

Derfor lære vi ikke om Skriftemaalet saaledes som de catholske Theologer, nemlig at man skal opregne de enkelte Synder (hvilket Catholikerne alene kalder Skrifte), eller at man derved opnaar Forladelse og bliver værdig til Absolutionen (som de sige: for din Angers og Syndsbekjendelses Skyld frikjender jeg dig fra dine Synder); men vi lære, at Skriftemaalet skal bruges dertil, at man kan høre Evangeliets Trøst, og saaledes Troen paa Syndernes Forladelse, der er det rette Hovedstykke i Omvendelsen, kan opvækkes og styrkes. Det er altsaa ikke Skriftemaal, naar man, saaledes som hos Cathlikerne, opsætter et langt Register med Opregning af Synderne; men naar man begjærer Absolution, hvilket i og for sig er en tilstrækkelig Syndsbekjendelse, det er, naar du erklærer dig skyldig og bekjender, at du er en Synder; og der skal ikke blive fordret Mere eller paalagt, at man skal opregne med Navn alle eller nogle, mange eller faa Synder; medmindre du selv vil navngive Noget, som isærdeleshed besværer din Samvittighed, og som du behøver Underviisning og Raad i eller nogen særegen Trøst for, saaledes som det ofte er nødvendigt for unge, eenfoldige Folk og ogsaa for Andre.

Derfor prise og beholde vi Skriftemaalet ikke for dets egen Skyld, men for Absolutionens Skyld, der er det gyldne Klenodie deri, saaat du der hører de Ord forkyndes dig, som Christus har befalet at prædikes i sit Navn for dig og hele Verden; ja, om du end ikke hørte det i Skriftemaalet, saa hører du det dog ellers dagligen i Evangeliet, der netop er Absolutionens Ord. Thi at prædike Syndernes Forladelse er intet Andet end at absolvere eller sige fri for Synden; dette skeer ogsaa i Daaben og Nadveren, hvilke ogsaa ere dertil forordnede, at de skulle vise os denne Syndsforladelse og forsikkre os derom. At blive døbt altsaa eller modtage Alterens Sacramente, er ogsaa en Absolution, hvori Syndernes Forladelse i Christi Navn og paa hans Befaling bliver tilsagt og udtalt til Enhver isærdeleshed. Denne Absolution skal du høre, hvor og hvor ofte du behøver den, og du skal annamme og tro den, som hørte du den af Christus selv; thi, eftersom den ikke er vor Absolution, men Christi Befaling og Ord, saa er den ligesaa god og kraftig, som om den blev hørt af hans egen Mund.

Saaledes seer du, at Alt, hvad der efter Skriften læres om den christelige Omvendelse, gaar ud paa de tvende Stykker, som kaldes **Anger** eller Forskrækkelse for Guds Vrede formedelst vore Synder, og **Troen** paa, at Synderne blive os tilgivne for Christi Skyld. Thi der er hellerikke forordnet at prædike mere end to Slags Ord, nemlig **Lovens,** som foreholder os vore Synder og Guds Dom, og **Evangeliets,** som henleder os til Christus og i ham viser Guds Naade og Barmhjertighed. Og i en Sum er den hele Omvendelse netop dette, som Skriften taler om med andre Ord Ps. 147, 11. og andetsteds: **Herren haver Behagelighed til dem, som ham frygte, som haabe paa hans Miskundhed.** Thi her staar ogsaa de to Stykker: Gudsfrygt, der kommer af vore Syn-

ders Erkjendelse, og Tiltro til hans Naade, fremstillet i Forjættelserne om Christus.

Men, at Papisterne tale om deres Fyldestgjørelse, det er, som ovenfor sagt, slet ikke at taale. Thi, hvad man i gamle Dage kaldte Fyldestgjørelse, og hvorom der endnu læses hos de gamle Lærere, der ikke har været Andet end en udvortes, offentlig Straf over dem, som vare skyldige i aabenbare Laster, en Straf, som man maatte bære i Folks Paasyn, som f. Ex. en Tyv eller Morder, der maatte bøde for den verdslige Domstol med Galge eller Hjul. Derom lærer Skriften slet Intet, og det bidrager Intet til Syndernes Forladelse; men det kan, som jeg alt har sagt, være overladt til Juristerne, som en anden legemlig, verdslig Ting. Men, naar de sige, at Gud undertiden straffer Synden ogsaa, efterat den er tilgivet, med timelige Straffe og Plager, saa er dette sandt. Men det er ingen Fyldestgjørelse eller Forløsning for Synden eller nogen Fortjeneste, hvorfor den bliver tilgiven, men et faderlig Riis fra Gud, der leder os til Omvendelse.

Og, om man end vilde beholde det Ord Fyldestgjørelse og forklare det om, at Christus har gjort Fyldest for vore Synder, saa er det dog altfor svagt og lidet til at udtrykke Christi Naade, og hans Lidelse bliver derved ikke tilstrækkeligt æret; man maa vise den en større Ære, saaat man ei alene siger, at han har gjort Fyldest for Synden, men at han ogsaa har forløst os fra Dødens, Djævelens og Helvedes Magt og grundet et evigt Naaderige og daglig Forladelse, ogsaa for den tiloversblevne Synd, som er i os, og han er saaledes vorden os, som St. Paulus siger 1 Cor. 1, 30., til en evig **Forløsning og Helliggjørelse**, ligesom ovenfor videre er sagt.

Fjerde Paaskedag.

Prædiken over Epistelen.

Col. 3, 1—7.

Ere I altsaa opreiste med Christo, da søger det, som er oventil, hvor Christus sidder hos Guds høire Haand. Tragter efter det, som er oventil, ikke efter det, som er paa Jorden. Thi I ere døde, og Eders Liv er skjult med Christo i Gud. Naar Christus, vort Liv, aabenbares, da skulle ogsaa I aabenbares med ham i Herlighed. Døder derfor Eders jordiske Lemmer, Horeri, Ureenhed, Blødagtighed, ond Lyst og Gjerrighed, som er en Afgudsdyrkelse; for hvilke (Lasters) Skyld Guds Vrede kommer over Vantroens Børn, blandt hvilke I ogsaa fordum vandrede, da I levede i hine (Laster).

Vi have hidtil hørt den glædelige Prædiken om Christi Opstandelse, hvorledes den har tildraget sig og skal blive troet til vor Nytte, Trøst og Salighed. Men, forat vi ogsaa af Hjertet kunne være Gud taknemmelige for saadan uudsigelig Velgjerning og holde og feire Opstandelsen saaledes, at han deraf kan blive lovet og priset, skulle vi ogsaa høre og bevare, hvad Apostlerne lære os om den Frugt, som den skal virke i os, saaat den ogsaa viser sig i vort Levnet.

Saaledes høre vi i denne Text, at St. Paulus formaner de Christne til rette, christelige gode Gjerninger eller Troens Frugter; og Anledningen til denne Prædiken tager han netop af Christi Opstandelse, hvoraf den høie Naade og Trøst bliver os forkyndt, at vi derved skulle faa Syndernes Forladelse og Frelse fra den evige Død. Men forat letsindige, kjødelige Hjerter ikke skulle indbilde sig, at det Altsammen er saa snart færdigt i os, og at Skatten, som herigjennem skjænkes os, allerede er udtømt, naar de kun have hørt derom, og de saaledes ikke skulle bedrage sig selv, saa prædiker han altid ogsaa tillige, at vi ogsaa skulle prøve Christi Opstandelse paa os selv, om vi have annammet den retteligen og i Hjertet.

Thi det skal jo ikke forblive med Ordene alene, og det er ikke Christus derom at gjøre, at man kan høre og tale derom, men derom, at det findes i vort Levnet. Thi hvad hjælper det en Død, om man prædiker Meget for ham om Livet, naar han ikke tillige derved vorder levende? Hvad hjælper det en Synder, om man prædiker Meget for ham om Retfærdighed, naar han alligevel forbliver i Synden? eller en Vildfarende og Partiaand, om man prædiker for ham om Sandheden, naar han ikke aflader fra sin Vildfarelse og sit Mørke? Saaledes er det ogsaa ikke alene forgjæves, men ogsaa skadeligt og fordømmeligt at høre om Christi Opstandelses herlige og salige Trøst, naar Hjertet aldrig smager den, men der alene forbliver en Lyd i Ørene eller et Skum paa Tungen deraf, og intet Mere følger derpaa, end det gjør hos dem, som slet ikke have hørt Noget derom.

Thi Christi Opstandelses fortræffelige Verk og store Skat skal jo, som St. Paulus her siger, ikke være en unyttig, uduelig og kraftløs Snak eller Tanke, som et dødt Billede, hugget i en Steen eller malet paa Papir; men det skal være en saadan Kraft og Magt, som formedelst Troen ogsaa i os virker en Opstandelse, hvilket han kalder at **opstaa med Christus**, det er, at være afdød fra Synden, udrevet af Dødens og Helvedes Magt og have i Christus Trøst og Liv, saaledes som han herom tilforn klarligen har sagt i det 2det Capitel: **I ere begravne med Christus i Daaben; i ham ere I og medopreiste formedelst Troen paa Guds Kraft, som opreiste ham fra de Døde.**

Om I nu, siger han, have grebet Christi Opstandelse med Troen og annammet Kraften og Trøsten deraf og saaledes ere opstandne med ham, saa maa det jo vise sig hos Eder, at I føle det, og det maa spores hos Eder, hvorledes det har begyndt at virke i Eder, saaat det ikke bliver Ord alene, men Sandhed og Liv. Thi for dem, som ikke finder det saaledes hos sig, er Christus endnu ikke opstanden, om han end for sin Person er opstanden; thi de have ikke hos sig den Kraft, som heder at **opstaa med Christus**, saaat de ogsaa i Sandhed kunne kaldes baade døde og opstandne Mennesker. Derfor vil han hermed vise og lære os, at de, som ville være Christne, skulle vide, at Saadant maa ske hos dem; ellers ere de endnu ikke troende Christne, saaledes som de rose sig eller lade sig tykkes; thi dette skal være Prøven paa, om vi ere opstandne i Christus, det er, om hans Opstandelse er kraftig i os, eller om den alene bestaar i Ord og ikke tillige i Gjerning og Liv.

Nu, hvorledes gaar et saadant Liv og en saadan Død for sig? Hvorledes ere vi døde og alligevel tillige ogsaa opstandne? Ere vi Christne, saa skulle vi være døde og dog tillige leve, ellers ere vi ikke Christne. Hvorledes rime sig disse to Ting sammen? Ja, disse Ord have nogle falske Lærere, endnu paa Apostlernes Tid, som St. Paulus selv tilkjendegiver 2 Tim., strax forstaaet og udtydet saaledes, at de Christnes Opstandelse allerede var skeet, saaat de efter den legemlige Død ikke mere skulde opstaa; thi

den, som tror paa Christus, sagde de, han var allerede opstanden og i Livet, og Opstandelsen blev saaledes fuldkomment fuldbyrdet i dette Liv hos alle Christne. Dette vilde de bekræfte med St. Pauli egne Ord og netop dermed bekjæmpe Artikelen om de Dødes Opstandelse.

Men disse lade vi fare, eftersom de af St. Paulus selv ere straffede og fordømte, og vi forstaa disse Ord saaledes, som St. Paulus mener dem og baade før og siden klart nok har forklaret sig, saaat man ikke kan tvivle om, at han taler om den **aandelige Opstandelse**. Thi det er ogsaa i sig selv vist, at dersom vi skulle opstaa legemligen til Salighed paa den yderste Dag, med dette Kjød og Blod, saa maa vi tilforn her paa Jorden være aandeligen opstandne; saaledes som ogsaa St. Paulus siger Rom. 8, 11.: **Men om hans Aand, der opreiste Jesum fra de Døde, bor i Eder, da skal han, som opreiste Christum fra de Døde, levendegjøre ogsaa Eders dødelige Legemer formedelst sin Aand, som bor i Eder.** Det er: efter som Gud allerede har gjort Eder indvortes levende, retfærdige og salige, saa vil han hellerikke lade Legemet, som er den levende Aands Hytte og Huus, tilbage; men, eftersom Aanden allerede her er opstanden fra Synd og Død, saa maa ogsaa Hytten og den forgjængelige Kjortel, nemlig vort Kjød og Blod, igjen frem af Jordens Støv, eftersom den er den salige opstandne Aands Herberge og Bolig, saaat begge igjen skulle komme sammen og forblive evindeligen forbundne.

Derfor taler Apostelen her ikke om den tilkommende legemlige Opstandelse, men om den aandelige, for hvis Skyld ogsaa hiin maa følge paa; og han sammenfatter saaledes den Herre Christi Opstandelse, der har taget sit Legeme ud af Graven igjen og er indgaaet til det evige Liv, og vor Opstandelse, vi, som i Kraft af den og efter hans Exempel ogsaa skulle opstaa, først med Hensyn til Sjælen, fra det syndige og fordømmelige Levnet nemlig, til et ret gudeligt og saligt Liv, og siden ogsaa fra denne syndige og dødelige Ormesæk igjen fremkomme af Graven med udødelig, herlig Sjæl og Legeme.

Saaledes kalder St. Paulus de Christne, som tro, baade døde og levende i dette Liv, men begge Dele aandeligen; dog saaledes, at sidenefter ogsaa dette syndige Kjød skal dø, paadet at ogsaa Synden og Døden derudi kan vorde fortæret og opslugt, og baade Legemet og Aanden maa leve evindeligen. Derfor siger han nu:

Ere I altsaa opreiste med Christo, da søger det, som er oventil, hvor Christus sidder hos Guds høire Haand ꝛc.

I skulle bevise, vil han sige, at I allerede ere aandelig opstandne, og at I sidenefter ved den samme Kraft ogsaa legemligen skulle opstaa, derved, at I søge og tragte efter det, som er oventil, det er: efter det, som er guddommeligt, himmelsk og evigt, ikke efter det, som er jordisk, forgjængeligt og verdsligt. Hvad er nu hermed sagt? Skulle da vi, naar vi ere blevne Christne, ikke mere spise og drikke, dyrke Jorden, holde Huus, regjere eller forrette andet Arbeide, men ligge aldeles som døde og uvirksomme, eftersom du siger, at vi ikke skulle søge, hvad der er paa Jorden, hvor jo endnu alt dette maa finde Sted? Og hvad siger du dertil, at den Herre Christus selv er hos paa Jorden, saaledes som han, førend han for til Himmels, har sagt: **Se, jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende?** Saa er jo ogsaa hans Daab paa Jorden, desligeste ogsaa Nadveren og Evangeliets Prædikeembede, hvorigjennem han selv paa Jorden styrer sin Christenhed.

Men han forklarer strax derefter selv, hvad han mener med disse Ord: **Det som**

er paa Jorden, og **det som er oventil.** Han byder nemlig dermed ikke at foragte Skabningerne paa Jorden; thi han taler nu ikke om det, som Gud har skabt, hvilket er idel gode Ting, og hvilket han selv anseer for gode og kalder gode; hellerikke kalder han den et jordisk Menneske, som omgaaes dermed og bruger Skabningen, men den, som er uden Guds Kundskab og intet Mere har og intet Mere tragter efter, end hvad Fornuften giver og lærer ham; han mener Mennesket, saaledes som det er født af Fader og Moder, blindt og vantro, som Intet veed om Gud eller det tilkommende Liv, eiheller spørger derefter, men følger sin naturlige Forstand og Villie og intet Andet søger end sin egen Ære, Hoffærdighed og Vellyst. Dette kalder Apostlerne at leve jordisk og verdsligt, hvor intet Guds Ord er eller bliver agtet, og Djævelen har sit Regimente og sin Villie og driver saadanne Mennesker til alle Slags Laster. Saadant jordisk Væsen, vil han sige, hvilket Hedningerne og de Vantro tragte efter, de, som slaa Guds Ord hen i Veiret og lade Djævelen føre og lede sig efter sin Villie, maa I være afdøde fra, og dermed bevise, at Christi Opstandelse ikke er et tomt Ord hos Eder, men idel Kraft, der yttrer sig hos Eder, saaat I ogsaa ere opstandne og nu leve anderledes end tilforn, nemlig efter Guds Ord og Villie; dette er et guddommeligt, himmelsk Levnet. Naar dette ikke skeer i Eder, saa er det et Tegn paa, at I endnu ikke ere Christne, men bedrage Eder selv med tomme Indbildninger og Tanker.

Men St. Paulus indbefatter i det Ord: **det som er paa Jorden** eller **jordisk,** ikke alene de grove, udvortes Laster og Synder, der ogsaa for Verden ere straſværdige, men ogsaa andre, høiere Stykker og alt det, som ikke stemmer overeens med Guds rene Ord og med Troen og sandt christeligt Væsen. Derfor, paadet at man desto bedre skal forstaa og fatte det, ville vi dele det, saaledes som ogsaa St. Paulus selv pleier at gjøre Forskjel.

Der er toslags Væsen eller Levnet paa Jorden, nemlig: Aandens eller et aandeligt og Kjødets eller et kjødeligt. Et jordisk Aandens Væsen hede og ere de aandelige Laster, der bestaa i falsk Lære og Indbildning, naar Sjælen lever uden Guds Ord, i Guds Foragt, Vantro ꝛc. eller, hvad der er endnu værre, naar man misbruger Guds Ord og Christi Navn til falsk Lære, til Dække og Smykke for sine onde Gjerninger og sin Underfundighed, til at bedrage Folk med falskt Foregivende og Skin af Sandhed eller christelig Kjærlighed. Dette kaldes et jordisk Væsen i Henseende til Sjælen, og er netop det værste, skadeligste Stykke, idet man ikke alene synder for sig selv, men ogsaa andre Folk blive bedragne dermed; dette kalder han ogsaa i Epistelen paa Paaskedag **den gamle Surdeig og Skalkhedens Surdeig,** og 2 Cor. 7, 1. gjør han netop denne Adskillelse og Deling mellem disse toslags Laster, idet han siger: **Lader os rense os selv fra Kjødets og Aandens Besmittelse;** thi Aandens Besmittelse kalder han den hemmelige og fine Last, hvorved Aanden eller Mennesket indvortes besmitter og fordærver sig for Gud, om det end ikke viser sig udvortes for Verden, og Fornuft og menneskelig Viisdom bliver bedraget. Fra et saadant jordisk Væsen skulle vi først være afdøde, om vi ville være rette Christne, saaat vi ikke skulle antage eller taale nogen saadan jordisk Lære og falsk Indbildning, som kommer fra os selv, det være sig gjennem Fornuft, Philosofi (verdslig Viisdom) eller juridiske Kunster, uden Guds Ord eller ogsaa smykket med Guds Navn. Thi, hvad der ikke spørger eller tragter efter Guds Villie, efter Guds Rige og det evige Liv, men alene søger sin egen Ære, Hoffærdighed og Berømmelse for Viisdom, Hellighed eller deslige, det

er dog intet Andet end lutter jordisk Væsen. Og, om det end roser sig af Evangeliet og Troen paa Christus, saa er det dog intet Alvor, og det forbliver stedse som før, uden Kraft og Frugt.

Derimod, dersom vi nu ere opstandne med Christus formedelst Troen, saa skulle vi ikke tragte efter det, som er jordisk, fordærveligt og forgjængeligt; men efter det, som er oventil, det vil sige, efter det, som er himmelsk, guddommeligt og evigt, nemlig efter den rette, rene, sande Lære, og hvad der behager Gud, hvorved hans Ære og Christi Rige bevares, og vogte os for al Misbrug af hans Navn, for falsk Gudstjeneste, Tiltro og Pukken paa egen Helligheд, hvorved Aanden vorder besmittet og gjort ureen.

De andre Laster, som St. Paulus ogsaa kalder jordiske, og som han her isærdeleshed opregner, ere grove og legemlige, som Ægteskabsbrud, Ureenhed, Gjerrighed ꝛc., hvilke ogsaa Fornuften forstaar og dømmer om. Thi ved de andre Laster bliver den fangen og bedragen, ja, forblindet, saaat den ikke kan vogte sig derfor; derfor kaldes de ogsaa aandelige, ikke alene fordi de besmitte Aanden, men fordi de ere altfor høie for og kunne ikke blive forstaaede eller kjendte af Kjød og Blod. Men disse kaldes legemlige eller **Legemets Besmittelse** af den Grund, at de begaaes med Legemet og dets Lemmer. Fra disse skulle vi nu, saavelsom fra de andre, være afdøde eller dog blive fundne paa den Bane, at vi stedse afdø fra dem, og kun stræbe efter, at vi kunne vende alt saadant jordisk Væsen Ryggen, men jage efter det, som er himmelsk og gudeligt. Thi den, som endnu tragter efter det kjødelige Væsen og omgaaes dermed, han er endnu ikke med Christus afdød fra Verden; derfor er og virker Christi Opstandelse heller Intet i ham, men Christus er død og et Intet for ham, og han ligeledes for Christus.

Denne Formaning er det isærdeleshed nødvendigt at drive paa i denne Tid, eftersom vi se, at der er mange saadanne Mennesker, og at der bliver flere og flere, som rose sig af Evangeliet, medens de vel vide, at saadanne Ting besmitte og fordømme Menneskene; alligevel vandre de stedse sikkre og betænke ikke, at Gud vredes derover og engang vil betale Enhver efter hans Gjerninger. Ja, det er nu bleven ganske almindeligt, at Folk kun gjør, hvad de lyste, og vil dog ikke ansees for at have gjort det eller straffes derfor. Nogle gjøre sig endog saa englerene og ustraffelige, at det, som de gjøre, ikke maa kaldes ondt eller urigtigt gjort; de foregive stor christelig Kjærlighed og Dyd og drive dog i Smug paa Underfundighed og Skalkestykker, gaa derpaa hen og smigre Folk, pryde og smykke sig, som om de havde handlet vel og ret, og mene, naar de kunne gjøre sig rene for Menneskene, saaat man ikke offentligen kan straffe dem, at Gud ogsaa skal lade sig saaledes bedrage. Men hvad han vil sige dertil, det ville, vi engang erfare; thi **Gud lader sig ikke spotte** som Menneskene, siger St. Paulus Gal. 6, 7. Og her gjælder det ikke at dække eller smykke Lasten, men at være afdød fra den og nu tragte efter det, som er retskaffent, gudeligt og christeligt.

Men her i Texten opregner han nogle grove, udvortes, legemlige Laster, og isærdeleshed disse to: Horeri eller Utugt og Gjerrighed, hvorom han ogsaa desligeste taler Eph. 5, 3. 4. 5. og 1 Thess. 4. 3—7., saaledes som vi have hørt i Epistlerne paa anden og tredie Søndag i Fasten, og han vil, at de Christne med Flid skulle vogte sig derfor og være aldeles afdøde derfra, eftersom saadanne Laster ogsaa blive straffede af Hedningerne, men at vi derimod skulle tragte efter idel Reenhed, som de, der nu tilhøre Himmelen og Christus; thi en Christen sømmer det sig ogsaa at holde sit Legeme i Tugt, Helligheд, Kydskheд,

saaat han ikke besmitter sig og gjør sig ureen med Horeri og anden Utugt, saaledes som Verden gjør. Desligeste siger han ogsaa om Gjerrigheden, hvilken han giver det skjændige Navn Afguderi eller Afgudsdyrkelse, paadet at de Christne desto mere maatte fly den som den grueligste Last, for hvilken Gud nærer det høieste Fiendskab. Thi den er ogsaa en saadan Ting, som afvender Menneskет aldeles fra Troen og den rette Gudsdyrkelse, saaat det ikke spørger efter Gud eller hans Ord, ikke tragter efter evige, himmelske Goder, men bliver alene hængende ved de jordiske, og søger kun en saadan Gud, som giver det nok her paa Jorden.

Hvem vilde være Meget at sige, naar man skulde gaa igjennem alle Stænder og Haandteringer; thi det ligger klart for Øinene, hvorledes Verden, især i denne Tid, er aldeles nedsjunken i denne Last, og det er ikke til at tælle, hvormange fine Kunster Gjerrigheden kan opfinde, og hvorledes den forstaar at pryde sig med et fortræffeligt, skjønt Smykke, saaat den ikke bliver holdt for Synd og Last, men for stor Dyd og Ærbarhed; paa samme Maade som Afguderiet altid gjør, der for Gud er den største Vederstyggelighed, og har allikevel det fortræffeligste Skin og Berømmelse for Verden, saaat det ikke vil være Synd eller Last, men heder den største Hellighed og Gudsdyrkelse. Saaledes bærer ogsaa dette Afguderi med Mammon saa skjøn en Dragt, at det ikke maa kaldes Gjerrighed eller Tragten efter uret Gods, men ret og ærligt at søge sin Næring, og det kaldes velerhvervet Gods; det kan smykke sig med Guds Ord, nemlig at Gud har befalet Menneskет i sit Ansigtes Sved at søge sit Brød, og at Enhver er skyldig at sørge for sit Huus, sin Hustru og sine Børn, paadet at han kan ernære dem, saaat ingen verdslig Øvrighed, ja, hellerikke nogen Prædikant kan dadle eller straffe saadan Gjerrighed, saafremt den ikke bryder grovt frem med at røve og stjæle. Derfor maa man lægge dette paa Enhvers Samvittighed, saaat han er ansvarlig derfor og veed, at Gud ikke vil lade sig bedrage. Thi man seer, hvorledes Lasten under saadant Skin og Dække bryder frem som en Syndflod og tager saaledes Overhaand i Verden, at det er bleven en almindelig Ret, og Enhver driver ustraffet og uhindret paa intet Andet end den blotte Gjerrighed og paa at samle og skrabe til sig. De Store og Mægtige beskatte, pine, plage, udsuge de Fattige med daglige Beskatninger og nye Paalæg; de mene, at de ved Magt maa rive til sig Alt, hvad de kunne. Det Samme gjør ogsaa siden den almene Mand ved at aagre, bedrage, forfordele ꝛc. og alligevel vil Ingen have gjort Uret, eller blive kaldet en Uchristen derfor; ja, det er endeligen kommen saavidt, at man intetsteds mere kan værge sig for endog offentlig Røven og Stjælen, Utroskab og Bedrageri af den ringeste Daglønner, Dreng og Tjenestepige i Huset.

Og hvem vilde vel kunne opregne, hvorvidt en saadan Last gaar i alle denne Verdens Sager, Handel og Vandel iblandt Menneskene? Men det maa hermed være Enhver, der vil være en Christen, nok sagt, at han skal stikke Haanden i sin Barm, og om han ligger deri, aflade derfra eller vide at vogte sig derfor. Thi Enhver kan vel forstaa og mærke med sig selv, hvad heri kan ske christeligt og med god Samvittighed, og vi have den Regel, som Christus herom giver Matth. 7, 12., at vi skulle se paa, hvorledes vi selv ville, at Menneskene skulle gjøre mod os, saaat det maa gaa liigt og ret til; thi hvor det ikke gaar liigt, der kan det hellerikke gaa til uden Gjerrighed. Dersom du nu ikke vil aflade fra en saadan Last, saa skal du ogsaa vide, at du ikke er en Christen eller Troende, men, som St. Paulus kalder dig, en skammelig, fordømt Afgudstjener, og du har ingen Deel i Guds Rige; thi du lever

endnu aldeles for Verden og tænker ikke paa at opstaa med Christus. Derfor vil denne liflige, søde Prædiken ikke hjælpe dig, om du end siger: Christus er død og opstanden for Syndere, derfor haaber jeg, at han ogsaa er det for mig. Ja, ganske rigtigt. Men, naar du stedse vil forblive i det gamle Skind og kun bruger denne Prædiken til et Skjul for din skjændige Gjerrighed, saa staar her skrevet: Tag kun ikke denne Trøst til dig. Thi, omendskjønt Christus er død og opstanden for alle Mennesker, saa er han dog endnu ikke opstanden for dig; thi du har endnu ikke grebet hans Opstandelse med Troen; Røgen har du seet, men du har ikke følt Ilden; Ordet har du hørt, men du har ikke fornummet dets Kraft.

Vil du altsaa retteligen rose og trøste dig ved denne Prædiken, at Christus ved sin Død og Opstandelse har hjulpet dig, saa maa du ikke forblive i dit gamle, syndige Væsen, men iklæde dig en ny Hud. Thi hans Død og Opstandelse er skeet derfor, at ogsaa du endeligen skal med ham afdø fra Verden og blive hans Opstandelse liig, det vil sige, begynde at blive et nyt Menneske, saaledes som han er, han deroppe i Himmelen, saaat du ikke har Lyst og Behag til Gjerrighed og til at besvige Næsten, men lade dig nøie med det, som Gud beskjærer dig gjennem dit Arbeide, er mild, goddædig og velgjørende mod dem, som trænge til dig.

Men paadet at denne Formaning desto mere skal bevæge de Christne til at vogte sig for saadanne Laster, saa bestyrker St. Paulus den, idet han slutter, med en alvorlig Trudsel og foreholder Guds Vrede, idet han siger:

For hvilke Lasters Skyld Guds Vrede kommer over Vantroens Børn, det er over den vantro Verden, som hverken agter, frygter eller tror Guds Ord eller søger at være det lydig, men vil alligevel ikke hede Uchristne eller Afgudsdyrkere, men Guds Folk og fromme Mennesker. Hermed viser han da atter, at saadant verdsligt Væsen og Levnet i jordiske Lyster, Gjerrighed og deslige ikke kan taales eller bestaa med Troen, og at Christi Opstandelses Kraft Intet kan virke hos saadanne Mennesker. Derfor kalder han dem ogsaa **Vantroens Børn**, som er uden Tro og med deres uchristelige Væsen føre Guds Vrede over sig, saaat de blive udstødte og forkastede af Guds Rige. Thi dette er Guds alvorlige Dom, at han ikke vil give nogen Naade mod saadant Væsen, men lade sin Vrede udgaa derimod baade med legemlig Straf i dette Liv og med evig Straf hiinsides; saaledes som han ogsaa siger andetsteds, Eph. 5, 6. og Rom. 1, 18.: **Guds Vrede aabenbares af Himmelen over alle Menneskers Ugudelighed og Uretfærdighed** 2c.

Se, dette er St. Pauli Formaning til Alle, som ville kaldes Christne, og han erindrer dem deri om, hvortil de ere kaldede, eftersom de have Evangeliet om Christus, og om hvad Christi Opstandelse skal virke i dem, nemlig at de skulle være døde fra alt det, som stræber imod Guds Ord og Villie i Lære eller Levnet, og, de rsom de tro paa den opstandne, levende Christus, at de da ogsaa, som opstandne med ham, skulle tragte efter det samme himmelske Liv, hvor han sidder ved Guds høire Haand, hvor der ingen Synd og intet jordisk Væsen er, men idelt evigt Liv og uforgjængelige Goder og Herlighed, hvilke de Christne skulle have og nyde med ham i Evighed.

Men denne Prædiken forstaar heller Ingen uden den, som tror. Thi, hvad Apostelen her siger om de Christnes Liv og Herlighed i den opstandne Christus, det sees ikke af Verden; ja, det bliver endnu ikke seet af de Christne selv med udvortes Øine eller følt med udvortes Sandser. Derfor siger han ogsaa selv: **I ere døde, og Eders Liv er skjult med Christo i Gud**;

thi Verden kjender og priser det ikke, men er det fiendsk og kan ikke taale, at I tro paa Christus og ikke ville holde med den og leve, som den lever, efter de jordiske Lyster. Derfor heder det og vel et skjult Liv for Verden og for de Christne selv efter udvortes Syn og Følelse; men det er dog et Liv, som er sikkert og vel forvaret og sidenefter ogsaa skal aabenbart lyse for al Verdens Øine, saaledes som han strax efter siger: **Naar Christus, vort Liv, aabenbares, da skulle ogsaa I aabenbares med ham i Herlighed.**

Dette er de Christnes Trøst i dette Liv paa Jorden, hvor de vel høre om Christus og gribe ham i Troen, men derimod det Modsatte viser sig for deres Følelse og for Verden, idet de maa kjæmpe med Synden og deres egen Svaghed og tillige ere underkastede alle Slags Bedrøvelser og Ulykker, saaat de ikke føle Meget af Livet og Glæden, saaledes som de gjerne vilde, men meget Mere af Døden og Skrækken. Herimod trøster nu St Paulus dem og viser dem, hvor de skulle søge og tilvisse gribe deres Liv. Værer trøstede, vil han sige, thi I ere jo døde fra dette jordiske Liv, og I maa forsage det; men I have hermed gjort et kosteligt Bytte; thi det er en salig Død, hvorfor I opnaa et langt herligere Liv. Thi I ere nu ved Christi Død forløste fra Synden og den evige Død, og en uforgjængelig, evig Herlighed er Eder skjænket; men dette Liv have I endnu ikke i Eder selv gjennem Følelsen, men i Christus gjennem Troen. Christus er altsaa Eders Liv; det er endnu ikke aabenbaret i Eder selv, men det er i ham saa vist og sikkert, at Ingen kan tage det fra Eder, og det saaledes, at I formedelst Troen paa hans Liv skulle blive opholdte og beholde Seier imod Syndens, Dødens og Djævelens Skræk og Plage, indtil dette Liv ogsaa bliver aabenbaret paa og i Eder. Thi tilvisse have I det allerede i Christus, og der feiler intet Mere deri, end at det Dække, hvorunder det endnu er skjult, eftersom I leve i dette dødelige Kjød og Blod, bliver borttaget, og det aabenbarer sig; da vil alt verdsligt, jordisk Væsen, Synd og Død ophøre, og idel Herlighed være i alle Christne. Derfor bør de Christne, som tro og vide, at Christus er opstanden, trøste sig dermed og vente paa, at ogsaa de skulle leve med ham i evig Herlighed, naar de ogsaa tilforn med ham ere døde fra Verden.

St. Paulus har hellerikke forglemt at tilkjendegive, hvorledes det endnu forholder sig med de Christne og Hellige i dette Liv, idet han siger: **Døder derfor Eders jordiske Lemmer** ꝛc. Thi han bekjender, at de med Christus allerede ere afdøde fra det jordiske Væsen og have Livet i ham, og han siger dog, at de skulde døde deres jordiske Lemmer, hvilke han nærmere udtyder og kalder Horeri, Gjerrighed ꝛc. Det er dog en sælsom Tale: at være død og opstanden med Christus og saaledes i Sandhed hellig, og alligevel at skulle døde de jordiske Laster paa deres eget Legemeog Lemmer.

Dette er, hvad Apostelen Rom. 7 og andetsteds ofte viser, nemlig, at i de Hellige forbliver endnu alleslags syndige Lyster efter Arvesynden, der stedse rører sig og vil bryde frem ogsaa med grove, udvortes Laster, naar man ikke gjør dem Modstand, ja, den er saa stærk og mægtig, at den endog vil tage Mennesket aldeles til Fange og kaste det under sig, som St. Paulus selv klager; og det gjør den ogsaa naar man ikke værger sig derimod ved Troen og den Helligaands Hjælp og vinder Seier.

Derfor fordres her en stærk, uophørlig Strid og Kamp, saaat de Hellige maa kjæmpe mod den onde Lyst, dersom de ikke ville atter miste Guds Naade og sin Tro, saaledes som St. Paulus ogsaa siger Rom. 8, 13.: **Dersom I leve efter Kjødet, skulle I dø; men dersom i døde Lege-**

mets Gjerninger formedelst Aanden, saa skulle I leve. Altsaa, en Christen har at kjæmpe og stride med sig selv, at han kan beholde Aanden og det paabegyndte nye, gudelige Liv; og det er i denne Sag ikke nok med Munkenes Tiggerdaad, hvormed de mene at kunne værge sig mod Synden. Thi denne Ureenhed hænger ikke ved Klæderne eller udvortes ved Huden, saaat man skulde kunne afvaske eller krabse den bort eller faste og pidske den bort; men den bor indvortes i Blodet og Kjødet og rører sig i det ganske Menneske; den maa aldeles dræbes: hvis ikke, vil den dræbe dig. Men den bliver dræbt naar du gjennem Omvendelsen erkjender den og har et alvorligt Mishag dertil, samt naar du søger og modtager hos Christus Forladelse formedelst Troen og modstaar den syndige Begjærlighed saaledes, at den ikke bliver til Gjerning og Herre over dig. Herom bliver paa andre Steder talt Mere.

Første Søndag efter Paaske.

Prædiken over Epistelen.

1 Joh. 5, 4—12.

Alt det, som er født af Gud, overvinder Verden; og vor Tro er den Seier, som haver overvundet Verden. Hvo er den, som overvinder Verden, uden den, som tror, at Jesus er Guds Søn? Denne er den, som kom med Vand og Blod, Jesus Christus; ikke med Vand alene, men med Vand og Blod; og det er Aanden, som vidner, efterdi Aanden er Sandheden. Thi de ere tre, som vidne i Himmelen: Faderen, Ordet og den Helligaand, og disse tre ere Eet*). Og de ere tre, som vidne paa Jorden: Aanden og Vandet og Blodet, og disse tre vorde Eet. Dersom vi antage Menneskenes Vidnesbyrd, da er Guds Vidnesbyrd større; thi dette er Guds Vidnesbyrd, hvilket han haver vidnet om sin Søn. Hvo, som tror paa Guds Søn, haver dette Vidnesbyrd i sig selv; hvo, som ikke tror Gud, haver gjort ham til en Løgner, fordi han haver ikke troet paa det Vidnesbyrd, som Gud haver vidnet om sin Søn. Og dette er Vidnesbyrdet, at Gud haver givet os det evige Liv; og dette Liv er i hans Søn. Hvo, som haver Sønnen, haver Livet; hvo, som ikke haver Guds Søn, haver ikke Livet.

Denne Epistel er fra først af forordnet at læses paa denne Søndag, fordi den taler om Daaben og den nye Fødsel hos dem, som ere blevne Christne og Troende. Thi det har fra gamle Dage af været Skik i Kirken, at man paa denne Tid, strax efter Paaske, pleiede at døbe alle dem, som havde antaget Christi Tro og vare underviste deri. Derfor har man ogsaa kaldet denne Søndag Dominicam in albis (den hvide Søndag), fordi de, som vare døbte, gik klædte i hvide Linklæder, til Tegn paa og Bekjendelse af deres Daab og nye Fødsel, ligesom man endnu pleier at give døbte Smaabørn en hvid Daabskjole paa.

Omendskjønt denne Epistel Intet melder om Christi Opstandelse, saa taler den dog ogsaa om Sammes Frugt, nemlig om Troen og det hele christelige Væsen, hvilket Apostelen kalder **at være født af Gud,** og om

*) Dette Vers findes ikke i Luthers Text. Overs.s Anm.

den Helligaands Vidnesbyrd ved Daaben, der gjør os visse paa, at vi ere Guds Børn og ved Christus have det evige Liv ꝛc.

Det er vel simple, eenfoldige Ord, saaledes som St. Johannes pleier at tale, og dog ere de ganske ualmindelige og uforstaaelige for alle Menneskers Øren, ja, det lyder for Verden som idel Barnesnak og Narretale. Thi hvad vil det sige efter Verdens Sprogbrug: **Hvad der er født af Gud, overvinder Verden?** At overvinde Verden lyder jo, som skulde et Menneske gjøre sig Alt, hvad der er paa Jorden, underdanigt og blive den hele Verdens Herre og Keiser. Og endnu urimeligere lyder det, **at Menneskene skulle fødes af Gud.** Hvem har nogensinde hørt, siger Verden, at Børn ere fødte af Gud? Det vilde dog ikke være saa latterligt, om han sagde, at det skulde fødes af Stene, saaledes som Hedningernes Digtere have fundet paa. Thi Verden kjender ingen anden Fødsel af et Menneske end den af Mand og Kvinde. Derfor er og bliver det vel en forunderlig Prædiken, som Ingen forstaar og fatter uden de Christne, som skulle tale med nye Tunger, som Christus siger Marc. 16, 17., lærte og oplyste ved den Helligaand. Nu er det aabenbart, at, naar Skriften taler om denne Fødsel, som kaldes **at være født af Gud**, saa bliver der ikke talt om menneskeligt Væsen og Sager, som vedkommer dette timelige Liv, men om de høie Sager, som tilhøre Livet hiinsides, saaat hermed bliver sagt saameget som dette: Skal et Menneske blive forløst fra Synden og den evige Død, komme i Guds Rige og blive salig, saa er det ikke hertil nok, at han er født af Fader og Moder, det vil sige, det er ikke nok Alt, hvad han har og bringer med sig af Naturen, Fornuft, fri Villie og al menneskelig Evne og Gjerning. Thi denne Fødsel indbefatter vel Alt, hvad Verden har og formaar, Alt, hvad der er stort, vældigt, ædelt, rigt, viist, lærd, heltligt og, med et Ord, hvad der er det Høieste og Bedste paa Jorden; men alt dette giver og udretter dog ikke Mere, end hvad der tjener til dette timelige Liv og Væsen; det bliver alt borttaget af Døden og vil for evigt forblive derunder. Derfor hører hertil en anden, en ny Fødsel, der er bedre end alle Menneskers, Keiseres, Kongers, Viismænds og Mægtiges paa Jorden, der ikke ere Andet, end hvad Es. 40, 6. siger: **Alt Kjød er Hø, og al dets Fromhed er som Blomster paa Marken. Høet bliver tørt, Blomstret falder af.** Det maa være en saadan Fødsel, at det kan hede **født af Gud**; Gud maa selv være Fader og Moder, det vil sige: ved sin guddommelige Kraft, der overgaar Naturens Evne, maa han virke i Mennesket og skabe et nyt Lys, en ny Forstand og et nyt Hjerte.

Dette gaar nu saaledes for sig: Naar Mennesket hører Evangeliets Ord om Christus, hvilket ikke bliver aabenbaret og prædiket af menneskelig Forstand og Villie, men af den Helligaand, og det saa af ganske Hjerte tror derpaa, saa kaldes og er et saadant Menneske undfangen og født af Gud, saaledes som ogsaa St. Johannes siger i sit Evangelium, Joh. 1, 12.: **Saa Mange som ham annammede, dem haver han givet Magt at blive Guds Børn, dem som tro paa hans Navn;** og i sin første Epistel, kort foran vor Texts Ord, siger han ogsaa saaledes 1 Joh. 5, 1.: **Hver den, som tror, at Jesus er Christus, er født af Gud.** Thi formedelst denne Tro blive vi ogsaa for den samme hans Søns Skyld af Gud antagne som Børn, saaat vi nu behage ham og skulle være Arvinger til det evige Liv, og den Helligaand bliver givet os i vore Hjerter, saaledes som herom andetsteds videre er talt. Hermed blive nu de hovmodige Lærere og Aander fordømte, som foregive eller formasteligen mene at blive retfærdige for Gud ved egne Gjerninger og egen Fortjeneste, og tænke, at, fordi de ere vise,

lærde, fornuftige, ærlige, fromme Folk, saa staar det i deres Magt at gjøre Godt, saaat Gud maa have Behag deri, og de derfor komme i Himmelen. Derimod siger Skrifter klart det Modsatte, nemlig, at alt Saadant er Intet for Gud; thi det er altsammen endnu lutter menneskelige Ting og ikke født af Gud. Derfor, om du end var nok saa viis og mægtig og den ædleste og skjønneste Frugt, som den menneskelige Natur kan bære, saa kan du dog ikke se Guds Rige, dersom du ikke bliver et aldeles andet Menneske, født paany, som Christus siger Joh. 3, 3.; og dette kan du ikke selv paabegynde med dine egne Tanker og Kræfter; thi du kan visseligen ikke gjøre dig anderledes, end du allerede er født af Fader og Moder; men Gud maa begynde det i dig og give sin Sæd dertil, nemlig sit Ord, hvorved den Helligaand virker i dig, saaat du hænger derved i Troen, saaledes som sagt er.

Den, **som nu saaledes er født af Gud**, siger St. Johannes, **han overvinder Verden.** Dette er ypperligt, stort og høit sagt, overensstemmende med den Helligaands Tungemaal, og det er en særdeles stor Kraft og Gjerning; thi den, som er et Guds Barn, han maa visseligen ogsaa gjøre og formaa store Ting. Saaledes gjør denne Fødsel, ved Ordet og Troen, rette Keisere og Konger, som ere over alle Konger og Herrer; thi de overvinde Verden, hvilket ingen romersk eller tyrkisk Keiser formaar, og det ikke ved legemlig eller verdslig Vælde, men ved denne Troens aandelige Fødsel, saaledes som han ogsaa strax efter siger: **Troen er den Seier, som haver overvundet Verden,** og hermed forklarer han selv, hvad det vil sige **at være født af Gud.**

Vil du nu vide, hvad dette er for en Seier og Overvindelse, og hvorledes den gaar for sig, saa maa du først og fremst vide, hvad det er, som man kalder **Verden.** Thi Apostelen taler ikke her om Stæder og Lande, om Ager, Huus og Gaard, om Penge og Gods; men han deler og afkiller tvende Riger. Det ene, som hedder Guds og Christi Rige, er Himmeriges Rige. I dette findes for det Første de fornemste, mest betroede Raader og nærmeste Herrer, Englene i Himmelen; derefter den hele Christenhed paa Jorden, under eet Hoved, een Herre og Konge, nemlig Christus. Det andet Rige er Helvedes Rige, hvor Djævelen er Herre og Fyrste tilligemed sine vældige Raader og Tjenere, de onde Engle, som med ham ere affaldne fra Gud; og Verden, hvorved menes de Mennesker paa Jorden, der lære, tro og leve tvertimod Christus, nemlig Hedninger og Jøder, Tyrker og falske Christne. Thi, naar man taler om Guds himmelske Rige, saa maa man derved ikke alene forstaa det Regimente og de Folk, som ere i Himmelen, men Christus med alle sine Engle og Hellige, baade levende og døde. Paa samme Maade betyder Verden eller Verdens Rige ikke alene det jordiske Væsen og Liv, men fornemmelig dets Herre og Fyrste, Djævelen med sine Engle, og alle uchristne, ugudelige og onde Folk paa Jorden. Derfor, naar St. Johannes her siger: **Hvo som er født af Gud, han overvinder Verden,** saa vil han ved det Ord **Verden** først og fremst have forstaaet Djævelen selv med al hans Vælde og ganske Regimente paa Jorden.

Hvorledes nu disse to Slags Riger regjeres, det er aabenbart og ikke skjult, paa det nær, at vi ikke se de tvende Hoveder: Den Herre Christus og Djævelen; thi Christus regjerer selv vældeligen med egen Kraft og Magt ved Ordet og den Helligaand i sine Troendes Hjerter; han opholder og beskytter dem ved Troen og sit Ords Erkjendelse imod Djævelens Vrede og List; han beskytter dem ved sine Engle, som bevare dem, og han beskytter dem ved hinanden indbyrdes ved deres gjensidige Kjærligheds Tjeneste og Gjerning, idet den Ene

lærer, underviser, trøster, formaner den Anden ꝛc., og han har i sin lille Hob skjønne, fromme, lydige, taalmodige, kydske, venlige, milde og velgjørende Folk. Derimod seer man vel ogsaa, hvad Djævelens Regimente er, og hvorledes Verden lever og handler; den er ikke Andet end en stor Stald, fuld af vantro, skjændige, onde Folk, som blive drevne af deres Gud til al Ulydighed, Utaknemmelighed og Foragt for Gud og hans Ord, item, til Afguderi og falsk Lære, til at forfølge og plage de fromme Christne og til ellers at øve alslags Egenvillie, Frækhed, Ondskab og Laster ꝛc.

Dette er nu de tvende indbyrdes uenige Riger; de kjæmpe med hinanden uafladeligen om Kronen, og det gjælder her, hvo der beholder Overhaand og Seier. Derfor ere de Christne satte i Kamp, saaat de maa ligge tilfelts imod Guds Fiende, der regjerer Verden ved Løgn og Mord, og slaaes med hans Hob og Tjenere, Partiaander og onde, skjændige Folk, paadet at de kunne afværge det Onde og befordre det Gode; og de maa være saaledes rustede, at de vide, hvorledes de skulle møde Fienden og gjøre Modstand, saaat de ikke blive overvundne, men erobre Marken og beholde Seieren.

Derfor siger nu St. Johannes: **Alt det, som er født af Gud, overvinder Verden; og vor Tro er den Seier, som haver overvundet Verden.** Saaledes taler han forat formane de Christne, at de, saafremt de tro, ogsaa skulle være betænkte paa at bevise denne Troes Kraft og Øvelse i Gjerning og Levnet; ligesom han ogsaa fornemmelig har skrevet denne Epistel forat straffe de falske Christne, der vel gjerne høre, naar man lærer, at vi blive salige ved Christus alene, og at vort Verk og vore Gjerninger ikke fortjene det, men indbilde sig, at de, naar de blot have hørt dette, dermed ogsaa ere Christne og slet ikke behøve at gjøre Noget eller kjæmpe; de betænke ikke, at de ved og af Troen skulle blive nye Mennesker, der overvinde Verden og Djævelen. Thi dette skal være de rette Christnes Kjendetegn, hvorpaa man kjender, at de ere fødte af Gud, og hvorpaa man kan adskille dem fra de falske Børn, der alene beholde Skummet af Guds Ord, men aldrig erfare sammes Kraft; disse Sidste blive kun utidige Fostre, hvori der ikke findes noget ret gudeligt Liv eller Kraft. Derfor gaar det ikke her an at være født af Gud og alligevel forblive i det gamle, døde, verdslige Væsen, alligevel ligge og leve i Synden efter Djævelens Villie, saaledes som du forhen har gjort; men du maa modstaa Djævelen og hele hans Rige. Derfor, dersom du ikke overvinder Verden, men lader dig overvinde af den, saa kan du vel længe nok rose dig af Troen og Christus; men din egen Gjerning vidner imod dig, at du ikke er et Guds Barn.

Saaledes, forat jeg skal begynde med det simpleste og groveste Exempel: Dersom du roser dig af at være et Guds Barn og alligevel lever i Horeri, Ægteskabsbrud ꝛc., saa har Djævelen allerede overvundet dig og revet dig ud af Guds Rige. Er du en gjerrig Gnier, der tilsøier din Næste Skade med Aager, falsk Vare og urigtig Handel, saa har du ladet Verden og dit eget Kjød overvinde dig ved Hjælp af en Skilling. Ligger du i Had og Nid imod din Næste, saa er du allerede Djævelens Træl og Fange. Saaledes ogsaa i de finere, høie Stykker, naar man skal modstaa Djævelens Skalkhed og Underfundighed, idet han bedrager Menneskene med falsk Lære og driver dem til Afguderi, falsk Tro, Formastelse, Fortvivlelse, Gudsbespottelse ꝛc. Dersom du nu viger for Djævelen og lader dig forføre; hvad hjælper det dig da, at du roser dig af Evangeliet og Troen? Du har dog ikke ret grebet Guds Ord og kjender ikke Gud i Christus ret, men du vandrer i Vildfarelse og falsk Indbildning, fangen og bedragen af Djævelen.

Derfor hører der ingen simpelt hen menneskelig Viisdom og Kunst eller Kraft og Magt til at kunne bestaa og seire imod en saa listig Fiende. En Christen maa, som jeg har sagt, være saaledes rustet, at han veed at vogte sig for Djævelens Skalkhed og Bedrag og tillige kan gjøre ham Modstand. Thi derfor heder han et Menneske, **som er født af Gud;** han maa være en ganske anden Mand, end en fornuftig Hedning eller et klogt Verdensmenneske, saaat han forstaar Guds Ord retteligen, kjender Christus retteligen og har tilegnet sig ham formedelst Troen og øver og bruger denne Tro i Kampen som sit Harnisk og Værge. Da kan han bestaa imod Djævelen og Verden og beholde Seier; thi han har Kraften og Magten hos sig, nemlig Guds Ord og Troen, der trænger igjennem og ikke kan blive overvunden, saalænge han bliver derved.

Derfor siger ogsaa St. Johannes strax foran vor Text: **Derpaa kjende vi, at vi elske Guds Børn, naar vi elske Gud og holde hans Bud. Thi dette er Kjærligheden til Gud, at vi holde hans Bud, og hans Bud ere ikke svære. Thi alt det, som er født af Gud, overvinder Verden.** Saa stærk er denne Fødsel, hvor den i Sandhed findes, at den overvinder Djævelen, Verden og alle Ting; paa samme Maade som et Barn, der er rigtigt og fuldbaaret født til Verden, vel kan overvinde en ringe tilstødende Sygdom, medens derimod et ikke rigtig fuldbaaret Foster eller Misfoster af sig selv dør bort og fordærves.

Saaledes for Exempel: Naar jeg har Troen og er født af Gud, saa vil jeg ikke besmitte mig selv med Utugt og Horeri eller skjænde en Andens Barn eller Mage; thi den nye Fødsel vil lære mig, at jeg ikke saa skjændigen skal bortkaste eller forsætligen forspilde den Skat, som jeg har ved Christus og støde fra mig den Helliggaand, der bor i mig; Troen, som er og forbliver i mig, vil ikke tilstede mig at gjøre det, som er imod min Samvittighed, imod Guds Ord og Villie.

Ligeledes, naar Gjerrigheden vil friste mig til at bedrage og forfordele min Næste eller til at lukke min Haand for ham, hvor jeg skulde hjælpe og give ham, saa vil ogsaa, saasandt jeg er en Christen og født paany, min Tro sætte sig derimod og drage mig til Minde: Skulde jeg gjøre min Broder Skade eller lade ham lide Nød og ikke dele med ham, naar jeg veed, at Christus har hengivet sit Legeme og Blod for mig? Hvorledes kan Saadant opstaa i et christeligt Hjerte, som tror, at det har modtaget en uudsigelig, evig Skat ved Guds Søn, at det skulde lade sin Næste i en ringe Nød, hvori det vel kunde hjælpe ham? Endnu langt mindre vil en Christen tilføie sin Næste Skade eller Uret for en liden skjændig Vindings Skyld. Nei, han vil meget mere tænke saaledes: Er jeg ved Christus bleven et Guds Barn og en Himmelens Arving, saa skal al Verdens Gods være mig altfor ringe, til at jeg derfor skulle bedrage eller forfordele et Menneske for en eneste Skilling.

Saaledes ogsaa naar Djævelen frister dig ved sine Tyranner eller Partiaander eller ved dine egne Tanker til at affalde fra den rene Lære og følge hans Bedrageri, da maa du værge dig som en Christen og erindre, hvad du formedelst Troen har modtaget af Christus i Evangeliet; du maa erindre, hvorledes du derved er forløst fra dit forrige Mørke, fra din Blindhed og Vildfarelse, og nu har lært retteligen at kjende Gud; du maa erindre, hvilken sikker Naades og Saligheds Trøst du har faaet, saaat du veed, hvorpaa du skal leve og dø. Hvorfor skulde du da nu give Djævelen Rum og berøve dig selv din Salighed og det evige Liv, og ikke hellere lade Alt, hvad paa Jorden er, fare, førend du fornegtede Guds Ord eller lod den sa-

lige Trøst fratages dig, forvanskes og forfalskes?

Se, dette er det, som Johannes mener, naar han siger: **Vor Tro er den Seier, som overvinder Verden.** I Sandhed, en stor og herlig Lovpriisning af den christelige Tro, at den har saa stor en Kraft imod Djævelen og Verden! Med et Menneskes Gjerninger og Evne kan det ikke gjøres eller opnaaes; der maa en høiere og større Styrke og Magt til forat besejre Djævelen, ifærdeleshed i Samvittighedens store Kamp, naar han plager og martrer Hjertet med Skræk for Guds Vrede og derved vil drive det til Fortvivlelse. Da falder saa snart al vor Gjerning bort, og der er ingen Hjælp eller Seier uden Troen, der holder sig til den Herre Christi Ord og gjør den Slutning, at Gud for den samme sin kjære Søns Skyld er os naadig og ikke fordømmer os for vore Synders og vor Uværdigheds Skyld, naar vi tro paa ham. Denne Tro bestaar fast og beholder Seieren, saaat hverken Djævelen eller alle Helvedes Porte formaa Noget derimod.

Saaledes ogsaa i alleslags andre Anfægtelser. Skal jeg modstaa og overvinde, saa maa Troen være der, den Tro, at jeg formedelst Christus har Syndernes Forladelse og en naadig Gud, der ogsaa vil give mig Hjælp og Styrke til at bestaa i Kampen, saaat Djævelen, Døden, Verden og Kjødet ikke overvælder mig, men jeg erholder Seier ved den Helligaands guddommelige Kraft, da jeg og alle Mennesker uden den vare altfor svage; thi uden Troen ere vi allerede forud, med vor gamle Fødsel, under Djævelens og Syndens Vælde og kunne ikke blive forløste derfra, uden ved denne Christi Tro.

Og at St. Johannes netop taler om denne Tro paa Christus, viser han selv med klare Ord, idet han siger: **Hvo er den, som overvinder Verden, uden den, som tror, at Jesus er Guds Søn?** Dette siger han for egentligen at forklare, hvad den rette Tro, hvorom Skriften taler, heder og er. Thi der gives foruden denne mangeslags Ting, som Verden kalder Tro; Jøderne, Tyrkerne, Papisterne tro ogsaa, som de sige, paa Gud, der har skabt Himmel og Jord. Men, at dette endnu ikke er den rette Tro, beviser sig deraf, at den Intet udretter eller virker, at den hverken kjæmper eller overvinder, men lader dem alle forblive, saaledes som de ere, i den gamle Fødsel og under Djævelens og Syndens Vælde. Nei, den rette, seierrige Tro er den, som tror, at Jesus er Guds Søn; det er en uovervindelig Kraft, skabt ved den Helligaand i de Christnes Hjerter. Thi det er en sikker Forstand, der ikke vakler hid og did eller gaber efter sine egne Tanker, men griber Gud i denne Christus, som hans Søn, sendt fra Himmelen, ved hvem han aabenbarer sin Villie og sit Hjerte og hjælper fra Synd og Død til Naade og nyt, evigt Liv; det er en saadan Tillid og Tiltro, som forlader sig ikke paa egen Fortjeneste eller Værdighed, men paa Christus, Guds Søn, og stolende paa hans Vælde og Magt kjæmper imod Verden og Djævelen. Derfor er ogsaa denne Tro ikke en kold, lad, tom og ledig Tanke, saaledes som Papisterne og Andre drømme om Troen, men en levende, virksom Kraft, saaat, hvor den er, der maa Frugt, Seier og Overvindelse følge med; dersom dette ikke følger med, saa er hellerikke Troen og den nye Fødsel der.

Dette er det **første** Stykke af denne Prædiken om **den nye Fødsel og om Troen.** For det **Andet** viser Apostelen nu, hvorfra og hvorved Troen kommer, den Tro, som saaledes seirer og overvinder, idet han siger: **Denne er den, som kom med Vand og Blod, Jesus Christus; ikke med Vand alene, men med Vand og Blod; og det er Aanden, som vidner, esterdi Aanden er Sandheden. Thi de**

ere tre, som vidne paa Jorden: Aanden og Vandet og Blodet 2c.

Han taler om Christi Rige og om det Embede, som den Helligaand fører i Christenheden, udvortes og offentligen ved Prædikeembedet og Sakramentet, saaledes som han siger: **De ere tre, som vidne paa Jorden.** Han kalder det, efter sin Viis, et **Vidnesbyrd**, et Ord, som han ofte pleier at bruge; saaledes i Begyndelsen af sit Evangelium om Johannes den Døber: **Denne kom til et Vidnesbyrd, at han skulde vidne om Lyset** 2c. Altsaa, Vidnesbyrdet eller at vidne betyder hos ham intet Andet end Guds Ords offentlige Prædiken, saaledes som ogsaa Christus Joh. 16 siger om den Helligaands Embede, **at han skal vidne om ham,** det er, føre det offentlige Prædikeembede, hvilket er et Vidnesbyrd, som Gud selv giver om sin Søn Christus, saaledes som han ogsaa her siger, nemlig, at vi have denne Seier over Djævelen og Verden ved Troen for denne Christi, Guds Søns Skyld.

Dette Vidnesbyrd er saaledes befikket af Christus selv, at det stedse skal være igang og forblive i Kirken. Thi dertil har han sendt den Helligaand og selv kaldet og givet Apostlerne og disses Efterfølgere, Præster, Prædikanter, Lærere, saaledes som St. Paulus Eph. 4. siger, hvilke skulle lære det, saaat det overalt og til alle Tider skal lyde i Verden, saa det ogsaa kan naa til Børnebørn og Efterkommere. Hvis ikke saa var, behøvede man ikke Prædikestolen og det hele udvortes Kirkeregimente; men for den store Mængdes Skyld, for de unge Mennesker, som voxe op og endnu ikke kjende det, men tiltrænge Formaning, maa han føre dette offentlige Vidnesbyrd eller Prædikeembede, paadet at ogsaa de kunne lære at kjende Guds Naade, som han ved Christus har skjænket og viist os, og saaledes hans Gjerning og Under ved os kan blive offentlig bekjendt og priist, Djævelen og Verden tiltrods. Og, hvor dette Vidnesbyrd lyder, der afløber det visseligen hellerikke uden Frugt, og det feiler ikke, at det jo træffer Nogle, som annamme og tro det. Thi, eftersom det er den Helligaands Vidnesbyrd, saaledes som han her siger: **Aanden vidner,** saa vil han ogsaa være kraftig derved og virke det, som St. Johannes siger, nemlig at vi blive Guds Børn, erholde Seier og Overvindelse og et evigt Liv. De to Ting maa altsaa være tilsammen: **Ordet** (eller Prædikenen og Vidnesbyrdet) og **Troen**; de maa endeligen ikke blive adskilte fra hinanden; thi uden Troen udretter Prædikenen Intet, og Troen kommer ikke anderledes end igjennem Ordet. Derfor skulle vi billigen gjerne høre og omgaaes det; thi, hvor Ordet er, der er ogsaa den Helligaand; men, hvor denne er, der maa der jo være Nogle, som tro. Og, om du end tilforn har hørt Ordet og annammet Troen, saa vil dog denne stedse styrkes ved hiint. Saa veed heller Ingen, til hvilken Tid og Time Gud vil røre og oplyse dit eller en Andens Hjerte; thi det kan vel ske i den Stund, du mindst venter det, og hos den Person, hvorpaa man mindst tænkte; **Aanden blæser** nemlig, siger Christus, **hvor den vil** og rører Hjerterne, naar og hvor den veed og kjender dem.

Om denne Kraft og Magt, der virkes ved den Helligaand, taler St. Johannes her i Evangeliet, og han viser ogsaa, hvorfra og hvorved dette Vidnesbyrd har denne Kraft, idet han siger om Christus: **Denne er det, som kommer med Vand og Blod** 2c. Her sammenfatter han, hvad vi have i Christi Rige, og han priser vor kjære Daabs og Christi Lidelses eller Blods Kraft; han bringer og knytter Alt tilsammen som et Knippe og gjør et trefoldigt Vidnesbyrd deraf, saaat alle tre: Vandet, Blodet og Aanden, samtligen og med hinanden give vor Tro Vidnesbyrd og stadfæste den.

Nu, det Første er, at Christus kommer

med Vand (det er den hellige Daab), hvilket han bruger som et udvortes Tegn til dette sit Værk, nemlig den nye Fødsel og Menneskets Helliggjørelse; thi dette Vand, hvormed Christus kommer, maa ikke være et slet og ret tomt Tegn. Han kommer nemlig ikke alene forat vaske eller aftvætte Legemet, men forat rense det hele Menneske fra al Ureenhed og Brøst, som er os medfødt fra Adam af; og han har stiftet et langt andet Bad, end Moses med det gamle Testamente; denne er ogsaa kommen med mangeslags Love om Tvætten og Baden; men det var dog kun Legemets eller Kjødets Renselse, der dagligen maatte fornyes. Eftersom nu dette Intet har hjulpet til Menneskets Renselse for Gud, hvilken maa ske ved en aldeles ny Fødsel, saa er Christus kommen med et nyt Vandbad, en ny Daab, der ikke er en lutter udvortes Aftvættelse af den legemlige Ureenhed, men et saadant Bad, at det renser Menneskene fra den gamle syndige Fødsels og den onde Samvittigheds indvortes Ureenhed, og bringer Syndernes Forladelse og en god Samvittighed for Gud, saaledes som St. Petrus siger 1 Petr. 3, 21. Derfor kalder St. Paulus Tit. 3, 5. Daaben **Gjenfødelsens Bad og Fornyelsen ved den Helligaand.** Denne Daab har han begyndt ved Johannes den Døber, og derfor, til Adskillelse fra den gamle mosaiske og jødiske Daab og Bad, har han kaldt den en Daab til Omvendelse og Syndernes Forladelse, det er, paadet at Mennesket skal erkjende sin indvortes Ureenhed og vide, at den udvortes, mosaiske Reenhed Intet hjælper for Gud, men at Samvittighedens Renselse og Syndernes Forladelse maa blive søgt og modtaget ved den Herre Christi Kraft, der har indstiftet denne Daab.

For det Andet, skal Saadant kunne ske i os gjennem Daaben, saa maa der ikke være slet og ret Vand alene; ellers kunde det ikke udrette Mere end et andet Vandbad, en jødisk og tyrkisk Daab og Bad; men der maa være en Kraft og Magt derhos, der kan rense Menneskene indvortes med Hensyn til Sjælen. Derfor kommer Christus, siger St. Johannes, ikke alene med Vand men ogsaa med Blod, og det **ikke med Blod af Bukke eller Kalve,** hvilket var det gamle Testamentes Offer, **men med sit eget Blod**, saaledes som St. Paulus siger Ebr. 9, 12. Han kommer nemlig gjennem det nye Testamentes Prædikeembede (der er hans Regimente paa Jorden) og meddeler os Kraften og Virkningen af samme sit Offer og Blod, som han har udgydt for vore Synder; han skjænker altsaa os den Skat, hvormed han har kjøbt vor Forløsning. Derfor er nu ogsaa denne Christi Blods Kraft i Daaben; det er den rette, skarpe Sæbe, som ikke alene afvasker Ureenheden af Huden paa Legemet, men æder sig igjennem og ætser den indvortes Ureenhed ud og aftvætter den, saaat Hjertet bliver reent for Gud; saaledes blandes Christi Blod kraftigen i Vanddaaben, saaat man altsaa nu ikke skal anse eller holde det for slet og ret Vand, men for skjønt farvet og heelt igjennem rødgjort med den kjære Frelsers, Christi, dyrebare, rosenfarvede Blod. Derfor kan det ikke kaldes et almindeligt Vandbad, saaledes som Moses eller en Bademester kan skjænke, men en lægende Bloddaab eller et lægende Blodbad, som alene Christus, Guds Søn selv, ved sin egen Død har stiftet.

Det er ogsaa med Flid og som et særegent Under viist og tilkjendegivet i Christi Lidelseshistorie, at der, da hans Side blev aabnet paa Korset, strax udflød Blod og Vand; dette skede nemlig for at vise, at det ikke skulde være et forgjæves udgydt Blod, men en Tvætning eller et Bad, og at sammes Kraft skulde være i Vanddaaben; saaat der altsaa efter Christi Død gaar igjennem den hele Christenhed en evig Strøm, der udvælder af hans Legeme og

flyder med Vand og Blod, hvorved vi alle kunne renses fra Synden. At den kjære Daab saaledes er blandet og forenet med Christi Blod, det gjør den saa dyrebar, hellig og vigtig, at det, at blive døbt i Christus med Vandet, er i Sandhed at blive tvættet og renset med Christi Blod.

Det tredie Stykke, som St. Johannes sætter til disse tvende, er Aanden, der vidner tilligemed de to Andre, ja, virker igjennem de to: Vandet og Blodet. Det er den Helligaand selv, ikke saaledes som han er histoppe, usynlig i det guddommelige Væsen, men som han aabenbarligen viser sig og lader sig høre gjennem det udvortes Embede og Ord, ligesom St. Johannes her siger, at han tilligemed de andre to vidner paa Jorden ꝛc. Denne Aand bringer og giver hellerikke Moses eller andre Lærere med deres Prædiken om vore Gjerninger og udvortes Renselse og Tvættelse eller Bestænkelse med Blod af Bukke og Faar. Deri er endnu ingen Aand og guddommelig Kraft og Fornyelse; thi alt Saadant formaa ogsaa alle vantro, aandløse onde Skjælme og Skalke. Men alene denne Christus bringer med sig den Helligaand og hans Kraft, der helliggjør os gjennem det Blod og Vand, som er flydt udaf hans guddommelige Side, og gjør os deelagtige deri ved det udvortes Prædikeembede og Sakramente, hvilket kaldes den Helligaands Embede og Gave, hvorved han virker i sin Christenhed, saaledes som han begyndte paa Pintsedagen gjennem Apostlerne og fremdeles uddeler i al Verden indtil den yderste Dag; ellers vilde vi slet ikke have vidst Noget derom eller kunnet komme til at modtage en saadan Kraft af Daaben og Christi Blod.

Dette er det Christi Rige, som han uden Ophør har i Christenheden, saaat vi i ham have en evig Renselse, naar Aanden kommer til og gjennem Ordet blæser paa Menneskets Hjerte og saaledes tvætter det, ikke alene gjennem den Vædske, som Vandet har, men igjennem den lægende Kraft, som Christi Blod har til at udslette Synden og Guds Vrede. Thi omendskjønt dette vort Forløsningsverk eengang er skeet ved hans Blod, som er udgydt paa Korset, og det saa tilstrækkeligt, at det kan borttage al Verdens Synd, saa har han dog beskikket det saa, at dets Kraft skal forblive evindelig og dagligen uddeles gjennem den Helligaand og tilbydes os.

Dette den Helligaands Verk bliver ikke modtaget eller fornummet anderledes end gjennem Troen paa dette Vidnesbyrd eller paa det prædikede Ord om Christus, naar Hjertet griber det og holder for vist, at det er og sker saaledes derudi, som Ordet lyder; da bliver Hjertet i Sandhed renset og født paany ved den Helligaand, der er i Vandets og Christi Blods hellige Bad.

Derfor kalder ogsaa St. Petrus (1 Petr. 1) de Christnes Helliggjørelse en Besprængelse med Jesu Christi Blod, idet den Helligaand selv bestænker os med Evangeliets udvortes Prædiken, hvilket er en ganske anden Besprængelse end Jødernes Sprængevand var, nemlig af Asken udaf en rød Ko, eller saaledes som deres Sprængeblod, nemlig af et dødt Lam eller en Buk, hvormed de stænkede omkring Alteret og bestrøge dem, som skulde renses. Thi her er det rette, hellige Vievand og Bestænkelses Blod forenet med hinanden, det er, Prædiken om vor Herres Jesu Christi Blod, hvilket bliver stænket over Sjælen; og, hvor det træffer, der er det ikke ørkesløst; thi det er ikke et forgjæves, dødt Blod, men Guds Søns kraftige, levende Blod, der ikke lader Sjælen forblive ureen, men renser og læger os fra Grunden af, baade fra Synd og Død, indtil vi blive dem ganske kvit og med Sjæl og Legeme annamme det evige Liv.

Se, dette er jo en herlig Prædiken om det Vidnesbyrd, som de Christne have her paa Jorden. Og nu til Slutning udma-

ler og priser han det med skjønne, trøstelige Ord, idet han kalder det **et Vidnesbyrd, som Gud selv vidner om sin Søn**, og siger, at det skal tjene til at forsikre os og gjøre os visse paa, at vi ere Guds Børn og have det evige Liv. Thi saaledes taler han: **Dette er Vidnesbyrdet, at Gud haver givet os det evige Liv.** Det maa jo kaldes et fortræffeligt Vidnesbyrd, som Gud selv bevidner og tilsiger dig, og den Helligaand bringer og aabenbarer dig, han, der jo ikke kan lyve eller bedrage, men er en evig, uforanderlig Sandhed, saaledes som ovenfor er sagt. Og, om du tror derpaa, saa har du ogsaa visseligen modtaget og faaet det, saaledes som han atter siger: **Hvo som tror paa Guds Søn, haver dette Vidnesbyrd i sig selv.**

Dette er den rette, salige Lære om den christelige Tro, nemlig, at den maa være en saadan vis Forsikkring, et sikkert Vidnesbyrd i Hjertet, som slet ikke tvivle paa, at vi ved Christus ere Guds Børn, have Syndernes Forladelse og et evigt Liv. Og, forat vi skulle vide, at Gud alvorligen fordrer denne Tro, samt forbyder at tvivle derpaa, siger han: **Hvo som ikke tror Gud, haver gjort ham til en Løgner, fordi han haver ikke troet paa det Vidnesbyrd, som Gud haver vidnet om sin Søn.**

Hermed er da vældigen slaaet til Jorden Papisternes skjændige og fordømte Djævlelære, der, tvertimod dette uforskammet foregive, at det er ret, at man tvivler og at en Christen bør tvivle paa Naaden. Dette er det Samme som at lære, at det er ret ikke at tro Guds Vidnesbyrd, og det er reentud at bestylde Gud for Løgn, at bespotte og beskjæmme den Herre Christus, at slaa den Helligaand aabenbart paa Munden og saaledes vitterlig føre og sænke Menneskene i den Synd og Bespottelse, som ikke kan forlades, saaat de maa fare til Djævelen og ikke have nogen Frelse eller Saligheds Trøst. Dette er den skjønne Frugt, som kommer af den papistiske Lære og Helligheds; denne Befaling faa vi af dem, som ville være den christne Kirke, nemlig, at vi skulle aabenbart og uden al Sky sammen med dem bestylde Gud for Løgn ligeunder hans Øine, træde hans Ord med Fødder, og i hans Sted tilbede Djævelen; de ville, at vi endnu dertil skulle love, ære og takke dem og blive glade ved, at de slutte Venskab og Forlig med os, uagtet de ikke i noget Stykke ville gjøre Bod for deres gruelige Afguderi eller erkjende deres Vildfarelse, men tilmed smykke sig og gjøre sig rene, som om de aldrig havde lært noget Urigtigt. Dersom vi ikke ville gjøre, saaledes som de, saa sige de, at vi skulle blive forfulgte, myrdede og udslettede af den hele Verden med Ild og Sværd. Det maatte Djævelen og Døden gjøre i vort Sted! Den, som er en from Christen, han bede og ønske, at Gud maa styrte en saadan forbandet Lære i Helvedes Afgrund og straffe de ubodfærdige Bespottere, saaledes som de fortjene det, eftersom de dog ikke ville holde op; og alt Folket sige hertil: Amen, Amen.

Og mærk isærdeleshed denne trøstefulde Slutning, naar han kort og godt i eet Ord sammenfatter det hele Hovedstykke og Summen af Evangeliet og siger: **Hvo, som haver Sønnen, haver Livet; hvo, som ikke haver Guds Søn, haver ikke Livet.** Hvorledes kunde han dog tale enfoldigere og klarere og vældigere tillige? Og hvad behøver man vel videre at søge og spørge eller disputere om denne Sag? Vil du være vis paa det evige Liv, saa har du det i Sandhed her, om du har Christus, Guds Søn. Men ham har du da, naar du tror dette Vidnesbyrd og denne Prædiken, saaledes som han har sagt, og du skal visseligen forlade dig derpaa i Liv og i Død som paa den guddommelige, evige

Sandhed. Men tror du ikke, saa har du hellerikke Livet, og det hjælper dig slet intet, hvad du tilligemed hele Verden formaar, gjør og lider; thi du har ikke Guds Søn, naar du ikke tror dette Vidnesbyrd om ham, men gjør Gud til en Løgner.

Første Søndag efter Paaske.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 20, 19—31.

Der det da var Aften den samme Dag, som var den første i Ugen, og Dørene vare lukkede der, hvor Disciplene vare forsamlede, af Frygt for Jøderne, kom Jesus og stod midt iblandt dem, og siger til dem: Fred være med Eder! Og der han det sagde, viste han dem sine Hænder og sin Side. Da bleve Disciplene glade, da de saa Herren. Da sagde Jesus atter til dem: Fred være med Eder! ligesom Faderen haver udsendt mig, saa sender og jeg Eder, Og der han havde sagt dette, aandede han paa dem, og siger til dem: Annammer den Helligaand! Hvilke I forlade deres Synder, dem ere de forladte; hvilke I beholde deres Synder, dem ere de beholdne. Men Thomas en af de tolv, — hvilket (Navn) betyder Tvilling — var ikke med dem, der Jesus kom. Derfor sagde de andre Disciple til ham: Vi have seet Herren. Men han sagde til dem: Uden jeg faar seet Naglegabet i hans Hænder, og stukket min Finger i Naglegabet, og stukket min Haand i hans Side, vil jeg ingenlunde tro. Og efter otte Dage vare atter hans Disciple inde, og Thomas med dem. Jesus kom, der Dørene vare lukkede, og stod midt iblandt dem og sagde: Fred være med Eder! Derefter siger han til Thomas: ræk din Finger hid og se mine Hænder, og ræk din Haand hid og stik den i min Side, og vær ikke vantro, men troende. Og Thomas svarede og sagde til ham: Min Herre og min Gud! Jesus siger til ham: Efterdi du haver seet mig, Thomas, haver du troet; salige ere de, som ikke have seet, og dog troet. Mange andre Tegn haver da Jesus ogsaa gjort for sine Disciples Aasyn, hvilke ikke ere skrevne i denne Bog. Men dette er skrevet, paadet at I skulle tro, at Jesus er Christus, den Guds Søn, og at I, som tro, skulle have Livet i hans Navn.

Det første Stykke af dette Evangelium er netop den samme Beretning, som vi ogsaa have hørt i Evangeliet paa 3die Paaskedag, men som tilbrog sig om Aftenen paa Paaskedagen (hvilken Evangelisterne kalde den første Dag i Ugen). Christus viste sig da for sine forskrækkede Disciple, medens de alle, med Undtagelse af Thomas, vare forsamlede med hinanden, og han trøstede og styrkede dem i Troen paa hans Opstandelse. Her faa vi da atter høre, hvilken Christi Opstandelses Kraft og Nytte er, nemlig: at Christus, naar han kommer med saadan Prædiken, bringer med sig **Fred** og **Glæde,** hvilke ere Troens rette Frugter, saaledes som de ogsaa af St. Paulus Gal. 5, 22. blive opregnede blandt de andre Aandens Frugter.

Thi, der han kommer, finder han Disciplene endnu siddende i Frygt og Skræk, baade udvortes for Jøderne og indvortes i deres Samvittighed; de ere endnu meget svage og have et Hjerte, der var tungt til at tro, omendskjønt de af Kvinderne og

nogle Disciple havde hørt, at han var opstanden. Men, da de vare bekymrede og talte med hinanden om denne Sag, da er Jesus der og bringer dem, efter Hebræernes Viis, den venlige Hilsen: **Fred være med Eder**, hvilket efter vort Sprog betyder det Samme som at ønske alt Godt. Thi Fred kalde de det, naar Alt gaar vel, og Hjertet er tilfreds og ved godt Mod. Og dette er det venlige Ord, som Christus altid bringer med sig, ligesom han ogsaa gjentager det flere Gange i denne Beretning. Men denne Christi Fred er aldeles hemmelig og skjult for Øine og Sandser; thi den er ikke saaledes, som Verden afmaler og søger den, eller som Kjød og Blod tænker. Det staar nemlig saaledes til med de Christne, at de for Christi Skyld ikke kunne have nogen Fred eller noget Godt af sine Fiender, Djævelen og Verden; de maa dagligen friste Ulykke og Ufred; Djævelen ængster, trykker og plager dem med Skræk for Synden og for sammes Straf, Verden med sin Forfølgelse og sit Tyranni, Kjødet med sin egen Svaghed, Utaalmodighed ꝛc. Derfor er det ikke en synlig Fred, som man kan tage og føle paa, det er ikke en Fred i den udvortes Følelse, men det er en indvortes og aandelig Fred i Troen, der ikke søger og griber noget Andet end det, som den her hører, nemlig dette venlige Ord af Christus, hvilket han siger til alle Ængstede og Bedrøvede: Pax tibi, **Fred være med dig, frygt ikke!** Troen lader sig nøie og er tilfreds med, at Christus er vor Ven, at Gud vil os vel og lader os tilbyde alt Godt, om vi end udvortes i Verden ikke føle nogen Fred, men idel Uro. Dette er den Fred, hvorom St. Paulus i Phil. 4, 7. siger: **Den Guds Fred, som overgaar al Forstand, skal bevare Eders Hjerter og Eders Tanker i Christo Jesu**; og Christus siger Joh. 16. 33.: **Disse Ting haver jeg talet til Eder, paadet I skulle have Fred i mig. I Verden skulle I have Trængsel** ꝛc. Thi Djævelen kan ikke taale, at en Christen har Fred. Derfor maa Christus give Fred paa en anden Maade, end Verden har og giver den, nemlig saaledes, at han stiller Hjertet og gjør det tilfreds og borttager den indre Frygt og Skræk, om end den ydre Ufred og Ulykke varer ved. Saaledes seer du, at det her skeer med Christi Disciple; de sidde der betagne af stor Frygt for Jøderne, vove sig ikke ud og have Døden for sine Øine; og, om de end have den ydre Fred, og Ingen gjør dem Noget, saa bæver dog deres Hjerte indvortes, og det har ingen Fred eller Ro. I denne deres Frygt og Angst kommer Herren, stiller Hjertet og gjør dem tilfreds, og det ikke saaledes, at han borttager Faren, men saaledes, at Hjertet ikke frygter derfor; thi Jødernes Ondskab bliver ikke borttaget eller forandret; de vredes og rase ligesom før, og Alt forbliver i det Ydre uforandret; men Disciplene blive indvortes forandrede, saaat de blive trøstede og kjække, og de spørge sidenefter ikke mere efter, hvorledes Jøderne rase.

Dette er den rette Fred, som kan stille Hjertet tilfreds, ikke alene, naar der ingen Ulykke er forhaanden, men ogsaa midt i Ulykken, naar der udvortes er idel Ufred for Øine. Og dette er Forskjellen mellem **verdslig og aandelig** Fred: **Verdslig** Fred bestaar deri, at det udvortes Onde, som forvolder Ufreden, bliver borttaget. Saaledes, naar en Fiende ligger for en Stad, saa er der Ufred; men naar Fienden er borte, saa er der igjen Fred. Saaledes er du hellerikke tilfreds, naar Armod og Sygdom trykke dig; men naar det bliver borttaget, og du er fri for Ulykken, saa er der igjen udvortes Fred og Ro. Men den, som lider Saadant, bliver ikke forandret, men han er lige forsagt, hvad enten Ulykken er der eller ikke, med Undtagelse af, at han føler den og ængstes, naar den er forhaanden.

Men den **christelige** eller **aandelige** Fred vender det netop om, saaat, om end udvortes Ulykke, saasom Fiender, Sygdom, Armod, Synd, Djævel og Død, stadigen forblive der og ikke aflade, men ligge rundt omkring, saa er der dog indvortes Fred, Styrke og Trøst i Hjertet, saaat det ikke bekymrer sig om nogen Ulykke, ja, det bliver endog freidigere og gladere, naar den er der, end naar den ikke er der. Derfor heder den med Rette **en Fred, som overgaar al Forstand** og alle Sandser. Thi Forstanden forstaar og søger ikke mere end den Fred, som kommer udenfra, fra de Goder, som Verden kan give; den kjender ikke Noget til, hvorledes man skal tilfredsstille og trøste Hjertet i Nøden, naar disse mangle. Men naar Christus kommer, lader han vel den udvortes Modgang forblive, men styrker Personen og gjør det ængstelige Hjerte uforskrækket, det bævende kjækt, den urolige Samvittighed rolig og stille, saaat et saadant Menneske er trøstigt, modigt og glad under de Omstændigheder, i hvilke ellers hele Verden er forskrækket, saasom i Døden, i Rædselen for Synden og i al Slags Nød, hvori Verden ikke længere kan hjælpe med sin Trøst og sine Goder. Dette er altsaa en rigtig, bestandig Fred, som forbliver til evig Tid og er uovervindelig, saalænge Hjertet hænger ved Christus.

Denne Fred er altsaa intet Andet, end at Hjertet bliver forvisset om, at det har en naadig Gud og Syndernes Forladelse; thi uden dette kan det ikke bestaa i nogen Nød, og det kan ikke tilfredsstilles med noget jordisk Gode.

Men dette skeer og kommer blot da, naar Christus viser os sine Hænder og sin Side, det vil sige, naar han viser os gjennem Ordet, hvorledes han er korsfæstet for os, hvorledes han har udgydt sit Blod og og er død for os, og dermed har betalt for vore Synder, forsonet og afvendt Guds Vrede. Dette er den rette Maade at trøste de forskrækkede Samvittigheder og Hjerter paa, og forsikkre dem om Guds Naade og Syndernes Forladelse. Han viste dem sine Hænder og sin Side, paadet at de ikke nogensinde skulde tvivle, men være visse paa, at det var ham selv, og at han ikke var vred paa dem, men var deres kjære Frelser. Thi det er ikke saa let, hverken for Disciplene eller for alle andre bedrøvede Samvittigheder, saalænge de blive ængstede og ligge i Kamp, at gribe denne Fred; derfor kommer han og styrker dem baade med Ord og synlige Tegn.

Saaledes gjør han efter sin Opstandelse endnu til alle Tider, ikke paa en synlig Maade, men gjennem Prædikeembedet (hvilket vi skulle tro, omendskjønt vi ikke se ham; saaledes som han siger ved Enden af dette Evangelium). Ved Prædikeembedet foreholder han ogsaa os netop det Samme, nemlig, hvorledes han har udgydt sit Blod for os. Thi det er nok, at han eengang synligen har viist det for Disciplene, til dermed at styrke baade deres og vor Tro paa, at han i Sandhed er opstanden og er den samme Christus, som for vor Skyld blev naglet til Korset og gjennemboret.

Det andet Stykke, som følger paa Christi venlige Hilsen og Fredstilsigelse og paa Fremviisningen af hans Hænder og Side, er, naar den bliver modtaget med Tro, **Glæde**, saaledes som Texten siger: **Disciplene bleve glade, da de saa Herren.** Thi det er visseligen den største Glæde, som et Menneskehjerte kan erfare, naar det gjenseer og gjenkjender Christus, der før var ligesom død og borte for det og med ham ogsaa al Trøst og Glæde. Men nu, da det har gjenfundet ham, kan det glad trøste sig ved ham, og det veed, at det i ham har en venlig, kjær Frelser, og ved ham idel Naade og Trøst hos Gud imod Syndens og Dødens Rædsler og Verdens og Helvedes Vælde. Det er dette, som St. Paulus siger Rom. 5, 1.: **Retfærdiggjorte ved Troen have vi Fred**

med Gud ved vor Herre Jesum Christum, ved hvem vi ogsaa have Adgang formedelst Troen til den Naade, hvori vi staa, og vi rose os af Haab om Herlighed hos Gud.

Derom synger man ogsaa paa denne Høitid i den bekjendte gamle Paaskepsalme om Herrens Opstandelse: Christ er opstanden af Marter og Død. I denne Psalme meldes ikke alene Beretningen om hans Opstandelse, men der gjøres ogsaa en Tillempning, idet den siger, at vi alle skulle være glade derved, da det er vor Skat og Salighed, og vi deraf have Fred og alt Godt hos Gud; thi hvorledes kunde vi ellers glæde os derved, naar vi ikke havde noget Godt deraf og ikke kunde tilegne os, hvad han har gjort, som vort eget Gode? Derfor slutte ogsaa vore Paaskepsalmer med at lære os, at Christus vil være vor Trøst, saaat vi sikkert skulle stole derpaa og ikke kunne eller skulle have nogen anden Trøst at holde os til i al vor Nød; thi han har ved sin Opstandelse overvundet Alt, og han giver os til Eiendom Alt, hvad han har gjort og lidt.

Men dermed, at Christus kommer til Disciplene igjennem lukkede Døre, vises os, at han efter sin Opstandelse, i sit Rige paa Jorden, ikke mere vil være bunden ved noget legemligt, synligt, haandgribeligt, verdsligt Væsen til Tid, Sted, Rum og alt Saadant; men han vil blive erkjendt og troet saaledes, at han ved sin Kraft regjerer som allestedsnærværende, at han paa alle Steder og til alle Tider, naar og hvor vi behøve ham, er hos os og vil hjælpe os, uden at være forhindret af Verden og al dens Magt.

For det Andet vises ogsaa, at han, naar han kommer med sit Regimente igjennem Ordets Embede, da kommer han ikke med Støien og Larmen, Stormen og Skrig; men han farer stille og sagte frem; han forrykker, tilintetgjør og forstyrrer Intet i det udvortes menneskelige Liv og Regimente. Han lader alt dette gaa og forblive i sin Stand og sine Embeder, saaledes som han forefinder det, og han regjerer Christenheden saaledes, at det ordentlige Regimente paa Jorden ikke bliver omstødt eller forstyrret derved; paa samme Maade forstyrrer og forrykker han hellerikke Noget indvendigt i Mennesket, hverken dets Sandser eller Fornuft; men han oplyser og forbedrer dets Hjerte og Forstand. Derimod forstyrrer og fordærver Djævelen gjennem sine Partiaander, sine Larmere, Skrighalse og Forstyrrere Alt, baade i det udvortes og verdslige Regimente og Væsen og indvortes i Menneskenes Hjerter, hvilke han med sin falske Aandelighed gjør aldeles vanvittige og mørke; saaledes som vi i disse Tider nokſom have erfaret hos hans oprørske Propheter, Sværmere og Gjendøbere.

Dette er nu det første Stykke i dette Evangelium, nemlig, hvorledes Christus ved sin Opstandelse atter trøster sine kjære Disciple, hvorledes han gjør dem glade og tilligemed sig levende igjen, idet han befrier dem fra deres svare Død og deres Hjerters Elendighed, der var bevirket ved, at de troede, at Christus var tabt og evig død for dem. Men, eftersom de nu havde Nytte og Frugt deraf, vedbliver han, paadet at han kunde bringe samme sin Opstandelses Kraft og Trøst ogsaa videre, og giver dem den Befaling at udbrede det, gjennem deres Embede, over hele Verden, idet det heder, som følger:

Da sagde Jesus atter til dem: Fred være med Eder! ligesom Faderen haver udsendt mig, saa sender og jeg Eder. Og, der han havde sagt dette, aandede han paa dem og siger til dem: Annammer den Helligaand! Hvilke I forlade deres Synder, dem ere de forladte; hvilke I beholde deres Synder, dem ere de beholdne.

Med disse Ord viser Herren, hvad han har udrettet ved sin Opstandelse, nemlig, at han har oprettet et Regimente, som ikke skal have at sysle og handle med Penge eller Guld, og hvad der angaar dette timelige Liv, hvorledes man skal erholde og forvare saadanne Ting. Thi dette Slags Rige er allerede forud tilstede, stiftet fra Verdens Begyndelse og den menneskelige Fornuft underlagt, gjennem Guds Ord naar han siger 1 Mos. 1, 28.: **Regjerer over Havets Fiske, og over Himmelens Fugle, og over hvert Dyr, som kryber paa Jorden.** Dette er det gamle Regimente, og dermed har den verdslige Øvrighed at sysle og skaffe; dertil behøver den ikke den Helligaand, og derom har man hellerikke i Christenheden Meget at lære; Juristerne kunne her raade og hjælpe til, hvorledes det skal gaa.

Men ved Siden af og over dette staar der et andet Regimente, som raader over Samvittighederne og vedkommer de Sager, i hvilke man har at handle med Gud. Dette Regimente er dobbelt: det ene er stiftet ved Moses, det andet er det, som Herren her stifter, idet han siger: **Ligesom Faderen haver udsendt mig, saa sender og jeg Eder** ꝛc. Mose Regimente skal tjene dertil, at det lærer os, hvad der er Synd, og hvad der ikke er Synd; og det vedkommer dem, som endnu ikke kjende eller føle deres Synder, som nu for Exempel Antinomerne*), der foregive, at man ikke skal prædike Loven. Hos disse er det forgjæves at lære Meget om Naaden; thi naar Loven ikke bliver prædiket, saa kan man ikke vide af nogen Synd; som St. Paulus siger: **Uden Lov er Synden død**; ligeledes: **Hvor ingen Lov er, der er heller ingen Overtrædelse.** Thi hvor stor Synden end er, saa kjender man dog hverken den eller Guds Vrede uden gjennem Loven. Derfor, hvor Loven ikke bliver drevet, der blive Menneskene aldeles hedenske, idet de mene, at de gjøre Ret, medens de dog grueligen synde imod Guds Bud.

Den verdslige Øvrighed hemmer og straffer vel den offentlige Synd, men den formaar slet ikke, selv om den tog alle Juristernes Bøger paa Raad, at vise eller lære, hvad der er Synd for Gud. Loven er derfor givet, forat Menneskene deraf kunne lære, hvad der er Synd. Men, hvor Synden forbliver uerkjendt, der kan man ikke forstaa og end mindre begjære Forladelse og Naade; ja, Naaden er da til ingen Nytte; thi den skal kjæmpe i os og vinde Seier imod Loven og Synden, saaat vi ikke fortvivle. Ligesom en god Læge maa være forfaren i sin Kunst, saaat han først og fremst veed, hvilken og hvad Slags Sygdommen er — thi ellers kunde han, naar han vil hjælpe den Syge og ikke kjender Sygdommens Aarsag, meget let give ham skadelig Gift istedetfor Lægemiddel — saaledes maa først og fremst Synden være erkjendt, førend man prædiker Naaden. Men til en saadan Erkjendelse er Loven nødvendig, og man maa flittigen foreholde Menneskene de ti Bud; thi, som sagt, Fornuften er med sin Viisdom og med al sin juridiske Kunst altfor svag dertil; og, om der end er indplantet den Noget af en saadan Erkjendelse, saa er det dog

*) **Antinomer** eller **Lovforagtere** kaldtes et Religionsparti paa Luthers Tid, som var stiftet af Joh. Agricola von Eisleben, der døde i 1566. Denne Agricola nedsatte Lovens Anseelse i enhver Henseende; han vilde helst have den aldeles ophævet og afskaffet; ja, han sagde, at Loven ikke er Guds Ord, at Alle, som omgaaes med Moses, maatte fare til Djævelen; Loven kunde ikke bidrage Noget til Synderens Omvendelse. Dog opgav Agricola sin Vildfarelse, før han døde, da Luther saa klarligen viste ham, at den nødvendige Anger og Skræk over Synden kommer af Loven: ved Loven kommer Syndens Erkjendelse, og at Lovens Betragtning er nødvendig selv for de Troende, forat vise dem, hvor langt de endnu staa tilbage for Maalet: i Alt at gjøre Guds hellige Villie; og hvor alvorligt de endnu have at kjæmpe, forat naa dette Maal. Se herom ogsaa, hvad der strax efter følger i vor Prædiken. Overs.s Anm.

altfor lidet og ringe. Derfor har Gud stiftet en saadan Lovprædiken gjennem Moses, hvilken denne tilforn har modtaget af Fædrene.

En saadan Prædiken har ogsaa Christus selv stadfæstet, da han bød sine Disciple, saaledes som vi have hørt i det foregaaende Evangelium, at prædike i hans Navn allerførst Bod, og Joh. 16, 8. siger han: **Naar den Helligaand kommer, skal han overbevise Verden om Synd.** Thi, omendskjønt det egentlig hører til Mose Regimente at overbevise om Synd, saa maa dog Christus, forat kunne komme til sit Regimente og Verk, lade det begynde med Lovprædiken, hvor Synden ikke er erkjendt; thi, dersom dette ikke skeer, saa kan hellerikke Synden blive forladt.

Det andet Regimente er det, som den Herre Christi Opstandelse har stiftet. Thi ved denne har han villet oprette et nyt Rige, som skal have at gjøre og handle med de Synder, som tilforn ved Loven ere erkjendte, samt med Døden og Helvede. Det lærer ikke om, hvorledes man skal indtræde i Ægteskab, styre Huus, Stat og Land, beholde verdslig Fred, bygge, plante ꝛc. Men det er rettet paa, hvor man skal kunne forblive, naar dette legemlige, forgjængelige Regimente og Væsen ophører, naar man maa forlade Gods, Ære, Huus, Gaard, Verden og Alt, hvad der er paa Jorden, tilligemed dette Liv, saaledes som vi da hvert Øieblik maa vente at kunne ske. Hertil er nu dette Rige stiftet af Christus, der er sat til en evig Konge af den Grund, at han skal være en Herre over Synd og Retfærdighed, over Død og Liv; og hermed skal hans Rige have at gjøre og bestille. Dette mener Herren her, naar han siger: **Annammer den Helligaand! Hvilke I forlade deres Synder, dem ere de forladte; hvilke I beholde deres Synder, dem ere de beholdne.** Her hører du, at hans Gjerning er, enten at hjælpe Menneskene ifra Synden eller lade dem forblive deri og vise, at de ere fordømte. Her kan man jo ikke sige, at han dermed har stiftet et verdsligt Rige, saaledes som Paven roser sig af sin Binde- og Løsenøgel og siger, at han har Magt til at løse og binde endog, hvad der ikke er Synd, ja endog hvad Christus selv ikke binder eller løser; Paven har ogsaa gjort en aldeles verdslig Magt deraf. Men Christus viser her klart nok, hvad hans Nøgler ere, nemlig (ikke at gjøre Love og atter ophæve dem, saaledes som Paven gjør, men): at forlade eller beholde Synderne.

Christus vil da sige dette: Mit Rige skal bestaa derudi, først, at Menneskene erkjende, hvilke Syndere de ere, og dette har jeg befalet Moses at lære og formane om: ikke i den Hensigt, at jeg vil binde dem; thi de ere allerede bundne; jeg vil hellerikke først gjøre Synder eller have at gjøre med opdigtede Synder, (saaledes som Paven gjennem sine Love og med sin Bindenøgel gjør Synd, hvor der ingen Synd er); men jeg vil have at gjøre med saadanne Synder, som ere Synder af Naturen, Synder imod Guds Bud, som Gudsforagt og Vantro, Bespottelse af hans Navn, Foragt for hans Ord, Ulydighed ꝛc.; disse ere ikke gjorte til Synder gjennem Pavens Bud, men det er virkelige Synder; de bo i Kjødet og Blodet og ere Menneskene medfødte; de lade sig ikke absolvere eller bortage ved Pavens Løsenøgel, saaledes som han bruger den, men de forblive i Menneskene ligetil Graven.

Christi Rige gaar nu ud paa, at man skal kunne vide, at man kan blive saadanne Synder kvit. Derfor kalder han det ogsaa overalt ikke et verdsligt eller jordisk Rige, men Himmeriges Rige; thi det skal just begynde, naar dette jordiske Rige gjennem Døden ophører, saaat Menneskene allerede her vide, hvorledes de da skulle komme i

Himmelen. Dette Rige, siger han, skal have sin Gang og bestaa saaledes:

Ligesom Faderen haver udsendt mig, saaledes sender og jeg Eder.

Med disse Ord fratager han først og fremst Disciplene den kjødelige Tanke, som de havde ogsaa efter hans Opstandelse, nemlig at han skulde, som en verdslig Konge og Herre, regjere og herske med udvortes legemlig Magt. Derfor siger han: I have nu seet, hvad for et Embede jeg har ført paa Jorden, og hvortil jeg er sendt af min Fader, nemlig, at jeg skulde begynde et aandeligt Rige imod Djævelens, Syndens og Dødens Vælde, og derved bringe dem, som tro paa mig, til det evige Liv. Dette har jeg gjort og for min Person fulbyrdet, og jeg har slet ikke tiltaget mig Noget af det verdslige Væsen og Regimente, ja, jeg er endog for dette mit Embedes og denne min Tjenestes Skyld bleven dræbt af Verden, og saaledes skilt fra den. Men nu er jeg ved min Opstandelse indtraadt i Herligheden, hvor jeg, siddende ved Faderens høire Haand, evig, skal herske over alle Skabninger.

Derfor sender jeg nu ogsaa Eder, forat I skulle være mine Sendebud, og ikke omgaaes med verdslige Sager, men føre og øve netop det samme Embede, som jeg hidtil har forrettet, nemlig, at prædike det Ord, som I have hørt og modtaget af mig; og dette Embede er af den Art, at ved det skulle de Mennesker blive hjulpne fra Synden og Døden, som føle deres Synd og Død og ville lade sig hjælpe ꝛc.

Hermed ere Apostlerne og deres Efterkommere ligetil Verdens Ende satte til Herrer, og der er givet dem saa stor Vælde og Magt, med Hensyn til Embedet, som Christus, Guds Søn, selv har havt. I Sammenligning med denne Magt er al Verdens Magt og Herredømme for Intet at regne (omendskjønt det ikke vises for Verden eller kaldes noget Herredømme); og dog skal og kan det ikke udstrække sig videre end alene over det, som heder Synd for Gud, saaat, hvor denne Synd begynder eller slutter, der skal ogsaa Regimentet baade begynde og slutte. Og Alt, som lever og heder Menneske paa Jorden, skal være dette Regimente undergivet, det være sig nu Keiser eller Konge, Stor eller Liden; Ingen er undtaget. Thi han siger: **Hvilke I forlade deres Synder.** Dette **hvilke** betyder intet andet end Enhver, den Ene saavelsom den Anden, Jøder, Hedninger, Høie og Lave, Vise og Ikkevise, Hellige og Ikkehellige, saaat Ingen vil komme i Himmelen og til det evige Liv uden den, som modtager det af Eder, det er gjennem Eders Embede. Thi alle Mennesker ere ved dette Ord indesluttede under Synden. Ved dette Ord viser han nemlig, at de paa Jorden og i Verden ikke ville finde Andet end Synd, og han fælder altsaa den Dom, at alle Mennesker, til hvilke Apostlerne og deres Efterkommere sendes, ere Syndere for Gud og fordømte, baade med Hensyn til deres Person og Levnet, og at et af følgende to Ting maatte ske: Enten at Synderne blive dem tilgivne og forladte, naar de nemlig erkjende dem og begjære Tilgivelse, eller at de evig maa forblive bundne i sine Synder til deres egen Død og Fordømmelse.

Nu, til at udøve og iværksætte denne Magt og dette Regimente, dertil hører ogsaa en særegen Kraft, der ikke er menneskelig, men guddommelig. Derfor giver han dem ikke Sværd og Vaaben til Sammes Udøvelse; han ruster dem hellerikke med Harnisk og verdslig Magt, men han blæser paa dem og siger: **Annammer den Helligaand,** paadet at vi nemlig skulle vide, at dette Embede, og denne Gjerning ikke fremgaar af deres egen Magt, men af hans Kraft ved den Helligaand, der vil virke gjennem deres Embede og Ord, saaat det altsaa er den Helligaands Embede, der af Christus

skjænkes til den Ende, at, om det end synes at være en svag Prædiken og ikke mere end en ringe Aande af et Menneskes Mund, saa er der dog en saadan Kraft derhos og derunder, at Synd, Guds Vrede, Død og Helvede maa vige derfor.

Paa Grund heraf er det nu ogsaa let at besvare det Spørgsmaal, som man her kløgtigen fremsætter, hvorledes nemlig et Menneske kan forlade Synderne, eftersom jo dette tilkommer Gud selv alene? Thi det er sandt, at det ikke staar til menneskelig Kraft eller Evne, Fortjeneste og Værdighed, at forlade nogen Synd, selv om En var saa hellig, som alle Apostlerne og alle Engle i Himmelen ere; derfor fordømme vi selve Paven med hans Munke, der tilsige Menneskene Syndernes Forladelse ikraft af deres egne Gjerninger og deres egen Helligheds Fortjeneste og tilsige saa Absolutionen, hvorved de arme Folk, som gjerne ville have en sikker Trøst, skjændigen og jammerligen blive bedragne.

Men her maa man gjøre en ret Adskillelse (og denne kunne Papisterne og andre Partier ikke forstaa eller give) mellem det, som Menneskene gjøre af eget Foretagende og ikraft af deres egen Værdighed, og imellem det, som Christus befaler at gjøre i sit Navn, og hvori han virker ved sin Kraft. Thi det har visseligen ingen Betydning, at en Barfodmunk af sig selv fremtræder og understaar sig til at tilsige en arm Sjæl Absolution og Forladelse, ikraft af sin egen Anger og Skrifte og ikraft af Helgenernes og sin Ordens Fortjeneste; deres Absolution (hvorom man kan overbevise dem med deres egne Breve, hvilke de ikraft af deres Broderskab have solgt til Folk) lyder saaledes: Christi Lidelses, den salige Jomfru Marias og alle Helgeners Fortjeneste, denne haarde og svære Ordens Fortjeneste, Ydmygheden i dit Skriftemaal, Hjertets Anger og alle de gode Gjerninger, som du har gjort eller vil gjøre, skulle skjænkes dig til Synndernes Forladelse og evigt Liv ꝛc.

Dette er jo intet Andet end en gruelig Bespottelse af Christus og en Forvanskning af den sande Absolution. Thi, omendskjønt de ogsaa nævne Christi Lidelse, saa er det dog ikke deres Alvor; de holde den ikke for god og kraftig nok til Synndernes Forladelse, men maa endnu have Maria og alle Helgeners Fortjeneste, og allermeest deres egen Orden og Munkevæsen med og sætte dette ved Siden af Christus. Alt dette gjøre de uden nogen Befaling af Christus, ja, tvertimod hans Ord og Befaling, ikke af den Helligaand, men af sin egen Aand, Djævelen, som er Fader og Stifter til en saadan Løgnens Lære.

Men, skal Absolutionen være sand og kraftig, saa maa den udgaa fra denne Christi Befaling og lyde saaledes: Jeg tilsiger dig dine Synders Forladelse, ikke i mit eller nogen Helgens Navn eller for nogen menneskelig Fortjenestes Skyld, men i Christi Navn og ikraft af hans Befaling, som har befalet mig at sige dig, at dine Synder skulle være dig forladte, saaledes altsaa, at det ikke er mig, men han selv gjennem min Mund, som forlader Synderne; og du er skyldig til at annamme og fuldt og fast tro dette, ikke som et Menneskes Ord, men som havde du hørt det af hans, den Herre Christi, egen Mund.

Derfor, omendskjønt Magten til at forlade Synderne alene tilhører Gud, saa skulle vi dog ogsaa vide, at han udøver og uddeler denne Magt gjennem det udvores Embede, hvortil Christus kalder sine Apostler og befaler dem, at de i haus Navn skulle forkynde Synndernes Forladelse til alle dem, som begjære denne, saaat Syndsforladelsen ikke sker af menneskelig Kraft og Villie, men ikraft af Christi Befaling, som og dertil giver den Helligaand. Dette gjør Gud netop til vort eget Bedste, paadet at vi ikke skulle behøve forgjæves at gabe op til Himmelen

derefter, og vi muligens ikke kunde faa den, men maatte sige, som St. Paulus anfører af Moses Rom. 10, 6.: **Hvo vil fare op til Himmelen?** ꝛc. Men, paadet at vi kunde være sikre i Sagen, har han lagt Syndsforladelsen i det offentlige Embede og i Ordet, saaat vi altid kunne have det hos os, i vor Mund og i vort Hjerte. Der skulle vi finde Absolutionen og Forladelsen og vide, at vi ere skyldige at tro det Ord, som vi høre forkyndes os paa Christi Befaling, som blev det forkyndt os af Christus selv.

Se, dette er den Magt, som gjennem Apostlernes Embede er givet Kirken; og den er højt ophøiet over al Magt paa Jorden, saaat Ingen, hvor stor og mægtig han end er, skal eller kan uden den komme til Gud eller have den Trøst i sin Samvittighed at vorde fri for Guds Vrede og den evige Død. Thi, om end alle Keisere og Konger bragte deres Magt og Kraft, Penge og Gods tilsammen, saa kunde de dog ikke hjælpe sig selv eller et enkelt Menneske fra den ringeste Synd. Thi, naar et Menneskes Hjerte er forskrækket, hvad hjælper det ham da, at han er en vældig Konge eller Keiser? Hvad hjalp det den store, mægtige Konge Nebucadnezar i Babylon, da han blev vanvittig, saaat han blev forstødt af Menneskene, maatte ligge med de ufornuftige Dyr paa Marken og æde Græs, og ikke kunde hjælpes uden derved, at Profeten Daniel maatte tilsige ham hans Synders Forladelse?

Men hvem kan udtale, hvilken uudsigelig, mægtig og salig Trøst det er, at et Menneske kan med et Ord oplukke Himmelen og tillukke Helvede for det andet? Thi i dette Naaderige, som Christus har stiftet ved sin Opstandelse, gjøre vi intet Andet, end at vi oplade Munden og sige: Jeg forlader dig dine Synder, ikke af mig selv eller af egen Magt, men i Jesu Christi Sted og i hans Navn. Thi han siger ikke saa: I skulle forlade Synderne for Eders egen Skyld; men: **Jeg sender Eder, ligesom Faderen haver udsendt mig.** Jeg selv har ikke gjort det af eget Valg eller Raad, men jeg er sendt af min Fader dertil; den samme Befaling giver jeg ogsaa Eder indtil Verdens Ende, paadet at I og al Verden skal vide, at denne Syndernes Forladelse eller Beholdelse ikke skeer af menneskelig Kraft eller Magt, men efter hans Befaling, der sender Eder.

Dette er ikke alene sagt til dem, som ere Prædikanter eller Kirkens Tjenere, men ogsaa til alle Christne. Enhver kan trøste den Anden i Dødsnød, eller hvor det ellers er nødvendigt, og udtale Absolutionen. Naar du nu hører af mig det Ord: Dine Synder ere dig forladte; saa hører du, at Gud vil være dig naadig, hjælpe dig af Synd og Død og gjøre dig retfærdig og salig.

Ja, siger du, du har vel tilsagt mig Absolution; men hvem kan vide, om det er vist og sandt hos Gud, saaat Synderne ere mig forladte? Svar: Om jeg som et Menneske havde gjort eller sagt det, saa kunde du vel sige: Jeg veed ikke, om din Absolution gjælder og er kraftig eller ikke. Men, paadet at du kan være vis i Sagen, maa du af Guds Ord være saaledes undervist, at du kan sige: Mig har hverken Præsten eller noget andet Menneske absolveret, og hellerikke har Præsten budet mig at tro saaledes; men Gud har talt og gjort det gjennem ham, derom er jeg vis; thi min Herre Christus har befalet det og sagt: **Ligesom Faderen har udsendt mig, saaledes sender jeg og Eder.** Her gjør han dem, hvilke han giver denne Befaling, sig selv lige i alle Ting, idet han udsender dem, saaat de, udsendte af ham, skulle gjøre og udrette netop det Samme som det, hvortil han var udsendt af Faderen, nemlig at forlade og beholde Synderne. Deri bestaar det, og dette er det, som udretter

det; ellers, uden en saadan Befaling, vilde Absolutionen være et Intet.

Er du nu sørgmodig og bedrøvet paa Grund af dine Synder, og er du forfærdet for Døden, hvormed Gud alvorligen vil straffe dine Synder, og hører du af din Sjælesørger, eller, om du ikke kan have en saadan, af din christelige Næste, at han trøster dig med disse eller lignende Ord: Kjære Broder eller Søster! jeg seer, at du er ydmyget og forsagt, at du frygter for Guds Vrede og Dom formedelst dine Synder, som du føler, og for hvis Skyld du nu er saa bange; men hør nu og lad dig sige: Vær trøstet og uforsagt; thi Christus, din Herre og Frelser, der er kommen for Synderes Skyld, forat gjøre dem salige, han har befalet baade de igjennem det offentlige Embede kaldede Tjenere og i Nødsfald enhver Christen, at den Ene skal trøste den Anden paa hans Vegne, og i hans Navn forlade Synder. Naar du, siger jeg, hører saadan Trøst, saa annam den med saadan Glæde og Taksigelse, som om du hørte den af Christus selv; da bliver dit Hjerte visseligen tilfredsstillet, opreist og trøstet, og du kan da med Glæde sige: Jeg har hørt et Menneske tale med mig og trøste mig; ihensende til hans Person vilde jeg ikke tro et Ord af ham; men jeg tror min Herre Christus, der har stiftet et saadant Naades og Syndsforladelses Rige og givet Menneskene en saadan Befaling og Magt, at de i hans Navn skulle forlade eller beholde Synderne.

Derfor bør enhver Christen, naar Djævelen anfegter ham og indgiver ham de Tanker, at han er en stor Synder og maa gaa fortabt og blive fordømt ꝛc., vænne sig til ikke længe at gaa og bides med ham eller være alene; men han skal gaa hen til eller lade kalde til sig sin Sjælesørger eller en anden god Ven, klage sin Nød for ham og begjære Trøst og Raad af ham; og han skal sætte sin Lid til, at Christus her siger: **Hvilke I forlade deres Synder, dem ere de forladte** ꝛc. og et andet Sted: **Hvor to eller tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem.** Og, hvad han da siger ham i Christi Navn udaf Skriften, det skal han tro; og, saaledes som han da tror, saa skeer det ham. Men da komme to eller flere sammen i Christi Navn, naar de handle med hinanden ikke om legemlige Ting, hvorledes man skal erhverve eller vinde Penge eller Gods, men om hvad der tjener til Sjælens Frelse og Salighed; saaledes som naar du i Skriftemaalet eller ellers bekjender dine Brøst og Anfegtelser, og den, som du klager dig for, mærker, at Moses gjennem Loven har truffet dig paa rette Sted, saaat Synden gnaver og trykker dig, Døden ængster og skrækker dig, og du sukker og klager over dit eget Liv, under hvilke Omstændigheder saadanne Ord pleie at falde: Ak, gid jeg aldrig var født! Ak, gid Gud vilde forlænge mit Liv, saa vilde jeg forbedre mig! ꝛc. Naar da din Præst, eller hvem det nu er, begynder at trøste dig, ikke paa verdslig Viis, heller ikke for Penges Skyld, men fordi han seer, at du er ængstelig og bange for Syndens og Dødens Rædsler, og da siger til dig: Lad Alt, som er paa Jorden, Penge, Gods, al menneskelig Gjerning og Levnet fare; men giv nu Agt paa dette: dit Hjerte er i stor Angst og tænker: hvorledes skal jeg blive min Lidelse, Jammer og onde Samvittighed kvit? hvorledes skal jeg komme bort fra Moses med de opløftede Horn? Da, siger jeg, hør ham, naar han paa denne eller lignende Maade taler med dig: Jeg siger dig i den Herre Christi Navn, der er død for dine Synder, at du skal lade dig trøste, at du skal tro og være sikker paa, at dine Synder ere dig forladte, og at Døden ikke skal skade dig.

Ja, Kjære, siger du, hvorledes vil du bevise, at dette er saa? Svar: Christus, vor Herre, har sagt til sine Disciple og til den hele Christenhed: Jeg befaler og byder

Eder, at I skulle forlade eller beholde Synderne. Naar I nu gjøre dette, saa gjøre I det ikke af Eder selv; men, eftersom I gjøre det ikraft af min Befaling og mit Bud, saa er det mig, som gjør det. Nu er en Præst eller Prædikant, som din Sjæleſørger, eller og enhver Christen, kaldet og sendt i et saadant Tilfælde til at trøste dig. Derfor er du, naar han intet Andet søger end din Sjæls Salighed, skyldig at tro ham og det ligesaameget, som om Christus selv stod der, lagde Haanden paa dig og udtalte Absolutionen over dig.

Se, dette er nu den rette Maade at omgaaes med Synden paa, nemlig at løse og forlade den. Ellers er der intet Raad, ingen Hjælp imod den; saaledes som Paven med sin løgnagtige Lære foregiver, idet han henviser Folk til deres egne Gjerninger eller Fyldestgjørelser, byder dem løbe i Kloster, gaa til Rom, til Helgener, at pidske sig, bygge Kirker, oprette store Stiftelser og Klostre, holde Messer, løse Afladsbreve ꝛc. Dette er ikke den rette Vei. Anvend din Løben, dine Penge og Gjerninger paa noget Andet og Bedre. Her gaar det, som sagt er, saaledes til: Naar Moses opløfter sine Horn og støder til dig dermed, det vil sige, naar han gjennem Loven aabenbarer og viser dig dine Synder, hvor store og mange de ere, og saaledes fører dig i stor Forskrækkelse og Bæven, saaat du ikke mere er iblandt den store, sikkre, forstokkede Hob, men iblandt den lille Hob, som erkjender og føler sin Elendighed og Jammer, og desaarsag ogsaa forskrækkes for et raslende Blad; da, ja da er dette alene din Hjælp: Jeg, siger Christus, jeg har oprettet et Naaderige; det skal kjæmpe og slaaes med Synden og Døden, opsluge dem begge og bringe Retfærdighed og Liv.

Sig derfor ikke: Hvor skal jeg finde det? Skal jeg løbe til Rom eller til Jerusalem? Nei, ikke saa. Om det end var muligt, at du paa en gylden Stige kunde klattre op til Himmelen, saa vilde dog Intet komme ud deraf. Det maa gaa saaledes til: Se paa hans Ord og Befaling, naar han siger: **Jeg sender Eder** ꝛc.; som vilde han sige: Jeg maa først komme til Eder for gjennem Evangeliet at forkynde Eder min Faders Villie, indstifte de hellige Sakramenter og Absolutionen, dersom I skulle kunne komme til mig. Men nu kan jeg ikke være legemligen paa alle Steder i den hele Verden; hellerikke vil jeg stedse paa en synlig Maade være nærværende hos Eder; derfor gjør jeg saaledes, som min Fader har gjort: han tog en liden Krog af Jorden for sig, nemlig det jødiske Land; der sendte han mig hen, forat jeg der skulde prædike. Der vandrede jeg gjennem Galilæa og Judæa; saameget kunde jeg personlig bestride; jeg prædikede Evangeliet til Trøst for de arme Syndere iblandt det jødiske Folk, helbredede de Syge, opvakte Døde ꝛc.

Se, dette var det Verk, som var ham befalet, og hvortil han var udsendt af Faderen. Og han lod sig finde, ikke blandt Drankere og Sviin, ikke hos Hannas, Caiphas og andre hellige, rige, vise Folk; men iblandt Blinde, Lamme, Spedalske, Døve, Døde og iblandt forførte, arme, bedrøvede Faar, hvilke han hjælper paa Legeme og Sjæl og bringer den allerkostbareste Skat, hvilken Ingen har og endmindre kan give, medmindre han faar den af ham; og denne Skat er Retfærdighed og Salighed.

Dette, siger han her, skulle ogsaa I gjøre paa alle Steder, hvorhen I komme. Netop derfor sender jeg Eder, at I skulle løbe, som mine Sendebud, ud i den ganske Verden. Ved Siden af og efter Eder skulle I ogsaa indsætte og forordne Andre, som skulle drage ud og prædike og gjøre det, hvortil jeg var udsendt af Faderen, og hvortil jeg har sendt Eder, alt indtil Verdens Ende. Og jeg vil stedse være tilstede derved, paadet I skulle vide, at det ikke er

Eder, som udrette det, men mig gjennem Eder.

I Kraft af denne Befaling have ogsaa vi Magt til at trøste de bedrøvede Samvittigheder og tilsige dem deres Synders Forladelse; og, naar vi udøve dette Embede, da vide vi, at ikke vi, men Christus selv gjør det. Derfor skal enhver Christen i dette Tilfælde (saavelsom paa Prædikestolen) høre Præsten eller Prædikanten, ikke som om det var et Menneske, der talte, men som var det Gud selv; da kan han være vis og behøver ikke tvivle paa, at han jo har Syndernes Forladelse. Thi Christus har ved sin Opstandelse indrettet det saaledes, at, naar en kaldet Kirkens Tjener, eller hvem det nu er, i Nøden tilsiger sin Næste, der er ængstet og begjærer Trøst, Syndernes Forladelse, saa skal det gjælde ligesaa meget, som havde Christus selv gjort det; thi det skeer paa hans Befaling og i hans Navn.

Derfor, naar to eller tre paa denne Maade handle med hinanden, saa ere de forsamlede i Christi Navn; thi, som ovenfor er sagt, Ingen søger den Andens Penge eller Gods, saaledes som Pavemunkene gjøre, der tiltale den Syge saaledes: Kjære Menneske, Tiden er nu forhaanden, at du skal dø; hvem skal have dit Gods? Tænk paa din arme Sjæl og giv os en Deel, saa ville vi bede til Gud for dig og gjøre meget Godt efter din Død ꝛc. Men han taler saaledes med den Syge: Det er nu ikke Tid at handle om Penge og Gods; lad Andre sørge derfor; jeg seer vel, at dit Hjerte er forsagt og forskrækket; du kjæmper med Fortvivlelse og kan ikke hjælpe dig eller komme ud derfra; men Christus har oprettet et trøsteligt og salligt Rige paa Jorden, naar han siger: **Ligesom Faderen har udsendt mig, saa sender og jeg Eder.** Dermed har han indviet os alle til Præster, til den Ende, at den Ene skal forkynde den Anden Syndernes Forladelse. Derfor kommer jeg til dig i den samme vor Herres Christi Navn og siger dig: Du skal ikke saaledes zittre, bæve eller forsage, som om der ingen Trøst, ingen Hjælp og intet Raad mere var at finde; hører du ikke, at Christus siger, at han er kommen ikke for de Retfærdiges, men for Synderes Skyld, forat gjøre dem salige. Saa vær nu tilfreds, annam med Glæde et saa frydefuldt Budskab og tak ham af Hjertet for, at han lader dig det forkynde ved mig, uden nogen Møie og Omkostning fra din Side, og giver derhos endvidere den Befaling at forlade dig dine Synder. Derfor tilsiger jeg dig ogsaa alle dine Synders Forladelse i Navnet Gud Faders, Gud Søns og den Helligaands. Og siig du kun med Glæde: Jeg takker dig, barmhjertige Gud, du himmelske Fader, at du har forladt mig alle mine Synder formedelst din kjære Søn, Jesus Christus; og tvivl ikke paa, at du jo sikkerligen har faaet Forladelse af Gud Fader selv.

Heraf seer du, at dette Sprog om Nøgle-Embedet slet ikke stadfæster Pavens Tyranni; thi det er ikke dertil indsat, at du skal gjøre mig eller jeg dig rig, eller at jeg skal være din Herre og du min Undersaat (saaledes som Paven, den Erkeskjælm og Gudsforræder, vil gjøre en verdslig Pragt og Magt deraf); men dertil tjener det, at jeg skal komme til dig i din Nød og Samvittighedsangst forat raade og hjælpe dig i din sidste Time eller til andre Tider og sige: Magt, Penge, Ære og Gods være nu sat tilside og ude af Sindet; vi have nu at tale om Christi Rige, ved hvilket alene, og ellers ved intet Andet, Hjælp fra Synd og Død kan blive dig tildeel.

Dette er jo ikke et udvortes verdsligt Herredømme eller Vælde, men en Tjeneste. Thi jeg søger hermed Intet hos dig, men jeg tjener dig og bringer dig en stor, dyrebar Skat, og det ikke Guld eller Sølv; men, eftersom dit Hjerte begjærer at blive forvisset og trøstet og at have en naadig Gud

i Himmelen, saa kommer jeg til dig og bringer et glad Budskab, ikke efter eget Valg eller Godtbykke, men ikraft af Christi Befaling og Sendelse, som siger: **Kommer hid til mig alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile**, og: **Hvad I løser paa Jorden, skal være løst i Himmelen**; eller som han her siger: **Hvilke I forlade deres Synder, dem ere de forladte.** Er ikke dette at tjene og bringe for Intet en uudsigelig, himmelsk, evig Skat, som hverken du eller Verden med al dens Gods og Rigdom kan betale? Thi hvad ere alle Verdens Skatte og alle Kongers Kroner, Guld, Sølv, Ædelstene og Alt, hvad Verden agter høit, i Sammenligning med denne Skat, som heder Syndernes Forladelse, hvorved du bliver befriet fra Djævelens, Dødens og Helvedes Vælde og forsikkret om, at Gud i Himmelen nu vil være dig naadig, ja, saa naadig, at du for Christi Skyld skal være hans Barn og Arving, Christi Broder og Medarving? Derfor er det ikke muligt at sælge en saa dyrebar Skat for Penge eller betale den med Penge, saaledes som vor Judas Iskariot, Paven, har gjort. Den maa gives og modtages aldeles for Intet; hvis ikke, bliver den dig ikke til noget Gode; thi Guds Gave faaes ikke for Penge, Ap.Gj. 8, 20.

Dette siger jeg ikke af den Grund, at man ikke skal give Noget til Kirkens Tjenere, som lære Guds Ord reent og tro. Dette gjør man desværre nu, og Mange ere de, som tælle hvert Bid Brød, som deres Præster spise, og, om de kunde, vilde de gjerne rive alle Kirkens og Præstens Indkomster til sig, og saaledes bevise de i Gjerningen, at de gjerne vilde udhungre deres Præster og blive dem kvit. Men, hvad for et vildt Væsen og hvilken Jammer deraf vilde følge, det vilde man snart erfare, dersom ikke Øvrigheden har Indseende dermed. Nei, det er slet ikke Meningen. Man skal tvertimod give Kirkens Tjenere Underholdning. Thi have de ikke Mad, Drikke, Klæder og andre nødvendige Ting, saa ville de ikke længe kunne forestaa sit Embede; men de maatte tænke paa, hvorledes de paa anden Maade kunne forskaffe sig Underhold; og under saadanne Omstændigheder vilde ikke Evangeliet forblive længe hos os, og dette er det ogsaa, som Djævelen søger at bevirke ved saadant Væsen.

Men at man er skyldig til at give dem Underhold, lærer Christus selv, naar han siger Luk. 10, 7.: **En Arbeider er sin Løn værd.** Og St. Paulus siger Gal. 6, 6.: **Den som undervises i Ordet, skal dele alt Godt med den, som ham underviser**; og han sætter et haardt Ord til i det følgende Vers: **Farer ikke vild! Gud lader sig ikke spotte**; og 1 Tim. 5, 17. siger han: **De Ældste** eller Præster, **som ere gode Forstandere, skal man holde dobbelt Ære værd, mest dem, som arbeide i Tale og Lærdom.** Naar man nu forsørger Andre, som ere i verdslige Embeder, hvori de tjene Menigheden, saaat de kunne varetage sin Tjeneste, saa er man meget mere skyldig at gjøre dette med Ordets Tjenere; thi St. Paulus siger, at de fremfor Andre ere dobbelt Ære værd.

Og, dersom ogsaa for Fremtiden Evangeliets Lære skal forblive reen paa Prædikestolen, saaat ogsaa vore Efterkommere kunne have og høre den, saa er man ikke alene skyldig at forsørge Kirkens Tjenere, men ogsaa flittigen at tilse, at Skolerne blive besatte med dygtige Personer, hvilke man ogsaa troligen skal underholde, paadet at der kan blive opdragne Mænd, der ikke alene ere simple, almindelige Prædikanter, skikkede til med Ordet at undervise den christelige Menighed, men ogsaa særdeles lærde Mænd, der kunne styre og hemme vildfarende Partier og falske Aander. Dertil skulle ikke alene Fyrsterne og de Fornemme, men ogsaa Borgerne og Bønderne ꝛc. villigen og gjerne hjælpe og yde.

Thi af det, som nu er sagt, kan Enhver selv betænke, hvad for en stor og dyrebar Skat det er at faa i ret Forstand høre Evangeliet eller Absolutionen af sin Præst eller Prædikant. Naar han kommer til dig i din Sygdom og trøster dig, saa skal du vist og fast holde for, at den Herre Christus selv besøger og trøster dig. Thi aldrig vilde Nogen komme til dig paa den Maade, dersom ikke hans guddommelige Befaling havde været, og Ingen vilde vide at hjælpe eller raade dig. Men eftersom du hører, at han selv befaler det, saa kan du sikkert og med Glæde sige: Der kommer Christus selv til mig gjennem min Skriftefader; thi han taler ikke sine egne, men Guds Ord; dertil er han sendt og dertil har han Befaling.

Her har du da en sikker Trøst imod Samvittighedens Frygt og Forsagthed; du behøver ikke at svæve i Uvished eller vakle, saaledes som Pavens Lære har viist os, der ikke tilsiger Nogen hans Syndernes Forladelse, førend han har tilstrækkeligen angret og fuldkommen skriftet. I Pavelæren bliver ikke med et eneste Ord talt om Troen og Nøgle-Embedets Kraft, der er indsat af Christus; thi en saadan Lære og Kundskab har været saa aldeles ubekjendt, at jeg selv, der som en Doctor skulde have vidst det bedre, ikke har holdt og lært anderledes, end at jeg maatte øve tilstrækkelig Bod og Anger, saa skulde Synderne blive mig forladte. Men, dersom Synderne ikke blive forladte, førend vor Anger, vor Bod og vore gode Gjerninger fik Overvægten over dem, saa havde vi slet ingen Forladelse at haabe; thi jeg kan aldrig finde hos mig, at min Anger og Bod er tilstrækkelig; derfor kan hellerikke Nogen absolvere mig og tilsige mig mine Synders Forladelse ikraft deraf, han maa nu hede Pave eller hvad han vil.

Samvittighederne ere altsaa ved Pavens Løgne sørgeligen forførte; de ere førte bort fra Ordet om Troen og Guds Befaling og hen til deres usikkre Anger og Bod, hvilken har bragt mange Penge tilveie; derfor ere ogsaa saamange Kirker, Klostre, Kapeller og Altere blevne byggede og rigelig begavede, og der er endnu pavelige Buller og Breve forhaanden, som henvise derpaa og stadsæste det. Derved har han jammerligen bedraget hele Verden, saaat Ingen kan tilstrækkelig forestille sig og endmindre udtale al den Skade og Jammer, som deraf er opstaaet. Derfor formane vi troligen og stedse, at Enhver her skal hjælpe, som hjælpe kan, saaat man kan vedligeholde Skoler og Præsteembeder og Prædikestole, forat lignende eller farligere Vildfarelser ikke igjen skulle indsnige sig, hvilket visseligen Djævelen arbeider paa.

Se, dette er ret lært og troet om Christi Rige og Nøgle-Embedet; og dersom vi rette os derefter, saa forblive vi Christne og kunne retteligen skikke os i alle Sager ligeoverfor Gud og Menneskene. Vi ville ogsaa af Hjertet takke Gud for, at han har befriet os fra Pavens Tvang og Tyranni, der af Binde- og Løse-Nøglen har gjort lutter Pragt og verdsligt Herredømme, medens den dog af Christus er indsat og forordnet alene forat hjælpe den ganske Verden til en saadan Skat, som man ikke kan betale med Penge eller Gods.

Saa lader os nu være taknemmelige mod vor kjære Herre Christus, som ved sin Opstandelse har stiftet dette Naaderige, der har til Hensigt, at vi deri skulle finde sikker Hjælp og Trøst i al vor Nød og Angst uden Afladelse. Og vi behøve ikke at hente denne dyrebare Skat fra langtbortliggende Egne, hellerikke at løbe derefter med stor Møie og mange Omkostninger; men han har givet Befaling og Fuldmagt til sine Apostler og alle deres Efterfølgere og i Nødsfald til enhver Christen, lige indtil Verdens Ende, at de skulle trøste og styrke de Svage og Forsagte og i hans Navn forlade Synderne ꝛc.

Første Søndag efter Paaske.

En anden Prædiken over Evangeliet.

Om St. Thomas.

Evangelisten Johannes skriver endvidere, at Thomas ikke var tilstede, da Herren for første Gang, paa Paaskedagsaften, aabenbarede sig for samtlige Disciple. Men, at Herren netop kommer, da St. Thomas i Begyndelsen ei var nærværende, er visseligen ikke skeet uden nogen Aarsag; thi han havde vel kunnet passe den Time, da han kunde have fundet Thomas samlet tilligemed de øvrige Apostler. Men det er skeet baade til Lærdom og Trøst for os, paadet at Herrens Opstandelse kunde have et saameget større og stærkere Vidnesbyrd og Beviis. Paa Paaskedagen aabenbarede han sig for samtlige Elleve; derpaa, otte Dage derefter, som idag, aabenbarede han sig atter for dem og tillige for Thomas, for hvis Skyld alene denne Aabenbarelse, der er skjønnere og herligere end den for otte Dage siden, er skeet.

Vi se her for det Første, hvilken elendig Ting det menneskelige Hjerte er, naar det begynder at blive svagt, saaat man ikke kan opreise det igjen. Baade de øvrige Apostler og Thomas havde hele den Tid, da de vare med Herren, ikke alene hørt, at han med stor Vælde lærte Folket, samt ogsaa seet, hvorledes han havde bekræftet sin Lære med store Undergjerninger, hvilke han gjorde paa de Blinde, Lamme, Spedalske, Døve ꝛc., som han helbredede; men ogsaa, at han havde opvakt tre Mennesker fra de Døde, især Lazarus, der allerede fire Dage havde ligget i Graven. Og iblandt Alle var St. Thomas, som det synes, den kjækkeste og modigste, saaat han endog siger Joh. 11, 16. — da Christus vilde drage tilbage til Judæa, til den hensovede Lazarus —: **Lader os ogsaa gaa, at vi kunne dø med ham.** Saadanne vakkre Mænd vare Christi Apostler og især Thomas, der synes at have havt et mandigt Hjerte fremfor de Andre og tillige ganske nyligen havde seet, hvorledes Christus havde opvakt Lazarus, som allerede fire Dage havde ligget i Graven; han havde ogsaa spiist og drukket med ham. Alligevel kunne de nu ikke tro, at Herren selv var opstanden fra de Døde og bleven levende.

Altsaa se vi hos Apostlerne, hvorledes vi slet Intet formaa, naar Herren trækker sin Haand bort fra os, og vi ere overladte til os selv. Magdalena og de andre Kvinder, og nu Apostlerne selv, havde forkyndt, at de havde seet Herren opstanden; alligevel er St. Thomas trodsig og vil ikke tro; ja, han vil ikke engang være tilfreds, om han end saa ham, medmindre at han fik se Naglegabene i hans Hænder og lægge sin Finger deri og stikke sin Haand i hans Side.

Den kjære Apostel vil altsaa selv være fortabt og fordømt derved, at han ikke vil tro. Thi der kan ingen Syndsforladelse eller Salighed være, naar man ikke tror denne Artikel om Christi Opstandelse, eftersom deri ligger al Kraft til Troen og det evige Liv, som ogsaa St. Paulus 1 Kor. 15, 14. 17. 18. siger: **Er Christus ikke opstanden, da er vor Prædiken jo forgjæves; saa er og Eders Tro forgjæves; saa ere I endnu i Eders Synder; saa ere og de fortabte, som ere hensovede i Christo** ꝛc. Det vil ogsaa St. Thomas her; han vil ikke være salig, men fortabt, eftersom han ikke vil tro, at Christus er opstanden. Og han vilde ogsaa være fortabt og fordømt i denne Vantro, dersom

ikke Christus havde hjulpet ham derifra ved denne Aabenbarelse.

Saaledes viser og lærer den Helligaand os nu i dette Exempel, at vi uden Tro ere aldeles blinde og forstokkede; og overalt i den hellige Skrift seer man, at det menneskelige Hjerte er den allerhaardeste Ting, haardere end Staal og Diamant. Og paa den anden Side, naar det bliver ydmyget, forsagt og blødt, da er intet Vand, ingen Olie saa blød som det menneskelige Hjerte.

Herpaa findes mange Exempler og Fortællinger i den hellige Skrift. Pharao, for hvem Moses gjorde mange forskrækkelige Tegn og Undergjerninger, saaat han Intet kunde sige derimod, men maatte tage og føle paa, at det var Guds Finger, og desaarsag ogsaa bekjendte, at han havde forsyndet sig mod Gud og hans Folk ꝛc. — alligevel blev hans Hjerte mere og mere forhærdet og forstokket, indtil Herren styrtede ham selv tilligemed hele hans Magt midt i Havet.

Saaledes ogsaa Jøderne: Jo mere Christus baade ved Ord og Gjerning vældigen beviste, at han var den, som var forjættet deres Fædre, at han skulde velsigne dem og den hele Verden, desto heftigere og bitrere vrededes de mod ham, og der var ingen Maade med eller Ende paa deres Had, Bespottelse og Forfølgelse indtil de fordømte deres Herre og Gud til den allerforsmædeligste Død, som en Gudsbespotter og Oprørsstifter, og korsfæstede ham mellem tvende Misdædere. Da hjalp det Intet, at endog Pilatus, Dommeren selv vidnede imod dem om hans Uskyldighed, og at Skabningen bar sig anderledes ad end sædvanlig og dermed bevidnede, at det var dens Herre og Skaber, som hang der paa Korset; hellerikke hjalp det, at Røveren frit og offentligen bekjendte, at Christus, omendskjønt han hang der og døde, alligevel var en Konge, som havde et evigt, himmelsk Rige. Og den hedenske Høvedsmand raabte offentlig: **Sandeligen, denne var Guds Søn.** Alt dette, siger jeg, hjalp Intet; de omvendte sig ikke.

Saaledes pleier den ugudelige, fordømte Verden til alle Tider at gjøre. Jo mere Gud viser den Naade og Velgjerninger, desto utaknemmeligere og argere bliver den. Nu skulde saaledes vi allesammen af Hjertet takke Gud, fordi han, før den yderste Dag, har aabenbaret os sit hellige Ord saa reent og klart, hvoraf vi kunne erkjende, hvilke uudsigelige Goder han har skjænket os i Christus, nemlig at vi ved ham, forløste fra Synd og Død, nu skulle være retfærdige og salige ꝛc. Hvorledes forholder nu Verden sig hertil? Saaledes som den pleier. Den veed ikke nokſom at skjænde, bespotte og fordømme dette Naadens og Livets Ord, og hvorledes den skal forfølge og dræbe dem, som bekjende det. Og, om den end hører, at Gud vil grueligen straffe saadan Synd med Helvedes Ild og evig Fordømmelse, saa bryder den sig dog ikke stort derom, gaar sikkert og forstokket sin Gang, som om det Intet har at betyde, og den driver kun sin Spot dermed; saaledes som man nu vel seer med Hensyn til Paven og hans Slæng. Og dog er det en saa gruelig, skrækkelig Vrede, at al Skabningen maatte forfærdes derover. Derfor er det visseligen sandt, at intet Staal, ingen Steen og Diamant, ja, ingen Ting paa Jorden er saa haard som et ubodfærdigt Menneskes Hjerte.

Men paa den anden Side, naar et Hjerte bliver forsagt og forskrækket, da er det blødere end Vand eller Olie, saaat det endog, som Skriften siger, frygter for et raslende Blad. Og, naar et saadant Menneske er alene i et Kammer og hører Bjælken eller Spærret knage en Smule, saa mener han, at Torden og Lynild slaar ned paa ham, og han kommer i saadan Angst og Bæven (som jeg ofte har seet), at Ingen

kan trøste eller stille ham tilfreds, og al Prædiken og alle trøstelige Sprog ere da for lidet til at berolige ham. Saaledes holder det menneskelige Hjerte slet ingen Maade: enten er det altfor forstokket og steenhaardt, saaat det hverken spørger efter Gud eller Djævelen, eller ogsaa er det altfor forsagt, flygtigt og fortvivlet.

Saaledes vare Apostlerne rædde og forskrækkede paa Grund af den Forargelse, som de toge ved at se deres Herre saa jammerligen bespottet, bespyttet, hudstrøget, slaaet og endelig paa det Allerjammerligste korsfæstet, saaat de ikke mere havde noget Hjerte i Livet; de, som dog tilforn, medens de havde Christus hos sig, vare saa kjække og modige, at Jakobus og Johannes understode sig at begjære, **at Ild maatte falde ned fra Himlen og fortære de Samaritaner, som ikke vilde optage Christus i Herberge,** Luc. 9, 54. De vidste ogsaa herligen at rose sig af, at ogsaa Djævlene vare dem underdanige i Jesu Navn; og Thomas formanede de Andre og sagde: **Lader os ogsaa gaa, at vi kunne dø med ham;** og Petrus var især fremfor de Andre kjæk, der han strax med Sværdet hug omkring sig blandt Skaren, da de vilde gribe og fange Christus. Men nu sidde de af Frygt og Forskrækkelse med tillaasede Døre og vil ikke slippe Nogen ind til sig. Derfor forfærdes de ogsaa for Herren, da han kom ind til dem og hilste paa dem, og de mente — hvad der jo er Tegn paa, at de vare ganske og aldeles forskrækkede og forsagte — at de saa en Aand eller et Spøgelse. Saasnart havde de forglemt alle de Mirakler, alle de Tegn og Ord, som de havde seet og hørt af ham. Derfor havde Herren i de førti Dage efter sin Opstandelse, førend han skiltes fra dem, nok at gjøre med at vise og aabenbare sig paa mangeslags Maader, snart for Kvinderne, snart for Apostlerne, snart for den Enkelte, snart for dem alle, og han spiser og drikker tilligemed dem; og alt dette gjorde han, forat de skulle være visse paa, at han var opstanden. Alligevel havde de vanskeligt for at tro det. Og, da han i de førti Dage udaf Skriften havde talt med dem om Guds Rige, som nu skulde begynde at være et saadant Rige, hvori der i hans Navn skulde prædikes Omvendelse og Syndernes Forladelse iblandt alle Folk, da begynde de — idet han nu skal blive optaget i Skyen fra dem — at spørge ham og sige: **Herre, vil du nu gjenoprette Israels Rige?** De havde altsaa andre Tanker om Christi Rige, end han havde sagt dem derom. Her seer du, hvor overmaade vanskeligt det er for det forsagte Hjerte at blive trøstet, opreist og ret underviist, saaat de kunde vide, hvad Christus er for en Konge, og hvad han ved sin Død og Opstandelse har udrettet.

Saaledes er baade det menneskelige Hjertes Forstokkelse og dets Svaghed uudsigelig. Saalænge der ingen Fare er paafærde, er det over al Maade haardt og forstokket, saaat det hverken agter Guds Vrede eller Trudsel. Om det end længe hører, at Gud vil straffe Synden med evig Død og Fordømmelse, saa bliver det dog stedse uforandret og nedsænker sig i Hoffærdighed, Gjerrighed ꝛc. Paa den anden Side, naar det begynder at frygte, bliver det endogsaa forsagt, at man ikke kan bringe det tilrette igjen. Det er jo en stor Elendighed, at vi ere saa ugudelige Mennesker. Er der ingen Nød forhaanden, saa henleve vi trygge vort Liv i Synden, uden nogen Frygt og Sky, ja vi ere følesløse som et Liig, og, hvad man siger os, nytter ikke mere, end om det var sagt til en Steen.

Derimod, naar der sker en Forandring med os, saaat vi føle vore Synder og forskrækkes for Døden, Dommen og Guds Vrede, saa ere vi paa Grund af Angst og Bedrøvelse saa følesløse, at Ingen igjen

kan opreise os, ja, vi forskrækkes endog for det, som skulde trøste os, saaledes som Disciplene forskrækkedes for Christus, der netop kom til dem, forat de skulde blive trøstede og glade; han kan ikke strax bringe dem tilrette, men maa arbeide paa dem i førti Dage, som sagt er, og bruge alleslags Trøste- og Lægemidler, og han kan alligevel neppe bringe dem paa Fode igjen, førend han omsider giver dem den rette Styrkedrik, nemlig den Helligaand, hvoraf de blive drukne og ret trøstede, saaat de ikke længere ere svage og forskrækkede som tilforn.

Tilsidst vises os ogsaa i St. Thomas **Christi Opstandelses Kraft.** Vi have allerede hørt, hvor fast og halsstarrig han er i sin Vantro, saaat, om end de andre Disciple samtlige bevidne, at de have seet Herren opstanden, han alligevel slet ikke vil tro det. Det synes her, som om han havde været en kjæk, forsigtig Mand, som vel havde betænkt sig i denne Sag, saaat han ikke saasnart vil tro Andre. Thi han havde seet, at Herren kun for tre Dage siden var naglet til Korset, og at Naglene gik igjennem baade hans Hænder og Fødder, og at Spydet var stukket i hans Side; alt dette stod saa tydeligt for hans Øine, at han holdt det for aldeles Intet, hvad de Andre sagde til ham, nemlig at Christus var opstanden.

Derfor siger han ganske kjækt: **Uden at jeg faar se Naglegabet i hans Hænder, og stukket min Finger i Naglegabet, og stukket min Haand i hans Side, vil jeg ingenlunde tro.** Han gaar altsaa til den stærke Yderlighed, at han ikke vil tro sine Øine, men at han ogsaa vil føle og tage paa med Hænderne. Som vilde han sige: Ingen skal overtale mig til at tro det, men jeg vil staa saa fast paa mit Nei, at jeg ikke engang vil tro, om jeg end seer, hvad I sige, at I have seet. Skal jeg tro det, saa maa han komme mig saa nær, at jeg, om det var muligt, kunde berøre hans Sjæl og tage i hans Øine. Dette er jo at være stærkt og dybt nedsunken i Vantro. Og forunderligt er det, hvad han mener med den urimelige Tale, at han vil lægge sin Haand og sin Finger i de aabne Saar; thi han burde jo have været saa klog, at han havde tænkt: Er Christus levende igjen, har han overvundet Døden og befriet sig fra alle Saar af Hudstrygningen og Tornekronen, saa vil han ogsaa have helbredet og aflagt de fem Saar.

Nu, dette er skeet os til Exempel og Trøst. Deraf, at ogsaa de høie Apostler maatte feile og snuble, se vi, hvorledes Christus viser og forholder sig i sit Rige imod sine Svage, at han ogsaa kan taale Saadanne, som endnu ere saa haarde og stive, som St. Thomas her var, og at han ikke vilde fordømme eller forstøde dem derfor, saalænge de gjerne ville forblive at være hans Disciple og ikke frivilligen bespotte ham og blive hans Fiender. Herved lærer han os, at vi ikke skulle forarges over Saadanne eller forsage, men at vi, overensstemmende med dette hans Exempel, lemfældigen skulle omgaaes dem, komme deres Svaghed tilhjælp med vor Styrke, indtil ogsaa de igjen blive opreiste og stærke.

Men endnu mere maa Beretningen om denne vantro og halstarrige Thomas, der ligetil den ottende Dag vedblev i sin Vantro og næsten laa død deri, tjene til ikke alene sikkert at bevise og bevidne Herrens Opstandelse, men ogsaa til at lade os erkjende dennes Kraft, og hvorledes den bliver os til Nytte; saaledes som vi se hos denne Thomas, som derved blev ledet fra Vantro til Tro og fra Tvivl til en sikker Erkjendelse og herlig Bekjendelse. Dette skeer nu, siger Evangelisten, først otte Dage efter Christi Opstandelse, da Thomas, tvertimod alle de Andres Vidnesbyrd havde bestyrket sig i sin Vantro og nu var ligesom aldeles død deri, og Ingen haabede, at Christus skulde vise sig for ham isærdeleshed. Da kommer Jesus og viser ham

netop de samme Ar og Saar, og det saa friske, som han havde viist dem for otte Dage siden for de Andre, og han byder ham at række frem sin Finger og sin Haand og lægge dem i Naglegabene og i Siden. Han indrømmer ham ikke alene at se, ligesom de Andre, men ogsaa at tage og føle med Hænderne, saaledes som Thomas havde sagt: **Uden at jeg faar se Naglegabet** 2c.; og han siger tillige: **Vær ikke vantro, men troende.**

Her seer du, at Christus ikke lader det forblive med den blotte Beretning, men det er ham om at gjøre, at Thomas maatte blive troende og opstaa fra sin halsstarrige Vantro og Synd. Dette havde da ogsaa den kraftige Følge, at St. Thomas strax udbryder og siger til Christus: **Min Herre og min Gud!** Nu er han allerede et andet Menneske, og ikke den gamle Thomas Didymus (hvilket paa Norsk betyder en Tvilling, ikke en Tvivler, saaledes som man med Uforstand har udtydet det af denne Text) ligesom nys tilforn, da han var saa aldeles stivnet og død i Vantroen, at han ikke vilde tro, medmindre han fik lægge Fingrene i hans Saar. Men nu begynder han pludseligen at aflægge en saa herlig Bekjendelse om Christus, som ingen af Apostlerne paa den Tid endnu havde gjort, idet han nemlig siger, at den Person, som var opstanden, var sand Gud og sandt Menneske. Thi det er et fortræffeligt Ord, han siger: **Min Herre og min Gud.** Han er ikke drukken, taler hellerikke i Skjemt eller for Spøg, mener hellerikke en falsk Gud; derfor lyver han visseligen ikke. Hellerikke bliver han irettesat af Christus, for hvad han siger; men Christus stadfæster hans Tro; altsaa maa det være Sandhed og Alvor. Dette er nu Christi Opstandelses Kraft, at St. Thomas, der fremfor alle Andre var saa forstokket i Vantroen, nu saa pludseligen bliver forandret ja, en ganske anden Mand, der nu frit bekjender, at han ikke alene tror, at Christus er opstanden; men han bliver saaledes oplyst ved Christi Opstandelses Kraft, at han nu ogsaa med Sikkerhed tror og bekjender, at den Herre Christus er sand Gud og sandt Menneske, ved hvem han, ligesom han nu var opstaaen fra Vantroen, der er alle Synders Hovedkilde, ogsaa paa den yderste Dag vilde opstaa fra Døden og evigt leve i uudsigelig Herlighed og Salighed i Samfund med ham. Dog ikke han alene, men ogsaa alle de, som det tro; saaledes som Christus selv videre siger til ham: **Efterdi du haver seet mig, Thomas, haver du troet; salige ere de, som ikke have seet, og dog troet.**

Tilsidst, med Hensyn til det, at Thomas lægger sine Fingre i Saarene, vil jeg ikke strides med Nogen om, hvorvidt Christus ogsaa for Fremtiden, efter Opstandelsen, har beholdt Saarene og Naglegabene; kun det paastaar jeg, at de ikke have seet stygge ud, som ellers, men skjønne og trøstelige. Tillige vil jeg lade Andre afgjøre, om de endnu vare friske, aabne og røde, saaledes som Malerne male dem. Forresten er det meget smukt, at Saadant bliver foremalet for den almene Mand, paadet han kan have en Erindring og et Billede, som minder ham om Christi Lidelse og Saar. Og det kan vel være, at han har beholdt disse Tegn og Mærker, der maaske ville lyse langt skjønnere og herligere paa den yderste Dag end det øvrige Legeme, og at han vil vise dem for hele Verden, saaledes som Skriften siger: **De skulle se, i hvilken de have stunget**, Joh. 19, 37. Sach. 12, 10. Men dette overlader jeg til Enhvers egen Andagt at tænke over.

Men Hovedstykket, som vi af dette Evangelium skulle lære og beholde, er, at vi tro, at Christi Opstandelse er **vor** og har den Virkning i os, at ogsaa **vi** skulle opstaa baade fra Synden og Døden, saaledes som St. Paulus paa saa mange Ste-

der rigeligen og trøsteligen taler derom, ligesom ogsaa Christus selv, naar han her siger: **Salige ere de, som ikke have seet, og dog troet.** Og St. Johannes lærer og paaminder ved Slutningen af dette Evangelium om Christi Opstandelses Nytte og rette Brug, idet han siger: **Dette er skrevet, paadet at I skulle tro, at Jesus er Christus, den Guds Søn, og at I, som tro, skulle have Livet i hans Navn.**

Dette er jo ogsaa et kraftigt og klart Sprog; det priser herligen Troen og aflægger det Vidnesbyrd, at vi ved den visseligen have det evige Liv, og at denne Tro ikke er en død, tom Erindring af Beretningen om denne Jesus, men at den gjør den sikkre Slutning, at han er Christus, det vil sige, den forjættede Konge og Frelser, Guds Søn, ved hvem vi alle blive forløste fra Synden og den evige Død, hvorfor han ogsaa er død og opstanden, paadet at vi alene for hans Skyld skulle bekomme det evige Liv, saaat det altsaa er i **hans** og ikke i Mose eller i vort eget eller i nogen Andens Navn, det vil sige, ikke for Lovens eller vor egen Værdigheds og Gjernings Skyld, men alene for hans Fortjenestes Skyld, som Petrus siger Ap. Gj. 4, 12.: **Der er slet ikke Frelse i nogen Anden; thi der er hellerikke et andet Navn under Himmelen givet iblandt Mennesker, ved hvilket det bør os at vorde frelste.**

Anden Søndag efter Paaske.

Prædiken over Epistelen.

1 Petr. 2, 20 —25.

Dersom I, naar I gjøre godt og lide derfor, ere taalmodige, dette finder Naade for Gud. Thi dertil ere I kaldte, efterdi Christus haver og lidt for os, efterladende os et Exempel, at I skulle efterfølge hans Fodspor; han, som ikke haver gjort Synd, der blev og ikke funden Svig i hans Mund, som ikke skjændte igjen, der han blev overskjændt, ikke truede, der han led, men overgav det til ham, som dømmer retfærdigen; han, som selv bar vore Synder paa sit Legeme paa Træet, paadet vi, afdøde fra Synden, skulle leve i Retfærdighed, han, ved hvis Saar I ere lægte. Thi I vare som vildfarende Faar, men ere nu omvendte til Eders Sjæles Hyrde og Tilsynsmand.

Dette er en skjøn apostolisk Epistel, og den er uden Tvivl forordnet at læses paa denne Søndag af den Grund, at den i Slutningen stemmer overeens med Evangeliet om den gode Hyrde, idet St. Petrus siger: **I ere omvendte til Eders Sjæles Hyrde og Tilsynsmand, I, som tilforn vare som vildfarende Faar.** Det kunde vel være et Stykke af Prædikenen om Passionen; thi han taler deri om den Herre Christi Lidelse og forestiller os samme til et Exempel, som vi skulle efterfølge. Tilforn har han nemlig i denne Epistel lært de Christne, hvorledes de foruden Troen ogsaa skulle bevise Troens Frugter, nemlig gode Gjerninger, i enhver Stand; men isærdeleshed formaner han dem til den Frugt, som kaldes Taalmodighed i Kors og Lidelse.

Thi det kan ikke gaa anderledes til paa

Jorden: Naar En er bleven en Christen og begynder at bekjende Troen med Mund og Levnet, saa vil det ikke behage Verden, der er Christi evige Fiendes, nemlig Djævelens, tro og lydige Tjenerinde; den optager det som en Foragtelse og Forsmædelse, naar man ikke taler, lever og handler saaledes, som den gjerne vil have det; den bliver vred, begynder at forfølge og plage de Troende, ja at dræbe dem, hvor den kan. Derfor hører man ogsaa ofte dens Vismænd, Spotterne, selv sige: Christus havde vel kunnet have Fred, naar han selv havde villet. Saaledes kan man ogsaa sige om alle Christne: De kunde vel have Fred og gode Dage, naar de vilde lade sig sige og skikke og føie sig efter Verden.

Men hvorledes skal man handle? Det gaar saaledes til, at, naar man siger og gjør Sandhed, saa opvækker man Vrede og Fiendskab. Dette har ogsaa Hedningerne sagt. Og Skylden er dog ikke deres, som sige Sandheden, men deres, som ikke ville høre den. Skal man da slet ikke prædike Sandheden, og ved saadan Taushed lade alle Mennesker slet og ret fare til Djævelen? Hvo kan eller vil paabyrde sig dette? Den, som er en from Christen og tillige tænker at leve evigen efter dette Liv og ogsaa hjælpe andre Folk dertil, han maa sandeligen ogsaa skikke sig som en Christen og sige, hvad han tænker, og vise Verden, hvorledes den gaar den brede Vei til Helvede og den evige Død. Gjør han det, saa har han fortørnet Verden og faaet Djævelen paa Halsen. Eftersom det nu ikke kan være anderledes, og den, som vil bekjende Christus og hjælpe Verden, maa, til Løn for sin Tjeneste og Velgjerning, som St. Petrus her siger, paabyrde sig Djævelens og alle hans Tilhængeres Fiendskab: saa maa vi være betænkte paa at have Taalmodighed, naar Verden er paa det Bitreste fiendsk og hadsk mod vor Lære og Levnet og paa det Høieste forhaaner, bespotter og forfølger os derfor. Hertil vil nu St. Petrus formane og opmuntre de Christne, og han vil tillige trøste dem med fortræffelige Ord og Grunde.

For det **Første** beraaber han sig paa deres Kald, forat minde dem om, hvorfor og til hvad Ende de ere blevne Christne, og siger: I maa først og fremst erindre, at I, naar I tro paa Christus, ere opfordrede til ogsaa at skulle bekjende Christus, og at I ere i den hele christne Kirkes hellige, guddommelige Kald, hvormed I skulle prise Gud og befordre hans Rige. Dette Kald bringer intet Andet med sig end at gjøre Godt og at lide Ondt derfor. De Christne skulle være et saadant fordømt Folk for Verden, som man paa det Høieste er fiendsk, og de ere beskikkede og satte til at løbe Spidsrod mellem Djævelen og Verden, saaledes som det heder Ps. 44, 23.: **Vi blive ihjelslagne for din Skyld den ganske Dag, vi ere regnede som Slagtefaar**, som man har sat ind og ikke lader gaa paa Græsgang med de andre, ikke forat kunne bevare dem, men alene dertil, at man dagligen skal kunne slagte det ene efter det andet.

Derfor vil han nu sige: Kjære Christne, hvad ville I gjøre? Ville I være i Verden og intet Ondt lide for Eders Velgjerning, men kun forbitres og paa Grund af dens Ondskab ogsaa selv blive onde og gjøre, hvad der er ondt? Høre I ikke? I ere kaldte dertil, Eders Daab og Christendom bringer det med sig, at I maa lide Saadant; thi derfor have I forsaget Djævelen og bekjendt Christus, derfor ere I døbte, at I ogsaa skulle belave Eder paa at lide alleslags Ulykke i Verden og af Djævelen; I ville dog ikke undgaa det, saalænge I maa være i dette Herberge, hvor Djævelen er Vært i Huset, og saalænge I maa bo i dette Huus, som overalt er fuldt af Røg. Her heder det: Vil du have Ild, saa maa du ogsaa have Røg; vil du være en Christen og et Guds Barn,

saa maa du ogsaa lide, hvad dig derfor vederfares.

Kortsagt: en Christen er just i det, at han er en Christen, kastet under det kjære, hellige Kors, saaat han maa lide enten af Mennesker eller af Djævelen selv, der plager og ængster ham enten med Elendighed, Forfølgelse Fattigdom og Sygdom eller indvortes i Hjertet med sine giftige Pile. Dette kaldes og er de Christnes Løsen og Kjendemærke, et helligt, dyrebart, ædelt, saligt Kald, som bringer dem til det evige Liv; dette Kald maa vi ogsaa gjøre Fyldest, og vi maa tage imod, hvad det bringer med sig. Og hvorover ville vi klage saameget? Maa de ikke ogsaa selv, nemlig de Uchristne og onde Skjelme, lide, den Ene af den Anden, hvad de ikke gjerne ville, og maa ikke Enhver lide Skade og Ulykke paa Legeme, Gods, Hustru og Barn, det han ikke kan undgaa? Derfor maa du ikke saa grueligen forskrækkes eller fiendtligen forbitres og blive utaalmodig, om du plages af Verden og af Djævelen, dersom du ellers vil være en Christen og fyldestgjøre dit Kald. Vil du ikke lide Noget eller blive forhaanet og bespottet, men være æret og anseet, saa fornegt Christus og gjør, hvad der er Verden og Djævelen kjært, omendskjønt du ogsaa helleri ikke da vil være aldeles uden Lidelse og Fortræd, med Undtagelse af, at du har den Fordeel, at du ikke lider som en Christen eller for Christi Skyld. Og, har du end her i Verden idel gode Dage, saa vil du dog engang erfare, at det kun varer en kort Tid, og du vil tilsidst finde, hvad du har søgt.

For det **Andet**: For at gjøre denne Formaning desto kraftigere, foreholder Apostelen os til Forbillede den rette Mester, vort Hoved og Herre Christus, hvem ogsaa det Samme er vederfaret, og som har maattet lide mest. Men han taler om ham saaledes, som Skriften pleier, idet han forebilder os ham i en dobbelt Skikkelse: ikke alene som et Exempel, saaledes som man ogsaa kan fremstille andre Hellige, men ogsaa som vore Sjæles rette Hyrde og Tilsynsmand, der har lidt for os og offret vore Synder paa sit Legeme paa Korset; efter hvilken Skikkelse han er vor Skat, Trøst og Saligheb.

Og dette Forbillede maler Apostelen meget skjønt og herligt, i dets høieste og ædleste Grad, paadet at han desto mere kan opmuntre og bevæge os til Taalmodigheb; han fremsætter de rette Hovedstykker, der gjøre al vor Lidelse ganske ringe og ubetydelig, naar den bliver sammenlignet med Frelserens. Til denne Passion, vil han sige, eller den Herre Christi Lidelse har en aldeles herlig og stor Berømmelse og et stort Fortrin for alle andre. For det Første derved, at han har efterladt os alle et Exempel. For det Andet derved, at han har lidt for os. For det Tredie derved, at han har lidt aldeles uskyldig som den, der aldrig har gjort nogen Synd. Disse tre Stykker skulle og ville vi lade ham alene beholde, og derimod ydmyge os, om vi end havde lidt alleslags Død, og sige, at det er lutter Intet mod hans Lidelse. Thi, om det end er den allerbedste, høieste og sværeste Lidelse, saa er det dog ikke mere, end at have efterfulgt hans Fodspor og Exempel; men paa langt nær er Mesteren endnu ikke naaet. Han forbliver vel alene Mesteren, der beholder Fortrinet, og alle vi andre maa gjøre det efter saa godt vi kunne; men dette Exempel ville vi alligevel neppe paa langt Hold naa. Thi hvor stor hans Lidelse og Angst har været, og hvor suurt og bittert det er bleven for ham, det forstaar intet Menneske paa Jorden; og, naar vi ikke kunne vide eller forstaa det, saa ville vi endnu meget mindre kunne gjøre det efter eller følge med; vi maa takke Gud, at vi kunne se det for os og komme bagefter; men vi ere endnu ikke komne langt frem;

dog kommer En noget nærmere end en Anden, eftersom han lider mere og svarere og har mere eller stærkere Tro og Taalmodighed.

Derfor siger han, at Christus er Forbilledet, ikke for een eller to Hellige, men for alle uden Undtagelse saaat de alle tilsammen maa nedslaa sine Øine derfor og sige: Min Lidelse bliver mig vel af Hjertet suur, bitter og svar; men, naar man skal tale om min Herre Christi Lidelse, saa vil jeg gjerne tie; thi med dette Exempel kan Intet paa Jorden sammenlignes.

Dette alene skulde nu være tilstrækkeligt som Formaning og Opmuntring til taalmodigen at lide, dette nemlig, at Christus selv, en saa høi Person, Guds eneste og evige Søn, er gaaet foran os, og det i saa stor Lidelse, at intet Menneske kan naa eller bære det. Hvorfor ville vi da saa høiligen besvære os, naar ogsaa vi lide Noget for hans Skyld, vi, som endnu ere saa ringe og uforsøgte Disciple i Sammenligning med denne Mester? Han er tilfreds med, at vi følge efter ham, lære af ham og forblive hans Disciple. Se, dette er et Forbillede, som fremstilles for hele Christenheden, og som Alle skulle rette sig efter, at de idetmindste maatte blive befundne at have traadt i og at gaa i dette Fodspor, idet de vide, at al deres høieste Lidelse dog endnu er Intet endog imod den ringeste Blodsdraabe, som han har udgydt; saaledes som vi videre ville faa høre.

Det Andet, som gjør dette Forbillede saa høit og uforligneligt, er, at han ikke har lidt for sig selv, hellerikke til et Exempel alene, men for os. Dette kan nu allermindst Nogen opnaa; her kan ingen Helgen rose sig af at have lidt, saaledes som Forbilledet, for Andre, paa den Maade nemlig, som Christus har lidt for vore Synder. Nei, her er al Ros reent afskaaren; med dette har ikke Christus efterladt os noget Exempel, og heri kan Ingen efterfølge ham; han er den Eneste; han var ogsaa den Eneste, som dertil var kaldet, nemlig til at lide for Alle, baade for dem, som nu ere kaldede og hellige, og for dem, som endnu ere ukaldede og Syndere.

Dette er netop den store Hovedartikel i den christelige Lære, og den bliver, som vor Saligheds vigtigste Skat og Trøst, alene greben af Troen; til den kunne vi Intet gjøre eller fortjene med vore Gjerninger eller vore Lidelser, og den bliver os saaledes foreholdt i Skriften, at vi slet intet Menneskeligt skulle lade blandes deri, saaledes som det fordømte Pavedømme med dets Støtter og Bærere, Munkene nemlig, imod dette have gjort og lært, hvilke ikke beholde Christi Lidelse til noget Andet end til et Exempel og have fordærvet dette Stykke og gjort det forgjæves, at han har lidt for os; de have aldeles flyttet det over paa os selv, som om vi skulde med vore egne Gjerninger (hvilke de dog hellerikke have lært af Guds Ord, men af deres selvvalgte, opdigtede Menneske- og Løgnlæres Paafund) eller og med vor Lidelse betale for Synden, afvende Guds Vrede og fortjene Naade. Dette løgnagtige Paafund have de drevet saa høit, at de have sagt: Helgenerne have ikke alene fortjent for sig selv, men ogsaa gjort og lidt Saameget, at de ikke behøvede Alt for sig selv; de have derved samlet en Skat for Andre og overladt denne til Paven, der kan gribe deri, som i en rig Pengekiste og ved sin Aflad uddele denne de Helliges overflødige og overskydende Fortjeneste, hvorledes og til hvem han vil (dog saaledes, at han for sig og sine ragede Svin udtømte Verdens Penge og Gods) ja, de have ret og redeligen solgt til Lægfolket, paa deres Dødsseng saavelsom ellers, sig selv og deres egne Fortjenester og Gjerninger, nemlig den rene Munkekydskhed, Fattigdom og strenge Ordenslydighed, hvilket blot er stinkende Løgn og skjændige Laster, som de drive baade hemmeligt og aabenbart

under dette Dække (kun med Undtagelse af nogle meget Faa, som med Alvor vilde være sande hellige Munke, af hvilke ogsaa jeg har været en) ja, de have endog trøstet arme Mennesker, som have forbrudt sit Liv og offentligen skulde henrettes, ikke med Christus, men med deres egen velforskyldte Lidelse og Død, saaat Gud vilde anse deres Pine istedetfor deres Synder, naar de lede taalmodigen. Dette har været deres bedste Hovedlære, hvilken de offentligen og uden Sky udbasunerte, og dermed have de bygget mange Kirker og Klostre, samt fyldt Pavens Pengestrube og Helvedsvælg godt. Jeg har desværre ogsaa været en af disse Skjelme, indtil Gud hjalp mig ud deraf; men nu, Gud være lovet, da jeg har angrebet dette og ikke villet lade det være ret, er jeg bleven fordømt og forbandet af den romerske Drages Helvedstol og hans Tilhængere. O, hvilken skjændig Gru! at man skal høre og lære Saadant i Guds Tempel og i Christenheden, hvorved Christi Lidelse og Død bliver aldeles gjort til Intet og traadt under Fødder! Ak, min Gud! hvad skulle vi endnu sige om Menneskenes Fortjeneste og overflødige Gjerninger? Der har dog endnu ingen Helgen paa Jorden med al sin Lidelse lidt nok for sig selv for Alt, hvad han har været skyldig; langt mindre kan han rose sig af, at det skulde gjælde for Guds Dom imod hans Vrede og være en Fortjeneste eller Betaling for vore Synder. Thi her hører du, at St. Paulus, naar han siger: **Christus har efterladt os et Exempel, at I skulle efterfølge hans Fodspor**, drager den Slutning heraf, at endnu ingen Helgen har gjort eller lidt saameget, at han kan sige: Jeg har opfyldt Maalet, saaat Christus ikke mere er et Exempel og Forbillede for mig, men at han maa skamme sig ved at ville rose sig af sin Lidelse ligeoverfor Christus og være glad ved at han kan blive deelagtig i ham og derefter efterfølge ham saameget som muligt, paadet at han maa blive funden i hans Fodspor.

Saaledes maa nu dette Stykke af Christi Passion og Lidelse, som idel kostelig og reent Guld, sættes høit og langt over alt Andet, og imod det er vor Lidelse for Intet at agte; thi endnu har Ingen, med Undtagelse af denne Christus nogensinde lidt for sine eller andre Menneskers Synder, hverken for de mindste eller største; og om end nogen Lidelse skulde gjælde for Synden, saa kunde dog Enhver ikke betale for Mere end for sin egen Synd. Men Christus har slet ikke behøvet at lide Noget for sig selv, fordi han, som det siden siges i denne Epistel, ikke har gjort nogen Synd; men, hvad han har lidt, det har han lidt som et Forbillede for os, og ikke det alene, men han har ogsaa samlet en Skat, saaat det heder: Mine og alle Menneskers Synder ere offrede paa hans Kors og udslettede ved hans Død; og saaledes maa St. Petrus, Maria, Johannes den Døber og Alle, som ere fødte af Kvinder, lade sig skrive og henføre under dette Ord: **Christus har lidt for os.**

Det tredie Stykke, som Christus ogsaa har som Fortrin fremfor alle Andre, er dette, at Apostelen efter Propheten Esaias Cap. 53 siger: **Hvilken ikke haver gjort Synd, og der var ikke Svig i hans Mund.**

Betænk nu selv her, hvor stort dette Menneske maa være; thi der er jo ellers paa Jorden Ingen funden, der ikke en og anden Gang har syndet i Ord eller Gjerninger. **Dersom Nogen ikke støder an i sin Tale, denne er en fuldkommen Mand,** siger Epistelen Jak. 3, 2. Men hvor er han, og hvorledes heder han? Det er denne ene Christus (kunde Jakob have tilføiet); det er de Alle tilsammen; thi Alle de Andre samler St. Petrus ogsaa sammen og siger: **I vare alle som vildfarende Faar** ꝛc.; og sidenefter Cap. 3, 18 gjør

han den klare Forskjel: **Christus led engang for Synderne, en Retfærdig for Uretfærdige.** Der var og er Ingen uskyldig eller uden Synd, hverken i Ord eller Gjerninger. Thi det er de to Stykker, hvori Menneskenes hele Liv og Væsen er indbefattet: Ord og Gjerning, Tale og Daad, ligesom de ogsaa andetsteds i Skriften ere sammenstillede, som Ps. 34, 14. 15.: **Bevar din Tunge fra Ondt og dine Læber, at de ikke taler Svig. Vig fra Ondt og gjør Godt.** Men Talen er det Fornemste; retteligen at lære, raade, formane, trøste, straffe Andre, bekjende Sandheden 2c. Herudi er visseligen Ingen saa fuldkommen, at han ikke nogensinde har snublet i Noget af dette. Derfor er dette Christi Exempel, ogsaa i dette Stykke, et Exempel i allerhøieste Grad, og umuligt er det for nogen Hellig at naa det. Thi der vil vel Ingen være saa formastelig og fræk (medmindre han af et Guds Barn og en troende Christen vil blive en Løgner og en Djævelens Helgen), at han heri turde stille sig ved Siden af Christus og rose sig af at være uden Synd, i Ord og Gjerning. Denne Hæderstitel skal altsaa med Ære og Sandhed være den Herre Christus alene forbeholden, at han nemlig og ingen Anden har lidt, **den Retfærdige for de Uretfærdige;** thi intet Menneske er retfærdig og uskyldig med Hensyn til Ord og Gjerning, og Alle maa bekjende, at hvad de lide, det er for deres Synders Skyld og en velfortjent Straf. Og at de ikke evindeligen forblive under Guds Vrede samt evig Straf og Fordømmelse, det have de alene denne Retfærdige at takke for, der uden egen Skyld og uden selv at have det behov villigen har lidt og betalt for de Uretfærdige og forsonet Guds Vrede, saaat alle Helliges Lidelse maa holde sig til Christi Lidelse, dække og smykke sig med hans Uskyldighed og bede tilligemed den hele Christenhed: **Forlad os vor Skyld,** og bekjende denne Artikel: **Jeg tror Syndernes Forladelse.**

Sammenfat nu alle disse tre Aarsager, hvorfor St, Petrus formaner de Christne til Taalmodighed i al deres Lidelse. **Først** siger han: **I ere dertil kaldede;** og om I end maa lide svært og meget, saa have I dog Christi Forbillede for Eder, hvilket I ikke kunne naa, og I have ikke Noget at rose Eder af eller pukke paa, om I end have lidt Alt; thi I ere desuden skyldige at lide for Guds Skyld. Dette er nu Eet. Det **Andet** er, **at Christus har lidt** ikke for sig selv, hellerikke af nogen Nød, men **for Eder,** og det med sin gode Villie. For det **Tredie, at han ogsaa har været ganske uskyldig, uden al Synd,** baade indvortes i Hjertet og udvortes i Ord og Gjerninger; thi hvor der indvortes i Hjertet er noget Ondt, der kan det ikke i Længden forblive skjult, det maa ogsaa vise sig udvortes, idetmindste i Ord, som Christus siger Matth. 12, 34.: **Af Hjertets Overflødighed taler Munden.**

Hvad ville I da klage over Eders Lidelser eller vægre Eder forat lide, hvilket I dog vel have fortjent med Eders Synder? Ja, I havde fortjent meget Mere, nemligen at lide evigt. Men Gud tilgiver og skjænker Eder det Evige for den Herre Christi Skyld og vil, at I skulle bære det Ringe med Taalmodighed, forat Synden ganske kan blive dødet i Eders Kjød og Blod. Og, forat det kan blive desto lettere for Eder, saa er Christus selv gaaet foran Eder og har givet Eder et Exempel paa den allerhøieste Lidelse og fuldkomneste Taalmodighed, hvis Lige ikke findes paa Jorden. Thi her lider den høie Majestæt, Guds eneste Søn selv, den sværeste og allerforsmædeligste Marter, Pine og Angst (som ellers er utaalelig for den blotte menneskelige Natur) paa Legeme og Sjæl; og han lider for os Syndere og Fordømte, dertil

uskyldig og kun for fremmed, det vil sige, for vores alles Synder.

Som ikke skjændte igjen, der han blev overskjændt, ikke truede, der han leed.

Paadet at St. Petrus ved dette Exempel paa Christi Taalmodighed desto stærkere kan formane og bevæge os, saa fortsætter han og beskriver det videre, idet han maler det med sine rette Farver og igjennem alle Omstændigheder, som det har fremfor alle Andre. Han har sagt, **at han ikke har gjort nogen Synd, og at der ikke blev funden Svig i hans Mund.** Hvad var da Aarsagen til, at Jøderne have forfulgt, korsfæstet og dræbt ham? Spørg hele hans Livshistorie derom. Ingen kunde overbevise ham om nogen Synd (han paaberaaber sig endog sine egne Fiender) eller om, at han har krænket Nogen eller lært eller gjort noget Urigtigt. Men det har han gjort: Han er gaaet omkring, har bragt det jødiske Folk Guds Naade og Salighed, forkyndt Guds Ord, gjort de Blinde seende, de Syge sunde, uddrevet Djævle og bespiist store Folkeskarer, da de Intet havde at æde. Kortsagt: i hele hans Levnet, i alle hans Ord og Gjerninger har der intet Andet været end idel Sandhed, Godhed, Velgjerning og Hjælp; derfor maatte han faa til Tak og Løn, at de hadede og fordømte ham af lutter forstokket, frivillig, djævelsk Ondskab, og de kunde ikke ophøre at forfølge ham, førend de havde bragt ham paa Korset, hvor han maatte hænge paa det Allerforsmædeligste, nøgen og blottet, imellem tvende Røvere, som den, der ikke var værd at berøre Jorden og leve blandt Menneskene.

Og, omendskjønt han ikke havde behøvet at lide dette, omendskjønt han siden efter havde kunnet aflade og ophøre med at gjøre Godt og hjælpe, da han saa, at det dog Alt var forgjæves med hans Jøder, saa har han dog ikke gjort det, men endog i sin Lidelse, da han allerede hang paa Korset, gjort Godt og bedet for sine Fiender. Ja, da han havde god Ret og Føie, og tillige Magt og Vælde nok (eftersom de gjorde ham Uret for hele Verden, hvilket ogsaa hans Forræder og Dommer, ja alle Skabninger bevidnede, og endnu dertil paa det Bitreste bespottede ham, da han allerede hang paa Korset) til at hævne sig paa saadanne fortvivlede Mennesker eller til at ønske dem Ondt og forbande dem igjen, saaledes som de fortjente det: saa har han dog Intet af alt dette gjort, men med stor Sagtmodighed og uudsigelig Taalmodighed har han lidt Alt, hvad de kunde tilføie ham; ja, i sin sidste Nød har han gjort dem godt og bedet for dem hos sin himmelske Fader, hvilket og Phropheten Esaias høiligen bevidner og priser.

Se, dette er jo i enhver Henseende et overvættes fuldkomment Exempel paa den høieste Taalmodighed; deri maa vi alle speile os og deraf have vi alle Nok at lære, om vi dog noget lidet kunne efterfølge det. Men ikke uden Grund priser St. Petrus især dette Stykke, **at han ikke skjændte igjen, der han blev overskjændt, ikke truede, der han leed** ꝛc. Thi dette er det Værste, som naturligen gjør Lidelsen tung og Mennesket utaalmodigt, naar der ikke alene tilføies det Vold og Uret, og det lider uforskyldt, men det ogsaa maa see en saa overvættes Ubillighed, at de, som det kun har beviist alt Godt og den høieste Velgjerning, takke det saa ilde derfor. En saadan skjændig Utaknemmelighed gjør Naturen overmaade ondt og bringer Hjerte og Blod i Kog, saaat det gjerne vil hævne sig og begynder at skumme over, naar det ikke kan mere med at skjænde igjen, forbande og true ꝛc. Thi Kjød og Blod kan ikke overvinde sig selv saameget, at det istedetfor Velgjerning og alt Godt ikke skulde faa Andet end idel Ondt, og ovenikjøbet tie stille dertil og sige: Gud være lovet og takket!

Betragt derimod dette Exempel og lær af Christus at straffe dig selv. Kjære, hvad vil du dog klage, naar du seer, hvorledes det, som er langt større, tyngere og værre, er vederfaren din kjære Herre og tro Frelser, Guds Søn selv, og at han dog har lidt alt dette ikke alene med Taalmodighed og stiltiende, men at han ogsaa har bedet for dem, som forvoldte ham dette! O, hvem skulde ikke her blive fuld af Skamrødme, naar han har en christelig Blodsdraabe i sit Hjerte, ved at knurre i sin Lidelse, eftersom han dog for Gud er fuld af Synd og har fortjent langt Værre! En usalig, ubuelig, fordømt Tjener er den, som her ikke vil følge sin Herre, men lader sig holde for ædlere og bedre, og fiendtligen vredes og klager, som om der skede ham den største Uret, medens han dog har vel forskyldt det og lider langt mindre end hans kjære, fromme og uskyldige Herre! Kjære, har han maattet lide saameget for sin høieste Velgjerning, saa lad det ikke fortryde dig, at ogsaa du bærer et lidet Stykke af saadan Lidelse efter ham, og vredes ikke derover; dertil har du jo meget mindre Aarsag, eftersom du selv ogsaa har været En af dem, der med dine Synder har bragt Christus paa Korset.

Her kunde du sige: Hvorledes? Har ikke ogsaa han skjændt igjen, der han i Evangeliet kalder Pharisæerne og de Skriftkloge Hyklere, Mordere, Slanger og Øgleunger? Og hvormange Gange raaber han ikke Ve over dem i Matth. 23? Svar: ja, dette Exempel ville vi gjerne følge, at vi kunne trøstigen skjænde og slaa igjen; thi det vilde være meget lettere at gjøre, og vi behøvede ingen Mester dertil. Men det heder saaledes, siger St. Petrus: I den Stund, da han skulde lide, efterat han havde udrettet sit Embede, sagt Sandheden, straffet Løgnen og just derfor fik Korset paa Halsen og nu maatte slutte sin Gjerning med Lidelse: da har han ikke skjændt igjen, men ladet sig henrette som et Slagtefaar, og ikke opladt sin Mund mod sine Bespottere og Mordere, siger Propheten Esaias, Cap. 53.

Derfor maa man gjøre den rette Forskjel herudi. Der er nemlig to Slags Skjælden eller Banden og Truen; det Ene tilhører Embedet, der skeer paa Guds Vegne; det Andet tilhører Personen, der gjør Saadant paa egne Vegne, udenfor Embedet. Det Embede, som Christus har ført paa Jorden (og efter ham føres af Enhver, som dertil er kaldet) tilkommer det at sige Sandheden og at straffe det Onde; det er nødvendigt baade til Guds Ære og til Sjælenes Frelse. Thi, naar Enhver vilde fortie Sandheden, hvem vilde da komme til Gud? Et saadant Straffeembede er et Værk af den guddommelige og christelige Kjærlighed. Thi Gud har ogsaa paalagt Fader og Moder dette; om end den høieste Kjærlighed til deres Børn er af Gud indplantet dem af Naturen, saa maa de dog, dersom de ere fromme Forældre og have deres Børn ret kjær, ikke smile dertil eller lade det være godt, naar de se sine Børn ulydige, men straffe dem baade med Ord og med skarpt Riis. Det er Embedsslag og Kjærlighedshug, som man er skyldig, og som Gud har befalet, og det ikke til Skade men til Nytte, saaledes som Salomon siger, Ordspr. 13, 24.: **Hvo, som sparer sit Riis, hader sin Søn, men den, som elsker ham, tugter ham tidlig.** Og Jesu Sirach siger ogsaa 30, 1.: **Hvo, som elsker sin Søn, skal revse ham stedse, at han kan glædes paa sit Sidste.** Saaledes skal ogsaa Enhver skjænde, hvor Embedet eller Næstens Nødtørft fordrer det, og det tjener til Forbedring; saaledes som Salomo atter siger: Ordspr. 27, 6.: **Saar af en Elsker ere trofaste, men Haderens Kys maa frabedes.** Thi det er gode Ord og Slag, som fremgaar af Kjærlighed og et trofast Hjerte; en Fiende derimod kan vel give gode og

glatte Ord af et falskt og bittert Hjerte og lader dig hellere fare hen i Fordærvelse, før han skulde advare dig for Skade eller ved Straf fri dig fra din Fordærvelse. En trofast, from Læge maa ofte i Nøden afhugge et Lem af Legemet, om det end forvolder den Syge stor Smerte, paadet at han kan redde det hele Legeme.

Saaledes befaler St. Paulus de fromme Biskopper, **at de skulle holde ved i Tide og i Utide, overbevise, straffe, formane med al Langmodighed og Lærdom,** 2 Tim. 4, 2., og **at de skulle formane og irettesætte med al Myndighed**, Tit. 2, 15. Thi, naar man endog vilde rose eller med sin Taushed styrke til det Onde dem, som synde og gjøre Uret, saa var dette ikke at elske dem, men aldeles at overantvorde dem til Djævelen og Døden.

Af saadan Kjærlighed og af et saadant trofast Hjerte har Christus i sit Embede ogsaa skjændt og straffet; og han fortjente dermed intet Andet end Vrede og Had; han fik Hug for sin Umage. Men han har maattet gjøre det paa sit Embeds Vegne, og det af den Grund, at han vilde omvende Menneskene fra deres Blindhed og Ondskab og frelse dem fra Fordærvelsen; han aflod ikke, om han end maatte vente og lide Forfølgelse, Kors og Død derfor. Men da han nu havde udrettet sit Embede og Lidelsens Time var kommen, da leed han ogsaa med Taalmodighed og lod dem gjøre med sig, hvad Ondt de kunde finde paa for al hans Kjærlighed og Velgjerning; ja, han var saa langt fra at skjænde igjen eller forbande og vredes, at han, der han hang paa Korset og paa det Skjændigste blev bespottet, begyndte at bede for dem med stort Raab og mange Taarer: **Fader, forlad dem** ꝛc. Dette er jo et Hjerte fuldt af grundløs Kjærlighed, som i sin høieste Lidelse forbarmer sig over sine Fiender og gjør dem mere Godt, end en Fader og Moder kan gjøre sit Barn, eller et Menneske sin Næste.

Se, her er udviklet Forskjellen mellem den Skjænden og Straffen, som skeer paa Embedsvegne af Kjærlighed, og den, som skeer udenfor Embedet af personlig Vrede og Had. Men naar Verden hører denne Forskjel, er den skalkagtig og slu, saaat den fordreier eller sammenblander disse to Ting, og udgiver sin egen Hævngjerrighed for Embedsvrede og Embedsstraf. Saaledes, naar en Prædikant vil være en Skalk, saa kan han vel kjøle sin Harme og hævne sig selv med Skjænden og Banden paa Prædikestolen, saameget det lyster ham, og sidenefter sige, at han gjør det paa Embedsvegne og til Folks Forbedring. Saaledes ogsaa, naar en Dommer, Borgermester eller Amtmand har Nag til en Person og ønsker at komme ham tillivs, saa kan han ikke bedre faa hævne sig end under Navn af sin paalagte Embedspligt, som byder ham at straffe det Onde. Af Saadant sker der nu meget i Verden, da man af vort Evangelium har lært at dække og smykke sin Ondskab og Skalkhed under Navn af det Embede, som af Gud er befalet, ligesom man da ogsaa altid gjør Guds Navn og Ord til et Dække for sin Skjændsel. Men hvem kan afværge dette og gjøre Djævelens Børn fromme? Enhver, som vil være en Christen, se her paa sig selv, hvorledes han tænker at forsvare det. Thi Gud vil ikke lade sig bedrage; han vil hjælpe den Uskyldige, som lider Uret og Fornærmelse, i sin Tid, og de Andre vil han nok finde med sin Straf. Videre siger St. Petrus:

Men han overgav det til ham, som dømmer retfærdigen.

Hvo har sagt St. Petrus, hvilke Tanker Christus har havt paa Korset? Strax ovenfor har han fortalt, at han ikke skjændte igjen eller tænkte paa at hævne sig, men derimod viste idel Kjærlighed og Godhed mod sine giftige Fiender. Hvorledes?

Har han da ladet saadan Ondskab behage sig? Han kunde jo ikke sige Ja dertil eller rose dette, at de uden al Grund fæstede ham til Korset og myrdede ham. Djævelen og hans Slæng maatte jo ikke have den Fordel deraf eller udføre Sagen saaledes, at de fik paalægge Christus og hans Hellige al Slags Marter og Plage, og disse skulde ikke alene lide dette taalmodigen og ingen Hævn begjære, men ogsaa takke og rose dem derfor, som om de havde handlet ret og vel. Nei, det kunde paa ingen Maade ske. Thi hvorledes kunde jeg siges at lide uskyldig, naar jeg selv skulde maatte bekjende og sige: Der skeer mig Ret, og det er vel gjort? Derfor formaner St. Petrus selv de Christne nogle Gange i denne Epistel, at de ikke skulle lide som Misdædere, Tyve eller Mordere ꝛc. Men, dersom jeg lider uskyldig, og der skeer mig Uret, saa skal jeg ikke billige det eller styrke min Fiende i hans Synder; thi dermed havde jeg taget disse paa mig og gjort mig selv skyldig; og paa den Maade havde Djævelen, Paven, Tyrannerne en god Sag og vilde ogsaa gjerne have det saaledes. Thi de ere ikke fornøiede med, at de myrde uskyldige Folk; men de ville ogsaa, at de skulle ansees for at have gjort Ret, og at vi skulle bekjende, at vi have gjort ilde. Det maatte den lede Djævel og ikke et christeligt Hjerte gjøre.

Ja, ville de sige, der staar dog skrevet: I skulle lide og ikke skjænde igjen, men takke Gud derfor og tilmed bede for Eders Fiender. Ja, det er sandt; men en Ting er det at lide taalmodigen og tilmed unde sine Fiender alt Godt, samt bede for dem; en anden Ting er det at sige, at de handle ret. Thi jeg skal ikke lade Sandhedens Bekjendelse fare, men baade med Hjerte og Mund holde paa min Uskyldighed; og, om man end ikke vil høre paa, hvad jeg siger, saa skal dog mit Hjerte vidne med mig, at der skeer mig Uret, og jeg skal heller lide, om de kunde dræbe mig ti Gange, end fordømme mig selv imod min Samvittighed. Derfor har St. Petrus ogsaa villet hidsætte dette Stykke, at Christus vel ikke har skjændt igjen eller truet, men at han dog derfor ikke har billiget, hvad de have gjort imod ham. Nu, hvorledes skal man da gjøre? Skulle vi lide og dog sige, at vore Fiender gjøre os Uret, saa gjøre de tvertimod og ville have det Navn og den Berømmelse for hele Verden, at de handle ret imod os; ja, de ville endog, saaledes som Christus siger paa et andet Sted, ansees forat have gjort Gud en stor Tjeneste dermed, at de myrde os. Hvem vil nu her være Dommer og Voldgiftsmand?

Her siger St. Petrus om Christus: **Han overgav Sagen til ham, som dømmer retfærdigen.** Hvorledes skal han gjøre anderledes? Naar han veed, at de gjøre ham Uret og derhos ville ansees forat have handlet ret, og der her paa Jorden ingen Dommer er: saa maa han overgive Sagen til sin himmelske Fader, den rette Dommer. Thi han saa vel, at saa stor en Synd og Bespottelse ikke vilde forblive ustraffet, ja, at Dommen allerede var besluttet, Sværdet skjærpet og Englene beordrede til at omstyrte Jerusalem; saaledes som han ogsaa før sin Lidelse, da han drog ind i Jerusalem, forhen forkyndte, og han maatte græde derover. Derfor beder han ogsaa for dem og siger: Kjære Fader, jeg maa overlade Sagen til dig, eftersom de ikke ville høre og se, hvad de gjøre. Thi jeg veed vel, at de derved kun drage over sig din Vrede og gruelige Straf; men jeg beder, at du vil tilgive dem, hvad de gjøre mod mig. Og det vilde ogsaa være bleven tilgivet dem, dersom de endnu sidenefter havde villet omvende sig ved Apostlernes Prædiken og ikke videre havde forfulgt hans Ord, og saaledes ikke havde ført den endelige Straf over sig selv ved sin Ubodfærdighed.

Se, saaledes skulle ogsaa vi handle i vor Lidelse. Vi skulle ikke billige eller samtykke i det, som de gjøre imod os, og dog skulle vi hellerikke søge Hævn, men overlade det til Gud, som nok vil fælde Dommen. Thi vi kunne dog ikke erholde vor Ret for Verden; derfor maa vi lade det være ham befalet, som dømmer ret og ikke lader saadan Bespottelse og Forfølgelse af sit Ord og sine Troende ustraffet; bede ville vi for vore Forfølgere, at de maa omvende sig og undfly den kommende Vrede og Straf; saaledes som vi da ogsaa gjøre. Er det muligt, at ogsaa nogle af Biskopperne og Tyrannerne, der forfølge Evangeliet, vorde omvendte, saa bede og begjære vi det af Hjertet; men er det ikke muligt (hvad der nu desværre mere er at befrygte, eftersom man saalænge og saameget har formanet og bedet dem og gjort det Bedste, og de alligevel forsætligen rase imod den bekjendte Sandhed), saa maa vi ogsaa lade dem være hjemfaldne Guds Dom. Hvad skulle og kunne vi andet gjøre? Thi jeg er vis paa, at den nuværende overvættes Forfølgelse og Bespottelse af Evangeliet ikke vil forblive ustraffet; det maa tilsidst for Dommen; der er ingen Tvivl om, at Pavedømmet og Tydskland maa undgjælde. Vi prædike, formane, bede og bønfalde endnu om, at man vil gjøre Bod; men, naar de nu ikke ville omvende sig og tvertimod forhærde sig i deres ubodfærdige Væsen, hvad kunne vi da andet gjøre end sige: Kjære Gud, dig være Sagen anbefalet, du vil og kan vel straffe dem, og det desværre altfor skrækkeligen.

Se, dette er Christi Exempel, foremalet for den hele Christenhed og sat til et Billede, som den skal følge, væbnede sig saaledes som St. Petrus et andet Sted siger, med det samme Sind og de samme Tanker, som han havde, saaat ogsaa den lider saaledes og tænker: Har Christus, min Herre og mit Hoved, lidt for mig med saa stor Taalmodighed og Sagtmodighed, hvormeget mere bør da jeg gjøre det? Thi hvad kan ogsaa saadan Lidelse skade mig, eftersom jeg veed, at den har Guds Velbehag? Ikke saaledes at forstaa, at det er saa fuldkomment og kosteligt i og for sig selv, men just for den kjære Frelsers Skyld, derved at han har lidt for mig. Saa veed jeg ogsaa, at mine Forfølgere grueligen forsynde sig imod Gud og udsætte sig for hans Vrede og Dom; hvorfor vil jeg da være utaalmodig eller begjære Hævn? Jeg er jo allerede altfor meget æret af Gud dermed, at han lader min Lidelse behage sig, og jeg er altfor meget hævnet paa mine Fiender. Hvilken Nytte har jeg deraf, at de maa brænde evigt i Helvede? Meget hellere vil jeg bede og gjøre, hvad jeg kan, at de kunne blive omvendte. Men, vil hellerikke dette hjælpe, ville de sletikke Andet, saa maa jeg ogsaa lade det være Gud befalet og overdraget.

Han, som selv bar vore Synder paa sit Legeme paa Træet, paadet vi, afdøde fra Synden, skulle leve i Retfærdighed.

Der hører du den rettte Prædiken om Passionen (det er: Christi Lidelse), hvorledes St. Petrus ikke lærer blot det ene Stykke om Christi Lidelse, men sætter begge tilsammen, nemlig **Kraften eller Nytten** og **Exemplet,** saaledes som ogsaa St. Paulus pleier at gjøre. Thi han gjør her Christi Lidelse til et Offer for vor Synd. Det er et Værk, som behager Gud saa godt, at han vorder forsonet derved og antager det som en Betaling for al Verdens Synd. Men nu er Guds Vrede over Synden saa stor, at Ingen kan afvende den uden den evige Person, Guds Søn selv. Denne har selv maattet blive Offeret og lade sit Legeme fæste til Korset. Dette er det Alter, hvorpaa Offeret ganske blev

opbrændt og fortæret ved hans grundløse Kjærligheds Ild; derhos har han selv maattet være Ypperstepræsten til dette Offer. Thi, da alle Mennesker ere Syndere og urene, har ingen Anden paa Jorden kunnet offre Gud hans kjære Søn, der er uden al Synd; saaledes som dog Antichristi Præster uforskammet understaa sig at tale, tvertimod dette, med sin Messe. Nu ved dette eneste Offer er vor Synd bortagen, og Naade og Tilgivelse erhvervet os, hvilket af os ei kan blive annammet anderledes end ved Troen.

Men han viser her isærdeleshed den endelige Aarsag, nemlig: hvad dette Offer, som for os er skeet, skal udrette i os, og hvad der er Frugten af Passionen eller Christi Lidelse, paadet at det ikke skal blive forglemt og forsømt at læres i Christenheden. **Christus har**, siger han **taget vor Synd paa sig** og lidt saaledes, at det tilkommer ham alene at kaldes et Offer for vores Alles Synder. Men dette Offer er ikke skeet til den Ende, at vi skulle forblive saaledes, som vi tilforn have været; men det skal endeligen virke i os, at vi blive Synden kvit og ikke mere leve i den men i Retfærdighed. Thi, naar Synden er offret ved ham, saa maa den ogsaa blive dødet og udslettet, eftersom det **at offre** betyder saameget som at slagte og døde. Thi i det gamle Testamente maatte alle Offere bringes slagtede og dødede for Gud. Men nu, da Synden er dødet, saa er den ikke dødet til den Ende, at vi endnu skulle forblive og leve deri. Derfor har det ingen Gyldighed, om man vil dreie den saliggjørende Lære om Christi Naade og Syndernes Forladelse derhen, at vi fremdeles kunne leve i Synden. Thi hvorledes skulde vi leve i Synden, fra hvilken vi nu ere afdøde? Thi just derfor ere vi afdøde fra den, at den ikke mere skal leve og herske i os; den er ogsaa just derfor bleven dræbt og dødet i Christus, paa hans hellige Legeme, at den ogsaa skal blive dødet i os.

Giv nu her selv Agt paa, hvorledes du tror og lever, at dette Christi Lidelses Verk ogsaa kan vise sig og blive fuldbragt i dig. Thi, dersom du ret har grebet det i Troen, saa skal det jo ogsaa bevise, at det har Kraft hos dig til at dæmpe og døde Synden, ligesom den ved hans Død allerede er naglet til Korset og død. Men, vedbliver du at leve i Synden, saa kan du ikke sige, at den er dødet i dig, og du bedrager dig kun selv, ja, du gjør dig selv til en Løgner med dit eget Vidnesbyrd, idet du roser dig af Christus, i hvem al Synd er dødet, og dog lever den endnu stærkt i dig. Thi den Regning er let at gjøre, at de to Ting ikke kunne bestaa ved Siden af hinanden, nemlig: at Synden er dødet og alligevel lever i os, at være Synden kvit og endnu ligge og være fangen deri; ligesom herom ogsaa ovenfor videre er sagt. Nu skal jo, siger St. Petrus, begge Dele blive fundne i os, baade at vi tro, at Christus har dødet Synden ved sit eget Legems Offer samt forløst os derfra, hvilket vi ikke kunde gjøre med alt vort Liv og Levnet; og at vi, nu da den er dødet ved ham, ogsaa blive den mere og mere kvit i vort Legeme og derefter leve i Retfærdighed, indtil vi omsider blive den ganske og aldeles kvit ved Døden. Derfor, dersom du tilforn har været en Horkarl, en Gjerrig, fuld af Avind og Ondskab ꝛc., da skal nu Alt være dødt, dræbt ved Christus og ved Troen paa hans Offer tilgivet dig og for Fremtiden ogsaa ophøre hos dig. Skeer dette ikke, saa kan du ikke rose dig af Christus og Troen; thi om han end er død for dig og dine Synder ligge paa hans Ryg og skulle være dødede, saa er du dem dog ikke kvit, fordi du ikke begjærer at være det og hverken i Troen griber og holder Christus med hans Skat eller i hans Exempel ved Levnet og Gjerninger.

Her siger du maaske: Lærer du da ikke selv, at vi alle ere Syndere, og at der ikke lever nogen Hellig paa Jorden, som er uden Synd? Thi vi maa jo bekjende denne Artikel: **Jeg tror Syndernes Forladelse,** og bede: **Forlad os vor Skyld!** Svar: Ja, det er sandt; dertil vil du vistnok ikke bringe det paa Jorden, at du skulde være aldeles fuldkommen reen og uden Synd; hvis saa var, behøvede du ikke Troen og Christus mere. Men det er ikke Meningen, at du stedse skulde forblive, som du var, forinden du ved Troen modtog Syndernes Forladelse. Thi jeg taler om saadanne Synder, som du vitterligen og villigen følger, og som din egen Samvittighed straffer og fordømmer dig for; disse skulle være døde i dig, det vil sige: du skal blive saaledes funden, at de ikke herske over dig, men at du hersker over dem, modstaar dem og begynder at døde dem; og, om du end feiler eller snubler en Gang, saa skal du dog snart igjen reise dig op, gribe Forladelsen og atter begynde at døde Synden.

Han, ved hvis Saar I ere lægte.

Apostelen kan ikke høit nok prise og udførligen beskrive Christi Lidelse; han anfører næsten hele det 53de Capitel af Esaias. Og mærk vel, hvorledes han stedse sætter de tvende Stykker tydeligen ved Siden af hinanden, hvorpaa al Magt ligger, paadet at han ret kan skjelne mellem vor Gjerning (der følger hans Exempel), og Christi Fortjeneste (som Troen griber). Først heder det: **Han bar vore Synder paa sit Legeme paa Træet,** og **vi ere lægte ved hans Saar.** Dette er Hovedstykket, som ganske og aldeles tilhøre ham alene. Det maa man altsaa lære og tro puurt og reent, imod Djævelen og hans Partier, paadet at vi kunne beholde Christi Ære og Embede reent, hvori vor Salighed bestaar. Dog maa man hellerikke forglemme det andet Stykke (for de falske Christnes Skyld, som alene ville høre det første Stykke og ikke forbedre sig) at vi nemlig, naar vi nu ere frie og frelste fra Synden, ikke igjen skulle besmitte os paanyt med Synd. Thi, hvor disse tvende Stykker ikke retteligen indskjærpes, der skeer Skade paa begge Sider, idet nemlig hine, som alene drive paa vore Gjerninger, fordærve den rette Lære og Tro, medens disse, som forsømme Læren om Christi Exempel, fordærve sammes Kraft og Frugt.

Thi I vare som vildfarende Faar.

I disse Ord udtrykker han klart og ligefrem, hvad jeg har sagt, at det ikke kan tilskrives vor Gjerning eller Fortjeneste at blive fri for Synden og Døden, men at det alene er Christi Saar og Død, som har kunnet gjøre det. Eder har det Intet kostet, vil han sige, hverken Blod eller Saar, ja I kunne heller Intet bidrage dertil. Thi I vare ikke andet end elendige, vildfarende og fortabte Faar, adskilte fra Gud og fordømte til Helvede, og I kunne hverken raade eller hjælpe Eder selv. Saaledes ere alle Mennesker uden og udenfor Christus; saaledes som Propheten Esaias, af hvem disse Ord ere tagne, endnu klarere siger: **Vi, vi fore alle vild som Faarene, vi vendte os hver til sin Vei.** Det vil sige: Hvorledes vi end levede, og hvad vi end foretog os, saa vendte vi os kun længere bort fra Gud. Og i Ps. 14, 3 heder det: **De ere alle afvegne, de ere stinkende tillige; der er Ingen, som gjør Godt, end ikke Een** ꝛc.

Dette viser da Gjerningen og Erfaringen aabenbarligen, hvorledes Verden til alle Tider er nedsjunken i saamegen og mangeslags Afguderi eller falsk Gudstjeneste og Overtro, ogsaa paa denne Tid, da det skulde staa bedst til blandt Guds Folk; Een har løbet hid, en Anden did; man har stedse søgt og søgt, hvor man kunde træffe Veien til Himmelen og er dog kun

kommen længere og længere bort derifra; paa samme Maade som et Faar, der har forvildet sig fra Hjorden og tabt sin Hyrde: jo længere det løber og hører den fremmede Stemme, desto mere farer det vild, reddes og flyer, indtil det ganske fordærves, medmindre det atter hører sin Hyrdes Stemme. Derfor tør Ingen rose sig og sige, at han selv har truffet den rette Vei og med sit Levnet fortjent Guds Naade og Forløsning fra Synden; men alle maa vi bekjende og vidne med Skriften, at vi have været ideel vildfarende Faar og kun ere flyede længere og længere bort fra vor Hyrde og Frelser, indtil han omvendte os til sig.

Men nu ere I omvendte til Eders Sjæles Hyrde og Tilsynsmand*).

I have nu hørt Eders Hyrdes Stemme, som fra Afguderi og alleslags vildfarende Veie har bragt Eder til sig. Dette have I ikke fortjent; men det er erhvervet Eder ved hans Saar og Blod. Derfor seer til, vil han sige, og lever saaledes, som de ikke længer vildfarende og fortabte Faar, men som de, der, omvendte og bragte tilbage, nu følge deres kjære Frelser, i hvem I have baade en from Hyrde, der føder og forsørger Eder med al Flid og tillige en tro Biskop, der overalt seer paa Eder, at han kan beskjerme Eder og beholde Eder hos sig.

Disse Ord ere overmaade yndige og trøstelige, ihvorvel det skjønne Ord **Biskop** skjændigen er bleven fordunklet og fordærvet af vore katholske Afgudspræster og Bispedukker, sigesom de ogsaa ved deres antikristelige Regimente have forvendt og fordærvet for os de Ord: aandelig og Kirke, Gudstjeneste, Præst ꝛc. Thi aandelige burde alene de kaldes, som ved Christi Saar ere forløste fra Synden og tillige leve helligt. Men dette Navn er taget fra de rette Christne og alene overførte paa Pavens indsmurte Skaldepander og kronragede Hoveder. Ligesaa ogsaa, naar vi høre det Ord Biskop, saa tænke vi ikke videre end paa de store Spidshatte og paa Sølvstokkene, just som om det var nok med, at man sætter saadanne Dukker i Kirken, ligesom de skaarne og huggede Afgudsbilleder; thi de ere ikke bedre end disse, med Undtagelse af, at de gjør mere Skade.

En ret Biskop kalder Skriften den, der er en Tilsynsmand eller Vogter, som en Vægter i en Stad eller enhver Embedsmand og Regent, der altid maa sidde paa Vagt og have Opsigt med Land og By; og i fordums Tid have Biskopperne, i ethvert Kirkesogn, været saadanne Folk, og de ere just kaldte saaledes af den Grund, at deres Embede har været at have Tilsyn med Kirkens Anliggender, at vaage og være paa Vagt imod Djævelen, falsk Lære og al Forargelse. Derfor minder St. Paulus dem ogsaa om dette deres Embede og formaner dem, Ap. Gj. 20, 28.: **Saa giver da Agt paa Eder selv og paa den ganske Hjord, i hvilken den Helligaand satte Eder som Opsynsmænd at vogte Guds Menighed** ꝛc. Saadanne skulle de endnu være, saaledes som da i Sandhed alle fromme Præster og Sjælesørgere ogsaa ere det. Men nu er det i hele Pavedømmet intet Andet end et blot Navn, til Synd og Skam for den hele Christenhed.

Nu, en saadan tro Vogter og ret Biskop og Hyrde (thi det er samme Slags Embede og Navn) er Christus, vor kjære Herre, der fremfor Alle bærer dette Navn med al Ære, os til evig Trøst, eftersom han, baade siddende ved Guds høire Haand, uden Afladelse træder frem for os, beder for os til sin Fader og viser ham sine Saar, og tillige hernede paa Jorden regjerer, nærer, forsørger og bevogter ved sit Ord, sit Sakramente og den Helligaands Kraft den lille Hob, som tror paa ham. Thi der-

*) Luther, ligesom Flere med ham, bruger Ordet Biskop. Overs.s Anm.

som han ikke selv var tilstede og saa til, saa havde Djævelen for længesiden bortrevet og udslettet os alle tilligemed Guds Ord og Christi Navn; saaledes som det da ogsaa gaar: hvor Gud er vred og bortvender sine Øine til Straf for Verdens Utaknemmelighed, der er det Altsammen strax i Djævelens Vold. Men, hvor den rette Lære, den rette Tro, Bekjendelse og Brug af Sakramenterne endnu forbliver og færdes, der er det alene denne kjære Hyrde og Biskop, som beskytter og vogter.

Og det er jo trøsteligt, at vi have en saadan trofast, from Hyrde og Præst i Christus (omendskjønt ogsaa dette hans Navn formedelst Paven og hans Slæng er geraadet i Skam og Foragt) og at vi ere saa salige Faar, at vi kunne have en hjertelig Tilflugt til denne vor Hyrde og glade trøste os ved ham i al Nød, forvisede om, at han med al Troskab sørger for os, forsvarer, beskytter og bevogter os imod Djævelen og alle Helvedes Porte; saaledes som hele den 23de Psalme skjønt og glædeligen synger herom: **Herren er min Hyrde, mig skal ikke fattes** 2c.

Anden Søndag efter Paaske.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 10, 11—16.

Jeg er den gode Hyrde; den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene. Men Leiesvenden og den, som ikke er Hyrde, hvem Faarene ikke tilhøre, seer Ulven komme, og forlader Faarene og flyer; og Ulven røver dem og adspreder Faarene. Men Leiesvenden flyer, fordi han er en Leiesvend og haver ikke Omsorg for Faarene. Jeg er den gode Hyrde, og jeg kjender Mine og kjendes af Mine. Ligesom Faderen kjender mig, kjender jeg og Faderen; og jeg sætter mit Liv til for Faarene. Og jeg haver andre Faar, som ikke ere af denne Sti; dem bør det mig og at føre did, og de skulle høre min Røst, og der skal blive een Hjord og een Hyrde.

Dette Evangelium, mener jeg, bliver læst paa denne Søndag af den Grund, at Christus deri melder, hvorledes han skulde sætte sit Liv til for sine Faar, det vil sige, hvorledes han skulde lide og dø; dog viser det ogsaa tillige, at han skulde atter opstaa, idet han siger: **Jeg haver andre Faar, som ikke er af denne Sti; dem bør det mig og at føre did** 2c. Thi skulde han være og forblive en Hyrde for sine Faar, saa maatte han ikke forblive i Døden; saaledes som han sidenefter selv tolker og udlægger det med klare Ord: **Jeg haver Magt til at sætte mit Liv til, og har Magt til at tage det igjen.**

Jøderne have vel hørt denne Christi Lignelse og Prædiken, men de forstode den slet ikke, som Texten forud siger; thi det lød altfor sælsomt i deres Øren, at han alene vilde være den sande Hyrde og alligevel forholde sig saaledes derved, at han vilde sætte sit Liv til for sine Faar. Hvad skulde vel dette være for en Hyrde, tænke de, som dør for Faarene og sætter sit Liv til for dem? Er det at vogte og passe Faarene? Ligeledes har det ogsaa

været en utaalelig Prædiken for dem, at han siger: Han har endnu andre Faar, som ikke ere af denne Sti (det vil sige, som ikke høre til dette Folk, hvilket alene kaldtes Guds Folk) som han ogsaa vilde drage til sig; og der skulde af dem, som ikke hørte til Faaresti, blive een Hjord under een Hyrde, uden at det havde nogen Betydning, paa hvilket Sted deres Faaresti og Faareavl stod.

Thi de forstode meget vel, hvad han mente med Hyrde og Faar (dette var et især af Skriften bekjendt og almindeligt Ord) nemlig, at han udgav sig for en saadan Mand, som vilde lære og regjere Folket 2c. Men, eftersom han foregiver noget, som de synes, saa urimeligt, at han alene vil være Hyrden, og alligevel siger, at han sætter sit Liv til for Faarene og endnu har andre Faar, som han ogsaa vil føre herhid, og gjøre een Hjord, omendskjønt de, Jøderne nemlig, ikke vilde være hans Faar: saa forarge de sig over ham og sige: Han er vanvittig, og Djævelen taler ud af ham, Joh. 10, 20. Thi de forstode dog saameget deraf, at han hentydede paa, at deres Faaresti, det vil sige, deres hele Regimente, som de havde af Moses, deres Lov, Præstedømme, Omskjærelse og Gudstjeneste, som dog Gud selv havde forordnet for dem, skulde ophøre og ikke mere gjælde, og at han vilde oprette et aldeles nyt Regimente, hvori han alene vilde regjere, samt samle en ny Hjord baade af Jøder og Hedninger (saaledes som han kunde finde dem), hvilke alle skulle hænge ved ham og foragte alt Andet, hvad enten nu Jødedømmet med sit Regimente, Væsen og Berømmelse stod eller faldt.

Endnu mere forarger han dem dermed, at han siger: **Jeg er den gode Hyrde,** hvorved han drager Folket aldeles til sig og vil sige: Lader de Lærere og Regenter, som I have, fare og tager mig til Eders Hyrde. Han kalder ogsaa de Allerbedste iblandt dem, som lærte og indskjærpede Moses og Loven, **Leiesvende,** hvilke man skal lade fare og ikke høre, ikke at tale om den anden Hob, som man kalder Tyve og Mordere, det vil sige saadanne, som lære tvertimod Guds Ord og ere aabenbare Forfølgere. Ved denne sin Tale syntes han dem at fortjene, at de uden nogen Naade og Dom burde dræbe ham som en offentlig, forbandet Bespotter imod Gud, hans Lov og Folk. Thi uden Tvivl havde de store Herrer, Ypperstepræsterne, Pharisæerne, de Skriftkloge og hvad deres aandelige Regimente nu ellers har hedt, trøsteligen pukket herimod og sagt: Vi sidde i det rette Embede og i den præstelige Stand, der ikke er forordnet af Moses, men af Gud selv gjennem Moses; hvorledes fordrister du dig da, du Oprørsstifter, at oplade din Mund for det hele Folk og tvertimod Guds Forordning og Bud rose dig af, at du vil være en Hyrde, og det alene? Du er jo ikke af den præstelige Slægt, som Gud gjennem Moses har befalet at gjøre Saadant, og som han har befalet Folket at høre. Og naar har Gud saaledes aabenbart for alt Folket talt med dig, som med Moses? Hvem er du, eller hvorfra kommer du, eftersom du af egen Magt tør sige Saadant og tilvende dig alene alt det, som er sagt og befalet om Hyrdeembedet, og hermed hæve dig over og imod Moses, Guds Lov, Præstedømmet og det hele Regimente? Er ikke dette som en Oprører for det hele Folk at gribe efter Kronen og Regimentet og tillige spotte og forsynde sig imod den guddommelige Majestæt? Thi hvad vil de Ord: **Jeg er den gode Hyrde** 2c. Andet sige, end saameget som: Mig skal man alene høre; den hele Faarehjord, det vil sige, det hele Folk tilhører mig alene; jeg alene er dets Hyrde, og det den eneste gode Hyrde, som hjælper Faarene; men I derimod er intet Andet end Leiesvende, som ikke bryde Eder noget om Faarene, men alene søge Eders egen

Fordeel hos dem og lade dem gaa tilgrunde i Nøden? Dette er med et Ord at bringe det hele Folk til Frafald fra dem og sige: De have ingen gode Hyrder eller Præster, som mene det redeligen med dem eller kunne hjælpe dem, og de skulle ikke høre dem (**thi**, siger han, **mine Faar ville ikke følge en Fremmed, men fly fra ham, fordi de ikke kjende de Fremmedes Røst**) men, naar de holdt sig til ham, saa skulde de blive hjulpne.

Og tillige, siger han, er han ikke alene disse Faars Hyrde; men han har endnu en anden Hob, et andet Folk, som ikke er under Mose Regimente, men aldeles udenfor denne Faaresti, hvilket og skal hænge ved ham; og Alle skulle være lige for ham, Hedninger saavelsom Jøder, og Jøder ligesaavel som Hedninger. Dette er nu det Allerforargeligste for dem, at han nemlig saaledes nedværdiger Guds Folk og gjør dem med deres Lov, Præstedømme og Alt lige med Hedningerne og, paa den anden Side, Hedningerne lige med dem, saaat Ingen af dem var noget Mere eller Bedre end den Anden. Dette vil korteligen sige saameget som, at Alt, hvad Moses har stiftet og forordnet med Præstedømmet, Templet og Gudstjenesten, skulde have en Ende og være forbi, at her begynder et nyt Præstedømme og Regimente, her kommer en ny Hyrde, hvilken Hjorden alene skal tilhøre, alene lyde i Alt. Dette var jo aldeles at støde Bunden ud af Karret, hugge Hovedet af det hele Jødedom og betage det al dets Herlighed; han byder dem hermed aldeles at ophøre med at være Hyrder; ham alene skulde de høre, og Alt skulde de overlade til ham.

Dette maatte vel være en fortrædelig og forsmædelig Prædiken for dem; thi Intet var sikkrere i deres Indbildning end denne Tanke: Vi ere af Gud gjennem Moses indsatte i Præstedømmet, Lære- og Herskerembedet for det hele Folk; hvad nu Gud har befalet og forordnet, det maa staa og ikke blive forandret af nogen Skabning; derfor maa vort Præstedømme og Mose Regimente, forblive til evig Tid. Og, om Hedningerne skulle komme hertil og blive Guds Folk, saa maa og kan dette ikke ske ved denne Tømmersvend fra Nazareth (som de kaldte Jesus) men gjennem Moses, idet de lade sig omskjære, antage hans Lov, besøge Templet i Jerusalem ꝛc.; saaledes som ogsaa Apostlerne selv paa den Tid endnu holdt for, at dette maatte fremfor alle Ting forblive, som en Guds Forordning og Befaling, givet og stiftet fra Himmelen af. Tvertimod dette tør denne Jesus af Nazareth optræde og siger offentligen det Modsatte: Ville I komme til Gud og være salige, saa maa I dog endeligen lade Moses, Loven, Templet og Præstedømmet fare; thi dette hjælper Eder ikke dertil; men I maa allesammen holde Eder til mig, hvad enten I ere Jøder, Hedninger, Præster, Lægmænd eller hvem I ville, ja, om det saa var Moses selv.

Jøderne forargedes altsaa over denne Prædiken, og de forarges endnu derover den Dag idag; thi den Forargelse, de tage af Moses og deres Lov, ligger dem saa tungt iveien, at de ikke kunne klare sig derudaf. Paa samme Maade er det heller ikke mindre forargeligt hos vore Modstandere, Paven og hans Slæng, at der prædikes (saaledes som der efter dette Evangelium maa prædikes) imod deres Regimente, hvilket alene i den hele Verden er bleven kaldet det christelige Kirkeregimente, hvori den forordnede Magt og Alt, hvad Kirken tilhører, nemlig Daaben, Nadveren, Nøglemagten ꝛc., har været, nedarvet fra Apostlerne og hævdet i saa lang en Tid, hvorfor de, ligesom Jøderne, ville alene være Guds Folk og den sande Kirke.

Og det er dem ligesaa ufordrageligt, naar man uagtet Alt, som de foregive, siger derimod, at de ikke ere den sande Kirke, at Gud ikke spørger efter deres Pralen, Regimente, og hvad de nu have, og

at vi saaledes ville skille os fra dem, blive dem ulydige og lære noget Andet, eftersom det nemlig befindes, at de under Navn af christelig Kirke og Tro aldeles fordunkle den Hyrde Christus og i hans Sted opfylde Kirken med deres eget Paafund under Navn af Kirken og det christelige Regimente, og de ere dog ikke saa gode som Leiesvende, men ere Ulve og Mordere; saaledes som de nu selv bevise ved deres aabenbare Forfølgelse og Mord af de Christne formedelst denne Lære og Bekjendelse om Christus, at han er den eneste Hyrde, ved hvem vi alene have Syndernes Forladelse og evigt Liv, som den der ogsaa alene har sat sit Liv til for os. Ja, jeg siger, at, hvis Paven havde det saa godt som de, nemlig Jøderne, hvilke dog uimodsigeligen havde Skriften og Guds Ord for sig, saa kunde intet Menneske komme tilrette med dem; thi Jøderne havde den store Fordeel for sig, at deres Sag grundede sig paa Guds Befaling, formidlet ved Moses, dertil stadfæstet med Undergjerninger og saa strengt fastsat, at den, som ikke vilde lyde Moses, han skulde efter Guds Befaling stenes og udryddes af hans Folk. Saadan Berømmelse og saadant Vidnesbyrd kunne, Gud være lovet, vore Modstandere dog ikke fremlægge, som at deres Kirkeregimente er af Gud befalet og stadfæstet. Alligevel gjøre de ligesom Jøderne. Man kan prædike om Christus og Evangeliet, hvad man vil, saa skrige de derimod og sige: Man maa adlyde Kirken, høre Fædrene, holde Conciliernes (Kirkeforsamlingernes) Beslutninger og Forordninger ꝛc. Thi hvoraf skulde man ellers vide, sige de, hvad og hvor de Christne eller Kirken er? Det maa jo være en fastsat Ting og gaa i sin Orden, saaledes som det igjennem Fædrene og Concilierne smukt er bestemt og har gaaet i saa lang Tid; Kirken skal have et fælles Hoved, nemlig Paven, og en ordentlig biskoppelig Regjering og under denne de almindelige Præster ꝛc., samt over alt dette et heelt Concilium, hvis Kjendelser, Slutninger og Domme man bør følge i alle Sager ꝛc.; og den, som ikke holder en saadan smuk Ordning, et saadan fastsat Væsen, den, som taler derimod og giver Aarsag til dets Afskaffelse, han maa være af Djævelen, en Fornægter og en affalden, forbandet Kjætter.

Men her maa vi oplade vor Mund og overensstemmende med denne Christi Prædiken sige til Enhver (eftersom han har befalet at prædike det for alle Skabninger): Kjære Ven, saadanne menneskelige Ting kan du vel holde, høit berømme og ophøie; men dermed bliver du ingen Christen; thi det er ikke den rette Hyrde og Mester, som heder Christus. Du maa blive ledet anderledes, saaat du kjender og hører ham i Sandhed; hvis ikke, saa vil alt dette slet ikke hjælpe dig til Salighed. Thi den christne Stand er noget Andet end Pavens Regimente, den er ogsaa noget Andet og Høiere end hvad Fædrene have lært, eller hvad Concilierne have fastsat. Thi, omendskjønt de have gjort det vel, saaledes som ogsaa Moses har gjort det vel, ja endog bedre, saasom hos Jøderne, at de bleve omskaarne, offrede og holdt deres Gudstjeneste, eller hos os, da det gik i smuk Orden med Embeder og Stænder og udvortes Tugt og skjøn Gudstjeneste, med Fasten, Beden, Syngen ꝛc.: saa er og heder dog alt dette ikke, hvad Christus siger: **Jeg er den gode Hyrde.**

Thi man maa vel adskille denne Hyrde og hans Embede (hvorfor han da ogsaa prædiker dette) fra alle andre Prædikantere, Lærere og hvad de nu kunne være, som skulle regjere Sjælene. De kunne gjøre det saa godt, som de nogensinde formaa, saa er dog ingen af dem en god Hyrde. Thi Moses har sandelig hellerikke gjort det daarligt; han fastsatte en skjøn Orden baade i det aandelige og verdslige Regimente, baade i den udvortes Tugt og Gudstjeneste; alli-

gevel maatte hans Jøder her høre, at det ikke kan hjælpe dem for Gud. Nu, da det har staaet og er bleven holdt saalænge, skal der endeligen komme en Anden, der saa fortræffeligt roser sig og ligefremt siger: I have endnu ikke den rette Hyrde, som I skulle have; jeg er alene den, hvis Røst I maa høre, dersom I ville blive salige, og jeg har tillige endnu andre Faar, det vil sige Mennesker, som slet ikke vide eller holde Noget af Moses og Eders hele Regimente, og de skulle dog alle blive een Hjord. Hvorledes skal nu dette gaa for sig? Jo, paa den Maade, at de begge lære at kjende mig som deres rette Hyrde og høre **min** Stemme. Derfor lader jeg Enhver prædike, som prædike kan, og lader det ogsaa være godt; men denne Hyrde, som kan hjælpe Faarene, vil Ingen finde, medmindre han kommer hid og holder sig til mig.

Derfor skulle vi heraf ogsaa drage den Slutning, at det Intet gjælder, hvad nu de Storskrigere foregive, som gjerne ville beholde Pavedømmet med dets Bisper og have stor Iver for Kirkeregimentet, hvilket de ville beholde, og hvori de indehave den forordnede, nedarvede Magt, og ere Arvinger af de første Biskopper, som bleve ordinerede af Apostlerne ꝛc.; dertil er det hele Kirkeregimente bundet, saaat der uden Samme ikke kan være nogen Kirke, og det alene har Magt til at ordinere eller vie Biskopper og stadfæste deres Valg. Og de ville overtale os til at tro, at man alene skal adlyde dem, og hvad de samtligen beslutte, og at man maa modtage af dem, hvad der hører til Kirkens Embede og Regimente, som Sakrament, Prædikeembede, Ordination ꝛc., og at de ikke ere rette Biskopper eller Præster eller kunne række Sakramentet, der ikke ere salvede og indviede af dem. Derfor ere de ogsaa forbittrede paa os, fordi vi som Ulydige og Frafaldne have sat os imod Kirkens ordentlige Myndighed og skilt os fra dem ꝛc.

Thi i Modsætning til deres Paastande lærer Christus os i dette Evangelium, at vi skulle se paa ham alene, som den rette Hyrde, der alene er Kirkens Stifter, Herre og Hoved og siger, at hans Faar høre hans og ingen Andens Røst. Hermed viser han, at saadanne Faar ere den rette Kirke, uanseet, om de ikke ere under Paven og hans Biskopper, ja, selv om de ikke ere under Moses. Thi Christus er med sit Rige og sin Kirke hverken bunden til Moses eller Jødedommen, der dog var forordnet af Gud; meget mindre er han bunden til Pavens og Biskoppernes Regimente, der har oprettet sig selv; han har hellerikke taget eller faaet Noget af dem, men han er Mose og alle Skabningers Herre, hvilken alle Mennesker skulle underkaste sig i Lydighed.

Derfor om Jøderne i Mose Navn eller vore Modstandere under Kirkens eller dennes Myndigheds Navn understaa sig til at føre Menneskene bort fra Christus, det vil sige, bort fra hans Ord eller Evangelies rene Lære, saa siger han derimod: **Mine Faar høre min Røst; men en fremmed Røst høre de ikke og følge de ikke.** Ved disse Ord giver han os ikke alene Magt og Ret, men ogsaa en alvorlig Befaling og et alvorligt Bud om ikke at høre Saadanne eller holde med dem.

Eftersom vi da nu haandgribeligen se Saadant hos hele det pavelige Slæng, at de nemlig ikke alene selv Intet bryde sig om Christus, Intet tro eller lære om ham, men endog ere aabenbare Forfølgere af Evangeliet, det er, Ulve og Mordere blandt Christi Faar og i hans Kirke, at de føre og øve det sande antichristelige Regimente, saa skulle og maa vi ogsaa, ikraft af Christi Befaling, reise os imod deres formente Magt, og hvad de have, som Noget, hvorfra de allerede ved Christus selv er affatte, og det er os befalet, at vi Intet skulle have med dem at skaffe, men sky og flye dem som Folk, der er Djævelens Kirke;

ligesom ogsaa Paulus Gal. 1, 8. fælder følgende Dom: **Dersom Nogen prædiker et andet Evangelium, var det end en Engel af Himmelen, han være en Forbandelse.** Dette er jo en tilstrækkelig stærk Afsættelse fra al Magt i Kirken og en Befaling om at holde Samme for afsat og af Gud fordømt.

Saa er nu Hovedstykket og Summen af dette Evangelium dette, at **Christus alene heder og er den gode Hyrde.** Herved foreholder det os Kraften og Frugten af Evangeliets Prædiken og hans Embede, og adskiller dette fra Mose Embede og den Prædiken, som Loven giver; thi han nævner kun to Slags Hyrder, som vogte og føde Faarene, nemlig de sande Hyrder og Leiesvendene. Thi Ulven er ikke andet end en Morder, der kun gjør Skade og ødelægger Alt; og til at afværge denne maa man have Hyrder. Men, naar man sammenligner de tvende, nemlig Hyrden og Leiesvenden, saa befindes det, at Christus alene er den Hyrde, som sætter sit Liv til for Faarene, hvilket hverken Moses eller nogen Anden, som prædiker Loven, gjør.

Derfor er det billigt, at han kalder sig alene den **gode Hyrde**, det vil sige, en Hyrde fuld af Trøst og Hjælp. Thi, omendskjønt Moses, Propheterne og alle andre Prædikanter, som omgaaes med Loven, prædike og lære vel, saa ere de dog ikke dem, som sætte sit Liv til for Faarene og kunne hjælpe disse; thi de have alle maattet dø for sig selv, og have derved hverken kunnet hjælpe sig selv eller Andre; men **mig er det alene,** siger han, **som sætter sit Liv til for Faarene**, min Død alene har Gyldighed for dem og hjælper dem; og fordi jeg er en Saadan, anordner jeg baade denne nye Prædiken og stifter en ny Hjord, et nyt Folk.

Altsaa henfører han det sande Hyrdeembede — det vil sige Magten til at hjælpe Samvittighederne og Sjælene — alene til sin egen Person, som den, der alene har udført og fuldbragt Forløsningsverket, sat sit Legeme og Liv til for sine Faar og stiftet det Embede, som han endnu øver og holder ved Magt, og hvorved han bringer dem til sig, regjerer og underholder dem. I dette Embede indbefatter han altsaa hele Evangeliets Prædiken, hvor og naar og ved hvem det end prædikes. De, som prædike Evangeliet, kaldes ogsaa efter Christus Hyrder, ikke for deres egen Persons Skyld (thi dette kan alene Christus være), men fordi de ere i det Embede, som alene er Christi Eiendom, og fordi han virker igjennem dem.

Dette er nu **det første Stykke**, der handler om hans **Person** og det **Embede**, som han fører i sin Christenhed, hvilket han ogsaa selv i det Følgende videre beskriver, idet han taler om sine Faar. Men først fremsætter han Modbilledet om Leiesvenden og siger:

Men Leiesvenden og den, som ikke er Hyrde, hvem Faarene ikke tilhøre, seer Ulven komme og forlader Faarene og flyer; og Ulven røver dem og adspreder Faarene. Men Leiesvenden flyer, fordi han er en Leiesvend og haver ikke Omsorg for Faarene.

Han nævner her tre Slags Personer eller tre Slags Embeder, som have med Faarene at skaffe: den **sande Hyrde**, hvilket, som sagt, han selv alene er; **Leiesvenden**, det vil sige enhver, som uden ham prædiker og lærer, hvad godt er, selv om det er udaf Loven, og hvorledes vi skulle leve og handle; men dog ikke viser hen til Christus; saaledes som de Skriftkloge og Pharisæerne hos Jødefolket paa den Tid; og for det Tredie **Ulven**, der ogsaa vil færdes og regjere iblandt Faarene, men kun forvolder Skade og Fordærvelse. Dette er Djævelen selv, som ogsaa har sine Sendebud og Præ-

dikanter, hvilke ikke have Guds Ord, hverken de ti Bud eller Evangeliet, men forføre Sjælene ved falsk Lære og Kjætteri (hvilket ogsaa St. Paulus 1 Tim. 4, 1. 2. kalder **Djævles Lærdomme, ved deres Hykleri, som tale Løgn**) som nu Pavens antichristelige Lære Tyrkernes Alkoran og andre, kjætterske Partier. Disse Lærdomme, om den sande Hyrde, om Leiesvenden og om Ulven, have fra Begyndelsen af altid havt sin Gang i Verden. Den første skal man alene holde, den anden skal man forbedre, den tredie skal man ganske fly. Men dette gjør ingen uden de sande Faar, det vil sige den lille Hob, som kjender Christus.

Han viser nu ogsaa hermed, hvorledes det staar til med Faarene, og hvorfor han alene maa blive erkjendt og troet som den rette Hyrde. Thi det staar saaledes til med Faarene, at de, naar de ere uden Hyrde svæve i sikker Fare og Nød, saaat de blive grebne, sønderrevne og myrdede af Ulven og kunne af deres egen Kraft hverken vogte eller værge sig for samme; thi Faaret er af Naturen et stakkels, svagt og værgeløst Dyr fremfor alle andre og maa ganske leve af fremmed Væretægt, Beskyttelse og Hjælp, saaat den sande Hyrde maa antage sig det, altid være tilstede hos det, have Opsigt med det, redde og beskytte det, naar det er nødvendigt, forat det ikke skal omkomme. Det har intet at gjøre, siger Christus, med en fremmed, tinget Leiesvend, hvilken det ikke tilhører. Thi, omendskjønt denne en Tid lang fører og føder Faarene, saa holder han dog ikke ved tilslut, naar Ulven kommer; da begynder han at flygte for at redde sig selv og lader imidlertid de stakkels Faar istikken og omkomme i Nøden.

Saaledes gaar det ogsaa i det aandelige Regimente, hvor det gjælder Samvittighederne. Naar ikke Christus selv gjennem sit Hyrdeembede beskytter, leder og fører dem, da hjælper og nytter ingen anden Prædiken, om den end ellers kan være god og rigtig; thi den kan dog ikke bestaa i Nøden imod Djævelen, naar han aabner sit Helvedes Gab med Skræk for Synden og den evige Død. Naar det nemlig kommer hertil, da staar det arme Faar alene og forladt, er ved den blotte Lære om Loven og vore egne Gjerninger henviist til sig selv og sit eget Verk, har ingen Hjælp eller Bistand mere, hvorved det kunde trøste sig og finde Frelse.

Herpaa kunne vi ikke tage noget bedre Exempel end den Tid, vi selv have tilbragt under Pavedømmet (eftersom vi selv have erfaret dette). Den kosteligste Prædiken, som Nogen dengang har kunnet holde, lød saaledes: Man kan holde de ti Bud, elske Gud af sit ganske Hjerte og sin Næste som sig selv ꝛc. (saaledes beflittede jeg tilligemed Andre mig baade paa at lære mig selv og Folket). Dette hverken var eller er i og for sig urigtigt lært; thi Læren om Loven skal og maa jo forblive. Men, forat de kunde godt indskjærpe Folk dette, saa sagde de tillige, at Mennesket selv godt kunde gjøre det; thi det har det naturlige Lys, Fornuften, indgivet af Gud, saaat det forstaar, hvad det skal gjøre og lade, og tillige en Villie med gode Forsætter og Evne til lidt efter lidt at holde Loven; og, naar det nu med al Flid øver sig i saadan Gjerning og gjør, hvad det formaar, saa vil Gud se naadigt dertil og lade sig det behage samt utvivlsomt give sin Naade dertil ꝛc. Foruden denne Trøst have de endnu givet flere gode Raad (da de selv følte, at det endnu ikke vilde hjælpe, at de lærte om de ti Bud). Alle disse Raad skulde da tjene til at undgaa Døden og blive salig; disse Raad henviste til enkelte strænge Levnetsregler, Legemets Spægelse, Fasten, Vaagen, Pillegrimsreiser ꝛc. Alt dette have de holdt for godt og kosteligt og gjort det i god Mening, som Noget, der skulde behage Gud og ansees for Opfyldelse af hans

ledes hen og tage sig stedse Noget fore. Bud. Men, naar man havde forsøgt alt dette, og Djævelen tilsidst kom i Dødsstunden eller i andre svære Anfegtelser, da hjalp al saadan Lære og Gjerning Ingenting, og de stakkels Samvittigheder bleve jammerligen førte i Djævelens Svedebad, saaat de ængstede og martrede sig selv med saadanne fortvivlede Tanker, Ord og Sukke som: O, Herre Gud! kunde jeg endnu leve en Tid, saa vilde jeg gjøre Bod for alle mine Synder ꝛc.

Dette var Nytten og Frugten af Leiesvendenes Lære, som henviste det stakkels Folk til deres egne Gjerninger og Lidelser, og slet Intet vidste at sige om Christus og Troen. Thi en saadan Prædiken kan dog ikke længer trøste og opholde, end indtil Djævelen kommer, som slet ikke spørger efter vore Gjerninger eller vor Fyldestgjørelse og Levnet; men, hvor han ikke finder Christus, der har han vundet Spil og vedbliver at sønderrive og opsluge Sjælene, som han selv vil, uhindret og ustandset. Ja, saadanne Lærere og Mestere kunne ikke engang hjælpe sig selv, men blive bortskræmte og forjagede tilligemed Faarene, saaat de ikke vide, hvor de skulle opholde sig, og falde tilsidst selv i Fiendens Vold, dersom de ikke lære nogen anden Hjælp at finde.

Herom vidner et simpelt Exempel med en Munk, som opholdt sig i en Skov. Denne kom engang til en Syg, der laa paa Dødsleiet, og vilde trøste ham, forat han kunde dø vel. Han formanede ham (som saadanne Trøstere, Gjerningshellige og Munke, pleie), at han skulde roligen overgive sig i Døden og med Taalmodighed lide, thi dette skulde forskaffe ham alle hans Synders Forladelse hos Gud; derpaa vilde han sætte sin egen Sjæl i Pant. Store Gud! der ligger et stakkels Faar i den sidste Nød, og tager imod, hvad det kan faa. Han dør altsaa med en saadan Trøst. Men hvad skeer? Strax efter dette elendige Menneskes Død, kommer Angeren over den gamle Eneboer og gjør ham saa angst og bange, at han begynder at fortvivle just over den Trøst, som han havde givet den Anden, og ingen Trøst hos ham selv vil hjælpe, indtil han ogsaa selv falder i Fortvivlelse.

Saaledes maa det gaa, naar man ikke prædiker Andet end om vore egne Gjerninger, eller alene driver paa de ti Bud, omendskjønt man dog ogsaa maa have og drive paa denne Prædiken, især deleshed for den raa Hob. Men, hvor Christus selv ikke er, der hjælper det ikke til Andet end til, at de arme Faar forvildes og adspredes og falde i Skræk og Fortvivlelse indtil de styrte i Fordærvelsen, dersom de ikke blive førte tilbage ved den rette Hyrde. Thi, naar den menneskelige Natur og Fornuft hører en Lovprædiken, selv om denne paa bedste Maade driver paa Loven, saa er den, naar den ikke kjender Christus, saa uforstandig, at den indbilder sig, at, naar man har hørt en saadan Prædiken, saa kan man ogsaa strax gjøre derefter. Thi de have, sige de, baade Forstand og Villie til at gjøre det, og de tænke ikke længere, end at Alt er gjort med disse deres selvgjorte Tanker og udvortes Gjerninger; og saa fare de hen og mene, at de jo maa gjøre, hvad man siger eller indbilder dem om gode Gjerninger som Noget, der er befalet af Gud; de ville dermed udslette og gjøre Bod for Synden, medens Gud dog ikke fordrer, at vi af den Grund skulle gjøre gode Gjerninger, eller at Synderne kunde blive udslettede ved egne Gjerninger. Paa Grund af denne deres vildfarende Indbildning give de sig til at samle og sammenhobe alle de Gjerninger, som de paa nogen Maade kunne optænke eller høre af Andre, medens dog Gud ikke har befalet dette.

Thi de ere aldeles fangne i denne Slutning: Gode Gjerninger skal man jo gjøre; dette er en god Gjerning, altsaa er jeg ogsaa skyldig at gjøre det. De gaa saa-

Men de komme dog aldrig til Fuldbyrdelsen. Derfor kunne de hellerikke modstaa Ulven; jo mere de gjøre, desto mindre tilfredse ere de, og desto mere finde de, at der bør gjøres. Og, saasnart Djævelen kommer og foregiver for dem: Se, det er en god Gjerning, det har du ikke gjort, saa kunne de ikke klare det og maa give sig tabt. Ja, om de end havde gjort Alt, hvad et Menneske kan gjøre, saa se de dog, naar det kommer dertil, at Ulven træder dem under Dinene med sit opspilede Helvedes Gab, at det ikke kan bestaa imod Guds Vrede og Dom; Djævelen blæser det Altsammen bort med et Aandepust og siger: Du har gjort Meget, det er sandt; men, naar du har opfyldt det, som Gud har befalet, eftersom det heder: Du skal elske ham af dit ganske Hjerte, over alle Ting, ikke have nogen ond Tanke eller Lyst eller Begjærlighed i dit Hjerte, ikke tale noget Unyttigt, forgjæves Ord ꝛc.? Da bortfalder saasnart baade den Lære, som Leiesvenden har givet dig, og alle dine Gjerninger, som du efter samme Lære med svær Møie har fuldbragt, og du har ingen Trøst, intet Middel mod Djævelen; thi han har altid den Fordeel, at han kan drive dig frem gjennem din egen Samvittigheds Vidnesbyrd, der kun grunder sig paa din egen Gjerning, hvilken er dig anviist igjennem Leiesvenden, som kun lærer dig, hvad du skal gjøre, men ikke giver dig eller formaar at give dig Kraft til at kunne gjøre det, og lader dig saaledes istikken, naar det kniber, og du er saaledes overvældet af dig selv og fanget med det Sprog: Det Gode skal man gjøre.

Hermed har ogsaa Djævelen gjennem Paven indført i Kirken alt det Skarn og Utøi, som bestaar i al Slags Menneskelære, saaat Ingen har kunnet værge sig derfor; thi det byggedes Alt paa den Grund: Hvad der er godt, skal man gjøre. Derfor maatte man gjøre Alt, som de kaldte godt og en Gudstjeneste; ligesom de hellerikke ophøre at ivre imod os, som om vor Lære om Troen og Kjærligheden var en daarlig Lære; thi vi vide ikke at prædike noget Andet end den barnlige Lære om de ti Bud og Troen. Man maa jo komme meget høiere, sige de, og gjøre langt Mere, og ikke alene lære det, som staar i Skriften, men ogsaa høre, hvad Kirken og Concilierne sige. Derfor har det allerede med Magt sat sig fast og er som en Syndflod strømmet ind i Alt, hvad kun den første den bedste uforskammede Tiggermunk har turdet foregive. Vi Taaber, som dog vare Doctorer (Lærere) i den hellige Skrift, have ikke kunnet afværge, at de usalige Barfodmunke have turdet overtale Folk til at tro, at, naar man begrov en Død i deres Munkekappe, saa blev han salig, og Djævelen kunde ikke tage ham bort (dersom han ikke allerede før havde hentet ham). Thi vi vare alle forblindede og fangne med det Ord: Gode Gjerninger skal man gjøre, og den, som gjør dem, han bliver salig. Ja, vi kunde endnu den Dag idag ikke bestaa imod Pavedømmet eller omstyrte nogen af deres ringeste Vildfarelser, dersom vi ikke havde mere end denne Lære om vore egne Gjerninger imod dem. Saaledes blev den fromme Martyr Johan Huß i deres djævelske Concil i Costnitz overskreget og fordømt af Djævelen af den Grund, at han irettesatte Paven og hans Slæng for deres onde og skammelige Levnet, og forat de ikke engang overalt holdt deres egen geistlige Ret. Thi de forsvarede sig derimod saaledes: Om end vort Levnet ikke er rigtigt, saa er dog Læren rigtig, saaat man skal gjøre og holde den. Saaledes er Pavedømmet hidtil forblevet uomstyrtet, saalænge deres Lære er bleven holdt for rigtig og uanfegtet.

Derfor ere og forblive altid disse tvende, Leiesvenden og Ulven, sammen; thi Djævelen kan godt lide saadanne Lærere. Hvor

der nemlig ingen sand Hyrde er, der gjøre de ham den Tjeneste, at han uden nogen Møie kan fraadse og myrde iblandt Faarene, naar og som han vil, og der er ingen Forsvarer uden Christus med sin Lære og Beskyttelse, som den eneste sande Hyrde, der ikke lader Faarene komme i Kast med Ulven selv (thi, naar det kommer dertil, saa ere de allerede i hans Svælg); men han stiller sig selv imod ham, samler os ved sig og beskytter os saaledes, saaat Djævelen maa vige. Dette skeer, naar man prædiker udaf Skriften og lærer, at intet menneskeligt Verk, (det hede og være nu saa godt som det vil, og gjort efter de ti Bud, og Alt, hvad man nu kan lære) kan hjælpe Nogen til at blive Synden kvit eller til at bestaa imod Guds Vrede og Rædselen for Død og Helvede ꝛc.; men at dette alene hjælper, at Christus har sat sit Liv til for dig og igjen tager det tilbage; dermed har han overvundet Djævelen og Døden og lagt dem under sine Fødder, paadet at du ved hans Kraft og Vælde kan blive opholdt.

Men, hvor denne Hyrderøst lyder, der kunne Faarene vogte sig baade for Leiesvenden og Ulven og sige: Du prædiker vel ret, jeg skal holde de ti Bud; men du siger mig ikke, hvortil jeg skal tage min Tilflugt, naar jeg ikke har opfyldt dem. Her vil jeg høre min kjære Hyrde, der gik i Døden for mig, og det ikke uden Aarsag eller forgjæves, men netop af den Grund, at han vilde frelse mig, som var et saadant stakkels fortabt Faar uden Hyrde og i Djævelens Vold.

Paa samme Maade ogsaa, naar Djævelen viser sine Tænder i dit Hjerte forat myrde og sluge dig og siger: Dette skulde du have gjort, hint skulde du have ladet; men dette har du dog ikke gjort, hint har du ikke ladet; derfor er du nu min Eiendom: da kan du, som et Faar, der kjender sin Hyrde, tage din Tilflugt til Christus derimod og sige til Djævelen, at han kan sætte sig op imod ham, som er død og opstanden for dig, og forsøge, hvad han kan vinde mod ham.

Saa meget bedstobedre kan du tilbageslaa de Andre, der ikke ere saa gode som Leiesvende, men Ulvens Knegte og Tjenere, hvilke komme med sin Gaasepræken om vore egne, opdigtede Gjerninger. Imod disse kan du sige: Jeg vil ikke vide eller høre Noget derom; thi jeg har meget Andet og Vigtigere at gjøre; jeg skal lære mig de ti Bud og kan dog ikke holde dem; hvorfor skulde jeg da plage mig med saadanne unyttige Gjerninger, hvilke kun skade og hindre, saaat jeg taber det rette Blik for de ti Bud? Saaledes er det ogsaa hidtil gaaet, at Verden er saa opfyldt med Menneskelærdomme og Menneskebud, at ingen Biskop, ja, ingen Doctor retteligen har forstaaet eller lært de ti Bud.

Derfor have vi ogsaa straffet og angrebet Pavedømmet, ikke fordi de føre et ondt og skjændigt Levnet — dette maa de ogsaa selv bekjende —; men vi sige til dem, at, om de og førte et helligt Englelív — hvilket de dog aldrig have gjort eller nogensinde ville gjøre — og holdt ikke alene deres egen, men ogsaa Mose Lov, hvilke begge Ting er umulige for dem: saa holde vi dem dog ikke alene for Leiesvende, men for Ulve selv, saalænge som de ikke lære Andet, end hvad der bringer Sjælene i Døden. Thi Intet kan føde Sjælene eller gjøre dem levende, som ikke er Christi Lære; og, omendskjønt Leiesvenden selv ikke slagter eller dræber, saa værger han dog ikke mod Ulven. Derfor, eftersom du ikke viser hen til eller lærer den sande Hyrde, men gjør det Modsatte, saa vil og skal man ikke høre dig, men tvertimod fly dig som en Ulv.

Med denne Grund omstøder man det hele Pavedømme og Alt, hvad der fører os bort fra den sande Lære. Ellers er det, som sagt, umuligt at kunne straffe den ringeste Vildfarelse, som indsniger sig under

Skikkelse af et helligt Levnet. Og der er ingen Lære saa taabelig eller skjændig, at ikke ogsaa den finder Tilhørere og Disciple, saaledes som man hidtil har maattet erfare med saa mangeslags Kjætterier og Partier i Kirken. Og om Hedningerne — der dog ogsaa have været fornuftige og høiforstandige Folk — læse vi, at de ikke alene have tilbedet Katte og Storke, men ogsaa Urtehoveder og Rødder, ja Ukydskheden selv. Navnet og Vanen gjør, at alt dette kaldes gode Gjerninger og Gudstjeneste; og den, som prædiker Saadant, tiltager sig Ros og Skin af en Hyrde, der vil raade Sjælene og vise dem, hvorledes de skulle komme til Gud ꝛc.

Ja, vi have hidtil ikke kunnet straffe eller hindre Munkenes skammelige Løgne og Fabler, f. Ex. om Marias Rosenkrands — det var femti Ave-Maria og fem Fadervor, som man oplæste for Jomfru Maria —; dertil gav Paven mange Afladsbreve, og Prædikemunkene skreve store Bøger fulde med store, fede, stinkende Løgne om, hvilke Kræfter og Undergjerninger saadan Bøn bevirkede, en Bøn, som dog først var opdigtet af dem, foruden hvad der af samme Slags løgnagtige Paafund vare opdigtede af Andre, som Barfodmunkenes Mariekroner og Psalter ꝛc., hvorom de selv nu tie, og som de maa skamme sig over. Ja, ingen af de Pavelige skulle end den Dag idag kunne omstøde hverken Tyrkernes eller Jødernes Tro; thi de have ikke den rette Mester eller den sande Hyrdes fastgrundede Lære; derfor har Djævelen Magt og Ret over Saadanne endog ved de ti Bud; thi han har altid den Fordeel imod dem, at han kan overbevise dem gjennem deres egen Samvittighed om, at de ikke have holdt dem; hvormeget mere da, naar de have tilbragt sit ganske Liv med Gjerninger, der ere forestrevne af Mennesker!

Men naar du kjender den gode Hyrde, da kan du beskytte dig mod Djævelen og Døden og sige: Jeg har desværre ikke holdt Guds Bud, men jeg kryber under min kjære Herre Christi Vinger og tror, at han er min kjære Hyrde, Biskop og Midler for Gud, at han dækker og beskytter mig med sin Uskyld og skjænker mig sin Retfærdighed; thi hvad jeg ikke har holdt, det har han holdt, ja, hvad jeg har syndet, det har han betalt med sit Blod ꝛc.; thi han er ikke død og opstanden for sig selv, men for mig, saaledes som han her siger: han sætter ikke sit Liv til for sig selv, men for sine Faar, det er, som St. Petrus siger 1 Petr. 3, 18: **Den Retfærdige er død for de Uretfærdige** ꝛc. Saaledes er du da sikker, og Djævelen og Helvede maa lade dig være i Fred; thi han vil visseligen ikke kunne udrette Noget mod Christus, der allerede har overvundet ham og som en tro Hyrde ikke vil forlade dig, naar du, som hans Faar, tror paa ham; men han staar dig bi, beskytter og opholder dig. Naar du nu saaledes er under denne Hyrde og i Sikkerhed for Ulven, da kommer Leiesvenden ogsaa tilpas og bliver en god Lærer om, hvorledes du skal leve efter Guds Bud og gjøre gode Gjerninger, og han gaar saaledes foran dig, hvor du kun selv kan gaa — saalænge det ikke er Samvittighedens Kamp mod Synden og Døden — dog saaledes, at du først maa være i den sande Hyrdes Beskyttelse og fødes af ham og ikke kommer bort fra ham.

Se, disse er de tre Slags Prædikener, som altid have sin Gang i Verden: den **første** findes hos den store Hob, der ikke kommer med Guds Ord, men med Menneskelære: saadanne ere Ulve, som Paven med sine Decreter*), Tyrken med sin Alkoran**), Jøderne med sin Talmud***) og

*) Pavens Decreter vare Beslutninger, Kjendelser, som Paven havde udstedt, og som han vilde skulde ansees for bindende i Kirken, altsaa pavelige Kirkelove.
**) Alkoranen er Muhamedanernes Religionsbog.
***) Talmud er de nyere Jøders geistlige og verdslige Lovbog, en Forklaring af Mose Lov og det Gamle Testamente; den er opfyldt af Menneskelærdomme. Overs.s Anm.

andre Partier, der ere imod Skriftens rette, rene Lære. Det **andet** Slags tilhører Leiesvenden, som alene prædiker de ti Bud; af disse er der Faa, omendskjønt ogsaa de uden Evangeliet ikke forblive længe rene. Det **tredie** Slags ere de, som reent og retskaffent lede og vise hen til Christus; disse ere de allerfærreste, men maa dog ogsaa findes et- eller andetsteds ligetil den yderste Dåg, saaledes som vi sige i Troen: Jeg tror een hellig christelig Kirke ꝛc. Disse ere og hede sande Hyrder, eftersom de ikke prædike sig selv, men Christus, og ere saaledes den Herre Christi Mund, som han selv siger Matth. 10, 20.: **I ere ikke de, som tale, men det er Eders Faders Aand, som taler i Eder**; og ligeledes Luc. 21, 15.: **Jeg vil give Eder Mund og Viisdom**, (det vil sige, det skal ikke være Eders Mund, men jeg vil danne Eders Mund saaledes, at det skal være en Mund fuld af Viisdom, der er givet af mig og taler om mig), **hvilken alle Eders Modstandere ikke skulle kunne imodsige og ei imodstaa.** Thi dette er det Tordenslag, hvormed Alt bliver nedslaaet, som ikke hører til Christi Lære og intet tjener eller hjælper til hint Liv, om det end ellers kan være godt til at holde Folk i Tugt med eller til at bringe dem til Erkjendelse af deres Brøst; thi hvad er alt det, som et Menneske, Paven, Tyrken, kan gjøre imod Helvede og den evige Død?

Hermed er ogsaa Pavens Regimente og al Menneskelære stormet og nedstødt. Og vi have ikke angrebet det af den Grund, at de ikke holde deres egne Bud og Lærdomme; thi herimod have de altid det Ord til Beskyttelse, at, om end deres Levnet er strafværdigt, saa er dog Læren rigtig og god, og de beholdt saaledes Regimentet med Magt efter Christi Ord Matth. 23, 2. 3.: **Paa Mose Stol sidde de Skriftkloge og Pharisæere. Alt det derfor, som de sige Eder, at I skulle holde, det holder og gjører; men gjører ikke efter deres Gjerninger; thi de sige det vel, men gjøre det ikke** ꝛc. Derfor have vi hellerikke formaaet Noget imod dem, førend vi fik Evangeliet; men nu, da vi have erkjendt Christus, kunne vi fordømme deres Lære tilligemed alle deres Gjerninger ꝛc.

Saaledes har du nu den Forskjel, som Christus her viser mellem sin Prædiken og Regimente og alle Andres, som uden eller udenfor ham ville regjere Samvittighederne eller Hjerterne; og med saamange Ord om Leiesvenden har han foremalet den Fare, ja, den Skade og Fordærvelse, som maa blive Følgen, naar han ikke bliver hørt og erkjendt som den eneste Hyrde, uden hvilken man ikke kan værge sig imod Ulven, hvormange Leiesvende man end har. Thi alle disse kunne med deres Lære hverken hjælpe eller raade, hvorledes man skal blive Synden og Døden kvit eller gjøre Djævelen Modstand; kort sagt, det arme Faar maa blive evig fortabt, og fordærvet, naar det ikke kommer til den sande Hyrde. Derfor gjentager han endnu en Gang, hvad han i Begyndelsen har sagt, for desto bedre at indskjærpe os det, paadet at vi alene maa holde os fast til hans Varetægt og Føde (det er til hans Ord og Prædikeembede), og han siger:

Jeg er den gode Hyrde, og jeg kjender Mine og kjendes af Mine. Ligesom Faderen kjender mig, kjender jeg og Faderen; og jeg sætter mit Liv til for Faarene.

Mange, og det desværre altfor mange, ere de, som kaldes Hyrder og paatage sig det Regimente at føde og lede Sjælene. Men jeg alene, siger han atter, er den, som heder og er **den gode Hyrde.** Dette vil sige: Udenfor mig er Ingen af dem god, men de ere ubarmhjertige, grusomme Hyrder, naar de overlade de arme Faar i Ulvens Svælg; men mig skulle I lære at

kjende som Eders kjære, tro, fromme, venlige, søde og trøsterige Hyrde, over hvem Eders Hjerter skulle være glade; og I skulle være sikkre paa, at I ved mig ere forløste fra al Byrde, Frygt, Besvær og Fare, og at jeg ikke vil eller kan lade Eder fordærves. Dette beviser jeg derved, siger han, at **jeg sætter mit Liv til for Faarene**. Derfor holder Eder med Glæde til mig og lader ingen Anden regjere i Eders Samvittigheder; hører paa mig, som taler saadanne trøstelige Ord og tillige i Gjerningen viser, at jeg ikke vil drive, plage eller besvære Eder, saaledes som Moses og Andre gjøre, men at jeg vil paa det kjærligste føre og lede, beskytte og hjælpe Eder.

Saaledes driver han stedse paa denne ene Lære, som Hovedstykket af vor Salighed, at udenfor denne Hyrde Christus, (grebet igjennem Troen paa, at han alene er den, som ved sin Død frelser os fra Dødens og Djævelens Vælde) ingen Redning eller Hjælp er at finde; ligesom ogsaa denne Lære er den nødvendigste at indskjærpe i Christenheden. Thi Djævelen er den fiendsk og kan ikke taale, at vi bliver fast ved denne fromme Hyrde og det i den rette Forstand og Mening. Derfor raser han altid derimod ved sine Redskaber, baade med List og Skalkhed, Forfølgelse og Bespottelse, forat drive Menneskene derfra, saaledes som han ogsaa igjennem Jøderne har gjort mod denne Prædiken. Men vi skulle og derimod, som hans fromme Faar, holde os til Hyrdens Røst og vide, at vi, naar alle Ting slaa feil, og alle Menneskers Raad og Hjælp Intet duer, kunne være sikkre og i Behold ved Troen paa denne Hyrde, der har sat sit Liv til for os.

Derfor siger han ogsaa til Slutning om disse sine Faar, det vil sige den hele Christenhed, hvorledes han kjender dem og de igjen ham:

Jeg kjender Mine og kjendes af Mine.

Dette er vel en underlig Tale, og den var visseligen ogsaa sælsom og til at le af for Jøderne, ligesaavelsom da han sagde, at han alene var den sande Hyrde; og uden Tvivl have de meget haanende opladt sin Mund og sagt: Du taler Meget om dit Hyrdeembede og om dine Faar; Kjære, hvor har du da dine Faar, og hvor skal man finde dem? Thi vi have jo et Folk og en Hjord, som holder sig til Templet og den Gudstjeneste, der er stiftet af Gud, og holder Mose Lov; dermed ere de forenede i en Faaresti, saaat man kan kjende dem og nævne dem ved Navn. Men hvor ere dine Faar, hvorledes kjender man dem, eller hvorledes se de ud? Giv dem dog et Navn og et Kjendetegn! Nei, siger han, I ville og skulle ikke kjende dem paa den Maade, som I mene. Eders Faar have sine Mærker, hvormed man kan kjende og adskille dem fra andre; de ere omskaarne, komme til Templet i Jerusalem ꝛc. Men mine Faar have et andet Kjendetegn, der ikke er malet eller paastrøget med Rødkridt og Farve, saaat man kan kjende dem paa Panden eller paa Ulden; saaledes som Paven, efter Jødernes Exempel, gjør og maler en saadan Kirke og saadanne Christne, der i det Ydre forholde sig og leve saaledes, at Enhver kan kjende dem derpaa.

Nei, det lader sig ikke gjøre, vil han sige at du saaledes afmaler dem med Kjendetegn og Segl, som du tegner derpaa, eller at Moses maler derpaa; men de ere saaledes malede og tegnede, at Ingen kjender dem, uden jeg alene. Thi omendskjønt de Christne ogsaa have udvortes Tegn, der ere givne af Christus, nemlig Daaben, Nadveren og Evangeliets Prædiken, saa kunne disse dog feile, naar man vil dømme om Enhvers Person ifærdeleshed. Thi mangen En har Daaben, hører Evangeliet og gaar tilligemed Andre

til Alterens Sakramente, men er alligevel en Skalk og en Ikke-Christen. Men derpaa alene ere de Christne at kjende, at de indvortes i Hjertet have den Tro, der holder Christus for sin Hyrde. Men hvem kjender disse? Du vil hverken kunne se det paa mig eller jeg paa dig; thi Ingen kan se den Anden ind i Hjertet; derfor forbliver det vel saa, at Ingen kan kjende og udmale saadanne Faar og saadan en Hjord, uden denne Hyrde Christus alene. Saaledes kjende ogsaa alene mine Faar mig igjen, siger han, og det saaledes, at de ikke lade sig vise eller rive bort fra mig, men forblive ved den Tro, Bekjendelse og Prædiken, at jeg er Hyrden og sætter mit Liv til for dem imod Djævelen, Verden, Død og Helvede.

Saaledes tilintetgjør han hermed atter Jødedommen med dens Lov og Præstedømme og endmere vort Pavedømme med alt dets Væsen, og fratage dem al Magt til at regjere hans Hjord og dømme derover; han vil slet ikke have sig og sin Kirke mestret af dem; han forkaster og fordømmer al den Dom, som de ville fælde om, hvilke der ere Christne og Guds Folk eller ikke, efter deres Mose eller anden udvortes Orden og Regimente. Og han siger dem derimod, at de ikke skulle eller kunne kjende hans Faar, og at han alligevel vil have og opholde sin Kirke, omendskjønt de ikke kjende eller antage hverken Hyrden eller Faarene, men forkaste og fordømme dem, som affondrede fra Guds Folk.

Og han giver os derimod en Regel, hvorefter vi skulle adskille den rette Kirke eller Guds Folk fra den Kirke, som har Navnet og Berømmelsen derfor, men dog i Sandhed ikke er det. Han lærer os, at Kirken ikke er eller skal være en Hob, der maa holdes sammen med udvortes Regimente og Ordning, saaledes som det jødiske Folk med Mose Lov; hellerikke bestaar, regjeres eller opholdes den ved udvortes menneskelig Magt, og den er slet ikke forbunden ved ordentlig Succession eller Biskoppernes og deres Efterfølgeres Regjering, saaledes som Pavedømmet foregiver. Men Kirken er en aandelig Forsamling, som hører denne sande Hyrde, tror paa ham og regjeres af ham ved den Helligaand, og den bliver alene derved udvortes kjendt, at den har hans Ord, det er Evangeliets Prædiken, og hans Sakramenter; men indvortes er den alene kjendt for ham, ligesom den ogsaa paa den anden Side kjender ham gjennem Troen, der holder sig til ham, hvor den hører hans Ord, uanseet, om den ikke holder eller og Intet veed om hiin udvortes jødiske eller pavelige Ordning og Regimente, og er adspredt her og der i Verden uden nogen fast, udvortes Regjering, ligesom den jo var paa Christi og Apostlernes Tid, da den udenfor og imod det hele Præstedømmes ordentlige Magt troede paa Christus og bekjendte ham.

Derfor, dersom du nu egentligen vil vide og træffe og give den rette Forklaring over, hvad dog en Christen er, eller hvoraf et Menneske kaldes en Christen, saa maa du ikke gabe eller se efter Mose Lov, Pavens Regimente eller hvilkesomhelst Menneskers, selv de helligstes, Levnet og Helligheds; men du maa alene se paa dette Christi Ord, naar han siger: **Mine Faar kjende mig, og mine Faar høre min Røst,** saaat du siger: En Christen er ikke den, som fører et herligt, strengt, alvorligt Carteuser- eller Eneboerliv; thi Saadant kunne ogsaa Jøder og Tyrker gjøre, blandt hvilke Enkelte leve meget strengere; kort sagt: Alt, hvad der kan ske i os og af os, det gjør Ingen til en Christen. Hvad da? Det alene, at man kjender denne Mand, holder af ham og tror om ham, hvad han vil, at man skal tro om ham, nemlig, at han er den gode Hyrde, der sætter sit Liv til for sine Faar og kjender dem.

Denne Kundskab heder og er intet An-

det end Troen, der følger af Ordets Prædikeembede, hvilket ikke er vore egne Tanker eller nedstammer fra Mennesker, men er ved Christus selv bragt ned og aabenbaret fra Himmelen, saaledes som han siger til Petrus Matth. 16, 17.: **Kjød og Blod haver ikke aabenbaret dig det** ꝛc. Disse to, hans Ord og vor Tro, maa stemme overens og komme sammen; thi, dersom han ikke aabenbarede sig selv ved Ordet og lod sin Stemme høre, saa vilde vi Intet vide om den gode Hyrde.

Paa denne Maade, siger jeg, og paa ingen anden, bliver man en Christen, at man hører denne Røst alene og ikke veed af eller lader sig indbilde om nogen anden Hyrde, han kan nu have, hvad Navn og Glands han vil. Dette eneste Billede skal man gribe med sit Hjerte. De, som ere Christi Faar, have altsaa til alle Tider uden Forskjel denne ene Farve og Skikkelse, hvorved de kunne kjendes, og hvori de ere hinanden lige, at samtlige tro de paa denne Hyrde og bekjende hans Ord, om de end i det Udvortes paa mange Slags Maader ere adskilte, ja adspredte her og der i Verden uden Orden og hensatte blandt andre Folk.

Heraf have vi nu den Trøst, at den, som saaledes kjender Christus, visseligen er en af hans Faar, allerede kjendt af ham og udvalgt til hans Faar, samt skal ikke og behøver ikke mere at søge eller lede efter, hvorledes han kan blive et Faar, eller ængste og martre sig med unyttige Tanker, om han er udvalgt, og om hvorledes han kan blive vis paa Saligheden. Men han skal med Glæde trøste sig dermed og være sikker paa, at han, naar han hører denne Christi Røst, da i ham har den kjære Hyrde, der kjender ham, det vil sige antager sig ham som sit Faar, sørger for ham og vil beskytte og frelse ham, saaat han ikke behøver at frygte for Djævelen, Helvede og Døden; saaledes som han strax efter med trøstelige Ord videre udlægger dette, at hans Faar kjende ham og Kraften deraf, naar han siger: **Mine Faar høre min Røst, og jeg kjender dem, og de følge mig; og jeg giver dem et evigt Liv, og de skulle slet ikke fortabes evindelig, og Ingen skal rive dem af min Haand** ꝛc.

Og til end større Trøst siger han videre:

Ligesom Faderen kjender mig, kjender jeg og Faderen.

Det er en herlig og trøstelig Kjendskab, hvorved Faderen kjender sin kjære Søn med uudsigelig, grundløs, evig Kjærlighed, saaledes som han ogsaa ved en Stemme fra Himmelen aabenbart bevidner dette, idet han sagde: **Denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg haver Velbehag**, Matth. 3, 17., saaat han for hans Skyld har forbarmet sig over den menneskelige Slægt og taget den til Naade, da den var falden i evig Vrede og Fordømmelse og evigen skulde have maattet gaa fortabt, som St. Paulus siger Eph. 1, 6.: **Han benaadede os i Christo, den Elskede** ꝛc. Saaledes kjender ogsaa Christus os med samme uudsigelige Kjærlighed, hvormed han fra Begyndelsen har elsket Menneskeslægten, og hvorfor han paa det Dybeste fornedrede sig under alle Mennesker, ja, under vor Synd og Død, og i vort Sted bar Guds Vrede, eftersom han ikke kunde taale, at Djævelen skulde beholde os i sine Lænker og i den evige Fordømmelse.

Eftersom nu Faderen saaledes kjender Christus, og Christus paa samme Maade ogsaa kjender os, sine Faar, saa fremkommer deraf et Kjendskab af samme Slags, der fra Faderen formedelst Christus ogsaa naar til os, og hvorved paa den anden Side vi formedelst Christus skulle kjende Faderens Hjerte imod os, saaat han nemlig, ligesom han elsker Christus, sin Søn, saaledes ogsaa for hans Skyld bærer sand faderlig Kjærlighed imod os, der kjende Christus, som Faarene sin Hyrde, paadet

at vi skulle vide, at, eftersom han har givet os sin Søn, saa vil han ikke, at vi skulle blive fortabte eller fordømte, naar vi kun tro paa ham; thi han kan ikke hade sin Søn; derfor har han sendt ham ned fra Himmelen, forat han ved sin blodige Død skulde hjælpe fra Synden.

Det er jo en fortræffelig og stor Trøst. Men det er ogsaa en meget aandelig, det vil sige, en for vore Øine og Sandser skjult og hemmelig Kjendskab, at man skal tro, at baade Christus og Faderen saaledes kjende os; thi det er altsor dybt tilsløret for alle Menneskers Øine og forbundet med mange Slags Forargelse, Svaghed og modsat Omdømme af Verden og vort Kjød og Blod. Thi det forholder sig ikke alene saaledes med Verden, at den forarger sig over dette Christi Rige og hans Kirke, eftersom det ikke gaar efter dens Hoved eller paa den Maade og efter den Orden, som den mener, at det burde gaa, naar det skulde være Guds Regimente og Verk; ja, eftersom det gaar aldeles imod dens Fornuft, Forstand og Tanker, saa holder den baade Læren for lutter Daarskab og Forførelse, og fordømmer og forfølger tillige alle dem, som holde sig dertil og ikke ville følge dens Mening.

Men det er endnu sværere, at Christus selv under Saadant skjuler sig for sin Kirke og lader det se ud, som havde han forglemt, ja, ganske og aldeles forladt og forkastet den, saaat han lader den ligge trykket under Korset, underkastet al Slags Grusomheder fra Verdens Side og lader dens Fiender trodse, rose og glæde sig ligeoverfor den (saaledes som vi ville faa høre i det følgende Evangelium). Og dertil maa den taale, at den isærdeleshed bliver plaget af Djævelen indvortes i Hjertet med Rædsel for sine Synder og for Guds Vrede, og den maa altsaa bære alslags Ulykke og det hele Helvede foruden de Svagheder og Brøst, den maa føle og se hos sig selv og iblandt Sine baade med Hensyn til Tro og Levnet, og al den Forargelse Djævelen kan anrette.

Hvem er der nu, som kan kjende Faarene eller holde dem for Christi Faar, eftersom de ere saa dybt bedækkede og overvældede med Lidelse, Skam, Forsmædelse, Død, Forargelse 2c., at de endog ere skjulte for sig selv? Sandeligen Ingen uden Christus alene, og han trøster dem og siger, at han, uanseet alt dette, hvorover Verden og vort eget Kjød og Blod forarger sig, alligevel kjender sine Faar og ikke forglemmer eller forlader dem, saaledes som det kunde synes.

Og, forat han desto stærkere kan indskjærpe os dette, sætter han her en Lignelse til og siger: **Ligesom Faderen kjender mig.** Dette er i Sandhed ogsaa en aldeles forborgen Kjendskab, at Gud Fader kjendte, sin enbaarne kjære Søn, da han maatte ligge som det elendigste Betlerbarn i Krybben, ikke alene ubekjendt for, men ogsaa forstødt og forkastet af hele sit Folk, ja, da han hang i Luften paa det Allerforsmædeligste og Skjændigste, nøgen og blottet, mellem tvende Mordere, som den værste Gudsbespotter og Oprører, forbandet af Gud og al Verden, saaat han endog selv med stort Skrig maatte raabe: **Min Gud, min Gud, hvi har du forladt mig!** Alligevel siger han her: **Min Fader kjender mig** (netop i denne Lidelse, Forsmædelse og forargelige Skikkelse) som sin eneste Søn, udsendt af ham, at jeg skal være et Offer og sætte mit Liv til for mine Faars Frelse og Forløsning; **saaledes kjender jeg og ham** og veed, at han derfor ikke har forglemt eller forladt mig; men han vil føre mig gjennem og udaf Forsmædelsen, Korset og Døden til evig Ære, Liv og Herlighed.

Saaledes skulle og ville ogsaa mine Faar lære at kjende mig i deres Elendighed, Forsmædelse, Lidelse og Død som deres kjære og tro Frelser, der ogsaa paa lige Maade har lidt, ja, sat sit Liv til for dem; og de skulle visseligen have den Tillid til mig, at de ikke ere

forladte eller forglemte af mig i deres Nød (saaledes som Fornuften og Verden indbilder sig), men at jeg under alt dette underbart vil opholde dem og derved bringe dem til evig Seier og Herlighed.

Se, dette er Christi sande Kjendskab, hvormed han kjender os, og vi ere kjendte af ham. Det er en høi og fortræffelig Viisdom, men altfor meget tildækket og skjult for Verden, Fornuften og Sandserne, og den bliver alene fattet i Troen, der her maa staa i Kamp og Strid forat kunne erholde denne Kundskab og voxe deri, at den ikke ved den store Forargelse, som her viser sig, skal blive ført bort fra Christus, saaledes som han ogsaa selv siger herom Matth. 11, 6.: **Salig er den, som ikke forarges over mig.**

Heraf skulle vi ogsaa lære, at vi, som jeg ofte har sagt, ikke skulle dømme om Christi Rige og hans Kirke efter udvortes Anseelse og Fornuftens og den menneskelige Viisdoms Dømmen. Thi her hører du, at denne Kjenden af Faarene tilhører Christus alene og er ligesaa skjult for Fornuften, der i høieste Grad forarger sig derover, som han selv, da han hang paa Korset. Derfor fortjene de taabelige, hoffærdige Hellige og Kloge i egen Indbildning at straffes for deres Formastelse, da de med deres frække Dom strax dadle og fordømme de Christne, som dog have Evangeliets og Troens Lære reen, saasnart de se en eller anden Svaghed og Brøst hos dem; idet de i deres Hoved foremale sig en saadan Kirke, der kun skulde have idel fuldkomne, himmelske, hellige Væsener uden nogen Feil, Mangel og Forargelse; men dette er ikke muligt i dette Liv. Thi foruden at Djævelen med sine Partier og falske Hellige til alle Tider ogsaa udsaar sin Sæd iblandt den sande Hob, saa er der ogsaa mange iblandt de Christne, som endnu ere svage i Troen og have mangeslags Brøst med Hensyn til deres Levnet; ja, endog de store Hellige, som ere rene i Troen og ustraffelige i Levnet, finde og føle dog hos sig mangeslags Svagheder og syndige Tilbøieligheder, hvorover de selv klage, og de have nødigt nok at kjæmpe forat overvinde saadan Forargelse hos sig selv. Disse vil Christus, som den der alene kjender sine Faar, at vi ikke skulle dømme, saaledes som ogsaa St. Paulus formaner Rom. 14, 4.: **Hvo er du, som dømmer en fremmed Svend** ꝛc.

Og isærdeleshed skulle her de, som ere i Kirkens Embede, det er Prædikanter og Sjæleſørgere, lære, hvorledes de skulle forholde sig imod de Svage og Skrøbelige, at og de kunne lære at kjende dem, saaledes som Christus kjender os, det er, ikke fare suurt og haardt frem imod dem, med Stormen og Larmen eller med Fordømmen, naar det ikke altid gaar efter Ønske, men de bør handle mildt og lemfældigt med dem og bære deres Svaghed, indtil de blive stærke. Derfor iretteſætter ogsaa Propheten Ezechiel Cap. 34 haardeligen sine Præster og dem, som Hyrdeembedet paa Guds Vegne var anbetroet, fordi de regjerede strengt og haardt over Faarene, ikke pleiede de Svage, ikke helede de Syge, ikke forbandt det Saarede, ikke hentede det Vildfarende tilbage igjen, ikke opsøgte det Fortabte, idet han siger: **Jeg vil selv føde mine Faar, jeg vil lede efter det, som er tabt, og føre det Fordrevne tilbage, og forbinde det Sønderbrudte, og styrke det Svage** ꝛc.

Hermed viser han, at Gud ogsaa iblandt sin lille Hob har dem, som ere svage, saarede, forvildede, ja, endog tabte, og disse erkjender han alligevel for sine Faar, og vil ikke have dem forkastede, men pleiede, forbundne, helede og bragte tilbage; og, eftersom de ikke gjorde dette, idet de alene vilde regjere haardt og strengt efter Mose Regimente og med Lovens Tvang, saa kommer han med Forjættelsen om Christi

Rige, hvori han gjennem Evangeliet selv vil regjere og føde sine Faar ved den rette Hyrde Christus.

Jeg haver andre Faar, som ikke er af denne Sti; dem bør det mig og at føre bid, og de skulle høre min Røst, og der skal blive een Hjord og een Hyrde.

Angaaende disse Ord have vi allerede i Begyndelsen sagt, at Christus dermed afskediger Jøderne tilligemed deres Synagoger, Folk og Præstedømme, der hang ved Moses og siger: Om de end ikke antoge ham og holdt ham for deres Hyrde, hvortil han ogsaa ved Mose Vidnesbyrd var sat af Gud, saa vilde han dog finde Faar baade iblandt dem og, eftersom de ikke vilde, iblandt Andre, der dog ikke kaldtes Guds Folk eller vidste Noget af Moses, iblandt Hedningerne nemlig; saaledes som han ogsaa ved Propheterne forud havde forkyndt Hos. 2, 23.: **Jeg vil sige til det, som ikke var mit Folk: du er mit Folk** 2c., og 5 Moseb. 32, 21.: **Jeg, jeg vil gjøre dem nidkjære ved det, som ikke er et Folk.**

Disse, siger han, **bør det mig og at føre bid,** ikke forat de skulle maatte høre Moses og Eder, men forat **de skulle høre min Røst,** og saaledes gjennem mit Ord blive mine Faar, omendskjønt de ikke skulle komme hid eller antage Omskjærelsen og Mose Regimente eller have mig legemligen og synligen hos sig; og saaledes skal Altsammen udi eet Ord, een Tro og een Aand blive een Hjord under Christus, den eneste Hyrde, og ellers Ingen underkastet; saaledes som dette nu tog sin Begyndelse fra hans Himmelfart af og dagligen opfyldes til den yderste Dag.

Tredie Søndag efter Paaske.

Prædiken over Epistelen.

1 Petr. 2, 11—20.

Jeg Elskelige! jeg formaner Eder som Fremmede og Udlændinge, at I holde Eder fra kjødelige Lyster, som stride imod Sjælen og lade Eders Omgjængelse blandt Hedningerne være god, saaat de, idet de bagtale Eder som Misdædere, kunne se Eders gode Gjerninger og formedelst dem prise Gud paa Besøgelsens Dag. Værer derfor al menneskelig Orden underdanige for Herrens Skyld, være sig en Konge, som den Ypperste, eller Befalingsmænd, som de, der sendes af ham til Straf over Misdædere, men dem til Ros, som gjøre Godt. Thi saaledes er det Guds Villie, at I, ved at gjøre det Gode, skulle bringe de daarlige Menneskers Vankundighed til at tie; som de, der ere frie, dog ikke som de, der have Friheden til Ondskabs Skjul, men som Guds Tjenere. Ærer Alle, elsker Broderskabet, frygter Gud, ærer Kongen! I Tjenere! værer Eders Herrer underdanige i al Ærefrygt, ikke alene de gode og billige, men ogde vrangvillige. Thi dette finder Naade, dersom Nogen af Samvittighed for Gud finder sig i Gjenvordigheder, naar han lider uretfærdigen. Thi hvad er det for en Ros, dersom I, naar I synde og blive slagne, lide taalmodigen? Men dersom I, naar I gjøre Godt og lide derfor, ere taalmodige, dette finder Naade for Gud

Denne Epistel formaner ogsaa til gode Gjerninger eller Troens Frugter og gjennemgaar næsten alle Stænder, idet den viser, hvorledes Enhvers Levnet og Verk skal være. Men først formaner Apostelen de Christne ialmindelighed til, at de iblandt Hedningerne, det vil sige, i den vantro Verden, skulle leve saaledes, at disse med Sandhed Intet kunde have at dadle eller iretteſætte dem for; og han udleder denne Formaning deraf, at de skulde erindre (saaledes som han har fremstillet i første og andet Capitel), at de vare kaldede til et levende, udødeligt Haab om en uforgjængelig Arvedeel i Himmelen og evig Glæde og Salighed, og at de nu vare forløste og havde faaet Syndernes Forladelse ved Christi dyrebare Blod ꝛc. Ligeledes viser han, at de nu vare blevne et helligt Folk og kongeligt Præstedømme forat forkynde og prise Guds Naade, de, som tilforn ikke vare Guds Folk og ikke under hans Naade. Dette, vil han sige, have I nu faaet ved det guddommelige Kald og Eders Herres Christi Lidelse; derfor betænker, at I ogsaa bør leve, saaledes som de, der tilhøre Himmelen og ere et helligt Guds Folk, skulle leve.

Thi vi have ovenfor hørt, hvorledes de tvende Stykker bør være tilsammen hos en Christen og tillige indskjærpes ved den christelige Lære; nemlig for det **Første** Troen paa, at vi ved Christi Blod ere forløste fra vore Synder og have Forladelse; for det **Andet,** naar vi have den, at vi da ogsaa skulle blive andre Mennesker og vandre i et nyt Levnet. Thi i Daaben, eller naar vi begynde at tro, modtage vi ikke alene Syndernes Forladelse (hvilket er den Naade, som gjør os til Guds Børn), men derhos ogsaa den Gave, der skal udrense og dræbe den tilbageværende Synd. Thi Synden bliver os ikke tilgiven til den Ende, at vi skulle vedblive deri, siger St. Paulus Rom. 6, saaledes som de frække Aander og Foragtere af Guds Naade foregive; men, omendskjønt Synden er udslettet ved Christi Blod, saaat vi ikke behøve at betale eller gjøre Fyldest derfor, og vi nu ere Naadens Børn og have Forladelse, saa er Synden derfor ikke endnu aldeles udrenset og dødet i os.

Thi det er to forskjellige Ting: Syndernes Forladelse og sammes Dødelse, og begge to Ting maa indskjærpes imod dem, som bringe Sagen i Forvirring eller fordreie den med urigtig Lære. Hvad det Første angaar, saa have Paven og mange Andre lært, at de kunne opnaa Syndernes Forladelse ved deres eget Abespil med de selvvalgte og opdigtede Gjerninger og egen Fyldestgjørelse, og denne Vildfarelse varer gjennem alle Tider ligefra Cain, som den første, til Verdens Ende. Dernæst, naar denne Slags Vildfarelse bliver afskaffet, saa findes der atter falske Aander paa den anden Side, der høre og berømme denne Prædiken om Naaden, men have dog ingen Udbytte deraf, just som om det skulde være nok dermed, og Forladelsen ikke skulde udrette mere hos os, end at vi forblive saaledes, som vi tilforn vare, og have ligesaa Lidet sidenefter som før, saaat vi slet ikke vide mere om Christus og Evangeliet end før.

Derfor maa de, som ville være Christne, ogsaa vide og lære dette, at, da de nu have faaet Forladelse uden nogen Fortjeneste fra deres Side, saa maa de for Fremtiden ikke give Synden Rum og Plads hos sig, men modstaa sine forrige onde, syndige Lyster, og undgaa og fly deres Gjerninger og Frugter. Dette er Meningen og Summen af denne Epistel.

Naar vi nu betragte Apostlernes Ord, da se vi, hvorledes denne Fisker fra Bethsaida nu har en ganske anden Forstand end tilforn, da han før Herrens Opstandelse vandrede omkring med ham paa Jorden; thi paa den Tid havde han tilligemed de øvrige Apostler og det hele jødiske Folk ingen anden Forstand paa Guds eller Christi

Rige, end at det skulde være et saadant jordisk Rige, hvori de skulde være rige og salige Bønder, Borgere, Adelsmænd, Grever og Herrer, at al Verdens Gods skulde være deres og alle Hedninger deres Tjenere og Trælle, og at for Fremtiden ingen Fiende, ingen Krig, ingen Hunger og Ulykke skulle anfegte dem, men at de skulde have idel Fred og gode Dage, Lyst og Glæde under deres øverste Konge Messias. Dette var deres Haab og Forventning, og de vare fulde af disse søde Tanker, ligesom ogsaa Jøderne endnu den Dag idag ere berusede i samme Drøm.

Men her hører du, hvorledes St. Petrus prædiker det Modsatte. O, I kjære Christne! siger han, I, som ere døbte og kaldede og førte til Christi kongelige og præstelige Rige! jeg vil nu sige Eder noget ganske Andet, end hvad I og jeg tilforn have tænkt og drømt om. Vi ere jo Borgere, Grever og Herrer i dette Rige, hvor Christus er den høieste Konge over alle Konger og Herrer, og hvori der er idel Rigdom, Glæde og al Salighed og dette uden Ende. Men der gaar det ikke til paa verdslig Viis, saaledes som hos jordiske Konger og Herskaber; thi det skulle I ogsaa vide, at I ikke ere saadanne Herrer og Junkere efter Verdens Viis, ligesom hellerikke Christus er en Konge efter Verdens Viis, og Verdens Rige ikke stemmer overeens med hans; men I maa anse Eder som Fremmede og Gjæster i Verdens Rige. Derfor formaner jeg Eder ogsaa, da I nu ere blevne Christne og Borgere af dette evige, himmelske Rige, at I skikke Eder saaledes deri og for Fremtiden leve saaledes som de, der ikke mere tilhøre dette jordiske Verdens Rige og ikke anse dette Liv paa Jorden anderledes, end som en Vandrer eller Pillegrim det Land, som han reiser igjennem, og det Herberge, hvori han ligger Natten over; thi der tænker han ikke at forblive, og han søger hverken at blive Borgermester eller Borger; men han tager kun et Maaltid, noget Spise og agter sig ud gjennem den Port, som fører til Hjemmet. Saaledes, siger han, maa ogsaa I anse Eders Liv; thi I ere ikke blevne Christne til den Ende, at I skulle herske og forblive her paa Jorden (saaledes som Jøderne drømme om). De Christne have sin Bolig, sit Borgerskab og Herredømme andetsteds, ikke i denne Verden; derfor, da I ere Pillegrimme paa Jorden, retter Eders Tanker og Kurs til et andet Land, til en anden Eiendom, hvor I skulle være Herrer og have en blivende Tilværelse, hvor ingen Ufred, ingen Ulykke skal være, saaledes som I her i dette Herberge maa lide.

Nu, hvorledes lader dette sig gjøre i dette Liv? Han siger jo strax derefter: **Værer al menneskelig Orden underdanige — være sig en Konge — eller Befalingsmænd** ꝛc. Ligesaa: **I Tjenere! værer Eders Herrer underdanige — ogsaa de vrangvillige** ꝛc. Hvorledes rime sig nu disse to Ting sammen: at bo under Kongers og Herrers Regimente og alligevel være en Pillegrim her paa Jorden? Hvorledes kunne vi leve her paa Jorden med Kone og Børn, Huus og Hjem, Borgerskab og Øvrighed, og dog paa samme Tid ikke høre hjemme her? Velan, denne Forskjel er, som jeg allerede har sagt, i Begyndelsen falden tung for de kjære Apostler selv; men for de Christne bør det iserdeleshed nu falde let. Thi Christus og Apostlerne ville hermed ikke have forkastet det udvortes menneskelige Levnet og Regimente, hvilket St. Petrus her kalder **menneskelig Orden**; men de lade dette staa og forblive, saaledes som det staar, ja, de byde, at man skal blive derunder og bruge samme.

Men deri bestaar Forskjellen, at, naar vi leve her paa Jorden i saadanne Stænder, vi da alligevel ikke lade dette Liv være vort Kongerige og Hovedskat, som om vi ikke skulle have Mere og ikke vente noget Bedre, end vi her have, saaledes som baade Jøder og

Tyrker, der dog tro de Dødes Opstandelse, alligevel saa kjødeligen drømme derom og mene, at det skal netop blive et saadant Liv som nu med Undtagelse af, at ingen Ulykke, Forfølgelse ꝛc. mere skal finde Sted, men idel Fred, Lyst og Glæde (medens Paven har det forud, at han med sine hellige Epikuræere slet Intet tror). Men hver Christen skal bo i sin Stand, han være nu Herre eller Tjener, Fyrste eller Undersaat, og bruge, hvad Gud beskjærer ham, Land, Folk, Huus og Hjem, Kone og Børn, Penge og Gods, Mad og Drikke, men ikke anderledes end med det Sind, at han, som en Gjæst, er her, hvor han tager sit Bid Brød eller korte Middagsmaaltid, og holder sig i dette Herberge som en from Gjæst. Han kan altsaa vel være en Konge og Herre og føre sit Regimente og Embede med Flid og Troskab, og alligevel sige saaledes: Paa dette Væsen bygger jeg ikke; thi jeg tænker ikke at forblive her; jeg er nu i fremmede Lande og sidder vel øverst ved Bordet i dette Herberge; men den, som sidder dernede, han har ligesaameget her og hist som jeg; thi vi ere begge tilsammen Gjæster her. Men den, som har sat mig til denne Forretning, at udføre hans Befaling, han har budet mig at leve fromt og ærbart i dette Herberge, som det sømmer sig en Gjæst.

Saaledes skulle ogsaa de Christne i alle andre Stænder, de være nu Herrer, Fruer, Tjenere eller Tjenestepiger, forholde sig, saaat de, som Gjæster, have og bruge paa Jorden Mad og Drikke, Klæder og Sko, Huus og Hjem, saalænge det Gud behager, men paa den Maade, at de ere færdige og beredte til at fortsætte sin Vandring, naar alt dette falder bort. Og de skulle gaa sin Gang saaledes igjennem Verden, som en Gjæst gaar igjennem et Huus eller en By, hvor han ikke hører hjemme, og det paa den Maade, at han forholder sig fredelig og ærlig mod dem, hos hvilke han er, og ikke træder Nogen i Veien; thi det sømmer sig ikke, om en Gjæst vilde leve og husere efter eget Behag og Godtthykke i en anden Mands Huus; men det heder: Vil du være en Gjæst, saa maa du ogsaa forholde dig fredelig og paa Gjæsters Viis; ellers vil man snart vise dig paa Døren eller Raadstuen.

Dette skulle de Christne vide, for at de kunne skikke sig retteligen i dette Liv og ikke sætte sig saa fast deri, som vilde de forblive her bestandigen, eller gjøre som Munkene, der sky og sly verdslige Stænder og Embeder og ville løbe ud af Verden. Thi imod alt dette siger St. Petrus, at vi ikke skulle løbe den Ene fra den Anden, og Enhver blot leve for sig selv, men at vi skulle forblive i alleslags Stænder tilsammen, saaledes som vi af Gud ere indbyrdes forbundne, og den Ene tjene den Anden; men alligevel skulle vi agte dette Liv for en saadan Forretning, at vi ikke ere Borgere eller have vort Hjem deri, men at det er en Pillegrimsfart eller Reise, hvorpaa vi ligge Natten over i et Herberge, spise og drikke sammen, og saa maa forføie os videre paa Veien.

For Exempel den, som er i en ringere eller lavere Stand, en Tjener, Tjenestepige eller Øvrigheden undergiven, han skal ikke tale ubetænksomt og sige: Hvorfor skal jeg plage mig med det ubehagelige Huusarbeide eller Agerbrug og tung Tjeneste? Jeg er dog ikke hjemme her, og kan dog vel have det bedre; derfor vil jeg lade det Alt staa og have gode Dage (saaledes som Munkene og Pavepræsterne i deres Stand smukt have draget sig ud af Verden, og dog allermest mættet sig i kjødelige Lyster). Nei, saaledes gaar det ikke an; thi dersom du ikke vil lide og bære Saadant, saaledes som en Gjæst i Herberget og iblandt Fremmede maa gjøre, saa skal du hellerikke æde og drikke med.

Paa samme Maade den, som er i en høiere Stand og Herre, han skal hellerikke

lægge sig ned og tragte efter, hvorledes han alene kan leve efter sine Lyster i idel Fred og Ro, fordi han har det bedre end Andre, som om han vilde forblive her til evig Tid; men han skal tænke saaledes: Dette Liv er jo forgjængeligt og maa endnu være en Reise og Pillegrimsfart, indtil vi komme til det rette Fædreneland. Men, eftersom Gud vil, at Enhver skal med sin Stand og sit Embede her tjene de Andre, saa vil jeg gjøre, hvad der er mig paalagt, troligen tjene mine Undersaatter og Naboer, Hustru og Børn, saalænge jeg kan, om jeg end i denne Time maatte vandre herfra og forlade Alt, som jeg har paa Jorden. Thi om jeg end skal dø, saa veed jeg dog, Gud være lovet! hvor jeg hører hjemme. Men eftersom jeg endnu er her underveis paa Reisen, saa skal og vil jeg gjøre, hvad der hører til dette Borgerskab paa Jorden, og leve saaledes hos dem, som dette Steds Ret er, ligeindtil den Stund, da jeg skal træde over Tærskelen, paabet at jeg kan drage herfra med Ære og ikke lade noget Klagemaal efter mig.

Se dette skal, vil St. Petrus sige, være enhver Christens Væsen og Vandel paa Jorden, saaat han **først og fremst** kjender sit rette Hjem eller Fædreneland; og dette skeer ved Troen paa Christus, ved hvem vi ere blevne Guds Børn og Arvinger til det evige Liv og Borgere i Himmelen, saaledes som vi herom ogsaa synge: **Nu bede vi den Helligaand alt om den christelige Tro og ret Forstand** ꝛc. **naar vi heden fare fra dette Elende.** Dette stemmer netop med denne Text, hvori han kalder os **Udlændinge** og Vandringsmænd, som her ere i Elendighed og nu ønske sig hjem og agte sig ud gjennem Porten. For det **Andet,** eftersom vi maa være i dette Elende og endnu ikke ere hjemme, saa maa vi yde Værten al Ære og Herberget sin Ret og tage for Godt, hvad der vederfares os.

Saaledes maatte Propheten Jeremias formane sine Jøder, der vare i Elendighed i Babel og med stor Attraa ønskede sig hjem igjen og næsten forsagede, fordi de maatte være saalænge Fremmede og i Elendighed, medens dog mange af deres Brødre vare hjemme, og andre Propheter trøstede og styrkede dem i deres Haab om snart at komme hjem, hvorfor de lode være at dyrke Landet og søge sin Næring. Til disse Jøder skriver han Jer. 29, 10., at de skulle have Taalmodighed: thi de vilde ikke saa snart komme hjem igjen, men først efter sytti Aar; imidlertid, siger han, om J end maa være i Elendighed og Fangenskab, saa **bygger Huse og bor deri, og planter Haver og æder Frugt af dem. Tager Hustruer og avler Sønner og Døttre, og tager Eders Sønner Hustruer, og giver Eders Døttre Mænd, og de skulle føde Sønner og Døttre; og formerer Eder der, og J skulle ikke formindskes. Og søger Stadens Fred, til hvilken jeg lod bortføre Eder, og beder for den til Herren; thi naar den haver Fred, saa have J og Fred.** Jer. 29, 5. 6. 7. Det var for dem en fortrædelig og ærgerlig Prædiken af denne Prophet, at de endog der i deres Elendighed skulde bygge Huse og nedsætte sig som Borgere i Babel, dertil ogsaa gifte sig og avle Børn, ja endog bortgifte sine Børn, som om de skulde aldeles forblive der, og, hvad der lyder endnu værre, at de endog skulde bede for Staden og Kongeriget, som holdt dem fangne, de, som dog meget mere skulde have bedet om, at de maatte blive forløste fra dem, saaledes som de ogsaa, trøstede ved andre Propheter, haabede, at de skulde komme hjem igjen inden to Aar.

Nu, hvad skulde de gjøre? De, som vare fromme og troende, maatte jo haabe og vente, at de vilde blive forløste og komme hjem igjen til sit Rige, og de kunde vistnok ikke have nogen Glæde eller Lyst i dette Elende, saaledes som de ogsaa i den 137te

Psalme klage: **Ved Babylons Floder** ꝛc. og vidne, hvorledes de der have hylet og grædt og ikke kunde nogen Stund være glade, naar de tænkte sig hjem, og deres Hjerte i hele sytti Aar stundede efter at drage ud, saaat de slet ikke kunde spørge hvorledes de skulde bygge Huse, dyrke Agre og Haver, tage Hustruer og avle Børn. Og alligevel byder Propheten dem at gjøre Alt, hvad en Borger dersteds skulde og maatte gjøre, og tillige ogsaa at bede for sine Værter, som for sine Naboer og Medborgere, at Gud vilde give Staden Fred og Lykke ꝛc.

Saaledes forholder det sig ogsaa med de Christne; de have to Slags Levnet eller Regimente. Her paa Jorden ere vi jo ikke Borgere, her, hvor Verden bor og har sit Hjem og sit Himmerige; men **vort Borgerskab,** siger St. Paulus, **er med Christus i Himmelen,** det vil sige, i hint Liv, hvorpaa vi vente, og vi haabe at blive forløste, ligesom Jøderne fra Babel, og at komme did, hvor vi skulle forblive Borgere og Herrer til evig Tid. Men eftersom vi maa forblive i dette Elende og i dette vort Babel, saalænge Gud vil, saa skulle vi gjøre saaledes, som det blev befalet Jøderne, saaat vi leve her sammen med andre Mennesker, spise og drikke, holde Huus, dyrke Jorden, regjere og forholde os fredeligen med dem, ja bede for dem, indtil den Time kommer, at vi skulle fare bort herfra til vort rette Hjem.

Den, som saaledes kan træffe den rette Orden og Adskillelse i denne Ting, han kan ogsaa klogeligen møde alleslags Partiaander, som anrette et vederstyggeligt Uvæsen herimod, idet de enten ville aldeles løbe udaf Verden og ikke kunne komme overens med Nogen ꝛc. eller begynde at larme mod den verdslige Regjering og Orden og vende op og ned paa Alt, eller ville, som Paven har gjort, under Christendommens Skin og Navn blande sig i det verdslige Regimente og være Verdens Herrer.

Thi, om vi nu som Christne have Syndernes Forladelse og ere Guds Folk og Rigets Børn, der ikke mere høre til dette Babylon, men til Himmelen, saa skulle vi dog ogsaa vide, at vi den Tid, vi her maa leve iblandt Fremmede, bør gudfrygtigen, ærligen og tugtigen hjælpe til at bevare almindelig Borgerfred og Huusfred, samt med vort Raad og vor Hjælp tjene og gavne ogsaa de Onde og Utaknemmelige; og under alt dette alligevel betænke og eftertragte vor Arv og vort Rige, hvortil vort Maal staar.

Kortsagt, en Christen skal være et saadant Menneske, siger St. Paulus, der bruger denne Verden, men ikke misbruger den; der kjøber og eier som de, der ikke beholde; der har Hustru og Børn som de, der ikke have; der bygger, som byggede han ikke ꝛc. 1 Cor. 7, 29. 30. 31. Hvorledes rimer sig nu dette sammen? Jo saaledes, at man skjelner mellem den jødiske og tyrkiske, ja, ogsaa den pavelige Tro og mellem den christelige Tro, saaat en Christen lever i dette jordiske Liv, bygger, kjøber, driver Handel og Vandel med Folk og gjør Alt med, hvad der hører til dette Liv, dog ikke paa anden Maade, end som en Gjæst, der gjør, hvad Værten vil have af ham, og hvad der er Landets, Byens eller Herbergets Skik og Ret, men ikke sætter sin Lid dertil, som om han skulde forblive der og ikke havde noget Bedre. Da færdes han rigtigen gjennem Alt, hvad der er her paa Jorden, saaat han har det og dog ikke har det, bruger det og dog ikke lader sit Hjerte hænge derved, og omgaaes saaledes med det Timelige, at han ikke taber det Evige, men lader Hiint bag sig og forglemmer det, medens han stedse strækker sig efter dette, som det foresatte Maal.

Derfor er det store uforstandige Daarer, som foregive, at de ville løbe ud af Ver-

den og ind i en Ørken eller vild Skov og ikke ville være eller leve i Herberget, hvilket de ikke kunne undvære, og de maa dog selv blive sine egne Verter; thi de maa jo have Mad og Drikke, Klæder og Skjul; og det kunne de jo ikke fly, om de end løbe bort fra alle Mennesker. Det er hellerikke at forlade og fly Verden, saaledes som de indbilde sig; men du kan være, i hvilken Stand, i hvilket Liv og Væsen du vil (thi du maa jo etsteds være, eftersom du lever paa Jorden), saa har dog Gud ikke ført dig bort fra Menneskene, men iblandt dem; thi ethvert Menneske er skabt og født for sin Næstes Skyld. Hvor du nu er, siger jeg, og i hvilken Stand du findes, der skal du fly Verden.

Men hvorledes det? Ikke dermed, at du trækker paa dig en Kappe og kryber i en Krog eller Ørken; thi derved undløber du ikke Djævelen og Synden; han finder dig ligesaavel i Ørkenen i en graa Kappe, som paa Torvet i en rød Kjole. Det er med Hjertet du maa fly, saaat dette bevarer sig ubesmittet af Verden (som Jakobs Epistel Cap. 1, 27. siger), det er: du maa ikke med dit Hjerte hænge ved saadant verdsligt Væsen men holde dig til denne Lære om Troen paa Christus og vente den evige Arv af Himmelen, og i Kraft af denne Tro og dette Haab røgte din befalede Gjerning, som du her har at gjøre, og alligevel sige derhos: Dette er endnu ikke min Skat og mit vigtigste Gode, hvorfor jeg lever (saaledes som Verden, Jøder, Tyrker og Pavedømme alene leve derfor); men jeg holder alt dette Timelige for et Herberge og flyr det, som en Gjæst sit Herberge, hvilken vel nyder sit Maaltid og sin Føde og bruger sit Leie, men hans Hjerte søger sig stedse derfra og tænker paa det Sted, hvor han hører hjemme.

Men hvem vilde vel taale en saadan Daare, som vilde fare afsted og sige: Jeg vil hverken spise eller drikke, men kun bære mig underligt ad, slaa Vinduer itu og støde Alt overende; thi jeg har dog ikke her noget blivende Sted ꝛc. Ja, just derfor, maa man svare ham, skal du bruge dette Herberge og tage imod, hvad man giver dig, at du kan komme videre frem til det Sted, hvorhen du agter dig. Saaledes skulle ogsaa de Christne bruge Verden, at de bestandigen tænke sig ud af dette Liv, om de end have Hus og Gaard, Hustru og Børn, men alene til dette Liv, saaat de lade samme sin Ret og derhos sige: Idag er jeg her, imorgen et andet Sted; nu benytter jeg dette Herberge, imorgen bruger jeg et andet; thi jeg tænker ikke at forblive her. Saaledes fortæller ogsaa St. Peder i den skjønne Prædiken paa Pintsedag om David, der dog var en hellig Konge.

David, siger han, **opfor ikke til Himmelen; men da han havde tjent Guds Villie, hensov han** ꝛc. Thi han vil ikke dadle hans Embede og Herredømme, som havde han gjort Uret derudi; men han smykker det med hædrende Ord: Han var en Konge og bortkastede ikke sin Krone og kongelige Herlighed, men beholdt den og han beholdt den, som et Embede, der af Gud var ham befalet at forvalte, og han tjente Gud dermed. Saaledes bør ogsaa en from Herre og Enhver i sit Embede og sin Stand gjøre, saaat han betænker, at han ikke er sat deri forat skalte og valte dermed, som han lyster, men alene i den Hensigt, at han skal tjene Gud derudi, saalænge han er her, hvor han ikke har noget blivende Sted, men er som en Fremmed, der kommer iblandt andre Gjæster og lever dem til Behag og Tjeneste og gjør, hvad de gjøre, og, hvor der er nogen Fare eller Nød forhaanden, der løber han og med og hjælper at redde og frelse.

Saaledes holdt Kong David sit Rige og Alt hvad Gud havde givet ham, ikke for sin rette Herlighed, men for sit Embede og sin Tjeneste paa denne sin Pillegrimsreise,

og han forblev deri kun som en Gjæst, der tænker at forlade alt Saadant og søger noget Andet. Derfor siger han ogsaa Ps. 39, 13.: **Jeg er en Fremmed hos dig, en Gjæst** og en Borger, **som alle mine Fædre.** Hvorledes? Bør en saadan herlig Konge tale saaledes? Er den en Gjæst, som sidder paa en Kongethrone, er Herre over Land og Folk, af hvilke tolv Gange Hundredetusinde bleve talte af ham? Ja, han siger, at han tjente Gud i sit Kongerige som den, der paa Jorden er en Gjæst og af Gud var sat dertil; men at han ved Siden deraf ogsaa er en Guds Borger i et andet Væsen og Liv, hvilket han holdt for herligere og bedre end sin Krone og al Herlighed paa Jorden.

Dette er nu St. Petri Prædiken, hvormed han formaner de Christne til et christeligt Levnet og christelige Gjerninger. Efterson de nu ere kaldede og komne til den Herlighed, at de ved Christus ere blevne et kongeligt Præstedømme og et saadant Folk der er Guds Eiendom og Borgere i Himmelen, saa skulle de ogsaa leve som de, der ere Gjæster her og tragte efter et andet, evigt Rige, det vil sige, de skulle afholde sig fra alleslags kjødelige eller verdslige Lyster og føre en god Vandel i allehaande gode Gjerninger. Han giver tvende Aarsager hertil: For det **Første,** at man ikke ved kjødeligt Væsen og ved at følge sine Lyster skal tabe det Aandelige og Evige; for det **Andet,** at Guds Navn og vor Berømmelse, som vi have i Christus, ikke maa blive spottet blandt Hedningerne og Modstanderne, men priset ved vore gode Gjerninger. Disse ere de vigtigste Aarsager, hvorfor og til hvilken Ende man bør gjøre gode Gjerninger, og de skulle ogsaa paa det Stærkeste formane og opmuntre os dertil.

Thi først siger han, at de skulle afholde sig fra kjødelige Lyster af den Grund, at de stride imod Sjælen. Dermed viser han, at, naar man ikke modstaar samme, men vil følge dem, saa vil den Skat og Arv, som vi have i hint Liv, derved gaa tabt. Thi det rimer sig ikke sammen og kan ikke forenes, at du vil hede og være en Gjæst paa Jorden, der tragter efter noget Andet og Bedre, og alligevel paa samme Tid leve i de kjødelige Lyster, som om du tilligemed Verden evigen vilde blive her. Nei, det forholder sig saaledes: Vil du have det Ene, saa maa du lade det Andet fare; forglemmer du dit rette Fædreneland og ligger nedsjunken i dette kjødelige Levnet (saaledes som Verden og Hedningerne, der ere uden Tro og uden Haab om det evige Liv), saa vil du hellerikke komme til hint Fædreneland, eftersom du selv foragter det og kaster det fra dig.

Derfor maa der her føres en Strid, saaat man modstaar Kjødets Lyster; thi disse stride ogsaa, siger han imod Sjælen, det vil sige, imod Menneskets Tro og gode Samvittighed, saaat, hvor de tage Overhaand, der er Aanden og Troen tabt; men, dersom du ikke vil blive overvunden, saa maa du ogsaa mandigen værge dig derimod og være betænkt paa, at du kan overvinde og bevare dit aandelige, evige Klenodie.

Dette er en Aarsag, som angaar vor egen Nød. Den anden Aarsag er, at ogsaa Guds Ære beror paa vort Levnet paa Jorden, saaat nemligen ikke Fiendernes Mund paa Grund deraf skal aabnes, og der saaledes ikke skal gives dem Aarsag til at bespotte Guds Ord og Navn; men med vor Bekjendelse og hele Levnet skulle vi prise ham, hvorved ogsaa Andre kunne komme dertil og tilligemed os erkjende og prise ham, saaledes som ogsaa Christus Matth. 5, 16. siger: **Lader saa Eders Lys skinne for Menneskene, at de se Eders gode Gjerninger og ære Eders Fader, som er i Himlene.** Derfor vedbliver nu St. Peder og opregner nogle af de Christnes gode Gjerninger i enhver Stand, især deres, som ere Øvrigheden undergivne eller

i Tjenerstand, som Tjenere og Tjenestepiger, saaledes som det stod til paa den Tid, da de Christne maatte staa under og tjene hedenske og vantro Herrer. Og han formaner dem til at leve saaledes, at Guds Navn kan blive priset derved; og, om de maatte lide Overlast og Uret, at de da skulde have Taalmodighed og ikke gjøre Ondt igjen, saaledes som vi hørte i den nærmest foregaaende Søndags Epistel, der i Skriften følger efter denne. Men det vilde nu blive for langt at handle om alle enkelte Stykker af de gode Gjerninger, der her opregnes.

Tredie Søndag efter Paaske.

Prædiken over Evangeliet.

Johs. 16, 16—23.

Jesus sagde til sine Disciple: Om en liden Stund skulle I ikke se mig, og atter om en liden Stund skulle I se mig; thi jeg gaar hen til Faderen. Da sagde Nogle af hans Disciple til hverandre: hvad er dette, som han siger os: om en liden Stund skulle I ikke se mig, og atter om en liden Stund skulle I se mig; og: thi jeg gaar hen til Faderen? Da sagde de: hvad er det, som han siger: om en liden Stund? Vi forstaa ikke hvad han taler. Da vidste Jesus, at de vilde spørge ham, og han sagde til dem: derom spørge I hverandre indbyrdes, at jeg sagde: om en liden Stund skulle I ikke se mig, og atter om en liden Stund skulle I se mig. Sandelig, sandelig siger jeg Eder: I skulle græde og hyle, men Verden skal glæde sig; I skulle være bedrøvede, men Eders Bedrøvelse skal vorde til Glæde. Kvinden, naar hun føder, haver Bedrøvelse, fordi hendes Time er kommen; men, naar hun haver født Barnet, kommer hun ikke mere den Trængsel ihu for Glæde over, at et Menneske er født til Verden. Ogsaa I have da vel nu Bedrøvelse; men jeg vil se Eder igjen, og Eders Hjerte skal glædes, og Ingen tager Eders Glæde fra Eder. Og paa den samme Dag skulle I ikke spørge mig om Noget.

Dette Evangelium foreholder og forebilder os det store og herlige Verk, som Gud har udrettet, idet Christus, hans enbaarne Søn, døde for os og igjen opstod fra de Døde. Herom er allerede meget sagt, og der vilde være meget Mere derom at sige. Thi jeg for min Person befinder, at jo længere jeg studerer herpaa, desto mindre kan jeg. Men eftersom Gud vil have det saa, at man tænker paa ham, priser hans Verk og Naade og takker ham derfor, saa er det billigt, at vi tale derom og høre derpaa, saameget vi formaa.

Herren taler her til sine Disciple med dunkle og tilsløredе Ord, hvilke de ikke forstode. Og dette gjorde han uden Tvivl allermest af den Grund, at han dermed vilde formane dem og vel indskjærpe disse Ord for dem, da de løde saa besynderlige, paadet at de ikke skulde glemme dem; thi man bevarer meget bedre et Ord, som lyder noget sælsomt, end et Ord, som bliver udtalt efter den almindelige og sædvanlige Sprogbrug. Derfor gjentage ogsaa Disciplene dem tvende Gange, og den Ene spørger den Anden, hvad det dog kunde være; derpaa gjentager Christus selv det for fjerde Gang, og alligevel forblive dog Ordene

dunkle og uforstaaelige for dem, indtil han sidenefter aabenbarede, hvad han mente dermed, da han var opstanden fra de Døde og gav dem den Helligaand, saaat de vel forstode dem. Saaledes forstaa ogsaa vi dem nu, hvor man hører og læser dem; men at de skulle blive forstaaede tilbunds, det bliver vel Intet af i dette Liv; thi, som jeg sagde, jo længere og jo mere man lærer derpaa, desto mindre kan man, desto mere maa man lære.

Thi Guds Ord er en anden Tale, og den hellige Skrift er en anden Bog end Menneskers Tale og Skrifter, saaat St. Gregorius har sagt vel (naar han kom til et godt Sprog): Skriften er et Vand, hvori en stor Elefant maa svømme, og hvorover et lidet Lam kan gaa med sine Fødder. Thi den taler klart og tydeligt nok for de Enfoldige; men den er ogsaa paa den anden Side saa høi for de Kloge og Høiforstandige, at de ikke kunne begribe det; saaledes som ogsaa St. Paulus bekjender om sig selv Philip. 3, 13.: **Brødre! jeg agter ikke mig selv at have grebet det.** Og St. Petrus siger 1 Petr. 1, 12., at der i Skriften foreholdes og skrives saadanne Ting, at endog Englene have nok til at grunde paa, isærdeleshed med Hensyn til det store Værk, at Christus, Guds Søn, er bleven Menneske, har lidt Døden paa Korset, men er igjen opstanden og sidder nu ved Faderens høire Haand, som en Herre over alle Ting ogsaa efter den menneskelige Natur, samt regjerer sin Kirke og opholder den imod Djevelens Vrede og al Verdens Vælde. Vi høre vel Ordene herom, men de, Englene, se og forstaa det og have evig Glæde deraf; og, ligesom de i Evighed ikke kunne betragte det nok, saaledes kunne vi meget mindre forstaa det nok; thi det er et uforgjængeligt, uudsigeligt, uudmaaleligt og uudtømmeligt Værk.

Og dette er endnu sagt de cognitione objectiva, det vil sige, naar man seer det med Øinene, saaledes som Englene se det, og saaledes som vi ville komme til at se det i hint Liv. Men i dette Liv maa vi have en anden Indsigt deri, som heder cognitio practica, saaat vi lære at kjende, hvad dette Værks Kraft er, og hvad det formaar; og dette skeer ved Troen, der i hint Liv vil ophøre, da vi ogsaa ville kjende det i fuldkommen Beskuelse.

Saaledes have vi nu her at lære, hvad det betyder, at Herren siger i denne Text: **Om en liden Stund skulle I ikke se mig, og atter om en liden Stund skulle I se mig** ꝛc., og at dette skal sige saameget som: **I skulle være bedrøvede, men Verden skal glæde sig; men Eders Bedrøvelse skal vorde til Glæde.** En sælsom Tale: om en liden Stund ikke se og være bedrøvet, og dog atter om en liden Stund igjen se og være glad!

Efter Bogstaven og Historien ere vel disse Ord isærdeleshed nu for Tiden, lette at forstaa; thi i vor Troesbekjendelse sige endog Børnene: **Jeg tror paa Jesum Christum** ꝛc., **korsfæstet, død og begraven, opstod tredie Dag fra de Døde.** Disse ere de tvende Tider, hvorom Christus her taler. Men det svimler for os, naar man ogsaa skal forsøge og smage det og erfare det i Livet; da bliver det for høit for Forstanden: Naar vi, som tro, at Christus er Guds Søn og død og opstanden for os ꝛc., ogsaa skulle tabe ham i vort Hjerte, og han skal dø bort ogsaa for os, saaledes som det vederfores Apostlerne i de tre Dage. Da, ja da bliver det en jammerlig Korsfæstelse og Død, naar Christus dør i mig, og jeg ogsaa dør for ham; saaledes som han og her siger: **I skulle ikke se mig; thi jeg gaar bort fra Eder**, det vil sige: jeg dør, og da skulle ogsaa I dø, eftersom I ikke se mig; og saaledes vil jeg være død for Eder, og I for mig. Dette er først en besynderlig, stor og tung Bedrøvelse.

Thi der gives ogsaa mangeslags Bedrøvelse paa Jorden (ligesom ogsaa paa den anden Side mangeslags Glæde); som naar en bliver berøvet sine Penge eller sit Gods eller uskyldigen forhaanet og bespottet, mister Fader og Moder, Barn eller sine kjæreste Venner ꝛc. Ligeledes, naar Djævelen bedrøver og martrer En i hans Hjerte med tunge Tanker (saaledes som han vel kan), saaat han ikke veed, hverken hvorfor eller hvorfra det skeer.

Men det er den sande og store Bedrøvelse, der er over al Bedrøvelse, naar Hjertet tager Christus, saaat han ikke mere sees, og det ikke venter nogen Trøst mere af ham. Og der ere Faa, som blive forsøgte saa høit; og visseligen have hellerikke alle af Christi Disciple forsøgt dette, som maaske St. Thomas, Judas Thaddæus, Bartholomæus ꝛc., der vare gode, enfoldige Folk; men alene de andre med de ømme Hjerter, som St. Petrus, Johannes, Philippus ꝛc., der bleve trufne af det Ord, som de her hørte, nemlig at de skulde miste Christus og ikke se ham. For disse blev der ogsaa her prædiket, mere end for de Andre, der vel ogsaa troede og erfarede, at Christus døde, og sidenefter ogsaa, at han igjen opstod; og der var ogsaa for dem **en liden Stund**: men det var paa en ringe, simpel og barnlig Maade og kun en legemlig Bedrøvelse. Men de tre sidstnævnte Disciple have ret maattet føle og forsøge, hvad det er at tabe Christus aasyne og ikke alene legemligen, men ogsaa aandeligen blive ham berøvet, og saaledes paa een Gang have en dobbelt Bedrøvelse og Sorg.

Thi de have hellerikke blot havt denne legemlige Glæde af ham, at han saalænge var hos dem, sørgede for dem, spiste og drak med dem, at de have nydt hans legemlige søde Selskab og Omgang, især deleshed eftersom han saa venligen omgikkes med dem og bar deres Skrøbelighed, ja venligere og yndigere legede med dem end nogen Fader med sit Barn, saaat han ogsaa ofte taalte deres store Feil og Trætter. Derfor gjorde det dem ogsaa ondt at miste en saadan venlig Herre. Men det var meget værre, at de havde sat sit Hjertes Lid til, at han skulde blive en mægtig Herre og Konge og stifte et Regimente, hvori han vilde gjøre ogsaa dem tilligemed sig til Herrer og aldrig mere lade dem dø. Dette var hidtil deres Hjertes Glæde og Tillid, som de havde til denne Frelser.

Men nu tabe de ganske og aldeles begge Dele paa een Gang, ikke alene Herrens venlige Selskab, men ogsaa denne skjønne og herlige Tillid, og falde pludseligen i Helvedes Afgrund og evig Bedrøvelse, idet deres Herre paa den skjændigste Maade bliver dræbt, og selv maatte de nu hver Time vente, at de for hans Skyld ogsaa paa samme Maade bleve grebne, og de maa nu synge denne Sørgesang: Ak! hvorledes er ikke nu vort Haab forloret! Vi haabede ved denne Mand at blive store Herrer, nyde al den Glæde, som vi begjærede; nu ligger han i Graven, og vi ere faldne i Caiphas's og Jødernes Hænder, og der er ingen elendigere, ingen usaligere Mennesker paa Jorden end vi.

Se, dette er den rette Hjertekval og den Sorg, hvorom Christus her egentligen taler, og hvori Gud hellerikke letteligen fører Nogen, uden at han ogsaa giver den Trøst derimod, som han viser i dette Evangelium. Thi anden Lidelse og Nød kan ogsaa kaldes Bedrøvelse, som naar man for Christi Skyld lider Forfølgelse, Fængsel og Elendighed, og maa tabe Ære, Gods, ja endog Livet. Men dette er først den allerhøieste Bedrøvelse, naar Christus selv tabes, Da er al Trøst borte og al Glæde tilende, da hjælper hverken Himmel eller Sol og Maane, hverken Engel eller nogen Skabning, ja, ikke engang Gud selv. Thi udenfor denne Frelser Christus er der ingen anden i Himmelen eller paa Jorden; er nu han borte,

da er al Frelse og Trøst borte, og Djævelen har vundet Indgang til al plage og ængste det bedrøvede Hjerte, som han selv vil, og det endog under Guds Navn og Person, ligesom han da ogsaa er en Mester dertil.

Paa den anden Side er det ogsaa den høieste Glæde over al Glæde, som et Hjerte har af Frelseren Christus. Thi det kaldes vel ogsaa Glæde, naar man glæder sig over en stor Lykke, over Penge og Gods, Magt og Ære ɔc.; men alt dette er endnu kun en barnagtig og taabelig Glæde. Desuden gives der ogsaa en skjændig Djævleglæde, som glæder sig over en Andens Skade og Ulykke; derom siger Christus ogsaa her: Verden skal glæde sig og le over Eders Hylen og Græden, naar den dræber mig og paaforer Eder al Ulykke. Saaledes er der ogsaa i andre verdslige Sager mange saadanne Mennesker, der ikke kunne blive glade, medmindre de have gjort Skade eller se, at det gaar deres Næste ilde, idet de ligne det giftige Dyr Salamanderen, der er saa koldt, at det ogsaa kan leve og opholde sig i Ilden; saaledes leve ogsaa disse og blive fede af andre Folks Skade. Det er den smukke Satans Frugt og ømme Avindsyge, hvem det gjør ondt, at det gaar en anden vel, og som gjerne vilde have et Die mindre, forat hans Næste kan have intet.

Men alt dette er endnu intet imod den Glæde, som Verden, drevet af Satan, forskaffer sig paa Christi og hans Disciples Bekostning, idet den paa det Høieste glæder sig over den store Skade, at Christus vorder korsfæstet, alle Apostlerne forjagede, Kirken aldeles omstyrtet, hans Ord fortiet, og hans Navn ganske og aldeles udslettet. Det er ogsaa en aandelig Glæde (ligesom paa den anden Side den store Bedrøvelse er aandelig), men den er ikke af den Helligaand; den tilhører dem, som ere den lede Satans Eiendom med Legeme og Sjæl, men alligevel kaldes de viseste, lærdeste og helligste Mennesker paa Jorden; ligesom hos det jødiske Folk de Ypperstepræster, Pharisæerne og de Skriftkloge, der ikke havde nogen Ro og ikke kjendte nogen Glæde, saalænge de hørte Christi Navn nævnes og hans Ord lyde eller saa nogen af hans Disciple endnu levende. Saaledes sige ogsaa saadanne Mennesker Viisd.s B. 2, 15.: Han er os besværlig, naar han og kun sees ɔc. Og, da han hang paa Korset bespottede og forhaanede de ham med stor Glæde og sagde: **Er du Guds Søn, da stig ned af Korset. Han forlod sig paa Gud, han fri ham nu, om han haver Behag i ham** ɔc. Matth. 27, 40. 43. Se, hvorledes deres Hjerter hoppe af Glæde i dem! hvilket Paradiis, hvilket Himmerige have de ikke deri, at de se den kjære Herre paa Korset, bespottet og bragt i Døden! Og det er for dem idel Sukker og sød Viin, at de selv have gjort dette.

Se, saadan Glæde giver Christus her Verden, og sine Disciple derimod den store Bedrøvelse, idet de maatte se, høre og lide Saadant, saaat det gaar dem igjennem Hjerte, Liv og Sjæl. Og hermed foremaler han Verden i Sandhed gruelig og skrækkelig som et saadant Djævelens Barn, der ikke har nogen større Glæde end, om den kunde se Christus gaa tilgrunde, og hans Disciple blive skjændigen fordømte og fortabte.

Saadant se vi ogsaa nu for Tiden hos vore fine Junkere, Paven, Kardinalerne, Pavebiskopperne, og hvad nu disse Uhyrer hede; de klappe i Hænderne og juble, naar de mærke, at det gaar os en Smule ilde, og de vilde gjerne, at det ikke maatte forblive skjult, men gjenlyde ligetil Helvedes Afgrund. Naadige Gud! hvad have vi da gjort dem? De have jo Gods og Penge, Magt og alle Ting fuldt op, medens vi neppe have en liden Smule. Er det ikke nok, at de ere os overlegne i Henseende til Alt, hvad deres Hu staar til, medens vi deri-

mod ere plagede og elendige? Skulle de endnu tillige være saa bittre Fiender mod os, at de ikke unde os Guds Naade, men ønskede, at vi brændte i Helvedes dybe Ild?

Dette er jo et gyseligt Billede og en ret Frugt af Helvedes Aand, at kunne glæde sig saa høit ikke over noget Godt, hellerikke over nogen verdslig eller menneskelig Glæde. Ja intet Guld eller Sølv er dem saa kjært, ingen Strengeleeg lyder for dem saa sød, ingen Drik smager dem saa godt, som naar de faa se fromme Christnes Ulykke og Bedrøvelse. De ere saa optændte af Had og Hevngjerrighed, at de ikke kunne have nogeu ret glad Time, førend de kunne synge: Gud være lovet, de Skjelme ere nu borte, nu have vi udrydet Evangeliet. De have ingen Ro, og ingen Glæde smager dem, førend de have bragt det dertil. Og de have ogsaa hidtil gjort Forsøg derpaa og for en Deel beviist det med saa mangeslags uventede Rænker, Kunster og Kneb; og i enkelte Tilfælde har Gud ogsaa ladet dem faa en liden Glæde, idet de have faaet plage og udrydde Nogle; men de have dog paa langt nær endnu ikke faaet kjøle deres Harme, saaledes som de gjerne vilde.

Derfor vil nu Christus her sige: I have nu hørt begge Dele, nemlig, hvilken Glæde Verden skal have, og hvilken Bedrøvelse der vil vorde Eder til Deel. Lærer og beholder det derfor, forat I kunne have Taalmodighed, naar det skeer, og I erfare det, og forat I under saadanne Lidelser kunne gribe en ret Trøst. Jeg maa paa denne Maade forsøge Eder og lader Eder smage, hvad det er at have tabt mig og at være død i Eders Hjerte, paadet at I kunne lære en Smule at forstaa dette Mysterium (denne Hemmelighed); thi ellers ville I ikke kunne udstudere mig; det vil være Eder for høit fra Bunden af at forstaa det store Verk, at Guds Søn gaar til Faderen, det er, dør og opstaar for Eder, paadet at han ogsaa kan bringe Eder ind i Himmelen. Og dersom jeg ikke tildels lod Eder forsøge dette, saa forbleve I altfor uforstandige og skulde tilsidst blive aldeles udygtige.

Derfor maa I, siger han, saaledes skikke og hengive Eder deri, at I forsøge, hvad dette Ord **en liden Stund** vil sige, og dog ikke forsage og gaa under deri. Derfor siger jeg ogsaa til Eder iforveien, at det saaledes maa ske: I skulle have og lide en saadan Bedrøvelse (baade indvortes og udvortes, det vil sige, baade paa Sjæl og Legeme). Men, naar det skeer, og en saadan Stund kommer, og I have intet Mere, hvormed I kunne holde Eder oppe, naar I have tabt baade mig og Gud, saa bevarer alligevel da mit Ord, det Ord, som jeg nu siger Eder: **Det er kun om en liden Stund at gjøre.** Naar I kun kunne lære dette Sprog og bevare dette lille Ord, **en liden Stund** og **atter en liden Stund**, saa vil det ingen Nød have.

Den første **lille Stund**, hvori I nu se mig og endnu have mig hos Eder, indtil jeg gaar bort fra Eder, den er endnu til at taale og overvinde. Men den anden **liden Stund**, endtil I se mig igjen, den vil blive Eder baade lang og tung; thi den er den rette Sørgetime, da jeg vil være død for Eder tilligemed al den Glæde, Trøst og Tillid, som I have havt af mig, og I ville være aldeles forlorne for Eder selv. Men, kjære Børn! erindrer Eder dog og forglemmer slet ikke, at jeg nu siger Eder: Det skal ikke vedvare til evig Tid; en liden Stund maa I tabe mig og ikke se mig; dette maa I nu erfare og lære. Men bevarer dog alene dette, at jeg har kaldt det **en liden Stund**; og i mine Øine er det kun en liden kort Stund, omendskjøndt det for Eder, I Eders Hjerte og Følelse, ikke er en liden Stund, men en lang Evighed. Thi efter Eders Følelse ville I ikke kunne

tænke Andet, end at I, naar jeg er frataget Eder, have tabt Alt, eftersom jeg er det evige Gode og den evige Trøst; hvor dette er borte, der er det ingen liden Stund længere, men derimod noget Evigt, nemlig evig Bedrøvelse og Død.

Se, saaledes prædiker han her for sine Disciple, os Christne til Trøst, naar vi af Gud blive forsøgte med saadanne Anfegtelser, det være nu indvortes eller udvortes, legemligen eller aandeligen, især deleshed i det høieste Stykke, som heder at tabe Christus udaf Hjertet: at vi da kunne lære dette Sprog at kjende, og, om vi ikke mere kunne det, at vi dog kunne beholde denne lille Draabe Lavendelvand til at lædske og styrke vore Hjerter med: **Min Herre Christus har jo sagt, at det kun skal være en liden Stund.** Om jeg nu altsaa tabte ham og slet ingen Glæde kjendte, men laa og forsmægtede i idel Bedrøvelse, saa vil jeg dog benytte denne lille Draabe og beholde denne Lædskedrik, at han ikke skal forblive borte for mig; og jeg vil sige: **Det skal kun være en liden Stund,** om det end synes mig svært, langvarigt og evigt; han vil komme igjen saaledes som han her og Johannes 14, 18. siger: **Jeg vil ikke forlade Eder faderløse; jeg kommer til Eder** ꝛc.; og det saaledes, at jeg istedetfor denne lille Sørgestund skal have en evig Trøst og Glæde i ham.

Derimod, siger Christus videre, maa I finde Eder i, at Verden vil glæde sig over denne Eders Lidelse og Sorg, hvortil den dog ingen Aarsag har; men den gjør det alene af lutter djævelsk Misundelse, hvormed den er saa høiligen forblindet og forbittret, at ingen Glæde er tilstrækkelig for den, førend den faar se Eder falde og gaa tilgrunde. Det er dens Hjertens Fryd og Glæde, og den holder det for himmelsk, evig Fryd, saaledes som de og sige: **Lader os nu se, om Gud vil frelse ham; er han Guds Søn, saa stige han ned af Korset** ꝛc; som vilde de sige: Han er nu deran, og det er for bestandigt ude med ham. Men se, hvad der videre følger herpaa.

Ligesom I, siger han, ikke til evig Tid skulle være berøvede Synet af mig eller forblive i evig Bedrøvelse, saaledes skulle hellerikke Eders Fiender til evig Tid glæde sig over Eders Ulykke, men det skal ogsaa for dem kun være en kort liden Stund og, som man siger, en Galgenfrist. Thi jeg vil snart komme til Eder igjen og gjøre det værre og bittrere for dem, end det tilforn nogensinde har været; saaledes som dette ogsaa opfyldtes paa dem efter Christi Opstandelse, idet Jøderne ikke have nogen bittrere Lidelse, end at maatte se og høre om vor Herre Christus; det Eneste, som kan forskaffe dem en liden Glæde, er paa det Skjændigste at bespotte Christus og hans Moder Maria og os Christne; men de kunne aldrig meer have nogen ret Glæde, saaledes som de saa gjerne vilde, og de haabe endnu stedse, at deres Messias vil komme og udrydde alle Christne.

Saaledes forholder det sig ogsaa med vor Kaiphas og Judas, Paven og hele hans Slæng; de trøste sig bestandigen med det Haab, at vi skulle blive udryddede; men glade kunne de ikke blive, saalænge vi leve og Evangeliet har sin Gang, og de have slet ingen Glæde af det, som pleier glæde andre Mennesker, ligesom ogsaa nogle ere saa forbittrede, at de ikke kunne ophøre med at larme og rase, førend vi alle ere døde. Naar dette skeer, saa ville de dog engang blive glade; men til denne Glæde skulle de ikke naa, hvilket de dog saa gjerne vilde. Thi, om vi end døde, saa vil dog Evangeliet forblive, og der vil komme Andre i vort Sted; dette vil atter forvolde dem en ny Hjertesorg.

Tyrken tænker ogsaa at udrydde Christus og opreise sin Muhamed i hele Verden, og han glæder sig, naar det engang

gaar heldigt for ham; men den Glæde, hvorefter han stræber, skal aldrig vederfares ham. Dette skal vel denne vor Herre (som han dog selv høit ophøier og maa holde for en stor Prophet) forhindre ham fra, ja, han skal gjøre ham det bittert nok ved sin Døds og Opstandelses store Verk, hvorved han har traadt Synden, Døden og Djævelen under Fødder. Dette har jo Gud gjort igjennem ham, og han har forudforkyndt det i Skriften, og derpaa ere de kjære Propheter og Fædre med Glæde hensovede, saaledes som Christus siger om Abraham Joh. 8, 56. Har nu Gud udrettet dette, da Forløsningsverket endnu ikke var skeet, men alene var til i Ord og i Forjættelser; hvor meget mere kan og vil han ikke senere gjøre det, efterat det er skeet og har lydt i Verden, ja endog i Himmelen ved Englene? Dette skal og kan hverken Pave eller Tyrk dæmpe og tilintetgjøre. Dæmpe kunne de vel derpaa og indbilde sig, at de have faaet en Sukkerbid, naar de kunne gjøre Christenheden en eller anden Skade; men den Glæde, som de haabe, og hvorefter de tørste, skulle de aldrig i Verden faa. De kunne vel glæde sig en Tid, siger Christus, men ikke længere, end I ere bedrøvede. Det er nemlig en kortvarig Glæde, ligesom Eders Bedrøvelse ogsaa er kort og varer kun en liden Stund og snart skal forvandles til Glæde, og det en saadan Glæde, som Ingen skal tage fra Eder. Uden Tvivl vil ogsaa deres Glæde blive til en Bedrøvelse, som ikke vil ophøre.

Men I ville her paa Jorden hellerikke have Eders Glæde fuldkommen og i fuldt Maal, saaat I kunne slukke Eders Tørst dermed, men I ville alene have en Forsmag eller Lædskedrik deraf; thi den er for stor og kan aldrig her udtømmes, ligesom ogsaa det Verk, som bevirker denne Glæde, er altfor stort og ikke kan udlæres. Og her paa Jorden blander Gud det paa den Maade, at de, som billigen burde glæde sig, de maa have megen Lidelse og Sorg; og paa den anden Side de Andre, som burde sørge, de have Glæde og gode Dage. Men dog forholder det sig saa, at denne deres ydre Glæde ogsaa bliver blandet med Bitterhed. Thi den sande indre Glæde, som de ønske, den kunne de ikke naa; derfor bliver ogsaa den ydre udskjæmt for dem; thi deres Gods, Magt, Ære, Lyst og Vellevnet glæder dem ikke, og de kunne ikke lægge deres Hoved ned i Fred, førend de opleve, at Christus er død og hans Disciple tilintetgjorte. Men førend de opnaa dette, skulle de alle i Evighed være opslugte af Døden, Djævelen og Helvede. De ere i Sandhed arme, elendige Mennesker, over hvem man vel maa forbarme sig; thi de ere allerværst farne, idet de formedelst Misundelse og Had hellerikke kunne have deres timelige Glæde reen, saaledes som de gjerne vilde. Og vi ere allerede altfor meget hevnede paa dem ved dem selv. Thi hvilken større Ulykke kunne de have, og hvilken større Skade kunne de gjøre sig, end at de selv fordærve og tilintetgjøre deres egen Glæde!

Paa den anden Side have vi vel ogsaa Bedrøvelse, baade udvortes og indvortes (nemlig naar Christus skjuler sig for os); men dog ikke saaledes som hine, af Misundelse og Had mod Næsten, men af den Grund, at vi ikke have Christus, det høieste Gode, hos os. Men der er dog allerede i Bedrøvelsen blandet Sødme, idet Christus siger: Kjære, vent kun en Stund, Bedrøvelsen skal ikke være evig, men kortvarig; det vil snart blive bedre, det er kun en liden Stund om at gjøre. Dette hans Ord hører jeg; men, naar Bedrøvelsen indfinder sig, trykker den sig saa dybt ind i Hjertet, at jeg ikke føler denne Trøst, men tænker, at det ikke er muligt, at den skal ophøre. Alligevel opholder det mig dog, saaat jeg ikke affalder fra Christus og henfalder til hin Hob. Det foreholder mig vel Kummer og Nød, men lover dog, at

Bedrøvelsen ikke skal blive saa heelt igjennem bitter; ligesom paa den anden Side hines Glæde ikke er saa helt igjennem sukkersød; men, ligesom denne deres Glæde altid bliver udskjæmt med Malurt og Galde, saaledes har denne vor Bedrøvelse ogsaa Sukker og Honning med sig.

Derfor, lader os dog høre Christus og lære at forstaa hans Ord, saaat vi ikke dømme efter vor Følelse, som var Alt tabt, og det ikke vilde tage nogen Ende. Saaledes føler og tænker du, siger han; det ved jeg vel; men hør dog, hvad jeg siger dig, og lær kun at kjende dette Ord: **en liden Stund**. Det maa blive følt saaledes; men det skal ikke skade dig, og heller ikke vare længe. Hermed er allerede Bedrøvelsen bleven mildnet og Sukker strøet paa. Derefter, naar den lille Stund er forbi og overvunden, da erfarer man, hvad han videre siger: **Eders Bedrøvelse skal blive til Glæde**. Da begynder en sand, hjertelig Glæde, og Hjertet synger et evigt Halleluja: **Christus er opstanden**; dette vil først i hint Liv være ganske fuldkomment, uden Mangel og uden Ende.

Se, saaledes er i dette Evangelium foreholdt os baade Artikelen om Christi Død og Opstandelse, og hvorledes samme maa praktisk, i Gjerning og Erfaring, blive lært og øvet i os, og ikke blot høres med Ørene eller omtales med Munden, og det saaledes, at vi ogsaa føle det, idet sammes Kraft virker i os, saaat baade Sjæl og Legeme derved blive forandrede. Naar nemlig Christus dør i mig, og jeg ogsaa dør for ham, saa er dette en stor Forandring fra Livet til Døden. Men da maa jeg lære med Troen at holde fast ved det Ord, som Christus siger: **en liden Stund**; og ikke alene høre det, men ogsaa bringe det ind i Hjertet, at det ikke skal vare til evig Tid, men en Forandring ske fra Døden til Livet, naar Christus atter opstaar og lever i mig, og jeg bliver levende i ham. Da skal det hede: **Jeg vil se Eder igjen, og Eders Hjerter skal glæde sig, og Ingen skal tage Eders Glæde fra Eder** ꝛc. Dertil bør enhver Christen være rustet, naar det behøves — thi man maa jo erfare Noget heraf enten i Livet eller Dødsstunden — at han da maa kunne erindre sig dette Christi Ord og ikke lade denne Trøst rives bort fra Hjertet. Amen.

Hvad der efter Texten endnu videre kunde siges om dette Evangelium, det kan du selv læse i Udlægningen af de tre Epistler hos Johannes, der indeholde de Prædikener, som Christus holdt for sine Disciple ved den sidste Nadver, og hvori dette og de følgende Søndags Evangelier i sin Heelhed omhandles.

Fjerde Søndag efter Paaske.

Prædiken over Epistelen.

Jak. 1, 17—21.

Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra, og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse. Efter sin Beslutning fødte han os formedelst Sandheds Ord, at vi skulde være en Førstegrøde af hans Skabninger. Derfor, mine elskelige Brødre! være hvert Menneske snar til at høre, langsom til at tale, langsom til Vrede; thi en Mands Vrede udretter ikke det, som er ret for Gud. Derfor aflægger al Skidденhed og al Ondskabs Overflødighed, og annammer med Sagtmodighed Ordet, som er indplantet i Eder, og som er mægtig til at gjøre Eders Sjæle salige.

Denne Epistel er skrevet til alle Christne, og det især i særdeleshed paa den Tid, da de maatte lide stor og megen Forfølgelse af den vantro Verden, saaledes som Jakobus strax i Begyndelsen viser, naar han taler saaledes: **Mine Brødre, agter det for idel Glæde, naar I falde udi adskillige Fristelser, vidende, at Eders Troes Forsøgelse virker Taalmodighed, men Taalmodigheden frembringe fuldkommen Gjerning, paadet I skulle være fuldkomne og uden Mangel, saa Eder fattes Intet** ꝛc.; ligesaa siger han atter strax efter: **Salig er den Mand, som taalmodigen lider Fristelse; thi naar han er bleven prøvet, skal han faa Livsens Krone, hvilken Herren haver lovet dem, som ham elske.**

Der er tvende Stykker, som rive Folk bort fra Evangeliet. Det Ene heder **Vrede og Utaalmodighed,** det andet **ond Lyst.** Om disse tvende Stykker taler Jakobus i dette Capitel. Vreden kommer deraf, siger han, at I, naar I blive forfulgte, skulle for den Herre Christi Skyld sætte Gods og Ære, Legeme og Liv til og være den hele Verdens Daarer, Fodskammel og Askepot. Dette gjør Eder ondt og trøge, saaat I tabe Lysten og blive fortrydelige, eftersom I føle og se, at de, som forfølge Eder, have gode Dage, nyde Ære, Magt og Rigdom, medens I derimod stedse maa lide. Derfor formaner ogsaa St. Peter i 1 Petr. 3, 10. 11. efter den 34te Psalme, at den, som vil være en Christen, maa være saaledes skikket, at **han vender sig fra Ondt og gjør Godt, at han søger Fred og higer efter den, at han stiller sin Tunge fra Ondt, og sine Læber, at de ikke tale Svig,** saaat han ikke forbander eller bliver utaalmodig, men henstiller Sagen til Gud.

Nu, dette Stykke skrækker og river mægtigen mange Folk tilbage, som ellers forholde sig vel til Evangeliet, idet de ikke kunne lide eller fordrage den Skade og Skam, som de for Evangeliets Skyld maa bære. Hvis ikke saa var, vilde Verden vel for lang Tid siden været fuld, fuld med Christne, dersom nemlig ikke det kjære, hellige Kors var lagt derpaa, eller dersom de kunde overvinde sin Vrede og Utaalmodighed. Men for disse Aarsagers Skyld træde de tilbage og sige: Førend jeg vilde lide dette, før vil jeg forblive hos den store Hob; saaledes som det gaar Andre, saaledes faar det ogsaa gaa mig ꝛc.

Det andet Stykke heder Verdens Lyst og, som St. Jakobus kalder det, **Skidden-hed,** der ogsaa er en almindelig Plage, især særdeleshed hos den store Hob; og den kommer deraf, at de, naar de have hørt Evangeliet, da strax mene, at de ganske kunne det, og saa bryde de sig ikke mere derom; de vandre altsaa hen og nedsænke sig i Verdens Vellyst, Hoffærdighed og Gjerrighed, og tænke kun paa, hvorledes de kunne blive rige og have gode Dage.

Nu, det Samme se vi ogsaa i vore Dage nokſom for vore Øine; og jeg frygter for, at vi ikke ville have det bedre end Apostlerne og Propheterne, og at det vel vil forblive saaledes iblandt Menneskene. Men dog maa vi stedse tilholde baade os selv og Andre, at vi med Flid vogte os for begge disse Laster, især særdeleshed for den, at vi ikke af Utaalmodighed vredes og knurre imod Gud; dernæst, at vi ogsaa ere sagtmodige imod Menneskene, paadet at Vreden altid maa lægge sig og blive dæmpet, og idel Taalmodighed og Sagtmodighed herske hos os, som Christne.

Derpaa gaar nu, som jeg har sagt, hele dette Capitel ud, og det fremsætter her Aarsagen, hvorfor vi skulle være saaledes taalmodige og ikke lade os opirres imod dem, som gjøre os alslags Ondt, og især særdeleshed imod dem, som foragte Guds Ord og ere utaknemmelige eller endog forfølge det. Aarsagen skal være den, siger han, at I skulle betænke, hvilke Goder I have faaet af Gud fra Himmelen, nemlig al god Gave og al fuldkommen Gave ꝛc. Derfor lægger begge

Dele ret paa Vægtskaalen og veier dem imod hinanden, og da ville I finde, at I ere langt rigeligere overøste med Goder, end I kunne blive overøste med Skam og Skade. Naar I nu blive anfegtede af Verden og ved Utaknemmelighed, Foragt og Forfølgelse tirrede til Utaalmodighed, saa sammenligner dermed, hvilket Gode og hvilken Trøst I have i Christus og Evangeliet, og det vil strax vise sig, at I have langt mere Grund til at forbarme Eder over dem, som ville skade Eder, end til at vredes og knurre imod dem.

Paa samme Maade forholder det sig ogsaa med Hensyn til dem, som leve i verdslige Lyster og, som han kalder det, **Skiddenhed**. I skulle ikke agte dem værdige til, at, I skulle lade Eder bevæge, saaledes som de, til at affalde fra Evangeliet, eftersom de ikke have Andet end en skabbet liden Deel i Sammenligning med Eders herlige, guddommelige Goder og Rigdomme. Derfor tænker derpaa og lader Eder ikke forføre, hverken ved Verdens Ugudelighed og Modvillighed, som forvolder Eder Skade og Lidelse, eller ved deres Lykke og Velgaaende, som have Verdens Penge og Gods og leve i Suus og Duus og alslags Vellyst; men stiller for Eders Øine og betragter, hvad I derimod have af Faderen, af hans guddommelige Goder og fuldkomne Gaver.

Gode Gaver ville vi for Adskillelsens Skyld kalde de Goder, som vi have her i denne Verden; **fuldkomne** Gaver ville vi kalde dem, som vi have at vente i det tilkommende Liv; saaledes som han ogsaa selv viser derved, at han siger: **Efter sin Beslutning fødte han os formedelst Sandheds Ord, at vi skulde være en Førstegrøde af hans Skabninger** og nye Mennesker ꝛc. Han indbefatter med de Ord: **God og fuldkommen Gave**, alt det Gode, som vi allerede have modtaget og endnu skulle modtage af Gud, baade her og hisset.

Og, naar vi Christne kunde veie imod hinanden, hvilke Skatte og overvættes Goder vi have (jeg vil nu ikke tale om jordiske, forgjængelige og omskiftelige Goder, som timelig Gods, Ære, Sundhed ꝛc., men om de aandelige evige Glæder, som vi have i Christus), saa vilde vi snart drage den Slutning, at de mere end hundrede tusinde Gange overgaa alt det, som Verden har og kan rose sig af. Der er mangen En, som gjerne gav mange tusinde Gylden for, at han kunde se med begge sine Øine, og han vurderer dette saa høit, at han gjerne vilde ligge et Aar syg eller lide anden stor Skade derfor, og Skaden bevæger ham ikke saameget som det Gode, han gjerne vilde have. Men derom ville vi, som sagt, nu ikke tale, omendskjønt ogsaa Skaden paa legemlige Goder aldrig er saa stor, som det Gode, vi kunne stille derimod. Thi hvem kan betale eller fortjene en af Guds allermindste Gaver (for Exempel at han en eneste Dag faar se Lyset eller den kjære Sol), om han ogsaa skulde lide ti Gange saameget derfor? Og, saalænge du har dette timelige Liv, saa har du endnu den største Skat, som langt opveier alt Guld og Sølv og al Ulykke, som du kan lide.

Men nu tale vi egentligen om de Goder, som vi have ved Christi Opstandelse, og derom bør det sig at tale i denne Paasketid. Om dem heder det: **Al god og fuldkommen Gave er ovenfra, og kommer ned fra Lysenes Fader.** Thi han har begyndt at tømre og bygge paa os og vil gjøre os til sine egne Børn og Arvinger; dette er skeet, siger han, ved Evangeliet, hvilket han kalder det **Sandheds Ord.**

Hvad have vi nu deri? Jo, allerede Saameget, at vort Hjerte bliver oplyst og glad, og vi komme bort fra al Synd, Vildfarelse, Skræk og Frygt til den klare Sandhed, saaat en Christen kan dømme alle Sekter og Djævlelærdomme, der kunne fremstaa paa Jorden. Er nu ikke dette en fortræffelig Skat og en dyrebar Gave, at vi

blive saaledes oplyste og lærte af Gud, at vi kunne fælde en rigtig Dom over alslags Lære og Levnet paa Jorden, samt sige og vise Enhver, hvorledes han skal leve, og hvad han skal gjøre og fly? Derfor kunne vi vel rose os over, at vi ogsaa her paa Jorden have en Fader, som hede Lysenes Fader, og at vi af ham annamme saadanne Goder, for hvilke Enhver gjerne skulde hengive sit Legeme og Liv. Hvad havde jeg ikke selv i min Mørkhed givet for, at En havde forløst mig fra de ængstelige Messelæsninger og andre Gruværdigheder, ligesaa fra min Samvittigheds Marter og Angst, hvorfor jeg ingen Ro kunde faa! eller om En havde undervist mig, saaat jeg havde forstaaet en eneste Psalme ret! Jeg vilde gjerne have krøbet paa Jorden ligetil Verdens Ende derefter. Nu have vi, Gud være lovet, denne høie Skat rigeligen, nemlig det samme salige Lys, det dyrebare, kjære Ord. Hvad er al Lidelse, al Ulykke imod dette Lys?

For det Andet have vi ogsaa en god og glad Samvittighed, der kan bestaa imod alslags Rædsel, Synd og Anfegtelser og bevare det sikkre Haab om det evige Liv. Det er de høie, herlige Gaver og Goder, nemlig Evangeliet, den kjære Daab, den Helligaands Styrke og Trøst i al Modgang. Hvad har det nu at betyde, om En tilføier dig en liden Skade eller fratager dig Noget af de timelige Goder, hvad har dette at betyde mod disse? Eller hvorfor vil du knurre og vredes, naar du har disse guddommelige Goder, af hvilke man ikke kan forringe Noget eller tage Noget fra dig, ikke engang her i dette Liv?

Om du nu maa lade Penge, Gods, Ære og Gunst fare, saa tænk: jeg har en Skat, som er mig langt kjærere end al Verdens Ære og Gods. Ligesaa, om du seer en Anden leve i stor Pragt og Lyst og Frækhed efter sin onde Villie, hvad har da en saadan? En elendig Smule, et ynkeligt Tiggerbrød; derimod har jeg den gudommelige Naade, at jeg erkjender Guds Villie og Verk og Alt, hvad der er i Himmelen og paa Jorden. Betragt den Skat, siger St. Jakobus, og se, hvilke store og herlige Goder du allerede har modtaget af Lysenes Fader.

Men dermed skal det ikke have sit Forblivende. I have endnu de sande, fuldkomne og gode Gaver ivente; thi det forholder sig saaledes med os nu paa Jorden, at vi stedse ere ufuldkomne, saaat vi ikke kunne erkjende og gribe vor Skat saaledes, som vi gjerne vilde. Vi ere nemlig endnu kun en Førstegrøde af hans Skabninger; han har vel gjort en Begyndelse i os, men vil ikke lade os forblive saaledes. Blive vi nemlig i Troen og ikke lade os afvende derfra ved Vrede eller Utaalmodighed, vil han lede os hen til de sande, evige Goder, som kaldes **fuldkomne Gaver**, og da ville vi aldrig fare vild eller snuble, vredes eller synde.

Dette skal da kaldes et Væsen, siger han videre, **hvori der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse**. Det vil sige, der skal ikke være en saadan Forandring, en saadan Ubestandighed, som der nu er, ogsaa i det christelige Liv; idag glad, imorgen bedrøvet, nu staaende, snart falden ꝛc. Paa samme Maade, som det ogsaa vexler og stedse forandres i det uaturlige og verdslige Væsen: det ene Øieblik Lys, det andet Mørke, snart Dag, snart Nat, snart koldt, snart varmt, snart Bjerg, snart Dal; item: idag frisk, imorgen syg ꝛc. Alt dette skal ophøre og istedet derfor vil der blive en Tilstand, hvori der ikke skal være nogen saadan Vexling mere, men Alt skal være bestandigt og evigt godt, saaat vi uden Afladelse ville skue Gud i hans Majestæt, og der skal intet Mørke, ingen Død, ingen Plage, ingen Svaghed være mere, men idel Lys, Glæde og Salighed. Derpaa maa I vende Eders Blik og Tanke, naar Verden anfegter og lokker Eder enten til Vrede

eller ond Lyst, nemlig paa de høie himmelske Goder, som visseligen ere Eder forjættede, og som Eders Hoved Christus allerede har sat sig i Besiddelse af, forat bringe ogsaa Eder did i Fuldkommenheden. De skulle være Eder langt dyrebarere og kjærere end disse jordiske Goder, hvilke vi dog Alle maa lade efter os.

Dette skulde nu være de Christnes Tanker og Øvelse, saaat vi lærte at agte vore Goder og Skatte som herlige og store og at takke Gud for den begyndte Naade og Gave, nemlig ret Erkjendelse og Forstand, Retfærdighed og Liv, samt altid se og tragte efter, at hint Fyldkomne ogsaa maa komme til, paadet at vi kunne blive fri for det ufuldkomne og skrøbelige Væsen, som vi nu maa trækkes med, og som stedse drager os ned, saaat vi lettelig kunne blive bevægede til at falde fra Evangeliet.

Og netop dertil skal det kjære, hellige Kors og Forfølgelsen, dertil ogsaa Verdens Forlokkelse og Exempel, give os Hjælp og Aarsag, naar vi se, hvorledes de arme Folk lade sig saa elendigen bortrive fra Ordet og Troen, hvori de kunde have uudsigelig Naade, uudsigelige Goder, for deres afmægtige Tiggersmules Skyld, som de her paa Jorden kunne faa fat i.

Derfor siger han nu: Hvi ville I bekymre Eder for de Goder hernede paa Jorden, hvilke, omendskjønt ogsaa de ere givne af Gud, dog ere forgjængelige og ikke længe kunne forblive? Hvi ville I ikke langt hellere glæde og trøste Eder ved de høie, himmelske Goder, som I allerede overflødigen have, og som ikke kunne blive Eder fratagne? Og forat forklare dette, siger han videre, **har han født os efter sin Beslutning** (eller efter sin Villie) **formedelst Sandheds Ord.**

Dette er det Første og tillige ogsaa det Høieste, som han har gjort imod os og givet os herovenfra, nemlig, at han har født os og gjort os til sine Børn eller Arvinger, saaat vi ere og kaldes Børn fødte af Gud. Hvorledes eller hvorved er dette tilgaaet? Ved Sandheds Ord eller ved det sande Ord. Hermed kaster han Blikket lidt omkring sig, paa alle Partier og Sekter, hvilke ogsaa have et Ord og stærkt berømme deres Lære; men det er ikke Sandheds Ord, der frembringer Guds Børn, de have; thi de lære Intet, vide heller Intet om, hvorledes vi maa blive fødte til Børn af Gud formedest Troen, men snakke kun en heel Deel om vore egne Gjerninger, hvilke vi gjøre, saaledes som vi ere fødte af Adam.

Men **vi** have et saadant Ord, at vi vide, at Gud derved gjør os retfærdige og til sine kjære Børn (naar vi tro derpaa), ikke ved Gjerning eller Lov; thi en Christen skal være et saadant Menneske, som har det af Fødselen; det lader sig ikke tilskjære eller paaflikke med Gjerninger, saaledes som Mose Disciple og alle Gjerningshellige gjøre, der vil udrette det med Befaling og udpine snart en Gjerning, snart en anden og alligevel Intet udrette. Nei, dertil høre nye Mennesker, som kaldes fødte Gudsbørn, saaledes som det ogsaa bliver sagt Joh. 1, 12.

Dette er nu dem, siger St. Johannes sammesteds, **som tro paa Christi Navn,** det vil sige, som med Hjertet hænge ved Ordet (hvilket Apostelen her berømmer som den store, mægtige Gave), at Gud gjennem Christus forlader dem deres Synder og tager dem til Naade ꝛc., og forblive derved i alleslags Anfegtelser, Lidelser og Nød. Et saadant Klenodie have vi allerede her paa Jorden i Ordet, eftersom han har benaadet Eder saa høit, at I nu ere hans fødte Børn; og hvorledes skulde han da ikke ogsaa give Eder alt Andet med?

Nu, hvorfra have I dette? Ikke af Eders egen Villie eller Evne eller Gjerning. Hvis saa var, vilde jeg og Andre med mig allerede have opnaaet det ogsaa uden Ordet

ved saamange Gjerninger, som vi have gjort i vor Munkestand. Men af eller ved Guds Villie, siger han; thi det er aldrig kommen i noget Menneskes Hjerte eller Tanke, at vi deraf skulde blive Guds Børn; det er ikke voxet i vor Have, hellerikke er det fremsprungen af vor Brønd, **men det er kommen herovenfra, fra Lysenes Fader**, som ved sit Ord og den Helligaand har aabenbaret os det og givet os det i Hjertet, gjennem sine Apostler og deres Efterfølgere, fra hvilke Ordet er kommet ligetil os. Derfor heder det: ikke forhvervet ved vor Gjerning eller Fortjeneste, men os skjænket ved hans faderlige Villie og Velbehag, af lutter Naade og Barmhjertighed.

Og saaledes ere vi blevne, siger han, **en Førstegrøde af hans Skabninger**, det vil sige, en ny begyndt Skabning og Gudsgjerning. Hermed adskiller han sin Skabning fra Verdens eller Menneskenes Skabninger, saaledes som ogsaa St. Petrus gjør 1 Petr. 2, 13.: **Værer al menneskelig Orden** (Skabning) **underdanige**, det vil sige Alt, hvad Menneskene byde, ordne, skaffe og gjøre, ligesom en Fyrste gjør En til Skatmester, Amtmand, Skriver og til hvad han vil, som Menneskene kunne gjøre. Men Gud har en anden, ny Skabning (eller Kreatur), som kaldes saa, fordi den er skabt af ham og er hans egen Gjerning, uden nogen menneskelig Hjælp og Evne. Derfor kaldes en Christen en ny Guds Skabning, som han selv alene bevirker, og som er over og udenfor alle andre Skabninger og Gjerninger, dog saaledes, at det nu kun er Begyndelsen og Frembruddet, og han daglig arbeider derpaa indtil hisset, da det vil blive fuldkomment og en aldeles guddommelig Skabning, reen og klar som Solen, uden nogen Synd og Brøst, og aldeles brændende i guddommelig Kjærlighed.

Alt dette skulle I vel betragte, og betænke, hvilket stort Gode, hvilken stor Ære og Herlighed, der allerede er givet Eder af Gud, idet I ere gjorte til Arvinger af det tilkommende Liv, hvor der ikke skal være nogen Ufuldkommenhed eller Forandring, men et reent, fuldkomment guddommeligt Væsen, saaledes som han selv er. Derfor skulle I jo ikke lade den arme, elendige Tiggersæk, som Verden tragter efter, bevæge Eder til Vrede, men meget mere glæde Eder over de guddommelige Goder og takke Gud for, at han har agtet Eder værdige til dem, og derimod foragte Alt, hvad der kan vederfares Eder her af Sødt eller Bittert; thi **jeg slutter**, siger St. Paulus Rom 8, 18., **at den nærværende Tids Lidelser ikke ere at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os.**

Derfor slutter nu St. Jakobus:

Ethvert Menneske være snar til at høre, langsom til at tale, langsom til Vrede.

Det er: lader Eder sige, lader Eder formane, straffe og trøste ved Guds Ord; dertil værer hurtige. Lader Eder ikke overtale til snart at knurre, bande og skjælde imod Gud og Menneskene. Dermed forbyder han ikke, at man slet ikke skal tale eller skjælde, vredes eller straffe, hvor Guds Befaling eller Nøden fordrer det; men at vi ikke skulle være snare eller hurtige dertil for vor Person, om vi end blive tirrede dertil, og at vi først skulle høre og lade os sige ved Ordet, saaat vi altid skulle lade os regjere og lede, og deraf skal Alt udgaa, hvad vi skulle tale, og hvad vi skulle skjælde eller straffe. Derfor byder han strax efter at **annamme Ordet med Sagtmodighed**, saaat vi ikke vredes derover, naar vi straffes derved, eller blive utaalmodige og knurre, om vi lide noget derfor.

Og han angiver Aarsagen dertil: **Thi en Mands Vrede udretter ikke det, som**

er ret for Gud; dette have ogsaa Hedningerne sagt: Ira furor brevis est*) ꝛc., og Erfaringen beviser det Samme. Derfor, naar I føle, at Vreden rører sig i Eder (siger den 4de Pſ. v. 5), **saa synder ikke**, men gaar ind i Eders Lønkammer, holder Eder stille en Stund og lader ikke Vreden saaledes overile Eder, at I gjøre derefter. Farer ikke hovedkuls afsted, om man tilføier Eder Skade eller Skam; om Nogen giver Eder onde Ord, saa bliver ikke strax opbruste og forbitrede, men seer til, at I kunne overvinde Fristelsen og ikke samtykke deri.

Dette er nu det første Stykke, at de Christne skulle vogte sig for, at de ikke falde i Vrede og Utaalmodighed, men derimod betænke, hvilke store Goder og Gaver de have; saaat al Verdens Gods og Væsen slet ikke er at ligne dermed.

Desligeste taler han ogsaa om det andet Stykke og siger:

Derfor aflægger al Skiddenhed og al Ondskabs Overflødighed,

Skiddenhed kalder han Verdens urene Væsen og Liv i alleslags Vellyst, Modvillighed og Skalkhed. Saadant Væsen skal være langt fra Eder Christne, eftersom I have saa store og herlige Goder, at I, naar I ret kunde betragte og erkjende dem, saa vilde I agte alt saadant verdsligt Væsen og Lyst for lutter Skarn, ligesom det ogsaa er og billigen kaldes Skiddenhed i Sammenligning med Eders gode, fuldkomne, himmelske Gaver og Goder.

Og annammer med Sagtmodighed Ordet, som er indplantet i Eder.

I have nu allerede det Ord, som I ikke selv have udtænkt eller forhvervet, men som Gud af Naade har givet Eder og indplantet i Eder, saaat det nu rigeligen har sin Gang, bliver prædiket, hørt, læst og sunget hos Eder (saaledes som det nu af Guds Naade ogsaa er hos os), saaat, Gud være lovet, derpaa ingen Mangel er. Men nu gjælder det, at I ogsaa annamme det og gjøre Eder det nyttigt og bruger det med Sagtmodighed, saaat I holde fast derpaa og ikke lader Eder det fratage ved Vrede og Forfølgelse eller ved Fristelse til verdslig Lyst; ligesom og Christus Luc. 21, 19. siger: **Bevarer Eders Sjæle ved Eders Taalmodighed**. Thi Sagtmodighed og Taalmodighed behøves for den, som vil overvinde Djævelen og Verden; ellers, dersom man vil rives og slaaes med ham, saa kunne vi ikke beholde Ordet. Imod Synden skulle vi stride og fegte; men, vilde vi ligge i Haarene paa dem, kjøle vor Vrede paa dem og hevne os paa dem, saa vilde vi dermed Intet udrette, men endog tabe vor Skat, det kjære Ord, derved. Derfor annammer Ordet, eftersom det er sænket ned og indplantet i Eder, saaledes, at I kunne beholde det, og det kan bære sin Frugt i Eder.

Thi det er et saadant Ord, siger han til Slutning, **som er mægtigt til at gjøre Eders Sjæle salige.** Hvad ville I nu mere? I have Ordet og Forjættelsen om alle guddommelige Goder og Naadegaver; det kan dertil gjøre Eder salige, saafremt I kun forblive faste derved. Hvad spørge I da efter Verden og Alt, hvad den formaar, det være Godt eller Ondt? Hvad kan den skade eller hjælpe Eder, naar I beholde denne Skat?

Og mærk her, at Apostelen tillægger det mundtlige Ord eller det prædikede Evangelium den Kraft, at det kan gjøre vore Sjæle salige; ligesom ogsaa St. Paulus i Brevet til Romerne det 1ste Capitel med lignende Ord priser det, idet han siger, **at det Evangelium, som han prædiker, er en Guds Kraft, som gjør alle dem salige, der tro derpaa.** Dette Ord er nu saaledes plantet iblandt Eder og i Eder, at

*) Paa Norsk: Breden er et kort Raseri. Overs.s Anm.

I med Sikkerhed kunne fortrøste Eder til og haabe paa Eders Salighed. Men seer til, om I hellere vil lade Vreden eller denne Verdens Skiddenhed drive og afvende Eder derfra, eller om I ville med Taalmodighed og Reenhed annamme og beholde det Ord, som Gud saa naadigen og rigeligen, uden Eders Arbeide og Fortjeneste, har givet Eder. Hvad ville ikke Andre gjøre, om de kunne faa eller erkjende en saa stor Skat? Hvormeget have de ikke gjort og hvormeget gjøre de ikke endnu, de, som ikke have Ordet og dog arbeide paa at komme til Himmelen og blive salige, og alligevel ikke kunne naa dertil, om de end martre sig tildøde og indrettede og øvede alslags Gudstjeneste.

Ville I nu ikke hellere blive ved Ordet og beholde denne Skat, hvorved I ere Guds Børn, og hvorved Eders Sjæle blive salige, end lade Verden rive Eder bort derfra ved sin Forfølgelse eller Lyst og Skiddenhed, hvorved den forfører sig selv og leder sig i Fordærvelse og Fordømmelse.

Fjerde Søndag efter Paaske.

Prædiken over Evangeliet.

Johs. 16, 5—15.

Jesus sagde til sine Disciple: Men nu gaar jeg hen til den, som mig udsendte, og Ingen af Eder spørger mig: hvor gaar du hen? Men fordi jeg haver talet dette til Eder, haver Bedrøvelse opfyldt Eders Hjerte. Men jeg siger Eder Sandheden: det er Eder gavnligt, at jeg gaar bort, thi gaar jeg ikke bort, skal Talsmanden ikke komme til Eder; men gaar jeg bort, saa vil jeg sende ham til Eder. Og naar han kommer, skal han overbevise Verden om Synd og om Retfærdighed og om Dom; Om Synd, fordi de ikke tro paa mig; men om Retfærdighed, fordi jeg gaar hen til min Fader, og I se mig ikke længere; men om Dom, fordi denne Verdens Fyrste er dømt. Jeg haver endnu Meget at sige Eder, men I kunne ikke bære det nu. Men naar han, den Sandhedens Aand, kommer skal han veilede Eder til al Sandhed; thi han skal ikke tale af sig selv, men hvadsomhelst han hører, skal han tale, og de tilkommende Ting skal han forkynde Eder. Han skal herliggjøre mig; thi han skal tage af Mit og forkynde Eder. Alt, hvad Faderen haver, er mit; derfor sagde jeg, at han skal tage af Mit og forkynde Eder.

Meningen af dette Evangelium have vi ofte andetsteds hørt, og der er endnu kun den Mangel derved, at man ikke forstaar Ordene, at de have den Mening, som vi saa vel kjende. Derfor ville vi forklare Evangeliet i Korthed, forat man kan se, hvorledes netop det Samme indeholdes i disse Ord, som i næsten alle andre Evangelier.

Dette Evangelium er ogsaa et Stykke af den skjønne Prædiken, som den Herre Christus holdt efter den sidste Nadvere med sine Disciple; og han vil hermed isærdeleshed trøste sine kjære Disciple formedelst sin Afsked, eftersom han nu skulde dø og lade dem alene tilbage i Fare og Nød, i Verdens Fiendskab og Forfølgelse og i Døden for hans Skyld, saaledes som han selv med

mange Ord forkynder dem: **De skulle udelukke Eder af Synagogerne, ja, den Tid skal komme, at hver den, som ihjelslaar Eder, skal mene, at han viser Gud en Dyrkelse.** Saadant var meget svært og skrækkeligt at høre, og de bleve meget bedrøvede over, at de skulde miste den kjære Herre og dertil blive stedte i saadan Elendighed og Nød. Derfor var det ogsaa nødvendigt at trøste dem herimod, saaledes som Christus da ogsaa med al Flid og Troskab har gjort i disse tre Capitler af sin sidste Prædiken. Og Hovedsummen deraf er denne: Paa Grund af at han maatte forlade dem, lover han at sende dem den Helligaand, der baade skal trøste og styrke deres Hjerter og da først stifte og i al Verden udbrede Christi Rige; og han siger dem tydeligen, hvorledes hans Rige skal være beskaffent, hvori det skal bestaa, og hvad den Helligaand skal udrette ved dem i Verden.

Derfor siger han nu for det Første: Jeg veed og seer vel mine kjære Disciple, at I ere meget forskrækkede og bedrøvede, fordi jeg har sagt Eder, at jeg gaar bort fra Eder; men dette skal være Eders Trøst herimod; **Jeg siger Eder Sandheden: det er Eder gavnligt, at jeg gaar bort;** min Bortgang skal rigelig og vel erstattes Eder; thi I skulle derfor have den Helligaands Husvalelse og tillige den Kraft, at han igjennem Eder vil udrette, hvad jeg nu ved min Nærværelse hos Eder ikke kan gjøre. Thi det paaligger mig ved denne min legemlige Sendelse, at jeg skal lide og dø, og saaledes gaa min Gang til Faderen og derefter sende den Helligaand, der gjennem Eder vil fuldbringe langt større Ting, end der nu kan ske ved mig, og paalægge Eder et stort og herligt Verk og Embede, hvorved mit Rige skal udbredes i Verden.

Hermed viser han altsaa for det Første, hvad hans Rige skal være paa Jorden, at han kan betage dem deres gamle, indgroede Indbildning om et udvortes verdsligt Herredømme og Regimente over det jødiske Folk og al Verden i dette Liv. Thi herimod har han tydeligt nok og med mange Ord sagt, at han vilde gaa bort, forlade Verden og ikke mere blive seet ꝛc. Men dør han og forlader Verden, saa kan han jo ikke herske og regjere paa verdsligt Viis, udvortes og synligt, ligesom en Konge og Keiser her paa Jorden.

Fremdeles: Endnu klarere udtyder han det derved, at han med saa mange Ord, baade før og efter denne Text, forkynder dem, hvorledes det skal gaa dem efter hans Bortgang, nemlig, at de skulle blive hadede, forfulgte, banlyste og endog dræbte af deres eget Folk; ligeledes, at de skulle sørge og hyle og have Angest i Verden, medens Verden derimod vil le og være glad. Alt dette rimer sig ikke med Haabet om et saadant verdsligt Rige paa Jorden; de skulle tvertimod vente det Modsatte; men alligevel skulle de vide, at han vilde have og opholde sit Rige i Verden, til hvilken Ende han ogsaa forjættede dem den Helligaand.

Hvad er nu dette for et Rige, og hvorledes bliver det styret? Det viser han, naar han siger: **Den Helligaand skal overbevise Verden.** Det skal ikke være et Regimente, der er stiftet og ordnet paa verdslig Viis ved menneskelig Viisdom, Kraft og Magt, Lov og Orden; men det skal være den Helligaands Regimente eller et aandeligt Rige, i hvilket Christus regjerer paa en usynlig Maade og ikke med udvortes legemlig Magt, men ved Ordet, som den Helligaand skal prædike, og hvorved han skal virke i Menneskenes Hjerter. **Thi den Helligaand,** siger han, **skal overbevise Verden,** det er: han skal ikke bevinge Verden ved Harnisk og Vaaben og verdslig Magt, men føre et Prædikeembede eller mundtligt Ord, som heder Guds eller den Helligaands Ord, udsendt af Christus. Dette

skal gaa ud over hele Verden og angribe den saaledes, at det vil og skal hede **at overbevise Verden,** det er, ikke nogle enkelte Personer, en Slægt eller et Land eller to, men baade Jøder og Hedninger, Lærde, Vise og Hellige, om de end have ordnet sig paa den skjønneste og yndigste Maade i deres Regimente. Thi han kalder ikke blot den gemene Hob og Pøbel **Verden,** men det, som er Verdens bedste Kjerne og mest rosværdig, og som er ustraffeligt med Hensyn til det udvortes Regimente, især-beleshed dem, som fremfor alle Andre ville være hellige, for Exempel Jøderne, som kaldtes Guds Folk og havde Mose Lov, og om hvem Christus forhen havde sagt, at de uden Aarsag hadede ham og hans Disciple, saaledes som der staar skrevet i deres Lov.

Christus giver saaledes hermed sine Apostler Magt og Myndighed, ja endog Befaling over al Verden, at den skal være deres Prædiken undergiven og høre den. Tillige styrker og trøster han dem saaledes: omendskjønt dette deres Embede er foragtet af Verden og ikke vil have nogen Anseelse, fordi de ere simple og ringe Folk, omendskjønt de tillige maatte blive hadede og trykkede og underkastede Lidelse i Verden, hvor de med deres Straffeprædiken optræde imod Verden, saa skal dog deres Embede have Kraft og Styrke og Eftertryk, saaat Menneskene maa høre det og lade det have sin Gang og staa ved Magt, uomstødt og uhindret, uanseet hvorledes de forbittres og storme derimod med Forfølgelse, Banlysning og Mord og med al den Kraft og Magt, der ikke alene tilhører Verden, men det hele Helvedes Rige.

Derfor, siger han, skulle I billigen ikke forskrækkes eller bedrøves over, at jeg legemligen gaar bort fra Eder; thi derved vil jeg give Eder Noget, som er langt bedre, end hvad I hidtil have havt, medens I vare hos mig; og I ville udrette langt herligere og større Ting, end der nu kunde ske. Den Helligaand skal nemlig paa en langt herligere og kraftigere Maade, end I nu forestille Eder, udrette det, som hører til mit Rige, saaat I ikke da, ligesom nu, skulle tænke paa og tragte efter, hvorledes I kunne blive Herrer paa Jorden og underlægge Eder store Kongeriger (alt dette er forgjængelige Ting, som ikke er Gud magtpaaliggende, og han har til alle Tider mere givet det til onde Skjelme end til fromme Mennesker); men han vil sætte Eder til et saadant Regimente, hvori I skulle dømme over alle Menneskers Samvittigheder, og, hvad der er det Høieste i Verden (nemlig al dens Viisdom og Hellighed), skal være Eder undergivet, saaat I derover skulle afsige Dommen, straffe og fordømme, saaat Ingen skal eller kan undslippe Synden, Døden og Helvede eller komme i Himmelen, som ikke vil høre Eders Ord og lyde det.

Saa vil han ogsaa give Eder saadan Trøst og saadant Mod, at I ikke vil lade Eder forskrække saaledes som nu, eller komme i dødelig Frygt for Verdens Trudsel, Vrede og Rasen imod Eders Prædiken, men trøstigen fare frem og iretteſætte, uden at agte paa, hvad baade Verden og Djævelen formaar og gjør derimod med Forfølgelse, Mord og den hele Helvedmagt.

Dette er nu Forjættelsen om det Verk, som den Helligaand skal begynde i Christi Rige, nemlig Apostlernes Læreembede, der skal forvaltes paa den Maade, at det maa straffe Verden, saaledes som det finder den (udenfor Christus), Ingen undtagen, hvad enten han er stor eller liden, lærd, viis, hellig, af høi eller lav Stand ꝛc. Dette er med et Ord at paabyrde sig Verdens Vrede og begynde Strid, hvorfor man vil blive slaaet paa Munden. Thi Verden, som har Regimentet paa Jorden, vil og kan ikke taale, at man ikkei alle Ting vil lade den have Ret; derfor maa Forfølgelse

reise sig, og den ene Deel maa vige for den anden, den Svagere for den Stærkere.

Men eftersom Apostelembedet ikke skal være noget Andet end et Læreembede, saa kan det ikke benytte sig af verdslig Magt og Vælde, og Verden beholder derfor sit udvortes Rige og Vælde imod Apostlerne. Men paa den anden Side skal hellerikke Apostlernes Straffeembede imod Verden, eftersom det er den Helligaands Embede og Værk, blive dæmpet, men overvinde og gjennemtrænge Alt, saaledes som Christus har lovet dem, sigende: **Jeg vil give Eder Mund og Viisdom, hvilken alle Eders Modstandere ikke skulle kunne imodsige og ei imodstaa** Luk. 21, 15.

Den Helligaand har vel ogsaa tilforn gjennem Prædikenen straffet Verden ligefra dens Begyndelse af (ligesom Christus da ogsaa regjerer til alle Tider og **er den samme Christus igaar og idag og til evig Tid** Ebr. 13, 8.) gjennem de hellige Fædre, Adam, Noah, Abraham, Moses, Elias, Elisa, Johannes den Døber, og et saadant Straffeembede har ved guddommelig Kraft vedligeholdt sig. Men nu skal det først ret tage sin Begyndelse, og Christus vil indstifte et offentligt Straffeembede, som ikke alene skal findes hos det jødiske Folk, men have sin Gang over al Verden ligetil den yderste Dag, og det skal være langt mere kraftigt og gjennemtrængende, saaat Hjerterne derved blive trufne og saarede (ligesom der bliver sagt Ap. Gj. 2, 37. om St. Petri første Prædiken paa Pintsedagen, at den gik Folket igjennem Hjertet, og det saaledes blev oplyst og omvendt fra sin Blindhed); eller ogsaa skal det, dersom de ikke ville annamme en saadan Prædiken, have den Virkning, at de derved blive fordømte, støde sig, falde og styrte i evig Fordærvelse, og saaledes være en Kraft til Liv og Salighed for dem, som tro, men for de Andre en Prædiken og Kraft til Døden, som St Paulus siger 2 Cor. 2, 16.

Nu, hvad skal da den Helligaand straffe, eller hvorom skal han lære? Derom taler Christus ogsaa med tydelige Ord, naar han siger:

Og naar han kommer, skal han overbevise Verden om Synd om Retfærdighed og om Dom.

Dette er jo Meget sagt, ja saare Meget: De arme Betlere, Apostlerne, skulle gribe saaledes ind i Verden og straffende revse Alt, hvad den gjør og foretager sig, saaat de vistnok maa have en bred Ryg og et stærkt Rygstød. Thi han viser hermed, at denne deres Straffen (Overbevisen) ikke skal være Spøg, hellerikke gjælde simple og ringe Sager, ja hellerikke Herskaber, Land og Folk, Penge og Gods, men det Høieste, hvorved Verdens Regimente bestaar, nemlig Berømmelse for Viisdom, Retfærdighed og dens Dømmen og Straffen, iærdeleshed i de høie Sager, som angaa Gudstjeneste og hvad der skal gjælde for Gud.

Thi, hvad det jordiske Regimente har at sige over Hus og Gaard, Penge og Gods, det angaar ikke den Helligaand og Christus; deri lader han Verdens Viisdom, Ret og Orden have sin Gang og forblive, saaledes som de de ere; thi derover er Verden befalet at regjere og at dømme, hvad der er at rose eller at straffe. Saaledes straffer han hellerikke Verdens Embeder og forskjellige Stænder, hvilke ere Guds Skabning og Ordning. Men derfor straffer han Verden (det vil sige Menneskene, ogsaa dem, som regjere paa det Berømmeligste i deres Regimente), fordi de ogsaa med sin Fornuft og Viisdom ville gribe ind i Guds Sager og Regimente og understaa sig til at dømme om, hvorledes man skal tjene Gud, og paastaa, at, hvad

den foregiver, det maa ogsaa Gud holde for ret og lade sig behage.

Herimod reiser sig nu den Helligaands Straffetale. Den udgaar ikke stykkevis, blot over enkelte Gjerninger; men den tilintetgjør og fordømmer Alt, hvad Fornuft og verdslig Viisdom tager sig fore. Kort sagt, den Helligaand straffer og dadler Menneskene netop deri og derfor, at de ikke ville straffes, men meget hellere roses og berømmes som de, de lære og handle vel og ret. Han gjør dem aldeles til Synd og Skam med al deres Berømmelse og beskylder dem aabenbart for, at de slet Intet forstaa af disse Sager eller formaa at lære, hvorledes man skal kjende Synden og blive samme kvit, hjælpe sig til Retfærdighed og straffe, hvad der er Uret. Hvad Godt kan der da blive tilbage, naar alt Saadant med fuld Mund, som med et Tordenslag, nedslaaes? Nu, alle disse tre Stykker udlægger Christus selv og siger, hvad ethvert heder, og hvorledes man skal prædike det. For det Første:

Om Synd, fordi de ikke tro paa mig.

At Verden ikke forstaar noget af det, som Christus her siger om disse tre Stykker, det maa den vel selv bekjende. Thi hvem har nogensinde hørt Saadant af de Vise og Lærde paa Jorden, eller af hvilken Fornuft er det frembragt, og i hvilke Bøger staar det skrevet, at det er Synd ikke at tro paa denne Jesus af Nazareth? Kalder ikke Moses selv og hele Verden det Synd, som skeer imod Loven, det være nu med Gjøren eller Laden, i Ord og Gjerninger eller og i Tanker?

Nu, Barnet har faaet Navn, og Artikelen er bestemt og fastsat ved den Helligaand selv, nemlig at dette er Verdens Synd, **at den ikke tror paa Christus.** Dette er ikke saaledes at forstaa, at der ikke er nogen Synd imod Loven uden denne, men saaledes at dette er den rette Hovedsynd, som fordømmer hele Verden, om man end ellers ikke kunde overbevise den om nogen Synd. Saaledes skal nu denne Straffeprædiken begynde, naar man vil bringe Folk til ret Erkjendelse og Salighed. Og dette skal være det Første, at den gjør alle Mennesker, Lærde, Høie og Vise, til Syndere, og det derfor, at de ikke tro paa Christus, at den altsaa kaster dem under Guds Vrede, og Fordømmelsens og den evige Døds Dom bliver udtalt (thi dette er at overbevise eller straffe for Synd) ogsaa over dem, som for Verden ikke er at straffe for nogen Synd, ja, endog med Alvor beflitte sig paa at leve efter Loven og de ti Bud; saaledes som Paulus før sin Omvendelse og Nicodemus i Begyndelsen og mange andre Saadanne iblandt Jøderne have været, hvilke ogsaa St. Paulus giver det Vidnesbyrd, at de jagede efter Retfærdigheds Lov, men kom dog ikke dertil Rom. 9, 31. I det Ord **Synd** indbefattes altsaa kort og simpelt Alt, hvad man lever og gjør uden og udenfor Troen paa Christus.

At overbevise om Synd vil altsaa her sige at udraabe og fordømme som Synd det bedste, fortræffeligste og helligste Levnet paa Jorden, hvilket af al Verden holdes for Retfærdighed og Hellighed. Thi han taler her om en saadan Verden, som er i den skjønneste Tilstand paa Jorden med Hensyn til sit Regimente, sin Ret og Straf, som holder paa Tugt og Ære, straffer det Onde og dertil tjener Gud, saaledes som Jødernes Regimente efter Moses ꝛc. Dette kaldes Verden — det skjønneste, ærligste Navn paa Jorden.

Her turde du nu sige: Hvorledes gaar det til? Er det da Synd at leve lydigen, ærbart og tugtigt efter de ti Bud, ikke ihjelslaa, ikke bedrive Hor, ikke stjæle, ikke lyve og bedrage? Svar: ingenlunde. Men dermed er det endnu ikke nok, og det er

endnu ikke at holde de ti Bud, om man end ikke udvortes overtræder dem i Gjerningen. Thi Guds Bud fordrer ikke alene udvortes Væsen og Skin; men det griber ind i Hjertet og fordrer en fuldkommen Lydighed derimod. Derfor dømmer det ogsaa Mennesket ikke alene efter den udvortes Vandel og udvortes Gebærder, men efter dets Hjertes Grund. Men Saadant forstaar og agter Verden ikke; thi den veed ikke af andre end aabenbare, udvortes Synder, Mord, Hor Tyveri, og hvad Juristerne kalde Synd og straffe som saadan. Men Syndens rette Knuder og Rødder, som Gudsforagt Hjertets medfødte indvortes Urenhed, Ulydighed mod Guds Villie ꝛc. kjender og seer den ikke, uagtet disse dog ere og forblive i alle Mennesker, endog i dem, som vorde helligede ved Christus. Thi det finder Enhver hos sig selv — naar han kun vil bekjende det — hvor from han end er (saaledes som ogsaa de sande Helgener klager derover), om han end gjerne vilde holde Guds Bud, at hans Kjød og Blod, det er den hele Natur med Hjerte og alle Lemmer, arbeider derimod, saaledes som St. Paulus Rom. 7, 23, siger: **Jeg seer en anden Lov i mine Lemmer, som strider imod mit Sinds Lov og tager mig fangen under Syndens Lov, som er i mine Lemmer.** Og meget mere skeer Saadant i dem, som ere uden Naaden og den Helligaand, hvilke alene af Frygt for Straf eller paa Grund af Berømmelse eller forfængelig Ære leve udvortes ustraffelige, og hellere vilde gjøre det Modsatte, dersom de ikke frygtede for Helvede eller for Straf og Skam, og deres Hjerte forbliver stedse Loven fiendsk og arbeider derimod med indvortes Ulydighed.

Eftersom det nu forholder sig saaledes, at intet Menneske opfylder Guds Bud eller kan være uden Synd for Gud, og altsaa alle Mennesker ere under Guds Vrede og ved Loven fordømte til evig Fordømmelse, saa har Gud fundet Raad imod dette Onde og besluttet at sende sin Søn til Verden, paadet at han skulde blive et Offer for os, og med sin Blodsudgydelse og sin Død gjøre Fyldest for vore Synder, borttage Guds Vrede (som ellers ingen Skabning kunne forsone) og bringe Syndernes Forladelse og skjænke os den Helligaand, at vi kunde opnaa og modtage alt dette, begynde at blive nye Mennesker og saaledes komme fra Synd og Død til Retfærdighed og evigt Liv.

Dette har han nu gjort, og han har befalet, at det skal prædikes igjennem Evangeliet; og han fordrer (saaledes som vi have hørt i Paaskeprædikerne) af alle Mennesker Omvendelse, det vil sige, en sandfærdig Erkjendelse af deres Synder og alvorlig Forskrækkelse for Guds Vrede og Troen paa, at Gud i denne deres Omvendelse vil tilgive dem Synderne for sin Søns Skyld. Den, som nu tror en saadan Prædiken, han har ved denne Tro Syndernes Forladelse og er i Naade hos Gud; og, om han end ikke ganske opfylder Loven, saa bliver dog den vedklæbende Synd ikke tilregnet ham, men ogsaa den er medindbefattet under Forladelsen. Tilligemed denne Tro vorder ogsaa den Helligaand ham skjænket, saaat han faar Kjærlighed og Lyst til at gjøre det Gode og modstaa Synden ꝛc.; og saaledes vorder han ikke mere fordømt af Loven som en Synder, omendskjønt han ikke opfylder den i alle Ting, men han vorder gjennem Naade og Forladelse antaget for Gud og anseet, som om han ingen Synd havde.

Men paa den anden Side: hvo som ikke har Troen, han kan heller ikke blive Synden kvit eller undgaa Guds Vrede; thi han har ingen Forladelse og forbliver under Fordømmelsen, om han end af yderste Magt beflitter sig paa at leve efter Loven; thi han kan jo ikke opfylde den; og han annammer heller ikke Christus, der bringer Syndernes Forladelse og skjænker den Troende sin Op-

fyldelse af Loven, samt giver ham Kraft til at begynde af Hjertet at holde Loven.

Derfor, hvor man nu ikke vil antage denne Prædiken, der maa vel Synd og Fordømmelse forblive, ja, en saadan Vantro bliver da den rette Hovedsynd. Thi, havde man Troen paa Christus, saa bleve alle Synderne forladte; men nu, da Menneskene ikke ville antage denne Frelser ved Troen, saa blive de med Rette fordømte i deres Synder, og det hjælper dem intet, at de gjøre mange Gjerninger efter Loven og holde mange udvortes Gudstjenester, samt dømme efter Fornuften, at, ligesom de have syndet med Gjerninger, saaledes ville de og betale med Gjerninger eller aflægge deres Synd og fortjene Guds Naade. Thi dermed gjøre de intet Andet, end at de understaa sig til at udslette Synd med Synd, ja, med smaa Synder at afbøde de store eller og gjøre store Synder, for dermed at at aflægge de smaa.

Thi foruden det, at de vandre i Ulydighed og Synd imod Guds Bud og ere i saa stor Blindhed, at de hverken se eller agte dette, men leve uden Bod og uden Frygt for Guds Vrede, saa have de endnu den Formastelse og Hovmodighed, at de ville behage Gud ved deres egne Gjerninger og Fortjenester; ja, hvad der er mere end dette, de ikke alene foragte, men endog forfølge denne Prædiken om Christus, som formaner til Omvendelse og Tro. Og dette alene vilde være nok (om de end ellers ikke havde nogen Synd, men opfyldte den hele Lov) til dermed at føre evig Vrede og Fordømmelse over dem.

Saaledes straffer den Helligaand med Ret og Billighed alle dem som Syndere og Fordømte, der ikke have Troen paa Christus; thi hvor der ikke er Tro, der maa vel følge andre Synder i Hobetal, saaat man foragter og hader Gud og saaledes ere fuld af Ulydighed imod hele den første Tavle. Thi den, som ikke erkjender Gud i Christus, han kan ikke vente sig noget Godt af ham eller anraabe ham af Hjertet eller ære hans Ord; men han hænger ved Djævelens Løgn, forfølger og haaner den sande Lære og fremturer i Forstokkelse og Trods, saaat han endog bespotter den Helligaand. Dernæst er han ogsaa i sin Stand og sit Levnet ulydig imod de andre Bud, saaat han ikke gjør mod Nogen, hvad han skal gjøre, har ingen sand hjertelig Kjærlighed, ingen Godhed, Sagtmodighed, Taalmodighed, ingen Lyst til Kydskhed og Retfærdighed, Troskab og Sandhed i sit Hjerte, men gjør kun det Modsatte, undtagen naar han maa frygte for Skam eller Straf.

Se, saaledes maa Djævelens Dragesvands tilligemed det hele Helvede følge med Vantroen. Grunden er: Den, som ikke tror paa Christus, han har allerede afvendt og ganske afsondret sig fra Gud; derfor kan han ikke have den Helligaand, ikke fatte nogen gode Tanker eller have en sand hjertelig Lyst til at leve efter Guds Villie, om han end udvortes, som en Hykler, gjør og forestiller sig anderledes, for at han ikke skal faa Skjænd og Straf, ligesom et ondt, vanartigt Huustyende, der er sin Herre fiendsk, alene gjør godt, fordi det maa gjøre det, uagtet det ikke gjør det gjerne, men gjør vodt, hvor det kan komme til. Dette er de ædle og skjønne Frugter, som alle komme af denne Kilde og Stamme, at man ikke vil antage og høre Christus som den Frelser, der af Gud er os skjænket til at udslette vore Synder og borttage Guds Vrede fra os.

Her seer du altsaa afmalet, hvad Verden er, nemlig intet Andet end en stor Hob af saadanne onde, halsstarrige Mennesker, som ikke ville tro paa Christus, men foragte Guds Ord, rose og hylde Djævelens Forførelse og dertil trodse mod alle Guds Bud. De tage imod alle Guds Gaver og Velgjerninger og betale ham med saa stor Utaknemmelighed og Forhaanelse. Og de ville dog under alt dette ikke straffes eller

lastes, men kaldes rosværdige, fromme, hellige Folk; paa samme Maade som Jøderne, der korsfæstede Christus og forfulgte hans Apostler, vilde have den Ros, at de dermed gjorde Gud en stor Tjeneste. Derfor maa ogsaa den Helligaand sætte sig op imod Verden og stedse øve og forvalte sit Straffeembede ved sin guddommelige Kraft og Magt lige til den yderste Dag.

Thi den Helligaand har ikke paa den Maade begyndt at straffe, at han vilde ophøre og lade sin Mund tilstoppe; men han maa vedblive med sin Straffen i Djævelens Rige, eftersom deri intet Godt er, og han maa lægge Alt under Guds Vrede og Fordømmelse, uanseet, hvorledes Verden vredes og raser derover, om dog Nogle ved denne Straffen kunne blive vakte til Omvendelse og Tro, hvorfor da ogsaa denne Prædiken er begyndt. Men de Andre, som ikke ville lade sig straffe, maa dog gjennem denne Prædiken blive overbeviste og fordømte. Thi alt Kjød og Blod maa dog blive straffet, enten til Salighed eller til Fordømmelse; og den Dom maa staa fast, som Christus befaler at prædike for al Skabningen: **Hvo som tror, skal blive salig; men hvo som ikke tror, skal blive fordømt** 2c.

Dette være nu nok om det første Stykke af den Helligaands Prædiken. Nu følger det andet:

Om Retfærdighed, fordi jeg gaar hen til min Fader, og I se mig ikke længere.

Verden bliver ikke alene straffet, fordi den har Synd, men ogsaa fordi den ikke veed, hvorledes den skal blive from, og hvad Retfærdighed eller Fromhed er. Men Christus mener ikke her den Retfærdighed, hvorom Philosopherne og Juristerne tale, hvilke byde, at man skal holde den verdslige eller keiserlige Ret og gjøre, hvad Fornuften lærer; men han taler om den Retfærdighed, som gjælder for Gud, eller som Gud holder for Retfærdighed. Hvad er nu det for en Retfærdighed, eller hvori bestaar den? Det er den, siger han, **at jeg gaar til Faderen, og I se mig ikke længere.** Dette er jo utydeligt log for Verden løierligt nok; og, var det Første fremmed og dunkelt, nemlig at Verdens Synd bestaar deri, at den ikke tror paa ham, saa lyder dette langt sælsommere og uforstaaeligere, nemlig at dette alene er Retfærdighed, at han gaar til Faderen og ikke længere sees.

Hvad skal dog hele Verden sige hertil, den Verden, som stræber efter Retfærdighed og vil være from for Gud, de jødiske, tyrkiske og pavelige Helgener, der støde sig herpaa som paa en forargerlig, ja daarlig Lære? Just som om alle gode Gjerninger, al Andagt, alle gode Tanker, al skjøn Lydighed, alt alvorligt og strengt Levnet hos saa mange Mennesker slet intet skulde gjælde for Gud! Og hvad er vel det, at han fremsætter en saa sælsom og urimelig Forklaring, nemlig at man skal være from for Gud derved, at han gaar til Faderen, og man ikke seer ham? Hvorledes rimer det sig sammen: at være retfærdig af det, som man hverken kan se eller føle?

Velan! her hører du, at han stærkt og vældigen slutter, at dette alene er den Retfærdighed, som han kalder Retfærdighed; og Verden bliver med disse Ord straffet, fordi den ikke har samme. Som vilde han sige: Hvortil skal det tjene, at de længe og meget disputere om gode Gjerninger, om helligt Levnet og hvad I ellers mene, at man skal blive retfærdig ved? Naar I ikke have dette, nemlig **at jeg gaar til Faderen**, saa er og gjælder alt Andet intet for Gud. Om I end tragte og digte, tænke og studere Eder tildøde og med alle Kræfter leve og stræbe efter Retfærdighed, saa ville I dog ikke udtænke eller træffe det. Der maa være en anden Retfærdighed, end I forestille Eder, naar I mene, at man skal tage Loven for sig, være samme lydig og leve derefter.

Nei, det maa gaa langt høiere end til alt dette; det maa nemlig blive til Noget, som ikke er Lov eller Bud eller menneskelig Gjerning og Levnet; det maa alene blive til Noget, som jeg gjør, nemlig dette, **at jeg gaar til Faderen** ꝛc.

Hvorledes gaar nu dette for sig? Svar: I det forrige Stykke have vi hørt, at alle Mennesker blive straffede for Synd. Heraf følger da, saaledes som allerede forklaret er, at intet Menneske opfylder Loven eller de ti Bud; thi, dersom En opfyldte dem, saa vilde han visselig ikke blive straffet som en Synder; men han vilde ved en saadan Lydighed eller Opfyldelse af Loven kaldes at være retfærdig, som St. Paulus Gal. 3, 21. 22. siger: **Var der given en Lov, som kunde levendegjøre, da erholdtes Retfærdighed virkelig ved Loven. Men Skriften haver indesluttet Alt under Synd** ꝛc. Eftersom nu intet Menneske kan opfylde Loven, saa have vi heller ingen Retfærdighed udaf Loven af og i os selv, hvormed vi kunne bestaa for Gud imod hans Vrede og Dom; men, om vi skulle komme frem for Gud, saa maa vi have en anden, fremmed Retfærdighed, hvilken Gud seer til og lader sig behage.

Thi den Helligaands Straffen for Synd udstrækker sig over alt menneskeligt Levnet og Væsen paa Jorden, saaat ogsaa de Hellige og Christne endnu maa lade denne Straf strække sig over deres bedste Gjerning og Levnet og bekjende, at de have Synd, hvilket jo endnu skulde være fordømmeligt og uret, saafremt der skulde dømmes efter Guds Bud og for hans Domstol. Saaledes som ogsaa Propheten David, der dog var en hellig Mand og fuld af gode Gjerninger, beder og siger Ps. 143, 2.: **Herre! gak ikke i Dom med din Tjener, thi Ingen, som lever, kan være retfærdig for dig**; og St. Paulus siger 1 Cor. 4, 4.: **Vel ved jeg Intet med mig selv, men dermed er jeg ikke retfærdiggjort.** Men, at de ikke blive fordømte ligesom de Andre, det kommer alene deraf, at de annamme Aandens Tugt, bekjende og beklage, at de have Synd, tro paa Christus og gjennem ham søge Syndernes Forladelse; og saaledes have de en fremmed Retfærdighed, der ganske og aldeles er den Herre Christi egen Gjerning, Kraft og Fortjeneste alene, hvilket han her kalder **at gaa til Faderen**.

Thi dette Ord: **Jeg gaar til Faderen**, indbefatter i sig vor Frelses og Saliggjørelses hele Verk, hvortil Guds Søn var sendt fra Himmelen, og som han har gjort for os og endnu gjør ligetil Enden, nemlig: hans Lidelse, Død og Opstandelse og hele Rige i Kirken. Thi denne hans Gang til Faderen vil ikke sige Andet, end at han ved sin Blodsudgydelse og Død hengiver sig til et Offer, for dermed at betale for Synderne, og derefter igjen ved sin Opstandelse overvinder og underlægger sig Synd, Død og Helvede, samt sætter sig ved Faderens høire Haand, hvor han usynligt regjerer over Alt i Himmelen og paa Jorden og samler og udbreder sin Christenhed gjennem Evangeliets Prædiken. Og for dem, som tro, træder han frem og beder hos Faderen som en evig Midler og Ypperstepræst. Og, eftersom der endnu er Svaghed og Synd tilbage hos dem, saa giver han dem tillige den Helligaands Kraft og Styrke til at overvinde Synden, Djævelen og Døden.

Se, dette heder og er nu de Christnes Retfærdighed for Gud, **at Christus gaar til Faderen**, det er, lider for os, opstaar og saaledes forsoner os med Faderen, at vi for hans Skyld have Syndernes Forladelse og Naade, saaat det slet ikke er vort Verk eller vor Fortjeneste, men alene kommer af hans Gang, som han foretager sig for vor Skyld. Dette heder nu en fremmed Retfærdighed, en Retfærdighed, hvorfor vi Intet have gjort eller fortjent eller kunne fortjene; men den er os skjæn-

ket og tilegnet, saaat den skal være vor Retfærdighed, hvorved vi behage Gud og ere hans kjære Børn og Arvinger.

Men at en saadan skjænket Retfærdighed kan være udi os, og at vi kunne trøste os derved, som vor Skat og vort fornemste Gode, det skeer alene gjennem Troen; thi den maa jo modtages og annammes af os. Nu kan den ikke gribes anderledes end med Hjertet, som holder sig til Christi Gang og fuldt og fast tror, at vi paa Grund deraf have Forladelse og Forløsning og Frelse fra Synd og Død. Thi den er ikke en udvortes Ting, som man skulde kunne tilveiebringe ved udvortes Gjerninger, Ordninger eller Øvelser; men den er en høi, forborgen Skat, der ikke kan sees med Øinene eller begribes med vore Sandser (som han ogsaa selv siger: **I se mig ikke længere**), men alene maa troes.

Altsaa er nu hermed paa een Gang ophævet, hvad hele Verden søger og uden Ende disputerer og spørger om, nemlig, hvorledes man dog kan blive from for Gud, hvorom Enhver især har Noget at sige. Den Ene lærer, at man skal gjøre dette, den Anden hiint; og alligevel er Ingen nogensinde kommen dertil, om de end have hørt, lært og øvet al Lære om Loven og gode Gjerninger, saaat man billigen skulde spørge denne Mester Christus og blive glad ved at høre, hvad han dog siger hertil (ligesom da og Enhver, dersom denne Prædiken ikke var forhaanden, skulde ønske og gjerne løbe til Verdens Ende derefter). Thi visseligen haaber Enhver, at ogsaa han skal sige Noget hertil om, hvad man skal gjøre, og det noget langt Høiere og Bedre end alle Andre have lært.

Men hvad siger Christus? Ikke et Ord om vor Gjøren og vort Levnet; men derimod siger han: Alt dette er endnu ikke den Retfærdighed, som gjælder for Gud; men vil du være from og retfærdig for Gud, saa maa du have noget Andet, nemlig Noget, som hverken du eller noget Menneske er og formaar, men dette, **at jeg gaar til Faderen**; saaat det altsaa heder: Ingen bliver retfærdig for Gud, uden derved og for den Aarsags Skyld, at jeg dør og opstaar. Denne Gang er det, som alene gjør, at Gud tager Mennesket til Naade og holder det for retfærdigt, naar det med Troen hænger ved Christus.

Derfor maa disse Ord med Flid mærkes, eftersom Christus er en saa besynderlig Mand i sin Tale tvertimod alle Menneskers, især de Vises og Helliges Forstand og Tanker, der alle tilhobe, naar man skal tale om, hvad det er at være from og retfærdig, ikke vide at tale om noget Andet end det, som de kalde justitiam formalem, det er, en saadan Dyd som er udi os selv, eller som vi selv gjøre, eller som kaldes vort Verk og vor Lydighed.

Her turde du nu atter sige: Hvad skal man da med Læren om gode Gjerninger? Skal da denne ikke være til? Eller er det ikke en skjøn, rosværdig Ting, naar Mennesket beflitter sig paa at holde de ti Bud, er lydig, tugtig, ærbar og sanddru- 2c.? Svar: Jo ifandhed, alt dette skal man gjøre; det er ogsaa en god Lære og et godt Levnet, men paa den Maade, at man lader det forblive paa sit Sted, der, hvor det hører hjemme, og beholder de tvende Slags Lærdomme adskilte, hvorledes man nemlig bliver from og retfærdig for Gud, og hvorledes og hvortil man skal gjøre gode Gjerninger. Thi, omendskjønt det er nødvendigt at lære om gode Gjerninger, saa maa man dog ogsaa ved Siden deraf, ja iforveien (paadet at Evangeliets og Troens Lære maa forblive reen og uforfalsket) med Flid lære, at alle vore Gjerninger, hvor gode og hellige de end kunne være, ikke ere den Skat eller Fortjeneste, hvorfor vi blive behagelige og tækkelige for Gud og naa det evige Liv. Men denne Skat eller Fortjeneste er alene dette, **at Christus gaar**

til Faderen, og ved denne Gang forhverver os Saadant, samt skjænker og meddeler os sin Retfærdighed, Uskyldighed og Fortjeneste, og saaledes begynder et saadant Rige i os, at vi, som tro paa ham, ogsaa skulle blive forløste ved hans Kraft og Aand fra Synd og Død og evigen leve med ham ꝛc., saaat det ikke er en saadan Retfærdighed, som alene forbliver her paa Jorden og sidenefter ophører, men en ny Retfærdighed, som varer evigt i hiint Liv hos Gud, saaledes som ogsaa Christus deroppe evigt lever og regjerer.

Derfor har jeg ofte sagt, at man bør tale og dømme rigtigen om disse Sager, og med Flid skjeldne imellem en from Mand (hvilken Philosopherne kalde bonum virum) og en Christen. Vi prise ogsaa det at være en from Mand, og der er jo intet Priisværdigere paa Jorden, ligesom det ogsaa er en Guds Gave, saavelsom Sol og Maane, Korn og Vin og al anden Skabning. Men man maa ikke blande det om hinanden. Man skal lade en from Mand faa sin Ros for Verden og sige: En from Mand er vel en fortræffelig og kostelig Mand paa Jorden; men derfor er han endnu ingen Christen; thi ogsaa en Tyrk eller Hedning kan være en from Mand (og nogle saadanne ere i gamle Dage blevne meget berømte derfor); som det da heller ikke kan være anderledes, end at der iblandt saa mange onde jo ogsaa stundom maa blive fundet en from Mand. Men han være nu saa from han vil, saa er og bliver han dog, uagtet sin Fromhed, endnu et Adams Barn, det vil sige, et jordisk Menneske under Syndens og Dødens Magt.

Men naar du spørger efter en Christen, saa maa du gaa langt høiere; thi han er en anden Mand; han heder ikke Adams Barn og har ikke Fader og Moder paa Jorden, men han er et Guds Barn, en Arving og Herre i Himmerig. Men en Christen heder han derfor og deraf, at han med Hjertet hænger ved denne Frelser, der er opfaren til Himmelen, og tror, at han for hans Skyld og ved ham har Guds Naade, evig Frelse og Liv. Dette hverken kjæmper man sig til eller griber, ei heller naar eller lærer man det ved sit Levnet, sin Dyd og sine Gjerninger, hvorfor vi kaldes fromme Folk paa Jorden; ei heller ved Retfærdighed efter Loven og de ti Bud, hvilke dog, som sagt, ogsaa ere nødvendige og findes hos enhver Christen, men paa langt nær ikke naar til dette Hovedstykke og den Retfærdighed, hvorom Christus her taler og som han kalder Retfærdighed.

Thi, om end et Menneske længe og meget hele sit Liv igjennem har øvet sig i Saadant og gjort Alt, hvad han nogensinde formaaede, saa kan han dog ikke komme dertil, at han derved bliver gjort vis paa, at Saadant behager Gud og i Sandhed finder Naade for ham. Og saaledes forbliver Hjertet under alt saadant Levnet stedse i Uvished og Tvivl, saaledes som alle erfarne Samvittigheder maa vidne, og Munkene selv derom give Vidnesbyrd med sine Bøger, hvori de aabenbarligen lære, at man skal tvivle; thi intet Menneske, sige de, kan vide, om han er i Naade, og det vilde være en stor Formastelse, om En vilde rose sig af Saadant for sin egen Part ꝛc.

Heraf maa da blive Følgen, at, saalænge som Mennesket staar i saadan Tvivl, saa kan han ikke have noget ret Hjerte for Gud eller af Hjertet vende sig til ham og anraabe ham; men han er sky og flyr for Gud og maa tilsidst henfalde til Had imod Gud og Fortvivlelse. Thi, naar det kommer til den rette Kamp, naar han skal staa for Dommen, da føler og seer han, at han med sit Levnet og sine Gjerninger ikke kan bestaa for Guds Brede, men maa tilligemed alt Saadant nedsynke i Afgrunden. Skulle vi nu i saadan Nød kunne bestaa imod Fortvivlelsen og vinde Seier, saa maa vi have en anden Grund end vor egen eller

Lovens Retfærdighed, nemlig Christi evige Retfærdighed, der staar paa et Sted (ved Faderens høire Haand nemlig), hvor Djævelen ikke kan omstøde den og Guds Dom ikke føre nogen Anklage mod den. Mig kan vel Djævelen omstøde, naar han vil, tilligemed hele mit Levnet og alle mine Gjerninger, ved at foreholde mig Guds Dom og Vrede, og han kan blæse det alt bort, ligesom Vinden en let Fjeder; men, naar jeg viser ham bort fra mig og mine Gjerninger og hen til Faderens høire Haand hvor min Herre Christus sidder, han, som skjænker mig sin Retfærdighed (og derfor er han netop gaaet til Faderen), da vil han vel maatte lade ham være uomstødt.

Derfor handler Christus som en tro og from Frelser, idet han drager alt dette bort fra os og alle Mennesker og lægger det paa sig alene, samt grunder og bygger vor Retfærdighed alene paa **sin Gang til Faderen**, paadet at vi skulle vide, hvor vi kunne forblive sikkre imod al Djævelens og hans Helvedportes Angreb og Stormen. Thi skulde det grundes paa os selv eller paa vor Værdighed, saaat vi først maatte have gjort en tilstrækkelig reen Bod og tilstrækkelige gode Gjerninger, da vilde vort Hjerte aldrig have nogen Ro, og alligevel vilde det tilsidst ikke kunne bestaa.

Heraf seer man, hvor skjændig og forbandet Munkenes og det hele Pavedømmes Lære har været, idet de dermed have forført Verden, og ikke alene ikke have lært et Ord om Christus og Troen, men endog uforskammet foregivet, at deres Munkevæsen var en langt høiere, ædlere fuldkomnere Stand end de almindelige Christnes, hvilket burde for alle Christne være en Gru at høre. Thi man kan sætte og opløfte alle Menneskers Levnet og Fromhed, deres jomfruelige Kydskhed eller Eneboertugt og Legemsspægelse, store, fortræffelige, fromme Herrers og Regenters rosværdige Gjerninger og Dyder, og hvad man nu vil kalde disse fromme Folk, saa høit man nu vil, saa kan det dog aldrig agtes lige med en Christen, det er en saadan, som har denne Herre, der sidder ved Guds Høire, og hans Retfærdighed. Gjerne ville vi ogsaa lade hiint forblive ved sit Værd og rose som en kostelig Gave. Men en Christen skal man opløfte langt og høit over alt dette som en Herre, der har et evigt Gode, en evig Arv i Himmerig ved Guds Høire hos Christus, sin Broder.

Hvo der nu forstaar og kan adskille Saadant, han kan ogsaa lære og dømme retteligen om alslags Levnet og skikke sig ret i alle Sager, samt vogte sig for enhver Vildfarelse. Thi han dømmer og maaler Alt efter denne Regel og Rettesnor, som Christus her lærer, nemlig at de Christnes Retfærdighed ikke er en saadan Retfærdighed, der voxer op i os (saaledes som den anden, hvilken kaldes Lovens eller menneskelig Retfærdighed), men den er udenfor os og over os, aldeles himmelsk og guddommelig.

Derfor, om Nogen kommer og vil tage dig ved Næsen og gjør store Undere og stor Larm for dine Øine med stor og særegen Hellighed, viser dig denne og hiin store Helgens Exempel at leve efter, for dermed at behage Gud eller blive en Christen, saa kan du sige derimod: Kjære, jeg lader det altsammen være godt, vil ogsaa gjerne være from og handle efter Guds Bud, vogte mig for Synd ꝛc.; men det skal du ikke lære mig, at jeg derved skulde blive en Christen eller opnaa noget Mere og Høiere, ligesom hellerikke hine ere blevne Christne derved, at de have fastet, gjort og lidt meget. Thi det vilde være at gaa min kjære Herre Christus altfor nær, at sige, at han skulde have gjort sin Gang forgjæves, og at Menneskeværk skulde sættes lige med ham. Men jeg vil hede en Christen af den Grund (saaledes som han har lært mig, og alle Helgener have maat-

tet gjøre, saafremt de have villet bestaa for Gud) at jeg hænger ved denne Frelser og, som St. Paulus Phil. 3, 9. siger, **bliver fundet i ham, saa jeg ikke haver min Retfærdighed, den af Loven, men den ved Christi Tro,** som er forhvervet mig gjennem denne hans Gang, hvorved han har overvundet min Synd og Død, og som han ved Evangeliets Prædiken forkynder og skjænker mig. Naar du har dette, gaa da hen og gjør gode Gjerninger, saamange du kan, dog efter Guds Bud. Thi uden dette og før dette vil du dog ikke kunne gjøre noget Godt, eftersom du endnu er i Vantroen og ikke har eller kjender Christus, og derfor er med Alt, hvad du gjør, under Synden, saaledes som vi har hørt i det første Stykke.

Se, dette er at tale paa Christi Maade og med hans Ord om den Retfærdighed, som han holder for Retfærdighed. Det er ikke et udvortes, menneskeligt Væsen paa Jorden, men en ubegribelig og i dette Liv usynlig, ikke paa Jorden i os Mennesker funden eller ved Mennesker opnaaet Retfærdighed. Det er en ny, himmelsk Retfærdighed, som han alene ved sin Død og Opstandelse har istandbragt og stiftet, og som vi nu maa gribe i Troen (eftersom vi ikke se den); og den er saaledes beskaffen, at den skal være et evigt, uendeligt Liv, hvori han regjerer i et nyt, himmelsk Væsen. Derhen viser han os, ja deri sætter og grunder han vor Retfærdighed; der er den reen og ganske fuldkommen og staar saa vist, fast og evigt, at Djævel og Helvede vel maa lade den staa og forblive.

Thi det er dog intet bevendt med dette Levnet, eftersom det altsammen er fordærvet ved Synd og Død og tilsidst bliver til Intet. Derfor har Guds Søn fra Himmelen stiftet et Rige, som ikke har at gjøre med udvortes, verdslige Sager og Regimente (saaledes som Jøderne og Apostlerne mente om sit Rige) eller med dette Levnets arme, betleragtige Retfærdighed, men med en ny, evig Retfærdighed, hvorved den hele Natur bliver forandret og fornyet, hvor der ingen Synd eller Død mere skal være, men idel fuldkomment, guddommeligt Verk og Liv. Dette er det Verk, som han ved denne sin Gang til Faderen har paabegyndt og allerede i sin egen Person fuldkommen udrettet. Og et saadant Rige forvalter han stedse i dette Liv ved Evangeliets Prædiken og den Helligaands Virken i de Troendes Hjerter lige til den yderste Dag; men i hiint Liv bliver det ganske og fuldkomment oplevet og fundet i os.

Dette er det, vil han her sige, **at jeg gaar til Faderen, og I se mig ikke længere.** Jeg taler ikke om dette timelige Liv og Væsen paa Jorden, hvilket ikke kan være uden Synd og Død i denne fordærvede Natur; derfor kan her hellerikke være nogen fuldkommen Retfærdighed, noget fuldkomment Levnet. Mit Rige skal hellerikke bestaa i saadant forgjængeligt Væsen; men det maa blive noget Andet. Det maa komme dertil, at I ikke mere se mig, førend jeg udenfor dette legemlige, synlige Væsen regjerer i Evighed og bringer ogsaa Eder derhen, hvor idel ny, fuldkommen Retfærdighed og evigt Liv findes. Og dette begynder jeg nu i Christenheden gjennem den Helligaands Prædiken og Verk.

Om Dom, fordi denne Verdens Fyrste er dømt.

I de tvende foregaaende Stykker har han talt om Læren og indbefattet hele Evangeliets Sum: For det Første, at Alt, hvad der er menneskelig Natur, Evne, Gjerning og Levnet, er Synd og under Guds Vrede, fordi de ikke tro paa Christus. For det Andet, at vi blive retfærdige, det er, frelste fra Synd og Død, Gud velbehagelige og beslagtige i det evige Liv, alene derved, **at han gaar til Faderen.** Deraf følger det Tredie, baade hvorledes Verden vil vise sig imod en saadan Prædiken, og

hvorledes paa den anden Side den Helligaand alligevel vil vedblive med sin Prædiken.

Derom siger han: **Den Helligaand skal endvidere overbevise Verden om Dom.** Dette er vel ogsaa en fremmed og mørk Tale for vore Øren, som ikke ere vante til det hebraiske Sprog, især hvad det Ord **Dom** angaar, hvilket ikke betyder Andet, end (saaledes som ogsaa vi tale derom) naar man handler og dømmer mellem tvende stridende Parter om, hvem der har Ret eller Uret; og det indbefatter tillige de tvende Stykker, som altid maa være i en Rettergangs Sag, nemlig Naade og Vrede eller Hjælp og Straf; den Uskyldige bliver frikjendt og hjulpen til sin Ret, den Skyldige dømt og straffet. Dog bruges det næsten mest om den anden Deel, nemlig om at dømmes skyldig og om Sammes Følge eller Exekution.

Saaledes taler ogsaa Christus her derom og vil vise, at, naar den Helligaand vil øve de tvende Stykker af sin Prædiken i Verden og straffe den for Synd og Uretfærdighed, saa vil Verden ikke annamme det eller blive straffet for, at den lever i Synd og er uden Retfærdighed; ei heller vil den lade sig bevæge til at modtage Christi Retfærdighed, som tilbydes den. Men den sætter sig op imod den Helligaands Lære og Straf, fordømmer og forfølger samme og foregiver, at den gjør Ret deri og ikke er skyldig at taale, at man tilintetgjør dens Viisdom, Retfærdighed ꝛc., som den holder for Guds Gaver og en Gudstjeneste, men at den bør forhindre Saadant med Magt. Derimod maa da den Helligaand vedblive at straffe den for saadan Dom og tillige øve Straffedommen imod den og sige den, at den med sin Dom er fordømt tilligemed sin Fyrste og sit Hoved, Djævelen.

Der begynder da en Strid og den ene Dom møder den anden. Thi Verden sætter ogsaa sin Dom og sin Viisdom herimod og foragter ikke alene denne Lære, fordi den ikke kommer fra dens egen Viisdom eller fra store, for Verden fortræffelige Folk, men prædikes af fattige og ringe Folk. Verden oplader sin Mund og siger: Hvad er dette da Andet, end at nogle forløbne Betlere reise sig imod den ordentlige Magt og ville forkaste og tilintetgjøre Alt, hvad der tilforn er holdt af Enhver, ja indsat af Gud selv? Verden fordømmer, banlyser og forbander baade Læren og Prædikanterne, vedbliver tillige at stoppe Munden paa dem ved at true med sin Magt og griber alvorligt til Sværdet, vil slet ikke have sin Vildfarelse og sit Afguderi angrebet og straffet, men at det skal holdes og forsvares imod Gud og Christus som Viisdom og Helligheb. Evangeliets Prædiken vil den have udryddet og tilintetgjort.

Men derimod siger Christus, at den Helligaand skal beholde den øverste Dom og med sin straffende Dom gaa igjennem denne Verden lige til den yderste Dag. Men herved komme nu de Christne i Klemme og geraade i Kors og Forfølgelse. Thi eftersom Christi Rige (saaledes som vi have hørt) ikke er af Verden, men er aandeligt og nu paa Jorden usynligt, saa angriber Verdens Magt og Vælde, hvilken den har paa Jorden, Christenheden med sin Fodømmen, Forfølgen, Martren, Plagen, Dræben og Myrden med Sværd, Ild, Vand og hvad den formaar. Tillige bliver den ogsaa ophidset og styrket ved Djævelens bittre, grumme Vrede og Had imod Christus, og begjærer aldeles at udslette og udrydde Christendommen, saaat det synes baade for Verdens og de Christnes Øine, som skulde Kirken aldeles maatte gaa tilgrunde, eftersom man øver saadan Forfølgelse, Grumhed og Mord mod de Christne, som bekjende og føre denne den Helligaands Prædiken.

Altsaa fremsætter Christus med dette Stykke først en Spaadom om, hvorledes denne Prædiken vil blive modtaget af Ver-

den, og hvad der vil vederfares Apostlerne derfor, nemlig, at Verden ikke alene vil foragte dem, eftersom de komme saaledes uden nogen offentlig Magt og Befaling og bringe en ny Lære tvertimod det ordentlige Regimente, Præstedømme og Læreembede, der er forordnet af Gud, og tillige straffe og dadle alt dens Væsen, som skulde det intet gjælde for Gud. Fremdeles, eftersom de ville fare saaledes fort og ikke ophøre med at prædike, saa vilde ogsaa Verden fare frem og lade Dommen udgaa mod dem, som imod saadanne Folk, der ikke vare udsendte af Gud eller prædikede Guds Ord, men maatte være Djævelens Sendebud og erkjendes og erklæres for Guds Bespottere, Ulydige og Opsætsige imod Guds Lov, Guds Folk og Guds Tjeneste, skyldige til Døden, Folk, som man ikke burde lade leve, saaledes som ogsaa Jøderne skrege over St. Paulus Ap. Gj. 22, 22.: **Det sømmer sig ikke, at han skal leve**; og de angive Aarsagen dertil: **Dette er det Menneske, som allevegne lærer Alle imod Folket og Loven og dette Sted, og tilmed haver han og ført Græker ind i Templet og vanhelliget dette hellige Sted** ꝛc.

For det Andet giver Christus imod saadan Forargelse over Verdens Dom og Forfølgelse den Trøst, at de dog skulle vide, at han vil holde sin Haand over sin Prædiken og opholde sin Kirke ved sin guddommelige Kraft og Styrke imod Verdens og Djævelers Vrede og Larmen, saaat Djævelen med sit Rige skal maatte vige for ham, som overvunden af ham, og ikke kunne udrette mod hans Kirke, hvad han gjerne vilde i sin grumme, rasende Vrede og Had. Derfor, omendskjønt de Christne paa Grund af denne Prædiken maa undgjælde for Djævelen og Verden, saa skal dog dette Ord forblive uomstødt, tilsidst seire og beholde Marken samt gjøre dens uretfærdige Dom imod Evangeliet aabenbar for al Verden, saaat den tilsidst vil blive nødt til at skamme sig derover og bekjende om sig selv i Gjerningen, at den ubilligen og med Uret har fordømt og forfulgt Evangeliet. Saaledes som det og gik Christus i hans Lidelser: hans Dommere, ja endog hans Forræder selv maatte aflægge Vidnesbyrd om hans Uskyldighed.

Aarsagen, siger han, skal være den, at denne Konge Christus ved sin Gang til Faderen allerede har overvundet baade Djævelen og Verden og nu lader forkynde, at han er Herren over Alt og har Magt og Vælde til at fordømme og straffe Alt, hvad der sætter sig imod ham, tilligemed Djævelen og hans Engle. Dette mener han, naar han siger, at denne Straffen skal udgaa over Verden, der forfølger Evangeliet, hvilket endeligen skal beholde Seier over den, saaat det overvinder dens Dom og Fordømmen, fordømmer den igjen og gjør den til Skamme, og det ikke alene Verden, men ogsaa dens Gud, Djævelen selv, som driver Verden til Modstand mod Christus. Thi han er, siger Christus, allerede selv dømt, Fordømmelsens Dom er allerede fældet over ham, og der mangler nu intet Andet end Dommens Exekution, saaat Straffen ogsaa bliver fuldbyrdet paa ham i Helvedes evige Ild; — ligesom en Tyv eller Morder, der er fordømt af sin Dommer: Breden og den blodige Dom er allerede gaaet over ham, og Døden tilkjendt ham, saaat det kun staar tilbage, at han føres hen og modtager sin Straf.

Saaledes forholder det sig ogsaa her med denne Dom, som udgaar fra den Herre Christi Magt og Vælde, der sidder ved Faderens høire Haand. Og denne Dom bliver ved Prædikeembedet offentlig forkyndt, nemlig, at Verdens Fyrste og hvad der hænger ved ham, allerede er Fordømmelsen hjemfalden og intet skal formaa imod Christus, men maa lade ham forblive den Herre, under hvis Fødder han til evig Tid maa ligge og lade sit Hoved søndertræde. Og Christus lader dette prædike i al Verden, at den, som ikke vil tro paa denne Herre, han skal ogsaa

tilligemed Djævelen være fordømt, hvor høi, mægtig, lærd, hellig han end maatte være, uanseet, hvorledes han understaar sig til at fordømme denne Lære eller til at undertrykke og udrydde den, hvad enten han nu heder romersk eller tyrkisk Keiser, Konge og Herre over Alle.

Om nu for Nærværende Verden gaar sin Gang og foragter denne Dom, som allerede er udtalt over Djævelen og alle hans Lemmer og driver sin Spot dermed, fordi den ikke seer dens Fuldbyrdelse for sine Øine — ligesom den ogsaa foragter det første og andet Stykke af denne Prædiken — saa gaar dog Christus stedse fremad og lader sig frit foragte; men han viser alligevel Djævelen og Verden, at han er Herren, som kan tilintetgjøre og styre Djævelens Vrede og Rasen og nedstyrte sine Fiender, **indtil han lægger dem alle til sine Fødders Fodskammel**, saaledes som den 110de Psalme siger om ham. Thi **Øxen er allerede lagt ved Roden af Træet**, og Strikken og Lænkerne ere allerede ombundne, hvormed Djævelen er bunden til evigt Mørke i Helvedes Ild (som St. Petrus siger). Dette skal nu Ingen tro uden de Christne, der holde sin Herres Ord for sande og kjende hans Kraft og Rige og trøste sig ved denne Konge og Herre. De Andre skulle hellerikke have noget Andet til Løn, end hvad de med deres Herre og Djævel søge, nemlig at de, nedsænkede til Helvedes Afgrund, maa omkomme i evigt Mørke formedelst deres Rasen imod Christus.

Dette er Evangeliets første Stykke, der handler om Christi Rige og den Helligaands Prædiken i Verden.

Nu følger den anden Deel.

Jeg haver endnu Meget at sige Eder, men I kunne ikke bære det nu. Men, naar han, den Sandheds Aand, kommer, skal han veilede Eder til al Sandhed ꝛc.

Dette Stykke hører ogsaa til Forjættelsen om den Helligaand og hans Embede i Christenheden. Men han afbryder hermed, hvad han har begyndt at sige om Læren, idet han med faa Ord har indbefattet, hvad den Helligaand skal prædike. Han viser dem nu hen til, at den Helligaand selv skal komme, der vil lære dem til at forstaa det vel, saaat de ogsaa skulde erfare det i Gjerningen. Thi det vilde nu ikke være Tid, vil han sige, til at tale meget om Læren, da han skal tage Afsked med dem og trøste dem derfor. Ja, om han end vilde tale længe og meget herom, saa vare de dog ikke saaledes skikkede, at de ret kunde fatte og forstaa, hvorledes det skulde staa til i hans tilkommende Rige.

Thi de vare endnu saa dybt hildede i Tankerne og Forhaabningerne om et udvortes, legemligt Kongerige og en verdslig Herlighed, at de ikke kunne bedømme eller lægge sig paa Hjerte, hvad han vilde sige dem om sit aandelige Rige og Embede, hvilket han skulde føre gjennem den Helligaand. Thi de kunde ikke tænke anderledes end saa: Naar han skal blive en Konge, saa maa han selv være tilstede, og enten med sin Prædiken og sine Undergjerninger bringe Verden til sig, saaat den overgiver sig til ham i villig Lydighed og antager ham som sin Herre, eller, dersom den ikke vil med det Gode, da tvinge den under sig ved udvortes Magt og Straf. Men, om saa skulde ske, (som han nu havde sagt), at han vilde gaa bort ifra dem og ikke mere blive seet, det er, dø, saa vilde det ikke mere være at haabe, at han skulde blive en Konge og udrette saa stor en Ting. De ere og forblive altsaa, lige til han var opstanden, aldeles bestyrtede derover, saaat de slet ikke forstode, hvad han tilforn havde sagt dem med Undtagelse af, at de følte Begyndelsen til den Jammer, Bedrøvelse og Forfølgelse af Verden, som han her forkynder dem.

Dette mener han, naar han siger: **Jeg**

haver endnu Meget at sige Eder, men I kunne ikke bære det nu ꝛc. Det er Eder meget for svært at kunne fatte, hvad jeg har sagt og endnu kunde sige herom; thi det gaar altfor meget imod Eders Tanker og Forhaabninger. Dersom I forstode det, saa vilde I derved bekomme Trøst og et glad Hjerte; saaledes som han ogsaa tilforn havde sagt: **Dersom I havde mig kjær, da glædede I Eder over, at jeg sagde: Jeg gaar til Faderen,** Joh. 14, 28. Men, hvad jeg nu til Eders Trøst siger om min Forklarelse, Himmelfart og det herlige Rige, som jeg ved Eder vil stifte, det gjør kun Eder forskrækkede og bedrøvede ꝛc. Dette betyder jo netop! **I kunne ikke bære det nu.** Derfor maa jeg ogsaa spare det, indtil den Tid kommer, da det, som jeg nu iforveien siger Eder, begynder, og den Helligaand kommer, som selv maa lære Eder og lede og føre Eder udaf Eders nuværende, vildfarende Tanker og Uforstand til Sandhed og ret Erkjendelse.

Thi det, siger han, skal være hans Embede at **han skal forklare mig**, det er, aabenbare og vidne om mig, at jeg fra Lidelse og Død er **opløiet** til Herlighed og sidder hos Faderens høire Haand, samt er en regjerende Herre over alle Ting og forkynder i den hele Verden, at dette har været Faderens Raadslutning. Derfor bliver ogsaa den Helligaand sendt, forat dette kan blive erkjendt af hele Verden, og Menneskene saaledes føres til mit Rige ꝛc. Naar det nu skeer, at jeg borttages fra Eder, og den Helligaand kommer, saa vil det forstaaes af sig selv, og det langt anderledes end I nu tænke og forstaa. I ville saaledes finde i Eders egen Erfaring Alt, hvad jeg nu har sagt Eder, og hvad jeg endnu kunde have at sige til videre Forklaring og Forstaaelse ꝛc.

Just i denne Mening slutter han ogsaa derpaa dette Capitel (saaledes som vi i det følgende Søndags-Evangelium ville høre), naar han siger: **Disse Ting haver jeg talet til Eder ved Lignelser; men den Time kommer, da jeg ikke mere skal tale med Eder ved Lignelser, men frit ud forkynde Eder om min Fader.** Det er: hvad jeg hidtil har sagt Eder om min Lidelse, og Opstandelse og Eders Lidelse, og hvorledes I derunder skulle bede til Faderen i mit Navn, det er nu idel fremmed, dunkel og skjult Tale for Eder, som I ikke forstaa. Men der vil komme den Tid, da jeg ikke mere vil tale til Eder ved Lignelser, men frit ud forkynde Eder om min Fader, nemlig, naar jeg er faren til Himmelen og vil sende Eder den Helligaand. Da ville I erfare, at det som nu er idel Lignelse for Eder, er saaledes, som jeg nu siger Eder.

Dette er den rette og enfoldige Mening af den Text: **Jeg haver endnu Meget at sige Eder.** Men disse Ord have hidtil — og det endnu i vore Dage — maattet undgjælde hos Papisterne. De have dreiet og udtydet dem forat styrke deres Paafund dermed og lægge dem til Grund for, hvad de foregive og ivre for, nemlig, at man maa tro og holde meget Mere, end hvad Evangeliet og Skriften lærer, og dette **Mere** er, hvad Kirkeforsamlingerne og Fædrene have sagt og forordnet. Thi Christus, sige de, har her forjættet, at den Helligaand vil sige dem meget Mere, end han selv har sagt, og lede dem til al Sandhed ꝛc. Just som om Apostlerne meget vel havde forstaaet, hvad Christus her siger dem, medens de dog selv ved deres Mangel paa Tro angaaende hans Lidelse og Opstandelse bevidne det Modsatte; eller som om det var saa let at forstaa, at man ikke behøvede den Helligaand dertil, medens dog ingen Papist indtil denne Dag har forstaaet Noget deraf. Dette har jeg vel erfaret; thi jeg har jo ogsaa lært deres Kunst. Saaledes give de endnu ved deres skrevne Bøger tilkjende, at de ikke forstaa Noget heraf. Derfor maa man svare saadanne Narre, at man kan tilintetgjøre deres løgnagtige Paafund.

For det Første hører du her, at han siger: **Jeg har endnu Meget at sige Eder.** Hvilke ere nu disse **Eder?** Eller med hvem taler han? Uden Tvivl med Apostlerne, til hvilke han ogsaa siger: **I kunne ikke bære det nu**; ligeledes: **Den Helligaand skal veilede Eder til al Sandhed.** Skal nu Christus ikke have løiet, saa maa dette Ord være bleven opfyldt paa den Tid, da den Helligaand kom, der i dem og gjennem dem maa have udrettet alt det, som Herren her taler om, og veiledet dem til al Sandhed.

Hvorledes vil man da heraf drage den Slutning, at Christus ikke har sagt Alt til Apostlerne, og hellerikke den Helligaand, men efterladt sig Meget, som Concilierne skulde lære og beslutte, medens dog efter deres Foregivende det Modsatte skal følge deraf, nemlig, at den Helligaand havde sagt Apostlerne Alt, og Christus paastaar jo, at han vilde forklare Apostlerne Altsammen og ved dem bringe ud i al Verden, hvad de have lært af den Helligaand? Hvorledes rimer det sig da, at de foregjøgle, at det først efter Apostlernes Tid ved Verdens Ende skal siges, læres, besluttes og forordnes, hvad man i Christenheden bør vide, tro og gjøre? Ligeledes, dersom det bør holdes for Sandhed (som paanyt aabenbaret ved den Helligaand), hvad Concilierne efter Apostlernes Tid have lært eller fastsat, saa ere Apostlerne selv ikke komne til Sandheden, og meget mindre de, for hvem de have prædiket; og Kirken vilde da tilligemed dem være snukt bedragen af Christus, naar han tilsiger dem, at den Helligaand vilde veilede dem til al Sandhed.

For det Andet siger Christus tydeligen: **Jeg har endnu Meget at sige Eder.** Dermed siger han ikke: jeg har meget **Andet** at sige Eder, og den Helligaand vil lære og forklare Eder noget **Andet,** end jeg har sagt Eder. Dette er den Tilsætning, som de lægge ind i Christi Ord, og de fordreie Ordene saaledes, at multa, **Meget** skal betyde alia, **andre Ting.** Ordet multa unde vi dem vel, naar de kun havde den Naade af den Helligaand at lære Meget; men at de under Paaskud af Ordet **Meget** ogsaa ville indføre og have Magt til at lære **andre Ting**, det bør ikke taales. Ligesom de ogsaa uforskammet foregive, at Kirken efter den Helligaands Indskydelse har fastsat og forordnet mange Ting efter Apostlernes Tid, hvilke man maa holde, saasom blandt Andet Artikelen om den ene Deel i Nadveren, ligeledes Forbudet imod Præsternes Ægteskab og deslige.

Dette er ikke at lære noget Mere eller Videre, men noget aldeles Andet, ja Noget, som strider imod Christi klare Ordning og Befaling, hvilken de selv maa bekjende at være rigtig. Og det skal dog være Kjætteri og urigtigt, naar man handler efter Christi Befaling imod deres Lov! Thi Kirken, siger de, har forordnet det anderledes. Spørger du: af hvilken Grund? saa svare de: Christus siger: **Jeg har endnu Meget at sige Eder**; ja kanske ogsaa det, som strider imod hans egne Ord og Befalinger!

I Sandhed, det vilde være en smuk Kirke, som tiltog sig selv Magt (saaledes som Pavens antichristelige Kirke gjør) til at lære tvertimod Christus, hvadsomhelst den kun selv vilde, og til at forandre hans Forordning, samt derpaa ville bevise Saadant med dette Sprog: **jeg har endnu Meget at sige Eder**; medens dog Christus klarligen taler om den Helligaand og sætter ham Maal og Maade, saaat han skal forklare ham og ikke tale af sig selv, men **tage af hans**, det er, af det, som er Christi Ord og Befaling, **og forkynde.** Derfor maa det Parti, som lærer anderledes, ikke være af den Helligaand eller Christi Kirke, men den lede Djævels Skare.

Thi den christelige Kirke, og den Helligaand selv, forbliver alene ved det, som Christus har sagt og befalet. Den bruger vel flere Ord, det er, udmaler det vidt og bredt, men gjør det

ikke til noget Andet. Thi dette: **at sige Meget** viser, at man kan behandle et Stykke paa mange Slags Maader; men Sagen bliver dog stedse den samme. Saaledes har Evangelisten Johannes skrevet meget Mere, end hvad Christus her har talt; men han forbliver dog stedse ved dette Ene, nemlig, at han uafladelig driver paa Artikelen om Christi Person, Embede og Rige (hvorom ogsaa Christus selv taler), og hans Scopus eller Hovedpunkt er stedse dette Guds Lam. Paa samme Maade driver ogsaa St. Paulus i Brevet til Romerne og næsten igjennem hele Brevet til Galaterne paa det ene Stykke om Troens Retfærdighed og indprenter det.

Dette er nu vel at prædike Meget og sige Mere end Christus med disse korte Ord har sagt; men dog er det Eet og det Samme og ikke noget Andet. Thi det paaligger en god Prædikant, at han kan tage en Sag for sig og korteligen indbefatte den udi to eller tre Ord, og siden, naar det er nødvendigt udvikle og forklare den med Sprog og Exempler, og af een Blomst gjøre en heel Blomstereng. Ligesom en Guldsmed kan slaa et og samme Stykke Sølv tæt og tykt sammen i en Klump, og atter slaa det bredt, kruset og krumt og til en tynd Plade, saaledes kan en Prædiken baade være lang og kort, og dog af et og det samme og intet modstridende Indhold. Thi **Christi Ord skal bo rigeligen iblandt os,** siger St. Paulus Col. 3, 16., saaat man kan være mægtig i Skriften og bevise den sande Lære deraf.

Saaledes gjør Brevet til de Ebræer, der forstørstedelen taler om Christi Præstedømme, og af Sproget i Ps. 110, 4.: **Du er en Præst evindelig** ꝛc. udspinder en lang Prædiken, og tillige fremsætter mange andre Sprog, Texter og Exempler. Og dog er Alt, naar man betragter det i en Sum, ikke mere end dette ene Stykke, nemlig, hvorledes Christus er den eneste, evige Præst. Dette er vel at sige meget Mere, end David i ovennævnte Psalme har gjort; men alligevel er det ikke noget Andet.

Saaledes er hidtil fra Christendommens Begyndelse lært og prædiket (ved den Helligaand) meget Mere, end Christus har gjort; og der kan endnu dagligen blive lært Mere. Det kan paa det Rigeligste og paa alle Slags Maader blive udviklet, alt eftersom Mere er aabenbaret den Ene end den Anden, eller den Gave at tale mere og rigeligere tilfalder og skjænkes den Ene end den Anden; dog saaledes, at det tilslut Altsammen, naar det tages i en Sum, gaar paa den ene Christus. Hvor mange Lignelser kan man ikke anføre af hele Skriften, ja af alle Skabninger, som alle passe til Evangeliets Lære, og som dog Christus ikke har lært eller talt om, men alligevel er det den samme Lære!

Herom taler ogsaa St. Paulus, naar han omhandler den Gave at prophetere eller udlægge Skriften og giver derom den Regel, hvorefter man skal rette sig: **Har nogen Propheticns Gave**, siger han Rom. 12, 6., **da være den lig Troen,** det er, den maa stemme overens med Troens Lære. Saaledes, om man vilde anføre Exemplet med Abraham, der førte sin Søn Isak op paa Bjerget for der at ofre ham, men lod sine Tjenere med Aseнerne forblive nede ved Bjergets Fod. Dette Exempel kan man udtyde til Bedste for og overensstemmende med Troen eller ogsaa imod Troen. Det Sidste gjorde de jødiske Lærere og Prædikanter, hvilke foregave, at den, som paa samme Maade lod sig ofre og dræbe, han gjorde det allerstørste Verk og for lige tilhimmels; derfor ofrede de Konger, som vilde være fortræffelige Helgener, deres egne Børn levende til Gud og opbrændte dem. Paa samme Maade udtyde vore Munkehelgener det, idet de sige, at, naar man vil komme til Gud, saa maa man efterlade

Tjenerne og Asenerne nede ved Bjergets Fod, det er, aflægge de fem Sandser, og ikke have med nogen udvortes, verdslig Ting og Væsen at gjøre, men afsondre sig fra alt saadant og leve i aandelig Beskuelse. Dette er ikke at udtyde og lære overensstemmende med Troen, men tvertimod den; men naar du udtyder det saaledes: Den, som vil komme til Gud, han maa komme derhen langt over menneskelig Forstand og Tanker, saa at han har Guds Ord, hvorved han lærer at kjende og gribe Gud og ligesaa formedelst Troen at frembære det Offer Christus, Guds Søn, der for os blev hengivet Gud til et Offer, saafremt hans Samvittighed skal kunne bestaa for Gud, samt imidlertid efterlade Asenerne tilligemed Tjenerne, det vil sige vore egne Gjerninger ꝛc., hernede. Paa denne Maade har jeg fremført dette Exempel saaledes, at det netop forestiller, hvad Evangeliet overalt lærer og ikke er imod, men for Troen, om end den egentlige, visse Udtydning af denne Historie dermed ikke træffes. Dette vil nu vore pavelige Æsler, Sviin og Dumhoveder ikke agte; men de ville overtale os til at antage Alt, hvad man kun foregiver og lærer i Kirkens eller Kirkeforsamlingernes Navn, som havde den Helligaand lært det, uanseet, hvorledes det rimer sig eller stemmer overens med Evangeliets Lære, og Alt skal stadfæstes med dette Sprog: **Jeg har endnu Meget at sige Eder.**

Nei, min Ven! om end Christus har Mere at sige, saa er det ikke Meningen, at du derfor kan sige, hvad dig behager, eller hvad hvilkensomhelst Munk drømmer om, eller hvad en letfærdig Papist vil, at der skal holdes. Det medgiver jeg dig gjerne, at du vel kan udvikle disse Christi Ord og være en ordrig Prædikant og af eet Ord gjøre tusinde, forat det kan blive smukt, klart og let, saa Enhver kan forstaa det; men det maa dog være paa den Maade, at det kun forbliver ved den rene og uforfalskede Lære.

Men forebringer du herimod nogen ny Lære og foregiver: den, som bliver en Munk, han har en ny Daab og bliver saa reen som et lidet nyfødt Barn — saa er det ikke den Helligaand, som byder dig at sige dette, men Djævelen; og det er ikke at lære Mere, men noget ganske Andet og det Modsatte af, hvad Christus har sagt. Derfor maa en Christen være klog i dette Stykke og, som St. Johannes lærer, kunne adskille Aanderne efter Guds Ord, saaat han har sit Blik henvendt paa, at han ikke lader sig sige noget Andet, det være nu Meget eller Lidet, eller lade sig vise og føre paa en anden Vei.

For det **Tredie** siger Christus: **I kunne ikke bære det nu.** Her hører du, at han taler om særdeles store Ting, der er dem for svære, og han vil alene derfor ikke mere tale derom nu, fordi de ere altfor ufuldkomne og svage. Han mener nu hermed vistnok ikke Andet, end hvad han havde begyndt at tale om, nemlig om sit Rige, hvorledes det vil gaa med det i Verden, hvorledes han maatte dø den skjændigste Død og blive forbandet, og alligevel blive troet som Frelseren, Guds Søn og Herren over Alt. Ligeledes: at de skulde blive forfulgte og dræbte af Verden, medens Evangeliet alligevel skulde have Fremgang, og det hele Jødefolk med sit Præsteskab, Tempel, Gudstjeneste og al Herlighed gaa tilgrunde — alt dette kunde de dengang slet ikke forstaa, om han end havde prædiket i mange Aar for dem derom, indtil den Helligaand gjennem Erfaringen lærte dem det under deres Prædikeembede.

Men sig mig: hvad er vel det, som siden efter Apostlernes Tid igjennem Kirkemøder og Paver videre er ordnet og fastsat, imod dette? Skulde det være en saa vanskelig Ting, at man ikke kunde forstaa eller bære det uden den Helligaands særdeles

Aabenbaring og Kraft, hvorledes man skal holde denne eller hiin Orden og Munkeregel, bære sorte eller graa Kapper, ligeledes ikke æde Kjød om Fredagen og kun bruge Sacramentet under een Skikkelse*), eller skulde Apostlerne ikke ogsaa have kunnet forstaa og bære Saadant, som Enhver ulærd og ugudelig Skjelm godt kan forstaa og gjøre?

Ak, det er langt høiere Sager, som Apostlerne ikke kunde bære, og en langt høiere Kunst, end disse unyttige Sladrere drømme om; og jeg holder visseligen for, at, hvad Apostlerne ikke have forstaaet og formaaet at bære, det vil heller ikke du saa letteligen og uden den Helligaands Oplysning kunne forstaa eller bære. Thi Troens Lære er jo svær at fatte og gaar ikke saa let ind i Hjertet, som de uerfarne Aander drømme om, nemlig, at et Menneske skal gaa udaf sig selv, det er, vende sig bort fra sit eget Levnet, sine egne Gjerninger, og med al sin Tanke hænge sig ved det, som man hos sig selv hverken seer eller føler, nemlig, at **Christus gaar til Faderen.**

O, det er en svær Kunst saaledes aldeles at forsage sig selv og lade fare Alt, hvad man har, baade godt og ondt Levnet, og kun alene hænge ved Christi Ord og sætte Legeme og Sjæl derpaa; hvilken Fornuft kan udforske og lære Saadant, om man end gjennemsøger hele Verden? Forsøg det kun med Alvor og i en ret Samvittighedens Kamp, saa skal du vel erfare det; thi Djævelen og vor egen Natur og dertil saamange Partier og falske Lærere arbeide for haardt derimod. Dette være sagt imod Papisternes Løgnlære og Aeselskunst, hvormed de besudle og besmøre denne skjønne Text for dermed at bestyrke deres Løgne.

Men hvad det vil sige, at Christus kalder den Helligaand **den Sandheds Aand** ꝛc., derom er at tale ved andre Evangelier, og det er paa andre Steder rigeligen forklaret. Men her er med Flid sagt: **den Sandheds Aand, og den Samme skal veilede Eder til al Sandhed,** det er i den sande, rene Lære, som prædiker om mig og, som han straz efter siger, forklarer mig. Thi hermed seer han langt frem for sig, hvorledes den Løgnaand, Djævelen, vil røre sig og komme frem endog i Kirken, samt frembyde sine Ting med stort Skin og Bifald; saaat Christus her vil sige: o, hvor mange Partier ville ikke opstaa, som alle særdeles ville rose sig af en stor Aand, og gjøre dog ikke Andet end føre Folk bort fra mig og Sandheden til Vildfarelse og Fordærvelse.

Derfor beskriver han ogsaa den Helligaand og giver ham det rette Kjendetegn, hvorpaa man skal kjende og prøve ham: **Han skal herliggjøre mig, thi han skal tage af Mit,** saaat han alene er den, som forklarer Christus saaledes, som han selv har givet sig tilkjende gjennem sit Ord, saaat man kan vide, at, om Nogen lærer noget Andet og smykker og udgiver sig for en Aand, Saadant ikke er Christi Aand. Thi den Helligaand skal ikke lære noget **Andet,** men forblive ved samme Christi Lære, uden det alene, at han videre udlægger den, gjør den klarere og lettere. Derfor siger han: **Han skal herliggjøre mig.**

Naar Christus ligeledes siger: **Han skal ikke tale af sig selv** ꝛc., saa adskiller han atter de falske Aander fra den sande Aand; thi alle de andre komme af sig selv og tale af sig selv, hvad de selv have optænkt. Nu siger han, at Saadant ikke er den Helligaands, men Djævelens Egenskab. **Naar han taler Løgn, taler han af sit Eget; thi han er en Løgner og Løgnens Fader** ꝛc. Joh. 8, 44. Han vil derfor sige: Naar man hører en Aand, der taler af sig selv, saa er en Saadan visselig en

*) Katolikerne lære, som bekjendt, at kun Brødet, ikke Vinen skal uddeles til og nydes af Lægfolket. Præsterne nyde Vinen i Communikanternes Sted. Overs.s Anm.

Løgner; men den Helligaand vil ikke tale af sig selv, men hvad han modtager af mig og saaledes, som han hører mig og Faderen tale med hinanden ꝛc.

Dette er vel en haard Text angaaende Artikelen om de tre Personer i det guddommelige Væsen, nemlig: At Guds Søn er Faderens Ord i Evighed, hvilket Ingen hører udtale uden den Helligaand, der ikke alene hører det, men ogsaa bevidner og forkynder det i Verden. Kort sagt, Alt gaar ud derpaa, at det er besluttet hos Gud, at den Helligaand alene skal drive og lære Artikelen om Christus, hvorledes vi for hans Skyld blive retfærdige for Gud.

Derfor slutter han saaledes: **Han skal herliggjøre mig; thi han skal tage af Mit.** Det er: Han skal vel gjøre mere end jeg og tale tydeligere og klarere bringe det for Dagen; men dog alene tage af Mit og tale om mig, ikke om Mennesker, egen Helligheд og egne Gjerninger. Dette skal nu være den Helligaands rette Embede og Verk, hvorpaa man skal kjende ham, og som han uophørlig vil drive, indtil man vel kjender denne Christus. Naar du nu har lært ud dette, saa kan du sidenefter søge en anden Helligaand; men vi ville, haaber jeg, vel Alle forblive denne Mesters og Lærers Disciple indtil den yderste Dag.

Femte Søndag efter Paaske.

Prædiken over Epistelen.*)

I.

Cor. 15, 51—53.

Se, jeg siger Eder en Hemmelighed: vi skulle vel ikke alle hensove, men vi skulle forandres i en Hast, i et Øieblik, ved den sidste Basune: thi Basunen skal lyde, og de Døde skulle opstaa uforkrænkelige, og vi skulle forandres. Thi det bør dette Forkrænkelige at iføres Uforkrænkelighed, og dette Dødelige at iføres Udødelighed.

Dette er altfor Meget i een Prædiken; thi Texten er for rig, og Sagen, hvorom Apostelen paa dette Sted taler, for stor og høi, til at vi kunne overkomme det eller paa een Gang behandle det, saaledes som det sig bør. Dog, eftersom Tiden fordrer det, maa vi tale derom saa Meget, vi formaa og have Tid til.

Det er billigt, at man paa denne Tid, efter Paaskefesten, prædiker og behandler Artikelen om Opstandelsen: ikke alene om vor Herre Jesu Christi Opstandelse, der for vores Alles Skyld er opstanden fra de Døde, ligesom han ogsaa for vores Alles Skyld er død; men ogsaa om vor Opstandelse, paa det at vi kunne blive fast grundede i Troen og ganske visse paa, at vort Legeme igjen vil fremstaa og blive levende. Thi Christi Opstandelse er os til ingen Nytte, naar vi, for hvis Skyld Christus er

*) Denne Prædiken, som ikke findes i Kirkepost., er hidsat fra Luthers særskilt udkomne Prædikener over 1 Cor. 15., hvortil der kun er henviist i Kirkepost. Texten er der behandlet i tvende Prædikener.
Overs.s Anm.

opstanden, ikke efterfølge ham og, ligesom han, opstaa fra de Døde. Men nu ville vi ikke kunne efterfølge ham og opstaa med ham til Livet, medmindre vi tro, at hans Opstandelse er skeet os til Gode. Og tro ville vi heller ikke, medmindre vi stedse prædike derom og uafladelig drive paa denne Artikel, forat den kan hænge fast ved vore Hjerter.

Saaledes angaar nu Christi Opstandelse os, som vi synge paa Paaskefesten: Christ stod op af Døde, og frelste os Alle af Møde; thi ville vi alle være glad' ꝛc. Saaledes lyder det: Christi Opstandelse skal være vor Trøst. Skal den være vor Trøst, saa maa vi tro derpaa. Tro vi ikke derpaa, saa er den os til ingen Nytte. Thi for sin egen Skyld behøvede Christus ikke at opstaa; ligesom han heller ikke for sin egen Skyld behøvede at dø. For vor Skyld er han død og opstanden fra de Døde; derfor skulle vi tilegne os hans Død og Opstandelse, af Hjertet glæde os derover, synge og tro, at alt dette er vor Frelse og Trøst, og at ogsaa vi visseligen skulle opstaa fra de Døde, ligesom han er opstanden.

Den samme Artikel indskærper St. Paulus kraftigen i denne Epistel tvertimod al Fornuft. Kort før denne Text har han givet dem Svar, som spurgte om, hvorledes Opstandelsen skulde gaa for sig. Thi vort Legeme bliver begravet, stinker, bliver til Jord og forraadner, saaledes at der ikke er noget græsseligere Aadsel paa Jorden end et Menneskes Legeme, naar det er dødt. Her spørger nu Fornuften: Hvorledes kan der dog af et saadant elendigt, stinkende Liig, som maa forraadne, og som Maddikene og Ormene fortære, igjen opstaa et nyt Legeme, der er skjønnere og herligere end Solen? Velan! siger St. Paulus, dersom vort Legeme ikke igjen opstaar, saa er Christus forgjæves død og forgjæves opstanden igjen fra de Døde. Men er Christus for vor Skyld død og opstanden, saa maa ogsaa vort Legeme opstaa. Derom er ingen Tvivl.

Ligeledes sige vi ogsaa: Finder det ikke Sted, at vi opstaa fra de Døde, hvad nytter det da, at vi synge: Christ stod op af Døde — thi ville vi Alle være glad' — Christ vil være vor Trøst. Skal Christus være vor Glæde og Trøst, saaledes som vi synge, saa maa vort Legeme igjen frem af Graven, det raadne og stinke nu saa græsseligt, som det vil. Og, hvad vi synge, det er sikkert og uden Tvivl; thi den hellige Skrift bevidner det, Gud har sagt det, at vort Legeme vil blive skjønnere, herligere og klarere end den lyse Sol.

Dette prædike vi nu bestandigen; Gud give, vi kunde ligesaa fast og vist tro det, som det rigeligen bliver prædiket for os. Dog vil ikke for vor Vantroes Skyld denne Text blive falsk, eller Gud, som har talt dette, blive en Løgner. Med vor Svaghed kunde Gud have Taalmodighed, men at vi blive mætte, trætte, lede og kjede af at høre Guds Ord, det er skrækkeligt. Jeg har ofte sagt, at man skal høre Guds Ord med al Alvor og Flid, saalænge det staar til vor Raadighed; der kunde komme den Tid, da vi gjerne vilde høre det, om vi havde Anledning dertil. Den, som ikke vil høre det, han blive kun ved dermed; han vil nok blive var, hvem der kommer til at angre det. Det er ikke mig, som prædiker for dig, men den Helligaand er det, som taler igjennem St. Paulus; han vil ikke være foragtet af dig. Om Paven nu vilde give sin tredobbelte Krone og den tyrkiske Keiser alle sine Kongeriger for, at de kunde faa høre en saadan Prædiken, saa kunne de alligevel ikke høre det. De have ikke villet høre det, da de havde kunnet; derfor skulle de hellerikke høre det, om de nu gjerne vilde høre det.

Naar Gud taler og giver sit Ord, saa giver han det rigeligen, udøser sin Skat overflødigen, lukker Himmelen vidt op, raa-

ber og siger: Alle til Himmelen, alle til Himmelen! Da er det Tid, at man oplader Ørene og hører. Men, naar man ikke vil høre hans Ord, saa tier han stille og tager sit Ord reent bort. Saa gaar det da saaledes: Have vi ikke villet høre Gud, da han talte med os, saa maa vi høre Djævelen, naar Gud tier. Have vi ikke villet til Himmelen, da den stod aaben, saa kan Gud tillukke Himmelen og oplukke Helvede: da kunne vi se til, hvor vor Plads er. Paven og Tyrken er det gaaet saaledes, at Gud har taget sit Ord fra dem; de have hellerikke villet have det anderledes; dem er skeet, hvad Ret er, som Ordsproget siger: volenti non fit injuria o: den, som vil have det saa, ham skeer ikke Uret; som man reder, saa ligger man.

Nu lukker Gud Himmelen op og Helvede til, udøser sit Ord rigeligen gjennem Evangeliets Prædiken og taler trøstigen; men næsten Ingen vil mere høre det. Saa vil det ogsaa ske, at Gud vil lukke Himmelen til og Helvede op, saaat Folk i Hobetal ville komme til at fare derind, fordi de nu ikke ville til Himmelen, medens den staar aaben. Derfor lader os flittigen høre, saalænge Gud taler med os, paadet at han ikke skal tage sit Ord bort og tie stille. Tager han sit Ord bort og tier stille, saa er det ude med os. Tabe vi først engang Guds Ord, saa ville vi ikke mere faa fat paa det igjen. Jeg har i femten Aar været Munk og vilde gjerne have hørt en eneste retskaffen Prædiken; men det kunde ikke falde i min Lod. Nu have vi Guds Ord rigeligen; men vi bære os ad dermed, just som om det ikke angik os. Velan! ville vi ikke bryde os om, at vi miste Guds Ord, saa kunne vi komme til at føle, hvad vi have gjort. Det vilde derfor være tilraadeligt, at vi hørte, medens Gud taler med os og saa troligen kalder og venligen lokker os. Men derom er nu sagt nok; vi ville nu gaa over til Texten.

I det Foregaaende af det 15de Cap. har St. Paulus kraftigen bevist Artikelen om Opstandelsen, at det elendige jammerlige menneskelige Kjød, som dør, raadner og bliver til Jord, atter vil komme frem igjen af Jorden og opstaa; tillige har han ogsaa vist, med hvad Slags Legeme de Døde ville komme frem. Nu siger han, hvorledes det vil gaa til paa den yderste Dag, i Opstandelsen fra de Døde, og han fremsætter et særeget lidet Sprog, saadant, som man ellers ikke finder i den hellige Skrift. **Se,** siger han, **jeg siger Eder en Hemmelighed.**

En Hemmelighed kaldes en hemmelig Ting, som er stillet fjernt fra Øine, Fornuft og Sandser og skjult for al Verden, en skjult Ting, som ikke kan gribes med Forstanden, men ved Troen alene. Saaledes siger han nu: Jeg vil sige Eder noget Hemmeligt og Skjult ligesom i Øret. Ikke saaledes at forstaa, at Ingen skulde høre det og Ingen vide derom uden I alene (thi eftersom jeg er en Hedningernes Apostel og Lærer, og mit Ord gaar offentligen ud i al Verden, saa skal Enhver, til hvem mit Ord kommer, høre det); men saaledes, at ikke Alle ville tro det. Jeg skriver det offentligen, forat det offentligen skal prædikes, og al Verden høre det; men det vil ikke gaa Alle til Hjertet. Derfor er og bliver det **en Hemmelighed,** som enhver kan høre; men Mange ville ikke agte derpaa; for disse vil det ogsaa forblive skjult, om de end høre og kjende det. Aabenbart er det, og dog hemmeligt. Aabenbart, eftersom det offentligen bliver prædiket og sat paa Lysestagen, saaat det lyser klarere end Solen. Skjult og hemmeligt er det, eftersom Verden, især Epikuræerne og Spotterne, ikke vil tro og agte det. 1 Petr 3, 20.

Hvad er det nu for en Hemmelighed? Det er denne, svarer St Paulus: I kunde spørge: naar de Døde skulle opstaa, hvorle-

des vil det da gaa til paa den yderste Dag? Hvem skal begrave hinanden? ꝛc. Saaledes vil det gaa til: **Vi skulle ikke alle hensove; men vi skulle alle forandres.** Den yderste Dag vil komme saaledes, at den vil blive en glad Dag for de Troende og sande Christne, men en skrækkelig Dag for de Vantro, Ugudelige, Gjerrige, Aagerkarle og falske Christne. Thi paa denne Maade vil det gaa til: Man vil ikke række os alle Sakramentet paa Sengen, lægge os i Liigkisten og bære os til Graven. Thi **at hensove** kalder han det, naar man ligger paa det Sidste, opgiver Aanden, bliver baaret ud og nedgravet i Jorden. Dette, siger han, skal man ikke behøve paa den yderste Dag. Da vil det ikke hede: Kom, hør Skrifte, absolver ham fra hans Synder, ræk ham Sakramentet, begrav ham ꝛc.; men, naar du sidder ved Bordet og æder, staar over Pengekassen og tæller Dalerne, ligger i Sengen og sover, sidder i et Drikkelag og svirer, er til Dands og springer, da vil du strax, i et Øieblik, blive forandret, det er, død og atter levende.

At blive forandret kalder han det at forandres til et nyt Liv, fra denne Verdens Væsen og Liv at komme i et andet, nyt Væsen og Liv, hvor man ikke mere behøver Spise og Drikke, Klæder og Sko, Penge og Gods, Søvn, Arbeide, Ægtestand og deslige, som henhører til dette Liv. Dem, som den yderste Dag træffer, siger han, dem skal man ikke behøve at begrave; men de ville i et Øieblik og pludseligen blive forandrede. Hensove skulle vi ikke Alle; baade de, som ligge i Gravene, og de, som udenfor Gravene endnu bo paa Jorden, maa forvandles. Thi det skal blive et andet Væsen og et andet Legeme, som ikke spiser eller drikker, ikke arbeider eller sover, ikke holder Bryllup eller avler Børn, ikke omgaaes med Penge eller tæller Dalere, kortsagt, som ikke mere bruger det Væsen, som henhører til det forgjængelige Liv. Det er **Forandringen,** at de, som ere hensovede og ligge under Jorden, sammen med os, som endnu leve, og vi med dem, skulle blive forandrede til et nyt Liv.

Et saadant hemmeligt Stykke forkynder jeg Eder, siger han; thi ikke Alle ville tro det, men Mange ville holde det for Daarskab og Spot; for disse vil det ogsaa forblive en forborgen Hemmelighed; men seer I til, at I høre og tro det. Thi det vil visseligen ske. Om vi end ikke Alle skulle blive begravede, saa maa vi dog Alle tilsammen blive forvandlede; thi dette Liv duer ikke med sit Væsen og Brug, som det nu er. Det er altfor smudsigt, fuldt af Synd og Dødelighed, Ureenhed og Smuds. Hvad Godt kan blive deraf? Derfor maa det forandres, renses og lutres, saaat det ikke mere synder, ikke svirer, ikke fylder sig, ikke fordøier, hellerikke mere bruger disse timelige Goder og det timelige Væsen.

Dette er nu den **Hemmelighed**, hvorom St. Paulus her taler; det er et hemmeligt, forborgent Stykke, hvilket alene de kunne agte og tage til Hjerte, som ere sande Christne. Pave, Cardinaler, Biskoper, store Herrer af denne Verden, ligeledes: Aagerkarle, Horkarle, Sviregjæster og Fraadsere tro det ikke, agte det hellerikke; thi det er utroligt for Fornuften, at alt skal blive forandret i et Øieblik. Skulde Gud, siger Fornuften, ganske og aldeles tilintetgjøre den hele Verden i et Øieblik? Hvorledes kan den, som for 5000 Aar siden er død og saalænge har ligget i Graven og raadnet, pludseligen blive forandret tilligemed mig, som endnu lever? O, hvilken taabelig Ting kommer du med! Det er ikke troligt. Velan, siger St. Paulus, jeg siger dig i Øret, at paa den yderste Dag vil det gaa til paa denne Maade: De, som ligge under Jorden og endnu ikke ere opstandne, skulle opstaa og tilligemed dem, som endnu leve paa Jorden, hurtigen og hasteligen forvandles. Tro dette sikkert. Men vil du ikke tro det, saa lad det være;

for din Vantros Skyld vil det ikke udeblive; det vil visseligen ske.

Momentum, ictus oculi, betyder et **Øieblik**, medens Øiet lukker sig op og igjen; det gaar hurtigt og med Hast. Derfor siger man: Som et Lyn; thi før man lukker Øiet op og igjen, saa er Lynet forbi. Saaledes vil det ogsaa paa den yderste Dag gaa hurtigt og hastigt til, ligesom Lynet farer forbi. Den, som netop holder Kruset for Munden og drikker, den, som ligger i Sengen og sover, den, som staar ved sit Arbeide, den, som tæller sine Penge, for ham skal der ikke være Tid tilbage, men, førend han lukker sit Øie op og igjen, vil han blive forvandlet. Er Adam, Eva, Abraham, Sara og andre Forfædre ikke opstandne med Christus, som Evangeliet lyder Matth. 27, 53., og som jeg holder for, saa ville de tilligemed Alle, som ere i Gravene og tilligemed os, som endnu leve paa Jorden, hurtigen og i en Hast blive forandrede til et andet Væsen. Paa denne Maade vil det gaa til, jeg siger dig det i Øret, jeg mener det troligen og godt. Tror du det og tager det til Hjerte, saa vel dig! Tror du det ikke, men foragter det, saa ve dig! Det vil alligevel ske og for din Skyld ikke udeblive.

Og Saadant vil ske, siger han, **ved den sidste Basune, thi Basunen skal lyde, og de Døde skulle opstaa uforkrænkelige, og vi skulle forandres.** Han taler om den yderste Dag just, som han taler 1 Thess. 4, 16. 17., hvor han siger: **Thi Herren selv skal komme ned af Himmelen med et Anskrig, med Overengels Røst og med Guds Basune, og de Døde i Christo skulle opstaa først; derefter skulle vi, som leve, som overblive, rykkes tilligemed dem hen i Skyerne, til at møde Herren i Luften** ꝛc. Han nævner tre Ting, som Christus vil have med sig ved sin Ankomst: **Anskriget, Overengelens Røst og Guds Basune.** Og han taler efter den Maade, hvorpaa det gaar for sig tilfelts i Slaget. Thi **Anskrig**, keleusma, kaldes det, naar Krigsfolkene i Hæren formane og tilskynde hverandre til mandigen at stride: Frem! frem! frem! gaa paa! gaa paa! **Basuner** ere de Trompeter, som bruges i Krigen.

Saaledes gaar det til i Krigen og i et Feltslag: Naar man begynder Slaget og angriber Fienden, saa blæser man i Basuner eller Trompeter, slaar paa Trommen, saa toner Hornet, man opløfter et Feltskrig: Hid! hid! hid! Den Øverstkommanderende eller Høvedsmanden, som af Fyrsten har faaet Kommandoen, formaner Krigsfolket til kjækt at angribe Fienden: Hui! hui! hui! hui! Og Krigsfolket raaber: Gaar rask paa! rask paa! rask paa! slaa ned! slaa ned! slaa ned! Deraf kommer det, at man, naar den ene Deel har vundet, siger: Den anden Deel har stukket Piben i Sæk. Naar Tyrkerne gaa til et Slag, saa er hele Hærens Løsen: Allah! Allah! Allahu! Mahometh Regil Allah! Der er ingen Gud, uden Gud, Mahometh er Guds Tjener! Paa lignende Maade bare ogsaa Grækerne sig ad i Striden; de havde deres Løsen og Skrig, deres Basuner og Trompeter.

Efter denne græske Maneer taler St. Paulus her og siger: Paa den yderste Dag, naar Christus skal komme ned fra Himmelen, vil der blive et Feltskrig: Hui! hui! hui! Den store Engel vil slaa paa Trommen, det være nu Engelen Gabriel eller en anden Engel. Thi Gabriel er den øverste Magt iblandt Englene, den øverste Hærfører i Himmelen; han fører Sværdet, er Kongens Marschalk, som har den største Magt i Krigen, saaledes som Navnet medfører: Gabriel, Guds Kraft, Guds Magt; naar han vil bruge sin Magt, saa nedslaar han Alt, hvad der lever paa Jorden. En saadan Erkeengel eller udmærket Engel fremfor de andre Engle, som har Guds Magt, han vil slaa paa Krigstrommen, lade sin Røst høre, og Gud vil blæse i Basunen. Men det vil ikke være et saadant svagt Feltskrig eller en saa-

dan lav Røst, hellerikke en saadan Basune, gjort af Messing eller Kobber, som paa Jorden, eller af Sølv, som Mose Basuner vare af 4 Mos. 10, 2., men det vil være et stærkt, kraftigt, himmelsk og guddommeligt Feltskrig, Røst og Basune.

Det vil gaa til paa denne Maade: Christus, Herren, vil komme ned fra Himmelen med sit Feltskrig, med Erkeengelens Røst og Guds Basune. Der vil opgaa en sort Sky. Derpaa vil følge saadan Lyn og Torden, at den hele Jord vil ryste og alle Mennesker paa Jorden forskrækkes og sitre. Det vil være Basunen og Trommen; det ene Tordenslag vil følge paa det andet, indtil det sidste Tordenslag kommer, som styrte Himmel og Jord og Altsammen overende. Da vil du straks i et Øieblik være død og atter levende; da vil Forvandlingen ske.

Ved Overengelens Røst og Guds Basune forstaar jeg Lyn og Torden. Thi dette er den guddommelige Majestæts Røst, saaledes som Ps. 77, 18. siger: Vocem dederunt nubes: **De øverste Skyer udgave (Tordens) Lyd, ja, dine Pile maatte fare frem;** ligesaa Vers 19.: Vox tonitrui tui in rota: **Din Tordens Lyd var i (Luftens) Kreds, Lynet oplyste Jorderige; Jorden bævede og skjælvede;** og Ps. 68, 34.: Dabit voci suæ vocem virtutis: **Han giver Styrkes Røst med sin Røst.** Dette er Majestætens Røst; naar Gud taler i sin Majestæts Sprog, saa kan intet Menneske høre det og leve. Christus, som et Menneske, taler udholdeligt, og hans Stemme er venlig og yndig. Men Guds Stemme, i hans Majestæt, er en anden Basune og Trompet; den nedslaar et Huus i et Øieblik, saa idel Støv farer ud deraf, og den knuser et Træ i smaa Splinter: naar det derfor bryder løs, saa kommer det i et Øieblik; hvad det træffer, det ligger der.

Saaledes vil det nu gaa til, naar Christus kommer ned fra Himmelen i sin Herlighed for at holde et Slag med sine Fiender, det er, **skaffe Hevn over de Ugudelige;** da vil Overengelen — det være nu Engelen Gabriel, som er Guds Magt, eller en anden Engel, lade udgaa Lyn og Torden, og Gud vil støde i sin Basune og Trompet, slaa paa sin Tromme, saaat det vil skralde igjennem Luften med al Magt. Da vil Feltskriget lyde, og ikke alene Englene, men ogsaa Skabningerne med dem, ville raabe: Hui! hui! hui! raskt paa! raskt paa! Herre! dine Fiender have længe nok spottet dit Navn, **udøst de Helliges Blod,** Ps. 79, 3.; det er paatide, at du hevner dig paa dem, og de blive dømte. Gaa paa! gaa paa! gaa paa! slaar ned! slaar ned! slaar ned! **Da vil Himmel og Jord omstyrtes med stort Buldr, Elementerne skulle komme i Brand, og Jorden og Alt, hvad der er paa den, skal opbrændes** 2 Petr. 3, 10.

Saaledes læse vi hos Propheten Esaias 37, 36., da Kongen af Assyrien, Senacherib, laa for Staden Jerusalem, da for Herrens Engel ud, lod sin Røst høre, slog paa Trommen og støbte i Trompeten. Da kom en saadan Lyn og Torden, da fulgte Tordenslagene med saadan Kraft paa hinanden, at den hele assyriske Leir laa fuld af døde Kroppe, og Enhver flygtede, som flygte kunde. Der var Majestætens Røst og Basune; da den lød, bævede det hele Land, og i et Øieblik laa hundrede og fem og otti tusinde Mand fældede. Thi saaledes havde Gud tilforn ladet forkynde, at han fra Himmelen af vilde slaa Senacherib bort fra Jerusalem. Esaias 30, 30. 31. 32.: **Og Herren skal lade høre sin majestætiske Røst og lade se, (at han) nedlader sin Arm i (sin) Vredes Grumhed og med en fortærende Ildslue, med Adspredelse og Vandskyl og Hagelstene. Thi Assur skal forskrækkes for Herrens Røst, (hvilken) slog med Riset. Og det skal ske, paa hvert (Sted)**

hvor den grundfæstede Kjep skal gaa igjennem, paa hvem som Herren skal lade lægge den, (skal man være glad) med Trommer og Harper; thi han skal stride mod dem allevegne.

Pugnabit contra eos tnupha, som der staar i den hebraiske Text, det have vi oversat: Han skal stride mod dem allevegne. Tnupha betegner ventilatio, motio, Bevægelse, det at Noget bevæges hid og did. Deraf har Bevægelsens Offer i det gamle Testamente sit Navn, 2 Mos. 29, 24.; 3 Mos. 9, 21.; ogsaa det heder tnupha, fordi man bevægede det hid og did, mod Øst, Vest, Syd og Nord. Messepræsterne i Pavedømmet efterligne ogsaa Moses, men uden Befaling, ja, mod Christi Befaling; naar de staa for Alteret og holde Messe, saa gjøre de Krydsslag. Jeg vil derfor her oversætte tnupha med Krydsslag; han skal stride mod dem tnupha, det er, han vil slaa dem med Torden og Lynild, paakryds og paatvers, fra alle Verdens fire Hjørner; han vil ret spille op for Assur; Lyn og Torden skal være hans Pauker og Piber; saaledes som det ogsaa skete. Thi da Herrens Engel for frem, da brød det løst, skraldede fra Øst, skraldede fra Vest, skraldede fra Syd, skraldede fra Nord. Saaledes vil det ogsaa gaa til paa den yderste Dag, naar Christus kommer til Dommen; da vil Lyn og Torden gaa i hverandre, og det vil blive en rigtig bellum tnupha, overalt Lyn, Torden og Ild: tnupha fra Øst, tnupha fra Vest, tnupha fra Syd, tnupha fra Nord.

Da **Sodoma og Gomorra** gik under, 1 Mos. 19, 23. 24., da lød, mener jeg, Guds Røst og Basune. Saasnart den fromme Loth med sine to Døtre kom til den lille Stad Zoar, og Solen var opgangen over Jorden, fremgik der strax et Uveir, Solen blev sort, Lyn og Torden reiste sig, og Herren lod regne Svovel og Ild ned fra Himmelen over Sodoma og Gomorra; da var i et Øieblik det hele Land omstyrtet og ødelagt, og alle Landets Indvaanere, Mand og Kone og den hele Familie, døde og nedsænkede i Helvedes Afgrund. Da var der ikke Tid til at tælle Penge eller løbe omkring med Skjøger; men i et Øieblik var Alt, som levede, dødt og begravet. Det var Guds Basune og Trompet, da gik det løs med Knitren og Brag, med Skræld og Smeld, med Dunder og Drøn.

Saaledes gik det ogsaa til, **da Israels Folk gik igjennem det røde Hav, og Kongen Pharao fulgte efter med sin Hær,** 2 Mos. 14, 19 fl. Da Israels Børn vare uddragne af Ægypten, og Pharao jog efter dem med sine Heste, Vogne og Ryttere, da reiste sig Guds Engel og satte sig imellem Ægypternes Hær og Israels Hær, og Skystøtten stod den hele Nat, saaat den ene Deel ikke kunde komme til den anden. Da nu Havet stod skilt fra hinanden, ligesom en Muur, til Høire og Venstre, og Israels Børn vare gangne over paa det Tørre, og Ægypterne fulgte efter dem i Havet, **da saa Herren til de Ægypters Hær, der Morgenvagten kom,** V. 24. og lader Veiret, som Engelen Natten før havde holdt inde, igjen bryde frem, vækker Skræk i Ægypternes Hær, støder Hjulene fra Vognene, styrter dem om med Brag, lader Vandet komme igjen og bedækker Vogne, Ryttere og al Pharaos Magt, som havde efterfulgt Israels Børn i Havet, slaar Pharao og alle hans Folk til Jorden, saaat ikke En af dem blev tilovers.

Dette er nu Herrens, vor Guds, Pauker eller, som St. Paulus her kalder det, **Overengelens Røst og Guds Basune.** Thi, naar Gud tordner, saa lyder det fast som en Pauke, og Tordenslagene fare ikke med Spøg. St. Paulus kalder det **Overengelens Røst**; thi Gud i sin Majestæt taler gjennem Tordenen, saaat den hele Jord bæver, og al Verden forskrækkes og kommer

Døden nær. Naar nu en saadan Guds Røst og sidste Basune lyder, da vil Sol, Maane og al Skabningen raabe: Slaa ned, kjære Herre Gud! slaa ned! Der ere de Ugudelige, som ikke kjende dig, og de falske Christne, som ikke have været Christi Evangelium lydige, som Allesammen have spottet dit Navn, forfulgt og dræbt dine Hellige paa Jorden; slaa ned; det er paa høi Tid, gjør Ende paa det Uvæsen. Det vil være Feltkriget og Guds Trompetstød, saa den ganske Himmel vil gjenlyde og Luften ryste af Skraldet. Thi det vil blive et grueligt, uhørt Veir, hvis Lige ikke har været fra Verdens Begyndelse, og det vil vise sig paa alle Skabninger, at Enden er der.

Da vil **den sidste Guds Basune** komme, det er, det sidste Tordenslag, som pludselig vil slaa Himmel og Jord og Alt, hvad deri er, overende. Da blive vi og forvandlede, det er, fra dette dødelige Væsen forandrede til et udødeligt Væsen, naar Himmel og Jord smelte. Alt dette vil ske pludseligt og i et Øieblik, og det vil den sidste Basune, det er, det sidste Tordenslag gjøre; thi det vil være et overvættes Tordenslag; det vil være godt, stort, kraftigt og almægtigt, ganske trænge igjennem og træffe godt. De Tordenslag, som nu ske, ere kun et Forspil, en Forløber for hint store Tordenslag; men hint, det sidste Tordenslag, vil være den rette Guds Basune, der vil bringe det til Ende med den hele Verden. Vi se ofte, at et Tordenslag kløver en stor Eeg, som holder to til tre Favne, midt itu i et Øieblik, ja ofte knuser den i smaa Splinter, hvilket fire Tømmermænd ikke formaaede paa en heel Dag. Dersom nu i denne Tid et Tordenslag, som kun er en Forløber og et Forspil paa hint sidste Tordenslag, formaar Saadant, hvad skulde da ikke det sidste Tordenslag formaa, der vil være stort og almægtigt og Enden? Gud vil da tale i sin Majestæt og Herlighed, ikke som Christus taler paa Korset, naar han siger Luc. 23, 34.: **Fader, forlad dem! thi de vide ikke, hvad de gjøre** — hvilken Røst stiller Guds Vrede og opholder Verden endnu den Dag idag —; men Gud vil tale i sin guddommelige Majestæt og uudholdelige Sprog med Torden og Lyn, med Drøn og Skrald: Slaa ned! slaa ned! hvortil da alle Skabninger ville raabe: Ja og Amen.

Thi det vil blive den rette Krig og det rette Slag, hvilket Christus vil føre i sin Herlighed mod alle Djævle i Helvede og alle Ugudelige paa Jorden, i hvilket Slag han vil slaa løs paa alle sine Fiender med Lyn og Torden. Da vil opfyldes det Ord, som han taler Joh. 5, 27. 28. 29.: **Gud haver givet Sønnen Magt ogsaa at holde Dom, fordi han er Menneskens Søn. Forundrer Eder ikke herover; thi den Time kommer, paa hvilken alle de i Gravene skulle høre hans Røst; og de skulle gaa frem, de, som have gjort Godt, til Livets Opstandelse, men de, som have gjort Ondt, til Dommens Opstandelse.**

St. Hieronymus har gode Tanker, naar han skriver: Sive comedam, sive bibam, sive aliqvid aliud faciam, semper vox illa videtur sonare in auribus meis: Surgite mortui, et venite ad judicium: Hvad enten jeg spiser eller drikker, sover eller vaager eller gjør noget Andet, saa lyder mig altid den Røst i mine Øren: Staar op, I Døde, kommer frem til Dom. Ikke at det vil tage saa lang Tid, inden Røsten lyder i Luften, og netop disse Ord, blive udtrykte med alle Stavelser; men det sidste Tordenslag vil betegne saa Meget, som Ordene sige. Thi Gud vil udrette Alt i et Øieblik, saaat det ikke vil behøve saa megen Tid. Og St. Hieronymus siger videre: Qvoties diem judicii cogito, totus corde et corpore cotremisco. Si qva præsentis vitæ est lætitia, ita agenda est, ut nunqvam amaritudo

futuri judicii recedat a memoria; det er: Saa ofte jeg tænker paa Dommedag, forskrækkes mit Hjerte og hele Legeme. Falder nogensinde en Glæde i vor Lod i dette nærværende Liv, saa skal man bruge samme saaledes, at den kommende Doms Alvor ikke gaar os af Sind eller Minde.

Og det er visseligen sandt: den, som af Hjertet tror og holder sikkerligen for, at han maa dø og komme for Dommen, ham vil vel den sandselige Lyst forgaa, han vil ikke anrette megen Skalkhed eller Bedrageri. Saaledes siger ogsaa Sirach 7, 37.: **I alle dine Sager kom dine sidste Ting ihu, saa skal du ikke synde evindeligen.** Forskrækkes et menneskeligt Hjerte, naar det hører skrækkelige Historier om og gruelige Exempler paa Guds store og alvorlige Vrede, at Gud **ved Syndfloden** har tilintetgjort de Ugudeliges Verden, 1 Mos. 7, 23., og omstyrtet og fordømt Stæderne **Sodoma og Gomorra** med Ild og Svovel fra Himmelen, 1 Mos. 19, 25. — hvorledes skulde det da ikke forskrækkes, naar det hører, at Gud vil kræve den sidste Verden frem for den yderste Dom med Lyn og Torden og Ild, **da Himlene,** som St. Petrus siger 2 Petr. 3, 12., **skulle antændes og opløses, og Elementerne komme i Brand og smeltes.** Thi hine Historier ere kun Forbilleder paa Guds kommende Vrede og Dom; ligesom ogsaa Apostlen Petrus siger 2 Petr. 2, 6.: **At Gud satte dem til et Exempel for dem, som i Fremtiden vilde leve ugudeligen.**

Nu vilde den barmhjertige Gud ikke gjerne, at vi pludseligen skulde blive overfaldne af Dommedag; derfor beviser han os den Naade og Ære troligen at advare os; han lader sit Ord prædike for os; han kalder os til Bod, tilbyder os alle vore Synders Forladelse i Christus, siger til os, at Skyld og Pine skal være ophævet, naar vi tro paa hans Søn; han byder os at røgte vort Kald og opfylde vort paalagte Embede. Naar vi dette gjøre, saa under han os det godt, baade at vi spise og drikke, have det godt og ere glade. Thi spise og drikke maa vi, naar vi ellers skulle leve paa Jorden; men Gud og det kommende Liv skulle vi ikke forglemme. Er det ikke en mild, from Gud, som mener det troligen og aldeles faderligt med os? Han taler jo ikke anderledes med os, end en Fader med sine Børn, og siger: Kjære Børn! omvender Eder, tror paa min Søn, som jeg har sendt Eder, værer fromme og lydige og opfylder Eders paalagte Embede; saa kunne I spise og drikke og bruge de timelige Goder, som jeg bekjærer Eder. Men seer til, at I bruge denne Verden og de timelige Goder saaledes, at I vente paa den sidste Basune, paadet at, naar samme lyder og det sidste Tordenslag frembryder, I da kunne være beredte og skikkede med hellig Vandel og gudeligt Væsen. Naar I det gjøre, saa har det ingen Nød med Eder.

Saadan vor naadige Guds og kjære Faders tro Advarsel og venlige Formaning skulde vi tage til Hjerte og sige: Velan, kjære Gud! eftersom du vil have dette af mig, og det saaledes er velbehageligt for dig og saligt for mig, saa vil jeg af Hjertet omvende mig til dig, tro paa din Søn, udføre mit Embede med al Flid og saaledes æde og drikke og bruge de timelige Goder i dette Liv, at jeg ikke forglemmer den sidste Basune, men uden Afladelse tænker paa din Tilkommelse. Thi hvorfor skulde jeg frygte for den yderste Dag, naar du ved dit Ord har visseligen tilsagt mig Naade, Liv og Salighed? Kom, kjære Herre Jesus! og gjør en Ende paa dette Liv og Væsen, jeg har spist og drukket nok, jeg vil hver Time gjerne med, naar du kommer med din Dag. Dette heder retteligen at berede sig og retteligen bruge dette Liv, naar vi i Troen udrette vort Embede og vente paa det kommende Liv.

Men der ere saa Folk, som tage det til Hjerte og skikke sig ret deri. Men hvad

vil Følgen blive? Hvorledes ville saadanne Folk tilsidst kunne bestaa, naar de skulle komme frem for Dommen? Bønder, Borgere, Adel, Fyrster, som nu leve i fuldkommen Sikkerhed, ikke høre Guds Ord, ikke lade sig sige, forblive ugudelige, stolte, misundelige, hadefulde, ondskabsfulde, ligge nedsunkne i Gjerrighed og Aager, Fylderi og Vellyst, drive skammelige Laster og gjøre alt Muligt, som vilde de leve her paa Jorden til evig Tid. O, hvor pludseligt og uforudseet ville de blive overilede af den yderste Dag! O, hvor vil ikke den sidste Tordenøxe komme altfor tidligt for dem! Nu tro de det ikke, at det vil ske. Naar de høre tale om den yderste Dag, saa spotte og le de og sige: Ha! det er endnu længe til den Tid; hvad snakker du mig om den yderste Dag! Havde jeg saa lang Tid til at tælle Penge i, som det varer, til den yderste Dag kommer, saa vilde jeg være et saligt, misundelsesværdigt Menneske.

Ja, den hellige Skrift har forkyndt det iforveien, at, jo nærmere denne Dag er, desto mindre Tro og Kjærlighed og desto større Sikkerhed vil der være i Verden. De i Sodoma og Gomorra vare just saadanne Mennesker, som det onde raa Folk i vor Tid er; de forvoldte den fromme Loth al Plage med deres utugtige Vandel, 1 Mos. 19, 9., og **han ængstede sig Dag fra Dag i sin retfærdige Sjæl over deres ryggesløse Gjerninger, som han saa og hørte,** 2 Petr. 2, 8.; de lode den gode gamle Mand prædike, advare og true; men de sang alligevel sine Drikkeviser, spottede over ham som en Daare og brød sig ikke om nogen Straf. Netop det samme gjøre ogsaa vore Junkere, Bønder, Borgere, Adelige ꝛc. den Dag idag. Ha! sige de, lad den yderste Dag komme; have vi endnu saa lang Frist, som til den yderste Dag kommer, saa lader os skrabe sammen, aagre, hore, være udsvævende, drikke og fraadse og leve i alle Slags Vellyst; det har ingen Nød.

Saadanne skadelige Folk maa vi taale. Velan, hvad de dermed vinde, det ville de altfor tidligt erfare. Med denne deres Sikkerhed give de selv Vidnesbyrd om, at den yderste Dag ikke kan være langt borte. Og i Sandhed, det skikker sig Alt smukt til, at den yderste Dag snart vil bryde ind. Loth prædiker, raaber og skriger, Solen gaar op, Evangeliet lyser og skinner; men ikke alene Pave og Tyrk, men hellerikke vore Falsk-Evangeliske spørge Noget derefter. Derfor seer det ret ud, som vilde der komme et Morgenuveir; saadant Veir er i Almindelighed skrækkeligt og farligt og er ingen Spøg. Da vil det ske, som det skete paa Loths Tider: **Solen var opgangen over Jorden, og Loth kom til Zoar.** Da brød det løs med Torden og Lynild, 1 Mos. 19, 23. 24. De i Sodoma havde det først til Spot og sagde: Ha! har du aldrig før seet værre Uveir paa Himmelen? Men snart, da Solen blev sort og Himmelen mørk, **lod Herren regne Svovel og Ild ned fra Himmelen;** der laa Sodoma og Gomorra med alle Indvaanere, unge og gamle, i Helvedes Afgrund. Paa samme Maade vil den yderste Dag og det sidste Tordenslag ogsaa træffe vore sikre, stolte Junkere, førend de vente det.

Hvo der nu vil tage imod Raad, han give Agt derpaa, gjøre Bod og forbedre sig; thi den yderste Dag vil ikke udeblive. Guds sidste Basune vil lyde, og de himmelske Trompetstød vil bryde frem, førend vi tro det. Da vil Himmel og Jord omstyrtes, alle Mennesker i et Øieblik dø og atter blive levende og forandrede til et andet Liv. Saaledes vil det gaa til paa den yderste Dag, det vil være en skrækkelig Dag og en trøstefuld Dag: skrækkelig for alle Vantro og Ugudelige, trøstefuld for alle Troende og Gudfrygtige.

Thi de døde, siger St, Paulus videre, **skulle opstaa uforkrænkelige. Thi det bør dette Forkrænkelige at iføres Uforkræn-**

kelighed, og dette Dødelige at iføres Udødelighed. Der maa engang komme en Tid, da et andet Liv begynder, og det et saadant Liv, hvori Synd og Død ophører, og al Plage tager en Ende. Det maa engang blive opfyldt, hvad der staar skrevet (v. 54): **Døden er opslugt til Seier.** Den Tid maa komme, da Døden ganske og aldeles ophører, saaat den aldrig mere kan anfegte os.

Vor kjære Herre og Frelser Jesus Christus forlene os sin Helligaand, at vi i en ret Tro og et gudeligt Levnet vente paa og ile mod hans Dags Tilkommelse, paadet vi i de Dødes Opstandelse tilligemed de Udvalgte og Salige maa blive henrykkede i Luften at møde Herren og saa være hos Herren altid! Amen.

II.

1 Cor. 15. 54—57.

Men, naar dette Forkrænkelige iføres Uforkelighed, og dette Dødelige iføres Udødelighed, da opfyldes det Ord, som er skrevet: Døden er opslugt til Seier. Død! hvor er din Braad? Helvede! hvor er din Seier? Men Dødens Braad er Synden; men Syndens Kraft er Loven. Men Gud være Tak, som giver os Seier formedelst vor Herre Jesum Christum!

Dette er vel en noget høi og usædvanlig Tale; men vi Christne maa dog tale derom, efterdi vi skulle være det Folk, som skal have en særegen Viisdom og Erkjendelse fremfor andre Folk paa Jorden. Pave, Tyrker, Jøder, Hedninger vide herom Intet; vi Christne have med saadanne Ting at gjøre. For Paven, Tyrkerne, Jøderne og Hedningerne er saadan Tale lutter Gaader og dunkle Ord. Thi hvem har Fornuften belært om, at Guds Søn derfor er blevet Menneske, at han skulde udslette Synden og forløse fra Døden. Ingen Bog lærer derom uden alene Bibelen og den hellige Skrift; ligesom ikke heller nogen Bog lærer, hvad Synd, Lov, Død og Seier over Synd og Død er, uden alene Bibelen og den hellige Skrift.

Hidtil har St. Paulus prædiket om de Dødes Opstandelse og kraftigen beviist, at alle Mennesker skulle opstaa fra de Døde, Nogle til den evige Døds Dom, Andre til det evige Livs Opstandelse. Og saadan Opstandelse fra de Døde skal ske i Kraft og Magt af Christi Opstandelse. Thi han knytter Christi og vor Opstandelse i hinanden, fra Verdens Begyndelse af ligetil Enden. Fra Christi Opstandelse hente Adam, Eva og alle Hellige fra Verdens Begyndelse og indtil nu Kraft og Magt til at opstaa. Derfor slaar han det sammen og taler, som om der kun var een Opstandelse. **Dersom Christus ikke er opstanden,** siger han v. 17. 18., **saa ere vi endnu i vore Synder; saa ere og de fortabte, som ere hensovede i Christo.** Men tro vi, at Christus er opstanden, saa skulle vi ogsaa visseligen følge ham og ogsaa opstaa fra de Døde. Christi og vor Opstandelse hænger i hinanden, ja det er een og samme Opstandelse. Den, som nu indrømmer, at Christus er opstanden fra de Døde, han kan paa ingen Viis komme fra, at ikke ogsaa vi skulle opstaa. Posito antecedente bonæ conseqventiæ, necesse est poni conseqvens: er det Første sandt, saa maa ogsaa det Andet, som følger af det Første, være sandt; er det An-

det ikke sandt, saa er hellerikke det Første sandt. Derfor sidder ogsaa Christus hos Guds høire Haand og udgyder over os sin Helligaand, forat han kan drage os efter sig, og forat vi skulle følge ham og opstaa med ham. Saafremt vi nu tro, at han sidder hos Guds høire Haand og sender os sin Helligaand, saa skulle vi ogsaa tro, at vi skulle opstaa fra de Døde, ligesom han er opstanden. Men at han virkelig sender os den Helligaand, det beviser Daaben, Ordet og Evangeliet.

Saadan den Helligaands Udgydelse skeer ikke i Tyrkiet og det rette Pavedømme; undtagen over dem, der leve som Fanger iblandt dem og tilforn have modtaget Daaben og hørt Ordet. I Tyrkernes Koran, Pavens Dekret og Jødernes Talmud finder man Intet derom. Fordi de nu ikke vide Noget om antecedens, saa er det intet Under, at de ikke tro conseqvens. Men i de Christnes Bog, som er Bibelen, staar der skrevet derom; vi Christne prædike det, synge det, male det. Fordi vi nu have Ordet og ere døbte derpaa, saa dø vi ogsaa gladelig derpaa og holde forvist, at vi med Sjælen allerede ere opstandne med Christus og paa den yderste Dag ogsaa med Legemet skulle opstaa med ham.

Derved forbliver nu St. Paulus: Er Christus opstanden for sin egen Skyld alene, saa er det forbi med vor Frelse, saa angaar os ikke den rette, glade Paaskedag, som vi vente paa, ei heller den yderste Dag, som for alle Christne skal være en Forløsningsdag. Men er Christus for vor Skyld opstanden fra de Døde og blevet **den Førstefødte af de Døde**, Col. 1, 18., da staar vor Frelse fast, og vi skulle ogsaa opstaa fra de Døde og holde den glade Paaskedag med ham paa den yderste Dag. Han fletter altsaa Christi og vor Opstandelse i hinanden og gjør deraf en Opstandelse.

Saaledes taler ogsaa vor kjære Herre Christus Joh. 3, 13.: **Ingen farer op til Himmelen, uden den, som for ned af Himmelen, Menneskens Søn, som er i Himmelen.** Hvor bliver det nu af os? Hvorledes komme da vi derop, vi, som ikke ere komne fra Himmelen ligesom Menneskens Søn? Hør, hvad han, Christus, siger videre v. 14, 15.: **Og ligesom Moses ophøiede Slangen i Ørken, saa bør det Menneskens Søn at ophøies, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.** Der fletter han ogsaa i hinanden Christus med hans Himmelfart og dem, som ham tilhøre, det er, som tro paa ham, og siger klarligen: Vi, som tro paa Christus, skulle ogsaa fare til Himmelen. Thi derfor er Christus ophøiet paa Korset, opstanden fra de Døde og faret til Himmelen, forat han kunde give dem, som tro paa ham, et evigt Liv.

Men skulle de, som tro paa Christus, ikke fortabes, men have det evige Liv, saa kunne de ikke blive i Døden, men maa opstaa fra de Døde, som Apostelen her siger: **Dette Forkrænkelige maa iføres Uforkrænkelighed, og dette Dødelige maa iføres Udødelighed.** Vort Legeme maa raadne; Orme og Kryb maa æde det; ligesom ogsaa Erfaring daglig lærer, at et Menneskes Legeme bliver et saa hæsligt Aadsel, at Ingen kan udholde Stanken; derfor bliver det ogsaa begravet saa dybt nede i Jorden, at det kommer ret afveien og bort fra os. Men hvor fælt det end raadner, maa det dog igjen frem og iføres Uforkrænkelighed, og hvor dybt det ogsaa synker i Døden, saa maa det dog igjen opstaa af Døden og iføres Udødelighed. Saadant maa vi tro; thi dertil ere vi kaldte ved Evangelium, paa det ere vi døbte, paadet modtage vi Absolutionen og Christi Legemes og Blods hellige Sacramente. Hvo, der ikke vil tro det, han opsige sin Christendom. Paven og hans Hob tro det

ikke; for vor Deel maa han gjerne lade det være; vi have ikke mere med ham.

Nu gaar St. Paulus videre og prædiker af Propheterne: **Da opfyldes** (siger han) **det Ord, som er skrevet: Døden er opslugt til Seier.** I Christo er Alt opfyldt, saaledes som han selv siger paa Korset Joh. 19, 30.: **Det er fuldbragt.** Men ogsaa vi høre med til dette Alt. Thi Alt, hvad der er skeet formedelst Christus, det er skeet for vor Skyld; derfor angaar det ikke Christus alene; men ogsaa vi høre med. Døden maa for vor Skyld overvindes, saaat den ikke alene i Christi Person, men ogsaa i os er opædt og opslugt. Den yderste Dag maa komme for vor Skyld, paadet ogsaa vi med Christus maa holde en glad Paaskefest, fordi vi tro paa ham.

For det første sætter han et Sprog af Propheten Esaias 25, 8.: absorpta est mors in victoriam: **Døden er opslugt til Seier.** At dette er talt om de Dødes Opstandelse, sees deraf, at Propheten kort iforveien v. 7 siger: **Han** (Christus, sand Gud) **skal borttage paa dette Bjerg det Ansigtes Svøb, som alle Folk ere svøbte udi, og Dækket, hvormed alle Hedninger ere bedækkede.** Naar man begraver de Døde, saa indhyller man dem i et Ligklæde; saadant Svøb gaar igjennem den ganske Verden; thi Døden skaaner intet Menneske, men tager dem Alle bort. Men vor Herre Gud skal borttage det Svøb og Dødningeklæde, det er, han skal gjøre de Døde levende i Opstandelsen fra de Døde. Thi han skal opsluge Døden evindelig, saaat der ikke skal være nogen Død mere, men idel Liv. Saadant vil den Herre Zebaoth udrette, det er, vor Herre Jesus Christus, Marias Søn, sand Gud, høilovet i Evighed.

St. Hieronymus oversætter saaledes: præcipitavit mortem in sempiternum. De 70 Fortolkere*) oversætte: devoravit mors prævalens. Andre oversætte: absorbuit mortem in finem. Men St. Paulus oversætter allerbedst: absorpta est mors in victoriam: Døden er opslugt til Seier, det er, Døden er ganske og aldeles opslugt. Paa hin Dag, naar dette Dødelige skal iføres Udødelighed, da vil ogsaa dette Ord blive opfyldt, saaat vi, som tro paa Christus, med alle Hellige og Guds Udvalgte skulle synge: **Døden er opslugt til Seier;** Døden har faaet sin Undergang og har ingen Magt mere. Allerede nu bliver dette Ord stedse og allevegne opfyldt. Thi Døden opsluges og forsvinder for Sjælens Vedkommende ved Evangelium og ved Troen paa Christus. Men paa hiin Dag vil det aldeles opfyldes; thi Døden vil opsluges og forsvinde ogsaa for Legemets Vedkommende formedelst Kjødets Opstandelse. Det er vel for 1500 Aar siden opfyldt og fuldbragt i Christus; men paa hiin Dag skal det ogsaa blive opfyldt og fuldbragt i os.

Det lille Ord, lanezach, oversættes paa mange Maader; men det kommer dog ud paa Eet. Nogle oversætter det: in finem; Andre: in sempiternum. St. Paulus oversætter det: in victoriam. Oversættelsen er forskjellig, men Meningen er den samme. Jeg vil derfor lade det blive med St. Paulus's Oversættelse: Døden er opslugt til Seier, det er, den er saa aldeles opslugt, at Livet seirer over Døden og beholder Overhaand. Den Herre Zebaoth, Christus, opreist fra de Døde, **eftersom det var umuligt, at han kunde holdes af Døden,** Ap. Gj. 2, 24., han har ganske og aldeles opslugt Døden, saaat Livet hersker og triumpherer over Døden, og Dødens Tyranni og Rige har en Ende

*) Saaledes kaldes den græsk-alexandriske Oversættelse af det gamle Testamente, da den efter Sagnet er leveret af 70 jødiske Lærde. Overs.s Anm.

i Christus. Døden ligger under, er opslugt til Liv, har tabt og kommer aldrig op igjen; Livet ligger ovenpaa, beholder Seier, opløfter Haanden og raaber: Vundet, vundet!

Thi St. Paulus sætter to Slags Seier. **Den første Seier** er **Dødens**, der hersker og seirer over alle Menneskenes Børn fra det første Menneske Adam af indtil Verdens Ende. Om denne Seier taler han Rom. 5, 12.: **Derfor, ligesom Synden kom ind i Verden formedelst eet Menneske, og Døden formedelst Synden, og saaledes Døden trængte gjennem til alle Mennesker, idet de syndede Alle.** Dette er Dødens Seier eller Triumph, at den ved Synden hersker, har Magt og Ret over alle Mennesker, saaat der ikke findes noget Menneske, han være Keiser, Konge, Fyrste eller Herre, han være saa rig, stor og stærk, som han vil, han maa til, Døden bliver hans Herre.

Den **anden Seier** er **Livets**, som i og ved Christus hersker og seirer over Døden. Om denne Seier taler han ogsaa Rom. 5, 17.: **Thi dersom Døden formedelst den Enes Fald herskede ved den Ene, da skulle saameget mere de, som annamme den overvættes Naade og Retfærdighedens Gave, herske i Livet ved den Ene, Jesum Christum.** Og 1 Cor. 15, 21 fl.: **Thi efterdi Døden kom ved et Menneske, er og de Dødes Opstandelse kommen ved et Menneske; thi ligesom Alle dø i Adam, saa skulle og Alle levendegjøres i Christo.** Dette er Livets Seir og Triumph, saaat i Christus Livet hersker og triumpherer over Døden, og Døden ikke alene ikke kan holde Christus, men ei heller alle Mennesker, som ere døbte til Christus og tro paa ham.

Derom taler nu Apostelen, naar han her siger: Døden er opslugt til Seier. Han vil altsaa sige: Døden ligger under, har mistet sit Rige, sin Magt og Seier. Han havde vel Overhaand, og al Verden var ham underkastet for Syndens Skyld, og alle Mennesker maatte dø, men nu har han tabt Seieren. Thi over Dødens Rige og Seier har vor Herre Gud, den Herre Zebaoth, tilveiebragt en anden Seier, de Dødes Opstandelse i Christus. Døden har længe sunget: Eia! Triumph! Jeg, Død, er Konge og Herre over alle Mennesker, jeg har Seieren og ligger ovenpaa. Men vor Herre Gud lader nu en liden Sang lynges for ham igjen, som lyder saa: Eia! Triumph! Livet er Konge og Herre over Døden. Døden har tabt og ligger under. Døden har vel hidtil sunget: victoria, victoria! Eia! Vundet! Her er idel Død og intet Liv. Men Gud lader nu igjen synge for ham: victoria, victoria! Eia! Vundet! Her er idel Liv og ingen Død; Døden er i Christus overvunden og død, Livet beholder Seier og har vundet Sag.

Saadan Sang skal synges af os i de Dødes Opstandelse, naar dette Dødelige iføres Udødelighed. Nu myrder Døden os Mennesker jammerlig og paa mange Slags Viis, En ved Sværd, en Anden ved Pestilents, denne ved Vand, en Anden ved Ild, og hvo kan opregne alle de Maader, hvorpaa Døden herjer blandt os Mennesker? Nu lever Døden, hersker, regjerer, seirer og synger: Vundet, vundet! Jeg, Død, er Konge og Seiersmand over al Verden. Jeg har Magt og Ret over Alt, hvad der lever paa Jorden. Jeg slaar ned og myrder alle Mennesker, Ung og Gammel, Rig og Fattig, Høi og Lav, Fornem og Ringe. Trods den, som vil negte mig det! — Men Døden skal snart synge sig hæs og tildøde. Der skal snart blive sunget Cantate over ham; thi paa Paaskedag er en anden Sang bleven istemt; den lyder saa: Christ stod op af Døde. Og frelste os Alle af Møde; thi ville vi Alle være glad og love Gud i allen Stad. Christus han er vor Hjertens Trøst! Død, hvor er nu din Seier, hvor har du nu ham, som laa i Graven og som du ihjelslog paa Korset?

Denne Sang synge vi nu i Christi Person og i deres, som med Christus opstod fra de Døde, saaledes som vi tro, og St. Matthæus med klare Ord beretter. Thi disse ere komne igjennem og beholde Seier over Døden. Men i Opstandelsen skulle vi synge denne Sang ogsaa i vor Person; da ville vi ogsaa for vor Deel le af Døden, spotte ham og sige: Død, hvor er du nu? Her er idel Liv, jeg er Herre og Seiersmand over dig. Før har du ædt mig og hersket over mig; nu lader du vel være at æde mig, jeg hersker over dig. Før maatte jeg frygte for dig, men nu har du Intet med mig at bestille. Før lagde du mig i Graven blandt Ormene og gav mig en gyselig Skikkelse; nu er jeg opstanden fra de Døde og lyser skjønnere end Solen. Se, hvorledes synes du om mig nu? Før forfærdede du mig; nu byder jeg dig Trods; krum mig kun et lidet Haar, om du kan!

Dette har Propheten Esaias alt længe tilforn forkyndt, at den Herre Zebaoth, vor Herre Jesus Christus, vil herske over Døden og vinde en saadan Seier, som evig varer ved. **Han skal**, siger han 25, 8., **opsluge Døden til Seier,** det er, han skal saa aldeles fortære Døden, at den ikke mere skal komme til Kraft og Magt, men at Livet skal beholde Seier og Overhaand evindelig. I 26, 19. forkynder han ogsaa Opstandelsen fra de Døde, naar han siger: **Dine Døde skal leve; (tillige med) min (døde) Krop skal de opstaa; vaagner op og synger (med Fryd), I, som bo i Støv; thi din Dug er (som) Dug over (grønne) Urter, men du skal fælde Kjæmperne til Jorden.** Han taler med de Døde, ret som om de allerede vare levende, og vil dermed give tilkjende, at de Dødes Opstandelse er vis og fast. Værer uden Frygt, siger han, I, som ligge i Graven og ere døde, I skulle gaa frem og grønnes som den grønne Sæd om Vaaren. Han taler saare herligt derom og bruger Lignelsen om Sæden og Agerbruget; ligesom ogsaa St. Paulus gjør, og benytte Propheten og Apostelen sig af næsten de samme Ord. Naar vi dø, saa ere vi Guds Korn; det maa raadne i Jorden, men om Vaaren kommer det igjen herligen frem og grønnes. Lignende fremfører Propheten i andre Capitler. Men St. Paulus har for denne Gang ikke villet indføre flere Sprog af Propheten Esaias, men lader det blive med det ene: Absorpta est mors in finem, in sempiternum, in victoriam: Døden er opslugt indtil Enden, Døden er opslugt evindelig; eller, hvad der endnu er bedre, saaledes som St. Paulus gjengiver det: Døden er opslugt til Seier. Saadant begynder i dette Liv; men i Livet hinsides vil det blive fuldendt og ganske opfyldt, Nu synge vi denne Sang i Christi Person; der skulle vi ogsaa synge den i vor Person, gladelig juble og knepse ad Døden.

Denne gavnlige Lære og rigelige Trøst have vi Christne af den hellige Skrift. Hedninger og Ikkechristne eie ikke denne Trøst; thi i sine Bøger finde de Intet om den Ting. Fordi nu vi Christne læse saadant i Bibelen og den hellige Skrift, saa skulle vi ogsaa af Hjertet sige vor kjære Gud Tak for denne Skat, med Glæde annamme saadan Forjættelse, gjøre den til vor faste Grund og med glade Hjerter synge denne Sang med Dødens Seier, og med Glæde vente paa den yderste Dag som vor endelige Forløsning. Her i dette Liv begynder denne Seier i os formedelst Troen i Ordet; men der, i hiint Liv vil den fuldkommen opfyldes. Imidlertid seirer Døden over vort Legeme, fra Adam og indtil Verdens Ende. Men paa hiin Dag skulle vi ogsaa seire med Hensyn til Legemet fra Evighed til Evighed, saaat Livet skal herske og regjere over Døden evindelig.

Men hvorfra have vi nu denne Seier? Gud, siger St. Paulus, har givet os den. **Men Gud være Tak, som giver os Seier**

formedelst vor Herre Jesum Christum. Seieren er vor; vi have Overmagten; vi skulle visseligen opstaa fra de Døde; da skulle vi synge: Døden er opslugt til Seier. Men denne Seier have vi, fordi Guds Søn, vor Herre, Jesus Christus har overvundet Døden, og fordi Faderen ved Sønnen har skjænket os Seieren over Dødens Seier. Og dette er nu det Sprog, som St. Paulus indfører fra Propheten Esaias 25, 7 flg., hvor han forjætter, at den Herre Zebaoth skal paa dette Bjerg borttage det Ansigtes Svøb, som alle Folk ere svøbte udi og opsluge Døden evindelig.

Til dette Sprog af Propheten Esaias føier han et andet af Propheten Hoseas 13, 14.: **Jeg vil forløse dem af Helvedes Vold; jeg vil gjenløse dem fra Døden. Død! jeg vil være din Pestilentse; Helvede! jeg vil være din Ødelæggelse.** Dog knytter Apostelen begge Sprog sammen, gjør ligesom eet Sprog af dem og fortolker saaledes: **Døden er opslugt til Seier. Død! hvor er din Braad? Helvede! hvor er din Seier?** Men hvorledes Apostelens Fortolkning stemmer overeens med Prophetens Ord, det vil jeg ikke tale om nu, men spare Saadant til Skolen, hvor man pleier at handle derom for de Lærde.

Saaledes taler altsaa St. Paulus af Propheten Hosea: **Dødens Braad** eller Spyd skal være borte; Døden skal ved Christi Opstandelse være værgeløs, saaat den ikke har nogen Braad eller noget Spyd mere. Og hvad Dødens Braad er, det forklarer han selv, idet han siger: **Dødens Braad er Synden.** Hvilken underlig Tale er dog det! Dødens Spyd, Sværd, Eg, Pestilentse, Ulykke og Alt, hvad Døden myrder med, det fatter han altsammen i en Sum og kalder det Dødens Braad eller Spyd, hvormed den hugger, stikker, myrder og slaar ihjel og siger: Dødens Braad er Synden, **men Syndens Kraft er Loven.** Det er en ret paulinsk og evangelisk Theologi om Christi Seier over Synd, Død og Helvede. Han gjør af Lov, Død og Synd, idel Personer, som om det var tre Krigsmænd, og som om Christus havde maattet stride mod tre Krigsspyd. Og det er et meget trøsteligt Maleri, hvormed han saaledes fremstiller Synd, Død og Lov. Rom. 5 flgg. har han herligen udført dette Maleri og nærmere forklaret det. Rom. 5, 13.: **Hvor der ikke er Lov, der tilregnes ikke Synd.** Ligesaa v. 20.: **Loven kom til, paadet at Faldet skulde fremtræde des overflødigere.** Ligesaa 6, 23: **Syndens Sold er Døden.** Ligesaa 7, 8 flgg.: **Uden Lov er Synden død. Men jeg levede nogen Tid uden Lov; men der Budet kom, blev Synden levende igjen. Men jeg døde.** Hvis ikke Synden var, da havde Døden ingen Ret eller Magt over os, havde intet Sværd eller Spyd, hvormed den kunde myrde os. Hvad vilde vel Døden gjøre et helligt og retfærdigt Menneske, som var uden Synd? Om den end gjerne vilde myrde saadanne Mennesker, saa havde den dog ingen Gift, Sværd eller Spyd. Derfor er Synden Dødens Braad. Ved Synden er det, at Døden myrder os. Naar jeg engang ikke mere har Synd, skal jeg snart knepse ad Døden.

St. Paulus taler her om den Synd, som medrette hedder Synd, det er, som er levende og forskrækker Hjerte og Samvittighed. Thi omendskjønt alle Mennesker ere Syndere, forstaa de dog ikke Alle, hvad Synd er; den store raa Hob i Verden gaar hen i Sikkerhed og har godt Mod, indtil den pludselig ligger i Helvede. Saadanne Folk vide ikke, hvad Synd og Død er, før Synden og Døden allerede ganske har opslugt dem. Thi det er Syndens Art og Natur, at den i Begyndelsen ligger og sover, saaledes som Herren siger til Cain 1 Mos. 4, 7.: **Er det ikke saa, at, dersom du gjør Godt, da er du behagelig, og dersom du ikke gjør Godt, da er Synden**

den, som ligger for Døren. Naar en Synder begaar en ond og slet Handling, føler han ikke Synden saa strax, forskrækkes ikke heller derfor, men driver paa med sin Ondskab og Slethed stedse mere og mere; det er en sovende Synd. Men naar Synden vaagner i hans Hjerte og Samvittighed og nager og bider ham, saa veed han ikke, hvor han skal gjøre af sig; det er en vaagen og levende Synd. Ganske som en Slange; naar den ligger og sover i Græsset, seer den ud, som om den var død; men væk den op, saa vil den hugge og bide om sig. Saaledes ligger ogsaa Synden og hviler og lader Synderen en Tidlang gaa hen i Sikkerhed, som om den var død. Men naar den bliver aabenbar og levende i Samvittigheden, saa forskrækker og dræber den. St. Paulus kalder det Dødens Braad; men det er intet Andet end Hjertets fordømte Sukken, naar Mennesket skriger: Ak! jeg er fortabt! Naar Braadden stikker, saa kan Mennesket ikke blive i Live, men maa dø, om det end ellers er sundt, naar det ikke ved Evangeliets Trøst bliver lægt. Jeg har kjendt en Dompræst i Erfurth, som var ved godt Mod, levede i Tryghed og hobede mange Synder paa sig i sit Liv. Da han nu blev syg, skreg han Ak og Ve og sagde: Ak Herre Gud, den som nu istedet havde været en Svinehyrde! Lignende fortæller man ogsaa om en Dompræst i Naumburg, som i sin sidste Stund raabte: O Herre Gud, jeg har havt Nok af alle Ting, Penge, Gods, og hvad mit Hjerte har begjæret; naar jeg nu bare ogsaa havde En, som kunde fare til Helvede for mig! Det er Braadden, naar Synden vaagner op i Samvittigheden og gjør Mennesket bange, saaat det ikke veed, hvor det skal gjøre af sig. Vi kalde det ellers Samvittighedsnag. Naar en Morder og Drabsmand kommer til Erkjendelse af sin Synd, saa dræber Synden ham fra den Stund, naar han ikke bliver hjulpet med den rette Trøst.

Raa og frække Folk vide slet Intet om denne Braad, men gaa hen i Sikkerhed og føle ikke, hvad Synd og Død er, førend Døden ganske har opædt og opslugt dem, saaledes som det gik med hine to Dompræster. Men de Christne maa daglig hos sig selv erfare og føle, hvad Kraft Synden og Døden har. Thi denne Braad træffer ikke alene de grove Syndere, som Ægteskabsbrydere, Horkarle, Mordere og Drabsmænd i Angerens Tid, men ogsaa de for Verden fromme Folk, som blive bidt i Hjertet af sine Synder, at de nemlig ikke have frygtet Gud, ikke troet paa og sat sin Lid til ham, ikke tjent ham. Saaledes har jeg under Pavedømmet i Klosteret seet adskillige Munke, som gik i stadig Sørgen og Sukken: Ak Gud! Ak Gud! Havde jeg dog overholdt min Orden ret! Navnligt bløde og frygtsomme Hjerter, de føle ofte Dødens Braad. Jeg har meget ofte maattet føle og smage saadan Braad, Spyd og Gift, det er, Naget i Samvittigheden, saaat Angestsveden derved har brudt frem paa mig.

Denne Stønnen i Hjertet og Samvittigheden, den komme nu af grove, udvortes Synder, eller af fine, indvortes, saasom Vantro og Blindhed ꝛc., kalder St. Paulus Dødens Braad, fordi nemlig Døden ved den myrder Mennesket, om det end ellers er sundt. Paa andre Steder kalder han det en levende Synd, saasom Rom. 7, 9., hvor han siger: **Men der Budet kom, blev Synden levende igjen. Men jeg døde.** Hvor Døden ikke finder saadan Braad i os, der maa den lade os i Fred og kan ikke myrde os; thi den har ingen Seier over os, naar denne Braad og Gift er borte. Ja, Døden havde slet ingen Magt og Ret over os, hvis ikke Synden var.

Men hvorfra har Synden denne Kraft, saa at den bliver saa levende og stærk til at myrde og dræbe os? Hør, siger han, jeg vil sige dig det: **Syndens Kraft er Loven.** Men hvad han siger om Døden,

det vil han ogsaa have sagt om Helvede. Derfor, hvad hidtil er talt om Døden: Dødens Braad er Synden, men Syndens Kraft er Loven, det skal man ogsaa forstaa om Helvede, nemlig saaledes: Helvedes Braad er Synden; men Syndens Kraft er Loven. Synden er Dødens Braad, det er: det onde Nag i Hjertet er, som sagt, den rette Gift, der dræber Mennesket. Naar Synderen vaagner op og Angeren kommer og siger: Du er et Dødens Barn, du er fortabt og fordømt, saa gaar Mennesket tilgrunde, hvis det ikke faar Hjælp. Døden myrder alle Mennesker formedelst Synden, naar denne opvaagner og bliver levende i Hjertet, ja tager Legeme og Sjæl bort. Thi hvis det varer længe, saa maa Mennesket ikke alene dø, men ogsaa fortvivle. Det Samme gjør ogsaa Helvede. Død og Helvede havde ingen Magt over os, hvis ikke Braadden, det er Naget, den onde Hund, den fordømte Sukken i Hjertet var der; denne Braad giver Døden og Helvede saadant Vælde over os.

Men hvorledes bliver, siger han, Synden aabenbar? Hvorved kommer Angeren i Hjertet? Svar: **Syndens Kraft er Loven.** Angeren kommer ved Loven, saaledes som han et andet Sted siger Rom. 3, 20.: **Ved Loven kommer Syndens Erkjendelse.** Døden kunde ikke faa fat i os, hvis ikke Synden blev levende, ved og stak os i Samvittigheden. Men Synden vilde ikke blive levende, men sove, hvis ikke Loven var, hvilken beskylder og anklager os og siger: Du tror ikke paa Gud, forlader dig ikke paa Gud, frygter ikke Gud; du er sikker og ugudelig; ligesaa: det og det har du gjort. Derved vækker Loven Synden i os, saaat Mennesket kaster Blikket paa Loven og finder, at det ikke har holdt den. Naar det nu bekjender og maa bekjende, at det har handlet mod Loven og syndet, saa følger derpaa Naget, den onde Samvittighed; den virker tilsidst Døden. Saaledes følge altsaa disse Tre paa hinanden: Loven vækker den onde Hund i Hjertet, nemlig Synden; men Synden og den onde Samvittighed virker Døden. I Begyndelsen hviler Synden og sover, ret som om den var død. Naar Mennesket har syndet, saa gaar det hen i Sikkerhed og mener, det har ingen Synd; men Loven vækker Synden op, saaat den bliver levende og giver Døden Kraft og Magt over os. Saaledes komme vi i Døden og i Helvede. Men dette er ikke Lovens Skyld. **Thi Loven er hellig, og Budet er helligt og retfærdigt og godt**, Rom. 7, 12. Men Skylden og Aarsagen ligger deri, at Synden i Begyndelsen ligger og sover. Slangen ligger i Solen og sover, som om den var død; men vogt dig for den, vaagner den op, saa jager den dig i Helvede. Derfor er det Syndens Skyld; den virker formedelst Loven Døden; saaledes som St. Paulus ogsaa siger Rom. 7, 13.: **Er da det, som er godt, blevet mig til Død? Det være langt fra! Men Synden er bleven det, forat den skulde kjendes som Synd, da den formedelst det Gode bevirkede mig Døden, paadet at Synden formedelst Budet skulde vorde overmaade syndig.**

Hvorledes blive vi nu alt dette kvit? Hvo vil borttage Loven, **den Haandskrift som var os imod,** Col. 2, 14., den onde Samvittighed fra vore Hjerter? Intet Menneske formaar at gjøre Saadant; ja ingen Skabning hverken i Himmelen eller paa Jorden kan borttage den onde Samvittighed eller Synden, som Samvittigheden føler. Men hvo den er, der gjør det, det siger han: **Gud være Tak, som giver os Seier formedelst vor Herre Jesum Christum.** Ved Jesus Christus have vi Seieren; han er for os Menneskers og for vor Saligheds Skyld kommet ned fra Himmelen og blevet Menneske, har lidt Døden for os paa Korset, er nedfaren til Helvede, opstanden fra de Døde og opfaren til Him-

melen, har udslettet Synd, Død og Helvede paa sit Legeme, har opfyldt Loven til Punkt og Prikke og stoppet Munden paa den, saaat den maa ophøre at anklage og fordømme os. Deri bestaa altsaa Seieren, at Døden har mistet sin Braad, at Loven ikke længer kan opvække Synden, ikke heller Synden gjøre Døden stærk. Thi Christus har tilgivet os Overtrædelserne og udslettet Haandskriften, Loven, og borttaget den og naglet den til Korset, Col. 2, 14. Men saadan Seier skjænker Gud os ved Ordet, ved Evangeliets Prædiken og ved de hellige Sakramenters Forvaltning; og dette Ord skulle vi tro.

Naar nu Loven sætter an paa os og siger: Det og det har du gjort, — og vil bringe os i Døden formedelst Synden, saa skulle vi holde os til Christus og sige: Ja, jeg er en Synder, men jeg tror paa Jesus Christus, som har lidt og er død for mig, ja, som for min Skyld er opstanden fra de Døde, sidder hos Guds høire Haand og træder frem for mig. Naar Døden hører det, saa maa den vige. Thi Christus, Guds Søn, har udgydt sit Blod, netop forat Synd, Død og Lov skulle være døde; paadet at Loven ikke længer skal kunne anklage os eller vække Synden op, og Døden ikke mere forfærde os,

Saaledes trodse de Christne med frydefuld Aand og fast Tro Lov, Synd og Død og sige: Jeg veed ikke af nogen Synd; men har jeg syndet, saa tror jeg paa Jesus Christus, Guds Søn, som er i Himmelen, og som hverken føler Død eller Dødens Braad, Synden, eller Syndens Kraft, Loven, men som har overvundet det Altsammen, mig til Gode. Om mit Legeme end dør, det gjør Intet til Sagen; Sjælen dør ikke, og Legemet skal ogsaa i sin Tid staa op igjen af Graven; paa den Grund lader jeg det trøstig og glad staa til og synger med den kjære Simeon Luc. 2, 29.: Med Fred og Glæde far jeg hen. I dette Liv have vi denne Seier i Ordet og Troen og begynde at synge denne Sang i Aanden. Men paa hiin Dag skulle vi have Seieren i dens Aabenbarelse, legemlig og synlig; da ville vi fuldende denne Sang med Legeme og Sjæl og med alle Guds Udvalgte gladelig synge: Hvor er nu Dødens Braad? Hvor er nu den onde Hund, den onde Samvittighed? Hvor er nu Syndens Kraft, Loven, som paa Jorden gjerne havde drevet mig til Fortvivlelse? Døden er opslugt til Seier; Synden er aldeles død og afskaffet; Helvede er reent udslukket og udslettet. Gud være evig Lov og Tak!

Det er St. Paulus's Theologi; til at forstaa den maa vi tage med det femte, sjette og syvende Capitel i Romerbrevet, hvor Apostelen videre og rigeligere udlægger det. Her har han sammenfattet det kort og sammenflettet tvende Sprog af Propheterne Esaias og Hoseas; men der fremsætter han det vidtløftigere. Vor kjære Herre Gud forlene os sin Naade til, at vi med fast Tro beholde Saadant i vore Hjerter, bekræftes deri, paa denne Seier i Christus glade fare herfra, naar vor Stund kommer, og her og hisset af Hjertet sige ham Tak for saadan overvættes Naade og Velgjerning, som os er bevist i Christus. Amen.

Femte Søndag efter Paaske.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 16, 23—30.

Jesus sagde til sine Disciple: Sandelig, sandelig siger jeg Eder, at hvadsomhelst I bede Faderen om i mit Navn, skal han give Eder. Hidindtil have I ikke bedet om Noget i mit Navn; beder, og I skulle faa, at Eders Glæde kan blive fuldkommen. Disse Ting haver jeg talet til Eder ved Lignelser; men den Time kommer, da jeg ikke mere skal tale til Eder ved Lignelser, men frit ud forkynde Eder om min Fader. Paa den samme Dag skulle I bede i mit Navn, og jeg siger Eder ikke, at jeg vil bede Faderen for Eder; thi Faderen selv elsker Eder, efterdi I have elsket mig og troet, at jeg er udgangen fra Gud. Jeg udgik fra Faderen og kom til Verden; jeg forlader Verden igjen og gaar til Faderen. Hans Disciple sige til ham: se, nu taler du frit ud, og siger ingen Lignelse. Nu vide vi, at du veed alle Ting og haver ikke behov, at Nogen spørger dig; formedelst dette tro vi, at du udgik fra Gud.

Dette Evangelium pleier man læse paa denne Søndag af den Grund, at det lærer om Bønnen, og denne Uge kaldes Kors-Ugen, hvori man pleier at bede og gaa omkring med Korset. De, som først forordnede dette, have formodentligen gjort det i en god Mening; men det har faaet et daarligt Udfald. Thi under Processionerne er der hidtil skeet mange uchristelige Ting, og man har slet Intet eller Lidet bedet. saaat de medrette bør afskaffes og tilsidesættes. Jeg har ofte formanet, at vi skulle holde ved i Bønnen; thi det er høiligen fornødent. Men, eftersom den udvortes Bønneplapren og Mumlen nu er aflagt, saa beder man hellerikke mere; og heraf kan man nokſom spore, hvorledes vi hidtil under saa megen Beden desuagtet slet ikke have bedet.

Herren viser os her **fem Ting,** som ere nødvendige til en ret Bøn. Det **Første** er **Guds Forjættelse,** og dette er Hovedstykket, Grunden og Kraften i alle Bønner; thi han lover her, at os skal blive givet, hvad vi bede om. Og han sværger derpaa og siger; **Sandelig, sandelig siger jeg Eder, at hvadsomhelst I bede Faderen om i mit Navn, skal han give Eder,** saaat vi jo i vor Bøn skulle være visse paa, at vi blive bønhørte. Ja, han bebreider sine Disciple, at de have været forsømmelige og hidtil ikke bedet; som vilde han sige: Gud er beredt til at give længe før og Mere, end I bede om; ja, han frembyder sine Goder; kun at vi ville tage derimod. Det er i Sandhed en stor Skam og en haard Straf over os Christne, at han endnu skal forekaste os vor Dorskhed til at bede, og at vi ikke lade saadanne rige, herlige Forjættelser bevæge os til at bede, men lade saadan dyrebar Skat ligge der og ikke forsøge eller øve os i, om vi dog kunne fornemme saadanne Forjættelsers Kraft.

Saaledes grunder nu Gud selv vor Bøn paa sin Forjættelse og lokker os dermed til Bønnen. Thi, dersom Forjættelsen ikke havde været, hvem turde da bede? Vi have hidtil brugt mange Slags Maader til at forberede os til Bønnen, og mange Bøger ere ogsaa fulde deraf; men, vil du være vel rustet, saa tag for dig Forjættelsen og grib Gud ved den, saa vil snart dit Mod og din Lyst til at bede voxe; og dette Mod vil du ellers aldrig faa. Thi

de, som bede uden Guds Forjættelse, de opdigte hos sig selv, at Gud er vred, og de ville da forsone ham med deres Bøn. Derved gaar det saa, at der hverken bliver Mod eller Lyst til at bede, men kun en uvis Formodning og et tungt Sind; der er da hellerikke nogen Bønhørelse, og baade Bøn og Arbeide er spildt.

Hermed straffes nu deres Vantro, som af taabelig Andagt holde sig for uværdige til at bede, og som maale Værdigheden af sin Bøn efter sig selv og sin egen Evne og ikke efter Guds Forjættelse; deraf kan da ogsaa kun følge idel Uværdighed. Men du skal være aldeles vis paa din Værdighed — ikke formedelst dine egne Gjerninger, men formedelst Guds Forjættelse, og det saa aldeles vis, at, om du end var alene, saaat Ingen i Verden bad uden du, du dog holdt fast paa Bønnen paa Grund af saadan Forjættelse. Thi du vil ikke kunne vise mig nogen Helgen, som har bedet i Kraft af sin Værdighed, og ikke i Kraft af Guds Forjættelse alene, det være sig nu Petrus, Paulus, Maria, Elias eller hvem det være vil; de have alle været uværdige. Jeg vil ikke give en Skilling for alle en Helgens Bønner, naar han har bedet i Kraft af sin egen Værdighed.

Det **andet** Stykke, som maa komme til Forjættelsen, er **Troen**, at man nemlig tror at Forjættelsen er sand, og ikke tvivler paa, at Gud jo vil give, hvad han lover. Thi Forjættelsens Ord fordrer Troen. Men Troen er en fast og tvivlfri Tillid til Guds Forjættelse, at det er sandt, som Jacob siger 1, 5. flgg.: **Men dersom Nogen af Eder fattes Viisdom, han bede af Gud, som give Alle gjerne og uden at bebreide, saa skal den gives ham. Men han bede med Tro, Intet tvivlende, thi den, som tvivler, er ligesom en Havsbølge, der røres og drives af Vinden. Thi ikke tænke det Menneske, at han skal faa Noget af Herren.** Den, som tvivler i sit Hjerte og dog beder, han frister Gud; thi han tvivler paa Guds Villie og Naade; derfor er hans Bøn Intet, og han famler efter Gud som en Blind efter Væggen.

Om denne Troens Vished taler ogsaa St. Johannes i sin første Epistel: **Dette er den frimodige Fortrøstning, som vi have til ham, at, dersom vi bede om Noget efter hans Villie, hører han os. Og, dersom vi vide, at han hører os i, hvad vi bede, da vide vi, at vi erholde de Ting, om hvilket vi have bedet ham.** Med disse Ord beskriver St. Johannes, hvorledes et ret, troende Hjerte er beskaffent i Bønnen, nemlig: at det ikke tænker anderledes, end at det er bønhørt og allerede har faaet, hvad det beder om; saaledes som det ogsaa i Sandhed forholder sig. Men en saadan Tro og vis Sikkerhed maa den Helligaand give; derfor skeer heller ingen sand Bøn uden den Helligaand.

Forsøg det kun og bed paa denne Maade, saa vil du føle Sødmen af Guds Forjættelse, og hvilket Mod og trøstefuldt Hjerte den bevirker til at bede om alle Ting, hvor stor og høi Bønnen end kan være. Thi Elias var et Menneske, skrøbelig, som vi ere. Alligevel, da han bad, regnede det ikke i tre Aar og sex Maaneder, og, da han atter bad, regnede det igjen, 1 Kong. 17, 1; 18, 45. Se, der seer du et eneste Menneske bede, og med denne Bøn herske han over Skyer, Himmel og Jord, paadet at Gud kan lade os se, hvilken Magt og Kraft en ret Bøn har, nemlig, at for den er Intet umuligt. Enhver spørge nu sit Hjerte, hvor ofte han har bedet i hele sit Liv. Thi at synge Psalmer og læse op Fadervoret, er ikke at bede; Saadant er indsat for Børns og raa Folks Skyld, forat man kan øve og gjøre dem færdige i Skriften. Men din Bøn seer og føler Ingen, uden du alene i dit Hjerte, og du vil egentlig først da føle den, naar den er opfyldt.

For det **Tredie** maa man nævne noget Bestemt, som man frembærer for Gud og beder ham om, f. Ex. om en stærk Tro, om Kjærlighed, om Fred, om Trøst for din Næste. Thi man maa give sin Nød tilkjende, ligesom jo ogsaa Fadervoret fremfører fyv Slags Fornødenheder. Dette mener Christus med det Ord: **Hvadsomhelst I bede om,** det er, hvad du saa maatte trænge til. Han udlægger selv dette **Hvadsomhelst,** naar han siger: **paadet at Eders Glæde kan blive fuldkommen,** det er: Beder om Alt, hvad I behøve, indtil I erholde det Altsammen og derved faa fuld Glæde, hvilken Bøn paa den yderste Dag først ganske bliver opfyldt.

For det **Fjerde** maa man ogsaa begjære eller ønske, at det, man beder om, maa ske, hvilket ikke er Andet end at bede, saaledes som Christus siger: **Beder.** Saadant have Nogle kaldet ascensum mentis in Deum, naar Hjertet opløfter og svinger sig op til Gud, begjærer Noget af ham og inderligen sukker og siger: Ak, at jeg havde det eller det! Denne Sukken priser St. Paulus i Romerbrevet høit og siger, at det er Aandens uudsigelige Sukken; det er: Munden formaar og kan ikke tale saa hjerteligt og indtrængende, som Hjertet ønsker; Længselen overstiger alle Ord og Tanker. Deraf kommer det ogsaa, at Mennesket selv ikke føler, hvor dybt dets Suk og Begjæring er. Saaledes, da Zachæus begjærede at se Herren, da følte han ikke selv ret, hvor inderlig han ønskede, at Christus maatte tale med ham og komme i hans Huus. Men da det skete, blev han saare glad, saasom han havde faaet hele sit Ønske og Bøn opfyldt, og det i høiere Grad, end han mundtligen havde turdet forlange eller begjære. Paa samme Maade raabte Moses, saaat Gud sagde til ham: **Hvi raaber du til mig,** 2 Mos. 14, 15., omendskjønt han taug stille med Munden; men hans Hjerte sukkede dybt i Nøden, og det kalder Gud et Raab. Saaledes siger ogsaa St. Paulus til Ephesierne, 3, 20.: **Gud formaar over alle Ting at gjøre langt overflødedigere, end vi bede eller forstaa.** Til denne Sukken driver nu Anfægtelse, Angst og Nød, der lære os at sukke ret.

For det **Femte** maa man bede i Christi Navn, hvilket ikke er Andet, end at vi komme frem for Gud i Troen paa Christus og trøste os med en fast Tillid til, at han er vor Midler, ved hvem alle Ting ere os skjænkede, uden hvem vi ikkun fortjene Ugunst og Vrede, saaledes som St. Paulus siger til Romerne 5, 2.: **Ved hvem vi have Adgang formedelst Troen til den Naade, hvori vi staa, og vi rose os af Haab om Herlighed hos Gud.** Det hedder at bede ret i Christi Navn, naar vi saaledes forlade os paa ham, at vi for hans Skyld ville antages og bønhøres, ikke for vor Skyld. Men de, som bede i sit eget Navn og indbilde sig, at Gud skal høre eller anse dem, fordi de fremsige saa mange, saa lange, saa andægtige, saa hellige Bønner, de skulle fortjene og erholde idel Ugunst og Vrede; thi de ville selv være Saadanne, som Gud skal anse uden Midleren, saaat Christus hos dem ikke gjælder eller gavner Noget.

Her se vi, at alle disse fem Stykker i Bønnen vel kunne gaa for sig i Hjertet uden den mundtlige Tale, ihvorvel den mundtlige Bøn ikke er at foragte, men er nødvendig til derved at optænde og opvække den indvortes Bøn i Hjertet. Men de Tilsætninger til Bønnen, om hvilke jeg andetsteds tilstrækkelig har skrevet, maa og skulle være borte, saaat man foreskriver Gud Tid, Person, Sted og Maade, men henstiller alt Saadant til hans fri Villie og alene holder ved i Bønnen og ikke tvivler om, at Bønnen allerede er hørt, og at Gud saa vist har besluttet at skjænke os det, vi bede om, som om vi allerede havde det i Hænderne. Det behager Gud vel, og da vil han gjøre, hvad han her forjæt-

ter: **Beder, og I skulle faa.** Men de, som sætte Gud Tid, Sted og Maade, de friste Gud, tro heller ikke, at de blive bønhørte, eller at de erholde, hvad de bede om; derfor faa de heller Intet. — Videre følger i Evangeliet:

Hidtil have I ikke bedet om Noget i mit Navn.

Aarsagen hertil var den, at de endnu ikke kjendte Noget til en saadan Bøn og et saadant Navn; tilmed følte de ingen Nød, som drev dem til at bede; men efterdi Christus var hos dem, troede de ikke, at de behøvede Noget, men havde Nok af alle Ting. Men nu, da han skal skilles fra dem og forlade dem, paakommer dem en Nød, som vel vil give dem Aarsag nok til at bede.

Disse Ting haver jeg talet til Eder ved Lignelser.

Med **disse Ting** mener han, hvad han før har sagt: **Om en liden Stund skulle I ikke se mig; og atter om en liden Stund skulle I se mig; thi jeg gaar til Faderen;** ligesaa, hvad han havde talt om Kvindens Fødselssmerte. Thi Saadant var idel Lignelser, det er, dunkel, mørk Tale, som de ikke forstode. Thi Johannes kalder saadan dunkel og forborgen Tale en Lignelse, medens vi paa vort Sprog benævner det en Gaade eller mørk Tale; saaledes som man pleier sige om En, der taler i afbrudte Ord: det er en forblommet Tale, som der ligger noget Andet under, end Ordene lyde, eller som er saa behændigt og hurtigt sagt, at ikke hver Mand kan forstaa det. Af saadan Beskaffenhed var Alt, hvad Christus den Aften talte om sin Bortgang til Faderen; thi de kunde ikke forstaa Noget deraf. De troede ikke, at Talen var om at dø og at gaa over i et andet Væsen, men om en legemlig Bortreise og Gjenkomst, saaledes som naar man reiser til et andet Land og kommer tilbage igjen. Derfor, endskjønt han taler klart og tydeligt, er det dem dog en mørk Tale, den om hans Bortgang. Derfor siger han videre:

Men den Time kommer, da jeg ikke mere skal tale til Eder ved Lignelser, men frit ud forkynde Eder om min Fader.

Det er: Hvad jeg nu legemlig taler til Eder ved Lignelser, og som I ikke forstaa, det skal jeg vel ved den Helligaand forklare Eder og frit ud forkynde Eder om min Fader, saaat I vel skulle forstaa, hvem Faderen er, og hvad min Bortgang til Faderen vil sige; det er: I skulle se det klart, hvorledes jeg gjennem Lidelsen farer op til min Faders Væsen og Rige og sidder hos hans høire Haand, træder frem for Eder og er Eders Midler, og hvorledes jeg gjør alt dette for Eders Skyld, forat ogsaa I maa komme til Faderen. Thi hans Forkyndelse om sin Fader er ikke at forstaa saaledes, at han vil sige os Meget om den guddommelige Natur, saaledes som Sophisterne eller de Fornuftkloge opdigte; thi det er et spildt Arbeide og Noget, vi ikke kunde begribe. Men han vil forkynde os, hvorledes han gaar til Faderen, det er, hvorledes han antager Faderens Rige og Regimente, ligesom naar en Konges Søn drager til sin Fader for at modtage Kongeriget. Videre siger han:

Paa den samme Dag skulle I bede i mit Navn.

Thi da skulle I ikke alene have Aarsag til at bede i mangeslags Nød, men I skulle ogsaa vide og erkjende, hvad mit Navn er, og hvorledes I skulle anse mig; da ville I af Eder selv lære at bede, hvad I nu ikke forstaa Eder paa, ikke heller hidtil have gjort. Derfor siger han videre:

Og jeg siger Eder ikke, at jeg vil bede Faderen for Eder; thi Faderen selv elsker Eder, efterdi I have elsket mig og troet, at jeg er udgangen fra Gud.

Hvorledes? Vil han ikke være Midler? Skulle vi ikke bede i hans Navn? Skulle vi gjennem os selv træde frem for Faderen? Hvor kjærligt og venligt kan dog Herren tale til os og lokke os til sig og gjennem sig til Faderen. Thi her forklarer han selv, hvorledes det maa gaa til, naar man vil bede i hans Navn; I elske mig, siger han, og tro, at jeg er udgangen fra Gud, det er, I kjende mig og elske mig; derved have I mig og mit Navn og ere i mig, ligesom jeg i Eder. Thi Christus bor i os, ikke derved at vi kunne tænke, tale, skrive og synge Meget om ham, men derved at vi elske ham og tro paa ham, at han er kommen fra Gud og igjen er vendt tilbage til Gud, det er, at han i sin Lidelse har afklædt sig al guddommelig Ære og igjen er opfaret til Faderen, til sit Rige for vor Skyld. Denne Tro bringer os til Faderen, og saaledes skeer da Alt i hans Navn.

Her ere vi da forsikrede om, at Christus ikke behøver at bede for os; thi han har allerede erhvervet sig os ved sin Bøn, og vi kunne nu ogsaa selv for Christi Skyld træde frem og bede. Thi vi behøve ikke nogen ny Christus til at bede for os, men denne ene Christus er nok, han, som har erhvervet os ved sin Bøn og bragt os til Faderen. Derfor siger han: **Faderen selv elsker Eder;** det er ikke Eders Fortjeneste, men hans Kjærlighed; han elsker Eder, men for min Skyld, efterdi I tro paa mig og elske mig; det er, **han anseer mit Navn i Eder.** I det Øiemed har jeg udrettet min Gjerning, og derved ere I nu komne dertil, at I selv ligesom jeg kunne træde frem for ham og bede, og det gjøres ikke fornødent, at jeg endnu een eller flere Gange beder for Eder. Det er herlige og store Ord, at vi ved Christus blive ham lige og hans Brødre og kunne rose os som hans Faders Børn, der har os kjær for Christi Skyld, saaledes som Johannes siger 1, 16.: **Af hans Fylde have vi Alle faaet, og det Naade over Naade;** det er: Gud er os naadig, fordi han er Christus naadig, han, som er i os, og vi i ham.

Her se vi ogsaa, at det at tro paa Christus ikke er at tro, at Christus er en Person, som er Gud og Menneske; thi det vilde ikke hjælpe Nogen, men, at denne Person er Christus, det er, at han for vor Skyld er udgangen fra Gud og kommen til Verden og igjen har forladt Verden og er vendt tilbage til Faderen. Dermed er saa Meget sagt: Deri bestaar det, at han er Christus, at han for vor Skyld er blevet Menneske, er død, opstanden og opfaren til Himmelen. Af dette sit Embede hedder han Jesus Christus, og at tro Saadant om ham, at det er sandt, det er at være og blive i hans Navn. Videre følger i Evangeliet:

Hans Disciple sige til ham: se nu taler du frit ud og siger ingen Lignelse.

Der seer du, at det, at tale frit ud eller klart, er det samme som at tale uden Lignelse eller uden dunkle og mørke Ord. Og de gode Disciple mene, at de fatte ret vel, hvad det vil sige, at **Christus kommer fra Faderen og gaar til Faderen;** men det gjøre de som gode fromme Christi Børn, som tale med ham ret fortroligt og sige Saadant ham til Behag; aldeles som naar gode, enfoldige Folk undertiden tale med hverandre og sige ja eller nei, hverandre til Behag, eller: jeg forstaar, jeg forstaar, endog de ere langt fra at forstaa det; og dog gaar det til uden Hyk-

leri, i en ret Enfoldighed. Thi Evangelisten viser hermed, hvor ganske enfoldigt, venligt og kjærligt Christus omgikkes sine Disciple, saaat de kunde tale til ham, som de vilde. Derfor siger de ogsaa videre:

Nu vide vi, at du veed alle Ting og haver ikke behov, at Nogen spørger dig; formedelst dette tro vi, at du udgik fra Gud.

Det er, du forekommer os og forklarer dig selv og taler ikke længer Lignelser, om hvilke man maatte spørge dig om Forklaring, thi du ved det iforveien, om vi forstaa det eller ikke. Og dette sigter Altsammen dertil, at de vilde spørge ham, hvad den **liden Stund** vilde sige, og at han mærker det og siger, at han maa gaa til Faderen, hvilket de dog hellerikke forstode ret, men som dog var dem klarere end de Ord: Om en liden Stund skulle I ikke se mig. Fordi han nu saa deres Tanker, da de vilde spørge ham, bekjende de, at han er kommen fra Gud og veed alle Ting, saaat man ikke behøver at spørge ham, med han veed selv godt, hvad det mangler paa

---

En anden Prædiken om Bønnen.

For at en Bøn skal være ret og god og blive bønhørt, maa man først lægge Mærke til, at dertil ere fem Ting nødvendige.

For det **Første** maa man af Gud have en Forjættelse eller et Tilsagn, som man iforveien ret maa betænke, minde Gud om og derved bringe sig til at bede ret trøstigt. Thi hvis Gud ikke havde befalet at bede og forjættet Bønhørelse, da vilde alle Skabninger med al deres Beden ikke erholde saa Meget som et lidet Korn; hvoraf altsaa følger, at Ingen erholder Noget af Gud for sin eller sin Bøns Værdigheds Skyld, men alene af Guds Godhed, der kommer al Bøn og Begjæring i Forkjøbet og med sit naadige Tilsagn og Forjættelse bevæger os til at bede og begjære; paadet at vi maa lære, i hvor langt høiere Grad han sørger for os og er beredt til at give, end vi til at tage og søge, og forat vi altsaa skulle faa Mod til at bede ret trøstigt, siden han tilbyder os alle Ting og Mere, end vi formaa at bede om.

For det **Andet** er det nødvendigt, at man ikke tvivler om den sanddrue og trofaste Guds Forjættelse. Thi just derfor har han forjættet Bønhørelse, ja befalet at bede, forat han kan have en vis og fast Tro paa at man bliver bønhørt; saaledes naar han siger Matth. 21, 22.: **Alt det som I begjære i Bønnen, dersom I tro, da skulle I faa det.** Og Luc. 11, 9 flgg. siger han: **Og jeg siger Eder: beder, saa skal Eder gives: leder, saa skulle I finde; banker, saa skal Eder oplades. Thi hver den, som beder, han faar, og hvo, som leder, han finder, og den, som banker paa, ham skal oplades. Men beder iblandt Eder en Søn sin Fader om et Brød, mon han da skal give ham en Steen, og dersom han beder om en Fisk, mon han da skal give ham en Slange for Fisken? Eller og, dersom han beder om et Æg, mon han skal give ham en Skorpion? Dersom da I, som ere onde, vide at give Eders Børn gode Gaver; hvormeget mere Faderen, som er af Himmelen, give dem den Helligaand, som ham bede.** Paa disse og lignende Forjættelser og Befalinger skulle vi forlade os og saa bede med fuld Fortrøstning.

For det **Tredie**: Dersom En beder saaledes, at han tvivler paa Guds Bønhørelse og alene lader det komme an paa

et Træf, om hans Bøn opfyldes eller ikke, han begaar to onde Ting. For det Første gjør han sin Bøn selv til Intet og arbeider omsonst. Thi saa siger Jakob 1, 6 flg.: **Men han bede med Tro, Intet tvivlende; thi den, som tvivler, er ligesom en Havsbølge, der røres og drives af Vinden. Thi ikke tænke det Menneske, at han skal faa Noget af Herren.** Han mener altsaa, at et saadant Menneskes Hjerte ikke holder sig stille; derfor kan Gud Intet give; men Troen holder Hjertet stille og gjør det modtageligt for Guds Gaver. — Den anden onde Ting er den, at han agter sin, den allermeest trofaste og sanddrue Gud for en Løgner og en løs, upaalidelig Mand, for En, der ikke kan eller ikke vil opfylde sit Løfte, og altsaa ved sin Tvivl røver Gud Æren og Navnet af den Trofaste og Sanddrue. Og derved begaaes en saa svare Synd, at ved den selv en Christen bliver til en Hedning, der fornegter og forkaster sin egen Gud, og, saafremt han forbliver i saadan Synd, evindelig uden al Trøst maa gaa fortabt. Men faar han noget, som han beder om, saa bliver det ikke givet ham til Salighed, men til Skade, timelig og evig; ikke heller gives det ham for Bønnens Skyld, men af Guds Vrede, idet han belønner de gode Ord, skjønt de ere talte i Synd, Vantro og Foragt for Gud.

For det **Fjerde** sige Nogle: Ja, jeg vilde vel tro, at min Bøn blev hørt, naar jeg blot var værdig og bad paa den rette Maade! Ham svarer jeg: hvis du ikke vil bede, før du veed dig værdig og dygtig, saa maa du aldrig bede. Thi, som forhen er sagt, vor Bøn maa ikke grunde eller støtte sig paa vor eller dens Værdighed, men paa den guddommelige Forjættelses urokkelige Sandhed; og hvor den grunder sig paa sig selv eller paa nogetsomhelst Andet, der er den falsk og bedrager dig, om end dit Hjerte af bare Andagt gik istykker og græd idel Blodsdraaber. Thi netop derfor bede vi, fordi vi ikke ere værdige til at bede, og just derved blive vi værdige til at bede og til at bønhøres, at vi tro, at vi ere uværdige, og alene sætte vor Fortrøstning til Guds Trofasthed. Vær kun saa uværdig, som du vil, saa se kun hen til og betænk med ret Alvor, at det ligger tusinde Gang mere Vægt paa, at du ærer Guds Sanddruhed og ikke med din Tvivl gjør hans trofaste Forjættelse til Løgn. Thi din Værdighed hjælper dig ikke, din Uværdighed hindrer dig ikke; men din Vantro fordømmer dig, og din Tillid gjør dig værdig og bevarer dig. Derfor vogt dig dit ganske Liv igjennem, at du aldrig anseer dig værdig til at bede eller annamme, uden naar du frit kan driste paa de sanddrue og faste Forjættelser fra din naadige Gud, at han, der saaledes vil aabenbare dig sin Barmhjertighed og Godhed, at han, ligesom han af lutter Naade, uden din Bøn har tilsagt dig Uværdige, der intet fortjener, Bønhørelse, saaledes ogsaa nu af lutter Naade, sin Sandhed og Forjættelse til Priis, vil bønhøre dig uværdige Beder, paadet at du ikke skal have din Værdighed at takke derfor, men hans Sanddruhed, hvormed han opfylder Forjættelsen, og hans Barmhjertighed, hvormed han har givet Forjættelsen. Det er ogsaa Meningen af Ps. 25, 9.: **Alle Herrens Stier ere Miskundhed og Sandhed, for dem, som bevare hans Pagt og hans Vidnesbyrd.** Miskundhed eller Barmhjertighed nemlig i Forjættelsen; Sandhed eller Trofasthed i Forjættelsernes Opfyldelse eller i Bønhørelsen. Og i Ps. 85, 11. heder det: **Miskundhed og Sandhed skal møde hverandre, Retfærdighed og Fred skal kysse hverandre**; det er, de findes tilsammen i enhver Gjerning og Gave, som vi i Bønnen erholde af Gud.

For de **Femte** skal man forholde sig saaledes i denne Tillid, at man ikke sætter Gud nogen Grændse, eller bestemmer ham Dag eller Sted, ei heller Maade eller Maal for

hans Bønhørelse, men henstille alt Saadant til hans Villie, Viisdom og Almagt, kun frist og glad vente paa Bønhørelsen, men ikke ville vide, hvor eller hvorledes, hvor snart, hvor længe, eller ved hvem; thi hans guddommelige Viisdom vil langt, langt bedre finde Maade og Maal, Tid og Sted, end vi kunne tænke, skulde der endogsaa ske et Under. Saaledes som i det gamle Testamente, da Israels Børn satte sin Lid til Gud, at han vel vilde forløse dem, medens det dog i deres Øine og i alle deres Tanker ikke var muligt paa nogen Maade; da oplod det røde Hav sig og aabnede dem en Gjennemgang og druknede alle deres Fiender paa een Gang. Saaledes gjorde ogsaa den hellige Kvinde Judith; der hun hørte, at Borgerne i Bethulia om fem Dage vilde overgive Staden, hvis Gud ikke inden den Tid hjalp dem, straffede hun dem og sagde: Hvo ere I, at I friste Gud? Dette er ikke en Maade, hvorpaa I ville erholde Naade, men hellere opvække hans Vrede. Ville I sætte Gud en Tid til at forbarme sig over Eder, og bestemme ham en Dag efter Eders Sind? Derfor hjalp Gud hende underligt, saaat hun afhuggede den store Holofernes hans Hoved, hvorved Fienderne bleve forjagede. Saaledes siger ogsaa St. Paulus, at Guds Magt er en saadan, **at han formaar over alle Ting at gjøre langt overflødigere end vi bede og forstaa**, Ehp. 3, 20. Derfor skal man erkjende sig at være for ringe til at ville nævne, afmale og opgive Gud Tid, Sted, Maade og Maal eller andre Vilkaar for det, hvorom vi bede, men stille det Altsammen ganske i hans Haand og fast og urokkelig tro, at han vil bønhøre os.

Christi Himmelfartsdag.

Prædiken over Epistelen.

Ap. Gj. 1, 1—11.

Denne Epistel er ikke andet end Historien eller Beretningen om, hvorledes Christus synligen opfor til Himmelen og er i sig selv klar og let at forstaa. Men hvad der var at sige om Artikelen om Christi Himmelfart, det ville vi gjemme til de andre Prædikener om Christi Fester i det hele Aar, i hvilke der ogsaa bliver at handle om enhver Artikel om Chistus ifærdeleshed.

Christi Himmelfartsdag.

Prædiken over Evangeliet.

Marc. 16, 14—20.

Paa det Sidste aabenbaredes han for de Elleve, der sad tilbords, og bebreidede dem deres Vantro og Hjertes Haardhed, at de ikke havde troet dem, som havde seet ham opstanden. Og han sagde

til dem: gaar bort i al Verden og prædiker Evangelium for al Skabningen. Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig; men hvo som ikke tror, skal blive fordømt. Men disse Tegn skulle følge dem, som tro: i mit Navn skulle de uddrive Djævle; de skulle tale med nye Tunger. De skulle borttage Slanger; og dersom de drikke nogen Forgift, skal det ikke skade dem; paa de Syge skulle de lægge Hænder, og de skulle helbredes. Da blev Herren, efterat han havde talet med dem, optagen til Himmelen og satte sig hos Guds høire Haand. Men de gik ud og prædikede allevegne; og Herren arbeidede med og stadfæstede Ordet ved medfølgende Tegn.

St. Marcus sammenfatter i dette Evangelium med faa Ord Alt, hvad Christus har gjort efter sin Opstandelse indtil den 40de Dag, da han opfor til Himmelen, saaat Christus altsaa ikke har talt alt dette paa een Gang eller i een og samme Time. Derfor have ogsaa Nogle næret Tvivl ved dette Capitel, om det nemlig forholdt sig ganske ret dermed, efterdi det ikke synes at stemme overens med de Andre og lyder, som om begge disse Ting vare skete samme Gang, nemlig, at Herren straffer Disciplene for deres Vantro, og at han giver dem Befaling om, hvad de skulde prædike, imedens de Andre mellem disse Ting fortælle meget Mere, hvorledes han nemlig har aabenbaret sig for alle Disciplene ikke en Gang, men ofte, og under de 40 Dage aad og drak med dem, saaat de ikke længere kunde drage hans Opstandelse i Tvivl. Derfor maa man efter de andre Evangelister dele og adskille disse tvende Stykker, som her kortelig ere sammentrukne. Thi det, at han straffede Disciplene, det skete ikke længe efter hans Opstandelse, nemlig fra første Paaskedag til den ottende, da alle havde seet ham, og han havde befalet dem at møde ham paa et Bjerg, hvor han vilde fare op til Himmelen og hvor han tog Afsked fra dem.

Derved at han nu straffer Disciplene for deres Vantro og Hjerters Haardhed, tillægges dem en ikke liden Svaghed, saasom de ikke alene have været vantro, men ogsaa stivsindede og haardnakkede, saaat de endogsaa havde sat sig imod og bestridt det, som de havde hørt og Andre seet, nemlig at Herren var opstanden. Men tillige viser sig ogsaa her Christi store Taalmodighed eller Sagtmodighed imod Saadanne, som ikke alene have været vantro, men ogsaa stivsindede og ikke villet tro, idet han ikke for denne Sags Skyld forskyder eller foragter dem, men har Taalmodighed med dem og gjør dem ovenikjøbet til Prædkanter om det, som de hidtil selv ikke have troet, forat deres Vidnesbyrd just derved skulde blive desto kraftigere. Thi de skulde ogsaa selv erfare det, og det maatte ogsaa gaa dem saa, at de kom til at prædike ikke alene for Uvidende og Vantro, men ogsaa for haarde Hjerter og Forfølgere, paadet de af egen Erfaring ogsaa skulde lære at have Taalmodighed med Andre, som ogsaa vilde blive haarde; dog ikke med dem, som med Frækhed og af lutter Ondskab rase mod den aabenbare Sandhed.

De kjære Disciple havde imidlertid en anden større Aarsag til deres Haardhed, end Andre kunne have. Thi dette Folk var saaledes fremstaaet og havde et saadant Regimente, at hver Mand holdt for, at det alene kunde være Jerusalem som skulde kaldes Guds og Christi Rige; derom havde de mange Vidnesbyrd og Udsagn af Propheterne, hos hvem der findes mange Sprog om, at Christus skulde regjere evindelig i Jerusalem, i Davids Huus og paa hans Stol. Om Saadant have Hedningerne slet ikke havt nogen Forjættelse.

Derfor seer det ogsaa for Jødernes Øine ganske latterligt ud, ja utroligt og forargeligt, at Herren saa ganske forbigaar

Jerusalem, Præsteskab og Alt, som var ved Regimentet, og ikke skjænker det nogen Opmærksomhed eller Hyldning, men udsender disse enkelte ringe Disciple, som slet Ingen Anseelse eller Navn havde, i al Verden forat prædike, og dermed vil udføre den herlige Propheti, som næsten var udtalt af alle Propheters Mund, at fra Jerusalem skulde det store Budskab udgaa, og, som Ps. 68, 12 siger, en stor Hær af Evangeliets Prædikanter i al Verden. Dette maatte jo ogsaa opfyldes og blive sandt, saaledes som han ogsaa selv ved sin Afsked befaler sine Disciple, **at de ikke skulle vige fra Jerusalem, men vente, indtil de blive iførte med Kraft fra det høie,** Ap. Gj. 1. 4; Luc. 24, 49. Og paa Paaskedagen sagde han til dem: **Saaledes burde det Christum at lide og at opstaa fra de Døde og at prædikes for alle Folk, hvilket skulde begynde fra Jerusalem af.**

Derfor tænkte nu Enhver: Naar den Tid kommer, at Christus vil lade sit Budskab udgaa forat lægge Verden under sit Rige, saa vil han visseligen tage de store Folk, Ypperstepræsterne, de Øverste og Raadet i Jerusalem med paa Raad og uden dem Intet foretage; thi dette er jo det af Moses stiftede Regimente, hvorved dette Folk maa regjeres. Men nu gaar han hen og lader Alt, hvad der er i ordentligt Regimente, fare, som om han ikke ansaa dem værdige til at blive spurgt tilraads, men kalder sammen fremmede Folk, en Hob Betlere, som han bringer til Jerusalem og befaler at udrette saa store Ting. Det var Jøderne nok forargeligt, og forekom ogsaa Apostlerne underligt og utroligt, at han skulde gaa saa smaat frem, uden al Anseelse, ja uden hele det jødiske Regimentes Raad, Vidende og Medvirken.

Paa den anden Side havde de dog ogsaa det i Skriften (naar de havde villet se det), at Christus ikke skulde fødes af Præstestanden, men af Juda Stamme, saaat altsaa de geistlige Herrer i Jerusalem ikke havde at vente noget Saadant. Dernæst havde hellerikke Skriften navngivet nogen Borger, hverken i Jerusalem eller Bethlehem, af hvem Christus skulde fremstaa. Derfor skulde de givet Gud Æren og tænkt som saa: Vi skulle ikke vente ham af vor eller nogen anden Stamme, uden alene af Juda, af Davids Stamme; hvilket de ogsaa vel vidste og grundede sine Slægteregistre og Beregninger derpaa. Derfor læser man ogsaa, at den Blinde ved Veien Luc. 18. og den hedenske Kvinde Matth. 15. raabte til ham: **Jesu, du Davids Søn, forbarm dig over mig.** Hvoraf vidste nu denne fattige Betler, og denne fremmede Kvinde, at han var Davids Søn, uden alene deraf, at det var kommet ud i det ganske Folk og blevet vel bekjendt, at Christus skulde fødes af Davids og af ingen anden Stamme?

Omendskjøndt han nu ikke var i Jerusalem, i den regjerende Stamme, vidste de dog, at han var af Davids Stamme, opfostret i Nazareth, og skulde derfor have annammet ham, især da de hørte og saa hans Lære og Undergjerninger, og Alle maatte bekjende, at Ingen kunde prædike saaledes eller gjøre saadanne Gjerninger som han; tilmed vidste de ogsaa, at det nu var Tiden, hvorpaa Propheterne havde henpeget, og desuden havde Propheten Zacharias sagt med klare Ord, at han skulde være fattig, det er, være En af det fattige, ringe Folk, uden stor Magt, Pragt, Rigdom og Ære. Men fordi de foragtede alt Saadant og ikke vilde høre eller kjende ham, saa fører han sin Gjerning videre og videre, opfylder Skriften, samler sin lille Hob og opretter ved dem sit Rige, uden at hverken Præster eller Raad i Jerusalem erfarer Noget derom, og lader dem imidlertid gabe i Veiret og tænke: Naar han kommer og vil begynde sit Rige, da vil han uden Tvivl oprette det fornemmelig gjennem os. Men det gjør han ikke og begynder det dog i Jerusalem

og befaler sine Disciple at forblive der indtil den Helligaands Sendelse, der skulde begynde Saadant i dem; saaat man altsaa maatte kunne tage og føle paa, at Alt var gaaet til og opfyldt saaledes, som Propheterne havde sagt.

Imidlertid ere her ogsaa Apostlerne selv svage og seendrægtige til at tro Saadant, efterdi de ikke saa ham fremtræde paa den Maade, som de og det hele Jødefolk havde tænkt og haabet; saafremt han var Christus (og det ansaa dog Apostlerne ham for), vilde han ogsaa lade sig se i Jerusalem for alt Folket og begynde, ordne, iværksætte og bekræfte sit Regimente saaledes, at alt Folket vilde hænge ved ham, og al Verden synge og tale om denne Konges store Magt og Herlighed, hvorved ogsaa de selv vilde blive ærede, rige og salige. Men da han nu handler saa aldeles stik herimod, lader sig behandle som Misdæder og dør paa Korset og nu, da han skal være opstanden igjen, kun viser sig for nogle Faa og Enkelte, saa kunne de ikke tro, at en saa stor Ting skal blive udført ved dem, som den, de havde hørt om af Skriften og af ham selv.

Derfor maa han have Taalmodighed med dem for denne deres Haardheds Skyld, men han straffer dog og retter paa deres Uforstand. Og da de nu ere samlede og han vil tage Afsked med dem, begynder han at sige dem, hvorledes hans Rige vil fremtræde, og at han ved dem vil udrette Saadant, ikke ved de Herrers Hjælp, Raad og Medviden, som vare i Jerusalem, ei heller ved nogen verdslig eller udvortes Vold og Magt, men alene ved Prædikeembedets Budskab og Befaling, hvilket han nu paalægger dem, idet han siger:

Gaar bort i al Verden og prædiker Evangelium for al Skabningen. Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig; men hvo, som ikke tror, skal blive fordømt.

Det er den Majestæts Ord, som med Rette kaldes en Majestæt. Disse fattige Betlere befaler han at gaa ud og forkynde denne ny Prædiken, ikke i een Stad eller i eet Land, men i al Verden, i alle Fyrstedømmer og Kongeriger, og frit og trøstigt at oplade sin Røst for al Skabningen, paabet at Alt, hvad der hedder Menneske, maa faa denne Prædiken at høre. Det er dog sandelig at strække Haanden langt ud og gribe om sig, ja ret at læsse dygtig paa sig. Det er en saa stærk og vældig Befaling, at Mage til Bud aldrig er udgaaet i Verden. Thi enhver Konges eller Keisers, Fyrstes eller Herres Bud gaar ikke videre end til hans Land, Folk og Undersaatter, ligesom en Huusfaders til hans Huusfolk; men denne Befaling strækker sig til alle Konger, Fyrster, Lande og Folk, Store og Smaa, Unge og Gamle, Lærde, Vise og Hellige ꝛc. Med dette ene Ord underlægger han sig alt Herredømme, al Magt, al Viisdom, Hellighed, Høihed og Regimente, som findes paa Jorden, han, hvem alle Ting skulde være underlagte. Hvad skal nu den ganske Verden tænke og sige hertil Andet end dette: Hvorledes understaar denne Mand sig ganske alene, med sine elleve fattige Betlere at tiltage sig Magt over Moses og alle Propheter, ja over alle Mennesker; thi Moses selv blev ikke sendt mere end til Pharao og hans Folk ꝛc. Hvad er dette ene Menneske, imod den hele Verden, mere eller bedre end en Bondedreng i en Landsby?

Nu kan det ikke være en almindelig Herre, som tiltager sig saadan Magt og skikker Bud ikke til en eller flere Herrer eller Konger, men til Alle i den vide Verden, og det paa saadan Maade, som havde han fuld Magt og Herredømme over dem, som over sine Undersaatter, og giver sine Disciple saadan Befaling, at de ikke skulle undse eller forfærde sig for Nogen, han være saa stor og vældig, han være vil,

men gaa sin Gang frit frem, stedse videre og videre, saa vidt som Verden er, og prædike, som skulde man maatte høre dem og Ingen kunne lægge dem Hindring iveien.

Og saaledes er det ogsaa skeet og gaaet til, begyndende fra Jerusalem, over den hele Verdens Kreds, hvilket dog ingen anden Magt har gjort eller formaaet; thi der har endnu aldrig været nogen Keiser, som har kunnet bringe Halvdelen af Verden under sig. Hvoraf kommer det da, at fra Jerusalem af indtil det yderste Verdens Hjørne veed Enhver om denne Konge, Christus, at sige? Og han har dog udrettet dette uden Sværdslag og Hærmagt, alene ved de fattige Betlere, som han udsender gjennem saa mange Kongeriger og Fyrstendømmer, der modstaa dem med Sværd, Vaaben, Ild og Vand og al sin Formue, saaat, hvis det skulde beroet paa Apostlernes Kraft, vare de sikkert ikke komne udenfor Døren. Saaledes, som vi ogsaa se, at de frygtede for Jøderne, krøbe i Skjul og holdt sig inden lukkede Døre; men der de havde faaet Befalingen, trædе de frem, ikke alene iblandt deres eget Folk, men i alle Kongeriger, gjennem alle Herredømmer, trods al Verdens Vold og Magt, ja Djævelens ovenikjøbet. Hvorfra faa de nu baade saadant Mod og saadan Kraft? Den har ingen persisk Konge, ingen romersk, tyrkisk eller tartarisk Keiser skjænket dem, men den Herre alene, som idag opfor til Himmelen og befalede dem, at de skulde gaa hen og prædike for al Skabningen; og det er lykkes for dem og vil fremdeles lykkes indtil Verdens Ende. Han kan altsaa ikke være en almindelig Herre, men er den, **hvem al Magt er given i Himmelen og paa Jorden**, saaledes som han selv siger Matth. 28, 18., saaat baade Engle og Mennesker, samt alle Skabninger maa være ham underkastede, saaledes som ogsaa Gud selv siger til ham Ps. 2, 8.: **Begjær af mig, saa vil jeg give dig Hedningerne til din Arv og Verdens Ender til din Eiendom.** Deraf kommer det ogsaa, at vi kjende ham og tro paa ham; thi hvo skulde vel ellers faaet Verden dertil, at man allevegne tror paa denne Jøde?

Derfor er det ret særdeles vældige Ord i denne Befaling, ved hvilke han selv viser, at han er Mere end alle Keisere, Konger og Herrer, som den, der i egen Person underlægger sig al Skabningen, og hvis Befaling ikke gaar ud paa blot at formelde alle Mennesker hans Hilsen eller bede om Noget af en eller anden Herre paa Jorden, men som med fuld Myndighed udsender en Befaling til dem Alle, den de skulle annamme og lade gjælde. Heraf følger da, at denne befalende Herre er Mere og større end nogen Engel; thi disse ere vel mægtige, vældige Herrer, men blive udsendte af Gud forat udrette hans Befalinger, dog ikke til al Verden; ligesom Moses har udført sit Folk ved en Engel. Denne derimod giver selv Befaling, og det en, der udgaar til al Verden, ja til alle Skabninger, som hørte det ham til Altsammen. Saadant er Ingen givet uden denne Søn, født af Jomfruen; derfor maa han være den eneste Herre over alle Ting, Engle og Mennesker, det er, den eneste Gud og alle Skabningers Ophav.

Denne Befaling lyder nu saaledes: **Gaar bort og prædiker Evangelium for al Skabningen.** Hermed skuer han vidt omkring sig; thi han vil ikke have sin Prædiken forstukket i nogen Vraa, eller lagt Skjul derpaa, ei heller, at Nogen farer hemmeligt frem med den og i Smug, men han vil have den frit og aabent forkyndt, saaat ogsaa den kjære Sol paa Himmelen, ja alle Træer og Stene maatte høre den, om de havde Øren. Og det er da ogsaa skeet, omendskjønt Verden i saa mange hundrede Aar har sat sig derimod; den har trængt sig frem, saaat der aldrig i Verden har været saadan Kraft og Magt, der er

gaaet saa vidt omkring og har strakt sit Herredømme saa langt. Derfor maa det da ogsaa være en stor, guddommelig Magt i denne Prædiken, og den kan ikke have at gjøre med ringe, letfærdige eller syndige Sager, som ellers i Verden gaar meest i Svang (saasom Røveri, Tyveri, Løgn, Bedrag, Mord, Ondskab, uretfærdig Vold og Tyranni), men med idel himmelske og guddommelige Ting, hvilket ogsaa er et Tegn paa, at den ikke er noget blot menneskeligt Verk, men Guds eget, hvori baade Ord og Gjerning samstemme og aabenbart vidne Saadant for alle Skabninger under hele Himmelen, tilvands og tillands.

Dernæst udsender han dem, ikke forat vække noget Oprør, eller forat gjøre Indgreb i Kongernes, Fyrsternes og den verdslige Øvrigheds Regimente, men lægger dem alene dette Ord og denne Befaling i Munden, at udrette hans Magt ved deres Tunger eller Prædikeembede. Dette Embede skal altsaa ikke tale om verdslig Orden, Herredømme eller Rigdom, ei heller om det jødiske Folks, Lovens, Gudstjenestens og Præsteskabets Herlighed, hvilket efter Jødernes Forventning skulde udbredes i al Verden; men det skal være en saadan Prædiken, som lærer om de høie Ting, hvorledes man skal bestaa for Gud, blive forløst fra Synd, Død og alt Ondt og blive salig, det er, hvorledes man skal faa evig Retfærdighed, Liv og Herlighed.

Dette er nu en ny Prædiken, hvorom Verden slet Intet ved, og som er saare vidt forskjellig fra al anden Prædiken og Lære; ja han sætter den over Alt, som man kan lære paa Jorden, saaat de Alle maa vige for den og indrømme den alene Kraft til at gjøre salig. Thi, efterdi han siger: Gaar bort i al Verden og prædiker for al Skabningen, saa vil han Ingen have udelukket, men viser hermed, at den ganske Verden endnu Intet veed eller eier af denne Lære og med al sin Viisdom og Kunst, hvor lærd og hellig den end vil være, dog her er blind. Ja selv hans Jøder, endskjønt de have Moses og megen Gudstjeneste, eie dog ikke dette Lys og Erkjendelse af deres Frelse eller Salighed, saaledes som Zacharias i sin Lovsang Luc. 1 siger. Thi havde de selv vidst det før eller af sit eget Hoved kunnet optænke det, saa havde det ikke været nødvendigt at prædike for dem, og han havde ikke behøvet selv at komme ned af Himmelen og at udsende sine Prædikanter i al Verden. Derfor er hermed al Verden sat i Skole, forat den skal høre og lære dette og maatte bekjende, at den herom Intet har vidst. Det kan den vel vide og lære, hvorledes man skal bygge, styre Huus, regjere Land og Folk, og hvorledes man skal være udvortes from, leve tugtigt og ærbart ꝛc. Men om disse Ting, som angaa Guds Rige, og hvorledes man skal blive fri fra Synd og Død, derom veed den Intet; og bliver her al Lære udelukket og fraskilt, ogsaa Moses og de ti Bud, og den Befaling givet, at Apostlerne skulde gaa hen og lære alle Mennesker, hvad de ikke vidste, og sige dem, at de ifølge Guds Befaling maatte høre og annamme al denne Prædiken, saafremt de ellers vilde blive salige.

Hvad nu denne Prædiken hedder, og hvad den lærer, det viser ogsaa Christus tydeligen; thi for det Første giver han den det skjønne Navn **at prædike Evangelium**, og han har udentvivl med velberaad Hu kaldet den med dette særegne nye Navn, til Forskjel fra al anden Prædiken og Lære, forat den skal fremtræde som noget Andet end Mose Lov, og hvad man lærer om menneskelige Verk og Gjerninger, paadet den med saadant nyt Navn skal trænge desto bedre ind og blive bedre beholdt.

Thi Ordet **Evangelium** betegner intet Andet end et nyt, godt og glædeligt Budskab eller Lære og Prædiken, der forkynder Noget, som man hjertelig gjerne hører.

Det maa ikke være en Lov eller et Bud, som kræver Noget af os og driver paa os, og, saafremt vi ikke gjøre det, truer os med Straf og Fordømmelse; thi det hører Ingen gjerne, og, om man end længe og meget baade lærer det og gjør derefter, saa godt man formaar, saa følger dog ingen Trøst eller Glæde deraf, fordi vi dog aldrig kunne stille Loven tilfreds, saaat den ophører at drive paa og anklage os. Derfor maatte Gud, saafremt vi skulde blive hjulpne, sende en anden Prædiken ved sin Søn, hvoraf vi kunde faa Trøst og Fred. Men hvad Evangelium er og om Forskjellen mellem Lov og Evangelium, derom er forhen ofte og tilstrækkeligen talt; dog ville vi her se, hvorledes Christus selv definerer eller forklarer, hvad Evangelium lærer, naar han siger:

Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig; men, hvo, som ikke tror, skal blive fordømt.

Det er tilvisse en liflig, venlig, trøstelig Prædiken og hedder billigen et Evangelium. Thi her hører du med et Ord, salvus erit, Himmelen oplukket, Helvede tillukket, Loven og Guds Dom ophævet, Synd og Død begravet og Liv og Salighed lagt hele Verden i Skjødet, naar den kun vil tro det. O, hvo der dog ret kunde lære disse to Ord, **at tro** og **at blive salig**; thi det er vel korte og faa Bogstaver, men dog en Prædiken saa vældig, at Verden ikke kan begribe, at saadan Naade og uudsigelig Skat ved den kan blive os skjænket, saa slet aldeles uden vor Fortjeneste, da vi jo Intet have gjort derfor, ja Intet vidst derom; saaat, om Verden havde kunnet tro det, vilde den, tænker jeg, af bare Kjærlighed ædt Evangeliets Prædikanter og navnlig Apostlerne, og løbet til dem skarevijs, med al Glæde kysset deres Fødder, baaret dem paa Hænder, lovet og takket Gud for, at den havde oplevet at faa høre en Christen.

Vellan, det bliver vel lært og drevet paa, navnlig i denne Tid, men det forbliver vel ogsaa nu ved det, som her er sagt, at Christus har maattet straffe ogsaa sine Disciples Vantro og Hjertets Haardhed; thi Vantroen er dog stærk i os og vore Hjerter for snævre og for svage til at fatte de høie og kostelige Ord. Vi gaa altid, endog vi gjerne vilde være salige, efter vore Sandser og Følelser af, hvorledes Synden plager os, Guds Vrede ængster og skrækker os, og søge og tragte efter, hvorledes vi kunne hjælpe os selv derfra ved vore Gjerninger og hos os selv finde Noget, hvormed vi kunne bestaa for Gud. Derfor maa vi ogsaa stadigt lære, prædike og drive paa dette, forat det, om det end ikke tilegnes paa een Gang, hvad der er umuligt, dog Dag fra Dag, ja Aar efter Aar kan blive mere og mere fattet, saa langt, som man kan bringe det her paa Jorden. Thi disse tvende Stykker maa forenes, ligesom Christus knytter dem sammen, naar han siger: Hvo, som tror, skal blive salig; paa det Sidste, at blive salig, mangler og feiler der vistnok Intet; thi det er givet og skjænket os i Ordet og Evangeliet, som er Guds urokkelige Sandhed; men det skorter endnu Meget paa vor Tro, at vi nemlig fatte Saadant og holde tilstrækkeligt fast derpaa. Thi, som jeg alt har sagt, denne Naade og Skat er saa overvættes stor, at det menneskelige Hjerte fast maa forfærdes og forskrækkes derfor, naar det ret betænker, at den høie, evige Majestæt i Himmelen oplader sin Himmel saa vidt og lader saadan Naade og Barmhjertighed skinne over al min og Verdens Synd og Jammer, og at saadan herlig Skat alene skjænkes os ved og med Ordet.

Saa staar da dette Sprog fast og indeslutter, baade hvad Evangelium er, nemlig en Prædiken om Troen paa Christus, og hvad dets Kraft skal være, nemlig at hver

den, som tror, skal blive salig. Jøderne have vel indtil denne Dag ventet paa, at deres Messias skal komme og gjenoprette Staden Jerusalem med Templet og opretholde Mose Lov, saaat den bliver antaget af den hele Verden. Men hvad skeer? Just paa det Sted, hvor, og paa den Tid, da Gudstjenesten var paa det Herligste, og Loven strængest blev overholdt af de bedste, ædleste og viseste og lærdeste Folk, da kommer Guds Søn selv til og affiger saadan Dom, befaler ogsaa sine Disciple gjennem den ganske Jødedom og al Verden at prædike saaledes: Ikke det, at holde paa Templet eller det levitiske Præstedømme, ikke det at iagttage Omskjærelsen eller Loven og dens Gudstjeneste gjør salig (endog Saadant var dette Folk paabudt af Gud); men: Hvo, som tror, skal blive salig, han kaldes Jøde eller Hedning; thi her ere Alle lige, og Ingen har nogen Fordeel fremfor den Anden, Rom. 3, 22., efterdi dette Ord skal prædikes for al Skabningen.

Dette er jo at gjøre et stygt Skaar i Jødedommen og at gribe saaledes ind, som om han alene var Herre, hvem Alt maa være underlagt; thi Saadant havde hverken Moses eller nogen Prophet turdet gjøre, thi de maatte Alle lade sig omskjære og holde Loven under Sjæls og Legems Forliis. Og denne Jesus tør med saadan Vælde gjøre Indgreb og saa aldeles tilsidesætte Loven, som om han slet ikke brød sig om den og Intet vilde vide af den, og giver kort og tørt den Befaling: Hvor I end komme hen og prædike, maa I ikke sige til Verden, at den skal komme hid til Jerusalem og holde Mose Lov ꝛc. Men siger saaledes til dem Alle: Ville de blive salige, og det stræber jo hver Mand efter og navnlig Jøderne i denne Tid, da maa de tro denne Eders Prædiken om mig og paa den lade sig døbe ꝛc. Saadan Prædiken skulle I begynde blandt mit Folk, som med Lov og Gudstjeneste ville blive salige, og drager saa videre gjennem hele det romerske Rige og til alle Verdens Hjørner, til dem, som staa paa sit Afguderi, straffer og fordømmer det Alt tilhobe og siger til dem: Dette er den Befaling, som jeg, Himmelens og Jordens Herre, giver, at de skulle tro paa mig. Dette er min Prædiken, som skal gaa gjennem al Verden, uhindret og uhemmet, uanseet om Jøderne ikke ville tro den og for dens Skyld sætte Eder i Band og og give Eder Djævelen, og dertil Hedningerne ville understaa sig til at dæmpe den med Vold og Magt.

Dette er nu ogsaa en trøstelig Prædiken for os, thi ogsaa vi ere i disse Christi Ord betænkte, naar han siger: Gaar bort i al Verden og prædiker for al Skabningen; thi heri ere indbefattede og indesluttede alle de, som høre saadan Prædiken, hvo de end ere, og hvor stort eller lidet deres Tal end er. Thi **al Verden** betyder jo ikke et Stykke eller to af den, men Alt, hvad der hedder Menneske, hvorsomhelst de bo. Derfor har ogsaa Evangeliet maattet løbe saa vidt omkring, og løber det endnu altid, saaat, om det end ikke altid forbliver paa et Sted, det dog maa komme hen allevegne og lyde paa alle Verdens Steder og Hjørner.

Og, ligesom det er en almindelig Befaling at prædike Evangelium overalt og for alle Mennesker, saaledes er det ogsaa et almindeligt Guds Bud og Befaling, at Alle skulle tro dette Ord.

Saadan Christi Befaling var ogsaa høist nødvendig formedelst Jødernes hoffærdige Praleri, hvilke med den vilde overdøve den ganske Verden og pukkede paa, at de alene hedte Guds Folk, hvem Fædrene og Propheterne vare givne, og af hvis Sæd Christus var forjættet at skulle komme. Dette Praleri maatte Christus borttage og udrydde, ellers havde de stoppet Munden paa os Hedninger og prentet fast i os, at vi Alle tilhobe maatte blive Jøder og antage Omskjærelsen, naar vi ikke herimod

havde denne klare Befaling, som Christus byder at forkynde for al Skabningen. Derfor siger han saaledes: Hvo, som tror, han hører til Guds Folk og er salig, han kaldes Jøde eller Hedning, Græker eller Barbar, Præst eller Lægmand, Mand eller Kvinde ꝛc., omendskjønt vi ikke have den udvortes Ros og Fortrin eller Fordeel, som de havde, at Gud nemlig havde æret og begavet dem med store Mænd og Undere og givet dem fremfor alle Andre Skriften og Forjættelserne.

Saaledes er det nu Altsammen udjevnet og bragt paa eet Punkt, saaat Ingen i Noget kan rose sig for Gud fremfor den Anden; han vil slet Ingen have foragtet, dadlet eller forskudt. Det hedder; for al Skabningen skulle I prædike og forkynde Saadant. Saa er da den Største Vældigste Ædleste, Lærdeste, Helligste Intet bedre end den Ringeste, Enfoldigste og meest Foragtede paa Jorden, Alt er smeltet sammen i en Klump; her bliver Ingen udmalet og fraregnet til Skade eller Gunst, til Ære og Fortrin; men derpaa beror det Altsammen: **Hvo, som tror,** de være nu hvem og af hvad Slags Folk, Nation, Stand, Væsen og saa ulige i Verden, som de være ville. Thi der maa jo være Ulighed og Forskjel med Hensyn til det udvortes Liv paa Jorden, saaledes som nu Skabningerne engang ere og kaldes; Enhver er Noget for sig, og Enhver anderledes end den Anden; Solen er ikke Maane, Kvinden er ikke Mand, Herren er ikke Tjener. Derfor maa ogsaa, naar det gjælder saadant udvortes og legemligt Regimente, Prædikenen være forskjellig; ligesom i Verden ethvert Land og Folk har sin særegne Lov, Ret og sine særegne Sæder, saaledes maa ogsaa enhver Stand og Embede paalægges og undervises om den Gjerning, det har at udføre. Men om end alt dette gaar for sig i den skjønneste Orden, den hele Jødedom med dens Gudstjeneste, det verdslige Regimente med dets Stænder, i Tugt og Lydighed mod det, som er Enhver befalet, saa kan man dog ikke sige: Hvo, som gjør dette eller hiint, skal blive salig ꝛc. Derfor bliver i dette Christi Rige Alt sammenmænget og sammenbragt, nævnet med eet Navn og indbefattet i eet Stykke. Ikke denne eller hiin, der lever saa eller saa, gjør dette eller hiint, men hvo, som tror, bliver salig, der har du det Altsammen; du være nu Jøde eller Hedning, Herre eller Tjener, Jomfru eller Ægtemand, Munk eller Lægmand, saafremt du tror, da er du, siger Christus, i mit Rige, et saligt Menneske forløst fra Synd og Død.

Saaledes skiller nu den Herres Christi Regimente sig formedelst denne Prædiken tydeligen fra alt andet Regimente i denne Verden. Thi der maa man lære saaledes: Hvo, som holder saadan Lov og Bud, ikke røver, ikke stjæler, ikke slaar ihjel, han skal ikke blive straffet, men rost, æret og beskyttet som et lydigt Medlem af Samfundet; der vilde det ikke gjælde og rime sig, om man vilde sige saa: Hvo, som tror, skal i dette Rige faa Ære og Gods; thi der læres alene om det, som man kan se, og om det, hvori dette timelige Væsen bestaar. Men dermed, at du er from for Verden og lever smukt, er du endnu ikke i Guds Rige. Dertil fordres endnu noget Høiere, som hedder at tro paa Christus, som er opfaren til Himmelen og sidder hos Guds høire Haand; thi dette verdslige Rige paa Jorden veed og formaar slet Intet i Troens aandelige Ting og maa vel lade dem ubestyrede, ihvorvel dog den blinde Verden understaar sig heri at mestre, hvad den ikke forstaar, ei heller kan overkomme.

Paa den anden Side har heller ikke Christi Rige Noget at gjøre med hine udvortes Ting, men lader saadant Væsen blive uforandret, som det er og gaar, i sin Orden. Thi Christus befaler, at de skulle prædike Evangelium for al Skabningen.

Skabningen er og findes der allerede, før Evangeliet kommer, det er, alle verdslige Sager og Anordninger, som af Menneskct ved Fornuften og den af Gud indplantede naturlige Viisdom ere istandbragte, hvad ogsaa St. Petrus kalder **al menneskelig Orden** eller **Skabning**, 1 Petr. 2, 13., medens de dog ogsaa Rom. 12, 2. kaldes Guds Orden. Deri vil Christus ikke forandre eller gjøre Noget nyt, men lader dem blive, hvad de ere og hedde. Han lader alene Verden forkynde om dette sit evige Rige, hvorledes man kommer dertil og bliver fri for Synden og den evige Død, samt at Alle uden Forskjel i dette Rige skulle være ham underkastede og erkjende ham for deres Herre formedelst Troen.

Dette Ord, **hvo, som tror**, maa man nu ogsaa ret betragte og forstaa, saaat vi ikke lade det forvrænges ved tilklinede Udlægninger og Tilsætninger, hvormed Papisterne fordunkle og tilintetgjøre saadant herligt og vældigt Sprog, idet de hænge sit Skum til og sige, at man under Ordet Tro ogsaa maa forstaa gode Gjerninger, saaat det altsaa skulde lyde saa: Hvo, som tror og gjør gode Gjerninger, skal blive salig. Det er nu de høilærde Mestere, som ville sætte Christus i Skole, styre hans Tunge og lære ham, hvad han skal sige, og som i sin Blindhed udspy, hvad de ville, og vide dog ikke i disse høie Ting, hvad og hvorom de tale. Men vi skulle give Christus den Ære, at vi holde hans Ord puurt og reent, da han vel selv har vidst, hvad han vilde tale, og hvad han af Andre vil have forkyndt om disse Ting, som han byder dem at prædike i al Verden. Thi han har med Flid villet tale saa beent frem og tørt: Hvo, som tror og bliver døbt ꝛc., for derved at udelukke baade Jødernes og al Verdens falske Indbildning og Tillid til egne Verk og Gjerninger, og henfører det Altsammen til Troen og Daaben, det er, ikke til vor, men til sin egen Gjerning. Thi tvertimod dette ville baade Jøderne og al Verden holde fast paa sin Berømmelse af og Trodsen paa deres egen Hellighed og ikke tillade, at Samme dadles eller forkastes. Jøderne roste sig af, at de havde Omskjærelsen og Loven og øvede megen Gudstjeneste; det, mente de, skulde dog visselig ogsaa gjælde Noget til Salighed, og kunde derfor ikke fordrage, at de bleve lignede med Hedningerne, som ingen af hine Ting havde, saaat ogsaa disse skulde kunne kaldes Guds Folk og blive salige, uden at de antoge hine Ting og bleve Jøder. Ligesom jo ogsaa de falske Apostle og mange af dem, som endogsaa vare blevne Christne, fægtede og strede om denne Artikel mod Apostlernes Lære. Ja, hvad have ikke selv Hedningerne gjort, som dog ikke havde Guds Ord, ei heller den rette Erkjendelse? De ville alligevel ikke høre og annamme Evangeliet, og det netop af den Grund, at de ikke vilde have sit Afguderi straffet, men holdt for, at de tjente ogsaa den sande Gud med sine Offere og Gudstjeneste, og vilde ikke høre paa, at alt Saadant skulde være fordømt.

Saaledes gjøre endnu og til alle Tider de, som omgaaes med Gjerninger og lære Folk, at de derved blive salige. De kunne ikke taale, at man straffer deres Liv og Virken som Noget, der ikke kan gjælde eller være fortjenstligt til Salighed; derfor kunne de heller ikke holde saadan Lære for at være ret, naar Christus her siger: Hvo, som tror, skal blive salig, ꝛc.; men om de endogsaa antage Evangeliet og ville være Christne, saaledes som vore Papister, saa lade de dog ikke saadan Lære være reen, men kline deres Tilsætninger og Forklaringer paa og sige: Man maa forstaa det saaledes: Hvo, som tror og dertil gjør gode Gjerninger, skal blive salig. Det vil altsaa sige saa Meget som, at man ikke alene ved Troen, men ogsaa ved gode Gjerninger erholder Saligheden; ligesom ogsaa de

falske Apostle og deres Disciple blandt Jøderne indførte saadant Tillæg til denne Lære og foregave, at det ikke var nok med Troen alene, men man maatte ogsaa holde Mose Lov, og sagde: Dersom I ikke lade Eder omskjære ꝛc., kunne I ikke blive salige, og forvirrede derved de sande Disciple og Christne, saaat de rette Apostle i Jerusalem maatte gjendrive saadan Vildfarelse ved en klar Udtalelse.

Her siger du maaske: Ja, men du lærer dog selv, at en Christen maa gjøre gode Gjerninger, thi de ere jo befalede af Gud, og han vil have sin Lov overholdt, som Christus selv siger Matth. 19, 17.: **Vil du indgaa til Livet, da hold Budene.** Derfor kan ikke Troen alene gjøre retfærdig og salig, og dette Sprog maa altsaa forstaaes saaledes, at man ikke udelukker Gjerningerne, men at Christus her fordrer, at man ved Siden af og over de gode Gjerninger ogsaa lærer om Troen, hvilken Jøderne og Hedningerne ikke havde. Thi det bekjende ogsaa vore Papister, at Gjerningerne hos dem, som ikke have Troen, ikke ere tilstrækkelige, men at baade Tro og Gjerninger maa være tilstede. De tale heller ikke om Gjerninger efter Mose Lov, Omskjærelsen og den jødiske Gudstjeneste, som nu ere ophørte, men om de Gjerninger, som befales i de ti Bud, hvilke lære en Lydighed, som alle Mennesker ere Gud skyldige ꝛc. Og til Bekræftelse paa, at dette Ord maa forstaaes saaledes, anføre de Ordene i Matth. 28, 19. 20., hvor Christus siger: **Gaar hen og lærer alle Folk og døber dem** ꝛc., **og lærer dem at holde alt det, jeg haver befalet Eder.** Disse Ord, sige de, høre ogsaa til den Befaling, som Christus her giver Apostlerne. Derfor maa man tage den hele Text sammen, saaat den altsaa indbefatter ikke alene Troen, men ogsaa Gjerningerne.

Svar: Dette er, som jeg har sagt, lutter tom Snak og falsk, forkjert Udlæggelse af de blinde Fornuftvise, der Intet forstaa af disse Evangeliets høie Ting og Lære, ikke heller vide, hvad de sige hverken om Troen eller om gode Gjerninger, eller hvorledes man skal skjelne mellem disse Ting i Læren. Thi vi bekjende ogsaa og have bestandig lært, baade eftertrykkeligere og bedre end de, at man skal lære og gjøre gode Gjerninger, og at disse maa følge paa Troen, saaat, hvor de ikke følge, der er Troen ingen retskaffen Tro.

Derfor udelukker ikke denne Lære om Troen de gode Gjerninger, som om de ikke behøvede eller skulde være tilstede, og Spørgsmaalet er ikke her, om man skal gjøre gode Gjerninger eller ikke; men her maa man i Læren skjelne mellem, hvad ethvert især af begge disse Stykker udretter og formaar, samt beholde ethvert i den Orden, hvor det hører hjemme, paadet at man ret maa lære at forstaa begge Dele, baade hvad Troen modtager og udretter, og hvorfor samt hvortil gode Gjerninger ere nødvendige. Denne Forskjel lærer Evangeliets Prædiken, ligesom ogsaa Apostlerne overalt, saaat det ikke er Andet end Blindhed eller ogsaa kaad Ondskab, naar de Fornuftvise, liig urene Svin roder Alt sammen uden nogen Forskjel, og blande Sprogene saaledes om hinanden, at man ikke kan forstaa nogen af dem ret.

Derfor sige vi nu, at man skal anse begge disse Texter, som staa her og hos Matthæus, ret og beholde begge saaledes, som de staa og lyde, dog hver i sin Orden. Thi det er sandt og ret, at man skal lære Menneskene Alt, hvad Christus har befalet og forordnet, hver Gang man lærer om det, som vi skulle gjøre, men dog saaledes, at man ikke udelader eller forholder det andet Stykke, som her er talt om Troen, men ordner det saaledes, som han selv sætter og ordner det. Thi i den samme Text hos Matthæus staar der, at han først giver Apostlerne Befaling **at gaa hen og lære alle Folk og døbe dem i Navnet Faderens,**

Sønnens og den Helligaands; det vil sige, de skulle forkynde dem Evangeliets Lære, hvorledes de skulle blive salige (hvorom hverken Jøderne eller Hedningerne vidste Noget) og derpaa døbe dem og saaledes gjøre dem til Christne. Dette er det Første og Fornemste, hvormed ogsaa disse Ord stemme: **Hvo, som tror og bliver døbt** 2c. Derpaa kommer det andet Stykke, som skal følge paa Læren om Troen, nemlig hvad de, som saaledes tro og ere døbte, skulle gjøre. Disse, siger han, skulle I **lære at holde alt det, som jeg har befalet Eder**, saaat det gaar efter mit Ord og ikke efter den jødiske Lov og Ceremonier eller efter Menneskebud i selvvalgte Gjerninger eller Gudsdyrkelser. Derfor skal man holde disse tvende Stykker rene og ublandede fra hinanden, saaat Læren om Troen og vor Daab gaar foran som Hovedstykket og Grunden til vor Salighed, og derpaa det andet følger, og altsaa ethvert bliver lært og beholdt paa sit Sted. Thi der er, som jeg ofte har sagt, og som i sig selv er klart, en stor Forskjel mellem disse to, nemlig Læren om det, som vi gjøre, og som kaldes vor Gjerning, og om det, som Christus har gjort, og som vi modtage af ham, og er dette Sidste at anse og ophøie langt høiere end hiint.

Nu er det aabenbart, at han i disse Ord: Lærer alle Folk og døber dem 2c., og: Hvo, som tror og bliver døbt, foreholder os ikke vor Gjerning eller Lovlære, men sin Gjerning og Gave, den vi ikke uden ved Troen kunne modtage. Det er den Skat, hvorved vi blive salige, ikke erhvervet eller fortjent af os, men skjænket os af ham; thi vi kunne jo ikke sige og rose os af, at Christus, pva hvem vi tro, eller Daaben, som vi modtage til ham, er vor Gjerning eller af noget Menneske forhvervet os. For at vise dette, fremsætter han ogsaa dette Sprog saa beent frem og lige til: Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig, som vilde han hermed sige: Naar man spørger om og vil vide, hvorledes man bliver salig, da skal dette være Hovedstykket og Hovedlæren, at man maa tro og blive døbt. Her disputeres ikke, om man skal gjøre gode Gjerninger, thi derom er der slet ikke Spørgsmaal; men her handles om en større Sag, nemlig: ikke om, hvad vi gjøre, men om, hvor vi skulle søge og i Sandhed kunne erholde det, hvorved vi blive frelste fra Synd og Død og erholde evigt Liv og Salighed. Her forklarer og udlægger Christus egentlig, hvad der skal være Evangeliets Hovedlærdom, sætter det alene i Troen og Daaben og slutter, at det er vor Saligheds Grund og Aarsag, at vi formedelst Troen og Daaben have Christus.

Thi **at tro** betegner egentlig at holde for sandt og af ganske Hjerte forlade sig paa det, som Evangeliet om Christus forkynder, og paa alle Troens Artikler: at han er os sendt og givet af Gud, og at han derfor har lidt, er død, opstanden og faren til Himmels, forat vi for hans Skyld af Gud skulle faa Syndernes Forladelse og det evige Liv. Og paadet at Troen desto stærkere skal gribe og fastholde Saadant, giver han os Daaben, for med saadant synligt Tegn at bekræfte, at Gud antager os og visseligen skjænker os det, som ved Evangeliet bliver os forkyndt og tilbudt.

Skal jeg nu tro Saadant, saa maa jeg ikke deri indblande mine egne Gjerninger eller søge min egen Fortjeneste og vove at bringe Saadant frem for Gud, saaledes som Munkene og de jødiske Helgener gjøre; thi disse to Ting forliges ikke og kunne ikke staa sammen: at tro, at vi for Christi Skyld, uden vor Fortjeneste have Guds Naade, og at antage, at vi ogsaa kunne erholde den ved Gjerninger; thi saafremt den skjænkedes os for vore Gjerningers Skyld, saa behøvede vi jo ikke Christus dertil. Derfor skal man hellerikke taale saadant Blandingsgods og usselt Tøi, som de elendige Sophister flikke og lappe sammen, nemlig at Christus vel

har fyldestgjort for Arvesynden og de før begangne Synder og aabnet Døren til Himmelen, men at forresten vi selv ved vore Gjerninger maa bøde for Synden og fortjene Naaden, saaat vi kunne slippe heelt ind. Thi det er at berøve Christus hans Ære, ja at gjøre ham unyttig med sin Død, Opstandelse og Himmelfart, som havde han ikke gjort nok fyldest for os, og som var hans Lidelse og Blod ikke kraftigt nok til at udslette Synden, hvilket dog, som St. Johannes siger 1 Joh. 2, 2., **er en Forsoning for den ganske Verdens Synder.** Og at man maa forstaa dette og lignende Sprog saaledes, det lærer og forklarer St. Paulus i sine Breve og navnlig i Brevet til Romerne 3, 24. flg., hvor han beviser, **at vi alene for Midlerens og Naadestolens, Christi Skyld, formedelst Forløsningen i hans Blod have Syndernes Forladelse og blive erklærede retfærdige for Gud.** Og han sætter klart og tydeligt det Ord gratis, **uden vor Fortjeneste, og ikke for vore Gjerningers Skyld,** paadet at vi kunne have en fast Trøst og ikke behøve at tvivle paa Naaden og Saligheden, endog vi ere uværdige og endnu have Synd hos os. Thi hvor man lærer Folk saaledes: Vil du have Syndernes Forladelse og en naadig Gud, saa maa du eie saa og saa mange gode Gjerninger og saa og saa megen Fortjeneste, — der er allerede Troen kuldkastet og ødelagt, Christus nytter til Intet, Samvittigheden er betaget al Trøst og Menneskets drevet til Fortvivlelse, fordi det søger hos sig selv og tiltror sig selv at kunne udrette det, for hvis Skyld alene Christus er sendt, og som han selv har maattet fuldbringe for os, nemlig at opfylde Loven og ved sin Lydighed fortjene os Naade og evigt Liv.

Se saaledes maa dette og andre Sprog om Troen blive forstaaede, saaat man ikke lader dem forvrænges og fordærves ved falske Udlæggelser og Tilsætninger, som stride mod Troen og Christi Mening, hvilket jo maa blive Tilfældet, saasnart man blander Gjerningslæren ind med og ikke skjelner mellem Evangeliets Hovedlære om Christus, hvilket alene indbefatter Troen, og Lovens Lære om vore Gjerninger; thi, som sagt, disse to kunne ikke staa sammen, men ere hinanden stik modsatte, nemlig: at tro, at Naaden og det evige Liv skjænkes os alene for Christi Skyld, og dog ved Siden heraf søge og foregive Noget hos sig selv, hvormed man fortjener Naaden.

Dernæst vil ogsaa Christus, som forhen sagt, med disse Ord egentlig ophæve og borttage baade Jødernes og al Verdens Indbildskhed og Pukken paa deres Lov eller Gjerninger, og fastsætter, at Ingen for den Aarsags Skyld bliver salig, men alene ved Troen paa denne Herre, om hvem det prædikes, at han ved sig selv har overvundet vor Synd og Død og nu sidder ved Guds høire Haand ꝛc.

Disse to Sprog hos St. Matthæus og Marcus, hvilke Papisterne af Uforstand blande om hverandre, kan du nu efter dette ret adskille, saaat de begge blive bestaaende paa den Maade, at i denne Text: Hvo, som tror og bliver døbt, der er vore Gjerninger, forsaavidt det angaar deres Fortjeneste, adskrevne fra Troen, og blive altsaa udelukkede, naar Talen er om en Christens Retfærdighed og Salighed for Gud; ikke saaledes at forstaa altsaa, at de ikke skulle være tilstede, eller at en Christen og Troende ikke behøver at gjøre gode Gjerninger, men saaledes, at man veed, at vi ikke blive salige formedelst vor egen Værdighed, eller at vore Gjerninger ikke fortjene Naaden og det evige Liv, men at Christus alene har fortjent os det, og at det skjænkes os for hans Skyld, samt at vi gjennem Troen maa annamme det. Paa den Maade bliver dette Sprog: **Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig,** ret forstaaet.

Naar man nu veed og eier dette, saa

skal derefter ogsaa følge det andet Sprogs Lære, at vi ogsaa skulle gjøre gode Gjerninger, og det saaledes, at de ske i og formedelst Troen, som altid griber Christum og foreholder Gud, at han for denne Midlers Skyld, af Naade vil antage vort Levnet og Gjerning og lade sig det behage og ikke tilregne os det Urene og Syndige, som endnu hænger derved. Paa denne Maade bruger man ogsaa dette Sprog ret: **Lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet Eder,** kun at man ikke bortkaster hint Hovedstykke, som skal have den første Plads; thi hvor Troen ikke er, der gjælder al vor Gjerning og Levnet Intet for Gud, der kan heller ingen ret god Gjerning gjøres som Christus siger Joh. 15, 5.: **Uden mig kunne I slet Intet gjøre.**

Se, naar du gjør en saadan Forskjel, da kan du ogsaa forstaa dette Sprog ret og tillige lære at bruge det og gjøre dig det nyttigt til Trøst i Kampen mod Samvittighedens Skræk for Synd og Død; thi uden Erfaring af den Art forstaar man dog ikke, hvad Troens Kraft er; saaledes som man seer baade hos Papisterne og hos alle andre Partier, som vel ogsaa prædike dette Ord, men gaar saa koldsindigt hen over det, som var det en ganske ubetydelig Ting, og netop ved deres paahængte Tilsætning bekjende, at de slet Intet forstaa sig derpaa. Veed du da ikke, siger en Papist, noget Andet at prædike om, end om Troen? Vi ere da vel ikke vantro Hedninger eller Tyrker? Ja, kjære Mand, er det saa let, saa tag dog fat og forsøg en Gang, hvorledes du kommer fra det, naar engang den Time kommer, da Døden træder dig under Øine eller Djævelen ængster og bedrøver din Samvittighed, saaat din egen Fornuft og alle Sandser ikke føle Andet end idel Guds Vrede og Helvedes Angst. Er du her en Christen, saaledes som du foregiver, saa skal du jo tro og ikke tvivle paa den Artikel, at Christus er død for dig og ved sin Opstandelse og Himmelfart har overvundet, ja udslettet og opslugt dine Synder, Døden og Helvede. Hvoraf kommer det da, at du endnu rædes saa for Døden, flyr for Gud og bleger for hans Dom? Det er jo et tydeligt Mærke paa, at Troen fattes dig; thi den kan ikke bekymres eller forsage for Døden og Helvede; men, hvor den findes, der løfter den Hjertet op og betager det Frygten, saaat det trøstig kan sige: Hvad bryder jeg mig om Syndens, Dødens og Helvedes Skræmsel? Jeg har jo en Herre, som sidder deroventil hos Guds høire Haand, hersker over alle Ting i Himmel og paa Jord og skjænker mig sin Retfærdighed og sit Liv. Kan du den Kunst tilgavns, da vil jeg ogsaa sige, du er en Doctor over alle Doctorer; men det vil visselig ogsaa gaa dig som alle Andre, selv de største Hellige, at det snart vil slippe op for dig og skorte dig paa Troen, naar det kommer til rigtig Træsning og Kamp.

Thi at Verden agter Læren om Troen saa ringe, det kommer deraf, at den gaar hen i Sikkerhed og Sorgløshed og ikke veed eller har erfaret, hvad Skræk Synden og en fortvivlet Samvittighed fremkalder; men naar saa Døden og dens Rædsel overfalder den, da veed den intet Raad og falder hastigen i Fortvivlelse og faar vel da, fordi den har biet for længe, erfare, hvorledes det har sig med Troen, hvilket de før ikke vidste, nemlig at den ikke er døde Bogstaver, eller Ord paa Tungen, eller en tom Tanke og Indbildning, hvad Papisterne kalde Tro, men et uforsagt og uforfærdet Mod, som med Hjertets hele Tillid kan trodse paa Christus mod Synd, Død og Helvede.

Derfor klage ogsaa de største Hellige over sin Svaghed og maa vel bekjende, at der endnu fattes dem Meget i Troen, efterdi de endnu føle Frygt og Angst og ere bebedrøvede og bekymrede. Thi paa disse Ord behøver man vistnok ikke at tvivle eller

finde nogen Mangel ved: Hvo, som tror, skal blive salig; Helvede er allerede tillukket, Himmelen er aaben, evigt Liv og Glæde ligger beredt; men det er i det første Stykke, at der mangler Noget, nemlig at du endnu ikke er den Mand, som hedder qvi credit, det er, en Troende, eller ogsaa, at du endnu er svag i Troen. Men hvor svag du end er, saafremt du kun hænger fast ved Christus, skal du dog finde en Trøst, Kraft og Styrke, som skal overvinde al Dødens og Helvedes Frygt, hvilket alle Menneskers Kræfter, Gjerninger og Fortjenester ikke formaa. Ja, om end din Samvittighed formedelst Lovens Prædiken her vil sige: Du har alligevel Synd og har ikke holdt Guds Bud, hvortil du dog under Straf af evig Fordømmelse er skyldig, da svar kun: Det veed jeg desværre altfor vel, og du behøver ikke nu at fortælle mig derom; derfor spar din Lovlære om mine Gjerninger til et andet Sted, indtil jeg først faar denne min Saligheds Hovedskat fat, nemlig Christus med hans Retfærdighed, som har overvundet min Synd og Død; derom vil jeg nu alene høre, og det skal staa saa langt og høit over hint, som Himmelen over Jorden; thi her er ikke Spørgsmaal om, hvad jeg skal gjøre, eller hvorledes jeg skal leve, men om hvorledes jeg skal kunne bestaa mod Synd og Død eller, saaledes som Christus her siger, blive salig. Naar jeg har naaet dib og nu trods Alt, hvad der hedder Synd, Død, Helvede, Guds Vrede, Lov og Gjerninger, i Christus er bleven retfærdig og salig og en Arving til det evige Liv, da vil jeg ogsaa høre, hvorledes jeg skal leve hernede paa Jorden, kom da og lær og forman som en tro Skolemester, saameget du kan, dog saaledes, at du med din Moses ikke gaar videre, end det tilkommer dig, saaat du skulde lære mig, at jeg ved noget Saadant bliver salig eller overvinder Synd eller Død.

Dette er altsaa det Sprog, som han befaler at prædike for al Skabningen. Men forat man kan vide, at han vil have en saadan Prædiken stadfæstet i sit Rige, saaat Ingen skal tvivle derpaa eller vente paa nogen anden, men holde for og vide, at det skal forblive derved som en uigjenkaldelig Dom fra denne al Skabningens Herre, — saa gjentager han endnu engang det Samme og forstærker det ved en Nægtelse, idet han siger:

Men hvo, som ikke tror, skal blive fordømt.

Der hører du den endelige Dom imod Jødernes og al Verdens Trods og Berømmelse. Thi ligesom det forrige Stykke med eet Ord har oplukket Himmelen, tillukket Helvede, ophævet Moses og Lovens Skræk, for alle dem, som tro, saaledes tillukker han her igjen med eet Ord Himmelen, oplukker Helvedes Gab, gjør Døden almægtig og Moses til en utaalelig Tyran, for alle dem, som ikke tro. Herimod skal og vil Intet hjælpe dig, om du end, ligesom Jøderne, ivrer dig tildøde over Loven, ja for dens Skyld lader dig martre og brænde og siger; Jeg har dog gjort mange gode Gjerninger og gjort mig det ret surt; thi her hører du Dommen: Hvo, som ikke tror, skal blive fordømt. Thi om end alle Mennesker foretage sig og udrette Alt, hvad de kunne formaa, saa er det dog Altsammen, uden Christus, indesluttet under Synden og Guds Vrede, saaledes som vi have hørt i Evangeliet Joh. 16, 8.: **Den Helligaand skal overbevise Verden om Synd, fordi de ikke tro** ꝛc. Der er Fordømmelsen allerede udtalt over Verden med al dens Lovretfærdighed og Gudstjeneste. Denne Dom kan Ingen paa Jorden undgaae, eller frelses fra Fordømmelsen, uden derved at han hører og tror denne Prædiken, som siger, at de, som tror paa denne Herre, ikke skulle blive fordømte for deres Synders Skyld, men for den Sammes Skyld annamme

Syndernes Forladelse og evigt Liv. **Thi saa haver Gud elsket Verden**, siger Christus Joh. 3, 16. flgg., **at han haver givet sin Søn den eenbaarne, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes. Thi Gud haver ikke sendt sin Søn til Verden, for at han skal dømme Verden, men at Verden skal blive frelst ved ham. Hvo som tror paa ham, dømmes ikke; men hvo, som ikke tror, er allerede**, siger han, **dømt.** Thi saadan Fordømmelsesdom bliver over ham for Vantroens Skyld, der beholder ham alle Synder, saaat de ikke blive ham tilgivne, og øger Synden og gjør Fordømmelsen sværere derved, at han foruden alle andre Synder ogsaa foragter Christus og ikke vil tro.

Men at Christus til det første Stykke: Hvo, som tror, tilføier og melder om Daaben, det har Hensyn til hans Befaling om det udvortes Embede i Christenheden, ligesom han ogsaa Matth. 28, 19. sammenfatter Saadant i de tvende Stykker: Lærer alle Folk og døber dem ꝛc. Dermed viser han **først**, at Troen, hvorom dette Evangelium prædiker, dog ikke bør forblive hemmelig og skjult, som var det tilstrækkeligt, at Enhver, naar han hører Evangeliet, vilde gaa hen og beholde sin Tro for sig selv alene, og ikke behøvede at bekjende den for Andre; men paadet at det maa blive aabenbart, ikke alene hvor Evangeliet prædikes men ogsaa, hvor det bliver annammet og troet, det er, hvor Kirken og Christi Rige befinder sig i Verden, saa vil han ved dette Daabens guddommelige Tegn bringe og holde os sammen. Thi hvis vi vare det foruden og levede adspredte uden udvortes Forsamling og Tegn, saa kunde ikke Christenheden udbrede sig eller blive opholdt indtil Enden. Men nu vil han ved saadan guddommelig Forsamling binde os saaledes sammen, at Evangeliet udbredes stedse videre og videre, og at ved vor Bekjendelse ogsaa Andre blive føiede til. Og saaledes er altsaa Daaben et klart Vidnesbyrd for al Verden om Evangeliets Lære og vor Tro, hvoraf man kan se, hvor og hos hvem denne Herre regjerer.

For det andet og fornemmelig har han ogsaa dertil forordnet dette Tegn, at man skal vide, at han gjennem dette udvortes Embede, baade Ordets og Daabens, vil virke og kraftigen være tilstede i sin Kirke, og at altsaa Enhver skal modtage Daaben og være forvisset om, at Christus selv ved den bevidner for ham, at han nu er antaget af Gud Fader, Søn og Helligaand; thi efter Christi Befaling hedder det, **at døbes i Navnet Faderens Sønnens og den Helligaands.** Saaledes skal altsaa Daaben ved Siden af Ordet og Forjættelsen, være et sikkert Tegn og Segl paa, at vi ere kaldede til Christi Rige og indlemmede i ham, og, saafremt vi i Troen hænge fast ved ham, skulle være Guds Børn og Arvinger til det evige Liv; saaledes som andetsteds om Daaben ofte er talt.

Og det er saare vel ordnet af Christus, at han i sit Rige, som jo skal udbredes i al Verden og blandt al Skabningen, ikke fastsætter mange og mange Slags Ceremonier, saaledes som det forhen var hos Jøderne, og som det maa være i de indbyrdes saa forskjellige Lande og Folk, Nationer og Sprog; men uden mange Ceremonier og udvortes Bestemmelser tager det Enfoldigste og Almindeligste til et Tegn, der overalt er eet og det samme, ligesom ogsaa Prædikenen er een og den samme her og paa alle Steder og gjør Alt, hvad der er i Verden, Stort og Lidet, Fattigt og Rigt, Høit og Lavt, aldeles lige for Gud, saaat om enddog En kom til os fra Verdens Ende og saa, hvorledes vi havde det, maatte han sige, at det var det selvsamme Ord og Tegn, som han havde lært og modtaget.

Ellers er der i Verden megen Ulighed, og neppe nogen By, noget Huus, nogen Borger, som ikke har sin egen Skik. Men de Christne ere saadanne Folk, som, med

Hensyn til deres christelige Væsen, Alle have den samme Lære, det samme Sprog, det samme Tegn, ligesom de ogsaa allevegne have den samme Tro og Bekjendelse, paa det at Christi Rige allevegne maa være et Kjærlighedens, Enighedens og Fredens Rige. Dette kunde nu ikke forblive saa ligeformet og bestandigt i Verden imod alle Djævle og deres Redskaber, hvis ikke Christus med sin guddommelige Magt opholdt det indtil Verdens Ende. Ligesom man jo seer og erfarer, hvor snart de mange Partier, som Djævelen anstifter, splittes og gaa tilgrunde af sig selv. Hvor mange utallige Sekter og Tyranner har ikke Djævelen i disse 1500 Aar opreist mod Evangeliet, hvormed han har forsøgt at tilintetgjøre Christi Rige, eller dog at splitte det? Og alligevel forbliver dog indtil denne Dag een og den samme Prædiken, Tro og Daab, saaat endogsaa Verden, hvis den ikke fortsætlig var blind og forstokket, maatte se og erkjende denne Herrens Kraft og Magt.

Christus lader det nu bero med at nævne Daaben blot i det første Stykke: Hvo, som tror og bliver døbt ꝛc., og nævner den ikke paany i det andet: Hvo, som ikke tror ꝛc.; vistnok af den Grund, at den nokſom er antydet i det første Stykke, og der tillige andetsteds er givet videre Befaling om den, saasom i Matth. 28, 19.: Lærer alle Folk og døber dem i Navnet Faderens ꝛc. Og det følger ikke heraf, at man derfor gjerne kan lade Daaben fare, eller at det var tilstrækkeligt, om Nogen vilde foregive, at han havde Troen og ikke behøvede Daaben. Thi den, som bliver en Christen og tror, han vil visseligen ogsaa gjerne annamme saadant Tegn, forat han baade selv kan have saadant guddommeligt Vidnesbyrd om og Bekræftelse paa sin Salighed og derved kunne styrke og trøste sig i sit hele Liv, og dernæst ogsaa til at bekjende Saadant for al Verden; ligesom jo ogsaa begge Stykker høre til en Christen, som Paulus siger Rom. 10, 10.: med Hjertet at tro for Gud og hos sig selv, og med Munden at bekjende for Verden. Ihvorvel det ogsaa kan hænde, at En kan tro, om han end ikke bliver døbt, og paa den anden Side, at Nogle annamme Daaben uden i Sandhed at tro.

Derfor maa man forstaa denne Text saaledes, at Daaben hermed er befalet og stadfæstet som Noget, man ikke skal foragte, men bruge, saaledes som sagt er, og dog ikke spænde Buen saa høit, at En af den Grund skulde være fordømt, fordi om han ikke har kunnet komme til Daaben.

Summa: af denne Text flyde disse fire Sprog: 1) Nogle tro og blive døbte, hvilket er Christi almindelige Befaling og den Regel, som man skal lære og iagttage. 2) Nogle tro, og blive ikke døbte. 3) Nogle tro ikke og blive dog døbte. 4) Nogle tro ikke og bliver heller ikke døbte. Saadan Forskjel giver Texten selv. Om de to første Klasser gjælder den bekræftende Deel af Sproget eller Forjættelsen om Salighed, naar det hedder: Han skal blive salig. Og man har altid endrægtig troet, at, om en troede og dog døde udøbt, saa blev han dog ikke af den Grund fordømt; thi der kan jo indtræffe det Tilfælde, at En tror, men, enskjønt han begjærer Daaben, forinden han bliver overrasket af Døden, saaledes som det undertiden gaar med smaa Børn før eller under eller efter Fødselen, hvilke dog tilforn ved deres Forældres eller Andres Tro og Bøn ere offrede til Christus og befalede i hans Varetægt, hvilke han derfor ogsaa i sit Ord: **Lader de smaa Børn komme til mig** ꝛc., uden Tvivl tager til sig. Men over de to sidste Klasser, som ikke tro, de blive nu døbte eller ikke, er den Dom udtalt, at de skulle blive fordømte.

Men her har nu det skjændige Gjendøberparti villet laste den kjære Daab, idet de erklære, at den, som ikke forud tror, ham skal man heller ikke døbe, og dermed villet

omstøde Barnedaaben. Da der imidlertid i de forrige Udlæggelser og ellers ofte nok er skrevet mod Gjendøbernes Vildfarelse, saa ville vi nu ikke udbrede os derom. Det er nok, at man veed, hvorledes Christus saavelsom Apostlerne skiller fra hinanden disse to Stykker: at lære eller prædike, og at blive døbt. Thi Daaben bliver kun givet een Gang (ellers maatte man have mange Præster, naar man skulde døbe saa ofte, som man maa prædike og lære). Men Læren og Prædikenen er det fornemste Stykke, som man stedse maa drive paa. Derfor bliver her ikke givet Befaling, om Daaben skal gaa foran, eller følge efter, men om at Prædikenen, fremfor Alt skal drives og bruges, enten nu Daaben følger eller ikke. Thi det er klart, at den, som engang er døbt, ikke mere behøver dette Tegn, men Ordet og Prædikenen, hvorved Troen opvækkes, styrkes og opholdes, trænge vi uden Afladelse til. Derfor se vi ogsaa, at Daaben bliver langt ringere Personer anbetroet, end Prædikeembedet; thi Christus, staar der i Joh. 4, 2., døbte selv Ingen men befalede sine Disciple at gjøre det. Og St. Paulus siger, 1 Cor. 1, 17., at han **ikke var udsendt for at døbe, men for at prædike Evangelium**; og han døbte selv faa Mennesker, endog han havde prædiket Evangeliet fast blandt alle Hedninger.

Summen er derfor den, at man skal give Agt paa Ordet eller Læren og ikke give sig til at grandske Menneskets for at se, om det ogsaa i Sandhed tror; men hvor Ordet er, der skal man ogsaa give Daaben, det være nu til Unge eller Gamle; thi det er dig ikke befalet og det er desuden umuligt, at se ind i et Menneskes Hjerte, om det tror eller ikke; det skal alene være Christus overladt. Ligesom det heller ikke er os befalet i vort Prædikeembede at se efter, hvorledes Enhver tror, og hvem der annammer Ordet eller ikke; det duede visselig ikke, om du alene vilde prædike der, hvor du først saa, hvem der vilde annamme Ordet og tro; thi paa den Viis skulde du vel aldrig komme til at prædike. Derfor maa du hellerikke i Døbeembedet vente, indtil du med Vished veed, hvem der tror eller ikke, men kom ihu, at, hvor Ordet øves og høres, og Daaben begjæres, der er det dig befalet at meddele Daaben, baade til Unge og Gamle. Thi hvor Ordet som Hovedstykket har sin rette Gang, der gaar alt det Øvrige ogsaa ret, ligesom ogsaa paa den anden Side, hvor Ordet eller Læren ikke er ret, der er det Andet ogsaa forgjæves, thi der er hverken Tro eller Christus. Men Ordet bringer og skjænker os Altsammen, Sakramentet med dets Kraft, Samvittighedens Trøst, ja Christus selv; thi det er hans Kraft og Magt, ligesom Ps. 110, 2. kalder det hans **Styrkes** eller Riges **Spiir**, og St. Paulus Rom 1, 16. **en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror.**

At prædike Ordet er altsaa det rette Hovedembede, som Christus og alle Apostlerne selv have ført og befalet at føre, ligesom han ogsaa her iærdeleshed giver Befaling derom: **Gaar bort i al Verden og prædiker Evangelium for al Skabningen** ꝛc. Det andet og ringere Embede, at døbe, kan vel ogsaa blive udført af Andre, som ikke have denne høie Befaling, ligesom jo ogsaa baade Christus og Apostlerne have sendt mange Saadanne til at lægge Hænderne paa de Syge. Og man maa vel tænke sig, at, da de Troendes Antal paa Pintsedagen og senere formedelst Apostlernes Prædiken forøgedes til fem Tusinde, der annammede Ordet og lode sig døbe, Ap. Gj. 2, 41; 4, 4., at da ikke hele denne Mængde blev døbt af Apostlerne, som maatte varetage sit befalede Prædikeembede, men af Andre, som vare hos Apostlerne, ligesom ogsaa St. Paulus, da han allerede var kaldet til Apostelembedet, blev døbt af en Discipel, Ananias, Ap. Gj. 9, 18.

Derfor kommer det ikke an paa Personen, hvo den er, der døber eller bliver døbt, der prædiker eller hører, om han er hellig eller en Synder, troende eller vantro; men, naar kun Ordet forbliver og læres reent, saa er ogsaa Embedet ret, Personen være nu, hvem han vil. Hvor nu Saadant forud er tilstede, der taler han da med dig og mig, som høre Ordet og ville være Christne, og formaner dig med dette Sprog: Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig.

Men til Prædikanterne, som ere i Embedet og have faaet dette Pund at aagre med, siger han, at de kun skulle prædike, hvor de komme hen, og tilligemed Prædikeembedet ogsaa meddele Daaben. Men at afgjøre, hvem der tror eller ikke tror, det maa du overlade Christus selv; thi Saadant staar ikke i Prædikantens, men alene i den Herres Christi Magt, hvem han vil gjøre salig eller fordømme, som den, der er Herre over Liv og Død og kan skjænke eller tage det, naar han vil. Nu vil han heller ikke fortie, hvem han vil give det, idet han siger Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig, og paa den anden Side: Hvo, som ikke tror, skal blive fordømt, saaat intet Andet her kan hjælpe eller hindre Nogen, og saaat der ikke gjælder nogen Forskjel mellem Personer og Stand, men den Ene er ligesaa god og kjær for ham som den Anden, naar han kun tror og vil blive døbt. Saadant skulle alle de lære, som høre denne Prædiken.

Men Præsterne og Lærerne skulle i deres Embede kun give Agt paa, at de prædike troligen og, som St. Paulus Ap. Gj. 20, 27, siger, **ikke undlade at forkynde alt Guds Raad,** paadet at Tilhørerne maa vide, hvad Gud vil have af dem og har besluttet om dem. Thi Saadant har Verden altid tragtet, forsket og søgt efter, men Ingen har kunnet finde det, førend det ved Christus blev os aabenbaret fra Himmelen og saa nedlagt i denne Prædiken, saaat Ingen herefter skal søge eller gabe efter andre Aabenbarelser; men her hører du greit og klart, at Evangeliet viser dig dette gjennem den mundtlige Prædiken og Sakramentet, saaat du ikke skal nære nogen Tvivl; saafremt du tror denne Prædiken, skal du være salig. Tror du derimod ikke, saa er Fordømmelsens Dom besluttet over dig, hvormeget du end med dine Gjerninger stræber efter Saligheden, om du end gjorde alle Engles og Menneskers Gjerninger og Undere. Thi herved er den ganske Verden deelt i to Dele, som ere saare vidt sondrede fra hinanden; den ene farer op til Himmelen, den anden ned til Helvede, saaat der om denne Sag paa den yderste Dag ikke vil fældes nogen anden Dom, end efter denne Prædiken: Hvo, der har troet, eller ikke troet.

Derfor skulde vi takke Gud for, at vi ogsaa ere en Deel af dem, som skulle blive salige; thi vi ere jo ogsaa blandt dem, som kaldes Guds Skabninger, for hvilke han har befalet at forkynde Saadant. Dernæst ere vi ogsaa, Gud være lovet, døbte til Christus og have for hele Verden prædiket og bekjendt ham som den Herre, der sidder ved Guds høire Haand og regjerer over alle Ting, saaat jo Prædikenen, Troen og Bekjendelsen er reen og retskaffen; Gud give, at ogsaa Livet var derefter. Dette være nu sagt om Evangelii Prædiken, som Christus befaler at forkynde i al Verden efter hans Bortgang. Nu følger det sidste Stykke:

Men disse Tegn skulle følge dem, som tro ꝛc.

Her have nu ogsaa Sværmerne Noget at gruble paa, og komme med unyttige Spørgsmaal om Tegnene, om de ere ophørte, og hvorfor de endnu ikke fremdeles ske ved os. Men ogsaa herom er det nok at vide, at saadanne Tegn ere givne til

Vidnesbyrd om og aabenbar Bekræftelse paa denne Evangeliets Prædiken. Derfor maatte de ogsaa, navnlig i Sammes Begyndelse, forekomme ofte, indtil Evangeliet var bleven udbredt i Verden, fra hvilken Tid de ikke mere ere saa almindelige, ligesom de jo heller ikke ere nødvendige nu, da denne Prædiken er kommet ud i alle Lande og Tungemaal.

Ihvorvel det er sandt, at denne samme Christi Kraft og Virkning altid forbliver i Christenheden, saaat saadanne Undere nok kunde ske endnu, om det var nødvendigt, ligesom det da ogsaa ofte er skeet og endnu skeer, at Djævle uddrives i Christi Navn, ligeledes at Syge ved Bøn og samme Navns Paakaldelse blive sunde, og at Mange i stor, baade legemlig og aandelig Nød blive hjulpne. Evangelium forkyndes jo ogsaa den Dag idag i nye Sprog, hvor det forhen ikke har været kjendt. Thi saadanne Tegn ere skjænkede den ganske Christenheed, saaledes som han her siger: **Dem, der tro**; om man end ikke altid hos de enkelte Personer seer saadanne Tegn, ligesom heller ikke Apostlerne alle have gjort dem i lige Grad.

Saadanne Tegn ere imidlertid endnu kun ringe og fast Børneværk imod de rette, høie Undere, som Christus uden Afladelse virker i Christenheden ved sin guddommelige, almægtige Kraft, hvorom han ofte paa andre Steder taler, nemlig at Christenheden forsvares og opholdes paa Jorden, og at Guds Ord og Troen, ja at een Christen endnu findes paa Jorden, trods Djævelen og alle hans Engle, trods saa mange Tyranner, Partier og falske, utaknemmelige Folk blandt de Christne, ja trods vort Kjød og Blod, hvilke Allesammen storme mod Christi Rige. Med alt dette, som han selv formaar og tager til Hjælp, kan dog Djævelen ikke blive saa mægtig, at han er istand til at skaffe Døbefunten ud af Kirken, eller Evangeliet fra Prædikestolen, eller udslette og udryddе af sit Rige her i Verden Christi Navn og den lille Hob, som hænger ved Christus, omendskjønt han med største Alvor har prøvet paa og endnu ikke undlader at gjøre det gjennem Pave, Tyrker og alle sine Redskaber.

Saadan Christi undergjørende Kraft forjætter og berømmer Ps. 110. 2., hvor der staar, **at han skal regjere midt iblandt sine Fiender.** Disse ere vel saa onde og bittre, at, om de kunde, vendte de gjerne i et Øieblik op og ned paa Alt, som lever og røres i Christenheden, og dog kan en enkelt Christen ved sin Prædiken og Bøn hjælpe og opholde en heel Stad eller et Land, medens Djævelen ikke kan hindre, men maa mod sin Villie lade mange Folk komme til Daaben, høre og lære Evangelium, ja for dets Skyld lade baade Huusholdning og Regimente forblive urørte.

For Troende og Christne hedder dette med Rette at uddrive Djævelen, at bortjage Slanger og tale med nye Tunger; thi hine synlige Gjerninger ere alene Tegn, siger St. Paulus 1 Cor. 14., for den uforstandige, vantro Hob og ske for deres Skyld, som man endnu maa bringe til Christendommen. Men vi, som allerede vide Saadant og tro Evangeliet, hvortil behøve vi dem? Og om det var nødvendigt, skulde de ske meget lettere end disse store Mirakler, som vi se udførte hos os af Christus, ved hvilken Djævelens Magt, Dødens og Syndens Skræk i vore Hjerter bliver overvundet, og saa mange fromme Christne, baade Unge og Gamle, gladelig dø i Christo og formedelst deres Tro træde Djævelen under Fødder. En saadan Christi Riges Kraft og Magt berømmer St. Paulus og de andre Apostle overalt, og Christus selv priser Saadant fremfor alle Undergjerninger, idet han Luc. 10, 19. flg. siger: **Se, jeg giver Eder Magt over al Fiendens Kraft** ꝛc. **Dog glæder Eder ikke derover, at**

Aanderne ere Eder underdanige; men glæder Eder mere over, at Eders Navne ere skrevne i Himmelen ꝛc.

Saaledes foregaar endnu den Dag idag og altid de store Tegn og Undere, at dog endnu een Stad eller en liden Hob og Forsamling af Christne forblive i en ret Guds Erkjendelse og i en sand Tro, omendskjønt mere end hundrede Tusinde Djævle staa imod dem, og Verden er saa fuld af Partier og onde Sjelme og Tyranner. Og dog forbliver, dem tiltrods, Evangeliet, Daab, Sakrament og Christi Bekjendelse; saaat man seer, hvorledes han vel for Hedningernes Skyld har maattet give udvortes Tegn, som man med sine Øine kunde se og fatte: men de Christne maatte have langt høiere, himmelske Tegn, imod hvilke hine endnu er jordiske. Derfor er det ikke underligt at de nu ere ophørte, efterat Evangeliet allevegne har lydt og er forkyndt for dem, som forhen Intet vidste om Gud, men som han med udvortes Undere maatte omvende og, ligesom med Børn, tilkaste saadanne Æbler og Pærer.

Derimod skulle vi billigen prise og berømme de store og herlige Undergjerninger, som Christus dagligen gjør i sin Christenhed, at den nemlig kan overvinde Djævelens Kraft og Magt og udriver mange Sjæle af Dødens og Helvedes Gab, medens Djævelen dagligen strider imod og raser i Verden med fnysende Vrede og Grumhed og dog maa vige for de Christne. Hvad har det at betyde, at han maaske raser i et elendigt Menneske, naar han dog siden maa fare ud af det? Hele Verden bliver vistnok i hans Magt, saafremt den ei lærer Christus at kjende; men hvor et Hjerte trods Dødens og Syndens og Helvedes Skræk gladelig dør i Fortrøstning til Christus, der er han ret jaget fra sin Stol og Bolig, og hans Magt og Rige svækket og omstyrtet.

Men saadanne Under og Tegn skal den ugudelige Verden ikke se eller agte, men med aabne Øine og forstokkede Hjerter løbe derimod og laste dem, ligesom den da altid foragter Guds Gjerning, ja endog bespotter Christi og Apostlernes udvortes, aabenbare Undergjerninger, og endnu meget mere vilde foragte dem, om de udførtes af os. Derfor har ogsaa Gud maattet ophøre med dem, efterat Evangeliet allevegne er aabenbaret, og alene give saadanne Tegn, paa hvilke de maa forarges og støde an og derfor ogsaa formedelst den guddommelige Magt styrte om og gaa under. Saaledes som det ogsaa gik Jøderne med Christus. Da de ikke vilde annamme de Tegn, hvormed han viste dem og hver Mand Velgjerning og Hjælp, men søgte og begjærede andre, da holder han ogsaa op dermed og vil ikke lade dem se noget andet Tegn end Propheten Jonæ, idet han efter sin Korsfæstelse laa tre Dage i Graven i idel Svaghed og Død, og dog, udrevet af den, ved sin Opstandelse og Himmelfart igjen regjerer mægtigen i al Verden og styrter og kuldkaster den med samt dens Vælde.

Søndag efter Christi Himmelfart.

Prædiken over Epistelen.

1 Petr. 4, 7—11.

Vær derfor ædrue og aarvaagne til Bønnen. Men haver for alle Ting den inderlige Kjærlighed til hverandre; thi Kjærligheden skal skjule Synders Mangfoldighed. Laaner hveran-

dre gjerne Huus uden Knur. Eftersom Enhver har faaet en Naadegave, saa tjener hverandre dermed, som gode Husholdere over Guds mangeslags Naade. Dersom Nogen taler i Menigheden, han tale som Guds Ord; dersom Nogen tjener deri, han tjene som af den Formue, hvilken Gud forlener, paadet at Gud maa æres i alle Ting formedelst Jesum Christum, hvem Æren og Magten tilkommer i al Evighed! Amen.

Dette Stykke er ogsaa en Formaning til christeligt Levnet og til Frugter af det gode Træ, som kaldes en Christen, det er, et Menneske, som nu ved Troen har Forløsning fra Synd og Død og er oversat i Naadens og det evige Livs Rige, og som herefter skal leve saaledes, at man kan spore, at han har annammet saadan Skat og nu er bleven et nyt Menneske.

Han opregner imidlertid ogsaa nogle enkelte gode Gjerninger, og navnlig i det første Stykke driver han paa den Formaning, som han begyndte med i dette Capitel, at de Christne skulle afholde sig fra de grove, kjødelige Lyster, som der drives letfærdig Skjæmt med i Verden, fra det lidderlige, uordentlige, hedenske Svinelevnet i Fraadseri, Drukkenskab og Fylderi ꝛc., og formaner dem til at beflitte sig paa **at være ædrue til Bønnen.** Thi han har skrevet denne Epistel for største Delen til dem i Grækenland, iblandt hvilken den store Hob bestod af gode Selskabsbrødre, som vare vante til at svire og fylde sig, hvad man ogsaa beskylder os Tydskere for, og vel ikke uden Grund. Forat han nu kunde bringe de Christne fra saadanne Laster til Ædruelighed og Maadehold, erindrer han dem, saaledes som Apostlerne ogsaa paa flere andre Steder gjøre, om deres Embede og Gjerning, hvilken i Besynderlighed høre de Christne til og er den eneste rette Gudstjeneste, hvorfor de ogsaa ere Christne og adskille sig fra den øvrige Verden. Han vil altsaa sige: De Christne skulle ikke føre saadant hedensk, ryggesløst og liderligt Liv, i Fraadseri og Drukkenskab, i Sviren og Sværmen; thi de have Andet at gjøre, og det noget Stort. Nemlig for det Første: at de maa blive andre Mennesker og omgaaes med Guds Ord, ved hvilket de have og bevare deres nye Fødsel. For det Andet: Siden de nu ere fødte paany, have de en Fiende, det er Djævelen og deres eget Kjød (som er fordærvet af Djævelen og fuldt af onde Lyster), med hvilke de maa kjæmpe saalænge de leve paa Jorden. Efterdi de da ere satte i saadant Embede og Strid, maa de ikke være dovne eller søvnige, endnu mindre fulde og gale Svin, som ikke give Agt paa nogen Verdens Ting, eller tænke paa, hvad de have at gjøre, men være aarvaagne og ædrue og altid beredte med Guds Ord og Bøn.

Thi disse ere de tvende Slags Vaaben og Værge, hvormed Djævelen slaaes paa Flugt, og for hvilke han ræddes: Flittigen at høre, lære og øve Guds Ord og dermed undervise, trøste og styrke sig; og for det Andet, naar Anfegtelsen og Kampen begynder, at opløfte Hjertet paa dette Ords Grund, øg skrige til Gud og raabe om Hjælp, saaledes, at der stadig er en af begge disse Ting i Gang, og ligesom en evig Samtale mellem Gud og Mennesket, idet enten han taler med os, medens vi sidde stille og høre paa ham, eller han hører os tale med sig og bede om, hvad vi have behov. Hvad der nu end skeer af disse to Ting, saa er det ulideligt for Djævelen, og han formaar ikke at holde Stand derimod. Derfor skulle de Christne være rustede med begge Dele, saaat deres Hjerte stedse og altid er henvendt til Gud, bevarer hans Ord og med stadige Sukke beder et uophørligt Fadervor. Saadant skulle nu vel en Christen lære af den Anfegtelse og Nød

hvormed han stedse betrænges af Djævelen, Verden og Kjødet, saaat han, altid kampfærdig, vaager og speider efter, hvor Fienden, som heller ikke noget Øieblik sover eller hviler, vil komme ham tilllivs.

Dertil hører nu, som St. Paulus her siger, at en Christen er et saadant Menneske, som ogsaa i Æden og Drikken holder sit Legeme i Maadelighed og Ædruelighed, og ikke belæsser og fordærver det ved umaadelig Æden og Fylderi, paadet at han kan være vaagen, fornuftig og bekvem til at bede; thi hvo, som ikke beflitter sig derpaa, at han ædruelig og maadeholden passer sit Embede eller sin Stand, men er et fuldt Svin og en daglig Drukkenbolt, han kan ikke være skikket, hverken til Bøn eller til andre christelige Ting, ja han duer idethele ikke til Nogetsomhelst.

Her kunde der vel behøves en særskilt Prædiken og Formaning for os, uterlige Tydskere, mod vort Fylderi og Drukkenskab. Men hvor skulde vi vel tage en Prædiken fra, som var stærk og kraftig nok til at hemme saadant Svinelevnet og Drukkenskabsdjævelen hos os. Thi det har desværre brudt løs som et Skybrud og en Syndflod og oversvømmet Alt og udbreder sig dagligen, jo længere jo mere, overalt i alle Stænder, de høieste som de laveste, saaat al Prædiken og Formaning er altfor svag, og man næsten hellere kunde tie stille derom, siden man dog taler forgjæves og ikke bliver hørt, men kun foragtet og udleet. Ligesom da ogsaa Apostlerne og Christus selv har forkyndt, at Saadant skulde herske ved Verdens Ende, og derfor formaner Herren sine Christne, **at de skulle vogte sig for, at ikke deres Hjerter nogen Tid besværes med Fraadseri og Drukkenskab og med Sorg for Næring, og saaledes hin Dag skulle komme uforvarende** (som en Snare) **over dem**, Luc. 21, 34.

Nu burde jo vi Tydskere medrette, efterdi Gud i denne sidste Tid af sin store Naade saa rigeligen har skjænket os Evangeliets Lys, det Samme til Ære og Tak forbedre os i dette Stykke, paadet at vi ikke foruden ved indre Synder ogsaa ved disse Laster skulde ophobe Guds Vrede og Straf over os. Thi af sligt uteerligt Levnet kan der ikke komme Andet end Sikkerhed og Foragt for Gud, saaat Menneskene, der lig fulde Svin ligge som døde og begravne i et stadigt Fylderi, hverken kunne have nogen Gudsfrygt eller bekymre sig om guddommelige Ting. Og om intet Andet vilde hjælpe, saa burde dog den Skam bevæge os, som vederfares os i andre Lande. Thi i dette Stykke hovere og prale de andre Nationer, navnlig Italienerne, over os, saaat de kalde os de fulde Tydskere. Thi den Dyd have de dog, at de ikke ere saadanne drukne, fulde Folk; ja Tyrkerne ere heri rette Munke og Helgener og saa langt fra denne Last, at Vin og al Drik, hvorved et Menneske bliver beruset, endog er dem forbudt af deres Mahometh, og derfor straffes denne Last hos dem som en af de største. Derfor er de ogsaa bedre Krigsfolk, end vor drukne Hob, idet de stedse ere ædrue og aarvaagne, passe deres Sager godt, raadslaa og ponse paa, hvorledes de skulle angribe os og vinde stedse mere Land og Folk, medens vi ligge i vort Fylderi, retsom om vi blot ved Drik og Svælgeri skulde beseire dem.

Men hvad nytter det at tale Meget herom, efterdi det saaledes er trængt ind, at det nu er bleven en ganske almindelig Landskik og ikke længere gaar i Svang alene blandt den grove, gemene, uopdragne Pøbel, blandt Bønderne i Landsbyerne, i offentlige Vertshuse, men nutildags ogsaa i alle Stæder og fast i alle Huse, og navnligen ogsaa blandt Adelen og ved Fyrsternes Hoffer. Jeg erindrer, at, medens jeg var ung, var det en saare stor Skam blandt Adelen, og at hæderlige Herrer og Fyrster med alvorlige Forbud og Straffe satte sig derimod. Men

nu er det hos dem meget værre og almin-ligere end hos Bønderne, saaledes som det da ogsaa pleier at gaa: naar de Største og Bedste begynde at falde, blive de siden de Værste, indtil det er kommet saavidt, at ogsaa Fyrster og Herrer selv lære Saadant af sine Junkere og nu ikke længer skamme sig derved, ja næsten ville holde det for en Ære og en fyrstelig, adelig og borgerlig Dyd. Og hvo, som ikke med dem vil være et fuldt Svin, han bliver foragtet, medens derimod de andre Øl- og Vin-Riddere med sit Fyl-deri høste stor Naade, Ære og Gods, ja sætte ogsaa sin Ros deri, som havde de derfor sin Adel, Skjold og Hjelm, fordi de ere skjændigere Drukkenbolte end Andre. Ja, hvad er der vel mere tilbage at for-hindre, siden denne Last uden Sky og Skam ogsaa er trængt ind blandt Ungdommen, der lærer Saadant af de Gamle og saa skjændigt og frækt og uhindret fordærve sig selv i sin blomstrende Alder, ligesom Kor-net nedslaaes af Hagel og Pladskregn, saaat nu den største Deel af vore bedste og due-ligste unge Folk, navnlig blandt Adelen og ved Hoffet, før Tiden, ja førend de endnu ret ere komne til Sjels Aar og Alder, skille sig selv ved Sundhed, Legeme og Liv; og hvorledes kan det gaa anderledes, naar de, som skulle hindre og straffe Andre, selv gjøre Saadant? Derfor er ogsaa Tydskland med denne Drukkenskabsdjævel et fattigt, straffet og plaget Land, og saa nedsænket i denne Last, at det skammeligen gjør Ende paa Legeme og Liv samt Gods og Ære, og heelt igjennem fører et Svinelevnet, saaat, naar man skulde afmale det, maatte man male det som et Svin.

Summa, i de tydske Lande er der nu ikke mere end en liden Deel tilovers, som er ubesmittet af denne Last, nemlig unge Børn, Jomfruer og Koner; disse undse sig dog endnu en Smule derfor, ihvorvel man ogsaa under Sløret kan finde uteerlige Svin. Dog holde de sig nogenlunde, thi der er dog endnu saa megen Tugt tilovers, at En-hver maa indrømme, at det er altfor skamme-ligt, naar en Kvinde drikker sig fuld, og at saadanne Folk vare værd, at man traadte dem under Fødder paa Gaderne. Af saa-dant Exempel skulde vi dog lære at betragte vor Skam og blive en Smule rød derover; thi naar vi se, hvor ilde det anstaar dem, hvor meget mere burde da Mandfolkene skamme sig derfor? Thi disse skulde jo være fornuftigere og dydigere, ligesom ogsaa St. Petrus kalder Kvinden et svagere Kar end Manden, saaet man derfor skal have mere Taalmodighed med hende; thi Man-den har jo faaet mere og bedre Forstand, Mod og Standhaftighed; derfor skal han ogsaa være fornuftigere og saa meget mindre opføre sig som et Svin. Derfor er det i Sandhed, ogsaa om man vil dømme efter Fornuften, en langt større Skam for ham at synde i denne Last; thi jo høiere og adeligere han er skabt og udrustet af Gud, desto skjændigere anstaar ham sligt ufornuf-tigt Svinelevnet. Men hvad skal man sige? Med os forholder det sig jo ganske omvendt, saaat et Exempel paa mandig Dyd og Ære i dette Stykke intetsteds findes mindre end hos Mandspersoner, og saaat kun et eneste lidet Stykke af et godt Exempel er tilbage hos den kvindelige Slægt, der kommer frem med og kaster os vor Skam i Næsen, hver Gang der er en Drukkenbolt tilstede. Her-til kommer, at vi desuden ere til Spot og Sjændsel i andre Lande, hvor man holder os for skjændige, uteerlige Svin, som Dag og Nat ikkun tragte efter, hvorledes de kunne blive fulde og gale, og mener, at der hos os ikke kan findes nogen Fornuft eller Viisdom.

Det stod dog endnu til at taale og bære over med, hvis der var lidt Maade med Fylderiet og Drikningen, eller om Nogen undertiden af Forseelse tog sig en Drik for-meget, eller om En, træt og kjed efter strengt Arbeide og Møie fik Noget i Ho-

vedet, ligesom man ogsaa maatte holde en Kvinde tilgode, om hun i et Bryllup tog sig et Glas mere end hjemme. Men saaledes Dag og Nat uden Ophør hobeviis at helde i sig og igjen give fra sig, forat man saa strax paanyt kan fylde sig, det er ikke Fyrsters, Adels eller Borgeres, ja ikke et Menneskes (end sige en Christens), men et ret naturligt Svinelevnet og Gjerning. Det er dig dog vel undt af Gud og hver Mand, at du ikke alene til Nødtørft, men ogsaa til Lyst og Glæde spiser og drikker og er ved godt Mod; men du kan ikke nøies dermed, uden du ogsaa faar være et saadant Sviin og Skarn, som om du var født til at fordærve Øl og Viin. Ligesom man ogsaa nu ved Fyrsternes Hoffer seer en saadan Umaadelighed i deres Fraadseri og Fylderi, at det seer ud, som om man gjerne paa een Gang vilde nedsvælge og gjøre Ende paa Alt. Deraf kommer det da ogsaa, at baade Herrer, Fyrster og Adel forarmes, og at Landet maa faa idel Betlere til Indvaanere og fordærves, fordi man saa umenneskelig forspilder og bortsløser Guds Gaver.

Velan, som jeg allerede har sagt, det har desværre taget saadan Overhaand med denne Last, at den ikke mere staar til at hindre i Verden, medmindre Guds Ord skulde ville hjælpe hos nogle Faa og Enkelte, som dog endnu gjerne ville være Mennesker og Christne. Den øvrige Hob bliver dog, som den er, især da den verdslige Øvrighed ikke lægger sig imellem. Og jeg holder for, at, hvis Gud ikke med en Landeplage vil sætte en Grændse for denne Last (thi ellers bliver den uhindret og uhemmet) saa vil tilslut baade smaa Børn og Kvinder blive til Sviin, og den yderste Dag, naar den kommer, ikke finde nogen Christne mere, men alle ville fare vaade og fulde ned i Helvedes Afgrund.

Men her skulle de, som ville være Christne, vide, at ogsaa denne Dyd, at være ædruelig og maadeholden, bør sees hos de Christne, og at de fulde Sviin ikke kunne høre blandt de Christne og blive salige (saafremt de ikke omvende sig og ophøre dermed), saaledes som ogsaa St. Paulus tydeligen erklærer om Saadanne i Gal. 5. 19. flgg.: **Men Kjødets Gjerninger ere aabenbare, saasom: Hor, Skjørlevnet, Ureenhed, Uteerlighed, Afgudsdyrkelse, Troldom, Fiendskaber, Kiv, Nid, Vrede, Trætte, Tvedragt, Partier, Avind, Mord, Drukkenskab, Fraadseri og deslige; om hvilke jeg forud siger Eder, ligesom jeg og før haver sagt, at de, som gjøre Saadant, skulle ikke arve Guds Rige.** Der hører du, at, ligesaalidt som en Horkarl eller Ægteskabsbryder ꝛc. har Arvedeel i Guds Rige, ligesaalidt hører en Drukkenbolt, som Dag og Nat ligger i Fylderi, til Guds Rige, paadet du skal vide, at ligesom Afgudsdyrkelse, Ægteskabsbrud ꝛc. er Synd, der tillukker Himmelen, saaledes er ogsaa dette Fylderi en saadan Synd, som holder dig borte fra din Daab, Syndernes Forladelse, Troen paa Christus og din egen Salighed. Saafremt du derfor vil være en Christen og blive salig, saa maa du betænke, at du skal leve ædrueligen og maadeholden. Men om du ikke agter Saadant, ei heller tænker paa at blive salig, da bliv kun ved og vær en Uchristen og et Umenneske, saalænge Gud vil taale det af dig. Var du en Christen og dog ikke vilde lade dig bevæge, hverken af den legemlige Skade eller Skam, hvori du styrter dig selv, idet du ikke alene skiller dig af med Penge og Gods, men ogsaa forkorter din Sundhed og dit Liv, og dertil af alle Engle og Mennesker udraabes og holdes for et uteerligt Sviin, — saa skulde dog det bevæge dig, at Gud lader dig sige og byde under Straf af evig Fordømmelse, at du skal aflade fra saadant uchristeligt Væsen, ellers skal du gaa glip af hans Naade og den evige Salighed. Ak kjære Gud, hvor ere vi dog skjændig

utaknemmelige Folk, vi som dog ere saa rigeligen benaadede af Gud med hans Ord og forløste fra Pavens Tyranni, der gjerne havde villet have ogsaa vor Sved og vort Blod af os, og desuden martrede og ængstede vor Samvittighed med sin Lov! O, at vi dog igjen, Evangeliet til Ære og Gud til Lov og Tak, ogsaa maatte i nogen Deel bedre vort Levnet!

Hvorsomhelst der endnu maatte findes fromme Forældre (eller gudfrygtige christelige Regenter), der skulde de dog for i nogen Maade at hemme denne Last, ved alvorlige Straffe holde sine Børn og Tyende derfra. Saa ere og Præsterne og Prædikanterne skyldige til ofte og med Flid at formane Folk og foreholde dem Guds Unaade og Vrede og den Skade, som følger paa denne Last baade for Sjæl og Legeme og Gods, om det dog skulde ville hjælpe, og dog Nogle blive bevægede. Men dem, som frækt og aabenbart fremture i denne Last og ikke ville bedre sig (og dog ogsaa rose sig af Evangeliet), dem skulle de ikke stede til Sakramentet, eller lade staa Fadder, men anse dem som aabenbare Vantro og holde sig fra dem, ligesaavel som fra aabenbare Ægteskabsbrydere, Aagerkarle eller Afgudsdyrkere, ligesom ogsaa St. Paulus befaler dette 1 Cor. 5. 11.: **Dersom Nogen, der kaldes en Broder, er en Horkarl, Gjerrig, Afgudsdyrker, Skjendegjæst, Dranker, Røver, med en saadan skulle I ikke engang æde.**

Men herom ville vi nu ikke tale Mere. Vi ville igjen høre St. Petrus, som formaner os til at være ædrue, paadet at vi kunne være aarvaagne til Bønnen, som de, der nu ere Christne og have aflagt Verdens hedenske, uteerlige Levnet, ligesom han lidt foran denne Text har sagt: **Det er nok, at vi i den forbigangne Livs Tid have bedrevet Hedningernes Villie, der vi vandrede i Uteerlighed, Lyster, Fylderi, Fraadseri** ꝛc., V. 3, men nu ere kaldede og satte til ved vor Tro og Bøn at stride mod Djævelen, Ligesom han senere 5, 8, atter gjentager og tydeligere fremsætter denne Formaning, at de skulle **være ædrue og vaage.** Og om du spørger: Hvorfor er da det saa høit fornødent? saa svarer han: Jo, af den Grund, **at Eders Modstander Djævelen gaar omkring som en brølende Løve søgende, hvem han kan opsluge.** Efterdi I da ere et saadant Folk, vil han sige, der er kaldet til Kampen mod saadan en vældig Aand, som sigter efter vor Sjæl og er meget begjærligere efter den en nogen Ulv efter Faaret, saa maa I se til, hvorledes I kunne staa ham imod og bevare Eder for ham, hvilket skeer alene ved Troen og ved Bønnen. Men for at kunne bede maa I ogsaa være ædrue og aarvaagne; thi hos Fraadsere og drukne Sviin er Fornuften begravet, saaat de ikke kunne give Agt paa nogen Ting og ikke ere duelige til nogen god Gjerning; derfor er ogsaa Bønnen og Paakaldelsen dem berøvet, og Djævelen kan overvinde og opsluge dem, naar han vil.

Man seer endnu, hvor flittige de Christne i den første Kirke, medens de lede stor Forfølgelse, have været i dette Stykke, ja næsten mere end villige, idet de dagligen, ikke alene Morgen og Aften, men ogsaa til nogle bestemte Timer kom sammen og bad med hverandre, ja vaagede endogsaa ofte den ganske Nat og tilbragte den med Bøn; Nogle have med saadan Iver drevet herpaa, at de undertiden ikke toge Føde til sig ind paa den fjerde Dag, som St. Augustinus beretter. Dette er vel at gaa noget for ivrigt tilværks, især da man sidenefter har gjort et Exempel og Bud deraf; men det er dog at rose, at de Aften og Morgen og til enhver Tid have været smukt ædrue. Sidenefter, da Saadant ophørte i Menigheden, fulgte Munkenes lede Hob, som foregave at bede for de Andre, og som vel beholdt de samme Timer og Tider, Mor-

gen- og Aften-Messe og andre Messer og dog ikke bad, men alene sang, mumlede eller tudede.

En Levning af hin Bønnens Øvelse have vi endnu i Børneskolerne, i hvilke endnu Aften- og Morgenbøn bliver holdt ved Magt; men saaledes bør det ogsaa gaa til i enhver Christens Huus, thi enhver Huusfader er skyldig at tilholde sine Børn at bede idetmindste hver Morgen og Aften og befale Gud al Verdens Nød, at han vilde afvende sin Vrede og ikke straffe, saaledes som vi fortjene. Paa den Maade ere vi ret lærte og dog ikke tungt besværede; det bliver os ikke forbudt at spise, drikke og klæde os i Nødtørft og ogsaa til Ære og Glæde, kun at vi ikke blive Skarn og Sviin og saa skammeligen begrave vor Fornuft, hvilket dog er Synd og Skam for et Menneske, selv om der ikke var nogen Gud eller noget Forbud. Og det bør saameget mindre taales hos Christne, siden der endogsaa hos Hedninger og Tyrker er mere Dyd i dette Stykke, medens vi maa skamme os for dem, hvem vi billig burde give et saadant Exempel, at de maatte skamme sig for os; derfor maa vi paa det Alvorligste vogte os for, at Ingen tager Forargelse af vort Liv, forat ikke Guds Navn skal blive bespottet, men priset, saaledes som ogsaa St. Petrus formaner i Slutningen af denne Epistel.

Hvad der her er sagt om Ædrueligheed, det gjælder nu ogsaa om den anden Dyd, som hedder Maadelighed; thi de høre begge sammen, medens dog det at være maadelig ikke alene gaar paa Spise og Drikke, men er rettet mod alt uordentligt, overdaadigt Væsen i det udvortes Liv, med Hensyn til Klæder, Smykker, og hvad der forøvrigt kan regnes til Overflødighed og Overdaadighed, hvorved den Ene vil vise sig stor og prægtig for og fremfor den Anden. Med Saadant har det ogsaa taget saadan Overhaand i Verden, at der intetsteds mere er nogen Maade med overvættes Bekostninger i Klædedragt, Bryllupper, Huusholdninger, Gjæstebud, Bygninger ꝛc., hvorfor baade Herskab og Land og Folk maa forarmes, esterdi Ingen længer forbliver paa sin Plads, men næsten enhver Bonde vil være en Adelsmand lig, og dernæst Adelen ogsaa vil gaa foran Fyrsterne, saaat der heller ikke paa denne Dyd ligesaalidt som paa Ædrueligheden fast er noget Exempel mere at finde hos os; saa aldeles er Regimente, Alvor og Tugt forfalden hos os.

Nu bliver heller ikke her forbudt, hvad der i saadanne Ting efter Enhvers Stand er anstændigt og ærbart, ogsaa om det er til Lyst og Glæde. Thi St. Petrus vil heller ikke vide af de urene, skidne og smudsige Munke, eller de suurmulende Helgener med deres Hykleri og det Skin, som de give sig af et overvættes strengt Liv, hvormed de dog ikke gjøre deres eget Legeme nogen Ære, som St. Paulus siger Col. 2, 23., og som strax dømme og fordømme andre Folk, om f. Ex, en Jomfru gaar til Dands eller bærer en rød Kjole ꝛc. Thi det kan Gud godt lide (saafremt du ellers er en Christen), at du efter din Stand klæder eller smykker dig eller lever godt, til Ære og anstændig Glæde, kun at der holdes Maade dermed, og at det kan hedde Maadelighed, det er, at man ikke saaledes uden al Skik og Tugt, uden egentlig at tænke paa Glæde og Lyst, blot vil lade se, at man kan gjøre det ret tilgavns og bortødsle Alt til ingen Nytte, hvoraf da maa følge saadan Ulempe og Skade, saasom Guds Straf, Beskatning, Ager, Røveri og Tyveri, indtil tilsidst baade Herrer og Undersaatter, den Ene med den Anden, fordærves.

Men haver for alle Ting den inderlige Kjærlighed til hverandre; thi Kjærlighed skal skjule Synders Mangfoldighed.

I det forrige Stykke har han formanet

de Christne, hvorledes de for sin egen Person skulle leve; her siger han nu, hvorledes de ogsaa skulle forholde sig mod andre Mennesker, og sammenfatter her alle de gode Gjerninger, som vi efter den anden Tavle ere skyldige at gjøre imod vor Næste, i det kraftige, lille Ord, som han kalder **den inderlige Kjærlighed.** Dette hører ogsaa til en Christen, som maa stride og bede mod Djævelen, hvilket nemlig ogsaa der bliver forhindret, hvor der ikke herskер Kjærlighed og Enighed, men Vrede og Uvillie; ligesom ogsaa Fadervor lærer Saadant: **Forlad os vor Skyld, som og vi forlade** 2c. Thi hvorledes kunne de bede for hverandre, som ikke antage sig Næstens Nød, men ere fiendske mod Andre og ikke unde dem noget Godt? Derfor, hvor Hjerterne ere optændte af Vrede mod hverandre, der er Bønnen allerede standset og udslukket; derfor kunne de falske Christne, og de, som ere i Pavedømmet (hvor hellige de end ville være), heller ikke bede, fordi de ere Guds Ords Fiender og forfølge de Christne. Og hvo, som i Vrede, Nid og Had beder Fadervor, han straffer sin egen Mund og fordømmer selv sin Bøn, idet han hos Gud søger Forladelse, og dog ikke tænker paa at forlade sin Næste. Men det skal iblandt Christne heller ikke være en ganske almindelig Kjærlighed, saaledes som den vel ogsaa findes blandt Hedningerne, men en varm, inderlig Kjærlighed, og ikke blot en Røg eller et Skin af Kjærlighed (hvilket St. Paulus kalder en falsk eller sminket Kjærlighed Rom. 12, 9.), men en ret Alvor og Ild, som ikke let lader sig slukke, men varer og holder ved, ligesom den mellem Mand og Hustru og mellem Forældre og Børn. Hvor der er en ret ægteskabelig Kjærlighed, eller Fader- og Moderkjærlighed, der ophører den ikke strax, fordi om En bliver svag, skrøbelig, fuld af Saar og Pestilentse eller dødelig syg; men jo større den Andens Nød og Fare er, desto mere bliver Hjertet bevæget, og desto mere brænder Kjærligheden til den Anden. Saadan **hjertelig** Kjærlighed, som Apostlene andre Steder benævne den, skal ogsaa findes blandt de Christne, fordi de Alle ere Børn af een Fader i Himmelen og indbyrdes ere Brødre og Søstre, ja ogsaa ere skyldige at elske deres Fiender som dem, der dog ogsaa ere Mennesker og af det samme Kjød og Blod, og ikke skulle de unde noget Menneske noget Ondt, men gjerne hjælpe og tjene Enhver, hvor de kunne. Det er den røde Klædning, hvormed de Christne skulle være prydede for al Verden, og som de bære ovenpaa sin Troes rene, hvide Kjortel, som de fik i Daaben; efter Christi Exempel, som ogsaa for os (der vi endnu vare Fiender) har baaret en saadan rødfarvet Kjærlighedens Klædning, idet han var besprængt med sit eget Blod og brændte i den høieste, uudsigeligste Kjærligheds hede Flamme.

Saadan Formaning give nu Apostlerne af den Grund, at de godt have kjendt til og bemærket, at der blandt de Christne endnu forbliver megen Svaghed og Skrøbelighed, ogsaa i det udvortes Liv, og at man ikke kan leve saaledes i det almindelige Liv blandt Menneskene (ligesom det heller ikke i noget Huus stedse er den fuldkomneste Enighed mellem Mand og Hustru), at der jo ikke af og til fra een Part falder Ord, Gebærder eller Handlinger, som den anden Part tager fortrydelig op og vredes over; ligesom jo ogsaa paa det menneskelige Legeme det ene Lem støder det andet, eller Mennesket bider sig selv i Tungen eller krabser sig under Øiet. Hvo, der nu her vil være en saadan stærk, egensindig Helgen, som ikke kan fordrage eller holde tilgode noget ondt Ord eller Gebærde eller Skrøbelighed, han duer ikke til at være iblandt Folk, veed heller Intet af nogen christelig Kjærlighed og kan hverken tro den Troesartikel om Syndernes Forladelse eller øve den i sit Liv.

Derfor hører der til en Christen, ikke

en mat, kold, blegrød, men en saadan fyrig, mørkerød Kjærlighed (hvilken Skriften kalder Coccum bis tinctam, det er Rosenrødt 2 Mos. 26, 1.), som kan holde Ild og er sandfærdig, saaat den ikke snart lader sig forbitre eller overvinde af Vrede, Utaalmodighed eller Hevngjerrighed, men kan forbrage og tie stille, om Noget gaar den for nær, eller noget Fortrædeligt møder den, saaat den træder oftere og stærkere frem i at lide og taale, end i at handle.

Derfor priser nu St Petrus saadan Kjærlighed og siger, at den er en saadan Dyd og saa stærk og mægtig, at den kan ikke alene taale, men ogsaa skjule Synderes Mangfoldighed. Dette Sprog anfører han af Ordspr. 10, 12., hvilket Papisterne ogsaa forvrænge og udtyde mod Troens Lære, idet de af Kjærligheden til Næsten gjøre en Gjerning eller en Dyd ligeoverfor Gud og ville dernæst uddrage den Slutning deraf, at ved vor Kjærlighed bliver vor Synd tildækket, det er, tilgivet og udslettet. Men de Narre lade vi fare; thi det er klart nok af Texten, at han taler om Had og Kjærlighed mellem Mennesker og ikke mener vor egen Synd, men andre Menneskers Synd og Overtrædelse. Thi til at skjule vor Synd for Gud, dertil hører en anden Kjærlighed, nemlig Guds Søns, som alene er Syndens Bærer for Gud, idet han, som Johannes den Døber siger, bærer vor og al Verdens Synd paa sin Nakke og paa sine Skuldre, og tager dem bort, og ved saadan Kjærlighed tillige har givet os et Exempel, at ogsaa vi med saadan Kjærlighed skulle bære og gjerne tilgive andre Mennesker den Synd, som de have gjort mod os.

Thi Salomo stiller mod hinanden de tvende modsatte Stykker: Had eller Nid, og Kjærligheden, og viser hvad der kommer af dem begge. **Had**, siger han, **opvækker Trætter, men Kjærlighed skjuler over alle Overtrædelser.** Thi hvor der er Had og Fiendskab i Hjertet, der gaar det ikke af uden at anrette Ulykke og Trætte; thi Verden kan ikke holde sig inde, den farer ud og giver giftige Ord, enten i Ryggen paa den, som den er fiendsk, eller viser sig aabenlyst mod ham, saaat man seer, at den ikke under ham noget Godt, hvoraf da følger Skjenderi, Banden, Biden og Slagsmaal, ja, hvor man ikke lægger sig imellem, Jammer og Mord. Det kommer nu deraf, at Junker Had har saadanne afskyelige, giftige Øine, at han hos et Menneske, med hvem han geraader i Strid, ikke kan se Andet end det som er ondt; og hvor han seer Saadant, der hænger han sig fast, graver og roder deri, og æder derpaa, ligesom et Svin med sit urene Tryne roder i Skarn og Stank (ligesom man ogsaa pleier at sige til en Saadan: Jeg mener, du har seet mig bagtil); derfor kan han heller ikke tale eller tænke noget Andet om Næsten end det Allerværste (uanseet om der ellers er meget Godt ved ham), og ønsker alene, at ogsaa hver Mand var ham fiendsk og talte det Værste om ham; og om han end hører noget Godt om ham, saa maa han dog lægge det ud til det Værste. Derved bliver nu ogsaa den anden Part forbitret, saaat ogsaa han begynder at hade, forbande og bespotte, og saaledes brænder da Ilden, saaat der maa følge idel Tvedragt og Ulykke deraf.

Derimod, siger Salomo, er Kjærligheden en saa reen og kostelig Dyd, at den hverken taler eller tænker noget Ondt om Næsten, men skjuler endogsaa ikke een eller to, men en Mangfoldighed af Synder, eller en stor Hob, ja ligesom en stor Skog eller et heelt Hav fuldt af Synder; det er, den har ikke Lyst til at speile sig i eller gjøre sig tilgode med Næstens Synder, men lader som om den ei havde seet eller hørt dem; eller, hvor den ei kan negte dem, der tilgiver den dog gjerne og retter paa saa Meget, som den kan; eller hvor den ikke

kan gjøre Andet, der bærer og taaler den dem dog og stifter derfor ingen Tvedragt, gjør heller ikke Ondt værre.

Hermed bekjender Apostelen, som den, der vel har seet og erfaret Saadant, at, hvor Mennesker bo sammen, der kan det ikke feile, at der jo findes Synd og Overtrædelse, saaat den Ene ikke altid gjør, hvad der behager den Anden, eller vel ogsaa gjør ham aabenbar Uret. Og han vil hermed lære os, at den, som vil leve iblandt Folk (og vi maa jo leve blandt hverandre i alle Stænder; thi Skriften veed ei af de besynderlige og ulidelige Helgener at sige, som ville løbe ud af Verden, saasnart noget Lidt ikke gaar dem efter deres Sind), han maa rette sig derefter, at han ved Kjærligheden maa bære den Anden, overse og skjule hans Overtrædelser, paadet at der ei skal flyde et større Onde deraf. Thi hvor man ikke vil taale eller tilgive eller glemme Noget, der maa vel følge Had og Nid, hvilke da foraarsage idel Tvist og Trætte, saaat vi ikke have nogen Fred og Ro indbyrdes, men bide og kradse hverandre og saaledes gjøre vort Liv tungt og surt. Thi at der er saamegen Misnøie, Tvedragt og Krig paa Jorden, deri er intet Andet end den bedrøvelige Ulykke Skyld, at vi ingen Kjærlighed have til hverandre, men lader det bedrøvelige Had bevæge os til Vrede og til selv at tage Hevn, naar man gjør os Noget imod, og at vi saaledes have ikke det Onde, men det ene Menneske det andet, istedetfor at den Ene skulde elske den Anden.

Vil du nu leve som en Christen og dernæst have Fred i Verden, saa maa du stræbe efter, at du ikke, ligesom de Andre, giver din egen Vrede og Hevngjerrighed Rum, men dæmper Hadet ved Kjærligheden og overseer og taaler, om der endogsaa skeer dig stor Uret og Fortræd. Paa den Maade er du et godt Menneske, som ved Sagtmodighed og Taalmodighed kan udrette meget Godt, stille og bortrydde Fiendskab og Tvedragt, og derved ogsaa forbedre og omvende Andre. Men vil du ikke gjøre Saadant, saa faar du ogsaa blive ved, hade og bære Nid, eller med Utaalmodighed larme og buldre og søge Hevn; men du skal heller ikke høste Andet deraf end Tvedragt og Uro, og om du end længe nok klager og jamrer og løber hid og did, skal du dog ikke finde det anderledes, medmindre du først kan udslette denne Text og overbevise Skriften om Løgn. Dette Salomos Sprog om Kjærligheden har Paulus ogsaa havt for Øie og, forat prise saadan Dyd, udbredt sig over med mange Ord i 1 Cor. 13., hvor han blandt Andet siger: **Kjærligheden søger ikke sit Eget, forbittres ikke, tænker ikke Ondt; den glæder sig ikke over Uretfærdighed, men glæder sig ved Sandhed; den fordrager Alt, tror Alt, haaber Alt, taaler Alt** etc. Se, dette er, hvad St. Petrus kalder **en inderlig Kjærlighed**, som har en saadan Hede og Ild, at den kan fortære og borttage alt Ondt og give idel Godt istedet; den lader sig ikke overvælde eller undertrykke, men trænger igjennem, og man kan ikke gjøre den saa meget Ondt, at den jo ikke alligevel forbliver god og gjør idel Godt. Dette er og bliver differentia essentialis, Kjærlighedens rette Egenskab, hvor den er retskaffen og, som dens Navn og Natur fordrer, en inderlig, at den nemlig ikke lader sig forbittre og ikke ophører at elske, gjøre Godt og taale det Onde. Summa: Kjærligheden kan ikke hade, eller være Nogen fiendsk; man kan ikke gjøre den noget saa Ondt, at den jo kan taale det Altsammen; man kan ikke synde saa Meget imod den, at den jo kan tildække det Altsammen; saa dybt kan den ikke fortørnes, at den ikke kan tilgive det. Thi den gjør ikke Andet, end hvad en Moder gjør imod sit Barn; det være saa skrøbeligt, smudsigt og skident, som det være vil, hun seer det dog ikke, endskjønt hun seer det, men bliver blind af Kjærlighed, ja hun har saa rene Øine, hvormed hun be-

tragter sit Barn som en skjøn Frugt af sit Liv, skjænket hende af Gud, at hun forglemmer alle dets Skrøbeligheder og holder dem for Intet, ja undskylder og tilsmykker dem, saaat om det ogsaa seer skjevt, saa maa det ikke hedde skeeløiet, men smukøiet, og en Vorte maa ligeledes klæde det godt.

Se, det kaldes at skjule Synden ved Kjærligheden; den er en for de Christne særegen Dyd, som ikke findes i Verden; thi denne har ikke og kan heller ikke have saadan Kjærlighed, hvor stort Skin og Navn den end fører deraf. Thi hvor kostelig denne Dyd end er, saa maa den dog ogsaa lide saadan Sygdom, at den bliver sminket, farvet og forfalsket med et falsk Skin og Glimmer, saasom Ingen vil have Ord for at hade og bære Nag til sin Næste; og Enhver kan jo i Ord og Gebærder vise sig venlig, idetmindste saalænge man beviser ham Godt og gjør, hvad der er ham kjært. Men hvor Kjærligheden mod ham aftager lidt, eller hvor han fornærmes med et eneste Ord, der er han paa Øieblikket færdig, klager og harmes over den store Uret, som tilføies ham, foregiver, at han ikke er skyldig til at taale dette, roser og berømmer sin store Troskab og Kjærlighed til den Anden, hvorledes han gjerne havde villet give ham Hjertet i sit Liv ꝛc., og bliver dog nu saa slet betalt; Djævelen skulde mere tjene Folk. Det er Verdens Kjærlighed, og det er ikke **at elske i Gjerning og Sandhed**, som St. Johannes siger 1 Joh. 3, 18., **men med Ord**; der er intet Hjerte eller Alvor, men et tomt Irlys, som vel skinner, men er uden Ild og uden Varighed, som udblæses ved et lidet Pust, som slukkes ved et lidet Ord. Det kommer kun af, at Verden kun søger sit Eget og kun vil tjenes og modtage det Gode af Andre, men ikke give Noget igjen, hvis den skal lide eller taale Noget derfor. — Her vil du maaske sige: Hvorledes? Skal man da ikke straffe det Onde? Hvad vil Følgen blive, naar man skal lide, skjule og fordrage alt det Onde, som skeer? Derved vilde man jo give de Onde Aarsag til al Slethed og bestyrke dem i deres Ondskab, saaat tilsidst Ingen kunde faa være i Ro for den Anden. Svar: Derom er ofte talt, hvem det tilkommer at vredes og at straffe, og hvorvidt og paa hvad Maade. Thi det er sandt, at Øvrigheden i et Land og enhver Huusfader skal vredes, straffe og forhindre det Onde, ligesaa en Præst og Prædikant ifølge den Befaling, han har; ja ogsaa enhver from Christen skal formane og straffe sin Næste, hvor han seer ham synde, ligesom i et Huus den ene Broder straffer den anden. Men det er to ganske forskjellige Ting: at vredes paa det Onde og straffe det ifølge sin Embedspligt, og at hade og være hevnjerrig eller ønske Ondt og ikke ville tilgive. Det strider ikke mod Kjærligheden at vredes og at straffe, hvor man ser Næsten synde; thi den rette Kjærlighed er ogsaa af den Art, at den ikke gjerne seer Næstens Synd og Skam, men gjerne vil have raadet Bod derpaa. Ligesom jo en Fader og Moder, naar Barnet er gjenstridigt og ulydigt, strax slaar til med Riset og dog ikke forstøder det eller bliver det fiendsk, men søger at forbedre det, og, naar det er straffet, igjen kaster Riset bort. Saaledes maa ogsaa du, siger Christus, straffe, se surt og vredes paa din Broder, naar han synder, forat han kan vide og tilstaa, at han har gjort Uret, og, saafremt han ikke forbedrer sig, melde det for Menigheden; men du skal ikke derfor blive ham fiendsk eller bære ondt Nag og Had til ham. Thi den rette Kjærlighed maa, som jeg har sagt, ikke været mat og kold, saaat den ikke agter Næstens Synd og Fordærvelse, men tragter efter, hvorledes den skal kunne redde ham fra Synden. Derfor maa den ogsaa her have en Ild, saaat den vel kan blive rød og vred, og

saaat det fortryder den og gjør den ondt, at dens Næste, som den elsker, skal handle saa ilde imod Gud og imod sig selv. Men den bliver ikke bleg af Had og Hevngjerrighed, men forbliver i det Røde, saaat dens Hjerte bevæges og flyder over af Medlidenhed og Forbarmelse over Næsten. Ja, om den end ikke udretter Noget med sin Vrede og Formaning, saaat den maa skille sig fra ham og betragte ham som en Hedning, saa kan den alligevel ikke derfor blive ham fiendsk eller unde ham ilde.

Derfor er en saadan Kjærlighedens Vrede og Straf en ganske anden Ting end Verdens Vrede, Had og Hevngjerrighed, idet denne alene søger sit Eget og ikke vil taale Noget, naar man ikke taler eller handler den til Behag. Men Kjærligheden bliver kun vred til Næstens Gavn og, om den end ikke tier stille til det Onde og billiger det, saa kan den dog taale og bære, tilgive og skjule Alt og lader Intet uforsøgt, som kan tjene til Næstens Forbedring, og saaledes formaar den at gjøre en ret Forskjel mellem disse to Ting: at være Lasten fiendsk, og dog elske Personen.

Laaner hverandre gjerne Huus uden Knur. Efterson hver har faaet en Naadegave, saa tjener hverandre dermed, som gode Huusholdere over Guds mangeslags Naade.

St. Petrus har i Almindelighed formanet de Christne til en ret indbyrdes Kjærlighed; nu tager han nogle Stykker, hvori Kjærligheden udvortes skal vise sig hos de Christne, og isærdeleshed taler han om dem, som i Kirken have et særeget Embede og særegne Gaver fremfor Andre, hvormed de kunne være de Andre til Hjælp, og viser altsaa den Christnes hele udvortes Liv og Gjerninger derhen, at de bør ske i Kjærligheden, som ikke søger sit Eget eller, lever sig selv til Nytte, men Næsten til Tjeneste ꝛc.

For det Første siger han: **Laaner hverandre gjerne Huus.** Det sigter til Kjærlighedens Gjerninger mod Næsten med Hensyn til al hans legemlige Nødtørft, saaat de Christne skulle tjene og hjælpe hverandre med timeligt Gods, og navnlig de Fattige og Elendige, som ere Fremmede og Pilegrimme iblandt dem, eller som komme til dem, og som ikke selv have Huus eller Hjem; Saadanne skulle de gjerne meddele og ikke lade Nogen iblandt sig lide Nød. Saaledes paa Apostlernes Tid og i den første Kirke, da de Christne overalt bleve forfulgte og forjagede fra sin Eiendom og maatte vanke om hid og did i Elendighed og paa det Uvisse, da var en saadan Formaning nødvendig, at de Christne, baade i Almindelighed og Enhver for sig, skulde gjøre, hvad de formaaede, til at Saadanne ikke lede Nød hos dem, men bleve forsynede med det Nødvendige. Ligesom det ogsaa endnu er nødvendig blandt de Christne, at de rette Fattige (ikke dovne Betlere eller Landstrygere), de, man kalder Huusarme, eller som formedelst Svaghed og Alderdom ei kunne ernære sig selv, blive forsørgede og underholdte, hvorfor der i Kirkerne bør være indrettet almindelige Bøsser, hvori man kan lægge saadanne Almisser. Saaledes have ogsaa Apostlerne anordnet det Ap. Gj. 6, 3. Til saadanne Kjærlighedsgjerninger formaner ogsaa St. Paulus paa mange Steder, saasom Rom. 12, 13.: **Antager Eder de Helliges Nødtørft** ꝛc.

Og Saadant siger St. Petrus, skal man gjøre **uden Knur**, ikke med Fortrædelighed og Uvillighed, saaledes som Verden gjør, navnlig hvor den skal give den Herre Christus, det er hans arme Tjenere, Præster og Prædikanter eller deres Børn, Noget; Saadanne tæller den hver enkelt Bid Brød i Munden, og den finder det Altsammen besværligt og for Meget, naar den her skal give en Skilling, medens den

ellers giver og udøser til Djævelen dyngeviis, saaledes som man hidtil under Pavedømmet villigen og hobeviis har givet de lade, unyttige Munke og skjændige onde Knægte, Bedragere og Forførere. Det er Verdens Vanart og tillige en retfærdig Straf fra Gud, at den ei faar være værd at give der, hvor den baade burde og kunde give, nemlig til Guds Ords og de fattige Kirkers Opholdelse, medens den dog maa give paa andre Steder, hvor man ikke veed den nogen Tak derfor. Men en christelig Kjærlighed skal have den gode Art, at den gjør det Gode uden Knur og, som St Paulus ogsaa siger Rom, 12. 8.: **Gjør Nogen Barmhjertighed, han gjøre den med Glæde**, det er, gjerne og uden Besvær; ligesaa 2 Cor. 9, 7.: **Gud elsker en glad Giver.**

Dernæst taler St. Paulus om de Kjærlighedsgjerninger, som ske ved Brugen af den Helligaands Gaver, der ere skjænkede den hele Kirke til Gode og Nytte, men især det aandelige Embede eller Regimente; disse vil han Allesammen have saaledes stillede, at den Ene dermed tjener den Anden. Han formaner dem til at betænke, at Alt, hvad de have, er Guds Gaver; hvilket Hedningerne ikke betænke, men leve saaledes, som om de havde sit Liv og alle Ting fra sig selv. Men de Christne skulle vide, at de ere skyldige til at tjene Gud dermed; men paa den Maade tjener man Gud dermed, at de bruges til Menneskenes Nytte og Tjeneste, saaat disse derved blive forbedrede og bragte til Guds Erkjendelse, og saaledes Kirken opbygget, styrket og opholdt; om alt dette ved Verden slet Intet, forstaar sig heller ikke derpaa. Derfor siger han, at man i Christenheden skal bruge saadanne den Helligaands eller aandelige Gaver **som gode Husholdere over Guds mangeslags Naade**, paadet vi skulle vide, at de ere os skjænkede af Naade, ikke forat vi skulle ophøie os selv af dem, men forat vi med dem skulle være Forstandere i Guds Huus, det er, i hans Kirke; derfor ere Gaverne mangeslags og saaledes uddelte, at ikke En har dem alle, men at den Ene har andre Gaver, andet Embede og Kald end den Anden, og at vi altsaa ere saaledes sammenknyttede og forbundne, at vi indbyrdes maa tjene hverandre.

Nu vil St. Patrus have Enhver især erindret om, at han seer paa sin Stand eller sit Embede, og efter dets Pligt troligen varetager og gjør, hvad der er ham givet og befalet. Thi det er, saaledes som Skriften ofte lærer, ingen ædlere Gjerning end Lydighed mod det Kald og Embede, som af Gud er Enhver paalagt, saaat han er tilfreds dermed og troligen tjener sin Næste og ikke gaber efter det, som er en Anden befalet eller givet, eller tiltager sig at gribe videre, end det er hans Skyldighed. Saaledes, som mange letfærdige, ustadige Aander og fornemmelig de hoffærdige, opblæste Hoveder, og de af sig selv opvoxede Fornuftsviise gjøre, hvilke tro sig saa fulde af Aand og Kunst, at de ikke kunne forblive ved det, som er dem befalet, men mene, at de maa styre Altsammen, samt mestre og rette paa Alt, hvad Andre gjøre. Disse ere fientlige Mennesker, som ikke afstedkomme Andet end Ulykke og ikke have nogen Naade til at gjøre noget Godt, om de end ellers have skjønne Gaver, fordi de nemlig ikke bruge dem i Overensstemmelse med sit Kald og Næsten til Tjeneste, men alene for sin egen Berømmelses og Fortrins Skyld.

Derfor viser Apostelen her, hvorledes Gud uddeler sine Gaver paa mange Maader, og siger: Der er mangeslags Gaver, saaledes som ogsaa St. Paulus gjør 1 Cor. 12, 5., idet Enhver bliver tildeelt og skjænket en særegen Gave og derhos et særeget Embede, hvori han skal bruge saadanne Gaver, og i hvilket han skal forblive, indtil han kaldes til et andet, saaledes som igjen St. Paulus siger Rom. 12, 7.: Har Nogen en Propheti, han tage vare paa Prophetien;

har Nogen et Embede, han tage vare paa Embedet ꝛc. Thi det er ikke nok, at have mange særegne Gaver, men der maa ogsaa Naade til, saaledes som han her siger: Guds mangeslags **Naade**, saaat det kan være Gud til Behag, og han kan give Lykke og Velsignelse til, at et Menneske med saadanne Gaver kan tjene Kirken med Held og Nytte og udrette noget Godt. Saadan Naade bliver ikke givet dem, som ikke varetager deres Kald i Troen og efter Guds Ord eller Befaling. Derfor giver nu St. Petrus en skjøn Regel til Oplysning om, hvorledes man rettelig skal bruge denne Forskjel mellem de mangeslags Gaver, idet han siger: Dersom Nogen taler i Menigheden, han tale som Guds Ord; dersom Nogen tjener deri, han tjene som af den Formue, hvilken Gud forlener.

Dette er en meget nødvendig Lære i Kirken, og dersom den hidtil var bleven efterfulgt, da vilde Verden ikke være bleven opfyldt med Antichristens Løgne og Forførelser; thi hermed er der sat en Grændse og opreist et Mærke for alle dem, som i Kirken vil være og gjøre Noget, hvor høie endogsaa deres Embeder og Gaver ere, paadet de ikke skulle overskride det rette Maal. Han deler imidlertid Kirkeregimentet i de tvende Stykker: at lære eller føre Ordet, og at tjene eller at have et Embede, hvori man regjerer efter Ordet og Læren; og han siger, at man skal give Agt paa, at Ingen heri farer frem efter eget Hoved og Godtykke eller Behag, men lærer og regjerer saaledes, at det kan kaldes og forblive Guds Ord og Gjerning eller Embede.

Thi i Christenheden gaar det ikke saaledes til som i det verdslige Regimente og i de Sager, der angaa udvortes Ting og det timelige Gods, hvor Menneskene, alt eftersom de forstaa og deres Fornuft lærer, maa regjere, bestemme Lov og Ret og efter Samme byde, straffe, tage og give; men her er der et aandeligt Regimente efter Samvittigheden for Gud, og hvad der tales, læres, befales eller gjøres, det maa Altsammen ske saaledes, at man veed, at det gjælder og bestaar for Gud, ja udgaar fra og har sin Kilde i ham, saaat man kan sige: Det har Gud selv talt eller gjort. Thi dette Huus, hvor han regjerer og bor, der skal og vil han ogsaa, som den rette Husherre, selv tale og gjøre Altsammen, om han end bruger Menneskers Mund og Haand. Derfor maa her allerførst og fremfor alle Ting baade Prædikanter og Tilhørere med Hensyn til Læren se vel efter, om man har et klart og vist Vidnesbyrd for, at saadan Lære ogsaa virkelig er det rette Guds Ord, som er aabenbaret af Himmelen, givet de hellige første Fædre, Propheter og Apostle og af Christus selv bekræftet og befalet at lære. Thi det maa paa ingen Viis taales, at man vil omgaaes med Læren, saaledes som det lyster Enhver eller tykkes ham godt og ret, og saaledes som det vilde rime sig med menneskelig Forstand og Fornuft, eller at man vil lege og gjøgle saaledes med Skriften og Guds Ord, at den maa lade sig fortolke, dreie vende og flikke paa, saameget som det er muligt, for Menneskers eller for Freds og Enigheds Skyld; thi paa den Maade fik man ingen vis og paalidelig Grund, hvorpaa Samvittigheden kunde forlade sig. Ligesaalidt maa det ogsaa taales, at Nogen, der maaske nyder særlig Anseelse fremfor Andre eller er hellig og begavet med høi Aand og Forstand (selv om det ogsaa var en Apostel) vil optræde i Kraft af sine Gaver og sit anbetroede Embede og tiltage sig Magt til at lære, hvad ham behager, samt paastaa, at Tilhørerne ere skyldige til at annamme Saadant og forlade sig paa, at det maa være ret, hvad en saadan Mand forkynder. Saaledes som hidtil Paven med sine Kirkeforsamlinger har besnakket Verden: efterdi han nemlig sidder paa Apostlernes Stol og beklæder det høieste Embede og

sammenkalder Kirkeforsamlingerne, saa kunne de ikke fare vild og hver Mand er pligtig til at tro og holde, hvad de beslutte og fastsætte.

Herimod prædiker St. Petrus, og den ganske Skrift forbyder, under den evige Saligheds Forliis, at man i disse Ting, som angaa Troen, seer eller agter paa noget Menneskes Person eller Gaver. Men man skal prøve og bedømme al Lære efter Guds klare og visse Ord, som er givet os af Himmelen, og som fra Begyndelsen af har Apostlernes og Kirkens visse og eenstemmige Vidnesbyrd; saaledes som ogsaa St. Paulus mod hans falske Apostle, som roste sig af at være de høie Apostlers Disciple og mod ham pukkede paa deres Person og Ansеelse, afsiger en saadan Dom: **Om og en Engel af Himmelen prædikede et andet Evangelium, han være fordømt og forbandet** ꝛc. Gal. 1, 8.

Saaledes bør det ogsaa være i Kirkens Embede eller Regjering; der skal man ogsaa for det Første have det Vidnesbyrd, at man veed, at Gud har befalet og anordnet et saadant Embede, paadet at ikke Enhver skal have Lov til af egen Magt eller Godtykke at anordne, befale eller gjøre Noget (som dog skulde holdes for en guddommelig Gjerning eller nødvendigt til Salighed), blot af den Grund, at han er kaldet og beskikket til saadant Embede. Saaledes som Paven, i Kraft af sit Kirkeembede, i Kirken har formastet sig til at herske og byde over Alle, give Love og ordne Gudstjeneste, hvilket Enhver skal være skyldig til at holde. Men hvo, der vil have og øve et Embede i Kirken, han skal først bevise og godtgjøre af Skriften, at han af Gud har Befaling dertil, saaat han kan sige: Det har ikke jeg, men Gud forordnet, og saaledes Folk kunne være visse paa, at de, naar de gjøre det, ikke ere ham, men Gud lydige. Som for Exempel, naar jeg ifølge Christi Befaling, som Sjælesørger eller Kirkens Tjener rækker det hellige Sakramente eller meddeler Absolution, formaner, trøster, straffer ꝛc., da kan jeg sige: Det, som jeg gjør, gjør ikke jeg, men Christus; thi jeg gjør det ikke af eget Paafund, men paa hans Bud, og saaledes som han har befalet det. Saadant kan ikke Paven med hans Hob sige, fordi han fordreier Christi Anordning og Befaling i Sakramentet, forbyder Lægfolket at drikke af Kalken, gjør Sakramentets Brug eller Messen til et Offer for de Levende og Døde, foruden de øvrige utallige Afskyeligheder som han har afstedkommet, uden og udenfor, ja mod Guds Befaling, med falsk Gudstjeneste, saasom de afdøde Helgeners Anraabelse og lignende Afguderi, som Paven under sit Embedes Skin og Navn har frembragt, som havde han Magt og Myndighed af Christus til at forordne og paabyde Saadant.

For det Andet er ikke det alene nok, at Embedet eller Befalingen er Guds Embede og Befaling, men man maa ogsaa vide og lære Folket, at den Kraft, som saadant Embede skal skjænke og virke, ikke er Menneskers Formue, men Guds Gjerning og Kraft, det er, at det, som Embedet skal udrette, og hvortil det er givet, gjælder og skeer, ikke fordi jeg siger eller gjør det, men i Kraft af Guds Befaling eller Anordning, efterdi han har befalet at gjøre saaledes og vil virke og være kraftig gjennem saadant Embede, naar det forrettes efter hans Befaling. Saaledes skal man i Daaben, Sakramentet, Absolutionen ikke se efter, hvem eller hvorfrom, hellig og værdig den Person er, som rækker Sakramentet, absolverer ꝛc.; thi der gjælder og skeer Intet for det Menneskes Værdigheds eller Uværdigheds Skyld, som giver eller modtager det, men alene fordi Guds Anordning og Befaling er der tilstede. Dette kaldes nu, som St. Petrus siger, **den Formue eller Kraft, som Gud forlener**, det er: det skeer og virkes ikke ved Menneskers Kraft eller for Menneskers

Skyld, men for hans Indstiftelses Skyld og ved hans Kraft, paadet at Ingen her skal hovmode eller indbilde sig, som det var hans egen Kraft og Magt (saaledes som Paven med sine Nøgler og sin Kirkemagt foregiver), men paadet du maa vide, at, saafremt dit Embede skal være kraftigt og din Gjerning og Regimente i Kirken nyttigt og gavnligt, da maa Gud selv skjænke og virke det. Men forat Saadant skal kunne ske, maa der, som sagt, være et Guds Ord og Vidnesbyrd for, at han har befalet og forordnet at gjøre det.

Af den Grund bliver det hermed alvorligen befalet, at Ingen i Kirken maa understaa sig til at lære eller gjøre Noget af eget Paafund eller efter nogetsomhelst Menneskes Raad og Godtykke, det være sig Lidet eller Meget, Ringe eller Stort; men hvo, som vil lære eller gjøre Noget, han tale eller gjøre det saaledes, at han først er vis paa, at, hvad han taler og gjør, er sandelig Guds Ord og Gjerning, af ham befalet, eller han lade kun sin Prædiken og sit Embede fare og tage sig imidlertid noget Andet for. Paa samme Maade skulle heller ikke de Andre høre, tro eller antage Andet, end det, som med paalideligt Vidnesbyrd af Guds Ord og Befaling bliver dem forkyndt. Thi Gud vil ikke have, at man driver Skjemt med hans Sager, thi paa dem beror Sjælenes Frelse, hvilke føres i evig Skade og Fordærvelse, saafremt denne Regel og Befaling ikke efterfølges.

Paadet at Gud maa æres i alle Ting formedelst Jesum Christum ꝛc.

Dette bør være Endemaalet for Alt, som skeer i Christenheden, saaat Ingen søger og tillægger sig selv Magt, Ære og Berømmelse ved sit Embede og sine Gaver, men alene Gud, som selv har kaldet sin Kirke og ved sit Ord og sin Aand regjerer, helliger og opholder den, samt giver og skjænker os hertil sine Gaver, og gjør det Altsammen af lutter Naade, alene for sin kjære Søns, den Herres Christi Skyld, paadet vi skulle takke og love ham for saadan Naade og uudsigelig Velgjerning, som os er given uden vor Fortjeneste, og rette al vor Gjerning derhen, at hans Navn derigjennem maa vorde kjendt og priset.

Søndag efter Christi Himmelfart.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 15, 26—16, 4.

Men naar den Talsmand kommer, hvilken jeg skal sende Eder fra Faderen, den Sandheds Aand, som udgaar fra Faderen, han skal vidne om mig. Men og I skulle vidne; thi I vare med mig fra Begyndelsen af. Disse Ting haver jeg talet til Eder, at I ikke skulle forarges. De skulle udelukke Eder af Synagogerne; ja den Tid skal komme, at hver den, som ihjelslaar Eder, skal mene, han viser Gud en Dyrkelse. Og dette skulle de gjøre Eder, fordi de hverken kjende Faderen, ei heller mig. Men disse Ting haver jeg talet til Eder, paadet, naar Timen kommer, I skulle komme ihu, at jeg sagde Eder dem; men disse Ting sagde jeg Eder ikke i Begyndelsen, fordi jeg var hos Eder.

Det første Stykke af dette Evangelium, om den Helligaand, ville vi spare til Pintsefesten, paa hvilken det hører hjemme at tale om, hvorfor han kalder den Helligaand en Trøster eller Talsmand og en Sandhedens Aand, ligesaa, hvorledes han adskiller ham fra Faderen og Sønnen, saaat han er den Person, som udgaar fra eller sendes baade af Faderen og Sønnen. Den Helligaand hedder altsaa paa eengang Faderens Aand og Sønnens, det er, Christi Aand, saaledes som St. Paulus og Petrus kalde ham Gal. 4, 6. og 1 Pet. 1, 11. Hermed bliver ogsaa stadfæstet, at Christus er een, evig Gud med Faderen, efterdi han her siger, at han tilligemed Faderen sender og giver Christenheden den Helligaand; hvorom videre er talt i den særskilte Udlæggelse af disse tre Capitler.

Den Herre Christus taler imidlertid alle disse Ord, som gaa igjennem hele tre Capitler, før sin Afsked og Bortgang, for derved at trøste sine kjære Disciple og med dem den ganske Christenhed indtil Enden mod Alt, som skulde møde og vederfares dem i Verden, efterat han var opfaren fra dette Liv til sin himmelske Fader, og saaledes ikke længer er synligen tilstede hos os, og ikke længer regjerer paa en legemlig, men paa en aandelig Maade, paadet at vi, styrkede og rustede med Troen paa hans Ord kunne bestaa mod den store, svare Forargelse, som vil give Christenheden et haardt Stød, saaledes som vi faa at høre.

Thi han har med mange Ord forkyndt dem, hvorledes Verden under deres Embedes Udførelse vil vise sig mod dem, og sagt dem reent ud, at de skulle vide, at Verden ikke vil blive enig med dem eller annamme deres Lære (saaledes som de forhen og hidindtil havde haabet, at al Verden og fornemmelig deres eget Folk hobeviis skulde annamme Christus), men at den vil gjøre just det Modsatte, ikke alene foragte deres Prædiken og Ord, som et daarligt Udsagn af taabelige Folk, der prædike om et korsfæstet Menneske, men ogsaa for hans Navns Skyld hade og forfølge dem; ja han siger dem kort og godt, at de ikke skulle vente sig noget Venskab eller noget Godt af Verden, paadet de af Erfaring skulle lære og se, at hans Rige aldeles ikke stemmer med denne Verden. Men forat de ikke ved Saadant skulle blive afskrækkede og tænke: Hvorledes vil dette komme til at se ud? Hvad skulle vi prædike, naar Ingen vil høre os, ikke engang vort eget Folk (og hvad vil da de Andre gjøre?), men kun vise os Fiendskab, saasnart vi oplukke Munden? Da tie vi heller stille og lade Verden gaa sin Gang, tro og leve som den vil, heller end at vi siden alligevel med Spot og Skam maa holde Mund; vi ville dog ikke bringe Noget derudaf. Thi hvad ere og formaa vi Fattige, Foragtede og Faatallige mod saa stor Mængde, Viisdom, Magt og Vælde, som Verden har? Derfor trøster og styrker han dem forud med disse Ord:

Men naar den Talsmand kommer, hvilken jeg skal sende Eder fra Faderen ꝛc., han skal vidne om mig.

Vellan, vil han sige, om de end hade og forfølge Eder for mit Navns Skyld, og om end Djævelen ved saadant Had vil gjøre Eder trætte, paadet I maatte tie, saa skulle de dog ikke bringe det derhen, at de dæmpe og udrydde saadan Prædiken; thi der skal komme en Anden, naar jeg nu er borte og, som de mene, evig død; han skal ikke lade sig Munden tilstoppe, men aabenbart vidne og tale om mig i og for al Verden, enten den nu leer eller vredes derover. Det skal være, siger han, den Helligaand, som baade udgaar fra Faderen og sendes af mig, naar jeg nu gjennem Kors og Død er gaaet til Faderen og begynder at regjere i guddommelig Magt og Herlighed; da skal jeg ikke som nu, alene i min egen Person og med min svage

Stemme og Ord, i denne lille, trange Krog, men aabenbart, i og for al Verden tale gjennem ham. Thi jeg vil sende ham saaledes, at han er i Eder og er Eders Trøster (eftersom I af Verden ingen Trøst have), som kan give Eder Hjerte og Mod ligeoverfor Verdens Fiendskab og Djævelens Skræk, saaat I trøstigt og aabenlyst ville vidne om mig. Og saadant Eders Vidnesbyrd, gjennem Eders Embede og Mund, skal kaldes og være den Helligaands Vidnesbyrd, hvilken af Faderen og mig er dertil sendt og givet Eder, at I skulle vide og Verden erfare, at, hvad den Helligaand gjennem Eder prædiker, det skeer ved min Kraft og Magt og efter min Faders Mening, Befaling og Villie.

Dette er nu den Trøst, som Christus giver Apostlerne til deres Troes Bestyrkelse, den de ogsaa vel havde nødig under deres Prædiken og Bekjendelse af ham. Han forjætter ogsaa hermed sin hele Kirke, at efter hans Opstandelse og Himmelfart skal Ordet eller den Helligaands Prædiken gjennem Apostlerne og deres Efterfølgere lyde bestandigt, saalænge han sidder ved Faderens Høire, saaat dette Vidnesbyrd skal forblive i Verden, enten man nu vil høre derpaa eller ikke. Thi de skulle ikke være bekymrede for, hvem der vil høre og annamme det, eller ikke, men dog vide, at, fordi det er den Helligaands Vidnesbyrd, vil han ogsaa være tilstede og virke, at dog Nogle tro Samme, og Verden skal ikke formaa at standse og hindre Saadant, hvormeget den end raser derimod med sit Had og Forfølgelse. Ja selv om intet Menneske paa Jorden vilde annamme det, saa maatte dog Verden blive straffet ved saadan Prædiken (saaledes som han senere siger: den Helligaand skal straffe Verden), og derved modtage sin Fordømmelses Dom, fordi den har hørt denne Prædiken og dog ikke villet tro, hvorfor den heller ikke har nogen Undskyldning; saaledes som han ogsaa ovenfor har sagt: **Dersom jeg ikke var kommen og havde talet til dem — og gjort de Gjerninger** ꝛc., **saa havde de ikke Synd** ꝛc.

Naar han nu siger: **Men og I skulle vidne; thi I vare med mig fra Begyndelsen af,** saa fremhæver han derved Apostlerne fremfor alle Prædikanter og stadfæster deres Prædiken saaledes, at al Verden skal være bundet til deres Ord og uden al Modsigelse tro det, og være vis paa, at Alt, hvad de lære og prædike, er den rette Lære og den Helligaands Prædiken, den de have hørt og modtaget af ham selv; hvilket ogsaa 1 Joh. 1, 1. bevidner: **Det vi have hørt, det, vi have seet med vore Øine, det, vi have beskuet** ꝛc., **om det Livsens Ord** ꝛc. **forkynde vi Eder.** Saadant Vidnesbyrd har ingen Prædikant paa Jorden uden Apostlerne alene; thi alle Andre faa hermed den Befaling, at de skulle efterfølge Apostlernes Fodspor, forblive ved den samme Lære og ikke prædike noget Andet og fra den Forskjelligt. Dernæst bliver her ogsaa det rette Kjendetegn anviist, hvorpaa man skal kjende og prøve saadan den Helligaands Prædiken, idet han nemlig siger: Den Helligaand skal vidne **om mig** ꝛc., saaat han altsaa ikke vil prædike om noget Andet, end om denne Christus (ikke om Moses, Mahometh eller om vore egne Gjerninger), og det saaledes, at vi, som St. Petrus siger Ap. G. 4, 12., ikke ved noget andet Navn under Himmelen kunne blive salige, uden ved denne korsfæstede Christus.

Disse Ting haver jeg talet til Eder, at I ikke skulle forarges. De skulle udelukke Eder af Synagogerne; ja den Tid skal komme, at hver den, som ihjelslaar Eder, skal mene, han viser Gud en Dyrkelse.

Her vidner og fremsætter han selv klart nok, hvad der skal møde dem i Verden for

deres Prædikens Skyld og nævner tvende mægtige Ting, som vel ere de mægtigste til at dæmpe Evangelium, nemlig at bandlyse og dræbe dets Prædikanter, og det saaledes, at man dermed vil have gjort Gud en Dyrkelse. Hvo kan bestaa mod saadan Forargelse? Eller hvo vil og kan nu mere prædike, siden man saa forargeligen behandler og myrder dem, som vidne om Christus? Alligevel har man sagt, at den Helligaand skal vidne om ham, og at ogsaa de skulle vidne, og styrker dem dermed, at dette Vidnesbyrd dog ikke skal vorde tilintetgjort, trods denne Verdens Rasen og Forfølgelse mod dem. Og dette siger han dem iforveien, paadet at de skulle vide det og derved blive rustede mod saadan Forargelse.

Nu er det dog en forunderlig Ting og sælsomt baade at høre og sige, at ikke alene Verden skal stride mod Christus, Guds Søn og dens Frelser, med sit bitre Had og Raseri, men ogsaa at Apostlerne selv skulle forarge sig over denne Verdens Opførsel. Thi hvo kunde vel nogensinde have tænkt sig, at det skulde gaa Christus og hans Evangelium saaledes iblandt hans eget Folk, hvem han var forjættet af Gud, og som skulde vente alt Godt af ham, hvilket han ogsaa i Gjerningen havde beviist dem? Men her hører du, at Evangeliet er en saadan Prædiken, som efter Fornuften og menneskelig Dom heelt igjennem er en forargelig Prædiken, det er, en saadan, som man ikke alene holder for en stor Vildfarelse eller for noget Usands, som Verden foragter eller udleer, men ogsaa for en saadan Ting, som paa ingen Viis bør høres eller taales, ja for den lede Djævels skadelige Gift fra Helvede. Saadan Anseelse og Ære skal Christi Rige have paa Jorden, paadet man maa se og begribe, at det ikke er et saadant verdsligt Rige, som Kjød og Blod søger deri; ja det faar ikke engang hedde Christi eller Guds Rige, men en Fordærvelse og Forstyrrelse af alt godt Regimente, baade det guddommelige og verdslige. Det maa vel hedde et Under over alle Under, at Saadant skal vederfares Guds Søn, og det af dem, som bære Navn af Guds Folk og ere de Bedste i Verden; thi han taler her ikke om aabenbare letfærdige og onde Skjelme og ugudelige Folk, men om dem, som ere de Fornemste, Viseste, Helligste og, som han her siger, Guds Tjenere.

Dette Ord har nu hidtil Ingen forstaaet, ei heller forstaar Nogen i Pavedømmet det endnu, hvad nemlig dette vil sige: **De skulle udelukke Eder af Synagogerne** ꝛc.; de vide intet Mere at sige om dette Evangelium, end som var det nutildags en gammel og forlængst død Ting, at Jøderne vare saa onde og forstokkede, at de ikke kunde fordrage Christus og hans Apostle. Thi vi havde heller ikke kunnet tænke os, at der nu skulde findes saa onde Mennesker paa Jorden blandt de Christne eller i Kirken, at de skulde bandlyse Andre (vi tale ikke om Jøder eller Tyrker, som Intet have med Kirken at gjøre). Heller ikke har man i Pavedømmet nogensinde hørt eller erfaret, at Nogen blandt dem for Evangeliets og Christi Bekjendelses Skyld er bleven bandlyst eller forfulgt og ihjelslaaet; derfor angaar heller ikke denne Prædiken dem og kan hverken give dem Lærdom eller Trøst.

Men vi have, Gud være lovet, af egen Erfaring under vor Prædiken af Evangeliet i nogen Maade faaet lære, hvad Christus mener med disse Ord, og hvorfor han har talet saaledes, og det viser sig under den Strid om Læren, som vi have med vor Modpart, at netop de (Pavedømmet med dets Trop) hidtil have været og endnu ere de ømme, fromme, hellige Folk, om hvem Christus her siger, at de bandlyse og ihjelslaa hans Christne for Evangeliets Prædikens Skyld, Gud til en Dyrkelse. Tilforn have de været nok sysselsatte med at undertrykke Evangeliet med Vold og lave det saa, at Enhver har maattet være enig med dem; hvad de have sagt eller gjort, det har maat-

tet hedde sagt eller gjort af Kirken, og hvo, der blot med eet Ord har ladet sig forlyde derimod, han har strax maattet brændes levende. Dette have de kaldet at udrydde de forbandede Kjættere og Guds Fiender og at gjøre en hellig Gjerning for Gud. Og i vor Tid have de jo med mange Exempler rigeligen beviist dette og bevise det endnu paa mange fromme Mennesker, hvilke de myrde, blot fordi de bekjende Troen paa Christus, og for Guds Ords Skyld, og det med saadan Grumhed, at de ikke skjænke dem Livet, selv om de vilde gjenkalde. Derfor behøver ikke nu længer dette Evangelium megen Forklaring; vi behøve alene at betragte det og deraf lære, hvad Forskjellen er mellem den sande og falske Kirke, for dermed ogsaa at kunne trøste og styrke os mod saadan Forargelse. Derfor ville vi nu kortelig løbe Ordene igjennem.

Hvad det at bandlyse betyder, er let at forstaa; det er (saaledes som ogsaa den græske Text klarere lyder) at udkaste og udelukke En af Synagogen eller Guds Folks Forsamling, at erklære og anse ham for afsondret fra alt Samfund med Kirken, ganske at give ham Djævelen ivold og nedstøde ham i Helvedes Afgrund, som den, der ingen Deel mere har i Guds Rige, Naade og den evige Salighed. Det er jo et haardt, forfærdeligt Ord, for hvilket ethvert fromt Hjerte paa det allerhøieste maa forfærdes.

Thi det er sandt og uimodsigeligt, at en saadan Myndighed og Magt er skjænket Kirken af Gud, saaat, hvem den bandlyser, han er i Sandhed for Gud forbandet, det er, stillet under Guds Vrede og Forbandelse og berøvet alle Helliges Samfund, saaledes som Christus siger Matth. 18, 18.: **Hvadsomhelst I binde paa Jorden, skal være bundet i Himmelen**; ligesaa v. 17.: **Hører han ikke Menigheden, da skal han være for dig ligesom en Hedning og Tolder.** Men hvad Skrækkeligere kunde der vel times et Menneske, end at Guds og alle Skabningers Forbandelse og Fordømmelse rammer ham, og at han evindelig maa være berøvet al Frelse og Trøst.

Hvor nu saadant Band eller Forbandelse er udtalt, der maa vel ogsaa det andet Stykke følge, som Christus her siger: Den, som **ihjelslaar** Eder, skal mene, han viser Gud en Dyrkelse. Thi det er Dommens Udførelse eller den Straf, som Verden holder sig forpligtet til at fuldbyrde paa Saadanne, som offentligen ere satte i Guds og Kirkens Band, at man uden Naade tager dem af Dage og udrydder dem af Jorden. Thi en saadan Dom skal jo overgaa dem, som sætte sig op mod Guds Folk, navnlig med en ny Lære og Tro; saaledes som man troede om Apostlerne og beskyldte dem for, at de prædikede mod Loven, Templet og Guds Folk ꝛc. Thi dette havde ogsaa Gud i Loven alvorligen befalet, at man ikke skulde lade nogen Saadan leve, men uden Forbarmelse slaa ham ihjel, og at Ingen i dette Tilfælde skulde skaane sin bedste og nærmeste Ven, ja ikke engang sin Broder eller Søn eller Datter, 5 Mos. 13.

Saadant, vil Christus sige, skal ogsaa vederfares Eder, saaat I ikke alene af Eders eget Folk skulle bandlyses og stilles under Guds Forbandelse, men de ville ogsaa gribe til Dommens Udførelse og straffe Eder som Guds Fiender og mene, at de ikke kunne gjøre nogen bedre Gjerning end at udrydde saadanne forbandede Folk, Gud til Lov og Ære. Altsaa skal det da gaa med Disciplene, som det gik med Hovedet og Herren selv, at de skulle holdes for saadanne onde, skadelige, giftige, forbandede Folk, som hver Mand er skyldig at gjøre sin Flid med at faa udryddede af Jorden; og hvo som det gjør, han har gjort en saa priselig Gjerning, at den er Gud i Himmelen velbehagelig, ja, at der ikke kan bevises ham større Lydighed eller Gudsdyrkelse.

Se, skulde nu ikke dette kunne bevæge de kjære Disciple til høiligen at forarges,

og være dem for tungt at bære (saaledes som Christus senere siger til dem), nemlig, at de maatte se og erfare Saadant, ikke alene paa deres Herre, paa hvem de troede, men ogsaa paa sig selv, idet de for hans Skyld saa skammeligen bleve forbandede og myrdede af dem, som vare Guds Folk og havde Kirkens ordentlige Magt, og desuden maatte lade dem den Beromnelse og Titel for al Verden, at de ikke alene gjorde ret deri, men dermed ogsaa bevistе Gud den høieste Dyrkelse, som fromme, hellige Folk, der med stort Alvor og Iver søgte og forsvarede Guds Ære. Hvilken en svær Forargelse maatte ikke det være for den øvrige svage, lille Hob i Christi Kirke, at Saadant rammer den i Begyndelsen og i dens første Plantning, hvor dog den Helligaand bevistе sig saa kraftig med Undergjerninger for al Verden? Hvad havde de da vel at vente sig af de andre afgudsdyrkende Hedninger, naar Saadant vederfores dem af deres egne Venner og Brødre, det jødiske Folk?

Dette er jo at regjere Kirken paa en underlig Maade og imod al menneskelig Forstand. Hvo har dog nogensinde hørt, at dette skulde være den Maade, hvorpaa Gud vilde underlægge Christus al Verden, udbrede sit Ord paa alle Steder og samle sin Kirke, siden det begynder saa bagvendt og gaar saa forargeligt til, at de kjære Apostle maa lade sit Liv derfor med al Forsmædelse, og ikke faa beholde for sig og sin lille Hob, men maa overlade sine Modstandere Navnet af Guds Folk og Kirke. Dette burde jo været kraftigt nok til at betage Disciplenes Hjerter den feilagtige Mening, som de havde om et legemligt Christi Rige, og at lære dem, at de ikke havde at vente verdsligt eller timeligt Gods, Ære, Magt og Fred af ham, men de burde tænke, at han havde i Sinde at give dem noget Andet, siden han saaledes lader dem lide Forsmædelse og Død.

Derfor forkynder han ogsaa Saadant forud, paadet at hans Christne skulle være rustede derimod og vide, hvad for en Trøst de skulle have, og siger, at den Helligaand dog trods denne Forargelse skal vidne om ham, hvilket da ogsaa hviligen er fornødent; thi der maa visselig den Helligaands Aabenbarelse og Virkning til, for at Saadant skal blive erkjendt og troet. Hvo kunde vel ellers tro, at denne korsfæstede og forbandede Jesus, som hans Disciple prædike om, skal i Sandhed være Guds Søn, Livets og den evige Herligheds Herre?

Saaledes er da nu i denne Text fremstillet for os Billedet af Christi Rige med Hensyn paa dets Tilstand i denne Verdens onde Rige, hvorom der ogsaa er propheteret i den første evangeliske Forjættelse, med hvilken Kirken tog sin første Begyndelse, idet Gud siger til Slangen: **Jeg vil sætte Fiendskab imellem dig og Kvinden og imellem din Sæd og hendes Sæd; den Samme skal sønderknuse dit Hoved, men du, du skal sønderknuse hans Hæl,** 1 Mos. 3, 15. Dette Fiendskab maa altsaa bestandig findes i Verden og er saaledes et evigt Fiendskab og en evig Strid, saaat, hvor Christus kommer med sin Prædiken, der møder han Slangen, som da strax begynder at rase mod ham, stikker og bider om sig med sine giftige Tunger og Tænder; thi den frygter for sit Hoved. Men dermed har den endnu Intet vundet, den maa dog ligge under Fødderne paa denne Kvindes Sæd, som træder paa dens Hoved og bliver ved dermed, indtil den har udtømt sin Gift og Vrede paa ham og saaledes mistet sin Magt, saaat den ikke længer kan gjøre nogen Skade.

Dette er nu vor Trøst og Seier, som vi have i Christus, at han dog vil opholde sin Kirke, trods Djævelens Raseri og Vælde. Imidlertid maa vi lide saadanne Djævelens morderske Sting og Bid, som gjøre vort Kjød og Blod Ondt, og det er det Tungeste, at vi maa se og lide Saadant af dem, som dog selv ville være og ogsaa kaldes

Guds Børn og en christen Kirke. Men vi maa lære og vænne os til Saadant, thi Christus selv og alle Hellige have ikke havt det bedre.

Det har ogsaa været vor første Fader Adam tungt og suurt, at han maatte lære at forstaa dette Sprog: Jeg vil sætte Fiendskab imellem dig ꝛc.; paa sine egne Børn, da hans førstefødte Søn, skjænket ham af Gud, slog sin Broder ihjel for hans Offers og Gudsdyrkelses Skyld. Ligesaa have ogsaa derefter de kjære Fædre, Abraham, Isak ꝛc. i sine egne Huse, hvor dog den sande Kirke var, maattet se, at den ene Broder forfulgte den anden, hvilke dog af een Fader havde seet, lært og modtaget samme Tro, samme Guds Ord og den samme Gudsdyrkelse. Derfor skal det ikke tykkes os underligt og sælsomt, om ogsaa vi maa erfare Saadant, ikke alene af vore Papister, af hvilke vi nu have faaet vor Dom, og om hvem vi fuldt vel vide, hvorledes de ere sindede imod os, og hvad vi have at vente os af dem, men ogsaa af dem, som endnu ere iblandt os og ogsaa kaldes Evangeliske, men som dog ikke ere retskafne.

Dette er den første Deel af Christi Prædiken og Propheti. Nu følger den anden, som handler om, hvad dog Aarsagen er, og hvorledes det kan gaa til, at saadanne fortræffelige Mænd, de bedste, viseste og helligste blandt Guds Folk, som med Alvor bekymre sig om og ville fremme Guds Ære og Dyrkelse, saa bittert og grueligt forfølge Christus og hans Christne.

Og dette skulle de gjøre Eder, fordi de hverken kjende Faderen, ei heller mig.

Her hører du, hvorfor det maa gaa saaledes til; han erklærer selv, hvad der bevæger dem til saadant Had og Forfølgelse mod de Christne; det er, siger han, at I prædike om mig, hvem de ikke kjende; thi de sidde i det ordentlige Embede, at de skulle lære og prædike, som Ypperstepræster, Skriftkloge og nutildags Paver og Biskoper. og de skulle give Agt paa, at ingen anden Prædiken opkommer mod Moses og Lovens gamle, stadsfæstede Lære, hvilket da ogsaa er dem paa det Alvorligste befalet af Moses 5 Mos. 13., saaledes som ovenfor er sagt. Hvorledes turde da Apostlerne optræde med en ny Lære og Prædiken, som man tilforn ikke havde hørt, om en ubekjendt Messias eller Christus, som af dem ikke blev annammet, men korsfæstet som en falsk Prophet, ja som en Gudsbespotter og Bedrager? Hvo vilde vel erkjende og antage En, der saa skammeligen var taget af Dage, for Christus, stik imod den ordentlige Magts Dom og Beslutning? Saaledes som de ogsaa mod Apostlerne herligen trodse paa denne deres Magt og sige, Ap. Gj. 5, 28.: **Bøde vi Eder ikke alvorligen, at I ikke skulde lære i dette Navn?**

At de nu ikke kjende denne Christus, derom er ingen Tvivl. Det beviser deres egen Gjerning og Bekjendelse, saaat man klarligen seer, at de, hvor høit de end rose sig af, at de ere Guds Folk, have hans Lov, Forjættelse, Præsteskab og Gudstjeneste (saaledes som ogsaa Vore have Skriften, Daab, Sakramente og Christi Navn), — at de dog ere blinde og uden ret Erkjendelse af Gud og Christus og saa forhærdede af denne Blindhed, at de med sit Band og Mord stride mod Gud og hans Søn, just under Skin og Berømmelse af, at de dermed tjene Gud. Hermed styrker og trøster nu Christus Sine, at de ikke skulle agte paa denne deres Dom, ei heller ved deres Myndighed og Befaling lade sig skræmme bort fra sin Prædiken og Bekjendelse, men derimod sige til dem, hvad Apostlerne svarede sine Ypperstepræster og Raadet i Jerusalem: **Man bør adlyde Gud mere end Menneskene,** Ap. Gj. 5, 29.

Hermed fælder ogsaa Christus selv Dommen og bestemmer Forskjellen mellem den sande og falske Kirke, paadet man ikke skal dømme efter Navnet og det udvortes Skin eller Maske, men tage Dækket bort og have et sikkert Kjendetegn, hvorpaa den hellige Kirke og det rette Guds Folk og Tjenere ere at erkjende; thi det kan ikke Fornuft og menneskelig Forstand lære os. Men den rette Prøvesteen er den, at man seer efter, hvem der har den sande Erkjendelse af Christus, eller ikke; thi efter det Øvrige, Kirkens Anseelse, Navn, Embede, Magt og Myndighed maa man her, som sagt, ikke dømme; thi deri er hin Jødedommens Hob Apostlerne, og Pavedømmet med dets Hob os langt overlegne. Vi bekjende det nemlig ogsaa selv og indrømme dem, at de sidde i den rette Kirke og have det Embede, som af Christus er givet og fra Apostlerne nedarvet paa dem, til at lære, døbe, række Sakramentet, absolvere, ordinere ꝛc., ligesom hine i deres Synagoge eller Forsamling og ordentligen befalede Præsteembede og Kirkeregimente. Det lade vi Altsammen være ret og rigtigt og anfegte ikke Embedet, ihvorvel de ikke ville lade Samme gjælde Noget hos os. Ja, vi bekjende, at vi have modtaget det af dem, ligesom Christus selv efter Fødselen er kommen af Jøderne, og Apostlerne hos dem have forefundet Skriften. Herpaa begrunde de ogsaa sin Ros og Pralen mod os, skjelde og forbande os som gjenstridige og frafaldne Fornegtere og Fiender af Kirken. Nu er det tungt at bære saadant Navn og Dom, og vel kan Djævelen med sligt Bevis gjøre En angst og bange, hvor han finder Rum hos Uforstandige og begynder at angribe Hjertet og overdøve det med saadanne Tanker: Ak, det er dog Kirkens Band, thi de have jo Embedet; det er sandelig ingen Spøg, thi Christus siger: Hvad I binde paa Jorden skal ogsaa være bundet i Himmelen. Derfor, hvem Kirken forbander, han er visseligen ogsaa forbandet af Gud. Nu bandlyse de, ikke i Djævelens Navn eller i Pavens, men i Guds, Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn, i Christi Kraft ꝛc., saaledes som de herligen udsmykke Saadant med saare alvorlige Ord.

Derfor skal der Forstand til at se den Forskjel, som Christus her viser, nemlig at der er tvende Slags Kirker: en, som for Verden ikke fører Navn deraf, men er berøvet samme og bandlyst; og en anden, som har Navnet og Berømmelsen og derfor forfølger den anden lille Hob. Og hermed forholder det sig saa bagvendt, at paa begge Sider det Modsatte af, hvad man skulde vente, finder Sted, saaat den, som ikke har Navnet, er den sande Kirke, medens den anden ikke er det, omendskjønt den sidder ved Styrelsen og Kirkens Regjering, samt besidder og udøver alle de Embeder, hvorom man maa sige, at de ere den hellige Kirkes Embede og Gjerninger; og dog skal man ikke agte dens Band og Dom. Men den Aarsag, som bevirker saadan Forskjel, er den, som Christus her siger, at de hverken kjende Faderen, ei heller mig; det er, den ligger i Læren om Erkjendelsen af Christus; herpaa er det, man skal se, og efter dette skal man bedømme, hvilken der er den sande eller den falske Kirke. Thi det er ikke nok, at man har Navnet og Embedet, thi Saadant kan man godt misbruge og forvalte paa en urigtig Maade, ligesom det andet Bud og den anden Bøn i Fadervor viser, at Guds Navn ofte vorder misbrugt og ikke helliget, men vanhelliget og vanæret. Derfor maa man ikke saa strax falde tilføie og tage det for Godt, naar man beraaber sig paa et saadant Navn og siger: Dette taler eller gjør jeg i Guds eller Christi Navn og i Kraft af Kirkens Befaling og Magt; men man skal gjøre saadan Forskjel: Guds og Kirkens Navn anerkjender jeg og lader det være mig dyrebart og kjært; men det medgiver jeg dig ikke, at du derunder

foregiver og byder frem, hvad der behager dig. Derfor sige vi ogsaa til vore Papister: Navnet og Embedet unde vi Eder gjerne og holde det for helligt og dyrebart; thi saadant Embede er ikke Eders, men anordnet af Christus og skjænket Kirken uden Hensyn til de Personer, som beklæde Embedet. Derfor er det altid ret og godt, hvad der efter Christi Anordning og i hans og Kirkens Navn igjennem dette Embede bliver givet, om det end er ugudelige, vantroe Folk, som give eller modtage det. Man maa derfor her skjelne mellem Embedet, og Personen samt dets Misbrug. Guds og Christi Navn er altid i sig selv helligt, men det kan godt blive misbrugt og vanhelliget; saaledes er ogsaa Kirkens Embede dyrebart og godt, men Personen kan godt være fordømt og høre Djævelen til. Man kan altsaa ikke efter Embedet dømme med Sikkerhed om, hvem der er sande eller ikke sande Christne, og hvad der er den sande eller ikke sande Kirke. Men Forskjellen ligger i det Stykke, som hedder: at kjende eller ikke kjende Christus, det er, i Læren og Troen eller Bekjendelsen om Christus; thi deri viser det sig, hvad Christus selv her slutter og siger, at de ikke kjende ham og Faderen; derfor er det ogsaa allerede af ham afgjort, at Saadanne ikke ere Christi Kirke, men derimod de, som for Christus og i Sandhed føre dette Navn og blive forfulgte af hine. Derfor skulle disse ikke forskrækkes for saadan Dom og Beslutning og slet ikke bryde sig om, at de af dem udskjældes og forbandes som Kjættere, men have just dette til Trøst og til et Tegn paa, at de ere den lille Hob, som høre Christus til, fordi de af den øvrige store Hob, som har Berømmelsen og Magten, vorde satte i Band. Thi saadant Band vederfares visselig ikke den falske Kirke for Christi Erkjendelses og Troens Skyld; thi de ville ogsaa forblive ustraffede, ufordømte og uforfulgte, ja de tør ogsaa foragte Konger og Keisere og rase med deres Band og Forbandelse ogsaa mod dem; saa kraftigt og frygtet er i deres Haand Kirkens Navn og Magt.

Men hvad vil nu det sige, at kjende Christus og Faderen? Thi Papisterne rose sig visselig ogsaa af saadan Erkjendelse, ligesom Jøderne ogsaa roste sig og ikke vilde have det sagt om sig, at de ikke skulde kjende Gud og sin Messias, naar han kom; ja, hvem skulde ellers kjende ham, om ikke de, som havde hans Lov, Forjættelse, Tempel, Præstedømme ꝛc., som tilbade den sande Gud, der havde skabt Himmel og Jord og forjættet dem Messias? Men her hører du, at det til at kjende Gud ikke er nok, at de have megen Lov og Gudstjeneste, hvormed de mene at behage Gud; men den som vil kjende ham ret, han maa kjende ham i denne Christus, det er, i Ordet og Forjættelsen, som Skriften og Propheterne have talt og vidnet om ham, hvilket ogsaa netop er Evangeliets Lære og Prædiken, nemlig, at denne Christus er Guds Søn, dertil sendt af Faderen, at han formedelst sit Blod skulde blive et Offer og en Betaling for Verdens Synd og saaledes bortage hans Vrede og forsone os, paadet at vi, forløste fra Synden og Døden, formedelst ham kunne annamme evig Retfærdighed og Liv. Deraf maa da ogsaa følge, at intet Menneske ved sin egen Gjerning eller Hellighed kan gjøre Fyldest for sin Synd eller afvende Guds Vrede, og at der ingen anden Vei eller Middel er til at erholde Guds Naade og evigt Liv, end igjennem Troen, som saaledes griber Christus. Det er den rette Christus, og paa den Maade kjender man ham ret; og hvo der kjender Christus saaledes, han kjender ogsaa Faderen; thi denne Erkjendelse lærer ham, at dette og intet Andet er Gud Faders Raad, Hjerte og Villie fra Evighed af, at han ene og alene for denne Søns Skyld vil være os naadig og gjøre os salige, og at Ingen kan komme til Gud

uden ved ham, som har baaret vore Synder og er vor Naadestol. Dette er den eneste Artikel, som gjør os til Christne, og som er vor Saligheds Grund. Hvor nu Christus bliver saaledes erkjendt, der maa vel omstyrtes al Fortrøstning og Tillid til egen Helligheds, til jødiske Gjerninger og Gudstjeneste efter Loven og til alt det papistiske Skrammel af selvvalgt Gjøgleverk og Menneskefant. Thi disse to Ting kunne ikke forliges sammen: at Christus alene skal bære mine Synder, og at jeg selv med mine Gjerninger og paa min egen Værdigheds Grundvold skal bære mine Synder for Gud.

Esterdi nu hine jødiske Helgener og nutildags vore Papister ikke annamme og tro saadan Prædiken om Christus, saa bevidne de selv med sin egen Gjerning, at de ikke kjende denne Christus og heller ikke Faderen, som har sendt ham, men drømme sig imidlertid en egen Gud, som skal anse deres Helligheds, esterdi de have Loven, Præstedømmet og Gudstjenesten, og en saadan Christus, som skal komme og lade sig saadan Herlighed i høieste Grad behage og for dens Skyld hæve dem til stor Ære og Herlighed for hele Verden. Men hvor de høre Apostlerne prædike, at Ingen ved Lovens Gjerninger kan blive retfærdig for Gud, og at der intet andet Navn er givet, ved hvilket vi kunne blive salige, end dette den korsfæstede Christi Navn, der ville de ikke høre derpaa eller fordrage det, men forfølge for saadan Prædikens Skyld Apostlerne og alle Christne paa det Bitreste med sit Band, Fordømmelse og Mord. Netop saaledes gjøre ogsaa vore Papister; de ville og kunne ikke fordrage denne Prædiken, at vi alene for Christi og ikke for vore Gjerningers Skyld blive retfærdige for Gud og salige; men, ihvorvel de have Christi og Troens Navn, saa berøve de ham dog hans Gjerning og Kraft og forsvare derhos den modsatte Lære om vor egen Fortjeneste, idet de sige, at Troen og Christus vel hjælper Noget, naar Kjærligheden og de gode Gjerninger ere tilstede. Det betyder intet Andet, end at Christus ikke udretter saa Meget, som vor Gjerning, men hvad han gavner os, det gavner han os for vore Gjerningers Skyld, saaledes som man siger i Skolerne: propter qvod unumqvodqve tale etc., og saaledes som de ligefrem sige, at Troen (hvilken jo maa være en Tro paa Christus) er tom og kraftløs, ja død, det er, at den Intet hjælper eller gavner, naar den ikke er overklædt, ja levendegjort af Kjærligheden, som er Troens Sjæl og Liv. Derfor sige de ogsaa, at Christus og Troen vel kan findes hos et Menneske, som er ubodfærdigt og ligger i aabenbare Dødssynder. Dette er af Christus at gjøre en huul Skal eller en tom Pung, men af Gjerningerne, Kjernen eller Guldet, af Christus et dødt Legeme, men af Gjerningerne Sjælen og Livet, saaat, naar Gjerningerne komme til, da først bliver det for deres Skyld et levende Legeme og ikke længer en tom, men en rig Pung. Dette er jo at handle skjændigt og bespotteligt med Christus, idet han med sin Fortjeneste og Kraft bliver bunden til vore Gjerninger, berøves sin Værdighed og sit Liv og bliver vor Betler, der af os maa modtage det, som han skal give os.

Paa Grund af begge disse Stykker giver os nu Christus denne Dom, at de ikke ere den sande Kirke: fordi de nemlig ikke kjende ham og derhos bandlyse og ihjelslaa dem, som prædike om ham, og slutter altsaa, at de baade ere Løgnere med deres falske Lære og Band, og derhos saameget det staar til dem, Mordere imod Gud og Christus og alle hans Hellige.

Her maa du nu selv se til, blandt hvilken Hob du vil lade dig finde; thi du maa træde hen til een af begge Sider, og det duer Intet, at du endnu længe vil vente og bie paa Kirkeforsamlingers eller

Menneskers Afgjørelse og Forlig i denne Sag; thi det er allerede besluttet og vil ogsaa forblive derved, at disse tvende Hobe aldrig kunne blive forligte. Det vil dog altid blive saa, at den større Hob, som vil have Magt til at randsage og dømme heri, vil forfølge den Anden med Band og Mord, saaledes som den har gjort fra Begyndelsen af. Paa den anden Side ville de, som tro og ere sande Christne, holde sig til denne Christi Erklæring og heller forblive hos den lille Hob, som har Christi Ord og Erkjendelse og derfor lider Forfølgelse, end at de for Verdens Venskabs, Æres og dette Livs Skyld skulde ville gjøre fælles Sag med dem, som af Christus ere dømte at være Guds og Kirkens argeste Fiender, hvilke ikke kunne se Guds Rige, ei heller blive salige.

Derfor maa vel for denne Artikels Skyld den sande Kirke sondre og skille sig fra den anden Hob; thi det er ogsaa Guds og Christi Befaling og Bud, at man ikke skal have Samkvem med Saadanne. Derfor maa ogsaa vi sondre og skille os fra den papistiske Kirke, uanseet om de trodse paa sin Kirkes Myndighed og Embede og fordømme os som Frafaldne fra Kirken. Thi, naar det gaar saa vidt, at de bandlyse og forfølge os for Christi Prædikens og Erkjendelses Skyld, da have vi allerede af Christus den Erklæring, at de ikke ere Kirken, og at deres Embede, Myndighed, og hvad de ellers rose sig af, Intet gjælder mod os, men at tvertom vor Prædiken, Kirke, Embede, Band og Dom skal gjælde for Gud i Himmelen mod dem. Thi derpaa ere vi visse, formedelst denne Forskjel og Forklaring, som Christus her giver, at der er den sande Kirke, hvor den lille Hob er, som kjender Christus, det er, som er enig i denne Lære, Tro, og Bekjendelse om Christus. Men hvor den sande Kirke er, der er og forbliver ogsaa Kirkens Embede, Sakrament, Nøgle og Alt, som af Christus selv er den givet, saaat den ikke behøver at begjære eller modtage Saadant, hverken af Pave eller Kirkeforsamlinger; og Embedet i denne Kirke er ikke alene i sig selv og i sin Natur ret, men ogsaa med Hensyn til Personerne, som selv er den sande Kirke og have saadant Embede, samt bruge det retteligen.

Ikke destomindre indrømme vi, at ogsaa Papisterne forvalte Kirkens Embede, døbe, række Sakramentet ꝛc., hvor de ellers forrette det efter Christi Indstifteile, fordi de dog føre Christi Navn og i Kraft af hans Befaling gjøre Saadant, ligesom man jo ogsaa maa lade de Kirkeembeder og den Daab som af Kjættere ere meddelte, være rette og gjældende. Men, hvor de ville bruge saadant Embede mod os, der erklære vi det, i Kraft af dette Christi Udsagn, for ugyldigt og magtesløst og holde dem for de rette Afsondrede og Frafaldne fra Christi Kirke.

Første Pintsedag.

Prædiken over Epistelen.

Ap. Gj. 2, 1—13.

Og der Pintse-Festens Dag var kommen, vare de alle eendrægtigen tilsammen. Og der kom pludseligen en Lyd af Himmelen, som af et fremfarende vældigt Veir, og opfyldte det ganske

Huus, hvor de sad. Og der saaes af dem adskilte Tunger, som af Ild, og den satte sig paa enhver af dem. Og de bleve alle opfyldte af den Helligaand, og begyndte at tale med andre Tungemaal, eftersom Aanden gav dem at tale. Men der vare Jøder, boende i Jerusalem, gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag, som ere under Himmelen. Der denne Lyd hørtes, kom Mængden tilsammen, og blev forvirret; thi Enhver hørte dem tale i sit eget Tungemaal. Men de forfærdedes alle, og forundrede sig, og sagde til hverandre; se, ere ikke alle disse, som tale Galilæer? Og hvorledes høre vi dem tale hver paa vort eget Tungemaal, hvorudi vi ere fødte? Parther og Meder og Elamiter, og vi, som bo i Mesopotamia og Judæa og Cappadocia, Pontus og Asia, Phrygia og Pamphylia, Ægypten og Libyens Egne ved Cyrene, og vi her boende Romere, Jøder og Proselyter, Creter og Araber? vi høre dem tale om Guds store Gjerninger i vore Tungemaal. Men de forfærdedes Alle, og tvivlede, og sagde Een til den Anden: hvad monne dette være? Men Andre spottede, og sagde: de ere fulde af sød Viin.

Denne Dags Historie og Beretning samt den hellige Apostel Peters herlige Prædiken, som den Helligaand holdt gjennem ham, og som vel i sin Heelhed burde betragtes i denne Tid, ville vi spare til de særegne Prædikener paa alle Aarets Fester og nu kun tale korteligen om Aarsagen til denne Fest og om den Helligaands Embede.

Denne Festdag, som man kalder Pintsedag, har denne Oprindelse: Da Gud førte Israels Børn ud af Ægypten, lod han dem den samme Nat holde Paaskefest og bød dem, at de hvert Aar til samme Tid skulde feire den til et Minde om deres Forløsning og Udgang fra Ægypten. Fra den Dag af vandrede de derefter femti Dage i Ørkenen indtil Bjerget Sinai; der blev Loven given dem af Gud gjennem Moses, og der fik de Befaling om, hvert Aar at feire ogsaa Mindet herom paa den femtiende Dag efter Paasken. Deraf har denne Fest, som vi kalde Pintsen, sit Navn, thi Ordet Pintsedag kommer af det græske Pentekoste, som betyder den femtiende Dag. Derfor siger her St. Lucas: Da disse femti Dage efter Paaskefesten vare omme og de havde begyndt Afmindelsen af, at Gud havde givet Folket Loven paa Bjerget Sinai, da kommer den Helligaand, saaledes som Christus havde forjættet dem, og giver dem en anden, ny Lov. Altsaa feire vi denne Fest, ikke for den gamle, men for den nye Histories Skyld, nemlig paa Grund af den Helligaands Sendelse. Derfor maa vi give lidt Underretning og vise Forskjellen mellem vor Pintse og Jødernes Pintse.

Jøderne have høitideligholdt denne Fest, fordi Loven var givet dem skriftligen, men vi skulle feire den af den Grund, at Guds Lov er givet os aandeligen. Til at forklare dette hører navnlig St. Paulus hid, som ogsaa sætter denne Forskjel og i 2 Cor. 3, 6, taler om tvende Slags Prædiken. Og ligesom Prædikenen er tvende Slags, saaledes er der ogsaa tvende Slags Folk. Den første, den **skrevne** Lov, er den, som Gud har befalet og skriftligen forfattet, og den kaldes derfor skriftlig eller Bogstav, fordi den ikke kommer videre og gaar ikke ind i Hjertet; der følger heller ikke andre Gjerninger paa den end alene idel hykkelske, og den er alene Noget, hvortil man udvortes bliver tvunget. Og efterdi den alene var affattet i Skrift og Bogstaver, saa var det Altsammen dødt, og den har ogsaa dødet og derhos regjeret over et dødt Folk; thi Hjertet var dødt, fordi det ikke var Guds Bud lydigt. Thi hvis man vilde lade hvert Menneske have sin fri Villie, saaat han kunde gjøre, hvad ham lystede, og ikke behøvede at frygte for nogen Straf,

da vilde man ikke finde Nogen, som ikke heller vilde være Guds Lov foruden. Thi det har sig visseligen saa med Naturen, at den heller gjør, hvad den lyster, og maa dog gjøre anderledes. Thi den tænker som saa: Se, Gud vil straffe mig og kaste mig i Helvede, saafremt jeg ikke holder hans Bud. Saadan er min Natur, at den gjør det ugjerne og med Ulyst, mod sin Villie. Derfor bliver Mennesket saa snart Gud fiendsk for Straffens Skyld, fordi det føler, at det er en Synder og ikke staar sig ret med Gud og ikke kan være ham behagelig, ja det vilde heller, at der ingen Gud var. Saadant Nag til Gud ligger der i Hjertet, hvor skjønt ogsaa Naturen udvortes vil smykke sig. Derfor seer man, hvorledes Loven, fordi den endnu er en skreven og i Bogstaven, ikke kan gjøre Nogen from, eller komme ind i Hjertet, hvorom vi andetsteds Meget have prædiket og skrevet.

Den anden Lov er **aandelig;** den skrives ikke med Pen eller Blæk, udtales heller ikke med Munden, saaledes som Moses gjorde med Loven paa Stentavlerne, men, som vi se i denne Historie, den Helligaand kommer fra Himmelen og fylder dem Allesammen, saaat de faa adskilte Tunger af Ild og prædike frimodigt, anderledes end forhen, saaat hver Mand maa forfærdes og forundres derover. Der kommer han og fylder Hjertet heeltigjennem og gjør et nyt Menneske, som nu har Gud kjær og gjerne gjør, hvad han vil. Der skriver han idel brændende Flammer i Hjertet og gjør det levende, saaat det bryder ud med brændende Tunger og virksom Haand og bliver saaledes et nyt Menneske, som hos sig føler en anden Forstand, en anden Hu og et andet Sind end tilforn. Nu er det Altsammen levende, Forstand, Lys, Sind og Hjerte, saaat det brænder og har Lyst til Alt, hvad der behager Gud. Det er den rette Forskjel imellem Guds skriftlige og aandelige Lov, og der seer man, hvad den Helligaands Gjerning er.

Deraf skal man ogsaa lære, hvad den Helligaands Embede er i Kirken, og hvorledes eller gjennem hvilke Midler han bliver annammet og virker i Hjerterne. Hidtil har man prædiket saaledes om ham, at han alene virker og indgiver, hvad Kirkeforsamlingerne beslutte, og hvad Paven byder i sin aandløse Lov, hvilket dog Altsammen kun er noget udvortes Væsen og kun anordner og haandhæver udvortes Ting. Derfor er det ogsaa bagvendt og forkjert; thi de gjøre af den Helligaands Gjerning en skreven, død Lov, medens den dog er en aandelig og levende Lov; altsaa gjør man en Moses og noget Menneskelant af ham. Det kommer deraf, at man ikke veed, hvad den Helligaand er, hvortil han er givet, og hvad der er hans Embede. Derfor lader os lære og begribe det vel, hvad det er, paadet man kan vide at gjøre Forskjel derpaa.

Her hører du nu, at han kommer ned og opfylder Disciplene, som forhen sad der bedrøvede og frygtsomme, og gjør deres Tunger brændende og adskilte, optænder dem, saaat de blive freidige og frimodigen prædike om Christus og ikke frygte for Noget. Der seer du jo klart, at det ikke er hans Embede at skrive Bøger eller give Love, men at han er en saadan Aand, som skriver i Hjertet og skaber et nyt Sind, saaat Mennesket bliver glad for Gud og vinder Kjærlighed til ham og derefter tjener sin Næste med et glad Hjerte. Men hvormed udretter han nu dette og hvorledes griber han Hjertet an, for saaledes at forvandle og gjøre det nyt? Dermed udretter han det, at han forkynder og prædiker om den Herre Jesus Christus, saaledes som Christus selv siger Joh. 15, 26.: **Men naar den Talsmand kommer, hvilken jeg skal sende Eder fra Faderen, den Sandheds Aand, som udgaar fra Faderen, han skal vidne om mig.** Nu have vi ofte hørt, at Evangeliet er dette, som Gud lader prædike i Verden og forkynde for Hver og En, at, fordi Ingen ved Loven kan blive

from, men ikkun værre, derfor har han sendt sin kjære Søn herned, forat han skulde dø og udgyde sit Blod for vore Synder, hvilke vi ved vore Kræfter og Gjerninger ikke kunde blive kvit. Men til det, at Saadant bliver prædiket, maa nu komme, at det ogsaa bliver troet. Derfor giver Gud den Helligaand, som indtrykker saadan Prædiken i Hjertet, saaat den sidder fast og lever derinde. Thi det er jo visseligen sandt, at Christus har udrettet det Altsammen, borttaget Synden og overvundet Alt, saaat vi ved ham skulle være Herrer over alle Ting. Skatten ligger der, samlet i en Hob, men den er derfor ikke uddeelt og tilegnet overalt. Skulle vi derfor have ham, da maa den Helligaand komme, som giver os i vore Hjerter, at vi tro og sige: Jeg er ogsaa En af dem, som skal eie dette Gode. Ligesom jo saadan Naade ved Evangeliet tilbydes Hver og En, som det hører, og Hver og En kaldes dertil, saaledes som han siger Matth. 11, 28.: **Kommer hid til mig Alle, som arbeide og ere besværede.** Naar vi nu tro, at Gud saaledes har hjulpet os og skjænket os saadan Skat, da kan det aldrig feile, at Menneskets Hjerte maa glæde sig for Gud, opløfte sig og sige: Kjære Fader, er det din Villie, at du beviser mig saa stor Kjærlighed og Troskab, som ikke kan udmaales, saa vil jeg ogsaa af Hjertet have dig kjær og glad og gjerne gjøre, hvad dig behager. Da betragter ikke Hjertet længer Gud med skye Blikke, tænker ikke, at han vil kaste det i Helvede, saaledes som før, inden den Helligaand kom, dengang det ikke vidste af nogen Guds Godhed, Kjærlighed eller Troskab, men ikkun af hans Vrede og Unaade. Men nu, naar den Helligaand indtrykker Saadant i Hjertet, at Gud er saa venlig og naadig, da bliver det glad og uforfærdet, saaat det for Guds Skyld gjør og lider Alt, hvad der maa gjøres og lides.

Saaledes bør du lære den Helligaand at kjende, paadet du maa vide, hvortil han er givet, og hvad der er hans Embede, nemlig, at han tilegner og giver dig i dit Hjerte den Skat Christus, og Alt hvad han har, som er os skjænket og ved Evangelium bliver os forkyndt, paadet han maa blive din Eiendom. Naar han nu udretter dette, og du føler Saadant i dit Hjerte, da følger deraf, at du maa sige: Er det Meningen, at mine Gjerninger hertil intet hjælpe, men at den Helligaand maa gjøre det, hvi skulde jeg da plage mig med mine Gjerninger og Anordninger? Saaledes falde alle Menneske-Gjerninger og Love bort, ja endog Mose Lov; thi den Helligaand underviser dig bedre, end alle Bøger, saaat du bedre forstaar Skriften, end alle de, som omgaaes med Loven alene. Derfor behøves Bøgerne ikke til Andet end til at styrke saadan Tro, og til at bevise for Andre, at der saaledes staar skrevet deri, som den Helligaand lærer. Thi vi maa ikke beholde Troen hos os selv alene, men lade den bryde frem, og til at stadfæste og bevise den, maa vi have Skriften. Se derfor til, at du ikke holder den Helligaand for en Lovgiver, men for den, der prædiker Christi Evangelium i Hjertet og gjør Mennesket saa frit, at der ingen Bogstav bliver tilbage eller dog kun bliver der for Prædikenens Skyld.

Men her skal man ogsaa være forstandig og vide, at Alt dette ikke gaar saaledes til, som var et saadant Menneske, der har den Helligaand, strax allerede ganske fuldkomment, saaat det Intet føler til Loven og Synden, men er reen i alle Maader. Thi vi prædike ei saaledes om den Helligaand og hans Embede, som havde han allerede udrettet og fuldbyrdet det, men saaledes, at han har begyndt det, og at det nu stedse er i Gang, idet han stedse mere og mere virker deri og ikke ophører dermed. Derfor vil du ikke finde noget saadant Menneske, som, uden Synd og Bedrøvelse, er fuld af Retfærdighed og fuld af Glæde, og som altid er villig til det Gode. Thi Skriften fortæller

vel, hvad den Helligaand gjør, nemlig at det er hans Embede at forløse fra Synd og Skræk, men dermed er endnu ikke Alt fuldstændig færdigt. Derfor maa et Christenmenneske stumdom i sit Hjerte føle sin Synd og forskrækkes for Døden, saaat Alt ligger paa ham, som kan anfegte en anden Synder. De Vantro ere saaledes fangne i sine Synder, at de intet agte dem; men disse, de Troende, føle dem vel; men mod Saadant have de en Hjælper, den Helligaand, som trøster og styrker dem saalænge, indtil han ganske har udrettet denne sin Gjerning og gjort en Ende paa Synden; da skulle de ikke længer føle noget til den.

Derfor siger jeg, at man her maa være klog og se til, at man ikke saaledes trodser og overmodig pukker paa den Helligaand, som nogle hoffærdige, indbildske Sværmeraander gjøre, paadet at Ingen skal fare for sikkert frem og indbilde sig, at han i alle Maader er fuldkommen. Thi et fromt Christenmenneske er dog ogsaa Kjød og Blod ligesom andre Folk, dog med den Forskjel, at han strider mod Synden og den onde Lyst og føler, hvad han ikke gjerne vilde føle; men de Andre tage sig det slet ikke nær og stride aldeles ikke derimod. Det gjør intet til Sagen, at man føler de onde Lyster, naar man kun strider mod dem. Derfor maa et saadant Menneske ikke dømme efter sin Følelse, som var han for dens Skyld fortabt, men hele sit Liv igjennem kjæmpe mod de Synder, som han endnu føler, og lade den Helligaand virke, samt uden Afladelse sukke om, at han maatte blive fri fra Synden. Saadant Suk ophører aldrig hos de Troende og gaar dybere, end man kan udsige det, saaledes som St. Paulus lærer i Rom. 8, 26. Men det har en herlig Tilhører, nemlig den Helligaand selv, som vel fornemmer en saadan Længsel og ogsaa trøster en saadan Samvittighed med guddommelig Trøst. Saaledes maa da begge disse Ting stedse være forenede, saaat man baade føler den Helligaand og vore Synder og vor Ufuldkommenhed; thi det maa være saaledes med os, som med et sygt Menneske, som er under Lægens Haand, og som det dog nu skal blive bedre med. Derfor skal Ingen tænke saaledes: Dette Menneske har den Helligaand; derfor skal han være ganske stærk, gjøre idel priselige Gjerninger og ingen Skrøbelighed have. Nei, ikke saa; thi dertil kan det ikke komme, saalænge vi leve her paa Jorden i Kjødet, at vi skulde være fri for al Svaghed og Skrøbelighed; derfor klage ogsaa de hellige Apostle selv ofte over sin Anfegtelse og Bedrøvelse. Saaledes er vel den Helligaand skjult for dem selv efter deres Følelse, men dog styrker og opholder han dem i Anfegtelsen ved Ordet og Troen.

Derfor bliver den Helligaand ikke givet Andre end dem, som ere stedte i Bedrøvelse og Angest; der skaffer Evangeliet Nytte og Frugt; thi denne Gave er altfor høi og ædel; derfor kaster Gud den ikke for Hunde og Sviin, hvilke, om de end ved en Hændelse høre prædike derom, æde det og vide ikke, hvad de æde. Det maa være saadanne Hjerter, som føle og se sin Elendighed og ikke kunne hjælpe sig ud af den; thi Hjertet maa bæve der, hvor den Helligaand skal komme og hjælpe, og Ingen skal indbilde sig, at det vil gaa til paa anden Maade. Det se vi ogsaa her i denne Historie. De kjære Disciple havde indtil da siddet i Frygt og Skræk og vare endnu uden Trøst, havde endnu intet Mod og laa endnu i Svaghed og Uforstand; derfor havde Christus megen Møie og Arbeide med dem for igjen at reise dem op. Og dog laa hele Feilen deri, at deres Hjerter vare svage, saaat de frygtede for, at Himmelen skulde falde ned over dem, og saaat Herren selv ikke kunne trøste dem fuldkommen, førend han sagde til dem: Den Helligaand skal fra Himmelen komme til Eder;

han skal trykke mig ind i Eders Hjerte, saaat I skulde kjende mig, og derefter ved mig ogsaa Faderen; saa skal da Eders Hjerte blive trøstet og styrket og fuldt af Glæde. Dette er det, som idag er opfyldt paa dem.

Første Pintsedag.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 14, 23—31.

Jesus svarede og sagde: Om Nogen elsker mig, skal han holde mit Ord; og min Fader skal elske ham, og vi skulle komme til ham og gøre Bolig hos ham. Hvo mig ikke elsker, holder ikke mine Ord; og det Ord, som I høre, er ikke mit, men Faderens, som mig haver udsendt. Dette haver jeg talet til Eder, medens jeg blev hos Eder. Men Talsmanden, den Helligaand, hvilken Faderen skal sende i mit Navn, han skal lære Eder alle Ting, og minde Eder om alle Ting, som jeg haver sagt Eder. Fred lader jeg Eder, min Fred giver jeg Eder; ikke som Verden giver, giver jeg Eder. Eders Hjerter forfærdes ikke og frygte sig ikke! I have hørt, at jeg sagde til Eder: jeg gaar bort og kommer til Eder igjen; dersom I havde mig kjær, da glædede I Eder over at jeg sagde: Jeg gaar til Faderen; thi min Fader er større end jeg. Og nu haver jeg sagt Eder det, før det skeer, at, naar det er skeet, I da skulle tro. Jeg skal herefter ikke tale Meget med Eder; thi denne Verdens Fyrste kommer og haver slet Intet i mig; men paadet at Verden skal kjende, at jeg elsker Faderen, og ligesom Faderen haver befalet mig, saa gjør jeg. Staar op, lader os gaa herfra.

Efterdi man paa denne Dag skal prædike om den Helligaand, burde man vel begynde dette Evangelium høiere oppe i det, som gaar foran, og som man ellers har læst ved Messen paa Pintseaften, der nemlig, hvor Christus siger v. 15.: **Dersom I elske mig, da holder mine Befalinger. Og jeg vil bede Faderen, og han skal give Eder en anden Talsmand — den Sandheds Aand** 2c. Thi det hænger Alt nøie sammen, og dette er Begyndelsen eller den første Forjættelse, som han giver Apostlerne om den Helligaand, for dermed før sin legemlige Bortgang rigeligen at trøste dem, ligesom han jo ogsaa forhen i samme Øiemed havde forjættet dem, at han vilde berede dem Sted hos Faderen og tage dem til sig, ligesaa, at de her paa Jorden skulde gjøre langt større Gjerninger, end han havde gjort, og at hvad de ville bede om i hans Navn, det vilde han gjøre 2c. Dertil forjætter han dem nu den Helligaand, som istedetfor hans legemlige Nærværelse, ikke en Tidlang, men evindelig skal være og blive hos dem, og det saaledes, at de i ham skulle have en Trøster, som skal være dem nyttigere end den Trøst, som de hidtil havde havt af hans legemlige Nærværelse.

Dette er nu en skjøn og herlig Forjættelse, hvormed Christus tilsiger og forsikrer sin Kirke, det er, den lille Hob, som tror paa ham (saaledes som han ovenfor har sagt: **Hvo, som tror paa mig** 2c.), — at den Helligaand visseligen skal være

hos og i dem, det er, ikke alene ved deres Embede, men ogsaa i deres Hjerter, at han skal regjere, lære og lede dem, give dem Hjerte og Mod og derhos beskjerme og opholde dem i al Fare og Nød mod Djævelen og hans Magt, saaledes som han siger: **Jeg vil ikke forlade Eder faderløse** 2c.

Nu beskriver han imidlertid her og overalt den Helligaand saaledes, at han ikke ligefrem nævner ham efter hans Væsen, hvorledes han er og kaldes den Helligaand, thi deri er han ubegribelig for os, som den, vi ikke kunne se eller føle paa; men han giver ham et Navn af hans Embede og Gjerning, hvori han gjør sig begribelig og ligesom legemlig, nemlig Ordets Embede. Han gjør ham til en Prædikant, idet han kalder ham en Trøster og en Sandheds Aand, som gjennem Ordet og Prædikeembedet er tilstede hos dem og lader sig høre og se; thi de to Embeder: at trøste og føre til Sandheden, kunne ikke udføres paa anden Maade, end gjennem Ordet og Læren. Deraf kan man nu vide, hvor og hvorledes man skal finde og træffe ham, og behøver ikke i Tvivl og Uvished og gabe hid og did efter særegne Aabenbarelser eller Oplysninger; men Enhver holde sig kun til Ordet og vide, at han ved dette og intet andet Middel vil oplyse Hjerterne, vil bo og virke i dem baade en ret Erkjendelse og en sand Trøst i Christi Tro. Og, hvor Saadant skeer, at Ordet om Christus bliver troet og Hjertet derved annammer Trøst, der skal han vide forvist, at der er den Helligaand sandeligen tilstede og udretter sin Gjerning, saaledes som herom ofte er talt.

Begge disse Navne: en **Trøster** og en **Sandheds Aand** ere ogsaa saare liflige og trøstelige. Thi det Ord **Trøster**, paa Græsk parakletus, hvilket er omtrent, hvad man paa Latin kalder advokatus eller patronus, betegner en saadan Mand, som er den Anklagede eller Bekymbedets Bistand, som antager sig ham for at forsvare ham og gjøre hans Sag god, og tjener ham med Raad og Hjælp, formaner og styrker ham, naar det gjøres fornødent. Dette siger Christus, skal være den Helligaands Embede, naar jeg er gaaet bort fra Eder, og I ikke have nogen Trøst eller Bistand i Verden, men al Verden er imod Eder, og Djævelen sætter an paa Eder og med sine giftige Bagtalelser taler det Værste om Eder, bekylder og udskriger Eder for al Verden som Forførere og Oprørere, og derhos Eders egen Samvittighed og Hjerte indvortes plager og ængster Eder med Frygt for Guds Vrede, med Bekymring og tunge Tanker om Eders egen Svaghed, saaat I vel kunde og maatte fortvivle, om I herunder skulde være uden Trøst og Styrke. Thi derfor har ogsaa Djævelen det Navn diabolus, det er, calumniator, en falsk, ond Mund eller en Bagtaler, **som anklager de Christne for Gud Dag og Nat**, saaledes som Joh. Aab. 12, 10. udlægger det. Mod denne Bagtaler og Anklager, vil han sige, vil jeg i mit Sted sende Eder fra min Fader den Helligaand, til en Bistand og Talsmand, som skal træde frem for Eder hos Gud og derhos trøste og styrke Eders Hjerte, saaat I ikke forsage over saadan Djævelens og Verdens Bagtalelse og Forsmædelse, Anklage og Skræk, men derimod faa et uforfærdet Hjerte og Mod og trøstigen oplukke Munden, samt fremføre og vinde Eders Sag, det er, Troen og Christi Bekjendelse, saaledes som han siger Luc. 21, 15.: **Jeg vil give Eder Mund og Viisdom, hvilken alle Eders Modstandere ikke skulle kunne modsige, og ei modstaa.**

Dette er jo at beskrive den Helligaand venligt og trøsteligt for os, saaat vi ikke bør betragte og anse ham anderledes, end som en saadan venlig, kjær Trøster og Bistand, og vide, at han dertil er sendt og givet af Gud Fader og Christus, og at

han derfor ogsaa visseligen gjennem Ordet vil vise sig saaledes imod os, at han i Sandhed trøster os og viser os idel Naade, Kjærlighed og alt Godt hos Gud, samt forsikrer vore Hjerter om, at Gud, Faderen og Sønnen, ikke vredes paa os eller vil forskrække og fordømme os, efterdi den Helligaand af dem Begge bliver sendt til en Trøster og har den Befaling, at han intet Andet skal forkynde, end hvad han hører, saaledes som vi i det forrige Evangelium hørte. Af saadan Trøst følger da ogsaa et uforfærdet Hjerte og Mod imod Djævelens og Verdens Fnysen, saaat en Christen ogsaa med Glæde lider og overvinder Alt, som han udvortes maa lide, saaledes som Apostlerne og Martyrerne, ja mange svage Kvinder og unge Jomfruer have gjort; thi et saadant Menneske veed, at i saadan Tro og Bekjendelse er den Helligaand hos ham, staar ham bi og styrer og fører hans Strid og Kamp mod Djævelen og Verden, saaat han ikke kan ligge under, men maa seire ved ham og fuldføre sin Gjerning trods Alt, som vil sætte sig derimod.

For det Andet kalder Christus ham en **Sandheds Aand,** ligeledes dem til Trøst, som tro Evangeliet, paadet de maa vide, at den Trøst som de gjennem Ordet høre, er en sand og retskaffen, som ikke lyver eller bedrager, og at den Frimodighed og Glæde, som bygger og stoler derpaa, ei slaar feil, men forbliver vis, fast og bestandig og holder Stand mod alle Storme og Rædsler, ja mod alle Helvedes Porte; thi den er ikke grundet paa noget Uvist og Foranderligt saaledes som Verdens Trøst og Mod, der hviler paa forfængeligt Gods, Magt og Vælde ꝛc., men paa Christi Ord og Guds evige Sandhed.

Disse Navne giver Christus den Helligaand ogsaa i Modsætning til Djævelens Navn, som ogsaa er en Aand, men ikke en Trøster og Bistand for de Christne, men deres Morder og Modstander, ingen Sandheds Aand, men en Løgnens Aand, som med falsk baade Skræk og Trøst, men ogsaa under Sandhedens Skin forfører og fordærver. Thi han er ogsaa af den Art, at han med en sød Trøst fylder deres Hjerter, som høre ham til, det er, de Vantroe, Indbildske, Sikre og Ryggesløse (saaledes som derom ovenfor er talt under Evangeliet paa tredie Paaskedag), og derhos gjør dem modige, trodsige og hoffærdige af deres egen Indbildning, Viisdom og selvgjorte Hellighed, saaat de ikke agte nogen Trusel om Guds Vrede og den evige Fordømmelse, men blive haardere Hjerter end Staal og Diamant. Derimod driver han det stik modsatte Spil med de rette fromme Hjerter, som ellers ere nok bløde og ømme, idet han ligesom med idel gloende Pile gjennemskyder og martrer dem med alskens skrækkelige Ting, som nogensinde kunne tænkes, udsiges eller ske, paadet at de ikke skulle sætte sit Haab til noget Godt eller nogen Trøst fra Gud. Saaledes forfører han altsaa paa begge Sider Menneskene ved Løgn og stræber at føre dem i Fordærvelse og den evige Død, hine ved falsk Trøst og Sikkerhed, hvilke netop burde forskrækkes til Omvendelse, men som han dog tilsidst, naar deres Time kommer, pludselig lader falde i Skræk og Fortvivlelse; disse derved, at han ved uafladelig at plage og ængste dem gjør dem trætte og berøver dem den Fortrøstning, som de skulde have til Gud, forat de skulle fortvivle om haus Naade og Hjælp.

Derfor skal man lære at kjende den Helligaand ret og vide, at han intet Andet er og gjør, end at han i Sandhed ved Evangeliets Prædiken om Christus trøster de bedrøvede, bange Hjerter, som erkjende deres Synder og allerede ere formeget forskrækkede og bedrøvede af Djævelen, byder dem at være trøstige og frimodige formedelst Guds i Christo forjættede Naade, og

opholder dem saaledes, at de forblive i denne Sandhed og saaledes fornemme og erfare ogsaa den Sandhed, at al anden Lære og Trøst, hvormed man vil regjere Samvittighederne for Gud, ikke er retskaffen eller sand, (hvorfor heller ikke den Helligaand kan være deri), men Djævelens Løgn og Bedrag, hvorved han ogsaa vil udføre sit Mord. Derfor lade de sig ikke af nogen Skræk, Trusel og Lidelse paa Jorden lokke eller rive bort fra denne Evangeliets sanddrue Trøst.

Men denne den Helligaands Trøst og Sandhed er meget hemmelig og ligger dybt forborgen i Troen, saaat heller ikke de Christne selv altid føle den, men i deres Svaghed meget mere maa føle det Modsatte, fordi Djævelen baade indvortes gjennem dem selv og deres eget Kjøds Svaghed, og udvortes gjennem Verdens Ondskab allevegne er dem til Meen og Hinder, saaat de ofte fast ikke kunne have nogen god og trøstelig Tanke om Gud, men det gaar dem, som den høie Apostel klager om sig selv i 2 Cor. 7, 5., at de stedse føle **udvortes Strid, indvortes Frygt.** Saaledes er der ikke hos dem idel Trøst og Glæde, men heller for største Delen Bedrøvelse og Angst og Kamp med Døden, saaledes som han ogsaa siger 2 Cor. 4 11.: **Skjønt vi leve, hengives vi stedse til Døden for Jesu Skyld;** ligesaa 1 Cor. 15. 31.: **Jeg dør dagligen, det vidner jeg ved den vor Ros, som jeg haver i Christo Jesu, vor Herre.** Derfor seer man ogsaa mange fromme Hjerter, som stedse ere bedrøvede og sørgmodige, ængste og plage sig med sine egne Tanker og fristes af Djævelen til Fortvivlelse; hvor er nu her, siger Verden og vort eget Kjød, den Helligaand, som I Christne prise saa høit? Derfor skal en Christen her være viis, saaat han ikke dømmer og slutter af sine egne Tanker og Følelser, men vide, at han just mod saadan Anfegtelse og Svaghed skal holde sig til den Helligaands Ord og Trøsteprædiken for alle arme, bedrøvede Hjerter og Samvittigheder, saaledes som Christus i Es. 61, 1. 2. siger om sit Embede, som han gjennem den Helligaand skal udrette: **Den Herres, Herres Aand er over mig, derfor haver Herren salvet mig til at kundgjøre et godt Budskab for de Sagtmodige; han sendte mig til at forbinde dem, som have et sønderbrudt Hjerte, — til at trøste alle Sørgende** ꝛc. Heraf skal du lære (saaledes som du her og overalt i Evangeliet hører), at Gud ikke vil, at du skal være bedrøvet og forskrækket, men at du er glad og fortrøster dig til hans Naades visse og sanddrue Tilsagn, som den Helligaand selv prædiker for dig og siger, at det ikke er Sandhed, men din feilagtige, falske Indbildning og Djævelens Bedrag, naar du i dit Hjerte gjør dig Tanker om en unaadig Guds Vrede og Straf, som vil fordømme dig til Helvede. Lad derfor Guds Ord og Bud være og gjælde Mere for dig end din egen Følele og al Verdens Dom, paadet at du ikke ogsaa skal gjøre ham til en Løgner og berøve dig selv Sandhedens Aand.

Saadan Forjættelse og Trøst imod vor Følelse og Banghed giver Christus os med disse Ord, naar han siger: **Jeg vil ikke forlade Eder faderløse** ꝛc.; thi med det Ord **faderløse** viser han selv, hvorledes Kirkens Skikkelse er efter vor egen Følelse og for al Verdens Øine, at den nemlig ikke har Udseendet af et skjønt, velordnet og stærkt Regimente, men er en opreven, adspredt liden Hob af arme, elendige Faderløse, som intet Hoved eller Beskyttelse eller Bistand have paa Jorden, saaat al Verden derhos udleer og spotter dem som store Narre, fordi de holde sig for Kirken og Guds Folk; derhos trykker og besværer Nød og Lidelse Enhver især saa haardt, som laa han alene dybest og var allermest forladt. Og navnlig voxer saadan Elendighed og Banghed, naar

man ret føler Djævelens Magt, idet han skyder sine bitre, giftige Morderpile ind i Hjertet, saaat det synes, som var man forladt ikke alene af alle Mennesker, men ogsaa af Gud, som havde man aldeles mistet Christus, og som var der slet ingen Udgang paa Elendigheden at se, hvorom vi ovenfor have hørt Joh. 16, 20.; hvor han siger: **I skulle græde og hyle, men Verden skal glæde sig; I skulle være bedrøvede** ꝛc. Det hedder med Rette at være faderløs, det er, (efter vor egen Følelse) at være ladet uden Trøst og Hjælp.

Men ligesom Christus hermed forud forkynder sine Christne saadan Lidelse, saaledes vil han ogsaa forud give dem denne Trøst og Husvalelse og lære os, at vi ikke skulle fortvivle derover, men kun holde fast ved hans Ord, om det end synes os at vare forlænge, samt komme den Forjættelse ihu, at han ikke vil lade os forblive i saadan Elendighed, og gjøre ham den Ære, som er den høieste Ære, man kan bevise Gud, at man holder ham for trofast og sanddru, naar han siger: Det skal ikke vare evindelig, men kun en liden og kort Stund, saaledes som han ogsaa her siger: **Jeg kommer til Eder**; ligesaa: **Endnu et lidet og Verden seer mig ikke mere** (det vil tykkes Eder at være en ret Bedrøvelsens Stund, ja en evig Dødsstund), **men jeg vil se Eder igjen, og Eders Hjerte skal glædes.** Dette er jo et venligt og trøsteligt Løfte; kun at vi nu ogsaa lære at tro det; thi da skulle vi erfare, at han ved sin overvættes, guddommelige Kraft under vor største Skrøbelighed regjerer, beskytter og opholder sin Kirke, saaat den dog skal staa ved Magt og blive hjulpen, og det saaledes, at den under sin høieste Bedrøvelse skal have Trøst under sin største Elendighed og Forladthed Glæde og Hjælp, ja i Døden et evigt Liv, indtil det samme bliver fuldt aabenbaret, da nemlig, naar Hjertet har overvundet alt Saadant og nu, gjennemstrømmet af inderlig Glæde over Hjælpen og Forløsningen, hører det glade, freidige Seiersord, som Christus her siger: **Thi jeg lever, og I skulle leve** ꝛc.; og som den skjønne Lovsang lyder: **Der er en frydefuld Røst om Salighed i de Retfærdiges Pauluner; Herrens høire Haand er ophøiet. Jeg skal ikke dø, men leve, og jeg skal fortælle Herrens Gjerninger** Ps. 118 15. flgg. Om denne de arme Faderløses Trøst og Hjælp er det ogsaa St. Paulus taler 2 Cor. 4, 10. flgg.: **Vi ombære altid den Herres Jesu Død i Legemet, at og Jesu Liv maa aabenbares i vort Legeme; thi skjønt vi leve, hengives vi stedse til Døden for Jesu Skyld, at Jesu Liv maa og aabenbares i vort dødelige Kjød**; og atter Christus Luc. 12, 32.: **Frygt ikke, du lille Hjord! Thi det er Eders Fader behageligt, at give Eder Riget.**

Se, dette er de Christnes høie Viisdom og Erkjendelse, som den Helligaand aabenbarer dem, hvilken Verden slet ikke forstaar, ligesom den selv maa bekjende, at den aldeles ikke veed af denne Trøst; derimod drives den af Djævelen til ogsaa at foragte og støde fra sig den Helligaands Prædiken om saadan Trøst. Derfor afsiger ogsaa Christus Dommen over den, sine Christne til Trøst: **den Sandheds Aand, hvilken Verden ikke kan annamme; thi den seer ham ikke, kjender ham ei heller.** O! det er et skrækkeligt Ord: **ikke at kunne annamme den Helligaand**; thi deraf maa følge, at den ingen Deel har i Guds Rige, men evindelig er skilt fra ham og maa forblive i Djævelens Magt og Helvedes Lænker. Men det er ogsaa en billig, velfortjent Straf over den forstokkede Verden, som ikke selv vil have det anderledes, efterdi den saa skammeligen foragter, bespotter og forfølger Christus, Guds Søn, med hans Ord og Helligaand. Dette være nu sagt om den Helligaands Embede, hvorom der

er talt kort ovenfor vor Text. Derpaa følger nu dette Evangelium:

Om Nogen elsker mig, skal han holde mit Ord; og min Fader skal elske ham.

Han har kort ovenfor begyndt sin Tale næsten med de samme Ord: **Hvo som haver mine Befalinger og holder dem, han er den, som mig elsker, men hvo mig elsker, skal elskes af min Fader; og jeg skal elske ham og aabenbare mig selv for ham.** I Anledning af disse Ord spørger den fromme Apostel Judas: **Herre! hvoraf kommer det, at du vil aabenbare dig for os, og ikke for Verden?** Thi han havde endnu tilligemed de andre Disciple Jødernes Sind og Tanker, at Christus vilde blive en verdslig Herre og Keiser, og selv haabede de ogsaa at blive store vældige Herrer over Lande og Folk, saaat de ogsaa ofte sig imellem tvistede og trættede om, hvem der vel skulde blive den Største og Vældigste blandt dem. Derfor forundrer denne Judas sig over saadan Christi Tale og kan ikke holde sig, men maa frem med det Spørgsmaal, hvad han dog mener med dette, at han ikke vil aabenbare sig for Nogen uden for dem alene. Thi han har vel tænkt som saa: Hvad vil det blive for en Konge, som ikke vil lade sig se for Nogen, og som hidtil har vandret omkring alene som en Tjener, men dog offentlig prædiket og gjort Undere? Og nu vil han begynde sit Rige saa hemmeligt og skjult, og saa indskrænket, at Ingen skal faa se eller kjende ham, uden alene de Faa, som elske ham. Jeg mente dog, vilde han gjerne sige, at du da først ret vilde aabenbare dig og lade dig se, ogsaa for dine Fiender, saaat de alle maatte falde dig tilfode. Og hvad er det, at det Altsammen skal bestaa deri, at man holder dit Ord? Hvad ville vi vel udrette dermed, saafremt vi ikke gjøre noget Mere? Og hvo vil underkaste sig dig, naar det saaledes skal være overladt til Enhvers Villie og Lyst at holde dit Ord og at elske dig?

Men Christus fortsætter sin Tale og svarer med samme Ord, just fordi han vil udryddе de jødiske Tanker hos dem og ret afmale og beskrive dem sit Rige. Nei, kjære Judas, vil han sige, det vil ikke gaa til, som du mener. Verden har her paa Jorden sin Ære og Herlighed, sin Magt og Vælde, hvormed den bringer Menneskene til Lydighed; men det angaar hverken Eder eller mig. Men derpaa kommer det an, at man elsker mig og holder mit Ord; hvor Saadanne ere, der vil jeg regjere, og alene for Saadanne kan jeg aabenbare mig og lade mig se ꝛc. Thi mit Regimente bestaar ikke i at herske med Tvang og udvortes Magt, saaledes som man maa gjøre blandt de onde Skjelme i Verden, men jeg vil regjere Hjerterne og have saadanne Folk, som gjerne og villig komme til mig, og det gjør ingen Andre end de, som tro paa mig.

Thi Gud har tilforn paa det jødiske Folk tidt og ofte forsøgt, hvad der kan hjælpe at regjere Folk alene med Love og Straffe; næsten det hele Folk omkom i Ørkenen og blev sidenefter stedse slaget, ja bortført fra sit Land, indtil det tilsidst gik ganske under; thi han kunde dog ikke bringe dem dertil, at de af Hjertet bleve ham lydige og holdt hans Bud. Og hvad skulde de holde? De kunde jo dog heller ikke i Begyndelsen, da Gud talede med dem og gav dem de ti Bud, taale eller høre ham, men bad om, at han vilde lade Moses tale med dem; ham vilde de høre. Og dog, da han kom og bragte de ti Bud, kunde de heller ikke se hans Ansigt, men lagde et Dække derover, hvilket, som Paulus siger 2 Cor. 3, 14., vedbliver indtil denne Dag, saaat de hverken ville eller kunne se, ei heller forstaa og langt mindre tage sig det til Hjerte, at Gud vil have af dem, at de skulle elske

ham af ganske Hjerte og være ham lydige. Naar nu Gud gjennem Moses og Propheterne ikke kunde bringe det hertil med sit eget Folk, som han dog særligen havde udvalgt og æret fremfor alle andre, hvorledes skulde han da kunne udrette noget Bedre hos de Andre, blot gjennem Lov og Tvang? Derfor maatte han stifte et andet Regimente, saafremt han paa Jorden skulle kunne faa saadanne Folk, som kunde være og forblive rette, lydige Guds Børn; og dette maa være af den Art, at han ei alene med Frygt og Trusel driver den ulydige Natur (omendskjønt ogsaa det gjøres fornødent, paadet at den dog maa erkjende sin Ulydighed og Synd og forskrækkes for Guds Vrede), men ogsaa kjærligen og venligen lokker, saaat man fatter Kjærlighed og Lyst til ham. Men dette kan nu ikke ske paa anden Maade, end ved et saadant Ord, som istedetfor at skrække os med Guds Vrede, den vi med vor Ulydighed have fortjent, forkynder os Naade og viser os, at Gud vil ophæve sin Vrede og forlade os vore Synder. Et saadant venligt og naadigt Ord bringer Christus i sit Evangelium, og derfor begynder han sit Rige saaledes, at vore Hjerter fatte Saadant og lære ham at kjende som den, der ved sin Lidelse og Død har forhvervet og skjænker os Guds Naade og Barmhjertighed, og derhos giver os den Helligaand, samt regjerer os saaledes, at vi blive i hans Naaderige, og at den Helligaand virker i os, at vi igjen vinde Gud kjær og begynde at lyde ham med Kjærlighed og Lyst.

Derom siger han nu: Om Nogen elsker mig, skal han holde mit Ord; og kort ovenfor: Dersom I elsker mig, da holder mine Befalinger. At holde hans Ord eller Bud, det maa den gjøre, som elsker ham, det er, erkjender og veed, hvad han har af ham; ellers kan Ingen elske ham. Dette er intet Mose Ord eller Lovens Prædiken, men en Prædiken om den Kjærlighed og Naade, som han har viist os derved, at han har taget vore Synder paa sig og hengivet sit Legeme og Blod for dem og skjænket os Saadant, forat vi skulle trøste os derved, samt erkjende og erfare hans Kjærlighed deraf, og derhos intet Andet fordrer af os, naar vi tro Saadant, end at vi ere takuemmelige derfor og blive bestandige i saadan Tro og Bekjendelse og saaledes ham til Ære og Behag, i Ord og Gjerning befordre hans Rige.

Saadant synes nu at være en heel ringe Sag for de modige uforsøgte Aander, som mene sig saa hellige og stærke, at de tiltro sig med Lethed at kunne holde, hvad de høre, og at Guds Ord er en saadan Ting, som er ligesaa let gjort som hørt. Thi hvo vilde være saa ond (tænker Enhver, som ingen Erfaring har), at han ikke vil have Christus kjær og holde hans Ord, som dog prædiker om Guds Naade? Saaledes gjorde ogsaa Israels Folk i Ørkenen 2 Mos. 24, 3.; da Moses havde forkyndt dem alle Herrens Ord, raabte de Alle med een Røst: **Vi ville gjøre efter alle de Ord, som Herren haver sagt.** Men da det kom til Gjerningen, holdt de dem paa den Maade, at de derfor maatte forblive hele fyrgetyve Aar i Ørkenen og gaa tilgrunde Allesammen. Ja, naar Christus og hans Ord var Guld og Sølv eller bragte Ære og Berømmelse for vor egen Hellighed og Viisdom, da vilde vel Enhver gjerne og med Flid holde dem; men nu er han Intet af det, som man har Lyst til paa Jorden, men et saadant ubehageligt Billede, som Verden forarges paa og flyr for.

Derfor lærer Erfaringen, hvor tungt dette Ord er at holde, eftersom det hellige Kors er lagt derpaa. Thi foruden, at vort eget Kjød og vor gamle Natur ifølge sin Art endnu er gjenstridig og heller vil have Noget, som er den lifligt og behageligt, saa er ogsaa Djævelen tilstede, naar man begynder at bekjende Evangelium, og

hænger sig fast ved dem med alle sine Lemmer og Tilhæng og sætter allevegne an paa dem med Verdens Forfølgelse og alskens Anfegtelse, indvortes med en evig Kamp og Angst i Hjertet og udvortes med en bestandig Fare for Legeme og Liv, saaat man her maa raabe og skrige til Himmelen om Hjælp. Da faar man vel erfare, at det ikke er nogen saa ringe og let Sag at holde Christi Ord, som at holde andet Gjøgleverk, saasom jødiske Ceremonier eller selvvalgt Gudsdyrkelse, Munkevæsen og lignende Ting.

Derfor udfordres hertil, siger Christus, at Hjertet hænger ved mig og elsker mig; thi der bliver dog intet Andet af i denne Verden, som er Djævelens Rige og Christus imod: Kirken maa paa Jorden være og stride i Svaghed, Armod, Elendighed, Angest, Død, Forsmædelse og Vanære. Og her tvinger vel Nøden dig til at gaa bort fra dig selv og ikke sætte din Lid til Menneskers Raad, Hjælp og Styrke; men du maa have Christus i dit Hjerte, saaat du agter hans Navn, Ord og Rige høiere, dyrebarere og kosteligere end alle Ting paa Jorden. Hvo som ikke gjør det, men mere elsker sin egen Ære og Magt, Verdens Gunst, Venskab, Lyst og Glæde og sit eget Liv, for ham er denne Prædiken forgjæves, saaledes som Christus selv strax efter siger: **Hvo mig ikke elsker, holder ikke mine Ord.**

Til saadan Kjærlighed bør ogsaa det bevæge og drive hans Christne, med hvem han her taler som med dem, der kjende ham og nu vide, hvad de have i ham, — de Christne, siger jeg, bør til en saadan Kjærlighed bevæges af hans Kjærlighed og Venlighed, den han har bevist os, idet han for os tog paa sig og bar vore Synder, Fordømmelsen og den evige Død, og derfor jo saare vel fortjener, at vi elske ham. Derfor minder han dem ogsaa kort iforveien herom og siger: Dersom I elske mig ꝛc., som vilde han sige: Erkjende I og tro, at jeg har fortjent af Eder, at I elske mig, saa gjører mig ogsaa saa Meget til Behag ꝛc.; thi saafremt I tro og betænke Saadant, saa ville I visseligen ogsaa komme til at elske mig.

Men det gjælder at elske ikke med Ord alene; det maa være en levende, i Gjerning fremtrædende Kjærlighed, hvilket her kaldes: **at holde mit Ord.** Det er en saadan Kjærlighed, som kjæmper og overvinder. Thi det er ogsaa den sande Kjærligheds Art, hvor den findes, at den for den Elskedes Skyld gjør Alt, og at Intet er den saa tungt at taale og lide, at den jo ikke gjør det med Glæde. Det se vi ogsaa hos den naturlige Kjærlighed, som af Gud er os indplantet til et Billede paa hans Kjærlighed mod os, saasom i Forældres Kjærlighed til deres Børn, der brænder aldeles uforskyldt og ufortjent og driver dem til at bevise Børnene alt Godt. Saadan Kjærlighed har ogsaa Christus i høieste Maade bevist os, da han i sin guddommelige Majestæt var en evig Gud og Skaber, medens vi arme Skabninger endnu ikke i ringeste Maade vare af hans Slægt og Intet Andet havde fortjent, end Vrede og Fordømmelse. Gjør nu Kjærligheden Saadant mod dem, af hvem den ikke forud har været elsket, og som ingen Kjærlighed have fortjent, og ere vi desuden skyldige til at elske Christus, selv om han ikke saa høit havde fortjent det, nemlig som vor Gud og Skaber, hvormeget mere bør vi da elske ham, fordi han først har elsket os saa høit? Og hvis saadan uudsigelig Velgjerning gik os ret til Hjerte, vilde visseligen Intet fortryde os eller blive os for tungt af det, som vi igjen for hans Skyld skulde lide og taale, naar vi blot maatte forblive i hans Kjærlighed. Saadant er da ikke alene gjerne at høre hans Ord, men ogsaa urokkelig at holde det og vinde Seier.

Og min Fader skal elske ham.

Her behøves ingen skarp Disputeren over det Spørgsmaal, hvorfor Christus taler saaledes: Om Nogen elsker mig ꝛc., som var det os, som maatte gjøre Begyndelsen og elske ham først, som 1 Joh. 4, 10. klarligen siger: **Derudi bestaar Kjærligheden: ikke at vi have elsket Gud først, men at han haver elsket os, og haver udsendt sin Søn til en Forsoning for vore Synder.** Ja, hvis han ikke gjorde Begyndelsen, vilde vi aldrig kunne elske ham; thi Ingen kan elske ham, som ikke tror, at han først er elsket af ham og i ham har en naadig Gud; ellers flyr Hjertet for Gud og har et hemmeligt Fiendskab til ham som den, der vil kaste os i Helvede, saaledes som ovenfor sagt.

Men at Christus taler saaledes: **Hvo mig elsker, skal elskes af min Fader, og jeg skal elske ham** ꝛc., det er sagt om Kjærlighedens Aabenbarelse, saaledes som han ogsaa selv forklarer det, naar han siger: **Jeg skal aabenbare mig for ham;** ligesaa: **Vi skulle komme til ham;** saaat, om vi blive bestandige i denne Kjærlighed, trods Christi og Kirkens Fiender, det er, Djævelens og Verdens Vrede, Had og Forfølgelse, da skulle vi ogsaa erfare og befinde, at han med sin Kjærlighed trofast og stærk holder sin Haand over os og hjælper os i saadan Kamp og Nød og vil give os Seier ꝛc., saaat vi faa probatio eller et prøvet Sind, der følger af Taalmodighed i Lidelser, saaledes som Paulus siger Rom. 5, 4. Thi det forholder sig saaledes, som vi ofte have sagt, at Guds Kjærlighed mod os skjuler sig saa aldeles, at vi ikke føle Andet end netop det Modsatte, som havde Gud ganske forglemt os og forvandlet sin Naade og Kjærlighed til Vrede. Men den, som holder ud under dette og bliver i Kjærligheden, han erfarer da, at Gud er sanddru, og føler en saadan Trøst og Forvisning af den guddommelige Kjærlighed i sit Hjerte, at han derved overvinder alle Ting, saaledes som Paulus atter siger Rom. 8, 37 flgg.: **Men i alle disse Ting mere end seire vi ved ham, som os elskede. Thi jeg er vis paa, at hverken Død, ei heller Liv, ei heller Engle, ei heller Fyrstendømmer, ei heller Magter, ei heller det Nærværende, ei heller det Tilkommende, ei heller det Høie, ei heller det Dybe, ei heller nogen anden Skabning skal kunne skille os fra Guds Kjærlighed i Christo Jesu, vor Herre.** Dette er den Seier og Forløsning, hvorved vi erfare, at det er sandt, at han elsker os, saaledes som vi have troet.

Men Christus taler med Flid saaledes: Min Fader skal elske ham, fordi han nemlig vil føre os bort fra sig og vise os ind i Faderens Hjerte og beskrive det paa det Venligste, hvilket ogsaa er saare fornødent for arme, bedrøvede Samvittigheder. Thi det falder et saadant menneskeligt Hjerte overvættes tungt, med Vished at kunne vente idel Godt, Naade og Barmhjertighed af Gud, ja uden Mideleren Christus er det aldeles umuligt. De raa, ugudelige Hjerter kunne vel i dette Stykke være altfor stærke og modige, holde sig haarde og stive og mene, at, hvad de gjøre, er Altsammen kosteligt for Gud, men dog kun saa længe, til de ved Lovens Klarhed og Aabenbarelse komme i Dødens rette Fare og Forskrækkelse; da findes der intet mere forsagt og fortvivlet Folk paa Jorden, og naar deres Stund kommer, gaa de pludselig under, og Ingen kan reise dem op igjen.

Derfor staar det meget bedre, trøsteligere og sikkrere til med dem, som stedse arbeide og kjæmpe med Skræk for Guds Vrede og ere saa ængstelige, at naar de høre Gud nævne, saa vil Verden blive dem for trang; thi til dem er denne Trøst egentlig talt, ja, for deres Skyld har Gud til alle Tider ladet skrive og drive paa For-

jættelsen om sin Naade og Syndernes Forladelse, og derhos givet sin Søn, samt skjænket alt Godt og alle Goder, som findes i Verden, paadet at dog hans Naade og Godhed maa blive bekjent for Saadanne, den Naade, som varer den ganske Dag, og som naar til Himmelen, saaledes som Ps. 52 og 36 siger; saaat man klarligen maa se, at det er ikkun Guds aabenbare Naade og Hjælp, at en Christen lever og eier eet sundt Lem; thi Djævelen, i hvis Rige de ere paa Jorden, er en saa ond og bitter Aand, at han Dag og Nat ikke tragter efter Andet end at myrde og fordærve dem.

Men hvor store og mangfoldige end Guds Naades Forjættelser, Ord og Gjerninger ere mod dem, som ham frygte, saa er det dog Altsammen endnu ikke kraftigt nok, til at de kunne opløfte sine Hjerter og tænke paa Gud med Glæde; thi de forblive endnu altid i Sorg og Aengstelse for, at Gud vel endnu maa være vred paa dem, efterdi de føle sin Uværdighed og Svaghed, og naar de komme ihu eller høre et eller andet Vredesord, eller skrækkeligt Exempel paa Guds Vrede og Straf, bæve de derfor og frygte, at det skal ramme dem. Andre derimod, som burde forskrækkes derfor, ere stive og stolte i sin Sikkerhed, foragte Saadant og trøste sig kjødeligen, som kunde Gud ikke vredes paa dem. Saa overvættes vanskeligt er det at bringe det menneskelige Hjerte derhen, at det i Lykke og Medgang ikke bliver sikkert, men ydmygt, og at det derimod i Skræk og Ulykke kan have Trøst og Tillid til Gud.

Derfor taler Christus overalt, naar han trøster, saaledes, at han som en trofast og from Midler afmaler Faderen paa det Venligste. Og han vilde gjerne tale os Saadant ret ind i Hjertet, at Ingen skal tvivle paa (naar han kun elsker ham og har Lyst til ham, holder sig til hans Ord og tror, at han for os har baaret og borttaget al Vrede, Synd og Død, samt forbliver ved dette med en fast Bekjendelse), — at ingen Saadan skal tvivle om, at han jo sandeligen har Guds rette Faderhjerte, fuldt af uudsigelig, grundløs Kjærlighed til sig, og at det er hans alvorlige Villie og Mening, at han ikke skal frygte eller forskrækkes for Noget, men kun vente sig alt det Kjæreste og Bedste af ham. Det er jo en herlig Trøst, hvorover du vel høiligen maa fryde dig, som over dit Himmerige, og springe af idel Glæde: at du af Christus er forsikkret om og gjort vis paa, at, naar du for hans Skyld og af Kjærlighed til ham lider Noget af Djævelen og Verden, at da Saadant behager Gud Fader i Himmelen vel og er ham det Kjæreste, som du kan gjøre ham, samt at du ogsaa gjennem hans Hjælp og Seier skal erfare denne hans Kjærlighed til dig. Denne Trøst skulle de Christne vide og erindre sig den Skat, de have i Evangeliet og Christi Erkjendelse, saaat de love og takke Gud derfor. Saadan Forjættelse udvikler han nu videre og med flere Ord og siger:

Og vi skulle komme til ham og fæste Bolig hos ham.

Det vil blive en ret herlig og ny Pintsedag, en overvættes Helligaands Kraft og Beviisning, en himmelsk Forsamling eller concilium, hvor begge mødes, idet baade vore Hjerter ved den Helligaand blive oplyste og antændte af Kjærlighed til Christus, og Christi og Faderens Kjærlighed igjen skinner og lyser mod dem, og baade Gud og Mennesker saa lifligen holde sammen, idet den Helligaand selv bereder og indvier Menneskets Hjerte til et helligt Huus, Bolig, Tempel og Monstrants*) for Gud, og Mennesket faar saadan herlig, ædel og værdig Gjæst, Beboer og Indvaaner, som er Gud Fader og Sønnen og med dem i

*) Saaledes kaldes hos Katholikerne den kostbare Kapsel, hvori Hostien eller det indviede Brød stilles til Skue. Overs. Anm.

Sandhed ogsaa den Helligaand. Dette maa jo være en stor Herlighed og Naade for dem, som blive agtede værdige til at være en saadan herlig Bolig, Slot og Sal, ja Paradiis og Himmerige, hvori Gud bor paa Jorden, og som dog ere saadanne arme, bedrøvede, bange Hjerter og Samvittigheder, der hos sig selv ikke føle Andet end Synd og Død, bæve og skjælve for Guds Vrede og mene, at Gud er længst borte fra dem og Djævelen dem nærmest. Men netop disse er det, hvem Saadant er forjættet og som gladelig kunne trøste sig dermed, at de ere Guds rette Huus og Kirke, ikke bestrøget af Vie-Biskopen med harsk Olie, men indviet af den Helligaand selv, i hvilken Gud har Lyst til at hvile og blive; om Saadanne taler ogsaa Propheten Esaias mod de stolte, af sin egen Hellighed og Gudstjeneste opblæste Helgener: **Hvor er det Huus, som I vil bygge mig? og hvor er min Hviles Sted? Og min Haand gjorde alle disse Ting, og de bleve Allesammen til, siger Herren; men til denne vil jeg se, til den Elendige, og til den, som haver en sønderbrudt Aand, og som er forfærdet for mine Ord,** Es. 66, 1 flg. Og hvor skulde Gud vel ellers bo? Han finder ellers intet Herberge her paa Jorden; de andre fortræffelige, høie, store, selvgjorte Helgener ere ham altfor stolte, altfor høie, vise, kloge og hellige; derhos ere de farne langt igjennem og ud over Himmelen, saaat de ei kunne være hans Bolig paa Jorden, ihvorvel de prise sig selv alene som Guds Kirke og Guds Folk. Dernæst er han igjen altfor ædel og kræsen, saaat han hverken vil eller kan være og bo hos saadanne hoffærdige og skrydende Helgener, som efter sin Afgud Djævelens Forbillede ville sidde ved Siden af Gud og prale for ham af sin Hellighed; han agter dem ikke den Ære værd at kaste et Blik paa dem med al deres skjønne, selvgjorte Helligheds Pragt, Pral og Prydelse. Derimod kommer han til de Fattiges og Foragtedes ringe Hytter, som høre og tro Christi Ord og gjerne ville være Christne, men holde sig selv for aldeles vanhellige, uværdige Syndere.

Det er jo en trøstelig, herlig og, som Petrus siger 2 Petr. 1, 4., en af de **største og dyrebareste** Forjættelser, som ere os arme og elendige Syndere skjænkede, at vi ogsaa skulle blive deelagtige i den guddommelige Natur og saa høit adlede, at vi ikke alene formedelst Christus skulle blive elskede af Gud og have hans Gunst og Naade som den høieste, dyrebareste Helligdom, men ogsaa have ham, Herren selv, ganske boende i os. Thi, vil han sige, det skal ikke blive alene ved Kjærligheden, at han nemlig vender sin Vrede fra os og nærer et naadigt og faderligt Sindelag mod os, men vi skulle ogsaa nyde Godt af denne Kjærlighed, ellers var den os en forgjæves, unyttig Kjærlighed, ja vi skulle høste stor Nytte og Gavn deraf, thi den skal have saadan Fynd og Kraft, at den beviser sig i Gjerningen og i store Gaver. Thi det er de tvende Stykker, som de Christne modtage af Gud, nemlig **Naade** og **Gave,** saaledes som St. Paulus Rom. 5, 15. nævner og adskiller dem. **Naaden** tilgiver Synden, skjænker Samvittigheden Trøst og Fred og oversætter Menneskет i den guddommelige Barmhjertigheds Rige, ligesom det jo ogsaa kaldes et Naadens Rige Ps. 117, 2.: Hans Naade og Sandhed er mægtig og regjerer over os i Evighed. Men **Gaven** bestaar deri, at den Helligaand virker i Menneskет nye Tanker, nyt Sind, Hjerte, Styrke og Liv.

Dette er det nu, Christus her mener, naar han siger: Vi skulle fæste Bolig hos ham. Saadant skal følge paa Guds Naade og Kjærlighed, at Menneskets Hjerte bliver den høie Majestæts Trone og Stol, bedre og ædlere end Himmel og Jord; saaledes som Paulus siger 1 Cor, 3, 17.: **Guds Tempel er helligt, hvilke I ere;** og 2

Cor. 6, 16: **I ere den levende Guds Tempel, ligesom Gud haver sagt: jeg vil bo iblandt dem og vandre iblandt dem.** Dette gaar saaledes til, at Gud foruden den Naade, at Mennesket begynder at tro og holde sig til Ordet, ogsaa regjerer det ved sin guddommelige Kraft og Virkning, saaat det bliver stedse mere oplyst, rigere og mægtigere paa aandelig Forstand og Viisdom til at kjende, forstaa og dømme om alle Slags Lærdomme og Ting, og dernæst ogsaa dagligen voxer og tiltager med Hensyn paa Livet og gode Frugter, og bliver saaledes et godt, sagtmodigt, taalmodigt Menneske, som gjerne tjener Enhver med Lærdom, Raad, Trøst og Gave, er Gud og Mennesker nyttig, idet ved ham og for hans Skyld Land og Folk blive hjulpne, i Korthed en saadan Mand, ved hvem Gud taler, lever og virker, hvad han taler, lever og gjør: hans Tunge er Guds Tunge, hans Haand er Guds Haand, og hans Ord er ikke længer Menneskers, men Guds Ord. Thi den Lære og Bekjendelse, han fører som Christen, er ikke Menneskers Forstand og Viisdom, men Christi, hvis Ord han har og holder; saaledes har heller ikke det Embede, han som Christen styrer og udfører, sin Grund i Menneskers eget Paafund og Kraft, men i Guds Befaling, Formue og Kraft, som han gjennem den Helligaand giver, saaledes som St. Petrus siger. Derfor kommer der ogsaa stedse ikkun Godt fra ham, ligesom han af Gud har modtaget alt Godt; ja ogsaa i det Udvortes blive hans Legeme og Lemmer den Helligaands Tempel, idet han som en Christen og et godt Træ med dem kun frembringer gode Frugter og ikkun stifter Gavn, samt modstaar og skyr det Onde.

Se nu, hvor stor en Skabning det Menneske er, som er en Christen, eller som holder hans Ord ꝛc., saaledes som han her siger. Han er et ret Undermenneske paa Jorden, som for Gud gjælder mere end Himmel og Jord, ja et Lys og en Frelser for den hele Verden, i hvem Gud er Alt, og som i Gud formaar og udretter Alt; men for Verden er han høit og dybt forborgen og ukjendt, hvilken heller ikke er værd at kjende saadanne Folk, men maa holde dem for sin Skovisk, ja, som St. Paulus siger 1 Kor. 4, 13.: for **Udskud i Verden**, for hvis Skyld Land og Folk maa blive fordærvet, og som derfor jo før jo heller bør udryddes, Gud til Ære og Verden til Renselse.

O, hvor jammerligt maa det ikke have lydt for de jødiske Helgeners, Præsters og Pharisæers Øren, naar de hørte saadan Tale, at Gud vilde tage sin Bolig alene i dem, som holdt denne Mands Ord, det er, i dem, som ikke er Andet end en liden Haandfuld svage, fattige foragtede Folk, ret som om Gud ikke havde et bedre, herligere Huus og Bolig, som kunde sømme sig for en saadan Majestæt, i de hellige fortræffelige Folk, som vare de klare Lys og fremragende Hoveder iblandt Guds Folk, i den hellige Stad Jerusalem og det herlige Tempel med Gudstjenesten, hvilket dog Skrifterne og Propheterne selv kalde Guds hellige Stad og Bolig, det udvalgte Sted, hvor Gud vilde hvile, og det evindelig, Ps. 132, 14. Herpaa pukkede de ogsaa med stor Kjækhed og meente, at det ikke var muligt, at deres Kongerige, Præstedømme og Gudstjeneste skulle gaa tilgrunde. Men nu gaar Christus hen og fortier og forglemmer alt dette, som vilde han slet ikke vide Noget deraf, og fører en forunderlig, ny Tale, om at der skal Faderens og hans hellige Sted, Bolig og Kirke være, hvor der en Christen, som holder hans Ord. Hermed ophæver og nedbryder han jo Jødedommens og Templets gamle Bolig, Jerusalem, og bygger en ny, hellig, herlig Kirke og Guds Huus, som ikke er Jerusalem eller Jødedommen, men er udbredt i al Verden uden Forskjel paa Personer, Sted og udvortes Stilling,

det være sig Jøde eller Hedning, Præst eller Lægmand. Derhos er det et Huus, ikke gjort af Steen og Træ ved Menneskers Hænder, men skabt nyt af Gud selv, nemlig et saadant Folk, som elsker Christus og holder hans Ord. Vel har han indtil da været en Husherre blandt det jødiske Folk og der havt sin **Ovn og Ild,** som han siger Es. 31, 9., nemlig formedelst sit Ord, som endnu var forbleven der, forkyndt af Propheterne og dog troet af Nogle, hvilke vare Guds rette Kirke, og for hvis Skyld Land og Stad blev opholdt. Men nu, da Christus selv er kommen, og de ikke ville høre hans Prædiken, men forfølge hans Apostle og Christne og jage dem ud af sit Land, saa tilsidst ingen Christen kan forblive deri, da maa ogsaa Templet, Staden og Landet blive forstyrret og gaa tilgrunde og tilligemed Præstedømmet og Folket blive evindelig forkastet og aldrig mere gjenoprettet; ligesom jo ogsaa Moses og Propheterne forud havde forkyndt dem, at de, saafremt de ikke ville holde hans Ord og Bud, ikke mere skulde være eller kaldes hans Folk, ei heller hans Stad og Tempel mere være hans Stad og Tempel, 5 Mos. 32.; Hos. 1.

Saaledes hører du nu her igjen Forklaring og Svar paa det Stridsspørgsmaal, hvad dog den Kirke og dens Magt, om hvilken man rettelig og med Sandhed kan sige, at den bliver regjeret af den Helligaand, ja at, som han siger, ogsaa Faderen og Sønnen bor i den, og at, hvad den taler og gjør, det tales og gjøres gjennem ham, saaat Hver og En under Saligheds Forliis er skyldig til at adlyde den. Thi paa Grund af denne og andre Forjættelser ere vi enige derom, at der er et saadant Folk paa Jorden, som kaldes Guds Folk, hvor han vil være Husfader, som i sit Huus, Fyrste i sit Slot og Gud i sin Kirke, den han holder saa høit og dyrt, at han agter sin hele Himmel deroppe ringere end den, saaat han kommer ned til den i denne Jammerdal og vil blive i den indtil Verdens Ende, paadet man ikke skal behøve forgjæves at gabe op i Veiret og søge hans Kirke i Paradiset, hvilket han har gjemt for den til Livet hinsides. Her er altsaa ingen Strid om, at der jo er en Kirke til paa Jorden, og at man skal lyde hende som den Frue og Keiserinde, gjennem hvem Gud taler og virker. Men derom er der Strid, hvor og hvilken en saadan Kirke er. Til at skille denne Trætte og finde den rette Kirke, siger St. Augustinus, nytter det Intet at vi dømme efter Menneskers Ord og Dom, men paa den Maade kunne vi blive visse i Sagen, naar vi høre, hvorledes den Herre Christus selv i sit Ord beskriver og afmaler den. Nu giver han den saadant Navn og Beskrivelse, at den er den lille Hob, som elsker Christus og holder hans Ord (thi herpaa kjender og mærker man saadan Kjærlighed). Mit Ord maa være der, siger han, og blive holdt, eller man maa forblive derved; ellers vil det Intet udrette. Det Ord, som kaldes Christi Ord, skal her være den Rettesnor og Prøvesteen, hvorved man kjender og finder Kirken, og hvorefter den retter sig. Thi den maa dog have en bestemt Regel og Rettesnor for, hvad den skal tale og gjøre, og det gaar ikke an, at Enhver vil tale og gjøre, hvad ham lyster, og siden foregive, at Kirken har talt og gjort det ved den Helligaand. Derfor binder Christus Kirken til sit Ord og giver dette til et Kjendetegn, hvorpaa man skal prøve og finde den: om den har, lærer og prædiker Samme og af Kjærlighed til Christus gjør Alt derefter. Hvor du finder Saadant, der har du truffet Kirken ret og er skyldig til at lyde den og kan slutte med Visshed, at Gud bor i den og taler og virker gjennem den.

Denne Regel giver ogsaa St. Petrus, saaledes som vi ovenfor have hørt i hans Epistel, hvor han siger: **Dersom Nogen taler i Menigheden, han tale som Guds**

Ord; dersom Nogen tjener deri, han tjene som af den Formue, hvilken Gud forlener, 1 Petr. 4, 11., saaat den, som i dette Huus vil tale, gjøre, virke, byde eller give Noget, skal give Agt paa, at det som han taler og gjør, er Guds Ord og Gjerning, eller lade sin Gjerning og Tale fare og tale og regjere i det Sted hjemme i sit Huus eller Fyrstendømme.

Thi udenfor dette Huus har Verden andre Ord og Gjerninger, nemlig enhver Herre, Keiser, Fyrste og Huusfader i sit Regimente og sine Sager, hvor der dog ogsaa, saafremt Regimentet ellers føres ret, er den Orden, at Alt gaar efter Huus- eller Landsherrens Villie og Sind; om end Hustyendet eller Hoffolkene ellers ere Skalke og onde Mennesker, saa staar dog Herrens Orden fast, og hans Sager gaa sin Gang, saaledes som han siger og befaler. Men i dette Hus, hvor Gud er Herre og Fyrste, der vil han ogsaa have Altsammen talt og gjort saaledes, at det ikke hedder Andet end hans Ord og hans Gjerning, gjorte i Kraft af hans Befaling, saaat Enhver med Tryghed kan holde sig dertil, trøste sig dermed og forlade sig derpaa.

Dette er nu den skjønne Forjættelse om de Christnes overvættes Herlighed, at Gud saa dybt nedlader sig til dem og træder dem saa nær, at han intet andet Sted vil aabenbare sig eller lade sig se og høre, uden i dem og gjennem deres Ord og Gjerning, Mund og Haand, hvorved han gjør en saare stor Forskjel mellem dem og alle Mennesker, saaat endogsaa en eneste Christen, hvor ringe han end er, dog er en heel anden Mand og for Gud høiere æret end alle Konger, Keisere, Fyrster, og hele Verden tilsammen, som Intet har eller veed af denne Berømmelse og Ære; saaledes som ogsaa Moses siger 5 Mos. 4, 7.: **Hvilket er saa stort et Folk, som Gud holder sig nær til, som Herren vor Gud til os, saa tidt vi kalde paa ham?** For dette Stykkes Skyld burde man jo være Evangeliets Ord lydig, derhos være trøstig og frimodig, holde sig fast dertil og for dets Skyld lade alt i Verden fare.

Men man maa her ogsaa vide, hvad jeg allerede før har sagt, at Saadant hos de Christne her paa Jorden endnu forbliver i Ordet og Troen, under saa megen Svaghed, at de vel behøve at raabe og bede til Gud om den Helligaands Hjælp og Styrke. Thi at en Christen er og hedder Guds Bolig, i hvilken Gud regjerer, taler og virker, det er vel begyndt, men endnu ikke aldeles fuldført. Det er en saadan Bygning eller Bolig, hvorpaa Gud endnu daglig arbeider, indtil den bliver fuldelig beredt og fuldendt paa hin Dag; derfor siger heller ikke Christus her: vi skulle finde en Bolig færdig hos ham, men: vi skulle gjøre os en Bolig hos ham. Thi han bringer ogsaa med sig alle Slags aandeligt Verktøi, som hører til for at bygge, tømre og forfærdige en saadan Bolig, nemlig den Helligaands Gaver tilligemed Ordet, saaat, om end Boligen endnu ikke er ganske færdig, saa er dog Naaden og Kjærligheden der, formedelst hvilken de af Gud ere antagne, og nu kaldes og ere hans Huus; og de blive det stedse mere ved Ordets Øvelse og ved den Helligaand, samt tiltage og blive stærkere i Forstand, Viisdom, Tro, Gaver og Dyder, medens Alt, som endnu formedelst den gamle Fødsel er udjevnt og uformeligt, gjennem Kors, Anfegtelse og Lidelse bliver afhugget og dødet, og saaledes gaar den Helligaands paabegyndte Naade og Gjerning i dem stedse fremad.

Derfor skal Ingen forarge sig over en Anden eller fortvivle over sig selv, om han seer eller endnu selv føler mange synbige Skrøbeligheder, Lyster og Fristelser til Vantro, Utaalmodighed ꝛc.; ja om han ogsaa undertiden forsaa sig og snublede, som St. Petrus, da han fornægtede Christus, skal han ikke tænke, at Gud derfor er ganske

veget fra ham og vil forkaste ham som et udueligt Redskab, men reise sig op igjen ved Bod og ved Troen paa Ordet og trøste sig med, at han er i Christi Naadesrige, hvilket er meget mægtigere end Synden, Rom 5, 20., og at den Helligaand bliver saaledes givet, at han ikke alene er en Skjænk og Gave, som giver Mod og Styrke, men som ogsaa trøster i Svaghed og gjør ham til en saadan Guds Bolig, hvor Guds Kjærlighed altid forbliver, ved hvilken saadan Svaghed bliver tildækket og ikke tilregnet.

Saaledes er da som Propheten Sacharias med skjønne Ord siger 12, 10., **Naadens og Bønnens Aand** udgydt i Christi Rige. Thi det er den Helligaand, som tilligemed Faderen og Sønnen bor i de troendes Hjerter, taler og virker igjennem dem og giver dem Trøst og Seier, saaat de kunne bestaa mod Synd, Død og Djævelens Magt. Men dette gjør han ikke gjennem idel mægtige Aabenbarelser af stor Kraft og Styrke, men, fordi de endnu føle sin Synd og Uværdighed, bærer han over med dem, tildækker og trøster dem med Naaden og Tilgivelsen i Christus. Og fordi de ogsaa i saadan Kamp føle stor Svaghed, blive de af ham drevne til Bønnen, det er, til at raabe om Hjælp og Styrke, og saaledes seirer den samme Aand i dem ved saadan Raaben og Skrigen, saaledes som ogsaa Paulus Rom. 8, 16. 26. udsiger begge Dele om den Helligaand: **Den samme Aand vidner med vor Aand, at vi ere Guds Børn. Desligeste kommer og Aanden vor Skrøbelighed til Hjælp — og træder frem for os med uudsigelige Sukke** ꝛc.

Thi her føle og beklage ogsaa de store Helgener, at de ikke have nok Trøst, Glæde og Styrke, men de maa ogsaa heri trøste sig med Naaden og opretholde sig ved Bøn og Paakaldelse, saaledes som St. Paulus paa mange Steder og navnlig 2 Cor. 12, 7 flgg. klager over sin Svaghed, at der er givet ham en Torn i Kjødet, en Engel Satan, som saaledes har stukket og martret ham, at han ikke har kunnet føle Aandens Styrke og Kraft og derfor ængstelig har bedet Gud tre Gange, at den maatte blive taget fra ham; men der blev, siger han, sagt til mig: **Min Naade er dig nok.** Saaledes blev vel hans Raab og Bøn hørt, men hans Svaghed blev dog ikke taget fra ham, og alligevel er Naadens Aand i ham, som trøster og opholder ham i saadan Kamp, saaat han ikke ligger under, ligesom jo dette ogsaa blev ham sagt: **Min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed.**

Hvo mig ikke elsker, holder ikke mine Ord.

Der hører du en kort og ligefrem Dom: Hvo, som vil være og blive en Christen, maa elske; det gjælder enten at holde hans Ord gjerne og villigt eller reent lade det være, enten have Lyst og Kjærlighed til Christus eller ganske miste ham. Thi hvo, som endnu hos Christus vil søge sit Eget og ikke har ham saa kjær, at han for hans Skyld kan eller vil lade egen Ære, Berømmelse, Retfærdighed og Alting fare, han duer ikke i hans Rige. Derfor er det ikke givet Alle at være Christne, som dog rose sig af ham, saaledes som St. Paulus siger 2 Thess. 3, 2.: **Troen er ikke Alles**; thi de have endnu ikke erkjendt eller smagt hans Naade og Kjærlighed, derfor kunne de heller ikke elske ham eller holde hans Ord, saaat de for dets Skyld kunne vove eller give Slip paa Noget.

Af denne Dom følger nu det Modsatte af Alt, hvad han tidligere har sagt; thi hermed bryder han i al Korthed af, men giver dem imidlertid selv at betænke, hvad der følger paa Saadant, nemlig at den, som ikke holder hans Ord, han tror i Sandhed heller ikke paa ham, maa heller ikke vente sig nogen Kjærlighed hos Gud, ja

er allerede udstødt af Naadens Rige og bliver under den evige Vrede og Dom, som Johannes siger 3, 36.: **Hvo som ikke tror Sønnen, skal ikke se Livet, men Guds Vrede bliver over ham.** Desuden have Saadanne ogsaa den Skade, at de ikke kunne være Guds Bolig, og at der ikke kan være nogen Helligaand hos dem; ei heller blive de værdige den Naade, at Gud taler eller virker gjennem dem; men fordi de foragte hans Ord, saa foragter ogsaa han dem igjen, og saaledes faar Djævelen Magt over dem og driver dem efter sin Villie, saaat de ikke kunne tænke eller gjøre noget Gudeligt, men blive **uduelige til al god Gjerning**, som St. Paulus siger Tit. 1, 16. De anrette ogsaa ikkun Skade og Ulykke i Christenheden, og det hjælper dem ikke, hvormegen og stor Berømmelse og Skin de end foregive at have af stor Helligheb, Gudsdyrkelse, gode Gjerninger ꝛc., og hvormeget de end formene sig at være Gud de Kjæreste og Nærmeste. Thi om de end ellers ere fortræffelige og høit begavede med Viisdom, Forstand ꝛc., saa have de dog ikke Naade til at gjøre eller virke noget Godt, som Gud kunde have Behag i eller lægge sin Velsignelse til. Og om de end foretage mange gode Gjerninger, prædike, bede ꝛc., saa er det dog Altsammen faasængt som Ps. 109, 7. siger: **Hans Bøn skal blive til Synd.** Medens derimod i Christi Rige hos dem, som elske ham, ogsaa det, som er skrøbeligt og syndigt hos dem, maa være dem godt og Altsammen tjene dem til Gode og til Forbedring, saaledes som igjen Ps. 37, 24. siger: **Naar den Retfærdige falder, da skal han ikke bortkastes; thi Herren oyholder hans Haand.**

Saadanne usalige Mennesker var paa den Tid den fornemste Hob blandt Jøderne, som bleve anseede for de Helligste og Viseste, og som vilde være Guds Folk fremfor Alle. Saadanne have ogsaa sidenefter i Kirken, Partiaanderne og de falske Brødre været, som ogsaa foregave stor Aandelighed og Kjærlighed til Sandhed og Helligheb, medens alligevel Djævelen gjennem dem har stiftet idel Jammer og Fordærvelse. Lignende og meget værre Folk er nutildags vort hele papistiske Parti, som ikke alene med Vidende og Villie foragte Guds Ord ganske og aldeles, men som ogsaa uden al Aarsag forfølge det, og ikke ville taale, at det bliver prædiket eller hørt. Det er Folk, som ganske ere besatte af Djævelen, og hos dem kan ingen Gud, Christus eller Helligaand bo; thi de leve ogsaa aabenbart saaledes, at de ikke ere Andet end Christenhedens Skampletter, saaledes som Judæ Brev v. 12 kalder dem, og ville dog med Vold og Magt stoppe Munden paa alle Mennesker ved at udraabe og berømme sig af, at de ere den rette Kirke. Men at de ikke ere Christi Kirke, det behøver nu intet videre Bevis; thi det er af dette Christi Sprog klart nok, at hvo, som ikke elsker ham, holder ikke hans Ord; men hvo, som ikke holder hans Ord, han er heller ikke Medlem af hans Kirke og har ingen Deel i hans Rige, som sagt er. Men at de ikke holde Christi Ord, ei heller elske Christus, derom vidner og raaber deres egen Gjerning høit og lydt op til Himmelen mod dem, i hvilken de endnu indtil denne Dag fremture saa forstokkede, at de ikke lade høre et Suk af christelig Bod over sin Vildfarelse og Grueelighed, den de dog selv ere overbeviste om og have erkjendt, og hvormed de have ført saa mange Sjæle i Fordømmelse. Ei heller bekymre de sig i ringeste Maade om, at dog Guds Ord herefter maatte blive ret prædiket og de arme Sjæle hjulpne, men sætte sig derimod med Hænder og Fødder og ville heller se Land og Folk, ja hele Verden flyde i Blod, end at de skulde raade Bod paa og forbedre en eneste Vildfarelse eller et eneste Misbrug, saaat man nu ret kan se, hvorledes de ere ganske overgivne til Djævelen, og at Guds Vrede endelig er kommet over dem.

Altsaa ere de Christne hermed adskilte

fra alle andre Folk paa Jorden, ikke ved nogen udvortes Skikkelse eller Gjerning, som ogsaa alle Vantro og Hyklere kunne have, men alene ved det, som her kaldes at elske Christus og holde hans Ord, i hvilket Sidste Troen og Kjærligheden til Christus beviser og ytrer sig, medens de Andre hverken gjøre eller ville gjøre Saadant og altsaa afsondre og fraskille sig selv. Thi Saadant kan, som sagt er, dog ikke forblive hemmeligt eller skjult, men maa hos begge Parter vise sig i aabenbar Gjerning. Derfor hedder det heller ikke blot at høre eller kjende Ordet, men at **holde** det, det er, med Gjerning og Bekjendelse at bevidne det aabenlyst for al Verden og blive fast derved, skulde man end derfor maatte give Slip paa Alting. Det lader sig sandelig nok baade see og høre, hvem der gjør eller ikke gjør Saadant.

Derfor er det nu let at forstaa, hvorfor Christus i Begyndelsen sagde, at han ikke vil aabenbare sig for Verden, men alene for dem, som elske ham. Thi Verden kan og vil ikke vide af denne Christus, som lader sig se med Korset og i saa forargelig en Skikkelse og ikke bringer, hvad den begjærer, Magt, Ære, Rigdom, Lov og Priis over dens egen Viisdom og Helligheb 2c, Thi den er aldeles nedsænket i og drukken af sin egen Lyst og Kjærlighed til saadanne jordiske Goder; hvor den ikke seer og finder dem, der forstaar, seer og veed den slet Intet, der er det forbi med dens Lyst og Kjærlighed, Haab og Trøst, thi den kan ikke have Lyst til det, som vil bringe den i Fare for at blive berøvet saadanne Goder. Men navnlig kan den ikke fordrage, at den Ros og Ære, som den søger i sine høie Gaver, sin Viisdom, Dyd og Helligheb, skal fratages den og gjøres til Synd og Skam for Gud. Derfor maa vel Christi Rige være forborgen og Evangeliet skjult for den, og dens Hjerte forblive forblindet af Djævelen, saaat den hverken kan kjende Christus eller Faderen, og saaat han ikke kan berede sig noget Sted eller Bolig hos den, saa den maatte erfare nogen Trøst, Nytte eller Kraft af hans Ord og Gjerning. Saaledes forbliver vel Evangeliet og Christe Erkjendelse en Aabenbarelse og, som Paulus kalder det, et mysterium, en forborgen hemmelig Sag; ikke saaledes at forstaa, at det ikke skulde blive aabenbart nok prædiket for al Verden og klarligen stillet frem i Lyset, men saaledes, at Verden foragter det og holder det for en Daarskab og Forargelse imod sin egen Viisdom, og at det derfor alene bliver troet af nogle faa Enfoldige, som ikke forarges paa Christi Kors og dets ubehagelige Skikkelse, samt ved saadan Tro lære og erfare den Trøst, Kraft, Seier, Liv og Salighed, som ligger skjult derunder. De Andre ere ikke værd at kjende saadan Skat, ville heller ikke have det bedre, saaledes som Christus ogsaa siger Matth. 11, 25.: **Jeg priser dig Fader, at du haver skjult dette for de Vise og Forstandige og aabenbaret det for de Umyndige.**

Og det Ord, som I høre, er ikke mit, men Faderens, som mig haver udsendt.

Der seer du, at han taler om det mundtlige prædikede Ord, som de høre af ham, og han gjør dette Ord saa stort, at den, som foragter og ikke holder det, han foragter ikke det Menneske, som taler det, men den guddommelige Majestæt. Derimod trøster han dem, som holde saadant Ord, at de dermed gjøre Gud Faders Villie og Mening. Thi han vil ikke, at Ordet skal hvile paa ham selv, men, som sagt er, gjennem sig drage os op til Faderen, saaledes som han overalt i Johannis Evangelium gjør, og det imod den store farlige Anfegtelse, hvori Djævelen er Mester, og som han mest driver paa i de fromme, gudfrygtige Hjerter, idet han skiller og sondrer Gud og Christus fra hinanden, saaat man vel hører Christi Ord, men dog til samme Tid i sine Tanker understaar sig at ud-

forske Guds Villie og Hjerte udenfor Christus. Thi det kan nok Djævelen lide, at man alene hænger ved Menneskets Christus og ikke gaar videre. Ja han lader vel ogsaa det Ord tales og høres, at Christus er sand Gud, men det hindrer han, at Hjertet stiller Christus og Faderen saa nær og uadskillelig sammen, at det med Vished kan slutte, at hans og Faderens Ord er heelt igjennem eet og det samme Ord, Hjerte og Villie; derfor tænke de uforstandige Hjerter: Ja, jeg hører vel, hvor venligt og trøsteligt Christus tiltaler de bedrøvede Samvittigheder; men hvo veed, hvorledes jeg staar mig med Gud i Himmelen? Det er ikke at tro een Gud og Christus, men at gjøre sig selv en anden Christus og en anden Gud og saaledes tabe den sande Gud, som intet andet Sted vil lade sig finde og gribe end i denne Christus, saaledes som han herom siger til Philippus Joh. 14, 9.: **Hvo mig haver seet, haver seet Faderen.** Saaledes siger han ogsaa Joh. 7, 16.: **Min Lærdom er ikke min, men hans, som mig udsendte.** Dette er netop det Samme, som han her siger: Hvad I høre af mig, det er visselig min Faders Ord og Villie, og I behøve ikke at forske videre efter eller frygte for, at Gud er vred paa Eder, eller tænker Ondt over Eder, men I skulle være visse paa, at han er Eder huld og naadig; thi dertil har han sendt mig fra Himmelen, at jeg skal forkynde Eder Saadant.

Vogt dig derfor kun for andre Tanker og Indskydelser, som ville bringe dig til at tvivle herom eller vise dig andre Aabenbarelser om Guds Villie over dig, som ere at søge udenfor Christus. Thi dersom du spørger og søger efter den blotte Majestæt, da skal du visseligen ikke ramme Maalet, ja desuden komme derfra med Skade og Fordærvelse for dig selv, eller du vil blive bedraget af Djævelen, som udgiver sit eget Spøgeri og Skraal for Gud. Thi han kan ogsaa den Kunst at paatage sig Guds Majestæt, paadet at man maatte tilbede og adlyde ham, saaledes som han ogsaa har gjort med Christus; eller, hvor han ikke kan Mere, der forvilder han dog Menneskene med mangeslags vidtløftige Tanker og Billeder, som han indgiver for at rive Hjertet bort fra denne Christus. Imod Saadant maa en Christen være rustet og klog, saaat han lærer at binde og knytte sit Hjerte og sine Tanker alene til Christi Ord og derfor slet ikke vil vide af eller høre om nogen Gud udenfor ham, om hvilken Sag jeg andetsteds ofte og meget har talt.

Den anden Deel af dette Evangelium.

Dette haver jeg talet til Eder, medens jeg blev hos Eder. Men Talsmanden, den Helligaand, hvilken Faderen skal sende i mit Navn, han skal lære Eder alle Ting, og minde Eder om alle Ting, som jeg haver sagt Eder.

Dette er nu Altsammen Ord, som Christus tilslut, efter sin Prædiken og Trøstetale giver sine Disciple, fordi han nu vil skilles fra dem. Han tager hermed Afsked og henviser dem til den videre Trøst i Fremtiden, naar den Helligaand bliver dem skjænket, som skal lære dem at forstaa alt dette og i Sandhed erfare saadan Trøst. Som vilde han hermed sige: Jeg har hidtil været hos Eder og gjort mod Eder, hvad jeg har burdet og kunnet gjøre, nemlig givet Eder mit Ord og mundtligen trøstet Eder; dertil skulle I ogsaa holde Eder, naar jeg nu skilles fra Eder. Og det er vel sandt, at Trøsten i de Ord, som jeg har talt, er saaare stor og høi; men fordi jeg endnu er hos Eder, gaar den Eder ikke til Hjerte, saaat I kunne føle dens Sødme og Kraft, men det bliver alene derved, at jeg har sagt Eder Ordet, og det er endnu

ikke mere end blot talt og hørt. Men at Saadant ikke forbliver alene i mit Ord og min Tale, men ogsaa kommer til Eders Følelse og Erfaring, ikke bliver blot en tom Lyd eller Klang, men en levende Trøst i Eders Hjerter, det kan ikke ske, fordi jeg endnu er hos Eder; thi I hænge endnu alene ved den legemlige og kjødelige Trøst af min Nærværelse. Derfor maa jeg blive taget fra Eder, paadet at saadan Trøst maa blive virksom i Eder, og den Helligaand lære Eder Saadant. Thi naar I nu have mistet mig og blive ladte alene i Fare, Nød og Angst, da ville I først tydeligt erfare, at I behøve Trøst, og ville sukke derefter. Og da vil den Helligaand finde ret lærvillige Disciple i Eder og ret hjælpe og minde Eder herom, saaat I begribe og mærke, hvortil jeg har talet dette, og saaledes forstaa og i Eders Hjerter erfare Trøsten og Kraften af, at jeg og Faderen aabenbarer os for Eder og tager Bolig i Eder, paadet ogsaa Andre gjennem Eders Ord kunne lære saadan Trøst at kjende.

Og mærk nu vel denne Text, hvorledes Christus her binder den Helligaand til sin Mund og sætter ham Maal og Grændse, at han ikke skal gaa videre end Christi Ord. Alt, hvad der er udgaaet af min Mund, det skal han minde Eder om og gjennem Eder forkynde videre. Hermed viser han, at der ogsaa for Fremtiden ikke skal læres Andet i Christenheden ved den Helligaand end det, som Apostlerne af Christus have hørt (men endnu ikke forstode), og af den Helligaand ere belærte og mindede om, saaat det altsaa stedse udgaar fra Christi Mund, og videre fra en Mund til en anden, men dog stedse forbliver Christi Mund, medens den Helligaand er Læremesteren, som lærer og minder derom.

For det Andet vises ogsaa her, at dette Ord maa gaa foran eller først blive talt og dernæst den Helligaand virke derigjennem, saaat man altsaa ikke vender det om og drømmer om en Helligaand, som skulde virke uden og før Ordet, men at han kommer med og ved Ordet og ikke gaar videree end saadant Ord gaar.

For det Tredie lærer ogsaa Apostlernes Exempel os, hvorledes Christus regjerer sin Kirke i dens Svaghed, saaledes nemlig, at den Helligaand ikke altid, og strax de Christne høre Ordet, kan være saa stærk og kraftig i dem, at de tro det Altsammen og ret forstaa og begribe det. Der er hos os en stor Forskjel mellem at høre Ordet og at fornemme den Helligaands Kraft og Virkning i Samme; thi ogsaa Apostlerne, ihvorvel de vare komne saa vidt, og den Helligaand havde virket saa Meget i dem, at de gjerne hørte Christi Ord og havde begyndt at tro, kunde dog ikke tilegne sig denne Trøsteprædiken, førend den Helligaand efter Christi Bortgang lærte dem Saadant. Saaledes skeer det endnu, at vi vel høre Guds Ord, hvilket jo er den Helligaands Prædiken, og hvori han ogsaa altid er tilstede, men dog træffer det ikke altid strax Hjertet og bliver troet; ja ogsaa hos dem, som af den Helligaand ere bevægede til at annamme og gjerne høre det, bringer det dog ikke Frugt strax, og en Saadan kan vel gaa i lang Tid uden at føle sig i nogen Maade forbedret, eller trøstet og styrket, navnlig, hvis der endnu ikke er nogen Angst og Fare, men Fred og Ro, saaledes som det var med Apostlerne, før Christus gik bort fra dem; da tænker man ikke Andet, end at man skal beholde saadan legemlig Trøst. Derfor maa det ogsaa komme dertil med os, at vi i Nød og Fare se os om og sukke efter Trøst; da kan den Helligaand øve sit Embede og sin Kraft, som er at lære og minde Hjertet om de prædikede Ord. Derfor er det godt og nyttigt stedse at høre og betragte Ordet; thi om det end ikke altid træffer, kan der dog komme en Time eller Tid, hvor vi have det nødigt, og da vil Hjertet erindre sig det, som det

før har hørt, og begynde at forstaa det ret og føle dets Kraft og Trøst; ligesom de Ildgnister, som en Tidlang have lagt under Asken, dog give Ild og brænde, naar man rører i dem og blæser paa dem. Derfor skal man ikke mene, at Ordet er kraftløst og prædiket forgjæves, eller søge et andet Ord, fordi om man ikke saa strax seer Frugt deraf.

Papisterne ere her intet Svar værd, naar de i denne Text: Han skal lære Eder alle Ting ꝛc., søge en Støtte og Hjælp for sit Hjernespind og sin Uhumskhed, at Christus nemlig ikke har lært Apostlerne Alt, hvad de havde burdet vide, men overladt og forbeholdt den Helligaand endnu at lære dem Meget udenfor dette; thi saadan Uhumskhed er kraftigt nok gjendrevet og kuldkastet af Texten selv, naar han tydeligen og ligefrem siger: Den Helligaand skal lære Eder alle Ting og minde Eder om alle Ting, som **jeg haver sagt Eder**; saaledes henviste han dem ogsaa før overalt alene til sit Ord, som naar han siger: Om Nogen elsker mig, skal han holde **mit Ord** ꝛc.; og Joh. 16, 14 flg. siger han ogsaa om den Helligaand: **Han skal ikke tale af sig selv, men tage af mit, og forkynde Eder.** Men det er Synd og Skam, at man i Christenheden skal høre og fordrage saadant Paafund, at den Helligaand skulde lære Noget, som, jeg vil ikke sige, strider imod Christus, saaledes som Paven med sin Læres aabenbare Grueligheder, dem han slittigen driver paa med, om egne Gjerningers Fortjeneste, Messeofferet, Kalkens Unddragelse for Lægfolk, Ægteskabsforbudet, de afdøde Helgeners Anraabelse, Skjærsilden og den Myndighed, han har opdigtet og tilløiet sig, Altsammen stik imod Christus, som den rette Antichrist, — men at han skulde lære anderledes og bedre, end Christus, Guds Søn har lært, han, som selv er Prædikant og dertil sendt fra Himmelen, eller at han skulde have levnet noget Mere og Nødvendigere, hvilket da navnlig gjennem Kirkeforsamlingerne maatte blive aabenbaret og lært, medens disse dog, med Undtagelse af de første, som af Skriften forsvarede Christi og den Helligaands Guddom imod Kjætterne, kun saare Lidet syslede med Læren, men kun med idel menneskelige Anordninger og Bestemmelser, hvortil det ingenlunde var nødigt hverken at forjætte eller at give den Helligaand. Ak, han har langt høiere Ting at lære og at aabenbare, hvorom Menneskers Forsamlinger Intet kunne anordne eller bestemme, nemlig, hvorledes man skal undgaa Guds Vrede, overvinde Synden og Døden og træde Djævelen under Fødder; derom lærer alene Christus og siger, at den, som vil komme derlil, han maa holde hans Ord.

Saadan Papisternes forvendte og skjændige Udlæggelse burde man fordømme og forbande som Djævelens Kunstgreb og Løgn alene af den Grund (om der ellers Intet var at dadle derved), at den river Hjertet bort fra Christi Ord. Thi hvor man tror, at Christus ikke har lært Alt, der spærrer man strax Øine og Øren op, forat gabe efter noget Andet og tænke: O, der maa endnu være noget Stort tilbage, som Christus endnu ikke har lært, men som den Helligaand endnu skal lære; ak, maatte jeg ogsaa faa høre og vide det, saa vilde jeg vel blive salig. Heraf komme da den Skade og Fordærvelse, at man ikke agter Christi Ord og derimod annammer, hvad Nyt man siden finder paa, som en kostelig og til Salighed nødvendig Ting, uagtet Christus for at hindre Saadant og advare os, som for Helvedes Gift, for Alt, som ikke er hans Ord, ikke alene binder den Helligaand til sin Mund, saaat han ikke skal lære Andet, end hans Ord, men ogsaa selv i sin Prædiken beraaber sig paa Faderens Befaling og siger, at det ikke er hans, men Faderens Ord ꝛc. Hvad vil man da endnu prale af Kirkeforsamlingerne, som jo ikke

kunne opdrive noget Vidnesbyrd eller Befaling om sin Gjerning, naar de lære eller fastsætte noget Nyt. Det er alene Apostlerne, som af Christus og den Helligaand have det Vidnesbyrd, at de ikke lære Andet end Christi Ord, hvilket de ogsaa selv bevidne, og baade Kirkeforsamlinger og alle Mennesker ere skyldige at blive ved Samme og bevise, at, hvad de sige, er netop den samme Lære.

Fred lader jeg Eder, min Fred giver jeg Eder; ikke som Verden giver, giver jeg Eder.

Det er ret et venligt Godnat, ja det lifligste Ord, han vilde og kunne sige sine Disciple. Velan, siger han, jeg maa nu bort og kan ikke tale Meget med Eder længer. Derfor, Godnat og Farvel; jeg ønsker og giver Eder intet Andet end Fred, det er, at det maa gaa Eder vel (thi paa Hebraisk betegner Fred intet Andet end at give og lade alt Godt); det skal være min Afsked og det Sidste, jeg giver Eder. I skulle ikke lide nogen Skade eller Tab formedelst min Bortgang, jeg vil rigeligen erstatte Eder den; thi til Vederlag skulle I af mig faa det Bedste, som I kunne begjære, den Fred og det Gode, at I have en naadig Gud i min Fader, som med faderlig Kjærlighed og Hjerte mener det vel med Eder, og i mig en from, trofast Frelser, som vil gjøre Eder alt Godt, ikke forlade Eder i nogen Nød, men beskjærme og staa Eder bi mod Djævelen, Verden og alt Ondt og dertil give Eder den Helligaand, som saaledes skal regjere Eders Hjerter, at I have den rette Trøst, Fred og Glæde i mig. Dette mener og betegner han, naar han siger: Min Fred giver og lader jeg Eder; ikke som Verden giver Fred. Thi den formaar ikke at give saadan Fred og saadant Gode, efterdi al dens Fred og alle dens Goder ere ikke alene forgjængelige, men uvisse og omskiftelige hver Tid og Stund. Thi den sætter alene sin Fred og Trøst i timeligt Gods og Penge, Magt, Ære, Menneskers Venskab ꝛc.; naar det er borte, saa er ogsaa Fred, Hjerte og Mod borte; og om den end havde i sin Magt at give og beholde det Allesammen, saa har den dog ikke og kan heller ikke have den Fred, som alene er en sand, evig Fred, og som bestaar deri, at et Hjerte staar sig vel med Gud og er vis paa hans Naade og det evige Liv.

Men efterdi Saadant ikke er Verdens Fred, saa er igjen det hellige Kors lagt derpaa, og det hedder paa godt Norsk, det er, efter Fornuften og vor Følelse, ikke Fred, men Ufred, Angst, Skræk, Frygt og Bævelse, saaledes som han et andet Sted siger, Joh. 16, 33.: **I Verden skulle I have Trængsel, men værer frimodige: jeg haver overvundet Verden**; det skal være Eders Fred. Derfor maa I ikke tænke og haabe, at I ville faa Rigdom og Magt og gode Dage i Verden, eller at man vil annamme Eders Prædiken, da I jo ikke forkynde og bringe, hvad den søger og gjerne vil have; men holder Eder kun til mit Ord, saa skulle I dog have Fred trods Djævelen og Verden, som med sin Ufred ikke skal kunne tage den fra Eder.

Se, saaledes har Christus skjænket sin Kirke, Beskyttelse og Fred, saaat det hedder en Fred, som staar midt iblandt Torne og Tidsler, det er, Bedrøvelse og Anfegtelse, efterdi baade Djævelen og Verden river og stikker, piner og plager dig for Ordets og Christi Bekjendelses Skyld, saaat, ligesom det er et Guds og Christi Naades, Kjærligheds og Freds Ord til os, saaledes er det her et Vredes- og Ufreds-Ord i Verden. Derfor maa denne Fred bero paa Troen, naar Hjertet føler sig trykket, ængstet og formedelst Djævelens Indskydelse ogsaa ræd og bange for Gud, saaat det da indeslutter og forvarer sig i dette Christi Ord og siger: Jeg veed dog, at jeg har Guds Tilsagn og den Helligaands Vidnesbyrd om, at han vil være min kjære

Fader og ikke vredes paa mig, men ved sin Søn Christus tilsiger mig Fred og alt Godt; naar jeg har ham til Ven, da lod kun Djævelen og Verden med sin Ufred vredes og fnyse, saalænge de ikke ville være mig bevaagne.

Eders Hjerter forfærdes ikke og frygte sig ikke.

Dette er den trofaste Frelsers egen, rette og venlige Stemme, som han gjerne vilde skrive sine Christne ind i Hjertet, at de af ham ikke skulde have og vente Andet end Fred og alt Godt. Thi han veed vel, hvor vanskeligt det er at holde fast paa saadan Hjertets Fred og Trøst, og hvorledes Djævelen søger at hindre det og at drive Menneskets til Skræk og Frygt for Gud, selv om det ellers er ved godt Mod og kan foragte og overvinde al Verdens Vrede og Fiendskab. Det veed ogsaa Christus vel, at Kjød og Blod efter sin Natur maa forskrækkes, og at Ingen kan være ved godt Mod, naar det gaar ham ilde, naar Alt, hvad han har, bliver ham frataget, eller han bliver overgivet til Bøddelen, og endnu mindre om Djævelen ret sætter sine Sporer ind i det modfaldne Hjerte, saaat det for Angst neppe kan aande.

Men hører kun, vil han sige, hvad jeg paa min Faders Vegne forkynder Eder, at han ikke vil have Eder forskrækket, og at I ikke skulle befrygte nogen Ufred eller Forskrækkelse fra ham, men at det, som vil skrække Eder, er intet Andet end den lede Løgnaand Djævelen, som under Guds Navn og Skikkelse vil forblinde og bedrage de fromme Hjerter; thi aabenlyst, som en Djævel gjør han Intet, saasom han veed, at, hvor man kjender ham, der har han allerede tabt. Derfor lad ikke Modet betages Eder, men værer derimod desto stærkere og mere uforsagte, Faderen og mig til Velbehag og Lydighed, Djævelen og Verden til Trods og Fortræd. Den som nu blot kunde tro disse Ord og anse dem som den Herres Christi Ord, hvad de ogsaa ere, han skulde ogsaa blive modig og gladelig foragte, hvad det hele Helvede formaar at skrække ham med. Thi for hvem skulde den frygte, som veed, at Christus og ved ham samt den Helligaand Gud tilsiger ham Naade og Fred og byder og befaler ham at være glad og uforfærdet? Deri ligger alene Feilen, at vi her ere saa saare svage til at tro Christus, og at vort Kjød og Blod, naar det føler sin Uværdighed, tror Djævelen med hans falske Forskrækkelse mere end det sanddrue, naaderige Ord, hvori Gud forkynder os Syndernes Forladelse og al Salighed, saafremt vi kun begynde at tro paa Christus.

I have hørt, at jeg sagde til Eder: Jeg gaar bort og kommer til Eder igjen; dersom I havde mig kjær, da glædede I Eder over, at jeg sagde: Jeg gaar til Faderen; thi min Fader er større en jeg.

Det sigter Allesammen til, at han rigeligen vil trøste og styrke dem i Anledning af sin Bortgang, saaat han ogsaa gaar dem meget nær, idet han siger: **Dersom I havde mig kjær** ꝛc., og mener det dog saa overmaade vel, ret som den kjæreste Ven mener det med den anden. Jeg har sagt Eder det, siger han, og det er sandt, at jeg maa gaa bort fra Eder; det høre I ikke gjerne, thi I vide, at, fordi jeg er hos Eder, have I af mig idel Glæde. Men, mine kjære Disciple, have I hørt det Ene, saa hører dog ogsaa det Andet og lader Eder dog sige, at jeg igjen vil komme til Eder med bedre og større Trøst og Glæde, end I hidtil have havt af mig. Ja, naar I havde mig ret kjær, hvilket I dog mene, da skulde I glæde Eder over, at jeg nu gaar bort fra Eder; thi det er i Sandhed alene til Eders Bedste, og I skulle af Hjertet unde Eder og mig selv Saadant og ugjerne ville se det anderledes. Thi det er ikke en saadan

Bortgang, at I skulle miste mig, eller som skulle skade mig eller Eder, men det skeer alene for Eders Skyld, paadet jeg maa komme til min Herlighed i min Faders Rige og blive en mægtig Herre, siddende ved Faderens Høire, over alle Ting i Himmelen og paa Jorden; da kan jeg ogsaa beskytte og hjælpe Eder mod Alt, som anfægter Eder, hvilket jeg nu ikke kan gjøre her paa Jorden, i denne min ringe og lave Stilling, da jeg er sendt for at lide og dø.

Thi at han siger: **Min Fader er større end jeg**, det taler han ikke om sit eller sin Faders personlige, guddommelige Væsen, saaledes som Arianerne falskelig have forvendt denne Text og ikke villet se, hvorom eller hvorfor Christus her taler saaledes; men han taler saaledes med Hensyn paa Forskjellen mellem det Rige, som han skal have hos Faderen, og den Tjeneste eller Tjenerskikkelse, hvori han var før sin Opstandelse. Nu er jeg liden, vil han sige, i mit Tjenerembede og min Tjenerskikkelse, saaledes som han andetsteds siger Matth. 20, 28.: **Menneskens Søn er ikke kommen for at lade sig tjene, men for at tjene og at give sit Liv til en Igjenløsning for Mange.** Dette er jo at blive liden og, som St. Paulus Phil. 2, 8. siger, at **forringe** og **fornedre sig** under alle Ting, og lade Synd, Død, Djævel og Verden nedtræde sig. Det er den Gang, som jeg skal gaa fra Eder, men denne Ringhed skal ikke være varig; thi det vilde jo være at gaa ganske under, men den skal kun være en Gjennemgang og netop den Vei og det Middel, hvorved jeg kommer til Faderen, hvor jeg ikke mere skal være liden, men saa stor og almægtig, som han er, og herske og regjere med ham evindelig.

At dette er den ligefremme, enfoldige Mening af denne Text, fremgaar deraf, at han her egentlig taler om det, som han kalder **at gaa til Faderen**, hvilket ikke er nogen Forandring i hans Person og Væsen; thi med Hensyn paa disse bliver det aldrig udsagt om ham, at han gaar til Faderen eller er gaaet bort og har skilt sig fra Faderen, efterdi han uden Begyndelse og Ende, i al Evighed er og bliver hos og med Faderen i eet guddommeligt Væsen, og kan med Hensyn paa dette ikke fare høiere eller blive større; men han taler om Forandringen med Hensyn paa Embedet, fra denne Tjenerstilling nemlig til sin Herlighed og sit evige Regimente. Denne **Bortgaaen** og det **at Faderen er større** skal saaledes ikkun forklare, hvad og hvem Christus er, ikke hvad han efter sin Person skulde blive eller kunde være; thi det var han allerede fra Evighed af; men det var endnu ikke aabenbaret og kunde heller ikke blive erkjendt, fordi han endnu vandrede i det tjenende og dødelige, lidende Embede. Derfor var Faderen større end ham, ikke i Hensende til begge Personers Væsen, i hvilket han er Faderen og Christus Sønnen, men i Hensende til Regimentet og Herligheden og, som man siger i Skolerne, non actu primo sed secundo etc.

Derfor, siger han, burde I meget heller ville, at jeg afklæder mig denne lave, ringe Stand og denne en Tjeners Skikkelse og Udseende, og indtræder i min herskende og regjerende Stand, som er Faderens Stand, og hvori jeg fra Evighed har Deel. Thi denne nuværende Stand, som jeg ved min Menneskefødsel har antaget fra Jomfruen, kan ikke føre Andet med sig, end at jeg maa lide og være underdanig; men der skal jeg underlægge mig Alt og have Alt under mine Fødder.

Dette er nu ikke sagt alene til Disciplene, men ogsaa til alle Christne; thi, som det gik Apostlerne, saaledes gaar det altid i Christenheden, at den føler sig stedt i Frygt og Angst, uden Trøst og Hjælp; thi Saadant følte ogsaa Apostlerne ved Christi Bortgang. Saadan Bortgang gjør

visselig ondt og maa vel gjøre ondt, siden Apostlerne selv derover geraadede i en saadan Fortvivlelse, at de alle fornegtede Christus og løb bort Allesammen. Det er den tunge Bedrøvelsens Time, hvori Latter og Glæde er kostbar, men idel Jammer og Nød forhaanden. Her, siger Christus, burde vi glæde os og lade det behage os vel. Ja, hvo der ogsaa kunne det! Thi Kjød og Blod kan det visselig ikke, saaledes som St. Paulus selv bekjender 2 Cor. 7, 5., at han efter Kjødet ingen Ro havde, ihvorvel han i Aanden og Troen var glad og roste sig af sin Trængsel og Skrøbelighed. Og Christus siger selv herom Matth. 26, 41.: **Aanden er vel redebon, men Kjødet er skrøbeligt**; thi det kan ikke dømme og rette sig efter Andet, end hvad det føler, og vilde gjerne ikke føle, hvad der trykker og plager det, men gjerne være det kvit. Skal du nu lære den Kunst at opløfte og svinge dig op over saadan Følelse, saa maa du lade dig sige og høre og fatte dette Ord, som Christus siger: Kjære Christne, tror mig dog, det skeer Eder ikke til Skade, men til Gavn; thi jeg gaar ikke saaledes bort, at I skulle være forladte af mig, men saaledes, at jeg ved denne Gang skal vinde Seier og I erfare min Kraft og Magt, hvorledes jeg siddende ved Faderens høire Haand, herfker over Eders Synd og over Eders Fiender, Djævelen, Døden og Helvede, saaat slet Ingen af dem kan krumme et Haar paa Eder, uden jeg vil, og ikke skade, men meget mere gavne Eder. Lad dog derfor mit Ord gjælde mere end Eders Følelse. Har jeg sagt Eder Sandheden i dette Stykke, hvorledes jeg vil gaa bort fra Eder, hvilket I nu skulle befinde og kjende, saa vil jeg heller ikke lyve for Eder i det andet Stykke om min Gjenkomst, og I skulle ogsaa i Sandhed kjende og erfare det saaledes, at I skulle maatte sige: Det havde jeg ikke kunnet tro, at min Herre Christus havde været mig saa nær og saa underligen vilde have hjulpet mig; nu vilde jeg ikke, at han ikke skulde være bortgangen fra mig.

Se, denne Hjælp og Seier skal være vor Trøst i den høieste Nød, naar det tykkes os, som om Christus var ganske tabt, at man dog holder fast ved Christi Ord som ved en Stav eller et Bræt, saaat man ikke synker i Nøden, naar Bølgerne ville gaa over Kurv, Hest og Vogn, indtil vi igjen komme ud af den. Dette er da at glæde sig over Christi Bortgang, men det er en svag og meget hemmelig Glæde efter Kjødet; dog, forsaavidt Troen holder sig til Ordet, er det alligevel en Glæde, indtil den vinder Seier og oglaa faar erfare, at Christus ikke har forladt os, men sidder ved Faderens Høire og beskjærmer og hjælper os ud. Men saadant erfarer Ingen, uden den, som forsøger det, naar Vandet staar ham til Munden, som man pleier at sige, saaat han maa lære at svømme.

Og nu haver jeg sagt Eder det, før det skeer, at, naar det er skeet, I da skulle tro.

Dette er just talt om Erfaringen. Jeg siger Eder det vel nu i Ordet, men det gaar Eder aldeles ikke til Hjerte og gavner nu for Tiden Intet; men jeg siger det af den Grund, at I dog skulle have nogen Trøst, naar I tænke derpaa og erindre Eder, at jeg har sagt Eder forud, at det saaledes maa gaa til, paadet at, naar I da blive hjulpne, Eders Tro maa blive styrket, saaat I kunne kjæmpe videre og vinde Seier.

Jeg skal herefter ikke tale Meget med Eder; thi denne Verdens Fyrste kommer og haver slet Intet i mig; men paadet at Verden skal kjende, at jeg elsker Faderen, og ligesom Faderen haver befalet mig, saa gjør jeg. Staar op, lader os gaa herfra.

Velan, siger han, vi maa nu skilles,

thi det skal nu begynde; Djævelen kommer og vil angribe mig og mener, at, naar han først har mig, da skal det snart være gjort med Eder; thi som Verdens Fyrste og Herre har han myrdet og ombragt saa Mange, at han tænker ogsaa at blive Herre og Fyrste over Eder. Han skal ogsaa tage mig imellem sine Sporer og understaa sig at lægge mig under sig. Men det skal slaa ham feil, og han skal i mig finde en Anden, end han mener. Thi hos de Andre har han vel Aarsag og Ret, efterdi han finder dem i Synden og skyldige til den evige Død. Men hos mig skal han have tabt sin Ret og dermed føre Dommen over sig selv, saaat han tilligemed Døden og Helvede skal maatte underlægge sig mig og heller ikke vinde nogen Seier over Mine.

Hermed fatter han altsaa selv til Kampens hedeste Stund af sin Uskyldighed og Ret Mod og Freidighed til at trodse Djævelen og Døden, som skulle forløbe sig paa ham og begge miste sin Ret og Magt over dem, som tro paa ham, og for hvis Skyld han hengiver sig; og saaledes hevner han med sit Blod og sin Død alle Andres Blod og Død paa Djævelen. Thi dette er et langt andet og kostbarere Blod, som raaber om Hevn, (saaledes som Hebr. 12, 24. siger), end Abels Blod, som alene raaber til Gud om Hevn over sin Morder, til et Forbillede paa dette Blod, som dagligen raaber Fordømmelsens Dom over Djævelen og Døden for alle hans Troendes Blod, som er udøst fra Begyndelsen til Verdens Ende. Og saaledes vil Christus ikke alene ved sin guddommelige Magt, men ogsaa ved sin Lidelses- og Døds Svaghed frarive Djævelen hans Magt og Herredømme over dem, som tro paa ham, saaat han maa blive **kastet ud**, som Christus siger Joh. 12, 31., og lade ham være Livets Fyrste og Herre.

Hvorfor gjør og lider han nu Saadant? Thi Djævelen har jo ingen Ret til ham; han kunde vel ogsaa undgaa ham og var vel ogsaa Mand for at afslaa hans Angreb. Men derfor gjør han det, siger han, at Verden skal kjende, at jeg elsker Faderen og opfylder hans Bud. Dette er igjen et trøsteligt Ord, hvormed han aabner os Faderens Villie og Hjerte, paadet vi jo maa se, at Alt, som han gjør og lider for vor Skyld, er saaledes besluttet af Faderens Velbehag, forat han som den rette, trofaste Midler dermed kunne afvende Guds Vrede og Unaade og forvisse Hjerterne om hans faderlige Naade og Kjærlighed. Thi hvorledes skulde han endnu ville vredes paa os og fordømme os, naar han giver sin eenbaarne Søn den alvorlige Befaling, at han skal afklæde sig al sin guddommelige Herlighed og Magt, og kaster ham for vor Skyld under Djævelens og Dødens Fødder? Men siger han, maatte dog Verden erkjende og tro, at jeg gjør Saadant ikke af mig selv, men af min store Kjærlighed og af Lydighed mod min Fader giver mit Legeme og Liv hen! Thi hvo, som det kan tro, han er allerede salig og er undløben Djævelen og Døden.

Anden Pintsedag.

Prædiken over Epistelen.

Ap. Gj. 2, 14—28.

Udlæggelsen af denne og den følgende Epistel vilde her være for lang at behandle, efterdi de indeholde mange skjønne Sprog af Skriften, som man ikke maa løbe for hurtigt over. Derfor ville vi gjemme dem til deres særegne Sted.

Anden Pintsedag

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 3, 16—21.

Thi saa haver Gud elsket Verden, at han haver givet sin Søn den eenbaarne, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv. Thi Gud haver ikke sendt sin Søn til Verden, forat han skal dømme Verden, men at Verden skal blive frelst ved ham. Hvo, som tror paa ham, dømmes ikke; men hvo, som ikke tror, er allerede dømt; thi han haver ikke troet paa Guds eenbaarne Søns Navn. Men denne er Dommen, at Lyset er kommen til Verden, og Menneskene elskede mere Mørket end Lyset; thi deres Gjerninger vare onde. Thi hver, som gjør Ondt, hader Lyset og kommer ikke til Lyset, at hans Gjerninger ikke skulle overbevises ham; men hvo, som udøver Sandheden, kommer til Lyset, at hans Gjerninger maa blive aabenbarede; thi de ere gjorte i Gud.

Dette er et af de bedste og herligste Evangelier, saaledes som navnlig St. Johannes pleier at skrive dem, saaat det vel var værd at skrives med gyldne Bogstaver, ikke paa Papir, men, om det var muligt, i Hjertet selv, ja det burde billigen være enhver Christens daglige Lection og Betragtning, som han under Bønnen skulde fremsige for sig selv for dermed at styrke sin Tro og opmuntre sit Hjerte til Bøn og Paakaldelse. Thi det er Ord, som af Bedrøvede kunne gjøre Glade, af Døde Levende, naar kun Hjertet tror ret fast derpaa.

Men det lærer ogsaa om det rette Hovedstykke i den hele christelige Lære, hvilket kaldes de Christnes Herlighed og Frihed, hvorved Synd, Lov, Guds Vrede, Død og Helvede bliver i Christus afskaffet og ophævet for dem, samt al menneskelig Viisdom, Retfærdighed og Hellighed tilintetgjort i alle Ting, som angaa Guds Rige. Thi fordi han siger: **Hvo som tror paa Guds Søn, skal ikke fortabes, men have det evige Liv**, saa maa jo Død og Djævel og Lovens Skræk være borte, samt vor Fortjeneste og Værdighed Intet kunne bidrage dertil. Hermed fremstilles altsaa for os den herlige, store, evige og guddommelige Skat, som vi bør have, at vi skulle være uden Frygt og Skræk for den forfærdelige Dom og Fordømmelse, som ved Adams Fald er gaaen over den menneske-

lige Natur, og istedet derfor have Forløsning og Befrielse derfra, ja alt Godt; men den tilbydes og skjænkes os af lutter Naade og fremstilles for os saaledes, at den ikke kan annammes paa anden Maade end ved Troen.

Denne Naade og Gave i Christus beskriver han nu med korte, men saare herlige og rige Ord, forat han kan gjøre den ret stor og afmale den ret trøsteligt efter alle dens Sider, idet alle Stykker, Giveren, den Modtagende, Gaven, dens Frugt og Nytte, ja Altsammen bliver saa stort, at det er uudsigeligt og formedelst Storheden vanskeligt at tro. Men førend vi betragte dette, ville vi først høre Aarsagen, hvorfor og til hvad Ende Christus taler dette. Det give de Ord tilkjende, som han siger: **Paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes** ꝛc. Thi dermed vil han vise Verden den Elendighed og Nød, hvori den ligger, nemlig, at det staar saaledes til med den, at den heelt igjennem er fortabt og evindelig maa blive fortabt, dersom ikke Christus med denne Prædiken kommer til, og at al dens Viisdom, Kunst, Lærdom, Lov, fri Villie og Alt, hvad den efter saadan Lære gjør og foretager, ikke hjælper den noget; det er og forbliver Altsammen tilligemed den selv fortabt; thi den er fra Fødselen af i ideel Synd, under Guds Vrede, i Djævelens Rige og Dødens Magt og kan umulig hjælpe sig selv ud deraf eller gjøre sig fri, ja den er saa forblindet og forhærdet, at den ikke engang veed af eller føler saadan Jammer hos sig, hvis det ikke gjennem Ordet bliver den aabenbaret.

Saadant lærer Christus videre og med flere Ord i den Prædiken, som han kort før denne Text holder for Nikodemus, hvor han klart og ligefrem siger ham, at han med samt alle hans Ligemænd blandt Jøderne, som havde Loven og med stor Flid øvede sig i Gjerninger og udvortes Gudstjeneste, og som jo paa den Tid vare de Bedste i Verden, at de dog ikke kunde komme til Himmelen, ikke heller se Guds Rige. Thi saadant Levnet og Gjerning tilhører endnu Altsammen det Menneske, som, endnu befindende sig i den gamle Fødsel af Adam, ikke er Andet end Kjød uden Aand, det er, uden ret Forstand paa og Erkjendelse af Guds Villie og uden ret hjertelig Lydighed mod Gud, saaat det, med eet Ord, ikke kan vende sig til Gud, men er ganske og aldeles bortvendt fra Gud; derfor kunde det ikke gjennem Loven blive fri fra Synden, Guds Vrede og den evige Død. Saafremt derfor Mennesket skal se Guds Rige, da maa der blive en ny Fødsel og en ganske anden Natur, der ikke ligesom den gamle er af Kjødet, men af Aanden og ganske aandelig. Dertil hører et andet Ord og Prædiken, end det hidtil har hørt og lært af Loven, samt en anden Kraft end Menneskers Formue. Men at blive et andet Menneske, siger han, det maa gaa saaledes til, at vi først blive forløste fra den Skade, som den gamle Fødsel fører med sig, det er, blive fri fra Synd og Død. Men fordi vi endnu have Kjød og Blod, og saalænge vi leve her paa Jorden, endnu altid den gamle Fødsel bliver der, som i sig selv ikke kan være eller handle anderledes, end den af Naturen er; — og om den allerede var dødet, saa maatte dog Mennesket for dens Skyld, naar det døde i den, være fordømt, og kunde Vreden og Fordømmelsen over samme af intet Menneske forsones eller borttages og altsaa Ingen komme i Himmelen eller til Gud saaledes som han ogsaa siger: **Ingen farer op til Himmelen uden den, som for ned af Himmelen** ꝛc., — derfor maatte der findes paa et andet Raad. Det kunde ikke ske paa anden Maade end ved en saadan Person, som var af Himmelen, fuld af Retfærdighed, Uskyldighed og Liv, samt Gud i høieste Maade velbehagelig og kjær; han

maatte bringe den menneskelige Natur Saadant, paadet at den maatte befries fra sin medfødte Synd og Fordømmelse og saaledes hos Gud finde Forsoning og Forløsning fra den evige Død, vende sig til Gud, begynde at kjende, elske og lyde ham ret og saaledes faa den nye Fødsels Begyndelse, indtil den, gjennem Døden fuldkommen renset fra det gamle Menneskes Ureenhed, derefter faar leve evindelig og uden Synd.

Nu er denne Guds Vrede over Synden saa stor og tung, at ingen Skabning her har kunnet stille sig som Midler for at afvende den og erholde Forsoning, og Fordømmelsen er saa tung og evig, at heller ikke nogen Engel her har været saa mægtig, at han har kunnet ophæve den, og i dens Sted frembringe og give Livet; men den ene Person, Guds Søn selv, maatte tage paa sig Synden, Guds Vrede og Døden, hvorunder den menneskelige Natur laa fangen, og blive et Offer derfor. Derom taler nu Christus selv kort før dette Evangelium, naar han siger, at **det bør Menneskens Søn at ophøies, ligesom Moses ophøiede Slangen i Ørkenen, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes.** Men her tilføier han den Aarsag, som har bevæget Gud til at lade Saadant ske, idet han siger:

Thi saa haver Gud elsket Verden, at han haver givet sin Søn den eenbaarne, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.

Med disse Ord fører han os lige ind i Faderens Hjerte, paadet vi maa se og vide, at det er Guds høie, underlige, fra Evighed besluttede Raad, at vi ved denne Søn skulde blive hjulpne, og at det derfor ogsaa maatte blive opfyldt, paadet at Guds Sandhed kunde staa fast, som forud havde forjættet det saaledes i Skriften. Heraf bør vi jo klarligen se og vide, at Gud ikke tænker at bortkaste os fra sig og fordømme os for vore Synders Skyld, men vil, at vi, naar vi formedelst Synden ere forskrækkede for Guds Vrede, skulle foreholde os denne evige, guddommelige Villie og stadigen tro, at vi for denne Frelsers og Midlers Skyld skulle faa Guds evige Naade og evigt Liv.

Lader os da nu se, hvad for rige og trøstelige Ord det er, som saa omstændelig og paa saa mange Maader foreholde os dette store, herlige Guds Verk og den uudsigelige Skat, som her bliver os tilbudt og skjænket. For det **Første** er her Giverens Person ikke et Menneske, Keiser eller Konge, ikke heller en Engel, men den høie, evige Majestæt, Gud selv, imod hvem alle Mennesker, hvor rige, vældige og store de end ere, ikke ere Andet end Støv og Aske, Es. 40. Og hvad kan man sige mere om ham? Han er ubegribelig, umaalelig, uudgrundelig. Han er nu ikke længer en Driver, som ikkun fordrer af os, og, som Moses kalder ham 5 Mos. 4, 24., **en fortærende Ild,** men en rig Kilde, som evig opvælder med al Naade og Gave, saa han billigen burde kaldes den rette Giver. Hvad ere mod ham alle Keisere og Konger med deres Gaver, Guld, Sølv, Land og Folk? Her bør Hjertet svulme og udvide sig af Begjæring, Attraa og Forventning om, hvad dog denne Herre og Gud vil give; thi det maa visseligen være noget Stort og Herligt, som kan anstaa denne høie Majestæt og saa rig en Herre. Imod en saadan Giver og saadanne Gaver maa visselig Alt, hvad der er i Himmelen og paa Jorden, blive ringe og ubetydeligt.

For det **Andet,** hvad er Aarsagen til, at han giver, og hvad kan bevæge ham dertil? Intet Andet end lutter, uudsigelig Kjærlighed. Thi han giver ikke af Skyldighed og Pligt, eller fordi Nogen har bedet og bønfaldt ham derom, men bevæget af sin egen Godhed, idet han er en saadan

Herre, som gjerne giver, og hvis Lyst og Glæde det er at give aldeles uforskyldt, uden Nogens Forlangende. Og ligesom der ikke er en større Giver end Gud, saaledes er der heller ingen større Dyd, hverken hos Gud eller Mennesker end Kjærligheden. Thi for det, man elsker, vover man Alt, ja Legeme og Liv, saaat Taalmodighed, Ydmyghed og andre Dyder imod den ere slet Intet, eller idetmindste alle indesluttede i denne Dyd, som i fuldeste Forstand er Dyd. Thi den, jeg elsker, ham bliver jeg visselig ikke vred paa, gjør ham heller ikke nogen Uret, siger ham heller ikke imod og behandler ham ikke ilde, men er beredt til at tjene, raade og hjælpe ham, hvor jeg seer, at han behøver min Bistand. Summa: han eier mig aldeles med Legeme, Gods og Alt, hvad jeg formaar. Derfor bør her atter Hjertet udvide sig og blive freidigt mod al Bedrøvelse, efterdi her vises os en saadan Rigdom af Guds grundløse Kjærlighed, som giver saaledes, at det flyder af et faderligt Hjerte og udrinder af den høieste Dyd, som er al Velsignelsens Kilde, hvilket ogsaa gjør Gaven dyrebar og kostelig; dette priser ogsaa Ordsproget; naar man sætter stor Priis ogsaa paa en ringe Gave, siger man: Det kommer fra en kjær Haand. Thi hvor Kjærlighed og Venskab er, der seer man ikke saa meget paa Gaven, som paa Hjertet, og dette er det, som giver Gaven saa stort Værd. Om Gud kun havde givet mig eet Øie, een Haand eller een Fod, og jeg vidste, at han havde gjort det af faderlig Kjærlighed, saa burde Saadant være mig kjærere end mange tusinde Verdener. Naar han nu giver os den kjære Daab, sit Ord, Absolution og Sakrament, saa bør det være os som vort daglige Paradis og Himmerige, ikke for disse Gaves ydre Anseelses Skyld, som ikke er stor for Verden, men for den store Kjærligheds Skyld, hvoraf Saadant er os givet.

Se nu for det **Tredie** hen til Gaven selv; thi det maa uden Tvivl være noget overvættes og uudsigelig Stort, hvad en saadan rig Giver af stor og hjertelig Kjærlighed skjænker os. Hvad giver han da? Ikke store Kongeriger, ikke een eller flere Verdener, fulde af Sølv og Guld, ikke Himmel og Jord med Alt, hvad deri er, ikke den hele Skabning, men sin Søn, der er saa stor, som han selv er. Det er en evig og ubegribelig Gave, ligesom ogsaa Giveren og hans Kjærlighed ere ubegribelige, en Gave, som er al Naades, Godheds og Miskundheds Kilde og Udspring, ja besidder og indbefatter Guds evige Goder og Skatte. Dette er jo en Kjærlighed, som beviser sig, ikke i Ord, men i Gjerning, og det i allerhøieste Grad, i den allerkosteligste Gave og Gjerning, som Gud selv har og formaar. Hvad skal eller kan han vel gjøre og give Mere? Thi naar han giver Sønnen, hvad beholder han da, som han ikke giver? Ja han giver dermed sig selv ganske og aldedes, saaledes som Paulus siger Rom. 8, 32.: **Han, som ikke sparede sin egen Søn, hvorledes skulde han ikke ogsaa skjænke os alle Ting med ham?** Visseligen maa det Altsammen være givet os med ham, som jo er hans eenbaarne, kjæreste Søn, al Skabningens Arving og Herre. Al Skabningen maa være os underlagt, det være sig Engel, Djævel, Død, Liv, Himmel og Jord, Synd, Retfærdighed, det Nærværende og det Tilkommende, saaledes som atter St. Paulus siger 1 Cor. 3. 22 flg.: **Alle Ting ere Eders; men I ere Christi; men Christus er Guds**; thi i denne Søn ligger Alt indbefattet.

For det **Fjerde**, hvorledes og paa hvilken Maade bliver Sønnen givet? Betragt ham kun, hvad det er, han gjør og lider. Han bliver for vor Skyld et Menneske, lagt under Loven, det er, under Guds Vrede (for vore Synders Skyld) og under Døden, derhos fordømt til den forsmædeligste Død, ophøiet paa Træet og hængende i Luften,

saaledes som Christus kort før vor Text siger, samt tager paa sig Djævelens og det hele Helvedes Grumhed og Raseri og maa kjæmpe dermed, saaat det i høieste Maade maa kaldes at **gives** for os; dog saaledes, at han derunder træder Djævel, Synd, Død og Helvede under sine Fødder og hersker over dem ved sin Opstandelse og Himmelfart, samt skjænker os alt dette til Eiendom, at vi skulle eie baade ham og Alt, hvad han har gjort. Og alt dette gjør han saaledes, at han ikke regner denne Gave som en Løn eller Fortjeneste; den skal ikke laanes, borges eller gjengjældes, men den skal hedde en fri Gave og Skjænk af lutter mild Naade, saaat Modtageren her intet Mere skal eller kan gjøre end oplukke Haanden, holde den frem og annamme den med Kjærlighed og Tak, saaledes som den bliver ham givet af Gud, og han vel behøver den.

For det **Femte** afmales her ogsaa Modtageren, hvem Saadant bliver givet. Han hedder med eet Ord Verden. Det er ret en forunderlig og sælsom Kjærlighed og Gave. Thi her er aldeles ingen Lighed mellem den, sam bliver elsket, og den, som elsker. Hvorledes rimer sig en saadan Guds Kjærlighed til Verden, og hvad finder han vel hos den, som kan bevæge ham til saa ganske og aldeles at udtømme sig mod den? Sagdes der endda, at han havde elsket Englene, saa vare dog disse herlige, ædle Skabninger, som vare Kjærligheden værd. Men hvad er derimod Verden Andet end en stor Hob af saadanne Mennesker, som ikke frygte Gud, ikke forlade sig paa ham, ikke elske, love eller takke ham, som misbruge al hans Skabning, bespotte hans Navn, foragte hans Ord, derhos ere Ulydige, Mordere, Ægteskabsbrydere, Tyve og Skjelme, Løgnere, Forrædere, fulde af Falskhed og alle onde Rænker, kort sagt, alle Buds Overtrædere, i alle Stykker Gjenstridige og Opsætsige, som holde sig til Guds Fiende, den lede Djævel?

Se, dette er den fine og ædle Person, den skjønne, elskværdige Brud og Datter, til hvem han skjænker sin kjære Søn og med ham alle Ting, skjønt han vel havde langt mere end nok Aarsag til, saasnart han hørte Verden nævne, i samme Øieblik med sin Torden og Lynild at knuse den hobeviis til Støv og kaste den i Helvedes Afgrund. Thi det Ord **Verden** lyder overmaade ilde i Guds Øren, og det er en høist forunderlig Sammensætning: **Gud** elsker **Verden,** thi det er tvende høist modstridende Ting; det lyder fast, som man vilde sige: Gud elsker Døden og Helvede og er sin bittre, evige Fiende Djævelens Ven. At dette i Sandhed er at bevise en over al Maade stor Kjærlighed og at give en uudsigelig stor Gave, det seer man ret, naar man sammenligner Giveren med Gavens Modtager, idet Gud saa aldeles udøser sit Hjerte mod dette lede, fiendske Billede, som han billigen burde lade rammes af idel Vrede, Hevn og Fordømmelse; han kommer ikke ihu, at Verden er saa fuld af Foragt for Gud, af Bespottelse, Ulydighed og den høieste Utaknemmelighed for alle hans Gaver, som han tilforn har skjænket den, men udsletter paa een Gang alle dens Laster og Synder. Om Giveren var endnu større og endnu rigere paa Godhed, saa skulde dog Verdens store Ondskab og Vanart, som jo er saa umaadelig og ubeskrivelig stor, holde og drive ham tilbage; thi hvilket Menneske kan vel tælle og nokſom overtænke alene sin egen Synd og Ulydighed? Men endda overvinder ham hans store Kjærlighed, saaat han borttager deres Alles og hver Enkelts Synder og Overtrædelser, saaat de for evigt skulle være glemte, døde og borte, og giver isteden sin Søn og med ham alle Ting.

Saaledes bliver hermed denne Artikel, som St. Paulus og Troens Lære forfegter, tilstrækkeligt og uimodsigeligt bevist og bekræftet, nemlig, at vi uden al vor Fortjeneste og Værdighed (gratis) have Synder-

nes Forladelse og evigt Liv, af lutter Naade, alene for hans kjære Søns Skyld, i hvem Gud ogsaa har elsket os saa høit, at saadan Kjærlighed borttager og udsletter alle vore og hele Verdens Synder, saaat der altsaa hos os ikke er Andet end idel Synd, for hvilken han skjænker os sin Kjærlighed og Forladelse, saaledes som Propheten Esaias siger, naar han taler om, hvorledes Evangeliet skal prædikes: **Dens Misgjerning er forligt; thi den haver faaet dobbelt af Herrens Haand for alle dens Synder**, Es. 40, 2. Altsaa er denne Gave og Naade langt større, rigere og mægtigere end alle Synder paa Jorden, saaat intet Menneskes Uværdighed, ei heller alle Menneskers Uværdighed tilsammen, ja, ikke deres fortjente Vrede og Fordømmelse kan være saa stor, at ikke denne Kjærligheds og Naades eller Tilgivelses Storhed høit, dybt, bredt og vidt overstiger, ja oversvømmer den, saaledes som Paulus siger Rom. 5, 20.: Gratia exuberat supra peccatum, **hvor Synden er bleven overflødig, der er Naaden bleven end overflødigere;** og Ps. 103, 11 flg.: **Saa høi Himmelen er over Jorden, lader han vore Overtrædelser være langt fra os.** Thi hvad kan det være Andet end Syndernes Forladelse, naar han elsker Verden, medens den endnu ligger i alle sine Synder, Vederstyggeligheder og Bespottelser? Kan han nu saaledes elske Verden, som er hans Fiende og Bespotterinde, og give den saa Meget, ja sig selv, hvor kan han da vredes paa dig eller negte dig dine Synders Forladelse, naar du søger og begjærer Naade?

Hvilket Hjerte skulde vel nu ikke trøstigen vente sig alt Godt af ham, efterdi han lader se en saadan Kjærlighed, at han skjænker sin kjære Søn til de onde, fortvivlede Mennesker, det er, til den hele Verden, som udgjør alle Mennesker, hvilke aldrig have gjort noget Godt, men hvert Øieblik handlet mod hans Bud? Disse er det, som skulle have denne store Kjærlighed og dette undsigelige Gode til Løn. Hvad har jeg vel gjort, og hvorledes har jeg ikke levet hidtil i mit Klosterliv, da jeg i femten Aar dagligen korsfæstede Christus og bedrev allehaande Afguderi? Og trods alt dette, hvormed jeg saa høiligen har fortørnet ham, har han dog elsket mig saa høit, at han har forglemt al min Ondskab og aabenbaret mig sin Søn og sig selv med al sin Naade; det maa vel kaldes en ubegribelig Rigdom af bundløs Kjærlighed.

O Herre Gud, hvor lidet gaar dog saadanne ypperlige, store Ting Verden til Hjerte? Burde vi ikke Alle af Hjertet glæde os over, at vi have oplevet den Tid, hvori vi kunne faa høre Saadant, samt elske og love Gud og til Taksigelse ikke alene gjerne tjene ham, men ogsaa gjerne lide Alt, ja le derad, om vi for hans Ords og Lydigheds Skyld skulle dø og lade denne Madike-Sæk fortæres ved Ild, Sværd og alle Pinsler? Men Skam faa den skjændige, lede Vantro og det store Mørke, hvorover Christus selv nedenfor klager, som har besat Hjerterne, saaat de ere saa stive og døde, at vi høre Saadant og dog ikke tro det.

For det **Sjette** følger nu causa finalis eller den sidste Aarsag, hvorfor og til hvad Ende han gjør alt Saadant, og hvad han mener dermed. Han giver det sandeligen ikke, forat jeg deraf skal have Mad og Drikke eller nogen verdslig Nytte, Rigdom, Ære og Magt. Ei heller vil han give os det til Skade eller Gift, ligesom han jo heller ikke har givet sit Ord, Daab og Sakrament til nogen Gift, men forat vi deraf skulle have den høieste og bedste Nytte, til den Ende nemlig, siger han, at **Mennesket ikke skal fortabes, men have det evige Liv.** Derpaa gaar det altsaa ikke ud, at jeg derigjennem skulde faa mange gyldne Kroner og Kongeriger, hvorved jeg dog blev under Synden og Døden, men at jeg skal forløses fra Helvede og Døden og undgaa den evige

Fortabelse. Det skal denne Gave virke, at Helvede udslukkes for mig, Djævelen kastes under mine Fødder, og at der altsaa af et forskrækket, bedrøvet og dødt Hjerte bliver et glad og levende, med eet Ord, et evigt, uforgjængeligt Liv istedetfor evig Fordærvelse og Død. Saadant maa vel følge paa denne herlige og store Gave, saafremt Guds Søn bliver ret erkjendt og annammet i Hjertet; thi hvor han er, der maa allerede alt Godt være, Seier over og Forløsning fra alt Ondt, evig Frihed, Herlighed og Glæde, ikke formedelst nogen vor Fortjeneste, men formedelst den store evige Kjærlighed, at Gud har forbarmet sig over vor Jammer og Elendighed og givet sin Søn, paadet vi maatte blive hjulpne, efterdi vi ellers, trods al vor Gjernings-Hellighed og Gudsdyrkelse havde maattet være og blive evindelig fortabte og aldrig mere kunnet erholde det evige Liv.

Hvo som nu kan udvide sit Hjerte, han har her Nok at fylde det med; thi hvad Herligere, Bedre og Ønskeligere kan vel tilsiges et Hjerte, end at et evigt Liv skal skjænkes det, hvor Døden aldrig skal sees mere og evindelig ingen Mangel, Nød, Sorg, Anfegtelse, men idel Glæde og fuld Overflod paa alt Godt skal møde det, og hvor vi skulle være forvisede om, at vi have en naadig Gud, og at al Skabningen fryder sig over os? Thi heraf er let at se, at det ikke er Guds Tanke og Mening at dræbe og bedrøve Menneskene, saaledes som Djævelen indbilder de bange Hjerter ved at foreholde dem Loven og deres egen Uværdighed, men at han vil give Livet, og det et saadant Liv, som kaldes evigt Liv og Glæde; og til Pant og Kjendetegn herpaa giver han sin eenbaarne Søn, hvilket han sandelig ikke gjorde, naar han ikke elskede os, men vilde vredes paa os og fordømme os.

Dette og lignende herlige og trøstelige Sprog burde billigen være en Christen kjærere og dyrebarere end alle Verdens Skatte; thi det er saadanne Ord, som Ingen kan udgrunde eller udtømme; og om de ret troedes, skulde de gjøre et Menneske til en god Theolog eller meget mere til en stærk og freidig Christen, som kunde tale og lære ret om Christus, dømme om al anden Lære, raade og trøste Enhver og lide Alt, som maatte møde. Men her er det nødvendigt at bede om, at den Helligaand maa trykke Saadant ind i Hjertet, og man maa dagligen omgaaes dermed, saaat man baade lægger sig til Hvile og staar op med disse Ord. Men i samme Grad, som vi agte dem, i samme Grad fæste de sig ogsaa hos os, saaat de ikke kunne bære den Frugt, som de burde, men maa raabe Ak og Ve over Verdens Utaknemmelighed, som lader dem gaa baade Øren og Hjerte forbi og imidlertid søger efter forfængeligt Gods, Ære og Berømmelse og gaar derfor glip af denne evige Skat, hvorover den evindelig i Helvede maa fordømme og forbande sig selv.

For det **Syvende** og Sidste: hvorledes skal man nu modtage denne Skat og Gave, eller hvilken er den Pung eller Lade, hvori man skal lægge den? Det er nu alene Troen, saaledes som Christus her siger: **paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes** ꝛc.; den holder Hænder og Sæk op og gjør ikke Andet end at annamme det Gode. Thi ligesom Gud eller Giveren af sin Kjærlighed skjænker os Saadant, saaledes tage vi derimod med Troen, som intet Andet gjør end at modtage saadan Gave. Thi det er ikke vort Verk, kan heller ikke fortjenes ved vore Gjerninger; det er allerede skjænket og tilbudt; kun at du oplukker din Mund eller meget mere dit Hjerte, holder stille og lader dig fylde, Ps. 81, 11. Det kan ikke ske ved noget andet Middel, end at du tror disse Ord, saaledes som du hører, at han her fordrer Troen og tilegner den ganske og aldeles denne Skat.

Her seer du ogsaa, hvad Troen er, og

hvad der kaldes saa, nemlig ikke en tom, ufrugtbar Tanke om Christus, at han er født af Jomfruen, har lidt, er korsfæstet, opstanden og opfaren til Himmelen; men den er et saadant Hjerte, som i sig indeslutter og griber Guds Søn, saaledes som disse Ord lyde, og holder det for vist, at Gud har givet sin eenbaarne Søn hen for os og saaledes elsket os, at vi for hans Skyld ikke skulle gaa fortabte, men have det evige Liv. Derfor siger han ogsaa tydeligt: Hver den, som **tror** paa ham, saaat det er en saadan Tro, som ikke seer efter sine Gjerninger, heller ikke efter sin Troes Styrke og Værdighed, og hvad den er for en qvalitas eller indskabt eller indplantet Dyd i Hjertet, saaledes som de blinde Sophister derom drømme og gjøgle, men som seer udenfor sig selv, holder sig til Christus og indeslutter ham i sig som sit eget annammede Gode, forvisset om for hans Skyld at være elsket af Gud, ikke for sine egne Gjerningers, Værdigheds eller Fortjenestes Skyld; thi alt Saadant er jo ikke den Skat, som er os givet af Gud, men det er Christus, Guds Søn, som man skal tro paa. Og hvad nytter vel ellers Gaven og Troen selv, hvis den ikke var Andet end et saadant tomt Kar, som ikke vil se paa og trøste sig med det, som det griber og omfatter, og for hvis Skyld det alene er kosteligt, saaat man maa sige: Troen er vel en liden og ringe Monstrants eller Skriin, men deri ligger et saa ædelt Klenodie, Perle eller Smaragd, at Himmel og Jord ikke kan gjemme den.

Derfor lære vi af Skriften saaledes om Troen, at vi alene ved den blive retfærdige og kunne behage Gud, fordi det er den alene, som griber og gjemmer denne Skat, Guds Søn. Thi naar jeg lægger denne Gave og min Gjerning paa en Vægtskaal og holder dem mod hinanden, saa bliver der en forfærdelig stor Overvægt, saaat alle Menneskers Helligheed Intet veier mod en liden Draabe af det Blod, som han har hengivet og udgydt for os, end sige mod det Hele, som han har gjort og lidt. Derfor kan jeg slet ikke forlade mig paa min egen Dyd eller Værdigheed. Ak, hvad behøves der dog saa megen Disputeren og Trætte om denne Sag? Her hører du jo, hvorledes du kan være vis paa det evige Liv, naar han siger: Paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have det evige Liv. Hvad er det da **at tro** paa ham? Det er jo ikke at søge det evige Liv gjennem vor Fortjeneste og Gjerning, men af ganske Hjerte holde dette Ord for sandt, at Gud saaledes har elsket dig, som jo ogsaa er en Deel af Verden, at han har hengivet sin eenbaarne Søn for dig, paadet at du ikke maatte fortabes ꝛc. Saafremt du nu bliver fundet i denne Text: Hvo, som tror paa ham, da maa ogsaa sandelig det andet Stykke følge: at du ikke kan fortabes, men faar det evige Liv; thi disse Ord kunne ikke feile eller lyve ꝛc. Og hvorfor ville vi prale saa meget af vore Gjerninger, naar vi høre, at det staar saaledes til med os, at vi Alle tilhobe maatte gaa evig fortabt, hvis ikke denne Skat var hengivet for os? Dermed er jo Berømmelsen borttaget, ikke alene for alle menneskelige Gjerninger, men ogsaa for hele Guds Lov, saaat, om end En havde alt dette og gjorde, hvad han formaaede, saa kunde han dermed endnu ikke undgaa, at gaa fortabt. Hvortil behøvedes vel ellers disse Ord: Paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes ꝛc.? Dermed viser han jo, at hverken Moses eller alle Menneskers Helligheed kan forløse fra Døden eller give Livet; saa aldeles beror det paa denne Guds eenbaarne Søn alene.

Nu seer du, hvilken stor og ypperlig Ting det er, som indbefattes i dette Sprog, efterdi Giveren er saa stor og mægtig, ja al Skabningens Ophav, som ikke alene giver os et Godmorgen eller sender os et venligt Blik, men elsker os, ja elsker os saa hjerteligt, at han giver, ikke en Tigger-Smule

af forgjængeligt Gods, men sin høieste, kjæreste Skat, sin Søn, som ogsaa er Himmelens og Jordens Herre; og en saadan Kjærlighed udviser han ikke mod sine Venner, men mod dem, som ere hans Fiender og mindst af alle Skabninger, med Undtagelse af Djævelen selv, ere denne Kjærlighed værd; og han elsker dem saaledes, at han giver sig selv hen for dem, paadet at de maa udrives af Døden og Helvede og være visse paa det evige Liv. Hvad Større og Høiere kan der vel siges eller tænkes i alle Maader?

Men hvor stort og uudsigeligt end alt dette er, saa er det dog derimod langt større og forunderligere, at et menneskeligt Hjerte skal kunne tro alt Saadant. Thi det maa være et Hjerte, som kan rumme mere, end Himmel og Jord kan begribe, hvoraf man kan se, hvad for en ypperlig, guddommelig Kraft og Verk Troen er, da den kan gjøre det for Naturen og for al Verden Umulige og ikke er et mindre Under end alle Guds Undere og Gjerninger, ja større end det, at Gud er bleven Menneske, født af en Jomfru (saaledes som St. Bernhard siger). Thi det ligger altfor vidt og fjernt fra hinanden, naar man sammenligner Størrelsen af de Ting, som vi her høre om: dens Kjærlighed, som giver, samt dens, som bliver givet, og dens Uværdighed, som faar Gaven. Det er Altsammen saa altfor stort og Menneskets Hjerte saa altfor lidet, snevert og svagt, at det maa forfærdes og forskrækkes for saadan Storhed.

Om det blev mig sagt, at Gud havde skjænket mig et saadant Fortrin fremfor alle Mennesker, at jeg skulde leve paa Jorden nogle tusinde Aar og have Fred og Lykke og Alt, hvad mit Hjerte begjærede, saa vilde jeg dog sige: Ei, det kan ikke være Guds Ord; det er for meget og for stort; hvem er jeg, at Gud skulde give mig Saadant? Men hvor meget mindre kan Menneskets Hjerte fatte, at Gud skulde give en saadan Skat, sin Søn, og med ham det evige Liv og Salidheden? Hvo kan udsige, hvor stort dette er? Hvor kosteligt og ædelt er alene dette legemlige Liv, og hvo vilde dog bortgive det for alle Kongeriger, Penge og Gods paa Jorden? Og dog er det imod det evige Liv og Gode langt mindre end et Øieblik. Summa: det kan ikke udtænkes; man vilde kun nogenledes kunne slutte sig dertil, om man derimod kunde betænke den Skade og Jammer, som hedder at være evig fortabt.

Nu maa dog en Christen komme dertil, at han giver Gud og den Herre Christus den Ære, at han holder dette hans Ord for Sandhed og erklærer sin Vantro for Løgn; og hvor Saadant skeer, der har allerede den Helligaand øvet sin Kraft og begyndt Troens Verk, og der er Hjertet saa vidt opladt, at det kan fatte denne Skat, som er større end Himmel og Jord, ihvorvel det endnu skeer i stor Skrøbelighed, og man aldrig her paa Jorden kan komme saa vidt eller kjende Troen saaledes, som det burde sig, men man bliver endnu stedse ved Aandens Ønske og Suk, som er uudsigeligt ogsaa for Menneskene selv, idet Hjertet siger: O, at det dog var sandt! Ak, hvo der dog kunde tro det! Men dog gjør dette Troens Suk og svage Gnist saa Meget, at Gud regner det for en fuldkommen Tro og siger: Som du tror, saa ske dig, og fordi du tror Saadant, er du sandelig salig. Thi dette Ord er en Kraft, stærkere end alle Syndens og Fordømmelsens Rædsler, og denne Gave er saa stor, at den opsluger Synd, Død og Helvede, som naar en Draabe Vand kommer i en gloende Ovn eller en Gnist af et Halmstraa falder i det dybe Hav. Naar Hjertet blot kunde erindre sig dette Ord under Anfegtelsen, da skulde ingen Djævel eller Helvede kunne skrække det, men det maatte gladelig sige: Hvorfor skulle jeg frygte? Jeg har

jo Guds Søn, skjænket mig af Faderen, hvorom det Ord vidner for mig, hvilket jeg veed, at være hans Ord. Det vil ikke lyve for mig, ligesaalidt som han kan lyve og bedrage, om jeg end desværre ikke kan tro det stærkt nok.

Ja, siger du, jeg vilde gjerne tro, naar jeg blot var som St. Petrus, Paulus og Andre, som ere fromme og hellige; men jeg er altfor stor en Synder, og hvo veed, om jeg er udvalgt dertil? Svar: Se dog paa Ordene og mærk, hvorledes, og om hvem han taler: Saa haver Gud elsket Verden; ligesaa: paadet at hver den, som tror paa ham. Nu betegner **Verden** ei blot St. Petrus og Paulus, men den hele Menneskeslægt, Alle tilsammen, Ingen undtagen. For Alle er Guds Søn given; Alle skulle de tro, og Alle, som tro, skulle ikke fortabes ꝛc. Fat dig selv om Næsen eller grib i din Barm, om ikke ogsaa du er et Menneske, det er, een Deel af Verden og i deres Tal, som Ordet **Alle** indbefatter, ligesaavel som en Anden. Skulde jeg og du ikke regne os med, saa vare jo disse Ord falske og talte forgjæves. Saadant er jo ikke prædiket for Kjøer og Gjæs, end mindre skjænket og givet; vogt dig derfor at du ikke udelukker dig selv og giver saadanne Tanker Rum: Hvo veed, om det ogsaa er givet til mig? Thi det var at beskylde Gud og hans Ord for Løgn, men slaa et Kors for dig mod Saadant og sig efter disse Ord saaledes: Om jeg ikke er St. Petrus eller Paulus, saa er jeg dog et Stykke af Verden. Havde Gud blot villet give de Værdige det, da havde han maattet lade prædike for Englene alene, som ere rene og uden Synd, ja han havde heller ikke maattet give St. Petrus, David eller Paulus det, thi de have ogsaa været Syndere ligesaavel som jeg. Jeg maa nu være, hvordan jeg er, saa veed jeg dog, at Guds Ord er sandt; og dersom jeg ikke annammer det, gjorde jeg foruden alle andre Synder ogsaa den, at jeg bespottede Guds Ord og holdt hans Sandhed for Løgn.

Thi Gud haver ikke sendt sin Søn til Verden, forat han skal dømme Verden, men forat Verden skal blive frelst ved ham.

Der hører du endnu stærkere og klarere, hvad Guds Villie og Mening er med al Verden, det er, netop med dem, som have Synd og derfor allerede ere under Dommen og Fordømmelsen, paadet han maa rydde af Veien Alt, hvad der for Syndens Skyld vil skrække os. Thi han siger jo tydeligt og ligefrem, at Christus er sendt og hans Rige oprettet, ikke forat han skal dømme og fordømme; thi saadan Dom og Fordømmelse hviler allerede forud formedelst Loven over alle Mennesker, fordi det alle ere fødte i Synd, saaat de allerede ere Døden og Bøddelens Strikke hjemfaldne, og det mangler kun, at Sværdet drages ud. Da træder Christus paa Guds Befaling imellem, byder Dommer og Bøddel at holde inde og redder den Fordømte og gjør ham levende. Det er Aarsagen, hvorfor han kommer, nemlig, at hjælpe Verden, som han allerede finder fordømt. Det vise ogsaa disse Ord, som han siger: **forat Verden skal blive frelst ved ham;** thi dermed giver han noksom tilkjende, at den maa være fordømt; thi hvad havde han ellers nødig at gjøre den salig? Men Saadant var paa den Tid for Jøderne og er endnu for Verden en underlig Prædiken; thi de troede sig ingenlunde at være i en saadan Tilstand, at Christus behøvede at komme for at gjøre dem salige som fordømte, fortabte Mennesker, men de haabede paa en saadan Christus, som skulde prise, beskytte og ære dem for deres Lovs og Helligheds Skyld; derfor kunde de ikke tro eller annamme en saadan Prædiken. Saaledes modsagde de ogsaa Christus Joh. 8, 33., da han sagde, at Guds Søn maatte frigjøre dem; **Vi ere**

Abrahams Afkom og have aldrig været nogens Træle, just som vilde de dermed ogsaa gjøre Indvending mod disse Christi Ord og sige: Hvad behøver du at sige, at du er sendt for at gjøre os salige; vi ere jo dog ikke fordømte Mennesker saaledes som Hedningerne.

Nu høre vi dog, at Christus er sendt for at gjøre dem salige, som ere dømte og fordømte, paadet vi skulle vide, at han er kommen for vor Skyld, som erkjende og føle Saadant, og vil gjøre os salige. Thi der maa jo dog være Nogle, som blive salige, paadet han ikke skal være kommen forgjæves, og det kan ikke være Andre end dem, hvem deres Elendighed og Fordømmelse trykker og og forskrækker. Til dem er dette venlige Ord sagt: Saa haver Gud elsket Verden, det er netop til dem, som ikke føle nogen Kjærlighed, men idel Vrede og Fordømmelse; og Gud har sendt sin Søn ikke for at dømme, men for at saliggjøre Saadanne, som allerede ere dømte ꝛc. Thi for de Andre prædiker man dog dette forgjæves, efterdi den, som ikke tror, at han er en Synder og fordømt, han vil meget mindre tro, at han alene ved Christus bliver salig.

Hvo, som tror paa ham, dømmes ikke; men hvo, som ikke tror, er allerede dømt; thi han haver ikke troet paa Guds eenbaarne Søns Navn.

Her staar den Dom, som gjør Adskillelse mellem dem, som blive salige, og dem, som blive fordømte. Det kommer ikke an paa, hvor værdig eller uværdig du er; thi det er allerede en afgjort Sag, at de Alle ere Syndere og værdige til Fordømmelse; men derpaa kommer det an, om du tror paa denne Christus eller ikke. Tror du, saa er du allerede hjulpen og Fordømmelsens Dom tagen fra dig; tror du derimod ikke, da bliver denne Dom over dig, ja den bliver ikkun større og sværere end tilforn, efterdi du lægger Synd til Synd, idet du ikke annammer Christus, som skal hjælpe dig fra Dommen og Fordømmelsen.

Dette er igjen et trøsteligt Sprog for de bange Samvittigheder mod deres Frygt og Anfegtelse, for dem, som søkke efter Trøst og gjerne vilde vide, hvorledes deres Sag staar med Gud. Saadanne skulle høre og tage dette Sprog til Hjerte; thi til dem bliver dette sagt, at de skulle vide, at Gud har sendt sin Søn, ikke for at dømme, men for at saliggjøre, og at det allerede er besluttet hos Gud, at hvo, som tror paa denne Søn, han bliver ikke dømt og behøver ikke at frygte for nogen Dom eller Fordømmelse, men er sat i Frihed, saaat Lovens Dom og Fordømmelse er taget fra ham og istedet derfor Guds Naade og det evige Liv i Christus tilsagt og skjænket ham, kun at han tror disse Ord.

Derimod er her ogsaa fældet en forfærdelig Dom over den øvrige Hob, som ikke tror denne Prædiken, men understaar sig at komme frem for Gud med og at ville blive salige ved sin egen Helligheb og Fortjeneste; thi Saadanne bliver hermed al Naade aldeles negtet og fradømt, og de ere stillede under Fordømmelsen, af hvilken de ikke skulle komme ud, saalænge de ikke tro, og det skal Intet hjælpe, om de end gjøre store, besværlige og mangfoldige Gjerninger og have et ypperligt Skin af Hellighed. Disse blive ikke først nu dømt af Christus, men de ere allerede tilforn dømte af Guds Lov, fordi de ikke erkjende sin Synd og Guds Vrede, hvorunder de af Naturen ligge; ja, de ville endnu under dette gjøre sig skjønne og fromme for Gud og begaa derhos denne Synd mod ham, at de foragte Guds Søn, som er given til Forsoning og Forløsning fra Synden. Derfor maa der vel følge evig Vrede og Forbandelse over dem, fordi de ikke søge sine Synders Forladelse i Christus, men endog øge og forstørre dem ved at foragte ham. Dette er det, som ogsaa Johannes den Døber siger Joh. 3, 36.:

Hvo, som tror paa Sønnen, haver et evigt Liv, men hvo, som ikke tror Sønnen, skal ikke se Livet, men Guds Vrede bliver over ham.

Hertil angiver Christus denne Aarsag: **Thi han haver ikke troet paa Guds eenbaarne Søns Navn.** Efterdi de dog Allesammen allerede forud ere under Synden og skyldige til Fordømmelsen, saa vil Gud ikke frigjøre eller antage Nogen uden alene for denne Søns Skyld, som han har givet og sat til Forsoning. Derfor skal det blive derved: Tro paa Guds eenbaarne Søns Navn, det er, tro det Ord, som bliver prædiket om ham. Thi Troen kan ikke se Saadant, ei heller fatte og begribe med Sandserne, hvad han giver os, men har ikke Mere end hans Navn eller det, som siges om ham, og det muntlige Ord, som vi med vore Øren høre. Dertil vil han have os knyttede og bundne, paadet vi i Troen derpaa maa undløbe Dommen og blive salige; men de Andre blive billigen fordømte, ikke fordi de have gjort Synd, men fordi de have foragtet Sønnen og ikke villet tro paa dette Navn, som er dem forkyndt til Frelse og Salighed. Thi for dette Navn, hvor det bliver prædiket og troet, skulle og maa alle Skabninger, Synd og Død vige og Djævelen og alle Helvedes Porte forskrækkes og fly.

II.

Men denne er Dommen, at Lyset er kommet til Verden, og Menneskene elskede mere Mørket end Lyset; thi deres Gjerninger vare onde.

Her begynder da Striden om dette Christi Navn og Prædiken og bliver Fordømmelses-Dommen aabenbar over den vantro Hob derved, at den ikke annammer denne Prædiken, men Gud til Trods driver paa det Modsatte og stik imod dette klare Guds Ord og Aabenbaring om hans Villie holder fast ved sin egen Indbildning. Dette kan jo ikke være andet end Mørke, efterdi det staar stik imod Guds Ords Lys, som lyser aabenbart i al Verden, for de Troende til Guds Erkjendelse og Salighed, for de Andre derimod til Aabenbarelse af deres Tanker, saaledes som den gamle Simeon prophéterer om Christus Luc. 2, 35., saaat det kommer frem, at de ikke ere Saadanne, som de for Verden kunne give sig ud for, idet de smykke sig med et falskt Skin af Hellighed, men derimod onde, giftige Orme, skadelige, forbandede Folk.

Thi naar man sammenholder dette med det, som Christus ovenfor har sagt, da fremgaar deraf, hvad Verden er, jeg mener, de fine, fromme, hellige Hyklere og store Guds-Tjenere, nemlig, at de ere saadanne Folk, som ikke alene ere i Mørke, det er, i Vildfarelse og Uforstand, hvilket endnu kunde undskyldes, men som ogsaa elske Saadant, det er, ville prise, forsvare og forblive derved, Gud og hans Ord til Harme og Fortræd, ja ere saa forvendte og forhærdede i Ondskaben, at de for denne høie, guddommelige Kjærlighed og Gave, som uden deres Fortjeneste tilbydes og skjænkes dem, paa det Bittreste hade baade Gud, som giver, og den høie, dyrebare Gave, hans kjære Søn. Det er jo ret nogle rosværdige fromme Børn, som ikke kunne høre eller fordrage Sandheden, men hade og fly sin egen Salighed.

Hvad skal man vel sige om en saadan Verdens Ondskab? Hvo kunde vel tro, at Folk paa Jorden kunde være saa onde, ja fuldkomne Djævle, saaat de ogsaa, naar de se Lyset og høre om Guds uudsigelige Kjærlighed og Velgjerning, at han nemlig ved sin Søn vil give dem det evige Liv, dog hverken ville eller kunne fordrage saadan Prædiken, men holde den for den skadeligste Gift og Kjætteri, som Enhver bør tilstoppe sine Øren for? Ja skjønt Lyset er saa aabenbart, at de Intet kunne sige derimod, men maa bekjende, at det er Sandhed, saa

ere de alligevel saa bittre og onde, at de ikke kunne eller ville annamme det, men sætte sig med fuldt Vidende derimod. Saadant, siger jeg, vilde sandelig intet Menneskes Hjerte kunne tro, hvis ikke Christus havde sagt det, ja, Ingen vilde forstaa disse Ord, om ikke Virkeligheden og Erfaringen lærte og vidnede, at det gaar saaledes til. Det maa jo være en forbandet, Helvedes Ondskab, ikke alene aldrig at spørge efter Guds Ord, at foragte hans Kjærlighed og Naade og ikke ville give Sandheden Ære, men desuden med Vidende at elske og søge sin egen Fordærvelse og Fordømmelse, saaledes som ogsaa St. Paulus Ap. Gj. 13, 46. siger om sine Jøder, **at de ikke agtede sig selv værdige til det evige Liv.** Og Saadant gjøre de Folk, som kaldes Guds Folk, de Helligste og Frommeste for Verden fulde af gode Gjerninger og stor Gudsbyrkelse. De ville ingenlunde taale, at man skal kalde deres Liv og Gjerninger onde, saaledes som Christus her gjør; men fordi den Helligaand vil overbevise dem om deres Synd og vise dem til Christus, ved hvem de kunne forløses fra Synden og Fordømmelsen og blive salige, saa fare de hen og beskylde denne Lære for, at den forbyder og fordømmer gode Gjerninger, og derfor, sige de, bør den ikke taales. Saaledes maa Gud og hans Ord bære Skylden for deres Ondskab, han, som dog straffer dem og gjerne vilde hjælpe dem til et ret gudeligt og saligt Liv. Velan, han har jo gjort Nok for Verden, ja Alt, som han skulde gjøre, ladet sit Lys skinne for den, bevidnet sin Kjærlighed og tilbudt den et evigt Liv i Christus. Hvad kan den nu mere indvende derimod, at den jo billigen, efter sin egen Dom og selvforskyldt er fordømt.

Thi hver, som gjør Ondt, hader Lyset og kommer ikke til Lyset, at hans Gjerninger ikke skulle overbeviises ham; men hvo, som udøver Sandheden, kommer til Lyset, at hans Gjerninger maa blive aabenbarede; thi de ere gjorte i Gud.

Herved beviser det sig, at deres Gjerninger ere onde; thi de hade Lyset og ville ikke taale, at man stiller dem frem i Lyset eller for Dommen for at erfare, om de ere retskafne eller ikke; men de søge alene et udvortes Skin og Glimmer for Menneskene. Saaledes handler Verden ogsaa i sine egne Sager, hvorfor ogsaa Christus bruger dette Ordsprog, idet Enhver gjør efter sin egen onde Villie, hvad ham lyster, og vil dog ikke gaa for at have handlet ilde, men vil være udadlet af hver Mand og have Ord forat være from. Og om han end gjør det for grovt for Menneskene, saa søger han dog Et eller Andet til at besmykke det med. Deraf kommer det ogsaa, at man ikke kan fordømme Nogen, førend han er aabenbart overbeviist og overvunden; thi Enhver kommer for Retten med det Forsæt, at han vil have Ret, og hans Modpart skal have Uret; derfor maa man for at faa Sandheden frem bringe den for Lyset ved aabenbare Vidnesbyrd og Beviis. I sig selv er det vel Beviis nok paa, at det ikke staar ret til, naar man ikke vil straffes, men skyr og unddrager sig for at komme til Lyset eller at komme under Rettens Undersøgelse. Ligesom den, der ligger nøgen under Sengklæderne, værger sig, arbeider og kjæmper, før han lader Dækket tage af sig, samt vender og dreier sig og optænker alt Muligt for blot ikke at blive seet i sin Nøgenhed; saaledes gjør ogsaa enhver Skjelm, Morder og Ægteskabsbryder; hvor slem han end er, og hvor meget han ogsaa selv maa fordømme sig i sin egen Samvittighed, saa vil han dog gaa og holdes for en brav Karl. Meget mindre kan Verden taale, at man straffer den i de Sager, hvor ingen Fornuft kan dømme eller dadle, og hvori Djævelen besmykker og til-

dækker sig med de allerskjønneste Fagter og udvortes Glimmer. Her vil Enhver, som gjør Ondt, dog være from, reen og hellig og forfølger netop derfor Evangeliet, fordi det straffer Saadant. Dog lader Gud sit Lys fremdeles skinne, forat det tilsidst maa aabenbares, hvilke vanartede Sjæle det er, som uden al Aarsag forfølge Christus, der vil hjælpe dem og al Verden, bespotte og støde fra sig Guds Ord, som bringer dem al Naade og Salighed, samt forjage og myrde fromme, uskyldige Mennesker, som bekjende Evangeliet og elske Christus.

Dette er ogsaa een af Evangeliets Frugter, at det giver saadant Lys og straffer og overbeviser om det Onde, samt afslører Djævelen, som tilforn regjerede saa klogtigt under stort udvortes Skin, at Ingen kunde kjende ham, men Alle holdt ham for Gud; men nu fnyser og raser han saaledes, fordi han nu er blottet, saaat man tydeligen kan se, hvem han er; og saaledes maa det dog komme for en Dag, hvilken der er den rette, og hvilken den falske Kirke, hvem der ere de sande, fromme Guds Børn, eller Djævelens Hyklere, Løgnere og Mordere.

Men hvo, som udøver Sandheden, siger han, **kommer til Lyset** ꝛc. Det er: hvo, som af Guds Ord erkjender sine Synder, søger Naade og elsker Christus, han maa ogsaa blive aabenbar, ja han stiller sig selv frem for Lyset, holder sig til Guds Ord, giver Sandheden Æren og kan taale, at al hans Lære, Vandel og Væsen bringes frem for Lyset, ja han tør trodse alle Djævle og Mennesker og uden Sky og Forbehold lade dem se, høre, undersøge og beføle alt Saadant. Saaledes som vort Evangelium, Gud være lovet, og fromme Christne med sin Bekjendelse og sit Liv gjøre. De Andre derimod flikke paa sig og besmykke sig med Løgn, Bedrageri og alle onde Rænker, saaat de ogsaa, siden de nu formedelst Lyset ere gjorte til Skamme, forsøge at sætte en god Farve paa sin Sag med vor Lære og Ord. Derfor viser det sig nu aabenbart og i Gjerningen, hvo der er retskaffen og farer med Sandhed og gjør saadanne Gjerninger, som ere gjorte i Gud, efter hans Ord og Villie, og som ere ham velbehagelige.

Tredie Pintsedag.

Prædiken over Epistelen.

Ap. Gj. 2, 29—36.*)

Tredie Pintsedag.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 10, 1—10.

Sandelig, sandelig siger jeg Eder: hvo, som ikke gaar ind ad Døren i Faarestien, men stiger andensteds over, han er en Tyv og en Røver. Men den, som gaar ind ad Døren, er Faarenes Hyrde. For denne lader Dørvogteren op, og Faarene høre hans Røst; og han kalder sine egne Faar ved Navn, og fører dem ud. Og naar han haver uddrevet sine egne Faar, gaar han foran dem; og Faarene følge ham, fordi de kjende

*) Se Epistelen paa anden Pintsedag. Over begge disse Epistler findes der i Kirkepostillen ingen Prædiken. Overs.s Anm.

hans Røst. Men en Fremmed ville de ikke følge, men flye fra ham, fordi de ikke kjende den Fremmedes Røst. Denne Lignelse sagde Jesus til dem, men de forstode ikke, hvad det var, som han talede til dem. Derfor sagde Jesus atter til dem: sandelig, sandelig siger jeg Eder: jeg er Faarenes Dør. Alle de, som ere komne før mig, ere Tyve og Røvere, men Faarene hørte dem ikke. Jeg er Døren: dersom Nogen gaar ind ved mig, han skal blive salig; og han skal gaa ind, og gaa ud, og finde Føde. Tyven kommer ikke uden for at stjæle og myrde og ødelægge; jeg er kommen, at de skulle have Liv, og have overflødigt.

Dette Evangelium foreholder os ved et Billede eller en Lignelse netop det Samme som paa andre Steder læres om Christi Rige og Prædikeembedet i Kirken, hvorom videre er talt i Evangeliet om den gode Hyrde, som følger paa dette. Det viser os Forskjellen mellem de mange Slags Lærdomme, hvormed man vil vise Folk til Himmelen, paadet at man retteligen maa kunne bedømme, hvad der er eller ikke er den Helligaands rette Lære. Thi det er i Besynderlighed tre Slags Lærdomme, som Christus her omhandler, af hvilke kun den ene gjør Sjælene salige. Den første er deres, som han kalder **Tyve og Røvere**; den anden er **Dørvogterens ved Faarestien;** den tredie er **den rette Hyrdes, for hvem Dørvogteren lader op og lader ham gaa ind.** Denne Lignelse, siger St. Johannes, have Disciplene ikke forstaaet, førend han selv udlægger den og siger, at han selv og han alene var Døren til Faarestien og tillige Hyrden, hvilket heller ikke vi vilde have forstaaet, hvis han ikke selv havde forklaret og udtydet det.

Thi det gaar altid saaledes til i Christenheden, at man finder disse tre Slags Lærdomme. Faren og Nøden fordrer, at man maa advare Folk og formane dem at se sig vel for og vogte sig for de Andre, som afstedkomme Skade og Fordærvelse og, hvor de komme blandt Faarene, ikke gjøre Andet end at frastjæle dem den rene Læres og Guds Ords rette Græsgang, hvorved de myrde Sjælene. Derfor advare ogsaa Apostlerne flittigen de Christne for Saadanne, ligesom St Paulus Ap. Gj. 20, 29. spaar derom og siger: **Thi jeg veed dette, at der skal komme svare Ulve ind iblandt Eder efter min Bortgang, som ikke skulle spare Hjorden** ꝛc. Derved forstaaes de, som ville regjere Sjælene med en saadan Lære, som de af sin egen Viisdom eller Godtthykke have opfundet og opdigtet, samt foreskrive dem, hvorledes de skulle gjøre dette og hiint, saafremt de ville blive salige. Saaledes f. Ex. hos Jøderne Pharisæernes og de Skriftkloges egen Menneskelære, Tilsætninger og Gudsdyrkelse med egne Gjerninger; og i Pavedømmet den overvættes Uhumskhed af selvvalgte Gjerninger, Gudsdyrkelse og Munkevæsen, jeg vil ikke tale om det aabenbare Afguderi og skjændige, løgnagtige Paafund angaaende de afdøde Helgeners Anraabelse, Aflad, Skjærsild ꝛc. Disse ville sandelig ikke hedde Tyve og Røvere, men holdes i Verden for ypperlige, kostelige, gavnlige Lærere og Prædikanter, indtil de ved Christi Ord blive aabenbare, og det befindes, at de jammerlig forføre og fordærve de Sjæle, som følge dem. Men de kaldes af den Grund **Tyve**, at de komme hemmeligen snigende med søde Ord, som Paulus siger Rom. 16, 18., og med stort Skin, i rette Faareklæder og foregive en særdeles Troskab mod og Kjærlighed til Sjælene; men de have derhos det Kjendemærke, hvorpaa Christus lærer os at kjende dem, at de ikke gaa ind ad Døren, men stige andetsteds over, det er, saaledes som han selv udlægger det, komme før ham og uden ham, samt henvise oghenpege ikke til Christus som den eneste Hyrde og Frelser.

Thi dette, **at komme før mig,** er ikke sagt om dem, som med Hensyn paa Tiden have prædiket før Christus, heller ikke om dem alene, som understaa sig at prædike uden Kald, eller som hemmeligen snige sig ind, hvilke sandelig heller ikke ere bedre end Tyve og Røvere, men i Almindelighed om Alle (ogsaa om dem, som have et ret Kald og ere i ordentligt Embede), om Alle, som ikke gaa ud fra og blive ved Læren om Troen paa Christus, som den christelige Læres Hovedstykke, men som udenfor Troen paa Christus henvise Sjælene til egen Helligheds og Gudsdyrkelse. Thi hvis dette ikke var Tilfældet, saa gjorde de med sin Lære ingen Skade; al øvrig Lære nemlig om vore Gjerninger var uskadelig, naar de blot lod det Stykke fare, som hedder at tro eller fortrøste sig paa dem, som skulde de fortjene Syndernes Forladelse. Men det bør ikke taales, at man lærer os at sætte vor Tro og Fortrøstning til dem, hvilken alene skal grunde sig paa Christus, eller at man holder dem for en særlig Gudsdyrkelse, da de dog ikke ere grundede i Guds Ord. Vi kunde ogsaa uden Skade holde de af Pavens og hans Kirkeforsamlingers Bud, som ikke i sig selv ere stik imod Guds Ord, naar de nemlig ikke dreiede sig om Andet end udvortes Anordninger, bestemte Tider, Klædedragt, Spise 2c., ligesom jo ellers det ene Menneske i saadanne Ting retter sig efter Andres Skik og Brug; ja, naar de ikke fordrede Saadant anderledes end som en saadan udvortes ligegyldig og til Salighed unødvendig og unyttig Ting; thi deres Præste- og Munkevæsen er for største Delen ikkun noget unyttigt, forfængeligt Gjøgleværk og Børnespil, som passer sig for Fastelavnsnarre og Taskenspillere. Men at de paabyde Saadant under Saligheds Forliis og sige: Hvo, som ikke holder disse Ting, skal falde i Guds, den Almægtiges og alle Helgeners Unaade og Vrede og være fordømt til Helvede, det er den rette Antichrists mordiske Ulverøst i Christenheden.

Disse skadelige Tyve og Mordere ere altid den største Hob i Verden, og de kunne ei heller være anderledes, efterdi de ere udenfor Christus. Verden vil ogsaa gjerne have saadanne Ulve-Prædikener og er heller ikke Bedre værd, da den ikke hører eller agter Christus. Derfor er det intet Under, at de rette Christne og Prædikanter ere saa faa, og at den falske Kirkes Tilhængere altid ere de talrigste, da baade Lærere og Disciple forføre hinanden, og, som Moses siger 5 Mos. 29, 19., de Drukne drage de Tørstige efter sig og føre dem i Fordærvelse. Men derimod giver Christus her den rette Kirke den Trøst, at hans Faar vogte sig for Saadanne og hverken høre eller følge dem, saaledes som han senere tydeligen siger: **Mine Faar høre min Røst, men den Fremmedes Røst kjende de ikke.** Vel kan det ske, at de i Begyndelsen og en Tid lang blive bedragne af Tyve og Røvere med et falskt Skin, saaledes som det hidtil er skeet under Pavedømmet, idet alle Prædikestole og Kirker have været fulde af Saadanne, medens Christi, den rette Hyrdes Stemme, kun saare sparsomt er bleven hørt, ligesom ogsaa Christus har forkyndt Saadant, naar han Matth. 24, 24, siger, **at de Udvalgte skulle og forføres, om det var muligt.** Men de blive dog tilsidst hjulpne ud derfra, saaat de høre den rette Hyrdes Stemme og følge ham. Saaledes ere mange Saadanne endogsaa paa Dødssengen revne ud af Pavens Forførelse og reddede, saaat de have grebet Christus og ere hensovede i ham.

Dette er nu den første fordømte Hob af Lærere og Prædikanter, som staa stik imod Christus og ikke gjøre Andet end at forføre og fordærve Sjælene. Disse skiller han aldeles fra sig og fælder den Dom, at man aldeles ikke skal høre og fordrage Saadanne, men vide, at de, som ere udenfor

Christus og henvise Menneskene til noget Andet end ham, ere sandeligen ikke Andet end Tyve og Røvere.

Dernæst gives der andre Prædikanter, som vel lære Guds Bud og Lov, som de ikke selv opdigte, men tage af Skriften. Saadanne vare blandt Jøderne deres Lærere og Skriftkloge, forsaavidt de bleve ved Moses og Skriften; om dem siger Christus Matth. 23, 2. 3.: **Paa Mose Stol sidde de Skriftkloge og Pharisæerne. Alt det derfor, som de sige Eder, at I skulle holde, det holder** 2c. Denne Lære er i sig selv ikke mod Christus, men dersom den bliver brugt til at lære Menneskene at fortrøste sig paa sig selv, og at de ved Lovens Gjerninger blive salige, da ere saadanne Lærere ligesaavel Tyve og Røvere, som de forrige; thi de forhindre ogsaa Faarene, saaat de ikke kunne komme til Christus.

Men skal en saadan Prædiken bruges ret og være god og nyttig, da maa disse Prædikanter ikke selv stige ind i Faarestien, som de forrige, ei heller understaa sig at være Hyrder, men kun være den rette Hyrdes, Christi, Dørvogtere og Tjenere, som vogte Faarene og have dem i Forvaring, saaat ikke Fremmede bryde ind til dem; men for Hyrden give de Plads, som selv fører Faarene ud og ind paa Græsgang. Saaledes bestaar altsaa deres Embede ikke deri, at de selv føre paa Græsgang, men at lukke op for Hyrden, saaat Faarene faa høre ham selv og af ham modtage sin Føde. Saadanne vare blandt Jøderne Moses selv og Propheterne, ligesaa Johannes den Døber; Saadanne ere endnu alle de, som prædike Loven til Omvendelse og vise Menneskene til Christus, at de ved ham kunne blive hjulpne fra Synd og Død. Thi dermed øve de Dørvogterens dobbelte Embede, idet de forhindre de Fremmede, der komme som Hyrder forat drage Faarene efter sig, paadet at disse ikke skulle blive forførte til falske Indbildninger og Fortrøstning til sine egne Gjerninger, men lære at erkjende sin Synd og Fare og saaledes blive beredte og skikkede til at tage mod sin Hyrde.

Saaledes lærer St. Paulus om Lovens Embede Gal. 3, 23 flg., at den er givet dertil, **at vi skulde bevogtes og indesluttes under den til den Tro, som skulde aabenbares; Loven,** siger han, **er vorden vor Tugtemester til Christum, forat vi skulde blive retfærdiggjorte af Troen.** Thi hvor Loven saaledes læres, at Mennesket ved dens Trusel om Guds Vrede og Straf baade udvortes holdes i Tugt og Ave, saaat det ikke bliver frækt og sikkert, og tillige indvortes drives til Frygt og Forskrækkelse, saaat det føler sin Uformuenhed og Elendighed og seer, at det ikke kan hjælpe sig selv, — det hedder at forvare og lukke Faarestien ret, saaat Faarene ikke løbe ud og forvilde sig og saaledes blive Ulvens Bytte.

Men denne Dørvogterens Prædiken og Embede er endnu ikke nok for Faarene. Thi dersom de blot skulde forblive saaledes indelukkede, maatte de dog fordærves og dø af Hunger. Derfor udfordres der ogsaa, at Dørvogteren oplukker for den rette Hyrde, at han kan komme og selv føre Faarene paa Græsgang. Thi hertil sigter Alt, som prædikes eller læres i Kirken; ellers behøvede man hverken Dørvogter eller Prædikant.

Men det er **at oplade Døren for Christus,** naar man saaledes lærer Loven, som nu er sagt: Disse Bud vil Gud, at du skal holde, under Straf af evig Fordømmelse; og om du end holder dem, saavidt det er dig muligt, saa skal du dog vide, at du derved ikke bliver retfærdig for Gud eller salig; thi du kan dog aldrig opfylde dem saaledes, som du er skyldig. Og om du end opfyldte dem alle, saa havde du dog dermed ikke fortjent, at Gud skulde give dig Mere, end han allerede har givet dig, for hvilket du er skyldig at være ham

lydig, saaledes som Christus siger Luc. 17, 10.: **Naar I have gjort alle Ting, som Eder ere befalede, da siger: vi ere unyttige Tjenere; thi vi gjorde det, som vi vare skyldige at gjøre.** Derfor maa du over alt dette have den Herre Christus, som den rette Hyrde, der giver dig sin Fylde og Rigdom, og af ham lade dig bespise, føre paa Græsgang og saliggjøre.

Paa den Maade har du retteligen øvet begge Embeder og gjort den rette Forskjel mellem Læren om Gjerninger og den om Troen, at man nemlig skal holde Loven og dog ikke bygge derpaa, men ved Troen alene holde sig til og trøste sig ved den Føde, Christus skjænker. Gjerningerne bør altsaa øves, fordi vi ere skyldige at opfylde Loven; men Troen bør være rettet paa Naaden i Christus.

Hvor nu Døren saaledes er opladt for Hyrden, og han gaar ind, der have Faarene sin Trøst og Hjælp, saaledes som Christus siger i Slutningen af Evangeliet: **Jeg er kommen, at de skulle have Liv og have overflødigt**; thi da regjerer, leder, fører, føder og opholder dem Christus selv og virker i dem ved sit Ord og den Helligaands Kraft, at de dagligen voxe, blive rigere paa Forstand, stærkere i Tro, Frimodighed, Taalmodighed og Seier i Lidelser 2c., derhos bære gode Frugter, lære, tjene og hjælpe Andre. Saaledes udretter Hyrden, hvem Faarene tilhøre, altid sit Embede og Gjerning i Christenheden, idet han selv antager sig dem og udretter Alt hos dem ved sin Røst, det er, det udvortes Ord og Prædiken. Derfor kalder han sig ogsaa selv **Døren, gjennem hvilken Faarene gaa ud og ind**, saaat, ligesom han selv er Hyrden, saaledes er ogsaa den Prædiken, hvorved han er kommen til os og erkjendes af os, samt Troen i vore Hjerter, hvorved hans Kraft og Gjerning erfares, intet Andet end Christus. Altsaa bor og virker han i os, og vi blive med vort Liv og vore Gjerninger fundne i ham, saaledes, at det Altsammen skeer af og ved Troen paa ham, at vi nemlig alene for hans Skyld behage Gud og ikke fortrøste eller forlade os paa noget Andet 2c.

Thi ligesom han har talt om sit Embede, som han udretter ved Ordet, saaledes taler han ogsaa om sine Faar, hvorledes de forholde sig i hans Rige, nemlig, at de, naar Døren er oplukket, strax høre hans Røst og lære at kjende den; thi det er den rette, trøstelige, liflige Røst, hvorved de blive forløste fra Skræk og Frygt og komme til den Frihed, at de ved Christus kunne haabe al Naade og Trøst af Gud. Og naar de engang have grebet Hyrden, da holde de sig med al Tillid til ham alene og høre ikke paa nogen anden Lære. Thi de have efter Faarenes Natur meget skarp Hørsel og ere saare nemme til at lære sin Hyrdes Røst at kjende og adskille den fra alle Andres, saaat de ei blive bedragne af dem, der udgive sig for Hyrder. Thi de vide nu af egen Erfaring i Samvittigheden og af den Helligaands Vidnesbyrd i deres Hjerter, at ingen anden Lære, intet andet Ord kan trøste Hjertet eller give Menneskket den rette Frimodighed til at paakalde Gud, end denne Hyrdes, Christi, Ord og Lære. Derfor stole de ogsaa paa den uden al Tvivlen og Vaklen, uden at gabe og se efter, hvad Andre lære eller gjøre, hvad Verden finder Behag i, eller hvad Kirkeforsamlingerne beslutte; men om der ogsaa ikke var noget Menneske paa Jorden, som sluttede sig til dem, saa ere de dog visse paa, at deres Hyrdes Røst er sandru.

Ja, de ere ogsaa saa forstandige, at de, om der end ingen Fare var derved, og det stod dem frit at antage, hvad de selv vilde, saa vilde dog Enhver from Sjæl under saadan Valgfrihed heller vælge det Visse og bygge paa Christus og Naaden, end paa sine egne Gjerninger, selv om han ogsaa af dem havde mange. Thi med dem

veed han ikke, hvorledes det vil gaa ham, ja han veed, at de ikke kunne bestaa for Guds Dom, saaledes som David og alle Hellige sige: **Herre, gak ikke i Dom med din Tjener, thi Ingen, som lever, kan være retfærdig for dig,** Pj. 143, 2. Men om Naaden veed han, at den er paalidelig, thi den er Guds Ord og Sandhed.

Men hvad er det, som Christus videre siger: **Han kalder dem ved Navn og fører dem ud?** Alle høre de den samme Christi Røst, det er, Evangeliets Prædiken om den samme Tro, Daab, Haab og Salighed; Saadant have de Alle i lige Grad og Ingen mere end den Anden. Den Naade, Magdalena fik, er den samme, som Jomfru Maria modtog, og den, St. Petrus fik, er den samme, som vederfores Røveren. Men da er der en Forskjel, naar han begynder enkeltviis at kalde dem ved Navn, som staa i lige Naade, ligesom jo Hyrden betegner hvert enkelt Faar og giver det Navn, eet det Brune, eet andet det Sorte og saaledes videre, som han vil. Derved betegnes de Gjerninger, som Christus virker hos Enhver i Særdeleshed, naar han ved Ordet trøster, formaner og hjælper ham i hans Nød og Anliggende. Ligesaa, naar han giver Enhver sin særegne Gave, den Ene en stærkere Tro end den Anden, eller større Forstand, større Gave til at prophetere eller udlægge Skriften, prædike og lede Andre. Ligesaa, naar han bruger Een til en særegen Gjerning og til at udrette flere og større Ting end en Anden, eller naar han tilskikker den Ene mange Lidelser, den Anden færre; saaledes udbredte han jo Evangelium videre ved St. Paulus end ved Andre, førte og kaldede St. Petrus til en anden Lidelse end St. Johannes. Thi **der er Forskjel paa Naadegaver,** siger St Paulus 1 Cor. 12, 4 flgg., **men Aanden er den samme; og der er Forskjel paa Tjenester, men Herren er den samme; og der er Forskjel paa kraftige Gjerninger, men Gud er den samme** ꝛc. Ligesom der i eet Huus ere mange Slags Sysler og Forretninger, og dog ere Alle een Huusfaders Tyende, der faa den samme Kost og Føde; og ligesom der paa eet Legeme ere mange Lemmer, af hvilke ethvert har sin særegne Brug og Gjerning, og dog have de alle det samme Liv, samme Sundhed og nyde den samme Spise og Næring; saaledes er der ogsaa i Christi Rige mange Slags Gaver, Forretninger, Lidelser ꝛc., tildeelte Enhver efter hans Maal og Kald, og dog ere de Allesammen Christi Faar, deelagtige i alle hans Goder, og det ene Faar er ham ligesaa kjært som det andet. Videre siger han:

Og han fører dem ud. Og naar han haver udbrevet sine egne Faar, gaar han foran dem ꝛc.

Ved dette, **at føre ud,** forstaaes, som jeg ovenfor har antydet, den christelige Frihed, at de nemlig nu ere løsladte og nu ikke længer som før ere indesluttede og fangne under Lovens og Guds Doms ængstelige Tvang og Frygt, men i Christi søde Naade rige faa sin Føde og Næring, hvorom St. Paulus siger Rom. 6, 14.: **I ere ikke under Loven, men under Naaden;** og Gal. 3, 25.: **Men nu Troen er kommen, ere vi ikke mere under Tugtemesteren.**

Det er ikke en saadan Frihed, at Faarene nu uden Bevogtning og Hyrde kunne løbe bort fra sin Hyrde, hvorhen de selv ville, eller at en Christen kan gjøre Alt, hvad Kjødet lyster, men at de nu ere befriede fra sin Skræk og Frygt for Ulven, Tyven og Røveren, og gaa under sin kjære Hyrdes Vagt og følge ham med Kjærlighed og Lyst, hvor han fører og leder dem, efterdi de vide, at han forsvarer og venlig regjerer dem, saaat Loven ikke mere tør anklage og fordømme dem, om de end efter Kjødet ere skrøbelige og ikke fuldkomment kunne holde Loven. Thi Herren og Guds Søn

selv er nu den Hyrde, som har taget Faaret under sin Naade, Skjerm og Beskyttelse, saaat den, som vil anklage eller fordømme Faaret, han maa først gjøre Saadant mod Herren selv, saaledes som St. Paulus herligt og trøsteligt taler herom Rom. 8, 1.: **Saa er da nu ingen Fordømmelse for dem, som ere i Christo Jesu** ꝛc.; ligesaa v. 33 flg.: **Hvo vil anklage Guds Udvalgte? Gud er den, som retfærdiggjør. Hvo er den, som fordømmer? Christus er den, som er død, ja meget mere, som og er opreist, som og er ved Guds høire Haand, som og træder frem for os** ꝛc. Det er, siger jeg, Samvittighedens Frihed fra Lovens Fordømmelse, som nu ikke har nogen Fordring paa os, fordi vi ere i Christus; thi det udvortes, legemlige Liv hører ikke hid, men det har sit udvortes Regimente og Lov, som ei angaar dette aandelige Væsen og Rige.

Og naar han haver udbrevet sine egne Faar, gaar han foran dem og Faarene følge ham.

Dette er det christelige Liv under denne Hyrde, idet han stedse regjerer, leder og fører dem, saaat de under ham blive i Troens Frihed, men vandre ogsaa selv i den samme Tro og følge ham efter i hans Lydighed og gode Gjerninger. Thi dette er nu det Christi Exempel, hvorom St. Petrus taler 1 Pet. 2, 21.: **Christus har efterladt os et Exempel, at I skulle efterfølge hans Fodspor.** Og Christus siger selv Joh. 13, 15.: **Jeg haver givet Eder et Exempel, at ligesom jeg gjorde Eder, saa skulle og I gjøre.** Thi Christi Rige er, som sagt, ikke af den Beskaffenhed, at vi kunne gjøre Alt, hvad vort Kjød lyster, men at vi, forløste fra Lovens Fængsel, hvorunder vi ikke kunde gjøre noget Godt af Hjertet, nu herefter med Glæde og god Samvittighed efterfølge Christus i vort Liv og vore Gjerninger, alt eftersom Christus kalder Enhver og vil bruge ham som et særeget Redskab.

Thi dette, **at følge Christus, som gaar foran**, det gaar til paa den Maade, at vort ganske Liv og Gjerning skeer i Troen paa Christus og er en bestandig Troens Øvelse. Det er, ved Troen forstaa og vide vi, at vi for denne kjære Hyrdes Skyld behage Gud, og at vor Gjerning og vort Levnet, som dog er skrøbeligt og ikke skeer i den fuldkomne Lydighed, som det burde, ogsaa ligger under denne Hønes Vinger, saaat Gud for hans Skyld finder Behag deri; i saadan Tillid begynde vi nu at være ham lydige, anraabe ham i Anfegtelse og Nød, bekjende hans Ord og tjene Næsten og saaledes baade for det indvortes og udvortes Liv, hvilket Christus her kalder **at gaa ud og ind**, finde Føde, det er, Trøst, Bestyrkelse, Bistand, Troens Forøgelse og alt Godt. Thi hertil behøver en Christen stedse Christi Ord som sit daglige Brød, hvilket han stedse maa lære og altid øve sig i.

Derfor siger han endnu engang til Slutning om Faarene, som følge ham:

Fordi de kjende hans Røst. Men en Fremmed ville de ikke følge, men fly fra ham, fordi de ikke kjende de Fremmedes Røst.

Det er, de vide nu godt at skjelne mellem, hvad der er den rette Lære, Tro og Liv, eller ikke; thi de have Ordets Regel, som lærer dem at holde sig til Hyrden alene; efter den kunne de bedømme Alt, hvad man forkynder dem, samt fly og fordømme Alt, som vil vise og føre dem andetsteds hen. Derfor blive de ogsaa under Hyrden sikre, ubedragne og uforførte, kloge og forstandige, velvogtede rene og salige Faar.

Se, saa smukt afmaler denne Lignelse os Christus og hans Faar, saaat vi se, hvorledes det gaar til i hans Rige, og hvad vi have af ham, samt viser os klart, hvad og hvorledes man i Kirken skal lære om

Lov, Tro og Gjerninger. Men deraf forstaa Pharisæerne og deres Lige, de blinde Ledere og falske Helgener slet Intet, saaledes som ogsaa St. Johannes her siger:

Men de forstode ikke, hvad det var, som han talede til dem.

Ja, endskjønt han udlægger og forklarer det med tydelige Ord, forstaa de det dog ikke; thi de ville bedømme disse Ting alene efter sin Fornuft, som ikke forstaar sig paa Andet end Lovens Lære om Gjerninger og søger dens Opfyldelse hos sig selv, saaledes som St. Paulus Rom. 10, 3. siger om Saadanne: **De tragte efter at oprette en egen Retfærdighed og underkaste sig saaledes ikke Guds Retfærdighed.** Naar de derfor høre Læren om, hvorledes vi blive salige, at vort Liv alene maa være grundet paa Christus og uden ham Intet gjælder, da begynder de at spotte, ligesom de i Anledning af denne Prædiken sagde om ham: **Han haver Djævelen og er gal, hvi høre I ham?** Saaledes udskjælde de ogsaa nu Troens Lære for Kjetteri og sige, at man forbyder gode Gjerninger, men lægge dermed redeligt sin Blindhed for Dagen, at de nemlig ikke forstaa, hverken hvad Christus, Troen eller gode Gjerninger ere.

Men vi, som, Gud være lovet, have den rette Forstand, skulle af dette Evangelium lære tvende Stykker. **Først,** at der i Christenheden ikke skal læres om noget Andet end om denne ene Hyrde Christus, og at Enhver skal vogte sig for Alt, som ikke henviser til ham alene, hvorpaa man vil lære Samvittighederne at grunde sit Salighedshaab, eller som man paalægger og befaler dem at holde som nødvendigt til Saligshed. Derfor kalder Christus sig selv Døren, gjennem hvilken man alene skal gaa ud og ind, saaat Lære, Tro og Liv ikke flyde af nogen anden Kilde end ham, lede til ham og lade sig finde i ham alene.

For det **Andet** lære vi, at alle Christne have Magt og Ret til at dømme om al Lære, at adskille sig fra falske Lærere og Biskoper og ikke adlyde dem; thi her hører du, at Christus siger om sine Faar: Mine Faar høre min Røst; men en Fremmed høre de ikke og følge ham ikke, men fly for ham, fordi de ikke kjende hans Røst. Thi for at kunne bedømme Saadant, have de, som sagt, den Regel af dette Christi Ord: at Alle, som ikke prædike Christus ere Tyve og Røvere. Dermed er Dommen allerede givet dem, saaat der ei behøves anden Kjendelse end den, Christus har givet; denne Dom ere de skyldige at følge og altsaa at fly og sky alle Saadanne, hvem og hvor store og mægtige de end ere. Hermed ere altsaa alle de affatte fra sit Embede og Myndighed, som ville regjere i Kirken og dog ikke forkynde Christi Ord, men sine egne Bud og fordre af Folk, at man skal adlyde dem, som Biskoper, der sidde i Kirkens ordentlige Regimente. Dernæst ere ogsaa Christi Faar skyldige at følge denne Christi Dom og at anse saadanne som Affatte, ja ogsaa som Fordømte og Adskillede fra Christi Kirke og at sky dem som Forbandede; og, saasandt de ville være Christi fromme og tro Faar, skulle de ikke lade sig berøve eller selv bortgive denne sin Magt til at dømme, saaat de bifalde, antage eller følge, hvad de Andre anderledes maatte beslutte, det være sig Paver, Biskoper eller Kirkeforsamlinger.

Trinitatis-Søndag.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 11, 33—36.

O Rigdoms Dyb baade paa Guds Viisdom og Kundskab! hvor urandsagelige ere hans Domme, og hans Veie usporlige! Thi hvo haver kjendt Herrens Sind? Eller hvo var hans Raadgiver? Eller hvo gav ham først, at det igjen skulde betales ham? Thi af ham og ved ham og til ham ere alle Ting; ham være Ære i Evighed! Amen.

Denne Epistel bliver læst paa denne Dag, fordi man helligholder denne Fest til Ære for den hellige Trefoldighed eller de tre Personer i det guddommelige Væsen, og for ved Guds Ord at bevare den første, høie og ubegribelige Hovedartikel i Christenheden, paadet man maa kjende Gud saaledes, som han har villet erkjendes. Thi ihvorvel St. Paulus i denne Epistel ikke tager sig for at behandle denne Artikel, men kun ved Epistelens Slutning berører den med faa Ord, som vi ville faa at høre, saa vil han dog lære, at man i disse høie Sager, naar man vil tale om Gud, det være sig om hans guddommelige Væsen eller hans Villie og Gjerninger, ikke skal gruble og dømme efter menneskelig Viisdom, men alene efter Guds Ord. Thi disse guddommelige Sager ere altfor høie og langt over al Fornuft og kunne aldrig af menneskelig Forstand begribes og udgrundes.

Ihvorvel jeg nu ellers har lært og skrevet Meget og ofte om denne Artikel, maa vi dog ogsaa her tale Noget derom i kort Begreb. Det er vel ikke noget godt Ord og det lyder heller ikke videre godt at benævne Gud med Ordet **Treenighed** eller **Trefoldighed,** ligesom heller ikke det latinske Trinitas har nogen god Klang, men fordi man intet bedre har, maa vi tale, som vi kunne. Thi, som jeg har sagt, denne Artikel gaar saa høit over den menneskelige Forstand og Tale, at Gud som en Fader maa holde sine Børn tilgode, at vi stamme og lalle, saa godt vi kunne, naar blot Troen er reen og ret. Thi man vil dog sige Saameget med dette Ord, at man skal tro, at den guddommelige Majestæt er tre forskjellige Personer i eet, sandt, evigt Væsen. Thi dette er de Christnes Aabenbaring og Erkjendelse om Gud, at de ikke alene vide, at der er een eneste sand Gud, udenfor og over alle Skabninger, og at der ei kan være flere end den samme ene Gud, men ogsaa, hvad denne eneste Gud er i sit indre, uudgrundelige Væsen.

Thi menneskelig Fornuft og Viisdom kan dog af sig selv komme saa langt, at den, om end i Svaghed slutter, at der maa være eet eneste, evigt, guddommeligt Væsen, som har skabt, opholder og regjerer alle Ting, efterdi den seer en saadan skjøn og ypperlig Skabning baade i Himmelen og paa Jorden, som saa vidunderligt, ordentligt og bestemt er anviist sit Regimente og sin Bane, at ved den maa sige: Det er ikke muligt, at det ved et Tilfælde eller af sig selv skulde kunne være saaledes dannet og saaledes kunde gaa sin Gang, men der maa være en Skaber og Herre, fra hvem det har sin Oprindelse, og af hvem det styres; og saaledes maa den af Skabningen erkjende Gud, saaledes som

St. Paulus ogsaa siger Rom. 1, 20., **at Guds usynlige Væsen, det er, hans evige Kraft og Guddommelighed, beskues fra Verdens Skabelse af, da de forstaaes af Gjerningerne.** Dette er en Erkjendelse a posteriore, idet man nemlig betragter Gud udenfra, af hans Gjerninger og Regimente, ligesom man udenfra beseer et Slot eller Huus og derfra slutter til Herren eller Huusbonden. Men a priore eller indenfra har endnu ingen menneskelig Viisdom kunnet udfinde, hvad og hvorledes Gud dog er i sig selv eller i sit indre Væsen; ikke heller kan Nogen vide og tale Noget derom uden den, hvem det er aabenbaret ved den Helligaand; **thi ligesom Ingen veed,** siger St. Paulus 1 Cor. 2, 11., **hvad der er i Mennesket, uden Menneskets Aand, som er i ham, saa ved og Ingen, hvad der er i Gud, uden Guds Aand.** Udvortes kan jeg vel se, hvad du gjør, men det kan jeg ikke se, hvad du har isinde og tænker. Ligeledes kan heller ikke du vide, hvad jeg tænker, medmindre jeg giver dig det at forstaa ved Ord eller Tegn.

Saaledes kunne vi langt mindre se og erkjende, hvad Gud er i sit eget hemmelige Væsen, førend den Helligaand, som ogsaa randsager Guds Dybheder (som Paulus siger paa det samme Sted), aabenbarer os Saadant. Dette gjør han ved sin Prædiken om denne Artikel, hvori han lærer os, at der i den guddommelige Majestæt ikke er mere end eet eneste udeelt Væsen, og at det dog er saaledes beskaffent, at der i samme først er den Person, som kaldes Faderen, og af ham den anden, som er Sønnen, født af Evighed, og den tredie, som udgaar fra begge disse, nemlig den Helligaand. Disse tre Personer skille sig ikke fra hverandre som to eller tre Brødre og Søstre, men forblive i eet og samme, evige, udeelte og uadskillelige Væsen.

Saadant er, siger jeg, ikke udgrundet af menneskelig Fornuft; den kan ikke klattre eller stige saa høit; men det er aabenbaret fra Himmelen. Derfor kunne ogsaa alene de Christne tale herom, baade hvad det guddommelige Væsen er i sig selv og derhos ogsaa, hvorledes han aabenbarer sig udvortes i sine Skabninger, og hvad han har isinde med Menneskene, forat de kunne blive salige. Thi det høre de Altsammen af den Helligaand, som ved Ordet aabenbarer og forkynder det. De Andre derimod, som ikke have saadan Aabenbaring, men dømme efter sin egen Viisdom, saasom Jøder, Tyrker og Hedninger, de maa vel holde saadan Prædiken for den største Vildfarelse og det groveste Kjætteri og sige, at vi Christne ere taabelige og gale, som gjøre tre Guder, skjønt der dog efter al Fornuft, ja ogsaa efter Guds Ord ikke kan være mere end een Gud; thi det rimer sig ikke, at der er mere end een Vært i eet Huus, mere end een Herre og Fyrste i eet Regimente, og endnu langt mindre, at mere end een Gud regjerer over Himmel og Jord. Med slig Viisdom mene de nu, at de tilgavns have slaaet os af Marken og gjort os med vor Tro til Spot og Haan for hele Verden; retsom om vi vare saa dumme Hoveder og store Narre, at vi ikke ogsaa skulde kunne indse Saadant, da vi dog, Gud være lovet, ogsaa have saamegen Menneskeforstand og jo ligesaavel som de, om ikke med bedre og flere Grunde, end de med hele sin Alkoran og Thalmud, bevise, at der er ikke mere end een eneste Gud.

Men ved siden heraf sige og vide vi ogsaa det af Skriften, at, naar man vil tale om disse guddommelige Sager, er det paa langt nær ikke nok at gruble med Fornuften og pukke paa sin store Viisdom, men at der til at handle om denne og alle Artikler i vor Tro behøves en høiere Erkjendelse, end alle Menneskers Forstand kan naa. Det er endnu blot et lidet Stykke af den Kundskab, man bør have om Gud, naar man ikke veed Mere om ham, end hvad

ogsaa Hedningerne med sin Fornuft begribe og af saadanne fornuftige Aarsager slutte sig til. Ligesom ogsaa Hedningen Aristoteles i sin bedste Bog slutter Saadant af et Sprog hos deres viseste Digter, Homer, at det ikke kan være noget godt Regimente, hvor der er flere end een Herre; heller ikke, hvor i eet Huus mere end een Huus-Fader eller Moder vil styre og befale over Tyendet; derfor maa der i ethvert Regimente blot være een Herre og Regent.

Dette er vel ret og sandt. Thi Gud har ogsaa indplantet saadant Lys og Forstand i den menneskelige Natur for dermed at give den en Antydning og ligesom et Billede af sit guddommelige Regimente, at han nemlig er alle Skabningers eneste Herre og Skaber. Men dermed er endnu slet ikke det høie, evige, guddommelige Væsen nok udforsket og udgrundet. Thi om jeg end har lært, at en eneste guddommelig Majestæt regjerer alle Ting, saa ved jeg dog dermed endnu ikke, hvorledes det forholder sig med dette guddommelige Væsens Indre, og hvad der findes. Dette kan, som sagt, Ingen sige mig, saafremt ikke Gud selv aabenbarer det gjennem sit Ord.

Nu have vi Christne Skriften, om hvilken vi med Vished vide, at den er Guds Ord, hvilken ogsaa Jøderne selv have, og som fra deres Fædre er kommen til os. Af den, og af ingen anden Kilde, er ogsaa alt det, som man veed om Gud og guddommelige Gjerninger, selv hos Tyrker og Hedninger (det nemlig, som hos dem ikke er aabenbare Fabler og Opdigtelser), fra Verdens Begyndelse taget, og derhos med store Mirakler stadfæstet og bekræftet, indtil denne Dag. Denne lærer os nu saaledes om denne Artikel, at der vel ikke er nogen Gud eller guddommeligt Væsen uden dette ene, men den viser os Gud ikke blot udvortes, men fører os ogsaa ind i hans indre Væsen og viser os, at der i dette er tre Personer, dog ikke tre Guder eller tre Slags Guddom, men eet og samme, ubeelte guddommelige Væsen.

Saadan Aabenbarelse følger og fremgaar netop af Guds høieste Gjerning, hvori han tilkjendegiver sit guddommelige Raad og Villie, som han fra Evighed havde fattet og i Forjættelserne forkyndt, nemlig, at hans Søn skulde blive Menneske og dø for at forsone Menneskeslægten med Gud, eftersom vi ikke kunde hjælpes op fra vort gruelige Fald i Synd og evig Død ved noget andet Middel end en evig Person, som havde Magt over Synd og Død, til at udslette dem og istedet give Retfærdighed og evigt Liv. Det kunde ikke være nogen Engel eller Skabning, men maatte være Gud selv. Nu kunde ikke Faderens Person gjøre det, thi han skulde jo forsones; men det maatte være den anden Person, med hvem dette Raad var besluttet, gjennem hvilken og for hvis Skyld Forsoningen skulde ske.

Derfor ere her to forskjellige Personer: een, som bliver forsonet, en anden, som sendes til Forsoning og bliver Menneske. Hin kaldes Faderen som den Første, der ikke har sin Oprindelse af nogen Anden; denne kaldes Sønnen, som i Evighed er født af Faderen. Det viser og vidner Skriften, idet den nævner Guds Søn, saasom Ps. 2, 7.: **Du er min Søn, jeg, jeg fødte dig idag**; ligeledes Gal. 4, 4.: **Der Tidens Fylde kom, udsendte Gud sin Søn** ꝛc. Heraf følger jo med Nødvendighed, at Sønnen, efterdi han kaldes en Person maa være forskjellig fra Faderens Person.

Saaledes nævnes ogsaa Guds Aand særskilt og for sig selv, som en Person, der sendes eller udgaar fra Gud Fader og Søn; saaledes naar det hedder hos Joel 3, 1.: **Jeg vil udgyde min Aand over alt Kjød** ꝛc. Der bliver en Aand udgydt, som maa være Guds eller en guddommelig og af samme guddommelige Væsen, ellers vilde han ikke sige: **min Aand**, og dog en anden Person end den, som sender eller

udgyder. Ligeledes, efterdi han i sin Sendelse, idet han stiger ned i synlig Skikkelse, aabenbarer sig og fremtræder som en Due og Ildflamme, saa maa han efter Personen være noget Andet end baade Faderen og Sønnen.

Men naar vi sige, at Guds Søn er bleven Menneske af samme Natur, som vi ere, for at forløse os fra Synd og Død og bringe os evigt Liv, uden nogen vor Fortjeneste og Medvirken, da give vi hermed baade Jøder og Tyrker ikke mindre Anledning til Latter og Spot, end naar vi tale om tre Personer. Thi dette tykkes den menneskelige Viisdom langt mere urimeligt, hvorfor den ogsaa med sin jødiske, ja hedenske Prædiken forkynder denne kloge Lære: Gud er en eneste, almægtig Herre over alle Ting, som har skabt alle Mennesker og givet dem Loven, hvorefter de skulle leve. Deraf følger, at han er de Fromme og Lydige naadig, men straffer og fordømmer de Ulydige. Hvo, som derfor gjør gode Gjerninger og vogter sig for Synder, den vil han belønne ꝛc. Dette er idel hedenske Tanker, hentede fra dette jordiske, verdslige Væsen og dets Sager, som om det i Guds Regimente maatte gaa til paa samme Maade, som en Huusfader regjerer blandt sine Børn og Tjenestefolk; thi dem kalder man fromme Regenter og Herrer, som gjøre hin Forskjel mellem sine Undersaatter. Saadan hedensk Viisdom, Helligbed og Gudsdyrkelse lærer og øver ogsaa Paven, ligesom vi ogsaa Alle under ham have havt saadan Tro og ikke vidst anderledes, jeg saavelsom Andre; ellers vilde vi ogsaa baade have lært og handlet anderledes. Og i Korthed: hvo, som ikke har denne Aabenbaring og Guds Ord, han kan ikke tro eller lære anderledes.

Hvori have vi nu med saadan Tro været bedre end Hedninger og Tyrker? Ja, hvorledes have vi kunnet værge os for nogen Forførelse og opspunden Løgn, som man har bristet sig til at udgive for en god Gjerning og Gudsdyrkelse? Der have vi maattet følge, istedetfor Christus, enhver Slyngel, som er kommen med sin Kappe og Strikke, og troet, at den, som holdt Saadant, han blev derved salig. Og saaledes er al Verden bleven fuld af idel falsk Gudsdyrkelse (som Skriften egentlig kalder Afguderi), opfunden af menneskelig Viisdom, der strax lader sig fange af Saadant, som man udgiver for en god Gjerning og for Noget, hvori man viser Gud Lydighed; thi den veed ikke bedre, og hvorfra skulde den vide det, siden det ikke er den aabenbaret? Eller hvor det bliver prædiket, vil den dog ikke høre derpaa, men foragter det og følger sin egen Indbildning; derfor maa det altsaa forblive den en skjult og ubegribelig Ting, saaledes som St. Paulus her siger: **Hvo haver kjendt Herrens Sind?**

Os derimod bliver dette Guds Raad og Sind aabenbaret og forkyndt, hvorledes og hvorfor Gud nemlig har sendt og givet sin Søn i vort Kjød; thi af Guds Ord have vi denne Viisdom, at intet Menneske ved sig selv kan være retfærdig for Gud, men at Alt, hvad vi leve og gjøre, er under Vreden og fordømt, efterdi vi ganske ere fødte i Synd og af Naturen Gud ulydige. Men skulle vi blive Synden kvit og blive salige, da maa vi tro paa denne Midler, Guds Søn, som har taget vor Synd og Død paa sig, betalt derfor med sit Blod og sin Død og med sin Opstandelse forløst os derfra. Derved blive vi, trods at vi for denne Troes Skyld bespottes af den hedenske Klogt, som lærer os, at Gud belønner de Fromme, hvilket vi dog uden deres Mesterskab forstaa ligesaa godt og bedre end den. Men vi maa her have en høiere Viisdom, som ikke er udtænkt af os eller opkommet i vort Sind, men givet os af lutter Naade ved guddommelig Aabenbarelse. Thi vi ville ikke med vort Hoved og egne Tanker udforske Guds Raad, Sind

og Veie og blive hans Raadgivere, saaledes som Hine, der antaste hans Guddom og, tvertimod dette St. Pauli Sprog, understaa sig til ikke at tage eller lære af ham, men at give ham, at det igjen maatte betales dem; hvorfor de ogsaa gjøre saamange Guder, som deres Tanker ere (efter hvilke de udmale sig selv Gud og drømme om hans Væsen), saaat enhver skabbet Munkekappe eller anden selvvalgt Gjerning maa udrette og gjælde hos dem ligesaa meget, som det, Gud Fader, Søn og Helligaand i sit evige guddommelige Raad beslutter og gjør. De blive altsaa ikke Andet end Kappebærere og Gjerningslærere, hvilket ogsaa de, som slet Intet vide om Gud og ere aabenbare, onde Skjelme, vel kunne gjøre. Og naar de længe have drevet paa Saadant, vide de dog ikke, hvorledes de have det med Gud; derfor bliver det vel ved det, som St. Paulus siger: **Hvo haver kjendt Herrens Sind? Eller hvo var hans Raadgiver?** Thi det er jo ikke at kjende Guds Sind, hvad du opspinder af dit eget Hoved, og hvad Enhver uden al guddommelig Aabenbaring af sig selv kan udfinde, optænke og forstaa. Og hvad hjælper det dig, naar du ikke kan sige Mere, end at Gud er de Fromme naadig og straffer de Onde? Hvo gjør dig vis paa, at du er from og behager Gud med dit papistiske og tyrkiske Munkevæsen og Hellighed? Er det nok dermed, at du siger: Hvo, som holder saadan Orden, ham vil Gud give Himmelen? Nei, kjære Broder, her gjælder det ikke at mene eller sige, hvad der tykkes dig at være det rette, thi det kunde jeg ligesaa godt som du, ligesom det da ogsaa skeer, at Enhver optænker noget Særeget, denne en graa, hin en sort Munkekappe ꝛc.; men det gjælder at høre og vide, hvad Guds Raad, Villie og Mening er. Det kan intet Menneske sige dig af sit eget Hoved, ingen Bog lære dig uden alene det Ord og den Skrift, Gud selv har givet, som forkynder os, at han har sendt sin Søn til Verden for at forløse den fra Synden og Guds Vrede, saaat hver den, som tror paa ham, skal have det evige Liv.

Se, det vil St. Paulus i denne Epistel vise de Christne, at disse høie guddommelige Ting, det er, baade hans guddommelige, egentlige Væsen og hans Villie, Regimente og Gjerning, ligge langt over alle Menneskers Tanker, Forstand og Viisdom, med faa Ord, ere og forblive ubegribelige, uudforskelige og aldeles forborgne for al menneskelig Fornuft, og at Alt er faafængt, ja idel Mørke og Løgn, hvad den drister sig til og foretager sig at grandske, vide, lære og forklare i disse Ting. Og saafremt Noget heraf skal læres, erkjendes og udfindes, da maa det ske alene ved Aabenbaringen, det er, ved Guds Ord, som er os givet af Himmelen.

Thi disse St. Pauli Ord henføre vi ikke til Spørgsmaalet om Guds Forudviden med Hensyn til ethvert enkelt Menneske, om det skal blive saligt eller ikke. Derom vil Gud aldeles ikke, at vi skulle spørge eller forske. Derfor giver han heller ikke nogen særegen Aabenbarelse herom, men henviser alle Mennesker til Evangeliets Ord, hvorefter de skulle rette sig og deraf høre og vide, at saafremt de tro Samme, skulle de blive salige. Saaledes have ogsaa alle Hellige havt fuld Fortrøstning om sin Udvælgelse og det evige Liv, ikke paa Grund af nogen særegen Aabenbarelse om deres Udvælgelse, men formedelst Troen paa Christus. Derfor vil heller ikke St. Paulus (naar han ovenfor denne Text gjennem tre Capitler taler om Udvælgelsen), at Nogen skal spørge eller forske efter, om han er udvalgt, eller ikke; men han foreholder Enhver Evangeliet og Troen (ligesom han ogsaa tidligere har lært, at det er ved Troen paa Christus, at vi blive salige), og siger Rom. 10, 8 flgg.: **Ordet er dig nær i din Mund og dit Hjerte** ꝛc.; og

han forklarer sig selv saaledes, at dette Ord bliver forkyndt for alle Mennesker, forat Alle skulle tro det saaledes som han siger: **Den Samme er Alles Herre, han, som er rig nok for alle dem, som paakalde ham. Thi hver den, som paakalder Herrens Navn, skal vorde salig.**

Derimod taler han her om Guds underfulde Regimente i sin Kirke, at nemlig de, som have Navn og Ros af at være Guds Folk og Kirke (saaledes som Israels Folk havde), for sin Vantroes Skyld blive forkastede, medens de Andre, som forhen ikke vare Guds Folk, men vare under Vantroen, nu da de antage Evangeliet og tro paa Christus, for Gud ere den rette Kirke og blive salige. Saaledes er hos de Første alene deres egen Vantro Aarsag til, at de blive forkastede; dem derimod, som forhen laa i Vantro og Synd, tilbydes Guds Naade og Barmhjertighed i Christus til evigt Liv, uden nogen deres Fortjeneste, kun at de ville annamme og tro det, saaledes som han siger Rom. 11, 32.: **Gud har indesluttet Alle under Ulydighed, forat han kunde forbarme sig over Alle.**

Herpaa følger nu denne Text, idet Apostelen i stor Forundring over Guds Regimente og Gjerninger i sin Kirke udbryder og siger:

O Rigdoms Dyb baade paa Guds Viisdom og Kundskab! hvor urandsagelige ere hans Domme og hans Veie usporlige!

Det er Guds høie Tanker og Raad, som langt og høit overgaa alle Menneskers, ja alle Skabningers Sind og Forstand, at han saa rigeligen udøser sin Godhed og af lutter Naade og Barmhjertighed dertil udvælger de Fattige, Elendige, Uværdige, som ere indesluttede under Synden, det er, som i Sandhed erkjende sig værdige og skyldige for Gud til den evige Vrede og Fordømmelse, paadet de skulle vide, baade hvad han er indvortes i sit guddommelige Væsen, og hvad han har i sit Hjerte, nemlig, at han ved sin Søn vil skjænke dem, som tro, evigt Liv og Salighed. De Andre derimod, som stolte og sikkre bryste sig af de store Gaver, at de fremfor Alle af Gud ere kaldte til at være Guds Folk, at de have særlige Forjættelser, Propheter og Fædre ꝛc., og som mene, at Gud ikke kan eller vil erkjende noget andet Folk paa Jorden end dem for sit Folk og sin Kirke, — dem forkaster og fordømmer han for deres Vantroes Skyld, hvori deres Stolthed og Indbildning om egen Viisdom og Hellighed holder dem fangne.

Det maa vel kaldes en rig, uudsigelig, guddommelig Viisdom og Erkjendelse, hvilken alene de have, som tro paa Christus, at de nemlig kunne se ned i den dybe Afgrund, hvad Guds Hjertes Sind og Mening er, ihvorvel de dog i sin Skrøbelighed ikke kunne naa det fuldkomment eller udgrunde Mere deraf, end hvad de fatte i Troen paa det aabenbarede Ord, idet de se som i et Speil og i en mørk Tale, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 13, 12. Men for den blinde, vantro Fornuft er dette ganske fremmed og skjult, og slet Intet deraf kommer i dens Sind og Tanker; ja, den vil heller ikke høre eller vide Noget derom, selv om det bliver den aabenbaret. Det har St. Paulus seet og erfaret, hvorledes navnligt det hovmodige Jødefolk saa haardt og halsstarrigt satte sig imod denne Evangeliets Prædiken, at han maa forundre sig derover og sige: Hvorfor skal jeg tale mange Ord? Jeg seer jo dog, at det ikke er Andet end Guds dybe, uudgrundelige Viisdom, hans urandsagelige Domme og usporlige Veie ꝛc. Ligesom han ogsaa et andet Sted siger: **Vi tale Guds Viisdom, den hemmelighedsfulde, hvilken var skjult, og hvilken Gud haver forud bestikket før Verdens Begyndelse til vor Herlighed; hvilken ingen af denne Verdens Øverster kjendte,** 1 Cor. 2, 7. flg.

Dette Rigdoms Dyb paa Viisdom og Kundskab skulle vi Christne erkjende ved Troen (thi paa anden Maade kan det, som han selv siger, ikke fattes eller begribes), saaat vi, efterdi Verden dog ikke gjør det, holde for vist og af Hjertet give Gud den Ære, at han i Sandhed er en viis, retfærdig, miskundelig Gud og Herre, hvis Rigdom og Dybhed ikke kan udsiges, og som billigen bør prises og loves af alle Skabninger, efterdi han saa underligen regjerer sin Kirke ved sit Ord og Aabenbaring, at de, som høre og annamme Samme, deraf modtage saadant Lys, at de vende sig til ham og faa Kundskab om sin Salighed, hvilket de Andre aldrig kunne naa. Og denne uudsigelige Godhed viser han mod dem, som ere i Synden og under Guds Vrede, idet han overfører dem fra Dødens og Helvedes Verden til Naadens og det evige Livs Rige, saafremt de blot søge Naade og tro paa hans Søn Christus. Men paa den anden Side forkaster og fordømmer han ogsaa, som en retfærdig Dommer, med Rette dem, som ikke ville tro eller agte paa saadan Aabenbaring og Vidnesbyrd om hans Villie, som han i sin Søn giver, men derimod trodse og pukke paa sin egen blinde Indbildning om egen Viisdom og Retfærdighed, saaat de ogsaa, berøvede saadant Lys, Naade og Trøst, evindeligen maa blive udelukkede og udkastede af Guds Rige, uanseet hvor stort Navn og Kald de have, idet de holdes for Guds Folk og Kirke.

Dette er Guds urandsagelige Domme og usporlige Veie, det er, hans Regimente og Gjerning. Thi ved **Domme** forstaaes, hvad der for ham er Ret eller Uret, hvad der behager eller ikke behager ham, hvad han roser eller straffer, kort, hvad man skal følge eller sky. Saaledes ere ogsaa hans **Veie** det, som han vil bevise og gjøre mod Mennesket. Det kunne og formaa ikke Mennesker at udfinde af sin Fornuft eller med sine Tanker at udgrunde; de skulle heri kun lade Gud umeistret af sin Dom og Indbildning om, hvad der er Ret eller Uret, guddommeligt gjort og regjeret, ydmyge sig for ham og bekjende, at de deraf Intet kunne forstaa, eller derom raade og undervise, samt give ham den Ære, at han, som deres Gud og Skaber, langt bedre end vi elendige, usle Orme veed og forstaar, hvad han er, og hvorledes han skal regjere.

Thi hvo haver kjendt Herrens Sind? Eller hvo var hans Raadgiver? Eller hvo gav ham først, at det igjen skulde betales ham?

Han nævner tre Ting, hvorved Verden betages al Ros i guddommelige Sager: **at kjende Herrens Sind,** hvad han tænker og har fore eller hos sig selv fra Evighed har besluttet; **at give Raad** eller vise, hvad og hvorledes han skal foretage, begynde og udføre det; og endelig **at give ham,** det er, at hjælpe ham med sin Formue, Kraft og Gjerning. Dette er Altsammen umuligt for den menneskelige Natur; thi da den ikke kan kjende hans Sind, saa vil den langt mindre med sin Viisdom og Gjerning kunne være hans Raadgiver eller give ham Noget. Derfor er det jo en skammelig Formastelighed, at Verden understaar sig til Saadant og mener, at den ikke alene ved sig selv kan udgranske og træffe Guds Væsen, Villie og Gjerning, men ogsaa at kunne give ham Raad, hvorledes han skal handle, hvad han skal lade sig behage, ja endog med sine Gjerninger at kunne fortjene Noget af ham og gjøre saa Meget, at han maa gjengjælde det, og den faa Ros og Ære for, at den har udrettet store og fortræffelige Ting i hans Kirkeregimente, styrket og opholdt det og fyldt Himmelen ved sin store Helligheds 2c. Derfor maa ogsaa Gud, for at omstyrte dette forvendte Sind i sit Regimente og Gjerning ikkun gjøre det stik Modsatte af det, som den tænker og bestemmer, paadet de derved med sin Viisdom maa blive til

Daarer, støde sig og forarges. Saaledes vil han med Gjerningen og Erfaringen bevise, at det ikke skal gaa saaledes, som vi tænke eller foreslaa ham, paadet vi maa bekjende, at vi ikke have forstaaet hans Sind, Raad og Villie, ei heller været hans Raadgivere. Thi intet Menneske, ei heller nogen Engel har først optænkt, eller kunnet sige Noget forud, end sige at Gud nu skulde behøve at tage os med paa Raad eller betale os for Noget, som vi have givet ham.

Saadant viser sig hos tre Slags Folk paa Jorden, blandt hvilke de Christne maa leve. De **Første** ere de aldeles grove Sviin, som ikke spørge efter, hvad Gud er, eller hvorledes han regjerer, som Intet bryde sig om Guds Ord eller tro paa Noget uden paa sin Mammon og Bug og kun tænke paa, hvorledes de skulle kunne leve sig selv, ligesom Svinet paa sin Svinesti. Til disse maa man ikke tale om denne Text: O Rigdoms Dyb baade paa Guds Viisdom og Kundskab; thi de forstaa dog Intet deraf, om man end prædikede derom i al Evighed, men høre hellere, at man taler om deres Mask og Svinemad, hvormed de fylde sin Bug. Derfor lade vi dem ogsaa være og blive Sviin, som de ere, og hvorved de allerede ere adskilte fra Andre; kun er det fortrædeligt, at man maa se og høre Saadanne, ogsaa blandt de Christne.

De **Andre** ere de, som dog ere fornuftige og bekymre sig om, hvad Guds Sind og Mening, Domme og Veie ere, og hvorledes man skal blive salig; hvorefter ogsaa Hedningerne og vi selv under Pavedømmet have tragtet med Fornuften. Her er det, at alt Afguderi paa Jorden begynder; thi her kommer Enhver og lærer om Gud efter sine egne Tanker. Mahometh: Hvo, som holder hans Alkoran og Tro, behager Gud. En Munk: Hvo, som holder denne Regel og Orden skal blive salig. Paven: Hvo, som holder hans Lov og Gudstjeneste, valfarter til Rom til Apostlerne og kjøber hans Aflad, han faar Syndernes Forladelse; men den, som foragter det, er under Guds Vrede. Dette kaldes ogsaa Domme og Veie, hvormed man regjerer Samvittighederne og viser dem til det evige Liv, menende, at det er Guds Domme og Veie. Men derimod siger Guds Ord, at han ikke vil have Saadant, og at det er idel Vildfarelse, Mørke og forgjæves Gudsdyrkelse, det er, Afguderi, hvilket Gud allermest hader og fortørnes over. Og al Verden maa selv bekjende, at, om man end længe har øvet sine egne selvvalgte Gjerninger, saa kan man dog ikke med Vished sige og slutte, at Gud paa Grund af dette Levnet og denne Gjerning er En i Sandhed naadig og har Behag i ham. Alligevel gaar man hen paa Lykke og Fromme og bliver ved i denne blinde Mening og Indbildning, indtil Gud træffer Hjertet med Lovens Aabenbaring, saaat det forskrækket maa bekjende, at det har levet uden Guds Erkjendelse og intet vidst om hans Villie, samt at det ikke mere har noget Raad eller Hjælp, med mindre det griber Evangeliets Ord om Christus.

Saadanne have vi hidtil været Allesammen; thi heller ikke jeg, som en geistlig og lærd Doctor, vidste eller forstod noget Andet, men drømte om, at min Munkekappe skulde behage Gud og være mig en Vei til Himmelen. Jeg mente, at jeg ret vel havde kjendt Herrens Sind, vilde ogsaa være hans Raadgiver og fortjene mig Noget af ham, som han igjen maatte betale mig. Men nu seer jeg, at Saadant var falskt og idel Blindhed, og maa af hans Ord lære, at for ham gjælder intet Andet end at tro paa den korsfæstede Christus, hans Søn, og i saadan Tro at leve og gjøre, hvad Enhvers Kald og Stand fordrer. Paa den Maade kan man blive vis paa, hvad der for ham er Ret eller Uret, efterdi vi ikke have opdigtet Saadant af os selv, men have det gjennem hans Aabenbaring, hvori han viser os, hvad han har i Sinde, saaledes som

St. Paulus ogsaa siger 1 Cor. 2, 16.: **Vi have Christi Sind**; og v. 10.: **Os har Gud aabenberet det formedelst sin Aand** ꝛc.

Det **tredie** Slags ere de, som ogsaa handle herimod, ihvorvel de høre Ordet; thi jeg taler nu ikke om dem, som vitterligen forfølge Ordet, hvilke høre til den første Hob, som de, der slet ikke spørge efter Gud; men jeg taler om dem, som lade Aabenbaringen staa, men ledede af Djævelen gaa videre end den og udenom den, som ville udgrunde Guds Veie og Domme, som han ikke har aabenbaret; hvilke, saafremt de vare Christne, vel skulde lade sig nøie med og takke Gud for, at han har givet sit Ord, hvori han selv viser, hvad der behager ham, og hvorledes de skulle blive salige. Men nu lade de sig lede af Djævelen og ville søge andre Aabenbarelser og gruble over, hvad Gud er i sin usynlige Majestæt, hvorledes han hemmeligen regjerer Verden, og hvad han har besluttet med Enhver især i Fremtiden. Saa umuligt er det for Naturen og Fornuften at tæmme sig; med sin Viisdom ville de gribe ind i Guds Domme, sidde i Guds hemmeligste Raad og lære og mestre ham. Det er den lede Djævels Hoffærdighed, hvorfor han blev kastet i Helvedes Afgrund, da han vilde gribe ind i den guddommelige Majestæt og desuden gjerne vilde føre og styrte Menneskene med sig i samme Fald, saaledes som han gjorde i Begyndelsen i Paradiset; dermed har han ogsaa fristet de Hellige og Christus selv, da han satte ham paa Templets Tinde ꝛc.

Imod disse er det, St. Paulus her fornemmelig indfører disse Ord, som Svar paa den kloge Fornufts næsvise Spørgsmaal: hvorfor Gud saaledes har straffet og forkastet Jøderne og ladet de fordømte Hedninger komme til Evangeliet. Ligesaa: hvorfor han regjerer saaledes, at han ophøier ugudelige, onde Mennesker og lader det gaa de Fromme ilde og tilsteder, at de undertrykkes? Hvorfor han udvælger Judas til Apostel og siden forskyder ham, samt tager Morderen og Røveren til Naade? Saadanne vil Paulus hermed forbyde at stige op til Guds hemmelige Majestæt, og lære dem, at de skulle holde sig til den Aabenbaring som er os given; thi saadan Forsken og Klatren er ikke alene forgjæves, men ogsaa skadelig, saaat, om du ogsaa evindelig grundede derover, vilde du dog ikke opnaa det Allerringeste og ovenikjøbet brække Halsen.

Men vil du bære dig ret ad, saa kan du ikke gjøre noget Bedre end at omgaaes med hans Ord og Gjerninger, hvori han har aabenbaret sig og lader sig høre og gribe, hvori han fremstiller for dig sin Søn Christus paa Korset: det er din Forløsnings Værk, hvori du med Vished kan gribe Gud og se, at han ikke vil fordømme dig for dine Synders Skyld, dersom du tror, men skjænke dig det evige Liv, saaledes som Christus siger til dig: **Saa haver Gud elsket Verden, at han haver givet sin Søn den eenbaarne, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes** ꝛc. **I denne Christus,** siger St. Paulus Col. 2, 3., **ere alle Viisdommens og Kundskabens Skatte skjulte.** Her har du mere end Nok at lære, studere og tænke paa; her har du Anledning nok til at forundre dig over denne Guds høie Aabenbarelse og til at fatte Lyst og Kjærlighed til Gud; thi det er et saadant Værk, som aldrig i dette Liv kan udlæres, og, som St. Petrus siger 1 Pet. 1, 12., hvorpaa Englene ikke kunne se sig mætte, men hvori de uden Afladelse finde sin Lyst og Glæde.

Dette siger jeg, forat man kan forstaa at undervise og veilede Saadanne (om nogen skulde træffe paa dem), som ere anfegtede og plagede med saadanne Djævelens Tanker og Tilskyndelser til at friste Gud, idet han lokker dem til, udenfor Aabenbaringen, at gruble over hans hemmelige Veie og grandske efter, hvad Gud tænker med

Hensyn til dem, og derved fører dem i saadan Kleinmodighed og Tvivl, at de ikke vide, hvorledes de skulle bestaa. Saadanne skal man foreholde disse Ord og dermed straffe dem, ligesom St. Paulus sine Jøder og kloge Hoveder, fordi de med sin Viisdom ville gribe Gud og tage ham i Skole som hans Raadgivere og Mestere, forhandle med ham gjennem sig selv uden noget Middel, samt give ham saa meget, at han igjen maa betale dem.

Thi der kommer Intet af Alt dette; han har vel bygget for saa høit, at du nok med din Klattren skal lade være at stige over; og han eier saamegen Viisdom, Raad og Rigdom, at du aldrig kan udgrunde eller udtømme dem; men du maa være glad over, at han ved sin Aabenbaring giver dig Noget deraf at kjende og nyde, saaledes som nu følger:

Thi af ham og ved ham og til ham ere alle Ting; ham være Ære i Evighed.

Hvoraf skulle vi rose os, vil han sige, da dog Alt, som er til, ja ogsaa al vor Formue og Viisdom ikke er kommen af sig selv, men baade har sin Begyndelse af ham og opholdes ved ham og bestaar i ham, saaledes som han siger Ap. Gj. 17, 28.: **I ham leve og røres og ere vi** ꝛc.; ligeledes Ps. 100, 3.: **Han, han gjorde os, og ikke vi selv.** Det er: hvad vi ere og formaa, at vi leve, have Fred og Rolighed, kort, hvad Godt og Ondt der møder os, det skeer ikke tilfældigt og ved et Træf, men Altsammen af og ved hans guddommelige Raad og Velbehag; thi han sørger for os som for sit Folk og sine Faar, regjerer os, gjør vel imod os, hjælper og opholder os i Nød ꝛc. Derfor tilkommer ogsaa ham alene al Ære og Berømmelse af alle Skabninger.

Men at han taler saaledes: **Af ham og ved ham og til ham ere alle Ting,** dermed er, ganske enfoldigt, Saameget sagt: Begyndelse, Midte og Ende er Altsammen af Gud, saaat alle Skabninger fra ham have sin Oprindelse og tillige sin Vext, hvor store de skulle blive, hvor langt, bredt og vidt de skulle gaa. Ligesom, for at tale ret simpelt, ethvert Korn begynder saaledes, at der af den bortdøde Sæd voxer en Rod i Jorden; derpaa skyder det frem og bliver et Straa med Blade, Ax og Korn; derved bliver det staaende og har sine tre Ting, som det skal have. Saaledes have ogsaa alle Skabninger sin Begyndelse, Midte og Ende, en Grændse for, hvor længe de skulle vedblive at være til, saaat, naar den er naaet, da er det forbi med al Skabningen; og dersom Noget vel begynder at voxe, men dog ikke naar sit Maal, saaat det bliver fuldkomment, saa er det ogsaa forbi dermed. Summa: det maa Altsammen være Guds, saaat, hvor han ikke begynder, der kan Intet være eller vorde, hvor han ophører, der kan Intet bestaa. Thi han har ikke saaledes skabt Verden som en Tømmermand bygger et Huus og gaar bort og lader det staa, som det staar; men han bliver og opholder Alt, saaledes som han har gjort det; ellers vilde det hverken kunne staa eller blive varigt.

Men at St. Paulus ikke her som andetsteds blot siger: **Af ham ere alle Ting,** men lægger to Ting til og saaledes gjør tre Led, medens han dog igjen drager alle tre Stykker sammen og indeslutter dem i eet, idet han siger: Ham være Ære ꝛc., — dermed har han uden Tvivl villet antyde denne Artikel om de tre Personer i det guddommelige Væsen, om han end ikke nævner dem ved Navn, hvilket her ikke var nødvendigt. Saaledes have ogsaa de gamle Lærere anseet dette Sprog som et Vidnesbyrd om den hellige Treenighed, paa den Maade nemlig, at alle Ting ere skabte af Gud Fader og ved Sønnen (ligesom han ogsaa ved Sønnen gjør alle Ting)

og opholdes i den Helligaand ved Guds Velbehag; saaledes som St. Paulus ogsaa pleier at tale andetsteds, saasom 1 Cor. 8, 6.: **Vi have kun een Gud, Faderen, af hvem alle Ting ere, og vi i ham, og een Herre, Jesum Christum, ved hvem alle Ting ere, og vi ved ham.** Og om den Helligaand hedder det 1 Mos. 1, 31.: **Og Gud saa alt det, han havde gjort, og se, det var saare godt.**

Saaledes lærer Skriften os, at alle Skabningers Skabelse vel er den ene Guds eller den hele Guddoms Gjerning, men at der dog i dette ene Væsen er tre forskjellige Personer, saaat man retteligen siger, at Alt har sin Oprindelse, Bestaaen og Tilværelse **af** Faderen, som af den første Person, **ved** Sønnen, som er af Faderen, og **i** den Helligaand, som udgaar baade fra Faderen og Sønnen, hvilke dog alle tre forblive i een uadskillelig Guddom.

Men hvorledes og paa hvad Maade denne Forskjel mellem Personerne i det guddommelige Væsen fra Evighed af finder Sted, det skulle og maa vi vel lade udforsket. Vi kunne jo, som vi ved hint simple Exempel, ikke engang udgrunde Guds Skabning, og ingen Skabning er saa klog, at den hos sig selv kan forstaa de tre Stykker, Begyndelse, Midte og Ende, som, om end indbyrdes adskilte, dog hænge saaledes sammen, at man ikke med udvortes Sandser kan skille det ene fra det andet. Hvo har udgrundet eller kunnet sige, hvorledes det gaar til, at et Blad voxer frem af et Træ, eller at et Korn bliver til en Rod, og at et Kirsebær voxer frem af Blomsten gjennem Træ og Kjerne? Ligeledes, hvorledes et Menneskes Legeme og Lemmer synligen voxe og tiltage, eller hvad Øinenes Syn er for Noget, hvorledes det gaar til, at Tungen frembringer saamange forskjellige Lyd og Ord, som paa forskjellig Maade gaa ind i saamange Øren og Hjerter? Langt mindre, hvad Sjælens indvortes Kræfter ere med dens Tanker, Sind, Hukommelse ꝛc. Hvor tør vi da formaste os til med Fornuften at ville maale og fatte Guds evige, usynlige Væsen?

En anden Prædiken om den hellige Treenighed.

Efterdi denne Fest kræver, at man skal undervise, paaminde og styrke Folket i Troen paa den Artikel om den hellige Treenighed, ville vi atter tale Noget derom. Thi er man ikke ret undervist og grundfæstet i denne, da kunne heller ikke de andre blive omhandlede i sin Reenhed og til noget Gavn. Thi de andre Aarets Fester fremstille for os vor Herre Gud i hans Gjerninger og Undere, som han har gjort; paa Julefesten mindes man, at Gud er bleven Menneske, paa Paaskedag, at han er opstanden fra de Døde, paa Pintsedag, hvorledes han har givet den Helligaand og stiftet den christne Kirke, og saa fremdeles, saaat alle andre Fester prædike om vor Herre Gud, hvorledes han er beklædt med en eller anden Gjerning. Men denne Fest foreholder os, hvad han er i sig selv, uden alle Klæder eller Gjerninger, blot i sit guddommelige Væsen. Her maa man stige høit over al Fornuft, lade alle Skabninger nedenfor og alene høre, hvad Gud siger om sig selv og om sit indre Væsen; ellers kunne vi ikke erfare det.

Her støde nu Guds Daarlighed og Verdens Viisdom mod hinanden. Thi naar Verden hører, at Gud taler saaledes om sig selv, at han er en eneste Gud og dog tre forskjellige Personer, saa holder den det for en aldeles forargelig, daarlig Prædiken, og

alle de, som følge Fornuften og høre Saadant, agte de Mennesker, som tro og lære Saadant, for idel Narre. Derfor er ogsaa bestandig fra Apostlernes og Fædrenes Tid indtil den Dag idag denne Artikel blevet anfegtet; dette bevidner Historien, og navnlig St. Johannis Evangelium, hvilket han ogsaa alene for at stadfæste denne Artikel har maattet skrive mod den Kjætter Clerinth, som endnu paa Apostlernes Tid strax begyndte og af Moses vilde bevise, at der kun var een Gud; derfor kunde vor Herre Jesus Christus ikke være sand Gud; thi Gud og Menneske vilde ikke rime sig sammen. Saaledes snakkede han af Fornuften og mente, at saaledes som han tænkte det, saaledes skulde det ogsaa gaa til deroppe i Himmelen og ikke anderledes.

Men tvi dig, du skjændige Fornuft! Hvorledes komme dog vi elendige, usle Mennesker dertil, vi, som ikke vide, hvorledes det har sig med vor egen Tale, Latter og Søvn, hvilke naturlige Gjerninger vi dog dagligen øve og føle, og ville dog uden Guds Ord, alene efter vort eget Hoved tale om Gud, hvorledes det har sig med hans guddommelige Væsen? Er det ikke en Blindhed over al Blindhed, at et Menneske, som ikke kan udsige det mindste Verk, som han dagligen seer paa sit Legeme, dog tiltror sig at vide det, som er udenfor og over al Fornuft, og hvorom Gud selv alene kan tale, og saa frækt og grovt tør sige, at Christus ikke er Gud?

Ja, naar man i saadanne Sager kunde tale efter eget Godtthkke, da skulde vel jeg ogsaa kunne gjøre det. Men om man end længe og skarpsindigt tænker efter og dernæst holder det sammen med Skriften, saa holder det ikke Stik. Derfor maa vi om saadanne Sager tale eller stamme efter, saaledes som den hellige Skrift foresiger os: at Jesus Christus er sand Gud, at den Helligaand er sand Gud, og at der dog ikke er tre Guder eller tre guddommelige Naturer, saaledes som f. Ex. tre Brødre, tre Engle, tre Sole, tre Vinduer kunne være; thi saaledes ere de ikke adskilte, men det er eet eneste guddommeligt Væsen, saaat man ikke kan dele dem med Hensyn paa Væsen, og dog ere de forskjellige Personer.

Thi saaledes siger St. Paulus om Christus Hebr. 1, 3.: **Han er hans Væsens udtrykte Billede**; og Col. 1, 15.: **Han, som er den usynlige Guds Billede, al Skabningens Førstefødte.** Disse Ord skal man lade staa, som de staa, nemlig, at han stiller alle Skabninger, Engle og Mennesker og Alt, som er til, under Christus. Hvor det skeer, der maa være idel Gud; thi udenfor Skabningen er der Intet uden Gud selv. Det er altsaa een og samme Ting og kommer aldeles ud paa Eet, om man siger: Christus er al Skabningens Førstefødte, og om man siger ligefrem: Christus er sand, evig Gud. Og forat man klart skal fatte, hvad han mener, føier han til: Han er den usynlige Guds Billede. Er han et Billede af Gud, saa maa han være en Person og forskjellig fra den, hvis Billede han er, og dog i eet eneste guddommeligt Væsen med Faderen, saaat han og Faderen ikke ere een, men to Personer; ellers kaldtes han ikke Guds Væsens udtrykte Billede, hvis han ikke i lige Maade var Gud, efterdi ingen Skabning kan være Guds Væsens Billede, fordi det ikke har dette Billede i sig. Saaledes kunde han heller ikke hedde Guds Billede, hvis der ikke var forskjellige Personer, een, fra hvem Billedet udgaar, en anden, som er Billedet; det er, saaledes som vi tydeligere sige efter Skriften: een Person, nemlig Faderens, som føder i Evighed, en anden, nemlig Sønnens, som i Evighed bliver født, og dog begge lige evige, mægtige, vise og retfærdige.

Om end derfor Jøder og Tyrker spotte os, som satte vi tre Brødre i Himmelen, saa har dog dette ikke Meget

paa sig. Jeg kunde vel ogsaa være med, hvis det her gjaldt at spotte eller være spidsfindig. Men de gjøre os Uret og lyve paa os. Thi vi gjøre ikke tre Mænd eller tre Engle, men eet eneste guddommeligt Væsen og den inderligste Enhed i Sammenligning med Alt, som er herneden, saaat Legeme og Sjæl ikke er saa inderligt forenede, som Gud er een. Fremdeles sige vi, at den hellige Skrift lærer os, at i samme ene, guddommelige Væsen har Gud Fader før alle Skabninger, før Verden blev skabt, og som St. Paulus pleier at tale, før Verdens Grundvold blev lagt, i Evighed født en Søn, som er ham liig og i alle Maader Gud, ligesom han er Gud. Thi ellers kunde ikke St. Paulus sige, at han er den usynlige Guds Billede. Heraf fremgaar jo, at der er en Forskjel mellem Faderen og Sønnen, og at der alligevel er een eneste Gud; det kan man ikke komme fra, med mindre vi ville fornegte St. Paulus og blive Jøder og Tyrker.

I 1 Cor. 10, 9. taler St. Paulus atter om Christus, ihvorvel med andre Ord, saaledes: **Lader os ei heller friste Christus, som og Nogle af dem fristede ham og bleve ødelagte af Slanger** ꝛc. Se der, hvor lisligt St. Paulus og Moses kysse hinanden, og hvor venligt den Ene svarer den Anden. Moses siger 4 Mos. 14, 22.: **Dette Folk har nu fristet mig ti Gange og ikke hørt paa min Røst.** Paa det samme Sted staar Ordet **Herre**, som vi af den Grund overalt i Bibelen have ladet trykke med store Bogstaver, fordi det er det Navn, som alene tilhører og tillægges den evige, ene sande Gud; thi de andre Ord, hvormed man ellers nævner Gud, blive vel ogsaa undertiden udsagte om Mennesker; men dette Ord, Herre, siges alene om Gud. Nu siger Moses: Herren, Adonai, den sande Gud, siger: Dette Folk har nu fristet mig ti Gange. Dernæst kommer St. Paulus til og siger, hvem denne Gud var: De have fristet **Christus.** Indvend nu, hvad du vil. St. Paulus siger, at det er Christus; Moses siger, at det er den eneste, evige, sande Gud. Derhos var Christus dengang endnu ikke født, ja hverken David eller Maria var født, og dog siger han ligefrem: De have fristet Christus, lader ikke ogsaa os friste ham.

Heraf følger jo visselig, at Christus er den Mand, om hvem Moses skriver, at han er Gud; og saaledes bekjende begge, Moses saa længe forud og St. Paulus, med een Mund, dog med andre Navne, at Christus maa være Guds Søn, født af Faderen i Evighed, i eet eneste guddommeligt Væsen og dog i Noget forskjellig fra Faderen; kald det, hvorledes du vil; vi kalde det Person. Dermed have vi vel ikke talt fuldkommen tydeligt og ret, men ikkun stammet, ligesom vi ogsaa stamme i Ordet Treenighed. Men hvad skulle vi gjøre? Vi kunne jo ikke bedre. Faderen er altsaa ikke Sønnen, og dog er Sønnen født af Faderen i Evighed, og den Helligaand udgaar fra Gud Fader og Gud Søn; og altsaa er der tre Personer og alligevel blot een Gud. Thi hvad Moses siger om Gud, det siger St. Paulus ogsaa om Christus.

Paa samme Maade taler St. Paulus ogsaa Ap. Gj. 20, 28., da han tog Afsked med dem i Milet og paamindede de Ældste, som han havde ladet sammenkalde, om deres Embede, og siger: **Saa giver da Agt paa Eder selv og paa den ganske Hjord, i hvilken den Helligaand satte Eder som Opsynsmænd at vogte Guds Menighed, hvilken han forhvervede med sit eget Blod** ꝛc. Dette er ogsaa en klar Text, hvoraf det uden al Modsigelse fremgaar, at vor Herre Christus, ved hvis Blod Kirken er forhvervet, er den Gud, hvem Kirken tilhører. Thi han siger klarligen, at det er Gud, som ved sit Blod har forhvervet Menigheden, og hvem Menigheden tilhører

Efterdi nu, som vi før have hørt, Personerne ere forskjellige og her alligevel staar, at Gud selv har forhvervet Menigheden ved sit Blod, saa fremgaar heraf aabenbart, at det er sit eget Blod, Gud har udgydt for sin Kirke; det er, at Christus, vor Saliggjører er sand Gud, født af Gud Fader i Evighed, dernæst ogsaa i Tiden blevet Menneske og født af Jomfru Maria. Thi saafremt dette Blod (det er jo et naturligt Menneskes legemlige, virkelige, røde, udgydte Blod) skal i Sandhed hedde Guds Blod, da maa dette Menneske være sand Gud, en evig almægtig Person i det ene guddommelige Væsen, om hvem man i Sandhed kan sige: Dette Blod, som udflød af den korsfæstede Christi Side og blev udgydt paa Jorden, er ikke et slet og ret Menneskes, ligesom de Andres, men Guds eget Blod.

Thi St. Paulus taler ikke saadant af Letsindighed, men i en høist vigtig Sag, og giver denne Formaning med stort Alvor for ret at paaminde os om det høie Embede, at regjere og føde Menigheden med Guds Ord, paadet vi ikke skulle drive Skjemt dermed, men vide, at det for ham er ligesaa vigtigt og stort, som hans kjære Søns Blod er ham dyrebart, hvilket alle Skabninger ikke formaa at betale; og saafremt vi i saadant Embede ere efterladne eller utro, da siger han, forsynde vi os mod og gjøre os skyldige i Guds Blod, saaat det forgjæves maa være udgydt for de Sjæle, som vi skulle forestaa.

Af saadanne Sprog have vi mange flere, og navnlig i Johannis Evangelium, hvor man ikke kan komme fra, men maa sige, at Gud Fader, Gud Søn og Gud den Helligaand ere tre forskjellige Personer, dog i eet eneste guddommeligt Væsen. Thi vi tilbede ikke tre Guder, saaledes som Jøderne og Tyrkene spottende sige om os, men kun een eneste Gud, som Skriften afmaler os saaledes, at der er tre Personer og dog blot een eneste Gud. Saaledes, naar Christus siger til Philippus Joh. 14, 9.: **Hvo mig haver seet, haver seet Faderen.** Her stiller han sig i eet eneste, lige, guddommeligt Væsen med Faderen (aldeles som St. Paulus, naar han kalder ham den usynlige Guds Billede) og antyder dog, at det er to forskjellige Personer; Faderen er ikke Sønnen og Sønnen er ikke Faderen, og de ere dog en eneste Gud.

Af saadanne Sprog, siger jeg, er der her og der mange flere, med hvilke de hellige Fædre mandigen have forsvaret denne Artikkel mod Djævelen og Verden og saaledes overantvordet den til os som en Arv. Om nu Fornuften holder den for Daarskab, hvad spørge vi derefter? Thi det er ingen Kunst at være spidsfindig i saadanne Sager; det kunde vel jeg ogsaa ligesaa godt som Andre. Men jeg har, Gud ske Lov, den Naade, at jeg her ikke tragter efter at disputere meget; men naar jeg veed, at det er Guds Ord, og at Gud har talet saaledes, da spørger jeg ikke videre efter, hvorledes det kan være sandt, men lader mig nøie med Ordet alene, det maa rime sig med Fornuften, hvorledes det vil. Saaledes burde ogsaa enhver Christen gjøre i alle vor hellige Troes Artikler, saaat man ikke grublede eller disputerede meget over, om det ogsaa er muligt, men alene se hen til og spørge efter, om det er Guds Ord. Er det hans Ord, saaat han har sagt det, saa forlad dig fast derpaa; han vil ikke lyve eller bedrage dig, om du end ikke forstaar, hvorledes eller naar. Efterdi vi derfor sandeligen have Guds Ord om denne Artikel om den hellige Treenighed, og de hellige Fædre fra Kirkens Begyndelse saa mandigen have forsvaret den mod alle Slags Partier, saa skal man ikke disputere om, hvorledes det gaar til, at Gud Fader, Søn og Helligaand er een eneste Gud; thi Saadant er dog ubegribeligt; men man skal lade sig nøie der-

med, at Gud saaledes taler og vidner om sig selv i sit Ord. Han veed bedre, hvad han er, og hvorledes der bør tales om hans Væsen, end du kan optænke det.

Og hvorledes kan du tiltro dig saa nøie at kunne fatte og kjende dette høie, ubegribelige, guddommelige Væsen, da du jo dog Intet veed om dit eget Legeme og Liv. Du veed jo ikke, hvorledes det gaar til, at din Mund leer, at dine Øine se et Slot eller et Bjerg mange Mile borte; fremdeles, at et Menneske, naar det sover, er dødt med Hensyn paa Legemet og dog lever. Vi kunne jo ikke begribe den mindste Ting paa os selv, hvorledes det gaar til, at et Haar voxer, og dog ville vi i Djævelens Navn, med vor Fornuft, som er saa blind i sine egne Sager, uden Guds Ord klattre op i Himmelen og begribe og bestemme Gud i hans Majestæt. Vil du endelig bruge din Fornuft og Kløgt, hvorfor bruger du den da ikke paa dig selv i de Ting, som du dagligen omgaaes med, og spørger, hvor dine fem Sandser ere, naar du sover, hvor din Stemme kommer fra, naar du leer ꝛc.? I saadanne Sager kunde man uden Synd anstrænge sig; men her, hvor det spørges om, hvad og hvorledes dette ene Væsen er, der blive man enfoldigt ved Ordet, som siger, at Christus er den usynlige Guds Billede og al Skabningens Førstefødte, det er, at han i lige Maade er Gud ligesom Faderen.

Derefter siger han atter Joh. 5, 23.: **Alle skulle ære Sønnen, ligesom de ære Faderen.** Ligesaa Joh. 12, 44.: **Hvo som tror paa mig, tror ikke paa mig, men paa den, som mig haver udsendt.** Ligesaa Joh. 14, 1.: **Tror paa Gud og tror paa mig.** Og Joh. 16, 15.: **Alt, hvad Faderen haver, er mit** ꝛc. Disse og lignende Sprog kan man ikke komme fra, thi Gud har talt dem, som ikke lyver og alene veed, hvorledes der skal tales ret om Gud. Og er altsaa denne Artikel fast nok grundet i den hellige Skrift.

Naar man nu har dette, saa følger derefter den tredie Person, den Helligaand; ham kalder man i Skriften snart Guds Aand, snart hans Sjæl eller Hjerte. Han kaldes og er ikke født ligesom Sønnen, men udgaar fra Faderen og Sønnen; det er en saadan Person, som har det guddommelige Væsen i Evighed fra Faderen og Sønnen tillige, ligesom Sønnen har det alene af Faderen. Det er altsaa tre forskjellige Personer, dog i eet eneste guddommeligt Væsen og Majestæt. Thi Skriften forehelder os, at den Herre Christus er Guds Søn fra Evighed og Faderens Billede, lige stor, mægtig, viis og retfærdig, saaat der i Faderen er Intet af Guddom, Viisdom, Kraft og Magt, som ikke ogsaa er i Sønnen og i den Helligaand, som udgaar fra Faderen og Sønnen. Om nu Nogen vil vide, hvorledes det gaar til, til ham siger jeg, at det er et ubegribeligt Væsen, over alle Engle og Skabninger, hvorom man ikke kan vide Mere, end Skriften giver os tilkjende.

Derfor have Fædrene gjort ret i, at de have forfattet Troen eller Symbolet ganske enfoldigt, saaledes som Børnene bede det: Jeg tror paa Gud Fader, Himmelens og Jordens Skaber, og paa Jesum Christum, hans eenbaarne Søn ꝛc., og paa den Helligaand. Denne Bekjendelse have vi ikke gjort eller optænkt, heller ikke de gamle Fædre, men, ligesom Bien samler Honning af mange Slags skjønne, liflige Blomster, saaledes er dette Symbol net og kort sammensattet af de kjære Propheters og Apostlers Bøger, det er, af den ganske hellige Skrift, for Børn og enfoldige Christne, saaat man billigen kalder det Apostlernes Symbol eller Tro; thi det er saaledes beskaffent, at man ikke bedre og færdigere havde kunnet affatte det saa kort og klart. Og har man fra gammel Tid i Kirken

holdt for, at enten Apostlerne selv have forfattet det, eller at det af deres bedste Disciple er sammenstillet fra deres Skrifter eller Prædikener.

Det begynder saaledes: Jeg tror. Paa hvem? Paa Gud Fader. Dette er den første Person i Guddommen. Og paadet man desto nøiere maa kunne adskille alle tre Personer, bliver Enhvers Egenskab og Gjerning, hvori han især aabenbarer sig, korteligen nævnet. Saaledes ved den første Person Skabelsens Verk. Thi ihvorvel det er sandt, at dette Verk ikke tilhører een Person, men hele det ene, evige guddommelige Væsen, saaat man maa sige, at Gud Fader, Gud Søn og Gud den Helligaand har skabt Himmel og Jord, saa bliver dog her saadant Verk nævnet ved Faderens Person som den, der er den første Person, fordi han ellers ikke i noget Verk fremtræder synligt og udvortes, uden i alle Skabningers Skabelse, hvilket er den guddommelige Majestæts første Verk ligeoverfor Skabningen. Men egentlig og i Særdeleshed bliver han ved dette Ord, Fader, adskilt fra de andre Personer, for dermed at tilkjendegive, at han er den første Person og ikke er af nogen Anden; men Sønnen og den Helligaand ere af Faderen.

Derefter siger Troen videre: Jeg tror endnu paa En, han er ogsaa Gud; (thi det at tro er en saadan Ting, som ikke kan have nogen Skabning, men alene Gud til sin Gjenstand). Hvad hedder han da? Jesus Christus, hans eenbaarne Søn. Saaledes have de Christne bedet vel mere end 1500 Aar; ja alle Troende fra Verdens Begyndelse, om de end ikke have havt netop disse Ord, have dog troet og bekjendt netop det Samme. Saaledes er nu dette det Første, som Guds Søn besidder alene, at han hedder Guds eenbaarne Søn. Thi omendskjønt ellers alle Engle, ja alle Christne kaldes vor Herre Guds Sønner og Døttre, saa hedder dog Ingen den eneste eller eenbaarne Søn; men den Herre Christus er alene saaledes født af Faderen, at han ikke har sin Lige blandt alle Skabninger, heller ikke blandt Englene, idet han nemlig er en sand, egentlig Søn, det er, af samme guddommelige, evige, uskabte Væsen, som Gud Fader. Derefter opregnes videre hans særegne Verk: Som blev undfangen af den Helligaand, født af Jomfru Maria, piint under Pontius Pilatus, korsfæstet død, og begraven, nedfor til Helvede, opstod tredie Dag fra de Døde, opfor til Himmels, sidder hos Guds den almægtige Faders, høire Haand, hvorfra han skal igjenkomme for at dømme Levende og Døde 2c. Ved dette sit eget Verk bliver Sønnen adskilt; thi han alene, ikke Faderen, ei heller den Helligaand er bleven et naturligt Menneske, Kjød og Blod, saaledes som vi ere, har lidt, og er død, opstanden og faren til Himmels 2c.

For det Tredie følger: Jeg tror paa den Helligaand. Her nævnes atter en særskilt Person, dog med guddommeligt Væsen som Faderen og Sønnen. Thi man skal og maa ikke tro paa nogen Anden, end paa den sande Gud alene, efter det første Bud: Jeg er alene Herren din Gud. Saaledes er i denne Bekjendelse paa det Korteste sammenfattet baade det guddommelige Væsens Eenhed, at vi skulle tro paa og tilbede een eneste Gud, og dog i tre forskjellige Personer. Saadan Forskjel er ogsaa antydet i den hellige Daab, idet vi blive døbte i een eneste Guds Navn, og Christus dog befaler at døbe i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands. Denne Persons Egenskab er nu den, at han udgaar baade fra Faderen og fra Sønnen, hvorfor han ogsaa kaldes baade Faderens og Sønnens Aand, som bliver udgydt i Menneskenes Hjerter og aabenbarer sig i det Verk, at han forsamler Christi Kirke i alle Tungemaal, oplyser og antænder Hjerterne til een Tro ved Evangeliets Ord,

samt helliger dem og gjør dem levende og salige.

Saaledes ere ogsaa i denne Symbolets Bekjendelse de tre Personer sammenfattede i eet guddommeligt Væsen, og dog enhver beklædt med en særegen Gjerning fremfor den anden, paadet at de enfoldige Christne maa vide, at der vistnok blot er eet guddommeligt Væsen og een eneste Gud, men dog tre Personer. Til Kjendetegn herpaa er der nævnet forskjellige Gjerninger, forat man ikke skal sammenblande Personerne. Faderen tillægger man Skabelsens Verk, Sønnen Forløsningen, den Helligaand Kraften til at forlade Synder, husvale, styrke og endelig at overføre fra Døden til det evige Liv. Ikke saaledes at forstaa, at Faderen er alene Skaber, eller Sønnen alene Forløser og den Helligaand alene Helliggjører; men ihvorvel det at skabe og opholde alle Ting, at gjøre Fyldest for Synden, forlade Synder, opvække fra Døden og skjænke evigt Liv ere Gjerninger, som tilhøre den hele guddommelige Majestæt, saa nævnes dog Faderen i Skabelsens Verk, som oprindelig udgaar fra ham som den første Person; Sønnen i Forløsningens Verk, som han udretter i sin egen Person; den Helligaand i Helliggjørelsens Verk, hvortil han i Særdeleshed er sendt og har aabenbaret sig; paadet at de Christne enfoldigt og fast maa tro, at der kun er een eneste Gud og dog tre Personer i eet eneste guddommeligt Væsen, saaledes som de hellige Fædre af Mose og af Propheternes og Apostlernes Skrifter med Flid have samlet det sammen og forsvaret det mod alle Kjættere.

Denne Tro er gaaet i Arv ligetil os, og Gud har mægtigen opholdt den i sin Kirke indtil denne Dag mod alle Partier og Djævle. Derfor skulle vi ogsaa enfoldigen blive derved og ikke være selvkloge. Thi Christne ere saadanne Folk, som skulle tro, hvad der er daarligt for Fornuften, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 1, 20., at Gud ved Evangeliets Prædiken vilde gjøre Verdens Viisdam til Daarlighed. Thi hvorledes kan Fornuften skikke sig deri og tro dette, at Tre ere Eet, og Eet er Tre? at Gud er bleven Menneske? at et Menneske, naar det efter Christi Befaling overøses med Vand, bliver tvættet med den Herres Jesu Christi Blod og toet reen fra alle Synder? ꝛc. Saadanne Artikler ere for Fornuften lutter Daarskab, saaat St. Paulus med Rette kalder Evangeliet en daarlig Prædiken, ved hvilken vor Gud gjør dem salige, som ikke ville være kloge, men blindt hen tro Ordet. De Andre, som ville følge Fornuften i saadanne Ting og foragte Ordet, skulle med sin Viisdom gaa tilgrunde og fordærves.

Saaledes have vi nu tilstrækkeligt Beviis angaaende den hellige Treenighed, baade af Skriften og af Symbolet, saameget som en enfoldig Christen har nødig til Underviisning. Foruden saadanne Beviser er der ogsaa Mirakler, ved hvilke vor Herres Jesu Christi og den Helligaands Guddom er stadfæstet, og som man ikke skal agte ringe eller slaa hen i Veiret. Thi vor Herre Gud lader saadanne Mirakler ske til Gavn for sin Christenhed og til Troens Bestyrkelse; og det er ham ikke derom alene at gjøre, at de Mennesker, som have ført vrang Lære, blive straffede; thi det kunde han vel spare til hint Liv, ligesom han ellers lader mange Mennesker gaa ustraffede hen hele ti, tyve eller tredive Aar. Men Partiaanderne, som bespotte og forhaane Gud med falsk Lære, dem angriber han her i dette Liv med aabenbare, særegne og ualmindelige Straffe, paadet at andre Mennesker skulle lægge Mærke dertil og tage Saadant som et Vidnesbyrd (ved Siden af det, at de forud aabenbart ere overbeviste om sin Bespottelse og derhos fordømte af sin egen Samvittighed) om, at de have været Ophavsmænd til, at Guds Navn og Ord er bleven bespottet, saaat Enhver maa

sige, at Gud ikke har Behag i deres Lære, efterdi han paa en saa særegen Maade beskjæmmer dem, idet de gaa tilgrunde gjennem andre Straffe end de, som ellers pleie at overgaa onde Mennesker.

Saaledes beretter Historien, at der paa Evangelisten Johannis Tid levede en Kjætter ved Navn Cerinth, som først prædikede mod Apostlernes Lære, ringeagtede den Herre Christus og lærte, at han ikke var Gud. Denne Bespottelse tog saadan Overhaand, at den hellige Evangelist Johannes efter de andre Evangelister maatte skrive sit Evangelium og, som man seer, hovedsagelig rette det derhen, at han forsvarede Christi Guddom mod denne Cerinth og hans Hob. Derfor seer man ogsaa, at St. Johannes fremfor de andre Evangelister begynder sit Evangelium høit og ikke omtaler mange af den Herres Christi Undere, men derimod hans Prædikener, i hvilke Christus vældigen afmaler sig som den, der er sand Gud, født af Faderen i Evighed, med lige Magt, Ære, Viisdom, Retfærdighed og alle andre guddommelige Verk. Det hændte imidlertid engang, at den kjære St. Johannes med nogle af sine Disciple gik ind i en offentlig Badestue. Da han nu fik vide, at Kjætteren Cerinth med sin Sværm ogsaa var derinde, nølede han ikke længe, men sagde til sine Disciple, at de med ham skyndsomt skulde gaa bort derfra og ikke dvæle blandt Gudsbespotterne. Disciplene adlød ham og skyndte sig strax bort med ham. Da de nu vare gangne ud af Badestuen, faldt Huset sammen og ihjelslog Cerinth tilligemed hans Tilhæng, saaat ikke Een undslap.

Saaledes læser man ogsaa om Kjætteren Arius, som fremfor alle Andre heftigen anfegtede denne Artikel, at vor Herre Christus er sand Gud, og derved anrettede saare stor Skade i Christenheden, saaat man henved 400 Aar efter hans Død havde at gjøre dermed, og endnu den Dag idag er hans Vildfarelse ikke aldeles udryddet. Da traadte vor Herre Gud ogsaa til og forsvarede sin Ære ved et mærkeligt Under. Thi saaledes beretter Historien, at Arius havde indsmigret sig hos Keiser Constantin og hans Raad og derhos ved aflagt Eed besnakket dem saaledes, at man holdt for, at han aldrig havde ført vrang Lære, og Keiser Constantin bød derfor Biskop Alexander i Constantinopel, at han skulde erkjende ham for et Lem af Menigheden og igjen indsætte ham i Præsteembedet. Fordi nu den fromme Biskop vægrede sig herfor, da han godt indsaa, hvorhen Arius og hans Hob sigtede, saa truede Eusebius og de andre Biskoper, som stode paa Arius's Side, ham med, at de, saafremt han ikke igjen vilde optage ham ifølge den udstedte Befaling fra Keiseren, vilde med Magt forjage ham og Arius skulde blive optaget af den hele Menighed; derfor maatte han overtænke Sagen til næste Dag. Den fromme Biskop blev nu herover bange, og fordi Arius's Tilhæng var saa stort og mægtigt og dertil havde Keiserens Befaling og det hele Hof paa sin Side, tænkte han at søge Hjælp hos Gud, hos hvem man alene finder den i saadanne Ting, som angaa Guds Ære. Han faldt derfor ned paa sit Ansigt til Jorden i Kirken og bad den ganske Nat, at dog vor Herre Gud for at redde sit Navn og sin Ære vilde sende et saadant Middel, hvorved det onde Foretagende maatte forstyrres og hans Christenhed blive hjulpet mod Kjætterne. Da det nu blev Morgen og henved den Tid, da man skulde komme sammen paa det bestemte Sted, nemlig i Kirken, og Biskop Alexander enten skulde optage Arius, eller blive udstødt af Embedet, indfinder Arius sig tidligt med sit Tilhæng og gaar med megen Pragt, fulgt af en stor Hob til Kirken. Men underveis blev han overfaldt af Smerter i Maven og begjærede derfor at komme ind paa et Secret. Medens nu det præg-

tige Følge dvælede paa Gaden og ventede paa ham, kommer der et Bud om, at han havde opgivet Aanden paa hint Sted og at Lunge og Lever var gaaet fra ham; saaat Historien med Rette kalder det en mortem dignam blasphema et foetida mente, det er, han fik en saadan Ende, som passede godt til et bespottende og stinkende Hjerte.

Saaledes er denne Artikel vældigen bleven opretholdt af Gud, først ved Apostlernes og Fædrenes Skrifter og Kamp, dernæst ogsaa ved Mirakler eller Undere, og den skal ogsaa herefter blive saaledes opretholdt, at vi ikke skulle tvivle paa den, men tro paa Gud Fader, Gud Søn og Gud den Helligaand, saaledes som vore Børn og vi selv daglig bekjende i vor Troesbekjendelse, saaat man ikke gjør det guddommelige Væsen til een Klump eller blot een Person. Thi derfor er der tilføiet tre Slags forskjellige Gjerninger, forat et enfoldigt Christenmenneske maa have en Forskjel mellem Personerne og dog ikke adskille Væsenet, men lade den ene Gud forblive i eet udeelt Væsen. Dette prædiker man idag paa denne Søndag, paadet man maa lære og vide, at vi ikke ere komne til denne Lære gjennem en Drøm, men af Guds Naade, ved hans Ord og ved de hellige Apostler og Fædre. Gud hjælpe os Alle dertil, at vi maatte findes bestandige og rene i saadan Lære og Tro indtil vor Ende! Amen.

Trinitatis-Søndag.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 3, 1—15.

Men der var et Menneske af Pharisæerne, som hedte Nicodemus, en Overste iblandt Jøderne. Han kom til Jesum om Natten og sagde til ham: Mester! vi vide, at du er en Lærer kommen fra Gud; thi Ingen kan gjøre de Tegn, som du gjør, uden Gud er med ham. Jesus svarede og sagde til ham: sandelig, sandelig siger jeg dig: uden at Nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige. Nicodemus siger til ham: hvorledes kan et Menneske fødes, som er gammelt? Mon han kan anden Gang komme ind i Moders Liv og fødes? Jesus svarede: sandelig, sandelig siger jeg dig: uden at Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige. Hvad som er født af Kjødet er Kjød; og hvad, som er født af Aanden er Aand. Forundre dig ikke, at jeg sagde til dig: det bør Eder at fødes paany. Vinden blæser, hvor den vil, og du hører dens Susen, men du veed ikke, hvorfra den kommer, og hvor den farer hen; saaledes er det med hver den, som er født af Aanden. Nicodemus svarede og sagde til ham: hvorledes kan dette ske? Jesus svarede og sagde til ham: er du en Israels Lærer og veed ikke dette? Sandelig, sandelig siger jeg dig: vi tale det, vi vide, og vidne det, vi have seet, og I annamme ikke vort Vidnesbyrd. Dersom jeg siger Eder de jordiske Ting, og I ikke tro, hvorledes skulle I tro, om jeg sagde Eder de himmelske? Og ingen farer op til Himmelen uden den, som for ned af Himmelen, Menneskens Søn, som er i Himmelen. Og ligesom Moses ophøiede Slangen i Ørkenen, saa bør det Menneskens Søn at ophøies, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.

Dette er et herligt Evangelium og handler om det fornemste Stykke af den christne Lære, nemlig om den Artikel, hvorledes man bliver from og retfærdig for Gud. Her vises os paa en skjøn og aandelig Maade, hvorledes i disse Sager den allerbedste Fornuft og største Fromhed paa Jorden støder an mod den rette Sandhed og det aandelige Væsen. Thi denne Nicodemus bliver saare berømmet af Evangelisten Johannes som en stor Mand, baade med Hensyn til udvortes Anseelse i Verden og formedelst sit retskafne Liv efter Loven. Thi han har været en Øverste blandt Jøderne, det er, en Raadsherre i Regimentet, derhos en Pharisæer, det er, en af de Lærdeste; thi dem holdt man for de Klogeste. Derhos har han ogsaa været en af de Frommeste; thi denne Sect holdt man ogsaa for den helligste. Saaledes kan man ikke finde nogen Feil eller Mangel hos ham og kan heller ikke gjøre ham anseeligere; efter Regimentet er han den Øverste, efter Kunsten den Viseste og efter Levnet den Helligste.

Foruden dette har han endnu en Naade, den nemlig, at han har Lyst til den Herre Christus, hvilken Egenskab var langt fortrinligere end de tre øvrige. De andre Øverster og Pharisæere, de klogeste og Helligste, forfulgte Christus og gave ham Djævelen, saaat Ingen vovede at mukke derimod, saafremt han ikke vilde udstødes af Raadet og blive sat i Band. Dog er denne Mand saa from; han elsker Christus og kommer hemmelig til ham for at tale med ham og bevidne sin Kjærlighed til ham. Han maa altsaa have været et Mønster blandt Pharisæerne og en saa from Mand, som han af Naturen og efter Loven kunde være, som med Alvor søgte Sandheden og spurgte efter, hvorledes og hvad man lærte og prædikede; han har ogsaa som en viis Mand seet, at denne Jesus maatte være en ualmindelig Mand, og er ved hans Undergjerninger bleven bevæget til at begjære at høre ham selv og tale med ham om hans Lære. Thi han havde uden Tvivl hørt og erfaret, hvorledes St. Johannes den Døber før denne var fremstaaet med en ny Prædiken og Daab, samt havde forkyndt, at Messias nu var kommen, men havde tillige skarpt og haardt angrebet og revset Pharisæerne, saaledes som nu ogsaa denne gjorde. Derfor bliver han bevæget til at gaa til ham og høre, hvad det dog er, han lærer, og hvad han revser. Thi som en fornuftig Mand kan han ikke forstaa, at der ved et saadant Liv og Helligbed efter Loven og ved saadanne gode Gjerninger skulde være Noget at straffe eller dadle.

Derfor gaar han til Christus med saadanne Tanker: Han vil blive glad over, at jeg kommer til ham, og han vil synes godt om, at en saa stor og fortræffelig Mand, en af de Øverste og Bedste ydmyger sig saaledes og gjør ham, den ringere Person, den Ære, at han opsøger ham og begjærer hans Venskab, hvilket Christus aldrig kunne vente sig af nogen af hans Sect. Han gaar altsaa tillidsfuldt derhen og formoder, at han vil være meget velkommen og blive meget venligt og godt modtaget, nærer slet ingen Frygt for at blive straffet eller mestret af ham; men fordi han viser sig mod ham som en god Ven, saa vil han vel ogsaa blive mødt med Ærlighed og Venlighed. Ligesom det vel endnu kunde hænde, at en ellers alvorlig Prædikant blev saa bevæget og narret af en Saadan, at han lod sig saaledes indtage af den Andens gode Mening om ham, at han kunde begynde at smigre ham og snakke ham efter Munden.

Derfor begynder han med disse Ord:

Mester! vi vide, at du er en Lærer, kommen fra Gud ꝛc.

Det er en stor Ros og et godt Vidnesbyrd, som hermed gives denne Prædikant og hans Lære at den nemlig er af Gud, det er, den rette Sandhed og Guds Ord; Noget, som de andre Pharisæere og

Øverster ikke holdt ham for, tvertimod for en Partiaand og Forfører, som uden og mod den ordentlige Magts Befaling var optraadt for at drage Folket til sig ꝛc. Men fordi han dog fører en anden Lære end den, de hidtil havde lært af Loven, og angriber Pharisæerne saa haardt, saa studser han derover og begjærer at vide, hvad Andet og Bedre han har at lære. Som vilde han sige: At din Lære ikke kan dadles, men maa være ret og guddommelig, det se og vide vi vel, og det maa Enhver bekjende, som vil give Sandheden Ret; thi det bevise de Tegn og Undere, som du gjør, hvilke aldrig Nogen har gjort, ei heller kan gjøre. Men hvad er dette, at du fører en anden Lære og straffer os? Skal da vor Lære og Gjerning være aldeles uduelig? Eller hvad har du da at udsætte derpaa? Thi vi have jo Mose Lov, som er givet af Gud; derom er jo ingen Tvivl. Hvorfor straffer du da os, vi, som med al Flid øve os i at holde og gjøre Saadant, som om Gud ikke havde noget Behag deri, og som om vi derved ikke kunde komme til Himmelen, medens du derimod antager Toldere og andre aabenbare Syndere? Hvad Andet og Bedre skal eller kan man dog lære eller gjøre, hvorved man kan behage Gud?

Du seer altsaa, at den Oplysning, Nicodemus søger hos Christus, ikke er nogen anden end den, hvorledes man skal leve ret for Gud eller, som Apostlerne kalde det, blive retfærdig og annamme det evige Liv. Herpaa giver Christus ham et kort og tørt Svar og viser sig ganske anderledes, end Nicodemus havde formodet, ja han støder ham i Begyndelsen endnu haardere for Hovedet og slaar ham som med et Tordenslag tilbage med disse Ord:

Sandelig, sandelig siger jeg dig: uden at Nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige.

Dette er jo en haard Tekst og et uvenligt Svar paa en saa venlig Hilsen; thi hermed nedslaar han Alt, hvad Nicodemus fremfører, ja gjør til Intet og fordømmer hele hans Levnet og alle hans Gjerninger. Du anseer mig, vil han sige, for en Saadan, som ikke skulde kunne straffe Eders pharisæiske Tugt og Gudsdyrkelse, ikke heller vide noget Bedre at lære, det er, at jeg ikkun er en Lærer og Mester, som driver paa menneskelige Gjerninger; ligesom I da heller ikke tragte efter og vente Andet af Eders Messias, end at han skal prise, berømme, beskytte og opholde Eders Lov og Regimente, samt for dets Skyld ophøie Eder til stor Ære og Magt. Men efterdi du jo holder mig for en Mester, som er kommen fra Gud, saa vil jeg sige dig noget Andet, som du tilforn ikke har hørt eller vidst: Min kjære Nicodemus, indbild dig ikke, at du med dit Levnet og dine Gjerninger kan tækkes Gud, hvor skjønne og kostelige de end ere, ogsaa efter Loven. Thi ihvorvel det er sandt, at Gud har givet Loven og fordrer dens Opfyldelse af Eder, saa ere I dermed endnu ikke retfærdige for Gud. Thi det er to forskjellige Ting: at have Loven og at opfylde Loven; den er paa langt nær ikke opfyldt dermed, at I gjøre udvortes Gjerninger. Den maa blive opfyldt ganske og aldeles, med Legeme og Sjæl, af Hjertets Grund, uden nogensomhelst Ulydighed og Synd. Det gjøre I Pharisæere og Gjerningshellige ikke, I, som mene at kunne betale Gud med udvortes Hellighed og, stolende paa den, vandre hen i en falsk Sikkerhed, uden Gudsfrygt, ja med Foragt for Guds Vrede over Synden. Dertil foragte og fordømme I andre Folk, som ikke sætte Eders Hellighed høit nok og følge Eders Exempel.

Derfor, siger han, bliver Summen af Alt denne: Det er og gjælder slet Intet for Gud, din og alle Pharisæeres, ja alle Menneskers Levnet og Gjerninger, som I holde for Hellighed. Der maa blive noget

Andet af, Mennesket maa fødes paany, det er, blive et ganske andet Menneske, ellers kan det ikke komme i Guds Rige. Der hører du, hvad min Lære er, hvorom du spørger. Den lærer ikke imod Guds Lov, saaat den ophæver denne, men beskylder Eder alene for, at I ikke holde Loven, ja ikke engang forstaa den, I, som dog udgive Eder for Læremestere i den og indbilde Eder allerede at have opfyldt den, Derfor mene I, at jeg burde ogsaa prædike om Loven paa samme Maade som I: om Mose Lov ikke var tilstrækkelig, hvilken I indbilde Eder at have holdt, saa skulde jeg komme frem med en ny og bedre Lovlære, paa samme Maade som I til Guds Lov føie mange andre egne Gjerninger, retsom om I allerede havde opfyldt den. Men jeg taler ikke om nye Artikler, Love eller Gjerninger; thi det er allerede langt Mere, som Loven fordrer, end I kunne gjøre og holde. Men dette er det, jeg lærer: I maa blive ganske andre Mennesker. Min Lære dreier sig ikke om at gjøre og lade, men om **at blive.** Det gjælder ikke at gjøre nye Gjerninger, men først at blive ny, ikke leve anderledes, men at fødes anderledes. Det gaar ikke an at sætte det at **gjøre** foran eller ved Siden af det at **blive**, det er, Frugterne før eller ved Siden af Roden; men Træet maa først være nyt og Roden god og frisk, saafremt Frugterne og Gjerningerne skulle blive gode. Det er ikke Haanden, Foden eller disses Gjerninger, som maa forandres, men Personen, det er, det hele Menneske. Skeer det ikke, da gjælder eller hjælper ingen Gjerning, og Mennesket kan ikke se Guds Rige, det er, det maa være og blive fordømt under Synden og den evige Død.

Dette er en aldeles uhørt og fremmed Prædiken for denne fromme Nicodemus og et haardt og surt Svar paa hans gode Mening om sig, med hvilken han kom til Herren. Han tror sig at være paa den rette Vei og formoder Intet mindre, end at Christus skulde kunne eller turde fordømme hans gode Levnet og Bestræbelse for at holde Loven; men han haaber, at han vil rose det, Andre til et Exempel, eller formane ham til at blive ved dermed, eller foreslaa ham en eller anden Gjerning, som han videre burde udføre; Saadant var han beredt til at høre og gjøre; men saa hører han, at Christus aldeles forkaster ham og fordømmer al hans Helligbed og gode Levnet og farer saa aldeles bagvendt frem. Han roser Christus som en brav Mand, men saa kommer Christus og siger: Du er derimod en skjændig Mand. Han gjør Christus den Ære at kalde ham en Mester, kommen fra Gud; saa siger Christus, at baade hans Lære og Liv er falskt, og at han allerede er udelukket fra Guds Rige. Thi hvad Andet ligger der i disse Ord end dette: Du gjør mange skjønne Gjerninger og mener, du er from og ustraffelig, saaat det maa behage Gud; men jeg siger dig, at for Gud er det fortabt og fordømt Alt, hvad du har levet og gjort eller endnu kan leve og gjøre, og ikke alene dine Gjerninger, men ogsaa dit Hjerte og hele din Natur; det er, Alt, hvad du er og formaar, maa bort, Træet med Roden og Frugterne maa bortkastes og aldeles opbrændes, og et nyt Træ blive skabt.

Saaledes er det første Stykke af denne Christi Samtale med Nicodemus intet Andet end en ret skarp Bodsprædiken, idet Christus som en trofast Prædikant ynkes over ham, at han var saa uforstandig og endnu saa langt borte fra Guds Rige. Han tillukker og frakjender ham altsaa ligefrem Himmelen, ja fordømmer ham aldeles og overgiver ham til Djævelen, saaat han ogsaa, saaledes som han nu levede og kunde leve, aldrig kunde komme i Guds Rige, men maatte gaa fortabt og forblive under Djævelens, Dødens og Helvedes Magt. Dette gjør han, forat han derved maa blive bragt til Selverkjendelse og komme til en ret Forstand og et saadant Liv, som gjælder for Gud. Thi saadan Bodsprædiken er ogsaa særlig nød-

vendig for saadanne Folk, som denne Nicodemus var, hvilke vandre i sin Gjernings-Hellighed og dermed, at de ere ustraffelige for Verden, ogsaa ville være hellige og retfærdige for Gud.

Christus begynder altid sin evangeliske Prædiken med dette Stykke og aabenbarer og lærer allerførst dette, som Fornuften ikke kjender eller forstaar, at nemlig alle Mennesker, saaledes som de ere og leve af Naturen, ere fordømte og under Synden, saaledes som ogsaa St. Paulus i Brevet til Romerne strax i Begyndelsen beviser og fastsætter. Først staar altsaa dette Sprog og dennne Sats, at Mennesket i sin Natur og med al dens Formue ikke kan opfylde Guds Lov om det end tiltror sig at holde Loven, og at det ikke hedder at holde Loven, at man udvortes, efter menneskelige Kræfter gjør Lovens Gjerninger. Derfor kan heller ikke Loven hjælpe Mennesket til den Fromhed, som gjælder for Gud, ei heller frelse det fra Synden og den evige Vrede. Thi om Saadant stod i Menneskets Magt og i denne dets Natur kunde tilveiebringes gjennem Loven, saa behøvede han ikke at sige, hvad han her siger i Almindelighed om alle Mennesker: Uden at Nogen bliver født paany, kan han ikke see Guds Rige. Det er jo det Samme som at sige, at i denne gamle Natur, som Mennesket har, hvor høit det ogsaa kan komme og hvor fortræffeligt det end kan være udrustet med Fornuft, Viisdom og Dyder, formaar det dog ikke at komme ud af Syndens og Dødens Magt eller at behage Gud, ja det kan ikke engang se eller vide, hvorledes det kan komme i Guds Rige. Derfor maa her, med et Ord, blive et ganske andet Menneske, det er, den hele Person maa blive anderledes, saaat den faar aldeles ny Forstand, nye Tanker, nyt Sind og Hjerte.

Du seer altsaa, at herved kuldkastes vældigen og ligesom med et Tordenslag alle Menneskers Lære og Berømmelse, som lærer eller paatager sig at blive retfærdig gjennem denne menneskelige Naturs Kræfter og Gjerninger, eller som dog vil sætte dem ved Siden af Troen og sige, at de ogsaa maa bidrage Noget dertil. Thi her hører du jo klart, at Mennesket maa fødes eller blive anderledes, førend det kan se Guds Rige, eller gjøre Noget, som behager Gud. Nu kunne jo ingen Gjerninger bidrage Noget dertil, at Mennesket bliver født; ja, skal det gjøre Noget, da maa det allerede først være født. Naar nu her fordres en ny Fødsel, saa kunne jo de Gjerninger, som flyde af den gamle Fødsel, Intet gjælde eller hjælpe, ja det er allerede Altsammen forkastet og fordømt.

Det gaar heller ikke an at sige, at de Gjerninger, som følge paa den nye Fødsel, bidrage Noget til, at den kommer istand; thi den nye Fødsel maa allerede være tilstede, førend man i dens Kraft kan gjøre nogen Gjerning; det er, Personen, som tilhører Guds Rige og Himmelen, maa først være til, inden den begynder at gjøre Gjerninger, som behage Gud. Men dette forklares videre i Følgende, hvor han ogsaa siger, hvorledes det gaar til, at et Menneske bliver født paany. Thi dette er kun Samtalens Begyndelse i hvilken han nedslaar Pharisæernes Indbildning og fremfører Modsætningen.

Da nu Nicodemus hører Saadant, bliver han derover bestyrtet og ved ikke, hvorledes han skal tage Christi Ord, saaat endogsaa disse Ord slippe ham af Munden:

Hvorledes kan et Menneske fødes som er gammelt? mon han kan anden Gang komme ind i sin Moders Liv og fødes?

Hvad er det for en sælsom, urimelig Tale og Lære, vilde han gjerne sige; hvo har hørt Saadant, at et Menneske er bleven

født paany eller kan blive anderledes født, end han allerede er født? Hvad skal det tjene til at komme frem med og at fordre en saadan umulig Ting? Vil man undervise Folk, saa maa man lære Noget, som Menneskет formaar at gjøre. Dette er den menneskelige Viisdoms og Fornufts Svar paa den Prædiken om Omvendelsen og den nye Fødsel, ved hvilken Loven rettelig bliver forklaret. Og den maa vel svare saaledes, efterdi den som denne Nicodemus ikke veed eller forstaar sig paa noget Andet end udvortes Fromhed og Tugt, som Menneskет kan øve af sine egne Kræfter, naar det hører Loven, medens den ikke vil høre eller taale, at man skal forkaste og holde for Intet alt Saadant, som Verden sætter stor Pris paa, helst da deres Tal er ringe, som føre et smukt, dydigt Liv og Vandel; derhos holde alle fornuftige, vise og høie Regenter i Verden det for en skadelig Lære som vil forkleine et saadant smukt Levnet, og beskylde derfor Evangeliet for, at det forbyder gode Gjerninger ꝛc.

Men hermed bevidner den ogsaa selv sin Blindhed og Uforstand i disse guddommelige Ting, den ogsaa Nicodemus med egen Mund bekjender, han, som dog vil være en Lærer og Mester for Andre; ja han besegler sin Kløgt med en endnu større Taabelighed, idet han snakker om legemlig Fødsel af Fader og Moder og mener dermed at have taget Sagen fra den rette Side og vældigen gjendrevet Christi Paastand. Saadan Vanart ligger der i den menneskelige Viisdom, som ikke forstaar Guds Ord og dog altid vil dømme derom og mestre det; retsom om Christus, hvem han dog maa bekjende at være en Lærer, kommen fra Gud, ikke var saa klog eller selv vidste saa Meget, at et Menneske ikke kan fødes paany af Fader og Moder, og at saadan Fødsel heller ikke vilde hjælpe Nogen, saaledes som Christus selv gjendriver hans Mening, naar han svarer:

Sandelig, sandelig siger jeg dig: uden at Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige.

Du behøver ikke, vil han sige, at mestre eller lære mig, hvorledes jeg skal tale; jeg veed vel, hvad jeg har sagt, og siger det endnu en Gang, at Menneskет maa fødes anderledes, ellers kan det ikke komme i Guds Rige, paadet du maa vide, at det ikke kommer derhen af sin egen Formue. Men jeg taler ikke om saadan legemlig Fødsel, den, hvorved Menneskет kommer af Fader og Moder, og som du drømmer om fordi du ikke forstaar dig paa nogen anden Fødsel. Men jeg taler om en anden, en ny Fødsel af Vand og Aand. Thi du hører jo, at jeg just har forkastet denne Fødsel af Fader og Moder, i hvilken baade du og alle Mennesker, de være Jøder eller Andre, ere fødte. Hvis denne Forstaaelse af Menneskets Gjenfødelse skulde gjælde, da blev det jo ikke anderledes eller bedre end tilforn, selv om det ogsaa hundrede Gange blev født paany af Moderlivet. Aarsagen dertil angiver han selv, naar han siger:

Hvad, som er født af Kjødet, er Kjød; og hvad som er født af Aanden, er Aand.

Det er tvende klare Sprog, hvormed han nedslaar Pharisæerens Tanker og Drøm om legemlig Fødsel og forklarer sin paabegyndte Tale, hvor han har sagt, at, uden et Menneske bliver født paa en anden Maade, kan det ikke komme i Guds Rige. **Hvad som er født af Kjød**, det er Alt hvad et Menneske er og formaar efter sin menneskelige Natur, saaledes som denne nu er fra Adam af. Thi **Kjød** kalder Skriften det hele Menneske, saaledes som det, født af Fader og Moder, kan leve, virke, tænke, tale og handle, det blive nu født, naar, hvor ofte, og af hvem det vil og kaldes Jøde eller Hedning,

eller saaledes som det fødes **af Blod**, som det hedder Joh. 1, 13., det er, paa naturlig Maade af de hellige Fædre, eller ved **Mands Villie** kommer til det hellige Folk og antager dets Sæder og Skikke for derved at komme blandt Guds Folk og Børn. Det er Altsammen intet Andet end Kjød, det er uden Aand. Men at være uden Aand, betyder ikke Andet, end hvad han her siger: ikke at kunne komme i Guds Rige, det er, at være i Synden, under Guds Vrede og fordømt til den evige Død. Det er jo en kort og ligefrem, alvorlig og skrækkelig Dom over alle Mennesker, saaledes som de af Naturen ere. Herved staar det fast, at Ingen bliver Synden kvit eller retfærdig for Gud ved Lovens Lære eller ved de Gjerninger, som Mennesket formaar at gjøre efter Loven. Thi derved bliver ikke Naturen forandret, men bliver hvad den er; derfor kan Mennesket heller ikke derigjennem komme i Guds Rige eller faa det evige Liv.

Derimod, hvad som er født af Aanden, siger han, det er Aand. **Aand** kaldes Alt, hvad Gud virker i os over Naturen og menneskelig Formue, nemlig aandelig Erkjendelse, Lys og Forstand, som han aabenbarer os, og hvorved vi erkjende Gud, vende os til ham, gribe hans Naade og hænge ved ham ꝛc. Skal dette begynde og ske i Mennesket, da maa Hjertet fornyes og antændes ved den Helligaand, saa det lærer at kjende Guds Villie mod sig og erfare, hvorledes det skal vinde Naade og evigt Liv. Dette kan ikke ske ved Lovens Prædiken og Lære alene, som vel fordrer vor Gjerning og Lydighed; men fordi Saadant ikke findes i Naturen, men ikkun det Modsatte, saa udretter den ikke Mere end at anklage og saaledes dømme os under Guds Vrede til et evigt Helvede; dette sker, hvor den bliver ret erkjendt, og til den Ende maa den ogsaa prædikes, ligesom den ogsaa er givet af Gud, forat Mennesket først skal lære Saadant at kjende. Men dersom Mennesket ikke skal forblive under saadan Fordømmelse, men ogsaa kunne forvente og trøste sig med Guds Naade, da maa et andet Ord og en anden Prædiken komme til, som er den Helligaands Prædiken og Embede, givet og aabenbaret os ved Christus, Guds Søn, om hvilket han her taler, naar han senere videre forklarer, hvorledes samme Prædiken lyder ꝛc.

Med dette Sprog er altsaa Aarsagen angivet til det første Stykke af denne Prædiken hvorfor Mennesket efter sin medfødte Natur ikke kan komme i Guds Rige, og hvorfor en anden, ny Fødsel gjennem den Helligaand er nødvendig. Og saaledes straffer Christus hermed ikke alene den menneskelige Vankundighed og Vildfarelse, men begynder ogsaa at lære, hvad den nye Fødsel er, og hvorledes den skeer, ihvorvel han her endnu ikke endnu berører alle Stykker, som høre dertil; men han viser først alene causas efficientes, Aarsag og Middel, hvorved en saadan ny Fødsel sker og kommer istand. Thi senere siger han ogsaa, hvorledes og ved hvem den er forhvervet, og hvorledes den bliver annammet. Derfor maa vi lidt nøiere betragte disse Ord og se efter, hvad det vil sige **at blive født af Vand og Aand**.

Mærk først, hvorledes han leder og viser denne Nicodemus hen til det udvortes Embede i sin Kirke, som er Ordets Prædiken og Daaben, idet han siger, at Mennesket maa fødes paany af Vand og Aand. Thi han taler her om det Embede, som Johannes den Døber havde begyndt som Christi Forløber og Tjener, hvad Pharisæerne og Nicodemus vel vidste af og havde seet. Hertil vil han have ham henviist og stadfæster dermed Johannis Prædiken og Daab, saaat dette Embede skal gaa og gjælde for at være dertil forordnet af Gud, at man derved skal fødes paany, saaat Ingen kommer i Himmelen, som ikke annammer, men foragter

saadant. Som han vilde sige: Just det Embede og den Daab, som Johannes forrettede, og som I Pharisæere ikke have villet annamme, ei heller modtage hans Tugt, men forarget Eder derover som over en ny, uhørt Prædiken, der strider mod Eders Hellighed efter Loven, — denne maa I alle annamme, om I ellers ville se Guds Rige. Alle Eders mosaiske og Eders Lovs Vaskninger, Renselser, Offere, Gudstjeneste og Hellighed skal her ikke hjælpe og gavne Eder noget, men I kunne alene ved dette Embede, som prædiker om mig og døber til mig, saaledes som Johannes har gjort, og ved intet andet Middel komme i Guds Rige og blive salige.

Saadant Embede priser han her paa den Maade, at han kalder det den Helligaands Embede og Gjerning, hvorved Menneskет bliver født paany, saat det ikke er en slet og ret Vanddaab, men ogsaa den Helligaand er tilstede deri,; og hvo, som saaledes døbes, han er døbt ikke alene med Vand, men ogsaa med den Helligaand, medens man om de andre Vandbad og Tvættelser, saasom de jødiske Renselser og Vaskninger med alle deres Ceremonier, ikke kan sige, at den Helligaand var tilstede i dem; ellers havde ikke en ny Daab været fornøden, og Christus vilde ikke have sagt, at der udenfor Mose Lov og Gudstjeneste maa komme noget Andet til, hvorved Menneskет bliver født paany af Aanden; uden Tvivl siger han det af den Grund, at Aanden endnu ikke gives eller virker ved alle hine Ceremonier.

Han viser altsaa, at der ikke gives noget andet Middel eller Verk, hvorved Menneskет fødes paany og kommer i Guds Rige, end Prædikeembedet og Daaben, og at den Helligaand er bundet dertil, idet han kun gjennem saadant Embede virker i Menneskets Hjerte. Thi han taler ikke om en saadan Aand, som skulde være forborgen og ikke kunne blive erkjendt, saaledes som den Helligaand maa blive for os, naar vi betragte ham med Hensyn til hans Person, i hans guddommelige Væsen og se hen til, hvad han er i sig selv, uden noget Middel; men han taler om ham, saaledes som han aabenbarer sig i det udvortes Embede, hvor man hører og ser ham, nemlig i Evangeliets Embede og Sakramenterne. Thi Gud vil heller ikke med sin Aand fare hemmeligt og forborgent frem eller handle paa en forskjellig og særegen Maade med hvert enkelt Menneske. Hvo kunde i saa Tilfælde erfare eller blive vis paa, hvor eller hvorledes han skulde søge og finde den Helligaand? Men han har ordnet det saaledes, at den Helligaand i Ordet og Sakramentet skal være aabenbarligen tilstede for Menneskenes Øren og Øine og være virksom gjennem saadant udvortes Embede, paadet man maa vide, at hvad der i det skeer, det er sandeligen skeet ved den Helligaand.

Med disse Ord: Uden Nogen bliver født paany af Vand og Aand, vil han altsaa have sagt Saameget: Menneskет maa fødes paany ved denne Evangeliets Prædiken og Daabens Embede, i hvilke den Helligaand virker ꝛc. Thi ved Ordet oplyser han Hjertet og viser Guds Vrede over Synden, men tillige Guds Naade, som er forjættet for hans Søns, Christi Skyld, hvorved Hjerterne blive optændte, begynde at tro, at vende sig til Gud, trøste sig ved hans Naade og paakalde ham ꝛc. Og for at opvække og styrke deres Tro giver han ogsaa Daaben ved Siden af Ordet, som et vist Tegn paa, at han aftvætter og udsletter vore Synder og forsikkrer, at han stadigt og urokkeligt vil staa ved denne sin Naade som han har forjættet os, samt skjænke os den Helligaand ꝛc., hvorom andetsteds videre er talt.

Giv derfor Agt paa denne Text, hvorledes han med klare Ord tillægger Daaben, som han kalder Vand, et saadant Værd og Kraft, at den Helligaand er i den tilstede, og at Menneskет ved den bliver

født paany. Thi herved kuldkastes alle falske Lærdomme og Vildfarelser, som stride mod denne Lære om Troen og Daaben. For det **Første** Papisternes og deres Ligemænds, som søge Retfærdighed og Salighed ved sine egne Gjerninger. Thi her hører du, at Menneskets egen Fortjeneste eller Hellighed, som virkes af den gamle Fødsel, af Kjød og Blod eller efter eget Valg og Godtbykke, slet Intet formaar og udretter hertil; men her fordres en anden Fødsel gjennem den hellige Daab, hvorved Mennesket selv Intet kan udrette, men den Helligaand bliver det skjænket af Guds Naade og Velbehag gjennem det udvortes prædikede Ord og Vandet, der ere ligesom Fader og Moder i denne nye Fødsel, hvorved Mennesket for Gud bliver nyt, reent og helligt, en Arving til Himmeriges Rige.

For det **Andet** kuldkastes her ogsaa Gjendøbernes og lignende Partiers Paastand, som lære, at man skal søge Aanden udenfor eller uden Ord og Tegn, gjennem særegne Aabenbarelser og Indvirkninger fra Himmelen, uden noget Middel ꝛc., ja som foragter den kjære Daab, som var den ikke Andet end lutter tomt Vand; og derpaa spottende pleie at sige: hvad kan en Haandfuld Vand hjælpe Sjælene? Medens dog Christus her klarligen siger: at Aanden er tilstede i saadant Vand, og at man maa fødes paany af Vand, hvilket han jo taler om ret naturligt Vand, hvormed Johannes den Døber døbte, og som han ogsaa havde befalet sine Disciple at døbe med. Derfor kalder ogsaa St. Paulus Daaben et **Vandbad**, hvorved Christi Kirke bliver renset, fremdeles et **Gjenfødelsens og den Helligaands Fornyelses Bad**, Tit. 3, 5.

Ja, Christus ordner her sine Ord saaledes, at han sætter Vandet først og derefter Aanden, for at vise, at man ikke skal søge Aanden uden og udenfor det udvortes Tegn, men vide, at Aanden vil virke i, ved og med det udvortes Tegn og Embede; saaledes blive de begge i nøie Forening, og Mennesket fødes paany af Vandet ved den Helligaand eller af Aanden med og hos Vandet. Ellers er det vel sandt, at om Vandet var alene og uden Aand, da var og udrettede det ikke Mere end andet Vand eller Bad og kunde visselig ikke bevirke nogen ny Fødsel. Derfor hedder det ikke at fødes af Vand alene, men ogsaa, ved Siden af og tilligemed Vandet, af Aanden, saaat Aanden ved denne Fødsel er ligesom Mand, og Vandet Kvinde og Moder.

Heraf seer du videre, at Daaben ikke er en saadan unødvendig Ting, som Gjendøbernes Parti foregive, sigende, at man godt kan undvære den og lade den staa hen eller spare den, indtil man bliver gammel ꝛc., eller at Daaben Intet gavner de smaa Børn, fordi disse, saaledes som de skammeligen sige, ikke kunne forstaa sig derpaa. Thi her staar et Sprog, som omfatter Alle i Almindelighed, og det er Guds Anordning, at Alle, som ville komme i Guds Rige, maa fødes paany af Vand og Aand. Derfor duer det ikke at ville foragte Saadant eller at opsætte det til engang i Fremtiden; thi det er letfærdigen at foragte og forsømme Guds Anordning, og i Saadant kan den Helligaand ingenlunde være tilstede. Saaledes vil Christus sandeligen heller ikke have de smaa Børn udelukkede herfra, men vil ogsaa have dem medindbefattede i dette Sprog, saafremt de skulle komme i Guds Rige, og vil, at man skal meddele og række dem Daaben, thi han vil jo ogsaa have dem fødte paany og virke i dem, ligesom han andetsteds befaler, at de skulle føres til ham, og siger, at Himmeriges Rige hører Saadanne til, som blive bragte til ham. Saafremt de nu skulle komme til Christus, maa man ikke berøve dem de Midler og Tegn, ved hvilke Christus virker ogsaa i dem.

Men Saadant siger jeg nu om den almindelige Orden og Regel, som man skal

holde sig til, hvor og naar man kan have Daaben; thi hvor der indtraf det Tilfælde, at man ikke kunde komme til Daaben, der maa det som i lignende Nødstilfælde være nok, at man begjærer Daaben og formedelst Ordet bringer og ofrer Menneskет til Christus, hvorom her ikke er at tale videre. Dette være nu sagt om Gjenfødelsen af Vand-daaben og Aanden. Videre siger Christus:

Forundre dig ikke, at jeg sagde til dig: det bør Eder at fødes paany. Vinden blæser, hvor den vil, og du hører dens Suen, men du veed ikke, hvorfra den kommer, og hvor den farer hen; saaledes er det med hver den, som er født af Aanden.

For denne Nicodemus som en viis, fornuftig og from Pharisæer maa det være en underlig og besynderlig Tale, idet han hører, at hans og alle Menneskers Gjerninger og Hellighed saa aldeles forkastes, saaat det Altsammen ikke skal gjælde det Ringeste for Gud, og at han skal lade det Altsammen fare som noget Unyttigt, hvor skjønt et Liv han end har ført, og hvor mange og store Gjerninger han end har gjort. Fremdeles maa han høre, at han maa blive et andet Menneske, medens han dog ikke veed eller forstaar at gjøre noget Andet og Bedre, og nu skal han alene ganske og aldeles holde sig til Noget, hvori der ikke skeer eller kommer tilsyne Andet end et udvortes Tegn, idet Menneskет nedbyppes i Vandet og hører Ordet; ja, han skal tro, at der herved skeer en saadan Forandring hos Menneskет, at det bliver født paany, reent, helligt og retfærdigt for Gud, hvilket ellers ikke kan erholdes ved nogen menneskelig Gjerning og Formue. Ak, hvorledes kan dog dette være muligt, tænker han. Hvorledes skal en saadan ringe Ting som den, at man døber eller bader et Menneske med Vand, kunne udrette Saadant? Skulde det ikke være og gjælde for noget langt Høiere og Bedre, at man seer et Menneske øve sig med stort Alvor og Flid i gode Gjerninger og hellig Gudsdyrkelse efter Loven og saaledes at lyse og skinne i et skjønt og ærbart Liv og store Dyder? Hvad Høiere og Bedre kan man nævne i hele Verden?

Paa disse Pharisæerens Tanker og Forundring svarer nu Christus og giver ham en Lignelse for dermed at forklare, hvad han har sagt om den nye Fødsel af Vand og Aand, og hvorledes man ikke skal bedømme Saadant efter Fornuften, som kun seer paa det store Skin, som fortræffelige Gjerninger og et skjønt Levnet føre med sig, samt forundrer sig derover, menende, at det ogsaa for Gud maa have stor Gyldighed og Værd, som den tillægger det. Kjære Nicodemus, siger han, jeg vil sige dig, hvorledes det gaar til. Det forholder sig ikke saaledes med denne Sag, som du tænker og mener, at den træder saaledes frem for Øine, Sind og Fornuft, at man dermed kan fatte og begribe den; men det er en saadan Ting og Gjerning, som overgaar Menneskenes Fornuft og Tanker og udrettes i Menneskет ved den Helligaand.

Hermed gaar det til indvortes i Menneskets Hjerte, som det udvortes gaar til med Vinden; den blæser, hvor og naar den vil, og gaar igjennem Alt, som voxer, lever og rører sig. Den er ikke Mere end en liden Luft, som vel en Stund ligger stille, men pludselig reiser sig og begynder at blæse og suse, saaat du ikke veed, hvorfra den kommer; den blæser snart her, snart der og bevirker i en Hast mangeslags Forandring i Veiret, og dog kan man ikke se eller fatte, hvad den er, men du hører kun, at den suser afsted, og mærker, at den er der og bevæger sig, ligesom man paa Vandet eller paa Kornet paa Marken seer, at den farer frem; men du kan ikke sige, naar, hvor eller hvor langt foran dig

den har begyndt, eller strækker sig bag dig, ei heller kan du sætte den Tid, Rum og Grændse, naar og hvorledes den skal komme eller fare bort. Kort sagt, det staar aldeles ikke Menneskets Haand og Magt at gribe fat i Vinden eller regjere den, hvorledes den skal reise eller lægge sig; men den gaar sin Gang frit og udretter sin Gjerning, hvorledes, naar og hvor den vil, uden at lade sig hindre og opholde, saaat et Menneske ikke kan bidrage Noget dertil, ja ikke engang udgrunde, hvorledes det gaar til dermed, og hvorledes den opstaar, men, som det hedder i Pf. 135, 7., Gud udfører Vinden af sine Forraadskamre og hemmelige Steder, saaat man ikke kan vide om den eller forud beregne den.

Saaledes, siger han, **er det med hver den, som er født af Aanden.** Her maa du ikke se og gabe efter den skinnende Helligheds store Gjerninger, som fylde Øinene, og saaledes med din Forstand tænke at fatte og bedømme disse aandelige Ting efter Loven og det udvortes Væsen, idet du seer efter, hvor store Gjerninger det Menneske gjør, som skal siges at være født paany og en Arving til Himmerige, hvorledes han lever og skikker sig. Disse Ting lade sig ikke saaledes fatte og begribe, afmale eller beskrive, at man skulde kunne sige: Se, der har du en Mand, som er en from Jøde og derhos en Pharisæer, som holder Loven med stort Alvor og Iver, derfor er han ogsaa en levende Hellig og et Guds Barn ꝛc. Nei, denne nye Fødsel, som gjør Menneskene til Guds Børn eller virker den Retfærdighed, som gjælder for Gud, er en ganske anden Ting. Den skeer i Menneskets Hjerte, ikke gjennem Menneskets egen Virksomhed og Handling, thi det er Altsammen Kjød og kan ikke se Guds Rige; men den skeer ved Evangeliets Ord, som viser og aabenbarer Hjertet baade Guds Vrede over Menneskene til Omvendelse og hans Naade ved Midleren Christus til Samvittighedens Trøst og Fred for Gud. I dette høie og store Verk kommer der vel udvortes intet Særeget eller Herligt tilsyne, thi hertil bruges ikke Andet end Ordet og Vandet, som man hører og føler, og dog er her den Helligaands Kraft og Gjerning, som antænder og opvækker Hjertet til en ret Gudsfrygt, til ret Fortrøstning og Tillid til Naaden samt til en ret Paakaldelse; ja, Hjertet bliver saaledes fornyet, at et saadant Menneske, som har grebet Ordet med sit Hjerte, overvinder Guds Vrede, Synden, Døden, Kjødet og Verden, vender sig hjerteligen til Gud og fatter Lyst og Kjærlighed til alt Godt.

Dette er den Helligaands rette, levende Gjerninger, langt større og herligere end de Andres Gjerningshelligheb, som vel har et stort Skin og opblæser sig for Menneskenes Øine, men dog ikke er Andet end en død Ting, hvorved Hjertet ingenlunge forandres, og hvorpaa der ikke følger nogen ret og sikker Trøst eller Bedring; men Hjertet forbliver i det gamle kjødelige Sind og Væsen, uden Bod, i Vantro og Tvivl, i hemmelig Foragt, Ulydighed, Had og Fiendskab mod Gud, saaledes som det siden viser sig, naar Samvittigheden kommer i ret Kamp og Forskrækkelse, thi da er der ikke Andet end idel Flugt og Fortvivlelse og tilsidst følger Utaalmodighed og Bespottelse mod Gud. Dette er den rette Frugt af den store og skjønne pharisæiske Hellighed, som ikke kjender Christus eller Troen og dog vil være from og hellig efter Loven, saaat tilsidst de store Knuder og Hindringer komme tilsyne, som St. Paulus Rom. 7, 5. kalder den ved Loven vakte Synd, og bliver derved Synden overmaade syndig, det er, stor og tung, saa at Mennesket derunder maa gaa tilgrunde og synke i den evige Død, og det omendskjønt den samme Synd og hemmelige Hjertets Ondskab tilforn en Tid lang har skjult sig under et ydre Skin af store og hellige Gjerninger og Lydighed mod Loven, idet Mennesket har gaaet hen i Sik-

kerhed og kjødelig Indbildning og, som St. Paulus siger, levet uden Lov, det er, uden ret Erkjendelse og Følelse af Synden og derfor ogsaa ganske uden den Helligaand.

Men hvor derimod den Helligaand er, der virker han ogsaa et andet Hjerte og Sind i Mennesket, saaat det nu ikke længer flyr for Gud, men endskjønt det veed og bekjender, at det har Synd og fortjener Guds Vrede, trøster det sig dog med Naaden i Christus, som ved Guds Ord forjættes og forkyndes dem, som omvende sig og tro. Saaledes faar det et sønligt Hjerte til Gud som sin kjære Fader og kan nu gladeligen træde frem for ham og paakalde ham i Troen paa Midleren Christus ꝛc.

Saadant nyt Hjerte og Liv, siger jeg, virker den Helligaand i Menneskene gjennem intet andet udvortes eller synligt Middel end Ordet og Daaben, hvilket dog ikke viser sig i det Ydre, men skeer indvortes, førend man udvortes kan se nogen Forandring hos det Menneske, som dog i Sandhed er og kaldes, som Christus siger, født paany. Men det kan Fornuft og menneskelig Viisdom ikke forstaa eller fatte, at noget saa Stort skal kunne ske ved et efter dens Dom saa ringe Middel, og om den end hører det, vil den dog ikke tro, ligesom ogsaa Nicodemus støder og forundrer sig endnu mere over disse Ord, hvorfor ogsaa Christus straffer ham, fordi han vil begribe det med Fornuften og ikke tro.

Altsaa have vi i denne Lignelse et skjønt og lifligt Billede, som klart og tydeligt afmaler os, hvorledes det gaar til med denne nye Fødsel. Først vises os Ordets udvortes Embede og den Kraft, hvormed den Helligaand virker deri. Thi ligesom der i Vinden er tvende Stykker, nemlig Blæsten, som er selve Vinden, og Vindens Susen, som man udvortes hører, om end Blæsten selv ikke sees eller føles af Andre end dem, den blæser paa, saaledes ere her ogsaa disse tvende Stykker forenede, Ordet nemlig, som er en legemlig Røst, som man hører, og Aanden, som virker med og under Ordet i en Kraft, som Ingen seer eller fornemmer uden den, hvem Aanden træffer, og dog er Aanden sandelig tilstede, hvor det udvortes Ord og Daaben findes. Saaledes lader Aanden sig i dette udvortes Embede ligesom legemligen se og gribe og giver os et sikkert Tegn, hvor man skal søge ham, og hvor han virker, ihvorvel den indvortes Kraft er skjult for det legemlige Øie. Derfor maa du, som sagt, i disse Ord: at fødes af Aanden, ikke forstaa den Helligaand, saaledes som han er i sin Majestæt og sit guddommelige Væsen, thi deri er han usynlig og ubegribelig, men saaledes som han her paa Jorden i Kirken vil erkjendes og gribes i Ord og Tegn, saaat, hvor man hører og seer Saadant, der kan man sige: Der hører og seer du den Helligaand; ligesom man om Vindens Susen siger: Der hører og seer du Vinden. Med eet Ord: hvad der skeer gjennem Ordets Embede og Daaben, det skal siges at være skeet ved den Helligaand, ligesom Christus her kalder den født af Aanden, som har Ordet og Daaben, eller, som han andetsteds siger, som tror og bliver døbt ꝛc.

For det Andet viser denne Lignelse os ogsaa klart, hvorledes det christelige Væsen ikke er bundet til udvortes Ting, saasom Sted, Person, Klæder og andre Ting, saaledes som Jødernes udvortes Helligbed var; samt hvorledes en Christen er oversat i Aandens Frihed fra Loven og alle dens Baand, saaat han ikke skal eller kan bindes og fanges med alle Love, Regler og Gjerninger, som man maatte foreslaa ham, forat han derved skulde blive retfærdig for Gud; thi nu tale vi ikke om hans udvortes Liv, i hvilket han kan holde alle Love, dog uden Skade for denne Aandens og Samvittighedens aandelige Frihed. Derfor er og bliver han i Kraft af Troen paa Ordet og sin Daab et frit Menneske, ophøiet over

al Lov, fordi han nemlig ved Christus har Syndernes Forladelse, Guds Naade og den Helligaand. Derefter retter han sig i hele sit Liv, thi han er nu formedelst den Helligaand, som virker i hans Hjerte, retfærdig og levendegjort, saaat han ikke behøver at søge anden Lære, Gjerning eller Helligheb, end den, som Aanden ved Ordet fører og leder ham til.

Derfor har det sig med Christendommen ligesom med Vinden, saaledes som Christus her siger; den blæser, hvor den vil, og dog seer eller veed Ingen, hvorfra den kommer, eller hvor den standser, og hvor vidt og bredt den gaar. Saaledes kan man heller ikke hos en Christen fatte Aanden efter Regler og Lærdomme, ei heller dømme om ham med Fornuften, men han vil være umestret og udømt af Enhver, saaledes som ogsaa St. Paulus siger 1 Cor. 2, 15., undtagen forsaavidt han udvortes lader sig fornemme og høre i Ordet og Bekjendelsen, og her skal Enhver følge ham og lade sig regjere af ham og ikke se paa Menneskers Personer, hvor store, hellige ꝛc. de kunne være, naar de kun retteligen føre Aandens Ord og Embede.

Men dette er og forbliver vel en underlig Ting, hvorpaa menneskelig Viisdom maa støde sig og forarges, ja selv de Christne maa forundre sig over, at en saa stor og herlig Gjerning skal gaa til paa en saa ringe og uanseelig Maade, gjennem en elendig og svag Menneskerøst, hvorved blot dette Ord lyder: Jeg døber dig i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands; jeg tilsiger dig Syndernes Forladelse i Kraft af den Herres Christi Befaling ꝛc. Her er jo ikke Andet end Ordets Aande eller Pust, som træffer dit Øre, og dog skal derved kunne udrettes saa store Ting, at du bliver reen fra Synden, forløst fra den evige Død, et gjenfødt og levende Guds Barn. Det koster megen Møie og Arbeide, før et Menneske legemligen fødes og kommer til Verden, da det jo i ni Maaneder maa ligge under Moderens Hjerte, og derefter baade Moder og Barn, netop for Fødselens Skyld, befinde sig i Angst, Nød og Fare for Legeme og Liv, og dog fødes Mennesket alene til dette elendige, dødelige Liv. Men her er det saa let og snart gjort, at intet Arbeide kan gaa lettere for sig, end at sige Mennesket Ordet og døbe det med Vand, hvilket dog, saafremt kun Hjertet griber saadant i Troen, udretter saa store Ting, at det paa Øieblikket bliver født til evigt Liv og rives ud af Helvede og den evige Død.

Men her viser sig ogsaa Fornuftens daarlige Formasteligheb, at den i disse høie Sager vil dømme efter eget Godtthke og Forstand og efter det, som for dens Øine og i dens Tanker er stort og herligt; den vil ikke agte Guds Villie og Anordning, eller betænke, at Saadant er hans Ord og Befaling, og at han altsaa selv prædiker, døber og virker gjennem de udvortes Midler, at derfor ogsaa guddommelig Kraft og Frugt maa følge deraf, selv om han virkede gjennem endnu langt ringere udvortes Gjerninger og Midler. Derfor angriber og straffer Christus ogsaa denne Nicodemus haardeligen, fordi han vil dømme herom efter sin egen Viisdom.

Nicodemus svarede og sagde til ham: hvorledes kan dette ske? Jesus svarede og sagde til ham: Er du en Israels Lærer og veed ikke dette? Sandelig, sandelig siger jeg dig: vi tale det, vi vide, og vidne det, vi have seet, og I annamme ikke vort Vidnesbyrd.

Der seer du, hvorledes Nicodemus slet ikke kommer tilrette med det, som Christus har sagt ham om den nye Fødsel ved Daaben, eller med det, som han i en Lignelse viste ham, at man ikke med Øinene kan se og bedømme det i Sandhed aandelige Væ-

sen, efterdi han nemlig vil male og begribe det efter sin Viisdom og den Forstand, han havde af Lovens Lære; derfor bliver han ogsaa saa bestyrtet, at han strax træder tilbage og maa forarges paa denne Jesus, som efter hans Mening fremfører saa urimelige Ting. Som vilde han sige: Skal det da alene komme an derpaa, at I døbe Mennesket een Gang med Vand? Skal da Loven gjælde slet Intet og være given ganske forgjæves, den dog Gud saa alvorlig har befalet os at holde og bekræftet med store Mirakler? Eller hvorledes er det dog muligt, at Eders Daab skal være og skabe saa stor en Ting, og dog skal man ikke mærke Noget til det?

Men herpaa giver ogsaa Christus ham et skarpt og alvorligt Svar, førend han fuldfører sin paabegyndte Prædiken, for derved at vise ham hans Uforstand og nedslaa hans kjødelige Indbildning. Ei, siger han, er du en Lærer i Israel, det er, en Saadan, som skal lære og lede Guds Folk, og veed dog slet Intet om denne Sag? Er det ikke en Skam, at I, som ere satte til og ville have denne Ros at være Andres Lærere, som ikke have den ringeste Forstand paa disse guddommelige Ting? Hvori ere I bedre end Hedningerne, som ikke ere Guds Folk eller have Guds Ord, naar I ikke forstaa Eder paa Andet end menneskelig Hellighed og Gjerninger, hvorom ogsaa vise og forstandige Folk blandt Hedningerne lære, og vide derimod slet Intet om den Lære, som overalt burde være bekjendt i Kirken, nemlig om Christus, om Guds Rige og de rette aandelige Ting; og dog have I Guds Ord saa rigeligen i Moses og Skriften og burde af Loven lære Folket at erkjende Guds Vrede over deres Synder og derhos at søge Naade formedelst Troen paa Forjættelserne om Christus. Men I have forvendt og forvrængt det Altsammen, I vide og have Intet af en ret Omvendelse og gaa derfor hen i Sikkerhed og falsk Indbildning om Eders egen Hellighed, bestyrke Eder selv og Andre i Foragt for Gud og Vantro og drømme Eder alligevel en Messias, som skal krone Eder for Eders jødiske Helligheds Skyld og give Eder verdslig Magt og Vælde. Saadant gjøre I, som ville være de Fornemste, og komme derved længere og længere bort fra Guds Rige, samt fortjene en større Guds Straf end Andre, ogsaa de aabenbare Syndere, som dog ere lettere at belære og omvende end I store Helgener.

Det er at læse en tilgavns skarp Text, og dog skeer det i en venlig Mening, da den er rettet til en Mand, der ikke, som de Andre, halsstarrigen foragte Christus. Thi saadan Formaning var fornøden for at overtyde ham om hans Uforstand og for at bringe ham til at lægge Mærke til og lade sig belære om disse Ting, hvorledes han skal komme i Guds Rige og i Himmelen. Derfor siger Christus videre:

Sandelig, sandelig siger jeg dig: vi tale det vi vide, og vidne det vi have seet ꝛc. I, som dog ville være Lærere, vide og forstaa endnu Intet af det, som Hver og En burde vide iblandt den Hob, som kaldes Guds Folk; alligevel ville I ikke tro den Lære, som vi kjende af Guds Ord og Vidnesbyrd, men rette Eder ganske og aldeles efter eget Godtthykke. Nei, det gaar ikke an, at I med Eders blinde og usikkre Indbildning ville mestre vor sikkre Lære og Vidnesbyrd, samt disputere, om den er sand eller ikke. Hvad skulde vel Discipelen lære, naar han forud vilde give sig til at disputere med sin Mester, om denne ogsaa lærte ret, og saaledes selv være Mester, førend han begyndte at lære? Naar du ikke veed eller forstaar Tingen, saa skal du heller ikke give dig af med at dømme om den. Om du ikke har seet det, saa have dog vi, Johannes og alle mine Propheter, og vi fare ikke med noget usikkert Paafund, opspundet af Fornuften, men vi føre den Lære, som

er aabenbaret af Gud og stadfæstet af den Helligaand. Derfor gaar det ikke an, at du vil maale denne Sag efter din Forstand eller gribe, see og føle paa den, saaledes som du seer med dine Øine, naar et Menneske ellers bliver født, og saaledes som man kan se og tage paa Eders Gjerninger og udvortes Gudstjeneste. Her maa man tilukke Fornuften og kun oplade Øren og Hjerte og tro, hvad Guds Ord siger, hvilket vi sandeligen have modtaget af Gud og have Befaling til at lære og vidne. Saaledes maa det gaa til, om ogsaa I ville komme dertil, at I tro og annamme det, samt lade imidlertid Eders egen Indbildning fare, som understaar sig at begribe saadan Sag, som Fornuften dog ikke kan forstaa eller udgrunde. Hvortil behøvede man ellers Guds Ord, som jeg af min Fader har hørt og modtaget for at prædike det, ligesom ogsaa Johannes og Propheterne have modtaget og forkyndt det formedelst den Helligaands guddommelige Aabenbarelse; saaledes som ogsaa St. Petrus siger 2 Pet. 1, 21.: **Ingensinde er nogen Propheti fremført af menneskelig Villie, men de hellige Guds Mænd talede, drevne af den Helligaand.** Derfor fordrer han ogsaa, at man i Kirken ikke skal lære Andet end det, man er vis paa, at det er Guds Ord, og ikke hvad der tykkes menneskelig Fornuft og Viisdom godt og ret. Derfor straffer Christus her billigen sine jødiske Lærere, som uden sikkert Vidnesbyrd af Guds Ord ville styre og lære Samvittighederne for Gud og udgrunde denne Sag med menneskelig Forstand; deraf kan ikke følge Andet, end at man maa blive hængende i uvisse hedenske Menneske-Paafund og aldrig komme til en ret Erkjendelse og Erfaring af Sandheden.

Dersom jeg siger Eder de jordiske Ting, og I ikke tro, hvorledes skulde I tro, om jeg sagde Eder de himmelske?

Hidtil har jeg talt til Eder om saadanne Ting, som ske paa Jorden, nemlig hvorledes Mennesket maa fødes af Vand og Aand, det er, hvorledes Aanden virker gjennem Ordets og Daabens udvortes Embede, som I kunne se og føle paa; I have fattet min Lære, som jeg har indklædt i Billeder og Exempler af Ting, som I forstaa, og I maa bekjende, at jeg har talt, hvad Ret er. Om I nu ikke ville tro Saadant, som endnu siges Eder under Billedet af jordiske og udvortes Ting, hvor meget mindre ville I da tro, om jeg gaar videre og taler om det, som ikke er jordisk, men gaar for sig deroppe i det himmelske og guddommelige Væsen og Raad, hvilket Ingen ved uden Gud alene og den, som farer ned af Himmelen, nemlig Guds Søn. Og den, som vil vide og begribe Noget deraf, han maa alene høre og tro paa den, som kommer fra Himmelen og har seet det og vidner derom; saaledes som nu videre følger:

Og Ingen farer op til Himmelen uden den, som for ned af Himmelen, Menneskens Søn, som er i Himmelen.

Her begynder han nu at tale om de høie, himmelske Ting, hvad det nemlig er for et hemmeligt, evigt, uudsigeligt Raad og Beslutning, som fra Evighed er fattet hos Gud, og fuldender altsaa det andet Stykke, som hører til denne Prædiken om den nye Fødsel, det er, han beskriver, hvorledes Mennesket bliver fri fra Synden og retfærdig, et Guds Barn og Arving til det himmelske, evige Rige, nemlig hvorfra og hvorfor Daaben har saadan Kraft, og af hvem den er forhvervet og fortjent, samt hvorledes Saadant maa annammes. Han begynder nu at tale om sig selv som den forjættede og af Gud sendte Messias, Guds Søn, og om sit Embede og Gjerning, hvoraf Pharisæerne slet Intet forstode, og som i deres Øren lød langt underligere end

det, han hidtil havde sagt. Thi de kunde umuligen tænke, at deres Messias maatte blive sendt fra Himmelen, paadet at han skulde forløse og forsone hele Verden og tillige sit eget jødiske Folk, som de, der vare under Guds Vrede, fortabte og fordømte, trods at de havde Mose Lov og Gudstjeneste; endnu langt mindre kunde de tænke sig, at han skulde maatte korsfæstes, dø paa Korset og blive et Offer for deres og al Verdens Synder, og at han ikke skulde eie noget jordisk eller verdsligt Rige og Herredømme. Dette er dem altfor forargeligt og ulideligt at høre. Og det kom deraf, at de ikke erkjendte den hele menneskelige Naturs Fordærvelse og Fordømmelse for Gud og holdt sig i sin Helligbed for at være uden Synd, eller dog tiltroede sig at kunne aflægge den og betale for den med sine Gjerninger, saaat de dertil ikke behøvede nogen Messias, uden alene en saadan, som kunde forløse dem fra legemligt Fængsel og fremmed Herredømme og tage Hævn over deres Fiender.

Derfor vil Christus hermed sige saa Meget: Kjære Nicodemus, vend kun dine Tanker ganske og aldeles bort fra din og alle Menneskers Retfærdighed og Helligbed efter Loven og tag dig ikke mere for, dermed at ville komme i Guds Rige. Man kommer her ingen Vei med alle Menneskers Formue, hvor vise, lærte og hellige de end ere; det er allerede fra Begyndelsen besluttet hos Gud, at intet Menneske som er født af Adam, kan komme i Himmelen. Ja, der har heller aldrig været nogen Helgen, som ved sig selv har kunnet komme i Himmelen, hvo han end har været, Adam, Noah, Abraham, Moses, Elias, Johannes ꝛc., Ingen af dem har eller kan have den Berømmelse, at han har kunnet fare op til Himmelen, det er, forsone Gud, borttage Synd og Død og erhverve evigt Liv for sig selv eller for Andre. Men skal Nogen komme til Himmelen, det er, til Guds Rige og det evige Liv, da maa der først være en saadan Person, som er kommen ned af Himmelen og i sig selv har evig Retfærdighed og Liv, hvormed han kan forsone Guds Vrede og udslette Synd og Død; denne Person maa være den Midler, ved hvem ogsaa vi kunne komme i Himmelen. Ja, derfor har han maattet komme ned af Himmelen og for vor Skyld paatage sig vort Kjød og Blod, det er, bære vor Synd.

Saaledes overfører han nu paa sig selv Alt, hvad han forhen har talt om den nye Fødsel og Guds Rige, paadet man maa vide, at Ingen kan komme dertil uden alene ved ham og for hans Skyld; det hjælper ikke, om ogsaa Nogen gjerne vilde ved Aanden fornyes og renses fra sin gamle Fødsel, thi Ingen kunde komme dertil, hvis ikke han havde forhvervet og tilveiebragt det, ei heller vilde der være nogen Kraft eller Aand tilstede i Daaben, dersom den ikke blev givet ved ham og for hans Skyld. Derfor er nu dette Hovedsagen, hvorpaa Alt kommer an, at denne Person bliver erkjendt og annammet, paadet vi ved ham maa komme i Himmelen, saaledes som han tilslut siger.

Men han afmaler sin Person saaledes, at han er den forjættede Frelser, som er kommen fra Himmelen, det er, Guds sande Søn af Evighed; thi kommer han fra Himmelen, da maa han fra Evighed af have været hos Gud. Men han er faren eller kommen ned af Himmelen, ikke saaledes som en Engel farer ned og viser sig og derefter igjen forsvinder og farer bort, men saaledes at han har taget paa sig den menneskelige Natur og, som det hedder Joh. 1, 14., **boet iblandt os** paa Jorden ꝛc. Derfor kalder han sig ogsaa her selv Menneskens Søn, det er, et sandt Menneske, som har Kjød og Blod ligesom vi. Men dette, **at Guds Søn farer ned**, betegner egentlig, at han har givet sig ind i vor Elendighed og Nød, det er, taget paa sig Guds evige Vrede, som vi havde fortjent med vore Synder, og ble-

vet et Offer for dem, saaledes som han her selv siger, at han maa blive ophøiet. Men fordi dette Menneske kommer ned af Himmelen, saa maa han for sin Person være uden al Synd, uskyldig og i guddommelig Reenhed, saaat han ikke hedder født af Kjød, saaledes som vi, men af den Helligaand; og hans Kjød er ikke et syndigt, men et reent og helligt Kjød og Blod, og det til den Ende, at han ved sin Reenhed og sit hellige ubesmittede Offer ogsaa kunde rense og hellige vort syndige Kjød og Blod.

Men hvad er det, som han her siger: **Menneskens Søn, som er i Himmelen?** Hvorledes er han faren ned af Himmelen og er dog i Himmelen? Er han ikke først paa den syvogtyvende Dag efter sin Opstandelse opfaren i Skyen? Han er vel faren ned og har paataget sig vort Kjød og Blod og ydmyget sig under alle Mennesker indtil Døden paa Korset som den af Gud Forladte og Forbandede; men under dette har han dog aldrig været skilt fra Gud, men er altid forbleven hos Gud, har altsaa stedse været i Himmelen og er der evindelig, saaat han altid nærværende skuer Faderen og regjerer og virker med ham i lige Vælde og Magt. Men Saadant var dybt forborgent og usynligt under hans Nedfart, det er, i den Tid han afførte sig den guddommelige Skikkelse, saaledes som St. Paulus siger Phil. 2, 7. og vandrede i en Tjeners Skikkelse igjennem Lidelse og Død, indtil han uddrevet af den, igjen blev ophøiet og satte sig ved Guds høire Haand, hvor han ogsaa efter sin menneskelige Natur er Herre over Død og Helvede og alle Skabninger, hvilket han har ladet se ved sin synlige Himmelfart, da han for Disciplenes Øine blev optagen i Skyen, ligesom han ogsaa synlig skal komme igjen og vise sig for alle Mennesker.

Saaledes siges Menneskenes Søn at være faren ned og atter op igjen og dog til samme Tid at have været i Himmelen i guddommeligt Væsen, Magt og evigt Samfund med Faderen. Thi han taler ikke om nogen legemlig Ombytning af Sted, men om sin Fornedrelses og Ophøielses, det er sin Lidelses og Døds og sin Opstandelses aandelige Fart og om sit himmelske Samfund med Faderen, som ikke er bundet til nogen legemlig Ting, Sted eller Rum, og som han har havt fra Evighed, og han har altid været og forblevet i saadant himmelsk Væsen, ogsaa efterat have antaget menneskelig Natur.

Og ligesom Moses ophøiede Slangen i Ørkenen, saa bør det Menneskens Søn at ophøies, paadet at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.

Her viser han nu, hvorledes og hvorved ogsaa vi kunne komme i Himmelen, det er, hvad han har gjort for os, og hvorledes vi skulle annamme og blive deelagtige i hans Velgjerning. Han prædiker her om vor Forløsnings store Verk, som Gud har besluttet i sit evige Raad, og som har maattet ske formedelst Guds usigelige og grundløse Kjærlighed til Menneskenes Slægt, paadet at den ikke maatte fortabes evindelig, saaledes som vi have hørt i Evangeliet paa anden Pintsedag, som følger strax efter disse Ord. Thi fordi der ellers ikke fandtes Raad eller Hjælp hos nogen Skabning i Himmelen eller paa Jorden, til at forsone hans evige Vrede over Synden og forløse fra den evige Død, saa har Guds eneste Søn maattet træde i vort Sted og blive et Offer for vore Synder, paadet Guds Vrede derved maatte forsones og Forligelse ske. Dette Verk er nu vor Frelse og Trøst, samt den Kraft, som virker i Daaben, saaat vi blive fødte paany og kunne komme i Himmelen.

Meningen heraf er altsaa denne: at han farer op og farer ned og er deroppe, det hører ham selv til og hjælper os endnu Intet; han alene har Magt dertil, og In-

gen kan gjøre ham det efter. Men naar han siger saaledes: Jeg har Alt i mine Hænder og er deroppe i Himmelen; men jeg vil ikke fare saaledes alene, men ogsaa drage Menneskene med mig did op, som ellers ikke kunne komme did, se, det er en trøstelig Tale. Dette skal gaa saaledes til, at de holde sig til mig. Jeg vil lade mig korsfæste og igjen opstaa; de, som da tro, at jeg er død for dem, dem vil jeg, skjønt de af egen Kraft ikke kunne komme i Himmelen, dog drage med mig. Saaledes bærer han os og hænger os om sin Hals, hvor han gaar. Derfor er det ikke vor egen Skyld, men en fremmed Kraft, som gjør, at vi blive salige, hvorved atter al Fortrøstning til vore egne Gjerninger bliver forkastet.

Her indfører han nu et skjønt og lifligt Billede, som paa den mest træffende Maade afmaler os Christus, og som han tager af 4 Mos. 21. Da Jøderne droge gjennem Ørkenen, som var en lang Vei, og havde hverken Brød eller Vand, knurrede de mod Moses og bleve saare utaalmodige. Da sendte Gud brændende Slanger iblandt dem, som bed dem; thi i de sydlige Lande er der meget store Ørkener, i hvilke man ikke finder Noget at æde og drikke, men hvor der findes en stor Mængde farlige Slanger og Kryb. Men dette var en særdeles farlig Art af Slanger, hvis Bid foraarsagede Mennesket saa stor Hede og en saa uudslukkelig Tørst, at det maatte dø deraf; derfor kaldte man dem brændende Slanger, ligesom paa Græsk dispades; ihvorvel man ogsaa læser, at i disse Lande ere nogle Slanger saa hede, at de, naar de hvisle eller aande, give ligesom ideel Ild fra sig. Over denne menneskelige Plage blev der nu et ynkeligt Skrig og Raab til Moses; han vidste heller intet Raad, indtil Gud forbarmede sig over dem og sagde til Moses: **Gjør dig en brændende Slange og sæt den paa en Stang, og det skal ske, at hver, som er bidt og seer den, han skal leve. Da gjorde Moses en Kobberslange**, siger Texten, **og satte den paa en Stang; og det skete, naar en Slange havde bidt Nogen, da saa han til den Kobberslange og blev ved Livet.**

Se nu, hvorledes Christus er afbildet i denne Historie. Hovedstykket deri er først dette, at Jøderne, som vare bidte af Slangen, ikke kunde finde nogen Hjælp eller Raad derimod. Men derved bleve de hjulpne, at de saa paa Kobberslangen, hvilket dog var en ringe Ting. Denne Slange saa ud som en naturlig Slange, men den var død og uden Gift og derhos lægende. Kobberet kunde ikke hjælpe dem, men det, at Guds Befaling og disse Ord vare føiede til: **Hvo, som er bidt, og seer den, han skal leve.** Disse Ord vare forenede med Slangen, og i Kraft af dem kunde Slangen hjælpe. Nu anvender Christus dette paa sig selv og siger: **Ligesom Moses ophøiede Slangen i Ørkenen, saa bør det Menneskens Søn at ophøies** ꝛc. Dette er den rette Udlæggelse og Udtydning af dette Billede. Vi ere ogsaa bidte og stukne af Djævelens mordiske Gift, som er Synden, saaledes som St. Paulus siger: Synden er et brændende, giftigt Bid og Stik; hvor den kommer i Samvittigheden, der er ingen Ro mere, den jager og driver paa Døden, og Døden jager Mennesket, saaat der ikke følger Andet end et ret Helvede. Der er ingen Hjælp eller Raad; du maa gjøre saamange Gjerninger du vil, saa er du dog fordømt, indtil denne underfulde Naade kommer, at en anden Slange ophøies, som dog ikke er giftig eller skadelig men kun har en Slanges Skikkelse.

Men hvorfor tager han ikke et andet Tegn end netop Slangen, hvoraf de vare bidte? Han havde dog vel kunnet tage noget Andet. Det er Aarsagen, som St. Paulus siger Rom. 8, 3.: De peccato damnavit peccatum, han har fordømt

Synd med Synd, forjaget Død med Død, overvundet Lov med Lov. Hvorledes det? Han blev en Synder paa Korset, fik en Synders Navn, led midt iblandt Overtræ-dere som den største Misdæder den Dom og Straf, som en Synder bør lide. Han var uskyldig og havde aldrig gjort nogen Synd, ei heller bar han med Sandhed dette Navn og Skylden eller Straffen, og udslettede altsaa derved Synden, at han tog paa sig den Synd, som ikke var hans Synd, og lod sig dømme og fordømme som en Overtræder. Jhvorvel han nu er uskyldig, saa er han dog en Synder lig, og er der hos ham en lægende Synd, paadet at han kunde hjælpe os, som i Sandhed ere Syndere, mod den dødbringende Gift, og han har altsaa fordømt Synden paa Kor-set; thi den har gjort ham Uret, da den fordømte ham og førte ham i Døden. Der-for faar han nu Ret over al Synd i Ver-den og fordømmer den billigen og med Rette, fordi den har villet fordømme ham, saaat han altsaa nu tilsiger Alle, som tro, saadan Dom og Ret over Synden: Syn-den skal ikke skade dig, thi den er min Skyldner og maa betale mig Bod. Der-for bør der ikke mere være nogen Synd eller dog kun en fordømt Synd.

Dette er det nu, Christus til Slutning siger: **paadet at hver den som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.** Det er netop det Samme, som blev sagt om Slangen: **Hvo, som seer paa den, skal blive ved Livet.** Thi at se paa Christus paa Korset er det Samme som at tro paa ham; derved er Synden udslet-tet, saaat den ikke kan gjøre os nogen Skade, og om den end gjør ondt, skal den dog ikke skade. Saaledes kommer det alene an paa dette at se paa ham, og ikke paa nogen Gjerning. Men ligesom hin Betragtning af Slangen skete legemlig, saaledes skeer denne aandeligen i Hjertet, naar vi tro, at Chri-stus med sin Uskyldighed har tilintetgjort Synden.

Nu vilde dog heller ikke dette hjælpe os, selv om han tusinde Gange var død paa Korset, ligesaalidt som det vilde have hjulpet hine, om de af sig selv havde op-hængt tusinde Slanger, — hvis ikke Ordet havde været der, et saadant nemlig, som her staar: **Hvo som tror paa ham, skal ikke fortabes** ꝛc., hvilket tilegner eller med-deler os Saadant og forvisser os om, at ogsaa vi skulle komme i Himmelen, at vi skulle vinde Guds Naade, seire over Syndens, Dødens og Helvedes Magt, samt faa det evige Liv for den ophøiede og kors-fæstede Christi Skyld, saafremt vi tro Saa-dant, og at vi altsaa hængende ved ham blive baarne til Himmelen.

Se, dette er det Billede, som saa træf-fende afmaler os baade den hele menne-skelige Naturs Jammer og Nød og den Her-res Christi Forløsnings-Embede, samt den Maade, hvorpaa man bliver deelagtig deri; hvorledes alle Mennesker vare blevne døde-ligt saarede ved Djævelens brændende Hel-vedes-Gift, og derhos ikke havde kunnet finde noget Lægemiddel eller Hjælp, hvis ikke Guds Søn var hengivet og aabenbaret, forat han skulde **afskaffe** saadanne **Djævelens Gjer-ninger**, som det hedder 1 Joh. 3, 8., og det ikke ved nogen stor synlig Magt, Kraft og Vælde af sin guddommelige Herlighed, men ved den høieste Svaghed og Afmagt, det er, ved sin Lidelse og Død, der han hang paa Korset som en forbandet og ond Orm. Og dog er denne døde Slangeskik-kelse en lægende Død og et levende Læge-middel for Alle, som af Synden ere for-giftede og fordærvede til den evige Død, saaat de derved faa evig Lægedom og Sa-lighed.

Det er jo heelt underligt, baade at sige og at tro, at saadan Forløsning og Hjælp skeer saa aldeles uden menneskelig Medvir-ken. Saaledes se vi, at det arme Folk,

der plagedes af de brændende Slanger, om de end forsøgte alle de Lægemidler de kunde finde paa, dog ikke blev hjulpet i nogen Maade derved, men det blev kun værre og værre, jo længer det arbeidede og kjæmpede med Slangerne for at værge sig mod dem; og tilsidst, da det fortvivlede om al Hjælp og ikke havde nogen Trøst eller Haab mere, blev der ikke foreslaaet dem Andet, end at de skulde lade opreise en lignende Slange af Kobber (hvilken de dog snarere havde kunnet forfærdes og fly for), og ikkun opløfte sine Øine og se paa den, og dog maatte det saa ske, at hver den, som adlød dette Guds Ord, blev strax frisk og led heller ikke siden nogen Skade. Saaledes ogsaa her: hvo som vil have en sikker Hjælp og Redning fra Synden og den evige Død, han maa ogsaa høre og følge dette Guds underfulde Raad, kun lade al anden Trøst, alle andre Midler og Gjerninger fare og fæste sit Hjerte alene til denne Christus, som har ladet sig ophøie for os og baaret vor Synd og Død paa sit Legeme. Thi det staar fast, at intet andet Navn skal kunne hjælpe os til Saligheden uden alene dette den korsfæstede Christi Navn, Ap. Gj. 4, 12.

Saaledes har han nu udført den hele Prædiken om den nye Fødsel eller om Menneskets Retfærdighed for Gud og talt om alle de Stykker, som derom ere nødvendige at lære: hvoraf og ved hvilket Middel den kommer, og hvorledes den bliver modtaget, det er, om Ordet, Daaben og om Aanden som virker derigjennem, om Christi Fortjeneste og Offer, for hvis Skyld Guds Naade og det evige Liv bliver os skjænket, og om Troen, hvorved vi tilegne os Saadant. Saa fat nu da den hele Prædiken sammen, saaat Enden stemmer overens med Begyndelsen. Spørger man da: hvorledes skeer den nye Fødsel eller at Aanden ved Vandet og Ordet gjør Menneskene til Guds Børn, saa lyder Svaret: Saaledes, som Christus her siger; den skeer, naar du mod Forskrækkelsen over dine Synder griber denne Trøst og fuldt og fast tror, at Christus for din Skyld er kommen ned af Himmelen og i dit Sted er ophøiet paa Korset, paabet at du ikke skulde fortabes, men have det evige Liv. Denne Tro er den Kiste og Skriin, som gjemmer saadan Skat, Syndernes Forladelse og Arveret til det evige Liv, og ved den bliver Mennesket saligt, saaledes som Christus siger: **Som du tror, saa ske det dig**; ligesaa: **Din Tro haver frelst dig.**

Første Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Joh. 4, 16—21.

Denne Epistel er udførligen forklaret og særskilt trykt blandt Udlæggelserne af nogle af Apostlernes Breve, hvor Enhver, som vil, kan læse dem og for sig og sit Huusfolk tage een eller flere Prædikener deraf; thi det vilde være for langt at hidsætte den her i sin Heelhed.

Første Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 16, 19—31.

Men der var et rigt Menneske, og han klædte sig i Purpur og kosteligt Linklæde og levede hver Dag herligen og i Glæde. Men der var en Fattig ved Navn Lazarus, som var kastet for hans Dør, fuld af Saar; og han ønskede at mættes af de Smuler, som faldt af den Riges Bord; men og Hundene kom og slikkede hans Saar. Men det begav sig, at den Fattige døde, og at han blev henbaaren af Englene i Abrahams Skjød; men den Rige døde ogsaa, og blev begraven. Og der han opløftede sine Øine i Helvede, der han var i Pine, saa han Abraham langt borte og Lazarus i hans Skjød. Og han raabte og sagde: Fader, Abraham! forbarm dig over mig og send Lazarus, at han dypper det Yderste af sin Finger i Vand, og lædsker min Tunge; thi jeg pines svarligen i denne Lue. Men Abraham sagde: Søn! kom ihu, at du haver annammet dit Gode i din Livstid, og Lazarus ligesaa det Onde; men nu trøstes han og du pines. Og foruden alt dette er imellem os og Eder et stort Svælg befæstet, saaat de, som ville fare herfra ned til Eder, kunne ikke, og de kunne ikke heller fare derfra over til os. Men han sagde: saa beder jeg dig, Fader! at du sender ham til min Faders Huus, thi jeg haver fem Brødre, paadet han kan vidne for dem, at ikke ogsaa de skulle komme i dette Pinens Sted. Abraham sagde til ham: de have Moses og Propheterne, lad dem høre dem. Men han sagde: ak nei, Fader Abraham! men dersom Nogen af de Døde gik til dem, da omvendte de sig. Men han sagde til ham: høre de ikke Moses og Propheterne, skulle de ikke heller tro, om Nogen opstod fra de Døde.

Hidtil have vi i Evangelierne hørt mange Exempler paa Tro og Kjærlighed, ligesom da alle Evangelier lære om Troen og Kjærligheden, saaat man, som jeg haaber, godt maa forstaa, hvorledes intet Menneske kan behage Gud, med mindre han tror og elsker. Nu foreholder Herren os i dette Evangelium et Exempel paa Troen og paa Vantroen, eller den ugudelige Stand, paadet vi ogsaa maatte skamme os for Troens og Kjærlighedens Modsætning og Modstykke og desto flittigere hænge ved Troen og Kjærligheden. Thi her se vi en baade forfærdelig og tillige trøstelig Guds Dom over de Troende og de Vantroe, forfærdelig for de Vantroe, trøstelig for de Troende. Men paadet vi desto bedre maatte fatte dette, maa stille os disse tvende for Øie, den rige Mand og den fattige Lazarus; hos den Rige se vi Vantroens Art, hos Lazarus Troens.

I.

Den rige Mand maa vi ikke bedømme efter hans udvortes Vandel, thi han har Faareklæder paa, hans Liv glimrer og skinner smukt og skjuler Ulven mesterligt; thi Evangeliet laster ham ikke som den, der har begaaet Ægteskabsbrud, Mord, Røveri, Niddingsverk eller noget Andet, som Verden eller Fornuften kunde dadle. Han har jo været ligesaa ærbar i sit Levnet som hin Pharisæer, der fastede to Gange om Ugen og ikke var som andre Folk, Luc. 18. Thi hvis han havde begaaet saadanne grove Ting, vilde Evangeliet have fremhævet dem, da det jo randsager ham saa nøie, at det ogsaa nævner hans Purpurklædning og Spise,

hvilke dog ere udvortes Ting, hvorefter Gud ikke dømmer. Derfor maa han udvortes have ført en god og hellig Vandel og efter sin egen og alle Andres Formening holdt den ganske Mose Lov.

Men man maa se ind i hans Hjerte og bedømme hans aandelige Tilstand. Thi Evangeliet har et skarpt Syn og seer dybt ind i Hjertets Grund, dadler ogsaa de Gjerninger, som Fornuften ikke kan dadle, og seer ikke paa Faareklæderne, men paa Træets rette Frugter, om det er godt eller ondt, saaledes som Herren lærer Matth. 7, 16. Naar vi altsaa her betragte denne rige Mand efter hans Troes Frugter, saa ville vi finde et Vantroens Træ og Hjerte. Thi Evangeliet straffer ham, fordi han hver Dag spiste og klædte sig herligt og kosteligt, hvilket dog ingen Fornuft holder for nogen særdeles stor Synd. Derhos mene ogsaa de Gjerningshellige, at det er ret, og at de ere det værd og have fortjent det med sit hellige Liv, og se ikke, hvorledes de synde derunder med sin Vantro.

Thi denne rige Mand bliver ikke straffet derfor, at han bruger kostelig Mad og herlige Klæder, eftersom jo mange hellige Konger og Dronninger fordum have baaret herlige Klæder, saasom Salomo, Esther, David, Daniel og flere Andre; men derfor straffes han, at hans Hjerte stod dertil og søgte Saadant, udvalgte det og hang derved, samt deri havde al sin Glæde, Lyst, Behag og ligesom sin Afgud. Dette antyder Christus med det Ord **hver Dag**, at han hver Dag levede saaledes i Herlighed. Deraf seer man, at han med Flid har søgt og valgt saadant Liv og ikke været tvungen dertil, heller ikke har ført det ved et Tilfælde eller for sit Embedes Skyld, eller for dermed at være sin Næste til Tjeneste, men at han kun har tilfredsstillet sin egen Lyst og levet og tjent sig selv. Heraf, som af den onde Frugt, seer man nu hans Hjertes hemmelige Synd, Vantroen. Thi hvor Troen er, der spørger man ikke efter herlige Klæder og kostelig Mad, ja overhovedet ikke efter Gods, Ære, Lyst, Magt og Alt, som ikke er Gud selv; man søger, eftertragter og hænger ikke ved noget Andet end Gud, det høieste Gode alene, og det er ligegyldigt om man har kostelig eller ringe Føde, herlige eller ringe Klæder. Thi om de end bære kostelige Klæder og have stor Ære og Magt, saa sætte de dog ingen Priis derpaa, men blive enten tvungne eller komme ved et Tilfælde dertil, eller ogsaa maa begjøre det Andre til Tjeneste. Saaledes siger Dronning Esther, at hun ugjerne bar sin kongelige Krone, men at hun maatte gjøre det for Kongens Skyld. David vilde ogsaa heller have været en ringe Mand, men for Guds og Folkets Skyld maatte han være Konge. Saaledes forholde sig ogsaa alle Troende, de blive tvungne til sin Magt, Ære og Herlighed og hænge aldrig sit Hjerte derved, men bruge det som noget udvortes Væsen og tjene sin Næste dermed, saaledes som Ps. 62, 11. siger: **Forlader Eder ikke paa Vold, og bliver ikke forfængelige ved rovet Gods; naar Eder falder Rigdom til, da sætter ikke Hjertet dertil.**

Men hvor Vantroen er, sætter Mennesket sit Sind dertil, hænger derved, søger det og har ingen Ro, førend det opnaar det, og naar det har opnaaet det, saa gjøder og mæsker det sig dermed som et Svin med Sølen og har ligesom sin Salighed deri; det spørger ikke efter, hvorledes dets Hjerte staar med Gud, og hvad han bør have og vente sig af det, men Bugen er dets Gud, og naar det ikke kan have det saaledes, synes det ikke, at det gaar ret til. Se, disse Vantroens onde og gruelige Frugter seer denne rige Mand ikke, men tildækker dem og forblinder sig selv med sit pharisæiske Levnets mange gode Gjerninger og forhærder sig selv saalænge, indtil ingen Lærdom, Formaning, Trusel eller Forjæt-

telse mere hjælper. Se, det er den hemmelige Synd, som Evangeliet straffer og fordømmer.

Deraf følger nu den anden Synd, at han forglemmer Kjærligheden til sin Næste. Thi der lader han den faltige Lazarus ligge udenfor sin Dør og rækker ham ingen Hjælp. Havde han end ikke i egen Person villet yde ham nogen Hjælp, saa kunde han dog have befalet sine Tjenere at bære ham ind i en Stald og tage sig af ham. Det kommer af, at han slet ikke kjender Noget til Gud og aldrig har smagt hans Godhed. Thi den, som kjender Guds Godhed, han føler ogsaa sin Næstes Ulykke; men den, som ikke kjender Guds Godhed, ham gaar heller ikke Næstens Ulykke til Hjerte. Derfor, ligesom han ikke agter Gud, saaledes bryder han sig heller ikke om sin Næste.

Thi Troen har den Art, at den venter sig alt Godt af Gud og forlader sig paa ham alene; gjennem saadan Tro erkjender da Menneskет, hvor god og naadig Gud er, og ved denne Erkjendelse bliver dets Hjerte blødt og barmhjertigt, saaat det ogsaa gjerne vil gjøre saaledes mod Enhver, som det føler, at Gud har gjort mod det. Derfor bryder det ud i Kjærlighed og tjener sin Næste med Legeme og Liv, med Gods og Ære, med Sjæl og Aand og offrer Alt for ham, ligesom Gud har gjort for det. Derfor seer Kjærligheden heller ikke efter sunde, høie, stærke, rige, ædle, og hellige Folk, som ikke trænge til den, men efter syge, svage, foragtede, syndige Mennesker, som den kan være nyttig og paa dem vise sit ømme Hjerte, samt gjøre mod dem, hvad Gud har gjort mod den.

Men Vantroen har den Art, at den ikke venter sig noget Godt af Gud. Af denne Vantro bliver da Hjertet forblindet, saa at det ikke føler eller erkjender, hvor god og naadig Gud er, men som Ps. 14, 2. siger, det agter ikke Gud, spørger heller ikke efter ham. Af saadan Blindhed følger da videre, at Hjertet bliver saa haardt, forhærdet og ubarmhjertigt, at det ikke har Lyst til at tjene noget Menneske, ja meget mere gjerne vil skade og krænke Enhver. Thi ligesom det ikke kjender noget Godt hos Gud, saaledes føler det heller ingen Lyst til at gjøre sin Næste noget Godt. Deraf følger da, at det ikke seer efter de syge, fattige og foragtede Mennesker, som det kunde og burde tjene og gjøre vel imod, men løfter sine Øine høit og seer efter de Høie, Rige og Mægtige, af hvilke det selv kan have Nytte, Fordeel, Lyst og Ære.

Saaledes se vi af dette den rige Mands Exempel, at det er umuligt at elske, hvor Troen ikke er, og at Troen umulig kan være der, hvor der ikke er Kjærlighed; thi disse to Ting ville og maa følges ad, at en Troende elsker Alle og tjener Alle, og at den Vantro derimod er Alle fiendsk i sit Hjerte og vil dog, at Alle skulle tjene ham; men dog tildækker han alle saadanne gruelige Synder med et ringe Skin af sine hykkelske Gjerninger, som med en Faareklædning, ligesom den store Fugl Strudsen, der er saa dum, at naar den faar gjemme sin Hals under en Busk, mener den, at dens hele Legeme er skjult. Ja, her seer du, at der er ingen blindere og ubarmhjertigere Ting end Vantroen; thi her ere Hundene, som dog ere de hidsigste Dyr, mere barmhjertige mod denne Lazarus end denne rige Mand, føle hans Nød og slikke hans Saar, medens den forstokkede og forblindede Hykler er saa haard, at han ikke under ham Brødsmulerne fra sit Bord.

Saaledes som dennne rige Hykler var, saaledes ere nu ogsaa alle vantroe Mennesker. Vantroen tillader dem ikke at være og handle anderledes, end som den rige Mand med sit Levnet afmaler og beskriver dem. Og navnlig ere de Hyklere saaledes beskafne, der ville have Ros for at være de Aandelige, saaledes som vore Papister og pavelige Folk, der, saaledes som vi klarligen

se, aldrig gjøre nogen retskaffen, god Gjerning, men ikkun have gode Dage, ikke tjene eller hjælpe Nogen, men lade sig tjene af Alle: rips raps, bare i min Sæk, lad en Anden have, hvad han kan. Og om Nogle ikke have kostelig Mad og Klæder, saa mangler det dog ikke paa Villien. Dem følge da de Rige, Fyrsterne og Herrerne og gjøre mange hykkelske og gode Gjerninger med Testamenter og Kirkers Opbyggelse, hvormed de tildække den store Skalk, Vantroens Ulv, saaat de blive forstokkede og forhærdede og ikke er noget Menneske til Gavn og Nytte. Det er den rige Mand.

II.

Den fattige Lazarus maa vi heller ikke bedømme udvortes efter hans Saar, Armod og Kummer. Thi der er mange Mennesker, som lide Jammer og Nød og dog ikke vinde Noget derved, saaledes som Kong Herodes, der led af et stort Onde, saaledes som der staar skrevet i Ap. Gj. 12, 23., men stod sig dog ikke derfor desto bedre med Gud; thi Armod og Lidelser gjør Ingen velbehagelig for Gud, men den, som forud finder Naade hos Gud, hans Armod og Lidelser ere ogsaa kostelige for Gud, saaledes som Ps. 116, 15. siger: **Det er kosteligt for Herrens Øine, naar hans Hellige dø.** Saaledes maa vi ogsaa se Lazarus ind i Hjertet og søge den Skat, som har gjort hans Saar saa kostelige; men denne har i Sandhed været hans Tro og Kjærlighed, thi **uden Tro er det umuligt at behage Gud**, saaledes som Forfatteren af Brevet til Hæbræerne siger.

Derfor maa hans Hjerte have været saaledes beskaffen, at han ogsaa midt i saadan Armod og Elendighed har fortrøstet sig til alt Godt fra Gud og trøstigen sat sin Lid til ham; han har været saa rigelig tilfreds med Guds Godhed og Naade, og havt saadant Behag deri, at han hjertelig gjerne vilde have lidt endnu større Elendighed, om det saa havde været hans naadige Guds Villie. Se, det er en ret levende Tro, som gjennem Guds Godheds Erkjendelse saaledes har blødgjort hans Hjerte, at Intet var ham for tungt eller for stort at lide og gjøre. Et saadant Hjerte skaber Troen, naar den kjender Guds Naade. Deraf følger nu den anden Dyd, nemlig Kjærligheden til Næsten, saaat han ogsaa har været villig og beredt til at tjene hver Mand; men fordi han er fattig og elendig, har han Intet, hvormed han kan tjene; derfor regnes hans gode Villie som Gjerning. Men denne Mangel paa legemlig Tjeneste erstatter han rigelig ved en aandelig Tjeneste. Thi nu efter sin Død tjener han den ganske Verden med sine Saar, sin Hunger og Elendighed. Hans legemlige Hunger bespiser vor aandelige Hunger, hans legemlige Nøgenhed beklæder vor aandelige Nøgenhed, hans legemlige Saar helbrede vore aandelige Saar, derved, at han lærer og trøster os med sit Exempel, idet han viser os, hvorledes Gud har Behag i os, naar det gaar os ilde paa Jorden, naar vi kun tro, og paa den anden Side advarer os og viser os, hvorledes Gud vredes, naar det gaar os vel i Vantroen, saaledes som Gud fandt Behag i ham i hans Elendighed, men ikke fandt Behag i den rige Mand.

Sig mig, hvilken Konge formaaede vel med alt sit Gods at gjøre al Verden en saadan Tjeneste, som denne fattige Lazarus med sine Saar, sin Hunger og Armod har beviist den? O hvor underlige ere Guds Gjerninger og Domme, hvor mesterlig beskjæmmer han ikke den kloge Taabe, Fornuften og Verdens Viisdom! Den farer hen og seer hellere den rige Mands Purpur end den fattige Lazarus's Saar; den seer hellere et sundt og skjønt Menneske, saaledes som den rige Mand var, end et elendigt og nøgent, saaledes som Lazarus var, ja den stopper sin Næse til for Lugten af hans Saar og vender sine Øine bort fra hans Nøgen-

hed. Imidlertid lader Gud den store Taabe gaa forbi saadan ædel Skat og fælder sin Dom hos sig selv i Lyndom og holder imidlertid den fattige Mand saa dyrebar og kostelig, at alle Konger ikke ere værdige at tjene ham og rense hans Saar. Thi hvilken Konge, mener du, vilde nu ikke af ganske Hjerte give sin Sundhed, Purpur og Krone for denne fattige Lazarus's Saar. Armod og Elendighed, om det var muligt? Og hvor er det Menneske, som nu vilde give en Hvid for denne Rigmands Purpur og hele Rigdom? Mener du ikke, at denne rige Mand, hvis han ikke havde været saa blind, men havde vidst, at en saadan Skat, en i Guds Øine saa dyrebar Mand laa for hans Dør, selv vilde have løbet ud, renset og kysset hans Saar, lagt ham i sin bedste Seng og tjent ham med alt sit Purpur, al sin Rigdom. Men paa den Tid, Gud fældede sin Dom, og han endnu havde kunnet handle saaledes mod Lazarus, saa han ikke dette. Da tænkte Gud: Velan, du skal heller ikke være værd at tjene ham. Siden, da Guds Dom og Gjerning er forbi, seer den kloge Taabe sig om, og nu, da han pines i Helvede, vilde han gjerne give Huus og Gaard til den, hvem han før ikke vilde give en Bid Brød, og begjærer nu, at Lazarus, hvem han før ikke vilde røre ved, maatte lædske hans Tunge med det Yderste af sin Finger.

Se, af saadanne Guds Domme og Gjerninger er Verden endnu daglig fuld, men Ingen seer det, ja Alle foragte det. For vore Øine ligge Fattige og Trængende, som Gud lægger for os som de største Skatte; men vi tillukke vore Øine for dem og se ikke, hvad Gud her gjør; men bagefter, naar Guds Gjerning er forbi, og vi have forsømt Skatten, da komme vi og ville tjene, og saa er det forsilde. Saa fare vi hen og gjøre Helligdomme af deres Klæder, Sko og Kar, gjøre Valfarter, bygge Kirker paa deres Grave og have det travlt med saadant Narreverk, os selv til Spot, fordi vi have traadt de levende Helgener med Fødder og ladet dem forbærves, medens vi nu, da det hverken er nyttigt, eller nødvendigt, ære deres Klæder, saaat vor Herre visselig vil fælde den Dom over os, som han udtaler Matth. 23, 29 flgg.: **Ve Eder, I Skriftkloge og Pharisæer, I Dienskalke! at I bygge Propheternes Grave og pryde de Retfærdiges Gravsteder og sige: Havde vi været i vore Fædres Tid, da havde vi ikke været deelagtige med dem i Propheternes Blod. Saa bære I da Vidnesbyrd om Eder selv, at I ere deres Børn, som have ihjelslaaet Propheterne. Opfylder og I Eders Fædres Maal! I Hugorme! I Øgleunger! hvorledes kunne I undfly Helvedes Dom?**

Som denne Lazarus var, saaledes ere ogsaa alle Troende, og enhver Troende er en ret Lazarus; thi de have Alle samme Tro, Sind og Villie som denne Lazarus. Og hvo, som ikke vil være en Lazarus, hans Deel bliver visseligen med den rige Mand i Helvedes Ild. Thi vi maa Alle, ligesom Lazarus, med en ret Tro forlade os paa Gud, overgive os til ham, at han skal handle med os efter al sin Villie, samt være rede til at tjene Enhver. Og om vi end ikke lide Alle under saadanne Saar og saadan Armod, saa maa der dog hos os være den samme Villie og Sind, som hos Lazarus, saaat vi gjerne underkaste os Saadant, om Gud saa vil have det.

Thi saadan Aandens Fattigdom kan godt bestaa under stor Rigdom. Saaledes vare Hjob, David og Abraham paa een Gang fattige og rige. Thi David siger Pſ. 39, 13.: **Jeg er en Fremmed hos dig, en Gjæst som alle mine Fædre.** Hvorledes gik det til, da han dog jo var en Konge og havde et stort Land og mange Stæder? Saaledes gik det til: ihvorvel han havde Saadant, hængte han dog ikke

sit Hjerte derved; det var ham et Intet imod det Gode, han havde for Gud; saaledes vilde han ogsaa om sin Sundhed have sagt, at den gjaldt ham Intet i Sammenligning med hans Sundhed for Gud, og han havde vel gjerne villet lide ogsaa udvortes Saar og Sygdom. Saaledes ogsaa Abraham: ihvorvel han ikke havde saadan Armod og Sygdom som Lazarus, havde han dog dennes Sind og Villie til at underkaste sig Saadant, om Gud havde lagt det paa ham. Thi de Hellige skulle have det samme Sind indvortes, om de end ikke udvortes kunne have samme Gjerninger og Lidelser. Derfor erkjender ogsaa Abraham denne Lazarus for sin og tager ham i sit Skjød, hvilket han ikke havde gjort, hvis han ikke havde havt samme Sind som ham og havt Behag i hans Armod og Sygdom. Dette være nu sagt om Evangeliets Sum og Mening, hvoraf vi se, hvorledes altid Troen gjør salig og Vantroen fordømmer.

III.

Nu bringer ogsaa dette Evangelium nogle Spørgsmaal med sig. For det **Første,** hvad er dette Abrahams Skjød, da det jo ikke kan være noget legemligt Skjød? Til Svar herpaa maa man vide, at Menneskets Sjæl eller Aand ikke har nogen Hvile eller noget Sted, hvor den kan blive, uden i Guds Ord, indtil den paa den yderste Dag kommer til Guds klare Beskuelse. Derfor holde vi ikke Abrahams Skjød for noget Andet end det Guds Ord, hvori Christus blev Abraham forjættet, dette nemlig: **I din Sæd skulle alle Slægter paa Jorden velsignes.** I disse Ord er Christus ham forjættet som den, ved hvem Alle skulle velsignes, det er, forløses fra Synd, Død og Helvede, og ellers ved ingen Person, ei heller ved nogen Gjerning. Alle de nu, som have troet dette Ord, have dermed troet paa Christus og have været rette Christne og ere altsaa ved Troen paa dette Ord forløste fra Synd, Død og Helvede. Saaledes ere alle Fædre før Christus komne i Abrahams Skjød, det er, de ere i Døden forblevne faste i Troen til dette Guds Ord, i dette Ord ere de hensovede, indesluttede og bevarede som i et Skjød og sove endnu deri indtil den yderste Dag, med Undtagelse af dem, som allerede ere opstandne med Christus, saaledes som Matthæus beretter, saafremt de ellers ere forblevne i denne Opstandelse og ikke igjen ere hensovede. Saaledes maa ogsaa vi, naar vi dø, med fast Tro overgive os til Christi Ord, naar han siger: Hvo, som tror paa mig, skal ikke dø evindelig, eller Lignende, og altsaa dø og hensove paa dette Ord og blive indesluttede og bevarede i Christi Skjød indtil den yderste Dag. Thi det er netop det samme Ord, som er sagt til Abraham og til os. De sige begge, at vi ved ham maa blive salige. Men hint Ord kaldes Abrahams Skjød, fordi det først blev sagt til ham og tog sin Begyndelse med ham.

Saaledes kan paa den anden Side det Helvede, som omtales her, ikke være det rette Helvede, som skal begynde paa den yderste Dag. Thi den Riges afsjælede Legeme er visseligen ikke i Helvede, men begravet i Jorden. Men det maa være et Sted, hvor Sjælen kan være uden at have nogen Ro, og dette Sted kan ikke være noget legemligt. Derfor holde vi for, at dette Helvede er den onde Samvittighed, som er uden Tro og Guds Ord, hvori Sjælen er begravet og indesluttet til den yderste Dag, da Mennesket med Legeme og Sjæl vil blive nedstyrtet i det rette Helvede. Thi ligesom Abrahams Skjød er Guds Ord, hvori de Troende formedelst Troen hvile, sove og blive bevarede til den yderste Dag, saaledes maa atter Helvede være der, hvor Guds Ord ikke er, og hvorhen de Vantroe formedelst Vantroen ere

forstødte til den yderste Dag, og dette kan ikke være Andet end en tom, vantro, syndig, ond Samvittighed.

Det **andet** Spørgsmaal er dette: Hvorledes foregaar da denne Samtale mellem Abraham og den rige Mand? Svar: Det kan jo ikke være nogen legemlig Samtale, da jo begges Legemer ligge begravede i Jorden, ligesaalidt som det kan være en legemlig Tunge, hvorover den Rige klager i Luen, eller en legemlig Finger eller legemligt Vand, som han begjærer af Lazarus. Alt dette maa derfor gaa for sig i Samvittigheden, og det paa denne Maade: Naar Samvittigheden i Døden eller Dødens Nød bliver vakt, da bliver han sin Vantro bevidst og seer da først Abrahams Skjød og dem, som deri ere, det er, Guds Ord, paa hvilket han skulde have troet og har dog ikke gjort det; deraf har han da den allerstørste Pine og Angst, ligesom i Helvede, og finder ingen Hjælp eller Trøst. Da opstige saadanne Tanker i Samvittigheden, som, om de kunde tale, vilde føre en saadan Samtale, som denne Rige holdt med Abraham, og han forsøger da, om Guds Ord og Alle, som have troet derpaa, ville hjælpe ham, og det saa ængstelig, at han gjerne tager imod ogsaa den allermindste Trøst endog af den Allerringeste, og kan dog ikke faa den. Thi Abraham svarer ham, det er, hans Samvittighed fatter den Mening af Guds Ord, at det ikke kan ske, men at han har faaet sin Deel i sin Livstid og maa nu pines, men de Andre, som han har foragtet, blive trøstede. Tilsidst føler han, hvorledes der siges til ham, at et stort Svælg er befæstet mellem ham og de Troende, saaat de aldrig kunne komme sammen. Dette er Fortvivlelsens Tanker, naar Samvittigheden føler, at Guds Ord forkaster ham evindelig, og at han ikke mere staar til at hjælpe. Derpaa begynde Samvittighedens Tanker at anstrænge sig og begjære, at de Levende maatte faa vide, at det gik ham saaledes i Dødens Nød, og ønsker, at dog Nogen maatte fortælle dem det. Men deraf bliver heller Intet, thi Samvittigheden føler det Svar, at Moses og Propheterne ere tilstrækkelige; dem skulle de tro, og det burde ogsaa han have gjort. Alt dette foregaar mellem en fordømt Samvittighed og Guds Ord i Dødens Stund eller Dødens Nød, og ingen Levende kan faa vide, hvorledes det gaar til, uden den alene, som erfarer det, og den, som erfarer det, vilde gjerne, at de Levende vidste det, men det er forgjæves.

Det **tredie** Spørgsmaal: Naar er dette skeet? Og pines den rige Mand endnu dagligen indtil den yderste Dag? Dette er et dybt Spørgsmaal og ikke let at besvare for de Uerfarne. Thi her maa man ikke tænke paa nogen Tid, men vide, at i hin Verden er der hverken Tid eller Timer, men Alt er der et evigt Øieblik, saaledes som St. Petrus siger 2 Petr. 3, 8.: **Een Dag er for Herren som tusinde Aar, og tusinde Aar som een Dag.** Derfor mener jeg, at der i den rige Mand vises os, hvorledes det vil gaa alle Vantroe, naar deres Pine i Døden eller Dødens Nød blive opladte, hvilket kan ske i eet Øieblik og derefter igjen ophøre indtil den yderste Dag, alt eftersom Gud behager; thi her kan ingen fast Regel opstilles. Derfor tør jeg ikke sige, at den rige Mand endnu lider saaledes, som han dengang led, og tør heller ikke negte, at han endnu lider saaledes; thi det staar begge Dele i Guds Haand og Magt, og os er det nok, at der i hans Exempel vises os Begyndelsen til alle Vantroes Pine.

Det **fjerde** Spørgsmaal: Skal man ogsaa bede for de Døde, siden der i dette Evangelium ikke vises os nogen Mellemtilstand mellem Abrahams Skjød og Helvede, og da de, som ere i Abrahams Skjød, ikke trænge dertil, og de, som ere i Helvede, ikke ville have nogen Gavn deraf? Vi have

ingen Befaling fra Gud om at bede for de Døde; derfor begaar man ingen Synd, om man ikke beder for dem; thi hvad Gud ikke har befalet eller forbudt, deri kan Ingen forsynde sig. Men fordi Gud paa den anden Side ikke har ladet os vide, hvorledes Sjælenes Tilstand er, og vi maa være i Uvished om, hvorledes Gud handler med dem, saa ville og kunne vi ikke hindre dem eller regne dem det til nogen Synd, som ville bede for dem. Thi vi ere jo af Evangeliet visse paa, at mange Døde ere opvakte, om hvilke vi maa bekjende, at de endnu ikke havde modtaget eller havt sin endelige Dom. Saaledes kunne vi heller ikke endnu om nogen Anden være visse paa, at han har sin endelige Dom. Efterdi nu Saadant er uvist, og vi ikke vide, om Sjælen er fordømt, saa er det ikke Synd, at du beder for den, dog paa den Maade at du lader det forblive uvist og siger saaledes: Kjære Gud, er denne Sjæl i den Tilstand, at den endnu kan hjælpes, saa beder jeg dig, at du vil være den naadig. Og naar du det har gjort een eller to Gange, da lad det blive dermed og befal den Gud; thi Gud har lovet at høre os, naar vi bede. Naar du derfor har bedet een eller tre Gange, skal du tro, at du er hørt og ikke bede mere, paadet du ikke skal friste Gud eller falde i Mistrøstning.

Men at man dertil stifter uophørlige Messer, Vigilier eller natlige Sjælemesser og Bønner og skraaler hele Aar igjennem, som om Gud ikke kunde bønhøre dem uden dette, det er Djævelen og Døden og her bespottes Gud ved Vantro, ja en saadan Bøn er en ligefrem Gudsbespottelse. Tag dig derfor i Agt for Saadant og hold dig derfra; thi Gud spørger ikke efter Sjælemesser, som vare hele Aar, men efter en hjertelig, andægtig, troende Bøn; den vil hjælpe Sjælene, saafremt Noget skal hjælpe dem. Vigilier og Messer hjælpe vel Præsternes, Munkenes og Nonnernes Bug, men gavne ikke Sjælene i nogen Maade, og Gud bliver derved ikkun bespottet.

Men har du i dit Huus et Spøgelse eller en urolig Aand, som foregiver, at man skal hjælpe den med Messer, den skal du med Vished holde for en Djævel. Fra Verdens Begyndelse har endnu aldrig nogen Sjæl viist sig, Gud vil heller ikke have det; thi her seer du i Evangeliet, at Abraham ikke vil tilstede den Rige, at en Død lærer de Levende, men henviser til Guds Ord i Skriften og siger: **De have Moses og Propheterne, lad dem høre dem.** Hermed seer Abraham hen til Guds Bud i 5 Mos. 18., og erindrer os derom, hvor Gud siger, at man ikke skal gjøre Spørgsmaal til de Døde. Derfor er det visselig idel Djævelens Spøgeri, at nogle Aander lader sig besværge, samt begjære saa og saa mange Messer, den og den Valfart eller andre Gjerninger, og vise sig derefter i forklaret Skikkelse, foregivende, at de nu ere forløste. Dermed stifter Djævelen den Vildfarelse, at Folk falde fra Troen hen til Gjerningerne og mene, at Gjerninger formaa saa stor en Ting. Og saaledes bliver det opfyldt, som St. Paulus forkynder 2 Thess. 2, 19 flg., **at Gud skal sende kraftige Vildfarelser over de Vantroe, fordi de ikke annammede Sandhedens Kjærlighed til deres Frelse.**

Vær derfor klog og vid, at Gud ikke vil lade os vide, hvorledes det gaar til med de Døde, paadet at Troen formedelst Guds Ord maa beholde sin Plads, og den tror, at Gud efter dette Liv gjør de Troende salige og fordømmer de Vantroe. Naar du nu træffer paa et Spøgelse, saa agt ikke paa det, men vær vis paa, at det er Djævelen, og slaa ham tilbage med disse Abrahams Ord: De have Moses og Propheterne, ligesaa med Guds Bud til Moses: Du skal ikke gjøre Spørgsmaal til de Døde, saa skal han snart pakke sig. Pakker han sig ikke, saa lad ham larme, til han bliver

træt, og taal da i en fast Tro hans Ondskab.

Og om det end var muligt, at det kunde være en Sjæl eller en god Aand, saa skal du dog ikke spørge den om Noget eller lære Noget af den, fordi Gud har forbudt det; thi derfor har Gud sendt sin Søn, at han skulde lære os Alt, hvad vi have nødig at vide; hvad han ikke har lært os, derom skulle vi gjerne være uvidende og lade os nøie med de hellige Apostlers Lære, i hvilken han har prædiket for os. Dog, herom har jeg skrevet vidtløftigere under Evangeliet paa Helligtrekongers-Dag og i en liden Bog om Messens Misbrug, hvor du selv kan læse Mere derom.

Men for at anføre et Exempel, læse vi i historia tripartita om en Biskop, som paa en Reise til et Kirkemøde kom til Corinth, og da han ikke fandt tilstrækkeligt Herberge for sig og sine Folk, saa han et Huus, som stod øde og tillukket, og spurgte, om man ikke kunde herbergere ham der. Da blev det ham svaret, at der var saa usikkert derinde, at Ingen kunde bo der, og at man flere Gange om Morgenen havde fundet Folk døde derinde. Da gjorde han ikke mange Ord, men befalede strax at drage derind, og laa der Natten over; thi han mærkede godt, at det var Djævelen, som spøgte der, og han havde den faste Tro, at Christus var Djævelens Herre; derfor foragtede han ham og drog ind til ham. Da blev Huset ved hans Bøn og Ophold der saa befriet, at man for Fremtiden ikke hørte nogen Larm eller Spøgelse derinde. Se, der seer du, at Spøgelserne ere Djævle, og at man ikke skal disputere meget med dem, men med freidig Tro foragte dem, som om de ikke vare noget. — Ligeledes læser man om Biskop Gregorius i Cappadocien, at han drog over de italienske Bjerge og tog ind til en hedensk Klokker, som havde en Afgud, der svarede ham paa, hvad han spurgte den om, og han ernærede sig ved den Handel at sige Folk hemmelige Ting. Derom vidste nu Biskopen Intet og drog sin Vei om Morgenen. Men Djævelen kunde ikke taale den hellige Mands Bøn og Nærværelse og flygtede ud af Huset, saaat Klokkeren ikke længer kunde spaa saaledes som før. Da han nu raabte paa sin Afgud og jamrede over sit Tab viste Djævelskabet sig for ham i Søvne og sagde, det var hans egen Skyld, idet han havde herbergeret Biskopen, for hvem han ikke havde kunnet forblive der. Klokkeren iler efter Biskopen og klager for ham, at han har bortjaget hans Afgud og Næring og saaledes givet ham en slet Tak for Herberget. Da tog Biskopen et Stykke Papir og skrev ganske kort saaledes: Gregorius hilser Apollo. Jeg tillader dig at gjøre, hvad du før har gjort. Klokkeren tog Brevet og lagde det hos sin Afgud. Da kom Djævelen igjen og gjorde som forhen. Tilsidst tænkte Klokkeren: Hvilken en ringe Gud har jeg dog, som lader sig drive og føre af denne Gjæst, som dog er et Menneske! Saa gjorde han sig færdig og drog til Biskopen, lod sig undervise og døbe, og tiltog saaledes, at han efter denne Biskops Død blev en fortræffelig Biskop i Cæsarea i Cappedocien. Se, saa enfoldigt farer Troen frem og handler dog saa freidig, sikker og mægtig. Gjør nu ogsaa du saa med dine Spøgelser.

Anden Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Joh. 3, 13—18.

Forundrer Eder ikke, mine Brødre, dersom Verden hader Eder. Vi vide, at vi ere overgangne fra Døden til Livet, thi vi elske Brødrene. Hvo, som ikke elsker sin Broder, bliver i Døden. Hver, som hader sin Broder, er en Manddraber; og I vide, at ingen Manddraber haver det evige Liv blivende i sig. Derpaa have vi kjendt Kjærligheden, at han haver sat sit Liv til for os. Ogsaa vi ere skyldige at sætte Livet til for Brødrene. Men den, som haver Verdens Gods og seer sin Broder lider Mangel og lukker sit Hjerte for ham, hvorledes bliver Guds Kjærlighed i ham? Mine Børn! lader os ikke elske med Ord, ei heller med Tunge, men i Gjerning og Sandhed.

Disse Epistler og Evangelier, som ere anordnede før og efter Pintsefesten, tale Meget om Kjærligheden, ikke alene om den, som vi skulle have til Christus og Gud, og som ikke er Andet end at være taknemmelig for den modtagne uudsigelige Velgjerning, nemlig Forløsningen og Syndernes Forladelse ved Christi Blod og Død; men de tale ogsaa om Kjærligheden til Næsten, der Intet modtager af ham, men giver og tilgiver ham, samt beviser ham alt Godt, og som ikke ophører, om den end ikke bliver elsket igjen af dem, mod hvem den gjør vel.

Til denne Dyd er det, St. Johannes her formaner de Christne, en Formaning, som er vel fornøden, efterdi man seer, hvor sjelden Kjærligheden er blandt Menneskene i Verden. Og navnlig formaner han dem, at de ikke skulle forundre sig, om Verden hader dem og gjerne seer, at de var døde, ligesom Cain (saaledes som han kort ovenfor har sagt) slog sin Broder ihjel. Saadant støder naturligen Enhver haardt for Hovedet og hindrer mægtigt Kjærligheden. Thi hvad kan vel paa Jorden være underligere end at hade dem, af hvem man bliver elsket og modtager idel Godt? Hvo havde nogensinde kunnet tænke, sige vi selv, at Menneskene kunde være saa onde? Og hvo vil eller kan længere gjøre Verden Godt, naar den er saa utaknemmelig og ikke giver Andet end Had til Løn for Kjærligheden? Men lader os først tale om os selv og betragte os selv, vi, som ere døbte og have modtaget Evangeliet, hvorledes vi elske Gud for den høie Kjærlighed, at han har skjænket os sin Søn. O, hvad for et saare skjønt Exempel se vi dog her paa stor Glæde og Taknemmelighed, for hvilket vi billigen burde blive skamrøde for Gud og hans Engle og spytte paa os selv.

Men hvad skal man sige om Andre, som, naar de høre den salige Prædiken om denne Guds Naade og Velgjerning, ikke ville fordrage den, men fordømme den som Kjætteri, medens de som prædike drrom, Verden til Tjeneste, Frelse og Salighed, maa være dens **Udskud** og **Skoviſk**, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 4, 13., saaat ingen Misdæder af den bliver jammerligere og forsmædeligere behandlet og myrdet, saaledes som vi hidtil have seet og endnu se hos Paven og hans Anhang.

Skjønt nu Erfaringen lærer os dette, som ellers intet menneskeligt Hjerte vilde kunne tro, saa begynder dog St. Johannes at formane og siger: **Forundrer Eder ikke, mine Brødre dersom Verden hader**

Eder 2c. Skal man ikke forundre sig over dette, hvad skal man da forundre sig over paa Jorden? Jeg mente dog, at naar der blot hørtes een eneste Prædiken om Christi Naade, saa skulde hele Verden annamme den med den største Glæde og aldrig forglemme saadan Naade og Velgjerning. Vilde det derimod være underligt, om Jorden pludseligen aabnede sig og opslugte de Mennesker, som ikke vide Gud nogen Tak, fordi han lader sin Søn blive Menneske for at forløse os Fordømte fra Synd og Død og føre os til Liv og Salighed? Er det ikke skrækkeligt at man skal fly og hade denne Frelser og hans Lære mere end Djævelen selv?

Hvad skal dog Gud sige hertil, og hvad skal han gjøre? Med Rette siger han ved Propheten Micha Cap. 6, 3 flgg.: **Mit Folk! hvad haver jeg gjort dig? og hvormed haver jeg gjort dig Møie? Svar imod mig! Thi jeg førte dig op af Ægypti Land og forløste dig af Tjeneres Huus,** og nedsænkede dine Fiender i det røde Hav. Ligesaa: Kom dog ihu, hvorledes jeg forhindrede Propheten Bileam, saaat han ikke fik forbande dig, paadet du ikke maatte blive aldeles udryddet; heraf burde I jo mærke, hvorledes Herren har beviist Eder alt Godt. Og Christus siger til sit utaknemmelige Folk i Matth. 23, 37.: **Jerusalem! Jerusalem! som ihjelslaar Propheterne** 2c., **hvor ofte vilde jeg forsamle dine Børn, ligerviis som en Høne forsamler sine Kyllinger under Vingerne!** Som vilde han sige: Jeg er jo dog ikke dertil kommen, har heller ikke derfor prædiket for dig, at du skulde dø og blive fordømt, men jeg lider Døden og Guds Vrede for dine Synder og bringer dig al Guds Naade og Velgjerning, timelig og evig. Hvoraf kommer da saadant bittert Had mod mig og min Prædiken?

Velan, siger St. Johannes, naar Verden kan hade Gud selv for saadan Velgjerning, Kjære, forundrer Eder da ikke over, at det Samme vederfares Eder. Hvad er vel det, at jeg beviser min Kjærlighed eller offrer mit Legeme og Liv for at bekræfte denne Lære og hjælpe min Næste? Ak, det er en fattig, tiggeragtig, ureen og stinkende Kjærlighed imod den Kjærlighed, at Christus dør for mig for at forløse mig fra den evige Død. Kan nu Gud med sin høieste, grundløse Kjærlighed ikke opnaa af Verden, at den er ham taknemmelig derfor, hvad Under er det da, at den bliver dig gram i Hu for din Velgjerning? Og hvad vil du knurre over Utaknemmelighed? Du er jo selv et Stykke af den Verden, for hvilken Guds Søn har maattet dø. Og om du end døde for den, saa er det dog Intet mod dette, at Gud for dens Skyld ikke har sparet sin egen Søn, men ladet ham henrette og døde af dens egne Hænder.

Men hvad er dog Aarsagen til, og hvoraf kommer dette Verdens Had? Kort ovenfor viser han det i **Cains** Exempel, **som var af den Onde,** siger han, **og myrdede sin Broder. Og hvorfor myrdede han ham? Fordi hans Gjerninger vare onde, men hans Broders retfærdige.** Ret en smuk Ting, at hade alene af den Grund, at Haderen og Morderen er ond og Velgjøreren god! I det borgerlige og huuslige Regimente og Embede vredes man over det Onde og straffer dem, som gjøre Ondt og ere ulydige; det er en retmæssig Vrede og Straf. Men Verden er i de Ting, hvor Gud har med den at gjøre, en slig Person, at den hader, forfølger og myrder som Misdædere og Skjelme dem, som gjøre den Godt. Det har den, siger Johannes, fra sin Fader Cain, den store, hellige Brodermorder. I ham have vi dens rette Billede, som den altid slægter paa.

Da den kjære, fromme Moder Eva havde født sin første Søn, sagde hun med stor Glæde og i Haabet paa Guds Forjættelse om den tilkommende Sæd, som skulde

knuse Slangens Hoved: **Nu eier jeg en Mand, som er Herren,** og kaldte ham derfor **Cain,** det er, **Erhvervelse.** Som vilde hun sige: Nu har jeg faaet den rette Skat; thi hun havde endnu ikke seet noget Menneske fødes paa Jorden, og dette var den menneskelige Slægts første, kjære Livsfrugt. Herover fryder hun sig og priser sig selv salig, og i saadant Haab bliver denne Søn opdraget, som skulde han hjælpe og saliggjøre hele Verden efter sig, saaat hans Brødre og Søstre, samt deres Børnebørn maatte trøste sig ved ham. Dette har han vel ogsaa mærket og i stor Stolthed brystet sig deraf for sin Broder, som derimod maa bære et sørgeligt Navn, idet han hedder **Abel,** det er, **Intet** og **forfængelig;** som om Forældrene vilde sige: Ak, det er Intet med denne, Cain er Alt, den rette Arving og Besidder af den forjættede Naade, som Gud har givet Menneskene, en Herre og Fyrste over alle sine Brødre.

Her have nu begge de fromme Forældre i Haab og Fortrøstning til denne Søn og i stor og inderlig Længsel efter Forløsning fra sit jammerlige Fald levet mange Aar og seet alene paa denne, den førstefødte Søn, samt opdraget dem begge med stor Flid og underviist dem om deres Synd og Fald og om den af Gud givne Forjættelse, indtil de nu ere blevne voxne og selv indtræde i det præstelige Embede. Men især deleshed har Cain som den Førstefødte med stort Alvor taget sig af dette Embede og villet være den Første for Gud; derfor offrer han sin første Frugt af Jorden, som Gud havde givet ham og han ved sit Arbeide erhvervet sig, saaledes som han uden Tvivl før havde seet af sin Fader. Men Abel som den Ringere og som en usel Faarehyrde offrer ogsaa de først fødte Lam af sin Hjord, som Gud havde skjænket ham uden hans Møie og Omsorg. Da nu dette Offer var bragt, gjorde Gud en saa underlig Forvexling, at der kom Ild ned fra Himmelen og fortærede Abels Offer, medens Cains Offer ikke blev fortæret. Dette var Tegnet paa Guds Naade, saaledes som Texten siger: **Herren saa til Abel og til hans Offer. Men til Cain og til hans Offer saa han ikke.**

Da fik baade Adam og Eva se, at de havde bedraget sig i sit Haab og sin Fortrøstning til denne førstefødte Søn og maa nu lære Guds underlige Domme at kjende, idet Gud seer til den ringe Afkepot (thi for en saadan blev han i Sammenligning med sin Broder anseet, ogsaa af sig selv) fremfor til Cain. Men navnlig bliver Cain selv, som, ogsaa efter sine Forældres Indbildning, var aldeles vis paa, at han som den Førstefødte var den fornemste i Guds Øine, herved heftigen fortørnet og lader nu den Hykler, som han hidtil havde skjult, komme for Dagen; dertil bliver han saa optændt af et hemmeligt Had til Gud og af aabenbar Brede og Fiendskab mod sin Broder, at ogsaa Forældrene maa straffe ham derfor. Men derved forbedres han dog ikke i nogen Maade og bliver kun endnu mere optændt af Hevngjerrighed, saaat han, saasnart han bliver alene med ham paa Marken, slaar ham ihjel. Saa langt fra tænkte han altsaa at forbedre sig eller at søge Naade hos Gud, ja han kunde ikke være saa barmhjertig, at han kunde tilgive den eneste Broder, han havde paa Jorden, og som dog ikke havde gjort ham noget Ondt, samt unde ham Guds Naade.

Dette var den Trøst og Glæde, som de arme Forældre Adam og Eva oplevede af sine første Børn; fra den Stund blev deres Liv paa Jorden dem en tung og sørgelig Tid, især fordi de saa, at al denne Jammer kom af deres første Fald; ja, hvis ikke Gud igjen havde trøstet dem med en anden Søn, havde de maattet forgaa af Bedrøvelse og Hjertesorg. Thi da var det ude med alt deres Haab, da de ikke alene forgjæves havde trøstet sig med den førstefødte Cain, men ogsaa maatte berøves den anden Søn, om

hvem de nu havde et sikkert Vidnesbyrd, at han behagede Gud, saaat de nu ikke mere vidste, hvorfra de skulde vente Trøsten af den forjættede Sæd.

Se, i denne Cain har du afmalet det mest træffende Billede af Verden; thi denne Cains Lige har der visselig ikke været paa Jorden siden ham. I ham blive alene de fremstillede, som ere de Fortrinligste og den bedste Kjerne paa Jorden, de helligste, frommeste Gudstjenere. Derimod betegner den elendige og ubetydelige Afskepot, Abel, Christi Kirkes arme og ringe Hob, som maa lade denne Junker Cain den Ære og det Navn for Gud, at han er Alt, hvem Gud har givet Altsammen, og hvem al Ære og Ret tilkommer. Derimod hovmoder han sig og pukker paa sin Værdighed, forretter i Tillid til den sit Offer og sin Gudsdyrkelse og mener, at Gud maa anse det vel og annamme det fremfor hans Broders Offer. Imidlertid vandrer det fromme Barn Abel sin Gang og maa lade sig foragte af sin Broder, under ham ogsaa gjerne hans Ære og holder sig ogsaa selv for at være langt uværdigere end hin, samt veed ikke at trøste sig med Noget uden Guds blotte Naade og Godhed; han tror paa Gud og haaber paa den tilkommende forjættede Sæd og frembærer i saadan Tro sit Offer, som en Bekjendelse af og til et Tegn paa sin Taknemmelighed.

Her trøster nu ogsaa Gud igjen sin arme og lille Hob (thi dette Exempel er ikke skrevet for denne Abels Skyld, men for de fattige Guds Børn, som ligne ham) og forkynder dem at han ikke derfor har forglemt eller forkastet dem, om de end blive foragtede af den stolte og hoffærdige Cain, som vare de Intet i hans Øine, men at han i Naade seer til dem og lader den stolte Cain med hans Førstefødsel og Offer fare.

Deraf opkommer nu Brede og Had til den ukyldige Abel, idet Guds Ord angriber Cain og siger ham, at han ikke for sin Værdigheds Skyld behager Gud, og ikke vil lade hans Gjerning og Gudsdyrkelse være bedre og gjælde Mere end hans Broders. Derfor begynder han paa det Bitreste at hade og forfølge sin Broder og har ingen Ro, før han faar bragt ham af Veien og udryddet ham af Jorden. Der har du Aarsagen til dette Verdens Had og Brede; den er nemlig intet Andet, end hvad Johannes her siger: Hans Gjerninger vare onde, men hans Broders retfærdige.

Hvad har den fromme Abel gjort sin Broder, at han skulde være ham saa hadsk? Han sætter ham jo som den Førstefødte langt og høit over sig, beviser ham al Ære, eisker ham som sin kjære Broder, er tilfreds og begjærer ikke Mere end at have en naadig Gud, samt beder om den tilkommende Sæd, det er, om Frelse og Salighed for sine Forældre, sin Broder og den hele menneskelige Slægt: hvorledes kan da denne Cain være saa ubarmhjertig og grusom, at han med en saadan Grumhed myrder sit eget Kjød og Blod? Men det er Aarsagen, at Djævelen har besat Cains Hjerte med Stolthed og Hovmod over hans Førstefødsel, saaat han holder sig for den fortræffelige Mand, der for Gud er Alt og ingen Synd har, medens hans Broder er Intet. Han har altsaa ingen ret broderlig Kjærlighed, men foragter sin Broder i sit Hjerte, og nu, da han seer, at Gud antager sig hans Broder, kan han ikke taale det og lader sig derfor heller ikke bevæge ved det, som paa Guds Vegne siges ham, at han skal ydmyge sig for Gud og søge Naade, men bliver saa fuld af Bitterhed og Ondskab, at han ikke taaler at se sin Broder i Live, men bliver trods Guds Forbud og sin egen Samvittighed selv hans Morder og gaar derefter bort, som havde han dermed handlet ret og godt.

Dette er det, som Johannes siger, at denne Cain ikke har havt anden Aarsag til

at dræbe sin Broder end den, at hans Gjerninger vare onde, og hans Broders retfærdige. Saaledes gjør ogsaa Verden som den hellige Cains lydige Datter; den maa være de Christne fiendsk og det for ingen anden Aarsags Skyld, end for den høieste Kjærlighed og Velgjerning. Det se vi i de kjære hellige Patriarkers og Propheters høie Exempel og i Christi eget allerhøieste Exempel. Hvad have vel de kjære Apostle syndet mod den, de, som ikke vilde Nogens Skade eller Fortræd, men under stor Armod og Møie drog omkring og lærte Folk, hvorledes de skulde blive forløste fra Djævelens Rige og den evige Død og blive salige formedelst Troen paa Christus? Det kan Verden ikke høre eller taale, men raabe Alle med een Mund: Disse Folk maa dø, dø; bort fra Jorden med dem, ingen Naade! ꝛc. Hvad er da Aarsagen. Jo, de ville hjælpe Verden ud af dens Afguderi og fordømte Væsen; saadan god Gjerning vil Verden ikke taale; den vil kun have sine onde Gjerninger berømmede og prisede, saaat Gud skal maatte sige: Hvad I gjøre, det er ret og behager mig vel; I ere mine fromme Børn, bliver kun ved og dræber trøstigen Alle, som prædike mit Ord og tro derpaa.

Saaledes handler Verden ogsaa nu for vort Evangeliums Skyld; derover har Hadet og Forfølgelsen reist sig; thi af nogen anden Aarsag er det ikke kommet, og den kan heller ikke beskylde os for noget Andet, som vi skulde have gjort den, end at vi ved Guds Naade have bragt hans Ord frem for Lyset, og derved hjulpet os selv ud af den Blindhed og det Afguderi, hvori vi laa ligesaa dybt nedsænkede som den, og nu gjerne ogsaa ville hjælpe Andre. Dette er den utilgivelige Synd, hvormed vi have fortjent en saa uforsonlig Vrede og et saa uudslukkeligt Had, at den ikke taaler at se os i Live. Vi prædike dog ikke Andet end den Tro paa Christus, som vore Børn i sin Bøn fremsige, og som de selv efter Ordene bekjende, og der er ingen anden Forskjel, end at vi sige: Fordi Christus er korsfæstet for os og har udgydt sit Blod for at hjælpe os fra Synden og Døden, saa er det ikke vor egen Gjerningshelligbed og Gudsdyrkelse ꝛc., som udretter det. De kunne slet ikke fordrage, at man ikke sætter deres vantro Gudstjeneste ved Siden af Christus og lærer, at man ikke skal bygge paa egen Værdighed, men paa Guds Naade og takke ham for denne. Dette kunde de jo godt antage og alligevel vedblive at være, hvad de selv ville, nemlig langt større, lærdere, visere og fortræffeligere Folk end vi, hvad de jo ogsaa ere. Men det er Aarsagen, at Cains Gjerninger ere onde, men Abels retfærdige. Det gjør alt Forlig umuligt; her er i al Evighed ingen Enighed at haabe. Verden vil ikke lade sit Afguderi fare eller antage Troen, men vil tvinge os til at opgive Guds Ord og prise dens cainitiske Gudstjeneste, ellers skulle vi uden al Naade dø for dens Haand.

Derfor, siger nu St. Johannes, forundrer Eder ikke, om Verden hader Eder; thi den gjør det efter sin Fader Cains Viis og kan ikke Andet; den vil være Alt, og Abel skal være Intet. Thi de ere den store Hob af Høie, Vise, Lærde og Mægtige. Dem afmaler Skriften saaledes, at de maa hade og forfølge Christi Kirkes arme og ringe Hob for dens gode Gjerningers Skyld. Thi de kunne slet ikke taale, at denne foragtede og ynkelige Hob skal lære dem, at vi alene ved Guds Naade og Barmhjertighed og ikke ved vor Fortjeneste blive salige, og at deres Offer, det er nutildags vore Papisters Messe, som de holde for den helligste Gjerning og Fortjeneste, ikke skal gjælde Noget for Gud.

Saaledes er Verden her afmalet for os, paadet man ret maa lære den at kjende, hvilket ogsaa er nødvendigt for en Christen, ja han har lært store Ting, naar han veed, hvad han skal vente sig af Verden, saaat

han ikke forskrækkes for den, eller bliver utaalmodig, eller lader sig overvinde af dens Ondskab og Utaknemmelighed, saaat ogsaa han bliver ond og begynder at hade og søge Hævn, men holder fast ved Troen og Kjærligheden, lader Verden fare, naar den ikke vil høre, og ikke venter noget Bedre af den, end at den for hans gode Gjerninger og Kjærlighed forfølger ham paa det Bittreste, vidende, at Christi Kirke paa Jorden ikke kan have det bedre. Her maa man ikke se paa udvortes Skin og Anseelse og tænke saaledes: Det er jo den store Hob, de viseste, fortræffeligste Folk paa Jorden; hvorledes er det muligt, at alle disse skulde fare vild og være fordømte?

Thi det er jo sandt og kan ikke være anderledes: hvor der skal være Regimente og Fred, der ere og maa være de bedste, høieste, lærdeste og ypperste Folk, prydede med kongelig, fyrstelig og adelig Dyd og Ære. Denne Cain maa ikke være nogen almindelig ringe Mand, men den fortræffeligste, viseste og helligste, samt den stakkels Abel langt overlegen i enhver Færdighed; med et Ord, han maa være og have det Alt, saaledes som hans Navn lyder, ligesom Saadant ogsaa beviste sig hos hans Børn, der opfandt allehaande Kunster. Men det er skrækkeligt, at en saadan Mand, som har saa fromme Forældre og er saa høit æret af Gud, skal være saa saare bitter og grusom mod den arme Abel alene for Guds Ords og Troens Skyld. Derimod er det trøsteligt for Christi fromme lille Hob, at den er vis paa, at den har Guds Naade og derfor maa lide, hvad der vederfares den af Verden, i hvilken den ingen Beskyttelse og Hjælp har, men kun maa vente sig, at det gaar den, som det gik denne Abel; gaar det den bedre, maa den takke Gud derfor. Saaledes blive de Christne stadigt ved i Kjærligheden, baade til Gud, af hvem de have modtaget og erfaret Naade og Kjærlighed, og til Næsten, ja ogsaa til deres Fiender, ligesom denne Abel, om han var bleven levende igjen, vilde have beholdt sit broderlige og gode Hjerte mod sin Morder Cain og gjerne tilgivet ham, ja bedet til Gud for ham om Tilgivelse.

Vi vide, at vi ere overgangne fra Døden til Livet, thi vi elske Brødrene.

Dette skal være den Aarsag, som skal bevæge os Christne til at blive i Kjærligheden, og han sætter den imod den Aarsag, som Verden har til at hade os, nemlig dens egen Ondskab. Det er intet Under, vil han sige, at Verden hader Eder; thi der er en saare stor Forskjel mellem den og Eder. Verden er ved sine egne onde Gjerninger, sin Vantro, Hoffærdighed, Foragt for Guds Ord og hans Naade, sit Had og Forfølgelse mod de Fromme allerede nedsunken i Djævelens Rige og den evige Død, og vil ikke lade sig sige eller hjælpe, paadet den maatte komme ud deraf, men den vil halstarrig og forstokket forblive deri, trods at dens Samvittighed aabenbart fordømmer den. Men vi, som tro paa Ehristus, ere nu, Gud være lovet, langt andre Mennesker; vi ere nemlig komne ud af Døden og gjennem Døden og oversatte i Livet formedelst Guds Søns Erkjendelse og Tro, som har elsket os og givet sig selv hen for os. Denne af Gud annammede Naade og Velgjerning skal bevæge Eder, siger han, til ikke at fortørnes og lade Eder overvinde af Verdens Utaknemmelighed, Had og Ondskab, saaat I derover lade af fra Eders gode Gjerninger og ogsaa blive onde, hvorved I ogsaa ville miste saadan Skat. Thi I have den heller ikke af Eder selv, men af lutter Naade, da I jo tilforn, ligesaavel som hine, laa i Djævelens Rige og Magt, i onde Gjerninger, uden Tro og Kjærlighed.

Kommer derfor ihu og trøster Eder selv ved dette store Gode og Fortrin, som I have fremfor hine. Hvad gjør det, at

I som have Livet, blive hadede og forfulgte af Verden, som er og bliver i Døden? Hvem kan den skade ved sit Had? Den kan jo ikke berøve Eder det Liv, som I have, og som den ikke har, ei heller kaste Eder ind i Døden, hvorfra I allerede ved Christus ere komne ud. Det Høieste, den kan gjøre, er at bespotte Eder med onde Ord, tage Eders Gods eller den raadne, stinkende Madikesæk, som jo desuden er bestemt til at raadne hen, og derved hjælpe Eder fuldkommen ud af denne legemlige Død ind til Livet. Saaledes blive I langt mere hevnede paa den, end den paa Eder, og I have den Glæde, at I ere overgangne fra Døden til Livet, medens den maa blive i Døden evindelig. Den mener at tage fra Eder baade Himmerig og Jorderig, men mister selv i dets Sted baade Sjæl og Legeme. Hvorledes kunde dens Had og Nid blive grueligere straffet og hevnet? Skulde I vel gjøre Djævelen og Verden den Glæde og Eder selv den Skade, at I for dens Skyld skulde lade Eder Eders Salighed og Trøst fordærves og forspilde saadan Skat ved Utaalmodighed og Hevngjerrighed. Ja, I skulde meget mere ynkes over dens Elendighed og Fordømmelse, thi derved tabe I Intet; I maa dog have idel Vinding, men Verden idel Skade. Den ringe Skade, som I lide legemlig og timelig, maa den baade her og hisset betale altfor dyrt.

Hvoraf vide vi da nu, **at vi ere overgangne fra Døden til Livet?** Deraf siger han, **at vi elske Brødrene.** Hvad er det? Er det ikke vor Lære, **at han har elsket os først,** saaledes som St. Johannes selv siger, idet han er død og opstanden, for os, førend vi have elsket ham? Hvor det bliver troet, der begynder først Kjærligheden baade til Gud og Næsten. Hvorfor siger han da: vi ere overgangne fra Døden til Livet, thi vi elske Brødrene? Forklaringen ligger i det Ord: **Vi vide.** Thi han siger tydeligen: Deraf vide vi, at vi ere overgangne fra Døden, det er, derpaa kan man mærke og erkjende, hvor og hvem de Mennesker ere, hvis Tro er retskaffen. Thi St. Johannes har fornemmelig skrevet dette Brev mod de falske Christne, som der er Mange af, hvilke ogsaa rose sig af Christus, som den troløse Cain, og blive dog uden Troens Frugt. Derfor taler han her ikke om, hvorledes og hvorved man kommer fra Synden og Døden til Livet, men om det, hvorpaa man kan kjende, at dette er skeet, non de causa, sed de effectu.

Thi det er ikke nok, at vi rose os af, at vi ere overgangne fra Døden til Livet, men det maa ogsaa vise sig og komme tilsyne. Thi Troen er ikke en saadan Ting, som ligger ledig og død; men hvor den lever i Hjertet, der maa dens Kraft ogsaa ytre sig; hvor den ikke gjør det, der er Berømmelsen falsk og Intet. Men der yttrer den sig, hvor man sporer den Frugt, at Menneskets Hjerte, gjennemtrængt af den guddommelige Naades Trøst og faste Forvisning, ogsaa bevæges til at være godt, venligt, sagtmodigt og taalmodigt mod Næsten, ikke bære Nid og Had til Nogen, men gjerne tjene Enhver og, om det er nødvendigt, hjælpe ham med Legeme og Liv. Denne Frugt beviser og vidner, at et saadant Menneske i Sandhed er kommen fra Døden til Livet. Thi hvis det ikke troede, men tvivlede paa Guds Naade og Kjærlighed, da vilde det heller ikke kunne have et saadant Hjerte, som, Gud til Velbehag og Tak, ogsaa beviser sin Kjærlighed mod Næsten. Men hvor denne Tro er, hvor Mennesket erkjender denne store Naade og Velgjerning, at det er hjulpet fra Døden til Livet, der optændes ogsaa dets Hjerte til at elske igjen og gjøre alt Godt, endog mod sine Fiender, ligesom Gud har gjort mod det.

Paa denne Maade er det ret talt og ret forstaaet, hvad St. Johannes siger:

Vi vide, at vi ere overgangne fra Døden til Livet, thi vi elske Brødrene. Grundvolden staar altsaa fast, at vi nemlig alene ved Troen blive retfærdige, det er, forløste fra Døden. Det er det første Stykke i den christelige Lære. Et andet Spørgsmaal er det dernæst, om Troen er retskaffen eller sminket og saaledes et falskt Skin og en tom Ros. Derfor er hans Mening klarligen ikke den, at vi blive frelste fra Døden formedelst Kjærligheden; men at vi ere frelste derfra, og at Livet nu er os skjænket, det vide og se vi deraf, at det har den Virkning paa os, at vi ikke mere, som Cain, ere hoffærdige, indbildske, foragte Næsten, ere fulde af Nid, Had og Bitterhed, men gjerne se, at Enhver bliver hjulpen, og, saavidt det staar til os, hjælpe ham dertil og bevise ham alt Godt.

Denne Formaning forstærker nu Johannes til Slutning, idet han fremfører Modsætningen og med alvorlige Ord og idel Tordenslag angriber dem, som kjødeligen rose sig af at være Christne og dog ere uden Kjærlighed. Han anfører nogle Stykker, hvormed han beviser, at hvor Kjærligheden ikke er, der kan heller ikke være nogen Tro eller Forløsning fra Døden, paadet at Ingen her skal bedrage sig selv eller prøve paa at undskylde sig med forfængelige Ord og en falsk Bersømmelse af Troen, men vide, at det maa være et sandt Væsen, saaat der virkelig er Kjærlighed tilstede, hvorved Troen beviser, at den lever i Hjertet.

I.

Hvo, som ikke elsker sin Broder bliver i Døden.

Her sluttes klart og ligefrem, at Ingen kan rose sig af Livet, som ikke har Kjærligheden; thi hos en Saadan viser sig det Modsatte af det, som Troen skal virke i Mennesket. Her spores ingen Frugt, men han bliver, som han tilforn har været, i det gamle cainitiske Væsen, stivnet og død, uden Trøst og Følelse af Guds Naade og Liv. Derfor maa Ingen indbilde sig at have Livet, saalænge han er uden Kjærlighed og alle Troens Frugter; men han skal meget mere gaa i sig selv og forskrækkes og tænke paa, hvorledes han kan blive en sand Troende, paadet han ikke skal blive i den evige Død og under en større Fordømmelse end Andre, som ikke have hørt Evangeliet.

II.

Hver, som hader sin Broder, er en Manddraber; og I vide, at ingen Manddraber haver det evige Liv blivende i sig.

Her er det endnu tydeligere og eftertrykkeligere beviist, at den, som ikke har Kjærligheden, bliver i Døden. Og det er en saare haard og skrækkelig Dom, at en Saadan ikke er bedre end Brodermorderen Cain, og at hans Hjerte sandeligen er blodtørstigt og mordlystent mod Broderen, naar denne ikke gjør mod ham, hvad ham behager; og hvor Hadet blusser op og han ikke holdes tilbage af Frygt for Skammen og Straffen, der beviser han ogsaa dette sit Had i Gjerningen, thi han under ikke sin Broder noget Godt og glæder sig, naar det gaar ham ilde. Saaledes handler sandeligen ikke den, som tror, at han er frelst fra Døden. Thi dersom et Menneske har erfaret, hvad for en Jammer og Elendighed Døden er, og nu trøster og glæder sig ved Livet, samt tænker at forblive deri, saa under det ogsaa gjerne Andre Saadant og har ikke Lyst til Nogens Død. Derfor er det sandeligen sandt, hvad Apostelen siger: Vi vide, at ingen Manddraber haver det evige Liv blivende i sig.

Og her seer du, hvad det menneskelige Hjerte er uden Tro og Christi Erkjendelse,

nemlig i Grunden intet Andet end en Cain og et mordlystent Hjerte mod Næsten, saaat Ingen maa vente sig noget Bedre af et Menneske, som ikke er en Christen. Saaledes afmaler ogsaa Skriften tidt og ofte saadanne troløse Helgener og kalder dem **Blodgjerrige og Falske,** Ps. 5, 7.; og Ordspr. 1, 11. 16. hedder det: **Deres Fødder skynde sig til at udøse Blod.** Alle Mennesker ere af Naturen denne Brodermorder Cains Børn. Thi de ere sandeligen ikke bedre end deres Fader Cain, der, som den første Frugt af de hellige Forældre Adam og Eva, er det største, forstandigste, viseste Menneske, begavet med allehaande naturlige Dyder fremfor og over alle Mennesker, som ere komne efter ham, men dog for Gud et vantro Menneske, hvorfor han ogsaa bliver sin Broders Morder. Det var han ikke bleven, hvis ikke Naturen havde været fordærvet fra Fader og Moder af.

III.

Derpaa have vi kjendt Kjærligheden, at han haver sat sit Liv til for os. Ogsaa vi ere skyldige at sætte Livet til for Brødrene. Men den, som haver Verdens Gods og seer sin Broder lide Mangel og lukker sit Hjerte for ham, hvorledes bliver Guds Kjærlighed i ham?

Der viser han, hvorledes den rette christelige Kjærlighed skal være, og fremstiller for os Guds eller Christi Kjærligheds høie Exempel og Forbillede. Derpaa, siger han, have vi kjendt Kjærligheden, at han, nemlig Gud, har sat sit Liv til for os, det er, udgydt sit Blod og er død for os. Thi Christi Blod og Død er Guds Blod og Død, saaledes som Paulus siger Ap. Gj. 20, 28. Saadant annammer og griber Hjertet ved Troen og bliver derved ogsaa saaledes sindet mod sin Næste, at det hjælper ham, ligesom det selv er hjulpet, om det ogsaa derved skulde sætte Livet til. Thi det veed, at det nu er frelst fra Døden, og at den legemlige Død ikke kan tilføie dets Liv nogen Skade eller Tab. Men hvor der ikke er et saadant Hjerte, der er heller ingen Tro eller Følelse af Guds Kjærlighed eller af Livet. Og navnlig kommer Saadant tilsyne deri, siger han (idet han lader Enhver slutte fra det Mindre til det Større): Om nogen har Verdens Gods og seer sin Broder lide Mangel og dog, skjønt han uden nogen Skade for sig kan hjælpe ham, tillukker sit Hjerte for ham og ikke vil hjælpe ham med en liden og ringe Kjærlighedsgjerning: hvorledes kan Guds Kjærlighed blive i ham, da han ikke agter den saa høit, at han for dens Skyld kan affe en Skilling til sin trængende Broder? Hvorledes skulde han ville gjøre det Større og sætte sit Liv til for ham? Hvorledes kan en Saadan i Sandhed rose sig af og vide, at Christus har sat sit Liv til for ham og frelst ham fra Døden?

Men hvad er almindeligere i Verden end saadanne Mennesker, som, omendskjønt de kunne hjælpe og have denne Verdens Gods, dog tillukke sit Hjerte for den Fattige og Trængende, saaledes som den rige Vom for den fattige Lazarus? Hvor finder man ved Keiseres, Kongers, Fyrsters og Herrers Hoffer dem, som række den arme Kirke Haanden eller offre Saameget som Skorpen af sit Brød til de Fattiges Forsørgelse, til Prædikeembedet, til Skolerne og til anden Kirkens Nødtørft? Hvad skulde vel disse ville gjøre i det Større, hvor Enhver er skyldig at sætte sit Liv til for sin Broder og endnu mere for den hele Christenhed? Nu høre vi jo denne skrækkelige Dom, at de, som ikke have saadan Kjærlighed, ere for Gud Mandrabere og Mordere og kunne ikke have det evige Liv. Dog, man kan gjerne tie stille om disse og heller tale om dem, som ei alene Intet give til de Trængende, men ogsaa med Uforskammenhed og Vold tage, stjæle

og røve fra Næsten, idet de forfordele, bedrage, samt ved Ager og Skatter udsuge de Fattige, og som derhos aabenbart og med Vold rive den arme Kirke det Brød af Munden, som med Rette tilkommer den og er den skjænket, saaledes som nu ikke alene den papistiske Hob, men ogsaa Mange blandt dem, som vilde kaldes Evangeliske, gjøre med Præstekaldenes Jordegods og Kirkens Eiendom, og derhos med sit Tyranni plage og martre de arme Præster. O, men hvor skrækkelig og svar en Dom vil der gaa over Saadanne, som have negtet den Herre Christus endog en Drik koldt Vand i hans Tørst!

IV.

Mine Børn! lader os ikke elske med Ord, ei heller med Tunge, men i Gjerning og Sandhed.

Verden og de falske Christne føre ogsaa stor Kjærlighed i Munden, men naar de skulle bevise den i Gjerningen, viser det sig, at det er Intet. Derfor siger han: Hvor Kjærligheden ikke er saaledes beskaffen, at den ogsaa er beredt til at lade Livet for sin Broder, og dog vil rose sig meget af Christus, der er den sandeligen ikke Andet end et tomt og opdigtet Skin og Løgn, hvormed du bedrager dig selv og forbliver i Vantroen og Døden som en falsk Christen, værre end Andre, som Intet vide om Evangeliet. Hvo som derfor vil fare ret frem og befindes en Christen at være, han se til at bevise sig saaledes i Gjerning og Handling, at man kan mærke, at han ikke er en Løgner og Morder som de Andre, og ikke efterfølger deres Fader Djævelen, men at han i Sandhed og med Hjertet hænger ved Guds Ord og er overgangen fra Døden til Livet!

Anden Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 14, 16—24.

Men han sagde til ham: Der var et Menneske, som gjorde en stor Nadvere og indbød Mange. Og han udsendte sine Tjenere paa Nadverens Time at sige til de Budne: kommer, thi nu ere alle Ting beredte. Og de begyndte Alle strax at undskylde sig. Den første sagde til ham: jeg haver kjøbt en Ager og haver fornøden at gaa ud og se den; jeg beder dig hav mig undskyldt. Og en Anden sagde: jeg haver kjøbt fem Par Øxne og gaar hen at prøve dem; jeg beder dig, hav mig undskyldt. Og en Anden sagde: jeg tog mig en Hustru tilægte, og derfor kan jeg ikke komme. Og Tjeneren kom og forkyndte sin Herre det; da blev Husbonden vred og sagde til sin Tjener: gak hasteligen ud paa Stadens Stræder og Gader og før hid ind Fattige og Kroblinge og Halte og blinde. Og Tjeneren sagde: Herre! det er gjort, som du befol, og der er endnu Rum. Og Herren sagde til Tjeneren: gak ud paa Veiene og ved Gjerderne og nød dem at gaa ind, paadet mit Huus kan vorde fuldt. Thi jeg siger Eder, at Ingen af de Mænd, som vare budne, skal smage min Nadvere.

Dette Evangelium have Papisterne tvertimod den gamle Kirkeorden henlagt til første Søndag efter Trinitatis af den Grund at man i den Uge har feiret Christi Legems-Fest, saa-

ledes som det endnu skeer hos dem. Thi de have udtydet den Nadvere, hvorom dette Evangelium taler, om Sakramentet og dermed villet forsvare, at de blot række Sakramentet under Brødets Skikkelse, hvilket er et af de fornemste Stykker i deres Misbrug og antichristelige Forklaring af Sakramentet, hvorover vi ere uenige med dem.

Efterdi nu Ungdommen voxer op og Intet veed om saadan Fest eller Stads og vi Gamle ogsaa glemme det, vil det være godt at minde Vore derom, paadet at vor Ungdom, naar den kommer i deres Kirker og seer Saadant, den da ikke skal forarge sig derover, men kunne sige, at det ikke er ret, at de saaledes bære det hellige Sakrament omkring til et Skuespil og derunder uddele saa mange løgnagtige Aflad og det ikke i den Hensigt, herved at ære Sakramentet, ellers bare de vel det hele Sakrament eller baade Brødet og Vinen omkring; men det skeer Sakramentet til Forsmædelse og Vanære, alene forat de selv maa blive ærede, for nemlig at opretholde den Forskjel, at Præstestanden er en særegen og høiere Stand for Gud end andre, almindelige Christne, efterdi de alene bruge hele Sakramentet under begge dets Skikkelser, det er, baade Christi Legeme og Christi Blod, medens de andre Christne som ringere Folk maa lade sig nøie alene med den ene Deel af Sakramentet, nemlig Brødet. Saadan Forskjel have de ved denne Fest villet bringe ud blandt Folket og paa den Maade prise sin Stand fremfor andre, til Skam og Vanære for det hellige Sakrament og for den Herre Jesus Christus, som ikke har indstiftet sin hellige Nadvere for en særegen Stand ved Siden af de almindelige Christne, ligesaalidt som han har lidt og er død for nogen særegen Stand, men han har gjort det sin christne Kirke til Trøst, hvilken ikke er deelt, men er eet eneste Legeme under det ene Hoved Jesus Christus, hvorpaa alle Lemmer, hvad deres Liv og Væsen angaar, ere lige, ihvorvel deres Gjerninger og Forretninger ere ulige og forskjellige.

Denne Misbrug, som er saare stor og skadelig, skal man ikke forglemme, men udmale den ret tydeligt, efterdi de saa forstokkede og ubodfærdige holde fast paa sit ugudelige Væsen. Thi hvorledes kommer det hellige Sakrament dertil, at det skal blive brugt til at oprette en Forskjel mellem de Christne, da dog den Herre Christus fornemmeligen har indstiftet det til Samvittighedens Trøst og Troens Bestyrkelse, og dernæst til at det skal være ligesom et Baand i Christenheden, hvorved de Christne paa det Inderligste blive sammenknyttede, saaat de ere ligesom eet Brød eller een Deig, ikke alene forsaavidt de Alle have een Gud, eet Ord, een Daab, eet Sakrament, eet Haab og al Christi Naade og alle hans Goder tilfælles men ogsaa forsaavidt de i sit hele udvortes Liv ere eet Legeme, i hvilket det ene Lem skal række det andet Hanaden, tjene, hjælpe, raade og have Medlidenhed med det. Denne det hellige Sakramentes Brug have Papisterne aldeles ophævet derved, at de alene have taget Sakramentet heelt og derved afsondret sig som en særegen Hob, der skal være bedre end Christenheden i Almindelighed. Og for at dog den gemene Mand skal holde ogsaa Sakramentets ene Skikkelse høit og ikke aldeles foragte det, have de aarligen holdt denne Fest samfulde otte Dage, hvorunder man har baaret Sakramentets ene Deel omkring i Staden med stor Pragt, med Cymbler og Strengespil, paadet Folket maatte spærre Øinene op og tænke: Om end Præsteſtanden er langt større og herligere for Gud, end vi, saa have dog ogsaa vi Noget at prange med.

Derhos have de ogsaa udtydet dette Evangelium herpaa, ihvorvel det rimer sig heelt ilde med den ene Skikkelse; retsom havde denne Huusfader anrettet et Maaltid for Muus og alene givet sine Gjæster Mad, men ingen Drikke. Og dog synge de selv

herom: Venite, comedite panem meum, et bibite vinum meum, det er, kommer, æder mit Brød og drikker min Viin, men alligevel give de kun Brødet, men beholde Kalken for sig selv. Men saaledes gaar det overalt vor Herre Gud: hvad han indstifter og anordner, det maa Djævelen og hans Tilhængere forvrænge og skjænde. Saaledes er det ogsaa gaaet med Sakramentet, som paa denne Fest endnu den Dag idag paa det Bederstyggeligste bliver vanæret. Thi, som sagt, de holde ikke denne Fest til Ære for det hellige Sakrament, ellers vilde de bære det hele Sakrament under begge Skikkelser omkring, men til Ære for sig selv, og udpynte det tilgavns, ikke forat vi maatte holde det i høi Ære, men forat vi skulle vide, hvad for en Forskjel der er mellem en Præst og en Lægmand. I andre Sager, hvor Gud saaledes har bestemt det, er det vel godt at gjøre Forskjel, saasom at Hustruen er Hustru og Manden Mand, at den verdslige Øvrighed er forskjellig fra Undersaatterne, og saaledes videre med de andre verdslige Stænder. Men at man vil gjøre Forskjel her, hvor Gud har ophævet al Forskjel, saaat Pave, Biskoper, ja St. Petrus eller St. Paulus skulle have en bedre Daab, et bedre Evangelium end en anden almindelig Christen, det er ikke ret. Derfor er det heller ikke ret, at de ville have et bedre Sakrament end andre Christne, da dog vor Saliggjører, den Herre Christus, som sagt er, ikke har indstiftet Sakramentet til at oprette en Forskjel mellem sine Christne, men til at gjøre dem lige, og paa samme Maade Daaben og Evangeliet, saaat den Ene bør have ligesaa Meget deraf som den Anden.

Dette har jeg i Korthed villet sige for Ungdommens og ogsaa for vor Skyld, paadet Enhver maa tage sig iagt for den Bederstyggelighed, som Pavedømmet her har indført, idet den saaledes adskiller Christenheden, som Gud dog har forenet til Eet, samt fordømmer og forfølger os, fordi vi ikke ville lade os gjøre til Muus og Rotter, som æde uden at drikke, eller modtage Brødet alene. Derfor have vi aldeles afskaffet denne Fest i vore Kirker, fordi de have gjort lutter Afguderi deraf og handlet stik imod Christi Befaling og Indstiftelse, det hellige Sakramente til Vanære og Christenheden til kjendelig Skade. Thi vi ville forblive derved, at de Christne ere een Stand, saaat den Ene her er ligesaa god som den Anden, og al Forskjel er ophævet. Dette være nu nok herom for Ungdommens og de Enfoldiges Skyld. Nu ville vi ogsaa tage for os vort Evangelium.

Anledningen til denne Christi Prædiken er den Undergjerning, som den Herre Christus gjorde, da han helbredede en Vattersottig i Pharisæerens Huus. Nu siger Evangelisten, **at de toge vare paa ham, at de kunde gribe ham.** Derfor begynder han ogsaa at læse dem hver sit Capitel, den Ene efter den Anden, om hvorledes de vare fulde af Hovmod og Hoffærdighed og stredes om det øverste Sæde, indtil han tilsidst ogsaa kommer til Værten, hvem han ogsaa læser en Text om, hvorledes han skal bede Gjæster, nemlig ikke de Rige, som kunne indbyde ham igjen her paa Jorden og takke ham derfor, men de Fattige, som i Livet hinsides kunne indbyde ham igjen.

Efter denne Tale tager En af dem, som vil være langt lærdere end den Herre Christus, tilorde og siger: **Salig er den, som æder Brød i Guds Rige.** Som vilde han i sin store Viisdom sige: Du gjør dig ganske overflødig med din Prædiken; kommer det an paa at prædike, da kan vel jeg ogsaa, og bedre end du, thi det holder jeg for en ret høi Prædiken: Salig er den, som æder Brød i Guds Rige. Ham svarer nu Christus: Ja, siger han, jeg vil sige dig, hvor salig du og dine Lige

ere. Der var et Menneske, som gjorde en stor Nadvere og indbød Mange, men de foragtede det og vilde ikke komme. Denne Drefigen gjælder ham. Du taler Meget, vil han sige, om hvor saligt det Menneske er, som æder Brød i Himmelen; o, hvor alvorligt du mener det, hvor fortræffelig og hellig en Mand er du dog! Nemlig En af dem, som ere indbudne og dog ikke komme. Dette er haarde, skarpe og forfærdelige Ord for den, som ret vil overveie dem; thi han taler ogsaa med idel Erkefjelme, som sad omkring Bordet, ikke for at lære Noget, men for at tage vare paa ham, hvorledes de kunde komme ham tillivs og gribe ham. Til dem siger han nu denne Lignelse:

Der var et Menneske, som gjorde en stor Nadvere.

Dette Menneske er vor Herre Gud selv, en stor og rig Herre. Han har ogsaa engang, efter sin herlige Majestæt og Ære, anrettet et Maaltid, og det en saadan Nadvere, som hedder stor og herlig, ei alene med Hensyn til Værten, som er Gud selv, saaat det vilde være et herligt Maaltid, selv om han blot beværtede med Erter og tørt Brød, men ogsaa Maden er over al Maade rig og kostelig, nemlig det hellige Evangelium, ja vor Herre Christus selv. Han er selv Spisen og rækkes os i Evangeliet, som forkynder os, hvorledes han med sin Død har fyldestgjort for vore Synder og forløst os fra al Jammer, fra den evige Død, Guds Vrede, Synden og den evige Fordømmelse.

Denne Prædiken om Christus er det store, herlige Maaltid, hvormed han bespiser sine Gjæster, idet han tillige helliger dem ved sin hellige Daab og trøster og styrker dem ved sit Legems og Blods Sakramente, saaat der Intet fattes, men er fuldt op af alle Ting, og Alle blive mætte. Dette Maaltid kaldes altsaa billigen et stort og herligt Maaltid for Retternes Skyld, som saa kosteligt og rigeligt ere tilberedte, at ingen Tunge kan udsige og intet Hjerte noksom begribe det. Thi det er en evig Spise og en evig Drik, hvoraf et Menneske aldrig tørster eller hungrer mere, men bliver evig mæt, drukken og glad, og det ikke eet Menneske alene, men den vide Verden, selv om den var ti Gange større, vilde have nok. Thi det er en uendelig Spise og en evig Drikke, denne nemlig, som Evangeliet forkynder, **at den, som tror paa den Herre Jesus Christus, at han for vor Skyld er født af Jomfru Maria, og for vore Synders Skyld korsfæstet under Pontius Pilatus, død, nedfaren til Helvede, igjen opstanden, og sidder hos Guds høire Haand,** — at den, som tror dette, han æder og drikker retteligen af dette Maaltid. Thi at tro paa den Herre Christus hedder her at æde og drikke, hvoraf Menneskene blive mætte, fede og stærke, saaat de evindelig blive glade.

Det hedder jo med Rette en **stor Nadvere,** da den er saa kostelig og tilbydes saamange Mennesker, at Alle kunne æde sig mætte, uden at Spisen bliver formindsket; thi det er en saa stor og kraftig Spise, at den evig varer ved og giver et evigt Liv. — Hermed giver Christus disse ved Bordet siddende Hyklere at forstaa, at dette er et ganske andet Maaltid end det, som de give ham, og at de dog ere saadanne Skalke og Skjelme, som, om de end kunne snakke og prate derom, dog foragte Gud og hans Barmhjertighed, det evige Liv og Salighed og lade alle andre Ting være sig kjærere. Videre følger:

Og indbød Mange.

De **Mange,** som blive indbudne, ere Jøderne og det hele Israels Folk, som fra Abraham af fortrinsviis vare indbudne gjennem Propheterne. Thi Patriarken Abraham blev den Sæd forjættet, ved hvilken

Velsignelsen skulde komme, og altsaa er denne Nadvere først forkyndt for ham som dette Folks Fader. Siden have Propheterne ført denne Forkyndelse videre og henviist Folket dertil, saaat det ikke har manglet paa Villie hos vor Herre Gud, men de ere flittigen blevne indbudne. Derfor sætter ogsaa St. Paulus i sine Breve overalt Jøderne først, Judæis primum et Græcis, Jøderne først, og saa Grækerne.

Da nu Timen kom, at man skulde gaa tilbords, det er, da Tiden kom, at vor Herre Christus var født og skulde lide og igjen opstaa fra de Døde, da gik Tjenerne ud, nemlig Johannes den Døber og Apostlerne, og sagde til de Budne, til Israels Folk: Kjære Folk, hidtil ere I budne, nu er det Tid at komme; kommer, nu skal man rette an; Eders Herre, Jesus Christus, Eders Messias er allerede født, død og igjen opstanden, bliver derfor ikke længe borte, kommer tilbords, æder og værer glade; det er, annammer med Glæde Eders Skat, som efter Forjættelsen har frelst Eder fra Forbandelsen og Fordømmelsen og gjort Eder salige. Saadant Budskab er navnlig udgaaet til Folkets Ypperste, som sad i det geistlige og verdslige Regimente. Men hvad svarede de hertil?

De begyndte Alle strax at undskylde sig.

Det er en Lection for Gjæsterne, som sad tilbords med Christus, og navnlig for den unyttige Svadser, som ved Bordet vil mestre Christus og prædike Meget om Brødet i Guds Rige: Salig er den, som æder Brød i Guds Rige. Ja, siger han, vil du vide, hvor salig du er, saa vil jeg sige dig det: Brødet er allerede fremsat og Maaltidet anrettet; Johannes den Døber er der, jeg og mine Apostler bede Eder nu at sætte Eder tilbords. Men I blive ikke alene borte og lade Huusherren sidde der med sin store, herlige Nadvere, men ville ovenikjøbet undskylde Eder og være rene. Det er altsaa en dobbelt Synd; ikke alene foragte I Evangeliet, men ville ogsaa have handlet ret og endnu være hellige, fromme og kloge; det er jo ret en skammelig Synd. Det er allerede formeget, at man ikke vil tro Guds Ord; men at man gaar videre og tillige foragter det, og endnu dertil vil være retfærdig, det er for grovt og formeget. Saaledes gjøre ogsaa nu vore Junkere, som saaledes have vanæret og bespottet Sakramentet og givet os Vildfarende alene den ene Deel deraf; men alligevel undskylde de sig og ville kalde det ret gjort, ja endnu dertil fordømme os og paalægge os allehaande Marter, myrde og forjage Folk, som begjære at nyde det ret. Men lad dem kun gjøre det hedt nok, hvo veed, hvem der endnu skal svede i dette Bad!

Jøderne gjorde ogsaa saaledes og undskyldte sig: O, vi kunne ikke antage denne Lære; thi den strider mod Præstedømmet og Loven, som Gud selv har givet os ved Moses; derhos bringer den ogsaa Forstyrrelse i vort Kongerige, som Gud har stadfæstet; vi maa se til, at vore Sager kan staa ved Magt. Saaledes undskylder den Første sig med sin Ager, den Anden med sine Øxne; den Tredie undskylder sig slet ikke, men siger ligefrem: han kan ikke komme. Det er ogsaa vor Undskyldning, som vi fremføre mod Evangeliet; thi vi have ikke været bedre end dem. De indvendte først Mose Lov; den, mente de, maatte forblive. Og fordi Apostlerne prædikede mod Loven, at hverken deres Lov, Tempel eller Præster vare nødvendige, efterdi der nu var en større Præst forhaanden, Jesus Christus af Juda Stamme, saa vilde de ikke taale en saadan Prædiken, men beholde sin Lov, saaledes som de endnu gjøre. Derfor er det ogsaa skeet, at de vente endnu den Dag idag og indtil den yderste Dag maa vente paa, at deres Messias skal komme, og haabe, at han skal gjenoprette

Alt, det gamle Præstedømme og Kongeriget, saaledes som det var paa Davids Tid, samt derhos give dem fuldt op af alle Ting.

Thi Christus nævner her disse tre Stykker. **Den Første** siger: **Jeg vil bese min Ager.** Det er de Fornemste og Bedste, saaledes som Præsteskabet og den høieste Øvrighed blandt Jøderne. De sige: Vi maa arbeide, dyrke Jorden og høste, det er, vi maa regjere Folket (ligesom ogsaa Christus kalder Prædikanterne Sædemænd, som udsaa Evangeliet) og varetage vort af Gud os anbetroede Præstedømme. Fordi nu Apostlernes Lære strider herimod, er den falsk, og vi ere billigen undskyldte, naar vi ikke antage den.

Paa samme Maade undskylde sig ogsaa **de Andre**, som ere i verdsligt Regimente, med sine Øxne. Thi Øxne kaldes Folkets Regenter, Ps. 22, 13.: **Mange Øxne have omkringgivet mig; de stærke Øxne af Basan have omringet mig.** Disse have ogsaa en ærlig Undskyldning: Vi have et Kongerige og Regimente, stiftet og befæstet af Gud; det maa vi forblive ved og se til at holde det ved Magt.

Det tredie Slags Folk siger: Evangeliet er en Lære, som forbyder at skrabe sammen og tragte efter, hvorledes man her kan faa Nok, men befaler, at man for Christi Skyld skal sætte Alt paa Spil, Liv og Legeme, Penge og Gods. Derfor ville og kunne vi ikke komme; thi vi maa se til at beholde vort, som Gud har givet os. Thi at tage en Hustru er ikke at drive paa noget Uærligt, men at give sig i en ærlig Stand; ligesaa at sidde hjemme og være betænkt paa at ernære sig, hvilket er Enhvers Skyldighed. Men netop alt dette er det, hvormed en ærlig Huusfader synder, saafremt han nemlig kun tænker paa, hvorledes han skal blive rig, holde godt Huus og staa sig godt, enten det nu skeer med Gud eller mod Gud.

Thi Jøderne saa alene derpaa, at Moses saafremt de vare fromme og holdt Guds Bud, havde forjættet dem timelig Velsignelse, saaat deres Kvæg, Agre, Kvinder og Børn og Altsammen skulde velsignes og trives. Derfor tragtede de ikkun efter at have Kjøkken og Kjælder fulde og blive rige, og mente de vare fromme, og at Gud altsaa havde velsignet dem, saaledes som Ps. 144, 12. siger.

Netop paa denne Viis undskylde endnu vore Papister sig og sige: Læren er vel ret, men man maa dog forblive ved Kirken og dens ordentlige Regimente; ligesaa: man maa for Alting opretholde Lydigheden mod den verdslige Øvrighed, paadet der ikke maa blive Ufred eller Oprør. De befrygte altsaa ligesom Jøderne, at, om de annamme Evangeliet, ville de tabe sin Kirke eller Øvrighed, skjønt dog Evangeliet alene opbygger den rette christne Kirke og hindrer al uretfærdig Vold og Oprør. Dernæst kommer ogsaa Gjerrigheden til: fordi de hos Evangeliet ikke se Andet end lutter Fattigdom og Forfølgelse, saa gaar det som her, at de ligefrem og uden Sky negte at adlyde Evangeliet og sige, at de have taget Hustruer og kunne ikke komme; og dog ville de være Christne og paastaa, de have handlet ret, samt ville holdes for fromme Biskoper, fromme Fyrster og fromme Borgere. Men hvorledes vil det gaa dem? Netop som det gik Jøderne, der saa længe holdt fast paa sin Lov, sit Præstdømme, Kongerige og Gods, indtil det gik overstyr Altsammen, og de tabte det Ene med det Andet, saaat de nu sidde hist og her under fremmede Fyrster i sine Huse som paa et Vippebræt. Det have de til Løn, det vilde de ogsaa have; thi de skjøttede ikke om denne Nadvere, men bekymrede sig mere om sit Rige, sit Præstedømme og sine Huse; derfor have de mistet alle tre Ting og faaet den Dom, at Ingen af dem skal smage denne Nadvere, og miste altsaa begge Dele,

det Timelige her paa Jorden og den evige Nadvere. Det skal visseligen ogsaa vederfares vore Modstandere.

Saaledes læser nu den Herre Christus her den skarpsindige Doctor og hans Staldbrødre et Capitel over Bordet og viser dem, hvorledes de staa sig med Gud, saaledes som nu følger:

Da blev Husbonden vred og sagde til sin Tjener: gak hasteligen ud paa Stadens Stræder og Gader ꝛc.

Som vilde han sige: Velan, efterdi Sagen staar saaledes, at J ville bese Eders Agre og Øxne og tage Eder Hustruer, og derover forsømme min Nadvere, det er, efterdi J ville holde fast paa Eders Præstedømme, Kongerige og Rigdom, og lade mig og mit Evangelium fare, saa vil jeg igjen ogsaa lade Eder fare, saaat J derover skulle miste Altsammen. **Gaa derfor ud,** min Tjener, **paa Stadens Stræder og Gader og før hid ind Fattige og Krøblinge og Halte og Blinde.** Paa denne Maade gik det blandt Jøderne. Thi da de store Herrer, Fyrster og Præster og de Bedste blandt Folket ikke vilde annamme Evangeliet af de føromtalte Aarsager, har vor Herre Gud antaget de ringe Fiskere, den fattige, elendige og mest foragtede Hob, saaledes som ogsaa St. Paulus siger 1 Cor. 1, 26 flgg.: **Betragter, Brødre, Eders Kald: at ikke mange Vise efter Kjødet, ikke mange Mægtige, ikke mange Fornemme ere kaldte; men hvad der er daarligt for Verden haver Gud udvalgt, for at beskjæmme de Vise; og Gud haver udvalgt, hvad der er skrøbeligt for Verden, for at beskjæmme de Stærke; og Gud haver udvalgt hvad som er uædelt for Verden, og hvad som er ringeagtet, og hvad som Intet er, for at tilintetgjøre det, som er Noget.**

Efter dette Sprog er Alt, hvad der var hos Folket af Viisdom, Helligheд, Rigdom og Magt, forkastet af Gud, fordi de ikke vilde annamme hans Evangelium, og de daarlige, enfoldige og ringeste Folk, saasom Petrus, Andreas, Philippus, Bartholomæs ꝛc., fattige Fiskere og trængende Betlere udvalgte, hvilke Ingen havde agtet værdige til at være Præsternes og Fyrsternes Tjenere. Disse ere overblevne ligesom Bundfaldet og, som Esaias siger, ligesom Bærmen af den gode og kostelige Viin, idet det Bedste i Folket, Præsterne, Fyrsterne, de Rige og Mægtige ere slaaede bort ligesom et Fad god Viin, og alene Bærmen er bleven tilbage, hvilken Herren her benævner Fattige, Krøblinge, Halte og Blinde. Disse komme da til den Naade og Ære, at de blive Gud velkomne og kjære Gjæster, fordi de andre høie og store Folk ikke ville komme.

Naar nu Pharisæeren siger: Salig er den, som æder Brød i Guds Rige, saa svarer Christus: Ja, salig er han, men dig og dine Lige er det om Agre og Øxne at gjøre; derom taler du; derfor skal du vide, at der er tilberedet en Nadvere, hvoraf alene de Fattige skulle æde, saaledes som Texten siger: pauperes evangelizantur. **Evangelium prædikes for de Fattige.** Thi J Mægtige, Hellige og Vise ville ikke have det. Derfor er det gaaet dem saaledes, at baade Præster og Fyrster som den bedste Viin, ere bortkastede, fordi de holdt saa fast paa sine Øxne, Agre og Hustruer, og i deres Sted ere de fattige Betlere komne til Evangeliet, til dette herlige Maaltid.

Dette er ret tilgavns at stoppe Munden paa Jøderne og navnlig paa denne her, som vil være saa klog og æde Brød i Guds Rige, men dog beholde Præstedømmet og Kongeriget, Christus og hans Evangelium maa blive, hvort det vil. Thi hans Hjerte er saaledes beskaffent, at han slet ikke behøver den Herre Christus for at komme til Himmelen, men vor Herre Gud

skal sige til ham og alle Jøder: Kommer I Jøder, og navnlig I Præster, I Hellige, I Fyrster, I fede Borgere, for Eder er Nadveren beredt. Ja, siger Christus, det er sandt, I ere budne, men I agte det ikke og undskylde Eder og ville endda have Ret. Derfor kaster jeg Eder og antager heller de ringeste Folk, skulde jeg end ikke faa Andre end idel foragtede, elendige Krøblinge og Halte.

Saaledes skal det ogsaa gaa vore Modstandere, og det skal aldes ikke hjælpe dem Noget, at de ere store, hellige Biskoper, vældige Fyrster og Herrer, og mene, at vor Herre Gud ikke saaledes skal forkaste dem og alene antage sig det arme Rotterede i Wittenberg og deres ringe Hob, som elske Evangeliet. Ja, min Kjære, har han fordum blandt sit Folk, som havde saa store og herlige Forjættelser, forkastet de Bedste og antaget Bærmen, saa vil han heller ikke spare dig. Thi det vil ikke hjælpe dig til at æde Brød i Himmelen, at du er stor, hellig og mægtig; men for de Fattige bliver Evangelium prædiket. Saa er ogsaa vor Herre Gud langt større, stærkere, visere og helligere end alle Konger og alle Djævle, derfor spørger han ikke meget efter din Hellighed eller Magt; og naar du endnu dertil vil trodse ham og frækt foragte hans Ord, saa vil han ogsaa reise sig imod dig, saaat al din Viisdom, Magt og Hellighed skal blive til Intet.

Saavidt angaar nu dette Evangelium Jøderne alene; thi han taler om Halte og Krøblinge, som ere paa **Stadens** Gader og Stræder, af den Grund, at Jøderne vare et velordnet Folk med Lov, Gudstjeneste, Tempel, Præster og Konge, Alt anordnet af Gud selv og indrettet af Moses. Nu skikker han sin Tjener ogsaa ud paa **Landeveiene** og befaler ham at tage Gjæster, hvor han kan finde dem, endogsaa Tiggere ved Gjerderne og overalt.

Og Herren sagde til Tjeneren: gak ud paa Veiene og ved Gjerderne og nød dem at gaa ind, paadet mit Huus kan vorde fuldt.

Det er os Hedninger, som ikke boede i nogen Stad, det er, ikke havde nogen Gudstjeneste, men dyrkede Afguder og ikke vidste, hvad Gud var, eller hvad vi vare. Derfor kaldes vor Forfatning med Rette en fri, aaben Plads paa Landeveien, paa Marken, hvor Djævelen har sin Gang og frit Spillerum. Derhen skal du gaa, siger han, og nøde dem at gaa ind. Thi Verden modstaar altid Evangeliet og kan ikke taale denne Lære, og dog vil denne Husherre have Huset fuldt af Gjæster; thi han har lavet sig saaledes til, at han maa have Folk, som æde, drikke og ere glade, skulde han end gjøre dem af Stene.

Her seer man ogsaa, at den Herre Christus for vor Skyld lader Verden staa saa længe, skjønt han dog for vore Synders Skyld havde Aarsag nok til hvert Øieblik at omstyrte dem. Men han gjør det ikke, efterdi han endnu behøver flere Gjæster, og for de Udvalgtes Skyld, som ogsaa høre til denne Nadvere. Fordi nu hans Tjenere bringe os Evangeliet, saa er dette et Tegn paa, at vi, som ere døbte og tro, ogsaa høre til denne Nadvere. Thi vi er de store Herrer, som ligge ved Gjerderne, det er, blinde, arme og forlabte Hedninger.

Men hvorledes? Tvinger man os da? Vor Herre Gud vil jo dog ikke have nogen tvungen Tjeneste? Paa den Maade tvinger han os, at han lader prædike for alle Mennesker: **Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig; men hvo, som ikke tror, skal blive fordømt.** Der viser han os baade Helvede og Himmel, Død og Liv, Vrede og Naade, og aabenbarer os vor Synd og fordærvede Tilstand, paadet vi skulle forskrækkes derfor, naar vi høre at et Mennske, saasnart det bliver født, som det staar og

gaar, hører Djævelen til og er fordømt. Dette er et Stykke af denne hans **Nøden**, at man nemlig forskrækkes for Guds Vrede og begjærer hans Naade og Hjælp. Naar nu dette gjennem Prædikenen er skeet, og Hjerterne saaledes ere sønderknuste og forskrækkede, saa vil han dernæst have saaledes prædiket: Kjære Menneske, fortvivl ikke derfor, om du end er en Synder og har en saa skrækkelig Dom paa dig; gaa hen, lad dig døbe og høre Evangeliet. Der vil du faa at høre, at Jesus Christus er død for din Skyld og har fyldestgjort for dine Synder. Tror du det, saa har du ikke nødig at frygte for Guds Vrede og den evige Død, men du skal æde af denne herlige Nadvere og leve godt, saaat du bliver ret fed og stærk ꝛc.

Det er at nøde ret, naar man nemlig forskrækker med Synden, og ikke saaledes, som Paven nøder med sit Band; han forskrækker ikke Samvittigheden ret, thi han lærer ikke, hvad der er de rette Synder, men farer med sit Narreverk, saaat den, som ikke holder hans Anordninger og Menneskesatser, skal være lyst i Band. Men Evangeliet begynder med at aabenbare Synden og Guds Vrede, at vi Alle, Ingen undtagen, ere uretfærdige og ugudelige. Det befaler Gud os ved sit Evangelium at forkynde, naar han siger til Apostlerne: **Gaar hen og prædiker Omvendelse.** Men Omvendelse kan man ikke prædike, med mindre man siger, at Gud er vred paa alle Mennesker, fordi de ere fulde af Vantro, Foragt for Gud og andre Synder. Denne Vrede skal forskrække dem og gjøre Samvittighederne saa bange og frygtsomme, saaat de nøde sig selv og sige: Ak Herre Gud, hvad skal jeg dog gjøre, at jeg maa blive fri fra denne Jammer? Naar nu Menneskет paa denne Maade er forskrækket og føler sin Nød og Elendighed, da er det Tid, at man siger til det: Sæt dig ned her ved den rige Husherres Bord, thi der er endnu mange Borde ledige og fuldtop af Mad, det er, lad dig døbe og tro paa Jesus Christus, at han har betalt for dig. Der er intet andet Middel, hvorved du kan blive hjulpet. Saaledes hører Vreden op, og fra Himmelen skinner idel Naade og Barmhjertighed, Syndernes Forladelse og evigt Liv.

Derfor er dette Ord: **Nød dem at gaa ind**, for den arme elendige Hob, som nødes, det er, især for os tilforn fortabte og fordømte Hedninger et overvættes lifligt og trøsteligt Ord, hvori Gud mægtigen afmaler og viser sin grundløse Naade mod os. Thi det maa jo være en uudsigelig Kjærlighed, siden han med dette Ord viser sig saa begjærlig efter vor Frelse og Salighed, at han befaler ikke alene venligen at kalde og formane de arme Syndere at komme til denne Nadvere, men han vil ogsaa, at de skulle nødes og drives, at man ikke skal holde op med saaledes at nøde dem, paadet de dog maa komme til denne Nadvere. Dermed viser han nokſom, at han ikke vil støde dem fra sig eller lade dem fortabes, naar de kun ikke selv ved forsætlig Foragt og forstokket Ubodfærdighed staa denne hans Nøden imod. Og saaledes er han, som Tauler siger, uendelig langt begjærligere efter at give og hjælpe os, end vi ere eller nogensinde kunne være efter at tage og bede, og han fordrer og begjærer intet Høiere af os, end at vi kun skulle lukke vore Hjerter vidt op og annamme hans Naade.

Men hertil udfordres alligevel denne Nøden baade gjennem Prædikenen om Omvendelse og om Syndernes Forladelse; thi uden dette forblive vi altfor haarde og stive og komme ikke til Omvendelse, men blive under hans Vrede, i vort syndige Væsen og i Djævelens Rige. Og paa den anden Side, naar Forskrækkelsen for Guds Vrede træffer os, saa ere vi igjen saa bange, frygtagtige og forsagte til af Hjertet at gribe og tro, at han vil bevise os saadan stor Naade og Barmhjertighed; vi nære stedse den Frygt,

at Naaden ikke vedkommer os, og at han for vore Synders og vor Uværdigheds Skyld vil forstøde os ꝛc. Derfor maa han her selv befale og skikke det saaledes, at man altid vedbliver og holder ved med at drive og nøde af al Magt, idet man foreholder baade Guds Vrede over de Ubodfærdige og hans Naade mod de Troende. Vreden og Omvendelsen driver os til at løbe og skrige efter Naaden. Det er den rette Vei, paa hvilken man kommer til denne Nadvere. Og saaledes bliver der da af Jøder og Hedninger een christen Kirke, og Alle tilsammen blive de kaldte fattige, elendige Mennesker, Halte og Krøblinge; thi efterat de ere forskrækkede, annamme de Evangeliet hjerteligen og med Glæde.

Men de, som ikke ville gjøre det, de maa være saa vise og kloge, som de være ville, de have her sin Dom, **at de ikke skulle smage denne Nadvere,** det er, at Guds Vrede bliver over dem, og at de skulle blive fordømte for sin Vantroes Skyld, thi her spørger ikke vor Herre Gud efter dette, om de ere rige, vise og hellige. Om de end derfor ere sikkre og mene, at det ikke skal have nogen Nød, skulle de dog erfare, at denne Dom ikke skal lyve, som Herren her fælder: non gustabunt, **de skulle ikke smage min Nadvere.** Men vi, som annamme det og, forskrækkede for vore Synder, tage imod den Guds Naade, som ved Evangeliet forkyndes og tilbydes os i Christus, vi annamme Naade for Vrede, evig Retfærdighed for Synd og evigt Liv for evig Død.

Saadan forfærdelig Dom overgaar nu for Tiden vældigen Tyrkerne og Jøderne, saaat de ikke engang have nogen Lugt af Evangeliet, ja, det er dem en Væmmelse og Vederstyggelighed, saaat de ikke kunne taale at høre det. Saaledes er det ogsaa med vore Paver og Biskoper; de kjende ikke engang Lugten af denne Spise, end sige at de skulde blive mætte deraf. Men vi, som ved Guds besynderlige Naade ere komne til denne Lære, vi blive fede, stærke og glade deraf og fryde os i hans Huus ved dette Maaltid. Give Gud, at vi ogsaa maatte blive bestandige deri indtil Enden! Amen.

Saaledes vil nu Herren i denne Lignelse formane os til at holde Evangeliet høit og dyrt og ikke holde os til den Hob, som indbilder sig, at de ere kloge, vise, mægtige og hellige. Thi her staar Dommen: de skulle blive bortkastede og ikke smage denne Nadvere, ligesom de i det jødiske Folk ere blevne bortkastede, og alene den ringe Bærme er bleven tilovers. Saaledes vil det ogsaa gaa os, saafremt vi lade vore Agre, Øxne og Hustruer, det er, som man nu kalder det, vor geistlige eller verdslige Ære, samt vort timelige Gods være os kjærere end Evangeliet.

Han siger med enfoldige og korte, men saare alvorlige Ord: De skulle ikke smage min Nadvere. Som vilde han sige: Nu vel, min Nadvere er ogsaa Noget, og jeg tænker, den skal være bedre end deres Øxne, Agre og Huse eller Hustruer, om de end foragte den nu og holde sine Agre, Øxne og Huse for at være langt kosteligere; og den Stund skal komme, at de lade sine Øxne, Agre og Huse fare og gjerne ville smage Noget af min Nadvere; men da skal det ogsaa hedde; Min Ven, jeg er nu ikke hjemme, jeg kan nu ingen Gjæster modtage; gaa hen paa Eders Agre, til Eders Øxne, ind i Eders Huse, de ville vel give Eder en bedre Nadvere, efterdi I saa sikkre og frække have foragtet min Nadvere. Jeg havde vel ladet koge ogsaa til Eder og gjort stor Bekostning; men I forsmaaede det. Have I nu kogt bedre, saa æder og værer glade, men min Nadvere skulle I ikke smage. Det vil blive dem en saare haard, forfærdelig og utaalelig Dom, naar hans Nadvere skal hedde det evige Liv, og deres Agre, Øxne og Huse Helvedes evige Ild, og han staar fast ved, at de ikke skulle smage hans Nadvere, det er, at de ikke

skulle have noget Haab mere evindelig; thi da vil hverken Bod eller Anger hjælpe, og da kunne de ikke mere vende om. Derfor er dette saare strænge og heftige Ord, som vise Husherrens store og uendelige Vrede. Thi det er store Herrers og høie Personers Viis, at naar de blive ret vrede, tale de ikke mange Ord, men af det, de sige, veier hvert Ord et Centner, thi deres Sind er for heftigt, bevæget til at de kunne tale. Hvor langt mere maa da ikke denne almægtige Herres korte Ord betegne en uudsigelig Vrede, som aldrig kan blive forsonet.

Og dog gaa vi saa sikkre, som vare disse haarde og forfærdelige Ord talte af en Nar eller et Barn, som vi kunde le af og spotte, eller som var det blot Spøg og Skjemt af vor Herre Gud. Vi høre og se ikke, at Texten klarligen siger, **at han blev vred** og har talet Saadant i stor Vrede; og han er ingen Nar, ei heller noget Barn, men en Herre og Gud over alle Ting, for hvem Bjergene bæve og forfærdes i sine Grundvolde, som Skriften siger, ja, for hvem Havet og Vandene fly. Men der er ingen Skabning saa jernhaard som Menneiket, der slet ikke frygter derfor, ja foragter det og driver sin Spot dermed.

Men vi, som sige det, have nok Undskyldning, og det er vor Berømmelse. Thi paa hin Dag skal den ganske Verden maatte vidne og bekjende, at den har hørt, seet og erfaret det af os, og det gjør Intet til Sagen, at de udraabe det som Kjætteri; det ville vi gjerne lide og have ogsaa overvættes Nok deraf, og takke dem derhos venligen for, at de udraabe det som Kjætteri. Thi dermed bekjende de jo, at de i Sandhed have hørt, læst og seet det; Mere begjærer jeg ikke af dem; thi idet de bekjende, at de have hørt det, bevidne de tillige, at vi ikke have tiet stille. Men have vi ikke tiet, men troligen og flittigen lært og prædiket Saadant, saaat vore Fiender selv sige, at vi have drevet altfor meget derpaa: ak, saa lad den Mand dømme, om hvem vi tro, at han har befalet os det, og lad den Gud, som driver dem til at fordømme os, ogsaa forsvare dem. Det gjælder da i Guds Navn, hvis Gud, der er den rette Gud, hvis Christus der er den rette Christus, og hvilken Kirke der er den rette Kirke; det vil vise sig, naar Sneen gaar af.

Og dog kan der intet bedre Regimente være for Verden end Djævelens, eller i dets Sted Pavens; thi saa vil Verden have det. Hvad Djævelen vil, det gaar fort, og har vældig Fremgang; hvad Gud vil, baade i det aandelige og verdslige Regimente, det vil aldrig gaa og møder utallige Hindringer, saaat, om jeg kunde skille Verden og Kirken fra hinanden, vilde jeg gjerne hjælpe til at lægge Verden under Paven og Djævelen. Men Christus, vor Herre, skal vel gjøre baade det og Andet til og holde baade Verden og Djævelen langt nok borte fra sin Nadvere, Amen.

Tredie Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Pet. 5, 5—11.

I Unge, værer de Ældste underdanige; men værer Alle hverandre underdanige, og holder fast ved Ydmygheden; thi Gud staar de hoffærdige imod, men de Ydmyge giver han Naade. Der-

for ydmyger Eder under Guds vældige Haand, at han maa i sin Tid ophøie Eder. Kaster al Eders Sorg paa ham, thi han haver Omhu for Eder. Værer ædrue, vaager; thi Eders Modstander Djævelen gaar omkring som en brølende Løve, søgende hvem han kan opsluge. Staar ham imod, faste i Troen, efterdi I vide, at de samme Lidelser fuldbyrdes paa Eders Brødre i Verden. Men al Naadens Gud, som kaldte os, der en kort Tid lide, til sin evige Herlighed i Christo Jesu, han selv berede, styrke, bekræfte, grundfæste Eder! Ham være Æren og Magten i al Evighed! Amen.

Dette er det sidste Stykke og Slutningen af St. Peters første Brev; men det er ogsaa en Formaning til gode Gjerninger, dem en Christen skal have og øve, paadet man dog maa se og begribe, at Evangeliets Lære ikke er en saadan Lære, som man bestylder den for, at den nemlig forbyder gode Gjerninger eller ikke alvorligen fordrer og kræver dem, men at den meget mere paa det Flittigste og Rigeligste driver paa Læren om de Gjerninger, som ere rette gode Gjerninger. Og i Særdeleshed blive i denne Epistel **fire** forskjellige **Stykker** opregnede, som ogsaa give fire gode Prædikener.

I.

Om Ydmyghed.

Apostelen har strax ovenfor formanet de Ældste, det er Præsterne og Prædikanterne, som skulle regjere Kirken, at de i sit Liv skulle være et Forbillede for Hjorden og ikke ophøie sig af sit Embede, som vare de Herrer over den, men tjene de Andre dermed. Paa samme Maade formaner han her ogsaa den øvrige Hob, og især de Unge, at de skulle være de Ældste underdanige, og at Alle i Almindelighed skulle vise Ydmyghed mod hverandre indbyrdes og, som St. Paulus siger, forekomme hverandre med Ærbødighed. Thi dette er Kjærlighedens skjønneste og lifligste Dyd og den nødvendigste til at bevare Fred og Tugt blandt Menneskene. Men især pryder og anstaar den Ungdommen vel og gjør den elskværdig baade for Gud og Mennesker og bringer mange gode Frugter. Ja, naar man kunde bringe Menneskene dertil, at denne Dyd blev øvet, da vilde det overalt staa vel til, og man skulde faa se en skjøn Verden, fuld af al Tugt og gode Gjerninger, saaat jeg heller vilde se en Stad, hvor Ungdommen var opdraget i denne Dyd, end hundrede Barfod- og Cartheuser-Klostre, om de end levede paa den strengeste Viis. Det er nu desværre en af de største og almindeligste Klager, den over Ungdommens Ulydighed, Gjenstridighed og Hoffærdighed; derfor var det vel fornødent, med al Flid at plante og indprente denne Formaning, især hos de Unge, om det skulde ville hjælpe Noget.

Og først foreholder St. Petrus os Guds Bud, paadet vi skulle vide, at det ikke er en saadan Gjerning, som du efter dit Godtykke kan gjøre eller undlade, men at Gud alvorligen kræver den af dig, og at du skal gjøre den godvilligt og af Kjærlighed; ellers samler du Guds Vrede over dig, og du skal ikke have nogen Lykke eller Naade, heller ikke hos Mennesker; thi Hoffærdighed og Hovmod er dog forhadt af Alle og forbandes af hele Verden, ogsaa af dem, som ikke lide derunder. Ja, om man endog selv ligger fangen i denne Last og ikke seer sin egen Skam, saa kan man dog ikke taale den hos en Anden, men maa selv hade og fordømme ham. Saadan Last skader heller ikke nogen Anden end dig selv, idet du ved den gjør dig forhadt og foragtet hos Gud og Mennesker og faar den Berømmelse, at Enhver kalder

dig et grovt og hoffærdigt Skarn og spotter og foragter dig. Og Gud lader ogsaa saadan Dom og Foragt overgaa dig, paadet du maa se, at han ikke vil lade en saadan Last ustraffet, men gjøre den tilskamme, saaledes som St. Petrus her siger: **Han staar de Hoffærdige imod** ꝛc.

Dernæst burde jo Menneskene lade sig bevæge af de Exempler, som dette Sprogs Opfyldelse dagligen stiller os for Øie. Om du ikke bekymrer dig om din egen Ære og Gunst hos hele Verden og paa den anden Side heller ikke om alle Menneskers Foragt og Forbandelse, om du heller ikke lader dig bevæge af det, som fornemmelig burde bevæge dig, saafremt du har en Gnist af et christeligt Hjerte i dig, nemlig af det høie og herlige Exempel, som den høie Person og evige Majestæt, Guds Søn, vor Herre har givet dig, i hvilket du seer en Ydmyghed, som er uudsigelig og overgaar alle Menneskers Sind og Forstand, saaat en Christens Hjerte, om det kunde betragte den ret, maatte smelte deraf, — om Intet af alt dette kunde bevæge dig, saa skulde du dog lade dig ydmyge ved de mange skrækkelige Exempler paa Guds forfærdelige Vrede, hvormed han fra Begyndelsen af har nedstyrtet Hoffærdigheden.

Hvad er vel skrækkeligere end den høie Engle-Naturs evige og uigjenkaldelige Fald og Forkastelse, hvorved Djævelen, fordi han vilde sætte sig ved Siden af Gud, til sin evige, utaalelige Fordømmelse har berøvet sig de ædle og salige Aanders Ære og Herlighed og den evige Guds Beskuelse? Og er det ikke ved det samme Hovmod, han har bragt Menneskene til deres jammerlige Fald? Men hvad er du for et blindt og forbandet Menneske, som med din stinkende og skammelige Stolthed vil gjøre dig lig den lede Aand, hvorved du skaffer dig hele Verden til Uven og dertil sætter dig op mod den guddommelige Majestæt selv, for hvem dog selv Englene maa bæve? Om du end ikke føler nogen Frygt ved at tabe alle Menneskers Gunst og den almindelige Forbøn, saa skulde du dog frygte for dette, at Gud vil rette sit Lyn og Torden, hvormed han splintrer de haardeste Klipper og Bjerge, mod dit Hoved og evindelig kaste dig i Afgrunden, saaledes som han nedstyrtede den hovmodige Aand med hans Engle.

Derfor formaner nu St Petrus baade dem, som ere i Prædikeembedet, og andre Christne, som ere og have Noget, at de skulle forblive i sit Kald og Embede og føre det med Ydmyghed, samt gjerne lyde og tjene Andre. Thi her er denne Last allerskadeligst for Christenheden, efterdi dennes hele Regimente, Liv og Væsen er saaledes ordnet af Gud, at Ingen her skal ville fare høit, herske og hæve sig over Andre, saaledes som Paven, som den rette Antichrist, i sit Regimente har gjort, men at der i alle Stænder, Embeder og Sysler skal findes idel Ydmyghed og den christelige Kjærligheds og Tjenstagtigheds Gjerninger.

I dette Regimente staar Hoffærdigheden ogsaa stik imod den første Tavle. Det er en ret djævelsk Hoffærdighed ligeoverfor Guds Navn og Ord hos saadanne Folk, som ville være kloge i Troessager, mestre Guds Ord og blive opblæste, om de have nogen Gave fremfor Andre, saaat de holde Gud og alle Mennesker for Intet. Denne Last findes ogsaa almindeligen hos de store, lærde, vise Biskoper og Prædikanter og hos dem, som lære af dem og holde sig til dem, især naar de endnu som Begyndere og uerfarne og utæmmede blive trukne frem, og deraf blæse sig op og bryste sig, sigende: Jeg er ogsaa en lærd Doctor og har Aanden og andre Gaver ligesaavel som, ja mere end Andre. Derfor, mene de, skal man billigen høre og ære dem fremfor Andre, og selv holde de sig saa kloge, som var al Verden for dem idel Gjæs og Taaber. Og jo større Gaverne ere, desto større og ska-

beligere er dette Hovmod. Saaledes er det ogsaa i andre Kunster; om En kan noget Lidt eller hedder Doctor, saa pukker han derpaa og foragter Andre, som om ikke det, han har, var ham givet af Gud, men af Naturen medfødt, og Alle maa feire og tilbede ham derfor. De betænke ikke, at de dermed løbe mod Gud og før styrte sig selv i Afgrunden, før de støde ham ned af Himmelen.

Betragt kun Exemplerne fra vor Tid, hvorledes Gud har styrtet saadanne Folk. Thomas Münzer*) med hans oprørske Profheter og siden Gjendøbernes Parti vare ogsaa tilgavns stolte og vilde ikke høre, hvad man sagde og formanede dem, indtil de Alle pludselig gik tilgrunde, ikke alene med al Skam, men ogsaa sig selv og mange af dem forførte Folk til jammerlig og evig Skade. Af saadanne hovmodige Aander er der ogsaa nutildags mange, foruden dem, som endnu ikke tør træde aabenlyst frem, og som hos sig selv have mærket, at de ere lærde, eller forøvrigt staa i Anseelse hos Menneskene, hvorover de da bryste sig selv og blive saaledes med al sin Kunst og Lærdom uden Aand og Frugt, om de end ellers ikke anrette nogen stor Skade, foruden den, at de fordømme sig selv dermed. Saaledes gaar det med alle Slags Gaver og Embeder, hvor der ikke findes Gudsfrygt og Ydmyghed. Der ere de, som skulle regjere, saasom Fyrster, Raadsherrer, Juristers (saafremt de ikke tillige ere Theologer, det er, Christne) og Lignende saa trodsige og stolte, at de indbilde sig, at de ere alene Mennesker paa Jorden, dem man maa anse som Guder; og dog foragte de med sin Stolthed Gud og Mennesker og føre ved saadant Hovmod baade Land og Folk i Fordærvelse. Disse have allerede faaet sin Dom, at de som Guds Fiender maa nedstyrtes, thi de have allerede udskilt sig selv fra Guds Rige og Naade, og paa dem er deres Daab og Christus med hans Lidelse og Blod forspildt.

Dette er en Hoffærdighed, som strider mod den første Tavle, idet man ikke bruger de aandelige Goder og Gaver til Guds Ære og Næstens Gavn, og altsaa fordærver dem ganske baade for Gud og Mennesker og farer derunder til Djævelen, hvem saadanne Mennesker ere blevne lige. Dernæst er denne Last ligesaa almindelig herneden i den anden Tavle, i de almindelige Stænder og Menneskenes Liv indbyrdes, idet Enhver bryster sig og foragter den Anden. Fyrsten og Adelsmanden mene, at hele Verden er Intet mod dem; dernæst kommer Borgeren og Bonden, som blæse sig op deraf, at de have mange Dalere, og indbilde sig, at de maa trodse Alle og ikke bevise Nogen noget Godt. Disse burde billigen Hvermand spytte paa; saadan Hoffærdighed anstaar dem ikke bedre end et Billede af Steen eller en Træklods, som man behænger med Guld og Sølv. Tilsidst høre ogsaa Fruentimmerne hid med deres taabelige og barnagtige Hoffærdighed, saasnart den Ene er smukkere eller bedre smykket end den Anden; disse ere først de rette udsmykkede Gjæs og indbilde sig, at der ikke findes Nogen som dem. Ja, der er fast ingen Dreng eller Tjenestepige, som ikke vil hovere og hæve sig over Andre. Kort sagt, det er kommen dertil, at Enhver vil være den Første, og Ingen ydmyge sig for den Anden, og mener sig ogsaa at være i sin gode Ret, som var han ikke skyldig at vige for Nogen. Derhos er ogsaa det verdslige Regimente bleven saa svagt, at der ikke er noget Haab om, at det skal kunne hemme dette Overmod i alle Stænder, de høieste med de laveste, hvorfor Gud

*) Thomas Münzer var en af de Sværmeraander som frmstode i Reformationens første Tid, og som satte sit indre Lys eller sin egen Aand over Skriften, samt opfattede den christelige Frihed aldeles kjødeligt. Münzer blev under et stort Oprør af Bønderne, i den saakaldte Bondekrig, fangen og halshugget. Overs.s Anm.

tilsidst maa slaa ned med Torden og Lynild, og vi saaledes vil faa erfare, at han staar Saadanne imod og ikke vil taale nogen Hoffærdighed. Derfor bør man dog, saavidt muligt er, formane og vænne Ungdommen, som endnu lader sig opdrage, til at vogte sig for denne Last.

St. Petrus bruger her et ualmindeligt Ord, naar han siger: **Holder fast ved Ydmygheden.** Derved betegner han, at de skulle være saa fast sammenknyttede og inderligt forbundne med Ydmygheden, som et Klædebon, der er syet og stukket saa tæt og stærkt, at det ikke kan sønderrives. Han viser dermed, hvorledes de Christne med stor Flid skulle tragte efter at vise og øve denne Dyd indbyrdes, som vare de dertil alene forpligtede Allesammen. I maa, siger han, være saaledes sammenflettede og sammenbundne og holde hverandre saa fast i Hænderne, at Ydmygheden ikke kan opløses, adskilles eller sønderrives, om end En af Eder fristes af Djævelen eller ved en Andens onde Ord faar Aarsag til at vredes, trodse og pukke, sigende: Skal jeg taale Saadant af ham? Jeg er dog en saadan Mand 2c. Men I skulle have det Sind, at I dog som Christne bør fordrage hverandre indbyrdes og give efter for hverandre, som de, der Alle tilsammen ere eet Legeme og alene derfor leve med hverandre paa Jorden, at I skulle tjene hverandre i Kjærligheden.

Og skal her Enhver erkjende sin egen Svaghed og betænke, at Gud ogsaa har givet en Anden Noget og kan give ham Mere, end han selv har, og derfor gjerne tjene og vige Pladsen for Andre, efterdi han ogsaa trænger til dem. Thi Enhver er jo skabt for den Andens Skyld, paadet vi Alle skulle tjene hverandre, og Gud giver Enhver lige Naade og Salighed, saaat Ingen skal hæve sig over den Anden; og om han gjør det, saa taber han derved den modtagne Naade og falder i langt større Fordømmelse end Andre. Derfor maa man holde fast ved Ydmygheden, paadet at saadan Enighed ikke skal forstyrres; thi Djævelen tragter ogsaa efter at sønderrive den og søger og skaffer frem alle Slags Aarsager hos Menneskene, saaat de foragte og slaa Haanden af hverandre og kappes i Stolthed og Hovmod, hvortil Kjød og Blod desuden i sig selv ere tilbøielige. Saaledes er Ydmygheden let og snart borte, hvis man ikke værger sig med Alvor og staar Djævelen og sit eget Kjød imod.

Dette er ogsaa et Stykke af de skjønne Klæder og Smykker, som pryde de Christne for Gud og Mennesker (ligesom ogsaa St. Paulus Col. 3, 12. blandt Andet befaler, at vi skulle **iføre os Ydmyghed**), ja pryde dem mere end alle Kroner og jordisk Pragt. Den er det rette aandelige Liv, som behager Gud, saaat Ingen behøver at søge noget andet, løbe i Kloster eller ud i Ørkener, eller trække en graa Kjortel eller Munkekappe paa. Thi gjennem St. Petrus ere her alle Stænder formanede til denne Dyd, og angaar denne Prædiken om gode Gjerninger alle Embeder, ethvert Huus, enhver Stad, By, Kirke og Skole, saaat Børn, Tyende, Ungdom og Undersaatter skulle være ydmyge og adlyde sine Forældre og Herrer og de Gamle. Derimod skulle de, som ere Overordnede og i høiere Stand, tjene de Lavere, ja de Ringeste. Gjorde man dette, da vare vi fulde af gode Gjerninger; thi det er umuligt, at Ydmyghed kan gjøre noget Ondt, men den tjener Enhver og er Alle nyttig og til Behag. Paa den kunde man bedre kjende og mærke de rette hellige Christne, end paa al Munke- og Eremit-Hellighed og deres Gjerninger; thi det er dog ingen stor Møie at bære en graa Kappe, ikke heller det at ligge paa Jorden om Natten og staa op ved Midnat; onde Skjelme, Tyve og Mordere gjøre det ogsaa og maa ofte gjøre det. Men at bære denne Engleklædning og holde fast derpaa, det vil Verden ikke have Noget med, medens

den er ganske opfyldt af Munkevæsen; det kommer deraf, at Kjød og Blod strider imod, og Enhver søger sig et bekvemt Liv, hvori han kan leve for sig selv og ikke tjene Nogen og heller ikke behøver at lide Noget af Andre, saaledes som Munkene have søgt og valgt.

Til denne Formang føier nu St. Petrus denne Aarsag:

Thi Gud staar de hoffærdige imod, men de Ydmyge giver han Naade.

Hermed viser han, som jeg ovenfor har sagt Guds alvorlige Bud og lader et haardt Truselsord komme ind med; han siger ikke slethen: Gud straffer de Hoffærdige eller er dem fiendsk, men: **han staar dem imod og sætter sig imod dem.** Men hvad er alle Menneskers Hoffærdighed mod Gud Andet end en ussel, forsængelig Vandboble (eller noget endnn Ringere), som blæser sig op og gjør sig stor, som vilde den storme Himmelen, og altsaa løbe mod Lyn og Torden, som kan knuse Himmel og Jord? Hvad formaar dog alle Skabningers hele Magt, naar Gud sætter sig derimod? Og hvorledes tør et elendigt Menneske, som en liden Sygdom eller Byld kan røve Livet, udfordre den Majestæt, som hvert Øieblik kan kaste det i Afgrunden? Hvorfor hovmoder sig Jord og Aske? siger Syrach Cap. 10, 9. Er det ikke Nok og langt mere end Nok, at vi ellers have Synd og Ulydighed paa os, hvormed vi fortørne Gud og fortjene stor Straf? Og dog ville vi ovenikjøbet opirre ham med vor Hoffærdighed og Trods, saaat han med sin Majestæt maa sætte sig imod os? Thi med andre Synder kan han endnu have Taalmodighed, hvorved han formaner og tilskynder os til Omvendelse; men naar vi i forstokket Ubodfærdighed ville trodse og staa ham imod, da maa han ogsaa reise sit Hoved imod os. Men hvo vil udholde det eller bestaa for ham, naar han sætter sit Ansigt og Magt mod et elendigt Menneske, som allerede forud hvert Øieblik er underkastet Dødens og Djævelens Magt?

Fra Begyndelsen af har Erfaringen gjennem utallige Historier beviist dette Sprogs Sandhed: **Gud staar de Hoffærdige imod,** hvorledes han nemlig altid har styrtet og ødelagt den hoffærdige Verden og kastet de stolte, trodsige Konger og Herrer til Jorden. Hvorledes blev ikke den store Konge af Babel, Nebucadnezar, ydmyget, da han maatte lade sig støde fra sin Kongestol ned blandt Dyrene paa Marken og æde Græs med dem? Dan. Cap. 4. Hvor pludselig blev ikke den store Konge Alexander nedstyrtet, da han efter sin af Gud modtagne Seier og Lykke begyndte at blive stolt og vilde holdes for en Gud? Ligesaa Kong Herodes Agrippa, Ap. Gj. 12, 23. Den stolte, kloge Keiser Julianus, en giftig Spotter og Forfølger af Christus, som han havde fornegtet, hvor snart druknede ikke han i sit eget Blod? Og senerehen, hvor ere de blevne af alle de stolte og overmodige Tyranner, som have villet undertrykke de Christne? — Paven har ogsaa af djævelsk Hoffærdighed ophøiet sig selv og sat sig i Guds Tempel ved Siden af Gud, og derhos ogsaa med verdslig Pragt og Stolthed hævet sig over Alle, saaat han endogsaa af hedenske Keisere, som Diocletian og andre Tyranner, har lært at lade sine Fødder kysse, ja har ogsaa tvunget Keisere og Konger dertil. Hvilket aabenbart umenneskeligt Overmod viste ikke Pave Alexander den Tredie, da han med lutter falsk Skræmsel af sin elendige Bandstraale tvang den fromme, mægtige tydske Keiser Fredrik Barbarossa til at lægge sig under hans Fødder, saaat han traadte paa ham og sagde: Supra aspidem et basiliscum ambulabis (paa Slanger og Skorpioner skal du træde, Luc. 10, 19.); og da Keiseren mod dette skammelige Hovmod sagde til ham: non tibi, sed Petro (det gjælder ikke dig, men Petrus), traadte

han endnu engang paa ham med endnu større Overmod, sigende: Et mihi et Petro (baade mig og Petrus). Det er dog et Hovmod, som gaar over al Grændse. — Tyrken er ogsaa nu for Tiden stoltere, end han nogensinde har været, og, som jeg haaber, paa det høieste Trin, saaat han ikke kan eller skal komme høiere, end at han maaske endnu kan plukke og ydmyge os. Men det skal ogsaa have en Ende, thi Gud skal styrte baade Paven og Tyrken ved sin guddommelige Magt og, som Daniel siger Cap. 8, 25., **uden Menneskehaand.** Thi denne Text skal ikke feile: Gud staar de hoffærdige imod; den maa bevise sig i Gjerningen, paadet man maa se, hvad det er, at Gud staar imod; ellers vilde Ingen tro det. Og om saa Tyrken og al Verden var tusinde Gange stoltere og mægtigere, skal det dog ikke hjælpe dem, naar han deroppe oplukker Øinene og vredes og begynder at løfte sin Haand, han, som ligesaa lidt spørger efter alle tyrkiske Keiseres og Pavens Magt som efter en død Flue! **Det er forfærdeligt**, siger Brevet til Hebræerne, **at falde i den levende Guds Hænder.** Men Saadant er intet Andet end at løbe mod Gud med Foragt og Trods, saaat ogsaa han maa sætte sig imod Menneskene og opløfte sin Haand. Derfor tage kun Enhver sig i Agt for Saadant, saa han ikke hovmoder sig og pukker ligeoverfor Majestæten, og det ikke alene paadet han ikke maa fortørne Gud, men ogsaa forat han maa have Naade og Velsignelse til det, som han skal gjøre. Thi naar du begynder Noget i Tillid til din egen Magt, Viisdom og Berømmelse, saa tænk aldrig, at han vil give dig Lykke og Velsignelse til at udføre det. Men om du derimod ydmyger dig og i Gudsfrygt og Tillid til hans Naade begynder Noget efter hans Villie saa har du her i disse Ord: **De Ydmyge giver han Naade**, den Forjættelse, at du ikke alene skal have Yndest hos Menneskene, men ogsaa Lykke, saaat du bliver et nyttigt Menneske baade for Gud og Mennesker, og trods Djævelens og hans Tjeneres Modstand skal udføre din Gjerning og holde den ved Magt. Thi hvor Guds Naade er, der maa ogsaa hans Velsignelse, Beskyttelse og Beskjærmelse følge, saaat et saadant Menneske ikke kan omstyrtes eller ligge under, men om det end en Tid bliver trykket, skal det dog tilsidst reise sig igjen og blive ophøiet, saaledes som St. Petrus siger til Slutning:

Derfor ydmyger Eder under Guds vældige Haand, at han maa i sin Tid ophøie Eder.

Med disse Ord viser han, hvad der er og hedder den rette Ydmyghed, og hvoraf den kommer deraf nemlig, at Hjertet i Erkjendelsen af sin Synd forskrækkes for Guds Vrede og ængstelig begjærer Naade. Det er altsaa en Ydmyghed, som ikke viser sig i det Ydre alene for Menneskene, men som kommer fra Hjertet, for Guds Skyld, af Gudsfrygt og Erkjendelsen af egen Uværdighed og Svaghed. Thi det Menneske, som frygter Gud og, som Esaias siger Cap. 66., **er forfærdet for hans Ord**, vil sandeligen ikke trodse, hovmode sig eller pukke mod Nogen, ja ogsaa mod sin Fiende vil det have et godt og sagtmodigt Hjerte; derfor finder det ogsaa Naade baade for Gud og Mennesker.

Aarsagen hertil, siger han, skal **Guds vældige Haand** være. Som vilde han sige: I skulle ikke gjøre eller lade Noget for Menneskers Skyld, men under Guds Haand skulle I ydmyge Eder. Den er stærk, vældig og mægtig til begge Sider. For det **Første** kan den omstøde og styrte de Stolte og sikre, hvor haarde Jernhoveder og Hjerter de end have, saaat de maa ned i Støv og Aske, ja forsage og fortvivle i Helvedes Angst og Pine, saasnart han blot i ringe Grad sætter an paa

dem med sin Vredes Rædsel. Det have ogsaa de Hellige erfaret og klage og raabe høit, hvor tung denne Guds Haand er at bære. Saasom Pſ. 38, 3. flg.: **Dine Pile ere dybt nedtrykte i mig, og din Haand nedtrykker mig dybt. Der er intet Sundt i mit Kjød for din Vrede.** Og Pſ. 102, 10. flg.: **Jeg æder Aske som Brød og blander min Drik med Graad, for din Vredes og Fortørnelses Skyld; thi du opløftede mig og kastede mig ned.** Ligesaa Pſ. 39, 11. flg.: **Jeg er næsten aldeles udtyndet ved din Haands Slag. Tugter du Nogen med megen Straf for Misgjerning, da gjør du, at hans ønskelige Skikkelse henſmelter som et Møl.**

For det **Andet** er det ogsaa en vældig Haand til igjen at opreise, trøste og styrke de Ydmygede og Forskrækkede og som St. Petrus her siger, til **igjen at ophøie**, paadet at de, som ligge nedkastede i Forskrækkelse, ikke derover skulle fortvivle eller fly for Gud, men i Guds Navn igjen lade sig opreise og trøste. Thi det vil han ogsaa have forkyndt og prædiket, at han ikke derfor angriber os med sin Haand, at vi derunder skulle fordærves, fordømmes eller fortabes. Men derfor maa han gjøre det, forat han paa den Maade kan føre os til Omvendelse (ellers vilde vi aldrig spørge efter hans Ord og Villie) og naar vi begjære Naade, igjen hjælpe os op og skjænke os Syndernes Forladelse, den Helligaand og evigt Liv. Derom tale ogsaa Psalmerne og Propheterne paa flere Steder; Pſ. 118, 18.: **Herren tugtede mig vel, men gav mig ikke i Døden.** Ligesaa Pſ. 146, 8.: **Herren opreiſer de Nedbøiede** ꝛc.

Han skal ophøie Eder i sin Tid, siger han. Thi om han end tøver, og det tykkes de Ydmyge og Lidende, at de altfor længe trykkes under Guds Haand, saaat de ere nærved at forsmægte, saa skulle de dog mod denne sin Følelse se hen til den Forjættelse, at han ikke vilde lade dem friſtes høiere og længere, som St. Paulus siger 1 Cor. 10, 13., **end at de det kunne taale**, men høre deres Raab og Skrig og hjælpe dem til rette Tid; dertil skulle de fast fortrøste sig. Men derimod skulle de Stolte frygte, om han ogsaa en Tid lang lader dem gaa ustraffede hen og vedblive i deres Hovmod, vidende, at han ogsaa over dem er en visitator eller har Die med dem og, naar hans Tid kommer, vil komme altfor stærk over dem, saaat det vil blive dem for svar en Byrde. Thi han har allerede udrakt sin vældige Haand baade til at styrte de Ugudelige og at ophøie de Ydmyge.

II.

Kaster al Eders Sorg paa ham, thi han haver Omhu for Eder.

Den, som i sin Stand skal leve i Gudsfrygt og Ydmyghed og taale Verdens Trods, Overmod og Ondskab, hvorledes skal han kunne blive blandt Menneskene? Eller, hvor skal han finde Beskyttelse og Forsvar, at han maa kunne blive ved i sin Fromhed? Thi man seer og erfarer dagligen, hvorledes de Fromme plages og forfølges og maa være Verdens Skovisk. Derfor siger han: Efterdi I Christne i Verden maa lide Anfegtelse og Modstand, Mangel og Nød, baade legemlig og aandelig, hvorved Eders Hjerte besværes med Angst og Sorg og tænker: O, hvad skal der blive af mig? Hvor skal jeg faa mit Ophold? Hvor kommer jeg hen, naar jeg dør? ꝛc. (saaledes som Verden ikkun nærer Bekymring for, hvorledes den skal blive rig og fylde sin Bug, og de frygtagtige, vantroe Samvittigheder gjennem sig selv og sine gode Gjerninger ville søge at have en naadig Gud og faa en salig Død). Saa hører mig nu, siger han, jeg vil give Eder det rette Raad og Lærdom om, hvor I skulle lægge Eders Sorg. Det er et lidet Sprog af

den 55de Psalme og lyder saaledes: **Kast din Omhu paa Herren, og han, han skal forsørge dig; han skal ikke lade den Retfærdige blive i Uro evindeligen** ꝛc. Saaledes gjører ogsaa I; lader ikke Eders Sorg ligge paa Eder selv, thi I vilde ikke kunne bære den, men maatte tilsidst ligge under for den; men giv den fra dig og kast den over paa Gud, trøstigen og med al Glæde, og siig: Himmelske Fader, du er jo min Herre og Gud, som har skabt mig, da jeg Intet var, dertil har forløst mig ved din Søn; nu har du befalet og paalagt mig dette eller hint Embede og Gjerning, men det gaar ikke, som jeg vil, og der er saa Meget, som trykker og ængster mig, og jeg finder hos mig selv hverken Raad eller Hjælp. Derfor lade du ogsaa dette være dig befalet, giv du Raad og Hjælp og vær du selv Alt i disse Ting!

Saadant behager Gud vel, og han siger os, at vi kun skulle gjøre, hvad os er befalet, og overlade ham Bekymringen for, hvad Udgang det skal faa, og hvad vi skulle udrette. Saaledes tale ogsaa mange andre lignende Sprog, saasom Ps. 37, 5.: **Vælt din Vei paa Herren, og forlad dig paa ham; han, han skal gjøre det** ꝛc. Thi ingen Hedning, Philosoph eller Jurist, saafremt han ikke tillige har Guds Ord, kan kaste sin Sorg og Omhu fra sig paa Gud; men hele Verden og navnlig de Store og Vise, som skulle regjere, mene, at de selv maa udrette Alt med sin Sorg og Omhu, og hvor det ikke lykkes, saaledes som det ogsaa almindeligen gaar, ogsaa for de allerhøieste og viseste Folk, saa blive de gale og baarlige og begynde at knurre og disputere med Gud, som regjerede han ikke ret ꝛc. Men der skeer dem ogsaa deres Ret, naar han saaledes lader deres Anslag og Tanker slaa feil, saaat det Modsatte skeer. Thi de ville ikke betænke, at de behøve ham, men mene, at de selv have Viisdom, Magt og Styrke nok, saaat Gud maa lade det gaa saaledes, som de have tænkt det, og tilbringe altsaa sit Liv med mange unyttige og forfængelige Anslag og Sorger, skjønt de dog af Erfaringen maa lære og bekjende noget ganske Andet.

Derfor er dette de Christnes Kunst og Dyd, som de have fremfor alle Folk paa Jorden, at de vide, hvor de skulle gjøre af sin Sorg, medens de Andre kvæle og plage sig selv dermed og dog tilsidst maa fortvivle under den. Saadant maa vel følge af Vantroen, som ingen Gud har og selv vil forsørge sig. Men Troen griber dette Ord, som St. Petrus anfører af Skriften: **Thi han har Omsorg for Eder**, forlader sig gladeligen derpaa og gjør og lider, hvad han skal; thi den veed, at den er dertil kaldet, men Sorgen overlader den til Gud; og saaledes gaar den freidigen igjennem, trods Alt, hvad der anfegter den, og kan paakalde Gud som en Fader og sige: Jeg vil gjøre, hvad Gud har befalet mig, men hvad Udgang det skal faa, det vil jeg lade ham sørge for.

Saaledes maa jo en Christen gjøre, om han vil fare vel og være salig i de allervigtigste Sager, nemlig i Fare og i Dødens Stund, naar han ikke med al sin Bekymring kan se eller udgrunde, hvor han farer hen, eller hvorledes det gaar ham, men med tillukkede Øine, Sind og Sandser, i Tro og Tillid maa overgive og lægge sig i Guds Haand og Beskyttelse og sige: Gud har uden nogen min Sorg ladet mig leve indtil denne Stund; derhos har han givet mig sin kjære Søn til en Skat og til et Pant paa det evige Liv; far derfor kun gladelig hen min kjære Sjæl; du har en Fader og Frelser, som har taget dig i sine Hænder og vel skal bevare dig ꝛc.

Saaledes maa ogsaa den ganske christne Kirke handle i sit høie aandelige Embede og Regimente (hvorom St. Paulus her især taler), hvilket intet Menneske eller nogen Skabning ved egne Tanker, Viisdom og Kraft formaar at udrette og opholde.

Heller ikke er der her nogen Kraft eller Beskyttelse at søge hos Verden, hvorpaa man kunde fortrøste og forlade sig. Men det staar ganske og aldeles i Guds Hænder alene; han maa opholde Kirken ved sin guddommelige Kraft, ligesom han ogsaa fra Begyndelsen af altid har opholdt den underligen i Verden i stor Svaghed, i Adsplittelser, forvoldte af Partier og Kjættere og under Tyranners Forfølgelse. Ham alene hører Regimentet til, men Embedet og Tjenesten befaler han de Mennesker, som han vil befordre og bruge til gjennem deres Mund og Haand at uddele sit Ord og Sakrament.

Derfor skal ogsaa enhver Christen, især deleshed om han er i saadant Embede, alene tænke derpaa, hvorledes han i det, hvortil Gud har kaldet og sat ham, troligen maa tjene Gud og gjøre, hvad der er ham befalet, men lade Bekymringen for, hvor og hvorledes Kirken skal bestaa og opholdes mod Djævelen og Verden, ganske være overladt til Herren, som har taget den ganske paa sig og derved betaget os al Sorg, paadet vi maa være visse paa, hvor den skal staa og forblive; thi om den skulde bestaa ved Menneskers Raad, Magt og Villie, saa havde Djævelen med sin Magt snart omstyrtet og lagt den i Gruus.

Ligemaade burde Enhver, i hvad Embede og Stand han end er, følge dette St. Petri Raad. En Fyrste tragte efter, hvorledes han kan beskytte sit Land og Folk, befordre Guds Ord, opretholde Tugt og Fred, skaffe Enhver Ret, straffe de Ulydige ꝛc. Raadsherrer, Embedsmænd og Befalingsmænd skulle troligen hjælpe til med Raad og Daad. Præster og Prædikanter bestitte sig paa at forkynde Guds Ord og Sandhed retskaffent og uden Frygt. Enhver Borger og Undersaat varetage sin Gjerning og Haandtering og overlade til Gud Alt, hvad der forresten kan møde ham.

Men det gjør ikke Verden, men Enhver tænker: Hvorfor skulde jeg udsætte mig for saamegen Fare, Modstand og Fiendskab? Hvorfor skal jeg tage paa mig Møie og Arbeide til ingen Nytte? Jeg kan dog ikke faa det udrettet ꝛc. Og formedelst saadan Frygt og Bekymring lader han det ham paalagte Embede og Gjerning ligge, eller bliver ialfald forsømmelig deri. Men Saadanne skulle ogsaa vide, at de ikke ere Christne og heller ikke tjene og gavne Gud Noget i hans Rige og de dem befalede Embeder. Og om de ikke ville skikke sig anderledes, burde de heller lade det Embede, Gud har givet dem, fare; thi det er ikke nok, at du sidder i Embedet og nyder dets Ære; vi høre Alle gjerne, at Embeder og Stænder prises og æres; men det skal du ogsaa vide, at du ikke derfor er i Embedet, at du skal kunne gaa i smukke Klæder, sidde øverst og kaldes naadige Herre eller Junker, men at du troligen skal røgte og forvalte det Embede, som Gud har givet dig og hædret dig med, uden at se hen til Ære og Nydelse, Skam eller Skade.

Men det mangler overalt derpaa, at man ikke vil lade sig bevæge til at tro paa Gud og have den Tillid til ham, at han sørger for os, han som dog har taget det Største paa sig og maa gjøre det, som intet Menneske paa Jorden formaar, ja, som har sørget for os, før vi bleve fødte. Han kunde vel ogsaa udrette alle Ting ved sig selv og undvære alle Menneskers Hjælp, men han vil udrette det gjennem Midler og bruge os til saadanne guddommelige Gjerninger, saasom at regjere, straffe, lære, trøste ꝛc.

Især deleshed er Verden strafværdig deri, at naar den efter Guds Befaling skal foretage Noget i vigtige Sager, vil den bestandig med sin Viisdom forud udfinde alle kommende Farer og Tilfælde og tage Forholdsregler derimod. Derfor speider den efter menneskelig Hjælp, søger Venskab og

Bistand, hvor den kan, slutter Forbund og bruger alskens Midler, hvorpaa den mener at kunne forlade sig og være stærk nok mod sin Modstander; og saaledes vil den ved egen Kraft blive vis i sin Sag. Men det er ikke at stole paa Gud eller at befale sin Sag og Sorg i hans Haand, men det er at ville opnaa Tingen ved egen Sorg og Forsigtighed. Den seer og tror ikke, at den Intet udretter med sin Sorg og Umage, og at ingen menneskelig Klogskab har det Tilkommende i sin Haand, ei heller kan udgrunde det. Og dog skulde alle Historiers Erfaring, om vi vilde se tilbage derpaa, lære os, hvor ilde den menneskelige Viisdom bliver bedraget, naar den forlader sig paa sig selv, og at det aldeles ikke gaar saaledes, som den tænker, men Alt vendes anderledes, ja at endog netop det Modsatte er skeet, af hvad Mennesket havde tænkt.

Herom vidne mange Exempler i Skriften. Saaledes bleve Kongerne i Juda og Israel ofte og haardeligen straffede af Propheterne, fordi de søgte Tilflugt og Hjælp hos fremmede Folk og Konger, og det blev dem sagt, at de ikke skulde forlade sig paa Menneskers Hjælp, men handle efter Guds Ord og Befaling, saa skulde nok han beskytte og opholde dem. Men de vilde ikke høre, vedbleve paa sin Viis og sluttede Venskab og Forbund med Kongerne af Ægypten, Babel og Assyrien og indbød dem derved, saaat de siden kom og faldt ind i deres Land, bortførte dem i Fangenskab og hærjede Alt. Det var Lønnen for, at de ikke vilde høre paa Guds Ord eller tro, at han sørgede for dem og vilde beskytte og forsvare dem, saafremt de forlode sig paa ham og vare ham lydige.

De allerviseste og fortræffeligste Folk, ogsaa blandt Hedningerne, have af egen Erfaring beklaget, at de ere blevne skammeligen skuffede i sine Anslag, selv om de paa det Bedste havde udtænkt dem. Dog lader Verden sig ikke sige, saaat den af Andres, ja ogsaa af egen Skade maatte blive klogere. Derfor prædikes ikke dette for Nogen uden for de Faa, som ere Christne, hvilke have Guds Ord for Øie og nu ydmygede have lært, at de ikke skulle forlade sig paa sin egen Viisdom og egne Tanker eller Menneskers Hjælp og Trøst, men nu ere blevne saadanne Mennesker, som tro, at Gud sørger for dem; derfor gjøre de ogsaa, hvad Ret er, og hvad de ere skyldige til, og lade sig ikke hindre af det, som Verden frygter og ræddes for, Fare, Skade eller Modstand, men befale Gud alt Saadant og gaa paa hans Ord freidigen igjennem.

Hvad vilde jeg, for at tage et Exempel fra mig selv, have udrettet, dengang jeg først begyndte at straffe Afladsløgnen og siden Pavens Vildfarelse, dersom jeg havde skullet høre efter og agte paa, hvad al Verden paa det Skrækkeligste skrev og sagde til mig, hvilken Fare jeg styrtede mig i, og hvorledes det derfor vilde gaa mig? Hvor ofte har jeg maattet høre, at dersom jeg vilde skrive imod disse eller hine fortræffelige Folk, vilde jeg vække en Misnøie, som vilde blive mig og hele Tydskland for tung at bære? Men fordi jeg ikke havde begyndt det af mig selv, men for mit Embedes Skyld var bleven tvungen dertil (ellers havde jeg ogsaa langt heller tiet stille), og fordi jeg efter først at være ført ind deri ogsaa maatte blive ved, saa har jeg ogsaa befalet Sagen til Gud og ladet ham sørge for, baade hvad Udgang den skal faa, og hvad der under den skal møde mig; og dermed er jeg ogsaa trods Alt, som har reist sig og raset derimod, kommen længere, end jeg nogensinde før havde turdet tænke eller haabe.

O, hvor meget Godt skulde Gud udrette gjennem os, naar man kunde bringe Menneskene og navnlig de store, vise Herrer og Regenter til at tro, at det er sandt,

hvad St. Petrus her siger, at Gud sørger for os, og de saaledes ikke i egen Viisdom vilde søge ved menneskelig Magt, Hjælp, Venskab og Forbund at ruste, styrke og sætte sig istand til at udføre og opretholde sin Sag. Man seer jo dog, at alt Saadant slaar feil og til alle Tider har slaaet feil, og at man dermed ikke udretter Andet end at hindre Gud i hans Gjerning, idet man ikke vil forlade sig paa ham; derfor kan han heller ikke give nogen Lykke eller Naade til Saadant, som er begyndt i Tillid til menneskelig Viisdom og Kraft, hvilket man dog tilsidst maa erfare og beklage, fordi man ikke før har villet tro det.

Hvo, som nu vil være en Christen, han lære dog at tro Saadant og at øve og bevise denne Tro i alle sine Anliggender, baade de legemlige og de aandelige, i Alt, hvad han gjør og lider, i Liv og Død, saaat han lader al Sorg og ængstelige Tanker fare og freidigt og trøstigt kaster dem fra sig, ikke i en Krog, saaledes som Nogle forgjæves mene at kunne gjøre; thi de lade sig ikke kaste bort paa den Maade, saafremt de have sit Sæde i Hjertet; men saaledes, at han kaster baade sit Hjerte og sine Sorger paa Guds Ryg; thi han har en stærk Hals og kraftige Skuldre, saaat han vel kan bære dem; dertil har han ogsaa selv befalet, at man skal lægge dem paa ham. Og du kan ikke lægge og kaste saa Meget paa ham, at jo hans Lyst til at bære det er langt større; han forjætter dig ogsaa, at han vil bære dine Sorger for dig, og Alt, hvad der ligger paa dig.

Dette er jo en herlig Forjættelse og et skjønt, gyldent Sprog, naar man kun vilde tro det. Om en mægtig Keiser, Konge og Herre paa Jorden tilsagde os Saadant og fordrede, at vi skulde lade ham sørge for Guld og Sølv og dette Livs Nødtørft, hvor gladelig og uden al Bekymring skulde Enhver forlade sig derpaa! Nu bliver jo dette os sagt af en langt fortræffeligere Herre, som er almægtig og sandru og har Magt over Liv og Død, samt vil og kan give os Alt, hvad vi behøve, baade timelig og evindelig; ja, om vi troede, skulde vi have et halvt Himmerige, ja et fuldkomment Paradiis paa Jorden. Thi hvad er bedre og ædlere end et stille og roligt Hjerte, hvorefter alle Mennesker kjæmpe og arbeide, saaledes som ogsaa vi hidtil have gjort og løbet hid og did efter denne Skat. Og dog findes den intetsteds uden i Guds Ord, som byder os at kaste vore Sorger og Anliggender og Alt, hvad der vil trykke og ængste os, paa Gud og saaledes finde Fred og Hvile. Thi han vil ikke have Sorgerne i vore Hjerter, hvor de heller ikke høre hjemme, men ere bragte derind af Djævelen.

Derfor kan en Christen, om han end maa lide allehaande Hindring, Anfegtelse og Ulykke, freidigen gaa det igjennem og sige: Kjære Herre Gud, du har befalet mig at tro, lære, regjere og gjøre saaledes; det vil jeg ogsaa paa dit Navn vove og lade dig være befalet, hvad der under dette skal møde mig ꝛc. Han er altsaa et Menneske, som er dygtigt til alle Ting og kan virke og gjøre meget Godt; thi han er den store Ulykke kvit og har lagt den tungeste Steen paa Guds Ryg, medens en Anden derimod ikke udretter Andet end at fylde sit Hjerte med Angst og Bekymring, og kan heller ikke komme til at gjøre nogen god Gjerning, men bliver et udueligt Menneske baade til at handle og lide, idet han frygter for ethvert Blad, som falder, eller med sit misfornøiede og utaalmodige Sind ikke kan udrette Noget, som ret er.

Saaledes gjør Verden nuomstunder. Fyrster, Herrer, Raader, Borgere og Bønder ville kun have Magt, Ære og Gods, men Ingen af dem vil gjøre Noget; Enhver frygter for, at dette eller hiint skal møde ham; og dog har Verden aldrig saa høit trængt til et alvorligt Regimente som nu; og det er jo derfor, de sidde der smyk-

kede med den skjønne Krands, at de hedde Herrer og Fyrster ꝛc. og have denne Ære paa Guds Vegne, forat de ogsaa skulle øve dette sit fyrstelige Embede og Regimente. Thi Verden maa dog regjeres, Ungdommen opdrages og det Onde straffes. Men naar du kun vil have Æren, og ikke tillige tør træde i Skarnet og lide Fortræd og dernnder lære at forlade dig paa Gud og gjøre alle Ting for hans Skyld, saa er du heller ikke værd den Naade at kunne udrette noget Godt og Gavnligt, og maa til Straf, formedelst Guds Vrede, blive uduelig til al god Gjerning.

III

Værer ædrue, vaager; thi Eders Modstander Djævelen gaar omkring som en brølende Løve, søgende, hvem han kan opsluge. Staar ham imod, faste i Troen.

Han har nu underviist om tvende Stykker, som skal være vor Øvelse under det hele christelige Liv, nemlig om den christelige Ydmyghed, som er Gudsfrygt, og om Tro og Tillid til Gud. Her formaner han ogsaa til Strid og Kamp, paadet man kan blive bestandig i Saadant. Thi han viser os, at vi have en Fiende og Modstander, som tragter efter at stjæle os vor Skat og berøve os vor Frelse og Salighed. Derfor vil han sige: tragter ikke efter, hvorledes I her paa Jorden kunne komme op i Høiden eller forsørge Eder selv, men seer til, at I ydmyge Eder for Gud og forlade Eder paa ham, og lader det være Eders Sorg, at I blive i saadan Naade og ikke lade Eder rive bort derfra; thi just dette er det, Djævelen sigter efter, og han er den, som afstedkommer denne forbudne Sorg og derigjennem al Ulydighed mod Gud, paadet han maa rive Troen og Guds Ord bort fra Eders Hjerter. Derfor maa I ikke glemme Saadant og imidlertid se efter andre Ting, eller gaa hen i Sikkerhed, sove og snorke, som var der ingen Fare mere; men I maa vide, at I her ikke ere satte i en Rosenhave, men i en haard Strid, hvor I maa se Eder om og staa vaagne og rustede til Modstand. Thi I have en Fiende og Modstander, som ikke er ringe eller til at foragte, men stærk, mægtig og dertil ond og grum; han sægter ikke med Steen og Træ for at omstyrte Klipper og Træer; men han sigter paa Eder, I Christne, og bliver ikke mat eller træt, men efterstræber Eder uden Stands og Ophold, ikke alene for at se, hvad I have fore, eller for at gjøre Eder nogen Fortræd og Skade, som endnu stod til at overvinde, men for heelt og holdent at opsluge Eder.

Thi derpaa gaar alene hans Tanker og Anslag ud, at han kan myrde og ombringe Menneskene baade aandeligen og legemligen, ligesom han i Begyndelsen, da Mennesket var skabt, førte det i Døden. Det øver han endnu skrækkeligen i Verden paa dem, som ikke tro paa Christus, og ophører ikke dermed indtil den yderste Dag. Der seer man hvorledes han buldrer uden Afladelse og raser og stormer aabenbart mod den hele Christenhed, gjennem Tyrken og andre Tyranner og ugudelige Mennesker, foruden den Jammer og Mord, han ellers isærdeleshed anretter, idet han forblinder, besætter og driver Menneskene til at gjøre sig selv Skade eller til at myrde Andre uden al Aarsag, og ellers gjennem onde og skammelige Fald bringer dem i Ulykke og Jammer. Summa: Verden er intet Andet end Djævelens Morderkule, baade i aandeligt og legemligt Regimente og Sager. Nu har vel Gud, for i nogen Maade at hemme og hindre det legemlige Mord, forordnet verdslig Øvrighed, Fader og Moder og andre Regimenter, hvilke ogsaa i saadant Embede skulde være ædrue, vaagne og flittige, for hvilket vi ogsaa skulle takke Gud

og bede, at han vil opholde og hjælpe dem; thi ellers blev der ingen Fred, men allevegne idel Mord paa Jorden. Men dermed er dog endnu ikke Djævelens rette, store Mord forebygget, som han forøver paa dem, som ere uden Guds Ord og Troen.

Derfor udfordres her et andet Værn og Beskyttelse og en anden Aedrueligheb og Vaagen, om man skal blive ubeskadiget og uopslugt af denne blodtørstige Morder. Derom taler St. Petrus her med den lille Christenhob og siger: I ere nu ved Christi Blod og Død friede fra Djævelens Løgn og Mord, levendegjorte og oversatte i det himmelske Væsen, ligesom Eders kjære Fædre, Adam, Abel ꝛc., som ikke længer ere under hans Løgn og Mord, men leve i Christus, om end Legemet en Tid lang ligger i Jorden; thi Sandhed og Liv maa atter gjengives dem baade til Legeme og Sjæl. Men fordi I endnu leve i Verden, svæve I endnu i allehaande Fare. Thi I ere endnu med Legemet i Morderens Huus og Herberge; derfor maa I se Eder vel for, at han ikke atter dræber Eder og myrder de Sjæle, som bo i dette dødelige Legeme. Det skal ingen Skade gjøre Eder, at Sjælen har været fordærvet, og at Legemet endnu er Døden underkastet; thi **jeg lever**, siger Christus Joh. 14, 19., **og I skulle leve**; kun at I kjæmpe derfor, at I maa blive i Sandheden og Livet. Dertil ere I satte, medens I endnu leve her paa Jorden; ellers vare I allerede i Paradiis. Men Djævelen er endnu ikke ganske nedstyrtet til sin Fordømmelses Straf, indtil den yderste Dag, da han endeligen skal kastes ud af Luften og fra Jorden ned i Helvedes Afgrund og ikke mere skal kunne anfegte os, og ei heller nogen Sky eller noget Dække skal være mere mellem os og Gud tilligemed hans Engle.

Forat I nu, siger han videre, eengang frelste fra hans Mord, kunne beholde Eders begyndte Liv for ham, saa maa I være ædrue og vaagne, ei alene med Legemet, men meget mere med Aanden og Sjælen. Thi ihvorvel det er sandt, at en Christen, som skal modstaa Djævelen, ogsaa maa være legemlig ædru, thi et fuldt Svin og en Drukkenbolt kan ikke være vaagen eller tænke paa at værge sig mod Djævelen, saa maa dog en Christen meget mere vogte sig for, at Sjælen ikke er søvnig eller drukken. Thi ligesom Sjælen ogsaa besværes af Legemet, naar dette er overlæsset med Drukkenskab, saaledes bliver omvendt, naar Sjælen er vaagen og ædru, ogsaa Legemet skikket og bekvemt til at høre Guds Ord; men hvor Legemet ligger i Fylderi, der maa Sjælen allerede iforveien være en Drukkenbolt, som ikke agter Guds Ord og Bønnen. Og hvor Sjælen ligger druknet og nedsænket i saadan Sikkerhed, der hjælper det intet, om end Legemet paa Munkes, Carthenseres og Eremithers Viis plager sig selv med stræng og haard Faste og Hudflætning.

Derfor forbyder St. Petrus her foruden det legemlige Fylderi ogsaa Sjælens Drukkenskab, som bestaar deri, at Mennesket vandrer i kjødelig Sikkerhed uden al Tanke og Omsorg for, hvorledes det skal faa og beholde Guds Ord, spørger hverken efter Guds Vrede eller Naade, og derhos lader sig beruse af den falske Læres søde Gift, hvormed Djævelen ved sine Partier opfylder Menneskene, saaat de gaa fra Sands og Samling, forlise Troen og den rette, rene Forstand og Mening, og blive tilsidst saa overfyldte deraf, at de ogsaa spy Giften ind i Andre.

Saaledes gaar det, naar man begynder at være klog og viis i guddommelige Ting med sin menneskelige Fornuft, hvilket St. Petrus træffende kalder **klogtige Fabler**, 2 Pet. 1, 16., naar han siger: **Vi have ikke fulgt klogtige Fabler, da vi kundgjorde Eder vor Herres Jesu Kristi**

Kraft og Tilkommelse. Kløgtige Fabler ere de skjønne Ord og Prædikener, som have stort Skin af Viisdom og Helligheb og naturligen behager Menneskene vel; saasom at man af Philosophien eller Lovens Lære, som Fornuften kan forstaa, gjør et stort Væsen af, hvilken herlig Ting det er, at et Menneske lever tugtigt og ærbart og øver sig i gode Gjerninger, og ved saadan Tale sigter derhen, at vi ved Saadant (og ikke ved Troen alene) blive retfærdige for Gud, det er, forløste fra Synd og Død. Ligesaa, naar andre Partier fare frem med kostelige Ord, som de have hørt af vor Lære, og snakke om, at udvortes Ting ikke hjælpe Sjælen, Aanden maa gjøre det ꝛc., og dermed foragte den hellige Daab og Sakramentet; saaledes som Thomas Münzer med hans oprørske Bønder og Gjendøbernes Parti, som ogsaa med stort Skin prædikede om Verdens skjændige og onde Levnet, især om Herrernes og Fyrsternes, at de vare ugudelige Folk og Tyranner og dermed fortjente Guds Vrede og Straf ꝛc. Derfor skulde man fare hen og afsætte og dræbe dem og gjøre et nyt Regimente, hvori der skulde være idel fromme og hellige Folk. Dette og Lignende kalder St. Petrus kløgtige Fabler, udførte og fremsatte af stor Viisdom og Kunst, med stort Skin og Ansеelse, som smager Fornuften sødt og behager den vel; ligesom da alt Afguderi, Kjætteri og falsk Lære fra Begyndelsen af har faaet Indgang derved, at store, lærde og vise Folk i Verden have sammensat dem og udsmykket dem paa det Skjønneste.

Hvilket fortræffeligt Skin havde det ikke, naar Arius og hans Tilhængere, mod Troen paa Christi sande Guddom, lærte, at Christus maatte sættes over alle Engle og Skabninger, og at alt Herredømme og Magt i Himmelen og paa Jorden tilkom ham, ja at han ogsaa i alle Ting var Gud lig, det alene undtagen, at han ikke var homousios, det er, i eet, ubeelt, guddommeligt, evigt Væsen med Faderen, hvilket var saa aldeles enigt, at det ikke kunde meddeles Flere, og det vilde være formeget, om man skulde sige, at et Menneske af Naturen var Gud ꝛc. Med saadant Skin bleve saa store Skarer af Christne forførte, at det endog kun var faa Biskoper, som forbleve ved den rene Lære og Tro. Og siden efter trængte denne Gift ind hos de kloge Folk i Asien og Grækenland; indtil Mahometh med sine Saracener og Tyrker jammerligen forførte den største Deel af Verden.

Ligemaade har ogsaa Paven smykket og sminket sin Vederstygelighed og sit Afguderi med et herligt Skin: hvilken fortræffelig Ting en saadan skjøn og velordnet Gudstjeneste er; ligesaa, hvad for en nyttig Ting Kirkens ordentlige Regimente og Magt er, at det nemlig er saa skjønt fordeelt efter de forskjellige Embeder og Stænder, idet Biskoperne staa over de almindelige Præster, og over hine igjen St. Petri Stol i Rom, som har Magt til, saaofte det er nødvendigt, at sammenkalde de almindelige Kirkeforsamlinger og med dem at dømme og fatte Beslutninger om alle Troessager, dem Enhver maa følge og adlyde. Ligesaa, hvilken stor Frelse og Trøst der ligger for den ganske Verden deri, at Præsterne dagligen i Messen fornye og for Gud frembære det Offer, som Christus paa Korset har gjort ꝛc. Det er den søde Vin i den røde babyloniske Skjøges Guldbæger af hvilken alle Konger og Folk ere blevne drukne, Joh. Aab. 17, 2. 4.

Hvor nu Djævelen finder saadanne Folk, som lytte til saadanne Fabler, der driver han dem videre og øser dem saa fulde dermed, at de derover hverken se eller høre noget Andet; men det, som de selv have, maa alene være sandt. Derfor lade de sig heller ikke undervise, hvad man saa end siger dem af Guds Ord, og blive altsaa aldeles affindige, berøvede al ret Forstand i Troen og alle

Stykker af den rene Lære, vandre ikkun hen i sit formørkede Sind, byggende paa sine løgnagtige og opdigtede Paafund, og have ikke Naade til at lære eller gjøre noget Godt; hvilket alle Partiers Exempel nokſom beviſe.

Derfor formaner nu St. Petrus os til **at være ædrue og vaagne,** fornemmelig efter Aanden, og at vogte os for denne Djævelens ſøde Gift og ſkjønne, udſmykkede Løgne og Fabler, og lærer os, hvorledes vi ſkulle ruſte og værge os derimod. **Staar ham imod,** ſiger han, **faſte i Troen.** Det er det rette Værge og den rette Modſtand, for hvis Skyld vi ſkulle være ædrue og vaagne, at man nemlig er vel grundfæſtet i Guds Ord og holder faſt derved, naar Djævelen ſøger at omſtøde vor Tro ved ſine kløgtige Fabler, frembragte af menneſkelig Forſtand og Fornuft; thi denne er Djævelens Brud og vil beſtandig være klog og viis i guddommelige Ting og mener, at hvad den anſeer for ret og godt, det maa ogſaa gjælde for Gud. Men Troen holder ſig alene til Guds Ord og veed, at menneſkelig Viisdom, høi Kunſt, ſtor Magt, og hvad for Gaver og Dyder Menneſket ellers kan have, gjælder ſlet Intet for Gud, men alene hans Naade og Syndernes Forladelſe i Chriſtus. Derfor kan den tilbageſlaa og kuldkaſte alle ſaadanne koſtelige Paafund og kløgtige Fabler.

Saaledes, om verdslige Herrer, Keiſere, Konger, Fyrſter ꝛc. ville bryſte ſig for Gud af ſin Stand og ſnakke ſaaledes: Min Krone er for Gud en Krone; thi jeg har faaet denne Magt og Herredømme af ham; derfor maa han tage Hensyn dertil og lade det gjælde for ſig, ſom jeg ſiger, og Enhver maa lade det være ret, ſom jeg gjør og vil have. Eller, om en klog Philoſoph eller Juriſt vilde komme med et ſaadant Praleri: Vi ere høilærde og viſe Regenter i Verden og have retslige Beſtemmelſer og Love og en fortræffelig Lære om Dyd og gode Gjerninger. Os maa man høre og fremfor Alt lade vor Kunſt have Fortrin og Gyldighed. Hvo, ſom kan eller gjør Saadant, han ſtaar hos Gud langt høiere end Andre.

Nei, kjære Mand, ſiger her Troen, jeg har Intet imod, at du berømmer Saadant, ſaaſom det ogſaa er anordnet og ſtadfæſte af Gud; men det vil jeg, at det ikke ſkal gjælde længere end for dette jordiſke, legemlige Regimente og Liv. For Verden ſkal det være en Krone og hedde Ret og Viisdom; men for Gud ſkal du nedlægge din Krone og lade din Magt og Vælde, Ret og Viisdom fare og ſige: Gud være mig arme Synder naadig! Fornuften har vel den Fordeel, at den er ruſtet og ſmykket med Guds Udſagn om, at han ſtadfæſter dens Regimente paa Jorden og lader ſig det behage; men dog ſaaledes, at den dermed ikke maa gjøre Indgreb i Guds Regimente eller berømme ſig og pukke mod ham, men vide, at hvad der paa Jorden hedder Klogſkab og Viisdom, det hedder for Gud Daarſkab; hvad der for Verden berømmes og priſes ſom ſkjøn og koſtelig Ære og Dyd, det er for Gud Synd og under Vreden; hvad der paa Jorden hedder Liv, det er for Gud intet Andet end Død.

Naar nu alt Saadant, Forældre, Øvrighed og andre Stænder, ſom han ſelv har indſat og ved ſit Ord ſtadfæſtet (ſelv om det ogſaa er Chriſtne, ſom leve deri), ikke kan beſtaa for ham i Henſeende til det hinſidige Liv, hvormeget mindre vil han da lade det gjælde for ſig ſom et Menneſke har optænkt og opſpundet af ſit eget Hoved og Hjerte. Vil du være klog og viis, ſaa vær det i de Ting, hvor det er dig befalet, i dit Huus, Stand, Embede, det er i jordiſke, legemlige, timelige Sager; der kan du regjere vel, det vil dog mangle dig paa Bøger, Forſtand og Viisdom. Men begynder du ogſaa af din Fornuft at fremføre ſaadanne Ting, ſom ogſaa ſkulle gjælde for Gud, lad det end være baade klogt og viiſt,

saa er det dog ikke Andet, siger St. Petrus, end Fabler og løgnagtigt Skvalder.

Saasom, at en Munk kommer frem og siger: Hvo, som trækker en Kappe paa, han kan føre et ret helligt Liv; thi han er afsondret fra Verden, kan unddrage sig al Sorg og Fortræd og uhindret tjene Gud i Ro og Stilhed. Det synes vel viselig talt, men i Grunden er det intet Andet end tom, løs, unyttig Snak; det giver sig af Guds Ord, som lærer mig saaledes, at Gud har forbudt at opfinde nogen egen Gudsdyrkelse; ligesaa at Gud vil dyrkes i det almindelige Liv og Stænder, og ikke derved, at man flyr dem. Derfor kan saadant Munkevæsen ikke være noget helligt, guddommeligt Liv.

Saaledes siger Ps. 119, 85.: Narraverunt mihi iniqui fabulationes, **de Stolte grave mig Grave** med sit Skvalder, **hvilket ikke er efter din Lov;** det er, de prædike for mig om fortræffelige Ting og give dem et kosteligt Skin, for dermed at fælde mig; men naar jeg seer ret derpaa, saa er det ikke som dit Ord og Bud, hvilke siger han, ere **idel Sandhed.** Thi Løgnen er altid skjøn, glimrer og giver sig ud for Sandhed og har derhos den Fordeel, at den kan smykke sig med Guds Ord og tage samme til Hjælp, idet den forvrænger det efter sit Paafund. Sandheden derimod skinner og glimrer ikke saaledes, fordi den ikke lemper sig efter Fornuften. Saasom, naar en Christen med de Andre hører Evangeliet, tror, bruger Sakramentet og lever med Hustru og Børn christeligt hjemme i sit Hus, saa lyser ikke dette saaledes som en hellig Carteusers eller Skovbroders skjønne og fortræffelige Løgn, som har afsondret sig fra Folk og vil være en hellig Gudstjener fremfor andre Mennesker og er dog intet Menneske til Nytte, men lader Andre prædike, regjere og svede under sit Arbeide.

Derfor maa man i disse Ting fremfor Alt se derpaa, at man har Guds Ord, og efter det dømme al Lære og Paafund af Mennesker og gjøre den Adskillelse, at Fornuftens Viisdom og Forstand bliver langt og dybt nedenfor og ikke gjælder længere, end forsaavidt den af Gud er stadfæstet, nemlig til at regjere og dømme dette timelige Livs Sager. Thi den, som har Troen, kan snart se, om den er uden Guds Ord eller med sin Klogskab gaar udenfor Samme. Ligesom ogsaa i verdslige Sager Enhver i den Stand, Embede og Haandværk, som han kan og øver, godt forstaar, om en Anden, som tager sig det Samme til, ogsaa omgaaes ret dermed, eller ikke. Saaledes forstaar og ved ogsaa enhver Husfader i sit Huus heelt vel, at han ikke skal taale, at Tyendet begaar noget Skalkagtigt og Urigtigt, eller at en Anden, som det ikke tilkommer, vil gaa til hans Hustru eller Døttre. Men i disse guddommelige Ting kan Fornuften smykke og pynte sig saaledes, at Ingen kan mærke det, som ikke retskaffent har grebet Guds Ord i Troen.

Thi Fornuften kan ikke lade det være; den vil og maa bestandig ogsaa i Guds Sager være viis og klog, hvortil den ikke har Befaling, og hvorved Djævelen ikke udretter Andet end al den Jammer, som han fra Begyndelsen af gjennem vore Forældre har bragt ind i Verden. Og dog kan den i sit eget Væsen og og Regimente ikke taale, at Nogen understaar sig at dømme om eller befatte sig med Ting, hvorom han Intet veed eller har lært, eller ogsaa, at han med sin Gjerning griber ind i andre Sager og Regimenter som ikke tilkomme og angaa ham. Om saaledes en Skomager vilde optræde i Kirken og straffe Folk, fordi de ikke Alle brugte saadanne Sko, som han gjorde og indbilde dem, at Saadant var nødvendigt til Salighed, saa vilde man kaste baade ham og hans Sko og Tøfler ud af Kirken og sige til ham: Bliv hjemme i dit Værksted ved din Læst og dine Sko, hvad angaar Sjæleforgen dig? Men naar en

Partiaand kommer skrydende med sin Klogskab: Jeg er en from, hellig Mand og har Aandens særdeles Oplysning; derfor maa man ikke tro, hvad de Andre lære af de døde Bogstaver, at en Person kan være Gud og Menneske, eller at en Jomfru kan være Moder, eller at et Menneske ved Vand og mundtligt Ord bliver reen fra Synden ꝛc., — da kan Ingen sige imod, og Fornuften vinder Seier, naar den blot fører Navn og Berømmelse af Aand, helligt Liv ꝛc., hvor ikke Guds Ord og Troen ere i sin Reenhed. Se, hvad for Skade Tyrken med sin Mahometh har anrettet og endnu anretter alene ved det Navn og Berømmelse, at han tilbeder een Gud; og ligesom han alene har den rette Gud, saaledes er ogsaa han med sine Tilhængere alene Guds Folk paa Jorden, som til hans Ære krige og stride mod de Christne. Og fordi han har saa stor Lykke og Seier, driver han saa stærkt paa dermed, at endog mange Christne, som komme til ham, gaa over til hans Tro og blive Mahomedanere, medens Ingen af dem bliver Christen.

Derfor er der her intet andet Raad for at kunne staa Djævelen imod og forblive uopslugt af ham, end en fast Tro, som St. Petrus siger, det er, et Hjerte, som hænger fast ved Guds Ord, griber det heelt og holdent og holder det for sandt. Thi Troen kan ikke være eller bestaa uden Ordet, kan heller ikke høre og fatte noget Andet. Derfor maa man skille det ganske fra og sætte det langt over al Fornuft og Viisdom, saaledes, at denne er slet Intet, ja død i de Ting, som angaa Guds Regimente, hvorledes man skal undløbe Synden og den evige Død, og at den kun har at tie stille og give Guds Ord alene Sandhedens Ære, saaledes som St. Paulus 2 Cor. 10, 5. siger om Evangeliets Prædikeembede: **Vi tage al Fornuft til Fange under Christi Lydighed** ꝛc. Thi skal Fornuften lære mig om disse Ting, hvortil behøves da Troen? Og hvorfor kaster jeg da ikke strax Evangeliebogen og den hele Skrift bort? Vi Christne, siger St. Paulus, prædike noget Andet og høiere, end Fornuften forstaar, thi Verdens Viisdom er lutter Daarskab. Om Fornuften kunde lære mig, at Christi Moder er en Jomfru, saa havde vel Engelen Gabriel kunnet forblive rolig deroppe i Himmelen og tiet stille derom. **Eders Tro**, siger atter St. Paulus 1 Cor. 2, 5, **skal ikke være grundet i Menneskers Viisdom, men i Guds Kraft**. Ja, det er netop Djævelens rette Rænker og Kneb, hvormed han søger at opsluge dig, at han af Fornuften fremfører det, som strider mod Guds Ord.

Det er altsaa St. Petri Formaning til den ganske Christenhed, navnlig ogsaa til Prædikanterne, at de skulle vogte sig for Djævelens List og Bedrageri, hvormed han søger at fange dem. Han foreholder os tvende Stykker, først nemlig, hvorledes vi skulle kjende Fienden og vide, hvad han har i Sinde og tænker at gjøre, og dernæst, hvorledes vi skulle være rustede for at kunne møde ham og værge os imod ham, saaat vi kunne bestaa og beholde Seier. Det er en skrækkelig og mægtig Fiende, siger han, som tillige er Verdens Gud og har stor Viisdom og List fremfor alle Mennesker, ja han kan forblinde og forvilde Fornuften, saaat den villigen tror og følger ham. Derhos er han en ond og bitter Fiende af Eder, som i Christus have Livet. Det kan han ikke taale, men tragter og sigter ikke efter Andet end igjen at berøve Eder det. Tænker kun ikke, at han er langt borte fra Eder eller fra det Fjerne passer paa Eder; nei, han har leiret sig lige ind paa Eder og rundt omkring Eder, ja paa Eders eget Felt, det er i Kjød og Blod, hvor han søger at kunne naa Eder og overraske Eder uforvarendes; og om han ikke kan fælde Eder paa een Maade, saa forsøger han snart med det Ene,

snart med det Andet, snart med Vrede, Utaalmodighed, Gjerrighed, ond Lyst ꝛc. alt eftersom han seer sit Snit og finder Eder svage. Tænk derfor ikke, at det er Spøg, eller at han leger med dig; nei, han er forbittret og hungrigere end nogen hungrig og grum Løve; han vil ikke tilføie dig et Saar eller give dig et Stik, men opsluge dig heel og holden, saaat der Intet bliver tilbage af dig, hverken til Sjæl eller Legeme.

Den, som nu vil staa en saadan Fiende imod, han maa være rustet med et andet Værge og andre Vaaben, end Menneskers Vid, Forstand eller Kræfter og Formue. De rette Vaaben, siger St. Petrus, ere intet Andet end **Troen**, som har og griber Guds Ord. Og saalænge man kun holder fast derpaa, saa kan han Intet vinde; thi det er Guds Sandhed og Kraft, for hvilket han med sin Løgn og sit Mord ikke kan bestaa, men maa vige og fly. Derfor befaler ogsaa St. Paulus Eph. 6, 16., **mod Djævelens snedige Anløb at gribe Troens Skjold, med hvilket I skulle kunne**, siger han, **slukke alle den Ondes gloende Pile**, hvilke fornemmeligen ere de, som han indskyder i Hjertet gjennem den menneskelige Fornufts skjønne og kloge Tanker, idet han ogsaa tager paa sig Skikkelsen af en Lysets Engel, for derved at forvirre det rette Sind og Troen og forføre til en falsk Indbildning og Tro, samt til Tvivl, Mistillid, Had og Vrede mod Gud. Saaledes ogsaa i andre Fristelser og Kampe, som angaa dette Liv, naar han driver Mennesker til Synd og Ulydighed mod Guds Bud, til Gjerrighed, Aager, Vrede, Hevntørst, Utugt og andre Laster, der bruger han ogsaa den samme Argelist, at han først river Guds Ord ud af Hjertet, blænder Fornuften med skjønne, søde Tanker: at det ikke er saa ondt; Gud vil ikke vredes saa meget paa dig; han kan vel have Taalmodighed med dig; du har jo dog ogsaa Evangeliet kjært ꝛc. Og saaledes river han dig med sig og styrter dig under Guds gruelige Vrede og Fordømmelse.

For at kunne bestaa herimod gives der heller ikke noget andet Middel eller Raad, end at du i en fast Tro strider med Guds Ord mod saadanne Indskydelser og Tillokkelser, idet du minder dig selv baade om din forrige Skade og den nu modtagne Naade, hvorledes du nemlig tilforn laa under Guds Vrede, da du var uden Gudsfrygt og Tro, hørte Djævelen til og gjorde al hans Villie, samt havde maattet fortabes, om ikke Gud af grundløs Barmhjertighed havde tilgivet dig dine Synder og skjænket dig sin Naade; paadet du nu maa se til, at du ikke atter mister saadan Skat, hvortil han ogsaa har lovet at ville give dig den Helligaand, som skal hjælpe dig at vinde Seier, saaat du ikke skal ligge under, saafremt du bliver i Troen. Derhos har han ogsaa befalet dig, naar du føler Svaghed og lider Nød, at paakalde og anraabe ham og være forvisset om, at han vil bønhøre dig; saaledes som han siger Joh. 16, 23.: **Hvadsomhelst I bede Faderen om i mit Navn, skal han give Eder**, ligesaa Joh, 15, 7.: **Om mine Ord blive i Eder, da beder om, hvadsomhelst I ville, og det skal vederfares Eder** ꝛc.

Thi St. Petrus vil hermed ogsaa gjøre de Christne kjække og trøstige til at staa Djævelens Anfegtelser imod og værge sig, saaat de ikke forskrækkes for ham eller fortvivle, om han end sætter haardt an paa dem baade ved Verden og deres eget Kjød og ved sine egne Anslag, som om han var dem for stærk, og som maatte de give sig fangne; men at vi derimod skulle fatte Mands Mod og kjæmpe ridderlig ved vor Tro, vidende, at naar vi kun forblive faste i den, da have vi saadan Styrke og Fordeel, at han ikke skal overvinde os, men vi skulle triumphere over ham. Thi dertil ere vi ogsaa kaldte af Gud og satte i den

christne Stand, at vi skulle forsage Djævelen og stride mod ham, paadet at vi kunne beholde Guds Navn, Ord og Rige, ham til Trods. Saa har ogsaa Christus, vort Hoved, allerede i sig selv, for os slaaet og tilintetgjort Djævelen og hans Magt, derhos ogsaa skjænket os Troen og den Helligaand, hvorved vi ogsaa fuldkommen kunne nedslaa hans øvrige Ondskab, Vrede og Magt, som han forsøger paa os.

Dette, siger jeg, skal en Christen paaminde sig om og saaledes lære at erfare Troens Styrke og Kraft, paadet han ikke maa følge Anfegtelserne og Tillokkelserne, ei heller, Djævelen og Verden til Behag og sig selv til evindelig Skade for en ringe, timelig Vindings, Lysts eller Æres Skyld støde Guds Naade og den Helligaand fra sig og atter kaste sig selv under den evige Vrede og Fordømmelse.

IV.

Efterdi I vide, at de samme Lidelser fuldbyrdes paa Eders Brødre i Verden.

Dette er ogsaa et saare kosteligt Trøstesprog, som sandelig ikke blot er indgivet St. Petrus af den Helligaand, men som han ogsaa selv har forsøgt og erfaret. Saasom, da han i Ypperstepræstens Huus tre Gange havde fornegtet sin Herre og strax derefter faldt i saadan Angst og Bedrøvelse, at han vilde have efterfulgt Forræderen Judas, hvis ikke Christus havde vendt sine Øine til ham; derfor befalede Christus ogsaa strax efter sin Opstandelse, at man først skulde forkynde den for ham, og derfor havde Christus selv sagt til ham: **Jeg bad for dig, at din Tro skal ikke aflade, og naar du engang omvender dig, da styrk dine Brødre,** Luc. 22, 32.

Saadant gjør ogsaa St. Petrus troligen med dette Sprog. I have i Verden, siger han, mange og svare Lidelser, baade i aandelige og legemlige Fristelser mod den første og anden Tavle, idet Djævelen efterstræber Eder med sin Løgn og sit Mord. Dette gjør de svage Christne i Henseende til deres Kjød og Blod overmaade ondt, at de saaledes bestandig skulle lade sig plage og krænke af Djævelen. Og Enhver trykkes saa haardt af sin Lidelse, at han mener, at Ingen har det saa tungt som han, navnlig under de høie aandelige Anfegtelser, hvormed de blive anfegtede, som have særdeles høie Gaver fremfor Andre og skulle foreståa Andre. Saaledes klager St. Paulus ofte over sine høie Anfegtelser, hvilke den almindelige Hob ikke forstaar og heller ikke kan lære. Og Gud holder her den Maade, at han giver hver enkelt hans Kors, eftersom han er stærk til og kan bære. Men dette er saadanne Lidelser, at ogsaa de store, stærke Aander vel maatte forsmægte under dem og fordærves, hvis ikke Gud ogsaa forlenede dem Trøst, thi de angribe Hjertet i Livet og fortære Marv og Been, saaledes som Psalmerne ofte jammerligen klage.

Saadant have ogsaa Nogle i Klostrene og stundom ogsaa andre fromme og ømme Samvittigheder erfaret, hvor tunge de nemlig ere at bære, iserdeleshed under Pavedømmets Blindhed og Mørke, hvor de kun have havt saare Lidet af ret Trøst. Men der har ogsaa været andre uerfarne og nyfigne Aander, som have seet Saadant og ikke forstaaet sig derpaa, og dog ogsaa gjerne have villet vide af store Anfegtelser; men naar de fik erfare dem, have de ikke kunnet bære dem. Saaledes fortæller man om En som hørte de Andre ængsteligen klage over sine Anfegtelser, at han bad Gud om, at han ogsaa vilde lade ham prøve Saadant. Da har Gud ladet ham anfegtes af kjødelig Lyst; men da han ikke kunde bære denne, bad han atter Gud om at give ham en anden Anfegtelse, nemlig hans Broders, hvilken han holdt for en ringere; men da han

saa fik den, bad han langt heftigere, at Gud vilde give ham den forrige tilbage.

I saadanne Anfegtelser trøster nu St. Petrus de lidende Christne dermed, at de ikke ere de Eneste eller de Første, som blive saaledes anfegtede, som om det var et ganske underligt, sælsomt og uhørt Kors og Lidelse, som de føle, og tænke, at de bære det alene; men de skulle vide, at deres Brødre, de Christne, til alle Tider og adspredte overalt maa lide det Samme af Djævelen og hans Selskab, saalænge de ere i Verden. Thi det giver en overmaade stor Lindring og Trøst, naar den Lidende seer og veed, at han ikke lider alene, men sammen med de Andre.

I udvortes Anfegtelser af Djævelen og Verden, som for de almindelige Christne ere tunge nok at bære, der lader vel denne Trøst sig letteligen gribe, efterdi man seer og hører, at ogsaa Andre lide det Samme. Men naar han angriber dig alene med sine giftige Pile for at bringe dig til at tvivle om Guds Naade, som var du alene forkastet, eller med gruelige, gudsbespottelige Tanker for at faa dig til at hade Gud, dømme og fordømme hans Regimente ꝛc., og dermed saaledes matrer og ængster dit Hjerte, at du tænker, at intet Menneske paa Jorden har været grueligere anfegtet, — da er det nødvendigt at indprente denne Trøst, hvormed St. Petrus trøster dig og alle Christne, sigende: Kjære lad dog ikke Djævelen og Eders Lidelse forskrække Eder eller gjøre Eder forsagte; thi det skulle I vide og ingenlunde tvivle derom, at I ikke lide alene; saa skammeligen kan han ikke angribe Eder, at han jo har gjort ligesaa mod Andre og endnu gjør det. Thi han mener og søger ikke dig alene, men den hele Christenhed, og sigter dog bestandig derhen, at han under deres Lidelse maa rive Guds Ord og Troen bort fra deres Hjerte, berøve dem deres Trøst i Christus og afmale Gud paa det Grueligste og Fiendtligste, saaat Hjertet ikke kan have nogen god Tanke om ham. Og dette kan han gjøre, ikke alene gjennem høie, aandelige, dybsindige Tanker, men vel ogsaa gjennem grove udvortes Indskydelser, for hvilke Mennesket selv maa skamme sig og forfærdes. Jeg har selv seet og hørt en Pige klage over en saadan Anfegtelse, at da hun sad i Kirken og saa Sakramentet opløftes, vare disse Tanker faldne hende ind: Se, hvilken en stor Skjelm Præsten nu opløfter; hvorover hun pludseligen saaledes forskrækkedes, at hun segnede til Jorden.

Saadan Skræk og Angst kommer deraf, at Mennesket indbilder sig og tænker, at intet andet Menneske er i saadan gruelig Anfegtelse som det selv, og at det alene har en særegen, sjelden og usædvanlig Lidelse. Ihvorvel det nu er sandt, at eet Menneskes Anfegtelse kan skrive sig fra andre Tilfælde og Omstændigheder og ytre sig paa en anden Maade end et andet Menneskes, saaat dets Lidelse forekommer det ulig og forskjellig fra Andres, saa er dog den hele Christenheds Lidelse og Anfegtelse deri lig og af samme Art, at Djævelen søger at drive dem Alle fra Gudsfrygt og Tillid til Foragt, Vantro, Had og Bespottelse mod Gud. Derfor pleie ogsaa Apostlerne at kalde de Christnes Lidelse et Samfund i Lidelse og Bedrøvelse og at henføre og indeslutte al sin Lidelse i vor Herres Christi Lidelse, som vort Hoveds og Forgjængers; saaledes siger St. Petrus 1 Pet. 1, 11., at **Christi Aand, som var i Propheterne, vidnede om Christi Lidelser og den derpaa følgende Herlighed.** Og St. Paulus siger Col. 1, 24., at **han opfylder det, som fattes i Christi Trængsler, i sit Kjød.**

Naar man vil tale om særdeles tunge Lidelser, saa kan sandeligen intet Menneskehjerte betænke eller udsige, hvor stor og svar en Angst og Hjertekval vore første Forældre Adam og Eva have havt forme-

delst sit jammerlige Fald. Og hvad for en Jammer har ikke Adam siden i de 900 Aar af sit Liv maattet gjennemgaa ved sin førstefødte Søn Cain og hans Børn, en Jammer, hvis Lige intet Menneske nogensinde har erfaret, saaat de ogsaa begge have sørget næsten 100 Aar efter Abels Død og ikke ere komne sammen som Ægtefolk, indtil de avlede den tredie Søn, saaat visseligen disse 900 Aar har været dem en bedrøvelig og elendig Tid. Med denne vor Fader kunne vi paa den yderste Dag disputere om, hvad den høie, eensomme Lidelse er for Noget, hvoraf vi endnu Intet vide, og skulle villigen bekjende, at han heri er vor Mester og Fader, men at vi endnu have været ringe Skoledrenge. Thi for ham har det sandeligen været sværest og vanskeligst, efterdi han ikke har havt noget Exempel paa lignende Lidelser, ved hvilket han havde kunnet trøste sig.

Ligemaade, om du kunde ret betænke, hvad de andre store og hellige Patriarker, Propheter, Apostle og fornemmelig St. Paulus og St. Petrus selv og siden alle de kjære Martyrer og Helgener have lidt, saa vilde du vel selv maatte bekjende, at al din Anfegtelse og Lidelse er Intet imod dette. Men størst af alle har den Herres Christi Anfegtelse og Lidelse været, hvis Hjerte Djævelens rette gloende Pile og bittre Sting have gjennemboret, saaat Angstens Blodsved rigeligen har strømmet fra hans Legeme. Han er med sin Lidelse gaaet langt foran os Alle, saaat vi med al vor Lidelse ikkun efterfølge hans Fodspor.

Lær nu derfor at fatte dette St. Petri Sprog ret, saaat du ikke tænker, at du alene lider saadanne tunge og forfærdelige Anfegtelser og Stød af Djævelen, men at ogsaa dine Brødre, ikke alene de, som ere døde (hvilke ogsaa have foregaaet dig med et skjønt Exempel), men ogsaa de, som leve med dig i Verden, at ogsaa disse have lidt og lide saadan Forstrækkelse og Nød; thi de have netop den samme Fiende, nemlig Christi og den hele Christenheds. Derfor kan du gladeligen berømme dig og sige: Gud være lovet, jeg er ikke den Eneste, som lider, men med mig en talrig Skare, af den hele kjære Christenhed paa Jorden, mine kjære Brødre og Søstre indtil den yderste Dag. Og her trøster og styrker St. Petrus mig, saaledes som Christus har befalet ham, som den, der vel ogsaa har forsøgt og erfaret saadan Lidelse, og det sandeligen i langt høiere Grad end jeg og Andre.

Jeg har vel ogsaa undertiden i mine Anfegtelser tænkt, at jeg vilde disputere med St. Petrus og Paulus, om de havde kunnet blive tungere anfegtet end jeg. Thi om Djævelen ikke kan gjøre Mere, saa driver han dog Mennesket dertil, at det ikke har Die for Andet end sin egen Lidelse og Nød, og plager det med saadanne Tanker, at intet Menneske er saa aldeles forkastet af Gud eller ligger saa dybt i Angst og Nød som det selv. Han har ogsaa ofte med slig Disputeren gjort mig saa træt, at jeg ikke har kunnet gjendrive en eneste af hans Grunde og ganske har maattet vise ham fra mig til Christus, som kan give ham Mere at disputere om, end han lyster. Thi om vi ikke have Christus hos os, da er han os altfor stærk og langt overlegen, saaat det ikke er muligt at bringe hans Indvendinger til Taushed. Han har snart gjort Ende paa al min Kunst og slaaet mig med mit eget Sværd.

Ak, hvor arme og elendige Folk ere dog ikke disse Partistiftere og andre sikkre Aander, som ere saa aldeles uden Erfaring om saadan Kamp, men gaa hen, nedsænkede i sine selvgjorte og opdigtede Tanker, om hvis Paalidelighed de ere saa forvisede, at de efter deres Indbildning aldrig kunne slaa dem feil. Ja, Nogle af dem lade sig ogsaa med frækt Spot og uden Sky forlyde med, at Gud selv ikke skal kunne betage

dem Saadant, og Djævelen bestyrker dem ogsaa deri, lader det gaa godt for dem og forhærder dem derved endnu mere. Men det er netop et Tegn paa, at de endnu ikke kjende Djævelen og allerede ere forblindede og fangne af ham, saaat han kan styrte dem, naar han vil.

Thi de rette Christne ere ikke saa sikkre og modige, naar de blive ret angrebne, men arbeide i stor og svar Kamp og Angst, at Djævelen ikke maa tage Sværdet fra dem. Jeg veed, at jeg ogsaa har den Lærdom, en Doctor skal have, og har forsøgt noget Lidt af, hvad Djævelen formaar; men det Vidnesbyrd maa jeg af daglig Erfaring give ham, at han vel kan slaa mig til Jorden, om jeg ikke er vel forvaret i Troen og har Christus i mit Hjerte.

Thomas Münzer var ogsaa saa fast og sikker, at han mente at turde sige: Han vilde ikke bryde sig om Christus, hvis denne ikke selv vilde tale med ham; men tilsidst, da Djævelen begyndte at angribe ham, da sik man se, hvad hans Kjækhed og Praleri havde været for Noget. Nei, de komme her ingen Vei, som ere saa sikkre og modige, som havde de allerede ædt Djævelen op, og se ikke, at de forlængst ere syv Gange opslugte af ham og ligge i hans Strube. Kjætteren Arius var ogsaa nok sikker og stolt imod de fromme Biskoper og Christne; ja, da han blev irettesat af sin Biskop for sin Vildfarelse og formanet til at afstaa fra den, blev han ikkun halstarrigere og klagede derhos over stor Forfølgelse; og dog var det hele hans Lidelse, at man ikke vilde holde ham hans gruelige Bespottelse tilgode. Ligesom jo altid Partiaanderne og alle Bespottere, ja ogsaa aabenbare Mordere og Tyranner ville være Martyrer, naar man ikke vil give dem Bifald og tilstede dem at rase mod Guds Ord og fromme Mennesker. Saa aldeles sikkre og visse ere de i sin Sag, at de slet ikke frygte for Gud og holde Djævelen for en død Humle, indtil han tilsidst pludseligen tager dem og styrter dem i et Øieblik.

Men de arme anfegtede Christne behøve inderlig vel, at man trøster og styrker dem med Guds Ord, thi de maa ængsteligen stride og kjæmpe, saaat de i sine høie Anfegtelser ere nærved at tabe Gud, Christus, Troen og Fadervor. Derfor behøves her det Embede og Gjerning, som blev paalagt St. Petrus, at han skulde styrke sine Brødre, hvilket han ogsaa i sine Anfegtelser selv har behøvet, ligesom han ogsaa forud blev trøstet af Christus derved, at han bad for ham, at hans Tro ikke skulde aldeles udslukkes og aflade, hvilken dog formedelst hans Fornegtelse fast var udslukket indtil den tredie Dag, saaat neppe den mindste Gnist var tilbage deraf.

Derfor trøster han nu som en tro Apostel dem, som ere i samme Frygt og Bævelse og i den høie Nød, naar Troen synker og holder paa at udslukkes, og siger hermed til alle Lidende og Trøstesløse: Min kjære Broder, tænk kun ikke, at du alene er stedt i saadan Nød og Anfegtelse; der er endnu mange af dine Brødre, som have havt det ligesaa tungt, om ikke tungere, og jeg selv har jo været saa svag, som du nogensinde kan vorde. Vil du ikke tro det, saa se dog, hvad der hendte mig i Ypperstepræsten Caiphas's Huus, da jeg havde tiltroet mig at gaa med Christus i Fængsel og Død; stax en Pige angreb mig med eet Ord, faldt jeg, fornegtede og forsvor min kjære Herre paa det Allergrueligste; og i den Nød laa jeg i hele tre Dage og havde Ingen, som trøstede mig eller havde lidt det Samme som jeg, det undtagen, at min kjære Herre dog havde givet mig et venligt Blik.

Derfor skal ingen agte sin Angst og Nød saa svær og gruelig, som var den ny, og som om ingen Anden havde erfaret det Samme. For dig kan den vel være ny og uvant; men se dig om i den kjære Kirkes hele Skare fra Begyndelsen indtil denne Stund;

den er jo sat i Verden dertil, at den stedse maa være Djævelens Skydeskive og uden Ophør lade sig **sigte** af ham, som Christus selv siger, ligesom man gjør med Hveden. Kjære, du har endnu aldrig seet eller erfaret, hvad vore første Forældre i hele sin Livstid have lidt og gjennemgaaet, og efter dem alle de kjære, hellige Fædre indtil Christus. St. Petrus har vel ogsaa været høiere i denne Skole end jeg og du, ja jeg tør sige, at hans Anfegtelse neppe finder sin Lige. St. Paulus siger ogsaa 1 Cor. 4, 9. 13. om sig og sine Lige, de kjære Apostle: **Gud haver fremstillet os Apostler som de Ringeste, som overantvordede til Døden; thi vi ere blevne et Skuespil for Verden, baade for Engle og Mennesker; vi ere blevne som Udskud i Verden, Alles Skovisk indtil nu**, at Djævelen maatte plage os ret tilgavns og se sin Lyst og Glæde paa os. Og hvad er alle Menneskers Lidelse mod Christi Angst og Kamp, da han for dig svedede Blod?

Til ham skal du vise Djævelen, naar han plager dig med alle sine Anfegtelser; lad ham disputere med ham og sige, hvad de rette høie Anfegtelser, hvad Dødskamp og Helvedesangst er. Men trøst dig dermed, at du er i deres Række, som med dig have været, endnu ere og indtil den yderste Dag skulle blive deelagtige i Lidelsen. O, det er en skjøn og herlig Skare, Alle under een Herre og eet Hoved, den Herre, som har betaget Djævelen og hele hans Helvede deres Magt. Med eet Ord, din Lidelse kan ikke være saa tung, at jo ikke de kjære Apostlers, Propheters, Patriarkers og alle Helliges, men fornemmelig selv Christi Lidelse har været tungere; og **lide vi med ham**, saa skulle vi ikke tvivle om, siger St. Paulus Rom. 8, 17., **at vi og skulle herliggjøres med ham.**

Tredie Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 15, 1—10.

Men alle Toldere og Syndere holdt sig nær til ham for at høre ham. Og Pharisæerne og de Skriftkloge knurrede og sagde: denne annammer Syndere og æder med dem. Men han talede denne Lignelse til dem og sagde: Hvilket Menneske af Eder, som haver hundrede Faar og haver tabt eet af dem, forlader ei de ni og halvfemsindstyve i Ørkenen og gaar bort efter det tabte, indtil han finder det? Og naar han haver fundet det, lægger han det paa sine Skuldre med Glæde. Og naar han kommer hjem, sammenkalder han Vennerne og Naboerne og siger til dem: glæder Eder med mig, thi jeg haver fundet mit Faar, som var tabt. Jeg siger Eder: saaledes skal der være Glæde i Himmelen over een Synder, som omvender sig, mere end over ni og halvfemsindstyve Retfærdige, hvilke ikke have Omvendelse behov. Eller hvilken Kvinde, som haver ti Penninge, om hun taber een Penning, tænder ikke et Lys og feier Huset og søger med Flid, indtil hun finder den? Og naar hun haver fundet den, sammenkalder hun Veninderne og Naboerskerne og siger: glæder Eder med mig, thi jeg haver fundet den Penning, som jeg tabte. Saaledes siger jeg Eder, skal der være Glæde for Guds Engle over een Synder, som omvender sig.

Dette Evangelium indeholder ogsaa den Lære, som vi anse og prise som vor Hovedlære, og som hedder den rette christelige Lære, den nemlig om Naaden, Syndernes Forladelse og den christelige Frihed fra Loven. Derhos er det en kjærlig og venlig Formaning til Omvendelse og til at lære Christus ret at kjende. Og det er en stor Skade, at et ugudeligt og frækt Menneske skal faa høre en saa herlig, trøstelig og liflig Prædiken, og endnu langt større Skade er det, at Alle blive saa snart fuldlærte deri og Mestere derover og indbilde sig, at de kunne det saa godt, at de ikke behøve at lære Mere deraf, medens dog vor Herre Gud selv ikke bliver kjed eller træt af, hvert Aar, ja hver Dag at gjentage det og drive paa dermed, som vidste han intet Andet at prædike om, og som havde han selv ingen høiere Kunst. Og vi usle og elendige Mennesker blive saa snart udlærte og dertil saa mætte, trætte og kjede deraf, at vi ikke længer finde nogen Lyst og Glæde deri.

Men førend vi tage fat paa den Artikel, som her læres os, ville vi først betragte det, som St. Lucas sætter som en Fortale, idet han viser, hvad der gav Christus Anledning til den følgende Prædiken. Han siger, **at alle Toldere og Syndere kom til Jesus for at være nær hos og omkring ham og høre hans Ord.** Han siger ganske ligefrem, hvad det var for Folk, Jesus havde om sig, saadanne nemlig, som aabenlyst levede anderledes end de skulde, og med Rette kaldtes Syndere og slette Mennesker, saaat det synes, som Pharisæerne have havt Aarsag nok til at dadle ham derfor, at han, som vilde være en from og hellig Mand, omgikkes Saadanne.

Toldere kaldte man nemlig dengang dem, som her og der i Landene af Romerne for en vis Sum Penge forpagtede en Stad, en Told, et Distrikt eller en Bestilling, ligesom nutildags Tyrkerne eller Venetianerne, der overlade En en Stad eller en Bestillng mod saa og saa mange tusinde Gylden i aarlig Skat, som han maa afgive deraf, og hvad han saa kan udpresse over denne Sum, det hører ham til. Saaledes gjorde ogsaa hine, idet de oppebare Told og Skat paa den Maade, at de havde sin Vinding deraf. Og fordi den af en Stad eller Bestilling beregnede Sum var betydelig, saa maatte disse Embedsmænd drive et ganske uforskammet Optrækkeri, forat de ogsaa selv kunde tjene Noget; thi deres Herrer passede saa nøie paa dem, at de ikke fik stor Indtægt, dersom de vilde handle redeligt og ikke tage Formeget. Derfor vare de overalt berygtede for saadanne Udsugere, hos hvem man ikke kunde vente megen Fromhed og Ærlighed. **Syndere** kaldte man den øvrige store Hob i Almindelighed, som bestod af raa Folk, der levede aabenbart i et skammeligt og vildt Væsen, i Gjerrighed, Horeri ꝛc.

Saadanne indfinde sig nu her hos Christus, fordi de ogsaa selv vilde høre ham, efterdi de havde hørt sige, at han i sin Lære var en fortræffelig Mand og gjorde mange Undergjerninger. Nu er der dog een Gnist eller to af Dyd og Fromhed hos dem, idet de havde en Attraa efter Christus og gjerne vilde høre hans Prædiken og se, hvad han gjorde, efterdi de vide, at han er en from Mand, om hvem de ikke høre Andet end Godt baade i Ord og Gjerninger, saaat deres eget Væsen slet ikke rimer sig eller stemmer overeens med hans Liv. Og dog ere de ham ikke fiendske eller fly for ham, men løbe til ham og kunne jo ikke søge noget Ondt hos ham, men ville se og høre noget Godt af ham, i det Haab, at de maatte blive forbedrede.

Pharisæerne og de Skriftkloge derimod, som bleve anseede og berømmede som de Frommeste og Helligste, de ere saa giftige Slanger, at de ikke alene hade Christus og derfor ikke ville se eller høre ham, men

de kunne heller ikke taale, at de arme Syndere komme til ham og høre ham, paadet de maatte blive forbedrede; ja, de knurre og dadle ham, fordi han lader dem komme til sig og taaler dem hos sig, og sige: Se, er dette den overvættes hellige Mand? Hvo vil nu sige, at han er af Gud, naar han holder sig til slige onde og letfærdige Mennesker? Ja, han er en Fraadser og Dranker, Tolderes og Synderes Ven, saaledes som de paa et andet Sted sige.

Saadant Navn faar han af disse hellige Folk, ikke fordi han fraadser og drikker med dem, men alene fordi han lader Saadanne komme til sig og ikke støder dem fra sig eller foragter dem, medens han efter deres Mening, havde burdet gjøre saaledes: gaa i en graa Kappe, se surt og skille sig fra den gemene Hob, og hvor han saa slige Toldere og Syndere, holde for Næsen og vende Øinene bort for ikke at besmittes af dem, saaledes som de selv i sin Hellighed pleiede at gjøre; ligesom ogsaa Esaias Cap. 65. 1, 5 siger om dem, at de ansaa sig saa rene, at de ikke kunde taale, at en Synder kom dem nær. I Luc. 7, 39 se vi ogsaa et Exempel paa, hvorledes Pharisæeren harmedes paa Christus, fordi han tillod Synderinden at røre ved sig. Saadanne vare nu de, som bestandig mestrede ham og vilde foreskrive ham Regler for, hvorledes han skulde forholde sig og leve et helligt Liv. Derfor knurre de her over, at han ikke holder sig til dem og skyr de aabenbare Syndere, saaledes som de gjøre.

Nu holder ogsaa Christus fast paa sit og viser her, at han vil være aldeles umestret og ganske ubunden; ligesom han ogsaa overalt i Evangeliet seer, at der var en forunderlig Selvraadighed hos denne Mand, som dog ellers er saa mild, føielig og tjenstagtig som Ingen paa Jorden; men naar de komme til ham med Love og ville mestre ham, saa er alt Venskab ude, saa stødes og preller Alt tilbage, som om man slog paa en Ambolt; ja, han siger og gjør ikkun det Modsatte af, hvad de fordre af ham, selv om de ogsaa tale ret og vel og anføre Guds Ord. Saaledes gjøre de ogsaa her; de komme frem og sige: Saaledes burde du gjøre, du burde holde dig til de Fromme og ikke til Syndere. Dette er en priselig Lære og taget af Skriften, thi Moses selv skriver, at de skulle fly de Onde og skaffe det Onde ud af sin Midte. Denne Text have de for sig og komme farende med sin Moses og ville lægge sin Lov paa denne Mand og regjere ham efter den.

Men det hedde nu Guds Lov eller Menneskers Lov, saa vil han kort og godt være ubunden deraf, og er ligesom en Enhjørning, om hvilken man fortæller, at man ikke skal kunne fange den levende, man maa jage den hvorledes man vil; stikke, skyde og dræbe lader den sig nok, men ikke fange. Saaledes gjør ogsaa han: om man end vil ind paa ham med Loven og binde ham med den, saa taaler han det ikke, men river sig løs som af en Spindelvæv og læser dem derhos en dygtig Text. Saaledes gjør han i Matth. 12.; da de anklagede hans Disciple, fordi disse plukkede Ax paa Sabbathen, og anførte Guds Bud, at man skulde helligholde Sabbathen, da vender han det aldedes om, slider sig ligesom løs fra Budet og beviser derhos det Modsatte baade med Skrift og Exempel. Ligeledes i Matth. 16.; da han forkynder Apostlerne, hvorledes han skulde lide og blive korsfæstet, og Petrus, om end i god Mening, kommer frem med Kjærlighedens Lov, foreholder ham Guds Bud og siger: **Herre, spar dig selv, dette ske dig ingenlunde**, da læser Herren ham ogsaa et alvorligt Capitel, tager ham ret uvenligt fat og siger: **Vig bag mig Satan! du er mig til Forargelse, thi du sandser ikke, hvad Guds er, men hvad Menneskens er.**

Kort sagt, overalt hvor man kommer til ham med Love, der vil han ikke taale

det, men vil være fri for alle Love og en Herre over dem og vil slet ingen Lov holde, naar man vil tvinge ham dertil. Derimod, naar det udgaar fra ham selv, da er ingen Lov saa liden, at han ikke gjerne opfylder den, ja gjør meget Mere, end Loven kunde fordre, saaat man ikke kunde finde noget villigere og tjenstfærdigere Menneske, saalænge man kun vilde lade ham umestret. Ja, han nedlader sig saa dydt, at han toer sin Forræders Fødder og kysser ham og, som Legenden fortæller, og hvad der heller ikke er utroligt, selv tildækker sine Disciple om Natten, ligesom han ogsaa selv siger Matth. 20, 28.: **Jeg er ikke kommen for at lade mig tjene, men for at tjene.** Dertil hører vistnok ogsaa Lovens Gjerninger, men ikke som af Loven, eller gjennem Loven fremtvungne. Det seer man ogsaa af hans Liv; han vandrer uden Ophør omkring i Landet, sover om Natten paa Jorden, faster i fyrgetyve Dage, har ingen Ro og gjør sig saamegen Møie og Besvær, at de frygtede, at han vilde miste Forstanden, Marc. 3, 21., eller skade sit Legeme. Han gjør overhovedet Alt, hvad han paa nogen Maade bør og kan, det alene undtagen, at han vil være ubunden og ikke lade sig tvinge af nogen Lov, og hvor man prøver derpaa, der strider han imod paa det Haardeste. Saaledes er han baade den alleregensindigste og den allervilligste Mand; der kan ikke være nogen saa stiv og heller ikke nogen saa føielig Mand som han, idet han ikke vil gjøre Nogetsomhelst, hvortil man vil drive ham med Love, og dog gjør Alt, ja flyder som en Syndflod over med gode Gjerninger, naar man kun lader ham gjøre det af sig selv uden at mestre og belære ham.

Dette er nu skrevet os til Exempel, paadet vi maa lære, hvad et ret Christenmenneske er efter Aanden, og ikke dømme om ham efter Loven eller mestre ham efter vor Klogskab. Thi Christus er ogsaa derfor vor Herre, at han maa gjøre saadanne Mennesker af os, som han selv er. Og ligesom han ikke taaler, at man binder ham med Love, men er en Herre over Lov og alle Ting, saaledes skal heller ikke en Christens Tro taale Saadant. Thi vi skulle være saa høit stillede og satte i saadan Frihed formedelst Christus og hans Daab, at vor Samvittighed, hvad Troen angaar, ikke veed af nogen Lov, men vil være aldeles umestret og udømt af den, saaat vi efter Samvittighedens indvortes Væsen ikke ere anderledes tilsinds, end som om der ikke var nogen Lov paa Jorden, hverken ti eller eet Bud, hverken Guds eller Pavens eller Keiserens; men vi skulle bestandig staa i den Frihed, at vi kunne sige: Jeg veed ikke af nogen Lov og vil heller ikke vide af nogen.

Thi i den Stand og det Væsen, som gjør, at vi ere Christne, der ophøre vore og alle Menneskers Gjerninger, og derfor ogsaa alle Love; thi hvor der ikke er nogen Gjerning, der kan heller ikke være nogen Lov, som fordrer Gjerninger og siger: Det skal du gjøre, og det skal du lade; men vi ere ved Daaben og Christi Blod fri fra alle Gjerninger, retfærdige af blot og bar Naade og Barmhjertighed, og af den alene leve vi for Gud. Dette, siger jeg, er vor Skat, ved hvilken vi ere Christne, samt leve og bestaa for Gud. Thi hvorledes det bør os at leve med Hensyn paa det udvortes Væsen i Kjød og Blod, det hører ikke hid.

Derfor maa en Christen lære saaledes at regjere sin Samvittighed for Gud, at han her ikke lader sig tage tilfange af nogen Lov, men, om man dermed vil anfegte hans Tro, værger sig derimod og gjør saaledes, som Christus her og andetsteds gjør, idet han er saa stiv og underlig, at ingen Moses eller Lovivrer kan komme udaf det med ham, medens han dog ellers er den allerydmygste, mildeste og venligste Mand. Men dette er en overvættes stor Kunst, som heller Ingen kan uden ham alene, som har

været en Mester deri, saaat han kunde slaa alle Love og Lovlærere tilbage. Men dertil kunne vi ikke bringe det; thi Djævelen driver sit Spil i vort Kjød og Blod, naar han griber Menneskets fat i Samvittigheden og irettesætter det, for hvad det har gjort og ikke gjort, og disputerer med os baade om vor Synd og vor Fromhed. Dermed fører han Mennesket ned i en Leergrav og dybt Dynd, hvorfra det ikke kan komme op, men kun synker dybere og dybere deri; thi det ligger ligesom en tung og trykkende Byrde paa det, saaat det ikke kan reise sig op, men gaar og fortærer sig selv dermed og kan ikke stille sig tilfreds. Saaledes kjender jeg ogsaa hos mig selv, at jeg ikke kan komme ud deraf, om jeg end arbeidede uafladeligt og næsten dræber mig for at komme ud af denne Grav, saaat jeg kunde svinge mig op over Loven og bringe Saameget tilveie, at den maatte tie og sige: Velan, nu har du gjort Nok, nu er jeg tilfreds med dig; men deraf bliver der Intet; thi det er en saa dyb Grav, at Ingen kan komme op af den, om han end tog al Verden til Hjælp, hvilket de kunne vidne med mig, som have forsøgt og endnu dagligen erfare det.

Det kommer nu deraf, at vor hele Natur er saaledes beskaffen, at den overhovedet alene vil omgaaes med Gjerninger og Love og følge dem, som sige: Hvorfor æder han med Toldere og Syndere? Naar han aad og drak med os, saa gjorde han ret. Eller: Hvorfor plukke disse Disciple Ax og gjøre det, som ikke er tilladt paa Sabbathen? 2c. Ja man vil bestandig handle og disputere med Loven saa længe, til den siger: Nu er du from. Thi Naturen kan ikke komme høiere eller forstaa Andet, end at Lovens Lære er den høieste, og dens Retfærdighed det bedste Liv for Gud, og bliver altsaa evindeligen fangen og bunden i Samme. Og hvordan den end griber Sagen an og forsøger derpaa, saa kan den dog aldrig bringe det dertil, at den kan stille Loven tilfreds, saaat den ikke har Mere at fordre eller anklage hos den, men maa alle sine Levedage forblive fangen derunder som i et evigt Fængsel. Og jo længere den kvæler og plager sig dermed, desto værre bliver det, indtil den tilsidst gaar tilgrunde.

Hvad skal jeg da gjøre, naar Loven sætter an paa mig og plager min Samvittighed, fordi jeg føler, at jeg ikke gjør, hvad den fordrer? Svar: Se, hvad Christus her gjør: han sætter sig derimod, gjør sig stiv og vil ikke lade sig paatvinge nogen Lov, selv om den er taget af Guds Bud. Lær nu ogsaa du at gjøre saaledes, og sig ligeud til den: Kjære Lov, lad din Disputeren fare og gaa din Vei; thi jeg har nu aldeles Intet at skaffe med dig, ja, just fordi du kommer og vil udspørge mig om, hvor from jeg er, vil jeg ikke høre paa dig; thi for den Dommer, for hvem vi nu føre vor Sag, gjælder det Intet, hvad jeg er og skal gjøre eller ikke gjøre, men hvad Christus er, giver og gjør. Vi ere nu i Sovekammeret, hvor Brud og Brudgom skal være alene; der tilkommer det ikke dig at trænge ind, og der har du Intet at sige.

Men saa banker den alligevel stadigt paa Døren og siger: Ja du skal dog gjøre gode Gjerninger og holde Guds Bud, om du vil blive salig. Da skal du igjen svare ham: Hører du ikke, at det nu ikke er Tid og Sted til at tale herom; thi jeg har allerede min Retfærdighed og Hovedstykket af al Salighed, uden alle Gjerninger, i min Herre Christus og er allerede salig, før du kommer, saaat jeg aldeles ikke behøver dig for at blive det. Thi, som jeg har sagt, hvor Gjerningerne ikke gjælde, der gjælder heller ikke nogen Lov, og hvor der ingen Lov er, der er heller ingen Synd. Derfor skal intet Andet en Bruden alene regjere i sit Kammer med Christus, i hvem

hun har Alt og ikke fattes Noget, som er nødvendigt til Salighed, og kan lade Loven blive udenfor med sit Bulder og sine Piber, trøstigt foragte og støde den fra sig, naar den vil angribe Samvittigheden; thi den hører ikke hid og kommer i Utide og vil gjøre sig det travlt der, hvor den Intet har at bestille. Thi her ere vi i den Artikel, som heder: Jeg tror paa Jesus Christus, min Herre, som for mig har lidt, er død, opstanden ꝛc.; for ham skal baade Mose og Keiserens og Guds Lov vige, og jeg skal kun freidigen slaa Alt bort, som vil disputere med mig om Synd, Ret eller Uret og Alt, hvad jeg maa gjøre.

Se, en saadan Frihed vil Christus her afmale for os, paadet vi som Christne, i Henseende til vor Tro, ikke maa taale nogen anden Mester, men ganske og albeles holde os dertil, at vi ere døbte og kaldte til Christus og ved ham ere retfærdiggjorte og helligede, samt sige: Dette er min Ret, min Skat, min Gjerning og mit Alt imod den Synd og Uret, som Loven kan paaføre mig. Vil du have nogen anden Ret, Gjerning, Lov og Synd, saa tag dem, hvor du vil, hos mig skal du intet Rum finde. Paa denne Maade kunde et Menneske værge sig og bestaa mod Djævelens Indskydelser og Anfegtelser, det være nu gjennem forbigangne eller nærværende Synder; saaledes nemlig, at man skiller langt fra hinanden disse to, Mose og Christus, Gjerning og Tro, Samvittighed og udvortes Liv, saaat, hvor Loven vil ind paa mig og forskrække mit Hjerte, der er det Tid, at jeg giver den kjære Lov Orlov, og om den ikke vil det, trøstigen slaar den tilbage og siger: Jeg vil gjerne gjøre og befordre gode Gjerninger, hvor jeg kan, i rette Tid, naar vi komme ud iblandt Menneskene; men her, naar min Samvittighed staar ligeoverfor Gud, vil jeg ikke vide Noget deraf; her skal du kun lade være at forvirre mig og ikke tale til mig om min Gjøren eller Laden; her hører jeg hverken Moses eller Pharisæer, men her skal Christus alene regjere og være Alt; ved hans Fødder vil jeg som Maria sætte mig og høre hans Ord; Martha skal forblive ude og stelle i Kjøkkenet og forrette sin huuslige Gjerning, men lade Samvittigheden i Fred.

Men naar jeg dog endnu har Synd hos mig, det er jo ikke ret? Svar: Ja, det er sandt, jeg er en Synder og gjør, hvad Uret er; men derfor fortvivler jeg ikke eller løber til Helvede eller flyr for Loven; thi jeg har endnu en Ret og en Gjerning, som staar over Moses, og hvorved jeg griber ham, som har grebet mig, og holder mig til ham, som har omfattet mig i Daaben og lagt mig i sit Skjød og ved Evangeliet deelagtiggjort mig i alle sine Goder og befaler mig at tro paa sig. Hvor han er, der befale du strax Pharisæerne, Moses med sine Tavler, alle Juristerne med sine Bøger, alle Mennesker med sine Gjerninger at tie stille og gaa sin Vei; thi her har ingen Lov nogen Ret til at anklage eller fordre, om jeg end ikke har gjort, ei heller kan gjøre, hvad jeg bør; thi i Christus har jeg rigeligen Alt, som mangler og fattes mig.

Saadant, siger jeg, er de Christnes Lærdom og Kunst og hører alene hjemme der, hvor Christus skal regjere og Samvittigheden har med Gud at gjøre. Men vi prædike det ikke for de grove, frække, letfærdige Folk, thi disse forstaa Intet heraf, men, som St. Petrus ogsaa siger 2 Petr. 3, 16., forvirre og **forvende** saadan Lære **til sin egen Fordærvelse**, og tage deraf Paaskud til at leve, som de ville, og sige: Ha! hvad behøver jeg at gjøre gode Gjerninger? Hvad skader det at jeg er en Synder? Christus har jo ophævet Loven ꝛc. Det duer nu ikke; thi her maa du ogsaa lægge Mærke til, hvad Christus videre gjør. Her siger han selv, at han er den Mand, som søger det arme fortabte

Faar og beviser det i selve Gjerningen, idet han antager Syndere og Toldere og prædiker for dem. Her seer du, at han gjør langt Mere, end Loven har befalet og med sit Exempel lærer ogsaa dig at gjøre ligesaa. Saa stolt er han, at han ikke vil staa under Loven, men tillige saa villig, at han endog vil gjøre langt Mere, end Loven kan fordre.

Lev nu ogsaa du saaledes, at du ikke venter paa, at man først skal drive og plage dig med Loven, men gjør uden Lov og af dig selv, hvad du skal gjøre, saaledes som St. Petrus formaner 1 Petr. 2, 16.: **Som de, der ere frie, dog ikke som de, der have Friheden til Ondskabs Skjul, men som Guds Tjenere.** Og Paulus Rom. 6, 18.: **Nu, da I ere blevne frigjorte fra Synden, ere I blevne Retfærdighedens Tjenere,** det er, Saadanne, som gjøre Alt med en fri Samvittighed, uden Lovens Tvang. Thi hvor Evangeliet ret bor i Hjertet, der skal det skabe et saadant Menneske, som ikke venter saalænge, til Loven kommer, men er saa fuld af Glæde i Christus og har saadan Lyst og Kjærlighed til det Gode, at det gjerne hjælper Enhver og gjør Godt, hvor det kan, af et frit Hjerte, førend det engang tænker paa Loven, ja over Legeme og Liv og spørger ikke efter, hvad det derunder maa lide, og bliver saaledes fuld af gode Gjerninger, der flyde ligesom af sig selv. Ligesom Christus, naar han tvinges, ikke engang vil løfte et Halmstraa, men utvungen lader sig nagle til Korset for mig og al Verden og dør for det fortabte Faar; det maa jo hedde en Gjerning over al Gjerning.

Saa lær nu du at gjøre en ret Forskjel paa disse tvende Stykker og anvise hver af dem sin rette Plads, paadet du, naar det kommer til Træfning, naar Loven og Synden vil disputere med din Samvittighed, trøstigen kan stoppe Munden paa Moses og byde ham at tie, samt henvise ham til dit gamle Menneske. Dette kan du sætte i Skole hos Moses og lade ham disputere med det og sige: Hører du, du er saare doven og træg til at gjøre Godt og tjene din Næste; hvor du skulde prise Christus, der drikker du heller et Kruus Øl; før du skulde give dig ind i nogen Fare for Christi Skyld, vilde du heller røve og bedrage din Næste, hvor du kunde. For denne dovne Skjelm, som ikke vil røre sig, ikke arbeide med Hænderne, ikke gaa med sine Fødder did, hvor de skulle, og ikke være tugtig med sine Øine, for ham maa du tage frem Steentavlerne og dermed slaa paa Æselet, saaat det maa rappe sig.

Derfor skal man sige til Moses:]Naar du angriber mig der, hvor det er ret, nemlig mine Gjerninger og mit Liv, og ikke min Tro og Samvittighedens Retfærdighed for Gud, saa vil jeg gjerne høre og følge dig. Der kan du regjere som en Tugtemester blandt Huusthyendet og byde mig at være lydig, tugtig og taalmodig, gjøre vel mod min Næste, hjælpe de Fattige, love og prise Gud, dertil lade mig forsmæde og bespotte for hans Ords Skyld og taale, at Verden lægger alle Plager paa mig. Med alt dette er jeg vel tilfreds og vil vel endog gjøre Mere, end jeg efter det udvortes Menneske kan gjøre; thi Aanden er villig, siger Christus, og mere end villig, om end Kjødet er skrøbeligt. Saaledes lader Christus sig omskjære, offrer i Templet, lader sig hudstryge og korsfæste, hvilket han ikke behøver og Loven heller ikke kan fordre af ham.

Men naar du vil gribe videre og komme der, hvor du ikke skal, nemlig i mit Hjerte og min Tro, saa vil jeg hverken høre eller se dig. Thi der har jeg en anden stor og uudsigelig Skat, som hedder Christus med hans Daab og Evangelium. Summa: hvad det udvortes Menneske angaar, kan du aldrig lægge Formeget paa det; men

paa Samvittigheden skal du ikke lægge Nogetsomhelst; thi den Aand, som Christus giver os, er over al Lov; saaledes som Paulus siger 1 Tim. 1, 9.: **Loven er ikke sat for den Retfærdige**; og dog gjør han alligevel Mere, end han efter Kjødet skulde kunne opfylde; thi efter dette ere vi intet Andet end Syndere, og for vor egen Person maatte vi vel forblive fordømte under Loven, men for Christi og Daabens Skyld svæve vi høit over al Lov.

Moses skal altsaa øve sin Gjerning udenfor Christus, saaat han driver dem, som ikke ere Christne, eller blot det gamle Menneske. Thi han gjør ikke de Christne fromme og retfærdige, men det gjør han vel, at han viser dem, hvad deres Embede er, det de ogsaa efter Aanden villigen udføre, om end Kjødet ikke er saa villigt, ei heller kan følge Aanden, hvorfor de ogsaa behøve Formaning og Tilskyndelse; men dog bliver Samvittigheden fri, saaat Loven ingen Ret har til at anklage og fordømme dem for Gud. Derfor maa man i Christenheden ogsaa drive paa saadan Lære og Formaning, saaledes som ogsaa Apostlerne gjorde, saaat man formaner og minder Enhver om, hvad han i sin Stand bør gjøre.

Men over dem, som ikke ere Christne, maa man lade Moses regjere ganske og aldeles og binde baade deres Hænder og Samvittighed, saaat han tvinger og plager dem til at gjøre, hvad ret er, og afstaa fra det Onde, selv om de ikke gjøre det gjerne; saaledes som det er med den gjenstridige Pøbel og det halsstarrige Folk, som ikke agte eller forstaa den christelige Frihed, ihvorvel de kunne snakke om og rose sig af Evangeliet, hvilket de dog kun misbruge til sin Ondskab. Saadanne skulle vide, at de høre under Moses. Thi de, som kunne fatte denne Lære, ere ikke saadanne, som gaa hen i Sikkerhed og indbilde sig, at de ikke behøve Evangeliet eller allerede kjende det godt nok; men det er alene de, hvis Samvittighed ligger i saadan Strid med Loven for Syndens og Guds Vredes Skyld, samt forskrækkes derfor og føle, at deres Hjerte siger til dem: O Ve! hvorledes har jeg levet? Hvorledes vil jeg bestaa for Gud? Og saaledes gaa de i altfor stor Frygt og Banghed, medens de Andre ere altfor haarde og indbildske, saaat de ikke føle eller agte hverken nogen Lov eller sin Synd og Nød. Saaledes have de, som Intet skulde have at skaffe med Loven, altfor Meget med den at gjøre, ja de alene føle den, medens de Andre, som alene skulde føle den, slet ikke bekymre sig om den; ja, jo mere man vil forskrække dem med Loven og Guds Vrede, desto haardere blive de. Derfor hører der ogsaa en anden Mester til dem, nemlig Bøddelen og Fangevogteren, som kan lære dem, naar de ikke i Guds Navn ville gjøre, hvad godt er, saaat de maa gjøre det i en Andens Navn og ikke faa nogen Tak derfor, men Helvedes Ild og alle Plager til Løn.

Derimod vil Christus her og andetsteds, som jeg har sagt, baade ved sit Exempel og sin Prædiken lære os, som føle vore Synder og Lovens Byrde og gjerne ville være Christne, at vi ogsaa skulle vænne os til at værge os derimod og vise dem fra os til ham, samt ikke give Djævelen Adgang, naar han ved Loven vil bryde ind i Christi Brudekammer og sætte sig i hans Sted, det er, betage Samvittigheden dens Glæde og Trøst, paadet han kan drive Mennesket til Fortvivlelse, saaat det ikke skal kunne opløfte hverken Hoved eller Hjerte for Gud. Thi det er de Christnes Kunst som de, der skulle lære og vide noget Mere, end den gemene, raa Hob veed eller kan forstaa, at de nemlig kunne kjæmpe med Djævelen og bestaa mod ham, naar han angriber os og vil disputere med os af Moses; saaledes nemlig, at man kun ikke tilsteder ham nogen Disputeren og Underhandling, men viser ham fra Moses til

Christus og holder sig nær til denne; thi Djævelen sigter alene efter, at han ved sin List man bringe os fra Christus under Moses, thi han veed, at om han bringer det dertil, da har han allerede vundet.

Se derfor kun til, at du ikke lader dig føre ud af denne Bane eller lokke udenfor denne Kreds; men om han end foreholder dig Mangt og Meget af Loven som det, der ogsaa er Guds Ord, og som du derfor er skyldig at adlyde, saa kan du svare ham og sige: Hører du ikke, at jeg nu ikke vil vide eller høre om nogen Lov, thi vi ere nu i den Cirkel og paa det Sted, hvor man ikke spørger efter, hvad jeg skal gjøre eller lade. Jeg veed allerede forud godt, at jeg ikke har gjort, eller gjør, hvad Loven fordrer. Men derom spørges der, hvorledes man skal faa en naadig Gud og Syndernes Forladelse og lære den Artikel om Christus. Her vil jeg blive i den Herres Christi Arme, hænge mig om hans Hals, indeslutte mig i hans Daab, lad saa Loven sige mig og mit Hjerte føle, hvad de ville. Naar vi kun beholde dette Hovedstykke reent og have dette Slot godt og vel befæstet, saa vil jeg siden udvortes gjerne gjøre og lide Alt, hvad man lægger paa mig.

Se, den som kunde lære denne Kunst ret, han var et fuldkomment Menneske, ligesom Christus, der stod saa høit over al Lov, at han turde kalde St. Petrus en Djævel, Pharisæerne Daarer og blinde Veiledere, turde stoppe Munden paa Moses og altsaa leve aldeles uden Lov og dog opfylde al Lov, paa engang stolt og egensindig ligeoverfor Alt, hvad der vilde binde og tage ham fangen, og dog af sig selv alle Mennesker underdanig og tjenstagtig. Men deri ligger bestandig Feilen, at vi aldrig kunne lære Saadant ret; thi Djævelen ligger os i Veien og bringer det dertil, at vi vende det om og kun ere altfor villige og ydmyge til at høre Alt, hvad Loven siger, og forskrækkes derfor, istedetfor at vi skulde opløfte vort Hoved og hverken høre eller følge det. Derimod ville vi i det Udvortes være altfor frie, hvor vi dog trøstigen skulde lade Loven tæmme og øve vort Legeme, saaat det maatte lide Alt, hvad der gjør det ondt, efterdi det endnu bestandig synder. Saaledes skulde Synden blive udenfor, hvor den bør være, og have sin Moses, som ligger den paa Ryggen og jager den; men indvortes skulde ingen Synd eller Lov regjere, men Christus alene med lutter Naade, Fred og Trøst. Paa den Maade gik det Altsammen ret til, og Mennesket blev skikket til alt Godt, baade til at gjøre og lide Alt med Lyst og et villigt, glad Hjerte, af en retskaffen Tro paa Guds Naade formedelst Christus.

Hvo, som nu kan Saadant, han takke Gud og se til, at han ikke kan det altfor vel eller tiltror sig altfor Meget af denne Kunst. Thi jeg og mine Lige kunne den ikke endnu saaledes, som vi burde kunne den, uagtet vi vel mest have forsøgt det og længst drevet derpaa. Thi det er, som sagt, en saadan Kunst, som Ingen uden de Christne kan, og de maa Alle være Disciple deri og gaa i Lære hele sit Liv. Anderledes er det med de sikkre Aander, som i sine egne Øine alene kunne det Altsammen, men netop formedelst denne sin indbildte Dygtighed slet ikke kunne Noget af denne Kunst, men ere komne allerlængst bort derfra, saaat der ikke vederfares Christenheden noget Sørgeligere eller nogen større Jammer og Skade, end hvad der skeer gjennem saadanne kloge Hoveder; thi ved dem bliver det overalt fuldt af Partier og Sekter, af saadanne Folk, som hverken tjene Gud eller Verden, hverken høre Lov eller Evangelium ret, men i sin Sikkerhed foragte hin og blive kjede af dette og søge altid nye Lærdomme. Men vi prædike heller ikke for deres Skyld, thi de ere det ikke værd og have den Straf af Gud, at de aldrig lære eller have noget Udbytte

deraf, om de end høre det, saaat dog vi alene beholde det, uden at de kunne berøve os Noget deraf, medens de have alene den tomme Lyd og Klang.

Dette er det første Stykke, som Christus her ved sit Exempel lærer. Nu ville vi ogsaa betrakte Herrens skjønne Prædiken, som han begynder saaledes og siger:

Hvilket Menneske af Eder, som haver hundrede Faar og haver tabt eet af dem, forlader ei de ni og halvfemsindstyve i Ørkenen og gaar bort efter det tabte, indtil han finder det ꝛc.

Den Herre Christus holder ikke alene fast paa sin Mening, saaat han ikke vil følge deres Lære og Mesterskab, men han giver ogsaa gode Grunde derfor, gjendriver dem med stor og dygtig Kunst og stopper Munden paa dem, saaat de ikke kunne indvende det Ringeste; ja han slaar dem med deres egen Gjerning og Exempel, saaat de maa skamme sig i sit Hjerte over, at de nære saadanne Tanker om ham og i disse høie Sager laste det hos ham, som de selv gjøre i langt ringere Ting og dertil ville gjøre med al Ære.

Thi hvorledes kunde han bedre svare dem, end naar han siger: I store Mestere og kjære Viismænd, ville I befale og lære mig, at jeg skal støde de arme Syndere fra mig, som begjære mig og komme til mig for at faa høre mit Ord, naar I dog selv for et tabt Faars Skyld gjøre langt Mere; om I af hundrede tabe et eneste, lade I jo de ni og halfemsindstyve tilbage i Ørkenen, det er, paa Marken hos Hyrderne, og løbe efter det ene og give Eder ingen Ro, førend I finde det igjen. Dette kalde I jo ret gjort og en priselig Gjerning, og om Nogen vilde dadle Eder derfor, vilde I holde ham for en gal Mand og en Daare. Og jeg, som en Sjælenes Frelser, skulde ikke gjøre saaledes med Mennesker, som I gjøre med Faar, da dog alle Dyr som leve og røres paa Jorden, ikke kunne lignes med een eneste Sjæl? Burde I dog ikke skamme Eder i Eders Hjerte over, at I ville mestre og laste mig for saadan Gjerning, som er overvættes langt bedre end den, som I hos Eder selv prise og maa prise, saaat I i det, som I dadle mig for, først maa fordømme Eder selv?

Det er jo at give et godt Svar og stoppe Munden paa dem med al Ære, samt tydeligt nok vise dem Aarsagen, hvorfor han slet ikke behøver deres Mesterskab, ja hverken vil eller kan taale det. Saaledes høste de, som det sig bør, intet Andet end sin egen Synd og Skam; thi det maa billigen kaldes en skammelig, ja en utaalelig Frækhed af alle disse Mestere, at de understaa sig at mestre ham, som dog af Gud er sat til en Mester over Alle. Og det bør ogsaa gaa saaledes, som jeg har sagt, at den, som vil mestre og dømme en Christen og føre ham bort fra hans Daab og den Artikel om Christus for at regjere ham med sin Klogt eller Lov, en Saadan maa ei alene blive en Daare, men ogsaa anrette allehaande Vederstyggelighed og Mord; thi han vanhelliger Guds Tempel og Helligdom og gjør med djævelsk Frækhed Indgreb i hans Rige, hvor han alene skal regjere ved sin Helligaand. En Saadan fortjener derfor redeligt, at Gud igjen gjør ham til Synd og Skam for hele Verden, efterdi han i Djævelens Navn vil være Mester der hvor Christus alene er Mester, og løber med Hovedet mod den, som er ham for høi og for klog.

Derfor er det ikke godt at spøge med de Christne, thi de ere levende Helgener, og hele Verden lade kun den Mand i Fred, som hedder Christus, thi man vinder dog ikke paa ham, og han taaler ikke, at man lærer og mestrer ham. Paa samme Maade kan og skal heller ikke en Christen taale det; og om han taaler det og giver efter for saadanne Indskydelser og viger tilbage, naar man vil mestre og dadle Christus hos ham

eller anfegte hans Tro med Lov og Gjerningslære, da er han fortabt og falden fra Christus. Lader os derfor holde fast ved ham, om end al Verden mestrer os med sin Klogt. Thi blive vi hos ham og beholde denne Artikels rette Forstand, da skulle vi vel bringe alle saadanne kloge Hoveder til Taushed og gjøre dem tilskamme; thi denne Christus skal og vil dog være udadlet og umestret og vil selv alene mestre og lære al Verden, saaat de enten med det Gode maa erkjende ham for sin Herre og Mester og sig selv for Daarer, eller med det Onde blive tilskamme og gaa tilgrunde.

Men jeg har allerede før sagt, at denne Prædiken er altfor god, sød og trøstelig for den grove, raa Hob og den gale, utæmmede Pøbel, saaat de maa vide, at vi her slet ikke prædike for dem, men alene for dem, som i sin Samvittighed føle Angst og Forskrækkelse, eller ere i Dødens Fare og Nød, idet Djævelen disputerer med dem om deres Synder for at bringe dem til Mishaab og Fortvivlelse. Disse skal man foreholde dette liflige Billede, paadet de maa blive trøstede og glade. Men de Andre, som alene leve i Suus og Duus og ikke vide Meget om, hvad et tungt Hjerte og aandelig Bedrøvelse er, dem skal man vise til Moses og Mester Hans med hans Tjenere, og dernæst til Djævelen. Thi det er en overvættes venlig Prædiken og et lifligere Billede, end noget Menneske kan male, ja Ingen er saa veltalende, at han kan beskrive det og naa det med Ord; men det maa efter Evne fattes med Troen i Hjertet. Dog maa vi pege paa noget Lidet deraf for at give Anledning til at eftertænke Saadant.

Jeg har ogsaa, siger han, hundrede Faar, det er, den hele Christenheds lille Hob, men af disse er eet Faar tabt og kommet bort fra de Christnes Samfund. Vil du nu vide, hvorledes jeg er tilmode herved, saa afmal mig kun baade en saadan Hyrde og det tabte Faar. Thi en Hyrde, som dog kun er et Menneske og vogter ufornuftigt Kvæg, der er skabt til at slagtes og dræbes, han har dog et saadant Hjerte til dette Faar, at han længes ligesaa høit efter at finde det igjen, som Faaret længes efter sin Hyrde. Og naar Faaret forstaar, at det er dets Hyrde, som kommer (og det kan det af Naturen forstaa), saa er det slet ikke bange for ham, men løber til ham med al Tillid og gaar foran ham med fuld Tiltro. Ja, saasnart det blot hører hans Røst, svarer det ham og løber efter ham og giver sig ingen Ro, førend det kommer til ham. Saaledes er der ganske naturligen ikkun Venskab og Kjærlighed mellem dem, ja de have et Hjerte og Sind mod hverandre, saaat om Faaret kunde tale og udøse sit Hjerte, vilde det ikke begjære Andet end at komme til sin Hyrde, medens Hyrden igjen ikke har nogen anden Sorg og Bekymring, end hvorledes han skal finde sit Faar igjen, som er kommet fra ham og er faret vild, løber selv og sender Tjenere ud overalt, hvor han tror det kan være, og hører ikke op, før han har fundet og bragt det hjem. Thi han veed vel, hvor skrøbeligt et Dyr det er, som alene kan leve ved Hyrdens Hjælp og Beskyttelse og slet ikke kan hjælpe sig selv, men er ganske fortabt og maa omkomme, naar det ikke har sin Hyrde; og saasnart det fjerner sig og kommer bort fra Hyrden, saa er det ude med det, det kan ikke forblive paa noget Sted, selv om det kommer til andre Hyrder og Faar eller en Fremmed kalder paa det, men løber i eet Sprang over Gjerder og Marker og Alt, som ligger foran det, indtil det bliver Ulvens Bytte eller omkommer paa anden Maade. Men dog har det ogsaa den Dyd og gode Art, at det med al Flid holder sig til sin Herre og saare godt kjender hans Røst; og naar det hører den, løber den strax til ham og lader sig ikke føre fra ham, om end al Verden raaber og lokker paa det. Og om det end er kommet bort og er faret vild, saa har det dog, ifølge

sin Natur det Haab, at naar det blot igjen kunde faa høre sin Hyrde, saa vilde det blive glad og fri for al Sorg. Saaledes tænker heller ikke Hyrden at vredes paa det, naar han finder det igjen, eller at drive det bort eller kaste det i Ulvens Gab, men al hans Tanke og Sorg gaar ud derpaa, at han alene maa kalde paa det med den allervenligste Røst og fare saa mildt, som han kan, med det; han tager det paa sine Skuldre, løfter og bærer det, indtil han atter faar bragt det hjem.

Dette er et Billede, Christus fremstiller for os, og hvorved han vil vise os, hvorledes han er sindet mod os, hvad han beviser os, og hvad vi skulle vente os af ham. Thi naar det i Sandhed gaar saaledes til i Naturen, hvor meget mere da i Christi Rige, som er et Naadens, Kjærlighedens og Trøstens Rige? Betragt derfor det Faar, som hører denne Hyrde til, saa skal du se, hvor langt mere og høiere han antager sig det, og hvor saare hjerteligt og venligt han sørger for at bringe det tilbage. Og dermed vil han forklare, ja udøse sin uudgrundelige, brændende Kjærlighed til de arme, syndige, forskrækkede og bange Samvittigheder, som ere hans rette Faar.

Thi naar et Menneske har mistet denne Hyrde og ikke hører hans Stemme, saa gaar det med det, som med det tabte Faar; det kommer alt længere og længere bort fra ham. Og om man end lokker og kalder paa det med andre Lærdomme, forat det skal komme og tænke, at det kommer til sin Hyrde, saa finder det ham dog ikke, men løber fra den ene Vraa til den anden, forvilder sig alt mere og mere og finder ingen Trøst og Hjælp, førend det atter hører sin rette Hyrdes Stemme. Det viser ogsaa Erfaringen klarligen, og Enhver kan i sit Hjerte erfare det, at naar Artikelen om Christus er borttaget eller ikke bliver drevet paa, da opstaar her en Partiaand, hist en Sværmer; her forvender En Daaben, hist en Anden Sakramentet; En prædiker saa, en Anden saa om en særdeles Helligheds; og Enhver lokker det arme Faar til sig og anstiller sig, som om han var Hyrden; derved forvilder Faaret sig stedse mere og mere, indtil det kommer aldeles bort fra den rette Vei. Saa kommer ogsaa Djævelen til med sine egne Tanker, som han indskyder i Hjertet: Ak, havde du gjort eller ikke gjort det eller det! Derved gjør han kun Hjertet endnu mere omflakkende og forvildet, saaat det ikke veed, hvor det skal være. Saadant skeer visseligen, hvor Christus tabes af Syne og denne Artikel ikke lyder; man lære, raade og henvise, hvorledes man vil, det bliver kun værre med det, og kommer Fordærvelsen nærmere og nærmere, saafremt ikke den rette Hyrde igjen kommer med sin egen Stemme.

Derfor skulle vi nu lære at kjende og forestille os den Herre Christus paa den rette Maade, saaat vi ikke anse ham for en Tyran eller vred Dommer (saaledes som man hidtil har prædiket ham, og Djævelen altid foreholder os ham), som den, der staar bag os med et Sværd, men betragte ham saaledes, som Faaret naturligen betragter sin Hyrde, aldeles ikke som den, der vil forstrække, jage og slaa det; men, saasnart det seer ham, bliver det glad, som om det allerede var hjulpet og ikke længere behøvede at frygte og sørge, og løber strax til ham med al Tillid. Saaledes ogsaa med os; skulle vi kunne fatte Tillid, skulle vi blive styrkede og trøstede, saa maa vi lære ret at kjende vor Hyrdes Røst og ikke høre efter andre Røster, som kun forvilde os og jage og drive os hid og did. Vi maa alene høre og fatte den Artikel, som fremstiller os Christus saa venligt og trøsteligt, at han ikke kan beskrives venligere og trøsteligere, saaat vi med fuld Tillid kunne sige: Min Herre Christus er jo den eneste Hyrde, og jeg desværre det fortabte Faar, som er løbet vild;

derfor er jeg angest og bange og vilde gjerne være from og have en naadig Gud og Fred i min Samvittighed. Nu hører jeg her, at han længes ligesaa høit efter mig, som jeg efter ham; jeg ængstes og bekymres for, hvorledes jeg skal komme til ham, at jeg maatte blive hjulpen, og ligesaa ængstelig og bekymret er han, ja begjærer intet Andet end igjen at føre mig til sig.

Se, naar vi kunde male os hans Hjerte saaledes og i vort Hjerte optage et saadant Billede af ham, som den, der nærer en saa inderlig Attraa, Begjæring og Længsel efter os, da kunde vi jo ikke være bange og frygte for ham, men vilde med Glæde løbe til ham, blive hos ham alene og ikke høre nogen anden Lære eller Mester. Thi saasnart der kommer en anden Lære, det være Mose eller nogen Andens, saa bliver Følgen ikkun den, at den jager og plager os, saaat vi ikke kunne komme til nogen Fred eller Ro. Derfor siger ogsaa Christus Matth. 11, 28. flg. **Kommer hid til mig, Alle, som arbeide og ere besværede! og jeg vil give Eder Hvile. Tager mit Aag paa Eder, saa skulle I finde Hvile for Eders Sjæle.** Som vilde han sige: Løber og søger, hvor I ville, hører og lærer Alt, hvad man kan prædike, I ville dog ikke finde nogen Ro eller Fred for Eders Hjerte uden hos mig alene. Vi have Intet imod, at der prædikes de ti Bud og al saadan Lære, naar Talen er om et fromt Levnet; men naar der prædikes for en Samvittighed, som er stedt i Angst og Forskrækkelse for sine Synder, da skal der for ingen Priis lyde noget andet Ord end det om Christus. Thi en saadan er det arme, fortabte Faar, som ikke skal eller kan have og taale nogen anden Mester end denne sin ene Hyrde, der ikke kommer til det med Lovens Fordring og Bud, men handler med det paa det Lifligste og Mildeste, tager det paa sine Skuldre med al dets Nød, Synd og Bekymring og gjør selv, hvad Faaret skulde gjøre, saaledes som vi videre faa at høre.

Thi her maa man, som jeg ogsaa tilforn ofte nok har sagt, vel skjelne mellem de tvende Slags Prædiken eller Mose og Christi Røst, saaat man for Alting ikke lader nogen Moses komme til det fortabte Faar, selv om han gjør det paa det Bedste. Thi dersom man blander dem sammen og vil trøste en Samvittighed ved Loven paa denne Viis: Vær ved godt Mod, du har jo ikke begaaet Mord eller Ægteskabsbrud eller saadanne grove Ting; eller, du har jo dog havt en god Mening, saa er vel dette ogsaa en Trøst, men den varer ikke længe og taaler intet Stød; thi Saadant er ikke at grunde Trøsten paa noget Høiere end paa sig selv; men dermed er det arme Faar ikke hjulpet; det forbliver alligevel vildfarende og fortabt og kan selv ikke hverken hjælpe sig eller komme til sin Hyrde.

Men skal det blive hjulpet, da maa man vise det den rette Hyrde, som kommer og søger efter det for at faa det tilbage, og lade hans Røst lyde; saa kan det faa en ret Trøst, saaat det tør svare Moses og sige: Jeg agter nu ikke mere hverken din Trøst eller din Trusel; gjør det kun saa slemt, du kan, lad mig være en Morder, ja min Faders og Moders Morder; nu, da jeg er i Angst og Forskrækkelse for Guds Vrede og den evige Fordømmelse, vil jeg ikke høre paa dig eller følge dig; thi jeg føler og bekjender selv, at jeg desværre er et elendig fortabt Faar, men det er min Salighed og Trøst, at jeg har en Hyrde, som selv opsøger mig, sit fortabte Faar, og bærer mig paa sine Skuldre; lad os tale derom, ikke om hvor from eller ond jeg er, men om hvorledes jeg kommer til Christus.

Derfor maa man altid prædike saaledes, som man har Folk for sig til. Thi jeg har sagt, at denne Lære ikke er for et grovt og haardnakket Menneske, ligesaalidt som det nytter at give en stor og stærk Arbeidskarl Suk-

ker og kostelige Læskemidler, som passe sig for en Syg, men et godt Stykke haardt Brød og Ost og en Drik Vand skal man give ham, og spare den milde og fine Mad til Syge eller de smaa Børn, som ikke kunne fordøie haard Føde. Saaledes maa du ogsaa her se til, at du deler ret og som en klog Huusholder giver Enhver, hvad ham tilkommer, saaledes nemlig, at du prædiker Moses og Loven, hvor du finder haarde og ryggesløse Folk, som leve sikkre og uden Frygt; dem kan du lade æde grov Arbeidskost, det er, høre den vrede Moses, som tordner og lyner fra Sinai Bjerg, dræber og myrder Israels Børn i Ørkenen og drukner Kong Pharao i det røde Hav ꝛc.

Men hvor der er bedrøvede, svage Hjerter og Samvittigheder, som ere blevne fortabte Faar, der skal du kun tie om Moses og alle Guds Gjerninger i Loven, og tale alene om hans Gjerninger i Naadens Tid formedelst Christus og ret tydeligt beskrive for de arme Samvittigheder, hvorledes han viser sig mod det fortabte Faar, at han nemlig er den kjære fromme Hyrde, som saa inderlig længes efter Faaret, at han lader alt Øvrigt fare, for kun at faa sit Faar igjen, og ikke holder op, før han igjen kan bringe det hjem. Thi det smerter ham, naar et Menneske ligger i Synden, bedrøvet og fortvivlet, at han ikke kan se paa, at det bliver deri og fordærves; men han lokker dig med sit søde Evangelium paa det Allervenligste, at du kun skal komme til ham og lade ham løfte dig op og bære dig paa sine Skuldre, samt kalde dig hans kjære Faar.

Thi den Hob maa ikke kaldes det fortabte Faar, som lever i Sikkerhed, i Suus og Duus og slet Intet bekymrer sig, om Gud deroppe vredes eller leer, men den er en vild Buk, som ikke lader sig hverken vogte eller holde. De derimod kaldes de forvildede, fortabte Faar som føle Syndens Byrde og staa i Troens Kamp, hvor der spørges om at tabe, ikke Moses, men Christus og hans Hovedartikel, det er, hvor Samvittigheden med Sorg og Bekymring spørger, om Gud er den naadig. Dette er det rette Faar, som sukker og raaber efter sin Hyrde og gjerne vil blive hjulpet, saaledes som David siger Ps. 119, 176.: **Jeg farer vild, som et fortabt Faar, opsøg din Tjener** ꝛc.

Saadanne smager ogsaa dette Sukker og denne liflige og søde Læskedrik godt; deres Hjerte oplives ved den, saaat de ikke falde i Fortvivlelse, men ved saadan Trøst igjen fatte Mod, ikke i Moses, men i Christus, ikke saaledes, at de faa Moses til Ven eller kunne stille ham tilfreds, men saaledes, at de have en naadig Gud i sin Herre Christus, Moses blive, hvor han kan med sin Trøst. Ihvorvel det ogsaa er godt og bør finde Sted, at man ikke lever mod Loven, røver stjæler, myrder eller gjør Næsten Uret og Skade. Men saadant Levnet giver endnu ikke Hjertet den rette Trøst, men er kun en Kildren udenpaa Huden, som ikke gaar dybt og snart ophører; thi naar Djævelen kommer og angriber Hjertet, borttager han dog al saadan Trøst; og om du end har levet ret, saa viser han dig vel ti Tilfælde, hvor du ikke har gjort det, ja, han kan vel i de allerbedste Gjerninger finde meget Ureent og gjøre det Altsammen til Synd. Derfor kan man ikke bygge paa saadan Trøst; kast den kun bort med Fart og sig: Lad mig være from eller ikke from, det vil jeg spare til sit Sted, hvor man bør lære og handle om Gjerninger; men i den Cirkel, hvor jeg nu staar, hører det ikke hjemme at handle om min Gjerning og Fromhed, men om Christus og hans Gjerning, som han gjør mod mig som sit fortabte Faar. Vil du nu spørge, om jeg er from, saa svarer jeg ligeud Nei, og i denne Cirkel vil jeg heller ikke være det.

Men spørger du, om Christus er from, saa kan jeg uden at tvivle svare Ja og

stille ham frem i min Fromheds Sted og trøstigen beraabe mig derpaa. Thi jeg er jo derpaa døbt og har her i Evangeliet Brev og Segl paa, at jeg er hans kjære Faar og han den gode fromme Hyrde, som søger sit fortabte Faar og slet ikke taler til mig om Loven, Intet fordrer af mig, hverken jager, truer eller forskrækker mig, men beviser mig idel sød Naade, bøier sig selv ned og tager mig op, saaat jeg ligger paa hans Skuldre og lader mig bære. Hvorfor skulde jeg da frygte for Mose Trusel og Torden, ja for Djævelens med? Jeg er jo i den Mands Beskyttelse, som giver mig sin Fromhed og Alt, hvad han har til Arv og Eie, som bærer og holder mig, saaat jeg ikke kan gaa fortabt, saalænge jeg er hans Faar og ikke fornegter Hyrden eller forsætligt falder fra ham.

I dette Billede er altsaa den Herre Christus saa venligen afmalet for dig, som det nogensinde kan ske. Men nu er det alene om Troen at gjøre. Thi Billedet er vel skjønt og trøsteligt og den rette Sandhed; men Feilen er, at man ikke seer og mærker dette da, naar man skulde se det; thi naar Faaret har forvildet sig, det er, naar Mennesket føler sine Synders Byrde og ikke veed, hvor det skal gjøre af sig, og tillige Djævelen forfærder det, da seer det kun det Modsatte og kan ikke fatte, at det er sandt, ja det mister ganske, hvad det her hører, paa Grund af den nærværende Følelse og Erfaring. Thi Djævelen har saaledes forvendt dets Syn, at det ikke seer Andet end Guds Vrede og Unaade, og han besværer Hjertet saaledes dermed, at det ikke kan rive sig løs eller vende sine Øine derfra; ja det er saa dybt nedsænket deri, at det heller ikke i Christus seer Andet end en vred Dommer; ligesom han ogsaa hidtil ved de skammelige Papister er afmalet og indprentet i alle Hjerter som alene siddende paa Regnbuen med et Sværd i sin Mund.

Thi det er Djævelens rette Kunst og List, som han øver mod det arme, forvildede Faar, at han fordreier dette Billede og lægger en saadan Taage for dets Øine, at det ikke mere kan kjende sin Hyrde, og under Christi Navn fører det ind under Moses, saaat det disputerer paa samme Viis om Christus, som det før har gjort om Moses. Saaledes behøver det vel en stærk Tro paa, at dette Billede er sandt og maa allerførst kjæmpe mod sig selv; thi Følelsen er allerede i sig selv stærk, og dernæst gjør Djævelen Synden og Forskrækkelsen saa stor, at Marv og Been gjerne kunde forsmægte, ja Hjertet i Ens Liv.

Derfor er det ikke saa snart lært, som man tænker. Saalænge der er Fred, ja da tror man vel, at Christus er saa liflig og venlig; men naar Angst og Forskrækkelse bryde ind og falde paa Hjertet, saa er Menneskets blindt og forvirret, vil kun dømme efter sit Hjertes Følelser, holder sig til dem og styrker sig i sin Vildfarelse; thi det er fangen deri og kan ikke tænke Andet, end at det er saa, som det føler, endog det slet ikke er saa.

Det er altsaa Kunsten, at man her kunde sige til sit eget Hjerte: Naar du bekjender dig at være et fortabt Faar, saa siger du sandt; men at du derfor vil løbe fra Christus og forestiller dig ham som den Mand, der vil jage og forskrække dig, det er den lede Djævel. Thi hvis du saa ret paa ham og kjendte ham som den rette Hyrde, saa vilde du ikke fly eller forskrækkes for ham, men med Glæde og fuld Tillid løbe til ham. Thi han staar der jo ikke for at fordømme dig, men han kommer til dig og søger dig for at bære dig paa sine Skuldre og hjælpe og forløse dig fra Synd og Vildfarelse, fra Djævelens Magt og al Ulykke. Føler du nu, at du er en Synder og har fortjent Guds Vrede saa skulde du netop derfor desto mere raabe og løbe efter den kjære Hyrde, at han

kunde faa hjælpe dig, og ikke tænke dig ham anderledes, end Faaret tænker sig sin Hyrde, hvilket ikke kan frygte for ham, men bliver glad og trøstet, saasnart det seer og hører ham, om det end er løbet bort fra ham, saaat det, efter hvad det har fortjent, vel havde Aarsag til at frygte for ham; men det veed godt, at han ingen Vrede eller Unaade nærer mod et saadant Faar, og venter sig ikke Andet end idel Kjærlighed og alt Godt af ham.

Saaledes er det ogsaa her alene derom at gjøre, at du kun lærer at betragte Christus ret efter Ordet, og ikke efter dine Tanker og Følelser; thi Menneskets Tanker ere Falskhed og Løgn, men hans Ord er Sandhed og kan ikke lyve. Thi saaledes har han ogsaa beviist det med levende Gjerning og Exempel og beviser det endnu dagligen i den ganske Christenhed. Derfor maa vi indprænge Ordet alene i vort Hjerte og ligesom svøbe os ind deri, samt lære den Kunst, at vi kunne erklære vort eget Hjertes Følelser for Løgn og sætte denne Artikel derimod. Men det er en Kunst, som jeg ikke kan, og endnu mindre de letfærdige Aander, der rose sig meget deraf, som de, der kunne Alt, saasnart de blot een Gang have hørt det, og dog aldrig have smagt eller erfaret Noget deraf. Thi det lader sig let tale og prædike om, men hvor vanskeligt det er at bevise det i Gjerningen, det erfare vel de, som med Alvor tage fat derpaa.

Dette er nu det **første** Beviis paa Christi Kjærlighed, som han selv afmaler os i dette Evangelium, at han saa ganske udøser sit Hjerte og er saa bekymret for sit Faar, at han forlader de ni og halvfemsindstyve og løber efter det alene, ikke for at forfærde eller slaa det, men for at hjælpe det og bære det hjem og for ved sin venlige og søde Røst at glæde det arme, bedrøvede Hjerte og Samvittighed, saaat der paa begge Sider bliver hjertelig Kjærlighed og Glæde indbyrdes. Saaledes seer du, hvormeget du glæder og fornøier ham, naar du af ganske Hjerte holder dig til ham og venter dig alt Godt af ham.

For det **Andet** seer du, hvorledes han med allehaande udvortes Tegn og Gebærder udøser denne sin Glæde og uudsigelige Godhed, og hvor venlig han viser sig, naar han nu har fundet Faaret. Han handler ikke med det med nogen Lov eller Fordring, saaledes som han vel havde Ret til, saaat han kunde drive det foran sig, ligesom de andre Faar og lade det gaa selv; men han lægger det strax paa sine Skuldre og bærer det selv den hele Vei gjennem Ørkenen, tager alt Arbeide og Møie paa sig, kun at Faaret kan faa Ro og Hvile; og alt dette gjør han af Hjertens Lyst, ja han er ikkun fuld af idel Glæde over, at han dog har sit Faar igjen. Se dernæst ogsaa, hvor godt det kjære Faar har det, hvor roligt og trygt det ligger paa sin Hyrdes Skuldre, og det seer ogsaa gjerne, at det kan ligge saa stille og ei behøver at gaa; det er sikkert og uden Bekymring baade for Hundene og Ulvene, det er, for al Vildfarelse og Løgn, Fare og Fordærvelse. Det maa jo kaldes et venligt Billede og lifligt og trøsteligt at skue.

Thi vor Herre Christus gjør netop saaledes, naar han forløser os, hvilket han een Gang legemligen har gjort i sin Lidelse og Død, men gjør det ogsaa endnu altid i aandelig Kraft gjennem sit Ord. Ved dette lægger han os paa sine Skuldre, bærer og beskytter os, saaat vi ere sikkre for al Fare fra Synden, Djævelen og Døden, om de end skrække os og stille sig an, som om de vilde rive os bort og opsluge os. Thi dette, at han bærer os, gjør, at vi blive bevarede for al Ulykke og ikke behøve at frygte for Noget, ligesom Faaret, der ligger paa Hyrdens Ryg, ei lader sig anfegte, om end Hundene gjø imod det og Ulvene snige sig

omkring, men lader Hovedet hvile uden Sorg, ja tør vel ogsaa sove.

Saaledes ogsaa vi; om vi staa og forblive i Troen paa denne Artikel: **Jeg tror paa Jesus Christus, vor Herre, som for os har lidt, er død, opstanden** ꝛc., saa have vi ei nødig at frygte, at vi skulle gaa fortabte, eller at Djævelen skal opsluge os, om han end vidt opspærrer sin Strube. Thi da gaa vi ikke vor egen Vei, heller ikke paa vore egne Fødder, men hænge om vor kjære Hyrdes Hals og ligge paa hans Skuldre, hvor vi vel ere sikkre; thi Synd, Død og Helvede, hvor grumme og forfærdelige de end anstille sig, maa vel lade ham uopslugt, ellers vare vi arme Faar snart fortabte og fordærvede.

Det er nemlig med os, som med Faaret; det kan ikke selv vogte sig eller se sig saaledes for, at det ikke forvilder sig, saafremt ikke Hyrden altid fører og leder det; og naar det har forvildet sig og er kommet bort, kan det ikke selv finde tilbage eller komme til sin Hyrde, men Hyrden maa selv gaa efter det og søge saalænge, til han finder det, og naar han har fundet det, tage det paa sine Skuldre og bære det, at det ikke atter maa skræmmes bort fra ham, eller opsnappes af Ulven. Saaledes er det ogsaa med os; selv formaa vi hverken at hjælpe eller raade os, saaat vi kunne komme til Fred og Ro i Samvittigheden og undløbe Djævelen, Døden og Helvede, saafremt ikke Christus selv ved sit Ord henter os igjen og kalder os til sig. Og naar vi ere komne til ham og staa i Troen, formaa vi dog ikke selv at bevare os og blive bestandige deri, saafremt han ikke bestandig selv løfter og bærer os ved det samme sit Ords Kraft; thi Djævelen lurer allevegne og uden Afladelse paa os og sniger sig omkring **som en brølende Løve,** saaledes som St. Petrus siger, **for at opsluge os.** Altsaa gjælder det her slet Intet at rose os af vor fri Villie og vore egne Kræfter, hverken til at begynde, fortsætte eller blive bestandige, men Christus, vor Herre, maa alene udrette det Altsammen.

Men nu ere vi derom fast forvisseде, saalænge vi ligge paa Christi Skuldre, at vi vel skulle bestaa mod al Forskrækkelse og Ulykke. Thi han skal visseligen ikke lade os rives fra sin Hals, ei heller kaste os fra sig, esterdi han er saa glad og vel tilmode, fordi han nu har sit Faar igjen og kan bringe det til den anden Flok. Kort sagt, her er ingen Forskrækkelse, Driven eller Fordren, men idel venlig Bæren, idel Naade og Liv, hvormed han paa det Allermildeste vogter sit Faar. Moses derimod, der ikke er en Hyrde for de arme, svage Faar, men for det store, stærke Kvæg, driver sin Hjord foran sig med sin Stav og Kjep tre Dagsreiser ind i Ørkenen, indtil den bliver træt; thi Saadant hører til for de haarde, grove Folk.

Ogsaa vi maa, naar vi komme under Moses, nemlig efter Kjødet og det udvortes Levnet, gaa og gjøre, hvad Loven fordrer. Men naar det gjælder vor Tro, skulle vi ikke taale, at man lægger nogen Gjerning paa os eller fordrer Noget af os, men alene lade os bære og løfte paa det Allervarsomste, ikke paa Hest eller Vogn, men paa Christi egen Ryg og Skuldre. Og dette skeer, som jeg har sagt, naar han lader prædike for os det Ord, at han er død for os og har baaret vore Synder paa sit Legeme paa Korset, lagt Djævelen med Døden og Synden under sine Fødder og ført os til evigt Liv og bærer os endnu altid, saalænge vi leve, saaat vi ikke behøve at se paa vort Liv, hvor fromme og stærke vi ere, men alene at ligge paa hans Skuldre. Thi i denne Cirkel eller Artikel behøve vi ikke at sørge for nogen Synd, for Død eller Liv, men vi have det Altsammen i Christus, som bærer og opholder os.

Nu har han ikke nok i disse tvende Stykker, at han saa venligen søger det for-

tabte Faar og med saadan Glæde og Ømhed bærer det. Men naar han har bragt det hjem, anretter han ogsaa en særdeles Glædesfest og kalder sine Naboer og Venner sammen, forat de skulle fryde sig med ham; ja han gjør noget saa Stort deraf, at Gud i Himmelen med den hele himmelske Hærskare glæder sig derover, og med dem alle Skabninger, ja, over een arm Synder, som omvender sig. Dermed viser og udlægger han selv, hvem det er, han kalder sit **fortabte Faar,** nemlig **en saadan Synder, som omvender sig**, det er, som føler sin Synd, hjerteligen fortryder den og gjerne vilde være den kvit og komme til Christus, samt bedre sit Levnet, ogsaa udvortes; hvilket Alt hedder et jammerligen bedrøvet Hjerte og en sønderknuust Samvittighed, som Djævelen sætter saaledes ind paa, at det for Sorg og Bedrøvelse maatte forgaa ꝛc. Thi han er ogsaa en saadan Mand, som ikke søger og bærer noget andet Faar end det, som er fortabt og selv ikke ved noget Raad eller Hjælp.

Se nu, hvorledes kunde han vel prædike venligere og trøsteligere, eller hvad skulde han Mere gjøre for at fylde et Hjerte med Glæde og opvække en stærk Tillid til ham? Vi se jo her en Hyrde, af ham selv afmalet for os arme Syndere, en Hyrde, som saa nødigen taber sit Faar, som saa længselsfuldt søger det og, naar han finder det, med al Glæde bærer det og udbreder sin Glæde saa vidt, at alle Engle og Helgener, ja alle Skabninger glæde sig med ham over os og tilsmile os, saaat ogsaa Solen maa skinne med lifligere Glands. Saaledes som det ogsaa naturligen gaar til; naar En er bedrøvet, saa tykkes ogsaa Solen og Alt, hvad han seer, ham mørkt; men naar Hjertet derimod er glad, saa seer ogsaa Menneskets dobbelt glad ud, og Alt tykkes det lysere og klarere.

Hvo, som nu ret fast kunde tro dette, han skulde og faa den rette Trøst og Glæde i og ved den Herre Christus, efterdi han her har den visse Forjættelse, at om han saaledes holder sig til Christus og lader sig bære paa hans Skuldre, saa er han en kjær Gjæst i Himmelen og skal der med Glæde blive annammet.

Men naar Samvittigheden er bedrøvet, da have vi en langt anden Følelse; da kan Hjertet ikke tænke Andet, end at enhver Engel staar bag os med draget Sværd, da kan det ikke glæde sig hverken i Gud eller i Englene; ja Nogle kunne ikke engang betragte nogen Skabning med Glæde, men frygte for den kjære Sol, ja for ethvert rystende Blad. Det kommer Altsammen deraf, at de bide og æde sig selv med sine egne Tanker, gjerne ville arbeide sig selv ud deraf, bringe saa og saa Meget tilveie, føle sig saa og saa fromme, at de ikke længer behøvede at frygte, men gjøre dermed ikkun Ondt værre.

Men vil du faa ret Trøst og Glæde i dit Hjerte, saa lær kun at indprente dig dette Evangeliets liflige Billede og Ord, saaat du søger Trøsten der, hvor den er at søge, og ellers intetsteds. Thi i den Mand finder du Alt, naar du kun forbliver under hans Varetægt og paa hans Skuldre. Al den Trøst derimod, som man kan søge udenfor ham, gaar dog ikke ind i Hjertet, om du end tog alle Skabninger til Hjælp og eiede al Verdens Lyst og Glæde tilhobe.

Fjerde Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 8, 18—22.

Thi jeg slutter, at den nærværende Tids Lidelser ikke ere at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os. Thi Skabningens Længsel venter paa Guds Børns Aabenbarelse; thi Skabningen er Forfængeligheden underlagt, ikke med sin Villie, men ved ham, som lagde den derunder, dog med Haab; thi Skabningen skal og selv blive frigjort fra Forkrænkelighedens Trældom til Guds Børns Herligheds Frihed. Thi vi vide, at hele Skabningen tilsammen sukker og er tilsammen i Smerte indtil nu.

Den hellige Paulus fører her en besynderlig Tale, saaledes som Ingen af de andre Apostler, og de Ord, han først fremstiller, lyde heelt underlige og sælsomme; derfor maa de studeres med Flid og forstaaes gjennem egen Erfaring. Thi et christeligt Liv bestaar ganske og aldeles i Øvelsen og Erfaringen af de Ting, man dagligen hører og lærer af Guds Ord. Hvo som derfor ikke har denne Erfaring, han vil kun have en saare liden Smag eller Lugt af disse St. Pauli Ord, ja de ville være ham ganske uforstaaelige.

Nu har St. Paulus i dette Brev hidindtil prædiket, at vi ved Troen paa vor Herre Jesus Christus ere komne saa vidt, at vi kunne kalde Gud vor Fader, og at den Helligaand i vore Hjerter vidner for os derom og gjør os saa dristige, at vi i denne Tro paa Midleren Christus gladeligen tør træde frem for Gud og for ham oplukke vort Hjerte og vor Mund. Deraf slutter han først, **at vi ere Guds Børn;** og dernæst: **ere vi Børn, da ere vi ogsaa Arvinger, nemlig Guds Arvinger, men Christi Medarvinger.** Det Ene følger af det Andet. Fordi vi have det Mod og den Aand, at vi tør kalde Gud vor Fader, samt gjøre Saadant med Alvor og holde det for lutter Sandhed, saa ere vi ikke alene Børn, men ogsaa Arvinger, nemlig Guds Arvinger og vor Herres Christi Brødre og Medarvinger. Alt dette, siger St. Paulus, maa være sandt, dog **saafremt vi lide med Christus.**

Disse Ord føier han med Flid til, at den, som vil være Christi Broder og Medarving, han maa se til, at han ogsaa er deelagtig i hans Lidelse. Som vilde han sige: Der er vel mange Christne, som gjerne ville være Medarvinger og med den Herre Christus sidde i fuld Besiddelse af Arven, men de ville ikke lide med ham, men skille sig fra ham i dette Stykke, saaat de ikke ville være deelagtige i hans Lidelse. Men det gaar ikke an, siger han; Arven vil ikke følge, med mindre Lidelsen gaar foran. Og Aarsagen hertil er den, at vor kjære Herre og Frelser, Christus selv, har maattet lide, førend han kom til Herlighed; altsaa maa ogsaa vi lide og med den Herre Christus bespottes, forhaanes, bespyttes, tornekrones og dræbes af den hele Verden, førend vi komme til Arvedelen; anderledes kan det ikke være.

Thi vor Tro og Lære fører det med sig, at der maa være Lighed heelt igjennem, nemlig at den, som vil være Christi Broder og Medarving, han maa ogsaa lide med ham; den, som vil leve med, han maa forud dø med; saaledes som det ogsaa er med Brødre i eet Huus, hvilke ikke alene

have det Gode sammen, men ogsaa maa lide det Onde med hverandre, og som man pleier at sige: Hvo som vil spise med, han maa ogsaa arbeide med. Hermed vil St. Paulus have os alvorligen formanede, at vi ikke blive falske Christne, som hos vor Herre Christus alene søge det, som gjør godt og er behageligt; men ville vi blive deelagtige i **Herligheden, som er evig, og over al Maade vigtig,** da maa vi ogsaa først bære **Trængselen, som ikkun er stakket og let,** 2 Cor. 4, 17.

Naar han derfor siger: **Saafremt vi lide med ham,** saa er hans Mening den, at vi ikke alene skulle paa den Maade lide med andre, at det ret gjør os Ondt, naar det gaar dem ilde; ihvorvel saadan Medlidenhed ogsaa bør findes blandt de Christne og er en Barmhjertighedens Gjerning og en skjøn, christelig Dyd; men vi skulle ogsaa selv lide, non solum affectu, sed etiam effectu, det er, ogsaa selv være stedte i samme Lidelse, saaat, ligesom vor Herre Christus blev forfulgt, saaledes skulle ogsaa vi blive forfulgte, og ligesom Djævelen har piint og plaget ham, saaledes skulle ogsaa vi Dag og Nat pines og plages af ham, hvad han da ogsaa gjør med de Christne, og det saaledes, at om ikke vor Herre Gud forhindrede ham, lod han os aldrig nogen Stund i Fred.

Dette hedder **at lide med,** ikke alene med Hjertet, men ogsaa i Virkeligheden, hvorom der i Hebr. 10, 32. flg. staar skrevet: **I have udholdt en stor Kamp med Lidelser, idet I deels selv ved Forsmædelse og Trængsler bleve et Skuespil** 2c. Om en saadan Lidelse taler ogsaa her St. Paulus, saaat, ligesom vor Arv og vor Glæde over, at vi ere Christi Brødre og Medarvinger, ikke alene bestaar i vort Hjerte eller i Haabet, men skal blive en sand og virkelig Arv, saaledes skulle vi ogsaa lide med paa den Maade, at det bliver en sand og virkelig Lidelse, som vi i og med Arven skulle tage paa os. Nu begynder han at trøste de Christne i saadan Lidelse og taler som En, der har erfaret det og er vis i sin Sag; og han gjør det derhos paa en saadan Maade, som om han betragtede dette Liv med halvtillukkede Øine eller gjennem et farvet Glas, men hint med klare Øine, sigende:

Thi jeg slutter, at den nærværende Tids Lidelser ikke ere at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os.

Se kun, hvorledes han vender Ryggen til Verden og Ansigtet mod den tilkommende Aabenbarelse, som saa han intetsteds paa Jorden nogen Ulykke eller Jammer, men kun idel Glæde. Sandelig, om det end gaar os ilde her, siger han, hvad er dog vor Lidelse i Sammenligning med den uudsigelige Glæde og Herlighed, som skal aabenbares paa os? Den er ikke værd at sammenlignes dermed, eller at kaldes en Lidelse. Men det er Feilen, at vi ikke med legemlige Øine se den store og overvættes Herlighed, som vi have i Vente, eller haandgribeligen føle, at vi aldrig skulle dø, og at vi dertil skulle faa et saadant Legeme, som ikke kan lide eller være sygt 2c. Den, som kunde faa dette ret ind i Hjertet, han maatte sige: Om han end ti Gange, hvis det var muligt, blev brændt eller druknet, saa var dette dog Intet mod det tilkommende herlige Liv. Thi hvad er timelig Lidelse, den vare saalænge den vil, imod det evige Liv? Den er ikke værd at berømmes som en Lidelse eller kaldes en Fortjeneste.

Saaledes er min Mening, siger St. Paulus, og I Christne skulle ogsaa lære at mene det Samme; da skulde det snart mærkes, at det Uendelige ikke er at sammenligne med det Endelige; thi hvad er een eneste Skilling imod hele Verden fuld af Dalere; ihvorvel denne Lignelse ikke passer

her, efterſom begge Dele ere forgjængelige. Derfor ere dog al Verdens Lidelſer for Intet at regne mod det herlige, evige Væſen, ſom vi evindeligen ſkulle ſe og beſidde. Derfor beder jeg Eder, kjære Brødre, flyr ikke for nogen Lidelſe, ſelv om I ogſaa blive dræbte. Thi ere I rette Medarvinger, ſaa ſkal det ogſaa være en Deel af Eders Arv, at I lide med. Men hvad er dog denne Lidelſe, naar man vil ſammenligne den med den evige Herlighed, ſom Eder er beredt og af Eders Frelſer, Jeſus Chriſtus, allerede forhvervet Eder. Den er jo ikke værd at ſammenlignes dermed. Saaledes gjør St. Paulus af al Lidelſe paa Jorden en liden Draabe og en liden Gniſt, men af hin Herlighed, ſom vi ſkulle vente, et uendeligt Hav og en ſtor Ild.

Men hvoraf kommer det da, at vi ikke agte ſaadan Lidelſe ſaa ringe og denne Herlighed ſaa ſtor, ſom St. Paulus her gjør? Thi man ſeer jo, hvorledes vi bære os ad. Om man ſiger blot et haardt Ord til En, ſaa vil han ſtrax kaſte Bjerge omkuld og rykke Træer op. De, ſom ere ſaa ømſkindede, forſtaa ikke et Ord af denne St. Pauli herlige Trøſt. Chriſtne ſkulle ikke bære ſig ſaaledes ad; det anſtaar en Chriſten ilde at klage og ſkrige Meget over Uret. Ja, ſiger du, der ſkeer mig dog Uret. Velan, lad det end være ſaa; men hvoraf kommer det, at du regner din Lidelſe ſaa høit og tænker ikke engang paa Himmelen, og hvad du deroppe har at vente? Hvorfor regner du ikke ogſaa det høit? Vil du være en Chriſten, ſaa maa du ſandeligen ikke ſkikke dig ſaaledes. Vil du udføre din Sag, da maa du fare frem paa en ret og ordentlig Maade.

Men her maa det gaa anderledes til. Thi vil du være den Herres Jeſu Chriſti Medarving og dog ikke lide med, vil du være hans Broder og dog ikke blive ham lig, ſaa vil han ſandeligen ikke paa den yderſte Dag erkjende dig for nogen Broder og Medarving, men ſpørge dig, hvor du har din Tornekrone, dit Kors, dine Nagler og Riis, ſpørge dig, om du ogſaa har været et Udſkud for hele Verden, ſaaledes ſom han og alle hans Lemmer have været fra Verdens Begyndelſe af. Og om du da ikke kan fremviſe Saadant, ſaa vil han heller ikke holde dig for ſin Broder. Summa: Vi maa lide med og maa Alle blive ligedannede med Guds Søn, ſom der ſenere ſtaar; ellers blive vi ikke medophøiede til Herligheden.

Saaledes taler ogſaa St. Paulus i Gal. 6, 17.: **Isvrigt volde Ingen mig Fortræd,** og Ingen komme til mig med den Lære, ſom fortjener Venſkab paa Jorden, **thi jeg bærer den Herres Jeſu Mærketegn paa mit Legeme.** Der taler han om ſaadanne Mærketegn, hvormed man paa gamle Malerier har fremſtillet den Herre Chriſtus, idet han har ſit Kors paa ſine Skuldre og rundt omkring ſig Tornekrone, Nagler, Riis ꝛc. Diſſe Tegn, ſiger han, maa ogſaa jeg og alle Chriſtne have, ikke malede paa Væggen, men indtrykte i vort Kjød og Blod. Men dette ſkeer da, naar Djævelen overfalder dig og plager dig indvortes med allehaande Forſkrækkelſe og Hjerteſorg, og derhos Verden udvortes beſpotter dig ſom en Kjætter og, hvor den kan, tager dig i Struben og kvæler dig. Diſſe den Herres Chriſti Mærketegn formaner hermed St. Paulus enhver Chriſten at bære, trøſter altſaa de Chriſtne, at de ikke ſkulle forſkrækkes, om man end tilføier dem alt Ondt. Saaledes ſom man ogſaa nu i nogle Aar her og der har gjort med vore Brødre; men det vil gaa endnu alvorligere til, naar engang vore Fienders Time og Mørkets Magt kommer. Nu plage de os med giftige Ord og Spotſkrifter, men da ville vi komme til at betale med vort Skind. Men lad komme! Der maa dog lides, ſaafremt vi ſkulle komme til Herligheden. Men hvad Nytte de ville have deraf, naar

de have myrdet os, det ville de vel faa erfare.

Derved, at han kalder det en **Herlighed, som skal aabenbares**, viser han tillige, hvoraf det kommer, at man saa nødig vil lide; deraf nemlig, at Troen endnu er svag og ikke vil se ind i den forborgne Herlighed, som endnu skal aabenbares paa os. Thi hvis det var en Herlighed, som man saa for sine Øine, o! hvor særdeles taalmodige Martyrer skulde vi ikke da være! Om En stod paa den anden Side af en Flod med en Kiste fuld af Guld og sagde: Den, som vil vove det og svømmer over, skal faa denne Kiste fuld af Guld, hvilken Svømning skulde der da ikke blive af Hver og En for dette Guldes Skyld, som man saa for sine Øine? Hvad gjør ikke en Vovehals, en Soldat? For fire Gylden om Maaneden gaar han mod Spyd og Kugler den visse Død imøde. Ligesaa en Kjøbmand; han løber og render hele Verden rundt, baade frem og tilbage, for Penge og Gods og vover derfor Liv og Blod og og skjøtter ikke det Ringeste om sin Krop. Hvad maa ikke En lide ved Hoffet, før han kommer did, han har tænkt, om han ellers kommer saalangt? Saaledes kan man i Verden gjøre og lide Alt for Penges, Æres og Magts Skyld, fordi alt Saadant ligger aabent for Alles Øine.

Her derimod, hvor det ikke er saadanne aabenbare Ting, bliver det den gamle Adam svært at tro, at Gud paa den yderste Dag vil give mig et saa skjønt Legeme, et saa glad Sind og en saa reen Sjæl, og at jeg skal blive en større Herre, end nogen Konge nu er paa Jorden. Det Modsatte seer jeg vel, at man snart fordømmer den Ene som Kjætter, snart brænder eller paa anden Maade afliver den Anden, saaat der bliver hverken Herlighed, Gods eller Ære. Derfor falder det os ogsaa saa tungt at hengive os i Lidelsen og vente den forborgne Forløsning og Herlighed. For Verden derimod er ingen Møie og Besvær for stor; den gjør og lider, hvad der saa møder den, for den elendige Mammons Skyld, som Møl og Rust fortære og Tyvehaand rane.

Derfor siger St. Paulus: Jeg veed forvist, at en stor Herlighed forestaar os, mod hvilken alle Lidelser ere slet Intet; men det mangler endnu, at den ikke endnu er aabenbaret. Om derfor ikkun en skarp Vind blæser os i Ansigtet eller en liden Ulykke rammer os, saa begynde vi at skrige og hyle, og gjør saa Meget deraf, at Himmelen fyldes af vore Skrig. Havde vi derimod Troen, saa vilde det være os en ringe Ting, selv om saadan Lidelse varede tredive, fyrgetyve eller endnu flere Aar; ja, vi vilde holde den altfor ringe til at komme i Betragtning som nogen Fortjeneste; vilde Gud kun holde inde med sin Regning paa os for vore Synders Skyld! Ak, hvad vil man dog tale Meget om stor Lidelse eller om Lidelsens Fortjenstlighed? Hvor aldeles uværdige komme vi dog til saadan stor Naade og uudsigelig Herlighed, at vi ved Christus blive Guds Børn og Arvinger, Christi Brødre og Medarvinger.

Derfor skulle vi sige saa: Jeg vil gjerne tie om min Lidelse, ikke gjøre stort Væsen eller Skrig deraf, men taalmodigen bære Alt, hvad min kjære Gud tilskikker og paalægger mig, og dertil endnu takke ham af mit ganske Hjerte, fordi han har kaldet mig til en saa stor og overvættes Godhed og Naade. Men, som sagt, det vil ikke gaa ind i Hjertet for vort elendige og svage Kjøds Skyld, som mere lader sig bevæge af det Nærværende, end af det Tilkommende. Derfor maa den Helligaand her være Skolemester og skænke saadan Trøst i Hjertet.

Men isærdeleshed bør vi her lægge Mærke til, at han siger, at saadan Herlighed skal aabenbares paa **os**; hvorved han giver tilkjende, at ikke alene, saaledes som vi tænke, St. Petrus eller St. Paulus skulle blive

deelagtige i denne Herlighed, men at vi og alle Christne høre med i dette **os**; ja, ogsaa det mindste Barn, som er døbt og dør, faar ved sin Død, hvori det lider med, denne uudsigelige Herlighed, som den Herre Jesus Christus, til hvis Død det er døbt, har forhvervet og skjænket det. Og ihvorvel een Helgen i hint Liv skal være herligere end den anden, saa vil det dog være det samme evige Liv. Kun skal der være en saadan Forskjel, at, ligesom her paa Jorden den Ene er stærkere, skjønnere, mere veltalende end den Anden, medens dog Alle vandre i det samme legemlige Liv, saaledes skal der ogsaa i hint Liv være mange Slags Klarhed eller Herlighed, saaledes som St. Paulus lærer 1 Cor, 15, 40.; og dog skulle Allesammen nyde een evig Salighed og Glæde, og Alles Herlighed skal kaldes en Herlighed; thi vi skulle Alle være Guds Børn.

Dette er nu den **første** Trøst, at vi skulle vende alle Lidelser Ryggen og sige: Hvad er dog min Lidelse, selv om den var ti Gange saa stor og tung, som den er, imod det evige Liv, hvorpaa jeg er døbt, og til hvilket jeg er kaldet? Den er dog ikke værd, at man regner den for en Lidelse ligeoverfor en saadan stor Herlighed, som endnu skal aabenbares paa mig. Saaledes gjør St. Paulus den tilkommende Herlighed ret stor, paadet at denne timelige Lidelse kan synes liden og ringe. Derpaa følger den **anden** Trøst:

Thi Skabningens Længsel venter paa Guds Børns Aabenbarelse; thi Skabningen er Forfængeligheden underlagt, ikke med sin Villie, men ved ham, som lagde den derunder, dog med Haab.

Dette er den anden Trøst, at han fremstiller os den hele Skabning som et Exempel og formaner os til, at ogsaa vi ligesom denne taalmodigen skulle lide al Vold og Uret, som vederfares os fra Djævelens og Verdens Side, samt trøste os med den tilkommende Forløsning. Og i Sandhed er dette en forunderlig Prædiken, hvortil man ellers i Skriften intet Sidestykke finder, at Himmel og Jord, Sol, Maane og Stjerner, Løv og Græs og Alt, hvad der voxer, med stor Sukken og Længsel venter paa vor Herligheds Aabenbarelse. Dette Skabningens Suk har jeg ikke hørt, heller ikke du, men St. Paulus siger her: Jeg hører og seer det, ikke alene paa een Skabning, men paa Alt, hvad Gud har skabt. Hvad er da dette Skabningens Suk og Længsel? Det bestaar ikke deri, at Bladene hvert Aar visne, og at Frugterne falde af og raadne; thi dette er vor Herre Guds Indretning og Anordning, at der hvert Aar skal voxe nye Frugter; heller ikke deri, at et Træ knager, naar man hugger det om. Men deri bestaar det, at Skabningen saa saare nødig ere de Ugudelige underlagt eller, som St. Paulus kalder det, Forfængeligheden underkastet. Den kjære Sol f. Ex., som er den skjønneste og lifligste Skabning, tjener mindst de Fromme; hvor den skinner paa een From, der maa den skinne paa tusinde og atter tusinde Skjelmer, Saadanne, som ere Guds Fiender, Bespottere, Forfølgere, af hvilke Verden er fuld, ligesaa Mordere, Røvere, Tyve, Ægteskabsbrydere; for alle disse maa den lyse under alt deres ugudelige Væsen og Ondskab og saaledes yde de uværdigste, skammeligste og letfærdigste Skjelmer sin skjønne og rene Tjeneste. Dette, siger St. Paulus, gjør Solen hjerteligen ondt; og om den var en fornuftig Skabning, og det skulde gaa efter dens Villie og ikke efter vor Herre Guds Indretning, som uden dens Villie har underlagt den Forfængeligheden, saa vilde den gjerne se, at alle onde Skjelmer ikke fik een eneste Straale af den; men at den maa lyse for dem, det

er dens Lidelse og Kors, hvorover den sukker og klager.

Derfor, ligesom vi Christne lide mange Slags Uret og sukke derover og raabe om Hjælp og Redning i Fadervor, saaledes gjør ogsaa den øvrige Skabning. Om den end ikke har saadanne Tunger og Sprog som vi, saa har den dog et Sprog, som Gud og den Helligaand hører, og forstaar, hvorledes den sukker over den Uret, den maa lide af de Ugudelige, som saaledes misbruge den.

En saadan Tale finder man ellers intetsteds i den hellige Skrift, som den St. Paulus her fører om Skabningens dybe Længsel og Stunden efter Guds Børns Aabenbarelse, idet han ikke alene siger, at den med stor Længsel og Forventning sukker efter sin Forløsning, men ogsaa gjør den lig en Kvinde, som er i Barnsnød. Thi senere siger han, at Skabningen er i Smerte og raaber som en Kvinde i Barnsnød, idet Sol, Maane og Stjerner, Himmel og Jord, det Korn vi æde, Vandet eller Vinen, vi drikke, Oxer, Kjør, Faar, kort sagt Alt, hvad man nogensinde bruger, raaber Ak og Ve over Verden, fordi det er Forfængeligheden underlagt og maa lide med Christus og alle hans Brødre. Dette Veraab kan intet Menneske udtale; thi hvo vil opregne al Skabningen. Derfor er der tilforn fra Prædikestolen med Rette sagt, at paa den yderste Dag ville alle Skabninger raabe Ve over de Ugudelige, fordi de have misbrugt dem her paa Jorden, og anklage dem som Tyranner, hvem de have maattee være underkastede mod al Ret og Billighed.

Dette Skabningens Exempel anfører her St. Paulus de Christne til Trøst; som vilde han sige: Værer ikke saa bedrøvede over Eders Lidelse, som dog er aldlees ubetydelig mod den overvættes Herlighed, som siden skal følge. Derhos ere ikke I de Eneste, som raabe over Uret og lide Trængsel. Al Skabningen lider med Eder og raaber over, at den maa være underkastet den onde Verden. Der er ingen Ko, ingen Kalv, intet Faar ꝛc., som ikke, naar de brøle eller bræge, skrige over alle Ugudelige som over Guds Fiender, som ikke ere værdige at have Nytte af dem, ja ikke engang fortjente at æde en Bid Brød eller at drikke en Taar Vand. Saaledes taler ogsaa St. Augustinus: En Gjerrig er ikke værd det Brød, som han æder, thi han er en Guds Fiende.

Saaledes siger nu St. Paulus, at den hele Skabning længes og er i Angst tilligemed os, som den, der gjerne vilde være sin Vaande kvit; thi den lider som en Kvinde i Barnsnød. Himmelen, Solen, Maanen og Stjernerne vilde gjerne være fri fra sin Tjeneste, ja de vilde gjerne formedelst sin store Lidelse være dunkle og mørke. Jorden vilde gjerne være ufrugtbar, Havet og alle Vande vilde gjerne synke og udtørres, forat kun den onde Verden ikke skulde kunne nyde Godt af dem. Ligesaa skulde et Faar hellere bære Torne end Uld, en Ko heller give den onde Verden Gift end Melk. Men at de maa gjøre det, siger St. Paulus, det gjøre de for hans Skyld, som har underlagt dem med Haab. Derfor vil Gud ogsaa endeligen høre dette Skabningens Raab; thi han har allerede besluttet, at han efter disse 6000 Aar, som Verden nu næsten har staaet vil give den Hvile og gjøre Ende paa den.

Saafremt vore Forældre ikke havde syndet i Paradiis, vilde Verden aldrig være gaaet tilgrunde; men efterat de og vi Alle med dem vare faldne i Synden, maa ogsaa den hele Skabning undgjælde for os og er for vor Synds Skyld Forfængeligheden og Ødelæggelsen underkastet. I disse 6000 Aar, som ere Intet mod det evige Liv, maa den være den fordømte Verden underlagt og yde den al sin Tjeneste, indtil Gud tilintetgjør Verden og for de Udvalg-

tils Skyld atter renser og fornyer Skabningen, saaledes som St. Petrus ogsaa lærer 2 Petr. 3, 13. Thi Solen er nu aldrig saa skjøn, lys og klar, som den var i Begyndelsen, da den blev skabt; men for Menneskenes Skyld er den vel halvmørk, dunkel og besudlet; men paa hin Dag vil Gud atter lutre og rense den gjennem Ild, 2 Petr. 3, 10., saaat den bliver lysere og klarere end den har været i Begyndelsen. Men fordi den nu maa lide for vore Synders Skyld og ligesaavel, ja mere lyse for de argeste Skalke, end for de Fromme, derfor længes den hjerteligen efter hin Dag, da den atter skal faa sit rette Skin og tjene alene de Salige med sit Lys.

Saaledes vilde heller ikke Jorden bære nogen Torne eller Tidsel, hvis den ikke for vore Synders Skyld var forbandet. Derfor længes ogsaa den tilligemed alle Skabninger efter hin Dag, da den med dem skal forandres og fornyes. Dette er Aarsagen, hvorfor St. Paulus her bruger saa underlige Ord og kalder det en Skabningens Længsel, som bestaar deri, at den stedse stunder mod Enden, da den skal blive fri fra den Tjeneste, som den her maa yde de Ugudelige, hvilket ikke kan ske før Guds Børns Aabenbarelse. Derfor venter den saa ængsteligt derpaa og vilde gjerne, at den ikke blev længe forhalet, men kom jo før jo heller. Thi før denne Aabenbarelse holder Verden de Gudfrygtige ikke for Guds, men for Djævelens Børn; derfor spotter, forhaaner, forfølger og dræber den uden Frygt de kjære Guds Børn og mener, at den gjør Gud en Tjeneste dermed. Derfor raaber ogsaa den hele Skabning: Ak, ak! vil der da ikke snart blive en Ende paa denne Jammer, og naar vil dog Guds Børns Herlighed begynde?

Men at dette er Skabningens Lidelse og Suk, det giver St. Paulus tydeligen tilkjende med disse Ord: **Skabningen er Forfængeligheden underlagt, ikke med sin Villie.** Han gjør altsaa af den hele Skabning, Sol, Maane, Ild, Luft, Vand, Himmel og Jord og Alt, som er deri, idel arme, fangne Trælle. Hvem tjene de da? Ikke vor Herre Gud, heller ikke fornemmelig vor Herre Guds Børn, thi disse have allermindst godt af Skabningen. Hvem da? Forfængeligheden; det er, de gaa ikke i den rette Tjeneste, saaledes som de gjerne vilde. Solen f. Ex. vilde heller lyse alene for St. Paulus, St. Petrus og andre Fromme; derimod under den ikke de onde Skalke som Judas, Pilatus, Herodes, Annas, Caiphas ꝛc. den ringeste Straale af sit Skin; thi det er dog en forgjæves Tjeneste, som ikke gavner dem. Men til det Første havde den Lyst og vilde holde det for idel Vinding, om den fik lyse for St. Petrus, St. Paulus ꝛc.; thi paa saadanne fromme Folk var dens Tjeneste vel anvendt. Men nu maa den ligesaavel lyse for de onde Skalke, som for de Fromme; ja, hvor den tjener een From, der er der vel Tusinde, som misbruge dens Tjeneste.

Saaledes er det ogsaa med alle andre Skabninger, saasom Guld, Sølv, Malm, Viin, Øl, Korn, Kjød, Fisk, Smør, Uld ꝛc. Hvem tjene de? Fortvivlede Skjelmer, som til Tak bespotte Gud, fordømme hans hellige Evangelium og myrde hans Christenhed; derfor er deres Tjeneste ganske spildt. Derfor siger St. Paulus: Skabningen er Forfængeligheden underlagt; den maa tjene, ikke med sin Villie, nei tvertimod sin Lyst. Thi Solen skinner ikke derfor, at en Stratenrøver ved dens skjønne Lys skal myrde; men den saa langt hellere, at han tjente Gud og gjorde Menneskene godt; fordi han nu ikke gjør det, saa er den kjære Sols Tjeneste spildt, og den gjør den saare ugjerne. Men hvad kan den gjøre derved? Ligeledes, naar en ond Tyran eller en skammelig Skjøge bærer en gylden Kjæde eller en Guldring, hvad kan det kjære Guld gjøre dertil? Det er vor Herre Guds gode Skab-

ning og vilde vel heller tjene fromme Folk; men den ædle Skabning maa lide Saadant og tjene den onde Verden mod sin Villie, dog med det Haab, at denne dens Tjeneste engang skal ophøre. Og den gjør dette af Lydighed mod Gud, som har paalagt den Saadant, paadet han maa erkjendes som en barmhjertig Gud og Fader, der, saaledes som Christus lærer, **lader sin Sol opgaa over Onde og Gode** ꝛc. For hans Skyld tjener den kjære Sol Forfængeligheden og yder forgjæves sin Tjeneste og Velgjerning. Men vor Herre Gud skal vel i sin Tid vide at finde Saadanne, som misbruge den skjønne Sol og andre af hans Skabninger, samt rigeligen gjengjælde Skabningen dens Tjeneste.

Altsaa drager den kjære St. Paulus det hellige Kors gjennem al Skabningen, saaat Himmel og Jord og Alt, hvad deri er, lider med os. Derfor skulle vi ikke klage og græde saa jammerligen, naar det gaar os ilde, men med Taalmodighed vente paa vort Legemes Forløsning og paa Herligheden, som skal aabenbares paa os; isærdeleshed, fordi vi vide, at al Skabningen med stor Smerte og Længsel, som en Kvinde i Barnsnød, sukker efter Guds Børns Aabenbarelse; thi da skal jo ogsaa dens Forløsning begynde, saaat den ikke længer skal være Forfængeligheden underlagt og tjene den, men villigen og med al Glæde tjene Guds Børn alene. Imidlertid bærer den sit Kors for Guds Skyld, som har underlagt den med Haab, saaat man kan være vis paa, at det ikke evindelig skal blive saaledes, men engang maa have en Ende, naar den evindeligen bliver forløst.

Saaledes gjører ogsaa I, kjære Christne, siger St. Paulus, og betænker dette, at ligesom Skabningen skal fryde sig med Eder paa den yderste Dag, saaledes sørger den nu med Eder; derfor ere ikke I de Eneste, som maa lide, men den hele Skabning lider med og venter ogsaa paa Eders Forløsning, som skal være saa herlig og stor, at Eders Lidelse ikke er værd at lignes dermed.

Den anden Prædiken.

Vi have hidtil hørt, hvorledes St. Paulus har trøstet de Christne i deres Lidelse med den tilkommende, ubegribelige, evige Herlighed, som i hint Liv skal aabenbares paa os, samt til deres Trøst fremstillet den hele Skabning, ligesom i een eneste Person, som den, der altid lider med Christenheden. Saaledes har han med sit skarpe apostoliske Syn seet det kjære, hellige Kors hos alle Skabninger. Dette stiller han os for Die og siger: Det er ikke at undres over, at vi Christne lide; thi vi kunne vel fortjene det af Verden med vor Prædiken og Revselse; men Skabningen maa lide aldeles uskyldig, og det saaledes, at den maa være fangen, samt onde Mennesker, ja Djævelen selv underkastet.

Om nu Solen skulde tale og fortælle sine Historier fra Adam af, hvad for Jammer og Elendighed den har oplevet og seet, saa skulde den visseligen tale om det store Kors, at den har maattet tjene saamange Ægteskabsbrydere, Tyve og Mordere, ja hele Djævelens Regimente. Og dog er den en saa skjøn, ædel og reen Skabning, at den billigen ikke burde tjene Nogen uden alene Gud, hans Engle og de fromme Christne, som takke Gud derfor. Men i dets Sted maa den tjene dem, som bespotte og foragte Gud og bedrive allehaande Ondskab og Utugt. Ihvorvel den nu ikke gjerne gjør Saadant, saa er den dog Gud lydig, og ikke den alene, men den hele Skabning.

Hermed har han talt saare herligt og trøsteligt, idet han af alle Skabninger gjør idel Martyrer, som maa lide al Uret, dog mod sin Villie. Thi Skabningen siger ikke, at Djævelen og de onde Mennesker gjøre Ret deri, at de saa skammeligen misbruge den. Men den lader det ske saaledes for hans Skyld, som har underkastet den For-

fængeligheden, og haaber derhos, at det med Tiden skal blive anderledes og bedre, da den igjen skal blive brugt paa den rette Maade og al Misbrug afskaffet. Saaledes henviser St. Paulus ogsaa den hele Skabning til et andet Liv og siger, at den er ligesaa træt af dette Liv som vi og med os tænker paa et nyt Væsen og Liv. Thi dette mener han med Skabningens dybe Længsel, at den ikke tænker at forblive saaledes, som den nu er, men skuer med os op mod Himmelen og haaber at komme fra dette skjændige Liv ind i et bedre, hvor den da ogsaa skal blive fri fra Forkrænkelighedens Trældom, saaledes som Apostelen senere viser.

Og med disse Ord giver han at forstaa, at den hele Skabning skal blive endnu langt skjønnere og herligere, end den nu er, da den endnu med os maa være Tyrannerne underkastet, som misbruge vor Ære, Liv og Gods i deres Ondskab, ligesom Djævelen misbruger vor Sjæl. Dette maa vi lide som de, der paa Jorden ere fangne i Djævelens Rige, og den hele Skabning med os; thi Jorden maa lade sig træde paa og bruge af mangen en arg Skalk og give ham hans Næring; ligesaa Luft, Ild, Vand ꝛc., saaat altsaa enhver Skabning har sit Kors, dog med det Haab, at der engang skal blive en Ende paa Legen.

Og det er saare trøsteligen talt, at han fremfører den hele Skabning og gjør den ligesom til een Person, der har eet Forlangende med os, at komme fra dette Liv i et andet; saaat vi jo med Vished kunne vide, at vi endnu ikke have det rette Liv, men have et andet Liv ivente, som skal være vort rette Liv. Saaledes venter Solen en anden Prydelse, som den skal have tilligemed Jorden og alle andre Skabninger, nemlig, at de skulle blive rensede fra alt Djævelens og Verdens Misbrug.

Men dette, siger han, **skal ske, naar Guds Børn aabenbares.** Her paa Jorden ere de vel Guds Børn, men de ere endnu ikke i sin Herlighed, ligesom heller ikke Solen endnu er i sin rette Herlighed, efterdi den er Forfængeligheden underlagt; men den stunder efter Enden, som forestaar den, da dens Tjeneste engang skal ophøre. Paa dette venter den tilligemed den hele Skabning og alle Hellige med idelige Sukke og forbliver imidlertid underlagt Forfængeligheden, det er, Djævelen og den onde Verden, alene for Guds Skyld, som har lagt den derunder, dog med Haab, at det ikke skal vare evigt. Saaledes ere vi ogsaa allerede her paa Jorden Guds Børn og salige, saafremt vi tro og blive døbte, saaledes som det staar skrevet Marc. 16, 16., og Joh. 1, 12.: **Saa Mange, som ham annammede, dem haver han givet Magt at blive Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn** ꝛc. Daaben seer man, de Børn, som blive døbte, seer man ogsaa; Evangeliet hører man; saa føle vi ogsaa selv i vore Hjerter den Helligaands Vidnesbyrd om, at vor Tro, hvor svag den end er, dog er retskaffen. Men hvo seer paa os, at vi ere Guds Børn? Hvo vil kalde saadanne Folk Guds Børn, som blive kastede i Fængsel og saa grueligen piinte og paa alle Maader plagede, som vare de Djævelens Børn og idel fordømte og forbandede Folk?

Derfor siger St. Paulus med Rette, at **Guds Børns Herlighed endnu er skjult, men skal aabenbares paa dem;** ligesom han ogsaa Col. 3, 3 flg. siger: **Eders Liv er skjult med Christo i Gud. Naar Christus, vort Liv, aabenbares, da skulle ogsaa I aabenbares med ham i Herlighed.** Men medens de leve paa Jorden, ere de ikke smykkede med Guds, men den lede Djævels Farve. Thi Djævelens Børn tilkommer det at lægges i Bolt og Jern, plages og lide alt Ondt. Men Saadant skeer ikke; de ere tvertimod vel tilmode, rige, mægtige, vældige, have Ære, Penge og Gods nok og bære derhos vor

Herre Guds Farve og Navn, som om de stode sig saare godt med ham. Derimod holde de os for Kjættere og Guds Fiender, saaat det her gaar ganske forkjert til. De, som ere Guds Børn, men hedde Djævelens, og de, som ere Djævelens Børn, dem kalder man Guds Børn. Dette gjør da de Fromme ondt, ja Himmel og Jord og alle Skabninger raabe og klage derover og se kun saare ugjerne, at de saaledes maa være Forfængeligheden underlagte og lide dette, at de Ugudelige misbruge dem mod Guds Ære saaat Gud ikke kan komme dertil, at hans Navn helliges, hans Rige fremmes og hans Villie skeer paa Jorden som i Himmelen.

Efterdi nu Guds Børn ere saa forborgne og endnu ikke kunne bære sin rette Farve, saa raaber, siger St. Paulus her, al Skabningen med os, at vor Herre Gud dog maa aabne sin Himmel, stige ned og skille sine Børn fra Djævelens Børn. Thi hans Børn ere paa Jorden altfor dybt skjulte, og der ligger en altfor tyk Hud over de Ugudeliges Øine, saaat de ikke kunne kjende Guds Børn. Deres Lære, hvormed de prise Guds Naade, som os er bevist i Christus, maa hedde Vildfarelse, Løgn, Kjætteri og Djævelens Lære. Derfor siger han, at al Skabningen venter med os paa Guds Børns Aabenbarelse.

Paa denne Maade taler ogsaa St. Johannes 1 Joh. 3, 2.: **I Elskelige! nu ere vi Guds Børn, og det er endnu ikke aabenbaret, hvad vi skulle vorde; men vi vide, at naar han aabenbares, vi da skulle vorde ham lige.** Naar nemlig vor Herre Christus kommer med sine Engle og vi rykkes hen i Skyerne for at møde ham i Luften, da vil han bringe med sig et saadant Lys blandt Guds Børn, at man skal sige, de ere ret prydede efter sit Navn, langt herligere, end Verdens Børn havde været, naar de, medens de levede, klædte sig i Fløiel, Purpur, Silke og gyldne Klæder ligesom den rige Mand. Thi da skulle vi bære vor rette Farve og skinne som Solen i vor Faders Rige og aabenbares i saadan Herlighed, at Ingen kunde have tænkt, at den fattige Lazarus, som laa saa elendig for den Riges Dør, skulde blive saa skjøn og herlig. Derom læs videre Viisd. Bog 5, 2.

Dette Haab, siger han, have vi og med os den hele Skabning, som for vor Skyld ogsaa skal blive luttret og fornyet paa det Herligste, saaat man skal sige: Dette er først en skjøn Sol, et herligt Træ, en kostelig, liflig Blomst ꝛc. Fordi nu dette, siger jeg, er vort Haab, saa skulle vi ogsaa være saa stolte, at vi ikke agte den ringe Lidelse, som kan møde os i dette Liv; thi hvad er den dog mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os? Ja, vi skulle i hint Liv maatte sige til os selv: Skam dig dog! jeg er dog ikke værd at kaldes et Guds Barn, siden jeg paa Jorden har agtet min Lidelse saa høit og denne overvættes Glæde og Herlighed saa ringe. Ak, hvis jeg endnu var i Verden og vidste, at en saadan Glæde var mig beredt, saa vilde jeg gjerne, om det var muligt, i tusinde Aar ligge i Fængsel, være syg, blive forfulgt eller lide anden Ulykke; thi nu seer og erfarer jeg, at det er sandt, at al Verdens Lidelse er slet Intet mod den Herlighed, som nu er aabenbaret paa Guds Børn.

Men man finder nu Mange, ogsaa blandt dem, som ville være Christne, saa aldeles fulde af Utaalmodighed, at de neppe taale at høre et haardt Ord, om de end vel have fortjent det; og før de ville lide en Smule Forsmædelse eller Skade for Evangeliets Skyld, fra Verdens Side, før lade de Evangeliet og Christus fare. Men hvorledes ville de bestaa paa hin Dag? Derfor, kjære Venner, lader os være kloge, medens vi endnu have Tid, og ikke agte den timelige Lidelse saa høit, men hengive os med Taalmodighed deri efter St. Pauli

Lære, saaledes som Skabningen gjør. Jorden tænker: Jeg lader mig pløie og dyrke, og dog er det de Christne, hvem det kommer mindst tilgode, medens de Fleste, som nyde Godt af mig, ere arge og onde Skjelmer; men hvad kan jeg gjøre derved? Jeg vil taale det, lade mig pløie og omgrave, fordi min Gud saa vil have det, og derhos haabe, at det engang skal blive anderledes, saaat jeg ikke mere skal være Forfængeligheden underlagt og tjene Guds Fiender.

Paa denne Maade taler ogsaa St. Petrus om Skabningens Forandring i 2 Pet. 3, 10. 13.: **Himlene skulle forgaa med stort Bulder, men Elementerne skulle komme i Brand og opløses. Men vi forvente efter hans Forjættelse, nye Himle og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed bor.** Som vilde han sige: Ligesom nu paa Jorden den største Deel ere Skalke og Skjelmer, som ikke gjøre vor Herre Guds Villie, saaledes som den skeer i Himmelen, saaledes skal der paa hin Dag ogsaa paa Jorden bo idel Retfærdighed og Hellighed, det er, idel fromme, gudfrygtige, retfærdige Mennesker. Og ligesom der i Himmelen er idel Retfærdighed og Djævelen er udkastet derfra, saaledes skal han ogsaa tilligemed alle Ugudelige paa den yderste Dag udkastes fra Jorden, saaat der skal være idel hellige Mennesker i Himmelen og paa Jorden, som i fuldkommen Glæde skulle besidde alle Ting, og altsaa de Udvalgte alene eie baade Himmel og Jord. Dette mener St. Petrus, naar han siger: **Vi forvente nye Himle og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed bor.** Men St. Paulus føier til, at ikke alene vi vente derpaa, men at ogsaa den hele Skabning sukker og raaber med os og stunder derefter.

Men paadet man ikke skal fordømme og laste Skabningen, som om den syndede deri, at den saaledes lader sig misbruge, saa siger St. Paulus: Det er vel sandt, at den er Forfængeligheden underlagt, men dog mod sin Villie. Ligesom det ikke er med min Villie, at man skjælder mig for en Kjætter og Forfører, men jeg lider det for Guds Skyld, som lader det ske saaledes, og bliver ikke ved denne Lidelse deelagtig i den Synd, som Sandhedens Fiender paa mig gjøre sig skyldig i, idet de saaledes udskjælde mig. Saaledes er det ogsaa med Skabningen; den taaler dette Misbrug for hans Skyld, som har lagt den derunder. Efter dette Exempel skulle I Christne ogsaa gjøre. Solen siger: Jeg er din Skabning; derfor vil jeg gjøre og lide, hvad der er din guddommelige Villie. Saaledes skal ogsaa du, min Christen, gjøre, naar vor Herre Gud tilskikker dig en Lidelse og siger: Taal dette Lidet for min Skyld; jeg vil betale dig det. Ja gjerne, kjære Gud, skulle vi svare; fordi du saa vil have det, vil jeg hjertelig gjerne gjøre det.

Thi Skabningen skal og selv blive frigjort fra Forkrænkelighedens Trældom til Guds Børns Herligheds Frihed.

Ikke vi Christne alene, siger han, skulle blive forløste, men ogsaa Skabningen, som er fangen, haaber som et armt, fangent Menneske, at den med os skal forløses. Saaledes er Solen, Maanen og alle Skabninger Djævelens og de onde Menneskers Fanger, thi de maa tjene dem under allehaande Synder og Laster. Derfor sukke og klage de og vente paa Guds Børns Aabenbarelse, da Djævelen med alle Ugudelige skal nedstødes til Helvede og i al Evighed hverken se Sol eller Maane mere, aldrig nyde nogen Draabe Vand, aldrig indaande Luften, men for evigt være berøvet al Skabningens Velgjerning.

Derfor siger han: **Skabningen skal frigjøres fra Forkrænkelighedens Trældom;** som vilde han sige: Den maa nu tjene det skjændige Væsen paa Jorden; thi Sol, Maane og alle Skabninger maa være Djæ-

velens og de Ugudeliges Trælle. Gud vil nemlig saa have det, at hans skjønne Skabning skal ligge under Djævelens og hans Lemmers Fødder og en Tid lang tjene dem. Paa samme Maade, som nu for Tiden mangen ædel Sjæl maa tjene en skjændig Tyran eller Tyrk, fordi vor Herre Gud har henkastet ham i en saadan Stilling, hvor han maa være Skopudser for en Tyrk eller gjøre endnu ringere Tjeneste og dertil lide alt Ondt af ham.

Saaledes viser nu Apostelen med disse Ord: Skabningen skal og selv blive frigjort fra Forkrænkelighedens Trældom, at før den yderste Dag maa alle Skabninger, som Gud har skabt, være Tjenere og Tjenerinder, ikke for de Fromme, men for Djævelen og de onde Mennesker. Nu ynkes St. Paulus selv over den kjære Sol og den øvrige Skabning, at den maa være Djævelens og Tyrannernes Tjener; men den gjør det ikke gjerne, ligesom heller ikke vi gjerne vilde være under Tyrken. Men den taaler det dog og venter. Hvorpaa? Paa Guds Børns Herligheds Frihed, da den ikke alene skal blive forløst fra sin Tjeneste, saaat den ikke mere skal tjene nogen ond Skjelm, men ogsaa blive fri og langt skjønnere, end den nu er, og for Fremtiden alene tjene Guds Børn og ikke mere være fangen under Djævelen, saaledes som den nu er.

Thi vi vide, at hele Skabningen tilsammen sukker og er tilsammen i Smerte indtil nu.

Dette er en forunderlig Tale af St. Paulus; Skabningen, siger han, veed, at den ikke alene skal blive fri fra Forkrænkelighedens Trældom, men at den ogsaa skal blive herligen prydet og smykket. Did vilde den gjerne komme strax, og higer saa stærkt derefter som nogen ung Pige efter Dandsen; thi den veed, hvor skjøn den skal blive; derfor sukker den og er i Smerte bestandig; ligesom vi Christne ogsaa længes og af Hjerte ønske, at det snart havde en Ende med Tyrken, Paven og den skjændige Verden. Thi skulde En ikke blive træt af at se og høre saadan Ondskab, Synd og Gudsbespottelse mod Christus og hans Evangelium, saaledes som Loth i Sodomma maatte se og høre derpaa? Derfor siger St. Paulus, at Skabningen venter med Længsel og Smerte paa Guds Børns Aabenbarelse og herlige Frihed, og er ikke alene om denne Længsel.

Men ogsaa vi selv, siger han videre, **vi, som have Aandens Førstegrøde, sukke i os selv, idet vi forvente en sønlig Udkaarelse, vort Legemes Forløsning.** Vi bede og raabe med stort Suk og Længsel i Fadervor: **Tilkomme dit Rige,** det er: Hjælp, kjære Herre at din herlige Tilkommelses salige Dag snart maa komme, at vi kunne blive forløste fra den onde Verden, som er Djævelens Rige, og fra den gruelige Plage, som vi udvortes og indvortes baade af onde Mennesker og af vor egen Samvittighed maa lide. Tilintetgjør alt mere og mere den gamle Madikesæk, paadet vi dog engang maatte faa et andet Legeme, som ikke er saa fuldt af Synd og tilbøieligt til al Ondskab og Ulydighed, som det vi nu have, ja, som ikke mere behøver at være sygt, lide Forfølgelse og dø, men, forløst fra al legemlig og aandelig Ulykke, vorder ligt dit forklarede Legeme, kjære Herre Jesus Christus, at vi saaledes endeligen kunne komme til vor herlige Forløsning! Amen.

Men St. Paulus bruger her et besynderligt Ord, som vi ikke have kunnet gjengive anderledes end ved **at være i Smerte.** Men egentlig betegner det en saadan Smerte og Vaande, som en Kvinde i Barnsnød føler, naar hun Intet hellere ønsker, end at Barnet var født, og at hun igjen var frisk; dette ønsker og længes hun efter fremfor al Verdens Penge, Gods, Ære, Glæde og Magt. Aldeles det samme Ord bruger St. Paulus her om Skabningen; den er

ligesom i Barnsnød og stunder med Smerte efter at blive født paany og blive fri fra sin Trældom. Sig mig nu her, hvo skulde kunne se Saadant paa Skabningen, at den ligger i Fødselssmerte? Ingen Fornuft eller menneskelig Viisdom, den være saa høi, den være vil, kan tænke eller tro Saadant. Nei, siger den, Solen er en saa skjøn, liflig, trøstelig Skabning, at den ikke kan være skjønnere eller lifligere; ligesaa: hvad feiler Maanen, Stjernerne, Jorden ꝛc.? Er det ikke skabt saare skjønt Altsammen? Hvo vilde da sige, at Skabningen ligger i Fødselssmerte eller ugjerne er i dette sit Væsen?

St. Paulus siger det dog, at den er ganske træt af det Væsen, hvori den nu er, og ligesaa gjerne vilde være det kvit, som en Kvinde ønsker, at hendes Barn var født. Det er rette apostoliske og aandelige Øine, som seer alt Saadant i Naturen. Derfor vender han ogsaa denne Verden Ryggen og agter hverken Glæde eller Lidelse i dette timelige Liv, men stoler alene paa det tilkommende og evige Liv, som han dog hverken seer eller føler. Og saaledes trøster han herligt og mægtigt de Christne, idet han fører dem med den hele Skabning ind i hint Liv, dog i Haabet, at dette syndige Liv først maa tage en Ende.

Derfor skulle de, som tro paa Christus, være sikkre og visse paa den evige Herlighed og med al Skabningen sukke og raabe, at vor Herre Gud dog maa ile med at hidføre den salige Dag, da dette Haab skal vorde opfyldt. Thi just derfor har han ogsaa befalet os at bede i Fadervor: **Tilkomme dit Rige.** Den kjære Gud, som har befalet os at gjøre Saadant, han give ogsaa Naade og Hjælp, at vi gjøre det og derhos stadigen tro, at vi omsider skulle komme til saadan Herlighed! Thi vor Tro skal ikke hjælpe os til Penge og Gods i denne Verden, men til at komme til et andet Liv. Thi vi ere ikke døbte til dette nærværende Liv, høre heller ikke for dets Skyld Evangeliet, men det sigter Altsammen til det evige Liv. Gud give, at den samme glade og salige Dag, vor Forløsnings og Herligheds Dag, snart maa komme, og vi saaledes faa erfare det, som vi nu i Ordet høre og tro! Amen.

Fjerde Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 6, 36—42.

Jesus sagde til sine Disciple: Derfor værer barmhjertige, som Eders Fader og er barmhjertig. Og dømmer ikke, saa skulle og I ikke dømmes; fordømmer ikke, saa skulle I ikke fordømmes; forlader, saa skal Eder forlades; giver, saa skal Eder gives; en god, knuget og skuddet og overflødig Maade skulle de give i Eders Skjød; thi med den samme Maade, som i maale med, skal Eder maales igjen. Men han sagde dem en Lignelse: mon en Blind kan lede en Blind? Skulle de begge falde i Graven? Discipelen er ikke over sin Mester, men hver, som er fuldkommen, skal være som hans Mester. Men hvi seer du Skjæven i din Broders Øie, men Bjælken i dit eget Øie bliver du ikke var? Eller hvorledes kan du sige til din Broder: holdt, Broder! jeg vil drage Skjæven ud, som er i dit Øie, du, som ikke selv seer Bjælken i dit Øie? Du Øienskalk! Uddrag først Bjælken af dit Øie, og da kan du se til at uddrage Skjæven, som er i din Broders Øie.

Paadet man desto bedre maa kunne forstaa dette Evangelium, maa vi først svare vore Modstandere, som forekaste os denne Text som en stærk og fast Grund for sin Lære og trodse derpaa, som havde de dermed allerede noksom beviist, at man ved Gjerninger kan erhverve Syndernes Forladelse og det evige Liv. Her, sige de, staar jo klart og tydeligt skrevet: **Forlader, saa skal eder forlades.** Hvad kan man anføre mod saadanne klare Sprog? Derfor følger heraf med Visshed, at man kan faa Syndernes Forladelse gjennem gode Gjerninger. De ville altsaa af disse og lignende Sprog om Gjerningerne have beviist, at vi ved egen Fortjeneste blive retfærdige og salige, og skjælde og fordømme os som Kjættere, fordi vi lære, at vi blive salige alene ved Troen paa Jesus Christus, som jo for os er korsfæstet og død, for os har hengivet sit Legeme og for os udgydt sit Blod til Syndernes Forladelse. De gjøre altsaa Christus aldeles unyttig for os og kalde Læren om Troen ligefrem Vildfarelse og Løgn. Her skeer det altsaa, at den ene Blinde leder den anden.

Nu vel, vi lade dem kun fare, efterdi de jo ville være blinde og forstokkede; men laa det dem alvorligt paa Hjerte at erkjende Sandheden, saa kunde de let af dette Evangelium se, hvorhen saadanne Sprog egentlig sigte, og hvorledes de maa udlægges. Thi Evangeliet siger jo tydeligen, at Jesus her ikke taler med dem, som nu først skulle faa Naade, men med sine Disciple, som allerede ere Naadens Børn og retfærdige, og som derhos af ham udsendes, forat de ogsaa for Andre skulle prædike saadan Naade og Salighed. Deraf følger da klarligen, at de allerede have Syndernes Forladelse, ere fromme og retfærdige, og skulle ikke nu først blive det gjennem Gjerningerne. Med Saadanne, siger jeg, er det, han taler og lærer dem, hvordan de skulle forholde sig mod sine Fiender, nemlig saaledes, at naar de forfølges af dem, skulle de ikke forfølge dem igjen, men taalmodigen lide alt Saadant og derimod bevise dem alt Godt.

Derfor er nu ikke Meningen den, at de nu først ved saadanne Gjerninger som her opregnes, skulle erholde Syndernes Forladelse og den Retfærdighed, som gjælder for Gud; men Christus taler her ganske enfoldigt med sine Disciple, som han har udvalgt og givet Navn af Apostler, saaledes som St. Lucas foran dette Evangelium fortæller. Han lærer dem her hvorledes de skulle forholde sig, naar de nu skulle prædike. Som vilde han sige: I kjære Disciple, jeg sender Eder som Faar midt iblandt Ulve og befaler Eder et saadant Embede, at I skulle prædike, og de Andre, at de skulle høre, annamme og tro Eders Prædiken. Under dette vil det gaa Eder saaledes, at I ville komme til at fortørne Verden og faa den til Fiende, samt finde ligesaa megen Kjærlighed og Venskab hos den, som Faarene hos Ulvene; thi den vil blive harm og galen over Eders Prædiken og vil ingenlunde taale den.

Beflitter Eder derfor paa at føre et bedre Liv og Omgjængelse end Eders Fiender, som med sin Dømmen og Fordømmen øve allehaande Ubarmhjertighed mod Eder, og derhos, saalangt fra at tilgive Eder nogen Synd, meget mere udraaber Eders bedste Gjerninger og Velgjerninger som Synd; derhos skulle de ikke alene Intet give Eder, men ogsaa ovenikjøbet tragte efter det, som tilhører Eder, og med Magt fratage og forholde Eder det. Saaledes ville de handle mod Eder; men vogter Eder, at I ikke blive dem lige; men naar de dømme, saa dømmer I ikke; naar de fordømme, saa velsigner I; naar de hevne sig, saa tilgiver I; naar de tage, saa giver I; thi just Saadant lærer Herren kort ovenfor, naar han siger: **Elsker Eders Fiender, gjører dem Godt, som Eder hade; velsigner dem, som Eder**

forbande, og beder for dem som gjøre Eder Skade ꝛc.

Paa denne Maade formaner ogsaa St. Paulus Rom. 12, 18 flg. de Christne og siger: **Dersom det er muligt, da holder Fred med alle Mennesker, saavidt det staar til Eder. Hevner Eder ikke selv, I Elskelige, men giver Vreden Tid.** Netop det samme lærer Christus her, naar han siger: **Værer barmhjertige, dømmer ikke, fordømmer ikke**, hevner Eder ikke, giver og hjælper Enhver, paadet I ei maa blive ligesaa onde som Eders Fiender, men at meget mere de ved Eders gode og venlige Omgjængelse maa faa Aarsag til at give Eder et godt Vidnesbyrd og tilsidst gaa i sig selv og sige: Se, disse Folk dømme og fordømme vi og øve al vor Ondskab paa dem; de derimod værge og hævne sig ikke, men lide taalmodigen Alt og overvinde derhos det Onde med det Gode. Det kan sandeligen ikke være onde Mennesker, som have saa stor Taalmodighed og betale Ondt med Godt; jeg vil ogsaa holde mig til dem, efterdi de ikke gjøre eet eneste Menneske nogen Skade, om de end have god Aarsag dertil ꝛc.

Heraf kan man nu letteligen mærke, at Christus her ikke lærer, at man skal blive from og retfærdig ved Gjerninger, men at han formaner dem, som allerede ere fromme og retfærdige, at de skulle være barmhjertige, ligesom deres himmelske Fader er barmhjertig, paadet Hedningerne derved maatte forbedres, og de selv altsaa med sit barmhjertige og uskyldige Liv, lokke de Vantro, saaat disse ikke alene ved deres Prædiken, men ogsaa ved deres gode Omgjængelse kunde omvendes og forbedres. Det Samme lærer ogsaa St. Paulus Corinthierne i 1 Cor. 7, 13.: **Om en Kvinde haver en vantro Mand, og det behager ham at bo hos hende, hun forlade ham ikke**, saafremt han vil taale, at hun forbliver som Christen. Og Grunden er den, at det kan hænde, at Manden ved sin christne Hustrus Dyd bliver bevæget til at omvende sig og sige: Jeg seer paa min Hustru, at de Christne ere brave Folk; derfor vil jeg ogsaa blive en Christen.

Saaledes læser man ogsaa om Monica, St. Augustins Moder, som havde en sær og underlig Mand, der tillige var en Hedning. Men hvad gjorde hun? Hun forstod at være saaledes mod ham, at han ikke gjorde hende nogen Fortræd. De andre christne Kvinder undrede sig meget herover, gik til hende og klagede over sine Mænd, som de, uagtet de vare Christne, dog ikke i Noget kunde gjøre tilpas, og som derhos skjældte og slog dem, samt spurgte hende, hvorledes hun bar sig ad med sin Mand, siden han ikke slog hende, da han dog ikke alene var en sær Mand, men tillige en Hedning. Den kjære Monica svarer dem og siger: Jeg frygter for, at I give Eders Mænd Aarsag dertil; vare I dem underdanige og ikke modsagde dem eller ikke svarede dem igjen paa ethvert Ord, men i Taalmodighed gave efter og vare dem lydige eller forsonede dem ved venlige Ord, saa vilde vel I ogsaa gaa fri for Slag. Thi saaledes pleier jeg at gjøre med min Mand; naar han skjælder, saa beder jeg; vredes han, saa giver jeg efter, eller giver ham gode Ord. Dermed har jeg ikke alene stillet hans Vrede, men ogsaa bragt det derhen, at han har omvendt sig og er bleven en Christen. Se, denne skjønne Frugt kom deraf, at den kjære Monica var barmhjertig mod sin Mand og ikke dømte eller fordømte ham ꝛc. Saaledes kan det endnu ofte ske, at en vantro Ægtefælle kan blive omvendt ved den anden, som er troende, saaledes som St. Paulus siger.

Saaledes skulle I Christne og gjøre, siger Herren her, efterdi I ere Naadens og Fredens Børn og ikke Vredens og Uenighedens, samt ere dertil kaldte, at I skulle arve Velsignelsen. Derfor skulle I ogsaa

bringe Velsignelsen ud blandt Menneskene, først gjennem Eders Prædiken og aabenbare Bekjendelse og dernæst ogsaa gjennem Eders udvortes gode Omgjængelse, saaat, naar de Vantroe dømme og fordømme Eder, vise Ubarmhjertighed mod Eder og tage, hvad Eder tilhører, I da ere barmhjertige mod dem, ikke hevne Eder paa dem, men give og tilgive dem, ja endog elske og velsigne dem, samt tale det Bedste om dem baade for Gud og Verden; saaat de altsaa paa Eders gode Omgjængelse kunne mærke, at I ere fromme, uskyldige Mennesker, som ikke alene taale det Onde, men ogsaa gjengjælde Ondt med Godt. Dette vil skaffe Eder et godt Navn blandt Hedningerne og berede mig, som er Eders Herre og Gud, Priis og Ære.

Du seer altsaa, at denne Text aldeles ikke tilsteder, at man af den vil slutte, at Syndernes Forladelse erholdes gjennem Gjerninger; thi Christus taler her med dem, som allerede ere Naadens Børn, og lærer dem ikke, hvorledes de ved Gjerninger skulle faa Syndernes Forladelse, saaledes som Papisterne drømme om, thi den have de allerede forud af Naade; men han lærer dem, hvorledes de naar de nu skulle træde frem og prædike, skulle forholde sig mod de Mennesker, som forfølge, dømme og fordømme dem og tilføie dem allehaande Plager og Ulykker, at de nemlig skulle gjøre ganske det Modsatte, ikke dømme, ikke fordømme, men tilgive og give; saa skulle de ogsaa blive udømte og ufordømte baade for Gud og Verden. Og om Verden end fordømmer dem, saa vil dog Gud ikke fordømme, saaledes som Psalme 37. siger. Paa samme Maade skal der ogsaa forlades og gives dem ꝛc. Saaledes formaner nu Herren med disse Ord sine Disciple, at de flittigen skulle varetage sit Embede og frimodigen prædike, det være nu Fortrydelse, hvor det vil, og at de aldeles ikke skulle lade sig forvirre, om end al Verden skjælder og forbander dem, men kun freidigen blive ved; det skal rigeligen gjengjældes dem. Thi det er allerede i Himmelen besluttet, at der skal gives dem en god, knuget, skuddet og overflødig Maade.

Af alt dette er det jo klart, at Christus her ikke taler om Retfærdigheden eller om, hvorledes man skal blive from for Gud, hvilket alene skeer ved Troen paa Jesus Christus, men at han lærer sine Disciple, hvorledes de her paa Jorden blandt de Vantroe, som dømme og fordømme dem, skulle føre en god Omgjængelse, hvorved de kunne stifte stort Gavn iblandt dem. Saafremt de det gjøre, skal det baade her og hisset blive dem rigeligen gjengjældt. Ikke saaledes, at de dermed fortjene sig Syndernes Forladelse; thi ingen Gjerning, den være saa god den være vil kan udrette Saadant. Men om de under denne sin Omgjængelse lide eller tabe Noget, saa skulle de ogsaa her i dette Liv **faa hundrede Fold igjen**, saaledes som der staar skrevet Marc. 10, 30., og i det tilkommende Liv blive herligen smykkede og prydede fremfor andre Hellige. Hvorfor? Fordi de have gjort og lidt Mere for Christi Skyld end Andre. Thi Propheten Daniel siger Cap. 12, 3.: **De, som underviste Andre, skulle skinne som den udstrakte Befæstnings Skin, og de, som have retfærdiggjort Mange, som Stjernerne evindelig og altid.** Og St. Paulus siger 1 Cor. 15, 41 flg.: **Een Stjerne overgaar den anden i Klarhed. Saaledes er og de Dødes Opstandelse.**

Videre siger Herren: Men om I ikke gjøre Saadant, men betale Ondt med Ondt, saa skal der ogsaa maales Eder med den samme Maade, som I maale med. Thi derved, at I dømme og fordømme dem igjen, som Eder dømme og fordømme, vise I nokſom, at I ikke ere mine rette Disciple og endnu ikke have Syndernes Forladelse; ellers gjorde I, hvad jeg har befalet Eder. Deraf følger da videre, at eders Tro ikke

er ret; derfor vil det Modsatte vederfares Eder, og I skulle af mig faa høre, at I ingen Tro have, men ere falske Christne. Men at dette er saaledes, det seer man tydeligt nok deraf, at I endnu dømme hverandre og ikke hjælpe hverandre indbyrdes ꝛc.; det gjøre mine Christne ikke; derfor bliver ogsaa Eders Synd hos Eder og bliver ikkun større, saaledes som det ogsaa staar i Lignelsen Matth. 18. om den Tjener som var sin Herre ti tusinde Talenter skyldig og ikke kunde betale, men hvem Herren eftergav Skylden af lutter Naade; men da han ikke vilde eftergive sin Medtjener den saare ringe Skyld, kom han igjen i den forrige Skyld, som var ham eftergiven, faldt i sin Herres store Unaade og blev af ham overantvordet til dem, som pine. Vor kjære Herre vil altsaa her venligen lokke os til at gjøre gode Gjerninger og føre en christelig Vandel, ogsaa blandt vore Fiender; men om vi ikke gjøre Saadant, saa truer han os dermed, at han ikke vil holde os for Christne. Thi saadanne Gjerninger ere ligesom et Tegn eller en Bekjendelse, hvormed vi give tilkjende, at vi ere retskafne Christne. Derhos blive ved saadanne Gjerninger ogsaa andre Mennesker forbedrede, og vi selv, som gjøre dem, **befæste** derved **vort Kald**, saaledes som St. Petrus siger 2 Pet. 1, 10., og blive rigere i Troen.

Paa denne vor Herres Christi venlige Formaning skulle vi Christne og navnlig Prædikanterne flittigen give Agt. Thi vi have ogsaa nutildags for vor Troes og Læres Skyld Modstandere, og det store og mægtige, Konger, Fyrster, Herrer, Pave, Biskoper ꝛc. Disse vore Fiender, bevise vi efter denne Christi Lære al Barmhjertighed og vilde ikke gjerne, at der skulde krummes et Haar paa dem, eller at de skulde lide endog det ringeste Tab; men det ønske vi dem af Hjertet, at de vilde erkjende sin Vildfarelse og Synd, overgive sig til Guds Naade og tro Evangeliet. Derfor dømme, fordømme og forfølge de os og berøve os dertil Ære, Gods, Legeme og Liv, som vare vi de argeste Skjelmer, Jorden bærer. Saaledes gjøre vi, Gud være lovet, ikke igjen mod dem, men bevise dem al Kjærlighed og Velgjerning og ville gjerne hjælpe dem, naar de kun vilde lade sig hjælpe.

Ja, sige de, alligevel skjælder du os baade i Skrift og Prædiken og fordømmer os som Kjættere og vil ikke lade os være den christne Kirke ꝛc. Kan da saadan Skjælden og Fordømmen kaldes Barmhjertighed? Svar: Det er en anden Ting. Christus taler i dette Evangelium om dem, som bør taale, at der skeer dem Uret, og det vil du henføre til dem, som paa sit Embedes Vegne bør straffe saadan Uret. Saadant er ikke ret. Thi de, som have det Embede, at de skulle dømme og fordømme, de gjøre ikke Uret deri, naar de det gjøre. Thi ligesaalidt som det vilde rime sig eller gjælde, at et Barn, naar dets Fader vil give det Riis, vilde sige: Fader, vær barmhjertig, saa vil Gud ogsaa være dig barmhjertig, ligesaalidt gjælder dette mod dem, som sidde i Straffeembedet. Det vilde sømme sig saare ilde, om en Tyv eller Misdæder vilde sige til Bøddelen: Kjære Mester, forlad mig og henret mig ikke, saa vil vor Herre Gud ogsaa forlade dig. Nei, min kjære Mand, Mester Hans skal paa sit Embedes Vegne svare dig saaledes og sige: Det er ikke nødvendigt, at jeg forlader dig; jeg gjør, hvad Ret er; men at gjøre Ret, det behøver ingen Forladelse, men man bør rose det. Saaledes er det ogsaa med Fader og Moder; naar de straffe sine Børn, gjøre de Ret; thi det er i sin Orden at straffe, hvor Embedet fordrer det. Men vogt dig for, at du ikke hævner dig paa den, som bør straffe dig, om han ogsaa undertiden gjør dig Uret.

Derfor gaar det ingenlunde an at ville udstrække denne Text derhen, at Herren her skulde tale om dem, som have Befaling

til at straffe, hvad Uret er, saasom Prædikanter og al Slags Øvrighed, Fader, Moder, Fyrster, Herrer og endelig ogsaa Mester Hans; han bør ikke sige til Misdæderen, som han skal henrette, saaledes som de dog pleie at sige: Kjære N., tilgiv mig, hvad jeg idag skal gjøre mod dig. Thi hvorfor skal han sige saa? Han gjør jo Ret i, hvad han gjør, og behøver derfor ingen Tilgivelse; thi denne hører alene hjemme der, hvor der skeer Synd og Uret; men det er hans Embede, at han skal straffe, hvad Uret er. Ligeledes vilde det være urigtigt, om en Fader vilde sige til sin Søn, naar han skal tugte ham: Kjære Søn, tilgiv mig, at jeg giver dig Riis. Nei, det er ret gjort; derfor skal Sønnen taale det, thi Gud vil have det saa.

Saaledes gjør St. Paulus i 2 Cor. 5, 13., hvor han siger: Si excedimus, Deo excedimus; si moderate agimus, vobis etc. Han havde i sit første Brev angrebet Corinthierne skarpt; det tykkedes Nogle for svært; men han gjør ikke lang Undskyldning, beder heller ikke om Naade, men siger ligefrem: **Gjøre vi Formeget deraf, saa gjøre vi det for Gud** og tjene ham; **eller holde vi Maade** og fare lemfældigt, **saa er det for Eder.** Han vil aldeles ikke have syndet deri, at han har revset dem saa haardt, men siger, at han har tjent Gud deri; men har han givet efter formeget, saa er det skeet dem til Gode. Det er jo et slet Svar paa en saadan Klage: Kjære Paulus, hvorfor revser du os saa haardt? Men fordi han var i Apostelembedet, giver han dem intet andet Svar end dette: Jeg straffe Synden, hvorledes jeg vil, saa gjør jeg Ret deri og tjener Gud dermed, ikke for min Persons Skyld, men fordi Gud saaledes har befalet mig.

Saaledes kan ogsaa en Dommer, naar han er i Embedet og dømmer en Misdæder til Døden, sige, at han tjener Gud dermed; ligesaa Fader og Moder om de tugte sit Barn, efter Fortjeneste, saa tjene de Gud dermed; men straffe de det mildere, end det har fortjent, saa skeer det Barnet til Gode.

Saadant skal man vide at adskille, saaat man ikke gjør det til een og samme Gjerning, naar En, som er i Embedet, udøver Straffen, og naar En, hvis Embede det ikke er, gjør det. Et Embede, det maa hedde, hvorledes det vil, er dertil indsat, at det skal straffe Synden, ikke taale, hvad Uret er, og forsvare, hvad Ret er. Derfor, efterdi jeg og andre Prædikanter ere i Embedet, saa gjøre vi Ret, ja en Barmhjertighedens Gjerning mod Folk, naar vi revse dem, enten man nu vil gjøre os Godt eller Ondt derfor.

Ligesaa er det en stor Barmhjertighed, naar man ikke lader Ungdommen faa sin Villie, man opnaa det nu med Trusel eller Slag. Det koster endda Møie og Arbeide nok at hemme og styre det Onde, selv om man ogsaa straffer haardt; skulde man nu ganske lade Straffen fare og lade Barmhjertigheden ogsaa udøves i Embedet, saa vilde Landet blive fuldt af Skjelmer og Verden blive ikkun en Morderkule. Da vilde den Ene sige til den Anden: Stjæler du fra mig, saa røver jeg fra dig; gaar du til min Hustru, saa gaar jeg til din 2c. Nei, Saadant duer aldeles ikke. Derfor er Mester Hans en meget nyttig og derhos barmhjertig Mand; thi han holder Styr paa Skjelmen, saa han ikke mere faar gjøre det Onde, og afskrækker Andre, saaat de ikke gjøre det efter; ham slaar han Hovedet af; de Andre truer han, saaat de frygte for hans Sværd og holde Fred. Dette er en stor Naade og ideel Barmhjertighed.

Derimod er det en stor Ubarmhjertighed, ja et grueligt Mord, naar en Fader lader sit Barn ustraffet; thi det er netop det Samme, som om han dræbte det med

egen Haand. Derfor siger Salomo Ordspr. 23, 13 flg.: **Vægre dig ikke for at tugte den Unge; thi slaar du ham med Riset, saa behøver man ikke at dræbe ham. Du, du skal slaa ham med Riset og fri hans Sjæl fra Helvede.** Det er: om du tugter ham, saa dør han ikke deraf, men med Riset gjør du ham levende og redder hans Liv. Thi hvis du ikke tugter ham, saa tugter Mester Hans ham, saaat han dør deraf. Som vilde han sige: Hvis du ikke tugter din Søn med Riset, hvorved han kan blive i Live, saa er du hans Morder; thi du hjælper dit Barn til at blive en Skjelm, saaat Mester Hans maa straffe ham med det dødende Riis. Tag du derfor kun Riset i din Haand og slaa strax til, hvor det er nødvendigt, paadet han kan undgaa det dødbringende Riis; dermed gjør du en ædel Barmhjertighedens Gjerning mod ham, medens du ellers, om du lader ham faa sin Villie, bliver hans Morder.

Derfor er det aldeles ugrundet, hvad Papisterne skrige om: Vi lære vel Andre, at de ikke skulle dømme eller fordømme, men selv gjøre vi det Modsatte, straffe, dømme og fordømme enhver ꝛc. Thi, som jeg ovenfor har sagt, dette gjøre vi paa vort Embedes Vegne; derhos har det sig ogsaa saaledes med vor Straffen og Dømmen, at det ikke skader Nogen, men ikkun gavner. Og vi maa vel gjøre det, efterdi vor Herre Christus i Luk. 24, 47. har befalet os **at prædike i hans Navn** først **Omvendelse og** dernæst **Syndernes Forladelse for alle Folk.** Og Joh. 16, 8.: **Den Helligaand skal overbevise Verden om Synd.** Efter denne Befaling have alle Apostlerne først dømt og straffet Verden og forkyndt Guds Vrede over den, og dernæst prædiket Syndernes Forladelse i Jesu Navn, saaledes som St. Paulus gjør Rom. Cap. 1 og 3 ꝛc., St. Petrus Ap. Gj. Cap. 2; 3; 10., og Christus selv, naar han Joh. 9, 39. siger: **Jeg er kommen til Dom i denne Verden.** De, som nu annammede saadan Prædiken og lode sig tugte og dømme deraf, de modtage ved Evangeliet den Trøst, **at de blive retfærdige og salige uforskyldt, af Guds Naade ved den Forløsning, som er i Christo Jesu,** Rom. 3, 24. For Saadanne var Christi og Apostlernes Dom og Revselse ikke skadelig, men ikkun saare gavnlig, trøstelig og frelsebringende. De derimod, som ikke ville lade sig dømme af dem, de forbleve i sine Synder, døde deri og hjemfaldt den evige Fordærvelse; ja ogsaa i udvortes Henseende ere efterhaanden deres Steder, Lande og Kongeriger, hvori de have boet, jammerligen hærjede og ødelagte.

Ligesom nu Apostlerne have prædiket efter Christi Befaling, saaledes maa ogsaa vi gjøre, og sige, at alle Mennesker undfanges og fødes i Synd og af Naturen ere Vredens Børn og derfor fordømte, samt kunne hverken ved egen eller ved nogensomhelst Skabnings Hjælp, Raad, Gjerning eller Fortjeneste ꝛc. erholde Syndernes Forladelse og blive salige. Dette er jo at straffe og dømme og fordømme Enhver; og dog gjøre vi ikke Saadant af Ondskab, saaat vi finde Behag i at skjælde Folk for Syndere og Ugudelige, men ifølge Christi Bud og Befaling. Men vi lade det ikke blive derved, men vi opreise igjen og trøste dem, vi have straffet, og sige dem, at Jesus Christus er kommen til Verden for at gjøre Syndere salige, paa det Enhver, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men blive salig.

Derfor vide de Gudfrygtige ikke at lægge os Noget til Last i denne Sag; thi de mærke, at vi ikke forkynde dem Menneskers Paafund om Munkekappe ꝛc., men Evangeliet om Christus. Derfor blive de glade og takke Gud af Hjertet, at de have oplevet den Tid, at de kunne faa kjende Sandheden og derved finde Trøst for sin Samvittighed, og anse derfor denne

vor Revselse som en stor Barmhjertighed. Den ugudelige Hob derimod skjælder og fordømmer os for denne Revselses Skyld som Kjættere og Oprørere, der forstyrre baade den gamle Tro og Gudstjenesten, samt det verdslige Regimente og Freden. Saadant maa vi taale. Dog giver vor Samvittighed os det Vidnesbyrd, at de med Urette paabyrde os Saadant; derhos er det os en Trøst, at vi ikke ere de Første, hvem saadan Forsmædelse vederfares. St. Paulus maatte ogsaa høre af Jøder og Hedninger, at han var en Gudsbespotter og Oprører. Ja Christus selv blev anklaget for Pilatus som den, der forførte Folket og satte det op mod Keiseren, hvorfor han ogsaa blev ophængt paa Korset. Med disse ville vi gjerne blive udskjældte for Kjættere og Oprørere, indtil vor Uskyldighed engang kommer for Lyset.

Men dersom de elendige, forstokkede Papister ikke hadede Sandheden og for Sandhedens Skyld ogsaa os saa bittert, saa kunde de jo af vort Levnet mærke, at vi nøie have efterfulgt denne Christi Formaning: **Værer barmhjertige** ꝛc.; thi vi have jo, Gud været lovet, endnu ikke hævnet os paa noget Menneske, som har gjort os Ondt, ikke jaget Nogen fra Huus, Hjem, Hustru og Børn, ei heller for Troens Skyld kastet Nogen i Fængsel, end mindre for dens Skyld halshugget, druknet, brændt eller hængt Nogen ꝛc., saaledes som disse ømme Helgener, der have udgydt meget uskyldigt Blod og endnu ikke høre op dermed. Men vi have fulgt denne Christi Lære og Formaning; vi have med vor Lære æret deres Stænder og Øvrighed og, forsaavidt de gjøre, hvad Ret er, stadfæstet dem, bedet og anraabt for dem i vore Huse og Kirker og derhos med vore Skrifter venligt, alvorligt og troligen formanet dem paa det Embedes Vegne, som Gud har givet os.

For denne vor Barmhjertighed have vi faaet saadan Løn af dem, at de have forbandet, fordømt og forfulgt os, samt fordrevet eller myrdet mange af vore Brødre. Hvad skulle vi gjøre Mere? Endnu maa vi bære det Navn, at vi ere utaalmodige, vredagtige, giftige og hevngjerrige Mennesker, som dømme og fordømme al Verden. Velan, denne Forsmædelse maa vi bære i Verdens Øine, indtil engang vor Herre Jesus Christus, den rette Dommer, vil se til os og afgive sin Dom; imidlertid lade vi dem kun belyve, spotte og forfølge os; de skulle vel, om Gud vil, engang erfare, hvem de i os have spottet og forfulgt.

Dette er nu i en kort Sum dette Evangeliums Mening, hvorledes vi nemlig skulle være barmhjertige, ogsaa mod vore Fiender. Nu burde vi ogsaa anvende det paa vort Levnet, vi, som ville være Christne og Brødre; thi vi have ogsaa nødig, at denne Formaning prædikes for os; thi ihvorvel vi Alle kaldes Evangeliske, frygter jeg dog, at den største Deel iblandt os kun ere Hedninger under christeligt Navn. Velan, hvad skal man gjøre? Navnet maa man unde Alle, ihvorvel Faa bære det med Sandhed; thi St. Paulus siger, at **Troen ikke er Alles**, og Christus klager selv Matth. 22, 14., at vel **Mange ere kaldede, men Faa udvalgte**. Derfor give Enhver Agt paa sig selv, som gaar til Sakramentet og udgiver sig for en Christen, at han ikke bedrager sig. Thi man seer nutildags vel, hvilken Gjerrighed og Gridskhed der er blandt dem, som ville kaldes Christne, fra den laveste Stand til den høieste, saaat det er Synd og Skam at høre det. Enhver gaar hen i Sikkerhed og giver ikke alene Intet, men tager ogsaa, hvor han blot kan faa Leilighed, saaat altaa det Ord **giver**, som staar her i Evangeliet, fast er ganske udslettet, og i dets Sted Røveri og Tyveri trængt ind allevegne. Hvilken Utroskab seer man ikke endog blot hos Daglønnere og Tjenestefolk? Hvor skammeligen

fortjene de ikke sit Brød med frækt Utroskab, Bedrageri, Svig, 2c.?

Men hvorledes ville saadanne Folk bestaa paa hin Dag, naar Christus vil spørge dem, om de ogsaa have gjort efter hans Formaning? Thi naar de Christne ogsaa skulle være barmhjertige mod sine Fiender, saaledes som Christus her lærer, hvor meget mere bør det dem da at vise al Kjærlighed og Venskab mod sine Brødre og Medchristne. Og skulle de ikke forbande sine Fiender, meget mindre skulle de da forbande sine Venner. Og dersom de ei skulle hevne sig paa de Vantroe, men give og gjøre dem Godt, hvor meget mere skulle de da bevise saadan Velgjerning mod sine Troesbrødre. Men vend Bladet om: at røve, skrabe sammen og bedrage, det er nutildags Verdens Skik. Velan, her hører du i det hellige Evangelium, at det hedder: **Giver, saa skal Eder gives.** Rette vi os ikke derefter, saa vil det hedde: Tager og røver, saa skal der igjen tages og røves fra Eder.

Thi vor Herre Gud har vel endnu saa Meget i sit Forraad, at han kan sende en Ulykke over en Stad eller et Land, saaat naar man længe har skrabet sammen, kommer Manden med Leen, hvem man maa give, ellers tager han det selv med Magt. Thi forglemmer man dette date (giver), saa vil det engang komme dertil, at vor Herre Gud deraf vil gjøre et rapite (tager). Efter saadan Ulykke tragte vi nu med al Flid; thi naar Herren siger: **giver**, saa gjøre vi ikkun et **tager**, deraf. Velan, tag, stjæl og ran kun, saalænge du vil; jeg tænker, Bladet vender sig engang, saaat man igjen tager og røver fra dig.

Man seer det vel af alle Historier, at naar et Kongerige, Fyrstendømme eller en Stad er kommen paa den høieste Spidse af Magt og Rigdom, saa er der kommet en Krig eller en anden Ulykke, hvorved de igjen ere forarmede. Saaledes gaar det ogsaa med enkelte Slægter og Personer; naar de i en Hast stige i Veiret og blive mægtige, falde de ogsaa hastigen ned igjen. Jeg har selv allerede seet Nogle, som have siddet i stor Velstand og dog i kort Tid igjen ere blevne aldeles ødelagte. Hvorfor? Fordi de ikke have villet give, saaledes som Christus allerede her formaner, men langt heller tage fra Andre. Derfor har tilsidst Bladet vendt sig, saaat der igjen er taget fra dem, hvilket ogsaa Erfaringen lærer, ligesom Ordsproget siger: De male qvæsitis non gaudet tertius hæres, det er, uretfærdigt Gods kommer ikke til den tredie Arving. Saadant, siger jeg, seer man dagligen i alle Stænder; og om det end varer nogen Tid og kommer fra Fader til Søn, saa forgaar det dog med den tredie Arving; thi det er forbandet Gods, samlet enten ved Rov eller ved Aager.

Af saadan daglig Erfaring burde dog ogsaa Verdens Børn blive kloge, saaat de tænkte: Hvorfor vil du længere skrabe sammen, du kan dog ikke med Ret besidde det sammenaagrede Gods, heller ikke har du nogen Velsignelse deraf, hvad du jo selv har seet paa den og den. Men os Christne skal det endnu mere bevæge, hvad Skriften lærer derom. Saaledes siger David Pf. 37, 16 flgg.: **Det Lidet, som den Retfærdige haver, er bedre end mange Ugudeliges meget Gods**; og Aarsagen følger strax efter: **Thi de Ugudeliges Arm skal sønderbrydes; men Herren opholder de Retfærdige. Herren kjender de Fuldkomnes Dage, og deres Arv skal blive evindeligen 2c.** Som vilde han sige: Om end en from Mand har Lidet, naar han kun har det med Gud og Æren, saa skal det være ham kjærere end alle de Ugudeliges Skatte; thi vor Herre Gud vil give sin Velsignelse til det lidet, saaat det skal naa til Børnebørn i tusinde Led. Saadant seer man ogsaa for sine Øine; thi den Dag idag finder man mange gamle og redelige Familier i Stæderne, hvis Eiendomme have naaet gjennem nogle hundrede Led, medens

de hos Andre ere forsvundne i det tredie Led.

Men hvad hjælper det at tale Meget herom? Ingen vil blive klog uden af egen Skade. Man lader vor Herre Gud forjætte og true, men hvo bekymrer sig derom? Om man end aldrig saa længe prædiker: **Gods skal ikke hjælpe paa Grumheds Dag, men Retfærdighed skal redde fra Døden**, Ordspr. 11, 4.; eller v. 28.: **Hvo som forlader sig paa sin Rigdom, han skal falde** ꝛc., saa tænker dog Enhver: Kjære, sig hvad du vil; havde jeg kun Penge og Gods, saa havde jeg ingen Nød mere. Saadanne gjøre vor Herre Gud ligefrem til en Løgner. Men de ville snarere, end det lyster dem, faa se, at de ere bedragne.

Proheten Haggai siger Cap. 1, 6. om de Gjerrige, at de samle **i en hullet Pung**; som vilde han sige: De kunne vel samle, de skulle dog ikke høste nogen Gavn deraf, efterdi de ville blive rige ved Gjerrighed og Andres Skade. Og Salomon siger: Corosio in domo impii; om den Ugudelige end længe samler Gods i Hobetal, saa har han dog en saadan Forbandelse i sit Huus, at hans Gods ikke alene ikke forøges, men det forsvinder ogsaa mellem hans Hænder, som om Rust havde fortæret det for ham.

Tilforn, da man i Pavedømmet tjente Djævelen, var Enhver barmhjertig og mild, da gav man gladeligen med begge Hænder og med stor Andagt til den falske Gudstjenestes Underholdning. Nu, da man billigen burde være rundhaandet, gjerne give og vise sig taknemmelig mod Gud for det hellige Evangelium, lader man den Trængende forgaa og dø af Hunger, og Ingen vil give Noget, men kun tage. Tilforn kunde enhver Stad, eftersom den var stor til, rigeligen ernære nogle Klostre, ikke at tale om Messepræsterne og de rige Stifter. Men nu, naar man i en Stad alene skal underholde to eller tre Personer, som prædike Guds Ord, betjene Sakramenterne, besøge og trøste de Syge, samt retskaffent og christeligen undervise Ungdommen, der vil Enhver nødig til, endog man ikke behøvede at tage af sit eget, men af fremmed Gods, som er tilovers fra Pavedømmet. Men det skal saa være, at Jesus med Maria og Joseph ikke finder noget Rum i Herberget i Bethlehem, og dog finder han en Krybbe, og Maria og Joseph en Stald, hvormed de kummerligen hjælpe sig, som de kunne. Men før de skulle lide Hungersnød iblandt sine Blodsforvante, som i ingen Henseende toge sig af dem, før maatte Hedningerne komme fra det rige Arabien og skjænke Barnet Jesus Guld, Røgelse og Myrrha. Christne forstaa vel, hvad jeg hermed mener.

Nu giver Gud os ikke alene gjennem sit Ord tilkjende, at vor Gjerrighed mishager ham, og at Aagerkarle ikke skulle nyde Godt af sit Gods, men han beviser det ogsaa ved daglige Exempler. Et saadant vil jeg til Advarsel fortælle, som nylig er hændt, om maaske Nogle vilde komme til Eftertanke derved. Ikke langt herfra Wittenberg var der en Bonde, som hele sit Liv havde trukket Folk op paa Markedet og bedraget dem, saaledes som de nutildags næsten Alle pleie at gjøre. Denne Bonde gik ud paa Marken og vilde se til sin Ager; da spøgede Djævelen saaledes for hans Øine, at han fandt Ageren tom og ikke kunde se noget Korn paa den. Derover forskrækkes den elendige gjerrige Knark og tænker, at Kornet er ham hemmeligen fraskjaalet, gaar saa med stor Graad og Veklager hjem til sin Hustru og Tyende og siger, at man har stjaalet ham alt hans Korn bort fra Ageren. Medens nu hans Hustru og Tyende løbe hen for at se efter, hænger imidlertid den elendige Mand sig og kvæles i Strikken, før de komme tilbage; og dog havde det blot været Djævelens Bedrageri, thi alt Kornet stod endnu urørt paa Ageren; men Djævelen havde efter Guds Tilskikkelse saaledes be-

daaret ham, at han ikke havde kunnet se et eneste Korn.

Dette siger jeg, er skeet udenfor vore Døre, os til Skræk og Advarsel. Thi om end ikke Alle blive saaledes straffede som dette Menneske, saa vil dog Enhver, som foragter denne Christi Formaning, finde sin Fordømmelse paa den yderste Dag. Og man maa vel forundre sig over, at vi med Villie og dertil med Sorg, Møie og Arbeide (thi en Gjerrig gjennemstinger sig selv med mange Smerter, 1 Tim. 6, 10.) bringe os selv Skade og Forbandelse i vort eget Huus, da vi dog med ringe Møie og et glad Sind vel kunde være rige, naar vi efter Christi Lære vilde give og hjælpe vor Næste. Thi den, som har sagt: **Giver, saa skal Eder gives,** han vil sandeligen ogsaa opfylde sit Ord og give dem igjen, som adlyde hans Formaning, og det rigeligen; thi han siger jo: **en god, knuget og skuddet og overflødig Maade, skulle de give i Eders Skjød.**

Var det dog ikke bedre, at du havde Lidet med Gud og Æren og gav og hjalp den Trængende efter Evne, hvorved du vilde have en god Samvittighed og derhos den herlige Trøst at Gud vilde velsigne og formere det Lidet, du har, end at du med Sorg og Uro og dertil med ond Samvittighed besidder meget Gods, som du ikke alene ikke kan nyde Godt af, men ikke engang er Herre over; thi en Gjerrig er sin Mammons Træl og Fange. Og desuden veed du ikke alene af Guds Ord, men ogsaa, om du ikke vil tro dette, af den daglige Erfaring, at det ikke skal komme dine Børn eller Arvinger tilgode, men faa Svindsot, saaat de derover skulle forarmes.

Hvad har du tilsidst deraf, du elendige Menneske, naar du længe har skrabet og hobet sammen, Andet end at du i Synden har gjort dig dit Liv surt, og at Djævelen naar din Time kommer, støder dig ned i Helvedes Afgrund. Du mister altsaa ikke alene skammeligen dine Penge og dit Gods, som du heller ikke i dette Liv har havt nogen Glæde af, men du forliser ogsaa jammerligen Legeme og Sjæl; og over alt dette fører du med dine fordømte Penge Guds Unaade og Forbandelse over dine Børn eller Arvinger, som ligesaalidt som du skulle have Gavn deraf, ja forarmes derved og komme ind i al Jammer og Ulykke. Velan, hvo som vil høre, han høre! Enhver maa dog bære sin egen Byrde, som St. Paulus siger.

Femte Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Pet. 3, 8—14.

Men endeligen vorer Alle ligesindede, medlidende, kjærlige mod Brødrene, barmhjertige, velvillige; betaler ikke Ondt med Ondt, eller Skjældsord med Skjældsord, men tvertimod velsigner, vidende, at I dertil ere kaldte, at I skulle arve Velsignelse. Thi den, som vil elske Livet og se gode Dage, skal stille sin Tunge fra Ondt og sine Læber, at de ikke tale Svig; han vende sig fra Ondt og gjøre Godt; han søge Fred og hige efter den. Thi Herrens Øine ere over de Retfærdige, og hans Øren til deres Bøn; men Herrens Ansigt er ogsaa over dem, som gjøre Ondt. Og hvo er den, som kan skade Eder, dersom I beflitte Eder paa det Gode? Men om I og lide for Retfærdigheds Skyld, ere I salige; men frygter ikke deres Trusel og forfærdes ikke. Men helliger Gud Herren i Eders Hjerter.

Her hører du atter en Prædiken om mange og store gode Gjerninger, som de Christne skulle gjøre, naar de have annammet Troen og bekjendt Evangeliet, paadet man maa kunne kjende deres Tro paa Frugterne. Men disse Frugter deler han i tvende Dele: for det Første de Gjerninger, som de Christne skulle øve mod hverandre indbyrdes, og for det Andet saadanne, som de ogsaa skulle øve mod sine Fiender og Forfølgere. Thi han har strax ovenfor begyndt at lære, hvorledes i den almindelige Stand og det huuslige Regimente Mand og Hustru skulle leve christeligt med hinanden i Kjærlighed og Venskab, saaat den ene Part giver den anden dens Ære, samt med Forstand og Taalmodighed fordrage hverandre.

Denne Formaning udstrækker han nu videre til alle Christne i Almindelighed og lærer, at de Allesammen skulle leve i indbyrdes christelig Kjærlighed, som Brødre og Søstre i et Huus. Han sammenfatter en stor Hob af de ædleste og skjønneste Dyder og Gjerninger og afmaler saaledes en skjøn og liflig Kirke med dens herlige udvortes Smykke og Prydelse, hvormed den skal skinne for Menneskene, saaat Gud kan finde Behag deri og have Ære deraf, samt baade Engle og Mennesker kunne se sin Glæde og Lyst derpaa. Thi hvad skulde vel et Menneske hellere ønske at se paa Jorden, og hvilket gladere og lifligere Selskab skulde han heller søge end en saadan liden Hob, hvor han kunde se saadanne Dyder: eet Hjerte, eet Sind og een Villie, broderlig Kjærlighed, Sagtmodighed, Venlighed, Taalmodighed, ogsaa mod Fiender? Thi der er jo dog intet Menneske saa ondt, at det ikke maatte rose Saadant og gjerne vilde være hos saadanne Mennesker.

Den første Dyd er en, som Apostlerne ofte nævne, saasom St. Paulus Rom. 12, 16.: **Haver eet Sind mod hverandre**; og Eph. 4, 3.: **Beflitter Eder paa at bevare Aandens Enhed i Fredens Baand.** Denne Dyd er blandt de Christne i Almindelighed den fornemste og nødvendigste; thi hvor de andre Dyder skulle følge, saasom Kjærlighed, Sagtmodighed og Venlighed, der maa Hjerterne først være Eet og indbyrdes forbundne. Thi udvortes, i Verden og det menneskelige Liv, kan der ikke være saadan Enhed; der maa der være og forblive mange Slags Forskjel paa Personer, Stænder og Gjerninger.

Men netop af denne Ulighed kommer det ogsaa i Verden, at Hjerterne ikke ere forbundne eller ligesindede. Thi Kjød og Blod er af Naturen saa fordærvet, at saasnart Nogen hos sig selv finder, at han i Henseende til sin Person er ædlere, lærdere, dueligere og dygtigere end en Anden, eller i høiere og hæderligere Stand og Embede, saa begynder han at finde Behag i sig selv, indbilder sig, at han er bedre end Andre, ja, han vil strax, at Alle skulle sætte ham høit og ære ham, og vil ikke vige for nogen Ringere eller tjene ham, menende, at han dertil har fuld Ret, saasom han er høiere og bedre.

Mod denne Verdens almindelige Last, som Djævelen driver flittigt i sin store Hob, og hvormed han afstedkommer al Jammer og Ulykke, fordærver alle Stænder og Embeder og skaber idel skadelige og ryggesløse Mennesker, uduelige til alle gode Gjerninger, mod denne Last er det, Apostlerne saa flittigen formane de Christne, at de skulle have det samme Sind, om de end ikke have de samme Embeder og Gjerninger. Thi Enhver maa blive i det Kald, som Gud har anbetroet ham og sat ham til, og de forskjellige Stænder og Embeder kunne ikke kaldes een Stand og eet Embede. Og navnlig er der Ulighed i Kirken, hvor der foruden den udvortes Forskjel mellem Personer, Stænder ꝛc. ogsaa er mange Slags guddommelige Gaver, som tildeles og skjænkes de Forskjellige paa forskjellig Maade. Men dog skulle disse

Forskjelligheder og mangehaande Embeder, baade aandelige og verdslige, alle lade sig forene i **Aandens Enhed** som Paulus kalder det, eller den aandelige Enighed. Ligesom Lemmerne paa eet Legeme have mange forskjellige Sysler og Gjerninger, og det ene Lem ikke kan udføre det andets Arbeide, og dog alle staa i eet og samme Livs legemlige Enhed, saaledes maa ogsaa de Christne leve, voxe og opholdes i Sindets Enighed og Lighed ligesom i eet Legeme, hvor stor Forskjel, det end er iblandt dem med Hensyn paa Personer, Sprog, Embeder og Gaver.

Dette er, næstefter Troens Lære, det allerførste og nødvendigste Bud, ja tillige den første Frugt og Dyd, som Troen skal virke blandt de Christne, der ere kaldte i een Tro og een Daab. Denne Dyd skal være Begyndelsen til den indbyrdes christelige Kjærlighed; thi hvor Troen er retskaffen, der maa jo følge et saadant Sind og saadanne Tanker hos alle Troende: Se, vi ere jo Allesammen ved det samme Ord, den samme Daab og Helligaand kaldte til samme Salighed, og tillige Allesammen Arvinger til Guds Naade og alle hans Goder; og om end den Ene har flere og større Gaver end den Anden, saa er han derfor ikke bedre for Gud; men vi behage Gud alene af Naade, uden nogen vor Fortjeneste, paadet at Ingen af sig selv skal have Noget at rose sig af for ham.

Hvorledes kan jeg da for min Persons eller Gavers, Stands eller Embedes Skyld tykkes mig selv bedre end Andre? Eller hvad Mere har en Anden af sig selv til at rose sig af for Gud? Der er jo Ingen, som har nogen anden Daab, Sakrament, Christus, Naade og Salighed end jeg? Heller ikke kan Nogen have nogen anden Tro end den, enhver Christen har, hører heller ikke nogen anden Prædiken og Absolution, han være Herre, Tjener, fornem, ringe, fattig, rig, gammel, ung, af den ene eller anden Nation. Men vil du tykkes dig at være anderledes og bedre end Andre og bryste og berømme dig deraf, saa er du sandeligen ikke mere nogen Christen; thi du har jo ikke mere det samme Sind og Tro, som de Christne skulle og maa have, efterdi Christus jo med sin Naade altid er Een og den Samme og ikke kan være deelt eller i sig selv forskjellig.

De kjære Apostler have ikke uden Grund drevet paa dette Stykke; thi de have vel seet, hvad Magt der ligger derpaa, og hvad Ulykke og Skade der følger, saafremt dette Bud ikke bliver holdt. Thi da kan det ikke slaa feil, at der jo trænger Spaltninger og Partier ind, hvorunder den rene Lære og Troen fordærves, og Djævelen udsaar sin Sæd, som sidenefter vanskeligen kan udryddes. Thi hvor Indbildskheden tager Overhaand, idet den Ene vil være lærdere, visere, bedre og helligere end den Anden og derover begynder at foragte de Andre og saaledes drage Menneskene til sig og bort fra den endrægtige Forstand og Sind, som gjør os Alle lige i Christus, forat man skal love og prise hans egen Lære, Prædiken og Gjerning fremfor Andres, der er allerede Skaden skeet, Troen omstyrtet og Kirken splittet.

Thi hvor denne Enighed bliver forstyrret, der er det vist, at ikke begge Parter kunne være den rette Kirke; den ene maa være en Djævelens Skjøge, naar den anden er from. Paa den anden Side, saalænge der herskер Enighed i Tro og Sind, saalænge forbliver der ogsaa een retskaffen og sand Guds Kirke, om der ellers findes Svaghed. Det veed ogsaa Djævelen vel; derfor er han denne Enighed saa fiendsk og tragter allermest efter, hvorledes han kan forstyrre den; thi om den skulde bestaa, tænker han, o hvor mat vilde jeg da blive, og hvor hedt vilde man da gjøre mig det.

Derfor skulle de Christne igjen desto flittigere holde fast ved denne Dyd baade

i Kirken og det verdslige Regimente, hvor der vel er og maa være mange Slags Ulighed, men som Gud dog vil have forenet ved Kjærligheden og Sindets Enighed. Derfor skal Enhver være tilfreds med det, som af Gud er ham givet og anbetroet, og være fornøiet, hvad saa end en Anden maatte have; thi han veed jo, at han er ligesaa rig paa alle evige Goder som Andre, efterdi han har den samme Gud, Christus, Naade og Salighed; og om han end er i en anden Stand, saa veed han dog, at han for Gud ikke er ringere end en Anden, ligesom denne heller ikke derfor er bedre eller gjælder mere end ham.

Saadan Lighed i Hjerte og Sind kan forene al udvortes Ulighed i Verden. Det seer man hos dem, som omfatte hverandre med Kjærlighed og Venskab. Hvor stor Forskjel er der ikke i det Ydre mellem en Mand og Kvinde med Hensyn til Væsen og Gjerning, ligesaa mellem Herrer og Undersaatter? Og dog ere de, naar den Ene mener det godt med den Anden, meget veltilfredse med hverandre og kunne omgaaes med al Venlighed. Saaledes kunde man vel have et saare fredeligt, saligt Liv paa Jorden; men Djævelen kan ikke taale Saadant i Verden; han maa skille Hjerterne og udslukke Kjærligheden, saaat Ingen finder Behag i den Anden; og den som er Noget, enten stor eller af høi Fødsel eller mægtig og rig, mener, at han maa foragte Andre og holde dem for idel Gjæs og Ænder ꝛc.

De andre Stykker, som St. Paulus fordrer, ere ogsaa lette at forstaa: **medlidende, kjærlige mod Brødrene, barmhjertige, velvillige.** De lære os fornemmelig, hvorledes de Christne skulle forholde sig mod hverandre indbyrdes. Thi Gud har lagt dem Alle tilhobe under Kjærligheden og saaledes sammenknyttet dem, at de skulle være eet Hjerte og een Sjæl, og at den Ene skal antage sig den Anden som sig selv. Denne Formaning var især paa den Tid nødvendig, da de Christne bleve grueligen forfulgte, og her en Præst, hist en Borger, blev kastet i Fængsel, forjaget fra Hustru, Børn, Hus og Hjem og tilsidst henrettet. Saaledes skeer det ogsaa nu og kan fremdeles ske, hvor de arme Folk plages af Tyranner eller bortføres af Tyrken, og de Christne saaledes blive adspredte hist og her i Elendighed. Thi hvor Gud ved sit Ord og Troen har samlet en Kirke og saaledes den aandelige Enighed begynder, saaat de Christne i den slutte sig sammen, der kan Djævelen ikke være i Ro, og naar han ikke kan faa den forstyrret gjennem Partivæsen, angriber han den med Forfølgelse og Raseri, saaat man derunder maa vove og sætte til Liv og Alt, hvad vi have.

Her skulle de Christne, siger St. Petrus, som de, der Alle have eet Hjerte og Sind, lade sig sine Brødres Nød og Lidelse gaa til Hjerte, de være hvo og hvor de ville, naar de have fælles Tro med dem. De skulle anse deres Lidelser som sine egne og og tænke: Se, disse lide for min Troes og mit Klenodies Skyld og maa tage imod Djævelens Angreb som de, der staa i Spidsen, medens jeg endnu har Fred. Her bør det mig ikke at være glad, lystig og sikker, thi hvad der vederfares mine kjære Brødre det gjælder mig selv og skeer netop for det Godes Skyld, som jeg har. Derfor maa jeg ogsaa tage mig af deres Lidelse, som om det var min Lidelse, ligesom ogsaa Hebr. 13, 3. formaner: **Kommer de Bundne ihu som selv Medbundne**, det er, som vare I i samme Baand og Nød, **og dem, der lide Ondt, som de, der og selv ere i Legemet.**

Thi vi ere Alle saaledes forbundne med hverandre, som paa eet Legeme det ene Lem med det andet, saaledes som du paa dit eget Legeme seer og føler. **Hvad enten eet Lem lider, lide alle Lemmerne med**, siger

St. Paulus 1 Cor. 12, 26.; **eller eet Lem bliver holdt i Ære, glæde alle Lemmerne sig med.** Se, hvorledes hele Legemet teer sig, naar det bliver traadt paa Foden, eller naar en Taa eller Finger bliver klemt, hvorledes Øinene se surt, Næsen rynker sig, Munden skriger og alle Lemmer ere beredte til at redde og hjælpe, og intet af dem kan forlade det andet; saaat det hedder, at man har traadt eller klemt, ikke en Fod eller Finger, men det hele Menneske. Og atter, naar eet Lem har det godt, saa gjør det alle de andre godt, og det hele Legeme bliver glad derover. Saaledes skal det ogsaa være i Christenheden, efterdi ogsaa den er samlet af mange Lemmer i eet Legeme og og har eet Sind og Hjerte; thi saadan Enighed fører naturligen med sig, at den Ene tager Deel i den Andens baade Gode og Onde, som om det var hans eget.

Saadan Dyd har Verden ikke og kan ei heller have den, fordi den ikke har denne Enighed og Lighed i Sind og Tro; men Enhver seer alene paa sit Bedste, og bryder sig ikke om, hvorledes det gaar Andre og navnlig de Fromme. Ja, Verden kan endog le ret haanligt og gotte sig, naar den seer de rette arme Christne i Nød og kan give dem Edikke og Galde at drikke under deres Lidelse. Men du skal vide, du, som roser dig af at være en Christen, at du ogsaa skal lade dine Brødres Lidelser gaa dig til Hjerte og vise dig som den, der føler hjertelig Medlidenhed med dem; om du ikke kan Mere, skal du dog bistaa ham med trøstelige Ord og Bønner; thi det gjælder dig ligesaavel som dem, og du maa vente dig ganske det Samme af Djævelen og den onde Verden.

Kjærlige mod Brødrene; det er den Dyd, som de Christne i Almindelighed skulle øve indbyrdes, saaat de Alle bevise hverandre saadan Kjærlighed og Troskab, som den ene Broder den anden. Thi det er ogsaa indplantet og indpræget i Naturen, at Brødre, helst i Nøden, have mere indbyrdes Tillid end Andre, saasom de ere eet Kjød og Blod og fælles Arvinger. Og om de end ikke ellers ere enige, saa skeer det dog, naar de angribes af Fremmede, og der er Fare forhaanden, at det ene Kjød og Blod tager sig af det andet og tilsammen vove Liv, Ære og Gods.

Saaledes skulle ogsaa de Christne indbyrdes have og bevise inderlig Broderkjærlighed og Troskab, som de, der Alle have een Fader i Himmelen og een og den samme Arv og, fordi de ere Christne, ogsaa een Tro, eet Hjerte og Sind, saaat Ingen foragter den Anden. Og om der endnu findes Saadanne iblandt os, som baade i Tro og Liv ere svage, skrøbelige og underlige, skulle vi omgaaes dem med Sagtmodighed og Venlighed, trøste, styrke, formane og fordrage dem, saaledes som Brødre og Søstre i eet Huus gjøre mod hverandre, naar een eller flere af dem ere svage, skrøbelige eller nødlidende. Ligesom det da heller ikke kan gaa anderledes til; hvor man skal leve sammen, der maa man ogsaa bære mange Slags Svagheder, Besvær og Ubehagelighed med hverandre. Thi vi kunne ikke Alle være lige stærke i Tro, Mod, Gaver, Formue ꝛc. Og der er Ingen, som jo ikke ogsaa hos sig selv har megen Svaghed og Skrøbelighed, som han dog vil, at Andre skulle fordrage.

Barmhjertige, velvillige; dette gjælder vort Forhold ialmindelighed, baade mod Venner og Fiender, Christne og Forfølgere. Det er Menneskenes Art og Natur formedelst Arvesynden, at de gjerne hevne sig, især paa dem, som uden Aarsag gjøre dem Skade; og om de ikke kunne Mere, saa ønske de dog al Ulykke over sine Fiender og blive glade, naar de høre og se, at det gaar dem ilde. Nu bliver Ingen mere ufkyldigt forfulgte, forurettede, plagede og besværede i Verden end de Christne, og det endog (saaledes som det nu ofte skeer) af

dem, som kalde sig Christne. Dette gjør dem ondt; og dersom det skulde gaa efter deres Kjøds og Blods Villie, saa vilde ogsaa de gjerne hevne sig, ligesom Verdens Børn øve sin Hevngjerrighed mod hverandre og ikke ere tilfredse, før de have stillet sin Hevntørst.

Men en Christen skal og kan ikke, saafremt han forbliver som Christen, være noget ubarmhjertigt eller hevngjerrigt Menneske; thi han er jo bleven et Guds Barn og har af Gud faaet Barmhjertighed, den han ogsaa uden Afladelse lever af; hvorledes skulde han da kunne søge sin Lyst og Glæde i Næstens Skade og Ulykke eller i sit Hjerte være bitter, haard og streng mod ham? Meget mere maa han være saaledes sindet, at han forbarmer sig over sin Næste, selv om denne er ham fiendsk, og ynkes over hans Blindhed og Elendighed, fordi han seer, at han ligger under Guds Vrede og styrter sig selv i evig Fordærvelse og Fordømmelse, saaat han allerede er altfor meget hevnet paa ham. Og netop derfor skal han ogsaa være velvillig mod ham og bevise ham al Velgjerning (saafremt han ellers vil taale og tage imod een), paabet han derved maatte vinde ham og bringe ham til Omvendelse.

Dog skal dette, saaledes som ofte er sagt, ske saaledes, at hermed ikke den ordentlige og befalede Straf forhindres. Thi dersom du vil fordre og prise Barmhjertighed og Velvillie der, hvor man skal straffe Synden og det Onde, saa har du ikke lært Saadant af Guds Ord, hvilket Verden nu foregiver, naar man revser dens Synder og Laster og navnlig de Stores og Mægtiges; da hedder det, at man taler deres Ære for nær og giver Aarsag til, at deres Embede og Øvrigheden foragtes, samt til Oprør ꝛc., og Saadant maa ikke taales. Nei, ikke saa! Denne Prædiken taler kun om, hvorledes enhver Enkelt for sin Person skal forholde sig mod Alle, ikke om det Embede, som Gud har paalagt og anbetroet Enhver. Her maa man vel skjelne mellem disse to Ting, Embede og Person. En Embedsmand eller Fyrste er i sit Embedes Udøvelse en anden Mand end Hans og Fredrik, en Apostel eller Prædikant en anden Mand end Petrus eller Paulus; thi en Prædikant er han, ikke for sin Person, men paa Guds Vegne.

Om man nu uskyldigen forfølger, spotter og forbander min Person, saa skal og vil jeg dertil sige Gud Tak; thi jeg har dog en rig Velsignelse derfor hos ham. Men angriber man min Daab, Sakramente eller Prædikeembede, som af Gud er mig anbetroet, og altsaa ikke mig, men Gud selv, da bør det mig ikke at tie stille eller være barmhjertig og velvillig, men at værne om mit befalede Embede med at formane, true og straffe, som St. Paulus siger 2 Tim. 4, 2., med alt Alvor, baade i Tide og Utide, dem, som ikke lære eller tro ret eller ikke ville forbedre sit Levnet, uanseet hvem de ere, eller hvorledes det behager dem.

Ja, siger du, men paa denne Maade angriber du dog offentligen min Ære og bringer mig i ondt Rygte. Svar: Hvorfor taler du ikke derom med den, som har overantvordet mig Embedet? Min Ære er mig ogsaa kjær; men mit Embedes Ære skal være mig langt kjærere. Men dersom jeg tier og ikke straffer, hvor det er min Pligt at gjøre det, saa skader jeg min egen Ære, som jeg skal forsvare for Gud ved at forvalte mit Embede ret, og var tilligemed dig værd at hænges op for Alles Aasyn baade med min og din Ære. Nei, det gaar ikke an, at du vil lære Saadant af Evangeliet, at en Prædikant ikke af Guds Ord skulde sige dig din Synd og Skam. Hvad spørger Gud efter din Ære, som du søger for Verden, naar du dermed trodser mod hans Ord? For Verden kan du forsvare den med Gud og god Samvittighed;

men for ham har du intet Andet end din Skam at berømme dig af; den skal du ogsaa bekjende, saafremt du vil have Ære for ham, og lade hans Ære være og gjælde Mere end alle Skabninger. Thi det er ogsaa din høieste Ære, at du giver hans Ord Æren og lader dig revse.

Ja, men du angriber dog mit Embede, hvortil jeg er beskikket. Svar: Nei, kjære Broder, det er ikke at angribe Embedet, naar man siger mig og dig, at vi i vort Embede ikke fare ret frem eller ikke føre det saaledes, som vi burde. Men just derfor straffer Guds Ord os, at vi vanære det guddommelige Embede og misbruge det mod hans Bud. Derfor behøver du ikke at iretteſætte mig herfor. Var jeg ikke en Præst eller Prædikant, eller havde jeg ikke Befaling til at straffe dig, saa skulde og vilde jeg gjerne lade din og hver Mands Ære uantaſtet. Men skal jeg forvalte et guddommeligt Embede og forsvare, ikke min men Guds Ære, da skal og vil jeg ikke tie for din Æres Skyld. Gjør du Uret, og maa du derfor lide Skam og Vanære, saa anklag dig selv; **dit Blod være paa dit Hoved**, siger Skriften 1 Kong. 2. 37. Naar en Dommer dømmer en Tyv til Galgen, saa er det jo det ogsaa at angribe og gaa hans Ære for nær. Men hvo har berøvet dig din Ære, uden du selv med dit Tyveri, Foragt for og Ulydighed mod Gud, Mord ꝛc., saaat ogsaa Gud maa give dig igjen, hvad dig tilkommer. Holder du det for en Skam for dig, at du bliver straffet, saa hold heller ikke det for nogen Ære, at du røver, stjæler, aagrer og begaar aabenbar Uret; thi dermed, at du vanærer Gud hans Bud, fører du selv Skammen over dig.

Dette være nu i Forbigaaende talt herom, saaſom man dog altid maa berøre denne Forskjel mellem Embedets Straf og egen Vrede eller Hevngjerrighed, og det for Kjøds og Blods Skyld, som altid vil lægge sig paa Skalkesiden og ikke betænke denne Forskjel. Det er vel sandt, at Gud vil, at alle Mennesker skulle være barmhjertige og velvillige, tilgive og ikke gjengjælde det Onde; men Embedet taaler det ikke altid, hvilket er sat til at straffe de Onde. Thi det er de Færreste, som ville gjøre, som Gud vil, i dette Stykke; derfor maa Gud vende sit Regimente mod dem, som ikke ville være barmhjertige, saaat de blive straffede med Ubarmhjertighed; dette maa man uhindret lade gaa sin Gang. Dog maa ogsaa Enhver i sit Embede se til, at han ikke gaar videre end hans Embede fordrer, og at Ingen under Embedets Navn og Skin tilfredsstiller sin egen Hevngjerrighed, Avind og Had.

Nu fortsætter St. Petrus og udvikler videre denne Lære om Sagtmodighedens, Barmhjertighedens og Velvillighedens gode Gjerninger, idet han anfører skjønne Sprog af Skriften og andre Formaninger for at opmuntre de Christne dertil, og siger:

Betaler ikke Ondt med Ondt, eller Skjældsord med Skjældsord, men tvertimod velsigner, vidende, at I dertil ere kaldte, at I skulle arve Velsignelse.

Hvem det tilkommer at gjengjælde, revse og straffe det Onde, det være hermed sagt; thi denne Prædiken handler ikke om Embedet. Thi om Dommeren siger: Denne skal man dømme som en Tyv, saa er det ogsaa at gjengjælde, bagtale og aabenbart og i høieste Grad at angribe Æren; men det er Guds Dom og Gjerning, som ikke hører hid.

Men en Christen, som tror ret og lever retskaffent, samt bekjender sin Lære og Tro og efter den Befaling, han har, vil straffe, hvad der ikke stemmer dermed, han fortørner Djævelen og Verden og vil, under Rettens og Embedets Navn, blive forfulgt, undertrykket og plaget ogsaa af dem,

som have det Embede at beskytte de Fromme og hindre al uretfærdig Vold; og om de ikke kunne gjøre Andet, ville de dog anfegte, hindre og staa ham iveien, hvor de kunne. Er han nu her kort for Hovedet og lader sig overile af Vrede og Utaalmodighed, saa kan han ikke udrette noget Godt, men skaffer sig kun selv et uroligt Hjerte, som piner og plager sig med Tanker om, hvorledes han skal kunne hevne sig og gjengjælde den, som har krænket ham. Mærker Djævelen det, saa har han sin Glæde deraf, saa ophidser og tilskynder han for at anrette end mere Ulykke paa begge Sider. Saaledes volder han dig dobbelt Skade, nemlig ikke alene ved din Fiende, men ogsaa ved din egen Vrede, hvormed du martrer dig selv og fordærver dig dine gode Dage.

Hvad skulle vi da gjøre, siger du, naar vi maa lide Saadant og ikke kunne forhindre det eller komme til vor Ret? Da er der intet andet Raad, siger St. Petrus, end at du stiller dit Hjerte tilfreds og lader din Sag være Gud befalet, naar de, som skulde hjælpe dig, ikke gjøre det, ei heller hindre og straffe Uretfærdigheden, eller endog selv tilføie dig Overlast. Bliver den ikke straffet af Mennesker, saa bliver den ustraffet, indtil Gud selv tager sig deraf. Du maa kun se til at beholde en rolig Samvittighed og et velvilligt Hjerte og ikke for Djævelens og onde Menneskers Skyld lade dig berøve din gode Samvittighed, dit fredelige Hjerte og den Velsignelse, du har af Gud. Men om du har det Embede, at du skal straffe det Onde, eller om du kan faa Beskyttelse og Ret hos dem, hvem saadant Embede er anbetroet, da skal du benytte dig deraf uden al Vrede, Had og Bitterhed, ja med et saadant Hjerte, at du ogsaa ønsker og giver Velsignelse for Skjældsord og Godt for Ondt.

Dette tilkommer Eder Christne, siger han, thi I ere saadanne Folk, **som ere kaldte til, at de skulle arve Velsignelsen.** O, det er en stor og vigtig Ting! Gud har allerede bestemt og tilsagt Eder idel **Velsignelse**; det er, alle hans Naades og Goders Rigdom hører Eder til og skal rigeligen vederfares Eder baade til Sjæl og Legeme og forblive Eders, saafremt I kun selv holde fast paa den og ikke kaste den bort. Hvor dyrt vilde du ikke gjerne kjøbe den (om den ellers kunde kjøbes og ikke uden din Fortjeneste, uforskyldt blev dig skjænket) naar den blev dig tilbudt en saadan fast Forvisning om, at du havde en naadig Gud, som timeligt og evindeligt vilde velsigne dig? Hvo vilde ikke gjerne endog give sit Liv og med Glæde lide Alt, hvis hans Hjerte uden nogen Tvivlen kunde rose sig og sige: Jeg veed, at jeg er et Guds Barn, som har taget mig til Naade, og jeg lever i det sikre Haab, at jeg evindelig skal blive velsignet og salig.

Betænker derfor, siger han, efterdi I ere Christne, hvor stor Forskjel Gud har gjort mellem Eder og Andre. Eder har han sat til Arvinger af evig Naade, Velsignelse og Liv; de Andre derimod, hvad Andet have de end den forfærdelige Dom, at de ere Forbandelsens og den evige Fordømmelses Børn? Naar dette gik os til Hjerte, da vilde det være let at lære og bringe Menneskene dertil, at de bleve venligt og godt sindede mod Enhver og ikke af Hevngjerrighed skjældte igjen eller betalte Ondt med Ondt, men heller med Ro og Fred vilde lide Skade, om de end ikke kunde faa Ret og Beskyttelse eller Straf over sine Forfølgere, end at de skulde miste sin evige Trøst og Glæde.

Dette er nu en saare vigtig Aarsag, som kraftig skal bevæge og opmuntre dem til at være taalmodige og ikke hævngjerrige eller bittre, efterdi de nemlig ere saa rigeligen benaadede af Gud og have en saadan Herlighed, som Ingen kan formindske eller fordærve dem, saaledes som han senere siger,

saafremt de kun selv ville holde fast derved. Dette udfører han nu videre med et saare skjønt Sprog af den 34te Ps., paadet han desto kraftigere maatte opmuntre dem. Det lyder saaledes:

Thi den, som vil elske Livet og se gode Dage, skal stille sin Tunge fra Ondt og sine Læber, at de ikke tale Svig; han vende sig fra Ondt og gjøre Godt; han søge Fred og hige efter den. Thi Herrens Øine ere over de Retfærdige, og hans Øren til deres Bøn; men Herrens Ansigt er ogsaa over dem, som gjøre Ondt.

Denne Text har den Helligaand længe forud skrevet gjennem Propheten David, til Lærdom og Formaning for alle Hellige og Guds Børn. David viser os her, hvad han i sit Liv dagligen har seet og paa sig selv erfaret, samt derhos hørt og lært af de kjære Fædres Exempler fra Verdens Begyndelse af. Kommer hid, kjære Børn, siger han, om I ville lade Eder belære og raade; jeg vil give Eder den rette og gode Underviisning, hvorledes man skal frygte Gud og blive hans Børn. Hvo har Lyst til Fred og gode Dage? O, hvo har ikke Lyst dertil, siger al Verden; derefter tragter og jager jo Enhver, og Alt, hvad Verden gjør, det gjør den jo i den Hensigt at komme i Besiddelse deraf.

Men dertil føre to Veie. Den **ene** er den, som Verden gaar; den søger Freden saaledes, at den værner om Sit med Magt og vil have alle dem udryddede, som ere den imod, og ikke taale Nogen, som taler ilde om den eller gjør den nogen Fortræd. Denne Vei er vel anviist Øvrighedens Sværd og Magt; den skal med al Flid gaa frem paa denne Maade for at hemme og hindre det Onde, saameget den kan; men den vil dog ikke kunne straffe eller forhindre Alt; der vil endnu blive Meget tilbage, især det, som skeer i det Skjulte, hvilket maa straffe sig selv, enten her gjennem Omvendelse, eller i Helvede. Men de Christne kunne for sin Person Intet udrette paa Jorden ad denne Vei; thi Verden er for ond og kan ikke hjælpe dem.

Om du derfor for din Person og navnlig som Christen vil have Fred, saa maa du gaa en **anden** Vei, den nemlig, som Psalmen her viser dig og siger: **Stil din Tunge fra Ondt, og dine Læber, at de ikke tale Svig.** Dette sigter vel ogsaa videre til Læren, at man skal blive ved Guds rette Ord og ikke lade sig forføre af falsk Lære; men St. Paulus overfører det her paa de Christnes udvortes Liv og Væsen i Verden. Der gaar det saaledes til, at de vel behøve denne Formaning, at stille deres Tunger ꝛc., efterdi de maa lide saa Meget for sin christne Troes og Bekjendelses Skyld, idet de af al Verden blive efterstræbte, hadede, forfulgte, undertrykkede og plagede, saaledes som Christus har forudsagt dem Matth. 10, 22.: **I skulle hades af Alle for mit Navns Skyld** ꝛc. Saaledes kunne de let komme paa den Tanke, at de have Grund til at gjengjælde Ondt med Ondt og kunne vel, efterdi de endnu have Kjød og Blod, fristes til at vredes og forbande, eller til at lade sin Bekjendelse og Prædiken fare og med den øvrige Hob slutte sig til den falske Kirke og den afgudiske Lære. Her formaner Psalmen: Kjære Christen, lad ikke alt dette bevæge dig til, at du derover ogsaa skulde blive ond, forbande, spotte og skjælde igjen; men bliv ved din Velsignelse, som du er kaldet til at arve; thi du kan dog ikke derved gjøre din Sag bedre eller blive hjulpen. Verden bliver dog, som den er, og vil aldrig gjøre Andet end at hade og forfølge de Fromme og Troende. Hvad hjælper det da, at du fiendtligen vredes og bander derover? Du fylder kun dit eget Hjerte med

Bitterhed og berøver dig derved den store salige Skat, som er dig givet.

Netop det Samme lærer ogsaa et Sprog af den 4de Ps., som trøster og styrker de Hellige mod saadan Forargelse og Fristelse, som Verden giver dem til Vrede og Utaalmodighed. **Blive I vrede**, staar der, **saa synder ikke; taler i Eders Hjerte paa Eders Leie og værer stille.** Det er: om I end blive bevægede, saaledes som dette Kjøds og Blods Natur fører det med sig, naar I maa se, hvorledes Verden i sit ugudelige Væsen og Ondskab har stor Lykke og derhos med Stolthed og Overmod truer, spotter og forfølger Eder, saa lader Eder dog ikke strax opirres. Lader dog Eders Sorg, Harme, Fortræd og Græmmelse blive udenfor og hvile paa Eders udvortes Levnet, Legeme og Gods og endelig ikke slaa Rod i Eders Hjerte; men værer stille og giver Eder tilfreds og agter ikke alt dette saa Meget værd, at I derover skulde lade Eders Søvn forstyrres; og om I ville tjene Gud ret og gjøre ham et velbehageligt Offer, saa sætter Eders Haab til ham i Troen paa hans Ord og Forsikkring om, at han er Eders kjære Gud, som sørger for Eder, bønhører og underligen vil hjælpe Eder.

Men det, som han videre siger: **Bevar dine Læber, at de ikke tale Svig,** det sigter, som sagt, fornemmelig til Læren og dens Bekjendelse. Men det gaar ogsaa i Almindelighed saa, at naar man begynder at blive vred og at klage over Krænkelse eller Uret, og Hjertet bliver fuldt af Utaalmodighed, da bliver Mennesket saa underligt og opirret, at det om den Sag, som anfegter det, ikke kan tale saaledes, som den i sig selv er, men lægger stadigt Noget til. Saaledes gaar det ogsaa, naar man i Vrede vil slaa igjen; om En bliver ganske lidt saaret, saasom med en Naal, saa farer han strax til og vil hugge den Anden en Skramme i Hovedet; om den ene Part maa høre eet ubehageligt Ord, begynder han strax at forsmæde og udskjælde sin Modpart paa det Heftigste. Summa: Et vredagtigt Hjerte kan ikke holde Maade eller give Lige for Lige, men maa, med Skjældsord og Forbandelser, af en liden Splint eller en liden Fliis gjøre en stor Bjælke og af en liden Gnist et Ildbjerg, og vil derhos ikke vide af, at det gjør Uret, men vilde gjerne, om det kunde, paaføre sin Næste idel Mord, skjønt det dermed gjør ham langt større Uret, end der er tilføiet det af ham. Saa ond og uretfærdig er Naturen, naar den bliver fornærmet, at den ikke nøier sig med at give Lige for Lige, men gaar videre og af Vrede og Hevngjerrighed ikke skaaner Næstens Ære, ja ikke engang hans Legeme og Liv; saaledes som ogsaa Jacob siger Cap. 1, 20.: **En Mands Vrede udretter ikke det, som er ret for Gud,** det er, den lader ikke Mennesket blive ved Troen og en god Samvittighed. Dette gjør ikke Embedets Vrede, som er Guds Vrede; den søger ikke Menneskets Fordærvelse, men vil alene straffe Lasten saaledes, som den i sig selv er. Men Menneskets egen Vrede og Hevn er for ond og kan ikke tilfredsstilles; den giver ti, tyve Slag for eet, hundrede onde Ord for eet Skjældsord.

Derfor siger St. Petrus: Stil din Tunge og hold den i Tømme, at den ikke farer hen og forsynder sig med onde Ord og gjør det, som er skeet dig, dobbelt saa ondt. Og bevar dine Læber eller din Mund, at den ikke taler Svig eller bliver til en Løgner formedelst din Vrede, ei heller mod Sandhed og Ret bagtaler Næsten, eller spotter og forsmæder ham mod det ottende Bud. Dette anstaar en Christen ilde for Gud og Mennesker og leder ham til den skammeligste Last, som Gud allermest hader og som er Djævelens egen, hvorfor han ogsaa kaldes en Løgner og Bagtaler (diabolus eller Djævel).

Videre siger Psalmen: **Vend dig fra**

Ondt og gjør Godt, det er, vogt dig, at du ikke ved en Andens Ondskab selv bliver ond. Thi Verden og Hevnen tænker ikke paa Andet end at skade og gjøre Ondt; derfor beflit dig meget mere, hvor du kan, paa at gjøre Godt, paadet dit Hjerte maa beholde sin Ros og Frimodighed og du forblive i din Gudhed og ikke falde fra Guds Naade og Lydighed i Djævelens Tjeneste, som angriber dig for atter at bringe dig i sit Garn og forbittre dit Hjerte og din Samvittighed, saaat du bliver meget værre end andre Mennesker.

Fremdeles siger han: **Søg Fred og hig efter den.** Det er en skjøn Formaning og et guddommeligt, trofast Raad. Du maa ikke tænke, vil han sige, at Freden vil løbe efter dig, eller at Verden, end mindre Djævelen, vil bringe den hjem til dig. Nei, det Modsatte vil vederfares dig; udenfra vil man bringe dig store Sække fulde af Ufred, og i dit eget Hjerte vil Vrede og Bitterhed optændes og fylde dig med en evig Uro. Vil du derfor komme til Fred, saa maa du ikke vente, indtil andre Mennesker hjælpe dig dertil, eller til du selv med Magt og Hevn kan skaffe dig den; men du maa begynde hos dig selv dermed, at du vender dig fra det Onde til det Gode og kjæmper med dig selv, forat dit Hjerte maa have og beholde Fred, trods Alt, som vil berøve dig den, saaat dit Hjerte altid kan sige: Jeg vil ikke vredes eller søge Hevn, men befale min Sag i Guds og deres Haand, som skulle straffe Ondskab og Uret; men min Fiende vil jeg ønske, at Gud maatte faa omvende og oplyse ham. Og om jeg end skal lide mere Vold og Uret, vil jeg dog ikke lade mig min Fred berøve eller rive fra mit Hjerte.

Se, dette vilde være den rette Vei til at beholde og se gode Dage ogsaa i den onde Tid, nemlig at stille sin Tunge og bringe Hjertet til Ro ved den guddommelige Naades og Velsignelses Trøst, saaat man heller ikke udvortes giver Aarsag til Ufred, men overalt søger Fred med gode Ord, Gjerninger og Bønner, ja efterjager den og ligesom forfølger den med Udholdenhed, paadet vi maa erholde den med Magt. Thi ad nogen anden Vei vil en Christen dog aldrig faa gode Dage og beholde Velsignelsen. Betænk derfor, at du maa kjæmpe for dette, at du ikke kaster Velsignelsen fra dig eller for en Andens Skyld lader din Mund og Tunge gjøre Uret og lyve. Men efterdi Kjød og Blod er saa svagt og seendrægtigt til Saadant, saa forstærker han denne Formaning, for desto mere at opmuntre os, med en Forjættelse, hvori der vises os, hvorledes Gud baade vil hjælpe og beskytte dem, som gjøre Saadant, og straffe de Andre, og siger:

Thi Herrens Øine ere over de Retfærdige, og hans Øren til deres Bøn.

Skriv dette Vers med fast Tro i dit Hjerte og se, om det ikke vil skaffe dig Fred og Velsignelse. Kan du tro, at Gud sidder deroppe og ikke sover eller seer andetsteds hen, ei heller har glemt dig, men med aabne Øine seer til de Retfærdige, som lide Vold og Uret, hvad vil du da klage og græmme dig over den Skade og Fortræd, som vederfares dig? Han vender jo da sine naadige Øine til dig og tænker sandelig ogsaa, som den rette Dommer og Gud, at hjælpe dig. Dette Øie vilde jeg kjøbe for al Verdens Rigdom, ja denne Tro, om jeg kunde faa den; thi det mangler visseligen ikke derpaa, at hans Øine ere vendte til os, men paa vor Tro. Derhos, siger han, staa ogsaa hans Øren aabne for de Retfærdiges Bøn. Ligesom han seer paa dig med naadige, smilende Øine, saaledes hører han ogsaa med aabent og skarpt Øre din Klagen, Sukken og Beden, ja hører den ikkun gjerne og med Velbehag,

saaat du har hans Ja og Amen, saasnart du oplukker din Mund.

Derimod, siger han, **er Herens Ansigt ogsaa over dem, som gjøre Ondt.** Hans Øie er jo vendt mod de Fromme, men dog seer han ogsaa til en anden Hob med sit Ansigt. Det er ikke et venligt Blik eller naadigt Udseende, men et surt og vredt Ansigt med rynket Pande og funklende, lynende Øine, ligesom hos et vredt Menneske. Thi Skriften kalder det **Herrens Ansigt,** naar han er vred, medens den taler om hans **Øine,** naar han er mild og venlig. Hvad gjør nu dette Guds Ansigt, og hvorfor eller i hvilken Hensigt seer han paa dem, som gjør Ondt? Sandelig ikke for at bønhøre eller hjælpe dem og give dem Lykke eller Velsignelse til deres onde Idræt, men, siger han videre, **for at udrydde deres Ihukommelse af Jorden.** Det er et grueligt og forfærdeligt Sprog, for hvilket et Hjerte vel maatte synke til Jorden som for et Tordenslag, dersom ikke de Ugudelige med saa forstokkede Hjerter kunde foragte Guds Ord. Men alligevel staar Dommen der, som sandelig for Gud! ikke er nogen Spøg, men viser, hvor høit han antager sig de Fromme og vil hevne sig paa de Onde, mod hvem han har rettet sit Ansigt saaledes, at de ikke alene timeligen skulle blive straffede, men at ogsaa deres Ihukommelse skal udryddes af Jorden. Derimod skulle de Fromme, fordi de have frygtet Gud og holdt fast ved sin Fromhed og lidt for dens Skyld, tilsidst ogsaa her paa Jorden paa sine Børnebørn opleve Lykke og Velsignelse. Og om end den ugudelige Hob til en Tid har stor Fremgang her paa Jorden og indbilder sig at staa saa sikkert, at Ingen kan støde dem omkuld, saa skulle de dog, naar deres Tid er ude, paa engang styrtes fra Jorden ned i Helvedes Afgrund og maa lade de Fromme blive paa Jorden og besidde den; saaledes som ogsaa Christus siger Matth. 5, 5., og Ps. 37. videre udfører.

Dette vise alle Exempler i Skriften, saavelsom al Verdens Erfaring fra Begyndelsen af, hvorledes Gud har styrtet dem, som kun have tragtet efter at gjøre Skade og med Sikkerhed og Trods foragtet Guds truende og vrede Ansigt, indtil de ogsaa have faaet føle det og derved ere gangne tilgrunde. Kong Saul tænkte ogsaa at udrydde den fromme David ganske og aldeles og udslette hans Navn som et oprørsk og forbandet Menneskes. Men Gud lader ogsaa her det stik Modsatte ske; thi fordi David under sin Lidelse og Forfølgelse vandrer enfoldigen i Gudsfrygt og Tillid og ikke begjærer at gjøre sin Fiende nogen Fortræd eller Skade, saa har han ogsaa Guds naadige Øie, som seer paa ham, og maa derfor forblive uskadt af sin Fiende. Derimod bliver Guds vrede Ansigt over Kong Saul, saaat han, før David kan vente det, ligger nedstyrtet, og hans hele Slægt med ham maa gaa under og overlade den forfulgte David sin Krone og sit Kongerige.

Dette er de Christnes Trøst, hvormed de skulle styrke sin Tro under Lidelsen, at Gud i Naade seer til dem og vender sine Øine og Øren til dem, men derimod seer paa deres Fiender og Forfølgere med et vredt Ansigt og griber dem saaledes i deres Handel, at de enten maa ophøre dermed eller gaa tilgrunde. Saaledes gaar det ogsaa i Sandhed, og Ingen behøver at leve længe, før han erfarer paa sig og Andre, at det, som Ret er, dog tilsidst kommer for Dagen. Men det mangler os paa Tro, saaat vi ikke kunne vente paa Guds Time, men tykkes, at han tøver forlænge, og at det gaar os altfor ilde. Men det er en saare kort Tid, og du kan godt vente og taale, saafremt du blot kan tro paa Gud, som vel giver din Fiende en Frist til at omvende sig, men dog allerede har sat og

bestemt ham Stunden, som han ikke skal undgaa, saafremt den overrasker ham i Ubodfærdighed.

Og hvo er den, som kan skade Eder, dersom I beflitte Eder paa det Gode? Men om I og lide for Retfærdigheds Skyld, ere I salige.

I have, siger han, en saare stor Fordeel fremfor alle Eders Fiender, hvo de end ere, efterdi I ere saa rigeligen benaadede af Gud med evig Velsignelse og vide, at han vil beskytte, hjælpe og hevne Eder, og altsaa blive faste i Eders Tro og Fromhed, saaat de ingen Skade kunne gjøre Eder, om de end søge efter bedste Evne at gjøre Eder Fortræd og krænke Eder. Thi hvad kan og formaar alt Saadant at skade Eder, naar I efterjage det Gode, som I have, og holde fast derved? Med al sin Ondskab, Magt og Vrede ville de ikke kunne berøve Eder eller formindske Eders Fromhed og Guds Naade, Hjælp og Velsignelse. Ei heller lide I noget Tab ved den legemlige og timelige Skade, som de kunne tilføie Eder. Thi jo mere de tragte efter at skade Eder, desto mere ile de sin Straf imøde, hvorved de blive omstyrtede og I faa desto større Vederlag af Gud. Thi netop derved, at de paa det Heftigste forhaane, forsmæde, forfølge og plage Eder, derved formere de Eders Velsignelse hos Gud og fremme Eders Sag, saaat Gud desto før maa gribe ind og hjælpe Eder og styrte dem. En saadan Løn, et saadant Gode maa de selv skaffe Eder med sit onde, giftige Had, Nid, Vrede og Raseri, og sig selv derimod intet Andet end det Modsatte, saaat de ikke kunne have nogen god Dag eller fredelig Stund i sit Hjerte, men ere fordømte af sin egen onde Samvittighed og samle Guds Vrede og Straf over sig.

Ja, siger han, I ere netop derfor desto saligere, baade timeligen og evindeligen, fordi I lide for Retfærdigheds Skyld; og I skulle ogsaa holde Eder for salige og love og takke Gud derfor; thi han agter og priser det selv for den høieste Salighed og herligste Ting, saaledes som Christus ogsaa siger Matth. 5, 11 flg.: **Salige ere I, naar man bespotter og forfølger Eder for min Skyld og lyver det. Glæder og fryder Eder, thi Eders Løn skal være megen i Himlene.** O, hvor dyrt skulde Eders Modstandere kjøbe det, om de endog nokſaa lidet kunne trøste og berømme sig med, at de havde lidt noget lidet for Retfærdigheds Skyld! Hvor gjerne skulde de ikke, om de forstode det og vare det værd, ønske at bytte, saaat de selv maatte have lidt alt det og endnu meget Mere, som de have gjort eller tænkt at gjøre mod Eder, naar de kun maatte blive salige og høre og fornemme Trøsten af en saa kostelig, guddommelig Forjættelse!

Men fryter ikke deres Trusel og forfærdes ikke; men helliger Gud Herren i Eders Hjerter.

Her gaar han atter ind i Skriften og anfører Sprog af Propheten Esaias i Cap. 8, 12 flg., hvor han formaner Guds Folk, at de ikke skulle frygte for Menneskers Vrede og Trusel, men derimod fast og trøstigt forlade sig paa Gud; det Samme siger han ogsaa 51, 7.: **Frygter ikke for et Menneskes Forsmædelse og forskrækkes ikke for deres Forhaanelser.**

Som vilde han sige: Hvorfor ville I lade Eder anfegte af, hvad Mennesker gjøre Eder, de være nu saa store, mægtige, skrækkelige Fiender, de være ville? I have jo en saadan Salighed og staa Eder saa vel hos Gud, ja have det saa godt, at alle Skabninger maa prise Eder salige. Desuden vide I, at I have en saadan Herre, som har vendt sine Øine til Eder og aabnet sine Øren for Eder, saaat, hvad I begjære og bede om, det er bønhørt og opfyldt, hvorimod han allerede med sit vrede Ansigt truer

Eders Modstandere. Hvad ere og formaa alle Mennesker, Tyranner, Pave, Tyrk eller Tartar, ja Djævelen selv mod denne Herre, naar og hvor han vil vise sin Magt, hvad ere de Mere end et svagt Halmstraa mod et mægtigt Tordenslag og Lyn, som bringer Jorden til at bæve? Derfor skulle I, om I ellers ere Christne og tro, at I have en Gud, ingenlunde forskrækkes for alt dette, men meget mere med Glæde og freidigt Mod foragte al deres Trods, Trusel og Raseri som det, der dog slet Intet kan skade Eder, men kun bliver deres egen Fordærvelse, efterdi de løbe med Hovedet mod den Majestæt, for hvem alle Skabninger maa bæve.

Men det skulle I gjøre: I skulle **hellige** ham, det er, holde og prise ham hellig, hvilket ikke er Andet end at tro hans Ord, at I i ham sandeligen have en saadan Gud, som ikke, saafremt I lide for Retfærdighed Skyld, har forglemt eller forladt Eder, men naadigen seer til Eder og selv vil hjælpe Eder og hevne Eder paa Eders Fiender. Thi saadan Tro og Bekjendelse giver ham den Ære, at han er en sanddru Gud; en saadan Tro kan trøstigt og med Glæde paakalde ham, vente Hjælp af ham og i Fortrøstning til ham ganske stille sit Hjerte tilfreds; thi den veed, at hans Ord og Forjættelse, som den visse Sandhed, ikke kan svige eller feile.

De Andre derimod, som ikke tro, de kunne ikke hellige Gud eller give ham den Ære, der tilkommer ham som Gud, om de end rose sig meget af Gud og foregive en stor Gudsdyrkelse. Thi de holde ikke Guds Ord for Sandhed, men leve stedse i Tvivl og tænke under enhver Lidelse, at de ere aldeles forglemte og forladte af Gud; derfor knurre og vredes de med stor Utaalmodighed og Ulydighed mod Gud og fare hen og ville beskytte og hevne sig ved egen Magt. Dermed røbe de sig selv, at de ere saadanne Folk, som sandeligen ingen Gud have eller kjende og ere som blinde, elendige og fordømte Hedninger. Saadanne ere nu den store Hob af alle Tyrker, Jøder, Papister og vantro Helgener, saa Mange de ere i Verden.

Femte Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 5, 1—11.

Men det begav sig, der Folket trængte sig ind paa ham for at høre Guds Ord, og han stod ved den Sø Genezareth, da saa han to Skibe staa ved Søen; men Fiskerne vare udgangne af dem og toede Garnene. Men han traadte ind i eet af Skibene, som var Simons, og bad ham at lægge lidet fra Landet; og han satte sig og lærte Folket fra Skibet. Men der han lod af at tale, sagde han til Simon: far ud paa Dybet, og kaster Eders Garn ud til en Dræt. Og Simon svarede og sagde til ham: Mester, vi have arbeidet den ganske Nat og fik Intet; men paa dit Ord vil jeg udkaste Garnet. Og der de gjorde det, fangede de en stor Hob Fiske; men deres Garn sønderrevnes. Og de vinkede ad deres Staldbrødre, som vare i det andet Skib, at de skulde komme og hjælpe dem; og de kom og fyldte begge Skibene, saaat de vare nær ved at synke. Men der Simon Petrus saa det, faldt han ned for Jesu Knæ og sagde: Herre, gak ud fra mig, thi jeg er en syndig Mand. Thi en Rædsel var kommen over ham og paa alle dem, som vare

med ham, formedelst den Fiskedræt, som de havde fanget med hverandre, desligeste ogsaa paa Jacobus og Johannes Zebedæi Sønner, som vare Simons Staldbrødre. Og Jesus sagde til Simon: frygt ikke; fra nu af skal du fange Mennesker. Og de førte Skibene til Landet, og forlode alle Ting, og fulgte ham.

Dette Evangelium foreholder os tvende Stykker, hvorved det formaner os til at tro og styrker Troen. Thi for det **Første** viser det os, at de, som tro paa Christus, ogsaa timeligen og i deres legemlige Nødtørft blive forsørgede af ham; **dernæst**, at han meget mere vil hjælpe dem i al aandelig Nød, paadet han i Gjerningen maa vise os det, som St. Paulus siger 1 Tim. 4, 8.: **Gudfrygtighed er nyttig til alle Ting, da den haver Forjættelse for det Liv, som nu er og for det tilkommende**; ligesom jo ogsaa Skriften overalt er fuld af begge disse Forjættelser.

Troen paa timelig og legemlig Hjælp stadfæster han dermed, at han giver St. Petrus og hans Staldbrødre en saa stor Fiskedræt, efterat de den ganske Nat havde arbeidet forgjæves og Intet faaet og nu ikke længere kunde vente og haabe at faa Noget. Men heri iagttager han den Orden og Regel, som han selv har givet og lært Math. 6, 33.: **Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder**. Dette Sprog følger han her og beviser dets Sandhed i Gjerningen, der Folket trængte sig ind paa ham, for at høre hans Ord, saaat han maatte træde ind i eet af Skibene og prædike for dem. Men da han havde lært dem, vil han ogsaa videre forsørge dem med den legemlige Nødtørft, efterdi de lide Nød og Mangel.

Thi skjøndt han ikke er kommen, ei heller prædiker for at pleie Bugen og forsørge den, saa glemmer han dog ikke den, hvor man først søger Guds Rige. Derfor antager han sig her de fattige Fiskeres Nød, som trods den hele Nats Møie og Arbeide Intet havde fanget; men fordi de havde laant ham Skibet og ladet ham faa prædike tilende, samt selv hørt paa ham, saa skaffer han dem ogsaa uden deres Omsorg, og førend de bede ham derom, en saa rig Fiskedræt, hvorved de nokſom lære og vel kunne forstaa, at de i ham have en saadan Mester, som sørger for dem og ikke vil forlade dem, saafremt de kun holde sig til hans Ord og blive hans Disciple.

Hermed vil han ogsaa have sin Kirke eller de Troendes Flok trøstet. Han vil forsørge dem, saaat de dog paa Jorden et eller andet Sted skulde finde Næring og Tilhold, om de end allevegne forfølges og forjages, og Verden saaledes gjør deres Bopæl og Ophold uvist. Det stadfæstes, foruden af dette og lignende Exempler, af mange skjønne Sprog, saasom Ps. 34, 11.: **De Rige blive nødtørftige og hungrige; men de, som søge Herren, skal ikke have Mangel paa noget Slags Godt**. Og Ps. 33, 18. flg.: **Se, Herrens Øie er til dem, som ham frygte, som haabe paa hans Miskundhed, at fri deres Sjæl fra Død og holde den i Live i Hungeren**. Ligesaa Ordspr. 10, 3.: **Herren lader ikke en Retfærdigs Sjæl hungre**.

Isærdeleshed viser han med dette Exempel, hvorledes de ere beskafne, som han skal give og hjælpe, samt Maaden, hvorpaa han pleier at give og hjælpe. Han hjælper nemlig der, hvor det staar saaledes til som med disse Fiskere, hvor man altsaa har arbeidet den ganske Nat, og dog al Møie og Arbeide er forgjæves og intet menneskeligt Raad eller Hjælp mere at haabe, hvilket jo dagligen vederfares Christenheden gjennem mangeslags Trængsel, Elendighed og Nød.

Thi uden saadan Anfegtelse, Møie og Arbeide gaar det ikke af, og det maa komme dertil, naar Christus skal hjælpe, at man maa forlvivle om alle Menneskers Raad, Trøst og Formue; da kommer han med sin Hjælp og viser sig som den, der endnu har og kan give Trøst, Raad, Beskjermelse og Redning, naar vi ikke pine dem nogetsteds, og Alt, hvad vi have gjort, lidt eller endnu formaa at gjøre, er Intet og omsonst, ja viser sig som den, der ogsaa giver og hjælper mere og rigeligere i saadan Nød og Svaghed, end man nogensinde ved menneskelige Kræfter, Kunst og Hjælp kunde blive hjulpen.

Men paa den anden Side viser han ogsaa, at han hermed ikke vil have det Arbeide og den Gjerning, som er os befalet, forbudt eller forsømt, men han befaler ogsaa selv sine Disciple at øve sit Haandværk, idet han siger: **Far ud paa Dybet og kaster Eders Garn ud til en Dræt.** Og saaledes sætter han begge Dele ved Siden af hinanden og lærer os tillige, at vort Arbeide og Anstrengelse Intet udretter. Thi havde Arbeide og Møie kunnet hjælpe dem, saa havde de ogsaa maattet hjælpe dem den ganske Nat og hjælpe dem mere, efterdi de da arbeidede mere og havde større Haab om Fangst, da det var mørkt og stille, end nu, da Christus befaler dem at udkaste Garnet ved høilys Dag; og dog faa de i eet Kast, paa Christi Ord, en saa overvættes rig Fangst.

Heraf skal Enhver se og lære, at Arbeide og Møie aldrig ernærer noget Menneske, hvor stort og vidtløftigt det end er, men Guds Velsignelse og Naade, og det bliver derved, at Gud er den, som nærer os, og at han beskjærer os vort Brød om Natten; saaledes have de fromme Fædre talt, hvilke vel have erfaret Saadant; ligesom endnu den daglige Erfaring vidner, at mangen En gjør sig Livet surt med strengt og surt Arbeide og tjener dog neppe sit Brød og kommer aldrig ud af Gjæld og Nød; medens en Anden, som farer i Mag og ikke arbeider over Kræfterne, faar Rigeligt og Overflødigt, saaat man vel maa sige: Det er ikke Arbeidet, som gjør det, men Guds Velsignelse, ligesom det ogsaa i Ps. 127, 2. hedder: **Gud giver sin elskelige Ven det i Søvne.** Som vilde han sige: Det er dog forgjæves at I Dag og Nat ængste og plage Eder med Sorg og Møie for at skaffe tilveie, hvad der hører til i et Huus, og som ikke er Lidet. Men det beror aldeles ikke paa Eders Hænders Arbeide, og der kommer Intet derudaf, hvis ikke Gud selv er Huusfader og giver saaledes, at det maa siges at være beskaaret Eder i Søvne, ligesom Kornet og al Næring af Jorden, ja Alt, hvad alle Mennesker have eller kunne erhverve, maa gives af Gud.

Thi Saadant beviser han ogsaa paa de Ugudelige og Vantroe, idet han lader saamange onde Mennesker, som intet bryde sig om Gud, faa baade Huus og Hjem fuldt, ja overøser dem fremfor Andre med timeligt Gods, ikke ved deres egen Møie og Arbeide, men af lutter Velsignelse, saaledes som ogsaa Ps. 17, 14. siger: De absconditis tuis repletus est venter eorum; **frels min Sjæl fra Verdens Folk,** siger han, **som have deres Deel i Livet, og hvis Bug du fylder med dit skjulte Liggendefæ,** det er med saadanne Goder, som ere dine guddommelige, hemmelige Skatte, om hvilke Ingen veed, hvorfra de komme, som heller ikke Nogen har i sin Magt eller kan skaffe sig selv, men som du alene beskjærer og giver.

Hermed vil nu Christus opmuntre de Christne til Troen og styrke dem deri, samt forhindre den lede Vantro med dens Frugt, som især er Gjerrighed og ængstelig Sorg for Bugen og dette timelige Liv, Noget, som desuden af Naturen hænger ved Mennesket som en medfødt Plage, der rører sig og raser i Kjødet med Vantroens Lyster mod

Aanden, saaledes som Paulus siger Gal. 5, 17. Ved Siden heraf hindrer ogsaa Djævelen Troen med sine Anfegtelser, idet han indskyder os Mistillid til Gud, og det Samme gjør ogsaa Verden, idet den hader, misunder og forfølger de Fromme og efterstræber deres Gods, Ære og Liv, ja vil, at de skulle være dens Skovisk. Derimod siger jeg, se vi her baade Kraften og Nytten af den Tro, som holder sig til Christi Ord og bygger derpaa, saaledes som St. Petrus her gjør, sigende: **Vi have arbeidet den ganske Nat og fik Intet; men paa dit Ord vil jeg udkaste Garnet.** Denne Tro er det, som gjør en saadan Fiskedræt, at begge Skibene bleve fulde; thi uden den havde han hverken udkastet Garnet eller trukket een eneste Fisk.

Paa den anden Side viser Skriften allevegne, hvad for en Skade Gjerrigheden og Vantroens Sorg foraarsager; thi Vantroen kan sandeligen ikke modtage Noget af Gud, som er den nyttigt, eller trøsteligt og saligt; den berøver sig ikkun selv Guds Velsignelse, saaat den aldrig bliver mæt eller glad ved de legemlige Goder, som den begjærer, og kan ikke heller have nogen god eller glad Samvittighed. Derfor kalder ogsaa Christus Matth. 13, 22. saadan Sorg for Næring **Torne,** som ikke lade Guds Ord øve sin Kraft og bære Frugt. Og St. Paulus udlægger 1 Tim. 6, 9 flg., hvad disse Torne ere for Noget, naar han siger: **De som ville vorde rige, falde i Fristelse og Snare og mange daarlige og skadelige Begjæringer, som nedsænke Menneskene i Ødelæggelse og Fordærvelse; thi Pengegjærrighed er en Rod til alt Ondt; derfor, da Nogles Lyst stod til den, fore de vild fra Troen, og have gjennemstunget sig selv med mange Smerter** ꝛc.

Hold nu disse to Ting sammen, først, hvad Godt Troen bringer, og dernæst, hvad Skade Vantroen gjør. Thi foruden det at Troen har Guds Naade og Velsignelse, har den ogsaa den Forjættelse, at den tilstrækkeligen skal faa Alt, hvad den behøver, og skaber saaledes et godt, roligt og glad Hjerte, saaat den vel maa kaldes en Rod til alt Godt. Derimod skal Vantroen med sin Sorg og Gjerrighed ogsaa faa det til Løn, at den ingen Nytte har deraf, men maa falde i mangehaande Snarer formedelst mange skadelige Lyster og Begjæringer, ved hvilke den ikke opnaar Andet end evig Fordærvelse, saaat den ikke er Andet end en Rod, hvoraf al Ulykke følger.

Begge disse Stykker seer man ogsaa tydeligen i Verden. De, som lade sig nøie med, hvad Gud bestjærer dem, have alligevel Ro og Fred, vandre i sin Stand glade og ved godt Mod og have sit Udkomme og nødtørftige Brød, saaat de selv maa sige: Jeg er endnu aldrig nogen Aften gaaet hungrig tilsengs; om det end seer ud, som de maatte lide Nød og Mangel, saaledes som det her gik St. Petrus. Men deraf, at de tro paa Gud og sætte sin Lid til ham, have de den Nytte, at de ikke behøve at pine og plage sig med den timelige Sorgs Torne, ei heller indvikles og fordærves deri, men sidde som iblandt Roser i en Lysthave; saaledes siger ogsaa Salomon Ordspr. 15, 15.: **Et godt Mod er et ideligt Gjæstebud.**

De Andre derimod, som give sig ind blandt disse Gjerrighedens Torne og tragte efter Rigdom, de høste deraf ogsaa dette, at de blive stukne og oprevne og maa falde, ikke alene i mangehaande Fristelse og Fare, hvilket dog endnu kunde bæres, om det blev dermed, men komme ogsaa i saadanne Snarer, at de blive fangne, og det saaledes, at de derved nedsynke i timelig og legemlig Fordærvelse og evig Fordømmelse, hvoraf de aldrig kunne komme ud.

Herpaa have vi daglige Exempler; betragt kun de Mennesker, som ogsaa ville hedde Christne og rose sig af Evangeliet, hvorledes de allevegne rane, skrabe sammen

og aagre ꝛc., saaat de endog for en lumpen Skilling Skyld sætte Gud og sin Samvittighed tilside; og retsom om de dermed ikke vare dybt nok faldne, bestyrke de sig og fremture deri med Trods og Frækhed, indtil de synke saa dybt, at de blive Guds Ords Fiender, som hverken kunne høre eller se, ja saa usalige og forbandede, at de ikke due til nogen Stand, ei heller kunne gjøre noget Godt eller Nyttigt, som kunde tjene Nogen til Gavn og Forbedring, men føre ikkun Skade, Ulykke og Jammer over Land og Folk.

Det kommer Altsammen deraf, siger St. Paulus, at man kun tragter efter at blive rig. Thi saadan Gjerrighed og Sorg bringer det visseligen med sig, at man vil fare høit, være stor og vældig og gjerne rive Alt til sig. Den begynder saaledes: Ak, havde jeg dog dette Huus, denne Ager, dette Slot, denne By ꝛc., og vokser saaledes videre og videre, indtil der deraf bliver en Drageſtjert, som trækker Alting med sig. Og hvor Gjerrigheden engang har faaet slaa Rødder, der bringer den dagligen hundrede Slags Bekymringer for, hvorledes den skal faa mere Gods og flere Penge; der banker Menneskets Hjerte af utallige og umættelige Lyster og Begjæringer, som dog alene tjene til dets egen Fordærvelse og ere ikkun Frugter af, at Mennesket er falden fra Troen ind i den ene Fristelse og Snare efter den anden. Thi det er en saadan fordærvelig Plage, som saa aldeles indtager hele Mennesket, at det intet Godt eller Nyttigt kan udrette i sit Embede eller Stand og aldrig tænker at tjene hverken Gud eller Menneskene. Og naar nu En har skrabet Meget sammen, har han ikke mindre Plage og Bekymring for, hvorledes han kan beholde og passe paa sit Gods. Da maa han ogsaa tragte efter Gunst og Venskab og søge mange Veie for ikke at forlise, hvad han har, og geraader derved i Had, Misundelse og mangehaande Besvær, som han aldrig kan komme ud af, og har saaledes ikkun Uro og Smerte i Samvittigheden, som St. Paulus siger, ja et ret Helvede, hvori han har styrtet sig selv. Alt dette fører den lede Junker Gjerrighed med sig, som uden Tro paa Gud tænker at blive rig ved sig selv; thi den Plage og Forbandelse er allerede affagt over den, at den aldrig kan faa Nok og dertil maa have al Ulykke og Hjertekval for det, som den til sin evige Fordærvelse og Fordømmelse har skrabet sammen.

Man seer af daglig Erfaring, hvilken skjændig og forbandet Last Gjerrigheden er, og hvad for en Skade den gjør, navnlig i de høie Embeder og Stænder, baade aandelige og verdslige. Thi hvor Gjerrigheds-Djævelen saaledes har besat en Præsts eller Prædikants Hjerte, at han kun tragter efter, hvorledes han, ligesom den øvrige Verden, kan samle sig stor Formue, han ligger allerede i Djævelens Strube ligesom Forræderen Judas, saaat han gjerne for en Dalers Skyld kan forraade Christus med hans Ord og Kirke. Saaledes har Paven for at opholde og formere sit Herredømme og sin Rigdom, under Guds og Kirkens Navn, med Magt indført alskens Afguderi og aabenbar Vederstyggelighed og tydeligen ført Sjælene hobeviis i Djævelens Klør, og derhos sat saadan falsk Skræk i Folk med sit Band, at Ingen har turdet sige et Ord derimod. Hvor skadeligt er det ogsaa i det verdslige Regimente, naar Herrer og Fyrster regjeres af denne Last og søge at rive Alting alene til sig. Thi derover forglemme de sit fyrstelige Embede, og hvorledes de skulde hjælpe Land og Folk, til hvilken Ende de netop ere Herrer, saaat de kunde blive ærede, berømmede og elskede af alle Mennesker som deres Lands og Folks Fædre. De bekymre sig ikke om, hvorledes Guds Ord kan udbredes, Kirker og Skoler understøttes og

Folket retteligen undervises, eller hvorledes Tugt og Ret kunne haandhæves, blandt Undersaatterne; de lade fattige Præster med deres Børn, Enkerne og de Faderløse lide Uret, Vold og Nød, og passe imidlertid selv alene sine Skatteregistre og tænke kun paa, hvorfra de skulle kunne skrabe saamange Penge sammen, at de kunne strække til for deres umaadelige og unyttige Udgifter og Pragt. Og da Intet forslaar dertil, udsuge de sine arme Undersaatter indtil Marv og Been, indtil de omsider styrte sig selv i saadan Forlegenhed og Nød, at de med Land og Folk maa forarmes og fordærves. Eller ogsaa, naar de have skrabet en heel Deel sammen og mene sig at være vel ved Magt, indvikle de sig i mange sælsomme Sager og Handeler, hvorigjennem de dog omsider til Straf geraade i Ulykke og Fordærvelse.

Hvilken gruelig Plage og Fordærvelse fører ikke nu for Tiden alene denne skjændige, forbandede Aager over Tydskland, hvor det overalt har taget saadan Overhaand, at der ikke længer kan raades Bod derpaa, efterdi ogsaa de, som skulle hemme det, selv stikke deri, idet Hver og En, som bare kan, udsuger de Andre og derover sætter baade Gud og Samvittighed ganske tilside, og løber altsaa til Helvede med fuldt Vidende og med en Samvittighed, som fordømmer ham selv, og fører over sig den Forbandelse, som allerede er udtalt over den lede Gjerrighed, at han dog ikke skal nyde sit sammenaagrede Gods i Fred og Ro; men enten vil han selv ved Guds Straf forlise det, eller ogsaa hans Arvinger. Thi Guds Vrede og gruelige Straffedom maa dog gaa over saadant uchristeligt Væsen, saaledes som vi desværre alt længe altfor meget have fortjent, og han sender os den allerede gjennem Tyrkerne og andre skrækkelige Plager; paadet han selv med Magt maatte hemme dette uchristelige Væsen, siden vi ikke ville høre paa hans Ord og Formaning.

Alt dette kan en Troende undløbe og undfly, som lever med god Samvittighed og Gudsfrygt i sin Stand og lader sig nøie med det, Gud beskjærer ham, samt lever i Ro og Fred, ikke giver sig ind i Fristelser og Snarer, og saaledes ikke behøver at plage sig med Sorg og Angst eller at bides og stride med andre Folk i Kiv, Trætte, Misundelse og Had, men er et saligt og nyttigt Menneske som kan tjene og hjælpe Mange og har Naade og Velsignelse baade hos Gud og Mennesker, saaat endog hans Børnebørn nyde Fordeel og Ære deraf.

Saadant skulde dette Evangeliums Exempel lære og formane os til, paadet vi maatte lære at tro og i og ved denne Tro faa erfare, at Gud forsørger sine Christne og giver dem tilstrækkeligt, saaat de ikke behøve at plage og fordømme sig selv med sin Sorg og Gjerrighed. Dog skal man, som jeg i Begyndelsen sagde, ved Siden heraf ogsaa vide, at man, om end Sorg og Gjerrighed bliver forbudt, dog ikke derfor skal lade Arbeidet fare, saaledes som Verden vender op og ned paa begge Dele, ligesom det jo ogsaa er dens stadige Viis at fordreie alle Guds Ord og Anordninger. Den vil sørge og tragte efter, hvorledes den kan bringe Penge og Gods tilveie, hvilken Sorg alene tilkommer Gud, og som han har forbeholdt sig; men for det befalede Arbeide vil den lade Gud sørge, ja higer kun derefter, at den maa slippe for Arbeide og sit Ansigts Sved. Gud derimod vil have det saa, at vi beholde Arbeidet og overlade Sorgen til ham; paa den Maade vilde vi gjøre Vort og kunde inden kort Tid komme dertil, at vi uden vor Sorg og ved passende og udholdeligt Arbeide havde Nok.

Thi naar Christus vil give St. Petrus og Andre, gjør han det ikke paa den Maade, som han vel havde kunnet gjøre det, saaat Fiskene uden deres Arbeide og Garn havde maattet springe op i Skibet, men han byder

dem at fare ud paa Dybet og udkaste Garnet, det er, tage det Haandverk fat, som de forstode og havde lært, samt pleiede at øve. Thi han vil ikke have de lade, utroe Lediggjængere, som ikke gjøre, hvad dem er befalet, og ikke bruge sine Hænder og Fødder. Han lærer altsaa begge Dele, baade at han ikke vil give uden vort Arbeide, og tillige at det dog ikke er vort Arbeide, vi maa tilskrive det, vi faa, men alene Guds Velsignelse. Arbeidet skal du udføre, men ikke forlade dig paa, hvad du udretter, selv om du selv havde bragt det tilveie. Summa: Vort Arbeide og vor Gjerning udretter eller giver Intet, og er dog nødvendigt, for at vi derigjennem kunne modtage det, som Gud giver os. Thi Disciplene maa dog lægge Hænderne til, udkaste og trække Garnet, saafremt de ville faa Noget, og skikke sig saaledes, som om de selv vilde udrette det, men tillige bekjende og sige, at deres Arbeide ikke har udrettet det; ellers havde de vel ogsaa før faaet Fangst uden Christus. Derfor lader han dem ogsaa ret forsøge og erfare Saadant, idet de maa arbeide den ganske Nat forgjæves og omsonst.

Det Samme lærer han os endnu gjennem den daglige Erfaring i alle Slags Sager, Gjerninger og Regimenter paa Jorden. Her lader han os vel ofte arbeide længe og meget, saaat vi have det surt og dog Intet udrette, saa ogsaa vi maa klage og sige med St. Petrus: **Vi have arbeidet den ganske Nat og fik Intet;** og det gjør han, forat vi ikke skulle forlade os paa vort Arbeide, men vide, at han maa give Velsignelse, saaat det maa hedde skjænket og beskaaret og ikke erhvervet ved vor Møie, Kunst og Flid.

Hvor stor Flid, Bekostning og Møie have ikke ofte en Fader og Moder anvendt paa en Søn for at opdrage ham til Dyd og Ære ꝛc., og det med saadant Haab og Forvisning, som skulde der, som man siger, blive en Engel af ham, og dog bliver han et vanartet og fortabt Barn. Mangen fattig og elendig Faderløs derimod, som der er anvendt lidet Arbeide og Flid paa, tager sig saaledes op, at man maa forundre sig og sige: Det beror ikke paa vor Flid og Sorg, men paa Guds Velsignelse.

Hvad klager vel det hele verdslige Regimente mere almindeligt over, end over forgjæves Arbeide og Møie, ogsaa der, hvor man tager Sagen med Alvor, og hvor der er Folk, som baade ville og kunne regjere vel og ikke mangle Viisdom, Forstand, Magt og Myndighed; og dog maa de, naar de længe have regjeret, lære, at de dermed Intet have udrettet. Ja, hvorofte skeer det ikke, at de bedste Planer, de viseste Raad og skjønneste Tanker lede til det Allerværste, til Skade og Fordærvelse, Noget, som til alle Tider de allerviseste Regenter have erfaret og beklaget; paadet man ret haandgribeligen maa lære, at Gud ikke vil give Lykke og Fremgang gjennem menneskelig Viisdom, Anslag og Kunst, saafremt man vil forlade sig derpaa.

Derfor var det her det bedste Raad, om Verden vilde tage imod Raad af en enfoldig Mand, det er, af vor Herre Gud (som dog ogsaa har erfaret Noget og forstaar sig paa at regjere), at nemlig Enhver i sit Embede og Regimente rettede sine Tanker og Anslag alene derpaa, at han flittigen efterfulgte og i Troen udførte, hvad ham var befalet, og kun ikke byggede Noget paa sine egne Tanker og Planer, men overlod Sorgen til Gud. En Saadan vilde vel tilsidst erfare, hvem der udretter Mest, enten den, som forlader sig paa Gud, eller den, som ved egen Viisdom, egne Tanker, egen Magt og Kraft vil udføre sin Sag.

I Kirkens aandelige Regimente gaar det ogsaa saaledes til, hvilket ogsaa navnlig denne Historie viser os. Hvor jeg har prædiket og lært i ti, tyve Aar, der kunde en Anden maaske have udrettet Mere i eet Aar, og een Prædiken kan ofte virke Mere

end mange andre. Det er altsaa heller ikke her vort Arbeide, Flid og Møie, som gjør det, men begge Dele maa følges ad, at Enhver gjør Sit og dog med St. Petrus siger: Mit Arbeide udretter det ikke, hvis du ikke lægger din Velsignelse dertil. Saaledes siger ogsaa St. Paulus 1 Cor. 3, 6. flg.: **Jeg plantede, Apollos vandede, men Gud gav Vext. Saa er nu hverken den Noget, som planter, ikke heller den, som vander** (det er, han udretter Intet med sit Arbeide og Møie), **men Gud, som giver Vext** ꝛc.

Summa: Hele det menneskelige Væsen og Liv er saaledes beskaffent, at man ofte maa arbeide forgjæves i lang Tid, inden Gud giver Velsignelse. Men derfor skal ikke Arbeidet forsømmes eller Menneskets findes uden Beskjæftigelse, men det skal bie efter Velsignelsen fra Gud, indtil han giver den, saaledes som ogsaa Salomons Prædiker siger Cap. 11, 6.: **Saa din Sæd aarle og lad din Haand ikke hvile om Aftenen; thi du veed ikke, enten dette eller hint skal blive ret** ꝛc.

Men her lære vi ogsaa at se, naar og hvor Arbeidet er nyttigt og frugtbart; der nemlig, hvor Christus kommer til og befaler at udkaste Garnet ꝛc., det er, hvor Troen er, som griber hans Ord og Forjættelse og paa dette freidigen og trøstigen gjør, hvad der er befalet, og under Bøn og Paakaldelse bier efter hans Hjælp og Velsignelse. Det er at sige med Petrus: Herre, jeg har vel gjort, arbeidet og lidt Meget, men jeg veed, at jeg dermed Intet udretter, hvis ikke du selv er tilstede og giver Kraft og Vext; derfor vil jeg blive ved, ikke i Tillid til mig selv eller min Gjerning, men til dit Ord, og lade min Sag være dig befalet. Paa den Maade gaar det godt, og Erfaringen viser, at hvor Christus er tilstede, der giver han med ringe Arbeide og Møie Mere, end Nogen havde kunnet haabe; thi hvor han lægger sin Velsignelse til, der kan det ikke slaa feil, eller gaa af uden megen Frugt.

Saaledes se og erfare her Disciplene selv, hvilken Forskjel der er mellem det Arbeide, som de før have gjort den ganske Nat uden Tro paa Christus, og det, de nu gjøre, skjøndt der ikke mere er Haab om at faa Noget, men som dog ved eet eneste Kast i Troen paa Christi Ord giver dem saadan Overflod. Derfor skulle vi, naar vi med vort Arbeide og Møie udrette Lidet eller Intet, ikke give noget Andet end vor Vantro eller idetmindste vor Troes Svaghed Skylden. Dog er det sandt, at Christus ofte forhaler sin Hjælp og Gave; saaledes, naar han her og andetsteds (Joh. 21.) lader Disciplene arbeide hele Natten uden at faa Noget, saaat det seer ud, som om han ogsaa vilde forglemme sit Ord og Løfte. Men det gjør han for dermed at drive os til desto stærkere at raabe efter hans Hjælp, og for at Troen maa øves i Styrke og Fasthed, saaat man ikke falder i Tvivl eller holder op at arbeide, men bliver ved og venter paa, naar og paa hvad Maade han vil give. Thi han vil overalt regjere de Christne saaledes, at de maa lære og erfare, at de ikke blive ernærede og hjulpne ved det, som de se for sine Øine eller selv have gjort, men ved det, som endnu er usynligt og skjult. Derfor hedder det ogsaa, som ovenfor sagt, i den 17de Ps. hans **skjulte Liggendefæ**, det er, en saadan Velsignelse, Hjælp og Forløsning, som vi forud ikke have kunnet se eller begribe, men som ligger forvaret i hans Ord og gribes gjennem Troen.

Se, dette er det første Stykke af dette Evangelium, som er skeet og skrevet de Christne til Lærdom og Trøst, at Christus ogsaa sørger for sin Kirkes legemlige Nød, saaat den bliver ernæret og opholdt, om den end kommer i Nød, og Alt stiller sig saaledes, som om den skulde gaa tilgrunde, og det synes, som den havde gjort og lidt

Altsammen forgjæves. Saaledes som det ogsaa altid og allevegne gaar; hvor Evangeliet faar Indgang, der bringer det ogsaa Fattigdom med sig, saa det gjælder at kjæmpe med Hunger, Nøgenhed og Armod; men tilsidst, naar Djævelen har raset ud og Verdens graadige Strube er mættet, da kommer Christus og siger: Jeg er dog ogsaa en Herre paa Jorden, thi der staar skrevet Ps. 24, 1.: **Jorden er Herrens, og dens Fylde** ꝛc.; ligesaa Ps. 8, 7 flgg.: **Du haver lagt Alting under hans Fødder: Faar og Øxne, dem allesammen, ja ogsaa Dyr paa Marken; Fuglene under Himmelen og Fiskene i Havet.** Alt dette maa dog lyde denne Herre og ogsaa høre med under Christi Rige, saaat Verden dog maa lade ham og dem, som høre ham til, æde deraf med sig.

Men foran maa, som sagt, gaa Hunger og Mangel, det er, St. Petri tomme Baad og Garn, og det efterat man har arbeidet længe. Dog giver han dem efter saadan Tøven desto rigeligere, ikke en Tønde fuld, hvormed de dog vel havde ladet sig nøie, men det hele Garn og to Skibe fulde. Saadant gjør Christus ogsaa i den Hensigt, at derved ogsaa Troen paa hans aandelige Hjælp maa styrkes; ligesom han da gjør dette Tegn for St. Petrus og dem, som han vil kalde til Apostelembedet, ikke alene forat de skulle tro, at han ogsaa vil sørge for deres Legeme, men at han ogsaa vil yde dem sin Hjælp og Kraft til deres Embede, saaat det ikke skal blive forgjæves og uden Frugt.

II.

Det andet Stykke af dette Evangelium er den høie Lære om Samvittighedens aandelige Nød og Kamp og om den rette Trøst under Samme. Thi da St. Petrus seer denne Christi Undergjerning og bliver saa rigeligen forsørget, begynder han først at tænke paa, hvad dette maa være for en Mand, og dermed at sammenholde, hvad han selv er. Saaledes kommer han efter denne rige Velsignelse i større Nød, end han nogensinde forhen havde været i sin legemlige Mangel, og bliver nu tilgavns fattig og nøgen, saaat han af Forskrækkelse falder til Jorden og beder Christus gaa ud fra sig. Thi han begynder nu at føle sin Uværdighed og Synd og maa klagende bekjende sig at være en arm Synder.

Her skal han nu selv blive en anden Mand, og et større Under skal nu ske paa ham, end det med Fiskedrætten. Nu begynder først Christi Prædiken, som han havde holdt fra Skibet at virke hos ham; thi han havde vel hørt paa Christus ligesom de Andre, men endnu ikke gjort sig nogen Tanke om, hvad denne var for en Mand, havde heller ikke tænkt at faa noget hverken timeligt eller evigt Gode af ham, og var heller ikke bleven forskrækket over sine Synder.

Men nu, da han faar Øie paa Underet og Velsignelsen og herigjennem erfarer, hvad denne Jesus er for en Mand, da mærker han ogsaa baade Gavens og Personens og sin egen Uværdigheds Storhed og forskrækkes over sine Synder; thi hans Hjerte siger ham, at han ikke har fortjent saadan stor Velgjerning, men meget mere Guds Vrede og Unaade, og han bliver angest og bange, ikke formedelst sin legemlige Armod og Bekymring for, hvorledes han skal ernære sig, thi i dette Stykke har han nu faaet Hjælp, men for hvorledes han skal bestaa for Gud og denne Mand, som har bevist ham, uværdige, syndige Menneske saa stor en Velgjerning.

Paa denne Maade begynder Christus for derved at gjøre St. Petrus rig paa de evige Goder, saaat han ogsaa kunde have at meddele Andre, ja, den ganske Verden. Her gaar det ham netop som før, at han først maa komme i aandelig Hunger og Nød, det er, i Samvittighedens Forskrækkelse og Angst, førend han faar Syndernes

Forladelse og Trøst; Skibet, ja hele Verden bliver ham for trang, og han veed ikke, hvor han skal gjøre af sig for Christus, som dog ikke har viist sig streng, men venlig og hjælpsom mod ham.

Og her seer du, hvad en arm og elendig Samvittighed er, som begynder ret at føle sin Synd, hvorledes den bæver, løber og flyr for Gud, naar han nærmer sig den, saaat den gjerne løb gjennem hundrede Verdener. Saaledes vilde ogsaa Adam skjule sig i Paradiis, skjønt Gud venligen siger til ham: **Adam, hvor er du?** Thi et saadant Hjerte er saa bange og frygtsomt, at det vel ogsaa, naar det er alene og for sig selv, forskrækkes altfor meget og flyr endog for et ryslende Blad, som for Torden og Lynild; thi det kan ikke udholde Lovens Dom, som viser det dets Synd og Guds evige Vrede. Og her hjælper det ikke, om man vil trøste Menneskket ved at foreholde det Guds tidligere Velgjerninger mod det, men det bliver derved kun endmere forskrækket, thi det seer, at det ved sin Utaknemmelighed og Synd har fortjent ikkun større Vrede.

Ja, med denne Anfegtelse og Forskrækkelse have vel ogsaa de stedse at kjæmpe, som allerede ved Troen have annammet Christi Naades Trøst; thi hans Naade og Godhed er altfor stor og overvættes, og derimod vort Hjerte for snævert og svagt, til at det under Følelsen og Erkjendelsen af sin Uværdighed skulle kunne fatte og begribe saadan stor Naade og Barmhjertighed, men meget mere maa forsærdes for den. Derfor viser Gud os ogsaa den Naade, at han indhyller og skjuler Saadant i det enfoldige Ord og under stor Skrøbelighed.

Men det er vor Naturs lede Vanart, at om end Christus kommer til os med sin Naade og Trøst, saa ere vi bange og flygte for vor Frelser, som vi dog billigen skulde løbe efter, nøgne og barfodet, indtil Verdens Ende. Men vi vride og vende os, søge efter egne Gjerninger og vilde gjerne være rene og værdige nok og ved os selv fortjene os en naadig Gud og Christus. Saaledes mener St. Petrus dermed at søge Fred og undløbe Synden, at han løber fra Christus; han vil først finde Noget hos sig selv, hvormed han kunde blive værdig til at komme til ham, og synker dog derved ikkun dybere ned i Forskrækkelse og Fortvivlelse, indtil Christus igjen med sit Ord river ham ud deraf.

Men alt dette skeer og maa vel ske der, hvor alene Lovens Lære og Forstand herskер, og hvor Christus endnu ikke gjennem Evangeliet er ret og fuldeligen erkjendt. Thi Lovens Erkjendelse er ogsaa af Naturen indskreven og indplantet i alle Menneskers Hjerter, saaledes som St. Paulus siger Rom. 2, 15. Denne lærer os, hvad vi skulle gjøre, og straffer vor Ulydighed. Og dette gjør den paa mange Slags Maader, ikke alene med skrækkelige Beviser paa og Følelser af Guds Vredes Straf, men ogsaa med allehaande Guds Gaver og Gjerninger, som Mennesket seer og hører, og som vise det dets Synd og Guds Vrede, esterdi det har misbrugt dem i Ulydighed og Foragt for Gud; thi det maa selv slutte, at de, som ere utaknemmelige mod Gud for hans Gaver og Goder, fortjene hans Vrede og Fordømmelse. Saaledes ere alle Guds Velgjerninger idel levende Bodsprædikener (hvor de træffe et Hjerte), som bringe et Menneske til Erkjendelse af sine Synder, og saaledes forskrække det; saaledes som ogsaa St. Paulus Rom. 2, 4. siger til de ubodfærdige, forstokkede Hyklere: **Foragter du Guds Godheds og Taalmodigheds og Langmodigheds Rigdom, og veed ikke, at Guds Godhed leder dig til Omvendelse?**

Derfor er det falskt, naar vore Antinomer af dette eller lignende Exempler ville foregjøgle os, at man ikke skal prædike og drive paa Omvendelsen gjennem Loven, men

gjennem Evangeliet eller, som de kalde det, per violationem filii (gjennem Fremstillingen af vore Synder, forsaavidt som de ere Aarsag i Christi Død); de forvende saaledes disse to Stykker: revelationem iræ (Vredens Aabenbarelse) og revelationem gratiæ (Naadens Aabenbarelse); som skulde man først prædike om Naaden og trøste, og derefter forskrække med Vreden. Saadant er lutter blind og taabelig Tale af saadanne Folk, som ikke forstaa hverken hvad Vrede eller Naade, Omvendelse eller Samvittighedens Trøst er for Noget.

Alt, hvad der prædikes om vor Synd og Guds Vrede, det maa ske, hvorledes og naar det vil, det er Altsammen Lovens Prædiken. Paa den anden Side er Evangeliet en saadan Prædiken, som ikke vidner og giver Andet end Naade og Syndernes Forladelse i Christus. Ihvorvel det er sandt og ret, at Apostlerne og Evangeliets Prædikanter, ligesom ogsaa Christus selv, stadfæste Lovens Prædiken og begynde med den hos dem, som endnu ikke erkjende sine Synder eller ere forskrækkede for Guds Vrede; saaledes siger Christus Joh. 16, 8.: **Den Helligaand skal overbevise Verden om Synd** ꝛc. Ja, hvilken alvorligere og skrækkeligere Fremstilling og Prædiken kan der være om Guds Vrede over Synden, end hans Søns, Christi, Lidelse og Død?

Men saalænge alt dette prædiker Guds Vrede og forskrækker Menneskt, saa er det endnu ikke Evangeliets, ei heller Christi egen Prædiken, men Mose og Lovens Prædiken over de Ubodfærdige. Thi Evangeliet og Christus er jo ikke anordnet og givet til at skrække eller fordømme, men til at trøste og opreise dem, som ere forskrækkede. Og dog er det en nødvendig Følge, at Menneskt, naar Christi Lidelse gaar ret op for dets Hjerte, af sig selv deri maa se og føle Guds utaalelige Vrede over Synden og deraf forskrækkes, saaat Verden bliver den for trang. Saaledes vidner ogsaa St. Bernhard, at det er gaaet ham selv, da han ret betragtede Christi Lidelse, og siger: Ak, jeg tænkte, at jeg var sikker, og vidste Intet om den Dom og Vrede, som var overgaaet mig, indtil jeg saa, at Guds eenbaarne Søn havde maattet dø for mig.

Thi dette Billede er saa forfærdeligt, at de Fordømte i Helvede heller ikke ville have nogen større Pine og Følelse af Guds Vrede og Fordømmelse, end ved Tanken om Guds Søns Død, som de have ladet være spildt paa sig. Saaledes blev ogsaa Forræderen Judas, da han ikke vilde høre paa den Herres Christi venlige Formaning og Advarsel, ei heller betænke, hvad det var for en Gjerning, han øvede mod Christus, dog tilsidst ved Synet af ham bragt i en saadan Forskrækkelse, at han selv prædikede sig Loven og Fordømmelsen, da han sagde: **Jeg har forraadt uskyldigt Blod** ꝛc., Matth. 27, 4.

Saaledes prædiker ogsaa her St. Petrus for sig selv Loven om sin Synd og Guds Vrede og Anledning dertil giver ham netop denne Christi store Velgjerning; thi han kan heller ikke udlede Andet deraf end Vrede og Forskrækkelse over sin Uværdighed for Gud, efterdi han endnu ikke har nogen anden end Lovens Forstand i sit Hjerte, som viser ham, at Gud hader Synden og vil straffe den. Men om Christi Naade, som ved Evangeliet skjænkes alle Syndere uforskyldt, veed han endnu Intet. Han havde heller ikke kunnet komme dertil, men havde maattet fortvivle i sin Forskrækkelse, dersom ikke Christus havde holdt en anden Prædiken for ham, hvormed han trøster og opreiser ham. Thi denne Lære og Forstand kan et Menneske ikke gribe af sig selv, men den Helligaand maa aabenbare den gjennem Evangeliets Ord.

Derfor er det aldeles falskt, hvad de uforstandige Aander foregive, at man i det nye Testamente ikke skal prædike Loven, eller at man, efterat man først har forkyndt Naaden, gjennem Evangeliet skal forskrække Men-

neskene med Guds Vrede; thi Evangeliet prædiker sandeligen ingen Vrede, fører heller ikke til Forskrækkelse og Angst, men kommer alene for at trøste Samvittighederne. Men dette er den Orden, som Skriften allevegne viser og følger, at man, inden man kan annamme Syndsforladelsens Trøst, først gjennem Lovens Prædiken maa erkjende Synden og forskrækkes for Guds Vrede, paadet at Menneskets maa blive drevet til at sukke efter Naaden og skikket til at annamme Evangeliets Trøst. Derfor skal man kun med de haardeste Trusler om Guds Vrede formane og drive dem til Omvendelse, som endnu ere uden al Frygt for denne Guds Vrede og derfor sikkre, haarde og halstarrige, det er, ikke prædike noget Evangelium for dem, men lutter Lov og Moses.

For de Hjerter derimod, i hvilke Loven har udrettet sit Embede, saaat de ved Erkjendelsen af sine Synder ere blevne forskrækkede, bange og nedslagne, for dem skal man da ikke mere forkynde nogen Lov, men lutter Evangelium og Trøst. Thi det er egentlig Christi Embede, hvortil han er kommen, og han har befalet at prædike Evangeliet for alle arme Syndere, samt at de skulle tro dets Ord, at han nemlig ophæver og borttager al Lovens Anklage, Forskrækkelse og Trusel og istedet derfor giver idel Trøst, hvilket han allevegne viser i Evangeliet og siger af Propheten Esaias 61, 1.: **Den Herres, Herres Aand er over mig; derfor haver Herren salvet mig til at kundgjøre et godt Budskab for de Sagtmodige; han sendte mig til at forbinde dem, som have et sønderbrudt Hjerte, til at trøste alle Sørgende,** Luc. 4, 18. Derfor har jeg ofte sagt, at man ikke skal lade Moses regjere i saadanne Samvittigheder, som staa i Anfegtelse og Frygt for Guds Vrede, men de bør vise Moses med den hele Lov fra sig og slet ikke høre paa ham.

Men ved Siden heraf skal man ogsaa vide, at Lovens Lære dog ikke maa aldeles afskaffes, end ikke hos dem, som ere Christne. Men fordi det endnu er saaledes fat med de Christne, at de endnu leve i Kjød og Blod, hvori de syndige Lyster røre sig, og derfor maa forblive i daglig Omvendelse, saa behøve de endnu saadan Prædiken og Formaning, forat de ikke efter at have annammet Syndernes Forladelse igjen skulle falde i Sikkerhed eller give Kjødet Rum mod Aanden, Gal. 5, 13.

Saaledes gaar det ogsaa her med St. Petrus. Under denne sin Forskrækkelse har han endnu ingen Aabenbarelse eller Erkjendelse af Naaden og Syndernes Forladelse; men Vredens Aabenbarelse virker i ham og driver ham til endog at fly for Christus, hvilket han sandeligen ikke gjorde, om han kjendte ham ret.

Men Christus arbeider ogsaa nu paa ham for at gjøre en ret Christen af ham og lade ham erfare, hvad Samvittighedens rette Trøst er, som overvinder Lovens Skræk og overfører Menneskets fra Syndens Nød til Naade og Salighed, fra Døden til Livet, fra Helvede til Himmelen. Derfor maa han ogsaa først ret smage, hvad Lovens Kraft er, hvilket ikke Christus, men Moses gjennem de ti Bud vækker og virker i hans Hjerte.

Se nu her, hvor venligt Christus trøster et saadant forskrækket Hjerte og Samvittighed: **Frygt ikke**, siger han, **fra nu af skal du fange Mennesker.** Dette er denne Frelsers rette, liflige Røst til Alle, som for sine Synders Skyld ere stedte i Frygt og Forskrækkelse. Thi Saadanne vil han ikke føre dybere i Frygt og Angst, men borttager ganske Lovens Forskrækkelse og viser dem, at de for sine Synders Skyld ikke skulle fly fra ham, men heller løbe til ham, paadet de maa lære at kjende ham som den kjære Frelser, der kommer, ikke for at støde de arme Syndere fra sig, men netop for at lokke dem til sig og med sin Trøst og Hjælp gjøre dem rige og salige, saaledes som han og-

saa siger: Luc. 19, 10.: **Menneskens Søn er kommen for at søge og frelse det Fortabte.** Og St. Paulus siger 1 Tim. 1, 15.: **Christus Jesus kom til Verden for at gjøre Syndere salige, iblandt hvilke jeg er den største.**

Men han trøster ikke alene den forskrækkede Petrus med disse venlige Ord, hvori han tilsiger ham sin Naade og giver ham Absolutionen, men han stadfæster ogsaa denne Trøst med en stor Forjættelse om, at han vil give ham og virke hos ham noget langt Mere og Større end det, han allerede har faaet af ham, paadet han ret maatte mærke og erfare hans inderlige Kjærlighed til ham. **Fra nu af**, siger han, **skal du fange Mennesker.** Det er jo rigeligen at trøste og benaade ham, paadet han ikke skal forskrækkes for sin Uværdighed og sine Synders Skyld; thi han skal ikke alene have Syndernes Forladelse, men vide, at Gud ogsaa vil udrette langt større Ting gjennem ham, saaat han ogsaa skal blive Andre til Trøst og Hjælp. Den Fiskefangst, som du nu har gjort, vil han sige, er kun Lidet, ja et Intet. Du skal herefter blive en ganske anden Fisker, i et andet Hav og med et andet Garn og Skib; thi jeg vil sætte dig i et saadant Embede, som skal hedde **at fange Mennesker,** det er, i den ganske Verden at bringe Sjælene fra Djævelens Vold ind i Guds Rige. Da skal du først blive en saadan nyttig Aand, som kan hjælpe alle Mennesker, saaledes som du selv er hjulpen.

Saa lader os nu af dette Evangelium ret erkjende og fatte Christus og Kraften af hans Trøst, paadet vi maa kunne trøste baade os selv og Andre, idet vi lære og paaminde de Samvittigheder, som ere i Nød og Forskrækkelse, at de for alle Ting ikke maa løbe og fly fra Christus, men meget mere løbe til ham og bie paa hans Trøst. Thi saadan Flugt og Frygt er ikke Andet end at jage din egen Frelse og Salighed fra dig; thi han er jo ikke der for at skrække dig, men for at tage din Synd og Nød fra dig; han kommer heller ikke til dig og gaar heller ikke efter dig for at jage dig bort, men for venligen at lokke dig til sig.

Derfor maa du ikke gjøre ham den Vanære, at du viser ham fra dig eller, dig selv til Skræk og Fortvivlelse, skyder den Trøst bort, som han bringer dig; men du skal meget mere løbe til ham med al Tillid, saa vil du ogsaa snart faa høre det venlige, trøstelige Ord: **Frygt ikke,** hvormed han tiltaler dig og alle bedrøvede Samvittigheder, afløser dig fra alle dine Synder og borttager al Forskrækkelse. Ja, han vil endnu rigeligere benaade dig, saaat du bliver et helligt, saligt og nyttigt Menneske i hans Rige, som ogsaa kan trøste og føre til ham andre Mennesker, der, ligesom du nu, ere forskrækkede og behøve Trøst og Naade.

Saaledes seer du, hvorledes et Menneske kommer ud af sin aandelige Armod og Nød, det er, hvorledes han gjennem dette Christi Ord faar Syndernes Forladelse og Fred i Samvittigheden og derhos benaades med rige aandelige Gaver, uden al egen Fortjeneste, af Christi blotte Naade. Det gaar hermed, som det i det Legemlige gik med Fiskedrættens Under, hvilket de ikke faa for sit Arbeides Skyld, men først efter at deres Arbeide og Møie er spildt og deres Fortrøstning dertil ophævet.

Men ligesom han der ikke vil have Arbeidet forbudt, men befaler dem først at udkaste Garnet og trække det, saaledes vil han heller ikke her ophæve Gjerningerne, om end St. Petrus ikke med dem fortjener Naaden og Syndernes Forladelse. Men nu, da den er ham skjænket ganske uforskyldt, vil han dog ikke lade ham være uden Gjerninger og Arbeide. Ja, han paalægger ham strax det Embede og Gjerning at føre andre Mennesker til ham; og idet han

sætter ham til denne Gjerning, giver han ham ogsaa den Trøst, at han ogsaa vil forlene ham Kraft og Velsignelse dertil; thi, siger han, **jeg vil gjøre dig til en Menneske-Fisker.** Paa denne Maade lærer man ret om begge Dele: Troen fortjener Intet ved sine Gjerninger, og dog gjør den allehaande Gjerninger i sin Stand og sit Embede, efter Guds Ord og Befaling.

III.

Hvad denne Begivenhed med St. Petri Fiskedræt hemmeligen betegner, har Christus selv viist med disse Ord: **Fra nu af skal du fange Mennesker.** Den er et Billede paa Kirkens aandelige Regimente, som bestaar i Prædikeembedet. Thi Havet eller Vandet er Verden; Fiskene er Menneskene; Hænderne og Garnet, hvormed Fiskene blive trukne, er det udvortes Prædikeembede. Thi ligesom Garnet bliver kastet i Vandet, saaledes gaar Prædikenen ud iblandt Menneskene. Men dette Prædikeembede er igjen tvende Slags. **Det Ene,** som uden Christus vil vinde Menneskene, er Lovens Prædiken, som alene kræver vore Gjerninger og enten skaber indbildske Helgener, som ville gaa frit omkring i det hele vide Hav og ikke lade sig fange, eller ogsaa forskrækker og jager bort de Samvittigheder, som allerede forud ere bange og svage. Derfor er den hele Nats, det er, Lovens Arbeide og Møie ganske forgjæves og spildt, indtil Christus kommer med det **andet** Prædikeembede og bringer med sig Evangeliets trøstefulde og venlige Dag og Aabenbarelse, som oplyser Hjerterne med Guds Naades Erkjendelse, og befaler da at udkaste Garnet og trække det. Hvor nu Saadant skeer paa hans Ord og Befaling, der bringer det da stor og rig Frugt; thi Hjerterne komme nu villigen og gjerne til Christi Troes Lydighed, ja, de trænge sig selv frem og vove sit Liv derfor, saaledes som Christus siger Matth. 11, 12.: **Fra Johannes den Døbers Dage indtil nu trænger man med Magt ind i Himmeriges Rige, og de, som trænge ind med Magt, rive det til sig.**

Denne Fiskedræt er saa rig, at det ene Skib, som hidtil havde været det jødiske Folks Kirke, ikke er stort nok til at indtage og bære den, men de maa ogsaa kalde sine Staldbrødre i de andre Skibe til Hjælp. Dette er Hedningernes Kirke og Forsamling, som gjennem Apostlerne bliver grundlagt og udbredt. Og saaledes blive begge Skibe fyldte med een og samme Fiskedræt, det er, med eet Slags Prædiken og een og samme Tro og Bekjendelse.

Formedelst denne rige Fangst begynder Garnet at sønderrives, saaat nogle Fiske falde ud; dette ere de, som ikke ere retskafne og ikke forblive ved Evangeliet, men kaste sig selv ud og heller ville fare frit omkring i Vandet, end give sig under Christus. Af Saadanne var der navnlig blandt Jøderne Mange, hvilke ikke adløde, men modsagde Evangeliet. Saadanne ere derefter ogsaa Alle, som stifte Sekter og Partier; de maa og kunne ikke forblive i Kirken eller den rette lille Hob af Guds Folk, men lægge selv for Dagen, at de ere udygtige, saaledes som St. Petrus siger 1 Cor. 11. 19.: **Der maa og være Partier iblandt Eder, at de Retskafne iblandt Eder kunne blive aabenbare.** Derfor maa Saadanne falde ud, naar man samler de Øvrige fra Garnet, hvilke da blive lagte i begge Skibene og saaledes blive bevarede i Kirkens eller Christi Troes Enighed, saaat de ikke atter falde ud; ellers stode de ligeledes i Fare for tilsidst at blive forførte ved de andre Partier og med dem at maatte falde ud.

Og ihvorvel Prædikeembedet, ligesom Garnet, maa taale ikke alene at det kastes i Vandet og bliver vaadt formedelst allehaande Anfegtelse og Forfølgelse af Verden, men ogsaa at det sønderrives og ikke kan skaffe Nytte og Frugt hos Alle, saa følger der dog en riig Kraft og Frugt hos dem, som forblive i Behold. Dette er ogsaa vor Trøst, naar vi se, at vi ikke kunne gjøre alle dem,

for hvem vi prædike, fromme, og at vi ikke kunne blive uden Forfølgelse for Embedets Skyld. Ja Mange ogsaa af dem, som vi med Vished mene at have i Garnet, skulle falde ud; og dog skal Christus gjennem vort Embede føre frem og indtil Enden opholde dem, som høre ham til.

Sjette Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 6, 3—11.

Vide I ikke, at vi, saa Mange, som ere døbte til Christum Jesum, ere døbte til hans Død? Vi ere altsaa begravne med ham ved Daaben til Døden; paadet at ligesom Christus er opreist fra de Døde formedelst Faderens Herlighed, saa skulle og vi vandre i et nyt Levnet. Thi dersom vi blive plantede med ham ved Lighed med hans Død, da skulle vi og være ham lige i hans Opstandelse; thi vi vide dette, at vort gamle Menneske er korsfæstet med ham, paadet at det Syndens Legeme skal blive tilintetgjort, saaat vi ikke fremdeles skulle tjene Synden; thi hvo, som er død, er retfærdiggjort fra Synden. Men dersom vi ere døde med Christo, da tro vi, at vi og skulle leve med ham; efterdi vi vide, at Christus, efterat han er opreist fra de Døde, dør ikke mere, Døden herfker ikke mere over ham. Thi det, at han døde, døde han eengang for Synden; men det, at han lever, det lever han for Gud. Saaledes anse og I Eder selv som døde for Synden, men som levende for Gud i Christo Jesu, vor Herre.

I denne Epistel underviser St. Paulus de Christne om et christeligt Liv her paa Jorden og knytter dertil det tilkommende, evige Livs Haab, til hvilket de ere døbte og blevne Christne. Thi han gjør af dette Liv her paa Jorden en Døen, ja en Grav, dog saaledes, at der tillige findes i os et andet Væsen, som hører til Opstandelsen og et nyt Liv. Og han kommer ind paa denne Lære af den Aarsag, at det bestandig gaar saaledes i Verden, at naar man prædiker om Naaden og Syndernes Forladelse som det, der skjænkes os uden al vor Fortjeneste, saa tage Menneskene deraf en falsk Frihed og ville ikke gjøre andre Gjerninger end dem, de selv lyste. Saaledes gik det ogsaa St. Paulus, da han priste Christi Naade saa høit og trøsteligt, som han gjør, naar han kort ovenfor i Cap, 5, 20. siger, at, **jo større og mægtigere Synden er, desto mægtigere er ogsaa Naaden bleven**, saaat, hvor der er stor og megen Synd, der er og herfker ogsaa stor, megen og rig Naade. O, er det sandt, sagde den raa Hob, at der paa stor Synd følger og gives stor Naade, saa ville vi kun trøstigen hobe Synd paa Synd og derved hjælpe paa Sagen, paadet vi ogsaa kunne faa desto mere og større Naade.

Saadanne Folk er det nu, St. Paulus imødegaar og gjendriver, sigende: Det er ikke Evangeliets Mening at lære En at synde eller tilstede Synden, men det lærer netop det Modsatte, hvorledes man skal blive fri fra Synden og Guds forfærdelige Vrede over Synden; hvilket ikke skeer paa den Maade, at vi ved vore Gjerninger bringe Saadant tilveie, men at Gud af lutter Naade forlader os Synden for sin Søns Skyld; thi hos os finder han intet

Andet end idel Synd og Fordømmelse. Hvorledes kan da denne Lære give Aarsag til eller tilstede Synden, da den dog staar saa stik imod Synden og lærer, hvorledes den bliver afskaffet og udslettet?

Thi St. Paulus har jo ikke lært eller sagt, at Naaden erhverves ved Synden, eller at vor Synd bringer Naade, men det stik Modsatte siger han, nemlig at **Guds Vrede aabenbares af Himmelen over alle Menneskers Synder.** Men fordi Menneskenes Synder, som skulle borttages, ere store og svare og saare mange, derfor maa der ogsaa en stor, mægtig, stærk og rig Naade til for at drukne og udslette dem. Paa samme Maade kunde man ogsaa sige: Hvor Tørsten er stor og stærk, der behøves ogsaa en stor og kraftig Drik; hvor Ilden har været stor, der har maattet være endnu større og stærkere Vandstrømme til at slukke den; hvor Sygdommen er stor og heftig, der er Lægemidlet meget stærkere og kraftigere.

Deraf følger ikke, at du nu skulde føre saadan gjækkelig Tale: O, lader os kun friskt væk drikke os drukne, paadet vi maa tørste desto mere efter god Viin. Eller: lader os gjøre os selv Skade og give os Aarsag til Sygdom, paadet Lægemidlet maa blive desto kraftigere og virksommere. Ligesaalidt og langt mindre kan det følge, at man skal belæsse sig med mange Synder, paadet vi maa kunne faa desto mere og større Naade; thi Naaden er imod Synden og opsluger den; hvorledes skulde den da bestyrke og forøge den?

Derfor begynder han nu med det sjette Capitel denne Prædiken og siger: **Hvad skulle vi da sige? Skulle vi blive ved i Synden, paadet at Naaden kan blive desto overflødigere? Det være langt fra! Vi, som ere afdøde fra Synden, hvorledes skulle vi endnu leve i den?** Som vilde han sige: Hvorledes kan det rime sig, at fordi Naaden døder og dræber Synden i Eder, derfor skulle I nu leve i Synden? Og for videre at forklare og udvikle dette, fortsætter han og siger:

Vide I ikke, at vi, saa Mange som ere døbte til Christum Jesum, ere døbte til hans Død?

Han taler saa anskueligt og bruger saadant Billede for ret klart og tydeligt at indprente denne Sag i os; ellers havde det vel været nok med dette: **Vi, som ere afdøde fra Synden, hvorledes skulle vi endnu leve i den?** Det er: Efterdi I ere frelste fra Synden gjennem Naaden, saa kan den jo ikke ville, at I fremdeles skulle synde; thi den er jo derfor tilstede, forat den skal døde Synden. Men han vil med disse Ord paaminde os om og ligesom stille os for Øine, hvad Christus har gjort for os og skjænket os. Tænker dog tilbage, vil han sige, paa hvad det er, som har gjort Eder til Christne, thi I ere jo døbte til Christus? Vide I nu, hvorfor og hvortil I ere døbte? Og hvad betyder dette, at I ere neddyppede i Vandet, saaat det er slaaet sammen over Eder? Det betegner jo ikke alene, at I derved ere blevne toede og rensede paa Sjælen formedelst Syndernes Forladelse, men ogsaa, at Eders Kjød og Blod derved er dømt og overgivet til Døden, saaat det ganske skal druknes, saaat Eders Liv herefter paa Jorden skal være en bestandig Døen med Hensyn paa Synden. Thi Eders Daab er heller ikke Andet end en Dødelse, som Naaden virker, eller en naadig Dødelse, hvorved Synden i Eder druknes, paadet I maa blive under Naaden og ikke formedelst Synden fordærves under Guds Vrede. Naar du derfor lader dig døbe, saa overgiver du dig til denne naadige Druknelse og barmhjertige Dødelse, som din kjære Gud virker, idet du siger: Drukne og død mig, kjære Herre; thi jeg vil fra nu af gjerne med din Søn være afdød fra Synden, paa-

det jeg ogsaa maa kunne leve med ham formedelst Naaden.

Men at han siger: **De, som ere døbte til Christum, ere døbte til hans Død**; ligesaa: **Vi ere begravne med ham til Døden,** det er talt paa Pauli Viis om Daabens Kraft, som Christi Død virker i den. Thi ligesom han ved sin Død har betalt for vore Synder og saaledes borttaget dem, saaat hans Død har været en Dødelse af Synden, saaat den ikke har nogen Ret eller Magt over ham, saaledes have ogsaa vi formedelst hans Død Syndernes Forladelse, og ved den samme Kraft afdø vi saaledes ogsaa fra Synden, saaat den ikke kan fordømme os, efterdi vi ere døbte til Christus, ved hvilken Daab han netop meddeler og virker i os denne sin Kraft.

Ja, siger han videre, vi ere ikke alene døbte til hans Død, men ogsaa ved den samme Daab **begravne med ham til Døden.** Thi ved sin Død har han ogsaa taget vore Synder med sig i Graven og ganske begravet dem og ladet dem blive i Graven, saaat de nu for dem, som formedelst Daaben ere i ham, skulle være og blive ganske og aldeles tilintetgjorte og begravne. Men vi leve nu et andet Liv formedelst hans Opstandelse, ved hvilken vi i Troen have Seier over Døden, samt evig Retfærdighed og Liv.

Saafremt vi nu have Saadant ved Daaben, da er det ogsaa en nødvendig Følge, at vi ikke mere leve eller følge Synden, som endnu i dette Liv rører sig i vort Kjød og Blod; men vi maa ideligen døde og dræbe den, saaat den ikke har nogen Kraft eller noget Liv i os, saafremt vi ellers ville findes i Christi Stand og Liv, som er død for Synden og ved sin Død og Grav har tilintetgjort og begravet den, samt ved sin Opstandelse erhvervet og gjennem Daaben skjænket os Livet og Seier over Synd og Død. Thi at Christus selv har maattet dø for Syndens Skyld, det er et Beviis paa Guds store og alvorlige Vrede over Synden. Og efterdi Synden paa hans eget Legeme har maattet dødes og lægges i Graven, saa har Gud dermed viist, at han ikke vil taale, at Synden forbliver i Live i os; men derfor og dertil har han givet os Christus og Daaben, at Synden ogsaa paa vort Legeme skal vorde dødet og begravet.

Saaledes viser St. Paulus med disse Ord, hvad Christi Begravelse her virker og betyder, og hvorledes ogsaa vi blive begravne med ham. Thi for det **Første** er Christus derfor og dertil begravet, at han i sin Grav skulde nedgrave og tilintetgjøre vore Synder, baade dem, som vi forhen have gjort og dem, som endnu ere tilbage i vort Kjød, idet han forlader os dem, saaat de ikke mere kunne anklage eller fordømme os; **dernæst**, forat han ved den Helligaand ogsaa maa døde dette vort Kjød og Blod med dets iboende syndige Lyster, saaat de ikke maa herske, men være Aanden underdanige, indtil vi ganske blive dem kvit.

Saaledes ligge vi efter Kjødet endnu med Christus i Graven, saaat, ihvorvel vi have Syndernes Forladelse, samt ere Guds Børn og salige, saa er dette dog endnu ikke synligt for vore og Verdens Øine og Sandser, men formedelst Troen skjult og indesluttet i Christus indtil den yderste Dag. Thi vi se og føle ikke en saadan Retfærdighed, Helligbed, Liv og Salighed, som den, Ordet omtaler og Troen maa gribe. Derfor siger ogsaa St. Paulus Col. 3, 3. (saaledes som vi have hørt i Paaske-Prædikenerne): **Eders Liv er skjult med Christo i Gud. Naar Christus, vort Liv, aabenbares, da skulle ogsaa I aabenbares med ham i Herlighed.** For det Andet ligge vi ogsaa udvortes under Kors og Lidelse, Forfølgelse og Plage fra Verdens og Djævelens Side, hvilket trykker os som en tung Steen, paadet den gamle syndige Natur maa dæmpes og underkues i os, saaat den ikke sætter sig op imod Aanden.

Thi dersom vi blive plantede med ham ved Lighed med hans Død, da skulle vi og være ham lige i hans Opstandelse; thi vi vide dette, at vort gamle Menneske er korsfæstet med ham, paadet at det Syndens Legeme skal blive tilintetgjort, saaat vi ikke fremdeles skulle tjene Synden; thi hvo, som er død, er retfærdiggjort fra Synden.

Dette er atter en underlig apostolisk Tale. Hvad han før har kaldt **at være døbt til Christi Død** og **at være begravet med ham,** det kalder han her at **være plantet med ham ved Lighed med hans Død.** Han binder og knytter altsaa Christi Død og Opstandelse sammen med vor Daab, paadet man ikke, saaledes som Gjendøberne bespotteligen gjøre, skal holde den for et blot tomt Tegn, men tro at der i den er indesluttet baade Christi Døds og Opstandelses Kraft. Dertil siger han, ere vi plantede med ham, det er, saaledes indlemmede i ham, at han er kraftig i os, og at hans Død virker i os. Thi gjennem Daaben tilegner og giver han os Kraften baade af sin Død og sin Opstandelse, og begge Dele til den Ende, at der i os skal følge baade Død og Liv. Thi derfor bliver vor Synd ved hans Død dødet, det er, borttaget, forat den ogsaa omsider skal dø i os og ikke leve ydermere.

At vi altsaa i Daaben neddukkes under Vandet, viser, at vi ogsaa dø i Christus; men at vi igjen komme op af Vandet, betegner og giver os, at vi ogsaa i ham faar Liv, ligesom han ikke blev i Døden, men igjen opstod. Men dette Liv kan og skal ikke være et Liv i Synden, efterdi denne allerede er dødet i os, og vi have maattet afdø fra den; men det maa være et nyt Liv i Hellighed og Retfærdighed, ligesom Christus ved sin Opstandelse aldeles og for bestandig har tilintetgjort Synden, for hvilken han maatte dø, og i dens Sted paa sig selv frembragt og meddelt os idel Liv og Retfærdighed. Derfor kaldes vi altsaa plantede i Christus eller forenede, og ligesom blevne til eet Brød med ham, fordi vi baade have hans Døds og Opstandelses Kraft i os, og fordi ogsaa dens Kraft eller Følge maa findes hos os, efterat vi ere døbte til ham.

Det er ogsaa trøsteligt, at han taler saaledes om de Christnes Død og kalder den en **Plantelse.** Dermed viser ham, at de Christnes Død og Lidelse her paa Jorden ikke er nogen Død eller noget Skadeligt og Fordærveligt, men en Plantelse til Livet, idet vi ved Opstandelsen blive aldeles forløste baade fra Synd og Død og skulle leve evindelig. Thi det, som plantes, plantes ikke til Død og Fordærvelse, men forat det ret skal grønnes og voxe. Saaledes er ogsaa Christus selv ved sin Død og Grav plantet til Livet; thi først derved blev han udrevet af dette dødelige Liv og af Synden, som laa paa ham og førte ham i Døden for vor Skyld, og lever nu i guddommelig Herlighed og Kraft.

Men efterdi denne Plantelse, som sagt, allerede begynder i Daaben, og vi allerede i Troen have Livet med Christus, saa maa det ogsaa bevise sig, at dette hans Liv har fæstet Rod i os og ikke bliver uden Frugt. Thi hvad der bliver plantet, det plantes ikke til ingen Nytte, men til noget Godt, at det nemlig skal voxe op og bære Frugt. Saaledes maa ogsaa vi med ny Vandel og nye Frugter bevise, at vi ere plantede i Christo til Livet.

Hertil anfører nu St. Paulus Aarsagen og siger: **thi vi vide dette, at vort gamle Menneske er korsfæstet med ham, paadet at det Syndens Legeme skal blive tilintetgjort.** Det rimer sig ikke, om vi, som ere døbte og Christne, vilde blive i det gamle, syndige Væsen; thi det er allerede korsfæstet med Christus, det er, Fordømmelses- og Døds-Dommen er allerede affagt og fuld-

byrdet paa det (thi det forstaaes ved at være **korsfæstet**), ligesom Christus er korsfæstet for vore Synders Skyld og har baaret Dødens og Guds Vredes Fordømmelse. Men efterdi Christus selv er korsfæstet for vore Synders Skyld, skjønt han var uskyldig og uden Synd, saa maa ogsaa Synden korsfæstes paa vort Legeme, det er, være aldeles fordømt og ophøre, saaat den ikke har noget Liv eller nogen Magt mere. Derfor maa vi heller ikke paa nogen Maade tjene den eller samtykke i den, men, da den er fordømt, ogsaa i Gjerningen holde den for fordømt, af alle Kræfter staa den imod, samt døde og dræbe den i os.

Han nævner imidlertid to forskjellige Stykker, naar han siger: **Vort gamle Menneske** er korsfæstet med Christus, og, paadet at det **Syndens Legeme** skal blive tilintetgjort, som om det gamle Menneske er noget Andet end det Syndens Legeme. **Det gamle Menneske** kalder han ikke alene Legemet eller de grove, syndige Gjerninger, som Legemet begaar med de udvortes fem Sandser, men det hele Træ med alle dets Frugter, det er, det hele Menneske, saaledes som det er født af Adam, med Legeme og Sjæl, Villie, Fornuft og Forstand, og endnu ligger i Vantro, Foragt for og Ulydighed mod Gud, baade indvortes og udvortes. Det hedder **gammelt**, ikke for Aarenes Skyld, thi et friskt, stærkt, ungt Menneske kan godt være uden Tro og Aand, foragte Gud, være gjerrigt, hoffærdigt og fuldt af Indbildskhed og Tillid til egen Viisdom og Magt; men han kalder det saa, fordi det endnu er uomvendt og ikke er bleven anderledes, end som det i Synden er kommet fra Adam. Det kan altsaa udsiges saavel om et Barn paa een Dag som om en Mand paa firsindstyve Aar; thi vi hedde Alle saaledes fra Moders Liv af, og jo flere Synder det gamle Menneske har, desto ældre og udueligere er det for Gud.

Dette gamle Menneske, siger St. Paulus, maa være ganske korsfæstet, det er, aldeles fordømt, henrettet og tilintetgjort, og det endnu i dette Liv. Thi hvor det endnu lever og er kraftigt, der kan ikke være nogen Tro eller Aand, der er Mennesket endnu aldeles druknet i sine Synder, under Guds Vrede og i en ond Samvittighed, som fordømmer det og ikke lader det komme til Guds Rige.

Et **nyt Menneske** kaldes den, som omvender sig til Gud og har et andet Hjerte og en anden Forstand end før, tror anderledes og lever efter Guds Ord og Villie formedelst den Helligaand. Dette maa nu findes i alle Christne, ligesom det ogsaa begynder hos dem i Daaben, eller ogsaa i Boden og Omvendelsen, saaat det ved den Helligaand modstaar og dæmper det gamle Menneske med dets syndige Lyster, saaledes som St. Paulus siger Gal. 5, 24.: **De som høre Christum til, have korsfæstet Kjødet med Lysterne og Begjæringerne.**

Ihvorvel nu det gamle Menneske er korsfæstet i dem, som ere nye Mennesker, saa hænger der dog endnu Noget ved dem, siger St. Paulus, saalænge de leve her, nemlig **det Syndens Legeme**; det er de fra det gamle Menneske tilbageblevne Lyster, som endnu røre sig og føles i Kjød og Blod og gjerne vilde staa Aanden imod. Men efterdi Syndens Hoved og Liv er dødet, saa kunne de ikke skade de Christne; dog maa de alligevel ikke blive dem underdanige og lydige, paadet at ikke det gamle Menneske igjen skal reise sig, men det nye Menneske beholde Overhaand og de endnu tilbageværende Lyster blive svækkede og dæmpede. Derfor maa ogsaa dette Legeme omsider raadne og blive til Støv, paadet at Synden aldeles maa ophøre deri og ikke være mere.

Ere I nu derfor, siger han, allerede baade efter Aanden og det nye Menneske afdøde fra Synden og derhos efter Legemet Døden hjemfaldne, saa maa I ikke mere lade Synden bringe Eder under sin Lydighed, paadet den ikke atter maa an-

klage og fordømme Eder, men leve som de, der nu ere ganske forløste og friede fra den, og over hvem den ikke længer har nogen Ret eller Magt. Thi det hedder: **Hvo, som er død, er retfærdiggjort fra Synden.** Dette er sagt om alle Døde. Den, som er død, har betalt for sine Synder, og behøver ikke mere at dø derfor; thi han gjør nu ikke længer onde Gjerninger eller Synd. Ligeledes, naar Synden er dødet i Menneskets ved den Helligaand, og derhos ogsaa Kjødet med dets syndige Laster dør og tilintetgjøres, saa er Mennesket ganske fri og løs fra Synden ꝛc.

Se, saaledes indeslutter St. Paulus de Christnes Liv og Væsen paa Jorden ganske og aldeles i Christi Død, og fremstiller dem som de, der nu døde og begravne ligge i sin Ligkiste, det er, som have ophørt med Syndens Liv og ikke have Mere dermed at gjøre. Synden, siger han, er dem død, og de ere igjen afdøde fra Synden, efterdi de ikke mere blive fundne i dette Verdens syndige Liv. Ja, de ere nu to Gange eller paa en dobbelt Maade døde; for det **Første** aandeligen fra Synden, hvilket er en naadig, trøstelig og salig Død (ihvorvel den falder Kjød og Blod tung og bitter), og en liflig, sød Død, thi den bringer et himmelsk, reent, fuldkomment og evigt Liv; for det **Andet** ogsaa legemligen, hvilket ikke er en Død, men mere en blid og stille Søvn.

Derfor ere I, vil St. Paulus sige, overvættes salige, thi I ere allerede ved denne Afdøen fra Synden i Christo undflyede Døden, og have ikke nogen Død mere. Thi den **første** Død, som I havde arvet af Adam formedelst Synden, det er, den rette, bittre, evige Død, er allerede taget fra Eder, og derfor ere I nu ganske uden Død. Men dog maa I endnu have en Død, efterdi I endnu ere paa Jorden og Mennesker, komne af Adam, skulde det end ikkun være en malet Død.

Dette gaar saaledes til: Den første Død, som vi have fra Adam, skal være afskaffet og ombyttet med en Død i aandelig Forstand, hvorigjennem vi afdø fra Synden saaledes, at Sjælen ikke mere samtykker i og Legemet ikke længer gjør nogen Synd. Istedetfor den Død, som Synden havde ført over os, er altsaa det evige Liv begyndt i Eder. Efterdi I nu ere friede fra den skrækkelige, fordømmelige Død, saa underkaster Eder denne søde, hellige, salige Død, hvori vi afdø fra Synden, saaat I vogte Eder for Synden og ikke mere tjene den. Thi dette skal Christi Død virke i Eder, til hvilken I ere døbte, saaat denne Daab ogsaa fører en Død med sig, efterdi Christus selv til den Ende er død og har befalet, at I derfor skulle døbes, at Synden skal druknes i Eder.

Den **anden** Død er den udvortes legemlige Død, som Skriften kalder en Søvn, og som er paalagt Kjødet, fordi det ikke, saalænge vi leve paa Jorden, ophører at staa Aanden og dens Liv imod, saaledes som St. Paulus siger Gal. 5, 17.: **Kjødet begjærer imod Aanden, men Aanden imod Kjødet; men disse ere hinanden modsatte, saaat I ikke kunne gjøre, hvad I ville.** Thi Aanden eller Sjælen siger: Jeg er afdød fra Synden og vil ikke synde mere. Kjødet siger: Jeg er endnu ikke død; jeg maa bruge mit Liv, saalænge jeg har det. Aanden siger: Jeg tror, at Gud ved Christus har forladt mig min Synd og taget den fra mig. Derimod siger Kjødet: Hvad spørger jeg efter Gud og hans Villie? Sjælen siger: Jeg maa være from, tugtig, kydsk, ydmyg, taalmodig ꝛc. Kjødet bjæffer derimod: Hvad bryder jeg mig om Himmelen? Havde jeg bare her Nok af Korn og Brød, Penge og Gods ꝛc. Saaledes gjør Kjødet bestandig, saalænge det lever her. Det drager og slæber Synden efter sig, strider imod og vil ikke dø; derfor maa Gud tilsidst gjøre af med det, forat ogsaa det maa afdø fra Synden. Og dog er ogsaa

dette en saare blid Død og i Sandhed ikke Andet end en Søvn; thi Legemet skal ikke blive i Døden, efterdi Sjælen og Aanden ikke mere er i Døden, men atter paa den yderste Dag komme frem, luttret og renset, og forenes med Aanden og skal da blive et skjønt, reent og lydigt Legeme, uden al Synd og ond Lyst.

Derfor ere disse St. Pauli Ord et saare skjønt christeligt Maleri, som ikke fremstiller og afbilder os Døden i en skrækkelig, men i en trøstelig og liflig Skikkelse. Thi hvorledes kunde han gjøre den lifligere, end naar han viser, at den er berøvet hele sin Magt og gyselige Skikkelse, samt stiller Liv og Glæde midt i Døden. Hvad er bedre og ønskeligere end at blive fri fra Synden og al dens Straf og Jammer, samt have et glad Hjerte og en rolig Samvittighed? Thi hvor Synden og den rette Død er, det er, hvor man føler Synden og Guds Vrede, der herster saadan Skræk og Fortvivlelse, at et Menneske derover gjerne vilde løbe gjennem Jernmure og, som Christus siger af Propheten Hoseas i Luc. 23, 30, ønske og bede, at alle Bjerge og Høie maatte falde over det og skjule det.

Denne skrækkelige Død, som Skriften kalder den anden Død, er nu borttaget fra de Troende formedelst Christus og opslugt i hans Liv, og i dens Sted er nu ikkun en saare liden Død, ja en Sukker-Død, hvorved en Christen dør efter Kjødet, det er, kommer fra Vantroen til Troen, fra den iboende Synd til en evig Retfærdighed, fra al Jammer, Bedrøvelse, Anfegtelse til al evig Glæde. Saadan Død er sød og bedre end noget Liv paa Jorden; thi al Verdens Liv, Gods, Lyst og Glæde kan ikke skaffe en sandan Glæde, som den at dø med god Samvittighed, i en fast Tro og Fortrøstning til det evige Liv. Derfor kaldes vel med Sandhed dette Legemes Død ikke Andet end at lægges ned til en sød og blid Søvn, forat det skal ophøre med Synden og ikke mere hindre Aanden eller gjøre den Uro, og saaledes renses og ganske befries fra Synden og atter komme frem i Aandens Lydighed, Glæde og Liv ved Opstandelsen.

Men deri alene ligger Feilen, at det uforstandige Kjød nu ikke kan begribe Saadant, men forskrækkes endnu for Dødens Skikkelse, menende, at det endnu er den gamle Død, det skal lide. Thi det forstaar sig ikke paa den aandelige Afdøen fra Synden, kan heller ikke dømme anderledes, end efter hvad det føler og seer, nemlig at Mennesket omkommer, raadner og fortæres under Jorden. Dette gyselige og hæslige Syn gjør, at det ikke vil dø, og dog er det alene dets Uforstand, som er Skyld deri; thi uden den vilde det sandeligen ikke frygte eller grue for den.

Thi det gaar her med Fornuften som med et Barn, som man har gjort bange ved et Skræmsel eller en Maske, det kan ikke sove ind eller lade sig dysse i Søvn; eller som med et stakkels Menneske, der er fra Forstanden, og som, naar man vil bringe det tilsengs, mener, at man vil kaste det i Vandet og drukne det. Thi hvad man ikke forstaar ret, det kan man heller ikke omgaaes ret med. Saaledes naar En holder en Regnepenge for en Gylden, saa er han ligesaa glad i den som i en Gylden, og atter naar han mister Regnepengen, bliver han ligesaa bedrøvet, som om han havde mistet en Gylden; og dog er der ingen Gylden tabt, men Feilen ligger alene deri, at han er uforstandig og ikke ved bedre.

Saaledes er det heller ikke Dødens og Gravens Skyld, at du ræddes saa saare derfor; men det er dit Kjøds og Blods Skyld, som ikke kan forstaa, at dets Sygdom, Død og Grav ikke er Andet, end at Gud sagteligen lægger dig som et Barn i Buggen, at du der skal sove sødeligen indtil den yderste Dag. Men Kjød og Blod er saaledes beskaffent, at det

frygter og gruer der, hvor der Intet er at frygte eller grue for, og derimod trøster og glæder sig med det, som ikke giver nogen Trøst eller Glæde. Saaledes maa de Christne drages og møies med det dumme, gale Kjød, som ikke forstaar, hvad der gavner eller skader det; ja de maa kjæmpe derimod, saalænge de leve, med stor Møie og Besvær; thi Ingen er saa fuldkommen, at han ikke føler saadan Skræk og Gru for Døden og Graven.

Saaledes klager og bekjender ogsaa St. Paulus Rom. 7, 15. om sig selv og i sin Person om alle Christne: **Jeg erkjender ikke, hvad jeg gjør; thi det, som jeg vil, gjør jeg ikke; men det, som jeg hader, dette gjør jeg** 2c. Som vilde han ogsaa hermed sige: Efter Aanden veed jeg vel, at Gud, naar dette Legeme skal dø, lægger mig i min Hvileseng til en sød Søvn, og jeg vilde gjerne, at mit Kjød forstod Saadant; men jeg kan ikke bringe det dertil; Aanden er vel villig og længes efter den legemlige Død som efter en blid Søvn. Thi den holder den ikke for nogen Død, ja, den veed ikke af nogen Død, efterdi den tillige veed, at den er fri fra Synden; men hvor der ingen Synd er, der er heller ingen Død, men idel Liv. Men naar Kjødet skal deran, saa skjælver og bæver det og frygter stedse, at det maa dø og fordærves evindelig. Saaledes lader det sig slet ikke tæmme eller bringe til Lydighed, saaat ogsaa det maatte tro og hengive sig til, hvad Aanden tror og veed. Derfor maa ogsaa St. Paulus raabe i en bekymret Aand Rom. 7, 24.: **Jeg elendige Menneske, hvo skal frie mig fra dette Dødens Legeme?** Thi her kan man vel mærke og føle, hvad det er, at **Kjødet begjærer mod Aanden** 2c.; thi ved Aanden maa man med Magt tvinge det og slæbe det efter sig, for at bringe det til Lydighed, hvormeget det end strider imod og forsærdes, indtil det mod sin Villie maa give tabt og lade sig overvinde; ligesom en Moder maa svøbe sit Barn, naar det er uroligt og kommet ud af Søvnen, og igjen med Magt bringe det til at sove.

Se, om disse Ting taler St. Paulus her, naar han siger: **Vi, vide at vort gamle Menneske er korsfæstet**, det er, at vi allerede efter Sjælen og Aanden ere afdøde fra Synden, **paadet at det Syndens Legeme skal blive tilintetgjort**; det er: efterdi det endnu ikke villigt og gjerne følger Aanden, men endnu staar imod og gjerne vilde forblive i Syndens gamle Liv, saa er det ogsaa allerede dømt dertil, at det maa give tabt og lade sig døde, paadet at Synden ogsaa i det ganske maa ophøre.

Men han siger ikke, at Legemet bliver tilintetgjort strax efter Daaben, saasnart Mennesket er blevet en Christen, men at det Syndens Legeme eller det syndige Legeme skal blive tilintetgjort; det er, at Legemet, som før har været gjenstridigt og ulydigt mod Aanden skal nu blive anderledes, saaat det ikke mere er et Syndens Legeme, men Retfærdighedens og det nye Livs Legeme; derfor siger han ogsaa: **saaat vi ikke fremdeles skulle tjene Synden** 2c.

Men dersom vi ere døde med Christo, da tro vi, at vi og skulle leve med ham; efterdi vi vide, at Christus, efterat han er opreist fra de Døde, dør ikke mere, Døden herster ikke mere over ham. Thi det, at han døde, døde han eengang for Synden; men det, at han lever, det lever han for Gud.

Her fører han os ud af Syndens Død og Grav til baade Aandens og Legemets Opstandelse. Afdø vi baade aandeligen fra Synden og legemligen fra Verden og os selv, hvad Frugt have vi da deraf? Skal da en Christen ikke have noget Andet end dette, at han er død og begraven? Jo visseligen, siger han; vi ere formedelst Troen

forvisede om, at vi ogsaa skulle leve, ligesom Christus er opstanden af Død og Grav og lever; thi vi ere ogsaa døde med ham eller, som han før har sagt, plantede med ham i hans Død. Thi han har ved sin Død dødet vor Synd og Død; derfor skulle vi ogsaa være med ham i Opstandelsen og Livet, saaledes, at der ikke mere skal være nogen Synd eller Død, hverken for Sjælen eller for Legemet, ligesom der hos ham slet ikke er nogen Død mere.

Thi efterat Christus engang er død og nu igjen er opreist, dør han nu herefter ikke mere; der er nu heller ikke nogen Aarsag, hvorfor han skulde dø. Han har udrettet Alt, udslettet Synden, for hvilken han maatte dø, og opslugt Døden; og at han nu lever, det er en evig Retfærdighed, et evigt Liv og Herredømme. Saaledes ogsaa I; ere I eengang gangne igjennem begge Slags Død, den aandelige, hvorved I allerede ere afdøde fra Synden, og Legemets blide Død, saa staar der Intet tilbage, saa skal ingen Død mere kunne røre Eder eller herske over Eder.

Dette er nu en Trøst mod det arme, svage Kjøds Banghed, som endnu gyser tilbage for sin Død. Thi er du en Christen, saa skal du vide, at din Herre Christus allerede er opreist fra de Døde; han kan nu ikke dø, Døden formaar Intet mod ham; derfor skal den heller ikke mere formaa Noget mod dig, efterdi du er døbt til ham. Ja, hermed kan jeg trodse og haane Døden; lad ham kun forsøge hvad han formaar mod Christus med al sin Magt og Rædsel! Thi det hedder: Døden herster ikke mere over ham. Vredes, være harm og bister, true og skrække kan den vel i vort arme, svage Kjød; men over Christus skal den ikke herske, men derimod taale, at Christus herster over den, ikke alene i sin egen Person, men ogsaa i os, vi, som i ham allerede eengang ere afdøde fra Synden, det er, forløste fra Dødens Braad, Magt og Herredømme. Thi Christus har allerede udrettet og ganske fuldbragt den Gjerning, hvorved han har vundet Herredømme over Døden, og skjænket og givet os Samme, saaat ogsaa vi i ham herske over Døden. Derfor slutter ogsaa St. Paulus og siger:

Saaledes anseer og I Eder selv som døde for Synden, men som levende for Gud i Christo Jesu, vor Herre.

Anseer Eder derfor, siger han; det er, I skulle som Christne ogsaa vide dette med Eder selv og i al Eders Gjerning og Væsen skikke Eder som dem, der i Christo allerede ere ganske afdøde fra Synden, og blive fundne i Døden, ogsaa for Verden, saaat I ikke tjene eller følge Synden, som herskede den over Eder; men I skulle bevise det stik Modsatte, at I nu leve et andet Liv, som hedder at leve gudeligt, baade indvortes i Troen og i det udvortes Levnet, herskende over Synden, indtil ogsaa Kjødet eller Legemet henslumrer, og saaledes begge Slags Død fuldbyrdes paa Eder. Saa skal der ikke være Andet end idel Liv, uden al Dødens Rædsel, Frygt og Herredom.

Sjette Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 5, 20—26.

Thi jeg siger Eder: uden at Eders Retfærdighed bliver større end de Skriftkloges og Pharisæeres, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige. I have hørt, at der er sagt de Gamle: Du skal ikke ihjelslaa, men hvo, som ihjelslaar, skal være skyldig for Dommen. Men jeg siger Eder, at hver den, som er vred paa sin Broder uden Skyld, skal være skyldig for Dommen; men hvo som siger til sin Broder: Raka! skal være skyldig for Raadet; men hvo, som siger: du Daare! skal være skyldig til Helvedes Ild. Derfor, naar du ofrer din Gave paa Alteret og kommer der ihu, at din Broder haver Noget imod dig, saa lad din Gave blive der for Alteret og gak hen, forlig dig først med din Broder og kom da og offre din Gave. Vær snart velvillig mod din Modstander, medens du er med ham paa Veien, at Modstanderen ikke skal overantvorde dig til Dommeren, og at Dommeren ikke skal overantvorde dig til Tjeneren, og du skal kastes i Fængsel. Sandelig jeg siger dig, du skal slet ikke komme ud derfra, førend du betaler den sidste Hvid.

Dette Evangelium have vi udlagt rigeligt nok paa et andet Sted, hvor vi have omhandlet hele denne Christi Prædiken, som Evangelisten fremlægger for os gjennem tre Capitler. Derfor ville vi nu kun tage for os det Stykke deraf, hvor Christus udlægger og forklarer det femte Bud. Thi vi høre her allerførst, at den Herre Christus angriber en Synd, som hedder **Vrede**, en Synd, som er ganske almindelig og regjerer vældigen i Verden. Og den er ikke en af de groveste Laster, som ogsaa Verden straffer, men en af de skjønne Djævelens Synder, som ikke ville holdes for Synder. Thi de føre et saadant Skin, at Ingen kan dadle eller revse dem; saaledes vil Hoffærdigheden ikke hedde Hoffærdighed, men Sandhed og Retfærdighed. Avind og Vrede vil ikke lastes, men tvertimod roses som et ret Alvor og guddommelig Nidkjærhed mod det Onde. Det er de rette to Farver, som Djævelen fører i sit Rige, nemlig Løgn og Mord; disse maa i Verden have Navn, Priis og Berømmelse af at være den største Hellighed og Retfærdighed.

Derfor tager den Herre Christus her især Pharisæerne for sig, som ville være de Allerfrommeste og Helligste og ogsaa bleve anseede derfor af Alle. Han benævner ogsaa selv deres Væsen med det herlige Navn **Retfærdighed**, men afmaler og bedømmer den saaledes, at det ikke er en saadan Retfærdighed, som hører til Himmelen, men til Helvedes Afgrund, som en ret Djævelens Frugt; og det, fordi de ville hedde fromme og retfærdige og tør byde al Verden trods, saaat man taler anderledes om dem, end de i Sandhed ere, nemlig fulde af giftig Vrede, Avind og Had. Dette kan Verden ikke se eller dømme; derfor er han her alene den Dommer, som tør og kan afsige saadan Dom derover: Om denne Pharisæernes Retfærdighed end var nok saa skjøn og hellig, saa skal den dog ikke komme i Himmerig; thi denne Retfærdighed kan og vil jeg ikke have, som gjør sig selv til Retfærdighed og ikke vil hedde Synd, men pranger med den guddommelige Retfærdigheds skjønne Kaabe, saaat man maa kalde dem christelige, fromme Folk og hellige, aandelige Fædre.

Nu, hvad er da denne Pharisæernes Retfærdighed, og hvoraf har den dette Navn? Deraf flyder den, siger han, at Gud har sagt: **Du skal ikke ihjelslaa.** Deraf slutte de: Hvo, som ikke slaar ihjel, han er retfærdig; men naar jeg bliver krænket, og der skeer mig Uret, da har jeg god Aarsag, Føie og Ret til at vredes og bør ikke taale nogen Uret. Paa den Viis bliver da Vreden dobbelt retfærdig; thi baade lider han Vold og Uret, og paa den anden Side slaar han dog ikke ihjel. Saa gaar han hen og vil give sig et smukt Skin, taler om sin Uskyldighed og roser sig for Gud og Verden af sin Fromhed: Skulde jeg ikke billigen vredes? Det og det har han gjort mig, fordi jeg har bevidst ham saameget Godt og gjerne havde givet ham Hjertet i mit Liv. Det er den Tak og Løn, hvormed han betaler mig. Skulde jeg taale det og lade saadan Ondskab gaa ustraffet hen? Og saa giver han sig til, hvor han kan, og skade og forfølge sin Næste paa det Bitreste; men Alt, hvad han gjør, skal være ret gjort, og han selv hedde from og hellig, ja prises som en Martyr for Gud og Verden.

Saaledes er det ogsaa med Paven og hans Parti; naar de fordømme, brænde og myrde dem, der ikke ville tilbede deres Vederstyggelighed, som Ulydige og Gjenstridige mod den christne Kirke, saa maa alt dette hedde idel Gudstjeneste, og Gud maa være glad, om han er saadanne Helgener værdig. Saaledes gjøre ogsaa de store Junkere, som kunne bramme med saadanne Ord: Gud og al Verdens Ven, men Ondskabens Fiende. Ei, hvilket stort Venskab er der her mellem Gud og disse Folk! Hvor skal Gud gjøre af sig for disse Helgener, paadet han kan løfte dem høit nok til Himmelen.

Se, dette er den fortræffelige, store, hellige Junker Vrede, som ikke kan gjøre nogen Synd eller Uret, og for hvem Ingen, som ikke anseer den saaledes, kan være from. Derfor er denne Christi Prædiken ganske sjelden og ubekjendt for Verden, i Udøvelsen og Gjerningen, om den end er almindelig og ofte høres i Ord og Tale. Thi Verden holder det ikke for nogen Synd eller Uret, at en bliver vred, naar han uskyldig bliver fornærmet. Og det er ogsaa sandt, at han da har en retfærdig Sag mod den, som har fornærmet ham, kan ogsaa med Ret søge Hjælp hos Dommeren; det maa man lade ham; men naar han vil lægge sin Vrede til og saaledes hevne sig selv, da gjør han Formeget og støder med den ene Ret an mod den anden, saaat der af en liden Ret bliver en langt større Uret.

Derfor maa man her stemme Orgelet saaledes, at Piberne lyde sammen, og den ene Ret ikke strider mod den anden. Thi hvad er det for en Ret, at du, naar En fornærmer dig med et Ord eller tager fra dig en Skillings Værdi, farer hen og hugger af ham en Arm eller stikker hans Huus i Brand, og derefter skriger paa, at han har gjort dig Uret, og at du har god Aarsag ꝛc.? Her skal jeg have og lide Uret, og din mordlystne Vrede, som tilføier mig tifold mere Vold og Uret, skal ikke hedde Synd, men Retfærdighed og Hellighed!

Her taler jeg nu ikke om Fremmede, som ere udenfor os, uden alene som Exempel paa, hvorledes denne Last regjerer i Verden, men om os selv, baade Mestere og Disciple, som rose os af at være Evangelike og dog ville have Ret til efter Behag at vredes og rase, og ikke taale, at vi revses derfor eller bestyldes for Uret, før skal Verden rives ned, paadet vi kun maa blive anseede for fromme og retfærdige, uanseet, at man med saadan skabbet og usel Ret gjør Mere end hundrefold Uret.

Derfor ophæver Christus her uden Videre Vreden, afskaffer den ganske og aldeles for den hele Verden, og drager den til sig, sigende: Jeg siger ikke alene, at du ikke skal ihjelslaa, ei heller sige til din Broder: Raka, men du skal aldeles ikke vredes; og

det ene Forbud er ligesaa strengt og alvorligt som det andet. Thi det er dig ikke befalet at dømme eller at hevne dig. Og om du end har en ret og god Sag, saa er dog Djævelen med din Vrede, saaledes som Jakob siger i sit Brev Cap. 1, 20.: **En Mands Vrede udretter ikke det, som er ret for Gud.** Saaledes skal al Vrede være ganske og aldeles borttaget fra os, og Gud skal alene vredes, ellers bliver det en Djævelens Vrede og gaar visseligen ikke af uden Synd. Paa samme Maade ere ogsaa alle disse tre Stykker: Dom, Hevn og Ros, tagne fra os, saaat intet Menneske skal tiltage sig dem, om han end har nok saa god Ret og stor Helligheb; men Gud skal alene have Ære, Dom og Hevn og saaledes ogsaa Vrede.

Dette vil nu, frygter jeg, ikke ske fra vor Side, saalænge vi leve her paa Jorden, ja det vilde være en Naade, om vi kun vare saa fromme, at vi dog gjorde en Begyndelse dermed. Thi naar der tilføies os noget Ondt, saa er Kjød og Blod strax færdig og begynder at bruse og rase i Vrede og Utaalmodigheb. Thi det gjør os ifølge vor Natur ondt, naar det skeer os Uret og Vold; derfor maa man her stride og staa imod; thi at det gjør dig ondt, det kan vel endnu gaa an, men at du derhos vil hevne dig og paa den eller den Maade skade igjen, det er forbudt. Se derfor til, at du farer ret frem, saaat ikke den ene Ret bryder eller ophæver den anden, men lad dem stemme overeens, saaat de begge blive bestaaende. Kan du ikke udføre din Ret uden at tilføie en større Uret, saa lad den fare; thi det gaar ikke an at hindre eller straffe Uret med Uret. Og Gud vil ikke, at den ganske Verdens Ret skal gaa under for din usle Rets Skyld.

Dertil sigter nu denne Christi Prædiken, og han vil hermed have sagt Saameget: I indbilde Eder, at den, som ikke slaar med Haanden, har ikke handlet mod Guds Bud, men at man godt tør være vred paa Næsten og deri være i sin gode Ret, uden at begaa nogen Synd. I gjøre altsaa dette Bud aldeles magtesløst og til Intet; thi det vil ikke alene, at du ikke skal slaa ihjel med Haanden, men ogsaa at du heller ikke med Tungen eller med Hjertet skal gjøre Skade eller Fortræd. Hvor vilde ellers det Bud blive af, som byder os, at vi ogsaa skulle gjøre Godt mod vore Fiender? Men skal dette Bud bestaa, da maa vi sandelig ikke gjøre vor Næste Skade i Nogetsomhelst; hvori blive vi ellers bedre end Toldere og aabenbare Syndere, siger Christus selv, hvilke ogsaa indbyrdes ere Venner og ikke tilføie hverandre nogen Skade? Men du siger: Hvorledes? Skal Vreden være saa aldeles ophævet i Menneskets Hjerte, hvorledes skal man da hemme og straffe det Onde, hvilket jo ikke kan ske uden Vrede? Eller skal man lade al Vrede gaa fri og ustraffet hen, saa vil snart intet Huus, ingen Stad mere kunne bestaa. Svar: Her vide vi, at Gud har overgivet sit Dommerembede til Mester Hans og Øvrigheden, samt dertil indsat Fyrster og Herrer, at de skulle føre Sværdet paa Guds Vegne, saaat deres Sværd er Guds Sværd, medens de i sig selv ere ganske som andre Mennesker og ikke have mere Magt eller Ret til at vredes end Andre. Men at Dommeren eller Mester Hans dømmer eller overgiver En til Døden, som ikke har gjort ham noget Ondt, og hvem han heller ikke er fiendsk, det gjør han paa Guds Vegne som den, der fører hans Embede, efterdi Misdæderen er falden i Guds Dom og Straf. Her skal der vel ikke være nogen Vrede og Bitterhed i Menneskets Hjerte, og dog skal Guds Vrede og Sværd have sin Gang.

Saaledes er det ogsaa i Krigen, hvor man maa sætte sig til Modværge og trøstigen hugge om sig, stikke og brænde; her hersker vel idel Vrede og Hævn, og dog skal den ikke komme af Menneskets Hjerte,

men have sit Udspring fra Guds Dom og Befaling, at man skal straffe de Onde, paadet man maa have Fred for dem; og om du end under dette lider Skade og Fortræd, saa maa du taale det. Saaledes lod Gud sin Vrede gaa over Jerusalem gjennem Kongen af Babel, ligesaa gjennem Romerne, indtil der ikke blev Steen paa Steen tilbage i den.

Derfor, hvor saadan Vrede hersker, der hedder den ikke Menneskers men Guds Vrede. Men naar den Ulykke hænder, at man blander Menneskers Vrede og Guds Vrede sammen, saa er det den lede Djævel. Det Onde, siger jeg, maa man hemme, og Embedet maa føres og udøves paa Guds Vegne; men hvor Dommer og Øvrighed ikke er from, men blander sin Vrede ind med og smykker sig med Embedets Navn og Dække, saaat den, naar den bærer et hemmeligt Nag til mig og kan tilføie mig Skade, da vil have dette gjort paa Embedets Vegne, — det kaldes en ret Djævelens Ondskab, og dog vil den have handlet ret deri og bliver priset derfor.

Men du siger: Han har dog gjort mig det og det og jeg kan ikke hindre ham paa anden Maade; og skulde jeg taale det, vilde jeg aldrig faa være i Fred. Svar: Vel er det ikke Ret, at man gjør dig Skade; heller ikke er det forbudt, at du forsvarer dig paa en ordentlig Maade. Men det gjælder ikke, at du vil skjule dig under Embedet og gjennem dette lade din Vrede faa Luft og hevne dig, saaat man bagefter skal sige: Det har ikke Hans eller Peter, men Borgermesteren eller Dommeren gjort, og du altsaa skal kunne sige, at du ikke har gjort det af Vrede eller Had, men at du har været nødt til at gjøre det for Embedets og Rettens Skyld.

Se, det er den vederstyggelige Uting, som fremkommer, naar man hænger Menneskers, ja Djævelens Vrede til Guds Vrede og blander dem sammen, medens de dog skulde være længere skilte fra hinanden end Himmel og Jord. Og ligesom man stik imod det andet Bud misbruger Guds Navn til Sværgen og Lignende, saaat det maa hjælpe Løgnen til at gaa under Sandhedens skjønne og herlige Navn, saaledes maa ogsaa her det Embede og den Ret, som er Guds, tjene dit Fiendskab og Had og retfærdiggjøre det, saaat du gjennem dette udfører Alt, hvormed du veed at skade din Næste; og alligevel gaar du hen, som om du havde handlet baade ret og vel, og er nu en dobbelt Helgen, for det Første, fordi der skeer dig Uret, for det Andet, fordi du ikke hevner dig eller skader igjen for din Person, men paa Embedets og Retfærdighedens Vegne. Saaledes gjøre nu allevegne vore ømme Helgener, Papisterne, Biskoper og Præster, og efter dem de store Fyrster og Herrer, som plage og myrde Folk, alt eftersom deres rasende Vrede og Had driver dem, og bagefter maa det Altsammen hedde stor Helligbed og Gudsdyrkelse.

Saaledes er altid Menneskets Vrede fuld af Nag og Had til Næsten, idet den er virket af Djævelen og af ham indplantet i Menneskets Hjerte, navnlig i de pharisæiske Helgeners, som have mangedobbelt større Synd og i langt høiere Grad fortjene Fordømmelsen end Andre, først, fordi de gribe Gud i hans Ret og Embede og røve, hvad hans er, dernæst, fordi de tilmed ville have Ret og holdes for fromme. Guds Vrede derimod, hvor den har sin Gang ifølge hans Befaling, den kommer ikke af Nag og Had, men af reen Kjærlighed og et godt Hjerte, hvem det smerter, at der skal vederfares Mennesket noget Ondt, men som dog paa Guds og Embedets Vegne maa straffe og bortskaffe det Onde.

Thi man maa vel antage, at Adam har havt sin Søn Cain kjær som den, der var hans førstefødte Søn, og som derhos vilde være hellig og begyndte at tjene Gud med sit første Offer 2c., meente, at det vilde behage Gud

langt mere end hans Broders og vilde ogsaa formedelst sin Førstefødsel have Forrang for sin Broder, saaat han maatte være den rette Præst og den Ypperste for Gud; derpaa forlod han sig, foragtede sin Broder og indbildte sig ogsaa, at han vrededes med god Grund og have fuld Ret til at forfølge og myrde ham, som om der var skeet ham en Uret dermed, at hans Gudsdyrkelse ikke mere skulde gjælde for Gud. Derfor gaar han hen, efterdi han ikke faar Ret eller Bifald hos sin Fader, og slaar selv sin Broder ihjel og er derhos fuld af Trods sidenefter, da Adam i Guds Navn og paa hans Vegne tiltaler ham og kræver hans Broder; thi han svarer: Hvad veed jeg af min Broder; mon jeg være hans Vogter? Hvor kjær nu end Adam havde ham som sit kjødelige og efter Abels Død eneste Barn, saa affiger han dog den haarde og forfærdelige Dom over ham: **Din Broders Blods Røst raaber til mig af Jorden. Og nu er du forbandet fremfor Jorden. Ustadig og flygtig skal du være paa Jorden.** Dette er jo vrede Ord og Gjerninger; thi hermed sætter han ham i det tungeste Band og erklærer ham i høieste Grad fredløs, bandlyser ham fra Himmel og Jord og griber strax til den strenge Vredes Fuldbyrdelse og forstøder ham fra sig, saaat han intetsteds skal have noget sikkert og blivende Sted. Dette har han visseligen ikke gjort gjerne, havde langt heller beholdt ham, men Guds Vrede maatte have sin Gang og forkynde ham Døden og dertil Helvedes Ild.

Saaledes maa ogsaa den christne Kirke gjøre, naar den sætter En i Band og overgiver ham til Djævelen (saaledes som St. Paulus gjør med ham i Corinth, 1 Cor. 5.), og negter ham Sakramentet og alt Samfund, paadet den ikke skal blive deelagtig i hans Synd. Dette er jo en skrækkelig Dom og forfærdelig Vrede og dog ikke et Menneskes, men Guds Vrede. Thi den vilde langt hellere, at Mennesket omvendte sig og saaledes kunde ydes Hjælp, hvad den ogsaa gjør, saasnart det omvender sig; da optager den det igjen som sin kjære Søn og glæder sig over hom tilligemed alle Engle, saaledes som Christus siger om det fortabte Faar og den forlorne Søn, Luc. 15.

Men her maa man ogsaa se til, at man ikke misbruger dette Band, saaledes som Paven har gjort ligeoverfor dem, som have angrebet hans Person eller Herskerstilling, han har altsaa blandet sin Person ind i Embedet og gjort sin Vrede til Guds Vrede, hvorved begge ere blevne fordærvede og Vinen blandet med Gift. Paa denne Maade har Paven under den guddommelige Vredes Navn forskrækket Verden efter Behag, truet og forvirret Keisere og Konger, og dog har han ikke udrettet Mere end at udgyde sin egen Vrede og Galde; derfor kaldes ogsaa hans Kirke i Skriften en Bespottelsens Kirke, Aabenb. 13, 5 flg., som bærer Bespottelsens Navn paa sin Pande i alle sine Ord og Gjerninger.

Dette er nu den Vrede, som vi kalde den guddommelige eller faderlige Vrede. Dernæst er der ogsaa en anden, broderlig Vrede, som er af samme Art og ligeledes udgaar af Kjærligheden. Saaledes, naar jeg vredes paa En, som jeg har hjertelig kjær og har beviist alt Godt, og det fortryder mig, at han ikke vil afstaa fra Synden og forbedre sig. Her skjelner jeg altsaa mellem Personen og Synden, idet jeg vil hjælpe Personen men hindre Lasten og gjør, hvad jeg formaar, med Formaning, Advarsel, Trusel og Straf, for at bringe ham derfra. Dog skal man atter her se sig vel for, at der ikke ligger nogen Falskhed paa Bunden, saaat man lader sin egen Vrede komme ind med. Thi saa ganske og aldeles skal vor Vrede være afskaffet, at den slet ikke skal findes og ingen anden end Guds Vrede have sin Gang, enten gjennem det befalede Embede eller den broderlige Kjærlighed; thi ogsaa denne er Guds Vrede,

efterdi det ogsaa er Guds Bud, at vi indbyrdes skulle formane, straffe, forbedre og ophjælpe hverandre, paadet at Næsten maa afstaa fra Synden, samt at han gjerne og med Tak skal tage imod Saadant. Dette er den almindelige, christelige Kjærlighedsvrede, hvorom ogsaa Christus taler Matth. 18, 15.: **Om din Broder synder imod dig, gak hen og irettesæt ham mellem dig og ham alene** ꝛc., og den kaldes i Skriften en guddommelig Nidkjærhed, saaledes som St. Paulus siger 2 Cor. 11, 2.: **Jeg er nidkjær over Eder med Guds Nidkjærhed** ꝛc. Thi denne Vrede søger ikke din Skam eller Skade men din Ære og Forbedring, og det gjør den ondt, om du skulde lide Skade paa din Sjæls Frelse.

Saaledes sige vi nu, at Christus ikke prædiker om det Embede, som er Guds, ei heller om Kjærligheden, men om Enhvers egen, personlige Vrede, som udgaar fra vort eget Hjerte og Villie mod Næstens Person; denne skal være ganske afkaffet og død, om end den os tilsøiede Skade og Uret gjør os ondt og volder os Smerte. At saaledes St. Johannes den Døber saa skammeligen blev ombragt, at Christus blev naglet til Korset og de hellige Martyrer saa ubarmhjertigt bleve henrettede, det er ikke gaaet til uden Graad og Klage fra mange fromme Hjerter; thi vi have ikke og skulle heller ikke have Hjerter af Jern, men af Kjød, saaledes som St. Bernhard siger: Dolor est, sed contemnitur: det gjør vel ondt, men det maa lides og forvindes. Og det er noget ganske Andet at føle Smerte, græde og klage end at søge Hevn eller tilfredsstille sit Had og Nag.

Altsaa vil han nu have dette Bud: Du skal ikke slaa ihjel, forstaaet saaledes, at det kræver, at intet Menneske skal vredes. Thi vi ere Alle af Naturen Løgnere, fødte i Arvesynd og Blindhed, og se ikke, at Naturen er saa ond, at den hverken kan vredes eller elske ret, men i begge Stykker ikkun søger sig selv og sin egen Nytte. Esterdi den nu er saa fordærvet, saa er baade den menneskelige Kjærlighed og Vrede forbudt og ophævet, i hvilke Naturen kun søger sit Eget; derimod er den gudommelige Kjærlighed befalet, som ikke søger Sit, men Næstens, og en saadan Vrede, som ikke vredes for sin egen Skyld, men paa Guds Vegne som den, hvem det bør at straffe og hevne, hvad der skeer mod hans Bud, eller som skeer af Kjærlighed, til Næstens Gavn og Nytte.

Saaledes gjør ikke den pharisæiske Hellighed; men, ligesom den ingen Kjærlighed har til Næsten, men kun vil have sig selv æret, priset og gavnet, saaledes kan den heller ikke Andet end vredes og rase mod de rette Fromme, og vil dog ikke dermed have syndet mod dette Bud. Saaledes vederfores det Christus af Pharisæerne, som overantvordede ham til Dommeren Pilatus for at korsfæstes, og vilde dog ikke have nogen Skyld, men æde Paaskelammet og forblive hellige.

Derfor griber han frisk ind i den hele pharisæiske Helligheds og Retfærdighed, frakjender den al Naade og Himmerige og fordømmer den til Helvedes Ild, som den, der for Gud og i sin Grund er falsk og en dobbelt Uretfærdighed. Derfor taler jeg saaledes, siger han: **Hver den, som er vred paa sin Broder,** jeg siger ikke: Hvo, som alene slaar ihjel med Haanden; men naar du har Vreden i Hjertet, saa er du allerede skyldig til at blive fordømt ved Dommen; thi saadan Vrede kommer ikke af Andet end den medfødte menneskelige Ondskab, som kun søger sin egen ondskabsfulde Hevn eller egen Ære og Fordeel. Nu vil han ikke, at du selv skal søge din Ære og Ret, men lade ham søge og kræve den, hvem det tilkommer, og hvem han har befalet det, nemlig Mester Hans og Dommeren, som ikke øver sin, men Guds Gjerning; thi ellers turde han ikke dræbe eller

straffe Nogen. Seer derfor kun til, siger han, at I ikke vredes for Eders egen Person, men lade Eders Vrede ganske fare, saavel udenfor som i Embedet, saaat den ikke kommer fra Eders Hjerte.

Det andet Stykke i denne Text: Hvo, som siger til sin Broder: Raka! ꝛc., det forstaa vi om allehaande Vredens Yttringer og al Ondskab forøvrigt, som man kan vise mod Næsten, og som ikke skeer med Ord. En Saadan, siger Christus, **skal være skyldig for Raadet**; det er: der er endnu ikke besluttet, hvad man skal gjøre med ham, men han har dog forskyldt, at man gjør ham Forestilling og fælder en Dom over ham som En, der allerede i Virkeligheden er overbeviist, saaat man kun pønser paa, hvorledes han skal straffes. Det vil sige Saameget, at en Saadan ikke kan komme i Himmelen, men allerede har fortjent sin Fordømmelse, medens han dog endnu er noget længere borte fra den endelige Straf end hin, men dog ogsaa hører til Helvede.

Det tredie Stykke: **Hvo, som siger til sin Broder: du Daare!** Dette er ogsaa en saare almindelig Last, som hedder at røve Næsten hans Ære og gode Rygte, det ske nu bag hans Ryg eller i hans Øine, hvilket man kalder contumelia og convitium, Forhaanelse og Forsmædelse. Hvo, som det gjør, siger han, **skal være skyldig til Helvedes Ild**; det er, her behøver man ikke at disputere meget eller drage ham for Dommen og anklage ham, ei heller fælde nogen Dom; men han er allerede fordømt, og det staar kun tilbage, at Bøddelen fører ham bort og giver ham, hvad ham tilkommer. Saaledes vil han aldeles ikke, at du paa nogen Maade hevner dig selv, hverken med Hjertet eller med Haanden eller med Munden, af din egen Vrede, og du skal altsaa ikke tilføie din Næste nogensomhelst Skade eller øve nogen Ondskab imod ham eller give ham noget ondt Ord ꝛc.

Ja, siger du atter, hvo kan da være Prædikant eller Dommer eller anklage Nogen, naar man ikke skal tale Nogens Ære for nær eller skjælde ham for en Daare? Da maa jo herefter Prædikanter, Dommere, Anklagere, Vidner ꝛc., Allesammen tie stille. Her, har jeg sagt, maa man holde fast paa denne Forskjel, at, naar jeg som en Prædikant skjælder dig offentligen paa Prædikestolen eller hemmeligen i Skriftestolen, saa gjør ikke jeg det, men Guds Ord. Derfor behøver du ikke her at klage over, at jeg taler dig din Ære for nær; thi en Prædikant kan i sit Embedes Udøvelse ikke haane eller forsmæde Nogen, det maatte da være en Skalk, som blandede sin egen Harme og Had ind i Embedet. Saaledes kan du heller ikke sige til en Dommer, naar han handler efter sit Embede: Du taler min Ære for nær, idet du kalder mig en Tyv eller Morder. Thi Saadant har ikke Dommeren, men Gud talt. Derfor gjælder det ikke, at du vilde sige, at det er at gaa din Ære for nær, naar du bliver udskjældt eller straffet; det siges dig vistnok ikke til nogen Ære, men det er ikke Menneskets, men Gud, som har sagt det; og skulde han ikke have Ret og Magt til at tale om dig?

Men hvor Gud allerede gjennem Embedet har fældet Dommen, der kan siden-efter ogsaa jeg og Andre tale derom. Thi om Guds aabenbare Gjerninger og Domme kan Enhver tale, og det er nu ligesom en Historie eller Begivenhed, hvorom man taler allevegne. Derfor maa man dog ikke her stoppe Munden saaledes til paa Enhver, at man ikke turde sige: Denne er en Tyv eller Skalk, efterat Dommeren har afsagt saadan Dom; thi du kan ikke berøve eller give Nogen mere Ære, end Gud har givet eller berøvet ham. Efterdi nu Gud har afsagt Dommen og gjennem Dommeren eller Prædikanten offentligen ladet den udraabe,

saa kan Enhver med god Samvittighed tale derom.

Dette taler jeg atter af den Grund, at man stedse vil gaa Snigveie; hvorledes man end prædiker, saa vil man bestandig tildække og smykke sig, saaat man ikke lader sig binde af Guds Ord. Saaledes, naar vi sige med Christus, at Ingen skal vredes paa eller skjælde sin Næste eller tale noget Ondt mod ham, saa vil strax Enhver gjerne stoppe Munden paa Prædikanterne, saaat man ikke skal røre ved eller straffe nogen aabenbar Synd og Last.

Derfor er dette den endelige Mening: Naar du som et Menneske paa egen Haand taler din Næstes Ære for nær og saaledes føler en skadefro Glæde over hans Synd, saa er det Ondt og Uret. Men naar det er kommen saavidt, at Gud selv gjør den aabenbar, da gjælder det ikke, at jeg skulde rose en aabenbar Skjelm, som af Gud klarligen er overbeviist; thi det vilde være det Samme, som om jeg vilde forsvare og undskylde saadan Ondskab. Derfor maa man gjøre det Altsammen saaledes, at vi Intet begynde eller foretage af os selv, men se hen til, om Gud befaler det, eller det sker paa Embedets Vegne; thi da har Gud gjort det, og det er Altsammen ret og priseligt. Derfor skal man her ikke lade sig Munden stoppe, men staa Sandheden og Retfærdigheden bi og hjælpe til at love og prise saadan Dom, Andre til Skræk og Advarsel. Det være for denne Gang nok om denne Text.

Syvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 6, 19—23.

Jeg taler efter menneskelig Viis formedelst Eders Kjøds Skrøbelighed. Thi ligesom I have fremstillet Eders Lemmer som Ureenheds og Uretfærdigheds Tjenere til Uretfærdighed, saa fremstiller nu Eders Lemmer som Retfærdigheds Tjenere til Helliggjørelse. Thi da I vare Syndens Tjenere, vare I frie fra Retfærdigheden. Hvad havde I da for Frugt af de Ting, ved hvilke I nu skamme Eder? Thi Enden paa dem er Døden. Men nu I ere frigjorte fra Synden og blevne Guds Tjenere, have I Frugt deraf for Eder til Helliggjørelse; men Enden er et evigt Liv. Thi Syndens Sold er Døden; men Guds Naadegave er et evigt Liv i Christo Jesu, vor Herre.

Denne Text burde vel ogsaa være begyndt noget høiere oppe; thi St Paulus er endnu i den Prædiken, hvoraf forrige Søndags Epistel er taget, hvor han formaner os, at vi nu herefter, fordi vi ere døbte til Christus og tro paa ham, ogsaa skulle vandre i et nyt Levnet, som de, der nu ere afdøde fra Synden, fordi vi ere i Christus, der med sin Død og Opstandelse har udslettet og overvundet Synden. Denne Christi Døds og Opstandelses Kraft har han nu forklaret og siger: **Synden skal ikke herske over Eder; I ere jo ikke under Loven, men under Naaden.** Det er: I kunne nu vel staa Synden imod, efterdi I ere i Christus og have hans Opstandelsens Kraft, nemlig Syndernes Forladelse og Guds Naade, saaat Loven ikke kan fordømme Eder

som Syndere eller kaste Eder ind under Guds Vrede, om I end ikke endnu efter Kjødet opfylde Loven saa fuldkomment, som I burde.

Herpaa opkaster han atter det Spørgsmaal, som den forvendte Verden kommer med, naar den hører denne Prædiken. **Hvad altsaa,** siger han, **skulle vi synde, efterdi vi ere ikke under Loven, men under Naaden?** Det er Verdens Vanart, naar man prædiker om Syndernes Forladelse som skjænket uden vor Fortjeneste, af lutter Naade, at den da enten siger, at man forbyder gode Gjerninger, eller ogsaa drager den Slutning deraf, at man nu kan blive ved i Synden og gjøre, hvad man vil, skjønt dog billigen det Modsatte burde følge, at nemlig Menneskene ved denne Lære bleve villige til at gjøre det Gode, Gud til Priis, Tak og Ære. Thi det fører jo denne Lære med sig, naar den bliver ret fattet, at den ikke gjør Menneskene stolte eller ryggesløse, men ydmyge og lydige.

Det er jo dog saaledes i den verdslige Ret og Regimente, i det huuslige Liv saavelsom i det borgerlige, at den, som beder om Naade, erklærer sig selv skyldig, bekjender sin Vidfarelse og lover herefter at forbedre sig og ikke synde mere. Saasom naar Dommeren benaader en Tyv, som havde fortjent Galgen, og slipper ham løs, da sige vi, at Retten er ophævet formedelst Naade; men om nu den Benaadede vilde gaa hen i Trods og sige: Jeg er nu under Naaden og kan gjøre, hvad jeg vil, thi jeg har nu ingen Ret at frygte for, hvo vilde vel taale en Saadan? Thi Retten er vel nu forsaavidt ophævet, at han ikke bliver straffet, som han fortjener, og han er nu ved Naaden frelst fra Strikken og Sværdet, og Livet er ham skjænket; men ikke til den Ende, at han nu herefter kan stjæle og myrde frit, men forat han for Fremtiden skal være from og gjøre, hvad Ret er. Skeer det ikke, saa gaar Retten atter over ham og straffer ham efter Fortjeneste. Summa: Om Retten er ophævet og Naaden skjænket, saa har dermed Ingen faaet Frihed til herefter paa Grund af denne Naade at gjøre Uret; meget mere er han skyldig formedelst den bevidste Naade til herefter at leve saaledes, at han ikke atter hjemfalder Rettens Straf.

Saadan Forskjel kan i verdslige Sager Enhver med Lethed se og gjøre, og Ingen er saa taabelig, at han skulde ville taale den Mening, at Naaden bliver givet dertil, at man nu skal have Lov til at gjøre Uret. Det er alene denne Evangeliets Lære om Guds Naade og alle Synders Forlad lse, som maa taale saadan Fordreielse og Forhaanelse, at den ophæver gode Gjerninger eller giver Aarsag til Synden, skjønt vi dog høre, at Gud af grundløs Naade har ophævet den evige Døds og Helvedes Ilds Ret og Dom, som vi efter Loven og guddommelig Ret havde fortjent, og istedet derfor givet os det evige Livs Frihed. At nu vort Liv er idel Naade, det er sandeligen ikke skeet til den Ende, at vi nu skulde have Frihed til igjen at leve, som vi forhen levede, da vi i Unaade og Vrede førte Døden over os, men at vi som de, der holde denne store og uudsigelige Velgjerning i høit Værd, at han nemlig har frelst os fra den evige Død og gjort os levende, nu ogsaa skulle vogte os, at vi ikke miste Saadant og atter falde ud af Naaden under den evige Døds Ret og Dom, men leve og handle saaledes som de skulle handle, der ere blevne levende og salige.

Herom taler nu St. Paulus og siger v. 16.: **Vide I ikke, at hvem I fremstille Eder selv til Lydighed som Tjenere, dens Tjenere ere I, hvem I adlyde, hvad enten det er Syndens til Død, eller Lydighedens til Retfærdighed.** Det er: Saafremt I nu under Naaden have Syndernes Forladelse og ere retfærdige, saa ere I nu Gud den Lydighed skyldige, at I leve efter hans Villie. Thi I maa dog findes

i Eens Tjeneste og Lydighed, enten Syndens, som fører Guds Vrede og Døden over Eder, om I blive deri, eller Guds i Naaden, saaat I tjene ham, i en ny Vandel og Levnet. Derfor maa I ikke mere være Synden lydige, fra hvis Herredømme og Magt I nu ere friede. Dette udfører han nu videre og med flere Ord i denne Epistel og siger:

Jeg taler efter menneskelig Viis formedelst Eders Kjøds Skrøbelighed. Thi ligesom I have fremstillet Eders Lemmer som Ureenheds og Uretfærdigheds Tjenere ꝛc.

Han har ovenfor talt om denne Sag med underlige Ord af den Helligaand, som ere ubekjendte og usædvanlige for Verden; thi det var for Hedningerne et fremmed og uforstaaeligt Sprog, naar han talte om at være afdød med Christus fra Synden og at være begravet og indplantet i hans Død ꝛc. Efterdi nu dette er saa uhyggeligt talt for Fornuften, saa vil jeg dog, siger han, tale efter fornuftig, menneskelig Viis. Thi det lærer dog ogsaa Fornuften og alle Hedningers Ret, at man ikke skal gjøre Ondt, men skye det Onde og gjøre det Gode. Derfor have jo alle Konger og Keisere givet sine Love for dermed at hemme det Onde og opretholde Lydighed.

Hvorledes skulde vi da ved Evangeliet indføre en saadan Prædiken, som tillod at gjøre Ondt? Thi ihvorvel Evangeliet er en høiere Gave og Viisdom, end den menneskelige Fornuft, saa forandrer og forstyrrer det dog ikke den Forstand, som Gud selv har indplantet i den menneskelige Fornuft. Derfor udtyder og fordreier man vor Lære falskeligen, naar man siger, at den ikke lærer at gjøre eller agte gode Gjerninger. Saafremt I nu ikke forstaa Saadant paa den Maade, som jeg taler derom, at I ved Troen i Daaben ere afdøde fra det syndige Levnet og begravne ꝛc., saa forstaar det dog paa Eders egen Maade, saaledes som I selv tale derom af Fornuften. Her vide og forstaa I jo selv, at Ingen skal gjøre Ondt, stjæle, røve, myrde, om han end tilforn har faaet Naade og ikke for sine forrige Synder er bleven straffet efter Fortjeneste.

Det er jo alle Menneskers almindelige, naturlige Forstand, og det er ogsaa stadfæstet af Guds Ord. Men dog er der den Mangel derved, at Fornuften vel af Loven lærer, at man skal gjøre Godt, og forbyder det Onde, men den veed ikke hvoraf det kommer, og hvorledes det gaar til, at det ikke skeer saaledes, som den lærer. Den seer vel (a posteriore), at det skulde saa være, og at det er ret og smukt ikke at stjæle, røve ꝛc.; men (a priore) hvorfor det ikke ogsaa skeer og bliver gjort saaledes som Fornuften dog lærer Enhver, det kan den ikke begribe. For det Andet veed den heller ikke, hvorledes man skal kunne borttage, ændre og forbedre Saadant; den begynder snart med dette, snart med hiint for at hemme og hindre Ondskaben, men den kan dog ikke træffe det rette Greb til at forebygge og udrydde den. Thi omendskjønt Mester Hans udvortes hemmer det Onde med Sværd, Steile og Strikke, saa bringer han det dog ikke videre end til at straffe, hvad der offentligen erkjendes og bevidnes for Domstolen; men hvad der skeer hemmeligen og ikke kommer for Retten, det kan han ikke straffe eller hindre. Men Guds Ord griber Tingen an paa en anden Maade og lærer at knuse Slangens Hoved og at dræbe det Onde. Hvor det skeer, der behøver man sidenefter hverken Dommer eller Bøddel; men hvor Hovedgiften ikke udrydes, der kan man kun efter Evne forhindre de aabenbare Gjerninger.

Se, saa vidt gaar og lærer Fornuften, at man ikke skal gjøre Ondt, ikke engang med Tankerne eller Villien, ihvorvel den ikke med Straffen kommer høiere end til udvortes Gjerninger; thi Tankerne og Villien maa den vel lade være ustraffede. Men vi, siger St. Paulus prædike en anden Lære, som er

saa høi, at den endog hemmer og styrer Hjertet og Villien; thi vi sige, at I som tro paa Christus, ere døbte til hans Død og begravne med ham, saaat I ei alene skulle være døde, men ogsaa i Sandhed ere døde fra Synden. Thi en Christen veed, at hans Synder ere ham forladte og udslettede ved Christi Naade, saaat de ikke maa fordømme ham. Og efterdi han har annammet og tror saadan Naade, saa faar han nu et saadant Hjerte, som hader Synden. Og ihvorvel han endnu hos sig mærker onde Tanker og Tilskyndelser til Synd, saa er dog Troen og Aanden der, som minder ham om hans Daab og siger: Om jeg end kunde gjøre det og havde Tid og Anledning dertil, saaat Ingen fik det at vide, ei heller kunde straffe mig derfor, saa vil jeg dog ikke gjøre det, Gud til Lydighed og min Herre Christus til Ære, efterdi jeg er døbt til ham og som Christen allerede er afdød fra Synden, paadet jeg ikke atter skal komme under Syndens Herredømme.

Saaledes gjorde den fromme Joseph, 1 Mos. 39, 7 flgg.; da han blev fristet og lokket af sin Herres Hustru, løb han fra hende og lod sit Klædebon blive tilbage; en Anden vilde vel være bleven glad ved saadant Tilbud. Han havde vel ogsaa Kjød og Blod og følte vel, at det rørte sig; Tid og Leilighed var gunstig, og Venskab og Vinding kunde han erhverve sig; men han bekjæmpede sig selv, saaat han end ikke med en Tanke samtykkede deri. Det hedder at døde det Ondes eller Syndens Hoved. Deraf veed Fornuft og menneskelig Viisdom slet Intet; thi det skeer ikke gjennem Love, Straffe, Fængsel eller Sværd, men alene gjennem Troen og Christi Naades Erkjendelse, hvorved vi afdø fra Synden og Verden og bryde vor egen Villie, saaat vi ikke gjøre det Onde, selv om det aldrig vilde blive straffet eller komme til Nogens Kundskab.

Se, det er ikke at tale efter Fornuftens Viis, men paa guddommelig Maade efter Skriften, som lærer os, baade hvorfra saadant Onde kommer og hvorledes denne Hovedkilde skal tilstoppes og standses. Efterdi vi nu lære Saadant, og det langt høiere og bedre, end Fornuften lærer, saa ligger deri tilstrækkeligt Svar og Gjendrivelse af den Bebyldning, at vi forbyde gode Gjerninger eller tilstede Synden. Kunne I derfor end ikke, vil St. Paulus sige, give os Svar paa denne høie Maade, saa svarer dog paa Eders Maade, efterdi det ogsaa saaledes staar skrevet i Fornuften og læres af alle Mennesker, at man ikke skal gjøre Uret, hvilken Lære ogsaa Guds Ord stadfæster.

I denne Mening er det nu, han siger: Jeg vil tale efter menneskelig Viis derom, det er ikke efter det fordærvede Kjøds og Blods Forstand, thi den taler intet Godt, men efter den naturlige Fornuft, saaledes som den er skabt af Gud, og hvori der endnu er noget Godt, ligesom vi for vore Øine se mange ærbare Folk, som have givet mange gode Love og Retsbestemmelser. Men jeg taler saaledes, siger han, **for Eders Kjøds Skrøbeligheds Skyld**; som vilde han sige: Det er vel ikke tilstrækkeligt at tale herom efter Fornuftens eller Lovlærernes og Juristernes Viis; dog vil jeg lade det gaa, fordi I endnu ere for svage i Aanden, og min Maade at tale paa endnu er Eder for ny og fremmed, saaat I ikke Alle kunne fatte det; derfor maa jeg nedlade mig til Eders Forstand og tale herom, saaledes som I kunne forstaa det. Jeg siger altsaa: Spørger Eders egen Ret og Lov, om de ville taale og tilstede, at man forbyder gode Gjerninger og gjør Ondt, om de end ikke selv formaa at forhindre det? Og hermed, siger han, vil jeg vise og overtyde Eder om, at en saadan Paastand er urimelig; thi ogsaa Fornuften lærer, at I maa leve efter dens Villie, til hvem I have overgivet Eder, ligesom Enhver er skyldig til at være den underdanig, hvem han har

givet sig under som Tjener. Nu have I som Christne en anden Tjeneste end tilforn, da I vare under Syndens Herredømme og maatte være den lydige og ikke kunde komme ud af dens Magt, eller gjøre noget Godt for Gud. Men nu ere I ved Naaden befriede fra denne Syndens Lydighed og Baand og have nu hengivet Eder til Guds Tjeneste og Lydighed; derfor maa I jo ogsaa leve anderledes end tilforn.

Det er jo fornuftigt talt derom, saaledes som Menneskene efter sin Forstand pleie at tale, og just det Samme prædike ogsaa vi, kun at vi paa vor, det er, de Christnes Viis, tale høiere og med andre Ord derom, hvilket vi jo maa gjøre. Men derover forarger Verden sig; thi omendskjønt ogsaa vi sige, at man ikke skal røve, stjæle, myrde, bære Avind eller Had ꝛc., saa er det dog ikke udrettet dermed, at Loven forbyder det, men det maa ske ved Guds Naade, som ikke udretter det gjennem vor Formue, men ved den Helligaand i dem, som tro. Men naar vi tale saaledes herom, raaber strax den gale Verden: O, har det sig saa, at vor Gjerning Intet udretter, saa lader os være vel tilmode og ikke gjøre nogen god Gjerning.

Men at denne Forstand er falsk og en forsætlig Fordreielse af den rette Lære, fremgaar deraf, at vi jo ogsaa rose og stadfæste Guds Bud, ja ogsaa Fornuftens Lære, som siger, at man skal gjøre det Gode og sky det Onde; ja vi hjælpe og forbedre den, da den er for svag og utilstrækkelig, saasom Fornuften ikke kan vise, hvorledes man skal gribe Sagen an. Thi hvis den det kunde da vilde Folk ikke lade sig forføre af sine egne Drømme og falske Lærdomme om tomme, unyttige Gjerninger, saaledes som Pavedømmets og alle falske Gudstjenester ere, hvilke vel alle flyde af den Kilde, at man skal gjøre det Gode og sky det Onde. Dette Hovedsprog er ogsaa ret, og derom ere vi alle enige; men naar man skal bygge videre derpaa og sige, hvad der er Godt, og hvorledes det skal gjøres, da blive vi uenige; thi det viser alene Guds Ord.

Thi Fornuften bliver her letteligen blændet og bedraget af et falskt Skin, saasnart man kun giver Noget Navn af at være Godt. Og om den end gjør Alt, hvad den mener at være Godt, saa forbliver den dog hos sig selv uvis i sin Sag. Ja, de finder heller ingen Frugt eller Bedring af saadan Lære; thi den bringer det dog ikke videre end til udvortes Gjerninger, at man nemlig gjør sig from og ærbar for Menneskenes Øine, medens den indvortes Ondskab og Synd ikke bliver hemmet, men man forbliver endnu ganske fangen i sit forrige, gamle Væsen, tjenende Synden og dens Lyster. Og hvad et saadant Menneske gjør, det gjør det dog ikke af Hjertet, men vilde heller handle anderledes, hvis det ikke maatte frygte for Skammen eller Straffen.

Her bringer vi en høiere Prædiken, Evangeliet nemlig, der først lærer, hvorledes Synden bliver dødet og begravet i os formedelst Christus, saaledes, at vi nu faa en god Samvittighed, som hader Synden og strider mod den, og komme nu i en anden Lydighed, idet vi, forløste fra Synden, tjene Gud og beflitte os paa at gjøre, hvad der behager ham, selv om der ikke var nogen Frygt, Straf, Bøddel eller Dommer til. Staar nu dette fast, og er denne Sats, hvorom Spørgsmaalet og Striden dreier sig, opstillet, hvorledes man nemlig bliver Synden kvit og kommer til de rette gode Gjerninger, saa mødes vi igjen ved hint Hovedsprog: Det gode skal man gjøre, men fly det Onde, og opstille tillige den Slutning: Nu, da vi ere Synden kvit og omvendte til Gud, saa skulle vi ogsaa af Lydighed mod Gud gjøre det Gode og ikke mere leve i Synden.

Se, saaledes benytter St. Paulus Loven og den menneskelige Fornuft, forsaavidt

den forstaar Loven, imod de falske Tunger, som fordreie den rette Lære, paadet man maa se, at denne Lære ikke er imod gode Gjerninger, men alligevel meget høiere end Læren om Gjerninger. Thi det viser, hvoraf de udspringe, og hvorledes de bringes tilveie, nemlig ikke af menneskelig Fornuft og Formue, men af den Helligaands Naade og Kraft. Dette er det nu, St. Paulus slutter og siger:

Ligesom I have fremstillet Eders Lemmer som Ureenheds og Uretfærdigheds Tjenere til Uretfærdighed, saa fremstiller nu Eders Lemmer som Retfærdigheds Skyld til Helliggjørelse.

Det lærer Eder jo Fornuften, at, efterdi I nu ikke mere er Synden og Uretfærdigheden underdanige, saa skulle I heller ikke mere tjene den eller være den lydige med Eders Legeme og Lemmer, det er, med det hele legemlige Liv og Væsen. Og paa den anden Side, efterdi I have hengivet Eder til Gud og Retfærdighedens Tjeneste, saa ere I ogsaa skyldige at tjene dem med Legeme og Liv. Det vil i al Enfoldighed og Tydelighed sige Saameget: Hvo, som før har været ond og levet mod Guds Villie og sin Samvittighed, han blive nu from og tjene Gud med god Samvittighed, eller, som St. Paulus siger Eph. 4, 28.: **Den som stjal, stjæle ikke fremdeles** ꝛc. Tilforn, siger han, have Eders Lemmer, Øine, Øren, Mund, Hænder, Fødder og det hele Legeme tjent **Ureenheden**; saaledes kalder han den Last, som Fornuften godt forstaar sig paa, nemlig allehaande kjødelige Synder. Ligeledes have I ladet Eders Lemmer tjene **Uretfærdigheden** eller alskens uretfærdige Gjerninger, idet I have begaaet den ene Uretfærdighed efter den anden med allehaande onde og listige Rænker, de have nu, hvad Navn de ville. Vender nu dette om efter Eders egen Ret og Forstand. Have I tilforn gjerne seet, hørt og talt, hvad der er skammeligt og utugtigt, eller higet og tragtet derefter og med Legemet tjent Utugtigheden, saa skal det nu gjøre Øine og Øren ondt at se og høre Saadant; det hele Legeme skal fly derfor og være tugtigt i Ord og Gjerninger. Saaledes skulle ogsaa alle Lemmer og det hele Legemes Gjøren og Laden tjene Retfærdigheden.

Og dette skal ske til den Ende, at ogsaa Eders Lemmer eller Legeme skulle blive hellige, det er, være Guds Eiendom og alene blive brugte i hans Tjeneste, saaat de alle, jo længere, desto mere og hellere tjene Gud, ham til Ære og Lydighed i Alt, hvad der kaldes Guddommeligt, Priseligt, Ære og Dyd. Det lærer dig din egen Bog, som er skrevet i dit Hjerte, selv om aldrig Guds Ord var til. Og det gjælder her slet Intet, at du herimod vil indvende: Ja, du har dog lært, at man derved ikke bliver salig: thi dette er ikke imod, men over og udenfor din Forstand, ja, det er det rette Lys, som viser dig, hvorledes du kan komme dertil, at du gjør det, som din egen Fornuft lærer dig.

Thi da I vare Syndens Tjenere, vare I friede fra Retfærdigheden.

Det taler han Altsammen efter menneskelig Viis og efter den Tids almindelige Ret og Skik med Hensyn paa Trældom eller Tjenerforhold og Frihed. Tjenerne vare nemlig Livegne og maatte være Herrens Eiendom og forblive i hans Tjeneste, indtil de af ham bleve frigivne eller paa anden Maade udløste. Efterdi han nu har sagt: Ligesom I tilforn have tjent Uretfærdigheden, saaledes tjener nu Retfærdigheden ꝛc., saa følger nu deraf tvende Slags Tjeneste og tillige tvende Slags Frihed. Hvo, som tjener Synden, han er fri, siger han, fra Retfærdigheden, det er, han forbliver fangen under Synden og kan ikke

komme til Retfærdigheden eller gjøre retfærdige Gjerninger; thi det følger af Fornuften, at Enhver er fri for den, hvem han ikke tjener, eller hvis Træl han ikke er. Saaledes ogsaa paa den anden Side: Ere I nu blevne Retfærdighedens Tjenere og frie fra Synden, saa følger deraf atter, at I skulle være Retfærdigheden lydige og tjene den. Men herom vil han nu ikke videre disputere og stiller kun begge Slags Tjeneste imod hinanden, for at de skulle se, hvad Gavn eller Skade de nu have erfaret af dem, og deraf selv slutte, ogsaa efter menneskelig Forstand, og vælge, ved hvilken af dem de ville forblive, og hvem de herefter ville være lydige.

Hvad havde I da for Frugt af de Ting, ved hvilke I nu skamme Eder? Thi Enden paa dem er Døden. Men nu I ere frigjorte fra Synden og blevne Guds Tjenere, have I Frugt deraf for Eder til Helliggjørelse; men Enden er et evigt Liv.

Kjære, tænker dog hos Eder selv tilbage paa, hvorledes I levede, da I vare frie fra Retfærdigheden og ikke gjorde Andet end det, hvortil Synden drev og lokkede Eder; hvad have I vel nydt og vundet derved? Intet uden dette, at I selv endnu den Dag idag maa skamme Eder derved og derhos tilsidst havde maattet blive i Døden. Disse to kostelige Frugter og Fordele have I, og derved intet Bedre fortjent end Skam og Død. En kostelig og billig Løn for en saadan Tjeneste, hvori Mennesket vil være fri fra Retfærdigheden og leve, som det lyster, ja holder det for et herligt og kosteligt Liv; thi det behager Kjød og Blod, som vel mener at kunne gaa fri for Straf.

Men der kommer to skarpe Riis ovenpaa. Det Ene hedder Skam, idet Mennesket baade for Gud og Verden maa bekjende sin Skjændsel, ligesom Adam og Eva i Paradis, efterat de havde villet være frie fra Guds Bud og fulgt den forbudne Lyst, hvortil Djævelen lokkede dem, siden efter maatte føle sin Skam og blues i sit Hjerte ved at staa for Guds Øine. Det andet Riis er den evige Død og Helvedes Ild, som de maa have ved Siden af Skammen, hvori ogsaa vore første Forældre vare faldne.

Var det nu ikke bedre at være fri fra Synden og tjene Retfærdigheden, hvorved I aldrig behøvede at frygte hverken Skam eller Skade, men vilde høste tvende Slags Nytte og Gavn, idet I vilde have en god og glad Samvittighed for Gud og alle Skabninger, og derved være hellige, det er, forvissede om, at I tjene Gud, ja ere hans Eiendom, og tillige have en rig, uforgjængelig Løn, som er det evige Liv.

Alt dette er endnu talt paa menneskelig Viis, saaledes som Fornuften forstaar og antager det, ogsaa der, hvor ingen Christus bliver erkjendt. Thi det er saaledes i hele Verden, at de, som gjøre Ondt, saasom Tyve, Mordere ꝛc. maa lide baade Skam for Verden og tillige Døden, hvorimod de, som gjøre Godt, nyde Ære og Belønning hos alle Mennesker.

Thi Syndens Sold er Døden, men Guds Naadegave er et evigt Liv i Christo Jesu vor Herre.

Det synes vel at være en underlig Tale, at man ogsaa skal give dem Sold, som gjøre Ondt, som havde de handlet ret og gjort sig vel fortjente; thi Ordet **Sold** betegner noget Godt, som man giver dem, som holde sig tappert og stride mandeligen. Men han taler saaledes just dem til Harme og Fortræd, som fordreie hans Lære og sige: Ha! St. Paulus prædiker om idel Naade og lover ogsaa dem Sold, som synde. Ja, vil han sige, ros dig kun, du skal faa en Sold, jeg mener Døden og

Helvedes Ild; den kan du vente dig, dersom du vil udtyde Evangeliet derhen, at Gud endog skulde give dig Løn, fordi du tjener Synden. Med saadan spottende Tale vil han desto mere afskrække dem, som forregive Saadant eller lade sig indbilde, at man skulde kunne tjene Gud endog med Synden og endnu dertil faa Løn af ham. Han vender altsaa Ordene efter deres Tanker og Tale, sigende: Ja, om det er Eders Mening og Sagen er saaledes at forstaa, at den som tjener, skal have Løn og Sold, saa skal du vel faa en Sold, tom hedder Død og Helvede; den Løn kan den beholde, som har Lyst dertil og holder den for en kostelig Ting.

Derimod siger han: **Guds Naadegave er et evigt Liv.** Se her, hvorledes han stiller sine Ord. Her bruger han ikke Ordet Sold; thi han har forhen lært, at vi annamme det evige Liv, ikke for vore Gjerningers Skyld som en fortjent Løn, men af lutter Naade for Christi Skyld, gjennem Troen. Derfor kalder han det en Guds Gave i Christo Jesu ꝛc. Den, som har denne Gave, han har allerede det Hovedstykke, hvorved Slangens Hoved bliver dødet, og han er nu saa rig og salig, at Ingen kan tage et saadant Liv fra ham. Han har nu en saadan Kraft, at han kan fly Synden og stedse døde den i sit Kjød. Det kan ingen Lov eller menneskelig Formue bringe tilveie; men dertil udfordres Troen, hvorved vi indlemmes i Christus og plantes med ham i Syndens Død til evigt Liv og retskafne, gode Gjerninger.

Syvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Marc. 8, 1—9.

I de samme Dage, da der var saare meget Folk og de havde Intet at æde, kaldte Jesus sine Disciple til sig og sagde til dem: Mig ynkes inderligen over Folket; thi de have nu tøvet hos mig i tre Dage og have Intet at æde. Og dersom jeg lader dem fare fastende hjem, maatte de forsmægte paa Veien; thi Nogle af dem ere komne langt fra. Og hans Disciple svarede ham: hvorfra skulde Nogen kunne mætte disse med Brød her i Ørken? Og han spurgte dem ad: hvor mange Brød have I? men de sagde: syv. Og han bød Folket sætte sig ned paa Jorden, og tog de syv Brød, takkede, brød dem og gav sine Disciple dem, at de skulde lægge dem for dem, og de lagde dem for Folket. Og de havde faa smaa Fiske; og han velsignede dem og bød, at ogsaa de skulde lægges for. Men de aade og bleve mætte, og toge af de levnede Stykker op syv Kurve. Men de vare henved fire Tusinde, som havde ædet; og han lod dem fare.

Dette Evangelium giver os atter baade Lærdom og Trøst imod den Anfegtelse, som kommer af Sorg for Bugen eller timelig Næring og for Kirkens Opholdelse paa Jorden. Her udfordres nu Troen, efterdi Christus ikke er kommen for at stifte et verdsligt eller huusligt Regimente, hvilket allerede forud er forordnet af Gud og udrustet med Alt, hvad dertil hører. Dernæst lærer ogsaa Fornuften selv, hvorledes

og hvorved man kan opnaa, at Enhver nyder Fred og Beskyttelse i sin Stand og Næring, saaat man klarligen kan se og tilveiebringe Alt, hvad man behøver for at holde dette Regimente ved Magt. Derfor har Christus heller ikke befattet sig dermed saasom det ikke hørte til hans Stand og Embede. Men efterdi hans Rige skulde være et andet Regimente, hvori alle Mennesker, af alle Stænder, høie eller lave, skulle som Syndere og Fordømte for Gud til den evige Død forhjælpes til et guddommeligt, evigt Rige og Liv saa maatte han ogsaa antage sig dette Regimente og lade begge de andre fare.

Heraf maatte nu følge, at hans Disciple, Prædikanter og Tjenere vilde komme til at maatte lide Armod, efterdi de for sin Tjenestes og Embedes Skyld ikke som den øvrige Verden kunde arbeide for sit Ophold eller haabe at blive rige deraf, især da de foruden dette ogsaa vilde forblive forfulgte af Verden, som vil hindre deres Prædiken, da den ikke stemmer med dens Forstand og Indbildning. Saaledes kunne ikke de Christne i Verden støtte sin Næring, Sikkerhed og Beskyttelse til nogen fast Grundvold, men maa altid for Verdens Skyld sidde paa det Uvisse og tillige staa i Fare for at miste det, de allerede have eller maatte erhverve sig. Skulle de nu have Noget at æde og drikke og et Sted at opholde sig paa, saa kunne de ikke vente det af nogen Anden end Christus.

Dette veed nu Christus vel; derfor væbner og trøster han dem med dette og lignende Exempler og Sprog, paadet de ikke maa falde i Mistrøstning. Ihvorvel hans Rige ikke er eller har at gjøre med Mad og Drikke eller med Arbeide og Omsorg for Legemets Ophold, saa skulle de dog ikke dø af Hunger. Han stadfæster altsaa atter her dette Sprog i Matth. 6, 33.; **Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder.** Thi han beviser hermed, at de, som saa ivrigen løbe efter ham for at høre hans Prædiken, at de endog dvælede hos ham tre Dage i Ørkenen, saaat de ikke kunde komme tilbage uden Hungersnød og altsaa maatte geraade i Armod, Mangel og Nød for hans Ords Skyld, at disse dog, fordi de først havde søgt Guds Rige og Christus havde prædiket, bedet og udrettet, hvad der hører til Guds Retfærdighed, ogsaa maatte faa det Legemlige, paadet de maatte lære at tro, at de ikke skulde lide nogen Mangel, og at de ogsaa kunde vente sig af ham, hvad der er nødvendigt for hans Kirke til det timelige Livs Ophold her paa Jorden.

Til alle Tider have disse to Ting, Armod og Rigdom, gjort Kirken stor Skade og gjøre det endnu. Thi naar man i Begyndelsen saa Apostlerne og de rette Biskoper og Præster saa fattige, efterdi Ingen gav dem Noget, og de heller ikke selv kunde erhverve Noget, saa fik Enhver en Frygt i sig for et saadant Embede og Ingen vilde give sig ind i det. Siden, da de bleve overvættes rige gjennem store Gaver og Indkomster og havde fuldt op af Alt, have de selv ladet Prædikeembedet og Sjæleforgen fare og kun bekymret sig om Magt og Myndighed.

Saaledes skeer det ogsaa nu, at de rette Præster og Prædikanter blive saaledes anseede, at Ingen under dem Noget, og hvad de have, bliver dem ogsaa frataget af den skammelige, utaknemmelige Verden, Fyrster, Adel, Borgere og Bønder, saa at de med sine arme Hustruer og Børn maa lide Nød og efterlade sig elendige, forstødte Enker og Faderløse. Derved blive ogsaa saare mange retsindige og duelige Folk, jo længere desto mere afskrækkede fra at blive Præster eller Prædikanter. Thi ellers tjene alle Kunster, Haandverk og Stænder dertil, at man kan værge sig for Hunger og Fattigdom, men med dette Embede finder

det Modsatte Sted, saaat den, som vil forvalte det med Troskab, maa udsætte sig for at lide Armod. Heraf vil da følge en saadan Forstyrrelse i Kirken, at Embederne staa ledige, og Prædikestolene blive tomme; eller der vil atter komme saadanne Prædikanter, som ikke omgaaes troligen med Guds Ord og ikke arbeide for Christi Rige, men tænke paa, hvorledes de kunne prædike Menneskene til Behag, paadet de maa kunne være uden Fare og igjen blive rige, hvorved atter intet Godt bliver udrettet. Derfor tænke ogsaa nu de Store og Mægtige og navnlig Adelen at træde sine Præster og Prædikanter under Fødder, paadet de ikke igjen skulle blive rige og herske over dem, en Erfaring, de før have maattet gjøre, og hvoraf de nu ere brændte. Men dermed skulle de ikke bringe det derhen, hvor de tænke.

Hvad skal man da nu gjøre, og hvorfra skal man tage Prædikanter og Præster, saaat Christi Rige bliver opretholdt? Thi begge Dele ere skadelige for Kirken: idel Armod, Hunger og Kummer kunne Prædikanterne ikke udholde, og stor Rigdom kan man heller ikke taale. Fattigdom afskrækker Folk, og Rigdom hindrer deres Gjerning og Embede. Men alligevel, om det skeer, at man ikke vil underholde dem, og saaledes Prædikestolene og Embederne blive staaende ledige, saa skal Verden ogsaa faa erfare, hvad Gavn den vil høste deraf.

Thi saafremt Enhver kun vil betænke sit eget Huus og alene tragte efter at ernære sig selv, og saaledes Ingen bekymrer sig om, hvor Guds Ord og Prædikeembedet bliver af, saa vil Gud hertil sige, hvad han siger hos Propheten Haggai Cap. 1, 4 flgg., da Folket lod Guds Huus ligge øde, saaat Guds Ord og Tjeneste i Templet ophørte, og Præsterne og Tjenerne maatte drive Agerbrug og lære andre Ting, hvormed de kunde ernære sig, efterdi der ikke blev dem givet nogen Løn for deres Embede og Tjeneste. Derfor siger han her: **Mon dette være Eders Tid, at I skal bo i Eders panelede Huse og lade mit Huus være øde? Og nu sætter Eders Hjerte til Eders Veie. I saa Meget og føre Lidet ind, I æde og blive ikke mætte, drikke og blive ikke utørste, klæde Eder og vorde ikke varme deraf; og den, som faar Løn, faar Løn i en brudden Pengeknude. I se tilbage efter Meget, og se, I bekomme Lidet, og naar I have ført det i Huset, da blæser jeg derpaa. Hvorfor det? siger den Herre Zebaoth; for mit Huses Skyld, som er øde, og fordi I løbe hver for sit eget Huus. Derfor lukke Himlene sig til over Eder, at de ikke give Dug, og Jorden haver tillukket for sin Grøde. Thi jeg haver kaldet Tørhed over Jorden, og over Bjergene, og over Kornet, og over Mosten, og over Olien, og over det, som Jorden skulde udgive af sig, og over Folket, og over Fæet og over alt Hænders Arbeide.**

Se, det er den naadigste Straf for en saadan Foragt for Prædikeembet, saaledes som den endnu var paa den Tid, og give Gud, at det blev dermed. Men naar man sætter Guds Ord saa aldeles tilside og underholder Præsterne eller Prædikanterne saa slet, at de maa lade sit Embede fare og søge sit Brød ved andet Arbeide, og at ogsaa Andre afskrækkes fra Embedet, som ellers dertil vare duelige, saa sender han ikke alene Dyrtid og andre store Landeplager, saaledes som vi nu erfare, saaat der snart ikke er Penge i Nogens Pung og ingen Velsignelse eller noget Forraad findes, men han tager ogsaa Ordet og den rette Lære ganske bort og lader istedet opkomme Partiaander og falske Lærere, af hvem man, før man tænker derpaa, bliver forført og bedraget baade paa Sjæl og Gods, og maa til Løn give dem deres rigelige Underhold.

Derfor maatte man her raade Verden,

Herrer, Fyrster, Lande, Stæder og alle i Almindelighed, om de vilde lade sig sige, at de dog lode Guds Huus og Rige med dets Nødtørft ligge sig paa Hjerte. Ved andre Embeder og Kunster maa man jo indrette det saaledes, at de, som skulle øve dem, ogsaa kunne tjene sit Brød deraf. Men langt mere nødvendigt er dette med Hensyn til Prædikeembederne; thi hvor een Foged eller Dommer er tilstrækkelig, og medens een Jurist eller Læge vel kan overkomme en Stad eller Mere, ja undertiden et helt Landskab, der maa man i mange Egne, eftersom Kirkesognene ere talrige, vel have tusinde Prædikanter; thi der fødes daglig Børn, som maa døbes og opdrages, saaat de kunne lære Guds Ord at kjende og blive Christne. Hvorfra vil man nu tage Saadanne, naar man ikke ernærer eller opfostrer dem? Gjør man ikke det, da maa jo enten Kirkerne staa tomme og Folket adspredes og forvildes, eller ogsaa maa de falde i Hænderne paa grove Æsler og Forførere.

Men Vé alle dem, som have hjulpet til eller ogsaa ikke forhindret, at Guds Huus maa staa øde, men endnu mere dem, som ogsaa afskrække og forhindre Andre, saaat de ikke kunne komme dertil eller blive deri! Thi Saadanne er værre end Jøder og Tyrker. Ihvorvel der ikke heri ligger nogen Undskyldning for dem, som for Fattigdommens Skyld lade sig afskrække derfra; thi det mangler dem allermest paa den Tro, at Christus dog vil give dem ogsaa deres Brød og Livsophold. Og om det end gaar noget kummerligt til og falder surt, saa maa du betænke, hvor langt større Gode det er, at et Menneske paa en underbar Maade og ved Guds Velsignelse faar et Stykke Brød i Haanden, end om det vinder hele Verdens Rigdom og Overflod.

Derfor burde dog navnlig de Styrende lade det være sig magtpaaliggende at bidrage Noget hertil og hjælpe vore Børn og Efterkommere, og ikke saaledes trække sin Haand tilbage, samt med sit Exempel ogsaa hindre og afskrække Andre, Christenheden til ubodelig Skade. Hvorledes vil du forsvare det for Gud, om du ved din forbandede Gjerrighed har forsømt eller forhindret een eneste Sjæl i det, som er nødvendigt til dens Salighed, end sige, om du forhindrer en heel Stad eller et Land fra at have Guds Ord og Prædiken? Og det maa jo være et grusomt, ubarmhjertigt og forbandet Menneske, som ikke forhjælper sine Børn dertil, og endmere, om det lægger Hindring iveien derfor. Thi om vi ville være Christne, bør vi jo vide, at vi ere dertil kaldte, og at Gud har befalet, at vi Alle med begge Hænder og af alle Kræfter skulle bidrage dertil, at Guds Huus ikke staar øde eller Prædikestolene tomme, og hans Rige ikke ophører blandt os, paadet ikke baade vi selv og Ungdommen maa blive Saligheden berøvede.

Endog i det gamle Testamente var det gjennem Moses paalagt og befalet Enhver at give Tiende af alle Indkomster. Hvormeget mere bør da vi Christne fremme det, som er det Allernødvendigste, især da Ingen paa Jorden giver eller bidrager Noget til, at Christi Rige kan befordres, saaat vi lade hans Tjenere øde med os, paadet vi ogsaa maa kunne blive i det samme Guds Rige, og saadan Naade og Salighed ogsaa maa nedarves paa vore Børn. Gjøre vi ikke det, saa vil han til Løn for vor Utaknemmelighed saaledes hemme vor Gjerrighed og Graadighed, at vor Eiendom skal svinde bort af sig selv. Thi saameget Gods og Forraad have vi ikke, at han jo kan lade komme Rust derpaa, saasom ved Tyrtid, Tyrken, Krig eller andre Landeplager, saaat det Altsammen i eet Aar bliver fortæret, herjet eller paa anden Maade ødelagt.

Saaledes vil nu Christus her ved sit Exempel først formane os til, at Enhver ogsaa med timelige og legemlige Goder skal hjælpe til at fremme Guds Ord og Rige,

om han ikke selv kan eller vil være Prædikant. Dernæst trøster han hermed ogsaa dem, som ere i Embedet, at de ikke skulle forarges eller lade sig afskrække ved nærværende Nød og Fattigdom, men vide, at Christus sørger for dem og midt i deres Armod dog vil ernære dem og ikke bestandig lade dem lide Nød og Mangel, men tilsidst desto rigeligere bespise dem; ja han har allerede forud betænkt og ordnet det Altsammen, førend de tænke paa, hvorfra de skulle tage det.

Thi med dette Exempel viser han jo mægtigen, at han er en rig, vældig Herre og Husholder, ja selv en rig Møller og Bager, bedre end nogen paa Jorden, og meget vel forstaar sit Haandværk. Ja, han udretter saare mange Haandværk paa engang, uden eet eneste Menneskes Hjælp, pløier, høster, tærsker, maler og bager i eet og samme Øieblik. Thi det er jo et Under og ubegribeligt for Fornuften, at saamange tusinde Mænd, foruden Kvinder og Børn, bespises med syv Brød saaledes at de Allesammen blive mætte, og at der endnu bliver tilovers. Og dette gjør han saa snart, ved eet Ord, idet han blot rører ved Brødet og giver det til Uddeling, sigende: Se, her er allerede for saa mange tusinde Mennesker, og endnu flere, baade malt, bagt og Alting beredt. Det maa være en herlig Konge (sige de fem Tusinde, som han paa samme Maade bespiste i Joh. 6, 14. flg.); ham skulde vi gjerne have; han skulde kunne føre en stor Hob Folk i Felten og forsørge dem alene ved at gribe i en Kurv eller i Lommen og dermed rigeligen bespise og lønne den hele Hob.

Nu, det kan han, og en saadan Konge have vi i ham, at hvor han griber med sin Haand, der er fuldt op af Alt, og hvor han vil give, der maa Alt være tilstrækkeligt og overflødigt. Saaledes byder han i Matth. 17, 27. Petrus at gaa og tage en Stater af Fiskens Mund. Hvo har vel der skaffet eller myntet Sølvet til ham, eller hvo vilde søge Penge der i Vandet og netop i Fiskens Mund? Men han kan gjøre og tage det, naar, hvor og hvorledes han vil; ja han kan ogsaa af Steen skaffe Brød og Vand til at bespise hele Verden med; thi man seer ham dagligen gjøre saaledes over den hele Verden, og Alt, hvad den har, faar den ved saadanne Undere, der ikke er ringere end dette, saaledes som ogsaa St. Augustin siger.

Men vi ere saa vante til, at Kornet aarligen voxer op af Jorden, og ved denne Vane blevne saa forblindede, at vi ikke agte paa saadant Verk. Thi hvad vi dagligen se og høre, det holde vi ikke for noget Under; og dog er det jo et saa stort, ja naar man skal tale ret derom, vel et større Under, at han giver Korn af Sand og Steen, end at han her bespiser denne Hob med syv Brød. Thi hvad er den tørre Sand Andet end idel sønderknuste Stene, eller en Sten Andet end ureven Sand eller Jord? Men hvorledes kan der af en Steen blive Brød, som lader sig spise? Og dog voxer det alene ud af Sand og Jord; ligeledes Alt, hvad der voxer, og hvad alle Dyr give os, ethvert efter sin Art, hvorfra kommer det uden af Jord og Støv?

Men dette er saadanne Undere, som ere indrettede fra Verdens Begyndelse af og dagligen gaa for sig, saaat vi ere ganske overhobede deraf; men, efterdi de ere saa almindelige, at vi mærke dem med vore Øine og Sandser, saa maa Gud undertiden, saaledes som her, gjøre, ikke et større, men et usædvanligere Under, som ikke skeer efter Naturens almindelige Gang, for dermed at vække os op og ved et saadant enkelt, besynderligt Under vise os og lede os hen til de daglige Undere i den hele Verden.

Kan vel en Landmand sige Andet, end at hans Korn voxer af lutter Steen, saaledes som ogsaa Moses siger i 5 Mos. 32, 13.: Gud har ledet Folket ind i Landet og

sat det der, **og ladet det suge Honning af en Klippe og Olie af den haarde Steenklippe.** Hvad vil det sige? Hvorledes kan der komme Honning og Olie af Klipper og Stene? Alligevel er det saa, at baade Kornet og de Træer, som bære de sødeste Frugter, staa i Steen og Sand, voxe op deraf og alene derfra modtage sin Saft og Kraft. Skete det i et Øieblik for vore Øine, at der flød Olie eller Honning ud af en Klippeblok, da vilde al Verden tale om Under over Under; men siden vi dagligen løbe over Agre og Enge, hvor det voxer til os, saa se og forstaa vi det ikke.

Efterdi vi nu saaledes slaa Guds daglige Gjerninger, som ere idel Undere, hen i Veiret, saa maa han med dette og lignende særegne Undere bringe os til at forundre os; ja, han maa lade dem prædikes for os som sælsomme Undere, paadet dog en Christen maa lade dem være sin Skrift og Bog, hvoraf han lærer at betragte alle Guds Gjerninger og Undere, samt dermed stille sit Hjerte tilfreds og tænke: Hvorfor skal jeg ængste og bekymre mig for min Bug eller Næring? Hvorfra skaffer han Kornet paa Marken og alle Frugter? Verden formaar ikke med al sin Viisdom og Magt at frembringe et Halmstraa, et Blad eller en Blomst; gjør nu Christus min Herre og Gud, dagligen Saadant, hvad vil jeg da sørge eller tvivle, om han ogsaa kan eller vil føde mig.

Her vilde du maaske sige: Hvorledes skal jeg forstaa dette? Naar han er en saadan Konge, som rigeligen bespiser al Verden, hvorfor lader han da sine Christne saa ofte lide Nød og Armod i Verden? Han burde jo billigen forsørge sit eget Folk rigeligen fremfor alle Andre? Svar: Her maa man vide hvorledes Christi Rige er beskaffent. Thi han vil hermed, som jeg i Begyndelsen sagde, **først** vise os, at hans Rige paa Jorden ikke er et verdsligt Rige, som bestaar deri, at man her paa Jorden æder, drikker, fører Husholdning og pleier Legemet, hvortil Alt, som hører til dette Livs Nødtørft, maa forskaffes og være forhaanden; men han har oprettet et saadant aandeligt Rige, hvori man skal søge og finde guddommelige og evige Goder, samt indrettet det saaledes, at det er og bliver rigeligen forsørget med Guds Ord og Sakramenter, samt den Helligaands Kraft og Gaver og slet intet mangler af det, som tjener til at annamme og beholde det evige Liv. Derfor lader han Verden i dens Regimente tage til sig og beholde sin Nødtørft og sit Forraad, samt rigeligen forsyne sig dermed; men sine Christne byder han, ikke at sætte sin Lid og sin Trøst til dette Timelige, men at tragte efter Guds Rige, hvori de skulle have Nok og være rige evindeligen. Dette er det Første.

For det **Andet** vil han lære sine Christne at øve sin Tro ogsaa i dette Stykke, som angaar dette timelige Liv og de legemlige Goder, saaledes, at de ogsaa heri skue op til hans Hænder og af ham vente ogsaa dette Livs Nødtørft; thi saafremt Kirken paa Jorden skal være og forblive hans Kirke, saa maa han ogsaa skaffe den Føde, Klæder, Huus og Hjem og andre Legemets Fornødenheder. Ja, Alt hvad Verden har og bærer, det har han skabt Altsammen for de fromme Christnes Skyld, giver og opholder det ogsaa alene for deres Skyld, saalænge Verden staar, saaat de vel ogsaa i dette Liv skulde kunne nyde det rigeligen og ikke have nogen Mangel. Men efterdi Djævelen hersker i Verden og er Christi og hans Kirkes Fiende, og efterdi de Christne selv heller ikke tragte efter denne Verdens Goder, saa maa de taale, at det, som dem tilhører, bliver dem med Vold frarøvet. Derfor maa nu ogsaa Christus hjælpe og give sin Kirke, naar den lider Nød og Mangel, paadet den maa kunne bestaa, og det saaledes, at det hedder givet paa en underlig Maade, og at de Christne kunne erkjende, at det

er givet af ham. Og saadanne særegne Undergjerninger gjør han stedse i sin Christenhed, saaat den dog maa have Mad og Drikke ꝛc., om end ikke Verden giver eller under den Noget, men tager eller dog misunder den, hvad Gud giver den.

Se, her skulle vi nu ogsaa lære at tro, at vi i Christus have en saadan Herre, som ogsaa sørger for vor Bug og vort timelige Liv, og dermed tilbageslaa og overvinde Vantroens Sorg. Til saadan Tro tilskynder han os jo ved saamange Slags Exempler og vilde gjerne, at vi bleve saadanne Mennesker, som vare ganske uden Bekymring i Henseende til os selv, baade hvad det aandelige og legemlige eller det timelige og evige Liv angaar (thi her tales ikke om Bekymringen for det Embede eller Arbeide, som Gud har befalet og paalagt Enhver at varetage med Troskab og Flid, paadet vi med glad Fortrøstning til ham kunde gjøre, hvad os er befalet, navnlig i de Ting, som høre til Guds Rige. Og om vi ogsaa komme i Nød og Mangel, saa vil han, at man skal lade Saadant være ham befalet og som Christne trøste og styrke sig saaledes: Jeg veed og har lært af Evangeliet, at jeg har en saadan Herre, som af eet Brød kan gjøre saa mange, han vil, og dertil ikke behøver hverken Jorddyrker, Møller eller Bager, og som kan give mig, naar og hvormeget jeg behøver, om jeg end ikke veed eller forstaar, ja ikke engang tænker paa, hvorledes eller naar og hvorfra det skal komme.

Det viser nu ogsaa denne Evangeliets Text os, hvorledes Christus forholder sig og taler, da han seer Folket, som har fulgt ham og nu ikke kan komme hjem igjen uden Hungersnød. Han kalder Disciplene til sig, holder Raad med dem og siger først: **Mig ynkes inderligen over Folket**, og han tilføier Aarsagen: **thi de have**, siger han, **nu tøvet hos mig i tre Dage og have Intet at æde** ꝛc. Sig mig nu: om Folket selv havde sendt et Bud til Christus for at give sin Nød tilkjende, mon de da kunde afmalet den saa godt, som han har betænkt den og ogsaa foreholder sine Disciple den? Thi hvorledes vilde eller kunde de bedre beskrive den og forebringe stærkere Grunde for at bevæge ham, end om de havde sagt: Ak, kjære Herre, føl dog Medynk med dette arme og talrige Folk, baade Mænd, Kvinder og Børn, som have fulgt dig efter saa langt for at høre dig. For det Andet, betænk dog, at de nu have tøvet hos dig i tre Dage; for det Tredie, at de Intet have at æde, thi de ere her i Ørkenen ꝛc.; for det Fjerde, naar du lader dem fare fastende hjem, saa maa de forsmægte paa Veien, før de komme hjem, især de, som ere svage, saasom Kvinder og Børn; for det Femte, betænk dog, at Nogle ere komne langtfra ꝛc. Se, det betænker han Altsammen selv, førend Nogen siger ham det, og han har selv gjort den Bøn, som de i sit Hjerte gjerne vilde henvende til ham, saa godt, at Ingen i sit Hjerte havde kunnet gjøre det bedre. Ja, han er allerede bekymret for dem, førend de tænke paa at bede ham, og har ret alvorligen talt med Disciplene om deres Nød og raadslaaet med dem om, hvad der var at gjøre.

Hvad er alt dette Andet end idel levende Prædiken, Beviis og Vidnesbyrd om, at han mener det saa inderlig vel med os? Endog førend vi kunne forebringe ham Noget, seer han os ind i Hjertet bedre, end vi selv kunne tale derom, saaat intet Menneske kan komme et andet hjerteligere imøde. Thi han venter ikke, indtil Nogen siger til ham: Ak, Herre, du maa dog ynkes over Folket; betænk dog, hvor længe de have tøvet, hvor langt de have hjem ꝛc. Ak, siger han, jeg ynkes allerede, jeg har allerede betænkt det Altsammen. Men lad mig dog ogsaa høre Eders Mening, siger

han til Disciplene; hvad raade I til, hvorledes skal man bære sig ad, forat dette Folk kan blive bespiist.

Denne Raadslagning og Samtale med Disciplene skeer for det Første af den Grund, at hans Hjerte og Tanker derved maa aabenbares; thi det maa ikke forblive hemmeligt og alene ligge skjult i hans Hjerte, at han ynkes over og er bekymret for Folket; men det maa komme for Lyset, paadet man maa se og høre det, og vi dog maa lære at tro, at ogsaa vi have den samme Christus, som endnu altid hjerteligen antager sig os, ogsaa i vor legemlige Nød og bestandig har disse Ord: **Mig ynkes inderligen over mit arme Folk**, skrevet i sit Hjerte med levende Bogstaver. Saa viser han og i selve Gjerningen, at han gjerne vilde, at vi nu ogsaa erkjendte Saadant og hørte disse Evangeliets Ord saaledes, som om han talede dem endnu i denne Stund og hver Dag, naar vi føle vor Nød, ja længe før, end vi selv begynde at klage den for ham. Thi han er jo endnu og bliver ogsaa evindeligen den samme Christus og har det samme Hjerte, Tanker og Ord til os, som han dengang havde; han er hverken igaar eller nogensinde bleven anderledes, bliver heller ikke idag eller imorgen en anden Christus. Og her have vi et saare skjønt Billede, som afmaler os hans Hjertes dybeste Grund, at han nemlig er en trofast, barmhjertig Herre, hvem vor Nød gaar til Hjerte, og som seer dybere i den, end vi i vor Bøn tør bringe den frem for ham. Skam faa den lede Vantro, at vi høre og se Saadant og dog slet ikke kunne fortrøste os til ham!

Ja, det er netop ogsaa en Aarsag, hvorfor han begynder saadan Samtale med Disciplene og spørger dem tilraads, at vi nemlig skulle se vor Vantro og Daarlighed og straffe os selv derfor. Thi her seer du, hvor langt bedre og nøiere han betænker Nøden og raadslaar om den, end vi selv kunne gjøre; ja intet Menneske kan i sin egen Fare og Nød give ham et bedre Raad om, hvorledes han skal kunne blive hjulpet ud af den. Og ihvorvel han allerede har betænkt og besluttet, hvad han vil gjøre, spørger han dem dog om Raad, paadet de maa se, hvorledes han sørger for dem, og hvad Raad de selv kunne give. Her viser det sig, hvad Raad Mennesker kunne give, naar de skulle være Guds og Christi Raadgivere. Her staa de Alle ligesom Spillemænd, der have skjæmt ud Dandsen, komme frem med sin menneskelige Klogskab og gjøre Beregninger med Regnepenge. Her ere alene firetusinde Mænd og vel ligesaamange Kvinder og Børn, hvorfra skulde man faa Nok til at mætte dem, især her i Ørkenen, saafremt de ikke ville æde Græs og Hø.

Her hører du den menneskelige Viisdoms Svar, naar den skal til at raade, og hvor langt den er fra Troen; thi her veed den intet Andet at sige end slet og ret at slutte, at det er umuligt at hjælpe paa Tingen. Dette er det, som Natur og Fornuft altid fører med sig; naar der er Nød og Mangel og man burde fortrøste sig til Gud og af ham vente Raad og Hjælp, saa tager den strax i sin Blindhed til det bespottelige Ord: Ak, det er ikke muligt, det er forgjæves ꝛc. Naar Dødens Nød og Fare er forhaanden, tænker og slutter den strax, at det ikke er muligt at leve. Naar der intet Brød er i Huset, mener den, at det er aldeles umuligt at kunne undgaa Hungeren. Saaledes er der hos Naturen intet Andet end ideel Fortvivlelse, saasnart den ikke seer for sine Øine og kan tage og føle paa det Middel, hvorved den kan hjælpes. Den er ikke saa forstandig, at den kan betænke, at Christus endnu veed Raad og Hjælp, efterdi han selv tager sig af Sagen og ikke anseer den for fortabt, men taler saaledes, som han her gjør, nemlig som den, der vil raade og hjælpe og ikke

vil tillade, at Folket gaar fastende fra ham og forsmægter paa Veien. Ja, den er ikke engang saa from, at den kunde gjøre Christus den Ære at tro, at han bedre veed at raade og hjælpe, end den selv forstaar, saaat den kunde bekjende sin Uforstand og Afmagt og saaledes igjen overgive Sagen i hans Haand og begjære hans Raad og Hjælp.

Det kommer deraf, at vi ere saadanne Daarer, at vi ville beregne og maale det, som Gud skal gjøre med os, efter vor egen Formue og Kraft; og naar saa denne slaar feil, da maa vi vel fortvivle ligesom Apostlerne her, naar de efter sin Forstand beregne og sammenligne sit Forraad med den store Hob, og Nøden med deres Formue. Da kan det ikke gaa anderledes, end at de maa sige: Her er intet andet Raad, end at vi lade dem fare, forat de kunne gaa hen, hvor de vide, at de kunne faa kjøbe Mad; det maa imidlertid gaa dem, som det kan, enten de uu forsmægte eller blive i Live.

Saaledes seer du ogsaa hos Christi Disciple og Apostler vor store og dybe Vantro, og hvor aldeles uforstandige og store Daarer vi ere ligeoverfor Guds Raad og Gjerninger, saaat vi slet ikke have nogen Tro, naar det ikke gaar efter vor Tanke og Mening; vi mene, at heller ikke han veed noget Raad, og at han heller ikke udretter Noget hos os, naar vi ikke forud kunne se og udregne, hvorledes det er muligt, skjønt han dog netop af den Grund handler saa med os, at han vil vise os, hvor vort Raad, vor Viisdom og Formue ophører, og at han gjør langt over det, som vi kunne tænke og holde for muligt eller endog tør bede om og ønske. Ja, naar han ikke skulde handle anderledes med os end efter vore Tanker og Raad, saa vilde han aldrig kunne gjøre eller bevise os nogen guddommelig Gjerning, og vi maatte uden Gud hvert Øieblik fortvivle, gaa tilgrunde og fordærves.

Derfor er det ogsaa langt bedre, at han udretter sin Gjerning uden vort Raad, ja tvertimod vort Raad, saaledes som al Skabningens Herre og Gud ogsaa bør gjøre; thi vi skulde dog ikke kunne raade eller sige ham Andet, end hvad Apostlerne her komme med, at det er umuligt og forgjæves at kunne bespise saamange Mennesker. Og dog viser han sig saa venlig, at han spørger dem om Raad, lader dem faa tale med i Sagen og kan have Taalmodighed med dem, samt lader dem forløbe sig saaledes, paadet de sidenefter selv maatte se, hvor daarlige de have været, og skamme sig over sin Vantro, naar de erfare hans Undergjerning og se den for sine Øine.

Heraf burde vi dog ogsaa lære at hade og staa vor Vantro imod, som altid reiser sig, naar der er Nød og Fare paafærde, og strax vil fortvivle om al Trøst og Hjælp, saasnart den ikke seer Hjælp og Raad i vor egen Magt. Vi burde dog vænne os til at betænke, at Christus formaar og ogsaa gjør Mere og større Ting, end vi kunne forstaa og tro. Thi vor Haand og Magt ere sandeligen ikke skabte dertil, at de i Dyrtid og Mangel skulde hjælpe os til Korn og Brød og i Døden til Liv og til at gjøre Noget af Intet. Men han er den Herre, som formaar og gjør Saadant som sin rette, egentlige Gjerning. Derfor, siger han, vend dine Øine og Tanker fra din Haand og Formue til mig; mine Fingre ere saaledes beskafne, at de kunne udrette Saadant; du skal alene tro, og om det ikke er muligt efter dit Raad, saa lad det dog være muligt efter mit Raad og min Kraft.

Saadant lærer han overalt i alle sine Mirakler og endnu i de daglige Undere, som han gjør i sin Kirke; og dog kan han ikke bringe os dertil, at vi med god Fortrøstning og fast Forvisning overgive vor

Nød til hans Raad og Magt og lade den være ham befalet, hvorved vi dog kunde blive hjulpne ud baade af vor Nød og Mangel og af den ængstelige Sorg og Forsagthed, ved hvilken vi gjøre os Nøden større og tungere, end den i sig selv er. Derved vilde vi faa en dobbelt Nytte og Vinding, nemlig et roligt og stille Hjerte og Samvittighed og derhos Trøst og Hjælp, foruden at vi derved bragte ham det bedste Offer og den største Gudstjeneste. Gjøre vi det derimod ikke, saa kan det heller ikke være ham kjært eller behage ham, hvad vi selv gjøre, og Skaden bliver ikkun vor egen, idet vi ængste og plage os selv og dog Intet udrette; thi vi maa dog lade det staa i hans Magt, og Ingen af os kan fordrive den mindste Blemme, om han end derover bekymrede sig tildøde.

Men det er os alligevel godt, at han lader os forsøge og erfare Saadant og gjennem vore unyttige Raad og Anslag lærer os at kjende vor Forsagthed og Tvivl i Nøden; ellers ville vi tænke, at vi ikke behøvede ham, og lærte aldrig hverken at tro eller at bede. Derfor viser og aabenbarer han her Disciplene den forhaandenværende Nød og Mangel, førend de selv tænke derpaa.

Ligeledes tilskikke han os ogsaa undertiden Anfegtelse, Forskrækkelse, Ulykke og Lidelse, paadet vi maatte føle Nøden og faa Syn for, hvorledes vi her hverken kunne raade eller hjælpe os selv; men dog saaledes, at vi ogsaa lære ikke at dømme efter vor Følelse, saaat vi fare hen og sige: Ak, hvor skal jeg nu hen? Her er det ude med mig! Hvorfra skulle vi faa Hjælp? Bort med dette **hvorhen** og **hvorfra** af din Mund og dit Hjerte, og lad det isteden hedde **herhid til Christus,** og vent paa, hvad han siger og vil give dig. Thi at du føler Nøden, det skader dig ikke; men derfor lader han dig føle den, at du ogsaa maa erfare og mærke hans Hjælp, Velgjerning og Redning, og saaledes lære at tro og fortrøste dig til ham.

Dette være nok talt om dette Evangeliums Sum og Hovedlærdom. Dernæst er der ogsaa i denne Fortælling mange gode Stykker. Saaledes for det **Første**, at Christus spørger, hvormange Brød de have, og tager dem tilligemed de faa smaa Fiske, takke Gud derfor, velsigner og giver dem til Disciplene for at uddele dem blandt Folket. Her lærer han først, at vi bør benytte det, som Gud beskjærer os, hvor ringe det end kan være, og annamme det med Taksigelse og vide, at Christus ogsaa vil velsigne det, saaat det skal strække fuldeligen til, ja endog forøges under vore Hænder. Thi deri finder han Behag, at man erkjender hans Gaver og takker ham derfor, og han lægger sin Velsignelse dertil, saaat det bekommer En bedre og strækker længere til end de Vantroes Rigdom og overflødige Gods, saaledes som ogsaa Skriften siger Ps. 37, 16.: **Det Lidet, som den Retfærdige haver, er bedre end mange Ugudeliges meget Gods.** Ligesaa Ordsp. 10, 22.: **Herrens Velsignelse gjør rig,** det er, hvad Gud giver og man annammer med Tro og god Samvittighed. Og St. Paulus forklarer ogsaa dette 1 Tim. 6, 6.: **Gudsfrygt med Noisomhed er en stor Vinding** ꝛc.

Thi hvad have de, som uden Troen og Christus besidde meget og stort Gods, og hvad vinde de? Intet Andet, end at de berøve sig Gud og hans Velsignelse, ere Afgudsdyrkere, Mammonstrælle, som ikke tør bruge sit eget Gods og heller ikke lade Andre nyde Godt deraf; idetmindste bruge de det ikke med god Samvittighed, saaat de ikke med Glæde kunne æde en Bid Brød formedelst sin Gjerrighed og onde Samvittighed, idet de kun tænke paa at skrabe stedse Mere og Mere sammen ved allehaande onde Handeler og Rænker, og maa dog altid sidde i Fare og Bekymring, idet de ikke have Fred

hverken med Gud eller Mennesker; ja de maa midt i sin store Rigdom, baade paa sine egne Børn og ellers, se, høre og opleve meget, som krænker deres Hjerte. Og saaledes have de, som Apostelen siger paa det anførte Sted, styrtet sig selv i Djævelens Snarer og Smerter, som de ikke kunne komme ud af.

Derimod, siger St. Paulus, kaldes den billigen en rig Mand, som frygter Gud og lever i Troen, samt under denne sin Gudsfrygt ogsaa lader sig nøie med det, som Gud giver ham, og besidder det med Gud og Æren, uden at gjøre Nogen Uret og Skade; thi han har en meget stor Skat, som hedder Guds Velsignelse, saaat han ogsaa midt i sin Armod dog maa have Nok; thi han veed, at vi dog Alle ikke kunne erhverve Mere end Føde og Klæder, og at dette dog ikke kommer ved vort Arbeide og Bekymring, hvis ikke Gud giver Velsignelse, saaledes som Ps. 127, 2. siger: **Det er forgjæves, at I staa aarle op, sidde længe, æde Brød med megen Bekymring; thi han giver sin elskelige Ven det som i Søvne.** Og Christus siger selv Luc. 12, 15.: **Ingens Liv bestaar i hans Gods, i det, at han haver Overflod.** Derfor bør en Christen lade een Daler, som Gud giver ham, være sig langt kjærere end alle de store Skatte, som de rige Gjerrigknarke paa Jorden besidde; thi han har den skjønne Skat i Huset, som hedder Gudsfrygt og Nøisomhed, det er, han har et stille og roligt Hjerte i Gud. Om et saadant fromt og gudfrygtigt Menneske taler ogsaa Ps. 112, 1. flgg.: **Salig er den Mand, som frygter Herren, som haver saare Lyst til hans Bud. Hans Sæd skal være mægtig paa Jorden; de Oprigtiges Slægt skal velsignes. Gods og Rigdom skal være i hans Huus** ꝛc. Hvad er det for en Rigdom, Herlighed og Overflod? siger den ugudelige Verden. Hvad er et Par Daler i en fattig Christens Huus, som dertil har Huset fuldt af Børn, imod den, som har ti, tyve eller femti tusinde Daler? Ja, men hvad regner du det for, at et saadant fromt Menneske har Guds Velsignelse, den du hverken kan kjøbe for dine hundrede tusinde Daler eller erholde for al Verdens Gods, saaat een Daler i hans Huus lyser skjønnere og herligere for Gud og gavner ham selv mere end alle Keiseres Kroner og Kongeriger, som dog ikke nyde sin store Rigdom i god Ro og med glad Samvittighed og tilsidst ikke eie Mere deraf end den fattigste Tigger. Men dette vil Verden ikke tro, om den end seer det for sine Øine, men fremturer med sin Aager og Gjerrighed, saaat Ingen er tilfreds, men Enhver vil have Mere end Andre; og dette søger han da, som det nødvendigen maa gaa, ved at røve, stjæle og undertrykke de Fattige, hvoraf da ogsaa følger, at der ikke er nogen Lykke og Velsignelse derved, men idel Guds Forbandelse, Plage, Ulykke og Hjertekval.

For det **Andet**, naar Christus befaler Disciplene at lægge Brødet og Fiskene frem for Folket, saa viser han dermed, at han dog vil udrette sin Gjerning og give sine Gaver gjennem Midler og Menneskers Tjeneste, samt paaminder tillige dem, som have et Embede eller Befaling, især Prædikeembedet, og som skulle forestaa Andre, at de af Lydighed mod Christus deri skulle tjene Menneskene med Flid og Troskab, gjerne og villigen give og meddele Andre og især de fattige Christne, hvad Gud har anbetroet og givet dem, samt med sit gode Exempel, baade i Tro og Kjærlighed, være Andre til Nytte og Trøst og styrke deres Tro ꝛc. Thi han giver hermed tilkjende hvorledes han giver og vil give sin rige Velsignelse dertil, at saadant Embede og Tjeneste maa virke megen Gavn og Frugt. Saaledes gik det her; de fik ikke Mere af Christus end syv Brød og nogle smaa Fiske; men da de begyndte at uddele det, voxede det

under deres Hænder stedse mere og mere og strakte saa rigeligt til, at der endog blev meget tilovers.

Heraf skulle vi ogsaa lære, at de Gaver og Goder, som Gud skjænker, ikke blive formindskede, om vi dermed hjælpe de Fattige med Almisser, saaledes som Christus ogsaa forjætter Luc. 6, 38. og siger: **Giver, saa skal Eder gives; en god knuget og skuddet og overflødig Maade skulle de give i Eders Skjød.** Dette stadfæstes ogsaa til alle Tider ved mange fromme Menneskers Erfaring, idet de, fordi de rigeligen have betænkt Prædikeembedet, Skolerne og de Fattige med sine Gaver, til Vederlag have af Gud faaet gode Tider, Fred og Ro; deraf ere ogsaa disse Ordsprog opstaaede som bekræfte Saadant: Med Kirkegang forsømmer man Intet; Almisser gjør Ingen fattig; uretfærdigt Gods lykkes ikke 2c.

Derfor seer man ogsaa nu i Verden det Modsatte; efterdi saadan umættelig Gjerrighed og Røveri gaa i Svang, saaat Ingen giver Gud og Næsten Noget, men Enhver river til sig, hvad Andre have givet, og derhos udsuger de Fattiges Sved og Blod, saa giver Gud os ogsaa til Løn Dyrtid, Ufred og alle Slags Ulykker, indtil vi tilsidst maa opæde hverandre indbyrdes, eller ogsaa Alle tilhobe, de Rige med de Fattige, de Store med de Smaa, maa blive opædte af en Anden.

Det **sidste** Stykke er ogsaa at mærke, som lærer os at samle og optage de tiloversblevne Brødstykker. Thi han vil, at man ikke skal bortsløse Guds Gaver til ingen Nytte, men holde Huus dermed og bruge den Overflod, han giver, til vor Nytte og Nødtørft og ogsaa tænke paa Fremtiden med dens Behov. Det hedder at agte det kjære Brød og ikke lade Smulerne ligge under Bordet, saaledes som de Gamle med dette Exempel for Øie have lært sine Børn og dertil brugt dette Ordsprog: Den som holder paa, hvad han har, han finder, hvad han fattes.

Thi det er ogsaa en ond og skammelig Last og en stor Foragt for Guds Gaver, at Verden nutildags saa aldeles oversvømmes med Overdaadighed, Pragt og Ødselhed i alle Ting. Deraf maa vel følge, at man røver, stjæler, aagrer og udpiner Folk med Skatter, hvorved Land og Folk, Herrer og Undersaatter maa fordærves i Bund og Grund, til Straf for, at Ingen vil være ringere end den Anden og Herrerne i saadanne Ting hverken kunne styre sig selv eller Andre; thi efterdi de hobe den ene Last paa den anden, saa maa ogsaa den ene Straf efter den anden komme over os.

St. Paulus siger 1 Tim. 6, 17.: **Den levende Gud giver os rigeligen alle Ting til at nyde.** Dette er visseligen sandt, naar vi kun ogsaa brugte hans Gaver saaledes, at det kunde kaldes: ad fruendum, til at nyde, og vi ikke skammeligen forødede og forspildte det, som vi havde til Overflod, og det hverken til Nødtørft eller Glæde; og naar saa dette uchristeligen er bortødslet og opbrugt, saa rive vi ogsaa fra de Fattige det, de have, med vor Graadighed og Gjerrighed, hvormed vi fortjene, at Gud ikke lader os nyde, hvad vi til Overflod have skrabet os sammen og tilaagret os. Thi vi faa aldrig Nok til at fylde dette umættelige Helvedesgab, som vor Gjerrighed er. Ingen Herre har nu saameget Land og Folk, intet Land saamange Penge, at en Fyrste kan underholdes dermed. En Fyrste behøver nu langt Mere end hans Land og Folk formaa at yde, alene til Gjestebud, Spil og Stads. En Gjerrigknark udpresser nu Mere af en Fyrste, end en heel Stad kan levere, hvoraf dog Ingen bliver gavnet eller forbedret, men Alt bliver slugt paa engang, medens man ellers allevegne mangler det, man skulde have til Kirkers og Skolers Underhold, til Regjering og almeennyttige Ting, til Ære, Næring og Nødtørft. Med

eet Ord, man kan nu ikke mere siges at nyde Guds Gaver, skjønt han dog dertil giver dem rigeligen og overflødigen, ja, selv om Elben og Rhinen flød med Guld, og Herrer og Fyrster kunde gjøre alle sine Lande til idel Sølvbjerge. Thi man vil heller ikke bruge dem til Gud, til Tak og sig selv til Gavn, men alene til Gudsforagt og de modtagne Gavers Forødelse. Ingen tænker at spare Noget til vore Efterkommere, men vi leve saaledes, som vilde vi gjerne gjøre Ende paa Altsammen paa engang; dertil skal han vel ogsaa hjælpe os, efterdi vi ikke ville have det anderledes.

Denne Historiens hemmelige Betydning er nokſom behandlet i Prædikenen paa Midfaste-Søndag, hvor du kan gjentage den.

Ottende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Rom. 8, 12—17.

Derfor, Brødre! ere vi ikke Kjødets Skyldnere, at vi skulle leve efter Kjødet. Thi dersom I leve efter Kjødet, skulle I dø; men dersom I døde Kjødets Gjerninger formedelst Aanden, skulle I leve. Thi Saamange, som drives af Guds Aand, disse ere Guds Børn. Thi I annammede ikke atter en Trældoms Aand til Frygt, men I annammede en sønlig Udkaarelses Aand, ved hvilken I raabe: Abba, Fader! Denne samme Aand vidner med vor Aand, at vi ere Guds Børn. Men dersom vi ere Børn, ere vi og Arvinger, nemlig Guds Arvinger, men Christi Medarvinger, saafremt vi lide med ham, at vi og skulle herliggjøres med ham.

Denne Epistel er atter, ligesom den paa forrige Søndag, en Formaning til et christeligt Liv og gode Gjerninger, kun at han her bruger andre Ord. Thi det er ogsaa nødvendigt paa mange Maader at indskjærpe denne Formaning hos dem, som nu ere blevne Christne, for den lede Plages Skyld, hvormed Djævelen anretter sin Ulykke i Verden. Naar Gud nemlig af sin Naade, uden vor Fortjeneste, skjænker os Syndernes Forladelse, saaat vi ikke behøve at kjøbe eller selv erhverve den, saa falder man strax hen i Sikkerhed og siger: O, saa behøve vi da ikke mere at gjøre Godt. Derfor maa han ved Siden af Troens Lære om Naaden, bestandig stride herimod og vise, at dette aldeles ikke er Meningen. Thi Synden bliver jo ikke forladt, forat man skal gjøre den, men forat den skal ophøre; ellers vilde det billigen hedde, ikke Syndernes Forladelse, men Syndernes Tilladelse.

Og det er jo en skammelig Fordreielse af Evangeliets frelsebringende Lære og en stor, fordømt Utaknemmelighed for den modtagne, grundløse Naade og Saliggjørelse, at vi nu ikke ville gjøre det Gode, da vi dog nu ved Saadant først ret skulde blive bevægede og opmuntrede til med allerstørste Flid, Gud til Tak og Ære, at gjøre Alt, hvad vi vidste og kunde formaa af det, som hedder Godt og ham Velbehageligt.

Derom erindrer og formaner os St. Paulus her med simple og enfoldige, men alvorlige og vægtige Ord, hvori han fore-

holder os, hvad vi ere Gud skyldige, for det vi, vi have annammet af ham, og hvad Skade vi maa have deraf, om vi ikke agte eller gjøre Saadant. Han siger:

Vi ere ikke Kjødets Skyldnere, at vi skulle leve efter Kjødet.

Efterdi vi ved Christus ere forløste fra den Fordømmelse, som vi forhen med vore Synder havde fortjent, og nu ved Christi Aand, som bor i os, have Livet (saaledes som han ovenfor har sagt), saa ere vi nu ogsaa skyldige at leve derefter, ligesom han ogsaa i den forrige Epistel har sagt: Efterdi vi ere frigjorte fra Synden, saa ere vi nu blevne Retfærdighedens Tjenere, at vi skulle være Gud lydige. Derfor, siger han, ere I Skyldnere, det er: Eders nye Kald, Stand og Væsen, hvortil I ere komne, efterdi I ere blevne Christne og nu have den Helligaand, fordrer just dette af Eder, at I ogsaa skulle leve saaledes, som Aanden viser og lærer Eder. Det er ikke overladt til Eders Vilkaarlighed at gjøre eller undlade det; men saafremt I ville rose Eder af Naaden og Aanden, saa maa I ogsaa bekjende Eder skyldige til at leve, ikke efter Kjødet, som alene vil blive ved i Synden, men efter Aanden, som viser Eder, hvorledes I, efterat I ere døbte og forløste fra Synden skulle vende Eder fra Synden til Retfærdighedens nye Liv, og ikke atter igjen fra dette Liv til Synden.

Thi dersom I leve efter Kjødet, skulle I dø.

Her affiger han kort og ligefrem Dommen over de daarlige Menneskers Paafund, som ved Naadens Frihed ville give Kjødet Rum, og han vil dermed afskrække dem fra en saadan vrang Indbildning, paadet de ikke istedetfor Livet og Naaden, som de rose sig af, atter skulle føre den evige Vrede og Død over sig. Det rimer sig slet ikke, vil han sige, efterdi I eengang eer forløste og friede fra den evige Død, at I herefter ville leve efter Eders Kjød; thi om I det gjøre, saa maa I ikke tænke, at I skulle beholde Livet, men I høre Døden til og ere fordømte til Helvede. I vide jo, at I netop for Syndens Skyld have lagt under Guds Vrede og ere faldne i Døden og have fortjent Fordømmelsen dermed, at I have levet efter Kjødet. Dernæst er Christus sandeligen ikke død for dem, som ville blive i sine Synder, men for at hjælpe dem fra Synden, som gjerne ville forløses derfra og dog ikke kunne frigjøre sig selv fra den.

Hvo som derfor er en Christen, han komme kun ikke med saadant taabeligt Snak: Jeg er fri fra Loven, derfor kan jeg gjøre, hvad jeg lyster; men det Modsatte skal han sige og øve. Efterdi han er en Christen, skal han frygte og vogte sig for Synden, paadet han ikke paany maa falde ud af sin Frihed i Syndens forrige Fængsel, under Loven og Guds Vrede, eller fra sit begyndte Liv synke i Døden; thi her hører han den alvorlige Dom: Dersom I leve efter Kjødet, skulle I dø. Som vilde han sige: Det skal ikke hjælpe Eder, at I have hørt Evangeliet, at I rose Eder af Christus og modtage Sakramentet, saafremt I ikke tillige ved den modtagne Tro og Aand dæmpe det ugudelige Væsens syndige Lyster, Eders Foragt for Gud, Eders Gjerrighed, Ondskab, Hovmod, Had, Avind ꝛc.

Thi hvad det vil sige **at leve efter Kjødet,** det er nu tidt og ofte sagt og let at forstaa, nemlig, at Kjødet ikke alene betegner Horeriets grove og uteerlige Lyst eller anden Utugtighed, men Alt, hvad Mennesket bringer med sig fra Moders Liv af, det er, ikke alene Hud og Haar, men ogsaa Sjælen og alle Naturens Kræfter udvortes og indvortes, i Fornuft, Villie og Sind, som ere uden Aand og ikke regjeres af Guds Ord; og især det, som Fornuften ikke anseer eller holder for Synd, saasom at gaa hen i Vantro, Afguderi, Guds Ords Foragt, Ind-

bilfkhed og Pukken paa egen Viisdom, Magt og Ære ꝛc. Alt Saadant maa de Christne, som nu have den Helligaand og kunne dømme om, hvad der er kjødeligt, fky og fly som en fordærvelig Gift, der bringer Døden og Fordømmelsen.

Men dersom I døde Kjødets Gjerninger formedelst Aanden, skulle I leve.

Her bekjender han, at ogsaa de Christne endnu have Noget af Kjødet hos sig, som maa blive dødet. Dette er allehaande Fristelser og Lyster, som stride imod alle Guds Bud, og som røre sig i Naturen og lokke os til Synden. Han kalder dem her **Kjødets Gjerninger**; og saadanne ere Vantroens og Mistillidens Tanker, kjødelig Sikkerhed og Indbildskhed, som hindrer Gudsfrygten, Kulde og Trægbed til at høre Guds Ord og til Bønnen, Utaalmodighed og Knurren i Lidelse, Brede, Hevngjerrighed, Avind og Had til Næsten, Gjerrighedens Sorg, Utugt ꝛc. Thi da saadanne Tilbøieligheder ere i Kjød og Blod, saa ophøre de ikke at bevæge og friste Menneskene, ja paa Grund af den menneskelige Svaghed overile de stundom et Menneske, naar det ikke flittigt nok tager sig iagt, saaat det gjør for Meget og gaar forvidt og saaledes bliver overmandet af dem, saafremt det ikke værger sig derimod og, som han her siger, døder saadanne Kjødets Gjerninger.

Derfor udfordres her en heftig Kamp og Strid, som ikke aflader eller ophører, saalænge vi le.e. Og maa en Christen her ikke være doven og lad, men vække sig selv ved Aanden, saaat han ikke giver Kjødet Rum, men stedse døder det, forat han ikke skal blive dødet af det, saaledes som Apostelen har sagt: Dersom I leve efter Kjødet, skulle i dø, og atter siger til Trøst: Dersom I døde Kjødets Gjerninger, skulle I leve; thi dertil er den Helligaand givet ham, at han nu baade skal og kan døde saadanne syndige Lyster.

Men denne Syndens Dødelse formedelst Aanden skeer saaledes, at Mennesket erkjender sin Synd og Svaghed, og naar det føler, at saadanne syndige Lyster røre sig, da strax gaar i sig selv, paaminder sig om Guds Ord og ved Troen paa Syndernes Forladelse styrker sig derimod og strider mod dem, saaat han ikke samtykker i dem eller lader dem blive til Gjerning. Thi heri ligger Forskjellen mellem dem, som ere Christne og hellige, og de Andre, som ere uden Tro og Aand eller lade dem fare og miste dem. Thi omendskjønt ogsaa de Troende, saavel som de Andre, endnu have Kjødets syndige Lyster i sig, saa forblive de dog i Omvendelse og Gudsfrygt og beholde den Tro, at deres Synder blive dem for Christi Skyld forladte, efterdi de ikke give dem Rum, men staa dem imod. Derfor forblive de under Forladelsen, og denne Svaghed, som endnu bor i dem, bliver dem ikke til Død og Fordømmelse, saaledes som det skeer med de Andre, der vandre uden Bod og Tro i Sikkerhed og forsætligen imod Samvittigheden følge sine Lyster og saaledes støde baade Troen og den Helligaand fra sig.

Derfor paaminder St. Paulus sine Christne, at de skulle betænke, hvad de have modtaget, og hvortil de ere satte, at de nemlig, efterdi de have Syndernes Forladelse og den Helligaand, nu ikke atter maa miste Saadant, men bruge det til Kamp mod Kjødets syndige Lyster og trøste sig med, at de have Aanden, det er, en saadan Hjælp og Styrke, hvormed de kunne modstaa Synden og døde den, hvilket de Andre, som ere uden Tro, ikke have eller formaa. Derfor siger han ogsaa videre:

Thi Saamange, som drives af Guds Aand, disse ere Guds Børn.

St. Paulus har ligesom vi havt at

gjøre med to Slags Folk, nemlig de retskafne og de falske Christne. Thi af Modstandere med Hensyn paa Læren, saasom for os af Pavedømmet, er der ikke saa stor Fare at befrygte, efterdi de fare saa aabenlyst frem, at man vel kan vogte sig for dem. Men naar Djævelen ogsaa blandt os udsaar sin Sæd, Saadanne nemlig, som ogsaa kaldes Christne og rose sig af Evangeliet, da gjælder det at være paa sin Post, ikke at se paa deres Mund, men paa deres Gjerninger, som rose sig af at være Christne, ikke paa det, de tale, men paa det, de gjøre. Thi det er en let Sag at rose sig af Gud, Christus og Aanden, men deri kommer det tilsyne, hvorvidt en saadan Ros er retskaffen, om ogsaa Aanden virker og er kraftig i dig, saaledes, at den dæmper og døder Synden i dig. Thi hvor Aanden er, der er den sandeligen ikke uvirksom og uden Kraft, men beviser sig saaledes, at den regjerer og driver Menneskets, og at Mennesket igjen adlyder og følger den. Og et saadant Menneske har den Trøst, at det er et Guds Barn, og at Gud regjerer og virker i det, saaat det ikke er i Døden, men eier Livet.

At drives af Guds Aand, det er altsaa at have et saadant Hjerte, som gjerne hører Guds Ord og tror paa Christus, at det i ham har Naade og Syndernes Forladelse, og som tillige bekjender og beviser saadan Tro for Verden, idet det fremfor Alt søger Guds Ære, saaat det lever uden Forargelse, tjener andre Mennesker, er lydigt, taalmodigt, tugtigt, kydskt, venligt og kjærligt ꝛc.; og om det end bliver overilet og snubler, saa reiser det sig dog strax formedelst Omvendelsen og hører op med at synde. Thi alt Saadant viser og lærer den Helligaand det, saafremt det hører og annammer Ordet, og ikke selv forsætligt staar Aanden imod.

Djævelen derimod, som ogsaa er en Aand, driver Verdens Hjerter, men dog saaledes, at man let seer, at det ikke er en god eller Guds Aand. Thi han driver Sine alene til det Modsatte af det, hvortil Guds Aand driver, saaat de ikke have nogen Lyst til at høre Guds Ord eller til at adlyde det, men foragte Gud, blive stolte, hovmodige, gjerrige, ubarmhjertige.

Derfor give her Enhver Agt paa sig selv, paadet han ikke maa bedrage sig selv; thi Mange ville hedde Christne, som dog ikke ere det; det mærker og seer man deraf, at de ikke Alle drives af Guds Aand. Thi een Aand maa de have, som driver dem; er det ikke Guds Aand, som driver dem mod Kjødet, saa maa det være den anden, den onde Aand, som driver dem til Kjødet og dets Lyster mod Guds Aand. Derfor maa de ogsaa være, enten Guds egne og hans kjære Børn, Sønner og Døttre, kaldte til det evige Liv og Herlighed, eller ogsaa forkaste af Gud og adskilte fra ham, Djævelens Børn og med ham Arvinger til den evige Ild.

Af dette Ord **Guds Børn**, som St. Paulus her bruger, tager han nu Anledning til at tale videre og kommer ind paa en skjøn, trøstelig Prædiken, hvori han udvikler, hvad dette Sønneforhold eller den sønlige Udkaarelse er, og hvilken Herlighed den besidder. Hertil gjør han imidlertid i denne Text ikkun en Begyndelse, idet han siger:

Thi I annammede ikke atter en Trældoms Aand til Frygt, men I annammede en sønlig Udkaarelses Aand, ved hvilken I raabe: Abba, Fader!

Det er en saare trøstelig Text og burde billigen skrives med gyldne Bogstaver. Efterdi I nu, vil han sige, formedelst Troen have den Helligaand og drives af ham, saa ere I nu ikke mere under Trældommen, som da I vare under Loven, saaat I skulde behøve at frygte for dens Trusel og Krav,

som om Gud for Eders Uværdigheds og den i Eders Kjød boende Svagheds Skyld vilde fordømme og forstøde Eder; men I have den Trøst, at I nu formedelst Troen ere forvisſede om den guddommelige Naade og kunne holde Gud for Eders Fader og anraabe ham som hans Børn ꝛc.

Han ſtiller altſaa mod hinanden de tvende Slags Gjerninger, ſom komme af de to Slags Prædiken eller Lære, Lovens og Evangeliets, hvilke ogſaa betinge Forſkjellen mellem de Chriſtne og alle Andre, ſom ere uden Troen og Chriſti Erkjendelſe. Thi de, ſom ikke have og vide Mere end Loven, de kunne aldrig komme dertil, at de kunne fatte en ret hjertelig Tillid og Fortrøſtning til Gud, om de end arbeide nokſaa Meget og med ſtort Alvor øve ſig i Loven. Thi naar Loven træder dem imøde i ſit rette Lys, ſaaat de ſe, hvad den fordrer af dem, og hvor langt de endnu ere fra at have opfyldt den, ſamt viſer dem Guds Vrede, ſaa er der intet andet end ideel Forſkrækkelſe, Frygt og Flugt for Gud, hvorunder de tilſidſt maa forgaa derſom de ikke blive hjulpne ved Evangeliet. Dette er det, ſom han her kalder en Trældoms Aand, ſom kun forfærder og bringer Menneſket til at fly for Gud.

Naar derimod Hjertet fatter Evangeliets Prædiken, ſom ſiger, at Gud uden vor Fortjeneſte og Værdighed forlader os Synden for Chriſti Skyld, ſaafremt vi tro paa ham, da kan det imod Lovens Forſkrækkelſe fortrøſte ſig til Guds Naade, og den Helligaand virker da i det, at det kan forblive i ſaadan Tillid til Gud, holde ſig til denne Trøſt og i ſaadan Tro paakalde Gud af Hjertet, om det end føler og bekjender, at det endnu er ſyndigt og ſvagt. Dette hedder at annamme en ſønlig Aand.

St. Paulus kalder det en **Trældoms** og en **ſønlig Udkaarelſes Aand** og henter diſſe Udtryk fra den Tids almindelige Skik, at Tjenere og Piger i Huſet vare Herrens Eiendom paa ſamme Maade ſom en Ko, idet han kjøbte dem for ſine Penge og kunde behandle dem, ſom han behandlede ſit Kvæg; derfor maatte de frygte for ſin Herre og kunde vente Hug, Fængſel og Straf, ja Døden ſelv. Heller ikke kunde de ſige: Af min Herres Gods eier jeg ſaa og ſaa Meget, ſom tilhører mig, og ſom han maa give mig ꝛc.; men de maatte tænke ſaaledes: Her maa jeg tjene alene for Brødet og intet Andet vente end Hug og dertil taale, at min Herre udſtøder og atter ſælger mig til en Anden, naar han finder for godt. Og ſaaledes kunde de aldrig have noget viſt Haab om at blive frie fra ſaadan Frygt, Fængſel og Tvang.

En ſaadan ſlaviſk, fangen, ængſtelig og uvis Aand, ſiger han, have I nu ikke længer, ſaaat I beſtandig maatte leve i Frygt for Vreden og Fordømmelſen ligeſom Moſe Folk og Alle, ſom ere under Loven. Men I have nu en fri, vis og frimodig Aand og ere ſaaledes ſindede mod Gud, ſom et Barn mod ſin Fader; I behøve nu ikke at frygte, at Gud vil vredes paa Eder eller forſtøde og fordømme Eder; thi I have hans Søns Aand i Eders Hjerter (ſaaledes ſom han ogſaa ovenfor og Gal. 4, 6. ſiger), ſaaat I vide, at I ſkulle forblive i Huſet og modtage Arven, og at I kunne trøſte og roſe Eder deraf, ſom af Eders Eiendom.

Om denne den ſønlige Udkaarelſes Aand, ſaa og om, hvad han mener, naar han ſiger: **ved hvilken vi raabe: Abba, Fader!** derom har jeg videre talt under Epiſtelen Gal. 4., hvor han bruger de ſamme Ord. I Korthed talt, hermed beſkrives Chriſti Riges Kraft og den egentlige Gjerning, den rette, høie Gudstjeneſte, ſom den Helligaand virker i de Troende, nemlig den Trøſt, hvorved Hjertet bliver friet fra Syndens Skræk og Frygt og kommer til Fred, og den hjertelige Paakaldelſe, ſom i Troen venter Bønhørelſe og Hjælp af Gud. Men hverken det Ene eller det Andet kan komme

ved Loven og Menneskets egen Helligheds; thi dermed kommer Mennesket aldrig saavidt, et det kunde øse en ret og fast Trøst af Guds Naade og Kjærlighed til det, men forbliver stedse i Frygt og Angst for Vreden og Fordømmelsen, og fordi det staar i saadan Tvivl, flyr det for Gud og kan ikke anraabe ham.

Hvor derimod Christi Tro er, der virker den Helligaand i Hjertet baade saadan Trøst og en fast sønlig Tillid, som ikke tvivler paa Guds naadige Villie og Bønhørelse, efterdi han har tilsagt baade Naade og Hjælp, Trøst og Bønhørelse, ikke paa Grund af vor Værdighed, men for Christi, sin Søns, Navns og Fortjenestes Skyld. Om begge disse den Helligaands Virkninger, Trøst og Paakaldelse, taler ogsaa Propheten Zacharias i Cap. 12, 10., hvor han siger, at Gud vil oprette en ny Prædiken og Gjerning i Christi Rige, idet han vil udgyde **Naadens og Bønnens Aand**; men dette er netop den samme Aand, som forsikkrer os om, at vi ere Guds Børn, og som driver vore Hjerter til at anraabe ham med en hjertelig Paakaldelse.

Det hebraiske Ord **Abba**, der, som han selv forklarer det, betyder **Fader**, er det Ord, som et lidet Barn og Arving i enfoldig og barnlig Tillid kalder sin Fader imøde og raaber: Ab, Ab! thi det er det letteste Ord, som et Barn kan lære at tale. Et saadant enfoldigt og barnligt Ord taler ogsaa Troen til Gud formedelst den Helligaand, men af inderste Hjertens Grund og, som han senere siger, med uudsigelige Sukke, især naar den er stedt i Nød og Kamp mod Kjødets Tvivl og Djævelens Forfærdelser og Plager, saaat den maa værge sig derimod og sige: Ak, kjære Fader! du er jo min kjære Fader; thi du har jo hengivet din eneste kjære Søn for mig; derfor vil du jo ikke vredes paa mig eller forstøde mig; du seer min Nød og Svaghed, derfor hjælp mig og frels mig ꝛc.

Denne samme Aand vidner med vor Aand, at vi ere Guds Børn.

At vi ere Guds Børn og med Vished kunne anse os derfor, det have vi ikke af os selv, ei heller af Loven, men det er den Helligaands Vidnesbyrd, som trods Loven og Følelsen af vor egen Uværdighed vidner Saadant i vor Svaghed og forvisser os derom. Dette Vidnesbyrd skeer paa den Maade, at vi føle og fornemme den Helligaands Kraft, som han virker i os gjennem Ordet, og at vor Erfaring stemmer overens med Ordet eller Prædikenen. Thi det kan du jo mærke hos dig, om du i Nød og Angst modtager Trøst af Evangeliet og dermed overvinder saadan Tvivl og Frygt, saaat dit Hjerte med fuld Forvisning kan slutte, at du har en naadig Gud, og ikke mere flyr for ham, men i saadan Tro gladeligen kan paakalde ham og vente Hjælp af ham. Og om du i saadan Tro bliver bestandig, saa følger ogsaa Erfaringen om, at du bliver hjulpen, saaledes som St. Paulus siger Rom. 5, 4 flg.: **Taalmodighed virker Forfarenhed, men Forfarenhed Haab; men Haabet beskjæmmer ikke.**

Dette er det rette indvortes Vidnesbyrd, hvorpaa du kan mærke, at den Helligaand virker i dig. Ved Siden deraf har du ogsaa udvortes Vidnesbyrd og Kjendetegn, saasom at han giver dig særegne Gaver, aandelig Forstand, Naade og Lykke til dit Kald ꝛc., at du har Lyst og Kjærlighed til hans Ord og bekjender det for al Verden med Fare for dit Liv, at du hader og modstaar Synden og alt ugudeligt Væsen ꝛc. Alt dette gjøre og formaa ikke de Vantroe, som ikke have den Helligaand. Ihvorvel det er sandt, at dette ogsaa hos de Hellige endnu findes i stor Svaghed; men dog regjerer den Helligaand de Christne i denne deres Svaghed og styrker dette Vidnesbyrd, saaledes som Paulus siger Rom. 8, 26.: **Aanden kommer vor Skrøbelighed til Hjælp** ꝛc.

Men dersom vi ere Børn, da ere vi og Arvinger, nemlig Guds Arvinger, men Christi Medarvinger, saafremt vi lide med ham, at vi og skulle herliggjøres med ham.

Her hører du de Christnes høie Ros, Ære og Herlighed. Lad Verdens Børn beholde sin Pragt, Stolthed og Ære, som ikke er Andet, naar det kommer til det Høieste og Yderste, end at de ere Djævelens Børn. Men betænk du selv, hvad det er, at en arm, elendig Synder skal have denne Ære hos Gud, at han hedder, ikke en Guds Træl eller Tjener, men Guds Søn og Arving. Et Menneske, ja al Verden maatte dog ønske, saafremt det kunde erholdes ved at ønske, at det kunde kaldes Guds Ko eller Frø, forat det blot kunde have den Berømmelse, at det tilhørte Gud og var hans Eiendom. Thi hvo vilde ikke gjerne høre denne Herre og Skaber til? Nu siger han, at vi, som tro paa Christus, skulle være, ikke hans Tjenere og Piger, men hans egne Sønner, Døttre og Arvinger. Hvo kan noksom prise og udsige dette? Det kan jo ikke udsiges eller begribes.

Men her viser sig den store menneskelige Svaghed i os. Thi dersom vi fast og urokkeligen troede dette, hvad skulde vi da frygte for, og hvo vilde eller kunde gjøre os Skade? Thi hvo, som af Hjertet kan sige til Gud: Du er min kjære Fader og jeg dit Barn, han kan sandeligen byde alle Djævle fra Helvede Trods og gladeligen foragte al Verdens Trusel og Skrig; thi han har jo i denne Fader en saadan Herre, for hvem alle Skabninger maa skjælve, og uden hvis Villie de Intet formaa. Saa har han og en saadan Arv og Herlighed, hvori ingen Skabning kan gjøre ham Skade eller Afbræk.

Han tilføier imidlertid det lille Stykke: **saafremt vi ellers lide med ham,** paadet vi skulle vide, at vi her paa Jorden skulle leve og bevise os som fromme, lydige Børn, der ikke følge Kjødet, men for denne Herligheds Skyld lide, hvad der møder os, om det end gjør Kjødet ondt. Naar vi det gjøre, saa skulle og kunne vi trøste os herligen dermed og i Sandhed glæde og rose os deraf, saaledes som han siger: **Saamange som drives af Guds Aand,** saaat de ikke følge Kjødet, **disse ere Guds Børn.**

O, hvor det Menneske maa skattes høit, som ikke følger sine Lyster, men staar dem imod i stærk Tro, i Kamp og Lidelse! Det kaldes en stor Adel, Ære og Herlighed paa Jorden, at være en mægtig, berømt Konges eller Keisers Barn; og hvor langt høiere var det, om Nogen med Sandhed kunde rose sig af at være den høieste Engels Søn! Men hvad er det Altsammen mod den, som hedder og af Gud selv er kaldet og udvalgt til at være en den høie guddommelige Majestæts Søn og Arving? Thi et saadant Sønneforhold og en saadan Arv maa sandeligen bringe en stor, uudsigelig Herlighed og Rigdom, Magt og Ære, fremfor Alt, hvad der findes i Himmel og paa Jord.

Denne Ære, om vi end ikke havde Andet deraf end et saadant Navn og Berømmelse, skulde jo alene bevæge os til at hade dette syndige Liv paa Jorden og af alle Kræfter stride derimod, skulde vi end derunder miste og lide alt det, som et Menneske kan lide. Men det gaar ikke ind i noget Menneskes Tanker og overgaar al Sands og Forstand, hvad denne Ære og Herlighed er, hvortil vi med Christus skulle ophøies, saaledes som Paulus videre udfører dette i den følgende Text, hvor han siger: **Thi jeg slutter, at den nærværende Tids Lidelser ikke ere at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os** ꝛc. Men derom have vi allerede hørt paa fjerde Søndag efter Trinitatis.

Ottende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 7, 15—23.

Vogter Eder for de falske Propheter, som komme til Eder i Faareklæder, men ere indvortes glubende Ulve. Af deres Frugter skulle I kjende dem; kan man og sanke Vindruer af Torne, eller Figen af Tidsler? Saaledes bærer hvert godt Træ gode Frugter, men et raadden Træ bærer onde Frugter. Et godt Træ kan ikke bære onde Frugter, og et raadden Træ kan ikke bære gode Frugter. Hvert Træ, som ikke bærer god Frugt, afhugges og kastes i Ilden. Derfor skulle I kjende dem af deres Frugter. Ikke Enhver, som siger til mig: Herre, Herre! skal indgaa i Himmeriges Rige; men den, som gjør min Faders Villie, som er i Himlene. Der skal Mange sige til mig paa hin Dag: Herre, Herre! have vi ikke propheteret ved dit Navn? og have vi ikke uddrevet Djævle ved dit Navn? og have vi ikke gjort mange kraftige Gjerninger ved dit Navn? Og da vil jeg bekjende for dem: jeg kjendte Eder aldrig; viger bort fra mig, I, som beflitte Eder paa Uret!

Med dette Stykke af Evangeliet slutter vor Herre Christus sin lange Bjergprædiken; thi efterat han har lært sine Disciple Alt, hvad de skulle vide, advarer han dem tillige, at de skulle vogte sig for falsk Lære, saaledes som ogsaa alle gode Prædikanter pleie og bør gjøre, at de nemlig, naar Prædikenen er tilende, formane Folket til at holde fast ved den rette Lære og vogte sig for falske Lærere. Saaledes gjorde ogsaa St. Paulus, da han tog Afsked med de Ældste i Ephesus, hvor han blandt Andet sagde: **Saa giver da Agt paa Eder selv og paa den ganske Hjord, i hvilken den Helligaand satte Eder som Opsynsmænd at vogte Guds Menighed, hvilken han forhvervede med sit eget Blod. Thi jeg veed dette, at der skal komme svare Ulve ind iblandt Eder efter min Bortgang, som ikke skulle spare Hjorden; og af Eder selv skulle opstaa Mænd, som skulle tale forvendte Ting, for at drage Disciplene efter sig. Derfor vaager og kommer ihu, at jeg haver ikke afladet i tre Aar, Nat og Dag, at paaminde Enhver af Eder med Taarer**, Ap. Gj. 20, 28 flgg. Paa denne Maade tilsøier han her og der i alle sine Breve Formaninger om, at man skal vogte sig for falske Lærere, ligesom ogsaa St. Petrus i 2 Pet. 2, 1 flgg. advarer, sigende: **Men der var og falske Propheter iblandt Folket, ligesom der og iblandt Eder skulle komme falske Lærere, som skulle indføre fordærvelige Sekter og negte den Herre, som dem kjøbte, hvilke skulle føre over sig selv en hastig Fordærvelse. Og Mange skulle efterfølge deres Ryggesløshed, for hvis Skyld Sandhedens Vei skal bespottes. Og af Gjerrighed skulle de med kunstige Ord søge Vinding af Eder; Dommen over dem, alt længe affagt, skal ikke tøve og deres Fordærvelse slummer ikke.**

Saaledes har ogsaa Christus gjort her, idet han efter at have endt sin Prædiken advarer sine Disciple og Folket og formaner dem, at de skulle blive fast ved det, som han havde sagt dem, og se sig vel for, at de ikke maatte blive forførte af de falske Propheter. Han siger:

Vogter Eder for de falske Propheter.

Heraf lærer vi først, at vi maa være beredte paa, og at det altid maa gaa saaledes, at der efter de retskafne Prædikanter altid opstaa falske, ja at de endog trænge sig ind midt iblandt de retskafne. Hvad havde Christus ellers nødig at advare os saa troligen, som naar han siger: **Vogter Eder**, tager Eder iagt, dersom han havde vidst, at Alt skulde forblive reent? Derfor giver han os denne Advarsel, forat vi skulle være visse paa, at vi ville faa falske Propheter ovenpaa den retskafne, rene Lære. Thi saaledes er det bestandig gaaet i de forrige Tider, saaat der efter de rette, troe Prædikanter, Propheter og Regenter i Guds Folk ere opstaaede andre ved Siden af, som fordærvede den rene Lære, Troen og Gudstjenesten. Saaledes staar der i Dom. 2, 10 flgg. skrevet, at da alle de vare samlede til sine Fædre, som Gud havde givet Folket til Lærere og Dommere, og som kjendte Guds Villie, hvad der behagede ham, og hvad der mishagede ham, da begyndte strax Israels Folk at vende sig fra Gud og hans Ord; den Ene dyrkede een, den Anden en anden Afgud; og paa denne Maade adsplittedes de, saaat de faldt fra den rette Lære og forlode sine Fædres Vei.

Saaledes gik det ogsaa paa Apostlernes Tid; da var det endnu reent; men saasnart de vare borte, som vogtede over den rene Lære, indfandt sig strax de falske Propheter og Partistiftere, som vendte op og ned paa Alt og vilde gjøre Altsammen anderledes, hvilket St. Pauli Breve nokſom aabenbare. Efterdi nu dette er saa og vi ikke have Andet at vente, saa advarer vor Herre Christus os her, som en tro Hyrde og Biskop skal gjøre, at vi skulle se os vel for paadet vi, naar vi have prædiket Evangeliet reent og puurt, maa blive faste derved og ikke vige derfra, det gjælde Hals eller Bug. Thi det kan ikke være anderledes; Guds Ord forbliver ikke altid og hos Alle reent og uforfalket.

Saaledes vil det ogsaa gaa hos os; Evangeliet have vi og flere Andre, Gud være lovet, saa reent og rigeligt, som det aldrig har været siden Apostlernes Tid; men naar nu vi og Andre, som nu hjælpe til at forsvare og bevare det, ere borte, da vil man finde Nok af andre, falske Prædikanter, ligesom de da allerede have begyndt at reise sig. Og da Vel dem, som efter dette Evangelium vogte sig og ikke tro ethvert Lærdomsveir, som kommer, men blive bestandige ved det, de have lært! Dette lærer nu Christus os først med dette Ord: **Vogter Eder,** lader Eder advare, som vilde han sige: I kunne være visse paa, at de ville komme.

Her vil du maaske sige: Hvorfor tillader da Gud, at falske Propheter opkomme blandt de Fromme og efter de retskafne Prædikanter? Er han ikke saa mægtig og stærk, at han kunde forhindre det, saaat altsaa Evangeliet kunde forblive i sin Reenhed og Kraft? Jo, han kunde det vel; men derfor lader han det ske, paadet han maa prøve og befæste Sine og straffe de Utaknemmelige. Thi saa siger St. Paulus 1 Cor. 11, 19.: **Der maa og være Partier, Sekter og falske Lærere iblandt Eder, at de Retskafne iblandt Eder kunne blive aabenbare,** det er, paadet at de, som ere af en prøvet Tro, kunne komme for Dagen, paadet deres Aand og Ord maa træde frem, og de selv saaledes bevise sig som Retskafne.

Thi naar han giver os sit Ord, sin Aand og sine Gaver, saa vil han ikke, at vi skulle være dovne, søvnige og dorske. Men naar du har det rette Ord og en ret Forstand, saa vil paa den ene Side Verden sætte sig imod dig, og paa den anden Side vil Djævelen stræbe at rive dig derfra, ikke alene gjennem de verdslige Tyranner, som forfølge Ordet med Sværd, men ogsaa ved

vor egen Fornuft og denne Verdens Viismænd. Her vil Gud øve dig i sit Ord og give den Aand, som han har skjænket dig, Noget at udrette, paadet du maa lære, at Guds Viisdom er klogere end Verden, at Guds Kraf, er stærkere end denne Verdens Styrke og Magt, hvilket du uden denne Kamp ikke vilde lære.

Naar han da tillader Djævelen at komme med sine Partier, saa vil han dermed vække dig op og siger: Forsvar dig, grib til Ordet og lær at erfare Guds Viisdom og Kraft mod Verdens Klogskab og Djævelens Løgn. Han gjør det altsaa, forat Guds Ords Kraft og Viisdom maa aabenbares, paadet du maa lære, at det ikke kan overvindes af nogen Magt og Viisdom, men beholde Seier og gjør al Magt, Viisdom og Klogskab, som vil sætte sig op derimod til Skamme; derved kommer Sandheden frem, og det som Ret er, bringes frem for Lyset saaat Menneskene erfare det. Dette er een Aarsag, hvorfor Gud sender Partier og Sekter iblandt os, der ligesom lægge sig iveien, som om de vare nyttige og vilde tjene dertil, at Ordet, Sandheden og Aanden desto bedre og klarere maatte træde frem, ihvorvel Partier og Sekter ellers ikke ere gode i og for sig selv.

Den anden Aarsag er den, at han vil straffe de Utaknemmelige, som ikke ville annamme Ordet, saaat de maatte omvende sig og blive salige, saaledes som ogsaa Christus siger til Jøderne Joh. 5, 43.: **Jeg er kommen i min Faders Navn og I annamme mig ikke; dersom en Anden kommer i sit eget Navn, ham skulle I annamme.** Og St. Paulus siger 2 Thess. 2, 10 flgg.: **Fordi de ikke annammede Sandhedens Kjærlighed til deres Frelse, derfor skal Gud og sende dem kraftige Vildfarelser, at de skulle tro Løgnen; paadet at alle de skulle dømmes, som ikke troede Sandheden, men havde Velbehag i Uretfærdighed.**

Saa haardt straffer Gud denne Synd, som vi dog agte saa ringe, nemlig med Blindhed og Vildfarelse, hvilke da ogsaa ere de største og sværeste Synder. Man holder det for en klar Sag, at vi nu, af Guds Naade, atter have Evangeliet; men hvormange ere vel de, som endog blot een Gang takke Gud derfor? Vi glemme det, slaa det hen i Veiret, blive dovne og uagtsomme, det gaar Ingen til Hjerte, Ingen smager det, Ingen opløfter sine Hænder og takker Gud derfor; ja, vi ere saa rigeligen overøste med Evangeliet, at vi ikkun blive kjede deraf, og det vil nu atter gaa os saaledes, som St. Paulus har forudsagt 2 Tim. 4, 3 flg.: **Den Tid skal vorde, da de ikke skulle fordrage den sunde Lærdom, men efter deres egne Begjæringer tage sig selv Lærere i Hobetal, efter hvad der kildrer deres Øren. Og de skulle vende Ørene fra Sandheden, men henvende sig til Fabler.**

Saaledes kunne vi overalt i den ganske Skrift se, hvor høiligen det fortryder Gud, og hvorledes han holder det for den største Synd, naar man forsmaar hans Ord, som er saa dyrt og kostbart, at det har kostet hans kjære Søns Blod, og alligevel agte vi det saa ringe og slaa det hen i Veiret. Derfor sender han ogsaa de argeste Plager, som ikke kan sammenlignes med andre Plager i Verden, at Menneskene nemlig blive saa forstokkede, forblindede og forførte ved falske Propheter, og saaledes Himmelen tillukket for dem, Helvede oplukket og det evige Liv forspildt. Hvad er det, om du end omkommer for Tyrkens eller Tyranners Sværd, naar du kun dør i Guds Ords rette Erkjendelse og en ret Tro, Andet end en salig, ønskelig Død? Men at overgive Sjælen til Djævelen i al Evighed, det er en evig Vrede, og en evig Plage, ja et Helvede.

Gud har nu begyndt at hjemsøge os med mangeslags tunge, timelige eller legemlige Plager; men en langt værre Plage

vil komme, naar nu det hellige Evangelium bliver borttaget fra Tydskland, eller der kommer andre falske Lærere, hvoraf den Ene vil lære saa, den Anden saa; da vil Himmelen være tillukket, og de falske Prædikanter ville ikke lade den oplukkes. Derfor havde vi vel nødig at bede ret alvorligen. Men vore Hjerter ere endnu for kolde dertil; det kommer af at Ilden endnu ikke har antændt vore Vægge, og at vi endnu ikke føle Skaden. Ikke destomindre har Djævelen isinde at drukne det hele Tydskland i Blod og tage Evangeliet bort, saafremt han ikke bliver standset og hindret ved fromme Christnes Bøn.

Som komme til Eder i Faareklæder, men ere indvortes glubende Ulve.

Ingen sender dem; de komme af sig selv. Og det er de falske Propheters rette Art, at de trænge sig selv ind for at prædike, Nogle for dermed at ernære Bugen, for hvilke jeg endnu ikke frygter Saameget, ihvorvel heller ikke Saadanne ville udrette noget Godt. Men de, som trænge sig ind med den Berømmelse, at de sige, de gjøre det af christelig Kjærlighed for Sandhedens Skyld, at den Helligaand driver dem dertil, at de ville fremme Sjælenes Salighed og ikke søge Andet end Sjælenes Frelse, for Saadanne skal du vogte dig; dem har visseligen Djævelen sendt, og ikke Gud. Thi de, som Gud sender, de blive kaldte dertil eller tvungne dertil; de berømme sig heller ikke meget; men hvad de berømme sig af, det bevise de i Gjerningen. Derfor vogter Eder for Saadanne, vil Herren sige, naar I se, at de ikke ere sendte eller kaldte, men komme af sig selv ved Djævelens Tilskyndelse.

Ja, men de rose sig dog af at have den Helligaand? Svar: Naar en Saadan vil overtale dig til at tro, at den Helligaand har drevet ham, og at han gjør det af christelig Drift, til ham skal du sige: Efterdi du roser dig saameget af Aanden, saa giv mig et Tegn; thi du vidner om dig selv, og Skriften har forbudt mig at tro dig, naar du alene vidner om dig selv. Thi end ikke Christus, den levende Guds Søn, vilde vidne om sig selv, saaledes som det staar Joh. 5, 31 flg.; men han gjorde Tegn ved Siden af, hvorpaa man kunde erkjende, at han var sendt af Gud, og at hans Ord og Lære vare retskafne. Efterdi du nu siger, at du har den Helligaand, saa aflæg Vidnesbyrd om din Aand, beviis det med et Kjendetegn, forat man kan tro dig; thi her udkræves et guddommeligt Vidnesbyrd for at bevise, at du har Guds Aand, saaledes, at I ere to Vidner, du og Gud. Kan du ikke gjøre det, saa skal man heller ikke høre eller tro dig.

Men lad saa være, at en Saadan virkelig var en retskaffen Aand og havde den rette Helligaand, saa skal du dog ikke høre ham; thi Gud har befalet dig, at du skal følge hans Orden, saaat du spørger efter to Vidner og lader ham give dig Beviis og Bekræftelse paa sit Kald. Derfor skal du sige: Jeg vil ikke høre dig paa dit eget Udsagn og Berømmelse, selv om du havde den rette Aand; thi Gud vil paa denne Maade forsøge mig, om jeg vil blive ved hans Anordning. Derfor er han ogsaa tilfreds og tykkes vel om, at du ikke annammer en saadan Aand; thi han bruger denne Vei for at forsøge os, om vi blive ved hans Ord, ligesom en Fader, der leger med et Barn, som han giver et Æble, og igjen tager det tilbage.

Naar derfor en Aand kommer af sig selv og forebringer noget Nyt, saa tag dig iagt og sig: Jeg spørger ikke efter, hvad du prædiker, men om du er sendt, eller om du kommer af dig selv. Kommer du af dig selv, saa hører jeg dig ikke, selv om du ogsaa havde den Helligaand; thi Djævelen i Evangeliet Marc. 1, 24. kan ogsaa sige: **Ak, hvad have vi med dig at skaffe,**

Jesus af Nazareth? Jeg kjender dig, hvo du er, den Guds Hellige. Saaledes siger ogsaa Pøbelen: Her er det rette og sande Guds Ord, som denne Mand prædiker; ham ville vi høre. Ja, se først efter, hvorfra han kommer; Djævelen kan ogsaa prædike; men han gjør det for at skaffe sig Indgang og vinde Tilhængere, og derpaa bryder han frem og udsaar sin Gift, saaat det bliver meget værre, end det var fra Begyndelsen. Derfor advarer Christus os saa flittigen for dem, som komme af sig selv.

Det andet Slags Kaldelse skeer derved, at Menigheden eller Øvrigheden paa Menighedens Vegne beder En derom. Dette er en Kaldelse, som fremgaar af Kjærlighedens Skyld og Pligt. Thi naar man behøver mig til Prædikeembedet (saafremt jeg dertil er skikket) og opfordrer mig, saa er jeg skyldig til at gjøre det; thi Gud befaler mig, at jeg skal tjene min Næste. Derfor behøver dette Kald intet Tegn, efterdi de ville have det saa, og Guds Ord tvinger mig dertil. Dette hedder da at være hentet, kaldet, dreven. Men hin Kaldelse, saasom Christi og Apostlernes, kommer umiddelbart fra Gud, og da siges man at være sendt, idet ogsaa den Helligaand giver Tegn til Stadfæstelse derpaa. De Andre, lad dem rose sig af Aand eller Kjød, skal du ikke høre. Saaledes rose sig nu vore Sværmeraander, der have slugt den Helligaand heel og holden, og sige: Den Helligaand har talt med mig ned fra Himmelen og aabenbaret mig mange hemmelige Ting, og saadant Lignende. Jeg for min Part kan ikke rose mig meget af Aanden; disse Folk blive mig altfor snart til Aander. Jeg roser mig af Kjærlighedens Aand; ellers er jeg en arm, kjødelig Synder. Forøvrigt skulde jeg vel ogsaa kjende Noget til den Aand, som de rose sig af; men de ere mig heelt igjennem for aandelige.

Men hvad er det, at han siger: **De komme i Faareklæder?** Disse Faareklæder bestaa deri, at de udvortes og efter Skinnet komme med Alt, hvad de rette Christne og Prædikanter lære; thi vi, som ere Christi Faar, bære ogsaa Faareulden. Dette gjælder nu ikke alene deres Gjerninger, det tilsyneladende saa skinnende Levnet, som de føre, idet de bede meget, bære graae Kapper, gaa med bøiet Hoved, faste meget og føre et strengt Liv, men ogsaa det, som er det Allerværste, at de føre Guds Ord og den hellige Skrift i Munden, som hos Propheterne kaldes Guds Uld og Liin. Thi Prædikener tilligemed Formaninger og Sprog af Skriften, det ere de rette Klæder, hvormed de ville pryde og smykke sig og sige: Her er Christus, her er Daaben, her er Guds Navn, her er den, som fører den Skrift, som er Guds Skrift, ja Alt, hvad de komme med, er intet Andet end Guds Navn, Guds og Christi Aand.

Dette er nu at komme i Faareklæder, nemlig at prædike og bruge Skriften saaledes, at det bliver holdt for den rette Lære. Thi han siger jo ikke: de, som komme til Eder i Ulveskind eller vise Tænder. De prædike ikke aabenlyst eller udenfor Skriften nogen Gift; ellers kunde man strax kjende dem; saaledes som naar de undertiden have prædiket Aristoteles paa Høiskolerne eller den verdslige eller keiserlige Ret og ladet sig forlyde med, at der var ingen anden Gud i Christenheden. Men de smykke sig ikke alene med Gjerninger, men ogsaa med den hellige Skrift, hvormed Gud beklæder vore Sjæle; thi gjorde de ikke det, saa vilde ikke de Utaknemmelige blive saa forblindede eller saa forførte af dem.

Derfor er det sandt, hvad man pleier at sige, at den hellige Skrift er en Kjætterbog, det er, en saadan Bog, som Kjætterne allermest tage sig til Indtægt. Thi der er ingen anden Bog, som de misbruge

saa meget, ja, de vide heller ingen anden at rose sig af, og der har endnu aldrig været noget Kjætteri saa argt og grovt, at det jo ikke har villet pynte og skjule sig med Skriften. Saaledes kunde man ogsaa sige: Gud er alle Skjelmers og Skalkers Gud, fordi nemlig den største Hob i Verden fører Gud i Munden; ikke at deres Ondskab kommer fra ham eller behager ham, men at de saaledes misbruge hans hellige Navn. Paa samme Maade maa den hellige Skrift være en Kjætterbog, ikke at den selv er Skyld deri, men de Skjelmer, som saa skammeligen misbruge den. Saaledes pleier man ogsaa at sige: I Guds Navn begynder al Ulykke; det er ogsaa sandt. Ak, siger du, saa vil jeg aldrig bruge Guds Navn og vogte mig derfor. Hvad Slags Tale er det? Hvad kan Navnet derfor, som er givet os til Salighed? De onde Skjelmer skal vel han finde. Paa samme Maade er Bibelen en Kjætterbog, men derfor vil jeg ikke kaste den bort, men kun desto mere studere og læse deri, paadet jeg maa vide at vogte mig for de Andres Misbrug.

Saa være nu Enhver beredt og rustet, saaat han ikke saa let lader sig forføre af de falske Læreres Skin, selv om de ogsaa ville komme til dig med Skriften; thi der stikker visseligen glubende Ulve under, og naar du mener, at de bespise og mætte dig, saa sønderrive, myrde og æde de dig. Men dette vil Ingen kunne dømme og bedømme, uden han har det aandelige Syn. Pøbelen og den gemene Mand gjør det ikke; thi den største Hob foragter Evangeliet og er utaknemmelig, og ikkun den mindste Hob annammer det og forstaar sig derpaa. Og er dette den største og vanskeligste Strid, at man her skal stride med Skrift mod Skrift, slaa Ens Sværd tilbage og komme ham i Forkjøbet, rive Værget ud af hans Haand og dræbe ham med hans eget Sværd; det kan Ingen uden den, som er oplyst af den Helligaand, saaat han seer denne Skalk.

Jeg har ofte sagt, hvad der er den allersikkreste Lære og Regel til at prøve Aanderne efter, den nemlig, som St. Johannes omtaler 1 Joh. 4, 1 flgg.: **I Elskelige! tror ikke hver Aand, men prøver Aanderne, om de ere af Gud. Derpaa kjende i Guds Aand: Hver Aand, som bekjender Jesum Christum at være kommen i Kjødet, er af Gud. Og hver Aand, som ikke bekjender Jesum Christum at være kommen i Kjødet, er ikke af Gud.** Den anden Regel skriver St. Paulus Rom. 12, 6.: **Hvad enten vi have Prophetiens Gave, da være den overeensstemmende med Troen**; det er: al Lære skal rime sig og stemme overeens med Troen, saaat intet Andet end Troen bliver lært. Hvo, som nu ikke har Troen, han kjender ikke Christus, kan heller ikke dømme ret om nogen Lære; thi hertil høre ikke kjødelige Mennesker, som vel kunne være vise og duelige for Verden, men fromme, aandelige Hjerter. Man finder vel Mange, som sige: Christus er Guds Søn, født af en reen Jomfru, død og atter opstanden fra de Døde 2c.; men de tro ikke, at han er Christus, det er, at han er hengivet for os, at han uden al vor Gjerning og uden nogen vor Fortjeneste har forhvervet os Guds Aand og gjør os til Guds Børn, saaat vi ved ham have en naadig Gud og dertil det evige Liv: dette er Troen, som hedder at kjende Christus. Dette er den Prøvesteen, Rettesnor og Vægtskaal, hvorefter al deres Lære skal veies, prøves og bedømmes.

Derfor er det ikke Nok, at en Lærer og Prædikant veed at nævne Christus, at han er død og igjen opstanden og saa fremdeles. Dette er Altsammen Faareklæder. Men paa denne Knude skal man give Agt, om de sige: Christus er **for os** død, begraven, opstanden o. s. v.; thi da maa de ogsaa slutte, at vi ikke ved vore Gjerninger fortjene Guds Naade, Syndernes For-

ladelse og det evige Liv. Dette Punkt berøre visseligen ikke de falske Aander, men fly derfor som Djævelen for Røgelse eller for et Krucifix, som man pleier at sige, skjønt han ikke flyr meget derfor. Djævelen lader dem vel prædike om, at Christus er født, død, opstanden, opfaren til Himmelen og sidder hos sin himmelske Faders høire Haand, men dog saaledes, at de ved Siden af dette ogsaa indføre noget Andet: Saa og saa maa du gjøre; det og det skal du lade fare, hvis du vil blive salig og behage Gud. Dette er Djævelen, som blander sin Gift ind med.

Med saadanne Faareklæder skjuler ogsaa Paven sig, naar han siger, at Christus ved sin Død og Blodsudgydelse vel har forhvervet os dette, at vi ere Guds Børn og blive salige; men han føier til: Hvo, som ikke er den romerske Kirke lydig, han er den evige Fortabelse hjemfalden; men den, som er lydig, bliver derved salig og farer lige ind i Himmelen. Lægger ikke Paven her ligesaa megen Vægt paa Sit som paa Evangeliet? Men hold dem mod hinanden; dersom Christi Død udretter det, saa kunne jo ikke mine Gjerninger gjøre det. En ganske anden Sag var det, om han prædikede saaledes: Du skal af christelig Kjærlighed være mig lydig, men ikke blive salig derved, men ved Christi Blod. Men den Nød vil han ikke bide i.

Lær derfor at se dig vel for og betragte enhver Lære ret, om de retteligen føre og drive paa dette Hovedstykke, det er, om de prædike Christus ret og reent. Thi det skal du visseligen finde hos alle Partiaander, at de bestandig enten aldeles lade denne Artikel falde eller ogsaa komme med Noget ved Siden af, hvortil de lede Folket, som om det var en til Salighed særdeles nødvendig Ting. Saaledes droge vore Sværmeraander og Billedstormere først Pøbelen til sig med saadant Foregivende, som om Intet var nødvendigere end saadan Billedstorm, sigende: Hvo, som knuser et Billede eller river ned en Altertavle, han gjør en god Gjerning, han beviser, at han er en Christen. Strax var Pøbelen med og rev ned for Fode og vilde Alle være Christne; som om ikke Jøder, Hedninger og Tyrker, ja de allerargeste Skjelmer skulde kunne gjøre det Samme.

Thi saadanne Sværmeraander borttage ikke Tilliden og Fortrøstningen til egne Gjerninger, men bestyrke Folk endnu mere deri. Men de retskafne Lærere prædike saaledes, at det stemmer overeens med Troen. Er det da overeensstemmende med Troen, saa bliver Christus erkjendt, ikke deelt og sønderlemmet, men saa heel, som han er.

Og om end Djævelen anstiller sig, som om han ogsaa gjennem sine Apostler prædikede Christus, saa tro ham ikke; thi han søger at besnære dig med saadan List. Vel an, her er nok advaret; men det hjælper ikke dem, som ikke ville høre; dog hjælper det dem, som skulle blive forbedrede. Nu følger videre den tredie Maade at prøve og kjende Aanderne paa; den lyder saaledes:

Af deres Frugter skulle I kjende dem.

Dette hele udvortes Væsen og Gjerningerne ere de Frugter, som følge paa Læren. Men her hører der aandelige Øine til, saaat man vel lærer at kjende de rette, gode Gjerninger, som St Paulus opregner Gal. 5, 22., hvor han siger: **Men Aandens Frugt er Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Tro, Sagtmodighed, Afholdenhed.** Dette ere de rette Aandens Frugter. Men **Kjødets Gjerninger ere Hor, Skjørlevnet, Ureenhed, Uteerlighed, Afgudsdyrkelse, Troldom, Fiendskaber, Kiv, Nid, Brede, Trætte, Tvedragt, Partier, Avind, Mord, Drukkenskab, Fraadseri og deslige.**

Naar du nu her vel adskiller Gjerningerne fra hinanden, saa vil du i alle deres

Gjerninger ikke finde en Gnist af Aand. Thi for det Første vil du visseligen hos Saadanne ikke spore de rette Troens Frugter eller Kjærlighedens Gjerninger. Men det skal man vel finde, at de ere Venner indenfor sit Parti, kalde hverandre Brødre i Christus; men ved Siden deraf bor der dog idel Gift og Djævel i dem. De, som ikke ere af deres Parti, de skulle ingen Barmhjertighed, ingen Taalmodighed eller Venskab have; men kunde de fordærve dem til Legeme og Sjæl i en Time eller i et Øieblik, saa gjorde de det. Disse Frugter seer ikke Kjød og Blod. De gaa imidlertid i graa Kapper, ere af en stille Orden og have samme Væsen og Skikke. Dette er ikke Kjærlighedsgjerninger.

Men rette Kjærlighedsgjerninger ere de, som man øver mod de Nødlidende og mod sine Fiender, saaat man forbarmer sig over Syndere, underviser og lærer de Vankundige, tjener de Fattige med Liv, Gods og Ære, saaledes som Christus siger Matth. 25, 35. flg. Disse Gjerninger vil du ikke finde hos nogen falsk Prophet. Han kan vel anstille sig som en aandelig Mand med besynderlige Gebærder, saaledes som Barfod- og Cartheusermunkene gjøre; men hvad hjælper det mig? Det har Altsammen et Skin og seer ud, som det var Noget, men det er dog unyttigt. Men Kjærligheden vil have saadanne Gjerninger, som gavne Næsten.

Ligeledes vil du mærke, hvorledes disse Aander ere saa stolte og hoffærdige, at de alene ville æres og tilbedes, samt derhos ere saa fulde af Gjerrighed og Ubarmhjertighed, at de ikke alene undlade at give Noget og at hjælpe de Fattige, men at de ogsaa have sin Glæde og Lyst i, at det gaar deres Næste ilde. Naar saaledes En falder i Vanrygte, saa hjælpe de ham ikke med sin Ære, saaat han kunde komme ud af Skammen igjen, men støde ham dybere ned deri, udsprede det vidt og bredt, synge Viser derom og le derhos i sit Hjerte af ham. Falder En i Synd, saa have de intet medfølende Hjerte, men et forstokket Hjerte, som behager sig i Næstens Ulykke og bruger den til at smykke sig selv med. Men hvortil mange Ord? De ere haarde, bittre, forgiftede Hjerter, som alene have en sort, giftig Tunge; de kunne bringe Enhver til Slagterbænken, maa sætte Klik paa Alle, lade Ingen udablet, dømme, fordømme og forhaane Enhver og lade haant om alle Andres Skade. Derfor siger han om Saadanne:

Kan man og sanke Viindruer af Torne, eller Figen af Tidsler? Saaledes bærer hvert godt Træ gode Frugter; men et raadden Træ bærer onde Frugter ꝛc.

Herved er at mærke, at han siger: **Af deres Frugter skulle I kjende dem**; han siger ikke: Af deres Frugter skulle de blive onde eller gode. Thi hvo har nogensinde af en Pære gjort et Pæretræ, eller af et Kirsebær et Kirsebærtræ? I Naturen gaar det saa til, at Træet bærer Frugten; saaledes skaffer Æbletræet Æbler. Træet kjendes vel paa sin Frugt, men bliver ikke gjort deraf. Paa samme Maade var Abraham, da han offrede sin Søn Isak, allerede forud from; og dog siges der til ham 1 Mos. 22, 12.: **Nu kjender jeg, at du frygter Gud**; der siges ikke: nu er du bleven gudfrygtig, men ved Gjerningen er det kundgjort og aabenbaret, at du frygter Gud.

Derfor er det to Ting, det at være eller blive Noget, og det at blive erkjendt eller aabenbaret som Noget. Der er mange Ting, som Gud alene kjender; men naar det viser sig, saa bliver det ogsaa bekjendt for Menneskene. Og Christus siger: Frugterne tjene dertil, at man paa den kan kjende Træet, om det er godt eller ondt, ligesom Abraham ved sin Gjerning blev erkjendt som den, der frygtede Gud og var from og retfærdig. Førend derfor Frugterne blive

aabenbare, maa de først voxe frem af Træet paadet at det saaledes skal vise sig, hvorledes Stammen er. Men at give Noget tilkjende er noget ganske Andet end at være det som gives tilkjende. Altsaa bidrage mine Gjerninger Intet til, at jeg bliver from og retfærdig for Gud; men de kundgjøre og aabenbare denne Skat og det Hjerte, i hvilket den ligger skjult. Thi denne Skat, som ligger skjult i Hjertet, vil Gud gjøre bekjendt og ikke lade den være forborgen.

Kun paa een Maade gjøre Gjerningerne os fromme, rene og hellige, nemlig udvortes for Menneskene, men ingenlunde indvortes for Gud; thi det Sidste maa alene Christus og Troen gjøre. Paa denne Viis har du talt ret og gjort den rette Forskjel. Om da Nogen er saa halstarrig og stiv, at han ikke vil lade sig sige, saa lade man ham fare; thi Saadanne kunne vi ikke overbevise og prædike heller ikke for dem. Men vi søge de vildfarende Hjerter, som gjerne vilde være fromme og faa den rette Forstand; disse lade sig ogsaa sige, og for dem prædike vi ogsaa. Derfor siger Christus videre:

Derfor skulle I kjende dem af deres Frugter.

Dette gjentager han atter for at lære og advare os, paadet vi maa vide at vogte os for Saadanne, og, forat vi ret kunne kjende dem, give nøie Agt, ikke paa deres Navn og Berømmelse, som er idel Sandhed, Aand, Sjælenes Salighed ꝛc., men paa deres Frugter. Thi de komme visseligen Allesammen smykkede med Christi, Kirkens og Guds Ords Navne, for dermed at sætte Folk Blaar i Øinene og forskrække de Uforstandige, saaat de ikke kunne sætte sig til Modværge. Men lader det ikke anfegte Eder, siger Christus, hvad de foregive og rose sig af; thi alt Saadant kan bedrage, og Intet er almindeligere, end at man misbruger Guds, Aandens, Sandhedens og Kirkens Navne, saaat ogsaa Paulus Gal. 1, 8. maa sige, at om han (som dog med Sandhed kunde rose sig af at være en Apostel, sendt af Kristus), eller en Engel af Himmelen prædikede et andet Evangelium, saa skulde man dog ikke høre ham, men holde ham for en Forbandelse. Skulde nu ikke ogsaa Andre kunne misbruge saadanne herlige Navne, eller forføre og bedrage Folk ved at foregive og rose sig af Kirkens Navn? Og dog skal man ikke tro Nogensomhelst, som vil lære noget Andet, om han end kom med det Vidnesbyrd, at han var en Apostel, ja endog en Engel fra Himmelen, end sige at han førte Kirkens Navn, som paa langt nær ikke har saa høi Forstand og Oplysning, ei heller saa fuldkommen Reenhed og Helligbed som Englene i Himmelen.

Derfor er det her nødvendigt, saafremt man ikke vil blive forført ved saadanne herlige Navne og Berømmelser, at de Christne, som sagt er, først og fremst have og kjende den rette Lære om Christus og efter denne dømme om al anden Lære, om den nemlig stemmer overeens med den og er bygget paa den rette Grundvold, eller ikke. Thi naar han byder sine Christne at vogte sig for falske Lærere, og dermed gjør dem til Dommere og giver dem Magt, ja Befaling til at prøve og dømme al Lære, saa fordrer han ogsaa, at de skulle være vise og forstandige Christne, som vide, hvad den rette Lære er, og kunne skjelne mellem den og al anden, falsk Lære.

Thi denne Dømmen og Bedømmen af Læren maa ikke ske efter deres egne Tanker eller egen Klogskab og Pukken paa Aand, Helligbed ꝛc., saaledes som Paven gjør, der med sine Kirkeforsamlinger tiltager sig Magt til alene at dømme om Alt og forpligter Enhver til at følge hans Dom, og det af den Grund, at de sige sig at have den Helligaand og saaledes ikke kunne fare vild ꝛc. Men man maa have en vis og klar Re-

gel, hvorefter man dømmer, og det er Christi Ord; det skal her være den eneste Rettesnor og Prøvesteen, saaledes som nu ofte er sagt.

Men efterdi ikke alle Tilhørere have den Forstand og Indsigt, at de kunne opdage denne Forskjel, især da Partiaanderne vel kunne skjule sig en Tid lang blandt de rette Faar, dække sig med deres Uld og lade, som de gjøre fælles Sag med de rette Christne og ikke ville lære Andet end Guds Ord, som den rette Kirke holder sig til, — efterdi dette er Tilfælde, saa lærer Christus her endnu et Stykke, hvorpaa man skal mærke og kjende dem, nemlig deres Frugter, og advarer dig, at du ikke blindt hen skal gaa ind paa, hvad der udgives for dig som Guds Ord, men se dig vel for og undersøge og randsage, om det stemmer med det rette Guds Ord, saaledes som de i Beroea gjorde, Ap. Gj. 17, 11. Dernæst skal du se efter, hvad for Frugter saadan Lære bringer med sig, thi disse ville dog ikke kunne skjule sig i Længden, men maa træde frem og lade sig se, saaledes som Christus her siger: **Kan man og sanke Viindruer af Torne, eller Figen af Tidsler?** Ligesaa: **Et raadden Træ bærer onde Frugter** 2c.

Han taler imidlertid her ikke fornemmeligen om saadanne Frugter, som ere saa grove og haandgribelige, at Enhver, ogsaa den, som ikke er Christen, med Lethed kan prøve og kjende dem, saasom de aabenbare, ogsaa af Verden fordømte Synder og Laster, men om saadanne Frugter af falsk Lære, som ikke ere aabenbare onde og strafværdige Gjerninger for Verden, men som have et smukt Skin (ellers vilde Ingen letteligen blive bedraget ved dem) og dog stride mod Guds Ord. Saadanne er ikke vanskelige at kjende og bedømme for en Christen, som giver Agt paa dem og dømmer om dem efter Guds Ords Ord og Bud. Thi Fornuften alene er ikke tilstrækkelig til at klare disse Sager, men der maa en aandelig Forstand til for at kunne bedømme, hvad der stemmer med Skriftens bestemte og tydelige Lære, og hvad der ikke gjør det; ellers bliver Menneskets bedraget ved Fornuftens og den menneskelige Viisdoms skjønne Skin, hvormed alle Partiaander meget godt vide at smykke sig, saaat man holder de Frugter og det Levnet, som er bygget paa falsk Lære, for idel Hellighed.

Saaledes har Pavedømmet, ja ogsaa Mahometh's Munkevæsen og Gudsdyrkelse et fortræffeligt Skin, saaat det hedder et helligt Liv, det at leve og geberde sig paa en særegen Viis, ikke æde, drikke og klæde sig som Andre. Saadant holdes for stor Strenghed, Alvor og Tugt og hedder at tjene Gud og at tragte efter Himmelen. Med saadant Navn og Skin af Gudsdyrkelse, helligt Liv, stor Andagt og god Mening bliver Fornuften letteligen blændet og besnæret, saaat den ikke kan se, at Saadant er onde Frugter. Derfor udfordres her Mere end Fornuftens Forstand og Dom, nemlig at man giver Agt paa alt det Levnet, som de falske Aander udgive for godt, og holder det imod Guds Ord og Bud, som er Regelen for alt Liv og alle Gjerninger, som skulle kaldes gode og Gud velbebagelige. Denne Regel viser Forskjellen mellem den falske Læres hykkelske Gjerninger og Frugter og den rette Læres gode og retskafne Frugter; thi det skal visseligen vise sig, at Hykleres og falske Læreres Gjerninger og Liv ikke stemmer overeens med Guds Ord.

Saaledes bedømmer og straffer Christus selv Pharisæernes og de Skriftkloges Lære og Liv paa Grund af disse Frugter, at de lode Guds Bud fare og istedet derfor indsatte sine egne Gjerninger og selvvalgte Gudsdyrkelse, ja at de endog ligefrem ophævede Guds Bud for sine menneskelige Paafunds Skyld. Det Samme har ogsaa Pavedømmet gjort, som har ophævet, ikke eet, men fast alle Guds Bud og iste-

det derfor ikke alene lært og indført Andet, saaat man har foragtet hine og sat egne Gjerninger langt høiere, men endog lært at man skal leve, og selv levet stik imod Guds Bud, saaledes som jeg andetsteds tilstrækkeligen har beviist.

Thi dette er sandeligen alle Partiaanders Art og de kunne ikke lade det være; de maa komme med Noget af sit Eget ved Siden af Guds Ord og fra dette Forskjelligt, hvilket de da ogsaa gjøre saadan Blæst af, at det faar langt større Anseelse og Skin end Guds Ord og Bud, som derved bliver sat tilside. Dette er allerede et paalideligt Kjendetegn paa, at en Lære ikke er retskaffen. Saasom naar Paven med sin Lære priser sin egen Gudsdyrkelse og hellige Levnet og lærer, at hans aandelige Stand og Klostervæsen skal være langt høiere og bedre end de Andres Liv og Gjerninger, som i de almindelige Stænder leve efter Guds Ord; paa samme Maade, naar de opdigte nogle Gjerninger, som de kalde opera supererogationis, det er, overflødige, ud over Pligten gaaende Gjerninger, som da skulle være langt kosteligere og høiere end de Gjerninger, som gjøres efter de ti Guds Bud. Saaledes gjøre ogsaa alle de andre Aander, som vige fra Skriftens rette Lære, saasom Tyrkernes Mahometh, Jødernes Thalmud, ligesaa vore Gjendøbere, som næsten ligne de forrige; Allesammen forsømme de rette Gjerninger og det Levnet, som Guds Bud fordrer, og ivre i dets Sted for en anden hykkelsk Hellighed, som bestaar i særegne Gjerninger og Paafund, saasom at gaa med graa Kappe, se surt, ikke drikke Vin, plage Legemet med stræng Faste, holde mange og lange Bønner ꝛc.

Derfor, siger jeg, maa Ingen her lade sig narre og forføre af saadanne store og fortræffelige Gjerningers og en særdeles Helligheds falske Skin og Irlys; men man skal løbe med saadanne Frugter til det rette Lys, som er Guds Ord, hvoraf man maa have lært at forstaa, hvad Gud vil have, og hvad han kalder et ret og godt Levnet, og deraf slutte, hvad der er et godt Træ og gode Frugter, eller det Modsatte. Her gjælder ikke det, som tykkes dig stort, skjønt og kosteligt, men vil du ikke tage feil og blive bedraget, da maa du lade din egen Formening fare og derimod høre og vide, hvad Gud siger at være ret og godt og ham velbehageligt.

Dette er nu talt i Almindelighed om de Frugter af falsk Lære, som vel have et kosteligt Skin, men dog i sin Grund ikke ere gode. Men ved Siden heraf er der endnu andre, som ere grovere og lettere at kjende. Og her have de Christne den Fordeel, at disse tydeligen kunne mærkes og med Bestemthed erklæres for rette, egentlige Frugter af Djævelens Lære og Løgn. Thi ethvert Parti har bestandig eet eller flere særegne Stykker og Artikler, som ere aabenbart falske og lette at erkjende som Djævelens Eiendom, hvilke de offentligen lære, drive paa og forsvare som rette, paalidelige og nødvendige at tro og holde. Thi Løgnens Aand kan ikke skjule sig saaledes, at han jo ikke tilsidst maa frem med sine Klør, paa hvilke man kan kjende Ulven igjen.

Herpaa kan du tage Exempler og Beviis hos alle bekjendte Partier og falske Aander, saasom nutildags hos Gjendøberne, om hvilke det er aabenbart, at de ikke lære ret om Christus, ei heller om Troen og Sakramenterne; Daaben holde de for et blot tomt Tegn; det udvortes mundtlige Ord og Skriften foragte de, foregive en særegen Aabenbaring uden Guds Ords Vidnesbyrd, laste og ophæve Ægteskabet, idet de lære, at en Mand gjerne kan forlade sin Hustru, naar hun ikke er af samme Tro, og tage sig andre, een eller flere; ligeledes ville de have al Eiendom fælles, ville ikke erkjende nogen Øvrighed eller Regimente, ei heller billige Andet, end hvad der stemmer med deres

Tro ꝛc. aldeles som de tidligere Manichæere, som ogsaa lærte næsten de samme Kjætterier.

Deraf maa da følge, at Saadanne ogsaa komme frem med saa grove Ting, at man tydeligen kan mærke, hvad Aand de ere af. Thi naar de lære, at der ikke kan være nogen Øvrighed uden den, som er hellig og christen, det vil sige, af deres Tro, saa have de dermed unddraget sig al Lydighed og ville have Ret til at sætte sig imod Øvrigheden, ja til at forjage den med Magt og sætte sig selv i dens Sted, saaledes som Thomas Münzer og hans Propheter ligefrem paastode, og det netop af hiin Grund. Ligeledes, naar de ville, at al Eiendom skal være lige og fælles for Alle, samt lære, at de kunne forlade sine Hustruer og tage andre, saa følger deraf ogsaa, at de kunne gjøre Indgreb i Andres Gods og Eiendom, røve og tage, hvad de ville og kunne, ligesaa, at de kunne forstøde sine Hustruer, saa ofte de selv ville, og tage andre og igjen forlade dem, og saaledes under slig indbyrdes Ombytning bedrive al Utugt, Skjændsel og Laster. Se, der finder du baade i Lære og Liv intet Andet end onde, raadne Frugter, som dog ikke kunne skjule sig, men tilsidst maa frem for Dagen, saaat man deraf kan kjende Træet.

Lignende Frugter vil du visseligen ogsaa finde hos alle Andre, hvis Lære og Tro ikke er det rene Guds Ord. Jeg vil her ikke tale om Mahomeths Alkoran, thi den gjør det altfor grovt med haandgribelige, bespottelige, skammelige Løgne, tillader derhos aabenbart Mord, Horeri, Utugt, opløser Ægteskabet, foruden alle andre skjændige Bedersthyggeligheder og Bedrag. Det vilde dernæst ogsaa være altfor vidtløftigt at tale om det hele Pavedømmes lede Frugter, og er der rigeligen handlet derom andetsteds.

Thi jeg vil forbigaa de Stykker af deres Lære, som ere noget finere, saaledes som at de ti Bud ikke blive retteligen lærte, og at de af det, som de kræve, ikke have gjort Andet end Raad, som Ingen er skyldig for Gud at gjøre, uden den, som vil være fuldkommen og gjøre noget Særeget til Overflod ꝛc. Ligeledes, at de heller ikke have lært ret om Evangeliet og Troen paa Christus, hvilket man dog i Kirken fornemmeligen bør vide og drive paa, nemlig hvorledes Hjerterne kunne finde en ret og vis Trøst; medens de derimod stik imod Christi Tro og Trøst have lært Menneskene saaledes, at om de end troede paa Christus og havde gjort Alt, saa skulde og maatte de dog tvivle paa Naaden. Jeg vil heller ikke tale om, hvad for aabenbar, skjændig og uchristelig Bedersthyggelighed og Afguderi de have bedrevet med sine Messer, de afdøde Helgeners Paakaldelse, Aflad, Skjærsild og andre Løgne og Bedragerier, hvilket dog Altsammen er saadanne Frugter, hvoraf man med Lethed kan kjende Træet; thi de ere jo ikke søde Viindruer eller Figener, men idel sure, bitre Galæbler og Troldbær.

Men betragt kun de grove Stykker, som de selv ikke kunne besmykke, nemlig, hvor aabenbart og uforskammet de handle stik imod Guds Ord og Bud, saasom at de fritage Børnene for Lydighed og Underkastelse under sine Forældre, saasnart de kun foregive at ville blive Præster, Munke eller Nonner; ligeledes, at de mod Forældrenes Villie stadfæste eller ophæve Ægteskabsløfter; frembeles, at de forbyde de unge Mennesker, som de have lokket ind i den geistlige Stand og Klosterlivet, at gifte sig og tvinge dem til at leve uden Haab om at kunne indgaa Ægteskab, hvorved de have opfyldt Verden med skammelig og ubeskrivelig Utugt, Skam og Laster og styrtet Sjælene i Djævelens Snarer og den evige Fordærvelse, hvorfor ogsaa St. Paulus 1 Tim. 4, 3. for disse Frugters Skyld fordømmer saadant Ægteskabsforbud og kalder det en Djævelens Lærdom.

Og hvad der er endnu skammeligere at høre i Christenheden, det er, at de ovenikjøbet i sin Frækhed ville forsvare Saadant, endog deres Samvittighed fordømmer dem, og endnu den Dag idag tør sige, at deres Horeri og skjændige Levnet ikke er saa lastværdigt, som det at en stakkels Præst tager sig en Ægtehustru for at undgaa at leve i Utugt og med en ond, fordømt Samvittighed. Ja, alt dette stadfæste de end ydermere ved at forfølge og myrde fromme og uskyldige Mennesker, alene fordi de gifte sig, eller fordi de bruge Sakramentet efter Christi Indstiftelse og ikke ville, tvertimod Guds Ord, tilbede alle Pavens Løgne og Vederstyggeligheder. Tilmed ville de heri have handlet ret og kaldes den christne Kirkes Hoveder eller dens lydige Lemmer, samt fordømme og forbande som de argeste Kjættere dem, som revse dem herfor eller sige dem imod, samt befale at udrydde Saadanne med Ild og Sværd.

Sig mig nu, om ikke dette er aabenbare og kjendelige Frugter af det onde Træ, som er den rette antichristelige Lære og Regimente, Bundfaldet af al Djævelens Helvedgift? Thi hvad kan det vel være Andet end et Djævelens Parti, som under Kirkens Navn fordømmer og myrder Folk for ingen anden Aarsags Skyld end den, at de prædike eller bekjende Guds Ord og leve derefter, og som desuagtet vil have handlet ret? Thi Gud har jo ikke befalet at forfølge og dræbe, men at prise, ære og gjøre vel mod fromme, uskyldige Mennesker, især dem, som holde Guds Ord og Bud. Dette Bud opfylder ogsaa uden al Tvivl den christne Kirke; derfor er det her for enhver Christen let at kjende og bedømme, hvad for Aander Saadanne ere, og hertil behøves ingen høi Kunst eller vidtløftig Undersøgelse og Disputeren, naar man alene skjelner mellem Berømmelsen eller Navnet og Frugterne.

Her skulle vi nu ogsaa stride for os selv og give Papisterne Svar paa deres Skrig og Bespottelse mod vor Lære, hvilken de under Paaberaabelse af dette Evangelium ville dadle i Henseende til dens Frugter, idet de slutte saaledes: efterdi man hos Mange paa vor Side seer onde Frugter, saa maa ogsaa vor Lære være falsk. Men onde Frugter kalde de dette, at vi ikke ligesom de ville være Paven lydige og overholde alt det Djævelskab, som hans Beslutninger og Munkelærdomme ere, hvilket dog ikke er andet end uduelige Frugter af det raadne Træ, nemlig af lutter Menneskepaafund, ja Djævlelærdom. Herover forfølge de os og myrdede os gjerne Alle tilhobe. Derhos kunne de ogsaa se, at der ogsaa iblandt os ere onde Skjelmer, som ikke leve saaledes, som de burde, men røve, stjæle, bedrive Hor ꝛc., eller at Nogle af vor Hob, som i Begyndelsen have holdt med os, sidenefter have givet Forargelse og stiftet kjætterske Partier.

Men Papisterne ere ikke værd, at man for deres Skyld skulde svare herpaa; thi vi have nokſom beviist, baade at deres Lære ikke er god, og at ogsaa det Liv, som de holde for Helligbed, er idel onde Frugter, fordi det strider imod Guds Ord. Kommer nu hertil, at de ogsaa ville forsvare sit aabenbare Afguderi, sin Løgn og sit skjændige Levnet som rette og kostelige Ting, saa ere de allerede ved dette Evangelium fordømte som et ondt, udueligt Træ tilligemed deres Frugter, og vi skulle ikke taale af dem, at de, som selv ere aabenbart fordømte, ville dømme om vor Lære eller om dens Frugter; thi de ere ikke de Dommere, som kunne eller skulle gjøre det; men om de end paa det Høieste kunne dadle os, saa gjøre de dog dermed intet Andet, end at de søge Skjæven i vort Øie og ikke ville se Bjælken i sit eget.

Men derimod kunne vi for al Verden bevise, at vor Lære ikke er vort eget Paafund eller Drøm, men Skriften og Guds klare Ord; ei heller lære vi, at noget An-

det skal annammes, troes og holdes som nødvendigt til Salighed. Heraf flyde og de gode Frugter, som stemme med Læren og rime sig med vor Daab og Tro; thi vi tro og vide, at vi i Daaben blive rensede ved Christi Blod samt annamme Syndernes Forladelse og Guds Naade, og gjennem saadan Tro modtage vi ogsaa Trøst og Glæde i Samvittigheden mod Syndens og Dødens Forskrækkelse og se ogsaa for vore Øine, at mange fromme Hjerter, Gud ske Lov, gladeligen vandre herfra i saadan Trøst og Tro og bevidne den for al Verden med sin Bekjendelse og Død. Det er jo en Frugt af den Helligaand og Troen.

Dernæst lære vi ogsaa, hvorledes Enhver i sin Stand skal leve og forholde sig efter Guds Ord og Bud, saaat han vogter sig for Synden, er Gud lydig, tugtig, taalmodig ɔc., samt tjener sin Næste og gjør ham Godt. Saadan Lære kan jo ikke i og for sig selv bære onde Frugter, og Ingen kan med Grund forarge sig over den, men den maa idetmindste bringe Nogle til Forbedring; men at ikke Alle leve derefter, og at der endnu er mange onde, utaknemmelige og falske Christne iblandt os, det kan man ikke lægge Evangeliet til Last, efterdi det jo ikke tillader det Onde, men straffer og hindrer det; men Aarsagen ligger deri, at Djævelen ogsaa saar sit Ukrud blandt den rette Sæd, saaledes som han altid har gjort i den rette Kirke og blandt Guds Børn. Men derfor bliver ikke den gode Sæd og dens Frugt, det er, Guds Ord og de sande Christne, onde, ligesaalidt som et godt Æbletræ derfor bliver ondt, om end Utøi og Orme fordærve nogle af dets Frugter. Ellers maatte du jo ogsaa laste og fordømme Christi og Apostlernes Lære af den Grund, at der ogsaa iblandt dem var en Judas, og at mange af deres Disciple bleve falske Apostler og Partiaander; saaledes som St. Paulus forud forkynder Ap. Gj. 20, 30., at der af dem selv skulde opstaa falske Lærere, og St. Johannes siger 1 Joh. 2, 19. om Saadanne: **De ere udgangne fra os, men de vare ikke af os; ellers vare de vel forblevne hos os.**

Derfor bliver det falskeligen lagt Evangeliet til Last, at der opstaar Partier og Kjættere blandt dem, for hvem det bliver prædiket, eller at Mange misbruge det. Og om vi end maa taale Saadant iblandt os, ligesom Paulus maatte taale dette i sine Menigheder, saa billige eller tilstede vi det dog ikke, men straffe og hindre det saa meget, som det er os muligt, og søge enten at forbedre eller ogsaa bortskaffe fra os Alt, hvad der strider mod den saliggjørende Lære. Det gjøre hverken Papisterne eller andre Partier og kunne ei heller gjøre det, efterdi deres Lære i sig selv ikke er god eller retskaffen og derfor heller ikke kan bære nogen god Frugt.

Ikke Enhver, som siger til mig: Herre! Herre! skal indgaa i Himmeriges Rige; men den, som gjør min Faders Villie, som er i Himlene.

Dette er netop det Samme, som han før har sagt, nemlig, at det ikke kommer an paa Berømmelsen, og at Ingen skal dømme derefter, at En kommer med Guds, Christi, Guds Riges, Guds Æres og Guds Tjenestes skjønne og hellige Navne; thi alt dette er det Samme som at sige: Herre! Herre! Men man skal se efter, hvad Gud selv siger og vil have; thi hvo, som vil blive funden i Himmerige eller i Guds Rige, han maa ikke have de blotte Navne og Ord og berømme sig deraf, men han maa ogsaa gjøre, hvad Gud i sit Rige vil have gjort.

Men skulle vi gjøre hans Villie, saa maa vi ogsaa med Vished vide, hvad hans Villie er, og hvorledes man skal gjøre den. Dette lærer os ikke vor egen Viisdom og vore egne Tanker; ellers kunde jo alle Mennesker, Hedninger og Tyrker, kjende den vel,

og enhver Partiaand vilde tillige komme og udgive for Guds Villie alt det, han fandt for godt. Saaledes have hidtil Munkene lært os, at det er Guds saliggjørende Villie, at du bærer en graa Kappe, tilbeder St. Christoffer, Franciscus, Barbara og Andre ꝛc. Derfor maa vi i denne Sag alene høre Guds Ord, som aabenbarer og viser os, hvad der er Gud Faders Villie. **Først,** at han har sendt sin eenbaarne Søn til Verden, forat han med sin Død skulde sone for vore Synder og ved sit Blod rense os og gjøre os salige uden vor Fortjeneste ꝛc., og at han gjennem Evangeliet lader dette forkynde for Enhver og fordrer, at du skal tro og annamme det, saaledes som ogsaa Christus selv med klare Ord siger Joh. 6, 40. **Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sønnen og tror paa ham, skal have et evigt Liv.**

For det **Andet,** naar vi nu have annammet saadan Naade og Salighed, ere døbte til Christus og tro paa ham, saa vil han, at vi ogsaa skulle leve derefter, være Gud lydige og gjøre, hvad os er befalet i de ti Bud, Enhver i sin Stand, bekjende, ære og fremme Guds Ord, sky og sly Synden, være gode, taalmodige, tugtige, kydske, barmhjertige, sanddrue og redelige ꝛc.

Saadant vil han ikke, at vi alene skulle prædike eller bekjende med Munden, men han vil ogsaa have det gjort af Hjertet og i Gjerningen. Hvo, som derfor undlader det eller lærer, tror og gjør det Modsatte, han skal ogsaa vide, at han ikke gjør Guds Villie og allerede har sin Dom, at han ikke skal indgaa i Himmerigets Rige, efterdi han er uden Tro og Kjærlighed. Og det skal ikke hjælpe ham, at han roser sig af Christus, at han har tjent ham meget, prædiket meget og gjort store Mirakler. Derimod, om du alvorligen gjør efter denne Guds Villie, gjerne hører og tror Guds Ord og lever i hans Lydighed, ham til Ære og din Næste til Gavn, og, om du ogsaa skulde falde, igjen reiser dig op og ikke i Ubodfærdighed vedbliver med at forsvare din Synd, trodse mod Guds Ord eller forsætligen tilføie din Næste Skade, saa kan du trøstigen for Gud og med Glæde sige **Herre, Herre!** og trøste dig med, at Himmerig er skjænket dig af Gud. Og om Verden derover skjælder og fordømmer dig, eller fætter dig i Band og det endog i Guds og Kirkens Navn, saa lad det ikke anfegte dig; thi her hører du, at Gud ikke spørger efter og ikke vil, at man skal se efter Navn og Berømmelse eller efter dette, at En siger: Herre, Herre! men efter Gjerning og Frugt eller det at gjøre Guds Villie. Derefter skal du rette dig og holde herimod al Lære og alt Liv, som træder dig imøde med Guds Navn og Berømmelse, saafremt du ikke vil blive bedraget.

Jeg er selv, forat jeg her skal bekjende min egen Erfaring, kommen ud for mange og mange Slags Aander, som have forsøgt mig med store og fortræffelige Ord og stræbt at føre mig ind paa en anden Vei og undertiden givet sin Sag et saa fortræffeligt Skin, at jeg derved næsten er bleven rokket og, hvis jeg ikke havde seet mig for, vilde være bleven forført. Her har jeg da, for at undgaa at blive forført og for at kunne tilbageslaa saadant Djævelskab, ikke kunnet gjøre Andet end at efterfølge, hvad Propheten David lærer Ps. 119, 105.: **Dit Ord er en Lygte for min Fod og et Lys paa min Sti,** og altsaa løbe til dette Lys, som lærer mig, hvad Guds Villie er, og med det sammenholde slige aandelige Svadseres og Praleres Tale, om den stemte med de ti Buds og Christi Troes faste og bestemte Lære. Hvor jeg da fandt, at dette ikke var Tilfælde, der har jeg strax viist deres Lære fra mig og paa denne Christi Formaning, for de onde, uduelige Frugters Skyld freidigen dømt og fordømt den som et raaddent Træ.

Gjør ogsaa du det Samme og forbliv kun ved den sikkre Prøvesteen for al Lære,

Guds Ord og Bud; saa kan du ikke feile eller fare vild, men bliver istand til at nedslaa alle falske Anders Berømmelse og Paafund. Thi med dette Sprog: **Ikke Enhver, som siger: Herre, Herre! men den, som gjør min Faders Villie,** viser og fører Christus os alene til sit Ord, paadet vi maa vide, at de alene ere de rette Frugter, som stemme overeens med dette hans Ord.

Niende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Cor. 10, 6—13.

Men disse Ting ere blevne Forbilleder for os, at vi ikke skulle have Lyst til det Onde, ligesom de havde Lyst dertil. Bliver ei heller Afgudsdyrkere, som Nogle af dem, som skrevet er: Folket satte sig ned at æde og drikke og stod op at lege. Lader os ei heller bedrive Hor, som Nogle af dem bedreve Hor, og faldt paa een Dag tre og tyve tusinde. Lader os ei heller friste Christum, som og Nogle af dem fristede ham, og bleve ødelagte af Slanger. Knurrer ei heller, som og Nogle af dem knurrede, og bleve ødelagte af Fordærveren. Men alle disse Ting skete dem som Forbilleder; men det er skrevet os til Advarsel, til hvilke de sidste Tider ere komne. Derfor, hvo som tykkes at staa, se til, at han ikke falder. Eder er ingen Fristelse paakommen uden menneskelig; men Gud er trofast, som skal ikke lade Eder fristes over Eders Formue, men skal gjøre baade Fristelsen og dens Udgang saa at I kunne taale det.

Dette er en saare alvorlig Formaning og saa skarp en Skrift, som vel St. Paulus nogensinde hele sit Liv har gjort, og det, uagtet han dog skriver til døbte Christne, som jo udgjøre Christi Kirke. Og han foreholder dem her nogle i Sandhed forfærdelige Exempler, som ogsaa ere hentede fra Guds Folk, fra den Kirke, han i Besynderlighed havde udvalgt sig i Israels Folk. Denne Epistels Anledning og Mening er nu følgende. Corinthierne begyndte at blive sikre derved, at de havde Christus, Daaben og Sacramentet, og tænkte nu, at der ikke kunde fattes dem Mere, gik derfor hen og stiftede Sekter og bleve indbyrdes splidagtige, foragtede hverandre, forglemte Kjærligheden, gjorde ikke Bod og Bedring i Hensende til sit Levnet og sine onde Gjerninger, men bleve ikkun sikkrere og gjorde, hvad de vilde, saaat de endog taalte, at En havde sin Faders Hustru ꝛc.; og dog vilde de være Christne og rose og bryste sig af Evangeliet, som de høie Apostler havde prædiket for dem. Derfor maa ogsaa St. Paulus tilskrive dem en saa haard Epistel og læse dem en saadan Text, som han ellers intetsteds har gjort. Ja, det kunne synes, at det næsten var formeget at skrive saaledes til Christne, og at det let kunde have rammet svage og ængstelige Samvittigheder saa haardt, at de ikke havde kunnet fordrage det. Derfor taler han ogsaa senere i sit andet Brev, da han seer, at de ved denne hans strenge Skrivelse ere blevne noget bedrøvede, trøstende Ord og farer lempeligt med dem, som derved vare

bragte til Omvendelse. Han viser imidlertid her ved disse Skriftens ypperlige Exempler tilstrækkeligt, at en saadan alvorlig Formaning vel behøves for dem, som ved den modtagne Naade forfalde til kjødelig Sikkerhed og ikke blive ved i den begyndte Omvendelse.

Denne Text burde ellers være begyndt med det tiende Capitel, hvis første Vers ellers blive læste i Epistelen paa Søndag Septuagesima, og hvor han siger: **Thi jeg vil ikke, Brødre! at I skulle være uvidende om, at vore Fædre vare alle under Skyen, og de gik alle igjennem Havet, og de ere alle døbte til Moses i Skyen og i Havet, og de aade alle den samme aandelige Mad, og de drak alle den samme aandelige Drik; thi de drak af den aandelige Klippe, som fulgte dem; men Klippen var Christus; men Gud havde ikke Behag i de Fleste af dem, thi de bleve nedslagne i Ørkenen.** Derpaa følger nu denne Text: **Men disse Ting ere blevne Forbilleder for os** ꝛc.

Denne Formaning henvender han, som sagt, til dem, som nu ere Christne, forat de skulle vide, at, ihvorvel de ere døbte til Christus og have modtaget al hans Velgjerning af lutter Naade uden deres Fortjeneste, saa ere de dog skyldige til herefter al leve i hans Lydighed og ikke hovmode sig og pukke mod ham eller misbruge hans Naade. Thi ogsaa dette vil han have af os, om vi end ikke derved blive retfærdige for ham eller fortjene Naaden. Saaledes fortjener heller ikke en Brud dermed, at hun lever kydsk og er sin Brudgom tro og lydig, dette, at hun bliver Brud og Hustru; men derfor er hun bleven Brudgommens, fordi hun har behaget ham, selv om hun før havde været en Skjøge; og dog vil han, efterdi hun nu af ham er bragt til Ære, at hun herefter skal holde sin Ære reen og være kydsk; gjør hun ikke det, saa har Brudgommen Ret og Magt til igjen at støde hende fra sig. Ligeledes, naar et fattigt, elendigt, fader- og moderløst Barn, et Skjøge- eller Hittebarn af en from Mand bliver antaget som Søn og gjort til Arving uden nogen dets Fortjeneste, saa vil det samme Barn, dersom det til Tak for saadan Velgjerning vil være ulydigt og gjenstridigt, med fuld Ret atter miste saadan Arv og blive forskudt. Saaledes havde heller ikke Jøderne ved sin Fromhed fortjent at være eller forblive Guds Folk, saaledes som Moses ogsaa ofte lod dem høre, at de bestandig havde været gjenstridige og halstarrige mod ham; men da Gud havde udvalgt dem og udført dem af Ægypten, saa befaler han dem ogsaa alvorligen, at de skulle tjene ham og adlyde hans Ord, og da de ikke gjorde det, straffer han dem ogsaa saa grueligen, at de maatte føle det.

Dette Exempel foreholder nu St. Paulus al Verden med stort Alvor for dermed at advare mod kjødelig Sikkerhed og falsk Fortrøstning til den af Gud modtagne Gave og Velgjerning; og han udmaler det nøie og med allerstørste Flid, ligesom det da ogsaa er et ypperligt, høivigtigt og mærkværdigt Exempel. Ja, om man ret betragter det, saa er der visseligen ingen større og forunderligere Historie i Skriften fra Verdens Begyndelse af (naar man alene undtager det høieste og forunderligste Værk, Guds Søns Død og Opstandelse) end denne Beretning om, hvorledes Gud har udført sit Folk af Ægypten og gjennem Ørkenen ind i det forjættede Land; thi den er fuld af idel store og mærkelige Guds Undergjerninger og af ypperlige Exempler baade paa hans Vrede og store Naade.

Herfra gaar han nu ud og siger: Ere I Christne og døbte ꝛc., saa skulle I ogsaa vide det, og om I ikke vide det eller ikke tænke derpaa, saa maa jeg dog minde Eder derom, at I dog maa se og tænke tilbage, hvorledes Skriften foreholder os, at det er gaaet dem, som ogsaa

vare Guds Folk. Disse vore Fædre vare en saare skjøn og stor Hob og Menighed, som talte over sex hundrede tusinde voxne Mænd foruden Kvinder og Børn. Disse, siger han, vare og hedte Allesammen Guds hellige Folk; thi Gud havde antaget sig dem Alle, de havde ogsaa Guds Ord, Forjættelse og Sacrament ved Moses, som var deres Biskop og Pave. Til ham, siger han, bleve de Alle døbte, da han førte dem igjennem Havet og sidenefter under Skyen, i hvis Skygge de gik om Dagen i den stærke Hede; men om Natten havde de en skjøn Ildstøtte, som var en stor, klar Straale eller et Lys, ligt et Lyn. Derhos fik de dagligen sit Brød fra Himmelen, og Vand drak de af Klippen. Dette var deres Sakrament og Tegn, hvoraf de saa, at Gud var hos dem og vilde beskytte dem; de troede ogsaa paa den forjættede Christus, Guds Søn, som førte og ledede dem i Ørkenen, og vare saaledes ypperlige, høit benaadede og hellige Mennesker.

Men hvor længe varede vel saadan Tro hos den store Hob? Ikke længer end til de kom i Ørkenen. Da begyndte de strax at foragte Guds Ord, at knurre mod Gud og Moses og bedrive Afguderi ꝛc. Da slog ogsaa Gud dem saaledes, at der af det hele store Folk, som var uddraget af Ægypten, og af de store og ypperlige Mænd, som tilligemed Moses havde udført Folket af Ægypten og regjeret det, ikke kom Flere end to Personer fra Ørkenen ind i Landet. Derved gav han tydeligt nok tilkjende, at han ikke havde Behag i den store Hob, og at det ikke hjalp dem, at de havde Navn af Guds Folk og hellige Mennesker, hvem Gud havde bevisst saa store Velgjerninger og Undere, efterdi de ikke troede Guds Ord eller vare det lydige.

Begyndelsen var vel god, idet de ved saa store og herlige Undere bleve frelste fra sine Fiender og ved Sinai Bjerg af Gud modtoge Loven og den herlige Gudstjeneste, saaat de nu skude skrlde ind i Landet og allerede stode for dets Porte; men just i det samme Øieblik fortørnede de Gud saa høit, at de maatte vende tilbage og hele fyrgetyve Aar vanke om i Ørkenen, indtil de alle vare døde og omkomne i den.

Det kom alene af deres lede Hovmod; thi dette, at de vare Guds Folk og dagligen af Gud modtoge saa store Velgjerninger, gjorde dem indbildske og bragte dem derved til at trodse mod Guds Ord. Seer du ikke, sagde de, at hele denne Menighed er hellig, og at Gud bor i den, saasom han dagligen gjør saadanne store Mirakler iblandt os? Denne Indbildskhed og Stolthed gjorde dem saa stive og halstarrige, at de ikke lode af at skrige mod Moses, at hæne og modsige ham, hvorledes han end gjorde det for dem. Derved opvakte de dagligen Guds Vrede over sig, saaat han maatte slaa dem med mange store og skrækkelige Plager. Men alligevel fik han ikke Folket ydmyget, førend de alle vare udryddede. Ja, de havde ofte maattet gaa tilgrunde Alle paa een Gang, hvis ikke Moses var traadt frem for dem hos Gud og med inderlig og heftig Bøn og Begjæring havde afvendt hans Vrede; derfor har han vel været den armeste, elendigste og mest plagede Mand, saaledes som Skriften kalder ham 4 Mos. 12, 3.; thi han maatte dagligen alene trækkes med denne det store Folks Overmod, Ulydighed og Modsigelse, maatte derhos hele fyrgetyve Aar se og bære sit Folks store og forfærdelige Plager, som have ængstet og martret hans Hjerte, ligesom han ogsaa uden Afladelse maatte stille sig i Gabet for Guds Vrede.

Se, er det nu ikke forfærdeligt, at disse ypperlige og store Mænd, at dette Folk, som er Guds eget, hvori han og Christus aabenbarer sig selv, som han regjerer og fører med sine Engle og ærer med saa herlige Undere, at deres Lige aldrig er hørt om noget Folk paa Jorden, saaledes som Moses selv vidner 5 Mos.

4, 7.: **Hvilket er saa stort et Folk, som Gud holder sig nær til, som Herren vor Gud til os, saatidt vi kalde paa ham?** — er det ikke forfærdeligt, siger jeg, at alle disse, som vare udgangne af Ægypten, og have seet Guds herlige Undere baade paa sig selv og paa sine Fiender, dog faldt og syndede saa grueligen! Thi det var ikke ved ringe, menneskelig Skrøbelighed og Svaghed, som ogsaa findes hos de Hellige og Troende, men ved forsætlig Foragt for og Ulydighed mod Gud, idet de i Vantro forhærdede og forstokkede sig, at de førte saadan skrækkelig Straf over sig, at de tilsidst maatte gaa tilgrunde.

Han opregner imidlertid nogle Stykker og Synder, hvormed de have fortjent Guds Vrede og viser dermed, hvorledes de ere faldne fra Troen og have sat sig op imod Guds Ord. **Først** siger han i Almindelighed, at **Gud ikke havde Behag i de Fleste af dem.** Det var den store Hob og navnlig de Fornemste, Fyrsterne og de Øverste i Menigheden, store og fortræffelige Mænd, som bleve holdte for de Bedste og Helligste, og som ogsaa selv havde udrettet store Ting. Af disse faldt Mange tilbage og bleve Hyklere, som smykkede sig med Guds Navn, Embede og Aand. Saaledes gjorde Korah med sin Bande, som udgjorde to hundrede og halvtredsindstyve Mænd, Fyrster i Menigheden, 4 Mos. 16. Disse vilde have ligesaa god Ret til Præstedømmet og Regimentet som Moses og Aron, og det med stort Skin og Dristighed, at Ingen kunde være Dommer her uden Gud alene; derfor maatte han ogsaa bevise sig som den, der ikke havde Behag i denne Korah og hans Hob (hvilket de dog roste sig af), saaat Jorden opslugte dem Alle levende, og en stor Hob af de Andre, som holdt med dem og knurrede for deres Skyld, blev fortæret af Ilden ꝛc.

Dernæst gaar han videre og nævner de Laster, hvorfor dette Folk blev straffet og slaget af Gud i Ørkenen. Saaledes for det Første, **at de havde Lyst til det Onde,** idet de strax i det andet Aar efter Udgangen, da de allerede vare komne til det forjættede Land, forglemte de Velgjerninger og Undere, som Gud havde bevist dem, bleve kjede deraf og begjærede at komme tilbage til Ægypten, paadet de alene maatte kunne sidde ved sine Kjødgryder, samt knurrede mod Gud og Moses. Derfor maatte Gud ogsaa slaa til og standse denne Begjærlighed og Knurren, idet Ild fra Himmelen fortærede en Deel af Folket, og en stor Mængde af de Andre bleve slagne med store Plager, førend de endnu havde fortæret Kjødet; derfor blev ogsaa det samme Sted kaldet Begjærligheds Grave, 4 Mos. 11.

Det var den Løn, som de fik for sin Lyst, en Lyst, som St. Paulus her med Rette kalder en Lyst til det Onde; thi det er visseligen intet Andet end at have Lyst til Guds Vrede og gruelige Straf, naar man bliver glemsom, utaknemmelig og kjed af Guds Naade og Velgjerninger og tragter efter noget Nyt. Af saadan Lyst bliver ogsaa nu Verden fuld; thi den store Hob er kjed og mæt af Evangeliet og det især, fordi det ikke vil bringe Kjødet Fordeel, Magt, Rigdom, Vellyst ꝛc. Derfor begjærer den nu igjen det forrige, gamle Væsen under Pavedømmet, hvorunder den dog var høiligen besværet og ikke mindre plaget end Israels Folk i Ægypten. Men tilsidst vil den vel ogsaa skrækkeligen og grueligen komme til at betale for denne sin Lyst til det Onde, siden den saa ivrigen tragter derefter.

For det **Tredie** komme nu først de rette, store Knuder. Den Første er Afguderi, saaledes som han siger: **Bliver ei heller Afgudsdyrkere som nogle af dem** ꝛc. Disse have ikke blot simple, ringe Folk, men ogsaa de Bedste og Fornemste, som styrede de Andre. Thi hvor disse gaa foran, der følger ogsaa Hoben efter og følger deres Exempel. Ja, endog Aron, Mose Broder,

Ypperstepræsten, blev overdøvet af dem, saaat han gav efter for dem og støbte dem en Guldkalv, medens Moses tøvede paa Bjerget, 2 Mos. 32. Ja, man maa vel forundre sig over, at saadanne høie og fortræffelige Folk, som saa rigeligen havde hørt Guds Ord og seet hans Undergjerninger, at de dog saasnart skulde henfalde til Afguderi og falsk Gudstjeneste, som om de vare Hedninger og ikke havde noget Guds Ord, ja, at der ikke var Nogen, som satte sig derimod og søgte at forhindre det. Langt mindre forunderligt er det, at den blinde Verden altid ligger i Afguderi.

Men saaledes gaar det, naar man ikke agter Guds Ord; da optænker og skaber den menneskelige Viisdom sig en egen Gudstjeneste og har sit Velbehag i den og holder den for en kostelig Ting, omendskjønt Saadant i Guds Ord bliver strengeligen forbudt og er Gud en Vederstyggelighed. Thi den menneskelige Fornuft mener, at den kan lege med guddommelige Ting efter eget Godtthykke; og hvad den finder Behag i, det skal ogsaa behage Gud. Og for at opretholde og forsvare saadant Afguderi smykker den sig ogsaa med Guds Ord, som maa lade sig dreie og vende derefter, saaat man faar en skjøn Skikkelse og Farve paa sit Afguderi, som om det slet ikke stred mod Guds Ord. Saaledes har ogsaa Pavedømmet smykket og farvet alle sine Vederstyggeligheder, saasom Messen, Munkevæsenet og Helgendyrkelsen. Og Verden søger nu atter at farve og besmykke saadant Afguderi, forat det ogsaa skal blive staaende ved Siden af Guds Ord ꝛc.

Saaledes gjør ogsaa her Ypperstepræsten Aron, idet han giver Folket en Guldkalv, som skulde være et Billede og Tegn paa deres Offer og Gudsdyrkelse, og bygger et Alter og lader udraabe en Høitid for den Herre, som havde udført dem af Ægypten. Dette skulde da hedde, at de i stor Andagt og i en ret og god Mening tjente den rette Gud med sit Offer (som betegnedes ved Kalven), paadet at de ogsaa kunde have en skjøn og vel indrettet Gudstjeneste.

Deraf fulgte nu det, som Texten 2 Mos. 32, 6, og St. Paulus her siger: **Da de havde forrettet sine Offre og Gudstjeneste, satte Folket sig ned at æde og at drikke og stod op at lege.** Det er, de bleve nu glade og vel tilmode, troede at Alt var godt og vel, siden de havde holdt saadan Gudstjeneste, og gaa nu hen og gjøre, hvad de lyste, som om Gud ikke kunde vredes paa dem, og ville altsaa være ganske frie, ubundne og ustraffede af Guds Ord og leve efter sit eget Behag, saaledes som Skriften siger paa det samme Sted v. 25., at Aron havde gjort dem frie.

Saaledes gjør Afguderiet altid. Det vil ikke være Synd, men indbilder sig at fortjene Naaden, roser sig af Guds Folks Frihed og gaar dog hen uden Omvendelse, er sikker og tryg, ja lever endog i aabenbare Laster og mener, at Alt skal være forladt og forglemt af Gud for dets hellige Gudstjenestes Skyld. Paa samme Maade have hidtil Pavedømmets Præster smykket, ja forsvaret sit skjændige Horeri, Utugt og alle aabenbare Laster med Kirkens Navn og med den hellige Gudstjenestes Navn, som de i Messen ville forrette, og gjøre det endnu den Dag idag.

For det **Fjerde** siger han: **Lader os ei heller friste Christum, som og Nogle af dem fristede ham** ꝛc. Dette er ogsaa en svar og gruelig Synd, hvilket ogsaa dens forfærdelige Straf nokſom viser, 4 Mos. 21. Efterat de havde vanket om i Ørkenen i fyrgetyve Aar og Gud havde hjulpet dem igjennem og givet dem Seier over deres Fiender, saaat de nu atter vare nærved det forjættede Land, da blev Folket fortrædeligt og utaalmodigt paa Veien, fordi de skulde drage omkring de Edomiters Land, som ikke havde villet lade dem drage gjennem

sit Land. Og de begyndte at tale mod Gud og Moses, at han havde udført dem ꝛc. Og Gud sendte brændende Slanger blandt dem, hvoraf de bleve bidte, saaat en stor Mængde Mennesker omkom.

Denne **Talen mod Gud** kalder han her **at friste** ham, idet de nemlig i Vantro satte sig imod Guds Ord, og bespottede det, som om Gud og hans Ord slet ikke skulde gjælde Noget, fordi han ikke gjorde det saaledes for dem, som de vilde have det. Thi det hedder egentligen at friste Gud, at man ei alene ikke tror hans Ord, men ogsaa sætter sig op derimod og ikke vil lade det, han siger, være ret, men mestrer det med egen Viisdom og Godtthykke og saaledes trodser paa sig selv mod Gud, som St. Paulus siger 1 Cor. 10, 22.: **Ville vi opvække Herren til Nidkjærhed? Monne vi være stærkere end han.**

Saaledes gjorde ogsaa Jødefolket. Gud havde forjættet og tilsagt dem, at han vilde være deres Gud, være hos dem og hjælpe dem i al Nød; de skulde kun tro og forlade sig paa ham. Dette beviste han ogsaa dagligen i Gjerningen med herlige Undere og Velgjerninger. Men alligevel hjalp det ikke; saasnart det ikke gik saaledes, som de vilde og tænkte, eller det saa ud til lidt Nød og Mangel, saa begyndte de strax at skrige mod Moses, det er, mod det Embede og Ord, som han af Gud havde modtaget: **Hvorfor har du ført os op af Ægypten?** Som vilde de sige: Var det, som du foregiver, Guds Ord og Befaling, og vilde han virkelig gjøre saa store Ting iblandt os, saa lod han os ikke saaledes lide Nød. Kort sagt, hvad Gud end gjorde mod dem, saa maatte det ikke være hans Ord eller Gjerning; enten skulde han gjennem Moses gjøre, hvad de foresloge ham, eller saa var han ikke Gud.

Saaledes gjorde de strax i Begyndelsen. Da de vare komne ud af Ægypten ind i Ørkenen og nu havde seet, hvor underligen Gud havde opholdt dem i det røde Hav og forløst dem fra deres Fiender, og de derhos havde faaet Brød og Kjød, saa begyndte de at knurre og trætte med Moses og Aron, fordi de havde ført dem ud i Ørkenen, hvor de intet Vand fandt, spottede og sagde: **Monne Herren være iblandt os eller ei?** 2 Mos. 17, 7. Se, dette var at **friste** Gud, saaledes som ogsaa Texten kalder det. Det er, de havde Guds Ord og Undere saa rigeligen og vilde dog ikke tro, med mindre han gjorde, som de vilde ꝛc.

Paa denne Viis bleve de ved at modsige og friste Gud, saalænge de vare i Ørkenen, indtil det fyrgetyvende Aar, saaledes som Gud selv siger til Moses 4 Mos. 14, 22: **Dette Folk har nu fristet mig ti Gange, og ikke hørt paa min Røst.** Dette skete strax i det andet Aar, efterat de vare uddragne; men nu, da de efter saa lang Tids Forløb vel burde være blevne ydmygede, og den nye Slægt havde seet, hvor underligen Gud havde beskjærmet den i hele fyrgetyve Aar, saaat den ikke var omkommet med de Andre og nu havde ført den hen til Landet, nu begyndte de paany at modsige med stor Utaalmodighed og Bitterhed: Hvorfor har du ført os ud af Ægypten, at vi skulle dø i denne Ørken? ꝛc. De vilde atter gjerne sige: Du taler meget om, at du har Guds Befaling, og du har lovet os store Ting; men hvor smukt fører du os ind i Landet, naar vi endnu maa drage videre omkring og Allesammen dø i Ørkenen ꝛc.

Her skal man nu mærke, at St. Paulus om denne deres Fristelse siger, **at de have fristet Christum,** for dermed at vise, hvorledes netop den samme Person, Guds evige Søn, fra Begyndelsen af har været hos sin Kirke og iblandt det Folk, som fra de første Fædre havde faaet Forjættelsen om ham, at han skulde blive Menneske, og altsaa have troet ligesom vi, saaledes som St. Paulus ogsaa ovenfor i Begyndelsen har

sagt, **at Christus var den Klippe, som fulgte dem.**

Derfor giver han hermed at forstaa, at denne Fristelse og Modsigelse egentligen er skeet mod Christi Tro eller Forjættelsen om ham, saaat Mosés har maattet høre af dem saadan Tale: Ja, du snakker vel om en Messias, som selv er Gud, og som er hos os og gaar foran os, som har aabenbaret sig for Fædrene og forjættes os, at han selv vil lade sig føde af vort Kjød og Blod for at forløse os og hjælpe al Verden, samt derfor har antaget os til sit Folk og vil bringe os ind i Landet. Ja, hvor er han? Hvor smukt hjælper han os? Skal det være vor Gud, som i hele fyrgetyve Aar lader os vanke om i Ørkenen, indtil vi dø og fordærves Allesammen?

At dette har været deres Synd og Bespottelse, se vi ogsaa deraf, at Moses sidenefter under den gruelige Straf, da de bleve bidte af brændende Slanger og døde, ifølge Guds Befaling opreiste en Kobberslange til et Tegn, forat Hver, som saa paa den, skulde blive helbredet ꝛc. Thi i dette Tegn afbilder han Christus for dem, som skulle blive et Offer, hvorved de, som havde syndet, skulde blive hjulpne; paadet at de skulle vide, at, ligesom de dermed havde fortjent Guds Vrede og Straf, at de havde forhaanet ham, saaledes var der ikke noget andet Middel, hvorved de igjen kunde frelses fra saadan Vrede og Fordømmelse, end at de igjen begyndte at tro paa Christus ꝛc.

Det **sidste** Stykke er næsten ligt det forrige og hedder **at knurre mod Gud**, det er, af Vantro og Tvivl paa Guds Ord at gaa irette med Gud og i Vrede og Utaalmodighed negte at adlyde ham, naar det ikke gaar efter Kjøds og Blods Villie, og da strax at sige, at Gud hader og vil ikke hjælpe ꝛc. Dette gjorde Jøderne ofte og næsten uden Afladelse, saaat Moses ikke kunde stille dem tilfreds; og skjønt de bestandig bleve haardt straffede og slagne, saaat de billigen burde have vogtet sig derfor, saa bleve de tvertimod, jo længere, desto værre.

Med denne Beretning vil nu St. Paulus have alle dem advarede, som rose sig af at være Christne og Guds Folk, saaledes som vi videre faa at høre, og han vil have dette Exempel vel indprentet, paadet at Enhver maa tage det til Hjerte, saaat han bliver ved i Gudsfrygt og vogter sig for Sikkerhed. Thi med saadanne gruelige Straffe giver jo Gud Verden skrækkeligt nok tilkjende, at han ikke saaledes som Verden og Kjødet indbilde sig, vil taale eller se igjennem Fingre med, at man under hans Navn og Berømmelse vil foragte eller mestre hans Ord og i formastelig Tillid til egen Viisdom, Hellighed og Guds Gaver følge sit eget Godtykke og sin egen Kløgt og Lyster, og derunder falskeligen trøste sig med saadanne Tanker: Gud kan jo ikke vredes paa dig, du, som er saa fortræffelig en Mand, saa høit udmærket og æret af ham fremfor Andre ꝛc.

Thi her har du hørt, at han ikke skaanede hele det Folk, som var uddraget af Ægypten, ei heller de mange fortræffelige, store Mænd, som vare iblandt dem, ja ikke engang Christi Slægt i Juda Stamme, men straffede endog grueligst de store Fyrster og de Fornemste i den præstelige og de øvrige Slægter. Og blandt disse havde han dog gjort saamange store og herlige Undere, ikke alene forløst dem legemligen ved Moses, men ogsaa aandeligen døbt og helliget dem ved sit Embede, skjænket dem Christus, som talede med dem, ledsagede, forsvarede og hjalp dem og omgikkes dem saa venligt som en Fader sine Børn. Trods alt dette hjemsøger og dræber han dem saa grueligt, fordi de vilde misbruge hans Naade og ikke bære Troens Frugter, men bleve hovmodige deraf og pukkede paa, at de vare Guds Folk, Abrahams Børn, omskaarne, og at Christus var dem alene lovet; derfor, mente

de, kunde de ikke gaa glip af Guds Rige og Naade.

Er nu saadan forfærdelig og gruelig Dom og Straf gaaet over disse store og fortræffelige Mænd, saa lader os ikke siger St. Paulus, være stolte og indbildske, vi, som ikke paa langt nær ere dem lige og nu i denne Verdens sidste Tid ikke længer kunne blive dem lige i Hensende til de ypperlige Gaver og store, herlige Mirakler. Men lader os speile os i dem og lade deres Exempel være os en Advarsel, saaat vi betænke, at om vi rose os af Christus, Syndernes Forladelse og Guds Naade, saa maa vi ogsaa se til at blive derved og ikke igjen miste, hvad vi have annammet, og saaledes falde i Guds Straf og Fordømmelse. Thi vi ere endnu ikke komne igjennem, have endnu ikke vundet bid, hvor vi skulle, men ere endnu paa Veien og maa saaledes ideligen holde ved i den begyndte Kamp mod alle Farer og Hindringer, som tilstøde os.

Forløsningen er vel begyndt, men endnu ikke fuldendt i os. Ud af Ægypten er du vel kommen og gaaet gjennem det røde Hav, det er, du er ved Christi Daab friet fra Djævelens Magt og oversat i Guds Rige; men du er endnu ikke gjennem Ørkenen kommen ind i det forjættede Land og kan endnu underveis falde, saaat du bliver slagen og mister din Forløsning.

Paa Guds Side ligger sandeligen ikke Feilen; thi han har allerede givet os sit Ord, Sakrament, Naade, Aand og Gaver og Alt, hvad vi behøve, og vil ogsaa fremdeles hjælpe os, kun at vi ikke falde fra og støde Naaden fra os ved Vantro, Utaknemmelighed, Ulydighed og Foragt for hans Ord ꝛc. Thi Christus siger ikke: Hvo, som **begynder**, men: **hvo, som bliver bestandig indtil Enden, skal blive salig**, Matth. 24, 13. Dette er det nu, som Apostelen her siger videre:

Men alle disse Ting skete dem som Forbilleder; men det er skrevet os til Advarsel, til hvilke de sidste Tider ere komne.

Naar du læser eller hører denne Historie og dette Exempel, hvorledes det jødiske Folk saa grueligen blev straffet i Ørkenen, saa tænk ikke, at det er en død Historie, som nu ikke længer angaar Nogen. Thi det er ikke skrevet for dem, som nu ere døde, men for os, som leve, paadet vi skulle tage det til Hjerte og anse det som et evigt Exempel, fremstillet for den hele Kirke. Thi Guds Verk og Regimente i sin Kirke er eet og det samme fra Verdens Begyndelse indtil Enden, ligesom Guds Folk eller Kirke er een og den samme til alle Tider. Og denne Historie er ikke alene et Billede af Kirken til alle Tider, men ogsaa selv et stort Stykke og det næsten det fornemste Stykke af den. Den viser os, hvorledes det stedse forholder sig med Kirken paa Jorden, at den nemlig altid uden menneskelig Magt og Hjælp bliver regjeret og opholdt af Gud paa underfuld Maade, under mange Slags Anfegtelse, Forargelse, Lidelse og Svaghed, og ikke er eller bliver i noget stadigt, fast og ordnet Regimente efter menneskelig Viisdom, i hvilket Alt hænger sammen og gaar sin jævne Gang, men den kastes og adspredes hid og did og svækkes ogsaa i sig selv ved mange Slags Forvirring og Straf, idet den største og fornemste Deel, som fører Kirkens Navn og Ansеelse, falder fra og anretter saadan Ulykke, at Gud ikke kan skaane, men nødes til at sende saa svare og gruelige Straffedomme gjennem Partier og anden Forstyrrelse, saaat kun den mindste Hob forbliver retskaffen.

Saafremt nu Saadant er vederfaret hint Folk, som Gud først udvalgte til sit Folk, og hos hvem han gjorde saa store og aabenbare Undere, hvis Lige ikke senere

er skeet, hvad Bedre skulle eller tør vi da vente? Ja, hvor langt større er ikke Faren for os, og hvormeget mere Grund have ikke vi til at se os vel for og vogte os, at det ikke gaar os ligesaa og endnu langt værre? Derom paaminder os St. Paulus selv, naar han siger: **Det er skrevet os til Advarsel, til hvilke de sidste Tider ere komne** ꝛc. Det er: Vi leve nu i den sidste og værste Tid, som bringer med sig langt større Farer og langt grueligere Straffe. Thi det er i Skriften forud forkyndt og af Christus og Apostlerne forudsagt, at der skal komme vanskelige og forfærdelige Tider, hvori der skal ske et stort Affald fra den rette Lære og en skrækkelig Forvirring i Kirken, saaledes som det ogsaa desværre er tydeligt, at begge Dele altfor grueligen ere gaaede i Opfyldelse gjennem saameget Kjætteri og endeligen gjennem Mahometh og Pavedømmet.

Velan, denne sidste Tid begyndte allerede, medens Apostlerne levede; thi efter Christi Himmelfart ere vi Christne det sidste Stykke af Verden og den tilovers blevne lille Hob, som tilhøre Himmelen? Og vi Hedninger, som leve midt iblandt den store utallige Hob af den ugudelige og onde Slægt i den vide Verden, maa ogsaa have det langt værre end Jøderne; thi de levede alle under Moseloven og Guds Ord, i skjøn og udvortes Tugt og i eet og samme ordnede Regimente. Men vi ere komne i Verden, just da den gaar paa Afgrundens Rand og er som allerværst, medens dog den store Hob allermest roser sig af at være Christne, saaledes som Erfaringen viser; thi vi vide, hvor høit og fortræffeligt Paven har berømmet sin Kirke, som om der udenfor den ingen Christne vare paa Jorden, og som om al Verden var skyldig at anse ham for Kirkens øverste Hoved paa Jorden ꝛc.

Og det er jo sandt, at Alle, som ere under ham, ere døbte til Christus, ere kaldte til Guds Rige og have Sakramentet og Christi Navn. Men hvad gjøre de Andet, end at de under dette herlige Navn og Berømmelse undertrykke Christi Ord og Rige og nu mere end tusinde Aar have forvirret Kirken og forfulgt den paa det Grueligste indtil denne Dag? Derhos ere ogsaa paa den anden Side de store Lande og Kongeriger, som ogsaa have villet være Christne og dog ikke givet Agt paa Troen og den rette Lære blevne straffede og herjede af Tyrkerne og isteden opfyldte med den skjændige Mahometh's stinkende Ureenhed.

Det er vel en stor og skrækkelig Straf, og det kunde synes, som om det ikke kunde være nogen skrækkeligere Plage end den, som overgik det jødiske Folk i Ørkenen; men dog var der endnu kun legemlige Straffedomme, og ihvorvel en saa stor Hob iblandt dem formedelst sin Vantro og Foragt for Gud hjemfaldt den evige Fordømmelse, saa beholdt dog de Øvrige ved Moses Guds Ord og den rette Kirke. Men denne den sidste Tids Straf er langt grueligere, idet Gud lader den rene Lære borttages og sender kraftige Vildfarelser, paadet at de skulle tro Løgnen og evindeligen gaa fortabte, de, som ikke have annammet Sandhedens Kjærlighed, 2 Thess. 2, 9 flgg. Saaledes ere vi desværre hidtil betalte og altfor grueligen straffede; og dersom vi ikke ere taknemmelige for den Naade, som Gud har givet os ved sit Ord, som den sidste Gnist af det Lys, der nu vil udslukkes, saa ville vi komme til at undgjælde endnu haardere.

Derfor, hvo som tykkes at staa, se til, at han ikke falder.

Det er den Slutning og Sum, som saadanne Exempler skulle lære os, og en Prædiken mod de sikkre Aander. Af disse fandtes der hos Corinthierne Mange, som roste sig af at være de høie Apostlers Disciple og af at have annammet den Hellig-

aand, stiftede derhos Sekter og vilde, at Alt, hvad de gjorde, skulde være ret gjort. Til Saadanne siger han: Nei, kjære Broder, vær ikke altfor vis og sikker paa, at du staar; thi naar du mener at staa allerfasteſt, saa er du vel dit Fald nærmest og kunde falde saaledes, at du ikke mere kunde reise dig. Hine i Ørkenen vare jo saa ypperlige Folk, havde begyndt meget godt og udrettet store Ting og faldt dog saa grueligen og gik tilgrunde.

Derfor se dig for og lad ikke Djævelen bedrage dig. Her behøves vel, at man er opmærksom; du har et Kjød at drages med, som desuden strider mod Aanden, og Djævelen til Fiende, samt allevegne Fare og Nød hos dig selv. Vogt dig derfor, at du ikke atter miſter, hvad du har modtaget; thi du har kun begyndt og endnu ikke naaet Enden. Derfor maa du her se dig om, kjæmpe og være vaagen, saaat du, som Paulus siger Phil. 2, 12., **med Frygt og Bæven arbeider paa din egen Saliggjørelse.**

Eder er ingen Fristelse paakommen, uden menneskelig; men Gud er trofast, som skal ikke lade Eder fristes over Eders Formue.

Jeg maa dog ikke forskrække Eder formeget, vil han sige, men ogsaa give Eder nogen Trøst. Thi I have hidtil endnu ikke havt høiere Anfegtelser end af Kjød og Blod og af Eder selv indbyrdes, idet den Ene foragter og foruretter den Anden, og der findes Horeri og anden Forargelse iblandt Eder. Dette er vel ikke godt og smukt; derfor maa I se til at forbedre Eder, paadet at det ikke skal blive værre med Eder. Thi skulde Djævelen selv ret angribe Eder med falsk Lære og falske Aander og med høie aandelige Anfegtelser, saasom med at friste Gud, saaledes som hine og ogsaa mange af de Hellige (og iblandt dem Petrus og Andre), saa ville I ikke kunne bestaa; thi I ere endnu for svage og unge, uforsøgte Christne. Takker derfor Gud, at han endnu gjør det saa med Eder, at I kunne taale det, og tilskikker Eder det, som tjener Eder bedst, og derfor ved sit Ord formaner Eder til at se Eder for, paadet I ikke skulle falde i større Fristelse!

Niende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luk. 16, 1—9.

Men han sagde og til sine Disciple: Der var et rigt Menneske, som havde en Huusholder, og denne blev beført for ham som den, derødte hans Gods. Og ham kaldte ham og sagde til ham: hvi hører jeg dette om dig? Gjør Regnskab for din Huusholdning; thi du kan ikke længere forestaa Huset. Men Huusholderen sagde ved sig selv: hvad skal jeg gjøre, efterdi min Herre tager Huusholdningen fra mig? Jeg formaar ikke at grave, jeg skammer mig ved at trygle. Jeg veed, hvad jeg vil gjøre, at de kunne tage mig i deres Huse, naar jeg bliver sat af fra Huusholdningen. Og han fremkaldte Enhver af sin Herres Skyldnere og sagde til den Første: hvormeget er du min Herre skyldig. Men denne sagde: hundrede Fade Olie. Og han sagde til ham: tag dit Brev og sæt dig strax ned og skriv halvtredsfindstyve. Derefter sagde han til en

Anden: men du, hvormeget er du skyldig? Men denne sagde: hundrede Maader Hvede. Og han sagde til ham: tag dit Brev og skriv firsindstyve. Og Herren prisede den uretfærdige Husholder, at han gjorde snildeligen; thi denne Verdens Børn ere klogere end Lysets Børn i deres Slægt. Og jeg siger Eder: gjører Eder Venner ved den urette Mammon, at naar I skilles herfra, de skulle annamme Eder i de evige Boliger.

Dette Evangelium er, om det betragtes med den blotte Fornuft og uden Aand, et for Pavedømmets Præster og Munke velkomment Evangelium, tjenligt til at understøtte deres Gjerrighed og egne Gjerninger. Thi naar Christus siger: **Gjører Eder Venner med den urette Mammon, at naar I skilles herfra, de skulle annamme Eder i de evige Boliger**, saa tvinge de ud af dette Sprog tre Stykker, som stride mod vor Lære om Troen. For det Første have vi nemlig lært, at Troen alene retfærdiggjør og hjælper fra Synden; for det Andet, at alle gode Gjerninger skulle gjøres mod Næsten af fri Kjærlighed og uden Hensyn til Belønning; for det Tredie, at vi ikke skulle fortrøste os til Helgeners eller Andres Fortjeneste. Imod det Første synes det at stride, hvad Herren her siger: Gjører Eder Venner med den urette Mammon, som om Gjerningerne skulde gjøre os til deres Venner, som før vare vore Uvenner. Men det Andet synes at staa i Strid, som han siger: at de skulle annmme Eder i de evige Boliger, som om vi skulde gjøre Gjerningerne for at gavne os selv og for vor egen Skyld. Imod det Tredie synes det at stride, at han siger, at Vennerne skulle annamme os i de evige Boliger, som om vi burde tjene Helgenerne for Himmelens Skyld og forlade os paa dem. Herpaa maa vi nu for de Svages Skyld svare:

I.

At alene Troen gjør os fromme og til Guds Venner.

Den Grundvold maa man uden al Vaklen lade staa fast, at Troen uden alle Gjerninger, uden al Fortjeneste forliger Menneskene med Gud og gjør dem fromme, saaledes som St. Paulus siger Rom. 3, 28.: **Derfor slutte vi, at Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen, uden Lovens Gjerninger**; og Rom 4, 9.: **Troen blev regnet Abraham til Retfærdighed**; ligesaa Rom. 5, 1.: **Retfærdiggjorte ved Troen have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum**; ligesaa Rom. 10. 10.: **Med Hjertet tror man til Retfærdighed.** Disse og mange flere lignende Sprog maa man holde fast og urokkeligen forlade sig derpaa, at det er Troen alene, uden nogetsomhelst Tillæg af Gjerninger, hvem Syndernes Forladelse og Retfærdiggjørelsen tilegnes.

Tag for dig den Lignelse, som Christus fremsætter Matth. 7. 17.: **Saaledes bærer hvert godt Træ gode Frugter; men et raadden Træ bærer onde Frugter.** Der seer du, at det ikke er Frugterne, som gjøre Træet godt, men at Træet uden alle Frugter og før alle Frugter maa være godt eller blive gjort godt, førend det bærer Frugter, saaledes som han ogsaa siger Matth. 12, 33 flg.: **Lader enten Træet være godt, saa er der og god Frugt derpaa; eller lade Træet være raadden, saa er der og raadden Frugt derpaa; thi Træet kjendes paa Frugten. I Ogleunger! hvorledes kunne I tale Godt, I, som ere onde.**

Det staar altsaa fast, at Mennesket uden og før alle gode Gjerninger maa være fromt, saaat det jo er klart, hvor umuligt det er, at det skulde blive fromt ved Gjerningerne,

om det ikke forud er fromt, førend det gjør de gode Gjerninger. Thi Christus staar fast derpaa, naar han siger: Hvorledes kunne I tale Godt, I, som ere onde? Altsaa ogsaa: Hvorledes kunne I gjøre Godt, I, som ere onde?

Heraf følger altsaa med Nødvendighed, at Noget, som er større og kosteligere end alle gode Gjerninger, maa være tilstede, hvorved Menneskет bliver fromt og godt, førend det kan gjøre noget Godt, paa samme Maade, som det legemligen maa være sundt, førend det kan arbeide og udrette et friskt Menneskes Gjerning. Denne store og kostelige Ting er det ædle Guds Ord, som i Evangeliet prædiker og tilbyder os Guds Naade i Christus. Hvo som hører og tror det, han bliver derved from og retfærdig; derfor hedder det ogsaa et Livets Ord, et Naadens Ord, et Forsoningens Ord. Men den, som ikke hører eller tror det, han kan ikke ad nogensomhelst anden Vei blive from. Saaledes siger St. Paulus Ap. Gj. 15, 9., **at Gud renser Hjerterne ved Troen;** thi den Art og Beskaffenhed, Ordet har, den Art og Beskaffenhed faar ogsaa det Hjerte, som tror paa det og holder sig til det. Nu er Ordet levende, retfærdigt, sandt, rent og godt; derfor bliver ogsaa det Hjerte, som holder sig dertil, levende, retfærdigt, sandt, reent og godt.

Men hvad skulle vi da nu sige til de Sprog, som drive saa strengt paa Gjerningerne? Saasom, naar Herren her siger: **Gjører Eder Venner ved den urette Mammon**; ligesaa Matth. 25, 42: **Jeg var hungrig, og I gav mig ikke at æde** ꝛc, og mange flere lignende Sprog, der Allesammen lyde, som om vi maatte blive fromme ved Gjerninger. Herpaa bør vi svare saaledes:

Der gives Nogle, som, naar de høre eller læse Evangeliet, og hvad man siger om Troen, strax gaa ind derpaa, men ved Tro ikkun forstaa det, de selv tænke. Nu tænke de ikke videre, end at Troen er en Ting, som det staar i deres egen Magt at have eller ikke have, ligesom en anden naturlig, menneskelig Gjerning; naar de derfor i sine Hjerter bringe en Tanke istand, som siger: Sandelig, Læren er ret, og jeg tror, at det er saa, saa mene de strax, at Troen er der. Naar de da se og mærke paa sig selv og paa Andre, at der ikke sker nogen Forandring, og at Gjerningerne ikke følge efter, men at de blive i det forrige gamle Væsen, saa tænke de, at Troen er ikke nok, der maa noget mere og Større til. Se, paa den Maade komme de til den Slutning: Ak, Troen udretter det ikke alene. Hvorfor? Jo, sige de, der er jo dog saa Mange, som tro, og dog gjøre de ikke Mere end før, ere heller ikke anderledes sindede end før. Disse ere de, som Judas i sit Brev v. 8 kalder **Drømmere,** som bedrage sig med sine egne Drømme. Thi hvad ere disse deres Tanker, som de kalde Tro, Andet end en Drøm, et Drømmebillede af Troen, som de selv af egen Kraft, uden Guds Naade have gjort sig i sine Hjerter? Med disse bliver det siden værre, end det var før; thi det gaar dem, som Herren siger Matth. 9, 17, at naar man lader ny Vin i gamle Læderflasker, saa fordærves Flaskerne; det er, de høre Guds Ord og fatte det ikke: derfor fordærves de og blive værre end før.

Men den rette Tro, som vi tale om, lader sig ikke gjøre af vore Tanker, men den er heel og holden Guds Gjerning i os, uden nogen vor Medvirken, saaledes som St. Paulus siger Rom. 5, 15: Det er Guds Naade og Gave ved det ene Menneske, Jesus Christus. Derfor er den ogsaa en saare mægtig, kraftig og virksom Ting, som strax fornyer Menneskет, føder det paany og giver det et aldeles nyt Liv og Væsen, saaat det er umuligt, at det ikke uden Afladelse, skulde gjøre det Gode. Thi ligesaa naturligt som det er, at Træet bærer Frug-

ter, ligesaa naturligt følge ogsaa gode Gjerninger paa Troen; og ligesaalidt som man behøver at befale Træet at bære Frugt, ligesaalidt **er der sat nogen Lov for den Retfærdige**, som St. Paulus siger 1 Tim 1, 9. Han behøver heller ikke at nødes og drives til at gjøre Godt, men han gjør det af sig selv, frivilligt og utvungen, ligesom han uden noget Bud, af sig selv sover, spiser, drikker, klæder sig, seer, hører, taler, gaar og staar.

Den, som nu ikke har en saadan Tro, han er en unyttig Svadser, som vel kan snakke om Tro og Gjerninger, men veed ikke selv, hvad han siger, eller hvorledes det har sig med dem; thi han har ikke modtaget nogen af dem og driver altsaa et falskt Spil og udtyder Skriften, hvor den taler om Troen og Gjerningerne, om sin Drøm og sine falske Tanker, som kun ere et Menneskeverk, medens Skriften tilskriver baade Troen og de gode Gjerninger ikke vor Kraft, men Gud alene.

Men er det ikke et forvendt og blindt Folk? De lære, at vi af os selv ikke kunne gjøre nogen god Gjerning, og dog gaa de hen og tiltro sig, af sig selv at kunne gjøre det allerhøieste Guds Verk, og det af sine falske Tanker og Indbildninger. Derfor har jeg sagt, at vi ikke skulle stole paa os selv, men bede Gud om Troen, saaledes som Apostlerne gjorde Luc. 17, 5. Have vi den, saa behøve vi intet Mere; thi den bringer den Helligaand med sig, og han lærer os da ikke alene alle Ting, men virker det ogsaa kraftigen i os og fører os ogsaa gjennem Døden og Helvede til Himmelen.

Men for at komme tilbage til vort forrige Svar, saa mærk nu, at Skriften for saadanne Drømmeres og deres opdigtede Troes Skyld indeholder saadanne Sprog om Gjerningerne; altsaa ikke forat man skal blive from ved Gjerninger, men forat man ved dem udvortes maa kunne bevise og gjøre Forskjel mellem den falske og den rette Tro. Thi hvor Troen er retskaffen, der gjør den, hvad Godt er; gjør den det ikke, saa er det visseligen en Drøm og falsk Indbildning om Troen. Derfor, ligesom Frugten paa Træet ikke gjør Træet godt, men dog beviser og bevidner, at Træet er godt, saaledes som Christus siger Luc. 6, 44.: **Ethvert Træ kjendes paa sin Frugt**, saaledes skulle vi ogsaa kjende Troen paa dens Frugter.

Heraf seer du nu, at der er en stor Forskjel mellem at være from og at erkjendes som from, eller at blive from og at bevise sin Fromhed. Troen gjør from, men Gjerningerne bevise Troen og Fromheden. Skriften bruger altsaa den Maade at tale paa, som er almindelig blandt Menneskene, saasom naar en Fader siger til sin Søn: Gaa hen og vær barmhjertig, god og venlig mod den eller den Fattige. Dermed byder han ham ikke at vorde barmhjertig, god eller venlig, men, efterdi han allerede er god og barmhjertig, saa vil han, at han ogsaa skal vise og bevise det udvortes i Gjerningen, paadet han ogsaa maa lade den Godhed, som er i ham, blive bekjendt for og komme Andre tilgode.

Paa denne Maade skal du forstaa alle Skriftens Sprog om Gjerningerne, saaledes nemlig, at Gud hermed vil, at vi skulle lade den ved Troen annammede Fromhed bryde frem, bevise sig og blive Andre til Gavn, paadet at den falske Tro maa blive erkjendt og udryddet. Thi Gud giver Ingen sin Naade til den Ende, at den skal ligge stille og ingen Nytte gjøre, men at den skal aagre og, idet den bliver erkjendt og træder frem for Dagen, lokke alle Mennesker til Gud, saaledes som Christus siger Matth. 5, 16.: **Lader saa Eders Lys skinne for Menneskene, at de se Eders gode Gjerninger og ære Eders Fader, som er i Himlene**; ellers var den jo som en forborgen Skat og en hemmelig Viisdom, og hvortil kunne de tjene mig? Ja, derved bliver Fromheden ikke alene bekjendt for Andre, men ogsaa selv forvisset om, at den er retskaffen;

thi hvor ikke gode Gjerninger følge, der kan Menneſket ikke vide, om det tror ret, ja, det kan være vis paa, at dets Tro er en Drøm og ikke retſkaffen. Saaledes blev Abraham vis paa ſin Tro og Gudsfrygt, da han offrede ſin Søn, ſaaledes ſom ogſaa Gud ſiger til ham gjennem Engelen: **Nu kjender jeg,** det er, nu er det aabenbart, **at du frygter Gud og haver ikke ſparet din Søn, den eneſte, for mig,** 1 Moſ. 22, 12.

Saa bliv nu faſt derved, at Menneſket indvortes, i Aanden og for Gud, bliver retfærdig ved Troen alene, uden alle Gjerninger; men udvortes og aabenbart for Menneſkene og for ſig ſelv bliver det retfærdig ved Gjerningerne, det er, det bliver for Andre bekjendt og ſelv forviſſet om, at det indvortes er i Sandhed troende og fromt. Saaledes kunde du altſaa kalde det Ene en aabenbar eller udvortes Retfærdiggjørelſe, og det Andet en indvortes Retfærdiggjørelſe, dog ſaaledes, at den aabenbare Retfærdiggjørelſe kun er en Frugt, Følge og Beviisning af Retfærdigheden i Hjertet, ſaaat Menneſket ved den ikke bliver retfærdigt for Gud, men forud for den maa være retfærdigt for ham; ligeſom du kan kalde Træets Frugt Træets aabenbare Godhed, ſom følger af og beviſer dets indvortes, naturlige Godhed; det mener St. Jacob, naar han ſiger: **Troen er død uden Gjerninger,** Jac. 2, 26.; det er, efterdi Gjerningerne ikke følge, ſaa er det et viſt Tegn paa, at der ingen Tro er, men kun en død Tanke og Drøm, ſom de falſkeligen kalde Tro.

Saaledes forſtaa vi nu Chriſti Ord: **Gjører Eder Venner ved den urette Mammon,** det er, beviſer Eders Tro aabenbart ved at give og meddele, paadet I maa vinde Eder Venner, ſaaat de Fattige af Eders aabenbare Gjerninger kunne vidne om, at I have en retfkaffen Tro. Thi den blotte udvortes Given i og for ſig ſelv kunde aldrig ſkaffe Venner, naar den ikke fremgaar af Troen, efterdi Chriſtus Matth. 6, 2. forkaſter Phariſæernes Almiſſer, fordi de dermed ikke ſkaffede ſig Venner, efterdi deres Hjerte var falſkt. Nu bliver intet Hjerte retfærdigt uden Troen, ſaaat ogſaa Naturen nøder os til at bekjende, at ingen Gjerning gjør from, men at Hjertet forud maa være fromt og godt.

II.

At alle Gjerninger ſkulle og maa ſke for Intet, og at ingen egen Fordeel derved maa ſøges.

Det er det, Chriſtus vil, naar han ſiger Matth. 10, 8.: **I have annammet det for Intet, giver det for Intet.** Thi ligeſom Chriſtus med alle ſine Gjerninger ikke har fortjent Himmelen for ſig ſelv, thi den var hans allerede forud, men dermed har tjent os og ikke ſeet paa eller ſøgt ſit Eget, men alene diſſe to Ting, vort Gavn og Guds, ſin Faders, Ære, ſaaledes ſkulle ogſaa vi med alle gode Gjerninger ikke ſøge hverken vor timelige eller evige Fordeel, men Gud til Ære, frivilligt og for Intet tjene vor Næſte. Det mener St. Paulus, naar han ſiger Phil. 2, 5 flgg.: **Det ſamme Sindelag være i Eder, ſom og var i Chriſto Jeſu, hvilken, der han var i Guds Skikkelſe, ikke holdt det for et Rov at være Gud lig; men han forringede ſig ſelv, idet han tog en Tjeners Skikkelſe paa og blev Menneſker lig; og da han fandtes i Skikkelſe ſom et Menneſke, fornedrede han ſig ſelv, ſaa han blev lydig indtil Døden, ja Korſets Død.** Det er, for ſig ſelv havde han Nok ſom den, der havde al Guddommens Fylde; dog tjente han os og er bleven vor Tjener.

Aarſagen er denne: Efterdi Troen gjør retfærdig og udſletter Synden for Gud, ſaa giver den ogſaa Liv og Salighed. Saaledes vilde det jo være en Skam og Skjændſel for Troen, om Nogen vilde leve eller gjøre

Noget for dermed at erholde det, som Troen allerede har og bringer med sig, ligesom Christus vilde have forsmædet sig selv, om han havde villet gjøre det Gode for dermed at blive Guds Søn og en Herre over alle Ting, hvilket han allerede forud var. Nu gjør jo Troen os til Guds Børn, saaledes som Johannes siger Cap. 1, 12.: **Han har givet dem Magt at blive Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn. Men ere de Børn, saa ere de ogsaa Arvinger,** saaledes som St. Paulus slutter Rom. 8, 17. Hvorledes kunne vi da gjøre Noget for at vinde den Arv, som vi allerede ved Troen eie?

Hvad ville vi da nu sige til de Sprog, som driver paa et godt Levnet for den evige Løns Skyld, saaledes som dette: **Gjører Eder Venner ved den urette Mammon;** og Matth. 19. 17.: **Vil du indgaa til Livet, da hold Budene;** ligesaa Matth. 6, 20.: **Samler Eder Liggendefæ i Himmelen?** Da ville vi sige, at de, som ikke kjende Troen, tale og tænke paa samme Maade om Lønnen, som om Gjerningerne; thi de mene, at det her gaar til paa menneskelig Viis, saaat de maa fortjene Himmerige med sine Gjerninger. Saadant er ogsaa Drømme og falske Tanker. Om dem siger Malachias Cap. 1, 10.: **Hvo er end iblandt Eder, som vil tillukke mig en Dør for Intet?** De ere saadanne Tjenere, egennyttige Leiesvende og Daglønnere, som modtage sin Løn her paa Jorden, ligesom Pharisæerne med sin Beden og Fasten, som Christus siger Matth. 6, 2.

Men saaledes forholder det sig med den evige Løn: Ligesom Gjerningerne naturligen følge paa Troen, som ovenfor sagt, saaat det ikke er nødvendigt at paabyde dem, men Troen ikke kan Andet end gjøre dem, selv om den ingen Befaling fik dertil, saaat man derpaa kan kjende den falske og den rette Tro, saaledes følger naturligen og uden al Søgen den evige Løn paa den rette Tro, saaat det er umuligt, at den ikke skulde komme, selv om den ikke begjæres eller søges. Og dog bliver den omtalt og lovet, forat de falske og de rette Troende maa kjendes og Enhver vide, hvad der af sig selv følger paa et fromt Levnet.

Lader os her bruge en tydelig Lignelse: Se, Helvede og Døden er ogsaa lovet Synden og følge af sig selv paa Synden, uden at de søges; thi Ingen gjør det Onde i den Hensigt at blive fordømt, men han vil langt heller slippe Fordømmelsen. Men dog er den en uudeblivelig Følge, og det var heller ikke nødvendigt at forkynde det, thi det indfinder sig af sig selv; men derfor bliver det forkyndt, forat man kan vide, hvad der følger paa et ondt Levnet. Ligesom nu her paa det onde Levnet følger dets Løn, uden at den søges, saaledes følger ogsaa Lønnen paa det gode Levnet, uden at den eftertragtes. Naar du drikker god eller slet Viin, saa kjender du naturligen dens Smag, selv om du ikke drikker for Smagens Skyld.

Naar nu Christus siger: **Gjører Eder Venner, samler Eder Liggendefæ** ꝛc., saa seer du, at Meningen er denne: Gjør, hvad godt er, saa vil det følge af sig selv, uden din Søgen, at du faar Venner, finder Skatte i Himmelen og annammer Løn; men saaledes, at du i Enfoldighed lægger Vind paa det gode Levnet og ikke bekymrer dig om Lønnen, men har Nok deri, at du veed og er vis paa, at den følger, og lader Gud sørge derfor. Thi de, som se paa Lønnen, blive trøge og misfornøiede Arbeidere, som mere elske Lønnen end Arbeidet, ja hade Arbeidet. Men dermed hader man ogsaa Guds Villie, som har befalet Arbeidet, og et saadant Hjerte maa altsaa tilsidst blive kjed af Guds Bud og Villie.

III.

At ikke Helgenerne, men Gud alene annammer i de evige Boliger og giver Løn.

Det er jo saa klart, at der intet Beviis be-

høver. Thi hvorledes skulde Helgenerne kunne tage os ind i Himmelen, naar Enhver for sin egen Person behøver, at Gud alene tager ham ind i Himmelen? Ja, naar Enhver neppe har Nok for sig selv, saaledes som de kloge Jomfruers Exempel viser, som ikke vilde meddele de daarlige af sin Olie, Matth. 25, 9.; og St. Petrus siger 1 Pet. 4, 18.: **Den Retfærdige frelses neppeligen**; og Christus Joh. 3, 13.: **Ingen farer op til Himmelen uden den, som for ned af Himmelen, Menneskens Søn, som er i Himmelen.**

Hvad skulle vi da sige til disse Christi Ord: **Gjører Eder Venner, paadet de skulle annamme Eder i de evige Boliger?** Det ville vi sige: **Først**, at dette Sprog ikke taler om Helgenerne i Himmelen, men om de Fattige og Trængende her paa Jorden, som leve sammen med os. Som vilde han sige: Hvortil bygger du Kirker, skjænker dit Gods til Helgener og tjener min Moder, St. Petrus, Paulus og andre afdøde Helgener? De behøve hverken denne eller nogen anden din Tjeneste; de ere heller ikke dine Venner, men deres, som have levet samtidigt med dem og gjort dem Godt. Tag du dig af dine Venner, det er, de Fattige, som leve paa din Tid og sammen med dig, dine nærmeste Naboer, som behøve din Hjælp; dem skal du gjøre til Venner ved din Mammon.

For det **Andet** maa denne Annammelse i de evige Boliger ikke forstaaes saaledes, at Menneskene skulle gjøre det, men de skulle være Aarsag dertil, nemlig som Vidner om vor Tro, der har beviist sig og er udøvet paa dem, og for hvis Skyld Gud annammer os i de evige Boliger. Thi dette er Skriftens Maade al tale paa, saasom naar den siger: Synden fordømmer, Troen gjør salig, det er, Synden er Aarsag til, at Gud fordømmer, og Troen er Aarsag til, at han gjør salig. Saaledes pleier man ogsaa i daglig Tale at sige: Din Ondskab vil bringe dig Ulykke, det er, din Ondskab er din Ulykkes Fortjeneste og Aarsag. Paa samme Maade ville Vennerne annamme os i de evige Boliger, idet de formedelst vor paa dem beviste Tro ere en Aarsag og Foranledning til, at Gud skjænker os Himmelen. Dette være nok om disse tre Stykker,

Dernæst maa vi ogsaa for desto bedre at kunne forstaa dette Evangelium svare paa tre Spørgsmaal, nemlig hvad Mammon er, hvorfor den kaldes den urette Mammon, og hvorledes Christus kan befale os at efterligne den uretfærdige Husholder som dog søger sin Fordeel med sin Herres Skade, hvilket jo aabenbart er Uret og Synd?

Paa det **Første** svares, at Mammon er et hebraisk Ord og betyder saa Meget som Rigdom eller timeligt Gods, nemlig det, som man har tilovers i sin Stand, og hvormed man kan være Andre til Nytte, uden at skade sig selv. Thi hamon betyder Mængde eller stor Hob; deraf kommer Mahamon eller Mammon, det er, en Mængde af Gods eller Rigdom.

For det **Andet** hedder det **den urette Mammon**, ikke fordi det er erhvervet med Uret eller Aager; thi med uretfærdigt Gods kan man ikke gjøre nogen god Gjerning, men bør give det tilbage, saaledes som Esaias siger Cap. 61, 8.: **Jeg er Herren, som elsker Ret, som hader Rov i Brændoffer**; og Salomon siger Ordspr. 3, 27.: **Giv Almisse af det, som dit er.** Men derfor hedder det den urette Mammon, fordi det bruges paa en uret Maade. Paa samme Maade siger St. Paulus Eph. 5, 16., at **Dagene ere onde,** endog Gud har skabt dem, og de saaledes ere gode; men derfor ere de onde fordi onde Mennesker gjøre en daarlig Brug af dem og paa dem begaa mange Synder, forarge og bringe Sjælene i Fare. Saaledes er ogsaa Rigdommen uret, fordi Menneskene bruge den ilde og til det, som Uret er; thi vi se, at hvor der er Rigdom, der bliver man ogsaa

modig; der fører man Krig, der lyver man, der hykler man, der gjør man sin Næste alt Ondt, paadet man maa erhverve sig Gods, beholde og forøge det og skaffe sig de Riges Venskab.

Men i Særdeleshed er det for Gud en uret Mammon af den Grund, at man ikke tjener sin Næste dermed; thi naar min Næste er trængende, og jeg ikke giver ham, skjønt jeg har Raad dertil, saa forholder jeg ham med Uret, hvad ham tilkommer, efterdi jeg nemlig er skyldig at give ham efter den naturlige Lov: **Alt det, som I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder det gjører I og mod dem**, Matth. 7, 12.; og Christus siger Matth. 5, 42.: **Giv den, som beder dig**; og St. Johannes siger 1 Joh. 3, 17.: **Den som haver Verdens Gods og seer sin Broder lide Mangel og lukker sit Hjerte for ham, hvorledes bliver Guds Kjærlighed i ham?** Denne Uret, som klæber ved Mammon, se kun faa Mennesker, thi det er noget Aandeligt, og den klæber ogsaa ved det Gods, som er erhvervet paa den allerredeligste Maade; deraf blive de ogsaa bedragne, saaat de mene, at de ikke gjøre Nogen Uret, saalænge de ikke gjøre det paa en grov og udvortes Maade, ved at røve, stjæle og aagre.

For det **Tredie** have Mange bekymret sig og grublet meget over, hvem den uretfærdige Huusholder kan være, efterdi Christus saaledes roser ham? Men her svare vi kort og enfoldigt, at Christus ikke fremstiller os Huusholderen som et Exempel i Hensende til hans Utroskab, men i Hensende til hans Viisdom eller Klogskab, idet han midt under sin Uredelighed saa viseligen skaffer sig selv Fordel. Paa samme Maade kunde jeg, naar jeg vilde opmuntre En til at vaage, bede og studere, sige til ham: Se, Mordere og Tyve vaage om Natten for at kunne røve og stjæle; hvorfor vil da ikke du vaage for at bede og studere? Her roser jeg ikke Morderne og Tyvene for deres Uretfærdigheds Skyld, men den Viisdom, som de brugte for at udføre sin Ondskab. Ligeledes, naar jeg siger: En utugtig Kvinde smykker sig med Guld og Sølv for at behage de unge Karle; hvorfor vil du da ikke aandeligen smykke dig i Troen, paadet du maa behage Christus? Her roser jeg jo ikke Skjøgen, men den Flid, som hun anvender i sit onde Øiemed.

Paa denne Maade sammenligner ogsaa St. Paulus Adam og Christus og siger, at Adam var et Billede paa Christus, Rom. 5, 14., skjønt vi dog af Adam have idel Synd og af Christus idel Naade, hvilke Ting ere hinanden uendeligt modsatte. Men Ligheden og Billedet ligger i Afkommet eller Fødselen, ikke i deres Dyd eller Udyd, saaat ligesom Adam er en Fader til alle Syndere, saaledes er Christus ogsaa en Fader til alle Retfærdige, og ligesom alle Syndere komme af een Adam, saaledes komme alle Retfærdige af een Christus. Saaledes er ogsaa her den uretfærdige Huusholder fremstillet som Exempel for os alene med Hensyn til hans Klogskab, idet han saa vel-passer sin Fordeel, paadet at vi paa den rette Maade skulle sørge saaledes for vore Sjæle, som han med Uret sørgede for sit Legeme og Liv. Hermed ville vi nu lade det bero og bede Gud om hans Naade.

Tiende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Cor. 12, 1—11.

Men om de aandelige Gaver, Brødre! vil jeg ikke, at I skulle være uvidende. I vide, at I vare Hedninger og hendroges til de stumme Afguder, alt som man drog Eder. Derfor kundgjør jeg Eder, at Ingen, som taler ved Guds Aand, siger Jesum at være en forbandet Ting; og Ingen kan kalde Jesum Herre uden ved den Helligaand. Der er vel Forskjel paa Naadegaver, men Aanden er den samme; og der er Forskjel paa Tjenester, men Herren er den Samme; og der er Forskjel paa kraftige Gjerninger, men Gud er den Samme, som kraftigen virker Alt i Alle. Men Aandens Aabenbarelse gives Enhver til det, som er nyttigt. Thi En gives Viisdoms Tale formedelst Aanden, men en Anden Kundskabs Tale ved den samme Aand; men en Anden Tro ved den samme Aand; men en Anden Naadegaver til at helbrede ved den samme Aand; men en Anden Kraft til Undergjerninger, men en Anden Propheti, men en Anden at bedømme Aander, men en Anden adskillige Tungemaal, men en Anden at udlægge Tungemaal. Men alt dette virker kraftigen den ene og samme Aand, som uddeler til Enhver i Besynderlighed, efterson han vil.

Denne Epistel taler om saadanne aandelige Ting, som mest angaa Prædikeembedet og dem, som forestaa Kirken. Disse formaner St. Paulus, hvorledes Enhver i sit Embede skal bruge de Gaver, han har, til de Andres Gavn og lade dem tjene til Kirkens Enighed og Opbyggelse. Thi det er den lede Forargelse, som seer sørgeligst ud i Christenheden, at den ikke bliver uden Splittelser og Partivæsen. Derover stødes nu Mange, især de Viseste og Bedste i Verden, og raabe: Ja, var Læren ret, saa forbleve de vel enige; men nu hade, bide og æde de hverandre indbyrdes. Thi omendskjøndt Verden bærer sin egen store Bjælke i Øiet, saa kan den dog ikke lade Skjæven i vort Øie udømt, men smykker sig dermed, som om den selv var reen og skjøn.

Nu, vi kunne ikke hindre det; **der maa og være Partier iblandt Eder,** siger St. Paulus 1 Cor. 11, 19., **at de Retskafne iblandt Eder kunne blive aabenbare.** Hvor Guds Ord er, der maa Djævelen altid ved sine Partier bygge sin Kro og sit Skjøgehuus ved Siden af Guds Tempel eller Kirke. Det gjorde han første Gang i Paradiis og siden i Adams Huus, da denne alene selv Fjerde havde stiftet en Kirke; saaledes har han siden altid gjort, og saaledes vil han vel ogsaa fortsætte. Hvo, som nu vil forarges herover og, hvor han seer Saadant, strax vil dømme, at der er ingen Kirke, han vil tilsidst gaa glip baade af Kirken og Christus; thi saa reen vil du aldrig finde nogen Kirke, at Alle lære, tro og leve ganske eendrægtigt, uden nogen Splidagtighed.

Dette vederfores ogsaa St. Paulus med den skjønne, berømte Kirke i Landet Achaia i Staden Corinth, som han selv havde plantet, og hvor han havde lært i to Aar; men strax efter, da han var borte, begyndte de at blive uenige angaaende sine Prædikanter og at hænge sig ved Personer, den Ene ved Paulus, den Anden ved Petrus eller Apollo ꝛc. Disse havde vel lært ret og eendrægtigt; men fordi den Ene maaske havde flere eller andre Gaver end den Anden, kunde tale bedre eller var mere anseet med Hensyn til sin Person, saa var der strax Nogle, som vilde slutte sig til ham

alene. Og om der iblandt dem, som vare Kirkens Prædikanter, var En, som maaske havde en særegen Gave eller Embede, saa vilde han være større og bedre end de Andre. Deraf maatte da følge Uenighed og Tvedragt, Had, Trætte og Avind, hvorved stor Skade og Forvirring paaføres Kirken.

Derfor maa man her, saameget som det paa nogen Maade er muligt, afværge saadan Ulykke, ihvorvel man ikke aldeles kan forhindre eller udrydde den. Thi dersom man slet ikke vilde forhindre den, saa vilde Djævelen faa Overhaand og udstrø idel Tvedragt. Men staar man ham imod, saa giver Gud Naade og Velsignelse, saaat der dog følger nogen Frugt eller Bedring deraf. Og om man end Intet kunde udrette, saa skulle dog de troe Prædikanter ikke tie stille, saafremt de ikke ville være dovne Leiesvende, som fly for Ulven, Joh. 10, 12.

Saaledes gjør nu ogsaa St. Paulus i denne Text. Han begynder at prædike om de aandelige Gaver og formaner dem, hvorledes de dermed skulle forholde sig. Thi jo større og skjønnere saadanne Gaver ere, desto tilbøieligere er Kjød og Blod til Partivæsen og til at søge sin egen Ære. Naar En forstaar Skriften vel og kan udlægge den eller gjøre Undere ꝛc., saa faar han strax store Tanker om sig selv og mener, at Enhver bør ære ham, søger at drage Hoben til sig alene og vil ikke lade Nogen gjælde ved Siden af sig, og søger altsaa at gjøre en Adskillelse eller Ulighed i Læren, som om han selv bragte noget Bedre, end de Andre have lært, saaat de imod ham maa være Intet eller dog ganske ubetydelige.

Saaledes er det ogsaa gaaet i disse Tider og gaar det endnu med vort Evangelium; saasnart det ved Guds Naade igjen var bragt frem for Lyset, og Folk retteligen vare underviste og komne til Endrægtighed, da kunde Djævelen ikke holde sig rolig, men maatte opvække sine skjændige Partier og egensindige Hoveder, som ogsaa vilde have den Berømmelse, at de vare ypperlige Folk, havde stor Aand, kunde prædike, skrive og udlægge Skriften bedre end Andre (efterdi de havde lært en Smule af os) og foregave, at det vel var Noget, at vort Evangelium havde begyndt og Læren var bleven en Smule renset, men det var endnu ikke nok, man maatte tage Sagen alvorligere fat og komme langt høiere ꝛc. Og dog kunde de med sin Lære ikke lægge nogen anden Grund, saaledes som St. Paulus siger 1 Cor. 3, 11., eller lære nogen anden Christus, end Evangeliet lærer; men netop derved, at de foregive at lære noget Høiere og Bedre, hindre og fordreie de paany den rette Lære, saaat de ikke kunne siges at bygge videre, men snarere at oprykke og forstyrre Grundvolden og igjen føre Folk i Vildfarelse og Blindhed. Derfor begynder nu St. Paulus denne Formaning saaledes:

I vide, at I vare Hedninger og hendroges til de stumme Afguder, alt som man drog Eder.

Hermed foreholder han dem, hvad de før have været, inden de bleve Kristne, paadet de skulle tænke tilbage og komme ihu, at de ikke af sig selv eller for sin egen Værdigheds og Fortjenestes Skyld have faaet saadanne Gaver, og hvad de ellers have, og derfor ikke hovmode sig eller ligge i Strid og Splid med hverandre eller foregive at ville lære eller stifte noget Andet eller Bedre i Kirken. Derhos giver han hermed ogsaa dem et Hug, som vilde forarge sig over, at de Kristne selv vare blevne indbyrdes uenige.

Kjære, tænker dog Allesammen tilbage, vil han sige; hvad have I været, før I kom til Christus? Idel blinde Hedninger, som ingen Kundskab havde om Gud, men lode Eder forføre. saasnart man kun

nævnte Eder en Gud. Hele Eders Væsen var ikke Andet end en forvirret Gudsdyrkelse, idet Enhver, hvorhen han end vendte sig, maatte have en særegen Gud, ja endog Barnet i Vuggen, naar det endnu laa ved Moderens Bryst. Saaledes fortæller Augustin, at alene Staden Rom havde mer end firehundrede Guder, og at der derhos for alle Guder i Verden var bygget en Kirke, som endnu staar og i Fortiden hed Pantheon.

Hvor man førte Eder hen, did løbe I, der bad og offrede I og hængte Eders Hjerte ved idel stumme Afguder, som hverken kunde lære, raade, trøste, give eller hjælpe Eder. Og af alt dette havde I ikke Andet, end at I vare et blindt, elendigt, jammerligt, forvirret Folk, kunde ikke værge Eder for nogen Vildfarelse, men lode Eder sønderrives af Alle, som en elendig Hob adspredte Faar af Ulvene.

Men nu ere I fra saadant mangfoldigt Afguderi førte til een eneste sand Gudsdyrkelse og oplyste ved Ordet; derhos have I i Christus annammet saadanne herlige og store Gaver, Forstand paa Skriften, mangeslags Tungemaal og Undergjerninger, som Verden ikke har eller kan frembringe. Heraf kan man tydeligen se, at I have den rette, sande Gud, der ikke, som de stumme Afguder, lader Eder uden Ordet fare vild efter Eders egne Tanker, men som en levende Gud taler med Eder, saaat I vide, hvad I skulle vente Eder af ham, og aabenbart og synligt virker hos Eder.

Derfor skulle I ikke atter paa hedensk Viis skille Eder ad indbyrdes, saaledes som I se i det store Babylon denne Verdens Forvirring og Splittelse, hvor Ingen holder sammen, men den Ene løber til denne den Anden til hin Afgud, og Enhver vil være den bedste. Men efterdi I vide, at I Alle have een sand Gud og Guds Ord, skulle I ogsaa holde sammen i een Tro og eet Sind og ikke lade der være Skilsmisse iblandt Eder, som om I havde mangeslags Gud, Tro, Daab, Aand og Salighed.

Naar han siger: **I hendroges til de stumme Afguder, alt som man drog Eder**, saa gaar han med disse Ord især nær ind paa dem, som i indbildt Klogskab med Næsviished dømme de Christnes Skrøbeligheder, og tillige de andre partisyge Hoveder, som strax dømme og laste baade Kirkens Lære og Liv, fordi de endnu se enkelte Skrøbeligheder eller ogsaa Spaltning og Ulighed indenfor den, endog de ved Siden deraf tydeligen se, at den har det rene Guds Ord, Christi Erkjendelse, et stort Lys og Forstand om Guds Villie og Naade, en ret Samvittighedens Trøst i al Nød og derhos aabenbare Gjerninger af den Helligaand, med hvilke Ting saadanne utidige, selvgjorte kloge Hoveder vilde være aldeles ubekjendte, dersom de ikke havde seet og hørt dem hos de Christnes lille Hob, som have Guds Ord og den Helligaands Gaver.

Thi disse have jo ogsaa, og det vistnok mere end Andre, været saadanne Folk, som have ladet sig føre didhen, hvor man drog dem, og holdt det for kosteligt, Alt hvad man har lært dem og prædiket for dem om, hvorledes man skal tjene Gud, og have saaledes ikke været Andet end idel stumme Afgudsdyrkere, som ikke have havt noget Guds Ord eller Vidnesbyrd om sin Tro eller Gjerning; men saaledes som Enhver har optænkt i sit eget Hoved eller som det af Menneskene er anseet for godt, saaledes har han troet og levet. Heller ikke har Nogen kunnet lære noget Vist og Bestandigt, hvorved et Hjerte havde kunnet blive tilfreds, og hvori det kunde finde en Støtte, men de ere bestandig løbne fra det Ene til det Andet, saasnart Nogen er kommet med noget Nyt, som han har udgivet for en Gudstjeneste og god Lærdom ꝛc.

Saaledes har Verden fra Begyndelsen af altid havt idel stumme Afguder og saa

utallige og mangeslags Gudsdyrkelser, optænkte og indrettede af Mennesker, hvorved man har tilbedet saamange Guder, gjort Billeder af dem og beviist dem guddommelig Ære, skjønt de aldrig have været til, indtil de ogsaa have tilbedet de blotte Navne paa alskens Ulykke og Sygdom og tilsidst endog Utøi, ja, endog Hvidløg og Rødder. Og dog, naar de nu Alle have drevet saadanne Afguderier, som de have holdt for stor Hellighed, og Enhver har offret til sin Afgud, saa har Ingen af dem nogensinde kunnet vide eller sige, om han var bønhørt eller vilde faa Hjælp; thi der var intet Ord eller Vidnesbyrd om Guds Villie eller Gjerning, men idel forfængelige Drømme af den menneskelige Indbildning, som selv havde opdigtet og gjort sig saadanne Guder.

Hvad have vi hidtil gjort under Pavedømmet, paadet vi skulle gribe i vor egen Barm? Hvorledes have ikke ogsaa vi ladet os føre, hvorhen man kun viste os med Guds Ord og Helgenernes Navne? Jeg har ogsaa selv været en from Munk og Præst, hver Dag holdt Messe og deri tilbedet St. Barbara, Anna, Christopher og andre Helgener, flere, end der staar i Almanaken, om hvilke dog ingen vidste, hvem de have været. Thi jeg vidste Intet om Christus, og hvad jeg skulde fortrøste mig til og vente hos ham, men frygtede for ham som for Djævelen selv, som den, der ikke vilde være min Frelser, men kun en streng Dommer. Og hvor megen skammelig Løben og Valfarten var der ikke til de rette døde Guder af Træ og Steen, til Marias og Helgenernes Billeder, ligesaa til Gravene og de Dødes Been, som man kaldte en Helligdom? Og Altsammen var det idel aabenbart Bedrageri, opgigtet af uforskammede Sjelmer; men dog stadfæstede Paven og Biskopperne Saadant og skjænkede Aflad dertil. Ligeledes hvormange nye Helgener, Broderskaber, Maria-Rosenkrandse, Maria-Psaltere og Krøniker 2c. opdigte ikke Munkene dagligen. Summa: Alt, hvad enhver Munk have drømt, det maatte være en særegen Gudstjeneste, og Ingen spurgte efter, om det havde endog blot eet eneste Guds Ord for sig. Og naar vi havde gjort Alt, vidste vi ikke, om det behagede Gud eller ei. Hvad var det Andet end istedetfor den levende Gud at tilbede idel stumme Afguder, som ikke kunne tale med os og ikke give nogen vis Forstand eller Trøst, men lade Menneskene ligge i evig Tvivl og fordærves.

En saadan død og stum Gud have, Gud være lovet, ikke vi, siger St. Paulus, ville heller ikke have nogen saadan; men vi have en Gud, som taler og lever og giver os sit visse Ord, saaat vi vide, hvorledes han er sindet mod os, og hvad vi skulle vente os af ham, nemlig, at vi ved Troen paa Christus have Syndernes Forladelse og ere hans kjære Børn, og til Kjendetegn herpaa have hans Daab og Sakrament, samt den Helligaands Embede og Gaver, hvorved han virker i vore Hjerter. Ligesaa vide vi, at vor Gjerning og vort Liv i denne Christi Tro behage ham, og at han vil bønhøre og hjælpe os, naar vi for ham klage vor Nød og Svaghed og paakalde ham.

Hvor saadan Forstand og Tro er i Hjerterne, der vil vel ogsaa Enigheden forblive, og der vil visseligen Ingen lade sig hendrage til de stumme Afguders mangeslags Lærdomme. Men hvor der er Uenighed, Sekter og Splittelser, der er det et vist Tegn paa, at de, som bevirke saadan Spaltning, enten ikke agte eller ikke ret forstaa den visse og rette Lære og derfor ogsaa ere skikkede til at lade sig **omdrive af ethvert Lærdoms Veir**, som St. Paulus siger Eph. 4, 14.; saaledes som det ogsaa visseligen gaar disse kloge Hoveder, som fordømme Kirken og dens Lære, fordi Nogle afstedkommer Spaltninger indenfor den.

Thi hermed vise de netop, at de selv ikke have den rette, endrægtige og visse

Lære og ikke heller kunne opvise nogen anden; de ville ikke se, at andetsteds, hvor denne Lære ikke er, der herskер idel Blindhed og Forvirring med saamange Slags Vildfarelser og Sekter, hvoraf Ingen er enig med den Anden, og Enhver vil være bedre end den Anden.

Saaledes har der jo hidtil under Paven og hans Gud Djævelen været saamange Partier af Munke og Helgener, hvoraf intet har været enigt med det andet, men ethvert har havt sin egen Skik og Vei og villet være helligere end de andre; og dog har Paven bekræftet dem alle og skjænket stor Aflad til saadanne Parti-Broderskaber. Jeg vil ikke tale om, hvad Uenighed der ellers allevegne har været i Pavedømmet, i Stifter, Kirkesogne og mellem disse og Klostrene, hvor de uafladeligen havde kjævlet med hverandre, bidt og kloret hverandre. Og anderledes kan det heller ikke gaa, naar man sætter Helligheд og Gudsdyrkelse i saadanne udvortes, selvopdigtede Gjerninger og Skikke, og Ethvert skal være det ene Rette, og Enhver finder størst Behag i sit Eget; der kan man jo aldrig blive enig om, hvad der er det Rette og det Bedste ꝛc.

Fra disse mangfoldige Slags Splittelse og Afgudsdyrkelse ere I nu forløste, siger St. Paulus, og vide, at I have det rette Guds Ord og Troen, tilbede een Gud og Herre, have den samme Naade, Aand og Salighed, saaat I ikke behøve at søge eller vælge andre Midler og Veie som nødvendige til Salighed, saasom at bære hvide eller graae Kapper, ikke æde eller røre ved dette eller hint, ligesom heller ikke nogen Ulighed i de mangeslags udvortes Gjerninger, Personer, Embeder og Stænder forstyrrer Enigheden i Christus.

Derfor skulle I ogsaa nu være betænkte paa at forblive i denne Enighed og holde fast paa den. Thi nu bør I jo være blevne kloge af Eders Skade, saaat I herefter ere forsigtige og vogte Eder for, at I ikke igjen lade Eder føre bort fra saadan Enighed og Fasthed i Sind og Tro tilbage til Eders forrige Blindhed. Men dette vil ogsaa sandeligen vederfares Eder, saafremt I forglemme saadan Naade og med den Lærdom og de Gaver, som I have ved den Helligaand, søge Eders egen Ære og Berømmelse og foragte hverandre, som om I ikke havde een og samme, men mange Slags Gud, Christus og Aand ꝛc. Men han kan jo dog ikke være Andet end Een og den Samme med Alt, hvad han giver, og kan ikke give den Ene et andet eller bedre Evangelium, Daab ꝛc. end den Anden. Summa: Alt skal være i den ene Christus; ellers er der slet ingen Christus, Gud eller Helligaand, Naade eller Salighed, saaledes som nu følger:

Derfor kundgjør jeg Eder, at Ingen, som taler ved Guds Aand, siger Jesum at være en forbandet Ting; og Ingen kan kalde Jesum Herre uden ved den Helligaand.

Hvorfor ville I nu gjøre Spaltning og Ulighed i Kirkens Lære og Tro, som er grundet paa den ene Christus, og i hvilken I alle maa være Eet, saafremt I ellers ere rette Christne, og Alle tilhobe, Enhver med sin Gave, maa prise ham? Og hvo, som ikke holder ham for en Herre, han kan jo ikke have den Helligaand, endmindre den, som forbander ham. Thi dersom I ophæve Grunden, saa er Alt ophævet, og der er ingen Gud eller Aand mere, og Alt, hvad I foregive, lære eller gjøre, er Intet. Det maa I vide og rette Eder derefter. Eet af To maa skee: enten maa Christus annammes og troes, loves og prises som den eneste Herre, eller han maa forbandes. Her gives ingen Middelvei.

Derfor er det nu let at dømme om Enhver, som har et Embede i Christenheden, hvori han skal tale. Man behøver ikke at stifte Partier eller gabe hid og did

paa denne eller hin Person eller Gave, i Uvished om, hvem man skal sætte høiest; men paa denne Prædiken, som paa Hovedstykket, maa man se og høre, hvad og hvorledes han lærer og taler om Christus. Thi taler han af den Helligaand, saa maa han ikke forbande Christus, men love og prise ham. Og saafremt han gjør dette, saa vil han dermed visseligen ikke virke til noget Partivæsen eller Splittelse eller give Aarsag dertil. Men gjør han det ikke, saa kan du med Vished slutte, at han ikke er retskaffen eller taler af Guds Aand.

Hermed kuldkaster han altsaa Partiaandernes Berømmelse og Pukken paa deres Embede eller Gaver, som foregive, at de ere fulde af Aand, og at de ville lære Folket ret: det er Intet med St. Paulus og de Andre; man maa høre de andre høie Apostler og holde sig til deres Daab; fremdeles: man maa komme høiere i Aanden; det er ikke nok, at man ikke holder paa med Andet end Troen, Sakramenterne og det udvortes Prædikeembede ꝛc.

Velan, siger han, du maa berømme dig af Aanden, saameget du vil; det er dog vist, at hvo, som taler af Aanden, ikke vil forbande Jesus ꝛc. Det er: Berømmelsen af Aanden gjør Intet til Sagen, men derpaa maa man se, hvad du tror og lærer om denne Christus; thi du maa enten skjælde og forbande Jesus, eller prise ham og bekjende ham som din Herre. Befindes det nu, at din Lære og Prædiken ikke henviser til Christus, men kommer med noget Andet, og du alligevel hovmodigt roser dig af Aanden, saa har du allerede den Dom, at din Aand ikke er den sande Helligaand, men en falsk Løgnaand, som man ikke skal høre, men forbande ned til Helvedes Afgrund, saaledes som St. Paulus dømmer Gal. 1, 8.: **Dersom og vi, eller en Engel af Himmelen, prædike et andet Evangelium, han være en Forbandelse.** Thi det, som han her kalder **at sige Jesum at være en forbandet Ting,** skeer ikke alene derved, at man aabenbart bespotter og forbander Christi Navn eller Person, saaledes som de ugudelige Jøder og Hedninger gjorde; thi med Saadanne har St. Paulus Intet at skaffe, og Saadanne vilde nok ikke Corinthierne være. Men det skeer ogsaa, naar man iblandt de Christne roser sig af den Helligaand og dog ikke prædiker Christus retteligen som vor Saligheds Grund, men lader Saadant fare og henviser fra ham til noget Andet, som man foregiver at være af den Helligaand og langt nødvendigere og bedre end Evangeliets almindelige Lære.

Lad end Saadanne føre og berømme sig af Christi Navn, saa gjøre de dog i Grunden og i Virkeligheden ikke Andet end at fordømme, skjælde og forbande Christus. Thi naar man foragter hans Ord og Prædiken, og istedet kommer frem med andre Ting, hvorved man skal kunne faa den Helligaand og det evige Liv, eller som ikke ere mindre nyttige og nødvendige dertil, hvad er da det Andet end at bespotte og tilintetgjøre Christus, ja, som det hedder Hebr. 6, 6; 10, 29., **at korsfæste ham paany og træde Guds Søns Blod med Fødder?**

Christus forklarer selv den Helligaands Embede og Prædiken, hvad han skal lære og tale i Kirken, naar han Joh. 15, 26. siger: **Han skal vidne om mig,** og 16, 14.: **Han skal herliggjøre mig, thi han skal tage af mit.** En saadan enfoldig Tunge og Mund skal han have, at han ikke veed at prædike Andet end den ene Christus. Skal han vidne om Christus og forklare ham, saa maa han ikke fremføre andre Ting, hvorved han fordunkler ham og berøver ham hans Ære. Og hvo, som gjør det, han taler sandeligen ikke af den Helligaand, om han end har store Gaver, hedder Lærer, Biskop, Pave, Kirkeforsamling eller endog en Apostel og Engel af Himmelen. Saaledes gik det blandt Co-

rinthierne; de ophørte med at prædike Christus alene og henviste istedet til Apostlernes Personer og droge dem frem, Een Kephas, en Anden Apollo, en Tredie Paulus ꝛc.

Saaledes gjøre ogsaa vore Munke. Med Ord prise de vel høiligen Jesu Navn, ære og tilbede det, samt skjule sine løgnagtige Paafund og sit Afguderi derunder saasom naar de kalde Maria Jesu Moder og Anna hans Bedstemoder og prise dem for hans Skyld. Og dog have de just derved revet Hjerterne bort fra Christus og tilvendt Maria og Helgenerne den Ære, som tilkommer ham alene, og lært, at man skal paakalde dem som Midlere og Forbedere, som kunne beskjærme og bevare os mod Djævelen i vor Dødsstund ꝛc. Det er at sætte en stum Afgud i Christi Sted (thi ingen Helgen har jo talet Saadant; end mindre er det befalet i Guds Ord), og dermed at bespotte og forbande Christus.

Saadan Forbandelse af Christus øver Paven i hele sit Regimente, som han berømmer for at være den christne Kirke; derfor, siger han, have de i Sandhed ogsaa den Helligaand, og hvad de fastsætte og forordne, det maa man antage og holde. Derfra kan Ingen bringe dem. I Eet og Alt berømme de sig af Aanden, og dog gjøre de dermed intet Andet end at forbande, ikke blot Christi Person, men ogsaa hans Ord og Sakramenter, efterdi de aabenlyst fordømme og forkjætre Evangeliets Lære, at vi uden vor Fortjeneste alene i Christus have Syndernes Forladelse, og ligeledes Sakramentets Forvaltning efter Christi Befaling og Indstiftelse, samt herfor slaa Folk ihjel.

Med eet Ord, Paven har Intet at forbande i vor Lære uden Jesus Christus i hans Ord og Sakrament, som er dens Grund og Hovedstykke. Det samme gjælder andre Partier, saasom Gjendøberne og deres Lige; hvad gjøre de Andet end at skjænde og forhaane Christi Daab og Sakrament, dermed at de foregive, at det udvortes Sakrament og Ord Intet gavne Sjælene, Aanden alene maa gjøre det ꝛc.?

Herimod kan du atter, til din Troes Bestyrkelse, stille den Dom, at saadant Pavens eller Andres Parti ikke er Christi Kirke, saaledes som de rose sig, men Djævelens fordømte Parti. Thi den rette Kirke, som Christi fromme Brud, vil sandeligen ikke kunne forbande Christus eller forfølge hans Ord. Og skal Ingen her lade sig bevæge deraf, at man storligen roser sig af Christus, saaledes som ogsaa de falske Apostler gjorde, sigende, at de vare Christi rette Apostlers Disciple, og at Nogle af dem havde seet Christus selv. Thi Christus advarer os selv for Saadanne, naar han Matth. 24, 5, 24. siger: **Mange skulde komme i mit Navn og gjøre store Tegn** ꝛc.; ligesaa Matth. 7, 21.: **Ikke Enhver, som siger til mig: Herre! Herre! skal indgaa i Himmeriges Rige.**

Den samme Mening har ogsaa det andet Stykke, som St. Paulus siger: **Ingen kan kalde Jesum Herre uden ved den Helligaand.** **At kalde Jesum Herre** er at bekjende sig for hans Tjener og alene søge hans Ære, som den, der er sendt af ham og har hans Ord og Befaling. Thi han taler her fornemmeligen om det Embede, som prædiker om Christus og bringer hans Befaling. Hvor dette Embede øves og henviser til Christus som til Herren, der er visselig den Helligaands Prædiken, om end den, som forvalter Embedet, for sin Person ikke har den Helligaand; thi Embedet er umiddelbart den Helligaands. Og her gjælder intet Hykleri eller falskt Væsen, men du maa handle redeligt og oprigtigt, saafremt du vil være vis paa, at du er Christi Prædikant eller Apostel og fører hans Ord; det kan du ikke gjøre uden ved den Helligaand.

Ligemaade, at enhver Christen i sin

Gjerning eller Stand i Sandhed kalder Christus sin Herre, det er, med Vished slutter, at han tjener ham dermed, det kan heller ikke ske uden den Helligaand. Forsøg det, hvo som vil, ikkun een Dag fra Morgen til Aften, om han altid med Vished kan sige, at han, i hvad han foretager, er Guds og Christi Tjener. Spørg dit eget Hjerte, naar du holder eller hører en Prædiken, døber et Barn eller staar Fadder eller hjemme udretter din Stands eller dit Kalds Gjerning, om det har en saadan Tro, at det uden Tvivlen, ikke af Hykleri eller Vane, kan rose sig af og, om det var nødvendigt, dø paa, at du dermed tjener Christus og gjør ham til Behag (thi dette er Altsammen at kalde Christus Herre). Thi her skal du visseligen ofte mærke, at dit Hjerte tvivler og betages af Angst ved dette Spørgsmaal.

I Pavedømmet ere vi blevne ganske forhindrede heri, ja affkrækkede herfra ved deres fordømte Tvivlslære, saaat Ingen har kunnet eller turdet sige: Jeg veed, at jeg er en Christi Tjener, og at min Gjerning behager ham. Desuden ere vi efter Kjød og Blod altfor svage, til at vi kunne komme til saadan Berømmelse; derfor udfordres hertil den Helligaand. Thi Fornuften og vort eget Hjerte staa imod og raabe: Ak, jeg er altfor meget ond og uværdig; hvorledes skulde jeg være saa stolt og formastelig at rose mig af at være den Herres Jesu Christi Tjener? Ja, naar jeg var saa hellig som St. Petrus, Paulus ꝛc.

Jeg har ofte selv forundret mig over St. Ambrosius, at han har været saa dristig og i sine Breve pleiet at skrive sig en Jesu Christi Tjener; thi jeg meente, at vi burde Alle være saa frygtsomme, at Ingen uden alene Apostlerne selv maatte rose sig af Saadant. Nu maa vi jo Alle sige til Christus: Du er min Herre og jeg din Tjener; thi jeg tror paa dig og mener det oprigtigt med dig i dit Ord og Sakrament; uden dette vil han ikke erkjende os for sine Christne.

Det staar jo dog ogsaa i det første Bud: **Du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene,** Matth. 4, 10. Her fordrer han af os, under Fortabelse af det evige Liv, at vi skulle berømme ham som vor Herre og rette vort Levnet derhen, at vi kunne vide, at vi tjene ham deri. Derfor lærer ogsaa St. Petrus 1 Petr. 4, 11., at hvad der i Christenheden tales og gjøres, det skal tales og gjøres, ikke som vort Ord eg Gjerning, men saaledes, at det kommer fra ham og hedder Guds Ord og en saadan Gjerning, som skeer af den Formue, som Gud giver, paadet at han maa æres i alle Ting. Dette maa jo visseligen ske ved den Helligaand.

Derfor skiller dette Stykke mellem de rette og de falske Christne, Hyklere og Partiaanderne, som storligen rose sig af Aanden og sit guddommelige Embede ꝛc. Men at det er en tom Ros, fremgaar deraf, at de ikke blive ved den Prædiken, som priser Christus, men istedet lede hen til og forføre til andre Ting, ja fordømme og forfølge den rette Lære og Christi Tro, fremdeles deraf, at de ikke kunne have noget Vidnesbyrd eller gjøre Folk visse paa, at de selv eller de, som følge dem, tjene Christus. Om Saadanne hører du her St. Pauli ligefremme Udsagn og Dom, at de ingen Helligaand have, og hermed ere de allerede afsondrede fra den rette Kirke og de Christne. Derfor formaner han, at man skal vogte sig for dem, og vil føre de Christne, Allesammen til een Tro, under een Herre og Aand, og lærer nu, hvorledes man retteligen skal bruge de mange Slags Gaver i saadan Enighed, til Kirkens almindelige Tjeneste.

Der er vel Forskjel paa Naadegaver, men Aanden er den Samme ꝛc.

Tilsorn, da I vare Hedninger, da havde

I vel mange Slags Afgudstjeneste, Embeder og Aander; men det var idel Splittelse og derhos idel Vildfarelse og Blindhed. Nu have I derimod andre og mangehaande skjønne, guddommelige Gaver og Embeder, men de ere alle nøie forenede; de flyde alle, ikke af menneskelig Indbildning og Formue, men af den ene, sande Gud, hvis Kraft og Virkning de ere.

Endskjønt derfor saadanne Gaver, Embeder og Kræfter ere ulige, hos En saa, hos en Anden saa, mange eller faa, store eller smaa, saa skal man dog ikke derfor skille Aanden, Gud og Troen, ei heller stifte Partier, eller hylde denne eller hin Enkelte for hans Gavers Skyld og foragte de Andre. Thi de ere Allesammen fra een Gud, Herre og Aand og blive Alle givne i eet Øiemed, nemlig at bringe Menneskene til den ene Guds Erkjendelse og at opbygge Kirken i saadan Troens Enighed. Derfor skulle I ogsaa Allesammen med dem endrægtigen tjene Gud og Kirken. Dette er korteligen Summen af hele den følgende Text.

St. Paulus nævner tre forskjellige Stykker: **Der er vel Forskjel paa Naadegaver, men Aanden er den Samme, og der er Forskjel paa Tjenester, men Herren er den Samme; og der er Forskjel paa kraftige Gjerninger, men Gud er den Samme.** Hermed hentyder han uden Tvivl til Artikelen om Treenigheden eller om de tre Personer i det guddommelige Væsen, og viser, at baade Christus og den Helligaand er sand Gud og dog med Hensyn til Personerne forskjellige fra Faderen og fra hinanden indbyrdes, saaledes som han ogsaa siger 1 Cor. 8, 5 flg.: **Der er vel mange Guder og mange Herrer, men vi have een Gud, Faderen, af hvem alle Ting ere, og een Herre, Jesum Christum, ved hvem alle Ting ere** ꝛc.

Saaledes adskiller han ogsaa her de Tre: **een Gud, Herre og Aand,** og giver Enhver sin egen Gjerning, saaat Guds (Faderens) Person er een, af hvem, som af Udspringet og den første Person, alle kraftige Gjerninger komme; en anden Herrens, det er Christi, Guds Søns, fra hvem som fra Kirkens Hoved alle Tjenester eller Embeder udgaa; en anden Aandens, som virker og uddeler alle Gaver i Kirken; og dog ere disse Tre Alle af eet guddommeligt, almægtigt, evigt Væsen, saaat de med Hensyn til dette alle Tre hedde og i Sandhed ere Een, ligesom jo Gud ogsaa maa være eet eneste, udeleligt Væsen. Thi det bliver udsagt om Enhver i Besynderlighed, hvad der alene tilkommer den ene, guddommelige Majestæt. Thi ligesom den er sand Gud, af hvem alle kraftige Gjerninger ere, ikke alene hvad der skeer i Kirken, men ogsaa i al Skabningen, saaledes maa ogsaa den Herre, fra hvem alle Embeder ere, og ligesaa den Aand, som giver alle Gaver, være sand Gud; thi at give aandelige Embeder og aandelige Gaver, det staar ikke i nogen Skabnings Magt, formaar heller ikke Nogen uden Gud alene. Og dog er de Tre, Gud, Herre og Aand, ikke mangeslags Guder, men af eet og samme guddommelige Væsen; Herren er ingen anden Gud end Gud Fader, Aanden ingen anden end begge de Andre, Gud og Herren. Mien herom er andetsteds talt Mere.

Hvad Gaverne ere og hedde, siger han selv, saasom Viisdoms Tale, Kundskabs Tale, Propheti, at bedømme Aander, adskillige Tungemaal og deres Udlæggelse, særlig Troens Gaver, at gjøre Undergjerninger ꝛc. **Viisdoms Tale** er den Lære, som fører til Guds Erkjendelse og viser, hvad hans Villie, Raad og Mening er; den indbefatter i sig alle Artikler om, hvad man skal tro, hvorledes man bliver retfærdig for Gud ꝛc. Derom veed Verden slet Intet, og er dette Aandens fornemste og høieste Gave.

Kundskabs Tale er den Lære, som taler om de Christnes udvortes Liv og Væsen, hvorledes man nemlig deri skal forholde sig mod Enhver, saaat man bruger Læren ret, eftersom Tid, Person, Nødvendighed eller Nytte udkræver, og deri handle klogeligen baade mod Svage og Stærke, Frygtsomme og Stivsindede.

Propheti er den Gave, at man retteligen kan forklare og udlæggge Skriften og af den klarligen bevise Troens Lære og omstøde al falsk Lære; fremdeles ved den at formane, true, styrke og trøste Menneskene, vise den tilkommende Vrede, Straf og Hevn over de Vantro og Uhydige, og paa den anden Side den guddommelige Hjælp og Belønning for de Troende og Fromme, saaledes som Propheterne af Guds Ord, dets Lov og Forjættelser, have gjort.

St. Paulus taler her om saadanne Gaver, som ikke ere fælles for Alle, men blive givne Enkelte, og den Ene anderledes end den Anden, saaledes som han siger: **en Anden Tro, en Anden Kraft til Undergjerninger, en Anden Propheti** ꝛc. Derfor betegner **Tro** her ikke den almindelige Tro paa Christus, ved hvilken man bliver retfærdig for Gud og annamme Syndernes Forladelse; thi den maa være hos alle Christne om de end ikke have de særegne Gaver, som han her opregner; men ved Tro forstaar han her en særegen Dyd eller Kraft, som Aanden virker i Kirken, og som bestaar deri, at Nogle kunne gjøre store og ypperlige Ting i Kraft af et freidigt og for al Tvivl befriet Mod. Herom taler han ogsaa senere i dette Brev, Cap. 13, 2.: **Dersom jeg haver al Tro, saa at jeg kunde flytte Bjerge** ꝛc.

Thi dertil hører visselig en stor, stærk og fast Tro, som uden al Vaklen og Tvivl, uforsagt og med freidigt Mod gjør en særegen Gjerning i Christi Navn og Kraft; skjønt det vel er muligt, at en Saadan for sin Person ikke er ret omvendt eller har en ret Tro paa Syndernes Forladelse i Christus, men er en Hykler og falsk Helgen, saaledes som Christus siger Matth. 7, 22.: **Der skal Mange sige til mig paa hin Dag: Herre! Herre! have vi ikke propheteret ved dit Navn? og have vi ikke uddrevet Djævle ved dit Navn? og have vi ikke gjort mange kraftige Gjerninger ved dit Navn?** ꝛc. Thi det er sandt, at saadanne Gaver og Gjerninger visseligen ske i Christi Navn og ikke skjænkes Nogen uden Christi Kirke og at dog de Personer, som have saadanne Gaver, ikke Alle ere retfærdige, men godt kunne være falske Christne. Thi saadanne Gjerninger ere ikke Personernes, men Embedets eller Aandens Virkning, som er givet Kirken, saaat de i Embedet og paa Kirkens Vegne gjøre mange og store Ting, som ikke gavne dem selv, men Andre.

Om alt dette siger han nu: **Der er Forskjel paa Naadegaver, men Aanden er den Samme,** og giver dermed den Formaning, at man ikke derover skal stifte Partier. Thi den samme Aand virker ligesaavel gjennem den, der har faa og ringere Gaver, som gjennem den, der har de største og fleste. Som det nu er med Gaverne, saaledes er det ogsaa med de kraftige Gjerninger og Embederne.

Kraftige Gjerninger ere de, som Gud udretter gjennem Enkelte i Besynderlighed, saaat de udrette noget Stort, som ikke skeer ved Andre. Saasom, naar Gud giver St. Paulus at komme videre med sit Prædikeembede, omvende langt Flere, gjøre flere Undere og høste mere Frugt end de andre Apostle ꝛc., saaledes som han selv siger om sig, **at han ved Guds Naade har arbeidet Mere end de Alle,** 1 Cor. 15, 10.

Hvad **Tjenester** eller **Embeder** ere, er let at forstaa: Thi Embede er en Ting, som er forordnet og maa være i ethvert Regimente; ethvert Saadant har nemlig mange Slags beskikkede og befalede Gjerninger, som ske paa Regentens paa eller

et heelt Samfunds Vegne, og hvormed de Andre skulle tjenes. Saaledes er der ogsaa i Kirken mangeslags Embeder, saasom at Een er **Apostel**, een Anden **Evangelist**, en Anden **Lærer** ꝛc., saaledes som Paulus opregner i Eph. 4, 11.; ligeledes siger han 1 Cor. 14, 26, at Een har det Embede at læse Skriften i mangehaande Tungemaal, en Anden at udlægge og forklare den, saaledes som det dengang var ordnet i Kirken. Paa samme Maade er der ogsaa nu forordnede og forskjellige Embeder, Provster, Præster, Lærere, som høre Skriftemaal, række Sakramentet ꝛc.

Saadanne Embeder kunne og skulle ikke føres og øves af alle Christne i Almindelighed, men alene af dem, som dertil have Befaling. Derfor ere de forskjellige fra de andre Stykker, som han nævner, kraftige Gjerninger og Gaver; thi der har altid i Christenheden været Mange, som have havt den Helligaand og dog ikke havt noget saadant Embede, saasom mange Kvinder, Agnes, Anastasia og flere Martyrer, af hvilke Mange ogsaa have gjort Undere og havt andre Gaver. Ihvorvel det er sandt, at baade Gaverne og de kraftige Gjerninger fornemmeligen blive givne for Embedernes Skyld i Christenheden; thi til retteligen at kunne udføre og forvalte dem, og især Prædikeembedet, som er det høieste og fornemste, dertil udfordres ogsaa Personer, som fremfor Andre ere dygtige til at forstaa og udlægge Skriften, ere kyndige i Sprogene og kunne tale ꝛc. Saaledes maa ogsaa de kraftige Gjerninger, som Gud virker, være ved Embedet, paadet de maa virke og udrette Noget. Altsaa forenes alle tre Stykker i det ene guddommelige Regimente i Kirken, saaat Christus er Herren, fra hvem Embederne ere, og som forordner og opholder dem, medens Gud skjænker dem de kraftige Gjerninger, og den Helligaand Gaverne.

Men efterdi saadanne Embeder, ligesom Gaverne, ere forskjellige og ulige, det ene større, det andet ringere (saaledes er en Apostel mere end en Lærer eller Fortolker, at døbe er ringere end at prædike), saa skal man vide, siger St. Paulus, at de dog alle ere fra een Herre, og at altsaa den, som har et større eller høiere Embede, ikke derfor maa indbilde sig, at han er bedre, og derfor foragte Andre, men vide, at de Alle, den Ringeste saavelsom den Største, tjene een Herre, og at den, som er i et ringere, Embede, ikke derfor er mindre i sin Herres Øine, ligesaalidt som den, der har et høiere Embede, derfor gjælder mere hos ham. Thi han er og bliver altid en Herre over Alle tilhobe, og det ene som det andet Embede er hans Anordning og Befaling. Derfor vil han heller ikke, at man for denne Sags Skyld skal afstedkomme Splittelser og Sekter, men at meget mere disse mangeslags Gaver, Embeder ꝛc. skal befordre Enigheden.

Naar jeg prædiker og du hører, saa er det vel ikke samme Gave eller Embede, men dog tjener du Christus ligesaavel med at høre, som jeg med at prædike. Thi det er een og den samme Christus, som gjennem dig eller en Anden prædiker, forklarer Skriften, døber, trøster ꝛc; og det skeer Alt efter hans Anordning og Befaling, der ligesaavel har befalet dig at høre hans Ord, som mig at prædike; det skeer og i een Tro og een Aand, og vi prise Allesammen een Herre dermed. Du siger: Det Ord, jeg hører, er det sande Guds Ord; og netop det Samme siger og beviser ogsaa jeg som Prædikant. Paa samme Maade, naar jeg døber, række Sakramentet, absolverer, og du modtager eller annammer Saadant, saa ere vi begge i een Herres Tjeneste og udrette hans Befaling, og det gaar enigt og eendrægtigt til, ihvorvel jeg og du i Henseende til Embede og Gaver ere forskjellige.

Men dette er ogsaa en for de Christne eiendommelig Kunst og det Fornemste, som

skiller dem fra Hedningerne, at de vide og erkjende, at saadanne Gaver, Embeder og kraftige Gjerninger ere Guds og den Herres Christi og den Helligaands. Thi det seer og erkjender Verden ikke, omendskjønt den ogsaa har Guds Gaver; men den bruger alle hans Skabninger ikke anderledes end som et Svin, der løber til sit Trug og træder deri med alle fire, tænker ikke paa Andet end at æde og rode deri og kan ikke opløfte sine Øine eller Tanker til den, fra hvem det har dette, og hvem det skal takke derfor. Derfor bliver et saadant Menneske, som ikke er en Christen, for Gud ganske som et Kvæg og Svin, og Verden er ikke Andet end en stor Svinesti, fuld af Saadanne, som ikke spørge efter Guds Rige, eller tænke at takke ham for hans rige Goder og Gaver til Legeme og Sjæl, men ikkun tragte efter sit Trug og sin Mask og ligge som mæskede Svin, færdige til Slagtning, saaledes som Jeremias Cap. 12, 3. siger om de Ugudelige, der med stort Held forfølge de Fromme: **Du lader dem gaa fri som Faar, at de skulle blive slagtede, og sparer dem, paadet de skulle blive myrdede.**

Saaledes giver Gud mangen En store Kongeriger, Rigdom, Land, Huus, Kjældere og Lader fulde og gjør ham stor og fed; men naar Svinet er vel mæsket og fedt nok, saa slides man om Flesket og Pølserne og der kommer en Slagter og Pølsemager, som slagter et saadant Svin i dets Svinesti, hærjer og vender op og ned paa Land, Folk og Altsammen. Thi de ville være Svin og Intet Andet, derfor maa de ogsaa aflives som Svin. Ja, om end Verden hører og seer saadan Straf, fremturer den paa samme Viis, saalænge den kan, indtil Slagteren ogsaa kommer over dem; thi et Svin bliver et Svin og har den Gave, at om end et andet bliver stukket for dets Øine, saa bliver det dog staaende trygt og roligt ved sit Trug og tager sig slet ikke nær deraf.

Jhvorvel nu de Christne maa leve iblandt saadanne Svin og en Tid lang lade sig træde under Fødder af dem og stødes af deres Tryner, saa have de dog en anden ypperlig Herlighed, at de kunne opløfte sine Øine og retteligen betragte baade sin Herre og hans Gaver. Derfor høre de ikke med til Svinehjorden, som alene er bestemt til at slagtes, men de vide, at de ere Guds Børn og af ham smykkede med Naade og Gaver, og det ikke alene timeligen, men fordi han har givet dem Legeme og Liv, som de ikke have af sig selv, saa vil han ogsaa videre give dem, hvad de have behov og evindeligen forsørge dem.

Disse kunne sætte den rette Priis paa Guds Gaver, selv dem, som man agter for de ringeste, ikke alene for Giverens Skyld, men ogsaa for Gavernes egen Beskaffenhed; thi Ingen, som erkjender endog blot Guds legemlige Gaver, vilde give sit Øie eller et endnu ringere Lem af sit Legeme bort for al Verdens Gods. Men hvormeget høiere og dyrebarere ere de aandelige Gaver, hvorom St. Paulus her taler, som gives os til det evige Liv. Det synes vel ikke at være noget Stort, naar et lidet Barn bliver døbt eller en beængstet Sjæl absolveres, men naar man ret kunde faa Øie paa og beskue baade Embedet og den Skat, som her gives, saa vilde alle Kongers og Keiseres Embede, Magt og alle Goder, som Verden har, mod dette være for et reent Intet at regne.

Naar du seer hen til Personen, baade dens, som døber, og som gjerne kan være en usel Kvinde, og dens, som bliver døbt, saa synes det vel at være noget Ringe; thi Menneskets Person udretter og virker her intet Herligt, men den, som hedder een Gud, een Herre og een Aand. For hans Skyld er Embedet og dets Kraft større end alle Keiseres, Kongers og Herrers; thi derved blive Sjælene Djævelen fravristede, udrevne af Helvede og gjorte til Hellige og Salige i al Evighed. Person og Embede kunne gjerne

kaldes ringe, men det er alligevel Guds Embede, som ikke er nogen ringe Mand, men Mere end hundrede tusinde Verdener og virker saadanne Ting, som Verden ikke kan begribe og alle Engle ikke formaa at skjænke. Thi om end alle Skabninger lagde sig sammen, saa kunde de ikke tilveiebringe nogen Daab, og om end den hele Verden tilsammen vilde døbe et Barn, saa vilde det dog Intet hjælpe, om ikke denne Herre og Gud havde befalet det. Lad Tyrken være mange tusinde Gange stærkere og vældigere, end han nu er, saa kan han dog med alt sit Gods, Land og Folk hverken løse sig selv eller noget Menneske fra den mindste Synd eller udtale Absolutionens Ord: Gud har forladt dig dine Synder. Thi han har ikke denne Gave, Embede eller Gjerning (ja, han veed heller Intet derom); thi de høre Gud alene til, om de end blive udførte ved Menneskers Mund og Hænder.

Se, derfor priser og berømmer St. Paulus dette, at Gud virker og giver saa store Ting i Christenheden, paadet de maa erkjende det og takke ham derfor, samt i Ydmyghed tjene hverandre dermed i een Tro og Kjærlighed, og paadet Enhver, naar han seer saadanne Embeder, Gaver og Gjerninger at øves i Kirken, maa lære at prise dem og skatte dem ligesaa høit, som han skatter Gud selv. Thi dersom han ikke selv havde anordnet og skjænket dem, saa vilde man sandeligen ikke besidde Noget af dem.

Hvorledes have vi ikke ophøiet vort eget Paafund, saasom Valfarter, at løbe til de Døde, eller ud i Ørkenen, Klostre, Strikker og Kapper ꝛc.? Men hvad har det hjulpet, og hvad havde vi deraf, om vi end løb saalænge, at vore Fødder bleve blodige, og om vi vaagede, fastede og plagede os tildøde? Lad det længe nok hedde en hellig Stand og gudeligt Liv; det hedder ikke Guds Gave, Gjerning eller Embede; derfor er der heller ikke nogen Gud, Herre eller Aand tilstede deri. Thi han har jo intetsteds befalet eller stadfæstet det, men vi have optænkt det af os selv; derfor maa vi lønne og hjælpe os selv, af ham kunne vi heri hverken berømme eller trøste os.

Men her kan du trøstigen rose dig og sige: At jeg er døbt, absolveret ꝛc., det har ikke jeg selv eller noget andet Menneske optænkt eller forordnet, men min Herre Christus; thi der staar hans Befaling, hvorved han har forordnet saadant Embede: **Gaar hen og lærer alle Folk og døber dem i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands.** Paa dette Embede, denne Gjerning og disse Gaver kan jeg i Troen freidigen trodse Djævelen og hans Helvedporte, medens jeg ellers intet Øieblik kunde bestaa mod ham. Thi for mig og mine Gjerninger frygter han ikke, om jeg end kunde berømme mig og sige: Jeg har levet sytti Aar i en hellig Orden, hver Dag og Time tjent Gud, bedet, fastet ꝛc. Her styrter han baade Personen og Gjerningerne, saaledes som han finder dem, ned i Helvedes Afgrund; thi naar han spørger: Hvor har Gud befalet eller indstiftet Saadant, saa kan du ikke svare et Ord. Men naar han hører, at du i en fast Tro roser dig af Guds Ord og Befaling, sigende: Jeg har modtaget Daaben, Absolutionen ꝛc. af Christus, min Herre; derpaa er jeg vis. Og hvad jeg gjør, det gjør jeg efter hans Befaling og i hans Kraft, — da maa han strax slippe dig og fly, ikke for din Person eller Gjerning, men for Christi Embede og Gave, som han finder hos dig.

Saadant foreholder St. Paulus os, paadet vi dog maa lære at erkjende, hvad vi Christne i disse tre Stykker have af Gud, fremfor alle Mennesker paa Jorden, forat vi ogsaa maa blive taknemmelige derfor og i christelig Kjærlighed bruge dem saaledes, at den, som har saadanne Gaver, dermed tjener de Andre, og at Enhver for de Ga-

ver, som han seer hos en Anden, giver Gud Æren og agter dem høit som de, der ikke hedde vore Gjerninger, eller vor Dygtighed, men Guds Embeder, Kræfter og Gaver. Det er ikke saa ringe Ting, som det seer ud for Verden (efterdi det ikke fører stor Pragt og Berømmelse); thi han giver ikke blotte Regnepenge eller tomme Nødder og hule Skaller, men hvad han gjør og skjænker sin Kirke, det maa virke saadanne uudsigelige Ting, hvorved Sjælene udrives af Djævelens Strube og overføres til evigt Liv og Herlighed.

Tiende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 19, 41—48.

Og der han kom nær til og saa Staden, græd han over den og sagde: Dersom du dog vidste, endog paa denne din Dag, hvad der tjener til din Fred, men nu er det skjult for dine Øine. Derfor skulle de Dage komme over dig, at dine Fiender skulle kaste en Vold op omkring dig og beleire dig rundt omkring og trænge dig allevegne. Og de skulle lægge dig slet øde og dine Børn i dig og ikke lade Steen paa Steen i dig, fordi du ikke kjendte din Besøgelses Tid. Og han gik ind i Templet og begyndte at uddrive dem som derudi solgte og kjøbte, og sagde til dem: der er skrevet: mit Huus er et Bedehus, men I have gjort det til en Røverkule. Og han lærte daglig i Templet. Men de Ypperstepræster og Skriftkloge og de Øverste for Folket søgte at omkomme ham. Og de fandt ikke, hvad de skulde gjøre; thi alt Folket hængte ved ham og hørte ham.

Det, som omtales i dette Evangelium, er skeet paa Palmesøndag, da Herren red ind i Jerusalem og strax derpaa gik ind i Templet og prædikede der tre Dage i Rad, hvilket han forhen aldrig havde gjort. Summen af Indholdet af dette Evangelium er, at han bekymres over og beklager deres Jammer, som foragte Guds Ord. Thi her lærer han ikke, hvad Guds Ord er, hvad det bringer med sig, og hvad for Disciple det har; men her vises alene den Straf og Jammer, som skulde ramme Jøderne, fordi de ikke have kjendt sin Besøgelsestid. Og lader os ogsaa give Agt paa dette, thi det gjælder ogsaa os. Blive de straffede, som ikke erkjende og vide, at de ere blevne besøgte, hvad vil der da ske med dem, som med Vidende forfølge, bespotte og forhaane Guds Ord? Ihvorvel han her taler alene om dem, som gjøre det uden at vide det.

Man kan paa tvende Maader prædike mod Guds Ords Foragtere. For det **Første** med Trusel, saaledes som Christus gjør Matth. 11, 21 flgg.: **Ve dig, Chorazin! Ve dig, Bethsaida! thi havde de kraftige Gjerninger været gjorte i Tyrus og Sidon, som ere gjorte i Eder, da havde de længesiden omvendt sig i Sæk og Aske. Dog, jeg siger Eder: det skal gaa Tyrus og Sidon taaleligere paa Dommens Dag end Eder. Og du Capernaum** (hans egen Stad, hvor han gjorde de fleste Mirakler), **som er ophøiet indtil Himmelen, du skal stødes ned indtil Helvede; thi dersom**

de kraftige Gjerninger vare gjorte i Sodoma, som ere gjorte i dig, skulde det blevet staaende indtil denne Dag. Dog, jeg siger Eder, det skal gaa Sodomæ Land taaleligere paa Dommens Dag end dig. Det er Trusselsord, hvormed han forfærder dem, paadet de ikke saaledes skulle slaa det Ord, som Gud sendte dem, hen i Vind og Veir.

Den **anden** Maade viser Herren os her, naar han græder og ynkes over de arme blinde Mennesker, revser og truer dem ikke som Forhærdede og Forblindede, men hensmelter i Kjærlighed, ynkes inderligen over sine Fiender og viser med sin hjertelige Medlidenhed og dybe Klage, hvad der vil vederfares dem, vilde ogsaa gjerne afvende det, men det er forgjæves.

Først hedder det, at da han nærmede sig til Staden, gik Folket foran og fulgte efter ham, sang med stor Glæde og sagde: **Hosanna den Davids Søn! bredte sine Klæder paa Veien, huggede Grene af Træerne og strøede dem paa Veien,** og det gik Altsammen saare herligt til. Midt under saadan Glæde begynder han at græde; han lader al Verden fryde sig, men fælder selv Taarer. Og da han saa Staden, sagde han:

Dersom du dog vidste, endog paa denne din Dag, hvad der tjener til din Fred! men nu er det skjult for dine Øine.

Som vilde Herren sige: O, vidste du, hvad der kunde bevirke, at du ikke blev ødelagt, men kunde blive staaende og beholde baade den timelige og evige Fred, saa vilde du endnu idag tage det til Hjerte. Endnu var det Tid, at du lærte dit eget Bedste at kjende, men du er blind og vil forsømme Tiden; og saaledes vil der hverken være Raad eller Hjælp for dig. Nu staar du der skjøn og herlig, og i dig bo vældige Mænd, som ere sikkre og glade og mene, det har ingen Nød; men det er endnu kun om fyrgetyve Aar at gjøre, saa er det ude med dig. Dette forklarer han endnu nærmere med disse Ord:

Derfor skulle de Dage komme over dig, at dine Fiender skulle kaste en Vold op omkring dig og beleire dig rundt omkring og trænge dig allevegne. Og de skulle lægge dig flet øde og dine Børn i dig og ikke lade Steen paa Steen i dig, fordi du ikke kjendte din Besøgelses Tid.

Jøderne forlode sig med Tryghed paa Guds Forjættelser og forestillede sig ikke Andet, end at det evindeligen skulde gaa dem godt, vare sikkre og tænkte som saa: Vi have jo Templet, her bor Gud selv; saa have vi og ypperlige Mænd og Penge og Gods nok; Trods den, som kan gjøre os Noget! Thi efterat Staden var erobret, maatte ogsaa Romerne og Keiseren selv bekjende, at Staden var saa godt bygget og befæstet, at det havde været umuligt at indtage den, hvis det ikke havde været Guds alvorlige Villie. Derfor forlode de sig paa sin Berømmelse og satte sin Lid til en falsk Indbildning, som ogsaa bedrog dem.

Men Herren saa dybere end dem, da han sagde: O Jerusalem! vidste du, hvad jeg veed, saa vilde du tragte efter din Fred (**Fred** betegner i Skriften, at det gaar En vel i alle Maader). Du mener, at du har gode Dage; men vidste du, hvorledes dine Fiender skulle beleire dig trindt om, ængste og trænge dig allevegne, nedrive alle dine Huse, lægge dig øde og ikke lade Steen paa Steen i dig, saa skulde du vel annamme Ordet, som kunde bringe dig den rette Fred og alt Godt.

Beretningen om Jerusalems jammerlige Forstyrrelse kan Hver, som vil, læse andetsteds og deraf faa god Forstand paa dette Evangelium. Gud havde nemlig skikket det saaledes, at Staden netop blev beleiret i Paasketiden, da Jøderne kom sammen til Jerusalem fra alle Lande, saaat der, som

Josephus skriver, var henved tredive Gange hundredetusinde Mand samlede. Det var en forfærdelig stor Hob, og det havde været Nok, om de kun havde været eet hundrede Tusinde. Disse havde Gud pakket sammen og vilde nu knuse dem i eet Slag. Thi Apostlerne og de Christne vare Allesammen dragne ud til Herodes's Land, Samaria, Galilæa og adspredte blandt Hedningerne. Saaledes havde Gud udrenset Kornet og kastet Avnerne i en Hob. Og en saadan Mængde var der forsamlet, at de havde kunnet opæde et Kongerige, end sige en Stad. Derfor geraadede de ogsaa, da de havde fortæret Alt og intet Mere havde, i saadan Elendighed og Hungersnød, at de matte spise Strengene paa sine Buer og Remmerne og Lapperne paa sine Sko; ja tilsidst slagtede en Kvinde i sin svare Hunger sit eget Barn, som dog Krigsmændene, der havde kjendt Steglugten langt borte, igjen toge fra hende. Duemøg brugte de som en kostelig Spise og betalte den med mange Penge. Kort sagt, det var en saadan Jammer, at en Steen havde maatte ynkes; ja, Ingen vilde have kunnet tro, at Gud kunde vredes saa grueligt og saa jammerligt fordærve et Folk. Huse og Gader laa fulde af deres Legemer, som vare døde af Hunger. Men endnu vare Jøderne saa affindige, trodsede paa Gud og vilde ikke overgive sig, indtil Keiseren med al sin Magt stormede Staden, og de ikke længere kunde holde det ud i den, hvorved den endelig blev erobret.

Men da nogle af Jøderne vare saa underfundige, at de nedsvælgede Penge for ikke at blive dem berøvede, saa mente Krigsfolkene, at de Alle have spiist Penge, og skare derfor Bugen op paa henved tusinde Jøder og søgte efter Penge hos dem. Derved blev der da et saadant Slagteri og Myrderi, at endog Hedningerne fik Medlidenhed og Keiseren maatte befale, at man ikke mere skulde myrde dem, men gjøre dem til Fanger og sælge dem. Da vare Jøderne saa billige, at man kjøbte tredive for nogle Skilling. Paa denne Maade bleve de adspredte i den hele Verden og anseede for det allermest foragtede Folk, ligesom det endnu den Dag idag er det meest foragtede Folk paa Jorden. Adspredte allevegne, besidde de ingen Stad, intet Land, kunne ikke komme sammen og kunne ei heller, som de dog mene, nogensinde faa gjenoprette sit Præstedømme og Kongerige. Saaledes har Gud hevnet Christi og alle Propheters Død; saadan var deres Løn, fordi de ikke kjendte sin Besøgelses Tid.

Lad det tjene os til Lærdom; thi det gjælder os og det hele Tydskland. Det er ingen Spøg, og vi maa ikke tænke, at det vil gaa os anderledes end Jøderne, saafremt vi ikke fare anderledes frem end de; Jøderne vilde heller ikke tro det, indtil de fik erfare og forsøge det. Vi blive jo nu paa samme Maade besøgte af Gud; han har opladt os en Skat, sit hellige Evangelium, hvoraf vi erkjende hans Villie og se, hvorledes vi have været i Djævelens Vold; men Ingen vil alvorligen annamme det, ja vi foragte det ovenikjøbet og spotte det. Ingen Stad, ingen Fyrste er taknemmelig, og hvad der er endnu værre, den største Deel forfølger og forhaaner det. Gud er langmodig og bærer over med os en Stund; men foragte vi Ordet saalænge, til han atter tager det bort, saa vil netop den samme Vrede, som gik over Jøderne, ogsaa ramme os; thi vi have just det samme Ord og netop den samme Gud og Christus, som Jøderne havde; derfor vil ogsaa visseligen Straffen blive den samme, og det vil, frygter jeg, endnu komme dertil, at Tydskland lægges øde, og at de Plager, som vi hidtil have havt og endnu have, kun ere Forløbere og Trusler, hvormed han vil sætte Frygt i os, paadet vi maa tage os iagt. Hidtil har det ikke været Andet end en Harefod; kommer han siden med den rette Pidsk, saa vil han vel slaa redeligt til.

Men vi ville vel ogsaa gjøre som Jø-

derne, og ikke agte derpaa, indtil vi hverken staa til at raade eller hjælpe. Nu kunne vi forhindre det, nu var der endnu Tid til at betænke vort Bedste og annamme Evangeliet med Fred, saalænge Naaden bliver os forkyndt og Freden tilbydes os. Men vi lade den ene Dag efter den anden, det ene Aar efter det andet gaa hen, ere endnu mindre bekymrede end før, tage det ikke til Hjerte, mene, vi ere sikkre, og se ikke den store Jammer, som allerede er begyndt, idet Gud straffer den utaknemmelige Verden med falsk Lære og Sekter. Det er imidlertid kun en Begyndelse, ihvorvel skrækkelig og gruelig nok; thi der er ingen større Ulykke og Jammer, end naar Gud sender Sekter og falske Aander.

Paa den anden Side er Guds Ord en saa stor Skat, at Ingen nokſom kan begribe det; thi Gud selv sætter det saare høit. Og naar han besøger os med sin Naade, saa han gjerne, at vi af os selv med Lyst og Glæde annammede det; han vil ikke tvinge os dertil, hvad han vel kunde gjøre, men vil, at vi med Lyst og Kjærlighed skulle følge med. Ja, han venter ikke, indtil vi komme, men forekommer os, tjener os, dør for os, staar atter op, sender os den Helligaand, giver os sit Ord, oplukker Himmelen saa vidt, at Alt staar os aabent, skjænker os derhos rige Forjættelser og Løfter om, at han vil forsørge os timeligen og evindeligen her og hisset, og udøser sin Naade heelt og fuldt. Derfor er den naaderige Tid nu forhaanden; men vi foragte det og slaa det hen i Veiret. Det vil han ikke bære over med og kan ei heller gjøre det.

Thi om vi ellers synde og gjøre Overtrædelse, kan han bedre skaane os og se gjennem Fingre med os. Men at vi foragte hans Ord, det kræver den strengeste Straf; og den vil ogsaa ramme os. Og jo renere Ordet er, desto større vil Straffen være, saaat jeg frygter, at det vil koste hele Tydskland. Gud give, jeg var en falsk Prophet i saa Maade; men det vil altfor vist ske; thi han kan ikke lade sit Ords skammelige Foragt ustraffet, vil heller ikke tøve længe dermed. Thi Evangeliet er saa rigeligen prædiket, at det ikke har været saa klart og reent siden Apostlernes Tid, som det nu, Gud ske Lov, er hos os.

Vi, som nu længe have hørt Evangeliet, skulde af Hjertet bede Gud, at han endnu længe vil give os Fred. Fyrster og Herrer ville udføre Sagen alene med Sværdet og frækt gribe Gud i Skjægget; men han skal vel ogsaa slaa dem paa Munden. Derfor vilde det være paa høi Tid alvorligen at bede Gud derom, paadet Evangeliet kunde komme videre i Tydskland til dem, som endnu ikke have hørt det. Thi dersom Straffen kommer saa snart over os, saa er det allerede ude med Altsammen, saa maa mange Sjæle omkomme, før Ordet kommer til dem. Derfor vilde jeg, at vi ikke saa skammeligen foragtede den kostelige Skat Evangeliet, ikke alene for vor, men ogsaa for deres Skyld, som endnu bør høre det.

Men vi gjøre ligesom Jøderne, de tænkte mere paa sin Bug end paa Gud, bekymrede sig mere om, hvorledes de kunde mætte sin Gjerrighed, end hvorledes de skulde blive salige; derfor mistede de ogsaa begge Dele, og der skete dem deres Ret. Fordi de ikke vilde annamme det evige Liv og Fred, tog Gud ogsaa Bugen fra dem, saaat de nu have fordærvet baade Legeme og Sjæl. De foregave ogsaa den samme Aarsag, som Vore nutildags: Vi vilde vel gjerne annamme Evangeliet, hvis det ikke bragte Liv og Gods i Fare, ja kostede os baade Hustruer og Børn. Thi om vi tro paa ham, sagde de Joh. 11, 48., **komme Romerne og tage baade vort Land og Folk.** Ikke desto mindre gik det netop saaledes; thi **det en Ugudelig frygter for, det skal komme paa ham,** siger Salomon Ordspr. 10, 24.

Dette var det, som forhindrede Jøderne, saaat de ikke vilde tro, og gave ikke Agt, paa de store og rige Forjættelser, som Gud havde givet dem. Paa samme Viis fare ogsaa vi frem og se ikke de mægtige, trøstelige Løfter, som Christus giver os, saasom naar han siger Matth. 19, 29.: Jeg vil give dig det hundrede Fold igjen og hisset det evige Liv; lad fare Hustru og Børn, jeg skal vel opholde dem eller give dig dem igjen; vov det kun paa mit Ord; og om du mister det Altsammen her, da Vel dig! Himmel og Jord høre mig til, jeg skal vel betale dig. Disse og mange lignende Sprog gaa vi forbi, ja foragte dem, se alene efter, hvad vi have i Kassen, og hvorledes vi skulde fylde vor Pung, og betænke ikke, at Gud ogsaa har givet os det, vi have, og vil give os endnu Mere; betænke heller ikke, at naar vi miste Gud, maa vi ogsaa miste Bugen. Derfor skeer os ogsaa vor Ret, naar vi forlise baade Gud og hans Skabning.

Men de, som tro, vove det paa Guds Ord og sætte Alt i Guds Haand, at han maa gjøre med det efter sit Velbehag, og tænke saaledes: Gud har givet dig Huus og Hjem, Hustru og Børn; du har ikke skaffet dig det selv; efterdi det da hører Gud til, nu saa vil jeg vove det paa ham, han vil vel opholde det. Vil han have mig her, saa vil han vel give mig Andet istedet; thi han har lovet at give mig Nok, her og hisset evindeligen. Vil han ikke have mig her, saa er jeg ham en Død skyldig; naar han kalder mig, som fører mig til det evige Liv, saa vover jeg det gladeligen for hans Ords Skyld.

Hvo, som ikke gjør saaledes, han fornegter Gud og maa alligevel miste baade det timelige og evige Liv. Den stinkende Bug, som er vor Gud, gjør, at vi ikke holde os til Guds Ord. Evangeliet siger: Sæt din Lid til Gud, saa vil han ogsaa besørge din Bug og give dig Nok. Men om jeg alene eier ti Daler, faar jeg strax Mod og tænke, at jeg har Føde for ti Dage, forlader mig paa sligt forsængeligt Forraad og stoler ikke paa Gud, som hidtil har ernæret mig, at han vel ogsaa imorgen kan forsørge mig. Tvi dig, du skjændige Vantro! Skal een Skilling gjælde Mere hos mig og give mig større Mod end Gud selv, som har Himmel og Jord under sig, som giver os Aande og Liv, Føde og alle Ting. Hvorfor tænker du ikke saa: Gud, som har skabt mig, vil vel ernære mig, om han vil have mig i Live; vil han det ikke, nu saa vil jeg faa noget langt Bedre.

Velan, hvor denne Plage faar Indpas og tager Overhaand, at man for Bugens og den ringe timelige Nyttes og Fordeels Skyld forsætligen foragter den Dag, da Gud besøger os med sit Ord og Naade, der maa ogsaa følge den endelige Straf og Vrede, som gjør Ende paa Alt, støder Bunden ud af Fadet og i Bund og Grund fordærver baade Land og Folk, saaat man forliser baade det Timelige og det Evige. Thi hvorledes kan han vel gjøre Andet med os for saadan skammelig Utaknemmelighed mod en saa stor Kjærlighed og Velgjerning, som han har beviist os ved sin naadige Besøgelse? Hvorledes skal eller kan han mere hjælpe os, naar vi med Frækhed og Trods skyde Hjælpen fra os og friskt væk hige og tragte efter Vrede og Fordærvelse? Thi naar ikke de blive ustraffede, som overtræde Loven og synde mod de ti Bud, hvor langt mindre vil han da lade dem ustraffede, som bespotte og foragte hans Naades Evangelium, efterdi Loven ikke paa langt nær bringer saameget Godt som Evangeliet?

Ville vi ikke have den glade Dag, som han giver os til Naade og Salighed, saa kan han ogsaa istedet lade os se og smage al Jammers og Ulykkes mørke og sørgelige Nat. Og fordi vi ikke ville høre dette liflige Ord og Fredens Prædiken, saa skulle

vi vel istedet faa høre Djævelens Mordskrig fra alle Sider skralde i vore Øren. Nu er Tiden der, at vi skulde kjende vor Dag og ret bruge det rige, gyldne Aar, medens Alt staar os aabent og vi se, hvorledes han besøger os; forsømme vi det og lade denne Tid gaa forbi, saa maa vi ikke siden vente og haabe nogen bedre Dag eller Fred, thi Herren, som er Fredens Herre, vil da ikke mere lade sig finde.

Men naar Christus er borte, saa skal ogsaa vor Eiendom svinde bort, og hvor man forstøder denne kjære Gjæst og ikke mere vil taale hans Christne, der skal ogsaa Regimente, Fred og Alting gaa tilgrunde. Thi han vil ogsaa baade æde og regjere med og giver os dertil Nok; men han vil ogsaa erkjendes som en saadan Herre, saaat vi ere taknemmelige mod ham og lade denne Gjæst og hans Christne æde med os, og betale Skattens Penge for ham; i modsat Fald skulle vi vel maatte give det til en Anden, som skal takke og lønne os saaledes derfor, at vi ikke skulle beholde en Bid Brød eller en Skilling med Fred. Men dette kan Verden ikke tro, ligesom heller ikke Jøderne vilde tro det, indtil den erfarer det og Troen kommer den i Hænderne. Thi Gud har jo besluttet, at denne Christus, hvem han har underlagt Alt, skal være Herre og Konge paa Jorden, og hvo som vil have Fred og gode Dage maa hylde ham og være ham lydig, ellers skal han sønderbrydes som en Pottemagers Kar Ps. 2.

Den anden Deel af Evangeliet.

Og han gik ind i Templet og begyndte at udrive dem, som derudi solgte og kjøbte, og sagde til dem: der er skrevet: mit Huus er et Bedehuus, men I have gjort det til en Røverkule.

Her viser han, hvad der bekymrer ham og ligger ham mest paa Hjerte og derfor ogsaa giver Aarsag til hans Taarer. Og er det vel en forunderlig Historie, at den som nylig af stor Medlidenhed fældede Taarer, saa hastigt forandrer sig og farer frem med stor Vrede. Thi han brænder, den kjære Herre, af stor Andagt og Nidkjærhed og gaar derfor ligesom med Storm ind i Templet, og griber selv ind som Templets Herre. Og dette gjør han i stor Harme og brændende i Aanden, efterdi han her seer Hovedaarsagen til den Jammer og Fordærvelse, hvorom han har talt, og hvorfor han har grædt, idet nemlig i det fornemste Regiminte, som skal være Guds eget og kaldes hans Tempel, Alt er forvendt og omstyrtet, Guds Ord og den rette Gudstjeneste ganske undertrykket og forstyrret, og det netop ved dem, som skulde være Hoveder og Lærere, formedelst deres skammelige Gjerrighed og Ærgjerrighed. Som vilde han hermed sige: Ja, dette er det, som vil foraarsage hele denne Jammer og gjøre en Ende paa Alt hos dette Folk.

Ligesaa barmhjertig og medlidende som han derfor viser sig imod det arme Folk, som saa jammerligen bliver forført til sin egen Fordærvelse, ligesaa stor Vrede viser han mod dem, som ere Aarsag til saadan Fordærvelse. Ellers har han aldrig med egen Haand taget saa alvorlig fat, som han her gjør, saaat det vel maa synes underligt, at en saa saare mild og kjærlig Mand kan gaa frem paa denne Maade. Men Aarsagen er hans store Iver og brændende Aand, idet han seer, hvorfra al Elendigheden kommer, nemlig at man saaledes forstyrrer den rette Gudstjeneste og saa skammeligen misbruger Guds Navn, som man kun for Skinnets Skyld bærer tilskue.

Thi Templet og hele Præstedømmet var dertil anordnet, at man skulde fremme Guds Ord, prise hans Naade og Barmhjertighed ꝛc. og med den udvortes Offertjeneste bevidne Saadant og takke ham der-

for. Men i dets Sted undlode de ikke alene at lære Folket at love og takke Gud, men gjorde ogsaa en munkeagtig Gjerningslære deraf, at man nemlig med saadant Offer fortjente sig Guds Naade, og naar de kun offrede Meget, saa vilde Gud derfor give dem Himmelen og alt Godt paa Jorden, og byggede altsaa Alt, som de burde vente sig af Guds blotte Godhed og Naade paa deres egne Gjerninger og Fortjeneste. Derhos gik de i Djævelens Navn saa vidt, at de, drevne af sin Gjerrighed, i Templet havde sat Vexeleerborde, Duekræmmere og alskens Kvæg, som man brugte til Offere, forat de, som kom fra fjerne Lande og Stæder, der kunde faa kjøbe Saadant, eller om de ikke havde Penge, hos disse Vexelerer kunde gjøre Laan, paadet Offeret maatte blive stort og meget.

Dette er netop under Gudstjenestens Navn at forvende og tilintetgjøre den rette Gudstjeneste, at gjøre det til vor Fortjeneste, som er Guds Godhed og Naade, og det til vor Gjerning, som er hans Gave, hvilket han da skal tage imod af os og takke os derfor og lade sig holde for en Afgud, som maa være, som det behager os, enten vred eller gunstig. Og med saadant Afguderi ville de derhos mætte sin skammelige Gjerrighed og uforskammet drive et offentligt Marked dermed.

Saaledes har ogsaa vor papistiske Hob, Præster og Munke faret frem, som intet Andet have lært os end Fortrøstning til vore egne Gjerninger, samt indrettet sit Kirkeregimente saaledes, at man maatte afkjøbe dem Alt, og saaledes dagligen holdt Marked i den hele Verden, hvor Alting har maattet tjene deres Gjerrighed og er bleven falbudt for Penge, Gud, Christus, Sakramentet, Messen, Absolution og Syndernes Forladelse, Løse- og Bindenøglen. Endvidere have de drevet Handel med sine egne, opdigtede Menneskepaafund, som de have udgivet for Gudstjeneste, saasom Munkenes Broderskab og deres øvrige Fortjeneste, ja, endog de Dødes Iførelse af Munkers Kapper og Strikker, fremdeles Biskopernes og Præsternes harske Salve, alskens Dødningebeen, som de kalde Helligdomme ɔc. Det har Altsammen dagligen maattet indbringe dem Penge. Men det rette Pengevælg er dog den store Rottekonge i Rom med sin Judaspung, som under Christi og Kirkens Navn har revet til sig al Verdens Gods; thi han har forbeholdt sig Magt til at forbyde Alt, hvad han vil, og atter tillade det for Penge, ja, endog at tage og give Kongeriger, naar og saa ofte han selv behager, og efter egen Lyst skatlægge Konger og Herrer.

Dette er jo paa en langt skjændigere og skamløsere Maade at gjøre Guds Tempel til en Handelsbod, ja, til en Røverkule, end de i Jerusalem gjorde det. Men Saadant anstaar ogsaa Antichristen, ligesom det ogsaa er forudsagt om ham, at han skal drage al Verdens Skatte til sig, og St. Petrus siger om saadanne Folk, at **de af Gjerrighed, med kunstige Ord, skulle søge Vinding af Eder.** 2 Pet. 2, 3.

Derfor vredes Christus her billigen over denne sit Tempels Vanhelligelse af disse Gjerrigknarke, som ikke alene foragte og forsømme den rette Gudstjeneste, men ogsaa forvende og træde den med Fødder, og altsaa i Sandhed af Guds Tempel, hvor han vil, at man skal lære Menneskene Guds Ord og vise dem Vei til Himmelen, gjøre en Røverkule, hvor Sjælene ikkun fordærves og myrdes, efterdi man fortier Guds Ord, ved hvilket Sjælene skulde blive salige, og istedet henviser dem til Djævelens Løgne ɔc.

Dette er den rette Hovedsynd og Aarsag, hvormed de fortjene, at de med Templet og Altsammen maa gaa tilgrunde. Thi efterdi de forstyrre Guds Rige, saa vil han heller ikke længer opbygge deres Rige. Derfor siger han: Efterdi I gaa hen og istedetfor mit Rige opbygge Djævelens, saa vil ogsaa jeg

fare frem paa samme Maade og i Bund og Grund ødelægge, hvad jeg har bygget hos Eder. Begyndelsen hertil gjorde han selv, da han uddrev dem af Templet kort før sin Bortgang, men fuldstændigt skulde Romerne siden, naar han var borte, udføre det, saaat de med Alt, hvad de havde, skulde blive uddrevne og forjagede, ligesom han dengang drev dem ud af Templet, saaat de ikke mere skulle have hverken Gudstjeneste eller Tempel eller Præstedømme eller Land og Folk.

Han har ogsaa nu, Gud være lovet, begyndt at omstyrte vore Afguder og Pavedømmets forbandede Kræmmerværk og at rense sin Kirke ved Evangeliet; ogsaa som et Forspil, hvoraf man seer, at han ogsaa tænker at gjøre en Ende paa dem; saaledes som vi ogsaa tydeligen se, at det har begyndt at falde og dagligen meer og meer maa falde; ja, det maa vel paa en langt grueligere Maade omstyrtes og evindeligen gaa tilgrunde, end Jøderne bleve forstyrrede og udslettede, efterdi det ogsaa er en langt skammeligere Vederstyggelighed. Det skal vel tage sin Begyndelse, naar nu Evangeliet for den skammelige og gruelige Bespottelses Skyld bliver borttaget; men med den yderste Dag skal det først ret faa sin endelige og evige Undergang.

Tydskland, som, Gud være lovet, nu har Evangeliet, maa se til, at det ikke ogsaa gaar saaledes med det, hvad det desværre altfor meget tegner til. Thi vi maa ikke tænke, at den Foragt og Utaknemmelighed, som jo tager lige stor Overhaand hos os som hos Jøderne, vil blive ustraffet. Saa kommer og den ugudelige Verden og klager og raaber: Var ikke Evangeliet kommet, saa vilde ikke Saadant vederfares os, aldeles som Jøderne i Jerusalem, der gave Apostlernes Prædiken Skylden for al sin Plage og propheterede mod sig selv, at om Christus fik Fremgang med sit Evangelium, saa vilde Romerne komme og tage baade deres Land og Folk ꝛc. Paa samme Maade gave ogsaa Romerne sidenefter denne nye Gud og den nye Lære Skylden for sin Undergang, ligesom man nutildags siger: Siden Evangeliet opkom, har der ikke været nogen god Tid.

Men det skal ogsaa gaa Verden saaledes, at, fordi den foragter og forfølger Guds Ord, skal den ogsaa blive saa forstokket og forblindet, at den ikke tilskriver nogen Anden Grunden til sin Fordærvelse end det kjære Evangelium, hvilket dog alene opholder, hvad der endnu, Gud være lovet, er i Behold; ellers laa det for længe siden i Gruus. Og dog maa det bære Skylden for Alt, som Djævelen og hans Redskaber afstedkomme. Efterdi man nu fremturer i saadan Bespottelse og ikke vil erkjende, hvad man har fortjent, samt den Naade og Velgjerning, som vi have i Evangeliet, saa maa Gud ogsaa saaledes betale disse Bespottere, at de blive ved sine egne Propheter og for sin dobbelte Ondskab ogsaa faa en dobbelt Løn.

Begyndelsen hertil er ogsaa skeet, men det forhales dog endnu for nogle faa Frommes Skyld; ligesom han hos Jøderne gjorde en Begyndelse med dette Exempel, idet han uddrev Kjøberne og Sælgerne af Templet og derpaa selv gik derind og lærte der indtil det Sidste, indtil den Dag, da han skulde lide; ja, han forhalede endnu en Tid lang Straffen, saalænge han kunde, og lærte dem igjennem sine Apostle, indtil man ikke længere vilde fordrage dem. Saaledes blive ogsaa vi endnu forskaanede, saalænge de leve, som holde sig til Christus; men naar ogsaa de lægge sit Hoved til Hvile, saa faar vel Verden se, hvad den i dem har havt.

Ellevte Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Cor. 15, 1—10.

Men jeg minder Eder, Brødre! om det Evangelium, som jeg forkyndte Eder, hvilket I og annammede, udi hvilket og I ere vedblevne, ved hvilket I og blive salige, dersom I beholde det efter den Maade, paa hvilken jeg forkyndte Eder det, saafremt I ikke have troet forgjæves. Thi jeg overantvordede Eder iblandt de første Ting det, som og jeg annammede, at Christus døde for vore Synder, efter Skrifterne, og at han blev begraven, og at han opstod den tredie Dag, efter Skrifterne, og at han blev seet af Kephas, derefter af de Tolv. Derefter blev han seet af mere end fem hundrede Brødre paa eengang, af hvilke de Fleste ere endnu i Live, men Nogle ere og hensovede. Derefter blev han seet af Jakobus, dernæst af alle Apostlerne. Men sidst af Alle blev han og seet af mig som det utidige Foster; thi jeg er den ringeste af Apostlerne, som ikke er værd at kaldes en Apostel, fordi jeg haver forfulgt Guds Menighed. Men af Guds Naade er jeg det, jeg er; og hans Naade mod mig haver ikke været forgjæves, men jeg haver arbeidet Mere end de Alle; dog ikke jeg, men Guds Naade, som er med mig.

Denne Epistel er rigeligen udlagt i Prædikenerne over hele dette Capitel, som særskilt ere udgivne, og hvor Enhver, som vil, kan læse den. Det taler heelt igjennem om Opstandelsen, hvorfor det billigen burde læses og betragtes i Paaskетiden. Men at dette Stykke netop er forordnet paa denne Søndag, synes at være skeet af den Grund, at de sidste Ord stemme med Dagens Evangelium. Thi ihvorvel St. Paulus var en høi Apostel og i sit Embede havde arbeidet Mere end alle de Andre, saa roser han sig dog ikke af sin egen Gjerning, saaledes som den hovmodige Pharisæer, men ligesom den arme Tolder bekjender han sin Synd og Uværdighed; og hvad han er, det tilskriver han alene Guds Naade, som har gjort ham, der var en Forfølger, til en Christen og Apostel.

Ellevte Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luk. 18, 9—14.

Men han sagde og til Nogle, som stolede paa sig selv, at de vare retfærdige og foragtede Andre, denne Lignelse: Der gik to Mennesker op til Templet for at bede; den Ene var en Pharisæer og den Anden en Tolder. Pharisæeren blev staaende for sig selv og bad saaledes: jeg takker dig, Gud! at jeg ikke er som de andre Mennesker, Røvere, Uretfærdige, Horkarle eller og som denne Tolder. Jeg faster to Gange om Ugen og giver Tiende af alt det, jeg eier. Og Tolderen stod langt borte og vilde end ikke opløfte Øinene til Himmelen, men slog sig for sit Bryst og sagde: Gud, vær

mig Synder naadig! Jeg siger Eder: denne gik retfærdiggjort ned i sit Huus fremfor den Anden; thi hvo sig selv ophøier, skal fornedres, men hvo sig selv fornedrer, skal ophøies.

I dette Evangelium fremstilles os to forskjellige Personer eller tvende Slags Mennesker i den Hob, som kaldes Guds Folk. Begge ville være Guds Tjenere og træde frem for ham og søge Retfærdighed. Saaledes vises os ogsaa her tvende Slags Retfærdighed, som findes paa Jorden. Den **ene** har et stort Skin for hele Verden og alle Menneskers Øine og er dog Intet for Gud, men bliver fordømt, **Den anden** er en saadan, som ikke erkjendes af Menneskene, men som dog for Gud kaldes Retfærdighed og behager ham. Den ene tilhører den skjønne, hoffærdige Helgen, Pharisæeren; den anden er den fattige, ydmyge, bedrøvede Synders, Tolderens, Eiendom.

Her høre vi ogsaa forunderlige og sælsomme Domme, som staa stik imod menneskelig Viisdom og Fornuftens Indbildning, ja, som ere skrækkelige for al Verden, at nemlig de store Helgener blive fordømte som uretfærdige, og de arme Syndere antages og erklæres for retfærdige og hellige. Men han taler her, som Texten selv viser, om saadanne Helgener, **som stole paa sig selv,** og mene i sit eget Levnet og Gjerninger at finde en Retfærdighed, som Gud maa lade gjælde; og paa den anden Side tales her om saadanne Syndere, som af Hjertet begjære at blive sine Synder kvit og sukke efter Forladelse og Guds Naade. Thi her tales ikke om den øvrige store Hob i Verden, som hverken ligne denne Tolder eller Pharisæeren, som ikke bryde sig det Mindste hverken om Synd eller om Naade, men gaa hen sikkre og sorgløse og spørge hverken efter Gud, Himmel eller Helvede.

Hvem disse to Personer have været, og hvem der hos Jøderne kaldes Pharisæere og Toldere, have vi tilforn ved andre Evangelier nokſom hørt, nemlig at Navnet **Pharisæer** betegner de allerbedste, ærbareste og frommeste Folk, som med stort Alvor have lagt Vind paa at tjene Gud og holde Loven, saaledes som Paulus bekjender om sig selv, at han før sin Omvendelse ogsaa har været en Saadan, Phil. 3, 5. Derimod betegnede Navnet **Tolder** hos dem et saadant Menneske, som levede i aabenbare Synder og Laster, hverken tjente Gud eller Mennesker, men kun beflittede sig paa at plyndre, udsuge og skade sin Næste, saaledes som de i sine Embeder, som de for høie Summer kjøbte af Romerne, maatte gjøre, saafremt de skulde have nogen Fortjeneste. Med eet Ord, det var saadanne Folk, som ikke holdtes for bedre end aabenbare, vantroe og ugudelige Hedninger, om de end vare af jødisk Herkomst, ligesom ogsaa Christus stiller dem sammen med Hedningerne Matth. 18, 17.: **Hører han ikke Menigheden, da skal han være for dig ligesom en Hedning og Tolder.**

Nu er det vel forunderligt, at Christus stiller to saadanne Personer sammen, som ere saa ganske ulige og saa vidt forskjellige fra hinanden, og endnu underligere, ja tillige forargeligt er det, at han afsiger en saa besynderlig Dom, idet han ganske fordømmer Pharisæeren, men erklærer Tolderen for retfærdig. Alligevel taler han saa tydeligt om begge, at han tillige viser, at han dog ikke forkaster eller vil have forkastet saadanne Gjerninger, som Pharisæeren her roser sig af; thi han vil selv fremstille og afmale ham som en skjøn Helgen, med saadanne Gjerninger, som ikke fortjene at dadles eller revses, men ere gode og rosværdige. Derimod kan han ikke rose eller berømme Tolderen for hans Liv og Gjerninger, ligesom ogsaa denne selv for Gud maa indrømme Saadant og fordømme

sig selv som en Synder, der ikke har en eneste god Gjerning at opvise. Og dog udforsker, prøver og randsager Christus dem begge saaledes, at han hos den hellige Pharisæer, trods at han har mange kostelige Gjerninger, dog ikke finder noget Godt, ikke for Gjerningernes Skyld, som i sig selv ikke ere forkastelige, men fordi Personen ikke er god, men fuld af Ureenhed. I Tolderen derimod, som hidtil har været en aabenbar, fordømt Synder, finder han et godt Træ og rette Frugter, om han end ikke kan prange med Pharisæerens store Gjerninger. Lader os derfor noget nærmere betragte begge Personer.

For det Første maa du ret udmale og smykke Pharisæeren, saaledes som Christus selv afmaler ham med hans skjønne Levnet. Thi her har du en saadan Mand, som tør træde frem for Gud og for ham berømme sit Levnet (og det kan ikke have været en falsk Ros, men Alvor og Sandhed), som altsaa beraaber sig paa Gud og kræver ham til Vidne, samt tiltror sig at bevise for ham, at han staar i den rette Gudstjeneste og kan aflægge Regnskab for sit ganske Levnet og vise, at det alene er rettet derpaa, at det maa befindes i Guds Lydighed.

Han begynder med det høieste og første Bud og fremstiller sig som den, der tilbeder den eneste, sande Gud og fremfor Alt tragter efter hans Rige og søger hans Villie, bekjender, at han har Alt, hvad han er og lever, af Gud; han giver ham Æren derfor og takker ham for Alt, hvad han har givet ham, men i Særdeleshed for denne store Naade og Velgjerning, at han bevarer ham for Synd og Skam, saaat han ikke er som de aabenbare Syndere og Toldere, samt beder, at Gud vil opholde ham deri og fremdeles give ham sin Velsignelse og alt Godt derfor. Der seer du idel skjønne Gjerninger efter alle tre Bud i den første Tavle; thi hermed holder han ogsaa Sabbathen, efterdi han derfor gaar i Templet, at han i Eenrum vil handle med Gud og bede ꝛc.

Dernæst gaar han videre til den anden Tavle og renser sin Samvittighed for Gud og Verden, at han ikke er **en Uretfærdig, en Røver** eller **Horkarl** ꝛc.; saaledes som den øvrige store Hob. Her ere de andre fem Bud sammenfattede. Han er altsaa et saadant Menneske, som for al Verden kan rose sig af, at han ikke har tilføiet Nogen Uret, Vold eller Skade, ikke har krænket eller fornærmet Nogen imod det femte, sjette, syvende og ottende Bud, og heri tør byde Enhver Trods, som tør sige ham noget Andet paa.

Han har ogsaa holdt det sjette Bud, ikke bedrevet Hor eller levet i Utugt, ja endog holdt sit Legeme saa strengt i Tugt og Ave, at han endog hver Uge har fastet to Gange. Og det har ikke været nogen løgnagtig Faste, saaledes som vore papistiske Præsters og Munkes for største Delen har været, men en ret Faste, saaledes som Jøderne holdt den, fra Morgen til Aften, indtil Solen gik ned.

Og ikke nok med, at han ingen Uretfærdig eller Røver er, som forgriber sig paa Næstens Gods eller Ære, saa giver han derhos ogsaa Tiende af Alt, hvad han redeligt og ærligt har erhvervet sig, og beviser ogsaa dermed sin Lydighed mod Gud, at han til Gudstjenestens og Præsteembedets Underholdning meddeler Noget af Alt, hvad Gud har skjænket ham, og ikke afknapper eller tilbageholder Noget deraf. Summa: du seer her alle Bud opfyldte og et Mønster paa en, som det for Verden synes, overmaade from, gudfrygtig og hellig Mand, som for al Verden maa fremstilles som et Speil og Exempel, saaat man vel kunde ønske, ligesom det ogsaa virkelig vilde være ønskeligt og vilde give Verden et andet Udseende, om man havde mange Saadanne som ham.

Stiller du nu Tolderen herimod, saa vil du ikke finde det Ringeste, hvori han kan lignes med Pharisæeren. Thi allerede

Navnet viser, at der hos en Saadan ikke kan være megen Dyd eller Ære, og Ingen kan tænke om ham, at han spørger meget efter Gud eller hans Bud. Han giver ikke alene Intet til Gud og hans Tjeneste, men røver og stjæler derhos ogsaa aabenbart fra sin Næste. Med eet Ord, han er et saadant Menneske, som med sit syndige Levnet er et for alle Mennesker bekjendt Exempel, ligesom ogsaa Pharisæeren betegner ham som et forvorpent og samvittighedsløst Menneske, af hvem der intet Godt mere er at vente.

Hvorfor gaar det da mod al Formodning saa, at Pharisæeren af Gud bliver fordømt og Tolderen erklæret for retfærdig? Vil han nu selv dømme stik imod sin egen Lov, efter hvilken den, som lever derefter og er from, billigen skal foretrækkes den, som i aabenbare Synder lever i Strid med Loven? Eller er nu Gud en saadan Mand, som har Behag i dem, som ikke gjøre nogen god Gjerning og ikke ere Andet end Røvere, Horkarle og Uretfærdige? Ingenlunde; men her er en anden, høiere Dom, end Verden eller Kjød og Blod forstaar, som seer dybere ind i begges Hjerter og hos Pharisæeren finder et stort og mægtigt Onde, som fordærver Alt, hvad der ellers kunde hedde Godt, det nemlig, som Evangelisten kalder **at stole paa sig selv og foragte Andre.**

Deri ligger Feilen hos denne Mand; det er den samme Skalk, som er saa mægtig i Verden. Give Gud, at han havde været den Eneste og ikke efterladt sig saamange Børn og Arvinger. Thi den hele Verden, hvor den er allerbedst og kan fremvise noget Godt, ligger aldeles nedsænket i denne Last; den vil og kan ikke undlade, naar den veed noget Godt hos sig, at fatte høie Tanker om sig selv og foragte Andre, som ikke eie Saadant; det er, den ophøier sig over Gud og Næsten, og netop derved, at den indbilder sig at holde Guds Bud, overtræder den dem; saaledes som St. Paulus selv siger om sine Jøder Rom. 9, 31., at de netop derved, at de jagede efter Retfærdigheds Lov, ikke opnaaede Retfærdigheden.

Hvad er nu dette for en besynderlig Ting, at de, som flittigen holde sig til Loven og have saamegen Gudstjeneste, at de alligevel ikke ere de, som holde Loven, saaledes som han ogsaa siger Gal. 6, 13., at de, som lade sig omskjære, holde ikke Loven ꝛc. Det maa være forunderlige Helgener, som netop, idet de gjøre efter Loven, ikke holde, men overtræde den. Hvilke ere da de, som holde den? Saaledes er det ogsaa med denne Pharisæer og hans Lige, med al hans Dygt og Ærbarhed, som jo er en saare skjøn og herlig Gave, den man maa rose og ophøie i Verden fremfor alle Ting paa Jorden og holde den for den høieste Guds Gave, langt ypperligere end al Skjønhed og Prydelse, Guld og Sølv, ja Sol og Lys. Med alt dette bliver dog den Dom fældet over ham, at han for Gud er værre end nogen Røver, Morder, Horkarl ꝛc. Hvor ville vi nu hen med denne Lære iblandt den store Hob i Verden, som vi dog selv fordømme for dens aabenbare Gudsforagt og Ondskab baade mod Gud og Mennesker, som raabe mod Himmelen og tager saadan Overhaand, at Jorden fast ikke mere kan bære den?

Men jeg har ovenfor sagt, at Pharisæeren her ikke revses eller fordømmes, fordi han gjør Lovens Gjerninger; ellers maatte man fordømme Guds Gaver og hans egen Lov, samt rose det, som strider derimod. Men det siger jeg, at her bliver Personen stillet for Guds Dom og befindes der at være anderledes, end Verden dømmer, saaat, ihvorvel han har nogle skjønne og priselige Gaver, saa kæber der dog en stor Skamplet derved, idet han misbruger saadanne Gaver og derved fordærver dem aldeles i Guds Øine.

Thi her bestyldes han for at have syndet baade mod Gud og Mennesker og over-

traadt baade den første og den anden Tavles Bud. Thi i det første Bud forbydes det fortrinsviis og allermeest, at et Menneske forlader sig paa sig selv eller paa sine Gaver eller finder Behag i sig selv. Men det gjør netop denne Gjerningshelgen, som bryster og ophøier sig selv af de Gaver, som han havde modtaget af Gud, gjør sig en Afgud deraf og tilbeder sig selv, som om han var den fortræffelige, hellige Mand, som Gud maatte alene anse og ophøie.

Her have vi allerede den største Synd og Last, idet han løber lige mod Gud og er aldeles blind og forstokket som en vantro Hedning og Tyrk, der ikke veed Noget om Gud; han er uden al Omvendelse, ja i sin store Hellighed vil han ikke vide af nogen Synd, frygter heller ikke Guds Vrede, men indbilder sig at kunne bestaa mod den med sine egne Gjerninger; han seer slet ikke, at han og alle Mennesker endog de i Sandhed Hellige, med al deres Retfærdighed og Liv ikke kunne bestaa for Gud, men ere skyldige til hans Vrede og Fordømmelse, saaledes som David selv vidner Ps. 130, 3.: **Herre! dersom du vil tage vare paa Misgjerninger, Herre! hvo kan da bestaa?** Og Ps. 143, 2.: **Gak ikke i Dom med din Tjener, thi Ingen, som lever, kan være retfærdig for dig.** Derfor søger han heller ikke Naade eller Syndernes Forladelse, men tænker, at han kan være den foruden.

Da han nu saa afskyeligen synder mod det første og høieste Bud med dette sit skammelige og gruelige Afguderi, med denne Fortrøstning og Trodsen paa sin egen Hellighed og altsaa ikke i nogen Maade frygter, elsker eller forlader sig paa Gud, men kun søger sin egen Ære og Berømmelse, saa er det let at skjønne, at han heller ikke retskaffent og af Hjertet holder noget af de andre Bud, og at det Altsammen er Falskhed og Løgn, hvad han snakker om sin Bøn og Gudstjeneste, ja, at han just dermed paa det Allergrueligste bespotter Guds Navn, at han misbruger det til dermed at besmykke sin Løgn. Altsaa fører han dermed ikkun Guds Vrede og svare Fordømmelse over sig, thi Gud har sagt, at han ikke vil lade den ustraffet, som tager hans Navn forfængeligen.

Thi hvad er det Andet end at bespotte og forhaane den høie Majestæt, naar han beder og siger: Jeg takker dig Gud, at jeg er saa hellig og from, at jeg paa ingen Maade behøver din Naade, men finder hos mig selv, at jeg har holdt Loven, og at du intet har at dadle paa mig. Jeg fortjener altsaa, at du giver mig Vederlag og Belønning, timelig og evig, saafremt du ellers vil beholde den Ære at være en retfærdig og sanddru Gud ꝛc.

Se dernæst, hvorledes han ogsaa i den anden Tavle buldrer og raser mod sin Næste. Thi her er ingen christelig Kjærlighed og Troskab, hvoraf man kunde mærke, at han søger sin Næstes Ære eller Salighed eller under ham Saadant; tvertimod gaar han hen og træder ham aldeles under Fødder, idet ham saa skammeligen foragter ham og ikke holder ham værdig til at kaldes et Menneske; ja, istedetfor at han burde hjælpe og redde sin Næste, saaat der ikke skete ham nogen Uret og Skade, saa gjør han ham selv den største Uret. Thi skjønt han seer og veed, at hans Næste synder mod Gud, saa tænker han ikke paa, hvorledes han kunde omvende ham eller frelse ham fra Guds Vrede og Fordømmelse; han har ingen Forbarmelse eller Medlidenhed i sit Hjerte med en arm Synders Elendighed og Jammer, men tænker, at der skeer ham hans Ret, naar han bliver i Fordømmelsen og Fordærvelsen. Han negter ham altsaa al skyldig Kjærlighed og Tjeneste, som Gud har befalet ham, at han nemlig fremfor Alt skal søge ved Lærdom, Formaning og Straf ꝛc. at bringe sin Næste ud af hans Synder og Fordømmelse til Guds Rige. Ja,

hvad der er endnu værre, han er glad og fornøiet over, at hans Næste ligger i Synden og under Guds Vrede. Heraf kan man jo mærke, hvad Lyst og Kjærlighed han har til Guds Bud, og hvor stor Fiende han er af Lasten.

Thi hvad Gavn kan vel et saadant Menneske gjøre i Guds Rige, som endog kan glæde sig, ja, finde et hjerteligt Velbehag i al Verdens Synd og Ulydighed mod Gud, og som vil sørge over, om Nogen af Hjertet var from og holdt Guds Bud, saaat han, selv om det stod i hans Magt, vilde være uvillig til i ringeste Maade at forhjælpe sin Næste dertil eller afvende hans Ulykke og Fordømmelse? Hvad godt skulde man søge eller vente hos den, som er saa ond helt igjennem, at han ikke kan unde sin Næste Saligheden? Hedningerne selv vide ikke at tale om nogen større Ondskab eller at afmale noget værre Menneske end den, som er saa fuld af Had og Avind, at han kun finder sin Lyst og Glæde deri, at det gaar hans Næste ilde, ligesom der jo gives Nogle, som ere saa onde, at de endog selv gjerne lide Skade, naar kun derved en Anden styrtes i større Ulykke. En saadan djævelsk Helvedesondskab kan ikke være saa stor hos Nogen som hos en saadan falsk Helgen, der alene vil have al Ære for Gud og Verden og agtes for reen og hellig derfor, at alle Andre ere urene og stinkende.

Tænk, om man i legemlige Sager hørte tale om en saadan Læge, som vilde hedde en from og ærbar Mand, og som, naar han kom til et dødssygt Menneske, istedetfor at raade og hjælpe det op af Sygdommen, ikke gjorde Andet end at udle og gjøre Nar af det arme Menneske, — hvo vilde holde en Saadan for Andet end den mest fortvivlede Skjelm, som Jorden kunde bære, som ei alene unddrog det elendige Menneske sin Hjælp i dets høieste Nød, men endog frydede sig og kjølede sit Mod paa dets Ulykke? Hvor langt større Ondskab viser da ikke en saadan hykkelsk Helgen, som seer sin Næstes Sjæl ligge i den evige Fordømmelses Fare og Nød, og skjønt han var skyldig at sætte Legeme og Liv til for at hjælpe ham ud deraf, ikke alene undlader det, selv om han ogsaa kunde redde ham ved et Ord eller Suk, men ovenikjøbet kaster ham Saadant i Næsen og glæder sig derover og, saavidt det staar til ham, gjerne vilde støde han endnu dybere ned i Fordømmelsen.

Hvad skulde vel en Saadan ville gjøre eller unde den, som var hans Fiende, eller som havde gjort ham nogen Fortræd? Og dog er han ogsaa skyldig til at elske og hjælpe ham, saafremt han vil, at Andre skulle gjøre det Samme mod ham selv? Hvorledes vilde han ikke da fare afsted med Vrede, Forbandelse og Slag, saaat han endog ikke vilde holde et Mord for Synd, men for idel Hellighed, især om han begik det paa den, som ikke vilde holde ham for from og hellig, saaledes som den hellige Brodermorder Cain gjorde med sin Broder, og hans Børn endnu altid gjøre, om hvilke Christus siger: **Den Tid skal komme, at hver den, som ihjelslaar Eder, skal mene, han viser Gud en Dyrkelse**, Joh. 19, 2.

Ligesaalidt vil du hos en Saadan finde, at han af Hjertet holder eet eneste af de andre Bud. Thi han skulde ligesaalidt søge at hindre, at hans Næstes Hustru eller Børn bleve ukrænkede, eller hjælpe til, at de beholdt sin Ære; ja, om de mistede den, vilde han endog glæde sig og le i Skjægget, var vel ogsaa istand til selv af skaffe dem af med Æren eller dog hjælpe til dermed. Thi at han skyr denne og lignende aabenbare og onde Gjerninger, det gjør han sandeligen ikke af Kjærlighed til Dyden eller af Lydighed mod Gud, og naar han ikke ynkes over sin Næstes Sjælenød og Jammer, hvorledes skulde han da skaane hans Ære eller deres, som høre ham til? Langt mindre vilde han tage sig nær af eller søge

at afvende den Skade, som kunde ramme Næstens Gods, saaat ikke hans Eiendom blev ham frarøvet, fraſtjaalet eller paa anden Maade fordærvet, men han vilde meget mere glæde ſig, om det gik saa og ſige, at der ſkete ham hans Ret. Allermindſt ſkulde han ville hjælpe ham med ſit Gods i hans Fattigdom eller give ham Noget for Intet. Ligeſaalidt vilde han vikſeligen hindre det, om han hørte, at hans Næſte blev beløiet og bagtalt paa ſit gode Navn og Rygte, eller med ſin Ære tildække og ſkjule hans Vanære; han vilde meget mere glæde ſig derover og ſelv hjælpe til at belyve og tilrakke ham paa det Allerværſte. Det er Noget, ſom ſlige Helgener gjerne gjøre, ſaaledes ſom denne Phariſæer hos Gud belyver den arme Tolder og andre Folk, ſom han dog ikke med Sandhed kan ſige Noget paa.

Se nu, hvilken ſkammelig og afſkyelig Djævel der bor i en ſaadan ſkjøn Helgen, og hvorledes han kan ſkjule ſig med et lidet Skin af nogle Gjerninger, ſom han gjør for Menneſkenes Øine. Betragt, hvad han gjør med ſin Gudstjeneſte, Tak og Bøn. Han ſpotter og haaner jo med ſkammelig Trods den høie Majeſtæt lige i hans Øine, idet han midt i ſaadanne ſkjændige Laſter tør roſe ſig for Gud og pukke mod ham, ſom om Gud var forpligtet til at holde ham for en ypperlig Helgen og ſkyldig til at give ham Himmelen og Alt, hvad han kun maatte begjære; og om han vidſte, at Gud ikke vilde gjøre det, men fremfor ham antage den arme Tolder, ſaa vilde han optændes af ſaadan Vrede og Had, ogſaa imod Gud, at han vel turde ſige ham lige i Øinene, at han ikke var Gud, men Djævelen fra Helvede, vilde ogſaa gjerne, om han kunde ſtyrte ham af hans Throne og ſætte ſig ſelv paa hans Plads. Og i alt dette vil han dog ikke revſes af Nogen, men vil have handlet ret og vel, ſkjønt han dog langt fremfor alle andre Gudsbeſpottere fortjener, at Gud paa Øieblikket lod Jorden opſluge ham levende.

Der ſeer du, hvad et Menneſke er og udretter, ſom handler efter ſin egen fri Villie og med ſin naturlige Formue. Thi denne Phariſæer er af Chriſtus fremſtillet ſom det ypperſte Exempel paa, hvad et Menneſke af egne Kræfter kan gjøre efter Loven. Og i Sandhed er intet Menneſke af Naturen og Adam i nogen Maade bedre; men de aabenbare netop de ſamme Laſter hos ſig, naar de ville være hellige for Gud og bedre end andre Folk, hvilket ikke er Andet end med Frækhed at foragte Gud og alle Mennesker og at have ſin Lyſt og Glæde i, at Andre ſynde imod Gud. Saadanne ere to Gange, ja, mange Gange værre end Tolderen og hans Lige eller de aabenbare Syndere, efterdi de ei alene ikke holde Guds Bud, men ville heller ikke, at nogen Anden ſkal holde dem, ei alene ikke hjælpe eller gjøre noget Menneſke Godt, men glæde ſig endog over deres Fordærvelſe og Fordømmelſe og ville ovenikjøbet ſmykke ſig og være ſaare hellige og tør med ſin fordømte Samvittighed beſpotteligen træde frem for Gud og lyve, at de ikke ere ſom andre Mennesker, men have holdt Guds Bud, hvorfor Himmelen uden videre maa ſtaa dem aaben.

Betragt nu derimod denne Tolder, ſom ogſaa kommer i Templet for at bede, men med langt andre Tanker og en langt anden Bøn end Phariſæeren. Thi han har for det Første den Fordeel, at han, overbeviiſt og fordømt af ſin egen Samvittighed, maa erkjende ſig ſelv for en Synder, ſaaat han Intet har at berømme og hovmode ſig af, hverken for Gud eller Verden, men maa ſkamme ſig og blues. Loven har altſaa truffet hans Hjerte, ſaaat han føler ſin Elendighed og Nød, er forſkrækket og forfærdet for Guds Dom og Vrede og ſukker af Hjertet efter at blive frelſt derfra, men finder intetſteds noget Raad

og kan ikke bringe Andet for Gud end idel Synd og Skam, hvoraf han er saa besværet og nedtrykket, at han ikke tør opløfte sine Øine; thi han forstaar og føler, at han ikke har fortjent Andet end Helvede og den evige Død og maa saaledes selv fordømme sig for Gud. Og dette betegner og bekjender han for Gud, idet han slaar sig for sit Bryst.

Med eet Ord, her er sandeligen Intet uden idel Synd og Fordømmelse, og det en ligesaa stor for Gud, som Pharisæerens, kun at denne ikke kjender sin Urenhed, men endog vil gjøre en Reenhed deraf, medens hin saaledes kjender sin Synd, at han ikke veed, hvorledes han skal bestaa, og maa bekjende, at han dagligen har fortørnet Gud med sin skammelige Utaknemmelighed, Foragt og Ulydighed til Gjengjæld for al hans Velgjerning og Godhed, idet han har ladet ham leve indtil denne Stund. Derfor kan han ikke stole paa sig selv eller trøste sig med sine Gjerninger, men maa ganske og aldeles fortvivle om sig selv, saafremt han ikke finder Naade og Barmhjertighed hos Gud.

Derfor kan han heller ikke foragte noget Menneske eller ophøie sig over Nogen; thi han føler sig selv allerdybest fordømt og holder alle Andre for saligere og frommere og især denne Pharisæer, som dog for Gud er fuld af Ureenhed. Med eet Ord, du seer her allerede Begyndelsen til en ret Omvendelse hos et saadant Menneske, som hjerteligen angrer og bedrøves over sine Synder og hjerteligen begjærer at blive dem kvit og hos Gud søger Naade og Barmhjertighed, samt har det hjertelige Forsæt at bedre sit Levnet.

Se nu her, hvorledes denne Tolders Ord og Bøn lyder, naar han siger: **Gud vær mig Synder naadig.** Hvor har han lært at tale saaledes til Gud, eller hvorledes tør han ordne, sammensætte og fremføre saadanne Ord? Thi efter Fornuften og menneskelig Dom rimer det sig ikke sammen, og heller ikke kan noget Menneske af sit eget Hjerte og Tanker fremføre en saadan Bøn, saa kort den end er. Pharisæerens Ord: **Jeg takker dig, Gud! at jeg ikke er som de andre Mennesker, Uretfærdige** ꝛc., dem kan en from Mand godt tale, og bør ogsaa tale dem. Thi Ingen maa være en saadan Løgner, at han, naar han ikke er sig Noget bevidst, giver sig til at anklage sig som en Røver, Horkarl ꝛc.; men han maa sige Sandheden og ikke lade sig betage den gode Samvittigheds Ros. Heller ikke kan Nogen uden en from Mand sige hine Ord med Sandhed. Paa den anden Side kan vel ogsaa en Skalk tale disse Ord: **Gud vær mig Synder naadig,** ligesom de da ogsaa oftere blive talte af Skalke end af ret bodfærdige, fromme Folk; ja, hvo vilde vel ellers tale dem uden et syndigt, fordømt Menneske? Men alligevel falder Dommen her ganske modsat og vil i vore Øine blive falsk paa begge Sider, man dreie og vende det, hvorledes man vil.

Men gaar man tilbunds i Sagen, da er dette en Tale og et Exempel, som hører til de Christnes Skole og Theologi (hvilken Verden kalder kjætterst). Thi, som sagt, ingen Fornuft, intet Menneske, det være saa høit, viist og lærd, det være vil, formaar at sætte sammen, hvad Tolderen, her sætter sammen idet han i sin Bøn sammenføier ganske modstridende Ord og siger: **Gud vær mig Synder naadig.** Ja, det er sandeligen en Hovedkunst, som ligger ganske og aldeles udenfor og høit og langt over menneskelig Fornuft.

Thi da Gud først lod sig høre og talede med Mennesket, havde hans Ord ikke den Tone. I Paradis lød det saaledes, siger Skriften, da Gud talede med Mennesket: **Paa hvilken Dag du æder af det forbudne Træ** (det er: paa hvilken Dag du synder mod mit Bud) **skal du dø Døden.**

Paa Sinai Bjerg, da Gud gav Loven, lød det saaledes: **Jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud,** det er en vred Gud, **som hjemsøger Fædres Misgjerning paa Børn, paa dem i tredie og paa dem i fjerde Led** ꝛc.; paadet man kort og godt skal vide, at Synden er fordømt, og at Guds Vrede og Straf er affagt over den.

Med dette rimer det sig dog paa ingen Viis, at et saadant syndigt, fordømt Menneske tør komme frem for Gud og bede: Vær mig Synder naadig. Thi disse to: Synd og Naade, ere jo hinanden modsatte som Ild og Vand; til Synden hører jo ikke Naade, men Vrede og Straf. Hvorledes kommer da denne Mand til den Kunst, at han kan forene og sammenføie disse to og briste sig til for sin Synd at begjære og raabe om Naade? Hertil udfordres Mere end at kjende Loven og de ti Bud, dem ogsaa Pharisæeren vidste; dette er en Kunst, som hin slet ikke vidste af, og som alle Mennesker af sig selv ikke kjende til.

Det er det kjære Evangeliums Prædiken om Guds Naade og Barmhjertighed i Christus, som forkyndes og tilbydes de fordømte Syndere uden nogen deres Fortjeneste. Den Prædiken maa ogsaa denne Tolder have hørt, og den Helligaand maa dermed have rørt og bevæget hans Hjerte, efterat han gjennem Loven havde følt sin Synd, saaat han træder frem for Gud med saadan Bøn; han tror og antager for vist, hvad han af Guds Ord har hørt, at Gud vil forlade de arme Syndere deres Synder og være dem naadig, det er, afvende sin Vrede og den evige Død fra dem for sin Søns, den forjættede Messias's Skyld. Denne Tro er det, som i hans Bøn saaledes har sammenknyttet disse to modstridende Stykker.

Denne Evangeliets Prædiken bliver vel hørt af Mange, og det synes at være en let Kunst at tale som Tolderen; men det gaar ikke saa let, som man tænker, saaat Enhver skulde kunne det. Og Ingen forstaar bedre, hvor vanskeligt det er, end de Faa, som lære derpaa og øve sig deri, at de maatte kunne tro og bede som Tolderen. Det kommer deraf, at den fromme Skalk og Hykler, Pharisæeren, endnu stikker i os, som hindrer os fra at sammenføie saadanne Ord.

Ja, efter det udvortes, verdslige Væsen og dets Fromhed maa det heller ikke være saaledes; der maa man ikke sige eller lære Andet, end at Synderen tilkommer, ikke Naade, men Vrede og Straf. Ellers kunde Ingen leve paa Jorden, og Gud vilde ikke kunne haandhæve sin Majestæt, hvis han ikke alvorligen overholdt dette, at Synden blev straffet og gode Gjerninger belønnede. Thi ellers vilde snart Enhver sige: Lader os kun trøstigen synde, saa faa vi desto mere Naade. Men her, i hans aandelige Rige, vendes Tingen saa aldeles om, at den, som er en Skalk, han faar Naade og bliver erklæret from, medens den, som hedder from, han er en Skalk og bliver fordømt.

Men Sagen er den, at Guds og Verdens Domstol ere to Ting og saa vidt adskilte fra hinanden som Himmel og Jord. For Verden maa det være saa: Er du from, saa skal du have Gavn deraf: er du en Tyv, saa hænger man dig i Galgen; er du en Morder, saa slaar man Hovedet af dig; over dette Regimente maa Gud selv holde, ellers blev der ingen Fred paa Jorden. Men i sit eget Regimente, hvor han selv og umiddelbart er Herre og Dommer, der gaar det saaledes til, at han alene er de arme Syndere naadig; thi der findes heller Intet uden idel Synd, og Ingen er uskyldig for ham, som Skriften siger.

Dog er det ogsaa sandt, at ikke alle Syndere er lige, saaat man her atter maa gjøre en Forskjel og beskrive dem, som for Guds Domstol finde Naade. Thi der gives nogle grove og frække Syndere, Røvere, Mordere, Tyve, Skjelmer, Horkarle, som

gjøre det saa grovt og, nedsænkede i Synden, saaledes fremture deri, at de aldrig tænke paa eller spørge efter, hvorledes de kunne have en naadig Gud, men gaa hen ganske sorgløse, som om det ikke havde nogen Nød med dem. For disse prædiker St. Paulus 1 Cor. 6, 9 flg. saaledes: **Farer ikke vild! hverken Skjørlevnere, ei heller Afgudsdyrkere, ei heller Horkarle, ei heller Tyve, ei heller Gjerrige, ei heller Røvere** ꝛc. **skulle arve Guds Rige.** Og Christus Luc. 13, 3. 5.: **Dersom I ikke omvende Eder, skulle I Alle omkomme.** Thi Saadanne ere ikke denne Tolder lige, esterdi de gaa hen uden Bod og i Sikkerhed og høre endnu ikke under Guds, men under Verdens Regimente.

Dernæst gives der ogsaa andre Skalke, som ville esterabe denne Tolder. De bede ogsaa Fadervor, de have hørt, at Gud vil være de arme Syndere naadig og lære derfor at esterſnakke Tolderen, kunne ogsaa slaa sig for sit Bryst og med Ord og Gebærder anstille sig saa ydmyge og bodfærdige, at man skulde sværge paa, hvad de ogsaa selv gjerne vilde sværge paa, at de vare netop som denne Tolder. Og dog er det Falskhed og Bedrageri; thi de ere i ingen Maade bedre end hin Pharisæer, og Gud er dem naadig paa samme Maade som ham; han lader dem nemlig ikke føle sin Vrede, straffer og slaar dem ikke med Riset, men lader dem blive Skjelmer, som de ere.

Disse hedde falske Christne eller Partiaander og falske Brødre, af hvilke der ogsaa er en stor Hob i vort Samfund. De kunne ogsaa snakke disse Ord efter og høiligen prise Evangeliet og Guds Naade og bekjende sig for arme Syndere; men naar ort kommer dertil, at man rører ved dem og revser dem, saa ville de ikke høre eller taale det, men blive vrede og sige, man taler deres Ære for nær, besværer deres Samvittighed; eller om de ikke kunne Mere, saa øve de dog alleslags onde Streger mod Evangeliet.

Disse kunne med Ord og Skin udgive sig for denne Tolder, men i Grunden ere de som Pharisæeren, Skjelmer og Hyklere; thi de tale og anstille sig saaledes, alene forat man maa holde dem for fromme, og tør Ingen kalde dem anderledes, indtil Gud rører lidt ved dem, enten gjennem Djævelen, Verden eller sit Ord. Da ere de saa ømskindede, at de ikke kunne taale det Allermindste, men skrige over Vold og Uret ꝛc. Summa: medens de før vare arme Syndere, saa ere de nu lutter Helgener og saa stolte, at der intet Udkomme er med deres Helligheb.

Af Saadanne bliver nu Verden allevegne fuld, navnlig blandt de store, mægtige Junkere og kloge Hoveder, ja, ogsaa iblandt Borgere og Bønder, som af vort Evangelium have lært og nu trøste sig med, at Gud er Syndere naadig. Men dog ville de ikke af Nogen revses eller kaldes Syndere, skjønt de dog bære sig saaledes ad, at Guds Ord ikke kan tie dertil. Guds Ord, som straffer Synden, udtyde de paa Andre og sige som denne Pharisæer: **Jeg er ikke som de andre Mennesker**, og hvo, som siger mig det paa, gjør mig Uret. Og naar man saa begynder at sige dem, hvad Uret de gjøre, saaforegive de, at man taler mod Øvrigheden og giver Aarsag til Oprør ꝛc. Kort sagt, man skal kun prædike, hvad de gjerne høre; gjør man ikke det, saa faar det ikke længer hedde Evangelium. Saadanne Folk ere som alle falske, hykkelske Helgener; de kunne vel selv sige, at de ere arme Syndere; men ville ikke, at man holder det for Sandhed; thi saasnart Andre sige det om dem, saa kunne de ikke taale det.

Begge disse Partier ere nu de, som alene og altfor godt formaa at rime disse to Stykker sammen: Jeg er en Synder, og Gud er mig naadig. Men foruden

disse er der ogsaa et tredie Slags, som burde og gjerne vilde sige det af Hjertet; dem falder det allervanskeligst af Hjertet at komme frem med disse Ord og at forene saadant Skriftemaal og Absolution. Thi de have hos sig selv to stærke Hindringer. Paa den ene Side er der, som sagt, endnu altfor Meget i os af den gamle Skalk, Pharisæeren, saaat vi for Gud gjerne ville være fromme og retfærdige og bedre end Andre. Det vilde smage Hjertet godt og være dets høieste Glæde, om det kunde bringe Saadant tilveie; thi det ønske vi Alle, at Gud maatte anse vor Gjerning og lade sig den behage; da vilde vi ogsaa af og til takke ham og bekjende, at Saadant var hans guddommelige Gave. Men herfor er der sat en Bom, som spærrer Veien, ligesom Engelen med det blinkende Sværd er sat for Paradiset, saaat Ingen kan naa dertil eller have noget Saadant at rose sig af for Gud.

Og paa den anden Side, naar Tolderen maa komme frem for Gud med idel Synd og Skam, afklædt al sin egen Ros og fuld af idel Ureenhed, saa koster det megen Angst og Møie at gribe og anvende paa sig dette Ord: Vær mig Synder naadig; thi her er der atter Hindringer, og det endnu stærkere end de forrige, nemlig hans egen Frygtagtighed og alle Menneskers Viisdom, ja Djævelen selv gjennem Guds Lov, som han her, hvor den ikke hører hjemme, netop driver kraftigst paa for dermed at bringe Mennesket i Nød og til Fortvivlelse.

Derfor er det vel en Kunst over al menneskelig Kunst, ja det Forunderligste paa Jorden, at et Menneske faar den Naade, at det i Sandhed erkjender sig for en Synder, og dog kan slaa det fra sig, sætte Guds Vrede ganske ude af Betragtning og alene gribe Naaden. Thi det Hjerte, som føler Synden ret, kan ikke tænke eller slutte Andet, end at Gud er det unaadig og vred. Da Judas saa, at han havde forraadt Christus til Døden, begyndte han strax at raabe Ve over sig selv, og hans Fornuft og Hjerte gjorde, hvad det pleier at gjøre; det foreholdt ham ikkun Guds evige Vrede og Fordømmelsen. Det kan intet Menneskehjerte undgaa; thi her staar Guds Bud og Lov, som dømmer dig til Døden, og Djævelen, som driver og jager dig til Helvede.

Hvorledes er det da muligt at sammenfatte disse Tolderens Ord, trods Loven, trods Ens egen Fornuft og Følelse, som ikke foreholde Hjertet Andet end Vrede og Unaade? Nu kan det jo dog ikke komme dertil med Hjertet, at det bekjender sine Synder, med mindre det har de ti Bud, som alene vise, hvad Synd er, og hvorfor den er Synd. Derfor maa her de to ganske modsatte Ting gaa for sig, at høre de ti Bud, som fordømme til Død og Helvede, og atter slippe dem, arbeide sig ude af dem og saaledes fare fra Helvede til Himmelen.

Derfor lære nu, hvo som lære kan, denne høie Viisdom, og blive denne Tolders Discipel, paadet du ogsaa kan skjelne ret mellem begge Stykker, saaat ikke Vreden bliver over og hefter ved Synden, men at du griber Forsoningen og Forladelsen, det er, ikke dømmer herom efter Menneskers Forstand, ei heller efter Loven, men griber Evangeliets Trøst og Lære om Christus ved Troen. Ved den alene læres denne underlige Forening, saaat man kan faa disse to Ord til at stemme, som dog ere længere fra hinanden end Himmel og Helvede. Thi hvad betyder det: Jeg er en Synder, Andet end at Gud er min Fiende og fordømmer mig, og at jeg heller ikke har fortjent Andet end evig Vrede, Forbandelse og Fordømmelse?

Naar det nu kommer dertil med dig, at du føler Saadant (thi her hjælper det ikke, at man vil twinge det frem ved at slaa sig for Brystet og ved egne Gjerninger; men det kommer vel af sig selv, saasnart Loven træffer dig ret; den lærer dig nok at slaa

dig for dit Bryst og ydmyge dig), — naar du nu her, siger jeg, ikke kan sige Mere end dette: Ak, jeg er en Synder, saa er du fortabt; thi de ti Bud drive og støde dig ned til Helvede, saaat dit Hjerte maa sige: Du hører Djævelen til, og Gud vil ikke vide af dig. Da begynder du at fly for ham og løb vel, om du kunde, gjennem hundrede Verdener, naar du blot kunde undfly.

Her er det nu Tid, at du under saadan Flugt og Forskrækkelse standser dit Løb, vender dig om og siger: Det lærer mig mit kjære Evangelium og den fromme Tolder, at det er for Gud den høieste Viisdom, at man veed og tror, at han er saaledes sindet og ved Christus har stiftet et saadant Rige, at han vil være de arme, fordømte Syndere naadig og hjælpe dem; at du altsaa sammenknytter disse to Stykker i eet Ord og een Bekjendelse: Jeg er vel en Synder, men dog er Gud mig naadig; jeg er Guds Fiende, men han er nu min Ven; billigen burde jeg blive fordømt, men dog veed jeg, at han ikke vil fordømme mig, men gjøre mig salig og til en Arving i Himmelen. Ja det vil han, det har han ladet prædike for mig og befalet mig at tro, for sin kjære Søns Skyld, som han har hengivet for mig.

Se, saaledes har du i denne Tolder et skjønt Exempel paa den rette christelige Omvendelse og Tro og et herligt Mesterstykke af den høie, aandelige Viisdom eller Theologi, hvoraf Pharisæeren og hans Lige aldrig have havt nogen Smag eller Lugt. Derhos seer du ogsaa de rette Frugter, som følge paa Troen, idet han nu er et andet Menneske, har et andet Sind, andre Tanker, anden Tale, andre Gjerninger end tilforn, giver Gud alene Ære og Priis for hans guddommelige Naade, beder og paakalder ham af Hjertet, i en ret Fortrøstning til hans Ord og Løfter; ellers havde han hverken kunnet tænke eller bede disse Ord. Saaledes beviser han Gud den rette, velbehagelige Dyrkelse og holder den rette Sabbath. Saa har han nu ogsaa et saadant Hjerte, som hader al Synd og Ulydighed; han glæder sig ikke over det Onde, men det gjør ham hjerteligen ondt, at han har levet mod Guds Bud, og han tragter nu af ganske Hjerte efter at afstaa derfra; han vil ikke mere skade, bedrage, belyve eller forurette Nogen paa nogen Maade, og saa ogsaa gjerne, at Alle levede saaledes.

Dette er det Maleri, som vort Evangelium fremstiller os af de tvende Slags Mennesker blandt dem, som kaldes Guds Folk. Det ene Slags er den falske Kirkes store Hob, som dog føre Skin og Navn af, at de alene ere de frommeste og helligste Guds Tjenere. Det andet Slags er den lille Hob, som ere Kirkens retskafne Lemmer og Guds sande Børn, ihvorvel de ikke have Berømmelse og stor Anseelse for Verden. Hvad Forskjel der nu er paa dem, og hvorpaa man kan kjende dem begge, nemlig af deres Egenskaber og Frugter, saaat man kan skjelne det retskafne Væsen fra Skinnet og Navnet, derom har du nu hørt Nok.

Se nu derfor til, at du ogsaa følger denne Tolder ret og bliver ham lig; **først** deri, at du ikke er en falsk, men en ret Synder, det er, ikke med Ord alene, men i Grunden og af ganske Hjerte erkjender dig skyldig for Gud til hans Vrede og Fordømmelse, og saaledes med Sandhed fremfører for ham dette Ord: **mig arme Synder;** men ogsaa i det Samme griber det andet Ord: **Vær mig naadig,** paadet du maa kunne afbryde Loven dens Spids og Braad, det er, vende fra dig den Fordømmelsesdom, som de ti Bud ville fælde over dig.

Saa kan du da, af denne Forskjel mellem begge Slags Syndere, paa begge Sider fælde den rette Dom: Gud er vel unaadig og vred paa Syndere, ja paa dem, som ikke ville være Syndere, det er, som ikke frygte for Guds Vrede, men gaa hen i Sikkerhed og ville være ustraffede. Men

derimod vil Gud være de arme Syndere naadig, som føle sin Synd og selv klage og bekjende sig som fordømte for Guds Dom. Saaledes vender Bladet sig her ganske om, efter Guds Ord og Dom, alt eftersom Personerne ere beskafne, saaat de ti Bud gaa med sin Dom over dem, som ville være hellige eller dog ikke ville hedde Syndere og mindst tænke paa, at saadan Dom skal ramme dem, medens derimod Evangeliet ved Naadens og Trøstens Dom gaar over dem, som ligge i Frygt og Angst for Vreden.

For det **Andet** maa du ogsaa ligne Tolderen deri, at du herefter afstaar fra Synden. Thi der bliver ikke sagt om ham, at han forblev saadan, som han før havde været, men han gik hjem og havde den Naade med sig, at Gud havde erklæret ham retfærdig, saaledes som Texten siger: **Denne gik retfærdiggjort ned i sit Huus** 2c. Disse Ord føre med sig, at han ikke er blevet ved i Synden; ellers vilde han heller ikke have gaaet op til Templet og fremført saadan Bøn. Thi den, som vil blive, som han var, kan ikke bede om Naade og Tilgivelse; men den, som beder saaledes, han ønsker og begjærer at blive retfærdig og ganske fri fra Synden. Dette maa du ogsaa vide, paadet du ikke maa bedrage dig selv; thi der er Mange, som alene se hen til, at Tolderen, som Synder annammede Naade og Syndsforladelse, men tænke ikke paa, at Gud vil have, at de skulle afstaa fra Synden og herefter lade den annammede Naade være kraftig i dem. De forstaa det saaledes, som om Gud paa den Maade vilde gjøre Syndere retfærdige og salige, at de dog kunne blive i sin Synd og Uretfærdighed.

Derfor have de Christne paa begge Sider nødig at kjæmpe mod Djævelen og sit eget Kjød. Thi naar de begynde at omvende sig og nu gjerne ville blive andre Mennesker, da mærke de først, hvorledes Djævelen rører sig og lægger dem alle Slags Hindringer iveien, forat de ikke skulle blive ved, men forblive i den gamle Hud 2c. Og naar saa dette ikke kan hindre dem og de, Djævelen til Trods, omvende sig til Gud og paakalde ham, saa anfegter Djævelen dem med Frygt og Forsagthed. Hist gjør han Synden altfor ringe og stiller den altfor langt bort fra Menneskets Øine og Hjerte, saaat man foragter den og ikke begjærer Naade eller dog opsætter Omvendelsen. Her gjør han den derimod altfor stor, saaat han ogsaa af en liden Gnist oppuster en Ild, større end Himmel og Jord, saaat man har ondt for at gribe Forladelsen, eller bringe dette Ord frem af sit Hjerte: **Gud vær mig naadig.** Derfor er og bliver det vel en høi Kunst, og vi maa vel holde denne Tolder med hans Exempel for vor Mester og Doctor, gaa i Skole hos ham og bede Gud, at ogsaa vi maa naa Maalet.

Tolvte Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

2 Cor. 3, 4—11.

Men en saadan Tillid have vi til Gud formedelst Christum. Ikke at vi af os selv ere dygtige til at udtænke Noget, som af os selv, men vor Dygtighed er af Gud, som og gjorde os dygtige til at være den nye Pagts Tjenere, ikke Bogstavens, men Aandens; thi Bogstaven ihjel-

slaar, men Aanden levendegjør. Men dersom den dødbringende Bogstavs Tjeneste, som var indgraven i Stene, skete i Herlighed, saaat Israels Børn ikke kunne betragte Mose Ansigt formedelst hans Ansigts Herlighed, som dog skulde forsvinde, hvi skulde da ikke Aandens Tjeneste være end mere i Herlighed? Thi dersom Fordømmelsens Tjeneste var i Herlighed, er meget mere Retfærdighedens Tjeneste overvættes i Herlighed. Ja det, som havde Herlighed, var i denne Henseende end ikke herligt imod den overvættes Herlighed. Thi dersom det, der afskaffes, skete med Herlighed, da skal saameget mere det, som vedbliver, være i Herlighed.

Denne Epistel lyder ganske fremmed og underlig for dem, som ikke ere vante til Skriften og St. Pauli Talebrug, saaat et uerfarent Øre og Hjerte ikke kan komme tilrette dermed; derfor har den ogsaa hidtil i Pavedømmet lagt ganske uforstaaet, om end Ordene ere blevne læste. For at vi nu kunne komme til en ret Forstaaelse af den, maa vi først i Korthed nævne, hvad St. Paulus vil tale om. Og det er, at han vil berømme og prise det Evangeliets Embede og Prædiken, som han fører, i Modsætning til de falske Apostlers og Prædikanters tomme Pralen af deres Aand eller særegne Kunst og Gaver ꝛc. Saadant vederfores ham navnlig i den corinthiske Menighed, som han ved sin Mund havde omvendt og ført til Troen paa Christus, idet nemlig Djævelen strax efter hans Bortgang opvakte Partier iblandt dem, hvorved de bleve førte bort fra den rette Forstand og Sind og forlenede til andre Ting.

Med disse nødtes han da til at kjæmpe og sigtede med begge sine Breve derhen, at han kunde bevare Corinthierne paa den rette Vei, saaat de maatte forblive ved den rene Lære, som de af ham havde modtaget, og vogte sig for saadanne falske Aander. Og var dette næsten Hovedaarsagen, som bevægede ham til at skrive det andet Brev, at han maatte berømme sit Apostelembede og Prædiken og indprente dem Saadant, for dermed at nedslaa de Andres Berømmelse, som de med store Ord og udvortes Skin gjorde gjældende.

Dette begynder han kort ovenfor denne Text og kommer paa den Maade til at forherlige Evangeliets Prædikeembede, idet han stiller imod hinanden de tvende Slags Embeder og Prædikener, som man kan føre i Kirken (saafremt man ellers vil prædike Guds Ord og ikke Menneskers falske Paafund og Djævelens Lærdomme); det ene er det gamle Testamentes eller Mose og Lovens Embede, det andet det nye Testamentes eller Evangeliets Prædikeembede om Christus. Han viser da, hvad Herlighed og Kraft det Sidste eier fremfor hint, som dog ogsaa er Guds Ord, for dermed at tilbageslaa de forføreriske Aanders Prædiken, der, som han kort ovenfor har sagt, forfalske Guds Ord, og, naar de gjøre det som bedst, tale høie Ting om Guds Lov, men lære dog ikke dens rette Brug, men føre dermed ikkun Folk bort fra Troen paa Christus til egne Gjerninger.

Disse Ord udleder han imidlertid af de første Vers i det tredie Capitel, hvorfor vi her maa hidsætte dem. Han siger der: **Begynde vi atter at prise os selv eller behøve vi, som Nogle, Anbefalingsbreve til Eder eller Anbefalingsbreve fra Eder? I ere vort Anbefalingsbrev, indskrevet i vore Hjerter, som kan kjendes og læses af alle Mennesker; I, om hvem det er aabenbart, at I ere Christi Brev, besørget ved vor Tjeneste, indskrevet, ikke med Blæk, men med den levende Guds Aand, ikke i Steentavler, men i Hjertets Kjødtavler.**

Jeg og mine Medapostler siger han, vi begjære ikke Brev og Segl, hvorved vi

af Andre kunne indføres hos Eder eller af Eder hos Andre og saaledes vinde Anseelse hos Eder eller i andre Menigheder og forføre Folk, saaledes som de falske Apostler gjøre, og det vel endnu skeer af Mange, der skaffe sig Breve og Vidnesbyrd af retskafne Prædikanter og Menigheder, forat man skal tro dem, og derpaa stifte sine Partier. Saadanne Breve behøve vi, Gud ske Lov, ikke, ei heller behøve I at frygte, at vi med saadanne skulle bedrage Eder. Thi I ere selv det Brev, som vi selv have gjort, som vi kunne rose os af og lægge frem for Hvermand; thi det er aabenbart og kundgjort, at I ere lærte af os og gjennem vort Prædikeembede bragte til Christus.

Paa Grund af denne tydelige Gjerning og Vidnesbyrd, at de vide, hvorledes han ved sit Prædikeembede har gjort dem til en Menighed, kalder han dem et Brev, skrevet ved ham selv, ikke med Blæk eller Linier, ei heller paa Papir eller Træ, ei heller indgravet i haard Steen (saaledes som Moses fremlagde de ti Bud for Folket, skrevne paa Steentavler), men i deres bløde Kjødhjerter, med den Helligaand. Dette er Blækket eller Skriften, ja Skriveren selv; men Griffelen eller Pennen og Skriverens Haand, det er St. Pauli Prædikeembede.

Denne Tale om Brev og Skriven er hentet fra Skriftens Brug. Thi saaledes befaler ogsaa Moses i 5 Mos. 6, 6 flgg, og 11, 18., at de skulle skrive de ti Bud overalt, hvor de gaa og staa, paa Dørstolperne og Portene i deres Huse, og allevegne have dem for Øie og i Hjerte. Ligesaa siger Salomon Ordspr. 7, 2 flg.: **Hold mine Bud, saa skal du leve og min Lov som din Øiesten. Bind dem om dine Fingre, skriv dem paa dit Hjertes Tavle.** Thi han taler som en Fader med sit Barn, naar han indtrængende befaler det at erindre Noget, og siger: Kjære Barn, mærk dig det og glem det ikke; gjem det i dit Hjerte. Saaledes siger ogsaa Gud Jer. 31, 33.: **Jeg giver min Lov inden i dem, og skriver den i deres Hjerter.** Her kaldes Menneskets Hjerte et Brev eller en Tavle eller Bog, hvori man skriver det Ord, som prædikes, og som Hjertet skal gribe og holde fast paa. Saaledes have vi ogsaa, siger St. Paulus, gjennem vort Prædikeembede skrevet en liden Bog eller et Brev i Eders Hjerter, at I tro paa Gud Fader, Søn og Helligaand og vide, at I ved Christus ere forløste og blive salige. Det er den Skrift, som staar i Eders Hjerter ikke med Bogstaver, malede med Blæk eller Kridt, men den er Hjertets levende Tanker, Ildsluer og Rørelser.

Men det er ogsaa at mærke i disse Ord, at han siger, at de ved hans Prædikeembede ere beredte, og at deres Hjerter ved det ere beskrevne, saaat de ere et levende Christi Brev. Dette gjælder mod Sværmeraandernes Drøm og Blindhed, som søge den Helligaand udenfor det mundtlige Ord, men drømme om ham, naar de kunne faa komme ind i en Vraa, og ville gribe ham med sine Tanker, samt vise Folk bort fra det prædikede Ord eller det udvortes Prædikeembede, om hvilket dog St. Paulus siger, at Aanden gjennem hans Prædiken har virket saaledes i deres Hjerter, at Christus lever og er kraftig i dem ꝛc. I Anledning af disse Ord udbryder han nu og begynder at prise Prædikeembedet og holder mod hinanden Mose Brev eller Prædiken og sin eller Apostlernes, og siger nu videre:

Men en saadan Tillid have vi til Gud formedelst Christum. Ikke at vi af os selv ere dygtige til at udtænke Noget, som af os selv, men vor Dygtighed er af Gud.

Han stikker og hugger hermed om sig paa de falske Apostler og Prædikanter; thi han er saadanne Taaber dødelig fiendsk, som komme og snakke om store Ting, som de

dog selv ikke have eller gjøre og magte, som rose sig meget af Aanden og ville raade og hjælpe al Verden, bryste sig af, at de kunne optænke noget Nyt; og skal Alt, hvad de drømme ud af sine Hoveder, være overmaade kostelige, himmelske Ting, saaledes som ogsaa vor Paves og Munkes Drømme hidtil have været.

Det gjøre ikke vi, siger han; vi stole og bygge ikke paa os selv eller paa vor egen Viisdom og Dygtighed, prædike heller ikke, hvad vi selv have udtænkt; men derpaa pukke og fortrøste vi os formedelst Christus for Gud, at vi have beredt Eder til et guddommeligt Brev og skrevet i Eders Hjerter, ikke vore Tanker, men Guds Ord. Dermed rose vi ikke vor egen Gjerning og Formue, men hans, som har kaldet og dygtiggjort os til saadant Embede; af ham er Alt, hvad I have hørt og troet.

Thi denne Berømmelse skal enhver Prædikant have, at han er vis paa, og at hans Hjerte med fuld Fortrøstning kan sige: Den Forvisning og Frimodighed har jeg til Gud i Christus, at min Lære og Prædiken er i Sandhed Guds Ord. Ligesaa, naar han øver et andet Embede i Kirken, døber et Barn, absolverer og trøster en Synder, det maa ogsaa ske i denne faste Forvisning om, at det er Christi Befaling.

Hvo, som ikke kan berømme sig heraf, og dog vil lære og regjere i Kirken, **ham var det bedre,** som Christus siger Matth. 18, 6., **at der var hængt en Møllesteen om hans Hals, og han var sænket i Havets Dyb;** thi han prædiker og virker ikke Andet end Djævelens Løgn og Død. Saaledes har det hidtil været med vore Papister; naar de længe og rigeligt havde lært, opdigtet og gjort Alt, hvorved de meente at kunne blive salige, saa stod dog altid deres Hjerte og Tanker i saadan Tvivl: Hvo veed, om det behager Gud, eller ikke. Paa samme Maade er alle Kjætteres og Partiaanders Lære og Gjerning visseligen ikke en saadan Fortrøstning til Christus, men de befordre kun sin egen Lære ved egen Berømmelse og ved den Lov og Priis, de søge hos Mennesker.

Ikke at vi af os selv ere dygtige, siger han, **til at udtænke Noget, som af os selv.** Dette taler han Altsammen, som sagt med de falske Aander, som holde sig selv for saa overvættes dygtige og særligen skabte og udvalgte til at hjælpe Folk, og mene derfor, at hvad de sige og gjøre, det skal udrette idel Undere. Men vi vide, at vi ere af samme Jord og Støv, som de ere gjorte af; ja, vi have vel et større Kald af Gud. Dog kunne vi ikke rose os, som om vi af os selv ere istand til at raade og hjælpe Menneskene, ja, ikke engang til at udtænke, hvad de kunne hjælpes ved. Thi det er jo ikke vort Verk eller Formue, ei heller udsprunget af vort Hoved, hvad der angaar denne Sag, hvorledes man kan bestaa for Gud og komme til det evige Liv.

I andre Ting, som angaa det timelige Liv og Væsen, der kan du berømme dig og komme frem med, hvad din Fornuft lærer dig og du kan optænke i dit eget Hoved, saasom hvorledes man skal gjøre Sko og Klæder, styre Huus og Gaard og rygte Kvæg. Her kan du øve dine Tanker, saa godt du kan, saaat Klædet og Læderet maa lade sig strække og skjære, som Skræderen eller Skomageren tænker. Men til disse aandelige Sager hører sandeligen ikke Menneskers Tanker, men andre Tanker, anden Kunst og Formue, som Gud ved sit Ord selv viser og giver.

Thi af hvilket Menneske er det vel optænkt eller udgrundet, at tre Personer i det evige, guddommelige Væsen ere een eneste Gud, og at den anden Person, Guds Søn, har maattet blive Menneske og fødes af en Jomfru, og at der ingen anden Vei har kunnet være til Livet, end at han blev korsfæstet for os? Det vilde sandeligen endnu aldrig være bleven hørt eller prædiket, al-

drig i Evighed erfaret, lært eller troet, om ikke Gud selv havde aabenbaret det.

Derfor ere de jo store, blinde Daarer og fortrædelige Mennesker, de, som i denne høie Sag ville have sig selv berømmede og mene, at Menneskene dermed ere hjulpne, at de prædike sine egne Indfald og Paafund. Saaledes har hidtil i Kirken Enhver lært og indført, hvad der tykkedes ham Godt; de papistiske Munke og Præster komme dagligen med nye Helgener, Valfarter, særegne Bønner, Gjerninger og Offere for at borttage Synden, forløse Sjælene fra Skjærsilden ꝛc. Disse ere ikke saadanne Mennesker, som have sin Fortrøstning til Gud formedelst Christus; men de trodse baade mod Gud og Christus og indgrave og skrive ikke Andet end idel Djævelskarn og Løgn i Menneskenes Hjerter, hvor dog Christus alene skulde være. Alligevel mene de, at de alene ere dygtige til Alt, hvad man skal lære og gjøre; de ere selvgjorte Doctorer og Helgener, som uden Gud og Christus kunne det Altsammen.

Men vor Dygtighed er af Gud.

Af os selv, det er, af vor egen Viisdom og Kraft kunne vi ikke frembringe, opfinde eller lære Noget, hvormed vi kunde raade og hjælpe os eller Andre; men at vi gjennem vor Prædiken virke og skrive noget Godt, det er Guds egen Gjerning, som lægger Ordet i vort Hjerte og vor Mund og ved den Helligaand indtrykker det i Eders Hjerter. Derfor kunne vi ikke tilskrive os selv Noget heraf eller søge vor Ros dermed, saaledes som de selvlærte og hoffærdige Aander, men vi maa give Gud alene Æren og rose os deraf, at han ved sin Naade og Kraft virker i Eder til Salighed gjennem det Embede, som han har givet os.

Dette taler han nu Altsammen af den Grund, at man i Kirken intet Andet skal prædike eller gjøre, end hvad der er Guds tydelige og bestemte Ord; thi her gjælder det ikke at handle eller foretage Noget efter Menneskers Godtykke; her skal intet Menneske formaa Noget, ingen Tanke eller Kraft have Noget at sige, uden alene hvad der kommer fra Gud selv, saaledes som ogsaa St. Petrus siger 1 Pet. 4, 11.: **Dersom Nogen taler i Menigheden, han tale som Guds Ord; dersom Nogen tjener deri, han tjene som af den Formue, hvilken Gud forlener.** Summa: Hvo, som vil være klog, berømme sig af stor Kunst, Gaver og Kraft, han gjøre det i andre Sager; men her blive han hjemme med Saadant og lade sin Ros og sine Paafund fare; thi det er ikke derom at gjøre, at man seer, hvad du kan eller er, men at de arme Sjæle maa være visse paa, at de have Guds Ord og Gjerning iblandt sig, hvorved de kunne blive salige.

Som og gjorde os dygtige til at være den nye Pagts Tjenere, ikke Bogstavens, men Aandens; thi Bogstaven ihjelslar, men Aanden gjør levende.

Her begynder han nu at prise Evangeliets Prædikeembede og dets Kraft imod de falske Apostlers Berømmelse og al anden Lære, endogsaa Guds Lov selv. Vi ere jo ikke dygtige, kunne ei heller i nogen Henseende rose os af vor menneskelige Gjerning; thi den er og udretter Intet, selv om den allerivrigst efterstræber det, som Guds egen Lov lærer og fordrer. Men vi have noget langt Bedre at rose os af, som ikke hidrører fra vor Gjerning, nemlig at vi af Gud ere gjorte dygtige til et herligt Embede, som hedder det nye Testamentes, og som ikke alene er langt høiere og bedre end Alt, hvad Mennesker af sin Viisdom, Kunst og Formue kunne lære og give, men endog herligere end den Prædiken og det Embede, som hedder det gamle Testamentes, der tilforn blev givet Jøderne gjennem

Moses. Thi dette er et saadant Embede, der ikke alene, som anden Lære, bliver ved Ordet, som læres og frembydes, men gjennem det virker ogsaa den Helligaand i Hjertet, derfor hedder det ikke et Bogstavens, men Aandens Embede.

Denne Text om **Aanden** og **Bogstaven** har hidtil hos os været et aldeles fremmed Sprog, derhos aldeles fordreiet og forvaklet ved vore menneskelige Paafund, saaat jeg, da jeg allerede skulde være en lærd Doctor i den hellige Skrift, ikke forstod Noget deraf; ei heller kunde Nogen undervise mig derom, og endnu den Dag idag formaar det hele Pavedømme ikke at sige, hvad der menes dermed. Ja de gamle Lærere, Origines, Hieronymus og Andre, have heller ikke truffet St. Pauli Mening, hvad der heller ikke er underligt. Thi det er ogsaa i sig selv en høi Lære, som ligger over Menneskers Forstand; og naar Fornuften med sine menneskelige Tanker faar fat deri, bliver den forvirret og veed ikke, hvad den skal gjøre deraf; thi den veed ikke om Mere end Loven og de ti Bud; dem griber den og holder sig dertil, og slutter saa ikke videre, end at den, som lever og gjør saaledes, som de ti Bud fordre, ham er Gud naadig. Den kjender slet Intet til den fordærvede Naturs Elendighed, at Ingen formaar at holde Guds Bud, og at alle Mennesker ere under Synden og Fordømmelsen, saaat de ikke kunde hjælpes paa anden Maade, end at Gud har maattet hengive sin Søn for Verden og stifte en anden Prædiken, hvorved Naade og Forsoning kunde blive os forkyndt. Den, som nu ikke forstaar denne høie Sag, hvorom St. Paulus taler, han maa vel ogsaa gaa glip af den rette Mening af hans Ord. Meget mere har Saadant maattet vederfares os, som have ladet Skriften og St. Pauli Breve ligge under Bænker og imidlertid rodet om i vore Menneskepaafund, ligesom Svin i deres Mask. Derfor maa vi her atter forklare Sagen, paadet vi kunne lære at forstaa St. Pauli Tale ret.

Bogstav og Aand har man efter Origines og Hieronymus (St. Augustin er dog kommet Sagen noget nærmere) forstaaet saaledes, at Bogstav betegner, som de kalde det, den skriftlige Mening og Forstand. Dette vilde vel ikke være urigtigt, dersom de lagde den rette Mening i dette Ord. Thi den skriftlige Forstand kalde de Fremstillingen af en Historie, saaledes som den staar i Skriften, efter Ordene og i den Forstaaelse, som Ordene naturligen frembyde. Den aandelige Forstand kalde de det derimod, naar man under Ordene finder en anden, hemmelig Betydning.

Saaledes naar Skriften siger, at Slangen forførte Kvinden, saaat hun aad af det forbudne Træes Frugt og ogsaa gav sin Mand, saaat han aad deraf ꝛc., saa er dette, sige de, Bogstaven. Men Aanden er den aandelige Udlæggelse, hvorefter Slangen betegner den onde Fristelse, som lokker til Synden; Kvinden er den kjødelige Sandseligheb, i hvilken saadanne Fristelser og Tillokkelser røre sig og føles; Adam, Manden, sige de, er Fornuften, den ypperste Deel af Mennesket. Hvor Fornuften ikke giver den udvortes Sandselighed Bifald, der har det ingen Nød; men hvor ogsaa den lader sig bevæge og samtykker, der er Faldet skeet.

Paa denne Viis gik Origines først frem med Skriften og drog mange Andre efter sig, saaat det blev holdt for den høieste Kunst, at man kunde finde mange slige Udtydninger og dermed opfylde Kirken. De have heri villet efterligne St. Paulus, naar han Gal. 4, 22 flgg. udtyder den Beretning, at Abraham havde to Sønner, den ene af den frie Kvinde eller Ægtehustruen, den anden af Tjenestekvinden, saaledes, **at de to Kvinder ere de tvende Pagter,** siger St. Paulus, **den ene, som føder til Trældom** (hvilken netop er det,

han her kalder Bogstavens Embede); **den anden, som fører til Frihed,** eller, som han her siger, Aandens Embede, som gjør levende. Og de to Sønner ere de to Slags Slægter eller Folk, hvoraf det ene bliver alene ved Loven, det andet griber og tror Evangeliet.

Dette er vel en anden Betydning, end Historien og Textens Ordlyd medfører, saaledes som St. Paulus selv siger, at det er en Allegori, det vil sige, en skjult Tale eller hemmelig Betydning. Men han siger ikke, at Texten derfor i sig selv er en Bogstav, som ihjelslaar, og at Allegorien eller den hemmelige Betydning er Aanden, saaledes som de allevegne i Skriften foregive; Texten eller Historien, sige de, ere i sig selv intet Andet end en død Bogstav, men dens Udtydning er Aanden; og dog have de ikke ført saadan Udtydning videre end til Lovens Lære, som dog ikke er Andet end netop, hvad St. Paulus kalder Bogstaven.

Thi han bruger Ordet **Bogstav** ligesom foragteligt om Loven (som dog ogsaa er Guds Ord), naar han sætter den imod Evangeliets Embede og Prædiken. Dette Navn giver han altsaa de ti Buds Lære, hvorledes man skal være Gud lydig, ære Fader og Moder, elske Næsten ꝛc., og saaledes ogsaa al Lære, selv den bedste, som findes i alle Bøger og Skoler eller Prædikener ꝛc. Thi ved Ordet **Bogstav** forstaar han Alt, hvad der læres, ordnes og skrives saaledes, at det bliver Ord eller Skrift eller Tanker, som man kan male, skrive eller tale, men som ikke ere skrevne i Hjertet eller leve i Hjertet. Saaledes er det med den ganske Moselov eller de ti Bud (som dog er den høieste Lære), og det, hvad enten den læses, høres eller overtænkes. Saasom naar jeg sidder og tænker paa det første Bud: **Du skal ikke have fremmede Guder,** og saa fremdeles paa det andet, tredie ꝛc.; det kan jeg læse, skrive, tale og eftertænke med al min Forstand, paa samme Maade, som naar jeg hører Keiserens eller Landsherrens Bud, som siger: Det skal du gjøre, og det skal du lade. Alt dette kalder St. Paulus Bogstaven eller, som vi ellers have kaldt det, en skriftlig Mening.

Ligeoverfor denne staar nu en anden Lære eller Prædiken, som han kalder det nye Testamentes og Aandens Embede eller Tjeneste, som ikke lærer, hvad du skal gjøre (thi det har du allerede tilforn hørt), men viser dig, hvad Gud vil gjøre mod dig og give dig, ja, allerede har gjort mod dig, idet han har givet sin Søn Christus for os, efterdi vi formedelst vor Ulydighed mod Loven, som intet Menneske opfylder, vare under Guds Vrede og Fordømmelsen, paadet at han skulde betale for vore Synder, forsone Gud og skjænke os sin Retfærdighed ꝛc. Her hører du Intet om vor Gjøren, men om Christi Gjerninger, han, som alene er født af en Jomfru, død for Synden, opstanden fra de Døde, hvilket intet andet Menneske har kunnet gjøre. Dette er den Prædiken, som bliver aabenbaret alene ved den Helligaand og tillige bringer den Helligaand med sig, saaat han gjennem den virker i de Menneskers Hjerter, som høre og annamme denne Prædiken; derfor kaldes den Aandens Embede eller Prædiken.

Med begge disse Ord, Bogstav og Aand, vil han nu fremstille de tvende Slags Prædiken i deres Modsætning og videre beskrive sit Embede og dets Nytte, fremfor alle Andres, som rose sig af at være fortræffelige Lærere og prale af stor Aand. Thi han taler med Flid saaledes, at han ikke nævner de tvende Prædikener med deres Navne, Lov og Evangelium; men giver hver af dem Navn af den Gjerning, som de udrette. Evangeliet giver han et saare herligt Navn, idet han kalder det et Aandens Embede; Loven derimod giver han næsten et foragteligt Navn, som om han ikke vilde gjøre den den Ære at kalde den Guds Lov og Bud, hvad den dog er, lige-

som han selv nedenfor bekjender, at den med stor Herlighed er givet Moses og befalet Israels Børn.

Hvorfor gjør han det? Skal man da foragte eller ikke holde Guds Lov? Er det da ikke en saare skjøn Ting, at leve fromt, tugtigt og ærbart, hvilket jo Gud har indplantet i Fornuften og alle Bøger prise, ja, hvorved hele Verden maa regjeres? Svar: Det er St. Paulus fremfor Alt om at gjøre, at han maa nedslaa de falske Prædikanters Berømmelse og Lære, samt bringe dem til at forstaa og betragte ret Kraften af hans Prædiken om Evangeliet. Naar Jøderne, vil han sige, ville berømme sig og prale af Mose Lov, at de have modtaget Loven af Gud, skrevet paa tvende Steentavler, ligeledes, naar alle lærde, hellige Lovprædikanter, Juristers 2c., rose sig af, at de have gjort Meget, levet saa og saa 2c., — hvad er saa alt dette imod Evangeliets Prædiken? Vel maa det hedde en skjøn Prædiken og god Lærdom; men det er dog ikke mere end lært og talt eller skrevet; med disse Ord bliver det: Du skal elske Gud af dit ganske Hjerte og din Næste som dig selv; Mere kommer der ikke derudaf. Og naar man meget og længe har gjort og levet derefter, saa har man Intet gjort, og det er lutter tomme Bælge uden Erter og Skaller uden Kjerne. Thi det er umuligt at holde Loven uden Christus; uden ham kommer nemlig Mennesket ikke videre, end at det for Æres eller Vindings Skyld eller af Frygt for Straf udvortes maa anstille sig fromt.

Thi hvor Guds Naade i Christus ikke erkjendes, der kan Hjertet ikke vende sig til Gud, ei heller fortrøste sig til ham eller have nogen Kjærlighed og Lyst til hans Bud; men det stræber kun imod, thi Naturen vil nødig lide nogen Tvang, og det er Ingens Lyst at gaa med Lænker; og om han maa bøie og vride sig under Bøddelens Sværd eller Riis og Straf saa har han dog intet Behag deri, men bliver ikkun mere optændt mod Loven og tænker stedse i sit Hjerte: Ak, at jeg kun maatte faa stjæle, røve og aagre frit, følge min Lyst 2c. Og om man hindrer ham med Magt, vilde han hellere, at der ingen Lov eller Gud var til.

Dette skeer nu allerede der, hvor man driver denne Lære i Henseende til det udvortes Menneske og dermed fremtvinger en legemlig Tugt. Men langt grueligere viser sig en saadan Ulydighed indvortes, naar Hjertet bliver ret truffet af Loven, saaat det maa staa for Guds Domstol og føler Fordømmelses Dommen fældet over sig, saaledes som vi faa høre i det følgende Stykke, hvor Apostelen siger: **Bogstaven ihjelslaar.** Her kommer først de rette, store Knuder tilsyne, idet Naturen stormer og raser mod Loven med indvortes Bespottelser og Frugter af dens Had og Fiendskab mod Loven. Den flyr for Gud, forbitres paa Guds Dom og begynder at disputere, om han ogsaa regjerer ret, det er, om han er ret Gud; og med saadanne Tanker falder den stedse dybere i Tvivl, Knurren og Utaalmodighed, indtil den tilsidst, om den ikke bliver hjulpet ved Evangeliet, aldeles fortvivler, ligesom Judas eller Saul, og vel bryder ud med Bespottelse og Forbandelse mod Gud og alle Skabninger. Dette mener St. Paulus Rom. 7. fornemmeligen ved den Synd, som vækkes ved Loven og dræber Mennesket.

Se, heraf kan du nu forstaa, hvorfor Loven kaldes Bogstav, det er, en saadan Lære, som, om den end er skjøn og god, dog kun forbliver udvortes og kommer ikke ind i Hjertet, saaat den lever derinde og efterfølges. Thi Naturen er for ond, den vil og kan ikke stemme med Loven; og den menneskelige Slægt er saa fordærvet, at der ikke findes Nogen, som ikke overtræder alle Guds Bud, selv om der dagligen prædikes og foreholdes ham Guds Vrede og hans evige Fordømmelse; ja, naar han bliver

ret trykket deraf, saa tager han deraf kun Anledning til desto grueligere at rase derimod.

Derfor er Summen denne: Om man end samler alle Bud sammen og roser og ophøier saadan Prædiken paa det Kraftigste, ligesom den og er Ros værd, saa er den dog ikke Mere end **Bogstav**, det er, en saadan Ting, som alene bliver lært og sagt, men ikke gjort. Thi **Bogstav** hedder og er alleslags Bud, Lære og Prædiken, som alene bliver liggende i Ordet eller paa Papiret, men ikke efterfølges. Ligesom naar en Fyrste eller Øvrighed lader en Befaling udgaa, og den ikke adlydes, saa er og bliver det ikke Andet end et aabent Brev, hvori der staar skrevet, hvad der bør ske, men dog i ingen Henseende efterkommes. Saaledes er det ogsaa med Guds Bud. Saalænge de ikke holdes, saa maa de, skjønt de ere den høieste Lære og Guds evige Villie, dog taale, at man gjør dem til et tomt Brev eller tomme Skaller, fordi de, naar de ikke ere Hjertets Eiendom og bære Frugt, ikke bringe noget Liv og Salighed. Derfor kunne de vel kaldes en ret Fordømmelsestavle, det er, en Tavle, hvorpaa der skrives og vises, ikke hvad man gjør, men hvad man forsømmer, og som Verden siger, et Herrebud, som ikke holdes og efterleves. Saaledes forstaar ogsaa St. Augustin det, naar han til Psalme 17 siger: Hvad er Lov uden Naade Andet end Bogstav uden Aand? Thi Naturen kan og formaar ikke at holde den, saafremt ikke Christus er tilstede med sin Naade.

At St. Paulus derimod kalder Evangeliet **et Aandens Embede**, det gjør han for at vise dets Kraft. Thi det virker noget langt Andet i Menneskets Hjerte end Loven; det bringer nemlig med sig den Helligaand og skaber et nyt Hjerte. Thi naar Mennesket ved Lovens Prædiken er bragt til Forskrækkelse og Angst, og saa hører denne Prædiken, som ikke længer siger det, hvad Gud fordrer af det, men hvad han har gjort for det, og som henviser ikke til dets, men til Christi Gjerning, og byder det at tro og være fast forvisset om, at Gud for denne sin Søns Skyld vil forlade det dets Synder og antage det til sit Barn, — ved saadan Prædiken, siger jeg, bliver Menneskets Hjerte, saafremt den annammes og troes, oprettet og trøstet, saaat det ikke mere flyr for Gud, men nu vender sig til ham; og fordi det finder og føler saadan Naade og Barmhjertighed hos ham, saa begynder det at blive ham huld igjen, at paakalde ham af Hjertet og holde og ære ham som sin kjære Gud. Og jo stærkere saadan Tro og Trøst bliver, desto mere tiltager ogsaa Lysten og Kjærligheden til Guds Bud og Lydighed. Dertil vil Gud ogsaa stedse have Evangeliets Ord forkyndt, at Menneskets Hjerte derved maa vækkes til at erkjende Saadant og ihukomme Guds store Naade og Velgjerning, og saaledes den Helligaand maa blive stedse kraftigere og kraftigere. Se, det er altsammen ikke Lovens eller Menneskers Kraft og Gjerning, men en ny himmelsk Kraft, den Helligaands nemlig, som indtrykker Christus med hans Gjerning i Hjertet og gjør det til en ret Bog, som ikke er Bogstav eller blot Skrift, men virkeligt Liv og Gjerning.

Dette har ogsaa Gud fordum forjættet at ville give ved Evangeliets nye Prædiken, saasom Joel Cap. 3. og andre Steder; dernæst har han ogsaa med aabenbare Exempler og Erfaringer bevist det under Evangeliets mundtlige Prædiken; saaledes paa Pintsedagen og siden efter, da Apostlerne, St. Petrus og de andre, begyndte at prædike, og den Helligaand synligen faldt paa Tilhørerne, Ap. G. 8, 17; 10, 44. Saadant havde Ingen tilforn hverken hørt eller seet, saalænge Lovens Prædiken var drevet, saaat det maatte blive tydeligt og klart for Enhver, at dette var en langt anden Prædiken, som havde saadan Kraft og Virkning, endog den ikke sagde Mere, end hvad St. Paulus siger Ap. Gj. 13, 38 flg.:

Ved ham kundgjøres Eder Syndernes Forladelse, og fra Alt, hvorfra I ikke kunde vorde retfærdiggjorte ved Mose Lov, retfærdiggjøres ved ham Enhver, som tror.

Her seer du ikke mere Lovens tomme Bogstaver og hule Skaller, som stedse holder paa med sin Fordring: Det og det skal du gjøre og holde, og dog bliver det hverken gjort eller holdt; men her har du den rette Kjerne og Kraft, som Christus bringer med sin Aands Fylde, saaat de, som alvorligen tro Evangeliets Ord, ogsaa nyde denne Fylde og blive anseede, som om de havde opfyldt de ti Bud; saaledes som Joh. 1, 16 flg. siger: **Af hans Fylde have vi Alle faaet, og det Naade over Naade. Thi Loven er given ved Moses; Naaden og Sandheden er bleven ved Jesum Christum.** Ved Moses, siger han, er vel Loven given; men hvad er, og hvad udretter den? En kostelig Lære er den vel og maler et skjønt og herligt Billede af, hvorledes Menneskets bør være mod Gud og alle Mennesker; ja en skjøn Bogstav og Skrift er den, men er og bliver dog tom og kommer ikke ind i noget Hjerte. Derfor hedder og bliver det Lov, uden Kraft og Opfyldelse, efterdi der ingen Frugt er.

Men skal der blive en Opfyldelse, saa maa der komme en anden Mand end Moses og bringe noget Andet med sig, som ikke hedder **Loven**, som er **given**, men **Naaden og Sandheden**, som er skeet eller **bleven**. Thi det er to forskjellige Ting: at Loven er givet, og Sandheden er bleven, ligesom det er to Ting, at lære og at gjøre. Moses lærer og siger det vel, men selv kan han ikke opfylde, ei heller give Andre det. Men forat det skal ske og blive gjort, dertil udfordres Guds Søn med hans Fylde; thi han har ikke alene gjort og opfyldt det for sig selv, men giver og skjænker det derhos ogsaa i vore tomme Hjerter, saaat ogsaa vi maa komme til denne Fylde.

Men det skeer paa den Maade, at vi faar **Naade over Naade**, det er, at vi blive deelagtige i ham og for hans Skyld, som har idel fuld Naade hos Gud, ogsaa blive tagne til Naade, omendskjønt vi i os selv ikke have Lovens fuldkomne Lydighed, og dernæst, naar vi have annammet saadan Trøst og Naade, ogsaa ved hans Kraft faa den Helligaand, saaat det ikke bliver idel tomme Bogstaver i os, men kommer til Sandhed, idet vi begynde at opfylde Guds Bud; dog saaledes, at det stedse forbliver annammet af hans Fylde og øst af denne Grundkilde.

Saaledes taler ogsaa St. Paulus Rom. 5, 17 flg., hvor han stiller **Adam** og **Christus** mod hinanden. Adam, siger han, har ogsaa været en Kilde, som ved sin Ulydighed i Paradiis har opfyldt Verden med Synd og Død, saaat ved denne Enes Synd Fordømmelse er kommen over alle Mennesker. Paa den anden Side er ogsaa Christus med sin Lydighed og Retfærdighed blevet os en Kilde og Fylde, hvoraf ogsaa vi blive retfærdige og lydige. Og med denne Fylde forholder det sig saa, at den er langt rigere og overflødigere. Thi ihvorvel ved det ene Menneskes Synd Døden er kommet over alle Mennesker, og Loven er kommen til, hvorved Synden er bleven langt mægtigere og stærkere, saa er dog Naaden og Gaven i Christus saa overvættes rig og mægtig, at den overvømmer og udsletter ikke alene den ene Adams ene Synd, som forud nedsænkede alle Mennesker i Døden, men ogsaa alle Synder, saa at nu **skulle meget mere de**, siger han, **som annamme den overvættes Naade og Retfærdighedens Gave, herske i Livet ved den Ene, Jesum Christum.**

Saaledes seer du nu, hvad der er Forskjellen mellem begge Slags Prædiken, og hvorfor St. Paulus priser Evangeliets Prædiken og kalder den Aandens Embede, og

derimod Loven en tom Bogstav, paadet han maa nedslaa sine falske Apostlers og Prædikanters Ros, som de grundede paa sin Jødedom og paa Mose Lov, idet de førte saadan hovmodig Tale: Lad Paulus prædike, hvad han vil; han skal dog lade være at omstøde Moses, som har modtaget Loven af Gud paa Sinai Bjerg, den Lov, som jo er Guds uigjenkaldelige Bud og maa holdes, saafremt man vil blive salig. Paa samme Viis skrige ogsaa i vor Tid Papister, Gjendøbere og andre Partier mod os: Hvad skal det til, at I prædike meget om Troen og Christus? Mon Folk blive bedre deraf? Her behøves sandeligen Gjerninger. Slig Tale seer vel ud, som den var Noget; men naar man betragter den i Lyset, saa er det lutter tomt, forsængeligt Skvalder. Thi kommer det an paa Gjerninger, saa have vi de ti Bud, som vi jo lære og drive paa ligesaavel som de. Og dermed vilde det være Nok, saafremt man kunde prædike dem saaledes, at de ogsaa strax bleve efterfulgte.

Men derom er Spørgsmaalet, om det ogsaa skeer, som man prædiker, saaat det ikke bliver alene Ord, og, som Paulus siger, Bogstaver, men at der ogsaa af Bogstaverne bliver Liv og Aand. Om Prædikenen ere vi enige, og derom er ingen Tvivl, at man bør lære og endnu mere holde de ti Bud; men at dette ikke skeer, derover er det, vi klage. Derfor maa her noget Mere til, paadet man ogsaa maa vide, hvorledes man kan opnaa, at de opfyldes. Hvad hjælper os ellers en saadan Prædiken, at Moses og Loven ikkun siger: Det skal du gjøre, det vil Gud have af dig? Ja, kjære Moses, det hører jeg vel, og det er jo ret og sandt; men sig mig dog engang, hvorfra skal jeg tage det, som jeg desværre ikke har gjort, ei heller kan gjøre? Det er ikke godt at tage Penge af en tom Pung og at drikke af en tom Kande; men skal jeg betale min Skyld og faa min Tørst slukket, saa viis mig en Udvei til at faa en fuld Pung og en fuld Kande. Her vide nu disse Svadsere Intet at svare, men blive, som de vare, Lovdrivere, der lade Menneskene ligge i sine Synder og spotte dem til deres Skade.

Hermed afmaler altsaa St. Paulus de falske Apostler og alle lignende skadelige Partiaander, som prale af, at de vide Alt bedre og lære langt Mere end Evangeliets rette Prædikanter. Og naar de saa have lagt størst Dygtighed for Dagen, foregivet og udrettet store Ting ved sin Prædiken, saa er det dog intet Andet end lutter tomme Bogstaver, ja paa langt nær ikke saa godt som Mose Prædiken; han var jo ogsaa en ypperlig Prædikant og udrettede større Ting, end alle Slige kunne gjøre, og dog bragte han det med Lovens Prædiken og sit Regimente ikke videre, end at det forblev Bogstav og det gamle Testamente, saaat Gud har maattet give en anden Prædiken og et nyt Testamente, som ogsaa kunde give Aanden.

Dette Testamente prædike vi, siger St. Paulus, og vi have vel en anden Ros, hvis det er det, det gjælder om, og kunne vel byde alle hine Trods; lad dem ikke blot lære, hvad man skal gjøre (hvad de dog selv ikke besatte sig med), men ogsaa vise og bringe det dertil, at det bliver gjort og efterlevet. Derfor hedder vor Prædiken billigen, ikke det gamle Testamentes og den døde Bogstavs, men det nye Testamentes og den levende Aandens Prædiken. Det skal sandeligen ingen Partiaand gjøre eller formaa, han prale end noksaa meget af idel Aand; det kan du forlade dig paa. Thi de vide ikke Mere og kunne ikke komme videre, end at de henvise dig til din egen Gjerning. Ja, om de ogsaa tale om Christus, saa fremstille de ham dog ikkun som Exempel, at man som han skal være taalmodig i Lidelse 2c. Summa: Uden Christi Troes Prædiken kan intet nyt Testamente blive prædiket, ei heller Aanden komme i Hjertet, men Alt, hvad man lærer, foretager, tænker,

gjør og formaar, forbliver idel Bogstav uden Naade, Sandhed og Liv, og Hjertet bliver ligesaalidt forandret, forbedret eller levendegjort uden Christus, som den Bog, hvori de ti Bud ere skrevne, eller de Stene, hvori de bleve indhuggede, kunne opfylde dem.

Thi Bogstaven ihjelslaar, men Aanden levendegjør.

Dette er at tale endnu haardere mod Berømmelsen af Lovens Prædiken og tillige en herligere Lovprisning af Evangeliets Embede. Ja, Apostelen kunde vel synes at være altfor dristig, naar han saaledes tør angribe Loven og sige, at den ikke alene er en tom Bogstav, men tillige en saadan Prædiken, som ikke gjør Andet end dræber. Det hedder jo ikke en god og gavnlig, men ikkun en skadelig Prædiken. Hvo turde vel tale saaledes, uden at udsætte sig for at blive en forbandet Kjætter for al Verden og henrettet som en Gudsbespotter, om ikke St Paulus selv gjorde det? Nu maa han jo selv prise Loven eller Guds Bud og siger, at den er god og kostelig og ikke maa foragtes eller forsømmes, men stadfæstes og opfyldes, saaledes som ogsaa Christus siger, saaat end ikke en Tøddel deraf maa udsletes. Hvorledes kommer han da til at tale saa ilde og fast haanligt om Loven, at den i Grunden ikke hedder Andet end idel Død og Gift?

Nu vel, det er en høi Lære, som Fornuften ikke forstaar og Verden, især de, som ville være hellige og fromme, slet ikke kunne fordrage; thi dermed siges ikke Andet, end at ogsaa alle vore Gjerninger, hvor kostelige de end kunne være, ikke ere Andet end Død og Gift. Men just hermed vil St. Paulus ogsaa ret tilgavns omstøde de falske Læreres og Hykleres Berømmelse og vise, hvad deres Prædiken er og virker, selv naar den er allerbedst, hvor man nemlig alene har Loven, og Christus ikke bliver erkjendt eller prædiket. De føre vel store Ord og sige: Naar du lever saa og saa, beflitter dig paa at holde Budene og gjør mange gode Gjerninger, saa bliver du salig. Men at Sligt ikke er Andet end tomme Ord, ja dertil en skadelig Lære, det seer man bagefter, naar man ikke har hørt Andet end denne Lære og forladt sig derpaa; thi da følger ingen Trøst eller Liv, men idel Tvivl, Angst, ja Død og Fordærvelse.

Thi naar Mennesket seer, at det ikke har holdt Guds Bud, og dette dog uafladeligen driver paa det og fordrer saadan Skyldighed af det, samt ikkun foreholder det Guds skrækkelige Vrede og den evige Fordømmelse, saa maa det synke til Jorden og fortvivle i sine Synder. Det er den nødvendige Følge der, hvor man ikke lærer Andet end Loven og gjør det i den Mening, at man dermed vil komme til Himmelen. Det viser os ogsaa en stor Eneboers Exempel, som omtales i vitæ patrum; han havde i over sytti Aar ført det allerstrengeste Liv og faaet mange Disciple og Efterfølgere; men da Tiden kom, at han skulde dø, begyndte han at skjælve og laa i saadan Angst hele tre Dage; og da hans Disciple trøstede ham og spurgte hvorfor han ikke gjerne vilde dø, han, som dog havde ført et saa helligt Liv, da sagde han: Ak, jeg har hele min Levetid tjent Gud og ført et strengt Liv, men Guds Dom og Bedømmelse er langt anderledes end Menneskenes.

Se denne fortræffelige Mand, som havde levet saa helligt, han veed og kan ingen anden Artikel end den om Guds Dom efter hans Lov, og der er ingen Trøst af Evangeliet om Christus; men efterat han har levet længe efter Guds Bud og ad den Vei stræbt at blive salig, saa kommer Loven og ihjelslaar ham gjennem hans egen Gjerning, saaat han maa sige: Ak, hvo veed, hvad Gud vil sige dertil? Hvo vil bestaa for hans Dom? ꝛc. Dette er gjen-

nem sin egen Samvittighed at fradømme sig selv Himmelen; det hjælper ham Intet hvad han har gjort og levet, men støder ham kun dybere ned i Døden, efterdi han ikke kjender Evangeliets Trøst, medens en Anden, som Røveren paa Korset eller Tolderen, som hele sit Liv har lagt i aabenbare Synder, griber Evangeliets Trøst, det er, Syndernes Forladelse i Christus, og derved overvinder Synden og Lovens Dom og kommer gjennem Døden til det evige Liv.

Heraf forstaar man nu ogsaa, hvad det modsatte Stykke betegner, nemlig: **Aanden levendegjør** ꝛc. Det er intet Andet end det hellige Evangelium, en frelsende, salig Prædiken, et lifligt og trøsteligt Ord, som trøster og vederkvæger det bedrøvede Hjerte, udriver det ligesom af Dødens og Helvedes Strube og skjænker det et fast Haab om det evige Liv. Thi naar Timen kommer, og Døden og Guds Dom træder et saadant Hjerte under Øinene, da sætter det ikke sin Trøst til egne Gjerninger, men om det end har ført det allerbedste Liv, siger det dog med St. Paulus: **Vel ved jeg Intet med mig selv, men dermed er jeg ikke retfærdiggjort**, 1 Cor. 4, 4.

Det er at dømme ringe om sig selv og sit hele Levnet, ja, det er at ihjelslaa sig selv, naar Hjertet siger: Jeg er ved dette hverken retfærdig eller salig; thi det er jo ikke Andet, end at jeg hører Døden og Fordømmelsen til. Men saa frigjør ogsaa Aanden sig derfra og opløfter sig ved Troen paa Evangeliet og siger, som St. Bernhard sagde i sin Dødsstund: Kjære Herre Jesus! Jeg veed, at om jeg ogsaa har ført det allerbedste Liv, saa har jeg dog levet fordømmeligt; men dertil fortrøster jeg mig, at du er død for mig og har besprængt mig med dit Blod af dine hellige Vunder. Thi jeg er jo døbt til dig og har hørt Ordet, ved hvilket du har kaldet mig og tilsagt mig Naade og Liv og befalet mig at tro. Derpaa vil jeg trøstigen fare hen, ikke i den uvisse og ængstelige Tvivl og Tanke: Ak, hvo veed, hvad Gud i Himmelen vil dømme om mig?

Nei, saaledes skal en Christen ikke sige; thi over mine Gjerninger og mit Liv er Dommen forlængst afsagt gjennem Loven; her maa jeg selv bekjende mig skyldig og fordømt. Men jeg lever nu ved den naadige Dom, som Gud, over og mod Lovens Dom, har givet fra Himmelen: **Hvo som tror paa Sønnen, haver et evigt Liv.**

Hvor nu denne Evangeliets Trøst er og udriver Hjertet af Døden og Helvedes Angst, der følger da ogsaa videre Aandens Kraft og Gjerning, saaat ogsaa Guds Bud nu begynde at leve i Menneskets Hjerte; thi nu faar det Lyst og Kjærlighed til dem og begynder at opfylde dem; og saaledes begynder allerede her det evige Liv, indtil det fuldkommes hinsides og bliver evindeligen.

Saaledes seer du nu, hvor langt herligere og bedre Apostlernes, det nye Testamentes eller Evangeliets Embede eller Prædiken er fremfor alle Andres, som ikke prædike om Andet end om Menneskenes store Gjerninger og Helligheb, udenfor Christus. Og dette skal formane og tilskynde os til gjerne at høre Evangeliets Prædiken og gladeligen takke Gud derfor, efterdi vi høre, at det en saa kraftig Prædiken, at det bringer Menneskene Livet, redder dem fra Døden evendeligen og har den Forjættelse, at den Helligaand sandeligen er deri tilstede og gjennem det gives i deres Hjerter, som tro derpaa.

Men dersom den dødbringende Bogstavs Tjeneste, som var indgraven i Stene, skete i Herlighed, saaat Israels Børn ikke kunde betragte Mose Ansigt formedelst hans Ansigts Herlighed, som dog skulde forsvinde, hvi skulde da ikke Aandens Tjeneste end mere

være i Herlighed? Thi dersom Fordømmelsens Tjeneste var i Herlighed, er meget mere Retfærdighedens Tjeneste overvættes i Herlighed ꝛc.

St. Paulus er ligesom beruset af Lyst og Glæde og strømmer over med Ord til Evangeliets Priis. Med Loven derimod farer han atter grovt og umildt frem, idet han kalder den et Dødens og Fordømmelsens Embede eller Prædiken. Hvorledes kunde han give Guds Lov et grueligere Navn, end naar han kalder den en Dødens og Helvedes Prædiken? Saaledes kalder han den ogsaa Gal. 2, 17. og 3, 10. en **Syndens Prædiken eller Tjeneste** og en **Forbandelsens Prædiken** naar han siger: **Saamange, som holde sig til Lovens Gjerninger, ere under Forbandelse** ꝛc. Dermed staar det jo tilstrækkeligt fast, at Lov og Gjerninger ikke kunne gjøre Nogen retfærdig for Gud; thi hvorledes skulde det, som ikke prædiker Andet end Synd, Død og Fordømmelse, kunne gjøre retfærdig og salig?

Men St. Paulus maa, som allerede sagt, tale saaledes for den skjændige Formastelses Skyld baade hos Lærere og Disciple, idet deres Kjød og Blod vil bole med Loven og bringe sine egne Gjerninger frem for Gud og pukke derpaa, endog det dermed jammerligen bedrager sig selv til sin egen Fordærvelse. Thi naar Loven træder Menneskets ret under Øinene og, som han her siger, dens Herlighed eller Klarhed viser sig, saa gjør den ikke Andet end at dræbe Mennesket og nedsænke det i Fordømmelse.

Derfor maa en Christen vel lære denne St. Pauli Text, baade imod de falske Læreres Berømmelse og mod Djævelens Plager og Fristelser, idet han kommer med Loven og driver os til at søge Retfærdighed i egne Gjerninger, og ængster Hjertet indtil Døden med saadanne Tanker: Se, det og det maa du sandeligen have gjort, saafremt du vil blive salig. Her gjælder det, at man i saadan Kamp kan berøve Djævelen hans eget Sværd og sige: Hvad plager du mig med Loven og mine Gjerninger? Hvad er det Andet, selv om du aldrig saalænge prædiker for mig derom, end en Prædiken, som kun overhober mig med Synd, Død og Fordømmelse? Hvorledes skal jeg da deri søge min Retfærdighed for Gud?

Hvad han her siger om Lovens Herlighed, hvoraf de jødiske Gjerningslærere roste sig, det er taget af Beretningen om Lovens Forkyndelse paa Sinai Bjerg, da Gud steg ned af Himmelen med stor Majestæt og Herlighed, saaat det tordnede og lynede, og Bjerget stod i lys Lue ꝛc.; frembeles, da Moses igjen kom ned af Bjerget og bragte Loven, da skinnede hans Ansigt deraf og havde en saadan Glands, at Folket ikke kunde se derpaa, men han maatte hænge et Dække over sit Ansigt ꝛc. I Anledning af denne deres Berømmelse bekjæmper nu St. Paulus dem videre og siger: Det var vel en Klarhed, det er, herligt og majestætiskt, men hvad gjør den Andet, end at den driver Mennesket til at fly for Gud og jager det ind i Døden og Helvede? Men vi have og rose os af en anden Herlighed i vort Embede, hvorom Evangeliet beretter, at Christus ogsaa lod sine Disciple se en saadan Klarhed, der **hans Ansigt skinnede som Solen,** Matth. 17, 2. Der vare ogsaa Moses og Elias tilstede; men Disciplene flyede ikke derfor, men saa med Forundring og Glæde derpaa og sagde: **Herre, her er os godt at være; vil du, da ville vi gjøre tre Boliger her, dig een, og Moses een** ꝛc. Hold disse tvende Billeder mod hinanden, saa vil du vel forstaa, hvad han vil sige; thi Summen heraf er, som sagt denne, at Loven virker idel Skræk og Død, naar den kaster sin Glands ind

i Hjertet og bliver ret erkjendt, hvorimod Evangeliet giver Trøst og Glæde. Men hvad Mose bedækkede og ubedækkede Ansigt betegner, det vilde her være for langt at afhandle.

Det er ogsaa et særdeles trøsteligt Ord, naar han siger, at Lovens Embede og Prædiken er et saadant Embede, **som skulde forsvinde**; thi hvis ikke saa var, saa vilde der ikke være Andet end evig Fordømmelse. Men denne Forsvinden eller Ophøren skeer da, naar Evangeliets Prædiken om Christus begynder. For ham skal Moses vige, og lade Christus alene Rum, saaat han ikke mere forskrækker de Troendes Samvittighed. Men naar de føle Mose Klarhed, saaat de skjælve og bæve for Guds Vrede, da er det Tid, at Christi Klarhed med sit søde, trøstefulde Lys skinner ind i Hjertet. Og da kan man ogsaa taale Moses og Elias. Thi Lovens Klarhed eller Mose ubedækkede Ansigt skal ikke lyse længere, end indtil du er ydmyget og saaledes drevet til at begjære Christi kjæriige Aasyn. Naar du kommer did, da skal du ikke mere høre eller taale Moses saaledes, at han forfærder og ængster dig, men saaledes, at han bliver under den Herre Christus og lader dig hans Aasyns Trøst og Glæde ufordunklet.

Ja det, som havde Herlighed, var i denne Henseende end ikke herligt imod den overvættes Herlighed.

Det er: naar man ret betragter denne Klarhed og Herlighed, som vi have i Christus gjennem Evangeliets Prædiken, saa er hin Lovens Klarhed (som kun er en liden, kortvarig og forsvindende) ikke engang nogen Klarhed, men idel mørke Skyer, imod Christi Lys, som nu skinner og lyser os ud af Synd, Død og Helvede frem til Gud og evigt Liv.

Tolvte Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Marc. 7, 31—37.

Og der han gik ud igjen fra Tyri og Sidons Egne, kom han til den galilæiske Sø, midt igjennem Decapolis Egne. Og de førte en Døv til ham, som besværlig kunde tale; og de bad ham, at han vilde lægge Haanden paa ham. Og han tog ham i Enrum fra Folket og lagde sine Fingre i hans Øren, og spyttede, og rørte ved hans Tunge, og saa op til Himmelen, sukkede og sagde til ham: effata! det er, oplad dig! Og strax aabnedes hans Øren, og hans Tunges Baand løsnedes, og han talede reent. Og han bød dem, at de skulde Ingen sige det; men jo mere han bød dem, desmere kundgjorde de det. Og de forundrede sig overmaade og sagde: han haver gjort alle Ting vel; baade gjør han, at de Døve høre og at de Maalløse tale.

Ligesom Evangeliet allevegne afmaler os vor Herre Christus som en barmhjertig og naadig Mand, der er beredt til at hjælpe Enhver baade i Ord og Gjerning, baade til Legeme og Sjæl, saaledes viser ogsaa dette Evangelium, hvor villigt han hjalp denne arme Mand, som var baade døv og stum, paadet vi maa opmuntres til at tro,

at vi kun skulle vente os alt Godt af ham. Tillige giver han os dermed et Forbillede og Exempel, som enhver Christen skal efterfølge og paa samme Maade hjælpe sin Næste. Thi et christeligt Levnet bestaar heelt igjennem deri, at vi for det **Første** tro paa vor Frelser Christus, fortrøste os til ham og ere forvisse om, at han ikke forlader os, hvad Nød og Fare vi end stedes udi; og for det **Andet**, at ethvert Christenmenneske ogsaa forholder sig saaledes mod Ven og Fiende, som han seer, at Christus har gjort, der saa villigt hjalp Enhver. Hvo, som dette gjør, han er en Christen; hvo, som ikke gjør det, han maa gjerne lade sig kalde en Christen, men han er det ikke. Thi disse to Stykker lade sig ikke adskille; der maa følge Frugt paa Troen, ellers er Troen ikke retskaffen. Dette er vort Evangeliums Sum.

Fordi der nu ved dette Mirakel eller Under berettes noget Besynderligt fremfor ved de øvrige Mirakler, nemlig, at den Herre Christus **tog** det arme Menneske **i Eenrum fra Folket** og brugte besynderlige Ceremonier, **lagde sine Fingre i hans Øren, spyttede, og rørte ved hans Tunge, saa op til Himmelen, sukkede** og talede et fremmed Sprog, skjønt han dog forhen havde hjulpet andre Stumme og ellers Mange uden saadanne Ceremonier, alene med eet Ord, — saa ere Nogle herved blevne bevægede til at forstaa dette Mirakel saaledes, at Christus ved dette Tilfælde har tænkt paa, hvorledes dette Menneske, som han nu hjalp, endnu fremdeles vilde synde med sin Tunge og sine Øren; derfor har han havt Medynk med ham, fordi saadanne Synder endnu, efter dette store Under skulde begaaes og hans Velgjerning blive saa ilde anvendt, at der af en stum Tunge skulde blive en gudsbespottende Tunge, som ikke alene skulde bagtale Næsten, men ogsaa forhaane Gud i Himmelen, og at disse Øren, som bleve opladte, forat de skulde høre Guds Ord, hellere skulde lytte til vildfarende og falsk Lære end til Guds Ord. Dette, sige de, har været Aarsagen, hvorfor han sukkede og saa op til Himmelen.

Denne Mening ville vi ikke just forkaste. Men man maa dog ikke indskrænke Christus saaledes, at han kun skulde hense til een Person; man maa ikke gjøre ham til en saa ringe Mand, at han her ikkun skulde antage sig dette ene Menneske. Thi saa siger os den hele hellige Skrift og især Propheterne og Psalmerne, at han dertil er sendt, at han hjerteligen skulde antage sig den ganske menskelige Slægts hele Nød, og at Christus er den særligen udkaarede Person, som fremfor alle Hellige skal være saaledes sindet mod os, at han skal antage sig al vor Nød, som om den var hans egen. Saaledes siger han Ps. 40, 13.: **Mine Misgjerninger grebe mig, og jeg kunde ikke se;** og Ps. 41, 5.: **Herre! vær mig naadig, helbred min Sjæl; thi jeg haver syndet imod dig.** Her taler den barmhjertige Herre i vor Person og bærer vore Synder, som om de vare hans egne, og som havde han selv gjort dem. Endvidere siger han Ps. 69, 6.: **Gud! du, du veed min Daarlighed, og al min Skyld er ikke dulgt for dig.** Ligesaa Es. 53, 6.: **Herren lod alle vores Misgjerninger møde ham;** og v. 4, 5.: **Visseligen haver han taget vore Sygdomme paa sig og baaret vore Piner. Straffen laa paa ham, at vi skulde nyde Fred** ꝛc. Det Samme vidne mange andre Sprog.

Thi saaledes bør den Herre Christus afmales, at han er den ene Person, som har taget paa sig, ikke en enkelt Stats eller eet Lands Ulykke, men den ganske Verdens. Saaledes nævner ogsaa Johannes ham, naar han Joh. 1, 29. siger: **Se det Guds Lam, som bærer Verdens Synd.** Men bærer han Synden, saa følger deraf, at han ogsaa har maattet bære Alt, hvad der hører til

Synden og følger paa Synden, saasom Djævel, Død og Helvede.

Derfor sukkede han her som den Person, der skulde saa gjøre, og om hvem Propheterne længe forud havde forkyndt, at han hjerteligen skulde ynkes over den ganske Menneskeslægts hele Skade. Derfor har han her ikke tænkt blot paa denne ene arme Mands Tunge og Øren, men det har været et almindeligt Suk over alle Tunger og Øren, ja over alle Hjerter, Legemer og Sjæle, over alle Mennesker fra Adam af indtil det sidste Menneske, som skal fødes. Han sukker altsaa ikke fornemmeligen derover, at dette Menneske endnu i Fremtiden skulde begaa mange Synder; men det er den fornemste Aarsag, at han saa ind i den hele Menneskehed med den dødelige Skade, som Djævelen tilføiede den i Paradiis, hvorved Menneskene bleve stumme og døve og saaledes hjemfaldne Døden og Helvedes Ild.

Dette Syn stod her for Christi Øine; han skuede vidt omkring sig paa den store Skade, som Djævelen havde anrettet ved eet Menneskes Fald i Paradiset, og han saa ikke blot paa disse to Øren, men paa den ganske Hob, som er kommet af Adam og endnu skal komme. Dette Evangelium afmaler os altsaa Christus som den Mand, der antager sig dig og mig og os Alle saa omhyggeligt, som vi bør gjøre det med os selv, som laa han selv i den Synd og Skade, hvori vi ligge, og sukke altsaa over den lede Djævel, som har afstedkommet saadan Skade.

Dette er visseligen Aarsagen, hvorfor han her gaar frem med saadant Alvor og bruger saadanne underlige Geberder; som vilde han sige: Denne Eders Jammer, at I ere saaledes fangne i Synden og Døden, gaar mig nu særdeles til Hjerte, saaat jeg for dybe Tanker bærer mig saa underligt ad. Thi han gaar her saa besynderligt tilværks, naar man sammenligner det med andre af hans Gjerninger, at man ret maa forundre sig. Han har ofte helbredet Andre eller uddrevet Djævle af dem med eet Ord, ja, han har endog hjulpet Nogle, til hvem han aldrig er kommet, saasom Høvedsmandens Tjener, Matth. 8. Men her bruger han for disse to Skrøbeligheders Skyld, paa Tungen og Ørene, ganske forunderlige Ceremonier, som om der for ham laa særegen Magt derpaa. Dermed giver han os tilkjende, at han dengang har havt et dybt Blik ind i den menneskelige Slægt.

Thi ligesom alle andre menneskelige Egenskaber, Synden undtagen, saaledes maa man ogsaa tillægge Christus, vor Herre og Gud, dette, at han ikke til enhver Tid har været lige tilsinds, lige skikket eller lige brændende, men han har havt det paa mange Maader, netop som andre Hellige. Ligesom derfor hans Hjerte og Tanker denne Gang vare opfyldte af noget Særeget, saaledes bruger han ogsaa særegne Geberder, hvoraf man kan se, at han har været et sandt Menneske til Legeme og Sjæl, hvis Sind har været Forandringer underkastet, ligesom han heller ikke altid hungrede eller sov, men det vexlede dermed hos ham, som det vexler hos os Mennesker. Saaledes siger ogsaa St. Paulus Philip. 2, 7 flg.: **Han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Menneske lig, og da han fandtes i Skikkelse som et Menneske** ꝛc.; og dette maa man forstaa, ikke alene om hans Ydre, men ogsaa om Sjælen og hans Hjertes Tanker, saaat han een Tid har været brændende, en anden Tid mere brændende ꝛc.

Dette er nu en Aarsag, hvorfor Christus her gaar frem paa denne Maade, nemlig at han er et sandt Menneske, dog saaledes, at han i sin Person staar der i alle Menneskers Sted og antager sig paa een Gang dette Menneskes og alle Menneskers Skrøbelighed. Den anden Aarsag er vel ogsaa rigtig, at han har været bekymret derover, at, om han gjorde dette Menneske sundt, saa vilde det endnu sidenefter begaa mange Synder. Men det er for snevert

at udtyde det alene paa dette Menneskes tilkommende Synder.

Thi Christus, vor Herre og Gud, skulde ikke bekymres og lide for et enkelt Menneskes Synd, men, som det staar i Joh. Aab. 13, 8., for Alles Synder, som ere begangne fra Verdens Begyndelse, fra Adam indtil os, indtil det sidste Menneske, som skal fødes før den yderste Dag. Derfor er det allfor snevert, her at tænke alene paa de tilkommende Synder, som dette Menneske endnu skulde begaa. Ihvorvel han ogsaa paa andre Steder har viist, hvorledes han har seet hen til enkelte Personers fremtidige Liv, som naar han siger til den Værkbrudne, Joh. 5, 14.: **Se, du er bleven sund; synd ikke mere, at ikke noget Værre skal vederfares dig.**

Thi den kjære Herre Christus har et saa ømt Hjerte, at det gjør ham ondt, at et Menneske skal synde; thi han veed vel, at Synden ikke kan blive ustraffet. Derfor græder han ogsaa over Staden Jerusalem; thi han saa, at dens Synd maatte blive straffet. Et saadant mildt og kjærligt Hjerte har han, at han ikke har Behag deri, naar det gaar Nogen ilde.

Han tager imidlertid her navnlig de to Lemmer, Øren og Tunge, for sig; thi Christi Rige er grundet paa Ordet, som man hverken kan fatte eller begribe uden gjennem disse tvende Lemmer, Øren og Tunge, og det bestaar alene gjennem Ordet og Troen i Menneskenes Hjerter. Ørene opfatte Ordet, og Hjertet tror det; men Tungen taler og bekjender det, saaledes som Hjertet tror. Tager man derfor Tungerne og Ørene bort, saa bliver der ingen mærkelig Forskjel mellem Christi Rige og Verdens.

Thi en Christen opfører sig i det udvortes Levnet paa samme Maade som en Vantro; han bygger, dyrker Jorden netop som Andre og tager sig ingen særegen Gjerning for, hverken med Hensyn til Æden, Drikken, Arbeide, Søvn eller i nogen anden Ting. Men disse to Lemmer gjøre en Forskjel mellem Christne og Ikkechristne, idet en Christen taler og hører anderledes. Han har en Tunge, som priser Guds Naade og prædiker om den Herre Christus, at han alene er Saliggjøreren ꝛc. Det gjør Verden ikke; den taler for sin Gjerrighed og andre Laster og prædiker og priser sin Pragt. Paa samme Maade ere ogsaa deres Øren forskjellige. De Christnes Øren modtage netop det samme Ord, som Tungen taler og Hjertet tror; men Verden hører heller, at man taler om dens Viisdom, Fornuft, Ære og Pragt. Saaledes ere de Christnes Øren og Tunger forskjellige fra Verdens eller de Vantroes Øren og Tunger; de spørge ikke efter Sølv eller Guld, men alene efter, hvad man siger om Christus, og hvorledes maa bør tale og prædike om ham.

Den kjære Herre har vel saare godt seet, hvad for en Skade og Jammer der endnu skulde ske gjennem Tunge og Øren. Det er vel en stor Skade, at man forfølger, drukner, brænder og hænger de Christne, og at Verden med Vold sætter sig op mod Ordet; men denne Skade er dog ikke gjennemgribende, vinder heller ikke nogen endelig Seier. Thi naar Folk se, at man saa aldeles gjør dem Uret, saa blive de kun desto kjækkere og modigere og foragte saadan Pine og Lidelse. Derfor er det ikke den største Skade, som Christenheden tilføies af Tyranner; men det lille Stykke Kjød, som sidder bag Tænderne, det gjør Christi Rige den største Skade. Jeg taler nu ikke derom, at man bebyrer og ilde bagtaler hverandre; men jeg taler om den høie Sag, at, naar Christus har løsnet Tungen og givet den Evangeliet, at den derefter afstedkommer saa overvættes stor Skade. Det synes vel ikke at være nogen Skade, og det seer langt værre ud, naar man hugger Hovedet af En, end naar en falsk Prædikant eller Skribent opstaar; men en falsk Prædiken, ja et falskt Ord, som kommer flyvende i

Guds Navn, det myrder en heel Hob Sjæle, saaat vel endog en heel Stad og et heelt Land derved kan fordærves.

Dette er nu en Plage, hvorover Christus her sukker. Som vilde han sige: Seer til, vogter Eder for de falske Tunger, som gjøre Brug af Skriften; jeg mener ikke dem, som ere i Vinhuse og Værtshuse, de gjøre vel ogsaa Skade; men naar de Tunger begynde at tale, som jeg har løsnet, og som rose sig af at være Christne, for dem er det, du skal vogte dig. Og det er vel til at beklage, at de, som have Ordet og vide at snakke meget derom, dog forfølge Ordet baade med Tunger og Hænder. Tyrken gjør ogsaa Christenheden Skade, men det skeer alene ved Sværdet og kan ikke sammenlignes med den Skade, som Partiaanderne gjøre, saaat man vel har Aarsag nok til at sukke over saadanne Tunger, som forføre saamange Folk og dog ville hedde Christne og have Ord for at have forbederet den christne Kirke. Det er nu det Ene, at Djævelen, efterat Tungen er løsnet og Folk vide at prædike, hvad Christus er, dog forvandsker Læren og derved afstedkommer saadan Skade.

Dernæst, siger han, finder man ogsaa skammelige Øren, som jeg har aabnet, men som dog ikke ville høre Andet end saadanne falske og skadelige Tunger, saaledes som St. Paulus siger 2 Tim. 4, 3 flg.: **Den Tid skal vorde, da de ikke skulle fordrage den sunde Lærdom, men efter deres egne Begjæringer tage sig selv Lærere i Hobetal, efter hvad der kildrer i deres Øren. Og de skulle vende Ørene fra Sandheden, men henvender sig til Fabler** ꝛc. De Prædikanter, som lære saaledes, ere Skalke og Djævelens Apostler. Nu burde de Andre være saa fromme og sige: Deres Tunger ville vi ikke høre; men siger St. Paulus, de ville ikke høre den salige Tunge, men søge en anden; den finde de ogsaa, ligesom det nu gaar med vore Partier.

Derfor siger St. Paulus: Eftersom deres Øren klø, vil han ogsaa sende dem Prædikanter, som med Magt ville føre dem i Vildfarelser, saaledes som vi have seet under Pavedømmet, hvor intet Menneske kunde afværge den ringeste Vildfarelse; men deres opdigtede Skjærsild, Aflad, Spøgelseaander og Alt, hvad der kun var noget Nyt, det holdt man strax for en Troesartikel. Saaledes kløede Djævelen deres Øren, at de langt heller hørte saadant Bedrag end Guds Ord. Saaledes gaar det ogsaa nu. Vor Herre Gud har opladt Folkets Øren, saaat de have hørt det rette Evangelium; men saasnart der kun kommer en Partiaand, saa falde de ham strax til og blive saa gale og de andre rette Prædikanter saa fiendske, at jeg maa forundre mig over, hvorledes saadanne fromme Hjerter, som jeg gjerne havde betroet baade Legeme og Sjæl, kunne blive saa hadske Fiender af os, som vare de fulde af Djævle; og de synde nu langt værre med Tunge og Øren, end før de fik Evangeliet, saaat det havde været meget bedre, om de aldrig vare blevne helbredede af den Herre Christus og slet ikke havde hørt hans Ord.

Saaledes er nu det Aarsagen, hvorfor Christus her sukker, at han ikke alene har tænkt paa alle Naturens Skrøbeligheder fra Verdens Begyndelse af, men tillige paa dette, at hans Rige efter Evangeliets Prædiken skulde lide en saadan Skade, og det netop ved dem, som han havde hjulpet, og at hans Rige skulde faa saadanne Stød og Rifter, som det ellers ikke vilde have faaet, dersom ikke Menneskene forud vare blevne hjulpne af ham. Nu vel, han maa taale det, og vi maa ogsaa taale det; men derfor skal han vel ikke have sukket forgjæves.

Og ihvorvel det ikke udtrykkeligen siges, hvad for Sukken det har været, thi man kan heller ikke beskrive det, saaledes som St.

Paulus siger, at saadanne Sukke ikke lade sig skrive med Bogstaver eller udsige med Ord, Rom. 8, 26., saa Ve dog dem, som gjøre saadan Skade og agte dette Suk saa ringe og gaa hen, som om de havde gjort Alting ret og vel. Thi Christus har her ogsaa havt saare mange andre ængstelige Tanker, nemlig saadanne: Saameget foreslaar der mig, saamegen Angst og Pine maa jeg bære, før jeg bringer Menneskene derhen, at de prædike og høre mit Ord! Og dog skulle de bagester saa skjændigen forfalske og fordreie det og tilføie mit Rige saa stor en Skade. Denne Utaknemmelighed mod Ordet maa gjøre ethvert Christenmenneske ondt; derfor er det intet Under, at det ogsaa har bevæget den Herre Christus saaledes, at han her bruger besynderlige Geberder, efterdi saadanne Tanker i den Stund i Særdeleshed trængte ind paa ham.

Saa skulle vi nu af disse Ceremonier, som Christus her bruger, lære, hvor hjerteligen han tager sig af os, og at vi flittigen bør give Agt paa, at vi beholde vore Øren og vor Tunge, som han har givet os dem, og vogte os for Djævelen og Mennesker, at de ikke forvende vor Tunge og vore Øren. For det Andet, at vi ogsaa for denne Velgjerning vise os taknemmelige mod Ordet, Enhver i sin Stand, saaat en Fyrste i sit Land, en Prædikant paa Prædikestolen, en Fader og Moder i Huset retteligen føre sit Embede. Og de Andre skulle høre Ordet og holde deres Øren aabne, saaledes som Christus har aabnet dem og flittigen betragte, hvorledes han her har sukket over dette Menneske, saaat de tage det til Hjerte og takke Gud derfor.

Hos os er det, Gud være lovet, kommet saavidt, at vor Tunge taler reent og vore Øren gjerne høre; thi endnu er der allevegne mange fromme Mennesker, som med Glæde høre Guds Ord. Men ved Siden deraf findes der ogsaa hos os stor Utaknemmelighed og gruelig Foragt for Guds Ord, ja vel ogsaa en hemmelig Forfølgelse og en hemmelig Lidelse. Andre Fyrster forfølge det aabenlyst, men her sidde vi i Sikkerhed som i en Rosenhave. Dog er der hemmeligen Mange iblandt os, saavel Borgere og Bønder som og Junkere med gyldne Kjæder, som gjerne udryddede alle Præster og Prædikanter, hvis de blot kunde. Det er et Bevis paa, at man foragter Ordet og hemmeligen er dets Fiende. Og saaledes seer man, at, hvor man aabenbart forfølger Ordet, der vil det være, og hvor det frit og aabenlyst prædikes, der vil man ikke have det.

Men vor Herre Gud skal visseligen ikke have sukket forgjæves. Man mener vel, at, fordi han tier saa stille dertil, skal det ogsaa blive saaledes til evig Tid; men det er meget snart gjort, at Læren omskiftes og forfalskes. Derfor vil vor Herre Gud her have os advaret, ligesom han ogsaa ved St. Paulus forud har forkyndt det, paadet vi skulle tage os iagt: Tungerne skulle blive falske, og Ørene klø efter falske Prædikanter. Saaledes gik det i Pavedømmet, hvor man var saa flittig og andægtig til at høre og gjøre, saasnart der kom En, som kunde sige noget Nyt, hvor urimeligt og underligt det end kunde være. Ja, var der En kommet og havde prædiket, at man skulde bygge en Kirke midt i Elben, saa havde man gjort det.

Men nu, da Ordet lyder i Læren og paa Prædikestolen, at man skal forlade sig paa Gud og tjene Næsten, saa vil det intetsteds ind i Livet; det er den lede Djævel, men dermed ere ikke vi undskyldte. Thi efterat Læren nu har faaet den Skikkelse og Form, at der retteligen prædikes, hvad man bør tro, og Tungerne ere løsnede, samt Ørene opladte, saa bør vi ogsaa lægge Vind paa, at det ogsaa maa øves i Livet. Men jeg er bange, det ikke skeer, før Gud slaar ned med Lyn og Torden,

som St. Paulus siger: Han har allerede begyndt med Paven og slaaet Antichristen med Evangeliets Lyn, med sin Munds Aande, som nu taler lydeligt og endnu slaar ned blandt de Ugudelige. Men jeg frygter for, at Læren ikke vil blive øvet i Livet, førend han kommer og omstyrter Alt i Bund og Grund, samt gjør en Ende paa det ugudelige Væsen gjennem sin Tilkommelses herlige Aabenbarelse, 2 Thess. 2, 8.

Efterdi nu Læren hos os ikke vil blive saaledes efterfulgt af Gjerninger og Liv, som den burde, saa frygter jeg, at vor Herre Gud, hvis ikke ellers den yderste Dag selv snart bryder ind, ikke forhaler Straffen. Thi med Efterlevelsen vil det slet ikke blive noget Alvor hos os, end ikke i det ringeste Stykke, som er at tjene Næsten, hvilket dog ikke er formeget fordret. Thi man behøver ikke at løbe til Rom eller til St. Jacob eller give Penge og Gods; men giv alene din Villie dertil. Men siden vi, som dog tilforn under Paven have gjort altfor Meget, ere saa fortvivlede Folk, at vi nu ikke ville gjøre Noget, saa maa enten den yderste Dag bryde ind, eller vor Herre Gud vil sende Partier, saaat vi atter komme til at gjøre, hvad der ikke er nødvendigt. Den Herre Christus gik det dybt til Hjerte, at hans Ord skulde blive saa foragtet og forfulgt; derfor ville vel de faa sin Løn, som have givet Aarsag dertil. Det være nu nok om denne Text.

Trettende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Gal. 3, 15—22.

Brødre! jeg vil tale efter menneskelig Viis: Ingen gjør dog et Menneskes Testament, som er stadfæstet, til Intet, eller sætter Noget dertil. Men Forjættelserne ere tilsagte Abraham og hans Afkom; der siges ikke: „og Afkommene", som om Mange, men som om Een; „og din Afkom", hvilken er Christus. Men dette siger jeg: den Pagt, som forud er stadfæstet af Gud om Christo, kan Loven, som blev given fire hundrede og tredive Aar derefter, ikke rygge, saaat den skulde gjøre Forjættelsen til Intet. Thi er Arven ved Loven, da er den ikke mere ved Forjættelsen; men Gud skjænkede Abraham den ved Forjættelsen. Hvad skal da Loven? Den blev føiet til for Overtrædelsers Skyld, indtil den Sæd kom, hvem Forjættelsen gjaldt, — og betjent af Engle ved en Midlers Haand. Dog er Mideren ikke Eens; men Gud er een. Er da Loven mod Guds Forjættelser? Det være langt fra! Thi var der given en Lov, som kunde levendegjøre, da erholdtes Retfærdighed virkeligen ved Loven. Men Skriften haver indesluttet Alt under Synd, at Forjættelsen ved Jesu Christi Tro skulde blive givet dem, som tro.

Dette er ogsaa en skarp Epistel, som lyder uforstaaeligt for den almindelige Mand. Men det kommer ogsaa deraf, at denne Lære hidtil ikke er bleven øvet eller drevet paa, hvorfor den heller ikke har kunnet blive forstaaet. Dernæst er den ogsaa for lang og for rig til her i Korthed at blive grundigen afhandlet; men den er rigeligen udlagt i Fortolk-

ningen over hele dette Brev til Galaterne, om Nogen der vil læse den. Summen af denne Epistel er den, at St. Paulus her, ligesom i det hele Brev, gjerne vil undervise de Christne nøie om, hvorledes de skulle fatte Forskjellen mellen **Troens Retfærdighed** og **Gjerningernes** eller **Lovens Retfærdighed**; og forat vi i Korthed skulle sammenfatte Hovedpunkterne, saa fremsætter Apostelen i denne Text tvende Stykker. Det første taler om den Artikel, at vi blive retfærdige ved Troen alene, hvilket han foruden ved mange andre Aarsager og Grunde ogsaa stadfæster dermed, at han siger:

Deraf kunne I jo tydeligen mærke, at Ingen, hverken Jøderne og endnu langt mindre de andre Hedninger, blive retfærdige ved Gjerninger eller ved Loven; Loven er jo nemlig givet først fire hundrede og tredive Aar, efterat Abraham, som dog skulde være en Fader for det hele Guds Folk, havde faaet Forjættelsen om Christus, i hvem alle Mennesker skulde velsignes, og efterat han allerede havde faaet det Vidnesbyrd, at han formedelst Troen var bleven erklæret retfærdig af Gud. Og ligesom han er bleven retfærdig og Velsignelsen tilsagt ham for hans Troes Skyld, saaledes ere sandeligen hans Børn og Efterkommere ogsaa blevne retfærdige og have annammet den forjættede Velsignelse ved den samme Tro, ved Troen nemlig paa denne Sæd, for hvis Skyld Velsignelsen var forjættet al Verden. Thi Gud har altid handlet saaledes med Jøderne og med den hele Verden, at han har tilsagt dem sin Naade og Syndernes Forladelse (det hedder nemlig at blive velsignet for Gud), da endnu ingen Lov (gjennem hvilken de mene sig at blive retfærdige) var given, ei heller Moses endnu var født. Derfor kan jo Loven, som først blev givet dette Folk saa lang Tid bagefter, ikke være given dertil, at de ved den skulde blive retfærdige, ellers havde vel Gud givet den før; eller havde den været nødvendig til Retfærdighed, saa vilde vel Abraham selv og hans Børn indtil den Tid ikke være blevne erklærede retfærdige ꝛc. Ja, Gud har netop derfor ordnet det saaledes, at han har givet Loven saalænge bagefter, hvilken han vel længe før havde kunnet give Fædrene, fordi han saaledes i Gjerningen vilde vise og lære, at den ikke blev given dertil, at Guds Naade og Velsignelse skulde komme deraf, men af Guds Barmhjertighed alene, som saa længe forud var forjættet og tillige givet Abraham[e] og de Andre, som have været Troende.

Derfor slutter nu St. Paulus: Hvorledes har Loven kunnet hjælpe dem til Retfærdighed, som levede før Moses, saasom han var den Første, ved hvilken den blev given, medens der dog ogsaa før ham have været hellige og salige Mennesker? Hvorfra havde de da Saadant? Ikke deraf, at de offrede i Jerusalem eller holdt Loven, men deraf, at de have troet det Ord, ved hvilket Gud havde forjættet at velsigne dem i den tilkommende Sæd, Christus. Derfor ere heller ikke de, som have levet efter Moses, blevne retfærdige ved Loven; thi de have ikke annammet Guds Naade paa en anden Maade end de Forrige. Ikke heller kan Gud bagefter gjennem Loven have ophævet og tilbagekaldt Forjættelsen om Velsignelsen, som han uden Lov og for Intet havde lovet og givet ꝛc.

Her kunde maaske Nogen ville være spidsfindig og indvende mod St. Paulus: Ja, ihvorvel Fædrene ikke have havt Mose Lov, saa have de dog havt netop det samme Guds Ord, som lærer de ti Bud; thi det er fra Verdens Begyndelse indplantet i Menneskenes Hjerte, hvorfor man ogsaa kalder det Naturens Lov eller den naturlige Lov. Der er kun den Forskjel, at det siden efter ogsaa udvortes blev givet det jødiske Folk og affattet i de ti Bud, saaat man vel kunde sige, at Moses har modtaget de ti Bud af Fædrene, saaledes som Christus ogsaa siger om Omskjærelsen, Joh. 7, 22. Thi det

er jo vist, at Fædrene, fra Begyndelsen af have lært og indskjærpet sine Børn og Efterkommere dem. Hvorledes rimer det sig da, at St. Paulus vil slutte, at Fædrene ikke ere blevne retfærdige ved Loven, fordi den først blev givet over fire hundrede Aar efter Abraham, ret som om Fædrene før den Tid ikke havde havt nogen Lov?

For kortelig at svare herpaa, maa du se hen til St. Pauli Mening og Hensigt med sin Tale. Thi han tager her egentligen Hensyn til Jødernes Berømmelse og Pukken paa Loven som den, der ved Moses var givet dem af Gud til den Ende, at de skulle være Guds eget Folk; derfor meente de sig at være retfærdige for ham, naar de beflittede sig paa at holde den. Hvorfor skulde ellers Gud have givet den, sagde de, og derved adskilt os fra alle Hedninger, naar vi ikke for Lovens Skyld skulde gjælde Mere for Gud og være ham velbehageligere end Andre, som ikke have den?

Paa denne Berømmelse stode de saa fast, at de slet ikke agtede Forjættelsen om Velsignelsen i den tilkommende Sæd, som var givet deres Fædre, ei heller tænkte, at de behøvede den for ved Troen paa den at blive retfærdige. De holdt altsaa i Grunden for, at den var ophævet af Gud og gjort til Intet, kun at de dog paa en udvortes Maade udtydede Forjættelsen om Velsignelse derhen, at Messias skulde komme og for deres Lovs og Fromheds Skyld give dem Herredømmet over Verden og anden stor Belønning.

For at omstyrte denne forfængelige Indbildning og Ros og for at bevise, at de ikke ere blevne retfærdige eller Guds Børn ved Loven, anfører han dette, at de hellige Patriarker, deres Fædre, i hele fire hundrede og tredive Aar ikke ere blevne retfærdige, hverken ved Loven, hvoraf de rose sig (saasom den jo endnu ikke var given), ei heller ved nogle deres Gjerninger, man kalde dem nu den naturlige Lov eller de ti Bud. Thi Gud har jo ikke givet dem nogen Forjættelse om Velsignelse og Salighed for deres Gjerningers Skyld, men af lutter Naade har han forjættet, uforskyldt at skjænke dem Velsignelsen, det er, Naade eller Retfærdighed og alle evige Goder, for den tilkommende Sæds Skyld, den Sæd, som ogsaa tilforn var forjættet de første Forældre uden nogen deres Fortjeneste, ja, da de ved sin Overtrædelse vare faldne i Guds Vrede og Fordømmelse.

Skjønt derfor ogsaa Fædrene have havt Lovens eller Guds Buds Erkjendelse, saa har den dog ikke hjulpet dem til at blive retfærdige for Gud; men de havde maattet høre og i Troen gribe Guds naadige Forjættelse, som ikke er grundet paa Gjerninger, men alene paa den tilkommende Sæd. Thi havde de kunnet blive retfærdige ved Loven eller Gjerninger, saa havde jo Forjættelsen om Velsignelsen i Christus været ganske unødvendig ꝛc.

Dersom nu Abraham og Fædrene ikke have kunnet blive retfærdige gjennem Gjerninger, ei heller ere blevne det, saa ere ligesaalidt deres Børn og Efterkommere blevne retfærdige ved Lov og Gjerninger. De ere ikke blevne det paa anden Maade end ved Troen og Forjættelsen, som blev givet Abraham og hans Sæd, i hvilken ikke alene Jøderne, men ogsaa alle Hedninger, ved lige Tro, skulde blive velsignede.

Dette udfører nu St. Paulus videre og grunder det netop paa disse to Stykker, nemlig Guds Forjættelse og hans blotte Naade eller Gave i Modsætning til Berømmelsen af Loven og al egen Fortjeneste. Først anfører han et Sprog om den Ret og Kraft som ethvert Testamente eller Tilkjendegivelsen af Ens sidste Villie skal have, ligesom det jo ogsaa er Guds Anordning ifølge det fjerde Bud, at Forældrenes sidste Villie skal efterfølges af Børnene og Arvingerne. Derom siger han nu: **Ingen gjør dog et Menneskes Testament, som er**

stadfæstet (hvilket skeer ved Døden), **til Intet eller sætter Noget dertil.** Saaledes sige ogsaa Juristerne, at det er en guddommelig Lov, at Ingen skal bryde et Menneskes sidste Villie. Hvormeget mere bør da Guds Testamente blive ubrudt og uforandret?

Nu har ogsaa Gud gjort et Testamente, som skal være hans endelige, sidste Villie, at han nemlig vil velsigne alle Folk i den Sæd, som han først forjættede Fædrene. Det har han besluttet og tilsagt Abraham og i ham den hele Verden og os Alle; dette Testamente har han ogsaa stadfæstet ved denne Sæds, sin eenbaarne Søns, Død, som derfor har maattet blive et Menneske og dø (hvilket ogsaa blev betegnet Abraham i hans egen Søn Isak, da denne blev offret til Døden) paadet at Velsignelsens og det evige Livs Arv maatte blive os givet ꝛc. Det er hans sidste Villie, og noget andet Testamente vil han ikke gjøre; derfor kan og skal Ingen forandre Samme eller sætte Noget dertil. Men det er at sætte Noget dertil eller at bryde og tilbagekalde det, naar man nu, efterat Testamentet er aabnet og Velsignelsen forkyndt al Verden, vil foregive, at man maa fortjene den ved Loven, som om Testamentet uden dette ikke skulde have nogen Gyldighed.

Summa: Dette Testamente, slutter St. Paulus, er ene og alene en Forjættelse om Velsignelse og den sønlige Udkaarelse. Derfor gjælder her ingen Lov, som man skulde opfylde for at fortjene Velsignelsen. Her gjælder Intet uden dens Villie, som forjætter og siger: Jeg vil ikke anse Eders Gjerning, men jeg forjætter Eder Velsignelsen, det er, Naade og evigt Liv, Eder, som ligge i Synden og Døden. Det vil jeg stadfæste ved min Søns Død, som skal fortjene og forhverve Eder saadan Arv.

Efterdi nu Gud først uden Lov har stiftet og paa denne Maade stadfæstet et saadant Testamente, saa har Loven, som blev givet og stadfæstet længe efter, ikke i nogen Maade kunnet rokke det, langt mindre ophæve og tilbagekalde det. Og hvo, som vil sige eller lære, at man maa blive retfærdig, det er, forhverve Guds Velsignelse, ved Loven, han gjør ikke Andet end et Indgreb i Guds Testamente, samt rokker og tilintetgjør Guds Villie. Dette er St. Pauli **ene** Grund, som han tager af det Ord **Forjættelse** eller **Testament,** og som ikke er vanskeligt at forstaa; thi Ingen er saa taabelig, at han ikke skulde kunne se Forskjellen mellem disse to, Lov eller Bud og Forjættelse.

Den **anden** Grund henter St. Paulus fra dette Ord: **Gud skjænkede Abraham den** ꝛc. Det er ogsaa Noget, som Enhver, der har Fornuft, letteligen kan skjønne, at det er to ganske forskjellige Ting at faa Noget som Skjænk eller Gave og at fortjene Noget. Thi hvad der fortjenes, det gives af Pligt eller Skyldighed, som en Løn; og den, som modtager det, kan rose sig mere end den, som giver det, og beraabe sig paa sin Ret. Men hvor Noget skjænkes uforskyldt, frit eller af Naade, der kan Modtageren ikke rose sig af Fortjeneste eller Ret, men maa alene rose dens Godhed og Mildhed, af hvem han har modtaget saadan Gave.

Saaledes slutter nu ogsaa St. Paulus her: Gud har skjænket Abraham Velsignelsen og Arven uforskyldt ved Forjættelsen; derfor kan han jo ikke have fortjent den ved Gjerninger eller faaet den som Løn, og endnu mindre hans Børn. Det er jo tydeligt nok og kan forstaaes selv af et Barn, at de to Ting ikke kunne bestaa tilsammen, men maa adskilles, det nemlig, der fortjenes ved Gjerninger, som Løn, og det, som forjættes eller skjænkes uforskyldt, af Naade og lutter fri Villie. Og hermed har Gud stoppet Munden paa hele Verden og forhindret den, saaat den ikke kan rose sig, som om den for Lovens Skyld havde faaet Guds Naade, idet han før Loven, før vor

Fortjeneste har forjættet og givet Naaden uforskyldt. Thi han har jo handlet saaledes med sit eget Folk, Abraham og hans Børn, at han fra først af forjættede at velsigne ham og hans ganske Slægt, uden at nævne Noget om nogen Lov, Gjerning eller Løn, men grunder det Altsammen paa den tilkommende Sæd alene.

Af denne Forjættelse have de levet, i den ere de ogsaa døde, baade Abraham selv og hans Efterkommere i en Tid af over 430 Aar. Da først begynder Gud at give Loven og anordner en udvortes Gudstjeneste, Præstedømme 2c., hvorledes de skulde leve og regjeres, naar de nu ere blevne et eget Folk, forløste fra fremmed Herredømme og indførte i sit eget Land, paadet de ogsaa maa have et eget udvortes Regimente, men ikke, forat de først derved skulle erhverve sig Syndernes Forladelse og Guds Velsignelse. Det er Summen af det første Stykke i denne Epistel, at St. Paulus vil lære os at skjelne ret i denne Sag (hvorledes man nemlig bliver retfærdig for Gud) mellem de to Stykker: **Forjættelse** og **Lov**, Gave eller Skjænk og Fortjeneste eller Løn.

Naar man nu lærer, at Gud af lutter Naade, ikke for nogen Lovs eller Fortjenestes Skyld, skjænker Syndernes Forladelse og det evige Liv, saa reiser sig strax det Spørgsmaal: Hvortil er da Loven given, og hvortil er den nyttig? Skal man da ingen gode Gjerninger gjøre? Hvorfor lærer man da de ti Bud? Derfor kommer nu ogsaa St. Paulus ind paa denne Sag og opkaster selv dette Spørgsmaal: **Hvad skal da Loven?** Og saaledes begynder han videre udførligen at afhandle, hvad Lovens Embede og Brug er, og viser Forskjellen mellem den og Evangeliet. Men derom har jeg tidligere og andetsteds talt rigeligt nok.

Trettende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luk. 10, 23—37.

Og han vendte sig til Disciplene og sagde til dem især: salige ere de Øine, som se det, I se. Thi jeg siger Eder, at mange Propheter og Konger vilde seet det, I se, og have det ikke seet, og hørt det, I høre, og have det ikke hørt. Og se, en Lovkyndig stod op og fristede ham og sagde: Mester, hvad skal jeg gjøre, at jeg kan arve et evigt Liv? Men han sagde til ham: hvad er skrevet i Loven? hvorledes læser du? Men han svarede og sagde: Du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjerte, og af din ganske Sjæl, og af din ganske Styrke, og af dit ganske Sind, og din Næste som dig selv. Men han sagde til ham: du svarede ret; gjør dette, saa skal du leve. Men han vilde gjøre sig selv retfærdig og sagde til Jesum: hvo er da min Næste. Men Jesus svarede og sagde: Et Menneske gik ned fra Jerusalem til Jericho og faldt iblandt Røvere, hvilke baade klædte ham af og sloge ham og gik bort og lode ham ligge halvdød. Men ved en Hændelse drog en Præst den samme Vei ned, og der han saa ham, gik han forbi. Men desligeste ogsaa en Levit, der han kom til Stedet, gik han hen og saa ham og gik forbi. Men en Samaritan reiste, og kom til ham, og der han saa ham, ynkedes han inderligen. Og han gik til ham, forbandt hans Saar og gød Olie og Viin i dem; han løftede ham paa sit eget Dyr og førte

ham til Herberge og pleiede ham. Og den anden Dag, der han reiste bort, tog han to Penge ud og gav Verten dem og sagde til ham: plei ham, og hvad mere du maatte lægge ud, vil jeg betale dig, naar jeg kommer igjen. Hvilken af disse tre tykkes dig nu at have været hans Næste, der var falden iblandt Røvere? Men han sagde: den, som gjorde Barmhjertighed imod ham. Derfor sagde Jesus til ham: gak bort og gjør du ligesaa.

Dette Evangelium handler fornemmelig om **tre Stykker**. **Først** priser Herren den Tid, hvori Evangeliet blev aabenbaret og forkyndt, hvilken man med fuld Ret og billigen kalder Naadens Tid. For det **Andet** lærer det, hvad der er i Sandhed gode Gjerninger efter Guds Bud, og viser det ved et skjønt Exempel eller Fortælling om Samaritanen og den Saarede. Derunder fremstiller det ogsaa for det **Tredie**, som i et lifligt Maleri, et Billede af Christus, det er, Naadens Rige, som Evangeliets Prædiken forkynder. Om det Første tale disse Ord:

Salige ere de Øine, som se det, I se. Thi jeg siger Eder, at mange Propheter og Konger vilde seet det, I se, og have det ikke seet, og hørt det, I høre, og have det ikke hørt.

Dette taler han, siger Evangelisten, **i Særdeleshed til sine Disciple**, og det just i den Stund, da han i særdeles Grad var fyldt med Glæde i Aanden eller med aandelig Glæde og af Hjertet takkede og priisede sin himmelske Fader for Evangeliets Aabenbarelse. Deraf seer man, at det har lagt ham særdeles paa Hjerte at tale med Disciplene derom, ligesom jo ogsaa deres Salighed beroede derpaa. Denne hans Tale er intet Andet end Lovpriisning af Evangeliet; han priser nemlig Disciplene salige, fordi de have oplevet den Tid, at de nu kunne høre og se Evangeliets Aabenbarelse, som bringer Verden Salighed og Forløsning fra Synder og al Jammer. Om en saadan Tid eller Aabenbarelse have tilforn de kjære Propheter herligen propheteret og med stor og hjertelig Længsel sukket derefter, saaledes som vi navnlig se i Psalmerne og hos Propheten Esaias. Derfor ere I, siger han, salige og mere end salige; thi I have nu det rette gyldne Aar og en idel naaderig og salig Tid. Seer derfor til, at I kun maa beholde den og bruge den vel.

Thi denne Lovpriisning indeholder en trofast Formaning, ja tillige en alvorlig Klage. Han formaner nemlig til Taknemmelighed for en saadan Naade og klager derimod over Verdens store Utaknemmelighed, at der er saa Faa, som erkjende og annamme Saadant, og saa Mange, som foragte det. Derfor har Christus, siger Evangelisten, især vendt sig til sine Disciple og priset dem, som vilde han sige: Ja I ere vel salige Øine og Øren, I, som se og høre det; thi desværre er der saamange Øine og Øren, som ikke ville se eller høre det, skjønt de have det lige for sine Øine og Øren. Dermed viser han, at, hvor stor og overvættes end denne Skat er, og hvor trøsteligt der end prædikes, saa finder det dog hos den store Hob Intet uden Foragt og Forfølgelse.

Saaledes forandrer Tiden sig. De kjære Fædre og Propheter havde fordum gjerne hengivet sit Liv og Alt, for at faa opleve Sadant, og om det var falden i deres Lod, saa vare deres Hjerter af Glæde blevne unge igjen, og det vilde været for dem, som vandrede de paa idel Roser. Da den fromme gamle Simeon havde Frelseren paa sine Arme, medens han endnu som et lidet Barn hverken kunde tale eller handle, vilde han med al Glæde forlade denne Ver-

den og begjærer intet af Alt, hvad den har. Den kjære Moder Eva bad og raabte vel ogsaa derom og blev glad, da Gud gav hende den første Søn; thi hun mente, at han skulde blive Verdens Frelser; men endnu inderligere blev hendes Længsel derefter, da hendes Haab om denne Søn slog hende feil. Og siden have iligemaade alle Fædres Hjerter sukket og længtet derefter, indtil han kom og lod sig se og høre. Da skulde al Verden ret have annammet ham med stor Glæde og priset sig salig, ligesom han ogsaa selv priser saadan Naade.

Hvor glad er ikke den fromme David, og med hvilket brændende Hjerte takker han ikke Gud, da han første Gang af Propheten Nathan hørte Guds Forjættelse, 2 Sam. 7,, at han ei alene vilde bygge ham et Huus og et bestandigt Kongerige for hans Arvinger, men ogsaa vilde lade Christus fødes af hans Sæd og ved ham stifte et evigt Kongerige, et Naadens og Barmhjertighedens Rige. For idel Glæde veed han ikke, hvad han skal sige til Gud, og hvorledes han skal takke ham. Og hvormange skjønne Psalmer har han ikke digtet derom (især Ps. 89)! Og i sine sidste Ord og Testamente priser han denne Velgjerning paa det Herligste og siger: **Han skal være al min Salighed og al min Lyst** ꝛc., 2 Sam. 23, 5.

Men nu, da den kjære, salige Tid er kommen, vender det sig saaledes om, at de, som have oplevet den, hverken ville se eller høre, hverken ville vide eller taale denne uforskyldt skjænkede, rige Guds Naade og høieste Velgjerning. Ligesom man ogsaa nu tydeligt nok seer, at de, som ville være Kirken, og hedde Christne, Pave, Biskopper og deres Hob, som burde opløfte sine Hænder til Himmelen og takke Gud, at de ere forløste fra sit Mørke og sin Blindhed og nu kunne have Evangeliets klare Lys, at de bære Ild og Vand og hvæsse Sværd og Spyd for at jage dem, som lære og bekjende Evangeliet, ud af Verden.

Paa samme Maade er der blandt os saamange utaknemmelige, falske Christne, som ogsaa aabenbart foragte det. Forhen, da vi laa under Pavens Trældom, overlæssede med Løgnprædikener om Aflad, Skjærsild og alle Munkes Drømme, hvor sukkede og længtes ikke da al Verden efter retskaffen Prædiken? Hvor gjerne havde man da givet, gjort og lidt Alt, hvad der havde været muligt, naar man kun havde maattet faa høre en ret Underviisning og Trøst og med god Samvittighed kunde blevet fri for Skriftemaalets Angst og Pine og Pavens øvrige Tyranni? Og hvor glade bleve ikke i Begyndelsen mange fromme Folk, som erkjendte Saadant og takkede Gud derfor? Men nu, hvormange ere vel de, som af Hjertet glæde sig derover og erkjende, hvor salige de ere, at de kunne faa høre og se Saadant? Hvor snart blive de kjede af den salige Skat og søge efter andre Ting, hvorved de forglemme Alt, hvad de have modtaget, og Verden atter bliver opfyldt med Sekter og falsk Lære.

Velan, at se og høre, derom er det nu, det gjælder; det er rigeligen aabenbaret og staar klart og tydeligt for Øine og Øren. Men den store Hob i Verden kan hverken se eller forstaa det, selv om det skinner dem ind i Øinene og uafladeligt klinger i deres Øren. Thi om de kunde høre og se Noget deraf, saa vilde det vel udrette Noget hos dem og forbedre dem, saaat de bleve forstandigere og ikke saaledes stod Sandheden imod.

Hvad hjalp det alle Pharisæerne, at Christus selv prædikede Evangelium for dem? Og hvad hjælper det endnu alle vore Partier og kloge Hoveder, om det end nok saa klart bliver prædiket, hvorledes man skal faa Syndernes Forladelse og Samvittighedens rette Trøst, og hvorledes en Christen i sin Stand skal leve og vide, at han be-

hager Gud, hvorom de forhen slet Intet have vidst eller hørt, saaat de selv bekjende, at dette er en skjøn Lære; men alligevel forblive de stokblinde og tage det ikke til Hjerte, saaat de kunde rette sig og leve derefter, men det er dem Alltsammen fremmed, hvad de saa høre, læse eller selv tale derom. Thi de ere saa aldeles henstivnede og forstokkede i andre Tanker, udsprungne af deres egen Indbildning om de Ting, som de vurdere høit, saaat de hverken kunne se eller høre noget Andet. Og saaledes opfyldes det paa dem, hvad tilforn ved Propheterne og Christus blev sagt til det jødiske Folk og alle deres Lige, at de med seende Øine ikke skulle se og med hørende Øren ikke høre, paadet de ikke skulle omvende sig og blive salige. Dette er den høieste, grueligste og forfærdeligste Straf, som de selv føre over sig og blive saaledes plagede dermed, at de dagligen maa se og høre Guds Ord og Gjerning, som er givet alle Mennesker til Frelse og Salighed, og dog ikke have den Naade, at de kunne annamme det, men høre og se ikkun sin Fortræd derpaa og blive saa forbitrede derover, at de heller vilde høre og se Djævelen fra Helvede.

Derimod er det en saare stor Naade og Skat, om Nogen annammer denne Lære og seer og hører den ret, saaat man vel kan prise en Saadan salig. Thi naar dette Syn og denne Hørelse kommer ind i Hjertet, da bringer det med sig og skjænker saa mange og rige Goder, Forstand, Oplysning, Styrke og Vext i Aanden, Glæde og Liv, at man aldrig kan høre og se det nok, ei heller begjærer at se, lære eller vide noget Andet, hvad man end maatte prædike, lære, synge eller tale om som nødvendigt til Salighed. Ja, et saadant Hjerte lader alt Andet gaa forbi, som om det ikke hørte eller saa det; og maa det end i Henseende til det udvortes Regimente og Liv se og høre Meget, saa hænger det dog alene ved dette Lys, som er saa stort, at det ganske opfylder Hjerte og Øine og fordunkler alle andre Ting med sin Glands.

Ligesom Solen, naar den opgaar, saa ganske fylder Verden med sit Lys, at man ikke mere seer eller agter Maanen og Stjernerne, som dog ogsaa give Lys om Natten, saaledes lade man ogsaa her lyse, hvad lyse kan, være sig lærde, vise, hellige Mænd; ja Moses, Propheterne, Fædrene og St. Johannes den Døber selv, saa skulle de dog Alle vige for Christus, ja vidne, at han er alene Lyset, af hvilket alle Mennesker blive oplyste, og hvori de ogsaa selv maa blive deelagtige, og at alt Lys, al Viisdom og Lærdom udenfor Christus maa ophøre i Christenheden eller lade sig finde i ham alene.

Ligemaade skal ogsaa Christi Evangeliums skjønne Klang og liflige Musik saaledes indtage og fylde Øret, at man derover intet Andet hører. Ligesom en stor Klokke eller Krigstrompet og Basun saaledes opfylder Luften med sit Skrald og Døn, saaat man derover ikke hører, hvad der ellers tales, synges og raabes, saaledes skal i alt vort Liv og al vor Gjerning dette Ord bestandig have Overhaand i vore Hjerter formedelst Troen, saaat vi ikke vide af nogen anden Trøst, Retfærdighed og Frelse. Det var vel salige Øine og Øren, som saaledes kunde bruge Evangeliets salige Tid og erkjende, hvad Gud deri har givet dem. Thi saadanne Øine og Øren holder Gud selv for en saare dyrebar Skat og Helligdom, som ikke kan betales med al Verden, om den end havde et langt større Lys og klarere Sol, end den har.

Dette er Christi Formaning til sine kjære Disciple og Christne, ja tillige en Trøst og Opmuntring for dem til at blive ved Evangeliet, efterdi han agter det saa dyrt og priser det saa høit. Men hvorledes det bliver agtet af Andre, som ikke ere Christi sande Disciple, men langt klogere og helligere i sig selv, end at de skulde trænge

til hans Lære, det viser den Lovkyndige, som ogsaa staar hos (ligesom de ogsaa i Almindelighed vare om Christus, hvor han kom, for at høre, hvad Lære han førte). Han havde vel hørt at Christus talede i Besynderlighed til sine Disciple om, hvorledes de hørte og saa det, hvis Lige endnu aldrig var seet eller hørt. Saa kan han ikke længer beholde sin store Kunst og Viisdom hos sig selv, han maa træde frem og ogsaa lade sig høre og forsøge, om han ikke kunde gjøre ham tilskamme og indlægge sig den Berømmelse, at det ikke var Noget med denne Christus, og at han den høilærde Rabbi, havde givet ham et langt høiere Stykke, end han kunde klare. Han træder altsaa frem og forelægger ham dette Spørgsmaal:

Mester, hvad skal jeg gjøre, at jeg kan arve et evigt Liv?

At denne ikke er af de Øine og Øren, som se og høre, hvad Christus er, det maa han med sine egne Ord lægge for Dagen, saaledes som da ogsaa alle Saadanne maa gjøre, naar de skulle vise sig paa det Bedste. Thi han bekjender hermed, at han endnu ikke veed noget Mere eller Høiere end den Lære, som taler om vor Gjerning; om Guds Naade og Christi Embede og Gjerning veed han slet Intet, har heller ikke nogensinde forstaaet Noget deraf, omendskjønt han har hørt Christus tale derom. Alligevel indbilder han sig, at han veed noget langt Bedre, end Christus kan lære ham, og vilde gjerne (som vore Partiaander og kloge Hoveder sige: Hvad jeg hidtil har hørt af dig, det er simple Ting, du maa komme langt høiere; Kjære, lær dog engang Folk at gjøre Noget, hvorved man bliver salig! Men Christus behandler ogsaa denne Frister efter Fortjeneste og tager ham paa en saadan Maade, at han mesterligen fanger ham i hans egne Ord. Han byder ham at svare selv, siden han vil være saa lærd og klog, og siger:

Hvad er skrevet i Loven? Hvorledes læser du?

Som vilde han sige: Jeg hører vel, at du vil kunne noget langt Høiere end det, jeg veed at tale om. Velan, lad dig høre, jeg vil imidlertid være din Discipel og holde dig for en Mester. Med sit Svar driver han ham imidlertid ind i Skriften, idet han siger: **Hvorledes læser du**? Thi han vil ikke, at man udenfor Skriften skal fremsætte og prædike sine egne Paafund; og tillige vil han dermed vise ham (hvad han ogsaa sidenefter, i Anledning af Spørgsmaalet om, hvem der var hans Næste, bringer ham selv til at bekjende), at han ikke forstaar Skriften, end ikke i det Stykke, hvor den taler om vor Gjerning; derfor kunde han langt mindre forstaa den anden høie Lære. Her kan han nu ikke svare Andet, end hvad Moses siger 5 Mos. 6, 5., hvor han paa det Korteste sammenfatter alle Guds Bud, som lære, hvorledes vi skulle forholde os baade mod Gud og Mennesker:

Du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjerte, og af din ganske Sjæl, og af din ganske Styrke, og af dit ganske Sind, og din Næste som dig selv.

Det er vel en høi Lære, ja, det Høieste, som man kan fordre af et Menneske, saaledes som ogsaa Christus selv bekjender og stadfæster, naar han siger: **Du svarede ret, gjør dette** ꝛc. Imidlertid er det dog den almindelige Lære, som efter Ordene var alle Jøder vel bekjendt, ihvorvel de ikke forstode den ret; og Christi Disciple havde vel ogsaa hørt den. Derfor burde vel denne Selvkloge have forstaaet, at Christus talede om en anden og høiere Sag, naar han fremfor Andre priste sine Disciple salige, fordi de saa og hørte, hvad de Andre ikke havde. Men paa den Maade maa

alle saadanne Hyklere og Partiaander forraade, at de holde Christus og hans Evangelium for Intet og indbilde sig at vide alle Ting langt bedre.

Om dette Bud er der nu ofte talt, og der var vel endnu Meget at sige derom; thi det er jo den allerhøieste Viisdom og Kunst, som aldrig kan udlæres og end mindre retteligen opfyldes og efterleves; derfor har ogsaa Guds Søn maattet komme ned af Himmelen, udgyde sit Blod og give Evangeliet, paadet at dette Bud maatte blive opfyldt, ihvorvel det her kun skeer i en ringe Begyndelse; men i det andet Liv skulle vi evindelig og altid have det for Øie og i Hjerte og ganske leve derefter. Med eet Ord, det ligger altfor høit over alle Menneskers Forstand, Hjerte og Sind, hvad disse Ord betyde, **at elske Gud af ganske Hjerte, af ganske Sjæl, af ganske Styrke og af ganske Sind.** Thi Ingen erfarer det dog, uden i en ringe Grad de, som have Evangeliet og i Troen have grebet Christus, og som i Nød og Anfegtelse paakalde ham, og modtage Trøst og Styrke deraf og saaledes fornemme en Smag deraf; men de føle dog selv og klage som alle Helgener og St. Paulus selv, at de endnu ere fjernt derfra, og at deres Kjød og Blod ikke føler Andet end Synd og Død, hvilket sandeligen ikke vilde ske, dersom dette Bud tilfulde kunde efterleves.

Derfor er det jo nogle skammelige og forargelige Mennesker, saadanne hoffærdige taabelige Aander som denne Skriftkloge, der gaa hen i saadan Sikkerhed, at de slet intet agte dette høie, alvorlige Guds Bud, ei heller ville høre eller vide af Evangeliets Lære, men indbilde sig, at det er Nok, naar de have hørt og kunne sige disse Ord: **Du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjerte og din Næste som dig selv**; de se ikke, at Gud ikke vil have saadan Lære alene hørt og talt, men ogsaa gjort, og at man, dersom man ikke agter Saadant, dermed drager en langt høiere og forfærdeligere Fordømmelse over sig, saaledes som Christus siger Luc. 12, 47.: **Den Tjener som veed sin Herres Villie, og ikke gjør derefter, skal faa mange Hug** ꝛc. Derfor giver ogsaa Christus ham intet andet Svar derpaa end dette:

Du svarede ret; gjør dette, saa skal du leve.

Det hedder ret at prædike Loven og forelægge ham en alvorlig Opgave, ja fange ham i hans egne Ord og gribe ham paa det rette Sted, saaat han kan vise hvorpaa det mangler ham. Denne Lære, siger han, er kostelig og ret; men, Kjære, gjør ogsaa derefter, jeg vilde gjerne se dens Gjører; vær nu Mester og lad din Kunst se; thi I have Alle disse Ord talte og skrevne og kjende dem vel, behøve heller ikke andre; men deri ligger Feilen hos dig og Andre, at I ikke ogsaa gjøre derefter, men mene, at det er Nok at sige Ordene og have dem i Hovedet. Nei, dermed kommer Ingen til Liv og Salighed; de maa holdes og gjøres, ellers faa I ikke Livet, men Guds Vrede og den evige Død bliver over Eder.

Dette er Dommen over saadanne kloge Hoveder, som ville vide Meget og lære Enhver, hvorledes man skal blive salig, men som dog ikke vide at tale om Andet end vore Gjerninger og foragte Evangeliets Lære, saaat deres Tale ikke er Andet end lutter tomt, løst og forfængeligt Skvalder. Om saadanne Lov- og Gjerningslærere taler St. Paulus Gal. 6, 13.: **End ikke de Omskaarne holde selv Loven**, saaat man billigen maa sige til dem, som Christus her siger til denne Mand: Kjære Mester, gjør selv, hvad du lærer og byder Andre; og som ogsaa St. Paulus siger Rom. 2, 19 flgg.: **Du fordrister dig selv til at være Uforstandiges Tugtemester, Enfoldiges Lærer** ꝛc. **Du altsaa, som lærer Andre, lærer du dig ikke selv?**

Du, som roser dig af Loven, vanærer du Gud ved Lovens Overtrædelse? ꝛc.

Dette seer man ogsaa hos alle papistiske Sophister, Partiaander og Alle som ikke have Evangeliets rene Lære. Hvormeget de end snakke om store ypperlige Gjerninger og smykke sig dermed, saaledes som hidtil de helligste Munke have gjort, saa er det dog tomme Gjerninger, ja ikkun Overtrædelser af Guds Lov. Thi det beviser sig hos Saadanne, ligesom ogsaa Christus i den følgende Lignelse viser det, at Ingen er saa ubarmhjertig, hadsk og saa aldeles uden Kjærlighed til Næsten, og end mere uden Kjærlighed til Gud, som saadanne Hyklere. Ja, dette Christi Ord: **Gjør dette**, er en evig Lektie og Prædiken for alle Mennesker, ogsaa for Helgenerne, og gjør dem til saadanne Skyldnere, at de ikke kunne rose sig for Gud af Gjerninger, Fortjeneste og Helligheb, men maa, om de kjende sig ret og skulle staa for Guds Domstol, fordømme sig selv med sit Levnet. Derfor har ingen Helgen heri kunnet bestaa for Gud, hverken i det gamle eller i det nye Testamente, men de have Alle maattet speile sig i dette Ord: **Gjør dette,** hvis Mening ikke er nogen anden end denne: Se, dette har du endnu ikke gjort eller opfyldt.

Moses selv, som dog har den Berømmelse, at han har været tro i alt Guds Huus, og hvem Gud kalder sin Ven, med hvem han selv talede mundtligen og Ansigt til Ansigt, endog han maa sige til Gud 2 Mos. 34, 6 flg.: **Herre, Herre Gud, barmhjertig og naadig og langmodig og af megen Miskundhed og Sandhed, du som forlader Misgjerning og Overtrædelse og Synd, og for hvem Ingen er ukyldig.** Her bortkaster han baade sin og alle Menneskers Helligheb og gjør dem Alle skyldige for Gud.

Ligesaa Propheten **Esaias** Cap. 6.; da han staar for Gud og seer hans Herligheb, bekjender han, at han er ureen; og maa af en Engel faa den Trøst, at hans Synd er taget fra ham ꝛc. Og **Jeremias** Cap. 17, 16 flg.; da han beder til Gud og roser sig imod sine Forfølgere: **Du, du veed det; hvad der er udgaaet af mine Læber, det er for dit Ansigt;** da er han hellig og staar sig godt, og dog vender han strax om og siger: **Vær mig ikke til Forskrækkelse; du er min Tilflugt paa en ond Dag.** Ligesaa Cap. 10, 24.: **Tugt mig, Herre! dog med Maade,** det er i Naade, **ikke i din Vrede, at du ikke skal gjøre mig ringe.** Hvor er her den fromme og hellige Mand? Gud har jo ikke været vred paa ham, hvorfor frygter han da, at Gud vil gjøre ham til Intet?

Saaledes bekjender ogsaa **Daniel** Cap. 9, 18. sine og de ganske Folks Synder og siger: **Vi lade vore ydmyge Begjæringer falde for dit Ansigt, ikke for vore Retfærdigheders Skyld, men for dine store Barmhjertigheders Skyld.** Og **David** selv, skjønt han havde modtaget Syndernes Forladelse og den visse Trøst, at han havde en naadig Gud, og ofte roser sig af, navnlig i Ps. 119., at han har gjort, hvad ret og Gud velbehageligt er, og skjønt Gud selv vidner om ham, at han i ham har fundet en Mand efter sit Hjerte, saa beder og klager han dog ynkeligen: **O Herre! straf mig ikke i din Vrede og tugt mig ikke i din Hastighed,** Ps. 6, 2; og Ps. 143, 2.: **Gak ikke i Dom med din Tjener; thi Ingen, som lever, kan være retfærdig for dig.**

Paa samme Maade oplader ogsaa St. **Petrus** trøstigen sin Mund Ap. Gj. 15, 10. og siger om den ganske Lov: **Hvi friste I nu Gud ved at lægge et Aag paa Disciplenes Halse, hvilket hverken vore Fædre, ei heller vi have formaaet at bære?** Det siger han om alle Helgener, Fædre, Propheter og Apostler, og skulde vel paa den Maade udelukke dem Alle fra Himmelen, saaledes som det ogsaa maatte

ske i Henseende til Loven og deres Gjerninger, saafremt de ikke vare forblevne under Naadens Himmel, saaledes som han ogsaa v. 11 siger: **Men vi tro at blive salige ved den Herres Jesu Christi Naade, paa samme Maade som de.** Og St. **Paulus** siger Ap. Gj. 13, 38 flg. **Ved ham kundgjøres Eder Syndernes Forladelse, og fra Alt, hvorfra I ikke kunne vorde retfærdiggjorte ved Mose Lov, retfærdiggjøres ved ham Enhver, som tror.**

Naar nu endog de Hellige maa bekjende Saadant, som dog have Naaden og den Helligaand, hvorledes vil eller tør da de andre blinde, elendige Aander indbilde sig at have holdt Guds Bud, naar de gjøre sig selv en menneskelig Tanke og Drøm om, at de elske Gud og Næsten, skjønt de ere saalangt derfra, at de endnu ikke forstaa eller vide, hvad Guds Bud fordrer, eller hvorledes det bliver opfyldt? Og det vise de dermed, at naar det gjælder og de skulle bevise sin Kjærlighed til Gud og Næsten, saasom naar de skulle lide nogen Skade og Forsmædelse for Guds Skyld, enten af Mennesker, eller naar Gud selv tugter dem med sit Riis, da seer man, at deres selvgjorte Tanker ere Intet, ja de gjøre det stik Modsatte, vredes, knurre, bande og bespotte Gud, som gjorde ham den Uret ꝛc. Saaledes forholde de sig ogsaa mod sin Næste; hvor de ikke se sin Fordeel eller kunne vente sig Nytte og Ære deraf, men for Intet skulle tjene og hjælpe de Arme, saaledes som denne Samaritaner den Saarede, eller endog maa vente sig Skade og Utak, der findes ikke alene intet Spor af Kjærlighed, men de søge at hævne sig og give Folk Djævelen, og mene ovenikjøbet, de gjøre Ret deri og ikke ere skyldige at elske Saadanne.

Netop af samme Sind er ogsaa denne blinde Hykler; han tænker og spørger slet ikke efter, hvad han er Gud og Næsten skyldig, og vil dog holdes for from og hellig af den Grund, at han hedder en Lovkyndig og veed at tale om Loven. Og ihvorvel han af Christus bliver slaaet paa Munden og vel forstaar, at han er truffen, og at der siges til ham, at han ikke har holdt Loven, saa er han alligevel endnu saa sikker og fræk til at foragte Guds Ord, at han endnu vil smykke sig og skinne som et Lys, og begynder derfor at spørge:

Hvo er da min Næste?

Han mærker, at han har fortalt sig og lukket Munden for vidt op mod sig selv, og at han er maalbunden ved Herrens Svar, saaat han ikke ved, hvor han skal vende sig. Men dog er han ikke saa retskaffen, at han giver Christus og Gud Æren, ydmyger sig og bekjender Sandheden, at han desværre ikke har holdt dette Bud ꝛc., men gaar hen og vil give sig Skin af at have gjort Alt, i Særdeleshed mod Gud. Derfor tænker han heller ikke paa at spørge, om han endnu er Gud noget Mere skyldig, men begjærer alene at faa vide, hvem der er hans Næste, hvem han endnu skulde være Noget skyldig, som han hidtil ikke har opfyldt.

Dette er slige djævelske Helgeners skammelige Indbildskhed, at de vide sig saa aldeles sikkre for Guds Dom; og om de end blive berørte af Loven, og der tydeligen bliver dem viist, at de ikke holde den, saa bekymre de sig alligevel ikke derom, indtil Guds Dom og Vrede engang træffer dem ret, saaat de føle det.

Men om end saadanne Hyklere ikke ville skamme sig og blive røde, saa bliver dog deres Løgn og Skam nokſom blottet derved, at de ogsaa selv med sin Bekjendelse maa vidne, at de endnu ikke forstaa, hvad Moses og Loven fordrer; thi disse, som dog ville være Mestere i Skriften, maa dog tilstaa, at de ikke vide eller bryde sig om, hvem der er deres Næste, skjønt dog Saadant tydeligt nok er forklaret i Moses og i dette Bud. Derfor viser ogsaa Christus ham Saadant

tydeligt og klart nok, ikke af Skriften, men af en grei Lignelse, saaat han maa tage og føle paa, samt til sin Skam fælde Dom over sig, at han ikke har villet vide eller forstaa det.

Et Menneske gik ned fra Jerusalem til Jericho og faldt iblandt Røvere 2c.

Her hører han først den rette Text, som gjør ham og alle lignende Hyklere tilskamme og klarligen overbeviser ham om, at han endnu aldrig har holdt, ja ikke engang forstaaet Loven, end ikke i det ringeste Stykke, som angaar Næsten, efterdi han endnu tvivler paa eller ikke veed, hvem han skal holde for sin Næste; ellers var han nok af Hjertet villig til at elske Næsten. Men saaledes gaar det billigen alle dem, som ville mestre denne Mand og hans Ord. Og efterdi de ville komme til ham med Loven og mene at forelægge ham noget Høit og Skarpt, saa finde de ham ogsaa skarp, saaat de med Skam maa trække af og se, at han ogsaa veed at tale om Loven og seer ganske anderledes dybt i Moseloven end de.

Med eet Ord, han viser hermed, at han ikke vil eller kan fanges med Spørgsmaal og Disputeren om Loven, og at Saadant alene skader dem, som indlade sig derpaa, idet de saaledes forvirre sig dermed, at de ikke kunne rede sig ud igjen. Thi saaledes gaar det visseligen Alle, som omgaaes med Loven udenfor Troen og Evangeliets Forstand. Thi naar Moses alene med sit skinnende Lys og sine Straaler (det er de Horn, som udgaa fra hans Ansigt) træder En under Øinene, saa kan Ingen bestaa derfor. Kort sagt, den, som indlader sig med Moses og vil have med Loven at gjøre, han er fortabt, saaat endog de Christne i dette Stykke have Nok at kjæmpe med, førend de igjen kunne komme løs fra Loven og atter indsvøbe og indeslutte sig i Christus; men derom have vi andetsteds talt Mere.

I saadan Daarskab og Blindhed ligge nu ligesom denne alle hykkelske Helgener, saaat de ikke alene Intet opfylde af Loven, hvor høit de end rose sig deraf, men i Grunden heller ikke forstaa det Ringeste deraf eller vide, hvorledes de skulle skikke sig deri, men de lære alene at snakke Ordene efter ligesom Papegøier. Om Saadanne siger ogsaa St. Paulus 1 Tim. 1, 7.: **De ville være Lovlærere, endog de forstaa ikke, hverken hvad de sige eller hvorom de Noget stadfæste.** Ja det forholder sig i Sandhed saa, at intet Menneske paa Jorden, uden ved Christi Aand, veed, hverken hvad Gud er, det er, hvorledes han skal ære og takke ham, eller hvad hans Næste er.

Thi ligesom al Verden gjør sig en egen Gud og dog aldrig træffer den rette, men splitter sig i utallige Afguderier, saaledes er den ogsaa i dette Stykke saa blind, at den aldrig finder sin Næste, som den dog altid seer for sine Øine, men lader den gaa sig forbi og lide Nød og Hunger, som den skulde tjene og hjælpe, medens den ellers giver Meget og gjør mange store Gjerninger. Og i Særdeleshed bliver hermed Jødernes hykkelske Udlæggelse straffet og forkastet, idet de opfattede det Ord **Næste** efter sit eget Godtykke og alene holdt den for sin Næste, som de selv vilde, nemlig den, som var deres Ven, havde gjort sig vel fortjent af dem og var Velgjerning og Kjærlighed værdig, og som de havde nydt Godt af eller endnu kunde haabe at nyde Godt af; derimod ansaa de sig ikke forpligtede til at tjene eller hjælpe Fremmede, Ubekjendte, Uværdige, Utaknemmelige eller Fiender.

Imod saadant Hykleri kjæmper nu Christus med denne Fortælling om det arme, saarede Menneske, som var falden iblandt Røvere og laa halvdød, og som alene Samaritaneren antager sig, tjener og hjælper,

medens baade Præsten og Leviten gaa forbi og lade ham ligge. Her maa den Lovkyndige selv svare, at ikke Præsten eller Leviten har været denne Mands Næste, men den, som gjorde Barmhjertighed imod ham. Hykleren tør ikke sige Samaritaneren, thi Jøderne hadede bittert disse sine Naboer og holdt dem for de værste Folk, paa samme Maade som vi anse Kjættere og dem, som have fornegtet Christendommen. Saaledes maa han uden Tak, ja mod sin Villie bekjende Sandheden og sige, hvem der var den Aandens Næste.

Det lyder vel noget underligt, at den skal hedde Næste, som elsker og gjør den Anden Godt, da man dog ellers, ogsaa efter Skriftens og dette Buds Talebrug, kalder den Næsten, som behøver Velgjerning, eller som skal tjenes og bevises Kjærlighed. Men begge Dele høre sammen, og Ordet Næste omfatter det Ene saavelsom det Andet og knytter os Alle sammen, saaat Enhver er den Andens Næste. Men man kan paa to Maader saaledes være hverandres Næste, nemlig, enten i Navnet og Ordet alene, eller i Gjerning og Handling.

Paa den sidste Maade var denne Samaritaner den Saaredes Næste, men ikke Præsten og Leviten, som dog ligesaavel som han hevde burdet være det. Thi heri ere alle Mennesker hverandre forpligtede som de, der Alle ere lige, Alle staa under een Gud og have eet og samme Bud: **Du skal elske din Næste** 2c., saaat der heri ikke er nogen Forskjel mellem dem. Med eet Ord: Meningen med dette Exempel er at vise det, som Christus tvinger denne Hykler til, efter alle Menneskers Forstand, at bekjende, nemlig at de ere hverandres Næste, som for Gud høre sammen, idet den Ene behøver Hjælp og den anden kan hjælpe, og at Ingen her er undskyldt eller fritaget, han hedde Præst eller Levit.

Og er Christus her ret spydig og nærgaaende, idet han saaledes tager fat paa og anklager Præsterne og Leviterne, det er, de helligste Folk og Guds egne Tjenere, og opstiller til deres Forsmædelse en Samaritaner, for hvilken de havde Afsky som for et fordømt Menneske. Men dermed viser han, at det gaar saa, at de, som ere de Fornemste og rose sig af at holde Guds Bud, som lære Andre og burde foregaa dem med et godt Exempel, kort sagt, de Høie, Kloge, Mægtige, og de, som holdes for de Bedste, de elske Næsten allermindst, især de fattige, forladte og for Guds og hans Ords Skyld forfulgte Christne. Thi de se paa sin egen Hellighed, Klogskab og høie Gaver og mene, at Enhver er skyldig at tjene dem; de tænke ikke paa, at disse Gaver alene dertil ere dem skjænkede af Gud, at de med sin Hellighed, Viisdom, Ære og Gods skulle tjene de Trængende, de Vankundige, Syndere og Foragtede. Derfor bliver denne Samaritaner billigen berømmet, til en evig Skam for de jødiske Præster og Helgener (saavelsom for denne Hykler), efterdi han beviser dette fremmede saarede Menneske, som uden Tvivl ogsaa var en Jøde, en saadan Kjærlighed og Barmhjertighed, medens hans egne Præster, Leviter og Skriftkloge lode ham ligge i sin Elendighed og Jammer og, saavidt det staar til dem, lade ham dø og fordærves.

Men at Christus gjør Samaritaneren til dens Næste, som var falden blandt Røvere, dermed vil han fornemmelig vise, at han selv er og vil være den Næste, som retteligen opfylder dette Bud og beviser sin Kjærlighed mod de arme, elendige for Gud saarede og fordærvede Samvittigheder og Hjerter. Og dermed giver han ogsaa sine Christne et Exempel, at de skulle gjøre som han, der af hele Verden og især af de store Helgener, hans egne Jøder blev holdt for en Samaritan, saaat de, efterdi dog andre Folk ikke gjøre det, skulle antage sig de Arme, Forladte og Hjælpeløse i deres Nød og vide, at hvad de gjøre mod dem, det

have de gjort mod Christus som deres Næste.

I denne Samaritaner afbilder nu Christus den Velgjerning, Hjælp og Trøst, som han i sit Rige virker formedelst Evangeliet, hvilket netop er det Samme, som han i Begyndelsen taler om til sine Disciple, sigende: **Salige ere de Øine, som se det, I se** ꝛc. Han afmaler her paa det Trøsteligste, hvad Troen eier i ham, og hvor vidt forskjellig hans Evangelium er fra Lovens Lære, som ogsaa Præsterne og Leviterne havde; men derom er forhen handlet rigeligt nok. Lader os kun i denne Lignelse se, hvorledes vi, der vi vare faldne i Synd mod Guds Bud og laa under Guds Vrede og maatte dø den evige Død, af ham igjen ere hjulpne op, saaat vi faa Guds Naade, Samvittighedens Trøst og Liv og tillige begynde at holde Guds Bud.

Dette er vor Hovedartikel i Troens Lære, som siger os, at vi ikke kunne hjælpe os selv, ligesaalidt som nogen Gjerning eller Lovlære; men Christus maa begynde det i os; og han driver os ikke med Loven, saafremt vi føle vor Synd og Elendighed (thi Loven hører de sikkre Aander til, saadanne som denne Lovkyndige, der ikke ville hedde Syndere), men han forbarmer sig hjerteligen over os, husvaler og trøster os med sit Ord, forbinder selv den Saarede, lægger ham paa sit Dyr og pleier ham. Thi han har alene ved sig selv maattet istandbringe vor Forløsning og træde i vort Sted, samt bære vor Synd og Nød paa sit Legeme. Selv forkynder han os ogsaa Saadant og giver os det trøstelige Ord, hvorved vi blive forbundne og lægte.

Dette er nu at gyde Viin og Olie i Saarene, hvilke begge ere gode Lægemidler for Saarede. Thi Vinen holder Kjødet reent og frisk, saaat Saaarene ikke raadne eller gaa i Betændelse. Saa er ogsaa den Balsam eller den ædleste og kosteligste Olie, som især fandtes i Jødeland, et herligt Lægemiddel mod alslags Skade. Det er det hellige Evangeliums Prædiken, som udretter begge disse Stykker: Baade holder det de bodfærdige Samvittigheder i Erkjendelsen af deres Synd og Skrøbelighed, saaat de ikke blive sikkre eller ophøre at begjære Naade, og tillige trøster den dem med Naaden og Forladelsen, og gjør det saaledes stedse bedre med Menneskets, indtil det atter bliver helbredet og igjen begynder at gjøre et sundt Menneskes Gjerninger.

Dertil bruger han nu ogsaa Kirkens Embede og Tjeneste, som han befaler at passe og pleie Saadanne gjennem det Embede og den Aand, som han giver; ja, han byder den at gjøre al Flid med Saadanne og at bruge Alt, hvad der kan tjene til Styrke og Forbedring: Trøst, Formaning, Bøn, Straf ꝛc. Og han lover den tillige at erstatte den dens Gjerning og Arbeide.

Se, dette er Evangeliets Lære og Kraft og den Skat, som gjør os salige, og som bringer os dertil, at vi ogsaa begynde at opfylde Loven. Thi naar Christi store og grundløse Kjærlighed bliver erkjendt og troet, da bryder ogsaa Kjærligheden frem baade til Gud og Næsten. Thi gjennem saadan Erkjendelse og Trøst bevæger den Helligaand Hjertet, saaat det fatter Kjærlighed til Gud og ham til Lov og Tak ogsaa villigen gjør, hvad det skal gjøre, vogter sig for Synd og Ulydighed og hengiver sig villig til at tjene og hjælpe Alle. Og naar det herunder føler sin Svaghed, saa strider det i Bøn og Paakaldelse mod sit Kjød og Djævelen ꝛc., og holder sig saaledes stedse i Troen til Christus; saaat, naar det ikke selv gjør Loven Fyldest, trøster det sig med, at han har opfyldt den og skjænker og meddeler det sin Fylde og Styrke og saaledes altid forbliver vor Retfærdighed, Forløsning og Hellighed ꝛc.

Det er den rette Maade at komme dertil, at man holder Loven, Noget, som denne blinde Viismand slet ikke kjender til. Men

Christus viser ham hermed ret træffende, at man først maa høre Evangeliet og tro paa Christus, førend man kommer til Lovens Opfyldelse; ellers er der intet Andet end Hykleri og lutter tomt Pral og løst Snak om Loven, uden Hjerte og Liv.

Her skulde vi ogsaa svare dem, som misbruge dette Evangelium til sin bespottelige Lære. Naar Christus nemlig siger om Samaritaneren, at da han overgav den Syge til Værten og gav ham de to Penge, sagde han til ham: **Hvad Mere du maatte lægge ud, vil jeg betale dig, naar jeg kommer igjen**, saa have Munkene og Sophisterne heraf taget Anledning til at opdigte sine Løgne om de Gjerninger, som de kalde opera supererogationis eller overflødige, ud over Pligten gaaende Gjerninger, idet et Menneske gjør Mere, end Gud har befalet, og som det ellers ikke er pligtig til. Og saadanne Løgne tilligemed andre bespottelige Lærdomme stadfæste de dermed, at de af Christi Prædiken, Matth. 5., hvor han udlægger de ti Bud, have udtaget nogle saakaldte **Raad** og derefter udtydet Saadant paa deres Munkevæsen, som om de vare saa store Helgener, at det var dem noget altfor Ringe at holde blot Guds Bud; de maatte foruden det ogsaa gjøre mange og store overflødige Gjerninger i deres Orden, for hvilke Gud ikke alene var skyldig at give dem selv langt Mere end Himmelen, men ogsaa skjænke andre Mennesker den, hvem de vilde meddele disse sine overflødige Gjerninger, det er, sælge dem sine Løgne og Bespottelser for Penge.

Saadant har derhos deres Gud, Paven, stadfæstet, og kanoniseret eller ophøiet saadanne sine Helgener som dem, der hermed have styrket hans Guddom og Magt, ogsaa over de Døde i Skjærsilden. Dette er dog en altfor grov og uforskammet Bespottelse, som langt overstiger denne Skriftkloges og hans Liges Blindhed og Formasteligheb. Thi de ville ikke alene have den Berømmelse, at de have holdt Guds Bud (skjønt de dog ikke forstaa et eneste eller alvorligen tænke at holde endog det mindste af dem), men de ville endog have gjort noget Høiere og Mere end alle Hellige, som Gud selv berømmer i Skriften, men som dog Alle bekjende, at de for sig selv ikke have holdt Loven og for det, som de ikke have opfyldt, maa søge og begjære Naade og Tilgivelse hos Christus.

Ak hvilken Skjændsel, at man i Christi Kirke tør tale om Gjerninger eller Stænder, som skulle være overflødige og hedde at have gjort Mere, end Guds Bud fordrer, skjønt dog Christus klart og tydeligt siger om alle Menneskers Levnet, Luc. 17, 10.: **Naar I have gjort alle Ting, som Eder ere befalede, da siger: vi ere unyttige Tjenere, thi vi gjorde det, som vi vare skyldige at gjøre.** Her hører du, at det er blot Skyldighed, selv om Nogen, hvad dog ingen Helgen paa Jorden kan, naaede det Maal, at han havde gjort Alt; han har dog dermed ikke gjort Noget, hvorfor Gud skulde maatte takke ham. Og hvor vil man dog finde eller nævne nogle bedre og høiere Gjerninger, som ikke skulde være befalede af Gud? Thi om de end længe nok skvaldre om den jomfruelige Stand, saa spørger jeg, om Saadant kan være nogen bedre Gjerning, end den at elske Gud af ganske Hjerte? Ja, kan der overhovedet gjøres Noget udenom dette Bud, naar det skal være godt og Gud velbehageligt? Hvorledes er det da muligt at finde noget Overflødigt eller gjøre Noget, som er bedre? Thi hvad Godt kan du gjøre mod Gud eller Mennesker, uden at du maa gjøre det af den Kjærlighed, som du under Straf af din evige Fortabelse er skyldig til? Hvad kan en Fader eller Moder gjøre Mere mod sit Barn, ja, hvad kan Gud selv og Christus Mere gjøre mod os, end at han elsker os? Hvad skal det da til, at komme med saadanne skjændige Løgne

og Daarskaber om nogle Gjerninger, som skulle staa over dem, som ere befalede, naar dog Ingen her paa Jorden kommer saa langt, at han fuldkomment opfylder de ti Bud?

Nu skamme vel Papisterne sig selv over slig Vederstyggelighed, hvormed de dog have opfyldt alle sine Bøger; men alligevel kunne de ikke lade sin Bespottelse fare, og nu da de se at denne Løgn ikke kan bestaa, saa falde de paa en anden Udtydning, som dog er ligesaa bespottelig som hin. De drage nemlig disse Ord: **hvad Mere du lægger ud**, fra Livet og Gjerningerne og overføre det paa Læren og sige saaledes: Man maa ikke alene holde, hvad Skriften lærer, men ogsaa høre, hvad Kirken desuden lærer og forordner. Thi, sige de, Apostlerne og Biskoperne have her Befaling til at lægge Mere til end de to Penge, det er, end det gamle og nye Testamente.

Se dog, hvor Djævelen snor og vender sig med sit Sophisteri og sine blinde Kunstgreb for at udsmykke og sætte Farve paa sine Løgne. De have maaske hørt og lært af os, at denne Lignelse om de to Penge sigter til Prædikeembedet i Kirken; thi Christus taler om det Embede, hvormed man skal passe og pleie de Syge og give dem, hvad der tjener til Styrke og Forbedring. Da ere de tvende Penge den hellige Skrift eller snarere Pundet, som Christus andetsteds kalder det, det er, den Forstand paa Skriften eller det Aandens Maal og Gave, som gives Enhver, hvilket dog Altsammen er een og den samme Forstand, kun at Een besidder den rigeligere end den Anden. Dette ville nu disse Sophister bruge som en Støtte for sin Løgnlære, at man i Christenheden maa lære, tro og holde som nødvendigt til Salighed Mere, end hvad Christus har givet og befalet os at lære. O, et blindt, galt, forvendt Folk, som altid søger noget Andet og Mere, baade af Lære og Gjerning, end Guds Ord viser det, og som dog ikke gjør eller lærer, hvad han vil have lært og gjort, men lader det ligge uændset!

Derfor sige vi atter som før til dem: Kjære, hvad kunne eller vide I dog, som er bedre og nødvendigere at lære, end det, Christus har lært og befalet at lære? Og hvad behøver man Mere til at pleie Samvittighederne i Alt, hvad de have behov, til Underviisning, Formaning, Trøst, Styrke, Forbedring, med eet Ord til deres Salighed, end Skriftens, det er, baade Lovens og Evangeliets Lære? Dette vidner ogsaa St. Paulus 2 Tim. 3, 16 flg.: **Den ganske Skrift er indblæst af Gud og nyttig til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, at det Guds Menneske maa vorde fuldkomment, dygtiggjort til al god Gjerning.** Her hører du, at Skriften har og giver det Altsammen, hvad der tjener til et godt Levnet og gode Gjerninger; hvorfor vil du da foregive eller søge noget Andet, som skulde være nødvendigt at lære fremfor og ved Siden af dette? Kjære, anvend først de to Penge, som Christus giver, og øv den Lære vel, saa ville vi bagefter se, hvad Mere du kan lægge ud eller lære.

Thi dette Overmaal eller Udlæg over de to Penge kan man uden Fare og efter Skriftens Mening udlægge saaledes, at det er Forøgelsen og Øvelsen i Læren og dens Forstaaelse, saaledes som St. Paulus siger: 1 Tim. 3, 13 flgg. **Bliv hart ved Læsningen, Formaningen, Lærdommen. Forsøm ikke den Naadegave, som er dig given** ꝛc. **Betænk dette, bliv deri, paadet din Fremgang maa være aabenbar i alle Ting.** Thi jo mere man driver og øver Skriftens Lære, desto lærdere, rigere og mægtigere bliver man deri, saaledes som det ogsaa skeer i andre Kunster. Derfor er et saadant Udlæg ikke Andet, end at man uafladeligen øver denne Lære, alt efterssom Enhver behøver, efterssom Enhver er

svag eller stærk ꝛc. og trænger til mere Trøst, Formaning ꝛc. end en Anden.

Men det er ikke saadanne Sophisters Mening og Alvor, at de ville være saa troe og flittige, at de ret anvende de to Penge, det er, at de med Flid lære, hvad Christus har befalet dem; thi det kunne de ikke, ville heller ikke vide Noget deraf, men vogte sig for Skriften som for Djævelen, forstaa heller ikke, hvad Lovens eller Evangeliets Lære er, men fylde Kirken alene med sine Paafund og Menneske-Lærdomme, fordreie og forfalske Guds Ord, eftersom Djævelen lærer dem, saaat dette Udlæg over de to Penge hos dem betegner at lære noget Andet end Evangeliet lærer; derfor gjøre de heller ikke Andet end at føre ind i Folk sine fordømte Løgnpaafund og imod Christi Tro stridende Lærdomme.

Summa: Efterdi Christus selv og Apostlerne overalt forbyde at indføre anden Lære, saa kan det ikke bestaa, naar man vil bruge denne Lignelse eller Allegori til en Støtte for saadant Paafund. Saa vil Christus heller ikke have den Syge pleiet anderledes eller meddeelt Andet, end han selv giver ham, og det Mere, som kan lægges ud for ham, maa ikke være noget Andet, men netop, hvad der ligner eller er overeensstemmende med det, han selv har givet ham. Men det kan vel ske, at den Ene øver Saadant bedre og kraftigere end den anden og altsaa lægger Mere ud, saaledes som St. Paulus siger om sig selv 1 Cor. 15, 10., **at han har arbeidet** og udrettet **Mere end de Alle**. Ogsaa St. Ambrosius forklarer dette Udlæg paa denne Maade og anvender det paa St. Paulus, idet han siger, at han med sin Prædiken og Skrift (som jo ikke ere Andet,, end hvad Christus har befalet ham at lære) overvættes rigeligen har opfyldt sit Maal og naaet videre end de Andre. Men om sig selv og andre Prædikanter siger Ambrosius: Give Gud, at vi kunde vel anvende og aagre med det, som vi have modtaget af Christus.

Fjortende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Gal. 5, 16—24.

Men jeg siger: Vandrer i Aanden, saa skulle I ikke fuldkomme Kjødets Begjæring. Thi Kjødet begjærer imod Aanden, men Aanden imod Kjødet, men disse ere hinanden modsatte, saaat I ikke kunne gjøre, hvad I ville. Men dersom I drives af Aanden, ere I ikke under Loven. Men Kjødets Gjerninger ere aabenbare, saasom: Hor, Skjørlevnet, Ureenhed, Uteerlighed, Afgudsdyrkelse, Troldom, Fiendskaber, Kiv, Nid, Vrede, Trætte, Tvedragt, Partier, Avind Mord, Drukkenskab, Fraadseri og deslige; om hvilket jeg forud siger Eder, ligesom jeg og før haver sagt, at de som gjøre Saadant, skulle ikke arve Guds Rige. Men Aandens Frugt er Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Tro, Sagmodighed, Afholdenhed. Mod Saadanne er Loven ikke. Men de, som høre Christum til, have korsfæstet Kjødet med Lysterne og Begjæringerne.

Denne Epistel er ogsaa rigeligen afhandlet i Udlæggelsen over hele Brevet til Galaterne. Den formaner dem til gode Gjerninger eller til Troens Frugter, som nu formedelst Troen have den Helligaand, og

gjør det paa den Maade, at man kan se, at det ikke er denne Læres Mening at forbyde gode Gjerninger eller tillade og ikke straffe onde Gjerninger, eller ikke mere prædike Loven. Tvertimod viser den klart, at det er Guds alvorlige Villie, at de Christne skulle sky og fly Kjødets Lyster, saasremt de ville forblive i Aanden; at altsaa de to Ting ikke kunne forliges ved Siden af hinanden, nemlig at have og beholde Aanden og Troen, og dog fuldkomme Kjødets Begjæring. **Thi disse To**, siger han, **ere hinanden modsatte** og der er imellem dem en heftig Strid, saaat ingen af dem taaler den anden ved Siden af sig, men een af dem maa beholde Overhaand og fordrive den anden. Derfor nævner han tydeligt nogle Kjødets Gjerninger, som ere aabenbare og lette at kjende, at de ikke ere af Aanden, og slutter ligefrem, at de somfuldkomme og gjøre dem, ikke kunne arve Guds Rige, men have mistet den Helligaand og Troen.

Men han viser ogsaa, hvorfra de Christne have saadan Kraft, at de kunne modstaa Kjødets Begjæring, nemlig derved, at de formedelst Troen have annammet Aanden og vide, at de have en naadig Gud, hvorved deres Hjerte fatter Lyst og Kjærlighed til at være Gud lydig og vogte sig for Synden; derfor modstaa de og adlyde ikke Kjødets Begjæring, paadet de ikke atter maa fortørne Gud. Og om de end i saadan Strid endnu føle Svaghed, saa kan dog Loven ikke fordømme dem, efterdi de formedelst Troen ere og blive i Christus.

Fjortende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 17, 11—19.

Og det begav sig der han reiste til Jerusalem, da drog han midt igjennem Samaria og Galilæa. Og der han kom til en By, mødte ham ti spedalske Mænd, som stode langt borte. Og de opløftede Røsten og sagde: Jesu Mester! forbarm dig over os! Og der han saa dem, sagde han til dem: gaar hen og beteer eder for Præsterne! og det skete, der de gik bort, bleve de rensede. Men een af dem, der han saa, at han var helbredet, vendte tilbage og prisede Gud med høi Røst. Og han faldt paa sit Ansigt for hans Fødder og takkede ham; og han var en Samaritan. Da svarede Jesus og sagde: bleve ikke de ti rensede? men hvor ere de ni? Blev der ellers Ingen funden, som vendte tilbage for at give Gud Ære, uden denne Fremmede? Og han sagde til ham: staa op, gak bort, din Tro haver frelst dig.

St. Lucas gaar i sit Evangelium, fremfor de andre Evangelister, frem paa den Maade, at han ikke alene som de beskriver Christi Lære og Gjerning, men ogsaa hans Reiser, saaledes som de fulgte paa hverandre. Saaledes viser hans Evangelium indtil det trettende Capitel, hvorledes Christus begyndte at prædike og gjøre Tegn i Capernaum, hvorhen han drog fra Nazareth, og hvor han boede, saaat denne Stad i Evangeliet kaldes hans Stad. Fra den gik han ud til alle Egne, til Stæder og Landsbyer, prædikede og gjorde Mirakler. Da han nu

havde udrettet Alt og prædiket hele Landet igjennem, da stod han op og reiste til Jerusalem. Denne Reise, og hvorledes han paa den, ligetil Jerusalem, prædikede og gjorde Undere, beskriver han fra Slutningen af det niende Capitel indtil hans Død; thi denne Reise var hans sidste og skete i det sidste Aar af hans Liv. Det mener St. Lucas her naar han siger, **at Jesus reiste til Jerusalem midt igjennem Samaria og Galilæa.** Dermed er Saameget sagt: Dette Under har han gjort paa Reisen til Jerusalem.

Nu var dette ikke den lige Vei fra Capernaum til Jerusalem; thi Galilæa ligger nordenfor Jerusalem, og Samaria igjen paa den østlige Side af Galilæa, men Capernaum ligger midt i Galilæa. Og Evangelisten vil med Flid vise, at han ikke er draget den rette Vei, idet han nævner Samaria og Galilæa og derhos siger, at han drog midt igjennem dem og ikke paa Grændsen eller ad den nærmeste Vei. Christus har altsaa reist fra Capernaum mod Øst til Jordan og Samaria, fra Samaria mod Vest til Galilæa og fra Galilæa mod Syd til Jerusalem, en lang og vidtløftig Reise, hvortil han har taget sig god Tid og Stunder. Thi han reiste ikke saaledes for sin egen Skyld, men forat han kunde prædike for Mange og hjælpe Mange. Derfor drager han ogsaa midt igjennem Landet, paadet hans Reise maa blive bekjendt for Alle, og saaledes han faa Anledning til at hjælpe Alle, idet de fra alle Sider kunde komme til ham og lade sig hjælpe. Thi dertil var han sendt, at han skulde tjene Alle og Enhver frit skulde nyde hans Godhed og Naade. Nu beskriver Evangelisten Miraklet og siger:

Og der han kom til en By, mødte ham ti spedalske Mænd, som stode langt borte. Og de opløftede Røsten og sagde: Jesu, Mester! forbarm dig over os!

Her kunde maaske Nogen spørge Evangelisten, hvorledes disse Spedalske have kunnet staa langt borte og opløfte sin Røst, da dog Spedalske ellers ifølge sin Natur ikke kunne tale høit og derfor maa bruge Skralder? Han vil visselig svare, at de ikke have staaet nogen heel Miil fra ham, men at de ikke ere komne ham saa nær som de Andre, der fulgte ham; heller ikke ere alle Spedalske saa aldeles uden Stemme, at de jo ikke paa nogenlunde langt Hold kunde høres. Men Evangelisten vil hermed efter Skriftens Brug, alene vise det store Alvor i deres Begjæring, idet deres Hjertes Røst var saa stærk, at den ogsaa nødte dem til med Munden at raabe saa høit, som det var dem muligt.

Hele dette Evangelium er forøvrigt en ligefrem og let Historie eller Beretning, som ikke behøver megen Udlæggelse. Men ligesaa let som det er, ligesaa stort er ogsaa det Exempel, som deri foreholdes os. I de Spedalske lærer det os at tro, i Christus lærer det os at elske. Nu udgjøre Tro og Kjærlighed et Christenmenneskes hele Væsen, som jeg ofte har sagt. Troen modtager, Kjærligheden giver. Troen bringer Mennesket til Gud, Kjærligheden bringer det til Menneskene. Ved Troen modtager man Velgjerning af Gud, ved Kjærligheden gjør man Velgjerning mod Næsten. Thi den, som tror, har alle Ting af Gud og er salig og riig; derfor behøver han fra nu af Intet mere, men Alt, hvad han lever og gjør, det lader han ske til sin Næstes Nytte og Gavn, og handler i Kjærligheden saaledes mod Næsten, som Gud har gjort mod ham selv formedelst Troen. Saaledes øser han formedelst Troen det Gode herovenfra og udøser det igjen hernede formedelst Kjærligheden. Imod saadant Væsen stride nu de Gjerningshellige haardeligen med sin Fortjeneste og sine gode Gjerninger, ved hvilke de kun se paa sit eget Bedste; thi de leve alene sig selv og gjøre Godt uden Tro. Disse to Stykker, **Troen** og **Kjærligheden**

ville vi nu betragte i de Spedalske og i Christus.

For det Første er det **Troens** Natur, at den forlader sig paa Guds Naade, tro ikkun Godt om ham, fortrøster sig til ham uden nogen Tvivlen og tænker, at Gud i Naade vil se til den og ikke slaa Haanden af den. Thi hvor der ikke er en saadan Tanke og Fortrøstning, der er ingen ret Tro, der er heller ingen ret Bøn, ingen alvorlig Søgen hos Gud; hvor den derimod findes, der gjør den Menneskет dristigt og trøstigt, saaat det frit tør lægge sin Nød frem for Gud og indtrængende bede om Hjælp. Derfor er det ikke Nok, at du tror, at der er en Gud til, og beder med mange Ord, saaledes som det nu desværre er Skik og Brug; men se her paa de Spedalske, hvorledes Troen skal være beskaffen, og hvorledes den uden nogen Læremester kan bede med ret Frugt og Nytte.

Du seer her, at de nære gode Tanker om Christus og have en fast Tillid til ham, samt staa i det sikkre Haab, at han naadigen vil se til dem. Dette Haab gjør dem dristige og trøstige, saaat de frimodigen bære sin Nød frem for ham og indtrængende og med høi Røst begjære hans Hjælp. Thi havde de ikke forud havt saadanne Tanker om ham og et saadant Haab til ham, saa vare de vel blevne hjemme eller havde idetmindste ikke løbet ham imøde, havde heller ikke med høi Røst bedet ham om Hjælp, men Tvivlen havde vel indskudt dem saadanne Tanker: Hvad ville vi gjøre? Hvo veed, om han synes om, at vi bede ham? Kanske han ikke engang vil se paa os!

O, en saadan Vaklen og Tvivl beder blot søvnigt og dorskt, opløfter ikke Røsten, løber heller ikke imøde. Den mumler vel mange Ord og skraaler vel mange Sange under stor Ulyst, men den beder ikke, den ønsker kun og vilde gjerne forud være vis paa, om den bliver bønhørt, hvilket ikke er Andet end at friste Gud. Men den rette Tro tvivler ikke om Guds gode og naadige Villie; derfor er dens Bøn stærk og fast som Troen selv. Derfor er det ikke for Intet at St. Lucas nævner tre Stykker om disse Spedalske: For det Første, at de **gik ham imøde;** for det Andet, at de **stode;** for det Tredie, at de **opløftede sin Røst.** Med disse tre Stykker priser han deres stærke Tro og fremstiller den som et Exempel for os.

At de gik ham imøde, det er Dristigheden, som den faste Fortrøstning virkede hos dem. **At de stode** betegner deres Fasthed og Oprigtighed, som staar Tvivlen imod. **At de raabte** betegner det store Alvor i deres Bøn, som udspringer af saadan Tro. Men den afmægtige Tvivl løber ikke, staar ikke, raaber ikke, men vender og snor sig, lader Hovedet falde, sætter Haanden under Kinden, spærrer Munden op og plaprer frisk væk: Hvo veed, hvo veed? Ja, var det bare vist? Men end om det slaar feil? og lignende Tvivlsmaal. Thi den har ingen god Tanke om Gud og venter sig Intet af ham; derfor faar den heller Intet, saaledes som St. Jacob siger 1, 6 flg.: **Hvo som vil bede, han bede med Tro, Intet tvivlende; thi den, som tvivler,** siger han strax efter, **han tænke ikke, at han skal faa Noget af Herren.** Siden komme de som de daarlige Jomfruer, der havde opbrugt sin Olie, med sine tomme Lamper, det er, med sine Gjerninger, og mene, at Gud skal høre deres Banken og lade op for dem; men deraf bliver der Intet.

Se, en saadan god Tanke eller fast Fortrøstning eller frimodigt Haab til Gud, eller hvad du vil kalde det, det hedder i Skriften en christelig Tro og god Samvittighed; og til den maa man komme, saafremt man vil blive salig. Men man kommer ikke dertil ved Gjerninger og Lærdomme, saaledes som vi faa at se i dette Exempel, ligesom der heller ikke uden et saadant Hjerte er nogen god Gjerning. Tag dig derfor vel iagt; der findes mange Svadsere, som ville lære om Troen og Samvittigheden, men forstaa

sig mindre derpaa end en Træklods. De mene, at Troen er en sovende, ørkesløs Ting i Sjælen, og at det er nok, naar Hjertet tror, at Gud er Gud. Men her seer du, at Troen er et levende og saare mægtigt Væsen, som skaber et nyt Hjerte og et nyt Menneske, som venter sig idel Naade af Gud. Derfor driver den ogsaa Mennesket til at løbe Herren imøde og til at staa, og giver Mod til at raabe og bede i al Nød.

Troens **anden** Egenskab er den, at den ikke forud vil vide eller blive forsikkret om den er værdig til Naaden og vil blive bønhørt, saaledes som Tvivlerne gjøre, som gribe efter Gud og forsøge ham. Ligesom en Blind famler efter Væggen, saaledes famle ogsaa disse efter Gud og ville gjerne først tage og føle paa ham og være visse paa, at de have ham, paadet han ikke maa løbe fra dem. Brevet til Hebræerne siger Cap. 11, 1.: **Troen er en Bestandighed i det, som haabes, en fast Overbeviisning om det, som ikke sees**; det er, Troen holder sig til de Ting, som den ikke seer, føler eller fornemmer hverken til Legeme eller Sjæl; men da den har en god Fortrøstning til Gud, saa hengiver den sig deri, forlader sig derpaa og tvivler ikke om, at det vil gaa den, som den haaber. Derfor vederfares det den ogsaa visseligen saaledes, og den faar denne Følelse og Erfaring uden at søge og begjære den, netop i og ved saadan Fortrøstning eller Tro.

Thi sig mig: hvo havde vel givet disse Spedalske Brev og Segl paa, at Christus vilde bønhøre dem? Hvor er her Følelsen og Fornemmelsen af hans Naade? Hvor er her Kundskaben eller Sikkerheden om hans Godhed? Intet saadant findes her. Hvad findes her da? En frimodig Fortrøstning og glad Hengivelse til hans ufornummede, uforsøgte, uprøvede Godhed. Her er ingen Spor, hvoraf de kunne mærke, hvad han vil gjøre. Men de se alene hen til hans blotte Godhed, og det virker hos dem et saadant Haab og Fortrøstning om, at han ikke vil lade dem uhjulpne. Men hvorfra havde de nu Erkjendelsen om hans Godhed? Thi de maa jo have vidst noget derom, om de end ikke før havde erfaret eller fornummet den? Udentvivl af Rygtet og Ordet, idet de havde hørt meget Godt om ham, men dog endnu aldrig erfaret det; thi Guds Godhed maa først forkyndes ved Ordet, og derpaa maa man bygge paa den, uden at have forsøgt og erfaret den, som vi i det Følgende skulle se.

Troens **tredie** Egenskab er den, at den ikke kommer med nogen egen Fortjeneste, ei heller vil kjøbe Guds Naade med Gjerninger, saaledes som Tvivlerne og Hyklerne gjøre, men kommer frem med det modsatte af Fortjeneste, hænger sig ved og forlader sig ene og alene paa Guds blotte, ufortjente Godhed. Thi Troen kan ikke taale nogen Gjerning og Fortjeneste ved Siden af sig; saa ganske og aldeles hengiver og overgiver den sig til den Godhed, som den venter sig af ham, og kan formedelst den ikke sætte nogen Priis paa sine Gjerninger og Fortjeneste; ja, den seer, at Godheden er saa stor, at alle gode Gjerninger imod den kun ere at regne for idel Synder. Derfor finder den idel Uværdighed hos sig, saaat den tykkes sig værdigere til Vreden end til Naaden. Og det gjør den uden mindste Hykleri; thi den seer, at det virkelig og i Sandhed forholder sig saa.

Det bevise her disse Spedalske ret tydeligt, idet de uden al Fortjeneste fortrøste sig til Christi Naade. Hvad Godt havde de vel forud gjort ham? De havde jo aldrig seet ham, endmindre tjent ham. Tillige vare de spedalske, saaat han efter Loven havde havt fuld Ret til at sky dem og unddrage sig dem. Her var i Sandhed Uværdighed og Aarsag nok til, at han ikke skulde befatte sig med dem, og heller ikke de med ham. Derfor staa de ogsaa langt borte, som de, der vel erkjende sin Uværdighed. Saaledes staar ogsaa Troen langt

fra Gud og løber ham dog imøde og raaber; thi den kjender sig i Grund og Sandhed uværdig til hans Godhed og har Intet, hvorpaa den kan forlade sig, uden hans høitberømte og forkyndte Godhed. Og en saadan Sjæl er det ogsaa, hans Godhed søger, en Sjæl, som staar langt borte og er tom og fattig; thi Naaden kan slet ikke taale vor Gjerning og Fortjeneste ved Siden af sig; den vil komme aldeles uforskyldt, saaledes som Christus i denne By kom til de Spedalske, paadet dens Ros kan blive heel og ublandet.

Se, saaledes stemmer det godt overens, at Guds Kjærlighed giver sin Godhed frit og for Intet, uden at tage eller søge Noget derfor, og at Troen ogsaa annammer den ganske for Intet, saaat den intet giver derfor. Her mødes altsaa den Rige og den Fattige. Det vidne ogsaa deres Ord, naar de sige: **Forbarm dig over os!** Den, som søger Forbarmelse, han kjøber sandelig ikke og har Intet at give i Bytte, men søger idel Naade og Barmhjertighed, som den, der er uværdig til den og vel havde fortjent noget langt Andet.

Se, det er ret et skjønt, levende og egentligt Exempel paa den christelige Tro, som nokſom lærer os, hvorledes man skal forholde sig, naar man vil finde Naade, blive from og vorde salig. Paa denne Lære følger nu en Opmuntring til Troen, paadet vi gjerne skulle tro saaledes, som vi nu ere lærte at tro. Men denne Opmuntring bestaar deri, at vi se, hvorledes saadan Tro ikke gaar glip af det, den søger, men som den tror, saa sker det den, og den bliver visselig bønhørt. Thi St. Lucas beskriver, hvor naadig og velvillig Christus har seet til dem og bønhørt dem, idet han siger:

Og der han saa dem, sagde han til dem: gaar hen og beteer Eder for Præsterne.

Hvor saare venligt lokker Herren her i dette Exempel alle Hjerter til sig og opmuntrer dem til at tro paa ham. Thi det er uden al Tvivl, at han vil gjøre saaledes mod Enhver, som han gjør mod disse Spedalske, saafremt vi kun vente os al Godhed og Naade af ham. Det skal da ogsaa en ret Tro og et christeligt Hjerte gjøre og gjør det ogsaa, saaledes som disse Spedalske gjøre og lære os at gjøre. Thi hvor gjerne han seer, at man frit og gladeligen bygger paa hans Godhed, førend man erfarer eller føler den, det har han her nokſom bevidnet, idet han saa villigen bønhører dem, uden ringeste Nølen, saaat han ikke engang først siger, at han vil gjøre det, men taler, som om det allerede var skeet, og som om han allerede havde gjort, hvad de begjærede. Thi han siger ikke: Ja, jeg vil forbarme mig over Eder, I skulle blive rene, men simpelthen: **Gaar hen og beteer Eder for Præsterne.** Som vilde han sige: I behøve ikke at bede derom, Eders Tro har allerede vundet og annammet det, førend I begyndte at bede. I vare allerede rene for mig, da I fattede en saadan Fortrøstning til mig. Nu behøves der ikke Mere, end at I gaa hen og vise Præsterne, at I ere rene. Som jeg anseer Eder, og som I tro, saaledes ere I, og saaledes skulle I blive. Thi han havde ikke sendt dem til Præsterne, dersom han ikke havde anseet dem for rene og villet handle saaledes med dem, at de bleve rene.

Se, saa mægtig er Troen til hos Gud at faa Alt, hvad den vil, saaat det, den beder om, bliver for Gud anseet som allerede skeet, førend den beder derom. Derom taler Es. 65, 24: **Og det skeer, førend de raabe, da vil jeg, jeg svare; naar de, de endnu tale, da vil jeg, jeg høre.** Ikke at Troen eller vi ere værdige dertil, men Gud beviser hermed sin uudsigelige Godhed og frie Naade, for dermed at opmuntre os

til at tro paa ham og trøstigen vente alt Godt fra ham, med en glad og tvivlfri Samvittighed, som ikke famler efter ham eller frister ham. Saaledes seer du ogsaa her, at han bønhører disse Spedalske, førend de raabe, og er beredt til at gjøre Alt, hvad deres Hjerte begjærer, førend de endnu have talt til ham derom. **Gaar hen**, siger han, jeg lover Eder Intet, I ere allerede komne vivere, end I behøve noget Løfte; I have, hvad I have bedet om, gaar kun hen. Er ikke dette kraftige Opmuntringer, som kunne gjøre et Hjerte glad og dristigt? Se, da lader hans Naade sig føle og gribe, ja, den griber og træffer os. Det være nok om den første Deel.

Nu maa vi ogsaa betragte den anden Deel af dette Exempel paa et christeligt Væsen. De Spedalske have lært os at tro, Christus lærer os at elske. Kjærligheden handler nu mod Næsten, som den seer, at Christus har handlet mod os, saaledes som han siger: Joh. 13, 15.: **Jeg haver givet Eder et Exempel, at ligesom jeg gjorde Eder, saa skulle og I gjøre**; og straks efter siger han v. 34.: **Jeg giver Eder en ny Befaling, at I skulle elske hverandre; at, som jeg elskede Eder, skulle og I elske hverandre. Derpaa skulle Alle kjende, at I ere mine Disciple, dersom I have indbyrdes Kjærlighed.** Hvad Andet ligger der heri end dette: Ved mig have I nu i Troen Alt, hvad jeg er og har; jeg er Eders egen, I ere nu rige og mætte ved mig; thi Alt, hvad jeg gjør og elsker, det gjør og elsker jeg ikke mig selv, men Eder tilgode, saaat jeg kun tænker paa, hvorledes jeg kan være Eder til Nytte og Hjælp og udfylde Eders Trang og Behov. Indprenter Eder derfor dette Exempel, saaat I ogsaa gjøre mod hverandre, som jeg har gjort mod Eder, og alene tænker paa, hvorledes I herefter kunne leve Eders Næste til Gavn, og gjøre, hvad I se at være nyttigt og nødvendigt for ham. Eders Tro har Nok i min Kjærlighed og Godhed; derfor skal Eders Kjærlighed igjen meddele Andre.

Se, det er et christeligt Levnet i et kort Begreb. Der behøves ikke megen Tale eller mange Bøger for at beskrive det; det indbefattes i sin Heelhed i disse tvende Stykker. Saaledes siger ogsaa St. Paulus Gal. 6, 2.: **Bærer hverandres Byrder og opfylder saaledes Christi Lov.** Og Phil. 2, 4 flgg. siger han: **Enhver se ikke paa sit Eget, men Enhver ogsaa paa Andres**; og han fremstiller Christus som et Exempel for os, der, omendskjønt han var Gud, dog er bleven vor Tjener og har tjent os, ja, lidt en forsmædelig Død for os. Dette christelige, lette og lystige Levnet hader den onde Aand og tilføier det ikke med nogen Ting større Skade end med Menneskers Lærdomme, saaledes som vi ville faa at høre. Thi sandeligen, en Christens Levnet er snart beskrevet, nemlig saaledes: han har en god Tro til Gud og en god Villie til Menneskene; deri bestaar det Altsammen.

Troen lærer ham af sig selv, hvorledes han skal bede: Ja, hvad er en saadan Tro andet end idel Bøn? Thi den sætter uden Afladelse sit Haab til den guddommelige Naade; men haaber den paa Naaden, saa begjærer den den ogsaa af ganske Hjerte. Og denne Begjæren er egentlig den rette Bøn, som Christus lærer og Gud fordrer, og som ogsaa faar og formaar alle Ting. Og fordi den ikke bygger, fortrøster og forlader sig paa sig selv, paa sine Gjerninger eller sin Værdighed, men paa Guds blotte Naade, saa sker det den ogsaa, som den tror, begjærer og beder: Derfor kalder vel med Rette Propheten Zacharias Aanden en **Naadens og Bønnens Aand**; saaledes siger nemlig Gud Zacharias 12, 10.: **Jeg vil udøse over Davids Huus og over hver, som bor i Jerusalem, Naadens og Bønnens Aand**; thi Troen erkjender Guds Naade og begjærer den uden Afladelse.

Paa samme Maade lærer Kjærligheden ham af sig selv, hvorledes han skal gjøre gode Gjerninger. Thi gode Gjerninger ere alene de, som ske til Næstens Tjeneste og Nytte; ja, hvad er vel Kjærligheden Andet end en uafladelig Virken i Næstens Tjeneste, saaat Gjerningen altsaa bærer Kjærlighedens Navn, ligesom Troen Bønnens. Saaledes siger Christus Joh. 15, 12 flg.: **Dette er min Befaling, at I skulle elske hverandre, ligesom jeg haver elsket Eder. Ingen haver større Kjærlighed end denne, at En sætter sit Liv til for sine Venner.** Som vilde han sige: Saa aldeles har jeg gjort alle mine Gjerninger Eder tilgode, at jeg ogsaa hengiver mit Liv for Eder, hvilket jo er den allerstørste Kjærlighed, det er, den allerstørste Kjærlighedens Gjerning. Havde jeg vidst en større Kjærlighed, saa vilde jeg ogsaa have bevist Eder den; derfor skulle ogsaa I elske og bevise hverandre alt Godt; Mere fordrer jeg ikke af Eder. Siger ikke, at I ville bygge mig Kirker, valfarte, faste, synge, blive Munke og Messepræster og give Eder ind i den eller den Stand; men da gjøre I min Villie og Tjeneste, naar I indbyrdes bevise hverandre Godt og Ingen henseer til sig selv, men til Andre; deri bestaar det Altsammen ganske og aldeles.

Naar han nævner **Venner**, saa mener han dermed ikke, at man ikke skal elske sine Fiender; thi han siger klarligen: **den, som sætter sit Liv til for sine Venner. Sine** Venner ere Mere end slet og ret **Venner.** Det kan hænde, at du er min Ven, og at jeg dog ikke er din Ven, det er, jeg kan elske dig og optage dig som en Ven og bevise dig mit Venskab, og du kan dog hade mig og være min Fiende. Saaledes siger Christus til Judas i Urtegaarden: **Ven! hvorfor er du kommen?** Judas var Christi Ven, men Christus var Judas's Fiende; thi Judas behandlede ham som en Fiende og hadede ham? Christus derimod elskede Judas og betragtede ham som sin Ven. Saaledes maa man elske frit og rundeligt og gjøre vel mod Hvermand.

Se, det mener St. Jacob, naar han siger Cap. 2, 17.: **Troen, dersom den ikke haver Gjerninger, er den død i sig selv**; og v. 26.: **Ligesom Legemet er dødt uden Aand, saaledes er og Troen død uden Gjerninger.** Ikke saa at forstaa, at Troen kan være hos Mennesket uden at virke, hvilket er umuligt, thi Troen er en levende, bestandig virksom Ting, men paadet Menneskene ikke maa bedrage sig selv og tænke, at de have Troen, naar de dog Intet have af den, saa skulle de give Agt paa sine Gjerninger, om de ogsaa elske sin Næste og gjøre ham Godt. Gjøre de det, saa er det et Tegn paa at de have den rette Tro; men gjøre de det ikke, saa have de kun hørt Tale om Troen, og det gaar dem som den, der betragter sit naturlige Ansigt i et Speil, og naar han gaar derfra, ikke seer sig mere, men ved at betragte andre Ting glemmer, hvordan han saa ud, saaledes som den samme Apostel siger Cap. 1, 23 flg.

Lader os nu i dette Exempel betragte Christi Kjærlighedsgjerninger. Men hvad er der i Christus, som ikke er idel Kjærlighed? Det kan jo Enhver af sig selv letteligen se. Hvad behøvede han for det **Første** at reise midt igjennem Samaria og Galilæa, eller hvo gav ham Noget derfor, eller hvo havde bedet ham derom? Er det ikke aabenbart, at han gjør det Altsammen frivilligt og for Intet? Han tager Intet derfor og kommer af sig selv, uden atvære anmodet, saaat Ingen kan sige, at han har fortjent det af ham eller erhvervet det ved sin Bøn. Her ser vi altsaa ganske klart, at han slet Intet gjør for sig selv, men Altsammen for Andres Skyld, og det derhos uden Nogens Bøn, aldeles for Intet, af sin blotte Godhed og Kjærlighed.

Ligemaade, hvad behøvede han at gaa netop til denne Landsby? Hvo bad ham

derom? Hvo gav ham Noget derfor? Er det ikke sandt, at han forekommer Alles Fortjeneste, Alles Bøn, og tilbyder sin Kjærlighed og Godhed frit og for Intet, og ikke søger noget af sit Eget, men kun tjener Andre dermed, paadet han maa lokke alle Hjerter til at tro paa sig. Se, en saadan Dyd er Kjærligheden; den gjør ikkun Godt og lever Andre til Gavn, søger ikke sit Eget deri og forekommer Enhver. Se, paa et saadant Levnet og Gjerning maa du give Agt og rette dit Levnet derefter, om du vil være en Christen, og derimod alvorligen bortskaffe alle Gjerninger, som ikke ere af denne Art, selv om de vare saa store, at de kunde flytte Bjerge, som Apostelen siger 1 Cor. 13, 2.

Betragt for det **Andet**, hvorledes han gjør saadan Velgjerning uden dermed at skade Andre, ja, med Forebyggelse af Andres Skade. Thi der er Nogle, som gjøre Godt paa den Maade, at det geraader en Anden til Skade, som offre Jomfru Maria en Penning, som man pleier at sige, og røve hende en Hest; saadanne ere de som give Almisser af uretfærdigt Gods, om hvilke Gud siger Es. 61, 8.: **Jeg er Herren, som elsker Ret, som hader Rov i Brændoffer.** Af en saadan Art ere nu fast alle Stifter og Klostre, som fortære Folks Sved og Blod og betale derefter Gud med Messer, Vigilier, Rosenkrandse, Helgendages Indstiftelse og en Almisse af og til. Det er Altsammen at elske med fremmed Gods og at tjene Gud i gode Dage med Rigdom og Overflod paa Alt. Ja, det er vel en af vore største Plager, denne Maade at gjøre vel paa. Men Christus gjør Ingen nogen Skade, meget mere forebygger han den og viser de Spedalske til Præsterne, paadet at ikke disse skulle miste Noget af sin Rettighed.

Han beviser saaledes i de Spedalske sin Velgjerning, som om han just for deres Skyld var kommet til denne By; han seer naadigen til dem og hjælper dem gjerne og villigt. Derhos forhindrer han ogsaa, at Præsterne lide noget Tab, skjønt han ikke var skyldig dertil. Thi efterdi han rensede dem paa en overnaturlig Maade, uden Præsternes Medvirken, saa havde han vel kunnet lade være at vise dem til dem og i det Sted have sagt: I have ikke efter Loven øvet Eders Embede paa disse, derfor bør I heller ikke have Embedets Rettighed, saaledes som billigt og ret er. Men Kjærligheden forfegter ikke sin Ret, men tragter kun efter at gjøre vel; derfor gjør den ogsaa Mere end sin Skyldighed og gaar høiere, end Retten kræver.

Derfor siger St. Paulus 1 Cor. 6, 1 flgg., at de Christne ikke skulle gaa i Rette med hverandre, efterdi Kjærligheden ikke søger eller fordrer eller agter sin Ret, men tragter kun efter at gjøre vel. Derfor siger han ogsaa paa et andet Sted, 1 Cor. 13, 1.: **Dersom jeg taler med Menneskenes og Englenes Tungemaal, men haver ikke Kjerlighed, da er jeg en lydende Malm eller klingende Bjælde.** Saadanne ere i Sandhed nu for Tiden de Lærde, som lære Meget om Lov og Ret, som dog er idel uchristelige Ting og mod Kjærligheden. Jeg taler ikke om dem, som maa dømme; thi efterdi Retten gjælder Mere hos nogle Mennesker end Kjærligheden, saa maa der være dem, som dømme og affige Ret, paadet der ikke skal ske noget end Værre. Det er ikke christeligt, at man hænger og radbrækker Folk, men for at hindre Mordere maa man ogsaa gjøre Saadant. Det er ikke christeligt at æde og drikke, men dog maa man ogsaa gjøre det. Det er Altsammen nødvendige Gjerninger, skjønt det christelige Væsen ikke bestaar deri; derfor maa man heller ikke lade sig nøie dermed, som var man dermed en Christen. At gifte sig er heller ikke christeligt, og dog er det nødvendigt for at undgaa onde Gjerninger, og saa fremdeles.

For det **Tredie** beviser han en endnu større Kjærlighed dermed, at han ogsaa udøver den, hvor den er spildt, og hvor han af den største Deel kun høster Utak. Ti Spedalske renser han, og kun Een takker ham; paa de ni er hans Kjærlighed spildt. Havde han her villet bruge sin Ret istedetfor Kjærlighed, saaledes som Menneskene pleie og Naturen lærer, saa havde han gjort dem alle spedelske igjen; men han lader dem fare og øver sin Kjærlighed og Velgjerning, skjønt han faar Had til Tak. Paa samme Maade forholder han ikke Præsterne deres Ret og Ære, men giver dem den, skjønt han ikke behøvede det og var skyldig dertil. Men saa takke de ham paa den Maade, at de vende de Spedalske fra ham og indbilde dem, at ikke Christus, men Offeret og Lydigheden mod Loven har gjort dem rene, forstyrre altsaa Troen hos de Spedalske og gjøre Christus foragtet og skammelig i deres Øine, som den, der vilde tilegne sig, hvad der ikke tilkom ham.

Thi det er troligt, at Præsterne have forhørt disse Spedalske, og Texten vil ogsaa vise det. Derfor have de vel bagtalt Christus for disse Spedalske med mange skammelige Ord, og derimod høit ophøiet Lovens Gjerninger og Offerne, paadet de kunde udslette den store og herlige Tro i dem og sætte sig selv i Christi Sted i deres Hjerter. Og de Spedalske have ladet sig besnakke og troet om Christus, hvad Præsterne foresnakkede dem, saaat de ere blevne ham fiendske og mene, at Gud har renset dem formedelst deres Offer og Fortjeneste, og tilskrive det ikke Christus og hans blotte Godhed. Saaledes ere de vel frelste fra den legemlige Spedalskhed, men geraade derunder i den aandelige Spedalskhed, som er tusinde Gange værre. Men Christus lader dem Alle nyde sin Godhed, tier med sin Ret og tager imod Had og Ugunst istedetfor Lov og Tak. Heraf kan man vel lære, hvorledes vi undertiden bede saaledes, at det var bedre, om vi ikke fik det, vi begjære. For disse Spedalske havde det været bedre, at de vare forblevne urene, end at de ved sin legemlige Reenhed kom til en saadan stor aandelig Ureenhed.

Betragt nu dette Exempel og ret dit Levnet derefter, saaat du gjør dine gode Gjerninger, ikke alene uden Andres Skade, men ogsaa til Andres Fordeel, ikke alene mod Venner og mod de Fromme, men ogsaa mod dem, paa hvem du kan vente, at din Velgjerning er spildt, og som kun vil give dig Utak og Had til Løn. Saa gaar du i din Herres Christi rette Vei og Fodspor. Indtil du kommer saa vidt, skal du ikke holde dig for nogen fuldkommen ret Christen og ikke agte det for Noget, om du saa bærer ti Haarskjorter, hver Dag faster, hver Dag holder Messe og læser Psalteret, valfarter, bygger Kirker og stifter Helgendage. Saadanne Gjerninger vilde vel ogsaa Christus have gjort, hvis de havde været de rette. Se, dette er egentlig et christeligt Levnet. Dette være nu Nok om det første Stykke af dette Evangelium. Nu ville vi ogsaa betragte **den anden Deel**. Evangelisten siger saaledes:

Og det skete, der de gik bort, bleve de rensede.

Hidtil have vi lært, hvorledes Troen virker, hvad dens Natur er, hvoraf den kommer, hvorledes den begynder, hvad den bringer, og hvor behagelig den er for Gud. Alt dette er endnu blot talt om det christelige Væsens Begyndelse. Men nu er det ikke nok at begynde, man maa ogsaa tiltage og blive bestandig; thi Christus siger: **Den, som bliver bestandig indtil Enden, han skal blive salig,** Matth. 10, 22.; ligesaa Luc. 9, 62.: **Ingen, som lægger sin Haand paa Ploven og seer til de Ting, som ere bag ham, er vel skikket til Guds Rige.** Derfor lærer nu denne anden Deel af Evangeliet om Troens Vext og Fuld-

kommengjørelse. Troen eller Hjertets Fortrøstning til Gud er en fiin og spæd Ting, som man maa fare varsomt med, ellers kan den let tage Skade, saaat den begynder at rokkes og vakle, saafremt den ikke stadigen øves og befæstes.

Den er ogsaa udsat for utallige Anstød og Farer fra Synden, fra Naturen, fra Fornuften og egen Indbildning, fra Menneskelærdomme, fra Helgeners Exempler, og fra Djævlene; med eet Ord, foran og bagtil og paa alle Sider bliver den uafladeligen fristet til at tvivle og vakle eller henfalde til Gjerninger. Derfor siger vel St. Petrus med Rette 1 Pet. 4, 18.: **Den Retfærdige frelses neppeligen.** Saa grumt strides Anfegtelserne om et troende Hjerte. Derfor siger ogsaa St. Paulus 1 Cor. 10, 12.: **Hvo, som tykkes at staa, se til, at han ikke falder.** Og allevegne lærer han, at vi skulle vandre med Varsomhed og Frygt og nøie give Agt paa vor Tro; thi, som han siger 2 Cor. 4, 7., **vi have dette Liggendefæ i Leerkar**, som saare let kan sønderbrydes, dersom ikke Gud opholde os.

Derfor maa vi ikke være sikkre, men forblive i Herrens Frygt og bede med Jeremias Cap. 17, 17., at han maa bevare os i Troen og ikke lade det komme derhen, at vi tvivle om ham og forskrækkes for ham. Dette Evangelium viser os ogsaa noksom denne Fare med et skrækkeligt Exempel, idet de ni af disse ti troende Spedalske faldt fra, og kun een blev bestandig indtil Enden. Og det gaar her som med et skjønt Træ, der staar fuldt af Blomster, saaat man tænker, at det ikke vil kunne bære alle Frugter; men saa kommer der et Uveir, Blomsterne fordærves, Frugten falder af eller bliver ormstukken, saaat neppe Tiendeparten bliver moden. Saaledes er der ogsaa Mange, som annammede Ordet og begynde at tro; men, som Herren siger Luc. 8, det falder paa Klippegrund og faar ikke Vædske nok, eller iblandt Torne og Tidsler; det er, ved Anfegtelser og Fristelser falde de fra og blive ikke bestandige. Thi saasnart det gaar dem ilde, eller Gud forsøger dem, saa forglemme de hans Godhed og se kun paa hans Vrede; derved gaar da Troen under, og der bliver igjen en forsagt og forskrækket Samvittighed, som, saalangt fra at løbe Gud imøde, saaledes som den gjorde i Begyndelsen, tvertimod flyr for ham.

Dette se vi ogsaa her; da de Spedalske havde begyndt at tro og at vente sig alt Godt af Christus, saa vil han føre deres Tro videre og sætter den derfor paa Prøve, idet han ikke synligen gjør dem sunde, men kun siger dem, at de skulle fremstille sig for Præsterne. Havde de nu ikke her havt Troen, saa havde Fornuften og Naturens Forstand strax knurret og sagt: Hvad er dette? Vi havde ventet os større Godhed af ham og hjerteligen troet paa ham, at han vilde hjælpe os; men nu rører han ikke engang ved os, saaledes som han pleier og har gjort med Andre, men seer alene paa os og gaar dermed sin Vei; han foragter os maaske; tilmed siger han hverken fra eller til, om han vil rense os eller ikke, men lader os svæve i Uvished og siger ikke Mere, end at vi skulle vise os for Præsterne. Hvorfor skulle vi vise os for dem? De vide vel før, at vi ere spedalske.

Se, saa vred og hadsk skulde vel Naturen være bleven paa ham, fordi han ikke saa strax gjør, hvad den vil, og ikke med Bestemthed siger den, hvad han vil gjøre. Men her er Troen, og den styrkes og forøges ikkun ved saadan Prøve; den agter ikke paa, hvor unaadige eller ubestemte Christi Ord og Geberder kunne forekomme den, men holder sig fast til hans Godhed og lader sig ikke afskrække. Og i Sandhed, de have havt en stor og rig Tro, efterdi de blot paa dette Ord gik hen; thi dersom de havde tvivlet, saa havde de visseligen ikke gaaet,

især da de ikke havde noget klart og tydeligt Tilsagn.

Og dette er ogsaa den Maade, som Gud bruger med os Alle, for at styrke og prøve vor Tro. Han handler saaledes med os, at vi ikke vide, hvorledes han vil gjøre det med os. Men dette gjør han kun i den Hensigt, at Mennesket skal befale sig i hans Haand og overgive sig til hans blotte Godhed, ikke tvivlende om, at han jo vil give, hvad det begjærer, eller ogsaa noget Bedre. Saaledes have ogsaa disse Spedalske tænkt: Velan, vi gaa derhen, som han byder os, og ihvorvel han ikke siger, om han vil rense os eller ikke, saa skal det dog ikke bevæge os til at tænke ringere om ham end forhen; ja, vi ville nu desto mere og stærkere tro Godt om ham og gladeligen vente, at, ifald han ikke vil rense os, saa vil han gjøre Noget, som er os endnu bedre, end om vi bleve rensede; vi ville derfor holde fast ved hans Godhed. Se, det er en ret Forøgelse og Tilvext i Troen.

Saadan Prøvelse varer, saalænge vi leve; derfor maa ogsaa Vexten vare ligesaa længe. Thi forsøger han os een Gang i eet Stykke, idet han sætter os i Uvished om, hvorledes han vil handle med os, saa tager han siden bestandig noget Andet og forøger dermed stedse mere og mere vor Tro, saafremt vi ellers blive hængende ved ham uden Afladelse. Se, det kalder St. Petrus **at voxe i Christus,** naar han i 1 Pet. 2, 2. siger: **Higer som nyfødte Børn efter den aandelige, uforfalskede Melk, at I kunne voxe ved den**; og 2 Pet. 3, 18.: **Voxer i vor Herres og Frelsers Jesu Christi Naade og Kundskab.** Og St. Paulus begjærer allevegne, at vi maa tiltage og vorde rige i Guds og Jesu Christi Erkjendelse. Men det er ikke Andet, end at vi paa denne Maade skulle blive stærke i Troen, idet Gud skjuler sin Godhed og anstiller sig, saaledes som Christus her anstillede sig mod de Spedalske, saaat vi ikke vide, hvorledes vi staa os med Gud. Thi Troen bør være et argumentum non apparentium, **en fast Overbeviisning**, og ikke nogen Tvivl, **om de Ting, som ikke sees eller føles**, Hebr. 11, 1.

Mærk derfor her, at, naar Gud synes længst borte, saa er han nærmest. Disse Christi Ord lyde saaledes, at man ikke kan vide, hvad han vil gjøre, idet han hverken siger fra eller til, saaat de Spedalske, som forhen med Vished havde ventet sig alt Godt af hans Godhed, vel kunde have støtt sig derpaa, være faldne i Tvivl og forstaaet det langt anderledes, end Christus meente. Christus taler af en saa overvættes Godhed, at han mener, at det ikke var nødvendigt at sige dem det: de havde allerede faaet, hvad de begjærede. Men nu, da hans Mening ikke var dem klar, havde de kunnet tænke, at han var af en ganske anden Mening og længere fra dem end tilforn. Saaledes er det med alle hans overvættes Godheds Gjerninger og Ord, saaat det tykkes os, som om han tilforn har været os mere god og naadig, end siden han begyndte at virke i os og handle med os.

Saaledes gik det ogsaa med Israels Folk i Ørkenen; de meente, at Gud ikke havde ført dem ud af Ægypten, skjønt de dog i Ægypten havde anraabt ham derom og troet, at han vilde hjælpe dem ud. Men det skeer Altsammen, forat vi ikke skulle forblive svage Begyndere i Troen, som ikke kunne taale Andet end Melk, men stedse voxe og forøges, indtil vi ogsaa kunne drikke den stærke Viin og blive saa drukne og fulde af Aanden, at vi ikke alene forsage Gods, Ære og Venner, men ogsaa foragte og overvinde Døden og Helvede.

Derfor gaar det de ustadige og vantroe Hjerter, som det gaar de ulykkelige Bjergmænd, som begynde at søge med stor Fortrøstning og grave dybt, men som, naar de ere komne nær ind paa Skatten, saaat

der endnu kun stod lidt tilbage at grave, holde op og se tilbage paa, hvormeget de hidtil have arbeidet forgjæves, og mene, at der er Intet at finde. Saa kommer der en Anden, som er Skatten værd, og som endnu aldrig har arbeidet derpaa; han graver og finder, hvad hine have søgt og fremgravet for ham. Saaledes er det ogsaa med Guds Naade. Hvo, som begynder at tro og ikke stedse vil tiltage og voxe i Troen, ham bliver den frataget og givet en anden Begynder; vil heller ikke han voxe, saa bliver den ogsaa taget fra ham og givet en Anden. Troen er det alene, det kommer an paa. O, hvor blinde, gale og giftige Ting snakke ikke vore Højskoler om Troen, naar de lære, at Troens Begyndelse og ikkun en ringe Grad eller Stykke af den er nok til Salighed.

Saa ville nu disse Textens Ord: **Og det skete, der de gik bort, bleve de rensede**, sige Saameget: Det er umuligt, at Troen skulde skuffes, det maa ske den, som den tror. Thi havde ikke disse Spedalske troet og blevet bestandige deri, saa vare de visseligen ikke gangne bort. Derfor ere de blevne rene, ikke fordi de gik, men for Troens Skyld, som ogsaa bevirkede, at de gik bort.

Dette siger jeg Altsammen af den Grund, at ikke nogen blind Mester, som faar fat i denne Text, skal forgabe sig i Gjerningen og ikke see paa Troen, og derefter foregive, at Gjerningerne gjøre os behagelige for Gud og salige, efterdi disse Spedalske gik bort og derefter bleve rensede. Denne Vildfarelse maa mødes saaledes, at man ret betragter disse Spedalskes Tro; da vil man se, at ikke den Gjerning, at de gik, har forhvervet dem Renselsen, men Troen.

Nu er der mange Gange sagt, at der gives tvende Slags Gjerninger: nogle før og uden Troen og nogle af og efter Troen. Thi kan Naturen udenfor Troen ikke være ledig og uvirksom, saa kan langt mindre Troen være uvirksom; og ligesom de naturlige Gjerninger ikke frembringe eller komme før Naturen, men Naturen maa være der forud og af og ved sig gjøre Gjerningerne, saaledes frembringe heller ikke Troens Gjerninger Troen, men de følge paa og blive gjorte af Troen. Derfor maa jo Gjerningerne være der, men de fortjene ikke Noget og bringe ikke Saligheden, men al Salighed og Fortjeneste maa være tilstede forud i Troen.

Deraf kommer det ogsaa, at Troens Gjerninger ere frie og ikke nogle vilkaarligt udvalgte Gjerninger. Thi disse Spedalske stode i en saadan Frihed, at om Christus havde befalet dem at gjøre noget Andet, saa havde de ogsaa gjort det. Og om man havde spurgt dem, om de derfor gik bort, at de vilde blive rene, saa havde de sagt Nei, medens de ellers, dersom Renselsen var skeet for deres Gjernings Skyld havde maattet svare Ja. Naar du saaledes spørger de Gjerningshellige, om de gjøre Gjerningerne for derved at blive salige, saa svare de Ja, og at de uden Gjerninger ikke kunne blive salige. Dog, ligesom de Spedalske maa gaa, ikke for sin egen Skyld, men for Præsternes, paadet der maatte ske disse deres Ret, ihvorvel de ikke vare skyldige at gjøre det, saaledes maa ogsaa alle Troende gjøre sine Gjerninger, ikke for sin egen Skyld, men for Andres Skyld, saaat de tjene dem, skjønt de ikke ere dem Noget skyldige, men frit og for Intet gjøre dem Godt, ligesom Christus har gjort mod os.

Men En af dem, der han saa, at han var helbredet, vendte tilbage og priste Gud ꝛc.

Denne Tilbagekomst maa være skeet, efterat han med de Andre har beteet sig for Præsterne. Evangelisten tier om, hvorledes de ere komne til Præsterne, og hvad der er foregaaet. Men af den Enes Tilbagekomst og Taknemmelighed giver han at forstaa, hvorledes det er gaaet til. Det har uden al Tvivl

faldt ham saare tungt at gaa tilbage alene; thi da han saaledes af ganske Hjerte takker Christus og elsker ham, saa kan man ikke forestille sig Andet, end at han har formanet, tilskyndet og bønfaldt de Andre og gjort al mulig Flid for at bevæge dem til at gaa med sig og vise sin Erkjendtlighed for saadan stor Velgjerning. Derfor har det ogsaa gjort ham Ondt, at han ikke har kunnet bevæge dem, og han maa med Graad og et tungt Hjerte være gaaet bort fra dem. Alt dette og Lignende nødes vi til at tænke formedelst den Kjærlighed, som han havde til Christus; den lader Intet uforsøgt, frygter Ingen, skjøtter om Ingen, naar den kun værdigen kan ære og prise Christus.

Hvad kan det her have været for et Uveir, som har skilt de Ni saa langt fra denne Ene, saameget mere som vi jo hørte, at de Allesammen have havt en saa god Begyndelse og Tilvæxt i Troen? Af sig selv kunne de ikke være komne saa langt bort; der maa Nogen forud have omstyrtet Troen i dem, saaat de vende den Ære fra Christus, som de hidtil saa villigt og rigeligt gave ham, og fra hans Venner blive hans Fiender. Det kan heller ikke være noget blot Frafald, efterdi de ere saa aldeles haarde og uimodtagelige for denne Enes Formaninger og Bønner. Se, det have Præsterne gjort; de kunne ikke taale, at Christus fik Æren; derfor maa de have holdt en kraftig Prædiken mod ham for at udslette denne deres Tro.

Men hvad kunne de have sagt til dem? Saasom de have kjæmpet mod Christus og Troen, saa er det let at tænke sig, hvad de have sagt og gjort, nemlig Alt, som var Troen modsat; det er, de have prentet ind i disse arme Mennesker, at de ikke skulde tro, at Christus havde renset dem, men de skulde takke Gud, som i Naade havde seet til deres Offer og Præsternes Bøn og bønhørt dem og derfor renset dem.

Desuden havde de med tvende kraftige Stød kastet deres Tro omkuld. **Først** dermed, at det ikke var muligt for nogen Skabning at rense fra Spedalskhed, men at Gud alene kunde gjøre det; derfor maatte det paa ingen Viis tilskrives Christus; thi ham ansaa de for et blot Menneske og holdt ham ikke for nogen Gud. Derfor skulde de vogte sig, at de ikke bespottede Gud og gjorde en Skabning til Gud. O, hvilket smukt Skin og mægtigt Stød har ikke dette været! Hvor stor en Tro maa dei ikke være som skal staa fast, naar man stiller Gud selv, Guds Ære og Guds Gjerning mod den og anfegter den med, at den fornegter Gud. Hvilket Hjerte mener ikke, at det her gjør allerbedst, naar det adlyder saadan Anfegtelse.

Det **andet** Stød var det, at de kom frem med Mose Lov, hvori det var befalet, at man under Dødsstraf skulde høre Præsterne i Alt, hvad de dømte efter Loven, 5 Mos. 17, 12. Efterdi da Præsterne her dømte at Renselsen var skeet af Gud og ikke af Christus, saa have de mægtigen fanget deres Samvittighed og knust Troen til Støv hos de Ni; thi at handle mod Loven, det er jo at handle mod Gud.

Se nu, hvad for en gruelig Anfegtelse det har været, idet Præsterne foreholdt deres Samvittighed den legemlige og evige Død, Guds og Menneskers Vrede, de høieste og største Synder tilligemed de største Straffe. Hvilket Hjerte skulde ikke give tabt eller idetmindste blive bragt til at vakle ved saadanne Skrækkebilleder, især naar man belagde dem med Guds Lov? For dette Stød faldt nu disse Ni og havde før fornegtet Christus ti Gange før de vilde fortørne Gud og overtræde Loven, og tænkte saaledes, at de handlede ganske ret deri.

Dernæst maa der have reist sig en heftig Trætte i Anledning af denne Ene, som ganske alene maatte staa imod Præsterne, me-

dens alle hans Staldbrødre faldt fra ham og bleve hans Modstandere. Her have vel disse ogsaa gjort sin Flid og bønfaldt og truet ham, at han dog ikke maatte fortørne Gud, men tro Præsterne, ikke foragte Moselov, men vogte sig, at han ikke blev taget af Dage som en Gudsbespotter. Saaledes har det arme Barn maattet hedde en Daare eller Affindig eller ogsaa en Kjætter og Frafalden. Han er vel bleven renset, men han maa derfor vove Liv og Lemmer, Gods og Ære, Venner og Staldbrødre og maa derhos lade dem det Navn, at de ere fromme, gjøre Ret og ære Gud, medens han maa være en Synder og Gudsbespotter. Og efterdi han var en Samaritaner, saa have de maaske foragtet ham saameget mere og tænkt: Lad ham gaa, han er dog en Samaritaner og ikke af Israel; eller de have beklaget ham som et galt og besat Menneske.

Saaledes maa nu altid Guds Navn, formedelst Djævelens og onde Menneskers Misbrug, fremme de største Synder og være det største Skalkeskjul. Thi da de vide, at man ikke for Noget har saadan Frygt og Ærbødighed, som for Guds Navn og Ære, i Særdeleshed de godhjertede Mennesker, saa betjene de sig af den Grund netop deraf og knytte det til sit Væsen, saaat, hvad de foregive, det skal være Gud selv. Saa følger da den arme Hob med, som ikke tænker Andet, end at man bør ære og tage imod Alt, som fremstilles som Guds Navn og Ord. Derfor behøves der en stor Forstand i saadanne Anfegtelser, saaat man ikke lader sig forvirre, om man ogsaa bliver truet med Guds Navn. Afguderne have jo ogsaa villet tiltage sig Guds Navn og Ære. Paa samme Maade har ogsaa Paven bestandig brugt Guds Navn til alle Synder og Skammeligheder. Og ham følge alle hans Disciple og falske Lærere, fornemmelig de Aandelige, som foregive at deres uchristelige og vantroe Sind og Gjerninger ere guddommelige og christelige.

Men langt haardere gaar det til, naar den onde Aand ængster Samvittigheden i Dødens Nød og foreholder den, at Gud er vred og ikke vil vide af den; herom taler David Ps. 3, 3.: **Mange sige om min Sjæl: den haver ingen Frelse hos Gud**; eller som Jøderne sagde til Christus paa Korset Matth. 27, 43.: **Han forlod sig paa Gud, han fri ham nu, om han haver Behag i ham; thi han haver sagt: jeg er Guds Søn**; som vilde de sige: det er umuligt, at han skulde hjælpe ham, det er ganske ude med ham. Eller ogsaa naar Gud selv saaledes forsøger og forlader et Menneske, at det ikke føler Andet i sin Samvittighed, end som om Gud har forkastet det og ikke mere vil vide af det, saaledes som David siger Ps. 31, 23.: **Og jeg, jeg sagde, der jeg hastede: jeg er udryddet fra at være for dine Øine**; Saadant har ogsaa Abraham prøvet, 1 Mos. 15, 12., og Jacob, 1 Mos. 32, 24.

Her staar Troen i den yderste Nød og er i Helvedes Pine. Her er det nødvendigt at holde fast og ikke lade sig forvirre dermed, at Gud selv bliver En foremalet. Se, det er Troens sidste og største Anfegtelse; hvo som staar her, han staar vel evindelig; thi da er Dødens og Helvedes Frygt overvundet med alle de Rædsler som gives i denne og den tilkommende Verden. Saadanne ere de stærkeste Christne og største Aander.

Dette siger jeg Altsammen derfor, at vi maa lære at holde fast ved Troen, i hvilken vi ere begyndte, og stedse forblive i den samme gode Fortrøstning, som venter sig alt Godt hos Gud, og ikke lade Nogen drive os derifra, det være sig Menneske, Djævel, Synd, Lov, Guds Navn, ja Gud selv. Og det formaa vi desto bedre, naar vi blot holde fast paa, at Troens egentlige Natur er, som St. Paulus siger Hebr. 11, 1., substantia rerum sperendarum, argumentum non apparentium, non au-

tem substantia fugiendarum, nec argumentum visibilium, det er, Troens Art er, at den forlader sig paa Guds Godhed og ikke lader sig indbilde noget Andet end det, som kan haabes og begjæres. Alt Andet derfor, som er saaledes beskaffent, at man maa fly og forskrækkes derfor, det er ikke Troens Gjenstand, men en Anfegtelse og Fristelse; thi Gud har ikke bygget vor Tro eller vor gode Samvittighed eller Fortrøstning paa Brede men paa Naade; derfor ere ogsaa alle hans Løfter liflige og naadige, og derimod hans Trudsler bitre og forfærdelige; paa disse maa man vel ogsaa tro, men den christelige Tro kan ikke grunde sig paa dem, den maa have idel gode Ting til Gjenstand.

For det Andet maa man være forvisset om, at det Gode, som Troen har til Gjenstand, og hvorpaa den forlader sig, ikke maa kunne sees eller føles. Alt derfor, som den føler, det maa smage godt eller ondt, det maa den vide, at det ikke hører med til, hvad den skal tro, men det er Anfegtelse og Fristelse, som den derfor maa hæve sig over og tillukke Øine og alle Sandser for, og kun hænge ved det Gode, som den hverken seer eller hører, indtil Anfegtelsen gaar over; ligesom Elias 1 Kong. 19, 13. omsvøbte sit Ansigt med sin Kappe, da det stærke Veir og Jordskjælvet og Ilden gik forbi ham.

Saa meget større nu denne Spedalskes Stød og Anfegtelse har været, idet han tillige stod ganske alene i den, saa meget større og modnere blev ogsaa hans Tro, visseligen os til et Exempel, at heller ikke vi skulle lade os forføre af saadanne Præster og aandelige, selv om de fik al Verdens Hob paa sin Side. Det maatte jo synes at være af stor Betydning, at Præsterne stode ham imod, de, som dog vare skyldige at lære andre Folk den rette Vei og med Rette burde være de Lærdeste.

Her lære vi ogsaa et godt Svar, som vi kunne give Paven med hans Aandelige og Lærde, naar de komme og beraabe sig paa sin Myndighed, Høihed, Embede og Værdighed og foregive, at man maa tro dem og alene høre, hvad de sige; det kunne de vel fatte, at Christus viser de Spedalske til Præsterne, men det Andet lade de, som de ikke se, hvorledes nemlig dette ene Menneske, som ikke var nogen Præst, men en Lægmand, ja ikke engang en Israelit, men en Samaritaner, hvorledes han dog dømmer Præsternes Lære og Mening og er lærdere end dem Alle tilhobe, bekymrer sig heller ikke om, at han staar alene, og at Hoben er paa deres Parti. Var det nu Nok, som vore Papister sige, at de hedde de Aandelige, Lærde og Øverste og have Myndighed og derhos Hoben paa sin Side, og at man ikke bør sige imod, hvad de Øverste, Værdigste, Myndigste og Talrigste foregive, saa har denne Samaritaner handlet Uret. Men det forbyde Gud! Evangeliet lærer meget mere her, at Ingen pleier at fare saameget vild, og forføre Andre, som netop Præsterne, de Aandelige, de Lærdeste, de Øverste, de Værdigste og de Talrigste; derfor maa man heller ikke for Nogen vogte sig saameget som for dem.

Dog, efterdi Christus viser dem til Præsterne, saa giver han dermed tilkjende, at det ikke er deres Embede, men deres Embedes Misbrug, som man skal sky, og fastsætter en Regel for, hvor langt man skal tro og følge dem, nemlig: naar de lære efter Loven, da skal man høre dem, saaledes som Moses klarligen siger 5 Mos. 17, 11 flg., at Præsterne skulle lære efter Loven, og at den, som da ikke vil høre dem, skal stenes. Men naar de gaa udenfor Loven og komme med sin egen Lære, da skal man hverken anse Embede eller Myndighed, men alene forblive ved Skriften. Man pleier jo at sige, at Ingen skriver falskt, uden Skriverne; saaledes prædiker heller Ingen falskt uden Prædikan-

terne, og som man atter siger, de mest Lærde ere de mest Forkjerte. Naar nu de Præster, som ere indsatte efter guddommelig Anordning og lære Guds Lov, for største Delen og allermest fare vild, hvad skulle da vore Paver, Cardinaler og Biskoper gjøre, som hverken ere indsatte af Gud eller Mennesker, men af sig selv, derhos hverken prædike eller studere og heller ikke føre Andet end lutter Menneskelærdomme og sine egne Drømme? Derfor er her hverken Embede eller Lære retskaffen, men idel Vildfarelse fra øverst til nederst; derfor skal man ikke disputere meget om deres Lære og Væsen, men kun tage sig iagt derfor; thi de ere ikke de Præster, som her ere betegnede, saaledes som vi ville faa høre.

Men hvorfor siger St. Lucas, **at denne Ene saa, at han var helbredet?** Have da ikke ogsaa de Andre seet det Samme, da jo dog alle Ti bleve rensede? Saa have jo ogsaa de Ni, saaledes som vi have hørt, tilligemed Præsterne lovet Gud og sat ham høit for dog ikke at give Christus, som en Skabning, Æren. Hvorfor siger han da, **at denne Ene prisede Gud med høi Røst**?

Til det **første** Spørgsmaal svare vi, at Lucas siger dette efter den almindelige Talebrug. Om den Utaknemmelige siger man nemlig, at han ikke seer den Velgjerning, som bevises ham; det er, han vil ikke se den eller tage den til Hjerte eller betænke den, paadet han maatte blive taknemmelig, men han lader, som om han ikke veed Noget deraf, foragter den og seer ikke paa den. Saaledes have disse Ni heller ikke villet se og betænke Christi Velgjerning, men foragtet den, som om han ikke havde bevist dem Noget. Den Taknemmelige derimod vil og kan ikke forglemme og hører ikke op med at betragte og erkjende sin Velgjører og hans Velgjerning. Med saadanne Øine har denne Samaritaner betragtet sin Rensels.

Til det **andet** Spørgsmaal svare vi: De Ni lovede ogsaa Gud, men med Tungen, og bespottede ham tillige i Christus. Det havde ikke været saa strafværdigt, om de dengang endnu ikke havde anseet Christus for Gud; thi **han var endnu ikke forklaret,** som St. Johannes siger Cap. 7, 39. Maaske har ogsaa denne Ene endnu anseet ham for blot et Menneske. Men derpaa gik Præsternes Bestræbelser ud, at Christus maatte blive holdt for et syndigt Menneske og en Gudsbespotter, og en saadan Gift opfyldte de disse Ni med. Christus begjærede paa den Tid ikke Mere, end at de annammede ham som sendt til dem fra Gud og troede, at Gud boede, talte og virkede i og gjennem ham. Men det vilde de ikke, taalte heller ikke, at Andre annammede ham saaledes, men han skulde ansees som kommen af Djævelen, som besat af Djævelen og som den, gjennem hvem Djævelen talede og virkede. Og en saadan Tro lod disse Ni prente ind i sig.

Men denne Ene bliver fast derved, at Gud maatte være med Christus, og at Gud gjennem og i ham talede, virkede og boede. Derfor er hans Lov og Tak beskrevet, men de Andres fortiet. Gjennem hvilken Strid og Anfegtelse han er forbleven i saadan Tro, have vi ovenfor hørt. Det maatte være en mægtig Tro, som kunde holde saa fast ved en Mand, der var foragtet, fordømt og forhaanet af Præsterne, de Lærde de Øverste, Bedste, Største og Talrigste i det hele Folk. Hvo turde vel nu holde saaledes fast ved Christus, naar Pave, Biskoper, Doctorer, Munke, Messepræster og Fyrster med hele deres Hob havde fordømt ham og ladet udgaa en Banbulle mod ham, saaledes som vi klarligen se, at de gjøre?

Her lærer ogsaa Evangeliet, hvad for Gjerninger den prøvede og erfarne Tro gjør, og hvilken den rette Tjeneste og Ære er, som man bør bevise Gud. Nogle bygge ham Kirker, Andre stifte Messer, Andre

ringe med Klokker for ham, Andre tænde Lys for ham, forat han maa kunne se. Saadanne bære sig ikke anderledes ad, end som om han var et Barn, der behøver vore Gaver og vor Tjeneste. Det er vel saa, at det at bygge Kirker og holde Messer fra først af er opkommet af den Aarsag, at de Christne der kunde komme sammen og holde den rette Gudstjeneste; men efterhaanden er denne Tjeneste kommet i Forfald og afskaffet, og saaledes ere vi hidtil blevne hængende ved det, som kun er en Beredelse til Gudstjenesten, saasom at bygge, synge, ringe, tænde Lys, fare om med Røgelse og andre saadanne ydre Ting, indtil vi tilslut holdt saadant Væsen for den rette Hoved-Gudstjeneste og ikke vidste af nogen anden at sige. Vi ere saaledes ligesaa kloge som den, der vil bygge et Huus og opbruger alle sine Penge paa Stilladset, saaat han hele sit Liv ikke kommer saa langt, at han faar lagt en Steen til selve Huset; sig mig, hvor vil en Saadan tilsidst bo, naar Stilladset bliver taget ned?

Men det er den rette Gudstjeneste: **at vende tilbage og prise Gud med høi Røst.** Det er den største Gjerning i Himmelen og paa Jorden og derhos den eneste, som vi kunne bevise Gud; thi af de øvrige behøver han ingen og kan heller ikke tage imod dem; han vil alene elskes og prises af os. Derom taler Ps. 50, 8 flgg.; **Hvad vil du give mig? Det er dog Altsammen mit forud. Offre mig Taksigelse, det er den Gjerning, som ærer mig. Mener du, at jeg vil æde de stærke Oxnes Kjød eller drikke Bukkeblod?** Saaledes maatte han ogsaa nu sige til dem, som opretter Stifter, antænde Røgelse, synge, ringe og brænde Lys. Mene I, at jeg er blind og døv, eller at jeg ikke har noget Huus? Elske og prise burde I mig, men istedet røge I for mig og ringe med Klokker.

At vende tilbage er at bære den modtagne Naade og de annammede Gaver igjen til Gud, ikke beholde dem, ikke behage sig i dem, ikke for deres Skyld ophøie sig over Andre, ikke rose sig af dem, ikke ville have Ære af dem, ikke ville være noget bedre end Andre, ikke behage sig selv eller have sin Lyst deri, men have al sin Lyst, Behag, Ros og Ære alene i ham, som har givet dem, og være villig og lige fornøiet, om han atter vilde tage dem tilbage og ikke elske og prise ham mindre derfor. O, hvor Faa ere de, som saaledes vende tilbage, sandelig neppe En af Ti! Har en et skjønnere Haar end en Anden, saa hæver han sig i dette Stykke over Andre; hvad vil han da ikke gjøre med de større Goder, saasom Forstandens og Aandens? Det er Noahs Ravne, som flyve ud af Arken og ikke komme tilbage. Med eet Ord: **at vende tilbage** indbefatter de to Stykker: ikke at hænge Hjertet ved Guds Gaver, men alene ved ham selv som giver dem.

Paa samme Maade indbefatter ogsaa det **at prise Gud med høi Røst** to Stykker. Det første er, at man agter ham høit i Hjertet og har et inderligt Velbehag i ham, saaat vi smage og fornemme, hvor sød Herren er. Derom taler St. Petrus 1 Pet. 2, 3., og Ps. 34, 9.: **Smager og seer, at Herren er god.** Alt dette lærer og bringer den prøvede Tro, naar Anfegtelsen er forbi. Thi saalænge Striden og Anfegtelsen varer, er Troen i Arbeide, Alt er haardt og surt, og man føler og smager ingen Sødhed hos Gud. Men naar den onde Time er forbi, saafremt vi ellers holde ved og blive bestandige, saa kommer Guds Sødhed. Da bliver Gud saa liflig, behagelig og sød for Hjertet, at det ikke begjærer Andet end at prøve mere Strid og Anfegtelse og har nu ligesom en Tørst og Higen efter Lidelse og Ulykke, for hvilket dog al Verden gruer, og som det ogsaa selv tilforn har gruet for. Derom taler Ps. 26, 2.: **Prøv mig, Herre! og forsøg mig; luttre mine Nyrer og mit**

Hjerte! Et saa ganske andet Menneske, en saa ganske anden Smag virker den standhaftige Tro, at man ikke længer føler sig vel uden Lidelse og lever stik modsat al Verdens Viis, saaat man har sin Lyst i det, som er dens Smerte, indtil man ogsaa faar Lede til hele dette Liv og inderlig længes efter Døden.

Se, det mener St. Paulus, naar han siger Gal. 6, 14.: **Verden er mig korsfæstet, og jeg Verden,** det er, min Lyst og mit Liv er dens Lidelse og Død, og dens Lyst og Liv er min Lidelse og Død. Derfor siger han atter Phil. 1, 23.: **Jeg haver Lyst til at opløses og være med Christo.** Til saadan Smag og Erkjendelse kan ingen Gjerningshelgen komme; thi saadanne Folk ville ikke vide af Anfegtelse og Lidelse; derfor maa de ogsaa forblive uden Tro og aldeles uerfarne Mennesker i aandelige Sager.

Det **andet** Stykke er, at man bryder ud med sin Røst og bekjender for Verden, hvad Hjertet indvortes tror om Gud. Det er ikke Andet end at føre al Verdens Fiendskab over sig og at sende mange Bud efter Døden og Korset. Thi hvo, som høit og lydt vil prise Guds Lov og Ære, han maa fordømme al Verdens Lov og Ære og erklære, at alle Menneskers Gjerninger og Ord er Intet med samt den Ære, som de have deraf, men at Guds Gjerning og Ord alene er Priis og Ære værdig. Se, det kan da Verden ikke taale; saa maa du undgjælde og lade dig kalde en Kjætter, en Forfører, en Gudsbespotter, fordi du forkaster saamange gode Gjerninger og saadant aandeligt Levnet og al Gudstjeneste; saa byder man dig at tie stille eller man tænder op en Ild for dig. Og det er ikke muligt, at de skulde taale det af dig, thi de ville ikke have sit Væsen forkastet. Saa er det ogsaa umuligt, at du skulde høre op og tie stille; men med høi Røst, ligesom denne Spedalske, bekjender du meget mere alene Guds Lov og Ære i hans Gjerninger og Ord. Saa gaar du da til Baalet og bliver til Aske, og saa kommer Paven og gjør sin Kalender større og skriver med rødt Blæk dine Morderes Navne og ophøier dem til Helgener i Himmelen, og udsletter dig af Livsens Bog og kaster dig fire tusinde Miil bagenfor Helvede, og du er et raaddent Lem, afhugget af den hellige Christenhed, paadet du ikke maa forgifte den hellige Kirke med din Stank og Djævlelære.

Herom taler Christus Matth. 24, 9.: **I skulle hades af alle Folk for mit Navns Skyld.** Hvorfor **for mit Navns Skyld?** De ville og kunne ikke taale Guds Navn, Lov og Ære; thi dermed vilde de og alt deres Væsen blive tilskamme, og Gud vilde alene være viis, god, retfærdig, sanddru og stærk, medens de maatte være taabelige, onde, uretfærdige, løgnagtige, falske og uduelige. Hvo vilde taale saadan stor Uret, saadant djævelsk Kjætteri? Saamegen Gudstjeneste og gudeligt Levnet skulde man afskaffe og forandre for Guds Skyld, som noget taabeligt, urigtigt, falskt og udueligt Væsen! Nei, det kan ikke være Gud, men Djævelen, som kommer med Sligt. Se, paa den Maade ere alle Propheter blevne myrdede og Christus selv. Verden vil ikke hedde en Daare eller have Uret; saa kan heller ikke Gud taale dens Væsen og sender sine Sendebud til dem og straffer dem derfor. Saaledes maa da de Hellige udgyde sit Blod. Derfor er det en stor Ting at love og ophøie Gud for hele Verden med fri og stærk Røst.

Nu prise og ophøie ogsaa de falske Helgener og Christenmordere Gud og hans Gjerninger med høi Røst, ja de prædike og raabe mere om Gud end de sande Helgener. Saaledes se vi ogsaa nu alle Kroge fulde af Prædikanter, som høit ophøie og prise Gud og sige, at han alene bør priises og æres, have altsaa netop den samme Røst og føre det samme Ord som de rette Prædikanter.

Hvorfor duer det da ikke, eller hvad er Feilen derved? Uden Tvivl ingen anden end den, at de ikke med denne Spedalske ville falde Christus tilfode og takke ham, men ville, at Christus skal falde ned for deres Fødder og takke dem. Thi Jøderne bevistе Gud al Ære, men Christus vilde de ikke taale. Saaledes er det ogsaa med disse; saalænge man lader deres Væsen urørt og ikke forkaster det, saa raabe og prise de høit; men naar man ogsaa vil dømme dem efter saadan Lære og anvende deres eget Raab paa dem selv, at de ere Intet, og at hele deres Væsen er Falskhed og Daarskab, da forstummer deres Priis og Raab, da bryder deres falske Hjerte frem, og det bliver aabenbart, at de ikkun med Munden ære og prise Gud, men sig selv i Hjertet.

Det er ikke Nok, om du nokſaa meget raaber og skriger, at Gud gjør alle Ting, og at alt vort Eget er Intet; du maa ogsaa taale, at man siger Saadant om dig og dit Væsen. Du kan taale, at Christi og din Fiende er Intet, og at Alt, hvad han gjør, er forkasteligt, og du mener, at saadan Dom er ret og god, efterdi hans Væsen ikke er af Gud, men mod Gud, men du vil ikke selv være forkastet tilligemed ham; dit Væsen skal hedde Gud selv og være uforkasteligt. Hvorledes er det da muligt, at du skulde fordrage den forkastede Christus, end sige, at du skulde falde ned for hans Fødder og holde dig saa uværdig, at du lader dig forkaste med ham. Efterdi nu Gud har skjult sig i det foragtede Menneske Christus og vil bo der, saa tør du ikke indbilde dig, at du kan finde ham noget andet Sted, end hvor der vanker Foragt; ja du maa komme derhen, at du bliver glad, naar du agtes værdig til at blive foragtet, ja, at du falder ned og takker Foragten, som lader alt dit Eget være Intet, paadet at det ikke maa være tomme Ord, men Sandhed, naar du siger, at Gud alene tilkommer al Ære og intet Menneske, og at saadan Lære maa allerførst bevise sig paa dig selv, saaat du netop for samme Læres Skyld lider Saadant og tilmed erkjender dig uværdig til det Altsammen.

Paa den Maade har ogsaa Christus ført denne Lære og ophøiet Guds Navn alene; paa ham har den først og fremst og allermest bevist sig, idet han aldeles er bleven til Intet, saaat Ingen bliver ham lig deri. O, det er et rigt og stort Exempel, hvorom der vel var meget at sige. Men for denne Gang være det Nok, at vi noget lidet betragte, hvor stor en Ting det er, i Gjerningen at bevise, at man lover Gud, og paa sit Ansigt falde ned for det foragtede Menneske Christus, saaledes som Apostlerne **glædede sig, fordi de havde været agtet værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld,** Ap. Gj. 5, 41. Derom taler ogsaa Ps. 72, 7.: **De, som bo i Orken, skal bøie sig for hans Ansigt, og hans Fiender skal slikke Støv** eller tilbede hans Fodspor, det er, som ogsaa St. Paulus siger, rose sig af den Lidelse og det Kors, som møder En, naar han saaledes lover Gud og straffer Menneskene. Thi efterdi Christus selv led paa denne Maade, saa er Lidelsen bleven saa kostelig, at Ingen er den værdig, og at den maa modtages og tilbedes som en stor Naade.

Heraf se vi, hvor langt et christeligt Liv overgaar det naturlige Liv. **For det Første** foragter det sig selv. **For det Andet** elsker og begjærer det Foragt. **For det Tredie** straffer det Alt, som ikke vil være under Foragt, og giver sig derved villig ind i al Ulykke. **For det Fjerde** bliver det ogsaa foragtet og forfulgt for denne Foragts og Straks Skyld. **For det Femte** tykkes det ikke engang værdigt til at lide saadan Forfølgelse. Nu fly Verden og Naturen for det første Stykke, naar ville de da komme til det sidste? Og endnu

er der noget Andet og Større tilbage, nemlig dette at falde ned for Christi Fødder, hvilket Præsterne ikke vide af eller ville have Noget med; thi dertil er ikke enhver Tro tilstrækkelig, men dertil udfordres Christi Tro, den ydmyger først ret.

Og han var en Samaritan.

Hvorfor behøvede Evangelisten at bemærke det fremfor andre Ting, at denne var en Samaritaner? Dermed oplader han vore Øine og minder os om, at Gud har tvende Slags Folk, som tjene ham. **Det ene** har Navn og Skin af et saare aandeligt og helligt Levnet, bemøier sig ogsaa meget dermed, og dog er der intet Sandt deri. De ere ikke andet end glubende Ulve i Faareklæder, og dog æres og ansees de af Hvermand som de rette Guds Tjenere. Derfor tilflyde dem Gods, Ære og Venskab og Alt, hvad Verden har, for Guds Skyld; thi man mener, at han er med dem, og hvo som anseer dem anderledes, han er værre end en Hedning, Kjætter og Frafalden.

Det andet Slags er uden alt Skin og Navn, ja har tvertimod et saadant Skin, at ingen seer mindre ud til at være Guds Folk end de. Med eet Ord, de ere idel Samaritanere, hvilket Navn hos Jøderne lød ligesaa ilde, som naar man hos os skjælder En for en Tyrk, Jøde, Hedning eller Kjætter. Thi Jøderne havde alene det Navn, at de var Guds Folk, og at de havde den rette Gudstjeneste og Gud selv hos sig alene. Men over alle Andre og fremfor alle Folk paa Jorden hadede de Samaritanerne; thi disse vilde ogsaa være Guds Folk ved Siden af dem; derfor var en Samaritaner i deres Øine det Samme som en frafalden Christen i vore. Og ihvorvel det er sandt, at Samaritanerne ikke havde den rette Tro, og at Jøderne havde Guds rette Lov, saa gik det dog, som det pleier at gaa blandt Mennesker, at de, som alene roste sig af Jødedommen og foragtede Samaritanerne, vare mindre Jøder og værre Samaritaner end de naturlige Samaritanere. Da nu Gud elsker Sandheden og hader alt Skin og dets Berømmelse, saa vender han ogsaa Bladet om, antager Samaritanerne og lader Jøderne fare. Og saaledes skeer det da, at de er ikke hans Folk, som dog have Navnet, Skinnet og Æren deraf, medens tvertimod de ere hans Folk, som have Navn og Skin af, at de ere Kjættere, frafaldne og Djævelens Egne.

Saaledes gaar det ogsaa nu for Tiden; de Aandelige, Messepræsterne og Munkene kalde sig Guds Tjenere og blive ogsaa holdte derfor, og Ingen er en Christen, som ikke tror, som de tror. Og dog er ingen mindre Christen og Guds Folk end netop de, som saaledes ophøie og berømme sig. De derimod, som de holde for Kjættere, og af hvilke de ogsaa have brændt og forjaget mange, saasom Johan Huss og hans Lige, de maa ikke hedde Christne, skjønt de dog alene ere de rette Christne. Saaledes sandes da dette Evangelium mægtigen, at Ingen vender tilbage, Ingen priser Gud med høi Røst, Ingen falder paa sit Ansigt for Christi Fødder, uden alene Samaritaneren, de mest Foragtede, de Fordømte, de Forbandede, de, som maa hedde Kjættere, Frafaldne, Vildfarende og Djævelens Egne. Derfor lader os kun vogte os for Alt, som fører et stort Skin, paa det vi ikke maa forløbe os og derunder forkaste Christus og Gud, saaledes som Jøderne gjorde. Det mener ogsaa Christus, naar han siger:

Bleve ikke de Tirensede? Men hvor ere de Ni? Blev der ellers Ingen funden, som vendte tilbage for at give Gud Ære, uden denne Fremmede?

Den Fremmede gjør det, han giver Gud

Æren, og Gud alene. O, et skrækkeligt Exempel! Blandt ti er der kun een, og han er den Ringeste og Usleste iblandt dem. Hvor lidet seer dog Gud paa det, som er stort, viist og ærbart, og dog ere saadanne Folk uden Frygt og forhærde sig og fremture i saadant Væsen. Det er ogsaa skrækkeligt, at Herren saa nøie veed, at alle Ti ere blevne rensede, hvilket de dog ikke have tiltroet ham. Derhos tier han ikke dermed, men spørger derefter og søger dem: **Hvor ere de Ni?** Og hvilken Forfærdelse vil der blive, naar de engang skulle føle dette Spørgsmaal og svare, hvor de gik hen, saa at de ikke gave Gud Æren. Saa ville de da sige: Ei, vi have jo dog lovet og takket Gud, og vore Præster have lært os at gjøre saa. Da vil det vise sig, om det vil hjælpe, at man har fulgt Menneskers Lære under Guds Navn og forladt Guds Lære for Guds Skyld. Vi ere nok-som advarede i Evangeliet; derfor vil ingen Undskyldning hjælpe os, om vi lade os forføre. Vi have Alle i Daaben lovet at følge Christus og hans Lære; Ingen har lovet at følge Paven, Biskoperne og de Aandelige. Saa har og Christus ganske og aldeles forkastet og forbudt Menneskers Lærdomme.

Men Christus trøster her sine arme Samaritanere, som for hans Navns Skyld maa vove sit Liv hos Præsterne og Jøderne, og styrker deres Haab ved denne Dom og Kjendelse, idet han spørger efter de Ni og dømmer dem som Type, der rane Gud hans Ære, og derimod retfærdiggjør Samaritaneren. Thi det giver et saare godt Mod, dette Haab, at de vide, at deres Sag skal bestaa og beholde Ret for Gud, og at deres Modstanderes Sag skal blive fordømt og ikke bestaa, hvor stor Overhaand og Ret de end have og beholde her paa Jorden. Mærk derfor, at han fordømmer de Ni, førend han retfærdiggjør Samaritaneren, paa det vi skulle være visse paa, at han nok vil dømme, og ikke skynde paa eller begjære Hevnen, men kun stille den i hans Haand og lade ham handle for os; thi han er af sig selv omhyggelig nok for at beskytte Retten og hevne, hvad Uret er, saaat han endog først gjør det Sidste, førend han belønner sine Samaritanere.

Tilligemed bruger han ogsaa flere Ord til denne Dom end til Samaritaneren, paa-det vi maa se, hvor høit det ligger ham paa Hjerte, og hvorledes han slet Intet forglemmer af deres Uret og vor Ret. Han venter ikke engang saalænge, til Nogen anklager dem for ham, men spørger af sig selv efter dem, saaat visseligen de Vantroes Væsen før og mere bevæger ham end det forulemper eller skader os. Herom taler Gud 5 Mos. 32, 35.: **Hevnen og Betalingen hører mig til**; og Paulus Rom. 12, 19.: **Hevner Eder ikke selv, I Elskelige, men giver Guds Vrede Rum.**

Staa op, gak bort, din Tro haver frelst dig.

Se, er det ikke et underligt Sprog, at han tilskriver Troen Renselsen? Det er stik imod Præsternes Dom, som sagde til de Ni, at deres Offer og Lydighed mod Loven havde renset dem. Men Christi Dom beholder Overhaand og staar fast, at de ikke ere blevne rene, fordi de gik til Præsterne, ei heller for deres Offers Skyld, men ene og alene for deres Troes Skyld. Derfor taaler Troen ingen Gjerninger ved Siden af sig, som skulde hjælpe den til Retfærdighed og Salighed; men det maa og vil Troen gjøre ganske alene og bruge Gjerningerne til noget Andet, nemlig til at hjælpe Næsten, ligesom Christus har hjulpet den.

Og for her at slutte, saa se vi, at dette Evangelium nokſom underviser os om og afmaler det hele christelige Liv med alle dets Tilfælde og Lidelser. Thi dets tvende Hovedstykker ere Troen og Kjærligheden. Troen

modtager det Gode, Kjærligheden meddeler det. Troen gjør os til Guds Eiendom, Kjærligheden gjør os til Næstens. Naar nu saadant Liv har taget sin Begyndelse, saa kommer Gud og forfremmer det gjennem Prøvelse og Anfegtelse, hvorved Menneskets tiltager, jo længere jo mere, i Tro og Kjærlighed, saaat Gud gjennem dets egen Erfaring bliver det saa hjertelig kjær og liflig, at det ikke mere frygter for Noget.

Saa voxer da Haabet frem, som er forvisset om, at Gud ikke vil lade det i Stikken; derom taler St. Paulus Rom. 5, 3 flgg.: **Vi rose os ogsaa af Trængslerne; efterdi vi vide, at Trængslen virker Taalmodighed, men Taalmodigheden virker et prøvet Sind** (saaat Menneskets bliver befunden retskaffent og i Sandhed godt, ligesom Ilden prøver Guldet, om det er ægte og godt), **men et prøvet Sind Haab; men Haabet beskjæmmer ikke.** Om disse tre Stykker taler han stedse i sine Breve. 3 Col. 1, 3 flgg.: **Vi takke Gud og vor Herres Jesu Christi Fader, idet vi altid bede for Eder, da vi have hørt om Eders Tro i Christo Jesu og den Kjærlighed, I have til alle Hellige, for det Haab, som Eder er henlagt i Himlene.** Og endnu tydeligere 1 Thess. 1, 2 flgg: **Vi takke Gud altid for Eder Alle, idet vi komme Eder ihu i vore Bønner, tænkende uafladeligen paa Eders Gjerning i Troen og Arbeide i Kjærligheden og Bestandighed i Haabet paa vor Herre Jesum Christum, for vor Guds og Faders Aasyn.**

Hvor skjønt deler han ikke disse tre Stykker, naar han siger, at Troen ytrer sig i Gjerning, Kjærligheden i Arbeide og Haabet i Taalmodighed eller Bestandighed. Som vilde han sige: Eders Tro er ikke en Drøm eller et Digt, men idel Liv og Gjerning, og Eders Kjærlighed hviler ikke, gaar ikke ledig, men udretter Meget hos Næsten. Dette sker endnu Altsammen i den gode Tid; men Eders Haab øver sig i Lidelsen og i Taalmodigheden. Og Altsammen sker det i Christus; thi udenfor Christus er der ingen Tro, ingen Kjærlighed, intet Haab. Saaledes gaar Christenlivet sin Gang i det Gode gjennem det Onde indtil Enden, og søger dog ikke Hevn, men lader Gud raade, dømme og hevne og voxer ikkun stedse mere og mere i Troen, Kjærligheden og Haabet.

Og Kjærligheden, som naturligen følger paa Troen, deler sig igjen i to Dele: den elsker Gud, som ved Christus beviser den saameget Godt i Troen, og den elsker Næsten, saaat den gjør mod ham, som Gud har gjort mod den. Derfor sigte alle et saadant Menneskes Gjerninger til Næstens Gavn for Guds Skyld, som har elsket det; og det gjør ingen anden Gjerning til at tjene Gud med, end den at elske og prise ham og bekjende det frit for Verden; thi andre Gjerninger behøver Gud ikke, saaat al Gudstjeneste udrettes ved Mundens Gjerning, ihvorvel man ogsaa i Alt, som man gjør mod Næsten, tjener Gud. Men jeg taler nu om den Tjeneste, som hører Gud alene til, og hvori intet Menneske kan have nogen Deel, og den bestaar alene i at love og elske; men for dens Skyld maa man ogsaa ganske og aldeles give sig ind i alskens Gjenvordighed. Se, hvad Mere vil du vide, om hvorledes du skal være en Christen? Se til, at du har Tro og Kjærlighed og bliv bestandig derudi, saa har og kan du det Altsammen; det Øvrige vil lære og give sig Altsammen af sig selv.

Femtende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Gal. 5, 25—6, 10.

Dersom vi leve i Aanden, da lader os og gaa frem i Aanden. Lader os ikke have Lyst til forfængelig Ære, saaat vi trodse hverandre og bære Avind mod hverandre. Brødre! dersom og et Menneske bliver overilet af nogen Brøst, da hjælper en Saadan tilrette, I Aandelige! med Sagtmodigheds Aand; men se til dig selv, at ikke og du bliver fristet. Bærer hverandres Byrder og opfylder saaledes Christi Lov. Thi dersom Nogen tykkes sig at være Noget og er dog Intet, han bedrager sig selv. Men Hver prøve sin egen Gjerning, og da skal han have Ros for sig selv alene og ikke for Andre; thi Hver skal bære sin egen Byrde. Men den, som undervises i Ordet, skal dele alt Godt med den, som ham underviser. Farer ikke vild! Gud lader sig ikke spotte; thi hvad Et Menneske saar, dette skal han og høste. Thi hvo, som saar i sit Kjød, skal høste Forkrænkelse af Kjødet; men hvo, som saar i Aanden, skal høste det evige Liv af Aanden. Men naar vi gjøre det Gode, lader os ikke blive trætte; thi vi skulle og høste i sin Tid, saafremt vi ikke forsage. Derfor, eftersom vi have Leilighed, lader os gjøre det Gode, men mest mod Troens Egne.

Denne Epistel lærer fornemmeligen dem, som ere i Embederne, hvorledes de skulle regjere i Kirken. Derfor formaner han i Særdeleshed, at de skulle vogte sig for den forfængelige Æres Last, efterdi jo de Christne maa holde sine Sjæleførgere og Prædikanter i Ære, paadet de ikke maa hovmode sig deraf eller misbruge det mod Enigheden i Læren og Kjærligheden. Fremdeles, at de ikke skulle foragte dem, som ere faldne, eller lade dem ligge, saaledes som Præsten og Leviten gjorde med den Saarede, Luc. 10. Endelig formaner han Alle uden Forskjel, at de skulle beflitte sig paa at gjøre det Gode, paadet Enhver maa tjenes, ligesom ogsaa Christus i Evangeliet lærer, at man skal gjøre hver Dags Arbeide og ikke førge for det Tilkommende, hvorom videre er talt i Udlæggelsen over hele dette Brev.

Femtende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 6, 24—34.

Ingen kan tjene to Herrer; thi han vil enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden; I kunne ikke tjene Gud og Mammon. Derfor siger jeg Eder: bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? Seer til Himmelens Fugle, at de saa ikke og høste ikke og samle ikke i Lader, og Eders

himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget Mere end de? Men hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Vext, endog han bekymrer sig derfor? Og hvi bekymre I Eder for Klæderne? Betragter Liljerne paa Marken, hvorledes de voxe, de arbeide ikke, spinde og ikke. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var klædt som en af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er idag og imorgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget Mere klæde Eder, I lidet Troende? Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller hvad skulle vi drikke? eller hvormed skulle vi klæde os? Thi efter alt Saadant søge Hedningerne. Thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. Bekymrer Eder ikke for den Dag imorgen; thi den Dag imorgen skal bekymre sig for sine egne Ting. Hver Dag haver Nok i sin Plage.

Dette Evangelium er et Stykke af den lange Prædiken, som Christus holdt for sine Disciple paa Bjerget, og hvori han, blandt andre Ting, som han omhandler, ogsaa advarer og formaner sine Christne, at de skulle vogte sig for Gjerrighedens og Bugsorgens skjændige Last, som er Vantroens rette Frugt og Mærke, og især anretter stor Skade i Christenheden, naar den behersker dem, som ere i Prædikeembedet, dem, som ikke skulle tænke paa Andet, end hvorledes de retteligen kunne lære Guds Ord og Troen, samt straffe Verdens Vildfarelse og Synd, eller ogsaa dem, som skulle bekjende Guds Ord for Hvermand og for Guds Skyld være beredt til at tjene Enhver, om de ogsaa derfor maa vove Gods og Ære, Legeme og Liv.

Thi hermed vil Christus ogsaa lære, hvorledes han vil have sit Rige adskilt fra det verdslige Væsen og Regimente. Han vil nemlig ikke saaledes regjere sin Christenhed paa Jorden, at der skal være et saadant ordnet og befæstet Regimente, hvori de Christne paa Forhaand skulle være rigeligen forsørgede med timeligt Gods, Rigdom og Vælde og ikke behøve at frygte nogen Mangel eller Fare. Men han vil forsyne dem med de aandelige Goder, som de have behov, saaat de have hans Ord, hans Naades Trøst og Aandens Kraft og Styrke mod Synd og Død til det evige Liv. Og hvad de ved Siden deraf timeligen behøve til Legemets og dette Livs Nødtørft, det skulle de ogsaa vente af ham formedelst Troen og ikke lade sig forskrække, om de ikke se Saadant for sine Øine eller have det i Beredskab for Fremtiden og anfegtes af Nød og Mangel, men vide, at deres Gud og Fader i Himmelen sørger for dem og ogsaa visseligen vil give dem det, saafremt de kun med en fast Tillid bekymre sig om og tragte efter, hvorledes de kunne forblive ved hans Ord og i hans Rige og tjene ham deri.

Derfor gjør han i denne Prædiken en Skilsmisse, idet han adskiller sine Christne fra Hedningerne og de Vantroe; thi denne Lære giver han ikke Hedningerne, de ville heller ikke annamme den, men dem, som allerede ere Christne. Men dem holder han ikke for sine Christne, som alene høre Ordet og kunne snakke det efter, ligesom Nonnerne Psalteret. Paa den Maade hører ogsaa Djævelen Evangeliet og Guds Ord, ja, han kan det bedre end vi; han kunde vel ogsaa, om han vilde, prædike ligesaa godt som vi. Men Evangeliet er en saadan Lære, som skal være levende, være virksom, styrke og trøste Menneskene og gjøre dem frimodige og kjække. De derfor, som kun høre Evangeliet paa den Maade, at de kjende det og kunne tale derom, de høre endnu ikke blandt de Christne; men de, som tro og gjøre

saaledes, som Evangeliet lærer, de ere de rette Christne.

Ingen kan tjene to Herrer; thi han vil enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden.

Den, som vil tjene to Herrer, han kommer til at tjene saaledes, at det ikke kan kaldes at tjene. Thi det maa sandeligen gaa saaledes som Herren her siger: Man kan vel tvinge en Tjener til at gjøre en Gjerning, som er ham imod, og som han gjør med Fortræd, men Ingen kan tvinge ham til at gjøre den med Lyst og i Hjertets Oprigtighed. Han kan vel gjøre den, saalænge hans Herre er tilstede; men naar han er borte, saa gaar han fra den og gjør intet Godt. Saa vil nu Herren, at vi skulle tjene ham af Kjærlighed og med Lyst; gjøre vi ikke det, saa er det ingen Tjeneste; thi det seer Ingen gjerne, at man med Ulyst gjør Noget for ham. Er det nu saaledes her iblandt Menneskene, at Ingen kan tjene to Herrer, saa bør det meget mindre være saa med Guds Tjeneste, at den bliver deelt, men den maa ydes ham alene, villigen og af Hjertet. Derfor lægger Herren til og siger:

I kunne ikke tjene Gud og Mammon.

Thi Gud kan ikke taale, at man ved Siden af ham ogsaa har en anden Herre. Han er en nidkjær Gud, som han selv siger, og kan ikke taale, at Nogen tjener ham og tillige hans Fiende. Enten mig alene, siger han, eller lad det ganske være. Vi ville finde saare Faa, som ikke synde mod dette Evangelium. Thi Herren fælder her en streng Dom, og det er forfærdeligt at høre, at han skal sige Saadant om os. Og dog vil Ingen tilstaa det, ja Ingen vil taale, at han siger, at vi hade og foragte Gud, og at vi ere hans Fiender. Der er Ingen, uden han, naar man spurgte ham, om han elskede Gud og holdt sig til ham, vilde svare: Ja, jeg elsker ham; holder du mig for et saa fortvivlet Menneske, at jeg skulde hade Gud? Men se, hvorledes Texten her slutter, at vi Alle hade og foragte Gud og elske Mammon og hænge ved den. Thi det er umuligt, at den, som elsker Penge og Gods og hænger derved, ikke skulde hade Gud. Thi den holder her To mod hinanden, som indbyrdes ere uforligelige og slutter: Elsker du den Ene af disse to og hænger ved ham, saa maa du hade og foragte den Anden. Hvor smukt derfor et Menneske end lever paa Jorden, hænger han ved sit Gods, saa kan det ikke være anderledes, end at han maa hade Gud. Og paa den anden Side, hvo som ikke hænger ved Penge og Gods, han elsker Gud, det er en afgjort Sag.

Men hvor findes nu de, som elske Gud og ikke hænge ved Penge og Gods? Betragt den ganske Verden, ogsaa dem, som hedde Christne, og se, om de foragte Penge og Gods. Det er en vanskelig Sag at høre Evangeliet og tillige gjøre derefter. Vi have Evangeliet, Gud være lovet; det kan Ingen negte. Men hvad gjøre vi saa Mere? Vi tænke alene paa, at vi vide at tale derom, Mere bliver der ikke deraf; vi indbilde os, at det er Nok, at vi kjende det, og bekymre os ikke om ogsaa engang at gjøre derefter. Om En har lagt fra sig en Daler eller to, saa er han i Angst og Bekymring for, at Nogen kan stjæle dem fra ham; men Evangeliet kunde han gjerne være et heelt Aar foruden. Man gjør sig ingen saadan Flid og Bekymring for at holde paa det, saaat det ikke bliver os frataget.

Nu, Verden kan ikke skjule sin Vantro i sine grove, udvortes Synder. Thi man seer, at den elsker en Daler høiere end Christus og alle hans Apostler, om de ogsaa selv vare tilstede og prædikede for den. Jeg kan hver Dag høre Evangeliet, men

det kan vel ske, at naar jeg har hørt det et heelt Aar, saa lader den Helligaand mig paa een Time kjende Frugten deraf. Kom jeg til denne Time, saa fik jeg, ikke fem hundrede Daler, men Mere, end al Verden kan give mig. Thi hvad havde jeg ikke, naar jeg havde Evangeliet? Gud havde jeg bekommet, som gjør Sølv og Guld og Alt, hvad der er paa Jorden. Det er langt Mere, end om jeg havde hele Kirken fuld af Guld.

Se nu, om ikke vort Hjerte er en Skalk, fuld af Ondskab og Vantro. Var jeg en ret Christen, saa sagde jeg: I samme Stund Evangeliet kommer, faar jeg hundrede tusinde Daler, ja meget Mere; thi naar jeg har denne Skat, saa har jeg Alt, hvad der er i Himmelen og paa Jorden. Men denne Skat, siger Christus, maa man tjene alene, thi man kan ikke ved Siden af den ogsaa tjene Mammon. Enten maa du elske Gud og hade Pengene for hans Skyld, eller du maa hade Gud og elske Pengene; Eet af To.

Mammon betegner Gods eller Rigdom og især saadant Gods, som man ikke bruger, men har som en Skat; det er altsaa engentlig saadanne Penge og Gods, som man lægger tilside til et Forraad. Om nu et Hjerte higer og tragter efter, hvorledes det kan samle sig meget Gods, saa vil det sandeligen ikke kunne bekymre sig meget om Guds Ord og Rige. Det gjøre nu ikke Christne; de bede Gud om det daglige Brød og lade sig nøie med det, som de kunne have med god Samvittighed som en Gave fra Gud. Men de Andre ere begjærlige og tragte alene efter stort Forraad hvorpaa de kunne forlade sig, om vor Herre Gud døde idag eller imorgen, paadet de dog kunne have en Udvei. Derfor kalder St. Paulus Gjerrigheden denne Verdens Gud og en Afgudsdyrkelse. Dermed stemmer Christus her, naar han kalder den at tjene Mammon.

Hvoraf kommer det nu, at fortrinsviis Gjerrigheden bliver kaldt en Afgudsdyrkelse, og ikke andre Synder; da dog Ureenhed, Horeri, onde Lyster og Begjæringer og andre Laster ogsaa ere imod Gud? Det skeer os til stor Skam, af den Grund, at Guldet er vor Gud, hvem vi tjene, paa hvem vi haabe og forlade os, men som dog ikke kan opholde eller redde os, ja kan selv hverken staa eller gaa, hverken høre eller se, har ingen Kraft eller Magt og kan hverken give Hjælp eller Trøst. Thi om En end havde al Verdens Rigdomme, saa er han dog intet Øieblik sikker for Døden. Hvad hjælpe Keiseren hans store Skatte og Rigdomme, naar den Stund kommer, da han skal dø? Det er en skjændig, usel, afmægtig Gud, som ikke kan hjælpe En for den mindste Byld, ja ikke engang kan bevare sig selv. Der ligger han i Kisten og lader sig opvarte som en afmægtig, kraftløs, svag Ting. Hvo, som har ham, maa Dag og Nat passe paa, at ikke Tyvene stjæle ham, eller at han paa anden Maade kommer bort. Tvi dig for en afmægtig, død Gud, som end ikke kan hjælpe i den ringeste Nød, og som dog er saa fornem og kostelig, at han lader sig opvarte paa det Herligste og lader sig forvare i store Kister og indenfor stærke Laase. Bestaar denne Skat eller Gud i Klæder, saa maa man tage vare paa ham og bevare ham for den allermindste Mid og Møl, at de ikke skulle fordærve og fortære ham.

Væggene burde jo spytte paa os, fordi vi stole mere paa denne Gud, som Møl fortære og Rust fordærver, end paa den Gud, som skaffer og giver alle Ting, Himmel og Jord og Alt, hvad deri er. Er ikke Verden affindig, som vender sig fra den sande Gud og sætter sin Lid til den skjændige Mammon, til den usle, elendige Gud, som ikke kan bevare sig selv for Rust.

Gud tilskikker Penge og Gods mangeslags Fiender, paadet vi skulle se og erkjende

vor Vantro og ugudelige Væsen, idet vi stole paa en saa afmægtig og skrøbelig Gud, skjønt vi dog ligesaa let kunde komme dertil, at vi holdt os til den sande, mægtige og stærke Gud, som giver os Alt, Penge, Gods, Jordens Frugt og Alt, hvad vi behøve; men alligevel ere vi saa affindige, at vi gjøre os Guder af Skabningerne. Tvi dig, du forbandede Vantro.

Med andre Synder har det sig dog saaledes, at Mennesket bruger Skabningen, og at Kjødet har sin Lyst og Glæde deraf, saasom naar man lever i Fraadseri og Drukkenskab; paa samme Maade tilfredstiller Vreden sin Lyst, og saaledes er det ogsaa med andre Laster. Men i denne Last maa Mennesket ængste og plage sig selv med Sorger, og har ingen Nytte deraf. Pengene ligge der i en Hob og lade sig tjene, og den Gjerrigknark, som har dem, tør ikke angribe eller bruge dem til sin Lyst og Glæde, paadet han ikke maa fortørne sin Gud.

Saaledes gaar det dem, som tjene denne Afgud. Den sande Gud lader sig dog bruge og tjener Menneskene; men saa gjør ikke Mammon, han vil ligge stille og lade sig tjene. Af den Grund kalder det nye Testamente Gjerrigheden en Afgudsdyrkelse, efterdi den kun vil lade sig tjene. Men at elske uden at nyde, det maatte tykkes endog Djævelen fortrædeligt. Dette vederfares alle dem, som elske den Gud Mammon og tjene ham. Den, som ikke skammer sig og bliver rød herover, han er en Jernpande.

Saa beror det nu Altsammen paa det Ord **tjene**. Thi det er ikke forbudt at have Penge og Gods, thi vi kunne ikke undvære det. Abraham, Loth, David, Salomon og Andre have havt meget Gods og mange Penge, og endnu den Dag idag finder man vel rige Folk, som dog tillige er fromme. Men det er een Ting at have Gods, og en anden at have Mammon til sin Gud. Hjob var ogsaa rig, havde meget Gods og var mægtigere end Alle, som boede mod Østen; og dog siger han Cap. 31, 24 flg.: **Dersom jeg havde sat Guld til mit Haab eller sagt til det kostelige Guld: du er min Tillid! Dersom jeg havde glædet mig, at mit Gods var meget, og at min Haand havde forhvervet Mangfoldigt.**

Summa: det vil Gud, at vi ikke skulle tjene Penge og Gods med Gjerrighed og Omsorg, men arbeide og lade ham sørge; hvo, som tjener, han er en Træl og eier ikke Guldet, men Guldet eier ham; thi han tør ikke bruge det, naar han vil, og kan heller ikke tjene Andre dermed, ja han har ikke engang Mod til at røre ved det. Men er han en Herre over Guldet, saa tjener Guldet ham, og ikke han det, og han tør da bruge det, ligesom Abraham, David, Hjob og mange andre Rige have gjort, og bekymrer sig kun for det, som hører Herren til, saaledes som St. Paulus lærer 1 Cor. 7, 32. Derhos hjælper han de Fattige med sit Gods og giver dem, som Intet have. Naar han seer En, som ingen Kjole har, saa siger han til sine Penge: herud Junker Gylden, der er en fattig og nøgen Mand, som ingen Kjole har, ham maa du tjene! Her ligger en Syg, som vansmægter, herfrem Junker Daler og Krone, afsted med Eder og hjælper ham! De, som omgaaes saaledes med sit Gods, de ere Herrer derover, og det gjøre visseligen alle retskafne Christne. Men de, som spare op mange Penge og kun tænke paa, hvorledes Bunken kan blive større og ikke mindre, de ere lutter Afgudstjenere.

Den er en Herre over Mammon, som angriber den for at hjælpe dem, som behøve det, og stoler paa Gud, som siger: Giver du, saa giver jeg ogsaa; har du intet Mere, saa har du jo endnu mig, og jeg har endnu Nok, jeg har Mere, end jeg nogensinde har givet eller kan give bort. Vi se her og der mange fromme Fattige, og det alene, forat de Rige skulle hjælpe de Fattige og

tjene dem med sin Rigdom. Derfor er nu Meningen denne: Gods maa vi have, men vi skulle ikke hænge vort Hjerte derved, som ogsaa Ps. 62, 11 siger: **Naar Eder falder Rigdom til, da sætter ikke Hjertet dertil.** Arbeide skulle vi, men for vort Ophold skulle vi ikke sørge. Det siger Herren her i Evangeliet med klare Ord:

Derfor siger jeg Eder: bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres.

Og han anfører dertil en fornuftig, naturlig Grund, hvormed han vil overtyde dem om, at de ikke bør sørge for sit Ophold; thi Fornuften maa slutte og medgive, at Gud har givet os Legeme og Liv uden vor Omsorg og Medvirkning, og vi se jo, at det heller ikke bliver opholdt ved os selv:

Er ikke Livet mere end Maden, og Legemet mere end Klæderne?

Som vilde han sige: I vende det aldeles om; Maden skal tjene Livet, men I lade Livet tjene Maden. Saaledes ogsaa med Klæderne; Klæderne skulle tjene Legemet, men istedet maa Legemet tjene Klæderne. Men Gud ordner det saaledes, at han først giver Livet og opholder Legemet; har han nu givet dette, saa vil han visseligen ogsaa give baade Mad og Klæder og ikke lade dem udeblive.

Her maa vi nu give nøie Agt paa Herrens Ord. Han siger: **bekymrer Eder ikke**, men han siger ikke: arbeider ikke. Bekymringen er os forbudt, men Arbeidet ikke; ja, det er os befalet og paalagt at arbeide, saaat Sveden strømmer ned over Ansigtet. Derfor siger han til Adam 1 Mos. 3, 19.: **I dit Ansigts Sved skal du æde Brødet, indtil du bliver til Jord igjen, thi du er tagen deraf.** Og Ps. 104, 22 flg.: **Naar Solen gaar op, da gaar Mennesket ud til sin Gjerning og til sin Tjeneste indtil Aftenen.** Sørge skulle vi ikke; det forbydes os her; thi vi have en rig Gud, som lover os Mad og Klæder, førend vi sørge og bede derom.

Hvorfor giver han os det ikke uden Arbeide? Fordi det saa behager ham. Han befaler os at arbeide og derpaa giver han os det, ikke for vort Arbeides Skyld, men af sin Godhed og Naade. Det se vi jo klarligen; thi skjønt vi hvert Aar arbeider paa vor Jord, saa giver han dog Mere det ene Aar end det andet. Derfor ere vi Daarer, ja, vi synde mod Gud, naar vi have Bekymring for, hvorledes vi skulle samle os Penge og Gods, da dog Gud saa rigeligen lover os, at han vil give os Alt og overflødigen forsørge os med Alt, hvad vi have behov.

Men her kunde En indvende: St. Paulus siger dog, at vi skulle have Omsorg, saasom Rom. 12, 8.: **Den, som er Forstander, være det med Omsorg;** og Phil. 2, 20. siger han om Timotheus: **Jeg haver ingen Ligesindet med mig, der saa oprigtig vil have Omsorg for, hvad Eder angaar.** Og selv roser han sig 2 Cor. 11, 28. af **sin Bekymring** for alle Menigheder. Her ser man jo, at vi dog ogsaa skulle være bekymrede. Svar: Vort Liv og et christeligt Væsen bestaar i tvende Stykker, i Tro og i Kjærlighed. Det første har Hensyn til Gud, det andet til Næsten. Det første seer man ikke, det er Troen, den seer Gud alene; det andet seer man, og det er Kjærligheden, som vi skulle bevise vor Næste. Den Bekymring nu, som kommer af Kjærligheden, den er befalet; den derimod, som stiller sig ved Siden af Troen, den er forbudt. Naar jeg tror, at jeg har en Gud, saa kan jeg ikke nære nogen Bekymring for mig; thi naar jeg veed, at Gud har Omsorg for mig, som en Fader for sit Barn, hvad skulde jeg da frygte for, hvad behøver jeg da at sørge?

Jeg siger ganske enfoldigt: Er du min Fader, saa veed jeg, at intet Ondt vederfares mig. Saaledes siger ogsaa Ps. 16, 8.: **Jeg haver sat Herren stedse for mig; thi han er ved min høire Haand, jeg skal ikke rokkes.** Saa har han og Alt i sin Haand, derfor kan Intet mangle mig, han sørger for mig.

Naar jeg derimod gaar hen og selv vil sørge for mig, saa er det imod Troen; derfor forbyder han ogsaa saadan Sorg. Men Kjærlighedens Omsorg vil han, at vi skulle have; han vil, at vi skulle sørge for Andre, saaat vi meddele dem af vort Gods og vore Gaver. Er jeg en Regent, saa skal jeg sørge for Undersaatterne; er jeg en Huusfader, saa maa jeg sørge for mit Tyende og saa fremdeles, eftersom Enhver har modtaget Gaver af Gud. Gud sørger for Alle, og det er den Sorg, som Troen eier. Men vi skulle ogsaa sørge for hverandre i Kjærligheden; naar Gud nemlig har givet mig Noget, saa skal jeg være bekymret for, at ogsaa Andre kunne faa Deel deri.

Derfor maa man her ikke gjøre Kunster, men slet og ret forstaa Ordene, som de lyde. Vi skulle ikke sørge for vort Ophold. Gud siger: Sørg ikke for, hvad der skal gives dig, men arbeid du og lad mig sørge, jeg vil give. Men naar han da har givet det, saa sørg du for, hvorledes du kan uddele det ret; sørg ikke for, hvorledes du skal faa det, men bekymre dig om, at dit Hustyende og Andre ogsaa kunne faa nyde det, som Gud har givet dig, og se til, at dit Hustyende arbeider og ikke lever, som det lyster.

Er jeg en Prædikant, saa skal det ikke være min Sorg, hvor jeg skal tage det fra, som jeg prædiker; thi naar jeg ikke har det, saa kan jeg ikke give det. Christus har sagt Luc. 21, 15.: **Jeg vil give Eder Mund og Viisdom, hvilken alle Eders Modstandere ikke skulle kunne modsige og ei imodstaa.** Men har jeg det, saa skal jeg have Omsorg for, at Andre kunne faa det af mig, at jeg maa fremsætte det for dem paa den bedste Maade, lære de uvidende, formane og tilholde dem, som vide det forud, trøste de bedrøvede Samvittigheder, vække de trøge og søvnige Hjerter og saa fremdeles, saaledes som St. Paulus har gjort og ogsaa befalet sine Disciple Timotheus og Titus at gjøre. Dette skal være min Sorg, nemlig, hvorledes de kunne faa det af mig. Men jeg skal studere og bede. Studere er mit Arbeide; det Arbeide vil han, at jeg skal gjøre; og naar det behager ham, saa giver han. Thi det kan vel hænde, at jeg studerer længe og dog ikke strax faar Noget. Men naar det behager ham, saa giver han det rigeligt og overflødigt, og det stundom paa en Time. Saaledes gjøre Enhver i sin Stand og varetage kun sin Gjerning, som er ham befalet, og lade vor Herre Gud sørge for at give; og naar han giver, saa sørge han for, at han ogsaa maa meddele Andre det.

Det mener Herren her, naar han siger, **at vi ikke skulle bekymre os for Mad og Klæder.** Men Arbeide vil han have, det er en afgjort Sag. Thi du skal faa ligge længe bag Ovnen, før der bliver givet dig Noget, saafremt du ikke dyrker din Jord eller paa anden Maade bruger dine Hænder. Sandt er det, Gud kunde vel ernære dig uden dit Arbeide og lade baade Kogt og Stegt, baade Korn og Viin voxe frem paa dit Bord; men han vil, at du skal arbeide og i disse Sager bruge din Fornuft og dine Hænder, som han har givet, ikke for at de skulle være yrkesløse, men forat de skulle bestille Noget. Saaledes er det ogsaa med Prædikeembedet og med al vor Gjerning. Han giver os Uld; den lader han voxe for os paa Faarene; men der bliver ikke strax Tøi deraf, og naar Tøiet er der, saa er ikke dermed Kjolen færdig, og saa fremdeles. I alle Ting handler Gud saaledes, at han vil sørge, og vi skulle arbeide; han vil give, hvad vi ikke selv kunne skaffe

eller gjøre; men vi skulle bruge det, som han giver os, og virke dermed.

Herpaa have vi fuldt op af Exempler i alle Skabninger, og især nævner han tvende, som billigen burde gjøre os skamrøde, nemlig Fuglenes og Blomsternes paa Marken. Han siger:

Seer til Himmelens Fugle, at de saa ikke og høste ikke og samle ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem.

Som vilde Herren sige: I have endnu aldrig seet nogen Fugl skjære Korn, høste og samle i Lade; thi de arbeide ikke ligesom vi, og dog faa de sin Føde. Dermed vil nu Herren ikke, at vi ikke skulle arbeide; men han vil med dette Exempel betage os den unødige Sorg. Thi en Fugl kan vel ikke dyrke Jorden ligesom vi; men dog er den ikke uden Arbeide, thi den udretter det, hvortil den er skabt, lægger Æg og udklækker sine Unger, ernærer dem og synger vor Herre Gud en Sang derfor. Havde Gud paalagt den mere Arbeide, saa udrettede den ogsaa Mere. Den staar tidligt op, sætter sig paa en Green og synger den Sang, den har lært, veed ikke om nogen Mad og er heller ikke bekymret derfor. Siden, naar den bliver hungrig, flyver den hen og søger sig et lidet Korn, som Gud et eller andet Sted har henlagt til den, men hvorpaa den ikke tænkte, da den sang, skjønt den dog havde Aarsag nok til at være bekymret for sin Føde. O, skammer Eder nu, at Fuglene ere frommere og have større Tro end I; de ere glade og synge med Fryd, endog de ikke vide, hvad de skulle æde.

Dette er sagt os til overmaade stor Skam, at vi ikke kunne gjøre Saameget som Fuglene gjøre. En Christen burde skamme sig for en liden Fugl, som kan den Kunst, den ikke har lært, og som uden Prædiken og Formaning sætter sin Lid til Gud og lader ham sørge. Om du om Vaaren vilde sige til en af dem: Hvorledes kan du synge saa glad, naar du dog endnu ikke har noget Korn i din Lade? saa vilde den skamme dig ud og foragte dig, du, som vil være en Christen og et Guds Barn og saa rigeligen hører hans Ord og Forjættelse, og dog ikke har en saadan Tillid, at du uden Bekymring og Gjerrighed, med god Samvittighed og et glad Hjerte kunde vente det af Gud, som du ikke selv kan give dig. Det er et vældigt Exempel, som sandeligen burde vække os og tilskynde os til at stole mere paa Gud, end vi gjøre. Derfor slutter ogsaa Herren med et indtrængende Ord og siger:

Ere I ikke meget Mere end de?

Er det ikke en stor Skam, at Herren gjør Fuglene til vore Mestere og foreholder os dem, at vi skulle lære af dem. Tvi dig, du hæslige, skjændige Vantro! I 1 Mos. 1, 28. have vi et Bud, at vi skulle være Herrer over al Skabningen, og dog gjøre vi os selv saaledes tilskamme, at Gud endog maa sætte Fuglene til vore Mestere, som skulle vise os, hvorledes vi tjene Mammon og forlade den rette og sande Gud. Nu følger det andet Exempel af Blomsterne paa Marken, hvormed Herren vil opmuntre os til, at vi ikke skulle sørge for Klæderne. Han siger:

Hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Vext, endog han bekymrer sig derfor? Og hvi bekymre I Eder for Klæderne? Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe; de arbeide ikke, spinde og ikke. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var klædt som een af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er idag og imorgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet Troende?

Som vilde han sige: Livet er ikke Eders, Legemet heller ikke. I kunne ikke gjøre nogen af dem hverken længere eller kortere, thi det staar alene i Guds Magt. Og dog sørge I for, hvorledes I kunne klæde Eder. Seer dog til Blomsterne paa Marken, hvorledes de ere smykkede og klædte, endog ingen af dem gjør Noget dertil. De hverken spinde eller tilvirke sig Noget selv, og dog er de saa herligt prydede. Og Gud sørger endog for saadanne smaa, ringe Skabninger, som ere saa saare forgjængelige og kun ere skabte for een Dag eller to og næsten ikke have noget Mere ved sig end Farve og Lugt; han sørger saaledes for dem, at de maa have saa skjønne og mangfoldige Farver og enhver sin egen herlige Klædning, forat det, Gud til Ære, maa bevise sig (thi uden det var det dog slet Intet bevendt med dem), hvor langt herligere og skjønnere Gud kan smykke end alle Mennesker med alle deres Perler, Guld og kostelige Smykker. Derfor stiller han ogsaa den rigeste Konge, Salomon, og med ham alle andre Konger og Herrer imod dem og siger, at ingen af dem har været saaledes klædt eller kan med al Verdens Gods bringe tilveie en saa skjøn Prydelse, som den, hvormed Gud klæder een af Markens Blomster.

Hermed vil nu Herren atter ikke, at vi ikke skulle gjøre noget Arbeide; men vi skulle arbeide, spinde, væve og gjøre os Klæder af det, som Gud dertil har givet os. Men vi skulle ikke sørge og tvivle, om han ogsaa vil give os det; ei heller skulle vi leve og skikke os saaledes, som skulde og maatte vi selv uden Gud give og skaffe os det Altsammen.

Saaledes blive vi atter her bespjæmmede og forhaanede af Blomsterne, som Kvæget nedtræder med sine Fødder eller opæder, og som dog af Gud bliver saa høit ophøiet, at de blive vore Skolemestere og Lærere, saaat vi vel kunne tage Hatten af for dem og ære og takke dem som vore Mestere. Men vi ere saa blinde, at vi ikke se, hvad Gud vil have dermed, og hvad hans Mening er. Blomsten staar der for vor Skyld, forat vi skulle se den. Den pukker mod os, trodser og siger: om du end havde den ganske Verdens Smykke paa dig, saa kan du dog ikke lignes med mig, saadan som jeg her staar. Jeg sørger ikke for, hvorfra jeg skal faa dette Smykke, og bidrager Intet dertil. Og om du end er skjønt smykket, saa er du dog et vantro Menneske og tjener den afmægtige Mammon og er dertil en usel, stinkende Ormesæk. Men jeg er frisk og skjøn og tjener den rette og sande Gud. Af disse Exempler og Lignelser slutter nu Herren og siger:

Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller hvad skulle vi drikke? eller hvormed skulle vi klæde os? thi efter alt Saadant søge Hedningerne. Thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov.

Som jeg i Begyndelsen sagde, holder Christus denne Prædiken for sine Christne og navnlig for dem, som ere i Prædikeembedet eller forøvrigt enten ikke eie Noget, eller dog ikke kunne erhverve og samle sig saadant Forraad og Mammon som den øvrige Verden, paadet ogsaa de maa vide, hvorfra de skulle faa Føde og Ophold for sig og Sine. Ja, de maa ogsaa staa i Fare for at blive berøvet det, som Gud har givet dem af timelige Goder, og maa saaledes heelt igjennem leve paa Guds Forsyn og vente Alt af ham, da Verden ikke giver dem Noget.

Dette gjør vel Kjød og Blod ondt og falder dem ogsaa tungt. Ja, Ingen uden en troende Christen kan gjøre eller bære det. Thi Verden er saaledes sindet, at den ikke vil sidde paa det Uvisse, men den vil

være vis paa sin Sag og forud have Alt, hvad den behøver, i Orden og Beredskab: Næring, Fred, Beskyttelse og Sikkerhed, paadet den maa kunne bestaa. Den vil ikke se hverken Gud eller Menneskene i Hænderne, men fordi den seer, at Verden ikke gjør Nogen rig for hans Troes og Fromheds Skyld, saa tænker den, at den maa ogsaa gjøre og leve som Andre, paadet den dog ogsaa maa have Noget at lide paa.

Herimod trøster og styrker han nu sine Christne og gjentager atter, at de ikke skulle sørge eller forsage og tvivle i Vantro og sige: Ak, hvor skulle vi gjøre af os? Hvo vil give os Noget? Hvor faa vi arme Christne Ophold, Beskyttelse og Fred i denne Verden? Men de skulle vide, at deres himmelske Fader sørger herfor og ogsaa vil give dem det, som den, der jo hedder **deres** Fader og ikke de Vantroes; ihvorvel han dog opholder al Verden og er den, som giver Alt, for derved at vise, at han heller ikke vil lade sine Børn uforsørgede. Han fører dem ind i den hele Skabnings høie og guddommelige Verk, paadet de maa se, hvorledes han ernærer og opholder Alt, som han har skabt, alt eftersom han har anordnet enhver Ting og givet den sin Plads, og derfor ogsaa alle Fugle i Luften, endog de ikke sørge for nogen Næring eller forud vide, hvorfra de skulle tage den. Ja, endog Blomsterne smykker og klæder han saa herligt, paa hvilke dog saadan Skjønhed og Smykke synes at være ganske unyttig, efterdi de ofte staa ikkun een Dag, saa at den kunde synes hellere at burde anvendes paa noget Andet. Derfor maa han jo meget mere have Omtanke og Omsorg for sine Christne, hvorledes de skulle blive ernærede og klædte og have et Sted at bo og bygge paa, saalænge de maa leve her paa Jorden.

Dette formaner han dem til at tro. Og paadet han paa det Kraftigste maa indprente dem det, ikke med mange, men alvorlige Ord, saa afbryder han sin Tale, efterat han har foreholdt de daglige Exempler og Guds Gjerning i Skabningen og slutter med disse Ord: **Skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet Troende?** Han vilde gjerne sige: I skulle dog skamme Eder, at I saa længe lade mig prædike herom, I, som ere Christne, og vide at I have en Fader i Himmelen. Ja, skamme Eder skulde I og ikke taale, at Saadant bliver sagt om Eder, som jeg dog maa sige, at I have en saa ringe og liden Tro, at I ikke uden nogen Tvivl og Bekymring have saa megen Tillid til den levende Gud, at han vil ernære og opholde Eders Legeme og Liv, han, som dog giver Eder sit Ord og sin Forjættelse. Hvorledes ville I dog bestaa uden Skam og Blusel, ikke alene for Gud, men for al Skabningen, naar det skal siges om Eder og I med Eders egen Bekjendelse maa bekræfte, at I som saa rigeligen have Guds Ord og Naade, have saa saare liden en Tillid til ham, at han skal forsørge Eders elendige Maddikesæk og stinkende Bug.

Men endnu alvorligere gaar han ind paa dem, naar han siger: **Efter alt Saadant søger Hedningerne.** Det burde billigen afskrække en Christen, naar han hører den aabenbare skrækkelige Dom, at de, som sørge og tragte efter Mammon, de ere Hedninger, det er, saadanne Mennesker, som i Sandhed ingen Gud have, uden forsaavidt de i Guds Sted tjene Mammon, som kun har Guds Navn, men er idel Løgn og Intet, saaat de altsaa ere ganske afsondrede fra Gud, berøvede al guddommelig Erkjendelse, Trøst, Naade og Salighed. Disse ere dog de elendigste, usaligste, mest fortabte Mennesker, som aldrig have nogen Frelse eller Trøst at haabe.

Der seer du Verden afmalet, hvad den er for Noget, nemlig den store, mægtige Hob, paa de saare faa Christne nær, den

Hob, som saasnart de voxe op, vende sig ganske bort fra Gud og tjene Løgnguden, Mammon. Ham holde de for den store, ja eneste Gud, efterdi Hoben, som hænger ved ham, er saa stor; og dog er han blot et afmægtigt, tomt Navn, saaat billigen 'en Christen burde forfærdes og forskrækkes, naar han tænkte paa denne Verdens Blindhed og Jammer, og paa det Alvorligste sukke og tragte efter, at han kun maatte være langt fra saadant skjændigt Væsen, og fly derfor af al sin Magt, som for en Ild ja, som for Helvede.

Paadet han dernæst ogsaa paa det Lifligste, og Trøsteligste maa opmuntre os til Troen, siger han for det Tredie: **Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov.** Han er jo Eders Fader, og ikke Fuglenes eller Gjæssenes og Ændernes Fader, ei heller de ugudelige Hedningers. Tiltror ham dog, at han er saa from, at han ogsaa bærer faderlig Omsorg for Eder og ikke vil forglemme, ei heller forlade Eder, ja, at han længe forud har vidst, hvad han skulde give Eder, og sørget derfor, førend I selv tænke derpaa eller føle Eders Nød. Thi hvo uden han alene har forud vidst eller betænkt, hvad I skulde være eller behøve, førend I endnu vare fødte til Verden? Gjører ham derfor den Ære, at I tro, at han seer og veed Saadant, og efterdi han veed det, at han da ogsaa vil handle mod Eder som en Fader.

Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder.

Dette er Hovedsproget i denne Prædiken og giver den rette Regel og Maade, hvorefter vi skulle forholde os, saaat vi baade have det guddommelige eller evige Gode og den legemlige Nødtørft. Ville I sørge ret og vel for det, som det bør Eder at sørge for, saa lader det være Eders første, ja eneste Sorg, at I tragte efter, hvorledes I kunne leve efter Guds Ord, og udrette Eders beskikkede Gjerning og tjene ham i hans Rige, saaledes som hans Ord lærer Eder (thi deri bestaar den Retfærdighed, som hører til dette Rige), og lader Saadant være Eder mere magtpaaliggende end Alt, hvad der angaar det timelige Liv.

Naar I det gjøre, saa have I gjort vel og sørget ret for Eder og behøve da ikke videre at betynge Eder eller lade nogen Sorg trykke Eders Hjerter. Ja, det skal være Eder noget altfor Ringe, at sørge og plage Eder for en saa ringe Ting, som Eders Bugs Nødtørft er. Men tragter alene, Gud til Ære og meget mere Eder selv til Gavn og Frelse, efter den store evige Skat, hvorledes I kunne erholde og beholde den, saa skal det Andet følge af sig selv. Og I kunne ikke paa en bedre Maade erholde det af Gud end paa den Maade, at I først søge og begjære det Store hos ham. Thi det er hans Lyst, at man beder ham om noget Stort, og at han kan faa give os det, som er stort og meget. Og efterdi han gjerne giver det Store, saa vil han heller ikke lade det mangle paa det, som er lidet, men give Eder det som en Tilgift.

Det har ogsaa Gud altid stadfæstet med mange fromme Menneskers Erfaring, som have fulgt denne Regel og Lære og tragtet efter, hvorledes de kunde hjælpe til at opbygge Guds Rige, tjene Kirken og fremme Guds Ord og til dette Øiemed have givet af sit Gods. Thi disse har han igjen rigeligen velsignet med Gods og Ære ꝛc. Herom vidne de gamle Exempler, ikke alene af Skriften, men ogsaa af nogle fromme Kongers og Fyrsters Historie, som i Begyndelsen i en christelig Mening have skjænket rige Gaver til Kirker og til Prædikeembedets og Skolers Underholdning, men som derved ikke bleve fattigere, men langt rigeligere velsignede og begavede af Gud, saaat

de have regjeret i god Fred, Seier og Lykke.

Dette gjorde han ogsaa gjerne endnu, naar blot Verden kunde eller vilde være saa salig og følge det trofaste Raad, som han her giver, eller holde hans Løfte for sandt og ikke med Vantro, Gjerrighed og sit uchristelige Væsen rase saaledes mod hans Ord, sig selv til Skade og Fordærvelse. Thi ligeoverfor den maa han vende dette Ord ganske om og vise det Modsatte, saaat den, som ikke vil søge efter Guds Rige og hans Retfærdighed, men foragter det og mod Guds Villie tænker at forsørge sig selv med sin egen Viisdom og sine egne Anslag, han skal baade gaa glip af det Evige og enten ikke faa det Timelige eller dog ikke blive mæt eller have nogen Glæde deraf.

Bekymrer Eder derfor ikke for den Dag imorgen; thi den Dag imorgen skal bekymre sig for sine egne Ting. Hver Dag haver Nok i sin egen Plage.

Verden vil bestandig sørge for det Tilkommende og mener dermed at gjøre sin Sag ret vis og bringe Saameget tilveie, at den kan være tryg for al Fare og beskjærme og opholde sig selv. Den seer ikke, at det er spildt Møie, og at dens Anslag slaa feil, og at det er sandt, hvad Erfaringen vidner og Christus her siger, at hver Dag har sin egen Ulykke og Plage. Derfor skeer det, at Verden med disse sine egne Anslag og denne sin Klogskab, hvormed den mener at sikkre sig ret tilgavns og forebygge al fremtidig Fare, ikkun geraader i desto større Jammer og Skade.

Thi naar den seer, at det ikke gaar, som den har tænkt, eller der støder et Uheld til, da begynder den at forsage, falder fra det Ene paa det Andet og mener, at den maa søge Hjælp, Beskyttelse og Redning, hvor og hvorledes den kan, og søger altsaa at flikke og hjælpe paa sin Sag med mangehaande sælsomme Rænker og Kneb, hvortil Vantroen driver den, Gud og Samvittigheden til Trods, for paa den Maade at udføre, hvad den har i Sinde, skjønt den seer, at Gud ikke giver den Lykke dertil. Heraf kommer da saamegen Ulykke, Jammer, Mord, Krig og alle den ugudelige Verdens onde Rænker og Kunstgreb. Thi Enhver tænker at udføre sin Sag uden Gud, og vil Nogen hindre ham deri, saa skal han undertrykkes og skaffes afveien, og før skal Alt gaa tilgrunde, før han vil afstaa fra sit Forsæt og give tabt. Derved fordærves da alt Godt i alle Sager og Regimenter, og idel Ulykke voxer op, hvilket alle Historier og den daglige Erfaring mere end tilstrækkeligt stadfæste.

Herimod vil nu Christus advare sine Troende, at de ikke skulle være saa vaklende og grunde sin Sag saaledes paa det Uvisse, med unyttig Sorg for det Tilkommende, men til enhver Tid og dagligen gjøre det, som ret er, og ikke sørge for, hvad Udgang det skal faa, ei heller lade sig afholde derfra for det tilkommende, uvisse Godes eller Ondes Skyld, men befale Gud Sorgen og saa tage for godt, hvad der møder dem, og overvinde det med Taalmodighed og Tro. Thi her paa Jorden kan det ikke gaa anderledes til: der møder dagligen Enhver i hans Regimente, Stand og Embede noget Andet end det, han gjerne seer, og som koster ham megen Møie og Arbeide. Derfor kalder ogsaa Christus dette Liv en daglig Plage eller Ulykke, det er allehaande Uheld, Modstand og Hindring, paa det vi maa vide Saadant og være rustede derimod, saaat vi ikke ved Noget deraf lade os afskrække fra at gjøre det Gode, eller bevæge til at skikke os lige med Verden og gjøre os deelagtige i dens uretfærdige onde Væsen, og dermed styrte os selv og Andre i Fordærvelse og Fordømmelse.

Sextende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Eph. 3, 13—21.

Derfor beder jeg, at I ikke forsage over mine Trængsler, som jeg lider for Eder, hvilket er Eders Ære. For denne Sags Skyld altsaa bøier jeg mine Knæ for vor Herres Jesu Christi Fader, som er den rette Fader over alt det, som hedder Fader i Himmelen og paa Jorden, at han efter sin Herligheds Rigdom vil forunde Eder mægtigen at bekræftes ved hans Aand i Henseende til det indvortes Menneske, saaat Christus maa bo formedelst Troen i Eders Hjerter, og at I, rodfæstede og grundfæstede i Kjærlighed kunne formaa at begribe med alle de Hellige, hvad der er det Brede og Lange og Dybe og Høie, og kjende Christi Kjærlighed, som overgaar Kundskaben, at I kunne fyldes til al Guds Fylde. Men ham, som formaar over alle Ting at gjøre langt overflødigere, end hvad vi bede eller forstaa, efter den Magt, som teer sig kraftig i os, ham være Ære i Menigheden ved Christum Jesum, gjennem alle Slægter i alle Evigheder! Amen,

---

St. Paulus har hidtil i denne Epistel priist Prædikeembedet, som forkynder Evangeliet i det nye Testamente, og med høie og ypperlige Ord fremstillet, hvad Nytte, Kraft og Viisdom, med eet Ord, hvormeget Godt dette Embede bringer os, idet Gud derved overøser os med al Viisdom, Styrke og alle Goder, som han har og formaar i Himmelen og paa Jorden. Thi Evangeliet forkynder os Liv fra Døden, Retfærdighed fra Synden, Forløsning fra Helvede og alt Ondt og fører os fra Mørkets Rige til Guds Rige. Alt dette er noget saa Stort, at St. Paulus ikke tiltror sig at kunne udsige det med Ord og taler saa høit derom, at der ikke kan tales høiere.

I dette Stykke viser han nu, hvor meget det ligger ham paa Hjerte, at de ogsaa maa beholde denne Evangeliets Prædiken, som de have annammet af ham, og ikke lade sig rive derfra. Han bruger dertil tvende Maader: Først trøster og formaner han, dernæst beder og ønsker han.

Derfor beder jeg, at I ikke forsage over mine Trængsler, som jeg lider for Eder, hvilket er Eders Ære.

Hermed trøster han sine kjære Christne i Ephesus, efterat han i Rom var fængslet af Keiseren, og formaner dem til at holde fast ved den Lære, som de havde modtaget af ham, og ikke lade sig afskrække eller forlede til Frafald ved saadant Skin og saadan Tale: Se, denne Paulus har prædiket for Eder og ført store Ord om, at han er sendt af Christus selv og har udrettet Mere end alle andre Apostler; og I selv have rost ham saa meget og sat ham saa høit, at han har alene maattet være og gjælde Noget. Hvor er han nu? Hvad kan han hjælpe Eder? Der ligger han i Rom og er ikke alene fordømt af Jøderne til Døden, men er ogsaa i den grueligste Tyrans, Keiser Neros, Hænder. Have vi ikke længe nok sagt, at det vilde tage slig en Ende med ham? Jeg tænker, det er forbi nu med den Berømmelse, som han har ført mod Enhver.

For at forebygge saadan Forargelse og Fare skriver han selv fra sit Fængsel. Han vil sige: I se, kjære Venner, at jeg nu er fangen; Djævelen og Verden have mig i sine Hænder. Dette kan maaske forskrække Eder og give Eder den onde Mistanke:

Var hans Lære ret, og var han en saa høi Christi Apostel, saa lod vel Gud ikke Saadant vederfares ham. (En saadan Tale have ogsaa nogle falske Apostler ført iblandt dem). Derfor beder og formaner jeg Eder, endog jeg er fangen, at I ikke derover maa forarges eller forskrækkes og tabe Modet. Lad mig blive anfegtet, lide Trængsel, være i Ære eller Vanære, lad det gaa mig, som det vil, bliver I kun ved det, som jeg har prædiket for Eder, og hvorom I vide, at det er Guds visse Ord og Evangelium. Saaledes har han ogsaa tidligere mindet dem om, hvortil de af Gud vare kaldte, og hvad de havde annammet ved hans Prædiken.

Denne Formaning er ogsaa nu, ja altid nødvendig i Christenheden. Thi det gaar haardt ind paa de Svage, naar der kommer Trængsel og man skal lide for Evangeliets Skyld, og især om man ogsaa skal miste dem, som staa i Spidsen og have lært og ledet Folket, og tilmed maa høre de skjændige og bittre Spottemunde. Saadan Forargelse maa ogsaa vi vente blandt os, naar Lærerne blive angrebne. Derfor skulle vi ogsaa være saaledes rustede, at Enhver har grebet Evangeliet saaledes, at om ogsaa nogle af Vore faldt fra og smigrede for Pave eller Tyranner og bleve Løgnere eller Skjelmer, saa skulde han dog kunne blive staaende for sin Person og sige: Velan, jeg tror ikke, fordi denne har sagt og lært det; han maa fare og blive, hvor han vil; Læren er jo ret, det veed jeg; lad det saa derover gaa mig og Andre, som Gud vil.

Saaledes har jeg hidtil for min Person selv maatet gjøre og maa det endnu. Ellers var jeg ogsaa bleven forskrækket og træt, naar jeg saa, at Pave, Biskoper, Keisere, Konger og al Verden vare imod denne Lære, som de burde forsvare; og da vilde disse Tanker have overvundet mig: Se, de ere dog ogsaa Mennesker, de kunne jo ikke Alle høre Djævelen til. Paa hvad Andet kan jeg her fortrøste mig og bestaa, end at jeg maa sige: Selv om endnu ti Verdener og Alt, hvad der er Stort, Høit, Viist og Klogt, faldt fra mig, og derhos alle mine kjære Venner og Brødre, saa er dog Læren ret den staar og falder ikke, som Mennesker falde og ere ustadige. Ved Guds Ord vil jeg blive, lad saa falde eller staa, hvad der vil staa eller falde.

Thi en Christen maa dog have den Forstand og det Sind, at han kan sondre og adskille det udvortes Skin af Personer, stor Anseelse, Majestæt ꝛc. fra Ordet. Hvo, som ikke gjør det, han kan ikke bestaa i Anfegtelsen, men, om Een falder, saa falder han strax efter.

Velan, Kirkens Regimente paa Jorden er saaledes beskaffent, at menneskelig Viisdom og Fornuft maa støde sig derpaa og mangeslags Forargelse opkomme mod Troen. Men Gud er ogsaa en saadan Mand, som har Lyst til at regjere, ikke med Sværd eller synlig Vælde og Magt, men ved Skrøbelighed, Djævelen og Verden til Trods, og ikke stille sig anderledes, end som vilde han lade sin Kirke ganske gaa tilgrunde. Vi kunne vel hemme Forargelsen og holde igjen, saa længe og saa godt vi kunne, men vi komme ikke længere dermed, end at vi dog tilsidst maa blive ved denne Trods: Den, som har bygget Kirken og hidtil opholdt den, han opholder den endnu. Dersom vi Mennesker skulde regjere Kirken, saa vilde det blive et daarligt Regimente; men lever Christus, og sidder han paa den Stol, hvorpaa Gud har sat ham, saa ville vi se paa den, som kan rive ham ned og gjøre hans Christenhed til Intet.

Thi naar det gjælder, saa kunne vi jo bidrage ligesaa lidt dertil som St. Paulus, naar han ligger i Lænker. Han kan ikke opretholde Nogen, men maa befale den Herre Christus det, ihvorvel han som en tro Apostel ikke aflader ogsaa fraværende at formane og advare af al sin Magt, vel vidende, at, om han taler et Ord, saa

er der visseligen strax mange falske Apostler, som fordreie ham Alt og istedet fylde Ørene med sit Skvalder og sine giftige Ord, saaledes som han 2 Tim. 1, 15. klager, at **alle de i Asia have vendt sig fra ham.** Det var Ephesernes nærmeste Naboer, saasom de ogsaa boede i Forasien. Men paadet han desto mere maa trøste og styrke dem, begynder han at smykke sin Lidelse og Trængsel med en ny og skjøn Talekunst og vender det ganske om, stik imod Verdens Mening og Spotternes Dom. Min Lidelse og Trængsel, siger han, som for Verden og Eder efter Kjødet tykkes saa saare skadelig, bringer Eder ingen Skade eller Forliis, saaledes som de giftige Munde til Eders Forargelse lade sig forlyde med. Den er meget mere mig og Eder til Gavn; og om de end mene dermed at gjøre Eder det største Afbræk, saa følger der dog saa megen Fordeel og Gavn deraf, som de aldrig kunne tænke sig.

Thi hvad jeg lider, det lider jeg ikke for min Skyld, men for Eder, det er til Eders Gavn, saaat det er Eder bedre end om jeg var hos Eder og prædikede. Hvorledes det? Jo, jeg lider alene for den Prædikens og Evangeliums Skyld, som jeg har overantvordet Eder, og jeg vover paa det, hvad jeg er og har, paadet I maa beholde det, og se, at det er mit Alvor, og at jeg kjæmper for og med Fare for mit Liv holder fast ved det, som er givet og befalet mig af Christus, og saaledes med mine Lænker og Baand ærer og stadfæster Evangeliet, paadet I derved maa blive styrkede og holde desto mere fast derved.

Derfor ville vi vende denne Lidelse og Bedrøvelse, som Verden tilføier os for dermed at gjøre os stor Skade, til det stik Modsatte, saaat Gud maa fælde saadan Dom og sige: Hører du Verden, Djævel, Keiser, Tyran! Du har fængslet min Apostel Paulus for mine fromme Christnes Skyld. Hvad have disse gjort dig, eller hvad have de forskyldt? Ja, uden nogen deres Skyld plager du dem, alene fordi jeg har givet dem mit Ord, og handler altsaa mig til Trods. Hvad skal jeg sige Andet dertil end dette: Ikke Paulus har du sat i Baand og Lænker, men mig. Men er det ikke Formeget af en dødelig Ormesæk, han hedde Keiser eller Fyrste, at understaa sig til at tage fat paa Gud i Himmelen? Mener du, at jeg vil tie stille dertil og lade det gaa hen og ikke sønderrive Lænker, Bolte og Baand og sige: Vig bort og pak dig, Djævel og Tyran, og lad mig regjere og for een Paulus give ti Andre, af een Kirke i Ephesus gjøre tredive, ja hundrede Kirker?

Saaledes ogsaa nu (efterdi det gaar til paa samme Maade); om de faa fat paa en evangelisk Prædikant, saa maa han enten hemmeligen druknes, myrdes, eller aabenlyst hænges eller brændes. Hvorfor skeer det? For de Christnes og den Læres Skyld, som de have lært. Imidlertid seer Gud til en liden Stund med leende Mund og siger: Kjære Herrer, værer ikke saa vrede; vide I ogsaa, hvem I have fængslet og myrdet? Mig er det, mig, den guddommelige Majestæt; thi det er jo ikke deres eget, men mit Ord og min Befaling, som de have lært, og som mine Christne tro, det kunne I selv ikke negte. Velan, saa maa jeg da ogsaa se til, hvorledes jeg kan værge mig for Eders Vrede. Hvorledes kan jeg gjøre det? Jo, jeg maa gjøre det paa den Maade, Eder til Behag og Glæde: hvor een Stad har havt een Prædikant og Evangeliet, der maa nu istedet ti, tyve Stæder have sine Præster og Prædikanter; ja, jeg vil bryde ind i Eders egen Kreds, du Pave og I Biskoper, saaat I selv maa taale og annamme Evangeliet, hvad enten I synes om det eller ikke; eller om I fremture i Eders Raseri, saa vil jeg sende Eder et saadant Bulder, at I skulle gaa under med Eders Bispehuer og Alt, hvad I have.

Se, det mener St. Paulus, naar han siger, **at han lider for dem,** det er, dem til Gavn og Forbedring, paadet de maa vide, at det ikke har nogen Nød med hans Lidelse; thi det er ikke om Paulus, men om dem at gjøre, og hans Lidelse er ikke slet og ret Pauli Lidelse, paa hvem der ikke ligger saamegen Magt, men en Apostels eller Prædikants i Christi Kirke. Naar dette Navn kommer til Lidelsen, og det ikke hedder, at Hans eller Peter er kastet i Fængsel (hvilket Gud endnu kunde lade gaa hen), men at det er en Præst og Prædikant i Kirken, som man saaledes har behandlet, det er at spøge for grovt med Majestæten, det er at friste ham for høit, ja at antaste ham selv.

Derfor maa han trøste sine Christne saaledes: Kjære Børnlille, forfærækkes ikke og frygter ikke, at de skulle fange og aflive mig. Lader dem kun forsøge, hvad de kunne; men I skulle ogsaa se, hvorledes jeg vil bryde mig ud af Fængsel og Strikker od holde saadant Huus iblandt dem, saaat de maa styrte i Støvet, og hvor Een har modstaaet Evangeliet, der skulle ti Andre prædike det istedet.

Thi efterdi de ikke ville lade sig sige eller ophøre at rase og engang erkjende, mod hvem de rase, saa maa han ogsaa vise, hvem han er, nemlig ikke Paulus eller en Apostel, men den, til hvem det er sagt: **Sæt dig hos min høire Haand.** Han er ikke god at røre ved, og han sidder nu paa det Sted, hvor han Intet skal lide. Det skulle de faa at se, paa samme Maade som baade Jøderne, der overantvordede St. Paulus i Keiserens Hænder, og Romerne selv fik erfare det. Thi strax efterat St. Paulus var henrettet, laa Jerusalem i Aske, og ikke længe derefter blev ogsaa Staden Rom forstyrret. Thi han vidste ingen anden Udvei eller Redning, den arme Christus, da han blev fængslet og myrdet i sine Apostler og Martyrer, end at han omstyrtede den hele Stad. Det kan ogsaa Tydstland nu vente sig.

Det er her ikke nødvendigt at svare de grove, ulærde Tølpere, Papisterne og Gjendøbernes Parti, som forstaa dette og lignende Sprog, naar St. Paulus siger: **Jeg lider for Eder,** derhen, at en Christen med sin Lidelse skal kunne fortjene Noget for Andre eller forhjælpe dem til Saligheden. Thi han siger jo ikke: Jeg lider for at forhverve Eder Syndernes Forladelse og Saligheden. Thi han og den hele øvrige Skrift siger overalt tydeligt nok, at alene Christi Lidelse har fortjent og forhvervet alle Mennesker Saadant. Men det kan St. Paulus og enhver Prædikant vel sige: Hvad jeg prædiker og lider, det gjør jeg for Eder eller for Eders Skyld; ligesom Moder eller Fader kunde sige til sit Barn: Det maa jeg gjøre og lide for dig. Det er vel Altsammen saadanne Gjerninger og Lidelser, som komme en Anden eller Mange tilgode, til Forbedring, Trøst ꝛc., men hvorved de, som lide, hverken fortjene sig selv eller Andre Guds Naade og evigt Liv. Nei, hertil udkræves en anden Mand, Christus nemlig, som ved sin Lidelse udsletter din Synd, og ved sin Død skjænker dig Livet. Dernæst taler ogsaa St. Paulus her med dem, som allerede ere Christne, have Syndernes Forladelse og Alt, hvad en Christen skal have. Men derfor lider han for dem, det er, dem til Tjeneste, paadet Evangeliet derved maa tiltage hos dem, jo mere dets Fiender ville dæmpe det, og deres Tro derved vorde styrket ꝛc.

Derfor smykker og priser han sin Trængsel og Lidelse end ydermere, Epheserne til Trøst og Bestyrkelse, og siger: **hvilket er Eders Ære.** Hvad er det for et nyt Sprog? Burde det ikke meget mere, som deres Fornuft siger dem, og al Verden stadfæster, hedde saaledes: At du ligger der i Fængsel, det er en Skam for os Alle? Thi hvad større Vanære kan der

vederfares de arme Christne, end at deres Prædikanter og Sjæleſørgere, af hvem de ſkulle have Lære og Trøſt, ſaa ſkjændigt gaa tilgrunde? Velan, ſaaledes ſeer det ud for Verden, men jeg ſiger Eder, for Gud og i Sandhed er det Eder en ſtor Ære, ſom I kunne roſe Eder af, og hvorpaa I kunne trodſe. Thi juſt dette, hvormed man vil forhaane og forarge Eder, kunne I vende om og ſige: Netop deraf veed jeg, at denne Lære er ret og Guds Ord; thi Guds Ord og den frelſebringende, ſalige Lære ſkal det gaa ſaaledes, at den tilligemed dem, ſom holde ſig dertil, paa denne Maade ſkal forhaanes og forfølges af Djævelen og Verden. Det er de Chriſtnes Ros og Ære, ſaaledes ſom St. Paulus ſiger Rom 5, 3.: **Vi roſe os af Trængſlerne,** det er, vi holde dem for en herlig, velgjørende, koſtelig og ſalig Ting.

Thi de Chriſtnes Ros kan og ſkal ikke beſtaa deri, at Verden ophøier og ærer dem; thi den kan og vil heller ikke ære Gud og hans Ord. Derfor ſkulle de Chriſtne ikke forſkrækkes derover, ei heller ſkamme ſig derved, men meget mere være glade, roſe ſig deraf og trodſe derpaa, ligeſom Apoſtlerne glædede ſig, fordi **de bleve agtede værdige til at forhaanes for Chriſti Navns Skyld,** Ap. Gj. 4, 13; 5, 41. Thi ſaaledes gik det Chriſtus ſelv, og det ſkulde gjøre de Chriſtne ondt, om det gik dem anderledes, og Verden var dem huld. De ſkulle meget mere le og være ved godt Mod og, ſom Chriſtus ſiger Matth. 5, 11., priſe ſig ſalige, jo mere Verden forfølger dem og ſkader dem paa alle Maader. Dette er det første Stykke af denne Epiſtel. Nu følger det andet.

For denne Sags Skyld bøier jeg mine Knæ for vor Herre Jeſu Chriſti Fader, ſom er den rette Fader over alt det, ſom kaldes Fader i Himmelen og paa Jorden.

Dette er en alvorlig Bøn og et inderligt Ønſke, efterat han nu har trøſtet dem over ſin Lidelſe, en Bøn om, at Gud ogſaa vilde forlene dem Kraft og Styrke til i en faſt Tro at forblive ved Evangeliet, og ikke derfor tabe Modet eller blive trætte, om de maa lide Anfegtelſe og Trængſel, men med Beſtandighed overvinde alt Saadant. Thi her er det ikke Nok alene at begynde og at høre eller ogſaa prædike Evangeliet men Kraften maa ogſaa følge med, ſaaat Troen bliver beſtandig og beviſer ſig i Strid med Anfegtelſe, efterdi **Guds Rige ikke beſtaar i Ord, men i Kraft,** ſom St. Paulus ſiger 1 Cor. 4, 20. Det ſkal være ſaadant Væſen, at man indvortes tror med Hjertet og tillige udvortes beviſer denne Tro, ſaaat det beſtaar i Gjerning, ikke i Ord, i Liv og ikke i Snak. Ordet ſkal ikke alene være paa Tungen og i Øret, men det ſkal komme til Kraft, ſaaat der følger Gjerning eller Handling deraf. I det gamle Teſtamente taler vel Moſes meget, men Ingen gjorde derefter; her derimod ſkal der handles meget og tales lidt. Saadant ønſker St. Paulus her til den Ende, at Evangeliet ikke maa være prædiket forgjæves, men udrette det, hvortil det forkyndes.

Og ſe, hvorledes han hjælper Chriſtenheden og giver os, iſær Prædikanterne et Exempel, hvorledes man ſkal forbedre Folket. Vi ſlaa det beſtandigt hen i Veiret; naar vi høre Evangeliet og kunne tale derom, ſaa mene vi, at det dermed er Nok, lade det altſaa blive ved Kundſkaben og bringe det ikke til Kraft eller Kamp. Feilen ligger deri, at vi ikke bede med Alvor. Vi ſkulde uden Afladelſe fylde Guds Øren med vore Bønner og Dag og Nat ſukke og bede om, at han vilde give ſit Ord Kraft til at virke i Hjertet, ſaaledes ſom David ſiger Pſ. 68, 34.: **Gud ſkal give ſin Røſt** eller Torden **Kraft.**

Det bør ikke alene Prædikanterne gjøre,

men alle Christne skulle holde ved i Bøn om, at Gud, som har givet Kundskaben, ogsaa maa give Kraften, saa at Ordet ikke maa blive blot i Munden, men blive virksomt. Thi nu er det allevegne den største Klage, at der prædikes meget og Ingen gjør derefter, men Folk blive saa raae, kolde og lade, at det er en Spot og Skam, og gjøre langt Mindre end tilforn, endog vi have et saa stort og klart Lys, at vi se, hvad der i hele Verden er ret og uret. Derfor have vi visselig Aarsag nok til at bede, som St. Paulus her. Han vil sige: I have nu fuldt op af alle Ting og ere overøste med Ordet, som er forkyndt og rigeligen prædiket for Eder. Men derfor bøier jeg mine Knæ, at Gud maatte give sin Velsignelse dertil og se hen til sin Priis og Ære, samt styrke og bekræfte Eder, at det maa spire op og bære Frugt hos Eder.

Han taler saare alvorligt om sin Bøn. Som vilde han sige: Jeg maa ligge fangen her og kan ikke være hos Eder eller paa anden Maade hjælpe Eder, det undtagen, at jeg endnu kan **bøie mine Knæ** (det er, med al Ydmyghed og Inderlighed begjære og bede til Gud), at han vilde give Eder og virke i Eder, hvad hverken jeg eller noget Menneske formaar, selv om jeg var fri og bestandig var hos Eder. Og se, hvorledes han beskriver sin Bøn! Han opsender den ogsaa under udvortes Geberder, idet han bøier sine Knæ. Vel er denne udvortes Geberde, hvor den er alene, idel Hykleri, men hvor Bønnen er retskaffen og har sin Ild, hvormed den optændes, idet man nemlig forud betragter sin Nød og tillige de Goder, som er os givne, og forkyndes os ved Ordet, og hvor Troen paa Guds Ord og Forjættelser opmander sig, hvor dette er Tilfældet, der bliver man saa brændende, at man falder paa Knæ og beder om Aandens Styrke og Kraft. Hvor derfor Bønnen er optændt og brænder i Hjertet, der vil Legemet af sig selv skikke sig derunder, som det skal, med opløftede Øine og Hænder og bøiede Knæ, uden at det først behøver at lære det, saaledes som Moses, David og Christus selv have gjort.

Saaledes lære de udvortes Geberder sig selv, naar man beder med et brændende Hjerte; thi Aanden fremkalder dem. Derfor er de ikke at forkaste, uden der, hvor de ske uden Aand, af Hykleri, saasom naar man dermed mener at gjøre Gud en Tjeneste og god Gjerning, medens Hjertet er langt borte, saaledes som Propheten siger Es. 29, 13.: **Dette Folk ærer mig med sine Læber, men deres Hjerte er langt fra mig.**

Men naar St. Paulus siger: **Jeg bøier mine Knæ for vor Herres Jesu Christi Fader,** saa stadfæster han dermed den Lære, at Ingen skal fordriste sig til at tale med Gud eller bede ham om Noget, med mindre han griber ham ved det Navn, som St. Paulus her bruger, nemlig som **vor Herres Jesu Fader.** Thi Christus er vor eneste Midler, og Ingen maa komme frem for Faderen og bede, ligesom Ingen bliver bønhørt, uden han kommer i denne Midlers Navn, saaledes, at han bekjender ham som sin Herre, som dertil er sat os af Gud, at han skal bede for os og derhos ogsaa regjere os til Legeme og Sjæl.

Det er da en ypperlig Bøn, som er saaledes stilet. Men der hører ogsaa en stærk Tro til at gribe det søde Ord og i vore Hjerter forestille os Gud som vor Herres Jesu Christi Fader. Thi det er et saare trøsteligt Ord, at Christus er vor Herre; men vi have gjort det til et skrækkeligt Ord og holdt ham for en streng og vred Dommer, skjønt han dog alene er en Herre til den Ende, at han maa beskytte os mod fremmede Herrer og Tyranner, mod Djævelen, Verden, Synd og Død og al Ulykke; thi vi ere jo hans Arv, derfor vil han antage sig os, forbedre og forløse os fra al Tvang og Vold. Paa den Maade er dette

Navn os et saare lifligt og trøsteligt Navn, som gjør vore Samvittigheder rolige, saafremt vi tro. Men endnu trøsteligere er det, at min Gud, min Herre ogsaa er vor Herres Jesu Christi Fader. Af dette Navn frembryder den hele Guddom og hengiver sig til os, saaat han overflødigen maa give mig Alt, hvad jeg i dette Navn beder om. Her er Intet uden idel Hjælp og Naade, ja, han vil sætte mig som sit Barn i Christo over alle Ting, baade de timelige og de evige.

Desuden, siger St. Paulus, er han ikke blot en Fader, men **den rette Fader over alt det, som kaldes Fader i Himmelen og paa Jorden.** De Fædre, som vi have paa Jorden, ere Fædre, som have avlet os efter Kjød og Blod, eller ogsaa saadanne, som man paa Grund af deres Alder og af Ærbødighed kalder saaledes; thi Enhver kalder med Rette sin gamle Herre Fader, ligesom det i 2 Kong. 5, 13. hedder, at Naamans Tjener kaldte sin Herre med dette Navn.

Altsaa vil han nu sige: Alt, hvad der paa Jorden hedder Fader, er kun et Skin eller en Skygge og et malet Billede imod denne Fader. Men saaledes kan Fornuften aldrig betragte ham, ei heller Nogen i Hjertet føle ham, medmindre den Helligaand selv virker det. Saameget kan vel Fornuften gjøre, at den kalder ham en forfærdelig og vred Dommer, som gjør den Verden, ja Helvede for trangt, saaat den ikke veed, hvor den skal gjøre af sig. Men det er Naturen umuligt, af Hjertet at kalde ham sin Fader og endnu mindre at holde ham for en Fader over alt det, som hedder Fader i Himmelen og paa Jorden, og af hvem alle andre Fædre kun ere et Speil.

Betragt nu, hvorledes en Fader forholder sig mod sit Barn, og Barnet igjen mod sin Fader Om det end ikke er Barnets rette og naturlige Fader, saa bringer dog dette Navn en saa hjertelig og frimodig Fortrøstning med sig, at det venter sig alt Godt af ham. Er det nu kun for en Leg og Børnespil at regne, naar de jordiske Fædre mener det saa alvorligt og trofast med sine Børn, hvad vil da ikke denne himmelske Fader gjøre, som er over alle Fædre? Derfor vil St. Paulus lære os at slutte fra det Mindre til det Større og af hiin naturlige Fortrøstning udregne, hvad Gud er for Fader, og hvad vi bør vente os af ham.

Hvo, som nu saaledes kunde gribe Gud med sit Hjerte, at han turde nære en saadan Tanke og Frimodighed til Gud, at han af Hjertet kunde sige til ham: Du er min kjære Fader, hvad skulde han ikke turde bede om? Og hvad skulde Gud kunne negte ham? Hans eget Hjerte vil sige ham, at han skal blive bønhørt i Alt, hvad han beder om. Saa mægtig er denne Tillid og Fortrøstning i Hjertet, og saa vis, at den aldrig gaar glip af, hvad den beder om. Se, saaledes lærer Gud selv os, hvorledes vi skulle bryde Himmelen op og blotte hans Hjerte, saaat vi se, hvo han er.

Hvad er det nu for en Bøn, som St. Paulus her gjør? Netop den samme, som vi ogsaa bede i Fadervor, navnlig i den første, anden og tredie Bøn. Dem sammenfatter han her i en kort Sum; han bruger vistnok andre Ord, men mener dog netop det Samme nemlig, at Guds Navn og Ord maa helliges hos os, og Djævelens Rige gaa under med al Ondskab og Alt, hvad der er imod Guds Ord og Villie. Han siger:

At han efter sin Herligheds Rigdom vil forunde Eder mægtigen at bekræftes.

Det er ypperlige Ord, som frembryde af hans brændende Aand og tilkjendegive, at han gjerne vilde tale endnu høiere og finde saadanne Ord, hvormed han heelt og fuldt kunde lægge sit Hjerte for Dagen; men de ere ham altfor svage og faa, og der

bliver endnu stedse langt mere Inderlighed tilbage i Hjertet.

Efter sin Herligheds Rigdom, siger han. Som vilde han sige: Saa stor er hans Herlighed, at det billigen maa kaldes en Rigdom. Thi det er Guds Ære og Priis, at han giver meget og rigeligt, hvoraf man kan mærke, hvad han er for en Gud, nemlig en saadan, af hvem man bør vente sig alt Godt og, om man er i Nød, al Hjælp. Thi en Saadan kalder den hele Verden Gud; derfor har den ogsaa gjort saamange Guder og paakaldt saamange Helgener, efterdi man har ventet sig alt Godt og al Hjælp af dem. Derfor kalder Skriften ogsaa Menneskene Guder, fordi de gjøre hverandre Godt og hjælpe hverandre, saaledes som og Gud selv siger til Moses, 2 Mos. 4, 16: **Du skal være hans Gud.**

Men naar en Gud giver Meget eller er stor i at give, saa har han ogsaa desto større Ære og Herlighed. Nu er dette den rette Gud, hvem alene al Herlighed tilhører, og ikke blot Herlighed, men Herligheds Rigdom, saaat han overvættes rigeligen udøser Alt, hvad der er i Himmelen og paa Jorden. Thi han giver endog den allerringeste Skabning saa overflødig Meget, saasom af Vand, Luft, Jord og Vækster, hvoraf vi blot kunne bruge og benytte den mindste Del. Men dog ere vi saa blinde og gale, at vi ikke se det, men foragte det og slaa det hen i Veir og Vind. Hvormeget mere gjør han nu ikke Saadant i Henseende til de aandelige Goder? Her har han ganske og aldeles udøst og givet os sig selv med de allerhøieste Gaver og Goder og tændt et saa stort Lys for os, at vi vide og se, hvad Verden, Djævel og Engel er, ja hvad Gud selv har ifinde; fremdeles hvad der er skeet og endnu skal ske, saaat vi have al Viisdom og derhos al Magt over Synd, Djævel og Død og ere Herrer over al Skabningen. Summa: han har givet os en saa stor Rigdom, at Ingen kan udsige det.

Se, saa stærke Ord har St. Paulus brugt i denne Bøn og frembaaret den med en saadan hjertelig Fortrøstning til Gud, at den maa være kraftig, trænge igjennem Skyerne og oplukke Himmelen. Han siger ikke, at Gud henseer til vor Fortjeneste og Værdighed, og at han for dens Skyld vil give, hvad han beder om, men at han henseer til sin Herligheds Rigdom. Thi om end vi ikke ere det værd, saa er dog Gud værd, at man erkjender hans Herlighed og giver ham den Ære, at han saa rigeligen og uforskyldt udøser sine Goder, paadet hans Navn alene maa blive helliget. Saaledes maa Bønnen være stilet, om den skal gjælde for Gud og blive bønhørt. Ellers, om han skulde se hen til vor Fortjeneste, saa vilde vi vel faa ganske ringe Smuler. Skal han give rigeligen, saa maa han give saaledes, at du maa bekjende, at det er givet af lutter Naade, og prise hans store Herlighed.

Men hvad er det, St. Paulus beder ham om at give? Ikke alene, at Ordet maa blive hos dem, ihvorvel det ogsaa er et stort Gode og en herlig Gave, naar det prædikes rigelig, men at det ogsaa maa smages i Hjertet og vise sig kraftigt i Livet. Saaledes sætter han Ord og Kraft imod hinanden. Mange have Ordet, men Faa have Kraften, saaat der bliver nogen Virkning, nogen Efterfølgelse af det, som tales. Vore Modstandere kunne ikke skjælde og forhaane os værre, end naar de sige, at vi prædike og høre meget Godt, men at det bliver dermed, saaat Ingen gjør derefter eller bliver bedre derved, ja, at vi blive værre, end vi tilforn vare; derfor, sige de, var det bedre, at det blev, som det før var.

Hvad skulle vi nu sige hertil? Vi sige saaledes: For det **Første**, efterdi vi se, at det gaar saa daarligt fra Haanden, og at

Kraften bliver saa langt fra Ordet, saa have vi desto mere Aarsag til at bede saaledes, som St. Paulus her gjør og lærer. For det **Andet**, om de end se liden Forbedring og Frugt, saa ere de dog ikke de Folk, som bør dømme derom. De mene, vi skulle gjøre idel Undere og opvække Døde, og at der skal voxe idel Roser, hvor de Christne sætte sin Fod, saaat der skal være idel Helligbed. Men naar det var Tilfældet, hvad havde vi da nødig at bede? Thi hvad jeg allerede har, det behøver og kan jeg ikke bede om, men jeg skal takke Gud derfor. Men naar nu St. Paulus og Skriften befaler os at bede, saa fremgaar deraf, at det maa mangle os paa Styrke; hvorledes behøvedes ellers saamegen unyttig Snak om Bønnen?

Dog, om ikke Alle gjøre efter Ordet, saa er der dog Nogle, som forbedre sig, og det bringer dog den Frugt, at det skaber mange gode Samvittigheder og forhindrer meget Ondt, som tilforn er skeet. Og vilde man betragte dette ret nøie, saa vilde man vel endnu her finde en stor Skat, som vi ikke give Agt paa; og om vi end ere svage i Noget, skal det derfor være forkasteligt Altsammen? Hos vore Modstandere findes jo dog ikke Andet end Dynd og Skarn; de ville de gjerne smykke med vor Svaghed; derfor maa deres Væsen være skjønt og vor stinkende.

Saa lad den kun dømme frisk væk. Vi bekjende, at vi ikke alle ere stærke; men det er tillige en Sandhed, at dersom der ikke var nogen Skrøbelighed iblandt os, saa behøvede vi ikke at bede, paakalde, arbeide og prædike. Men ville de fordømme Evangeliet for vor Skrøbeligheds Skyld, den vi selv bekjende, saa ere de selv dømte for Gud, just idet de dømme os. Jeg kan vel staa i Naadens Rige og dog udvortes være saa svag, at du kan anse mig for en Skalk; thi du seer ikke Troen, men Gud seer den, og jeg mærker den. Imidlertid dømmer du mig efter udvortes Væsen og Gjerninger, og tager derved feil og fælder Dommen over og mod dig selv. Vi vide og beklage det ogsaa, at vi ere svage og skrøbelige; derfor raabe, bede og sukke vi, at Gud maa styrke og bekræfte os.

For det **Tredie** ere vi forvisfede om, at hvor Guds Ord prædikes, der følger og maa ogsaa følge Frugt deraf. Efterdi vi nu have Guds Ord, saa maa ogsaa Guds Aand være hos os; men hvor Aanden er, der maa ogsaa Troen være, lad den end være saa svag, den vil. Ser man den ikke, saa kan det dog aldrig feile, at der maa være Christne iblandt os, som dagligen bede, om man end ikke bliver dem var. Derfor skeer der vore Modstandere deres Ret, naar de forløbe sig saa grovt, medens de se sig om efter Christne og ikke faa Øie paa Nogen.

Guds Ord er altfor høit; det vil ikke dømmes af os, men skal dømme os. Men Verden vil være udømt og umestret af os og vil dog dømme og mestre Guds Ord. Men Gud leer af dem, og det var Skade, om de skulde faa se en from Christen. Derfor forblinder Gud dem, saaat de tage feil af hans Rige, saaledes som Es. 26, 10 siger; Ut tollatur impius de terra ne videat gloriam Dei. **De Ugudelige se ikke Herrens Herlighed.** Derfor faa heller ikke saadanne kloge Hoveder Øie paa mange retskafne Christne, men træffe i Almindelighed paa Daarer eller Sværmere, paa hvilke de i sin Hadskhed støde sig og forarges; thi de ere ikke værd, at de skulde faa se Guds Ære, det er, en from Christen, over hvem Gud udøser sig med alle sine Goder.

Og om end En møder dem og kommer dem lige for Øinene, saa se de ham dog ikke. Naar de høre, at En fører et godt og ustraffeligt Levnet, saa sige de: Kjætterne have gjort det Samme og skjult sin Gift under et godt Skin; men fører Nogen et

frækt og ryggesløst Væsen, saa maa han være en Skalk. Hvorledes man end tager dem, saa gjør man dem dog aldrig tilpas; piber man for dem, saa dandse de ikke, synger man klageligen for dem, saa græde de ikke; de ville hverken høre det, som er sødt, eller det, som er bittert. Saaledes maa Visdommen lade sig tage i Skole og mestre af de kloge Hoveder, som Christus siger Matth. 11, 19. Saaledes gjør Gud Verdens Børn til Daarer og beskjæmmer dem; han lader sig kun dømme frisk væk og lader imidlertid sit Evangelium fremdeles faa Indgang, skulde de end briste af Harme derover. Dette siger jeg, paadet vi maa se os for og ikke med disse gaa hen og med Frækhed dømme Guds Verk og Ord. Thi om vi end ere skrøbelige, saa ere vi dog visse paa, at Guds Rige findes iblandt os, efterdi vi have hans Ord og derhos dagligen bede, at Ordet maa vise sig kraftigt og vor Tro forøges, saaledes som nu følger:

At han vil forunde Eder mægtigen at bekræftes ved hans Aand i Henseende til det indvortes Menneske.

Apostelen bruger mange Ord, paadet han ikke skal indrømme den frie Villie megen Ære og Berømmelse, og ønsker dem den Kraft, som kommer fra Himmelen ved den Helligaand. Thi Verden har ogsaa en Styrke og derhos ogsaa en Aand, som er Djævelen, Verdens Fyrste, der forblinder og forhærder Menneskenes Hjerter, bryster sig og gjør dem modige og mener, at han nok skal dæmpe de Christne og undertrykke dem i en Fart. Ligesom nu Verden er modig og stolt, saaledes ere ogsaa de Christne det, kun at de ere langt større og stærkere ved den Helligaand, saaat de ikke forskrækkes for Verden, Djævel, Død og al Ulykke. Det kaldes nu en aandelig Styrke. Thi det hebraiske Ord, som vi oversætte med Aand, burde man billigen oversætte med **et dristigt og uforfærdet Mod**. Thi aandelig Styrke er ikke Been og Kjød, men Hjertet og Modet selv, ligesom Svaghed er det samme som Frygt, Feighed og Mangel paa Mod.

St. Paulus vil altsaa sige: Det beder og ønsker jeg Eder af Gud, at han vil give Eder et saadant dristigt og uforfærdet Mod og en saadan stærk og freidig Aand, som ikke forskrækkes for Armod, Skjændsel, Synd, Djævel og Død, saaat I maa være forvissede om, at Intet kan skade eller mangle Eder. Verdens Mod, som hedder spiritus mundi, staar og holder sig ikke længer, end den har noget Forraad, hvorpaa den kan forlade sig. Derfor siger man: Penge i Pungen giver Mod i Barmen, det er, dens Mod kommer af Mammon og verdslig Vælde; det er stivt og stolt og bryster sig af timelige Ting. Men hiin Aand forlader sig alene paa Gud, har intet Forraad, Intet i Beredskab, uden Gud alene; paa ham trodser den mod alt Ondt og faar et ganske andet Hjerte og Mod, end Verden har.

Det er den Styrke, hvorom St. Paulus beder; den ligger ikke i Kjød og Blod, som forlader sig og bygger paa sin egen Kraft og Formue eller paa menneskelig Hjælp og Bistand; men den ligger i det indvortes Menneske og bestaar i et uforfærdet og frimodigt Hjerte, som i Fortrøstning til Guds Naade og Hjælp alene ikke frygter for Noget, men i Troen har al Fylde, Rigdom og Nok, om det end ikke seer og føler Andet end idel Mangel, Afmagt og Forskrækkelse; thi det har Gud selv med alle hans Gober.

Saaat Christus maa bo formedelst Troen i Eders Hjerter.

Den Helligaand bringer Christus i Hjertet og lærer det at kjende ham, opflammer det og gjør det modigt ved Troen paa ham. Thi derpaa driver St. Paulus overalt, at Ingen maa understaa sig at komme frem for Gud uden Christus, som er den eneste

Midler. Naar nu Christus bor i mit Hjerte og regjerer mit hele Liv, saa gjør det dog Intet til Sagen, om end Troen er svag; thi Christus er ikke ideel Been, men ogsaa Kjød, ja han har ogsaa paa sine Lemmer Saar og Bylder og Synd, men derover skammer han sig ikke, om end de store Helgener tilstopper sin Næse derfor. Hvor han nu bor, der er al Fylde, han være nu svag eller stærk.

Men **at Christus bor i Hjertet,** det er intet Andet, end at man erkjender Christus, hvad han er, og hvad man skal vente sig af ham, nemlig, at han er vor Frelser, ved hvem vi ere komne dertil, at vi kunne kalde Gud vor Fader, og ved hvem vi annamme Aanden, som giver os Mod i al Ulykke. Paa denne Maade bor han i vore Hjerter; thi paa anden Maade kan han ikke fattes, efterdi han ikke er en død Ting, men en levende Gud. Hvorledes fatter man ham da i Hjertet? Ikke med Tanker, men alene ved en levende Tro. Han lader sig ikke fatte med Gjerninger eller finde med Øinene, men lader sig alene holde med Hjertet. Er nu Troen ret og god i Grunden, saa har og føler du Christus i dit Hjerte og veed Alt, hvad han tænker og gjør i Himmelen og paa Jorden, hvorledes han regjerer ved sit Ord og sin Aand, og hvorledes de ere sindede, baade de, som have ham, og de, som ikke have ham.

Det vil St. Paulus her, at Christus skal være saa kraftig i vore Hjerter, at han udretter, hvad Ordet foreholder os, saaat vi blive forløste fra Synd og Død og forvisede om hans Naade og det evige Liv. Naar nu Hjertet føler Saadant, saa er det ikke muligt Andet, end at det skulde blive stolt og modigt mod Djævelens og Verdens Forstrækkelse. Men hvo, som endnu ikke føler Saadant, han har her et Raad, hvorledes han skal bære sig ad, nemlig, at han skal bede Gud og lade bede for sig om en saadan Tro og Styrke. Det er det ene Stykke om Troen. Nu følger det andet om Kjærligheden.

Og at I, rodfæstede og grundfæstede ved Kjærlighed.

Dette er en anden Maade at tale paa end vi ere vante til. Maa vi ikke blive rodfæstede, indpodede og grundfæstede ved Troen? Hvorfor tilskriver da St. Paulus Kjærligheden det? Svar: det er sandt; men Kjærligheden beviser om Troen er retskaffen og Hjertet glad og frimodigt i Gud. Thi om du har en saa stærk Fortrøstning, at du ikke tvivler om, at Gud er din Fader, saa er det umuligt Andet, end at Troen, hvor svag den end er, maa bryde frem med Mund, Gjerning og Haand og antage sig Næsten med Underviisning og Haandsrækning. Det kalder St. Paulus her **at rodfæstes og grundfæstes ved Kjærligheden,** det er, at mærke og føle, at vi have en retskaffen Tro. Thi Kjærligheden er Prøvestenen, hvorpaa man prøver, om Troen er ret, saaledes som ogsaa St. Paulus siger 2. Pet. 1, 10.: **Beflitter Eder paa at befæste Eders Kald** ved gode Gjerninger, det er, vedbliver at gjøre gode Gjerninger, paadet man maa se og I selv kunne mærke, at I have Troen og ere retskafne. Ellers bliver det stedse uvist, forbliver kun i Ørene og ligger ovenpaa Hjertet og er ikke grundfæstet eller rodfæstet. Det mener St. Paulus med disse to Stykker: først, at vi skulle have en ret Tro til Gud i Hjertet, og dernæst, at denne Tro skal bryde frem og bevise sig i Kjærlighed til Næsten.

At I kunne formaa at begribe med alle de Hellige, hvad der er det Brede og Lange og Dybe og Høie.

Det er et Stykke af hans Ønske, at de maa komme derhen, at de ligeoverfor Gud ere freidige og trøstige formedelst Troen, og ligeoverfor Næsten grundfæstede og rodfæstede ved Kjærligheden. Naar I

saaledes blive styrkede, bekræftede og gjennemtrængte, vil han sige, saa ville I med alle Hellige begribe de fire Stykker og tiltage deri og forstaa stedse Mere og Mere deraf. Det virker nu alene Troen, thi Kjærligheden hører ikke hid; dog hjælper den til, at Troen beviser sig deri.

Af disse Ord have Lærerne afmalet og afmaalt os det hellige Kors, hvorom dog St. Paulus ikke taler et Ord. Men han vil korteligen sige Saameget: At I maa begribe alle Ting, hvor bredt, langt, høit og dybt Christi Rige er. Det skeer da, naar Hjertet er saaledes beskaffent, at Christus ikke kan gjøre mig det for langt, bredt eller vidt, saa jeg ikke kan fare efter ham, ei heller kan fare saa dybt eller saa høit, at jeg lader mig rive fra ham eller hans Ord; saaat jeg, hvor jeg end kommer hen, veed og er vis paa, at Christus er der og regjerer allevegne, saaat jeg finder ham overalt i det Lange, Brede, Høie og Dybe, uden Hensyn til Rum, her i Timeligheden og hisset i Evigheden; saaledes som David siger Ps. 139, 7 flg.: **Hvor skal jeg gaa fra din Aand? Og hvor skal jeg fly fra dit Ansigt? Dersom jeg farer op til Himmelen, da er du der, og reder jeg min Seng i Helvede, se, da er du der** ꝛc. Han regjerer evindelig; hans Længde, Bredde, Dybde og Høide har intet Maal. Farer jeg end ned i Helvede, saa siger dog mit Hjerte og min Tro: Christus er ogsaa der.

Summa: Lad mig blive fornedret eller ophøiet, maal mig, hvorledes du vil, riv mig hid eller did, jeg finder dog Christus. Thi han har alle Ting i sin Haand, i Himmelen og paa Jorden, og Alt er ham underlagt, Engel, Djævel, Verden, Synd, Død og Helvede. Bor derfor han i mit Hjerte, saa er mit Mod urokkeligt; hvor jeg end kommer hen, saa kan jeg ikke fortabes. Thi hvor Christus, min Herre, bliver, der bliver ogsaa jeg. Men dette er umuligt for Fornuften. Om den skulde fare en Alen over eller under Jorden og blive berøvet og forlade dette Nærværende og Synlige, saa maatte den fortvivle. Men vi faa et andet Mod ved Christus og vide, at han er paa alle Steder, være sig i Ære eller Skjændsel, Hunger, Kummer, Sygdom, Fængsel, Død eller Liv, Godt eller Ondt. Saadant ønsker St. Paulus, at Gud vilde give dem Naade og Kraft til at fatte med Hjertet. Og nu slutter han sin Bøn saaledes:

Og kjende Christi Kjærlighed, som overgaar Kundskaben, at I kunne fyldes til al Guds Fylde.

Det er: om I nu staa i Troen og begribe disse fire Stykker, saa ønsker jeg Eder ogsaa, at I maa kjende den Christi Kjærlighed, som vi skulle have, nemlig den han har til os, og vi til Næsten, hvilken overgaar al Kundskab, endog Evangeliets. Thi du maa vide, hvad du vil, saa hjælper Kundskaben dog Intet, dersom ikke Kjærligheden er der. Altsaa er Summen af dette Ønske korteligen denne: at vi skulle tiltage i Troen, paadet at den kan blive stærk og kraftig og Kjærligheden fyrig og brændende, og at vi alle saaledes maa fyldes med al Guds Fylde; det vil efter den hebraiske Talebrug sige det Samme som, at vi maa fyldes paa alle Maader med det, hvormed Gud opfylder, og blive fulde af Gud og overøste med al hans Naade og hans Aands Gaver, saaat vi blive modige, saaat hans Lys oplyser os, hans Liv lever i os, hans Salighed gjør os salige, hans Kjærlighed vækker Kjærligheden i os, med eet Ord, saaat Alt, hvad han er og formaar, i sin Fylde maa være og kraftigen virke i os, saaat vi blive ganske guddommeliggjorte og ikke have en liden Deel eller ikkun nogle Stykker af Gud, men have ham heel og fuld.

Der er skrevet meget om, hvorledes

Menneſket ſkal blive guddommeliggjort, og man har gjort Stiger, paa hvilke man ſkulde kunne klatre op til Himmelen, og Saadant mere. Men det er Altſammen Stykkeværk. Her viſes os den rette og nærmeſte Vei til at komme derop, nemlig, at du ſkal blive fuld, fuld af Gud, ſaaat der Intet mangler dig i noget Stykke, men du har Alt, ſaaat Alt, hvad du taler, tænker, handler, med eet Ord, dit hele Liv er ganſke guddommeligt.

Men Ingen ſkal tænke, at dette vederfares noget Menneſke fuldkomment i dette Liv. Vi kunne vel ønſke og begjære det, ſaaledes ſom St. Paulus her har gjort; men man finder Ingen, ſom har denne Fylde heelt og fuldt. Vi maa endnu ikkun hige og ſukke derefter; thi ſaalænge vi leve i Kjødet, ere vi endnu tillige fyldte med al Adams Fylde. Derfor er det nødvendigt, at vi uden Afladelſe bede, at Gud maa borttage Svagheden, give os Mod og Aand i Hjertet og fylde os med Naade og Styrke, paadet han alene maa fuldeligen regjere og virke i os. Det ſkulle vi ogſaa Alle ønſke hverandre indbyrdes. Dertil give ogſaa Gud os ſin Naade! Amen.

Sextende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 7, 11—17.

Og det begav ſig Dagen derefter, at han gik til en Stad, ſom hedte Nain; og der gik mange af hans Diſciple med ham og meget Folk. Men der han kom nær til Stadens Port, ſe, da blev en Død udbaaren, ſom var ſin Moders enbaarne Søn, og hun var Enke; og meget Folk af Staden gik med hende. Og der Herren ſaa hende, ynkedes han inderligen over hende og ſagde til hende: græd ikke! Og han traadte til og rørte ved Baaren — men de, ſom bare, ſtode ſtille — og han ſagde: du unge Karl! jeg ſiger dig: ſtaa op! Og den Døde reiſte ſig op og begyndte at tale; og han gav hans Moder ham. Men en Frygt betog Alle, og de priſede Gud og ſagde: der er en ſtor Prophet opreiſt iblandt os, og Gud haver beſøgt ſit Folk. Og denne Tale om ham kom ud i det ganſke Judæa og i alt det omkringliggende Land.

Dette Stykke af Evangeliet lærer os at kjende Guds Naade, Gjerning og Kraft i vor Herres Chriſti Rige, ſamt at love og takke ham, gjerne tjene ham igjen og være ham lydige. Thi i den Henſigt fortælles hans Undergjerninger og Barmhjertighed, at vi ſkulle erkjende, at han hjælper os af al Nød, og dernæſt, naar vi erkjende, at han er den rette Hjælper, at vi da ogſaa faa ham kjær, ſamt takke ham for hans Velgjerning og gjerne lide og taale, hvad han tilſkikker os; og det iſær, fordi vi vide og ere forvisſede om, at han ikke gjør det af den Grund, at han vil fordærve og tiltilintetgjøre os, men at han derved kun forſøger os om vi tro paa ham og ſætte vor Fortrøſtning til ham alene eller til noget Andet.

Thi det er Kjøds og Blods Art og Natur, at det beſtandig før ſøger Hjælp og Trøſt andetſteds end hos Gud, hvor man alene bør ſøge den, og tilſidſt, naar man nu intetſteds finder nogen Hjælp, da førſt

kommer man til vor Herre Gud, om man ellers er saa lykkelig, at man ikke fortviv-ler ganske om ham og løber til Djævelen. Thi det gaar Mange saa, at naar Intet mere vil hjælpe, saa give de sig Djævelen i Vold; det kommer da deraf, at de ikke kjende Gud og mene, at han har forglemt dem, naar han sender dem en liden Ulykke paa Halsen.

Imod disse Tanker fremstiller nu dette Evangelium os et Billede, idet vi her se, hvorledes den Herre Christus forholder sig mod den arme Enke i hendes høieste Nød, da hendes Søn var død. Thi paa Jor-den kan der ikke møde En noget saa tungt som Døden, ved hvilken Verden og alle Ting maa slippes og ophøre. I den høi-este Nød hjælper han og opvækker den Døde, os, som høre det, til et Exempel. Thi det er ikke skeet alene for denne En-kes eller for hendes Søns Skyld, men, som St. Johannes siger Cap. 20, 31., det er skeet og **skrevet, paadet at vi skulle tro.** Dermed indprenter han dette og alle Mi-rakler, som vor kjære Herre Christus har gjort, i vore Hjerter. Som vilde han sige: Se, her hører du, hvorledes denne Enkes Søn er blevet opvakt fra de Døde. Lad dette være dig prædiket ind i Hjertet, paa-det du maa tilegne dig det og saaledes lære, hvad Gud kan og vil gjøre, at han nemlig kan og vil hjælpe dig af al Nød, den være saa stor, den være vil, og naar det kommer derhen, at Nøden trykker dig haardt, og det tykkes dig umuligt at finde Raad eller Hjælp, at du da ikke forsager, men paany holder dette Exempel frem for dit Hjerte, paadet du maa vente det Aller-bedste af den Herre Christus.

Thi det har sandeligen ikke været no-gen Spøg for denne Kvinde; for det Første havde hun mistet sin Mand og derpaa dør ogsaa hendes eneste Søn, som hun havde kjær. Nu blev det iblant dette Folk reg-net for den største Ulykke, naar en Fader og Moder ikke efterlod sig noget Navn eller Børn. Dette holdt de for en stor Guds Unaade. Derfor maa ogsaa denne Enke, som efter sin Mands Død havde sat alt sit Haab og Trøst til denne sin eneste Søn, have været dybt bekymret, da ogsaa Søn-nen tages fra hende, og hun saaledes in-tet Mere skal have paa Jorden.

Da ere visseligen ogsaa saadanne Tan-ker komne til: Se, du er ogsaa En af de forbandede Kvinder, som Gud hader saa saare, at de maa skilles herfra uden at ef-terlade sig noget Navn. Thi saa staar det i Psalmerne og Propheterne, at Gud truer de Ugudelige, at han vil udrydde dem med Rod og Stamme, ganske som naar En saa fuldstændig udrydder et Træ, at ikke det mindste Blad eller Green bliver tilovers deraf. Dette er da den høieste Forbandelse og Straf. Saaledes seer man ogsaa, at det er gaaet mange Keisere, Konger og Fyr-ster; de ere døde bort, saaat man ikke veed mere af dem. Dette seer da ud, som om det maa være idel Unaade.

Derfor har denne Kvinde havt en stor Lidelse, idet hun ikke alene er bleven be-røvet sin Mand og derefter sin Søn og saaledes den hele Stamme er bleven ud-ryddet for hendes Øine, men hvad, der var endnu tungere, hun har ogsaa maattet tænke: Nu seer jeg, at Gud er mig unaa-dig, og at jeg er forbandet; thi netop den Straf har rammet mig, hvormed Gud i Psalmerne og Propheterne truer de Ugude-lige, nemlig, at han vil udrydde dem med Stamme og Rod. Saaledes gaar det og-saa mig. Derfor maatte det Uder, som den Herre Christus her gjorde hende, fore-komme hende ganske umuligt; og om No-gen havde sagt til hende: Din Søn nu blive levende igjen for dine Øine, saa vilde hun uden Tvivl have sagt: Ak, spot mig dog ikke i min store Lidelse, und mig dog Saa-meget, at jeg kan faa begræde min store Elen-dighed, og forøg den dog ikke ved at forhaane

mig. Saaledes vilde hun visseligen have svaret; thi hun har været en dybt bedrøvet Kvinde, og det baade for sit Tabs og for Samvittighedens Skyld.

Men alt dette er fremstillet for os, paadet vi skulle lære, at for Gud er ingen Ting umulig, det maa være saa stor Skade, Gjenvordighed og Vrede, det være vil, samt betænke, at Gud undertiden lader den samme Straf gaa baade over de Fromme og de Onde, ja, at han ofte lader de Onde vandre paa Roser og have Fremgang i Alt, medens han mod de Fromme viser sig, som om han var vred paa dem og ikke vilde vide af dem. Saaledes gik det den hellige Hjob. Alle hans Børn omkom ynkeligen paa een Dag, hans Kvæg og Agre blev røvet og fordærvet, og tilsidst hans Legeme plaget paa det Jammerligste. Han var en uskyldig og from Mand, og dog maatte han lide en saadan Straf, som ingen Ugudelig havde lidt, saaat ogsaa hans Venner tilsidst sagde til ham: Du maa uden Tvivl have en stor, hemmelig Synd paa dig, siden dette vederfares dig. Saaledes gjorde de hans Plage endnu større, istedetfor at de burde have trøstet ham. Men han svarede og sagde: Jeg har Intet gjort og er ikke derfor nogen Ugudelig; thi dem lader Gud ofte leve i Suus og Duus og gaa hen ustraffede.

Saaledes vil det vel ogsaa for denne Enke have været et vanskeligt Spørgsmaal, hvorfor vor Herre Gud lader den samme Straf gaa over de Gode som over de Onde. Men de Fromme vederfares det ikke i Vrede og Unaade; de Ugudelige derimod rammer heri Guds rette Vrede, paadet de maa blive udryddede; thi Gud leger ikke med dem, men det er hans fulde Alvor. Men med de Gudfrygtige, som ikke have fortjent saadan Vrede, leger han og forsøger dem paa denne Maade, om de ville holde fast ved ham. Gjøre de det og tænke: Min Gud, du forsøger mig vel, men du forlader mig ikke, saa kommer han og velsigner dem igjen, og det saa rigeligen, som han velsignede Hjob, der fik dobbelt saa meget Gods og ligesaa mange Børn, som han havde mistet. Saaledes gjør han ogsaa her. Denne Kvindes eneste Glæde var hendes Søn, medens han levede. Saa prøver Gud hende og tager hendes Søn fra hende; der ligger hun, græder og raaber; men saa kommer han igjen og giver hende tifold større Glæde, end hun før har havt. Thi hun glæder sig nu mere i een Time, end hun før har glædet sig i sit hele Liv over denne sin Søn. Saa rigeligen giver vor Herre Gud os igjen, naar vi kun holde ud og ikke mistvivle om ham.

Derfor lære nu Enhver, som lære kan, at, naar vi ere fromme og der kommer Anfegtelse, idet vor Herre Gud lægger sin Haand tungt paa os, at vi da kun skulle blive ved de Tanker, at han mener det godt med os, og ikke forarge os over, at han lader det gaa de ugudelige Skjelmer, Paven, Biskoperne og alle Andre efter deres Villie. De mene, at de have fortjent Saadant af vor Herre Gud, og naar man straffer dem for deres Synder, saa forsvare de sig, som om de havde handlet ret. Men, kjære Venner, lader os bekjende det frit og sige: Herre, du handler ret, om du end straffer os; thi for dig Herre, have vi ingen Ret at beraabe os paa; men vi have det Haab, at du vil straffe os i Naade og i din Tid igjen tage din straffende Haand tilbage. Gjøre vi det, saa har det ingen Nød; derom skulle vi være fast forvisede, lad end Hjælpen synes os saa umulig, som den vil.

Kjød og Blod sige vel, naar vi ere stedte i Anfegtelse, at det er ude med os. Thi naar vor Herre Gud angriber os, saa gjør han det saaledes, at vi ikke se nogen Udgang; og hvormeget vi end tænke og ponse derpaa, saa kunne vi dog ikke finde nogen Udvei, men ere omringede, saaledes som Hjob siger Cap. 3, 23.: Sicut vir,

quem circumdedit Dominus tenebris, som naar En er i Mørket og ikke veed, hvorledes han skal finde ud. Kommer det ikke derhen, saa er det ingen ret Anfegtelse. Hvo, som i Hungersnød endnu veed om et Forraad af Penge eller Korn, han er endnu ikke i det rette Mørke. Men naar man bliver ganske raadløs og afmægtig, da faar man først føle den rette Straf. Saaledes var ogsaa Veien for denne Kvinde saa aldeles spærret, at hun ikke kunde slutte Andet end dette: Jeg er forbandet, Gud er mig imod. Hun er saaledes midt i Mørket, ser hverken Vei eller Sti og veed ingen Udgang.

Det er Altsammen fremstillet os til et Exempel, paadet vi maa lære at forblive faste i Troen og ikke tænke os Gud anderledes end som en barmhjertig Herre, som vel lader os forsøges og handler, som om han var vred paa os og Verden gunstig. Men man vogte sig kun for den Gunst, og forskrækkes derimod ikke for den Vrede, hvormed han anfegter Sine. Det seer vel ud, som om han undertiden holder med de Onde og forfølger de Fromme uden al Naade. Men det skader ikke, og det er kun om et Øieblik at gjøre; men dette Øieblik er et usynligt og aandeligt, som man maa se med blinde Øine, det er, med Troen, som Intet seer; fides enim est invisibilium. Troen har med de Ting at gjøre, som man ikke seer, og som man ikke har erfaret.

Philosopherne have en Kunst; den omgaaes med synlige Ting, som man erfarer og kan begribe. Men en Christen taler om usynlige og umærkelige Ting, som man ikke seer og ikke begriber, at de kunne være til, saaat man maa tænke, at de ere ligefrem umulige. Saaledes var det for Sara med hendes Søn. Hun havde Intet uden det blotte Ord; hendes Legeme var udueligt paa Grund af hendes Alder og naturlige Beskaffenhed, idet hun var ufrugtbar, og derfor var hendes Søn Isak ganske usynlig og et Intet. Saaledes var det ogsaa for denne Enke med hendes Søn; hun seer ikke, at han lever, men seer alene, at han er død; men Christus seer, at han lever, og gjør af den døde Søn en levende, og af den usynlige Søn en synlig.

Men det skeer Altsammen, som jeg nu ofte har sagt, paadet vi maa lære at sætte vor Lid til vor Herre Gud og tro paa ham i al vor Nød og ikke forskrækkes, om det gaar os ilde, ei heller forarges, om det gaar de Ugudelige vel. Thi vor Herre Gud er en Forsøger, som forsøger Sine og lader det gaa dem ilde, paadet man maa blive forvisset om og lære, at han er en naadig Gud; men han skjuler det ofte saa dybt, at man ikke kan se det. Men sidenefter, naar man kun smukt holder det ud med ham, saa er det ham kun om eet eneste Ord at gjøre, og da er man strax hjulpen igjen; saaledes som han her i Evangeliet kun brugte eet Ord for igjen at opvække den døde Søn.

Derved vil han jo vise os, at det, som er os umuligt, det falder ham saa let, at det ikkun koster ham eet eneste Ord: **Staa op.** Det er snart udtalt, men dog gjør det den Døde levende, paadet vi dog skulle lære, at han vil og kan hjælpe os af al Nød. Hvo, som nu vil være en Christen, han være stærk i Troen og prise Gud og hans Ord og sige: Den Gud vil jeg have, ham vil jeg prise, takke og tjene, og gjerne gjøre og lide, hvad han vil, han, som er saa saare villig, og hvem det koster saa liden Møie at hjælpe. Saaledes bør dette og andre Mirakler af den Herre Christus være os til Trøst og Forbedring og tilskynde os til at tro paa ham og tjene ham, hvad man ikke kan gjøre mod nogen anden Gud; thi Ingen beviser sig saaledes, som vor kjære Herre Christus har bevist sig. Derfor prise og love vi ham alle Dage og bringe ogsaa hver Dag Andre til ham, paadet de maa gjøre det Samme. Gud give,

det maatte ske, jo længere desto mere. Dette er nu een Lærdom af dette Evangelium, som foreholdes os i Enkens Exempel.

Videre fremstilles os i denne Historie Christi rette Gjerning, hvorfor han er kommen og regjerer, nemlig, at han skulde bortage Døden og i dens Sted give Livet. Herom har Propheten Esaias spaaet Cap. 25, 8.: **Han skal opsluge Døden til Seier.** Og St. Paulus siger 1 Cor. 15, 24 flg., at Christus maa regjere saalænge, indtil han faar **tilintetgjort den sidste Fiende, Døden,** hos sine Christne og saaledes give dem et evigt Liv; derefter skal han overantvorde Riget til Faderen. Det er det Verk, som han vil udrette i sin Christenhed, og som han allerede nu begynder i Troen før den legemlige Død; men siden, naar han faar samlet alle Sine til een Tro, vil han i et Øieblik fuldende den i dem paa den yderste Dag.

Tegn og Forbilleder, ja Vidnesbyrd herom have vi i denne og andre Historier, som fortælle, hvorledes han har opvakt Nogle af Døden til dette legemlige Liv. Men dermed har han kun ladet se et Forspil paa den Gjerning, som han omsider vil fuldbringe paa den ganske Christenhed. Og her er baade Dødens og Livets Billede stillet mod hinanden, saaat vi se, hvorfra de begge komme, og hvorledes de stride mod hverandre, og hvorledes Christus beviser sin Magt og Kraft paa Døden.

Thi for det Første, naar du af Skriften hører tale om Menneskenes Død, saa maa du ikke tænke alene paa Grav og Ligkiste, og hvor fælt det er, at Livet skilles fra Legemet og Legemet fortæres og bliver til Intet, men du maa ogsaa betragte Aarsagen hertil, hvorved Mennesket kommer i Døden, og uden hvilken Døden ikke kan være, samt hvad den bringer med sig. Som denne Aarsag nævner og lærer Skriften Synden og Guds Vrede; den bringer Døden med sig; den ligger altid i Døden og stikker frem af Døden, den virker og drager efter sig al timelig Jammer og Ulykke her paa Jorden og forstøder Mennesket evigt fra Gud og al hans Naade og Glæde. Saaledes ogsaa paa den anden Side, hvor der tales om Livet, der maa du ogsaa tænke paa Aarsagen, som bringer og giver Livet; det maa være en Retfærdighed, ved hvilken Mennesket er Gud velbehagelig og paa den anden Side har Velbehag, Lyst og Glæde i Gud og dermed evindeligen faar alt det Gode af ham, som det begjærer.

Begge Dele vil du se i dette Billede. Du seer her to Slags Personer og Forhold, den Dødes tilligemed deres, som bære ham ud af Staden og følge ham, og Christi, som kommer ham imøde. Alle Mennesker vide vel, at de maa dø, og at vi Alle gaa samme Vei, og se Døden baade foran, ved Siden af og bag os. Ogsaa de Vise iblandt Hedningerne have klaget over denne den menneskelige Slægts Jammer. Men Aarsagen og hvorfra Døden kommer, det have de ikke kunnet udgrunde; den største Hob tænker, at det saaledes er Skjæbnens Gang, at vi dø ligesom Kvæget, og at Mennesket er saaledes skabt, at det maa dø. Atter Andre, naar de have seet, at saamegen Ulykke, Jammer og Elendighed rammer den menneskelige Slægt, saaat saa mange Mennesker dø før Tiden og tillige Mange omkomme paa en ynkelig Maade, hvilket ikke Alt kan være tilfældigt, saa have de vel grundet derpaa og forundret sig over, hvorledes det dog kan gaa til, at Saadant vederfares Mennesket, som dog er det ædleste blandt alle levende Dyr og jo skulde have det bedre, samt kunne vogte sig selv for Skade. Men Aarsagen til dette Onde have de ikke kunnet finde, uden forsaavidt de have seet, hvorledes mange Mennesker ved sin egen Ondskab eller Letsindighed selv føre Døden og anden Ulykke over sig. Men ogsaa det er i sig selv saare forunderligt, hvoraf det kan komme, at et Menneske

kan være saa ondt, at det letsindigen kaster og styrter sig selv i Nød og Elendighed.

Her lærer Skriften os, at Døden har sit første Udspring fra Paradiset, fra Spiisningen af den forbudne Frugt, det er, fra vore første Forældres Ulydighed, og at den saaledes gaar over alle Mennesker for deres Synders Skyld. Thi var der ingen Synd, saa var der heller ingen Død. Men det er ikke alene de grove gjørlige Synder, saasom Hor, Mord, ꝛc., der drager Døden efter sig, efterdi jo ogsaa de dø, som ikke gjøre, ei heller kunne gjøre dem, saasom de spæde Børn i Vuggen; ja ogsaa de store, hellige Propheter, som Johannes den Døber, de maa Allesammen dø.

Derfor maa den Synd, ved hvilken den hele menneskelige Slæg har draget Døden over sig, være noget Større og Andet end Mord og lignende aabenbare Synder, som Bøddelen straffer med Døden. Det er nemlig den, som vi have arvet af Adam og Eva, og som kommer af Fader og Moder og ligger i Naturen og er alle Mennesker medfødt. Denne Natur er og forbliver saadan, som Adam og Eva var efter deres Syndefald, det er, bortvendt fra Gud, fuld af ond Lyst og Ulydighed mod Gud og hans Villie. Saaledes ere da Alle under Guds Vrede og dømte til Døden, saaat vi evindeligen maa være adskilte fra Gud. Hermed viser Gud alle Mennesker sin alvorlige og forfærdelige Vrede, som vi ved Synden have paadraget os, idet vi alle maa synke i Døden, hvortil dog intet Andet er Aarsag, end at vi blive fødte af Kjød og Blod og saaledes ogsaa ere blevne Syndere og skyldige til Døden.

Saaledes lærer Moses os Ps. 19, 7.: **Vi fortæres i din Vrede og vi forfærdes i din Grumhed.** Guds Vrede er det, siger han; derfor er det ingen tilfældig Ting, ei heller er Mennesket skabt saaledes af Gud; men det er vor egen Skyld, idet vi have Synd. Thi efterdi der er Vrede, saa maa der ogsaa være Skyld, som fortjener saadan Vrede. Og denne Vrede er ikke nogen let og ringe Ting, men en saadan Vrede, som intet Menneske kan bære, og under hvilken det maa gaa tilgrunde. Og dog er Verden saa blind, at den ikke seer eller agter saadan Guds Vrede; ja end ikke de Hellige forstaa den tilfulde, saaledes som han paa det samme Sted v. 11 videre siger: **Hvo kjender din Vredes Styrke og din Grumhed, saasom Frygten for dig udkræver?**

Langt mindre kan Verden erkjende, hvorledes man skal kunne blive saadan Jammer kvit, eller med al sin Viisdom og Kraft bringe det dertil; ihvorvel den dog, naar den hører om Guds Vrede, i sin Blindhed formaster sig til at ville forsone Gud med sine Gjerninger og sit Levnet og dermed fortjene Livet. Thi efterdi alle Mennesker allerede fra Fødselen af ligge i Synden, under Guds Vrede og ere Døden hjemfaldne, hvorledes skulde vi da selv ved vore egne Gjerninger kunne arbeide og rive os ud af Døden? Ja, her er det ude med alle Menneskers Trøst og Haab, naar det gjælder at værge sig mod Døden eller at fri sig fra den, saaledes som St. Paulus siger 1 Thess. 4, 13.: **paadet I ikke skulle sørge som Hedningerne, der ikke have Haab.**

Thi disse vide heller ikke Noget om, at det er muligt at noget Menneske igjen kan komme ud af Døden, men tænke, at den, som er død, han forbliver død i al Evighed og bliver aldeles til Intet. De Andre, saasom Jøder, Tyrker, Papister, om de end høre, at der kommer en Opstandelse, saa vide de dog ikke, hvorledes de kunne komme til de Retfærdiges og Saliges Opstandelse. De mene, at de kunne fortjene den ved sig selv og sit eget Levnet, saaledes som vi Munke hidtil have troet og lært, at naar vi nøie overholdt vore Ordensregler, bad meget, læste Messer ꝛc., saa

vilde Gud anse saadant helligt Levnet og ikke blot vi selv, men ogsaa Andre derved hjælpes ud af Døden.

Men dette er dog heller intet Mere end en forgjæves menneskelig Trøst og Forhaabning, uden Grund i Guds Ord. Thi hos os kan der jo ikke være saadan Magt og Kraft til at hjælpe os selv, efterdi vi for Syndens Skyld engang ere faldne i Døden, saaat vi end ikke kunne fri os for den legemlige Død, hvor langt mindre skulde vi da kunne redde og arbeide os ud af den evige Død. Det havde vi ogsaa selv maattet erfare og bevidne med vort Munkevæsen og Gjerningshelligheд; thi naar vi længe have drevet derpaa og trøstet os dermed, saa har det dog tilsidst viist sig som en unyttig Trøst. Thi naar det kom til Samvittighedens Nød, og det gjaldt at kjæmpe og at staa for Guds Dom, da er al saadan Trøst forsvundet fra Hjertet og Intet blevet tilbage uden ideI Tvivl, ja Frygt og Forsagthed under saadanne Tanker: Ak, jeg har ikke levet helligt nok, hvorledes skal jeg bestaa for Guds Dom ꝛc.? Thi det maa dog tilsidst komme dertil, at Mennesket føler og erfarer, hvad alle Hellige have maattet erfare, at nemlig Ingen kan bestaa for Guds Dom med sit Levnet, hvor godt og smukt det end kan være.

Herom siger Propheten Esaias Cap. 49, 24.: **Mon det skal tages fra den Vældige, som han har taget? og mon den Retfærdiges Fanger skal undkomme?** Med den Vældige mener han Dødens Vælde, som røver og myrder alle Mennesker; Ingen er stærk nok til at staa ham imod og tage fra ham saadant Rov. Men den Retfærdige er Loven med sin Dom, som er Guds Dom; den holder alle Mennesker fangne, og det med fuld Ret, saat Ingen kan gjøre sig selv eller Andre løs fra den, men Alle maa, saavidt det staar til dem, evindelig forblive dens Fanger; thi de have selv ved sin Synd og Ulydighed ført sig ind i saadant Fængsel og ere faldne i Guds retfærdige og evige Vrede.

Derfor findes herimod ingen Hjælp hos nogensomhelst Skabning, men Gud har her selv maattet forbarme sig over denne vor Elendighed og udtænke et Raad derimod; saaledes som han ogsaa siger hos Propheten paa det samme Sted: **Baade skal den Vældiges Fanger tages fra ham, og det, en Tyran have taget, skal undkomme.** Dette har Christus, Guds Søn, selv maattet gjøre og til den Ende blive Menneske, det er, tage vor Død og dermed ogsaa dens Aarsag, Synden og Guds Vrede, paa sig, paadet han maatte forløse os derfra og hjælpe os frem til Liv og Retfærdighed. Thi ligesom ved eet Menneske baade Synden og Døden er kommet over os, saaledes har ogsaa ved eet Menneskes Seier over Døden, Retfærdigheden og Livet maattet blive os givet, saaledes som Paulus siger Rom. 5, 18.

Derfor er nu ogsaa dette Livets Verk saaledes beskaffent, at vi komme dertil uden nogen vor Gjerning og Medvirken; ligesom vi uden nogen vor Gjerning og Medvirken ere komne til Synden og Døden, og ligesom vi ikke selv have fortjent eller bragt Døden over os uden alene dermed, at vi ere fødte af Adam og vort Kjød og Blod er saaledes forgiftet af fremmed Synd, at ogsaa vi maa dø, saaledes kunne vi nu langt mindre selv fortjene eller medvirke til Forløsning fra Synden og Døden, det er, til Retfærdighed og Liv, men maa ogsaa komme hertil ved fremmed Retfærdighed og Liv. Ligeledes som derfor Synden er os medfødt fra Adam og bleven vor egen, saaledes maa ogsaa Christi Retfærdighed og Liv blive vort eget, saaat denne Retfærdighedens og Livets Kraft maa virke i os, ligesom ogsaa den var os medfødt fra ham.

Thi hos ham findes ikke alene hans personlige, men ogsaa en virkende og kraftig Retfærdighed og Liv, ja en Kilde, som opvælder og udflyder til Alle, som ere deel-

agtige i ham, ligesom Synd og Død ere udvældede fra Adam over hele den menneskelige Natur. Det bliver altsaa derved, at Menneskene blive retfærdige fra Synden og levendegjorte fra Døden, ikke af eller ved sig selv, men ved en fremmed, det er, denne Herres Christi Retfærdighed og Liv, nemlig, naar han rører ved dem med sin Haand og gjennem sit Ord meddeler dem sin Gjerning og sin Kraft til at udslette Synden og Døden, og de annamme dette Ord i Troen ꝛc.

Heraf kaldes vi Christne, det er, retfærdige, levende og salige Mennesker, efterdi vi have denne Herre og ere blevne deelagtige i ham formedelst Troen paa hans Ord og Sakrament, som ved sin egen Kraft og Magt tilfulde har myrdet Synden og opslugt Døden (jeg mener vore Synder og vor Død, som havde myrdet og opslugt os). Og begge Dele har han gjort paa sit Legeme, idet han har taget paa sig vor Synd og vor Død. Men efterdi han ikke alene var uden Synd og heller ikke skyldig til Døden, men ogsaa i sig selv var fuld af Retfærdighed og Liv, saaat altsaa Synden og Døden ikke havde nogen Ret over ham, saa ere de i ham blevne fordømte og tilintetgjorte og idel Retfærdighed og Liv skjænket os istedetfor vor Synd og Død. Thi efter sin Seier og Opstandelse har han oprettet et saadant Rige i Christenheden, at han nu uden Afladelse udsletter Synden hos sine Christne gjennem dens Forladelse og sin Aands Kraft, indtil Døden og Graven, samt begynder Livet i dem gjennem Troen, indtil han paa een Dag faar samlet dem Alle, da han vil give dem fuldkommen Retfærdighed og Liv baade til Legeme og Sjæl.

Alt dette seer du i denne Historie skjønt og lifligt afmalet. Thi denne Yngling dør ikke af den Grund, at han var en Morder, Ægteskabsbryder eller aabenbar Synder, som maatte straffes for sin Misgjerning; men førend han endnu har gjort sig skyldig i saadanne Synder, som de, der ere voxne og komne til Sjæls Aar og Alder, begaa, rykker Døden ham bort, alene for den Synds Skyld, med hvilken han er født, saaat denne Moder vel kunde beklage sig som den, der var Skyld i, at hun mistede sin Søn, efterdi han fra hende havde arvet Synd og Død.

Men da han nu er død, hvor er der saa Raad eller Trøst og Hjælp? Ikke i Moderens Taarer og Sorg, som dog har været saare stor, saaat, om Menneskers Gjerning her havde kunnet eller skullet udrette eller fortjene Noget, saa skulde denne Enkes Taarer saameget mere have gjort det. Thi de ere komne fra en kummerfuld og elendig Moders Hjerte, som vil briste af Kjærlighed til denne Søn, og som er saaledes sindet, at hun gjerne havde gjort og lidt Alt, ja endog selv villet dø, naar hun blot havde kunnet frelse sin Søn. Og nu, da han er død, saa er der vel et hemmeligt Ønske og Suk: Ak, at min Søn endnu levede eller igjen maatte blive levende! Dette ligger saa dybt i hendes Hjerte, at hun ikke seer det selv, ja, hun tør ikke engang tænke paa at bede derom. Og dog er hendes Hjerte saa fuldt deraf, at om hun blev spurgt og skulde bekjende, hvad hun allermest vilde ønske eller udbede sig af Gud, saa kunde hun ikke svare Andet end dette: Ak, hvad Andet skulde jeg her paa Jorden begjære eller bede om, end at min Søn maatte leve? Og dette er en langt hjerteligere og indeligere Bøn, end Nogen kan udtale; thi den bestaar af idel uudsigelige Sukke.

Men dog er den spildt og forgjæves, baade for hende og for alle Mennesker, at hun maa selv gjøre sit Haab til Intet og mistvivle om Bønhørelsen. Thi ogsaa førend hendes Søn endnu var død, har hun af Hjertet sukket, grædt og anraabt om, at hun maatte faa beholde ham i Live; men da nu dette Intet har hjulpet og hendes Søn alligevel er død, saa kan hun langt mindre nu fatte noget Haab eller Trøst, at han igjen skulde blive levende. Hun seer

vel, at hun ikke kan faa ham igjen med Suk og Taarer, ellers vilde vel andre Mødre ogsaa have gjort og endnu gjøre det Samme.

Med eet Ord, det er Vantroen, som strider imod hendes Bøn og gjør den til Intet. Hun faar altsaa sin Søn igjen uden al sin egen og alle Menneskers Formodning, Haab og Gjerning, alene derved at Herren kommer til og inderlig ynkes over den arme Enke, som Texten siger, og trøster hende, ikke alene med venlige Ord, men ogsaa med Kraft og Gjerning, idet han giver hende hendes Søn levende tilbage, saaat hun maa sige, at det ikke er hendes eller noget Menneskes Fortjeneste, men hans blotte Naade og Gave, og at han er en saadan Herre, som **formaar over alle Ting at gjøre langt overflødigere, end hvad vi bede eller forstaa,** som der staar i Dagens Epistel. Thi det er hans Sædvane, at han altid **fører sine Hellige underligt,** som det hedder Ps. 4, 4., samt bønhører, frelser og redder de Christne i deres Nød, ikke efter deres Tanker, Haab og Tro, men efter sin guddommelige, almægtige Kraft, naar alle Menneskeraad ere forgjæves og fortabte.

Se nu her, hvorledes Herren udfører sin Gjerning mod Døden, naar han kommer den under Øinene, og dermed, os til Trøst, afbilder, hvad han ogsaa vil gjøre paa sine Christne, om de blive angrebne af Døden som denne Yngling. Thi her seer du tvende Processioner eller tvende Hobe, som møde hverandre. I den ene er den arme Enke med den døde Yngling og Folket, som følge ham til Graven; i den anden er Christus og de, som gaa med ham ind i Staden. Den første viser os, hvad vi ere, og hvad vi bringe til Christus; thi den er et Billede paa den hele Verdens Gang her paa Jorden. Den er ogsaa en stor Hob; Alle gaa de til Døden og maa følge med ud af Staden, og naar Christus kommer, finder han Intet uden saadant Væsen, som har med Døden at gjøre.

Det er hele Verdens Væsen her paa Jorden, naar man seer ret derpaa. Her er Intet uden idel Dødsbilleder og Dødssyssler, en stadig og daglig Gang til Døden, og det indtil den yderste Dag. Her dør den Ene efter den Anden, og de Levende have alene den sørgelige Forretning at bringe de Andre til Graven, og selv følge de dagligen efter, hvad de ogsaa med denne sin Gang til Graven vidne om, ligesom de bevise de Døde saadan Tjeneste, paadet at Andre idag eller imorgen maa følge dem paa samme Maade til Graven. Derfor siger ogsaa Christus om dette verdslige Væsen og Regimente til dem, som han kalder til sit Rige, Matth. 8, 22.: **Lad de Døde begrave deres Døde.**

Saaledes seer du nu paa denne Side og hos den hele Verdens og den menneskelige Slægts Skare intet Andet end Døden. Den bringe vi med os, den bære og slæbe vi paa fra Moders Liv af; vi gaa Alle tilhobe den samme Vei, kun med den Forskjel, at den Ene altid gaar eller bæres foran den Anden, og at de Øvrige maa følge, indtil Raden kommer til den Sidste. Og mod dette findes ingen Redning eller Hjælp hos nogen Skabning; **Døden hersker over Alle,** siger St. Paulus Rom. 5, 14., og bortrykker dem Alle uden Modstand. Ja, hvergang den slaar En til Jorden, trodser den med dette Skuespil og Billede alle de Andre, som endnu leve og bringe den Døde til Graven, og viser dem dermed, at den allerede har dem i sine Baand, og, naar den vil, kan angribe dem paa samme Maade.

Men paa den anden Side seer du ogsaa et trøsteligt Billede af Livet i den Herres Christi herlige og glade Processions. Han gaar ikke med den Døde ud af Staden, men kommer Døden imøde og gaar ind i Staden, dog ikke saaledes som de Andre, der vende hjem fra Graven, indtil de selv eller andre bæres ud igjen. Thi han kommer ikke med saadanne Dødstanker, som om han maatte frygte den og ogsaa være

under dens Magt, men han træder den under Fødderne og stiller sig imod den, som den, der har den i sin Magt og Vold. Først trøster han den arme Enke, som ikke har Andet end Døden i sit Hjerte, og siger til hende, at hun ikke skal sørge og græde mere. Han bruger andre Ord og Geberder, end noget Menneske kan føre, træder hen til Baaren, lægger sin Haand paa den, byder dem alle at staa stille, udtaler høstigen et Ord og siger: **Du unge Karl! jeg siger dig: staa op!** Og paa dette Ord følger strax Kraften og Gjerningen; den Døde bliver ikke liggende der som før, men reiser sig op, saa indhyllet og ombunden som han var, begynder at tale og viser saaledes, at der ikke mere var nogen Død tilstede, men Liv.

Det er en underlig, pludselig Forandring fra Døden til Livet hos denne Yngling. Her var enhver Gnist af Liv forlængst udslukket, og i Sandhed ikke Spor af Liv tilbage, og dog faar han i et Øieblik tilbage Aande, Blod, Følelse, Bevægelse, Sandser, Mæle og Alt, hvad der hører til Livet. Og med eet Ord forvandler Christus den sørgelige Gang eller Processíon, der de bare den Døde ud af Stadens Port, til en skjøn, liflig og frydefuld Livets Processíon, i hvilken baade denne Yngling, som nys blev baaret af Fire eller Flere for at nedgraves i Jorden, og hans før saa bedrøvede Moder tilligemed den hele Skare gladeligen følge den Herre Christus tilbage til Staden til deres Hjem; de forglemme nu baade Død, Kiste og Grav og synge og juble om idel Liv.

Men al Priis og Ære for denne Gjerning tilkommer Ingen uden alene den Herre Christus, hvis Kraft og Verk det alene er at borttage Døden og skabe Liv deraf, ligesom ogsaa han alene udretter det. Men denne Priis og dette Rygte hvorom Evangeliet siger, at det kom ud i det ganske Land, er optegnet os til Trøst og Glæde mod Dødens Angst og Forskrækkelse, at vi skulle vide, hvad vi i Christus have for en Frelser. Thi ogsaa her paa Jorden, i sin Tjeneste, Embede og Tjenerskikkelse beviste han sig at være Herre over Døden og Livet, til at borttage hiin og bringe dette for Lyset. Hvor og hver Gang Døden traadte ham imøde og løb imod ham, saasom i Synagogeforstanderens Datter, i Lazarus og tilsidst i hans egen Person, der blev den ved ham borttaget og udslettet.

Saadant vil han ogsaa bevise paa vor og alle Christnes Død, naar den har bragt dem Alle ned under Jorden og nu mener, at den ganske har slugt dem. Det har han med sin egen Mund og sit eget Ord lovet og tilsagt: **Jeg er Opstandelsen og Livet; hvo, som tror paa mig, om han end dør, skal han dog leve,** Joh. 11, 25. **Den Time kommer, paa hvilken alle de i Gravene skulle høre Menneskens Søns Røst, og de skulle gaa frem** ꝛc., Joh. 5, 28. Da først skal det Verkhave sin rette Gang, som han i dette og lignende Exempler afbilder os, og som han har sparet til den Stund, da han vil fuldende det, ikke paa Enkelte eller Faa, men paa engang paa Alle og **paa engang ganske opsluge Døden,** som Esaias siger Cap. 25, 8., saaat Ingen mere skal myrdes eller angribes af den.

Det vil først blive den rette, skjønne, herlige Processíon, naar han i et Øieblik samler alle dem, som ere døde, og med eet Ord kalder dem frem fra Jord, Støv, Aske, Luft, Vand og alle Steder og, som St. Paulus siger 1 Thess. 4, 14., **fører frem** med sig, som deres Hoved, en utallig Skare af Troende, overfører dem Alle fra Døden og al Jammer til evigt Liv og, som Esaias siger Cap. 25, 8., **afvisker Graaden af alle Ansigter,** saaat de med evig Glæde, Priis og Ære skulle ophøie og love denne Herre evindelig og altid!

Dette skulle vi ogsaa lære at tro og trøste os dermed i Dødens og al anden

Nød, saaat vi, om det end kommer dertil med os, at vi ikke se og føle Andet end idel Død og Fordærvelse, ligesom denne Enke ved hendes Søns Død, ja, om vi end ligge i Dødens Strube, som denne Søn, der i sin Kiste bæres til Graven, at vi dog kunne have den faste Forvisning, at vi i Christus have Liv og Seier over Døden. Thi Christi Tro maa være saaledes beskaffen, eller dog lære og øve sig derpaa, at den, som Hebr. 11, 1 siger, kan fatte og holde for vist det, som ikke sees, ja, som man ikkun seer det Modsatte af. Saaledes vil ogsaa Christus her, at denne Kvinde skal tro og haabe Livet, idet han siger: **Græd ikke** (ihvorvel denne Tro hos hende har været saare svag og liden, saaledes som den ogsaa er hos os), og det, skjønt hun og al Verden efter deres Sandser, Følelser og Tanker ganske fortvivlede om Livet.

Thi han vil ogsaa ved vor egen Erfaring lære os, at af os og i os er Intet uden idel Fordærvelse og Død, men at af ham og i ham er Intet uden idel Liv, som opsluger baade vor Synd og vor Død. Ja, jo mere Jammer og Død der er i os, desto mere og rigeligere Trøst og Liv skulle vi finde i ham, saasandt vi ellers i Troen holde fast ved ham, hvortil han baade ved sit Ord og saadanne Exempler opmuntrer og formaner os. Amen.

Syttende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Eph. 4, 1—6.

Jeg formaner Eder derfor, jeg, den Bundne i Herren, at I skulle vandre værdigen det Kald, med hvilket i ere kaldte, med al Ydmyghed og Sagtmodighed, med Langmodighed, saa I forbrage hverandre i Kjærlighed, og beflitte Eder paa at bevare Aandens Enighed i Fredens Baand, eet Legeme og een Aand, ligesom I og ere kaldte til eet Haab i Eders Kald; som der er een Herre, een Tro, een Daab, een Gud og Alles Fader, som er over Alle og ved Alle og i Eder Alle!

Dette er ogsaa en skjøn Prædiken om de Christnes gode Gjerninger, naar de nu ere blevne troende og adlyde den Evangeliets Lærdom, som St. Paulus tilforn har givet Ephesserne, saaledes som vi have hørt i forrige Søndags Epistel, hvor han ønsker dem, at de maa tiltage og voxe i Erkjendelsen deraf. Thi Troen paa Christus maa bestandig være Grundvolden for al Lære og Liv, og en Christens høie og evige Skat for Gud; thi den alene er det, som annammer Syndernes Forladelse og gjør os til Guds Børn. Have vi nu den, saa bør man da ogsaa drive paa dens Frugter, paa det de Christne maa bevise og lade se, at de ere saadanne Mennesker, som leve Gud til Ære og Behag, paadet Gud derved maa æres og prises, ligesom de ogsaa selv derved faa Ære og evig Belønning for Gud og Mennesker.

Men denne Formaning giver han, efterat han har mindet dem om sit Fængsel og de Trængsler, som han lider for Evangeliets Skyld og dem til Gavn og Ære, saaledes som han ovenfor har sagt, paadet at ogsaa de igjen skulle ære Evangeliet med

sit Liv og med sin Vandel. Og først giver han en almindelig Regel for de Christnes hele Levnet:

At I skulle vandre værdigen det Kald, med hvilket I ere kaldte.

Det skal være Hovedstykket og det Fornemste, hvorefter en Christen skal rette sin udvortes Vandel i Verden, saaat han minder sig selv om og betænker, hvortil han er kaldet og sat af Gud, det er, hvorfor han hedder en Christen, og dernæst lever derefter og lader Saadant fremtræde for al Verden, paadet Guds og den Herres Christi Navn og Ord maa vorde priset ved hans Liv og Gjerning, saaledes som Christus selv Matth. 5, 16. formaner Sine: **Lader saa Eders Lys skinne for Menneskene, at de se Eders gode Gjerninger og ære Eders Fader, som er i Himlene.**

Saaledes vil ogsaa St. Paulus hermed sige: I have nu annammet Guds Ord og Naade og ere blevne saa salige Mennesker, at I i Christus have Alt, hvad I behøve. Kommer dette ihu og betænker, at I ere kaldte til noget langt Andet og Høiere, end andre Mennesker, og lever ogsaa saaledes, at man kan se, at I tragte efter et større Gode, ja allerede have annammet noget langt Bedre, end Verden har. Priser og ærer med Eders Liv den Herre som har givet Eder saadan Skat, og giver Ingen Aarsag til at spotte og laste denne Eders Skat eller foragte hans Ord, men lokker og opmuntrer meget mere dermed Enhver, saaat de ved Eders Omgjængelse og gode Gjerninger maa bevæges til at tro paa Christus og prise ham.

Thi en Christen skal vide, at han paa Jorden lever, ikke for sig selv eller for sin egen Skyld, men at hans Liv og Væsen paa Jorden tilhører hans Herre Christus; derfor skal det ogsaa være rettet til hans Ære, Priis og Tjeneste, saaat han med St. Paulus kan sige, ikke alene om Troens og Naadens Retfærdigheds aandelige Liv, men ogsaa i Henseende til dens Frugter i sin udvortes Vandel. **Jeg lever, dog ikke jeg mere, men Christus lever i mig,** Gal. 2, 20. Han skal altsaa **omgaaes i Christo,** som St. Paulus siger Col. 2, 6., ja, **iføre sig Christum** selv, Rom. 13, 14., som sin Klædning og Smykke, saaat han kan fremlyse og kjendes i ham.

Men hvor dette ikke skeer, der bliver Synden derimod langt større og værre. Thi ved enhver Synd, som de, der kaldes Christne og Guds Folk, begaa, bliver ikke alene Gud fortørnet ved Ulydigheden, men dertil ogsaa det andet Bud foragtet, hvilket gjør Synden langt større, idet nemlig Guds Navn derved bespottes og Andre forarges, saaledes som ogsaa St. Paulus siger Rom. 2, 24.: **For Eders Skyld bespottes Guds Navn iblandt Hedningerne.** Derfor bør billigen en Christen leve saaledes, at han dog skaaner Guds og Christi Ære, paadet ikke Guds Navn skal forhaanes og maatte bære Skylden for det Onde, som han gjør. Thi Djævelen tilligemed Verden bruger jo al sin Flid, forat Gud maa vanæres og bespottes, paadet han maa vise sit bitre Had mod Christus og hans Ord, gjøre haus Kirke Skade og ved Forargelse baade afskrække de Vantroe fra Evangeliet og bringe de Svage til Fald.

For at forebygge dette skulle de Christne vogte sig desto flittigere, at de ikke give nogen Forargelse med sit Liv, men lade sin Guds og Herres Navn og Ære være sig kjærere end, at de skulde lade det bespottes, selv om de derover skulde miste sin egen Ære, Gods, Liv og Velfærd, efterdi de i dette Navn og denne Ære have sin høieste Skat og Salighed. De skulle ogsaa betænke, at naar de holde Guds Navn i Ære, saa er dette deres egen Ære og Berømmelse for Gud og Mennesker, saaledes som Gud forjætter og siger 1 Sam. 2, 30.: **Dem, som ære mig, vil jeg ære.** Gjøre

de det derimod ikke, saa drage de dermed Guds høieste Vrede og sin egen Foragt og Skjændsel over sig, saaledes som han videre siger paa det anførte Sted: **De, mig foragte, skulle ringeagtes.** Og i det andet Bud truer han med alvorlig og forfærdelig Straf alle dem, som misbruge hans Navn, det er, ikke føre og bruge det til hans Lov og Ære.

Her maa vel Enhver prøve sit eget Liv og se til, hvor flittig han er i dette Stykke, at forhindre Forargelse over Evangeliet og at rette sin Gjerning og sit Liv efter Guds alvorlige Bud til det guddommelige Navns og Evangeliets Priis og Ære. Ja, her vil vel Enhver finde Nok af store og svare Synder, som han maa begræde og omvende sig fra, paadet han ikke maa drage Guds Vrede over sig, saameget mere som Evangeliet uden det, nu i denne sidste onde Tid allevegne trykkes af saa store og mange Forargelser. Menneskets er jo skabt dertil, at det skal være Guds Billede, og netop derfor skal det være Guds Billede, fordi Gud skal og vil erkjendes gjennem det. Derfor burde det jo ogsaa skinne og lyse i Menneskets hele Liv og Omgjængelse som i et Speil, og en Christen skulde ikke have nogen høiere eller større Sorg end at leve saaledes, at Guds Navn ikke bliver vanæret.

Dette er det første Stykke af St. Pauli Formaning og sigter til den Christnes hele Levnet. Dernæst nævner han nogle særskilte gode Gjerninger, som alle Christne i Almindelighed skulle beflitte sig paa, saasom **Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed, Aandens Enighed** ꝛc., om hvilke tilforn er talt i andre Epistler, især St. Petri; saaledes om Ydmyghed (hvorom ogsaa Dagens Evangelium taler) paa tredie Søndag efter Trinitatis; om Sagtmodighed og Langmodighed, paa anden Søndag efter Paaske og paa femte Søndag efter Trinitatis.

Hermed have alle Christne i alle Stænder faaet gode Gjerninger nok at gjøre, saaat man ikke behøver at søge andre eller bedre. Thi St. Paulus vil ikke paalægge dem saadanne særegne Gjerninger, som ligge udenfor eller over de almindelige Stænder, og som de falske Helgener lære og gjøre; disse byde Folk at løbe bort fra Menneskene ud i Ørkener og oprette et eget Munkevæsen og selvvalgte Gjerninger, som de berømme som langt høiere og bedre end dem, de andre almindelige Christne gjøre; ja, de gjøre dem dermed foragtede og holde dem for farlige Stænder, saaledes som hidtil Pavedømmet uforskammet har kaldt saadanne Stænder de verdslige; og de, som have levet i dem, have maattet mene, at de kun med Vanskelighed kunde komme i Himmelen, med mindre ogsaa de bleve aandelige (dette Navn have de alene givet Munke- og Præstestanden), eller dog idetmindste bleve deelagtige i deres Gjerninger og afkjøbte dem deres Fortjeneste.

Men St. Paulus og den hele Skrift lærer alene saadanne gode Gjerninger, som af Gud i de ti Bud paalægges Alle, og som skulle øves i det almindelige Liv og i de almindelige Stænder. De prange vel ikke med noget stort Skin for Verdens Øine, saaledes som Hyklernes selvvalgte Gudstjeneste, og ere dog de rette kostelige, gode og nyttige Gjerninger, baade for Gud og Mennesker. Thi hvad kan være Gud velbehageligere og Menneskene gavnligere, end at du lever saaledes i dit Kald, at Gud har Ære deraf, og at Andre ved dit Exempel bringes til at elske Guds Ord og prise hans Navn? Fremdeles hvilke Dyder kan være nyttigere i hele Menneskelivet end Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed og Enighed ꝛc.?

Men hvor kan man øve Saadant bedre end i de Stænder som Gud har anordnet, at man i dem skal leve med hverandre og blandt hverandre? Ja, det selvvalgte affon-

drede Liv og Munkenes Helligbed er hertil aldeles uduelig. Thi hvo bliver bedre deraf, at du gaar i Kloster, vælger dig en egen Stand og ikke vil leve som de Andre? Hvem hjælper din Kappe, dine sure Miner og dit haarde Leie? Hvo kommer derved til Guds Erkjendelse eller til Samvittighedens Trøst? Eller hvo bliver derved opmuntret til at elske sin Næste? Ja, hvorledes kan du deri tjene din Næste og bevise Kjærlighed, Ydmyghed, Langmodighed og Sagtmodighed, naar du ikke vil leve blandt Menneskene og holder din selvvalgte Regel eller Orden saa strengt, at du før lader Næsten lide Nød, før du overtræder den.

Man maa vel undres over, at Verden ligger i saa stor Blindhed, at den saa aldeles ringeagter baade Guds Ord og de af ham forordnede Stænder, hvori den dog dagligen maa leve. Prædiker man for den om Troen paa Guds Ord, saa holder den det for Kjætteri; taler man til den om de af Gud selv indsatte Gjerninger og Stænder saa holder den det langt bedre. At en almindelig Christen lever christeligt i sit Huus, en Tjener og Pige i sin Tjeneste, det er efter dens Mening blot en verdslig Ting; du maa gribe dig anderledes an, siger den, krybe i en Krog, trække en Kappe paa, valfarte til Helgenerne, saa kan du forhjælpe dig og Andre til Himmelen. Men spørger du hvorfor eller hvor har Gud sagt dette, saa er der i Grunden ingen anden Aarsag end denne: Vor Herre Gud veed slet ikke og forstaar sig ikke paa, hvad gode Gjerninger ere, hvorledes skulde han da kunne lære Andre det? Han maa selv gaa i Skole hos disse høitoplyste Helgener og lære af dem.

Men det kommer Altsammen af den lede, medfødte Plage og Onde, som hedder Arvesynden; den volder en saadan Blindhed og Ondskab, som ikke vil se eller agte Guds Ord, Villie og Verk, men istedet kommer frem med andre Ting efter vore egne hedenske Tanker; den har trykket en saadan tyk Hud baade over sine Øine, Øren og Hjerte, at den ikke kan se, hvad der dog er klart som Lyset, at nemlig de Christnes Liv i de almindelige Stænder, saasom Mand og Hustru, Undersaatter og Øvrighed, er smykket og prydet med Guds Ord. Ei heller vil den lade sig overtale til at beflitte sig paa disse Gjerninger, om hvilke Gud selv vidner, at de behage ham saare vel hos dem, som tro og ere i Christus. Summa: Erfaringen viser og vidner i al Verden, at det er en stor og besynderlig Naade, og at faa Mennesker ere saa salige, at de gjøre i Sandhed gode Gjerninger, samt at den store Hob, som ville være hellige, bemøie sig forgjæves med andre unyttige og daarlige Gjerninger, som de agte høit, men hvormed de gjøre sig selv aldeles **uduelige til al god Gjerning,** som St. Paulus siger Titus 1, 16.

Dette er en Skade, som saadan vildfarende menneskelig Indbildning om selvvalgte Gjerninger og Helligbed medfører. For det Andet følger deraf ogsaa, at de skjønne og liflige Dyder, som St. Paulus her lærer og priser, nemlig Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed og Aandens Enighed ꝛc. blive derved forhindrede, ja ganske forstyrrede og tilintetgjorte, medens derimod de modsatte usalige Laster styrkes og befordres af Djævelen. Thi hvor man forlader Guds Ord og opdigter selvvalgte Menneskegjerninger, der maa først følge mangeslags Indbildning og Egensindighed. Thi den Ene kommer med Et, en Andet med noget Andet, og enhver vil have den Berømmelse, at hans er det Bedste; og siden kommer en Anden og vil gjøre noget endnu Bedre. Deraf opstaar da ligesaa mange Sekter og Partier, som der er saadanne Lærere og Gjerninger. Saaledes har det hidtil været blandt de utallige Partier i Pavedømmet, og saaledes er det altid blandt alle Partiaander. Derunder kan da ingen af disse Dyder, Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed, Kjærlighed ꝛc.,

øves, men det Modsatte maa følge; thi da Hjerter og Sind ikke ere enige, saa foragter den Ene den Anden i Hovmod, og om man ikke lader hans Væsen være ret og godt, saa begynder han at vredes, misunde, hade og kan ikke holde Venskab eller have Taalmodighed med Nogen, som ikke i Alt gjør ham tilpas.

Derimod er et christeligt Liv i Troen og dens Frugter saaledes ordnet efter Guds Ord, at det i Alt tjener til Kjærlighedens og Enighedens Bevarelse og alle Dyders Befordring. Thi det omstyrter ikke den Orden, som Gud har skabt og indstiftet i de almindelige Stænder og deres Gjerning blandt Menneskene, saasom Øvrighed, Fader, Moder, Sønner, Døttre, Huusbonde, Madmoder, Tjener, Pige, men stadfæster dem Alle som gode Stænder og Gjerninger og byder Enhver i sit christelige Levnet og Alle i Almindelighed at beflitte sig paa Kjærlighed, Ydmyghed, Langmodighed, saaat Ingen foragter den Anden, men Enhver giver den Anden hans Ære og veed, at ogsaa den, som er i en ringere Stand, for Gud kan være ligesaa salig og god som han selv. Det byder fremdeles, at den Ene skal bære over med den Andens Svaghed og betænke, at ogsaa han selv har Skrøbeligheder, som de Andre maa bære ꝛc., og med eet Ord, at Enhver skal vise en Anden den Kjærlighed og Venskab, som han vil, at man skal vise ham selv.

Dertil hjælper og bidrager mægtigt Sindets Enighed, idet en Christen veed, at han i Christo har Guds Naade, Syndernes Forladelse og et evigt Liv, ikke for nogen sin Fortjenestes eller særegne Levnets og Gjerningers Skyld, men at han i sit Væsen og i sin Stand, hvor ringe han end er for Verden, ligesaavel er et Guds Barn, salig og deelagtig i alle Christi Goder (saafremt han tror), som den allerstørste og fornemste Helgen. Derfor behøver han ikke at se sig om efter andre Gjerninger, som ikke ere ham befalede, eller at misunde Andre, om de ere i en høiere Stand eller have flere Gaver af Gud og kunne gjøre større Gjeringer; men han nøier sig med det, som er ham tilmaalt, tjener Gud i sit Kald og takker ham, at han ogsaa bruger ham i sin Stand til sit Redskab.

Den derimod, som efter Guds Kald tjener i høiere Stand, Gaver og Gjerninger, ham skal ogsaa denne Sindets Enighed lære og vise, at han skal forblive i Ydmygheden og ikke foragte Andre, men vide, at han ikke derfor er bedre og gjælder mere for Gud, om han har større Gaver, men at han derved kun er desto mere skyldig til at tjene Andre dermed, og at Gud ogsaa ved dem, som have ringere Gaver, kan udrette det, som er Mere og Større. Paa den Maade kan han ogsaa vise sig langmodig, sagtmodig og kjærlig mod sine svage og skrøbelige Medmennesker, idet han betænker, at ogsaa de tilligemed ham ere Christi Lemmer og deelagtige i den samme Naade og Salighed.

Se, derfor drive de hellige Apostler Paulus og Peter overalt saa flittigt paa denne Dyd, som hedder **Sindets Enighed.** Thi den er ogsaa den nødvendigste og skjønneste Dyd blandt de Christne, som sammenholder og sammenbinder Christenheden og forhindrer Partivæsen og Splittelser, saaledes som herom tilforn videre er talt. Derfor formaner her St. Paulus, at man skal beflitte sig paa at bevare den. Men han kalder den **Aandens Enighed** for at vise, at han taler om Enighed i den rette Lære og Tro. Ellers kunde det ikke hedde: een Aand; thi uden Christi Evangeliums Kundskab og Tro er der ingen Helligaand. Derfor maa man fremfor Alt tragte derefter, at Skriftens rette Lære bliver bevaret i sin Reenhed og Eendrægtighed.

Thi der er ingen større og skadeligere Forargelse end at anrette Tvedragt og Splittelse i Læren. Derfor driver ogsaa Djæ-

velen med al Flid derpaa, og saadan Forargelse kommer i Almindelighed fra nogle hoffærdige, egensindige og ærgjerrige Hoveder, som ville være Noget fremfor Andre og kjæmpe for sin egen Ære og Berømmelse; de kunne ikke holde sammen med Nogen, men mene, at det vilde være en Skam for dem, om de ikke skulde blive berømmede for en større Lærdom og Aand (den de dog slet ikke have) end Andre; de unde ingen Anden nogen Ære, selv om de se, at han har større Gaver; af Misundelse, Brede, Had, eller Hevngjerrighed søge de at stifte Partier og drage Folket til sig. Derfor har Paulus først formanet dem til de nødvendige Kjærlighedens Gjerninger, at de skulle øve indbyrdes Ydmyghed, Langmodighed ꝛc. og gjensidig fordrage hverandre.

Det er ogsaa klart og aabenbart nok af Erfaringen, hvad Skade og Fordærvelse der afstedkommes i Kirken ved denne Forargelse fra Spaltninger og Tvedragt i Læren. Thi foruden at mange Mennesker forføres, og at Hobe strax falder til, naar den hører noget Nyt, som med stort Skin og prægtige Ord fremføres af de hoffærdige og ærgjærrige Aander, saa har det ogsaa den Følge, at mange svage og ellers velmenende Sjæle geraade i Tvivl og vide ikke, til hvem de skulle holde sig; deraf følger da videre, at Læren bliver foragtet og bespottet af Mange som søge Anledning til at modsige den; fremdeles, at Mange blive aldeles sikre og epikuræiske og foragte al Religion og Alt, hvad man siger dem af Guds Ord. Endelig blive ogsaa de, som hedde Christne, under saadan Strid forbitrede paa hverandre og bide og æde hverandre med Had, Avind og andre Laster, hvorunder baade Kjærligheden bliver kold og Troen udslukkes.

I saadan Forvirring i Kirken og al den Sjælefordervelse, som derved skeer, ere saadanne egensindige, partisyge Hoveder Skyld, som ikke blive ved den eendrægtige Lære eller bevare Aandens Enighed, men for sin egen Indbildnings, Æres og Hevngjerrigheds Skyld, søge og foregive noget Nyt, og saaledes føre over sig en langt forfærdeligere og utaaleligere Fordømmelse end Andre.

Derfor skulle her de Christne vogte sig, at ikke ogsaa de give Aarsag til saadan Splittelse og Spaltning, men med al Flid, som St. Paulus her formaner, hjælpe til at bevare Aandens Enighed. Thi det er ikke saa let en Sag at bevare den; ogsaa blandt de Christne forefalder der Meget, som letteligen kan bevæge dem til Uvillie, Brede og Had; tilmed søger ogsaa Djævelen saadanne Anledninger, puster og blæser til, hvor han kan. Derfor maa de se til at de ikke give saadan Fristelse Rum, som Djævelen eller deres eget Kjød vækker i dem, men stride derimod og gjøre og lide Alt, hvad de skulle, det gjælder Ære, Gods, Liv eller Velfærd, paadet de, saavidt det staar til dem, maa bevare Lærens, Troens og Aandens Enighed ukrænket.

Eet Legeme og een Aand, ligesom I og ere kaldte til eet Haab i Eders Kald, som der er een Herre, een Tro, een Daab, een Gud og Alles Fader ꝛc.

Det skal være den Aarsag som skal bevæge de Christne til at holde fast ved Aandens Enighed, at de Alle med hverandre ere Lemmer paa eet Legeme og deelagtige i alle aandelige Goder. Thi de have Alle een og den samme Skat, nemlig een Gud og Fader i Himmelen, een Herre og Frelser, eet og samme Ord, een Daab og een Tro, med eet Ord een og samme Salighed. Efterdi da saadant Gode er fælles for dem Alle, saaat Enhver eier ligesaa Meget deri som den Anden, og Ingen kan faa noget Mere og Bedre, hvad Aarsag kan Nogen da have til at gjøre Splittelser eller søge noget Andet?

Hermed viser og lærer ogsaa St. Pau-

lus, hvad der er den rette christne Kirke, og hvorpaa den bør kjendes, nemlig, at der ikke er mere end een eneste Kirke, eller eet eneste Guds Folk paa Jorden, og denne Kirke har een og samme Tro og Daab og een Bekjendelse af Gud Fader og Christus 2c., samt holder eendrægtigen fast og forbliver stadigen derved. I denne maa enhver lade sig finde, i den maa Enhver være indlemmet, som vil blive salig og komme til Gud, og udenfor den bliver Ingen salig.

Derfor hedder og er ikke det Kirkens Enighed, at man har og holder eet og samme udvortes Regimente, samme Love eller Bestemmelser og Kirkeskikke, saaledes som Paven og hans Hob foregiver, der vil have Alle udelukkede af Kirken, som ikke i saadanne Ting ville være ham lydige; men Kirken er der, hvor denne Endrægtighed i Tro, Daab 2c. findes. Derfor hedder det **een, hellig,** catholica eller **christelig Kirke**, som har een og samme rene og uforfalskede evangelikse Lære og dens udvortes Bekjendelse, paa alle Steder i Verden og til alle Tider, uanseet hvad der ellers kan være for Uligheb og Forskjel i det udvortes, legemlige Liv eller udvortes Anordninger, Skikke og Ceremonier.

De derimod, som ikke holde denne Lærens og Troens Enighed i Christus, men **volde Splid og Forargelser**, som St. Paulus siger Rom. 16, 17., ved sine Menneskelærdomme og selvvalgte Gjerninger, for hvilke de stride, og som de paabyde alle Christne at holde som nødvendige til Salighed, de ere ikke den rette Christi Kirke og dens Lemmer, men dens Modstandere og Forstyrrere, saaledes som vi ofte andetsteds have beviist.

Denne visse Lære og Trøst have vi mod Pavedømmet, som anklager og fordømmer os, fordi vi have skilt og sondret os fra dem, og skjelder os som Frafaldne fra Kirken; og dog ere de selv de rette Frafaldne, som forfølge Sandheden og under Kirkens og Christi Navn og Titel sønderrive Aandens Enighed. Derfor er og Enhver, ifølge Guds Befaling skyldig til at modsige, ja til at sky og fly dem.

Syttende Söndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Luc. 14, 1—11.

Og det begav sig, der han kom i en af de øverste Pharisæers Hus paa en Sabbath for at holde Maaltid, at de toge vare paa ham. Og se, der var et vattersottigt Menneske for ham. Og Jesus tog til Orde og talede til de Lovkyndige og Pharisæerne og sagde: mon det er tilladt at helbrede om Sabbathen? Men de tang. Og han tog paa ham og helbredede ham og lod ham gaa. Og han svarede og sagde til dem: hvo er iblandt Eder, som, naar hans Oxe eller Asen falder i en Brønd, ikke strax drager det op om Sabbathsdagen? Og de kunde ikke give ham Svar derpaa. Men han sagde en Lignelse til Gjæsterne, der han gav Agt paa, hvorledes de udvalgte de øverste Sæder ved Bordet og sagde til dem: Naar du er buden af Nogen til Bryllup, da sæt dig ikke øverst tilbords, at ikke en Hæderligere end du maatte være buden af ham, og den, der indbød dig og ham, maatte komme og sige til dig: giv denne Plads! og du da med

Blusel skal komme til at sidde nederst. Men naar du er buden, gak hen og sæt dig nederst, at, naar han kommer, som indbød dig, han da maa sige til dig: Ven! sæt dig høiere op; da skal du have Ære for dem, som sidde med dig tilbords. Thi hver den, sig selv ophøier, skal fornedres, og hvo sig selv fornedrer, skal ophøies.

I dette Evangelium have vi tvende Ting at omhandle, for det Første Noget, som er almindeligt i alle Evangelier, og for det Andet noget Særeget. Det **Første**, som er fælles for alle Evangelier, er dette, at det afmaler os den Herre Christus, hvad han er, og hvad vi have at vente af ham; deri vises os Troen og Kjærligheden. Troen nemlig deri, at denne Vattersottige først har hørt Evangeliet om den Herre Christus, hvor venlig, mild og velgjørende en Mand han var, som hjalp Enhver og ikke lod Nogen gaa fra sig uden Hjælp og Trøst. Thi dersom han ikke havde hørt et saadant Rygte om den Herre Christus, saa havde han ikke løbet efter ham ind i Huset. Han maa visseligen have havt Kjendskab til ham og hørt noget Stort om ham, samt troet, hvad han saaledes havde hørt.

Dette er da, som sagt, Evangeliet; det maa først prædikes og høres, førend vi kunne tro. Dette Ord at Gud er saa naadig og barmhjertig, at han har sendt denne Søn fra Himmelen for at hjælpe os, det maa Samvittigheden høre og tro. Ellers, om end alle Skabninger vare vore Venner, saa hjælper det os ikke, saafremt Gud er os unaadig og vred. Og atter, naar Gud er tilfreds med os, saa kan ingen Skabning skade os, saaledes som St. Paulus siger Rom. 8, 31.: **Er Gud for os, hvo kan da være imod os**? Lad da Død, Djævel, Helvede og alle Skabninger vredes, det kan dog Intet skade os. Derfor maa Evangeliet afmale os denne Mand, der er Gud, som en naadig og venlig Herre. Deraf øser da vort Hjerte Troen og en kjærlig Tillid til Gud, at han vil hjælpe os baade i Liv og i Død.

Dette se vi ogsaa her hos denne Vattersottige. Han har først hørt om Christi Venlighed og derefter troet, at han ogsaa vilde bevise sin Venlighed og Mildhed paa ham; thi det var umuligt, at han kunde blive hjulpen, dersom han ikke havde troet. Evangeliet lyder i den ganske Verden, men ikke Alle tro derpaa. Thi Pharisæerne sad ogsaa der, de saa med sine Øine og kunde tage og føle paa, at han var en venlig Mand; men de troede ikke paa ham, derfor kunde han hverken forbedre, trøste eller hjælpe dem. Det være sagt om Troen.

Dernæst se vi ogsaa i Christus Kjærligheden afbildet, som gaar hen og bærer Frugt, ikke for sig selv, men for Andre, saaledes som den rette Kjærlighed altid gjør. Det være i Almindelighed talt om den første Deel af dette Evangelium.

Men **i Særdeleshed** giver dette Evangelium os en nødvendig Lærdom, som man maa have, naar man skal bruge de Love, som angaa de udvortes og legemlige Sager og Indretninger, som bør holdes i Kirken. I saadanne Ting maa man nemlig gaa tilverks med stor Viisdom og Lemfældighed, saafremt man vil fare ret frem deri, navnlig hvor der er svage og ængstelige Samvittigheder. Thi Intet er ømmere, hverken i Himmelen eller paa Jorden, og Intet taaler Mindre, end Samvittigheden. Man siger, at et Øie er en øm Ting, men Samvittigheden er endnu langt ømmere og blødere. Derfor se vi paa mange Steder, hvor lemfældigt Apostlerne have handlet med Samvittighederne, paadet de ikke maatte forvirre dem med Love.

Efterdi man nu ikke kan leve uden Lov, og det dog er farligt at omgaaes med

Love, efterſom Samvittigheden ſtrax indvikler ſig deri, ſaa ville vi tale nogle Ord om, hvor langt man ſkal omgaaes med ſaadanne Love. Man ſiger gjerne, at det kommer meget an paa en god Fortolker; og dette er iſær et ſandt Ord, naar man har med Love at gjøre. Thi derſom der ikke er Nogen, ſom forſtaar at udlægge og adſkille dem paa den rette Maade, ſaa er det vanſkeligt og farligt at have med dem at gjøre. Det have vi vel hidtil maattet erfare under de pavelige Loves tyranniſke Regimente, med hvilket Samvittighederne bleve plagede og ikkun jagede i Helvede og Fordømmelſen. Saa farligt er det, derſom man ikke veed at lindre og lempe Lovene paa den rette Maade.

Derfor ſkal man herom vide og holde denne Regel, ſom Chriſtus ſelv har givet og ogſaa viſer i denne Hiſtorie, at alle Love, guddommelige og menneſkelige, ſom handle om udvortes Forhold, ikke forpligte videre, end Kjærligheden tillader. Kjærligheden ſkal være alle Loves Fortolkning. Hvor den ikke er, der er det allerede ude, der ſkader Loven ſtrax, den maa være, hvordan den vil. Naar en Lov vil løbe mod Kjærligheden, ſaa ſkal den ſtrax ophøre. Og Aarſagen er den, at alle Love ere givne, alene forat de ſkulle underſtøtte Kjærligheden, ſaaledes ſom St. Paulus ſiger Rom. 13, 10.: **Kjærligheden er Lovens Fylde;** og v. 8.: **Bliver Ingen Noget ſkyldige uden det at elſke hverandre.** Thi elſker jeg min Næſte, ſaa hjælper jeg ham, forſvarer ham, beſkytter hans Ære og gjør mod ham, hvad jeg vil, at Andre ſkulle gjøre mod mig.

Efterdi nu alle Love ſkulle underſtøtte Kjærligheden, ſaa maa de altſaa ſtrax ophøre, ſaaſnart de løbe mod Kjærligheden. Derfor kommer det her Altſammen an paa en god Regent, ſom kan udlægge Lovene efter Kjærligheden. Tag et Exempel fra Meſſepræſternes og Munkenes Liv. De have beſtemt med Lov, at de den ene Time ſkulle holde Meſſe, en anden Time bede; kommer der nu en fattig Mand og beder dem om en Hjælp i den Time, de ſkulle holde Meſſe eller bede, ſaa ſige de: Ei, gaa din Vei! Jeg maa nu læſe Meſſe eller paſſe min Bøn, og ſaa yde de ikke den fattige Mand nogen Hjælp, om han ſaa ſkulde dø. Saaledes have de allerhelligſte Munke og Charteuſere gjort; de holde ſine Bud og Regler ſaa ſtrengt, at om de end ſe en Fattig drages med Døden og let kunde hjælpe ham, ſaa gjøre de det dog ikke. Her ſkulde de, om de vare Chriſtne, være ſaaledes tilſinds, at de udlagde alle ſine Love og menneſkelige Beſtemmelſer efter Kjærligheden og ſagde: Bort med Meſſe, bort med Sakrament, bort med Bøn, bort med Orden, jeg vil gjerne undvære den Gjerning, jeg vil tjene min Næſte; Kjærligheden, ſom jeg øver mod min Næſte, er Guld værd mod denne Gjerning!

Og ſaaledes ſkal man lempe alle Love, efterſom Kjærligheden tilſiger, ſaaat man holder dem, hvor de ere til Næſtens Tjeneſte og Gavn, og lader dem fare, hvor de ville ſkade ham. Lad os tage et tydeligt Exempel. Om en Huusfader havde en ſaadan Orden i ſit Huus, at han ſnart brugte Fiſk, ſnart Viin, ſnart Kjød, ſnart Øl, efterſom han havde Anledning dertil og kunde bringe det tilveie, og det hendte ſig, at En af hans Huusfolk blev ſyg og ikke kunde drikke Øl eller Viin, ikke kunde ſpiſe Kjød eller Fiſk, og Huusfaderen dog ikke vilde give ham noget Andet, men ſagde: Nei, min Lov og Orden faſtſætter det ſaaledes; jeg giver dig ikke noget Andet, — hvad vilde det være for en Huusfader? Man burde billigen give ham Nyſerod til at renſe hans Hjerne med ꝛc. Thi var han en forſtandig Mand, ſaa vilde han billigen ſige ſaa: Det er vel ſaa, at min Lov og Orden fordrer, at man idag ſkal ſpiſe Kjød eller Fiſk, men ſiden denne Mad ikke paſſer ſig for dig, ſaa ſpiis, hvad du vil. Se, hvorledes han da lemper og bøier Loven efter

Kjærligheden. Paa den Maade skulle alle Love lempes og bøies efter Næstekjærligheden.

Da derfor Loven i det gamle Testamente ikke blev ret forstaaet, ei heller blev formildet ved Kjærligheden, saa gav Gud Folket Propheterne, som skulde udlægge Loven og forklare den, ikke efter dens Strenghed, men efter Kjærligheden. Derpaa have vi et Exempel i Moses selv. Moses førte Israels Børn ud af Ægypten og i fyrgetyve Aar omkring i Ørkenen. Nu var det befalet Abraham, **at man skulde omskjære alt Mandkjøn paa den ottende Dag,** 1 Mos. 17, 10. Dette Bud stod der klart og tydeligt, saaat man maatte opfylde det, og dog undlod Moses det og omskar Ingen i alle de fyrgetyve Aar.

Hvo gav nu Moses Myndighed til ikke at holde denne Lov, som Gud selv havde givet og alvorligen befalet Abraham? Jo, den fik han derved, at han vidste at lempe Loven efter Kjærligheden, saaat Loven maatte tjene ham og Folket, og ikke han eller Folket Loven. Thi paa Reisen maatte de hver Dag drage frem i fuld Rustning; paadet de nu maatte være desto bekvemmere til Reisen og ikke hindres deri, saa efterlod han Omskjærelsen og sagde: Ihvorvel denne Lov er givet og man maa holde den, saa maa man dog lempe den efter Kjærlighedens Fordring; og saaledes opsatte han Omskjærelsen, indtil Reisen var endt. Paa samme Maade skal man fortolke alle Love efter Kjærlighedens og Nødens Fordring. Derfor kommer det her alene an paa en god Fortolker.

Det samme gjorde ogsaa David, da han aad af de indviede Brød, som Ingen uden Præsterne turde æde, hvilket Exempel ogsaa Christus selv anfører i Evangelierne. Nu var David ikke Præst, hans Tjenere heller ikke; men da han hungrede, gik han hen til Abimelech og bad ham, at han vilde give ham Noget at æde. Da svarede Abimelech: Jeg har sandelig Intet uden de hellige Brød, som ligge der; saa tog David dem og aad dem uden Betænkning. Har nu David syndet mod Guds Bud, der aabenbart forbyder dem, som ikke ere Præster, at æde af det hellige Brød? Nei. Hvorfor? Fordi Nøden tvang ham, og han ellers Intet havde at æde. Saaledes ophæver Nøden og Kjærligheden alle Love.

Paa samme Maade gaar ogsaa Christus frem her i Evangeliet. Han helbreder den Vattersottige paa Sabbathen, som dog det gamle Testamente saa strengeligen befaler at helligholde. Se nu her, hvad Pharisæerne gjøre; de staa der og lure paa Herren for at se, hvad han vil gjøre. Selv vilde de ikke have hjulpet den Vattersottige, om det saa havde kunnet ske med en Draabe Vin. Men Christus tager fat i Loven, saaat det knager, og hjælper den arme vattersottige Mand uden at betænke sig og giver dem en tydelig Aarsag, hvorfor han gjør det, sigende: Det er vel befalet at holde Sabbathen; men hvor det gjælder Kjærligheden, der maa Loven vige. Herpaa giver han dem et tydeligt Exempel, hvormed han binder dem saaledes, at de maa give ham Ret og ikke kunne svare ham et Ord derpaa. Han siger:

Hvo er iblandt Eder, som, naar hans Oxe eller Asen falder i en Brønd, ikke strax drager det op om Sabbathsdagen?

Som vilde han sige: I Daarer, ere I ikke taabelige og gale? Gjøre I dette mod en Oxe, eller et Asen, saa burde I dog meget mere gjøre det mod Eders Næste, saaat I hjælpe ham, hvor det er fornødent, uanseet, om det maa ske paa Sabbathen. **Thi Sabbathen,** som han paa et andet Sted siger, **blev til for Menneskets Skyld, ikke Mennesket for Sabbathens Skyld. Saa er Menneskens Søn en Herre ogsaa over Sabbathen,** Marc. 2, 27 flg.

Saaledes som nu Kristus her gjør, med

Sabbathen, idet han lader den tjene Menneſket, ſaaledes ſkulle ogſaa vi gjøre med alle ſaadanne Love og ikke holde dem videre, end forſaavidt de tjene Kjærligheden. Tjene de ikke Kjærligheden, ſaa bør man ſtrax bryde dem, hvad enten de ere Guds eller Menneſkers Bud. Tag et Exempel fra vor forrige Vildfarelſe under Pavedømmet. En har lovet at valfarte til St. Jakob. Nu ſtaar det Bud der: Den, ſom har lovet Noget, ſkal holde det. Men hjemme har han Huſtru og Barn, Tyende og Huusholdning. Hvad ſkal han nu gjøre? Skal han holde ved og gaa til St. Jakob, eller ſkal han blive hjemme og forſørge Huſtru og Barn? Døm nu ſelv, hvad der er nødvendigt og kommer Kjærligheden nærmeſt. Jeg tænker, det er nødvendigere, at han bliver hjemme og arbeider, paſſer ſin Næring og tænker paa ſin Huſtru, Børn og Huustyende. Med ſin Valfart til St. Jakob, om den ellers, ikke i ſig ſelv var urigtig og et Afguderi, vilde han ſkaffe liden Nytte, ja, han vilde fortære og forſømme Mere, end han vandt.

Et andet Exempel: En Kone gaar frugtſommelig og har lovet ikke at ſpiſe Kjød om Onsdagen, ſaaledes ſom mange Taaber hidtil have gjort. Denne Kone gaar maaſke i ſtor Fare for ſin Livsfrugt og tillige for ſit eget Liv. Saa komme nu de Daarer, Skriftefædrene, og ſige: Kjære Datter, det ſtaar ſkrevet i Skriften: hvad man har lovet, det maa man holde; dette er Guds Bud, og det maa du ſandelig opfylde. Dermed er nu den gode Kone ſtrax fanget og bunden i ſin Samvittighed, gaar hen, holder Løftet og ſkader baade ſig ſelv og ſit Foſter. Her have begge Parter Uret, baade de, ſom lære ſaaledes, og tillige hun, idet hun ikke agter Kjærligheden høiere end ſit Løfte, hvormed hun dog hverken gjør Gud nogen Tjeneſte eller er ham til Behag, ja meget mere fortørner ham ved at holde ſit Løfte. Derfor bør man ſige ſaaledes: Se, du bærer jo et Foſter, det maa du tjene og lade ſaadant Narreværk fare, paadet der ikke maa komme en ſtørre Ulykke deraf; thi alle Love er indeſluttede i Kjærligheden.

Saaledes bør Meſſepræſter, Munke og Nonner handle med ſine Løfter. Naar de ſige: Vi have jo gjort Løfte, og der ſtaar ſkrevet: **Gjører Løfte og betaler Herren Eders Gud det,** Pſ. 76, 12., ſaa ſig du: Se, der ſtaar ogſaa et Bud: Du ſkal tjene din Næſte. Men i din Stand kan du ikke tjene din Næſte, ei heller kan du uden Synd leve deri; gaa derfor driſtigt ud deraf og begiv dig ind i en anden Stand, hvori du kan tjene din Næſte, ſamt raade og hjælpe ham, og ſe ikke paa Løftet, ſom du ikke har gjort Herren din Gud, men Djævelen, ikke til Sjælens Frelſe og Salighed, men til Fordømmelſe og Fordærvelſe, baade til Legeme og Sjæl.

Saaledes har du her, ſaafremt du kun er en Chriſten, Magt til at gjøre dig fri fra alle Bud, naar de ville hindre dig i Kjærligheden, ſaaledes ſom Chriſtus her gjør; han farer driſtigt til, endſkjøndt det var Sabbath og hjælper denne Vatterſottige og giver tillige tilſtrækkelige og tydelige Grunde, hvorfor han gjorde en ſaadan Gjerning paa Sabbathen.

Der er endnu et Stykke tilbage i dette Evangelium, nemlig om det at ſidde øverſt; det maa vi ogſaa tale lidt om. Da Herren mærkede, hvorledes Gjæſterne, det er Phariſæerne, udvalgte de øverſte Sæder, ſagde han denne Lignelſe til dem:

Naar du er buden af Nogen til Bryllup, da ſæt dig ikke øverſt tilbords, at ikke en Hæderligere end du maatte være buden af ham, og den, der indbød dig og ham, maatte komme og ſige til dig: giv denne Plads! og du da med Bluſel ſkal komme til at ſidde nederſt.

Denne Lignelse er rettet mod Pharisæernes og de Skriftkloges Bud og Bestemmelse, at man skulde bevise de Store og Mægtige Ære, vige Pladsen for dem og give dem det øverste Sæde. Men Christus vender Bladet om og siger: Hvo, som vil være den Største, han sidde nederst. Ikke saa, at en Bonde skulde sidde ovenfor en Fyrste; det vil Christus ikke, det passer sig heller ikke. Thi Herren taler her ikke om det verdslige, men om det aandelige Regimente, hvor fremfor Alt Ydmygheden maa findes. Og ihvorvel det verdslige og udvortes Regimente holder den Orden, at de Øverste sidde øverst, saa angaar dog Saadant ikke det aandelige Regimente, og det bekymrer sig heller ikke derom; thi det har alene med Hjertet at gjøre. Christus gjør Ingen til Borgermester, Dommer, Fyrste eller Herre, men overlader det til Fornuften, som har med udvortes Sager at gjøre; her maa der være Øvrighed, og den tilkommer Ære for dens Stands Skyld. Men det aandelige Regimente holder den Orden, at den, som vil være stor, han maa indtage den laveste Plads.

Derfor sagde Herren til sine Disciple, da de trættede om, hvem der skulde være den Største iblandt dem: **Folkenes Konger herske over dem. og de, som have Magt over dem, kaldes naadige Herrer. Men gjører I ikke saaledes; men den Ældste iblandt Eder skal være som den Yngste, og den Øverste som den, der tjener.** Og han tager et Exempel af sig selv og spørger: **Hvilken er størst, den som sidder tilbords, eller den som fortjener? Mon ikke den, som sidder tibords? Men jeg er iblandt Eder som den, der tjener,** Luc. 22, 25 flgg. Og Matth. 20, 26 flgg. siger han: **Hvo, som vil blive stor iblandt Eder, han være Eders Tjener. Og hvo, som vil være den Ypperste iblandt Eder, han være Eders Træl. Ligesom Menneskens Søn er ikke kommen for at lade sig tjene, men for at tjene, og at give sit Liv til en Igjenløsning for Mange.**

Disse Sprog have vore Papister udlagt ret smukt, samt dreiet dette Evangelium efter Behag og sagt: Ja, Paven skal være som den Mindste eller Yngste, sidde nederst og tjene de Andre, men det bør ske i Hjertet. De have snakket om, hvorledes de med Hjertet sidde nederst, samt ere de Ringeste og tjene Andre; men derpaa have de sat sig over alle Keisere, Konger og Fyrster, ja tilmed traadt dem under Fødder; ret som om ikke ogsaa Keisere, Konger, Fyrster og Herrer burde havt denne christelige Ydmyghed, hvorom Herren her taler, i sit Hjerte. Med denne sin Udlæggelse befordre de altsaa sin kjødelige, verdslige Pragt og Hoffærdighed. Havde de Ydmygheden i Hjertet, saa vilde de vel ogsaa bevise den i Gjerningen; thi Christus taler her ikke om udvortes Ydmyghed alene; thi den indvortes Ydmyghed virker den udvortes, og er hin ikke i Hjertet, saa vil denne vanskeligen fremtræde udvortes paa Legemet. Derfor vil Evangeliet have Alle tilhobe ned i det Lave, hvordanne og hvo de end ere, saaat Ingen skal ophøie sig, medmindre han ikke med ordentlig Magt bliver nødt og drevet til Ære og Værdighed. Det vil Herren ogsaa med denne Lignelse, som han siger til Alle; Alle skulle forholde sig saaledes, være sig Høie eller Lave. Derfor revser han ogsaa Pharisæerne og de storagtige Personer, som vilde sidde øverst og bestandig jagede efter og valgte sig de øverste Pladse. Da først skulle de tage derimod, naar de med ordentlig Magt blive valgte dertil og ligesom trukne derhen efter Haaret.

Men nu fare de hen og blande det aandelige Regimente ind i det verdslige og mene, at det er Nok, naar de ere ydmyge i Hjertet, og at de da gjerne kunne sidde øverst. Men Kjære, Hjertets Ydmyghed maa jo bryde frem i Gjerningen og bevise

sig, ellers er Ydmygheden falsk. Derfor skal Enhver sidde nederst, kaste sig under den Andens Fødder og ikke sætte sig frem, medmindre han dertil bliver tvunget. Vel den, som det gjør; men den, som ikke gjør det, bliver tilskamme. Det mener Herren, naar han slutter denne Lignelse og siger:

Thi hver den, sig selv ophøier, skal fornedres, og hvo, sig selv fornedrer, skal ophøies.

St. Augustin har hertil gjort en Bemærkning, som jeg vilde ønske han havde undladt, thi den smager af Adams Kar. Han siger nemlig: En Regent skal ikke ydmyge sig altfor meget, paadet ikke Øvrighedens Anseelse maa blive svækket. Det er hedensk og verdslig Tale og ingen christelig. Men man maa vel holde det en saadan Mand tilgode; heller ikke hos de Hellige er Alt fuldkomment.

Saa er nu dette Summen af dette Evangelium: Kjærlighed og Nød mestre alle Love, og der bør ingen Lov være, som jo ikke skal bøies og lempes efter Kjærligheden. Kan den ikke det, saa skal den være afskaffet, selv om en Engel fra Himmelen havde gjort den. Dette tjener Altsammen dertil, at vore Hjerter og Samvittigheder derved blive styrkede. Dernæst lærer Herren os selv, hvorledes vi skulle udmyge os og være Andre underdanige. Men om denne Dyd, eller hvad den rette Ydmyghed er, have vi talt nok i de forrige Prædikener.

Attende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Cor. 1, 4—9.

Jeg takker min Gud altid for Eder, for den Guds Naade, som er Eder given i Christo Jesu, at I udi ham ere gjorte rige i Alt, i al Lære og al Kundskab; ligesom det Christi Vidnesbyrd er blevet befæstet hos Eder, saaat Eder ikke fattes paa nogen Naadegave, idet I forvente vor Herres Jesu Christi Aabenbarelse, som og skal befæste Eder indtil Enden, saaat I skulle være ustraffelige paa vor Herres Jesu Christi Dag. Gud er trofast, ved hvem I ere kaldte til hans Søns Jesu Christi vor Herres Samfund.

Dette er Begyndelsen af Brevet til Corinthierne, hvilket St. Paulus derved foranlediges til at skrive, at det efter hans Bortgang ikke stod for vel til iblandt dem, idet Nogle allerede havde stiftet Sekter og afstedkommet stor Forvirring, baade i Lære og i Liv. Disse Laster og Skrøbeligheder vil han nu revse og rette paa. Derfor er dette Brev endnu den Dag idag nyttigt og nødvendigt at læse og indskjærpe, efterdi ei heller Djævelen nogensinde hviler, men, hvor Evangeliet prædikes reent, blander sig mellem Guds Børn og udstrør sin Sæd.

Nu vil St. Paulus fare noget strengt frem og tvætte dem tilgavns med en skarp Lud; men han begynder med Lempe og viser dem, hvad de ved Evangeliet have annammet, for derved at paaminde dem om, at de bør være Gud taknemmelige derfor og, ham til Ære og Lov, lære og leve eendrægtigen, samt vogte sig for Sekter og anden Forargelse. Derfor begynder han saaledes:

Jeg takker min Gud altid for Eder, for den Guds Naade, som er Eder given i Christo Jesu ꝛc.

Som vilde han sige: Kjære Brødre, betænker dog, hvor stor en Naade og hvor store Gaver I have annammet af Gud, ikke for Lovens eller Eders Retfærdigheds, Fortjenestes og Gjerningers Skyld, hvoraf I jo ikke kunne tage nogen Anledning til at rose Eder, den Ene fremfor den Anden, eller stifte Partier og volde Splid; men alene i Christus og for hans Skyld er alt Saadant skjænket Eder gjennem Evangeliets Prædiken, som er en saadan Naade, der bringer med sig og giver allehaande Gaver, saaat I ere blevne rige i alle Stykker, og det saa aldeles, at der Intet mangler Eder i alt det, som I behøve, og som Gud maa give Eder, kun at I endnu have at vente paa den salige Dag, da Christus selv synligen vil aabenbare sig for Eder med alle de himmelske Goder, som I nu have i Troen ꝛc.

Hermed priser han Evangeliets Prædiken for dem, saaledes som han gjør paa mange andre Steder, paadet de skulle agte og vurdere den ret høit. Og dette gjør han gjennem sit eget Exempel, idet han selv for sin Person takker Gud paa deres Vegne, for derved desto mere at opmuntre dem til Taknemmelighed, og forat de dog skulde tænke tilbage paa, hvad de tilforn have været og nu ved Evangeliet have modtaget, samt vogte sig for, at de ikke ved at glemme sin forrige Elendighed og den nu modtagne Naade igjen skulde falde ud af denne tilbage i sin forrige Blindhed; dertil var jo allerede gjennem Partierne gjort en Begyndelse hos dem, idet disse, kjede af Evangeliet, ikke mere agtede den store Naade eller ogsaa søgte og valgte noget Andet.

Mærk nu her: Er dette vederfaret den høie Apostel og høieste Lærer blandt Hedningerne, saaat han i sine egne Menigheder har maattet se og høre Partier og Sekter, som af Sikkerhed og Utaknemmelighed mod Evangeliet opstode i hans levende Live, hvad Under er det da, om det Samme skeer nu, da der ikke er saadanne ypperlige Prædikanter og stærke Christne, som der dengang var? Vi se, hvad for store Gaver ogsaa vi have annammet; men derhos se og føle vi ogsaa, hvad for Partivæsen og Forargelse Djævelen anretter. Men deri er ogsaa vor Utaknemmelighed Skyld, idet vi saasnart have forglemt al den Skade, vi have lidt under vor forrige Blindhed i Pavedømmet, forglemt, hvor jammerligen vi bleve forførte og derhos plagede. Men saaledes maa det ogsaa gaa, naar man vil slaa Saadant ud af Tanker og hen i Vind og Veir; da kan der ikke følge nogen Taknemmelighed og Ærbødighed mod Guds Ord; thi saadanne mætte og glemsomme Christne gaa hen og tænke, at det bestandig har staaet til og fremdeles vil staa til, som det nu gjør.

Derfor maa man opvække Folk og paaminde dem om at betænke, hvad de tilforn ikke have havt, ja i hvilken Jammer de have været stedte, hvilket St. Paulus ogsaa nedenfor tydeligt og klart stiller frem for Corinthierne (saaledes som vi forhen have hørt ved Udlæggelsen af enkelte Stykker af dette Brev). Her i Begyndelsen af sit Brev giver han dem med høflige, venlige Ord at forstaa, at de med det for Øie, som de nu have annammet ved Evangeliet, skulde betragte, hvad de tilforn have manglet og endnu igjen kunde blive bedrøvede.

Derfor siger han: I have nu annammet den Naade, at I ere blevne rige i alle Stykker, medens I tilforn Intet havde og endnu ikke vilde have Noget, dersom ikke Evangeliet var blevet prædiket for Eder, rige nemlig i Alt, som hører til hint Liv (thi Evangeliet er ikke givet dertil, at det skal gjøre Folk rige paa Jorden), saaat I nu ikke have Mangel paa nogen Gave og Intet mere be-

høve, uden det Ene, at han, Herren selv, kommer. Det er det, som I endnu skulle have, og i Forventningen af denne hans Tilkommelse skulle I leve her af den Naade og de Gaver, hvorved I ere blevne rige i alle Stykker, indtil I endeligen blive forløste fra denne Verdens syndige og onde Liv med al dets Plage. Dette skulle I vide og takke Gud, at I ikke behøve at tragte efter andre, bedre eller høiere Gaver, som om I endnu ikke havde Alt, hvad I skulle have, saaledes som Partiaanderne ville indbilde Eder.

Thi døm du selv, hvad Bedre man kunde have eller begjære end det, en Christen har i sit Evangelium og i Troen, hvorved han er forvisset om, at han i Daaben har faaet sine Synders Forladelse, er bleven toet reen og erklæret retfærdig og hellig for Gud og saaledes allerede er et Guds Barn og en Arving til det evige Liv. Og dernæst, om han endnu har og føler Svaghed og Synd, ja, om han end overiles og falder, saa kan han igjen lade sig opreise, absolvere, trøste og styrke af sin Næste gjennem Guds Ord og Sakramenternes Tjeneste og har dagligen den Prædiken, som siger ham, hvorledes han skal tro og leve, hvad Stand han saa er udi. Saa kan han og i al Nød bede og paakalde og har det visse Tilsagn, at Gud vil bønhøre og hjælpe ham.

Hvad vil nu et Menneske Mere begjære, eller hvad Mere behøver det, naar det veed, at det er Guds Barn formedelst Daaben og har Guds Ord hos sig til Trøst og Styrke mod Svaghed og Synd? Mener du, det er en ringe Rigdom og Skat, at vide og have Saadant, at Gud selv taler med dig og gjennem det udvortes Embede virker i dig, lærer, formaner, trøster og ophjælper dig, ja giver dig Seier og Overhaand over Djævelens og Dødens Vælde og al Magt paa Jorden.

Hvad havde vi ikke tilforn gjerne gjort og givet, forat vi i Samvittighedens Nød og Anfegtelse havde kunnet have een af disse Ting? Naar en var bedrøvet eller stedt i en trykkende Nød, da sagde man vel, at han skulde søge Raad hos en fornuftig og forstandig Mand, og hvad denne raadede ham til, det skulde han følge. Men intetsteds paa Jorden var der en saadan forstandig Mand at finde, som her kunde sige eller raade Noget; thi her hjælper ikke et fornuftigt Menneskes Raad, men alene Guds Ord; ved det kan du trøste dig, paa det kan du bygge og stole, som om Gud selv af Himmelen havde aabenbaret sig for dig.

Det er, siger her St. Paulus, den store Rigdom og dyrebare Skat, at vi nemlig med Vished have Guds Ord og ikke tvivle om at det er Guds Ord; det udretter Alt, det kan trøste og opholde et Hjerte. Af dette have vi jo tilforn Intet havt under Pavens Tvang og Mørke. Da lode vi os føre og lede af hans unyttige Menneskepaafund, af hans Bud, Buller og Løgne, Helgentilbedelse, Aflad, Messe, Munkevæsen, og gjorde Alt, hvad man kun under Kirkens Navn lærte os, og det alene, forat det skulde give os Trøst og Hjælp, paadet vi ikke maatte fortvivle om Guds Naade; men istedetfor at de burde trøste os, førte de os til Djævelen og sænkede os ikkun dybere i Angst og Forskrækkelse. Thi det var dog Intet, som kunde forvisse os, ligesom de ogsaa selv maatte bekjende om sin egen Lære, at et Menneske ikke kunde eller burde være vis paa, om han var i Naade hos Gud.

Ja, de dreve de arme, bange og anfegtede Hjerter derhen, at de frygtede og bævede mere for Christus end for Djævelen selv, hvad jeg vel har erfaret paa mig selv, saaat jeg istedet tog min Tilflugt til de Døde, saasom St. Barbara, Anna og andre døde Helgener, som Midlere mod Christi Vrede, hvormed jeg dog Intet udrettede, ei heller kunde blive befriet fra min frygtsomme og flygtende Samvittighed. Iblandt os Alle,

som kaldtes høilærde Doktorer i den hellige Skrift, var der Ingen, som havde kunnet give en ret Trøst af Guds Ord og sige: Det er Guds Ord, det vil Gud have af dig, at du skal gjøre ham den Ære og lade dig trøste, samt tro og vide, at han forlader dig dine Synder og ikke vil vredes paa dig. Og om der havde været Nogen, af hvem jeg havde kunnet faa høre Saadant, saa havde jeg derfor givet Alt, hvad jeg eiede, ja, jeg havde taget et saadant Ord og for det ladet alle Konger beholde sin Ære og Krone; thi det vilde have vederkvæget og opholdt mit Hjerte, ja mit Legeme og Liv.

Dette burde man dog betænke og ikke glemme at takke Gud derfor, og derfor ogsaa tælle og regne de mange flere ypperlige og store Goder, paa hvilke vi i alle Stykker ere blevne rige. Thi foruden Ordet have vi ogsaa Bønnen og Fadervor, saaat vi vide, hvad og hvorledes man skal bede, hvilket nu, Gud være lovet, næsten ethvert Barn veed, medens vi tilforn Allesammen, og især vi Munke, plagede os med megen og langvarig Læsen og Syngen, og ikke bad anderledes, end som Nonnerne opramse Psalteret eller Gjæssene snadre i Havrehalmen.

Jeg har ogsaa villet være en hellig og from Munk og beredte mig med stor Andagt til Messen og til Bønnen; men naar jeg var paa det Andægtigste, saa gik jeg som en Tvivler til Alteret, og som en Tvivler gik jeg atter derfra; havde jeg gjort mit Skriftemaal, saa tvivlede jeg, og havde jeg ikke gjort det, saa tvivlede jeg atter. Thi vi vare aldeles nedsænkede i denne Indbildning, at vi ikke kunde bede, og at vi ikke vilde blive bønhørte, medmindre vi vare ganske rene og uden Synd ligesom Helgenerne i Himmelen, saaat det havde været langt bedre ganske at lade Bønnen fare end saaledes at tage Guds Navn forfængeligt. Og dog have vi Munke, ja Alt, hvad der har hedt Aandeligt, saaledes bedaaret Folket og lovet og solgt dem vor Bøn for deres Penge og Gods, skjønt vi dog selv ikke vidste, om vor Bøn var ret eller Gud velbehagelig. Men nu vide og forstaa vi, Gud være lovet, ikke alene hvad og hvorledes vi skulle bede og paakalde, saaat vi ikke tvivle, men ogsaa at føie et kraftigt Amen til og slutte, at han efter sin Forjættelse visseligen bønhører os.

Dette er jo en uudsigelig Skat for en Christen, at han for det Første med Vished har Guds Ord, som er den evige Naades og Trøstes Ord, Daab, Sakrament, de ti Bud og Troens Forstand, og dernæst ogsaa den visse Tilflugt og Forsikkring, at Gud vil bønhøre os i Nøden, naar vi paakalde ham, og har altsaa, som Gud forjætter hos Propheten Zacharias Cap. 12, 10., baade **Naadens og Bønnens Aand.**

Derhos har han ogsaa den Forstand, at han med Vished kan dømme, hvilke de rette gode Gjerninger og Stænder ere, som behage Gud. Og paa den anden Side kan han ogsaa dømme og fordømme de andre unyttige og tomme Gjerninger og falske Gudstjenester. Af dette have vi heller Intet havt tilforn, da vi slet ikke vidste, hverken hvad vi troede, bad eller levede; vi havde alene vore egne opdigtede Paafund og søgte i vor selvgjorte Bod, Skrifte og Fyldestgjørelse gjennem egne Gjerninger, i Munkevæsen og Lydighed mod Pavens Bud, vor Frelse og Trøst, menende, at det var gjort dermed, samt holdt alene Saadant for hellige Gjerninger og et helligt Liv, medens de almindelige Christnes Gjerninger og Stænder i vore Øine vare verdslige og farlige.

Saaledes foremalede man jo ogsaa Folket ligefrem, og det med Pavens Stadfæstelse, et stort Skib midt paa det vilde aabne Hav, i hvilket der ikke var Andre end idel hellige Munke, tilligemed de mere end hellige Paver, Cardinaler og Biskoper ɔc., som tilkastede de Andre, der svømmede i Vandet og lede Nød sin Fortjeneste eller

rakte dem Haanden og bandt sine Strikker og Kapper om Livet paa dem og trak dem op til sig i Skibet.

Se og beregn nu herimod, om det ikke er en stor Rigdom og værd at agtes høit og herligt, at du nu veed, ved hvem du skal trøste dig, hos hvem du i Nød skal søge Hjælp, samt hvorledes du skal leve i din Stand, og dermed allevegne er saa forsørget, at om du end ikke altid selv kan gribe det, saa kan du dog stedse komme dertil og holde dig derved gjennem Kirkens almindelige Tjeneste og Embede og hos dine nærmeste Christne. Fremdeles, at du veed, at du lever ret i de almindelige Gjerninger og Stænder, som Gud har indsat, og deri handler bedre og Gud velbehageligere, end om du afkjøbte alle Munke og Eneboere deres Gjerninger og Fortjeneste.

Dette kalder St. Paulus **at være rig**, først **i al Lære** eller Viisdom, hvorved han mener den høie, aandelige Forstand paa det Ord, som angaar det evige Liv, det er, Troens, Bønnens og Paakaldelsens Trøst i Christus; og dernæst **i al Kundskab**, det er, den rette Forstand paa det hele udvortes, legemlige Liv og Væsen paa Jorden. Thi i disse tvende Stykker indbefattes Alt, hvad en Christen bør vide og have. Dette er saa store Skatte og Goder, at Ingen kan udsige det. Og den, som kan anse og vurdere dem imod den Mangel eller Skade, som vi tilforn have havt, han kan ikke Andet, han maa være glad og taknemmelig. Jeg mindes selv den Tid da jeg med al Flid studerede i den hellige Skrift, hvormeget jeg gjerne skulde have givet, naar Nogen retteligen havde kunnet udlægge en Psalme for mig, og naar jeg begyndte at forstaa et Vers, saa var jeg som født paany.

Derfor skulle vi nu billigen takke Gud med største Flid for den store Naade og Gave, at vi atter have Lyset, saa vi baade have den rette Forstand paa Skriften og den rette Kundskab i alle Ting. Men det gaar og vil desværre gaa ogsaa hos os som hos Corinthierne, som af St. Paulus overvættes rigeligt havde faaet det Samme, men til Gjengjæld misbrugte det med al Flid og bleve skammeligt utaknemmelige; derfor bleve de ogsaa sidenefter straffede, først med falsk Lære og Forførelse, indtil endelig den skjønne Kirke tilligemed Land og Folk blev aldeles ødelagt og forstyrret.

En lignende Straf truer langt mere os, ja, den er allerede for Døren og banker paa med forfærdelige Slag, ved Tyrken og anden Jammer og Plage. Derfor have vel ogsaa vi Aarsag til med taknemmelige Hjerter og et ret Alvor at bede som St. Paulus her takker og beder for sine Corinthiere, at Gud maa beholde os ved det, som han har givet os, faste og ustraffelige indtil vor Herres Jesu Christi Dag ꝛc.

Derfor formaner han, at vi skulle forblive i saadan Erkjendelse og Taknemmelighed for Gads Naade og Gaver, og at vi, efterdi vi deri ere blevne saa rige og salige, at vi Intet videre behøve, nu herefter kun skulle vente paa, at Herren ved sin Tilkommelse skal fremstille aabenbart for vore Øine, hvad han har forjættet og allerede skjænket os i Troen. Man har vel hidtil skrevet Meget om og givet mange Regler for, hvorledes man skal berede sig til Døden og vente paa den yderste Dag; men dermed har man kun gjort de bange Samvittigheder end mere bekymrede; thi man har ikke kunnet vise Noget af den Trøst, som ligger i Christi Naades og Saligheds Rigdom, men kun henviist Menneskene til deres egne Gjerninger og gode Levnet som det Middel, hvorved de skulde kunne bestaa mod Døden og for Guds Dom.

Derfor sees ogsaa nu den dyrebare Naade, at den, som har Evangeliets Ord, gaar

hen og øver sit befalede Embede og Gjerning, hvad Stand han end er i, trøster sig dermed, at han ved Daaben er indlemmet i Christus, modtager Absolutionen, annammer Sakramentet til sin Troes Bestyrkelse og befaler Christus sit Legeme og sin Sjæl. Hvad skulde et saadant Menneske grue for Døden? Den komme, i hvilken Time den vil, ved Pest eller anden Ulykke, enten det sover eller vaager, saa er det altid beredt og vel skikket, thi det bliver stedse funden i Christus.

Derfor maa vel ogsaa en Christen gladeligen takke og love Gud; thi han seer selv, at han ikke behøver Mere og ikke kan faa noget Bedre end det, han allerede har gjennem Syndernes Forladelse og den Helligaands Gave og Lydighed mod sit Kald; kun, at han dagligen maa voxe og blive stadig i saadan Tro og Paakaldelse af sin Herre. Men han kan ikke have nogen bedre eller anden Lære, Tro, Aand, Bøn, Sakrament, Salighed ꝛc., end alle Hellige, St. Johannes den Døber, Paulus, Petrus og enhver døbt Christen har. Derfor behøver han ikke at fare med andet Narrevæk, hvormed man vil gjøre Folk beredte og modige til Døden, ved at paaminde og fortælle om saamange Ulykker, Onder og Farer, som dette Liv fører med sig. Det hjælper Intet; Døden lader sig ikke skræmme dermed, ei heller gaar Frygten bort.

Men Evangeliet lærer saaledes: Tro paa Christus og bed derhos og lev efter Guds Ord; om da Døden angriber og overiler dig derunder, saa veed du, at du hører den Herre Christus til, som St. Paulus siger Rom. 14, 8.: **Enten vi leve eller dø, ere vi Herrens.** Thi derfor ere vi jo Christne og leve paa Jorden, at vi kunne have en vis Trøst, Redning og Seier mod Synd, Død og Helvede.

Saadant minder St. Paulus her om og omhandler det rigeligt senere i denne Epistel, paadet vi skulle være taknemmelige for denne store Naade og forholde os christeligt og broderligt indbyrdes i Lære og Liv, samt fly og fly det uskikkelige og uordentlige Væsen, som Partiaanderne eller andre vilde Hoveder afstedkomme. Thi den, som ret erkjender saadan Naade og Gave, han maa ogsaa elske Gud igjen og takke ham, samt ogsaa forholde sig paa den rette Maade mod sin Næste. Og om der mangler ham Noget i disse Stykker, saa vil han ogsaa rette og forbedre det ved Guds Ord og Formaning. Hvo, som derimod ikke er saaledes sindet, han har visseligen ikke erkjendt eller annammet Guds Naade, ellers vilde han jo forbedre sig og leve anderledes.

Her kunde du spørge, hvorfor St. Paulus saa herligen berømmer Corinthierne og siger, at de ere saa rige i alle Styrker, at de ikke have nogen Mangel ꝛc., da han dog selv senere bekjender, at de have havt Partier og Sekter iblandt sig, idet Nogle kivedes om Daaben, Andre om Sakramentet, Andre om Troen paa de Dødes Opstandelse, Andre om den christelige Friheds Misbrug, frembeles, idet Nogle levede som de vilde. Maa ikke Saadant kaldes at have Mangel og Brøst? Hvorledes tør han da sige, at de ere saa overvættes rige paa alle aandelige Goder, at der ikke mangler dem Noget i et eneste Stykke.

Velan, her maa man vide, hvad jeg ogsaa ofte har sagt: Christenheden kan intetsteds være saa reen, at der jo ogsaa maa være nogle Falske og Onde iblandt, ligesom der jo altid vil være Ukrud, Agerkaal og Klinte blandt Kornet. Hvo, som derfor vil bedømme Kirken derefter, at der endnu findes noget Skrøbeligt eller ogsaa Ureent blandt den Hob, som kaldes Christne, han vil gaa feil af Kirken, ja af Evangeliet og Christus, og aldrig finde eller træffe nogen Kirke.

Derfor siges os dette til Trøst: Saafremt vi have Evangeliet puurt og reent,

saa have vi den Skat, som Gud giver sin Kirke, saaat der Intet kan mangle eller fattes os. Men dermed gaar det endnu ikke saa kraftigt og fuldkomment, at de som høre det, heelt og fuldt have tilegnet sig det eller ere rene i Troen og Livet, men der er altid Nogle, som ikke tro; saa ere Nogle endnu svage og ufuldkomne; men dog er visseligen Lærens og Erkjendelsens Skat og Rigdom tilstede, der mangler Intet deri, og den øver ogsaa sin Kraft og skaffer megen Frugt. Men at nogle ikke tro, det skader ikke Daaben eller Evangeliet eller Kirken, men kun dem selv.

Summa: Hvor Ordet bliver, der bliver visseligen ogsaa Kirken; thi hvor Læren er reen, der kan man ogsaa beholde Daaben, Sakramentet, Absolutionen, de ti Bud, Fadervor, gode Gjerninger, alle Stænder og Alt i sin Reenhed; og om Noget mangler eller ikke er retskaffent, saa kan det ved Ordet straffes, forbedres og rettes.

Thi der maa jo være Nogle, som have og tro Guds Ord og Sakrament ret og reent, som bede ret og holde Guds Bud ꝛc., saaledes som det, Gud være lovet, er hos os, saaat man med Vished kan slutte, at om end den rette Kirke ikke var her, saa var der heller Intet af alt dette; derfor maa der ogsaa blandt os være sande Kirkens Lemmer og sande Hellige. Og om der ved Siden af dem ogsaa kommer nogle af Verdens Børn ind med, saaledes som det allevegne og bestandig skeer, som hverken tro eller leve christeligt, saa bliver dog derved hverken Troen eller Daaben eller Læren forvanskt, ei heller gaar Kirken derved under, men Skatten bliver alligevel tilstede, heel og usvækket, og Gud kan give Naade, saaat Nogle afstaa fra sin Vantro og sit onde Levnet, forbedre sig og blive Kirkens sande Lemmer.

De derimod, hos hvem denne Skat, det er, Ordet eller Læren og Kundskaben, ikke er, de kunne heller ikke være den christne Kirke eller dens Lemmer; derfor kunne de heller ikke tro eller bede ret, ei heller gjøre gode Gjerninger, som behage Gud. Og saaledes er hele deres Levnet for Gud fortabt og fordømt, om de end rose sig meget af Gud og Kirken og for Verden have et langt større Skin og Berømmelse af et særdeles helligt Liv eller større Dyd og Ære end selv de retskafne Christne. Thi det staar fast, at udenfor Christi Kirke er der ingen Gud, ingen Naade eller Salighed, saaledes som St. Paulus har sagt i forrige Epistel Eph. 4, 5.: **Een Herre, een Daab, een Tro, een Gud** ꝛc.; ligesaa Ap. Gj. 4, 12.: **Der er intet andet Navn under Himmelen givet blandt Menneskene, ved hvilket det bør os at vorde frelste.**

Naar St. Paulus derfor priser Corinthierne, saa seer han ikke hen til Partiaanderne, Epikuræerne eller de Andre, som afstedkom aabenbar Forargelse iblandt dem, saasom den, der havde taget sin Stedmoder til Hustru. Men han seer hen til, at der dog er en liden Hob, som har Guds rene Ord, Tro, Daab, Sakrament, uanseet der er nogle onde og Falske iblandt dem. For disses Skyld, hvor faa de end ere, er den uudsigelige Rigdom, hvorom han har talt, der tilstede, ligesaavel hos Tre eller Fire, om de ikke vare flere, som hos Hundrede eller Tusinde. Thi at Mange ikke have den, det er ikke Evangeliets eller Prædikanternes eller Kirkens Skyld, men deres egen som tilstoppe sine Øren og Hjerter derfor.

Se, saaledes har nu St. Paulus herligen berømmet og beskrevet den christne Kirke og viist, hvor den findes paa Jorden, og hvilke uudsigelige Goder og Gaver den har af Christus, hvorfor den billigen bør takke og love ham, baade med sin Bekjendelse og sit Liv. Herpaa slutter han nu og siger:

Gud er trofast, ved hvem I ere kaldte til hans Søns, Jesu Christi vor Herres Samfund.

Hvad Hhristus har begyndt i Eder og allerede givet Eder, deri skal han ogsaa visseligen opholde Eder indtil Enden og evindeligen, saafremt I kun ikke selv ved Vantro ville falde derfra eller kaste det fra Eder. Thi hans Ord eller Forjættelse, som er Eder givet, eller hans Gjerning, som han virker i Eder, ere ikke forandrelige som Menneskers Ord og Gjerning, men fast, vis og guddommelig urokkelig Sandhed. Esterdi I da have et saadant guddommeligt Kald, saa skulle I trøste Eder dermed og stadigen forlade Eder derpaa.

Ottende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 22, 34—46.

Men der Pharisæerne hørte, at han havde stoppet Munden paa Sadducæerne, forsamlede de sig tilsammen. Og en af dem, en Lovkyndig spurgte og fristede ham og sagde: Mester! hvilket er det store Bud i Loven? Men Jesus sagde til ham: Du skal elske Herren din Gud i dit ganske Hjerte og i din ganske Sjæl og i dit ganske Sind. Dette er det første og store Bud. Men det andet er ligesom dette: Du skal elske din Næste som dig selv. Af disse to Bud hænger al Loven og Propheterne. Men der Pharisæerne vare forsamlede, spurgte Jesus dem og sagde: Hvad tykkes Eder om Christo? hvis Søn er han? De sagde til ham: Davids. Han sagde til dem: hvorledes kalder da David ham i Aanden en Herre, da han siger: Herren sagde til min Herre: sæt dig hos min høire Haand, indtil jeg lægger dine Fiender til dine Fødders Skammel. Esterdi David nu kalder ham en Herre, hvorledes er han da hans Søn. Og Ingen kunde svare ham et Ord; og Ingen turde ydermere gjøre Spørgsmaal til ham efter den Dag.

Dette Evangelium, hvori Christus svarer Pharisæerne paa deres Spørgsmaal, **hvilket der er det store Bud i Loven**, og igjen forelægger dem et Spørgsmaal, **hvad man skal tykkes om Christus, hvis Søn han er** ꝛc., foreholder os Noget, som vi altid høre og altid skulle høre, at nemlig disse to Prædikener maa holdes ved Magt i Christenheden: først, Læren om Loven eller de ti Bud; dernæst, Læren om Christi Naade. Thi gaar den ene af disse tilgrunde, saa tager den ogsaa den anden med sig; og paa den anden Side, hvor den ene forbliver og drives paa den rette Maade, der bringer den ogsaa den anden med sig. Og Gud har ordnet det saaledes, at disse to Prædikener bestandig maa være i Gang i Christenheden, ja de have ogsaa fra Verdens Begyndelse af gaaet ved Siden af og med hverandre, idet de ogsaa bleve givne vor første Fader Adam, der han endnu var i Paradiis, og derefter ere stadfæstede ved Abraham, Moses og Propheterne.

Dette kræver ogsaa Menneskeslægtens Nød og Trang. Thi ved Adam er den falden i Djævelens Vold, saaat vi leve og færdes i Synd og ere skyldige til den evige Død. Denne Synd og Skade har Adam følt og klaget over; men senere er den overseet og foragtet, saaat Hedningerne ikke have agtet det for nogen Synd, om de end mærkede ond Lyst og Begjæring i sine Legemer,

men have meent, at det saa var Menneskets Art og Natur. Dog have de lært, at man skal modstaa saadanne Lyster og Begjæringer og ikke lade Naturen altfor meget Raaderum; men denne Natur i og og for sig selv have de ikke fordømt.

Derfor har nu Gud givet den ene Lære, som aabenbarer, hvad Mennesket er, hvad det har været, og hvad det igjen bør blive. Det er Lovens Lære, som Christus anfører her, naar han siger: **Du skal elske Herren din Gud i dit ganske Hjerte** 2c. Som vilde han sige: Saadan har du været og saadan bør du endnu være og blive. I Paradiis har du havt denne Skat og var saaledes skabt, at du kunde elske Gud i dit ganske Hjerte; det har du nu mistet, men nu maa du igjen blive saadan, ellers vil du ikke komme i Guds Rige. Saaledes siger han paa andre Steder klart og ligefrem: **Vil du indgaa til Livet, saa hold Budene,** Matth. 19, 17.: ligesaa Luk. 10, 28.: **Gjør dette, saa skal du leve.** Budene maa holdes, det er en afgjort Sag; og vil Nogen disputere derom, som kunde man uden dette, uden at elske Gud af ganske Hjerte og Næsten som sig selv, blive salig, saa er det et saafængt Arbeide. Budene maa opfyldes, og det saa reent og fuldkomment, som Englene opfylde dem.

Derfor er det urigtigt og bør ikke taales, om man vilde prædike saaledes (hvad ogsaa Nogle før i Tiden have gjort og endnu nogle gale Aander gjøre): Om du end ikke holder Budene, ikke elsker Gud og Næsten, ja, om du end er en Horkarl, saa skader det ikke; naar du blot tror, saa bliver du salig. Nei, kjære Mand, det bliver der Intet af; du kommer ikke i Himmelen. Det maa komme dertil med dig, at du holder Budene og befindes i Kjærligheden til Gud og Næsten. Thi det staar fast: **Vil du indgaa til Livet saa hold Budene.** Ligesaa Gal. 5, 19 flgg.: **Kjødets Gjerninger ere aabenbare** 2c., **om hvilket jeg forud siger Eder, ligesom jeg og før haver sagt, at de, som gjøre Saadant, skulle ikke arve Guds Rige.** Og saadan Lære vil Christus have holdt ved Magt hos sine Christne, paadet de maa vide, hvad de have været, hvad de endnu ere skyldige til, og hvad de igjen bør blive, paadet de ikke maa blive liggende i det Dynd, hvori de nu ere; thi forblive de deri, da maa de gaa fortabte.

Saaledes siger han ogsaa beent ud Matth. 4, 17 flg. **I skulle ikke mene, at jeg er kommen for at afskaffe Loven eller Propheterne; jeg er ikke kommen for at opløse, men for at fuldkomme. Thi sandelig siger jeg Eder,** den maa saaledes læres og holdes, **at end ikke det mindste Bogstav eller en Tøddel af Loven maa forgaa, førend det skeer Altsammen.** Fremdeles siger han Matth. 12, 36.: **Jeg siger Eder, at Menneskene skulle gjøre Regnskab paa Dommens Dag for hvert utilbørligt Ord, som de have talt.** Og St. Paulus Rom 8, 3 flg.: **Gud har sendt sin egen Søn i syndigt Kjøds Lignelse, paadet at Lovens Fordring skulde frembringes i os.** Og Cap. 3, 31.: **Afskaffe vi da Loven,** naar vi lære, at man bliver retfærdig ved Troen og ikke ved Gjerningerne? **Det være langt fra! men vi stadfæste Loven,** det er, netop derfor lære vi Loven, paadet at Loven kan blive opfyldt.

Thi det er vel en god Lære, som siger os, hvad vi skulle være; men skal den blive bragt til Udøvelse og ikke prædikes forgjæves, saa maa den anden Lære komme til, som siger os, hvorledes og hvorved vi igjen kunne opnaa Saadant. Thi vi ere ikke hjulpne dermed, at vi høre, hvad vi have mistet i Paradiis, hvor Adam før Faldet levede i fuldkommen Kjærlighed til Gud og reen Kjærlighed til Næsten og i fuldkommen Lydighed, uden ond Lyst; og om han var forblevet i den Tilstand, saa vare ogsaa vi endnu deri. Men da han nu ved Synden er falden fra dette Bud, saa ligge

ogsaa vi i den samme Elendighed, fulde af Synd og Ulydighed, under Guds Vrede og Forbandelse, og falde fra den ene Synd i den anden. Og imidlertid staar Loven der lige fuldt, dømmer os skyldige, og driver og fordrer, at vi skulle være fromme og Gud lydige.

Hvad skal man nu her gjøre, efterdi Loven uden Ophør driver og fordrer, og vi dog ikke kunne opfylde den? Thi her gjør bestandig min Samvittighed denne Slutning mod mig: Da jeg skal elske Gud af mit ganske Hjerte og min Næste som mig selv og jeg dog ikke gjør det, saa maa jeg være fordømt; og dertil siger Gud Ja og stadfæster det. Hvo vil nu her raade mig? Jeg veed ikke at raade dig, siger Loven, men jeg vil og fordrer blot, at du skal være lydig.

Her komme nu Propheterne og forkynde om Christus og sige: Der skal komme En, som vil raade Bod paa den Ulykke, saaat Menneskет atter kan komme til det, som det har tabt, og i den Stand, ud af hvilken det er falden, og som Loven aabenbarer det. Det er den anden Prædiken, som ogsaa skal og maa have sin Gang indtil den yderste Dag, nemlig om Frelse fra Synd, Død og Djævel og om vor Opreisning til Legeme og Sjæl, saaat vi atter komme i den Stand, hvori vi kunne elske Gud af vort ganske Hjerte og vor Næste som os selv. Dette skal ske fuldkomment i hint Liv, men her i dette Liv skal det begynde.

Thi i hint Liv skal Troen ikke være mere, men der skal en fuldkommen Kjærlighed herske, og Alt, hvad Loven fordrer, skulle vi gjøre af ganske Hjerte. Derfor maa man ogsaa nu prædike hvad vi skulle vorde, nemlig, at vi af vort ganske Hjerte skulle komme til at elske Gud og Næsten. Saadant vil jeg bringe tilveie og fuldbyrde, siger Christus, ikke alene for min Person, men ogsaa hjælpe Eder dertil, saaat I her begynde og alt mere og mere tiltager deri, indtil I komme did, hvor I skulle opfylde det fuldkomment.

Dette gaar nu saaledes til: Efterdi vi ikke kunde og det var Naturen umuligt at holde Loven, saa er Christus kommen og er traadt mellem os og Faderen og beder for os: Kjære Fader, vær dem naadig og forlad dem deres Synder. Jeg vil tage deres Synder paa mig og bære dem. Jeg har dig kjær af ganske Hjerte, saavelsom den hele menneskelige Slægt, hvilket jeg beviser dermed, at jeg udgyder mit Blod for den. Derfor har jeg opfyldt Loven og gjort det dem tilgode, paadet at de maa nyde min Opfyldelse og derved komme til Naade.

Saaledes bliver det os for det Første ved Christus eftergivet, at vi ikke opfylde Loven, og Synden bliver os ganske og aldeles forladt, dog ikke saaledes og dertil eftergivet, at vi herefter ikke skulde holde Loven og frembeles blive ved at synde, eller at man skulde lære saaledes: Naar du har Troen, saa behøver du ikke mere at elske Gud og Næsten. Men Meningen er, at man nu først ret skal begynde at holde Loven, som er Guds evige, urokkelige, uforanderlige Villie. Og dertil er det fornødent at prædike om Naaden, paadet man maa finde Raad og Hjælp, saa man kan komme til denne Lovens Opfyldelse.

Men dette er Hjælpen, at Christus beder Faderen, at han vil forlade os vor Synd mod sit Bud og ikke tilregne os, hvad vi endnu ere skyldige. Dernæst forjætter han ogsaa at give den Helligaand, paadet Hjertet kan begynde at elske Gud og holde hans Bud. Thi Gud er ikke til den Ende naadig og barmhjertig mod Syndere, at de ikke skulle holde Loven eller at de skulle forblive, som de ere; men han skjænker og eftergiver baade Synd og Død for Christi Skyld, som har opfyldt den ganske Lov, paadet han derved maa vinde vort Hjerte og ved den Helligaand optænde

og tilskynde det, saaat det begynder at elske ham igjen, fra Dag til Dag alt mere og mere.

Saaledes begynder ikke alene Naaden, men ogsaa Sandheden i os, det er, det retskafne Væsen, som Loven kræver. Derfor siger ogsaa St. Johannes Cap. 1, 11. 17., at **Christus er fuld af Naade og Sandhed**, og at ved ham er ogsaa Naaden og Sandheden vorden i os, hvilket Moses eller Loven ikke kan give. Thi Loven bliver ikke paa den Maade ophævet ved Naaden, at ogsaa Sandheden skulde staa tilbage, saaat man ikke skulde elske Gud ꝛc. Men ved Christus bliver det os her i Forladelsens og Naadens Rige eftergivet, at vi ikke gjøre Loven Fyldest, endog vi burde gjøre det. Men derfor bliver ogsaa den Helligaand givet os, som i os optænder en ny Flamme og Ild, nemlig Kjærlighed og Lyst til Guds Bud. Dette skal begynde i Naadens Rige og stedse fortsættes indtil den yderste Dag, da det ikke mere skal hedde Naade eller Forladelse, men idel Sandhed og ganske fuldkommen Lydighed. Imidlertid bliver det derved, at han stedse eftergiver, tilgiver, bærer og seer over med os, indtil vi lægges i Graven.

Forblive vi nu saaledes i Troen, det er, i Eftergivelsen eller Forladelsen, samt i den Helligaands Begyndelse eller i Opfyldelsen, saa skal paa den yderste Dag den Ild, hvorved den ganske Verden skal opbrændes, luttre og rense os saaledes, at vi ikke mere behøve nogen Eftergivelse og Forladelse, som om der endnu var noget Ureent og Syndigt ved os, saaledes som nu; men vi skulle i alle Maader, være som den klare Sol, uden mindste Plet og Brøst, fulde af Kjærlighed, som Adam fra først af var i Paradiis.

Da skal det altsaa med Rette hedde; **Vi stadfæste** og opfylde **Loven,** Rom. 3, 31. Thi da vil den ikke mere kunne beskylde eller anklage os, men da skal den hedde betalt og fyldestgjort, ogsaa ved os selv, istedetfor, at det nu hedder, at den ikke er opfyldt ved os, men at vi derved ere blevne befriede og salige, at vi krybe under Christi Kappe og Vinger, saaat han betaler for os, indtil vi lægge os under Jorden og derefter igjen komme frem af Graven med et skjønt og forklaret Legeme, som er idel Hellighed og Reenhed, og med en reen Sjæl, som er fuld af Guds Kjærlighed.

Da skulle vi ikke mere behøve, at han skjuler os og beder for os, men da skulle vi have Alt, hvad vi bør have, heelt og og fuldkomment. Men nu, saalænge jeg tror paa ham, skal Synden være mig forladt, og jeg skal hedde et Naadens Barn, og det til den Ende, at ogsaa Sandheden, det er, et nyt, retskaffent Væsen skal begynde i mig, hvilket ikke skal ophøre, indtil han selv ganske fuldbringer det. Thi han er kommen, ikke for at opløse Loven, men for at opfylde den, og det ikke alene for sin Person, hvilket han jo allerede forlængst har gjort, men i mig og i alle Christne.

Det er da tvende Lærdomme, som man skal beholde ved Siden af hinanden, efterdi de høre nøie sammen. Efter dem maa vi bestandig rette os, saalænge vi leve her, paadet Loven eller Guds Bud maa begynde i de Christne, og tillige forat den onde og ulydige Verden maa hemmes og holdes i Tugt, saaat, om den ikke, som de Christne og Troende, vil frygte og elske Gud, den dog maa frygte for den evige Ild og Fordømmelse, samt andre Straffe; saa maa og de Andre derved oplæres om, hvorfra de ere faldne, og hvor svar den Synd er, som vi have arvet.

Thi naar jeg holder mit Liv mod Loven, saa seer og føler jeg altid det Modsatte hos mig af dens Fordring. Jeg skal overgive mig Gud med Legeme og Sjæl og elske ham af ganske Hjerte; men saa er

det mig kjærere at have een Daler i Pungen end ti Guder i Hjertet, og jeg er mere glad, naar jeg kan vinde ti Daler, end naar jeg hører det hele Evangelium. Naar en Fyrste skjænker En et Slot eller nogle tusinde Daler, hvor springer og jubler han ikke da? Om derimod En bliver døbt eller modtager Sakramentet, hvilket er en himmelsk, evig Skat, saa er der ikke en Tiendepart af denne Glæde at se.

Saaledes er det med os Alle. Der er Ingen, som glæder sig saa hjerteligt over Guds Gaver og Naade, som over Penge og Gods. Men hvad er det Andet, end at vi ikke elske Gud, saaledes som vi ere skyldige? Thi dersom vi havde den rette Fortrøstning og Kjærlighed til ham, saa vilde det være os kjærere, at han gav os et Blik, end om vi havde den ganske Verden; og et trøsteligt Ord, som han siger til mig gjennem Evangeliet, vilde fryde mig mere end al Verdens Gunst, Penge, Gods og Ære. Men at Saadant ikke skeer, og at ti tusinde Daler kunne gjøre et Menneske gladere end al Guds Naade og alle hans Goder, det viser, hvad Slags Folk vi ere, og hvad det er for et jammerligt, grueligt Fald, hvori vi ligge. Og dog hverken se eller agte vi saadant Fald, dersom det ikke bliver os aabenbaret ved Loven, og vi maatte evindelig forblive og fordærves deri, dersom ikke Christus igjen hjalp os op deraf. Derfor ere nu Loven og Evangeliet givne til den Ende, at vi dog maa lære og erkjende, baade hvad vi ere skyldige, og hvortil vi igjen maa komme.

Det er nu den christelige Lære og Prædiken, som vi, Gud være lovet, vide og have. Nu behøve vi ikke vidtløftigen at fremstille den, men alene at formane, at man med al Flid maa holde fast paa den i Christenheden. Thi Djævelen har fra Begyndelsen af haardeligen anfegtet den og vilde gjerne ganske dæmpe og undertrykke Guds Ord; thi han kan ikke taale, at Menneskene blive derved og holde sig retskaffent dertil, men optænker hundrede tusinde Kunster og Rænker for at gjøre det til Intet. Derfor prædiker jeg meget gjerne derom, hvad der da ogsaa er høit fornødent; thi hidtil, under Pavedømmet, er det hverken bleven hørt eller erkjendt.

Thi jeg har selv været en lærd Doktor i Theologien, og har dog aldrig ret forstaaet de ti Bud. Ja, der har været mange høitberømte Doktorer, som dog ikke vidste, om der var ni, ti eller elleve Bud. Og endnu Mindre vidste vi om Evangeliet eller Christus. Men hvad man lærte og drev paa, det var alene dette: Paakald Jomfru Maria og andre Helgener som Midlere og Forbedere, fast og bed saa og saa meget, foretag dig en Pilegrimsreise, gaa i Kloster og bliv en Munk eller lad holde saa og saa mange Messer ꝛc. Og naar vi gjorde det, saa mente vi, at vi havde fortjent Himmelen.

Dette var Blindhedens Tid, da vi ikke vidste af noget Guds Ord, men med vore egne Paafund og Drømme førte os selv og Andre i Elendighed. Jeg har selv været En af dem, som have svedet i dette Angestbad. Lader os derfor se vel til, at vi ret maa fatte og beholde denne Lære, paadet vi, om Partier og falske Aander ville anfegte den, maa være rustede og lære, medens vi have Tid og den kjære Sol atter lyser for os, og kjøbe, saalænge der er Marked. Thi der skal komme den Tid, da de Lys, som Gud nu giver, ere borte; da vil Djævelen ikke hvile, før han faar opreist Partier, som skulle gjøre Skade, saaledes som han allerede i vore Dage har begyndt paa mange Steder. Hvad vil der da ske efter vor Bortgang?

Derfor lære, hvo som lære kan, og lære nu ret nøie, saaat han veed først og fremst de ti Bud, og hvad vi ere skyldige for Gud. Thi veed man ikke det, da veed man heller ikke Noget af Christus og spørger slet ikke efter ham. Saaledes har det væ-

ret med os Munke, som enten holdt ham for en vred Dommer eller ganske foragtede ham formedelst vor egen indbildte Hellighed, idet vi meente, at vi ikke laa i de Synder, som de ti Bud vise og straffe, men at vi havde Fornuftens naturlige Lys og den frie Villie, og naar vi gjorde efter den, saa godt vi kunde, saa maatte Gud give os sin Naade ꝛc.

Men skulle vi nu kjende Christus som vor Hjælper og Frelser, saa maa vi først vide, hvorfra han skal hjælpe os, nemlig ikke fra Ild eller Vand eller anden legemlig Nød og Fare, men fra Synden og Guds Had. Men hvoraf veed jeg, at jeg ligger nedsænket i saadan Jammer? Af intet Andet end af Loven. Den maa vise mig, hvori min Skade og Sygdom bestaar, ellers vilde jeg ikke spørge efter Lægen og hans Hjælp.

Saa have vi nu seet begge de Stykker, hvoraf Christi Hjælp bestaar, idet han for det **Første** maa træde i vort Sted for Gud og være et Dække over vor Skam; for os, siger jeg, maa han være et Skamdække, som den, der tager vor Synd og Skam paa sig; men for Gud er han en Naadethrone, paa hvilken der ingen Synd eller Skam er, men idel Dyd og Ære. Og som en Høne udbreder han sine Vinger over os mod Høgen, det er, mod Djævelen med hans Synd og Død, saaat Gud for hans Skyld forlader os Alt, og saaat Intet kan skade os. Men dog saaledes, at du maa forblive under disse Vinger; thi saalænge du er under denne Kappe og Skjerm og ikke kommer udenfor den, saa maa den Synd, som endnu er i dig, ikke være Synd, for hans Skyld, som tildækker den med sin Retfærdighed.

For det **Andet** er det ikke nok dermed, at han saaledes dækker og beskjermer os, men han vil ogsaa nære og bespise os, som Hønen sine Kyllinger, det er, give os den Helligaand og Kraft, saaat vi begynde at elske Gud og holde hans Bud. Det skal vare indtil den yderste Dag; da skal Troen og dette Naadeskjul ophøre, saaat vi skulle skue Faderen uden noget Middel og Skjul og selv træde frem for ham; da skal der ikke mere være nogen Synd hos os, som maa forlades, men da skal Alt, hvad Djævelen fra Begyndelsen har forstyrret og fordærvet, være gjenoprettet, som St. Paulus siger Ap. Gj. 3, 21., og fremstillet i sin Reenhed og Fuldkommenhed.

Dette vil nu Christus her lære med sit Svar og med det Spørgsmaal, han igjen forelægger Pharisæerne. Som vilde han sige: I vide intet Andet at tale om end Loven, som lærer Eder, at I skulle elske Gud og Næsten; og dog forstaa I Intet af den, thi I mene, at I have opfyldt den, skjønt I dog ere langt derfra. Saaledes var det ogsaa med hin Yngling i Matth. 19., som roste sig af, at han fra sin Ungdom af havde holdt Alt, hvad der var befalet ham. Men Christus siger til ham: **Vil du være fuldkommen, da gak hen, sælg, hvad du haver, og kom og følg mig.** Dermed er Saameget sagt: Hvo, som ret vil elske Gud og holde hans Bud, han maa have det Sind, at han kan offre sit Gods, Legeme og Liv. Derfor, vil han sige, hører der noget Mere til, som I maa vide, nemlig at I kjende og have denne Mand, som hedder Christus, ved hvem denne Lovens Lære alene kan blive stadfæstet og fuldkommet.

Men hvad er det at kjende Christus ret? Det vide ikke disse Pharisæer og Skriftkloge; thi de have ikke høiere Tanker om ham, end at han er Davids Søn, det er, en Saadan, som skal sidde paa Davids Throne, som født af hans Kjød og Blod, og være en Herre og Konge, endnu større og mægtigere end David selv, men dog kun føre et verdsligt Regimente, gjøre sit Folk til Verdens Herrer og lægge alle Hedninger under dem ꝛc. Men at de skulde behøve hans Hjælp mod Syndens og Dødens Skade, de viste de Intet af. Derfor maa

den Helligaand forklare Saadant, at han ikke alene er Davids Søn, men ogsaa Guds Søn, saaledes som det er skeet efter hans Opstandelse.

Dette taler han nu her ikke vidtløftigt om, men berører kun, at David i Ps. 110, 1. kalder han sin Herre. **Efterdi nu David kalder ham en Herre,** siger han, **hvorledes er han da hans Søn?** Det lyder jo underligt og er imod Naturen, at en Fader kalder sin Søn Herre, og det saaledes, at han er ham underdanig og tjener ham. Nu kalder David Christus en Herre, og det en saadan Herre, til hvem Gud selv siger: **Sæt dig hos min høire Haand** ꝛc., det er, vær mig lig, erkjendt og tilbedet som sand Gud; thi ingen Anden tilkommer det at sidde paa Guds Stol eller hos hans høire Haand. Han er vel saa nidkjær, at han ikke lader Nogen sidde ved Siden af sig, som han siger Es. 48, 11.: **jeg vil ingen Anden give min Ære.** Lader han nu Christus sidde ved Siden af sig, saa maa han være Mere end alle Skabninger. Derfor forelægger han dem her et høit Spørgsmaal; men han overlader dem selv at løse det; thi de forstode det dog ikke, og endnu var det heller ikke Tid til at forklare det tydeligt.

Men Meningen er, som vor Troesartikel lærer os at Christus er baade Davids rette, naturlige Søn, af hans Kjød og Blod, og tillige Davids Herre, som han selv maa tilbede og holde for Gud. Det var dem umuligt at rime sammen (ligesom det endnu er umuligt for Menneskers Fornuft, saafremt ikke den Helligaand aabenbarer det), hvorledes de to Ting kunne være forenede i Christus, at han baade er Davids rette Sæd og tillige efter sin Natur Guds Søn.

Dette foreholder nu Christus dem for at lære dem, at det ikke er Nok alene at have Loven, der alene viser fra hvilken Stand vi ere faldne. Men skal Nogen komme tilbage til den og blive fornyet, saa maa Christus udrette det, idet man erkjender ham som den, der vel er født af David og er af hans Kjød og Blod, men dog ikke er født i Synd ligesom David og alle Mennesker, men har maattet undfanges uden Mand af Jomfruens rene, af den Helligaand helligede Bloddraaber, paadet han maatte fødes som et Menneske, der var reent og helligt, uden al Synd.

Det er det eneste Menneske, som har kunnet holde og opfylde Loven, lig alle andre Mennesker, hvad Naturen angaar, og dog ikke i den samme Skyld, men unddraget fra Synden og Guds Vrede. Dette Menneske har maatte træde frem for os hos Gud og være vort Forhæng, Skygge og vor beskjærmende Høne, under hvis Vinger vi have Syndernes Forladelse og Frelse fra Guds Vrede og Helvede. Og ikke det alene, men han giver os ogsaa den Helligaand, paadet vi maa følge ham efter og her begynde at dæmpe og døde Synden, indtil vi ogsaa komme til ham og blive ham lige, uden al Synd og i fuldkommen Retfærdighed. Thi dertil er han opstanden fra de Døde og har sat sig hos Faderens høire Haand, at han ganske skal udslette og borttage Synden, Døden og Helvede og føre os til en ny og evig Retfærdighed og til et evigt Liv. Amen.

Nittende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Eph. 4, 22—28.

I skulle aflægge det gamle Menneske efter den forrige Omgjængelse, som fordærves ved bedragelige Lyster; men fornyes i Eders Sinds Aand og ifører det nye Menneske, som er skabt efter Gud i Sandhedens Retfærdighed og Helligheds. Derfor aflægger Løgn og taler Sandhed, hver med sin Næste, efterdi vi ere hverandres Lemmer. Blive I vrede, da synder ikke; Solen gaa ikke ned over Eders Fortørnelse; giver ikke heller Djævelen Rum. Den, som stjal stjæle ikke fremdeles, men arbeide heller og gjøre noget Godt med Hænderne, paadet han kan have at meddele den, som haver behov.

Dette er atter en Formaning til de Christne, at de ogsaa skulle bevise sin Tro ved gode Gjerninger og et nyt Levnet. Thi skjønt de ved Daaben have Syndernes Forladelse, saa hænger dog endnu den gamle Adam ved deres Kjød og yttrer sig uden Ophør i onde Tilbøieligheder og Lyster, baade til verdslige og aandelige Laster. Om de derfor ikke staa disse imod og hemme dem, saa miste de igjen den annammede Tro og Syndernes Forladelse og blive værre, end de tilforn vare, saaat de ogsaa begynde at foragte eller forfølge Guds Ord, naar de blive straffede af det. Ja, ogsaa de, som gjerne høre det og agte det høit, samt have det Forsæt at leve derefter, ogsaa de behøve dagligen at formanes og opmuntres. Saa stærk og seig er det syndige Kjøds gamle Hud og den lede Djævel saa mægtig og trædsk, at om han finder et lidet Rum, hvor han kan faa en Klo ind, der trænger han sig tilslut heelt ind og holder ikke op, før han igjen har nedsænket Menneskets i dets forrige gamle, fordømmelige Væsen i Vantro, Guds Foragt og Ulydighed.

Derfor er Prædikeembedet nødvendigt i Kirken, ikke alene for de Uvidende, som man bør undervise, saasom den enfoldige, uforstandige Pøbel og Ungdommen, men ogsaa for dem, som vel vide, hvorledes de skulle tro og leve, til at opvække og formane dem, at de dagligen maa værge sig og ikke blive dovne eller trætte og kjede af den Kamp, som de her paa Jorden maa føre mod Djævelen, sit eget Kjød og alle Laster. Derfor er ogsaa St. Paulus saa flittig til at formane sine Christne, saaat det næsten kunde synes, som gjorde han formeget deraf, idet han overalt saa indtrængende lægger dem Saadant paa Hjerte, ret som om de vare saa uforstandige, at de ikke selv vidste det, eller saa uagtsomme og glemsomme, at de ikke kunde gjøre det uden at manes og drives dertil.

Men han veed ogsaa, at, ihvorvel de Christne have begyndt at tro og ere i den Stand, hvori Troens Frugt skal komme tilsyne, saa er det dog ikke dermed gjort eller fuldført. Det gaar her ikke an at tænke og sige saaledes: Det er nok, at vi have faaet Læren; hvor Aanden og Troen er, der ville vel Frugterne og de gode Gjerninger følge af sig selv. Thi om end Aanden er der, og, som Christus siger, er villig og tillige virker i dem, som tro, saa staar dog ogsaa paa den anden Side Kjødet imod, som er skrøbeligt og trægt; derhos er heller ikke Djævelen uvirksom, men forsøger uafladelig gjennem Anfegtelse og Fristelse igjen at bringe det svage Kjød til Fald ꝛc.

Derfor maa man ikke saaledes lade Folk gaa sin egen Gang, om man ikke be-

høvede ved Guds Ord at formane og drive dem til et retskaffent Levnet. Nei, her maa du ikke være efterladen og doven; thi Kjødet er allerede i sig selv altfor trægt til at adlyde Aanden, ja, det er altfor stærkt til at modstaa den, som St. Paulus siger Gal. 5, 17.: **Kjødet begjærer imod Aanden** ꝛc., **saaat I ikke kunne gjøre, hvad I ville.** Derfor maa ogsaa Gud her gaa frem paa samme Maade som en god, flittig Husholder eller Regent, naar han har en doven Tjener eller Pige eller skjødesløse Embedsmænd, selv om de ellers ikke ere onde eller utroe; han maa ikke tænke, det er gjort dermed, at han een eller to Gange har befalet, hvad de skulde gjøre, men han maa selv ideligen gaa over dem og drive paa dem.

Saaledes ere heller ikke vi endnu komne saa langt, at vort Kjød og Blod med idel Glæde og Lyst skynder sig til gode Gjerninger og Lydighed mod Gud, saaledes som Aanden gjerne vilde, og som Troen viser os. Nei, selv om Aaanden uophørligen driver og jager paa det, saa kan den dog kun med Nød og neppe faa det afsted. Hvad vilde der da blive af, om man vilde lade være at formane og drive og dog gaa hen, som mange sikre Ånder gjøre, og tænke: Ja, jeg ved selv godt, hvad jeg skal gjøre; det er mange Aar, siden jeg fik vide det og har nu hørt det saa ofte, ja endog belært Andre derom ꝛc. Jeg mener, at om man eet Aar holdt op med at prædike og formane, saa vilde vi blive saa gode Hedninger som Nogen.

Nu, denne Formaning er i sig selv klar og let at forstaa. Thi han indprenter her det Samme som ellers overalt, hvor han taler om Troens Frugter og en christelig Omgjængelse; Forskjellen er kun den, at han paa de forskjellige Steder bruger forskjellige Ord. Her kalder han det **at aflægge det gamle Menneske** og **at isøre det nye** eller **at fornyes i Aanden** ꝛc. Hvad han forstaar ved **det gamle Menneske,** er nu vel bekjendt, nemlig det hele Menneske, saaledes som det er født af Adam efter hans Fald i Paradiis og af Djævelen forblindet og fordærvet paa Sjælen, saaat det ikke har Gud for Øie, ikke fortrøster sig til ham, ja slet ikke spørger efter Gud, men vandrer uden al Frygt for hans Dom; og om det end med Munden roser sig af Guds Ord og Evangeliet, saa bliver det dog i Gjerningen ganske som før, kun med den Forskjel, at det nu har hørt Noget derom medens der er ligesaa Lidt af Gudsfrygt, Tillid og Kjærlighed hos det som før.

Saadant Levnet og Væsen bør ikke være hos Eder, siger St. Paulus; det maa ikke blive ved dette gamle Menneske, men det maa afføres og aflægges. Thi det bestaar netop i det, som I tilforn have været, og som er Eder medfødt af Adam, idet I nemlig ikke agtede Gud, ikke frygtede ham, ikke satte Eders Fortrøstning til ham eller paakaldte ham; fremdeles, idet heller ikke Eders Legeme skikkede sig efter Guds Bud, men var fuldt af Utugt, Hoffærdighed og umættelig Gjerrighed, Avind og Had ꝛc. Et saadant Levnet og Væsen kan ikke taales hos en Christen, som jo skal kaldes og i Sandhed være et andet Menneske, end han tilforn har været (saaledes som vi senere skulle høre) og derfor ogsaa maa føre en anden Vandel.

Derfor maa en Christen her se til, at han ikke bedrager sig selv; thi heri skille de rette Christne sig fra de andre hykkelske Christne. Hine leve nemlig saaledes, at man af deres Vandel kan spore og mærke, at de have Gud for Øie og i Sandhed tro Evangeliet; disse derimod vise ogsaa i Gjerningen, at det er Intet bevendt med det, som de foregive om Troen og Syndsforladelsen, efterdi der i deres Liv og Gjerninger ikke sees noget Tegn til, at de i nogen Maade have forbedret sig og ere blevne anderledes, end de tilforn vare,

men de smykke sig kun med et falskt Skin og Navn af Evangeliet, Troen og Christus ꝛc.

Derfor tillægger han det gamle Menneske tvende Stykker og siger, at **det fordærver sig selv** i **Vildfarelse**, til Sjælen, **og ved Lyster**, til Legemet. Han afmaler altsaa det gamle Menneske, det er, ethvert vantro Menneske, om det end fører Navn af Christen, saaledes: Det er for det **Første** et vildfarende Menneske, som ikke har Sandheden, ikke ved Noget af Christi rette Kundskab og Tro, men gaar hen i Sikkerhed, bekymrer sig hverken om hans Vrede eller hans Naade, bedrager sig selv med sine egne Tanker, gjør Lys til Mørke og tænker, at Gud ikke vil straffe det, om det end gaar noget forvidt; ja, det smykker og tildækker ogsaa sine Laster med Dydens Navn; dets Hoffærdighed, Gjerrighed, Undertrykkelse af de Fattige, dets Vrede og Avind maa hedde at holde sin Stand i Ære, at føre et strengt Regimente, at være en ærlig og god Husholder, at sørge for Hustru og Børn, at værd besjælet af christelig Nidkjærhed og Kjærlighed til Retfærdigheden ꝛc. Summa: Det gaar stedse i den Drøm og falske Indbildning, at det er en Christen, uden dog i nogen Henseende at være det.

Af saadan Vildfarelse følger det **andet** Stykke, nemlig Lysterne, som Vantroens Frugter. Saadanne Mennesker fare nemlig frem i sin Sikkerhed og leve Alle efter sit Kjøds kaade Begjæring, have derimod ingen Lyst til det Gode, tragte heller ikke efter at befordre eller opretholde Tugt, Ære og Dyd, men lade det staa til og ville kun gjøre, hvad dem lyster, og dog være ustraffede derfor.

Det er det gamle Menneskes Væsen og Liv, siger han. Det gjør ikke Andet end at fordærve sig selv, det er, det bliver jo længere, desto værre og fører saaledes sin egen Fordømmelse og Straf over sig baade til Sjæl og Legeme. Thi ligesom det bliver jo længere, desto mere vantro og forhærdet, saaledes bliver det ogsaa jo længere, desto gjerrigere, hoffærdigere, hadefuldere, troløsere, i det Hele, et skjændigt og skadeligt Menneske. Saadan var Eders forrige Omgjængelse, da I endnu vare Hedninger og Vantroe. Derfor maa I nu herefter ganske aflægge den og skaffe den langt fra Eder; ellers kunne I ikke vedblive at være Christne. Thi de to Ting kunne ikke forliges: at tro og rose sig af Naaden og Syndernes Forladelse, og dog at ville følge Synden og forblive i det forrige, gamle, uchristelige Liv og Væsen i Vildfarelser og fordærvelige Lyster.

Men fornyes i Eders Sinds Aand, og iføre det nye Menneske, som er skabt efter Gud i Sandhedens Retfærdighed og Hellighed.

Ligesom vi skulle aflægge det gamle Menneske, saaledes vil han, at vi skulle iføre det nye, saaat vi fra Dag til Dag fornyes mere og mere. Dette skeer derved, at vi først forløses fra Vildfarelsen eller den fordærvede Naturs vildfarende Tanker og Indbildninger, som ikke kjender Gud ret, ikke tænker ret om ham og hverken frygter eller tror. Fra denne Vildfarelse maa vi befries og ved Guds Ord fatte rette Tanker om ham og faa saadanne Hjerter, at vi frygte for hans Vrede over Synden og i en ret Tro fortrøste os til hans Naade, at han for Christi Skyld vil forlade os vore Synder og, naar vi paakalde ham, ogsaa forlene os Styrke og Kraft til at modstaa og overvinde den, hvorved saadan Tro voxer og forøges hos os.

Dette er det, han kalder **at fornyes i Sindets Aand**; det bestaar altsaa deri, at man stedse tiltager og styrkes i den begyndte rette og visse Forstand og Christi klare Erkjendelse mod al Vildfarelse og falsk Indbildning. Hvo, som nu fornyes saaledes, siger han, han er nu et saadant Men-

neske, som er **skabt efter Gud i Sandhedens** eller en sand **Retfærdighed og Helligbed.** I det gamle Menneske er Intet uden Vildfarelse, ved hvilken Djævelen fører det i Fordærvelse. Det nye Menneske har derimod Aanden og Sandheden, som oplyser Hjertet og bringer med sig Retfærdighed og Hellighed, saaat Mennesket følger Guds Ord og har Lyst til en god og gudelig Omgjængelse ꝛc., medens der af Vildfarelsen følger Lyst og Kjærlighed til Synd og al Udyd. Et saadant nyt Menneske er skabt efter Gud, som et Guds Billede. Derfor maa det være et ganske andet Menneske end saadanne, som leve i Vildfarelse og Lyster, uden at kjende og lyde Gud. Thi skal det være Guds Billede, saa maa det ogsaa have en ret guddommelig Kundskab, Forstand og Sands og dernæst ogsaa føre et guddommeligt Liv i Retfærdighed og Hellighed, saaledes som der er i Gud selv.

Til et saadant Billede blev Adam først skabt af Gud. Han var i Henseende til Sjælen fri for al Vildfarelse og udrustet med en ret Guds Kundskab og Tro; og i Henseende til Legemet var han hellig og reen, det er, uden urene og uteerlige Lyster, som Gjerrighedens, Utugtens, Hadets ꝛc. Og saadanne vilde ogsaa hans Børn, det er, alle Mennesker, være blevne fra Fødselen af, dersom ikke Mennesket havde ladet sig forføre af Djævelen og saaledes fordærvet sig selv. Men nu, da de Christne ved Guds Naade og Aand atter fornyes til et saadant Guds Billede, saa skulle de ogsaa leve saaledes, at baade Sjælen eller Aanden maa være retfærdig for Gud og ham velbehagelig i Christi Tro, og tillige Legemet eller Menneskets hele udvortes Liv være reent og helligt, og det saaledes, at det er en sand og virkelig Hellighed.

Thi Nogle prale vel af stor Hellighed og Reenhed, men det er kun et falskt Skin, hvormed Verden bedrages. Saaledes gjøre Partiaanderne os de munkeagtige Helgener; de sætte sin Hellighed og Reenhed alene i en særegen udvortes Leveviis og i selvvalgte Gjerninger; og saaledes faar vel deres Bøn, Faste, Afholdenhed ꝛc. for Menneskene et smukt Skin og Navn af Hellighed og Reenhed, men indvortes ere og blive de hovmodige, giftige, gjerrige, hadske og fulde af uteerlige, kjødelige Lyster og onde Tanker, som ogsaa Christus siger om Saadanne Matth. 15, 19. og Luc. 16, 15. Paa samme Maade har vel ogsaa deres Retfærdighed, hvorpaa de fortrøste sig for Gud, noget Skin, hvormed de foregive at fortjene sig selv og Andre Guds Naade; og dog er der indvortes ingen ret Tanke om Gud, men idel Vantro, det er, en falsk og tom Indbildning eller Tvivl. Derfor er heller ikke en saadan Retfærdighed og Hellighed sand eller retskaffen, men idel Hykleri og Løgn, ikke skabt af Gud eller efter Gud, men efter Løgnens Aand, Djævelen.

Men de rette Christne siger St. Paulus, de ere af Gud formedelst Troen paa Christus skabte til et nyt Menneske, som er Gud lig og i Sandhed retfærdig og hellig for ham, paa samme Maade, som Adam i Begyndelsen var oprigtig mod Gud i sit Hjerte og havde en ret frimodig Fortrøstning, Kjærlighed og Lyst, og derhos et helligt og reent Legeme, som ikke vidste af nogen ond, ureen eller uordentlig Lyst. Menneskets hele Liv var altsaa et skjønt Billede og Speil, hvori Gud selv skinnede, ligesom ogsaa de hellige Aanders, Englenes, Liv og Væsen bestaar i idel guddommelige Ting, saaasom en sand Guds Kundskab, Tryghed og Frimodighed for Gud og idel rene, hellige Tanker og Gjerninger efter Guds Villie.

Men da nu Mennesket saa skammeligen er faldt ud af denne glade Fortrøstning, Tryghed og Frimodighed hen til Tvivl eller til en falsk Indbildning om Gud, og

fra den rene, skjønne Lydighed til urene og ugudelige Lyster, saa have vi ikke kunnet redde eller hjælpe os selv herfra, ei heller bliver Nogen hjulpen uden de Christne, som i Troen paa Christus igjen begynde at fatte en frimodig og sikker Fortrøstning til Gud og saaledes gjenindsættes i den forrige Stand og i det rette Paradiis, hvor de da ere forligte med Gud og saaledes retfærdige, samt trøste sig med hans Naade og derfor ogsaa fatte Lyst og Kjærlighed til at leve et helligt Liv efter Guds Bud og modstaa det ugudelige Væsen og Lysterne. Nu begynde de noget lidet at smage Guds Godhed og Venlighed, som St. Petrus siger, og deraf fornemme og forstaa de, hvad de have havt i Paradiis. Derfor skal Enhver, som vil være en Christen, ogsaa tragte efter, at han maa findes i dette nye Menneske, som er skabt efter Gud og ikke i blind Vildfarelse og falsk Indbildning, men i Sandhedens Retfærdighed og Hellighed for Gud.

Derfor aflægger Løgn og taler Sandhed, hver med sin Næste, efterdi vi ere hverandres Lemmer ꝛc.

Om nu saa var, at En ikke forstod hvad det gamle og nye Menneske er, eller hvori den sande og falske Retfærdighed bestaar, saa anfører han her et eller to Stykker som Exempler, hvoraf man tydeligt kan skjønne det. Naar man sammenfatter alle Synder, saa dele de sig i tvende Stykker, som ere Djævelens eget Verk, nemlig **Løgn** og **Mord**. Thi ved Løgnen afstedkommer han al Afgudsdyrkelse, Vildfarelse, falsk Tro og falsk Hellighed og blandt Menneskene Utroskab, Underfundighed, onde Rænker ꝛc., hvorved han da igjen driver Menneskene indbyrdes til Vrede, Had, Hevngjerrighed og Mordlyst. Derfor sætter ogsaa St. Paulus her begge disse Stykker sammen.

Hvor nu Nogen ikke handler oprigtig mod sin Næste, men med Falskhed og Svig, være sig i verdslige eller aandelige Ting (ligesom da Verden i alt sit Væsen ikke gjør Andet end at lyve og bedrage), der er visseligen det gamle Menneske og ingen Retfærdighed eller Hellighed, om han end smykker sig med et stort Skin og ikke kan blive straffet af Verden. Thi der seer man ikke Guds, men kun Djævelens Billede idet Hjertet ikke bygger paa Gud eller holder sig til hans Sandhed (ellers vilde det hade Løgn og Falskhed) men holder det for kosteligt, at det kan dække sig med et falskt Skin, endog under Guds Navn, og for sin Lysts, Gjerrigheds, Egennyttes og Æres Skyld bedrage, belyve, besnære og styrte sin Næste, eftersom denne djævelske Lyst driver og ophidser ham.

Derimod kan du af det Modsatte se, hvor der er et nyt Menneske; thi den, som har det, taler Sandhed og hader Løgnen, ikke alene hine høie Løgne mod de ti Buds første Tavle, men ogsaa dem, som stride mod den anden. Han handler ikke svigagtigt mod Nogen, men mener det oprigtigt og broderligt mod Enhver; med eet Ord, han gjør mod Andre, som han vil at Andre skulle gjøre mod ham, og lever altsaa, som de Christne skulle leve indbyrdes, som de, der nemlig ere **hverandres Lemmer**, som han her siger, og i Christus Alle ere deelagtige i de samme Goder.

Blive I vrede, da synder ikke; Solen gaa ikke ned over Eders Fortørnelse.

Halvdelen af de Synder, som Verden har lært af Djævelen, sin Herre og Mester, er Løgn og Bedrageri, dog under Sandhedens Skin og Navn; thi Ingen vil hedde en Løgner, og Djævelen selv skjuler alle sine Løgne under Sandhedens Navn. Den anden Halvdeel, som er mere aabenbar og kjendelig, er Vreden og dens Frugter. Disse To findes i Almindelighed sammen. Thi ligesom Verden for sin For-

deels Skyld lyver og bedrager, saaledes er det ogsaa dens Art, at naar den seer, at man ikke gjør eller taler, hvad der er efter dens Sind, eller straffer dens Løgn, eller at der lægges nogen Hindring iveien for dens Egennytte, da begynder den i Vrede at rase mod Gud og Næsten og søger at hevne sig og gjøre Skade, men dækker og smykker saa igjen Saadant med Løgn og Skalkeskjul, som havde den stor og billig Aarsag dertil og var i sin gode Ret ꝛc.

Derfor formaner St. Paulus de Christne, at de som nye Mennesker skulle vogte sig for denne Last, og anfører til den Ende et Sprog af Ps. 4, v. 5: **Vredes og synder ikke; taler i Eders Hjerte paa Eders Leie og værer stille** ꝛc. Det lyder næsten som om David her tilstedede, at man vredes, og St. Paulus gjør ogsaa hans Ord til sine. Men han taler derom, saaledes som det pleier at gaa i dette Liv; de Christne blive nemlig ofte anfegtede af Vrede og bevægede i Sindet. Det gaar da ikke saa reent til, at der jo undertiden løber Noget ind med, saaat Hjertet begynder at svulme. Saa driver og ophidser ogsaa Djævelen dertil; thi han kan ikke lade det være; han maa bestandig forsøge at indrykke sit Segl og Billede i os og gjøre os sig lige, enten ved Vildfarelse og Løgn mod Troen eller ved Vrede og Mord mod Kjærligheden og Taalmodigheden.

Begge Dele vil du føle, især om du vil være en from Christen, bevare Sandheden ukrænket og leve retskaffent mod Enhver. Da vil du erfare allehaande Rænker og Svig, Utroskab og Bagtalelse af dem, som du har beviist alt Godt, og dernæst ogsaa aabenbar Vold og Uret af dem, som skulde beskytte dig og hjælpe dig til din Ret. Dette vil da gjøre dig ondt og bevæge dig til Vrede. Ja i dit eget Huus og blandt dine kjære Brødre og Christne vil du ofte se og høre, hvad der fortryder dig, eller ogsaa vil der undslippe dig Ord som ikke ville behage dem. Der bliver ikke Andet af; det kan ikke være anderledes i dette Liv. Kjød og Blod kan ikke værge sig, saaat det ikke skulde føle saadan Bevægelse i sig til Vrede og Utaalmodighed, især naar det lønnes med Ondt for Godt. Og dernæst kommer Djævelen og lader det gaa ret nær ind paa En, paadet han af Vreden kan optænde en Ild og vække Fiendskab mellem dig og din Næste.

Men her er det Tid, siger han, at du vogter dig og ikke synder, det er, ikke giver efter for og følger denne Drift og Bevægelse til Vrede. Bevæges kunne I, det veed jeg vel, og tykkes, at I have billig Aarsag til at vredes og hevne Eder. Men vogter Eder, at I ikke gjøre, hvad Vreden vil. Og om I end overiles af den og gaa for vidt, saa fremturer dog ikke i Vreden og beholder den ikke hos Eder, men dæmper og standser den, jo før jo heller, saaat I ikke lade den slaa Rod og bære paa den Natten over.

Thi følger man den, da kan man ikke gjøre, hvad Ret er, som ogsaa St. Jacob siger Cap. 1, 20., men den bringer Mennesket sit Fald, saaat det forsynder sig mod Gud og Næsten. Selv Hedningerne have seet, at Vreden overiler Fornuften og aldrig giver noget godt Raad. Derfor læser man ogsaa om Keiser Theodosius, hvorledes St. Ambrosius straffede ham, da han i Vrede havde ladet mange Mennesker ombringe i Thessalonika, og udrettede dermed hos ham, at han udstedte den Forordning, at man, selv paa hans Befaling eller Bud, ikke skulde henrette Nogen, førend en heel Maaned var gaaet hen efter Dommen, forat denne imidlertid kunde blive taget tilbage, om den var afsagt i Overilelse og Vrede.

Derfor siger Psalmen her: Om Vreden anfalder og bevæger Eder, saa giver den ikke straxTøilen, lader den ikke faa sin Villie; thi dermed vilde I visseligen forsynde Eder;

men gaar ind i Eders Kammer, taler og overlægger først med Eder selv, beder istedet et Fadervor eller taler noget Godt med Eder selv af Guds Ord ꝛc., værer taalmodige og slaar Eders Lid til Gud, han skal vel skaffe Eder Ret! Det Samme mener ogsaa St. Paulus: **Solen gaar ikke ned over Eders Fortørnelse.** Thi en Christen maa ikke gaa og bære paa Vreden, men slukke og dæmpe den i dens første Gnist. Det hører med til et nyt Menneske, at det kan overvinde Vreden, paadet ikke Djævelen atter maa omstyrte hans begyndte Tro eller berøve ham, hvad han har annammet.

Thi dersom han følger denne sit Kjøds Tillokkelse, saa er han allerede ved Vildfarelsen atter ført tilbage til det gamle Menneskes Fordømmelse og er ikke mere sig selv mægtig, men følger sine egne Lyster og smykker dem dog med Løgnen og vil have Ret til at vredes og hevne sig, saaledes som Verden gjør; den snakker saaledes: Den og den tilføier mig saa stor Uret og Vold, skal jeg taale det? Jeg har en retfærdig Sag; jeg vil ikke lægge mig til Hvile førend han er betalt. Dermed gjør den da selv sin Sag uretfærdig baade for Gud og Mennesker, saaledes som Ordsproget siger: Den har Uret, som slaar igjen.

Thi baade efter guddommelig og menneskelig Ret er det forbudt at være sin egen Dommer; og netop derfor har Gud indsat Øvrigheden og Dommerembedet, som paa hans Vegne skal straffe, hvad Uret er; og Saadant hedder da, om det bruges ret, ikke Menneskers, men Guds Dom, Vrede og Straf. Hvo, som derfor tiltager sig selv saadan Dom, han gjør Indgreb i Guds Ret og begaar en dobbelt Uret og fortjener dermed en dobbelt Fordømmelse. Men vil du have og søge Ret, da er Saadant dig ikke forbudt, saafremt du gjør det ad ordentlig Vei, nemlig paa det Sted eller hos dem, som af Gud dertil ere beskikkede; hos dem kan du anraabe om og begjære Beskyttelse. Bliver du hjulpen, hvortil Dommer og Øvrighed ere skyldige, saa betjen dig deraf; hvis ikke, saa maa du finde dig deri og befale Gud din Sag, saaledes som herom andetsteds videre er talt.

Summa: Her er fastsat og affagt en mærkelig Dom, at den, som ikke vil dæmpe sin Vrede, og som kan beholde den længere end een Dag eller Natten over, han er ingen Christen. Hvad vil der da blive af dem, som bære paa Vrede og Had uafbrudt i eet, to, tre, syv, ja ti Aar? Det er ikke længer en menneskelig, men Djævelens Vrede fra Helvede, som ikke kan mættes eller slukkes; men, naar den er optændt, vilde den gjerne, om den kunde, fordærve Alt i et Øieblik med Helvedes Ild. Saaledes har ikke Djævelen Nok dermed, at han har bragt den hele Menneskeslægt til Fald og Død, men er ikke tilfreds, naar han ikke faar ført alle Mennesker med sig i den evige Fordømmelse.

Derfor bør en Christen billigen med al Flid vogte sig for denne Last. Gud kan endnu bære over med, at dit Hjerte begynder at fulme, og at Vreden rører sig hos dig, ihvorvel ogsaa dette er syndigt; men det gjælder om, at den ikke aldeles overvinder og omstyrter dig, men at du gaar i dig selv og ved at komme Guds Ord og din Tro ihu slukker den og lader den lægge sig, naar du er alene eller gaar tilsengs og skal læse dit Fadervor og bede om Forladelse, samt maa bekjende, at Gud har forladt og dagligen forlader dig langt Mere, end din Næste kan synde imod dig.

Giver ikke heller Djævelen Rum. Den, som stjal, stjæle ikke fremdeles, men arbeide heller og gjøre noget Godt med Hænderne, paadet han kan have at meddele den, som haver behov.

Dette er, hvad vi have hørt i den foregaaende Epistel, at en Christen nemlig skal vogte sig for, at han ikke er Nogen til

Forargelse med sit Levnet, paadet Guds Navn ikke maa blive bespottet. Det er ingen ringe Ting at være en Christen; han er jo, som Apostelen nu har sagt, et nyt Menneske, skabt efter Gud, og et sandt Guds Billede, hvori Gud selv vil lyse og skinne. Hvad Godt derfor en Christen gjør, eller hvad Ondt han øver under sit christne Navn, det geraader Guds Navn til Ære eller Skam. Om I nu, siger St. Paulus her, følge Eders Lyster og gjøre, hvad Eders gamle Adam vil, saa gjøre I ikke Andet end at give Spotterne, Djævelen og hans Tilhængere, Anledning og Aarsag til at bespotte Guds Navn for Eders Skyld. Thi Djævelen søger jo ogsaa bestandig af sig selv Anledning dertil, og kan ikke lade være at besudle det kjære Evangelium og Guds Navn med sine Forsmædelser, skulde han end gjøre det med idel Løgn. Men finder han nu ogsaa gyldig Aarsag dertil, saa tager han den ret til Indtægt og spærrer sin Mund vidt op: Se, ere disse Evangelikе? Der seer man Frugterne af den nye Lære! Er det deres Christus, som de selv ære paa den Maade med sit Liv ꝛc.?

For dette skal en Christen alvorligen tage sig iagt og sky det paa det Omhyggeligste, om ikke af nogen anden Grund, saa dog af den, at han maa skaane sin kjære Guds og Frelsers, Christi, Navn og Ære og ikke gjøre Djævelen til Behag ved at give ham Anledning til at hvæsse sin Spottetunge paa Christus. Thi hvorledes ville vi bestaa og forsvare for ham, om vi leve saaledes, at man billigen maa klage over os, og ikke kunne negte, at man gjør det med Sandhed, og altsaa med Villie føre Guds Navn og Ord, som jo bør være vor høieste Skat og Gode, i Vanære og Skjændsel?

Naar han siger: **Den, som stjal, stjæle ikke fremdeles men arbeide heller og gjøre noget Godt med Hænderne, paadet han kan have at meddele den, som haver behov** ꝛc., saa lærer han dermed, hvori Omvendelsens rette Frugt bestaar, at man nemlig maa aflade og ophøre med eller aldrig gjøre det Onde, men derimod øve det Gode. Derhos straffer han hermed den almindelige Last i Verden; thi den er fuld af idel Tyveri og Ran i alle Stænder, og for Gud hedde og ere alle de Tyve, som gaa ledige og ikke gjøre sit arbeide, hvormed de kunne tjene og meddele sin Næste.

Thi dette er den rette Udlæggelse af det Bud: **Du skal ikke stjæle;** det er: Du skal ernære dig ved dit eget Arbeide, paadet du kan have Noget, som du eier, og tillige kunne meddele den Trængende. Dertil er du skyldig, og gjør du det ikke, saa vil Gud heller ikke dømme dig for en Christen, men for en Tyv og Røver, for det Første, fordi du gaar ledig og ikke ernærer dig ved dit eget Arbeide, men tærer paa Andres Blod og Sved; for det Andet, fordi du foreholder og berøver din Næste, hvad du er skyldig at give ham. Men hvor finder man saadanne Mennesker, som holde dette Bud, og hvor skal man søge dem, uden der, hvor ingen Mennesker bo? Nu maa dog de Christne være saadanne Mennesker; derfor maa Enhver se vel til, at han ikke bedrager sig selv, thi Gud lader sig ikke skuffe eller spotte, Gal. 6, 7.

Nittende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 9, 1—8.

Og han traadte ind i Skibet og for over og kom til sin egen Stad. Og se, de førte en Værkbruden til ham, som laa paa en Seng, og der Jesus saa deres Tro, sagde han til den

Værkbrudne: Søn! vær frimodig, dine Synder ere dig forladte. Og se, nogle af de Skriftkloge sagde ved sig selv: denne bespotter Gud. Og der Jesus saa deres Tanker, sagde han: hvi tænke I saa ondt i Eders Hjerter? Thi hvilket er lettere end at sige: dine Synder ere dig forladte? eller at sige: staa op og vandre? Men at I skulle vide, at Menneskens Søn haver Magt paa Jorden at forlade Synderne — da siger han til den Værkbrudne: staa op og tag din Seng og gak til dit Huus. Og han stod op og gik bort til sit Huus. Men der Folket det saa, forundrede de sig og prisede Gud, som havde givet Menneskene saadan Magt.

Summen af dette Evangelium er den store, høie Artikel i vor Tro, som hedder Synd-ernes Forladelse. Hvor den bliver ret forstaaet, der skaber den en retskaffen Christen og skjænker det evige Liv. Derfor er det ogsaa fornødent, at man med al Flid og uden Afladelse handler derom i Christenheden, paadet man maa lære at forstaa den reent og tydeligt. Thi det er de Christnes eneste, høieste og vanskeligste Kunst, hvorpaa vi have Nok at lære, saalænge vi leve her, saaat Ingen behøver at søge noget Nyt, Høiere eller Bedre.

Men forat man skal kunne forstaa den ret, maa man vide tilbørligen at skjelne mellem de tvende Regimenter eller tvende Slags Fromhed. Den **ene** Fromhed er her paa Jorden, som Gud ogsaa har befalet og stillet blandt de ti Bud i den anden Tavle. Den hedder en verdslig eller menneskelig Retfærdighed og tjener dertil, at man kan leve sammen her paa Jorden og bruge de Goder, som Gud har givet os. Thi han vil have, at ogsaa dette Liv skal regjeres og føres fredeligt, stille og eendrægtigt, saaat Enhver gjør, hvad ham er befalet og Ingen forgriber sig paa en Andens Embede, Gods eller Person. Derfor har han ogsaa forjættet og lagt sin Velsignelse dertil, naar han 3 Mos. 18, 5. siger: Qvi faciet ea vivet in eis, det er, den, som paa Jorden og for Verden er from, skal ogsaa høste den Nytte deraf, at det skal gaa ham vel og han skal leve længe.

Vil man derimod ikke forholde sig saaledes, saa har han anordnet Sværd, Galge, Steile, Ild, Vand ꝛc., hvormed han befaler at tæmme og styre dem, som ikke ville være fromme. Og hvor dette ikke skeer, men et heelt Land bliver saa ondt og forvendt, at Bøddelen ikke kan sætte nogen Stopper derfor, der sender han Pest, Dyrtid, Krig eller andre gruelige Plager, hvormed han fordærver Landet og udrydder dets Indbyggere, saaledes som det gik med Jøderne, Grækerne, Romerne og andre Folk. Heraf seer man, at det er hans alvorlige Villie, at man skal øve og haandhæve saadan Fromhed, og at han da vil give Nok af gode Ting, men, hvis man ikke gjør det, tage sine Gaver igjen og udrydde Allesammen.

Det er i Korthed denne jordiske Fromheds Mening og hele Væsen. Dertil hører nu videre, at man flittigen driver paa den og formaner Folk, at de skulle holde sig selv dertil og beflitte sig paa at øve den med Kjærlighed og Lyst, saaat de ikke behøve at drives dertil med Tvang og Straf. Men Formaningen bestaar deri, at man foreholder dem Guds Bud og Befalinger, som han har paalagt enhver Stand paa Jorden, saaledes som han har indsat og anordnet dem. Dette skal man agte saare høit og deraf fatte Lyst, saaat man af Hjertet gjør, hvad der paaligger Enhver i hans Stand. Naar man saaledes siger: Du skal ære Fader og Moder, saa skal ethvert Barn, enhver Tjener, Pige, Undersaat ꝛc. annamme dette Ord med Glæde og ikke agte nogen Skat høiere paa Jorden, men tænke saaledes, at om han gjør derefter, saa er

han halvt, om ikke heelt i Paradiis, og det alene af den Grund, at hans Hjerte uden ringeste Tvivl kan slutte saaledes: Nu veed jeg, at saadan Gjerning, Levnet eller Stand er ret og god og Gud til hjerteligt Behag; thi her har jeg hans Ord og Bud som et fast Vidnesbyrd, der ikke kan lyve eller skuffe mig.

Thi kald mig ikke det den mindste Naade her paa Jorden, om man kommer saavidt, at Hjertet faar en saadan Forvisning, og at Samvittigheden kan bygge derpaa og hvile deri. Alene derfor burde man takke det kjære Evangelium, elske det og holde det høit og i Ære, selv om man ikke havde nogen anden Nytte og Frygt deraf, end at det saaledes befæster for Samvittighed og forvisser os om, hvorledes vi leve og staa os med Gud.

I hvilken Vildfarelse og Blindhed laa vi ikke tilforn, da ikke den mindste Gnist af saadan Lære lyste for os, men vi lod os føre i Djævelens Navn af enhver Løgnprædikants Drømme. Vi optænkte saamange Gjerninger, løb hid og did og anvendte derpaa vor Sved, Penge og Gods, snart til Messer og Altere, snart til Klostere og Broderskaber. Alle famlede vi efter at komme til Vished om, hvorledes vi tjente Gud, og dog kom Ingen dertil, men vi bleve Alle i Mørke; thi der var ingen Gud, som havde sagt: Det behager mig, det har jeg befalet ꝛc. Ja, vore blinde Ledere have ikke gjort Andet end taget Guds Ord fra vore Øine, revet os bort fra de retskafne Gjerninger og i deres Sted opdigtet andre i enhver Vraa, derhos omstødt og foragtet de Stænder, som Gud har indsat, ret som om ikke han vidste at ordne det bedre eller gjøre det saa godt som vi.

Derfor maa man ikke undlade uophørligen at indprente dette Guds Ord, som ikke paalægger os nogle særdeles store og vanskelige Gjerninger, men henviser os netop til den Stand, hvori vi leve, at vi ikke skulle søge noget Andet, men med glad Samvittighed forblive deri og vide, at vi ved saadan Gjerning udrette Mere, end om vi havde stiftet alle Klostere og holdt alle Ordensregler, selv om det blot var det ringeste Arbeide i Huset. Thi hvad der hidtil har bedraget os, det var brammende Skin, som laa over deres Gjerninger, deres Kapper, skaldede Hoveder, Haarskjorter, Fasten, Vaagen, sure Miner, hængende Hoveder og blottede Fødder.

Det er vor Daarskab, at vi dømme efter Gjerningens ydre Anseelse, og naar den ikke glimrer som noget Særeget, saa skal den Intet gjælde. Vi se ikke, vi Daarer, at Gud har knyttet den dyrebare Skat, nemlig sit Ord, netop til saadanne ringe Gjerninger og bundet det dertil. Naar han saaledes, som sagt, i sit Bud og Befaling har optaget Lydigheden mod Forældre og de Gjerninger, som forefalde i det udvortes huuslige og borgerlige Liv, saa vil han have det annammet saaledes, som om han selv aabenbarede sig af Himmelen og forkyndte det. Hvad vilde du gjøre, naar Christus selv med alle Engle synligen kom ned og befalede dig at feie Gulvet eller vaske op Kopperne? Hvor vilde du prise dig salig, og for idel Glæde ikke vide, hvorledes du skulde skikke dig, og det ikke for Gjerningens Skyld, men fordi du vidste, at du dermed tjente ham, som er større end Himmel og Jord.

Dersom man blot betænkte dette og ved Ordet lod sig overtyde om, at det ikke er et Menneske, men Gud selv, som vil have og befaler Saadant, saa vilde man løbe i fuldt Sprang og hellere udføre en saadan tilsyneladende ringe Gjerning end nogen anden, og det med allerstørste Flid og Troskab. Men at dette ikke sker, kommer ikke af Andet, end at vi skille Gjerningerne fra Ordet og ikke ville se og agte Guds Befaling, men gaa hen som blinde og søvnige Mennesker, menende, at det er alene om Gjerningen at gjøre. Og efterdi vi agte dem

ringe og søge og gabe efter andre, saa blive vi lade og kjede, gjøre Intet med Kjærlighed, Troskab og Lydighed, gjøre os heller ingen Samvittighed af at lade dem ligge og være vor Næste utroe, samt tilføie ham Skade og Fortræd, hvormed vi da ogsaa samle os al Plage, Vrede og Ulykke.

Det skal nu være eet Stykke af vor Lære, at man indskjærper denne udvortes Retfærdighed, baade med Formaning og Trusel, og ikke lade Nogen agte den ringe; thi hvo, som foragter den, han har foragtet Gud og hans Ord. Derfor se Enhver paa sig selv, hvad han er eller har at gjøre, og hvad Gud vil have af ham, det være nu at regjere, byde og befale eller at adlyde, tjene og arbeide ꝛc., saaat han for Guds Skyld varetager sit Embede med al Troskab og er forvisset om, at Gud regner det høiere, end om han havde alle Munkes Gjerninger og Hellighed; thi disse er endnu aldrig komne saa langt, at de have naaet en saadan udvortes Retfærdighed, og formaar ikke med hele sit Væsen og alle sine Gjerninger at skatte sig lige med et Barn eller en Tjenestepige, som efter Guds Befaling udretter et Barns eller en Piges Gjerning. O, hvilken salig Verden skulde vi have, naar Folk vilde tro dette og Enhver for sig blev i sit Embede og stedse havde Guds Villie og Bud for Øie! da skulde det regne ned fra Himmelen med allehaande Velsignelse og gode Ting, istedetfor at vi nu maa have saamegen Plage og Hjerteforg, den vi selv søge og fortjene.

Foruden denne udvortes Fromhed er der nu en anden, som ikke hører til dette timelige Liv her paa Jorden, men alene gjælder for Gud og fører og opholder os til det Liv, som følger efter dette. Thi hin bestaar i Gjerninger, som dette Liv paalægger os at øve blandt Menneskene, mod Over- og Underordnede, mod Nabo og Næste; den har sin Løn her paa Jorden, ophører ogsaa med dette Liv, og hvo, som ikke holder den, bliver ikke i dette Liv. Men denne svæver høit og langt over Alt, som er paa Jorden og omgaaes ikke med Gjerninger; thi hvorledes kan den have Gjerninger, da jo Alt, hvad Legemet kan udrette, Alt, hvad der hedder Gjerning, allerede har sin Plads i den anden Retfærdighed.

Denne Retfærdighed er nu den, som man kalder Guds Naade eller Syndernes Forladelse. Om den taler Christus i dette og andre Evangelier. Den er ingen jordisk, men en himmelsk Retfærdighed, ingen Frugt af vor Gjerning eller Formue, men Guds Verk og Gave. Thi hin menneskelige Fromhed kan vel undgaa Straffen og Bøddelen, samt nyde de timelige Goder; men derhen kan den ikke bringe det, at den erhverver Guds Naade og Syndernes Forladelse. Derfor er det ikke nok, om vi eie den; vi maa have noget langt Høiere, som kan bestaa for Gud, forløse fra Synden og en ond Samvittighed og oversætte os fra Døden ind i det evige Liv.

Det er ogsaa det eneste Stykke, den eneste Artikel og Lære, hvorved vi blive og kaldes Christne, og som sondrer og skiller os fra alle andre Helgener paa Jorden. Thi deres Hellighed har en anden Grund og et andet Væsen, nemlig enten særegne Øvelser, et strengt Levnet ꝛc. eller ogsaa de Stænders og Embeders Gjerninger, som ere stadfæstede af Guds Ord, hvilke dog ere langt ædlere og bedre end hin munkeagtige, selvvalgte Aandelighed. Disse, som opfylde sit Kalds Pligter, udgjøre ogsaa en hellig Stand og kaldes fromme Mennesker, forsaavidt som de gjøre, hvad de skulle, og hvad Enhver maa rose. Men Intet af dette gjør dog Nogen til en Christen; det bliver han alene derved, at han med Troen fatter denne Artikel og veed, at han sidder i Naadens Rige, hvor Christus har taget ham under sine Vinger og uden Afladeldelse skjænker ham Syndernes Forladelse. Hvo, som søger noget An-

det eller vil handle paa nogen anden Maade med Gud, han skal vide, at han ingen Christen er, men forkastet og fordømt af Gud.

Derfor hører der Kunst og Forstand til at gribe og holde denne Retfærdighed og i Samvittigheden for Gud at adskille den vel fra hin udvortes Retfærdighed. Thi heri bestaar, som sagt, de Christnes Kunst og Viisdom; men den er saa høi og stor, at end ikke alle de kjære Apostler noksom kunne udsige det. Og dog maa den vederfares den lede Plage, at man mener sig snarere fuldlært i denne Kunst end i nogen anden. Der er ingen høiere Prædiken end den om Guds Naade og Syndernes Forladelse, og dog ere vi saa usalige Mennesker, at, naar En har hørt eller læst det eengang, saa kan han det og er strax Mester og Doktor og søger noget Høiere, som om han nu var færdig med det Altsammen, og opvækker saa Partier og Splittelser.

Jeg har nu selv i saa mange Aar lært derpaa og drevet denne Sag med al Flid og prædiket, skrevet og læst derom, mere end nogen af dem, som indbilde sig at kunne det saa godt; og dog kan jeg ikke rose mig af noget Mesterskab, men maa være glad, at jeg kan faa være en Discipel med dem, som først begynde at lære derpaa. Derfor maa jeg formane og advare Alle, som gjerne ville være Christne, baade Lærere og Disciple, at de skulle vogte sig for saadan skammelig Indbildning og vide, at det er den sværeste og høieste Kunst, som findes paa Jorden, saaat ogsaa St. Paulus maa bekjende 2 Cor, 9, 15., at det er **en udsigelig Gave,** det er en Gave, som man ikke med Ord kan bringe Menneskene til at agte saa høi og dyrebar, som den i sig selv er.

Aarsagen er den, at Fornuften ikke kan komme høiere end til sin udvortes Fromhed i Gjerninger, ei heller begribe Troens Retfærdighed; men jo høiere og klogere den er, desto mere hænger den ved Gjerninger og vil bygge paa dem. Der er intet Menneske, som, naar det er stedt i Nød og Anfegtelse og føler sig truffen i Samvittigheden, kan lade være at gribe om sig efter Gjerninger, paa hvilke det kunde hvile og bygge; da opleder og tæller man saa mange gode Gjerninger, som man gjerne vilde gjøre eller ønskede at have gjort; og naar man ingen finder, saa begynder Hjertet at forsage og tvivle. Dette hænger saa fast ved os, at selv de, som have Troen og kjende Naaden eller Syndernes Forladelse, have stor Møie og Arbeide for at komme sig løs derfra og maa dagligen kjæmpe derimod. Med eet Ord, det overgaar langt Menneskers Sands og Forstand, Kunst og Formue, at hæve sig over den jordiske Retfærdighed og træde ind i denne Artikel. Og om han end hører Meget og veed at tale Meget derom, saa bliver dog bestandig den gamle Indbildning og medfødte Skade tilbage, som vil bringe sine egne Gjerninger frem for Gud og gjøre dem til Salighedens Grund. Saadant siger jeg, vederfares dem, som ere Christne og kjæmpe derimod; de andre kloge Hoveder og uforsøgte Aander ligge aldeles nedsænkede deri.

Skal derfor denne Lære fattes, saaat vi fuldt og fast holde for, at vor Fromhed for Gud hedder Syndernes Forladelse, saa maa vi arbeide os løs fra os selv og hæve os over Fornuften, som disputerer med os og foreholder os baade Synder og gode Gjerninger, og fare saa høit, at vi hverken se paa Synd eller gode Gjerninger, men nedsænke os saaledes i denne Artikel, at vi hverken se eller vide noget Andet. Og det paa den Maade, at vi sætte Naaden eller Fyrladelsen, ikke alene mod Synden, men ogsaa mod de gode Gjerninger og udelukke al menneskelig Retfærdighed

og Helligheb. Saaledes er Menneſket deelt mellem diſſe tvende Regimenter: udvortes, i dette Liv ſkal det være fromt og gjøre gode Gjerninger ꝛc.; men naar det vil ſvinge ſig op over dette Liv og handle med Gud, da ſkal det vide, at der gjælder, hverken dets Synd eller dets Fromhed. Og om det end føler Synden, ſom trykker dets Samvittighed, og om end Loven kræver gode Gjerninger, ſaa ſkal det hverken høre eller ſe Noget deraf, men uforfærdet ſvare: Har jeg Synd, ſaa har Chriſtus Forladelſe; ja, jeg ſidder paa den Throne, hvorhen Synden ikke kan naa.

Thi vi ſkulle foreſtille os Chriſti Rige ſom en ſkjøn, ſtor Hvælving eller et Tag, ſom overalt er over os og ſkjuler og beſkjærmer os for Guds Vrede, ja ſom en ſtor, vid Himmel, der lyſer med idel Naade og Forladelſe og dermed fylder Verden og alle Ting, ſaaat alle Synder derimod neppe ere ſom en liden Gniſt mod det ſtore, vide Hav. Og om de end trykke, ſaa kunne de dog ikke ſkade, men maa forſvinde og forgaa for Naaden. Den, ſom kunde det, han maatte vel kaldes en Meſter, men vi maa vel Alle ydmyge os og ikke ſkamme os ved at lære derpaa, ſaalænge vi leve.

Thi om vor Natur veed om een Synd, ſaa kan den deraf gjøre en Byrde, tungere end Himmelen, og ſaa blæſer ogſaa Djævelen til og gjør af en liden Gniſt en Ild ſaa ſtor, at den fylder Himmel og Jord. Her maa man vende Bladet om og uforfærdet ſlutte Saaledes: Selv om Synden var endnu ſtørre og tungere, ſaa er dog denne Artikel endnu langt høiere, videre og ſtørre, thi den har intet Menneſke talt eller udgrundet af egen Viisdom, men han, ſom omfatter og holder Himmel og Jord med tre Fingre, ſom Propheten Eſaias ſiger Cap. 40, 12. Min Synd og Fromhed maa blive hernede paa Jorden, efterdi de angaa mit Liv og min Virken; men deroppe har jeg en anden Skat, ſtørre end dem begge; der ſidder Chriſtus og holder mig i ſine Arme og dækker mig med ſine Vinger og overſkygger mig med idel Naade.

Men ſaa ſiger du: End, naar jeg nu dagligen føler Synden, og Samvittigheden fordømmer mig og foreholder mig Guds Vrede? Svar: Derfor ſiger jeg jo, at man ſkal lære dette, at den chriſtelige Retfærdighed er intet Andet, kan ei heller nævnes og tænkes noget Andet at være end alene Syndernes Forladelſe, det er, et ſaadant Rige eller Regimente, ſom alene har med Synder at gjøre, og en ſaa overvættes Naade, ſom borttager al Vrede.

Thi derfor hedder det Syndernes Forladelſe, fordi vi for Gud ere rette Syndere, ja, fordi der i os er idel Synd, om vi ſaa havde al menneſkelig Retfærdighed. Thi hvor Gud taler om Synder, der maa det være rette ſtore Synder ligeſom heller ikke Forladelſen er nogen Spøg, men fuldt Alvor. Naar du derfor betragter denne Artikel, ſaa har du begge Dele: Synden tager al din Helligheb bort, hvor from du end er paa Jorden; Forladelſen derimod ophæver alle Synder og Vreden, ſaaat altſaa hverken Synden kan ſtøde dig i Helvede eller din Fromhed hæve dig til Himmelen.

Naar derfor Djævelen ſætter an paa din Samvittighed for at gjøre dit Hjerte forſagt, og ſiger: Du har dog ſelv lært, at man maa være from, ſaa ſvar kun trøſtigen og ſig: Ja vel, at jeg er en Synder, det veed jeg vel før, thi det har denne Artikel, ſom hedder Syndernes Forladelſe, forlængſt lært mig. For Verden vil jeg være from og gjøre Saameget jeg kan; men for Gud vil jeg gjerne være en Synder og heller ikke hedde Andet, paadet at denne Artikel maa forblive ſand; ellers var det ikke Forladelſe eller Naade, men maatte hedde min Retfærdigheds og Fortjeneſtes erhvervede Krone. Om jeg end derfor ikke føler Andet end mange og ſtore Synder,

saa ere de dog ikke mere Synder, thi jeg har en kostelig Modgift og Lægemiddel mod dem, som betager Synden dens Kraft og Gift, ja dræber den, og det er det Ord **Forladelse.** For det maa Synden svinde som Straa, der antændes af Ilden. Ellers hjælper ingen Gjerning, ingen Lidelse eller Marter, end ikke mod den allermindste Synd. Thi udenfor denne Forladelse er og bliver der idel Synd som fordømmer os.

Bekjend kun derfor denne Artikel ligefrem og fuldt ud og lad dette staa fast: For Verden kan jeg være from og gjøre Alt, hvad jeg skal, men for Gud er der intet Andet end idel Synd for denne Artikels Skyld. Derfor er jeg jo en Synder, men en saadan Synder, som nu har Forladelse og sidder paa den Throne, hvor idel Naade regjerer, Ps. 117, 2. Ellers var jeg en Synder som Judas, der alene saa sin Synd, men ingen Forladelse. De Christne derimod, jo mere Synd de se hos sig, desto høiere og større Naade se de ogsaa over og omkring sig, skjænket og udøst i Ordet.

Saa lær nu at gjøre denne Artikel saa stor og vid, som Christus naar og regjerer, paaadet du maa kunne ophøie den høit og langt over alle Ting i Himmelen og paa Jorden. Thi ligesom Ordet svæver over alt Saadant, saaledes maa ogsaa Troen, som griber Ordet i Hjertet og holder sig dertil, fare høit over Synd, Samvittighed, Død og Djævel. Døm nu selv, hvad en Christen er for et Menneske, siden han kaldes en Herre over Djævel og Død, og alle Synder ere for ham som et visjent Blad. Prøv dig ogsaa selv, hvormeget du kan heraf, og om det er en saa ringe og let Kunst, som de uerfarne Aander mene. Thi om du kunde og troede det, saa var al Ulykke, Død og Djævel slet Intet. Men efterdi du endnu maa bides med Synden og endnu frygter og ængstes for Døden, Helvede og Guds Vrede, saa ydmyg dig kun og giv Ordet Æren og sig, at du endnu aldrig har forstaaet det.

Med faa Ord: Enhver gribe kun i sin egen Barm, saa vil han finde en falsk Christen, som indbilder sig, at han forstaar det, førend han endnu har lært de første Bogstaver deraf. Det er vel snart hørt og læst og let at sige Ordene efter, men at øve det og bringe det ind i sit Væsen, saaat det lever i Hjertet, og saaat Samvittigheden bygger og forlader sig derpaa, det er ikke Menneskers Kunst. Derfor siger og formaner jeg dem, som ville være Christne, at de uophørligen maa omgaaes dermed, tygge, drive og tærske perpaa, forat vi dog maatte faa en Smag deraf og, som St. Jakob siger Kap. 1, 18., blive **en Førstegrøde af hans Skabninger.** Thi at bringe det saa vidt, at man fik fuld Forstand derpaa, det bliver der Intet af i dette Liv, efterdi de kjære Apostler, som dog vare fulde af Aand og Tro, ikke haver bragt det høiere.

Dette være nu talt om det **Første,** eller om hvad den christelige Retfærdighed er, og hvori den bestaar. Spørger du nu **dernæst,** hvorfra den kommer, og hvorved den er bragt tilveie eller erhvervet, saa er Svaret: Derfra kommer den, at Jesus Christus, Guds Søn, er kommen fra Himmelen, er bleven Menneske og har lidt og er død for vore Synder. Det er den Aarsag, det Middel og den Skat, ved hvilken og for hvis Skyld Syndernes Forladelse og Guds Naade er os skjænket. Thi en saadan Skat kommer ikke til os uden et Middel eller uden en Fortjeneste. Men efterdi vi Alle, som fødte i Synd og Guds Fiender, ikke have fortjent Andet end evig Vrede og Helvede, saaat Alt, hvad vi ere og formaa, er fordømt, og vi altsaa selv ikke have noget Raad eller Hjælp til at befries derfra, thi Synden er for svar, til at nogen Skabning kan udslette den, og Vreden saa stor, at Ingen kan stille og forsone den, — saa har en anden Mand maattet træde i

vort Sted, nemlig Jesus Christus, Gud og Menneske, og ved sin Lidelse og Død gjøre Fyldest og betale for Synden. Det er den Sum, som er betalt og udgivet for os; ved den er Synden og Guds Vrede udslettet og borttaget, Faderen forsonet og bleven vor Ven.

Dette vide og tro alene de Christne, og heri skille de sig fra al anden Tro og Gudstjeneste paa Jorden. Thi Jøderne, Tyrkerne, de falske Christne og Gjerningshelgenerne prise ogsaa Gud som barmhjertig, og der er intet Menneske paa Jorden, som ikke veed at tale om Guds Naade, og dog gaa de Alle glip deraf og faa ingen Naade og Syndsforladelse. Det kommer deraf, at de ikke vide, hvorledes man kommer dertil, det er, de have ikke den Skat, hvori Naaden ligger, og hvoraf den flyder, men fare hen i Blindhed og ville fortjene sig den med sine Gjerninger, sit strenge Liv og sin egen Helligbed, hvormed de kun gjøre Guds Unaade og Vrede endnu større.

Derfor er det nødvendigt, at vi lære at finde denne Skat og søge Forladelsen der, hvor den bør søges, det er, at vi ret lære at kjende, gribe og holde den Herre Jesus Christus. Thi det staar fast, at uden og udenfor Christus skal Ingen komme frem for Gud, Ingen finde Naade eller faa Forladelse for den allermindste Synd. Thi efterdi du er og uden Afladelse bliver en Synder, saa er din Samvittighed der og fordømmer dig, samt foreholder dig Guds Vrede og Straf, saaat du ikke kan se nogen Naade. Men at de blive dig forladte, det finder du, som sagt, ikke i din egen Barm; du har Intet, hvormed du kan betale, Intet, som du kan bringe frem for Gud, saaat han skulde anse dig og udslette dit Synderegister. Men naar du griber Christus, som den, der er traadt i dit Sted har taget din Synd paa sig og givet dig sig selv til Eiendom med al sin Fortjeneste og alle sine Goder, saa kan ingen Synd formaa Noget mod dig. Er jeg en Synder, saa er han hellig og en Herre over Synd, Død, Djævel og Helvede, saaat ingen Synd kan skade mig, efterdi han er skjænket mig som min Retfærdighed og Helligbed.

Saaledes bave vi vel idel Naade og Forladelse for alle Synder, men dog paa ingen anden Maade end i og ved denne ene Christus; der alene maa den søges og hentes. Hvo, som nu kommer frem for Gud med nogen Gjerning i den Tanke, at han skal anse den og lade den gjælde Noget til Naadens Erhvervelse, han vil støde an og slaa Hovedet istykker, ja istedetfor Naade føre over sig idel Vrede.

Deraf seer du, at alle andre Midler og Veie ere fordømte som Djævelens Lære, ved hvilke man fører og henviser Menneskene til deres egne Gjerninger eller Andres Helligbed og Fortjeneste, saasom til Helgenernes Exempel, som have ført et strengt Liv og Orden, lidt Meget og gjort en lang Bod ꝛc. Det Samme have ogsaa de gjort, som have trøstet Folk i deres Dødsstund dermed, at de have formanet dem til at lide Døden med Taalmodighed og derved betale for sine Synder. Thi det er at fornegte Christus, ja, at forsmæde og bespotte ham, om Nogen formaster sig til at sætte noget Andet mod Synden eller selv gjøre Bod for Synden, som om Christi Blod ikke gjaldt Saameget som vor Bod og Fyldestgjørelse, eller som var hans Blod ikke Nok til at udslette alle Synder paa Jorden.

Vil du derfor blive Synden kvit, saa lad kun være at søge Gjerninger og Fyldestgjørelse for med dem at træde frem for Gud, men kryb alene under Christus og indsvøb dig i ham, som den, der har taget din Synd fra dig og lagt den paa sig, saaat du ikke behøver at plage dig med den eller have Noget med den at gjøre. Thi han er **det Guds Lam**, siger Johannes Cap. 1, 29., **som bærer Verdens Synd**, og **der er intet andet Navn givet under**

Himmelen, som St. Petrus siger Ap. Gj. 4, 12, **ved hvilket det bør os at vorde salige.** Derfor kaldes vi ogsaa Christne, fordi vi have ham med al hans Fortjeneste og alle hans Goder, og ikke for vore Gjerningers Skyld. Disse kunne vel gjøre En til en hellig Cartheuser-, Franciskaner- eller Augustinermunk og give En Berømmelse af stor Lydighed og streng Faste, men aldrig kunne de gjøre Nogen til en Christen. Se, dette er det andet Stykke, som hører til Prædikenen om denne Artikel.

For det **Tredie:** Hvorledes eller hvorved bliver nu denne Retfærdighed os meddeelt, saaat vi faa denne Skat, som Christus har forhvervet? Her maa man ogsaa se vel til, at man farer ret frem og ikke kommer ind paa den samme Afvei som tilforn nogle Kjættere og endnu mange vildfarende Aander, der have ment og foregivet, at Gud skulde gjøre noget Særeget med dem og ved et særeget Lys og en hemmelig Aabenbaring indvortes i Hjertet handle med hver Enkelt, og saaledes give dem den Helligaand, som om han altsaa ikke behøvede nogen Bogstav, Skrift eller udvortes Prædiken.

Derfor skulle vi vide, at Gud har sat den Orden, at Ingen skal komme til Christi Erkjendelse eller faa den ved ham erhvervede Forladelse eller annamme den Helligaand uden ved et udvortes Middel. Thi denne Skat har han nedlagt i det mundtlige Ord eller Prædikeembede, og vil ikke udrette det i nogen Braa eller hemmeligt i Hjertet, men vil have den aabenlyst udraabt og uddeelt blandt Menneskene, saaledes som Christus befaler Marc. 16, 15.: **Gaar bort i al Verden og prædiker Evangelium for al Skabningen** ꝛc.

Dette gjør han nu til den Ende, at man skal være vis paa, hvor og hvorledes man skal søge og vente denne Naade, paadet der i Christenheden maa holdes en Skik og Orden, og ingen gaa sin egen Vei og følge sine egne Tanker og saaledes bedrage sig selv og Andre, hvad der ellers visseligen vilde blive Tilfælde. Thi efterdi vi ikke kunne se Nogen ind i Hjertet, saa vilde Enhver rose sig af den Helligaand og udgive sine egne Tanker for aandelig Aabenbaring, indgivet og lært ham af Gud paa en særegen Maade, og saaledes kunde da Ingen vide, hvem eller hvad han skulde tro.

Til at erholde Syndernes Forladelse eller den christelige Retfærdighed udfordres altsaa ogsaa dette Stykke, nemlig det udvortes Ord eller Prædiken i Christenheden, som et Talerør eller Middel, hvorigjennem Christus aabenbarer og forkynder os sin Naade og lægger den i vort Skjød, og uden hvilket Ingen skulde kunne faa Øie paa denne Skat. Thi hvoraf kunde man vide, eller i hvilket Menneskes Hjerte vilde det opkomme, at Christus Guds Søn, for vor Skyld er kommen ned af Himmelen, er død for os og opstanden fra de Døde, samt har erhvervet og skjænket os Syndernes Forladelse og det evige Liv, hvis han ikke høit og lydt lod det forkynde og prædike? Om han end ved sin Lidelse og Død havde erhvervet os denne Skat, saa kunde dog Ingen komme til den eller modtage den, dersom han ikke tillige gjennem Ordet tilbød, forkyndte og skjenkede den. Uden det var det Altsammen forgjæves, hvad han havde gjort og kostet derpaa, og det vilde ikke være anderledes end som en stor, dyrebar, i Jorden nedgravet Skat, som Ingen vidste af eller kunde føre sig til Nytte.

Derfor har jeg altid lært saaledes, at først og fremfor Alt maa det mundtlige Ord være tilstede og opfattes gjennem Øret, hvis den Helligaand skal komme i Hjertet, thi med og ved Ordet er det han oplyser Hjertet og virker Troen; at altsaa Troen hverken kan komme eller bestaa uden ved Hørelsen og Evangeliets udvortes Prædiken, ved hvilken den baade

begynder og tiltager eller styrkes. Derfor skal man ingenlunde foragte Saadant, men holde det høit og i Ære, gjerne omgaaes dermed og udfladeligen drive og indskjærpe det; thi det bliver aldrig uden Frugt og kan derhos aldrig nokſom blive forstaaet og lært. Og Enhver vogte sig kun for de skjændige Aander, som agte det saa ringe, som om det ikke var nødvendigt eller nyttigt til Troen, eller som strax blive fuldlærte deri og kjede deraf, indtil de tilsidst falde derfra og ikke beholde Noget af Troen og Christus.

Se, der har du Alt, som hører til denne Artikel om den christelige Retfærdighed: den bestaar i Syndernes Forladelse, skjænkes os ved Christus og annammes med Troen, i og ved Ordet, frit og uforskyldt, uden nogen vor Gjerning. Dog ikke saaledes, som om en Christen ikke skulde og maatte gjøre gode Gjerninger, men saaledes, at man ikke blander og fletter dem ind i Troens Lære og behænger dem med den skjændige Indbildning, at de kunne bidrage Noget til vor Retfærdighed for Gud, hvorved man besmitter og fordærver baade Gjerningerne og Troens Lære. Thi derpaa beror det Altsammen, at man beholder denne Artikel reen og puur, adskilt fra al vor Gjerning. Men derefter, naar vi have faaet denne Retfærdighed, da skulle ogsaa Gjerningerne følge, og blive hernede paa Jorden, saaat de udgjøre og opretholde den verdslige Retfærdighed. Paa den Maade have begge sin rette Gang, men enhver i sit Væsen og Værdighed, hin for Gud i Troen, over og før alle Gjerninger, denne i Kjærlighedens Gjerninger mod Næsten, saaledes som vi ogsaa tilforn nokſom have sagt.

Om Magten paa Jorden til at forlade Synder.

Phariſæerne vidste vel, at det var Guds Gjerning og alene tilkom ham at forlade Synder. Derfor holdt de Christus for en Gudsbespotter, fordi han som et Menneske vilde forlade Synden. Synderne forlades paa to Maader; for det Første, naar de uddrives af Hjertet og Naaden indgydes; det gjør Gud alene; for det Andet, naar Syndernes Forladelse forkyndes; det gjør ogsaa det ene Mengeſke ved det andet. Men Christus gjør her begge Dele: i Hjertet giver han Aanden, og udvortes forkynder han det med Ordet, hvilket er en Forkyndelse og udvortes Prædiken om den indvortes Forladelse.

Denne Magt haver alle Mennesker, som ere Christne og døbte; thi dermed prise de Christus. De have dette Ord i sin Mund, saaat de, naar de ville, og saa ofte det er fornødent, kunne sige: Se, o Menneske, Gud tilbyder dig sin Naade og forlader dig alle dine Synder; **vær frimodig, dine Synder ere dig forladte**; tro det kun, saa har du det. Denne Røst skal ikke ophøre blandt de Christne indtil den yderste Dag: dine Synder ere dig forladte, vær glad og trøstig! Saadant Ord har en Christen stedse i sin Mund og forkynder høit og lydt det Ord, hvori Synderne forlades. Paa denne Maade har en Christen Magt til at forlade Synder. Naar jeg derfor siger til dig: Dine Synder ere dig forladte, saa hold det for ligesaa vist, som om Gud selv sagde dig det. Thi hvo vilde gjøre det, naar ikke Christus selv var steget ned og havde lagt mig det i Munden og sagt, at vi skulle forlade hverandre Synden? Saaledes siger han Joh. 20, 22 flg.: **Annammer den Helligaand! dersom I forlade Nogle deres Synder, ere de dem forladte, dersom I beholde Nogle deres Synder, ere de dem beholdne.** Og paa et andet Sted, Matth. 18, 19 flg., siger han: **Dersom to af Eder blive enige paa Jorden, om hvad for en Sag det er, at de ville bede, skal det vederfares dem af min Fader, som er i Himlene. Thi hvor To eller Tre ere for-**

samlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem. Ordet udreiter det og trænger igjennem.

Var der nu intet Menneske paa Jorden som kunde forlade Synden, var der alene Love og Gjerninger, o, hvad var da en arm og bedrøvet Samvittighed for en ussel og elendig Ting. Men nu, da Gud fylder Enhvers Mund, saaat han kan sige til sin Broder: Dig skulle dine Synder være forladte, du være, hvo du være vil, da er det gyldne Aar oprundet. Derpaa skulle vi trodse og pukke mod Synden, at jeg kan sige til min Broder, som er stedt i Syndens Angst og Nød: Vær glad og trøstig, min Broder, dig ere dine Synder forladte; kan jeg end ikke give dig den Helligaand og Troen, saa kan jeg dog forkynde dig det; tror du det, saa har du det. Hvo, som nu annammer Saadant, han love og prise Gud, som Folket her i Evangeliet gjør. Dette hedder, at Gud har givet Menneskene Magt til at forlade Synder, og det er at formere Christi Rige, at trøste og opreise Samvittigheden. Det gjøre vi nu ved Ordet. Gud give, at vi ogsaa maatte fatte det ret!

Tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Eph. 5, 15—21.

Ser derfor til, hvorledes I skulle omgaaes varligen, ikke som Uvise, men som Vise, og skikker Eder i Tiden, fordi Dagene ere onde. Derfor værer ikke uforstandige, men indseer, hvad Herrens Villie er. Og drikker Eder ikke drukne af Viin, i hvilket der er Ryggesløshed, men bliver fulde af Aanden, og taler hverandre til med Psalmer og Lovsange og aandelige Viser, og synger og leger for Herren i Eders Hjerter og siger altid Gud og Faderen Tak for alle Ting i vor Herres Jesu Christi Navn, og være hverandre underdanige i Guds Frygt.

Denne Formaning giver St. Paulus ligeledes dem, som naar de have hørt Evangeliet eller ogsaa have gjort en god Begyndelse i Troen, strax blive ganske sikkre og og indbilde sig, at de nu ere fuldfærdige, betænke ikke, at de endnu have Kjød og Blod paa Halsen og endnu leve i Verden, i Djævelens Rige, men vandre hen uden al Bekymring, som om de vare uden al Fare, og som om Djævelen var flygtet langt fra dem; men netop derved blive de overilede af Djævelen og sit Kjød, saaat de komme bort fra Evangeliet, førend de selv vide deraf, og beholde kun Saameget tilbage, at de kunne snakke derom og rose sig af at være Christne, men de bevise det ikke med nogen Gjerning.

Derfor er det nødvendigt, at I give Agt paa Eders Levnet, vil St. Paulus sige (thi det kalder han **at omgaaes varligen** og **at være forstandig**), I maa se til, at I føre det, som det behager Gud, saaat I altid have hans Villie for Øie og rette al Eders Gjerning derefter. Thi dersom I vende Eder bort fra dette Speil, saa har Djævelen strax brudt ind hos Eder og gjort Eder Skade, idet han af en Christen gjør en lad og sikker Hykler, af en Hykler en Kjætter og Partiaand, af en Kjætter en aabenbar Fiende. Derfor siger han

her, at det ikke er nogen Skjemt, men den, som vil blive uforført og uovervunden af Djævelen, han maa være aarvaagen og se vel til, hvorledes han vandrer; thi vi have i ham en Fiende, som efterstræber os, ikke alene for at hindre og opholde os, men for at fordærve os i Bund og Grund.

Heraf følger nu den Dom, at de, som ikke alvorligen give Agt paa sig selv, om de ere rette Christne, det er, tro ret, samt gjerne høre Guds Ord og leve derefter, de ere allerede blevne uvise og uforstandige og forstaa Intet af Guds Villie. Thi de have vendt sig bort fra Lyset og sat et andet Gjøglebillede for sin egen Indbildnings Øine, hvorigjennem de se som gjennem et malet Glas og indbilde sig, at, naar de følge disse sin Fornufts Irlys, saa staa de sig godt, indtil de da blive forførte af Djævelen og styrtede omkuld.

Derfor formaner her St. Paulus ikke uden Grund de Christne, at de bestandig skulle være **vise** og **forstandige**, det er, have Guds Ord for Øie (thi deri bestaar deres Viisdom og Forstand), og det baade Enhver for sig og især i Menigheden indbyrdes. Thi kommer Ordet bort fra Kirken og Svadsere slippes op paa Prædikestolen, som komme frem med sin egen Kunst, saa er det ude med Kirken og den store Hob bliver som dens Prædikanter ere. Paa samme Maade, om ikke Enhver i sin Stand retter sit Levnet efter Guds Ord, men forglemmer det og tænker paa, hvorledes han kan blive rig, og indvikler sig i andre Sager og Handeler, han bliver strax en kold og lad Christen og dernæst et vildfarende Menneske, indtil han omsider foragter baade Gud og hans Ord og Villie.

Derfor befaler ogsaa Gud saa ofte i Skriften, at man bestandig skal drive og indprente hans Ord, gjerne høre det, omgaaes dermed og tænke derpaa Dag og Nat, saaat Mennesket i sit Levnet stedse lover og takker Gud og dagligen betragter sig i dette Speil. Men dertil hører Flid og Troskab. Og burde Enhver heri troligen hjælpe den Anden med Lærdom, Underviisning og Formaning ꝛc.

Jeg har jo ofte nok formanet, at Enhver, som formaar Noget, skal med al Flid bidrage dertil, at Ungdommen kan blive holdt til Skole og retteligen underviist og oplært til Præste- og Prædikecmbedet, og at den, dog kun til Nødtørft, maa blive underholdt. Men det er desværre kun faa Stæder og Herskaber, som bidrage dertil. Betragt hele Tydskland, Bisper, Fyrster, Adel, Borgere og Bønder, hvor sikkre de ere, hvorledes de snorke og sove og tænke, at det har ingen Nød; det vil vel falde af sig selv: man kan vel altid faa Præster og Prædikanter. Men de komme sandelig til at forsove sig, naar de mene sig at have gjort det som bedst; thi de blive uforstandige og ville ikke se, hvad Guds Villie er. Derfor skulle de faa erfare, hvad de nu ikke ville tro, at det inden faa Aar efter vor Tid skal komme saavidt, at de skulle søge Prædikanter og ingen finde, og maa da høre de grove, ulærde Æsler, som ikke vide eller forstaa noget Guds Ord, men prædike, ligesom de papistiske Æsler om Pavens Skarn og Stank, om Vievand og Salt ꝛc. eller om deres graa Kapper og nye Munkevæsen.

Man raaber, prædiker og formaner, men Ingen vil høre derpaa. Derfor forkynder ogsaa St. Paulus denne Propheti, at saadanne Mennesker blive uvise og uforstandige, idet de ikke indse, hvad Guds Villie er, og derved nødvendigen forsømme og forlise Naadens og sin Saligheds Tid. Nu er det jo Guds Villie, at vi skulle hellige hans Navn, elske og befordre hans Ord og saaledes hjælpe til at opbygge hans Rige ꝛc. Skeer det, saa vil han derefter ogsaa gjøre vor Villie, nemlig give os vort daglige Brød, Fred og alt Godt.

Nu burde vi jo først og fremst tænke

paa, hvorledes vi kunne beholde Guds Ord og Villie hos os; det hedder at være ret forstandig og at skikke sig i Tiden. Gjøre vi ikke det, saa skal det ogsaa gaa os, som det bør gaa de Uforstandige, Uvise og Daarerne; da skulle vi faa høre en saadan Dom: Efterdi I ikke have villet hellige mit Navn og befordre mit Rige eller gjøre min Villie, saa giver jeg Eder heller ikke Eders daglige Brød, forlader Eder ikke Eders Synder og hjælper og frelser Eder ikke fra Fristelse og Ondt. Saa vil han da lade dig klage over stor Ulykke, Ufred og Verdens Ondskab (hvorover man allerede nu maa klage, og Verden giver Evangeliet Skyld derfor); men det skal være deres Straf, som ikke have villet erkjende Guds Villie eller skikke sig derefter, og dog ville retfærdiggjøre sig og ikke taale at blive revsede som de, der handle som Uvise og Daarer.

Velan, det være nu i Almindelighed talt derom, hvad det vil sige **at omgaaes varligen og viseligen**, og paa den anden Side, hvad det er, at være uforstandig i de Ting, som ere de nødvendigste i Kirken, i dem nemlig, som angaa Prædikeembedet og Guds Ord. Thi hvor Ordet bliver, der blive ogsaa nogle af Hoben opholdte, som skikke sig ret derefter eller dog efterhaanden annamme det. Men hvor det ogsaa kommer bort fra Prædikestolen, der vil det lidet hjælpe, om ogsaa Een eller Nogle kunne læse Skriften for sig selv alene, menende, at de ingen Prædiken behøve. Hvorledes gaar det imidlertid med den øvrige store Hob, som man jo maa undervise? Se, hvorledes det allerede i vor Tid er gaaet de arme Mennesker, som baade gjengjennem Myntzer og de Münsterske Propheter og Partier ere forførte.

Derfor hjælpe og bidrage Enhver først og fremst dertil, at Guds Ord allevegne prædikes og høres offentligen, og saaledes Kirken kan staa retteligen bygget. Dernæst **isøre han sig** ogsaa selv **Bryllupsklædningen** (hvorom Dagens Evangelium taler), og beflitte sig paa at lade sig finde som den, der mener det alvorligt med Guds Ord, og tænke ikke som de sikkre Aander: O, jeg har Præster og Prædikanter nok, jeg kan høre eller læse det, naar jeg vil, eller jeg kan vel endnu dagligen faa Leilighed dertil; jeg maa først se til at fortjene mig mit Brød ꝛc., Andre maa ogsaa sørge for sig selv. Nei, kjære Mand, se dig vel for, det kan snart slaa dig feil, saaat du forsømmer det og bliver funden uden Bryllupklædningen, idet du dør eller bliver forført, inden du veed af det. Hvo skal have Skylden derfor, uden du selv, som ikke har villet høre Pauli Formaning eller omgaaes varligen og viseligen.

Nu burde man kjøbe, saalænge Markedet er forhaanden. Thi som Verden nu skikker sig dertil, vil den ikke længe beholde, hvad den har. Man hjælper allevegne troligt til med at forjage Præster, eller dog idetmindste trykke dem med Hunger og Armod eller andre hemmelige Rænker, paadet man kun maa blive dem kvit. Velan, dertil udfordres ikke megen Møie og Arbeide, man vil uden det kun altfor snart blive dem kvit, og istedet faa Nok af Forførere. Men jeg vilde langt hellere brænde med Forræderen Judas i Helvede end være Skyld i, at een Menighed blev uden Præst eller priisgivet en Forfører; thi selv Christi Forræder vil ikke faa en saa utaalelig Pine som en Saadan; thi ved denne Synd maa utallige Sjæle gaa fortabte.

Denne Formaning udfører St. Paulus videre, idet han forklarer, hvad han mener ved at omgaaes varligen og at være forstandig. **Og skikker Eder,** siger han, **i Tiden, thi Dagene ere onde.** Som vilde han sige: Tænker ikke, at I her skulle have gode Dage, og opsætter ikke Eders Sager, til I finde bedre Tid dertil; thi det bliver dog ikke bedre. I have altid Djævelen i Verden, som kun vil forhindre Eder

i alt Godt og lægger Eder, jo længere desto flere Hindringer ivei:n, saaat, jo længere I vente, desto mindre kunne I komme til at gjøre det Gode; og saafremt I forsømme Tiden, saa bliver den ikke siden saa beleilig. Derfor skikker Eder saaledes deri, at I endog stjæle og røve Tiden, som I bedst kunne. Lader Intet være Eder saa kjært som at befordre Guds Rige og være Christenheden til Nytte og Gavn, paa hvad Maade I kunne, der møde Eder, hvad der møde vil.

Saaledes siger ogsaa Christus til sine Jøder Joh. 12, 36.: **Medens I have Lyset, tror paa Lyset, at I kunne blive Lysets Børn.** Ligesaa siger St. Paulus og Propheten Esaias i 2 Cor. 6, 1 flg.: **Se, nu er en behagelig Tid, se, nu er Frelsens Dag. Seer derfor til,** siger han, **at I ikke maa have modtaget Guds Naade forgjæves,** det er, at I ikke lade den salige Tid gaa ubenyttet hen, men bruge den, saalænge I kunne, saaat I hjælpe til at formere Guds Rige, til Eders og Andres Salighed. Opsætter det ikke til nogen anden Tid, thi da turde Tiden undløbe Eder.

Paa samme Maade siger han ogsaa Gal. 6, 10: **Eftersom vi da nu have Tid, saa lader os gjøre det Gode** ꝛc. Som vilde han sige: Gjører nu Eders Flid, saalænge I kunne, thi I skulle med Forundring faa se, hvorledes Tiden vil svinde Eder bort mellem Hænderne. Lader Eder derfor ikke bedrage af saadanne Tanker: O, jeg kan vel endnu gjøre det om eet, to eller tre Aar. Thi det er idel Uforstand og uvise Tanker af de Uforsigtige, som lade sin egen nærværende Salighed gaa sig forbi, førend de blive det var; de betænke ikke, hvad Guds Villie er, men sætte den tilside, indtil de have udrettet sine egne Sager, og da have de ventet forlænge.

Han staar nu for din Dør, saaat du ikke behøver at søge ham, og hilser dig saafremt du vil tage imod ham. Men lader du ham gaa forbi, saa skal du ogsaa maatte synge, ja klage med Bruden i Salomons Høisang Cap. 5, 6.: **Jeg, jeg lod op for min Kjæreste, men min Kjæreste havde vendt sig bort. han var gaaen forbi. Jeg ledte efter ham, men fandt ham ikke, jeg kaldte ad ham, men han svarede mig ikke.** Du maa ikke tænke, at du vil finde ham, naar han er borte, om du end løb til Verdens Ende; men saalænge han er der, da kan du søge og finde ham, saaledes som Esaias 55, 6. siger: **Søger Herren, medens han findes** ꝛc. Forsømmer du det og lader ham gaa forbi, saa vil al Søgen være forgjæves.

Det har jeg selv forsøgt og erfaret i mere end tyve Aar i min Munkestand, da jeg søgte ham med stort Arbeide og mit Legemes Spægelse med Fasten, Vaagen, Syngen og Beden og dermed skammeligen forødte min Tid, og fandt ham dog ikke; men jo mere jeg søgte, og jo nærmere jeg meente at komme ham, desto længere kom jeg bort fra ham. Nei, han lader sig ikke finde paa den Maade; han vil være ufunden af os, han maa selv først komme til os og søge os i vort Hjem; med vor Efterløben og Jagen lader han sig ikke snappe eller fange.

Se derfor til og skik dig i Tiden, medens du har den; tag imod den og pas nøie paa, hvad han vil have af dig saalænge han er dig nær. Men vil du vide det, saa tag for dig din Tro og de ti Bud, de skulle sige dig det; ret saa dit Liv derefter og tag dit Fadervor tilhjælp, begynd med dig selv, bed for dig og Kirken, at Guds Navn maa vorde helligt ꝛc., og at ogsaa dit Levnet maa være efter hans Villie. Gjør du det med Flid, da skal du vel vandre viseligen, sky Synden og gjøre det Gode. Thi saadan Aarvaagenhed og Forstand vil ikke tillade dig at gjøre det Onde, Guds Ord vil strax sige dig, at du skal

hellige hans Navn, befordre hans Rige og ikke gjøre din Næste Fortræd eller Skade.

Se, det hedder **at skikke sig i Tiden,** det er, at bruge Tiden vel, saalænge det rette gyldne Aar varer, hvori vi have Eftergivelse af al Pine og Skyld (ikke saaledes som Paven har bedraget al Verden med sit Jubelaar). Lader os se vel til, at vi ikke bedrage os selv med nogen falsk Indbildning, som om vi ikke kunde forlise det, paadet at det ikke maa gaa os, som det gik Israels Folk, hvorom Ps. 95. og Hebr. 4. siger, at **de formedelst sin Vantro ikke ere komne til Guds Hvile**, fordi de ikke have villet bruge den beleilige Tid. I hele fyrgetyve Aar gav han dem sit Ord og sine Mirakler, kaldte og formanede dem dagligen til Omvendelse og Tro; men desto mere fristede og fortørnede de ham. Derfor formaner han dem nu paany og bestemmer atter en Dag, sigende: **Idag, dersom I høre hans Røst, da forhærder ikke Eders Hjerter.** Det hedder endnu alle Dage: **Idag**, saalænge Gud lader sig høre hos os og skriger og raaber, at vi ikke skulle forsømme Tiden.

Vi burde billigen (som ogsaa denne Epistel i Slutningen formaner) takke Gud af ganske Hjerte for denne Naade, at han kommer os saa nær og er hos os, i vort Huus, ved vort Bord, paa vort Leie, og hvor vi ville have have ham, tilbyder og forkynder os al sin Hjælp og Alt, hvad vi ville bede ham om. Ja, denne kjære Gjæst burde vi agte høit og holde i Ære, medens vi have ham.

Vi, have, som jeg har sagt, nødig at bede, efterdi der desværre allerede er altfor Meget bortsovet i de tydske Lande. Thi det staar ikke til at begribe, hvorledes det er muligt endnu i ti Aar at kunne beholde Evangeliet og besætte Prædikestolene, efterdi Verden tager saaledes afsted, at den gamle Vildfarelse og Blindhed igjen maa trænge ind. Deri vil ingen Anden end de gale Biskoper, Fyrster og vi selv være Skyld, efterdi vi ikke agte Guds Ord. Derfor maa jeg desværre, mod min Villie, være en Prophet over Tydskland, dog ikke jeg, men mit og dit Fadervor, gjennem hvilket han vil sige saaledes til os: I have ladet mit Ord gaa Eder forbi og ikke villet taale det, men forfulgt og udhungret det. Saa tager jeg ogsaa til Gjengjæld Eders daglige Brød fra Eder og sender Eder derhos Dyrtid, Krig og Mord, indtil I ikke have en Træpinde tilbage; thi saaledes have I villet have det. Naar I da skrige og raabe om Syndernes Forladelse og Frelse fra saadant Onde ꝛc., saa vil jeg høre Eder paa samme Maade, som I have hørt mit Ord, ja mit Skrig og Raab til Eder, og lade Eder blive siddende i Eders Ulykke, ligesom I have ladet mig sidde med mit Ord!

Man vil slet ikke betænke hvor herligt, rigeligt og naadefuldt han udøser sig mod os, saaat vi nu have det rette Paradiis, ja det hele Himmerige, naar vi kun vilde erkjende det. Og dog foragte vi saa dette saa skjændigt og utaknemmeligt, som om det ikke var Nok, at vi med vor Ulydighed overtræde hans ti Bud, uden at vi ogsaa maa træde hans Naade og Barmhjertighed, som tilbydes os i Evangeliet, under Fødder. Hvad Under er det da, om han lader sin Vrede gaa over os? Hvad andet skulde han gjøre (hvormed ogsaa Dagens Evangelium truer alle dem, som foragte og forfølge hans Søn og hans Tjenere, som indbyde os til hans Bryllup), — hvad Andet skulde han gjøre end at udsende sine Hære, ihjelslaa saadanne Mordere og ganske gjøre Ende paa dem? Saaledes har han fornemmeligen og den hele Verden til et Forbillede gjort med Jerusalem og det hele Jødedom; de vilde ikke ophøre med at synde mod alle hans Bud, og da han ovenikjøbet lod dem tilbyde og forkynde sin Naade og Syndernes Forladelse, traadte de ogsaa dem under

Fødder. Skulde han ikke tage Hevn over dem, som saaledes føre Spot og Haan over hans dyre Blod?

Ja, til alle disse gruelige Synder maa man endnu føie den Bespottelse, at man, naar Vreden og Straffen bryder løs, skriger og klager, at det Altsammen er Evangeliets, eller som man nu siger, den nye Læres Skyld. Paa samme Maade give Jøderne endnu den Dag idag ingen Anden end os Christne Skylden for, at de ere adspredte over al Verden, og bede mod os Dag og Nat med saadanne Bespottelser og Forsmædelser, at det ikke kan udsiges. Og dog ere de ikke forstyrrede og hærjede af de Christne, men af de hedenske romerske Keisere.

Men hvem have de at takke derfor uden sig selv, fordi de ikke vilde taale den Christus, som skulde hjælpe dem og bragte dem al Naade? Men nu, da de ikke vilde have ham, som var givet dem af Gud, og med hvem han havde forjættet dem alt Godt, saa maa de ogsaa miste sit daglige Brød, som Gud havde givet dem, og have kun tilbage, hvad de mod Guds Villie med Synd og Aager tilrane sig. De maa forlise sit Regimente, Præstedømme, Prædikestol, Syndernes Forladelse, Forløsning ɔc., og evindelig blive liggende under Guds Vrede og i Fordømmelsen. Det skulde og maatte være de Uforstandiges eller Uvisets Straf, som ikke vilde kjende sin Besøgelses Tid.

Dette skrækkelige Exempel se vi lige for vore Øine og bryde os dog ikke derom, men gaa netop den samme Vei og gjøre vor Synd mere end stor, idet vi ikke alene ere ulydige mod Guds Villie, men ogsaa foragte Naaden, hvorom vi dog af vore ganske Hjerter burde sukke og bede, samt hjælpe til, at den rene Daab, Prædiken og Sakrament ɔc. ogsaa maatte forplantes paa vore Børn efter os. Derfor vil det tilsidst ogsaa gaa hos os, som det er gaaet Jøderne og andre Utaknemmelige og Foragtere.

Hvo, som derfor vil lade sig raade og hjælpe, han tage dog mod St. Pauli Raad, saaat han endnu skikker sig i Tiden og ikke bortsover dette rige, gyldne Aar. Den samme alvorlige Formaning giver ogsaa Christus ved Lignelsen om de fem daarlige Jomfruer, Matth. 25. De havde ogsaa kunnet kjøbe itide, førend Brudgommen kom; men da de ikke havde Olie og først gik hen at kjøbe, da de skulde gaa Brudgommen imøde, saa forsømte de baade Markedet og Brudgommen.

Saaledes have ogsaa de gamle Præster og Viismænd digtet en Fabel om Græshopperne. Da Vinteren kom og de ikke fandt Mere at æde, kom de til Myrerne og bad, at de vilde meddele dem Noget af, hvad de havde samlet. Og da disse spurgte dem: Hvad have I da gjort i Sommer, siden I ikke som vi have samlet Noget, svarede de: Vi have sunget; men da fik de igjen høre den Besked: Have I sunget om Sommeren, saa danser nu ogsaa om Vinteren! Saaledes skal man ogsaa svare slige Narre, som ikke ville være vise eller lære at forstaa, hvad Guds Villie er. Men en gruelig og forfærdelig Vrede er det, naar Gud saaledes afviser En med Haan og Spot, saaledes som han truer Ordspr. 1, 24. 26.: **Efterdi jeg raabte og I vægrede Eder, jeg udrakte min Haand og Ingen gav Agt derpaa, da vil jeg, jeg ogsaa le i Eders Ulykke, jeg vil spotte, naar det kommer, som I frygte for.**

Her kunde maaske Nogen spørge: Hvorledes kan St. Paulus sige: **Skikker Eder i Tiden**, og dog tilføie: **Dagene er onde?** Svar: Tiden er vistnok god, saalænge Evangeliet lyder og flittigen høres og prædikes; men ved Siden deraf er ogsaa Verden i den samme Tid fuld af Forargelse, Partier, Indbildskhed, onde Exempler i alle Stykker, og Meget deraf er endnu tilbage i vor egen Barm. Imod saadanne Stykker, hvormed Djævelen saaledes efterstræber os og vort

eget Kjød drager os ned og lokker os bort fra vor Forstand og Agtpaagivenhed paa Guds Ord, mod dem maa de Christne bestandig kjæmpe og stride; ellers er snart Faldet gjort og Skaden skeet, ogsaa i den Tid, naar vi høre Evangeliet. Thi netop da raser og arbeider Djævelen allermeest, at han kan besmitte Verden med Partivæsen og ogsaa drage dem, som have Evangeliet, efter sig og lokke dem bort fra den rene Lære og Tro. Saa have vi og endnu Kjød og Blod, som bestandig vil falde i Sikkerhed og ikke lade sig regjere og føre af Aanden, men er dovent og trægt til Guds Ord og Bønnen. Ligesaa møder der os i det udvortes Liv og Stænder indbyrdes og allevegne idel Forargelser og Hindringer, som ikkun føre Menneskene bort fra Evangeliet og drive dem til at dæmpe det og nedrive Kirken.

Derfor skal Ingen tænke, at han paa Jorden lever i en god og fredelig Tid. Thi ihvorvel Tiden i sig selv er god og Gud giver os sit Ords og sin Naades rette gyldne Aar, saa er dog Djævelen der med sine Partier, onde Mennesker og vort eget Kjød, og fordærver saadan god Tid, hvor han kan, eller dog gjøre den saa tung og svar for de Christne, idet de af al Magt maa stride og værge sig derimod, paadet de ikke ved saadan Forargelse og Hindring igjen maa blive revne bort fra det, de have annammet, men beholde det indtil Enden.

Derfor have vi overmaade stor Aarsag til, at skikke os ret i saadan Tid og vandre som Vise og Forstandige, samt beslitte os paa at give Agt paa og følge Guds Villie, saalænge vi have Tid til at gjøre det, nu da vi have hans Ord, Naade og Aand. Men eftersom Djævelen og vort Kjød strider derimod og ville drage os tilbage, saa maa I netop derfor, vil St. Paulus sige, være kloge og vogte Eder, at I ikke følge dem. Thi dersom I ikke gjøre det, saa ville I ikke være undskyldte, om I foregive, at I ikke have vidst det eller ikke havt Tid og ikke kunnet staa imod ꝛc. Se, det forstaaes ved **ond Tid**, det er, en Tid, fuld af Anledninger og Fristelser, som ville drage os bort fra Guds Ord og Villie.

Og drikker Eder ikke fulde af Viin, i hvilket der er Ryggesløshed. ꝛc.

Han berører nogle Laster, som bidrage til at man forsømmer Tiden og lader det gyldne Aar gaa forbi. Det er især Drukkenskaben, som gjør Folk aldeles sikkre, ryggesløse, vilde og uordentlige i sit Væsen. Denne Last var fordum almindelig i Grækenland, og nutildags findes der dem i Tydskland, som blot vil leve i Suus og Duus Dag og Nat. Hos saadanne Mennesker er det umuligt, at der kan være nogen Opmærksomhed, Flid og Bestræbelse for at gjøre, hvad Guds Villie er; thi de kunne heller ikke i de andre verdslige Sager skjøtte nogen Ting med Flid eller gjøre Noget i rette Tid; ja, de blive saa fæiske og svinske, at de miste al Undseelse, Ære Tugt og menneskelige Tanker. Det seer man desværre mere og bedre for sine Øine, end det kan beskrives.

At St. Paulus formaner dem **at tale hverandre til med Psalmer og Lovsange** ꝛc., derom er talt under Epistelen paa femte Søndag efter Helligtrekongersdag, hvor den samme Text forekommer.

Tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 22, 1—14.

Og Jesus svarede og talede atter ved Lignelser til dem og sagde: Himmeriges Rige lignes med et Menneske, en Konge, som gjorde sin Søns Bryllup. Og han udsendte sine Tjenere: at kalde de Budne til Bryllup, og de vilde ikke komme. Han udsendte atter andre Tjenere og sagde: Siger de Budne: se, jeg haver beredt mit Maaltid, mine Øxne og mit fede Kvæg er slagtet, og Alting er rede, kommer til Bryllup. Men de foragtede det og gik hen, den Ene paa sin Ager, den Anden til sit Kjøbmandskab. Men de Øvrige grebe hans Tjenere, forhaanede og ihjelsloge dem. Men der Kongen det hørte, blev han vred og skikkede sine Hære ud, og ødelagde disse Manddrabere og satte Ild paa deres Stad. Da sagde han til sine Tjenere: Brylluppet er vel beredt, men de Budne vare det ikke værd. Gaar derfor ud paa Veiskjellene og byder til Bryllup Saamange, som I finde. Og Tjenerne gik ud paa Veiene og samlede alle dem, de fandt baade onde og gode, saa Bryllupshuset blev fuldt af dem, som sad tilbords. Da gik Kongen ind for at bese dem som sad tilbords, og han saa der et Menneske, som ikke havde iført sig Bryllupsklædningen. Og han sagde til ham: Ven! hvorledes er du kommen hid ind og haver ikke Bryllupsklædningen paa? Men han taug. Da sagde Kongen til Tjenerne: binder Hænder og Fødder paa ham og tager ham bort og kaster ham ud i det yderste Mørke; der skal være Graad og Tænders Gnidsel. Thi Mange ere kaldede, men Faa udvalgte.

Dette Evangelium er, ligesom Epistelen, en saare alvorlig Formaning om at bruge Evangeliets Tid vel, og truer tillige med den gruelige Straf, som vil ramme baade de sikkre, hoffærdige Hoveder, som foragte denne naaderige Tid og forfølge Evangeliets Prædiken, og tillige de falske, letfærdige Aander, som kun føre Evangeliets og Christi Navn som et Skin og ikke mene det alvorligt dermed. Dernæst afbilder og viser det ogsaa, hvad det er for en Hob, som kaldes Guds Folk eller Kirken og har hans Ord paa Jorden, samt hvorledes det i den gaar og staar til, baade efter dens indvortes Væsen og efter dens udvortes Skikkelse.

For det Første afmaler han sin Christenhed saaledes, at han, hvad dens Regimente angaar, kalder den Himmeriges Rige. Hermed vil han vise, at han ved sit Evangeliums Ord har kaldet og udsondret sig et Folk paa Jorden af hele Verden, dog ikke til den Ende, at det skal være ordnet og indrettet paa samme Maade som det udvortes, verdslige Regimente, med legemligt Herredømme, Magt, Gods, Regjering og Haandhævelse af den udvortes, verdslige Retfærdighed, Tugt, Sikkerhed og Fred ꝛc. Thi alt dette er allerede forud rigeligen anordnet, og det er Menneskets befalet og indplantet, at det skal regjere i dette Liv, saa godt det kan; ihvorvel ogsaa dette udvortes Regimente ved Synden er saaledes svækket og fordærvet, at det ikke øves, som det bør, men er et usselt, elendigt og svagt Regimente, saa svagt og forgjængeligt som denne Maddikesæk, saaat det, naar det er som bedst, ikke kan strække sig længere, end Bugen varer.

Men ved Siden af dette har Gud for sig selv anordnet og stiftet sit eget guddomlige Regimente, efterat han af grundløs

Naade bar aabenbaret sig og givet sit Ord paabet han maatte berede og samle sig et Folk, som han kunde forløse fra sin Vrede, fra den evige Død og fra Synden, ved hvilken det er geraadet i en saadan Jammer, at det ikke ved nogen menneskelig Viisdom, Raad eller Kraft kan redde sig selv derfra, samt lære det at kjende ham ret og evindelig love og prise ham.

Dette kalder nu Christus Himmeriges Rige, hvori han ikke regjerer paa legemlig Viis, ei heller omgaaes med dette Livs Goder, men har stiftet og beredt et evigt, uforgjængeligt Rige, som begynder her paa Jorden ved Troen, hvori vi annamme og eie disse evige Goder, Syndernes Forladelse, Trøst, Styrke og Fornyelse ved den Helligaand, Seier og Overhaand over Djævelens, Dødens og Helvedes Magt og endelig et evigt Liv til Legeme og Sjæl, det er, et evigt Samfund med Gud i idel Glæde. Dette guddommelige Rige bliver alene regjeret, opbygget, beskyttet, formeret og opholdt ved Ordets og Sakramenternes udvortes Embede, hvorigjennem den Helligaand kraftigen virker i Hjerterne ꝛc, saaledes som herom ofte er talt.

Men paa det Lifligste og Trøsteligste afmaler den Herre Christus det her, idet han ligner det ved et kongeligt Bryllup, hvor en Brud gives Kongens Søn og Alt er fuldt af den høieste Glæde og Herlighed og Mange ere indbudne til saadan Høitid og Glæde. Thi blandt alle Lignelser og Billeder, hvorunder Gud fremstillet os dette Christi Rige, er dette det ypperligste og lifligste, at Christenheden eller de Christnes Stand kaldes et Bryllup eller en ægteskabelig Forening, idet Gud selv har udvalgt sin Søn en Kirke paa Jorden, som han har antaget og bestemt til hans Brud. Ved vort eget Liv og Erfaring vil altsaa Gud her, som i et Speil, forklare og vise, hvad vi have i Christus. Ved den almindeligste Stand paa Jodden, hvori vi ere avlede, opdragne og selv leve, giver han os en daglig Prædiken og Formaning, at vi skulle ihukomme **denne store Hemmelighed**, som Paulus kalder det Eph. 5, 32., at Mandens og Kvindens ægteskabelige Liv af Gud er sat til et stort, skjønt og forunderligt Tegn og til et tydeligt, dog aandeligt Billede, som henpeger til og forklarer noget Særeget, Ypperligt og Stort, som er skjult og ubegribeligt for den menneskelige Fornuft, nemlig Christus og hans Kirke.

Thi det bringer Ægtestanden med sig (hvor den svarer til dette Navn og kan kaldes et ret Samliv, hvori Mand og Kvinde leve med hinanden paa det Bedste), at der for det Første paa begge Sider er en ret hjertelig Tillid. Derfor nævner ogsaa Salomon Ordspr. 31, 11. blandt en from Hustrues Dyder ogsaa den: Confidit in ea cor viri, **hendes Mands Hjerte tør forlade sig paa hende**; det er, han fortror sig til hende med Legeme, Liv, Penge, Gods og Ære, ligesom igjen Hustruens Hjerte hænger ved hendes Mand og i ham har sin høieste og dyrebareste Skat paa Jorden, thi hun veed og har i ham Ære, Beskyttelse og Hjælp i al sin Nød.

Et saadant enigt, evigt og tillidsfuldt Hjertelag findes ikke blandt andre Personer eller i andre Stænder, saasom mellem Herre og Tjener, Madmoder og Tjenestepige, ja selv ikke mellem Børn og Forældre. Thi her er ikke den indbyrdes Kjærlighed saa lige, stærk og fuldkommen, ei heller bliver der en saadan evig Forbindelse, som den Gud har indstiftet i Ægtestanden, saaledes som 1 Mos. 2, 24. siger: **Manden skal forlade sin Fader og sin Moder og blive fast hos sin Hustru** ꝛc.

Af en saadan Kjærlighed og hjertelig Tillid følger nu videre, at de dele med hinanden Alt, hvad de have, eller hvad der vederfares dem, være sig Godt eller Ondt; enhver af dem tager det som sit eget og

hjælper og meddeler den Anden af sit Gode; den Ene deler med den Anden baade gode og onde Dage, baade Sorg og Glæde, alt eftersom det gaar den Ene af dem vel eller ilde

Dette skal nu være en Lignelse eller et Billede paa den store, hemmelige og vidunderlige Forening, som der er mellem Christus og hans Kirke, hvis Lemmer alle de ere, som tro paa ham og, som St. Paulus siger Eph. 5, 30., **ere af hans Kjød og Been,** ligesom Kvinden i den første Skabelse blev taget af Manden. Det maa jo være en stor, uudgrundelig og usigelig Kjærlighed, Gud bærer til os, idet den guddommelige Natur forbinder sig saa nøie med os og nedsænker sig saaledes i vort Kjød og Blod, at Guds Søn i Sandhed bliver eet Kjød og eet Legeme med os, og, antager sig os saa inderligt, at han vil være, ikke alene vor Broder, men ogsaa vor Brudgom, samt tilvender og tilegner os alle sine guddommelige Goder, sin Viisdom, Retfærdighed, Liv, Styrke, Magt, saaat vi i ham ogsaa **skulle blive deelagtige i den guddommelige Natur**, som St. Petrus siger 2 Petr. 1, 4.

Han vil ogsaa, at vi skulle tro dette, at vi ere bragte til en saa stor Ære og Rigdom, paadet vi gladeligen og med al Tillid kunne trøste os ved denne Herre, som en Brud ved sin Brudgoms Gods og Ære. Saaledes er nu hans Christenhed Himmelens og Jordens Frue og Keiserinde, thi den hedder Guds Brud, dens Brud, som er Herre over al Skabningen og paa den fuldkomneste Maade har givet den Herredom og Magt over Synd, Død, Djævel og Helvede ꝛc.

Se, det viser han os dageligen i Bryllupets eller Ægteskabets Billede. Naar vi se fromme Ægtefolks Kjærlighed og Troskab eller en Bruds og Brudgoms Glæde og Lykke, da skulle vi lære at tro og holde for vist, at Christus sandeligen har det samme Sind og Hjertelag til sin Brud, Kirken, kun med langt større Kjærlighed, Troskab og Naade. Det viser han os klarligen ved sit Evangeliums Ord og ved den Helligaand, som han giver sin Kirke. Saaledes bereder han det herlige, frydefulde Bryllup, idet han trolover sig med sin Brud, tager hende til sig og, efter vor barnlige og menneskelige Maade at tale paa, fører sin Brud til Dans, ligesom med Trommer og Piber, lægger hende i sine Arme, samt ærer og pryder hende med alle sine smykker, med Synders Udslettelse og Aftoelse, med Retfærdighed og den Helligaands Meddelelse, med sit Lys, sin Forstand, Styrke og alle Gaver, som ere nødvendige til hint Liv. Det er andre Kjæder, Ringe, Fløiel, Silke, Perler Juveller og Klenodier end disse jordiske, som kun ere et dødt Maleri af disse himmelske Goder.

Naar du derfor seer en Brud og Brudgom eller et Brullups Glæde og Festlighed, eller hører Tale derom, saa oplad du dine Øine og dit Hjerte og se, hvad din kjære Herre Christus deri foreholder og viser dig. Ogsaa han har, saafremt du tror paa ham, beredt dig, som sin kjære Brud og et levende Lem, et herligt, kongeligt Bryllup, hvor der er evig Glæde, gode Dage, Syngen og Springen, evig Prydelse, al Rigdom og alle gode Tings Fylde.

Ogsaa derved skal en saadan hjertelig Fortrøstning til ham voxe og tiltage i dig, at han, af usigelig hjertelig Kjærlighed, ved Daaben har kaldet og udvalgt dig til dette Samfund og antaget sig dig for at forløse dig fra Syndens, den evige Døds og Satans Magt, og derfor offret sit Legeme og Liv og Alt, hvad han har, paa dig, ja, hengivet sig saa aldeles for dig, at du ikke alene trøstigen og gladeligen kan rose dig af det, som han for din Skyld har gjort og skjænket dig, men ogsaa af ham selv som din egen Eiendom. Og ligesom en Brud med hjertelig Tillid forlader sig

paa sin Brudgom og holder hans Hjerte for sit eget Hjerte, saaledes bør ogsaa du af Hjertens Grund forlade dig paa Christi Kjærlighed og være forvisset om, at han ikke er anderledes sindet imod dig end som dit eget Hjerte.

Men herimod strider saare mægtigt vor gamle Adams, det er, vort Kjøds og Blods, Blindhed og følesløse Haardhed, som ikke lader os se eller tro dette, især naar vi i os selv og i dette elendige Liv se og mærke noget ganske Andet med vore Øine og Sandser. Thi det seer og forstaar vel ogsaa Fornuften, at et Bryllup og Brudekjærlighed i sig selv er et lifligt og lysteligt Billede; den indrømmer vel ogsaa, at Christus er en skjøn, ædel, from og trofast Brudgom, og hans Kirke en herlig og salig Brud. Men naar Enhver for sig skal tro, at ogsaa han hører Christus til og er et Lem paa dette Legeme, og at Christus bærer saadan hjertelig Kjærlighed til ham, da vil Fornuften ikke længer følge med. Det kommer deraf, at jeg ikke seer en saadan ypperlig Herlighed hos mig, men tvertimod seer og føler stor Svaghed og Uværdighed, idel Bedrøvelse og Tungsindighed, ja Død og Grav og Orme, som skulle fortære mig.

Men herimod skal du lære at tro det Ord, som Christus selv siger dig, og som Gud befaler dig at tro. Det skal du holde for Sandhed, hvis du ikke vil gjøre ham til en Løgner, trods Alt hvad du føler hos dig selv. Thi skal du tro, da maa du ikke hænge ved det, som dine Tanker eller din Følelse siger dig, men ved det, som Guds Ord siger dig, hvor lidet du end føler deraf. Er du derfor et saadant Menneske, som føler denne sin Nød og Elendighed og af Hjertet begjærer at blive deelagtig i denne Christi Kjærligheds Trøst, saa ræk dine Øren og dit Hjerte hid til Christus og fat dette trøstelige Billede, som han her holder frem for dig; thi hermed viser han dig, at han vil være erkjendt og troet af dig som den, der har en langt hjerteligere Kjærlighed og Trofasthed til dig i sit Hjerte end nogen Brudgom til sin kjære Brud, og igjen af dig begjærer en saadan hjertelig og glad Tillid til sig, som vel ogsaa burde være langt større end nogen Bruds til sin Brudgom.

Derfor maa du vel her billigen straffe dig selv for din Vantro og sige: Se, kan Ægtekjærligheden stifte en saadan hjertelig Fortrøstning og Glæde mellem Brud og Brudgom, skjønt den dog er ringe og forgjængelig, hvorfor glæder jeg mig da ikke meget mere ved min fromme og trofaste Frelser, Christus, som har givet sig hen for mig og skjænket mig sig selv til fuld Eiendom? Hvor burde jeg dog skamme mig over min skjændige Vantro, at ikke mit Hjerte her er fuldt af Jubel og evig Glæde, naar jeg dog hører og veed, at han i sit Ord siger til mig, at han vil være min kjære Brudgom! Burde jeg ikke her have en langt anden og høiere Glæde, burde ikke mine Øine, Tanker, Hjerte og hele mit Liv hænge langt mere ved min kjære Frelser, end en Brud ved sin Brudgom? Er hun en from og en ret Brud, da seer og hører hun jo Intet hellere end sin Mand; ja, om hun end ikke seer eller har ham hos sig, saa hænger dog hendes Hjerte ved ham, saaat hun ingen anden Tanke har end ham.

Men det er, som jeg allerede har sagt, vor egen gamle Adam, den fordærvede Natur, der ikke lader Hjertet fatte saadan Erkjendelse, Glæde og Trøst. Derfor er og bliver det vel ogsaa, som St. Paulus kalder det, et mysterium, **en Hemmelighed**, en hemmelig, dyb, forborgen, ubegribelig, men dog stor, ypperlig og vidunderlig Ting, ikke alene for den blinde, daarlige Verden, som slet Intet kan sandse eller forstaa af disse høie, guddommelige Sager, men ogsaa for de kjære Apostler og høie Christne, saaat de have Nok med at lære derpaa og med at tro det og selv maa bekjende, at det

ogsaa for dem forbliver en Hemmelighed i dette Liv, hvor længe de end omgaaes dermed, prædike derom og tragte derefter.

Thi ogsaa St. Paulus selv klager ofte over, at det, for hans Kjøds og Blods Skyld, ikke virker saa kraftigt i ham, som det dog burde; thi blev det forstaaet og fattet saa fuldkomment, som det burde, da vilde jo han og andre Helgener ikke mere være saa ængstelige, sørgmodige og forskrækkede, som han dog ofte var, og som ogsaa Propheten David klager i mange Psalmer, men deres Hjerter maatte svæve i idel Glæde. Men det er dem levnet til hint Liv, hvor de skulle se det uden noget Dække og Mørke og fulde af Glæde leve evindelig. Her bliver det dog et hemmeligt, forborgent, aandeligt Bryllup, som man ikke seer med Øinene eller naar med Fornuften, men som alene fattes med Troen, der blot holder sig til det Ord, som den hører derom, ihvorvel den endnu kun fatter det svagt for det gjenstridige Kjøds Skyld.

Thi det er saa aldeles fremmed for Fornuften, at den endog forskrækkes derfor, naar den skal betænke, hvor stort det er. Jeg taler her endnu om de Christne; thi de Andre komme ikke hertil, men holde det ligefrem for umuligt, ja for lutter Digt og Fabler, om Nogen vilde sige dem, at Gud skulde være et Menneskes Brudgom. Men de Christne, som begynde at tro det, maa forfærdes og forundre sig over dets Storhed. Kjære Gud, hvorledes tør jeg ophøie mig saa høit, at jeg skulde rose mig af at være Guds Brud og have Guds Søn til min Brudgom? Hvorledes kommer jeg usle, stinkende Madikesæk til den store Ære, som end ikke vederfares Englene i Himmelen, at den evige Majestæt nedsænker sig saa dybt i mit arme Kjød og Blod, og saa underligt forener sig med mig, som dog fra Isse til Fodsaale er fuld af Ureenhed, Saar, Bylder, Spedalskhed, Synd og Stank for Gud? Hvorledes skal jeg da kunne kaldes den høie, evige, herlige Majestæts Brud og eet Legeme med ham?

Men hører du ikke, at Gud vil have det saa? Jeg vil, siger han Ef. 5, 27., **fremstille mig en Brud,** nemlig min **Menighed,** som skal være **herlig,** med den Herlighed, som jeg selv har, **og ikke have Plet eller Rynke,** men være **hellig og ustraffelig** ꝛc., som jeg selv. Han taler ikke om en saadan Brud, som han allerede finder reen, hellig, ustraffelig, uden nogen Plet ꝛc.; thi den havde han ikke behøvet at søge paa Jorden, men kunde heller forblevet hos sine Engle. Men han har igjennem sit Ord aabenbaret sig for Menneskene, og det ikke for dette Livs Skyld, men forat han ved dem maa blive priset evindeligen; derfor maa han have ifinde at gjøre noget Større med dem. Dette er den store Hemmelighed, at han ikke paatager sig Englenes Natur, men vil forene sig med den menneskelige Natur.

Her finder han intet Andet end en fordærvet, ureen, skjændig og fordømt Djævle-Brud, som er bleven troløs mod Gud, sin Herre og Skaber og falden under hans evige Vrede og Forbandelse. Skal han nu her have en Brud eller Menighed, som jo maa være reen og hellig (ellers kunde her ingen Forening finde Sted), saa maa han først og fornemmeligen bevise sin Kjærlighed dermed, at han giver sin Reenhed og Helligheed til dens Synd og Fordømmelse og dermed renser og helliger den. Det har han gjort, siger St. Paulus Eph. 5, 25. flg., paa den Maade, at han **hengav sig selv for den** og kjøbte den med sit Blod, **paadet han kunde hellige den,** og derhos **renset** og toet den **ved et Vandbad,** hvortil han føier **et Ord,** som man hører. Ved samme Ord og Daab gjør han den til sin kjære Brud, samt berømmer den og vil have den anseet som reen og fri fra Synden, Guds Vrede og Djævelens Magt; og endnu mere vil han, at den ogsaa selv skal holde sig

for Guds Søns kjære, skjønne, hellige og herlige Brud.

Her seer nu Ingen, hvor store og ypperlige Ting der lønligt og hemmeligt skeer ved hans Ord og Daab, samt ved vor Tro. Og dog bliver derved det udrettet, at denne Hob af usle og syndige Mennesker, som ikke var værd, at Gud skulde kaste et Blik paa den fra det Fjerne formedelst dens store Ureenhed, ved dette Bad og denne Aftoelse bliver saa reen, skjøn og hellig, at den behager Gud som hans kjære Søns Brud og hans kjære Datter. Og denne Renselse, som han begynder i dette Liv, øver og fortsætter han stedse, indtil den bliver fremstillet for ham, renere og skjønnere end Solens Glands og Lys.

Derfor maa en Christen ogsaa lære at tro Saadant, saaat han herefter ikke betragter sig efter sin første Fødsel, saaledes som han er født af Adam, men saaledes som han er kaldet til Christus og døbt til ham, og med alle Troende trolovet og forenet med ham, paadet de skulle hænge ved ham som ved sin Brudgom, der ved dette Gjenfødelsens og den Helligaands Fornyelses Bad renser dem fra deres endnu tilbageværende Ureenhed og smykker dem indtil den Dag, da han selv vil fremstille sin Kirke, ikke alene uden al Plet og Ureenhed, men ogsaa uden al Rynke, skjøn, fager og deilig, som den friske Ungdom.

Du skal derfor ikke forskrækkes, om du end føler dig ganske uværdig og ureen; thi vil du se derpaa, da glemmer og mister du denne Trøst og Tillid til Christus. Men du maa høre det Ord, som han siger til dig: Om du end er fuld af Synd, Død og Fordømmelse, saa har du dog her min Retfærdighed og mit Liv, som jeg har kostet paa og skjænket dig. Er du ureen og besmittet, saa har du her Daabens og mit Ords Bad, hvormed jeg toer og erklærer dig reen og stedse og bestandig vil rense dig, indtil du skal staa ganske reen og skjøn for mig og alle Skabninger.

Dette siger han os ikke alene ved Ordet, men, paadet vi ikke skulle kunne klage over, at vi ere ladte uden Formaning og Prædiken, fremstiller han os det i saamange og mangeslags Billeder og Malerier af Ægtekjærligheden, ja af den første Hede og Flamme, som er mellem Brud og Brudgom. Der se vi, hvorledes begges Hjerter hænge ved hinanden og den Ene har sin Lyst og Glæde i den Anden; og Bruden frygter slet ikke, at Brudgommen vil skade, bedrøve eller forskyde hende, men holder sig i hjertelig Tillid til ham og tvivler ikke om, at han vil tage hende i sine Arme og sætte hende tilbords med sig og give hende Alt, hvad han har, til Eiendom. Deraf skulle vi nu ogsaa lære hans Hjerte at kjende og ikke lade os indgive andre Tanker om ham end som vi se og høre, at han baade i sit Ord og i saadanne Billeder og Tegn fremstiller sig for os, saaat vi ikke tør klage over nogen Anden end os selv og vor gamle Adam, som hindrer os fra at nyde denne skjønne Glæde.

Et Menneske burde jo blive vred paa sig selv og ønske, at Døden snart maatte tage det bort, siden det ikke kjender sig selv og ikke ret kan smage og nyde sin store Skat, Glæde og Salighed, som det burde. Det vilde vel ogsaa være os det Bedste. Men dette Liv med sine Anfegtelser, sit Kors og sin Lidelse maa være den Skole, hvori vi stedse og dageligen lære alt mere og mere at erkjende, hvad han er i os, og vi i ham, og saaledes ogsaa at stræbe efter at gribe ham, ligesom han har løbet efter og grebet os, idet han vandt og forhvervede os med sin Sved og sit Blod; ihvorvel vi dog i dette Liv ere altfor svage, træge og dovne til saaledes at springe efter ham.

Se, det er det herlige, kongelige Brylup i dette Rige, som Christus kalder Him-

meriges Rige. Og til det komme vi, baade Budne og Ubudne, baade Jøder og Hedninger, ved Evangeliet, der har lydt i hele Verden, ligesom med Pibers og Trommers Lyd, hvilket efter Skriftens Talebrug, kaldes Brudgommens og Brudens Røst, det er, en Bryllupsrøst eller Tone og Klang, som er et Tegn paa Bryllupsglæden og skal forkynde og indbyde Enhver til saadan Glæde.

Men se nu videre, hvorledes det gaar til i Verden i Anledning af dette Bryllup, og hvorledes den forholder sig, naar den skal gjøre sig deelagtig i dette salige Rige. Vi have nu hørt, hvor tungt det falder de Christne formedelst deres Kjød endog de tragte efter dette Guds Rige og søge sin Trøst i Christus. Men nu vises der os videre, hvorledes det andet, modsatte Rige, Djævelens nemlig i denne Verden som i sit Keiserdømme (ligesom Christus Joh. 12, 31. kalder ham **denne Verdens Fyrste,** og St. Paulus Eph. 6, 12. **Verdens Herre**), — hvorledes det kjæmper mod Guds Rige og driver og tilskynder Menneskene til ikke at høre og annamme dette glade, trøstelige Budskab om denne Bryllupsglæde i Christus, men med Vidende og Villie, selv om de ere kaldte og indbudne dertil, at foragte den, ja sætte sig derimod.

Dette er sagt fornemmelig om Jøderne, som ere de først indbudne Gjæster, til hvem Gud har sendt sine Tjenere, først Fædrene og Propheterne, dernæst Apostlerne, og gjennem dem ladet bede og formane, at de dog ikke maatte forsømme sin Saligheds og Frelses Tid. Men ikke alene foragte de det, men fare ogsaa hen og ihjelslaa Guds Tjenere, som tilbyde dem saadan Naade, og ville ikke taale eller høre, at man mere taler et Ord til dem om dette Bryllup.

Og det er ikke simple og ringe Folk, men de Allerbedste, Viseste og Helligste, som da have med langt høiere og nødvendigere Ting at gjøre, end at de skulde lade sig overtale til at komme til dette Bryllup og uforskyldt lade sig bevise Godt, samt forhjælpe til Himmelen. De vide langt bedre med sig selv at kunne komme dertil gjennem sit eget kostelige Levnet, store Gjerninger og sin Hellighed og Gudstjeneste efter Loven, saaledes som der i Evangeliet om den store Nadvere, Luc. 14., videre er talt om dem, som undskyldte sig og ikke vilde komme.

Dem ligne endnu alle de, som, skjønt de ved Evangeliet blive kaldte til Troen og Christi Erkjendelse, dog ikke ville høre eller annamme det. Saaledes er det til alle Tider med den største og bedste Hob i Verden, som dog vil hedde Guds Folk og Kirke. De have ogsaa langt større og vigtigere Ting at varetage, saasom hvorledes de kunne opretholde sin skjønne og herlige Stand og Væsen, som de kalde Kirkens Regimente og Herlighed, men ville Intet høre eller vide om denne Indbydelse, hvilken de holde for et nyt Paafund og et Angreb paa deres priselige, fra gammel Tid vedtagne Orden ꝛc. Og jo mere man formaner dem til at adlyde Evangeliet, desto mindre ville de høre derpaa, og desto bitrere forfølge de det, saaledes som man til alle Tider i Verden seer for sine Øine.

Paa den Maade ærer man altsaa denne Konge og Herlighedens Herre paa hans Bryllupsdag! Saaledes takke de ham for den store Naade og Velgjerning, hvortil han kalder og gjør dem værdige, saafremt de kun selv ville **agte sig værdige til det evige Liv,** som St. Paulus siger Ap. Gj. 13, 46. Men hvad de ville vinde derved, det har Christus hermed forud forkyndt dem. De have ogsaa selv erfaret det og faaet Troen i Hænderne, at han ikke har faret med Løgn; det er altfor sandt, at Kongen har udskikket sine Hære og ødelagt disse Manddrabere. I femtenhundrede Aar har nu Erfaringen stadfæstet, at det er bleven ved denne Dom, saaat Vreden tilsidst er

kommet over dem og har tilintetgjort dem. Thi han selv vidner, at han endnu ikke har angret det, naar han strax efter siger til sine Tjenere: **Brylluppet er vel beredt, men de Budne vare det ikke værd.**

Dette er ogsaa for andre Foragtere og Forfølgere et skrækkeligt Forbillede og Exempel paa den endelige Vrede, som er besluttet over dem, og paa den Straf, som ganske og aldeles vil tilintetgjøre dem, fordi de ikke have villet være deelagtige i og nyde dette Bryllup. Saaledes er det gaaet Grækenland og Rom, saaledes vil det ogsaa gaa vore Spottere og Forfølgere, om ellers ikke den yderste Dag selv forinden kommer over dem.

Nu, disse have faaet sin Dom, saaledes som de ville have det. Men paadet Christus dog maa faa Gjæster til sit Bryllup, saa maa Tjenerne stedse fortsætte med sin Prædiken, indbyde og kalde, hvem de finde, indtil de faa samlet Saamange, at Bordene blive fulde, ikke af de Store, Hellige og Vældige, som før vare budne, men ikke vilde komme, men af Fattige, Krøblinger og Halte, som han andetsteds siger, det er, af Hedningerne, der ikke vare regnede til Guds Folk og Intet have, hvorpaa de kunne forlade sig, men maa være glade, at de kunne faa komme til dette Bryllup.

Men iblandt denne Hob, som sidder tilbords, findes der ogsaa en Skalk, som Kongen selv, da han beseer Gjæsterne, strax kjender og dømmer om ham, at han ikke har nogen Brylupsklædning paa og derfor ikke er kommen for at ære Brylluppet, men for at beskjæmme Brudgommen og den Herre, som har indbudt ham. Det er nu dem, som ogsaa lade sig regne blandt de rette Christne, høre Evangeliet, ere i den rette Kirkes udvortes Samfund og anstiller sig for Menneskene, som om de havde sin Lyst i Evangeliet, men mene det dog ikke alvorligt.

Hermed viser Christus, hvad det er for en Hob paa Jorden som hedder Kirken, nemlig ikke de, som forfølge Guds Ord og hans Evangeliums Tjenere; thi disse ere allerede ved sin endelige Dom aldeles udelukkede og afsondrede, ja de have udskilt sig selv ved sin aabenlyse Gjerning, den de selv vedkjende sig, at de ikke ville annamme eller taale denne Evangeliets Prædiken. Derfor kunne og skulle de ikke af de Christne ansees for Kirkens Lemmer, efterdi de ikke have den samme Lære og Tro, men forfølge den, ligesaalidt som man kan holde aabenbare Hedninger, Tyrker og Jøder for Kirken eller sammes Lemmer.

Saadan Dom maa vi nu ogsaa fælde over vore Bespottere og Forfølgere af Evangeliet, saasom Paven med hans Hob, og ganske skille os fra dem som de, der ikke høre til Christi Kirke, men ere dømte ved sin egen Dom, hvad de ogsaa bevidne dermed, at de have udkastet os fra sig som forbandede og afhugne Lemmer.

Men naar man taler om det udvortes Samfund, da er Kirken paa Jorden Forsamlingen af dem, som høre, tro og bekjende Evangeliets rette Lære om Christus, og have den Helligaand hos sig, som helliger dem og virker i dem ved Ordet og Sakramentet, men iblandt hvilke der dog findes Nogle, som ere falske Christne og Hyklere, endog de holde sig eendrægtigen til den samme Lære og ere deelagtige i Sakramentet og andre Kirkens udvortes Embeder.

Thi Saadanne maa de Christne taale i sin Forsamling og kunne ikke ved menneskelig Magt forhindre, at de ere iblandt dem, eller udsondre og udskille dem fra sin Forsamling, ja, de kunne ikke engang kjende og dømme dem Alle, men maa taale dem og lade dem blive iblandt sig, indtil Gud selv kommer med sin Dom og aabenbarer dem, eller de selv ved sit onde Levnet eller falske Tro og Partivæsen give tilkjende, at de ikke ere retskafne Christne, saaledes som

Paulus herom siger 1 Cor. 11, 19.: **Der maa og være Partier iblandt Eder, at de Retskafne iblandt Eder kunne blive aabenbare,** og dermed ogsaa de, som ikke ere retskafne.

Det betegnes derved, at Kongen kommer ind **for selv at bese Gjæsterne** og aabenbarer denne, som ikke har Bryllupsklædningen paa. Og da han nu er bleven aabenbar og alligevel i sit Hykleri er ubodfærdig og forhærdet og tier, byder Kongen **at binde Hænder og Fødder paa ham og kaste ham ud** af Forsamlingen (saaat han dog Intet faar nyde af Bryllluppet, hvor der er idel Lys og Glæde) **i det yderste Mørke,** hvor der ikke findes nogen Trøst eller Salighed, men idel **Graad og Tænders Gnidsel.** Saaledes skeer det ogsaa i Kirken; ogsaa den udstøder saadanne overbeviste Ubodfærdige af Menigheden og erklærer dem offentligen for udkastede af Guds Rige.

Derfor have de Christne, som ere de rette kjære Gjæster ved dette Bryllup, stedse den Trøst, at de Andre, som ikke høre dertil, hvad enten de nu ere Forfølgere eller falske Brødre, dog ikke skulle nyde Godt deraf. Thi ligesom hine Forfølgere selv aabenbare, at de ikke ere Kirkens Lemmer, idet de udelukke og affondre sig selv, saaledes maa ogsaa disse, som en Tidlang have blandet sig ind med og falskeligen dækket sig med Navn og Skin af rette Christne, omsider blive aabenbare, som ogsaa St. Paulus siger 1 Tim. 5, 24 flg.: **Nogle Menneskers Synder ere forud aabenbare og bringe forud til Dom; men hos Nogle følge de og efter. Desligeste ere og nogle gode Gjerninger forud aabenbare; og de, som have sig anderledes, kunne ikke skjules.**

Heraf er det nu ogsaa let at forstaa, hvad det vil sige, at denne er **uden Bryllupsklædning.** Han er uden det nye Smykke, hvori vi behage Gud, nemlig uden Troen og derfor ogsaa uden rette gode Gjerninger; han forbliver i sin egen kjødelige Indbildnings, Vantroes og Sikkerheds gamle Laser, uden Omvendelse og Erkjendelse af sin Elendighed, trøster sig ikke af Hjertet med Christi Naade, forbedrer heller ikke sit Levnet dermed, og søger ikke Mere i Evangeliet, end hvad der lyster hans Kjød. Thi denne Bryllupsklædning maa være det nye Lys i Hjertet, som Erkjendelsen af denne Brudgoms og hans Bryllups store Naade virker, saaat det hænger ganske ved Christus og, gjennemstrømmet af saadan Trøst og Glæde, med Lyst og Kjærlighed lever og handler, som det veed, at det behager ham, ligesom en Brud gjør med sin Brudgom.

Det kalder St. Paulus **at iføre den Herre Christum,** Gal. 3, 27.; Rom. 13, 14., og **at iklædes, paadet vi ikke skulle findes nogne,** 2 Cor. 5, 3. Og det skeer fornemmelig ved Troen, hvorved Hjertet fornyes og renses, og hvorpaa der, om den er ret, ogsaa følger Frugter. Hvor derimod Troen ikke er, der er ingen Helligaand og heller ingen Frugter, som behage Gud. Thi den, som ikke i Troen kjender og har Christus i sit Hjerte, han bryder sig kun lidet om Guds Ord, tænker heller ikke at leve derefter, men forbliver stolt, indbilsk, egensindig og tjener hverken Christus eller Næsten, om han end udvortes hykler og skuffer med et falskt Skin.

Den og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Eph. 6, 10—17.

Denne Epistel finder du udførligen forklaret blandt de særskilte Udlæggelser og Prædikener over St. Pauli Breve.

Den og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Joh. 4, 46—54.

Og der var En af Kongens Mænd, hvis Søn laa syg i Capernaum. Der denne hørte, at Jesus var kommen fra Judæa til Galilæa, gik han til ham og bad ham, at han vilde komme ned og helbrede hans Søn, thi han var nær ved at dø. Da sagde Jesus til ham: dersom I ikke se Tegn og underlige Gjerninger, ville I ikke tro. Manden sagde til ham: Herre, kom ned, før mit Barn dør! Jesus siger til ham: gak bort, din Søn lever. Og Mennesket troede det Ord, som Jesus sagde til ham, og gik bort. Men idet han nu gik ned, mødte hans Tjenere ham og forkyndte og sagde: dit Barn lever. Derfor udspurgte han den Time af dem, paa hvilken det var blevet bedre med ham, og de sagde til ham: igaar ved den syvende Time forlod Feberen ham. Da mærkede Faderen, at det var skeet paa den samme Time, paa hvilken Jesus havde sagt til ham: din Søn lever; og han troede selv og hans ganske Huus. Dette, det andet Tegn, gjorde atter Jesus, der han var kommen fra Judæa til Galilæa.

I dette Evangelium fremstilles os et skjeldent Exempel paa Troen. Thi St. Johannes siger ikke mindre end tre Gange, at den kongelige Mand troede, saaat man vel med Grund kunde forundre sig derover og spørge, hvad det da er for en Tro, han maa have havt, siden Evangelisten gjør saamange Ord derom. Vi have nu lært Saameget om Troen og Evangeliet, at man vel nu burde forstaa det; men efterdi det bestandig paany frembyder sig, saa maa vi ogsaa ofte handle derom.

For det Første har jeg sagt, at Troen ved Evangeliet skjænker ethvert Menneske den Herre Jesus med alle hans Goder, og det saa fuldstændigt, at den ene Christen har ligesaa Meget af ham som den anden, og at et Barn, som er døbt idag, ikke har Mindre end St. Petrus og alle Helgener i Himmelen. I Troen ere vi Alle lige, og den Ene har denne Skat ligesaa heel og fuld, som den Anden.

Videre taler dette Evangelium om Troens Vært, og deri viser der sig nu nogen Ulighed. Ihvorvel Troen fuldeligen eier Christus og alle hans Goder, saa maa den dog stedse drives og øves, paadet den maa være vis paa ham og holde fast paa denne Skat. Der er en Forskjel mellem de to Ting: at have en Ting, og at holde fast paa den,

det er, mellem en stærk og svag Tro. En saadan stor Skat vil være vel forvaret, om den ikke letteligen skal mistes igjen eller bortrøves. Jeg har den vel heel og holden, selv om jeg blot har gjemt den i et Valmueblad; men den er da ikke saa vel forvaret, som naar jeg har den i en tillukket Kiste.

Derfor maa vi leve saaledes paa Jorden, at vi ikke tænke at faa noget Andet, som skulde være bedre end det, vi allerede have, men saaledes, at vi tragte efter, Dag for Dag at gribe og bevare dette vort Gode med stedse større Vished. Vi behøve ikke at søge efter noget Bedre end Troen, men det maa vi give Agt paa, at vor Tro maa forøges og blive stærkere. Saaledes viser Evangeliet, at, ihvorvel Christi Disciple have troet (thi ellers havde de ikke fulgt Herren efter), saa revser dog Christus dem ofte for deres svage Tro; de havde vel en Tro, men naar det kom til Kamp, lode de den synke og holdt ikke Stand. Saaledes gaar det ogsaa alle Christne; dersom Troen ikke stedse bliver øvet og drevet, saa tager den af og maa paa den Maade tilsidst udslukkes. Og dog se eller føle vi ikke selv saadan Svaghed, uden naar vi komme i Nød og Anfegtelse, hvor Vantroen rører sig altfor stærkt; men netop derfor maa ogsaa Troen anfegtes, paadet den derunder maa komme i Kamp og saaledes forøges.

Derfor forholder det sig ikke saa, som de unyttige Svadsere blandt Skoletheologerne have lært, der gjøre Folk dovne og sikkre, henvise os til os selv og sige: Om En har den mindste Draabe eller Gnist af Kjærligheden og Naaden, saa bliver han salig. Og dog kunne de aldrig gjøre sig selv eller Andre visse paa, om de have Saadant hos sig, men forblive stedse i Tvivl derom, saaat de tilsidst maa fortvivle om det Altsammen. Men Skriften lærer saaledes derom, at Troen maa holde sig til Christus og saaledes stedse i Kamp og Strid mod sin egen Følelse og Svaghed øve sig, holde ved og tiltage. Sandt er det, at du ved Troen har Christus, om du end holder denne Skat ligesom i et tyndt Klæde; men du maa dog se til, at du griber den vel og ikke lader den tage fra dig.

Saaledes er nu denne kongelige Mand (jeg holder for, at han har været Kong Herodes's Tjener) kommen saa vidt i Troen, at han tror, at, om han kunde faa Jesus i sit Huus, saa vilde han visseligen hjælpe hans Søn; thi han havde hørt Guds Ord eller Evangeliet om Christus, at han gjerne hjalp Enhver, som blev bragt til ham, og ikke negtede Nogen sin Godhed. Dette griber hans Tro, og den gjør, at han gaar hen til Christus. Thi havde han havt saadanne Tanker i sit Hjerte: Hvo veed, om han kan hjælpe dig eller vil hjælpe dig? da vilde han ikke være gaaet til ham. Men det er det, som driver ham hen til ham, at han forud har opfattet saadanne Tanker om Christus og troet, at han vilde hjælpe ham.

Det er Troens Art og Natur, at den saaledes afbilder og afspeiler Christi Godhed i Menneskets Hjerte. Saaledes skriver Brevet til Hebræerne Cap. 11, 1.: **Troen er en Bestandighed i det, som haabes**, og det er: Guds Naade og Godhed. Med denne Mands Tro forholder det sig nu saaledes, at, om han var forblevet i den, saa var han uden al Tvivl bleven salig, og Herren har ogsaa Velbehag i den. Dog tiltaler han ham noget haardt, da der endnu er en Mangel ved hans Tro, straffer ham og siger:

Dersom I ikke se Tegn og underlige Gjerninger, ville I ikke tro.

Hvorledes rimer dette sig sammen? Er det ikke Troen og den gode Tillid, som bringer den kongelige Mand til Christus? Hvorledes siger han da: **I tro ikke uden I se Tegn** ꝛc.? Men han vil, som allerede sagt, vise ham, at hans Tro endnu

ikke er stærk nok, thi han hænger endnu alene ved Synet og Følelsen af den nærværende Christus. Paa samme Maade straffer han ogsaa Disciplene i Skibet, da Uveiret kom, og siger til dem: **Hvi ere I frygtagtige, I lidet Troende**? Som vilde han sige: Hvor er nu Eders Tro? Hvor god og retskaffen derfor Troen er, saa svigter den dog, naar det kommer til Kamp, saafremt den ikke er vel øvet og har tiltaget.

Derfor maa du ikke tænke, at det er Nok dermed, at du har begyndt at tro, men du maa flittigen give Agt paa, at Troen kommer til Fasthed, ellers gaar den tilgrunde; du maa se til, at du bevarer den Skat, som du har grebet, thi Djævelen bruger al sin Kunst og Magt for at rive den ud af dit Hjerte. Derfor er Troens Forøgelse og Vext ligesaa nødvendig som dens Begyndelse, ja man kan sige nødvendigere; men det er Altsammen Guds Verk. Den unge Melketro er endnu spæd og fiin; men naar de rette Stød komme og Troen bliver anfegtet, da maa Gud styrke Troen, ellers vil den ikke kunne udholde saadanne Angreb.

Saaledes vilde denne Mand ikke have været hjulpen med den Tro, han havde i Begyndelsen; den havde maattet svigte, hvis ikke Christus var kommen og havde styrket den. Men hvorledes styrker han den? Den kongelige Tjener troede, at naar han kom til ham i hans Huus, saa kunde han nok hjælpe hans Søn. Men saa giver Christus ham et haardt og strengt Svar: **Dersom I ikke se Tegn og underlige Gjerninger, ville I ikke tro.** Med disse Ord giver han hans Tro et Stød, som han ikke kan taale. Den arme Mand forskrækkes, og hans Tro begynder allerede at synke og udslukkes; derfor siger han:

Herre, kom ned før min Søn dør!

Som vilde han sige: Du maa skynde dig og komme selv, ellers bliver min Søn ikke ilive. Her giver nu Christus ham en stærkere Tro (saaledes som Gud gjør med alle dem, som han styrker i Troen) og bringer ham altsaa til en høiere Grad eller Stand, saaat han bliver stærk og nu tror paa en anden Maade end før. Derfor siger han til Faderen:

Gak bort, din Søn lever.

Om han før havde sagt til ham, at hans Søn levede, saa havde han ikke kunnet tro det, men nu tror han det. Idet dette Ord kommer ind i hans Hjerte, virker det i ham en anden Tro, saaat han bliver en anden Mand. Saaledes giver Herren ham til det stærke Stød ogsaa en stærkere Tro. Thi nu maa han hænge ved det, som han ikke seer, medens han forhen ikke troede, at Christus var saa stærk, at han kunde hjælpe hans Søn, naar han ikke saa ham og var hos ham.

Det er først en ret stærk Tro, naar et Hjerte, mod alle Sandser og al Fornuft, kan tro, hvad det ikke seer og begriber, og hænge ved Ordet alene; da seer man ingen Udvei og har ingen anden Hjælp, end at man tror. I Troen maa man slippe Alt afsyne uden Guds Ord. Hvo, som fæster sit Blik paa noget andet, han er allerede fortabt. Troen hænger alene ved det blotte og bare Ord, vender ikke sine Øine derfra og seer ikke paa nogen anden Ting, hverken paa sine Gjerninger eller sin Fortjeneste. Hvor Hjertet ikke staar saaledes blottet, der er det ude med dets Tro.

Om saaledes for at tage et Exempel, en Messepræst, Munk eller Nonne forlade sig derpaa, at de have holdt sit Kydskhedsløfte eller læst mange Messer, fastet meget, holdt mange Bønner og Lignende, og se altsaa ikke paa Guds Ord, men paa sine gode Gjerninger, og bygge saaledes derpaa, at de mene, at Gud derfor maa bønhøre dem, saa er det ude med dem; thi saalænge

de have Saadant for sine Øine, kan ikke Troen være der. Derfor, naar en Saadan skal dø, og Døden kommer, og han nu seer sig om efter en Udvei, og hvor han skal gjøre det første Trin, saa kommer Djævelen og foreſtiller ham, hvor gruelig og forfærdelig Døden er; derhos seer han Helvede og Guds Dom for sig, og saa har Djævelen vundet; thi her er ingen Hjælp, saalænge han alene har Saadant for Øie. Var han derimod klog og ikke lod noget andet Billede fremtræde i sit Hjerte, men holdt sig alene til Guds Ord, saa var han salig; thi Ordet er levende, og den, som holder sig dertil, maa derfor blive, hvor det levende og evige Ord bliver.

Men dette er saare vanskeligt at gjøre; thi her seer du, hvor tungt det falder denne Mand, saavelsom Apostlerne, da de vare i Skibet paa Søen, og Skibet var nær ved at gaa under og Bølgerne brøde ind, saaat de havde Døden for Øine, da lode de Ordet falde. Havde de i en fast Tro sagt: her have vi Guds Ord, her er Christus; hvor han bliver, der blive vi ogsaa, saa havde det ingen Nød havt. Men fordi de ikke havde en saadan Tro, maatte de falde og vilde have gaaet tilgrunde, om ikke Christus havde hjulpet dem. Saaledes var det ogsaa med Petrus, da han gik paa Havet og kom til Christus; saalænge han holdt fast ved Ordet, maatte Havet bære ham; men da han vendte sine Øine fra Christus og lod Ordet falde og saa et Vindstød, som bruste frem, da blev han bange og begyndte at synke.

Derfor har jeg sagt, at man maa lade Alt fare og alene hænge ved Ordet. Naar vi have grebet det, saa lad siden Verden, Død, Synd, Helvede og al Ulykke buldre og rase. Men lader du Ordet falde, da maa du forgaa.

Det se vi ogsaa hos de Mennesker, som tragte efter timelig Næring. Saalænge de have Nok og Huus og Kjælder fulde, da sætte de nok sin Lid til Gud og sige, at de have en naadig Gud. Men naar de Intet mere have, begynde de at tvivle, og saa er det ude med deres Tillid. Thi de stille sig dette for Øine, at der Intet er tilbage, at de intet Forraad have og ikke vide, hvormed de skulle ernære sig; saaledes driver Bekymringen Troen ud. Holdt de derimod fast ved Guds Ord, da vilde de tænke saa: Min Gud lever; han har lovet mig, at han vil opholde mig; jeg vil gaa hen og arbeide, han skal vel gjøre det, saaledes som Christus siger Matth. 6, 33.: **Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder.** Beholdt jeg dette Ord og vendte mig bort fra alt Andet, saa havde det ingen Nød; men saalænge du alene seer paa din Fattigdom, kan du ikke tro.

Denne kongelige Mand havde vel ogsaa kunnet sætte sig noget Saadant for Øie og kunnet tænke som saa: han vil ikke høre mig, giver mig et strengt Svar, vil ikke gaa med mig og viser mig bort i Unaade. Havde han holdt saadanne Tanker frem for sig, saa havde det været ude med ham. Men da han slaar dem fra sig, giver ogsaa Christus ham en god Trøst og siger: **Gak bort, din Søn lever.** Det er Troens Art og Natur; saaledes omgaaes Gud med os, naar han vil styrke os.

Det mener ogsaa St. Paulus, naar han 2 Cor 3, 18. siger: **Men vi alle, som med ubedækket Ansigt skue Herrens Herlighed, ligesom i et Speil, blive forvandlede efter det samme Billede fra Herlighed til Herlighed, og det af Herren, der er Aanden.** Herrens Herlighed eller Klarhed i St. Paulus er Guds rette Erkjendelse. Moses har ogsaa en Herlighed eller Klarhed, nemlig Lovens Erkjendelse og Forstand. Thi naar jeg har Lovens Erkjendelse, da seer jeg ind i dens klare Aasyn og straalende Lys. Men nu ere vi komne over dette og have en høiere Erkjendelse, nemlig

den Herres Christi. Erkjende vi ham som den Mand, der hjælper og giver os Kraft til at opfylde Loven, og ved hvem vi have erholdt Syndernes Forladelse, da afspeiler sig hans Klarhed i os, det er: ligesom Solen afspeiler sig i Vandet eller i et Speil, saaledes afspeiler Christus sig og kaster en Glands fra sig ind i vort Hjerte, saaat vi blive forklarede fra een Klarhed til en anden og saaledes dagligen tiltage og lære Herren, jo længere desto klarere at kjende; da blive vi forvandlede og forklarede til det samme Billede, saaat vi Alle blive eet Brød med Christus. Og dette gaar ikke saaledes til, at vi selv gjøre det af vore egne Kræfter, men Gud maa gjøre det, han, som er Aanden. Thi om den Helligaand begyndte saadan Klarhed og Oplysning i os, og derpaa forlod os, saa bleve vi igjen som før.

Herpaa maa vi nu være beredte, saaat vi ikke blive staaende i Troens **første** Grad, men stedse voxe og tiltage; derfor maa Kors, Anfegtelse og Gjenvordighed komme, hvorunder Troen kan voxe og blive stærk. Og eftersom Troens Klarhed tiltager, saa tiltager ogsaa Legemets Spægelse. Jo stærkere Troen er desto svagere bliver Kjødet; og jo svagere Troen er, desto stærkere er Kjødet, og desto mindre underkues det. Vi tænke ofte saaledes: Naar jeg bestandig skal hjælpe min Næste, hvorledes vil det da gaa mig selv? hvor skal jeg tilsidst hen? Men havde vi den rette Tro, og var Christus afspeilet i vort Hjerte, da vilde vi ikke tvivle om, at vi jo ville faa Nok, men tænke saaledes: Gud har vel et Raad, naar det begynder at skorte. Men ligge vi under for et saa lidet Stød, hvordan vil det da gaa os for et større? Se, saaledes bør Troen øves og tiltage; men istedet gaa vi hen og blive idag som igaar og imorgen som idag; det er intet christeligt Liv. Dette er nu den **anden** Grad, som Johannes mener, naar han priser denne Mands Tro, at han nemlig voxede i Troen.

For det **Tredie** siger han, at, da han gik ned, mødte hans Tjenere ham og forkyndte ham, at hans Søn levede; og han mærkede, at hans Søn var bleven helbredet i den samme Time, i hvilken Herren havde sagt til ham: din Søn lever. **Og han troede selv og hans ganske Huus.** Her siger Evangelisten atter, at han har troet. Men har han ikke troet før, hvorfor kom han da til Christus? Jo, nu er det en fuldkommen Tro, som er stadfæstet ved Erfaringen. Saaledes omgaaes vor Herre Gud med os, paadet han maa gjøre os stedse fuldkomnere og hæve os til et stedse høiere Trin. Naar vi saaledes holde Prøven ud, saa blive vi erfarne og komme til Vished om vor Tro. Saaledes se vi her, at denne Mand slaar fra sig alle Tvivl og udholder Stødet og bliver derved saa vis i sin Sag, at han erfarer og befinder, at det er Troen, som har hjulpet ham, og at Tiden, Tegnet og Ordet stemmer ganske sammen med hans Tro.

Men hvad troede han nu denne Gang? Ikke det, at hans Søn var bleven frisk; thi det behøver han ikke længer at tro, det er skeet og fuldbragt, saaat han nu seer med sine Øine, at hans Søn lever. Men af Erfaringen kommer nu en anden Tro, nemlig, at Christus vilde hjælpe ham i al anden Nød; derfor vilde han herefter have troet ham, hvor dunkle Ord og Opfordringer han end havde givet ham. Om saaledes Herren havde sagt til ham: Gaa hen og dø, saa vilde han have sagt: Skjønt jeg ikke veed, hvor jeg skal fare hen, eller hvor Herberget er, saa vil jeg dog, siden jeg nu har forsøgt, hvad Troen er, atter holde mig til dit Ord; du har hjulpet mig før, da jeg heller ikke kunde se eller begribe det, derfor vil du ogsaa hjælpe mig nu.

Paa samme Maade, om Christus havde sagt til ham: Lad fare Huus og Hjem og Alt, hvad du har, og kom og følg mig, da

vilde han ikke have tænkt: Ja, men hvorledes skal jeg da ernære mig? Saadanne Tanker kunde vel falde ham ind: Hjemme har jeg nok af alle Ting, her er Intet; skal jeg nu lade hint fare, hvorledes vil det da gaa mig? Men nu vilde han dog tænke saaledes: Skjønt her Intet er, og skjønt jeg Intet seer, saa vil jeg dog holde mig til hans Ord; han hjælper mig vel; jeg har jo allerede før erfaret det. Saadant er umuligt for Fornuften, men Troen kan gjøre det Altsammen.

Derfor øver Troen sig i de mangeslags Anfegtelser, og hver Dag kommer der ny Anfegtelse; thi den forrige Erfaring kommer ikke altid tilbage, saaledes som man her seer. Dette Menneske har nu gjennemgaaet een Troens Prøve; den er nu forbi og kommer ikke mere tilbage, men nu maa han forsøge en anden. Jo flere saadanne Prøver et Menneske derfor har, desto bedre staar det til med det; jo flere Stød det overinder, desto stærkere griber det Christus, og kommer saaledes derhen, at det er beredt til at bære Alt, hvad Christus paalægger det.

Saaledes gik det ogsaa de hellige Patriarker, og saaledes gaar det endnu bestandig. At jeg nu tror det som tilforn er skeet Andre, det gavner mig Intet; men min Tro maa bestandig vente paa tilkommende Ting. Naar saaledes Gud bød Abraham at gaa ud af sit Land, saa gjorde han det og troede; da han nu kom ind i det andet Land, saa bød Gud ham atter at gaa til et andet og derpaa igjen til et tredie. Paa den Maade forøgedes stedse hans Tro, indtil han blev aldeles vis paa den, samt mærkede og erfarede, hvorledes Gud handlede med ham; derved blev han da et saa fuldkomment Menneske, at han endog vilde offre sin Søn. Deraf følger ogsaa, at jo Mere man saaledes har forsøgt, desto villigere gaar man ogsaa i Døden.

Saaledes seer du nu her et Exempel paa en voxende Tro. Dette er nu klart nok; tag det derfor vel til Hjerte. Enhver har Anledning nok til at kunne øve sin Tro, saaat han har den Tillid til Gud, at han vil hjælpe ham; da vil han ogsaa faa erfare, hvorledes Gud hjælper ham. Saaledes bliver han veed og faar en stedse større Tro; det Ene gaar, og det Andet kommer, saaat vi klarligen kunne se, at vor Herre Gud er sanddru. Have vi den Tillid til ham, at han vil ernære og opholde vort Legeme, saa kunne vi dernæst ogsaa tro, at han vil gjøre vor Sjæl salig. Det være Nok om Troen.

Den anden Deel i dette Evangelium, om Kjærligheden, kan Enhver af sig selv fatte. Det er tydeligt nok, saaat der ikke behøves at tale Meget derom, hvorledes Christus tjener og hjælper denne Mand; han har selv ingen Nytte deraf, men gjør det ganske for Intet, af fri Kjærlighed. Ligeledes seer man, hvorledes denne kongelige Mand her bliver sin Søns Tjener. Hvad Mere der findes i dette Evangelium, saasom hvad der hører til dets aandelige Udlæggelse og dets Forklaring Ord til andet, ville vi overlade til de rolige og kloge Aander.

En anden Prædiken over samme Evangelium.

I dette Evangelium fremstilles os et skjønt Exempel paa Troen, hvoraf vi se, hvad Skikkelse, Art og Natur den har, nemlig, at den skal tiltage og fuldkommes. Det afmaler altsaa Troen paa den Maade, at den ikke er Noget, som ligger stille og hviler, men Noget, som lever og er i Bevægelse, enten skrider fremad eller gaar til-

bage. Naar det ikke skeer, saa er det ingen Tro, men en død Indbildning i Hjertet om Gud. Thi den rette, levende Tro, som den Helligaand indgyder i Hjertet, kan slet ikke staa stille. Det siger jeg, paadet Ingen maa være sikker; om han end har grebet Troen, skal det ikke blive derved; det gjælder ikke blot at begynde, men at skride frem og tiltage, jo længere desto mere, og stedse nøiere at lære Gud at kjende.

Thi paa den anden Side er det ogsaa vor Modstanders, Djævelens, Art og Natur, at han aldrig hviler, som St. Petrus siger 1 Petr. 5, 8.: **Eders Modstander, Djævelen, gaar omkring som en brølende Løve, søgende, hvem han kan opsluge.** Sover og hviler nu ikke Djævelen, saa sømmer det sig ikke, at en Christen hviler og lægger Hænderne i Skjødet; men han maa være betænkt paa, hvorledes han kan styrke sig mod Djævelens Magt; thi han kaldes denne Verdens Fyrste, saaledes som der staar i Dagens Epistel Eph. 6, 12: **Vi have ikke Kamp mod Kjød og Blod, men mod Fyrstendømmer og Magter, mod Verdens Herrer, som regjere i denne Tids Mørke, mod Ondskabens aandelige Hær under Himmelen.** Denne Fyrste regjerer Verden, buldrer, fnyser og raser og taaler ikke, at en Christen gaar fremad. Han kan heller ikke taale det, thi derved bliver der brudt et Hul i hans Rige og hans Garn sønderrevet; saavidt det derfor staar til ham, lader han ingen Christen fremstaa.

Naar nu Troens Ild er antændt og begynder at brænde, og Djævelen mærker det, saa angriber han den strax med al sin List; thi han veed, hvad Skade det volder hans Rige; derfor beskytter han det af al Kraft og beflitter sig paa at holde Alle under sin Lydighed. Derfor er det vist, at saasnart en Christen begynder at tro, saa følger Anfegtelse og Forfølgelse ham strax i Hælene; og skeer det ikke, saa er det et Tegn paa, at Troen ikke er retskaffen og ikke har grebet Evangeliet ret. Thi den Skalk Djævelen har et skarpt Syn og mærker snart, hvor der er en ret Christen; derfor gjør han sig al Umage for at bringe ham til Fald, omringer ham og angriber ham fra alle Kanter; thi han kan ikke taale, at Nogen træder ud af hans Rige.

Derfor er der Farer for den, som vil leve som en Christen; thi Djævelen kan snart overrumple os. Ja det hænder vel ogsaa de store Helgener, som fatte Guds Ord ret, at naar de staa opreiste og mene sig at være sikkre, saa er denne Skalk bag dem, slaar til dem og brydes med dem saalænge, til han kaster dem til Jorden.

Se, hvad der er vederfaret de store Mænd, Moses, Aron og de jødiske Folks Fyrster. De havde en skjøn Tro, da de førte Folket ud af Ægypten, og det hele Folk gik i Troen gjennem det røde Hav, gjennem Døden og gjennem mange andre underlige Ting, hvormed de beviste sin Tro. Men tilsidst faldt de over een Steen, hvorved alt det Øvrige blev forspildt; de frygtede nemlig for, at Folket maatte dø af Hunger og Tørst i Ørkenen. Er det ikke en Jammer, at de, som før have beviist sin Tro ved saa store Ting, at de have gaaet i og gjennem Døden, kjæmpet med den og overvundet den, at de nu, da de mene sig at være de bedste, falde og lade sig overvinde af Bugen, og knurre mod Gud, ja blive saa haardt anfegtede, at de Allesammen støde an og blive nedslagne af Djævelen? Derfor er Ingen reddet dermed, at han begynder at tro, saafremt han ikke tiltager i Troen, jo længere desto mere.

Ogsaa Moses falder, han, som dog havde en saa stærk Tro; da han skulde slaa Vand af Klippen med sin Stav, tvivlede han og sagde til Folket, 4 Mos. 20, 10.: **Mon vi kunne udføre Eder Vand af denne Klippe?** Den gode Moses, som havde gjort saamange Mirakler falder her over sin Fornuft og kjødelige Forstand og frygt-

ter for, at Folkets Vantro skal hindre ham i Udførelsen af det store Mirakel og Tegn. Han skulde jo have holdt sig til Guds Ord og agtet det Samme højere, større, stærkere og kraftigere end Folkets Vantro; men den gode Mand var haardt anfegtet, saaat han snublede og faldt

I det nye Testamente have vi lignende Exempler. Petrus var vis og stærk i Troen; da han saa Christus gaa paa Vandet, sagde han af en stærk Tro: **Byd mig komme til dig; og han traadte ud af Skibet og vandrede paa Vandet**, Matth. 14, 28 flg. Han var vis paa, at Vandet vilde bære ham. Her var der jo en ypperlig Tro hos St. Petrus og en stor Aand; han turde med Tryghed begive sig ud paa Vandet ind i Faren, ja lige i Døden, og vover det freidigt og uforsagt paa Christi Ord. Men da han mener sig at være allertryggest, reiser der sig en Vind og et haardt Veir; da glemmer han Ordet, lader Troen falde, begynder at synke og gaar under. Hvor er nu den store Tro? Troen er en spæd Ting, som man maa fare varsomt med; det er snart gjort, at man forseer sig og falder; thi Djævelen sidder og lurer og har snart vundet Spil, hvis man ikke vaager.

Hvor ivrigt holdt ikke Folket paa Christus? De ansaa ham for en Prophet, hængte ved ham og forsvarede ham med saadant Alvor, at endog Folkets Øverster bleve bange og ikke turde lægge Haand paa ham. Men da de havde grebet ham og bunden førte ham hen og naglede ham til Korset, da faldt Folket fra med Spot og Haan; da er han ikke længer nogen Prophet, da staar Ingen paa hans Side, da lyder der kun: **Korsfæst, korsfæst ham**! Ja, hvad der var endnu værre, hans egne Disciple faldt fra ham. Hvor blev der nu af deres Tro og Hellighed?

Saaledes gaar det ogsaa nu i vore Tider. I Begyndelsen, da Evangeliet igjen kom for Lyset, da var det en liflig Prædiken, da vilde al Verden være Christne, og Ingen var imod det. Men saasnart man begyndte at angribe Munke, Messepræster og Nonner og at laste Messen, hvor skammeligt faldt de ikke da fra, ligesom Blade af Træerne. Og siden, da man ogsaa begyndte at straffe Fyrsterne med Guds Ord, da forfulgte man Evangeliet endnu mere og faldt fra, jo længere drsto mere. Djævelen er ikke ledig endnu, derfor opvækker han saamange Sekter og Partier, ja, hvormange Sekter have vi vel hidtil havt? Den ene har grebet til Sværdet, en anden har angrebet Sakramentet, en tredie Daaben. Djævelen sover ikke, han vil vel gjøre endnu Mere af den Sort; han seer sig om og gjør sin Flid for at bringe det derhen, at der ingen ret Lære bliver tilbage i Kirken. Ja, det er at befrygte, at han tilsidst vil bringe det saavidt, at om man farer Tydskland igjennem paakryds og paatvers, saa vil man ikke kunne finde een ret Prædikestol, hvor Guds Ord prædikes puurt og reent. Han sætter paa med al sin Magt for at hindre, at der opkommer nogen reen Lære; thi han kan ikke fordrage den.

Det er vanskeligt at undfly den Fiende; han lurer og snuser paa alle Steder, og gjør saa haarde Anfald, at endog de Lærde falde og de Udvalgte snuble, saasom Moses, Petrus og Apostlerne. Vi tænke, vi ere sikkre, lade Tingene gaa sin Gang, Ingen er opmærksom, Ingen føler nogen Frygt. Vi burde bede og anraabe Gud, at han dog vilde opholde Evangeliet og lade sit hellige Navn prædikes alt videre og videre; men Ingen bryder sig derom, Ingen beder om, at det maa have Fremgang. Derfor vil det ogsaa gaa saaledes, at Gud lader Djævelen komme os paa Halsen; og da er det ude med os, da kaster han os til Jorden. Og i saadan Jammer geraade vi formedelst vor indbildske Tryghed og Ladhed.

Djævelen kan ogsaa indbilde Partiaanderne, at de have Ret. Saaledes gave Arianerne sin Lære et stort Skin og paastode, at der var Ingen, som kunde se, om deres Sag var ret eller uret. Men en Christen tager sin Fornuft fangen, gjør sig ingen Indbildning, men siger ydmygeligen til Gud: Kjære Herre, ihvorvel jeg er vis i min Sag, saa kan jeg dog ikke ikke opretholde den uden dig; hjælp du, med mig er det Intet bevendt. Han er vel vis i sin Sag, ligesom Petrus paa Havet, der ikke kunde være visere, end han var; Vandet bar ham og han vidste ikke af nogen Hindring mere; men da Vinden begyndte at bruse, da saa han, hvad der endnu fattedes ham. Det maa Hjertet have ganske paa det Rene; thi om man end er vis i sin Sag og har Skriften for sig, samt er forvaret og rustet paa det Bedste med klare Sprog, saa staar det dog alene til Guds Kraft, Villie og Magt at beskytte os og staa Djævelen, vor Modstander og største Fiende, imod.

Men det skeer til den Ende, at Gud maa gjøre os aarvaagne og beholde os i Frygten, saaat vi altid i vor Bekymring raabe til ham: Herre, hjælp os og forøg os Troen, thi uden dig er det ude med os, Vort Hjerte skal altid være saaledes beskaffent, som om vi først idag begyndte at tro, og alle Dage være saaledes sindet, som om vi aldrig før havde hørt Evangeliet; man maa hver Dag begynde. Det er Troens Art og Natur, at den uden Ophør voxer og skrider fremad. Djævelen er, som ovenfor sagt, aldrig ledig, har aldrig Ro; slaar man ham engang til Jorden, saa reiser han sig op igjen; kan han ikke komme ind foran, saa søger han at snige sig ind bagtil; og kommer han ikke ind der, saa bryder han ned igjennem Taget eller graver sig ind under Døren og arbeider saalænge, til han kommer ind; han optænker alskens List og Anslag; slaar det Ene ham feil, tager han til noget Andet og holder paa saalænge, til han vinder.

Derimod er et Menneske et usselt og skrøbeligt Væsen, som St. Paulus siger 2 Cor. 4, 7.: **Vi have dette Liggendefæ i Leerkar.** Dette Liggendefæ er Evangeliet. Men jeg er svagere end et Leerkar i Pottemagerens Haand. Et Leerkar er en skrøbelig Ting, det er let sønderbrudt, og saa spildes Alt, som er deri. Naar derfor Djævelen merker, hvad Troen er for en Skat, og at den kun er bevaret i et skrøbeligt Leerkar, saa snyser og raser han og siger til os i sin Harme: Jeg skal vel træffe dig og slaa dit Leerkar istykker; du har en stor Skat, den skal jeg vel hjælpe dig at spilde; fik jeg saasandt bare Raaderum, hvor snart skulde det ikke være bestilt med dit Kar; du er jo dog ikke Andet end et usselt, elendigt Leerkar.

Saaledes sætter nu Gud det arme Leerkar blandt Fienderne, og hvor snart kan det ikke være forbi med det? Med en Kjep kan man slaa det istykker, ja selv for et Slangestik vilde det falde sammen. Det var Djævelen en let Sag at fordærve et heelt Land i et Øieblik; derfor er han rasende, fordi Gud gaar saa naragtigt tilverks med ham og sætter et saadant usselt Leerkar imod ham, mod ham, som dog er en saa stor Fyrste og mægtig Herre i Verden. Det vilde ogsaa harme mig, om jeg var en stærk Mand, og Nogen vilde trodse mig med et Halmstraa; jeg skulde vel i min Vrede sønderrive Halmstraaet og heller se, at man gik imod mig med Spyd, Sværd og fuld Harnisk. Saaledes fortrød det ogsaa den stærke Goliath, at David turde træde imod ham med en Stav og uden Rustning.

Paa samme Maade harmes ogsaa Djævelen over, at Gud vil træde ham under Fødder ved Kjød og Blod. Havde han en stor Aand imod sig, saa var det ham ikke saa fortrædeligt; men det ærgrer ham saare, at en usel Maddikesæk, et skrøbeligt Leer-

kar skal ville trodse ham, en jammerlig Leerpotte mod en saa vældig Fyrste. Gud har lagt sin Skat, siger St. Paulus, i et usselt, svagt Kar; thi et Menneske er svagt, bliver snart vred, gjerrig, overmodig og er besværet med andre Skrøbeligheder, hvormed Djævelen snart kan slaa Karret istykker. Og om Gud lod ham Raaderum, havde han snart gjort Ende paa alle Mennesker, ligesom han da med falsk Lære fordærver mange Sjæle.

Nu, det skeer Altsammen, siger St. Paulus, paadet vi skulde vide, at Kraften ikke er vor, men Guds. Gud trodser altsaa Djævelen paa den Maade, at han styrter og gjør ham tilskamme gjennem Kjøds og Blods overvættes Svaghed. Det fortryder ham nu overmaade meget; derfor gaar han omkring som en brølende Løve, paadet han maa sønderbryde og knuse de skrøbelige Leerkar. Men det skeer Alt til den Ende, at vi skulle være aarvaagne, opløfte vore Øine til Himmelen og anraabe Gud om Hjælp, og om at han, saafremt vi have begyndt at tro, vil fremme og bevare os deri og ved sin Kraft opholde det Leerkar, som Djævelen saa gjerne vilde sønderbryde og træde under Fødder, ligesom han river de Andre, som høre ham til, med sig, og har sin Lyst og Glæde i dem. Dette være en Indgang til Evangeliet. Vi ville nu betragte Texten Stykke for Stykke.

Der var en af Kongens Mænd, hvis Søn laa syg i Capernaum.

Det har vel hændt Flere, at de have havt syge Børn, men det er her at mærke, at han strax efter siger:

Der denne hørte, at Jesus var kommen fra Judæa til Galilæa, gik han til ham og bad ham, at han vilde komme ned og helbrede hans Søn, thi han var nær ved at dø.

Her begynder Troen, som forlader sig paa Christus. At han har en Tro, viser Evangeliet. Thi da han hører om Christus, hvorledes han helbreder de Syge, saa lægger han det paa Hjerte, hænger sig ved Christus og tænker saaledes: Hjælper han alle Mennesker, saa vil han ogsaa hjælpe mig og gjøre min Søn frisk igjen. Han holder Christus for en saadan Mand, som kan hjælpe Menneskene og venter sig alt Godt af ham. Men dermed viser han sig netop som en Christen, idet han saaledes hænger sig ved Christus. Havde han derimod tvivlet, saa var han ikke kommet til Christus, men hans Hjerte havde staaet i saadan Vaklen: Han hjælper vel andre Folk, men hvo veed, om han ogsaa vil hjælpe mig? Og dermed havde han ladet Sagen fare. Men hans Tro lever, derfor staar han op og gaar hen til Christus. Det er Troens Begyndelse.

Men se nu, hvor unaadig og ganske anderledes Christus møder ham, end han havde ventet, og hvorledes hans Tro bliver anfegtet, idet han siger til ham:

Dersom I ikke se Tegn og underlige Gjerninger, ville I ikke tro.

Hvorledes rimer det sig? Han siger: I tro ikke, og dog har jo denne Mand Troen? Saaledes sagde ogsaa Herren til St. Petrus, Matth. 14, 31.: **Du lidet Troende, hvi tvivlede du?** Petrus var vis i sin Sag og havde Troen; derfor gik han ogsaa paa Vandet. Men, da han saa Uveiret, tvivlede han og sank. Saaledes ogsaa her; den gode Mand har hørt et Rygte om Christus, at han hjalp Enhver; det tror han og kommer til ham. Men da han hører, at Christus vægrer sig ved at komme til ham, bliver dette ham et Anstød, hans Tro vakler og han frygter for, at Christus ikke vil hjælpe ham. Dette var nu et Stød og en Anfegtelse for hans begyndte Tro; thi det var et haardt Ord:

Dersom I ikke se Tegn og underlige Gjerninger, ville I ikke tro. Dette Ord foraarsager ham Anfegtelse og Tvivl, saaat han snubler. Djævelen stod bag ham og sagde: Gaa kun hjem igjen og pas dine Ting, han vil ikke hjælpe dig. Men den kongelige Mand gav sig ikke saa strax men sagde til Herren:

Herre, kom ned, før mit Barn dør.

Her var hans Tro allerede nærved at falde og synke; men Herren forlader ham ikke, hjælper ham op igjen og siger til ham:

Gak bort, din Søn lever.

Han har havt en Tro, ellers havde han ikke bedet Christus om at komme til hans Søn. Hvad er det da, som mangler hans Tro? Deri ligger Mangelen, at han tror saaledes: dersom Christus vilde komme hjem til ham i hans Huus, saa kunde han nok helbrede hans Søn; men kom han ikke, saa kunde han ikke gjøre det. Hans Tro strækker sig altsaa endnu ikke saa langt, at han kunde tro, at Christus kunde helbrede uden at være nærværende. Derfor maatte han komme et Trin høiere i Troen. Den svage Tro var borte, Karret var slaaet istykker, og han mener, at hans Søn nu maatte dø; men Christus skynder sig, reiser ham op igjen, og sætter ham i en høiere Stand og siger til ham: **Gak bort din Søn lever.** Saaledes stiger han fra sin første Tro, i hvilken han troede, at Christus kunde helbrede, naar han var nærværende op til en høiere Tro, saaat han nu tror ham paa hans blotte Ord. Thi dersom han ikke havde troet ham paa Ordet, saa havde han ikke sluppet ham, førend han havde faaet ham med sig. Men nu griber han Ordet i sit Hjerte og siger til sig selv: Min Søn er syg, men jeg skal finde ham sund. Det var en Tro mod Fornuft og Erfaring; thi Fornuften vilde have sagt: Nu gik jeg dog netop fra min Søn, og da laa han allerede og droges med Døden; hvorledes kan han da nu være og blive helbredet, siden han ikke engang vil gaa med mig til ham? Men Troen siger noget ganske Andet, staar fast paa Ordet og nedsænker sig i det og tvivler ikke paa, at det jo forholder sig saa, som Ordet lyder: **Gak bort, din Søn lever.**

Det er en skjøn og stærk Tro, naar Menneskets saaledes kan tage Sandser, Vid, Fornuft, Øine og Hjerte tilfange, nedsænke sig i et lidet Ord og i det være tilfreds og sikker. Thi ligesom Christus siger: Din Søn lever, saaledes siger ogsaa denne Tro: Det er visseligen sandt, og jeg vil finde det at være saaledes. Saaledes er ikke Troen ledig og ligger ikke stille, men skrider fremad og bliver stedse stærkere.

Saaledes gjør ogsaa Christus med os; han lader os anfegtes, paadet vi maa tiltage i Troen. Om vi ved vor Ende, naar vi skulle dø, havde blot en liden Gnist af en saadan Tro, saa vilde vi vel bestaa, som ogsaa Christus siger til sine Disciple Matth. 17, 20.: **Dersom I have Tro som et Sennepskorn, da maa I sige til dette Bjerg: flyt dig herfra derhen, saa skal det flytte sig; og Eder skal Intet være umuligt.** Et Sennepskorn er en liden Ting; men den som har en saadan Tro, han bliver visseligen salig. Man skal ikke se derpaa, at Troen er liden; men derpaa maa man give Agt, at Sennepskornet bliver i Behold og ikke bliver opædt af Fugle, det er, at Djævelen ikke river os Troen af Hjertet. Det kommer ikke an derpaa, at Troen er ringe; men derpaa beror det, at man seer sig vel for, saa den ikke stødes omkuld.

Petrus havde en herlig Tro, da han paa Christi Ord uforfærdet begav sig ud paa Vandet; derfor bar ogsaa Vandet ham, saaat han ikke sank. Var han forblevet i saadan Tro, saa havde han vel kunnet gaa

hundrede Mile paa Vandet; men da han vaklede, begyndte han ogsaa at synke. Derfor kommer det ikke an paa, hvor stærk eller svag Troen er, men derpaa at den bliver bestandig, hvor svag den end kan være. Thi det kan hænde, at den, som har en svag Tro, bliver bestandig i Troen, medens den, som har en stærk Tro, synker og geraader i Tvivl. Moses havde ogsaa en stor og stærk Tro, saaat han førte Israels Folk midt igjennem Havet og Døden; men sidenefter faldt dog baade han og hans Broder, ihvorvel Gud strax opreiste dem igjen. Men Røveren paa Korset greb Troen een Gang og blev bestandig deri.

Saadant lader Gud ske, paadet han maa nedslaa al Indbildskhed, saa vi ikke blive trygge og overmodige, men bestandig staa i Frygten. Ellers falde vi i Vildfarelse, naar Anfegtelsen kommer. Herpaa har Gud givet os et skjønt Billede i et Træ, som om Vaaren begynder at blomstre; da aabner Træet sig saaledes, at det staar ganske hvidt af Blomster; kommer der da Regn, saa tager den mange Blomster bort, og Riimfrosten ødelægger endnu flere. Naar siden Frugten begynder at knytte sig og der kommer en Storm, da falde de unge Frugter ned i saadan Mængde, som om det sneede. Naar endelig Frugten bliver stor, kommer der Orme og Maddiker i den, som stikke og fordærve den, saaat neppe en Tyvende-, ja knapt en Hundrededel bliver god. Saaledes gaar det ogsaa med Evangeliet; naar det begynder at prædikes, da vil Enhver være Christen, skikker sig smukt og behager alle Mennesker vel. Men naar saa et Anfegtelsens Uveir eller Regnskyl kommer, da falder man hobeviis fra. Siden kommer Sekter og Partier, der ligesom Orme og Utøi, fordærve Evangeliets Frugter, og derhos saamange falske Lærdomme, at kun Faa blive ved Evangeliet.

Derfor skulle vi ikke være sikkre, om vi end have begyndt at tro, eller blive indbildske, men bestandig forblive i Frygten. Vi ere nu af Guds Naade rige i Guds Ord og forløste fra et dybt og forfærdeligt Mørke; men vi glemme Ordet og blive snart kjede og efterladne, foruden det, at vi ellers ere nok svage. Naar nu engang Djævelen bryder ind med falsk Lære og finder os ledige og Huset feiet og tomt, saa tager han til sig syv Djævle, som ere værre end han selv, og saaledes bliver det Sidste værre med os end det Første. Men selv om det skulde gaa saaledes, saa bør vi dog ikke forsage derover, men undervise hverandre, paadet vi maa lære at holde os til Gud, samt paakalde ham og sige: Barmhjertige Gud, du har givet mig den Naade, at jeg er bleven en Christen; hjælp nu ogsaa, at jeg maa forblive at være det og Dag fra Dag voxe i Troen. Om saa den hele Verden skulde falde, og Alle vilde give sig ind i Partier, og Djævelen sønderbryde alle Leerkar, saa vil jeg dog ikke bryde mig derom, men ved din guddommelige Hjælp blive fast ved Evangeliet. Enhver skal være saaledes sindet, som om han var alene i Verden, hvad der da ogsaa vil vederfares os i vor Dødsstund; thi der vil Ingen kunne svare for Andre, men Enhver maa staa for sig selv.

Saaledes var nu denne Mands Tro saare skjøn og kostelig. Han hører dit Ord: **Din Søn lever**; det tror han og gaar hen, giver Gud Æren, griber Ordet alene, holder sig til det og famler ikke efter noget Andet. Derfor giver ogsaa Gud ham Æren igjen, gjør hans Søn levende, opreiser ham og lader ham ikke blive liggende i Tvivl og Svaghed, men gjør ham vis og stærk i Troen og lader ham voxe og tiltage deri. Han venter ikke engang saalænge til Manden kommer hjem i sit Huus, men medens han endnu er paa Veien, lader han hans Tjenere komme ham imøde, som bringe ham det glade Budskab og sige:

Din Søn lever. Thi Gud kan ikke undbrage sig eller udeblive, hvor der er et retskaffent Hjerte, som forlader sig paa ham alene, hænger ved hans Ord og lader alle andre Ting fare; der kan Gud ikke skjule sig, men lader sig se og kommer til et saadant Hjerte og **fæster Bolig hos det,** som Christus siger Joh. 14, 23. Saaledes har han ogsaa rigeligen beviist mod denne kongelige Mand, og det af den Grund, at han dermed vil give ham at forstaa, hvor stort et Velbehag han har i en saadan skjøn og stærk Tro, som kan holde sig alene til hans blotte Ord.

Hvad er nu saligere og frydefuldere end at tro hans Ord og ikke ved nogen Anfegtelse lade sig bringe derfra, men mod alle Djævelens Fristelser tillukke Øinene, lade Sandser og Forstand, Fornuft og al Klogskab fare og stedse sige i sit Hjerte: Gud har sagt det, han kan ikke lyve. Intet er frydefuldere, siger jeg, end en saadan Tro. Thi hvad vi i saadan Tro begjære af Gud, det faa vi rigeligere af ham, end vi nogensinde kunne bede, og Gud er snarere hos os, end vi havde tænkt. Summa: det kommer alene an derpaa, at vi tro og forlade os paa ham. Derfor bruger Evangelisten saamange, som det kunde synes os, overflødige Ord, naar han siger:

Og Mennesket troede det Ord, som Jesus sagde til ham, og gik bort. Men idet han nu gik ned, mødte hans Tjenere ham og forkyndte og sagde: dit Barn lever. Derfor udspurgte han den Time af dem, paa hvilken det var blevet bedre med ham; og de sagde til ham: igaar ved den syvende Time forlod Feberen ham. Da mærkede Faderen, at det var skeet paa den samme Time, paa hvilken Jesus havde sagt til ham: Din Søn lever.

Dette sigter Altsammen dertil, at, om vi tro og forlade os paa Gud, da skulle vi vide, at han rigeligen vil give os Alt, hvad vi bede om.

Og han troede selv og hans ganske Huus.

Han har saaledes tiltaget i Troen, at han ikke alene er kommet fra et lavere Trin til et høiere, men ogsaa har ført andre Mennesker til Troen. Han er ikke alene forbleven i Troen, men han har ogsaa havt en virksom Tro, som ikke laa uvirksom og stille i Hjertet, men brød frem, saaat han prædikede denne Christus og, ham til Priis, bekjendte, hvorledes han var kommet til Christus, og havde faaet Trøst af ham, samt hvorledes han var bleven hjulpen ved sin Tro; og dette har han gjort saa kraftigt, at Alle, som vare i hans Huus, maatte komme til Troen. Thi det er jo Troens Natur, at den drager andre Mennesker til sig, bryder frem og beviser sig formedelst Kjærligheden i Gjerningen, saaledes som St. Paulus siger Gal. 5, 6.: **Troen som er virksom ved Kjærlighed.** Thi den lever og kan hverken tie eller ligge stille, som Kong David siger Ps. 116, 10., hvilket Sprog St. Paulus 2 Cor. 4, 13. anvender paa de Troende og siger: **Jeg haver troet, derfor haver jeg talet.** Troen kan ikke Andet, den maa bryde ud i Ord og Tale; thi den vil gavne Næsten.

Saaledes skulle ogsaa vi, om vi tro, oplade vor Mund og bekjende den Naade, som Gud har beviist os. Det er ogsaa Troens allerstørste og høieste Gjerning, at den Ene underviser og lærer den Anden i Ordet, som St. Paulus siger Rom. 10, 10.: **Med Hjertet tror man til Retfærdighed, men med Munden bekjender man til Saliggjørelse.** Vil man skamme sig ved Ordet og holde inde dermed, naar man bliver opfordret til at tale, saa er det et sikkert Tegn paa en løs Tro.

Saaledes se vi, at Christus ikke gjør nogen Forskjel mellem de Svage og Stærke i Troen og ikke vil forskyde Nogen. Thi en liden Tro, er ogsaa en Tro, og dersom den kun bliver bestandig, saa bliver den ogsaa stedse stærkere. Christus er ogsaa kommen i Verden, for at annamme, bære og taale de Svage. Var han saa utaalmodig som vi og strax sagde til os: Gaa fra mig, jeg vil ikke vide af dig, thi du tror ikke, som du burde, hvo vilde da kunne blive hjulpen af ham? Det er netop den største Kunst at kunne omgaaes varligen med de Svage, ikke strax støde dem for Hovedet og med Utaaemodighed jage dem bort. Om de end ikke ere stærke idag, saa kan det dog om en Tid hænde sig, at de fatte Ordet rigeligere end vi, som tykkes os at være saa stærke.

Saaledes skulle vi undervise og lære hverandre indbyrdes, paadet vi maa holde os til hans Ord; thi derved blive vi stærke nok til at staa Djævelen imod; ellers vilde han i en Time sønderbryde os Alle som et Leerkar; og alle Mennesker vilde da være for ham som en Fjeder, den han kunde blæse bort, naar og hvorledes han vilde. Men nu skal denne Fjeder blive ham tungere end Himmel og Jord; thi en Christen har Christus i sig; men Christus er tungere end Himmel og Jord. Det være Nok om dette Evangelium.

To og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Phil. 1, 3—11.

Jeg takker min Gud, saa ofte jeg tænker paa Eder, idet jeg altid, i hver min Bøn, beder for Eder Alle med Glæde, for Eders Deeltagelse i Evangelium fra den første Dag indtil nu, fuldelig forsikret om dette, at han, som begyndte en god Gjerning i Eder, vil fuldføre den indtil Jesu Christi Dag. Ligesom jeg bør mene dette om Eder Alle, efterdi jeg haver Eder i Hjertet, baade under mine Lænker og ved Evangeli Forsvar og Stadfæstelse, da I Alle ere deelagtige med mig i Naaden. Thi Gud er mit Vidne, hvorledes jeg længes efter Eder Alle i Jesu Christi inderlige Kjærlighed. Og derom beder jeg, at Eders Kjærlighed maa fremdeles mere og mere forøges tilligemed Kundskab og al Skjønsomhed, saa I kunne vælge, hvad som bedst er, paadet I maa være rene og uden Anstød indtil Christi Dag, fyldte med Retfærdigheds Frugter, som virkes ved Jesum Christum, Gud til Ære og Lov.

I det **første** Stykke af denne Epistel takker Apostelen Paulus Gud (saaledes som han pleier i Begyndelsen af sine Breve) for den Naade, at de ere komne til Evangeliets Samfund eller ere blevne deelagtige deri. For det **Andet** ønsker han og beder Gud om, at de maa tiltage og vorde stedse rigere i saadan Erkjendelse og i dens Frugter. Og begge Dele gjør han for med denne Evangeliets Lovpriisning og Berømmelse at formane dem til at forblive faste og bestandige derved, ligesom de have begyndt og nu staa i Troen. Det synes nu at være en let Epistel, især for dem som ellers kunne Alt og strax blive Mestere i Skriften, som om der heri ikke var nogen

stor Kunst at spore eller lære; dog maa vi ogsaa afhandle denne og lignende Prædikener for dem, som ikke kunne det altfor vel og endnu gjerne ville lære Noget.

I disse Ord afmales os nu fornemmeligen et træffende Billede af et christeligt Hjerte, som alvorligen tror paa det hellige Evangelium, hvilket ellers er sjeldent at finde i Verden; og især i saadan Skjønhed findes det vel neppe uden hos de kjære Apostler og hos dem, som have været dem de Nærmeste i Christus. Thi vi ere hertil altfor dovne og kolde.

Men saaledes er et christeligt Hjerte beskaffent, og dette er, naar vi betragte St. Pauli Ord, dets Farve og Skikkelse, at det er inderlig glad og fornøiet over, samt takker Gud for, at ogsaa andre Mennesker komme til Evangeliets Samfund; det har et godt Haab om dem, som have begyndt at tro, antager sig deres Frelse, glæder sig ligesaa meget over den som over sin egen og kan ikke fuldtakke Gud nok derfor, samt beder uden Afladelse om, at det maatte opleve og se, at Mange med det komme til dette Samfund og blive bevarede deri indtil den Herres Jesu Christi Dag, som skal fuldkomme og fuldføre Alt, som her endnu har nogen Mangel og Brøst, og saaledes holde ved i Troen og Haabet uden Anstød, indtil de naa til denne frydefulde Dag.

Se, saaledes lyde den fromme Apostels Ord. Han udøser her sit inderste Hjerte, fuldt af hans Aands og Troes rette Frugter. Han brænder af Lyst og Glæde, naar han seer Evangeliet erkjendt, annammet og æret, og af hjertelig Kjærlighed til sine Menigheder, saaat han intet Høiere veed at ønske og udbede dem af Gud, end at de maa tiltage og blive deri. For saa dyrebar og ædel en Skat agter han det, at man kan have og bevare Guds Ord, ligesom ogsaa Christus priser dem salige, som det gjøre, Luc. 11, 28.

Det Første, som St. Paulus hermed giver os et Exempel paa, er det at ogsaa vi skulle være taknemmelige. Thi det hører først og fremst til en Christen, som ved Evangeliet erkjender og tror Guds Naade, at han viser sig taknemmelig derfor, ikke alene mod Gud, hvilket er det Fornemste, men ogsaa mod Mennesker. Thi nu, da vi ere blevne Christne og ere komne ud af den falske Gudstjeneste og det falske Offer, hvortil vi i vor hedenske Blindhed vare saa ivrige og villige, skulle vi ogsaa beflitte os paa, at vi herefter med langt mere Flid og Lyst øve den rette Gudstjeneste og det rette Offer. Nu have vi ingen anden eller bedre udvortes Gudstjeneste og Gjerning end det, Skriften kalder **Takoffer**, som bestaar deri, at vi ikke alene med Mund og Ord, men ogsaa af ganske Hjerte, af alle vore Evner og Kræfter prædike, høre, ære og befordre Guds Ord, hans Naade til Lov og Priis. Thi det er ogsaa det bedste Stykke af Taknemmeligheden.

Det kalder Gud **det rene Offer**, Mal. 1, 11., som bringes og gives ham blandt alle Hedninger, hvor hans Navn priises og prædikes, og det frivilligt og med Glæde, ikke af Gjerrighed eller Hoffærdighed og indbildsk Tillid til eget Præstedømme og hellige Gjerninger, hvoraf Jøderne brystede sig, menende, at Gud derfor maatte ære dem (hvorfor han ogsaa paa det samme Sted klager over, at de ikke havde op eller tillukket en Dør eller et Vindu for ham for Intet). Thi en saadan frivillig og glad Tjeneste og Offer er det, han vil have, som Ps. 110, 3. siger: **Dit Folk skal fremføre frivillige Offere** ꝛc., og 2 Cor. 9. 7,: **Gud elsker en glad Giver.** Det skal Evangeliets Erkjendelse virke i os, saa vi ikke blive befundne som Utaknemmelige, der forglemmer Guds store Velgjerning.

Selv Hedningerne, som dog ikke have havt denne Erkjendelse og Naade af Gud, have dog Alle paa det Stærkeste fordømt

den Last, som man kalder Utaknemmelighed, som om der ikke var noget Skadeligere eller Skjændigere paa Jorden, og sagt, at den er alle Lasters Moder. Blandt andre Exempler herpaa læser man om et Folk i Arabien, som man har kaldt Nabatheer der holdt et saa godt Regimente og vare denne Last saa fiendske, at om et Menneske viste sig utaknemmeligt mod et andet, saa straffede de det med Døden og betragtede det som et Mord. Thi der er heller Intet saa afskyeligt, Intet, som den menneskelige Natur mindre kan fordrage. Det kan langt lettere overvindes, ja glemmes, om en Fiende skader og foruretter En, selv om han myrdede hans Fader og Moder, end at man bliver betalt med Utaknemmelighed og Utroskab af dem, som man har bevüist alt Godt og al Troskab, og ikke høster Andet end Had for sin Kjærlighed og Venskab og, som det latinske Ordsprog siger, har næret og opfostret en Slange ved sin egen Barm. Derfor hader og straffer ogsaa Gud denne Last paa det Alvorligste, som Skriften siger Ordspr. 17, 13.: **Hvo, som igjengiver Ondt for Godt, fra hans Huus skal Ondt ikke vige.**

Det lærer nu Naturen og Fornuften om den Utaknemmelighed, som Menneskene vise mod hverandre indbyrdes. Hvor langt større, skjændigere og mere forbandet maa da ikke denne Last være, naar den vises mod Gud selv, som, da vi endnu vare hans Fiender og skyldige til Helvedes Ild, af grundløs, uudsigelig Godhed har skjænket os, ikke ti eller hundrede tusinde Daler, men Forløsning fra sin Vrede og den evige Død og opfyldt os med Trøst, Tryghed og god Samvittighed, Glæde og Liv, hvilke Goder ikke kunne udsiges, ei heller begribes i dette Liv, men som vi evindeligen skulle betragte i hint Liv. Hvor langt forfærdeligere er det nu, om man bliver utaknemmelig for denne Velgjerning, ligesom Tjeneren i Dagens Evangelium, hvem ti tusinde Pund bleve eftergivne og skjænkede, men som dog ikke vilde eftergive sin Medbroder hundrede Penninger!

Hvo skulde vel tro, at der var saa onde Mennesker paa Jorden, som kunde vise sig utaknemmelige mod Gud for den allerhøieste, evige Velgjerning? Men hvor og hvo de ere, ja, hvor fuld Verden er af Saadanne, det se vi desværre for vore Øine, ikke alene paa dem, som vitterligen forfølge Evangeliets erkjendte Sandhed om Guds Naade, Samvittighedens Trøst og det evige Livs Forjættelse, hvilket jo er forfærdeligt og den skindbarlige Djævels Helvedes-Ondskab; men ogsaa blandt os, som have annammet Evangeliet og rose os deraf, er endnu den store Hob saa skammelig utaknemmelig derfor, at det ikke vilde være underligt, om Gud slog ned med Lyn og Torden, ja, med alle Tyrker og Djævle fra Helvede.

Saa saare ond er denne utaknemmelige Skalketjener bleven, alene fordi han saa snart forglemmer, i hvad Nød og Angst han nys har været, da han blev krævet til Regnskab og ikke kunde betale, og den haarde Dom blev udtalt over ham, at han og Alt, hvad han havde, skulde sælges til evig Trældom. Ligesaa snart have ogsaa vi forglemt, hvorledes vi have været plagede under Pavedømmet, idet vi, ligesom med en Syndflod, bleve overvømmede af og druknede i saa mangeslags forunderlige Lærdomme, da vore Samvittigheder vare ængstede og gjerne vilde blive salige. Men nu, da vi ved Guds Naade ere blevne forløste fra alt dette, saa takke vi ogsaa saaledes derfor, at vi ikkun føre en saameget haardere Guds Vrede over os, saaledes som Andre have gjort før os og derfor ogsaa have faaet sin gruelige Straf.

Thi tænk dog selv efter, hvad det er for en utaalelig Ondskab, at skjønt vi af Gud have annammet en saa stor og umaadelig Velgjerning, nemlig Syndernes Forladelse, og ere blevne Himmelens Herrer, saa kan han dog dermed ikke udrette Saa-

meget hos os eller bevæge os saavidt, at vi komme Saadant ihu og derfor af Hjertet tilgive vor Næste eet eneste Ord, end sige, at vi skulde give og tjene ham. Og han skulde le dertil og stedse lade det gaa hen, ja give os som fromme og lydige Børn stor Lykke og Salighed! Vi mene nok, at nu først have vi Magt og Ret til at leve og handle, som vi ville, og jo større, lærdere, ædlere og mægtigere vi blive, desto større Skjelmer blive vi ogsaa. Vi øve al Ondskab, begynde Trætte, Ufred, Krig og Mord, for at sætte vor trodsige Villie igjennem, om det kun gjælder at lade fare eller eftergive en Skilling i Sammenligning med de hundrede tusinde Daler, som vi endnu, uagtet al vor Utaknemmelighed, dagligen modtage af Gud.

Hvad Andet gjælder det om, naar to store Bukke og mægtige Herrer støde Hornene mod hinanden, end een Stad eller to. Vilde de betænke, hvad de have annammet af Gud, saa maatte de dog vel skamme sig lidt for sig selv og tænke: Hvad gjøre vi dog, at vi ville fordærve hinanden indbyrdes, vi, som dog Alle ere døbte i det ene Christi Navn og ere forbundne under een Herre, til hvem vi Alle have sveret? Men dette ville de ikke se eller tænke paa; meget mere skyde de det langt bort fra Øine og Hjerter og forglemme ganske, hvad Gud har gjort mod os, og ødelægge Land og Folk med Krig eller give dem Tyrkerne i Vold for den lumpne Pennings Skyld, som Ingen af dem vil eftergive den Anden.

Men det er den lede Djævel af hvem Verden lader sig sadle og ride, som han selv vil. Thi det gaar saa overalt til i alle Stænder, at Ingen vil vige eller give efter for Andre, men Enhver sætter sin egen Trods igjennem med Magt. Vi mene, at vor høieste Ære og Velfærd beror derpaa, at vi Intet eftergive, og at det vilde være vor Fordærvelse, om vi kunde beholde med Fred, hvad vi have, men at vi endnu maa sætte til de to sidste Kjør, vi endnu have i Fjøset, og bortkrige Alt indtil den mindste Pinde; men dermed maa vi vel endelig ophøre, naar Hevnen kommer og vi hverken have Ko eller Fjøs, Huus eller Pinde mere.

O, at vi dog havde saamegen Naade, at vi kunde betænke, hvorledes det vilde gaa os, naar Gud vilde handle saaledes med os og, som han havde fuld Ret til, kræve Betaling af den Gjeld, som vi have paa os, uden at eftergive os en Hvid. Maatte vi ikke da i dette Øieblik synke i Helvedes Afgrund til evig Tid? Men saaledes vil det ogsaa omsider gaa dem, som ikke ville agte herpaa og kun frisk væk samle Guds Vrede over sig og ikke ville have det anderledes, end at han skal fare med dem som med denne Tjener, over hvem der gaar den uigjenkaldelige Dom, at han uden al Naade skal overantvordes til dem, som pine, for at betale sin Gjeld, den han dog aldrig kommer ud af eller kan betale.

Det er ogsaa ret og billigt. Thi Utaknemmeligheden er, som St. Bernhard siger, en saa forbandet og skammelig Last, at den, ligesom en ond, tør og skarp Vind, udtørrer og tillukker alle Naadens og Velgjerningens Kilder hos Gud og Mennesker. Thi den menneskelige Natur kan ikke fordrage den; og ligesaalidt kan det for Gud gaa an, at han skulde overøse dig med al Naade og Godhed, baade aandelig og legemlig, og du alligevel skulde fremture i din Ondskab og kun misbruge hans Godhed, ham til Trods og Forsmædelse, og saaledes forsætligen opvække hans Vrede over dig. Thi han kan jo heller ikke gjøre dig Godt, naar du ikke vil, men selv støder hans Godhed fra dig og ikke lader den finde noget Rum hos dig.

Her maa vel Naadens og Barmhjertighedens Kilde, som dog evindeligen flyder og strømmer over for alle dem, som af Hjertet begjære den, tillukkes og standse for dig, saaat du ikke kan nyde den, medens den

ellers rigeligen og uden Ophør skulde give dig Vand, dersom du ikke med din Utaknemmeligheds tørre Vind selv udtørrede den for dig, efterdi du saa skammeligen forglemmer den uudsigelige Velgjerning, hvormed Gud overøser os, og ikke gjør den Herres Christi Blod, hvormed han kjøbte os og forsonede os med Gud, saamegen Ære, at du for hans Skyld vil tilgive din Næste eet eneste Ord.

Og hvad er det dog, at et Menneske besværer sig saa saare, fordi han, sin kjære Gud til Tak og Behag og Christus til Ære, skal bevise sig noget lidet som en Christen? Det koster dig jo ingen stor Møie eller Arbeide; du brækker jo dog intet Been derved og lider hverken Skade paa Gods eller Ære. Og om der end skeer dig en liden Uret eller Krænkelse, saa betænk dog, hvad Gud derimod har givet og vil give dig af sin Naade og Velsignelse.

Ja, hvad havde du at klage over, selv om det bragte dit Legeme og Liv i Fare? Hvad har ikke Guds Søn maattet gjøre for dig? Det har ikke faldt ham sødt og let, men kostet ham blodig Sved og usigelig Angst og Hjertekval, foruden det, at han maatte lade sit Liv og Blod, da han for dig tog paa sig og bar Guds Vrede og Forbandelse, som evindeligen skulde ramme dig. Og dog har han gjort det Altsammen villigen og af inderlig Kjærlighed. Burde du ikke i dit Hjerte skamme dig for alle Skabninger, at du er saa tung og uvillig, ja saa stok- og steenhaard, at du, ham til Lov og Tak, ikke engang vil taale og tilgive et uvenligt Ord? Hvad vilde saadanne Folk gjøre, naar det gjalt noget Større, saasom at lide Fare og Skade for Christi Skyld eller at give og hjælpe de Fattige og Trængende, især til Guds Ords, Præsternes, Prædikestolenes og Skolernes Opretholdelse?

Ak, det var intet Under, om Tydskland forlængst var gaaet tilgrunde eller fordærvet i Bund og Grund af Tyrker og Tartarer for denne djævelske, fordømte Forglemmelse og Foragt for saa stor en Naade. Ja, det er et Under, at Jorden endnu bærer os, og at Solen endnu lyser for os, da dog billigen for vor Utaknemmeligheds Skyld den hele Himmel burde blive sort og Jorden blive til Salt, saaledes som det gik Sodoma og Gomorra, og ikke bære et Blad eller Græsstraa mere, og Alt vendes op og ned; og det vilde vel ogsaa ske, om ikke Gud endnu holdt det tilbage for de faa fromme Christnes Skyld, som han endnu veed og kjender.

Thi hvor man end vender sig, saa seer man dog allevegne og i alle Stænder intet Andet end en Syndflod af skrækkelige Exempler paa Utaknemmelighed imod det kjære Evangelium. Konger, Herrer, Fyrster rives og bides, misunde og hade hverandre, undertrykke og fordærve sit eget Land og Folk og beflitte sig ikke paa nogen god og christelig Eendrægtighed, hvorved det arme Tydskland kunne hjælpes og den arme Kirke beredes et Herberge og Tilflugtssted for Djævelens, Pavens og Tyrkens Mord. Adelen skraber til sig, raner og røver, hvad den kan, baade fra Fyrster og Andre og især fra den arme Kirke, og som idel Djævle træde de Præsterne og Prædikanterne under Fødder. Borgere og Bønder ere ogsaa gjerrige, aagre, bedrage og øve sin overmodige Ondskab uden al Sky og Straf, saaat det raaber til Himmelen, og Jorden ikke kan bære mere.

Men hvad nytter det at tale meget herom? Det er dog spildt paa Verden, og ingen Formaning hjælper; den er og bliver Djævelens Eiendom, og man maa være forberedt paa, at man dog hos den slet ikke vil finde Apostelens Forbillede, men derimod det stik modsatte Billede, nemlig den skjændigste Utaknemmelighed.

Men hvor der endnu findes nogle gud-

frygtige Christne, skulle de dog beflitte sig paa at følge dette skjønne Forbillede og være taknemmelige, paadet man kan se, at de gjerne høre Guds Ord, have sin Lyst og Glæde deri og ikke gjerne se, at det bliver foragtet, samt derhos med sit Levnet bevise, at de ikke have forglemt den store Velgjerning, idet de ere erkjendtlige mod dem, af hvem de have modtaget Evangeliet, med eet Ord, at de bevise sig som saadanne Mennesker, hvis Hjerte og Mund altid ere fulde af det gyldne Ord: deo gratias, **Gud være lovet** ꝛc. Thi dertil ere vi jo kaldte, og det burde, som sagt, være vor daglige Gudstjeneste og vort Offer for Gud og de Retfærdighedens Gjerninger og **Frugter**, som St. Paulus her siger, hvormed vi skulle lyse ogsaa for Menneskene. Saadant bør jo og vilde ogsaa naturligen følge, naar man erkjendte, hvad Gud har skjænket og givet os.

Om nu Verden ikke vil følge os heri, men vi dagligen maa se, høre og taale af den, at den bliver, jo længere desto værre og utaknemmeligere, saa skal det ikke forvilde os; thi vi ville dog ikke kunne gjøre den anderledes. Prædike skulle vi derom og haardeligen skjælde og revse denne Last, saalænge vi kunne, og paa det flittigste formane Enhver at vogte sig for den; men derpaa maa vi være beredte, at det ikke vil gaa derefter i Verden. Vi maa leve blandt utaknemmelige Folk og ikke forarges derover eller derfor ophøre at gjøre det Gode, men, som Salomon siger Ordspr. 5, 16., **lade vore Kilder udflyde** og stedse gjøre Godt og ikke tage os det nær, om man lønner os med Ondt, ligesom Gud dagligen lader sin Sol opgaa baade over Taknemmelige og Utaknemmelige.

Thi dersom du gjør Godt i den Tanke, at fortjene Tak af Verden og gjøre dig vel fortjent af den, saa vil du erfare det Modsatte. Og dermed skeer dig ogsaa din Ret, ligesom den, der bider i en tom, ormstukken Nød og faar Munden fuld af Skarn. Vil du nu harmes derover og rive Bjerge omkuld og ikke mere gjøre Godt, saa er du ikke længer nogen Christen. Du skader dig selv og udretter dog Intet. Seer du da ikke, hvor du har hjemme og lever? Du lever jo i den Verden, som skal være fuld af Udyd og Utaknemmelighed, saaledes som Ordsproget lyder om den: Qui retribuunt mala pro bonis, de betale Godt med Ondt. Hvo, som ikke vil lære det, han maa løbe ud af Verden; thi det er ingen Kunst at leve alene iblandt fromme Mennesker og at gjøre dem Godt; men det er Kunsten, at kunne være blandt Onde og dog ikke selv blive ond.

Derfor lære nu en Christen fra Ungdommen af, paadet han siden maa være vant dertil og kunne taale det, at gjøre Godt mod Alle og vente sig Ondt til Tak. Dog skal han ikke rose eller billige saadan Utaknemmelighed, men, saameget han kan, efter sit Embede straffe og hindre den. Thi det er den bedste Prøve og Tegn paa en ret og god Gjerning, naar de, hvem man dermed tjener, ikke alene ere utaknemmelige, men ogsaa betale den med Ondt. Thi dette tjener ogsaa dertil, at Menneskets ikke fatter høie Tanker om sin egen Gjerning og behager sig selv; derhos er den ogsaa for Gud saa dyrebar og kostelig, at Verden ikke faar være værdig til at belønne den ꝛc.

Den anden Gjerning, som St. Paulus her afmaler, er den, at de Christne skulle bede. Thi de to Ting høre sammen: at takke for den modtagne Velgjerning, og at bede, at Gud vil styrke og opholde hos os, hvad han har begyndt. Det er ogsaa vel fornødent, efterdi Djævelens og Verdens Ondskab anfegter os og gjerne vilde rive os derfra, saaat vi uden Afladelse maa kjæmpe derimod. Dette gjør da vort svage Kjød og Blod ondt, og vi kunne ikke bestaa og forblive uovervundne i saadan Kamp uden

ved stadig og hjertelig Paakaldelse af den guddommelige Hjælp. Derfor maa begge disse Stykker stedse gaa ved Siden af hinanden (hvilket ogsaa var afbildet i det gamle Testamentes daglige Offere): Lov og Takofferet eller Dio gratias for de modtagne Goder og Gaver, og Bønofferet eller Fadervor mod alt Ondt og al Ulykke, som vi gjerne ville fries fra.

Thi dette Liv har endnu ikke naaet sit endelige Maal; det er endnu kun Begyndelsen og Førstegrøden, vi have modtaget. Vi ere endnu ikke blevne mætte af det, som vi begjære, men vi have kun en Forsmag derpaa; thi vi staa endnu i Troen paa det, som er os skjænket, og ikke i den nærværende Følelse og fulde Besiddelse. Derfor maa vi bede om Bevarelse fra alt Ondt, som endnu kan være tilbage, og som vi endnu ikke ere befriede for, indtil vi komme derhen, hvor vi ikke mere skulle behøve at bede, men hvor der skal være idel Liv og Glæde og et evigt Deo gratias og Halleluja.

Men paadet en saadan Priis og Glæde ogsaa maa begynde her paa Jorden og styrkes stedse mere, saa maa vi være flittige i Bønnen baade for os og den hele Kirke, det er, for alle dem, som have annammet og troet Evangeliet, og saaledes Alle komme hverandre tilhjælp. Thi et saadant Gode bliver langt ædlere og Glæden langt større, naar det ikke bliver alene, men Mange blive deelagtige deri; derfor siger St. Paulus, at **han takker sin Gud, idet han tillige beder for dem, for deres Deeltagelse** eller Deelagtighed **i Evangeliet**.

Ja, det skal være et christeligt Hjertes Lyst og Glæde, at det kan faa se, at mange Mennesker komme til Naaden og med det love og takke Gud; thi en saadan Attraa opvækker ham til desto ivrigere Bøn og Paakaldelse. Thi en Christen maa ikke være et saadant Menneske, som ikke spørger efter eller bekymrer sig om, hvad der bliver af andre Mennesker, om de tro eller ikke; men han maa antage sig alle Mennesker og stedse sukke og raabe til Gud for dem, at Guds Navn maa vorde helliget, hans Rige komme, hans Villie ske ꝛc., samt Djævelens Løgn allevegne blive tilskamme, hans Mord og Magt over de arme Sjæle afvendes og og hans Villie forhindres. Derom skal en ret Christen bede af ganske Hjerte og med stort Alvor, saaledes som St. Paulus med disse Ord giver tilkjende, at baade hans Tak og Bøn udstrømme af et brændende Hjerte; thi saadanne Ord kunne intet Menneske tale: **Jeg takker min Gud, saa ofte jeg tænker paa Eder, idet jeg altid beder for Eder med Glæde** ꝛc., dersom ikke Hjertet var fuldt af saadanne Tanker.

Dette er en ret Tale og en Apostel værdig, at han baade takker og beder med al Glæde. Det gjør ham saa hjertelig glad, at han har en Stad eller en liden Hob, hvor han finder Christne, som elske Evangeliet, og over hvem han kan fryde sig og takke og bede Gud for. Burde det ikke her meget mere være saa, at hvor Evangeliet blev hørt, der skulde alle Mennesker blive fulde af Glæde og takke St. Paulus derfor med Hjerte og Mund og bede til Gud for ham, fordi de ere blevne værdigede til Naaden, forløste fra sin Blindhed og nu af ham have modtaget det Lys, hvormed de komme fra Synd og Død til Guds Naade og Livet.

Nu venter han ikke, indtil de, som billigt var, begyndte at bevidne ham sin Glæde og Taknemmelighed, men strax han begynder at tale med dem, maa han udøse sit Hjerte, hvor glad han er, og hvor hjerteligen han takker Gud for dem. Derfor havde de billigen burdet blive skamrøde, naar de læste eller hørte denne Begyndelse paa hans Brev, og straffet sig selv, sigende: Se, det burde vi ikke lade ham sige, men vi burde selv gjort Begyndelsen og bevidnet ham vor Glæde og Taknemmelighed.

Dette Apostelens skjønne og fuldkomne Forbillede ville vi Andre endnu ikke paa langt nær kunne naa, ei heller kunne vi rose os deraf. Og da vi høre, hvor inderligt Apostelen glæder sig over, at der dog er Nogle, som annamme Evangeliet, hvad ville vi da klage, om man ikke hører os, og om der kun er Faa, som annamme Guds Ord med Alvor? Vi maa billigen tie stille og ikke lade Saadant gjøre os dovne. Det Samme er jo vederfaret Christus selv og Propheterne og Apostlerne; ogsaa de have maattet være glade, at dog Nogle have troet. Derfor seer man ogsaa paa Christus, hvor glad han bliver, naar han finder en retskaffen Tro, medens han derimod ofte bedrøves og fortørnes over sit eget Folk, som ikke vilde høre hans Ord. Saaledes var det ogsaa for St. Paulus en stor Sjeldenhed, naar han i det hele romerske Keiserdømme, som han næsten havde gjennemvandret med Evangeliet, finder en Stad, hvor han har en liden Hob retskafne Christne; derover er han da særdeles glad og trøster sig mere derved end ved alle Jordens Skatte.

Velan, det vil vel engang vise sig, om det er Verden tjenligt og vil gavne den, at Christus med sine Apostler og Prædikanter maa være glade ved, at hans kjære Ord dog bliver hørt paa eet og andet Sted. Jeg synes dog, at alle Mennesker villigen og gjerne burde løbe ligetil Verdens Ende for blot at faa en Apostel at høre. Men istedet maa St. Paulus med stor Møie, Fare og Nød, løbe gjennem hele Verden med sin Prædiken, blive foragtet og traadt under Fødder af Alle og uagtet alt dette, være glad ved, at dog En og Anden annammer Evangeliet. Det har hidtil Paven og hans hele Hob ikke behøvet, nemlig at løbe eller gaa efter Nogen. De have sat i sit Regimente, som Verdens Herrer, og hele Verden har maattet løbe efter dem, hvorhen de have villet, og de have dog ikke takket Nogen derfor.

Hvad for en Løben har der ikke været af vore Fædre og af Mange blandt os selv, fra alle Lande, mange hundrede Mile, til Jerusalem, til den hellige Grav, til St. Jakob, til Rom til St. Petri og St. Pauli Hoveder; Nogle gik med bare Fødder, Andre i fuld Rustning, som gale Mennesker, jeg vil ikke tale om utallige andre Valfarter. Her have vi offret Penge i Hobeviis, takket Gud og været glade, naar vi dermed blot kunde faa kjøbe Pavens løgnagtige Aflad og blive værdig til at kysse eller se de Afdødes Been, som de have fremviist som en Helligdom, og endnu mere den allerhelligste Helligdom, Pavens Fødder. Det vil Verden have tilbage, og bedre skal det heller ikke gaa den.

To og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 18, 23—35.

Derfor lignes Himmeriges Rige med et Menneske, som var Konge, som vilde holde Regnskab med sine Tjenere. Men der han begyndte at holde Regnskab, blev En fremført for ham, som var tusinde Talenter skyldig. Men der han ikke havde Noget at betale med, bød hans Herre, at han skulde sælges og hans Hustru og Børn og alt det, han havde, og at der skulde betales. Derfor kastede Tjeneren sig ned paa sit Ansigt for ham og sagde: Herre, vær langmo dig

med mig, og jeg vil betale dig det Altsammen! Da ynkedes samme Tjeners Herre inderligen over ham og gav ham løs og eftergav ham Gjelden. Men den samme Tjener gik ud og fandt en af sine Medtjenere, som var ham hundre Denarier skyldig; og han greb fat paa ham og vilde kvæle ham og sagde: betal mig det, du er skyldig. Da faldt hans Medtjener ned for hans Fødder og bad ham og sagde: vær langmodig med mig, og jeg vil betale dig det Altsammen. Men han vilde ikke, men gik hen og kastede ham i Fængsel, indtil han betalte det, han var skyldig. Men der hans Medtjenere saa det, som var skeet, bleve de saare bedrøvede og kom og aabenbarede for deres Herre alt det, som var skeet. Da kaldte hans Herre ham frem og sagde til ham: du onde Tjener, al din Gjeld eftergav jeg dig, fordi du bad mig! Burde dig ikke og at forbarme dig over din Medtjener, ligesom jeg og haver forbarmet mig over dig? Og hans Herre blev vred og overantvordede ham til dem, som pine, indtil han betalte alt det, han var ham skyldig. Saa skal og min himmelske Fader gjøre mod Eder, om I ikke forlade af Eders Hjerter hver sin Broder hans Brøst.

Dette Evangelium eller denne Lignelse har Herren talt strax efter det Svar, som han gav St. Petrus, efterat han havde overantvordet ham Løse- og Bindenøglen. Thi da St. Petrus spurgte ham, **hvor ofte han skulde tilgive sin Næste, om det var Nok med syv Gange**, og han svarede: **ikke syv Gange, men sytti Gange syv Gange,** fremsætter han dernæst denne Lignelse og slutter med, at dersom vi ikke tilgive vor Næste, skal den himmelske Fader gjøre med os, som denne Konge gjorde med sin Tjener, der ikke vilde eftergive sin Medtjener en saa ringe Gjeld, skjønt han selv var bleven eftergivet en saa stor.

Inden vi tage fat paa det egentlige Evangelium, ville vi først se, hvad det er for et Stød, at denne Tjener her bliver negtet sin lovlige Ret. Thi den anden Tjener, som var ham hundrede Penninger skyldig, skulde jo billigen efter al Lov og Ret have betalt ham disse Penge, og saaledes havde jo ogsaa denne fuld Ret til at fordre, hvad hans var. Og om det var kommet for hele Verdens Domstol, saa havde Enhver maattet tage hans Parti og sige: Det er ret og billigt, at den Anden betaler ham, hvad han er skyldig. Hvorledes gaar det da til, at Herren ophæver Retten og tilmed fordømmer denne Tjener, fordi han fordrer og vil udøve sin Ret?

Svar: Det er skrevet, paadet vi skulle se, hvor ganske anderledes Sagen staar for Gud end for Verden, og hvor ofte det, som for Verden er ret og billigt, er uret for Gud. Thi for Verden bestaar denne Tjener som en from Mand; men for Gud maa han hedde en Skalk og bestyldes for at have handlet som En, der fortjener den evige Fordømmelse. Derfor staar det fast, at naar vi ville stua for Guds Domstol, da maa vi staa ganske blottede og lade fare Gods, Ære, Ret, Uret og Alt, hvad vi have; der vil det ikke undskylde os, at vi sige: Jeg har Ret, derfor vil jeg ikke taale, at man gjør mig Uret; thi Gud vil have, at vi skulle opgive al vor Ret og tilgive vor Næste.

Derfor have vi ofte sagt, at Evangeliet eller Guds Rige ikke er Andet end en saadan Staud eller Regimente, hvor der findes idel Syndsforladelse, og at hvor der ikke er et saadant Regimente, hvori man forlader Synden, der er intet Evangelium eller Guds Rige. Derfor maa man skille de to Slags Riger langt fra hinanden, hvori man straffer Synden og forlader Synden, eller hvori man fordrer Ret og eftergiver Ret. I Guds Rige, hvor han regjerer ved Evangeliet, der fordrer man ingen Ret, der omgaaes man heller ikke med nogen Ret, men der er idel Forladelse,

Eftergivelse og ingen Vrede eller Straf, men idel broderlig Tjeneste og Velgjerning.

Dog er hermed den verdslige Ret ikke ophævet; thi denne Parabel eller Lignelse lærer ikke om det verdslige Rige, men alene om Guds Rige. Om Nogen derfor hører under det verdslige Regimente, saa er han dog dermed endnu langt fra Himmerigets Rige; thi alt dette hører endnu i og for sig selv til Helvede. Naar derfor en Fyrste regjerer sit Folk saaledes, at han ikke lader Nogen gjøre Uret og straffer Misdæderne, saa gjør han vel og prises derfor; thi i dette Regimente hedder det: betal, hvad du er skyldig; hvis ikke, saa kaster man dig i Fængsel. Et saadant Regimente maa vi have; men dermed kommer man ikke i Himmelen, ei heller bliver Verden derved salig. Men nødvendigt er det, forat Verden ikke skal blive værre end den er; det er kun en Beskyttelse mod og Skranke for Ondskaben. Thi dersom det ikke var, da vilde den Ene æde den Anden og Ingen kunne beholde Liv, Gods, Hustru og Børn i Fred. Paadet nu ikke Alt skal gaa under, har Gud indsat Sværdet, hvorved Ondskaben, om end kun tildeels kan blive hemmet og det udvortes Regimente skaffe Fred, samt Ingen gjøre den Anden Uret. Men dog er det, som sagt, ikke indsat for at hjælpe Folk til Himmelen, men kun forat Menneskene ikke skulle komme dybere i Helvede og gjøre sin Tilstand endnu værre.

Derfor maa Ingen rose sig af, at han handler Ret for Gud, fordi han er under det verdslige Regimente; alt Saadant er endnu Uret for ham. Thi det maa komme dertil med dig, at du ogsaa giver Slip paa det, som Verden holder for Ret. Dette er det, vort Evangelium mener. Det afmaler os, paa begge Sider, idel Forladelse. For det Første eftergiver Herren Tjeneren al hans Gjeld. For det Andet fordrer han af ham, at han paa samme Maade skal tilgive sin Medtjener og eftergive ham hans Gjeld. Saa vil Gud have det, og saaledes skal det gaa til i hans Rige. Ingen skal være saa ond eller lade sig saaledes opirre, at han ikke kan tilgive sin Næste. Og selv om han, som det staar ovenfor, fortørnede dig sytti Gange syv Gange, det er, hvor ofte han end kan gjøre dig imod, saa skal du dog lade din Ret fare og eftergive ham Alltsammen.

Hvorfor? Fordi Christus har gjort det Samme mod dig. Thi han har begyndt og stiftet et saadant Rige, hvori der er idel Naade, som aldrig skal ophøre, saaat Alt skal være dig tilgivet, hvor ofte du end synder; thi han har ladet Evangeliet udgaa, som ikke forkynder nogen Vrede, men idel Naade. Saalænge derfor dette Regimente staar, saa kan du stedse reise dig op igjen, hvor dybt og ofte du end er falden. Thi om du end falder, saa bliver dog stedse dette Evangelium og denne Naadestol staaende; saasnart du derfor staar op og kommer tilbage, saa har du igjen Naaden. Men det vil han have af dig, at du ogsaa saaledes skal tilgive din Næste, som han gjør mod dig; ellers skal du ikke blive i dette Naadens Rige eller nyde Godt af dette Evangelium, at dine Synder blive dig forladte. Det er korteligen dette Evangeliums Indhold og Mening.

Men det forbigaar heller ikke, hvo de ere, som annamme Evangeliet, og hvem det smager. Thi det er vel et herligt Kongerige og et naadigt Regimente, efterdi der i det prædikes idel Syndsforladelse; men dog gaar det ikke Alle til Herte. Derfor er der mange ryggesløse Mennesker, som misbruge Evangeliet, leve, som de lyste, og gjøre, hvad de ville, menende, at Ingen skal straffe dem, fordi Evangeliet prædiker idel Syndernes Forladelse. Men Evangeliet er ikke prædiket for dem, som saaledes foragte den høie Skat og omgaaes saa letfærdigen dermed. Derfor hører Saadanne ikke til dette Kongerige, men til det verdslige Regimente, som skal lægge Baand paa

dem, saaat de ikke faa gjøre, hvad der lyster dem.

For hvem er det da prædiket? For dem, som føle saadan Jammer, som her denne Tjener. Se derfor hvorledes det gaar ham! Herren forbarmer sig over hans Elendighed og skjænker ham derhos langt Mere, end han turde begjære. Men førend det skeer, siger Texten, at **Herren vilde holde Regnskab med sine Tjenere. Men der han begyndte at holde Regnskab, blev denne fremført for ham, som var ham ti tusinde Talenter skyldig. Men der han ikke havde Noget at betale med, bød hans Herre, at han skulde sælges og hans Hustru og Børn og alt det, han havde, og at der skulde betales.** Det var jo ingen trøstelig Prædiken, men idel forfærdeligt Alvor og den forskrækkeligste Dom. Da bliver han saa bange, at han falder ned, beder om Naade og lover Mere end han kan betale, sigende: **Herre, vær langmodig med mig, og jeg vil betale dig det Altsammen!** Hermed afmales og beskrives os, hvo de ere, hvem Evangeliet kommer ret tilpas.

Thi saaledes gaar det ogsaa til mellem Gud og os. Naar Gud vil holde Regnskab med os, saa lader han sin Lov prædike, ved hvilken vi lære at erkjende, hvad vi ere skyldige. Naar saaledes Gud siger til Samvittigheden: **Du skal ikke have fremmede Guder,** men holde mig alene for Gud, elske mig af ganske Hjerte og forlade dig paa mig alene, saa er dette Regningen og Registeret, hvori der staar skrevet, hvad vi ere skyldige. Det tager han i Haanden, læser det op for os og siger: Se, det skulde du gjøre; du skulde frygte, elske og ære mig alene, du skulde forlade dig paa mig alene og vente dig det Bedste af mig; men saa gjør du det Modsatte, hader mig, tror ikke paa mig og sætter din Fortrøstning til andre Ting. Summa: Der seer du, at du ikke holder et Bogstav af min Lov.

Naar nu Samvittigheden hører dette og Loven ret kommer os ind paa Livet, da se vi, hvad vi ere skyldige at gjøre og ikke have gjort, da mærke vi, at vi ikke have holdt en Bogstav af Loven, og maa bekjende, at vi ikke et Øieblik have troet paa eller elsket ham. Hvad gjør nu Herren? Naar Samvittigheden saaledes er fangen og erkjender, at det maa være ude med Alt og derover ængstes og bæver, saa siger han: Sælger ham og Alt, hvad han har, og lad ham betale. Det er den Dom, som følger, saasnart Loven aabenbarer Synden og siger: Det skulde du gjøre og have gjort, men du har ikke gjort det. Thi til Synden hører Straf og Betaling. Thi Gud har ikke givet sin Lov for at lade dem, som ikke holde den, gaa ustraffede. Den er ikke sød eller venlig, men bringer med sig bittre, gruelige Straffe, overantvorder os til Djævelen, kaster os i Helvede og lader os blive liggende i Straffen, indtil vi betale den sidste Hvid.

Det har St. Paulus retteligen forklaret Rom. 4, 15., hvor han siger: **Loven virker ikkun Vrede,** det er, naar den aabenbarer os, at vi have handlet ilde, saa bringer den os Intet uden Vrede og Unaade. Thi naar Samvittigheden seer, at den har gjort ilde, saa føler den, at den maa være skyldig til den evige Død, og følger da Straffen strax, saa maa den fortvivle. Det betegnes derved, at Herren befaler, at denne Tjener skal sælges med Alt, hvad han har, efterdi han ikke kan betale.

Hvad gjør nu Tjeneren? Den Daare mener, at han endnu skal kunne betale, falder ned og beder Herren at have Taalmodighed med ham. Det er alle Samvittigheders Plage. Naar Synden kommer og nager dem, saaat de føle, hvor slet deres Sag staar med Gud, saa have de ingen Ro, men løbe hid og did, søge Hjælp her og der for at blive Synden kvit og indbilde sig endnu at kunne gjøre Noget

til at betale Gud med. Saaledes har man ogsaa hidtil lært os; deraf ere ogsaa de mange Valfarter, Stifter, Klostere og Messer komne; derfor have vi fastet og pidsket os og ere blevne Munke og Nonner; og Altsammen af den Grund, at vi formastetigen have tiltroet os at kunne føre et saadant Levnet og gjøre saamange Gjerninger, at Gud skulde anse Saadant og lade sig betale dermed; med Sligt have vi da villet berolige og stille vore Samvittigheder tilfreds for Gud, og have saaledes baaret os ad aldeles som denne Daare.

Et saadant Hjerte, som paa den Maade er rammet af Loven og føler sin Jammer og Nød, det er nu ret ydmyget. Derfor falder det ned for Herren og beder om Naade; kun har det endnu den Feil, at det vil hjælpe sig selv, og det kan man ikke faa bort fra Naturen. Naar Samvittigheden føler saadan Elendighed, da kan den vel love Mere, end alle Engle i Himmelen formaaede at gjøre; da kan man letteligen faa den til at forbinde sig til at gjøre Alt, hvad man vil fordre af den; thi den er altid saaledes beskaffen, at den endnu gjerne vilde gjøre Fyldest for Synden med Gjerninger.

Betragt kun det Væsen, som man hidtil har øvet i Verden, saa vil du finde, at det er saa. Hidtil har man prædiket saaledes: Giv til Kirkerne, løb i Kloster, stift saa og saa mange Messer, saa skulle dine Synder forlades dig; og naar man i Skriftestolen piinte vore Samvittigheder, saa gjorde vi Alt, hvad man paalagde os, og gav gjerne Mere, end der var befalet. Hvad skulde vel de arme Mennesker gjøre? De vare glade ved, at de dog kunde hjælpes paa den Maade; derfor løb de hen og plagede sig, paabet de kunde blive fine Synder kvit. Men det vilde dog ikke hjælpe; thi Samvittigheden forblev i Tvivl som før og vidste ikke, hvorledes den stod sig med Gud; eller ogsaa faldt den i Sikkerhed, og saaledes blev det endnu værre med den, idet den geraadede i den formastelige Indbildning, at Gud skulde anse Gjerningerne. Det kan Fornuften ikke lade være; den kan ikke afstaa fra at omgaaes med Gjerninger.

Derfor kommer nu Herren og forbarmer sig over denne Tjenerens Elendighed, som ligger der saaledes fangen og bunden i sine Synder og derhos er en saadan Daare, at han vil hjælpe sig selv ud deraf; han seer ikke efter nogen Barmhjertighed, veed ikke af nogen Naade at sige, føler Intet uden Synden, som trykker ham haardt, og kjender Ingen, som kan hjælpe ham. Da forbarmer Herren sig over ham og giver ham løs. Heri afmales os nu, hvad Evangeliet og dets Art er, og hvorledes Gud handler med os. Naar du ligger saaledes i Synden og plager dig med at hjælpe dig selv ud deraf, saa kommer Evangeliet og siger: Nei, ikke saa, kjære Ven! Det hjælper ikke, om du kvæler og plager dig til Døde; dine Gjerninger udrette det ikke, men Guds Barmhjertighed er det, som udretter det, idet han ynkes over din Elendighed og seer, at du ligger i saadan Angst og vælter dig i dit Dynd og kan ikke hjælpe dig selv ud deraf eller betale din Gjeld. Det seer han og eftergiver dig det Altsammen.

Derfor er her Intet uden ideel Barmhjertighed; thi han eftergiver dig Skylden, ikke for dine Gjerningers og din Fortjenestes Skyld, men fordi han ynkes over dit Skrig, Klage og Fodefald. Dette hedder, at Gud seer til et ydmygt Hjerte, som David siger Pf. 51, 19.: **Guds Offere ere en sønderbrudt Aand; et sønderbrudt og sønderstødt Hjerte skal du, o Gud! ikke foragte.** Et saadant Hjerte, siger han, som er sønderbrudt og nedslaaet, som ikke kan hjælpe sig selv, men bliver glad ved at Gud rækker det Haanden, det er det bedste Offer for Gud og den rette Vei til Himmelen.

Af denne Guds Barmhjertighed, idet han ynkes over vor Elendighed, følger nu ogsaa, at han lader sin Ret fare, ophæver den og siger ikke mere: Sælg det, du har, og betal! Han havde vel fremdeles kunnet sige: Du maa betale, jeg har Ret dertil; jeg vil ikke ophæve min Ret for din Skyld; ei heller havde Nogen kunnet laste ham derfor. Men han vil nu ikke handle med ham efter saadan Ret, men lader Naade gaa for Ret, forbarmer sig over ham og giver ham løs med Hustru og Børn og Alt, hvad han har, og eftergiver ham derhos hele hans Gjeld.

Dett er det, som Gud lader forkynde ved Evangeliet: Hvo, som tror, ham skal ikke alene Gjelden men ogsaa Straffen være eftergivet. Her maa ingen Gjerninger indblandes; thi hvo, som prædiker, at man ved Gjerninger kan komme løs fra Gjelden og Straffen, han har allerede fornegtet Evangeliet. Thi de to Ting kunne ikke forliges sammen: at Gud forbarmer sig, og at du skulde fortjene Noget. Er det Naade, saa er det ikke Fortjeneste; men er det Fortjeneste, saa er det Ret og ikke Naade, Rom 11, 6. Thi naar du betaler, hvad du er skyldig, saa gjør han ingen Barmhjertighed mod dig; men gjør han Barmhjertighed imod dig, saa betaler du ikke. Derfor maa vi lade ham alene handle med os, alene modtage og tro. Dertil sigter nu dette Evangelium.

Mærk nu her, at fordi denne Tjener er saaledes ydmyget ved Erkjendelsen af sin Synd, saa er ogsaa dette Ord ham et saare mægtigt og trøsteligt Ord, hvormed Herren erklærer ham fri og eftergiver ham baade hans Gjeld og Straf. Deraf fremgaar det, at Evangeliet ikke faar nogen Indgang hos de sikkre Hjerter, og hos dem, som fare frem i sin Selvindbildning, men alene hos de ængstede Samvittigheder, som trykkes af sine Synder og gjerne vilde være dem kvit; over dem forbarmer Gud sig og eftergiver dem Alt.

Dette Ord har nu Tjeneren maattet annamme og er derved bleven Guds Ven. Thi dersom han ikke havde annammet det, saa havde det ikke hjulpet ham, og Eftergivelsen havde da været uden Betydning for ham. Derfor er det ikke Nok, at Gud lader os tilbyde Syndernes Forladelse og forkynde et saadant naaderigt og gyldent Aar, men det maa ogsaa blive grebet og troet. Tror du det, saa er du løst fra Synden og Alt er klaret. Det er nu det første Stykke af et christeligt Liv, som dette og alle Evangelier lære os; det bestaar egentligen i Troen, som alene har med Gud at gjøre. Ved Siden deraf vises os ogsaa her, at man ikke kan gribe Evangeliet, medmindre man forud har en bedrøvet og elendig Samvittighed. Heraf kan du nu slutte, at det er idel Bedrageri, hvad man prædiker om vore Gjerninger og vor frie Villie, eller naar man lærer nogen anden Maade, hvorpaa Synden kan udslettes og Naaden erhverves, end den, som Evangeliet her fremstiller, nemlig, at den guddommelige Majestæt seer til vor Jammer og forbarmer sig over os. Thi Texten siger klarligen, at han eftergiver dem, som Intet have, og slutter altsaa, at vi Intet have, hvormed vi kunne betale Gud. Du maa derfor have saa fri en Villie, du vil, i det udvortes Liv og Væsen eller al den udvortes Fromhed og Dyd, som et Menneske af sig selv kan tilveiebringe, men her hører du, at det Altsammen Intet gjælder for Gud. Hvad skulde vel den frie Villie her kunne formaa? Der bliver jo dog Intet uden idel Frygt og Fortvivlelse. Vil du derfor blive Synden kvit, saa maa du afstaa fra og opgive al Fortrøstning til alle dine Gjerninger og krybe til Korset, bede om Naade og dernæst gribe Evangeliet i Troen.

Nu følger den anden Deel. Her maa ogsaa Medtjeneren frem. Have vi Troen, da ere vi beredte til at dø, hvad Tid det

skal være; thi denne Tjener har nu Nok; han beholder sit Liv og Gods, Hustru og Børn og har en naadig Herre. Derfor vilde han jo være en stor Daare, om han nu vilde gaa hen og gjøre Alt hvad han kunde for at erhverve sig sin Herres Naade; ja hans Herre havde vel da maattet sige, at han spottede ham. Derfor behøver han slet ikke at gjøre nogen Gjerning i saadant Øiemed, men alene modtage Naaden, som bliver ham tilbudt, være glad og takke Herren, samt gjøre mod Andre, som Herren nu har gjort mod ham.

Saaledes er det nu ogsaa med os; naar vi tro, saa have vi en naadig Gud og behøve nu intet Mere og kunne gjerne dø strax. Men skulle vi leve paa Jorden, saa maa vort Liv ikke være rettet derhen, at vi med Gjerninger vilde erhverve os Guds Naade; thi hvo, som det gjør, han bespotter og forsmæder Gud, saaledes som man hidtil har lært, at man med gode Gjerninger, Faste, Bøn og Lignende maa overhænge Gud saalænge, indtil man faar Naaden. Naade have vi faaet, men ikke af Gjerninger, men af Barmhjertighed. Skal du nu leve, saa maa du have Noget at gjøre og udrette, og det maa da Altsammen, siger Christus, have Hensyn til din Næste.

Thi Tjeneren **gaar ud**. Hvorledes gaar han ud? Hvor har han været inde? I Troen har han været inde; men nu gaar han ud og skal bevise sig mod Menneskene formedelst Kjærligheden. Thi Troen fører os bort fra Menneskene ind til Gud, men Kjærligheden fører os ud til Menneskene. Forhen var han inde, i Cenrum med Gud; thi Troen kan Ingen se, ei heller kan Nogen mærke, hvad de To gjøre sig imellem. Derfor hedder det at trække sig bort fra Menneskene, naar man ikke seer eller føler Nogen uden Gud alene; det skeer alene ved Troen, og der har ingen udvortes Gjerning nogen Plads. Nu kommer han ud til sin Næste. Var han forblevet derinde, saa havde han vel kunnet fare derfra i Fred; men han maa ud og leve blandt andre Mennesker og omgaaes med dem. Her skal nu Kjærligheden tage sin Begyndelse. Da finder han en Medtjener; han kvæler ham, lægger ham i Bolt og Jern, vil have Betaling og ikke vide af nogen Barmhjertighed.

Dette er nu det, som vi ofte have sagt, at vi Christne skulle bryde ud i Gjerninger og dermed bevise for alle Mennesker, at vi have en retskaffen Tro. Gud behøver ikke dine Gjerninger, han har Nok i din Tro; men derfor vil han have dem gjorte, forat du dermed for dig selv og al Verden kan bevise din Tro; thi han ser vel Troen, men du og Menneskene se den ikke. Derfor skal du rette dine Gjerninger derhen, at de gavne Næsten.

Saaledes er denne Tjener et Exempel og Billede paa alle dem, som af Troen skulle tjene sin Næste. Men hvad gjør han? Netop som vi, der indbilde os, at vi tro, hvad vi vel ogsaa for en Deel gjøre, og fryde os over, at vi have hørt Evangeliet, og kunne tale Meget derom; men Ingen vil efterfølge det i Livet. Saa vidt have vi vel bragt det, at Djævelens Lære og Gjøgleværk er affkaffet, saaat vi nu se og vide, hvad der er Ret og Uret, og at man maa handle med Gud alene ved Troen og med Næsten ved Kjærligheden; men derhen kunne vi vanskeligen bringe det, at Kjærligheden kommer ret i Gang, og at den Ene gjør mod den Anden, som Gud har gjort mod ham. Vi maa jo selv beklage, at Mange blandt os blive værre, end de før have været.

Som nu denne Tjener ikke vil forlade sin Næste, men beholde sin Ret, saaledes gjøre ogsaa vi og sige: Jeg er ikke forpligtet til at give en Anden, hvad mit er, og lade min Ret fare; har denne fortørnet mig, saa er han skyldig til at gjøre det godt igjen og gjøre mig Afbigt. Thi saa-

ledes lærer og gjør Verden, og i saa Maade har du Ret; ei heller vil nogen Fyrste tvinge dig til at give en Anden, hvad dit er, men han maa tillade dig at gjøre med din Eiendom, hvad du vil. Verdslig Øvrighed tvinger dig kun til ikke at gjøre med Andres, hvad du vil, men ikke til at give dit Gods til Andre. Det er den verdslige Ret og overensstemmende med Fornuftens Slutning: Enhver Sit. Derfor gjør ikke den Uret, som bruger sit Gods, som han vil, og ikke tager Noget fra Andre.

Men hvad siger Evangeliet? Dersom Gud havde gjort ligesaa og holdt fast paa sin Ret og sagt: Jeg gjør Ret, naar jeg straffer det Onde og tager, hvad mit er, hvo vil formene mig det? Hvorledes skulde det da gaa os Allesammen? Vi maatte Alle fare til Djævelen. Efterdi han derfor har givet Slip paa sin Ret mod dig, saa vil han ogsaa, at du skal gjøre ligesaa. Lad derfor din Ret fare og tænk: Har Gud eftergivet mig ti tusende Talenter, skulde jeg da ikke eftergive min Næste hundrede Penninger?

Saaledes er dit Gods ikke mere dit, men din Næstes. Gud havde vel kunnet beholde Sit, var dig heller Intet skyldig, og dog giver han dig sig selv heel og holden, bliver din naadige Herre, er dig huld og tjener dig med alle sine Goder, og Alt, hvad han har, det er dit; hvorfor vil du da ikke gjøre ligesaa? Vil du nu være i hans Rige, saa maa du gjøre, som han gjør; men vil du blive i det verdslige Rige, saa kommer du ikke i hans.

Hid hører det Sprog hos Matthæus Cap. 25, 42., som Christus paa den yderste Dag vil sige til alle Vantroe: **Jeg var hungrig og I gave mig ikke at æde; jeg var tørstig og I gave mig ikke at drikke**, og saa videre. Men du siger: Du har jo sagt, at Gud ikke vil anse Gjerninger, og at Ingen bliver salig for deres Skyld? Svar: Han vil have dem gjorte aldeles frit og for Intet, ikke i den Hensigt, at deres Værdighed skal gjælde Noget for Gud, men at vi skulle tjene Næsten dermed og saaledes bevise, at vi have en retskaffen Tro. Thi hvad har du vel, som du kunde give ham, og hvormed du kunde fortjene, at han skulde forbarme sig over dig og eftergive dig Alt, som du har gjort ham imod? Eller hvad Vinding har han deraf? Ingen uden den, at du siger ham Lov og Tak og gjør, som han har gjort, paadet man ogsaa maa takke ham i dig. Gjør du det, da er du i hans Rige og har Alt, hvad du skal have. Det er det andet Stykke af det christelige Liv, nemlig Kjærligheden; ved den gaar man ud fra Gud til Næsten.

De, som nu ikke bevise sin Tro ved Kjærlighedens Gjerninger, de ere saadanne Tjenere, som ville, at man skal tilgive dem, skjønt de selv ikke ville tilgive sin Næste eller lade sin Ret fare. Men det skal ogsaa gaa dem, som det gik denne Tjener. Thi naar de andre Tjenere, det er, de, som prædike Evangeliet, se dette, at Gud har eftergivet dem Alt, og at de ikke ville tilgive Nogen, saa blive de bedrøvede over, at de maa se Saadant, og det smerter dem, at man møder Evangeliet med saadan Daarskab og viser sig saa utaknemmelig derfor. Hvad gjøre de da? De kunne ikke Andet end at gaa til sin Here, klage det for ham og sige; Saaledes gaar det til; du eftergiver dem baade Gjeld og Straf og skjænker dem Alt; men vi ere ikke istand til at bringe det saavidt, at de igjen gjøre mod Andre, som du har gjort mod dem. Det er Klagen. Saa vil da Gud kalde dem frem ved den yderste Dom, foreholde dem Saadant og sige: Da du var hungrig, trængende og elendig, da hjalp jeg dig; da du laa i dine Synder, da ynkedes jeg over dig og eftergav dig din Gjeld; har du nu gjort ligesaa mod din Næste? Saa vil der da gaa en saadan Dom over dem: Du onde Tjener, jeg har forbarmet mig over dig og ladet min Ret fare; men du

har ikke villet forbarme dig over Andre eller eftergive dem deres Gjeld; derfor maa du ogsaa nu betale, hvad du er skyldig! Her er ingen Naade eller Barmhjertighed, men idel Vrede og evig Fordømmelse; her hjælper ingen Bøn mere. Han maa forstumme og blive kastet i Pinen, indtil han betaler den sidste Hvid.

Det er det, som ogsaa St. Petrus siger om dem, som have hørt Evangeliet og igjen falde fra, 2 Petr. 2, 21.: **Det havde været dem bedre, at de ikke havde erkjendt Retfærdighedens Vei, end at de, der de erkjendte den, have vendt sig fra det hellige Bud, som var dem overantvordet.** Hvorfor var det bedre? Naar de træde tilbage, saa bliver det dobbelt værre end tilforn, før de havde hørt Evangeliet, saaledes som Christus siger Matth. 12, 45.: **Den urene Aand tager syv andre Aander med sig, som ere værre end han selv, og kommer med dem og bor i det Menneske,** af hvilket han før var udfaren, **og det Sidste bliver værre med det samme Menneske end det Første.**

Saaledes gaar det ogsaa nu med os og saaledes vil det vel gaa med Flere. Saaledes er det ogsaa gaaet med Rom. I Begyndelsen, i Martyrernes Tid, stod det vel til med det; men siden faldt det fra og besmittede sig med saadan Vederstyggelighed, at Antichristen der har sit Sæde og har opfylot det med et saa skammeligt Væsen, at det ikke kan være værre. Guds Naade, som forkyndes ved Evangeliet er saa stor, at Menneskene ikke kunne fatte det; derfor maa der ogsaa følge en stor og heftig Straf paa dens Foragt. Saaledes ville vi ogsaa faa se, at der skal gaa en svare Straf over os, efterdi vi ikke adlyde det Evangelium, som vi have og kjende. Thi hver Gang Gud har ladet en gruelig Straffedom komme, har han forud optændt et stort Lys. Da han saaledes vilde lade Jøderne bortføres fra deres Land i det babyloniske Fangenskab, opreiste han en Stund før den fromme Kong Josias, paadet han skulde gjenoprette Loven, saaat Folket blev fromt; men da de atter faldt fra, straffede Gud dem, som de havde fortjent. Saaledes ogsaa, da han vilde lade Ægypterne omkomme, da lod han Moses og Aron optænde et Lys og prædike for dem. Ligesaa, da han vilde fordærve Verden med Syndfloden, opreiste han Patriarken Noah; men da Menneskene ikke troede, men bleve ikkun værre, saa fulgte den gruelige Straffedom derpaa. Paa samme Maade bleve ogsaa de fem Stæder, Sodoma og Gomorra tilligemed de øvrige, hjemsøgte med Straffen, da de ikke vilde høre den fromme Loth. Derfor vil ogsaa nu en forfærdelig Straf ramme dem, som høre, men ikke annamme Evangeliet, ligesom denne Tjener i Evangeliet bliver overantvordet til dem, som pine, og maa betale, hvad han er skyldig. Dermed er Saameget sagt: Han maa bære Straffen; men den, som bærer Straffen for sin Skyld, han bliver aldrig salig. Thi til Synden hører Døden, og naar han dør, saa dør han evigt, og der er ingen Hjælp eller Redning mere. Lader os derfor tage Saadant til Advarsel; men de, som ere forhærdede og ikke ville høre, dem lade man fare; thi de ville ikke undgaa sin Straf.

For de bedrøvede Samvittigheder er dette Evangelium saare trøsteligt og sødt, efterdi det forkynder idel Syndsforladelse. For de haarde Hoveder derimod og for de Forhærdede er det en forfærdelig Dom, og det især, fordi denne Tjener ikke er en Hedning, men hører under Evangeliet og har havt en Tro. Thi efterdi Herren forbarmer sig over ham og tilgiver ham, hvad han har gjort, saa maa han uden Tvivl være en Christen. Derfor er ikke dette en Straf for Hedningerne eller over den gemene Hob, som ikke hører noget Guds Ord, men over dem, som høre Evangeliet med sine Øren og have det paa Tungen, men ikke ville leve derefter.

Saaledes have vi nu Summen af dette Evangelium. Men hvad Sophisterne ved Siden heraf pleie at disputere om, nemlig, om de Synder igjen blive tilregnede, som engang ere forladte, det lader jeg fare; thi de vide ikke, hvad Syndernes Forladelse er; de mene, at den er Noget, som skal hænge fast ved og ligge stille i Hjertet, skjønt dog Christi hele Kongerige netop bestaar i Syndernes Forladelse, og det varer evigt og uden Ophør. Thi ligesom Solen lyser og skiner ligefuldt, om jeg end tillukker Øinene, saaledes bliver ogsaa denne Naadestol eller Syndernes Forladelse bestandig staaende, om jeg end falder. Og ligesom jeg atter seer Solen, naar jeg igjen oplukker mine Øine, saaledes har jeg atter Syndernes Forladelse, naar jeg staar op og igjen kommer til Christus. Derfor skal man ikke gjøre Syndernes Forladelse saa snæver og trang, som hine Daarer drømme om. Dette være talt om dette Evangelium.

Tre og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Phil. 3, 17—21.

Vorder mine Efterfølgere, Brødre! og agter paa dem, der vandre saaledes, som I have os til Exempel. Thi mange vandre, hvilke jeg ofte haver sagt Eder og endnu siger med Taarer, at være Christi Korses Fiender, hvis Ende er Fordærvelse hvis Gud er Bugen, og hvis Ære bliver til Skjændsel, hvilke tragte efter de jordiske Ting. Thi vort Borgerskab er i Himmelen, hvorfra vi og forvente Frelseren, den Herre Jesum Christum, som skal forvandle vort Fornedrelses Legeme til at vorde ligedannet med hans Herligheds Legeme, efter den Kraft, ved hvilken han og kan underlægge sig alle Ting.

St. Paulus roser Philippenserne overmaade meget, fordi de have gjort en god Begyndelse med det hellige Evangelium og med sin Troes Frugter redeligen bevist sig, som de, der meente det alvorligt. Derfor har han ogsaa en saa trofast og hjertelig Omsorg for dem, at de maa blive bestandige og ikke bedrages og forføres af de omstreifende Jøders falske Prædikanter, af hvilke mange paa den Tid løb omkring og forførte dem, som St. Paulus havde vundet, idet de foregave at lære noget langt Bedre, skjønt de dog førte Folk bort fra Christus tilbage til Loven, for dermed at befæste og udbrede sin Jødedom.

Efterdi nu St. Paulus seer sin særdeles Lyst og Glæde paa denne Kirke, saa driver den faderlige Omsorg, forat ikke ogsaa de skulle blive forførte af Saadanne, ham til at formane dem, at de maa blive bestandige ved det, som de have annammet, og ikke søge noget Andet, ei heller som de sikkre, mætte Aander, der lade sig narre dertil af Djævelen, indbilde sig, at de have grebet det og ere blevne Mestere i Alt, ligesom han strax ovenfor disse Ord siger om sig selv, at han endnu ikke har grebet det.

Og i Særdeleshed formaner han dem, at de skulle blive hans Efterfølgere og agte paa de Prædikanter, som i sin Vandel rette sig efter det Forbillede i Lære og Liv, som

de have seet og hørt af ham. Dermed fremstiller han dem ikke alene sin Person til et Exempel, men ogsaa dem, som ere ham lige og vandre som ham, og af Saadanne nævner han ogsaa nogle i dette Brev. Det maa have været saare ypperlige Folk, siden han befaler dem at give Agt paa dem og efterfølge dem. Men dette Forbillede angaar fornemmelig Læren; derfor er det allermest om at gjøre, at baade Prædikeembedet forbliver reent, og at dets bærere forblive i den rette Tro; thi hvor dette har sin Rigtighed, der kan ogsaa Læren og Gjerningerne, som følge derpaa, have sin rette Gang, saaledes som han ogsaa senere herom formaner Cap. 4, 8.: **Enhver Dyd og Alt, hvad priseligt er, derpaa giver Agt** ꝛc.

Nu er jo St. Paulus ret en høffærdig Mand, siden han saaledes tør rose sig selv og fremstille sig selv som et Exempel for Alle, saaat vel andre Prædikanter kunde sige, at han vilde ophøie og sætte sig alene over alle Andre. Mener du da, vilde vore kloge Aander sige, at du alene har den Helligaand, eller at Andre ikke saa gjerne ville æres som du ꝛc.? Saaledes knurrede ogsaa Mirjam og Aron, 4 Mos. 12, 2., mod sin egen Broder Moses: **Taler Herren ikkun alene ste ved Moses? Mon han ikke ogsaa taler ved os** ꝛc.? Saaledes synes jo ogsaa St Paulus at have for høie Tanker om sig selv, naar han sætter sig alene som et forbillede, som om man ikke skulde se paa Nogen, uden han vandrer som han, omendskjønt de Andre, som ikke følge ham, vel endog have et større Skin af Aand, Helligbed og Ydmyghed ꝛc.

Men han taler ikke alene om sin enkelte Person, men siger: **Som I have os til Exempel.** Dermed udelukker han altsaa ikke de andre retskafne Apostler og Lærere, men han vil hermed formane dem, som han allevegne gjør, at de for Alting skulle blive ved den ene Lære, som de først have annammet af ham, og ikke blive for kloge eller indbilde sig at være Mestere heri, men vogte sig for dem, som ville komme og foregive noget Bedre, saaledes som det var gaaet paa andre Steder, hvor Mange vare blevne forførte af Saadanne. Men hvori det Forbillede bestaar, som de skulle efterfølge ham i, det har han ovenfor og i det hele Brev sagt, saasom naar han i Cap. 3, 3 flgg. siger: **Vi ere Omskjærelsen, vi, som tjene Gud i Aanden og rose os i Christo Jesu og forlade os ikke paa Kjod. Endskjønt ogsaa jeg haver det,** siger han, **jeg kunde forlade mig paa, endog i Kjodet. Dersom en Anden synes, han kan forlade sig paa Kjod, jeg meget mere. Jeg er omskaaren paa den ottende Dag, af Israels Slægt, af Benjamins Stamme, en Ebræer af Ebræere** (det er den høieste Ære, en Jøde kan beraabe sig paa, den kan ogsaa jeg rose mig af), **en Pharisæer efter Loven, som forfulgte Menigheden af Nidkjærhed, som var ustraffelig efter Lovens Retfærdighed.**

Men dog siger han videre v. 7 flgg.: **Men hvad der var mig Vinding, det haver jeg for Christi Skyld agtet for Tab; ja, sandeligen, jeg agter og Alt for Tab mod Ypperligheden og Kundskaben om Christo Jesu, min Herre, for hvis Skyld jeg har lidt Tab paa Alt og agter det Skarn at være, paadet jeg kan vinde Christum og findes i ham, saa jeg ikke haver min Retfærdighed, den af Loven, men den ved Christi Tro, Retfærdigheden af Gud formedelst Troen** ꝛc.

Se, det er det Billede, vil han sige, som vi foreholde Eder og formane Eder at efterfølge. Ogsaa I skulle beflitte Eder paa at erholde hin Retfærdighed og blive derved; ikke den Retfærdighed af Loven, thi om den tør han sige, at han holder den for idel Skarn og Ureenhed, som gaar af Menneskets Legeme, selv om den var

saa skjøn og ustraffelig som den kan findes paa Jorden og som den fandtes hos ærlige Jøder og hos Paulus selv før hans Omvendelse, hvilke i sin store Hellighed holdt de Christne for idel Skjelmer og forbandede Mennesker og derfor trøstigen hjalp til at forfølge og myrde dem.

Og dog har jeg, siger han, som alligevel er en født Jøde, agtet alt dette for Tab, paadet jeg maa blive funden i den Retfærdighed, som Gud tilregner Troen for Christi Skyld. Thi denne Retfærdighed alene lærer os at kjende og gribe Gud ret, det er at fatte en fast Fortrøstning til hans Naade og vente et tilkommende Liv, og giver saaledes Menneskets det Haab, at det i de Dødes Opstandelse skal komme Christus imøde, det er, at det i Døden og paa Dommens Dag ikke skal fly og forskrækkes for ham, men gladeligen fare ham imøde og byde ham velkommen som den, det med stor Længsel har stundet efter.

En saadan Frimodighed kan hin Lovens Retfærdighed ikke virke; derfor har den ikke hjulpet mig for Gud, men meget mere skadet mig. Men det alene skaber denne Frimodighed, at Gud tilregner os Retfærdighed for Christi Skyld ved Troen, idet han ved sit Ord forkynder os og siger: Hvo, som tror paa min Søn, han skal for hans Skyld have min Naade og det evige Liv. Den, som har en saadan Erkjendelse, han er nu saaledes beskaffen, at han ikke frygter og flyr for den yderste Dag, men uforfærdet venter og haaber den.

Se, nu, er ikke dette altfor grovt og foragteligt talt om Lovens Retfærdighed, at han holder og dermed ogsaa lærer at holde den for en saadan Ting, som ikke alene hindrer eller Intet gavner, men ogsaa gjør Skade og maa betragtes som noget Vederstyggeligt. Hvo turde tage Munden saa fuld og tale paa den Maade om et saadant ustraffeligt Liv efter Loven, som ikke af Hvermand vilde kaldes den lede Djævels Apostel og Tjener, dersom ikke St. Paulus selv gjorde det? Eller hvo vil mere holde paa denne Retfærdighed, naar man prædiker saaledes om den?

Og talte han endda blot om den verdslige eller hedenske Retfærdighed efter Fornuften, som kommer af ordentlig Øvrighed, Lov og Ret! Men nu nævner han ligefrem og klarligen Retfærdigheden af Guds Lov eller de ti Bud, som jo er langt høiere end hin, der alene angaar dette Liv, efterdi den lærer, hvorledes man skal leve for Gud, og derom veed intet hedensk og juridisk Regimente Noget at sige. Burde man ikke fordømme denne Prædikant som en Kjætter, som saaledes tør angribe og laste Guds Lov, ja, som formaner og advarer, at man skal vogte sig for dem, som vandrer derefter, det er, som trodse paa saadan Retfærdighed, samt roser og berømmer slige Helgener paa den Maade, at han kalder dem Christi Korses Fiender, som have Bugen til sin Gud og tjene den istedet for den sande Gud ꝛc.

Ja, siger han om sig selv, jeg har ogsaa, just i min høiste Retfærdighed efter Loven været en saadan Fiende og Forfølger af Menigheden eller Christi Kirke. Det var den bedste Frugt af saadan Retfærdighed, at jeg meente, jeg maatte hjælpe til at forfølge Christus og hans Christne paa det grueligste. Saaledes var jeg med al min Hellighed en ret Guds Fiende og Christenmorder. Thi det bliver man naturligen ved denne selvgjorte Hellighed, hvad ogsaa alle Historier i Skriften fra Begyndelsen af bevidne; vi ser det paa Kain og have det endnu for vore Øine i de Bedste i Verden, som ikke er komne til Christi Erkjendelse. Saaledes er det med alle Fyrster og al Øvrighed, og jo visere, frommere og ærbarere de ere i sit Levnet, desto argere, bittrere og heftigere Fiender ere de af Evangeliet.

Thi om de grove papistiske Æsler i

Rom, Cardinaler, Biskoper og Messepræster, ville vi her ikke tale; de gjøre det altfor grovt, saaat endog verdslig Øvrighed og Ærbarhed maa sige, at de ere lutter fortvivlede Skjelmer med sit uforskammede og frække Levnet, sin Gjerrighed, Hoffærdighed, Utugt, Prunk, Røveri og al Ondskab; thi de leve ikke alene saaledes, men ville ogsaa i sin Frækhed forsvare det, hvorfor man maa holde dem, ikke alene for Christi, men ogsaa for al Ærbarheds og Dyds Fiender, saaat ogsaa alle ærbare Folk billigen afskye dem. Men, som sagt, om saadanne taler ikke St. Paulus her, men om andre store og fortræffelige Folk, som ere de Frommeste og føre det skjønneste Levnet; naar disse træffe paa de Christne, saa blive de saa giftige og bittre, at de kunne forglemme al den Skyld, som de have paa sig for Gud, og af Skjeven i vort Øie gjøre idel store Bjælker. Summa: For saadanne maa Evangeliet hedde idel Kjætteri og Djævlelære, paadet deres egen Hellighed og Nidkjærhed for Gud maa skinne frem og berømmes.

Saadant skulde Ingen tro, og jeg selv havde heller aldrig troet det eller kunnet forstaa disse St. Pauli Ord, dersom man ikke havde seet det for sine Øine og erfaret det. Thi hvorledes skulde et Menneske, om ogsaa St. Paulus sagde det nok saameget, kunne tro, at de Skjønneste og Ædleste, de fromme, ærbare og hellige Folk, af hvem man skulde vente sig, at de fremfor alle Andre skulde annamme Guds Ord, at disse, siger jeg, skulde være denne Lære fiendske. Men de Exempler, vi have lige for vore Øine, lære os noksom, at det maa være Saadanne, som hedde fromme og priselige Fyrster og Herrer, ærlige Borgere, lærde, vise, fornuftige Folk; disse er det, som naar de kunde, gjerne slugte de evangeliske, som man nu kalder dem, tilligemed Evangeliet i een Bid.

Spørger du, hvoraf det kommer, saa maa vi svare: Deraf at Saadant naturligen hænger ved den menneskelige Retfærdighed. Thi der er Ingen iblandt dem, som jo ikke veed af Christus at sige; og dog holder han fast paa denne Retfærdighed og mener, at den skal gjælde for Gud. Han kan ikke andet end forlade sig derpaa, smykke sig dermed og speile sig deri for Gud, menende, at han dermed behager Gud saare vel. Af saadan Stolthed og Hoffærdighed for Gud følger da Foragt for Andre, som ikke have denne Retfærdighed, som Pharisæerens Exempel, Luc. 18., viser. Men endnu mere fiendsk og forbitret blive de paa den Prædiken, som tør angribe saadan Retfærdighed og sige, at den ikke gjælder for Gud til at fortjene hans Naade og det evige Liv.

Thi jeg har ogsaa selv været en Saadan, og Andre, som under Pavedømmet have villet være hellige og fromme, maa bekjende det Samme. Om Nogen for tredive Aar siden, da ogsaa jeg var en from, hellig Munk, holdt Messe hver Dag og ikke vidste Andet, end at jeg gik paa den rette Vei til Himmelen, om Nogen da vilde have prædiket denne Text for mig og sagt, at al saadan Hellighed, som dog ikke var efter Guds Bud, men Menneskelærdom og aabenbart Afguderi, at den var Intet, og at jeg var en Christi Korsets Fiende og tjente min egen Bug, saa havde jeg ogsaa paa Stand idetmindste hjulpet til at bære Stene og Træ sammen for at kaste paa en saadan Stephanus, ja brænde ham til Aske som den argeste Kjætter.

Saaledes gjør altid Naturen og Verden og kan ei heller gjøre Andet. Naar denne Prædiken kommer fra Himmelen og siger: Du er en hellig Mand, en stor, lærd, from Jurist, en streng Regent, en priisværdig Fyrste, en ærlig Borger ꝛc., men med dit Regimente og skjønne Levnet farer du til Helvede, og Alt, hvad du gjør, det stinker og er fordømt for Gud; du maa blive et

ganske andet Menneske, faa et andet Sind og Hjerte, dersom du vil blive salig ꝛc., — ja, da staar Alt i lys Lue. Thi den finder det aldeles utaaleligt, at saadant skjønt og priseligt Væsen og Levnet ved nogle ringe, foragtede Menneskers Prædiken skal blive aabenbart straffet og fordømt som noget Skadeligt, ja, som Skarn, som St. Paulus kalder det, og idel Forhindring for det evige Livs Opnaaelse.

Her siger du: Hvorledes? Forbyder du da gode Gjerninger? Er det ikke ret at leve smukt, ærbart og dydigt? Maa du ikke selv bekjende, at man skal have verdslig Ret og Øvrighed og holde strengt paa, at Folk leve tugtigt, fredeligt og ærbart? Ja, byder ikke ogsaa Gud selv saadant, er det ikke hans alvorlige Villie, at dette skal holdes, og straffer han ikke dem, som gjøre derimod? Og endnu mere vil han vel, at man skal holde hans egen Lov og de ti Bud og ikke foragte dem? Hvorledes tør du da sige, at saadan Retfærdighed er skadelig og en Hindring for det evige Liv? Hvorledes rimer det sig sammen, at man skal lære Folk at gjøre Saadant og være fromme, og dog paa samme Tid straffe det som fordømt for Gud? Hvorledes kan det paa een Gang kaldes en god og kostelig Ting og tillige Skade og Skarn?

Svar: Det veed St. Paulus meget vel, at Verden er af den Mening og kommer med slige Indvendinger. Men hvo, som vil, tale med ham selv derom, hvorfor han klart og tydeligt taler saaledes. Thi det er jo ikke vore, men hans Ord. Sandt er det, og St. Paulus bekjender det selv, at det skal og maa være saa paa Jorden, og at Gud vil have, at Enhver skal leve i al Ærbarhed og Lydighed. Ja, han har ordnet det saaledes, at det ogsaa overholdes blandt Tyrker og Hedninger. Og dog er det vist, at disse, selv naar de ere som bedst og frommest og føre det ærligste Liv, dog af Naturen og af Hjertet ere Christi Fiender, hvis Sind og Tanker gaa ud paa at udrydde Guds Folk.

Her maa jo Enhver sige, at Tyrken hører Djævelen til med hele sit Regimente, sit lydige og strenge Liv, som de føre efter sin Alkoran, og det endog strængere end vi Christne. Det er paa eengang at erklære dem fordømte med al deres Retfærdighed og dog tillige at sige, at de gjøre Ret, naar de straffe Tyve, Mordere, Røvere, Drukkenbolte ꝛc., ja, at ogsaa de Christne, om de bo under Tyrken, ere skyldige at give ham Skat og tjene ham med Liv og Gods. Paa samme Maade maa vi jo ogsaa sige om vore Fyrster, som forfølge Evangeliet og ere Christi aabenbare Fiender, at man skal være dem lydig og yde dem den Skat og Tjeneste, som dem tilkommer; og dog maa vi anse dem som fordømte for Gud, tilligemed alle dem, som holde med dem og ere dem lydige, naar de ogsaa give sit Samtykke til Evangeliets Forfølgelse.

Saaledes taler ogsaa St. Paulus om alle Jøders og alle fromme Helgeners Retfærdighed, som ikke ere Christne. Han oplukker sin Mund vidt nok og fælder saadan Dom uden Omsvøb; han anklager og klager med Taarer over dem, som føre og henvise Menneskene til Lovens Retfærdighed og dog ikke udrette Andet dermed end at gjøre dem til **Christi Korses Fiender**. Han giver dem ogsaa den Priis, at **deres Ende er Fordærvelse**. De ere, siger han, fordømte Mennesker, naar de hele sit Liv paa det Ivrigste have lært og øvet denne Retfærdighed.

Paa Jorden er det vel en kostelig Ting og et skjønt, ædelt Klenodie, som er al Ros og Ære værd, at hedde en from, ærlig Fyrste, Regent, Borger, en from og tugtig Hustru eller Jomfru. Hvo vilde ikke prise og berømme det? Det er jo dog ogsaa et sjeldent Klenodie i Verden. Velan, siger han, lad det længe nok være en saa

skjøn, kostelig og priselig Ting, saa er det dog tilslut fordømt og fører ikke til Himmelen.

Ja, han gjør det endnu værre og siger: **hvis Gud er Bugen**. Der hører du, hvor langt en saadan menneskelig Retfærdighed kommer, naar den bringer det videst; den opnaar ikke Andet end at kaldes en Bugens Tjeneste. Tag nu al Viisdom, Ret, Lovkyndighed og Kunst og dertil den høieste Dyd paa Jorden: hvad er det for Dyder? De tilbeder alle een Gud, som hedder Bugen; thi det hjælper dem Altsammen ikke længere, end dette Liv varer og har heller ikke andet Maal, end at man her maa have Bugen fuld. Naar denne har Ende, saa er det ogsaa forbi med dette Væsen tilligemed dens Tjenere; med eet Ord, tilsidst dør og fordærves det Alt tilhobe, Retfærdighed, Dyd, Lov og deres Gud, Bugen, som de have tjent. Thi de vide Intet om den rette, evige Gud, hvorledes man skal tjene ham og komme til det evige Liv. Derfor er et saadant Levnet i Grunden intet Andet end en Afgudstjeneste og et afgudisk Levnet, som ikke kan søge noget Mere end denne dødelige Bugs Opholdelse, Fred og Ære.

For det Fjerde siger han: **hvis Ære bliver til Skjændsel**. Det er Enden derpaa. Naar de vise Philosopher, fromme Hedninger og kloge Jurister berømmes og æres paa det Høieste, saa er det dog Skjændsel. De bruge vel disse Ord: amore virtutis, de rose sig af stor Kjærlighed til Dyd og Retfærdighed og kunne ogsaa mene det med stort Alvor; men naar man ser hen til Enden, saa er denne Ros Intet og bestaar tilsidst i idel Skam og Skjændsel. Thi de kunne dog ikke bringe det videre, end at deres Væsen her paa Jorden kaldes priselig og hæderligt for Verden, men for Gud gjælder det ikke, og, det evige Liv vinder man ikke derved: tilsidst lader det Mennesket skjændigt i Stikken, Døden opsluger det, og Helvede rykker det bort.

Her siger du atter: Ei, er det sandt, hvorfor skal man da holde Saadant? Lader os da hereefter trøstigen leve, som det lyster os, saaat der ikke længer bliver nogen from, ærlig Mand eller nogen dydig og ærlig Hustru, Jomfru ꝛc.! Svar: Nei, det er paa ingen Maade Meningen; thi du har hørt, at Gud har befalet og vil have Saadant, endog hos Tyrker og Hedninger; og St. Paulus selv formaner strax nedenfor i dette Brev, Cap. 4, 8., at de skulle **give Agt paa** og tragte efter, **hvad der er sandt hvad der er ærbart, hvad der er retfærdigt, hvad der er reent, hvad der er elskeligt, hvad der tales vel om, enhver Dyd og Alt, hvad priseligt er**; og fremstiller heri ogsaa sit eget Forbillede, sigende: **Hvad I ogsaa have lært og annammet og hørt og seet paa mig** ꝛc.

Thi hos dem, som tro paa Christus og nu have sin Retfærdighed i ham, skulle ogsaa disse Frugter følge i dette Liv paa Jorden, Gud til Lydighed; og de ere ogsaa i Sandhed gode Gjerninger, som behage Gud, og som han ogsaa for deres Troes Skyld, efterdi de ske i Christus, vil belønne i hint Liv.

Men St. Paulus taler her om dem, som udenfor Christus og Troen agte sit Levnet og Gjerning, som de af egne Kræfter øve, om end efter Guds Lov, for en Retfærdighed, som skal gjælde for Gud; de vide Intet af Christus, for hvis Skyld Retfærdigheden bliver os tilregnet af Gud uden nogen vor Fortjeneste, saafremt vi tro paa ham. Derfor er han jo ogsaa bleven Menneske, død for vore Synder og opstanden fra de Døde, forat vi i ham skulde blive Synden kvit og faa Deel i hans Opstandelse og Liv. Derhen skulle vi tragte, og derefter leve og vandre, saaledes som han her slutter og siger: **Vor Vandel** er ikke jordisk eller alene rettet paa dette timelige Liv, men den **er i Himmelen, hvorfra vi og forvente Frelseren, den Herre Jesum Christum** ꝛc.

Hvor man ikke veed og har dette, der kan gjerne hin menneskelige, jordiske Retfærdighed være saa skjøn og ærbar, den vil, saa er den dog i Sandhed ikke andet end en Hindring og Skade. Thi Kjød og Blod kan ikke Andet, det maa forlade sig derpaa, hovmode og rose sig deraf: Vi ere dog ogsaa Noget, vi ere ærligere, frommere, bedre end Andre; vi Jøder ere Guds Folk og holde hans Lov ꝛc. Ja selv de, som ere Christne, ere endnu ikke ganske frie fra dette Skarn, men ville bestandig søge at bringe sine egne Gjerninger og Fortjeneste frem for Gud. Thi jeg ved fra mig selv, hvad for en Plage et Menneske har i denne usalige Viisdom og Indbildning om egen Retfærdighed, og hvilken Møie det koster, før det Slangehoved bliver sønderknust.

Nu lyder Dommen saaledes, og saa maa den lyde: Enten maa man fare til Helvede, eller ogsaa holde sin egen menneskelige Retfærdighed for Skarn og Skade og beslitte sig paa, at man dog ikke ved Enden maa blive befunden i den, menende, at man ved den skal kunne bestaa for Gud og hans Dom, men i den Retfærdighed, som er Christi og drager os ind i Christus, saaat vi i den Klædning maa komme ham imøde til Opstandelsen fra Synd og Død og sige: Vær velkommen, min kjære Herre og Frelser, du, som forløser mig fra Syndens og Dødens elendige Legeme og gjør mig ligedannet med dit hellige, rene, klare, herlige Legeme ꝛc.

Imidlertid, medens vi vandre i Troen paa hans Retfærdighed, har han ogsaa Taalmodighed med dette Livs usle og svage Retfærdighed paa Jorden, som dog ellers er en Ureenhed for ham; han gjør den ogsaa den Ære, at han bærer og opholder den, den Stund vi ere her, ligesom vi ære og smykke vor Maddikesæk og urene Bug, hænge paa den skjønne, kostelige Klæder og gyldne Kjæder, lægge den paa Bolstre og i varme Senge; der ligger den Stank og Ureenhed, overtrukken med Kjød og Hud, og kommer til den høieste Ære paa Jorden. Thi for dens Skyld maa man gjøre Alt, anordne, regjere, bygge, arbeide, og Gud selv giver sin Sol til at varme og lyse for den og lader Alt voxe paa Jorden til dens Tjeneste. Og hvad er et Menneskes Legeme Andet end et skjønt Skrin, hvori den urene, stinkende Helgen, Bugen, ligger, som det dagligen maa bære og taale, ja fylde og nære og dertil smykke og rense og være glad, at den blot vil gjøre sig ret ureen.

Saaledes gjør ogsaa Gud, naar han vil give Mennesket det evige Liv. Han bærer og taaler dette Livs skidne Helligbed, i hvilken vi her maa leve indtil den yderste Dag, for sine Udvalgtes Skyld, indtil deres Tal bliver fuldt. Thi saalænge hin Dag ikke kommer, ere ikke alle de fødte, som hører til Himmelen. Men naar den Tid er omme og Tallet fuldt, da vil han ogsaa pludseligen ophæve det Altsammen, verdsligt Regimente, Jurister, Øvrighed, Stænder, med eet Ord, ikke lade Noget blive tilbage af denne jordiske Retfærdighed, men tilintetgjøre alt Saadant tilligemed Bugen og Bugen med det. Thi det er dog Altsammen fordømt og bestemt til Undergang; kun for de Christnes Skyld, hvem det evige Liv er bestemt, maa det gaa sin Gang, indtil de Alle ere samlede og den sidste Hellige er født. Thi selv om de vare fødte Allesammen paa Een nær, saa maatte dog Verden endnu staa og opholdes for denne enes Skyld; thi Gud agter og behøver slet ikke Verden uden alene for sine Christnes Skyld.

Naar Gud derfor befaler, at man skal være Keiseren lydig og leve fromt og ærbart paa Jorden, saa er ikke Meningen den, at det skal vedvare saaledes og forblive derved alene. Men han vil og maa saaledes føde, klæde, pryde og ære med Magt, Herredømme ꝛc. denne usle Bug eller,

som Apostelen her siger, dette Fornedrelsens Legeme; og dog siger han, at det er Skarn, som Gud ikke behøver til sit Rige, ja, at det for ham er fordømt med al sin Ære og Værdighed, **paa det al Verden skal** slaa Øinene ned for ham og **erkjende sig skyldig for ham**, som St. Paulus siger Rom. 3, 19; 4, 2., ogsaa om de høie, store og hellige Fædre, Abraham og andre, som, skjønt de for Verden have havt Ros af Gjerningernes Retfærdighed, dog ikke have kunnet rose sig deraf for Gud ꝛc. Langt mindre vil da deres Berømmelse gjælde for ham, som af Verden kaldes priselige, fromme, ærbare, tugtige Folk, Herrer, Fyrster, Kvinder og Mænd, og som ville bryste sig af saadan Retfærdighed.

Vel kan du udvortes være skjøn og smykket for Verden, men indvortes og for Gud er du dog ikke Andet end en stinkende Ureenhed; ligesom man fortæller om en Nonne, der fremfor Andre blev anseet for hellig og ikke vilde have Omgang med Andre, men indelukkede sig i sin Celle i stor Andagt og bad uden Ophør, samt roste sig af særegne Aabenbarelser og Syner, saaat hun ikke vidste Andet, end at de kjære Engle vare om hende og satte hende en gylden Krone paa; men de, som vare udenfor og ogsaa gjerne vilde se Saadant, fik gjennem et Hul eller en Sprække se, at der laa Komøg paa hendes Hoved, og lo hende derfor ud.

Se, det mener St. Paulus, naar han kalder sin Retfærdighed efter Loven Skarn. Han vil dermed nedbryde al Berømmelse og Fortrøstning derpaa for Gud, ihvorvel han ærer den for Verden og kalder den en Retfærdighed. Men vil du trodse derpaa for Gud, saa fælder han her Dommen over dig og kalder dig i sin Dom en Fiende af Christi Kors, gjør din Ære til Skjændsel og styrter dig omsider i den evige Fordømmelse. Men om Troens Retfærdighed, som gjælder for Gud i Christus, siger han saaledes:

Vort Borgerskab (eller Vandel) er i Himlene, hvorfra vi og forvente Frelseren, den Herre Jesum Christum, som skal forvandle vort Fornedrelses Legeme til at vorde ligedannet med hans Herligheds Legeme.

Vi, siger han, som ere døbte til Christus og tro paa ham, have ikke vort Væsen og vor Trøst i dette timelige eller verdslige Livs Retfærdighed paa Jorden, men vi have en saadan Retfærdighed, som formedelst Troen hænger ved Christus i Himmelen, samt bestaar og bliver alene i ham (ellers vilde den Intet være for Gud, ei heller kunne bestaa for ham) og alene tragter efter, at vi evindeligen maa være i Christus, og at han ved sin Tilkommelse i hint Liv skal gjøre en Ende paa dette Jordiske og give dette Legeme et andet Liv, saaat det bliver aldeles nyt, reent, helligt og ligedannet med Christi Liv og Legeme.

Derfor kaldes vi ikke mere Borgere paa Jorden; men den, som er en døbt Christen, han er formedelst Daaben en født **Borger i Himmelen**. Derfor skulle vi skikke os og vandre som de, der høre did og have hjemme der, og nu trøste os ved, at Gud antager sig os og vil flytte os did; men imidlertid forvente vi Frelseren, som skal bringe os fra Himmelen evig Retfærdighed, Liv, Ære og Herlighed.

Thi vi ere ikke dertil døbte og blevne Christne, at vi paa Jorden skulle have stor Ære, Retfærdigheds Ros, Herredømme, Magt og Gods. Og om vi end have Saadant for denne Bugs Skyld, saa skulle vi dog agte det for Skarn og smykke denne urene Bug dermed, for dem, som endnu skulle fødes af eller efter os. Men for vor Deel skulle vi alene vente og se efter Frelserens Tilkommelse, som skal og vil ske, ikke til Skade og Skam for os, som for

de Andre, men for vort usle og elendige Legemes Skyld, som ogsaa i dette Liv er et jammerligt og elendigt Legeme, men endnu mere bliver det, naar det afsjælet ligger i Jorden og fortæres.

Men hvor jammerligt, elendigt og skjændigt det end er, baade i Livet og i Døden, saa vil han dog ved sin Tilkommelse gjøre det saa skjønt, reent, skinnende, klart og fuldt af Ære, at det skal være ligedannet med hans eget udødelige, herlige Legeme, ikke som han hang paa Korset og laa i Graven, blodig og med Dødens Farve, i Skam og Vanære, men som han forklaret sidder ved Faderens Høire. Derfor skulle vi ikke forskrækkes over, at vi maa aflægge dette Legeme og lade os berøve dets Ære, Retfærdighed og Liv, og lade Død og Grav opsluge os (lad Christi Fiender grue og forfærdes derfor!), men gladeligen haabe og vente, at han snart maa komme og forløse os fra denne usle, stinkende Ureenhed.

Efter den Kraft, ved hvilken han og kan underlægge sig alle Ting.

Se, hvilken Ære og Herlighed denne Christi Retfærdighed ogsaa bringer vort Legeme! Hvorledes kommer det arme, syndige, elendige, urene og fordærvede Legeme dertil, at det skal blive ligedannet med Guds Søns Legeme, hans, som er Herlighedens Herre? Hvad er du, eller hvad er din og alle Menneskers Kraft og Formue, at Saadant skal vederfares dig? Vekan, siger St. Paulus, Menneskers Retfærdighed, Fortjeneste, Berømmelse og Kraft bidrage slet Intet dertil; det er og bliver idel Ureenhed, Skam og fordømt Væsen. Men her er en anden Kraft og Virkning, nemlig deus, som er den Herre Christus og kan underlægge sig alle Ting. Kan han underlægge sig alle Ting efter sin Villie, saa kan han ogsaa herliggjøre det elendige Legemes Ureenhed og Stank, ja dets Maddiker, Orme, og Støv. Thi det er i hans Hænder som Leret i Pottemagerens, saaat han af denne stinkende Jordklump kan gjøre et skjønt, forklaret, nyt, reent Kar eller Legeme, klarere og skjønnere end Solen.

Thi ved Daaben har han annammet os i sine Hænder, just til den Ende, at han istedetfor dette syndige, fordømte, dødelige Legemes Liv, vil give os en ny, uforgjængelig Retfærdighed og et nyt Liv til Legeme og Sjæl. Det er den Kraft og Virkning, som bringer og opløfter os til saadan Herlighed, hvilken ingen jordisk Lovens Retfærdighed formaar at give; thi den lader Mennesket med dette Liv, blive i Skjændsel og Fordærvelse og strækker sig ikke længere, end Bugen lever og varer. Men denne Kraft er Christi Retfærdigheds, hvoraf man seer, at vi ikke have Bugen til Gud, men tjene den sande, levende Gud, som ikke lader os blive i Skjændsel og Død, men frelser os fra Synd, Død og Fordømmelse og ogsaa vil sætte dette dødelige Legeme til evig Ære og Herlighed.

Tre og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 22, 15—22.

Da gik Pharisæerne hen og holdt Raad om, hvorledes de kunde besnære ham i Ord. Og de sendte deres Disciple til ham med de Herodianer og sagde: Mester, vi vide, at du er sanddru og lærer Guds Vei i Sandhed og skjøtter om Ingen, thi du anseer ikke Menneskers Person. Sig os

derfor, hvad tykkes dig? er det tilladt at give Keiseren Skat eller ei? Men som Jesus havde mærket deres Ondskab sagde han: I Dienskalke! hvi friste I mig? Viser mig Skattens Mynt; men de rakte ham en Penning. Og han sagde til dem: hvis Billede og Overskrift er dette? De sagde til ham: Keiserens. Da sagde han til dem: saa giver Keiseren det, som Keiserens er, og Gud det, som Guds er. Og der de hørte det, forundrede de sig og forlode ham og ginge bort.

Dette Evangelium er i sig selv let og klart nok. Det fortjener ogsaa at lægges vel Mærke til, især for det Sprogs og den Lærdoms Skyld, som Christus her giver. Men først viser det, hvor saare onde, bittre og giftige Slanger de ere, som forfølge Christus og hans Ord, og hvor spidsfindigt og listigt de angribe ham, paadet de maatte fange ham i hans egne Ord. Thi disse arge Skjelmer havde gjerne bragt ham af Dage, efterdi de vare overvættes kjede af ham, saaat de hverken taalte at se eller høre ham, men ønskede uden Sky, at de kunne faa omkomme ham, og kunde dog ikke finde nogen Aarsag og fandt Intet at laste hverken paa hans Lære eller hans Liv, hvor ivrigt de end i sin Mordlyst søgte derefter. Derfor fandt de paa mangeslags listige Rænker for at faa en Aarsag til at anklage ham og kunne ikke afstaa derfra eller slaa sig til Ro, førend Gud tilstedede dem at gaa saa vidt i deres Ondskab, at de korsfæstede hans Søn.

Thi med Saadanne har det altid gaaet saaledes, og saaledes skal det ogsaa gaa dem, at de opnaa det, som de tragte efter. Gud gav dem Frist og Anledning nok til Omvendelse ved sin eenbaarne Søn, som han dertil havde sendt dem; men efterdi de slet ikke vilde, saa lod han dem ogsaa gaa saa vidt, at de korsfæstede og myrdede denne hans Søn, paadet de rigeligen maatte opfylde sine Synders Maal og derefter tilsidst blive tilintetgjorte uden al Naade. Saaledes gjøre ogsaa nu Evangeliets Fiender og Christenmorderne; derfor skal det ogsaa gaa dem paa samme Maade, Amen.

— Se nu, hvorledes de gribe Sagen an, og hvorledes den lykkes dem. Her forsamle sig de Allerlærdeste og Klogeste, stikke Hovederne sammen og optænke et overmaade listigt Raad for at faa ham bragt af Dage. Og dette kloge Raad lød saa: Naar man længe tænker efter baade hid og did, saa er der tvende Veie, hvorpaa han kan gribes og anklages; for det Første, at han er en Oprører mod Keiseren. Kunne vi faa det paa ham, saa have vi ham, hvor vi ville, og da bliver han billigen dømt til Døden som den, der er befunden at være en Tyv og Røver mod Keiseren og at have forbrudt sig mod den keiserlige Majestæt og Krone, og for den Forbrydelse er der efter alle Folks Love sat Dødsstraf. Lykkes ikke dette os, saa have vi endnu en Udvei, at vi nemlig kunne angive ham som en Tyv mod Gud, som berøver Gud hans Ære og forfører Folket under Guds Navn, og det er jo endnu værre end det Første. Thi dersom han vil sige, at man maa give Keiseren Skat og holde ham for vor Herre, saa vil det være at forsmæde Gud, som alene vil være dette Folks Herre og derfor har frigjort dem fremfor andre Folk, paadet de ikke skulde have nogen fremmed Konge. Men dermed blev han atter skyldig til Døden; hvorhen han end vendte sig, var han altsaa fangen og maatte falde i deres Hænder. Billigede han Keiserens Herredømme, saa berøvede han Gud det, og omvendt, giver han Gud det, saa tager han det fra Keiseren.

Det var det kloge Raad, som disse høiforstandige og hellige Folk udtænkte for med al Ret at kunne angribe Christus enten som Guds eller som Keiserens Fiende. Ikke at de selv skjøttede meget om Gud eller Kei-

seren; thi de vilde selv gjerne være af med Keiseren og gjorde stadigt Oprør, hvor de kunde; derfor fik de ogsaa føle Sværdet og bleve henrettede, og det ikke ti eller tyve af dem, men i Hundrede- og Tusindviis, ligesom de ogsaa tilsidst, da de ikke kunde lade sin Natur fare, bleve aldeles udryddede og tilintetgjorte. Derhos vare de ogsaa for Gud Tyve og Skjelmer, idet de forfalskede hans Ord og forfulgte den rette Lære. I disse tvende store Laster laa de aldeles nedsunkne, saaat de selv dobbelt havde fortjent Døden, baade for Gud og Keiseren; og alligevel ere de saa fortvivlede Skjelmer, at de med en saadan Beskyldning ville fange og dømme en uskyldig Mand til Døden, og dermed give sig selv Skin af at være de fromneste Helgener for Gud og Keiserens troeste Undersaatter.

Men dette Folk havde fra gammel Tid baaret sig saaledes ad og gjort netop det Samme med sine Propheter og mange fromme Folk, ja gjorde det ogsaa senere med Apostlerne, saaat det ikke er underligt, at det gaar os paa samme Maade. Og hvad havde Apostlerne, hvad have vi at klage over, naar de ikke have sparet sin eneste Herre og Gud? Verden skikker sig dog ikke anderledes; den hører Djævelen ganske og aldeles til med alt sit Tyveri og Oprør mod Gud, og dog beskylder den bestandig de Christne for det Samme.

Og se nu videre, hvorledes de gaa frem i Udførelsen af denne sin List, paadet den ikke maa slaa dem feil. De fare ikke hovedkuls ind paa ham med dette Spørgsmaal, men gjøre en smuk Indledning, hvormed de ville vinde ham. De smykke sig, som om de mente det saare vel og med fuldt Alvor, og prise og smigre ham med glatte Ord; thi de tænkte, at han var et saadant Menneske og en saadan Prædikant, som de selv vare, der gjerne vilde høre sig saaledes rose: Du er en ret Lærer og en oprigtig Mand; hvad du taler og gjør, det er Ret ze. Thi med saadan Ros kunde vel endnu mangen en ung Daare blive forført til at prædike hid og did Alt, hvad man gjerne vilde høre. Dette er ogsaa fast alle falske Prædikanters Viis, som kun prædike for at høste Berømmelse af Mennesker, og søge og tage imod Ære, hvor de kunne, prædike heller ikke længer, end saalænge de kunde vinde saadan Ære; hvor de ikke længer kunne det, der er det ogsaa forbi med deres Prædiken. Slige Folk vare nu ogsaa disse; derfor siger Christus om dem Matth. 23, 7., at **de gjerne vilde kaldes Rabbi af Menneskene**. Derfor mene de ogsaa, at han skal lade sig saaledes smigre og bedaare af deres falske Ros, at han, inden han vidste et Ord deraf, skulde løbe mod eet af disse deres Morderspyd.

Men man slipper nok at narre Gud. At det ene Menneske narrer det andet, det kan endnu gaa an; men med ham skal man ikke spøge, thi han kjender saadanne Skalke for vel og kan **gribe dem i deres Trædskhed**, som Skriften siger Hjob 5, 13. Saaledes gjør han ogsaa her, idet disse Skalke maa sige den rene Sandhed, skjønt de tænke noget ganske Andet i sit Hjerte, og derved beskjæmme sig selv. Thi det er Sandhed, at han lærer Guds Vei retteligen og ikke skjøtter om Nogen; men dog siger ingen af dem dette af Hjertet. Og man maa vel undre sig over, at Munden kan tale Sandhed, og at det dog hos dem er idel Løgn. Hos Christus er det sandt, men hos sig selv gjøre de det til idel Løgn; thi de bedømme ham efter sig selv og holde ham for en Oprører, som forbyder at give Keiseren Skat og drager Pøbelen til sig, men dog af Frygt for Keiseren ikke tør komme aabenlyst frem med det ꝛc. Saaledes tænkte de i sit Hjerte, men sætte dog en Sminke derpaa, at de sige: **han lærer Guds Vei i Sandhed**, hvilket er en Ros, som behager Gud vel.

Saaledes gjorde ogsaa Ypperstepræsten

Kaiphas, naar han Joh. 11, 48 flg. sagde: **Det er os gavnligt, at eet Menneske dør for Folket, og at ikke det ganske Folk skal ødelægges**; **thi dersom vi lade ham saaledes blive ved**, sagde han, **saa ville Romerne komme og tage baade vort Land og vort Folk** ꝛc. Det var et sandt Ord mod dem selv, og dog var det usandt i hans Hjerte; thi de tænkte ikke, at Romerne vilde komme, men det var dem kun om at gjøre at faa Christus af Dage, menende, at de da vilde være hjulpne. Og dog gik det dem netop saaledes, som de havde spaaet om sig selv; Christus maatte dø for Folket, men de bleve ødelagte af Romerne med Land og Folk.

Saaledes gaar det dem, som ville narre Gud; de narre kun sig selv. Her søge de svigagtigen en Sandhedens Lærer; en saadan finde de ogsaa i ham, skjønt det ikke var deres Mening; thi han rammer dem med Sandheden og giver dem med den et saadant Slag, at de tumle tilbage. De ville forelægge ham et Spørgsmaal, som han ikke skal kunne rede sig ud af, ikke om Loven eller Sjælenes Salighed, men et unødvendigt og farligt Spørgsmaal. Den hele Moses, og hvad der hører til Guds Ord og Sandhedens Vei, lade de smukt fare og optænke noget Andet, som skal forvilde ham; de spørge ham nemlig, om man bør give Keiseren Skat. Derom har Moses Intet lært, ei heller havde Christus Noget dermed at skaffe.

Her, tænke de, have vi ham ligesom mellem tvende Spyd. Thi siger han Ja, saa staar han der som en Tyv mod Gud eller som en Kjætter og frafalden Jøde, der lærer mod Moses og Propheterne. Men siger han Nei, saa have vi her Herodes's Tjenere; kommer han i Hænderne paa dem, saa er det ude med ham; og kommer han i Hænderne paa Pøbelen, saa maa han ogsaa dø. I et af disse Tilfælde maa han komme; thi her er ingen anden Udvei; enten Ja eller Nei; enten maa han lægge sig ud med Hedningerne eller ogsaa med Jøderne. Er det ikke listigt nok anlagt? Hvo skulde kunne slippe bort, naar man saaledes paa begge Sider var omgiven med Spyd? Thi om de selv vare blevne angrebne med et saadant Spørgsmaal, saa vilde de ikke have kunnet rede sig ud deraf.

Men her er en anden Viisdom, som de ikke vidste af eller ventede sig, nemlig Guds Viisdom. Thi han tager deres Spyd fra deres egen Mund, vender dem om og stikker dem selv dermed. Han svarer dem hverken Ja eller Nei, men tvinger dem til at svare selv og saaledes straffe sig selv. Her er han ret en **Mester**, som de kalde ham, og viser, at han kan besvare deres fule Spørgsmaal ved dem selv, saaat de maa løbe mod sine egne Spyd og lade sig fange i det Garn, hvori de havde villet fange ham. Og dog gaar han, som det synes, ganske taabeligt og barnagtigt frem, idet han byder dem at vise ham Skattens Mynt og spørger dem, hvis Billede og Overskrift den havde, ret som om han ikke vidste det og ikke kunde læse, saaat de strax maatte tænke: Sandelig, her have vi ham; han er bange, vil hykle for Keiseren og tør ikke tale mod ham ꝛc.

Men han tager Ordet af deres egen Mund, saaat de maa lade sig fange i sin egen Bekjendelse; thi de kunne og tør ikke sige Andet, end at det er Keiserens. Af disse deres Ord slutter han da mod dem selv: Er Mynten og Billedet Keiserens og Overskriften ligesaa, saa skulle I have Tak, at I svare selv og sige Ja til Eders eget Spørgsmaal; hvad behøve I da at spørge mig? Det maa vel kaldes at grave en Grav for en Anden og selv falde i den, og at udspænde et Garn og selv blive fanget deri.

Denne Kunst kan han øve mod Enhver, som vil mestre eller fange ham, saaat han maa fange sig selv og det med sine egne Ord. Naar saaledes Luc. 19, 21 flg. den

Tjener, som havde nedgravet sit anbetroede Pund i en Klud, siger til ham: **Jeg veed, at du er et strengt Menneske; du tager det, som du ikke lagde, og høster det, som du ikke saaede**, saa svarer han: **Efter din egen Mund dømmer jeg dig, du onde Tjener** ꝛc.; det er: som du har talt, saa ske det dig; efterdi du holder mig for en streng Mand, som tager det, jeg ikke lagde, saa skeer dig din Ret naar Saadant vederfares dig og dit Pund bliver dig frataget, efterdi du selv fælder saadan Dom og er Aarsag i, at jeg maa være saa streng og alvorlig.

Dette siger jeg, paadet man maa vogte sig for at skjemte i de Ting, som angaa Gud. Thi, som sagt, Mennesker kan man narre; men vil du prøve paa at gjøre det med Gud, saa narrer du dig sandeligen selv. Thi jeg har ofte sagt, at Gud viser sig netop saaledes mod Menneskет, som det er sindet mod ham; og saaledes som du tænker og tror om ham, saaledes har du ham. Denne Tjener, som vi nu have nævnt, havde ingen streng og haard Mand til Herre; thi han viste sig jo venligen og mild mod de andre Tjenere; men fordi han selv forestillede sig ham saaledes og fældte Dommen over sig, saa maatte han ogsaa befinde ham saaledes.

Paa samme Maade forholder det sig med vor Tro og Vantro. Hvo, som i sit Hjerte afmaler ham naadig eller vred, venlig eller streng, han har ham ogsaa saadan. Derfor kan man ikke skuffe ham. Tænker du, at han er vred paa dig og ikke vil vide af dig, saa vederfares det dig ogsaa saaledes; men kan du sige: Jeg veed, at han vil være min naadige Fader og forlade mig mine Synder ꝛc., saa skeer det dig ogsaa. Men det nytter ikke her at ville skuffe eller hykle, saaat Munden siger: Han er god og naadig, naar dog Hjertet tænker noget ganske Andet.

Efterdi nu disse kalde ham en Mester og Sandhedens Lærer, skjønt de ikke tro det, men mene det svigagtigen, idet de ville besnære og fange ham med Ord, saa vender han det saaledes, at de selv blive besnærede og fangne og finde ham saaledes, som de sige med Munden, uanseet de ikke vente det. Paa samme Maade, om du anser ham for unaadig og vred, omendskjønt du lyver deri og gjør ham Uret, saa skeer det dig dog, som du har forestillet dig ham og dømt ham at være. Thi det hedder, som han siger: **Efter din egen Mund dømmer jeg dig. Thi af dine Ord skal du kjendes retfærdig, og af dine Ord skal du fordømmes** ꝛc., Matth. 12, 37. Og dermed skeer dig kun din Ret; thi hvorfor anser du ham ikke paa den rette Maade og dømmer om ham som han er? Hvorfor tror du ikke om ham, som du bør tro, og som han i sit Ord fremstiller sig? Nemlig, som en Lærer og Frelser for alle dem, hvem Synden trykker, og som gjerne vilde være fromme. Naar dette Billede ikke behager dig, men du istedet maler dig et andet, saa faar du ogsaa have det saa godt.

Derfor gaar det disse som forskyldt. Efterdi de med Munden og for Menneskene ville have ham til Mester, medens deres Hjerte er falskt, saa faa de ham ogsaa til en Mester, som kan afsløre deres Ondskab, som Texten siger: **Han mærkede deres Ondskab** ꝛc. Det er en ret Doktor. Thi de Læger skal man rose, som nøiagtig vide, hvori Sygdommen bestaar; thi da kunne de desto bedre hjælpe den Syge; men gaa de til Sagen med Ulvished og forsøge sig frem, saa gaar det, som det kan. Saaledes hører og mærker Christus straxt paa deres Spørgsmaal, at de ere Skjelmer; men da de kalde ham Mester og en ret Lærer, som om de ville høre Sandheden af ham, ihvorvel det ikke er deres Mening, saa maa de ogsaa have ham, som de søge ham, og høre, hvad de ikke gjerne høre, idet han svarer dem: Er jeg en Mester og lærer Sandheden, saa vil jeg ogsaa sige Eder Sand-

heden, hvad I ere for Folk, og hvad I søge; og derfor lærer jeg da som Eders Mester, at I ere Hyklere. Dermed er Saameget sagt, at de ere dobbelte Skalke og Skjelmer; for det Første, fordi de ikke ere fromme; for det Andet, fordi de tildække og smykke sin Ondskab med Fromhed og altsaa ville bedrage Folk med et falskt Skin.

Saadanne dobbelte Skalke ere I, vil han sige; I søge ikke Guds Vei eller Sandheden og ville dog have Skin deraf og bedrage mig med Eders falske Ros, forat jeg skal holde Eder for fromme. Men efterdi I ikke ville høre den Sandhed, hvorved I kunne blive salige, saa hører da den Sandhed, ved hvilken Eders Ondskab bliver aabenbaret og fordømt. Thi jeg er jo en Sandhedens Mester, men Nogle til Liv, Andre til Død og Fordømmelse, alt eftersom Enhvers Tro og Hjerte er beskaffen. Derfor siger jeg Eder den rene Sandhed, hvorledes I ere i Eders Hjerte, nemlig Hyklere og fortvivlede Skalke, som hverken staa til at hjælpe eller raade, men høre Djævelen til. Men for dem, som ere fromme eller gjerne vilde blive fromme, prædiker jeg saaledes: **Kommer hid til mig Alle, som arbeide og ere besværede** ꝛc., Matth. 11, 28.

Se, saaledes finde de den rette Sandhedens Mester, ikke til sin Frelse, den de ikke søge, men til sin Fordærvelse, efterdi de hade Sandheden og ikke gjerne indlade sig paa en saadan Prædiken; og dog maa de høre, at han siger dem den og derhos ved deres egen Mund twinger dem til at svare og bekjende mod sig selv, som sagt er.

Tilsidst, da han nu har viist dem deres Ondskab og bragt dem i Knibe og stoppet Munden paa dem, tager han Bladet ganske fra Munden og siger: **Giver Keiseren det, som Keiserens er, og Gud det, som Guds er.** Saaledes skal man døbe Barnet, saa veed man, hvad det hedder. Thi paa godt Norsk vil dette sige Saameget som saa: I ville tage fra Keiseren, hvad hans er, og have forlængst taget fra Gud, hvad Guds er; derfor ere I for det Første Oprørere mod Keiseren, efterdi I berøve og forholde ham, hvad ham tilhører. Først spørge I, om I skulle give det, som I selv bekjende og sige at være Keiserens, og dog tænke I ikke paa at give ham det; thi det maa jo rebeligt kaldes et Oprør, naar man ikke vil give, men langt hellere berøve Keiseren, hvad ham tilhører.

Denne Sandhed maa de nu høre af denne Sandhedens Mester, skjønt de slet ikke behager dem, at han aabenlyst skjælder dem for Tyve og Røvere mod Keiseren, som gjerne berøve ham hans Herredømme, og hvad ham tilhører, og selv ville være Herrer; og det mod sin egen Samvittighed, da de jo maa bekjende, at det er Keiserens Mynt og Overskrift, og altsaa fordømme sig selv som de, der forholde Keiseren, hvad ham tilkommer, som om de dertil havde fuld Ret, saaat de billigen burde straffes paa Liv og Gods som dobbelte Oprørere. Det er det Ene.

For det Andet, ligesom de ere Tyve og Røvere mod Keiseren, saaledes er de ogsaa skammelige Tyve mod Gud, idet de ikke alene stjæle og røve, hvad ham tilhører, men ogsaa ville have Ret dertil. Thi dem kalder man Tyve mod Gud, som Jeremias siger Cap. 23, 11 flgg., der ikke prædike Guds Ord ret, men forholde Menneskene det Ord, som de skulde give dem paa Guds Vegne, og give dem et andet istedet; de røve og stjæle, ikke fra Gud i Himmelen, men fra Menneskene, hvem Gud har sendt og befalet at give sit Ord. Saaledes røve de Sjælene fra Gud og bevirke, at de ikke give ham Ære eller Noget af det, som ham tilkommer. Slige Personer ere de ømme Helgener, som ville laste og fordømme Christus. Derfor faa de ogsaa af ham høre den Prædiken, at de ikke ere Andet end Oprørere og Tyve mod Gud og rigeligen fortjene, at baade Gud og Keiseren sloge dem ihjel.

Hold nu imod disse Hyklere i vor Tid, de ømskindede Helgener, Biskoperne, Messepræsterne og det hele pavelige Slæng, som

ogsaa af lutter Overmod og forstokket Ondskab fordømme og forfølge Christus i hans Ord og Evangeliets klart erkjendte Sandhed, tilligemed hans Christne. Hvad ere de Andet end oprørske og gjenstridige Type mod Gud og Keiseren, saaledes som Christus her afmaler disse? Thi de ville jo hverken lyde Gud eller den rette christelige Kirke, hverken Keiseren eller nogen anden Øvrighed, men selv være Herrer og fare frem, som det i deres Overmod lyster dem, saaat Ingen skal fordriste sig til at hindre dem deri. Ja, de ere ikke alene ulydige, men fnyse og rase ogsaa mod de uskyldige Christne, dræbe og myrde dem, naar de kunne, som om de gjerne vilde tilintetgjøre Guds Rige paa eengang, og ville dog have Navn og Berømmelse af, at de som fromme, lydige Folk gjøre ret deri, medens vi maa dø som Kjættere mod Gud og Christenheden og som Oprørere mod Øvrigheden. Det er jo aldeles som disse Pharisæere, der hverken gave Gud eller Keiseren hvad dem tilkom, og dog gjorde sig saa uskyldige og fromme, som om de af skyldig Lydighed og Troskab mod Gud og Keiseren søgte at bringe Christus af Dage som den, der førte oprørsk Lære mod dem begge.

Men hvorledes vil det gaa dem, naar det engang kommer dertil, at Bladet vender sig og den Skyld, som de nu paabyrde os Christne, falder paa deres eget Hoved, saaat de for al Verden blive kjendte og fordømte som de rette Type og Røvere baade mod Gud og Keiserens Majestæt, samt faa den Løn, som saadanne bør have? Thi om end Evangeliet og Christus ikke gjør dem Noget, hvis Gjerning det ikke er at straffe med Næven, men kun at sige Sandheden, saa maa de dog se til, at der ikke kommer Andre (og det er jeg meget bange for, vil vederfares dem), Saadanne nemlig, som ville slaa til med Næven og lære dem, som man lærte hine, at de maa holde op med at forfølge de Christne; og det kunde man vel ogsaa gjøre med dem, dersom man vilde gaa frem mod dem efter deres egen Lov og Ret. Thi saaledes lærer Paven med alle hans Apostler og Disciple, Jurister og Theologerne, at man ikke er skyldig at taale Vold, men vim vi repellere licet, det er, man har Lov til at værge sig mod alskens Uret og Vold. Thi naar Christus siger, Matth. 5, 39.: **I skulle ikke sætte Eder imod det Onde; men dersom Nogen giver dig et Slag paa det høiere Kindbeen, vend ham ogsaa det andet til** ꝛc., saa er dette, siger de, ikke nogen Befaling, men alene et Raad, saaat Ingen skal være forpligtet dertil. Saadan Lære har været øvet paa alle Høiskoler i Stifter og Klostere og staar i alle deres Bøger, ja de tør endnu den Dag idag berømme og forsvare denne Sætning, at man ikke behøver at taale Uret af Nogen, men man kan med al Ære sætte sig imod det Onde og slaa igjen, det maa ramme Keiseren, eller hvem det vil.

Derfor vilde der, efter denne deres Lære, slet ikke ske dem nogen Uret, om man med Magt satte sig imod denne deres utaalelige og frække Voldsomhed. Og om det, som en Guds Straf, hændte, at en eller anden falsk Prædikant forførte Folket til at slaa saadanne Tyranner ihjel, saa vilde jeg heller ikke klage meget over, at der var skeet dem nogen Uret; thi det er jo det, de fare efter, efterdi de ikke alene selv baade med Lære og Liv give Aarsag til Oprør og Krig, men ogsaa lægge Skylden paa os og gjerne tage vort Liv, vi, som dog lære ret, prise og ære Øvrigheden og staa alt Oprør imod baade med Ord og Gjerning, medens de selv hverken give Gud eller Mennesker, hvad de ere skyldige, og ville dog være saa ærede og trygge, at man ikke skal tale et Ord imod dem. Ja, Paverne med sit Parti have ikke alene lært, men ogsaa i Gjerning beviist, at de uden Sky tør sætte sig op mod Keisere og Konger, samt foragte alt Herredømme og træde det under Fødder. Og ovenikjøbet ville de have gjort ret deri og

gjorde det gjerne endnu, om de kunde; thi de rose sig uforskammet af at være de øverste Herrer, som have Magt over alt andet Herredom.

Om det og skulde times dem, at denne deres Lære blev prædiket blandt dem selv, som jeg vel kunde gjøre (hvilket dog Gud bevare mig fra), om jeg havde Lyst til at hævne mig selv; eller om Pøbelen vilde følge denne i deres Bøger og Love indeholdte Ret og øve Vold imod dem, hvem vilde de da give Skylden, og hvo kunde sige Andet, end at der skete dem deres Ret? Thi hvorfor ere de saa fortvivlede og saa forhærdede i sin Ondskab, at de skjælde og bespotte Christus med hans Lære som en Oprører, han, som dog er deres Herre, medens de selv i Sandhed baade er utroe og oprørske mod Keiseren og Tyve mod Gud, efterdi de øve og forsvare saadan ugudelig og oprørsk Lære og derhos forfølge os, som dog, hvad de selv vide, lære det rene Evangelium og med al Troskab prædike mod ethvert Oprør, samt hindre og forebygge det, saavidt det staar til os?

Thi om de for sin forstokkede Ondskab vilde eller kunde, saa maatte de ogsaa selv bekjende, at de ikke have nogen Anden end vor Lære at takke for, at de saalænge og endnu ere blevne bevarede for Oprør og frelste derfra. Uden den skulde det forlængst være gaaet anderledes med dem; thi ved sin Lære kunne de jo ikke værge sig derimod, da den jo selv bestyrker alt Oprør. Om jeg selv holdt den for at være ret, saa vilde jeg heller ikke tiltro mig at hindre det eller holde det for Uret, om deres egne Tilhængere forsvare sig mod dem med Magt.

Men vi ville sandelig hverken lære eller billige, at man kun skal holde Christi Lære for et Raad. Men vor Lære er den, at Christne skulle taale Overlast og overlade Hævnen til en Anden, nemlig Gud; thi de skulle hedde **Slagtefaar**, som Skriften kalder dem Ps. 44, 23., der hver Stund maa vente at blive dræbte. Og dette vide Papisterne meget vel, at de ere sikre for os; derfor takke de os for saadan Skat paa den Maade, at de ikke holde op med at forfølge, dræbe og myrde os, indtil de faa os aldeles udryddede.

Men inden de bringe det derhen, skulle de vel faa Andre, som skal fare frem med dem efter deres egen Ret og give dem Løn som forskyldt, paadet de maa betale, hvad de have forbrudt mod Evangeliet og mod os; thi de ville dog ikke undgaa sin Straf. Imidlertid maa vi taale og overlade til Gud, hvorledes og naar han vil hævne os og lade den Straf ramme dem, som de fortjene; han vil vel finde dem i rette Tid. For os kunne de vel være og blive sikkre, ihvorvel de opføre sig, som om de frygtede os, ligesom Pharisæerne gjorde ligeoverfor Christus og dem, som holdt sig til ham; men der skal vel komme Andre, som skal gjøre mod dem, hvad de frygter for. Saaledes gik det hine; de frygtede for Christus, som dog ikke gjorde dem noget Ondt; men da de nu vare sikre for ham, kom Romerne og gjorde mod dem, hvad de havde befrygtet.

Saaledes skal det ogsaa gaa med disse. De frygte for os, skjønt de se, at vi ikke have foretaget eller endnu foretage os Noget mod dem, men tilbyde dem Fred og holde den paa vor Side, ligesom ogsaa vi formane Vore og alle Mennesker at vogte sig for Oprør. Thi vi ville ikke besudle vore Hænder med deres Blod; det ere de ikke værd, skulle heller ikke blive det. Vi ville beholde vor Uskyldighed og rose os mod dem for Gud og al Verden, at vi ingen Skyld have i deres Fordærvelse. Men der vil komme Andre, som skulle gjøre det og lade det gaa dem, netop som det gik hine, og bagefter skrive over dem: De have selv villet have det saa, at den Dom skulde gaa over dem, som staar skrevet Ordspr. 10, 24.: **Det, en Ugudelig frygter for, det skal komme paa ham**, og som Christus

siger Matth. 12, 37.: **Af dine Ord skal du fordømmes.** Over Oprør har du skreget, Oprør skal ogsaa vederfares dig. Saa ville vi da ogsaa dertil sige Amen og Deo gratias.

Det være nu i Anledning af denne Text sagt til dem, som ville laste Christus og indlægge sig Ære og Berømmelse paa ham. De skulle faa se og erfare, at han er en Sandhedens Mester, som vil aabenbare deres Løgn og Ondskab og overbevise dem netop om det, som de gjerne ville beskylde ham for, nemlig, at de ere de rette Løgnere og Mordere eller Forførere og Oprørere og med Magt ville være det, men dog skyde Navnet og Skinnet over paa Christus og dem, som høre ham til, hvilke dog ikke befatte sig med Saadant, men kjæmpe derimod med Lære og Liv.

Men vi skulle af dette Christi Sprog lære, hvorledes vi skulle forholde os mod begge disse Riger, Guds og Keiserens, saaat vi give ethvert af dem sin Ære, og hvad det tilkommer. Thi de ere begge anordnede og indstiftede af Gud, og det skal ikke forvilde os, om end i begge Riger de, som ere i Regimentet, ikke ere fromme, men misbruge sit Embede, især mod de Christne, og skjælde og forfølge os som Ulydige og Gjenstridige. Saadant skulle og maa vi taale, og saaledes, at vi derimod maa beholde den Ret at straffe dem med vor Mund, sige dem Sandheden og ikke lade den Beskyldning, de paabyrde os, blive liggende paa os. Naar vi gjøre det, saa ere vi færdige og have gjort Vort; det Øvrige, hvorledes og ved hvem han vil straffe dem, det befale vi Gud.

Ellers have vi ofte og rigeligen sagt, hvad der er at sige om dette Sprog; thi det er vor Lære, som vi stedse drive paa, at man med Flid skal skjelne mellem disse to Riger og Regimenter, Guds og Keiserens, eller det aandelige og verdslige Rige. Christus har i dette Sprog kort og tydeligt sammenfattet dem begge og ikke alene fastsat Forskjellen mellem dem, men ogsaa klart og tydeligt viist, hvorledes ethvert af dem skal være beskaffent. Thi det første Led: **Giver Keiseren det, som Keiserens er,** angaar Undersaatterne; det andet: **Giver Gud det, som Guds er,** er i Særdeleshed sagt til Øvrigheden.

Thi det er saaledes anordnet af Gud, at Undersaatterne skulle og maa give sine Herrer; thi naar han byder hine at give, saa er det et Tegn paa, at disse bør og maa tage; og han kalder det at give dem, hvad dem tilkommer, efterdi man skylder dem det, saaat det vel snarere kunde kaldes at betale end slet og ret at give. Dette er prædiket for Undersaatterne. Derimod er der ogsaa sat et saadant Maal og Grændse for Herrerne, at ogsaa de skulle regjere saaledes, at de ikke tage fra Undersaatterne, hvad der ikke tilkommer dem, men beflitte sig paa at give og gjøre, hvad ogsaa de ere skyldige til, og at forestaa Land og Folk, saaat de voxe og trives. Thi de ere ikke af Gud ophøiede til saadan Majestæt, forat de skulle sidde der som de, der have tilranet sig dette Sæde, og gjøre, hvad der lyster dem.

Men dersom man vilde se nøiere til, saa skulde man finde, at Verden er fuld af idel store Tyve og Skalke, saavel blandt Øvrigheden som blandt Pøbelen, og at det kun er en ganske liden Hob, fra den Største til den Mindste, som regjerer ret eller er lydig. Thi med Undersaatterne er det saaledes sat, at enhver af dem, hvor han kan bedrage sin Herre og tage hans Eiendom, der gjør han det gjerne (hvor meget mindre skulde han da ville give ham Noget?) og dog vil han ikke have Ord for at have gjort det. Paa samme Maade ville Fyrster og Herrer kaldes christelige Fyrster og Keiserens lydige Undersaatter og gjøre dog alene, hvad de selv lyste; ja, om de blot kunde, vilde de gjerne selv være Keisere og Herrer over alle Ting.

Saaledes er det ogsaa med de adelige Junkere, som staa ved Fyrsternes Side;

om de kunde skrabe til sig Altsammen og ganske udsuge Fyrsterne, saaat de selv kunde træde dem under Fødder, saa gjorde de det gjerne. Derfor tage de Stæder og Slotte som Lehn, lade sig kalde elskelige og trofaste Mænd, samt raade og regjere saaledes, at de blive fede og mægtige, trodse sine Herrer og plage sine Undersaatter, som det lyster dem. Hvormange Fyrster og Herrer er der vel nu i de høiere Stænder, som kunne rose sig af, at de give Keiseren, hvad Keiserens er? Fylde sine Kister og Punge, det kunne de Allesammen; men intetsteds seer man Noget til, at de give Keiseren; at de derimod tage og stjæle fra ham, det ser man allevegne.

Paa samme Vis gaar det ogsaa til i alle lavere Stænder og Embeder. Tjenerne bedrage og besvige sine Herrer, Pigerne sine Madmødre, Daglønnerne og Haandværkerne hvert Menneske; og indbyrdes stjæler og røver den Ene fra den Anden paa Torvet og andre Steder, ganske aabenlyst og uden al Sky. Ja, saaledes gaar det til indbyrdes blandt Store og Smaa, at der ikke findes noget Fyrstehof, nogen Stad, noget Huus, som ikke er fuldt af Tyve og Skalke.

Om Verden ikke var behæftet med flere Synder end med denne, saa var det dog Mere end formeget og intet Under, om den forlængst var gaaet under. Og dog vil Ingen skjældes eller straffes for sit Tyveri, men ovenikjøbet nyde al Ære, især de adelige Storkarle, som komme anstigende med sine gyldne Kjæder. Skulde man fare ret frem med dem, saa burde de ikke faa bære dem offentligt, men man maatte behandle dem, som man behandler dem, der have stjaalet fem eller sex Gylden. Men det gaar, som de Vise sige: De smaa Tyve hænger man i Jernkjæder, men de store, aabenbare Tyve lader man gaa med gyldne Kjæder.

Nu burde det dog ikke være saa; men Enhver burde se paa sin Stand og sit Embede, samt gjøre og give, hvad han efter dem er skyldig. Ja, siger du, er det ikke Nok, naar jeg ikke berøver Nogen, hvad hans er? Jo nok, men man kan tage fra en Anden paa mange Maader; ikke alene under Bænken, hvor Ingen har lagt Noget til dig, eller af en Andens Pung eller Kiste, men ogsaa, naar du forestaar din Herres Gods slet og lader det ske nogen Skade, saafremt det ikke sker af Vanvare, men af Skjødesløshed, Utroskab eller Ondskab; fremdeles, naar en Borger eller Nabo besviger den Anden og sætter for høi Pris paa sine Varer; ligeledes, naar Adelen aagrer og skraber til sig. Det hedder Altsammen efter det syvende Bud at stjæle og tage, og de ere Allesammen Tyve, uden at de gjøre sig nogen Samvittighed deraf. Det Ord: Giver Keiseren, hvad Keiserens er, bliver sjeldent efterlevet; men det Modsatte, nemlig at tage fra Keiseren, hvad ham tilkommer, det er Verden fuld af, fra øverst til nederst, fra Tjeneren indtil de store Junkere og Fyrster, saaat der ikke er nogen Stand paa Jorden, der bliver saa plaget af Tyve og Skalke, som Keiseren og Øvrigheden.

Paa den anden Side maa man ogsaa sige Øvrigheden, hvorledes den bør foreholde sig mod sine Undersaatter. Thi her gaar det ogsaa saaledes til, at de tage og røve, hvad der ikke tilkommer dem, dog under Keiserens og Øvrighedens Navn. Saasom, naar Keiser eller Fyrste gaar hen og plager Land og Folk med unødvendige Paalæg og andre Besværinger. Her maa du ogsaa høre din Text, saafremt du vil, at dine Undersaatter skulle efterleve sin og ikke tage eller stjæle fra dig; og din Text lyder saa, at du heller ikke skal tage fra dem, hvad dig ikke tilkommer. Thi Christus siger ikke her: Giver Keiseren, hvad han vil have, og hvad ham lyster, men han har ogsaa afstukket ham en Grændse, hvor langt han skal gaa, idet han siger: **hvad Keiserens er**, eller hvad han har Ret til; thi hvad der skal hedde hans, det maa være hans med Rette.

Derfor maa man i Lande, Stæder og Huse ikke regjere, som man selv vil, som om en Herre kunde behandle sine Tjenere og sit Tyende efter Behag og overskride sin Ret som Herre. Thi det hedder saa: Jeg er skyldig at give dig, hvad der tilkommer dig som min Herre, men ikke, hvad du selv vil. Thi der turde være den, hvis Villie gik saa langt, at jeg skulde give ham mit Hoved eller min ene Haand, eller som ikke vilde give mig Løn, Mad og Drikke og pine og plage mig saaledes, at jeg ikke beholdt en Traad paa Kroppen. Saadant vilde jo være at berøve Tjeneren hans Ret, og Tjenestepigen, hvad hende tilkommer.

Paa samme Maade, naar en Borgermester eller Regent vil tvinge og plage Folket i sit Overmod, da udfører han ikke den Ret, der tilkommer ham som Herre, men han stjæler og raner til sig ligesaa vel, som naar en Anden stjæler fra ham. Men nu er der intet Embede saa lidet, at ikke Enhver vil have Ret og Magt til at gjøre og befale, hvad ham lyster, saaat han ikke ved hvorledes han bedst skal plage dem som staa under ham. De mene, at fordi de ere Herrer, saa kunne de efter Behag udsuge, pine og plage Enhver, hvad de da i vor Tid især gjør mod de arme Præster og Prædikanter. Derfor seer det sandeligt farligt ud i alle Stænder og især i de høie Embeder, thi i dem sidde de rette, store Tyve. Thi en Tjener i Huset kan vel stjæle en Herre fattig, men en Adelsmand kan stjæle saaledes, at det med Rette maa kaldes at have stjaalet et heelt Fyrstendømme, Land og Folk.

Derfor maa man sige dem, at Christus med denne Text har sat dem en Grændse, saaat de ikke skulle gjøre hvad de selv ville. Det kunde ellers gaa for vidt og vederfares dem efter Pavens Ret, saaat deres Undersaatter tage sig til at tugte dem, ihvorvel vi hverken lære eller billige Saadant. Thi Christus taler ikke de facto, sed de jure, det er, han lærer, hvad Enhver bør gjøre, nemlig, at Undersaatterne bør give, og Øvrigheden ikke tage Mere, end den tilkommer; men hvo, der skal straffe, om man paa begge Sider handler herimod, det taler han her Intet om.

Thi han gjør ikke som Paven, der lærer, at man skal slaa igjen; ei heller vil han, at Nogen skal hevne sig selv, hvad enten han er Øvrighed eller Undersaat, men han forbeholder sig selv, som den øverste Herre og Gud, al Straf og Dom og siger: **Hevnen hører mig til** ꝛc., 5 Mos. 32, 35. Gjør du nu ikke, hvad han her lærer dig, saa vil vel Straffen finde dig; straffer han dig ikke gjennem din ordentlige Øvrighed, saa gjør han det ved Pest, Krig, Oprør og andre Plager. Thi han kan ligesaavel straffe Herrerne som Undersaatterne; derfor lærer han ogsaa baade Høie og Lave, hvad de ere, og hvad de skulle gjøre. Derved lade vi det ogsaa bero; thi vi skulle og ville ikke tvinge Nogen med Næven og udvortes Straf, men alene sige, hvad Ret er, og staa det Onde imod med Munden. Den, som da ikke vil lyde, ham sætte vi i Band, efter Christi Lære, og sige ham, at han hører Djævelen til, og lade ham fare. Og dem, som ikke ville lade det bero med Ordet, men ogsaa gribe ind med udvortes Magt, saasom Paven og Andre, dem overlade vi til Andres Straf.

Det er nu i Korthed talt om den første Stand eller Regimente og om de Pligter, som deri paaligge baade Høie og Lave, paadet man dog maa se, hvor langt vi ere fra denne Læres Opfyldelse, og hvor fuld Verden allevegne er af Tyveri. Men hvilket Syn vilde man ikke faa at se, dersom man udførligen vilde handle om dette Stykke: **Giver Gud det, som Guds er,** og tale om de Tyve mod Gud, som findes i Christenhedens aandelige Regimente, saasom jeg og mine Lige. Thi saa høi Himmelen er over Jorden, saa farligt og vanskeligt er dette Embede i Sammenligning

med det verdslige eller keiserlige Regimente, ihvorvel det ogsaa er farligt nok om en Øvrighed i sin Regjering ikke anraaber Gud om Hjælp til at føre sin Stand ret og uden Skade for Undersaatterne. Men naar en Præst eller Prædikant er utro i sit Embede, saa er han ikke at ligne med de Tyve, som stjæle Brød, Kjød eller Klæder, hvormed man opholder Legemet, og som Juristerne have at gjøre med, der ikke lære Andet, end hvorledes man skal opholde Bugen og hemme saadant Tyveri.

Men disse Tyve, som ere i det Embede, at de skulle give Sjælene evigt Brød og Liv, og istedet derfor give dem evig Hunger, Tørst og Nøgenhed, samt tage fra dem det Ord hvormed Menneskets bespises og opholdes mod Døden til det evige Liv, de ere ikke simple Bugtyve, men Tyve mod Gud og Himmerige. Saadanne ere nu for Tiden Paven og hans saakaldte Biskoper og alle de, som holde med ham, hvilke ikke alene undlade at prædike Guds Ord for Folket, men ogsaa hindre dem i at annamme det og Alt, hvad det giver og bringer med sig. Ja, de gjøre det nu saa grovt, at de, blot for at hævde sin Magt og tilfredsstille sit Overmod, ligefrem forbyde og hindre Sakramentets Uddelelse under begge Skikkelser, saaledes som Christus har indstiftet det, hvad de ogsaa selv meget vel vide. Derfor bør de billigen for al Verden ikke holdes for noget Andet eller nævnes med andet Navn end sacrilegi, aabenbare Tyve mod Gud, som rane hans Ord og Sakrament.

Iligemaade er der ogsaa mange Saadanne blandt Vore, som saaledes trykke og plage de fattige Præster med Hunger og Bekymring, at de ikke kunne forblive ved sit Embede. Ogsaa disse gjøre det tilgavns grovt; thi baade tage de de timelige Goder (hvad ogsaa Paven og Messepræsterne gjøre, der mæske sig med Kirkegodset, uden derfor at prædike eller lade prædike), og tillige røve de som Følge deraf de himmelske Goder. De gjøre sig altsaa skyldige i begge Slags Tyverier, paadet de maa fortjene en desto sværere og utaaleligere Straf, efterdi jo alt andet Tyveri mod dette blot er Børneleg. Og dog er Verden ligesaa fuld af dette skjændige Tyveri, som af det andet, saaat der heelt igjennem ikke findes Andet end bare, bare Tyve, fra øverst til nederst, blandt de Mindste som blandt de Største.

Men hvorledes vil det gaa tilsidst, naar Dommens Tid kommer? Thi hvad er dette, at Gud uafladeligen skal raabe og prædike: Giver dog Gud og Keiseren, og det skal dog Altsammen være forgjæves? Mon han bestandig skal lade sig saaledes holde for Nar og taale, at man træder hans Ord under Fødder? Der maa jo tilsidst engang regne ibel Syndflod, Torden, Lyn og Helvedes Ild ned over Verden. Anderledes kan og bør det ikke være, efterdi den med saadan Frækhed, uden al Samvittighed fremturer i sit Tyveri, mod Guds og Keiserens Ret, og af et enkelt Tyveri gjør et dobbelt, idet den ovenikjøbet vil forsvare og ikke hindre eller straffe det. Det skal og kan han ikke taale. Maatte han kun i Naade tage os og Vore bort herfra, at vi ikke maa se den tilkommende Jammer og Straf! Thi denne Synd er overvættes stor, saaat den vel kunde kaldes en heel Verden fuld af Synd, ja saa stor og mangfoldig, at der ikke findes saameget Løv og Græs paa Jorden. Men Gud bevare og forløse os derfra og give, at vi alvorligen maa holde os til hans Ord, paadet vi ikke maa blive liggende i saadan skammelig Last! Amen.

Fire og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

Col. 1, 3—14.

Vi takke Gud og vor Herres Jesu Christi Fader, idet vi altid bede for Eder, da vi have hørt om Eders Tro i Christo Jesu og den Kjærlighed, I have til alle Hellige, for det Haab, som Eder er henlagt i Himlene, om hvilket I have allerede hørt i Evangeliets Sandheds Ord, hvilket er kommet til Eder, som og i den ganske Verden, og er frugtbringende og voxer, ligesom og iblandt Eder fra den Dag af, I hørte og erkjendte den Guds Naade i Sandhed; ligesom I have lært af Epaphras, vor elskelige Medtjener, hvilken er en tro Christi Tjener for Eder, som ogsaa gav os Eders Kjærlighed i Aanden tilkjende. Derfor aflade vi og ikke, fra den Dag, vi hørte det, at bede for Eder og begjære, at I maatte fyldes med hans Villies Erkjendelse i al Viisdom og aandelig Forstand, at I kunne omgaaes værdigen for Herren til fuldt Velbehag og være frugtbare paa al god Gjerning og voxe til Guds Erkjendelse; styrkede med al Styrke efter hans Herligheds Kraft til al Taalmodighed og Langmodighed med Glæde; takkende Faderen, som gjorde os dygtige til de Helliges Arvedeel i Lyset, som friede os af Mørkets Magt og overførte os i sin elskelige Søns Rige, i hvem, vi ved hans Blod have Forløsning, nemlig Syndernes Forladelse.

St. Paulus taler i denne korte Epistel om mange Stykker, og fornemmeligen om Tro, Kjærlighed, Taalmodighed, Taknemmelighed ꝛc. Thi han er overvættes rig, naar han skal tale om saadanne Ting, som den, der var **et udvalgt Guds Redskab**, saaledes som Gud selv kalder ham Ap. Gj. 9, 15., det er, den allerbedste Prædikant, han har havt paa Jorden. Men især kommer hans overvættes Rigdom tilsyne, naar han begynder at udvikle Evangeliets eller den christelige Troes Hovedstykke og ophøier Christus saa høit baade med Hensyn til hans Rige og hans Person, som den, der er Alt og Alt i sin Kirke, Gud, Herre, Hoved, Mester, Exempel, og hvad Godt og Guddommeligt man kan nævne og berømme.

I Begyndelsen roser han Colossenserne og taler om, hvorledes han har hørt et saare godt Rygte om dem, at de have Troen paa Christus og Kjærlighed til alle Hellige, at de derhos holde fast ved det evige Livs Haab, som allerede er henlagt til dem i Himlene, det er, at de ere retskafne Christne, som ikke lade sig føre bort fra det rene Guds Ord, men alvorligen hænge fast derved og med Gjerninger og gode Frugter bevise, at de have den rette Tro, idet de øve Kjærlighed mod de fattige Christne og for Christi Skyld, i Haabet om den forjættede Salighed, have lidt Meget. Han fremstiller dem altsaa som et Speil og et Forbillede paa hele det christelige Liv.

Derpaa gaar han videre og siger: Efterdi jeg har hørt Saadant om Eder, saa har jeg glædet mig hjerteligen over, at I have gjort en saa god Begyndelse. Thi det synes, som om han ikke selv har prædiket for dem fra først af, ligesom han nedenfor i Cap. 2, 1. taler om, at han har en stor Kamp for dem og Andre, som ikke have seet hans Person i Kjødet; og ogsaa i vor Text giver han tilkjende, at de have lært Evangeliet og Christus at kjende af Epaphras, hans Medtjener. Og derfor beder jeg ogsaa stedse for Eder, siger han videre, at I saaledes maa fortsætte, tiltage og blive bestandige deri. Thi han seer og veed, at saadan Bøn og Formaning altid er fornøden for de Christne, paadet de maa

blive bestandige og urokkelige i den begyndte Tro, mod Djævelens uafladelige Anfegtelse, Verdens Ondskab og Kjødets Svaghed i Kors og Lidelse.

At I maa fyldes, siger han, **med hans Villies Erkjendelse** ꝛc. Det er den fornemste Bøn og det vigtigste Ønske; naar det er opfyldt, saa har det siden ingen Nød. Men det hedder **at fyldes**, det er, ikke alene med Ørene at gribe og fatte denne Erkjendelse, men ogsaa blive rig deri, og alt mere og mere fuld deraf. I have nu gjort en god Begyndelse og ere skjønne, unge, friske Planter, men det er ikke gjort dermed, at man har begyndt, ei heller er det, om man har hørt og nu veed det, derfor strax udlært og udtømt; men det er en saadan Ting, som man altid maa drives og øves, saalænge vi leve her, indtil det bliver ganske fuldkomment.

Thi **at erkjende Guds Villie** bestaar ikke deri, at man blot veed at tale om Gud, saaledes som Jøder og Tyrker tale om ham, at han har skabt Himmel og Jord, givet Loven ꝛc. Disse er det vel aabenbaret, hvad man af Naturen kan vide om Gud formedelst Skabelsens Gjerninger, Rom 1, 20., samt hvad det er Guds Villie, at vi skulle gjøre. Men da vi ikke gjøre det, saa ere vi ikke hjulpne dermed. Det bliver en tom og unyttig Kundskab, saafremt den staar alene, som ikke virker Guds Villies Fuldbringelse i os; ja, det bliver omsider en fordømmelig Kundskab om vor evige Fordærvelse. Til denne Kundskab maa der derfor komme en anden, saafremt Mennesket skal blive hjulpen, og det er den, hvorom Christus taler Joh. 6, 40.: **Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sønnen og tror paa ham, skal have et evigt Liv**; og Matth. 18, 14,: **Det er ikke Eders Faders Villie, at een af disse Smaa**, som tro paa mig, **skal fortabes.**

Thi efterdi vi ikke have gjort hans Villie efter den første Aabenbaring og derfor maatte være forstødte og fordømte under hans evige, utaalelige Vrede, saa har han af sin guddommelige Viisdom og Barmhjertighed fattet den Raadslutning, at han vilde lade sin eenbaarne Søn tage vor Synd og Vrede paa sig og blive et Offer og Betaling derfor, paadet den utaalelige Vrede og Fordømmelse kunde tages fra os, Syndernes Forladelse skjænkes os og den Helligaand gives os i vore Hjerter, saaat vi kunne faa Lyst og Kjærlighed til Guds Bud. Denne Villie har han aabenbaret ved den samme sin Søn og befalet ham at forkynde den for Verden, ligesom han ogsaa selv henviser os til Sønnen, forat vi skulle søge det hos ham, naar han Matth. 17, 5. siger: **Denne er min Søn den elskelige, i hvilken jeg haver Velbehag; hører ham!**

Denne Erkjendelse ville St. Paulus gjerne skulde tiltage saaledes i os, at vi bleve rige og fulde deraf, det er, ganske visse derpaa. Thi det er en ypperlig og stor Erkjendelse, at et menneskeligt Hjerte, som er født i Synd, skal kunne være fast forvisset om, at Gud i sin Majestæts og sit guddommelige Hjertes Afgrund endelig og uigjenkaldelig har besluttet, ligesom han vil have det annammet og troet af Alle, at han ikke vil tilregne, men tilgive Synden og være naadig, samt skjænke det evige Liv, for sin kjære Søns Skyld.

Saadan Erkjendelse og fast Tro er ikke saa hastigt lært som andre Ting, eller ogsaa som Lovens Erkjendelse, der desuden er skreven i Naturen; og hvor denne træffer Hjertet ret, der bliver den altfor stærk, saaat Mennesket kun altfor vel erkjender og føler Guds Vrede; ja, dette er det, som allermest hindrer de Christne og Hellige i at erkjende Guds Villie i Christus. Og foruden det, at Hjertet og Samvittigheden selv maa erklære sig skyldig og bekjende, at det har fortjent Vrede og derfor naturligen forskrækkes og flyr for Gud, saa puster ogsaa Djævelen til og skyder Mennesket sine gloende Pile i Hjertet, med gruelige, tunge Tanker, og stiller det ikke Andet for Øie end ideel forfær-

delige Billeder og Exempler paa Guds Vrede og opfylder det saa ganske med denne Erkjendelse, at det ikke kan se eller tænke noget Andet.

Denne Erkjendelse lærer man saaledes kun altfor vel, saaat det falder Mennesket tungt igjen at glemme den formedelst Christi Erkjendelse. Saa hjælper ogsaa Verden til med sit bittre Had og giftige Mordskrig over de Christne, som om de vare de argeste Mennesker og forbandede, fordømte Guds Fiender ꝛc., foruden at den ogsaa forarger de Svage med sit Exempel. Derhos farer ogsaa vort Kjød og Blod efter andre Ting og holder os derved tilbage, sætter sin egen Viisdom og Hellighed høit, paadet det kan høste Ære og Berømmelse eller leve sikkert i sin Trods, Gjerrighed eller Vellyst ꝛc. Saaledes er en Christen her allevegne stedt i en stor og svar Kamp og maa stride baade mod Djævelen, Verden og sig selv, saafremt han skal kunne komme til denne Erkjendelse.

Efterdi nu denne Evangeliets Erkjendelse er saa vanskelig og saa fremmed for Naturen, saa gjøres det vel fornødent, at man med al Flid beder om og tragter efter at blive stedse mere fuld deraf og ret nøie lære Guds Villie at kjende. Thi vor egen Erfaring vidner om, at hvor den kun bliver svagt eller ikke ret erkjendt, der behøver kun en liden Ulykke eller en ringe Fare, Nød eller Forskrækkelse at møde Mennesket, forat dets Hjerte strax bliver bestormet med saadanne Tordenslag: O Ve, Gud er min Fiende og vil ikke vide af mig! ꝛc.

Hvorfra kommer dette sørgelige Veraab i en Christens Hjerte? Var du her saa fuld af denne Erkjendelse, som du burde være, og som mange sikkre, mætte Aander indbilde sig at være, saa vilde du ikke forskrækkes eller skrige saaledes. Men naar du bævende og skjælvende raaber: O Herre Gud, hvorfor lader du dette vederfares mig? saa har du jo endnu ikke erkjendt Guds Villie, eller dog kun løseligt og svagt, thi da er endnu dit Veraab større end den Glæde, som denne Erkjendelse, hvor den er stærk og fuld, bringer med sig; thi den skal jo langt overveie, ja ganske og aldeles borttage og ophæve al Frygt og Forskrækkelse.

Lader os derfor lære herpaa og med St. Paulus bede om dette, som for os og alle Christne er saare nødvendigt, at vi nemlig maa komme til denne fulde Erkjendelse, det er, ikke alene gjøre en Begyndelse og indbilde os, at det er Nok dermed, eller staa stille, som om vi allerede havde grebet det. Det er ikke gjort dermed, at Planterne ere satte; de maa ogsaa vandes og pleies baade ved Guds Ord og Bønnen, mod Djævelen, som Dag og Nat tragter efter at dæmpe og nedtræde saadanne Planter, hvor han seer dem skyde op; og mod Verden, som alene søger og øver det Modsatte af denne Erkjendelse og sætter sin Visdoms og Fornufts Tanker imod den. Om derfor Gud ikke her holdt sin Haand over os og styrkede saadan Erkjendelse, saa skulde vi vel se, hvad Djævelen formaaede, og hvor langt vor Kunst strakte sig.

Herpaa viser Hjobs Bog os et godt Exempel, idet den, ligesom i et smukt Digt, fremstiller os, hvorledes Satan kommer frem for Gud, og Herren siger til ham, Hjob 1, 8 flgg.: **Haver du givet Agt paa min Tjener Hjob? Thi der er Ingen som han i Landet, en fuldkommen og oprigtig Mand, som frygter Gud, og viger fra det Onde. Men Satan svarede Herren og sagde: mon Hjob frygter Gud uden Aarsag? Haver du ei sat Gjerde om ham og om hans Huus og om alt det, han haver, trindt omkring? Men udræk nu din Haand og rør ved alt det, som han haver; hvad gjælder det, om han ikke skal bande dig i dit Ansigt?** Dertil bragte han det ogsaa siden, idet han fyldte ham, ikke alene med onde Saar, men ogsaa med sine giftige Pile og gruelige Tanker om Gud. Saaledes siger ogsaa Christus til Petrus og de andre Apostler, Luc. 22, 31 flg.: **Satanas begjærede Eder at sigte Eder som Hvede. Men jeg bad**

for dig, at din Tro skal ikke aflade. Summa: dersom ikke Gud forhindrede ham, saa vilde han ogsaa omstyrte de største og stærkeste Helgener.

Om vi derfor end ere Christne og have en Begyndelse af denne Erkjendelse, saa skulle vi dog vandre i Frygt og Ydmyghed og ikke blive indbildske deraf, som de mætte og sikkre Aander, der tænke, at de have udtømt Alt paa eengang, og vide hverken Maal eller Ende paa sin Kunst. Slige Folk holder Djævelen af fremfor Andre; thi han raader over dem, som han selv vil, og tilføier ogsaa Andre stor Skade ved dem, ved deres Lære eller Exempel, saaat ogsaa de blive sikkre og betænke ikke, at Gud kunde lade dem falde, og at Djævelen er dem saa nær.

Her maa man sandelig med Alvor og Flid omgaaes med Guds Ord og bede, at man ikke alene maa lære Guds Villie at kjende, men ogsaa opfyldes dermed, saaat Enhver bestandig gaa frem efter denne Regel samt søger og higer efter at faa stedse mere Trøst og Styrke mod al Frygt og Skræk og ikke lader sig hindre eller opholde deri af Djævelen, Verden eller sit egel Kjød og Blod.

Thi med denne Erkjendelses Fylde forholder det sig saaledes, at den, som har den, ikke bliver mæt eller kjed deraf, med stedse lystigere og gladere og, jo længere desto begjærligere og tørstigere derefter, som Skriften siger: De, som drikke mig, skulle tørste mere efter mig, Syr. 24, 25. Thi ogsaa de kjære Engle i Himmelen blive ikke mætte deraf, men have sin evige Lyst og Glæde deri, at de maa gjennemskue det, som bliver os aabenbaret og prædiket, 1 Pet, 1, 12. Have vi nu ikke denne Hunger og Tørst efter rigeligen og fuldkommen at begribe Saadant (og det burde jo vi langt mere end Englene have), indtil vi evindeligen faa skue det i hint Liv, saa have vi ikke Mere deraf end et tomt Skum, som hverken kan lædske eller mætte, hverken trøste eller forbedre.

Men paadet denne Hunger og Tørst kan vækkes og forøges i os og den fulde Erkjendelse opnaaes, saa gjør Gud saare vel mod sine Christne, idet han tilskikker dem Anfegtelse, Trængsel og Lidelse, hvilket baade bevarer dem fra at blive kjødelig mætte og lærer dem at søge Trøst og Hjælp. Saaledes gjorde han fordum i Martyrernes Tid, da han dagligen lod dem forfølges og henrettes, ved Sværd, Ild, Vand, vilde Dyr ɔc., og førte dem saaledes i en Skole, hvor de maatte lære at kjende Guds Villie og freidigen udbryde: Nei, kjære Tyran, Verden, Djævel og Kjød, du kan vel pine, slaa, plage og forjage mig, ja, tage mit Liv, men min Herre Christus, det er, Guds Naade og Barmhjertighed, skal du ikke tage fra mig.

Saadan Forstand og Styrke gav den Tro dem, at dette var Guds uforanderlige Villie og Raadslutning, som ikke kunde rokkes, selv om han tilsynelabende viste sig alt Andet end naadig mod dem, saaledes som han jo ogsaa gjorde mod Christus selv. Og ved denne Troens Øvelse og Erfaring bleve de da saa styrkede, at de ligesom bleve vante dertil og gik til Døden med Lyst og Glæde. Hvoraf kommer et saadant freidigt Mod, ogsaa hos unge Piger paa tretten og fjorten Aar, saasom Agnes, Agatha, at de kunde staa saa frimodig for den romerske Dommer, ja spøge, naar man førte dem til Døden, som om de gik til en Dans? Af intet Andet end det, at den faste Tro og visse Erkjendelse havde opfyldt deres Hjerte, at Gud ikke var vred paa dem, men en naadig og barmhjertig Gud, som kun vilde deres høieste, evige Frelse og Salighed.

Se, saadanne ypperlige, oplyste, stærke, behjertede Mennesker har han frembragt ved at øve dem i Kors og Lidelse. Vi derimod, som ikke ville erfare Saadant, ere saa svage, kjælne og dorske, at om vi blot faa lidt Røg i Øinene, saa er Glæde og Frimodighed borte; da er det forbi med Guds Villies Erkjendelse, og der høres ikke Andet end idel ynkelige Veraab. Saaledes maa

det da ogsaa, som sagt, gaa, naar et Hjerte er aldeles uforsøgt heri og uvandt hermed. Saaledes gik det ogsaa med Christi Disciple i Skibet; da de saa en Stormvind fare frem, og Bølgerne sloge over Skibet, forglemte de i sin Frygt og Bangbed aldeles denne Guds Villie, endog de havde den hos sig i og ved Christus; da var der kun ynkelige Klageskrig, kun at de dog endnu i sin Nød raabe om Hjælp: **Herre frels os, vi forgaa!** Paa samme Maade var der ogsaa i Martyrernes Tid mange blandt de Christne, som bleve bange og i Begyndelsen fornegtede, Nogle af Frygt for Pinslerne, Andre, fordi de saa længe havde lagt i Fængsel.

Derfor vil han, at ogsaa vi skulle lære og vænne os til Saadant gjennem Anfegtelse og Lidelse, paadet vi, naar Modgang trænger ind paa os og Hjertet begynder at pukke og raabe sit Ak og Ve, vi da kunne stille det tilfreds og sige: Jeg veed Guds Sind, Raad og Villie i Christus, som han ikke vil forandre, efterdi han har lovet mig ved sin Søn og stadfæstet det ved Daaben, at hvo, som seer og hører Sønnen, skal forløses fra Synd og Død og leve evindelig.

Se, det er det, som St. Paulus her kalder at fyldes med Guds Villies Erkjendelse i Christus formedelst Troen paa Evangeliet, Troen nemlig paa Syndernes Forladelse, efterdi vi hos os selv ikke have eller kunne opfylde hans Villie i de ti Bud. Denne Tro er ikke en træg og ørkesløs Tanke, men en levende, virksom Kunst, som bestaar for Guds Dom, kjæmper med Djævelen og hersker over Synd, Død og Liv.

Hvor nu saadan Erkjendelse eller Tro findes, der bliver ogsaa Hjertet optændt ved den Helligaand, saaat det faar Lyst og Kjærlighed til Guds Bud og begynder at holde dem, priser Gud med sin Bekjendelse og sit Liv og bliver et taalmodigt, kydskt, tugtigt, sagtmodigt, mildt og venligt Menneske. Et saadant Menneske bedder da retteligen **opfyldt** med saadan Erkjendelse, det er, allevegne rustet og styrket til at holde Stand og vinde Seier mod Kjød, Verden, Djævel og Helvede.

Deri bestaar da ogsaa, som St. Paulus videre forklarer det, **al Viisdom og aandelig Forstand.** Han mener ikke Verdens Viisdom; for dens Skyld behøver man ikke at staa i saadan Strid eller have nogen saadan Anfegtelse, thi den omgaaes med ganske andre Ting. Ei heller er det Fornuftens Viisdom, som ogsaa formaster sig til at dømme om disse guddommelige Ting, og dog aldrig kan faa nogen ret Forstand derpaa; om den end hører dem, mister den dem dog strax og falder tilbage i sin Tvivl og Modløshed.

Men **Viisdom** betegner hos St. Paulus, naar han sætter disse to Ord ved Siden af hinanden, netop Evangeliets høie, hemmelige, forborgne Lære om Christus, hvorved vi komme til Erkjendelse af Guds Villie. Og ved et viist Menneske forstaaes da en Christen, som forstaar sig paa og veed at tale, baade om Guds Villie mod os, og hvorledes vi i Troen skulle erkjende den, tiltage deri og dernæst ogsaa leve derefter. Dette er en saadan Viisdom, som Fornuften ikke har udtænkt, **som ikke er opkommet i noget Menneskes Hjerte, og som ingen af denne Verdens Øverster har kjendt,** 1 Cor. 2, 8 flg., men den er aabenbaret af Himmelen ved den Helligaand for dem, som tro Evangeliet.

Til denne Viisdom hører ogsaa, forat den skal være heel og fuldkommen, det Andet som han kalder **Forstand**, det er, en flittig Agtpaagivenhed i at beholde det, som man har annammet. Thi om end et Menneske har Viisdom, saa kan det dog hænde, at han, under et godt Skin bliver overilet af Djævelen med hastige Indskydelser af skjønne og kloge Tanker eller med Vrede, Utaalmodighed, ja endog med Gjerrighed og lignende Fristelser. Derfor maa han her være forsigtig, munter og aarvaagen, at han kan vogte sig for Djævelens listige Efterstræbelser og bestandig tage sin aande-

lige Viisdom med paa Raad i Alt, hvad der møder ham, paadet han ikke maa hildes i noget Bedrag.

Det kalder St Paulus og Skriften **Forstand**. Den bestaar altsaa deri, at man kan bruge Viisdommen ret og skjønne, hvad der stemmer med den eller ikke, at man altsaa kan føre den ind i Livet, retteligen skjeldne og bedømme Alt, hvad der møder os under Visdoms Navn og Skin, og saaledes rustet værge sig, saa man aldrig handler mod Viisdommen. Derfor maa vi her stedse se paa Guds Ord, stedse øve og drive det, paadet ikke Djævelen skal bringe os paa Vildspor eller sætte os Blaar i Øinene og saaledes bedaare os, før vi vide af det. Dertil er han vel istand og tragter derefter ved alskens Midler og Veie, saafremt ikke Mennesket vogter sig og tager Guds Ord med paa Raad, saaledes som David med sit Exempel lærer os Ps. 119, 11: **Jeg gjemte dit Ord i mit Hjerte, paadet at jeg ikke skal synde imod dig**; og v. 24: **Jeg forlyster mig i dine Vidnesbyrd, de ere mine Raadgivere** ꝛc.

Det kan meget let hænde, at et Menneske, om det end hører og vel kjender Guds Ord, naar det enten lever i Sikkerhed og bekymrer sig med andre Ting eller ogsaa er anfegtet og slipper Guds Ord afsyne, at det da kan blive forført og bedaaret ved Djævelens hemmelige Ænker og listige Anslag eller ogsaa fare saaledes vild hos sig selv, at det mister sin Viisdom og ikke veed hverken at raade eller hjælpe sig selv, endog i smaa og ringe Anfegtelser. Thi baade Djævelen og Fornuften eller menneskelig Viisdom kunne her disputere og gjøre overmaade skjønne Slutninger, saaat man kan mene, at det er den rette Viisdom, skjønt det dog ikke er saa. En viis Mand er snart narret, et Menneske har snart faret vild og feilet; ogsaa en Christen har snart snublet, ja selv en ypperlig Lærer og Prophet kan snart blive bedraget ved Fornuftens skjønne og kloge Tanker. Derfor maa man lære herpaa og med al Flid omgaaes med og betragte Guds Ord.

Derfor læser man ogsaa om St. Martin, at han ikke vilde indlade sig paa at disputere med Kjætterne, alene af den Grund, at han ikke under saadan Trætte maatte blive foranlediget til at bruge Spidsfindighed eller til at overliste og mestre dem ved Fornuften, hvormed de alene smykkede og forsvarede sine Paastande, saaledes som Verden altid gjør mod Guds Ord. Saaledes anføre ogsaa nu vore kloge Papister, som de mene, særdeles skarpsindigt Kirkens Navn, for med det at stadfæste sin antichristelige Vederstyggelighed og Tyrani, og snakke om, at man ike maa gjøre eller taale nogen Forandring i det, som overalt i Christenheden har været almindelig antaget; thi man maa jo tro, at den christne Kirke bestandig bliver styret af den Helligaand, og man maa derfor lyde og følge den.

Her hører du Kirkens Navn, hvorom din aandelige Viisdom lærer dig i den Artikel: Jeg tror en hellig, christelig Kirke ꝛc., men brugt og anvendt (ligesom de gjøre med Guds Navn) til dermed at stadfæste Pavedømmets Løgn og Afguderi. Derfor udfordres der Forstand, det er, en opmærksom og skarp Dømmekraft, som kan skjelne ret heri, saaat man ikke bliver bedraget ved en falsk Viisdoms Navn og Skin.

Thi om du her betragter Tingene ret i Guds Ords Lys, som heri er Rettesnor og Prøvesteen, saa kan du vel deraf dømme og bevise, at Pavedømmet ikke er Christi Kirke, men Satans Parti, efterdi det er fuldt af aabenbart Afguderi, Løgn og Mord og tilmed vil forsvare dette sit Væsen. Det gjør ikke Christi Kirke, og der sker den Vold og Uret, dersom man vil paabyrde den, at den har besluttet, fastsat og befalet Saadant, og at den fordrer Lydighed i det, som ikke stemmer med Guds Ord.

Ogsaa Verden kommer nutildags med sin Viisdom og Klogskab og snakker om,

at man bør henlægge al Strid og Tvedragt i Læren og Troen og slutte Forlig; man burde, siger den, lade de Lærde, Vise, Biskoper, Keiser og Fyrster komme til en eendrægtig Slutning; man kunde vel give Noget efter paa begge Sider, og det var bedre, at man gav efter og indrømmede enkelte Ting, som man med god Forstand og Fortolkning kunde hjælpe paa, end at man skulde lade komme saamegen Forfølgelse, Blodsudgydelse, Krig, samt gruelig og uendelig Forvirring og Forstyrrelse.

Men her mangler der ogsaa paa Forstand; thi den viser af Guds Ord, at Gud ikke vil have saadant Flikverk, men at man skal holde Læren, Troen og Gudstjenesten reen og puur efter hans Ord og ikke indblande Menneskers Paafund og eget Godtykke eller Klogskab deri ꝛc. Saa giver ogsaa Skriften os denne Regel: **Man bør adlyde Gud mere end Menneskene,** Ap. Gj. 5, 29.

Derfor maa man her ikke se hen til eller følge, hvad menneskelig Viisdom eller Raad foregiver, men have Guds Villie for Øie, som er os aabenbaret i hans Ord, følge det og blive fast derved, det angaa Død eller Liv, Ondt eller Godt. Opstaar der da Krig eller anden Ulykke derved, saa tal derom med ham, som vil og befaler, at man skal lære og tro saaledes. Thi det er jo ikke vort eget Verk, ei heller optænkt eller frembragt af os; ei heller ere vi kaldede til at disputere om hans Villie, om den er ret eller bør holdes. Vil han derfor lade Forfølgelse eller noget Andet komme for at forsøge de rette Christne og gjøre dem erfarne og for at straffe de Utaknemmelige, saa ske det; hvis ikke, saa har han vel saa megen Kraft i sin Arm, at han kan opholde en Sag, saaat den ikke gaar under, paadet man maa se, at den er af ham. Det har han, Gud være lovet, hidtil gjort hos os og hjulpet os, saaat vore Modstandere ikke have kunnet gjøre med os, som de gjerne havde villet. Men dersom vi havde veget for dem og adlydt dem, saa vare ogsaa vi blevne førte ind i deres Løgn og i Fordærvelsen. Saaledes kan og vilde han vel endnu gjøre, dersom vi retskaffent og troligen omgikkes vor Sag, befordrede og ærede Guds Ord og ikke bleve utaknemmelige eller søgte noget Andet under Guds Ords Skin og Navn.

Dette siger jeg til et Exempel, paadet man maa forstaa, hvad St. Paulus kalder Viisdom og Forstand til at erkjende Guds Villie, og forat man maa se, hvor nødvendigt det er at have begge Dele, og at derfor i Christenheden ikke alene den Lære drives, som giver Viisdom, men ogsaa den Formaning, som giver Forstand til i Kampen og Striden at bevare Viisdommen og værge sig dermed. Thi om den ikke blev saaledes øvet og drevet, saa vilde vi blive bedragne ved falsk Viisdom og Indbildning og tage Skin og Glimmer for Guld, saaledes som det stedse er gaaet Mange i Kirken.

Galaterne havde ogsaa annammet den Viisdom af St. Paulus, at de alene ved Troen paa Christus bleve retfærdige for Gud. Men skjønt de vidste dette, bleve de dog bedragne og vilde ganske have mistet sin Viisdom paa Grund af de falske Apostlers Paastand, at man dog ogsaa maatte holde den af Gud givne Lov ꝛc., hvis ikke St. Paulus havde vakt deres Forstand og derved igjen draget dem ud af Vildfarelsen. Corinthierne vidste ogsaa af sin aandelige Viisdom Artikelen om den christelige Frihed, at Afgudsofferet var Intet; men det var deres Feil, at de gik frem heri med Uforstand og, mod Viisdommen, begyndte at bruge sin Frihed kjødeligt og dermed forargede Andre. Her maa atter St. Paulus minde dem om, at Saadant ikke stemmer med hans Lære og Viisdom ꝛc.

Herpaa giver ogsaa Skriften mange Exempler, og især have vi et saadant i 1 Kong. 13., hvor der fortælles om en gammel Prophet af Juda Kongerige, som aabent havde prædiket for Jeroboam mod den Af-

gudsdyrkelse, han havde oprettet, og stadfæstet sin Prædiken og Spaadom med et Under. Denne Mand havde af Gud faaet den Befaling, at han for ingen Priis skulde blive paa det Sted, ei heller æde og drikke der, men strax gaa hjem igjen ad en anden Vei. Men paa Veien lod han sig overtale af en anden Prophet, som sagde til ham, at Gud havde aabenbaret ham ved en Engel, at han skulde føre ham hjem med sig og give ham at æde og drikke. Men da han sad tilbords med ham, da skete Herrens Ord til den Prophet, som havde indbudt ham, og han forkyndte den Anden, at han ikke skulde komme levende hjem igjen. Da han nu drog sin Vei fra ham, blev han underveis dræbt af en Løve, som dog blev staaende ved hans Lig og hans Asen uden at røre dem, indtil den anden Prophet kom til og fandt Løven ved Siden af ham og førte ham hjem paa hans eget Asen og begrov ham, samt befalede, at man efter hans Død skulde lægge ham selv i den samme Grav.

Det var Guds Straf over denne Prophet, fordi han lod sig bedrage og ikke adlød den Befaling, som Gud havde givet ham, ihvorvel det ikke skadede ham til hans Sjæl, hvilket Gud viser dermed, at han ikke bliver opædt, men forsvaret af Løven. Hvad var det nu som fattedes denne Prophet? Ikke Viisdom, thi han havde Guds Ord; men Forstand fattedes ham, idet han lod sig bedrage derved, at den Anden sagde, at han ogsaa var Prophet, og at Herrens Engel havde talt med ham. Han burde jo have holdt sig til det Ord, som var ham givet, og sagt til den Anden: Er du en Prophet, nu vel, saa vær en Prophet; men det har Gud befalet mig, det veed jeg, det vil jeg holde mig til ꝛc., og derimod hverken bryde mig om en Engels eller Guds Navn.

Saaledes skeer det ogsaa ofte, ikke alene under Kampen med Partierne om Læren, men ogsaa i Enhvers eget Liv og Sager i hans Embede og Regimente, at han undertiden snubler heri og støder an mod Forstanden, saafremt han ikke seer sig vel for eller giver Agt paa, hvorledes hans Mening, Raad eller Tanker stemme med Guds Ords Viisdom, især naar han af Djævelen eller Andre bliver bevæget til Vrede, Utaalmodighed, Sørgmodighed, Tungsindighed eller andre Anfegtelser. Saadant kan endog stundom vederfares dem, som ere vel forsøgte og erfarne, saaat de endog i smaa Anfegtelser fare vild, saa de ikke kunne raade sig selv ꝛc. Her er det fornødent, at Mennesket seer sig om og ikke dømmer eller gaar frem efter sine egne Tanker og Følelser, men besinder sig eller lader sig sige og raadspørger Guds Ord; thi naar et Menneske er anfegtet, saa kan det ikke dømme ret efter sine egne Tanker. Derfor skal det ikke følge sig selv eller strax fare hen og slutte eller handle efter sine Tanker, men have alt Saadant mistænkt og vogte sig for Djævelens List, som vil lokke, friste, skrække eller bedrøve Mennesket med sine skjønne Beviisgrunde; men det skal først raadføre sig med sin evangeliske Viisdoms Forstand, hvad dets Tro, Kjærlighed, Haab, Taalmodighed og med eet Ord, Guds Villie allevegne og i alle Stykker rigeligen lærer det, saaat det alene tragter efter og beder om, at det maa fyldes med saadan Erkjendelse.

Derfor kalder St. Paulus det ogsaa **aandelig Viisdom og Forstand**, som gjør os vise og kloge mod Djævelen og hans Anfegtelse eller **snedige Anløb**, som St. Paulus kalder dem Eph. 6, 11., og baade styrer og leder, føder og ledsager, lærer og beskytter os, saaat vi kunne omgaaes ret i de aandelige Sager, som angaa Troen og Samvittigheden for Gud, saavelsom i det udvortes Liv (hvor ingen Fornuft kan raade og lære), saaledes som St. Paulus herom videre siger:

At I kunne omgaaes værdigen for Herren til fuldt Velbehag, og

være frugtbare paa al god Gjerning, og voxe til Guds Erkjendelse, styrkede med al Styrke efter hans Herligheds Kraft til al Taalmodighed og Langmodighed med Glæde, takkende Faderen, som gjorde os dygtige til de Helliges Arvedeel i Lyset.

Hvad det er **at omgaaes værdigen for Herren,** have vi hørt ovenfor i andre Epistler, nemlig at have en saadan Tro og med Lære og Liv bekjende denne sin Tro, som de, der ere Herren værdige, og af hvem Herren kan rose sig, sigende: Det er mit Folk; det er Christne, som lære og blive ved det, som de i Ordet have lært, og erkjende min Villie, samt gjøre og lide derfor, hvad de skulle ꝛc.

Dertil skal vor Viisdom og Forstand i Guds Erkjendelse tjene og nytte, at vi blive saadanne Mennesker, som ere Gud til Ære og Lov, saaat han bliver priset ved os, og altsaa leve Gud til fuldt Behag eller i alle Maader behage ham efter hans Ord, saaat vi i vort Levnet, Stand eller befalede Gjerning ikke ere ufrugtbare eller skadelige, som de andre falske Christne, Hyklerne og de Vantroe, men gjøre meget Godt og ere nyttige Mennesker, til Guds Riges Ære. Og derhos tjener den dertil, at vi stedse vedblive og voxe i den begyndte Guds Erkjendelse, saaat vi ikke lade os føre eller drive bort derfra ved Djævelens List, som altid og allevegne sætter an paa de Christne og ligesaa ivrigt søger at faa dem til at falde fra Guds Ord og Villie, som han i Begyndelsen gjorde med Adam og Eva i Paradiis.

Fremdeles: **at vi kunne blive styrkede,** siger han, **efter hans Herligheds Kraft,** saaat vi kunne holde Stand i saadan Kamp mod Djævelen, Verden og Kjødet og vinde Seier. Dette er og formaar ikke vor egen eller alle Menneskers Kraft; men det maa være hans egen guddommelige, herlige Magt og Kraft, hvormed han overvinder Djævelen og indlægger sig Ære og Priis mod Helvedes Porte. Det har ogsaa Christus beviist ved sig selv, idet han tilintetgjorde alle Djævelens Anslag og al hans Magt, som han allermest forsøgte paa ham, og beholdt Seier over ham.

Af denne Kraft maa ogsaa vi blive styrkede i Troen; efter den maa vi stadigen tragte ved Guds Ords Hjælp samt bede om, at det ikke maa blive ved Begyndelsen, men at vi maa trænge igjennem og saaledes blive alt stærkere og stærkere i hans Magt. Hvad vi gjøre, maa vi ikke gjøre af eller ved os selv, ei heller rose os, som om vi selv havde gjort det, men i Tillid til ham og hans Styrke og Hjælp; thi det er sandeligen ikke vor, men hans guddommelige Magt og Kraft, om Nogen forbliver en Christen og i Guds Erkjendelse, ubedraget og uovervunden af Djævelen.

Men saaledes **at styrkes** og vinde Seier, det maa ogsaa, siger han, ske i **al Taalmodighed,** forat I skulle kunne udholde denne uafladelige Forfølgelse af Djævelen, Verden og Kjødet; ja, der udfordres ikke alene Taalmodighed, men ogsaa **Langmodighed.** Denne adskiller han fra Taalmodigheden som noget Større og Stærkere. Thi Djævelen har den Art, at naar han ikke kan overvinde et Hjerte med selve Lidelsen, saa angriber han det med Lidelsens Langvarighed, saa at det bliver for langt og for meget for Taalmodigheden og seer ud, som om det ikke vilde tage nogen Ende. Deri viser sig hans Kunst og Snedighed; hvad han ikke kan udrette med Anfegtelsens Storhed og Mængde, det gjør han ved den uafladelige Vedholdenhed, paadet at han tilsidst maa gjøre Mennesket mat og træt og betage det alt Mod og Haab om Seier.

Derfor er foruden Taalmodighed ogsaa Langmodigheden nødvendig, som fast og stadigt holder Stand i Lidelsen og er saaledes sindet: Du skal dog ikke kunne gjøre mig det for langt eller for meget, selv om

det skulde vare indtil Verdens Ende. Det er den rette og ridderlige, christelige Styrke, som i Kampen og Lidelsen ikke alene kan udholde Djævelens store, mange og mangeslags Anløb, men ogsaa al deres Langvarighed. Men dertil behøve vi ogsaa allermest Styrke og Kraft fra Gud gjennem Bønnen, forat vi ikke skulle ligge under i denne svare Kamp, men holde ud til Enden ꝛc.

Og denne Taalmodighed og Langmodighed skulle I have og øve, siger han, **med Glæde,** saaat I under disse store, mange og langvarige Anfegtelser ikke henfalde til tunge og sørgelige Tanker, men ere trøstige og glade, foragte Djævelen med alle hans og Verdens Plager og Bulder. Glæder Eder derover, at I erkjende Guds Villie i Christus, og at I have hans Kraft og herlige Magt hos Eder, og tvivler ikke om, at han jo dermed vil hjælpe Eder igjennem!

Tilsidst siger han: **Takker** eller værer taknemmelige, forglemmer ikke Guds usigelige Velgjerning og Gave, som er skjænket Eder fremfor alle Mennesker paa Jorden; glemmer ikke, hvorledes han har gjort Eder saa salige og friet Eder fra Syndens, Dødens, Helvedes og Djævelens Vold og Magt (hvori I vare nedsænkede og, om det havde staaet til Eder, evindeligen maatte være forblevne) og sat Eder til den evige Herlighed, saaat I ere Medarvinger med alle hans Hellige, som han har udvalgt til sit Rige, og deelagtige i alle evige, guddommelige, himmelske Goder ꝛc. Det skulle I se hen til og betænke under Eders Lidelse og Kamp, at Saadant er Eder bestemt og skjænket som Kampens Løn, og derved blive desto glædere og muntrere til at kjæmpe og lide derfor, paadet I ogsaa maa komme til den fulde Besiddelse og Nydelse af det, som allerede nu med Visheb er tilegnet Eder i Ordet og Troen.

Men han kalder det **de Helliges Arvedeel i Lyset** eller de lyse Helliges Arvedeel. Derved forstaar han de reisk Helgener og skiller dem dermed fra de andre falske. Han sætter altsaa tvende Slags Helgener. Det ene Slags udgjør den store Hob i Verden, som ogsaa vil være hellig. Herhen høre fornemmelig Jøderne med sin Hellighed efter Loven; fremdeles den hele Verden, Philosopher, Juristerꝛc. med sin Retfærdighed. Disse ere ikke lyse, men mørke, urene, besmittede Helgener, ligesom han Phil. 3, 8. agter saadan Retfærdighed for **Skade og Skarn.** Ligeledes findes der ogsaa blandt de Christnes Hob, som have Evangeliet, mange falske, hykkelske Helgener, som ogsaa høre Evangeliet og gaa til Sakramentet ꝛc., men forblive i Mørket og smage eller erfare ikke hin Visdom og Forstand i Guds Villies Erkjendelse. Men de, som gjennem Anfegtelse øve sig i Troen, Kjærligheden og Taalmodigheden og erkjende Guds store, ved Evangeliet skjænkede Naade og Velgjerning, de ere og kunne med al Ære kaldes saadanne Helgener, som høre til og allerede ere gjorte deelagtige i det evige Lys og den evige Glæde i hans Rige ꝛc.

Som frelede os af Mørkets Magt og overførte os i sin elskelige Søns Rige, i hvem vi ved hans Blod have Forløsning, nemlig Syndernes Forladelse.

Her udfører han nu videre, hvorfor vi skulle sige Faderen Tak, og forelægge os Evangeliets hele Prædiken og Sum, som viser os, hvad vi have i Christus. Og han beskriver baade hans Velgjerning og hans Person paa det Bedste og Trøstigste. Men først, siger han, skulde vi billigen takke Gud allermest og uden Afladelse for denne Evangeliets Erkjendelse og Aabenbarelse, thi deri have vi ikke nogen ringe Skat, ei heller et saadant Gode, hvormed alt Guld, Sølv og al Rigdom, Glæde og Trøst i Verden og i dette Liv kan sammenlignes; men dette Gode bestaar i Forløsningen fra den evige, ubodelige Skade og Fordærvelse under Guds evige, utaalelige

Vrede og Fordømmelse, hvorunder vi have lagt uden al Hjælp og Redning, ja, fangne i saadan Blindhed og Mørke, at vi end ikke selv vidste af saadan Jammer og derfor end mindre kunde tragte efter eller finde Raad og Udvei til at komme ud deraf.

Istedet derfor have vi nu, uden vor Forberedelse eller Fortjeneste, Raad eller Gjerning, ja uden at have tænkt derpaa, af Guds grundløse Naade og Barmhjertighed modtaget den Forløsning, som er Syndernes Forladelse. Hvor stor denne Godhed og Velgjerning er, det kan ingen Tunge udsige, ja, intet Menneske i dette Liv forstaa. I Helvede skulle de Ugudelige erfare det paa sin Fordømmelse og den evige guddommelige Majestæts og alle Skabningers evige Vrede; thi de skulle ikke kunne se paa nogen af dem med Glæde, men maa uafladeligen fyldes med Hjertekval, Skræk og Fortvivlelse uden Ende ved Synet af dem.

Og Skabningen vil heller ikke gjerne se paa dem, men gyser tilbage for dem, ligesom den med sit Blik vil forfærde og fordømme dem. Dog har Gud af uudsigelig Godhed befalet den, at den i dette Liv skal være Forfængeligheden underlagt, som St. Paulus siger Rom. 8, 20 flg., og tjene Saadanne, dog mod sin Villie, saaat den ængstes derved, ligesom en Kvinde i Barnsnød, og ønsker Intet hellere end at befries fra den ugudelige, fordømte Verdens Tjeneste; men den maa have Taalmodighed i Haabet om Forløsning, for Guds Børns Skyld, som endnu skulle komme til Christus og endelig blive bragte til Herligheden; ellers er den jo Synden ligesaa fiendsk som Gud selv ꝛc.

Men efterdi der er gaaet en evig og uforanderlig Fordømmelsesdom over Synden (thi Gud kan og vil jo ikke være Synden naadig, og altsaa bliver hans Vrede evig og uigjenkaldelig over den), saa har denne Forløsning ikke kunnet ske uden en Skat og et Vederlag, som kunde betale for Synden, tage Vreden paa sig og saaledes borttage og udslette Synden. Det har ingen Skabning formaaet; her var derfor intet andet Raad eller Hjælp end dette, at Guds enbaarne Søn maatte træde ind i vor Nød og selv blive Menneske, samt tage denne alvorlige og evige Vrede paa sit eget Legeme og Blod til et Offer derfor.

Dette har han af stor og uendelig Barmhjertighed og Kjærlighed gjort mod os; han har hengivet sig og baaret den evige Vredes og Døds Dom. Denne Betaling, dette Offer er for Gud saa dyrebart og kosteligt, efterdi det er hans eenbaarne, kjære Søns, som er med ham i een Guddom og Majestæt, at han derved er bleven forsonet og nu tager til Naade og forlader alle dem deres Synder, som tro paa denne hans Søn ꝛc. Alene paa denne Maade nyde vi denne Christi dyre Betaling og Fortjeneste, som af grundløs, uudsigelig Kjærlighed er os erhvervet og skjænket, saaat vi her slet Intet have at rose os selv af, men skulle evindeligen med al Glæde takke og love ham derfor, som har offret saa dyr en Skat for at forløse os fordømte og fortabte Syndere.

Hvor nu dette Forløsningens Hovedstykke, nemlig Syndernes Forladelse, findes, der følger ogsaa strax alt det, hvorved vor Salighed bliver fuldkommen. Thi derved er ogsaa den evige Død, som Syndens Sold borttaget og evig Retfærdighed og Liv skjænket, som St. Paulus siger Rom 6, 23.: **Guds Naadegave er et evigt Liv** ꝛc. Thi nu, da vi ere forsonede med Gud og aftoede ved Christi Blod, saa er tillige Alt, hvad der er i Himmelen og paa Jorden, forsonet, som Paulus atter siger Eph. 1, 10., saaat Skabningerne ikke ere mod os, men forligte med os, og vore Venner, som tilsmile os, saaat vi have idel Glæde og Liv i Gud og hans Skabning.

Det er og skal være Evangeliets Prædiken, som viser os baade Synd og Forladelse, baade Vrede og Naade, baade Død og Liv, hvorledes vi have lagt i Mørket og igjen ere forløste derfra. Thi det er

ikke Evangeliets Gjerning, at det først gjør os til Syndere, ligesom Loven, eller viser os, hvorledes vi skulle fortjene og erhverve Naade; men det viser os, hvorledes vi, som allerede ere fordømte under Syndens, Dødens og Djævelens Magt, skulle annamme og erkjende den skjænkede Forløsning formedelst Troen og derefter være taknemmelige derfor.

Videre beskriver nu St. Paulus, hvo den Person er, hvis Blod er udgydt for os, paadet vi maa se, hvor dyr og stor saadan Skat og Forløsning er, at det nemlig er Guds Søns Blod, hans, som den usynlige Guds Billede, som har været før alle Skabninger, og ved hvem alle Ting ere skabte, det er, som er sand, evig Gud med Faderen, saaat det i Sandhed hedder og er Guds eget Blod ꝛc. Han lægger altsaa en tydelig og mægtig Grundvold til den Artikel om Christi Guddom. Men dertil hører en særegen Prædiken.

Fire og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 9, 18—26.

Der han talede dette til dem, se, da kom en Overste og faldt ned for ham og sagde: min Datter er nuxen død; men kom og læg din Haand paa hende, saa skal hun leve. Og Jesus stod op og fulgte ham tilligemed sine Disciple. Og se, en Kvinde, som havde tolv Aar havt Blodflod, traadte til bag ved ham og rørte ved Sømmen af hans Klædebon. Thi hun sagde ved sig selv: dersom jeg ikkun faar rørt ved hans Klædebon, da bliver jeg helbredet. Men Jesus vendte sig om, og da han saa hende, sagde han: Datter! vær frimodig, din Tro haver frelst dig; og Kvinden blev helbredet fra den samme Stund. Og der Jesus kom i den Overstes Huus og saa Piberne og Mængden, som buldrede, sagde han til dem: Viger bort! thi Pigen er ikke død; men hun sover; og de belo ham. Men der Mængden var uddrevet, gik han ind og tog hende fat ved Haanden; da stod Pigen op. Og dette Rygte kom ud i det hele Land.

Denne Historie er udførligere og nøiere beskrevet af de andre Evangelister Marcus og Lucas, og den er et skjønt og rigt Evangelium baade paa Lærdom og Trøst. Thi det lærer netop Guds Villies rette Erkjendelse i al Viisdom og aandelig Forstand (saaledes som vi hørte i Epistelen) og giver Haabets Trøst og Styrke i Kors og Lidelse. Vi ville betragte nogle Stykker deraf.

For det Første afmaler det os Herren staaende midt iblandt Folket som en venlig og kjærlig Mand ligesom ogsaa St. Paulus, Tit. 3, 4., siger om ham, at **ved ham er Guds Miskundhed og Kjærlighed aabenbaret**. Han viser sig villig og beredt til at tjene og hjælpe Enhver og beviser ogsaa dem sin Hjælp, som søge den hos ham i en fast Tro.

Men de, som gjøre dette, ere de elendige, plagede, bedrøvede og lidende Mennesker. Hos dem vil han være og lade sig finde; thi hos dem alene kan hans Ord og Gjerning finde Sted og Rum. Paa de Andre, som ere sikkre, mægtige, rige og have gode Dage, er hans Prædiken og Undergjerninger ganske spildte; thi de ere ikke modtagelige for hans Naade og Velgjer-

ning, efterdi de allerede ere mætte og fulde og søge sin Trøst og Frelse i andre Ting eller ogsaa hos sig selv. Her maa derimod være saadanne Mennesker, som ikke have eller vide den mindste Trøst og Hjælp hos nogen Skabning og ikke føle Andet end idel Nød og Elendighed, saaat det bliver sandt, som hans Kirke synger om ham: **De Hungrige haver han opfyldt med gode Gaver, og de Rige haver han afviist tomhændede,** Luc. 1, 53.

Heraf seer du, hvor naadig og faderlig Gud viser sig mod os, idet han ved sin kjære Søn træder os saa nær og indfinder sig hos de Arme og Elendige, paadet at han kan udgyde sin Naade over Alle, som ville annamme den. Thi derfor har han sendt sin Søn til os, at han vil bo hos og iblandt os, som St. Johannes siger Cap. 1, 14., og antager sig os som sit eget Kjød og Blod. Og derfor har Sønnen baaret vor Nød og Jammer paa sig selv, paadet han kunde frelse os fra den Jammer, som vi laa nedsænkede i, det er, fra Synden og Døden. Derfor vil han ogsaa, at vi i Troen skulle vente saadan Hjælp af ham, som han siger Joh. 6 40.: **Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sønnen og troer paa ham, skal have et evigt Liv.**

Det er den Erkjendelse, som de Christne lære og vide, og som alene gjør dem til Christne og til Guds Børn, saaledes som Esaias siger Cap. 53, 11.: **Idet man kjender ham, skal min retfærdige Tjener retfærdiggjøre Mange**; og Joh. 1, 12.: **Han haver givet dem Magt at blive Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn.** Thi hvad man ellers kan lære, gjøre eller foretage, hvor stort, skjønt, priseligt, kosteligt og helligt det end seer ud, saa gjør det dog Ingen til Christen, det er, til et saadant Menneske, som har Syndernes Forladelse og en naadig Gud. Til en Christen bliver man alene derved, at man i Troen erkjender og griber denne Frelser, Guds Søn, som dertil er sendt af Faderen til Verden, at han ved sit Blod skulde borttage Synden og forsone Guds Vrede.

Denne evangeliske Lære og Erkjendelse burde vel derfor elskes og prises af den hele Verden, efterdi det er den alene, som forkynder saadan vis og freidig Trøst, at Gud forviist antager sig de arme, uværdige, elendige Syndere og ikke vil tilregne dem deres Synd, men af lutter Naade forlade dem den. Saadant kan jo ingen anden Lære og Prædiken paa Jorden sige eller give; det maa ogsaa al Verden, Jøder, Hedninger og Tyrker bekjende.

Derfor kan heller intet Menneske komme dertil, at det kan blive sin ængstelige Tvivl og flygtende Samvittighed kvit, samt af Hjertet paakalde Gud og med Vished slutte, at Gud vil bønhøre det, uden alene ved denne Erkjendelse af Christus, som Gud selv har sat til en Midler, og om hvem han klarligen vidner, at han ved ham vil benaade, bønhøre og saliggjøre hver den, som paakalder ham. Saaledes er det alene de Christne, som kunne øve den rette Gudstjeneste og med frimodig Tillid trøste sig ved Gud, som den, der i Sandhed er deres Gud og vil hjælpe dem. Alle Andre derimod, som ikke erkjende Christus, ere i Sandhed uden Gud og kunne aldrig paakalde ham med hjertelig Tillid, men maa gaa tilgrunde i evig og forfærdelig Tvivl og Flugt for Gud.

I dette Evangelium findes der nu tvende skjønne Exempler, baade paa Christi Hjælp og paa Troen, som holder sig til Christus, trøster sig ved ham og derfor ogsaa faar Hjælp. Thi for det **Første** viser denne Øverste for Synagogen en skjøn Tro, idet han kommer til Christus i sin Nød, da hans Datter allerede droges med Døden, og han ikke kan tænke Andet, end at hun allerede maa have opgivet Aanden, førend han kan komme hjem igjen, saaledes som han siger: **Min Datter er nøyen død.** Skjønt

der saaledes for alle Menneskers Øine ikke var noget Haab eller Tanke mere, om at her var nogen Hjælp eller Raad at finde, saa fortvivler han dog ikke. Men medens de Andre i hans Huus opgive alt Haab, hyle og græde og kun tænke paa, hvorledes de skulle begrave det døde Legeme, gaar han til Christus og har endnu den gode Fortrøstning, at om han kan bringe ham til sin Datter, saa bliver hun atter levende.

Han tror altsaa at Christus er den Mand, som ikke alene kan hjælpe de Levende til deres Sundhed igjen, men ogsaa gjengive Livet, naar det allerede er borte og Sjælen udfaren. Dette var især paa den Tid, et saare sjeldent Exempel paa Tro, efterdi der endnu ikke var seet eller hørt noget Lignende, med mindre Opvækkelsen af Enkens Søn i Nain Luc. 7., allerede dengang var skeet og gjennem Rygtet ogsaa kommet did. Men en endnu større Tro er det, at han uden mindste Tvivl kan slutte i sit Hjerte, at denne Christus ogsaa vil gjøre hans Datter levende igjen. Thi dersom han havde tvivlet eller fulgt sin Fornufts menneskelige Tanker, saa var han visseligen ikke gaaet til Christus, men havde tænkt, at han nu havde tøvet for længe; eller om Christus end havde opvakt en Anden fra de Døde, saa var det derfor ikke sagt, at hans Datter skulde blive levende igjen; der døde jo saamange Sønner og Døttre bort fra sine Forældre, af hvilke dog ingen igjen blev levende.

Det er nu en Dyd ved Troen og dens rette Art (som ogsaa senere prises hos den blodsottige Kvinde), at den uden Vaklen hænger ved Christus, griber og holder fast ved det Ord, som den hører, og ikke seer eller spørger efter, hvad egen Fornuft eller egne Tanker indvende, eller hvad andre Mennesker tro eller gjøre, men slutter strax af det, den hører om Christus, at han er en saadan Mand, som kan hjælpe i Nøden, og som har hjulpet Andre og derfor ogsaa vil hjælpe den. Et saadant Hjerte og Tro træffer Christus ret, finder ham og erfarer det saaledes, som den tror.

For det **Andet** har hans Tro om Jesu Person været saaledes beskaffen (og det var en saare herlig Erkjendelse), at han med Vished holdt ham for at være den rette Messias, sendt af Gud; han havde ikke en saadan Forestilling om ham som den anden Hob af Jøderne og især hans Standsbrødre, de Skriftkloge, der tænkte sig ham som en stor og ypperlig Herre og Konge, der skulde fremtræde med stor Pragt og Herlighed aabenbart for alt Folket, saaat Enhver maatte anse og annamme ham som den Herre, Gud havde sendt dem; de ventede kun af ham, at han skulde forløse dem fra det legemlige Fængsel under den romerske Keisers Herredømme og gjøre dem selv til store og vældige Herrer i Verden.

I Modsætning til disse jødiske Drømme og Tanker holder han denne Mand, der af sine egne Jøder ikke blev anseet og annammet som Messias, for den rette Messias, sendt af Gud, ikke forat give timelig Magt, Gods, Ære og Frihed, men for at hjælpe i den Sag og den Nød, hvor intet Menneske kan hjælpe, nemlig for at frelse fra Dødens Nød og Djævelens Magt, ja skabe og give Liv af Døden. Han kan altsaa ikke holde denne Mand alene for et slet og ret Menneske, men for den, som i Sandhed hos og i sig har guddommelig, evig Magt og Myndighed over alle Skabninger, efterdi han jo tror om ham, at han baade har Liv og Død i sin Haand, det er, at han i Sandhed er Guds Søn, som Skriften vidner.

Det andet Exempel paa Troen maa ikke mindre prises, som vi finde hos denne arme Kvinde, der i tolv Aar har havt Blodflod, hvorved hun maa være bleven saare svækket og afkræftet og forlængst have opgivet Haabet om al menneskelig Hjælp og Trøst. Hun kommer ogsaa til Christus, saasnart hun blot hører om ham og kan komme til ham, og hun kommer med den visse og faste Fortrøstning, at han kan

hjælpe hende i hendes Nød og den hjertelige Tillid, at han er saa god og naadig, at han vil hjælpe hende og ikke lade hende blive skuffet i sit Haab. Derpaa er hun saa ganske vis og sikker, at hendes Hjerte slet ikke har nogen Sorg eller Bekymring derfor, ihvorvel hun dog, som vi siden skulle høre, maa have fundet store Aarsager hos sig selv og stærke Fristelser til at tvivle derom. Men hun er alene bekymret for, hvorledes hun skal komme hen til den Herre Christus; det er hendes eneste Tanke: **Dersom jeg blot kunde faa røre ved hans Klædebon**! Og herfra har hun allerede gjort den visse og faste Slutning i sit Hjerte: **saa bliver jeg helbredet**. Men her veed hun intet Raad, hvorledes hun skal kunne komme til ham, efterdi hun seer, at der var en saare stor Trængsel omkring denne Mand, og hun, en stakkels syg Kvinde, ikke let kan trænge sig igjennem Folkehoben. Derhos er hun ogsaa afsondret ved Loven, saaat hun ikke tør komme blandt Folk. Og dog driver hendes Tro og heftige Længsel hende frem, saaat hun ikke giver tabt, men arbeider sig gjennem Folket, indtil hun kommer bag ham og kan naa hans Klædebon.

Se nu her, hvilke to store Hindringer hendes Tro overvinder. For det **Første** er den saa stærk, at hun var forvisset om, at hun vilde blive hjulpet, dersom hun blot kunde faa røre ved hans Klædebon. Thi hun anseer det ikke nødvendigt, at hun kommer frem for ham og med mange Ord klager ham sin Nød og beder, at han vil forbarme sig over og hjælpe hende, ei heller, at Andre maatte bede for hende; men det er hende alene om at gjøre, at hun kan naa ham og røre ved ham; fik hun det, da var hun allerede hjulpen. Saa lidet tvivler hun om hans Magt og Villie, at hun ikke engang holdt det nødvendigt at tale med ham, men var forvisset om, at hun vilde blive hjulpen, dersom hun blot kunde faa røre ved det Yderste af hans Klædebon.

Derfor agter hun det heller ikke nødvendigt at træde frem for ham, saaat han kunde se hende, ja, hun tror, at han ikke engang behøver at tale med hende, men hendes Hjerte er saa fuldt af Fortrøstning til ham, at uagtet hun saaledes ikke kan komme for hans Øine, uagtet han hverken hører eller seer hende, saa er hun dog vel tilfreds, naar hun blot hemmeligen og ubemærket i Trængselen bagfra kan komme til ham og tvivler slet ikke om at hun dermed vilde være hjulpen. Det erfarer ogsaa hendes Tro; thi idet hun rører ved Sømmen af hans Klædebon, tørres hendes Blods Kilde.

Det maa jo ogsaa være en stor og yperlig Aandens Oplysning og Troens Erkjendelse, at en stakkels enfoldig Kvinde kan se og tro, at denne Mands Hjælp og Kraft er saaledes beskaffen, at det ikke er nødvendigt at tale længe og meget med ham, men at han ogsaa kan se i det Skjulte. Thi skjønt han ikke udvortes viser sig, som om han vidste Noget om hendes Nød eller vilde gjøre Noget derved, saa holder dog hendes Tro det for en saa afgjort Sag, som om hun allerede havde det, at dersom hun allerede blot ved det allermindste Middel kan komme ham nær, saa vil hun være hjulpen.

Dermed tror hun jo, at der i denne Mand maa være en guddommelig og almægtig Kraft og Myndighed, saaat han ogsaa kan se og forstaa Hjertets lønligste Tanker og Begjeringer, selv om der ikke tales et Ord til ham, og ogsaa kan bevise sin Hjælp der, hvor man udvortes Intet seer eller føler, uden Ordet eller den Prædiken, som man har hørt om ham, og som har vakt Troen i Hjertet.

Udenfor dette Ord har hun slet Intet, begjærer heller ikke Mere end at røre ved hans Klædning. Deraf betjener hun sig som af et udvortes Middel og Tegn, hvormed hun kan naa hen til Christus, ligesom heller ikke vi i dette Liv og i Troens Rige have noget Andet end det udvortes Ord og Sakrament, hvori han, ligesom i sit Klædebon, udvortes lader sig røre ved og gribe.

Saaledes seer du, hvad Troen er og gjør, som hænger ved denne Christi Person, nemlig et saadant Hjerte, som holder ham for den Guds Søn, vor Herre og Frelser, ved hvem Gud har aabenbaret sig og tilsagt os sin Naade, at han for hans Skyld vil bønhøre og hjælpe os. Det er den rette, aandelige, indvortes Gudstjeneste, i hvilken Hjertet handler med Christus og paakalder ham, skjønt det ikke taler eet eneste Ord, og giver ham den rette Ære, holder ham for den rette Frelser, som ogsaa kjender og hører Hjertets lønlige Begjering og beviser sin Hjælp og Kraft, omendskjønt han ikke udvortes lader sig føle og tage paa saaledes som vi tænke.

Det **andet** Mesterstykke i hendes Tro er dette, at hun kan overvinde sin egen Uværdighed og vælte den store Steen fra sit Hjerte, som har trykket hende saa haardt og endnu gjorde hende saa bange, at hun ikke som andre Folk tør træde aabenlyst frem for Christus. Det er Lovens Dom om hende, efter hvilken hun er en ureen Kvinde, som ikke maa omgaaes andre Folk; thi Mosés siger 3 Mos. 15, 19 flgg., at en saadan Kvinde skal være ureen, saalænge hun har sit Blodflod, og Alt, hvad hun har om og paa sig, skal ogsaa være ureent, og den, som rører ved hende eller ved Noget, som hun har berørt, skal ogsaa være ureen ꝛc.

Dette har ikke været hende til ringe Anfegtelse, ikke alene for hendes Sygdoms og legemlige Ureenheds Skyld, men ogsaa fordi hun deri har seet og følt Guds Straf, som var hende paalagt for alle Mennesker, saaat hun maa være afsondret fra Guds Folks Menighed, og det i hele tolv Aar, i hvilke hun har brugt alle Læger, uden at det har hjulpet, men kun er blevet værre og værre med hende. Derfor maatte hun jo tænke, at Gud har lagt denne særegne Straf paa hende for hendes Synders Skyld og ikke vilde hjælpe hende. Al menneskelig Hjælp havde hun maattet opgive Haabet om og kunde nu ikke tænke Andet, end at denne Plage og Straf maatte blive hendes Død.

Derfor er det ikke gaaet af uden Kamp og Strid, førend hendes Tro kunne erholde det, som hun søgte hos Christus. Thi hun maatte tænke: Se, jeg er en ureen Kvinde, straffet af Gud og kjendt af Alle. Om jeg nu kommer frem for Herren, saa vil Alle og tillige han selv billigen fordømme mig, fordi jeg er saa dristig og uforskammet at komme for hans Øine; saaledes maa jeg istedetfor Naade snarere frygte for at finde Vrede og en større Guds Straf og maa selv bekjende, at der skete mig min Ret, om han stødte mig fra sig i Vrede. At hun har havt en saadant Kamp og Anfegtelse, fremgaar ogsaa deraf, at hun senere, som Texten siger, da hun saa, at hun var røbet, bliver forskrækket og skjælver, skjønt hun allerede var hjulpen. Hun frygter endnu, at han kunde vredes paa hende, fordi hun ikke havde undseet sig for at nærme sig ham og hemmeligen afstjæle ham Hjælpen.

Men alt dette kjæmper hendes Tro sig igjennem; den har indprentet i hende Christi gode og naadige Hjerte. Hendes Nød, ja hendes Fortvivlelse driver hende til endog at være uforskammet for Gud; trods Lovens Forbud og Dom, trods sin egen Skjændsel trænger hun igjennem og tænker: Denne Frelser maa gribes; Loven, mit eget Hjerte og al Verden, ja han selv maa sige, hvad de ville, dertil. Her er den Mand, som kan hjælpe; han er jo derhos en from, god, trofast Frelser; saa er og jeg en ussel, elendig Kvinde, som behøver hans Hjælp. Han vil jo dog ikke vise sig anderledes mod mig eller negte mig sin Naade og Hjælp. Det maa gaa mig, som han i sin Naade vil, saa er det mig dog bedre, at denne Skam overgaar mig, end den Skade, at jeg skulde forsømme ham, naar jeg nu kunde blive hjulpen. Derfor tror hun af sit ganske Hjerte, at naar hun blot kan faa røre ved Manden, saa har det ingen Nød, saa er hun allerede hjulpen; siden skal hun nok

tale med Moses og Loven, at de skulle lade være at fordømme hende.

Se, det er jo en herlig Tro, som erkjender sin Uværdighed og dog ikke lader sig hindre af den i sin Tillid til Christus, eller tvivler om hans Naade og Hjælp, men slaar sig igjennem Loven og Alt, hvad der vil skræmme den bort fra Christus. Ja, om end al Verden vilde hindre den, saa tænker den dog ikke at slippe denne Mand, før den faar grebet ham. Derfor trænger den ogsaa igjennem og faar, hvad den søger hos Christus, og erfarer Kraften og Gjerningen, førend Christus endnu har talt et Ord. Thi en saadan Tro maa finde denne Mand, hvad ogsaa Christus selv vidner, naar han siger: **Din Tro haver frelst dig.**

Denne Tro er ogsaa Christus saa velbehagelig, at han ikke vil, at den skal forblive skjult hos hende alene, eller at den kraftige Gjerning, som derved er udrettet, skal forties; men det maa blive aabenbaret for Alle, hvad der er i hendes Hjerte, paadet hendes Tro maa blive priset for al Verden og styrkes hos hende selv. Derfor begynder han at se sig om, spørger efter og vil vide, hvo der har rørt ved ham, thi han har følt, at der udgik en Kraft fra ham. Derover bliver hun først ret forskrækket, nu da hun seer, at hun maa blive røbet. Thi under den store Fortrøstning, som hun har til ham, er hendes Hjerte dog tillige gjennemtrængt af Ydmyghed og Erkjendelsen af hendes Uværdighed; hun maa bekjende, at hun har handlet mod Moses, saaat Herren billigen kunde iretteſætte hende, fordi hun har været saa dristig og uforskammet at trænge sig frem til ham.

Saaledes maa hendes Tro, selv nu, da hun allerede er hjulpen og hendes Hjerte er bleven glad, kjæmpe med Frygt og Forskrækkelse, men Altsammen kun, forat den maa faa desto mere Trøst og Glæde i Christus. Thi han vil ikke, at Troen skal blive liggende i Hjertet; men han vil ogsaa have den høit og lydt bekjendt, paadet Guds Ære derved maa vorde priset og Andre opmuntrede til Troen.

Medens hun derfor er i Frygt og Fare, at hun maa blive tilskamme for Hvermand og blive fordømt efter Loven, ja, ogsaa selv bekjende sin Skam for al Verden, saa begynder Christus at stadfæste hendes Tro og siger, at hun har gjort ret og vel deri, at hun har trængt igjennem trods Moses og Loven, det er, trods hendes Uværdigheds Dom, ligesom han ogsaa selv hermed aabenbart trænger Loven tilside og vil have hende uanklaget og ufordømt. Ja, han ophøier denne Tro saa høit, at han tilskriver den alene denne Kraft og Gjerning, hvorved hun er hjulpen, ret som om han selv her ikke havde gjort det Ringeste. Saaledes pleier han ogsaa andetsteds at tale, saasom til Høvedsmanden, Matth. 8, 13.: **Din Tro haver hjulpet dig**; og til den hedenske Kvinde Matth. 15, 28.: **Dig ske, som du har troet.**

Saaledes skulle nu ogsaa vi lære af denne Kvinde, at erfare Troens Kraft ved Paakaldelse i al vor Kamp og Anfegtelse. Thi dette Stykke er, som jeg har sagt, det eneste, som gjør os til Christne, og som gjør Forskjel mellem os og andre Mennesker paa Jorden, hvad enten de ere Tyrker, Hedninger eller Jøder. Thi man skal vide, at det er to ganske forskjellige Ting: at være en from Mand, gjøre store og mange Gjerninger, føre en skjøn, ærbar og dydig Vandel, og at være en Christen. Thi i det, som angaar vort Liv og vore Gjerninger, have ofte baade Jøder og Tyrker stor Priis og Berømmelse for Mennesker; saaledes er der i Hedningernes Historier mange store og ypperlige Mænd, som roses høit for sin Ærbarhed og Dyd i alle Maader; ligesaa har der blandt Jøderne været Mange, der med al Flid have levet efter Loven ꝛc, saasom Gamaliel, Paulus før hans Omvendelse, Nikodemus og Andre, saaat de med dette udvortes Levnet for Verden endog

langt have overgaaet mange af dem, som vare rette Kristne, saasom denne arme Kvinde.

Men i dette Stykke er der langt større Forskjel end mellem Himmel og Jord. En Christen er nemlig et saadant Menneske, som har et andet Lys i Hjertet, Troens Lys nemlig, som erkjender og griber Gud ret og omgaaes med ham i en sand Paakaldelse. Thi af hans Ord veed og erkjender han sin egen Uværdighed og frygter Gud ret; men derhos trøster han sig da ogsaa ved Naaden og tror forvist, at han har Syndernes Forladelse og Forløsning i Christus, Guds Søn, at han for hans Skyld behager Gud og er udvalgt til det evige Liv, saaat han i al Nød, naar han føler Svaghed eller bliver anfegtet, kan henfly til Gud, paakalde ham, vente hans Hjælp og vide forvist, at han er bønhørt ꝛc.

Se, intet af dette kan og formaar noget andet Menneske, han hedde Jøde, Tyrk, Papist ꝛc., hvor from og god en Vandel han end kan føre, og hvormeget han end roser sig af, at han tjener og tilbeder Gud og tragter efter det evige Liv. Thi alle saadanne Menneskers Gudstjeneste, Paakaldelse og Levnet have endnu disse to store Mangler, for hvis Skyld de ikke kunne behage Gud. For det **Første** finde de ikke den rette Gud, det er, de erkjende ham ikke saaledes, som han har aabenbaret sig og vil være erkjendt, nemlig som den Herres Jesu Christi, hans Søns Fader. De vandre altsaa i Blindhed og tage ganske feil af Gud, efterdi de søge ham gjennem sine egne Tanker, uden og udenfor Christus og ere saaledes berøvede Erkjendelsen af det rette guddommelige Væsen.

Den anden Mangel bestaar deri, at de ikke kunne vide Noget med Vished om Guds Villie, efterdi de ikke have Evangeliet; derfor kunne de heller ikke slutte, at Gud visseligen vil bønhøre dem, men forblive i en stadig Tvivl, om Gud vil annamme dem og høre deres Bøn. Og saaledes er deres Paakaldelse eller Bøn intet Andet end unyttige Tanker eller tomt Snak, idet Hjertet ikke trøster sig ved Gud eller venter sig Noget af ham, men snarere flyr for ham og saaledes i Sandhed er uden Gud og tager hans Navn forfængeligt. Men de Christnes Paakaldelse er saaledes beskaffen, at de paakalde den sande Gud, nemlig vor Herres Jesu Christi Fader, som ved sit Ord har aabenbaret sig for Menneskene, og derhos have den faste Fortrøstning og Tillid mod al Tvivl, at Gud er os naadig og bønhører os for denne Midlers, sin kjære Søns, Skyld.

Det er det skjønne Exempel, som denne Kvinde giver os. Nu komme vi til Synagogeforstanderens Datter. Ogsaa her maa Troen kjæmpe og voxe; thi ihvorvel han, som vi have hørt, havde en skjøn Tro, saa vilde den dog vanskeligen have holdt Stand, hvis Herren ikke havde styrket den. Thi medens Christus endnu taler med Kvinden, beretter Marcus og Lucas, bragte man ham det Budskab, at hans Datter allerede var død, og at han ikke skulde umage Mesteren længere. Dermed er Saameget sagt: Nu bliver der Intet af, han har tøvet for længe, han skulde nu gaa hjem og tænke paa at faa sin Datter begravet.

Her faar hans Tro et haardt Stød; men paadet den ikke maa synke, saa maa det ske, at den blodsottige Kvinde just i det Samme bliver hjulpet, til Bestyrkelse ogsaa for hans Tro, nu da han var anfegtet og vilde fortvivle om sin Datter. Saa er og Christus selv strax tilstede og styrker og trøster ham mod dette Stød, for at vise, at han ikke vil støde den svage Tro fra sig, men opreise og styrke den. Ja, han vil hermed formane og styrke Alle og Enhver, naar han siger: **Frygt ikke, tro kun!** Heraf seer man jo, hvor stort Velbehag han har deri, at Troen kun holder fast ved ham, saaat han ogsaa, naar Troen vil blive svag, sørger for, at den ikke gaar under. Saaledes siger han ogsaa til Apostlerne og især til Petrus, som dog strax efter faldt saa dybt: **Jeg bad for**

dig, at din Tro skal ikke aflade, Luc. 22, 32.

Da nu Christus kommer hjem med ham i hans Huus, saa maa atter denne Mands Tro udholde en Storm; thi her seer og hører han Intet uden Tummel, Klage, Graad og Pibernes Lyd (dem de brugte ved deres Ligbegjængelser, ligesom vi bruge Klokker); alt dette raaber i hans Hjerte, at her var Intet uden Døden og intet Liv at haabe. Her har Troen atter Intet, hvortil den kan holde sig mod Fortvivlelsen end det Ord, som Christus stiller imod denne Tummel og Ligklage: **Pigen er ikke død, men hun sover.** For dette Ords Skyld maa Christus lade sig udle og bespotte som en Daare af de Andre; thi de saa og vidste Alle, at Pigen var død, og at der ikke var noget Aandedræt eller mindste Gnist af Liv tilbage, saaat de maatte tænke: Se, er vor Mester eller Lærer gal eller fra Forstanden, at han bringer denne Daare herind, som vil indbilde os, at Pigen ikke er død, da jo Enhver tydeligt ser, at hun ligger der henstrakt af Døden, et afsjælet Lig, som det kun staar tilbage at nedgrave i Jorden.

Thi de ere her komne sammen i Synagogen, som var deres Forsamlingssted, ligesom hos os Kirkerne, hvor man paa Sabbathen prædikede og lærte Guds Ord, efterdi der udenfor Jerusalem ikke var nogen Kirke eller noget Tempel i det hele Land. Denne Forstander for Synagogen har da været ligesom en Sognepræst hos os, og de Andre, som stode ham ved Siden, vare ligesom hans Kapellaner eller Prædikanter, som læste og prædikede Moses, omskar Børnene, underviste Ungdommen, samt besøgte de Syge og Sørgende for at trøste dem. Disse maa nu være tilstede i Synagogen og ogsaa med sin Spot og Latter vidne om denne Christi Gjerning, at Pigen sandeligen var død og atter blev opvakt fra de Døde. Men inden denne Øverste fik erfare denne Christi Gjerning, maa han mod denne Forargelse og Spot holde sig til Christi blotte Ord og selv være en Daare med ham og i sin Daarlighed lære denne aandelige Viisdom, at for Christus er Døden i Sandhed ingen Død, men kun en Søvn.

Her skulle nu ogsaa vi lære at blive Daarer med Christus og denne Øverste, paadet vi maa kunne forstaa disse Ord. Thi naar denne Mands Ord af Verden blive bespottede og agtede for Daarskab, saa maa de være kostelige og gode; thi i dem ligger visseligen den høieste Viisdom i Himmelen og paa Jorden skjult. Thi dette Sprog lærer dig, som et almindeligt Sprog, at ogsaa din Død i Christus ikke er Andet end en Søvn, saaat du altsaa gjennem og over dette Dødens og Gravens gruelige Syn og forfærdelige Maske kan se ind i Livet, ja midt i Døden gribe Livet, saafremt du ellers hører disse Ord i Troen og lader Christus være sanddru.

Thi hertil høre ikke Ko- eller Kalvøine, ja heller ikke Menneskøine, men saadanne Øine, som Christus ser med, og saadanne Øren, som Christus hører med, ja, saadant Sind og Hjerte, som Christus selv har. Naar et Sviin seer et Menneskes døde Legeme ligge for sig, saa kan det ikke sige Andet, end at der ligger et Aadsel, ligt et andet Aadsel, som fortæres af Fugle eller Dyr eller maa forraadne af sig selv. Saaledes er det ogsaa med et Menneske, som ikke har Troen; det seer og forstaar heller ikke videre og er ikke i Andet forskjellig fra et Sviin, end at det bærer sit Hoved opad, men Svinet nedad; thi dets Tanker gaa ikke længere, end dette Liv strækker sig. Derfor er det ikke underligt, om Fornuften her kommer med sin Klogskab og spørger: Hvorledes kan det Menneske sove, som ikke har Aande eller Liv, men ligger begravet nedunder Jorden og raadner?

Men her gjælder det, at hvo, som vil lære at forstaa og erfare Guds Rige, Kraft

og Gjerning, han maa tillukke baade Forstand og Sandser, rense sine Øine og feie sine Øren, samt høre og se, hvad Christus siger herom, og hvorledes han betragter det som ligger udenfor dette Liv, hvorhen vor Forstand, vore Sandser og Tanker ikke kunne naa.

Her hører du, at Christus siger, at Menneskets Død for ham ikke er en Død, men en Søvn. Ja, for ham er Ingen død af alle dem, som have levet før os indtil denne Dag og ere blevne begravne, eller som endnu skulle blive begravne, men de ere Alle saa levende som dem, vi see staaende for vore Øine; thi han har besluttet, at Alle skulle leve, ja, han har allerede deres Liv i sine Hænder.

Thi du maa, som sagt, her skjelne vidt mellem Christi Tanker og Gjerning og Verdens Betragtning, Tanker og Forstand, saaat du ikke bliver staaende ved det dyriske, blinde Sandser og Tanker, at Legemet ligger der og raadner, men først tænker saaledes: Han er en Herre over alle Skabninger, de være døde eller levende, og alt deres Liv flyder af ham, og bestaar ved og i ham, saaat, om ikke han opholdt det, saa kunde ingen af dem leve et Øieblik.

Han maa jo dog dagligen opholde det, naar vi legemligen sove; thi her er jo ikke Mennesket selv sine Sandser og sit Liv mægtig og veed ikke, hvorledes det synker i Søvnen eller igjen vaagner op af den, saaat altsaa Livet opholdes i det uden dets Vidende og Medvirkning. Derfor falder det ham heller ikke vanskeligt, i den Stund, da Legeme og Sjæl skilles ad, at holde Menneskets Sjæl og Aand i sine Hænder og igjen give Legemet den tilbage, skjønt vi ikke se eller føle Noget deraf, ja, skjønt Legemet ganske forraadner. Thi ligesom han kan opholde Livets Aande og vor Aand udenfor Legemet, saaledes kan han ogsaa atter sammenføie Legemet af det hensmuldrede Støv. Det har han bevist med dette og lignende Exempler, idet han med et Ord igjen har opvakt dem, som i Sandhed vare døde, og hvis Sjæl var skilt fra Legemet, saaat man maa bekjende, at han ogsaa, da de vare døde, beholdt deres Liv i sin Haand; thi dersom han ikke havde havt det i sin Magt, saa havde han heller ikke kunnet give det tilbage.

For det Andet maa du i disse Sager heller ikke tælle og regne efter, hvor langt der er mellem Liv og Død, eller hvormange Aar der hengaa, medens Legemet raadner, og den Ene efter den Anden dør bort; men du maa ogsaa her i Christus fatte andre Tanker end Menneskетanker om Tilstanden udenfor denne Tid. Thi han tæller ikke Tiden i ti, hundrede eller tusinde Aar, ei heller maaler han den saaledes, at een Tid gaar forud og en anden følger efter, saaledes som vi maa gjøre i dette Liv, men han sammenfatter det Alt i eet Øieblik, den hele Menneskeslægts og al Tids Begyndelse, Midte og Ende. Og hvad vi efter Tiden betragte og maale som en lang opvunden Maalesnor, det seer han Altsammen ligesom sammenvunden til eet Nøste, og saaledes er det sidste og første Menneskes Død og Liv for ham ikke mere end et Øieblik.

Saaledes skulle ogsaa vi lære at betragte vor Død med de rette Øine, saaat vi ikke forskrækkes for den, som Vantroen gjør, saaledes nemlig, at den i Christus sandeligen ikke er nogen Død, men en skjøn, sød og kort Søvn, hvori vi, forløste fra Syndens Jammer og den rette Dødsnød og Angst og al dette Livs Ulykke, skulle hvile et lidet Øieblik sikkre og uden al Sorg, sødt og stille som i en Hvileseng, indtil den Tid kommer, da han vil opvække og kalde os frem med alle sine kjære Børn til sin evige Herlighed og Glæde!

Thi efterdi det kaldes en Søvn, saa vide vi, at vi ikke skulle blive deri, men igjen opvaagne og leve. Og den Tid, vi sove, kan ikke forekomme os længere, end som om vi først i det samme Øieblik vare indslumrede, saaat vi da skulle maatte bebreide os selv, at vi i vor Dødsstund have gruet og ængstet os for denne søde Søvn. Og saa-

ledes skulle vi i et Øieblik opstaa af Graven og Forraadnelsen, og levende, sunde, friske, med et reent og forklaret Legeme komme vor Herre og Frelser Christus imøde i Skyerne. Derfor skulle vi ogsaa med al Frimodighed og Glæde befale og overgive ham, som vor trofaste Frelser og Forløser, vor Sjæl, Legeme og Liv, ligesom vi under den legemlige Søvn og Hvile uden nogen Frygt maa befale ham vort Liv, forvissede om, at vi ikke miste det, om det end synes saa for vore Øine, men at det er sikkert og vel forvaret i hans Haand og atter skal gives os uskadt tilbage.

Thi her ser du jo, at han med Gjerningen beviser, hvor let det er ham at opvække et Menneske af Døden og igjen give det Livet. Her kommer han til Pigen, griber hende ved Haanden, som naar man ellers vil vække en Sovende, og kalder paa hende med eet Ord: **Pige, staa op!** Og strax staar Pigen op, som om hun var vækket af en Søvn; her er hverken Søvn eller Død mere, men hun er vaagen og frisk. Saaledes var det ogsaa med Lazarus, da han gik ud af sin Grav.

Se, saaledes bliver dette Christi Ord ingen latterlig og daarlig Tale for Troen, som for de kloge Hoveder og Gjerningshelgenerne, der dog stedse forblive i Frygt for Døden og omgaaes med idel Døds-Tanker og Gjerninger. For Troen er det en høi Viisdom, som opsluger Døden og alle Dødsbilleder og istedet giver idel Trøst, Glæde og Liv. Thi paa dette Christi Ord maa sandeligen Gjerningen og Erfaringen følge, og Troen paa hans Ord kan aldrig feile. Lad dette være dig en fortræffelig Alchymi og Mesterstykke, som ikke forvandler dit Kobber og Bly til Guld, men Døden til en Søvn, din Grav til et stille Sovekammer, Tiden fra Abels Død indtil den yderste Dag til en ganske kort Stund. Det formaar ingen Skabning, men alene denne Tro paa Christus. Kan du nu tro dette, det er, kan du lade Christi Ord være sandt og ikke gjør det til Løgn, saa har du allerede overvundet baade Død og Dødskamp og forvandlet dem til en sød Hvile.

Denne Trøst giver Skriften os allevegne. Naar den taler om de Helliges Død, siger den, at de ere hensovede og samlede til sine Fædre, det er, at de i denne Christi Tro og Trøst have overvundet Døden og ventet, at de skulle opstaa med de andre Hellige, som ere døde før dem. Derfor have ogsaa de Christne fra gammel Tid af (uden Tvivl fra Apostlerne eller deres Disciple) havt den Skik, at de have holdt sine Grave i Ære og hvor de kunde, havt dem ved Siden af hverandre og kaldt dem, ikke Gravsteder eller Begravelsespladse, men **koimeteria, dormitoria**, Sovekamre. Saaledes have ogsaa vi Tydskere fra gammel Tid af kaldt dem Gudsagre, efter St. Pauli Ord 1 Cor. 15, 44.: **Der saaes et sandseligt Legeme** ꝛc.; thi det, som vi nu kalde Kirkegaarde, det har fra Begyndelsen af ikke været Begravelsessteder ꝛc. Se, det er dette Evangeliums Lærdom og Trøst.

Videre fremstilles os ogsaa her som i et Maleri, baade i den blodsottige Kinde og i denne Pige, hvorledes det gaar til i det Regimente, hvor man vil regjere Samvittighederne med Loven og Christus ikke bliver erkjendt. Thi her ere to Slags Folk. Den **ene** Deel ere de syge, fattige, bange Samvittigheder, som føle sin hemmelige Syndenød og Lovens Dom og Forbandelse, det er, Guds Vrede, som hviler paa dem, vilde gjerne være den kvit, søge Raad og Hjælp hos alle Læger og anvende al sin Formue, Liv og Levnet derpaa; og dog finde de i Altsammen ingen Hjælp, Bedring eller Trøst, men det bliver kun værre med dem, saaat de tilsidst ganske maa fortvivle og vente sig Døden, indtil Christus kommer med sit Evangelium.

Netop saaledes er det hidtil gaaet mange oprigtige Mennesker under Pavedømmet, som alvorligen stræbte efter at blive fromme og gjorde Alt, hvad man viste og lærte

dem; deres Samvittigheder bleve derved ikkun mere bange og forsagte, saaat de i sin Frygt og Forskrækkelse for Døden og den yderste Dag gjerne havde løbet ud af Verden. Det er Frugten af alle Lærdomme selv de bedste, naar de ikke hvile paa Christi Erkjendelse.

Den **anden** Hob, som afmales i Øverstens Datter, bestaar af dem, som ere uden Lov, hvad enten de ere Jøder eller Hedninger, det er, som vandre i Sikkerhed og ikke føle Lovens Skræk, men mene, at det staar vel til med dem, indtil de pludseligen blive rammede og aldeles dræbte af den, saaledes som St. Paulus siger om sig selv Rom. 7, 9 flgg., at ogsaa han en Tid levede uden Lov; men ved Loven blev Synden levende igjen og dræbte ham formedelst Budet ꝛc.

Forat nu begge disse Slags Mennesker skulle blive hjulpne ud af sin Nød og Død, gives der intet andet Raad eller Hjælp, end at Christus bliver erkjendt, og at hans trøstelige, levende Røst i Evangeliet bliver hørt; thi hvor den annammes med et troende Hjerte, der har den Kraft til at fordrive Synd og Død og evindeligen skjænke Samvittigheden Trøst, Glæde og Liv.

Heri vises os klarligen den Artikel, at vi uden vor Fortjeneste, gratis, alene ved Troen blive retfærdige og salige, det er, forløste fra Synden og Døden. Thi denne arme Kvinde kan jo ikke bringe Noget frem for Christus uden idel stor Uværdighed, saaat hun ogsaa maa skamme sig, ja, blive fuld af Frygt og Forskrækkelse, da hun bliver røbet. Endmindre er der hos Øverstens Datter nogen egen Værdighed og Fortjeneste, efterdi hun ligger der i Døden og er ganske uden Liv og Gjerning.

Summa: Vi maa her bekjende, at vi hos os selv Intet have, ei heller formaa at gjøre og leve Noget, som kan behage Gud og hjælpe os til Naade og Liv, men at det er hans pure, blotte Naade, som er os skjænket. Men naar vi nu have Syndernes Forladelse, Trøst og Liv, saa lader os ogsaa begynde at lære og gjøre gode Gjerninger, ligesom Kvinden, nu da hun er bleven frisk, og Pigen, nu da hun er bleven levende, ogsaa har gjort et friskt og levende Menneskes Gjerninger. Thi paa samme Maade have vi nu i Christus den Kraft, at vi nu kunne leve efter Guds Villie og vide, at vor begyndte Gjerning og Levnet ere ham velbehagelige i Christus.

Hvad her videre var at tale om, hvorledes nemlig Christus udretter sine Gjerninger og Undere i sin Kirke, saaat Evangeliet bærer Frugt, dog hemmeligt og forborgent (saaledes som han gjorde med denne Kvinde og med Pigen), saaat Verden ikke faar se det, det vilde her blive for langt at omhandle.

Fem og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

1 Thess. 4, 13—18.

Men jeg vil ikke, I skulle være uvidende, Brødre! om de Hensovede, paadet I ikke skulle sørge som de Andre, der ikke have Haab. Thi dersom vi tro, at Jesus er død og opstanden, da skal og Gud saaledes føre de Hensovede ved Jesum frem med ham. Thi dette sige vi Eder som Herrens Ord, at vi, som leve, som overblive til Herrens Tilkommelse, vi skulle ikke komme forud

for de Hensovede. Thi Herren selv skal komme ned af Himmelen med et Anskrig, med Overengels Røst og med Guds Basune, og de Døde i Christo skulle opstaa først; derefter skulle vi, som leve, som overblive, rykkes tillige med dem hen i Skyerne, til at møde Herren i Luften; og saaledes skulle vi altid være med Herren. Saa trøster hverandre med disse Ord.

Dette Stykke skriver St. Paulus til Trøst for de Christne, som vare bekymrede for, hvorledes det skulde gaa til i de Dødes Opstandelse, om de nemlig skulde opstaa Alle med hverandre; fremdeles, om de, som skulde opleve den yderste Dag, vilde komme før til Christus end de Andre ꝛc. Herpaa svarer St. Paulus dem og siger, at Christus til samme Tid vil samle til sig alle sine Troende, som nogensinde have levet ꝛc. Men denne Epistel finder du rigeligen forklaret i Udlægelserne af nogle Breve, som særskilt ere udkomne; der kan du søge den.

Fem og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 24, 15—28.

Naar I da se, at Ødelæggelsens Vederstyggelighed, om hvilken Propheten Daniel haver talet, staar paa det hellige Sted — hvo, som det læser, give Agt derpaa! — da flyv paa Bjergene hvo, som er i Judæa; og hvo, som er paa Taget, stige ikke ned, for at hente Noget af sit Huus; og hvo, som er paa Ageren, vende ikke tilbage, at hente sine Klæder. Men Ve de Frugtsommelige og dem, som give Die, i de Dage. Men beder, at Eders Flugt skal ikke ske om Vinteren, ei heller om Sabbathen; thi da skal der være saa stor en Trængsel, som ikke haver været fra Verdens Begyndelse hidindtil, og som ikke heller skal blive. Og dersom disse Dage ikke bleve forkortede, da blev intet Menneske frelst; men for de Udvalgtes Skyld skulle disse Dage forkortes. Dersom Nogen da siger til Eder: se, her er Christus eller der, da skulle I ikke tro det. Thi falske Christi og falske Propheter skulle opstaa og gjøre store Tegn og underlige Gjerninger, at de Udvalgte skulle og forføres, om det var muligt. Se, jeg haver sagt Eder det forud. Derfor, dersom de sige til Eder: se, han er i Ørkenen, da gaar ikke derud; se, han er i Kamrene, da tror det ikke. Thi ligesom Lynet udgaar fra Østen og skinner indtil Vesten, saa skal og Menneskens Søns Tilkommelse være. Thi hvor Aadselet er, der skulle Ørnene forsamles.

I dette Capitel beskrives den Udgang og Ende, som baade Jøderne og den hele Verdens Rige skal faa. Men de to Evangelister, Matthæus og Marcus blande begge Dele sammen og holde ikke den Orden som Lucas; thi deres Hensigt er kun at give og fortælle Christi Ord, medens de ikke bekymre sig om den Orden, i hvilken de ere talte. Men Lucas har beskrevet det tydeligere og med mere Orden og fortæller denne Tale tvende Gange, først korteligen i Cap. 19, hvor han taler om Jødernes Forstyrrelse i Jerusalem, og dernæst i Cap. 21, hvor han taler om begge disse Stykker efter hverandre.

Derfor maa man vide, at Matthæus fletter i hinanden og sammenfatter baade det jødiske Folks og Verdens Ende og

smelter dem ligesom sammen i een Klump. Vil du derfor forstaa det, saa maa du skille begge fra hinanden og skjelne mellem det, som nærmest er talt om Jøderne, og det, som gjælder den hele Verden. Det ville vi nu se.

Først begynder Christus i dette Capitel at prophetere om det jødiske Riges endelige Forstyrrelse, som Jøderne slet ikke troede paa eller ventede. Thi dette Folk var antaget af Gud gjennem herlige Tegn og Forjættelser, som han havde beviist og gjort de kjære Fædre, og hvis Lige ikke var vederfaret noget Folk paa Jorden; herpaa trodsede og forlode de sig nu og mente, at de skulde blive evindelig, ligesom de endnu den Dag idag mene, at deres Rige ikke er forstyrret, men kun noget forfaldent, og endnu skal blive gjenoprettet, og kunne derfor ikke overbevises om, at det er aldeles ude med dem.

Derfor har nu Gud, ved Sden af sine Undergjerninger, ved klare og tydelige Sprog af Propheterne ladet forudforkynde, at dette Rige skulde faa en Ende, og at Gud vilde ophæve det udvortes Regimente, som bestod i Lovbud om Spise, Offer ɔc., og oprette et nyt, som skulde vare til evig Tid, saaledes som Engelen sagde til Jomfruen om Christus: **Han skal være en Konge over Jakobs Huus evindelig, og der skal ikke være Ende paa hans Kongerige,** Luc. 1, 33.

Blandt disse Sprog om Jødedommens Ende er der fornemmelig eet, som Christus her anfører af Propheten Daniel, Cap. 9, 25 flgg., om Ødelæggelsens Vederstyggelighed, som staar, hvor den ikke skal staa; thi det er netop talt om det jødiske Folk og lyder saaledes: **Saa vid og forstaa: fra den Tid, det Ord udgaar, at lade dem vende tilbage og at bygge Jerusalem igjen, indtil Christum den Fyrste er syv Uger og to og tredsindstyve Uger. Men efter de to og tredsindstyve Uger skal Christus udryddes, og der skal Ingen være for ham; og en Fyrstes Folk, som kommer, skal fordærve Staden og Helligdommen, og Enden herpaa skal komme med et Vandskyl, og indtil Krigens Ender ere Ødelæggelser bestemte. Og han skal bekræfte Pagten med Mange i den ene Uge, og midt i Ugen skal han lade Slagtoffer og Madoffer ophøre, og der skal være hos Vederstyggelighedens Vinger den, som ødelægger, og indtil fuldkommen Ende, nemlig den, som er bestemt, skal Straffen udøses over den, som ødelægges.**

Propheten Daniel havde gjerne villet vide en vis Tid, naar dette skulde ske, men kunde ikke opnaa det. Thi ihvorvel Engelen betegner en bestemt Tid, saa vare hans Ord dog for dunkle, til at Propheten kunde forstaa dem. Derfor siger han ogsaa ovenfor: Paa det Sidste eller i den sidste Tid skal du se det Altsammen, det er, den Propheti, som bliver dig aabenbaret, skal opfyldes ved Verdens Ende.

Thi da Christus lod Evangeliet forkynde ved sig selv og Apostlerne, varede dette i tre eller halvfjerde Aar, saaat det kommer Daniels Regning meget nær, nemlig fire hundrede og nitti Aar. Derfor siger han ogsaa, at Christus skal tage en halv Uge, i hvilken det daglige Offer skal ophøre, det er, Jødernes Præstedømme og Regimente skal have en Ende. Alt dette skete i de halvfjerde Aar, Christus prædikede, og blev fuldendt omtrent fire Aar efter Christus i hvilken Tid Evangeliet allermest blev forkyndt, især i det jødiske Land af Apostlerne; altsaa blev Pagten, som Daniel siger, bekræftet i en heel Uge, det er, i syv Aar; det vil sige, Evangeliet prædikedes i den Tid for Jøderne. Da nu Tiden var kommen, at en ny Prædiken begyndte, saa maatte ogsaa et nyt Rige begynde, et saadant Rige nemlig, hvori Christus regjerer aandeligen i vore Hjerter formedelst Ordet og Troen. Skulde nu dette have Fremgang, saa maatte hint træde tilbage, tabe sin Gyldighed og ophøre. Det er det ene Stykke af Prophetens Spaadom, hvortil Christus hentyder.

Det andet handler om Ødelæggelsens Vederstyggelighed, hvorom Christus siger: Naar I se den staa i Templet, saa giver Agt derpaa, vil han sige; thi det skal, efter Daniels Spaadom, være et vist Tegn paa, at dette Rige nu har Ende; og lad det ikke vildlede Eder, at Jøderne eller de svage Christne mene, at det ikke skal gaa tilgrunde.

Men den Vederstyggelighed, hvorom Daniel skriver, bestaar deri, at Keiser Caligula, efter Historiens Vidnesbyrd, sætter sit Billede i Templet som en Afgud, forat de skulde tilbede det, efterat Alt, hvad der fandtes deri, var forstyrret. Thi Skriften kalder fornemmelig Afguderiet en Vederstyggelighed, efterdi Gud væmmes derved; thi der er ingen Synd, som er ham saa forhadt som denne. De andre straffer han vel, men forkaster dog ikke Menneskene for deres Skyld, saafremt de omvende sig, saaledes som han Ps. 89, 31 flg. siger om Christi Rige: **Dersom hans Børn forlade min Lov, og de vandre ikke i mine Rette; dersom de vanhellige mine Skikke og holde ikke mine Bud, da vil jeg hjemsøge deres Overtrædelser med Ris, og deres Misgjerning med Plager. Men jeg vil ikke gjøre min Miskundhed til Intet, at tage den fra ham, og ikke feile i min Sandhed.**

Men denne Synd, som hedder Afguderi og egentlig er Vantro og Gudsfornegtelse, den han slet ikke kan taale, fordømmer Menneskene aldeles. Thi hvor man i Hjertet bliver derved, at man lærer og tror ret og veed, at vor Fortjeneste og Værdighed er Intet, og at vi alene ved Troen blive Gud velbehagelige, og tjene ham ret, der er et ret gudeligt Væsen, der har Lys og Sandhed sin Bolig. Om der da ved Siden af Troen kommer nogen Svaghed ind med fra Kjødets Side, saa er dette endnu ikke nogen Vederstyggelighed for Gud, men saadanne Synder, som Gud vistnok straffer til Omvendelse, men for hvis Skyld han dog ikke forkaster Folket, men skaaner og forlader dem, naar de vender sig til ham og erkjende hans Miskundhed. Hvor derimod Troen og den rette Lære ikke er, der er Alt fortabt; thi der er det umuligt, at ikke Menneskets skulde oprette sig en falsk Gudstjeneste og tilbede sine egne, selvvalgte Paafund og Gjerninger hvormed de da i Grunden fornegter Gud og hans Ord. Her vender da Gud sig ganske bort, saaat der ikke kan være nogen Naade. En saadan Vederstyggelighed er i Almindelighed deres Levnet, som ere de skjønneste og største Helgener for Verden; udvortes have de skjønne Gjerninger og Fagter, men indvortes ere de fulde af Urenhed, saaledes som vi indtil denne Dag se i vore Munkeordener og deres Gudstjeneste, naar de ere som bedst. Paa den anden Side findes der igjen Christne, som ikke ligne hine i Gjerninger og Væsen, men dog ere hellige for Gud.

Nu siger Christus, som ovenfor nævnt: Naar Vederstyggeligheden, det er, Afguden, staar i Templet, da skal dette Rige endeligen blive ødelagt og forstyrret, saaat det ikke mere skal reise sig. Dette udtrykker Lucas klart med disse Ord, Cap. 21, 20.: **Men naar I se Jerusalem beleiret med en Krigshær, da mærker, at dens Ødelæggelse er kommen nær.** Og strax derpaa følger: **De, som da ere i Judæa, fly til Bjergene** ꝛc.: fremdeles: **Men Ve de Frugtsommelige og dem, som give Die i de Dage! Men beder, at Eders Flugt ikke skal ske om Vinteren, ei heller om Sabathen; thi da skal der være saa stor en Trængsel, som ikke haver været fra Verdens Begyndelse hidindtil, og som ikke heller skal blive.**

Alt dette angaar endnu det jødiske Folk. Thi skulde dette overgaa os ved Verdens Ende, saa maatte vi, efter Textens Ord, være i Jødeland, eftersom han egentligen taler derom. Ligeledes er det ogsaa sandt, hvad han siger, at der ikke har været, ei heller skal komme en større Plage paa Jorden end den, som var under Jerusalems

Forstyrrelse; thi man seer af Historien, hvor jammerligen de ere omkomne, idet de endog ombragte hinanden indbyrdes eller selv sprang i Ilden eller lode sig myrde, den Ene af den Anden; ja, Hungersnøden var saa stor, at de aade Strengene af sine Buer, ja, endog sine egne Børn. Det gik saa skjændigt og grueligt til, at man aldrig har hørt om saadan Jammer og Elendighed.

De vilde jo heller ikke selv have det anderledes, end at Gud saaledes skulde lade dem forblindes og fordærves. Han havde vel gjerne forbarmet sig over dem og opholdt dem; men ved sin Halsstarrighed bragte de sig i saadan Elendighed, at de maatte myrde og fortære sig selv, saaat Alt hvad de toge sig for, maatte tjene til at forøge Myrderiet og Blodsudgydelsen. Paa denne Maade blev da Christi og alle Propheters Død grueligen hevnet paa dem, fordi de uafladeligen rasede mod Guds Ord og derhos forfulgte og jagede Apostlerne; derfor siger St. Paulus, 1 Thess. 2, 16., at **Guds Vrede er kommen over dem til Undergang**.

Naar nu denne forfærdelige Vrede og gruelige Plage er forhaanden, siger Christus, da flyr, hvorhen I helst kunne. Thi disse Ord: **Fly paa Bjergene, hvo, som er i Judæa; og hvo som er paa Taget** ꝛc.; ligesaa: **hvo, som er paa Ageren,** de ere allesammen talte ordsprogsviis, saaat Meningen af dem er denne: Skynder Eder derfra, jo før jo bedre, og tøver ikke. Saaledes gik det ogsaa. Medens Jøderne bleve nokſom advarede ved mange Tegn, at de skulde give sig under Romerne, men ikke vilde høre derpaa, saa skyndte Disciplene og Apostlene sig derfra og adløde dette Christi Sprog, lode Alt staa og ligge, som de havde i Jødeland, og vendte heller ikke tilbage for at hente Noget.

Men seer til, siger han videre, **at Eders Flugt ikke skeer om Vinteren eller paa Sabbathen,** det er, seer til, at I fly i rette Tid, saaat I ikke blive grebne. Thi han vil ikke gjøre noget Under for at opholde dem alene med iblandt Fienderne, ihvorvel han havde kunnet gjøre det. Thi han havde besluttet, at han vilde knuse Alt, hvad der var i Jerusalem, i een Hob; derfor maatte Hoben bestaa af idel Fortabte. Dengang var det i Jerusalem en stor Verden; thi, som der berettes, vare elleve hundrede tusinde Mand samlede der, og Alle tilhobe bleve rammede af det samme Slag. Derfor advarer Christus sine Disciple, at de ikke skulle opsætte sin Flugt til en Sabbath, paa hvilken man ikke turde reise, ei heller til Vinteren, da det er for koldt, men at de skulde skynde sig derfra jo før jo heller, paadet de ikke, om de nølede, skulde komme til at flygte paa en ubeleilig Tid.

Hidtil har nu Christus talt om Jøderne. Nu har jeg før sagt, at Matthæus og Marcus sammenflette Jødernes og Verdens Ende; derfor er det her vanskeligt at se, hvad der hører til den ene og til den anden Ende, og dog maa man skjelne derimellem. Mærk derfor, at hvad der hidtil er sagt, det angaar Altsammen Jøderne. Men fra nu af taler han om begge Dele under Eet; han bryder imidlertid kort af og spørger ikke meget efter den Orden, hvori de Sprog, som Christus har talt, følge paa hinanden, men overlader det til Evangelisten Lucas. Hans Mening er den, at det vil gaa til paa samme Maade før den yderste Dag. Han siger:

Og dersom disse Dage ikke bleve forkortede, da blev intet Menneske frelst; men for de Udvalgtes Skyld skulle disse Dage forkortes.

Dette angaar begge Dele, og Meningen er den, at Jammeren ikke skal vare længe for de Frommes Skyld. Thi Krigen med Jøderne varede heller ikke længere end fulde to Aar, og da blev der igjen Fred. Men efterdi alt dette ogsaa sigter til Verdens Ende, saa ville vi ogsaa anvende de Sprog,

som ovenfor ere sagte om Jøderne, paa os, paadet vi fuldstændig maa udtømme Evangelistens Ord.

At der skal komme et saadant Myrderi mere som det, der overgik Jøderne, kan jeg ikke formode, efterdi Texten siger, at der da skulde være en saadan Trængsel, hvis Lige ikke mere skulde komme, saaledes som man ogsaa læser og seer. Men os vil en anden Straf ramme; ligesom hin var legemlig, saaledes vil fornemmeligen en aandelig Straf ved Verdens Ende gaa over de Vantroe, der ere som Jøderne. Saaledes ville begge Straffe ligne hinanden; ligesom hin Plage efter Guds Styrelse kom over Jerusalem og knuste Alt til Støv, saaledes vil det gaa ligesaa grueligt, ja, endnu grueligere til før den yderste Dag, naar han skal komme og gjøre en Ende paa hele Verden.

Thi efterat Christus er opfaren til Himmelen, har han ikke alene udstrakt sit Rige i Jødeland, men ogsaa udbredt i den ganske Verden gjennem Evangeliet, som overalt er prædiket og hørt. Men vi gjøre netop som Jøderne, fornegte og forfølge Guds Ord og myrde de Christne, som bekjende og prædike det. Saaledes gjorde i Begyndelsen Romerne og siden indtil denne Dag Paven, Biskoperne, Fyrstene, Munkene og Messepræsterne. Dette har nu været saa i over fem hundrede Aar, saaat Ingen har turdet prædike Guds Ord, naar man undtager, at de for et Syns Skyld have oplæst en Text af Evangeliet paa Prædikestolen og derpaa uddraget af den eller lagt ind i den sine Menneskelærdomme. Og om Nogen har gjort Indvending derimod, saa have de strax været paafærde med Sværd og Ild og underkuet saadanne Røster. Og det hjælper heller ikke nu, hvormeget man end advarer og forskrækker dem med Ord og Tegn; de sætte kun Hovedet tilveirs og skrige og rase derimod som Affindige, saaat jo Gud har Aarsag nok til endeligen og evindeligen at fordærve dem med den yderste Dag.

Derfor angaar det ogsaa os, hvad Daniel siger om Vederstyggeligheden; thi vi have ogsaa en ret Ødelæggelsens Vederstygggelighed staaende paa et helligt Sted, nemlig i Christenheden og Menneskenes Samvittigheder, hvor Gud alene burde sidde og regjere. Herom taler Daniel med mange klare og udtrykkelige Ord i det ottende og ellevte Capitel. Thi det er den rette og rene Lære, som vi prædike, at vi nemlig ved Christus blive forløste fra Synd, Død, Djævel og al Ulykke, og blive deelagtige i Guds Rige gjennem Ordet og Troen, samt derved frigjorte fra alle Love; fremdeles, at intet Menneske ved Lovens Gjerninger, hvad Navn de saa end have, kommer i Guds Rige eller bliver Synden kvit. Hvor saadant prædikes og troes, der bor Christus og regjerer aandeligt og umiddelbart i Hjertet; der er den Helligaand med alle Guds Rigdoms Goder og Fylde.

Men hvad gjør Paven? Han sidder ikke i det legemlige Tempel eller Gudshuus, men i det aandelige, nye og levende, om hvilket St. Paulus siger 1 Cor. 3, 17.: **Dersom Nogen fordærver Guds Tempel, ham skal Gud fordærve; thi Guds Tempel er helligt, hvilket I ere.** I dette Tempel have altid mange Djævle og Kjættere formasteligen sat sig saavelsom alle de, som mod den rette Lære prædike saaledes: Vil du blive salig, saa giv dig ind i denne eller hin Stand eller Orden og gjør den eller den Gjerning. Disse føre altsaa Menneskene bort fra Troen hen til Gjerningerne, og om de end føre det Ord i Munden, at Christus er Herren, saa fornegte de ham dog i Grunden. Thi de tale ikke et Ord om, at han alene af Naade forlader Synden og forløser fra Døden og Helvede, men de lære saaledes: Ved denne Orden eller ved visse Gjerninger maa man betale og gjøre fyldest for Synden og erhverve sig Naaden. Men det er jo netop det Samme, som om du vilde sige: Christus har ikke gjort det, han er ikke Frelser, hans

Lidelse og Død kunne ikke udrette det. Thi skal din Gjerning gjøre det, saa kan hans Lidelse og Død ikke gjøre det; een af Delene maa være saafængt; holder du paa dine Gjerninger, saa jager du Christus ud og fornegter og forsmæder hans dyre Blod tilligemed ham selv; og da kan han ikke med sit Ord, Gjerning og Aand bo og regjere i dit Hjerte, men da er din egen Gjerning din Afgud, som du lader sidde og regjere derinde.

Se nu, om ikke Paven er den høieste Erkevederstyggelighed af al Vederstyggelighed, hvem Christus og Daniel mener, og den rette Antichrist, om hvem der er skrevet, at han sidder i Guds Tempel, iblandt det Folk, hvor Christus bliver nævnet, og hvor hans Rige, Aand, Daab, Ord og Tro skal være, efterdi han ved sin aandelige Rets Sværmeri gjør Indgreb i Christi Embede og Rige og vil herske over Samvittighederne og regjere dem med sine Paabud og Gjerninger. Derfor maa han vel kaldes en Ødelæggelsens Vederstyggelighed, det er, et Menneske, som ikkun forstyrrer og ødelægger Alt. Thi, som sagt, de to Ting kunne ikke bestaa ved Siden af hinanden: Christus om min Gjerning. Staar det Ene, saa maa det Andet gaa under og blive forstyrret; derfor har Paven ganske forstyrret Christi Rige, saalangt hans Magt strækker sig, og de, som holde med ham, have Alle fornegtet Christus.

Alt dette har St. Paulus forudsagt om ham 2 Thess. 2, 3 flg., hvor han kalder ham **det Syndens Menneske og Fordærvelsens Søn, han, som modsætter sig og ophøier sig over Alt, hvad der kaldes Gud eller Gudsdyrkelse, saaat han sætte sig i Guds Tempel som en Gud og udgiver sig for at være Gud.** Men at Papisterne ville vende dette Sprog fra sig og sige, at Christus og Paulus tale om Templet i Jerusalem, og at Antichristen skal sidde der og regjere, det duer ikke. Thi Christus siger her, at Jerusalem tilligemed Templet skal have en Ende og efter Forstyrrelsen aldrig mere opbygges. Efterdi Paulus derfor sigter til Tiden efter det jødiske Riges og det legemlige Tempels Forstyrrelse, saa kan det ikke forstaaes om noget Andet end om det nye aandelige Tempel, hvilket, som han selv siger, vi ere.

Der skal nu Paven sidde og æres, ikke over Gud, men **over Alt, som kaldes Gud,** siger han. Thi Guds Navn beholder naturligen den høieste Ære; derfor kan han ikke sætte sig over den rette, naturlige Gud, men over det, som kaldes Gud og Gudstjeneste; det er, over hans Prædiken og Ære bliver han ophøiet, høiere end den sande Gud. Saaledes se vi jo ogsaa for vore Øine, at mange Fyrster og Verden agte hans Lov høiere og mere end Guds Bud. Om Nogen mod hans Bud æder Kjød eller træder ud af den urene Præste- Munke- og Nonnestand og giver sig ind i Ægteskab, saaledes som Gud har befalet, eller efter Christi Indstiftelse tager Sakramentet under begge Skikkelser, saa er det den største Synd, mod hvilken de agte Tyveri, Hor og alle aabenbare Laster mod Guds Bud for langt ringere Synder, for hvilke heller Ingen tør straffe dem. Ja, at de selv bespotte Guds Ord forfølge og myrde de Christne, det agte de for den høieste Gudstjeneste, ligesom det da ogsaa er den høieste Tjeneste, som de kunne bevise sin Gud, Paven. Hedder det ikke med Rette at sætte og ære Antichristen over Gud? Og det saaledes, at hvo, som taler eller handler derimod, og som falder i deres Hænder, han maa strax dø. Jeg mener dog, at Vederstyggeligheden hermed er nokſom afmalet og skildret.

Her er det nu høi Tid, at Hver og En løber og flyr, som kan fly, og lader staa og ligge, hvad han har, og skynder sig derfra jo før jo heller, ikke med Fødderne, men med Hjertet, saaat man løssiger sig fra Vederstyggeligheden og ved Troen indgaar i Christi Rige. Men der hører Forstand og et skarpt Syn til, forat man ret skal kunne kjende denne Vederstyggelighed. Men den kan ikke bedre sees, end naar

man holder den op mod Christus, der som ovenfor sagt, lærer, at vi ved hans Blod blive forsonede med Gud og salige; men Paven tillægger vore Gjerninger saadan Kraft. Det seer du dog, at de to Ting stride mod hinanden: at ville blive salige ved Gjerninger, og tro paa Christus som vor Retfærdighed for Gud. Vil du nu blive ved Christus, saa maa du fly fra Paven og lade ham fare.

Dette er nu den Ødelæggelsens Vederstyggelighed, som har regjeret i vor Tid, men som nu ved Guds Naade er aabenbaret. Den vil imidlertid ikke blive forstyrret ved Keiseren eller verdslig Magt; det maa blive en høiere Straf end hin legemlige Forstyrrelse, hvor der dog var saa stor en Trængsel, at ingen kan være større i legemlig Henseende. Derfor har Gud forbeholdt sig alene at udrydde denne Vederstyggelighed, som St. Paulus siger 2 Thess. 2, 8.: **hvilken Herren skal fortære med sin Munds Aande og tilintetgjøre ved sin Tilkommelses herlige Aabenbarelse.** De frygte vel saare for verdslig Magt og Oprør; men saa godt skal det ikke gaa dem; thi de ere ikke værd en saa mild Straf, og Gud under dem ikke, at de skulle blive forstyrrede ved Mennesker, men han vil selv umiddelbart gjøre det med sit Ord. Hermed er nu allerede en Begyndelse gjort idet hans Rige forsaavidt er forstyrret, at det ikke mere gjælder eller kan fange de Samvittigheder, som kjende Evangeliet. Ja, hvor fiendtligt end Paven staar Evangeliet imod, saa maa han dog nu falde de verdslige Fyrster tilfode og søge Hjælp hos dem. Saaledes er jo hans Magt svækket og brudt ved Evangeliet, men hans endelige Forstyrrelse vil være den yderste Dag forbeholdt. Derfor maa han endnu for en Deel blive i Behold, indtil Christus med sin Tilkommelse tilintetgjør Alt med eet Slag og fra sin Himmel knuser det til Støv.

Men ligesom hin Gang hos Jøderne Dagene bleve forkortede, som Christus siger, saaledes maa de ogsaa nu blive forkortede for de Udvalgtes Skyld. Saaledes se vi ogsaa, at Pavens Regimente nu i henved hundrede Aar stadigen har havt Modstand og lidt Afbræk; thi ihvorvel han paa Conciliet i Costnitz, hvor Johan Huss blev brændt, forskrækkede Alle, saaat man holdt ham for en Gud, saa kom dog Sandheden snart for Lyset og lyser endnu, saaat hans Regimente nu er ganske foragtet og ikke kan staa ret længe. Saaledes angaar nu dette, som sagt, ikke alene Jøderne, men ogsaa vor Tids Vederstyggelighed eller Pavedømmet. Nu siger Christus videre:

Dersom Nogen da siger til Eder: se her er Christus, eller der, da skulle I ikke tro det.

Disse følgende Sprog skal man nøie mærke sig og fatte, for dermed at tilbageslaa Paven og hans Parti, som gjøre Christi Rige til noget udvortes og binde det christelige Liv til udvortes, synlige Ting, ligesom de da ligefrem erklære, at hvor Paven er, der er den christne Kirke. Dermed ville de da føre os derhen, at vi sandeligen skulle finde og kjende den paa Personer, Steder og Skikke, hvilket Altsammen er udvortes Ting. Saaledes gjøre alle Klostere og Stifter. Naar du, sige de, gaar ind i denne Stand, spiser, klæder dig, beder og faster paa den og den Maade, saa gjør du Fyldest for dine Synder og bliver salig. Dette har Christus her tydeligen forud afmalet os og netop sigter til alle Klostere, Stænder og Gjerninger, hvormed de ville hjælpe Sjælene; han formaner os her, at vi skulle vogte os for saadant og ikke lade os rive bort fra den Grund, hvorpaa vi staa, at vi nemlig ikke ved noget Saadant blive Christne, men alene ved hans Blod blive forløste fra alt Ondt og oversatte i hans Rige, saafremt vi tro. Hermed river han os bort fra alle timelige, udvortes Ting og omstøder med eet Ord al Lære, som ikke prædiker Troen reent, og alt Liv, som ikke har Troens ret-

skafne Lære til Rettesnor. Naar han altsaa siger: **Om Nogen siger til Eder: se, her er Christus, eller der, da skulle I ikke tro det,** saa er Meningen korteligen denne: Vogter Eder for Alt, som vil føre Eder hen paa Gjerningerne; thi det bedrager visseligen og river Eder bort fra mig.

Thi falske Christi og falske Propheter skulle opstaa og gjøre store Tegn og underlige Gjerninger, at de Udvalgte skulle og forføres, om det var muligt.

Det er saare alvorlige og forfærdelige Ord, at disse Gjerningsprædikanter med saadant Skin og Eftertryk skulle drive sin Lære ind i Folk, at endog de Hellige, som staa i Troen, ikke kunne vogte sig derfor, men maa blive revne med i Vildfarelsen. Saaledes er det ogsaa gaaet. Thi de kjære Fædre, Augustin, og jeg mener ogsaa Hieronymus, ligesaa St. Bernhard, Gregor, Franciskus, Dominikus og mange flere, alle disse have, ihvorvel de have været Hellige, dog faret vild i dette Stykke, saaledes som jeg andetsteds ofte har beviist. Thi denne Vildfarelse begyndte tidlig, og de med Andre kom ogsaa ind paa den, saaat de knyttede det christelige Væsen til udvortes Ting, ja, bleve førte saa langt ind i den, at de ogsaa skikkede sin udvortes Vandel derefter.

Saaledes seer man i St. Bernhards Bøger, hvor daarligt han skriver, naar han skal svare Nogen paa saadanne Spørgsmaal, som angaa deres Munkevæsen; men naar han skriver frit ud af sin Aand, da prædiker han saa herligt, at det er en Lyst. Saaledes gik det ogsaa Augustin og den store, herlige Martyr, Cyprian og mange Andre; naar det gjaldt at besvare Spørgsmaale om Love og udvortes Bestemmelser, om man skulde holde dem paa den eller den Maade, saa fulgte de denne Vildfarelse, og det saa langt, at det ikke manglede Meget paa, at de vare blevne forførte. Herpaa beraabe ogsaa Papisterne sig allermest mod os; skulde saamange hellige Folk og Lærere have faret vild, sige de, og skulde Gud saaledes have forladt Verden? De se ikke, at dette Sprog giver dem et saadant Stød, at de vel maatte tumle omkuld derved.

Hvad skal man nu svare dem? Sproget staar der nu tydeligt og klart; det maa vi tro og lade staa, kunne heller ikke komme det forbi, om saa de hellige Engle i Himmelen vare derimod; eller skal Christus ikke være hellig, og hans Ord gjælde ligesaa meget som deres Ord? Thi han taler jo ikke her om Mange eller om den store Hob eller om Alle, men om de Udvalgtes ringe Hob, at de nemlig skulle snuble, saaat de næsten blive forførte. Og han advarer os, at vi heller ikke skulle hænge ved dem, naar vi se, at de henfalde til udvortes Ting. Have de nu ikke faret vild, saa kan Christus ikke have været sanddru, da han forud forkyndte det. Om derfor alle Helgener traadte frem og bød mig at tro paa Paven, saa vil jeg dog ikke gjøre det, men sige: Om I end ere udvalgte, saa har dog Christus sagt, at der skal være saa gruelige og farlige Tider, at endog I maa fare vild. Derfor maa vi alene hænge ved Skriften og Guds Ord, som siger, at Christus ikke er her eller der. Hvor han er, der bør ogsaa jeg være; men han vil ikke være der, hvor min Gjerning eller Stand er. Hvo, som lærer mig anderledes, han vil bedrage mig. Derfor siger jeg atter, at denne deres Indvending Intet gjælder, at de hellige Fædre og Lærere have lært og levet saaledes, og derfor maa ogsaa vi lære og leve saaledes. Men dette gjælder: Saaledes har Christus lært og levet, derfor skulle ogsaa vi gjøre det samme; thi han er Mere end alle Helgener.

Se, jeg haver sagt Eder det forud. Derfor, dersom de sige til Eder: se, han er i Ørkenen, da gaar ikke derud; se, han er i Kamrene, da tror det ikke.

Allerede paa de hellige Fædres, Antonius's og Andres Tid, kort efter Apostlerne, opkom den Vildfarelse, hvorom Christus her taler (ihvorvel Antonius ivrede derimod), at Alle løbe ud i Ørkenen, ja, i Tusindviis. Dette Væsen vandt efterhaanden et saadant Skin, at senere Hieronymus og Augustin næsten tilbad det, og vidste ikke, hvor høit han skulde prise det. Men naar man betragter det ved Lyset, saa er denne Text stik derimod. Desuden have ogsaa mange blandt dem været Kjættere og ere blevne fordømte. Og om der end var hellige Mænd iblandt dem, som have undgaaet Forførelsen, saa er dog Exemplet farligt og bør ikke fremstilles som Noget, der bør efterfølges. Saaledes kan vel St. Franciskus have været en hellig Mand, men det Exempel og den Orden, som han har stiftet, bør ikke efterfølges. Men det har Ingen, end ikke Helgenerne, erkjendt; saa dybt og under saadant smukt Skin har dette Væsen trængt sig ind. Det christelige Liv er ikke bundet til Ørkenen, men skal have sin frie Gang, saaledes som Christus og Apostlerne have levet, saaat man træder ud i Verden og aabenlyst prædiker og formaner Menneskene for at føre dem til Christus. Men istedet løbe hine bort fra Menneskene ud i Ørkenen og ville ikke blive i Verden, hvor de maa lide Meget, men udvælge sig et eget, strengt Liv og ville dermed være høiere Christne end Andre. Det samme gjælder Klostrene, hvilke Christus mener med Kamrene. Derpaa slutter han og siger:

Thi ligesom Lynet udgaar fra Østen og skinner indtil Vesten, saa skal og Menneskens Søns Tilkommelse være.

Han vil sige: Tror det ikke, naar man vil binde Eder Christus til dette eller hint og føre Eder fra Troen til Gjerninger; jeg advarer Eder, at I ikke maa falde fra den rene Tro; thi I vide ikke, i hvilken Time jeg kommer; naar man mindst venter det, vil jeg slaa ned ligesaa hurtigt, som Lynet farer hen over Himmelen. Hvo, som da ikke staar i Troen, vil være fortabt. Seer derfor til, at denne Dag ikke komme uforvarende over Eder, og værer aarvaagne i Troen, paadet ikke Djævelen skal rive Eder derfra. om I ere dovne og sove. Men disse Ord staa her ikke i nogen Orden; thi Matthæus samler kun, som sagt, de forskjellige Sprog, men ordner dem ikke. Derfor passe de Ord, som nu følge, ikke saa nøie til det Følgende:

Thi hvor Aadselet er, der skulle Ørnene forsamles.

Det er: I behøve ikke at spørge, hvor det Sted er, hvor Christus skal komme. Jeg være, hvor jeg vil, saa skulle vi vel mødes, som man siger: **Hvor Aadselet er, der forsamles Ørnene.** Thi ligesom Ørnene ikke bestemme noget Sted, hvorhen de ville flyve, men samles der, hvor Aadselet er, saaledes skulle vel ogsaa Mine finde mig. Hvor jeg er, der skulle ogsaa mine Udvalgte være. Dette er Texten om Jødernes og Verdens Ende. Derpaa anfører nu Matthæus Tegnene paa den yderste Dag, hvilket Altsammen er tydeligere beskrevet af Lucas. Men dette hører til en anden Tid og er andetsteds nokſom omhandlet.

Sex og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Epistelen.

2 Thess. 1, 3—10.

Vi ere skyldige altid at takke Gud for Eder, Brødre, som tilbørligt er, fordi Eders Tro voxer kraftigen og Kjærligheden formeres hos Enhver af Eder Alle mod hverandre, saaat vi selv rose os af Eder i Guds Menigheder formedelst Eders Taalmodighed og Tro under alle Eders Forfølgelser og Trængsler, som I udholde, et Bevis paa Guds retfærdige Dom, paadet I skulle befindes værdige til Guds Rige, for hvilket I lide; efterdi det er retfærdigt for Gud at gjengjælde dem Trængsel, som trænge Eder, men give Eder, som trænges, Ro med os i den Herres Jesu Aabenbarelse af Himmelen med sine Magtes Engle, med Ild Lue, naar han bringer Hevn over dem, som ikke kjende Gud, og over dem, som ikke ere vor Herres Jesu Christi Evangelium lydige, hvilke skulle lide Straf, en evig Fortabelse fra Herrens Ansigt og fra hans Magts Herlighed, naar han kammer paa hin Dag at herliggjøres i sine Hellige og beundres i dem, som tro; thi vort Vidnesbyrd er blevet troet hos Eder.

Først priser St. Paulus her sin Kirke i Thessalonika, som har været en af de skjønneste og bedste i Henseende til dens Tro og Kjærlighed, som under Korset og Lidelsen baade ere blevne bestandige og have tiltaget formedelst Taalmodigheden. Dette gjør han, for dermed at opmuntre dem til at vedblive deri, paadet han ogsaa kunde fremstille dem for Andre som et Exempel og Forbillede paa de Frugter, som Evangeliets Prædiken og Erkjendelse skal virke. Han viser hermed tillige, hvori Christi Kirkes sande Opbyggelse og Vext bestaar. Derefter trøster han dem i deres Lidelse og Taalmodighed med den Herres Christi herlige Tilkommelse, til at forløse dem og for deres Trængsler give dem Ro og Glæde, men tage evig Hevn over deres Forfølgere ꝛc.

Men denne Trøst uddeler han netop af deres Lidelse og Guds retfærdige Dom. Dermed viser han dem, hvorfor Gud lader dem lide paa Jorden, og hvad han har besluttet at gjøre derved. Thi naar man betragter Christenheden med Menneskers Fornuft og Tanker, saa synes der ikke at være noget mere elendigt, plaget og usaligt Folk end disse, som bekjende og rose sig af den korsfæstede Christus. Thi i Verden ere de uafladeligen forfulgte og blive derhos plagede og anfegtede af Djævelen med alslags Jammer, Nød, Ulykke og Død ꝛc., saaat det endog i deres Øine ikke seer anderledes ud, end som om de fremfor andre Folk vare forglemte og forladte af Gud, efterdi han saaledes stedse lader dem sukke under Korset, medens den øvrige Verden og især deres Forfølgere leve i stor Ære, Lykke, Glæde, Magt og Rigdom og faa, hvad de ville. Derover klager Skriften ofte og især Psalmerne, ligesom St. Paulus selv bekjender 1 Cor. 15, 19 og siger: **Haabe vi alene paa Christum i dette Liv, da ere vi de Elendigste blandt alle Mennesker.**

Nu kan det jo dog ikke være og vedblive saaledes. Det kan ikke være Guds Mening, at han saaledes evindelig og udenOphør skulde lade sine Christne lide og derunder gaa tilgrunde og blive i Døden; thi det vilde ikke stemme med hans evige, guddommelige Ære og Sandhed, naar han i sit Ord vidner, at han vil være de Fromes Gud, som frygte og forlade sig paa ham, samt giver dem saa store Forjættelser. Deraf følger, at han hos sig maa have be-

sluttet at give baade sine Christne og den anden Hob noget Andet, end det, de nu have paa Jorden. Og just det er en af de fornemste Aarsager, hvorfor han lader de Christne lide paa Jorden, at han nemlig dermed vil vise, hvorledes han har i Sinde at sætte dem begge i andre Vilkaar. Derfor maa nu baade de troende Christnes Lidelser og den ugudelige Verdens Ondskab, Tyranni, Raseri og Forfølgelse mod de Christne være et sikkert Vidnesbyrd om et andet, tilkommende Liv og om Guds endelige Dom, hvorved alle Mennesker, Fromme og Onde, evindelig og uden Ophør skulle faa sin retfærdige Løn.

Se, det mener St. Paulus her, naar han taler om de Christnes Trængsel og Lidelse som **et Bevis paa Guds retfærdige Dom, paa det de skulde befindes værdige til Guds Rige, for hvilket de og lide** ꝛc. Som vilde han sige: O, kjære Christne, lader Eders Lidelser være Eder kjære og dyrebare; tænker dog ikke, at Gud er vred paa Eder, fordi han sender Eder dem, eller at han har forglemt Eder; thi I have af dem en stor og rig Nytte og Trøst, idet I nemlig deri have et Vidnesbyrd om, at Gud vil være en retfærdig Dommer, som rigeligen vil saliggjøre Eder, samt tage Hevn over Eders Forfølgere. Ja, et sikkert Vidnesbyrd have I deri og kunne derfor uden mindste Tvivl trøste og glæde Eder ved, at I høre til Guds Rige og allerede ere gjorte værdige dertil, efterdi I lide for dets Skyld. Thi hvad en Christen lider her paa Jorden af Djævelen og Verden, det vederfares ham visseligen alene for Guds Navns og Ords Skyld.

Thi det burde vel med Rette være saa, at fordi han er døbt, og derfor et Guds Barn, saa burde han ogsaa have idel Godt, Trøst og Glæde paa Jorden. Men da han her endnu er i Djævelens Rige, i dens Rige, som ogsaa har bragt Synden og Døden ind i hans Kjød, saa maa han ogsaa være udsat for hans Anløb. Men hvad Djævelen tilføier ham med sine og Verdens Plager, Forfølgelser, Forskrækkelser og Pinsler, deri gjør han ham Vol dog Uret. Derfor har han derimod ogsaa den Trøst af Guds Ord, at fordi han lider for Christi og Guds Riges Skyld, saa skal han ogsaa visseligen blive deelagtig i dette Rige til evig Tid. Thi det er vist, at Ingen bliver værdig til dette Rige, som ikke lider derfor.

Efterdi det er retfærdigt for Gud, siger han videre, **at gjengjælde dem Trængsel, som trænge Eder** ꝛc. Det maa og kan ikke evindelig være og blive, saaledes som det nu er, at det gaar Verden vel, men Eder ilde; thi Guds Retfærdighed taaler det ikke. Men efterdi han er en retfærdig Dommer, saa maa der indtræde den Forandring, at de Fromme evindelige faa det godt, de Onde derimod faa en evig Straf. Ellers vilde Gud ikke dømme ret, hvilket vilde være det Samme som, at han ikke var Gud. Men saasom det er umuligt og Guds Retfærdighed og Sandhed ikke kan forandres, saa maa han som Dommer gribe ind og engang, naar han nu har samlet alle sine Christne, komme ned fra Himmelen og hevne dem paa deres Fiender, betale dem, hvad de have fortjent og give de Christne evig Ro og Glæde for de timelige Lidelser, som de her have havt.

Det kunne og skulle de Christne forvist haabe og trøste sig med, at Gud ikke vil lade det gaa saaledes ustraffet og uhevnet hen, som om han (saaledes som det nu synes) havde forglemt, at den fromme Abel saa skjendigen er myrdet af sin Broder, og at hans Propheter og Martyrer, saasom Johannes den Døber, Jeremias, Paulus og Andre, ere blevne henrettede af de Blodhunde, Herodes, Nero og lignende skjændige Tyranner. Han har jo allerede i dette Liv givet dem det herlige Vidnesbyrd, at de vare hans kjære Børn. Derfor kan Dommen omsider ikke udeblive. Tyrannerne maa lide sin Pine og Straf, og de

Fromme blive husvalede efter sin Lidelse med evig Ro og Glæde, paadet al Verden maa se, at Gud ikke har forglemt dem efter deres Død ꝛc.

Se, det er Trøsten af den tilkommende Dom i de Dødes Opstandelse, som Guds Retfærdighed kræver, at nemlig de Hellige skulle faa det rigeligste og herligste Vederlag for sin Lidelse. Og det er altsaa den fornemste Aarsag, som St. Paulus, dem til desto større Trøst anfører, at Gud maa straffe Verden med evig Pine, efterdi den foraarsager hans Christne Trængsel. Dette er saaledes talt, som om Gud ikke regner saa høit, hvad baade Djævelen og Verden gjøre mod ham, idet de foragte, ja bespotte og hade hans Navn og Ord, foruden al anden Ondskab og Ulydighed, hvormed de føre sin evige Pine og Fordømmelse over sig, men at han meget mere tænker at straffe dem, fordi de forfølge og plage hans arme, troende Christne. Derfor vil ogsaa Christus paa den yderste Dag anføre dette og sige: **Gaar bort fra mig, I Forbandede, i den evige Ild, som er beredt Djævelen og hans Engle. Thi Saameget, som I ikke have gjort for een af disse Mindste, have I og ikke gjort for mig,** Matth. 25, 41. 45.

Hvad St. Paulus videre fortæller, hvorledes det skal gaa til ved Dommen, og hvad der skal blive de Ugudeliges Pine og Straf, er i sig selv tydeligt nok og forklaret ved det følgende Evangelium, saaat det ikke er nødvendigt her at tale Mere derom.

Sex og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Prædiken over Evangeliet.

Matth. 25, 31—46.

Men naar Menneskens Søn kommer i sin Herlighed og alle hellige Engle med ham, da skal han sidde paa sin Herligheds Throne. Og alle Folk skulle forsamles for ham, og han skal skille dem fra hverandre, ligesom en Hyrde skiller Faarene fra Bukkene. Og han skal stille Faarene ved sin høiere Side, men Bukkene ved den venstre Side. Da skal Kongen sige til dem ved sin høiere Side: kommer hid, min Faders Velsignede! arver det Rige, som Eder er beredt, fra Verdens Grundvold blev lagt; thi jeg var hungrig, og I gave mig at æde; jeg var tørstig, og I gave mig at drikke; jeg var fremmed, og I toge mig til Eder; jeg var nøgen, og I klædte mig; jeg var syg, og I besøgte mig; jeg var i Fængsel, og I kom til mig. Da skulle de Retfærdige svare ham og sige: Herre! naar saa vi dig hungrig og gave dig Mad? eller tørstig og gave dig at drikke? Naar have vi seet dig fremmed og taget dig til os? eller nøgen og have klædt dig? Naar have vi seet dig syg eller i Fængsel og ere komne til dig? Og Kongen skal svare og sige til dem: sandelig siger jeg Eder: Saameget, som I have gjort for een af disse mine mindste Brødre, have I gjort for mig. Da skal han og sige til dem ved den venstre Side gaar bort fra mig, I Forbandede! i den evige Ild, som er beredt Djævelen og hans Engle. Thi jeg var hungrig, og I gave mig ikke at æde; jeg var tørstig, og I gave mig ikke at drikke; jeg var fremmed, og I toge mig ikke til Eder; jeg var nøgen, og I klædte mig ikke; jeg var syg og i Fængsel, og I besøgte mig ikke. Da skulle ogsaa de svare ham og sige: Herre! naar have vi seet dig hungrig eller tørstig eller fremmed eller nøgen eller syg eller i Fængsel og have ikke tjent dig? Da skal han svare dem og sige: sandelig siger jeg Eder: Saameget, som I ikke have gjort for een af disse Mindste, have I og ikke gjort for mig. Og de skulle gaa hen, disse til den evige Pine, men de Retfærdige til det evige Liv.

Dette Evangelium er efter Ordene i sig selv klart og tydeligt. Men det er talt saavel til Trøst og Formaning for de troende og Christne, som til Advarsel og Skræk for de Andre, om det hos dem kunde udrette Noget. Og ligesom de fleste Evangelier næsten alene lære og indskjærpe Troen, saaledes synes dette at tale om idel Gjerninger, som Christus vil anføre paa den yderste Dag, paadet man maa se, at han heller ikke vil have dem glemte, men øvede og gjorte af dem, som ville være Christne og blive fundne i hans Rige.

Og denne Formaning indskjærper han her saa kraftigt, som det nogensinde er muligt, baade ved den trøstige Forjættelse om herlig og evig Belønning og ved den skrækkelige Trusel om evig Vrede og Pine for dem, som have foragtet saadan Formaning. Hvem derfor dette ikke bevæger og tilskynder, han vil visseligen Intet kunne bevæge. Thi Herren siger, at han selv paa den yderste Dag vil komme synligen i sin Majestæt med alle sine Engle og sætte dem, som have troet paa ham og beviist Kjærlighed mod hans Christne, i sin Faders evige Herligheds Rige, og derimod skille dem, som ikke have villet leve som Christne, fra sig og alle Salige og evindelig nedstøde dem i Helvede.

Om nu dette ikke var sagt os, saa vilde vi være saare begjærlige efter at høre, hvorledes det dog skal gaa til paa den yderste Dag og hvad den Herre Christus der vil sige eller gjøre. Nu høre vi det her og have for vore Øine: først Døden, som Ingen kan undløbe, dernæst Dommens Dag. Paa den skal det gaa saaledes til, at Christus ved Opstandelsen skal forsamle alle Mennesker, som nogensine have levet paa Jorden, og tillige komme ned i stor og uudsigelig Majæstæt, siddende paa sin Domstol, omgivet af hele den himmelske Hærskare. Saaledes vil han fremtræde for Alle, baade Onde og Gode, saaat vi ogsaa Alle skulle aabenbares og fremstilles for ham, uden at Nogen skal kunne skjule sig.

Synet af denne Herlighed og Majestæt vil strax være de Fordømte den største Skræk og Pine, saaledes som Dagens Epistel siger: De skulle lide Straf, en evig Fortabelse fra Herrens Ansigt 2c. Thi selv om der ikke var mere end een Engel, saa vilde dog ingen af de onde Samvittigheder blive staaende for ham, saafremt det var muligt at undfly. En Tyv og Skjelm seer jo ikke gjerne, at han skal staa for en menneskelig Dommer; kunde han undgaa det, saa gjorde han det langt heller, og det ogsaa alene af den Grund, at han ikke offentligen skulde blive tilskamme, end sige da, naar han skulde høre Dødsdommen fældes over sig.

Hvad vil det da ikke være for et skrækkeligt Syn for de Ugudelige, naar de ikke alene skulle se alle Engle og Skabninger, men ogsaa Dommeren selv i hans guddommelige Majestæt og høre ham udtale den evige Fordærvelses og Helvedes Ilds Dom over sig. Alene dette burde jo billigen være os en stærk og kraftig Advarsel om at skikke os som Christne, paadet vi med Ære og uforfærdede maatte kunne staa for denne herlige Majestæt ved hans høiere Side, hvor der ikke skal være nogen Frygt eller Forskrækkelse, men idel evig Trøst og Glæde.

Thi da vil han, siger han selv her, strax skille Bukkene fra Faarene, paadet at det maa blive aabenbart for alle Engle, Mennesker og Skabninger, hvilke der har været hans fromme, retskafne Christne, og hvilke der har været falske Hyklere eller hørt til Verdens ugudelige Hob. En saadan Skilsmisse og Sondring kan ikke ske i Verden før den Dag, end ikke i den Hob, som dog er Christi Kirke; men Onde og Gode maa her blive blandt hverandre, saaledes som Lignelsen om Bryllupsgjæsterne, Matth. 22, viser. Christus selv maatte taale Judas blandt sine Apostler. Dette gjør nu de Christne ondt, at de maa blive midt iblandt den vanartige og forvendte Slægt i Verden, som er Djævelens Rige, Phil. 2, 15.

Men ogsaa her som i alle sine Lidelser paa Jorden, have de den Trøst, at der kommer en Dommens Dag, da Christus skal gjøre denne Skilsmisse mellem dem og den øvrige Hob, saaat ingen falske og onde Mennesker, ja, hverken Djævel eller Død skal kunne røre eller anfegte dem ydermere.

Da vil han udtale den Dom, som han allerede her har affattet, som den skal lyde, og hvori han visseligen ikke vil gjøre nogen Forandring. Og det lyder jo underligt, at han bygger den derpaa eller gjør det til dens Grund og Aarsag, at de have gjort eller ikke gjort disse Gjerninger, som han her opregner 2c., og at han lægger en lang Undskyldning, baade i deres Mund, som have gjort dem, og i deres, som ikke have gjort dem, hvilket dog Allsammen vil ske i et Øieblik; thi da skulle alle Menneskers Hjerter staa aabne og blotte for alle Skabninger, som det her prædikes, saaledes vil det hist Altsammen gaa for sig i et Øieblik.

Nu kunde man vel spørge, hvorfor Christus netop vil anføre de Gjerninger alene, som han kalder Barmhjertigheds- eller Ubarmhjertigheds-Gjerninger (hvis Tal man efter denne Text

har bestemt til sex, ihvorvel der kunde snævnes mange flere af samme Slags); thi naar man skal tale nøiagtigt, saa ere disse dog ikke mere end eet Buds Gjerninger, nemlig det femtes: Du skal ikke slaa ihjel, hvori der i Almindelighed befales, at man ikke skal vredes paa Næsten, men være venlig, tjenstvillig og hjælpsom mod ham og gjøre ham Godt, naar han behøver det, i Hunger, Tørst, Nøgenhed, Elendighed, Fængsel, Sygdom eller anden Nød og det ogsaa imod dem, som have givet Aarsag til Vrede eller Ubarmhjertighed og ikke synes at være nogen Kjærlighed og Velgjerning værd. Thi det er en daarlig Dyd, at man gjør dem Godt, som man elsker, eller af hvem man haaber igjen at høste Velgjerning og Taknemmelighed.

Men til saadanne Barmhjertighedens Gjerninger kunde man vel, som sagt, regne flere fra de andre Bud, saasom fra det sjette, at den Ene hjælper den Anden at beholde Hustru, Børn og Tyende i Tugt og Ære; ligesaa fra det syvende, ottende og sidste, at man hjælper til at redde og bevare Næstens Gods og Eiendom, Huus og Hjem, gode Navn og Rygte, fremdeles, at man beskytter og hjælper de Fattige, Fortrykte og Underkuede ꝛc.

Nu siger jo Christus, Matth. 12, 36., at Menneskene skulle gjøre Regnskab, ikke alene for Overtrædelse mod disse Bud, men ogsaa for ethvert utilbørligt Ord, som de have talt. Hvad bliver der endvidere af de Gjerninger, som befales i den første Tavle og i de høieste Bud, saasom at lære, tro og bede ret, at høre og befordre Guds Ord og deslige? Hvorfor fælder han en saa haard og streng Dom alene over dem, som ikke have gjort disse det femte Buds Gjerninger, som dog synes at være saadanne, som vel ogsaa Hedningerne gjøre? Saaledes rose jo Tyrkene sig mere af saadanne Gjerninger og øve dem flittigere, end det skeer blandt os, som kaldes Christne; thi iblandt dem betragter Enhver den Anden som sin Broder og medbeler ham, hvad han har, saaat de ogsaa anse det for den største Utroskab og skjændigste Udyd, om Nogen i Hungersnød ikke deler et Stykke Brød med en Anden. Hvorfor priser han da disse Gjerninger saa høit, som ogsaa skinne hos Tyrker og Hedninger? Han vil jo ikke dermed sige, at Ikke-Christne med saadanne Gjerninger fortjene det evige Liv.

Thi at han taler om de troende Christnes Gjerninger, viser han selv, naar han siger: Jeg var hungrig, og I gave mig at æde ꝛc.; ligesaa: Saameget, som I have gjort for een af disse mine mindste Brødre, have I gjort for mig. Thi derom er jo ingen Tvivl, at den, som skal øve saadanne Barmhjertighedens Gjerninger mod de Christne, han maa selv være en Christen og Troende. Men, den, som ikke tror paa Christus, han vil visselig heller ikke elske en Christen og langt mindre Christus selv, saaat han for hans Skyld skulde vise Barmhjertighed mod hans fattige og trængende Brødre. Derfor vil han ogsaa anføre dette og derefter dømme begge Dele, dem, som have gjort, og dem, som ikke have gjort saadanne Gjerninger, idet han dertil har et aabenbart Vidnesbyrd om deres Troes og Vantroes Frugter.

Dog synes det, som om han hermed vil vise, at Mange blandt de Christne, efterat have annammet Evangeliets Prædiken om Syndernes Forladelse og Naaden i Christus, siden endog blive værre end Hedningerne. Thi han siger ogsaa Matth. 19, 30., at Mange, som ere de Første, skulle blive de Sidste, og de Sidste de Første. Saaledes skal det ogsaa vise sig her ved Enden, at de, som burde have været rette Christne, efterdi de have hørt Evangeliet, de ere blevne langt værre og ubarmhjertigere end tilforn, hvilket man jo allerede nu mere end nok seer at være gaaet i Opfyldelse.

Naar man tilforn, under Pavedømmets Forførelse og falske Gudstjeneste skulde gjøre gode Gjerninger, da var Hvermand villig og rede, da kunde en Fyrste eller en Stad grunde større Stiftelser og give rigere Almisser, end alle Konger og Keisere nu formaaede. Nu derimod har Verden ikke lært Andet end at skrabe til sig, røve og stjæle, ved Løgn, Bedrageri, Aager, falske Varer ꝛc. Enhver handler mod sin Næste, ikke som om han holdt ham for sin Ven, end mindre for sin Broder i Christus, men for sin dødelige Fiende. Enhver vil gjerne rive Alt til sig og under ingen Anden det Allermindste.

Saaledes gaar det dagligen og tager stedse mere Overhaand, saaat det nu er den almindeligste Sædvane i alle Stænder, iblandt Fyrster, Adel, Borgere, Bønder, ved alle Hoffer, i alle Stæder og Byer, ja fast i alle Huse. Sig mig, hvilken Stad er saa stærk eller saa from, at den nu kunde tilveiebringe Saameget, at den kan underholde en Skolemester eller Præst? Ja, naar vi ikke havde vore Forfæders milde Stiftelser og Almisser at tage til, saa vilde Evangeliet forlængst være udryddet i Stæderne for Borgernes Skyld og paa Landet for Adelens og Bøndernes Skyld, og en stakkels Præ-

dikant vilde ikke faa hverken Mad eller Drikke. Thi vi ville ikke bidrage Noget dertil, men tage og røve endog med Vold, hvad Andre have givet og skjænket dertil. Derfor kan man slet ikke takke os for, at der endnu er en Prædikestol eller Skole til. Ja, hvor mange er der ikke blandt de Store, Rige og Mægtige, især i Pavedømmet, som Intet hellere saa, end at alle Prædikanter, Skoler og Videnskaber bleve udryddede?

Saa skammeligt onde maa Menneskene blive i den sidste Tid, til Tak for det kjære Evangelium, hvormed de nu ere blevne befriede for Pavens Fængsel og Plage, saaat de nu i sin, ikke mere menneskelige, men djævelske Ubarmhjertighed ikke have Nok med, at de alligevel nyde Godt af Evangeliet og blive fede deraf, idet de røve og stjæle Kirkens Gods, men ogsaa beflitte sig paa, saavidt det staar til dem, fuldstændigen at udhungre Evangeliet. Man regner kun efter, hvad de, som nyde Godt af Evangeliet, her og andetsteds give og bidrage dertil, og sige saa, om det ikke, hvis det kom an paa os, forlængst vilde være forbi med enhver Prædikant og Skole, saaat endog vore Arvinger og Efterkommere ikke kunde vide, hvad vi havde lært og troet.

Hvad mener du vel, Christus paa hin Dag fra sin Domstol vil sige til slig uchristelig Ubarmhjertighed? Hør, Kjære, du har jo villet hedde en Christen og rost dig af Evangeliet; har du da ikke ogsaa hørt denne Prædiken, som jeg selv har holdt, og hvori jeg til Advarsel for dig har sagt, hvorledes min Dom og Kjendelse skal lyde: Gaar bort fra mig, I Forbandede ꝛc. Jeg var hungrig, tørstig, nøgen, syg, elendig og i Fængsel, og I have ikke givet mig hverken Spise eller Drikke, hverken klædt eller huset eller besøgt mig? Hvorfor har du foragtet det, ja været skjændigere og ubarmhjertigere mod dine egne Brødre end nogen Tyrk eller Hedning?

Tænker du at undskylde dig med den Indvending: Herre, naar har jeg seet dig hungrig eller tørstig, saa vil han svare dig ved din egen Samvittighed: Kjære, har der da ikke været Nogen, som har prædiket for dig? Var der ingen fattige Skolebørn, som kunde undervises og opdrages til Guds Ord? Saa du aldrig nogle forfulgte, elendige, fattige Christne, som du havde kunnet bespise, klæde og besøge?

Vi burde dog billigen skamme os for vore Forældre og Forfædre, for Herrer og Konger, Fyrster og Andre, som saa rigelig og mildelig, ja, til Overflod, har givet til Kirker, Kirkesogne, Skoler, Stiftelser og Hospitaler ꝛc., hvorved dog hverken de eller deres Efterkommere ere blevne fattigere. Hvad vilde de da have gjort, om de havde havt dette Evangeliets Lys, som er os givet? Hvorledes bare ikke de kjære Apostler og deres Medchristne sit Gods sammen for at underholde de fattige Enker og dem, som Intet eiede eller bleve forjagede og forfulgte, paadet Ingen blandt dem maatte lide Nød? Men saa er det; den arme Christenhed maa bestandig ernære sig selv; stod det til den anden Hob, saa vilde, som sagt, baade Evangelium og Prædikestol, Kirker og Skoler snart være udryddede i Bund og Grund.

Derfor er det en stor Naade, naar Gud endnu giver en og anden from Fyrste eller Øvrighed, som kan holde paa de Smuler, som endnu ere tilovers, saaat det ikke Altsammen bliver bortranet af de andre Gribbe og Høge, Røvere og Tyve. Thi uden dette vilde de arme Præster og Prædikanter ikke alene blive udhungrede, men ogsaa myrdede. Thi der gives nu ingen andre Fattige end Saadanne, som tjene Kirken eller endnu blive opdragne til dens Tjeneste, og som ellers ikke have nogen Næring, men maa efterlade sig sine Hustruer og Børn i Fattigdom, ja til Hungersdød, om det kom an paa Verden. Ellers er hele Verden fuld af unyttige, utroe, onde Skjelmer, blandt Daglønnere, dovne Haandværkere, Tjenere og Piger, og af det lade, begjærlige Tiggerpak, som allevegne, i sit Overmod og Trods ustraffede, udsuge, tilsnige sig, røve og stjæle de rette Fattiges Sved og Blod.

Dette siger jeg, paadet vi maa se, hvorledes Christus paa Dommens Dag skal forekaste saadanne falske Løgnere og Hyklere blandt de Christne, til deres Overbevisning og Fordømmelse for alle Skabninger, at de ikke have gjort nogen af de Gjerningen, som dog Hedningerne gjøre mod Sine og trods sin falske, vildfarende Gudstjeneste have gjort i langt større Grad og vilde have gjort endnu villigere, om de havde vidst bedre.

Skal der nu, som billigt er, gaa en saadan skrækkelig Fordømmelse over dem, som have forsømt disse Gjerninger, hvad skal der da blive af dem, som ikke alene have forsømt dem og ikke i nogen Maade givet eller tjent Christus i hans Fattige, men endog berøvet dem det, de have, og tvunget dem til Hunger, Tørst, Nøgenhed, ja dertil forfulgt, forjaget, fanget og myrdet dem? Disse ere saa aldeles uimodsigeligt onde og saa dybt ned i Helvedes

Afgrund fordømte tilligemed Djævelen og hans Engle, at han ikke engang vil tænke paa dem eller tale om dem. Men han skal sandelig ikke glemme slige Røvere, Tyranner og Blodhunde, ligesom han sandelig heller ikke vil glemme eller ikke betale dem, som selv have lidt Hunger, Tørst, Nøgenhed, Forfølgelse 2c., især for Christi og hans Ords Skyld. Han glemmer dem heller ikke her, om han end blot taler til dem, som have forbarmet sig over og hjulpet dem, men priser dem saare høit og herligt, naar han siger: Saameget, som I have gjort mod een af disse mine mindste Brødre, det have I gjort mod mig 2c.

For denne skrækkelige Dom maatte vel fornemmeligen vore store aandelige Prælater, som de kalde sig, forfærdes og bæve, jeg mener Paven, Cardinalerne, Biskopperne, Domherrerne, Messepræsterne og det hele djævelske Pak af den antichristelige Hob i Rom, saavelsom overalt i deres Stifter og Horehuse, om de ellers ikke vare saa forstokkede og saa forsætligen havde overgivet sig Djævelen med Legeme og Sjæl, samt higede og tragtede efter Helvedes Ild. Thi de tænke og handle ikke anderledes, end som om de vare satte til at rive den fattige Kirke af Munden, hvad den tilhører, og til paa den skjændigste og bespotteligste Maade, i sin overmodigste Ondskab at fortære, forøde, bortsløse, bortfraadse, bortspille og borthore 2c. Alt, hvad der er givet til Prædikestolenes, Skolernes og de Fattiges Underholdning, samt ovenikjøbet bespotte Gud og Mennesker, som St. Petrus siger om dem 2 Pet. 2, 10., ja aabenbart myrdet uskyldige og fromme Mennesker.

Ja Ve! og atter og til evig Tid Ve! over dem og Alle, som gjøre fælles Sag med dem! Thi det var dem bedre, som Christus siger om Judas, at de aldrig vare fødte, og de maatte heller ønske sig, at deres Mødre havde druknet dem i det første Bad, eller at de vare blevne i Moders Liv, end at Nogen af dem skulde være bleven Pave, Cardinal eller papistisk Præst. Thi de ere dog ikke Andet end idel fortvivlede, udsøgte, ikke Vei- eller Gaderøvere, men aabenbare Landrøvere, som ikke rane fra de Store og Mægtige, som vel kunde taale det, men fra de Fattige og Elendige, fra Sognekirker, Skoler og Hospitaler, hvem de rive deres Brød ud af Munden og deres Drik fra deres Læber, saaat de ikke kunne opholde Livet.

Derfor vogte kun Enhver sig for Paven og hans Biskopper og Præster, som for dem, der allerede i levende Live ere fordømte til Helvedes Afgrund. Det er sandeligen ikke for Intet, at St. Paulus har propheteret 2 Tim. 3, 1., at de i de sidste Dage skulle være vanskelige Tider at forvente. Thi al Verden vandrer hen i Sikkerhed og agter slet ikke paa den forfærdelige Dom, som den allerede hører at være besluttet over saadanne de fattige Christnes ubarmhjertige Røvere, Tyve og Mordere, og allermest over dem, som ville være Christne, men, efter at have annammet Naaden, strax falde tilbage igjen og ligesom Hunden vende sig til sit eget Spy, og som Svinet til den skidne Søle, 2 Pet. 2, 22., og saaledes, førend de vide af det, fra de Første blive til de Sidste.

Den anden Aarsag, hvorfor han just anfører disse Barmhjertighedens Gjerninger af det femte Bud og deres Modsætning, er den, at han vil minde os om dette: Ere vi kaldte til at være Christne og have vi annammet Barmhjertighed, idet vi ved vor Herre ere forløste fra Guds Vrede og fra det femte Buds og den evige Døds Fordømmelse, og have vi i dets Sted en naadig Gud, som beviser os alt Godt, timeligt og evigt, saa skulle vi betragte dette som skeet, ikke alene til vor Forløsning, men ogsaa til et Exempel for os, paadet at, ligesom Barmhjertighed er os vederfaret, saaat vi ikke ere fortabte til Legeme og Sjæl, saaledes skulle ogsaa vi være barmhjertige mod vor Næste, saa vi ikke handle mod det femte Bud, der i sin Grund kræver Kjærlighed og Barmhjertighed.

Og det skulle vi gjøre ikke alene for Budets Skyld og af Frygt for Dommen, men for at efterfølge denne overvættes Godheds Exempel, som han har beviist os. Thi dette Exempel maa dog ikke være uden Frugt, ligesaalidt som hans Forløsningsverk er uden Kraft og Frugt. Om end den største Hob bliver værre efter at have hørt Evangeliet, saa maa der dog være Nogle, som baade fatte det ret og blive derved; thi han siger jo, at han vil gjøre to forskjellige Hobe; derfor maa der jo ogsaa være Fromme, som have holdt dette Bud.

Saa se nu til, at du er blandt dem, som for Christi Skyld ere gavmilde og barmhjertige, eller ogsaa blandt dem, som selv lide; saa kan du med Glæde vente den yderste Dag og behøver ikke at frygte for Dommen; thi han har allerede taget dig ud og sat dig blandt dem, som skulle staa ved hans høiere Side.

Thi vi, som ere Christne, skulle jo haabe og af Hjertet begjære, at denne Dom maa komme, ligesom vi da ogsaa bede derom, naar vi sige: Tilkomme dit Rige, ske din

Villie, frels os fra det Onde ꝛc., paa det vi maa faa høre det liflige Sprog: Kommer hid, min Faders Velsignede! arver det Rige ꝛc. Denne Dom vente vi; thi derfor ere vi jo Christne, og netop for dette Haabs Skyld trykkes vi saa haardt, først af Djævelen og vort eget Kjød, som ikke ville lade os tro dette og fryde os derved, og dernæst ogsaa af Verdens Tyranni og Fiendskab, idet vi allvegne maa se og høre den Ondskab, som Djævelen og Verden øve mod Evangeliet, og al den Jammer, som findes paa Jorden, saaat vi vel burde blive kjede af dette Liv og raabe: Kom, kjære Herre, kom og forløs os!

Saadanne Hjerter er det, som freidigen og med god Samvittighed vente paa Christi Dom. Thi de ere jo i deres Stand og Samfund, som tro paa Christus og bevise sin Troes Frugter i Kjærlighed og Velgjørenhed mod de Fattige eller i Taalmodighed, dersom de selv lide med dem. Thi, som jeg har sagt, hvo der ikke har Troen, han vil heller ikke øve Barmhjertighedens Gjerninger; men hvo som øver dem, han gjør det, fordi han tror, at han i Christus har en trofast Frelser og Forløser, som har forsonet ham med Gud; derfor maa han ogsaa have et mildt og venligt Hjerte mod sin Næste, ja ogsaa mod sin Fiende, og tjene ham, hvor han seer ham lide Nød. Ja, han lider ogsaa selv, som nys sagt, hvad der for hans Troes Skyld vederfares ham af Djævelen og Verden.

Hvo, som nu er saaledes sindet, siger jeg, han være kun glad og ved godt Mod; thi han har allerede den salige, liflige Dom: Kom hid, du Velsignede! thi du har ogsaa været een af mine mindste Brødre, som enten selv have lidt Hunger og Tørst eller tjent andre Hungrige og Tørstige og bevist dem Barmhjertighed, ligesom jeg har gjort mod dig.

Se saaledes er allerede i dette Liv Skilsmissen gjort mellem Faarene og Bukkene, saaat Enhver kan mærke det hos sig selv og ogsaa udvortes maa aabenbare det for Andre. Thi de, som ikke have Troen, de gjøre sandeligen ingen af Delene: hverken trøste de sig med Christi Raade, ei heller tænke de at øve Barmhjertighed. Saaledes gaa de baade Guds Ord og sin Næste forbi, som om de hverken saa eller hørte dem, og ville ikke vide af, at det er Herren, som de dermed burde tjene, og at han fordrer Saadant af dem. Thi dersom de tænkte paa, at de skulle dø og fremstilles for denne Domstol, saa vilde de sandeligen ikke gjøre noget Menneske Uret for en Hvid; men herimod have de det Middel, at de vende sine Øine bort fra Døden og aldrig tænke derpaa i sit Hjerte.

Saa blind og forstokket er Verden, at, skjønt den seer for sine Øine, hvilken Masse af Mennesker der er død før den og endnu dagligen dør rundt omkring den, saa vil den dog med seende Øine ikke se eller agte det, men fremturer trøstigen i sin Ondskab. Og skjønt den fremdeles hører, hvilken skrækkelig Dom og Fordømmelse der skal gaa over den, saa vil den dog hverken agte Christi Trøst eller Exempel, men øver istedet al Ubarmhjertighed. Saaledes tragter den ligefrem efter og vil intet Andet have, end at den for Christi Domstol skal faa høre denne gruelige og uigjenkaldelige Dom og strax derpaa bortkastes fra hans Ansigt i Helvedes evige Ild.

Velan, hvo, som staar til at omvende og vil lade sig sige, han har hermed Nok, baade af Skræk og Advarsel, og derhos af Opmuntring og Tilskyndelse til, medens det er Tid, at skikke sig saaledes efter Christi Ord og Exempel, at han ikke med Verden maa høre den skrækkelige Dom, men med de fromme Christne kunne fryde og trøste sig ved Barmhjertigheden.

Thi Christus har selv ikke sparet sine Apostler for denne Formaning, naar han Luc. 21, 34 flgg., siger: Vogter Eder selv, at ikke Eders Hjerter nogen Tid besværes med Fraadseri og Drukkenskab og med Sorg for Næring (om hvilket han giver tilkjende, at det skal tage først Overhaand ved Verdens Ende), og saaledes hin Dag skulde komme uforvarende over Eder. Derfor vaager til Enhver Tid og beder, at I maa agtes værdige til at undflye alle disse Ting, som skulle ske, og blive bestaaende for Menneskens Søn.

Men mærk vel, hvad jeg i Begyndelsen sagde, at han dog ogsaa vil skjelne mellem sine Christnes gode Gjerninger og dem, som øves af Tyrker og Hedninger. Thi han taler om saadanne Gjerninger, som øves mod ham, hvilket de dog paa begge Sider ikke ville vide Noget af. De Ugudelige undskylde sig med, at de ikke have seet ham ꝛc. Men hermed har han ret forklaret det femte Bud, idet han siger, at den, som gjør Barmhjertighed (og det gjør Ingen uden den troende Christen), han har gjort den mod Christus. Saaledes priser han ogsaa, Matth. 26, 10 flgg., den Kvinde, som salvede hans Hoved og Fødder, fordi hun har opfyldt dette Bud og siger:

Hun haver gjort en god Gjerning mod mig. Thi I have altid Fattige hos Eder, men mig have I ikke altid. Sandelig siger jeg Eder: hvorsomhelst dette Evangelium bliver prædiket i den ganske Verden, skal og det, som hun haver gjort, omtales til hendes Ihukommelse. Ligesaa, Matth. 10, 42.: Hvo, som giver een af disse Smaa ikkun et Bæger koldt Vand at drikke, fordi han er en Discipel, sandelig siger jeg Eder, han skal ingenlunde miste sin Løn.

Det burde vi skrive i vore Hjerter og betænke, hvilken stor og ypperlig Gjerning det er at gjøre en Christen Godt, og dernæst paa den anden Side, hvad det har paa sig at gjøre en Christen Fortræd; saaledes som jeg sagde om Paven, Biskoperne, Tyrannerne og Junkerne, der tage fra Christus, hvad de ikke have givet ham, nemlig deres Mad, Drikke, Huus og Næring, som maa være fattige for Christi Skyld, efterdi de, saasom Prædikanter, Kirketjenere, Skolemestere ꝛc., ikke ere i en saadan Stand, som har at regjere Verden, ei heller kunne have andre Sysler, hvormed de kunde fortjene sit Ophold. Vare de derimod med i Regimentet, saa vilde de vel faa Nok; men efterdi de ikke have Noget dermed at skaffe, saa giver Verden dem heller ikke Noget for deres Tjeneste. Naar man derfor ikke giver dem for Guds og Christi Skyld, saa faa de Intet og maa efterlade sig fattige, elendige Enker og Faderløse.

Thi de, som ere i andre Stænder og Embeder, og ellers have rigeligt nok, de ville og kunne ikke skjøtte Kirkens Embede og Tjeneste, have heller ikke lært det. Og skulde paa den anden Side Præster og Prædikanter befatte sig med verdslig Haandtering og Regimente, saa vilde de overskride sit befalede Embede. Skulle de derfor have Noget at æde, saa maa de blive ernærede ved Betlerstaven, hvorom Christus her taler. Men han gjør den saa kostelig, at hvo, som giver een af disse hans Fødder eller ringeste og mest foragtede Lemmer paa Jorden Mad eller Drikke, det vil han ikke anse anderledes end som beviist og givet ham selv. Ville vi nu være Christne og vente den høie Ære af Christus, at vi for alle Skabninger skulle blive berømmede og belønnede, saa maa vi sandelig ogsaa være ufortrødne til for Intet at give Saadanne, som ellers, fordi de ikke have nogen Fordring paa Verden, for Intet maa udrette sit Embede, paadet der ikke maa komme Forbandelse og Vrede over os, fordi vi ikke have villet forbarme os over vore fattige Brødre, som, os tilgode, her i Verden have maattet lide Hunger, Tørst, Elendighed og Fængsel, paadet de maatte føre os til Christus.

Men hvorledes gaar det til, at de Retfærdige ikke erkjende dette eller vide af, at de have gjort Saadant mod Christus? De sige jo: Herre, naar saa vi dig hungrig eller tørstig ꝛc.? Det skeer af den Grund, at, hvad man giver en fattig Præst, Kapellan, Skolemester eller Klokker, det seer altfor ubetydeligt ud til, at det skulde være saa kosteligt for Gud. Ja, Verden holder det for idel bortkastede Penge, og dog maa Enhver bekjende og sige: Om der ingen Prædikestol, Skole eller Hospital var at underholde, hvormeget var da Verden rigere, eller hvormeget er den nu fattigere? Forskjellen vilde kun være den, at den da vilde bestaa af lutter Hedninger, eller at den, som hidtil, i Djævelens Navn maatte underholde dem rigeligt og lade sig udsuge indtil Marven af dem, som bedrage den for Sjæl og Krop.

Summa: Det er jo det Allermindste og Ringeste, som Kirker og Skoler faa af Verden, og dog seer den saa skjævt dertil og føler sig saa besværet derved, at den raaber høit alene over det, de have, skjønt den dog selv ikke har bidraget en Smule dertil. Den holder sine Penge for at være langt bedre anvendte, naar den giver hundrede Gange saa Meget, til uforskammede, liderlige Skjelmer og Gjøglere. Ja, den kan langt snarere glemme, hvad den maa lade Fienden røve og tage, selv om den tillige bliver mørbanket med det Samme. Saa umuligt er det for Verden at faa ind i sit Hoved, at den skulde tro og tænke, at dette hedder at give Christus selv; ja, ikke engang vi selv kunne betragte det saaledes.

Men han kan tale og dømme ret herom og veed, hvad Magt der ligger derpaa. Thi for at nævne det Vigtigste, man kan jo ikke opdrage Ungdommen til Guds Rige uden ved Skoler, ei heller opretholde Guds Ord uden ved Prædikestole. Lader man nu disse gaa under, saa maa der vel blive idel Sodoma og Gomorra, og det maa gaa os, som det gik dem, da de kastede Guds Ord fra sig og ikke mere kunde høre eller taale den fromme Loth. Saaledes propheterer ogsaa Ezekiel om Jerusalem Cap. 16, 48 flgg.: Saa vist jeg lever, siger den Herre, Herre: Sodom, din Søster, hun og hendes Døttre, de have ikke gjort saa, som du haver gjort. Se, denne var Sodoms, din Søsters Misgjer-

ning: Hovmodighed, Brød til Mættelse og stille Rolighed havde hun og hendes Døttre, og hun styrkede ikke de Nødtørftiges og Fattiges Haand. Men de ophøiede sig og gjorde Vederstyggelighed for mit Ansigt; derfor tog jeg dem bort, der jeg saa det.

Netop saaledes staar det ogsaa nu til overalt. Hver og En, Bonde, Borger og Adelsmand, tænker kun paa at samle sig Dalere, aagrer og skraber til sig, fraadser og drikker, øver allehaande Kaadhed og Ondskab, ret som om Gud var lutter Intet. Ingen antager sig den fattige Christus med hans Betlerstav, men træder ham hellere under Fødder. Saaledes holder man paa, indtil ogsaa hos os, ligesom i Sodoma og Gomorra, al Lydighed, Tugt og Ære gaar tilgrunde, efterdi ingen Formaning og Prædiken vil hjælpe, og det er kommen saa vidt, at det umulig kan gaa længere paa den Maade. Jeg spaar høist nødigt; thi jeg har ofte erfaret, at det er bleven altfor sandt. Men det staar jo allevegne saaledes til, at jeg maa befrygte og med Grædmmelse berede mig paa, at det vil gaa Tydskland, som det er gaaet Sodoma og Jerusalem, og at man snart kan sige: Tydskland har været; det ske nu ved Tyrken eller, hvis ikke den yderste Dag falder ind, ved indvortes Tvedragt. Thi det er saa heelt igjennem og topmaalt ondt, at det ikke kan blive værre, og er der endnu en Gud til, saa kan han ikke lade det gaa ustraffet.

Om nu end Verden ikke vil agte og vide af dette, at den skal dø og stedes for Dommen, men raser mod den erkjendte Sandhed, saa lader dog os tage Saadant til Øren og Hjerte, paadet ikke Guds Vrede maa bortrive os med. Thi hvad kan vel Gud gjøre Andet end lade baade Tyrken og Djævelen faa Magt over os? Thi hvad Tyrken har gjort og endnu gjør, det maatte han vel lade være, dersom vi ikke fremturede saaledes i Ubodfærdighed og Forhærdelse og vare saa aldeles overmodne til Straffen. Men det er Sagen, at vi saa bespotteligen rase mod Guds Ord og tilbudte Hjælp og derhos endnu trodse og udfordre Tyrken.

Jeg er af den Mening, at om vi Lutherske, som de kalder os, blot vare døde, saa vilde snart al Verden raabe Triumph, som om de havde slugt Tyrken til sidste Mand. Men da skal det gaa dem saa, at een Tyrk skal slaa hundrede af dem; og naar saa Morderskriget høres, naar Tyrken ynkeligen hugger istykker Mand, Hustru og Barn, da ville vi vel faa Anledning til at hyle og klage. Men det maa saa være, efterdi vi gjøre som Jøderne og kun søge at skaffe denne Christus afveien. Naar han er korsfæstet, saa ville vi nok faa Raad for Tyrken, ligesom Junker Caiphas og hans Jøder fik Raad for Romerne, og som Junkerne i Jerusalem meente, at naar de kun fik Propheten Jeremias dræbt, saa skulde de vel være sikkre for Kongen af Babel. Men det gik netop saa, at da de havde kastet Jeremias i Fængsel, da kom Kongen og bortførte dem Alle i Fangenskab.

Saaledes seer jeg ogsaa, at Gud har spundet et Garn over Tydskland, efterdi det vil netop den samme Vei med sin forsætlige Forhærdelse, Trods, Ondskab, Foragt og Utaknemmelighed mod det kjære Evangelium. Vil det være Gud en slig Daarskab skyldig, saa skal det nok ogsaa faa sin Betaling. Gud opholde os og vor fattige lille Hob, at vi maa undfly den forfærdelige Vrede og blive fundne blandt dem, som ære og tjene den fattige Christus, og som freidige og salige forvente Dommen ved hans høiere Side! Amen.

Til Læseren!

Om det skulde hænde, at der efter denne 26de Søndag endnu var een tilbage før Advent (hvilket dog kun meget sjeldent indtræffer), saa kan man spare Epistelen og Evangeliet paa 26de Søndag til den 27de og paa 26de Søndag tage 2 Petr. 3, 3—7. til Epistteltext og Matth. 24, 37—51. til Evangelietext.

Ende paa Kirkepostillens anden Deel.

Paa de hellige Apostler Philippi og Jakobi Dag.

Evangelium Joh. 14, 1—14.

Herren sagde til sine Disciple: Eders Hjerte forfærdes ikke! Tro I paa Gud, saa tror ogsaa paa mig! I min Faders Huus ere mange Værelser, men hvis ikke saa var, siger jeg Eder dog, at jeg gaar hen at berede Eder Sted. Og om jeg gaar hen at berede Eder Sted, vil jeg dog komme igjen og tage Eder til mig, at I skulle være, hvor jeg er. Og hvor jeg gaar hen, vide I, og Veien vide I ogsaa. Thomas siger til ham: Herre, vi vide ikke, hvor du gaar hen, og hvorledes kunne vi vide Veien? Jesus siger til ham: Jeg er Veien, Sandheden og Livet. Ingen kommer til Faderen uden ved mig. Naar I kjende mig, saa kjende I ogsaa min Fader, og fra nu af kjende I ham og have seet ham. Philippus siger til ham: Herre, viis os Faderen, og det er os nok. Jesus siger til ham: Saa lang en Tid er jeg hos Eder, og du kjender mig ikke? Philippus! den, som seer mig, seer Faderen, hvorledes siger du da: viis os Faderen? Tror du ikke, at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig? De Ord, som jeg taler til Eder, taler jeg ikke af mig selv; men Faderen, som bor i mig, han gjør Gjerningerne. Tror mig, at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig; men ville I ikke, saa tror mig dog for Gjerningernes Skyld. Sandelig, sandelig siger jeg Eder: Hvo, som tror paa mig, han skal ogsaa gjøre de Gjerninger, som jeg gjør, og han skal gjøre større end disse, thi jeg gaar til Faderen. Og hvad I bede om i mit Navn, det vil jeg gjøre, paadet at Faderen maa blive æret i Sønnen. Hvad I bede om i mit Navn, det vil jeg gjøre.

Summen af Evangeliet.

1. Her er en Trøst mod den Forargelse, som vi have formedelst Korset og Forfølgelse.
2. Uden Christi Fortjeneste kommer Ingen til Herligheden; derfor siger han: I min Faders Huus ere mange Værelser; thi hos Gud Fader er fra Evighed af sørget meget for dem, som dog ikke uden Christo kunne komme til Herligheden.
3. Disciplene troede paa Christus, men endnu forstode de ikke, at han maatte gjennem Døden indgaa til Herligheden, hvoraf vi skulle mærke, at den ufuldkomne Tro hos Apostlerne og Christi Disciple er os en Trøst, naar vi kun blive staaende paa Grundvolden i Christus.
4. Hos Philippus se vi en grov Tro, thi han vil føle og erfare. Derfor siger ogsaa Christus: Ville I ikke tro mine Ord, saa tror dog paa mine Gjerninger, at Faderen er i mig, og jeg i Faderen.
5. Disse Ord: Jeg siger Eder: Hvo, som tror paa mig, han skal ogsaa gjøre de Gjerninger, som jeg gjør ꝛc., vise, at Christus vil regjere i Sine, naar han nu er bleven forklaret hos Faderen.

Altsaa se vi, at Christus i hele dette Evangelium ikke fordrer Andet af Sine end Troen.

Udlæggelse af Evangeliet.

I Begyndelsen af dette Evangelium viser Christus atter, hvortil han er kommen, og hvad hans Embede er, hvilket egentlig er en evangelisk Prædiken, nemlig at han er kommen for at berede Boligerne hos Faderen, og at han vil tage os til sig, naar, han kommer igjen. Ligeledes siger han ogsaa, at han er Veien, Sandheden og Livet, hvilket han senere udlægger klarere, naar han siger: Ingen kommer til Faderen uden ved mig. Item, naar han siger: Naar I kjende mig, saa kjende I ogsaa min Fader. Derhen hører ogsaa det, som han siger til Philippus: Hvo mig haver seet, haver seet Faderen. Dette er det Fornemste og Hovedstykket i dette Evangelium, hvortil Alt maa henføres, hvoraf vi skulle lære, at vi ikke blive retfærdige af vore egne Kræfter eller salige af vor egen Fortjeneste, men at vi blive helligede ved Christi Aand og salige af Naade, og at det er den Vei til Saligheden, paa hvilken Christus er gaaen foran, nemlig Døden, og at vi ogsaa maa blive dette Forbillede lige.

Men vi ville, saavidt som Gud vil give Naade til, kortelig behandle dette Evangelium Ord for Ord. Disse Ord talte Herren til sine Disciple efter Aftensmaaltidet, da han skulde skilles fra dem; thi fordi han havde fortalt dem Meget om sin Bortgang og Lidelse, vare Disciplene blevne forfærdede derover. Derfor giver nu Herren sig ifærd med at trøste dem venligen, idet han siger:

Eders Hjerte forfærdes ikke!

Som om han vilde sige: Jeg mærker, at min Bortgang gjør Eder ondt og volder Eder megen Bekymring; velan, det kan ikke være anderledes, bliver ikke forskrækkede, det har ingen Nød; jeg vil komme igjen, men først

maa I se hos mig Meget, hvorover I ville forarge Eder. De ville korsfæste og behandle mig paa en skammelig Maade, men lad ikke det anfegte Eder; forskrækkes ikke; det vil snart blive bedre, det er saaledes Faderens Villie. Men Kjødet kan ikke Andet end at forarge sig, naar det seer, at Christus bliver korsfæstet, det tror ikke paa ham, men falder fra ham, anseer ham ikke for Saliggjøreren; som det da ogsaa gjør, naar det seer, at de hellige Folk blive forfulgte, martrede og pinte; da tror det ikke, at Gud har dem kjær. Imod denne Forargelse styrker Christus her sine Disciple og siger:

Tro I paa Gud, saa tror ogsaa paa mig!

Det vil sige: Tro I, at Gud vil forklare Eder, at Gud har Eder kjær, saa tror, at han vil forklare Eder i den Skikkelse, i hvilken I se mig forklaret, og tror at denne min Død er Veien til min og mit hele Legems, det er, alle Christnes Forklarelse, og at denne Død gjør Fyldest for Verdens Synd. Som da Apostlerne senere tale derom i sine Skrifter. Saaledes siger Johannes: Christus er en Forsoning for vore Synder, dog ikke alene for vore, men ogsaa for den ganske Verdens, 1 Joh. 2, 2. Derfor seer du, at Christus vil, at Hjerterne skulle blive befæstede ved Troen og ikke ved nogen anden, udvortes Ting. Og endvidere siger han:

I min Faders Huus ere mange Værelser.

Værelserne ere beredte fra Evighed af, og han behøver ikke at berede dem, hvorfor siger han da, at han gaar hen at berede dem? det vil ikke sige Andet, end at han gaar hen og vil være en Herre over Alt for at berede os for saadanne Værelser. Thi saalænge som vi ikke ere beredte, ere Værelserne heller ikke beredte for os, skjønt de ere beredte i sig selv. Derfor vil Christus sige saa: Værelset og Stedet er der, men er endnu ikke færdigt, er heller ikke endnu saaledes, som det skal være. Men da vil det blive færdigt, naar jeg ved min Død ophæver Dødens Rige og saa gaar hen for at regjere ved den Helligaand, som i Troen skal gjøre Eder beredte og skikkede for saadanne Boliger. Dette er altsaa den enfoldige Udtydning: der er Boliger, nemlig forsaavidt Faderen forklarer, men disse Boliger ere endnu ikke beredte, thi Dødens Rige er endnu ikke ophævet. Det mener Christus, naar han siger: Men hvis ikke saa var, siger jeg Eder dog, at jeg gaar hen at berede Eder Sted. Og om jeg gaar hen at berede Eder Sted, vil jeg dog komme igjen og tage Eder til mig, at I skulle være, hvor jeg er.

Med disse Ord antyder Herren, hvorledes disse Værelser beredes, nemlig, som sagt, ved Christi Død, ved hvilken han kommer til Herlighed og regjerer over Alt, som er i Himmelen og paa Jorden, ved hvilken Død han har erhvervet os den Helligaand, der bereder ogsaa os for saadanne Værelser, idet den levendegjør for os det prædikede Evangelium, saaat vi tro det, ved hvilken Tro vi blive skikkede til at bo i saadanne Værelser. Dette kunde nu ikke ske, naar Christus ikke gik hen og døde, altsaa indtog for os Regimentet over alle Ting.

Saa er det nu Summen af denne Text, at der er sørget for dem, som Faderen vil forklare, men de kunne ikke blive forklarede, uden ved Christus, der maa borttage Døden og Synden, ellers bliver der Intet deraf. Du seer altsaa, at Alt gaar ud paa, at Christus er den, som bereder Værelserne, og at vi ikke kunne blive forklarede uden ved Christus alene. Altsaa se I, at denne Text driver paa, at vi ikke blive retfærdiggjorte af menneskelige Kræfter eller af vor egen Fortjeneste, men ved Christus, hvorpaa den hele Epistel til Romerne, ogsaa den til Galaterne som næsten Alt, hvad Paulus omhandler i sine Epistler, gaar ud. Videre følger:

Og hvor jeg gaar hen, vide I, og Veien vide I ogsaa.

Thi I tro paa mig og have gjort Undertegn i mit Navn, hvorved I nu skulde være visse paa, hvem jeg er, hvad min Forretning er, og hvortil jeg er kommen. Saa have I ogsaa hørt og seet Faderen vidne om mig. Derfor vide I nu vel, at Faderen vil forklare mig, og tro, at jeg er Eet med Faderen. Derfor er det unødvendigt at sige Meget derom. Men det var dog endnu ikke Nok for de kjære Apostler, uagtet de vare vel underviste af Herren selv og havde seet hens Undergjerninger, ja havde selv prædiket Evangelium og gjort Undergjerninger; det hjalp alligevel endnu ikke, de vidste ikke her, hvorom han talede, og hvad det var for en Vei, og hvorhen Herren vilde gaa. Derfor lægger ogsaa Thomas i Vei og bekjender ligefrem, at han ikke veed Noget derom, og taler saaledes til Herren: Herre, vi vide ikke, hvor du gaar hen, og

hvorledes kunne vi vide Veien?

Der høre og se J, at skjønt der var Tro hos Apostlerne, saa forstode de dog endnu ikke, at Christus maatte blive korsfæstet, og at Christi Rige skulde begynde ved hans Død, nemlig, at det skulde være et aandeligt Rige; som de da ogsaa sagde efter Herrens Opstandelse: Herre, vil du paa denne Tid oprette Riget igjen for Israel? Ap. G. 1, 6. De gode Folk stode endnu i den Indbildning, at det skulde være et legemligt, verdsligt Rige. I Evangeliet finder man mange saadanne Exempler paa, at Apostlerne undertiden have stødt grovt an og baaret sig ad som Narre, hvilket Alt er skrevet til Trøst og Bestyrkelse for os, at vi ikke skulle saasnart tabe Modet, om vi undertiden tage feil og ikke paa Timen kunne finde os i Guds Gjerning og Ord. Naar de store Folk, som skulde blive Christenhedens Støtter, have taget feil, saa maa ifandhed Ingen forundre sig over, om det til sine Tider ikke vil gaa fra Haanden for os; ja Ingen bør forskrækkes derover; det er Guds Gjerning og Sag; han kan gjøre det bedre, naar og hvor det behager ham.

Nu, om disse Ord maa vi tale lidt mere. Ikke længe forud, da Christus vilde befæste sine Apostler i Troen, havde han forjættet dem, at de skulde blive forklarede. Her tilfører han nu, hvorledes og paa hvilken Vei de skulle blive forklarede, og siger, at det vil ske ved hans Bortgang, det er, ved hans Død, og at han saaledes skal oprette Riget. Det har han nu ofte sagt dem, forat de skulde greit vide og forstaa det. Derfor siger han: Hvor jeg gaar hen, vide J, og Veien vide J ogsaa. Men de forstode det endnu ikke, som St. Thomas's Ord udvise. Nu er det visselig sandt, at der har været Tro hos Apostlerne, det beviser det Svar, som Peter paa de Andres Vegne gav Christus, da han spurgte dem, om de vilde gaa bort, og Peter svarede: Herre, hvor skulle vi gaa hen? Du har det evige Livs Ord, og vi have troet og erkjendt, at du er Christus, den levende Guds Søn, Joh. 6, 68 flg.

Dette er ogsaa klart af de Ord, som Herren nylig forud havde sagt til dem under Aftensmaaltidet: J ere rene, hvilket han ikke havde sagt, naar de ikke havde troet. Derfor have de visselig erkjendt Christus, nemlig at han er Veien til Faderen; ligeledes have de ogsaa erkjendt Faderen, fordi de have seet de Undertegn, hvormed han har vidnet om Sønnen, og have hørt fra Himmelen Faderens Røst: Denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg haver Velbehag. Ham skulle J høre. Alle disse Ting have meget forøget Troen i Apostlernes Hjerter. Men desuagtet forstaa de endnu ikke, hvad der maa ske, og hvilken Ende det vil tage med Christus. Tager herpaa Abraham til Exempel. Skjønt han havde i Tro modtaget Sønnen, vidste han dog endnu ikke, hvorledes Sønnen skulde offres; saaledes aabenbarer Troen sig heller ikke endnu, da Sønnen blev givet ham. Saaledes er det ogsaa her med Apostlerne; skjønt de havde Troen, savne de dog endnu Troens Prøvelse. Men Intet prøver Troen saameget, som Kors og Forfølgelse. Dersom Abraham ikke havde skullet offre sin Søn, saa havde han ikke faaet vide, at han havde en saadan Tro. Da en Forfølgelse kom over Apostlerne, saa de, hvilken Tro de havde. Saalænge vi blive uanfægtede, have vi en stærk Tro. Men naar en Anfegtelse kommer, saa mærke vi snart, hvor stærk Troen har været.

Derfor siger St. Paulus Rom. 5, 3 flg.: Vi rose os af Trængslerne, fordi vi vide, at Trængsel bringer Taalmodighed, men Taalmodighed bringer Erfaring, men Erfaring bringer Haab; men Haabet beskjæmmer ikke. Saaledes siger ogsaa Salomo Ordspr. 17, 3.: Som Ilden prøver Sølv, og Ovnen Guld, saa prøver Herren Hjerterne. Saadan Prøvelse skeer ved Korset og Forfølgelse, nemlig at vi blive korsfæstede med Hensyn til vor gamle Adam; men det er at blive korsfæstet, at Troen bliver prøvet, og efter Troens Prøvelse Kjødet dræbt, og at Aanden voxer i Christi Erkjendelse. Men det hedder at dræbe Kjødet, naar vi lade Guds Villie regjere i os, naar hans Villie behager os vel, enten han nu gjør det sødt eller suurt for os, og naar vi ganske og aldeles afsige vor egen Villie.

Det mener St. Paulus, naar han Rom. 12, 1 flg. siger: Jeg formaner Eder, Brødre! ved Guds Barmhjertighed, at J fremstille Eders Legemer som et levende, helligt og Gud velbehageligt Offer, hvilket er Eders fornuftige Gudsdyrkelse, og skikker Eder ikke ligemed denne Verden, men bliver forvandlede ved Eders Sinds Fornyelse, saa at J skjønne, hvad der er den Guds gode, velbehagelige og fuldkomne Villie.

Fordi nu Thomas bekjender, at han ikke

veed, hvor Herren gaar hen, og heller ikke veed Veien, saa er Herren strax paa rede Haand og farer ikke skarpt ind paa ham, kaster ham ikke saa snart bort, støder ham ikke fra sig, skjælder ham ikke ud for et grovt Aasel eller en Oxe, saaledes som vi omgaaes med de Svage, men svarer ham ganske venlig og siger:

Jeg er Veien, Sandheden og Livet.

Jeg, siger Herren, er Veien, hvorpaa man kommer til Faderen, om jeg end bliver dræbt; jeg bærer de Troende og mine Lam paa min Ryg til min Fader; nogen anden Vei til Himmelen findes der ikke; den, som ikke gaar denne Vei, naar ikke frem til Faderen; saaledes er jeg ogsaa Sandheden; thi jeg er Lyset, som oplyser Verden og lærer retskafne Ting og gjør sande Christne; derhos er jeg ogsaa Livet, thi jeg gjør levende; den, som tror paa mig, skal ikke dø evindelig.

Det er, som ovenfor sagt, egentlig at prædike Evangelium, vise den rette Vei til det evige Liv. Thi da Disciplene ikke vidste Veien, som fører til Herlighed, er Herren strax rede til at sige dem, at netop han er Veien, som om han vilde sige: Naar I ville erkjende Herligheden og gaa Veien til Guds Forklarelse, saa søger ikke Skabningernes Kræfter, Lys og Retfærdighed, men seer paa mig; thi jeg er Veien og Sandheden og Livet; lad mig saa lide, som jeg vil, være saa ringe anseet, som jeg vil; lad ikke det, at Mine blive forfulgte, anfegte Eder; i mig finde I den rette Vei til Faderen, lader Eder ikke lede vild deri. Derfor siger han videre:

Ingen kommer til Faderen uden ved mig.

Som om han vilde sige: Ingen kan af sine Kræfter eller af sin egen Fortjeneste komme til Faderen. Lov afskrækker Samvittighederne, saaat de ikke komme til Faderen. Men Christi Ord, som retfærdiggjør os ved Christi Retfærdighed, fører os til Faderen. Deraf følger nu, at han tilføier:

Naar I kjende mig, saa kjende I ogsaa min Fader.

Thi som Ingen kommer til Faderen uden ved Sønnen, saaledes erkjender heller ikke Nogen Faderen uden ved Christus. For det Første veed man ikke Faderens Villie, nemlig at han vil gjøre os salige, vi se den kun i Christus, som er i Faderens Skjød og har aabenbaret os den. For det Andet tror man heller ikke paa Faderen; thi Fornuften forstaar af sig selv ikke, at den modtager Noget af Gud, derfor maa Sønnen forkynde os denne hans Godhed. En forvirret Samvittighed flyr for Faderen, har ingen Tiltro til ham; men de, som ere retfærdiggjorte ved Christi Ord, de foragte nu ikke Faderen, fly heller ikke for ham, som Israeliterne, holde Stand for ham, som Moses, og blive oplyste af de guddommelige Lys, saaat de erkjende Guds Magt og Faderens Barmhjertighed. Deraf følger da en voxende Tiltro til ham, saaat vi mærke, at vi modtage alle Ting af hans Hænder og haabe at faa af ham alle aandelige og legemlige Ting.

Alt Saadant udretter Troen, Fornuften kan ikke gjøre det. Thi den søger at komme til Gud ved sine egne Kræfter og fortjenstlige Gjerninger, men det lykkes ikke. Derfor, fordi den af egne Kræfter ikke kan opnaa at erkjende Gud, fornegter den aldeles Gud og siger: der er ingen Gud. Men derefter taber den Modet, fordi den seer Ureenhed i Gjerningerne, og der er Jammer og Nød med den. Men naar vi ere retfærdiggjorte ved Evangeliets daarlige Prædiken, komme vi til Gud Faders Erkjendelse, saaat vi tro Christi Ord og altsaa erfare Faderens Magt i Trængsler og Gjenvordigheder, de være hvordan de være ville. Dette er betegnet deri, at Israels Folk ikke kunde høre Guds Røst, men bad, at Moses vilde tale med dem. Derfor er ogsaa Christus forjættet os som den, der skal bede for os hos Faderen og være vor Naadestol, Rom. 3, 25. Thi vor Natur er for blød og svag til at tale med Gud, derfor har han givet os denne sin Søn til en Midler, i og ved hvem vi skulle handle med Gud.

Fordi Herren giver den kjære Thomas et saadant venligt og klart Svar og nu har viist, hvorledes man skal komme til Faderen, nemlig ved Sønnen, og at Faderen bliver erkjendt i Sønnen, indtræffer endnu et grovt Stykke med den kjære Philippus; han farer i Vei og vil ikke have Nok i Troen, men vil være vis paa Sagen, vil føle og se. Derfor siger han til Herren:

Herre, viis os Faderen, og det er os nok.

Som om han vilde sige: Naar du endnu giver os dette Tegn, saa ville vi tro. Han lader sig ikke stille tilfreds med Ordet, men brister sig til at udforske Faderen paa anden Maade end ved Ordet. Thi fordi Fornuften ikke kan tro, vil den faa Vished paa anden Maade og andre Veie. Derfor antyder dette Spørgsmaal, at Samvittigheden ikke kan blive forvisset og beroliget uden ved Troen, saaat man maa hænge ved det blotte Ord og ikke kan

vente noget andet Tegn. Men Philippus meente her, at han var meget sikrere, dersom han fik se Faderen, end om han skulde tro det blotte og bare Ord. Denne Vantro bliver nu af Christus straffet lidt haardt, idet han siger:

Saa lang en Tid er jeg hos Eder, og du kjender mig ikke?

Som om han vilde sige: Jeg lærer og prædiker, men desuagtet kjende I mig endnu ikke, vide endnu ikke, at Faderen vil blive erkjendt ved mig, saaat mit Ord er Faderens Ord og hans Kraft, hvori han alene vil blive erkjendt og ikke paa anden Viis. Thi saaledes have I hørt fra Himmelen Faderens Røst: Denne er min Søn den Elskelige, i hvem jeg haver Velbehag, hører ham, Matth. 17, 5. Forstaa I da endnu ikke, hvorledes man lærer Faderen at kjende? Man seer ikke Faderen med legemlige Øine. Saa siger ogsaa Johannes: Ingen har nogen Tid seet Gud; den eenbarne Søn, som er i Faderens Skjød, han haver forklaret ham, Joh. 1, 18. Derfor siger Herren videre:

Philippus! den, som seer mig, seer Faderen.

Dette er ligt med den forrige Tale, da han sagde: Naar I kjende mig, saa kjende I ogsaa min Fader. Det er: Efterdi Faderen vil blive erkjendt ved mig, saa søg ikke en anden Vei for at erkjende ham, men tro mit Ord, at jeg er den, som viser Eder og giver Eder at erkjende Faderen i mig; tro, at du ved mig vil komme til Faderen, saa vil du erkjende Faderen. Ved Troen vil du erfare Faderens Magt og Barmhjertighed og føle, at han er en Trøster og Frelser. Faderen vil, at mine Ord skulle blive troede, og at de, som tro, skulle blive salige og have det evige Liv. Men imidlertid bliver Kjødet korsfæstet, naar Verden forfølger Ordet, og Gud tillader, at de Hellige bliver anfegtede. Det bliver ogsaa korsfæstet, fordi man i alle Anfegtelser maa bestaa ved Troen og ikke vente Trøst noget andetsteds fra; som da de Hellige alene trøste sig ved Troen; de blive nu dræbte eller martrede eller dø ellers, saa er deres Trøst i Herren. Som Ps. 16, 8. siger: Jeg har Herren altid for Øine, thi han er ved min høire Haand; derfor skal jeg ikke rokkes. Fordi vi nu altsaa ikke kunne kjende Faderen uden i Sønnen, og vi, naar vi kjende Sønnen, ogsaa kjende Faderen, saa siger Herren endvidere til Philippus:

Hvorledes siger du da: viis os Faderen? Tror du ikke, at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig?

Som om han vilde sige: Fordi der ikke er nogen anden Vei til at kjende Faderen, end den, som jeg har anviist, hvorfor tror du ikke mine Ord, uagtet jeg dog har lært: Jeg er Veien og Sandheden og Livet? Tror du ikke, at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig? Tror du ikke, at Faderens og Sønnens Guddommelighed er Eet, og at Faderen vil blive erkjendt ved mig? Men hvorfor bliver ved Sønnens Erkjendelse Faderen enkjendt? Fordi Sønnen er i Faderen og Faderen i Sønnen. Thi Ordet, hvoraf Sønnen bliver erkjendt, er Sønnens og Faderens Kraft; naar altsaa Sønnen bliver erkjendt af sit Ord, saa maa nødvendig deraf følge, at ogsaa Faderen bliver erkjendt. Derfor siger Herren endvidere:

De Ord, som jeg taler til Eder, taler jeg ikke af mig selv; men Faderen, som bor i mig, han gjør Gjerningerne.

Som om han vilde sige: I Ordene erkjende I mig, og i dem erkjende I ogsaa Faderen. Og han føier just dette Ord til for at lære Disciplene, hvad den Erkjendelse er, hvorved han bliver erkjendt. Men det er ikke Andet end Troen, hvorved vi i Ordet gribe Christus. Derfor siger han: I Ordet ville I kjende mig. Men fordi dette Ord ikke er menneskelig Kraft, saa ville I udentvivl ogsaa deri erkjende Faderen. Og fordi I erkjende af mit Ord, at jeg er Livet, saa ville I vist ogsaa erkjende, at jeg er i Faderen. Men forat de skulde være forvisseде derom, siger han endvidere til dem:

Tror mig, at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig; men ville I ikke, saa tror mig dog for Gjerningernes Skyld.

Her paaberaaber han sig Gjerningerne til Vidnesbyrd for Ordet, som om han vilde sige: Dersom I nu ikke tro Ordet, saa tror dog de Tegn, som vidne om Ordet, og hvormed Faderen har vidnet om mig. Thi Gjerninger og Tegn ere Vidnesbyrd om Ordet. Og med disse Ord vil Christus ikke andet end styrke sine Disciples og Andres Samvittighed mod Korsets Forargelse; thi vi ville alle vide og ikke tro, ville ikke gaa i saadant Mørke, at vi altid skulle blot og bart støtte os til Guds Ord, men altid tvivle vi og sige: Hvorledes, om Gud ikke havde Agt paa dig? og andre lignende Tanker. Der-

til kommer, at de Hellige blive forladte som forkastede og foragtede Folk, saaledes, at Verden efter Godtbefindende og i sit Overmod raser mod dem. Her staa de i Angst og Fare for Troen og ønske at vide Guds Villie med dem. Disse trøster Christus, at de ikke skulle søge nogen anden Trøst end i ham og i hans Død. Han er Livet og har modtaget Riget; han maa altsaa ogsaa igjen gjøre de Døde levende. Men forat hine ikke skulle tvivle, giver han dem endnu større Visshed, idet han siger:

Sandelig, sandelig siger jeg Eder: Hvo, som tror paa mig, han skal ogsaa gjøre de Gjerninger, som jeg gjør, og han skal gjøre større end disse.

Som om han vilde sige: Tvivler ikke paa, at I skulle erkjende Faderen ved mig, og at mit Ord er Guds Magt, og at I ved mit Ord skulle blive bevarede, skjønt jeg nu bliver korsfæstet. I ville erfare Saadant paa Eder selv; thi dersom I tro paa mig, ville I ikke alene gjøre saadanne Gjerninger og Undertegn, som jeg gjør, men ogsaa større. Hvilket da ogsaa skete efter Christi Himmelfart, da Apostlerne gjorde langt større Tegn baade blandt Jøder og Hedninger, end Christus selv. Men hvad er Aarsagen? Herren siger den selv med de Ord:

Thi jeg gaar til Faderen.

Det er: Jeg vil oprette Riget, og da opfylde alle Ting, thi jeg er i Faderen; derfor ere ogsaa alle Ting underkastede Christus, fordi han er Sønnen. Og her sætter Herren en Slutning til alle foregaaende Spørgsmaale og Trøstetaler. Thi nylig forud har Christus lært, at Faderen bliver erkjendt ved ham, og at Grunden dertil er den, at han er i Faderen, og derfor bliver han betegnet med det Ord, hvormed Faderen bliver betegnet. Men for at slaa dette fast, nemlig at hans Ord er Faderens Kraft, har han tilføiet og sagt: Den, som tror paa mig, vil ogsaa gjøre de Gjerninger, som jeg gjør, det er: I ville ved Troen paa mig ogsaa gjøre de samme Gjerninger og erkjende, at mit Ord er Guds Kraft og Magt.

Men hvorfor siger han da: Jeg gaar til Faderen? Svar: Fordi Christus er i Faderen, saa gjør han Faderens Gjerninger. Men ikke derfor gjøre vi ogsaa de samme Gjerninger, men fordi Christus, som er i Faderen, nu er i os. Thi at gaa til Faderen er at opfylde alle Ting, og som Paulus udlægger det Eph. 4, 8. efter Ps. 68, 19., at skjænke Menneskene Gaver, oplyse og helliggjøre dem. Thi det er Christi Rige, hvorved han paa Jorden regjerer i de Troendes Hjerter og sidder paa Davids, sin Faders, Stol.

Herren taler ogsaa disse Ord: Jeg gaar til Faderen for at trøste Disciplene. Thi ligesom han ovenfor har begyndt med at styrke dem, at de ikke skulde lade sig anfegte eller forarges, skjønt han døde, men hænge fast ved ham og tro paa ham, saaledes forjætter han dem her, at de skulle ogsaa blive forklarede, thi han gaar hen til Faderen og vil da tage alle Ting i sin Haand og regjere med Vælde over Alt, som er i Himmelen og paa Jorden. Derfor skulle de ikke frygte. Og han trøster dem endnu mere og siger:

Og hvad I bede om i mit Navn, det vil jeg gjøre.

Som om han vilde sige: Kommer jeg til Faderen, saa har det ingen Nød med Eder. Thi hvad I ville have og bede om, det skulle I faa; jeg vil give Eder det rigelig, thi jeg har Riget i Besiddelse. Og han føier tillige til: I mit Navn, hvorved han udelukker al vor Fortjeneste, thi ved Christus blive vi bønhørte, som vi ogsaa blive elskede i Christus, ved hvem vi ogsaa blive Præster, som Peter siger 1 Pet. 2, 5., til at offre aandelige Offre, som ere Gud behagelige. Men alt Saadant, siger Christus, vil jeg gjøre:

Paa det at Faderen maa blive æret i Sønnen.

Faderen bliver da æret og priset, naar Æren bliver givet og tilskrevet ham, ikke os, det er, naar vi erkjende, at vi ikke blive salige af vor egen Fortjeneste, ikke af vor Viisdom og Retfærdighed, men sætte vor Tiltro til hans Barmhjertighed; thi han har givet Sønnen for vor Synd og vil, at vi skulle ubbede os ved hans Søn det, som vi have af ham, saa vil han give os det. Derfor gjentager han endnu engang disse Ord og siger:

Hvad I bede om i mit Navn, det vil jeg gjøre.

Hvilke Ord alle gaa ud paa, at han vil styrke os til at tro hans Ord og hænge ved ham. Saa er da Summen af denne Slutning den: Han paalægger Disciplene og os at tro, fordi han gaar hen at regjere, og siger forud, at han vil give sit Rige Vidnesbyrd og regjere, saaledes, at vi skulle føle og mærke hans Regimente, nemlig at han vil gjøre ved os saa store Gjerninger, som han selv har gjort, ja

vel endnu større. Item, han vil bønhøre os, naar og hvad vi bede Faderen om i hans Navn. Og med disse Forjættelser er det, at Hjertet skal bestyrkes og gjøres modigt mod Helvedes Porte. Thi Christus regjerer i Ordet, derfor gjøres det behov, at vi erfare Ordets Kraft, thi Christi Rige er Guds Magt og Vælde. Det være talt om dette Evangelium; vi ville anraabe Gud om Naade, at vi maa forstaa det og styrke vor svage Tro derved.

Paa den Dag, da Christi Kors blev fundet.

Evangelium Joh. 3, 1—15.

Der var et Menneske blandt Pharisæerne, af Navn Nikodemus, en Overste blandt Jøderne. Han kom til Jesum om Natten og sagde til ham: Mester, vi vide, at du er en Lærer, kommen fra Gud; thi Ingen kan gjøre de Tegn, som du gjør, uden Gud er med ham. Jesus svarede og sagde til ham: Sandelig, sandelig siger jeg dig: Uden at Nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige. Nikodemus siger til ham: Hvorledes kan et Menneske fødes, naar det er gammelt? Kan det ogsaa igjen gaa ind i sin Moders Liv og fødes? Jesus svarer: Sandelig, sandelig siger jeg dig: Uden at Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke komme ind i Guds Rige. Hvad, som er født af Kjødet, er Kjød, og hvad, som er født af Aanden, er Aand. Bliv ikke forundret over, at jeg har sagt til dig: I maa fødes paany. Vinden blæser, hvor den vil, og du hører vel dens Susen, men du ved ikke, hvorfra den kommer, og hvorhen den farer; saaledes er det med hver den, som er født af Aanden. Nikodemus svarede og sagde til ham: hvorledes kan dette ske? Jesus svarede og sagde til ham: Er du en Lærer i Israel og veed ikke dette? Sandelig, sandelig siger jeg dig: Vi tale det, vi vide, og vidne det, vi have seet, og I annamme ikke vort Vidnesbyrd. Tro I ikke, naar jeg taler til Eder om jordiske Ting, hvorledes skulde I tro, naar jeg talte til Eder om himmelske Ting? Og Ingen farer op til Himmelen, uden den, som er kommen ned fra Himmelen, nemlig Menneskens Søn, som er i Himmelen. Og ligesom Moses ophøiede en Slange i Ørkenen, saa maa Menneskens Søn ophøies, paadet at alle de, som tro paa ham, ikke skulle fortabes, men have det evige Liv.

Summen af Evangeliet

Her have vi et mesterligt, fortræffeligt, kosteligt Exempel paa den menneskelige Fornufts Klogskab og Christi, det er, Aandens Retfærdigheds Daarskab.

1. En klog og ustraffelig Mand bliver her straffet, fordi han ikke veed Noget om de Ting, som høre Gud til, uagtet dog Intet var ham mere uventet, end at han skulde blive straffet derfor.
2. Nikodemus mener, at Lovens Retfærdighed er Noget, men Christus lærer, at Gjenfødelsen, d. e. Kjødets Dødelse, er den retskafne sande Retfærdighed.
3. Menneskelig Fornuft kan ikke forstaa Guds Retfærdighed, anseer den for en Daarskab.
4. Med dette Sprog: Hvad, som er født af Kjødet, er Kjød, bliver alt Vort og vi selv, hvor hellige og store vi ere, fordømte og kastede til Jorden.
5. Retskafne aandelige Mennesker ere skjulte og blive ikke erkjendte af Kjødet. Hvad have vi da at gjøre med den Prunk, som den udvortes Kirke endnu fører?
6. Ingen farer op til Himmelen uden den, som er kommen ned fra Himmelen. Derfor vil du ikke kunne fare op med din frie Villie eller af dine Kræfter, men i og ved ham alene, som alene farer op, ved Christus Jesus vor Frelser.

Men hvorledes dette Evangelium passer paa denne Fest, vil vi lade dem forsvare, som saaledes have anordnet det. Men fordi det er et fint og trøsteligt Evangelium, vil vi først behandle det og derefter tale lidt om Opdagelsen af Korset.

Udlæggelse af Evangeliet

Det er et skjønt Evangelium, hvori forehol-des os et skjønt aandeligt Exempel paa, hvorledes den allerbedste Fornuft og skjønneste Fromhed paa Jorden støder an mod den rette Sandhed og det aandelige Væsen; thi denne Nikodemus roses meget af Evangelisten Johannes som en Mand, der har været stor baade udvortes for Verden og tillige med Hensyn til et skjønt aandeligt Liv. Thi han har været en Overste blandt Jøderne, det er, en af Raads-herrerne, hvilket var en mægtig Stilling; der-hos en Pharisæer, det vil sige, en af de Lær-deste, thi disse ansaa man for de Klogeste, og derhos ogsaa en blandt de Frommeste, thi denne Sekt ansaa man ogsaa for den helligste; saa-ledes kan man ikke tillægge ham nogen Man-gel eller angribe ham med nogen Dadel og heller ikke gjøre ham større. I Regimentet er han den Overste, i Kunsten den Klogeste, i Livet den Helligste. Men det er endnu en Lykke, at han har Lyst til den Herre Christus, det var langt mere værdt end alle tre øvrige Ting. De andre Overster og Pharisæer, de Klogeste og Helligste forfulgte Christus og gav ham Djævelen. Thi der var udgangen en Be-faling blandt Jøderne, mod hvilken Ingen turde mukke, hvis han ikke vilde blive udstødt af Raadet og sat i Band. Men desuagtet var

denne Mand saa from, havde Christus saa kjær og gaar hemmelig til ham for at faa tale med ham og vise ham sin Kjærlighed.

Saa staar da her, som i et Maleri ved Siden af hverandre, Magt, den allerhøieste Fromhed og Klogskab, samt derhos Christi Kjærlighed; men se nu, hvor han støder an. Han gaar til ham med disse Tanker: Han vil blive glad over, at jeg kommer til ham, det vil kildre og gjøre ham Godt, at en saa stor Mand, som jeg, en af de Øverste og Bedste, ydmyger mig saaledes og kommer til en saa ringe Person, gaar altsaa blot for at søge Venskab med ham, mener, at han skal være velkommen og blive vel modtagen, havde ingen Frygt for, at han skulde blive irettesat og mestret af ham, men tænker at vise sig mod ham som mod en god Ven, vil igjen, at han skal vise sig venlig mod ham og modtage ham hæderlig; og paa den Maade kunde vel endnu en almindelig christelig Mand blive skuffet, naar Aanden ikke var klogere. Men Christus er ham for klog, tilbageslaar alle hans Planer, antager intet Venskab, lader sig ikke kildre, bortkaster Alt, hvad Nikodemus formaar, saaat han ubentvivl maa have været en from Mand, fordi han ikke bliver vred derover, og just et af de rette Børn, som skulde blive ydmygede. Skulde Christus nu gaa saaledes frem mod en stor Mand, saa skulde han snart faa til Løn Vrede og Ugunst.

Lader os nu heraf lære, hvor aldeles usle Folk og Intet vi ere, naar Christus ikke regjerer os. Thi Nikodemus kommer ansættende, har ikke egentlig nogen anden Hensigt, end at han vil blot hilse paa Christus og slutte Venskab med ham, ikke lære som en Discipel af ham; saa tager Christus alvorlig fat paa ham, fordømmer ham saa ynkelig, at han ikke lader Noget hos ham være uden Dadel og siger:

Det første Lærestykke.

Om Gjenfødelsen, at Alt er fordømt, som ikke er født paany.

Sandelig, sandelig siger jeg dig: Uden at Nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige.

Det var jo en haard Text og et uvenligt Svar paa en saaden venlig Hilsen, men Herren forbarmer sig over ham og viser ham, hvad der mangler ham, saaat han endnu er saa langt fra Guds Rige, at han aldrig har seet det, og siger: du maa blive født anderledes. Det er dog formeget sagt; dersom han havde sagt: du maa gjøre det anderledes, og havde foredraget for ham en fiin Lære om, hvad han skulde gjøre, saa vilde han strax have grebet til det Udraab: O, alt det har jeg gjort, jeg beflitter mig meget paa at gjøre gode Gjerninger og er from. Men for at dæmpe saadan Selvros tager Herren tilorde og kaster ham bort baade med Gjerninger og Person. Thi hvad Andet er sagt i disse Ord, end saameget som: du gjør mange skjønne Gjerninger og mener, du er saa from og ustraffelig, men Alt er fortabt og fordømt, ikke alene dine Gjerninger, men ogsaa Hjertet, Roden, Alt, hvad du er og formaar, Altsammen, Træet med Frugterne maa blive oprykket med Roden, bortkastet og aldeles opbrændt, og et nyt Træ maa blive gjort.

Det er jo et suurt Svar paa en saa god Mening; han roser Christus som en Hædersmand, saa siger Christus: du er derimod en skammelig Mand, thi hvad du taler, er uden Aand og ikke ret; du vil stige saa høit, at du vil tale om Gud, hvorledes jeg er kommen fra Gud, og er endnu saa dybt druknet i dit Mørke og i din Blindhed; du har vel hørt Lyd, men ikke Sammenringen, netop som der endnu er Mange, der have Evangeliet kjær og sige, at det er af Gud, men ere endnu langt fra det; den, som ikke kommer videre, end at han kan sige, at det er kommen fra Gud, maa ogsaa høre denne Dom, som Christus udtaler Matth. 7, 21.: Ikke Enhver, som siger til mig: Herre, Herre, skal indgaa i Himmeriges Rige, men den, som gjør min Faders Villie, som er i Himlene. O, hvormange blandt os er der, som høre, lære og prædike det, lade sig indbilde og mene, at det staar til paa det Bedste med dem, begynde ogsaa med Ord at ophøie og prise Christus over al Verden? Men det er endnu Skum paa Tungen, ikke i Hjertet, thi de ere ikke fødte paany.

Saa vil nu Christus sige: Ja, du siger vel, at jeg er kommen fra Gud og roser mig, men naar gjør du derefter, saaat Væsenet og Gjerningen følger derpaa? Derfor indbild dig ikke, at du seer Guds Rige, thi du er endnu i Blindheden og den gamle Hud, du maa blive anderledes, ikke saaledes, at du bruger andre Ord og gjør andre Gjerninger, men at du bliver ganske et nyfødt Menneske, som Intet veed, ikke er from og klog, men ganske trækker af sig den gamle Hud. Det gjør vistnok ondt, naar En ikke skal vide Noget af og maa holde al sin Viisdom, Fromhed, sit Liv og sin Kunst for Daarskab og Synd, slaa det

ned og sige: Jeg vil ydmyge mig og Intet vide om mig, saaat det Hele bliver af Hjertets Grund bortlagt, og Mennesket bliver til et Barn.

Derfor udbryder nu Nikodemus, thi jo mere Christus taler derom, destomindre forstaar han og siger til Herren:

Hvorledes kan et Menneske fødes, naar det er gammelt? Kan det ogsaa igjen gaa ind i sin Moders Liv og fødes?

Heraf kan man vel se, hvorledes Fornuften finder sig i et christeligt Liv. Han forstaar ikke mere deraf, end at det gamle Menneske ikke skal gjælde Noget; som da ogsaa er sandt. Men hvorledes det skal gaa til, at det bliver født paany, veed han Intet om, tænker ikke paa Andet end paa en Fader og en Moder og et Barn og mener, at man maa igjen blive til et naturligt Barn. Det er ikke Meningen, men derpaa gaar det ud, at du maa fornedres, saaat Hjertet og eget Tykke bliver ringe og ydmygt og nyt. Som nu Hjertet er, danner Alt sig derefter; er Hjertet lidet, saa er Alt smaat, er Hjertet stort, saa er Alt stort. Altsaa mener nu Herren, at den legemlige Fødsel ikke duer til Noget, som han nøiere forklarer, idet han siger:

Sandelig, sandelig siger jeg dig: Uden at Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke komme ind i Guds Rige.

Som om han vilde sige: Du maa blive født paany (siger jeg) ikke af Kvinden eller Kjød og Blod, men af Vand og Aand. Dette forekommer ham endnu forunderligere, bliver jo længere desto mere urimeligt og galt. Før fattede han dog Mere deraf og mener, at han forstod det bedre; naar man taler om Fødsel, tænkte han, maatte jo en Kvinde komme dertil. Det slaar ogsaa Christus ned for ham og siger: Det skal ikke være en Kvinde, men Vand og Aand. Hvo har dog nogensinde hørt at Noget, især et Menneske, skal fødes af Vand? Saadant gaar aldeles ikke an; skal man støde ham til Pulver og lægge ham i Vandet saalænge, indtil han bliver gjenfødt? Derfor forklarer han nu, hvorledes man maa blive født af Vand og Aand, og siger Aarsagen i følgende Ord:

Hvad, som er født af Kjødet, er Kjød, og hvad, som er født af Aanden, er Aand.

Der staar det nu, Nikodemus veed ikke, hvad han skal tænke, og er bleven fuldt til en Nar, tør ikke skjælde Christus ud for en Nar, (thi han har jo forud rost ham), tør heller ikke sige, at det er Løgn og Fjas, men tænker: Mesteren kommer fra Gud, hvorledes taler han da nu som en naturlig Nar? Saaledes staar Fornuften, at den ikke veed, om den skal holde ham for en Lærer eller for en Nar. Men det forholder sig, som jeg har sagt, at Gud stiller sin Lære og Troen saaledes, at vi maa blive til Narre. Nu vil Fornuften ikke være en Nar, og jo større Nar den er, desto mindre vil den være det. Saa er Gud ogsaa stiv i sin Villie og vil have Fornuften til en Nar, forat den kan blive klog; derfor skjuler han sin Klogskab med saa naragtige Ord og Sætninger, som Paulus forklarer i 1 Cor. 1., saaat naar Fornuften hører det, maa det forekomme den som reen Daarskab. Den, som nu vil blive salig, maa, kortsagt, ogsaa blive til en Nar. Det er ogsaa just den anden Fødsel, at man giver slip paa den Klogskab, hvori vi ere opvorede, og bøier sig ned, Intet vil vide eller kunne, og bortkaster Alt, som ikke er Aand.

Saadant kan Verden ikke lære, derfor gaar det saa til i Verden, at Enhver vil være Christen og lære og prædike om Evangeliet, uagtet Ingen forstaar sig noget derpaa; Feilen er, at Ingen vil være en Nar, men Alle ville være høie, fornuftige, kloge, hellige Folk, deraf kommer saamange Sekter og Partier, som der altid har været, og som stride mod Evangeliet saaledes som her denne Nikodemus. Dog er han bedre, fordi han lader sig sige og lede; det gjør ikke Sektaanderne. Saa lærer nu det hele Evangelium i en Sum, at vi skulle blive Narre og ikke ville være kloge, men Sekterne ville ansees for at være kloge. O, hvor har overalt Kjætterne støtt an deri, at de vilde være kloge og med Fornuften bryde Spidsen af og maale Troens Artikler, som Arianerne Artiklen om Trefoldigheden, hvilken de vilde udgrunde med deres Tanker og ved Ordkløveri udtyde saaledes, som de fandt rimeligt. Det er at blive i den gamle Hud og aldrig ville være en Nar. Saa maa da Gud være en Nar, fordi der ikke er nogen Mellemting, enten maa vi være Narre eller han.

Naar derfor Christus her siger: Uden Nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige, betyder det det Samme, som naar han siger Matth. 18, 3.: Uden I omvende Eder og blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige.

Saa vil nu det at blive gjenfødt sige det Samme som at blive til et Barn og at blive

et saadant Barn, som fødes af Vandet og af Aanden, som er i Vandet, saaat vi altsaa sige for Guds Aasyn: Al min Evne er Intet, al min Klogskab er Blindhed og den største Daarskab, al min Fromhed og mit hele Liv er fordømt til Helvede, derfor anbefaler jeg mig til din Naade, regjer mig ved din Aand, lad blot ikke noget Saadant tiltage i mig, at jeg vil regjere mig selv og være klog. Gjør kun min Tanke og Fornuft ganske til en Nar, og hold mig i dit Skjød. Men saadanne Ord tale vi vel Alle, men naar det kommer til en Trængning, saa seer man vel, hvor alvorligt det er.

Naar du kan finde dig i, at man forkaster Alt, som du anseer for godt, og du kan anse dig for en Nar og være en Nar og lade Alt fare og sige: Er det af Aanden, saa vil det bestaa, er det ikke, saa lad det fare hen til Djævelen, da staar det vel til med dig. Saaledes ogsaa med Hensyn til dine Gjerninger og din Fromhed; naar du hører, at det ikke skal være, og at det bliver angrebet og forkastet, og du tier stille dertil og siger Ja, saa er det, som det skal være; men kan du ikke finde dig deri og vil forsvare det, saa er det Intet. Vi tale jo Alle om, at de Christne maa blive Narre, men Ingen finder sig gjerne deri. Enhver vil forskjønne det. Papisterne tale ogsaa om, at man maa fødes paany, men naar man siger til dem: Eders Væsen er Intet, saa ville de ikke høre det. Vi tale Alle om den nye Fødsel, men til dens Fremme kunne vi ikke gjøre Andet end at anbefale Sagen til den Helligaand.

Nu vil altsaa Christus sige til Nikodemus: Naar din Forstand, at man maa fødes paany af Kvinden, skulde gjælde, saa hjalp det Intet, om du saa blev født hundrede Gange af Moders Liv. Thi det er netop den Fødsel, der kommer af Kvinden, jeg straffer, fordi Alt, som kommer af Kjød og Blod, bliver Kjød og Blod, hvorofte det end kommer. Som Paulus siger 1 Cor. 15, 50: Kjød og Blod kan ikke arve Guds Rige. Derfor mener jeg ikke en Gjenfødelse af Kvinden; thi det er en afgjort Sag: Den, som er født af Kjødet, er Kjød. Der staar nu den Paaskrift, som vi alle føre, dette Ord fælder Dommen over al Verden og alle Hellige, skaaner intet Menneske og lader Ingen, som er født af Kjød, være Aand. Men du siger, Christus er dog ogsaa født af Kjød? Svar: Hos ham kommer til, at han er undfangen af den Helligaand, derfor var han ikke blot Kjød.

Det er nu Slutningen og den endelige Dom over os, at vi allesammen ere Kjød, og det var godt, at vi dog engang lærte Noget af Evangeliet. Naar vi tog Ordet alene i Betragtning, saa vilde vi se, hvad vi vare, og det vilde gaa os som Paafuglen, der slaar Fjærene ned og maa lade sin Stolthed fare, naar den seer paa sine Fødder. Thi hvad er sagt, naar En af Hjertet siger: Jeg er Kjød? Kjød er fordømt, dødt, idel Synd, der er ingen Aand eller Gud og intet guddommeligt Væsen eller Liv i det. Summa: Det hører Djævelen til og er en evig Helvedesbrand. Det maa blive anderledes, ellers kan det ikke komme i Himmelen.

Derfor er dette Sprog et saa stærkt Tordenslag, at det nedslaar Alt, som Mennesker optænke og opstille; er det Kjød, saa er det allerede fordømt. Hvad Betydning har det altsaa, at man praler af, at de hellige Concilier og Fædre have besluttet og fastsat det, ordnet saadant Regimente, fremstillet et saa fiint helligt Liv? Hvad er det Altsammen? Er det ikke af Kjød og Mennesker? Saa er det jo som Alt fordømt. Heraf maa jeg nu altsaa slutte, at den hele Munkeorden, Franciskus's, Benediktus's, Cartheuserordenen og mange flere Ordener, hvad de end hedde, ikke se Guds Rige, komme heller ikke ind. Hvorfor? Thi det er Kjød, men Aanden er en ganske anden Ting. Erfaringen viser, at mange Slyngler findes blandt dem, der gaa med Hætte og ere kronragede; men dersom dette Munkevæsen var Aand, saa kunde ingen Slyngel findes blandt dem, men fordi det ikke er saaledes, saa slutter man, at det ikke har Kraft til at gjøre from, der maa noget Mere til, nemlig Saadant, som gjør det hele Væsen og Person anderledes og ny, som aldrig nogen Orden kan gjøre. Fordi Ingen kan negte, at det er Kjød, derfor hører det ikke til Himmerige; men kommer det ikke i Himmelen, saa farer det til Djævelen.

Naar de engang kunne tro dette, hvem vilde da være saa taabelig at forblive i Klosterlivet? De have jo ydet sin Stand ligesaa stor Ære som Aanden og Vandet. Naar de ansaa det for Kjød, vilde de sige: Skal jeg ikke komme i Himmelen og fare til Djævelen, hvad gjør jeg da i Klosteret? Da maatte de jo træde ud for at undløbe Helvede. Skulde en Stand gjøre from, saa maatte vistnok de, som Gud har indsat, saasom Jødernes Stand, gjøre det. Endda gjør den det ikke. Hvorfor? Endnu er Altsammen Kjød. Item, den verdslige Øvrighed er ogsaa indsat og anordnet af Gud, endnu er det Kjød, maa ogsaa fare til Djævelen; saaledes er det ogsaa med den ægteskabelige Stand, som, skjønt Gud selv har indsat og velsignet den, farer til Djævelen, hvor der ikke er Aand.

Kortsagt, det som ikke er Aand, farer til Djævelen. Dermed ere vi jo ydmygede, saaat vi ere aldeles Intet for Gud; for Verden kan vi vel være Noget, som denne Nikodemus, der var en Jøde, var ogsaa i den verdslige og geistlige Stand, derhos en gift Mand, hvilket Altsammen var guddommeligt, men desforuden var han ogsaa en Pharisæer, hvilket var et Menneskepaafund og en Hyklerstand (uagtet den var anseet for den høieste), hvortil kom det Femte, at han ogsaa havde Christus kjær, endnu hjælper det ikke. Derfor kan han ikke ydmyge ham dybere, end med det ene Ord, at han siger: Du er Kjød. Derved ophæver han aldeles den gamle Fødsel, forat gjøre ham og Enhver til et Barn. Naar man da følger ham og tror, bliver man født paany, saaat vi sige: Jeg veed, at alle mine Tanker, Gjerninger og Foretagender ere Kjød; thi Altsammen staar mig til Tjeneste imod Gud og forvolder, at jeg bruger alle Skabninger til min egen Lyst og Ære. Saaledes er ogsaa nu den nye syulstige Lære af den hellige Skrift Kjød, thi de bruge den til deres Kjød, at de kunne være Noget og blive roste; de have udfundet noget Særeget, og Alt har Hensyn til deres timelige Væsen. Altsaa er med eet Ord al Verden, den Ene som den Anden, Alle, som ere komne eller endnu komme paa Jorden, aldeles dømte for Gud at være Kjød og ikke høre Himmelen til. Derfor lader os tage til Hjerte denne Dom. Naar vi gjorde det, saa vilde vi ikke være indbyrdes uenige eller staa stivt paa vor Mening eller have store Tanker om os selv, men den Ene vilde vige for den Anden i Betragtning af, at Ingen for Gud er bedre end det allerringeste Barn og den allermest ulærde Lægmand, om du end i Verdens Øine er den bedste. Altsaa er Alt Kjød, enten Gud vil lade blive en Ringe eller Betler, en Klog eller Nar deraf. Derfor har Propheten Esaias sindrig sagt, idet han paaminder om at hjælpe de Fattige: *Naar du seer den Nøgne, saa bedæk ham og foragt ikke dit Kjød*, hvormed han vil sige: Du er af samme Tøi og Uld som han. Se, det hedder en liden Dom, som dog gaar saavidt, som Verden er. Derfor maa man ikke tænke paa en kjødelig Gjenfødelse, det er allerede formeget, at vi eengang ere fødte af Kjødet, men betænke, at man maa fødes af Aanden, som ikke spørger efter sig selv, men efter Guds Rige og Ære.

Derfor trøster nu Christus Nikodemus, fordi han er saa behjertet og bliver til Nar, og siger til ham:

Bliv ikke forundret over, at jeg har sagt til dig: I maa fødes paany. Vinden blæser, hvor den vil, og du hører vel dens Susen, men du veed ikke, hvorfra den kommer, og hvorhen den farer; saaledes er det med hver den, som er født af Aanden.

Som om han vilde sige: Lad din Forundring fare, giv dig blot, og indlad dig ikke paa at ville være klog, jeg vil sige dig, hvorledes det hænger sammen; med Fornuften forstaar du Intet af saadanne Ting; du er from og klog, saaat Ingen kan straffe dig paa Jorden, men jeg siger, at du er Kjød. Hertil kunde han nu vel have svaret: Den Stand, som jeg fører, er jo en guddommelig, anordnet, rost og paabudt af Gud; skal den da ikke gjælde Noget for ham? Svar: Jo, den, men ikke Alle, som ere i den, behager ham vel. Derfor gaar det ikke saa til (vil han sige), som du tænker, at du gjerne vilde udmaale det med Fornuften og danne dig et Billede af, hvorledes et aandelig Menneske ser ud, hvor det var, hvad det gjorde, saaat du kunde give det en udvortes Mine og Skikkelse. Du maa ikke glo saaledes omkring dig, du finder det ikke. Men jeg vil sige dig, hvorledes det gaar til. Det er ligesom en Vind, der er en legemlig Skabning, den hører du suse eller blæse, men du kan ikke begribe, hvor den begynder eller hører op, og hvor den gaar hen, skjønt vore Høiskoler ogsaa har villet udmaale det, og Aristoteles har sagt: Det er hule Aabninger, hvorfra Vinden kommer, og hvorhen den atter farer. Men David har truffet det i Ps. 134, 7., naar han siger: Qvi producit ventos de thesauris suis, det er, lader Vindene komme fra sit hemmelige Sted, saaat Ingen seer eller veed det, og man hører ikke videre, end at den gaar forbi; hvor vidt eller bredt den blæser, veed Ingen.

Som det nu gaar til med den legemlige Skabning, med Luft og Vind, saa er det ogsaa med det aandelige Menneske; tænk ikke paa, hvilken Næse eller Mund han har; saasnart du seer en Næse eller Mund, saa seer du ikke Aanden, men du hører vel Noget derom; det vil sige, hvor du hører Evangeliet blæse og suse, der kan du sige: Der er Aanden. Men saasnart du seer paa Personen, at han seer saaledes ud, bor her eller der, er klædt saa eller saa, kan du ikke træffe ham. Derfor skjuler Gud de Christne paa saadan Maade, at man ikke kan finde deres Spor uden ved Evangeliet; han

lader dem undertiden gjøre gode Gjerninger, hvilke man føler, som man føler Vinden, men de kunne snart igjen snuble, saaat man maa sige: Det er ikke Aand. Altsaa kan man ikke faa fast Fodfæste eller bygge paa Gjerningerne, der kan det vel slaa feil. Thi det gaar undertiden underligt til med de Christne. Men Læren er bestandig og reen i sig selv. Hvor den er, der gaar Guds Aand, det feiler aldrig. Dette siger nu Christus, fordi han vil have god Besked om den nye Fødsel og bortrydde de gamle Tanker og Billeder om den gamle Fødsel, som hæfte ved Sted, Person og Gjerninger, og vil lære, at et saadant aandeligt Menneske alene er grundet i Aandens Luftning. Men nu bliver Nikodemus endnu galere, forstaar aldeles ikke Lignelsen og tænker: Hvilken ny besynderlig Prædiken er det, at man skal slippe Alt affyne og fæste sig ved det, som hverken har Person, Sted, Maade eller Gjerning. Derfor siger han ogsaa til Herren: Hvorledes kan dette gaa til? Som om han vilde sige: Vil du prædike saaledes, saa gjør du til Intet Mose Lære, som jo handler om Person, Steder og Maader; vil du lære saaledes, saa vil man ikke taale dig; vi se jo, hvor det begynder eller bliver, thi vi have Omskjærelsen, Templet, Offeret og saamange Slags Gudstjeneste, der tilhobe ere udvortes Ting. Dette bringer ham i Vildrede og støder ham for Hovedet; thi det støder mod hinanden, Fornuften med Klogskaben af Loven, og Christus med Evangeliet. Derfor svarer Christus ham og siger:

Sandelig, sandelig siger jeg dig: Vi tale det, vi vide, og vidne det, vi have seet, og I annamme ikke vort Vidnesbyrd.

Som om han vilde sige: Jeg kan ikke bringe det videre end til Ordet, ved den Luftning forbliver det. Men I skulle bøie Eders Hoved og lade Indbildskheden fare og lære af mig. Hvad skal den Discipel lære, som først vil overlægge, om Mesteren lærte ret eller ikke? Det gjør man naturligviis i alt andet Regimente undtagen her; der sidder man og spekulerer paa, om det ogsaa er rigtigt, ville være Mestere, førend de ere Disciple. Den, som vil lære det, maa høre opmærksomt paa og hænge ved hans Tale, saa vil den Helligaand komme og lære. Derfor siger han: vi tale det, vi vide. Jeg veed det og taler, videre kan jeg ikke drive det, men den Helligaand bringer det ind i Hjertet. Man maa lade ham tale og holde ham for klog og from, men hør du paa, ti stille og lad ham være Mester, som Maria satte sig ved Christi Fødder og hørte paa hans Tale. Men I (siger han) annamme det ikke. I ville først udgrunde det med Eders Spidsfindighed; men saa vil ogsaa Ordet mestre Eder, saa I skulle blive til Narre. Og han siger videre:

Tro I ikke, naar jeg taler til Eder om jordiske Ting, hvorledes skulde I tro, naar jeg talte til Eder om himmelske Ting?

Jeg er kommen med en grov Lignelse om Fødselen, derefter om Vinden, det er jordiske Ting, endnu tror du ikke; jeg har indfattet Læren i Billede og Exempel, og I forstaa det ikke, hvorledes skal det blive, naar jeg blot taler derom uden Billede og med dunkle Ord? Thi med Billede og Lignelse pleier man at fremstille en Sag paa det groveste og tydeligste, som Christus ialmindelighed har fremsat sin Lære og ladet det gamle Testamente gaa foran med dets idelige Billeder og Figurer. Saavidt gaar nu denne Disputation, hvorpaa Slutningen er, at alt det, som er i os og den hele Verden, hvor den er klogest, frommest og høiest, er fordømt til den evige Ild. Desuden er det ogsaa den største Skam, at vi ikke vide eller se Saadant, men indbilde os at være kloge og fromme. Det er de to største Ulykker; endnu mene vi, at det staar vel til med os, og ville ikke tro, hvad han siger om Mennesket, hvorledes skulde vi tro, hvad han taler om Gud? Det er den første Deel af dette Evangelium. Nu følge den anden, som handler om, hvorledes denne aandelige Fødsel skeer, det vil sige, hvorledes man, naar Kjødet er dødet, kommer til Aand og bliver i Gud. Han siger:

Det andet Lærestykke.

Hvorledes Mennesket bliver født paany.

Ingen farer op til Himmelen, uden den, som er kommen ned fra Himmelen, nemlig Menneskens Søn, som er i Himmelen.

Der seer du, at han henfører til sig som den eneste Person, hvad der forhen er talt om den nye Fødsel og at se Guds Rige eller komme i Himmelen, og i Kortheid gjør den Slutning, at Ingen seer Guds Rige eller farer op til Himmelen uden alene den, som er faret ned. Dermed er saameget sagt: Om end et Menneske, som havde hørt og vidst, at vi tilhobe ere Kjød, vilde være saa forvovent og af al

Magt vilde drive paa at blive født aandelig, saa vilde det dog være forgjæves og spildt Møie, Døren til Himmelen er for fast tillukket, saaat Ingen kommer ind, uden Menneskét Christus. Ingen seer eller kjender Guds Rige uden den, som er og bliver der endnu den Dag idag. Thi at fare til Himmelen kan ikke forstaaes anderledes end at fare til og komme i Guds Rige. Hvor ville vi da hen, vi, som ere Kjød og ikke kunne komme ind? Det vil han snart senerehen sige, naar han først har udhævet, hvem der er den Første, Høvedsmanden, som bryder Banen og gjør Veien; det ville vi nu se.

Saa er nu Summen den: Ingen veed Veie eller Stier til Himmerige, Ingen har Magt til at komme ind, saaat hermed al egen Kraft er gjort til Intet, og Ingen uden den, hvem han vil meddele den, har endnu opnaaet den. Følgelig maa det forstaaes ligefrem saaledes, som Ordene lyde, at Ingen uden han har og veed Magt eller Ret, Rum eller Maade til at komme derind og blive der. Men dermed er tillige alle Menneskers Fjas og Paafund, Stænder og Gudstjeneste, som gaar ud paa at gjøre en Vei dertil og bryde derind, forkastet. Alt er fortabt med Undtagelse af, at der endnu er En, som kan det; han er vor eneste Trøst; han er ogsaa et Menneske, som har Kjød og Blod, er af vort Tøi og spundet af den samme Uld, hvoraf vi ere spundne og komne, det vil sige, født af en Kvinde, kun at han ikke er født ved og af Kjød; thi dertil virkede den Helligaand, at Pigen blev frugtsommelig i Kjødet, men ikke af Kjød, saaledes, at Kjødet Intet har gjort dertil, eller at en Kraft er bleven indplantet Kjødet ved Guds Ord og Orden, men det er skeet paa en overnaturlig Maade og over Kjødets Kraft. Thi at en Kvinde undfanger et Barn, er en Følge af den Velsignelse, som Gud udtalte over Menneskét 1 Mos. 1, 28., hvor han meddelte det et saadant Ønske og en saadan Gave, at de skulde voxe og formeres. I Ordets Kraft skeer det; naar Ordet ikke var, saa var der ingen Kraft. Altsaa kommer al Kraft af Ordet; i modsat Fald vilde alle Menneskers Samvirken aldrig bringe et Barn tilveie; Guds Ord alene skaber Børn.

Men det kalder jeg nu Kjøds Kraft, som Gud har indplantet det ved Ord, Befaling og Velsignelse. Men til Christi Fødsel kom ingen Mand, saaat denne Kraft kunde Intet virke her, men som Engelen sagde til Jomfruen: Den Helligaand vil komme over dig, og den Høiestes Kraft vil overskygge dig, Luc. 1, 35. Det var en ny Kraft, ikke plantet i Kjødet, høi og underbar, saaledes at hun ikke gjorde Andet end at lade ham arbeide i sig, og at hun stod stille.

Derfor er han ikke født af Kjødets Kraft og bliver dog Kjød og Blod som vi, med Undtagelse af, at det er renset af Aanden, som lyser deri med sin Glands. Vi maa altsaa underkaste os den Dom, at vi ere Kjød, tilhøre Djævelen, ere berøvede Guds Rige og saa dybt nedsjunkne i Fordømmelsen, at vi ikke engang erkjende, hvorledes vi ere berøvede det. Men Menneskét Christus har en anden Kraft, bryder Veien, kan oplukke Himmelen, som ellers Ingen kunde gjøre, ja hvortil Ingen veed Maade eller Raad; derfor er han ogsaa faren ned og har iført sig menneskelig Natur. Som han har Magt til at fare ned, har han derfor ogsaa Magt til at fare op. Altsaa er nu Meningen den: Intet Menneske har Magt til at komme i Himmelen, Alle maa i Helvede, tilhøre Djævelen, alene han er mægtig og en Herre over Himmelen.

Men hvad vil dette sige: Menneskens Søn, som er i Himmelen? Hvorledes? Er han ikke først efter Opstandelsen faren op i Skyerne, som der staar i Apostlernes Historie? Hvorfor siger han da her: Han farer ned, bliver deroppe og farer op? Han vandrede jo dengang paa Jorden? Der seer du, at Tingen maa gaa aandelig til, det er ikke Nok med de udvortes Gebærder, at Disciplene have seet ham fare op, men det har kun været et Tegn. Aandelig har han altid været i det himmelske Væsen, legemlig farer han op for at regjere over dem. Men hvor han sidder, kan man ikke se.

Derom har ogsaa St. Paulus sagt Col. 3, 1 flgg.: Ere I altsaa opreiste med Christo, da søger det, som er oventil, hvor Christus sidder ved Guds høire Haand; tragter efter det, som er oventil, ikke efter det, som er paa Jorden. Thi I ere døde, og Eders Liv er skjult med Christo i Gud. I ere døde, siger han, nemlig fra alle Menneskesætninger, som han strax forud siger, at deres Hjerter ere løste fra alle Love, og at ingen Moses har Noget dermed at gjøre; men med Hjertet bo og leve de i Gud, men skjulte. Han siger ligefrem, at vi leve i Gud, men saaledes, at man ikke seer det. Men fordi vi leve i Gud, saa leve vi ikke paa Jorden, men maa være der, hvor han er. Ligesaa siger han Eph. 2, 4 flgg.: Gud, som er rig paa Barmhjertighed, gjorde formedelst sin store Kjær-

lighed, med hvilken han elskede os, ogsaa os levende med Christo, da vi vare døde i Overtrædelser, og opreiste os tillige og satte os tillige i det himmelske Rige i Christo Jesu. Men alt dette er skjult i Aanden; en Troende lever af sin Tro, derfor lever han for Gud; Gud er hans Liv og Næring; ikke af Mad, Drikke, Klæder, Penge, hvoraf Legemet lever, men deraf bliver Sjælen ikke mæt; thi det, som er udvortes, kan ikke hjælpe den. Saaledes levede Christus skjult og hemmelig i Gud, derefter opfor han synligt; saaledes vil han ogsaa komme synligt igjen paa den yderste Dag, og ogsaa vi med ham, saaat vi skulle se, hvorledes vi leve i ham og i Gud.

Det er Meningen af, at han er i Himmelen, farer ned og tillige op, bliver deroppe og kommer ned det Ene aandeligt, det Andet legemligt; aandeligt bliver han evig deroppe, og farer dog legemligt op; derfor skeer hans Himmelfart og alle Christnes Fart aandeligt, ikke legemligt, saaat den ikke er bunden til noget Sted. Naar jeg tror, saa lever jeg i Gud, er over alle Skabninger, Djævel og al Magt, men Ingen seer det. Naar man betragter de Christne efter Legemet, saa tager man feil, og Ingen kan træffe det, thi han har ingen Næse; ligesom det er med Vinden, thi jeg veed ikke, hvor den kommer fra. Saaledes er jeg ligesom Christus under Alle efter Legemet, men, hvad Sjælen angaar, byder jeg alle Djævle, Engle og Verden Trods, at de intet Ondt kunne gjøre mig; min Sjæl kan Intet skade hverken i Himmel eller paa Jord. Om end Djævelen tager en Christens Liv og Gods, hvad har han berøvet ham? Han har Skallene og Bælgen, jeg beholder Kjærnen, bliver alligevel en Herre over Djævelen og træder ham under Fødderne. Altsaa seer du, at en Christen ikke er bunden til noget Sted eller til nogen ydre Ting, men svæver over alle Skabninger. Lad mig nu komme, hvorhen jeg vil; er jeg en Christen, saa kan Ingen skade mig, om end alle Kræfter i Himmel og paa Jord sammensvore sig mod Sjælen og Livet, som jeg har af og i Gud; trods det, at de toge en Skjærv fra mig, de maatte blot hjælpe mig frem.

Spørger du nu: hvorledes komme vi da op i Himmelen, efterdi det med tørre Ord er erklæret, at Ingen kan komme didhen uden Christus? Der gives ingen anden Maade, end at vi maa lade os slæbe op ved Christus og saaledes bæres derind. Han har opført Broen, det gjør Ingen ham efter, vi maa vel blive hernede hos Djævelen, ville ikke gaa efter ham; men naar han tager og bærer os paa Ryggen, saa maa vi komme op med; Ordet: ascendere, fare op, tyder hen paa egen Magt; nu har han alene Magt og Herredømme over Himmelen, saa fare vi ikke op, men blive baarne op. Derfor siger nu Christus tilsidst:

Hvorledes Mennesket bliver født paany og saligt.

Og ligesom Moses ophøiede en Slange i Ørkenen, saa maa Menneskens Søn ophøies, paadet alle de, som tro paa ham, ikke skulle fortabes, men have det evige Liv.

At han farer op og farer ned og er deroppe, det er hans Sag, hjælper ikke os, han har Magten, og Ingen kan gjøre ham det efter eller rose sig af, at hans Gjerning bringer ham i Himmelen, men i Helvede. Men naar han taler saaledes: Jeg har Alt for mig selv og er deroppe i Himmelen, men jeg vil ikke fare saa alene, men drage og slæbe Nogle op med mig, at de ogsaa kunne faa være deroppe, skjønt de ikke kunne fare op, — det hjælper os. Og det skal gaa saa til, at de skulle hænge sig ved mig. Jeg vil lade mig korsfæste og opstaa; de, som da tro paa mig, at jeg er død for dem, dem vil jeg, skjønt de ikke af sin egen Kraft komme i Himmelen, desuagtet drage med mig. Saaledes bærer han os og hænger os ved sin Hals; hvor han farer hen, maa han slæbe os med sig. Saa beror det da ikke paa vor, men paa en fremmed Kraft, at vi blive salige, dermed ere alle vore Gjerninger forkastede.

Her anbringer han nu et skjønt legemligt Billede, som træffende afmaler os Christus, hvorfor dette Billede ogsaa bør gjemmes vel i Hjertet. Saa læse vi i 4 Mos 21.: Da Jøderne reiste i Ørkenerne og knurrede over, at Veien var saa lang, og manglede Brød og Vand og bleve meget utaalmodige derover, da sendte Gud brændende Slanger, som bed dem; i hint Land ere Ørkener saa store som et Land i Tydskland, og i dem finder man Intet at spise og at drikke, saaat ogsaa de store Konger, som Herodes, og Romerne maatte lade føre Mad med sig. Saaledes er det ogsaa saare mange giftige Slanger paa Jorden; men dette var Slanger af et saa særeget ondt Slags, at deres Bid optændte stor og brændende Hede og saa stærk, uudslukkelig Tørst hos Mennesket, at det maatte dø deraf. Derfor kalder man dem brændende Slanger, som man i det

græske Sprog benævner dem dipsades, skjønt man ogsaa læser, at nogle ere saa brændende hede i hine Lande, at naar de puste eller aande, strømmer det ud, som om det var en Ild.

Blandt Folket var der nu et Jammerskrig over den umenneskelige Plage, og det raabte til Moses, som heller ikke vidste noget Raad; men da han bad, forbarmede Herren sig over dem og sagde til Moses: Gjør dig en Kobberslange, som er lig hine, og sæt den paa en Stang til Tegn. Den, som er bleven bidt og seer paa den, skal blive helbredet.

Se nu, hvorledes Christus er afbildet i denne Historie. For det Første er Hovedpunktet deri dette, at Jøderne bleve bidte af Slangerne og ikke havde nogen Hjælp eller noget Raad derimod; hvad hjalp det, at de angreb den og prøvede at slukke Giften? Det blev derved blot værre. Men derved, at de saa paa Kobberslangen, hvilket dog var en ringe Ting, bleve de hjulpne. Der seer du ingen Gjerning, at de have gjort Bodsøvelser, bedet eller røget. Slangen havde nu et Udseende som en virkelig Slange, men den var død og uden Gift, derhos ogsaa lægende, saaat den kunde hjælpe. Men hvad der gjør det, er det Ord, som er tilføiet: Den, som er bleven bidt og seer paa den, skal blive helbredet. Det Ord klæber ved Slangen, og i Kraft af dette Ord hjalp Slangen. Dette hentyder nu Christus paa sig og siger: Som Moses ophøiede Slangen, saaledes maa ogsaa Menneskens Søn blive ophøiet.

Det er den rette Udlæggelse og Udtydning af Billedet eller Figuren: Vi ere ogsaa bidte af Slangerne, det er, af Synden, som St. Paulus siger: Synden er en brændende giftig Bid og volder os al Plage; hvor den kommer ind i Samvittigheden, der er ingen Ro mere, den jager Døden, Døden jager Mennesket, saaat der ikke er Andet end et ret Helvede. Der er ingen Hjælp eller intet Raad, men bare evig Død. Gjør Gjerning, saameget som du vil, saa er du dog fordømt, indtil det Under og den Naade kommer, at man faar en anden Slange. Men hvorfor bruger han intet andet Middel end Slangen, som havde bidt dem? Havde han ikke kunnet nævne noget Andet?

Det forholder sig, som Paulus siger Rom. 8, 3.: De peccato damnavit peccatum. Han har fordømt Synd med Synd, forjaget Død med Død, overvundet Lov med Lov. Hvorledes det? Han blev en Synder paa Korset med den Titel: midt iblandt Overtrædere, som en Verkeforbryder, og lider den Dom og Straf, som en Synder skal lide. Han var uskyldig, havde aldrig gjort Synd, men alligevel vare de To over ham, Navnet med Gjerningen. Det vil sige, at han er bleven en Synder, har taget en Synd paa sig, som dog ikke var hans, og just med den Synd, som han tog paa sig, og for hvilken han lod sig dømme og fordømme som en Misdæder, har han udslettet Synden. Naar man med Fornuften betragter ham paa Korset, saa er han en Misdæder, fordi han blev saa straffet af Gud, at Jøderne sagde, at han var forladt af Gud. Der er idel Synd og Slangeskikkelser; alligevel er han uskyldig, som ogsaa Kobberslangen var uskyldig, ja derhos helbredende. Skjønt han er helbredende og uskyldig, er han dog lig en Synder; med Synden hjælper han os fra vor Synd.

Altsaa har han paa Korset fordømt Synden, saaat den nu er død. Synden har gjort ham Uret, saaat han maatte dø som en Forbryder, og den havde ingen Ret til ham. Derfor vil han betale den det og lade den undgjælde, og vinder saaledes Ret over al Synd i Verden, fordømmer den med Ret og Billighed, fordi den har gjort ham Uret. Altsaa er der nu over Alle, som tro, udtalt den Dom: Synden skal ikke skade mig; thi den er min Skyldner, derfor skal der ingen Synd være eller dog kun en fordømt Synd. Det er mig da en smuk Synd, som ligger under mig, saaat jeg træder den med Fødder, efterdi den er fordømt.

Dette er det nu, som Christus til Slutning siger: Paa det at Alle, som tro paa ham, ikke skulle fortabes, men have det evige Liv, hvilket netop er det Ord, der er sagt om Slangen: Den, som seer paa den, han skal blive helbredet. Thi at se paa Christus paa Korset er at tro paa ham; derved er Synden udslettet, saaat den ikke kan gjøre os noget Ondt eller, om den end gjør ondt, ikke kan skade os.

Saa kommer det alene an paa dette at se paa ham, og ikke paa nogen Gjerning; ligesom hine saa med legemlige Øine, saaledes se vi med Hjertet, det vil sige, vi tro, at Christus har med sin Uskyldighed tilintetgjort Synden. Nu vilde dog heller ikke dette hjælpe os, om han endog tusinde Gange var død paa Korset, ligesaalidt som det havde hjulpet hine, om de af sig selv havde sat paa Stangen tusinde Slanger, hvis ikke Ordet var der, nemlig som her staar: Hvo, som tror paa ham, skal ikke fortabes.

Saa kommer da ogsaa jeg derop, idet jeg hænger mig ved og bliver baaren af Christus,

som er i Himmelen og farer ned og op; lad det nu hedde, at jeg farer, eller at jeg bliver ført, naar jeg kun er med og kommer op.

Se, det er det Billede, hvori Christus saa træffende er afmalet, uden al Synd og dog Syndere lig som fuld af Synd; han bærer Synden, som dog ikke skader ham, men hjælper alle Syndere, som tro, at de have det evige Liv, at de ikke længere ere Kjød, men fødte paany og med Christus i Himmelen. Det er er jo altsammen saadanne Ord, som kraftig udtale, at Alt vort Eget er Intet. Hvem han giver det, har det og bliver hos ham. Altsaa bliver det derved, baade at jeg aldrig farer til Himmelen, og at jeg dog kommer derind. Det være Nok om Evangeliet. Nu ville vi ogsaa tale Lidt om Opdagelsen af Christi Kors.

Om Opdagelsen af Christi Kors.

Det er bleven Sædvane, at man idag prædiker om Opdagelsen af det hellige Kors, hvorledes det blev funden af Helena 300 Aar efter Christi Lidelse i det hellige Land. Men ved den udvortes Opdagelse er der tilføiet det større Vanære, end da det var under Jorden. Derfor tvinger Nøden mig til nu at tale til Eder, mine Kjære, om Ærbødigheden for det hellige Kors, hvormed der drives stort Misbrug og Afguderi.

For det første er det Skik, at man viser det hellige Kors stor Ære, man indfatter det i Sølv- og Guldramme, hvilket jeg ikke forkaster, men Misbrugen straffer jeg; thi mange enfoldige Mennesker blive derved forførte og komme paa Afveie, nemlig de, som løbe hid og did til det hellige Kors, til Torgau, til Dresden, og til hvilke flere Steder det nu er, ogsaa til saadanne Kors, paa hvilke Christus ikke har lidt. Saadan Løben kan ikke kaldes at finde det hellige Kors, men meget mere at grave det dybere ned i Jorden. Grunden er den, at man nærer den vildfarende Indbildning, at Korset i Torgau gjør det, og det andet kan det ikke. Saadan daarlig Indbildning er visselig af Djævelen; hvorfor skulde det ikke ogsaa her kunne det, siden det ogsaa er Træ? Derfor er det lutter Vildfarelse og Afguderi, hvilket da ogsaa finder Sted med Billederne, som med vor kjære Frues, St. Laurents's, St. Nikolaus's og Fleres Billeder, hvor Menneskene alene søge Hjælp og Trøst, og hvortil de sætte deres Fortrøstning, hvilket ogsaa er en stor Vildfarelse og et Afguderi, som I da nu ofte have hørt, at vi ikke skulle forlade os paa de hellige Engle, Mennesker eller paa nogen anden Skabning.

Derfor skal man, hvor saadant Misbrug og saadan Vildfarelse foregaar ved Tilbedelse af Billeder og Kors, nedrive og borttage Kors eller Billeder, ja nedrive endog Kirkerne, skjønt jeg ikke ganske forkaster Billederne og isærdeleshed ikke den korsfæstede Christi Figur; thi vi have en Figur deraf i det gamle Testamente i Kobberslangen, som ved Moses blev opreist i Ørkenen, som I have hørt i Evangeliet, forat Alle, som vare bidte af brændende Slanger, skulde ved at se paa denne Kobberslange blive friske. Det skulde vi ogsaa gjøre for at blive sunde i vore Sjæle, skulde ogsaa se paa den korsfæstede Christus i et saadant Billede og tro paa ham. Men da Jøderne begyndte at tilbede Slangen som en Gud og ikke længere ansaa den for et Tegn, kom den fromme Ezechias og rev den ned. Saa skulde nu ogsaa vore Biskoper og Prælater gjøre med saadanne Billeder, til hvilke der er et Tilløb, skulde rive dem ned tilligemed Kirker og Alt, som er der. Men hvad gjøre de? De gaa hen og indvie Kirker og Billeder og meddele derhos Aflad, saaat de bedrage Folket og berøve det Penge, ja bringe tillige Sjælene i Fordærvelse. Hvad skal man sige? De ere Ulve og blive Ulve.

Det andet Misbrug: Det kan være muligt, at man paa nogle Steder har et lidet Stykke af det hellige Kors, men der er overalt saa mange Stykker, at man vel godt kunde bygge et stort Hus af dem; alle disse Stykker anseer man alligevel for at være tagne af Christi hellige Kors. Derved tilføies der da ogsaa det hellige Kors en ikke ringe Vanære, saaat det var bedre, om det aldrig var bleven fundet, end at det skal give Anledning til Afguderi, som er den største Synd. Det er intetsteds i Skriften befalet os, at vi skulle ære eller tilbede Christi legemlige Kors; dersom Christus havde villet have det saaledes, hvorpaa vi lægge saamegen Vægt, saa havde han isandhed udtrykt og befalet det med tydelige og klare Ord. Men han foreholder os et andet Kors, naar han siger Matth. 16, 24.: Vil Nogen komme efter mig, han fornægte sig selv og tage sit Kors og følge mig. Der siger Christus, at jeg skal bære mit Kors; om jeg vil bære Christi Kors, spørger han ikke om. Han siger, at jeg skal bære mit Kors, som Gud paalægger mig. Og det hedder at bære Korset ret, men man finder Faa, som bære det saaledes. Man bærer Christi Kors i Monstrantser og indfattet Sølv, kysser det og viser det megen Ære, men hvad Andet er det end en afgudisk Andagt, fordi den skeer uden Christi

Ord og Befaling. Vil du med dit Sølv og Guld vise Gud eller Christi Kors Ære, saa giv det til din Næste, som trænger til det. Her er en Skilling bedre anvendt end der en Daler.

Evangeliet siger om Korset, at det er to Slags. For det Første kaldes det Kors, naar En maa lide Forhaanelse og Spot og have Uret for den ganske Verden, som naar En lider Forfølgelse for Evangeliets og Troens Skyld, hvilket er et ret Kors. For det Andet kaldes det Kors, naar til Exempel En lider Sygdom, Nød, Elendighed og Jammer i det Legemlige eller i Næringen, hvilket Gud ogsaa tilskikker os, hvilket egentlig ikke er et Kors, men en Lidelse. Alle de, Paven har ladet brænde og ombringe som Kjættere, saasom Johannes Huß, Hieronemus fra Prag og mange Flere hist og her, de have ret baaret Korset; thi deres Sag blev af den hele Verden anseet for Uret og Kjætteri, saaat de maatte blive til Spot og kaldes Folkeforførere, som det gik den Herre Christus selv og er gaaet de hellige Apostler og alle Martyrer, og vil gaa indtil Verdens Ende. Paa saadant Kors maa alle Hellige, som blive forfulgte og pinte, anvende Psalmens Ord: Sku til høire Side og se, Ingen kjender mig, jeg har ingen Tilflugt, Ingen spørger efter min Sjæl.

Thi naar Evangeliet forfølges, saa seer det ud, som om der ikke staar Nogen paa Evangeliets Side, end ikke Gud selv; derfor staar der ogsaa et andet Ord i Ps. 88., hvor Propheten i et saadant Menneskes Person, som lider for Guds Skyld, taler saaledes: Hvorfor forstøder du, Herre! min Sjæl og skjuler dit Ansigt for mig? Jeg er elendig og afmægtig og som den, der er forstødt, jeg lider Forfærdelse. Din Grumhed gaar over mig, dine Forfærdelser trykke mig, de omgive mig daglig som Vand og omringe mig tilsammen. Du har fjernet mine Venner og Staldbrødre langt fra mig og vendt mine Slægtninges Hjerter fra mig. Saaledes raabte ogsaa Christus i sin Lidelse: Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig? Matth. 27, 46. Alt dette viser hen paa, at vi i Korset staa elendige og forladte og ikke have Nogen med os, men at Alt falder fra os og, som det seer ud, ogsaa Gud selv. Det kan man kalde et ret Kors. Salig er da den, som ikke forarger sig derover, men holder fast og tænker, at det er en Overgang, Gud udebliver dog ikke.

Men hvorledes findes saadant Kors? Først finder man det liggende skjult i Evangeliet, hvori der bliver sagt os: Vi skulle lide meget, blive forfulgte, pinte og dræbte for Christi Navns Skyld, Matth. 5, 11.; 10, 32. Dernæst finder man det i sin Selverkjendelse, nemlig i Hjertet, idet jeg ganske og aldeles afsiger min egen Villie, ikke stoler det Ringeste paa mig selv, men ganske fornægter mig selv og lader Guds Villie regjere i mig. Men det gjør Kjødet ondt og svier det i Næsen, og det kjeder at dræbe og korsfæste den gamle Adam. Da bliver Korset virkelig fundet. Thi man tager det op, naar man anseer det for stort og derhos er glad i det. Det skeer, naar min gamle Skjelm nu er død, og jeg er ny ved den Helligaand, som jeg har modtaget i mit Hjerte, og som da gjør mig lystig og glad i Guds Villie, han gjøre med mig, som han vil.

Saadan Glæde bliver heller ikke borte under udvortes Forfølgelse, naar man piner, forjager og dræber os. Derfor læser vi om de kjære hellige Martyrer, at de gik i Døden med lystigt, uforfærdet Mod og have foragtet Død og Marter, hvilket er mod Naturen. Derfor siger Lukas i Apostlernes Historie: De gik glade bort fra Raadets Ansigt, forbi de vare agtede værdige til at lide Forhaanelse for hans Navns Skyld, Ap. Gj. 5, 41. Om dette end falder dig surt og bittert, saa tænk paa den Herre Christus, som er gaaet foran dig i Marter og Lidelse, og hvem det heller ikke faldt sødt, og at han uskyldig har lidt for din Skyld for at frelse dig fra Synd, Død, Djævel, Helvede og at gjøre dig til et Barn af den evige Salighed; da vil Korset og Døden ogsaa blive sød for dig.

Derpaa have vi et skjønt Billede hos Moses: Da Israels Børn vandrede i 3 Dage i Ørkenen og ikke fandt Vand, kom de til Marah; der fandt de Vand, men de kunde ikke drikke Vandet; thi det var bittert. Da knurrede Folket mod Moses; saa raabte han til Herren, som viiste ham et Træ; det kastede han i Vandet, saa det blev sødt, 2 Mos. 15. Ved denne Historie bliver egentlig antydet, at Lidelse og Anfegtelse eller Forfølgelse bliver sød, naar Christi Kors og Lidelse er lagt deri. Ikke saa, at du skal tænke, at din Lidelse og dit Kors gjør dig salig, naar du bærer det taalmodig og med Glæde; nei, saa er det sandelig ikke, som Nogle taabelig og forførerisk mene; men tænk saa, at du i Christi Kors og Lidelse har et Exempel, som skal lære dig, at som han, der dog var uskyldig, var taalmodig, saa skal du ogsaa være taalmodig og glad bære dit Kors.

Thi ligesom vore Gjerninger ikke gjøre os

salige, saaledes gjør heller ikke vort Kors og vor Lidelse os salige, Christus alene er vor Salighed, han har forhvervet os den med sin Død og sit Kors; naar du tror det, saa er du salig og har det evige Liv, hvortil du nu maa komme ved din Død som gjennem en Dør. Dit Kors skal du ogsaa bære taalmodig, forat din Næste derved ogsaa kan blive lokket til at bære sit Kors taalmodig. Saaledes feirede vi rigtig Korsets Opdagelse, og denne Fest skulde da ogsaa være os til Trøst i Anfegtelsen. Men nu feire vi den saa, at det var bedre, at Korset hverken var bleven fundet eller optaget. Vi omgaaes dermed, som Børnene lege med en Kjæp. Gud give, at vi engang maatte erkjende vor Vildfarelse og tage Sagen paa den rette Maade. Dertil hjælpe os Christus Jesus, vor Frelser! Amen.

Paa Christi hellige Legemsfest.

Evangelium Joh. 6, 55—58.

Herren sagde til Folket: Mit Kjød er den rette Mad, og mit Blod er den rette Drikke. Den, som æder mit Kjød og drikker mit Blod, han bliver i mig, og jeg i ham. Ligesom den levende Fader har sendt mig, og jeg lever ved Faderen, saa skal og den, som æder mig, leve ved mig. Dette er det Brød, som er kommen fra Himmelen; ikke som Eders Fædre have ædt Himmelbrød og ere døde. Den, som æder dette Brød, skal leve evindeligen.

Summen af Evangeliet.

1. Det er klart nok af Texten, at disse Ord ikke ere sagte om Brødets og Vinens Sakrament, men om Troen. Den som tror, at Christi Kjød og Blod er givet hen for os, den æder og drikker i Aanden uafladelig, thi han hører aldrig op med at tro. Paa denne Maade æder eller drikker man aldrig Christus uværdigen; ja man kan ikke Andet end æde eller drikke ham værdigen, det er, ved Naade og ved det evige Liv. Men Sakramentet æde mange af Eder uværdigen, som Paulus siger til Corinthierne.
2. Herren udlægger selv, hvad det vil sige at æde og drikke hans Kjød og Blod, og siger: Jeg er hans Liv, ligesom Faderen er hans Liv.
3. Himmelbrødet, som Jøderne aade i Ørkenen, kunde ikke gjøre levende. Men Christus gjør, naar man tror paa ham, levende evindelig.

Udlæggelse af Evangeliet.

Dette Evangelium har en dobbelt Udtydning; den ene har Christus selv, den anden Paven eller rettere Djævelen selv givet det. Den første, som Christus selv giver, følger af Ordene i Begyndelsen af Evangeliet, naar Herren nemlig siger: Mit Kjød er den rette Mad, og mit Blod er den rette Drikke. Den, som æder mit Kjød og drikker mit Blod, bliver i mig, og jeg i ham. Det er et stærkt Tilsagn om, at den, som æder denne Mad, maa blive og evig blive i Christus.

Den anden Udtydning, som Paven har givet det, er den, at han har henført det til Alterets Sakrament, hvilken Udtydning man dog maa bruge til sin Skam, idet vi nemlig, dersom vi ville forstaa dette Evangelium om Alterbrødet, som vore Papister have gjort og derfor indstiftet denne Fest, give Bøhmerne Sværdet i Hænderne til at hugge os i Hovederne med. Thi de slutte da øieblikkelig af dette Evangelium og hele Capitlet, at vi skulle nyde og bruge begge Gestalter mod Pavens Anordning og Indstiftelse. Thi saa lyder Texten foran dette Evangelium: Sandelig, sandelig siger jeg Eder: Dersom I ikke æde Menneskens Søns Kjød og drikke hans Blod, have I ikke Livet i Eder.

Hvad ville vi svare herpaa? Jeg vilde gjerne høre, hvad vore Paver, Biskopper og deres Hob vilde indvende herimod. Thi vi kunne ikke negte, at dette Evangelium efter deres Mening maa forstaaes om Alterens Sakrament, fordi vi derfor feire denne Fest i den hele Verden. Alligevel ville vi udskjælde Bøhmerne for Kjættere, fordi de nyde Sakramentet under begge Skikkelser. Enhver dømme nu, hvorledes dette rimer sig. Jeg mener, at det kan man kalde at løbe Hovedet mod Væggen. Paa den Maade skal man hugge sig selv i Hælene. Saa gaar det, naar man vil give Skriften en anden tvun-

gen Udtydning. Uagtet her vistnok klart staar: Den, som æder mit Kjød, han vil leve evindeligen, saa tvinger dog derfor Texten til at forstaa det om en anden Æden. Der maa være en anden Mad, som Herren giver, end Alterets Sakrament, hvorom Paven udlægger det. Thi Sakramentet kan man bruge til sin store Skade. Man kan jo ikke stoppe Munden paa St. Paulus, naar han siger 1 Cor. 11, 27 flg.: Den, som æder dette Brød eller drikker Herrens Kalk uværdigen, skal være skyldig i Herrens Legeme og Blod. Og strax derefter: Den, som æder og drikker uværdigen, æder og drikker sig selv til Dom, idet han ikke gjør Forskjel paa Herrens Legeme. Derfor ere Mange skrøbelige og svage iblandt Eder, og en hel Hob sove. Alle disse Ord gaa ud paa, at man kan nyde Sakramentet uværdigen, men den Mad, hvorom Herren her taler, kan man aldrig modtage uværdigen. Derfor maa ikke dette Evangelium anvendes paa Alterbrødet; thi det indeholder en altfor tydelig Forjættelse. Derfor skal man tage det i sin rette enfoldige Forstand og ikke anvende det paa Dagens Fest, som Paven har gjort. Som han da ogsaa gjør med alle andre Historier. Betragter man de andre Dagshistorier, saa vil det vække Ens Uvillie. Thi der findes deriblandt de allerskjønneste Historier og Sprog, som billigen skulde vederkvæge en øm Samvittighed; alle disse have de henført til denne Fest, uagtet ikke et Bogstav passer paa den. Man giver Thomas af Aqvinas Skylden for at have gjort det. Jeg veed ikke, om det er saa, skjønt det temmelig ligner hans Aand og Skrifter. Saaledes have de taget os Texten af Munden og overstrøget den med en anden Farve, forat Ingen skal forstaa den ret.

I saadan Blindhed ere vi komne ind formedelst vor Synd. I forrige Tider var Gud mere barmhjertig mod os, thi da hjemsøgte han os, naar vi havde syndet, med Pestilentse, Hunger, Krig og andre Plager, som endnu vare naadige Plager, og Faderens Riis, som han i Ps. 89, 31 flg. siger om Israel: Dersom hans Børn forlade min Lov og vandre ikke i mine Rette, dersom de vanhellige mine Skikke og ikke holde mine Bud, da vil jeg hjemsøge deres Overtrædelse med Riis, og deres Misgjerning med Plager; men jeg vil ikke tage min Miskundhed fra dem og ikke lade dem savne min Trofasthed. Jeg vil ikke vanhellige min Pagt og ikke forandre det, som gik ud af mine Læber. Der se I, hvor naadig og god Gud har vist sig mod Overtræderne blandt sit Folk. Nu slaar han os med Blindhed og rasende Affindighed, som er den størst og tungeste Plage. Som Moses ogsaa forkynder samme blandt andre Plager, der skulde ramme Guds Ords Foragtere og Overtrædere, og siger: Herren skal slaa dig med Galenskab og med Blindhed og med Hjertets Forstyrring 5 Mos. 28, 28.

I saadan Blindhed have vi været under Pavedømmet, og Pavedømmet omgaaes ikke anderledes med os, end at han øver saadanne Narrestykker og forfalsker Skriften og giver den en anden Udtydning, hvilken han anvender paa sit Narreverk, som han ogsaa har gjort med dette Evangelium, uagtet der ikke findes et Bogstav deri, som passer paa denne Fest. Alene derfor, at Paven saaledes misbruger Skriften paa denne Fest, er jeg ikke mere fiendsk sindet mod nogen Fest, end mod denne.

Han har foregivet, at han ikke overeensstemmende med dens Værdighed kunde feire den paa Skjærtorsdag, derfor har han henskudt den til denne Dag. Men det har ikke været hans Mening. Den er indstiftet for at stadfæste Pavemesserne; thi paa dem er Pavens Regimente grundet. Det ville vi nu lade fare; thi der er handlet og skrevet Nok om, hvorledes vi ere forførte ved Paven; den, som videre vil ændse det, faar saa gjøre; dog vil jeg raade til, at man ganske og aldeles vil afskaffe denne Fest. Thi det er den allerskadeligste af alle Aarsfester; paa ingen Fest bliver Gud og hans Christus mere bespottet end paa denne Dag, og især med Processionen, som man fremfor Alt skal høre op med, thi der vanhelliger man i høieste Grad det hellige Sakrament, idet man bærer det blot til Skuespil og driver idel Afguderi med det. Men forat vi ikke skulle være komne sammen uden Nytte, vil jeg i Korthed gjennemgaa Evangeliet og paavise den rette Opfattelse af samme. Christus sagde til Jøderne:

Mit Kjød er den rette Mad, og mit Blod er den rette Drikke.

Æden og Drikken er det samme som Troen paa den Herre Christus, der har givet sit Kjød og Blod for vor Skyld, forat han skulde forløse os fra Død, Djævel, Helvede og al Ulykke. Saadan Tro kan aldrig være tilstede uden Liv; derfor maa den, som tror, leve og være retfærdig, som Hab. 2, 4. siger: Den Ret-

færdige skal leve af sin Tro. Derfor skeer denne Æden i Hjertet og ikke med Munden. Æden i Hjertet bedrager ikke, men Æden med Munden bedrager; Æden med Munden hører op, men den anden varer evig uden Afladelse; thi Hjertet nærer og vederkvæger sig stedse i Troen paa Christus. Deraf se I tydeligt, at disse Ord ikke ere at forstaa om Alterets Sakrament.

Men hvorfor driver han saa haardt derpaa næsten i det hele Capitel og siger stadig: Den, som æder mit Kjød og drikker mit Blod, han vil leve og blive salig; den, som ikke æder mit Kjød og ikke drikker mit Blod, han vil dø og blive fordømt? Det gjør han, forat man ikke skal tilsidesætte Middelet, den Herre Christus; thi han alene er givet os til Midler og Naadestol af Gud Fader, paadet at den, som vil blive salig, maa erhverve Saligheden ved Sønnen og ved ingen Anden. Sandt er det, at den blotte Tro gjør salig og ikke koster os Noget, men desuagtet har det kostet Gud Noget, og det Saameget, at hans eenbaarne Søn har maattet blive Menneske og forløse os, hvilken Forløsning er skeet ved Forjættelsen i Christi Blod, som den hellige Paulus meget smukt forklarer det for Romerne, naar han siger: Der er ikke Forskjel; thi Alle have syndet, og dem fattes Guds Ære, og de blive retfærdiggjorte uforskyldt af hans Naade ved den Forløsning, som er i Christo Jesu, hvilken Gud har fremstillet til en Naadestol formedelst Troen paa hans Blod, for at vise sin Retfærdighed ved de forhen under Guds Langmodighed begangne Synders Forladelse, for at vise sin Retfærdighed paa den nærværende Tid, at han maa være retfærdig og gjøre den retfærdig, som er af Jesu Tro, Rom. 3, 23 flgg.

Altsaa maa jeg rette min Tro derhen, at jeg ikke bortstøder Midlet eller tænker, at jeg ikke paa saadan Maade kan komme frem for Gud. Thi det staar fast, at Gud ikke vil antage Nogen uden i denne Søn. Derpaa gaa Ordene hos Johannes ud, især naar Christus siger: Man skal bede Faderen i hans Navn, saa blive vi bønhørte.

Men at dette er den rette Udlæggelse af Evangeliet, nemlig at det maa forstaaes om den aandelige Æden og Drikken, vise tydelig de Ord, som Herren taler i Slutningen af Capitlet: Det er Aanden, som levendegjør, Kjødet gavner Intet. De Ord, som jeg taler, ere Aand og Liv, med hvilke Ord Christus vil lære, at den legemlige Æden af Kjødet ikke nytter; men at tro, at dette Kjød er Guds Søn, som for vor Skyld er kommen fra Himmelen og har udgydt sit Blod, det er nyttigt, og det er Livet. Derfor er det at æde Guds Søns Kjød og drikke hans Blod, som sagt, ikke Andet, end at jeg tror, at hans Kjød er givet for mig, og at han til mit Bedste har overvundet Synd, Død, Djævel, Helvede og al Ulykke. Af en saadan Tro fremvoxer da en stor mægtig Tillid til ham og en Trods og et kjækt Mod mod al Ulykke, saaat jeg herefter ikke behøver at frygte for Noget, hverken for Synd, Død, Djævel eller Helvede, fordi jeg veed, at min Herre har kastet dem under sine Fødder og til mit Bedste overvundet dem.

Dette tilveiebringer den aandelige og ikke den legemlige Æden; den aandelige og indvendige Æden i Hjertet gjør det, ikke den udvendige, som skeer i Sakramentet, modtaget uden Tro, og det er sandelig ikke tilstrækkeligt, at du nyder Christi Legeme og Blod udvortes i Sakramentet, ligesom det ikke er tilstrækkeligt, at man afmaler Havren for en Hest, som om den skulde blive fodret dermed og anse det for den rette Havre; den vil have virkelig Havre: saaledes forholder det sig ogsaa her, uagtet Sakramentet er en ret Mad; dog hjælper det ikke den, som ikke annammer det ved Troen i Hjertet; thi det gjør Ingen from eller troende, men fordrer, at han forud er from og troende. Derfor, naar jeg tror, at Christus, Guds sande Søn, er kommen fra Himmelen og har udgydt sit Blod og har gjort mig salig, retfærdig og levende, saa er jeg mæt og har ret ædt denne Mad, da forvandler jeg mig til denne Mad, og denne Mad forvandler sig igjen til mig, som det da gaar til med den naturlige Mad. Det mener Herren, naar han siger:

Den, som æder mit Kjød og drikker mit Blod, han bliver i mig og jeg i ham.

Thi som den legemlige Mad, som Munden tager til sig, forvandler sig til Menneskets Væsen, saaledes at den taber sin Skikkelse og bliver til Blod og Kjød: saaledes bliver heller ikke, naar Sjælen griber og tager til sig Guds Ord om Christus, Troen ledig, men gjennemarbeider og forvandler Mennesket, saaat det bliver aldeles indforlivet i Christus, og Christus i det.

Hvorledes skeer nu saadan Forvandling og Indforlivelse? For det Første: Troen,

grundet paa denne Prædiken, holder sig ikke til et aandeligt Legeme, men til det naturlige Kjød og Blod og iror, at det er Guds Søns Kjød og Blod, hengivet og udgydt for os; det hedder at æde hans Kjød og Blod. Derefter følger da den høie rige Forandring, hvorom jeg ofte har sagt, at han bliver i os, og vi blive i ham og eet Brød med ham; han bliver med alle sine Goder min, og jeg bliver med alle mine Synder og al min Ulykke hans Legeme; thi bliver han i mig, saa maa jeg have Alt, hvad han er og har, evigt Liv, Retfærdighed, Viisdom, Styrke, Magt og alle Goder tilhobe, hvorpaa der ikke er Tal eller Ende, saaat jeg kan tilegne mig det og bruge det som mit eget. Derfor bringer Troen med sig Overvindelse af Verden, Død, Synd, Djævel og al Ulykke. Saadanne fortræffelige Ting, som intet Menneskes Hjerte kan naa eller begribe, indbefattes i hine Ord.

Atter, bliver jeg i ham, saa maa deraf følge, at hvor skrøbelig jeg end er, hvorledes jeg end snubler og feiler, kan det ikke skade mig; thi jeg bliver med mine Synder og min Svaghed baaren af og i den evige Retfærdighed og Styrke; derfor, fordi jeg er i Christo og Gud, kan jeg ikke have saa stor Synd, som kunde fordømme mig; ingen Død kan æde mig, ingen Djævel eller Helvedport kan overvælde mig. Thi skjønt jeg er fuld af Synder, maa dog Gud sige: det er min Søns Synd, og fordi han maa skaane ham og ikke kan blive vred paa ham, saa kan han heller ikke vredes paa mig. Og som Christus herster og regjerer over Alt, saa bliver ogsaa jeg en Herre, som kan træde Synd, Død, Djævel og al Magt under Fødder. Se, saadanne fortræffelige Ting, som intet Menneskes Hjerte kan udmaale eller begribe, indbefatte disse Ord; i dem indeholdes vor høieste guddommelige Viisdom og største Skat, skjult for al Verden.

Derhen hører ogsaa, hvad jeg ofte har prædiket om, at det er den høieste Klogskab og Kunst blandt de Christne, at man kan finde sig i den svage Christus og se, hvorledes han er en Synder i os og lader sig æde og drikke i os. Derhen kunne Hyklerne og de Gjerningshellige og vi, som i vore Tanker kunne Evangeliet tilbunds, ikke komme; vi mene, at Alt skal være og gaa reent og puurt til iblandt os, men Evangeliet gjør os ikke fromme og rene, som Loven, der kun vil have hellige Folk, men lader os blive Syndere og omgaaes blot med Synder og anseer det for den høieste Dyd og Fromhed, at En bærer den Anden, som Christus har baaret os. Thi saavidt vil det ikke komme, at du ikke altid vil se, at der er Brøst og Feil baade hos dig og Andre. Derfor maa de vise Lovens Folk og den kloge Fornuft slutte og sige: Det er ikke ret fat, Christus bor ikke der; men Evangeliet siger: Du er vistnok svag og en Synder, men stærk og from i Christus, og lærer altsaa, at den Ene skal bære den Andens Byrde, Gal. 6, 2. Derfor maa Ingen betragte en Christen som et reent Fromheds-Speil. Thi Christus selv skjuler og klæder sig i idel Synd, Svaghed, Armod og Elendighed.

Som der altsaa ikke er Nogen af os, der ikke har Meget paa sig, som de Andre maa bære, og derhos en ikke ubetydelig Ting, men en Byrde, som besværer og trykker: saaledes maa vi igjen hjælpe Andre at bære deres Byrde og bære over med, hvad der i Livet fattes dem, forsaavidt de ikke ere imod Evangeliet. Saaledes finder ogsaa den samme Omvexling Sted blandt os, at En tager paa sig den Andens Synd, Svaghed, Vanære, Armod og deri sætter sin Dyd, Styrke, Ære og Rigdom. Men det maa være Folk, som have Aanden og forud ere ved Troen i Christus; for de Andre prædikes det forgjæves. Videre følger:

Ligesom den levende Fader har sendt mig, og jeg lever ved Faderen; saa skal og den, som æder mig, leve ved mig. Dette er det Brød, som er kommen fra Himmelen; ikke som Eders Fædre have ædt Himmelbrød og ere døde. Den, som æder dette Brød, skal leve evindeligen.

Det er idel Tilsagn, som visselig indeholde Livet, og hvorom Hjertet maa sige: Ei, naar da Guds Søn er stegen ned fra Himmelen, er bleven Menneske for min Skyld, er død for mig og har dræbt Døden, saa maa jo min Synd være borte. Er da Synden borte, saa kan Døden ikke have nogen Magt over mig, saa skal jeg visselig leve med ham evindelig. Det er da en ret Mad, hvoraf Sjælen næres, bliver fed og stærk. Derfor maa denne Æden ikke være en udvortes, men en evig Æden, som aldrig hører op; hvilket da er det samme som at tro, saaledes som I have hørt. Og netop dette lærer ogsaa det Ord, som Christus forud sagde til Jøderne, v. 29.: Dette er Guds Gjerning, at I skulle tro paa den, som han udsendte. Naar vi nu ere overbeviste om, at Christus er Guds Søn og hengiven for os, saa have vi Livet i Christo.

Saa er nu dette Summen af hele dette Evangelium: Naar du af Hjertet tror, at Christus er bleven Menneske og har taget din Synd paa sig, overvundet Helvede, dræbt Døden, opslugt Alt, som kan skade dig, og forsonet dig med Gud Fader, saa spiser du hans Kjød og drikker hans Blod; deraf har du det evige Liv. Det er den rette Opfattelse af dette Evangelium; og vogter Eder for den anden Udtydning, som Papisterne have givet det. Lader Skriften beholde sin rette eenfoldige Mening, ellers ville I vanskelig kunne bestaa.

Deraf se I ogsaa, at de fare og have faret grovelig vild, der, som Bøhmerne, have villet faa ud af dette Evangelium, at det er rigtigt at meddele de unge Børn Sakramentet, og ogsaa meddele dem det; thi som I have hørt, taler Herren her Intet om Alterens Sakrament, heller ikke om en legemlig, men om en aandelig Æden, som alene skeer ved Troen paa Christus; det kalder han her at æde hans Kjød og drikke hans Blod, ved hvilken Tro Mennesket bliver indpodet i Christus og ganske og aldeles eet Brød med ham. Derom have vi skrevet Mere i nogle Bøger og Prædikener, ville nu lade det blive derved og anraabe Gud om Naade.

Paa Johannes den Døbers Dag.

Evangelium Luc. 1, 57—80.

Elisabets Tid fuldkommedes, at hun skulde føde, og hun fødte en Søn. Og hendes Naboer og Slægtninge hørte, at Herren havde gjort sin Barmhjertighed stor mod hende, og de glædede sig med hende. Og det begav sig paa den ottende Dag, da kom de for at omskjære Barnet, og de kaldte det efter hans Faders Navn Zacharias. Men dets Moder svarede og sagde: Ingenlunde, men han skal kaldes Johannes. Og de sagde til hende: Der er dog Ingen i din Slægt, som kaldes med dette Navn. Men de nikkede ad hans Fader, hvad han vilde, han skulde kaldes. Og han begjærede en Tavle og skrev, sigende: Johannes er hans Navn. Og de forundrede sig Alle. Og strax oplodes hans Mund og hans Tunge, og han talede og prisede Gud. Og der kom en Frygt over Alle, som boede omkring dem, og alle disse Ting rygtedes over hele Judæas Bjergegn. Og Alle, som hørte det, lagde det paa deres Hjerte og sagde: Hvad mon der skal blive af dette Barn? Og Herrens Haand var med ham. Og Zacharias, hans Fader, blev fyldt med den Helligaand, og han spaaede og sagde: Lovet være Herren, Israels Gud, at han haver besøgt og forløst sit Folk og haver opreist os et Frelses Horn i Davids, sin Tjeners, Huus. Som han i fordums Tid haver talet ved sine hellige Propheters Mund: En Frelse fra vore Fiender og fra alle deres Haand, som os hade; og viste Barmhjertighed mod vore Fædre og tænkte paa sin hellige Pligt, efter den Ed, som han svor vor Fader Abraham, at han vilde give os: at vi, forløste fra vore Fienders Haand, skulde tjene ham uden Frygt vor Livstid i Helligbed og Retfærdighed, som er ham behagelig. Og du, Barnlille! skal kaldes den Høiestes Prophet; thi du skal gaa frem for Herrens Aasyn at berede hans Vei, at give hans Folk Kundskab om Saliggjørelsen ved deres Synders Forladelse formedelst vor Guds inderlige Barmhjertighed, ved hvilken Lyset fra det Høie haver besøgt os, for at skinne for dem, som sidde i Mørke og i Dødens Skygge, for at styre vore Fødder paa Fredens Vei. Og Barnet voxte og blev styrket i Aanden og var i Ørkenerne indtil den Dag, han fremstillede sig for Israel.

Summen af Evangeliet.

1. Loven og Propheterne have forkyndt Naaden, som skal vederfares Verden, lige indtil Johannes.
2. Derfor siger Evangelisten forud, at Alt er gaaet til med Glæde. Naboer og Slægtninger glædede sig. Barnet bliver kaldt Johannes, af Naaden og Barmhjertigheden. De forundre sig Alle over Barnet, og hvad Ord han endvidere bruger til at betegne Glæden.
3. Den Samme, som Vantroen gjorde stum, gjør den Helligaand til en Prophet. Derhos se vi den første Frugt af Troen, nemlig Guds Priis og Troens Bekjendelse, hvilken Frugt er hos alle Troende.

Udlæggelse af Evangeliet.

Det første Lærestykke.

Om Helgenernes Liv, Fortjeneste, Forbøn og Paakaldelse.

Der er en anden Grund til at festligholde denne hellige Johannes's Fest, end de andre Helgeners; derfor er ogsaa hans Legende beskrevet saa herligt i dette Evangelium, som ingen Andens. De Andre viser man Ære for deres gode Livs Skyld og er gaaen saavidt, at man hæver dem høiere end tilbørligt. Jeg har forhen sagt, at Læren er een Ting, og Livet en anden; derfor skulle I nøie gjøre Forskjel heri; thi Gud lægger ikke saamegen Vægt paa Livet som paa Læren. Derfor lader han Sine ofte snuble i Livet, hvorpaa vi have mange Exempler i Skriften. Men hvad Læren angaar, giver han ikke et Haar efter, thi et ondt Liv er intetsteds saa skadeligt som en ond Lære. Det onde Liv skader Ingen uden den, som fører det, men ond Lære forfører ofte et heelt Land. At Paven fører et slet Liv med Horer, Gjerrighed og flere andre slemme Laster, det kunne vi vel holde ham tilgode og kaste Kjole og Kappe derover og hjælpe til at tildække det, men at han overvømmer den hele Verden med ond Lære og forfører Enhver, det er Døden og bør paa ingen Maade taales. Derfor maa Helgenerne meget mere æres for deres Læres end for deres Livs Skyld.

Det vender nu Fornuften om, som ikke kan begribe det saaledes som den Helligaand, og seer paa Skinnet og det ydre Liv og vil lægge Vind derpaa; deraf bliver da et Abespil, og deraf opstaar Ordener og Sekter i Pavedømmet. St Augustin har ført et skjønt Levnet, ham have de villet efterfølge, derfor have de indfattet hans Levnet i en Regel og stiftet en Orden til Ære for det. Ligeledes Franciscus, Dominicus og flere andre Helgener, uagtet det dog er misligt med Livet; thi man veed ikke, om Gud har skaanet dem i deres Liv.

Derfor skal man ikke bygge paa deres Liv, som da alle Klostere, der ere grundede paa Helgenernes Liv, gjøre; thi intet helligt Liv er saa godt, at vi skulle hvile og støtte vor Samvittighed derpaa, thi de have jo ogsaa været Syndere og have maattet bede som vi: Herre, tilgiv os vor Skyld. Deraf slutte vi, at intet helligt Liv er tilstrækkeligt til Stadfæstelse af Læren, men deres Lære skal man antage som Sandhedens Lære og dertil støtte Samvittigheden, saaat vi ikke stole paa nogen Skabning, men alene paa Guds Ord, der bliver evig, som Esaias siger Cap. 59, 21.

Derfor er den første Misbrug den, at vi tage det hellige Liv til Forbillede og Exempel og have opstillet det i Regler, som Ordenerne nu gjøre; og det er gaaet saa vidt, at man bygger mere paa Helgenernes Fortjeneste end paa Christi Fortjeneste. Nu er Christus alene den, som taler for os og træder frem for os hos Faderen, som St. Paulus siger Rom. 3, 23 flgg.: Alle have syndet, og dem fattes Guds Ære, og de blive retfærdiggjorte uforskyldt af hans Naade ved den Forløsning, som er i Christo Jesu, hvilken Gud haver fremstillet til en Naadestol formedelst Troen paa hans Blod, for at vise sin Retfærdighed. Og derefter siger han i det femte Kapitel: Altsaa, retfærdiggjorte ved Troen have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum, ved hvem vi ogsaa have Adgang formedelst Troen til den Naade, hvori vi staa.

Der se og høre vi klart, at Christus er sat til en Midler for os. Naar jeg nu ikke gjør det, men søger et andet Middel, saa viser jeg Ringeagt for Christus og forhaaner hans Blod og bortstøder dette Middel, uden hvilket jeg aldrig kan blive salig. Vistnok er det saa, at vi skulle ære og anse hverandre indbyrdes for Guds Børn og skulle gjøre det Samme med Helgenerne, men ikke skal jeg ydmyge mig saa, at jeg ikke gaar til Gud, men tager en Helgen til Midler; thi ved Christus har jeg ligesaavel Adgang til Faderen, som St. Peter eller Paulus; om de end have været rigere paa Tro end jeg, vedkommer det dog ikke mig, thi jeg har ligesaavel Christus, Blodet, Adgangen, Løsepengene som de.

Man har gjort Christus til en alvorlig, grusom Dommer; derfor har Ingen villet gaa til ham uden Midler, og det er kommen saavidt, at man har valgt St. Peter, St. Paulus og flere andre Helgener til Patroner og altsaa vendt sig med sin Tillid bort fra Christus og til Helgenerne og sagt: Jeg har St. Peter til en Patron, Paulus til en Apostel; jeg mener at blive salig ved denne eller hin Helgens Forbøn, som vi desværre Alle have erfaret; og i saadan Vildfarelse have vi siddet indtil op over Ørene. Saaledes er Christus berøvet sit Midlerembede.

Sandt er det, som de sige, at vi ikke skulle gaa til Gud uden Midler, men Midleren er Christus, som St. Paulus siger. Derfor maa

vi ære vor Christus, af hvem vi have vort Navn, og anse det for vist og tro, at jeg ligesaavel som St. Peter og Paulus maa gaa ved Christus til Gud.

Derved bortfalder nu al Stolen paa Helgenerne, fordi vi have ved Christus en Adgang til Faderen. Derfor er det i Sandhed bleven et stort Afguderi, men uden Helgenernes Skyld, at vi have forladt Christus, den eneste Midler, og vendt vort Hjerte til Helgenerne og sat vort Haab til og altsaa hængt os ved dem.

Men med Forbønnen forholder det sig anderledes, nemlig at Enhvers Forbøn er saaledes beskaffen, at jeg beder for dig og du for mig i levende Live; men at bede for de Døde eller anraabe dem, er os ikke befalet, thi vi have intet Vist derom, hvorom jeg har talt Mere paa et andet Sted.

Men hvorledes skal man tilintetgjøre dette Afguderi? Man skal slaa sin Lid til Christus alene, saa bortfalder og forglemmes Tilliden til alle Helgener. Det er dog ikke min Mening, at man skal sønderbryde eller bortkaste deres Billeder. Thi naar man kunde rive Afguderiet ud af Hjertet, saa vilde Billederne vistnok falde af sig selv. Saa tilintetgjør man nu dette Afguderi, naar man iagttager disse to Stykker: For det Første, at man ikke tager deres Liv til et nødvendigt Exempel, thi det er misligt og farligt; dernæst, at man bortkaster Tilliden til dem, thi da kommer man alene til Christus og nedsænker sig i hans Blod; og naar vi forlade os paa Christus, ville vi vel forglemme Helgenerne.

Du vil kanske nu sige: Hvad skulle vi da gjøre med Helgenerne? Det skal vi gjøre med dem, som vi gjøre med vor Næste. Ligesom du siger til din Næste: Bed Gud for mig, saa kan du ogsaa her sige: Kjære St, Peter, bed for mig. Du synder ikke, naar du anraaber dem paa saadan Maade, skjønt jeg vil tilraade, at du alene støtter dig til Christus, ellers bliver der ingen Ende paa Spørgsmaal, f. Ex. om de ogsaa høre os, om de sove, og flere lignende Spørgsmaal. Og naar man kommer vidt, er der dog intet Bud i Skriften derom. Derfor skal vi ikke bekymre os om, hvorledes og hvor de ere, og hvad de gjøre; thi det er Nok, at vi vide, at de ere i Christus, og Christus i dem. Men hvorledes det gaar til, det skulle vi overlade til Gud og bekymre os om de levende Helgener, som vi have for Øinene, hvorledes vi skulle hjælpe og raade dem, og være forvisſede om, at hvad vi gjøre mod dem, det gjøre vi mod Gud og hans Christus, hvorom han da vil vidne paa den yderste Dag og sige: Sandelig siger jeg Eder, at hvad I have gjort mod en af disse mine mindste Brødre, det have I gjort mod mig, Matth. 25, 40.

Det andet Lærestykke.

Om Johannes den Döbers Lære.

Den anden Ære, man kan vise Helgenerne, er for Lærens Skyld, som er ganske herlig priſet hos Johannes; thi han er Forløberen og forkynder Herren; derfor bliver han sat saa høit for sit Embedes Skyld, som da er det Største, hvorved Saligheden kommer til os. Alt gaar nu ud paa, at han skal være en Lærer og vise Folkene Vei til Saligheden og Himmelen. Saa lade vi nu det, at han har ført et strengt Liv baade i Mad og Drikke og i Klædning, fare; men Læren ville vi se paa.

Skriften betegner den hellige Johannes saaledes, at han staar midt imellem det gamle og nye Testamente, nemlig, at han er en Midler mellem Moses og Christus: det er en stor Ting og at foretrække for al Gjerning, som Christus ogsaa har gjort den største Gjerning med sin Lære, thi Undergjerninger ere Intet mod Læren. Men at det forholder sig saa, at Johannes er en Midler mellem det gamle og nye Testamente, bevidner Christus selv, naar han siger om ham Matth. 11, 12 flg., at fra Johannes den Døbers Dage indtil nu trænger man med Magt ind i Himeriges Rige, og de, som trænge ind med Magt, rive det til sig. Thi alle Propheter og Loven har spaaet indtil Johannes; thi Johannes forklarer Loven, at vi skulle se, at vi ere Intet, og henviser os til Christus, vor Salighed, hvorom da den ganske Verden rives, som om en Skat, der er aabnet for Enhver.

Og derfor er ogsaa Johannes sat midt imellem det gamle og det nye Testamente, at han bringer Folkene i Himmelen og borttager Helvede. Thi hans Røst har gjort Bogstaven levende og bragt Aanden til Skriften og ført Loven og Evangeliet sammen. Thi det er Johannes's to Prædikener: den første, som slaar ned, den anden, som reiser op; den ene fører i Helvede, den anden i Himmelen; den ene dræber, den anden gjør levende; den ene saarer, den anden helbreder; thi han prædiker baade Lov og Evangelium, Død og Salighed, Bogstav og Aand, Synd og Retfærdighed.

Den første Prædiken, hvori han foreholder Loven, er den, at naar man aandelig

udlægger Loven, da ere alle Menneskers Liv og Gjerninger syndige og værdige til den evige Død. Derfor straffer han ogsaa saa haardt Hyklerne, som kom og vilde hæve sig op i Himmelen ved sine Gjerninger, og jo frommere de vare, des haardere angreb han dem og sagde: I Øgleunger, hvo har da givet Eder Vished for, at I skulle undfly den tilkommende Vrede? Matth. 3, 7. Dermed forkaster han al deres Gjerning og slutter, at de ere værdige til Helvedes Ild, og siger: Bærer derfor Omvendelsens værdige Frugter; dermed er alle Helgeners Liv slaaet ned, Alt, som skinner, glimrer og af Verden agtes stort og helligt; thi Alt bedrager. Som om man ogsaa nu sagde: Alle Menneskers Gjerning er værdig til Døden og Helvedes Ild, thi Gjerningerne, fremtvungne ved Loven, maa ophøre,

Men Johannes's Røst vil Ingen høre; derfor kan han heller ikke komme til sit Embede eller berede Folket for Herren, som Engelen sagde til Zacharias Luc. 1, 16 flg.: Han skal omvende mange af Israels Børn til Herren deres Gud, og han skal gaa frem for ham i Elias's Aand og Kraft, at omvende Fædrenes Hjerter til Børnene og de Ulydige til de Retfærdiges Sindelag, at berede Herren et velskikket Folk. Men den, hvem Johannes's Røst træffer, det er, for hvem Loven ret bliver aabenbaret, han siger i sit Hjerte: Ja, det er desværre sandt, jeg er et Djævelens, Vredens og Helvedes Barn, og da begynder han at bæve og skjælve; da har Johannes udrettet sit Embede og beredt Folket for Herren; det er da St. Johannes's første Prædiken. Saaledes har Loven virket indtil Johannes, og Pharisæernes Skin er ogsaa gaaen indtil Johannes, som har ophævet det.

Naar nu denne Lære er fremhævet saaledes, at jeg nu er slagen i min Samvittighed, at alt mit Eget er Intet, hvor vil jeg da hen? Da vil Verden blive mig for trang. Saa maa da Johannes komme med sin anden Prædiken og begynde med det nye Testamente og fremsætte den rette Lære, nemlig, at han er en ret Midler, og siger: Jeg døber Eder vel med Vand til Omvendelse; men den, som kommer efter mig, er stærkere end jeg, hvis Sko jeg ikke er værdig at bære; han skal døbe Eder med den Helligaand og Ild. Han rækker sin Finger ud og viser paa Guds Lam og siger: Se det Guds Lam, som bærer Verdens Synd. Som om han vilde sige: Erkjend ham som et Lam, paa hvis Hals din Synd ligger, forat du skal blive salig, saa er du det visselig. Derhen gaar nu det nye Testamentes Lære, som alene viser paa Christus, Frelseren, at han og ellers Ingen kan raade Bod paa Synderne.

Altsaa maa man først lide og støde Hjertet i Helvede, og derefter atter tage det ud derfra og gjøre det levende, fri det for den ængstede Samvittighed og sige: Loven gjør Intet til Salighed, thi vi kunne ikke gjøre det, som Loven fordrer; derfor maa du alene støtte dig til Lammet og ligge paa dets Hals; det borttager alene Synden, ellers Intet, hverken i Himmelen eller paa Jorden. Gud alene maa vi give Æren for, at han har friet os fra vore Synder ved sin Søns Blod, som vi have hørt af Paulus. Thi vi kunne ikke forsone for nogen Synd og ikke erhverve nogen Naade.

Altsaa er i Loven Døden, i Christus Livet. Loven støder i Helvede og dræber, Christus hæver til Himmelen og gjør levende; Loven gjør Samvittigheden forskrækket, Christus giver en glad, salig Samvittighed; Christus giver Aanden, Loven Bogstaven; Loven besværer Samvittighederne og giver Synden, Christus oplyser Samvittighederne og giver Retfærdigheden. Det er Johannes's to Prædikener; derfor bliver han for Lærens Skyld saa høit agtet hos Gud og rost saameget for, at han bereder Gud et velskikket Folk; thi naar han har slaaet dig med Lovens Ord og lært dig, at du i Hjertets Grund er Intet, og du priser Guds Gjerning, det gjør, at du forsager paa dig selv og bygger alene paa Christus; saa kommer da Gud i dig med Aand og Ild og gjør dig from. Alt dette bliver sagt os i denne Fests Historie, som Lucas har beskrevet os.

Altsaa maa Gud have Forløberen, som kommer i Elias's Aand og Kraft, som Malachias har forudsagt det, og Christus selv henpeger paa Johannes, naar han i Matth. 11, 14. siger: Og dersom I ville annamme det: han er Elias, som skal komme. Thi som Elias straffede Kong Achab, hvis Helligheds han omstødte desto mere, jo mere han kom frem med den, saa maa ogsaa Johannes gjøre, maa støde istykker Alt, som er vort, og sige: Vogter Eder for den tilkommende Vrede, thi I ere fordømte til Døden og Helvede, og prædike, at vi alene maa komme til Christus. Og det hedder da at komme i Elias's Aand og Kraft. Saa forstaa I ogsaa, hvad det betyder,

naar Texten siger: Han skal omvende Børnenes Hjerter til Fædrene, det vil sige: Han seer ind i Skriften og seer paa Fædrenes Tro og fører Børnene til Fædrenes Tro. Saa gjorde ogsaa St. Peter i Apostlernes Historie, da han talte saaledes til dem, som vilde paalægge Hedningerne Omskjærelsen: Hvi friste I nu Gud ved at lægge et Aag paa Disciplenes Halse, hvilket hverken vore Fædre, ei heller vi have formaaet at bære? Men vi tro at blive salige ved den Herres Jesu Christi Naade paa samme Maade, som og de, Ap. Gj. 15, 10 flg. Og den hellige Paulus taler ogsaa store Ord om Abrahams Tro, naar han Rom. 4, 3. siger: Abraham troede Gud, og det blev regnet ham til Retfærdighed. Det er at omvende Børnenes Hjerter til Fædrene.

Det være nu Nok talt om at prise Johannes's Lære. Og seer nu til, at I skjelne vel mellem de Helliges Lære og Liv. Læren er al Verdens Salighed, hjælper Sjælene og giver det evige Liv. Men Helgenernes Liv kan bedrage og har mangen Gang store Brøst. Nu skulde vi glæde os over og takke Gud for, at han har givet os en saadan Mand, som lærer og viser os, hvorledes vi skulle blive salige, ligesom Naboer og Venner have glædet sig over Johannes's legemlige Fødsel, som I have hørt i Evangeliet. Hvad Mere der kan siges herom, ville vi omhandle paa en anden Tid, ville nu befale Eder Gud, som vilde give os sin Naade til at forbedre vort Liv og gaa fremad i den begyndte Tro.

En anden Prædiken paa Johannes's Dag

med Forklaring over Zacharias's Spaadom, som man kalder Benedictus.

Denne Fest om den hellige Døber Johannes have vi beholdt, ikke for hans, men for hans Embedes Skyld, thi (som I ville høre i hans Fader Zacharis's Sang) bliver Johannes priset, fordi han fører til Christus, saaat denne Festdag altsaa ikke saameget gjælder Johannes som Christus selv, og derfor maa ogsaa hans Fest høitideligholdes og prises ligesaameget som Christi Fest.

Det første Lærestykke.

Om Helgenernes Liv.

I vide nu, mine Venner, hvorledes vi hidtil ere blevne forførte med Helgen-Dyrkelsen. Nogle have anraabt denne, Andre hin Helgen, stik imod den Dyrkelse, som Gud fordrer af os i det første, andet og tredie af sine Bud. Og end nutildags ere Nogle saa forhærdede og forstokkede, at de ikke alene forglemme det Lys, som af Guds Naade nu igjen er bragt for Dagen, men ogsaa tænke paa og søge at dæmpe og ganske at udslukke det og at udrydde dem, som bringe det frem og antænde det; dog ville de, som ere værdige dertil, vel beholde det; de Andre, som ere den største Hob, slaa det hen i Vind og Veir og holde ikke op med sine Bespottelser; de ville ogsaa finde sin Dommer. Men derfor maa vi tale en Smule derom for at trøste og redde Vore, som endnu ligge indviklede og fangne i saadan Dyrkelse af Helgenerne.

Nogle Helgener har man holdt Festdage for, fordi de have ført et strengt, smukt, kydskt og tugtigt Liv. Og det har været næsten den almindelige Anskuelse i den hele Verden, at de have gjort mange aabenbare Undertegn, saasom opvækket Døde, gaaet med tørre Fødder over Elben, og mere Saadant. Ligesaa have de ogsaa rost denne Johannes, fordi han bar en raa Kameelhud, havde et Læderbelte om sine Lænder, og som Christus siger om ham Matth. 11, 8.: Ville I se et Menneske i bløde Klæder? se, de, som bære bløde Klæder, ere i Kongers Huse. Summa, de have paa den Maade nævnt ham som Exempel for Alle, at vi ikke vidste Mere om ham, end at han ikke havde drukket Viin eller Øl, men blot Vand, ædt Græshopper og vild Honning og hjulpet sig med Urterne i Ørkenerne. Hvilket da ikke er ondt eller forkasteligt, fordi ogsaa Christus har brugt det saaledes; ogsaa han har maattet æde, hvad han har havt, lidt Hunger og Tørst, ogsaa ofte lagt sig hungrig til at sove, som det da fortælles hist og her i Evangeliet.

Men dog er ikke dette Johannes's største Gjerninger, thi om Elias læse vi ogsaa, hvorledes han aad Brød, stegt paa Gløder, og drak

Vand og gik ved denne Mads Kraft 40 Dage og 40 Nætter i Ørkenen, 1 Kong. 19. Item, hvorledes Moses gik 40 Dage og 40 Nætter i Ørkenen. Item, hvorledes Moses var 40 Dage og 40 Nætter hos Herren paa Sinai Bjerg og aad intet Brød og drak intet Vand, 2 Mos. 34. Men Gud styrede det saa, at Johannes ikke gjorde noget Tegn, som der ogsaa staar hos Johannes, men hans Gjerning var at prædike om Christus og henvise til Christus. Men Christus, som ikke førte et saa strengt Liv, gjorde mange Undergjerninger, ligesom ogsaa andre Apostler staa langt høiere med Hensyn til Undergjerninger end Johannes. Ja, han har vel ogsaa havt Nogle, som have været ham lige, hvad deres Liv angik.

Det andet Lærestykke.

Om Helgenernes Embede og Lære.

Hvorfor roser man ham da for, at der blandt Alle, som ere fødte af Kvinder, ikke er opstaaet Nogen, der er større end Johannes den Døber, som Christus selv siger? Dette er det andet Stykke, at vi ikke skulle anse Helgenerne for deres Levnets Skyld, og heller ikke for deres Gjerningers, men for deres Embedes Skyld. Thi, som jeg tidt og ofte har sagt, der maa skjelnes vidt mellem Gjerning eller Liv og Ord eller Lære; men Ord og Lære er langt større end Livet. Thi naar jeg priser en Helgen for Ordets og Lærens Skyld, saa kan jeg ikke prise ham høiere. Og om saa alle Helgeners Gjerning laa i en Klump, men der var intet Ord derhos, saa var det en daarlig Ting og forgjæves Altsammen. Hvorfor det? Jo, fordi Guds Ord, som I vide, er Guds Viisdom, Guds Styrke, Guds Kraft, Guds Magt og Alt, hvad Gud er. Der er ikke en Gjerning, den være nok saa stor, som Gud vilde tillægge saameget som en Haandsbred Værd, naar den ikke er sammenføiet med Ordet; og dersom Mennesket ikke havde Ordet i Hjertet ved Troen, saa vilde hans Gjerning aldrig blive taget i Betragtning. Fordi Johannes havde hans Ord, derfor gjaldt ogsaa hans Gjerninger Meget for Gud, ikke efter Gjerningernes, men efter Troens Vægt.

Ord og Gjerning skjelner Skriften fra hinanden, som Himmelen fra Jorden, Lyset fra Mørket, som Esaias siger Cap. 55, 9.: Ordet er Himmelen, Gjerningen Jorden; dog bør begge prises. Thi Helgenernes Gjerninger bør ikke ringeagtes, som om de stinkede eller ikke duede noget, og som om vi skulde føre et dovent Liv og intet Godt gjøre, som da den største Hob døser Tiden hen i Raahed og Sløvhed, spørger ikke det Mindste om, hvad Kornet koster, men tænker: Vi vide nu, hvad der er den rette Lære, Christus er død for vor Synd og opstanden fra de Døde, vore gode Gjerninger udrette Intet; derfor ville vi fare frem og leve, som vi finde for godt. Nei, ikke saa, Brødre! Det er vel sandt, at vi ere i Naadens Rige, skjønt vi endnu ere svage i Ordet og i Troen, og Kjærligheden er kold hos os, og Kjødet bliver kun lidt dødet. Dog vil Gud have begge Dele, nemlig at vi ere rige i Troen og i Ordet, og at vi ikke forglemme Gjerningerne, men undertvinge vort Legeme og tjene vor Næste dermed; derfor vil han ikke have Gjerningerne forkastede, fordi vi leve her, kun at du beholder dem i denne Orden, som nu er sagt, Men Fornuften og Verden roser ikke en Helgen saa høit for Ordets som for Gjerningernes Skyld, seer alene paa Gjerningerne og Miraklerne; høiere op kan den ikke svinge sig, som vi have seet og hørt i Pavedømmet. Thi Ordet er en uanseelig Ting og en ringe Lyd for deres Øren, som snart forsvinder, men de se ikke, at det er en uovervindelig Guds Kraft, som ligger skjult i Hjertet, som hverken Synd, Død, Djævel eller Helvedes Porte kan overvinde. Men vi, som hænge ved Christus, have vor Tiltro grundet alene paa denne Klippe og vide, at Ordet ikke skal saaledes ringeagtes eller forkastes, som vi desværre nu se, at der er Faa af dem, som blive ved det rene Ord og beholde det. Hvormange er der vel ikke nu, som ville skrive Bøger, men blandt hvilke der neppe er Tre eller Fire, som lære Guds Ord reent? Overalt stifter man Partier, og Sekter opstaa, Ordet bliver ureent og saa aldeles fordunklet, at vi neppe kjende det igjen; saa Faa er der af dem, som beholde det ret, ogsaa blandt dem, som mene, at de godt have opfattet det og staa fast; men førend man tænker det, ligge de i Skarnet indtil over Ørene. Den, som staar, se derfor vel til, at han ikke falder; thi Skatten er for kostbar, og vi have tilmed Lidet af den. Andre have Gjerningerne, og skjønt deres Gjeninger ere mange, og de derhos ere rene, vide de dog Lidet om Ordet.

Men denne Zacharias her priser sin Søn, fordi Gud havde besøgt sit Folk, og forfatter en stor lang Sang derom, og det er en underlig Sang. Ja, kunde du sige, den hellige Johannes er dog ikke vor Saliggjører, er heller ikke død for vor Skyld, saa er heller ikke hans Blod udøst for vor Synd, hvorfor synger han da saaledes ved hans Fødsel? Her se I, at Zacharias har været fuld af den Helligaand og

ret forstaar Christi Rige aandeligt og drager sin Søn ind med og siger, at Gud er der for at besøge og forløse sit Folk. Derfor kan det, som han roser og priser saa høit i denne Sang, ikke blive henført til Johannes, men til Christus og det, som er i Christus; derfor feire vi ogsaa denne Fest. Hos Johannes finde vi blot, at han er vor Herre Christi Forløber; at spise Rødder og drikke Vand tjener ham vistnok og gjør ham dygtig dertil, skjønt han vel havde kunnet udrette det uden dette. Men Gud har ikke villet det saa, han gjør det heller ikke, men vil, at han skal løbe foran ham, at det altsaa skal være hans Embede, at han skal begynde Christi Rige. Saaledes har den hellige Zacharias ved den Helligaand meget vel forstaaet, hvorledes vor Herres Rige har begyndt. Derfor ville vi tage denne Sang for os og behandle den Ord for Ord.

Benedictus eller Zacharias's Spaadom udlagt.

Lovet være Herren, Israels Gud, at han haver besøgt og forløst sit Folk.

Her taler den gode Mand om Sagen, som om det allerede var skeet, idet han siger: Han har besøgt og forløst sit Folk, thi han er saa ganske vis paa det; saa var ogsaa Barnet der, som skulde ved sin Prædiken forberede Forløsningen, som Engelen havde forjættet ham i sin Legende, at han skulde løbe foran Herren i Elias's Aand og Kraft, at omvende Fædrenes Hjerter til Børnene og de Ulydige til de Retfærdiges Sindelag, at berede Herren et velskikket Folk. Om denne Forjættelse vidste Zacharias godt, at den ikke vilde skuffe ham.

Men hvorpaa denne Forløsning beror, og hvad den bringer med sig, vide I nu af Guds Naade vel Besked om, nemlig at han besøger og forløser os, hvilken Forløsning og Besøgelse ikke skeer med Sværdet eller nogensomhelst Magt, men alene ved Ordet. Thi Johannes har tjent Verden alene i Ordet, idet han peger paa dette Lam, som borttager al Verdens Synd; det er vor Forløsning og vor Besøgelse, som Christus har maattet kjøbe med sit Blod, saaat det altsaa ligger mere i Ordet end i Blodet og Døden paa Korset; thi for sit Ords Skyld har han offret sit Legeme paa Korset og udgydt sit Blod. Nu kommer det igjen for vor Dør, Gud give, at vi ville modtage det og takke ham derfor.

Johannes er det første Bud, som har prædiket Evangeliet. Derfor er det for os, som ikke forhen have hørt Evangeliet, det Samme, som om Johannes selv nu prædiker for os; thi Gud lader os her i lutter venlige Ord tilbyde Forløsning, Trøst, Redning fra Synd, Død, Djævel og al Ulykke.

At besøge er det Samme som at komme til os, forelægge og foredrage os det frelsende Ord, hvorved vi blive salige. Det er smukt, at Zacharias har erkjendt denne Gjerning, som har smagt hans Hjerte saa godt, at han ikke kunde undlade at bryde ud dermed, ikke alene for Barnets Skyld, som vistnok skaffede ham stor Glæde, men fordi han af denne Fødsel og dette Barn venter sig en langt høiere Glæde, nemlig at dette Barn er det Bud, ved hvilket Gud har seet til den Verden, som han besøgte med sit Ord; derfor glæder han sig over, at han skal høre disse Ord, og at den gamle Mand for Fremtiden skal blive en Discipel af Barnet i Vuggen og bekjende, at han er en Prophet, som vidste Mere, end han. Ja, at hvad Faderen vidste, det vidste han for Barnets Skyld. Og vel maa man forundre sig over, at Gud giver den gamle Mand til Læremester et Barn i Skjødet.

Her er en naturlig Glæde over, at dette Barn skal blive født ved et Under, og en aandelig Glæde over, at det skal lære Guds Ord. Jeg tror ogsaa, at det ikke har været nogen Fader, som har havt større Glæde end denne Zacharias over dette Barn, som bliver født saa underbart ved Guds Haand. Og just i sin gamle Alder, da han snart skal dø, faar han først en saa stor Helgen, som skal være Verdens Mester, saaat han har faaet taarevædede Øine for den store Fryd og Glæde over sit Barn, hvormed han er bleven overøst. Det er os jo en Glæde og Lyst, naar vi have et friskt eller skjønt og velskabt Barn, end sige, naar det skulde være en Apostel i Verden.

Altsaa er den Forhaanelse, han forhen har lidt, fordi han har været ufrugtbar, som da ogsaa hans Hustru Elisabeth, bleven ham rigelig gjengjældt, og til Erstatning giver Gud ham saamegen Velsignelse, at det er over al Maade. Den, som blot kunde vente! Thi naar Gud kommer, saa kommer han rigelig og giver Mere, end vi have haabet og ønsket. Saaledes har han besøgt og forløst sit Folk.

I Texten følger videre:

Og haver opreist os et Frelses Horn i Davids, sin Tjeners Huus.

Det første Lærestykke.

Om Christi Rige, hvor det er, og hvad det er for et Rige, hvad ogsaa dets Kraft og Virkning er, og hvorved det bliver oprettet.

Dette er heller ikke sagt om Johannes; thi han er ikke det Horn, som er opreist i Da-

vids Huus, heller ikke er han af Davids Huus, thi han er født af Levi Stamme; men Christus, vor Herre, er af Davids Huus, af Davids kongelige Stamme og Blod. Derfor synger han ikke, at Hornet er opreist i Levis Huus, men i Davids Huus. Derfor gaar det paa den, som skal blive født af Davids Huus, og her er Christus endnu ikke født, men alligevel synger han, som om det allerede var skeet. Frelsens Horn er endnu ikke opreist, og han har dog kjendt det; men den Helligaand har lært ham det.

Horn i det hebraiske Sprog betyder Magt, Trods, Herredømme og det, hvorpaa man kan forlade sig, som I ogsaa læse i Daniel, idet Propheten forudseer Rigerne og seer nogle Dyr med eet Horn, nogle med to Horn o. s. v. Og selv udtyder han det om et Rige eller om Konger. Det er Maaden at tale paa i dette Sprog. Altsaa er ogsaa vort Rige og vor Konge et Horn. Og Christus kaldes især af den Grund et Horn, at han støder med det, som I se paa de ufornuftige Dyr, der have Horn foran paa Hovedet, der er nogle Faa af dem, som have dem paa Næsen. Men det betyder, at Christus er vort Hoved, ja vor Gud, og at hans Rige er hans Horn, og i Korthed sagt er det Evangeliet, som prædiker om Christus, og Christus i Evangeliet, og Evangeliet i Christus, saaat det hører sammen og ikke maa skilles fra hinanden. Thi i den hele Verden maa Evangeliet og Christus støde an hist og her, og er vor Trods, hvorpaa vi støtte og forlade os.

Men han tilføier: Et Frelses eller Salighedes Horn. Andre Riger have sine Navne og Herligheder, hvorefter de blive nævnede; nogle Riger ere vidt udstrakte og have store Rigdomme, mange Folk, stor Anseelse, men have alene timelige Goder; men dette Rige benævnes et saligt Rige, et Naadens Rige, Livets Rige, Retfærdighedens Rige, et Sandhedens og Saliggjørelsens Rige. Derved skiller det sig fra alle andre Riger; thi hvor store og hvor rige og hvor mægtige de ogsaa ere, saa hedde de Dødens Riger, thi de maa forgaa og forfalde og maa lade sine Herligheder efter sig. Thi endnu er der ikke kommet Nogen, som har sagt, at der var et Livsens Rige, som havde Liv, Fred og Salighed; men denne Titel fører alene det Rige, som Gud har opreist til et Fyrstendømme og til et Rige, hvori er lutter Frelse og Salighed.

Her finder jeg Intet, som taler om Levnet eller Gjerninger, thi dette Rige er ikke grundet paa vort Liv eller vor Gjerning, men paa Hornet, paa Christus og hans Evangelium. Det er vort Rige, hvorom I have hørt, at det er Naadens, Livsens, Retfærdighedens Rige, Frelsens og Barmhjertighedens Rige, saaat den, som er i det, lad ham end være svag og skrøbelig og ikke saa hellig som Johannes, ikke saa fuldkommen som Christus, saa er han dog i Riget, hvori der ikke er andet end idel Frelse og Saliggjørelse. Thi deraf har de ogsaa Navnet, og Gud, som ikke lyver, kalder det et Frelsens Rige, som han har oprettet i Davids Huus. Hvorved og hvormed? Ved den Helligaand og ved sit Ord.

Han siger ogsaa: i Davids Huus. Det skal være et Rige paa Jorden og dog et Frelsens Rige. Hvorledes lader dette sig forene? Davids Huus er Davids Stamme og Slægt; David har været et Menneske, og Undersaatterne i hans Rige ere Mennesker. Forat du ikke skulde sige, at han her taler om et Rige i Himmelen blandt Englene, men om et Rige, som ligger blandt Menneskene, der have Kjød og Blod; thi de deroppe i Himmelen have forhen Nok og ere vel forsvarede. David er et Menneske, og hans Rige ere Mennesker, som maa dø. Thi som Skriften siger: Et Menneske, født af en Kvinde, lever en stakket Tid, og der er sat det et Maal, hvorover Ingen kan komme, Job 14, 1. 5.

Men hvorledes kommer her baade Ære og Vanære sammen, saaat det skal være et Salighedens Huus, og Folk, som ere dødelige, skulle ikke dø, de, som ere værdige Døden, skulle have Livet, de, som ere usalige, skulle være salige, de, som ere Djævelens, skulle blive Guds Børn? Det maa man knytte sammen, at i dette Davids Huus skal være dødelige Folk, og det skal dog være et Rige og Mennesker, som ikke dø. I kjende tilstrækkeligt hertil, og ligesaameget, haaber jeg, som jeg; men dog maa vi gjentage det, fordi Texten saa fordrer.

Vi have altsaa sagt, at en Christen, som kommer i dette Rige, aldrig skal dø, og heller ikke kan dø; thi Christus er død for at overvinde Døden, at vi ikke skulle dø. Derfor har han taget vor Synd paa sig, forat vi ikke skulle bære den, og undertvunget Djævelen, forat vi ikke skulle ligge under for ham. Derfor siger man om en Christen, at han aldrig kan dø, aldrig komme under Synden eller Djævelen. Thi det maa være sandt og ikke løiet, naar han siger, at han har opreist et Salighedens og Frelsens Horn; men hvor dette er, der kan hverken være Død, Synd eller Djævel, og det Samme gjælder da Davids Huus. Derfor er en Christen levende, uden Synd og ikke under

Djævelen. Hvorledes gaar det til? Saaledes gaar det til:

I have ofte hørt, mine Venner! at Skikkelsen og Følelsen af Døden, Synden og Djævelen lader Gud blive i os, saaat Synden altsaa bider mig, angriber mig i Samvittigheden, vil drive mig til Fortvivlelse, item at Guds Dom forskrækker mig, at ogsaa Døden angriber mig, vil opsluge mig, Djævelen træder mig paa Halsen og vil undertrykke mig. Thi det udvortes Udseende lader han blive og tager Intet bort deraf: disse Masker maa beholdes, saaat vi ikke føle Andet, end at vi ere Syndere, ligge under Døden og Djævelen, og dog blive under disse Masker Liv, Uskyldighed, Herredømme over Død, Synd og Djævel, som han selv siger Matth. 16, 18: Du er Petrus, og paa denne Klippe vil jeg bygge min Menighed, og Helvedes Porte skulle ikke faa Overhaand over den; han siger ikke: skulle ikke anfalde den eller fegte mod den. Thi af Død og Synd blive de to Ting igjen, at vi se Dødens Skikkelse og føle Synden.

Fordi Angrebet bliver, saa bliver ogsaa Følelsen, naar Djævelen angriber mig; ligesaa maa jeg jo ogsaa føle, naar Synden bider, naar Guds Vrede, Dødens Skrækkebilleder og Døden selv forfærde mig. Men alt dette er det udvortes Udseende for mig og Verden, som ikke kjender Andet, og jeg kan heller ikke dømme Andet, end at Synd, Død og Djævel er der. Men imidlertid er Ordet og Aanden nærværende ved Angrebene og Anfaldene og giver mig et Mod og gjør mig sikker og vis paa, at Gud ikke vredes, at min Synd er forladt, at jeg ikke skal dø eller er forladt af ham: Hjertet hviler i Grunden i Haabet. Og med saadan Tillid bliver Mennesket ikke under Synden, hensynker heller ikke i Døden, men bliver en Herre over Synden og Døden. Og netop det kalder man: ikke at overvælde, at Djævelen ikke overvinder, om han end anfegter. Det kalde vi nu Davids Huus, et dødeligt Huus, et syndigt Huus, der er underkastet Djævelen, som alt Kjød og Blod er, og desuagtet er Frelsens Horn lagt i Huset, saaat Menneskene, som ere i dette Rige, have Frelse og Salighed.

Heraf se I, at dette Huus eller Rige er et Troens Rige, som man ikke griber eller føler, og som Ingen kan vise den Anden, men som Enhver maa have hos sig selv, forat han, naar de Vieblikke komme, da han føler Synden, og Døden staar ham for Øine, kan føle Riget i Troen og tænke: du har Syndernes Forladelse, og Christus er død, forat du skal være i Frelsens Rige, derfor kan Synden ikke komme dig tillivs. Døden er borte, Christus er med dig, hvem vil gjøre dig Skade? Hvem vil tilføie dig Ondt? Her bides indbyrdes Død og Liv, Helvede og Uskyldighed, Christus og Djævelen. Men tilsidst maa Liv og Uskyldighed blive hos Christus. Det er et kort Ord, bliver snart udtalt, men bliver ikke snart følt, ja man føler vel allevegne, det stik Modsatte; naar du derfor vil tyde det efter Verdens Maade, saa har du taget saare, saare feil.

Verden kalder det et godt Rige og et Fredens Rige, naar der er Stilhed, gaar lykkeligt og vel til, og udvortes Held, Fred og Uskyldighed er forhaanden; men her er et Lykkalighedens og Naadens Rige, og alligevel viser overalt det Modsatte sig. Derfor ere alle disse Stykker aandelige og ville forstaaes i Troen og ikke bedømmes efter det udvortes Skin. Saaledes stemmer det nu sammen, at Gud kan denne Kunst, at han midt i Synden, midt under Djævelen, midt under Døden har et evigt, et mægtigt, et Englerige; derom synger denne Zacharias her af sit Hjertets Grund og begriber tillige, hvorledes det gaar til; thi han har Troen og den Helligaand, som lærer ham alt Saadant.

Men mener du ikke, at det vilde glæde os, naar vi kunde se et saadant Menneske? Jeg har selv endnu ikke seet et eneste; der mangler altid Noget; tag for dig, hvem du vil, saa sidder Synden der. Den allerhelligste Apostel Paulus siger om sig selv, at han føler Synd i sine Lemmer, og siger endvidere: at ville, det staar i min Magt, men at udrette det Gode formaar jeg ikke; thi det Gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke; men det Onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg, Rom. 7, 18 flg. Den kjære Paulus vil gjerne være uden Synder og maa dog være i dem. Jeg og flere Andre ville ogsaa gjerne være uden Synder, men det vil ikke gaa; vi dumpe vel i, i Synd ere vi faldne, staa op igjen, martre og plage os dermed uafladelig Dag og Nat. Men fordi vi sidde i dette Kjød, bære denne stinkende Sæk om Halsen, saa faa vi det ikke bort, kunne ikke døde det, uagtet vi jo maa arbeide paa at døde det; men den gamle Adam vil ogsaa have sit Liv, indtil han engang kommer i Graven.

Kortsagt, Christi Rige er et syndigt Rige; ingen Hellig vil her kunne sige Andet end: O almægtige Gud, jeg bekjender mig for en arm Synder, tilregn mig ikke den gamle Synd.

Alle maa synge den Sang: Fader vor, du, som er i Himlene, forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere. De andre fromme Helgener, som ikke vide nogen Ende paa sin Hellighed, forstaa aldeles Intet heraf, derfor er det heller ikke prædiket for dem, fordi de mene, at det er saaledes beskaffent med Christi Rige, at der ikke er nogen Synd, og at det maa være saa reent og peent, som om Duerne havde udsøgt det, og ville have en saadan Christen, som er aldeles uden Synd og hellig, ja som Christus selv. Det er langtfra saa. Men den er en Christen, som er en Synder og erkjender sin Synd, fortryder den og af Hjertet bedrøves over, at han er en Synder. Den er ingen Christen, som ikke har eller føler nogen Synd; men finder du en Saadan, han er en Antichrist, ingen sand Christen.

Altsaa ligger Christi Rige i Synden; deri stikker det, da han har henlagt det i Davids Huus. Ja, tager for Eder David selv, hvem han dog har givet det rosende Vidnesbyrd, at han var en Tjener efter hans Hjerte, og seer, om han har været uden Synd. Ingen maa her skamme sig ved at bede: Herre, tilgiv os vor Synd. Er det da sandt? Ja det er sandt. Naar de vilde lyve, saa vare de Djævelens Børn. Men fromme Christne habe dette Liv, ville gjerne i det andet Liv; derfor bringe de det her ikke derhen, at de tør sige: Jeg er uden al Synd. Men komme de derhen, saa er det den Helvedes Djævel; thi ingen Hellig negter, at han er i Synder, men de bekjende det Allesammen, og det gjør dem hjertelig ondt, at de maa bære dette elendige, syndige Kjød, og raabe med den hellige Paulus: Jeg elendige Menneske, hvo skal fri mig fra dette Dødens Legeme? De brøle og skrige alle, fordi de føle Synden og længes efter at blive forløste fra den.

I denne Følelse og Erkjendelse af Synderne ligger altsaa Christi Rige, saaat der ikke er nogen Synd i Synderne, det vil sige: uagtet jeg føler og erkjender Synden, er dog Frelsen og Riget saa mægtigt tilstede i Samvittigheden, at det borttager al Synd, og at Gud ikke vil regne det for Synd og siger: Jeg vil tilgive dig det, fordi du er i Troen og sætter din Lid til Christus, min eneste elskede Søn, som er hengivet for dig; derfor skal det Altsammen ikke skade dig. Men de Andre, som ikke føle sin Synd og ville pukke paa Gjerninger, skrige ikke over sin Synd, men ere rene, de ere Djævelens Børn og ikke i Christi Rige. Thi Møie og Hjertelidelse skal man have ved Synden. Saaledes ogsaa med Døden: Viis mig nogen Hellig, hvem Døden ikke anfegter? Du vil ikke finde Nogen, de blegne Alle og forskrækkes for Døden; men hos dem, som tro paa Gud, trøster da Samvittigheden sig med Propheten David, naar han Ps. 118, 18. siger: Han tugtede mig vel, men gav mig ikke i Døden; han stormer vel, men han overvælder ikke.

Saa er da en Christen i Synder, under dem og over dem, men maa dog vinde tilsidst; han er i Døden, under Døden og omgivet med Døden, men Døden maa ikke skade ham; saaledes er han ogsaa under Djævelen og maa møies og slaaes med Djævelen, men dog vinde tilsidst. Saa maa han ogsaa plages i Verden, og dog omsider vinde. Thi fordi det er et Salighedens Rige, hvis Lemmer ikke sove eller hvile, men læsse paa sig alt det, som er i Helvede, Død, Djævel, Synd og al Ulykke, saa skal det dog Intet skade dem, men de ere modige og kjække, ja trodse tillige sine Fiender og sige: Her vil jeg bestaa trods Eders Angreb. Men saadanne Ting lader Gud blive og finde Sted, forat Troen kan vise sig.

Men det er en Glæde og beroliger Samvittigheden, at den har et Rige, og den synger: Lovet være Gud Herren, som besøger og forløser os, idet han opretter et Rige i Davids Huus, det vil sige kommer til os ved sit Ord og løser os fra Syndeskylden og styrker vore Hjerter midt under Djævelens og Dødens Magt. Saaledes have I begge Dele: Riget i Davids Huus, og at en Christen er død og levende, er uskyldig midt iblandt Synderne, at han er under Djævelen og dog en Herre over Djævelen. Begge Dele ere Sandhed, idet Synd, Død og Djævel angribe Kjødet, men dette Rige og Frelsen endelig beholde Seieren, hvilket Ingen seer uden den, som tror det.

Derfor kalder han det endog stolt og trodsende et Horn, det er, et stridbart, uroligt Rige, som ikke hviler eller ligger stille; thi det angribes af mange Fiender, men værger sig ogsaa modigt. Derfor tager en Christen, som er i dette Rige, dette Horn og kaster dermed til Jorden Død, Synd og Djævel; men det staar ikke i vor Magt, som om vi havde forfærdiget Hornet, men Gud har gjort og opreist det ved Prædikeembedet forat vi skulle blive salige derved. Derfor synger den kjære gamle Zacharias og retter sin Tunge i denne Sang derhen, at den ikke gaar paa hans Søn, men paa Christus, ja dette Rige priser han alene med Anvendelse paa Jøderne, synger Intet om os Hedninger, hvorledes vi komme

derhen, hvilket derimod Andre synge, og som Simeon har sunget om i Nuni dimittis, nemlig hvorledes vi Hedninger ogsaa skulle komme i dette Rige. Men her synger Zacharias om, hvorledes et Rige er oprettet, et Frelsens, Saliggjørelsens Rige, og det i Davids Huus, det er, for Jøderne. Derfor siger han videre:

Som han i fordums Tid haver talet ved sine hellige Propheters Mund.

Derfor er det skeet, siger han, for at stadfæste den Forjættelse, som han lod forkynde ved Propheterne, at han vilde engang oprette et Rige. Nu er Tiden kommen, da han vil opfylde den. Saaledes drager han Frelsens Horn, Christi Rige, ind i det gamle Testamente for at vidne om et saadant stort og vældigt Rige, som ikke kan blive overvundet eller overvældet. Thi Propheterne efter Davids Tider have alle paastaaet og udtydet det om Davids Stamme saaledes, at det skulde være et Rige paa denne Jord, men et aandeligt Rige. Og fremfor Alle Esaias og Jeremias, som især have brevet stærkt paa, at et saadant Rige skulde komme, som skulde bestaa og regjeres ved Aanden og Ordet, hvilke to Propheter Zacharias her fornemmelig mener; de Andre, som Hoseas Micha og flere Andre drive vel ogsaa derpaa, men ikke saa stærkt.

Videre følger:

Det andet Lærestykke.

Hvortil Christi Rige bliver oprettet.

En Frelse fra vore Fiender og fra deres Haand, som os hade.

Hidtil har Evangelisten i en Sum sammenfattet, hvad Christi Rige, hvorom forhen er forkyndt hos Propheterne, er. Derfor fortæller han nu og gjennemgaar stykkeviis, hvad Christi Rige er, og hvori det bestaar. Først, at han frelser os fra vore Fiender og fra Alles Haand, som os hade. Der se I, at dette Vers vidner og bekjender, at vi, som ere hans Folk og Rige, ere blandt Fiender og her ikke have Andet at vente, end at man vil hade os og være os fiendske. Derfor bestaar dette Riges Beskaffenhed deri, at han frelser os fra Alles Haand, som hade os, som Propheten siger Ps. 110, 2.: Herren skal sende din Styrkes Spir af Zion, sigende: Regjer midt iblandt dine Fiender. Og i en anden Psalme: Dine Pile ere skjærpede, Folkene skulle underkaste sig dig midt iblandt Kongens Fiender, Ps. 45, 6. Det har vor Herre Gud da Lyst til, at hans Rige skal alene ligge midt i Ufred, midt iblandt Fienderne, som hade ham.

Det er skrevet os til Trøst, forat vi skulle vide at finde os deri, at den, som vil være en Christen og leve i dette Rige, han maa ikke vente sig Andet, end som det her er afmalet for ham; han maa ikke søge at vinde Gunst af Verden eller at ville være den til Behag og have Enhver til Ven. Thi saa gaar Propheternes Skrift i Opfyldelse, at det gjælder Frelse fra Fienderne. Naar det da gjælder at frelses og rive sig løs fra dem, som hade os, saa er det intet Fredens Rige, men et saadant Rige, som Enhver hader, og som alle Mennesker ere fiendske. Som I da nu, da Gud være lovet et lidet Lys er opgaaet, se, hvorledes de hade og forfølge det. Intet Menneske paa Jorden er dog saa hadet som en Christen. Saa angriber Paven det, saa de gale Biskoper med deres Apostler, saa de affindige Fyrster, de Hellige, de Lærde, de Vise, Alle opfyldte af det bittreste Had; det er ikke Nok for dem, at de Christne blive myrdede og dræbte, men de ville have dem aldeles udryddede og saaledes tilintetgjorte, at man (som de mene) aldrig skal komme dem ihu.

Dette er de Christnes Beskaffenhed og Hofsarve; saaledes skal det gaa, naar Djævelen søger os ved Sine og tænker paa aldeles at udrydde os. Men herover skulle vi ikke forskrækkes eller forfærdes, thi saa lyder her Verset, at han er vor Konge, som frelser og forløser os fra dem, som ere os fiendske. Det gjør han ogsaa aldeles herligt og viser sin Magt midt i Verden, midt under Kjødet, midt under Djævelen, fordi en Christen ikke har nogen Beskyttelse eller Fred undtagen i den Herre Christus. Det er vistnok et kort Vers, det er snart udtalt, at han frelser os fra Alles Haand, som hade os, hvoraf vi tillige mærke, at der er mange af dem, ikke blot Een, som overfalde de Christne; dog har det ingen Nød, dette Vers staar fast og siger: Vi have En, som er stærkere end Verden og denne Verdens Fyrste, som Johannes siger: Joh. 14, 30; 1 Joh. 4, 4. Derfor skulle I ikke frygte for, at han ikke vil frelse os fra alle vore Fiender. Thi han kan vel gjøre det og veed, hvorledes han vil tage det. Vi ville vel føle Angrebene, men han vil ikke lade os istikken; hvo der blot kunde vente!

Videre følger:

Og viste Barmhjertighed mod vore Fædre og tænkte paa sin hellige Pagt, efter den Ed, som han svor vor Fader Abraham, at han vilde give os.

Ikke alene vil han frelse fra alt Ondt, legemligt og aandeligt, fra vore Fiender, fra Djævelen og Menneskene, men vil ogsaa vise Naade og gjøre Barmhjertighed mod os, som han har forjættet og tilsagt Fædrene ved de hellige Propheter. Saaledes gjøre Apostlerne overalt, at de gaa tilbage til det gamle Testamente og gjentage derfra nogle Sprog, for dermed at stadfæste sin Lære, som Zacharias ogsaa ovenfor sagde: Som han i fordums Tid har talt ved sine hellige Propheters Mund; og saaledes siger han ogsaa her.

Nu kunde En sige: Men Fædrene ere jo døde, hvorledes vil han da vise dem Barmhjertighed? Hvorfor er det da ogsaa nødvendigt at sige, at han har vist Fædrene Barmhjertighed , og hvorledes det er forkyndt hos Propheterne? Det skeer for at paavise Guds Sandhed og overbevise os om, at vi skulle vide, at han er trofast og sanddru og vil gjøre det, fordi han har lovet det, uagtet vi ikke have fortjent det af ham. I 1ste Mosebog have I hørt, hvorledes Gud har forjættet Abraham, at alle Jordens Slægter skulle velsignes ved hans Sæd; det vil sige, ved Christus skulde en Prædiken udgaa, som skulde bringe alle Mennesker Naade, Fred og Velsignelse. Med denne Forjættelse er det gaaet i Langdrag i mange Aar, saaat det fik Skin af, at det nu var tabt, som det da er Guds Viis, at han, naar han vil fuldbringe Noget, stiller sig i et saa naragtigt Forhold til Sagen og gaar saa forunderligt frem, som om Alt skulde gaa tilbage. Men hvordan det nu end har stillet sig, saa er det desuagtet opfyldt, og han har holdt Alt, hvad han havde lovet Abraham. Ikke blot har han frelst ham fra Fienderne, men han har ogsaa vist ham alt Godt og givet ham sig selv med Alt, som han havde og formaaede, og Alt, fordi her staar, at saadan Barmhjertighed og Godhed forhen er bleven udtalt og ved Ed lovet dem, som forlængst ere døde, da vi endnu ikke vare. Derfor er han naadig og barmhjertig, ikke for vor Fortjenestes Skyld, som om vi havde fortjent det af ham, men af lutter Naade, Gunst og Barmhjertighed, som han har tilbudt os og forud ladet os forkynde.

Det er vældige Tordenslag mod vore Fortjenester og Gjerninger, forat vi ikke skulle rose os af, at vi have frelst os selv fra Synden, og at derfor hans Godhed bliver vist mod os, og Evangeliet prædiket for os. Nei, nei, her gjælder ingen Ros, men: Herre, siger Texten, det at du har forjættet nogle tusinde Aar i Forveien, førend jeg var, at du vilde gjøre det. Thi hvo har dengang bedet ham om at give mig det, eller bevæget ham til den Beslutning, at han vilde gjøre det? Herpaa trodse Propheterne, og her træffer man ret Godheden, saaat enhver Mund bliver tilstoppet, og den, som vil rose sig, maa rose sig i Herren, Jer. 9, 24. Thi at du (siger han) er i mit Rige og har min Naade, maa du ikke tilskrive dig selv, jeg har forjættet det og har ogsaa tænkt, at jeg vilde gjøre det, saaat du ikke skulde vide Noget derom, men alene jeg. Her maa vi Alle forstumme.

Ligesom vi nu, Gud ske Lov! have faaet Evangeliet tilbage, uden at Nogen af os kan rose sig af, at vi have erholdt det ved vor Flid, ved vor Møie og Arbeide, ved vor Studering eller idetmindste ved vort gode Forhold og vore gode Gjerninger; thi det, som blev anseet for de bedste gode Gjerninger, for den bedste Studering, er Altsammen fuldkastet, saasom at læse Moses, gaa ind i denne eller hin Munkeorden og andre lignende Ting. Item, Bøgerne paa Høiskolerne; der, der have vi søgt det. Men Lyset siger dig her det Modsatte og lærer noget ganske Andet; hvo kan da her rose sig af at have erhvervet det? Ja, Evangeliet fordømmer og forkaster det Hele. Hvorledes kan jeg da nu komme til Evangeliet ved det, som fordømmer?

Derfor staar det fast, at Alt, som vi have, det have vi af lutter Naade og Godhed, og maa lade Gud den Ære og Priis, at vi have fortjent det Modsatte, Døden og Helvedes Ild; giver han os Noget derover, saa er det at tilskrive hans Naade og Godhed. Dette er det, som han siger, at det er forud forkyndt og forjættet og med Ed lovet Fædrene, at han vil give os Abrahams Pagt. Thi saa siger han til Abraham 1 Mos. 22, 18.: *Ud i din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes.* Disse Ord have Propheterne saaledes grebet, drevet og trodset paa, at han ogsaa gjør en Ed og sværger, paadet han maatte gjøre os visse paa, at han vil lade sin Velsignelse komme over os. Nu er Tiden forhaanden (siger Zacharias), og Timen kommen, om hvilken han har svoret, at Frelsen skal komme. Det er den Ed, som han vil give os og skjænke bort aldeles for Intet; thi saa lyde den Herre Christi Ord til hans Apostler:

Gaar bort i al Verden og prædiker Evangeliet for al Skabningen: Hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig, men hvo, som ikke tror, skal blive fordømt.

Menneskene have ikke fortjent det, heller ikke Abraham; thi han er ikke selv bleven deelagtig deri og er død længe forud, førend Forjættelsen blev opfyldt; aandelig havde han den vel i Troen, men at han skulde have oplevet, at Evangelium lyder over den hele Verden, er ikke skeet. Derfor blev Velsignelsen forjættet ham, men ikke opfyldt paa ham, det vil sige, han har ikke oplevet, at Evangeliet blev prædiket i den hele Verden, hvorvel han naaede det for sin egen Del i Troen.

Derfor kan det ikke siges, at han har fortjent den, ellers havde han ogsaa oplevet Tiden, og den var bleven givet ham; men nu er det skeet efter hans Død, paadet man maatte sige, at han ikke har fortjent den. Og paa den anden Side kan man heller ikke sige, at Hedningerne, som modtoge denne Velsignelse, men som da ikke vare fødte, have fortjent den. Hine forjætter han den, og den kommer ikke til dem; disse, hvem den ikke var forjættet, og som allesammen endnu ikke vare til dengang, giver han den.

Altsaa vil han altid beholde sin Ære og være en Gud, uagtet han ikke kan bringe det derhen for den onde Verden; han slaar, forbander, skjælder, lokker, opmuntrer den, gjør Alt, hvad han skal gjøre, men de give ham den ikke, berøve ham Æren, det vil sige, de ville ikke erkjende, at de have det, som de have, af Naade. Naar vi da rose os af, at vi have det af os selv, saa ere vi Gud, og han er Tjener; naar vi ville afkjøbe ham Alt, saa ere vi Junkere, og han maa leve af vor Naade, altsaa maa han blive tilskamme, og vi maa æres. Men skjønt vi gjøre ham til en Høker og agte hem ringe, saa har han dog forjættet i Skriften, at han vil alene beholde den Ære, at han gjør det af lutter Godhed, og at han ikke vil give den til Nogen paa anden Viis. Den, som nu tror det, han har det; den, som ikke tror det, han vil tilsidst ogsaa faa sin Løn. Videre siger Zacharias:

At vi, forløste fra vore Fienders Haand, skulde tjene ham uden Frygt vor Livstid i Helligheds og Retfærdighed, som er ham behagelig.

Han har nu beskrevet dette Riges Væsen. Det er den Pagt, som han har svoret vor Fader Abraham: I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes. Dette Velsignelsesord (siger han) vil jeg udlægge saaledes for Eder: At vi forløste af vore Fienders Haand, skulle tjene ham uden Frygt alle vore Livsdage i Helligheds og Retfærdighed, som er ham behagelig. Det klinger ikke godt i Verdens Øren; ja, jeg meente, at han vilde give os noget Kosteligt, en Lomme fuld af Gyldener, en rig Kone, skjønne Børn, store Huse, og hvad Mere Verden attraar; men saa hører jeg, at det er derom at gjøre, at vi tjene ham uden Frygt i Helligheds og Retfærdighed, som er ham velbehagelig; det klinger ikke i mine Øren. Nu, aandelige Øine og aandelige Øren høre til, forat vi ret skulle betragte og fatte Ordet.

At han siger, at han vil forløse os fra alle vore Fiender, tilkjendegiver atter, at dette Rige ligger i Strid og blandt Fiender — men de skulle ikke vinde, men tabe —, og at denne Frelse og Forløsning tjener til, at vi tjene ham evindelig uden Frygt. Det er et christeligt Væsen og et yndigt Rige, at et Christenmenneske skal være uden al Frygt, og det er jo høit og Meget sagt, at en Synder skal leve uden al Sorg og Frygt. Men Saadant har han givet og skjenket os, forat vi ikke skulle tjene nogen Anden end ham alene, thi i denne Sag kan man ikke tjene Verden og Øvrigheden tillige.

Ordet: uden Frygt indeslutter i sig, at vi ere sikkre paa hint og dette Livs Goder; thi en Christen, som jo er sikker og vis paa, at hans Synder ere ham forladte, skjønt han endnu føler dem, som ovenfor er sagt, er ogsaa sikker paa, at Døden ikke kan skade ham, Djævelen ikke overvælde ham, Verden ikke faa Tag i ham. Et saadant Hjerte er jo sikkert for al Fare og Skade. Ikke skal du forstaa det saa, at det ikke føler Synden, men det gjør det ondt, naar Synderne trykke det, naar Døden staar os for Øinene, naar vi blive forhaanede og udskjældte af Verden og maa staa saa ganske blottede og nøgne og ikke have Nogen paa Jorden uden alene den eneste Gud. Det føles vel, men det udretter Intet, overvinder ikke, Hjertet bliver alligevel trygt i Gud.

Saaledes føles det ogsaa, naar Armod er forhaanden, naar Hunger trykker dig, naar du ikke har det, hvormed du skal opholde Livet, ernære Kone og Børn, og ikke har noget vist Sted at bo; men det har ingen Nød, du maa have Nok og leve uden Frygt, som det her lyder. Men Ulykken er, at vi ikke ere Christne,

og at vi dømme efter Følelsen af, hvorledes Verden trykker, bespotter og forhaaner os, og mene, at det er ude med os. Item, naar der ikke er Korn paa Marken, Penge i Pungen, saa mene vi, at vi ere forladte. Her lukker en Christen Øine og Øren til og siger med Paulus: Verden, Død, Synd, du er død for mig, og jeg er igjen død for dig, og der lever Intet paa Jorden uden jeg og Gud; Verden er mig korsfæstet, og jeg Verden, Gal. 6, 14.; det vil sige, Verden agter aldeles ikke Mit, og hvad jeg prædiker eller lærer, spotter den over; men med saadant Maal, som du maaler mig med, maaler jeg dig igjen; foragter du mig, saa foragter jeg dig igjen, du gjør ikke meget af mig, jeg gjør heller ikke meget af dig, hvad bryder jeg mig om, at jeg bliver hadet af Verden, om det end varede evigt, naar jeg behager ham deroppe? Lad altsaa Synden rase, Verden svadse og skvaldre, til den bliver træt, jeg gaar min Vei lige frem, det er mig netop det Samme, som om jeg ikke hørte det.

Se, det er at afdø fra Verden og at være uden Frygt, ikke bekymre sig om Noget, uden hvad Gud vil have, ikke tale Noget uden det, som behager ham, saaat jeg veed, at det er hans Ord, samt leve saaledes og gjøre de Gjerninger, som jeg veed at være hans Gjerninger, saaat jeg i hele mit Liv, som jeg lever udvortes og indvortes, er sikker paa, at det er hans. Paa den Maade er jeg skilt fra Verden og er dog i Verden. Ingen er mindre i Verden end en Christen, og Ingen har Mere med Verden at gjøre end en Christen; det vi sige, Verden seer mere paa ham, og Djævelen fægter mere mod ham end mod Hedningerne, thi Christus og Paulus maa her holde for; her maa rives og bides, den hele Verden vil have med ham at gjøre. Paa den anden Side er han ikke i Verden; hvor græseligt den end stadig larmer og raser mod ham, siger han dog: Herre, jeg er din, du vil gjøre det vel med mig, du vil vel ogsaa finde dem, det gaa mig, som du vil, naar blot du er tilfreds. Og Saadant skal vare (siger Zacharias) alle vore Levedage, i vort hele Liv, det er, evigt, og ophører aldrig. Derhos i Hellighed og Retfærdighed, som er ham behagelig, det er, som gjælder for ham.

Det tredie Lærestykke.

Om den rette Gudstjeneste.

Zacharias skjelner mellem to Slags Retfærdighed eller to Slags Hellighed. En bliver funden, som gjælder for Gud, den anden ikke. Og dermed er klart udtrykt, at Guds Retfærdighed og Hellighed ikke er anseet for Verden, som da Verden ikke agter stort, hvad der hører Gud til, og han igjen ikke synes godt om den. Thi hvad der er ret for Gud kalder den Uret, og hvad den kalder Uret, det kalder Gud Ret, det Ene med det Andet, Intet undtagen; det er to Herrer, som stride mod hinanden; hvad der hedder Gud, maa være djævelsk og urigtigt. Derfor trøster han os her med, at der maa være to Slags Retfærdighed, en, til hvilken vi skulle holde os, den anden, til hvilken vi ikke skulle holde os.

Det har hidtil været den største Hellighed, som man har kunnet optænke, at man er løben i Kloster, har iført sig en Munkekappe, ladet sig kronrage, bundet en Strikke om sig, fastet meget, bedet meget, baaret en Haarskjorte, lagt i uldne Klæder, ført et haardt, strengt Liv og, kortsagt, taget paa sig en munkeagtig Hellighed, saaat vi have gaaet med et Skin af glimrende Gjerninger og heller ikke været os Andet bevidste, end at vi have været aldeles hellige ligefra Issen indtil Fodsaalerne, have alene seet paa Gjerningerne og paa Legemet, ikke paa Hjertet, medens vi sad der fulde af Had, Frygt, Vantro, med en ond Samvittighed og vidste aldeles Intet om Gud. Da har Verden sagt: Det er en hellig Mand, det er en hellig Kone, har ladet sig udmavre, har ligget Dag og Nat paa Knæ, har daglig bedet saa og saa mange Rosenkrandse, og Lignende. O, det er Hellighed, der bor Gud, her er den Helligaand legemlig. Det priser Verden og holder meget paa, men at man ved Siden deraf seer, at de ikke bede med alvorligt Hjerte, at de ikke lære eller undervise Nogen, ikke give Nogen Noget, men rive Alene til sig og sammenskrabe de Armes Sved og Blod og undlade de retskafne Gjerninger, det bekymrer Verden sig ikke stort om. Nu, denne Retfærdighed og Hellighed, som stinker og er en Uhumskhed for Gud, vil Verden have, og Gud vil, at vi for ham ikke skulle vide af den, men Verden vil ikke have nogen anden.

Der gaar nu den anden Retfærdighed, som gjælder for Gud, og som vi skulle tage i Diesyn, hvilken er, at vor Hellighed ikke bestaar i en grov Kjole, i sorte eller hvide Kapper, men i en reen Samvittighed, som vi alene erholde ved Troen, nemlig naar jeg tror og veed, at Christus er min Salighed, og at min Gjerning ikke gjør Noget dertil, men at han gjør fuldkommen Alt, som gjælder for Gud; da ere alle Ting vanhellige for mig, og jeg er alene hellig. Og det er snart afgjort, at jeg ikke

længere siger: En grov Kjole er hellig, en rød Kjole er vanhellig, efterdi jeg veed, at det ikke er at gjøre om en sort eller grov Kjole, men om Christus. Thi derhen bringer Ingen det, at en grov Kjole vasker Hjertet, eller at Klosteret renser hans Hjerte, men Gud maa rense Hjertet ved Troen og den Helligaand, som Peter siger i Ap. Gj. 15, 9. Naar da Hjertet er reent, saa gjør han ingen Forskjel paa et Huus og paa Marken, og Markedet er for ham det Samme som et Kloster, og der findes ikke længere nogen Gjerning, Stad eller Klædning, som jeg kalder vanhellig eller hellig; det Ene er for mig aldeles som det Andet, fordi Helligheden er draget ganske ind i Hjertet, og ikke ud til Steder eller Klædninger. Men deraf kommer Helligheden, at han siger til mig: Du er from, jeg vil være din Fader, du skal være mit Barn. Derpaa skulle vi nu staa, at vi ere hellige uden Frygt, og hans Tjenere. Det kalder man at prise og udtyde Abrahams Velsignelse, at Gud vil velsigne Verden og forvandle Forbandelsen til Velsignelse, saaat vi skulle tjene ham uden Frygt alle vore Levedage i Helligheb og Retfærdighed, som er velbehagelig for ham. Her har en Christen sin Titel og denne Farve fører han ogsaa, at han er hellig uden Sorg og Frygt og en Guds Tjener.

Men hvilken Synder er saa dristig, at han tør tillægge sig denne Titel? Naar jeg hører Gud til, saa giver han mig, at jeg er hans Tjener, er hellig og from for ham og maa have Nok. Men hvo er nu saa dristig, at han tør tale saaledes? Ingen tør anmasse sig at sige: Jeg veed, at jeg er from, retfærdig, hellig og en Guds Tjener, og at jeg har Nok til Legem og Sjæl. Ak, tør Nogen rose sig saa? Den, som nu ikke kan rose sig deraf, han er ingen Christen, og dog skal dette være sandt. Men hvad forvolder, at Ingen tør tilegne sig denne Titel? Den forsagte Samvittighed, idet vi endnu føle Synden, og Livet jevnlig er svagt, og vore Øine ikke se efter Andet end efter et tugtigt, ærbart Liv; dette vil han vistnok ogsaa have, men han vil ikke lade det være tilstrækkeligt; der maa komme noget Høiere til dette Gode, nemlig, at jeg kan sige: O Herre Gud, Himmelens og Jordens Skaber, for dig er jeg sikker paa, at jeg er hellig og din Tjener, ikke ved mig, som endnu føler Synd i mig, men ved Christus, som har eftergivet mig min Synd og fyldestgjort for mig. Deraf skal jeg jo rose mig, om jeg ellers er en Christen.

Nu velan, heri ligger Striden; Synden tillader det ikke, den svage Samvittighed er iveien; hvorledes er jeg hans Tjener, jeg, som føler i mig, at jeg tjener Djævelen, og kun føler Synd og ingen Helligheb i mig? Jeg taler her ikke om almindelige Christne, som jeg og mine Lige ere, men om retskafne, som have en god Samvittighed og den Helligaand, men derhos en ængstelig Samvittighed og føle sin Synd, men maa desuagtet sige: Synd her, Synd der; jeg veed ikke af nogen Synd, af nogen Død, af noget Helvede, og altsaa stride for at beholde Marken, om de end maa dø derfor; som altsaa ogsaa trodsigen maa sige: Om de endog stride endnu mere mod mig, er jeg desuagtet hellig og en Christi Tjener. Om dem taler jeg her, som ligge i saadan Kamp og uafladelig maa sige: Velan, jeg skal være Guds Tjener, men jeg føler det meget anderledes, naar jeg tager mit Liv for mig; men hvorledes skal jeg gjøre?

Her maa du skille Liv og Ord vel fra hinanden. Naar du vil se paa Livet, saa vil jeg give dig ogsaa St. Peters, St. Paulus's eller St. Johannes's Liv, og desuagtet vil du dermed blive tilskamme for Gud. Vil du være hellig for Gud, saa byg ikke paa dit Liv, ellers er du fortabt; thi det er blot og bar Gave, Barmhjertighed og Naade og ikke Liv eller Gjerning i dig; men naar det Sidste er Tilfældet, da er det forbi med dig. Derfor maa vort Hjerte staa saaledes, at jeg tænker: O Herre, naar vi skulle opgjøre med hinanden, hvorledes jeg lever eller handler, saa kunde jeg ikke bestaa, om jeg saa end var Johannes den Døber; thi Alt dette er endnu ikke Gave og Barmhjertighed, men mit eget Verk og Liv. Men derfor roser jeg mig af at være from og din Tjener, fordi du giver mig uafladelig og, som du har forjættet Abraham, vil være barmhjertig mod mig ved din Christus. Er ikke jeg from, saa er han from; er ikke jeg hellig, saa er han hellig; er ikke jeg Guds Tjener, saa er han Guds Tjener; er ikke jeg uden Sorg og Frygt, saa er han fri for alle Sorger og uden Frygt; saaat jeg altsaa kan svinge mig ud fra mig selv op til ham og rose mig af, at jeg er i Christus og from ved Christus. Saaledes vil han, at vi skulle rose os af at være fromme og hellige, men ikke ved os selv, thi ved os selv maatte vi rose os af at være fortvivlede Skjelmer.

Ville I erfare, at det er sandt, saa betragter vort Liv, vor gode Vandel og vort Væsen. Lægger Mærke til, hvor forargeligt man nu overalt stiller sig til Evangeliet, saaat jeg snart ikke veed, om jeg skal prædike mere eller ikke, og jeg vilde forlængst have hørt op, naar jeg ikke vidste, at det ogsaa er gaaet Chri-

stus saaledes. Thi saasnart man prædiker, at det ikke beror paa paa vort Liv eller vore Gjerninger, men paa Guds Gaver, saa vil Ingen gjøre noget Godt, Ingen vil leve tugtig eller være lydig, men snakker om, at man forbyder gode Gjerninger. Velan, det maa man lade gaa, Evangeliet bliver dog en Prædiken i Menigheden; den, som fatter det, han fatter det; Gud vil, at vi skulle føre et smukt, tugtigt Liv, og den, som ikke fører det, han vil vel finde sin Straf. Skeer det da, at man lever udvortes fromt og ærbart, saa vil Djævelen snart ogsaa sætte Klik derpaa.

Jeg veed endnu den Dag idag ikke at skikke mig deri, ikke for min Persons, men for det almindelige Levnets Skyld; thi naar man prædiker om et tugtigt, indgetogent Liv, saa vil Verden snart kaste sig derpaa og deraf bygge en Stige til Himmelen; det vil da Gud ikke taale. Et skamløst Levnet duer ikke, heller ikke et godt Levnet, hvorledes skulle vi da gjøre det til Behag for ham? For dem, som alene se paa det ærbare, skinnende Levnet, var det bedre, at de vare Horer og Skjelmer og laa i Skarnet, men dog vil Gud ikke, at vi skulle føre et skjændigt og slet Liv, thi han forbrager det ikke, og det er fordømt. Men fører du et godt Levnet, saa vil du hænge dig derved, og det synes han heller ikke om. Derfor maa du se til, at du bliver paa Middelveien og hverken vakler til høire eller venstre Side, det er, at du fører et stille, smukt tugtigt Liv for Verden og ingen Vægt lægger derpaa; om jeg sover eller vaager, derfor bliver jeg ikke bedre. Og ligesom jeg siger: Ved at sove eller vaage vil jeg ikke fortjene Himmelen, saaledes skal ogsaa alt ærbart og tugtigt Liv ske frit saaledes, at Ingen siger: Jeg vil blive salig ved denne eller hin Gjerning.

Men hvad skeer? Prædiker man paa denne Maade, saa vil Ingen gjøre det; prædiker man det ikke, saa bliver der et vildt, raat Væsen og raa, grove Folk, hvilket hverken gjælder for Gud eller for Verden. Saaledes regjerer nu Gud sine Hellige. Læren have vi klar og tydelig, men saa underlig fører han dem, at vi ikke vide, hvo der er en Christen eller ikke. Og Summa Summarum: hans Domme ere hemmelige og forborgne; han vil dermed gjøre os til Narre, saaat vi dog tilsidst maa henstille Sagerne til ham. Gjerne vilde jeg have saadanne Disciple, som godt forstode, hvad et christeligt Liv er, men intetsteds finder man Eenhed heri; thi den anden Hob vil enten være aldeles raa eller ogsaa altfor hellig. Velan, den, som kan fatte det, han fatte det. Vi kunne ikke gjøre Mere, end at vi bringe det ind i Ørene, Gud maa bringe det videre ind i Hjertet.

Altsaa staar en Christen uden Frygt, hellig, som en Guds Tjener, ikke ved sine gode Gjerninger, ved sit hellige Liv, men ved Guds Naade. Men den, som kalder sig hellig formedelst sine Gjerninger, den bespotter Gud, berøver ham hans Ære og fornegter Christus, og det var bedre for ham, at han ti Gange var en Morder eller Ægteskabsbryder, end at han skal kalde sig en Christen, from og hellig; thi han forhaaner Christus, og det er ligesaameget sagt som: Christus er Intet. Thi derfor kaldes han Christus, at han er min Naade, min Barmhjertighed, min Forløsning og min Helligheb. Skal jeg ikke tilegne ham Guds Barmhjertighed, at han gjør mig salig? Ellers er det det Samme, som om jeg siger, at han selv ikke er hellig og salig. Naar jeg er en Christen, maa jeg derfor sige, at jeg er hellig og en Christen, fordi han er hellig, og altsaa dø i det Navn. Og om endog min Samvittighed straffer mig for, at jeg er en Synder, saa maa jeg dog holde fast ved, at hans Hellighed er større end min Synd. Altsaa maa jeg udvortes føre et ærbart Liv og indvortes i Hjertet alene holde mig til ham. Nu følger videre, hvorledes Zacharias hexvender sin Tale til Barnet og siger:

Det fjerde Lærestykke.

Hvad der skal være St. Johannes den Döbers Embede.

Og du, Barnlille! skal kalbes den Høiestes Prophet; thi du skal gaa frem for Herrens Aasyn at berede hans Vei.

Det skal være dit Embede, du skal være den Første og begynde det, du skal blive den Allerhøiestes Prophet. Hvorledes skal Prophetien opfyldes, hvorledes skal det gaa til? Saa vil det gaa: Du skal være Herrens Forløber og berede ham hans Veie. Saa nær er du fremfor alle Propheter, at du gaar foran Herren. Hvad vil det sige at gaa foran Herren? Det vil sige: Herren kommer da; naar Tjeneren gaar foran, er det sikkert, at Herren vil følge efter ham. Denne Ros har Johannes den Døber, at han er Herrens Forløber, som om Zacharias vilde sige: Herren nærmer sig, han vil selv komme, du er alene et Forbud. Naar en Fyrste kommer, saa gaar En eller To foran ham for at gjøre Plads, og de raabe: Gaar tilside, træder tilbage, slutter Eder tættere sammen; saaledes gjør du ogsaa; du gaar foran og siger til

Folket: Viger tilside, giver Rum, giver Plads, Herren kommer. En saadan Tjener er Johannes, hvem Herren følger i Hælene. Saaledes har endnu aldrig nogen Prophet talt, men det have de vel sagt, at der engang vil komme En, som vil oprette et Rige, der skal bestaa evindelig &c. Men de ere Alle døde, Ingen af dem har oplevet Tiden, men denne lever just paa den Tid, da Herren selv kommer og følger ham i Hælene. Thi da Johannes kom, er Daaben og Evangeliet begyndt, og snart derpaa, da Johannes hørte op, begyndte Christus at prædike, begge fast i det samme Aar.

Nu, hvad skal hans Embede være, eller hvorfor skal han gaa foran? Det skal være hans Embede, at han bereder Herren Vei. Denne Beredelse er ikke Andet end at føre Folket op til Herren. Christus er Naaden, Gaven, Kongen, vor Frelses Horn. Denne Herre og Konge modtager Ingen, førend han forud er saa ydmyget, at han ikke har den ringeste gode Tanke om sig selv, thi de to Ting: Guds Naade og Gave, eller at give og at fortjene, komme ellers ikke indbyrdes overeens, staa ikke sammen i een Stald. Fordi derfor Verden indbilder sig, at den godt kan kjøbslaa med Gud, fortjene og aftjene, maa Johannes sige Nei og tale saa: Holder op med at stole paa Eders Fortjenester; den udvortes Retfærdighed eller Gjerning er ikke Gudstjeneste, men dertil hører en anden Helligheд; Gudstjeneste kommer ikke af de Gjerninger, I gjøre, skjønt I indbilde Eder det. Følgelig lærer han i dette Stykke Folkene ikke Andet, end at de ere Syndere og aldeles Intet. Den, der nu erkjender dette og føler, at han er en Synder for Gud og aldeles intet Andet, han har følt Johannes's Røst: Bereder Herren Vei, giver ham Rum. Her er en Anden, som kommer efter mig, han er større end jeg, ham skulle I høre, ham skulle I adlyde.

Johannes's andet Embede, som herefter følger, er, at han bringer os til saadan Erkjendelse og peger med Fingeren paa det Paaskelam, som tager vor Synd paa sig og nagler den med sig selv til Korset og udsletter den. Derom siger han nu videre:

At give hans Folk Kundskab om Saliggjørelsen ved deres Synders Forladelse.

Det vil sige: Du vil begynde den Prædiken, hvori man lærer at kjende, hvorledes man skal blive evendelig salig, hvilken Frelse og Salighed ikke bestaar i, hvorledes vi kunne erholde stor Rigdom, Ære eller Magt her paa Jorden, som Jøderne hidtil have meent, men deri, at vi erholde Syndernes Tilgivelse og blive deelagtige i Guds Naade. Men hvor Syndernes Tilgivelse er, der er ingen Fortjeneste eller Betaling eller Fyldestgjørelse, ellers hedte det ikke Syndernes Tilgivelse. Altsaa maa denne Erkjendelse bestaa deri, at vi vide, hvorledes Gud tilgiver os Synden og gjør os salige uden Gjerning og Fortjeneste, af lutter Naade og Barmhjertighed, som følger:

Formedelst vor Guds inderlige Barmhjertighed, ved hvilken Lyset fra det Høie haver besøgt os.

De, som nu lære og holde paa Lov, Gjerning og Fortjeneste, de fegte mod Guds Barmhjertighed og mod Erkjendelsen af denne Frelse og Salighed. Thi han siger ikke, at Syndernes Tilgivelse er skeet ved Fædrenes eller nogle Helliges Bønner eller Virksomhed, men formedelst Guds grundløse Barmhjertighed, som Lukas kalder inderlig Barmhjertighed.

Dog er denne barmhjertige Tilgivelse ikke skeet uden Fortjeneste, men en Midler er kommen til, som har fortjent den for os og i vort Sted; det er vor Herre Christus, thi Gud vilde alligevel have en Fyldestgjørelse for Synden og have sin Ære og Ret betalt; det formaaede vi ikke, men Christus, som af Faderens grundløse Barmhjertighed blev sendt dertil og er kommen til os for at udrette det, han gjorde det. Derfor siger han: Ved hvilken grundløse Barmhjertighed Lyset fra det Høie har besøgt os. Udentvivl var det jo ufortjent og idel grundløs Barmhjertighed, at Christus skulde komme til os, besøge os og fortjene og erhverve os til evig Salighed saadan Tilgivelse. Og han kalder ham Lyset eller Opgangen af det Høie, hvormed han betegner hans Guddom, som om han vilde sige: I det Høie, det er over alle Skabninger, hvor der ikke er noget Høiere, men alene idel Høide, det er Christus i sin Guddom, ligesom en Morgenrøde eller Opgang; thi han gaar fra Faderen, som Glandsen fra Solen. Hvorom videre er talt i Postillen under Julehøitiden. Derfor kaldes han ogsaa det guddommelige Væsens Afglands Ebr. 1, 3., eller den guddommelige Naturs Morgenrøde, som ogsaa Ps. 22, i Titelen kalder ham Morgenrødens Hind.

For at skinne for dem, som sidde i Mørke og i Dødens Skygge, for at styre vore Fødder paa Fredens Vei.

Dette har en hel Deel af Fædrene forstaaet om Helvedes Forhal, men Lucas følger her og stemmer med Sproget hos Esaias Cap. 9, 2.: Det Folk, som vandrede i Mørket, saa et stort Lys; over dem, som boede i Dødens Skygges Land, skinnede et klart Lys. Han vil altsaa sige: Christus er kommen for at blive Verdens Lys og oplyse Hjerterne ved Evangeliet og føre til sig dem, som laa fangne under Djævelen i Vantroens Blindhed og Mørke, paadet han saaledes skulde føre vore Fødder paa Fredens Vei, det vil sige, at han skulde gjøre vor Samvittighed rolig og glad i sit Naadens Rige, saaat vi ikke behøve at frygte for Djævel, Synd, Død eller for al Ulykke, vi, som forhen, Nogle i grove Synder, Nogle i gode Gjerninger, ingen Ro eller Fred kunde have men maatte tabe alt Mod under Djævelen og Dødsfrygten, og ikke vidste, hvorledes vi skulde finde Veien til saadan Fred.

Saaledes seer du, at Zacharias afmaler paa det Allermesterligste med de allerskjønneste Ord Evangeliet og Christi Rige med alle dets Frugter, Farver og Egenskaber, at det er et Naadens, Tilgivelsens, Fredens, Glædens, Sikkerhedens, Salighedens og al Herligheds Ord og Rige. Gud give, at vi maatte erkjende og fornemme det! Amen.

Paa de hellige Apostler Petri og Pauli Dag.

Evangelium Matth 16, 13—19.

Jesus kom til Egnen om Staden Cæsarea Philippi og spurgte sine Disciple og sagde: Hvem sige Menneskene mig, som er Menneskenes Søn, at være? Men de sagde! Nogle sige, at du er Johannes den Døber, men Andre: Elias, men Andre: Jerimias eller en af Propheterne. Han siger til dem: Men I, hvem sige I mig at være? Da svarede Simon Petrus og sagde: Du er Christus, den levende Guds Søn. Jesus svarede og sagde til ham: Salig er du Simon, Jonas Søn, thi Kjød og Blod har ikke aabenbaret dig det, men min Fader i Himlene. Men jeg siger dig ogsaa, at du er Petrus, og paa denne Klippe vil jeg bygge min Menighed, og Helvedes Porte skulle ikke faa Overhaand over den. Og jeg vil give dig Himmeriges Riges Nøgler, og hvad du binder paa Jorden, det skal være bundet i Himlene, og hvad du løser paa Jorden, det skal være løst i Himlene.

Summen af Evangeliet.

1. Kjød og Blod veed ikke, at Christus er den levende Guds Søn. Saadant lærer man alene af Aandens Aabenbarelse.
2. Christi retskafne Kirke eller Menighed kjender ingen anden Tro eller Grundvold end denne. Derfor siger St. Paulus: Ingen kan lægge en anden Grundvold end den, som lagt er, hvilken er Jesus Christus, 1 Cor. 3, 11.
3. Her have vi en stærk Forjættelse og Forsikkring, at Helvedes Porte skulle ikke overvælde denne Tro.
4. Om Nøglemagten, det er, at binde og at løse Synden her paa Jorden, taler her dette Evangelium med klare Ord.

Udlæggelse af Evangeliet.

Dette Evangelium kjende I vel og forstaa ogsaa vel, som jeg haaber; thi det er nu saalænge behandlet, at det vel skulde være bekjendt næsten for Enhver, og det er ogsaa næsten det bedste Stykke, som er beskrevet i Matthæi Evangelium. Man har fra Begyndelsen af drevet stort Misbrug med dette Sprog, heller ikke har man gjort større Skade med noget Bibelsprog end med det, som staar her i Evangeliet: Du er Petrus, og paa denne Klippe vil jeg bygge min Menighed, som da Tilfældet er naar de letfærdige Aander falde over Skriften og dreie den hid og did, som det da hidtil er gaaet. Og jo helligere Sproget er, desto snarere kan man tage feil, og des større Skade kommer deraf.

Derfor enseer det for en almindelig Regel: Naar Nogen omgaaes saa med Skriften, at han svæver frem og tilbage og ikke faar ud af den nogen bestemt Opfattelse, hvortil han kan støtte sit Hjerte, saa lade han den ganske ligge; thi naar Djævelen har grebet dig med Gaffelen, saaat du ikke med Sikkerhed forstaar, hvorledes det skal være, saa kaster han dig hid og did, saaat du ikke veed, hvor du skal hen.

Derfor maa du være sikker paa og holde fast ved en reen Opfattelse af et Sprog, hvormed du vil styrke din Tro og fegte mod Fienderne. Nu ville vi se, hvad dette Evangelium foreholder os.

Det første Lærestykke.

Hvorledes Christus bliver ret erkjendt.

Det er derom at gjøre i dette Evangelium, at man erkjender, hvad Christus er. Saa er nu Christus erkjendt paa tvslags Viis, først af Liv, som her Disciplene sagde til Herren: Nogle sige, at du er Johannes den Døber, Andre, at du er Elias, Andre, at du er Jeremias eller en af Propheterne. Dette er endnu ikke en sikker og retskaffen Erkjendelse af Christus, den klæber blot ved det udvortes Skin og den Maade, hvorpaa Christus dengang optraadte. Paa den Maade have mange Jøder erkjendt ham. Fornuft og Kjød kan ikke gribe Jesus anderledes end blot som en hellig, from Mand, der giver et skjønt Exempel, som man skal efterfølge; videre kan Fornuften ikke erkjende ham om han ogsaa idag gik her paa Jorden. Den, som altsaa antager ham for en hellig Mand, for et Exempel paa et godt Levnet, for ham er Himmelen endnu tillukket, og han har endnu ikke ret grebet og erkjendt Christus, men anseer ham alene for en hellig Mand som Elias, Elisa, Jeremias og andre fromme Hellige. Derfor maa I lægge Mærke til den Regel, at hvor der alene er Fornuft, der har man heller ikke bedre Forstand, end at man anseer Christus for en Lærer og hellig Mand. Det kommer af, at den himmelske Fader ikke lærer i Hjertet.

Den anden Erkjendelse af Christus er den, som den hellige Peter her havde, da han sagde: Du er Christus den levende Guds Søn; som om han vilde sige: Du er en særegen Mand, ikke Elias, ikke Johannes, ikke Jeremias, ikke den, som gaar foran andre Folk; du er langt høiere, du er Christus, den levende Guds Søn. Denne Titel kan man ikke tillægge nogen Hellig, hverken Johannes eller Elias eller Jerimias. Men her bliver han trukket frem og fremstillet som noget Udmærket fremfor alle andre Hellige og som det, han virkelig er; thi naar jeg er uvis om Christus, saa er min Samvittighed aldrig stille og har aldrig nogen Ro.

Derfor er her opstillet en Forskjel mellem Tro og Gjerninger. Her forklarer Christus sig selv for os og viser, at man ikke skal gribe ham med Gjerninger; thi Gjerningerne kommer bagefter; først maa jeg blive deelagtig i hans Gober, saaat han er min, og jeg hans. Det vil Petrus betegne, naar han siger: Du er Christus, den levende Guds Søn. Salig er nu den, som har saadan Erkjendelse af Christus. Men Fornuften kommer ikke saa langt. Det bekjendte Christus selv, da han svarede Peter og sagde: Salig er du, Simon Jonas Søn, thi Kjød og Blod haver ikke aabenbaret dig det, men min Fader i Himlene. Og han siger videre: Du er Petrus (det er, en Klippe), og paa denne Klippe vil jeg bygge min Menighed, og Helvedes Porte skulle ikke faa Overhaand over den.

Det andet Lærestykke.

Om den christelige Kirke, hvorledes og hvorpaa den bliver bygget.

Nu er det her af Vigtighed, at man veed hvad Kirken eller Menigheden er. Man maa her lade blive en Klippe, paa hvilken Kirken skal staa, som han da siger: det er en Klippe, derpaa staar min Kirke. Men det er Christus og hans Ord, thi Christus bliver ikke erkjendt uden ved Ordet, ellers hjælper hans Kjød mig Intet, om han endog kom idag, men de Ord, naar man siger: Det er Christus, den levende Guds Søn, de Ord, siger jeg, gjøre mig bekjendt med ham og beskrive ham for mig, derpaa bygger jeg da; de ere mig saa visse, saa sande, saa faste, at ingen Klippe kan være saa sikkert og stærkt grundet og befæstet. Derfor vil Klippe her ikke sige Andet end den christelige evangeliske Sandhed, som Christus kundgjør mig; derved grunder jeg min Samvittighed paa Christus, og imod Klippen skal ingen Magt, heller ikke Helvedes Porte formaa Noget. Nogen anden Klippe og Grundvold end denne kan man ikke lægge, som St. Paulus siger 1 Cor. 3, 11.: Ingen kan lægge en anden Grundvold end den, som er lagt, hvilken er Jesus Christus.

Det er ogsaa sagt ved Propheten Esaias, hvis Ord Christus her gjentager: Derfor siger Herren: se, jeg lægger til Grundvold i Zion en Steen, en prøvet Steen, en kostelig Hjørnesteen, som er vel grundet; hvo, som tror, den hafter ikke. Paa dette Sprog lægge Apostlerne megen Vægt, og det bliver især anført i Brevet til Romerne Cap. 9, 33. og St. Peters første Brev Cap. 2, 6. Der have I det klart fremstillet, at Gud vil have en Grund-

steen, en Hovedsteen, en befæstet Hjørnesteen og ellers ingen anden. Det er nu Christus og hans Evangelium. Den, som faar den til Grundvold, han skal ikke blive beskjæmmet, men staa saa fast, at Helvedes Porte ikke kunne overvælde ham. Derfor er alene Christus Klippen, og hvor man lægger en anden Klippe, der gjør Korsets Tegn for dig, thi der er visselig Djævelen ude at gaa; thi dette Sprog maa ikke forstaaes om nogen Anden end alene om Christus, som Paulus siger; det er den rene Forstaaelse, som Ingen kan negte. Høiskolerne negte det heller ikke, og indrømme, at Christus er Klippen, men ville desuden lægge en Steen ved hans Side og gjøre en Trævei ved Siden af den rigtige Vei; det hverken skulle eller ville vi finde os i, thi jo herligere Sproget er, desto stærkere skulle vi holde paa det. Thi, som vi have hørt, er det af Esaias og Paulus klart, at Christus alene er Stenen.

Nu have de lagt den Mening ind i Ordene og sagt: Du er Petrus, paa den Klippe vil jeg bygge min Kirke; Petrus er Klippen, og alle hans Efterkommere, Paverne. Altsaa maatte der da være to Klipper; men det kan og skal ikke være saa, thi den hellige Peter nævner udtrykkelig her Christus og vil ikke lade ham blive hverken Johannes eller Elias eller Jeremias, som om En af dem her skulde være Klippen, hvorpaa man skal bygge, skjøndt det er hellige, fromme Folk. Saa er Paven mangengang en stor Skjelm og ingensinde saa god som Johannes eller Elias. Kan jeg nu ikke bygge paa de hellige Folk, paa Elias eller Johannes, hvorledes skal jeg da bygge paa en Synder, som Djævelen har besat? Derhos tager Christus med dette Sprog alle Hellige, ogsaa sin hellige Moder med Magt bort fra vore Øine; han vil være Klippen, hvorpaa hans Menighed skal være bygget. Holder derfor fast ved den enfoldige Opfattelse, saa kunne I ikke tage feil. Christus vil have een Klippe, og de Andre ville have to Klipper. Nu maa enten de eller Christus lyve; men Christus lyver ikke, saa er det altsaa vist, at de maa lyve.

Deraf slutte vi, at det hele pavelige Regimente er bygget paa puur Løgn og Bespottelse af Guds Ord, og at Paven er en Erkegudsbespotter, idet han anvender paa sig selv det ædle Sprog, som er sagt om Christus alene. Han vil være Klippen, og Kirken skal staa paa ham; som da Christus har forudsagt om Paven Matth. 24, 5.: Mange ville komme i mit Navn og sige: jeg er Christus, og de skulle forføre Mange. Det gjør visselig Paven, som udgiver sig for Christus, skjønt han ikke vil have Navnet. Thi han siger ikke: Jeg er Christus, det vilde være for grovt; man maatte mærke det. Men han vil tiltage sig det Væsen, det Embede, som alene tilkommer Christus. Derfor maa vi se til, at vi blive faste ved den enfoldige rene Udtydning, nemlig at Christus er Grundstenen, hvorpaa Kirken skal staa, mod hvilken ingen Magt skal formaa Noget. Som et Huus eller Slot, der er bygget paa en Klippe, alene forlader sig paa den gode Grund, hvorpaa det er opført, som om det skulde sige: jeg har et godt Fodfæste, derpaa forlader jeg mig, saaledes gjør ogsaa Hjertet, som staar paa Christus; det siger: Jeg har Christus, den levende Guds Søn, paa ham staar jeg og forlader mig som paa en grundfæstet Klippe; Intet kan skade mig, fordi jeg staar paa denne Klippe.

Derfor vil her bygge ikke sige Andet end at tro paa Christus og trøstigen forlade sig paa ham, at han er min Frelser og med al sin Herlighed er min, thi jeg staar paa Alt, som han har og formaar. Naar jeg staar derpaa og veed, at han er Guds Søn, at hans Liv er større end al Død, hans Ære større end al Vanære, hans Salighed større end al Trængsel, hans Retfærdighed større end al Synd, da kan Intet overvælde mig, om end alle Helvedes Porte kom i een Hob. Men atter, naar jeg staar paa en anden Ting end paa Grundstenen, saasom paa en Gjerning, ja ogsaa paa alle Helliges Gjerning, endog paa St. Peters, uden Troen, saa er jeg gaaet bort fra denne Grundsteen. Thi mod Lyset er Alt sort, mod Sandheden er Alt Daarskab, mod Retfærdigheden er Alt Synd. Naar jeg nu stod derpaa og dermed vilde komme til Dommen, saa blev jeg visselig forstødt til den evige Fordømmelse, thi Intet kan bestaa for ham, Ps. 130, 3. Men naar jeg griber ham og bygger paa ham, saa griber jeg hans Retfærdighed, hans Godhed og Alt, som er hans; det hæver mig i hans Øine, saaat jeg ikke bliver beskjæmmet. Hvorfor kan jeg ikke blive tilskamme? Jo, fordi jeg er bygget paa Guds Retfærdighed, som er Gud selv, den kan han ikke forkaste, ellers maatte han forkaste sig selv. Det er den enfoldige, rigtige Udlæggelse, lader Eder ikke føre bort derfra, ellers bliver du stødt af Klippen og fordømt.

De ville vel nu sige: Christus siger jo her: Du er Petrus og paa Klippen vil jeg bygge min Menighed. Det maa du altsaa forstaa saaledes, at Petrus her kaldes en Klippe, og Christus ogsaa en Klippe, thi Christus er den hele Klippe, Petrus et Stykke af Klippen, ligesom vi kaldes Christne efter Christus formedelst Samfundet, idet vi ogsaa have christelig Natur i os;

han er from, altsaa ere ogsaa vi fromme; han er retfærdig, vi ogsaa, og alt, hvad han har og formaar, det kunne ogsaa vi rose os af. Men det er Forskjellen, at Christus har alt sit Gode af Pligt og Ret, men vi have det af Naade og Barmhjertighed. Følgelig kalder han ogsaa Petrus her en Klippe, fordi han staar paa Klippen og derved ogsaa bliver Klippen, ligesom vi Alle med Billighed skulde hedde Petri, det er, Klipper.

Naar de da videre ville trænge paa og sige: Nu vel, det være som det vil med din Udlæggelse, jeg holder mig til Texten, som taler saa: Du er Petrus, og paa Petrus vil jeg bygge min Kirke, saa faar man jo ud af Texten, at Petrus er Klippen, — saa forehold dem, hvad derefter følger: Og Helvedes Porte skulle Intet formaa imod Klippen. Nu blev St. Peter ikke staaende fast; thi snart efter staar der i den paafølgende Text, v. 22 flg., at han af Herren blev kaldt Satan, en Djævel. Da Herren nemlig talte om, at han vilde gaa op til Jerusalem, sagde Petrus irettesættende: Herre, spar dig selv, dette ske dig ingenlunde! Men Herren vendte sig om og sagde til Peter: Vig bag mig, Satan, du er mig til Forargelse; thi du sandser ikke, hvad Guds er, men hvad Menneskens er. Da var denne Klippe falden, og Helvedes Porte havde faaet Overhaand, dersom Kirken havde staaet og været bygget paa Petrus.

Se, Kjære, se, her kalder Herren Peter, hvem han forud havde kaldt hellig og salig, en Satan, en Djævel. Hvorfor? For at stoppe Munden paa de unyttige Svadsere, som ville have Kirken bygget paa Peter, og ikke paa Christus, og for at gjøre os visse i vor Opfattelse, at vi vide, at Kirken ikke er bygget paa en Vandpøl eller Gjødseldynge, men paa Christus, som er en Grundvold og Hjørnesteen, der er vel befæstet og, som Esaias siger, vel begrundet.

Item, da Pigen raabte til Peter, da fornegtede han Christus; naar han nu falder, og jeg staar paa ham, hvor bliver der saa af mig? Naar Djævelen tager Paven bort, og jeg stod paa ham, hvorledes vilde det da gaa mig? Derfor har Christus ladet Peter falde, forat vi ikke skulde holde ham for Klippen og bygge paa ham. Thi vi maa være grundede paa den, der staar imod alle Djævle; det er vor Herre Jesus Christus. Derfor holder fast ved denne Opfattelse; thi han siger, at alle Helvedes Porte skulle ikke formaa Noget mod denne Klippe. Men hvorledes gaar det til?

Troen er en almægtig Ting som den evige Gud selv, derfor vil Gud ogsaa forsøge og prøve den, og derfor maa ogsaa Alt, hvad den argelistige Djævel formaar og kan, stille og lægge sig derimod. Thi han siger her ikke forgjæves og hen i Veiret, at Helvedes Porte ikke skulle overvælde den. Porte betegner i Skriften en Stad og dens Regimente eller Magt, thi ved Portene eller Dørene have de holdt sin Rettergang, som der var befalet dem i Loven, som Moses siger 5 Mos. 16, 18: Du skal sætte dig Dommere og Fogeder i alle dine Porte. Saaledes betegne Portene her Djævelens hele Magt og hans Tilhæng, som er Konger og Fyrster tilligemed denne Verdens Vise; thi de maa alle lægge sig imod Klippen og Troen. Denne Klippe staar midt i Havet, Bølgerne komme styrtende, plaskende, tordnende og rasende mod den, som om de vilde omstyrte den; men den staar fast, thi den er vel og fast grundet. Derfor maa man tappert være belavet paa, at Djævelen og al hans Magt vil storme mod den, men han vil ikke formaa Noget, ligesom Bølgerne paa Havet styrte hen over Klippen og ikke kunne gjøre den Noget, men brydes istykker mod den. Som I da nu ogsaa se, at vore unaadige Fyrster blive vrede; ligeledes de Høilærde med samtlige hykkelske Helgener; men det skulle I ikke agte paa eller bryde Eder om, thi de ere Helvedes Porte og Bølgerne paa Vandet, som storme mod denne Klippe, men ikke kunne faa Overhaand. Nu følger det tredie Stykke i dette Evangelium, idet Herren taler saaledes til Peter:

Det tredie Lærestykke.

Om Nøglerne og Magten til at lære og tilgive Synden.

Og jeg vil give dig Himmeriges Riges Nøgler, og hvad du binder paa Jorden, det skal være bundet i Himlene, og hvad du løser paa Jorden, det skal være løst i Himlene.

Som I forhen have forblevet ved den enfoldige Udlæggelse, saa forbliver ogsaa nu ved den. Nøglerne blive givne dem, som i Troen staa paa denne Klippe, hvilken Faderen har givet det. Nu kan man ikke anse nogen Person, som bliver staaende paa Klippen; thi den Ene falder idag, den Anden imorgen, ligesom St. Peter er falden; derfor er der ingen Bestemt, hvem Nøglerne tilhøre, undtagen Kirken eller Menigheden, det vil sige, dem, som staa paa Klippen. Den christelige Kirke har alene Nøglerne, ellers Ingen, skjønt vistnok Biskopen og Paven som de, hvem det er befalet af Menigheden, kunne

bruge dem. En Præst forvalter Nøgleembedet, døber, prædiker, rækker Sakramentet og udfører andre Embedshandlinger, hvormed han tjener Meningheden, ikke for sin egen Skyld, men for Menighedens, thi han er den hele Menigheds Tjener, hvem Nøglen er givet, om han end er en Skjelm. Thi naar han gjør det i Menighedens Sted, saa gjør Kirken det; gjør Kirken det, saa gjør Gud det, thi man maa have en Tjener. Naar den hele Menighed vilde fare hen og døbe, saa kunde de vel drukne Barnet, idet tusinde Hænder gav sig ifærd med det; det vilde slet ikke due. Derfor maa man have en Tjener, som røgter Saadant i Menighedens Sted.

Nu, Nøglerne til at binde og løse er Magten til at lære og ikke alene til at absolvere. Thi Nøglerne udstrækkes til alt det, hvormed jeg kan hjælpe min Næste, til den Trøst, som den Ene kan give den Anden, til den offentlige og hemmelige Skrifte, til Absolutionen med Mere af det Slags, men dog fornemmelig til Prædikenen; thi hvor man prædiker: Den, som tror, skal blive salig, det kaldes at oplukke; den, som ikke tror, bliver fordømt, det kaldes at tillukke. Binneembedet bestaar da deri, at naar jeg prædiker: Du hører Djævelen til, hvor du gaar og staar, saa er Himmelen tillukket for ham. Naar den samme Person da falder ned og erkjender sin Synd, saa siger jeg i Tro paa Christus: saa er din Synd tilgivet dig, det kaldes da at oplukke Himmelen. Saaledes har St. Peter brugt Nøglen i Apostlernes Historie, da han med sin Prædiken paa een Dag omvendte tre tusinde Mennesker. Saaledes have vi Christne ogsaa alle Magten til at binde og løse.

Alt dette har Papisterne anvendt og udstrakt til at styrke Pavens Regimente og stadfæste hans Lov og sige: Binde er at gjøre Lov; men saa fare de blinde Ledere frem. Bliver I ved den rette Betydning, som I nu have hørt, og lader Eder ikke føre bort derfra, hvis I ellers ville bestaa, naar Synden, Døden og Djævelen anfegte. Derved ville vi nu lade det blive og anraabe Gud om hans Naade.

En Prædiken paa Petri og Pauli Dag,

holdt paa Slottet i Leipzig i Aar 1519 paa Disputationstiden, med Fralæggelse af nogle Artikler, som hans Modstandere have tillagt ham.

Det er udentvivl bekjendt næsten for Enhver, hvorledes jeg, Martinus Luther, har angrebet den romerske Aflads Misbrug, til hvilket Angreb jeg blev dreven af christelig Troskab og Velsindethed, fordi jeg saa, hvorledes det arme Folk ved nogle Prædikanters utaalelige Fremfærd blev ført vild og geraadede i sin Enfoldighed ved Afladens Skin i farlige Vildfarelser, ogsaa til Skade for sin nødtørftige Næring. Denne min gode Mening og Bestræbelse for at tjene Almeenheden har paadraget mig megen Uvillie og bragt mig i Fare, skaffet mig Møie og Omkostninger, hvorhos jeg ogsaa har maattet taale, at min christelige Ære er bleven forhaanet og lastet paa Prædikestolen, i Krogene, paa Gaderne og allesteds af nogle Vise og Hellige, hvilket nu uophørlig har vedvaret næsten i to Aar.

Hvad der under alt dette mest har bedrøvet mig, er, at ved slige Prædikener og Bagvaskelser saamange christelige Mennesker ere blevne forledede og foranledigede til Had, Misundelse, Bagtalelse, Ondskab, Fordømmen og lignende svære Synder, medens dog, naar den fordømte Gjerrighed ikke var, Afladen i sig selv ikke fortjener, at et Hjerte skal blive forgiftet eller et Guds Bud overtraadt for dens Skyld, efterdi hverken Gud eller Mennesker har befalet Aflad og Saligheden vel kan bestaa bedre uden Aflad, end med Aflad. Men ved Guds Naade og Hjælp er nu Sandheden og Grunden til Afladen kommen klart for Dagen, saaat det ikke mere behøves, at jeg straffer min Modpart for Løgn, thi selve deres mørke Gjerninger straffe dem, saaat man kan se og tage paa, hvorledes de have ophidset til saadant Skraal og Oprør blot til Skade for Sandheden og for at faa mig fordømt. Og skjønt jeg nok kunde have Lyst til ret at angribe den, der er Hovedmanden for saadant Uvæsen og søge min Æres Opreisning hos ham, saa har jeg undladt det i Betragtning af, at Gud, som har eftergivet mig og endnu (som jeg haaber og tror) vil eftergive mig tusinde Gange mere der, hvor den rette Afladskilde flyder, saaledes har befalet ligesom ogsaa det har tilstrækkelig tilfredsstillet mig, at det misundelige Menneske blot kan fegte mod Sandheden, men aldrig vinde Overhaand.

Men nu, da Uveiret næsten er overstaaet, begynder en ny Leg, og man tager af den nylig holdte Disputation i Leipzig Anledning til at bedække og besmykke al foregaaende Ondskab og Ugudelighed, bringer andre Stykker paa Bane og beskylder mig for, at jeg vil forsegte Bøhmernes Kjætteri, og for da ret at besegle det saaledes, som saadanne Løgne bør være beseglede, tilføie de mange andre letfærdige, barnagtige Punkter: Jeg skal have forkastet Paven; En har jeg afrevet Paternosterbaandet; jeg skal have baaret en gylden Ring; En Anden siger, jeg har baaret en Krands, og Lignende, som ikke er værd at omtale for skikkelige Folk. Saaledes bliver det for den elendige, usle, misundelige Mand meget surere at opdigte Løgne, fordi han ikke har nogen Grund at staa paa, end for os at taale dem, hvilket da ogsaa forhen er skeet i Afladshandelen.

Enhver ærlig Mand kan lettelig indse, at man maa formode, at de, da de forhen ere komne med Løgne om mig, heller ikke nu ville sige Sandheden, især da de ved sine barnagtige Fabler lade sig mærke med, hvor gjerne de vilde komme mig tillivs, naar de blot kunde. Og dersom jeg forhen har handlet christeligt og er befunden ukyldig i alt det, som de have bagvasket mig for, saa bør man haabe, at jeg heller ikke nu vil handle anderledes end christeligt, om jeg end maa lade Misundelsen en Tid drive sit onde Spil, og med Glæde finde mig i, at mit christelige Navn bliver bespottet og forhaanet.

Men det sømmer sig for mig at gjøre Mit og at advare og formane ethvert fromt Christenmenneske, at han bevarer sin Sjæl fra at bespotte og ikke ved Ondskab, Fordømmen og Bagtalelse forsynder sig mod Gud. Derfor vil jeg ved dette mit Skrift underrette Enhver om min Uskyldighed. Thi i min Samvittighed veed jeg ikke Andet, end at Alt det, som jeg fremsatte i Leipzig, var christeligt, saaat jeg ogsaa vil dø derpaa, med Guds Hjælp og Naade, og jeg skal ogsaa visseligen i sin Tid bringe det for Dagen og forsvare det, ja langt bedre, end jeg kan forsvare Afladsvæsenet. Heller ikke kan nogen from Mand sige om mig, at jeg er bleven overbeviist om noget kjætterst Punkt, det være nu Bøhmisk eller Welsch, og jeg vil gjerne se og høre den, han være lærd eller ulærd, som kan bringe Saadant for Lyset og godtgjøre det. Derfor vil jeg være fri for alle saadanne Beskyldninger; vil Nogen sige Andet om mig, saa vil han ikke gjøre mig Skade, men han skal vel finde sin Dommer.

Forat jeg ikke alene skal tjene mig selv, men forat ogsaa den, som læser dette, skal have Nytte deraf, vil jeg meddele den Prædiken, som jeg holdt paa Slottet i Leipzig, ved hvilken Ilden igrunnen blev oppustet, dog saa, at jeg vil mildne de Udtryk, som synes mig for ophidsende, og saa gaa videre i den grundige Udlæggelse.

Udlæggelse af Evangeliet

paa Petri og Pauli Dag.

Matth. 13, 16—19.

Dette Evangelium indbefatter alle Materier til den hele Disputats, thi det handler fornemmelig om to Slags Sager. For det Første om Guds Naade og vor frie Villie, for det Andet om St. Peters og Nøglernes Magt. Det Første angriber de Store, Vise og Hellige og vil gjøre dem aldeles til Intet, medens de dog mene at udrette alle Ting ved sin Kunst og Gjerning. Men her lærer Herren, at Alt, hvad Kjød og Blod er eller formaar, er forgjæves. Thi af Kjød og Blod kan Ingen erkjende Christus (end sige, følge ham), men Faderen i Himmelen maa aabenbare det, som her er Tilfælde med St. Peter. Det seer man ogsaa, da han spørger, hvad Folkene sagde om ham, og der ikke bliver givet noget bestemt Svar, men Folkets forskjellige og vaklende Meninger og Indbildninger blive fortalte. Dette vidner om, at man uden Guds Naade vakler hid og did og er ubestandig i sin Mening om Christus, indtil Faderen aabenbarer det; da erkjender Mennesket først, hvad Christus er.

Deraf følger, at Menneskets frie Villie, man rose og sætte den saa høit, som man vil, Intet formaar af sig selv, og at det ikke beror paa dens eget frie Godtbefindende at erkjende eller gjøre det Gode, men alene paa Guds Naade, som gjør den fri, men uden hvilken den ligger fangen i Synder og Vildfarelse, hvoraf den ikke kan komme ud af sig selv. Som ogsaa Christus siger Joh. 8, 32 flgg.: Sandheden skal frigjøre Eder. Og strax efter: Den, som gjør Synd, er Syndens Træl; men Trællen bliver ikke i Huset evindeligen, Sønnen bliver evindeligen. Dersom da Sønnen faar frigjort Eder, skulle I være virkeligen frie. Saaledes siger ogsaa St. Paulus Rom. 3, 22 flg: Der er ikke Forskjel, thi Alle have syndet, og dem fattes Guds Ære. Og ovenfor anfører han Sal-

mistens Ord: Der er Ingen retfærdig, end ikke Een, der er Ingen forstandig, der er Ingen, som søger efter Gud. Alle ere afvegne, de ere tilsammen blevne uduelige, der er Ingen, som gjør Godt, der er end ikke Een. Fremdeles, dersom vi kunde af os selv begynde noget Godt, hvorfor byder da Christus os at bede om Naade og lærer os at sige i Fadervor: Ske din Villie, som i Himmelen, saa og paa Jorden? Derved bliver bekræftet, at vi ikke kunne gjøre Guds Villie af vor frie Villie.

Videre følger, at man aldrig nævner eller forstaar den frie Villie ret, medmindre den er prydet med Guds Naade, uden hvilken den mere skal kaldes en egen end en fri Villie; thi uden Naade gjør den ikke Guds, men sin egen Villie, som aldrig er god. Den har vel været fri i Adam, men er nu fordærvet ved hans Fald og fangen i Synder, har dog beholdt Navn af fri Villie, fordi den har været fri og igjen skal blive fri ved Naaden.

Naar man nu ønsker at vide, hvorledes man skal blive from og handle ret, som da er det almindelige Spørgsmaal, saa har jeg sagt, at det Første og Fornemste er, at En ved, at han ikke af sig selv kan blive from eller handle ret. Derfor maa han fortvivle paa sig selv, lade Hænder og Fødder fare, anklage sig i Guds Øine for et udygtigt Menneske og da anraabe hans guddommelige Naade, til hvilken han fast skal sætte sin Fortrøstning. Den, som lærer eller søgen en anden Begyndelse end paa denne Maade, han vildleder og forfører sig selv og Andre, som da de gjøre, der sige: Du har en fri Villie, gjør Saameget, du kan, Gud vil gjøre Sit, og mene, man skal ikke byde Folk at fortvivle. Ja vist skal man ikke byde dem at fortvivle; men det Ord fortvivle maa man forklare ret. Ingen skal tvivle om Guds Naade, men forlade sig fast paa Guds Naade og Hjælp mod al Verden og al Synd; men derimod skal man forsage paa sig selv og paa ingen Viis forlade sig paa sin egen frie Villie til at gjøre endogsaa den allerringeste Gjerning.

Derfor siger Hieronimus træffende, angaaende dette Evangelium, at man bør lægge Mærke til, hvorledes Christus spørger sine Disciple om, hvad Menneskene sige om ham, og derefter, hvad de sagde om ham, da de ikke vare Mennesker. Thi sandt er det, at et Menneske, som Naaden har hjulpet, er Mere end et Menneske. Ja, Guds Naade gjør ham ligeformet med Gud og guddommeliggjør ham, saaat ogsaa Skriften kalder ham Gud og Guds Søn. Saaledes maa Mennesket blive draget ud over Kjød og Blod og blive Mere end et Menneske, dersom han skal blive from. Dette begynder at ske, naar Mennesket erkjender det som umuligt for sig selv og ydmygt søger Guds Naade, dertil og aldeles fortvivler paa sig selv. Derefter følge først de gode Gjerninger. Naar Naaden saaledes er naaet, da har du en fri Villie; gjør da, hvad du kan.

Det er ikke muligt, at Gud negter et Menneske, som af ganske Hjerte erkjender sin Afmagt og fuldkommen forsager paa sig selv, sin Naade. Det er den bedste og nærmeste Beredelse til Naaden, som Guds Moder lærer og siger i sin Lovsang: De Hungrige haver han opfyldt med gode Gaver, og de Rige haver han afviist tomhændede. Det burde man prædike og først befrie Folk for deres egen falske Fortrøstning og dernæst fylde dem med gode Gjerninger. Men istedet lære de os at gjøre mange gode Gjerninger, medens vi faa liden Besked om, hvorledes man skal begynde at gjøre gode Gjerninger, hvorpaa det dog kommer mere an end paa de gode Gjerninger. Thi hvor Begyndelsen ikke er god, bliver sjelden en god Ende. Men hvor Guds Naade er naaet, ville Gjerningerne nok følge af sig selv.

Denne Fortvivlen og denne Søgen af Naade skal ikke vedvare en Stund eller en Tid og da ophøre, men alle vore Gjerninger, Ord og Tanker skulle, saalænge vi leve her, være rettede derhen, at man altid fortvivler paa sig selv og vedbliver i Tørst og Længsel efter Guds Naade, som Propheten siger i Ps. 42. Saadan Længsel efter Gud og efter at være from begynder med Naaden og vedvarer indtil Døden. Derfor maa ogsaa det vedvare, at man forsager paa sig selv og lader al falsk Selvtillid fare.

Den anden Deel.

Om St. Peters Magt.

Det er ikke nødvendigt for den almindelige Mand at disputere meget om St. Peters eller Pavens Magt; det kommer mere an paa at vide, hvorledes man skal bruge den til sin Salighed. Det er sandt, at Nøglerne ere givne St. Peter, men ikke til ham som til hans egen Person, men til ham som Repræsentant for den christelige Kirke, og de ere ligeledes givne mig og dig til Trøst for vore Samvittigheder; St. Peter eller en Præst er en Tjener, Kirken er Konen og

Bruden, som han skal tjene med Nøglemagten, som vi da se i den daglige Brug, at Sakramenterne blive rakte dem, som begjere dem af Præsterne.

Paadet man nu maa vide, hvorledes man skal bruge Nøglerne til sin Salighed, har jeg ovenfor sagt, at naar man længes efter at blive from og ved Opgivelse af al egen Fromhed er gjort modtagelig for Naaden, saa kommer det an paa, at man veed, om man har faaet Guds Naade eller ikke; thi hvis Samvittigheden skal være rolig og kunne bestaa, maa man vide, i hvilket Forhold man staar til Gud; thi dersom Nogen tvivler derom og ikke er fast forvisset om, at han har en naadig Gud, saa har han ham heller ikke. Som han tror, saa har han; derfor kan Ingen uden ved Troen vide, at han er i Naade, og at Gud er ham huld; tror han det, saa er han salig; tror han det ikke, saa er han fordømt, thi en saadan Tillid og god Samvittighed er den rette grundgode Tro, som Guds Naade virker i os.

Se, hertil tjene Nøglerne dig, dertil ere Præsterne indsatte; naar du føler, at dit Hjerter vakler eller tvivler om, at du har Naade for Guds Øine, da er det paa høi Tid, at du gaar til Præsten og begjærer Absolution fra din Synd og altsaa tager din Tilflugt til Nøglernes Magt og Trøst. Naar nu Præsten udtaler en Dom og absolverer dig, saa er det Saameget sagt som: Din Synd er dig forladt, du har en naadig Gud. Det er en trøstelig Tale og er Guds Ord, hvormed han har forbundet sig til at løse i Himmelen den, som Præsten løser.

Saa se nu til, at du ikke tvivler paa, at det er saa. Og du skulde hellere mange Gange dø, end du skulde tvivle paa Præstens Dom, thi det er Christi og Guds Dom.

Kan du tro det saaledes, saa maa dit Hjerte le af Glæde og have Præstens Magt kjær og takke og prise Gud for, at han ved Mennesker saaledes trøster din Samvittighed. Men kan du ikke tro og mener, at du er ikke værdig til saadan Tilgivelse, og at du ikke har gjort Fyldest, saa bed Gud om denne Tro; thi den maa du have eller ogsaa evig fortabes; og det er et sikkert Tegn paa, at du er for lidt undervist i Troen, og for meget i Gjerningerne. Tusinde Gange mere magtpaaliggende er det, at du fast tror Præstens Dom, end at du er værdig og gjør Fyldest; ja den samme Tro gjør dig værdig og hjælper dig til at yde en rigtig Fyldestgjørelse. Altsaa beror Nøglemagtens Hjælp, ikke paa Præsterne som Præster, men alene paa de syndige og ængstede Samvittigheder, som modtage Naade ved Troen, saaat Hjertet stilles tilfreds og fatter Tillid til Gud. Deraf følger da, at alt Liv og al Lidelse bliver let og at Mennesket, som ellers paa Grund af Hjertets Uro aldrig gjør en god Gjerning, med Glæde kan tjene sin naadige Gud. Dette er da vor Herre Jesu Christi søde Byrde, hvorom der siges Matth. 11, 30.: Mit Aag er gavnligt, og min Byrde er let. Dette være Nok om Evangeliet.

Paa den Dag, da Maria gik til Elisabeth.

Evangelium Luc. 1, 39-56.

Men Maria stod op i de samme Dage og gik hastelig til Bjergegnen, til en Stad i Juda, og hun kom i Zacharias's Huus og hilsede Elisabeth. Og det begav sig, der Elisabeth hørte Marias Hilsen, sprang Fosteret i hendes Liv, og Elisabeth blev fyldt med den Helligaand og raabte med høi Røst og sagde: Velsignet er du blandt Kvinderne, og velsignet er dit Livs Frugt! Og hvorfra kommer mig det, at min Herres Moder kommer til mig? Se, da jeg hørte din Hilsens Røst, sprang Fosteret i mit Liv med Fryd. Og salig er hun, som troede; thi det skal fuldkommes, som hende er sagt af Herren. Og Maria sagde: Min Sjæl ophøier Herren, og min Aand fryder sig i Gud min Frelser, fordi han haver seet til sin Tjenerindes Ringhed. Thi se, nu herefter skulle alle Slægter prise mig salig. Thi han haver gjort store Ting imod mig, han, som er mægtig, og hvis Navn er helligt. Og hans Barmhjertighed varer fra Slægt til Slægt mod dem, som ham frygte. Han haver øvet Magt med sin Arm; han haver adspredt dem, som ere hovmodige i deres Hjertes Tanke. Han haver støbt de Mægtige fra deres Troner og ophøiet de Ringe. De Hungrige haver han opfyldt med gode Gaver, og de Rige haver han afviist tomhændede. Han haver antaget sig sin Tjener Israel ved at ihukomme Barmhjertighed — som han tilsagde vore Fædre — mod Abraham og hans Afkom til evig Tid. Og Maria blev hos hende henved tre Maaneder og drog saa til sit Huus igjen.

Summen af Evangeliet.

1. Troen kan ikke være ledig, men ved Kjærligheden uddeler den igjen til sin Næste, hvad den har faaet af Gud.
2. Her seer man Guds Aands Underviisning i de to Kvinder.

Udlæggelsen af Marias Sang finder man i en særskilt liden Bog af Dr. Martin Luther.

Udlæggelse af Evangeliet.

Dette Evangelium ville vi kortelig gjennemgaa; Lucas beskriver her en Historie, som seer ubetydelig ud, men alligevel indeslutter Meget i sig. Ubetydelig seer den ud, fordi intet Mere bliver beskrevet end Marias Foretagende, at hun begav sig paa Veien og besøgte sin Frænke Elisabeth; men naar man ret betragter den, saa indeslutter den i sig lutter Underverk og Kjærlighedsgjerninger; det ville vi se, og først, hvorledes det gaar til med Elisabeth i denne Historie.

Det første Lærestykke.

Om Troen og dens Beskaffenhed.

Elisabeth vidste ikke forhen, at Maria, hendes Frænke, var frugtsommelig, men desuagtet forstaar hun, da Maria kommer til hende, at hun gaar frugtsommelig med et Barn. Det er Eet, og det er stort. Men endnu mere ophøiet er det, at hun erkjender, at Christus ligger i Jomfrunens Liv; thi hun har jo ikke kunnet se det paa Legemet, thi Maria havde endnu kun været frugtsommelig en kort Tid og faa Dage; alligevel erkjender hun det. Det maa isandhed have været et skarpt Syn. Dermed er antydet den christelige Troes Beskaffenhed og Natur, og at Naturen aldrig kan fatte nogen Troesartikel; den Helligaand maa alene gjøre det og virke saa i Hjertet, som han da her gjør med Elisabeth, der følte i Hjertet, at Maria var Guds Moder, og om saa al Verden havde sagt Andet, desuagtet var bleven fast derved. Saaledes maa det ogsaa være med os, saa dybt maa Alt være lagt og skjult, at ingen Fornuft kan begribe det, medens Troen seer det ganske klart. Det ville vi senere ogsaa høre heelt igjennem i Magnificatet.

Saa se I nu her, hvor stærk Elisabets Tro er. Fornuften har hun ganske blindet; thi havde hun skullet dømme efter Fornuften, saa havde hun sagt: Ih, hun kan ikke gaa med Barn, hun er endnu for ung. Item, om hun nu ogsaa var kommen derhen, at hun havde troet, at hun gik med Barn, saa havde hun dog aldrig kunnet komme saavidt, at hun havde sagt: det er Gud, min Herre; men desuagtet seer Troen det; derfor siger hun: Hvorfra kommer mig det, at min Herres Moder kommer til mig? Der lærer man Troens Natur, at man godt kan kalde den argumentum rerum non apparentium, saaat man skal se det, som man ikke seer, og høre det, som man ikke hører; Summa Summarum, at man skal forstaa alt Andet undtagen det, som er for Øinene og Ørene, og som Naturen fatter eller forstaar; som Brevet til Ebr. Kap. 11, 1. beskriver Troen, naar det siger: Troen er en Bestandighed i det, som haabes, en fast Overbeviisning om det, som ikke sees.

Saaledes vil det ogsaa gaa i Døden og i al anden Nød; da vil Naturen famle og se sig vidt om, og naar den da aldrig kan Andet end famle, og aldrig kan se, hvorledes det gaar til, saa vil den falde tilbage og fortvivle; men da maa jeg være istand til at sige: Ei! midt i Døden vil jeg finde Livet, jeg vil her dø, jeg veed, at min Herre er hos mig, som ogsaa Profeten siger i Ps. 4, 9.: I Fred vil jeg lægge mig og sove tillige, thi du Herre alene lader mig bo tryggeligen. Altsaa bliver Sangen: Midt i Livet ere vi omgivne med Døden, vendt om saaledes, at man nu synger: Midt i Døden ere vi omgivne med Livet.

Saaledes gaar det ogsaa til under al anden Nød; naar jeg har syndet, og min Samvittighed er urolig, fordi den ængstes for Guds Dom og Vrede, da maa jeg sige: Under Synden ligger Retfærdighed, under den onde Samvittighed Fred og Salighed, under Guds Vrede Guds Godhed og Barmhjertighed. Summa Summarum: Alt maa man anskue anderledes, end det lader sig anskue. Se, det er Troens Beskaffenhed og Natur.

Det andet Lærestykke.

Om Troens Frugter.

Derfor følger ogsaa, at Elisabeth blev opfyldt og ganske gjennemstrømmet af Glæde og fuld af den Helligaand, saaat hun udbryder: Velsignet være du iblandt Kvinderne, og velsignet er dit Livs Frugt. Se, da jeg hørte din Hilsens Røst, sprang Fosteret i mit Liv med Fryd. Salig er hun, som troede, thi det skal fuldkommes, som hende er sagt af Herren. Se, alle disse Glædens Ord ere Troens Frugter; saaledes gaar det efter Troen, saaledes finder man sig beskaffen i Hjertet, naar man tror, hvilket vist ikke udebliver, naar Troen er

retskaffen i Hjertet. Derpaa er her Elisabeth et Exempel for de Troende. Thi som hun her føler og gjør, saaledes gaar det til med alle Troende.

Nu maa vi ogsaa tale videre om Jomfruen. Lucas siger her, at hun stod op og gik med Tugtighed over Bjerget til sin Frænke Elisabeth. Derved hentyder han til et ærbart Væsen, som hun har lagt for Dagen. Han vil dermed sige, at Kjærligheden har tvunget hende til at gjøre Reisen, men at hun paa Veien har holdt sig stille og blufærdig i sine Gebærder, saaat Ingen kunde tage noget ondt Exempel af hende. Da hun nu kommer frem og har hilset Elisabet og igjen hørt den store Lovpriisning, da opløfter hun sin Røst og kaster Alt fra sig og lærer, hvorledes hun vil være æret, og siger:

Det tredie Lærestykke.

Udlæggelse af Magnificatet.

Min Sjæl ophøier Herren, og min Aand fryder sig i Gud min Frelser.

Det er den Glædessang, som man kalder Magnificatet, og som vi vidtløftig have behandlet i en særskilt liden Bog; derfor ville vi her gjennemgaa den blot i al Korthed. Se, Jomfruen tillægger sig her ikke selv Noget af det store Gode, at hun er Herrens Moder, velsignet blandt Kvinderne, holder sig saa smukt i den rette Midte, hænger sig ikke fast ved Gaverne, men er ogsaa beredt til at give slip paa et saadant Gode, om det igjen skulde blive taget fra hende, og beholder ikke Andet end et Hjerte, som er inderlig glad i Gud. Derfor ophøier og priser hun ham og kaster sig ikke over Gaverne, men siger: **Min Sjæl ophøier Herren**, hvormed hun vil sige: Ak, hvilken en god, naadig Gud jeg har, min Sjæl brænder af Kjærlighed til ham, og han, ikke hans Gaver, er min Glæde. Saaledes maa man hænge fast ved Gud alene, ikke ved Skabningerne og Guds gode Gaver, thi dette kaldes at bole med Guds Skabninger.

Seer, hvilken reen Aand den fromme Jomfru har, at hun ikke tillægger sig selv Noget af den høie Ære og de store Gaver. Hvorledes kunde der gives en større Ære, end at en Kvinde skal opnaa at være Guds Moder, og hun skal dog ikke ophøie sig deraf? Som Maria her gjør; hun ophøier sig ikke af de store og gode Gaver, ja, hun vilde have været vel tilfreds, om de endog strax igjen vare blevne tagne fra hende. Og vi arme Folk blive saa heftig bedrøvede, naar een Gylden eller to, ja endog blot en Skilling bliver os berøvet. Ligeledes blive vi bekymrede, naar vi miste Sundhed, Styrke og Saadant. Hvad gjør det? Den urene Aand, som er i os, og som besudler sig og hænger sig ved Skabningerne og ikke blot holder fast ved Guds Naade og Barmhjertighed, er Aarsag i, at vi ikke hænge saa blot og bart og frit ved Gud. Derfor kunne vi heller ikke saaledes svinge os op med vor Sjæl og vort Hjerte, at vi kaste os ganske og aldeles paa Gud, som Maria gjør her, idet hun lader saadanne store Goder staa, seer ikke paa dem, men svinger sig frit op til Gud og siger: **Min Sjæl ophøier Herren**, han, som har givet mig saadanne Gaver. Det er Marias rette Reenhed eller Jomfrueligheed, at hun stoler paa Herren alene og priser ham alene. Derhen hører, hvad Christus siger Matth. 5, 8.: **Salige ere de rene af Hjertet, thi de skulle se Gud.** Dog antager hun de gode Gaver som et Tegn paa guddommelig Yndest og Kjærlighed, som hun siden siger. O, hvilken herlig Aand det er, som ret veed at tale om Gud og hans Gaver! Thi den, der har erkjendt Gud, veed ogsaa bagefter ret at erkjende og bruge alle hans Skabninger.

Nu begynder hun at dvæle ved det hende givne Gode og udbreder Guds Godhed til alle Skabninger og afmaler for os med stor Hjertelighed, hvilken Mand Gud er:

Fordi han haver seet til sin Tjenerindes Ringhed.

Her hedder det ikke Ydmyghed, men det som har været meget ringe, som om hun vilde sige: Han har ikke seet til en stor ædel Dame, saasom til Caiphas's Datter, der gik omkring med stor Pragt midt iblandt Tjenestepigerne, men til en arm, fornedret, ringe Pige, som Ingen brød sig Stort om, ei heller vidste Noget af 2c.

Her er det nu nøiagtigt afmalet og fremstillet for os, hvad Guds Viis er, nemlig at han seer ned; han kan ikke se over sig, thi han har Intet over sig, kan heller ikke se til Siden af sig, thi der er Ingen, som er ham lig; derfor seer han blot under sig. Derfor se Guds Øine des klarere paa dig, jo mere fornedret og jo ringere du er. Derfor priser Skriften og især Ps. 113, 5 flgg. ham saaledes: **Hvo er som Herren vor Gud, som sidder saa høit? Han, som seer ned paa Himmel og Jord, han, som opreiser den Ringe af Støvet og ophøier den Fattige af Skarnet.** Og Ps. 138, 6. siger David: **Herren er høi og seer til den Ringe og kjender den Stolte langtfra.** Derfor seer han snart det, som

vil stige ham over Hovedet. Og den Ros, som Maria yder ham, yder Skriften ham altid. Thi han kan hverken lide Kunst eller Magt eller Noget, som man bygger derpaa, og han er en Fiende af alle Hoffærdige. Derfor siger her Maria: Han har seet til min Ringhed. Og end videre siger hun:

Nu herefter skulle alle Slægter prise mig salig.

Hvoraf roser hun sig? Ikke af Guds gode Ting eller paa Grund af Guds store, rige Gaver, men fordi han har seet til hendes Ringhed. Derfor tilraader jeg, at man, naar man vil prise hende, ikke befatter sig meget med: Hil være dig Dronning, eller lignende afgudiske Bønner og Sange, men siger saa: Seer, hvilken ringe, fattig Pige hun har været; men desuagtet har Gud seet til hendes Ringhed. Thi der bliver hun afklædt ganske nøgen, og Gud alene priset. Altsaa vil hun være priset for, at hun Intet har; saa ville vi prise hende for, at hun har Alt.

Saaledes vilde det være den rette Maade at ære Moderen og alle Helgener, at man sagde: O, hvilken stor Naade, at Gud saa naadig har seet til den fattige Pige og gjort saa store Ting mod hende, at han har udseet hende til sin Moder! Ligeledes om St. Paulus: O, hvilken stor Naade, at Gud har gjort den onde Skjelm Paulus til et saadant Redskab, som skulde bære hans Navn frem for Jøder og Hedninger! Det Samme gjælder om St. Johannes den Døber og alle Helgener. Seer, saaledes skal Gud æres i sine Skabninger, saa bliver han alene Gud, og der bliver ikke noget Afguderi deraf.

Hvortil vil nu denne Ære tjene? Dertil, at jeg ogsaa bliver trøstet og styrket derved, at jeg siger: Se, Guds Moder har været aldeles tom og ikke havt Noget; men endda gjør Gud det mod hende! O, jeg haaber, at han ogsaa vil vise Naade mod mig arme Synder. Saa vorer da deraf hos mig en god Forvisning om, at Gud ogsaa vil være mig naadig. Men dette vende vi nu op og ned paa ogære Helgenerne saaledes, at de maatte skamme sig i deres Hjerte, bespotte dem snarere end ære dem, ja saaledes, at vi selv maa gaa tilgrunde derved. Ak, hvilken elendig Ære, vi hidtil have viist Helgenerne! Videre vedbliver Maria og fortæller, hvilken Naade Gud har viist Skabningerne og al Verden og begynder fra sig selv og siger:

Thi han haver gjort store Ting imod mig, han, som er mægtig, og hvis Navn er helligt.

Han alene gjør det, jeg har Intet gjort, han er Skaberen og gjør Verket; derfor skal ogsaa Æren tilkomme ham alene. Saadan Naade og Godhed viser han ikke blot mod mig, men ogsaa mod Andre. Dette siger hun i det følgende Vers:

Og hans Barmhjertighed varer fra Slægt til Slægt mod dem, som ham frygte.

Det vil sige: Hans Naade og Barmhjertighed er stedse hos dem, som ere forfærdede for Guds Dom og Vrede; disse bevare midt i Frygten og Forfærdelsen Haabet paa Guds Naade og Barmhjertighed. Thi de to Ting: Frygt og Haab, maa følges ad. Thi saa dybt som Barnet i Marias Liv var skjult for Elisabeth, saa dybt er det skjult for Fornuften, at den skal vente Godt af Gud midt i Frygten; men alligevel gjør Troen det. Videre fortæller Maria, hvilke Guds Gjerninger ere, og siger:

Han haver øvet Magt med sin Arm; han haver adspredt dem, som ere hovmodige i deres Hjertes Tanke. Han haver stødt de Mægtige fra deres Troner og ophøiet de Ringe.

Dette er ogsaa en Troesgjerning. Thi man seer, at de, som lægge sig mod Evangeliet, faa Udseende af at være stærke og fare i Veiret, men midt i deres Hovmod støder Gud dem ned. Det seer et Christenmenneske tydeligt, men Kjød og Blod og Fornuften seer Intet, ja seer det Modsatte. Dog er det isandhed saa, som Maria her synger, skjønt det ikke skeer strax; thi Gud lader dem voxe lidt op for at øve Sine lidt, og lader dem rase saaledes, at al Verden mener, at det er dem, som har al Magt; men det vedvarer ikke, for Gud ere de allerede omstyrtede, det seer Troen godt. Vi vilde ogsaa se det med legemlige Øine, naar vi kunde give Tid. Endvidere siger Maria:

De Hungrige haver han opfyldt med gode Gaver, og de Rige haver han afviist tomhændede.

Det gjør han isandhed ogsaa, og man sporer det ogsaa godt, naar man blot betragter Historien; der se I, hvor vidunderligt Gud regjerer i Verden. Alle, som komme op, falde snart ned; de, som have Mest, komme først i Mangel, thi de holde sig ikke til Gud, men til sit Gods og til de skabte Ting. Det kan nu Gud ikke taale, derfor maa de lide Mangel. Men de Hungrige maa have Rok

om de end Intet have. Ja, om der end ikke voxte noget Korn, maa de dog ikke dø af Hunger; før maatte der regne Brød fra Himmelen, hvis de blot tro. Men vor Vantro er saa stor, at vi ikke se længere, end hvad der ligger lige for Næsen. Og naar der ikke er Brød, saa ville vi fortvivle. Tilslut siger Maria:

Han haver antaget sig sin Tjener Israel ved at ihukomme Barmhjertighed — som han tilsagde vore Fædre — mod Abraham og hans Afkom til evig Tid.

Det er det sidste Gode; som om hun vilde sige: Jeg bærer Barnet, som han har forjættet os, og bærer det ikke blot til Gavn for mig, men ogsaa for Israels Huus og Abrahams Sæd, det er, for alle Troende. Seer, hvilken smuk Sang det er. Jeg har i Korthed gjennemgaaet den; den, som vil have den videre forklaret, læse det selv i Udlæggelsen af den samme Sang.

Den hemmelige Betydning.

Vi skulle ogsaa handle om den aandelige eller hemmelige Betydning, men den kunne ikke Alle begribe. Dog vil jeg sige Summen deraf; den, som vil, maa da tænke videre derover. Maria betegner Christenheden efter Synagogen. Elisabeth betegner Folket under Loven, i Synagogen. Elisabeth bliver hjemme, det er Lovens Folk; hvor fromt det var, saa var det dog omgivet med mange udvortes Forskrifter. Men Maria gaar over Bjerget og dog med Tugt, det er: de Christne gaa frit sin Vei under Himmelen uden at nøle, og ere dog i Friheden smukt ærbare, gjøre store Gjerninger, frivilligt og utvungent, men lade Friheden ikke være et Undskabsskjul for Kjødet, som de falske Christne gjøre. Og det vilde være godt, at man sammenfattede det til et Ordsprog: Maria gaar smukt og frit sin Vei under Himmelen, men desuagtet smukt tugtig og ærbar. Det være i Korthed talt om dette Evangelium. Vi ville anraabe Gud om Naade.

En anden kort Prædiken

paa den Dag, da Maria gik til Elisabeth.

Over det forrige Evangelium Luc. 1, 39—56.

Dette Evangelium er skrevet os til Exempel og Lære, nemlig, hvilke Troens Frugter ere; thi, som I have hørt, bestaar et christeligt Væsen blot i disse to Stykker: i Troen og i Kjærligheden. Disse to blive ogsaa her betegnede os i de to Kvinder, Maria og Elisabeth. Det ville vi se.

Da Maria var fuld af den Helligaand og nu havde i sit Liv Guds Søn, saaledes at hun var frugtsommelig baade paa Legem og Sjæl og fuld af alle Guds gode Gaver, stod hun op og gik til sin Frænke Elisabeth for at tjene hende, thi hun havde hørt af Engelen, at hun var frugtsommelig og bar paa et Barn paa sine gamle Dage. Altsaa gik Maria ikke for sin egen Skyld til Elisabeth, heller ikke af nogen anden Grund end den, at hun vilde tjene Elisabeth som en frugtsommelig Kone. Dermed omstyrtes alle Stænder og Ordener, som blot gaa ud paa at hjælpe sig selv og ikke Andre, eller af den Grund tjene og gjøre Andre godt, fordi de deraf ville blive fromme. Forbandet være det Liv, som alene lever og tjener sig selv. Naar du her havde spurgt Maria, hvorfor hun gik til Elisabeth, havde hun udentvivl sagt: Ikke fordi jeg vil blive from —, thi hun var forhen from og fuld af alle Guds gode Gaver — men fordi jeg vil tjene min Frænke Elisabeth, hjælpe og trøste hende.

Det første Lærestykke.

Om Ydmyghed mod og Kjærlighed til Næsten.

Der se vi et Exempel paa, at jo høiere Gaven er, des mere skulle vi kaste os ned, ydmyge os og tjene Andre. Derfor er den en ret Christen, der tjener Enhver, som Christus har gjort, og ikke hovmoder sig af sine Gaver, som ere givne ham af Gud, og heller ikke derfor foragter Andre. Maria havde vistnok kunnet sige: Jeg har nu Nok, jeg er Guds Moder og har Guds Søn i mit Liv; det vilde være en Skam for mig at tjene Nogen; billig skulde Alverden tjene mig, ja alle Skabninger skulde se paa mig; jeg skulde sidde paa en

Pude og have om mig en Pige eller sex til at opvarte og tjene mig. Men det gjør hun ikke, hun gaar hen og vil tjene Andre.

Naar vi arme Ormesække af Gud have faaet Gaver, som neppe er en Skilling værd, saa blæse vi os op og vide ikke, hvorledes vi skulle lade os opvarte; da maa Enhver tjene os. Derfor er det egentlig et christeligt Væsen, at hjælpe og tjene Andre. Skjønt En er af en høiere og større Stand end de Andre, skal dog hans Liv og Væsen gaa ud paa, at han des mere er til Nytte og Gavn for Andre og nedlader sig desto dybere, jo høiere hans Stand er. Ikke saa at forstaa, at han kaster Standen fra sig og afsætter sig fra sit Embede, naar han blot er vis paa, at denne Stand behager Gud, men han skal blive i samme og alligevel ydmyge sig saaledes, som Maria her gjør. Skjønt hun var Guds Moder, ringeagter hun ikke sin Stand, men gaar med den Frugt, med Guds Søn, som hun havde i Livet, hen og tjener sin Frænke Elisabeth.

Seer, dette er et stort Exempel paa Kjærlighed, at den, som var fuld af alle Guds Naadegaver, ja havde Gud selv hos sig, skal kaste sig saaledes ned og ydmyge sig saa dybt. Dette Exempel skulle vi ogsaa efterfølge. Gud har frigjort os ved Jesus Christus, sin Søn, og frelst os fra Synd, Død, Djævel, Helvede og al Ulykke og rigelig overøst os med usigelige Naadegaver, saa at vi ikke mere staa i Skyld til Loven, Synden er os forladt, Døden er opslugt, Djævelen tilintetgjort, Helvedes Gab tilspærret, saaat vi nu have al Ulykke i vor Magt og derhos ere Guds Børn og Arvinger til det evige Liv. For saadan Rigdoms og Naades Skyld vil Gud ikke have Mere af os, end at vi nu ogsaa vise vor Næste Tjenester og Velgjerninger, ligesom han har vist os. Det er hans velbehagelige Villie, hvorom vi ofte og meget udførligere have talt.

Det andet Lærestykke.

Om Kvindernes Tugtighed.

Lucas skriver videre, at Maria har været tugtig paa denne Reise og udentvivl er gaaen frem som en ung Kone, der i et Aars Tid havde siddet hjemme med sin Mand Joseph, i al Tugtighed og med ærbare Gebærder. Dette har den Helligaand uden Tvivl ladet skrive for at vise, hvorledes Kvinderne skulle opføre sig tugtigt paa Gader og Stræder og ikke med utugtige Gebærder give Nogen Forargelse. Thi et tugtigt Liv og et ærbart Udvortes er Kvindernes bedste Klenodie og Prydelse; naar de miste denne Skat, er det ude med dem. Og skjønt Evangelisten ikke med klare Ord siger, at Nogen har fulgt Maria paa Veien, saa er det dog ikke utroligt, at enten Joseph eller en Pige har ledsaget hende; thi det var ikke stemmende med kvindelig Tugtighed at reise alene. Alt dette siger jeg, for at vi skulle se, hvorledes den Helligaand jevnlig i Skriften atter og atter peger paa de Helliges ærbare og tugtige Vandel ogsaa i det ydre Liv. Hvilket er imod dem, som mene, at de, naar de ere blevne Christne, nu kunne leve frit hen uden Tugt og Ærbarhed, saaledes som man nu finder mange Personer, der forvolde Evangeliet og Guds Ord mærkelig Skade og Frafald.

Det tredie Lærestykke

Om Børnetugt.

Her var det vel nødvendigt, at man ogsaa talte om, hvorledes vi nu opdrage vore Børn saa slet, at det er en Synk. Der er ingen Ære eller Tugt, Forældrene lade Børnene have sin Villie, holde dem ikke i Frygt, Mødrene have ikke Opsigt med sine Børn, føie dem i Alt, straffe dem ikke, lære dem hverken at leve tugtigt eller ærbart. Deraf kommer det ogsaa, at der findes et saa uopdraget og vildt Folk blandt os Tydske og Christne, som man neppe finder Mage til andetsteds i Verden. Grunden dertil er, at vi ikke blive vel opdragne i Ungdommen. Paa alle andre Ting anvende vi større Flid, end paa Børnetugten. Derpaa give ikke Fyrster og Herrer, Borgermester og Øvrighed Agt, hvem det paaligger at ordne og iverksætte et udvortes tugtigt Regimente, men det mangler paa alle Kanter; Gud give, at det maa blive bedre! Jeg har den Mening, at Gud viser sig saa unaadig mod os af ingen anden Grund, end fordi Ungdommen bliver saa forsømt og Børnene ikke opdrages i Tugt og Ærbarhed. Thi saaledes som man vil have Folk, maa man opdrage dem i Ungdommen. At det nu staar saa slet til med Christenheden, kommer Alt deraf, at Ingen tager sig af Ungdommen, og dersom det igjen skal komme i en god Gang, saa maa man i Sandhed begynde med Børnene. Derfor siger den Helligaand her ikke forgjæves, at Maria var gaaen med Tugtighed til Elisabeth.

Det fjerde Lærestykke.

Hvorledes Troen udspringer af det mundtlige Ord.

Da nu Maria kommer til sin Frænke

Elitabeth, skeer et stort Under. Da nemlig Elisabeth hørte Marias Hilsen, hoppede Barnet med Glæde i hendes Liv, og hun blev fyldt med den Helligaand og erkjendte, at Maria var Guds Moder, hvilket var en meget dyb Erkjendelse. Her afmales os, hvorledes det maa gaa til, naar vi skulle blive fromme, nemlig, at Troen ikke kan opstaa uden ved den Helligaand og derhos heller ikke uden det udvortes Ord. Thi da Maria (som havde Guds Søn i sit Liv) havde ladet sin Hilsen lyde for Elisabeths Øren, opkommer hos denne Troen, saaat hun erkjender det, som ingen Fornuft nogensinde havde erkjendt. Altsaa maa man forud høre det udvortes Ord og ikke foragte det, som Nogle mene. Thi Gud vil ikke komme til dig i dit Kammer og tale alene med dig. Heraf følger altsaa, at det udvortes Ord maa blive prædiket og gaa forud; derefter, naar man har opfattet Ordet med Ørene og Hjertet, kommer den Helligaand, den rette Skolemester, og giver Ordet Kraft, saaat det faar Indgang.

Marias Hilsen til Elisabeth har udentvivl efter det hebraiske Sprogs Sædvane været, som det ofte bliver anført hos Evangelisterne: Fred være med dig, i hvilken Hilsen egentlig Evangeliet bliver forkyndt, nemlig Syndsforladelse og Hjertefred. Naar dette Ord kommer for Ens Øren og han ellers har et fromt, efter Fred tørstende Hjerte, da kommer ogsaa den Helligaand ind, som gjør dette Ord kraftigt i Hjertet og lærer at erkjende Christus ret. Da maa al menneskelig Fornuft, Tanker, Vid og Forstand kuldkastes. Derfor maa vi give Evangeliet den Ære og Ros, at det er et Middel og en Vei og ligesom et Rør, hvorigjennem den Helligaand flyder ind og kommer i vore Hjerter. Derfor siger St. Paulus Gal. 3, 2., at de havde modtaget den Helligaand, ikke ved Lovens Gjerninger, men ved Troens Prædiken. Og Rom. 10, 17. slutter han saaledes: Troen kommer af Prædikenen, men Prædikenen ved Guds Ord.

Heraf følger, at de handle som Narre, ja imod Guds Anordning og Indstiftelse, som foragte og forkaste det udvortes Ord, mene, at den Helligaand og Troen skal komme til dem uden Middel, hvilket endnu paa lang Tid ikke vil ske; men skeer det med Nogle, saa er det noget Overordentligt. Den sædvanlige Vei er den, at Gud ikke vil give sin Helligaand uden det udvortes Ord. Derfor kalder ogsaa Pulus Rom. 1, 16. Evangeliet en Guds Kraft, som gjør alle dem salige, der tro derpaa, idet han udentvivl taler om det legemlige udvortes Ord. Hvor det ikke forud bliver prædiket, der maa man ikke vente, at den Helligaand virker, eller at der nogensinde er Tro. Ligesom det gaar til med Solen, der har to Egenskaber, nemlig Skinnet og Heden; hvor nu Skinnet eller Glandsen naar hen, derhen kommer ogsaa Heden, men hvorhen Glandsen ikke naar, der bliver ogsaa Heden borte. Saaledes forholder det sig ogsaa med det udvortes Ord og med den Helligaand. Den Helligaand virker antetsteds, hvor den ikke forhen kommer ved Ordet som gjennem et Rør ind i Hjertet. Derom have vi ofte talt og skrevet Mere.

Nu følger videre i Historien, hvilke Ord Elisabeth ved Aandens Indgivelse brugte, da hun talte til Maria, nemlig:

Velsignet er du iblandt Kvinderne og velsignet er dit Livs Frugt. Og hvorfra kommer mig det, at min Herres Moder kommer til mig?

Som vilde hun sige: En saadan Frugt af Kvinder er aldrig kommen paa Jorden; thi om alle Kvinder og alle Frugter maa man sige, at de ere forbandede; alene du og din Frugt skal være velsignet; det erkjender jeg, thi den Frugt, som du bærer, er ikke en almindelig Frugt; saa er heller ikke du en almindelig Moder, thi du er min Herres Moder. O, hvor storligen ydmyger du dig, at du kommer til mig, jeg skulde med al Billighed komme til dig og løbe efter dig, ja, jeg skulde kysse dine Fødder og dine Fodspor, det er du vel værd, og saa kommer du hid for at tjene mig.

Der skulle vi lære ret Ydmyghed. Thi det er en stor Ting, at Maria ikke lader sig bevæge af disse Ord, ikke bliver kildret af den hende tildelte Ære og Ros, og ikke bliver opblæst, men vil tjene sin gamle Frænke, og at Elisabeth ogsaa kaster sig ned og ydmyger sig for hende. Der have vi jo et smukt christeligt Exempel; den Unge kaster det paa den Gamle, den Gamle igjen paa den Unge. Nu, hvor skal hun hen dermed? Hun vil ikke beholde Æren og Prisen eller tilskrive sig Guds gode Gaver; derfor løber hun med dem hen til Gud og blotter sig for alle Goder, udtømmer sin Sjæl og bærer Alt frit og ærligt hen til Gud og synger for ham Magnificatet, hvilken Sang heelt igjennem gaar ud paa, at et Menneske skal erkjende sin Ringhed og sin Intethed og Herrens Høihed, samt Fylden af hans guddommelige Goder, det er, at et Menneske skal vide, at han er Intet og Gud Alt, ikke vente Noget af sig selv, men Alt af Gud. Det er aldeles umuligt for Naturen at erkjende dette, thi den kan ikke komme saavidt, at den gjerne vil være Intet; derfor er det en stor, overnaturlig Ting, at et Menneske erkjender sin Intethed

og den guddommelige Naades Fylde. Det se I paa alle Mennesker; thi Ingen er saa lærd, Ingen saa hellig, som gjerne seer, at man bespotter og forhaaner ham eller forkaster hans Levnet. Vi se ogsaa hvorledes Folkene sprælle og bære sig ad i Dødsnøden, da de gjerne give Alt, hvad de have, naar de blot kunde blive ilive, ja, blot leve en Time længere. Det ligger jo ikke i vor Natur at blive til Intet; det falder os suurt, det er fortrædeligt for den gamle Adam, naar han skal taale eet eneste Ord, som er imod ham endsige da villig lide Skjændsel eller Døden, ja, naar en Fod eller neppe en Taa gjør ondt, saa bliver han utaalmodig derover. Derfor kan Mennesket ikke sige af Hjertens Grund, at han er Intet; med Munden kunne vi vel Alle sige, at vi er Syndere, vi ere Intet, men naar Gud lader det sige og vil gjøre os ret til Intet, da slaa vi Rynker paa Næsen og sætte os til Modværge og kunne ikke finde os i det. Derfor er det til ingen Nytte, at vi tale meget med Munden om, at vi ere Intet, naar vi dog ikke indvilge deri med Hjertet. Saa er nu i Korthed Summen af Magnificatet denne: Vi ere Intet, Gud er Alt, mægtig, barmhjertig, stærk, from, retfærdig, trofast og alt Godt, som kan nævnes. Deraf følger da: Alt, hvad vi have, det have vi af Gud, og Alt er hans; derfor maa vi ikke se suurt eller blive vrede, naar han kommer og tager det bort fra os; thi han tager Sit og ikke Vort. Men hvorledes Magnificatet Ord til andet er at forstaa, er klart nok udlagt for Eder i en særskildt liden Bog. Vi ville nu lade det blive derved og anraabe Gud om Naade.

Paa Margarethas Dag.

Evangelium, Matth. 13, 44—52.

Atter ligner Himmeriges Rige et Liggendsæ, skjult i en Ager, hvilket et Menneske fandt, og skjulte, og gik af Glæde derover hen, og solgte alt det, han havde, og kjøbte den Ager. Atter ligner Himmeriges Rige et Menneske, en Kjøbmand, som søgte efter gode Perler, hvilken, der han fandt en meget kostelig Perle, gik bort og solgte alt det, han havde og kjøbe den samme. Atter ligner Himmeriges Rige en Vod, som kastes i Havet, og som samler af alle Slags. Naar den er fuld, drage de den op paa Strandbredden, og sidde, og sanke de gode Fiske tilsammen i Kar, men de raadne kaste de ud. Saaledes skal det gaa til ved Verdens Ende: Englene skulle udgaa, og skille de Onde ud fra de Retfærdige, og kaste dem i Ildvovnen; der skal være Graad og Tænders Gnidsel. Jesus siger til dem: forstode I dette altsammen? de sige til ham: ja Herre! Men han sagde til dem: derfor er hver Skriftklog, som er oplært til Himmeriges Rige, ligesom et Menneske, som er en Husbonde, der bærer frem af sit Forraad nye og gamle Ting.

Summen af Evangeliet.

1. Skatten og Perlen er Evangeliet, som er skjult for Kjødet, men bliver fundet ved Troens Aand, hvilken Tro for samme Skats Skyld fornegter og lader Alt fare, forat den i Sandhed kan besidde den.
2. For Verden ere Hyklerne endnu ikke udskilte fra de fromme og retskafne Christne, hvilket vil ske paa den yderste Dag; imidlertid ville de ogsaa rose sig af at være hellige og gjælde for gode Christne.
3. En Lærer eller Prædikant, som ikke har Andet end Guds Ord, det er, som er oplært til Himmerige, han bringer frem af sit Hjertes Skat Gammelt og Nyt, det er, Loven og Evangeliet.

Paa Magdalenas Dag.

Evangelium Luc. 7, 36—50.

En af Pharisæerne bad ham, at han vilde æde med ham; og han gik ind i Pharisæerens Huus, og sad tilbords. Og se, der var en Kvinde i Staden, som var en Synderinde: der hun fornam, at han sad tilbords i Pharisæerens Huus, hentede hun en Alabasterkrukke med Salve; og hun stod bagved hos hans Fødder, græd og begyndte at væde hans Fødder med Taarer, og tørrede dem af med sit Hovedhaar, og

kysfede hans Fødder, og salvede dem med Salve. Men der Pharisæeren, som havde budet ham, saa det, talede han ved sig selv og sagde: dersom denne var en Prophet, vidste han jo, hvo og hvordan en Kvinde denne er, som rører ved ham; thi hun er en Synderinde. Og Jesus svarede og sagde til ham: Simon, jeg haver Noget at sige dig; men han sagde: Mester, sig frem; Jesus sagde: En, som laante Penge ud, havde to Skyldnere: den ene var fem hundrede Penninge skyldig, men den anden halvtredsindstyve. Men der de ikke havde at betale med, eftergav han dem begge det. Sig: hvilken af dem skal derfor elske ham mest? Men Simon svarede, og sagde: jeg slutter, den, som eftergav Mest. Men han sagde til ham: du dømte ret. Og han vendte sig til Kvinden, og sagde til Simon: seer du denne Kvinde? jeg kom ind i dit Huus, du haver ikke givet mig Vand til mine Fødder; men denne vædede mine Fødder med Taarer, og tørrede dem af med sit Hovedhaar. Du gav mig intet Kys; men denne lod ikke af at kysse mine Fødder, siden hun kom ind. Du haver ikke salvet mit Hoved med Olie; men hun salvede mine Fødder med Salve. Jeg siger dig: for den Sags skyld, at hendes mange Synder ere forladte, er det, at hun elsker meget; men hvilken Lidet forlades, elsker lidet. Men han sagde til hende: dine Synder ere dig forladte. Da begyndte de, som sad tilbords med ham, at sige ved sig selv: hvo er denne, som endog forlader Synder? Men han sagde til Kvinden: din Tro haver frelst dig, gak bort med Fred.

Summen af Evangeliet.

1. Her seer du sande Tegn paa en retskaffen Bod eller Bedring, som er bare Hykleri, hvor Gjerningen ikke er tilstede.
2. Hyklerne og de Gjerningshellige tilskrive saadanne Tegn eller Gjerninger Retfærdigheden. Men Christus siger: Din Tro har frelst dig. Og for den Sags Skyld, at mange Synder ere hende tilgivne, har hun elsket meget.
3. Her holder Herren mod hinanden en Hykler og en Hore.

Paa den hellige Apostel Jakobs Dag.

Evangelium Matth. 20, 20—23.

Da gik Zæbedæi Sønners Moder til ham med sine Sønner, faldt ned for ham, og bad ham om Noget. Men han sagde til hende: hvad vil du? Hun sagde til ham: sig, at disse mine to Sønner skulle sidde i dit Rige, den ene ved din høire, og den anden ved din venstre Side. Men Jesus svarede og sagde: I vide ikke, hvad I bede om; kunne I drikke den Kalk som jeg skal drikke, og døbes med den Daab, som jeg skal døbes med? De sige til ham; vi kunne. Og han sagde til dem: min Kalk skulle I vel drikke, og med den Daab, som jeg døbes med, skulle I døbes; men at sidde ved min høire og ved min venstre Side, hører ikke mig til at give Nogen, uden dem, som det er beredt af min Fader.

Summen af Evangeliet.

1. De, som ere kjødelige, sandse det Kjødelige — som St. Paulus siger Rom. 8, 5. — de søge sit Eget, Verdens Ære og Ros, Penge og Gods, og hvad Mere det nu er, hvormed Verden omgaaes.
2. Kjødet vil altid komme uden Kors til Herligheden, men dette vil ikke ske.
3. Kjødets Ære eller Herlighed og Guds ere mod hinanden.

Udlæggelse af Evangeliet.

Den hellige Jacob, hvis Fest man idag feirer, er høit anseet hos Gud, ligeledes hans Broder St. Johannes og Salome, deres Moder, som stode under Korset, da Christus led. Nu læser man ikke Mere om St. Jacob, end at Herodes har myrdet ham med Sværdet, det er det Hele, som Lucas skriver Ap. Gj. 12, 2. Men hvorledes han er kommen til Spanien til Compostella, hvorhen den store Valfart skeer, have vi intet Sikkert om. Nogle sige, at han ligger i Frankrig i Toulouse, men de ere heller ikke visse i sin Sag. Derfor skal man lade hans Been ligge, hvor de ville, og ikke løbe did; thi man veed ikke, om St. Jacob eller en død Hund eller en død Hest ligger der. Og de, som løbe saaledes, faa sin fortjente Løn; thi

fordi man undlader de rette gode Gjerninger, som Gud befaler, saa falder man paa at løbe til St. Jacob eller paa andre Valfarter, og førend man giver eller hjælper en fattig Mand med ti Gylden, før løber man og fortærer til Behag for Djævelen fyrgetyve eller hundrede Gylden. Derfor lad prædike, hvem som vil, lad Aflad være Aflad, lad reise, hvem som vil, men bliv du hjemme og pas din Næring, hav Omsorg for dit Huus og hjælp med de Penge, som du saa unyttig fortærer, din Næste, som trænger til det.

Men det værste er nu, at man vil sætte sin Fortrøstning til St. Jacob, og at Christus skal sættes tilside og ikke længer være Midler; derved viser man ikke St. Jacob nogen Ære, ja man vise Gud stor Vanære, thi han har ikke befalet det, og det er heller ikke fornødent; han er ikke ern Gud, som bekræfter og har Velbehag i Noget, som han ikke har befalet. Men har Nogen gjort et Løfte at reise til St. Jacob eller til andre Steder, saa lade han det fare, det er et Løfte mod din Sjæls Salighed; thi Gud har intet Behag i Narreværk, eller i saadanne Løfter. Dog skal du angre dette dit naragtige, ugudelige Løfte og bede Gud om Naade, at han vil tigive dig saadan Uvidenhed og Vantro. Thi Gud vil ikke, at vi skulle handle med ham med Gjerninger, men alene med Troen.

Det første Lærestykke.

Om Skriften er dunkel og bliver oplyst ved Fædrenes Skrifter.

Nu maa jeg imidlertid støde en Steen af Veien, førend jeg tager fat paa Evangeliet. Evangeliet anfører ogsaa vore Fiender og ville anvende det saaledes, at de tillukke Evangeliet for os og sige: Evangeliet og Skriften er mørk og dunkel, derfor skal man lade den ligge og ikke lade en almindelig Mand læse den, forat han ikke skal forstaa den feilagtigt; men man skal blot lade ham høre, hvorledes Paven, Augustin, Hieronymus, Gregor, Ambosius og de hellige Fædre udlægge den. Saaledes have de iskjænket for os deres Skum, Gift og Drømme og kastet Skriften under Bænken.

Men dette skulle I lægge Mærke til, at naar man siger til Eder: Skriften er mørk og man maa høve Fædrenes Udsagn til at oplyse den, saa skulle I ikke tro det, men vende Bladet om og sige: Fædrenes Udsagn ere dunkle, og alle Menneskers Lære er mørk, de behøve at blive oplyst ved Skriften, den alene tilkommer Lyset, og Fædrenes Udsagn Mørket, og lader Eder, saa kjært Eders Liv er Eder, ikke bibringe denne Gift. Thi saa siger Es. 5, 20. om dem: Ve dem, som kalde det Onde Godt og det Gode Ondt, som gjøre Mørke til Lys og Lys til Mørke, som gjøre Suurt til Sødt og Sødt til Suurt. Skriften, som er Lyset, have de kaldt Mørket, og sit Eget, som er Mørket, have de kaldt Lyset, og dermed have de bedraget og forført al Verden.

Saaledes have de ogsaa gjort med dette Evangelium og til Stadfæstelse paa sit Skum og Forførelse benyttet Christi Ord: At sidde ved min høire og venstre Side hører ikke mig til at give Nogen uden dem, som det er beredt af min Fader. Se der, sige de, naar en Lægmand vilde behandle dette Sprog, saa vilde han snart falde i den Vildfarelse at mene, at Christus ikke er Gud, fordi han siger, at Saadant ikke var givet i hans Magt. O! du grove Fusker, er du da grovere end en Stok, vil du lade dette Sprog saa haardt anfegte dig, som om dette var det eneste Sted, hvor han gjør en Menneskegjerning eller taler som et Menneske, og som det Sprog alene, og ikke meget mere andre Steder hist og her, skulde bevise at han ikke er Gud. Saasom, at han er født af en Jomfru og ligger i Jomfruens Skjød og suer Melk og flere lignende Sprog. Som nu disse Sprog ikke kunne bringe Samvittigheden i Tvivl og bringe det did, at du mener, at Christus ikke er Gud, saaledes maa heller ikke dette Sprog i Dagens Evangelium gjøre det.

Derfor maa I her lægge vel Mærke til, at Christus bliver fremstillet paa to Maader for os i Skriften, nemlig som Menneske og som Gud. Naar nu Skriften paaviser, hvorledes han blev født, diede, ligger i Moderens Skjød, æder og drikker, vandrer, bliver træt, og hvad Mere, som er Menneskenes Gjerning, da viser den, at han er et Menneske. Paa andre Steder viser den, at han er Gud, saaledes især Joh. 10, 17 flg., naar han siger: Derfor elsker Faderen mig, fordi jeg sætter mit Liv til, paadet at jeg skal tage det igjen. Ingen tager det fra mig, men jeg sætter det til af mig selv. Jeg haver Magt til at sætte det selv til og haver Magt til at tage det igjen. Her taler han vældigen som Gud. Thi Skriften kan ikke paa det samme Sted lære baade om Christi Menneskehed og Guddom; derfor maa den paa eet Sted tale om ham som Menneske og paa det andet som Gud. Er Sproget her dunkelt, saa maa det

være meget dunklere hos Lucas, naar Evangelisten siger: Maria fødte sin førstefødte Søn, og mange saadanne Sprog hist og her, som efter Papisternes Forstand og Hoved maa ansees for meget dunklere end netop det foreliggende. Naar derfor Skriften paa nogle Steder siger: Christus er født, har lidt, er korsfæstet, og hvad Mere, der er Menneskenes Gjerninger og Sager, saa er Ingen saa dum, saa gal og taabelig, at han ikke veed, at Skriften da betegner ham som et Menneske; thi Gud kan ikke lide eller dø. Item: naar han aabenbarer sin Guddom og gjør Undergjerninger, saa er Ingen saa grov at han ikke veed, at han er Gud. Saaledes taler han ogsaa her som et Menneske, naar han siger: Det staar ikke i min Magt at give Eder det.

Men at nu Skriften er dunkel, det have vi Paven at takke for, som ikke har ladet os læse i den. Men naar vi vare fortrolige med Skriften, saa vilde vi være vel vante til, at den paa eet Sted taler om ham som om et Menneske, paa et andet som om Gud, saa vilde den være for os ret lys, tydelig og klar. Og paa den anden Side skulle I sige, at Fædrenes Sætninger ere dunkle og mørke, og at man kommer meget lettere igjennem Bibelens Skrifter end gjennem Augustin eller andre Lærere og Skribenter. Hvorledes det nu end er, have de sagt, Fædrenes Sententser forklare dog Bibelen. Derfor have de foreslaaet for os Pavens Dekretal, en Bog fuld af Gruus og Dynd og Djævelens Bedrageri; denne Bog i hvilken dog intet Udsagn stemmer overeens med det andet, skal udlægge Skriften.

Saaledes have de ført os om med forvirrede og vrange Sætninger og Lærdomme; dermed have de tillukket Skriften for os og udbredt sit Skum, Gift og Dunkelhed istedetfor den saliggjørende Lære; det have vi maattet æde. Spy ud, hvo som kan spy. Derfor lyve de, naar de sige, at Fædrene, Augustin, Ambrosius, Hieronymus og Andre, have oplyst Skriften; thi de have ikke oplyst den, men klargjort Skriften med dens egne Sprog og sammenlignet et Sprog med det andet, saaat det ene har gjort det andet smukt klart og tydeligt. Altsaa er Skriften selv sit eget Lys. Det er da godt, naar Skriften udlægger sig selv. Tror derfor ikke Pavens Løgne, og anseer det uden videre for mørkt, som ikke bliver bevist med Bibelens klare Udsagn.

Saaledes have vi forud maattet rydde Vildfarelsen afveien, thi det er en dybt indgroet Fordom, at Skriften er dunkel og maa oplyses ved Menneskelære, hvilket er en fuldkommen Vildfarelse og en Gudsbespottelse, og egentlig hedder at sætte den Helligaand i Skole eller at lære ham først at tale. Men fordi Skriften synes os dunkel, give vi ikke Agt paa, naar den taler om Christi Guddom eller Menneskenatur og ville ogsaa udlægge den efter vort eget Hoved, hvilket paa ingen Maade gaar an. Nu taler Evangeliet her om Christus som om et Menneske; lader os vel lægge Mærke dertil, saa vil det ikke føre os i nogen Vildfarelse, som Papisterne daarligen frygte for. Vi ville nu tage fat paa Hovedstykkerne i dette Evangelium og handle lidt om dem.

Det andet Lærestykke.

Om Troen og Kjærligheden.

Disse to Stykker, nemlig Tro og Kjærlighed, have vi ofte hørt omhandle i alle Evangelier; de ere ogsaa her. Nu have I hørt derom saaledes, at man skal handle med Troen mod Gud, men med Kjærligheden mod vor Næste. Han kunne vi tjene paa en dobbbelt Maade: først med vort Gods, timelig og udvortes, saaat vi give, hjælpe og raade ham og ere beredvillige, naar han kan behøve Hjælp. Og det er det Ringeste. Derefter skal ogsaa vore aandelige Goder, nemlig vor Fromhed og Retfærdighed tjene ham, saaat jeg nedlader mig med min Retfærdighed og lader den tjene en Synder, ja tager mig af hans Synd, som om den var min egen, tildækker den, hjælper ham ud af den, og beder for ham, straffer ham, forat han kan blive løst fra Synderne og opnaa Retfærdighed som jeg. Derfor har jeg sagt, at en Jomfru maa tjene en Hore, en from Kvinde en Ægteskabsbryderske, en Retfærdig en Synder og Uretfærdig. Og det er meget høit, menneskelig Fornuft kan paa ingen Maade begribe det. Thi Fornuften kan, naar den engang har modtaget en Naade af Gud, ikke undlade at slaa Rynker paa Næsen over en Anden, som ikke har saadan Naade og Gave, som vi se, at Syndere stinke saa ilde for de hellige, aandelige Folk. Men Kjærligheden vender Spillet om og tager sig af Næstens Synder og Skrøbeligheder, som af sit Eget, hjælper ham, raader ham og er ikke saa snar til at foragte Synderen.

Det se vi smukt i dette Evangelium; der træder den fromme Kvinde Salome, Jacobs og Johannes's Moder, frem og driver et stort Abespil og lader sig overtale af de to Sønner, som mente saa: O, hun er hans Frænke eller Beslægtede og vi ere hans Fættere, han vil vist bønhøre os. Ja, strax gjør han det. Han farer løs paa dem og straffer dem for denne

deres Daarskab, men bortkaster dem ikke, støder dem heller ikke fra sig; dog lader han dem ikke være ustraffede. Derefter blive de andre Ti paa den anden Side ogsaa fortrædelige og uvillig stemte mod disse To, som det følger strax efter dette Evangelium. Paa dem tager Herren ogsaa fat, straffer dem, omgaaes ogsaa venlig med dem og forkaster dem ikke, just som en Moder gjør; naar Barnet gjør sig ureent, saa vasker hun igjen Svøbet, viser sit moderlige Hjerte og kaster ikke Barnet bort; saaledes viser Christus sig ogsaa her mod Disciplene, da de dog snublede saa grovt; thi I se her hos Apostlerne en saa grov menneskelig Svaghed, at den ikke kunde være grovere. Disse ville være hovmodige og høie, de Andre vrede, fortrædelige og uvillige.

Nu har Christus udentvivl ladet dem saaledes støde an og snuble saa grovt, forat han kunde virke i dem Kjærlighedens Gjerning, til et Exempel for os, at vi kunde spore og erkjende hans faderlige og moderlige Hjerte og den Kjærlighed som han har mod os, og at han opreiser os, forat vi skulle tro paa og hænge ved ham og vide, hvad vi have og skulle vente af ham. Thi det er Troens Natur, at den brister paa Guds Naade og fatter en god Mening og Forhaabning om ham og tænker uden Tvivl, at Gud vil se til dem og ikke forlade dem; thi den rette Tro tvivler ikke om Guds gode, naadige Villie. Se, en saadan god Mening om eller frimodig Tillid til Gud eller hvad du vil kalde det, det hedder i Skriften en christelig Tro og god Samvittighed. Troen fordrer ikke Kundskab, Vished eller Sikkerhed, men en frimodig Overgivelse til og glad Dristen paa Guds ufølte, uforsøgte og uerkjendte Godhed. Saa ganske hengiver og opsvinger den sig til den høitberømte og udraabte Godhed — denne venlige Tiltro til Gud, at han omgaaes saa moderlig med os. Thi han holder os, at vi ikke fordærves. Vil man derimod betragte Christus som en streng Dommer, saa kan man ikke bestaa; men naar man opfatter ham saaledes, som han her bliver beskreven, som en naadig Frelser, saaledes som han saa kjærlig og venlig omgaaes med Disciplene, straffer og dog ikke forkaster dem, saa opholder og trøster det i alslags Anfegtelse. Og det er det bedste og fornemste Stykke, som vi have i Christus.

Fremdeles maa man ogsaa opfatte Christus som et Exempel, saaat vi ogsaa forholde os saaledes mod vor Næste, som Christus forholder sig mod os. Han havde vistnok kunnet støde Disciplene bort, som vare saa grove, og havde vistnok kunnet sige: O, jeg er from, I ere slemme Karle, gaar bort fra mig; men han har afholdt sig fra Magten og ikke benyttet sin Ret, tager sig venlig af dem og har Taalmodighed med dem, om de end snuble noget grovt, haaber Bedring, som da Kjærligheden pleier. Saaledes skulle da ogsaa vi stille os til vor Næste og forholde os venlige og lemfældige mod vore Fiender. Thi Ingen kan strax løbe ud af Verden, han vil idag eller imorgen se den Anden falde; da skal han vise sig venlig og tildække det med sin Retfærdighed, som jeg nylig har sagt.

Det tredie Lærestykke.

Om hemmelige og offentlige Synder og hvorledes man skal behandle dem.

Men hvorledes skal man nu forholde sig, naar vi se vor Næste snuble og synde? I have forhen ofte hørt, at ligesom der er to Slags Regimente, aandeligt og verdsligt, saaledes er der ogsaa to Slags Synd, nemlig hemmelig og offentlig. Det aandelige Regimente regjerer med Ordet og med Skriften, som Christus her gjør, men mod dem, som ikke vil lade sig lede ved Ordet, tjener da det verdslige Sværd, som derfor er indsat og anordnet af Gud, at man derved skal hindre det Onde, paadet man, om man end ikke kan hindre Hjertet, dog skal binde Hænderne. Men angaaende de hemmelige Synder skulle I bemærke Følgende: Dersom du seer en Synd, som skeer hemmelig, saa vær taus og bred Kjole og Kappe over den; gjør du den bekjendt, saa griber du ind i Guds Dom, thi du aabenbarer det, som Gud veed. Men saaledes skal du gjøre: Naar du alene veed, at din Næste ligger i denne eller hin Synd, saa skal du alvorlig straffe og skjælde ham, men ikke forkaste eller foragte ham. Man skal ikke tillade Synd, men desuagtet øve Barmhjertighed; thi vi ere alle bagte af den samme Deig som Horer og Skjelmer. Thi naar vi staa, saa er det blot Naade; ellers staar vor Fromhed paa et Halmstraa og falder snart bort. Skjul derfor det, som skeer, men ikke er offentligt og bær dig ikke ad, som Nogle gjøre, der vil vise, hvor fromme de ere, naar de blot ret kunne slaa Rynker paa Næsen over Syndere og lege med at bære deres Synd om fra eet Huus til et andet, som Børnene gaa omkring og lege med deres Dukker, hvilken Last nu er meget almindelig baade blandt Mænd og Kvinder.

Dette er nu talt om de hemmelige Synder. Men naar det er bleven offentligt og du ikke har bragt det ud, saa viis ogsaa da Kjærlighed, advar og straf og bring igjen tilrette

og hjælp, hvormed du kan, at din Næste kommer løs fra Synden og Skammen. Men dersom han ikke vil forbedre sig, da skal man ikke længere tie eller skaane, da maa man bruge en anden Maade; eftersom Lasten er, maa man dæmpe den. Det kunde da træffe sig, at man maatte udrydde den med Sværdet. Men dersom han lader sig straffe, saa vær naadig og venlig, som her Christus med Apostlerne; Gud vil have Barmhjertighed; men at man styrker Synden, vil han heller ikke paa nogen Maade have. Derfor tildæk for det Første, hvor Synderne ere hemmelige, og gaa saaledes tilverks, som Gud gjør mellem sig og dig alene. Men dersom Synden er bleven offentlig, saa tildæk og ophjælp igjen een Gang eller to Gange; men hvor ingen Bedring indtræder, lad der den, hvem det er befalet, hindre med Sværdet, men bed du for Synderen, at ialfald hans Aand maa blive frelst, om du ikke kan hjælpe Legemet. Det være i Korthed sagt om dette Evangelium, og derved ville vi nu lade det blive og anraabe Guds Naade om, at vi maa faa en ret Tro paa ham og en sand Kjærlighed mod vor Næste.

Paa den hellige Annas Dag.

Evangelium Matth. 1, 1—16.

Jesu Christi, Davids Søns, Abrahams Søns, Slægtes Bog. Abraham avlede Isak; men Isak avlede Jacob; men Jakob avlede Juda og hans Brødre. Men Juda avlede Phares og Zara med Thamar; men Phares avlede Esrom; men Esrom avlede Aram. Men Aram avlede Aminadab; men Aminadab avlede Naasson; men Naasson avlede Salmon. Men Salmon avlede Boas med Achab; men Boas avlede Obed med Ruth; men Obed avlede Isai. Men Isai avlede Kong David; men Kong David avlede Salomon med Uriæ Hustru. Men Salomon avlede Roboam; men Roboam avlede Abia; men Abia avlede Asa. Men Asa avlede Josaphat; men Josaphat avlede Joram; men Joram avlede Ussia. Men Ussia avlede Jotham; men Jotham avlede Achas; men Achas avlede Ezechias. Men Ezechias avlede Manasse; men Manasse avlede Amon; men Amon avlede Josias. Men Josias avlede Jechonias og hans Brødre, ved den Babyloniske Udlændigheds Tid. Men efter den Babyloniske Udlændighed var begyndt, avlede Jechonias Salathiel; men Salathiel avlede Zorobabel. Men Zorobabel avlede Sadok; men Sadok avlede Achim; men Achim avlede Eliud. Men Eliud avlede Eleazar; men Eleazar avlede Mathan; men Mathan avlede Jacob. Men Jacob avlede Joseph, Mariæ Mand; af hende er Jesus født, som kaldes Christus.

Summen af Evangeliet.

1. Med Titelen begynder Matthæus sin Bog. Verden havde ikke kunnet høre Noget, som er mere behageligt og sødt, end denne Titel, hvorved et troende Menneske maatte blive lokket til, desto hellere at høre den følgende Bog. Thi Matthæus vil sige: Ham, om hvem Loven og Propheterne hidtil have forjættet og forkyndt, at han skulde efter Guds Forjættelse udspringe og nedstamme fra Abraham og David, nemlig Jesus, det er: en Frelser, og Christus, det er: en evig Konge, beskriver jeg i denne Bog; at han allerede er født, bleven Menneske og allerede er kommen til Verden, derom handler jeg gjennem den hele Bog.
2. Her fortælles om tre Linier eller Slægtsrækker. Den første Slægtsrække er Fædrenes, den anden Kongernes, den tredie Davids aftagende Slægt, efter hvilken Aftagen Christus maatte komme. Thi saaledes pleier Guds Godhed at gjøre, naar det har Udseende af, at Alt er fortvivlet og at Intet vil komme ud deraf.
3. Matthæus udelader nogle Led, men det har Intet at betyde, fordi det blot er ham om at gjøre, at han i den rette Linie, gjennem Salomon fra David kommer til Joseph, Jomfru Marias Mand. Men Lucas beskriver det anderledes og iagttager en anden Orden.

Udlæggelse af Evangeliet.

Det første Lærestykke.

Hvorledes Forjættelsen om Christus først blev givet Adam og siden efter gjentagne Gange blev fornyet og forklaret.

Fordi vor første Fader Adam var saa dybt falden, maatte han med alle sine Børn vente Døden baade paa Legem og Sjæl; dog fik han

i det Ord, som Gud sagde til Slangen: Jeg vil sætte Fiendskab mellem dig og Kvinden og mellem din Sæd og hendes Sæd; den skal sønderknuse dit Hoved, et om end dunkelt Løfte, om at han og hans Efterkommere skulde frelses fra dette Fald. Af disse Ord hentede Adam den Trøst, at engang en Kvinde skulde blive født, ved hvis Frugt Slangens List og Forførelse skulde blive gjort til Intet, den tabte Retfærdighed og Salighed blive bragt tilbage og han med sine Børn blive forløst. Denne Trøst erholdt Adam med sine Børn indtil Noah; da blev Forjættelsen fornyet, idet Gud sluttede en Pagt med alle Noahs Børn og satte Regnbuen til Tegn paa Pagten. Derved blev givet den menneskelige Slægt en Forvisning om, at Gud vår os gunstig og ikke vilde ødelægge os, og derved blev Menneskeheden opholdt indtil Abraham.

Paa Abrahams Tid aabenbarede Gud sin Barmhjertighed og gav tilkjende, at han vilde sende en Frelser, som skulde forløse os fra Døden baade paa Legem og Sjæl; thi skjønt Legemet dør, skal det dog ikke blive i Døden, men opstaa med Christus, som St. Paulus siger Rom. 6, 4. De Ord, som Gud talte til Abraham, lyde saa: I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes, 1 Mos. 22, 18. Derfor havde vi arme Mennesker Grund til at haabe og vente paa Frelseren, som skulde opreise os af Faldet. Og fra den Tid af have alle Propheter mange Gange spaaet om dette overvættes naaderige Dyb af al Barmhjertighed, om denne Sæd, om den Herre Christus, som endelig skulde fødes, paadet at Alle, som tro paa ham, skulde ifølge saadan uforanderlig Forjættelse blive salige. Og naar blot Menneskет vilde oplade sine Øine, saa maatte han bekjende og sige, at Gud derved, at Menneskет, som var fordømt, forbandet og fordærvet, skulde gjenopreises ved et Menneskes Fødsel, har gjort en uhørt, utrolig Tingmod os. Derfor have ogsaa de kjære Propheter saa længselsfuldt og med usigelige Sukke anraabt om, at Gud vilde sende den Frelser, som han havde givet Løfte om.

I denne Abrahams Tro, have Israels Børn senere erholdt Loven og Ære fremfor andre Folk, saaat de bleve kaldte det udvalgte Folk. Ved dette Tilsagn, som er oprettet ved Moses, er saa tydelig afmalet og betegnet, hvem den Salvede, som Dagens Evangelium skildrer, er og hvorfra han er kommen og ved bemeldte Tro ere alle blevne salige, fra Abraham indtil David, saamange af dem, som ere blevne salige.

Men paa Davids Tid har Gud klarere kundgjort Messias's Ankomst, saaat man med Sikkerhed vidste, fra hvilken Slægt han egentlig skulde komme, nemlig fra Davids Slægt, som da Gud sagde til David 2 Sam. 7, 12 flgg.: Naar dine Dage ere opfyldte og du ligger med dine Fædre, da vil jeg opreise din Sæd efter dig, som skal udkomme af dit Liv, og jeg vil stadfæste hans Rige. Han, han skal bygge mit Navn et Huus, og jeg vil stadfæste hans Riges Stol evindeligen. Jeg vil være ham en Fader, og han, han skal være mig en Søn. Og endnu klarere i Ps. 132, 11.: Herren svor David Sandhed, hvorfra han ikke skal vende sig, sigende: Af dit Livs Frugt vil jeg sætte paa din Throne. Hermed bliver Christus skildret nemlig, at han skal være en Konge og en evig Konge, som der staar i Ps. 45, 7. om ham: Gud! din Throne bliver evendelig og altid; dit Riges Spiir er et ret Spiir! Men han skal være en aandelig Konge, som regjerer Jorden, og den, som annammer hans Ord, hører til hans Rige. Men den, som ikke er under dette Spiir og ikke hører hans Ord, er ikke af Gud, hører heller ikke til Riget, men maa have Satan til Konge, under hvis Herredømme vi alle ere, saalænge Herren ikke frelser os derfra og beskytter os ved sit Spiir, hvilket skeer da naar vi tro paa ham.

Det andet Lærestykke.

Hvorledes vi ved Troen skulle tilegne os Forjættelsen og Christus med alle hans Goder.

Fordi nu vor Frelse afhænger ene og alene af Guds Tilsagn, saa maa Enhver være saa forvisset om, at han aldrig kan erholde Frelse udenfor dette Tilsagn; om vi end gjorde alle Helliges Gjerninger, saa hjælper det aldeles ikke; men naar vi derimod gribe denne Konges Spiir, Guds Tilsagn, saa kunne vi ikke gaa fortabte; om end hele Verdens Synd ligger paa os, saa maa Alt blive opslugt i ham, saa maa vi blive salige, om vi end ikke gjøre nogen god Gjerning, som vi se var Tilfældet med Røveren, der hang ved Siden af Herren paa Korset; han greb Guds Ord og troed paa Christus, derfor kom han ogsaa i det lovede Paradis. Saa har det heller ikke nogen Fare med

os, naar vi blot tro, at det er saa, da er det vist saa, og sætte tilside Alt, hvad Menneskene lære os eller vi have gjort eller kunne gjøre. Ved denne nye Konges Ankomst maa Alt gaa under, forat han alene kan regjere i os i sit Rige, det vil sige, i vore Hjerter. Det maa Mennesket tilegne sig, som om det tilhørte ham, som om alt det, der er skrevet om Kongen, angik ham. Thi alt det, som er skrevet om Christus, er skrevet til Trøst for os, forat vi derved skulle føde og nære vor Tro. I saadan Hensigt har Gud saa naadig ladet beskrive for os sin Naade og ladet os forkynde, at han vil holde, hvad han har talt. Det Menneske, som lader Saadant gaa sig til Hjerte maa nødvendig længes og tørste efter saadan Skrift og guddommelig Forjættelse, at han uforsøgt, af Naade tilbyder og viser os saadan Godhed og Barmhjertighed.

Altsaa følger nu Evangeliets Text, ikke alene med Lyden, men trænger ogsaa med Magt ind i Hjertet og indgyder det Kjærlighed, Lyst, Fryd og Glæde, som om nu en Engel kom fra Himmelen og talte saa til os arme, fordømte, fangne Mennesker: Se, Menneske, du har synd et, derfor maa du være evig fortabt (da maa Hjertet blive forskrækket), men skjønt alt dette er sandt, har dog Gud af Naade forbarmet sig over dig og sendt dig en Frelser, som han har lovet Abraham og hans Sæd. Vær nu glad og tak Gud. Se, her er Jesu Christi, Davids Søns, Abrahams Søns, Slægts Bog. Saadant er altsaa ikke alene skeet, men ogsaa optegnet og fremstillet i et Skrift, at du kan være vis derpaa. Han vil eller kan ikke bedrage dig; tro blot, saa har du det Altsammen.

Det tredie Lærestykke.

Hvorfor Matthæus sætter Kong David foran Abraham og opstiller i tre forskjellige Slægtsrækker de Fædre fra hvilke Christus nedstammer.

Men Matthæus sætter David før Abraham, skjønt Tilsagnet først blev givet Abraham og sidst naaede til David, hvilken David givne Forjættelse Propheterne have drevet stærkt paa og trøstet Folket med. Saasom Propheten Esaias, naar han Cap. 11, 1. siger: Der skal opgaa et Riis af Isai Stub, og en Kvist af hans Rødder skal bære Frugt. Og Propheten Jeremias siger Cap. 23, 5.: Se, de Dage komme, siger Herren, at jeg vil opreise David en retfærdig Vext, og han skal regjere som en Konge og handle klogeligen og gjøre Ret og Retfærdighed paa Jorden. Og saaledes ere fremdeles alle Propheterne fulde af Spaadomme om, at Davids Kongerige skal blive opreist og stadfæstet, som da Engelen ogsaa forkyndte Maria, da han sagde: Gud Herren skal give ham hans Fader Davids Throne, og han skal være en Konge over Jacobs Huus evindelig, og der skal ikke være Ende paa hans Kongerige, Luc. 1, 32 flg. Derfor maatte Matthæus her sætte David først som en mere bekjendt Mand og Abraham ved Siden af ham, fordi Tilsagnet først var givet Abraham, som Maria selv siger i sin Sang: Han haver antaget sig sin Tjener Israel ved at ihukomme Barmhjertighed, som han tilsagde vore Fædre, — mod Abraham og hans Afkom til evig Tid, Luc. 1, 54 flg. Og netop denne Forjættelse er nu fuldbragt og beskrevet i dette Evangelium, som vi nu videre skulle se.

Den hellige Matthæus beskriver aldeles mesterlig sit Evangelium og fordeler Fædrene, fra hvilke Christus nedstammer, i tre forskjellige Rækker, nemlig fjorten Patriarcher, fjorten Konger og fjorten Fyrster. Thi Spiret og Kongeriget maatte ophøre i Juda efter Jacobs Spaadom, som lyder saaledes: Der skal ikke vige Spiir fra Juda og Læremester fra hans Fødder førend Siloh skal komme og Folkene skulle hænge ved ham, 1 Mos. 49, 10. Alt har her maattet blive opfyldt og Personerne ere tre Gange fjorten, som Matthæus selv opregner dem; fra Abraham indtil David begge tællede med, ere fjorten Personer eller Led, og fra David og indtil det babyloniske Fangenskab fjorten Led; her er hos Matthæus udeladt en Person, som hedder Joachim, og der skal altsaa staa: Josias avlede Joachim, Joachim avlede Jechonias og hans Brødre. Dette vise Krønikebøgerne. Og fra det babyloniske Fangenskab indtil Christus ere ogsaa fjorten Led. Denne Deling i tre forskjellige Rækker indeholder en stor Hemmelighed, som vi skulle se.

Blandt andre Love, som blev befalet Jøderne at holde, var ogsaa de tre, at de skulde ære Gud, som deres Fædre havde æret, at de ikke skulde tage nogen Præst af en anden end Levis Slægt, at de ikke maatte vælge nogen fremmed Konge. Disse tre Bud stemmede mesterlig sammen i at hentyde paa, at den Herre

Christus skulde være een eneste Gud, en evig Præst af vort Kjød og Blod, og en Konge, vor Broder, udsprungen af vor menneskelige Slægt, som i sin Guddoms Magt kunde hjælpe os og gjøre os salige og som vor evige Præst bede uafladelig for os, som Ebr. 5 6. siger. Men fordi det ikke sømmer sig for en Præst at blande sig i verdslige Sager, saa maa han være en aandeaandelig og evig Præst, der kunde tage sig af os som vor Broder. Derhos er han ogsaa en Konge, som beskytter og forsvarer os, og for hvem vi ikke behøve at frygte, thi han er os lig, et Menneske som vi, ja, bleven det mest foragtede Menneske, saaat Hjertet kan hvile tilfreds i Frelseren, som aldrig kan forlade os. Hvo vilde staa for Guds Øine og ikke forskrækkes, dersom denne Præst ikke stod for Gud? Hvo vilde beskytte os, dersom han ikke var en Konge? Hvo vilde gjøre os salige, dersom han ikke var en Gud? Hvorledes skulde han tage sig af os, dersom han ikke var et Menneske og vor Broder, med hvem vi kunde tale som med os selv?

O du gode Frelser, hvor viselig har du indrettet det, du er jo min Broder det veed jeg, som der staar i Ps. 22, 23.: Jeg vil fortælle dit Navn for mine Brødre, hvilket ogsaa Brevet til Ebræerne anfører Cap. 2, 12. Skjønt du nu er Gud, min Herre Christus og en Konge over Himmelen og Jorden, saa kan jeg dog ikke frygte for dig, thi du er min Kammerat, min Broder, mit Kjød og Blod. Jeg lader mig ikke forvirre ved at jeg er en Synder og du hellig; thi dersom jeg ikke havde været en Synder, saa havde du ikke behøvet at lide for mig, derfor er jeg trøstig. Jeg seer ogsaa, som her er beskrevet, Fromme og Onde, fra hvilke du vilde nedstamme, forat du kunde trøste de frygtsomme og ængstelige Samvittigheder, at de freidig kunde tro paa dig, som om du havde borttaget vor Synd, som han da ogsaa har borttaget den; og forat vi kunne være forvisede derom, har han efterladt os sit Ord, som sikkert tilsiger os det. Derfor have vi ogsaa Skriftemaalets Sakrament alene for vor Skyld, forat et uerfarent Hjerte kan ved Siden af Ordet have et sikkert udvortes Tegn (som ogsaa tage Synderne fangne) paa, at Gud er vis i sine Ord og Løfter, hvorom vi have talt Mere andetsteds.

Det fjerde Lærestykke.

Den Trøst, at Christus nedstammer fra Syndere.

Iblandt de Konger og Fyrster, som Matthæus opregner, have Nogle været meget slette Mennesker, som vi læse i Kongernes Bøger; men alligevel lader Gud dem optegne, som om de, fra hvem han vilde nedstamme, vare dertil værdige Folk. Han lader heller ikke nogen from Kvinde blive nævnt ved Siden af dem; thi de fire Kvinder, som her nævnes, have kun været lagtede som slette og ugudelige Kvinder, saasom Thamar, der med Juda, sin Mands Fader, avlede Phares og Zara, som der staar i 1 Mos. 38. Rahab bliver kaldt en ugudelig Kvinde eller Hore, Josva 2, 1. Ruth var en hedensk Kvinde, og om hun end var ærbar, thi man læser intet Ondt om hende, saa blev hun dog, fordi hun var en Hedning, foragtet som en Hund af Jøderne og for Verden anseet som uværdig. Urias's Hustru, Bathseba, var en Ægteskabsbryderske, førend David tog hende tilægte og avlede Salomon med hende. Alle disse Kvinder blive udentvivl omtalte, forat vi skulle se, hvorledes Gud blot har villet give alle Syndere og Synderinder et Billede paa, at han er sendt til Syndere og har villet fødes af Syndere, forat de, jo større Syndere de ere, skulde have desto større Tilflugt til denne naaderige Gud, Præst og Konge, som er vor Broder, i hvem vi og ellers ikke i nogen Anden kunne opfylde Loven og faa Guds Naade. Derfor er han kommen fra Himmelen og forlanger ikke Mere af os end blot at vi skulle lade ham være vor Gud, Præst og Konge; saa skal Alt være rigtigt og udjevnet, ved ham alene blive vi Guds Børn og Himmeriges Arvinger, som St. Paulus siger Gal. 3, 26.: Jere Alle Guds Børn formedelst Troen i Christo Jesu. Her maa alle Synderes Hjerter hoppe af Glæde over, at deres Synder have været værdige at faa en saadan Frelser.

Maa ikke her Hjertet blive født paany, naar det fornemmer Saadant? O, saa bliver det af hjertelig Kjærlighed drevet til at begynde et nyt Liv; thi det har følt den guddommelige Naades Luftning, idet det har grebet Forjættelsen, alle Synders Forladelse.

Det femte Lærestykke.

Den hemmelige Udlæggelse om Korset og Lidelsen.

Men naar vi tælle Personerne i dette Evangelium, saa finde vi to og fyrgetyve Led, som maaske ere forbilledlig betegnede ved de to og fyrgetyve Leirpladse, som Israels Børn havde, førend de kom til det forjættede Land, som der staar skrevet i 4 Mos. 33. Ville vi nu

ogsaa komme til det forjættede Land, som vor Herre Jesus Christus ved sin Fødsel har beredt os, saa maa ogsaa vi slaa Leir to og fyrgetyve Gange, det vil sige, vi maa afstaa fra vort eget Foretagende og fra Mand til Mand, fra et Led til et andet blive født, saalænge indtil vi komme til Maria og Jesus; da finde vi først Hvile for vore Sjæle. Men denne Fødsel falder os suur, thi det er meget fortrædeligt for den svage Natur, at dens Villie og Forehavende skal brydes, men den vil, at ingen Fødsel eller Smerter skulle finde Sted. Dog har En jevnlig mere Smerte og Anfegtelse og Bedrøvelse end den Anden. Røveren paa Korset overskred paa engang de to og fyrgetyve Trin og kom strax til Christus; ligeledes mange Martyrer og flere af de kjære Helgener. Men Ingen kan tilbagelægge denne lange Reise med kortvarigt Besvær, medmindre en stærk Vind, nemlig den Helligaand, fører ham. Vi maa gaa Fod for Fod, fra Abraham til Isak, fra Isak til Jacob, fra Jacob til Juda, og saa frembeles. Men fra Abraham maa vi begynde, at vi kunne blive ham lige i hans Arv og erholde den Velsignelse, som er lovet ham; da kunne vi desto gladere drage fra en Patriark til den anden, det vil sige, lade bag os den ene Trængsel efter den anden, indtil vor Reise er endt og vi komme til Hvilen. Thi Menneskets maa saa længe blive ængstet og saa ofte afsige sin egen Villie, indtil han bliver mør, og tilsidst besejre sit Kjød, saaat det bliver Aanden underdanigt og gjerne adlyder Guds Villie.

Derfor maa Ingen sætte sig i Hovedet, at han i Ro og Mag og med gode Dage vil komme i Himmelen, som Christus siger Luc. 18, 24 flg: Hvor vanskelig skulle de, som have Rigdom, komme ind i Guds Rige! Thi det er lettere, at en Kameel gaar igjennem et Naaleøie, end at en Rig kommer ind i Guds Rige. Og i Ap. Gj. 14, 22. lærer Paulus, at vi gjennem mange Trængsler maa gaa ind i Guds Rige. Luc. 16, 25. siger Abraham til den rige Mand: Søn! kom ihu, at du har annammet dit Gode i din Livstid og Lazarus ligesaa det Onde; men nu trøstes han, og du pines. Saaledes har ogsaa Christus maattet lide og gjennem Korset indgaa til Herligheden. Og St. Paulus siger 2 Tim. 3, 12.: Alle, som ville leve gudeligen i Christo Jesu skulle forfølges. Heraf maa vi nu lære, at alt det, som behager Legemet vel, er Gift; derfor siger St. Paulus Rom. 8, 13: Dersom I leve efter Kjødet, skulle I dø; men dersom I døde Kjødets Gjerninger formedelst Aanden, skulle I leve. Aanden, som kom ned fra Gud, vil gjerne lide, men Kjødet strider imod. Det gav Christus tilkjende, da han sagde til sine Disciple, at han maattte gaa hen til Jerusalem og lide Meget af Jøderne og blive slaaet ihjel, og Peter tog ham for sig alene og sagde: Herre, spar dig selv, det ske dig ingenlunde; men Christus vendte sig om og sagde til Peter: Vig bag mig, Satan! du er mig til Forargelse; thi du sandser ikke, hvad Guds er, men hvad Menneskens er, Matth. 16, 22 flgg.

Her er det klart, at menneskelig Fornuft gaar stik imod Guds Villie; Gud vil, at vi gjennem Korset og Forfølgelse skulle komme til Herligheden; men saa fegter Hjertet imod og bedrøves over Lidelsen. Men de, som have Guds Aand, glæde sig over, at de maa lide for Guds Skyld, som der staar skrevet om Apostlerne: De gik glade, siger Luc. Ap. Gj. 5, 41, fra Raadets Aasyn, fordi de havde været agtede værdige til at forhaanes for hans Navns Skyld.

Derfor siger Jacob i sit Brev, Cap. 1, 2. flgg.: Mine Brødre! agter det for idel Glæde, naar I falde udi adskilige Fristelser, vidende, at Eders Troes Forsøgelse virker Taalmodighed; men Taalmodigheden frembringer fuldkommen Gjerning, paadet I skulle være fuldkomne og uden Mangel, saa Eder Intet fattes. O, hvor høist nødvendig er Taalmodighed for et Christenmenneske, saaat vi bevare vore Sjæle ved Taalmodighed, som Christus siger Luc. 21, 19.; ellers ville vi evig miste dem. Derfor maa vi træde ind i et nyt Liv og ikke strax bande og blive uvillige, naar en Ulykke rammer os, men altid opløfte vore Hjerter til Gud og taalmodig lide hans Villie; han vil visselig forløse os i sin Tid, naar det behager ham, og altid tænke, at han mener det faderlig og vel, naar han sender os Forfølgelse, Angst, Bedrøvelse og Modgang, som Brevet til Ebræerne siger Cap. 12, 5 flgg.: I have glemt den Formaning, der taler til Eder som til Børn: Min Søn, agt ikke Herrens Revselse ringe, vær heller ikke forsagt, naar du tugtes af ham; thi hvem Herren elsker, den revser han, og han hudstryger hver Søn, som

han antager sig. Dersom I lide Revselse, handler Gud med Eder som med Børn; thi hvo er den Søn, som Faderen ikke revser? Men dersom I ere uden Revselse, i hvilken Alle ere blevne deelagtige, da ere I uægte, og ikke Børn. — Gud give os sin guddommelige Naade, at vi glade vandre de to og fyrgetyve Trin og blive med den Herre Christus fødte til et nyt Liv! Amen.

Om St. Annas Fest.

Jeg maa ogsaa sige, at jeg ikke finder en Bogstav i Skriften om St. Annas Fest, som man idag helligholder. Jeg tror, at Gud har undladt at skrive derom, forat vi ikke skulle søge os nye Frelsesteder, som vi nu gjøre, idet vi løbe hid og did og derved miste den rette Frelser, Jesus Christus; I kunde vel lade være at helligholde denne Dag og kunde have passet Eders Arbeide hjemme, men Djævelen har saa ganske forblindet os, at vi med høieste Flid gjøre det, som vi have opdigtet, men lade Guds Forskrifter og Bud staa; hvor fromme vi blive, se vi for vore Øine. Vi ere i disse sidste Tider komne i en saadan jammerlig Tilstand, at vi ikke kunne kjende vort Helvede, Død og Fordærvelse. Gud hjælpe os ud af dette Spil, saaat vi holde os til Evangeliet og lade saadant Spøgelsesvæsen og Abespil fare. Hvo, som kan, han vogte sig; jeg vil hermed have Alle og Enhver advarede; vil man ære de kjære Helgener, saa kan man vel finde en anden Maade, saaat Gud bliver æret tilligemed dem, som jeg paa andre Steder har sagt og skrevet Nok om. Dermed ville vi nu lade det blive.

Paa Laurentii Dag.

Evangelium Joh. 12, 24—26.

Jesus sagde til sine Disciple: Sandelig, sandelig siger jeg Eder: uden at Hvedekornet falder i Jorden og dør, bliver det alene; men dersom det dør, bærer det megen Frugt. Hvo, som elsker sit Liv, skal miste det, og hvo, som hader sit Liv i denne Verden, skal bevare det til et evigt Liv. Om Nogen vil tjene mig, da følge han mig; og hvor jeg er, der skal og min Tjener være; og om Nogen tjener mig, ham skal Faderen ære.

Summen af Evangeliet.

1. Herren tager en Lignelse af Sæden, som man kaster i en Ager, og som ikke bærer Frugt, dersom den ikke ganske og aldeles dør i alt det, som den er.
2. Christus siger, at han ikke vil blive forklaret uden ved Døden, hvormed han lærer os, at vi ogsaa skulle blive forklarede ved Korset og Døden og komme til Herlighed, ikke alene efter dette Liv, men at vi ogsaa, medens vi leve her, skulle bære Frugt ved at døde vor gamle Adam.
3. Med det lille Ord: Liv, betegner Herren Alt, hvad vi ere; thi al vor Gjerning maa blive dræbt og gaa under, forat vi igjen kunne blive fødte paany og leve i Gud. Derfor siger han Lus. 9, 23.: Hvo, som vil følge mig, han fornegte (ikke dette eller hint, men) sig selv.
4. Christi Discipel efterfølge sin Mester i Korset, paadet han ogsaa maa komme til den Herlighed, hvortil Christus, hans Mester, er kommen igjennem Korset, hvilken ikke er Verdens Herlighed, som Hyklerne efterfølge, men Faderens Herlighed.
5. Evangeliet bliver forkyndt for de Fattige. De troende blive i Skriften kaldte fattige; thi hvo er fattigere end den, som bestræber sig for at fornegte sig selv, hvilket Troens Aand gjør? Christi Folk er forbandet for Verden, men for Gud velsignet og i stor Herlighed.
6. Saadan Forjættelse gjør Korset desto lettere og taaleligere for dem, som ikke se paa det Nærværende, men paa det Tilkommende ved Troen, som den hellige Paulus siger 2 Cor. 4, 16 flgg.: Derfor blive vi ikke trætte, men om endog vort udvortes Menneske gaar tilgrunde, fornyes dog det indvortes Dag fra Dag; thi vor Trængsel, som er stakket og let, bringer os en evig og over al Maade vigtig Herlighed, idet vi ikke have de synlige Ting for Øie, men de usynlige; thi de synlige ere timelige, men de usynlige evige.

Paa Mariæ Himmelfarts-Dag.

Evangelium, Luc. 10, 38—42.

Det begav sig, der de vandrede, gik Herren ind i en By; men der var en Kvinde, som hedte Martha, hun annammede ham i sit Huus. Og hun havde en Søster, som hedte Maria, og hun satte sig ved Jesu Fødder og hørte hans Tale. Men Martha gjorde sig her og der Umage med megen Opvartning; hun traadte da frem og sagde: Herre! bekymrer du dig ikke om, at min Søster har forladt mig, saaat jeg maa opvarte alene? Sig hende dog, at hun kommer mig til Hjælp. Men Jesus svarede og sagde til hende: Martha, Martha! du bekymrer dig og forstyrres ved mange Ting. Men Eet er fornødent. Men Maria haver udvalgt den gode Deel, som ikke skal borttages fra hende.

Summen af Evangeliet.

1. Maria er Naadefolket, Martha Lovens eller Gjerningernes Folk.
2. Martha roser sig af sin Tjeneste og fordømmer Maria. Saaledes gjør ogsaa Lovens Folk, de Gjerningshellige; de rose sig ogsaa fremfor Andre af sine Gjerninger og sit strenge Liv, og mene at være noget Større hos Gud end de Andre.
3. Christus siger, at Marias Deel var fornøden og tillige god og evig.
4. Her have Nogle talt meget om det virkelige og det indadvendte Liv, hvilket de selv ikke have forstaaet. Men hvorledes rimer dette her sig med Himmelfarten eller Guds Moders Himmelfart?

Udlæggelse af Evangeliet.

Vi holder idag vor kjære Frues, Guds Moders, Fest i Anledning af hendes Død og Himmelfart; men hvorledes dette Evangelium passer dertil, seer vel Enhver; derfor kan man ikke af dette Evangelium udfinde, hvorledes Maria har det i Himmelen; og det er heller ikke nødvendigt, om vi end ikke i alle Dele kunne udforske, hvorledes det gaar til med Helgenerne i Himmelen; det er tilstrækkeligt, at vi vide, at de leve i Gud, som Christus Matth. 22, 32. slutter af dette Sprog i 2 Mos. 36., hvor Gud sagde til Moses: Jeg er din Faders Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud, sigende: Gud er ikke de Dødes, men de Levendes Gud.

Derfor skulle disse Sprog være os tilstrækkelige, at vi vide, at de leve; men hvorledes det gaar til, det skulle vi ikke gruble over, fordi det ikke er fornødent for os og heller ikke er os befalet; thi vor Fornuft er for svag dertil, skjønt de store Mestere have bristet sig til at forsøge det, men dog ikke udfundet det. Thi der er tre Slags Liv: for det Første et Barns, som ligger i Vuggen; det lever i Gud, skjønt det føler kun lidt deraf; for det Andet, naar vi sove, saa leve vi ogsaa, men vide ikke, hvorledes. For det Tredie, at vi vist vide og føle, at vi leve, og vide dog heller ikke, hvorledes.

Fordi nu Gud her paa Jorden i det trange Fængsel (som da neppe er et halvt Liv) handler med os saaledes, at vi ikke føle, at vi leve, hvormeget mere kan han ikke gjøre det i Himmelen, hvor det er vidt og bredt, og hvor det rette Liv er? Altsaa kunne vi ikke sætte et vist Maal og opstille Regler, saaat vi kunne vide, hvorledes de kjære Hellige leve hisset; thi de affindige og gale Mennesker leve ogsaa, og vide ikke hvorledes. Derfor er det tilstrækkeligt, at vi vide, at de leve, men hvorledes det gaar til, behøve vi ikke at vide. Og dette har jeg sagt, fordi vor Tro altid skal staa paa det, som er vist, og fordi vi ikke skulle gjøre os nogen Troesartikel af det, for hvilket vi ikke have Grund i Skriften; ellers opkommer der Dag fra Dag nye Troesartikler. Derfor er der en stor Forskjel paa de Ting, som man nødvendigt maa tro, og paa dem, som man ikke behøver at tro; holder Eder altiid til det, som Skriften klart aabenbarer; thi man skal ikke bygge paa det, som Skriften ikke klart lærer. Fordi Skriften da siger at Abraham, Isak, Jacob og alle Troende leve, er det nødvendigt, at I tro, at Guds Moder lever, men hvorledes det gaar til, det skal man overlade til den kjære Gud. Dette være Nok om Festen, og nu ville vi sige Noget om Evangeliet.

Først ville vi paa det Allerenfoldigste opfatte Evangeliet historisk; thi det er ogsaa den største Kunst at udlægge enfoldigt. Historien er den, at Christus kommer til en By og at, uagtet der er mange Mennesker i den, dog Ingen optager ham, undtagen alene Martha. Nu havde Martha en Søster, som hedte Maria; disse to Søstre havde hver sin forskjellige Gjerning. Martha gaar hen og laver Mad, henter Vand, vasker Fadene og gjør hvad der skal udrettes i Huset, og har, som Evangeliet siger, meget travlt med at opvarte Herren; men Christus sidder der og foretager en anden Gjerning, nemlig prædiker og har Maria ved sine Fødder, det vil sige, til Tilhørerinde; og hun lægger ikke engang Mærke til, hvad Martha gjør. Da nu Martha seer, at hun alene er overlæsset med Arbeide og Besvær og ikke har

Nogen, som yder hende en Haandsrækning, og hendes egen Søster ogsaa sidder ledig, saa buser hun paa, taler til Herren og beder, at han vil lade Maria hjælpe hende, mener saaledes at have gjort sine Sager godt. Men Christus tager her ikke Hensyn til hendes gode Mening, men irettesætter hende, fordi hun sørger saa og gjør sig saamegen Bekymring, og siger: Maria har valgt den gode og nødvendigste Deel, nemlig at høre Guds Ord og Evangelium. Det er Historien.

Dette Evangelium lærer os at gjøre Forskjel paa de Ting, som angaa Bugen, og paa dem, som angaar Sjælen. Her se I, at Christus, skjønt han vist er hungrig, alligevel har saadan Omhu for Sjælenes Salighed, at han endog forglemmer Maden, prædiker alene for Maria, og er saa ivrig beskjæftiget med Ordet, at han endog irettesætter Martha for hendes Arbeides Skyld, hvormed hun gjorde sig Møie og Bekymring, saa hun ogsaa forsømmer Evangeliet. Derfor siger han til hende: Martha, Martha, du bekymrer dig og forstyrres ved mange Ting. Men Eet er fornødent. Som om han vilde sige: Martha, du har megen Sorg, men jeg har hidtil prædiket Evangeliet om, at man ikke skal sørge; man skal vistnok arbeide, men ikke sørge, og især skal man lade Sorgen fare, naar Ordet kommer, da skal man ophøre med Forretningerne og Arbeidet, ja da skal man forlade ikke blot Arbeidet, men ogsaa Kone og Barn, Fader og Moder, Fiende og Ven, Ære og Gods, og alene hænge ved Ordet. Derfor se I her, at Martha, uagtet hun har været et fromt Barn og har ogsaa meent det vel, desuagtet bliver irettesat for sin Opvartning og Herren dadler baade hendes gode Mening og tillige hendes gode Gjerning.

Heraf skulle I skjønne, at vor gode Mening er falsk, hvad Paaskud vi end have for den. Thi Martha havde her vel ogsaa kunnet sige: O, jeg har gjort mig saamegen Umage, har løbet, vasket og lavet Mad, skal min gode Mening alligevel ikke gjælde Noget? Man anslaa denne Mening, saa høit, som man vil, saa gjælder den dog Intet for Gud. Thi saa siger Gud 5 Mos. 12, 8.: du skal ikke gjøre, hvad du finder for godt. Thi I se her, at Marthas Mening, som dog var den bedste, bliver straffet; dog revser han meget mere hendes Sorg end hendes Arbeide; men han straffer hende paa en smuk, venlig Maade og bortkaster hende ikke, og det er næsten det Bedste i dette Evangelium. Thi det afmaler os Christus som en meget overbærende, venlig Mand, som omgaaes meget lemfældig med os, om vi end undertiden snuble og ikke gjøre, hvad ret er, og dog holder os dette tilgode. Overalt viser Skriften os et saadant Billede af Christus, af hvem vi skulle vente os det Allerbedste. Thi Hjertet maa have et saadant Billede, hvoraf det kan opmuntres til Troen, som I her se. Martha har udentvivl syndet ved sin Sorg og ved at ville hindre Søsteren i den rette gode Gjerning; men alligevel irettesætter Christus hende saa smukt, lemfældigt og forkaster hende ikke. Saaledes kan Gud nok bære over mod vore Brøst og Skrøbeligheder, naar blot vi igjen se igjennem Fingre med og gjerne tage imod, naar han straffer og forkaster vore gode Gjerninger, som Martha her gjør; hun tier stille, finder sig i og tager det nokſaa godt op, at hendes Gjerning bliver forkastet. Saa skulle ogsaa vi gjøre, skulle taale, at Gud straffer og dadler, hvad vi gjøre, skulle tie stille og sige: Herre, du har Ret.

Nu straffer Gud paa to Maader, udvortes og indvortes. Indvortes saaledes: Naar vi have gjor Godt, have bedet, givet Almisse og hvad Mere der nu er af udvortes herlige Gjerninger, og vi saa gaa i den Indbildning, at det Altsammen er retskaffent, saa kommer Straffen i Samvittigheden, som siger, at Gjerningen er ond og fordømt og ikke gjælder Noget for Gud. Naar vi da kunde holde stille og tage imod hans Straf, saa vilde vi igjen blive antagne af ham. Det vilde være den rette Kunst. Men Kjød og Blod gjør det ikke, blot Troen maa gjøre det. Thi den virker i os, at vi ikke falde fra, om vi end føle en Forsagthed i Samvittigheden, som om Gud ikke vilde have os og vor Gjerning var aldeles Intet. Den, som her vil bestaa, maa derfor være klog og kunne sige saa! Ak Gud! det er sandt, jeg er jo Intet; men du vil ikke derfor forlade mig, det veed jeg og er vis paa.

For det Andet straffer Gud udvortes, om han end ikke griber ind i og straffer Hjertet, men dadler udvortes ved Mennesker; thi hans Domme og Straffe ere mangeslags, som naar han sender Folk, som fordømme og gjøre til Intet, hvad vi foretage os. Da skal man tænke: Velan, skal det ikke være ret, saa lad det ikke være ret, jeg vil gjerne have det forkastet og fordømt, jeg er det vel værd, saaat jeg ogsaa staar stille og ikke falder fra. Saa skeer det her med Martha; hun mener, at hun just gjør det vel; da siger Christus: Der er intet Godt ved dine Gjerninger, og de fortjene allesammen Dadel; blot den Gjerning med Ordet, som Maria vogter, er god og ulastelig.

Saaledes maa alle vore Gjerninger være

forkastede; thi de ere dadelværdige, og om end ikke min egen Samvittighed siger mig, at hele mit Levnet og al min Gjerning er forgjæves og forkastelig, saa gjør dog Gud det ved andre Folk. Det skal jeg nu optage venligt. Thi Gud straffer os for at gjøre vor egen Gjerning til Intet og bringe os derhen, at vi ere ustraffelige, som Christus her vil have Martha derhen, hvor Maria er, og føre hende til den Gjerning, som man ikke kan laste, det vil sige, til Ordet. Thi der gives ingen mere kostelig Gjerning, end at man modtager og hører Guds Ord.

Der have vi nu i Korthed en Forskjel paa Gjerningerne og paa Troen, nemlig, at vi ikke ere fromme med udvortes Gjerninger, men at alt dette er strafbart for Gud; men det Eneste, som er godt, er at sidde ved Christi Fødder og høre Guds Ord; thi Ordet er klart og reent, retskaffent, helligt og hvidt. Derfor bliver ogsaa Sjælen, som hænger ved det, af samme Beskaffenhed, som Ordet er, nemlig klar, reen, hvid, retskaffen og hellig. Thi ligesom et Kul, som er sort, bliver rødt, naar det kommer i Ilden, og faar alle Ildens Egenskaber, saa gjør ogsaa Troen, at Sjælen bliver ganske forenet med Ordet og gjennemildet og gjennemtrængt af det Guddommelige, saaat den bliver aldeles af samme Natur som Ordet.

Og ligesom man ikke kan dadle Ordet, saaledes kan man heller ikke dadle Samvittigheden; thi der er bleven een Deig af Ordet og Troen. Nu kan hverken Helvede eller Djævel eller nogen Skabning, og heller ikke engang Gud selv dadle Ordet; følgelig er den, som holder fast ved det, ulastelig. Derfor er det bedst at holde fast ved Guds Ord. Men Ordet kan man ikke fange med Hænder eller Fødder eller med det hele Legeme eller med noget Andet, end alene med Hjertet ved Troen. Derfor er alt Ydre dadelværdigt og maa blive forsmædet, bespottet og foragtet; kun Troen er ustraffelig, den alene og det, som gaar ind under den og flyder af den, er yndet af Gud; forøvrigt ere alle vore Gjerninger forkastede og dadlede, hvilket Gud enten maa selv sige dig ind i Hjertet eller udvortes ved Mennesker foreholde dig.

Altsaa bestaar det christelige Væsen ikke i nogen Gjerning, men alene deri, at Guds Ord bor i Sjælen. Derfor vil Gud drage os bort fra udvortes Gjerninger, fordi vi ere Martha, og vil bringe os derhen, hvor Maria er, det vil sige, til Troen. Det mener Herren, naar han siger: Eet er fornødent, Maria haver udvalgt den gode Deel, som ikke skal borttages fra hende. Det er Troen og Ordet, thi Intet kan bestaa for Gud med Gjerninger, men alene med Troen. Lader os derfor nu tragte efter den Deel, at vi blive ulastelige; men det skeer, naar vi tro og hænge ved Ordet. Maria bliver her priset, og intet Dadelværdigt bliver fundet hos hende. Men Martha maa taale, at hendes Gjerninger blive dadlede, uagtet hun vel havde kunnet sige: Jeg gjør jo Alt, hvad jeg kan gjøre; desuagtet straffer han hende, som sagt, men ganske lemfældigt og venligt, som om han vilde sige: Martha, din Gjerning maa blive straffet og agtet for Intet; gjør du det ikke, saa vil jeg gjøre det, eller Djævelen skal gjøre det. Thi jeg vil ikke have nogen anden Gjerning end Marias, det er Troen, at du tror paa Ordet, som Maria gjør.

Af alt dette kunne I nu forstaa, hvad det betyder, naar Christus siger: Eet er fornødent. For det Andet: Maria har udvalgt den gode Deel. Derfor lægger vel Mærke til, at kun den ene Ting er fornøden for at erholde det evige Liv, nemlig Guds Ord og Troen. Dermed ere nu alle Gjerninger, Valfarter, Vigilier, Sjælemesser og hvad mere det nu er af saadan Støi og Spektakel, afskaffede; thi Marthas Gjerninger have været meget bedre end alle Munkes og Pavers; men desuagtet blive de forkastede. Udretter da nu Marthas Gjerning det ikke, saa vil ingen Munks Gjerning udrette det. Derfor vil man hverken med Anger eller Lidelse eller med nogen Gjerning erholde en glad Samvittighed, men Troen alene maa gjøre det. Det vide vel de, som have erfaret det. Thi naar Angeren kommer, saa løber man hid og did, En til et Kloster, en Anden til St. Jakob, denne til Rom, en Anden til Jerusalem, til Aachen, til det hellige Blod, og hvad mere Narreverk man nu driver paa, og mener at hjælpe den med Gjerningerne, saaat en Deel af dem endog have ladet sig iføre Munkekapper, naar de ere døde, og begrave med dem og indbildt sig, at de derved ville erholde Naade og berolige Samvittigheden. Dette er, (mener jeg) at blive narret.

Men saaledes skal Djævelen narre os, og saa skal det gaa, naar vi affalde fra Sandheden; thi den, som ikke vil have Sandheden, maa have Løgnen og intet Andet, der findes ingen Middelvei. Derfor siger St. Paulus 2 Thess. 2, 9 flgg., hvor han taler om Antichristen, at hans Tilkommelse skeer efter Satans kraftige Virken med al Løgnens Magt og Tegn og underlige Gjerninger og med al Ugudelighedens Bedrag iblandt dem, som fortabes, fordi de ikke an-

nammede Sandhedens Kjærlighed til deres Frelse. Derfor skal Gud og (siger St. Paulus) sende dem kraftige Vildfarelser, at de skulle tro Løgnen, paa det at alle de skulle dømmes, som ikke troede Sandheden, men havde Velbehag i Uretfærdighed.

Men hvad skal en bekymret, ængstet Samvittighed gjøre, som antager Alt, ogsaa det allermest Naragtige, som man siger til den? Det viser Christus her og siger: Gjerninger gjøre det ikke, indbild dig aldrig det, kun Eet er fornødent, nemlig at høre Guds Ord og tro det; gjør dette og ellers Intet, saa faar du en glad Samvittighed. Gjør saa, hvad du kan og skal, saa vil Alt være til din Lyksalighed og behage Gud. Derfor maa I lægge vel Mærke til, at Guds Ord fremfor alle Ting er fornødent til det evige Liv.

Og han siger just fornødent; at æde og drikke er ogsaa fornødent; at sove, vaage, gaa med Klæder er ogsaa fornødent; men om denne Fornødenhed taler han ikke her, men om den, hvorom al Verden taler og spørger: Kjære, hvad er fornødent til Salighed? Martha løber da hid og did og gjør sig megen Møie med dette og hint, falder tilsidst sammen og og fortvivler, og beder Christus, at han skal lade Maria hjælpe hende. Da siger Christus: Nei, lad hende sidde, det er alene fornødent, nemlig den blotte og bare Tro paa Ordet, ellers Intet paa den hele Jord. Ligesaalidt som jeg kan være uden Gjerninger udvortes med Hensyn til det Legemlige, ligesaalidt kan jeg være uden Gjerninger, naar jeg er aandelig. Thi jeg maa jo leve, ernære Hustru og Børn, arbeide, æde, drikke, bygge, drive Agerbrug og hvad nu Enhvers Haandtering er. Saaledes gjør jeg ogsaa, naar jeg er aandelig eller en Christen, da kan jeg ikke undlade at gjøre Godt mod min Næste, at hjælpe og raade ham og stræbe at gjøre alt saaledes, at jeg kan gavne Andre med mine Gjerninger. Og ligesom jeg gjør hine Gjerninger for mig selv, min Hustru og mine Børn for Intet, saaledes gjør jeg ogsaa disse Gjerninger ganske for Intet.

Betænker derfor, at den, som vil bestaa for Gud og ikke blive dadlet, han maa her være Maria, det vil sige, han maa tro og hænge ved Ordet. Derpaa driver Johannes overalt i Evangeliet, og især, naar han Cap. 3, 18. siger: Hvo som tror paa Sønnen, dømmes ikke. Thi Ingen vil undløbe Guds Dom, og ingen Gjerning vil bestaa for Guds Dom. Men den, som tror paa Guds Søn, er allerede trængt igjennem Dommen til Livet; thi Gud kan ikke dadle Ordet. Og den, som da er een Deig eller een Ting med det, han er from og ulastelig. Men de, som ville gjøre sig megen Umage og befatte sig med at udrette Meget, de udrette Intet, thi Gjerningerne gjælde isandhed Intet for Gud; derom have I ofte hørt Meget. Vi ville nu lade det blive derved.

Paa den hellige Apostel Bartholomæus's Dag.

Evangelium Joh. 15, 12—16.

Herren sagde til sine Disciple: Dette er min Befaling, at i skulle elske hverandre, ligesom jeg haver elsket Eder. Ingen haver større Kjærlighed, end denne, at En sætter sit Liv til for sine Venner. I ere mine Venner, dersom I gjøre, hvad jeg befaler Eder. Jeg kalder Eder ikke længere Tjenere; thi Tjeneren veed ikke, hvad hans Herre gjør; men Eder haver jeg kaldt Venner, thi alt det, som jeg haver hørt af min Fader, haver jeg kundgjort Eder. I have ikke udvalgt mig, men jeg haver udvalgt Eder og sat Eder, at I skulle gaa hen og bære Frugt, og Eders Frugt skal blive ved; at hvadsomhelst I bede Faderen om i mit Navn, skal han give Eder.

Summen af Evangeliet.

1. Efter Troen bliver Intet fordret af os undtagen Kjærligheden, som Paulus siger Rom. 13, 8.: Bliver Ingen Noget skyldige, uden det at elske hverandre; thi hvo, som elsker den Anden haver opfyldt Loven. Disse Ord taler Paulus til de Troende, som nu ved Troen paa Christus ere fromme og retfærdige.
2. Det er et nyt Bud, som vil have Hjertet og ikke

et Hykleri; det søger ikke alene Gods, men ogsaa Sjælene og Livet, saaat vi ikke alene hengive Godset, men ogsaa Livet for vore Brødre uden Vederlag, efter Christi Exempel, som uden Vederlag har udvalgt os, gjort os til sine Venner og er død for os. Denne Kjærlighedens evige Lov døder og kaster omkuld alt vor Eget.

Om Kjærligheden, hvorom dette Evangelium taler, have I nu hørt Meget, og Meget er ogsaa skrevet derom. Derfor er det unødvendigt at forfatte en særskilt Afhandling derom. Den, som behøver det, bør ikke sky den Møie, selv at samle det sammen, at man ikke skal skrive ti Gange om een Ting og fylde Verden med Bøger.

Historien om Johannes den Døbers Halshuggelse.

Evangelium Marc. 6, 17—29.

Herodes havde udsendt Nogle og grebet Johannes og bundet ham i Fængsel for Herodias, sin Broder Philippi Hustrues, Skyld, thi han havde taget hende tilægte. Thi Johannes sagde til Herodes: Det er dig ikke tilladt at have din Broders Hustru. Men Herodes efterstræbte ham og vilde slaaet ham ihjel, og kunde ikke. Thi Herodes frygtede for Johannes, fordi han vidste, at han var en retfærdig og hellig Mand, og han holdt ham i Agt, og naar han havde hørt ham, gjorde han meget deraf og hørte ham gjerne. Og da der kom en beleilig Dag, der Herodes gjorde sine Store og øverste Høvedsmænd og de Ypperste i Galilæa et Gjæstebud paa sin Fødselsdag, og Herodias Datter kom ind og dandsede og behagede Herodes og dem, som sad med tilbords, sagde Kongen til Pigen: Bed mig om, hvad du vil, saa vil jeg give dig det. Og han svor hende: Hvad du beder om, vil jeg give dig, indtil Halvdelen af mit Rige. Men hun gik ud og sagde til sin Moder: hvad skal jeg bede om? Men hun sagde: Johannes den Døbers Hoved. Og hun gik strax hastelig ind til Kongen, bad og sagde: Jeg vil, at du skal strax give mig paa et Fad Johannes den Døbers Hoved. Og Kongen blev bedrøvet; dog for Edernes Skyld og for deres Skyld, som sad med tilbords, vilde han ikke afvise hende. Og Kongen sendte strax en af Vagten hen og befol at hente hans Hoved. Denne gik da hen og halshuggede ham i Fængslet, og han bar hans Hoved frem paa et Fad og gav Pigen det, og Pigen gav sin Moder det. Og da hans Disciple hørte det, kom de og toge hans Legeme op og lagde det i en Grav.

Summen af Evangeliet.

1. Denne Historie og dette Evangelium indeholder Exempel paa en grov Vantro, som foragter Alt.
2. Herodes veed, at han handler skjændigt; dog vedbliver han. Der seer man, at der ikke er nogen Gudsfrygt i Kjødet.
3. Fornuften tager for sig Eden og vil dermed dække og besmykke sig.
4. Saaledes bestaane som Herodes ere alle Mennesker, der ere forladte af Guds Lys.

Paa Mariæ Fødsels-Dag.

Evangelium Matth. 1 1—16.

Jesu Christi, Davids Søns, Abrahams Søns, Slægtes Bog. Abraham avlede Isak; men Isak avlede Jacob; men Jacob avlede Juda og hans Brødre. Men Juda avlede Phares og Zara med Thamar; men Phares avlede Esrom; men Esrom avlede Aram. Men Aram avlede Aminadab; men Aminadab avlede Naasson; men Naasson avlede Salmon. Men Salmon avlede Boas med Rachab; men Boas avlede Obed med Ruth; men Obed avlede Isai. Men Isai avlede Kong David; men Kong David avlede Salomon med Uriæ Hustru. Men Salomon avlede Roboam; men Roboam avlede Abia; men Abia avlede Asa. Men Asa avlede Josaphat; men Josaphat avlede Joram; men Joram avlede Ussia. Men Ussia avlede Jotham; men Jotham

avlede Achas; men Achas avlede Ezechias. Men Ezechias avlede Manasse; men Manasse avlede Amon; men Amon avlede Josias. Men Josias avlede Jechonias og hans Brødre, ved den Babyloniske Udlændigheds Tid. Men efter den Babyloniske Udlændighed var begyndt, avlede Jechonias Salathiel; men Salathiel avlede Zorobabel. Men Zorobabel avlede Abiud; men Abiud avlede Eliakim; men Eliakim avlede Azor. Men Azor avlede Sadok; men Sadok avlede Achim; men Achim avlede Eliud. Men Eliud avlede Eliazar: men Eliazar avlede Matthan; men Matthan avlede Jacob. Men Jacob avlede Joseph, Mariæ Mand; af hende er Jesus født, som kaldes Christus.

Summen af Evangeliet.

1. Matthæus lover forud i Titelen, at han vil skrive en Bog om, at Christus er kommen til Verden, om hvilket der er talt saa forunderlige Ting. Hvo vilde ikke gjerne høre det?
2. Christi Slægt fra Abraham og fra David, saaledes som Gud har tilsagt og forjættet.
3. En anden Sum af dette Evangelium finder man ovenfor paa St. Annas Dag.

Udlæggelse af Evangeliet.

Det første Lærestykke.

Om Helgenernes Ære.

Man helligholder idag den hellige Jomfru Marias Fødselsfest; dertil har man valgt Begyndelsen af Matthæi Evangelium, der fortæller om Jesu Christi Forfædres Stammerække, som I nu have hørt. Men I vide, mine christelige Venner, at den Ære, som man viser Guds Moder, gjøre Menneskenes Hjerter stort Væsen af, ja saa stort, at man ikke gjerne hører tale derimod, men blot gjør det større.

Nu lade vi det ogsaa ske, at man ærer hende, fordi vi, efter St. Pauli Ord Rom. 12, 10., ere skyldige til at efterkomme hverandre med Ærbødighed for hans Skyld, som bor i os, Jesus Christus. Derfor er man ogsaa Maria Ære skyldig. Men saa maa man se til, at man ærer hende ret. Man er desværre, frygter jeg for, gaaen altfor vidt heri, saaat man ærer hende høiere, end man skal, og end hun selv ønsker.

Deraf er da nu fulgt to skadelige Ting; for det Første, at Christus derved forringes, idet man mere har sat sit Hjerte til Maria, end til Christus selv, saaat Christus bliver stillet i Baggrunden og aldeles forglemt; for det Andet, at man har forglemt de arme Hellige her paa Jorden. Jeg lader det ske, at du har store Tanker om Maria, priser hende meget, men med det Forbehold, at din gode Mening ikke farer afsted og gjør en Lov deraf, som om vore Sjæles Salighed beroede derpaa, at man ærede hende saaledes. Derfor har Skriften heller ikke skrevet det Mindste om hendes Fødsel eller Liv, forat man ikke skal sætte sit Hjerte til hende og hæve hende for høit. Alt saadant have Munkene optænkt, som have villet prise Kvindernes Ære, hvortil de have brugt Maria og have maattet opfinde saamegen Løgn til Bestyrkelse for sit Fjas, have draget Skriften ved Haarene for at anvende den paa Maria og tvunget den didhen, hvorhen den ikke hører. Thi det Evangelium, som vi læse idag, angaar Christi og ikke Marias Fødsel. Se, saaledes ere Løgne opkomne, men det maa man nu paa ingen Maade taale. Jeg tillader vel, at man ærer hende, men saaledes, at man ikke gjør Skriften til Løgn.

Ligeledes har man udlagt Dagens Epistel om hende, uagtet den blot angaar den guddommelige Viisdom, som er Christus, der har været før Verden, og i hvem alle Ting ere skabte. At man nu anvender dette Sprog paa Guds Moder, er jo reen Løgn og Gudsbespottelse. Derfor vilde jeg, at man ophørte med denne Fest, thi der staar Intet i Skriften derom; det passer sig ikke, at man vil anvende Skriften paa den, da den ikke hører did.

Saaledes er dette det første Afbræk og den første Skade, at man ved den dybe Ære, man har viist Guds Moder, har svækket Christi Ære og Erkjendelse, uagtet vi dog efter Christus kaldes Christne, saaat vi alene skulle hænge ved ham og være Guds Børn og Arvinger ved ham; thi ved hans Blod ere vi allesammen rensede fra Synderne og deelagtiggjorte i de himmelske Goder. Er nu dette saa, som det visseligen er, saa ere vi jo ligesaa hellige som Maria og andre Helgener, hvor store de ere, naar vi blot tro paa Christus. Thi denne Tro gjør os alle til Søstre og Brødre, ogsaa Maria selv. Men at hun har en stor Naade, det er ikke skeet af hendes egen Fortjeneste, men af Guds Barmhjertighed. Thi vi kunne ikke alle være Guds Moder; forøvrigt er hun os lig og har ligesaavel som vi maattet komme ved Christi Blod til Naade. Altsaa kunne I nu selv bedømme, hvor langt vi skulle udstrække Helgenernes Ære, nemlig saa langt, at vi ikke gjøre Christus noget Afbræk derved. Det skeer, naar vi antage hans Blod og Lidelse og forlade os derpaa og ikke

paa nogen anden Helgen. Vær derfor Guds Moder saaledes, at du ikke bliver staaende ved hende, men trænger ind til Gud og forlader dig paa Christus som Mideleren, saaat vi i ham allesammen ere Brødre og Søstre, fordi han selv siger, at han er vor Broder.

Den anden Skade, som følger af den dybe Ære, man viser Maria, tilføies de Christne derved, at man opløfter Øinene mod Himmelen og har det travelt med dem, og forglemmer derover de Helgener, som ere her paa Jorden. Jeg forbyder dig ikke at ære Helgerne i Himmelen, men desuagtet ønskede jeg, at der blev gjort en Forskjel, saaat du vidste, hvem det var dig befalet at ære eller ikke. Thi det er ikke befalet Nogen at ære Helgenerne, som ere borttagne fra dette Liv; men dem, som ere her, de levende Christne paa Jorden, som da ere de rette Helgener, er det dig befalet at ære, som Paulus siger 1 Tim. 5, 9 flg.: Man skal udnævne en Enke, som har været een Mands Hustru og har Vidnesbyrd for gode Gjerninger, at hun har opdraget sine Børn vel, og at hun har toet de Helliges Fødder ꝛc. Se, her kalder Paulus de fromme Christne, som leve her paa Jorden, Hellige; dem vil Gud, at man skal vise Ære. Det vil han ogsaa tage Hensyn til, som Christus vil sige paa den yderste Dag: Saameget, som I have gjort for en af disse mine mindste Brødre, have I gjort for mig, Matth. 25, 40. Og det er ogsaa de Venner, som vi skulle gjøre os ved den urette Mammon, Luc. 15, 9.; dem skal man ære, give de Fattige Almisse, lære de Uvidende Sandheden, og hvad Mere der nu er, hvormed man kan hjælpe dem. Derfor siger ogsaa St. Paulus Rom. 12, 13.: Antager Eder de Helliges Nødtørftigheder.

Denne Ære har man ophøvet med alt det Skraal om at ære Helgenerne deroppe i Himmelen, idet man har stiftet saamange Kirker og Altere og drevet saameget Naarreverk, at, naar man betragter det i Sandhedens Lys, vil man finde, at det netop er dem, om hvem Intet er befalet. Her har man bygget en Kirke for St. Peder, der en for St. Paul, her en for St. Cathrina, der er en for vor kjære Frue, her en for St. Nicolaus, der en for St. Thomas, og omsidder er det kommet dertil, at snart alle Kroge ere besatte med Kirker. Hvad trænge Helgenerne i Himmelen til vore Kirker? Se, med de Penge havde man kunnet udstyre fattige Jomfruer og udrette andre herligere, nødvendiger Gjerninger; alt det er nu bleven sad tilside for Helgenerne Ære og Tjeneste.

Derfor har jeg sagt: Jeg forbyder dig ikke at ære dem, men dog vil jeg, at du skal gjøre Forskjel og vide, at du har større Forpligtelser mod din Næste end at bygge gyldne Kirker. Og efter disse Gjerninger vil Gud og dømme; naar vi komme og ikke have gjort Godt mod de Fattige og rose as af: Ah! jeg har bygget en Kirke, ja hvilket stort Hul har jeg gjort paa Himmelen, da vil Gud sige: Hvo har befalet dig det? Naar du da siger: Jeg har meent det godt, og jeg troede, at det skulde behage dig, saa vil Gud Jeg finder, at det ikke er godt. Saa har du tabt alle dine Bekostninger og al din Møie og Forvisning. Se, derfor maa man vel skille den Ære, der vises de Helgener, som leve, fra den, der vises dem, srm ere døde, ligesom man skjelner mellem Ædelsten og Træ, og derfor maa man lære, at man fortjener Mere, naar man giver een Gylden til de Fattige, end hundrede til Helgenerne. Men dette forekommer os fremmed, fordi man er gaaen forvidt i at ære Helgenerne; derfor maa man lære og drive derpaa, saa vil det vel falde bort.

Ja, sige de, men mange Hellige have dog ladet sig se, som St. Laurentius med Risten, der har traadt Djævelen under Fødder. Saaledes prædiker man i Merseburg om en Biskop, hvis Synd, som Djævelen havde lagt paa Vægtskaalen, langt overveiede hans gode Gjerninger; da skal den hellige Laurentius have viist sig med en Kalk, som Biskopen havde ladet forfærdige til hans Ære, og kastet den paa Vægtskaalen, saaat de gode Gjerninger veiede mere, end de onde. Lignende fortæller man ogsaa om Keiser Henrik, og den samme Kalk har man endnu i Merseburg. Saadanne Digte, Drømme og Løgne maa de høre, som ikke have villet høre Sandheden. Jeg tror, at det meget før har været Djævelen end St. Laurentius. Derfor tager Eder vare, at de ikke bedrage eller forføre Eder med saadanne Fabler og Løgnhistorier. Der maa I nu selv dømme, thi man har ingen Befaling om, at man skal bygge Kirker; men at hjælpe de Fattige, det er os befalet. Og det er de Venner, hvorom Christus siger Luc. 16, 9., at de annamme os i de evige Boliger.

Her maa jeg tale om den Sang, som kaldes Salve Regina og er en stor Gudsbespottelse. Thi saa lyder den: Vær hilset, du Barmhjertighedens Dronning, vort Liv, vor Sødhed og vort Haab. Er det ikke Formeget? Hvo vil forsvare det, at hun skal være vort Liv, vor Sødhed og Barmhjertighed, medens hun dog skal lade sig nøie med, at hun er et stakkels Redskab, en Herrens Tjenerinde, som hun selv siger? Den Bøn synger man nu over den hele Verden og lader store Klokker ringe under samme, og det er desværre kommet saa vidt, at der næsten ikke gives

nogen Kirke, uden at der er skjænket den rigelige Gaver, for at Salve Regina skal synges i den.

Ligeledes forholder det sig med Regina Coeli; det er heller ikke meget bedre, idet man kalder hende en Himmelens Dronning. Krænkes ikke Christi Ære derved, at man tillægger en Skabning det, som dog alene tilhører og tilkommer Gud? Derfor bør man afstaa fra slige ugudelige og uchristelige Ord. Gjerne vil jeg have, at Maria skal bede for mig, men jeg vil ikke, at hun skal være min Trøst og mit Liv. Din Bøn er mig ogsaa lige saa kjær som hendes. Hvorledes det? Jo, naar du tror, at Christus ligesaavel bor i dig som i hende, saa kan du hjælpe mig ligesaagodt som hun.

Derfor vise man de kjære Helgener den Ære, som vi ere hinanden skyldige som Guds Børn; dog vogte man sig for de to skadelige Afveie, saaat man ikke fordunkler Christus. Ja, lad ham være vort Liv og vor Trøst. Og for det Andet maa du ære dem saaledes, at du heller giver hundrede Penge til de Levende, end een til hine. Thi du bliver slet ikke fordømt, om du end aldrig viser Maria nogen Ære, ja om du aldrig tænker paa hende; men naar du forsømmer Helgenerne her paa Jorden, saa bliver du fordømt; thi her har du et Guds Bud, men der har du intet. Derfor maa du underkaste dig og sige: Min kjære Broder, det er vistnok sandt, at du er min Broder, men desuagtet skal jeg sætte mig selv lavere end jeg sætter dig, fordi du er Mere end jeg, og Enhver skal agte den Anden høiere end sig selv. Saaledes skal man ogsaa agte Helgenerne i Himmelen, nemlig som Guds Børn og vore Søstre og Brødre, saa forbliver Striften i sin Værdighed.

Men nu have de letfærdige Aander faret afsted og seet over sig og gjort Helgenerne aldeles til Guder; men dersom de havde været christelige Hjerter, som have smagt Troen, saa havde de sagt saa: Se, jeg har een Daab sammen med dig, een Tro, een Gud, een Christus, som St. Paulus siger Eph. 4, 5.; derfor maa du være min Broder. Saa vil jeg nu anse dig for Guds Barn og lægge mig under dine Fødder. Og det havde Helgenerne igjen gjort. Thi dersom de endnu den Dag idag gik paa Jorden, saa vilde de ikke være saa hoffærdige; de vilde lægge sig under Fødderne paa og holde mig og Enhver for en Herre, fordi Christus ligesaavel bor i os som i dem. Thi saaledes har Christus befalet os: Hvo, som vil blive stor iblandt Eder han være Eders Tjener. Og hvo, som vil være den Ypperste iblandt Eder, han være Eders Træl. Og han sætter sig selv til Exempel og siger: Ligesom Menneskens Søn er ikke kommen for at lade sig tjene, men for at tjene og give sit Liv til en Igjenløsning for Mange, Matth. 20, 26 flgg. Det har han gjort for Eder. Han er gaaen om blandt sine Disciple, har betjent dem ved Bordet, skjænket for dem, fremlagt Brødet, vasket deres Fødder og anseet dem for Herrer, thi de vare Guds Børn. Ja, han har endog anseet sig for den Allerringeste, og fornedret sig paa det Allerdybeste som St. Paulus anfører Phil. 2, 7. Som han nu har tjent os alle tilhobe og er bleven vor Tjener, har hengivet sit Blod og Kjød for os og taget vor Synd paa sig og tjent os baade med sit Liv og sin Død, saa skulde ogsaa enhver Christen tjene den Anden og anse ham for sin Herre og ære ham.

Der se I nu, at Guds Moders Ære bestaar deri, at hun er et særeget Guds Barn, begavet eller benaadet fremfor alle Kvinder, og vi ville ogsaa kalde hende en naadig Frue, Guds Moder, og give hende den Æresplads hvorpaa Gud har stillet hende. Men vi ville eller skulle ikke gjøre hende til en Afgud. For en Midlerske, for vort Liv, vor Trøst og Barmhjertighed ville vi ikke anse hende; men til en Forbederske ville vi gjerne have hende som de andre Helgener. Men man har sat hende over alle Chor af Engle og gjort et urigtigt Afbræk i den Ære, som man skylder hendes kjære Barn. Derfor bør man lade hende beholde den Ære, som billigen tilkommer hende, og anse hende for et Guds Barn, men se mere paa de Helgener, som leve her. Valfart ikke hid og did, til Grimmenthal, til Eich, til Birnbaum, til Einsiedel, til Sternberg, og hvad alle de Steder hedde, men løb hen til den Nabo, som trænger til dig og giv her, hvad du vilde give der; derved gjør du ogsaa Christus en velbehagelig Tjeneste. Det være Nok derom, vi ville ogsaa tale lidt om Evangeliet, som Mathæus begynder saaledes:

Det andet Lærestykke.

Om Christi Fødselsstamme.

Jesu Christi, Davids Søns, Abrahams Søns Slægtes Bog.

Dette er Fortalen, hvori han meddeler, hvad han har isinde, nemlig, at skrive om Jesus Christus. Og han opregner to og fyrgetyve Led fra Abraham til Christus og deler dem i tre Slags, nemlig i Patriarcher, Konger,

eller Fyrster og i dem, som endnu vare, da Davids Slægt begyndte at aftage. Han anfører altsaa Linier og Led fra Abraham indtil Joseph, men da forandrer han Udtryksmaaden og siger ikke, at Joseph avlede Christus, men at Jacob avlede Joseph, Marias Mand, og at af hende Jesus er født, som kaldes Christus.

For det Første er det at lægge Mærke til ved Christi Slægtsrække, at Evangelisten deri nævner fire Kvinder, som ere berygtede i Skriften, nemlig Thamar, Rahab, Ruth og Bathseba. Men ombe Kvinder, som have et godt Eftermæle, som Sara, Rebekka, Lea og Rachel, ties der. Over Grunden til, at dette er skeet, har nu Hieronimus og Andre bekymret sig. Jeg tror, at det er skeet af den Grund, at de vare Synderinder, og at Christus har villet fødes ogsaa i den store Slægt, hvor Horer og Skjelmer findes, hvorved han giver tilkjende, hvilken Kjærlighed han har til Syndere. Thi ret Helligheb nærmer sig des mere til Syndere, jo helligere den er. Det er nu Grunden til, at han slaar sig ned og stiller sig midt iblandt Synderes Slægt og ikke skammer sig ved dem, ja optager dem i sit Register og lader dem synge fra Alteret for al Verden. Naar Christus havde været en Pharisæer, saa havde han ikke gjort meget Væsen af dem, nei, de havde maattet lugte ilde for ham, og han havde slaaet Rynker paa Næsen. Men fordi han var hellig maatte de ogsaa her blive nævnte blandt hans Mødre. Det er nu skeet som sagt for at vise at han er venlig mod arme Syndere, saaat Samvittigheden kan støtte sig til ham og sige: Ak, Christus er en saadan Mand, som ikke skammer sig over Syndere, ja han indfører dem i sit Register.

Gjør nu Herren her dette, saa skulle heller ikke vi foragte Nogen; thi han kunde jo have nævnt fromme, ærbare Kvinder, som Sara, Rebekka, Lea og Rachel. Naar nu i Fortiden Nogen havde villet foragte disse her omtalte Kvinder, saa vilde Gud have sagt: Lad dem alligevel være i Fred, jeg vil lade dem nyde en Ære, som de Fromme ikke skulle opnaa; det er ogsaa skeet; thi de have senere født store Patriarcher og ere komne ind i Christi Slægtsrække og blevne hans Stammemødre, saaat vi nu maa sige: Naadige Fru Rahab, naadige Fru Ruth. Denne Ruth var en hedensk Kvinde af Moabs Slægt; desuagtet viste Gud hende den Ære. at han optog hende i sin Slægt. Deri skulle vi nu se Guds Godhed og Naade, som han viser Syndere, saaat han ikke foragter dem, og give Agt derpaa, saaat vi efterfølge ham og ikke skamme os, men indflette os midt iblandt Syndere og hjælpe dem, som I ofte have hørt.

Ligeledes: Blandt Kongerne vare Nogle fromme, som David, Josias, Ezechias. Nogle, og vist den største Deel, vare slette Personer, som Roboam og Andre; Manasse var en ond Konge og dræbte Propheterne, lod Esaias gjennemsauge og fylde den hellige Stad Jerusalem med Blod lige op til Munden, men alligevel er han bleven optaget i Christi Slægtsrække. Hvilke ryggesløse Personer Kongerne tildeels have været, finder man i Kongernes og Krønikernes Bøger. Saaledes se I nu, hvorledes Christus har taget dem alle paa sig og dækket deres Synd, og som han gjør mod dem, saaledes vil han ogsaa dække vor Synd. Det er et nyt Exempel og Sakrament eller en Hemmelighed, at Christus saa venlig tager sig af Syndere.

Hemmelig Betydning.

Her opregnes to og fyrgetyve Led af Christi Forfædre, hvilket ogsaa har sin hemmelige Betydning. Thi det 42de Tal er ialmindelighed af megen Vigtighed i Skriften, og gaar ud paa Følgende: Israels Børn have paa sit Tog fra Ægypten slaaet 42 Leire eller gjort 42 Reiser, som Moses beskriver. Dermed betegner han et christeligt Væsens Vext. Derfor sætter ogsaa Evangelisten her Christus ved Enden og Begyndelsen, saat Menneskет fødes 42 Gange, førend det kommer til Christus. Begyndelsen er i Abraham, Vexten i Isak og saa videre frem, indtil man kommer til Christus. Saa er nu Summen deraf dette, at den, som vil blive salig og komme til Christus, maa endnu gjøre vist 42 Spring; saa ofte maa han blive bøiet og født paany, inden han kommer til Christus. Og for hver Gang, han bliver bøiet, er han kommen et Led frem. Til sine Tider, naar Korset er saa stort, som om Døden skulde komme, kan han vistnok slide sig gjennem alle Led, saaat vi komme med eet Spring til Christus. Og derfor staar Christus tilsidst, thi alt det, som tilhører den gamle Adam, maa blive dødet og brudt.

Vi skulde ogsaa her tale om Fødselen, naar vi havde Tid, nemlig at Christus her alene er født reen, men vi alle i Synd af Mand og Kvinde, han alene uden Mand, af en Jomfru, saaat alene hans Fødsel bliver reen, forat vi alle skulle ved ham blive gjenfødte og rene og tilegne os hans rene Fødsel alene. Thi ligesaalidt som rene Jomfruer føde Børn, saa lidt findes ogsaa reen Fødsel blandt Menneskene paa Jorden. Nu er der ikke mere end een Jomfru, som har gaaet frugtsommelig med og født eet

Barn uden en Mands Medvirkning. Derfor er det ogsaa blot en reen Fødsel og eet reent Menneske, som er Jesus Christus, der ogsaa renser vor Fødsel; ham og ingen Anden ville vi derfor ogsaa annamme. Derom have vi talt Mere andetsteds i Postillerne. Vi ville nu lade det blive derved og anraabe Gud om Naade.

Paa Korsets Ophøielses Dag.

Evangelium Joh. 12, 31—36.

Jesus sagde til Jøderne: Nu holdes Dom over denne Verden; nu skal denne Verdens-Fyrste kastes ud. Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig. — Men han sagde dette for at betegne, hvad Død han skulde dø. — Folket svarede ham: Vi have hørt af Loven, at Christus bliver evindeligen, og hvorledes siger du, at det bør Menneskens Søn at ophøies? Hvo er denne Menneskens Søn? Da sagde Jesus til dem: Lyset er endnu en liden Tid hos Eder. Vandrer den Stund, I have Lyset, at Mørke ikke skal overfalde Eder; og hvo, som vandrer omkring i Mørket, veed ikke, hvor han gaar hen. Medens I have Lyset, tror paa Lyset, at I kunne blive Lysets Børn.

Summen af Evangeliet.

1. Christus har med sin Død forstyrret Dødens Rige.
2. Man maa vel tro Evangeliet, saalænge det bliver os tilstedet, thi om en kort Tid vil der ikke være nogen Adgang til det.
3. Thi naar man foragter Evangeliet, følger derefter en skrækkelig Forblindelse. Til Exempel derpaa skulle Jøderne og derhos ogsaa Vore tjene os.

Om Christi Kors.

Vi maa handle lidt om det hellige Korses nuværende Fest, fordi stort Misbrug knytter sig til den. Man kalder Festen det hellige Korses Ophøielse, og den skriver sig derfra, at Keiser Heracius førte Korset i sit Banner, da han overvandt Kongen af Persien, og drog hjem med stor Pragt og tilskrev det hellige Kors Seieren, for hvis Skyld Festen ogsaa blev indstiftet.

Nu vide I, at i alle Stykker, som angaa Gud, den onde Aand altid har villet efterabe og gjøre saaledes, som Gud gjør, saaat Intet er for stort for Djævelen, men Alt har han villet efterabe og saaledes føre Folk fra den rette Vei og forlede dem til Misbrug og Daarligheder. Det se vi her med Hensyn til det hellige Kors, ogsaa med Hensyn til Guds kjære Helgener, ja ogsaa med Hensyn til hans hellige Navn. Saaledes vide I jo og have nylig hørt, at Gud har befalet os at ære de Hellige, men saa har Djævelen narret os til at stirre blot paa de døde Helgener og til at glemme de levende. Saadant har han ogsaa foretaget her med det hellige Kors. Derfor ville vi for det Første se paa de Misbrug, som ere fulgte deraf, derefter tale lidt om den rette Brug.

Det første Lærestykke.

Om Misbrugen af det hellige Kors og Relikvierne.

For det Første: Christus har baaret sit Kors, det er, det Stykke Træ, hvorpaa han er død, for vore Synder, og for den ganske Verdens Synder, som Johannes siger 1 Joh. 2, 2. Nu, det Kors, som Christus har baaret, have vi ikke faaet Befaling at bære, og vi vilde heller ikke kunne vente nogen Belønning, dersom vi bare det. Men vi skulle bære vort Kors, som Herren selv siger Matth. 16, 24: Vil Nogen komme efter mig, han fornegte sig selv og tage sit Kors og følge mig. Den første Misbrug er derfor den, at man stifter Kirker for det Træ, hvorpaa Christus har hængt, og at man til Overflod ogsaa viser det udvortes Ærefrygt, med Guld, Sølv og Ædelstene. Saaledes er der nu her i Wittenberg stiftet en Kirke for Tornekronen og lagt meget Gods og Renter til den, men dette er ikke den rette Brug eller Hæder. Det vilde nu vel være slet, om man vilde træde det hellige Kors under Fødder, og det er vel smukt, at man hædrer det; men at man falder paa at stifte Kirker til dets Ære, at bygge Sjælenes Salighed derpaa, men lader det rette Kors og hvad der er nødvendigere blive upaaagtet, det er ikke ret.

Men Misbrugen er opkommen saaledes, at der, hvor man har kunnet faa fat i et Stykke af det hellige Kors, der er kommen meget Guld og Sølv ind. Derfor har man stiftet Kirker til dets Ære og ikke taget noget Hensyn til de stakkels Folk. Hertil er nu ogsaa kommet Aflads-Guderne, Biskoperne, og have lagt sin Aflad til for at spærre Munden op paa Folk, saa de løb til, og herved opstod Valfarterne. Nu har da Gud i sin Naade tilladt, at man maaske har hugget en Spaan af en Galge og ydet den Tilbedelse som det hellige Kors; thi der er saa mange Stykker i hele Verden, at man kunde bygge et Huus deraf, dersom man havde dem samlet. Det forholder sig hermed som med St. Barbaras Hoved, der er paa saa mange Steder, at dersom man regner efter, maa hun vist have havt syv Hoveder. Nu har man med Orgeler, med Sang, med Piber og anden Musik anrettet et saadant Væsen, at der ingen Maade er dermed.

Saa har da Gud forblindet os; thi saaledes som vi søge ham, saaledes finder han os igjen. Vi ville være Narre, og saaledes lader han os ogsaa forblive Narre. Paa denne Maade blive Pauli Ord 2 Thess. 2, 10 flgg. opfyldte: De annammede ikke Sandhedens Kjærlighed til deres Frelse, derfor skal Gud og sende dem kraftige Vildfarelser, at de skulle tro Løgnen, paadet at alle de skulle dømmes, som ikke troede Sandheden, men havde Velbehag i Uretfærdighed. Saaledes er det netop gaaet til; thi naar man prædiker, at man skal hjælpe de Fattige, da lader man det gaa ind ad det ene Øre og ud ad det andet. Det, hvortil Guds Bud drive, hvorhen Guds Øine se og hans Gjerninger føre hen, det lade vi ligge og følge vort eget Godtykke og Narreverk. Derfor plager Gud os, saaat vi maa tro Løgn, tjene Afguder, tilbede Sten og Træ, fordi vi ikke agte hint, saaledes som Paulus siger 2 Tim. 4, 3 flg: Thi den Tid skal vorde, da de ikke skulle fordrage den sunde Lærdom, men efter deres egne Begjæringer tage sig selv Lærere i Hobetal, efter hvad der kildrer deres Øren. Og de skulle vende Ørene fra Sandheden, men henvende sig til Fabler.

Mærk derfor, at dette er den første Misbrug, at man smykker Træ saaledes; og betænk, at du gjør meget mere, dersom du giver den Fattige ti Skilling, end om du her offrer tyve Daler. Thi for Gud ligger der ingen Magt paa, om du end ikke smykker det udvortes, ja om man end ikke havde noget, vilde det være lige godt, naar du blot havde det i Hjertet. Jeg skulde ønske, at ingen Tornekrone, ja intet helligt Kors nogensinde var kommen frem paa Grund af den slemme Misbrug; thi Folk henfalde til at smykke det med Guld og Sølv og lade fattige Folk upaaagtede. Dersom man forærede mig et Stykke af det hellige Kors, og det stod i min Magt, vilde jeg strax gjemme det der, hvor Solen ikke saa let skulde beskinne det, alene af den Grund, at Menneskene ere saa saare tilbøielige til Misbrug og plumpe saaledes ind i det, at de give Gods og Guld dertil og forsømme de Fattige, som ere omkring dem.

Hvad jeg nu har sagt om det hellige Kors, det vil jeg have sagt om alle Relikvier; thi Relikvier ere ikke Andet end en Forførelse for de Troende; derfor kun under Jorden med dem! Vigilantus har ogsaa skrevet derom, og Hieronymus er optraadt haardt imod ham, saa jeg skulde ønske, at han havde ladet det være. Og dersom Vigilantius's Bog var forhaanden ligesom Hieronymus's, saa tror jeg, at han vilde have skrevet meget christeligere derom end Hieronymus. Det er vel sandt, at de Helliges Been ere hellige, men at falde paa at drive saadant Narreværk, ja Gudsbespottelse dermed og derved foragte eller forsømme Næsten, det er en uchristelig Handling. Forat nu Misbrugene skulle forsvinde og Kjærlighedens Gjerninger træde frem, derfor skulde jeg ønske, at det Alt laa under Jorden.

Kan man da ikke engang tage Blindheden fra vore Øine, saaat vi kunne gjøre Forskjel mellem hvad der er bedre eller ikke? Den Fattige er der, i ham lever Guds Ord, Legeme og Sjæl er i Forbindelse med hinanden; der er en levende Relikvie (Helligdom); men denne forlader man og løber hen og forgylder et dødt Been! Ak, hvor blinde og assindige ere vi, at vi saaledes foragte den Relikvie, vi have i Evangeliet! Thi hvad kan St. Peter have mere end jeg og du, efterat han er bleven en Christen? Han kan vel have havt større Gaver og gjort kraftigere Gjerninger, men den Tro, som man har, er ligesaavel rettet mod Christus som vor, har netop den samme Christus og den samme Aand, som vi have, dersom vi ellers tro. Derfor mærke man sig, at man skal agte al den Skrig og Ære, som man viser de Døde, for Jern og skatte den Ære, man viser Næsten, som Guld og Ædelstene, saaat du altsaa kan skille det Ene fra det Andet. Altsaa kunne I nu vel mærke, hvad I skulle tænke om Klostere, som

komme og gjøre megen Skraal og Skrig og bringe Folk til at spærre Øinene op, idet det ene holder Franciskus, det andet Augustinus, det tredie Benedictus høit i Ære, men dog Intet er befalet os derom. Dette om den første Misbrug.

Dernæst er der endnu opkommen en anden Misbrug ved Thomas af Aquuin, hvem man sædvanlig afmaler med en Due i Øret (jeg skulde tro, at det har været en ung Djævel); han har foregivet stor Klogskab med duleia, hyperduleia, og hvad disse Ting forresten hedde, og siger, at man skal tilbede det, men dog saaledes, at man sammenknytter det, som er i Himmelen, med det, som Maleren har malt. Ja, knyt det til Djævelen og tilbed ogsaa ham. Smaaord er det, hvormed man fører Folk vild. Thi hvorledes kan den almindelige Mand komme dertil, at han gjør saadanne Forbindelser og knytter Christus dertil? Det er ikke muligt. Derfor skal man lade disse Forargelser fare og blot lære den sande Tro. Derfor vilde jeg, at man skulde omstyrte alle Kors, som have svedet og udgydt Blod, og ved hvilke Valfarterne og det Skraal er opkommet, hvorved saamange Vildfarelser og Misbrug ere frembragte, til Glæde for Djævelen; thi det anretter intet Godt, som vi nu, Gud ske Lov, have erfaret. Dette være nu kortelig talt om Misbrugen. Nu ville vi ogsaa søge den rette Opfindelse og Ophøielse af det hellige Kors.

Det andet Lærestykke.

Hvorledes man skal finde, ophøie og bære det rette hellige Kors.

Christus har befalet, at Enhver skal finde og ophøie sit eget Kors, saaledes som han har fundet sit, og dette Kors skal du hellige saaledes, som han har helliget sit med Kjød og Blod. Du behøver ikke at tage en Spade i Haanden og grave dybt efter det, eller ride til Jerusalem; men at finde, det er at faa Erkjendelse, naar Gud sender dig en Ulykke, hvad enten det er Sygdom, Skade paa Legeme eller Gods, ved slette Mennesker; da skal du grave, saaat du finder det, det er, se til, at du erkjender det. Naar du veed, at Gud har paalagt dig dette, da har du fundet det med Hjertet, og Gud lægger mere Vægt paa dette Fund, end om man bar det i Diamanter og Smaragder. Det kaldes et Kors, for det Første, fordi det er en Lidelse og gjør ondt, dernæst fordi det bliver baaret med Spot og Skam, ligesom ogsaa Christi Lidelser vare forbundne med megen Skjændsel; thi Ingen priste det, men Enhver spottede ham og sagde: Andre har han hjulpet, lad ham nu hjælpe sig selv, og andre Skjældsord. Det er ogsaa et Kors, naar jeg lider og Ingen har, som kan trøste mig; dog er dette endnu et ringe Kors; men naar jeg lider og alle Folk springe, synge og sige: ham skeer hans Ret, han havde vel fortjent endnu Mere, saaledes som det gik med Apostlerne: fremdeles naar det Allerværste og Bittreste hænder, at man tror sig forladt af alle Skabninger, ja af Gud selv, at være saaledes forladt baade af Gud og Mennesker, det er det rette, sande Kors.

Her gaa de rette Storme løs i Psalmerne; saasom naar David siger Ps. 25, 16. Vend dit Ansigt til mig og vær mig naadig; thi jeg er eenlig og elendig. Mit Hjertes Angester have vidt udbredt sig; udfør mig af mine Trængsler. Og Ps. 142, 5. siger han: Sku til høire Side og se, at der var Ingen, som kjendte mig; Tilflugt var borte fra mig, der var Ingen omhyggelig for min Sjæl. Psalmerne ere fulde af Jammer og Nødraab. Og dette er det rette Kors, det andet er vel Lidelser, saasom at have tungt Arbeide og være syg, men det er ikke det rette Kors; thi det rette Kors maa foruden Lidelser ogsaa indeslutte i sig Skjændsel og Spot. Dette ligger nu dybt nedgravet, og man graver det ogsaa blot ud med Hjertet. Men da finder man det, naar man erkjender, at Gud har paalagt det. Naar saaledes Paven farer frem, brænder de rette Christne (som han allerede har gjort), som om de vare af Djævelen, og den hele Verden giver sit Bifald tilkjende og siger, at der skeer dem deres Ret, at Gud er med dem og Djævelen med os, da gaar det netop til, som det skal.

Dette seer nu vel ikke Kjød og Blod, men Aanden seer det, den erkjender, at det er ret, selv om den hele Verden spotter, haaner og kalder det Uret. Det er hellige og høit oplyste Aander, som saaledes erkjende og bære Korset, men der ere meget faa af dem; derfor gjælder det at finde Korset i Hjertet, saaat Verdens Skam farer over os, saa vi begynde at synge den lille Sang i Psalmen: Jeg er alene, jeg er elendig og forladt.

Men saadan Skjændsel og Skam varer ikke længe; om en ganske kort Tid se vi det Modsatte. Ligesom det ogsaa skete med Christus; da han hang paa Korset, da stod hele Verden imod ham, han blev forhaanet og bespottet og forladt af hele Skabningen. Men snart vendte Spillet sig om; thi da han neppe var død, maatte hele Skabningen bevidne hans Uskyldighed for hele Verden. Solen mistede sit Skin, Maanen blev formørket, Jorden revnede, Gravene aabnede sig, de Døde stode op blandt Menneskene, Jøderne gik tilbage til Byen

og sloge sig for Brystet. Den hedenske Høvedsmand bekjendte aabent, at denne sandelig var Guds Søn, Forhænget i Templet revnede, foruden alle de øvrige Undergjerninger, som da skete. Og alt dette er skrevet til Trøst for os, paadet at vi ogsaa, naar vi staa i Korset, skulle tænke, at det ikke varer længe. Dette er at finde Korset.

Naar det nu er bleven fundet, saa maa man ogsaa opløfte eller ophøie det, ikke som Keiser Heraclius eller Præsterne, der omgaaes med Salve og alleslags Narrestreger, men idet vi erkjende i Hjertet, at Gud har paalagt os det af sin naadige Villie, saaat vi takke og prise Gud derfor og velsigne og love ham under Korset. Men det gaar meget hemmeligt til, ikke som med Heraclius, der med stor Pragt er redet ind i Jerusalem; thi dette er Intet, men naar du gjør det alene for Guds Skyld, saaat Ingen seer det, saaledes som Paulus, der lovede og priste Gud i Fængslet med Silas, Ap. Gj. 16., og Apostlerne, som takkede og priste Gud, fordi de vare blevne anseede værdige til at lide Skjændsel for Christi Navns Skyld, Ap. Gj. 5. Dette foregaar nu ikke udvortes, men indvortes; det udvortes giver Penge og er en Prydelse for Verden og har en stor Anseelse for Menneskene, men det indvortes priser Gud og smykker Himmelen.

Derfor er det rette hellige Kors fundet og ophøiet, naar du erkjender det og er i Troen og takker Gud, fordi han har paalagt dig det; da helliger Gud det med Hjertet, saaledes som Gud har helliget sit. Christi Blod og Lidelse har helliget dig, hellige derfor dit Kors med dit Hjerte, saaledes at du villig og glad modtager, hvad Gud tilskikker dig.

Da skeer det, at det, som for Verden var den største Uret, bliver ærefuldt, stort og velbehageligt for Gud, ja ogsaa tilsidst lovet og priset for Verden, ligesom Christi Kors ogsaa blev. Fra først af var det heller ikke i Ære som nu; det gik til, som naar man nu hænger En i en Galge eller radbrækker ham; men nu er det kommet dertil, at det er idel Ære, og al Skjændsel er forglemt. Saaledes er vel ogsaa vort Kors, fordi vi endnu ere deri, vel mere skjændselsfuldt end Hjulet og Galgen; men naar man saaledes har baaret det i Troen, saa bliver det ligesaa kosteligt som Christi Kors nu er, og ligesom hans nu er aabenbaret, saaledes vil ogsaa vort blive aabenbaret. Nu er der endnu Eet tilbage. Naar Korset saaledes er fundet, opreist og helliget, saa maa man efterfølge Christus deri; ligesom Christus bar sin Lidelse ganske og aldeles omsonst, ikke for sig, men for os, saaledes maa ogsaa du gjøre det, og efterfølge ham i at lide ganske og aldeles omsonst, og ikke have et skalkagtigt Øie, saaat du søger din egen Hellighed og Berømmelse deri, men Næstens Gavn, paadet at Evangeliet kan udbredes, idet man efterfølger dig, som du har efterfulgt Christus, og Enhver tager et godt Exempel af dig, saaat Alt gaar frem i Kjærlighed.

Dette være sagt om det hellige Kors. Jeg vilde ogsaa have prædiket om Evangeliet, men Tiden er bleven for kort; dog tykkes mig, at det ogsaa havde været nødvendigt. Vi ville anraabe Gud om Naade.

Paa den hellige Apostel og Evangelist Matthæi Dag.

Evangelium Matth. 9, 9—14.

Og der Jesus gik derfra, saa han et Menneske sidde i Toldboden, som hedte Matthæus, og han siger til ham: følg mig! og han stod op og fulgte ham. Og det skede, der han sad tilbords i Huset, se, da kom og mange Toldere og Syndere og sad tilbords med Jesu og hans Disciple. Og der Pharisæerne saa det, sagde de til hans Disciple: Hvi æder Eders Mester med Toldere og Syndere? Men der Jesus det hørte, sagde han til dem: de Karske have ikke Lægen behov, men de, som have ondt. Men gaar hen og lærer, hvad det er: Jeg haver Behag i Mistundhed og ikke i Offer. Thi jeg er ikke kommen at kalde Retfærdige, men Syndere til Omvendelse.

Summen af Evangeliet.

1. Her have vi et Exempel paa Tro hos Matthæus og et Exempel paa Kjærlighed hos Jesus.
2. Her seer du en Sammenligning og en Sammenstilling af Pharisæerne og Syndere, ligesom ogsaa Guds Dom over begge.
3. Christus straffer Pharisæerne og de Skriftkloge,

fordi de ikke vide, hvad det betyder: Jeg haver Behag i Miskundhed og ikke i Offer.

4. Thi du tjener Gud, naar du tjener Næsten, som er en Synder, uvidende, syg, arm, elendig, forhaanet, og hvilke flere Mangler han end monne have. Dette vide nu ikke Pharisæerne; thi det er ikke papistiske Gjerninger, som bringe egen Nytte og Ære:
5. Hvad der er at sige ved dette Evangelium, nemlig om Troen og Kjærligheden, og hvorledes Christus er kommen for Synderes Skyld, det have vi angivet og sagt ikke een Gang, men mange Gange, ogsaa i denne Bog. Den, som har beholdt dette i Erindringen, vil let være istand til selv at gjøre sig en Udlæggelse. Da der derfor ikke er nogen særegen Prædiken, anseer jeg det ogsaa for unødvendigt at gjøre en ny og særegen.

Paa St. Michaels Dag.

Evangelium Matth. 18, 1—10.

Paa den samme Tid gik Disciplene til Jesum og sagde: hvo er den Største i Himmeriges Rige? Og Jesus kaldte et Barn til sig og stillede det midt iblandt dem og sagde: sandelig siger jeg Eder: uden I omvende Eder og blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige. Derfor, hvo, som fornedrer sig selv som dette Barn, han er den Største i Himmeriges Rige. Og hvo, som annammer et saadant Barn i mit Navn, annammer mig. Men hvo, som forarger en af disse Smaa, som tro paa mig, ham var det bedre, at der var hængt en Møllesten om hans Hals, og han var sænket i Havets Dyb. Ve Verden for Forargelse! thi det er nødvendigt at Forargelser skulle komme; dog Ve det Menneske, ved hvilket Forargelsen kommer! Men dersom din Haand eller din Fod forarger dig, da hug den af og kast den fra dig. Det er dig bedre at gaa som Halt eller Krøbling ind til Livet, end at have to Hænder og to Fødder og kastes i den evige Ild. Og dersom dit Øie forarger dig, da riv det ud og kast det fra dig. Det er dig bedre at gaa eenøiet ind til Livet, end at have to Øine og kastes i Helvedes Ild. Seer til, at I ikke foragte en af disse Smaa; thi jeg siger Eder: deres Engle i Himmelen se altid min Faders Ansigt som er i Himlene.

Summen af Evangeliet.

1. Verden mener, at Christi Rige er et kjødeligt, verdsligt, legemligt Rige; derfor opdigter den ogsaa en legemlig, udvortes, verdslig Gudstjeneste.
2. Det er en ret Christen, der mener det Samme om sig, som Christus sagde om sig selv, som Paulus siger til Phil. 2, 5 flgg.: Thi det samme Sindelag være i Eder, som og var i Christo Jesu, hvilken, der han var i Guds Skikkelse, ikke holdt det for et Rov at være Gud lig, men han forringede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Mennesker lig; og da han fandtes i Skikkelse som et Menneske, fornedrede han sig selv, saa han blev lydig indtil Døden, ja til Korsets Død.
3. Synderne, de Svage, Uvidende skal man hjælpe og støtte, som hele det fjortende Capitel til Romerne lærer, hvoraf du seer, at man ikke skal forarge de Svagtroende.
4. Skriften bekræfter, at de gode Engle blot tjene de Udvalgte, som ogsaa Herren siger: Seer til, at I ikke foragte en af disse Smaa; thi jeg siger Eder, deres Engle i Himmelen se altid min Faders Ansigt, som er i Himlene. Og David siger Ps. 91, 11.: Han skal befale sine Engle om dig at bevare dig paa alle dine Veie. Derom taler ogsaa Brevet til Ebræerne Cap. 1, 14.: Ere de ikke alle tjenende Aander, udsendte til Tjeneste for dem, som skulle arve Salighed?

To Slags Forargelse.

Forargelse er et Anstød, hvori Troen og Kjærligheden bliver misbrugt. Troen bliver krænket, naar Nogen lærer noget Andet, end hvad der staar i den hellige Skrift; thi da bliver Næstens Tro ført bag Lyset. Om denne Forargelse siger den Herre Christus i Evangeliet: Men hvo, som forarger en af disse Smaa, som tro paa mig, ham var det bedre, at der var hængt en Møllesteen om hans Hals, og han var sænket i Havets Dyb.

Kjærligheden bliver misbrugt, dersom du ikke hjælper din Næste og tjener ham der, hvor han trænger til det eller forøvrigt kan have Gavn deraf. Ligesaa den, der bryder Freden eller ophidser andre Folk til Ondt. Derom taler Christus Matth. 7., da han befalede Petrus at give Told. Om denne Forargelse taler ogsaa Paulus Rom. 14. og 1 Cor. 8.

Paa de hellige Apostler Simons og Judæ Dag.

Evangelium Joh. 15, 17—27.

Jesus sagde til sine Disciple: Dette befaler jeg Eder, at I skulle elske hverandre. Dersom Verden hader Eder, da vider, at den haver hadet mig førend Eder. Vare I af Verden, saa vilde Verden elske sit Eget; men efterdi I ikke ere af Verden, men jeg haver udvalgt Eder af Verden, derfor hader Verden Eder. Kommer det Ord ihu, som jeg sagde Eder: en Tjener er ikke større end hans Herre. Have de forfulgt mig, skulle de og forfølge Eder; have de holdt mit Ord, skulle de og holde Eders. Men alt dette skulle de gjøre Eder for mit Navns Skyld, fordi de ikke kjendte den, som mig haver udsendt. Dersom jeg ikke var kommen og havde talt til dem, saa havde de ikke Synd, men nu have de end ikke et Skin at undskylde deres Synd med. Hvo, som mig hader, hader og min Fader. Havde jeg ikke gjort de Gjerninger blandt dem, som ingen Anden haver gjort, da havde de ikke Synd, men nu have de seet dem og dog hadet baade mig og min Fader. Men dette skeer, paadet at de Ord, som ere skrevne i deres Lov, skulle fuldkommes: De hadede mig uforskyldt. Men naar den Talsmand kommer, hvilken jeg skal sende Eder fra Faderen, — den Sandheds Aand, som udgaar fra Faderen — han skal vidne om mig. Men og I skulle vidne; thi I vare med mig fra Begyndelsen af.

Summen af Evangeliet.

1. Her har man en fortræffelig, rig Trøst, naar Verden hader os.
2. Verden maa hade os for Evangeliets Skyld; thi Faderen bliver ikke aabenbaret den uden gjennem Aanden.
3. Derfor har det ikke været det rette Evangelium, som med saa stort Praleri en Tidlang under Pavedømmet har trængt ind i Kirkerne, hvorfor det nu ogsaa stinker og ansees uværdigt.

Paa Allehelgens Dag.

Evangelium Matth. 5, 1—13.

Men der han saa Folket, gik han op paa Bjerget; og der han havde sat sig, gik hans Disciple til ham. Og han oplod sin Mund, lærte dem og sagde: Salige ere de Fattige i Aanden; thi Himmeriges Rige er deres. Salige ere de, som sørge; thi de skulle hugvales. Salige ere de Sagtmodige; thi de skulle arve Jorden. Salige ere de, som hungre og tørste efter Retfærdighed, thi de skulle mættes. Salige ere de Barmhjertige; thi dem skal vederfares Barmhjertighed. Salige ere de Rene af Hjertet; thi de skulle se Gud. Salige ere de Fredsommelige; thi de skulle kaldes Guds Børn. Salige ere de, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld; thi Himmeriges Rige er deres. Salige ere I, naar man bespotter og forfølger Eder, og taler allehaande Ondt imod Eder for min Skyld og lyver det. Glæder og fryder Eder; thi Eders Løn skal være megen i Himlene; thi saa have de forfulgt Propheterne før Eder.

Summen af Evangeliet.

1. Her seer du, at Saligheden er en ganske anden Ting, end Verden drømmer om. Det er denne daarlige Prædiken, hvorved det har behaget Gud at gjøre dem salige, som tro, som ogsaa Paulus siger 1 Cor. 1, 21.
2. De Christne have alt Saadant. Og denne Prædiken om Salighederne er os til en særdeles stor Trøst. Thi der bliver ikke talt Noget om dem, som have store Fortjenester; men de, som ingen Fortjenester og ingen Retfærdighed have, som ikke finde Noget hos sig, hvoraf de kunne rose sig, de

blive her prædikede og udraabte som salige. Thi de Christne ere netop dem, som ere aandelig fattige, som hungre og tørste efter Retfærdighed; de ere sagtmodige, det er, de vige for Enhver og anse sig for de Allerringeste. De bære ogsaa Lidelser, saaat Alt er saaledes for dem, som det staar her. Derfor følger ogsaa Frugterne efter hos dem, nemlig at de ere barmhjertige, have et reent Hjerte og ere fredsommelige. Derfor blive de da fordømte, forbandede og forfulgte af Verden.

Udlæggelse af Evangeliet og en Fortale om Helgenernes Ære.

Før vi gaa over til Evangeliet, maa vi tale Noget om den Fest, som vi feire idag, og som kaldes Allehelgens Fest. Den er udbredt over hele Verden, saaat man har feiret den overalt og endnu feirer den den Dag idag, ligesom imorgen alle Sjæles Dag. Jeg skulde ønske, at disse to Fester blev ophævede i alle Lande, om og alene for de Misbrug, som skeer derved. Thi om der end er Nogle, som vide at bruge dem gudeligt, saa er der dog Mange og det næsten den største Deel, som misbruge dem. Thi man kan ikke holde den almindelige Mand borte fra den Vildfarelse, at han ikke skulde tænke, han gjorde noget Godt dermed. Det vilde ikke vare længe, at man stiftede Kirker, byggede Altere, opreiste Billeder og stiftede Testamenter, dersom man ikke troede, at man gjorde Gud en Tjeneste dermed.

Det første Lærestykke.

Om Helgenernes Ære og Forskjellen mellem de levende og døde Helgener.

Jeg har allerede forhen ofte sagt, hvorledes man skal ære Helgenerne, nemlig at man skal gjøre en Forskjel mellem de Helgener, som ere døde, og de, som ere levende, og hvad man vil gjøre mod Helgenerne, det skal man tage bort fra de døde og lægge det til de levende Helgener. De levende Helgener ere din Næste, de Nøgne, de Hungrige, de Tørstige fattige Folk, som have Kone og Børn, som lide Skjændsel, som ligge i Synd, did skal du vende din Hjælp, der skal du lægge dine Gjerninger, der skal du bruge din Tunge, saaat du beskytter dem, ernærer dem, raader dem, dækker dem med din Kappe og hjælper dem til at ære dem. Dette have nu vore Papister vendt om og lagt det paa de døde Helgener, stiftet Kirker, bygget Altere for dem og fundet paa meget andet Narreverk. Derhen er da Alt strømmet i store Strømme og Syndfloder, saaat de Fattiges Skare er bleven glemt og de Elendige og Nødlidende forsømte.

Derfor skulle I atter vende det om og anvende Eders Velgjerninger paa de levende Helgener, hvortil I have faaet Befaling, men om hine have I ingen Befaling, og hvor ingen Befaling er, der kan man ikke være vis paa, om det er Gud velbehageligt eller ikke. Men der findes intet Bud om, at man skal ære de døde Helgener, og derfor kan man ikke vide, om det er Gud velbehageligt, at man indretter sin Handlemaade saaledes med Hensyn til dem. Derfor lade man af derfra og gjøre kun det om, hvilket man med Vished ved, at det er Gud velbehageligt. Vi har dog i Guds Navn Nok at gjøre med de Ting, som ere os befalede, hvorfor skulle vi da bebyrde os meget med andre Ting.

Saa sige de da: Ei, jeg gjør det jo i en god Mening. Ja, det slaar godt ind. Du gjør det paa samme Maade som Jøderne med din gode Mening; de naglede Christus, Guds Søn, til Korset og sagde, at de ogsaa meente det godt. Gud vil ikke vide Noget af din gode Mening. Du skal holde dig efter hans Ord og Bud og ikke gjøre, hvad der tykkes dig godt. Dog, som vi ofte have sagt, er dette kortelig den Form og Maade, hvorpaa man skal ære de afdøde Helgener, dersom man vil ære de afdøde Helgener, dersom man vil ære dem, og ingen anden, ligesom de ogsaa selv ville have det saaledes, at man nemlig skal drage dem frem som et Exempel; efterfølg dem altsaa og bekræft Lærdommen ved deres Gjerninger, ligesom St. Pauli gjør Rom. 4., naar han indfører Abrahams Exempel og beviser dermed, at Troen alene gjør salig og retfærdig, og siger: Troen blev regnet Abraham til Retfærdighed. Og han ender med disse Sprog: Derfor blev det og regnet ham til Retfærdighed. Men ikke for hans Skyld alene er det skrevet, at det blev ham tilregnet, men og for vor Skyld, hvilke det skal tilregnes, naar vi tro paa den, der opreiste vor Herre Jesum fra de Døde, han, som blev given hen for vore Overtrædelser og opreist for vor Retfærdiggjørelse. Thi deri ligger den rette Grund, den gjør det alene. Og det er skrevet af Gud alene for vor Skyld, at vi saaledes skulle vende os derhen og grunde Troens Lærdom derpaa, at Helgenerne ogsaa have lært og levet saaledes, og takke Gud for hans naadige Velgjerning, at han har viist dem saadan Naade og opstillet dem til en Trøst og et Exempel for os, at vi desto trøsterigere kunne forlade os paa ham.

Saaledes skulle vi ogsaa ære hans kjære Moder, at vi betragte hendes Ydmyghed og Ringhed eller Fornedrelse og deraf lære, hvorledes Gud ophøier de Forkastede og Fattige, og fornedrer de store Hoffærdige, og trøste os dermed i Elendighed, i Skjændsel, i Fornedrelse og takke Gud for hans Godhed, at han har fremstillet sin kjære Moder og de kjære Helgener til Exempel for os, hvoraf vi skulle øse Trøst og desto frimodigere stole paa hans Barmhjertighed. Denne og ingen anden er den rette Maade at hædre Helgenerne paa. Ellers skal man lade dem ligge i Guds Dom, de sove ag leve i Christus.

Det andet Lærestykke.

Om Sjælenes Ihukommelse og hvorledes man skal bede for dem.

Hvad nu for det Andet Sjælene angaar, da vilde jeg ogsaa, at man skulde overlade dem til Gud. Thi du gjør ingen Synd, om du end aldrig tænker paa dem, thi du har ingensomhelst Befaling desangaaende, og hold ikke Sjælemesser og Vigilier for dem; thi du kan ikke med Bestemthed vide, om det er Gud velbehageligt eller ikke, da du intet Bud har derom. Vil du bede for din Faders eller din Moders Sjæl, saa kan du gjøre det hjemme i dit Kammer een eller to Gange og lade det dermed være Nok. Sig saaledes: Kjære Gud, dersom Sjælen er i en saadan Tilstand, at den maaske kan hjælpes, min Herre, saa forbarm dig over den og hjælp den.

Og far ikke hen og hold evig Ligbegjængelse, laaledes som de Narre gjøre, der holde stadige Vigilier og stadige Aarshøitider, ligesom om de med disse Skrig vilde twinge og true Gud til at give dem denne Sjæl, men han vil nok lade det være.

Dersom du derfor nogensinde vil bede for Sjælene, saa bed paa den førmeldte Maade; lad det være gjort dermed og lad dem sove i Gud. Thi beder du om Noget og tror det, saa er det sikkert, at du bliver bønhørt, som Christus siger Marc. 11, 24.: Alt, hvad I begjære, naar I bede, tror, at I skulle faa det, saa skal det vederfares Eder. Ja, men det vil kun bringe Lidet i Messepræsternes Kjøkken? Herpaa ligger der ingen Magt, det er bedre, at de lide Nød og gaa tilgrunde, end at de stakkels Sjæle skulle blive saaledes bundne til Narrespil, og de Andre blive forførte og fordærvede.

Desuden have de intet Sprog i den hele Skrift, hvorved de kunne bevise og begrunde, at man skal gjøre Noget for Sjælene, uden alene det Sprog i 2 Makkab. 12, 43., hvori fortælles, at Judas sendte tolv tusinde Kvintin Sølv til Jerusalem for at offre det for de Døde. Denne Bog giver dog, saamegetmere som den ikke i sig selv har nogen Gyldighed, intet Bud, da Judas ikke gjorde det efter modtagen Befaling, men efter sit eget Godtthykke. Det forekom ham godt at man tænkte paa de Døde og bad for dem, og fordi han havde en god Mening om Opstandelsen, derfor maatte det være en hellig og god Tanke at bede for de Døde, som det tydelig hedder i Texten paa dette Sted. Men hvad kommer hans Forgodtbefindende mig ved? Nei, derfor skal man forbigaa denne Ting og istedet derfor anvende Omkostningerne til de Fattige, da dette er os befalet. Dette være sagt om de to Fester. Vi komme nu til Evangeliet.

Det tredie Lærestykke.

Om Forskjellen mellem Loven og Evangeliet.

Evangeliet er, som I ofte have hørt, mine Kjære, intet Andet, end et godt Rygte, en god Prædiken om Christus, hvorledes den Herre Christus er udsendt af Gud Fader, forat han skulde hjælpe alle Mennesker paa Legeme og Sjæl, timelig og evig, og saaledes er det en ganske anden Prædiken end Lovens Prædiken. Thi hvor Loven byder, truer og twinger, men Evangeliet truer ikke, twinger ikke, men lokker med de allerkjæreste Løfter venligt og kjærligt til Christus. Men Moses befaler: Du skal være sagtmodig under Tab af din Sjæls Salighed; Evangeliet derimod kommer mildt og tilbyder Guds Naade og Barmhjertighed og viser os til Christus, ved hvem vi skulle modtage Evne til at gjøre Loven Fyldest. Altsaa er det hele Evangelium blot et venligt, godt Rygte om Christus, som tilbyder alle Mennesker Hjælp og Raad og ikke fordrer Mere, men blot lokker Menneskene venlig til sig.

Deraf følger nu et Spørgsmaal, nemlig hvorfor Evangeliet ikke ogsaa her gjør det Samme, da det seer ud, som om det giver Bud, nemlig hvorledes man skal være fattig i Aanden, sagtmodig, barmhjertig og saa videre. Ligesaa, det lover en Belønning til dem, som gjøre det, idet Herren siger, at Himmeriges Rige er deres. Ligesaa: de skulle arve Jorden, og hvad mere han siger. Og dog skulle vi ikke være begjærlige efter Løn, men ganske for Intet være fromme, ikke til vor Nytte, men alene søge Guds Ære deri, ikke frygte hverken Pine eller Helvede, men gjøre Alt, hvad vi gjøre, ene og alene til Guds Ære og Næstens Gavn?

Disse to Spørgsmaal har jeg fremsat, forat I skulle blive saameget bedre styrkede i Evangeliet, og desto bedre komme til grundig Overbeviisning om, at det ikke er Andet, end et Rygte og Prædiken om Christus. Og for det Første er det at mærke, at dette Evangelium her ikke befaler Noget, men som ellers overalt blot taler om Christus; og ligesom det overalt afmaler hans Hjælp og Velgjerning, saaledes gjør det ogsaa her. Ligesom han nemlig har gjort de Blinde seende, opvakt de Døde, gjort de Lamme friske igjen, saaledes forholder han os ogsaa her den Velgjerning, at han har forklaret Loven for os og udtydet os den rette Mening deraf, hvilket næsten er den største Velgjerning, som han har viist os. Thi er det en Velgjerning, at han skaffer den Blinde legemligt Syn, gjør den Lamme gaaende, den Døve hørende og deslige, saa er det en meget større Velgjerning, at han aabner Øinene paa de blinde Sjæle, og lærer dem at erkjende Guds Bud, saaat de desto bedre kunne blive salige.

Saaledes udlægger han det femte Bud, netop i dette Capitel, naar han siger: I have hørt, at der er sagt de Gamle: Du skal ikke ihjelslaa, men hvo, som ihjelslaar, skal være skyldig for Dommen. Men jeg siger Eder, at hver den, som er vred paa sin Broder uden Skyld skal være skyldig for Dommen; men hvo, som siger til sin Broder: Raka! skal være skyldig for Raadet; men hvo, som siger: Du Daare! skal være skyldig til Helvedes Ild. Det er: I skulle ikke vredes i Hjertet, I skulle have et mildt Hjerte, ikke udføre eller vise nogen vred, uvenlig Gjerning, Ord eller Gebærder imod Eders Næste. Saaledes viser Evangeliet her blot Guds Godhed og Velgjerning.

Men hvorledes er det nu med det andet Spørgsmaal, at Evangeliet lover de Fromme en Belønning, naar de handle saaledes? Derpaa har jeg svaret fuldstændig i Prædikenen om den urette Mammon, at Løfterne ikke ere føiede til som Løfter om Belønning, som vi skulle fortjene, men som venlige Opmuntringer, hvorved Gud giver os Lyst til at være fromme, og at det følger af sig selv, saa vi ikke behøve at søge det, men at det er en sikker Følge af det gode Levnet, ligesom Helvedet er en Følge af det onde Levnet, uden at man søger og begjærer det, ligesom Smagen maa følge Vinen. Saaledes er ogsaa det evige Liv lovet her; ikke at vi skulle være fromme som for en Belønnings Skyld, men saaledes, at det er en Lokkelse, som skal give os Lyst til Fromhed, til at tjene og love Gud, og da maa det følge af sig selv. Det er os et Billede paa Guds venlige, faderlige Villie og Christi Huldsalighed, at han lokker os saa venlig.

Dette om de to Spørgsmaal, forat I skulle vide, at Evangeliet her som paa alle Steder fremstiller for os Christi Naade og Velgjerning, og at han her giver os den rette Forstand paa Loven og udlægger Moses paa den rette Maade. Og dertil ere knyttede de allerbedste Løfter, som ere overstrøgne med Honning forat han kan lokke os til at faa Lyst og Kjærlighed til Sagtmodighed, Barmhjertighed og Godhed mod vor Næste. Nu ville vi se, hvorledes de otte Saligheder lade sig drage ind i Guds Bud, og udlægge dem og gjøre dem forstaaelige.

Det fjerde Lærestykke.

Udlæggelse af de otte Saligheder.

I vide, hvorledes de have trukket de otte Saligheder ind i Skriftemaalet i Anledning af de syv Dødssynder og de fem Sandser, ligesom ogsaa de syv Gaver af den Helligaand, og hvad mere der er af samme Slags. Og dermed have de besmurt mange Bøger, ret som om de otte Saligheder og de syv Dødssynder ikke vare indbefattede i de ti Bud, medens dog alle Synder, hvad de saa end hedde, kunne blivne trukne ind under de ti Bud, og paa den anden Side de ti Bud indesluttes i de otte Saligheder. Thi de otte Saligheder ere kun en Udlæggelse af de ti Bud, paadet de desto lettere kunne blive forstaaede.

For det Første: I hvilket af Mose Bud indeslutter han den første Salighed, naar han siger: Salige ere de Fattige i Aanden, eller hvilket Bud udlægger han da? Det første, nemlig: Du skal ikke have fremmede Guder for mig. Dette udlægger her Christus, naar han siger: salige ere de Fattige i Aanden, som om han vilde sige: Sandelig, det Bud, som Moses har givet Eder, det er ikke blot at forstaa saaledes, som I forstaa det, og som Ordene ligefrem lyde, ligesom ogsaa Jøder og Hedninger mene, at man ikke skal gjøre nogen Afgud, noget Billede af Gud; men at man skal være fattige i Aanden, det er i Hjertet ikke hænge ved nogen Ting, ved nogen Skabning, som er paa Jorden, men være fri og med frit Hjerte holde alene paa ham; og salige ere de, thi de have Gud og Himmelen og Alt, hvad der er deri,

For det Andet, hvor viser det hen, naar han siger: Salige ere de Sagtmodige; thi de skulle arve Jorden? Det viser hen paa det femte Bud: Du skal ikke slaa ihjel. Som om han vilde sige: Det var ikke Mose Mening, at I blot skulle afholde Eder fra at slaa ihjel, men Sagtmodighed vil h n have; thi om I end holde Haanden bort fra udvortes dødeligt Slag ligesom ogsaa Tungen fra onde Ord, saa kunne I alligevel gjøre det i Hjertet; derfor vil dette Bud have Hjertet, som skal være uden Bitterhed; thi det er ikke alene Nok, at du ikke dræber Nogen, men du maa ogsaa gjøre ham vel, være venlig mod ham og vise ham al Kjærlighed. Det er ikke sagt negtende men bekræftende, at man skal vende det om og se, hvorledes det følger paa den anden Side, saaledes som han her siger: Salige ere de Sagtmodige; thi de skulle arve Jorden.

Ligesaa, hvor peger det hen: Salige ere de Barmhjertige? Ogsaa paa det femte Bud: Du skal ikke slaa ihjel. Det er: Du skal handle barmhjertigt og godt mod din Næste, og saaledes frembeles med alle Saligheder, som vi ville betragte efter hinanden i Evangeliet.

For det Første siger Herren:

Salige ere de Fattige i Aanden; thi Himmeriges Rige er deres.

Forat vi ikke skulle fare høit i Aanden, saa betyder det at være aandelig fattig, at man ikke skal hænge sit Sind ved jordisk Eiendom, hvad enten Gud har givet dig Eiendom eller ikke. Og paa den anden Side: aandelig rig, vil sige, at man hænger med sit Hjerte ved Eiendom, hvad enten Gud har givet dig Eiendom eller ikke. Dette mener ogsaa Propheten David, naar han Ps. 62, 11. siger: Tilfalder der Eder Rigdom, saa sætter ikke Hjertet dertil. Som om han vilde sige: Det kan ikke gaa anderledes til; Nogle maa jo være Konger og Regenter, og de maa have noget Mere end andre Folk; det kan aldrig være saa, at Eiendommen er lige fordeelt; derfor, hvad enten den kommer eller ikke kommer, saa hæng ikke Hjertet derved.

At være fattig i Aanden betyder derfor, ikke at lægge sit Sind paa Gods eller Gaver, ikke at rose sig og være stolt, hvad enten Gud har givet Meget eller Lidet. Saaledes har det været med Abraham, Isak, Jacob, Hjob og andre Fædre; de vare særdeles rige; men de satte ikke sit Hjerte til Rigdommene. De stode altsaa, holdt alene Gud for den høieste Rigdom, og om end det timelige Gods svandt hen, saa sørgede de dog ikke derover. Saaledes var ogsaa David fattig, hvorvel han havde et mægtigt Kongerige under sig; ligesaa Salomon. De stode saaledes befæstede og styrkede i Gud, at de ikke havde agtet paa, om det var faldet fra eller til dem. Altsaa betyder fattig i Aanden egentlig, at man ikke har sit Sind henvendt til, hvad man har, hvad enten saa Gud har givet Meget eller Lidet. Thi de, som sætte sit Sind dertil, de have en Afgud og forlade den rette Gud. Dette maa da snart blive hovmodige og opblæste Hjerter, som foragte Næsten og hæve sig selv, som man ogsaa siger i et Ordsprog: Gods skaber Mod, og paa den anden Side ogsaa: Mod skaffer Armod. Saaledes og paa denne Maade ere ogsaa de fattigste Betlere rige, omendskjønt de slet ikke have Noget; thi de have sit hele Sind henvendt paa Gods og Penge, de ere i Hjertet saa fulde af Gjerrighed og Begjærlighed, at de blive de mest havesyge Gjerrige; naar de faa en Smule Eiendom, da gjøre de Ingen Godt, vise Ingen nogen Kjærlighed, Barmhjertighed eller Velgjerning, de ere de alleruvenligste Mennesker, som ere paa Jorden, som hin Digter siger: Asperius nihil est misero, dum surgit in altum. (Ingen er haardere end den Ringe, naar han bliver ophøiet). Naar en Fattig faar Gods og Ære, saa kan man ikke værge sig for ham, han anretter Ulykke og Strid og styrter mangen from Mand. De, som ere fattige paa den Maade, gjælde for Gud ikke mere end en Rig; thi Gud gjør ingen Forskjel paa Personer; for ham gjælder en Viis ligesaameget som en Uviis, en Rig som en Fattig, en Ung som en Gammel, en Pige som en Tjener, hvorvel der finder Forskjel Sted for Verden. Men Evangeliet seer paa Hjerterne, gaar til Grunden og seer ind i Hjertet dybere end du selv, og har Intet at skaffe med de udvortes Ting.

Saaledes kunne I nu vel dømme og afgjøre, hvilke der ere fattige eller ikke, nemlig de, som ikke hænge sit Sind ved jordisk Eiendom, Men se, hvorledes de have trukket Fattigdommen ud i det udvortes Væsen, saaledes som Franciskus har gjort, der dog har været en from Mand, saaat det undrer mig, hvorledes han her kan have snublet saa naragtigt og grovt, idet han har givet sig i Fattigdom og dannet en Regel for sig og sine Brødre, at de ikke skulle have Mere end fra Haanden til Munden, ikke beholde Noget Natten over og hvorledes det nu frembeles hedder. Han har altsaa trukket Evangeliet ind i timelig Fattigdom,

tvertimod Christi Mening. Thi Fattigdommen maa være i Aanden. Det aandelige Regimente, Evangeliet, lader sig ikke paa nogen Vei drage ud i Lyset og det udvortes Regimente; det har sin Plads i Hjertet. Saaledes har ogsaa Christus været fattig i Aanden, og dog gik han ikke udvortes blottet for Penge. Thi da de gik op paa Bjerget, da havde han fem Bygbrød og to hundrede Penninge. Ligesaa: Judas bar Pungen og tog ind, hvad man gav Herren, saaat han vel kunde have en Daler eller tredive deri i Beredskab. Saaledes var det ogsaa med de kjære Helgener, David, Jacob, Isai Abraham og andre. Og dog har Franciskus draget den aandelige Armod ud i den legemlige Armod. Der kunne I nu selv dømme, at han har feilet og snublet, og alligevel har Paven siden efter bekræftet saadant.

Dersom man nu vil forekaste Eder, at St. Franciskus har levet saaledes og alligevel har været en hellig Mand, saa fremsæt for dem Christus, som har levet anderledes og har dog været en hellig Mand, helligere end Franciskus. Naar de sige: Saaledes har Franciskus lært, saa siger I: Saaledes har Christus lært. Nu, hvem skal man følge? Da maa de selv erkjende, at man hellere skal følge Christus, end den anden. Saaledes holde I Eder frie for dem. Naar de komme og rose Helgenernes Levnet og gammel Skik, saa rose I Christus, som har lært anderledes og vel ogsaa har levet længere end Alle tilsammen. Sæt altsaa altid en Helgen op imod dem, nemlig Christus, og naar de komme farende med sine, ville de ikke kunne omstøde denne for Eder. Saa er nu hermed Saameget sagt: Salige ere de Fattige, det er: lader det timelige Gods fare, sætter ikke Eders Hjerte dertil, saa er Himmelen Eders.

Og hertil lægger han det allerskjønneste Løfte og siger: Himmeriges Rige er deres. Der seer man strax, hvilken der er den Helligaands Prædiken, og hvilken der er Djævelens. Der seer man ogsaa, hvor forstokkede vi ere, at Løfterne ikke gaa os til Hjerte, da dog den høie Majestæt, som ikke kan lyve, har lovet, at de, som ere fattige i Aanden, skulle faa Himmelen. Dermed er Saameget sagt: Se, Menneskene skulle slippe Død, Synd, Helvede og al Ulykke, skulle have Gud til Ven, en glad Samvittighed og dertil ogsaa det evige Liv. Og dog bevæger saadanne Løfter givne af en saa høi Majestæt, os slet ikke, men dersom maaske en Løgner optræder eller en Pave siger: Lad holde saa og saa mange Messer, saa bliver du salig, eller: Fast saa og saameget om Aaret for St. Barbara, St. Nicoldus, og hvad mere dette Narrekram hedder, da iler man til og løber, som om vore Hoveder brændte. Hvoraf kommer det da, at de blive hørte skjønt det er Djævelens Prædikener? Og hvorfor vinder ikke ogsaa den Helligaands Prædiken saadan Indgang? Svar: Hvad der ikke er af Gud, det hører ikke Guds Ord. Hvo, som ikke vil høre Sandheden maa høre Løgnen.

For det Andet siger Herren:

Salige ere de Sagtmodige; thi de skulle arve Jorden.

Det er, de, som ere sagtmodige af Hjertet og ikke hævngjerrige, men overlade dette til Gud, fare venligt frem mod Fienderne og tilgive dem, de skulle arve Jorden, det er, de skulle vedblive, ikke saaledes, at de skulle blive Herrer og regjere Verden, men at de skulle blive bestaaende for dem, som ere hævngjerrige og ville gjennem med Hovedet, hvad enten de møde Hindringer fortil eller bagtil. Erfaringen viser ogsaa, at Ingen lettere kommer bort fra Sine end de, som ere hævngjerrige, og Ingen maa flygte snarere end de stridige, stive Mennesker, som ville have Ret i Alt og føre megen Retsstrid; thi man maa næsten altid fortære ti Gange saa Meget, som hele Sagen er værd. Ligesaa se vi ogsaa, at store Kongeriger, store Keiserdømmer, store Lande og Byer saaledes gaa tilgrunde; men de, som overlade Gud Hævnen, blive bestandige. Se nu, hvilke skjønne Løfter det er: et aandeligt, at de skulle have Himmelen, og dertil ogsaa et legemligt, at de ogsaa skulle have Nok for Legemets Behov.

For det Tredie siger han:

Salige ere de, som sørge; thi de skulle hufvales.

Der se I, at de ogsaa maa have Trængsel; der vil ikke altid være lutter gode Dage, Syngen og Springen; de Christne maa ogsaa have Trængsel og Kval, forat den gamle Adam kan blive tam; men de skulle blive trøstede i Trængselen og føle Glæde midt i Angesten og Bedrøvelsen. Men de, som altid ere fulde og ligge i Suus og Duus, de kunne ikke vide, hvorledes de staa med Gud. Derfor ihvorvel de æde, drikke og le med Munden, saa erfarer dog Hjertet det ikke; thi det veed ikke, om det har en naadig Gud eller ikke, derfor kan det heller ikke være glad, og der er meget mere

Galde end Honning tilstede. Men de, som lide Trængsel, de blive indvortes trøstede af Gud, de ere indvortes i sit Hjerte fulde af Fryd og Glæde, hvorvel det udvortes ikke seer saaledes ud; men hine æde, drikke og le, men ere dog i Hjertet fyldte og overøste med idel Galde og Sorg.

For det Fjerde:

Salige ere de, som hungre og tørste efter Retfærdighed; thi de skulle mættes.

Det er, de, som hungre og tørste efter Fromhed, de lade al sin Gjøren og Laden gaa ud paa, at de kunne blive fromme og tillige bringe andre Folk til Fromhed. Og det er meget vanskeligt. Thi dersom de ville gjøre dette, saa maa de prædike Ordet, formane og straffe; dermed skaffe de sig Djævelen paa Halsen og opvække Verdens Vrede og Misundelse og Alt, hvad der kun er i Verden, mod sig. Dernæst udebliver det hellige Kors ikke længe, men de lade sig ikke synderlig anfegte deraf. Hvor denne Hunger er, denne Tørst og Sukken efter Retfærdighed og Fromhed, baade for sig selv og Andre, der lader Hjertet sig ikke stille tilfreds og hindre, førend det faar grebet Skatten og tillige meddelt Andre den.

For det Femte:

Salige ere de Barmhjertige; thi dem skal vederfares Barmhjertighed.

Barmhjertige ere jo de, som ere tilbøielige til at tilgive Andre deres Feil og Mangler, ved hvilke de ere fornærmede. Derved bestyrkes de Ord i Fadervor: Forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere.

For det Sjette:

Salige ere de Rene af Hjertet; thi de skulle se Gud.

Se, hele Verden har bestræbt sig for at maatte faa se Gud, men her se I, hvorledes man maa se ham. Gud seer man paa to Maader: Først efter hans høie, almægtige Magt og det hjælper lidet, ja Naturen kan ikke forbrage at se det. For det Andet seer man ham som en Gud, som en almægtig Godhed, som en naadig Fader; thi Gud er intet Andet end den evige, almægtige Godhed og Barmhjertighed. Og den se alene de, som ere rene af Hjertet, det er, som tro; thi de, som ikke tro, de have intet reent Hjerte, erkjende ham ikke, men anse ham for en streng Dommer og flygte for ham, ligesom Adam gjorde i Paradiset. Hvorfor? Fordi de se i sin Samvittighed, som er ureen; derfor undse de sig derfor og frygte, som Salomo siger Ordspr. 28, 1.: Den Ugudelige flygter og Ingen jager ham; thi han tænker altid, at Gud er ham unaadig, vred, ubarmhjertig, derfor løber han for ham. Dette virker alene den onde Samvittighed, som ikke kan se Guds Godhed.

For det Syvende:

Salige ere de Fredsommeliige; thi de skulle kaldes Guds Børn.

Fredsommelige, det er de, som ikke alene selv holde Fred, men ofte stifte Fred, lægge et godt Ord ind her, et godt Ord der, ere stille og tie overalt, hvor de vide, at der er en eller anden Ufred og Oprør eller Tvedragt. Og det er de rette Guds Børn, ligesom Christus er. Han har viist os det klart, thi han er kommen ned fra Himmelen og har om Gud sagt os alt Godt, alt Sødt, al Barmhjertighed, nemlig at Faderen har tilgivet os vore Synder, har antaget os til sine Børn og nu er vor naadige Fader, at han holder Fred med os, han, med hvem vi før vare i Fiendskab. Og derefter er han atter steget op til Gud, og har sagt Gud alt Godt om os, nemlig saaledes: Fader, de have ingen Synder mere, jeg har taget dem paa mig og borttaget dem, saaledes, at der er gjort Fred mellem os og Gud, ligesom ogsaa mellem alle Skabninger, som Eph. 2, 15 siger. Saaledes gjorde ogsaa Monica, den hellige Augustins Moder; hvad Ondt hun hørte om Kvinderne, det fortaug hun, men hvad Godt hun hørte, som forsonede, det sagde hun. Saaledes skulle ogsaa vi gjøre.

For det Ottende.

Salige ere de, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld; thi Himmeriges Rige er deres. Salige ere I, naar man bespotter og forfølger Eder, og taler alleslaande Ondt mod Eder for min Skyld, og lyver det.

Det er, de, som blive forfulgte imod al Ret, alene for Retfærdigheds Skyld, dem tilhører Himmelen. Man maa lide Forfølgelse af den gemene Pøbel, man maa lide Forbandelse og Tab for Retten og for Verdens Herrer. Thi man bliver beløiet og anklaget, saaat disse Herrer blive os unaadige; men lad dem kun forfølge; vi have en god Trøst og et sikkert Løfte, som hedder:

Glæder og fryder Eder; thi Eders Løn skal være megen i Himmelen: thi saa have de forfulgt Propheterne, som vare for Eder.

Saadant Løfte og saadan Trøst have vi paa mange Steder i Evangeliet, isærdeleshed Luc. 12, 12 flgg., hvor Herren siger til sine Disciple: Men for alt dette skulle de lægge Haand paa Eder, og forfølge Eder, og overantvorde Eder i Synagoger og Fængsler, og føre Eder for Konger og Fyrster for mit Navns Skyld. Men det skal vederfares Eder til et Vidnesbyrd. Lægger Eder da paa Hjerte, at I ikke forud betænke, hvorledes I skulle forsvare Eder. Thi jeg vil give Eder Mund og Viisdom, hvilken alle Eders Modstandere ikke skulle kunne imodsige og ei imodstaa. Men I skulle og forraades af Forældre og Brødre og Frænder og Venner, og de skulle slaa nogle af Eder ihjel. Og I skulle hades af Alle for mit Navns Skyld. Og ikke et Haar af Eders Hoved skal forkommes. Dette være nu sagt for denne Gang om Evangeliet. Vi ville anraabe Gud om Naade.

Paa Martins Dag.

Evangelium Luc. 19, 12—26.

Og Herren talte en Lignelse og sagde: En høibaaren Mand drog til et Land langt borte, at tage sig et Rige i Besiddelse, og saa at komme igjen. Men han kaldte ti af sine egne Tjenere, og gav dem ti Pund, og sagde til dem: kjøbslaa, indtil jeg kommer. Men hans Riges Borgere hadede ham, og skikkede Sendebud efter ham, og lode sige: Vi ville ikke, at denne skal regjere over os. Og det begav sig, der han kom igjen, efterat han havde faaet Riget, sagde han, at hine Tjenere, hvilke han havde givet Pengene, skulde kaldes til ham, at han kunde vide, hvad hver havde vundet. Da traadte den første frem, og sagde: Herre! dit Pund haver forhvervet ti Pund. Og han sagde til ham: vel, du gode Tjener! efterdi du haver været tro i det Mindste, skal du have Magt over ti Stæder. Og den anden kom, og sagde: Herre! dit Pund haver indbragt fem Pund. Men til denne sagde han ogsaa: og du skal være over fem Stæder. Og en anden kom, og sagde: Herre! se, her er dit Pund, hvilket jeg havde henlagt i en Klud. Thi jeg frygtede for dig, efterdi du er et strengt Menneske; du tager det, som du ikke lagde, og høster det, som du ikke saaede. Men han sagde til ham: efter din egen Mund dømmer jeg dig, du onde Tjener: du vidste at jeg er et strengt Mennneske, som tager det, jeg ikke lagde, og høster det, jeg ikke saaede; hvi gav du da ikke mine Penge til Vexelbordet? Og naar jeg var kommen, havde jeg indkrævet dem med Rente. Og han sagde til dem, som stode hos: tager det Pund fra ham, og giver det til den, som haver de ti Pund; — og de sagde til ham: Herre! han haver ti Pund; — thi jeg siger Eder, at hver den, som haver, han skal gives; men fra den, som ikke haver, fra ham skal tages ogsaa det, han haver.

Summen af Evangeliet.

1. Mærk for det Første her vel det lille Ord, naar han siger: Han kaldte sine Tjenere. Uden Kald og uopfordret maa Ingen prædike.
2. Er du kaldet eller bestemt til Prædikeembedet, saa se til, at du sætter Herrens Penge ud paa Rente og ikke blander dine egne Penge med deri, hvilket er saaledes at forstaa, at man skal prædike Guds Ord og Evangeliet reent, uden Tilsætning og menneskelig Lærdom. Thi Guds Ord og Menneskenes Lærdom stemmer ikke overens.
3. Den har, som bruger Guds Gaver til de andre Brødres Salighed, og for ham vil Gaven og Naaden blive formeret. Men den har ikke, som ikke bruger de modtagne Guds Gaver til Andres Gavn og Nytte; fra ham skal ogsaa Gaven blive taget, og han skal endelig blive saa forblindet og forstokket, at han ikke skal se, hvad han før har seet.
4. Her blive menneskelige Fortjenester forkastede, thi du hører, at Tjenerne fik Pengene af Herren, forat de skulde aagre og fortjene dermed. Og fordi de vare troe, giver Herren dem Pengene tilligemed Fortjenesten, og desforuden endnu Stæder, men af Naade og Godhed. Se ovenfor Prædikenen paa St. Andreas Dag.

Paa Catharinas Dag.

Evangelium Matth. 25, 1—13.

Da skal Himmeriges Rige lignes ved ti Jomfruer, som toge deres Lamper og gik Brudgommen imøde. Men de fem af dem vare kloge, og de fem daarlige. Der de daarlige havde taget deres Lamper, toge de ikke Olie med sig. Men de kloge toge Olie i deres Kar tilligemed deres Lamper. Men der Brudgommen tøvede, slumrede de Alle og sov ind. Men om Midnat skete Anskrig: Se Brudgommen kommer; gaar ham imøde! Da vaagnede alle disse Jomfruer og gjorde deres Lamper tilrette. Men de daarlige sagde til de kloge: Giver os af Eders Olie; thi vore Lamper udslukkes. Men de kloge svarede og sagde: Det maatte ikke blive Nok til os og Eder; men gaar heller bort til dem, som sælge, og kjøber for Eder selv. Men der de gik bort for at kjøbe, kom Brudgommen, og de, som vare rede, gik ind med ham til Bryllup; og Døren blev tillukket. Men siden kom og de andre Jomfruer og sagde: Herre, Herre! lad op for os! Men han svarede og sagde: Sandelig siger jeg Eder, jeg kjender Eder ikke. Vaager derfor; thi I vide hverken Dag eller Time, paa hvilken Menneskenes Søn kommer.

Summen af Evangeliet.

1. Denne Lignelse taler ikke om de aabenbar Ugudelige, over hvem Skriften ikke kan fælde Dom, thi de ere allerede dømte; men den er kun rettet mod vort Hykleri: der tales her om dem, som ere Jomfruer og som løbe Brudgommen Christus imøde.
2. Hykleri kan ikke prange med Andet end Gjerninger, men det har ingen indre Tro. Derfor være Gjerningerne forbandede, som kun have Røg, Stank og Mørke; det er den kjødelige Viisdoms Uvidenhed.
3. Den heromtalte Søvn forstaar jeg ikke om den sidste tilkommende Søvn i hin Verden, men om Søvnen i dette Liv. Ogsaa de kloge Jomfruer ere søvnige, naar de ikke have nok Tro, saasom naar de ere besværede af sit Kjød; men dog ere de beredte og rustede og saagodtsom vaagne. De daarlige Jomfruer sove, hvilke ogsaa forkastes ifølge andre Lignelser; de ere uberedte, have aldeles ingen Tro og se heller ikke sit Hykleri.
4. Af denne Parabel se vi, at vi maa dø, naar vi mindst tænke derpaa. Da først vil Hyklerne se, at Alt er forfængeligt og uden Olie; da vil man forgjæves og til ingen Nytte søge det, som man ikke kan finde.
5. Dette er Hyklernes Bøn: Herre, Herre! men de faa til Svar: Jeg kjender Eder ikke.

Udlæggelse af Evangeliet.

Jeg har ikke taget dette Evangelium for mig for at bekræfte Legenden om St. Catharina, der, naar man seer ret efter, indeholder mere Løgn, end Sandhed. Det være nu hermed, som det vil, saa lade vi Legenden fare, fordi den er usikker, og tage Evangeliet for os; det kan ikke bedrage eller forføre os.

I have i Lignelsen hørt, hvorledes ti Jomfruer med sine Lamper ere komne Brudgommen imøde; fem af dem vare kloge, men de andre vare daarlige. Herved antydes for os to Slags Christne, nemlig retskafne Christne og opdigtede, som lade sig anse for Christne og dog i Grunden ikke ere det.

Men her ville vi ikke tale om og heller ikke have indblandet mellem de to andre Slags dem, som bagtale og forfølge Evangeliet; thi de ere ikke engang værdige til at blive kaldte de daarlige Jomfruer. Thi det er netop Evangeliets Art og Natur, at det maa blive forfulgt; Djævelen kan ikke lide det, derfor opreiser han mod det Alt, hvad han er istand til at opbringe. Derfor maa man ikke lade sig føre vild af at det gaar saaledes til, naar Evangeliet bliver prædiket; thi Christus siger: Naar den Stærke bevæbnet bevogter sit eget Palads, bliver det, han haver, med Fred. Men naar en Stærkere end han kommer over ham og overvinder ham, da borttager han hans fulde Harnisk, som han forlod sig paa, og uddeler hans Rov, Luc. 11, 21 flg.

Da Christus, den Stærkere, kom i sin første Tilkomst (thi forhen havde Djævelen Regimentet over hele Verden), da er Djævelen bleven svækket som en falsk Fyrste; saaledes er det nu ogsaa i den anden Tilkomst. Djævelen har regjeret længe paa Høiskolerne; da var Alt i Fred, men nu, da det hellige Evangelium er kommen af Guds Naade og river vore lærde Doctorer ud af deres Sikkerhed, griber fat i dem og aabenbarer deres Skalkestreger, saa

vredes de, larme, rase og spræle, som om de de vare gale og afsindige, rasende og vanvittige, og der er ingen Fred længere. Ja, sige de, vi ere Doctorer og Magistre, Paven har befalet os at udlægge Skriften. Ja vistnok, dersom der kunde udrettes Noget med deres Drømme-Udlæggelser og hvad mere der er af Djævelens Skarn; dersom de med deres lærde Spørgsmaale kunde udslukke Helvedet og med deres Haarkløverier aabne Himmelen, saa vilde det vel være Noget.

Her gjælder det ikke at føre store Titler, her gjælder ikke Aristoteles, Plato, Averrois, med hvilke de omgaaes; vi have at tale om en Anden, hvorpaa der for os ligger mere Magt, det er, om det hellige Evangelium; det lærer ikke, hvorledes du skal opnaa Ære, Gunst, Guld, Sølv, Glæde og Mod i denne Verden, saaledes som hine gjøre, der lade sig lede af dem. Men det er noget saa Stort, Værdigt, Fortræffeligt og Mægtigt, at det undervifer og lærer dig, hvorledes du kan overvinde Synden, Døden, Djævelen og Helvede. Til denne Kamp vil ikke Skjældsord nytte Noget, men det maa være et klart, skarpt og stærkt Mod, som skal kjæmpe mod en saadan Magt. Derfor er det Intet bevendt med disse svage, stakkels Sophister. *Vi have ikke Kamp med Kjød og Blod*, siger Paulus Eph. 6. 12., *men mod Fyrstendømmer og Magter, mod Verdens Herrer, som regjere i denne Tids Mørke, mod Ondskabens aandelige Hær under Himmelen.*

Derfor maa Evangeliet lide saa mange Anstød, og der vil endnu ikke være nogen Ende derpaa. Men den, som ret forstaar det, han lader sig ikke anfegte af saadanne Stormvinde og Vandstyl, men forbliver bestandig. Og omendskjønt En opstaar idag og prædiker saaledes, og en Anden anderledes den næste Morgen, saa falder dog ikke et Evangeliets Menneske hid og did, men forbliver fast indtil Enden. Derfor er han isandhed salig, ligesom Christus siger: *Hvo, som bliver bestandig indtil Enden, han skal blive salig*, Matth. 24, 13.

Det gaar her til paa samme Maade, som i en Strid, hvor to Hære ligge mod hinanden; de overveie vel, de væbne sig paa begge Sider paa den bedste Maade, de kunne, og vove Kampen, vige ikke, men stride heftigt imod Fienderne, som de anse for uretfærdige og Dødsfiender. Paa samme Maade skal en from Christen væbne sig vel med det hellige Evangelium imod sine Fiender, Djævelen og alt hans Tilhæng, og han skal prædike Evangeliet puurt og reent og troligen bede Gud, at han lader det gaa ind i os efter sin Natur og Maade; sandelig, saa skal det ikke uden Frugt og Rigdom vende tilbage til den, som har udsendt det, ligesom Paulus formaner Eph. 6, 13 flgg: Derfor tager Guds fulde Rustning paa, at I kunne gjøre Modstand paa den onde Dag og bestaa efter at have overvundet Alt. Saa staar da omgjordede om Eders Lænder med Sandhed, og iførte Retfærdigheds Pantser; Fødderne ombundne med Færdighed i Fredens Evangelium saa I fremfor alle Ting gribe Troens Skjold, med hvilket I skulle kunne slukke alle den Ondes gloende Pile. Og tager Saliggjørelsens Hjelm, og Aandens Sværd, som er Guds Ord, bedende til hver Tid i Aanden med al Bøn og Begjæring, aarvaagne til det Samme med al Varagtighed og Bøn for alle de Hellige, ogsaa for mig, at min Mund maa oplades, og Ordet gives mig til at kundgjøre med Frimodighed Evangelii Hemmelighed; for hvis Skyld jeg er et Sendebud i Lænker; at jeg maa tale med Frimodighed derudi, som mig bør at tale.

Derfor maa vi give Agt paa, at naar vi ville forsvare Evangeliet, ikke med dets egen Magt, men med vore Kræfter, saa er det aldeles tabt; thi naar man vil forsvare det som bedst, saa falder det ned. Lader os ganske afstaa fra denne Omsorg; Evangeliet behøver ikke vor Hjælp, det er kraftigt nok i sig selv, anbefal det alene til Gud, hvem det tilhører; han vil nok beskytte og haandhæve det. Saaledes gjør jeg dermed, hvorvel der ere mange og store Anstød imod os. Men alt dette foraarsager mig aldeles ingen Bekymring for Evangeliets Skyld, jeg bærer heller ingen Omsorg for, hvorledes jeg skal forsvare det. Jeg og vi Alle ere altfor svage til at forsvare et saadant Ord, jeg har anbefalet det til den kjære Gud, det er jo hans Ord, han er Mand nok til at forfegte og beskytte det, om de end rasede og larmede nokssaa meget. Se kun til, at vi holde fast derpaa med Bønnen.

Derfor er det en ringe, daarlig Ting, at denne Stakkels Flok af Sophister lægger sig derimod. Hvad vil disse Flaggermus udrette med sine Støvvinger? lad dem fare, det er af Guds Naade et ulært Folkefærd. Det er endnu Intet, det er endnu naadige Fiender. Det maa endnu blive anderledes, saaat den hele Verden lægger sig derimod og bagtaler og fordømmer disse Ord. Men den Trøst have vi, og ere ogsaa visse derpaa, at alle Helvedes Porte ikke skulle faa Overhaand, Matth. 16, 18. I alt dette er intet bedre Raad end fremdeles at prædike Evangeliet puurt og reent og, som sagt, bede Gud, at han

vil lede og føre os. Jeg veed heller ikke at gjøre anderledes, og gjør det ogsaa saaledes og er glad derved i Guds Navn.

Altsaa siger jeg nu disse Modstandere og Forfølgere af Evangeliet ikke engang ere værdige til at regnes mellem de daarlige Jomfruer. Thi Herren taler her om dem, som gjerne høre Evangeliet, nemlig om Christenheden. Den sammenligner han med ti Jomfruer, af hvilke fem ere kloge, men fem daarlige. Her kalder Herren alle Christne Jomfruer. De daarlige Jomfruer ere de Christne som lade sig anse for sande Christne, ville være gode Evangeliske og kunde tale Meget om disse Ting. De rose Ordet og sige: Ei, dette er en skjøn Ting, saaledes er det, saaledes maa man forstaa det, det kan og maa ikke være anderledes efter Skriften, og saadant mere, som de vide at tale derom med smukke Ord. Til disse siger St. Paulus 1 Cor. 5, 20.: Guds Rige bestaar ikke i Ord, men i Kraft. Det gaar aldrig frem med Tale, men med Liv, ikke med Ord, men med Gjerninger. Men fordi nu Mange kunne tale om disse Ting og ikke ville efter med Gjerninger, ere de ijandhed daarlige Jomfruer, som alene have Lamperne, det udvortes Skin og den udvortes Glands, og gjøre efter sin Viis, saaledes som Christus siger om dem Matth. 7, 21., at de altid sige: Herre, Herre. Deres Mund er vel der, men Hjertet er langt borte; Olien er ikke i deres Lamper, det er, de have ingen Tro i Hjertet.

Men det tænke de ikke, ja de vide det ikke, og holde for, at deres Lamper alligevel ere berede. Deres Maade er, at de gjerne prædike og høre om Troen, og naar de have hørt Ordet, saa gjøre de sig selv sine Tanker og opdigte en Indbildning i Hjertet; den anse de for Olie, og forblive dog i sine Sædvaner som før, ere efter sin gamle Viis ligesaa vredagtige som før, ligesaa gjerrige som før, ligesaa ubarmhjertige mod de Fattige, af samme Kunst og Videnskab som før. Denne Tro eller Indbildning, som de gjøre sig selv er en Menneskets Skabning; derfor er den ligesom Skum paa Vandet eller ligesom Gjær paa det slette Øl, den forgaar snart og har ingen Bestandighed.

De andre Jomfruer, de kloge, bære ikke alene Lamperne i Hænderne, men de have ogsaa paa samme Tid Olie, det er, den rette Tro, som Gud har skabt og dannet i deres Hjerter, forat de kunne forsvare sig. Thi de have Guds Gjerning i sig og ikke en opdigtet, selvgjort, menneskelig Indbildning, som ikke kan holde Stik, naar Døden blæser den under Øinene. Disse ere blevne standhaftig i de guddommelige Tilsagn, og Guds Aand virker ofte store Ting ved dem, og de vildeogsaa hellere dø end leve. Denne Lignelse vil opfyldes strax før Guds sidste Dom, læg Mærke dertil, og der vil blive handlet saaledes med alle Christne; thi mange af dem ville vende sig, og det den større Deel, til den opdigtede, de andre til den rette Tro. Derfor bør man betænke, efterdi Guds Ord har begyndt at virke saa forskjelligt, at den sidste Dag ikke er langt borte.

Saa mærk nu ved dette Evangelium, at ved Lamper uden Olie bliver betegnet os en udvortes Ting og en legemlig Øvelse uden Tro i Hjertet. Men Lamperne med Olie ere de indvortes Rigdomme, ogsaa de udvortes Gjerninger i Forbindelse med denne rette Tro. Thi dersom Troen er af den Art, at Gud skaber og opvækker den i Hjertet, saa stoler Mennesket paa Christus, ja, han er ogsaa saa kraftig grundfæstet paa Christus, at han byder Synden, Døden, Helvede, Djævelen og alle Guds Modstandere Trods og er ikke bange for nogen Ulykke, hvor haardt og grusomt det en gaar til.

Dette er den rette Troes Art, der er meget ulig Sophisternes, Jødernes og Tyrkernes Tro, thi disse ere alene med menneskelige Tanker faldne paa en Ting, tage den for sig og tro, at det forholder sig paa denne eller hin Maade. Men Gud har Intet at skaffe med en saadan Indbildning. Det er Menneskeværk og kommer fra Naturen, fra Menneskets frie Villie, saaat de kunne tale efter og snakke efter Andre: Jeg tror, at der er en Gud, at Christus er født, død og opstanden for mig. Men hvad det er, og hvor kraftig en saadan Tro er, det vide de ikke. Og om end Een havde en saadan Tro af Gud, saa er den dog Intet, saa længe der ingen Olie er, og saalænge Gud ikke gyder ind den rette Olie og overgiver Hjertet sin Søn Jesus Christus ganske og aldeles til Eiendom med Alt, hvad han har.

Af saadan retskaffen, sand Tro kommer da den forunderlige Veksling, at Christus Jesus giver sig og sine Rigdomme til de Troende, og tager tilbage som sin Eeiendom den Troendes Hjerte, og hvad der ligger paa dette. Men hvad er der nu hos Christus? Uskyldighed, Fromhed, Retfærdighed, Salighed og alt Godt. Ligeledes, Christus har overvundet Synden, Døden, Helvedet og Djævelen. Og denne Jesu Christi Uskyldighed bliver det troende Hjertes Uskyldighed, ligesom det ogsaa med Christus faar Christi Fromhed, Hellighed, Salighed og Alt, hvad der er i Christus.

Deraf kommer det da, at vore Lamper ikke blive udslukkede. Thi naar vi med vore egne Gjerninger ville gaa til Gud Herren, hvor skjønt

de endogsaa kunne glimre og skinne for Verden, saa er Alt forgjæves og fordømt. Thi dersom de kloge Jomfruer blot havde havt Lamperne, saa vilde det ligesaalidt have været til nogen Nytte for dem som for deres Ledsagerinder. Thi det evige Liv kan ikke blive opnaaet ved vore gode Gjerninger, hvor gode de end ogsaa ere, men ved Troen, saaat du maa sige af Hjertet: O Herre, hvorvel jeg ikke er værdig til et Øieblik at se Himmelen, og heller ikke formaar ved mine Gjerninger at forløse mig fra Synd, Død, Djævel og Helvede, saa har du dog givet mig din Søn Jesus Christus, som er meget kosteligere og dyrebarere end Himmelen; han er ogsaa meget stærkere end Døden, Djævelen og Helvede.

Men saadan Tro opvækker Gud i os; af den følger da ogsaa de rette christelige Gjerninger, med hvilke vi komme vor Næste til Hjælp og tjene ham. Men dersom Nogen vil haabe paa saadanne Gjerninger og sætte sin Tillid dertil, saa vil han blive fordømt; thi han giver ikke Gud og Troen, som han opvækker, Æren, men Skabningen og Gjerningerne, hvilket er en stor Gudsbespottelse. Som jeg frygter for, er der ogsaa i vore Tider saare mange af saadanne Gjerningshellige, som ogsaa forføre sig selv og Andre med de gode Gjerninger (som de kalde dem). De sige vel: vore Gjerninger ere Intet, og dog indvirke de ved Siden deraf paa den frie Villie; men hvad Naade og Tro er, det kjende de mindre til end en Gaas til Psalteret.

Derfor vogter Eder for den selvgjorte og opdigtede Tro; thi den rette Tro er ikke et Verk af Menneskene. Og derfor kan heller ikke den selvgjorte og opdigtede Tro holde Stik i Døden, den bliver overvundet og ganske omstyrtet af Djævelen og af Helvedes Smerter. Men den rette Tro er en fuldkommen Tillid i Hjertet til Christus som Gud alene opvækker i os. Hvo, som har den, han er salig, hvo, som ikke har den, han er fordømt. Saadan Tro bliver heller ikke givet ved egen Beredelse, men dersom man prædiker Guds Ord aabent og klart, da begynder der at opstige en saadan Tro og en saadan stærk Tillid til Christus.

Men i Klostere og Universiteter have vi hidtil maattet høre og lære, hvorledes Christus er en haard, streng Dommer, medens han dog er den eneste sande Midler mellem Gud og Menneskene. De have derfor opreist Maria og mange andre Helgener, som skulle bede for os. Deraf er der da kommet saa mange Stiftelser, saa mange Valfarter, saa meget Narreverk, at de ikke vel lade sig opregne alle. Se, her i Evangeliet kalder Christus alle Christne tilsammen en Brud, og han er Brudgommen. Her skal ikke være nogen Midler. Hvad vilde vel det være for et Slags Ægteskab, dersom en mæglende Person maatte stille sig mellem Ægtefolkene og forhverve Noget hos Brudgommen for Bruden.

En slet Kjærlighed og et brøstfældigt Ægteskab er det, hvor Brudgommen ikke giver sin Brud Nøglerne og Magt over Viin, Brød og hvad der er i Huset. Altsaa skulle vi her vide, at Christus er vor kjære, venlige Brudgom og vi hans Brud; der behøves ingen Midler, men vi skulle selv med fuldkommen Tillid træde ham imøde, saaledes som en elsket Brud altid træder hen til sin huldsalige, venlige Brudgom og Ægtefælle. Thi den christelige Tro bevirker, at Christus er min Brudgom og jeg hans Brud. Han har Rigdom, Fromhed, Retfærdighed, Reenhed, Viisdom, Ydmyghed, Taalmodighed og al Guds Naade og Dyd. Da nu disse tilhøre min Brudgom, saa ere de ogsaa isandhed mine, som Paulus siger Rom. 8, 32.: Gud hengav sin Søn for os Alle, hvorfor skulde han ikke ogsaa skjænke os alle Ting med ham?

Derfor maa det jo være en stor og mægtig Ting, denne Tro, efterdi saadanne uudsigelige Rigdomme skulle være mine egne. Naar derfor i Dødens Nød mine Synder vælde frem, saa har jeg den Fromhed og Retfærdighed, der tilhører min Brudgom; han staar mig bi imod Synden og imod Djævelen, som ikke forsømmer den Time, men anvender al sin List og Bedrageri for at beholde mig. Imod Helvede har jeg Himmelen, imod Døden Livet, imod Fordømmelsen har jeg Saligheden og bliver i Christus og ved Christus en Overvinder af Synden, af Helvede og Djævelen, og min naturlige Død bliver ogsaa overvundet. Thi nu farer jeg fra dette dødelige Liv over til den evige Hvile.

Derfor vogter Eder, at I ikke gjøre nogen anden Vei til Himmelen, ikke bryde ind ad andre Veie; der er ingen anden Vei end denne Troens Vei, som bliver viist gjennem Guds rene Ord, som Paulus siger Rom. 10, 17.: Troen kommer derved, at man hører, men at man hører, skeer ved Guds Ord. Derfor forsvinder den frie Villie og al menneskelig Viisdom ligesom Skummet paa Vandet og Gjæret paa det slette Øl; men Troen, der er indgydt af Gud, er den rette Ølie, som varer evig og aldrig slukkes.

Hvad den christelige Kirke er.

Af dette følger endvidere, at vi her maa vide, hvad den christelige Kirke er. Man har, som vi alle vide, taget os Sværdet ud af Haanden, og hvad Paverne og Biskoperne have be-

sluttet og udrettet i sine Kirkeforsamlinger, alt dette har maattet være Evangelium, og alle Bøger ere fulde af Decreter, Decretaler, Extravaganter, og hvad Mere disse Pavens Bøger hedde. O, det har kostet Djævelen megen Møie, førend han har opreist denne aandelige Stand, og tilegnet den begge disse to Sværd. Vi maa ikke blot berøre saadan Vildfarelse, men træde den med Fødder og aldeles fordømme den. Ak, hvor usæl den Kirke er, som er støttet paa saadanne ulærde, uforstandige, troløse Folk, paa disse Døgenigter, som ikke kunne Andet end smøre Folk, tørre Væggene og døbe Klokker.

Her siger Christus i Evangeliet, at han er Brudgommen, Bruden det christtroende Menneske, og det maa isandhed være saaledes og ikke anderledes. Dersom nu det troende Menneske isandhed er en Christi Ægtefælle og Brud, saa er han ogsaa en Hersker over Paven, Djævelen og over al deres Magt, ja ogsaa en Dommer over dette Spøgelse, det Ene med det Andet, som Paulus siger 1 Cor. 2, 15.: Den Aandelige dømmer alle Ting. Du er døbt og begavet med den rette Tro, derfor er du ogsaa aandelig og skal dømme alle Ting ved Evangeliets Ord. Og du skal heller ikke blive dømt af Nogen.

Naar nu Paven kommer med sit Sværd og siger: Jeg vil, at du skal tro paa mig; jeg og mine Brødre, ja ogsaa Kirkeforsamlingen har besluttet saaledes, hvad vil du da gjøre med ham? Sig saaledes: Min Tro er alene grundet paa Christus og hans Ord, ikke paa Paven eller paa Kirkeforsamlingen; derfor skal jeg ogsaa holde fast paa Evangeliet trods alle Menneskebud. Thi min Tro er her en Dommer, som skal sige: Denne Lære er god og sand, men hin er ond og falsk. Og saadan Dom er ogsaa Paven og alle hans Tilhængere, ja alle Mennesker paa Jorden underkastede.

Derfor lyve alle de, som sige: Dommen eller Skriftens Udlæggelse tilkommer de hellige Fædre, Paven og Kirkeforsamlingerne. Naadige Junker Pave, jeg siger her saaledes: Den, som har Troen, han er et aandelige Menneske, som dømmer alle Ting, og bliver ikke dømt af Nogen. Og om det var en slet og ret Tjenestepige eller et Barn paa ni Aar, som havde Troen og dømte efter Evangeliet, saa var Paven pligtig at være lydig og lægge sig under deres Fødder, dersom han ellers er en sand Christen. Denne Skyldighed paahviler ogsaa alle Høiskoler og Lærde og alle spidsfindige Sophister med. Ja, sige de, hvorvel du er hellig, saa forstaar du dog ikke at udlægge Skriften; vi have gjort os det til Opgave at udlægge Skriften. Hvad vil det sige Andet end: Du har jo ikke Troen? Saadant tør de fortvivlede Sophister sige; derfor skulle de ogsaa sidde dybest hos Djævelen. Her komme de og ville være Junkere og aene kjende Skriften og Troen, men det manlgler dem Meget derpaa.

Nu kunde En sige: Hvorledes, om nu ogsaa Paven var en Christen? En staar op mod ham og siger: Jeg er en Christen, derfor, kjære Broder, skal du høre mig. Saa siger Paven ligeledes disse Ord: Hør mig, jeg er ogsaa en Christen. Hvo vil dømme i denne Krig? Den hellige Skrift. Her gaar man da ret til Torvs, her stopper man ret Sophisternes Mund, naar de skrige? Pave, Pave, Kirkeforsamling, Kirkeforsamling, Fædre, Fædre, Høiskole, Høiskole! Hvad kommer deres Skrig og Skraal os ved? Eet Guds Ord er Mere end denne Skare med hele dens Magt. Men her hæver sig da først den største Strid og Uenighed i Christenheden, ligesom Esau reiste sig mod Jakob i Rebekkas Liv. Da sige de: man skal adlyde Lærerne, og hvad Paven og Concilierne beslutte. De lyve som Skalke og Skjelmer; Djævelen siger det. Gud siger fra sin Himmel: Dette er min Søn, i hvem jeg har Velbehag, hører ham! Og Christus siger selv Joh. 10, 16.: Mine Faar høre min Røst. Derfor maa vi daglig øve os i den hellige Skrift, paadet vi kunne overvinde saadanne Menneskelove og med Evangeliet knuse denne Sæd, Djævelens Hoved.

Saaledes falder Pavens tredobbelte Krone til Jorden. Derfor, naar Paven og Biskoperne komme og foreholde mig Guds Ord, er jeg da et Christi Faar, saa siger jeg strax: Værer velkomne! Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn. Men bringe de med sig sine Buller, sit Skum og menneskelige Snak, saa siger jeg: Vig bort Djævel, der staar skrevet: Du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene, Matth. 4, 10.; han har givet mig sin Søn, jeg behøver intet Mere. Jeg er visselig hans Brud og han er min Brudgom. Her er den christelige Kirke bygget paa Evangelium, hvem ikke engang Helvedes Porte kunne overvinde. Jeg har ligesaavel min Christus her, som de have ham, der bo i Rom eller Jerusalem. Jeg kan maaske have en ringere Tro, de Andre en større; dog er det en Tro, ved hvilken jeg holder Christus. Ligesom naar En tapper kostelig Vin i et Glas, den Anden i et stort Sølvbæger, den Tredie i et Trækar, ja endogsaa i et Krus, saa er vel Vinen den samme, men den Ene har mere

end den Anden og er bedre forsynet end den Anden.

Altsaa se I nu, hvorledes vi Alle ere lige formedelst den ene Tro, som giver os Christus til en Brugdom, hvori vi Alle ere en Brud, en christelig Kirke for denne Brudgom, Jesus Christus. Hvoraf kommer det da nu, at vore hellige Fædre og værdige Herrer, som have det aandelige Sværd og desforuden ogsaa det verdslige i sin Magt, ville være vore Fyrster og Herrer. Det er aabenbart, at have de ikke det aandelige Sværd, saa har Gud heller aldrig givet dem det verdslige. Derfor sker dem nu ogsaa deres Ret: fordi de have hævet sit Regimente saa høit, bliver det fornedret, og de sidde ligesom nede mellem to Stole. Saa træde de da frem med sit rustede Spyd. Ei, sige de, vi ere de gamle Graahoveder, vort Universitet i Köln har staaet saa længe vort Universitet i Paris har kjæmpet saa længe med Kjætterne; skulle vi saa længe have taget feil, det kan umulig være saa. Ja, ville de disputere om Alder, saa er vor Christus og hans Evangelium ældre end Høiskolen i Paris. Desuden tale de selv meget derom og sige: Christus har alle Engle og Troende i sin Naade, han er ogsaa Viisdommen, mod hvilken alle Menneskenes Raad og Anslag maa briste, og de ville saaledes med disse søde, venlige, christelige Ord fare ind og rive os bort fra den rette Tro.

Lad alt dette ikke føre Eder vild, mine kjære Venner. Dersom Gud er med os (som jeg er vis paa), hvo vil da gjøre os Skade? Troen er stærkere end alle Fiender, Ingen kan udslukke vore Lamper. Derfor se Enhver sig for, at han har disse To sammen, Olien, det er den rette Tillid til og Tro paa Christus, og Lampene eller Karrene, den udvortes Tjeneste mod Næsten. I disse To bestaar det hele christelige Liv. Tro paa Gud og hans Søn Christus, hjælp din Næste, dette lærer hele Evangeliet. Dette skulle Forældrene sige sine Børn, hjemme og overalt, og Børnene altid gjentage disse Ord sig imellem.

Jeg skulde ogsaa tale om Jomfruernes Søvn, og om Brudgommens Opbrud til Bryllupet, men det bliver for langt. Nu er det nok. Gud være os Alle naadig. Amen.

Paa Kirkeindvielsesdagen.

Evangelium Luc. 19, 1—10.

Og Jesus gik ind, og drog igjennem Jericho. Og se, der var en Mand, som hedte Zachæus; og han var Toldernes Overste, og var rig. Og han søgte efter at se Jesum, hvo han var, og kunde ikke for Folket, fordi han var liden af Vext. Og han løb foran, og steg op i et Morbærtræ, at han kunde se ham; thi han skulde komme frem ad den Vei. Og der Jesus kom til Stedet, saa han op, og blev ham var, og sagde til ham: Zachæus! skynd dig, og stig ned, thi det bør mig idag at blive i dit Hus. Og han skyndte sig, og steg ned, og annammede ham med Glæde. Og de, som saa det, knurrede alle, og sagde: han drager ind til Herberge hos en syndig Mand. Men Zachæus blev staaende, og sagde til Herren: se, Herre! Halvdelen af mit Gods giver jeg de Fattige; og dersom jeg haver gjort Nogen Uret med Underfundighed, da giver jeg det firefoldigen igjen. Men Jesus sagde til ham: idag er dette Huus vederfaret Frelse, efterdi ogsaa han er en Abrahams Søn; thi Menneskens Søn er kommen for at søge og frelse det fortabte.

Summen af Evangeliet.

1. Her seer du, at ogsaa en Kameel, det er en Rig, kan komme gjennem, dog kun en saadan, som vender om ved Christus og forbedrer sit Liv.
2. Den bedrer sig, som hører og annammer Herrens Røst, som kommer til ham.
3. Ham maa Verden være imod, først og fremst Hyklernes Hellighed.
4. Forbedringens Frugt er et nyt Liv, som Sachæus her gjør, naar han siger: Halvdelen af mit Gods giver jeg de Fattige, og dersom jeg haver gjort Nogen Uret med Underfundighed, da giver jeg det firefoldigen igjen.
5. Alle de, som tro og modtage Christus, de ere Abrahams Børn. Som St. Paulus siger Rom. 4, 16 flgg.: Derfor er Forjættelsen ved Tro, saaat den gives af Naade, paadet at den maa staa fast for den ganske Æt, ikke alene for den, som haver Loven, men

og for den, som haver Abrahams Tro, hvilken er alles vores Fader, — som skrevet er: jeg haver sat dig til mange Folks Fader, — for Gud, paa hvem han troede, som levendegjør de Døde og kalder de Ting, der ikke ere, som om de vare.

6. Den er liden af Vext, som ikke finder Noget hos sig, hvorved han kan se Christus.
7. Her har du intet af den papistiske Kirkeindvielse, uden at du vilde gjøre Abraham Børn af Træ og Steen.

Udlæggelse af Evangeliet.

I dette Evangelium bliver atter foreholdt os som i et Speil den guddommelige Godhed, nemlig saaledes, at den maa se hen til, modtage og trøste alle dem, som ere bedrøvede i Aanden, og som søge den. Og jo mere foragtelige de ere for Menneskene, desto behageligere ere de i Guds Øine. Thi Navnet Tolder var hos Jøderne et berygtet og foragtet Navn. Saa var nu denne Zachæus den Fornemste og Øverste blandt Tolderne, og altsaa den allermest Foragtede. Men desforuden var han ogsaa rig, og skulde da billigviis have været undraget Guds Rige, efter dette Christi Ord Luc. 18, 25.: Det er lettere for en Kamel at gaa gjennem et Naaleøie, end for en Rig at komme ind i Guds Rige. Thi de Rige pleie i Almindelighed at indvikle sig saameget i Kjærlighed og Lyst til Rigdomme, at de ikke kunne søge Christus, ja, de bryde sig heller ikke om at se ham; thi al deres Trøst hviler paa Gods og Guld; jo mere de faa deraf, desto større Begjærlighed faa de dertil; men naar Lykken vender sig og de faa en eller anden Skade paa Penge og Gods, da opløfte de et saadant Skrig og Klage, at hele Verden veed at tale derom, give onde Folk Skylden og vide eller erkjende ikke, at det kommer fra Gud. Med saadanne Rige har Christus intet Fællesskab, de bryde sig ikke om ham, og saa bryder han sig heller ikke om dem; de søge ham ikke, og saa lader han dem ogsaa fare. Derfor er Historien om Zachæus fortalt som en Undergjerning, at han var rig og dog ønskede at se Christus. Men hvad han er for en Mand og hvor rig han er, lære vi klarlig af Evangeliet. Give Gud, at vore rige Folk ogsaa vare saadanne, saa vilde de udentvivl ogsaa se Christus. Derfor ville vi alvorlig betragte denne Zachæus, hvad han har meent om sig selv, og hvad han har meent om Christus.

Det første Lærestykke.

Om Zachæus's Bod og Ydmyghed.

Af dette Evangelium synes det klart, at han har været stinkende i sine egne Øine, og har anseet sig uværdig til, at en saadan stor og mægtig Prophet skulde tage Herberge hos ham. Ypperstepræsterne i Jerusalem og endnu mange Flere ansaa han for værdige til en saadan Ære. Og om du havde spurgt ham, om han ogsaa vilde modtage Jesus i sit Huus, havde han udentvivl svaret saaledes: Ak, hvorledes skulde det gaa til, at et saa usselt Menneske som jeg skulde have en saa fortræffelig Mand til Gjæst; jeg vil gjerne lade mig nøie med, at jeg faar se ham. Derfor stiger han op i et Morbærtræ, forat han kan faa se Herren, naar han drager forbi. Men dersom du fremdeles havde spurgt ham, om han gjerne ønskede at have ham hos sig, dersom det kunde gaa an, vilde han visselig have svaret: O, give Gud, at jeg kunde have opnaaet en saadan stor Naade hos ham, at han blot vilde, men jeg er ikke værdig dertil; han finder vel andre Folk, som ere Meget mere end jeg. Saadan Ydmyghed og Selvringeagt hos ham giver Evangelisten senere klarlig at forstaa, naar han fortæller, hvorledes han med Glæde har modtaget Herren i sit Huus.

Der staar skrevet hos Propheten Jeremias, Cap. 17, 9 flg., hvor Gud taler saaledes: Menneskets Hjerte er ondt og uudgrundeligt, hvo kan kjende det? Jeg er Herren, som randsager Hjertet, som prøver Nyrer. Zachæus her kjendte ikke, at hans Hjerte var retskaffent for Gud, men Christus kan vel gjøre det og aabenbarer ogsaa Saadant for hele Verden. Hvor er der nu en Gud, der er som vor Gud, som sidder høit i Himmelen, og seer ned i det Dybe? Ps. 113, 5. Maa nu ikke billigen det Menneske glæde sig, hvem hans egen Samvittighed fordømmer og straffer, hvem hele Verden foragter? Thi Gud er en saadan Mand, som er den Allerhøieste og alligevel udforsker Hjertets allerdybeste Afgrund, som ogsaa kjender de allerhemmeligste Tanker og Begjæringer hos Mennesket, som vi her kunne se hos Zachæus.

Vi maa her flittigen lægge Mærke til, hvad Gud tænker og synes om disse menneskelige og udvortes skinnende og for store anseede Ting. Thi dersom Gud lagde Mærke til disse udvortes og glimrende Ting, som Menneskene anse for og beundre som gode og guddommelige, saa vilde Christus sandelig ikke have havt noget Fællesskab med Tolderen og med et saa foragtet Menneske. Da vilde han meget hellere være gaaet til de høit berømte Biskoper i Jerusalem, som vare Guds Statholdere og forordnede og foretrukne, forat de skulde prædike Loven for Folket og lære

det, og som ogsaa havde Magt til at forandre baade guddommelige og menneskelige Love efter sit Godtbykke. Ei, Christus, du er sandelig en Kjætter og en Foragter af den biskopelige Værdighed og Magt, fordi du med denne Tolder forbittrer og ophidser de høilærde Doctorer i Loven og derfor ogsaa gjør dig foragtet hos Folket. Have de ikke billigen fordømt dig og ført dig til Døden? Det være langt fra, men meget mere: Ve over dem, som under Magtens Skin og Dække foragte Guds Sandhed. Thi de, som nutildags rose sig af den biskopelige Titel, og af at de ere Guds Statholdere, de ere meget værre eller dog ligesaa onde som Kaiphas og Annas og hele den pharisæiske Hob. Thi Gud seer ikke paa Personen og dømmer heller ikke efter udvortes Skin og Væsen.

Hvo tror ikke, at Christus her har havt efter sig en stor Mængde Folk, ja vel nogle tusinde Mennesker? Men hvilke blandt saa mange modtager han saa venligt? Maaske den, som skriger meget? Eller den, som gaar frem i en gylden Fløiels Korkappe? Eller den, som bærer en stor Monstrants fuld af Reliqvier? Eller den, som bære store Lys og brændende Fakler? Nei, han seer ikke paa nogen af disse, men paa den foragtede Zachæus, som ikke havde nogen Rosenkrands paa Hovedet, heller ikke var prydet med nogen biskopelig Værdighed og Magt, men blot med et andægtigt, ydmygt Hjerte heftigt og ivrigt begjærede at se Christus. Det var hans Reliqvie og Helligdom, det var hans snevide Smykke for Guds Øine, hvilket Smykke Christus isærdeleshed anbefalede sine Disciple, da han sagde: Vorder enfoldige som Duer, Matth. 10. 16.

Vi se atter, at Christus baade med Exempel og Lære har ytret en fuldkommen Modbydelighed og Afsky for den udvortes kostelige Pragt, hvormed nu Verden omgaaes og priser høit under Pavedømmet, som til Exempel Processioner og Kirkeindvielser, hvor man driver en stor og umaadelig Pragt, hvortil Biskoperne give Aflad, og som Præsterne med høie Ord berømme og udbasunere. Ville nu I Prædikanter, efterdi I ikke have Guds Aand, lære og prædike det, som er en Vederstyggelighed for Gud? Christus siger Luc. 16, 15.: Hvad som er høit blandt Mennesker, er en Vederstyggelighed for Gud. Uden at I redde og udfrie Menneskenes Hjerter fra denne Pragt og udvortes Skin, vil Christus ikke finde Rum eller Sted hos dem. Alt maa bort, dersom forøvrigt Christus skal bo i dig. Han siger selv Matth. 18, 3.: Uden I omvende Eder og blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige. Thi det er umuligt, at Menneskene kunne erkjende, hvad der tilhører Christus uden at i Forveien disse udvortes Ting ere revne ud af Hjertet og udslettede. Christus har ingen Glands eller intet Skin for Verden; thi Propheten Esaias siger Cap. 53, 3., at han er den mest Foragtede blandt Menneskene, men han seer og granskер Hjerterne og skaffer dem Fred. Guds Rige, siger Christus Luc, 17, 20 flg., kommer ikke saaledes, at man kan pege derpaa. De skulle ikke heller sige: se her eller se der er det; thi Guds Rige er indeni Eder. Det vil sige: Guds Rige bestaar ikke i Gjerninger, som ere bundne til Sted, Mad, Klæder, Tid og Person, men frit i Tro og Kjærlighed. Derfor er det sikkert, at Kirkemesseprægten ikke paa nogen Maade stemmer overens med Christus. Derfor ere vi Alle taabelige, som vove at ville skaffe os en naadig og god Gud med udvortes Pragt og iærdeleshed med opdigtede, menneskelige Gjerninger og Sætninger, der have et udvortes prægtigt Skin.

Det andet Lærestykke.

Om Troen og den hemmelige Betydning af denne Historie.

Alle Ord i dette Evangelium have en forunderlig Kraft og Egenskab hos sig og betyde noget Hemmeligt, naar vi blot kunde bede Gud om Naade til at forstaa det. Jericho, som Ebræerne sige, betyder Maane. Nu siger Evangeliet, at Herren gik igjennem Jericho, og det passer her megt godt. Thi ligesom Maanen er ubestandig og aldrig bliver seet af os i den samme Størrelse, idet den snart tager til og snart tager af, og der ikke er nogen Bestandighed, saaledes er ogsaa Mennesket i sin Samvittighed, han kan ikke forblive fast ved nogen Ting; snart falder han, snart trykkes han her i Samvittigheden, snart der og er meget ubestandig, og maatte ogsaa forblive i saadan Ubestandighed, dersom ikke Christus, den rette Læge, var der og gjorde hom frisk. Thi naar det Raad udgaar: Himmeriges Rige er nær, omvender Eder, da har Mennesket i denne sin Ubestandighed en Tilflugt i sine gode Gjerninger og vil smykke sig dermed; men han udretter Intet dermed, han bliver ustadig, vankelmodig og vaklende som før, thi Gjerninger stille ikke Samvittigheden tilfreds, skaffe heller ingen Fred i Hjertet, og jo mere man beskjæftiger sig dermed, desto usikrere og ustadigere bliver man. Men naar nu Christus, Fredens Bud, gaar ind, da ophører Ubestandigheden; thi da bliver Samvittigheden hængende

ved ham som ved en fast, stærk, ubevægelig Klippe, som ikke engang Helvedes Porte kunne overvinde.

Naar derfor Christus drager gjennem Jericho, saa begjærer Zachæus i Enfoldighed at se ham; thi en simpel, enfoldig Lægmand løber, naar han hører, at Saligheden alene er at faa hos Christus, forbi dem, der bedrage og forføre Hjerterne, saaledes som Zachæus der gjorde, og stiger op i Morbærtræet eller det vilde Figentræ. Det samme vilde Figentræ har skjønne, gode Blade, lystelige Kviste og yndige Grene, og er overalt skjønt at se til for Enhver; men dersom du søger Frugter under Bladene, finder du ikke een eneste. Derfor bliver det ogsaa med Rette kaldet et vildt eller falskt Figentræ, fordi det blot foregiver at være det, idet det blot har Skinnet og ingen Nytte, hvorfor det heller ikke med Urette blev forbandet af Christus, da han gik til sin Lidelse.

Dette vilde Figentræ betegner den, som med stort Skin lærer udvortes og menneskelige Ting, sætter Folk en Voxnæse paa, bringer dem til at spærre Mund og Øine op, men slet ingen Næring giver, thi det bringer ingen Frugt. Naar nu en tørstig, hungrig Sjæl er der, som løber til og stiger op, for at den kan se Herren, den hører og lærer da Alt, hvad man foregiver dem; thi Alt tykkes den skjønt og grønt, ligesom Bladene paa det vilde Figentræ ere. Men naar Christus kommer, saa raaber han flux til den og siger, at den skal stige ned, der er ingen Frugter deroppe, og siger, at han er det levende Brød, som altid mætter Sine. Jeg, siger han her til Zachæus (og ikke menneskelige Læresætninger), maa blive i dit Huus; thi salige ere de, som tørste efter Christus.

Men hvad gjør den arme, tørstige, forsmægtede Sjæl? Den stiger ilsomt ned og modtager med Glæde Christus, paadet at den kan være et helligt Tempel for Herren i al Evighed, som Paulus siger 1 Cor. 6, 19 flg.: Vide I ikke, at Eders Legeme er den Helligaands Tempel, som er i Eder, hvilken I have af Gud, og at I ikke ere Eders Egne? Thi I ere dyrekjøbte; ærer derfor Gud i Eders Legeme og i Eders Aand, hvilke hører Gud til. Naar der er Kirkeindvielse i dette Tempel, da ringer man ikke med Klokker og Cymbler, da spiller man ikke paa Orgeler, da hører man ingen Skalmeier, da stikker man ingen Faner ud af Taarnet, men det er et skjult Tempel, som alene er bekjendt for den Helligaand, hvorom hverken Mennesker eller Djævle vide Noget, men Gud seer paa dette Tempel, han som ser, Alt i det Skjulte; thi Gud vil ikke lade Verden vide, naar han sover hos sin Brud.

Derfor udrette Præsterne Intet dermed, naar de som idag ved Kirkeindvielser i sine Prædikener forkynde og udraabe dem, som have gjort sit Testamente til Fordel for Kirker, for Træ og Stene, eller have stiftet et Aars Ihukommelse, forat Enhver skal vide, at denne eller hin har gjort det. Derom siger Christus Math. 6, 1 flgg. saaledes: Giver Agt vaa, at I ikke gjøre Eders Almisse for Menneskene, for at ansees af dem: ellers have I ikke Løn hos Eders Fader, som er i Himlene. Derfor, naar du gjør Almisse, skal du ikke lade blæse i Basuner for dig, som Dienskalkene gjøre i Synagogerne og paa Gaderne, paadet de kunne æres af Menneskene; sandeligen siger jeg Eder: de have alt faaet deres Løn. Men naar du gjør Almisse, saa lad din venstre Haand ikke vide, hvad din høire gjør; paadet din Almisse kan være i Løndom, og din Fader, som seer i Løndom, han skal betale dig aabenbare. Derfor tjener man slet ikke Christus, ei heller Evangeliet dermed, at man driver saadant Abespil med Kirkeindvielser; det udvortes Tempel har sin udvortes Ros, men det indvortes og aandelige Tempel siger: Saligt er det Folk, hvis Gud er Herren, Ps. 144, 15.

Men dette aandelige Tempel bliver indviet til Herren i Daaben, hvor Menneskets har givet sit Navn til Hovedet Christus og modtaget den guddommelige Forjættelses Ord. Og dette Tempel bliver helliget Gud evindelig, dersom Menneskets forøvrigt forbliver i Troen og Kjærligheden og Helligheden; ja, saa helligt er det, at den, som vil krænke og vanhellige dette Tempel, den vil Herren selv fordærve og straffe, som Paulus siger 1 Cor. 3, 16 flg.: Vide I ikke, at I ere Guds Tempel og Guds Aand bor i Eder? Dersom Nogen fordærver Guds Tempel, ham skal Gud fordærve; thi Guds Tempel er helligt, hvilke I ere. Christus har selv hengivet sig for dette sit Tempel, paadet at det kunde være ham et helliget Tempel, hvori han selv kunde bo, som Paulus atter siger 2 Cor. 6, 16: I ere den levende Guds Tempel, ligesom Gud haver sagt: Jeg vil bo iblandt dem og vandre iblandt dem, og jeg vil være deres Gud, og de skulle være mit Folk. Hvo vilde dog nu ikke rose en saa god, venlig Hjælper? Han, som tager ind til en Synder, naar vi blot ville modtage ham? Thi Saamange, som ham annammede, dem haver han givet Magt til at blive Guds Børn, Joh. 1, 12.; thi de holde hans Ord og elske ham; derfor, siger Christus, skulle jeg og

min Fader komme til ham og gjøre Bolig hos ham, Joh. 14, 23.

Men naar Herren helliger dette sit Tempel og bor deri, saa maa Verden knurre og se surt dertil, at Herren tager ind til en Synder og ikke hellere til de store Herrer, til de Skriftkloge og Pharisæerne, til de Gjerningshellige, som netop derfor sætter sig op mod Gud og hans Christus, fordi deres Retfærdighed og Hellighed skal blive foragtet ved en Synder. Da komme saadanne Ord frem: Hvo er du? Vil du lære os? Siger du, at vore Ceremonier og Kirkepragt er Intet? Pak dig, du Kjætter, holder du Intet paa vore Kirkers Prydelse? Har ikke Christus selv sagt: Mit Huus er et Bedehuus? Saaledes gaar det, det maa vi vente, og saa vil det gaa og ikke anderledes. Men min Christus spørger ikke derefter, han lader dem trætte, vredes og knurre derover, indtil de holde op; han bor dog imidlertid i sine hellige Templer og veed, at hine Intet vide eller forstaa.

Hvad kunne vore Modstandere sige dertil, at Christus siger, at den udvortes Pragt i Templerne og Kirkerne nu er ophørt, saaat Tiden nu er kommen til at bede, ikke i Jerusalem, heller ikke paa Bjergene, men i Aand og Sandhed? Joh. 4, 21 flg. Men Jøderne, som ikke vilde tro Christus, og som derfor endnu vare hengivne til og underkastede Loven, straffer han med alvorlige Ord, fordi de skjændede Guds Tempel med sin Handel, da det dog var helliget og indviet til Bøn. Men de, som tro paa Christus, ere alle fromme og ikke underkastede nogen Lov, isærdeleshed hvad der angaar ydre Kirkeskikke. Derfor er Kirken eller Templet nu ikke forordnet til Bøn hos dem. Thi de skulle ikke sige: her er det, der er det. Ja, der vil opstaa falske Propheter og sige: Se, her er Christus, man finder ham i Templer, byggede med Hænder. Tror det ikke; thi Gud bor ikke i Templer, som ere gjorte med Hænder, som St. Stephanus og Paulus sige Ap. Gj. 7, 48.; 17, 24.

Fordi nu Herren bor i sit Tempel, saa lever nu ikke Menneskt, men Christus lever i ham, og han har nu saaledes gjennemgydt hans Hjerte og Aand med sin Naade, at han nu gaar did, hvor Herren vil; thi I ere ikke Eders Egne, siger St. Paulus 1 Cor. 6, 19.; vi blive dragne af Guds Aand, hvorhen han vil; ham følge vi ogsaa villig og gjerne.

Det tredie Lærestykke.

Om Troens Frugter.

Da maa der snart følge andre Frugter efter, da bliver Mennesket ganske anderledes, begynder ogsaa et ganske andet Liv, saaledes som her Zachæus gjorde; han havde været en Tolder og en Aagerkarl, men da han nu faar Herren til sig, bliver det ganske anderledes med ham, og han er beredt til at tilbagegive Alt, dersom han har bedraget Nogen, ligesom han ogsaa giver Halvdelen af sit Gods til de Fattige; thi han mener, at de Alle ere lige for ham og Christi Lemmer; men før Christus kom til ham, behandlede han dem ganske paa den modsatte Maade, han tog fra de Fattige, skrabte sammen og tilvendte sig, hvor der blot var Noget at skrabe sammen. Saa snart vender det sig med ham; han spørger ikke mere derefter. Rigdommene ere ikke længere hans Skat, men Christus; han bruger nu Rigdommene uden Forskjel, saaat han selv har Nok og yder tillige de Fattige Hjælp og Haandsrækning. Han holder sig Sproget i Ps. 62, 11. efterrettelig: Falder Eder Rigdom til, da sætter ikke Hjertet dertil. Han bruger Rigdommen, som om han ikke havde nogen; thi Herren er hans Arvedeel. Og tager Gud den atter bort, saa takker han Gud derfor, og synger den samme Sang som Hjob: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet, Hjob 1, 21.

Hvorfor sker alt dette? Fordi der er vederfaret dette Huus Frelse, efterdi ogsaa han er en Søn af Abraham. Abraham troede paa Gud, siger Skriften, og denne Tro blev regnet ham til Retfærdighed, og ved denne Tro har han opnaaet den Forjættelse af Herren, at han skulde blive en Fader for alle Troende. Derfor, Saamange som ere af Troen, saamange skulle blive velsignede med den troende Abraham. Thi han taler ikke om den legemlige eller kjødelige Fødsel, som Paulus mesterlig udmaler Rom. 4. Derfor siger Johannes den Døber Math. 3, 9. til Pharisæerne: Mener ikke, at I ville sige ved Eder selv: vi have Abraham til Fader; thi jeg siger Eder, at Gud kan opvække Abraham Børn af disse Stene. En Saadan har Zachæus været, hvem Gud fra en meget haard Steen gjorde til Kjød, saaledes som han siger Ezech. 11. 19 flg.: Jeg vil give dem et Kjødhjerte, de skal være mit Folk, og jeg skal være deres Gud. Saaledes er nu Zachæus bleven en ret Søn af Abraham; thi han har optaget Christus i sit Hjertes Tempel, og Christus erkjendte ham for sin; han har altsaa ikke bedraget den, som tror paa ham, ja Christus kan ikke bedrage eller skuffe Nogen, der hænger ved ham; derfor vel den, som haaber paa ham.

Jeg tror, at det er skeet af et særdeles Guds

Forsyn, at de kjære Fædre have anordnet, at dette Evangelium skal blive læst og prædiket paa denne Dag, paa hvilken de have indsat den udvortes Kirkeindvielses Skin og Larm, ihvorvel de med en taabelig Letsindighed i en mærkelig Grad have forhindret det menneskelige Hjerte, som er fanget i udvortes Ting, fra dybere at betænke det. Dog viser Evangeliet, som er Aand og Liv, at Templet skal være helliget Gud, ikke det Tempel, som er bygget af Træ og Steen og tækket med Skiferstene; men det siger, at det Huus er vederfaret Salighed, hvor der er en Abrahams Søn. Og i samme Grad som den menneskelige Daarlighed bliver forført til udvortes, legemlige Bygninger, i samme Grad skulde Evangeliet atter tvinge til at erkjende det sande Guds Tempel, saaat overalt de, der tilhøre Christus, skulle høre sin Hyrdes Stemme og ikke give Agt paa det forskjellige, udvortes Skin ved Kirkeindvielsen, istedetfor den sande Helliggjørelse for Gud.

Men det er i disse sidste Tider kommet til den Daarskab, at vi have vovet at indeslutte Evangeliets aabenbare Sandhed i de gamle Former, som hørte til det gamle Testamente, i hvilket Salomons velbyggede Tempel betegnede vort Legeme, at det skulde være den rette Bolig for den Helligaand. Hvilken Djævel har da fortryllet og forblindet os, at vi atter gjøre Tingen i sig selv og Sandheden til et Billede? Skulde man ikke med Rette anse den for gal og taabelig, som kom hjem fra et fremmed Land, og da først vilde vende om igjen og se paa de Tegn eller Mærker, som havde viist ham Veien hjem? Eller handlede ikke den naragtigt, som havde betalte Penge i Haanden og dog hellere vilde have Gjældsbrevet end Pengene? Saa rasende og affindige ere vi, at vi ogsaa hellere ville have Alt, hvad Menneskenes Hoveder kan optænke, end Guds Godhed og Barmhjertighed, som han viser og tilbyder os for Intet, saaledes som det ogsaa er skeet med denne Dag, hvoraf vi have gjort lutter Abespil og udvortes Pragt, som ikke er til synderlig Gavn for Nogen.

Det første Lærestykke.

Om Biskopernes Bedrageri i Pavedømmet.

Endnu er der Noget tilbage. Forat Fluesværmen desto lettere skal flyve sammen til det døde Aadsel, har man sprengt en Smule Blod eller Honning derpaa, og de ugudelige Biskoper have, forat de skulde føre os ubesindige og uagtsomme i denne Vildfarelse, besmudset Festen med sin Aflad, forat de Enfoldiges Sjæle skulde blive bedragne med saadant Skin, medens de ikke tænkte paa deres Salighed. Med saadanne Kunstgreb og Behændigheder maatte vi lege. Thi da Biskoperne ophørte at være Biskoper, maatte man optænke andre biskopelige Embeder, forat de kunde vedligeholde sit Embedes Ære, og forat de ikke skulde blive ledige og ulydige mod St. Paulus, som siger: Dersom Nogen begjærer en Biskops Embede, han har Lyst til en god Gjerning, 1 Tim. 3, 1. Han siger en Gjerning og ikke en Ledighed. Men Gjerningen er at prædike Evangeliet, som Paulus siger 1 Cor. 9, 16.: Ve mig, om jeg ikke prædiker.

Hvorledes ville vore ledige og unyttige Biskoper, som rose sig af at være komne i Apostlernes Sted, undgaa dette Ve? Men det er et forkastet Embede at være en Prædikant; thi det bringer ikke Meget i Kjøkkenet, naar man prædiker Evangeliet; der er liden Fordeel derved; men naar man engang indvier en Kirke, saa fylder det Meget i Pungen og gjør Kjøkkenet fedt. Det vilde være billigt, om vi græd over at være faldne i en saadan Vildfarelse, at nutildags Jagen siger Sandheden; vi frygte Alle for vort Skind; Alle hykle vi, forat vi ikke skulle berøves vort Præstekald og Embede, om vi prædikede derimod; og vi ville ikke meget mere frygte den, som siger: Hvo mig fornegter for Menneskene, skal fornegtes for Guds Engle? Luc. 12, 9. Kirker og Templer maa man have, forat vi kunne høre Guds Ord deri og forvalte Sakramenterne. Men det er en taabelig Gjerning, naar vi mene, at vi have bygget et Huus for Gud, saaat han vil høre os netop i dette Tempel og ikke ogsaa paa andre Steder. Vi skulle takke Gud for, at han har lovet os Bønhørelse alle Steder. Men vi ville tvinge Guds vide Tempel ind i et trangt Sted og gribe Gud, hvem Himmelen og Jorden ikke kan omfatte, med en kort Ende. Ve dig, du skjændige Vantro!

Men hvad er det at undre sig over, at de verdslige Ting, og hvad Menneskene have optænkt, skinne saaledes for Verden, og hvad der er ret og christeligt, er saa ubetydeligt og ubehageligt i vore Øine, esterdi jo hele den hellige Skrift bevidner, at den guddommelige Viisdom er en Daarlighed for Verden, og at Christus med sit Ord maa være en forkastet og foragtet Ting for Verden? Derfor skulle I ikke dømme efter Tingenes udvortes Anseelse, men dømme med en ret og sand Dom.

Naar vi nu feire den udvortes Kirkeindvielse, hvorfor skulle vi da ikke ogsaa feire den indvortes Kirkeindvielse, Daabsdagen? Men

Alt maa være omendt. Der har en ringe Præst eller Capellan indviet og helliget det rette Guds Tempel; det andet Tempel, Træ og Stene, har en Biskop indviet; denne Kirkeindvielse feirer man; men hin ikke, thi det er Guds Gjerning, det maa være Intet for Verden og blive anseet ringe. Men hvad Verden optænker, det er kosteligt og herligt for den, men for Gud gjælder det derimod slet Intet.

Saaledes har det behaget Gud, at de ledige, unyttige Biskoper ikke skulle gjøre noget Godt eller Nyttigt, og at disse Verdens Afguder beholde sit Afguderi, dog med den Bestemmelse, at de sælge sine Varer dyrt nok og snuse efter Penge foran alle Kirkedøre, paadet man ikke skal bekomme Noget af dem uden Penge. Deraf har det stakkels Folks Sved maattet komme. Naar nu En eller Anden i sit Testamente har bestemt Penge til Kirker, da har man udraabt ham fra Prædikestolen og anbefalet ham til at indesluttes i Folkets andægtige Bøn, hvormed de ogsaa bragte Andre til at gjøre det Samme. Saadanne Penge skulde man have meddelt det levende Guds Tempel, men disse Bugtjenere have ikke selv Nok til at æde og drikke af. Til et Testamente, som angaar det døde Tempel, formaner man Alle, at de ikke skulle glemme det, paadet Træ og Steen maa beholde sin Prydelse og have et smukt malet Billede. Men paa Guds levende Tempel bliver der ikke tænkt med et Ord; Ingen gjør et Testamente for den Fattige; dem forsømme vi og lade dem lide Nød, thi det er Guds Bud og Guds Gjerning og har heller ingen Anseelse for Verden. Men hvad Menneskene optænke, det holder og driver man med Alvor, det er man villig til at give, saalænge man kan give.

Zachæus vilde meget hellere gjøre sit Testamente og overgive Halvdelen af sin Formue til Guds rette og sande Tempel; thi han var ogsaa Guds levende Tempel, hvem Frelse var vederfaret, i hvem Guds Naade boede. Men vi, som ere døde, sørge ogsaa for døde Ting, og tildele Stene og Træ vore Penge; thi vi ere haardere end Stene. Det vilde være paa Tide, at vi omvendte os; senere ville vi ikke have nogen Tid til at gjøre Bod. Naar vi have Templer, hvori vi kunne tage Guds Gaver og ikke give Gud Noget, da lader os være tilfredse. Lader os ikke hæve Afguderne saa høit, som ere gjorte med Menneskehænder; Gud behøver ikke vore Rigdomme eller vore Prydelser Men vi gjøre det Modsatte: hvad vi skulde gjøre for det levende Tempel, det lægge vi til det døde Tempel. Derfor er det intet Under, at Lynilden slaar mere ned i Kirkerne, end i Horehusene, ja sjelden hører man, at Lynilden gjør Skade i disse Huse; thi Gud vil sikkert antyde dermed, at saadan Afgudstjeneste er ham til stort Mishag. Men Hoorri og Ægteskabsbrud ere saa grove Synder, at ogsaa en So kunde lugte dem med Næsen. Men hvor grueligt og skrækkeligt dette Afguderi er, som saaledes gaar i Svang under Skin af den rette Gudstjeneste, veed eller erkjender Ingen, uden han har Guds Aand.

Herhen høre ogsaa de paa aaben Mark oprettede Kirker, hvortil man gjør Valfarter, og som ikke ere nyttige for nogen Anden end for Pengenarrene og til at Djævelens Hær bliver formeret derved. Thi det er de allerskjændigste Horehuse, hvori enhver Brud, enhver troende Sjæl falder af fra Christus, sin Brudgom, og bryder Ægteskabet, fordi han søger sin Salighed der. Djævelen veed meget godt, at vi blive saa mesterlig bedragne, og at man listig bedrager vore Hjerter med de forføreriske Tegn, hvilke Gud lader ske til mærkelig Skade for dem, som ikke haabe paa ham, og som ikke havde antaget Kjærligheden til Sandhed, saaat de kunne blive salige, som Paulus siger 2 Thess. 2, 10. Men Herrens Øine ere vendte til de Retfærdige og hans Øren til deres Raab, Ps. 14, 5. Dette være sagt om dette Evangelium. Vi ville bede Gud om den rette Tro og anraabe ham

Ende paa Festprædikenerne.

En kort Underviisning for de svage Troende,

hvorledes man i Korsugerne skal forholde sig med Processioner,

fordum prædiket ved Dr. Martin Luther.

I alle Litanier eller Processioner skal man forholde sig saaledes, at Enhver lader det være Litani og Bøn til Gud efter hans Navn, og beder til Gud med en ret alvorlig Tro ved Paakaldelse af hans guddommelige barmhjertige Forjættelse. Og hvo, som ikke vil gjøre dette, han blive hjemme, og lade Processionen være i Fred, paadet Gud ikke skal blive mere fortørnet ved ham, end han bliver forsonet ved Andre. Saaledes som der nu desværre er bleven et saadant lastværdigt Misbrug med Processioner, at man i Processionerne kun vil se og blive seet, samt driver meget unyttigt Snak og Lystighed, uden at tale om større Synder. Landsby-Processionerne ere nu først blevne tilgavns affindige; i dem driver man det saaledes med Eden og Drikken i Vertshusene og farer saaledes med Kors og Faner, at det ikke var forunderligt, om Gud lod os gaa tilgrunde i eet Aar. Og hertil kommer, at der er større Aarsager til at afskaffe Processionerne og dertil Festdagene, end der nogensinde har været til at indsætte dem.

Her skulde Biskoperne og tillige den verdslige Øvrighed se til, at saadanne Misbrug bleve afskaffede eller Processionerne ganske ophævede. Det vilde være meget bedre at være forsamlet i Kirkerne, bede og synge, end at bespotte Gud og hans hellige Tegn med et saadant frækt Væsen. Og det vil paadrage de geistlige og verdslige Overherrer et meget tungt Ansvar, at de taale saadanne Misbrug eller ikke ophæve Processionerne, dersom de ikke kunne afskaffe Misbrugene; thi det er meget bedre ikke at have nogen Procession, end at holde og taale saadanne Misbrug.

Vi skulle bede om to Ting i Processionen og Korsugen. For det Første, at Gud naadig vilde bevare Frugterne paa Marken og rense Luften. Ikke alene at Gud skal give en velgjørende Regn og godt Veir, saaat Frugterne trives vel, men meget mere, at de ikke blive forgiftede, og vi tilligemed Kvæget æde og drikke os Pestilentse, Feber og andre Sygdomme til deraf. Thi saa siger St. Paulus 1 Tim. 4, 4 flg., at hele Skabningen bliver velsignet og helliges ved Guds Ord og Bøn. Thi hvoraf kommer vel Pestilentse og andre Plager, uden af at onde Aander forpeste Luften og derefter Frugterne, Viin og Korn og vi altsaa ved Guds Tilskikkelse æde og drikke os Død og Plager af vore egne Eiendomme? Derfor læser man ogsaa Evangeliet offentlig op paa Markerne og i Luften, forat ved Kraften af det hellige Guds Ord Djævlene i Luften blive svækkede og Luften holdt reen, og saaledes Frugterne blive sunde derefter og maa bekomme os vel. Derfor skal man med alvorlig Andagt og al Ære behandle Processionen (dersom man forøvrigt for de Svages Skyld endnu vil holde nogen Procession) og høre Guds Ord med fast Tro paa, at det vil øve sin Kraft paa Frugterne og Luften imod Ondskabens aandelige Hær, det er, Djævlene under Himmelen, som St. Paulus siger Eph. 6, 12.

Dernæst skal man for det Andet bede meget mere om, at Gud vilde velsigne Skabningen for os, ikke alene til Legemets Nytte, som nu er sagt, men ogsaa til Gavn for Sjælene, at de stakkels Sjæle ikke skulle faa Pestilentse og alle Plager derved. Min Mening er: Sjælenes Pestilentse og alle Plager er Synden. Naar nu Gud giver Nok paa Marken saa se vi, hvorledes disse Gaver bekomme os. Da drikker man sig daglig fuld, da er der Leddiggang, da følger Ukydskhed, Ægteskabsbrud, Banden, Sværgen, Mord, Krig og al Ulykke, saaat det havde været bedre, at Frugterne ikke havde havt saa god Trivsel. Da finder man, hvad vi have bedet om i Processionen, da giver Gud Nok og lader Alt være velsignet for Legemet, men for Sjælene er Alt dødelig Gift og til Formerelse og grusomme, skrækkelige Synder. Thi at være fuld og gaa ledig er det største Onde paa Jorden, hvorfra alle andre Onder have sit Udspring. Men denne Pestilentse agter Ingen; for den legemlige flygter man, beder og bemøier sig med alle Lægemidler. I denne aandelige Pestilentse fare vi frivillig hen og begjære derfor at have Nok og være frie for den legemlige Pestilentse for at vi blot kunde fryde os i denne Pestilentse og Plage. Og Gud, som alene seer og kjender Hjertet, sender en saadan Foragt for denne Plage i os, tillukker ogsaa vore Øine og lader det altid gaa fremad, giver os Nok, forblinder og nedsænker os saa dybt i vore Synder, indtil Synd, ond Sædvane og slette Sæder ikke mere agtes for Synd.

Derfor kunde det vel i vor Tid være nødvendigt hver Dag at holde Prossessioner og spæge Kjødet mod saadan skrækkelig indstrømmende Syndflod af alleslags Synder, især i delshed i dette Land, af Fraadseri, Drukkenskab,

Lediggang og hvad deraf følger, paadet Gud maatte give os Naade til at bruge hans Gaver til Sjælenes Salighed, til Forbedring af vort Levnet, og Frugterne saaledes blive Aarsag til, at vi beholde og formere Legemets og Sjælens Sundhed. Saa forfærdelig forblinder Gud os, at vi ikke bryde os om ham, og bruge Guds Gaver til Legemets Lyst og Sjælenes evige Fordærvelse. Og dertil kommer, at Saadant ikke bliver forbedret, men formeret og gives et forkert Skin, saaat vi ogsaa tilintetgjøre Processionerne og Bededagene med Synd. Derfor vredes Gud, og der er Ingen, som modstaar hans Vrede, fordi Bønnen og Processionen, som skulde modstaa, ogsaa forøge Vreden. Hjælpe Gud os Alle, at vi komme til os selv igjen og med ret Tro afbede hans Vrede! Amen.

Ende.

I.

Register.

over de Prædikener, som findes i denne Kirkepostille.

Vinterdelen.

Side.

Første Søndag i Advent.

Epistelen, Rom. 13, 11-14 1

En Formaning til gode Gjerninger.

Evangeliet, Matth. 21, 1-9 12

1. Om Troen.
2. Om gode Gjerninger.
3. Om Fortællingen og dens hemmelige (allegoriske) Betydning.

Anden Søndag i Advent.

Epistelen, Rom. 15, 4-13 37

En Formaning til at bære Næstens Skrøbelighed.

Evangeliet, Luc. 21, 25-33 57

1. Om Tegnene paa den yderste Dag.
2. De Christnes Trøst ligeoverfor disse Tegn.
3. Evangeliets hemmelige Betydning.

Tredie Søndag i Advent.

Epistelen, 1 Cor. 4, 1-5 74

1. Om retskafne Læreres sande Beskaffenhed.
2. Om Pauli Person.
3. Hvorledes og hvorfor Corinthierne ikke skulde dømme Andre.

Evangeliet, Matth. 11, 2-10 91

1. Om Evangeliets Beretning.
2. Om Forskjellen mellem Loven og Evangeliet.
3. Om tvende Slags Forargelse.
4. Lære om Troen og gode Gjerninger.

Fjerde Søndag i Advent.

Epistelen, Phil. 4, 4-7 107

1. En Undervisning om, hvorledes Christne skulle forholde sig baade mod Gud og Næsten.
2. de Indvendinger, som gjøres mod denne Undervisning, tilligemed deres Besvarelse.

Evangeliet, Joh. 1, 19-28 118

1. Om Johannes den Døbers Vidnesbyrd og Befjendelse i sig selv.
2. Om den hemmelige Betydning af Johannes den Døbers Vidnesbyrd.

Første Juledag.

I. Epistelen, Tit. 2, 11-15 131

Læren om Guds Naades Aabenbarelse i Christo.

1. Hvorledes denne Lære skal bruges som et Brød, hvormed Sjælene ernæres.
2. Hvorledes denne Lære skal bruges som et Harnisk.

Evangeliet, Luc. 2, 1-14 149

1. Om Jesu Fødsel.
2. Om Englenes Lovsang.

II. Epistelen, Tit. 3, 4-8 166

Om Guds Naade.

Evangeliet, Luc. 2, 15-20 184

Om Frugterne af og Kjendetegnene paa Guds Ords Kraft.

III. Epistelen, Ebr. 1, 1-12 190

En Prædiken om Christi Guddom.

Evangeliet, Joh. 1, 1-14 206

1. Om Christi Navne og Egenskaber.
2. Om Christi Komme, Manddomsaannamelse og Aabenbarelsen af hans Herlighed.

St. Stephans Dag (Anden Juledag).

Epistelen, Ap. Gj. 6, 8-15. og 7, 54-60 237

Et Exempel

1. paa Tro.
2. paa Kjærlighed.
3. paa Trøst og Frelse.

Evangeliet, Matth. 23, 34-39 247

1. Om Fornuften og det naturlige Lys.
2. Fire Spørgsmaal.
3. En Lære om Troen.

St. Johannes Apostels Dag (Tredie Juledag).

Epistelen, Sir. 15, 1-6 255

En Formaning til Gudsfrygt og Retfærdighed.

1. Hvortil denne Formaning skeer.
2. Bevæggrundene til denne Formaning.

Evangeliet, Joh. 21, 19-23 262

1. To Lærdomme.
2. Evangeliets hemmelige Betydning.

Søndag mellem Juul og Nytaar.

Epistelen, Gal. 4, 1-7 271

En Afhandling om Lovens og Naadens Folk.

1. Fortale og Indgang.
2. Afhandlingen selv.

Evangeliet, Luc. 2, 33-40 295

1. Om Simeon.
2. Om Anna.
3. Jesu Forældres Tilbagekomst til Nazareth.

Side.

Nytaars Dag.

Epistelen, Gal. 3, 23-29 326
1. Om Loven og dens Gjerninger.
2. Om Troen.

Evangeliet, Luc. 2, 21 350
Om Omskjærelsen, og det Navn, som man pleiede at give ved Omskjærelsen.

Helligtrekongersdag.

Epistelen, Es. 60, 1-6 356
En Forudsigelse om Evangeliets Opgang og Frugt, og om Hedningernes Omvendelse.

Evangeliet, Matth. 2, 1-12 372
1. Om Evangeliets Beretning.
2. Om den hemmelige Betydning.

Første Søndag efter Helligtrekongersdag.

Epistelen, Rom. 12, 1-5 419
Om Troens Frugter.
1. At de Troende offre Gud sine Legemer.
2. Sindets Fornyelse.
3. Sindets Enighed.

Evangeliet, Luc. 2, 42-52 427
1. Et Exempel paa Kors og høie Lidelser.
2. Hvor man skal lede efter Christus.

Anden Søndag efter Helligtrekongersdag.

Epistelen, Rom 12, 6-16 439
1. Om Grunden til Christi Lemmers Gaver og Gjerninger
2. Om disse Gaver og Gjerninger selv.

Evangeliet, Joh. 2, 1-11 459
1. Om Ægtefolks Trøst, og Ægtestandens Ære.
2. En Lærdom om og Exempel paa Kjærlighed og Tro.
3. Dette Bryllups hemmelige Betydning.

Tredie Søndag efter Helligtrekongersdag.

Epistelen, Rom. 12, 1 6-21 468

Evangeliet, Matth. 8, 1-13 468
1. To Exempler paa Tro og Kjærlighed.
2. Forklaring over tvende Stykker af Evangeliet.
3. Om egen og Andres Tro, og om Børnenes Tro.

Fjerde Søndag efter Helligtrekongersdag.

Epistelen, Rom. 13, 8-10 480
Om Kjærligheden og Kjærlighedens Bud.

Evangeliet, Matth. 8, 23-27 492
Om Troen og Vantroen, om Kjærligheden og Evangeliets hemmelige Betydning.

Femte Søndag efter Helligtrekongersdag.

Epistelen, Col. 3, 12-17 496
Om de Christnes herlige Smykke og Prydelse.
1. Formaning til at iføre sig dette Smykke.
2. Dette Smykkes og Prydelses Beskaffenhed.

Side.

Evangeliet, Matth. 13, 24-30 506
Lignelsen om Klinten, som Fienden saaede i Ageren.

Søndag Septuagesima.

Epistelen, 1 Cor. 9, 24. — 10, 5 .. 509
En Advarsel mod Formastelse

Evangeliet, Matth. 20, 1-16 515
Lignelsen om Husbonden, som gaar ud for at leie Arbeidere.

Søndag Sexagesima.

Epistelen, 2 Cor. 11, 19. — 12, 9. 519
Om Pauli Ros.

Evangeliet, Luc. 8, 5-15 528
Om Guds Ords Disciple og dets Frugt.

Fastelavns-Søndag.

Epistelen, 1 Cor, 13, 1-13 534
1. Pauli Dom over de efter Ros begjærlige Lærere.
2. En Afhandling om Kjærligheden.

Evangeliet, Luc. 18, 31-43 542
1. Om Christi Lidelse.
2. Om den Blindes Tro og Kjærlighed.

Første Søndag i Faste.

Epistelen, 2 Cor. 6, 1-10 546
En Formaning og Tilskyndelse til et christeligt Levnet.

Evangeliet, Matth. 4, 1-11 553
1. Om Christi Fasten.
2. Om Christi Fristelser.

Anden Søndag i Faste.

Epistelen, 1 Tess. 4, 1-7 561
En Formaning og Advarsel.

Evangeliet, Matth. 15, 21-28 563
1. Om den Cananæiske Kvindes Tro.
2. Om den hemmelige Betydning.

Tredie Søndag i Faste.

Epistelen, Eph. 5, 1-9 566
En Formaning.

Evangeliet, Luk. 11, 14-28 573
1. Om Christi Forsvar mod sine Spottere.
2. Om den hemmelige Betydning.

Midfaste-Søndag.

Epistelen, Gal. 4, 21-31 579

Evangeliet, Joh. 6, 1-15 580
1. Om Bespisningen af de fem tusinde Mænd.
2. Om den hemmelige Betydning.

Femte Søndag i Faste.

Epistelen, Ebr. 9, 11-15 583

Side

Om Forskjellen mellem det Gamle Testamentes og Christi Præstedømme.

Evangeliet, Joh. 8, 46-59 586

Om Christi Forsvar mod sine Fiender.

Palme-Søndag.

Epistelen, Phil. 2, 5-11 591

Et Exempel paa Kjærlighed, som er fremstillet i Christus.

Side

Evangeliet, Math. 21, 1-9 597

En Prædiken om Christi hellige Lidelses Betragtning 597

Om den falske og den sande Betragtning af Christi Lidelse.

En Prædiken om Skriftemaalet og Sakramentet 602

Sommerdelen.

Første Paaskedag.

Epistelen, 1 Cor. 5, 7-8 3

En Formaning til christelig Vandel og Gjerninger.

Evangeliet, Marc. 16, 1-8 10

Om Beretningen om og Nytten og Trøsten af Christi Opstandelse.

Anden Paaskedag.

Epistelen, Ap. Gj. 10, 34-43 21

En Prædiken om Christus og hans Opstandelse.

Evangeliet, Luc. 24, 13-25 27

1. Om tre Stykker, som dette Evangelium lærer.
2. Om den Prædiken, som Christus holder for sine Disciple.

Tredie Paaskedag.

Epistelen, Ap. Gj. 13, 26-39 38

Pauli Prædiken om Christus.

Evangeliet, Luc. 24, 36-47 46

1. Om Christi Aabenbarelse efter hans Opstandelse.
2. Om den Prædiken, som Christus holder for sine Disciple.

En anden Prædiken over Evangeliet 53

1. Et trøsteligt Exempel og Billede af Christus.
2. Om Christi Prædiken.

Fjerde Paaskedag.

Epistelen, Col. 3, 1-7 70

1. En Formaning.
2. En Trøst.

Første Søndag efter Paaske.

Epistelen, 1 Joh. 5, 4-12 76

1. Om Gjenfødelsen.
2. Om Troen.

Evangeliet, Joh. 20, 19-31 88

1. Om Frugten af Christi Opstandelse.
2. Om Nøgleembedet.

En anden Prædiken over Evangeliet. Om St. Thomas 102

Om Thomas's Befrielse fra sin Vantro.

Anden Søndag efter Paaske.

Epistelen, 1 Petr. 2, 20-25 107

En Formaning til Taalmodighed under Lidelser, ved Fremstilling af de Christnes Kald og Christi Exempel.

Evangeliet, Joh. 10, 11-16 121

Om Christi Person, Embede og Regimente.

Tredie Søndag efter Paaske.

Epistelen, 1 Petr. 2, 11-20 138

En Formaning af Petrus til de troende Christne til gode Gjerninger.

Evangeliet, Joh. 16, 16-23 146

1. Om Christi Lidelse og Opstandelse.
2. Om den Trøst, som Christus giver sine Disciple ved deres Bedrøvelse og ved Verdens Glæde.

Fjerde Søndag efter Paaske.

Epistelen, Jak. 1, 17-21 153

En Advarsel mod Vrede og Utaalmodighed og mod den onde Lyst.

Evangeliet, Joh. 16, 5-15 160

En Afhandling om tre Stykker, som Christus lærer om den Helligaands Straffeembede.

Femte Søndag efter Paaske.

Epistelen, 1 Cor. 15, 51-57 181

Om de Dødes Opstandelse.

Evangeliet, Joh. 16, 23-30 200

Christi Prædiken om Bønnen.

En anden Prædiken om Bønnen 205

Christi Himmelfartsdag.

Epistelen, Ap. Gj. 1, 1-11 207

Evangeliet, Marc. 16, 14-20 207

1. Om Disciplenes Hjerters Haardhed.
2. Christi Befaling til sine Disciple

Søndag efter Christi Himmelfart.

Epistelen, 1 Petr. 4, 7-11 227

Formaning til et christeligt Levnet.

1. De Christnes Forhold mod sig selv.
2. De Christnes Forhold mod Næsten.

Evangeliet, Joh. 15, 26. — 16, 4 242

1. Om den Trøst, som Christus giver sine Disciple.
2. Forudsigelse om Had og Forfølgelse af Verden.

Første Pintsedag.

Epistelen, Ap. Gj. 2, 1-13 252

1 Om Pintsefesten.
2. Om den Helligaands Gaver.

Evangeliet, Joh. 14, 23-31 257

Om Christi Trøsteprædiken, hvori han giver sine Disciple en femdobbelt Forjættelse.

Anden Pintsedag.

Epistelen, Ap. Gj. 2, 14-18 282

Evangeliet, Joh. 3, 16-21 282

1. Om den herlige Naade og Gave, som er given i Christus.
2. Om Dommen over Verden og de Troende.

Tredie Pintsedag.

Epistelen, Ap. Gj. 2, 29-36 295

Evangeliet, Joh. 3, 16-21 295

Om tre Slags Lærere.

Trinitatis-Søndag.

Epistelen, Rom. 11, 33-36 303

1. Om den hellige Treenighed.
2. Om Guds underfulde Regimente, Raad og Villie.

En anden Prædiken om den hellige Treenighed 313

Evangeliet, Joh. 3, 1-15 321

Om den Undervisning, som Christus giver Nicodemus om den nye Fødsel og den Retfærdighed, som gjælder for Gud.

Første Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Joh. 4, 16-21 340

Evangeliet, Luc. 16, 19-31 341

1. Om et Exempel paa Vantro hos den rige Mand.
2. Om et Exempel paa Tro hos Lazarus.
3. Om nogle Spørgsmaal.

Anden Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Joh. 3, 13-18 350

En Formaning:
1. At de Christne ikke skulle forundre sig, naar Verden hader dem.
2. At de Christne skulle blive i Kjærligheden.

Evangeliet, Luc. 14, 16-24 359

Om Lignelsen om den store Nadvere og om de Gjæster, som indbydes dertil.

Tredie Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Petr. 5, 5-11 369

En Formaning:
1. Til Ydmyghed.
2. Til Tro og Tillid til Gud.
3. Til Strid og Kamp imod Djævelen.

Evangeliet, Luc. 15, 1-10 392

En Lære om den christelige Frihed, og om Naaden og Syndernes Forladelse.

Fjerde Søndag efter Trinitatis.

Epistelen. Rom. 8, 18-22 410

En Trøsteprædiken.

Evangeliet, Luc. 6, 36-42 422

En Formaning til et retskaffent Forhold imod Fiender.

Femte Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Petr. 3, 8-14 432

En Formaning:
1. Til de Gjerninger, som de Christne skulle øve mod hinanden.
2. Til de Gjerninger, som en Christen skal øve mod sine Fiender.

Evangeliet, Luc. 8, 1-11 445

1. Om Troen, Guds Forsorg og Arbeide i vort Kald.
2. Om Samvittighedens aandelige Nød og Kamp.

Sjette Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Rom. 6, 3-11 459

En Formaning til et christeligt Levnet.

Evangeliet, Matth. 5, 20-26 468

Om Vreden og Tegn paa Vrede.

Syvende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Rom. 6, 19-23 475

Formaning til et christeligt Levnet.

Evangeliet, Marc. 8, 1-9 482

Formaning, Trøst og nogle Lærdomme.

Ottende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Rom. 8, 12-17 494

1. En Formaning til et christeligt Levnet.
2. En Prædiken om Børneretten hos Gud.

Evangeliet, Matth. 7, 15-23 501

En Undervisning om de falske Propheter.

Niende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Cor, 10, 6-13 516

En Formaning og Advarsel til Corinthierne.

Evangeliet, Luc. 16, 1-9 525

1. At alene Troen gjør os fromme.
2. At alle Gjerninger skulle ske for Intet
3. At Gud alene annammer i de evige Boliger.

Tiende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Cor. 12, 1-11 533

En Formaning til Aandens Enighed, og ret Brug af de aandelige Gaver.

Evangeliet, Luc. 19, 41-48 546

1. En Forudsigelse om Jerusalems Undergang.
2. Om Templets Rensels.

Ellevte Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Cor. 15, 1-10 554

Evangeliet, Luc. 18, 9-14 554

Om Pharisæeren og Tolderen.

Tolvte Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 2 Cor. 3, 4-11 566

En Prædiken om Lovens og Evangeliets Embede.

Evangeliet, Marc. 7, 31-37 580

Om de Gebærder, som Christus bruger ved Underfjerningen med den Døve og Stumme.

Trettende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Gal. 3, 15-22 586

1. At den sande Retfærdighed ikke kommer af Loven.
2. At den sande Retfærdighed kommer ved Troen.

Evangeliet, Luc. 10, 23-37 590

1. Hvorledes Christus priser den Tid, hvori Evangeliet blev aabenbaret.
2. Hvad der er i Sandhed gode Gjerninger.
3. Fremstillingen af Christi Rige i et lifligt Maleri.

Fjortende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Gal. 5, 16-24 603

Evangeliet, Luc. 17, 11-19 604

1. En Afbildning af det christelige Væsen i dets Begyndelse.
2. En Afbildning af det christelige Væsen i dets Fremgang og Tilvæxt.

Femtende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Gal. 5, 25. — 6, 10 ... 626

Evangeliet, Matth. 6, 24-34 626

1. En Advarsel mod Gjerrighed og Sorg for Dagen.
2. En Tilkyndelse til Tro.

Sextende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Eph. 3, 13-21 638

En Trøst, Formaning og Bøn.

Evangeliet, Luc. 7, 11-17 660

Om Opvækkelsen af den unge Mand i Nain.

Syttende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Eph. 4, 1-6 606

En Formaning til gode Gjerninger.

Evangeliet, Luc. 14, 1-11 666

1. Om Troen og Kjærligheden.
2. Om Loven og den rette Brug af samme.
3. En Underviisning om Ydmyghed.

Attende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Cor. 1, 4-9 672

Om Evangeliets Prædiken som de Christnes bedste Skat.

Evangeliet, Matth. 22, 34-46 679

Om Lovens og Evangeliets Lære.

Nittende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Eph. 4, 22-28 686

En Formaning til et christeligt Levnet.

Evangeliet, Matth. 9, 1-8 693

1. Om den verdslige Retfærdighed.
2. Om den christelige himmelske Retfærdighed.

Tyvende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Eph. 5, 15-21 703

En Formaning til forskjellige christelige Dyder.

Evangeliet, Matth. 22, 1-14 710

Om Christi Rige.

Een og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Eph. 6, 10-17 719

Evangeliet, Joh. 4, 46-54 719

Et Exempel paa Tro i den kongelige Mand.

To og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Phil. 1, 3-11 732

Et Takoffer og en Bøn af Paulus.

Evangeliet, Matth. 18, 23-35 739

Om Lignelsen om den onde Tjener.

Tre og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Phil. 3, 17-21 748

En Afhandling om Lovens og Troens Retfærdighed.

Evangeliet, Matth. 22, 15-22 756

1. Om Pharisæernes Anslag.
2. Om Forstyrrelsen af deres Anslag.

Fire og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, Col. 1, 3-14 768

1. En Bøn og et Ønske af Paulus.
2. En Formaning til Taksigelse til Gud.

Evangeliet, Matth. 9, 18-26 779

1. Om to Exempler paa Tro.
2. Om Christi Udsagn om Døden.

Fem og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 1 Thess. 4, 13-18 789

Evangeliet, Matth. 24, 15-28 790

Om det Jødiske Folks Undergang, om Ødelæggelsens Bedrestyggeligbed, og om Verdens Ende.

Sex og tyvende Søndag efter Trinitatis.

Epistelen, 2 Thess. 1, 3-20 799

En Trøsteprædiken, som Paulus holder for Thessalonikerne.

Evangeliet, Matth. 25, 31-46 801

Om Christi Gjenkomst til Dommen.

Register

over de Prædikener som indeholdes i Fest-Postillen.

Første Del.

Paa den hellige Apostel Andreæ Dag.

Evangelium Matth. 4, 18—22 3
1. Om St. Andreæ og de andre Apostlers Kaldelse
2. At Ingen skal forvalte Prædikeembedet, uden at han dertil er kaldet.
3. Hvorfor Christus har taget enfoldige Folk til Apostler.
4. Om den hemmelige Betydning.

Paa Barbaras Dag.

Evangelium, Matth. 25, 1—13 11
1. At vi stedse skulle vaage og vente paa Herren.
2. Om Guds Rige, hvad det er, og hvad dets Kraft og Virkning er.

Paa Nicolai, den hellige Biskops, Dag.

Evangelium, Luc 12, 35—40 20
1. Om Troen.
2. Om Haabet.
3. Om Kjærligheden.
4. Om det hellige Kors.

Paa Maria, Guds Moders Undfangelses Dag.

Evangelium, Luc. 11, 27—28 27
1. Om Evangeliets Hovedlærdom, hvilken er at høre Guds Ord og bevare det med rene Tro.
2. Om Arvesynden.

Paa Thomas, den hellige Apostels, Dag.

Evangelium, Joh. 20, 24—29 33
Hvorledes og hvorved Mennesket bliver retfærdigt og saligt for Gud, og hvorledes Kjærlighed til Næsten skal følge af en saadan Retfærdighed.

Den Epistel eller Esaias's Propheti, som man læser i Julen.

Esaias 9, 1—7 39
Om Christi Rige.

I Julenatsmessen.

Evangelium, Luc. 2, 1—14 64
1. Om Christi Fødsels Historie
2. Om Christi Fødsels Frugt og Kraft, og hvorimod samme bør bruges, hvilket er Læren om Troen paa Christus
2. Om Kjærligheden mod Næsten.

Paa første Juledag til Fromæditen.

Evangelium, Luc. 2, 15—20 72
1. Hvorledes vi ved Christi Fødsel fødes paany til Kjærlighed mod Næsten.
2 Om den hemmelige Betydning.
Udlæggelse af Englenes Sang.
Om Englenes Natur og Kjærlighed til os.

Paa første Juledag til Høimesse.

Evangelium, Joh. 1, 1—14 78
1. Hvorledes Christus er væsentlig og sand Gud tilligemed Faderen, dertil ogsaa sandt naturligt Menneske.
2. Hvad vi udenfor Christus ere og formaa.
3. Hvad vi faa af Christus, og hvad Troens Virkning og Kraft er.

Paa Stephans, den hellige Martyrs, Dag.

Evangelium, Matth, 23, 34—39 91
1. Hvorledes en christelig Menighed skal være ordnet.
2. Gjendrivelse af den første Beskyldning om Templet.
3. Gjendrivelsen af den anden Beskyldning om Loven.
4. Lære om christelig Kjærlighed.

Paa Johannes, den hellige Apostels og Evangelists, Dag.

Evangelium, Joh. 21, 19—24 101
1. Enhver skal passe sit Kald.
2. Hvorledes en Christen skal efterfølge Christus.
3. Om den hemmelige Betydning.

Paa de ukyldige Børns Dag.

Evangelium, Matth. 2, 13—18 107

Paa Jesusbarnets Omskjærelses Dag.

Evangelium, Luc. 2, 21 108
1. Hvorfor Gud har givet Jøderne det forsmædelige Omskjærelsens Tegn.
2. Hvad Gud ved Omskjærelsen aandeligen har villet betegne.
3. Om de Naadens Tegn, som Gud til enhver Tid har givet ved Siden af Ordet.
4. Hvorfor der efter Omskjærelsen blev givet Børnene Navn.
5 Hvorfor blev Christus omskaaret, siden han ikke behøvede det?

Paa Herrens Aabenbarelses-Dag

eller som man kalder den Helligtrekongers Dag.

Evangelium, Matth. 2, 1—12. 116
1. Historiens Handling.
2. Om Troen.
3. Om Tilbedelsen.
4 Om Fristelse.

En anden Prædiken paa den Herre Christi Aabenbarelses-Dag over det foregaaende

Evangelium 124
Om den første Aabenbarelse, der skete for de Vise fra Østerland.
Om den anden Aabenbarelse, nemlig Christi Daab.

En Prædiken om Christi Daab,

hvorved han har tiltraadt sit Embede og er af sin Fader viet til Præst og Konge. Prædiket paa den Herres Christis Aabenbarelses-Dag.

Evangelium, Matth 3, 13—17 131

Paa Christi Offrings Dag i Templet.

Evangelium, Luc. 2, 22—32 142

1. Om Renselseslovens.
2. Om den Lov, at give Herren Offre for det Førstefødte.
3. Hvad Meningen er med Loven om Renselsen.
4. Hvad Meningen er med Budet om det Førstefødte.
5. Om den gamle Simeon og hans Sang.

En anden Prædiken paa Christi Offrings Dag i Templet over det foregaaende

Evangelium 147

1. Om Historien, hvorledes Christus har givet sig under Loven, og hvad Lovens Kraft og Virkning er, samt hvorledes vi ved Christus ere løste fra Loven.
2. Om Simeons Sang.

Paa Matthiæ, den hellige Apostels Dag.

Evangelium, Matth. 11, 25—30 157

Paa Mariæ Bebudelses Dag.

Evangelium, Luc. 1, 26—38 165

1. Om Troen og dens Kamp, Kraft og Magt.
2. Om den hemmelige Bethydning Udlæggelse af Engelens Hilsen. Ave Maria.

Anden Del.

Paa de hellige Apostler Philippi og Jacobi Dag.

Evangelium, Joh. 14, 1—14 1

Paa den Dag, da Christi Kors blev fundet.

Evangelium, Joh. 3, 1—15 7

1. Om Gjenfødelsen, at Alt er fordømt, som ikke er født paany.
2. Hvorledes Mennesket bliver født paany og salig. Om Opdagelsen af Christi Kors.

Paa Christi hellige Legemsfest.

Evangelium, Joh. 6, 55—58 18

Paa Johannes den Døbers Dag.

Evangelium, Luc. 1. 57—80 22

1. Om Helgenernes Liv, Fortjeneste, Forbøn og Paakaldelse.
2. Om Johannes den Døbers Lære.

En anden Prædiken paa Johannes's Dag

med Forklaring over Zacharias's Spaadom, som man kalder Benedictus 26

1. Om Helgenernes Liv.
2. Om Helgenernes Embede og Lære.

Benedictus eller Zacharia's Spaadom udlagt . . 28

1. Om Christi Rige, hvor det er, og hvad det er for et Rige, hvad ogsaa dets Kraft og Virkning er, og hvortil det bliver oprettet.
2. Hvortil Christi Rige bliver oprettet.
3. Om den rette Gudstjeneste.
4. Hvad der skal være St. Johannes den Døbers Embede.

Paa de hellige Apostler Petri og Pauli Dag.

Evangelium, Matth. 16, 13—19. 39

1. Hvorledes Christus bliver ret erkjendt.
2. Om den christelige Kirke, hvorledes og hvorpaa den bliver bygget.
3. Om Nøglerne og Magten til at lære og tilgive Synden.

En Prædiken paa Petri og Pauli Dag.

holdt paa Slottet i Leipzig Aar 1519 paa Disputationstiden, med Fralægelse af nogle Artikler, som hans Modstandere have tillagt ham 43

Paa den Dag, da Maria gik til Elisabeth.

Evangelium, Luc 1, 39—56 46

1. Om Troen og dens Beskaffenhed.
2. Om Troens Frugter.
3. Udlæggelse af Magnificatet.

En anden kort Prædiken paa den Dag, da Maria gik til Elisabeth, over det forrige Evangelium 50

1. Om Ydmyghed mod og Kjærlighed til Næsten.
2. Om Kvindernes Tugtighed.
3. Om Børnetugt
4. Hvorledes Troen udspringer af det mundtlige Ord

Paa Margarethas Dag.

Evangelium, Matth 13, 44—52 53

Paa Magdalenas Dag.

Evangelium, Luc. 7, 36—50 53

Paa den hellige Apostel Jacobs Dag.

Evangelium, Matth. 20, 20—23 54

1. Om Skriften er dunkel og bliver oplyst ved Fædrenes Skrifter.
2. Om Troen og Kjærligheden.
3. Om hemmelige og offentlige Synder, og hvorledes man skal behandle dem.

Paa den hellige Annas Dag.

Evangelium, Matth. 1, 1—16 58
1. Hvorledes Forjættelsen om Christus først blev givet Adam og siden efter gjentagne Gange blev fornyet og forklaret.
2. Hvorledes vi ved Troen skulle tilegne os Forjættelsen og Christus med alle hans Goder.
3. Hvorfor Matthæus sætter Kong David foran Abraham og opstiller i tre forskjellige Slægtsrækker de Fædre, fra hvilke Christus nedstammer.
4. Den Trøst at Christus nedstammer fra Syndere.
5. Den hemmelige Udlæggelse om Korset og Lidelsen.

Paa Laurentii Dag.

Evangelium, Joh. 12, 24—26 63

Paa Mariæ Himmelfarts-Dag.

Evangelium Luc. 10 38—42 64

Paa den hellige Apostel Bartholomæi Dag.

Evangelium Joh. 15, 12—16 67

Historien om Johannes den Døbers Halshuggelse.

Evangelium, Marc. 6, 17—29 68

Paa Mariæ Fødsels-Dag.

Evangelium, Matth. 1, 1—16 68
1. Om Helgenernes Ære.
2. Om Christi Fødselsstamme. Hemmelig Betydning.

Paa Korsets Ophøielses-Dag.

Evangelium, Joh. 12, 31—36 73
1. Om Misbrugen af det hellige Kors og Relikvierne.
2. Hvorledes man skal finde, ophøie og bære det rette hellige Kors.

Paa den hellige Apostel og Evangelist Matthæi Dag.

Evangelium, Matth. 9, 9—14 76

Paa St. Michals Dag

Evangelium, Matth. 18, 1—10. 77

Paa de hellige Apostle Simons og Judæ Dag.

Evangelium, Joh. 15, 17—27 78

Paa Allehelgens-Dag.

Evangelium, Matth. 5, 1—13 78
1. Om Helgenernes Ære og Forskjellen mellem de levende og døde Helgener.
2. Om Sjælens Ihukommelse, og hvorledes man skal bede for dem.
3. Om Forskjellen mellem Loven og Evangeliet.
4. Udlæggelse af de otte Saligheder.

Paa Martins Dag.

Evangelium, Luc. 19, 12—26 85

Paa Catharinas Dag.

Evangelium, Matth 25, 1—13 86

Paa Kirkeindvielsesdagen.

Evangelium, Luc. 19, 1—10 91
1. Om Zachæus's Bod og Ydmyghed.
2. Om Troen og den hemmelige Betydning af denne Historie.
3. Om Troens Frugter.
4. Om Biskopernes Bedragerier i Pavedømmet.

En kort Underviisning for de svage Troende, hvorledes man i Korsugerne skal forholde sig med Processioner, fordum prædiket ved Dr. Martin Luther 98

II.

Register

over de fornemste Hovedstykker af den christelige Lære, som ere behandlede i denne Kirke-Postille.

Første Deel.

1.

Om Gud og de guddommelige Gjerninger.

Det guddommelige Væsens Eenhed 207.
Vidnesbyrd om de tre Personer i den evige Guddom 180.
Forskjel mellem Personerne i det guddommelige Væsen 181. 192. 194. 205. 207. 310.
Forskjel mellem Personerne efter Gjerningerne 194. 195.
Det gamle Testamentes Vidnesbyrd om to Personer, Faderen og Sønnen 205.
Guddommelige Gjerninger mod Skabningerne, fælles for alle tre Personer 181.
Guds Sanddruhed og Barmhjertighed 53. 54.
Guds Gjerning foragtet for Verden 150.
Guds Gjerning og Ord imod Fornuften 327.
De guddommelige Gjerningers Orden imod menneskelig Viis 404.

2.

Afguderi.

Aarsagen og Oprindelsen til alt Afguderi 218. 219.
Afguderi af menneskelig Lærdom og Fornuftens Indbildning 26. 237.
Jødefolkets Afguderi 238.

3.

Christus.

Om Christi Person og Gjerninger.

Hvad og hvorledes man skal tro om Christus 149. 191. 193. 284. 286. 288.
Troes-Artikel om Christi Guddom 149. 190. 207. 210. 211. 215.
Christus baade sand Gud og Menneske 193. 204. 284. 389. 591. 594.
Christus sand Gud, og dog en forskjellig Person 182. 193. 194. 201 204. 210 223.
Vidnesbyrd og Sprog af det gamle Testamente om Christi Guddom 200. 205. 389.
Lignelse om Guds Søns evige Fødsel, Afglands og Billede 194. 195.
Hvorledes og hvorfor Christus hedder Faderens Ord 209.
Ordet (Guds Søn) var før alle Skabninger hos Faderen 207.
Alle Ting ere gjorte ved Ordet 212.
Hvad der er den ene Naturs Egenskab, tilegnes Christi ganske Person 193.
Guddommelig Skikkelse og Væsen i Christus 284.
Christi Fødsel af en Jomfru, tilkjendegivet i Skriften 285.
Christi Fødsel foragtet og elendig paa Jorden 151. 152.
Nytte og Brug af Christi Fødsel 155.
Kjendetegn paa Christi Komme i Kjødet 26.
Aarsag til og Nytte af Christi Omskjærelse 354. 355.
Christi Fristelse og Seiervinding 554.
Christi Lidelse, dens Nytte og Frugt 597.
To Slags Betragtning af Christi Lidelse 601.
Lære om Troen paa Christi Lidelse 542.
Christi Sæde hos Faderens høire Haand 199.
Christi Ophøielse 597.
Christi Forklarelse at forstaa efter den menneskelige Natur 193.
Christus er Lys og Liv, efter sin Manddom 216.
Hvorledes Christus har tiltaget i Naade og Viisdom 323.
Hvorledes Christus ikke har vidst den yderste Dag 193.

4.

Om Kristi Embede og Naade.

Forjættelse om Christus, givet Abraham 3. 285.
Exempler og Figurer i Skriften om Christus 298.
Fædrenes Billeder og Figurer om Christus 348.
Mose og Propheternes Vidnesbyrd om Christus 158. 298.
Johannes den Døbers Vidnesbyrd om Christus 91.
Hans Gjerningers Vidnesbyrd om denne Christus 93.
Tre Slags Bekjendelse af de Vise om Christus 393.
Christi Komme ved Ordet eller Prædikeembedet 4. 143.
Christi høieste Embede paa Jorden er at prædike Evangeliet 99.
Christus offres paa tvende Maader, et Sakramente og et Exempel 427.
Naade og Trøstebillede i Christi Indtog 12. 15 19.
Christus en Retfærdig og en Frelser 21. 22.
Sagtmodighed i Christus, og Trøst imod Syndens Skræk 18.

At erkjende Christi Hjerte og Villie 542. 601.
At erkjende Gud i Christus 177. 601.
Ved Christus at komme til Faderen 51. 52. 285. 338. 601.
Christus er Mideleren for vor Synd 178. 586. 587.
At samle sig under Christi Vinger 250. 251.
Christus er given os ganske til Eiendom 17. 18.
Delagtighed i Christi Goder 18.
Et dobbelt Gode i Christus 18.
To Slags Christi Gjerning i os, Forløsning og Helliggjørelse 145. 146.
I Christus alene er Liv og Lys 219.
Alene ved Christus bliver man salig 335.
Christus et Lys for alle Mennesker 218. 224.
Christi Kjød en ret Spise 214.
Hvorledes Christus er Loven underdanig 288.
Hvorledes Christus forløser os fra Loven 287.
Lovens Opfyldelse i Christus 25. 286.
Christus forbandes af Verden 301.
At velsigne Christus 300.
At falde og opstaa i Christus 302. 303.
Exempel paa Kjærlighed og gode Gjerninger i Christus 8. 25. 489.
At iføre Christus ved Troen 338. 497.
Hvorledes Christus iører sig os 339. 497.
At iføre Christus ved gode Gjerninger 8. 497.
Christi Ydmyghed og Tjenerskikkelse 592. 594.

5.

Om Kristi Rige.

Christi Kongerige og dets Kraft 15. 16.
Christus regjerer alene ved Evangeliet og Prædikeembedet 99.
Guds Riges Hemmeligheder 532.
Billede paa Christi Rige i hans Indtog 28.
Imod den jødiske og kjødelige Forstand om Christi Rige 27. 91. 100.
Christi Rige ikke legemligt eller verdsligt 100.
Christus vil være i Verden, og dog ikke af Verden 433.
Hvo der tilhøre Christi Rige 16.
Syndens og Djævelens Fangenskab udenfor Christus 27.
Christi Riges Kraft imod Djævelens Rige 575.
Christi og Christenhedens Kraft i Skrøbelighed 527.
Christi Naade og Goder uddeles ligelig til Enhver 50.

6.

Om den Helligaand.

Den Helligaand sand Gud 208. 291.
Den Helligaands Egenskab 181. 183.
Hvorledes den Helligaand gives, og virker i Hjertet 181. 182. 291.
Den Helligaands Virkning til at gjøre Guds Børn 291.
Om nogle særegne Gjerninger af den Helligaand 440.
Den Helligaands mangehaande Gaver i Christenheden 443.

7.

Om Englene.

Hvad Englene ere, og hvad deres Hjerte er 163. 203.
Hvad Englene prædike 162.
Englenes Tjeneste hos Christenheden imod Djævelen 560.

8.

Om Menneskenes Kræfter og fri Villie.

Menneskelig Evne uden Naade 272.
Alle Mennesker ere af Naturen uden Gud og fulde af verdslige Lyster 134.
Imod Læren om egen Evne og den frie Villies Fortjeneste 162. 170.
Naturens og den frie Villies Fiendskab imod Loven 98. 327.
Om Naturens Lys eller Fornuften, hvorvidt det er ret 217. 360.
Forskjel mellem Naadens Lys og Fornuften 217.
Fornuftens Blindhed i Artikelen om Troen 79. 232. 237. 248. 361.
Ordet og Troen over og imod Fornuften 233.
Fornuftens Indbildning udenfor Ordet er Aarsag til alt Afguderi 218. 361.
Imod Læren om Fornuftens Lys i Troessager 360.
Fornuftens Nysgjerrighed og Formasteligheb med Hensyn til naturlig Kunst 375.
Forskjel mellem naturligt og christeligt Levnet 271.
Om det udvortes og det indvortes Menneske 30.
At gjøre Kjødet Aanden underdanigt 34.

9.

Om Synden og dens Straf.

Om Arvesynden eller naturlig Synd 405.
Ogsaa hos de Hellige er der daglig Synd at udrense 425.
Synden kan ikke blive betalt uden ved Christi Død 198.
Synd fordreven ved Synd i Christus 355.

Christi Rige taaler ikke aabenbar Synd imod Samvittigheden 562.
Synd, som ikke kan bestaa med Troen 569. 570.
Vantroens Art 493.
Den halstarrige Vantroes Straf 253.
Imod Formastelighed og Fortvivlelse 518.
Skrækkeligt Exempel paa Straf for Formastelighed og Hoffærdighed over Guds Gaver 511. 517.

10.

Om Loven.

Hvad Loven er og hvad den fordrer 96.
Lovens Mening og Klarhed 97.
Hvortil Loven er nyttig og nødvendig, og dens rette Brug 97. 276, 277. 326. 328.
Lovens Kraft og Evne 332.
Tre Slags Brug af Loven 329.
To Slags Disciple af Loven 281.
Mangeslags Brug af Loven, afbildet i Moses og hans Tavler 330.
To Slags Gjerninger, som Loven virker 97.
Hvad der hedder Lovens Gjerninger 281. 329.
Hvorfor Loven ikke gjør retfærdig 277.
At være under Lovrn, hvad det er 287. 288. 334.
Loven et Fangenskab eller Fængsel 289. 290.
Hvorledes Christus var Loven undergiven 288.
Loven bliver ikke opfyldt uden Tro 241.
Frihed og Forløsning fra Loven i Christus 31. 288. 330. 354.
Tillige at være under Loven og uden Lov 287.
Lovens Opfyldelse alene i Christus 25. 286.
Hvorledes Kjærlighed er Lovens Fylde 486.

11

Forskjellen mellem Loven og Evangeliet

96. 97. 98. 356.
Loven og Evangeliet prædikes om hinanden i Skriften 98 99.

12.

Om Guds Forjættelser og Evangeliet.

Hvad der er og hedder Evangelium. Fortalen 98.
Summen af Evangeliets Lære. Fortalen 143.
Evangeliets Forjættelse, tilforn givet i Skriften 3. 33. 298.
Forjættelsen om Christus given Fædrene 3. 297.
Forklaring af den Abraham givne Forjættelse om Christus 285. 358.
Forjættelsen om Christus given David 203.
Al Forjættelse er grundet paa Christus og given for Christi Skyld 98.
Evangeliet henviser os til og bevarer os alene i Christus 411. 469.
Evangeliet et Lys eller Guds Klarhed 358.
Evangeliets Aabenbarelse 3. 359.
Evangeliet skjult for Fornuften 156.
Christi Komme ved Evangeliet 4. 142.
Evangeliet den sidste Prædiken 28. 122.
Evangeliet prædiket i al Verden 28. 132.
Evangeliet en almindelig Prædiken, der tilbydes Alle for Intet 133.
Evangeliet fordrer Tro 98.
Mangeslags Tilhørere af Evangeliet 574.
Rette Disciple, hvem Evangeliet gavner 30 99.
Evangeliets Modstandere og Fiender 99.
Evangeliet altid forfulgt 494 495.
Evangeliet har ingen Beskyttelse uden Gud selv 495.
Hedningerne kaldede til Evangeliet 55. 364. 375. 401.

13

Om Naaden og dens Gjerninger.

Naadens Storhed imod Synden 176.
Gud fordømmer og nedslaar al menneskelig Retfærdighed 169.
Guds Venlighed og Huldsalighed 166.
Billede paa den guddommelige Naade og Kjærlighed mod os af Klukhønen 252.
Tvende Slags Christi Goder, Naade og Gave, eller Forløsning og Helliggjørelse 146.
Frihed og Forløsning fra Loven 31. 287.
Guds Naade tilbydes alle Mennesker i Almindelighed 167.
En Christen skal ikke tvivle om Naaden 278. 349.
Følelse og Fornemmelse af den Helligaand i Hjertet 291.
Børneret hos Gud eller at blive født af Gud 229. 230.
Aandens sønlige Skrigen og Raaben 291.
Hvorledes den Helligaand gives, og virker i Hjertet 175. 291.
Samvittighedens Vidnesbyrd om og Ros af Guds Naade 84. 86.
Hvorved Naaden og den Helligaand mistes 547.
At have modtaget Naaden forgjæves 548.
Evangeliets Naadetid 548.

14.

Om Menneskets Retfærdighed for Gud.

Tvende Slags Retfærdighed, menneskelig og guddommelig 171.
Personen maa være retfærdig og behage Gud før Gjerningerne 272.

Hvorledes Personen bliver retfærdig og Gud velbehagelig 273.
Begyndelsen til at blive from ved Evangeliet 17.
Hvorved Naade og Syndernes Forladelse erholdes 145.
Arv eller Salighed skjænkes før og uden vor Gjerning 294.
Retfærdigheden erholdes paa eengang ganske ved Troen 280.
Hvorfor Loven ikke gjør retfærdig 277. 278.
Hvorledes Menneskет bliver igjenfødt og fornyet 174. 229. 230.
Hvad det er at være født af Gud 230.

15.

Om Troen.

Forskjel mellem den sande christelige Tro og en falsk Indbildning om Tro 14. 273.
Forskjel mellem den christelige Tro og al anden Tro 178. 179. 184.
Forskjel og Lighed mellem Fædrenes Tro før Christi Fødsel og vor 3. 12. 13.
Hvorledes Fædrene før Christus have troet og ere blevne salige 311.
Hvad og hvorledes man skal tro om Christus 5. 154.
Troen hænger alene ved Ordet, over og imod Fornuften og Sandserne 15. 234. 396.
Dette Livs Salighed alene i Troen 172.
Troen grunder sig udenfor sig selv alene paa Christus 179. 251.
Troen gjør ikke retfærdig for sin egen Værdigheds Skyld, men for Christi Skyld 180 252.
Tro paa Christi Lidelse 542. 543.
Troen griber og har Syndernes Forladelse og alle Christi Gjerningers Kraft, Troen gaar for alle Gjerninger 468. 469.
Troen gjør Christi Lemmer, ikke Gjerningerne 440. 441
Ved Troen alene blive vi Guds Børn og hellige 230. 276.
Troen opholder og bevarer de Hellige under Vildfarelse og Fristelse 410.
Troen paa Gud maa alene gaa i og gjennem Christus 335. 336.
Tro udenfor Christus er og gjælder Intet 333.
Troens Rigdom 290.
Troens Kraft og Seier i Nød og Skræk 493. 494.
Troens stadige Anfegtelse og Tilvæxt 394. 395. 396.
Troens Dyd, alene at hænge ved Ordet over og imod al Følelse og Hindring 564.
Troens Kamp og Seier 292. 394. 493 564.
Hvorledes Troen er beskaffen, fristes, øves, kjæmper og seirer i de høieste Anfegtelser 564.
Driven til Troen ved Nød og Anfegtelse 564.
Troens Vedholdenhed 565.
Troens sikkre Erfaring efter sin Kamp 464.
Troen har i Guds Ord Nok, og overvinder Alting 564.
Troens Frugt og Dyd 565.
Hjertets Fred og Glæde af Troen 107. 168 186. 187.
Troens Virksomhed og Gjerning 185.
Troen gjør eet Hjerte og Sind 185.
Troens Øvelse og Erfaring i gode Gjerninger 187.
Christi Gjerning at opvække og styrke Troen 8. 108.
Tilskyndelse og Formaning til Tro 168. 570.
Tro imod Sorg for Dagen 556.

Exempler paa Tro.

Hyrderne ved Christi Fødsel 184. 185.
De vise fra Østerland 393. 394.
Maria, Jesu Moder 463.
Den Spedalske og Høvedsmanden i Capernaum 469. 470.
Den Blinde ved Veien 545.
Den hedenske Kvindes store Tro 563.

Om Andres Tro.

Hvad den formaar 473. 545.

16.

Om Troens Frugter og et christeligt Levnet og Gjerninger.

Summen af et christeligt Levnet 166. 167. 168. 185. 186. 187.
Troens og Aandens Frugter 186 187.
Hjertets Fred og Glæde af Troen 168. 198. 505.
Guds Naade bliver dertil prædiket og givet, at vi skulle leve christeligt 32. 135. 136.
Troen føder sande gode Gjerninger 275.
Evangeliet lærer og fremkalder gode Gjerninger 32.
Frugt og Nytte af Gudsfrygt og et christeligt Levnet 257. 258. 259.
At gjøre Alting i Christi Navn 49. 505.
Lære og Formaning til Troens Frugter og et christelig Levnet 1. 9. 22. 567. 570.
Hvorledes et christeligt Levnet skal føres 5. 6.
Billede paa den ganske Christendom i Legemets Lemmer 440. 441. 442.

17.

Om gode Gjerninger.

Forskjel mellem Læren om Troen og om gode Gjerninger 104. 105.
Forskjel mellem Christi Gjerning og vor 24.
Falsk Ros og Ære i Gjerninger 90.
Hvad der hedder gode Gjerninger 138.
Forskjel mellem sande og gode og falske Gjerninger 276.
Sande og gode Gjerninger komme af Troen 276. 338.
Gud dømmer Gjerningen efter Personen og Kaldet 310.
Sande gode Gjerninger fordre det ganske Menneske 23.
Gode Gjerninger ere Lysets Vaaben 6.
Ligeledes Retfærdigheds Vaaben 551.
At løbe og kjæmpe christeligt 509. 510.
At være flittig til gode Gjerninger 146. 449. 457. 458.
Tilskyndelse til gode Gjerninger af Christi Velgjerninger 469.
At føre et christeligt Levnet er at ære Evangeliet 547. 548.
Christnes almindelige Gjerninger efter Enhvers Stand 23. 24. 267.
Alle udvortes Stænder blive lige i Troen 339. 341.
Enhvers Stands egen gode Gjerning 23. 24. 311.
At opfylde sit Kald og gjøre dets Gjerninger 310. 449.
En Christen skal være tilfreds i sin Stand 310.
Forskjel mellem virkende og beskuende Liv 268.
At tjene Tiden (eller Herren) i sit Kald 450.
De helliges Gjerninger eller Exempler, hvorvidt de skulle følges 265. 380.
De helliges Exempler ere skadelige uden Guds Ord og Troen 311. 391.
Hvad det er at friste Gud, og om tvende Slags Fristelse 396. 397.
Exempler paa gode Gjerninger i Christus 24. 155. 445. 446. 447. 448. 449. 572.
Opregning af nogle gode Gjerninger 549. 550. 551.
Hvad det er at frygte Gud og forlade sig paa ham 256.
At leve tugtigt, retfærdigt og gudfrygtigt 135. 136. 137.
Christelig Ærbarhed og Dyd 447. 448. 449.
Ret Ydmyghed 499. 500.
Mildhed mod alle Mennesker 109.
Taknemmelighed og de Utaknemmeliges Straf 503.
Barmhjertighed og Velgjørenhed 447 498.
Sagtmodighed, og ikke at være hevngjerrig 457. 458. 500.
Om Kydskhed og Helliggjørelse 568.
Om ret Fasten og Beden 319. 320. 554.
Svar paa nogle Sprog om Gjerninger Fortjeneste 26. 176.

18.

Om Kjærligheden.

Forskjel mellem Troen og Kjærligheden efter Personen og Gjerningerne 469. 487. 493. 511.
Lige Kjærlighed mod Gud og Næsten 488. 489.
At elske Gud i Næsten 489.
Exempel paa Kjærlighed og Nidkjærhed for Gud i Stephanus 242 243 244.
Hvad der er den rette Kjærlighed til Dyden, eller Nidkjærhed og Had mod Lasten 41.
Kjærligheden indbefatter fuldkommen alle Gjerninger og Dyder 487. 488.
Udvortes Gjerninger skulle alle ske til Næstens Nytte 22.
Forklaring af det Bud: Elsk din Næste som dig selv 489. 490. 491.
Hvorledes Kjærligheden er Lovens Fylde 486.
Kjærligheden regjerer alle andre Bud og Love 482.
Kjærligheden er en Mester og Regel for alle Dyder og Gjerninger mod Næsten 38, 42, 186, 482 483, 484.
Christelig Enighed eller Fred 162.
Aandens Enighed i udvortes Væsen 185.
At være ensindet mod egen Indbildning og Sekter 47
Den rette Kjærligheds Art og Billede i Legemets Lemmer 186, 448, 449.
Hjertelig Kjærlighed og Barmhjertighed blandt de Christne 497, 498.
Kjærlighed ogsaa mod Fiender 169, 458.
Kjærligheden er Enhvers Skyldner 499.
Kjærlighedens Art mod Næstens Skrøbeligheder og Synder 43, 453, 498. 499. 500.
Christi Exempel at handle mod de Skrøbelige 38. 39.
Kjærlighedens Svaghed og Skrøbeligheder hos de Christne 500. 501.
Kjærligheden er Fuldkommenhedens Baand 502.
Kjærlighed gjælder ikke mod falsk Lære 498.
Hvorledes Kjærligheden forholder sig mod de Skrøbelige i Lære og i Levnet 38. 39.
Hvorledes Kjærligheden er større end Troen 540.
Kjærligheds Øvelse i de aandelige Gaver 541.
Kjærlighedens gode Art og Dyd 537. 538. 539.
Tilskyndelse til Kjærlighed af Guds Gjerninger og Exempel mod os 166. 167. 567.
Exempel paa Kjærlighed og gode Gjerninger i Christus ogsaa mod Utaknemmelige 186. 488 489. 490. 491. 492. 493. 494. 544. 603.

Exempel paa Kjærlighed i Hyrderne 184.
— = — = Maria, Jesu Moder, 462. 463.
— = — = Høvedsmanden i Capernaum 470. 471.

19.
Om den Helligaands Gaver.

Hvortil Gaverne gives 532.
Christelig Brug af Gaverne 23. 24. 25. 462.
Forskjel mellem Gaverne 443.
Hvad Propheti, Lære og Formaninger er 443. 444. 445.
Troens Maal i Gavere 443.

20.
Om Haab og Taalmodighed.

Haab og Taalmodighed i Lidelser 47.
Fuldkomment Haab eller Haabets Tilvæxt 56.

21.
Om Trængsel og Kors og Trøst i Lidelser.

Have Velbehag og Fred i Lidelsen 117.
Trøst i Forfølgelse for Christi Skyld 301. 303. 304. 305. 336.
Christi Rige befordres ved Forfølgelse 366. 392.
Trængselens Nytte 292. 433. 434.
Erfaring og Prøvelse af Guds Villie i Lidelsen 428. 429. 430. 431. 432.
Taalmodighed i Trængsel 451.
De Christnes Skrøbelighed, ogsaa de høieste Helgeners, i Lidelse 435. 500.
Christelig Ros i Lidelse og Kors 522.
Trøst af de Helliges Svaghed 433.
De Hellkges høieste og sværeste Lidelse 431.
Aandelig Anfegtelse og Skræk for Synden, ogsaa naar der ikke er Synd 430.
Hvorfor Gud lader de Hellige fristes 431. 432.
Gud strækker og trøster sine Hellige underligen 430. 431.
Christi Fristelse og hans Seier 554. 555.
Vantroens og Bugsorgens Fristelse, og hvorledes den overvindes 554. 555.
Anfegtelse af Guds Fristelse ved falsk Helligbed og Gudstjeneste 557.
Anfegtelse i aandelige Læres- og Troessager 558.
Anfegtelse af timelig Ære og Magt i Evangeliet, imod Christi Rige 559.
Pauli høie Anfegtelse og særdeles Oplysning 527.
Exempel paa Kors og Lidelse i Christus og at være ligedannet med samme 599. 600. 601.
Marias Kors og Lidelse i sin Søn 428.
Christenhedens og Prædikeembedets Kors og Forfølgelse 495.
Anfegtelsens Nytte og Aarsag 431. 432.
Trøst i Lidelse og Nød 494. 495. 560.
Sand Trøst i høie Anfegtelse 430.
Trøst i de Christnes Død 245.
Hvorledes og hvor Christus skal søges og findes i høie Anfegtelser 433.
Al menneskelig Trøst udenfor Ordet er forgjæves 245.

22.
Om christelig Frihed.

Frihed og Forløsning fra Loven i Christus 31, 288—337.
Frihed i udvortes Gjerninger og Stænder 338, 339, 340, 341.
Christendommen er ikke bunden til udvortes Anordninger 187.
Om Brugen af den christelige Frihed 39.
Forskjel med Hensyn til Skrøbelige og Halsstarrige 38.
Tvende Slags Skrøbelighed i Troen og Kjærligheden 38, 39, 40, 41.

23.
Om Forargelse.

At falde eller forarge sig over Christus 100, 104, 303, 304, 305.
Tvende Slags Mennesker, som forarge sig over Læren om Frihed 40.
Tvende Slags Forargelse 101.
Hvorledes Forargelsen af falsk Lære skal udryddes 507.
Tvende Slags Forargelse, hvorved man støder sig over Evangeliet 548.

24.
Om sand og falsk Gudstjeneste.

Forskjel mellem falsk og sand Gudstieneste 50. 239. 240. 407.
Hvad der er sand Gudstjeneste 36. 50. 362. 549.
Hvoraf den sande Gudstjeneste kommer 50.
Hvad Guds Ære er, og hvorledes den gives ham 162.
Een Slags og eendrægtig Gudstjeneste hos alle Christne 50.
Hvad det er at tjene Gud og Christus 75.
Ret aandeligt Offer og Gudstjeneste 413.

25.
Om Menneskers Lærdomme og Anordninger.

Menneskers Lov, hvorvidt den skal holdes 225. 226. 379.

Evangeliet forkaster og fordømmer al menneskelig Lære 224. 247.
Menneskers Lære tilintetgjør Christus og Troen 410.
Hvorledes man skal fly Menneskers Lære 417.
Skade af menneskelig Lære ved Djævelen 443. 508.
Menneskers Anordninger og udvalgte Andagt er imod Evangeliet 11. 39.
Hvorledes man skal forholde sig med Hensyn til udvortes Anordninger 110.
Udvortes Anordninger skulle ikke paalægges imod Troen eller Kjærligheden 483. 484.
Alle udvortes Love ere Kjærligheden underkastede 482.
Forgjæves Gudstjeneste i Menneskers Anordninger 236. 238.
Tre Slags falsk Lære og Pavedømmets Grunde, som føres mod Christus 436.

26.
Om den hellige Kirke.

Alle Christne ere hellige 13. 14. 452.
Hvad Kirken er, og om Kirkens Magt 188. 189.
Om Kirkens Lære og Lydighed mod den 77. 189.
Kirken tilhører Ingen uden Christus 77.
Kirken er ikke at søge og finde nogensteds uden i Ordet 412.
At ogsaa de Hellige kunne feile 380. 438.
Exempler paa, at ogsaa Kirken har feilet 379. 380. 438.
Skrøbelighed ogsaa hos de høieste Helgener og Trøst af samme 438.
Imod Raabet om Kirken og Kirkeforsamlingerne, at de ikke kunne feile 435. 436.
Hvorvidt man skal antage, hvad Fædrene og Kirkeforsamlingerne have sagt og forordnet 438.
Lydighed mod Ordet gaar over al Magt og Lydighed (ogsaa mod Forældre) 433. 434.
Hvorved de Hellige bevares under Vildfarelse 410. 437.
Sikkert Tegn, hvorpaa Kirken kan kjendes 411.
Falsk Dom om christeligt Væsen efter udvortes Skin 525.
At Kirken eller Christi Menighed har Magt til at dømme over Lærere og Prædikanter 189.
Kirken kan ikke være uden Kjættere og falske Christne 507.
Trøst imod Forargelse over, at der blandt den sande Kirkes Lemmer ere mange falske og onde 530.
Den sande Kirke eller sande Christne kan man i dette Liv ikke adskille fra den falske 530.
Mangeslags Gaver og Embeder i Kirken 440.

27.
Om Præstedømmet.

Christi Præstedømme 585.
Christi Offer 567. 583. 584.
De Christnes Præstedømme og aandelige Offer 413. 414. 415. 421.
Mod Papisternes Offermesse 422.
Forskjel mellem det papistiske og det christelige Præstedømme 420.
Betydningen af det gamle Præstedømme, Tabernakel og Offer 584. 585

28.
Om Prædikeembedet og Guds Ord.

Hvad Biskoppernes og Præsternes Embede er, og hvad man skal holde dem for 74.
Om Kirkens aandelige Regimente 76 445. 446.
Kirkens Embeder og Tjeneste 445.
Apostlernes og Præsternes Embede skal ikke være noget Herredømme, men en simpel Christi Tjeneste 75.
Prædikeembedets Pris 547.
Præsterne ere Guds Medarbeidere 547.
Det udvortes Prædikeembedes Kraft og Nytte 547.
Præsterne ere Guds Husholdere 75. 77.
Om Præsternes Klogskab og Troskab 79. 80.
Prædikeembedets tvende Stykker, at lære og formane 1. 3. 75. 444. 445.
En Præst skal nære og værge, eller lære og straffe 77.
Hvad man skal prædike i det nye Testamente 13. 74. 128. 129.
Apostlernes Embede og Exempel at prise og at pryde Christus 34. 35.
Præsterne skulle vise og føre Folk alene til Christus 33. 34. 35. 79.
Johannis Embede og Vidnesbyrd om Christus 123. 124. 125. 126.
En Præstes Embede, viist i Johannes den Døber 123. 127.
Johannes viser fra sig til Christus 127.
Alle Apostler og Præster er lige for Embedets Skyld, mod Sekterne 84.
Prædikeembedet er lige kraftigt, enten det skeer ved Mennesker eller Engle 184. 391.
Det nye Testamente en offentlig fri Prædiken 400.
Prædikenen er fri paa alle Steder 240.
At behandle Guds Ord viselig og med Forstand 505. 506.
Troen og Guds Ord skal ikke dømmes efter Personen 472.

En Præsts christelige Ros imod falsk Ros og forfængelig Ære 520. 524.
Exempel paa christelig Sagtmodighed og andre Dyder hos en retskaffen Præst i Paulus. 521. 524.
Hvorledes Prædikanterne skulde forholde sig mod Verdens Ros eller Daddel 29.
De skulle ikke ophøre at prædike for Verdens Skyld 29.
Prædikanter skulle ikke søge menneskelig Ros eller prædike dem til Behag 85. 86.
Prædikeembedet skal ikke agtes efter Personen 84. 85. 184. 391.
Troen seer paa Ordet, ikke paa Prædikantens Person 184.
Frugt af Prædikeembedet og Guds Ord 30. 31. 297. 530.
Skade af falsk Lærdom og Prædiken 240.
Trende Slags Forskjel mellem Lærerne 247. 248.
Mangehaande Frugter af Evangeliet 531.
Om Lægfolk ogsaa maa prædike 244.
Mangeslags Embeder og Tjeneste i Kirken 445.
Om Diacon-Embedet 243.
Forklaringer om Prædikeembedet i Christi Rige 27. 28. 29. 32. 398. 401. 464. 467.
Mangeslags Disciple og Frugt af det prædikede Ord 528.
Ordets Kraft og Frugt 530.
Om tredive Fold og tredsindstyve Fold Frugt af Ordet 530.
Hvorfor Ordet ikke overalt bringer Frugt 530.
Imod Forargelse over at Mange høre Ordet og misbruge det 530.
Djævelens List og Bedrageri, at rive Ordet ud af Hjertet 528.
Falske Læreres Vanart og skadelige Last 522.
Forskjel mellem Embedets Banden og Skjælden og Straffen og Personen 453. 454.
At bande paa Guds Vegn 455.

29.

Om Sakramenterne i Almindelighed.

Sakramentets Kraft 474.
Tegn har Gud altid givet ved Siden af Ordet 27. 512.
Men mangeslags Tegn for een og samme Tro 512.
I udvortes Tegn og Gjerninger at se til Guds Ord 512.
Udvortes Tegn og Gjerninger uden Guds Ord gjælde Intet 513.

30.

Om Omskjærelsen.

Hvorfor blev Omskjærelsen given Jøderne, og hvad den betyder 350.
Hvorfor Omskjærelsen er ophørt 353.
Om Christi Omskjærelse, og hvortil den er gavnlig 354.
Om Fædrenes Daab og aandelig Æden 513. 514.

31.

Om Daaben.

Daabens Kraft og Nytte 173. 174.
Daaben en Gjerning af den hele Treenighed 181.
Om Barnedaaben 473. 475. 476. 477. 478. 479.
Barnedaaben er grundet paa Christi Ord 480.
Christus virker i de smaa Børn, som blive døbte 476.
Svar paa Gjendøberens Vildfarelse 477.
Om Papisternes Stadfæstelses Sakramente 175.

32.

Om Christi Legemes og Blods Sakramente.

Om de Ord: Det er mit Legeme 512. 513. 514. 607.
Aarsagen til at modtage Sakramentet og Nødvendigheden deraf 608.
Ret Brug af Sakramentet 608.
Sakramentets Nytte og Kraft 608.
Hvem Sakramentet skal rækkes 609.
Frugt, som skal følge dette Sakramente 609.
Billede paa Kjærlighed i Sakramentets Tegn 612.
Mod den papistiske Messe 422.

33.

Om sand og falsk Omvendelse fra Synden 566.

Om Skriftemaalet og Afløsning 602.

34.

Om Bønnen.

Bønnens Kraft hos Stefanus 245.
Vedholdenhed i Bønnen 451.
Om ret Beden 114.
Forskjel mellem Bøn, Paakaldelse, Begjæring og Taksigelse 114. 115.

Bønnen skal ikke tvivle 116.
Forklaring om Røgelsen og Bønnen 115.
Beskaffenheden af den rette Bøn i Troen 471.
Hvorledes Troen beder, og sætter dog ikke Gud noget Maal 471.
Urigtig Bøn 69.

35.

Om udvortes Øvelser.

Om tvende Slags Legemets Pleie, og om ret Spægelse 10. 11.
Hvortil og hvorvidt legemlig Øvelse og Tugt skal tjene 11. 12.

36.

Om Ægtestanden.

Ægtestanden æret af Christus 460.
Guds Velbehag i Ægtestanden 461.
Ægtestandens Nytte 461.
Ægtestandens Trøst og Trængsel 461.
Aandelig Beiydning og Bryllup 465.
Om Bryllup, Bekostning, Prydelse og Dans 461. 462.
For Guds Ord skal endog Lydighed med Forældrene vige 464.

37.

Om den hellige Skrift.

Apostlernes Prædiken og Vidnesbyrd af Skriften 20.
Skriften er skreven for vor Skyld 44. 45.
Skriftens Nytte og rette Brug 45. 46.
Den hellige Skrift skal alene være de Christnes Lærebog 46.
Guds store Naade at have og bruge Skriften ret 47.
Mose og Propheternes Vidnesbyrd og Christi Gjerninger 94.
Det nye Testamente er ganske grundet paa det gamle 206. 207.
Trende Slags Disciple af Skriften eller Ordet 386. 387.
Regel for at udlægge Skriften ret 44.
Hvorledes Skriftens Billeder eller Figurer og Lignelser skal behandles 516.
Christus findes alene i Skriften eller i Ordet 158. 159. 434.
Al Lære skal bedømmes efter Troen 24.
Christi Rige, Viisdom og Trøst i alle Ting, skal alene søges i Ordet og beholdes i Troen 434.
Djævelens List og Bedrageri at udtyde Skriften falskelig 558.

38.

Imod Pavedømmet og anden falsk Lære.

Pavedømmet er al Kjætteries Mudderpøl 232. 233.
Herodisk og papistisk Regimente er at tilintetgjøre Christus 398. 399.
Nogle Artikler om Pavens Lære ere imod Evangeliets Lære og den christelige Tro 398. 399.
Pavedømmets Lære er imod alle Evangeliets Hovedstykker 398. 399.
Hvorledes Pavens og Menneskers Lærdomme gjøre Christus til Intet 403.
Christus gjøres paa tvende Maader til Intet ved Pavedømmet 410.
Pavens List og Skalkhed i et gjøre Christus til Intet 403.
Imod Pavens anmassene Magt og Herredømme 80. 81.
Hvorledes Paven med sine Munke har forvendt Guds Bud og gjort Raad deraf 404. 405.
Hvorledes Paven misbruger Skriften og Evangeliets Navn 403.
Den sande Gudstjeneste og Christi Ære, forvendt og tilintetgjort ved Paven 399.
Trende Slags falske Grunde, som Pavedømmet hidtil har ført imod Guds Ord 379. 380. 381. 382. 418.
Pavedømmets falske Lære og Ros om den geistlige Stand 89. 347.
Papistisk antichristeligt Regimente betegnet ved Herodes 399.
Opregning af Pavens falske Gudstjeneste imod de ti Buds rette Gudstjeneste 407. 408.
Imod den Papistiske Offermesse 48. 422.

39.

Om Skjærsilden og Aandespøgeri 140. 173. 382. 383.

40.

Om Døden, Opstandelse og den yderste Dag.

Trøst med Hensyn til de Christnes Død 245.
De Christnes Død en Søvn 245. 589.
For de døende Christne staar Himmelen aaben 245.
Hvorledes Døden overvindes 589.
De Døendes rette Trøst 589.

Ordets Kraft i og imod Døden 589.
Tegn paa den yderste Dag 57. 58.
At vente Herrens Tilkommelse er trøstefuld 67.
Imod Skræk for den yderste Dag 66. 67.
Trøst af Christi Tilkommelse 68. 69. 70.
Om Enochs og Elias's Komme 121.

Vidnesbyrd om Opstandelsen og det evige Liv.

Forskjel mellem dette og hint Liv efter Troen og Beskuelsen 539. 540.

41.

Udlæggelse af nogle Sprog i Skriften.

Aandelig Himmel og Sol, af den 19de Psalme 5.
Pauli Sprog om Gudfrygtighedens Hemmelighed 78.
Christus beviser sig som Guds Søn efter Aanden 78. 79.
Om det Sprog: paa Mose Stol sidde Skriftkloge 95.
Sproget af Micha 5. om Christus 387. 388. 389.
Malallias's Sprog om Elias's Komme 121. 122.
Af den anden Psalme: „Du er min Søn," om Christi Guddom 200, 201.
Udlæggelse af Forjættelsen om Christus, som blev given Adam, Abraham og David 201. 202. 203. 285. 311.
Spaadomme af den 45de, 68de og 102de Psalme om Christus og hans Rige 204. 205.
Om Samuels Opvækkelse 30. 384.

42.

Betydningen af nogle Beretninger om Billeder.

Betydninden af Røgelsen i Mose Lov 115.
Brystet af alle Offere gives Præsterne 269.
Om rene og urene Dyr i Mose Lov 382.
Om de tvende Kvinder hos Zachrias 332.
Om Fædrenes aandelige Spise og Drikke 512. 513
Betydningen af Himmelbrødet, Skyerne og Vandet i Ørkenen 512. 513. 514.
Allsa, Calebs Datter 257.
Midianitinden Casbi 308.
Almindelig Betydning af Beretningerne om Christi Rige og Evangeliets Prædikeembede 26. 27. 28. 29. 30. 129. 130. 143. 144. 302. 303. 304. 397. 398.

Anden Deel.

Om Guds Væsen og Gjerninger.

Forskjel mellem de tre Personer 304. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 540.
Erkjendelse af det guddommelige Væsen og Villie alene af Guds Ord 304. 305.
Om Guds Forudseen skulle vi alene dømme efter Evangeliet 307.
Om Christi Person og Guddom 105. 106. 211 242. 305. 314. 315.
Om den Helligaands Person og Embede 161. 254. 271. 275. 276. 305. 306.
Den Helligaands Vidnesbyrd og Kjendetegn hos de Troende 399.

Om Christi Rige, Embede og Gjerninger.

26. 36. 68. 298. 402. 403. 407. 408.
Gud erkjendes alene i Christus 643. 647. 648.
Christi Offer og vor Forløsnings Gjerning 6. 336. 337. 777.
Christi Opstandelse og dens Kraft og Frugt 10. 11. 14. 46. 105. 106. 466. 467.
Christi Gang til Faderen 168. 278. 279.
Christi Rige i al Verden og paa alle Steder 91. 93. 213. 214.
Forskjel mellem Christus og andre Lærere 126. 301. 302.
Forskjel mellem Christi Rige og et verdsligt 215. 482.

Synden.

Alle Mennesker udenfor Christus ere fordømte under Synden 164. 167. 324. 325.
Forskjel paa, hvorledes og hvilke Synder der blive tilbage hos de Troende eller ikke 5. 77. 496. 555. 566.
Opregning af Laster, som følge af Foragt for Guds Ord og Sikkerhed 518. 519.
Verdens Afguderi udenfor Christus 271. 272. 534.

Loven.

Lovens Embede 300. 454. 561. 572. 595.
Den rette Brug af Loven, prædiken imod Antinomerne 300. 394.
Hvortil Loven nytter de Troende 399.
Hyklernes falske Lære og Forstand af Loven 469.
Hvortil det er fornødent at lære Loven i Kirkerne 679.
Bekræftelse paa Lovens Lære ved Christus 595. 596. 680. 681.

Evangeliet og Christi Naade.

Forskjel mellem Loven og Evangeliet 575. 576. 577. 578.
Summen af Evangeliets Prædiken 38. 39. 62. 162. 210. 211. 404.
Forjættelse om Naaden, given alle Mennesker 40.
Guds Kjærlighed mod Verden i Christus 284. 285. 286. 711. 712. 713. 714.
Guds Naades Storhed og Begjæring efter vor Frelse 41. 42. 261. 402. 403. 404.

Menneskets Retfærdighed og Igjenfødelse

Hvorledes Personen blive retfærdig uden Fortjeneste og Gjerninger 167. 555. 587 696.
Forskjel mellem christelig Troens Retfærdighed og Gjerningernes Retfærdighed 90. 216. 217. 587. 694.

Omvendelse og Syndernes Forladelse.

Om sand Anger og Forladelse 61. 62. 63. 64. 65.
Exempler paa christelig Anger og Omvendelse 64. 561.
Evig Forladelse i Christi Rige 68. 698.

Troen.

Hvad Troen og dens Kraft er 753. 754.
Troens Frihed fra Lovens Skræk og Fordømmelse 395. 399. 498. 499.
Troens Strid og Seier imod Synd, Djævel og Verden 80. 81. 82. 384. 385. 386. 387. 613. 614.
Troens Øvelse og Bestyrkelse i Anfegtelse og Trængsel 613. 614. 720. 721. 722. 723. 781. 782 783.
Troens Erfaring 265.
Om Troens legemlige Hjælp og de Christnes Beskyttelse 367. 386. 446. 447. 448. 491. 492. 527. 528.

Troens Frugter.

Om at døde og modstaa Synden 461. 476. 495. 496.
Frihed fra Loven tillader ikke at synde 460. 476. 480. 494.
Naaden og den Helligaand gives for at døde og at fly Synden 461. 495.

Gode Gjerning.

Forskjel mellem Læren om Troen og om Gjerningerne 170. 217. 218.
Hvorledes gode Gjerninger ske i Troen og behage Gud 219.
Hvorfor og hvortil gode Gjerninger skulle ske 145. 529. 530. 555. 692.
Om gode Gjerningers Belønning 530. 531.
Formaning til gode Gjerninger 70. 433. 686.
Om Øvelse af christelig Kjærlighed 233. 234. 235. 236. 423. 424. 429. 435. 436. 610.

Kirken.

Forskjel mellem den sande og den falske Kirke 136. 249. 250. 251. 268. 269. 270. 271.
Guds underfulde Regjering og Opholdelse af sin Kirke 308 523.
Om ret Enighed i Kirken 25. 26. 434. 537. 543. 666.
Kirken er ikke bunden til menneskelig Regjering 125.
Christi Kirkes Magt til at dømme om al Lære 301.
Guds Omsorg ogsaa for Kirkens legemlige Nødtørft 322. 446. 447.

Kirkens Skrøbelighed og Trængsel.

Imod Forargelse over de christnes Skrøbelighed 5. 31. 32. 51. 67. 68. 104. 601.
Exempler paa Christi Sagtmodighed imod de Skrøbelige 31. 405. 599.
Kirkens Forfølgelse og Lidelse paa Jorden 245. 350. 353. 389. 434. 435.

Kirkens Læreembede.

Om Brugen af den Helligaands Gaver til Prædikeembedet 239 538.
Prædike- og Nøgle-Embedets Magt over alle Mennesker 94. 163. 210. 211.
Om Absolutionens Trøst 69. 96. 100.
Aanden Kraft og Virkning ved Prædikeembedet

21. 22. 40. 86. 87. 154. 167. 264. 296. 331. 499. 574. 607.
Nytte og Frugt af Guds Ord 32. 40. 296. 635. 636.
Tegn paa og Frugt af sand og falsk Lære 297. 509. 510. 511. 512. 513.

Daaben.

Om Befalingen til at døbe alle Mennesker og Daabens Kraft 84. 85. 222. 223. 224. 327. 328. 360. 361. 362. 714.

Om den verdslige Regjering.

Christelig Brug af Verden og de legemlige Goder 141. 142. 492. 530.
Forskjel mellem den befalede Straf og Embedets Vrede og egen Vrede og Hevngjerrighed 114. 115. 237. 426. 437. 471. 472.

Formaninger.

Mod Gjerrighed 76. 448. 449. 450. 485. 486. 628. 629.
Til Taalmodighed og Sagtmodighed 107. 108. 154. 160. 438. 439.
Mod Drukkenskab. 228. 229. 230. 709.
Til Ydmyghed og Tillid til Gud 370. 371. 372. 373. 374. 375.
Til Taknemmelighed for Guds Ord og dets Fremme 100. 101. 483. 484. 585. 586. 591. 672. 673. 674. 703. 704.

Trøst.

Trøst for bedrøvede Samvittigheder 13. 14. 278. 290. 453. 456.
Imod Lovens og Djævelens Forskrækkelse 55. 56. 396. 397. 398. 497.
Trøst i Lidelse og Forfølgelse 152 176. 258. 356. 409. 411. 624. 642. 651.
Trøst i Livet mod Døden 57. 411. 466. 500. 654. 787. 788. 789.